Universidad de Deusto
Biblioteca

D. THOMAE

I. CUM COMMENT.

CARD. CAIETANI

VOL. I

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA SACRÆ THEOLOGIAE, IN QVA QVICQVID IN VTROQVE TESTAMENTO CONTINETVR, VT DOCTE, ITA ET PIE ET FIDELITER, PER QVAESTIONES ET RESPONSIONES EXPLICATVR. DIVO THOMA AQVINATE DOCTORE ANGELICO AVTORE, IN TRES POTISSIMVM PARTES QVATVOR TOMIS contentas, diuisa; nunc à pluribus mendis, quibus antè scatebat, ad Romanum Pij quinti Pontificis maximi exemplar, diligenti collatione, ac summo studio repurgata.

CVIVS PRIMA PARS HOC PRIMO TOMO PERTRACTATVR, Reuerendissimi THOMAE A VIO CAIETANI, *Tit. S. Xisti presbyteri Cardinalis Commentariis illustrata. Cui magno omnium Theologorum commodo adiecimus eiusdem Diui Thomæ Tractatum de Dei omnipotentia, Præscientia, Prædestinatione: Thomæ etiam à Vio Quæstiones aliquot de Infinitate intensiua, ac Tractatum de nominum Analogia, de Potentia neutra, & conceptu Entis, omni cura ac studio emendata.*

HVIC ETIAM TOTI SVMMAE ITA A SVMMI IVDICII VIRIS EXPOLITÆ, recens accesserunt tùm Supplementum TERTIAE PARTIS, tùm ad marginem luculentæ Annotationes: tùm etiam ab acutissimo Theologo ad singularum Quæstionum Articulos compendiosæ conclusiones.

QVOLIBETORVM præterea volumen in omnium sacræ Theologiæ candidatorum gratiam nunc primum adiectum fuit.

INDICES RERVM OMNIVM SINGVLARIVM copiosissimos sequentes docent Paginæ.

25322
BILBAO

ANTVERPIAE,
Apud Viduam & Hæredes Ioannis Stelsij.
Anno M. D. LXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIO.

EST. 11 PLUT. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA PRIVILEGII REGII.

Regio edicto cautum est, ne quis proximo octennio, præter viduam & hæredes Ioannis Stelsij, Summam theologiæ D. Thomæ Aquinatis, cum commentariis Reuerendissimi in Christo Patris D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis tit. S[illegible] statis dominio im[illegible] et, venalémve hab[illegible] ontentis, concess. P[illegible] erre,

Bibliopola Christiano Lectori, sacrarúmque Literarum studioso, S.

NIHIL Est quo faciliùs Christianus θεόδιδακτος sinceram Dei Religionem eiusq; purum cultum, perpetuò retinere possit, quàm si tota mente totoque animi impetu in Ecclesiasticorum Doctorum lectionem incumbat ac inuigilet, vt ex illorum pura doctrina & veram Scripturæ mentem assequatur (vbi enim sacra Scriptura non rectè intelligitur, ibi summo cum animæ periculo versari est necesse) & habeat, quo hæreticorum falsa dogmata refellere, atque eorum perfrictæ frontis audaciam frangere ac opprimere queat. Nam cum hæretici sacrum Dei verbum ita semper misere ac perdite explicarint, vt antiquus ille Proteus non in plures formas se vertisse sit creditus, quàm isti ἀτομάχοι nouos & varios sensus in eo excogitarunt: actum certe videbatur esse de vera Dei Religione, nisi Deus Opt. Max. semper quoidam suo Spiritu præditos excitasset: qui vel viua voce vel scriptis homines in officio retinerent, & istorum pseudoprophetarum conatus acri animo reprimerent. Quare cùm Diuus Thomas Aquinas, Doctor angelicus, admirabili Dei concilio in Christi Ecclesia excitatus esse videatur, vt quicquid in Scriptura esset difficile, subtiliter pertractaret ac explicatum redderet (nullus enim hæresi locus relinqueretur, si verbi Dei studiosi eius scriptis darent operam) putauimus nos operæ pretium facturos esse, si eius Summam totius sacræ Theologiæ magnis nostris sumptibus recens ab eruditissimis Theologis summa cum diligentia recognitam, & breuibus conclusionibus ad omnium Quæstionum Articulos appositis illustratam, ac à sexcentis mendis repurgatam, vnà cum Supplemento tertiæ partis, quam ille ob præmaturam mortem absoluere non potuit, tibi daremus. Ad hæc Commentaria Thomæ à Vio Caietani, Cardinalis tit. S. Xisti in eandem diuini Doctoris Summam eodem labore recognosci, emendari, & Annotationibus, atque Summarijs ornari & excudi vna curauimus. Opuscula item eiusdem Caietani, & in his præcipuè, quæ ille non minus doctè, quam piè in Lutheranos scripsit, adiecimus. Poterat sane ille de ijs disputare, de quibus quondam S. sedis Apostolicæ legatus, Augustæ Vindelicorum cum ipso Martino Luthero concertauit, ac sui erroris conscium effecit. Hoc igitur opus ita expolitum nostra opera & sumptibus (neque enim aut pecuniæ aut labori vnquàm pepercimus in ijs quæ cum humano generi, tum Christianæ Religioni ornamento fore videbantur) in lucem emittimus, vt de illo, tanquàm ex antris Cimmerijs extracto, ac pristino suo splendori restituto, merito dici possit quod Euripides aliquando cecinit, Ἡκω κατ' ἐκ κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας Ἀιδαῦ. Consule ergo æqui bonique hunc nostrum laborem, eoque fruere, vt quum Ecclesiam Dei non paruos ex eo percepisse fructus intellexerimus, indies magis ac magis ad illius amplitudinem illustrandam nostrum augeatur studium. Vale, & nos adiuua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM DOMINVM OLIVERIVM CARRAPHE, CARDINALEM NEAPOLITANVM,

Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani, eiusdem tunc ordinis Prædicatorum generalis Magistri, nunc sancti Xisti Presbyteri Cardinalis, in primæ Partis Summæ sancti Thomæ Aquinatis expositionem

PRÆFATIO.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret suis quæque locis apte disposita, summum illius bonum atque idcirco maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto egregiè dispositum aptatumque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos, omnium plane iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam cùm priores illo permulti singulis, ac discretis de rebus volumina quàm plurima edidissent, quumque demùm in perpetuam quandam seriem Theologiæ sententias tum Græci aliqui authores, tum & Latini etiam redegissent, expositoresque permulti sententiarum Libros enarrassent: diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouosque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidē in Libris contra Gentes complexus est. Alterum verò in quadrifido illo opere: quod summam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariā homini Christiano doctrinam veramq; beatitudinem pertinent consequēdam, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in prima Summæ parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, deq; ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distinctè pertractet, tū sequentibus duobus libris, ab homine iterū exorsus, humanas passiones omnes, earumq; fontes, ac progressus, simulq; virtutes quæ curare vitia & passiones possint, Ethnicis cunctis sacrisq; authoribus copiosius distinctiusq; percenset. Reliqua porro pars (quæ numero quidē voluminū conscriptorū quarta est: ordine tamen doctrinæ tertia nuncupatur) de authore gratiæ Christo mysterijsq; omnibus ad Christū pertinentibus tractat, tum vero & de ipsis sacramētis per quæ gratia confertur, postremò de optatissimo fructu gratiæ, superna videlicet beatitudine, ac supplicijs etiā damnatorum. Quod tamē ad consummationem tertiæ partis desideratur, in quarto super sentētias libro copiosè differitur. Atq; hac quidē tanta rerū congerie, cū sit immēsus Aquinas noster, nō minus tamē admirationis sibi cōciliat ratione sententiarū atq; verborū, quibus tantam molē versat, atq; pertractat. Ea namq; stylī puritas est, vt superfluat si quid addideris, arescat vero si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extraneū, nihil accidēs. Insuper ea est profunditas in sentētijs, ea nouitas ac dearticulatio quæstionū, tū vero sic proprius in singulis earū argumētandi modus, vt in hoc scribendi genere facile princeps (vbi nulla iudicē turbet inuidia) censeatur: tum verò ne quis in tā magno aceruo rerū suspicari possit cōnixisse Authorē, falsumq; esse, naturā quodāmodo ipsam suæ indicem veritatis testemq; habet. Nam si (vt Aristoteles ipse ait) illi sunt apti rerū cōijcere veritatē, qui possunt in vtramq; partē dubitando disquirere, quis iā dubitet Aquinatē nostrū procul à veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionū de humanis diuinisq; rebus, Theoricisq; illis ac practicis, proprias semper in singulis ad vtramq; partē dubitationes adducit? Nostræ vero huius suscepræ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnā recōdit sensuum altitudinē, cum tamē verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habēs, prima frōte Lectorem videatur allicere, ac facilitatē sensuū polliceri. Verum lōge aliter euenire sibi Lector intelliget, atq; ab initio existimaret: reperita enim lectio authoris huius, videtur augere potius, quā decerpere sensus percipiēdi difficultatē. Quodq; ad hanc primā pertinet Summæ partē, hinc facile opinor eius eminentiā constare posse, quod eximij Thomistarū vindices eā vel sæpius repetētes, semper in ea se nouū aliquid percepisse affirmant, vt iā mirari minus oporteat (cum prima hæc Pars tot experta sit hominū iudicia, quot habet & verba) tā multis illā oppugnationibus lacessita fuisse. Theologi nanq; complures, neq; adeo cōtemnendi, magnū sibi nomē ingenij ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerūt: si veluti munitissimas arces fortissimi duces solēt, ita illi partem hāc primam suis machinationibus oppugnarēt. Ioannes vero Scotus egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia: quippe qui singula prope eius partis verba labefactare contēdar. Ratione igitur habita & institæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, vt sine vlla controuersia ea dūtaxat attulerim, quæ ad verū Sancti Thomæ intellectū pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & cōtra oppugnatores, Scotumq; præcipue, tueri veritatē contēdi: arduū sane opus laboriosumq; aggressus. Quantū vero fœliciter, aliorū sit iudiciū. Ego certe nō ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi Operis dignitatē parē me putē operā attulisse, cū tamē pio saltē cōsilio quā plurimos possem studiosos homines adiuuādi, diligentiaq; ad honorē Dei impēsa cōscientiæ penitus satisfecisse me sciā. Debetur autē tibi Pater amplissime nostra hæc expositio nō eo solū nomine, quo cæterorū quoq; nostrorū fratrū lucubrationes tibi debētur, propterea, quod è speculo susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorū faues & consulis, sed etiā ampliori quadā capacioriq; ratione: quādoquidē in isto sublimi cardine cōstitutus, exemplū præbes Christianis principibus imitandū, piæ magnificētiæ, religionis, integritatis, & in agēdis rebus solertis ac diligētis industriæ (quodq; tēporibus nostris præclarū Dei est munus) perpetuo castitatis tenore Pōtificumq; iuris doctrina sacrosancti collegij venerandus es pater: sæculiq; nostri decus haberis, & lucerna super candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis ordinis studiorumq; cultores parrē te ac censorē habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolētia conquiescant. Venio nūc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficijs auctus, dignitatibusque ornatus, ingrati animi vitio iure damnandus sim, si alij quām tibi hos quoq; studiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicaui, Præsertim cùm tu me ad hanc cudendam expositionem adhortatus maximè fueris, vixque bene absolutam, publicari non solum sæpe petieris, verum etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæq; fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentumq; agnosce. In ætū vale.

PRIMAE

PRIMAE PARTIS SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM AC CONCLVSIONVM LOCVPLETISSIMVS INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat.

Quæstio Prima.

Articuli.

VTRVM præter alias scientias doctrina theologica sit necessaria. Artic. 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculatiua vel practica. 4
Vtrum sit dignior alijs scientijs. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ. 7
Vtrum sit argumentatiua. 8
Vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponendi. 10

De Deo an sit. Quæstio 2.

Vtrum Deum esse sit per se notum. 1
Vtrum Deum esse sit demonstrabile. 2
Vtrum Deus sit. 3

De simplicitate Dei. Quæstio 3.

Vtrum Deus sit corpus. 1
Vtrum in Deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in Deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in Deo sit compositio essentiæ & esse. 4
Vtrum in Deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in Deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum Deus sit quocunque modo compositus vel totaliter simplex. 7
Vtrum Deus veniat in compositionem cum alijs. 8

De perfectione Dei. Quæstio 4.

Vtrum Deus sit perfectus. 1
Vtrū Deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnia in se perfectionē habēs. 2
Vtrum creaturæ possint Deo esse similes. 3

De bono in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (supposito quod differant ratione tantum) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito quod ens sit prius) omne ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate Dei. Quæstio 6.

Vtrum esse bonum conueniat Deo. 1
Vtrum Deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint boni bonitate diuina. 4

De infinitate Dei. Quæstio 7.

Vtrum Deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinem. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem. 4

De existentia Dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum Deus sit vbique. 2
Vtrum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium Dei. 4

De immutabilitate Dei. Quæstio 9.

Vtrum Deus sit omnino immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium Dei. 2

De æternitate Dei. Quæstio 10.

Quid sit æternitas. 1
Vtrum Deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum sit proprium Dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantum vnum æuum, sicut vnum tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11.

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum Deus sit vnus. 3
Vtrum Deus sit maximè vnus. 4

Quomodo Deus cognoscatur à nobis. Quæstio 12.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei. 1
Vtrū essentia Dei videatur ab intellectu creato secundū aliquā speciē creatā. 2
Vtrum essentia Dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre Dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndā Dei essentiā indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam. 7
Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in Deo videt. 10
Vtrum in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiam Dei videre. 11
Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus Dei. Quæstio 13.

Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo propriè dicantur de ipso an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quod dicantur analogice) dicantur per prius de Deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen naturæ, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vniuocè, vel æquiuocè secundum quod significat Deum per naturam, per participationem, & secundum opinionem. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè proprium nomen Dei. 11
Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo. 12

De scientia Dei. Quæstio 14.

Vtrum in Deo sit scientia. 1
Vtrum Deus intelligat seipsum. 2
Vtrum Deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4
Vtrum intelligat alia à se. 5
Vtrum Deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia Dei sit causa rerum. 7
Vtrum scientia Dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia Dei sit malorum. 10
Vtrum scientia Dei sit singularium. 11
Vtrum scientia Dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium. 13
Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia Dei sit variabilis. 15
Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam, vel practicam. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantùm. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à Deo. 3

De veritate. Quæstio 16.

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantum. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum Deus sit veritas. 5
Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8

De falsitate. Quæstio 17.

Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4

De vita Dei. Quæstio 18.

Quorum sit viuere. 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita Deo conueniat. 3
Vtrum omnis in Deo sint vita. 4

De voluntate Dei. Quæstio 19.

Vtrum in Deo sit voluntas. 1
Vtrum Deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas Dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas Dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas Dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas Dei imponat necessitatem rebus velitis. 8
Vtrum voluntas Dei sit malorum. 9
Vtrum Deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi. 11
Vtrum conuenienter ponantur circa diuinam voluntatem quinque signa. 12

De amore Dei. Quæstio 20.

Vtrum in Deo sit amor. 1
Vtrum Deus amet omnia. 2
Vtrum Deus magis amet vnum, quàm aliud. 3
Vtrum Deus meliora magis amet. 4

De iustitia & misericordia Dei. Quæstio 21.

Vtrum in Deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia Dei veritas dici possit. 2
Vtrum in Deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere Dei sit iustitia, & misericordia. 4

De prouidentia Dei. Quæstio 22.

Vtrum prouidentia Deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia. 2
Vtrum prouidentia diuina immediatè sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis. 4

De prædestinatione Dei. Quæstio 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum Deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrum prædestinatio ponat aliquid in prædestinato? & quid sit. 2
Vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à Deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, reprobationis, & electionis. 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 8
De libro vitæ. Quæstio 24.
Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3
De potentia Dei. Quæstio 25.
Vtrum in Deo sit potentia. 1
Vtrum potentia Dei sit finita. 2
Vtrum Deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere, quòd ea, quæ sunt præterita, non fuerint. 4
Vtrum Deus possit facere, quæ non facit, vel pretermittere quæ facit. 5
Vtrum Deus possit ea, quæ facit meliora facere. 6
De beatitudine Dei. Quæstio 26.
Vtrum beatitudo competat Deo. 1
Vtrum Deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum Deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. 3
Vtrum in beatitudine Dei includatur omnis beatitudo. 4
De processione siue origine diuinarum personarum. Quæst. 27.
Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio. 2
Vtrum præter generationem possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa alia processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5
De relationibus diuinis. Quæstio 28.
Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4
De personis diuinis. Quæstio 29.
De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idem, quod hypostasis, subsistentia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel subsistantiam. 4
De pluralitate personarum in diuinis. Quæstio 30.
Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomen persona, sit commune tribus personis in diuinis. 4
De his, quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæstio 31.
Vtrum in diuinis sit Trinitas. 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrum dictio exclusiua solus, sit addenda termino essentiali in diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4
De cognitione diuinarum personarum. Quæstio 32.
Vtrum per rationē naturalē possit cognosci Trinitas diuinarū personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantum quinque notiones in diuinis, vel plures. 3
Vtrum liceat circa notionas diuersimodè opinari. 4
De his, quæ pertinent ad personam patris. Quæst. 33.
Vtrum patri competat esse principium filij, vel spiritusſancti. 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen patris. 2
Vtrum hoc nomen Pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter. 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum. 4
De verbo in diuinis. Quæstio 34.
Vtrum verbum dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi imponetur respectus ad creaturas. 3
De hoc nomine filij, quod est imago. Quæstio 35.
Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij. 2
De pertinentibus ad nomen spiritusſancti. Quæstio 36.
Vtrum nomen spiritusſancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritusſanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritusſanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritusſancti. 4
De nomine spiritusſancti, quod est donum. Quæstio 37.
Vtrum amor sit proprium nomen spiritusſancti. 1
Vtrum pater & filius diligant se spiritusſancto. 2
De nomine spiritusſancti, quod est donum. Quæst. 38.
Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritusſancti. 2
De personis in comparatione ad essentiam. Quæst. 39.
Vtrum essentia in diuinis sit idem, quod persona. 1
Vtrum dicendum sit, quod tres personæ sint vnius essentiæ. 2
Vtrū nomina essentialia predicēda sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint appropriandæ personis. 7
Quod attributorum cui personæ debeat appropriari. 8
De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.
Vtrum relatio sit idem, quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, remaneant hypostases. 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum vel econuerso. 4
De personis per comparationem ad actus notionales. Quæst. 41.
Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrum per huiusmodi actus persona procedat de aliquo vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandæ significet relationē, vel substantiam. 5
Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint. 6
De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.
Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundū æternitatē ei, à qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum magnitudinem. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam. 6
De missione diuinarum personarum. Quæst. 43.
Vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantum temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet persona mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritusſanctus. 5
Ad quos fiat missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat seipsum visibiliter, aut inuisibiliter. 8
De prima causa omnium entium. Quæstio 44.
Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum Deus sit causa finalis rerum. 4
De creatione. Quæstio 45.
Quid sit creatio. 1
Vtrum Deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius Dei sit creare. 5
Vtrum sit commune totitrinitati creare, aut proprium alicuius personæ. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrum opus creationis admittatur operibus naturæ & voluntatis. 8
De principio duationis rerum creatarum. Quæstio 46.
Vtrum creatura semper fuerit. 1
Vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. 2
Quomodo dicatur Deus in principio cœlum & terram creasse. 3
De distinctione rerum in communi. Quæst. 47.
Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à Deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à Deo. 2
Vtrum sit vnus tantum mundus vel plures. 3
De distinctione rerum in speciali, & primò de malo. Quæst. 48.
Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum malum. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6
De causa mali. Quæstio 49.
Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum, (quod est Deus) sit causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit causa omnis mali. 3
De substantia angelorum absolute. Quæstio 50.
Vtrum sit aliqua creatura omnino spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5
De angelis in comparatione ad corpus. Quæstio 51.
Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3
De angelis in comparatione ad locum. Quæstio 52.
Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possit esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3
De moto locali angelorum. Quæstio 53.
Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum moueatur de loco ad locum permansendo medium. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti. 3
De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54.
Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & passibilis. 4
Vtrum in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua quàm intellectus. 5
De medio cognitionis angelicæ. Quæst. 55.
Vtrum angeli cognoscat omnia per suam substantiā, vel per aliquas species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quàm inferiores. 3
De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Qu. 56.
Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum vnus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum. 3
De cognitione angelorum quantum ad res materiales. Qu. 57.
Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Vtrum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5
De modo cognitionis angelicæ. Quæstio 58.

Vtrum in-

Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6
Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem vel diuersæ. 7
De voluntate angelorum. Quæstio 59.
Vtrum in angelis sit voluntas. 1
Vtrum voluntas in angelis sit ipsa natura eorum, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4
De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60.
Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. 3
Vtrum vnus angelus diligat alium naturali dilectione sicut seipsum. 4
Vtrum angelis naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum. 5
De productione angelorum in esse naturæ. Quæst. 61.
Vtrum angelus habeat causam sui esse. 1
Vtrum angeli sit productus à Deo ab æterno. 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo. 4
De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ. Quæst. 62.
Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc quod conseruentur in Deum. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem. 4
Vtrum statim post vnum actum meritorium beatitudinem habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare possit. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9
De malitia angelorum quo ad culpam. Quæst. 63.
Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit alijs causa peccandi. 8
Vtrum ipse remanserit quo ceciderum. 9
De pœna dæmonum. Quæstio 64.
Vtrum intellectus angeli mali sit omnino obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4
De opere creationis quo ad creaturam corporalem. Quæst. 65.
Vtrum creatura corporalis sit à Deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem Dei. 2
Vtrum sit facta à Deo mediantibus angelis. 3
Vtrum forma corporum sint ab angelis, an immediatè à Deo. 4
De ordine creationis ad distinctionem. Quæst. 66.
Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informæ. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4
De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67.
Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur. 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem. 4
De opere secundæ diei. Quæstio 68.
Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. 3
Vtrum sit tantum vnum cœlum vel plures. 4
De operæ tertiæ diei. Quæstio 69.
Vtrum congregatio aquarum facta fuerit conuenientes tertia die. 1
Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2
De opere ornatus quarto die facto. Quæstio 70.
Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrum conuenienter describatur causa productionis luminarium. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3
De opere quintæ diei. Quæstio 71.
Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1
De opere sextæ diei. Quæstio 72.
Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1
De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73.
Vtrum completio diuinorum operum adscribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3
De omnibus septem diebus in communi. Quæstio 74.
Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei. 3
De homine quantum ad essentiam animæ. Quæst. 75.
Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ bratorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid compositum ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7
De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76.
Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma. 1
Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8
De his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali. Quæst. 77.
Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantum vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta. 3
Vtrum in potentijs animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum. 5
Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata. 8
De potentijs animæ in speciali, & primo de ijs, quæ sunt præambula ad intellectum. Quæstio 78.
Vtrum sint distinguenda quinque genera potentiarum animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4
De potentijs intellectiuis. Quæstio 79.
Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ. 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. 11
Vtrum synderesis sit aliqua potentia specialis ab alijs distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiua partis. 13
De appetitu in communi. Quæstio 80.
Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitum sensitiuum, & intellectiuum, sicut in potentias diuersas. 2
De sensualitate. Quæstio 81.
Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantum, an etiam cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias. 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3
De voluntate. Quæstio 82.
Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult. 2
Vtrum voluntas sit eminentior, quàm intellectus. 3
Vtrum moueat intellectum. 4
Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem concupiscibilem. 5
De libero arbitrio. Quæstio 83.
Vtrum homo sit liberi arbitrij. 1
Vtrum liberum arbitrium sit potentia, vel actus, vel habitus. 2
Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitrium sit eadem potentia cum voluntate vel alia. 4
Quomodo anima corporis vnita intelligat corpora, ea, quæ sunt infra ipsam. Quæst. 84.
Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. 1
Vtrum cognoscat corpora per essentiam suam, vel per aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluat in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc, quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicio intellectus impediatur per impedimentū sensitiuæ virtutis. 8
De modo & ordine intelligendi. Quæstio 85.
Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales, abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrum species intelligibiles abstractæ à phantasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere, quàm alius. 7
Vtrum intellectus prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile. 8
Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus. Quæst. 86.
Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4
Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsum, & ea, quæ in ea sunt. Quæstio 87.
Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiam suam. 1
Quomodo cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodo intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodo intellectus cognoscat actum voluntatis. 4
Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. Qu. 88.
Vtrum anima humana in statu presentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorū notitiā peruenire per cognitionē rerum materialium. 2

Vtrum Deus sit illud, quod à nobis primo cognoscitur. 1
De cognitione animæ separatæ. Quæstio 89.
Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat substantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remanet in anima separata. 5
Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ. 6
Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur. 8
De productione hominis quantum ad animam. Quæstio 90.
Vtrum anima humana sit de substantia Dei, vel aliquid factum. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis. 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4
De productione corporis primi hominis. Quæstio 91.
Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediate productum à Deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientem dispositionem. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4
De productione mulieris. Quæstio 92
Vtrum in prima rerum productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediate à Deo. 4
De fine siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæstio 93
Vtrum in homine sit imago Dei. 1
Vtrum imago Dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago Dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago Dei sit in homine per comparationem ad essentiam, vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago Dei inueniatur in homine solùm secundum mentem. 6
Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9
De statu vel conditione primi hominis quò ad intellectum. Quæstio 94
Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4
De his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæst.95
Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrum primus homo in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum operæ primi hominis fuerint æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt. 4
De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ. Quæstio 96.
Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4
De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad conseruationem individui. Quæst.97
Verum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4
De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem. Quæstio 98.
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2
De conditione prolis generandæ, quantum ad corpus in illo statu. Quæstio 99.
Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad iustitiam. Quæstio 100
Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad scientiam. Quæstio 101
Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post nativitatem habuissent perfectum vsum rationis. 2
De loco producti hominis in paradiso. Quæst.102
Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4
De gubernatione rerum in communi. Quæst. 103
Vtrum mundus ab aliqua gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à Deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cesserit in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8
De effectibus diuinæ gubernationis in speciali. Quæst. 104
Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à Deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à Deo immediatè. 2
Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4
De mutatione creaturarum à Deo. Quæstio 105
Vtrum Deus possit immediate mouere materiam ad formam. 1
Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum Deus operetur in omni operante. 5
Vtrum Deus possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. 6
Vtrum omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8
De actu angelorum, qui est inuicem illuminare. Quæst. 106
Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus quæ cognoscit. 4
De locutione angelorum. Quæstio 107
Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquamur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur Deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108
Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantum vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum ad inuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8
De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæst.109
Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subjaceat prælationi beatorum angelorum. 4
De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110
Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4
De actione angelorum in homines. Quæstio 111.
Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatem hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum humanum. 4
De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.
Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4
De custodia hominum à bonis angelis. Quæst.113.
Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8
De impugnatione dæmonum. Quæstio 114
Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superetur ab impugnatione arceatur. 5
De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.
Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sit causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6
De fato. Quæstio 116.
Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4
De his, quæ pertinent ad actionem hominis. Quæst.117.
Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4
De traductione hominis ex homine quantum ad animam. Quæstio 118
Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrum omnes animæ humanæ fuerint simul creatæ à principio mundi. 3
De propagatione hominis quantum ad corpus. Quæst.119
Vtrum aliquid de alimento conuertatur in virtutem humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionis & articulorum & conclusionum Indicis finis.

Universidad de Deusto Biblioteca

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM PRIMAE PARTIS D. THOMAE AQVINATIS ANNOTATIO.

ABSTRACTIO est duplex, scilicet formæ à materia, & vniuersalis à particularibus. quæst.40.ar.3.
Abstractum & concretum in diuinis idem sunt, quæst. 40.ar.1.ad 1.
Abstrahere contingit dupliciter, scilicet componendo & diuidendo, vel per modum absolutæ considerationis. quæst.85.ar.1.ad 1
Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus est angelis impossibile, quæst.55.ar.2.ad 2
Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus mediantibus sensibus, & alijs potentijs sensitiuis fit, quod animæ separatæ non contingit, quæst.89. ar.7
Abstrahit homo vt intelligat, quod angelis non conuenit. q.58.ar.1.ad.2
Abstrahit Physicus, Metaphysicus, & mathematicus differenter, quæ. 85. ar. 1. ad. 2
Accidentia conferunt ad cognitionem, quod quid est. quæst.18.ar.2
Accidens, quod excedat suum subiectum in agendo non est contra eius rationem: sed quod excedat in essendo, q.115.ar.1.ad 5
Accidens per se non potest alterius accidentis esse subiectum, nisi ordine quodam. q.77.ar.7.ad 2
Accidens quare magis dicitur entis, quàm ens, quæst.90.ar.2.
Accedia quid est & austritia: & quod sola superbia & invidia sunt in dæmonibus, quæst.63.ar.2.ad 2.& 3.
Actio aliqua dupliciter dicitur intellectualis, vno modo sicut consistens in intellectu, alio modo vt regulata & imperata ab aliquo intellectu, quæst. 112.ar.1.ad 1
Actio est actualitas virtutis, sicut esse substantiæ, vel essentiæ, quæst.54. ar. 1.
Actio & passio licet sint idem subiecto, propijs tamen differunt rationibus, q.22.ar.1.ad 1
Actio immanens est perfectio agentis, transiens verò mobilis, quæst. 18. art. 3. ad 1
Actio immanens non est media inter agens & obiectum, sicut transiens: sed vnionem sequitur obiecti cum agente, quæst.14.art.1.ad 3
Actio immanens quandam de sui ratione infinitatem habet simpliciter, scilicet, vt intelligere: vel secundum quid, vt sentire, q.14.ar.2
Actio intellectiua quare remittit in nobis: & non in angelis, quæst. 112.art. 1.ad 3
Actio motoris non attribuitur moto nisi sicut instrumento, quæst.76.art.1
Actio naturæ tendit ad vnum, quod est effectus per se: & non per accidens, q.116.ar.1
Actio nihil aliud importat, quàm ordinem originis, quod est à principio: vel à causa remoto motu, q.41.ar.1.ad 2
Actio nullius creaturæ potest esse eius substantia, q.54.ar.1
Actio personalis producens personam nihil aliud est, quàm habitudo principij ad personam, quæ est à principio. quæst.41.ar.1.ad.2
Actio tripliciter aliquid attribuitur vel secundum totum, vel secundum partem, vel secundum accidens, q.76.ar.1
Actio vt dicit originem motus non ponitur in diuinis nisi Grammaticè, qu. 41.ar.1.ad 1
Actionis principium ab actione denominati potest & ab affectu actionis, qu. 17.ar.2.ad 2
Accipere vnumoè non dicitur de filio & creatura, licet sit vtrique commune, q. 13.ar.3.ad 2
Actualitas per prius inuenitur in forma substantiali, quàm in eius subiecto: sed formæ accidentales e conuerso, q.77.ar.6
Actum esse posterius suo principio contingit, vel ex parte agentis, vel ex parte actionis, q.42.ar.2
Actus amoris tendit in bonum, quod quis vult alicui: & in eum cui vult bonum, q.20.ar.1.ad.3
Actus diuinus non omnis est distinctiuus, sed solum ille, qui implicat potentiam, q.41.art.4.ad 3
Actus intellectus beati, beatitudo creata dicitur, quæst.26.ar.3
Actus meritorius beatitudinis angeli, & ipsa beatitudo, non vnum, sed diuersa instantia respiciunt, q.62.art.5.ad 2
Actus multiplices intellectus non diuersificant potentiam, sed solum qui in diuersa reducuntur principia, quæst.79.ar.10.ad 3
Actus simpliciter est prior potentia, sed in potentia est prior actu, quæst.3. ar. 1
Actus voluntatis cadit & continetur sub obiecto intellectus, q.87.ar.4
Actu charitatis imperfectæ meremur, sed non actu perfectæ, quæst. 62.ar.9. ad 1
Adam perfectus productus fuit secundum triplicem naturam scilicet, vires, & omnium scientiam, q.94.ar.3
Adæ in statu innocentiæ diuinitus subuentum fuisset, ne deciperetur in his quorum scientiam non habuit: vel dicenti sibi falsum de contingentibus futuris, vel cordium cogitationibus possibile esse credidisset, sed non ita esse, q.94.ar.4.ad 5
Additio bono essentiali fieri non potest, q.103.ar 3.ad 3
Additio diuino esse non conuenit, sed prædicabili, vt animali, quæst.3.art 4.ad 1
Affectus animæ non sunt in intellectu per similitudinem, neque vt in subiecto, sed sicut principiatum in principio. quæst.87.art.4.ad 2
Affectus cogitationum ab angelis per effectum cognosci possunt, qu. 57.ar.4
Affinitas non contrahitur secundum materiam, sed secundum virtutem seminis derivatam ab anima aui, quæst.119.ar.2.ad 2
Agentia quanto magis diuinæ participant perfectiones, tanto magis nituntur eas transfundere in alias, q.106.ar.4
Agens non intendit pluralitatem materialem vt finem, q.47.ar.1.ad 2
Agens non semper est nobilius patiente, q. 79.ar.2.ad 3
Agens per intellectum est prius agente per naturam, quæst.19.art.4
Agens per naturam non agit nisi vnum, voluntatum verò plura, quæst. 47. art. 1.ad 1
Agens primum non propter finis diligentiam agit, sicut agens imperfectum, sed vt suam communicet bonitatem, quæst. 44.ar.4.ad 1.
Agens quoddam est causa fieri tantum sui effectus, & quoddam fieri & esse, q.104.ar.1
Agens rationem boni & appetibilis habet inquantum omnis sibi appetunt assimilari, q.6.ar.1
Agens vniuersale, licet non sit vniuocum, non tamen est omnino æquiuocum, q.13.art.5.ad 1
Agens vniuersale sufficit ad generationem animalium imperfectorum, quæ. 45.ar.8.ad 1
Agere compositi & formæ differentia, quæst.77.art.1.ad 3.& 4
Agere sibi simile non est aliquam naturam absolutè producere, sed est eam ad aliquid applicare, q.45.art.5.ad 1
Agere tripliciter dicitur, scilicet formaliter, effectiuè, & per modum causæ finalis, q.48.art.5.ad 4
Agit homo libero iudicio, bruta verò quodam, sed non libero: inanimata verò nullo, q.83.art.1
Agunt quædam libertate arbitrij: quædam verò non, quæst.59.art.3
Amare seipsum est velle vel sibi appetere bonum: quod omnibus conuenit creaturis, q.60.art.3
Amare amicitiæ amat Deus rationalem creaturam, irrationalem verò amore concupiscentiæ, q.20.art.ad 3
Amor Dei melior est quàm eius cognitio, corporalium verò cognitio melior quàm eorum amor, q.82.art.3
Amor essentialis & personalis penes quid differunt, quæst.37.art.1
Amor est primus motus cuiuslibet appetitiuæ virtutis, quæst.20.art.1
Amor gaudium & dilectio quomodo Deo attribuuntur, licet sint passiones, q.20.art.1.ad 1
Amoris diuinæ voluntatis & nostræ differentia, q.20.art.1
Angeli corpora assumunt, et per corporalium proprietates in spiritualium proprietates mens deducatur humana, quæst.51.art.2.ad 1
Angeli & natura corporalis conueniunt in vniuersi constitutione, q.61.ar.3
Angeli ex aere condensando & formando corpora assumunt, quæst.51.art. 2.ad 3
Angeli incorruptibilitas ex eius substantia sumitur, eius incorruptibilitatis signum ex eius intellectuali operatione accipimus, quæst.50.art.5
Angeli inferiores per superiores reguntur: & omnia corporalia per angelos, quæst.110.art.1
Angeli immediatam habent præsidentiam, non solum super cœlestia corpora, sed etiam super inferiora, quæst.110.art 2.ad 2
Angeli, licet omnes immediatè videant diuinam essentiam, non tamen æqualiter vident diuinorum operum rationes, quæst. 106.art.1.ad 1
Angeli mittuntur in ministerium propter eos qui saluandi sunt, quæst.113.ar. 5. ad 1
Angeli nominantur à simplici manifestatione diuinorum, quasi nuntij Dei, q.108.art.5.ad 1.
Angeli numero distingui non possunt absque specifica distinctione, quæst. 75.art.7
Angeli pacis amare fiebant, tripliciter exponitur, quæst.113.art.7.ad 1
Angeli per species inditas rerum naturas cognoscunt in vniuersali & particulari, quantum ad formam & materiam, quæst. 57.ar.2
Angeli qui assistentes dicuntur, sunt qui à Deo immediate diuinas recipiunt illuminationes: quod est primæ hierarchiæ, q.112.ar.2.ad 4
Angeli quomodo semper loquuntur & quomodo non, quæst.107.ar.3.ad 2
Angeli ratione diuinæ visionis omnes assistentes dicuntur sed ratione perceptionis diuinorum operum solum angeli primæ hierarchiæ, q.112.art.
Angeli syllogizando non addiscunt, ita quod veritatis ignotæ cognitionem accipiant syllogizando, q.58.art.3.ad 2
Angelis bonis non existentibus in cœlo, nec malis in Inferno, nec bonis gaudium, nec malis pœna minuuntur, quæst.64.art.4.ad 1
Angelis solum intellectus & voluntas de vtibus animæ competunt, quæst. 54.art.5
Angelo cuilibet impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intelligibile simul: ita quod in natura suæ speciei subsisteret, & per ipsam se intelligeret, quæst.16.art.2
Angelorum apparitiones veteribus patribus figuræ erant incarnationis Christi, quæst.51.art.2.ad 1
Angelus à Gregorio metaphoricè animal rationale nominatur, propter similitudinem rationis, q.51.art.1.ad 2
Angelus dicitur substantia semper mobilis: quia semper est in actu intelligendi, & non in potentia, q.50.art.1.ad 2
Angelus duplicem habet verbi cognitionem, s. vnam naturalem, & alteram gloriæ, q.62.art.1.ad 3
Angelus habet potentiam intellectiuam totaliter completam per species connaturales, anima verò non, q.55.art.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Angelus licet sit incorporeus, potest tamen motus eius in loco esse continuus, quæst.53.art.1
Angelus, licet sit supra tempus, quod est numerus motus cœli, eius tamen operatio tempore mensuratur, quæst.61.art.2.ad 3
Angelus mora non indiget ad motum localem, si hominem loco deteliquat vt eum custodiat, quæst.113.art.6.ad 3
Angelus naturæ ordine inferior dæmonibus præest, licet superioribus ordine naturæ, quæst.109.art.4.ad 3
Angelus non ita agitur ab actore naturæ, quod non agat libera voluntate, qu. 60.art.1.ad 2
Angelus non mouetur localiter ad cognitionem acquirendam, sed ad aliquid operandum in loco, q.53.ar.2.ad 3
Angelus nunquam est in potentia intelligens respectu suæ essentiæ, quæst. 54.art.1
Angelus per accidens mouetur ad motum corporis assumpti, & non ad motum cœli cuius ipse est motor. quæst.51.art.3.ad 3
Angelus per immaterialia intelligibilia materialia cognoscit, homo verò econuerso, quæst.84.ar.7
Angelus post electionem habet liberum arbitrium inflexibile, homo verò non, quæst.63.art.6.ad 3
Angelus potest mouere de loco ad locum impertransito medio: quod corpori mobili est impossibile, quæst.53.art.2
Angelus quare dicitur intellectualis: & homo rationalis, quæst. 52.ar.3
Angelus quare dicitur mens vel intellectus, & anima non, quæst. 54. ar. 3. ad 1
Angelus quare dicitur mens vel intellectus, quæst.76.art.1.ad 3
Angelus quare inclinatur secundum totam suam virtutem in rem apprehensam: & homo non, quæst.62.art.6
Angelus quilibet dicit determinatum gradum perfectionis secundum speciem, quæst.50.ar.4
Angelus quod est in appetitu & apprehensione phantastica hominis & animalium, potest cognoscere, quæst.57.art.4.ad 3
Angelus solo intellectu cognoscit quæ homo per plures potentias cognoscit, quæst.57.art.2
Anima alienata à sensibus potest quædam futura cognoscere, similiter & bruta, quæst.72.art.ad 3.& 4
Anima cognitione imaginis in Dei cognitionem ducitur, quæst.93.ar.8
Anima cognitionem veritatis non habet inditam naturaliter sicut angelus, sed à rebus acceptam, quæst.76.art.5
Anima cognoscit seipsam per actum reflexiuè, quæst.79.art.2
Anima corpori nunc vnita vitam communicat, in futuro verò immortalitatem, quæst.87.art.3
Anima necessario corpori vnibilis est propter ipsius operationem, quæst. 70. art. 3
Anima corrupto corpore remanet in suo esse incorruptibilis subsistens, quæ. 76.art.2.ad 2
Anima de omnibus rebus iudicat per primam veritatem, quæst. 19. ar. 6. ad 1
Anima despotico principatu corpori dominatur, & intellectus irascibili & concupiscibili politico, q.81.art.3.ad 2
Anima est primum principium vitæ, & non aliquod corpus, quæstio.75. art. 2
Anima est quandoque intelligens in potentia: & scientiam à rebus acquirens, quæst.90.ar.1
Anima est quodammodò omnia, q.16.art. 3
Anima est quo primo nutrimur, sentimus, mouemur, secundum locum & intelligimus. quæst.78.art. 1
Anima generati causatur ab anima generantis, vel à virtute ab ipsa in semine deriuata, quæst.118.art.2
Anima inquantum forma non ordinatur ad vlteriorem actum, sed est finis generationis, quæst.77.art.1
Animalia diuina dispensatione in paradisum fuerunt adducta, species verò diaboli operatione, quæst.102.art.2.ad 2
Animalia perfecta non sola virtute coelestia corporis possunt generari, quæst. 91.art.2.ad 2
Anima licet sit vnita materiæ: virtutem tamen habet superantem materiam, q.76.art.1.ad 3. & 4
Animalium quæ decisa viuunt partes non carent sensu & appetitu, quæst. 6. art. 3
Anima naturaliter corpori vnitur: quia est imperfecta, & in potentia in genere intelligibilium, quæst.51.art.1
Anima vt est vnita corpori naturaliter, non cognoscit nisi quæ habent formam in materia, q.12.art.11
Anima nihil rerum quæ cognoscit habet in sui natura, aliter non cognosceret, q.75.art.2
Anima non eo modo quo comparatur ad totum, comparatur ad partes, sed secundum prius & posterius, quæst.76.art.8
Anima nullum corpus mouere potest præter vnitum sibi, quæst. 117. art. 4. ad 1
Anima omnes perfectiones aliarum formarum in se completissimè continet, quæst.76.art.4
Anima omnium potentiarum suarum est principium, sed non omnium est subiectum, q. 77.art.8
Anima productus à Deo disposita materia per actionem agentis, quæst. 118 art.1. ad 3
Anima quare dicitur spiritus, quæst.97.art.1
Anima quare vltimum gradum intellectualitatis tenet & non angelus, quæ. 75.art.7.ad 3
Anima quod sit forma carens materia, duplex ratio, quæst.75.art.5
Anima separata cognitionem confusam & non propriam habet de omnibus naturalibus, quæst. 89.ar.3
Anima separata per species infusas de rebus habet cognitionem: angelus verò perfectam, & etiam singularium, quæst.89.art.4
Anima separata quare non dicitur persona, quæst.29.art.1.ad 5
Anima separata quibus speciebus intelligit, quæst.89.art.1.ad 3
Anima separata quomodò prius cognita non cognoscit per conuersionem ad phantasmata, quæst.89.art.6
Anima separata singularia intelligit per influxum specierum ex diuino lumine, quæst.89.art.7
Anima si per modum, qui competit substantijs separatis, intelligeret confuse, & perfecte cognosceret, q.89.art.1
Animam aliquid sentire cum corpore & sine corpore quomodò contingit, quæst.77.art.4.ad 3
Animam esse incorpoream & subsistentem ex eius intelligibili operatione probatur: cuius ipsa est principium, quæst.75.ar.2
Animam fieri sine corpore, est ipsam non habere naturalem perfectionem, quæst.90.ar.4
Animam se cognoscere per actum intellectus dupliciter contingit, quæst. 72, art.1
Animam sentire vel intelligere, simile est, ac si dicat aliquis ipsam texere vel ædificare: hæc non est sententia Aristo. quæst. 75. ar.2.ad 2
Animam vniri corpori vt forma vel motor, differentia receptionis vnionis ad corpus, q.76.art.6
Animæ quare multiplicantur in vna specie, & non angeli, quæst. 76. art. 2. ad 2
Animæ ratio est vt sit forma corporis mixti maximè reducti ad æqualitatem complexionis, q.76.art.5
Animæ ratio personæ non conuenit, q.75.art.4.ad 2
Animæ rationali quæ non sunt sibi determinata auxilia à natura, quæst. 86.art.5.ad 4
Animæ rationalis & aliarum formarum diuersus productionis modus, quæ. 90.art.2
Animæ separatæ & coniunctæ diuersus intelligendi modus, quæst. 75.art.6. ad 3
Animæ separatæ se mutuò perfectè cognoscunt, angeli verò imperfectè, qu. 89.art.3
Animæ sensitiuæ nulla est per se operatio, sed solum coniuncti, quæst.75. art. 3
Animæ vnin corpori est naturale, à corpore etiam separatæ naturalis aptitudo inest ad vnionem, quæst.76.art.1.ad 6
Anologi propria ratio in vno tantùm repetitur, vniuoci verò in omnibus de quibus dicitur, quæst. 16.art.6
Analogum in diffinitione omnium analogatorum ponitur, quæst. 13.art.6
Antichristo, præcipitis, & infidelibus, quare dantur angeli ad eorum custodiam, quæst. 113. art.4.ad 4
Appetitus animalis formam sequitur apprehensam, naturalis verò ex natura in aliquid conuenientis, q.78.art.1.ad 3
Appetitus duplex distinguitur in homine: sequens cognitionem, & non in angelo, q.59.art.1.ad 1
Appetitus naturalis in omni creatura inuenitur, quæst.60.ar.1
Appetitus necessario sequitur formam naturalem siue apprehensam per sensum vel intellectum, vt virtus distincta, quæst.80.art.1
Appetitus rerum est triplex: scilicet naturalis, animalis, & rationalis siue intellectualis, quæst.19.art.1
Appetitus rerum in finem triplex distinguitur, quæst.59.art 1
Appetitus sensitiuus quare magis dicitur obedire rationi quàm intellectui, quæst.91.art.3
Appetitus sensitiuus quare tantùm vno modo mouetur, intellectus verò pluribus, quæst.92.art.1.ad 3
Appetitu intellectiuo appetere possumus ea bona, quæ sensus non capit. qu. 80.art.2.ad 2
Appetitu naturali nihil appetit æquiparantiam superioris naturæ, quæst.63. art.3
Appetunt omnia Deum appetendo proprias operationes, inquantum sunt quædam similitudines diuinæ esse, quæst.6.art.1.ad 2
Appetunt omnia Deum vt finem quocunque appetitu appetant, siue intelligibili, siue sensibili, siue naturali, quæst.44.art.4.ad 4
Aquarum congregationes quadruplex expositio, quæst.69.art.1.ad 2
Aquæ cuius naturæ sunt quæ sunt supra lucem, quæst.68.art.3
Aquis duo loca assignantur positione contraria, non tamen eadem sed positione diuersa, quæst.68.art.3.ad 1
Archangeli nominantur respectu inferiorum: & angeli respectu superiorum medij existentes, q.108.art.5.ad 4
Arteptrijeo cognoscuntur: quia multa loquuntur quæ nunquam fluuerunt vt verba & diuersa idiomata, quæst.109.ar.1
Ars imitatur naturam in sua operatione: non tamen agit vt principale agens, sed vt coadiuuans ipsam, quæst.117.art.1
Assimilatio generantis ad genitum secundum formam attenditur, non secundum materiam, q.19.art 2.ad 2
Astrologi aliquando vera prædicunt de actibus humanis in communi maximè, & non in speciali, quæst.115.art.4.ad 4
Authoritas scripturæ standum est in his, quæ naturam excedunt: vbi verò authoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem, quæst.101.art.1
Augmentum virtutis intellectiuæ ex diuina gratia illuminatio dicitur intellects, q.12.ar.5.ad 1

B

Beati quomodo vident omnia quæ hic aguntur: non beati verò minimè, quæst.89.art.8
Beati tres dotes habent tribus theologicis virtutibus correspondentes, quæst.12.art.7
Beatitudinem angelus non est consecutus quam in primo instanti suæ creationis merebatur, quæst.73.art.5.ad.4
Beatitudinem consequi sine diuino auxilio est impossibile, quæst.62.art.2
Beatitudinem vt quis consequatur natura & gratia requiruntur, quæst. 71. art. 1. ad 3
Beatitudinis determinati gradus non ex ipsa re visa, sed ex determinatis modis visionis sumuntur, quæst.62.art.9
Beatitudo diuina eminentissimè continet omne desiderabile cuiuscunque beatitudinis veræ vel falsæ, quæst.26.art.4
Beatitudo est bonum perfectum intellectualis naturæ: cuius est cognoscere suam sufficientiam in bono, quod habet, quæst.26.art.1
Beatitudo est duplex, scilicet actus beatitudinis quæ est beatitudo creata: & obiectum actus, quæst.16.ar.3
Beatitudo est intellectualis vel rationalis naturæ vltima perfectio: ideò naturaliter desideratur, quæst.62.art.1
Beatitudo in actu consistit: & non in habitu, quæst.25.art.1
Beatitudo præintelligitur esse in actu intellectus, quàm in actu voluntatis, quæst.26.ar.2.ad 2

Benedi-

Benedictio ad multiplicationem pertinet creaturarum & sanctificatio ad quiescendum in Deo, q.73.art.3
Benedictio homini reiterata fuit propter quandam specialem multiplicationis rationem, quæst.72.art.1.ad 4
Bene operari affectum & rationem requirit, quæst.113.art.1.ad 2
Bona multa tollerentur si Deus nullum malum permitteret, quæst. 48. art. 2. ad 3
Boni & mali naturali cognitione Deum cognoscere possunt: sed solum boni per gratiam, quæst.12.art.12.ad 3
Bonitatem perfectam & vniuersalem homo consequi potest: quia beatitudinem potest adipisci, quæst.77.art.2
Bonitas Dei est causa rerum non ex necessitate: quia ipsa diuina bonitas non dependet ex rebus creatis, quæst.104.art.3.ad 3
Bonitas essentialis rei melior esse non potest: accidentalis verò sic, quæst. 25.art.6
Bonitas rei creatæ non est essentia eius, sed aliquid superadditum, quæst.6. art.1.ad 3
Bonitas, sapientia, & huiusmodi nomina significant ipsas perfectiones absolute, & non diuinam naturam, quæst.12.art.9.ad 3
Bonitatis gradus est duplex, scilicet vt aliquid sit ita bonum, quod non possit deficere: alius verò, quod possit à bono deficere, q.42.art.2
Bonum aliquod multipliciter consequimur, quæst.103.art.2.ad 1
Bonum aliquod Deus volendo vult malum tali bono coniunctum, quæst. 19.art.9
Bonum commune subtrahi non debet propter malum particulare vitandum, quæst.92 ar.1.ad 3
Bonum dicitur vnumquodque bonitate diuina, sicut principio effectiuo exemplari & finali: bonitate verò inhærente bonum dicitur similitudine bonitatis diuinæ, q.6.ar.4
Bonum est triplex, quoddam quod totaliter per malum tollitur, quoddam quod non totaliter tollitur nec diminuitur, & quoddam quod non totaliter tollitur, sed diminuitur, quæst.48.art.4
Bonum & malum dicuntur genera non simpliciter, sed contrariorum, eo quod habitus & priuatio in omnibus contrarijs saluantur, quæst. 48. art. 1.ad 1
Bonum & malum sunt differentiæ & constitutiuæ in moralibus, quæst. 48. art. 1.ad 2
Bonum & verum adinuicem se includunt in ratione vniuersalis & particularis, quæst.16.art.4.ad 1
Bonum non ad sit supra ens nisi rationem appetibilis, quæst.5.art.1.ad 3
Bonum per essentiam est prius bono per participationem, quæst.3.art.2
Bonum per se obiectum voluntatis, malum verò secundario, & per aliud, quæst.20.art.1
Bonum quod volo non facio: sed malum quod odio illud facio, quomodò intelligitur, quæst. 23.art.1.ad.1
Bonum quomodo dicitur diffusiuum sui esse, q.5.art.4.ad 2
Bonum quomodo est in re: & verum intellectu, quæst.16.art.1
Bonum rationem appetibilis habet & perfecti, quæst.5.art.1
Bonum simpliciter est ens secundum quid & ens simpliciter est bonum secundum quid. q.5.ar.1.ad 1.
Bonum subsistens amore amicitiæ amatur, inhærens verò concupiscentiæ, quæst.60.art.3
Bonum vel malum hominis penes bonum vel malum operationem considerari vel bonum vel malum rerum, quæst. 48.art.6
Bonum verum & ens conuertuntur adinuicem: & solum ratione differunt, quæst.16.art.3
Bonum vniuersale naturaliter magis diligit vnumquodque particulare quàm suum proprium bonum particulare, quæst.60.art.2.ad 1
Bonum vniuersale solum potest sufficienter mouere voluntatem, quæst. 105.art.4
Bonum vtile terminat secundum quid motum appetitus: honestum verò simpliciter: sed delectabile vt quies in re desiderata, quæst.5.art.6

C

Calor agit virtute formæ substantialis, cuius est instrumentum ad formam substantialem, q.115.art.1.ad 1
Charitas non est in concupiscibili, sed in voluntate solum, quæst.18. art. 4. ad 3
Caro concupiscit aduersus spiritum: quia passiones rationi repugnant, quæ. 95.art.2.ad 2
Caro secundum speciem est de integritate naturæ: & quomodò manet, & quomodò non, quæst.119.art.1.ad 2
Casualia diuinam demonstrant gubernationem, quæst.103.ar.5.ad 1
Casualia & fortuita non in corpora cœlestia reducuntur, sed in diuinam prouidentiam, q.116.art.1
Causa fieri tantum alicuius effectus directè non est causa eius esse & conseruari, quæst.104.art.1
Causa secunda instrumentalis inquantum per aliquid sibi proprium dispositiue operatur ad effectum superioris agentis eius participat actionem, q. 45.art.5
Causalitas Dei se extendit ad vniuersalia & indiuidualia principia, quæst. 22.art.2
Causis completas esse plures vnius & eiusdem rei est impossibile, quæst.52. art.3
Causæ contingentes sunt de perfectione vniuersi, quæst.22.art.4
Cœli multiplex acceptio, scilicet proprie, participatiuè, & metaphoricè, q. 66.art.3.ad 2
Cœlum empyreum quomodo influit in corpora mobilia, quæst. 66. art. 3. ad 2
Cœlum impossibile est esse factum ex materia tempore præexistente, quæst. 68.art.1
Cœlum, materia corporalis, tempus, & natura angelica sunt simul creata, q. 46.art.3
Cerebri nimia humiditas in pueris neruos inhabilitat ad motum, quæst. 89. art. 1
Cherubin plenitudo scientiæ nominatur quantum ad quatuor, quæst. 108. art.5.ad 1
Christi commestio post resurrectionem fuit vera & naturalis: sed non angelorum in corporibus assumptis, q.51.art.3.ad 5
Christi humanitas ratione vnionis & beata virgo: quia mater quandam infinitam dignitatem habent, quæst.25.art.6.ad 4
Christo deus Deus nomen quod est super omne nomen, scilicet vt verus Deus esset, q.20.art.4 ad 1
Christum nominat Apostolus filium dilectionis Dei, inquantum superabundanter à Deo est dilectus, non quod dilectio sit principium generationis filij, quæst.41.art.2.ad 2
Christus cum Deo patri regnum tradiderit, euacuabit omnem principatum & potestatem, scilicet cum fidelis perduxerit ad Deo fruendum, quæst.108, art. 7. ad 1
Christus fuit in Adam secundum corpulentam substantiam: & non secundum rationem seminalem, quæst.119.art.2.ad 4
Christus in principio suæ conceptionis fuit plenus omni sapientia, & gratia, ad quem facta fuit nullo impossibile, q.43.art.2.ad 3
Christus inquantum solus est verus Deus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus: alij verò metaphoricè & per similitudinem dicuntur filij, qu. 43.art.3
Christus quomodo dicitur habuisse angelum sibi deputatum: cum fuerit comprehensor, quæst.113.art.4.ad 1
Christus simul fuit viator & comprehensor: Ideo meteri potuit, quæst.62. art.9.ad 3
Circunscribi terminis essentialibus omnibus creaturis est commune, sed non localibus, quæst.50.ar.1.ad 3
Cogitatio hominis quid impedit ne ab homine cognoscatur, quæst.57.art. 4.ad 1
Cogitationes cordis & voluntatis affectiones solus Deus cognoscit: ex affectu verò angelus, homo, & dæmones, q.57.art.4
Cogitare est veritatem inquirere, quam intellectus perfectè contemplatur cum eam attingit, quæst.54.art.1.ad 2
Cogitatiua dicitur ratio particularis: quia est collatiua intentionum indiuidualium, quæst.81.art.3
Cognitio Adæ in statu innocentiæ media fuit inter præsentem & futuram, scilicet gloriæ, quæst.94.art.1
Cognitio animæ coniunctæ perfectior est cognitione ipsius separatæ, quæst. 89.art.1
Cognitio animæ separatæ respectu rerum naturalium est imperfecta & confusa, quæst.89.art.3
Cognitio animæ separatæ respectu singularium est per influxum specierum ex diuino lumine, quæst.89.art.7
Cognitio confusa prior est in nobis cognitione determinata, quæstio. 14. art.6
Cognitio confusa prior est determinata tam secundum sensum quàm secundum intellectum, quæst.85.art.3
Cognitio contingentis dupliciter contingit, scilicet in se & in sua causa, quæ se habet ad opposita, quæst.14.art.13
Cognitio Dei in commune & confusè, est nobis naturaliter insita: inquantum ipse homo beatitudinem naturaliter desiderat, q.2.art.1.ad 1
Cognitio & dilectio Dei est triplex, scilicet, naturalis, per conformitatem gratiæ, & per similitudinem gloriæ, secundum quam triplex imago distinguitur, quæst.93.art.4
Cognitio indistincta media est inter potentiam & actum, q.85.art.3
Cognitio magis & minus vniuersalis in separatis per ordinem ad primum sumenda est, quæst.55.art.3
Cognitio naturalis dæmonis de Deo perfectior est naturali nostra cognitione ipsius, quæst.64.art.1.ad 2
Cognitio naturalis hominis est quæ ortum habet à sensu, quæst.12.art.4
Cognitio naturalis hominis perfecta non est absque compositione & diuisione, quæst.85.art.5
Cognitio practica optima est, quæ non solum vniuersalia, sed & minima particularia cognoscit, q.103.art.6
Cognitio per medium vniuersale est perfectior cognitione in vniuersali natura rei, quæ.55.art.3. ad 2
Cognitio rei contingit dupliciter, scilicet in se per propriam speciem, vel in alio, scilicet per speciem continentis, q.14.art.3
Cognitio rei est triplex, s. per essentiam essentiæ, per præsentiam similitudinis, & per similitudinem à re acceptam, quæst.56.art.3
Cognitio veritatis est duplex, s. naturalis, & per gratiam, quæ diuiditur in speculatiuam & affectiuam quæ producit amorem Dei, quæst.84.art.1
Cognitio vespertina est ipsius rei creatæ secundum quod in propria natura consistit: matutina verò secundum quod ita sunt in verbo, quæst.58.art.6
Cognitione naturali angelus non ex potest cognoscere quæ ex pura Dei voluntate dependent: nec alterius cogitationes, q.57.art.3
Cogoitionis ænigmaticæ duplex est obscuritas: prima creaturæ respectu Dei: secunda qua homo impeditur à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et hæc ex peccato contracta est, quæst.94. art.1.ad 1
Cognitionis naturalis angeli & animæ differentia, quæst.55.art.2
Cognitionis naturalis Dei, angeli, & hominis differentia, quæst.12.ar.4
Cognitionis in propria specie & in suo simili differentia, quæst.12.art.9
Cognita specie intelligibili alicuius ab aliquo non sequitur cognitio eius cogitationis, quæst.57.art.4.ad 2
Cognoscere aliquid in seipso non opponitur et vt cognoscitur in sua causa. Nec inconueniens est aliquid cognosci per duo media, q.18.art.7.ad 3
Cognoscere plures aut paucioes effectus in causa est secundum modum intellectus, quæst.12.art.8
Cognosci aliquid per diuersa media non inconuenit, q.62.art.6.ad.1
Cognoscibile quod est infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato, q.12.art.6
Cognoscibilis diuersa ratio diuersitatem scientiarum inducit, quæst.1.art.1. ad 2
Cognoscit Deus omne verum, non tamen vult omne bonum, quæst.19.art. 6.ad 2
Cognoscitur aliquid in aliquo dupliciter, vel sicut in obiecto cognito, vel sicut in principio cognitionis, q.84.art.3
Colores quare imprimunt suas similitudines in sensum & phantasmata: non in intellectum, q.85.art.1.ad 3
Communia respectiua quare sunt posteriora propijs personarum, quæst.33. art.3.ad 1
Communitas possessionum causa est discordij in præsenti statu, q.2.ar.1.ad 3

Conclu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Conclusionem eandem demonstrant mathematicus & naturalis: sed mathematicus per medium abstractum à materia sensibili: naturalis vero per medium circa materiam sensibilem, q.1.art.1.ad 2
Concordia quæ est in dæmonibus non est ex amicitia, sed ex eorum communi nequitia, quæst. 109. art.3.ad 2
Confirmati in iustitia est beatificari aperta Dei visione, q.100.art.2
Comparabilia non sunt quæ in diuersis generibus continentur, quæst. 6.art. 2.ad 3
Complexioni hominis quæ sunt arma & tegumenta animalium repugnant, quæst.91.art.3.ad 2
Compositio est de ratione causati, quæst.3.art.7.ad 1
Compositio est duplex in rebus materialibus, & vna tantùm in spiritualibus. quæst. 16.art.2.ad 3
Compositio ex actu & potentia sola in substantijs immaterialibus inuenitur, quæst.75.art.5.ad 4
Compositum est aliquid quod nulli partium conuenit, quæst.3.art.7
Comprehendi dicitur si res perfectè cognoscitur sicut cognoscibilis est, qu. 14. art. 3
Comprehensio dicitur dupliciter: & quomodo est vna de tribus dotibus animæ, quæst.12.art.7.ad 1
Conscientia ordinem scientiæ ad aliquid importat: quod fit tripliciter, quæ. 79.art.13
Conseruare res in esse, est eis conferre esse, quæ. 9.art.2
Consilium vt dicit inquisitionem non est in Deo: sed ratio prudentiæ in ipso est & prouidentia, quæst.22.art.1.ad 1
Consummatio operum naturæ fuit septimo die: in incarnatione Christi consummatio gratiæ: in fine mundi consummatio gloriæ, quæst. 73. art. 1. ad 1
Contemplatio impeditur in nobis ex exteriori operatione, quod non fit in angelis, q.112.art.1.ad 3
Contingentia & casualia diuinæ prouidentiæ subduntur, quæst. 22. art. 2. ad 1
Contingentia penes causas proximas attenditur, quæst.14.art.13.ad 1
Contingentia secundum quod subsunt diuinæ scientiæ sunt necessaria, quæ. 14.art.13.ad 3
Contingenter nihil euenire potest respectu causæ vniuersalis, quæst. 103. art. 7
Contingit aliquid in rebus naturalibus præter naturam dupliciter, quæ. 105. art.6.ad 1
Continentia nunc est laudabilis, quod in statu innocentiæ non fuisset, quæ. 95.art. 2. ad 3
Continuitatis motus angeli & corporis mobilis differentia per applicationem virtutis & magnitudinis ad locum: & solutio demonstrationis Aristo. quæst.53.art.1.ad 1
Contraria simul esse non posse quomodo intelligitur: cum tamen bonum & malum simul esse possint, quæst.48.art.1.ad.1
Contrarietas quomodo est in intellectu componente & diuidente, quæst. 89.art.3
Contrarium alterius contrarij esse causam quomodò contingit, quæst. 49. art.1.ad 2
Conuersio in Deum est triplex, scilicet per gratiam perfectam: habitualem: & præparationem ad ipsam, quòd fit diuina operatione, quæst. 62.art.2. ad 3
Corpora animata quare non accipiunt immediatè debitem quantitatem, sicut corpora inanimata, quæst.78.art.2.ad 3
Corpora cœlestia ideo sunt incorruptibilia, quia non habent materiam contrarietati subiectam, q.75.art.5
Corpora cœlestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente: & non solum natura: vt grauia & leuia, quæst.70.ar.1
Corpora cœlestia necessario ponuntur principium generationis & corruptionis inferiorum, q.115.ar.3.ad 2
Corpora cœlestia non imprimunt directè in hominis voluntatem: sed per accidens & indirectè, quæst.115.art.4
Corpora cœlestia quia non habent nisi naturalem operationem: malum inordinationis in eorum naturali operatione esse non potest, quæst. 63. ar. 1. ad 2
Corpora cœlestia quomodo in dormientibus imprimunt quædam signa futurorum in eorum imaginatione, quæst.88.art.4.ad 2
Corporalium & incorporalium diuersa ratio continentiæ essendi in loco, q. 8.art.2.ad 2
Corpora non viuentia generant sibi simile immediatè viuentia verò vtroque modo, q.118.ar.1
Corpora plura simul esse in eodem loco est impossibile, q.67.art.2
Corporis cœlestis & corruptibilis differentia consequendi suam perfectionem, quæst. 52.art.3
Corpus hominum à duobus: interiori & exteriori corrumpi potest, scilicet consumptione humidi, & aëris infectione, quæst.102.art.2
Corpus hominum & exteriora ex apprehensione animæ quomodò immutatur, q.117.art.3.ad 3
Corpus infinitæ potentiæ si daretur moueret in non tempore: quod non facit virtus infinita intelligentiæ, q.25.art.2.ad 3
Corpus impassibile, vt cœleste, non est vnibile animæ rationali, quæst.91. art.1.ad 2
Corpus requiritur ad actionem intellectus propter phantasmata, quæst.75. art. 2.ad 3
Corrumpi est formam separari à materia, quæst.50.art.5
Corrumpi per se fiue per accidens: non conuenit formæ habenti esse per se, quæst.75.ar.6
Corruptionem omnem à muliere Deus potest auferre corporis & mentis: non tamen, quod corrupta non fuerit, quæst.23.ar.4.ad 1
Corruptiones & defectus in naturalibus: quare sunt de intentione naturæ vniuersalis, quæst.22.art.2.ad 3
Corruptibile & incorruptibile secundum formas, non faciunt composita genere differre, quæst.76.art.3.ad 2
Corruptibilis & incorruptibilis corporis per naturam, impossibile est quod sit vna materia, q.66.art.2
Costa Adæ fuit de perfectione eius, prout erat principium speciei humanæ, & non vt erat individuum: & quomodo multiplicata fuit, quæst. 92.art. 3.ad 1.& 2
Creatio animæ non est ante corpus: sed simul creatur cum corpori infundi-tur, quæst.118.ar.3
Creatio est media inter Deum & creaturam: & quomodo est creatura & relatio, quæst.45.ar.3.ad 2. & 3
Creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi, quæst. 45. art. 2. ad 2
Creatio ordinem originis præsupponit, s. filij à patre, per quem omnia facta sunt: & spiritusancti ab vtroque: per quem omnia gubernantur, quæst. 45.art.6.ad 2
Creare demonstrat potentiam infinitam non ex re facta, sed ex modo faciendi, quæst. 45.art.1.ad 3
Creatura corporalis quia particulare quoddam bonum est: sequitur contrarietas in eo, quæ.65.art.1.ad 2
Creatura ens & bonum denominatur à primo ente per modum cuiusdam assimilationis, q.5.art.4
Creatura ex se non retrahit hominem à Deo, sed ab vsu vtentis, quæst. 65. art 1. ad 3
Creatura materialis simpliciter ex parte formæ finita est secundum rationem materiæ, infinita secundum quid, qu.50.artic.2.ad 4
Creatura qua liberè se habet ad Deum, sicut acc ad solem illuminantem, quæst.104.art.1
Creatura quomodo dicitur odio haberi à Deo, q.20.art.2.ad 4
Creatura rationalis liberè & per se agit: irrationalis verò mota à Deo, quæst. 19.art.12.ad 3
Creatura rationalis licet habeat dominium sui actus: indiget tamen gubernari à Deo, quæst.103.art.3.ad.3
Creatura spiritualis requiritur ad perfectionem vniuersi, quæst.50.art.1
Creaturam esse Deo similem conceditur: sed non econtra, quæst. 4. art. 3. ad 4
Creatura non redigi in nihilum natura demonstrat, q.104.art.4
Creaturæ dupliciter sunt in Deo: vel sicut in conseruante, vel sicut in scientè, quæ sunt vita in Deo, quæst.18.art.4.ad 1
Creaturæ essentialibus principijs distinguuntur: & non per relationes, qu. 30.art.1.ad 1
Creaturæ in quibus apparuit spiritussanctus ministerio angelorum sunt factæ ad personam spiritussancti significandam: & non angeli, quæst. 41. art. 7. ad 3
Creaturæ, quod se per seipsam conseruet in esse: & non potest communicari à Deo, quæst.104.art.1.ad 2
Creaturis spiritualibus triplex mensura conuenit, secundum tria in ipsis considerata, quæst.10.art.5.ad 1
Custodia angelorum multiplicem habet effectum, quæst.113.art.5.ad 2
Custodia angelorum non solum hominibus, sed & toti naturæ & corporeæ & super dæmones datur, q.113.ar.3
Custodia hominis dupliciter adhibetur scilicet quantum ad effectum bonum, & quantum ad media ad bonum, q. 113.art.1.ad 3

D

Damnandi quare sunt plures, & pauciores saluandi, quæst. 23.art. 7. ad 3
Debitum est duplex, sicut duplex ordo, scilicet creaturæ ad Deum & creaturæ ad creaturam, q.21.art.1.ad 3
Defectus in omni creatura negatiue inuenitur, & non priuatiue, quæst. 12. art. 4.ad 3
Dei, angeli, & corporis non est eadem ratio essendi in loco, quæst.52.art.2
Dei, hominis, & angeli triplex modus cognoscendi actum intellectus, qu. 87.art.1
Dæmon & anima ad corpus non secundum eandem causæ habitudinem comparantur, quæst.52.art.3.ad 3
Dæmon post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum præstitit beatitudini: ideo in malo est confirmatus, qu. 63.art.6.ad 3
Dæmones certis constellationibus vocati, quare magis veniunt, quæst. 115. art.5.ad 2
Dæmones circa visibilia operantur non formas imprimendo, sed corporalia semina adhibendo, quæst.105.art.1.ad 1
Dæmones & angeli imaginarias apparitiones quomodo causare possunt, qu. 111.art.3
Dæmones & angeli duobus modis sensum immutare possunt, s. ab interiori & ab exteriori, q.111.art.4
Dæmones mittuntur à Deo aliquando ad impugnandum homines puniendo, sed non ad impugnandum ad peccatum licet Deus permittat, quæst. 114. art.1.ad 1
Dæmones multa faciunt ad punitionem malorum diuina volente iustitia, vel ad exercitationem bonorum, q.109.art.4.ad 1
Dæmones mutare non possunt hominis voluntatem, quæst. 114. art. 2. ad 3
Dæmones naturali dilectione bonos angelos diligunt, sed propter iustitiæ & iniustitiæ diuersitatem eos odio habent, q.60.art.4.ad 1
Dæmones naturali inclinatione non tendunt in quodcunque malum, eo quòd naturaliter boni sunt, q.63.art.4
Dæmones non dolent de malo culpæ ipsorum, q.64.art.1.ad 3
Dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa, per longi temporis experientiam addiscunt, q.89.ar.3.arg.con.
Dæmones non possunt causare: sed concitare cogitationes in nobis, quæst. 111.art.2.ad 2
Dæmones penes quid decipi possunt & errare, & non angeli, quæst. 58. art. 3
Dæmones per motum spirituum possunt immutare actum nutritiuæ & appetitiuæ virtutis, q.111.art.4.ad 2
Dæmones persistentes in sua prima cognitione naturali, quomodo facti sunt mali, q.63.art.6.ad 4
Dæmones quare magis vexant homines in augmento lunæ, quàm alijs temporibus, est duplex ratio, q.115.art.5.ad 1
Dæmones quare simulant se esse animas defunctorum, quæst. 117. art. 4. ad 2
Dæmones quas pœnas patiuntur cum in eis non sint passiones, scilicet dolor, gaudium, & tristitia, quæ.64.art.1
Dæmones quomodo alliciuntur herbis, verbis, & lapidibus, quæst.105. art.5.ad 3

Dæmones quomodo se habent ad experientiam & cognitionem veritatis, q. 64.art.1.ad 3
Dæmones seminibus elementorum quæ natura facit possunt facere, quæst. 114.art.4.ad 2
Dæmonibus duplex locus pœnalis debetur: vnus ratione suæ culpæ, alius vero ratione exercitationis humanæ, q.64.art.4
Dæmonibus quomodo proterua phantasia tribuitur, quæst.54.ar.5.ad 3
Dæmonis duplex est actus: quorum vnus semper est malus, quæst. 64.art. 2. ad 5
Dæmonis peccatum alijs fuit causa peccandi, qui sine mora in superioris effectum consenserunt, quæst. 63.art.8.ad 1
Dæmonis peccatum quo peccauit, adhuc manet quantum ad appetitum, quæst.64.art.2.ad 3
Dæmonum operatione fit in dormientibus aliqua motio in phantasia ad præsignandum aliqua futura, quæ dæmones cognoscunt, quæstio. 86.art. 4.ad 2
Dæmonistario est duplex, scilicet quia est propter quid, quæst.2.art.2
Deo aliquid dici simile vel dissimile non inconuenit, quæst.4.art.3.ad 1
Deo maxime conuenit esse principium actiuum, q.25.art.1
Dependentia effectus à causis ordinatis est principaliter à prima, quæst.104. art. 2
De præpositio semper notat consubstantialitatem, q.41.art.2.ad 2
Desiderium naturale beatitudinis non subiacet lib. arbit. licet homo quandam sibi constituat ratione complexionis, q.63.art.1.ad 5
Desiderium naturale est circa bonum & vnitatem, q.103.art.3
Desiderium naturale rationalis creaturæ est ad ea cognoscenda quæ sunt de eius perfectione, intellectu, scilicet species & genera rerum, & rationes earum, q.12.art.8.ad 4
Desiderium naturale rationalis creaturæ respectu duplicis beatitudinis, quæ. 62.art.1
Deum iunari per creaturam, dicit perfectionem communicatam creaturæ, quæst.23.art.9.ad 2
Deum nominamus ex eius effectibus, non tamen secundum modum ipsorum quæst. 14.art.1.ad 1
Deus ad duo amat creaturam, scilicet vt sit & vt permaneat, quæst. 74. art. 3. ad 3
Deus à nobis non cognoscitur nisi per modum priuationis & remotionis, q. 12.art.3.ad 2
Deus dicitur omnia suauiter disponere ex impressione, quæ ab ipso est, quæ inclinatio rerum id ad quod diuinitus ea ipsa ordinantur, quæ. 103. art. 1
Deus est autor mali pœnæ, sed non culpæ, quæ contraiatur diuino amori & implctioni diuinæ voluntatis, q.84.art.6
Deus est beatitudo animæ, quia in ipso beatificatur, q.99.art.4
Deus est in omnibus rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam, sicut causa in effectibus participantibus eius bonitatem, speciaiiter verò in creatura rationali sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante, qu. 43.art.3
Deus est in rationali creatura, sicut cognitum in cognoscente, & desideratum in desiderante, q.8.art.3
Deus est in seipso & comprehendit seipsum negatiuè exponitur, & quomodo est sibi finitus, q.14.art.3.ad 1.& 2
Dei nomen est magis sibi proprium quo ad rem significatam, sed quo ad modum significandi magis est sibi hoc nomen proprium, qui est, quæst. 13.art.11.ad 1
Deus est profundior inferno, excelsior cœlo, longior terra, altior mari, dupliciter exponitur, q.3.art.1.ad.1
Deus, est nomen incommunicabile secundum rem, tametsi appellatiuum est. q.13.art.9.ad.2
Deus est sufficiens obiectum beatitudinis, q.106.art.2
Deus est suum esse non patiens secum aliquam compositionem triplici ratione. q.3.art.6
Deus & Angelus cognoscibilia differenter cognoscunt, quia Deus simpliciter per vnum quod est essentia sua: Angelus verò per plura. quæst.55. art. 3
Deus & qui est, quomodo sunt magis & minus propria nomina Dei & differentia, q.13.art.1.ad 1
Deus facit non quod perfectius est, sed quod conuenientius est rei. quæst. 91.art.3
Deus hominem fecit, qui quandiu non peccaret immortalis vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam aut ad mortem, quæst.97.art.1
Deus mouendo liberum arbitrium hominis non tollit arbitrij libertatem, q. 83.art.1.ad 3
Deus non cognoscit infinitum secundum artes proportionales in quantitate, quæst.14.art.12.ad 1
Deus perfectè se non cognosceret, nisi cognosceret quocunque modo sua perfectio participabilis est à creaturis, q.14.art.6
Deus per vnam simplicem intelligentiam cognoscit quæ composita sunt, q. 14.art.14
Deus potest aliquid facere de potestate absoluta quod non præsciit, neque præordinauit se facturum, q.23.art.5.ad 1
Deus primo & per se est forma subsistens, non in materia, tribus rationibus. quæst.3.art.2
Deus quare quosdam eligit & quosdam reprobat, q.23.art.5.ad 3
Deus quod sit prior mundo dupliciter potest intelligi, q.46.art.1.& 2
Deus quomodo dicitur diligi & odio haberi, q.60.art.5.ad.4.& 5
Deus quomodo dicitur esse in dæmonibus secundum quod sunt res quædam ab ipso, q.8.art.1.ad 4
Deus quomodo est causa malì corruptionis quarundam rerum, sed quòd non procedat ex defectu agentis vel actionis, q. 49.art.2
Deus quomodo est finis, vt quoddam bonum habitum & repræsentatum, q.103.art.2.ad 3
Deus ratione suæ infinitæ perfectionis nihil acquirere potest, q.9.ar.1
Deus semper seipsum mouet, sicut desideratum & intellectum à seipso, qu. 105.art.2.ad.2
Deus si plures Angelos vel plures rerum naturas facere instituisset, plures species intelligibiles mentibus Angelicis impressisset, quæst. 56, art. 2. ad 4
Deus sua bonitate de malis benefacit, q.2.art.3.ad 1
Deus sua prouidentia omnia immediatè gubernat, sed per media ea exequitur, q.103.art.6
Deus sua virtute infinita effectum infinitum non potest producere, quæst. 7. art.2.ad 1
Deus suppositionem multiplicem habere potest, scilicet pro persona, pro natura, quæst.39.art.4
Deus vult omnes homines saluos fieri tripliciter exponitur, quæst.19. art. 6.ad 1
Diabolus appetendo esse vt Deus per similitudinem, & non per æquiparantiam peccauit, q.63.art.3
Dicere est intuitu cogitationis producere verbum, & interdicere & intellige-re differentia, q.34.art.1.ad 2.& 3
Dictio exclusiua dupliciter sumitur, scilicet cathegoreumatice & syncathegoreumatice, q.31.art.3
Differentia est mobilior genere, sicut determinatum indeterminato, & non sicut alia & alia natura, alias omnia animalia essent eiusdem speciei, q.50. art.4.ad 1
Differentia se habet ad genus vt actus ad potentiam, q.5.art.5
Differentia semper sunt diuersa, & non econtra, q.90.art.1.ad 3
Difficile dupliciter sumitur, & inter difficile & impossibile differentia, quæ. 62.art.2.ad 2
Difficultas bene operandi satisfacit pro peccato, q.95.art.4.ad 3
Diffinitio animæ quomodo debet intelligi, q.76.art.4.ad 1
Diffinitio comprehensionis posita ab Augu. quod totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumspici vel circumcirci possunt, q.12.art.7.ad 2
Diffinitio personæ, persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente, q.29.art.3.ad 2
Diffinitio personæ posita à Boe. persona est rationalis naturæ individua substantia, q.29.art.1.argu.1.
Diffinitio personæ posita à Richardo secundum quod persona dicitur in diuinis personis, est diuinæ natura incommunicabilis existentia, quæst.29.ar. 3.ad 4
Diffinitio significat essentiam ex materia & forma communi, supra quam addit hypostasis & persona principia individualia, quæstione. 29.art.2. ad.3
Dignior scientia penes certitudinem & materiæ dignitatem attenditur, quæ. 1.art.5
Dilectio Dei maior est aliquo tempore ad peccatorem prædestinatum, quàm ad iustum præscitum, q.20.art.4.ad 3
Dilectio est duplex, scilicet naturalis, quæ est finis, & electiua, quæ est eorum, quæ sunt ad finem, q.60.art.2
Dilectio naturalis sequitur semper inclinationem naturalem, quæstio. 60. artic.1
Dilectionis naturalis vel non naturalis causa est vnitas, quæstio. 60. artic.4
Dilectionis Petri & Ioannis quæ fuerit maior ad Christum diuersa assignatio, quæst.20.art.4.ad 3
Diligere alium sicut seipsum dupliciter intelligitur, quæst.60.art. 4.ad 1. & 2
Dimensiones sunt accidentia consequentia formam corporeitatis, quæst.76. art.6.ad 2
Dispositio non semper dicit rem de prædicamento qualitatis, sed relationem quandoque, q.116.art.2.ad 3
Dispositio optima rebus datur à Deo non simpliciter, sed secundum ordinem ad proprium finem, q.91.ad 3
Dispositio potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in toto, q.22.art.1
Dispositiones esse in materia ante formæ introductionem quomodo intelligitur, q.76.art.6.ad 1
Distantia localis, sicut non impedit cognitionem Angeli, ita nec locutionem, quæst.107.art.4.ad 1
Distinctio quanto est prior, tanto est vnitati propinquior, quæst. 40. art.2. ad 3
Distinctio rerum à prima causa, est propter bonitatem creaturis communicandam, q.47.art.1
Distinctio substantiarum separatarum non potest nisi secundum speciem, q. 75.art.7
Diuersis cognitionibus eadem res cognosci potest, q. 58.art.7.ad 1
Diuersus modus cognitionis animæ, sequitur diuersum modum essendi ipsius, q 86.art.1
Diuertere non potest homo ab aperta Dei visione, sed in bono confirmatur, q.100.art.2
Diuisio boni per honestum, vtile & delectabile, est per oppositas rationes, & non res, q.5.art.6.ad 2
Diuisio est duplex, scilicet materialis, quæ fit ex diuisione continui, quam sequitur numerus qui est species quantitatis, quæ est in rebus materialibus. Alia est formalis quæ fit per oppositas formas. Et hæc est transcendens, q.30.art.3
Dotes animæ tribus virtutibus theologicis correspondent, quæst. 12. art. 7. ad 1
Dolor culpæ bonitati voluntatis arrectatur, pœnæ verò naturæ, qu.64.art.3. ad 5
Dominationum nomen triplici significatione sumitur, q.108.ar.5.ad 2
Dominari dicitur homo omnibus creaturis, propter quatuor in ipso considerata, q.96.ar.2
Dominij differentia respectu serui & liberi: & quod dominium fuisset in statu innocentiæ, q.96.ar.4
Dominium hominis super animalia ex tribus ostenditur, q.96.ar.1
Doni nomen duplicem habet habitudinem, scilicet à quo & cui datur, qu.38. artic.1
Donum propriè est irredibilis datio gratis data, q.38.ar.2
Dormientes & alienati à sensibus magis percipiunt diuinas reuelationes, & futurorum præsiones, quàm vigilantes, & non alienati, q.12.ar.11
Dormientibus si quid contra licitos mores contingat, non imputatur ad peccatum, q.84.ar.8.argu.contrar.
Duplici compositionirei duplex correspondet intellectus compositio, q.85. ar.5.ad 3
Duratio angeli quare infinita dicitur, quæ.10.ar.5.ad 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

E

Effectum conseruari à causa contingit dupliciter, scilicet directè & per accidens, q.104.art.1
Effectus assimilatur composito agenti secundum speciem: & primæ causæ secundum virtualem continentiam, q.105.art.1.ad 1
Effectus ad causam quomodo sola habitudo remanet, q. 45.art.3
Effectus altiorum secundum materiæ diuersam dispositionem variantur, qu. 115.art.3.ad 4
Effectus causæ non proportionatus, non ducit in eius cognitionem perfectam: sed tamen potest ex quocunque effectu demonstrari causam esse, quæst.2.art.4.ad.3
Effectus Dei non ducunt nos in distinctam personarum cognitionem, quæ. 32.art.1
Effectus deficiens à forma vel causa particulari non deficit à forma vel causa vniuersali, quæst.19.art.6
Effectus efficax custodiæ angelorum est duplex respectu bonorum & malorum, q.113.art.5.ad.2
Effectus Dei qui eius virtutem non adæquat, in quam eius cognitionem nos ducunt, q.12.art.12
Effectus prædestinationis, qui est corona, non potest amitti: qui verò ex merito gratiæ est, amitti potest, q.23.art.6.ad 1
Effectus quidam ex sola diuina voluntate dependent, & quidam non. quæ. 19.art.5.ad 3
Effectus sicut sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ: ita sequitur ab agente voluntario secundum formam ab eo præconceptam & distinctam, q.46.art.1.ad 9
Effectus similitudo nobilius habet esse in causa æquiuoca, quàm vniuoca. quæst. 6.art. 2
Effectus sumitur quandoque loco diffinitionis pro medio demonstrationis, quæst.1.art.7.ad 1
Effectu loco diffinitionis vtimur ad demonstrandum causam esse, quæst. 2. art.2.ad 2
Electio & dilectio in Deo & in nobis differenter se habeat, quæstione. 3. art. 4
Electio pertinet ad vim appetitiuam intellectiuam, & non cognoscitiuam, quæst.83.art 3
Emanatio propriorum à subiecto quomodo sit, quæst. 77.art.6.ad 2.& 3
Emanationis esse vniuersalis & particularis à suis causis differentia, quæst. 45.art.1
Embrio prius viuit anima vegetatiua, quàm sensitiua, quæst.70.art.3.ad 3
Ænigma & medium quo Adam cognouit Deum fuit vnum, licet media cognoscendi sint duo, q. 94.art.1.ad 3
Ens apprehendi sine ratione veri dupliciter contingit intelligi, quæst. 16. art.3.ad 3
Ens de non ente, bonum de malo, & vnum de multitudine prædicatur: non tamen oppositum de opposito prædicatur, q.11.art.2.ad 1
Ens est proprium obiectum intellectus nostri, & quod primò cadit in intellectu nostro, q.1.art.2
Ens & verum et in rebus materialibus secundum præsentem statum sunt obiectum intellectus nostri, q.87.art.3.ad 1
Ens simpliciter est vnum vnitate vnius formæ, & non plurium triplici ratione, quæst.76.art.3
Ens verum & bonum quomodo se habent à ratione prioris & posterioris in ordine ad intellectum, q.16.art.4.ad 2
Ens vno modo dicitur, vt diuiditur in decem prædicamenta, alio modo vt dicit veritatem propositionis, quæst.48.art.2.ad 2
Entis contractio per substantiam & quantitatem est per applicationem ad aliquam quidditatem, q.5.art.3.ad 1
Entis diuisio per vnum & multa, q.11.art.1.ad 2
Enuntiabilis duplex esse scilicet in voce & in intellectu: in quo per se habet veritatem, q.16.art.7
Æqualitas est causa æqualis dilectionis tamen inter inæquales maior reperiri potest quàm inter æquales, q.96.art.3.ad 2
Æqualitas in diuinis non dicit relationem realem distinctam relationibus personalibus, q.42.art.1.ad 4
Æqualitas vel inæqualitas non attenditur secundum relationem, quæst. 35. art. 2
Æqualitas motus vel similitudo dicitur in diuinis, secundum quod significatur per nomina: & non per verba, quæst.42.art.1.ad 1
Æquiuocum & analogum quomodo interdum large pro seinuicem accipiantur, quæst.13.art.10.ad 4
Errare circa fidem dupliciter contingit, q.11.art.4
Error & falsitas intellectus & sensus quomodo contingit, quæstio. 85. art. 6
Error in sensu quomodo contingit: & in nobis circa rem quam iudicamus, q.17.art.2.ad 1
Error intellectus non prouenit nisi ex impedimento inferioris virtutis, quæ. 94.art.4
Error triplex euitatur ex triplici modo existendi Deum in rebus, quæst. 2. art.3
Esse animæ intellectiuæ est corporis per communicationem, quæst. 76. art. 1.ad 5
Esse animæ respectu eius essentiæ se habet vt formale ad materiale, quæst. 90.art.2.ad 1
Esse animæ separati ab ipsa non est possibile, q.75.art.6
Esse creaturæ distinguitur ab eius essentia, q.7.art.2.ad 1
Esse dupliciter accipitur, scilicet pro actu essendi, & pro compositione propositionis, q.3.art.4.ad 2
Esse est actualitas omnis formæ, q.3.art.4
Esse est actualitas omnis rei. q.4.art.1.ad 3
Esse est perfectius quàm viuere & sapiere: & econtrario quomodo intelligitur, q.4.art.2.ad 3
Esse est prima rerum creatarum quomodo habet intelligi, quæst. 54. art. 4. ad 1
Esse est proprius effectus primæ causæ, q. 8.art.1
Esse res per essentiam est solius Dei: quia eius essentia est suum esse, quæst. 104.art.1
Esse æternum soli Deo competit, & dicens oppositum contradicit fidei, q. 61.art.2
Esse in loco dupliciter Deo conuenit, quæst. 2.art. 2.
Esse in omni creatura differt ab essentia: sed non in Deo tribus rationibus, quæst.3.art.4
Esse maximè ens & maximè indiuisum, est de ratione eius quod est maximè vnum, q.11.art.4
Esse naturale non materiæ primæ, nisi secundum quod reducta in actum per formam, q.14.art.2.ad 3
Esse participatum ab eo causatur quod est simpliciter esse, quæst.44.art.1
Esse prius altero est tripliciter, scilicet natura, generatione, & ordine obiecti, quæst.77.art.4
Esse proprie competit rei subsistenti simplici, aut compositæ, quæstio. 45. art. 4
Esse subsistens in se totam perfectionem essendi continet, q.4.art.2
Esse vbique primo & per se est, quod alieni conuenit secundum se totum & non secundum partes, q.8.art.4
Essendi modus est triplex, Dei, angelis & naturæ corporalis, cuius anima naturaliter est cognoscitiua, quæst.12.art.4
Essentia angeli comparatur ad esse eius secundum propriam rationem: & ad eius intelligere in ratione obiecti vniuersalis entis vel veri, quæst. 54.art. 2.ad 2
Essentia angeli non est species, qua intellectus eius possit ferri in quodcunque obiectum intelligibile, q.55.art.1
Essentia animæ respectu suarum potentiarum se habet in ratione principij actiui finalis & susceptiui, q.77.art.7
Essentia diuina quomodo est ratio idealis rerum, & non sui, quæst. 15.art.1. ad 2
Essentia, esse, & æternitas, idem sunt in Deo. q.10.art.2
Essentia est patris, conceditur: sed non pater est essentiæ, quæst. 39. art. 2. ad 4
Essentia est res generans & res non genetans, contradictionem non implicat, quæst. 39. art. 5. ad 3
Essentia in creaturis quòd sit immediatum principium operationis est impossibile, q.79.art.5
Essentia non potest esse immediatum principium operationis nisi diuinæ, quæ.77.art.1
Essentia significatur, vt quid: persona vt quis, proprietates vt quo: licet res idem sint, q.32.art.2
Esus ligni paradisi quomodo fuit causa scientiæ boni & mali, quæst. 102. art.1.ad 4
Æternitatis cognitionem per temporis cognitionem accipimus, quæst. 10. art. 1
Eua decepta non fuisset, nisi prius mente peccasset, q.94.art.4.ad 1
Æuum etsi non habeat in se prius & posterius: non tamen est æternitas: quia compatitur se cum prius & posterius: nec tempus quod in se habet prius & posterius, q.10.art.5
Ex creaturis in cognitionem essentialium deuenire possumus: sed personarum proprietatum, q.19.art.7
Exclusiua, scilicet solus & tantùm, quomodo conueniant diuinis, quæ diuersimode excludunt ea quibus iunguntur, q.31.art.3.ad 2
Ex & de præpositiones solum habent habitudinem causæ efficientis & materialis. q.39.art.2.ad 3
Ex præpositio denotat ordinem & non materiam in rerum productione ex nihilo. q.45.art.1.ad 3
Æstimatiua & memoratiua in homine propter quandam affinitatem quam habent ad intellectum sunt perfectiores quàm in aliis animalibus, quæst.78. art.4.ad 3
Extrahi de potentia materiæ non conuenit rei subsistenti, quæst. 90. art. 1. ad 2

F

Facere aliquid ex nihilo, est maioris virtutis quàm ex contrario, quæ. 45.art.5.ad 3
Facere aliquid præter ordinem naturæ vniuersalis solius Dei est, quæ. 110.art.4
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: duplex est intellectus, q.17.art.1
Falsitas fantasiæ attribuitur & non sensui, quæst.17.art.2.ad 2
Falsitas intellectus circa proprium obiectum non est in prima, sed in secunda operatione intellectus, q.85.art.5.ad 4
Falsitas rei contingit dupliciter per comparationem ad intellectum, ad quem habet ordinem per se vel per accidens, q.17.ad 1
Falsitas sola secunda operatione intellectus fit in intellectu, quæstione. 58. art. 5
Falsum dicitur ex eo quod aliquid videtur esse quod non est: vel non esse quod est. quæst.17.art.4
Falsum non fundatur in vero sibi contrario: sicut nec malum in bono sibi contrario: sed in eo quod sibi subiicitur, quæst.17.art.4.ad 2
Fascinatio cauatur & fit ex quadam corporis immutatione, quæst. 117. art. 3.ad 2
Fantasmata quare non imprimunt suam similitudinem in intellectum possibilem absque actione intellectus agentis: sicut colores in visum, quæst. 85.art.1.ad 3
Fantasiæ actus fantasticus consurgit ab impressionibus interius conseruatis, quæst.111.art.3.ad 1
Fati diffinitio quæ ponitur à Boet. 4.de consolatione: quomodo est intelligenda, q.22.art.4.ad 3
Fati & prouidentiæ diuersa ratio ordinis, q.116.art.2
Fato non subdunturquæ immediate à Deo fiunt, q.116.art.4
Fœlicitati accidit esse præmium virtutis, sicut enti esse terminum generationis, q.26.art.1.ad 2
Fœlicitas aliqua nobis est cognoscere substantias separatas: sed quod ipsa se cognoscant non est eis fœlicitas, q.64.art.1.ad 1
Fœlicitas vltima hominis in eius altissima operatione consistit, quæ est intellectus operatio, q.12.art.1
Fœmina in adiutorium generationis viri formata est, q.92.art.1
Fidei derogat dupliciter velle ratione probare quæ fidei sunt, quæstio. 32, art. 2
Fidei & scientiæ differentia cognitionis diuinorum, quæst. 12.art.13.ad 3
Fidei habitus & credititia quomodo se habeant ad fidem, qu.5.art.1.ad 1
Fieri aliquid vel moueri præter naturam non est contra naturam: vt fluxus & reflusus maris, q.106.art.6.ad 1

Fieri & factum esse simul sunt, in quibus non est motus. quæst.45.articul.2. ad 2.
Fieri propriè est compositi & non formæ. q.91.art.2.
Fieri rerum à Deo, quoddam est secundum naturam: & quoddam miraculosum. q.104.art. 4.
Filij Dei postquam ingressi sunt ad filias hominum, illæque genuerunt, &c. quomodo intelligitur. q.51.art.3.ad 6.
Filij in diuinis quare non possunt esse plures. q.27.art.9.ad 3.
Filij quibus accidentibus parentibus assimilantur. q.100.art.1.
Filius non ideò humanam assumpsit naturam quia plus diligeret quàm angelicam sed quia plus indigebat. q.20.art. 4.ad 2.
Filius perfecta est patris imago, quia eiusdem est naturæ, homo verò quia alterius est naturæ, Dei imperfecta est imago. q.35.art.2.ad 3.
Filius est alius à patre sed non diuersus à patre. q.31.art.2.ad 1.
Filius est in patre secundum essentiam, relationem, & originem. quæst. 42. art.5.
Filius & Spiritussanctus sunt vnus Deus ratione vnitatis essentiæ. qu. 27. art. 3. ad 2.
Filius in diuinis generatur, sed non essentia, sicut in creaturis. quæst.39.art.5 ad 2.
Filius intelligendo non format siue producit verbum vel alium filium. q.34. art.2.ad 4.
Filius non dicitur principiatus à patre, vt sic pater eius sit principium. q.33. art.1.ad 2.
Filius omnem patris perfectionem per generationem accepit, qui ab æterno patri in magnitudine est æqualis. q.42.art.4.
Filius perfecta imago patris dicitur. q.93.art.1.ad 2.
Filius per se agit licet à se non agat, quia à se non habet naturam, sed à patre. q.42.art.6.ad 1.
Filius primogenitus omnis creaturæ, quomodo intelligitur. quæst. 33.art.3. ad 2.
Filius quare filius, splendor, imago, & verbum dicitur. q.34.art.2.ad 2.
Filius quare nascitur dissimilis patri. q.19.art.8.
Filius quare non potest producere verbum, & Spiritussanctus spirare amorem. q.37.art.1.ad 4.
Filius quomodo nomine principij in rerum creatione nominatur, sed in rerum distinctione aliter commemoratur. q.74.art.3.ad 1.
Filius visibiliter missus fuit in assumpta humanitate & non spiritus sanctus qui filius vt sanctificationis actor, & spiritussanctus, vt iudicium. q.43.ar. 7. ad 4.
Finem consequendi hominis & angeli differentia siue diuersa ratio. q.62.ar. 1.ad 1.& 3.
Finem vltimum sicut non potest non velle, ita circa prima principia intellectus non potest aliter se habere. q.18.art.1.
Finis cuiuslibet rei est propria eius operatio, aliàs frustra essent operatiuæ virtutes. q.105.art.5.
Finis, forma, & efficiens priora sunt in causando: in causato verò econuerso. q.1.art.4.
Finis gubernationis mundi est bonum essentiale, ad cuius participationem omnia tendunt. q.103.art.4.
Finis hominis est duplex, secundum duplicem naturalem qualitatem ipsius. q.23.art.1.ad 5.
Finis intellectus est altior & abstractior fine aliarum potentiarum. q.82.ar. 3.ad 1.
Finis intentione remota ab agente, quod ex actione sequitur casuale est. q. 44.art.4.
Finis rationalis creaturæ est duplex, scilicet excedens & proportionatus naturæ. q.23.art.1.
Finis sic se habet ad ea quę sunt ad finem, sicut principia in intellectu ad conclusiones. q.19. art.5.
Finis vniuersi est quoddam vniuersale bonum extrinsecum. q.103.art.2.
Finitum simpliciter potest esse infinitum secundum quid. q.7.art.2
Flumina paradisi opposita irrigant regiones. q.102.art.1.ad 2.
Forma adueniens enti in actu est accidentalis: quia non dat esse simpliciter, sed secundum quid. q.76.art.4.
Forma corporitatis non est vna omnium corporalium per se cui superueniant aliæ formæ. q.66.art.2.
Forma corporis cœlestis simpliciter non est nobilior anima, animalis secundum tamen rationem formæ, & motus nobilior est. quæst. 70. articul. 2. ad 3.
Forma cuiuslibet agentis est ratio, & exemplar effectus. q.44.art.3.
Forma finis & efficiens conueniunt quodam ordine in ratione principij materiæ, vt subiectum effectus operationis. q.105.art.1.
Forma generati non est finis generationis, nisi in quantum est similitudo formæ generantis. q.44.art.4.ad 2.
Forma in imaginatione est sine materia, non tamen sine conditionibus materialibus medium quoddam est inter esse formæ quę est in materia, & quæ per abstractionem est in intellectu: à qua angelus non potest abstrahere speciem intelligibilem. q.55.art.2.ad 2.
Forma in supposito singulari existens re vel ratione communicabilis est. q.13 art.9.
Forma intelligibilis intellectus beati est ipsa diuina essentia, & non aliqua species creata. q.12.art.5.
Forma naturalis vel intelligibilis inquantum dat esse, non dicitur principium actionis. nisi supposita inclinatione ad effectum. q.14.art.8.
Forma non fit vel creatur, sed compositum, cuius partes concreantur. q.45. art.8.
Forma quare inuariabilis dicatur. q.9.art.2.ad 3.
Forma quare non perfectè complet potentiam materiæ. q.55 art.1.
Forma quæ est in materia est causa formæ materialis, secundum quod compositum est à composito. q.91.art.2.
Forma secundum quod est magis immaterialis, tantò magis accidit ad infinitatem. q.14.art.1.
Forma simplex quomodo potest esse subiectum propositionis. quæ.13.art.12. ad 2.
Forma simplex non potest esse subiectum, quomodo habet intelligi. q.54. art.3.ad 2.
Forma substantialis est primum actionis principium: sed non proximum. q. 77.art.1.ad 4.
Forma substantialis quòd suscipiat magis & minus est impossibile. q.113. art. 2.ad.2.
Forma totius quæ non dat esse singulis partibus suis est compositio & ordo partium. q.76.art.8.
Formam abstractam aliculus dicimus, sed non econtra. q.39.art.2.
Formam habere materiam partem sui est impossibile duplici ratione. q. 75. art.5.
Formas non esse plures vnius triplex ratio. q.76.art.3.
Formatio fœminæ ex Adam, fuit sacramentalis figura Christi dormientis in cruce, de cuius latere ecclesia sacramenta fluxerunt. q.92.art.2.
Formatio spiritualis creaturæ per lucis productionem. quæst.67. articul. 4. ad 4.
Formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuantur, non influentibus sed mouentibus ad formas. q.75.art.4.
Formæ elementorum virtute non actu manent in mixto. q.66.artic.4.ad 4.
Formæ quę recipiuntur in materia per ipsam indiuiduantur cum sit primum subiectum. q.3.art.2.ad 3.
Formæ rerum ad formas intelligibiles intellectus angelici reducuntur. q.65. art.4.ad 2.
Formæ subsistentes non habent causam formalem sui esse, & vnitatis, neque causam agentem per transmutationem, sed solum causam substantiam producentem. q.61.art.1.ad 2.
Fundamentum antiquorum quare ex nihilo nihil fit. q.45.art.2 ad 1.
Fundamentum positionis Platonis de ideis. q.15.art. 4.ad 3.
Fundamentum quare quidam malum existimabant quandam rem esse. q.48. art.2.ad 2.
Furor & concupiscentia metaphoricè dicuntur esse in dæmonibus sicut ira in Deo. q.19.art.4.ad 1.
Futura cognosci possunt à Deo dupliciter: sed à nobis vno modo tantùm. q. 86.art.4.
Futura non euenire Deus potest facere, sed præterita vel præsentia non fuisse non potest. q.10.art.3.ad 3.
Futura quędam magis iudicamus per motum quorundam animalium, quàm per motum hominum. q.86.art.4.ad 3.
Futurum contingens quare à nobis cognosci non potest. q.14.art.1. ad 3.
Futurorum cognitio est duplex in causis suis, & in ipsis. q.57.art.3.

G

Gaudium, amor, & dilectio sunt in Deo, aliæ verò passiones non nisi metaphoricè. 3 20.art.1.ad 2.
Gaudium in angelis quomodo potest augeri, & quomodo non, de salute eorum qui per eorum ministerium saluantur. q.62. art.9.ad 3.
Gaudium in cœlis maius est super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm, &c. qualiter exponatur. q.20.art.4.ad 4.
Gaudij manet vna ratio in angelis, tam respectu pœnitentis quàm in peccato manentis. q.113.art.7. ad 3.
Generatio diuina prior, perfectior & verior est generatione humana. q.33.ar. 2.ad 4.
Generatio & omnes mutationes instantaneæ: sunt termini motus continui. q.53.art.3.
Generatio formarum diuersorum graduum diuersimode fit à diuersis agentibus. q.112.art.1.
Generatio mulieris ex quibus causis contingit. q.99.art.2.ad 2.
Generatio non viuentium est ab extrinseco totaliter: viuentium verò à principio intrinseco. q.78.art.2.ad 2.
Generatio quare non est in substantiis separatis à materia q.92.art.1.
Generatio hæc deformitate concupiscentiæ fuisset in statu innocentiæ. q.98. art.2.
Generationis animalium perfectorum & imperfectorum differentia. qu.45. art.8.ad 3.
Generationis communiter & propriè dictæ differentia. q.7.art.2.
Generationis creatæ & increatę differentia ex parte æqualitatis & magnitudine terminorum. q.42.art.4.
Generationis hominis & iumenti, corporis & animæ: conuenientia & differentia. q.75.art.6.ad 1.
Generationis processus est de imperfecto ad perfectum. q.119.art.2.
Generationes rerum & fieri, quare antiqui philosophi principio materiali attribuerunt. q.22.art.2.ad 3.
Generationis vniuocæ & æquiuocæ differentia. q.71.art.1.ad 1.
Generare carnem naturale ignis quando fit. q.62.art.2.
Generata diuersimodè, quomodo præcesserunt in suis causis. quæst.73. art. 1.ad 1.
Generata ex putrefactione quomodo suis causis assimilantur. quæ.105. art.1. ad 1.
Generatiua cui deseruiunt nutritiua & augmentatiua ipsis est perfectior & dignior. q.78.art.1.
Generis & differentiæ in angelis & corporalibus diuersa assignatio. q.50.art. 2.ad 1.
Generis & speciei particularis & vniuersalis ratio non potest esse in Deo. qu. 30.art.4.ad 3.
In genere aliquid dupliciter est, propriè, & reductiè. q.3.art.5.
Genuit pater filium voluntate concomitante non vt habitudinem principij importat quo produxit mundum. q.41.art.2.
Genus neutrum quare significat essentiam, & non masculinum vel fœminium. q.31.art.2.ad.4.
Genus & accidens circà idem speciei differunt. q.13.art.3.ad 4.
Gentilis & catholicus quomodo differunt. q.13.art.10.ad 5.
Gloriam homo & angelus consequuntur diuersimodè, secundum naturę differentem inclinationem. q.62.art.6.
Gloriam quis consequitur ex merito, & meritum ex gratia, gratiam verò ex diuina voluntate. q.23.art.3.
Gratia est in sacramento nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiata in instrumentis artis. q.43.art.6.ad 4.
Gratia quid confert naturali cognitioni qua Deum cognoscimus. quæst. 12. art.13.
Gratia quomodo perficit naturam. q.62.art.5.
Gratiæ duplex gradus vel status, vnus principium merendi, & alius gloriæ. q.109.art.1.
Gradus cognitionis angelorum penes rerum rationes est triplex. q.112.art.1.

Gradus cognitionis animæ est triplex, & status multiplex. quæst. 94. art. 2.
Gradus cognoscitiuæ virtutis est triplex, scilicet sensitiua, intellectiua, per abstractionem, & sine abstractione. q. 85. art. 1.
Gradus diuersi naturæ spiritualis, ad gratiæ & gloriæ diuersos gradus ordinantur. q. 62. art. 6.
Graduum vitæ diuersitas. q. 78. art. 1. ad 5.
Gratia & leuia à generante mouentur, animalia verò à se. q. 18. art. 1. ad 2.
Gubernatio multitudinis melius fit per vnum quàm per plures. quæst. 113. art. 3.
Gubernationem vniuersi manifestè demonstrat ordo rerum in fine. quæst. 103. art. 1.
Gubernationis effectus tripliciter considerari potest. q. 103. ar. 4.
Gubernationis & prouidentiæ differentia: quarum prouidentia est æterna & gubernatio temporalis. q. 22. art. 1. ad 2.
Gubernationis rationabilium & irrationabilium diuersus modus & differentia. q. 103. ar. 5. ad 2.
Gustus & tactus distinctio & differentia. q. 78. art. 3. ad 3. & 4.

H

Habens gratiam ordinatur ad gloriam, ad quam non eligitur simpliciter. q. 24. art. 2. ad 3.
Habilitas subiecti ad formam quo modo intenditur & remittitur. q. 48. art. 4. ad 2.
Habitudo non est de ratione entis causati, &c. q. 44. art. 1. ad 1.
Habitus vel potentias formaliter distinctos contineri sub vno habitu vniuersali non inconuenit. q. 1. art. 5. ad 2.
Hic homo licet sit per participationem speciei, non tamen reducitur ad aliquid per se existens in eadem specie: sed ad speciem superexcedentem. q. 44. art. 3. ad 2.
Hoc aliquid dupliciter potest sumi, vel pro quocunque subsistente vel subsistente completo in materia alicuius speciei. q. 75. art. 2. ad 1.
Hominem sibi dimitti vel permitti à Deo vel ab angelo quomodo fit. q. 113. art. 6.
Homines in statu innocentiæ dispares fuissent secundum sexum, animam, & corpus, non exempti à lege naturæ. q. 96. art. 3.
Homines pingues quare sunt pauci feminis, & similiter animalia magni corporis. q. 119. art. 2.
Homini inest à natura quoddam principium scientiæ, per quod cognoscuntur naturaliter quædam principia vniuersalia omnium scientiarum. quæst. 117. art. 1.
Homini non datur gratia secundum proportionem naturalium sicut angelo: ideo par angelis secundum gradum gratiæ esse potest. q. 118. art. 2. ad 1.
Hominis & angeli modi apprehensionis intellectualis differentia. quæst. 58. art. 5.
Homo beatus non potest non inhærere diuinæ visioni. q. 100. art. 2.
Homo beatus nullo modo potest peccare, sed naturaliter appetit beatitudinem, & fugit miseriam. q. 94. art. 1.
Homo dicitur bonus non ratione intellectus, sed voluntatis. quæst. 5. art. 4. ad 3.
Homo dicitur minor mundus ratione compositionis, quia omnes creaturæ mundi quodammodo reperiuntur in eo. q. 91. art. 1.
Homo est omnis homo, falsa est propositio, sed Deus est trinitas, vera est. q. 39. art. 6. ad 1.
Homo & angelus diuersimodè se cognoscunt. q. 87. art. 2. ad 2.
Homogenei & heterogenei partes quomodo differenter se habent ad totius constitutionem. q. 11. art. 2. ad 2.
Homo in coitu bestiis assimilatur. q. 98. art. 2. ad 3.
Homo in patria angelum conregnantem: sed in via custodem habet. quæ. 113. art. 4.
Homo in statu innocentiæ angeli custodia indiguisset. q. 113. art. 4. ad 3.
Homo in statu innocentiæ animalibus ad vitæ sustentationem non indiguisset, neque ad tegumentum. q. 96. art. 1. ad 3.
Homo in statu vitæ, virtute potest esse maior multis angelis beatis. q. 117. art. 2. ad 3.
Homo interior intellectiuè, exterior verò sensitiuè sumitur. quæst. 75. art. 4. ad 1.
Homo medium quoddam est inter corruptibilia & incorruptibilia. quæst. 91. art. 1.
Homo adhæret mobiliter rei apprehensæ: dæmones verò immobiliter. q. 64. art. 2.
Homo naturali appetitu vult beatitudinem. q. 60. art. 2.
Homo per bonum & malum angelum inducitur ab bonum, scilicet directè per bonum, & indirectè per malum. q. 64. art. 4.
Homo proficere ad meritum non potest, nisi diuino adiuuante auxilio: sed per seipsum mereri potest. q. 114. art. 3. ad 3.
Homo quare discurrendo scientiam acquirit: quis non statim in cognitione principiorum conclusiones conspicit consequentes. quæstion. 58. articul. 1.
Homo est perfectior cæteris animalibus in gustu & olfactu. quæst. 91. artic. 3. ad 3.
Homo præstat aliis animalibus & angelis in operatione. q. 77. art. 2.
Homo quare habet staturam rectam, quatuor ostenditur rationibus. q. 91. art. 3. ad 3.
Homo quare non fuit formatus in Paradiso sicut & mulier. quæst. 102. art. 4. ad 3.
Homo quatuor in se continet: quibus conuenit cum omni creatura. q. 96. art. 2.
Homo quia secundum animam præfertur superioribus corporibus, non prohibet dici superiorem naturam factam propter inferiorem. quæst. 90. art. 2. ad 4.
Homo quomodo intelligit se intelligere & illuminari, & quomodo non. q. 111. art. 1. ad 1.
Homo supponit & stat pro persona: Deus verò supponit tantùm pro natura, & ex adiuncto pro persona. q. 39. art. 4. ad 3.
Homo vt possit consequi vniuersalem & perfectam bonitatem beatitudinis multis indiget virtutibus & operationibus. q. 77. art. 2.
Humana natura quomodo est melior æqualis & minus bona natura angelica. q. 20. art. 4. ad 2.
Humanitas quomodo dicitur pars formalis hominis. q. 3. art. 1.
Humidum radicale est in quo fundatur virtus speciei: nutritiuum verò quod nondum peruenit ad suscipiendam perfectam naturam speciei. q. 119. art. 1. ad 3.

I

Idea exemplar ratio dicitur, respectu productionis & cognitionis. quæst. 15. art. 3.
Idea exemplar vel principium cognitionis dicitur. q. 15. art. 1.
Idea in Deo non est sicut quod intelligitur: ideo diuinæ simplicitati quòd multa intelligat non repugnat. q. 15. art. 2.
Idea pluraliter dicitur in diuinis & non singulariter: quia hoc nomen est impositum ad significandum respectum ad creaturam. quæstion. 34. articul. 3. ad 4.
Ideas necessitas ponendi secundum Platonis positionem. q. 79. art. 3.
Ideas posuit August. esse rationes æternas in mente diuina. q. 84. art. 5.
Ideas posuit Plato esse obiectum intellectus nostri. q. 88. art. 1.
Idem non potest esse plurium ratio adæquata vel similitudo, nisi sit excellens. q. 55. art. 3. ad 3.
Identitate intellectus & voluntatis stante diuinæ processiones distinguuntur. q. 27. art. 3. ad 3.
Identitatem realem duplicem in diuinis consideramus. q. 40. art. 1. ad 1.
Identitas scientiæ ex scibilis vnitate sumitur. q. 117. art. 1.
Hierarchia triplex distinguitur secundum triplicem acceptionem rationis rerum. s. in Deo, in causis vniuersalibus, & per applicationem siue determinationem ad determinatos effectus. q. 108. art. 6.
Hierarchiam esse vnam vel plures penes diuersam illuminationem sumitur. q. 108. art. 1.
Ignis de nouo generati & nutriti per appositionem combustibilis differentia. q. 119. art. 1. ad 5.
Ignis inferni quomodo dicatur æternus. q. 10. art. 3. ad 2.
Illuminatio angeli fit secundum potentiam & species intellectus. quæst. 106. art. 1.
Illuminatio angeli & hominis penes quid conueniat & differat. q. 111. art. 1.
Illuminatio augmentum dicitur virtutis naturalis intellectus. q. 12. art. 5.
Illuminatio est manifestatio eius quod mente concipitur secundum quod à prima veritate dependet. q. 107. art. 2.
Illuminatio mentis rationalis quomodo fit à Deo vel ab angelo per modum dispositionis. q. 106. art. 1. ad 1.
Illuminatio quod non fit motu multipliciter probatur. q. 67. art. 2.
Illuminandi, purgandi, & perficiendi, voluntatem Dei & angeli diuersa ratio. q. 106. art. 2. ad 1.
Imaginatio ex præconceptis speciebus potest vnam speciem formare. q. 12. art. 9. ad 2.
Imaginis & vestigij ratio differentia. q. 93. art. 3.
Imago duplicitèr consideratur, primo quantum ad id in quo primo reperitur, secundo quantum ad quandam Dei imitationem. q. 93. art. 3.
Imago est quædam expressa similitudo exemplaris. q. 93. art. 1.
Imago in visione imaginaria & corporali imperfectè repetitur. quæst. 93. art. 6. ad 4.
Imago est similitudo quæ est in specie vel in signo speciei. q. 35. ar. 1.
Imago perfecta secundum vltimam differentiam speciei attenditur. quæst. 93. art. 2.
Imago quædam secundum naturam: quædam secundum gratiam: & quædam secundum similitudinem gloriæ potest in homine considerari. quæst. 93. art. 4.
In causis mali non est procedere in infinitum: sed omnia mala in aliquam bonam causam reducuntur, ex qua malum sequitur per accidens. q. 94. ar. 3. ad 6.
Inclinatio est triplex. s. naturalis, sensitiua, & intellectiua. q. 60. ar. 1.
Inclinatio gratiæ non necessitat voluntatem sed potest homo ea non vti & peccare. q. 62. art. 1. ad 2.
Incomprehensibile est quod non ita perfectè cognoscitur sicut cognoscibile est. q. 12. art. 7. ad 1.
Incorporalia quæ dicantur. q. 8. art. 2. ad 1.
Incorruptibile dicitur aliquid tripliciter. q. 97. art. 1.
Incubi quomodo dicuntur procreare filios. q. 51. art. 3. ad 8.
Indiuidua corporalia sunt de per accidens & secundario. q. 23. art. 7.
Indiuidua in separatis à materia non sunt plura in vna specie. q. 75. art. 7.
Indiuidua substantiæ quare dicuntur primæ substantiæ. q. 29. art. 1.
Indiuidua substantiæ quare dicuntur supposita vel subiecta vel hypostases. q. 39. art. 1. ad 3.
Indiuiduatio inquantum huiusmodi nō impedit cognitionem vniuersalium, sed materialitas intelligentis vel speciei. q. 76. art. 2. ad 3.
Indiuiduatio quomodo ingenitur in substantiis separatis. q. 3. art. 3.
Indiuiduationis corporalium & spiritualium differentia siue diuersitas. q. 3. art. 2. ad 3.
Indiuiduantur seipsis formæ per se subsistentes. q. 13. ar. 9.
Indiuidui ratio vel subsistentia primæ animæ separatæ non conuenit. q. 29. art. 1. ad 5.
Indiuidui vagi & signati diuersitas significationis. q. 10. art. 4.
Indiuiduo conuenit subsistere ratione materiæ, & subsistere ratione formæ. q. 29. art. 2. ad 5.
Indiuiduorum substantiarum incorruptibilium multiplicatio per se intenditur à natura vel à natura authore. q. 98. art. 1.
Indubium esse quomodo Deo conuenire potest. q. 29. art. 3. ad 4.
Indiuisibile & punctum quomodo per priuationem cognoscuntur. quæst. 14 art. 10. ad 1.
Indiuisibile secundum continuitatem & secundum speciem prius intelligitur: punctus verò & vnitas posterius. q. 85. art. 8.
Indiuisibilis in quantitate & in separatis à materia diuersa ratio essendi in loco. q. 8. art. 2. ad 2.
Inæqualitas rerum est propter, inæqualitatem perfectionum, graduum, formarum. q. 17. art. 3.
Inæqualitas rerum productarum dicit perfectionem vniuersi. quæst. 65. art. 2. ad 3.
Inferiora in entibus perfectiori modo sunt in superioribus quàm in seipsis. q. 57. art. 1.
Inferior angelus aliquando communicatione boni angeli superioris denominatur. q. 112. artic. 2. ad 2.
Inferiorum diuersa ratio non facit æquiuocationem superiorum. quæst. 79. art. 4. ad 4.

Infiniti diuersa ratio in angelis, & incorporalibus. q. 50. ar. 2. ad 4
Infinitum esse actu aliquod corpus naturale, vel mathematicum est impossibile. q. 7. ar. 3
Infinitum esse aliquod creatum non inconuenit vt vtl duratio. qu. 10. artic. 5. ad 4
Infinitum in diuisione inuenitur, sed non in additione. q. 7. ar. 2. ad 3
Infinitum in potentia esse in intellectu non inconuenit. q. 87. ar. 3. ad 2
Infinitum repugnat cuilibet speciei magnitudinis. q. 7. ar. 3. ad 2
Infinitum quare non habet rationem cognoscibilis. q. 86. ar. 1. ad 1
Infinitum quod secundum quantitatem dicitur materiæ attribuitur. qu. 7. ar. 1. ad 2
Infinitum quomodo sumitur à mathematicis. q. 7. ar. 3. ad 1
Infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato. q. 12. ar. 7
Infinitum secundum formam est maximè cognoscibile, sed non secundum materiam. q. 12. ar. 1. ad 2
Infinitum secundum quantitatem, quare non est cognoscibile. qu. 14. ar. 12. ad 1. & 2
Informitas materiæ quomodò intelligitur præcessisse eius formationem. q. 69. art. 1
Ingenitum dupliciter potest significari, scilicet absolutè, & relatiuè. qu. 33. ar. 4. ad 3
Inhærendi vltimo fini necessitas. q. 82. ar. 2
Immaterialitas cuiuslibet rei est causa, quod sit cognoscitiua: ideò Deus est in summo cognitionis. q. 14. ar. 1
Immaterialitas est ratio incorruptibilitatis rei. q. 50. ar. 5
Impossibile est, & magis Deo repugnat facere præteritum non fuisse, quàm mortuum suscitare. q. 25. ar. 4. ad 1
Impressiones ex sensibilibus relictæ in spiritibus conseruantur. q. 111. ar. 3
In principio creauit Deus cœlum, & terram, &c. diuersimodè potest exponi. q. 61. ar. 3. ad 3
In principio creauit Deus cœlum, & terram: tripliciter exponitur, & quare. q. 46. ar. 3
In principio erat verbum, vt Plato dixit: quomodo intelligitur. quæst. 32. ar. 1. ad 1
Impugnatio hominis quomodo est à Deo & à dæmone: ipsa impugnatio est à dæmone: sed ordo impugnationis est à Deo. q. 114. ar. 1
In separatis à materia idem est intellectus, & quod intelligitur quomodo habet veritatem. q. 87. ar. 1. ad 3
Infans primum in angelis intelligitur respondere operationi mentis eius quasi in seipsam conuertit per reflexiuam cognitionem. qu. 63. ar. 6. ad 4
Intellectiuæ partis hominis & angeli differentia penes retardationem inclinationis. q. 62. ar. 6
Intellectuale non habet rationem vltimæ differentiæ respectu hominis, & angeli: sed potius generis. q. 75. ar. 7. ad 2
Intellectualis operationis est duplex principium in intelligente. qu. 105. ar. 3
Intellectum agentem necessitas ponendi est propter abstractionem specierum à phantasmatibus. q. 79. ar. 3
Intellectum est vnum tantum, & non pluria plurium intellectuum. qu. 60. ar. 2. ad 4
Intellectum secundum suam speciem est perfectio intelligentis. qu. 14. artic. 5. ad 2
Intellectus agens est substantia: habet intelligi talis prædicatio per concomitantiam, & non per essentiam. q. 54. ar. 1. ad 1
Intellectus agens & possibilis quare necessario ponuntur in nobis. qu. 54. artic. 4
Intellectus agens quomodo operatur circa phantasmata. q. 85. ar. 1. ad 4
Intellectus angeli, & hominis, genere non differunt. q. 79. ar. 8. ad 3
Intellectus angeli, hominis & Dei differentia existentia in actu, vel in potentia. q. 79. ar. 2
Intellectus angeli, quomodò semper est in actu respectu connaturalium specierum, & in potentia: quia quæ naturaliter cognoscit non semper considerat. q. 58. ar. 1
Intellectus creatus quam habet proportionem ad Dei cognitionem. qu. 12. ar. 1. ad 4
Intellectus creatus quomodò potest eleuari ad ea, quæ excedunt suam naturam. q. 12. ar. 4. ad 3
Intellectus diuersus modus essendi. q. 79. ar. 6. ad 3
Intellectus diuinus mensura est nostri intellectus veritatis. q. 21. ar. 2
Intellectus diuinus vt se intelligit, non intelligit alia. q. 14. ar. 2. ad 3
Intellectus dupliciter est potentia. q. 58. ar. 1
Intellectus est in actu per speciem intelligibilem, ad quam consequitur inclinatio, quæ est voluntas. q. 19. ar. 1
Intellectus est simplicior, & abstractior voluntate simpliciter, & absolutè. q. 82. ar. 3
Intellectus est supra tempus, quod est numerus motus, &c. quæst. 85. ar. 4. ad 1
Intellectus & æstimatiuæ comparatio in cognoscendo respectu cognitionis sensus. q. 78. ar. 4. ad 4
Intellectus & sensus conuenientia & differentia: respectu obiecti in patiendo. q. 75. ar. 3. ad 2
Intellectus & sensus in actu, sunt intellectum, & sensatum in actu. qu. 55. artic. 3. ad 2
Intellectus & voluntas tantum ista sunt in angelis. q. 79. ar. 1. ad 3
Intellectus & voluntatis differentia tendendi in propria obiecta. q. 16. ar. 1
Intellectus & voluntatis perfectio in quo consistit. q. 59. ar. 3. ad 2
Intellectus & voluntatis solùm anima est subiectum: sensitiuarum verò vitium coniunctum. q. 77. ar. 3
Intellectus imaginationis & sensus differentia in rerum apprehensione. qu. 17. ar. 1. ad 2
Intellectus in primo obiecti apprehensione perfectam de re non habet cognitionem, sed successiuè. q. 85. ar. 3
Intellectus est in principio, sicut tabula rasa, & refutatio oppositæ opinionis Platonis. q. 84. ar. 3
Intellectus intelligens rem aliter quàm est, est falsus: dupliciter exponitur. q. 15. ar. 1. ad 3
Intellectus licet sit supra tempus, tamen compositioni, & diffinitioni ipsius tempus adiungitur, dum se ad phantasmata conuertit. q. 85. ar. 5. ad 2
Intellectus noster ita se habet in ordine intelligibilium, sicut materia in ordine materialium. q. 14. ar. 2. ad 3
Intellectus noster non potest plura simul actu intelligere, nisi quæ per vnam speciem cognoscit. q. 86. ar. 2
Intellectus noster per speciem intelligibilem infinita cognoscit. qu. 14. ar. 12
Intellectus noster quare apprehendit simplicia per modum compositorum. q. 15. ar. 12
Intellectus noster quare cognoscit componendo, & diuidendo cognita quidditate. q. 58. ar. 4
Intellectus noster sicut virtute est infinitus: ita cognoscit infinita. qu. 86. ar. 2. ad 4
Intellectus passiui diuersorum acceptio, scilicet pro appetitu sensitiuo, & pro virtute cogitatiua. q. 89. ar. 2. ad 2
Intellectus per similitudinem obiecti fit in actu: non autem voluntas. q. 27. artic. 4
Intellectus potentialis dicitur separatus: quia non est actus alicuius organi, & multo magis agens. q. 79. ar. 5. ad 1
Intellectus practicus mouet cum apprehensione particulari. quæst. 86. art. 1. ad 2
Intellectus principiorum quomodo est causa conclusionis, & scientiæ. & quomodo non. q. 15. ar. 5
Intellectus quadruplicitèr distinguitur, scilicet agens, potentialis, in habitu, & adeptus. q. 79. ar. 10
Intellectus quare non potest plura simul intelligere, per diuersas species. qu. 12. ar. 10
Intellectus, quod simul diuersis speciebus eiusdem generis perficiatur, ad intelligendum diuersa in actu est impossibile. q. 85. ar. 4
Intellectum vnum omnium hominum esse: est impossibile. q. 76. ar. 2
Intellectus quomodo dicitur pati: licet intelligere sit eius perfectio. qu. 79. artic. 2
Intellectus reflectens se super actum suum cognoscit actum, & speciem, vt quod. q. 85. ar. 2
Intellectus & species intelligibilis, intelligens intelligere, & quod intelligitur, sunt vnum, & idem in Deo. q. 14. ar. 4
Intellectus speculatiui, & practici differentia ex parte finis. q. 79. ar. 11
Intellectus, voluntas, & natura in omni creatura differunt. q. 59. ar. 2
Intelligentia non potest aliam producere intelligentiam: neque agens naturale aliquam naturam absolutam. q. 45. ar. 5. ad 1
Intelligere est operatio existentis in actu per formam, cuius ipsa est principium: demonstratio Aristotelis. q. 56. ar. 2
Intelligere est operatio rei subsistentis in corpore. q. 75. ar. 2
Intelligere est propria hominis operatio inquantum est homo. q. 76. ar. 1
Intelligere & ratiocinari circa veritatem differentia. q. 79. ar. 8
Intelligere & velle non tanctus designantes processionem alicuius rei distinctæ à Deo. q. 41. ar. 4. ad 3
Intelligere non est absque phantasmate. q. 85. ar. 1
Intelligere non est operatio virtutis organicæ. q. 76. ar. 1
Intelligere non esse sine corpore quomodo intelligitur. q. 75. ar. 2. ad 5
Intelligere rem aliter quàm est: quomodo est verum vel falsum. quæst. 85. ar. 1. ad 1
Intelligibile tripliciter est in intellectu: scilicet in actu, in habitu, & vt ad aliud relatum. q. 107. ar. 1
Intelligibiles relationes in nobis in infinitum procedunt, sed non in Deo. q. 28. ar. 4. ad 2
Intelligibiliaper corporum similitudines intelligimus. q. 1. ar. 9
Irascibile & concupiscibile in diuersa, & distincta principia reducuntur. qu. 81. art. 2
Irascibile & concupiscibile non respiciunt boni vniuersalem rationem, sed solum delectabilis, & repulsui. q. 82. ar. 1
Iudicamus aliquid ratione, & syndereti naturaliter. q. 79. ar. 12. ad 3
Iudicium est determinatio siue conclusio consilij. q. 83. ar. 3. ad 2
Iudicium perfectum scientiæ naturalis haberi non potest de rebus naturalibus, non cognitis sensibilibus. q. 84. ar. 8
Iustitia est duplex, scilicet commutatiua & distributiua. q. 21. ar. 1
Iustitiæ originalis est triplex subiectio. q. 95. ar. 1
Iusti quare in hoc mundo affliguntur. q. 21. ar. 4. ad 3

L

Lex noua excellentior est antiqua. q. 112. ar. 2. ad 1
Liber de spiritu & anima, non est autenticus neque Augustinus. qu. 77. ar. 8. ad 1
Liber mortis, quare non ponitur sicut liber vitæ. q. 24. ar. 1. ad 3
Liber vitæ solum notitiam dicit electorum in vitam gloriæ. quæstio. 24. artic. 2
Libero arbitrio & lege naturali, homo sufficienter non potest vtiare malum, propter animæ passiones. q. 113. ar. 1. ad 1
Libertas arbitrij maior est in angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis, qui peccare possumus. q. 62. ar. 8. ad 3
Libertas arbitrij vt dicit remotionem coactionis, non suscipit magis & minus, quæ in superioribus angelis nobiliori modo est, quàm in inferioribus. q. 59. ar. 3. ad 3
Liberum arbitrium est potentia denominata ab actu. quæstione 83. artic. 4. ad 1
Liberum arbitrium non est eorum quæ naturali instinctu volumus. quæst. 19. ar. 10
Liberum arbitrium non est sufficiens causa merendi. q. 61. ar. 4
Liberum arbitrium quid sit ex electione ratio sumendo est. q. 83. ar. 3
Liberum arbitrium vt causa particularis concurrit ad meritum gloriæ. quæ. 21. art. 5
Locutio angeli in sola intelligibili operatione consistit. q. 107. ar. 4
Locutio est intelligibilis ordinatio ad alterum per voluntatem. q. 107. ar. 1
Locutionis hominis & angeli differentia. q. 107. ar. 1. ad 1. & 2
Locus ab authoritate in hac scientia eius dignitati non derogat. quæst. 1. artic. 8. ad 2
Locus non est pœnalis animæ, vel angelo, quasi efficiens alterando naturam, sed quasi afficiens voluntatem contristando. q. 64. ar. 4. ad 3
Locus paradisi quibus medijs secluditur à nostra habitatione. qu. 102. art. 7. ad 2
Locus temperatus requiritur vt generatio hominum, & perfectiorum animalium fiat. q. 91. ar. 2. ad 2
Lucem non habere modum, speciem, & ordinem, quomodo intelligatur. qu. 5. ar. 5. ad 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lumen in medio non habet esse intentionale sed reale, q.77.ar.3
Lumen intellectus nostri est quædam diuini luminis participatio, quæst.84. artic.3
Lumen intellectus nostri est quædam impressio primæ veritatis, quæst. 12. ar.13. ad 1
Lumen intellectus est veritatis manifestatio, q.107.ar.1
Lumen non est similitudo qua Dei essentia videtur, q.12.ar.5.ad 2
Lumen quare non habet contrarium, & quomodo facit colores in actu, siue visibiles, q.67.ar.3.ad 2.& 3
Luminaria quæ magna dicuntur, q.70.ar.1.ad 5
Luminaria propter tria hominibus vtilia Deus creauit, q.70.ar.2
Luna quod plena facta fuerit, est satis probabile, q.70.ar.2.ad 5
Lux primo producta cuius naturæ fuit, q.67.ar.4.ad 2
Lux solis in primo triduo fuit informis, & quarta die formata, q.68.ar.1

M

MAgi Pharaonis quod defecerint in tertio signo, quomodo intelligitur, q.92.ar.1.ad 1
Magi Pharaonis serpentes, & ranas quos fecerunt naturaliter facti sunt, q.114.ar.4
Magis & minus mutabilia sunt, quæ magis & minus ab æternitate recedunt, q.10.ar.3
Magis & minus quomodo diuersificant speciem, & quomodo non, quæst.50. art.4.ad 2
Magis vniuersale comparatur ad minus vniuersale vt totum, & vt pars, q.85. art.3.ad 2
Magis vniuersalia via, generationis sunt priora minus vniuersalibus, sed via perfectionis minus vniuersalia sunt priora, q.85.ar.3.ad 1
Magister docendo nihil directè causat in intellectu discipuli: sed ipsum mouet, vt virtute sui intellectus formet intelligibiles conceptiones. qu. 117. ar.1.ad 3
Mala non est quælibet boni remotio negatiuè accepta, sed priuatiuè, quæst. 48.art.3
Malum boni dicit priuationem, & quid sit ex boni ratione oportet accipere, q.48.ar.1
Malum culpæ quid, q.17.ar.1
Malum culpæ & pœnæ dicitur per subtractionem debitæ operationis, qu. 48.art.1
Malum dicitur quod exit ab ordine boni particularis, & nihil quod erit ab ordine prouidentiæ, q.103.ar.7.ad 1
Malum esse vt in pluribus, & bonum vt in pauciorib., quomodo contingit q.63.ar.9.ad 1
Malum habet causam per accidens, & per se, q.84.ar.1
Malum non habet rationem appetibilis per se, sed per accidens, quæst.5. art. 2.ad 3
Malum quomodo est in Deo, vt scitum & non vt causatum a eo, quæst.15. ar.4.ad 4
Malum simpliciter non tollit modum, speciem, & ordinem, quæst.5.art.5. ad 3
Malum vt in pluribus hominibus accidit, quia bonum sensus, & non rationis secum: sed in generalibus, & corruptibilibus, vt in pauciorib., q.49. ar.3.ad 5
Malum vt malum aliquo appetitu, siue naturali, siue animali, siue intellectiuo appeti est impossibile, q.19.ar.9
Manifestatio veritatis non semper est illuminatio, nisi ordinet in Deum, q. 109.ar.1
Mathematica non habent rationem finis, & boni, q.5.ar.1.ad 4
Mathematicus non demonstrat per causam efficientem, quæstio.44.artic.1. ad 3
Mare est terminus omnium aquarum, in quod confluunt omnes aquæ occultis vel manifestis meatibus, q.69.ar.1.ad 3
Mas & fœmina in hominibus coniunguntur, non solum propter generationis necessitatem vt in alijs animalibus, sed propter domesticam vitam, in qua sunt quædam opera viri & fœminæ, & in qua vir est caput mulieris, qu. 92.art.2
Materia cœli est in potentia tantum ad vnam formam, q.97.ar.1
Materia corporis cœlestis, non compatitur secum priuationem alterius formæ: ideo cœlum est incorruptibile, q.9.ar.1
Materia dicitur vna, non vnitate aliculus formæ: sed per omnium formarum remotionem, q.16.ar.7.ad 2
Materia diuiditur in partes, ratione quantitatis: qua remota remanet substantia indiuisibilis, q.50.ar.3
Materia est de intrinseca ratione rei naturalis, q.75.ar.4
Materia est duplex, communis & signata, communis est de specie: sed non signata, q.93.ar.1.ad 2
Materialia præ existunt in angelis simplicius & immaterialius, quàm in ipsis rebus: multiplicius tamen quàm in Deo, q.57.ar.1
Materia ingenita dicitur quia non habet subiectum de quo fit: & cœlum ingenitum dicitur quia non habet contrarium ex quo generetur, quæst.46. ar.1.ad 3
Materia intelligibilis communis à qua non abstrahit mathematicus, est substantia secundum quod subiacet quantitati, q.85.ar.1.ad 2
Materia non potest esse sine forma, eo quod formam participat, q.3.ar.2
Materia prima cognosci non potest, nisi secundum proportionem ad formam, q.77.ar.1
Materia prima licet non si existat, tamen bonum quoddam est, quæst.5.ar.2. ad 1
Materia prima mutari ad formam non potest: nisi à Deo, vel à composito ex materia & forma, q.117.ar.3
Materia prima non existit in rerum natura per seipsam: neque secundum potentiam est infinita simpliciter, q.7.ar.2.ad 3
Materia prima quare est in potentia cum sit semper sub forma, q.55.ar.1
Materia prima quod intelligitur sine forma implicat contradictionem: nec sub aliqua forma communi fuit creata, sed sub distinctis formis, qu. 66. artic.1
Materia prima quomodo habet ideam in Deo, q.15.ar.3.ad 3
Materia prima quomodo præintelligitur distincta ante formæ introductionem, q.76.ar.6.ad 2
Materia quod non sit vna superiorum & inferiorum, probatio Aristot. qu. 66.ar.2
Materia quod sit vna corporalium & spiritualium est impossibile, quæst. 50. artic.2
Materia quomodò dicitur appetere bonum, & rationem appetibilis non habere, q.5.ar.3.ad 3
Materia sicut est propter formam, ita forma quæ est actus primus est propter operationem, quæ est actus secundus, q.105.ar.5
Materiam mouere ad formam est ipsam reduci de potentia ad actum à potentia actiua, q.110.ar.1
Materiæ duplex conditio, ad formam scilicet, & ad corruptionem, qu.76. ar.5.ad 1
Materiæ & intellectus diuersa ratio non recipiendi formas, &c. quæst.75. artic.5.ad 1
Materiæ fœtus statim inest à principio forma vegetabilis, secundum actum primum, & non secundum actum secundum, q.118.ar.1.ad 4
Materiæ inferiorum & superiorum distinctio & differentia, quæst. 84. artic.3.ad 1
Materiæ magis repugnat esse sine forma quàm accidenti sine subiecto, qu. 66.ar.1.ad 3
Materiæ non est determinatum esse, nisi per formam, q.44.ar.2
Medijs duobus aliquid cognosci potest sine repugnantia, q.58.ar.7.ad 3
Medium aliquid esse inter materiam & formam, penitus est impossibile, qu. 76.ar.6
Medium cognitionis est duplex, quoddam est in quo res visa simul cum medio videtur, aliud per cuius notitiam in aliquod cognitum deuenimus, q. 94.ar.1.ad 3
Medium quomodo datur inter substantiam & accidens, vt animæ proprietates, q.77.ar.1.ad 3
Melius est, quod in se bonum est, & alijs causa bonitatis, quàm quod solum sibi bonum est, q.110.ar.6
Memoria intellectiua non est obiectiua præteriti vt præteritum est, sensitiua tantum, quæ singularium est apprehensiua, q.79.ar.6
Memoria, intelligentia, & voluntas, quod sint tres potentiæ non est de intentione Augustini, q.79.ar.7.ad 1
Memoria, intelligentia, & voluntas quomodo sunt vna essentia, quæst. 79. ar.1.ad 1
Mens, & spiritus est essentia vel substantia, quomodo intelligitur, q.79. artic.1.ad 1
Mensuræ diuersa ratio est, q.10.ar.5
Meritum penes gratiæ, & operis quantitatem pensatur, quæ est duplex, qu. 95.art.4
Metaphoricè dicta de Deo, solum similitudinem important, siue significant ad creaturas, q.13.ar.6
Metaphorice quædam dicuntur de Deo, & quædam proprie, q.9.ar.11
Metaphoricè quædam nomina dicuntur de Deo, & quædam proprie, quæst. 13.ar.3.ad 1
Mihi minimo sanctorum data est gratia illuminare, &c. dupliciter exponitur, q.117.ar.2.ad 1
Millia millium ministrabant ei, &c. qualiter exponitur, q.112.ar.4.ad 2
Minima cognitio altissimarum causarum desiderabilior est omni cognitione inferiorum, q.1.ar.5.ad 1
Ministeria angelorum eis vtilia sunt, inquantum sunt quædam pars ipsorum beatitudinis, q.62.ar.9.ad 2
Miracula sunt præter virtutes actiuas, & potentias passiuas naturales, non tamen præter rationes ideales, q.115.ar.1.ad 4
Miracula qualiter fiunt per magos dæmones, & per bonos, & malos Christianos, q.110.ar.4.ad 2
Miracula quomodo conuenit viris sanctis facere mortuis vel viuis, qu. 108. ar.8.ad 2
Miraculum dicitur per comparationem ad facultatem naturæ, quam tripliciter potest excedere, q.105.ar.8
Miraculum dicitur, quod habet causam occultam, excedentem naturæ facultatem, consuetudinem, & ordinem, q.105.ar.7.ad 2
Miraculi duplex acceptio, scilicet strictè & largè, q.114.ar.4
Miseria propriè est defectus rationalis creaturæ, quam contingit esse fœlicem, q.21.ar.4
Missio importat originem, & nouum modum essendi in alio, q.43.ar.1
Missio inuisibilis fit per gratiæ inhabitationem, &c. q.43.ar.6
Missio visibilis spiritusancti ad Christum, & ad alios sanctos multiplex fuit, ad diuersos denotandum effectus, q.43.ar.7.ad 6
Mitti non conuenit ei qui non procedit ab alio, q.43.ar.4
Mitti quibus ordinibus conuenit ad exterius ministerium, quibus disponere, & quibus non, q.112.ar.4
Mitti quomodo differenter conuenit filio, & spiritui sancto, filio vt actor sanctificationis, spiritusancto vt donum sanctificationis, q.43.ar.7
Mobilia diuersa diuersimode mouentur, secundum etiam vnius motoris motionem, q.101.ar.5.ad 2
Mobilia & possibilia reducuntur in vnam causam simpliciter immobilem, q.2.ar.3.ad 2
Mobilia & variabilia omnia per immobilia, & inuariabilia mouentur, & regulantur. q.115.ar.1
Modi viuendi sunt quatuor, secundum quatuor gradus viuentium, q.78.ar.1
Modus recipiendi speciem obiecti ad intellectum quid, q.50.ar.2.ad 2
Modus, species, & ordo aliter in Deo, & aliter in creaturis esse dicuntur, scilicet sicut in causa, & causato, q.6.ar.1.ad 1
Modus, species, & ordo qualiter bona sint, q.5.ar.5.ad 2
Mors quomodo animali accidat, q.118.ar.1.ad 4
Mortui, quod viuis appareant, vel diuina sit dispensatione, vel bonorum, vel malorum angelorum sit operatione, q.89.ar.8.ad 2
Motus cœli est causa generationis, & corruptionis inferiorum, quæstio. 68. ar.2.ad 3
Motus cœli est causa transmutationum naturalium: non tamen transmutationum, quæ sunt præter ordinem naturæ, q.91.ar.2.ad 1
Motus cœli non est naturalis, propter principium actiuum intrinsecum, sed passiuum. & quomodò potest dici naturalis per principium intrinsecum, q.70.ar.3.ad 4.& 5
Motus dilectionis angelorum in Deum est duplex, q.61.ar.1.ad 3
Motus diurnus communis totius cœli, causa est distinctionis diei, & noctis: dierum verò, temporum, & annorum speciales distinctiones, quomodo fiant, q.70.ar.2.ad 3

Motus diurnus contingentis generationis est causa, qui verò est per Zodiacum causa est diuersitatis, secundum generationem, & corruptionem, qu. 104.ar.4
Motus dupliciter sumitur, scilicet communiter, vt est actus perfecti, sicut intelligere, & sentire: & proprie vt est actus imperfecti, scilicet mobilis, qu. 18.ar.1
Motus est duplex in cœlo, vnus communis qui causat diem & noctem: alius diuersificatus, secundum quem diuersificantur dies, menses, & anni, q.67. art.4.ad 3
Motus est vt vita quædam naturæ omnibus existentibus, q.18.ar.1.ad 1
Motus & quies quomodo Deo attribuantur, q.71.ar.2
Motus interiorum corporum in corpus cœleste, sicut in causam reducuntur, q.115.ar.1
Motus localis instantaneus non potest dari, q.67.ar.2
Motus localis quare perfectior est cæteris motibus, q.110.ar.3
Motus partis intellectiuæ in homine retardatur, & non in angelo ratione suæ compositionis, q.62.ar.6
Motus quidam consequitur formam vt grauium & leuium, & quidam est via ad formam, vt calefactio, q.105.ar.2
Motus qui est à motore coniuncto, proprium vitæ est opus, qui verò à motore separato, opus vitæ esse non potest, q.51.ar.1.ad 3
Motus quibus semper supponit aliquid immobile, q.49.ar.1.ad 3
Motu locali maxime aliquorum distinctio manifestatur, q.70.ar.1
Mouentia seipsa & mota respectu finis triplici gradu perfectionis distinguuntur secundum magis & minus perfectum, q.18.ar.5
Mouens est duplex, scilicet non motum mouens vniformiter, & non motum per se, sed per accidens mouens disformiter, q.71.ar.1.ad 1
Mouens sicut dicitur, quod dat formam, quæ est principium motus in corporalibus: ita & mouens dicitur, quod causat formam intellectualis operationis. q.105.ar.1
Mouere contingit dupliciter, scilicet per modum finis, & per modum efficientis, q.82.ar.4
Mouere corpora localiter quare quædam separata possunt, & quædam non, q.117.ar.4.ad 1
Moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis, inquantum huiusmodi, sed inquantum est in potentia, q.56.ar.1
Moueri à se & ab alio non semper dicit coadiunctionem, & contradictionem, qu. 15.ar.4.ad 1.& 2
Moueri contra naturam quid, q.105.ar.6.ad 1
Moueri & mutatum esse motus communi, & discreti differentia, quæst. 11. ar.2.ad 3
Moueri & pati intellectus, & aliorum mobilium æquinocè dicitur, qu.14. ar.2.ad 2
Moueri & quiescere ad quid reducantur, q.79.ar.8
Moueri sufficienter non potest aliquod mobile, nisi virtus mouentis excedat vel adæquet virtutem mobilis passiuam, q.105.ar.4
Mouere vel moueri quomodo Deo conueniat, q.9.ar.1.ad 1
Mulier quare de costa viri fit formata duplex fuit significatio, q.92.ar.3
Mulier quare de viro facta fit quadruplici ratione colligitur, q.92.ar.2
Mulier respectu particularis naturæ est animal occasionatum: sed non respectu naturæ vniuersalis, q.92.ar.1.ad 1
Multa mala in rebus Deus permittit, ne multa bona impediantur, qu.23. artic.5.ad 3
Multiplicatio numerabilis qualiter intendatur, q.50.ar.4.ad 4
Multiplicatio specierum & indiuiduorum non est secundum eandem rationem, q.62.ar.6.ad 3
Multiplicitas nominis non secundum prædicationem: sed secundum significationem attenditur, q.13.ar.10.ad 1
Multitudo ex vnitatibus constituitur, non secundum quod rationem indiuisionis habent: sed secundum id quod de entitate habent, quæst.11. artic. 2.ad 2
Multum duobus oppositis opponitur, scilicet vni & pauco, secundum duplicem acceptionem, q.11.ar.2.ad 3
Mundum esse æternum demonstrari non potest, neque rationes Aristotelis hoc demonstrant, q.46.ar.1
Mundum incepisse neque per causam neque per effectum demonstrari potest, q.46.ar.2
Mutabilitati omnis creatura subiecta est, vel per potentiam quæ est in Deo, vel per potentiam in creaturis existentem, q.9.ar.1
Mutationis perfectio & dignitas à termino ad quem est, & non à quo, q.45. art.1.ad 2

N

NArratio historiæ in sacra scriptura semper pro veritate & fundamento tenenda est, q.102.ar.1
Nati ex Adam in statu innocentiæ poterant peccare, q.100.ar.2.ad 2
Natiuitas filij secundum intellectum filiationem præcedit, etiam secundum quod est constitutiua personæ filij, q.40.ar.4
Natura assumpta à verbo quicquid de ea dicitur: & de filio Dei dicitur, qu. 41.ar.7.ad 1
Natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis, q.118.ar.2.ad 3
Natura corporalis comparatur ad animam sicut materia & instrumentum, q. 78.ar.1
Natura qualiter intellectus corruptibile, & incorruptibile perpetuum, q.98.ar.1
Natura diuina in filio non generatur, neque per se, neque per accidens: humana verò in nobis per accidens generatur, & corrumpitur. quæst.39.art. 5.ad 2
Natura est potentia generatiua quæ generata sibi simile producit, quæst. 41. art.5
Natura & voluntas quomodo differant in causando: & quare natura determinatur ad vnum, & non voluntas, q.41.ar.2
Natura ex determinato principio determinatur ad vnum, & ex determinata materia aliquid producitur in determinata specie, q.92.ar.2.ad 2
Natura humana & angelica comparatæ ad gratiam sunt æquales: sed humana in Christo est magis dilecta & perfecta, q.20.ar.4.ad 2
Natura intellectualis sibi relicta potest à rectitudine deficere, & peccare, & quid est peccatum, q.63.ar.1
Natura quare dicitur de materia & forma, q.29.ar.1.ad 4
Natura qua libet intellectualis naturaliter tendit in bonum, & per accidens in malum, q.63.ar.4
Natura rationem principij importat: non autem essentia: Ideò ordo naturæ in diuinis dicitur, & non essentiæ, q.42.ar.1.ad 4
Natura semper producit quod est perfectius, & melius ex sui inclinatione, vel semper, vel vt in pluribus, q.103.ar.2
Naturale desiderium inest rationali creaturæ cognoscendi Deum, quæstio. 12.ar.1
Naturalis non quærit cognoscere rerum naturas, nisi vt sciat rationes eorum quæ videntur secundum sensum, q.84.ar.4
Necessarium est duplex, scilicet absolutum & ex suppositione, q.16.ar.1
Necessarium & contingens, quia consequuntur ens, inquantum ens, cadunt sub diuina prouidentia, q.22.ar.4.ad 3
Necessarium quomodo potest definere esse, q.50.ar.5.ad 3
Necessitas huius conditionalis: si Deus sciuit aliquod futurum, ergo illud erit, q.14.ar.13.ad 2
Necessitas huius scientiæ, q.1.ar.1
Necessitas materiæ, quod sit talis dispositionis ex forma ratio sumi debet, q. 76.artic.5
Necessitas naturalis inhæsens rebus quæ determinantur ad vnum, est quædam impressio Dei diligentis ad finem, q.103.ar.1.ad 3
Necessitas ponendi potentiam generatiuam in rebus animatis, & non inanimatis, q.78.ar.2.ad 2
Necessitas triplex, scilicet absoluta, finis & coactionis quæ voluntati repugnat, q.82.ar.1
Necessitas vnionis animæ ad corpus, q.101.ar.1
Necessitatis & contingentiæ effectuum causa est diuina voluntas, quæst.19. artic.8
Necessitas & contingentia non auferuntur à rebus ex Dei omnipotentia, q. 25.ar.3.ad 4
Negatio ad genus affirmationis reducitur, q.55.ar.4.ad 3
Negatio diminiens non est aliquid ens quod diminuitur, q.10.ar.1.ad 1
Negatio, priuatio, & contrarietas, quomodo differunt, q.17.ar.4
Nihil est in intellectu quin prius fuerit in imaginatione, q.86.ar.1.ad 2
Nihil inuenitur in rebus quod sit totaliter malum, q.103.ar.7.ad 3
Nomen analogum secundum vnam significationem acceptum in eiusdem nominis diffinitione ponitur secundum alias significationes acceptum, qu. 11.ar.10
Nomen collectiuum duo importat in sui significatione, scilicet pluralitatem suppositorum, & vnitatem ordinis, q.11.ar.1.ad 2
Nomen natura quomodo à viuentibus traditum est, q.115.ar.2
Nomen proprium est illud per quod res cuius est ab omni alia re discernitur, q.33.ar.2
Nomen quanto communius tanto conuenientius assumitur in diuinis, qu. 31.ar.1.ad 1
Nomen quod Deo attribuimus, totem diuinam perfectionem perfectè significare non potest, q.13.ar.2
Nomina adiectiua numerum habent à suppositis: substantiua verò à forma significata per nomen, q.34.ar.4.ad 7
Nomina essentiam significantia substantiuè in singulari prædicantur: adiectiua vero in plurali, q.39.ar.1
Nomina in quorum significatio modus perfectus imparticipatæ perfectionis includitur: metaphoricè Deo attribuuntur, q.13.ar.3.ad 1
Nomina intentionum quomodò ponuntur in rerum diffinitionibus, qu.29. ar.1.ad 3
Nomina licet rerum proprietatibus imponantur: naturam tamen vel substantiam significant, q.13.ar.8
Nomina propriè Deo attribuimus ratione rei significatæ, & non ratione modificandi, q.13.ar.5
Nomina quæ negatiuè dicuntur de Deo, vel quæ relationem ad creaturam significant, nullo modo substantiam Dei significant, q.13.ar.2
Nomina, quæ virtute debemus in diuinis & quæ non, q.31.ar.2
Nomina substantiua pro alio supponunt: adiectiua verò non: sed copulant, q.39.ar.5
Nominibus abstractis & concretis quare vtimur in diuinis, quæst.32. artic. 2.ad 3
Nominibus abstractis & concretis quare Deum nominamus, qu.13.artic.1. ad 2
Nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur in omnibus motibus, & in alteratione, q.67.ar.2.ad 2
Nominis diuersa significatio à quo, & ad quod imponitur ad significandum, q.13.ar.2.ad 2
Nominis duplex consideratio, scilicet: secundum impositionem, vel secundum vsum, q.67.ar.1
Nominum multiplicitas secundum quæ attendatur, quæstione 13. artic.10. ad 1
Non ens quomodò habet rationem cognoscibilis, q.19.ar.3.ad 2
Non esse nulla potest esse causa per se: per accidens verò sic, quæst.104.ar.1. ad 1
Non esse quomodò est appetibile per accidens, q.5.ar.2.ad 3
Non quæcunque Deus scit, sunt, vel fuerunt, vel erunt, quæst.14.ar.9.ad 3. artic.1
Noxia non fuissent homini animalia venenosa ante peccatum, quæst.72.art. 1.ad 6
Numero senario qui consurgit ex suis partibus, quomodò correspondet perfectio diuinorum operum, q.74
Numero ternario debemus Deum honorare, quomodò debet intelligi, qu. 32.ar.1.ad 1
Numerus est duplex: vnus ex diuisione materiæ: & alius ex diuisione formarum, q.47.ar.2.& q.50.ar.3
Numerus, pondus, & mensura: modus, species, & ordo: quod constat, quod congruit, & quod discernitur: quomodò ista ad se inuicem reducantur, quæst.45.ar.7
Numerus, pondus, & mensura penes quid attendantur, quæstione 5. articul.3
Numerus simplex est in Deo, non vt à rebus numeratis sumptus, qu.30.ar.1. ad 4
Nutritiua, augmentatiua, & generatiua quare dicantur virtutes naturales, q. 78.ar.2.ad 1
Nutritum quomodò idem consumptis partibus nutrientibus remanet, qu. 119.ar.1.ad 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

O

Obiecta diuersa quomodo possunt esse obiectum vnius, & diuersarum potentiarum, q.77.ar.3.ad 4
Obiectum magis vel minus intelligi à diuersis dupliciter contingit, q.85.ar.7
Obiectum operationis animæ in triplici ordine potest considerari, scilicet vel vt vnitum, vel vt sensibile, vel vt ens vniuersale, penes quæ vegetatiuum, sensitiuum, vel intellectiuum distinguuntur, q.78.ar.1
Obiectum quomodo in ratione principij, & termini est plurium actuum distinctiuum, q.77.ar.3
Oculi glorificati quomodo Deum videbunt, q.12.ar.3.ad 2
Officiorum Angelorum executio alia est ducens in finem: & alia in finis consecutione manens, q.108.ar.7
Omne ens agit aliquo supposito, Deus verò nullo, q.9.ar.3
Operatio nullius creaturæ est subsistens: sed solum ipsius Dei, quæstio. 54. artic.1
Operatio quædam est factiuus finis, & quædam meritoria, q.62.ar.4
Operationis Dei & naturæ differentia, q.66.ar.1.ad 2
Operationis immanentis & transeuntis differentia ex parte terminorum, q.14.art.2
Operationum intellectualium quædam sibi locum determinant: & quædam non, q.112.ar.1.ad 1
Operari vel moueri propter finem dupliciter contingit, q.103.ar.1.ad 1
Operari, iudicare, & intelligere differentia cum sint tres actus, non diuersificantes potentiam intellectiuam, q.79.ar.9.ad 4
Opinio Abbatis Ioachim, quod essentia generat essentiam, q.39.art.5
Opinio Anaxagoræ dicentis solem esse lapidem ardentem, & non esse Deum, vel aliquid animatum, q.70.ar.3
Opinio Anaxagoræ qui posuit distinctionem rerum fieri per intellectum distinguentem res extrahendo, quod erat permixtum in materia, quæst. 47. artic.1
Opinio antiquorum de primi principij infinitate, quod ponebant materiam, q.7.ar.1
Opinio antiquorum de rerum substantia & causis transmutationis, & distinctionis earum, qui solum sensibilia ponebant, q.44.ar.2
Opinio antiquorum asserentium aërem esse corpus, & aquam corpus infinitum ponentium, q.68.ar.3
Opinio antiquorum ponentium animam esse corpus, & principium vitæ, q.75.art.1
Opinio antiquorum ponentium confusionem excludentem omnem distinctionem præter Anaxagoram, qui posuit intellectum immixtum, qu. 65. ar.1.ad 2.in contrarium.
Opinio antiquorum ponentium materiam esse ens in actu, statuentes omne fieri alterari, q.76.ar.4
Opinio antiquorum ponentium temporis æternitatem, & non motus, qu. 46.ar.1.ad 7
Opinio antiquorum, quod aër sit quoddam corpus actu infinitum, qu.14. ar.11.ad 3
Opinio antiquorum, quod anima esset corpus, & composita ex principijs omnium corporum, q.75.ar.1.ad 2
Opinio antiquorum, quod anima terræ, quæ est in ipsa, terram quæ est extra ipsam, cognoscit: quia simile simili cognosci dicebant, q.85.ar.2
Opinio antiquorum, quod Deus est corpus, & aliorū corporum principium, & quod anima est de natura illius corporis: & per consequens de natura Dei, q.90.ar.1
Opinio antiquorum, quòd Dij, qui comedebant de quodam cibo, facti sunt immortales, q.79.ar.4.ad 3
Opinio antiquorum, quod ex nihilo nihil fit, q.45.ar.2.ad 1
Opinio antiquorum, quod materia prima est aliquod corpus actu: vt puta aër, ignis, aut aliquid huiusmodi, q.66.ar.1
Opinio antiquorum, quod omne mouens mouetur, & eorum ratio, qu. 75. ar.1.ad 1
Opinio antiquorum, quod omne quod videtur est verum, q.85.ar.2
Opinio antiquorum, quod posita causa ponitur effectus: & quod omnia ex necessitate contingunt, q.115.ar.6
Opinio antiquorum, quod rarum & densum sunt principia primarum qualitatum elementorum, q.115.ar.3.ad 2
Opinio antiquorum, quod species rerum à casu prouenjunt, & non ab aliquo intellectu, q.18.ar.1.ad 2
Opinio Arrij & Origenis, quod personæ diuinæ secundum substantiam sunt differentes, q.32.ar.1.ad 1
Opinio Arrij ne filium patri coæternum diceret: posuit duodecim generationis modos: quibus deest vel æqualitas naturæ, aut durationis res, quod ab alio procedit, q.42.ar.2.arg.1
Opinio Arrij qui dixit filium patri non esse æqualem, q.42.ar.1.ad 2.
Opinio Arrij, quod filius procedit à patre: sicut prima creatura, & spiritusanctus ab vtroque, sicut vtriusque creatura, q.27.ar.1
Opinio Arrianorum ponentium filium non esse eiusdem substantiæ cum patre, neque proprie dici verbum, q.34.ar.1.ad 1
Opinio Arrianorum qui Dei trinitatem gradibus numerorum variantes in pluralitatem deducunt, q.42.ar.1
Opinio Arrianorum vt filium dicerent creaturam dixerunt voluntate, vt designat principium patrem ipsum genuisse, q.41.ar.2
Opinio Arrij & aliorum antiquorum, de dispositione æquinoctialis regionis, q.102.ar.2.ad 4
Opinio Ari. qui secundum numerum primorum motuum posuit numerum substantiarum separatarum, q.50.ar.3
Opinio Ari. quod cœlum non sit de natura quatuor elementorum: sed est quintum corpus præter quatuor elementa, q.68.ar.1
Opinio Ari. quod intellectus non habet aliquas species naturaliter inditas: sed in principio est in potentia ad omnes huiusmodi species, qu.84.artic.3
Opinio Auempace, quod per abstractionem à materialibus ad immaterialium cognitionem venire possumus, q.88.ar.2
Opinio Auerrois de cognitione substantiarum separatarum per vnionem intellectus agentis ad nos. in hac vita, q.88.ar.2
Opinio Auerrois de vnione intellectus ad corpus per speciem intelligibilem, q.76.ar.1
Opinio Auerrois, quod eadem numero scientia est in magistro, & in discipulo, q.117.ar.1
Opinio Auerrois, quod formæ elementorum sunt mediæ inter formas substantiales, & accidentales, & quod suscipiunt magis, & minus, quæstio. 76. ar.4.ad 4
Opinio Auerrois, quod frustrà sunt substantiæ separatæ, si non intelligantur à nobis, q.88.ar.1.ad 4
Opinio Auicebron, quod nullum corpus sit actiuum: sed quod fit per actionem, est à virtute quadam spirituali omnia penetrante, q.115.art.1
Opinio Auicebron, quod superiorum & inferiorum est vna materia ex vnitate formæ corporeitatis, quam vnam ponebant omnium, q.66.ar.2
Opinio Auicebron, quod substantiæ separatæ sunt compositæ ex materia, & forma, q.50.ar.2
Opinio Auicennæ de causa fascinationis, q.17.ar.3.ad 2
Opinio Auicennæ & Algazelis, quod sit infinitum in actu, non per se, sed per accidens, q.7.ar.4
Opinio Auicennæ memoriam non esse in parte intellectiua: & quòd intellectus agens est substantia separata, q.79.ar.6
Opinio Auicennæ ponentis quintam potentiam inter æstimatiuam, & imaginatiuam, q.87.ar.4
Opinio Auicennæ, quod causa inferior, inquantum agit virtute primæ causæ potest creare, q.45.ar.5
Opinio Auicennæ, quod corpus cœleste est materia cœli in potentia ad vbi, & non ad esse: cui & motor substantia separata vnitur, q.66.ar.2
Opinio Auicennæ, quod Deus intelligendo se produxit primam intelligentiam compositam ex actu, & potentia, quæ intelligendo causam primam produxit secundam intelligentiam inquantum intelligit se vt est in potentia produxit corpus cœli: inquantum vero intelligit se secundum quod est in actu, produxit animam cœli, q.47.ar.1
Opinio Auicennæ, quòd formæ elementorum in misto integræ manent: & mistionem fieri secundum quod qualitates contrariæ reducuntur ad medium, q.79.ar.4.ad 4
Opinio Auicennæ, quod omnes formæ quæ sunt in materia procedunt à conceptione intelligentiæ: & quod agentia corporalia solum disponunt ad formas, q.110.ar.2
Opinio Auicennæ, quòd omnia animalia generari possunt sine semine, scilicet solum commistione elementorum, q.71.ar.1.ad 1
Opinio Auicennæ, quod omnium rerum sensibilium species intelligibiles præexistunt in intellectibus separatis: à quorum primo deriuantur in sequentes vsque ad vltimum separatum: quem vocat intellectum agentem, à quo species influunt in animas nostras, q.84.ar.4
Opinio Augustini, & aliorum diuersa, an persona diuina mitti possit ab alia, quàm ab ea à qua procedit, q.43.ar.8
Opinio Augustini, & aliorum diuersa in exponendo hoc, quod dicitur fiat firmamentum, factum est & fecit Deus firmamentum, q.74.ar.1.ad 5
Opinio Augustini, & aliorum Doctorum de luminis productione, q.67.ar.4
Opinio Augustini, & aliorum Doctorum de plantarum productione terra die, q.69.ar.1
Opinio Augustini, & aliorum Doctorum quid nomine terræ intelligitur, cum dicitur terra erat inanis, &c. q.66.ar.1.ad 1
Opinio Augustini, & aliorum sanctorum de congregatione aquarum tertia die, q.69.ar.1
Opinio Augustini, & aliorum sanctorum de corporis, & animæ hominis productione, q.91.ar.4.ad 5
Opinio Augustini, & aliorum sanctorum diuersa, quomodo materia formationem præcesserit natura, & duratione, q.69.ar.1
Opinio Augustini, & aliorum sanctorum diuersa de numero, & vnitate dierum productionis rerum, q.74.ar.2
Opinio Augustini, & aliorum sanctorum, quod pisces, & aues quinta die aquarum naturam potentialiter produxit, alij verò sancti, quod actu produxit, q.71.ar.1
Opinio Augustini, & Gregorij de cognitione animæ separatæ eorum quæ fiunt in hac vita, q.89.ar.8
Opinio Augustini, & Origenis de animæ productione, q.90.ar.4
Opinio Augustini, Chrysostomi, Bedæ, Strabi, & Damasceni, de cœlo primo die producto, q.68.ar.1.ad 1
Opinio Augustini, quod anima alienata à sensibus ex sui natura vim habet, vt possit futura cognoscere, q.86.ar.4.ad 2
Opinio Augustini, quod sex dies productionis rerum intelligit vnam diem, scilicet cognitionem angelicam ex rerum generibus præsentatam, quæst. 58.art.6
Opinio Basilij, Bedæ, & Strabi de ratione positionis cœli empyrei, quæst.61. artic.3
Opinio Basilij & Chrysostomi diuersa de vnitate, & pluralitate cœlorum, q. 68.art.4
Opinio Basilij & Origenis diuersa de aquis, quæ sunt supra firmamentum, cuius sint naturæ, q.68.ar.2
Opinio Basilij, quòd pisces carent memoria, q.72.ar.1.ad 1
Opinio Basilij, quod primò fuerunt lux & tenebræ per emissionem, & contractionem luminis: & non per motum, q.67.ar.4.ad 5
Opinio Dauid de diuinando, qui posuit Deum primam materiam: & aliorum ponentium ipsum principium formale omnium, & animam mundi, quæst. 3.art.8
Opinio de causa efficiente, quod terra sit discooperta aquis, quæst.69. art.1. ad 4
Opinio de imagine quod attenditur secundum plura indiuidua: & non secundum vnum, q.93.ar.6.ad 2
Opinio Democr. & aliorum antiquorum subtrahentium cursum rerum naturalium à diuina prouidentia, attribuentes ipsum necessitati materiæ, qu. 22.ar.2.ad 3
Opinio Democr. & Epicuri ponentium mundum à casu factum: & solum incorruptibilium prouidentiam esse. q.22.ar.2
Opinio Democr. & Platonis de intellectiua & sensitiua cognitione: & positio Aristotelis, q.84.ar.6
Opinio Democr. ponentis hunc mundum ex concursu atomorum factum: & alios infinitos, q.47.ar.3
Opinio Democr. ponentis solam causam materialem: secundum quam distinctio rerum prouenit à casu secundum motum materiæ, q.47.ar.1
Opinio Democr. quod actio fiat per effluxum atomorum à corpore agente, & passio per receptionem eorundem in poris corporis patientis, qu. 115. artic.1

Opinio

Opinio de temporis & æternitatis differentia, q.10.ar.4
Opinio de temporis vnitate diuersa. prima quod tempus est vnum omnium temporalium, propter hoc quod est vnus numerus omnium numeratorum. secunda quod tempus est vnum ratione vnitatis æternitatis. tertia quod tempus est vnum ratione materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus, cuius tempus est mensura, q.10.ar.6
Opinio Dionysij & Gregorij diuersa de numero assistentium, & ministrantium angelorum, q.112.ar.4.ad 2
Opinio Dionysij quod substantiæ spirituales quodam ordine, & gradu processerunt à Deo: & Originis, quod processerunt à Deo in quadam æqualitate, q.10.ar.6
Opinio diuersa an angeli fuerint creati in gratia, q.62.ar.3
Opinio diuersa de assumptione beatorum ad ordines angelorum, q.108.ar.8
Opinio diuersa de paradiso terrestri, q.102.ar.1.ad 1
Opinio diuersa de effectu luminis circa medium & colores, q.79.ar.3.ad 2
Opinio diuersa de esse luminis cuius natura sit prima. quod non habet esse naturale: sed intentionale. secunda quod sit solis forma substantialis, qu. 67.artic.1
Opinio diuersa de vnitate, & pluralitate æui, & substantiarum separatarum productione, q.10.ar.6
Opinio diuersa de æui, temporis, & æternitatis & differentia, q.10.ar.5
Opinio diuersa de fati mobilitate & immobilitate, q.116.ar.3
Opinio diuersa de formatione embrionis, vsque ad finem generationis, q.118. ar.2. ad 2
Opinio diuersa de luce primo die producta ante solis formationem, qu. 67. ar.4.ad 2
Opinio diuersa de mundi æternitate. prima quod substantia mundi non sit à Deo, secunda quod mundus est æternus: & tamen factus à Deo: non tamen habet initium temporis, q.46.ar.2.ad 1
Opinio diuersa de præexistentia formarum in materia: & quod fiunt ab agente separato, q.45.ar.8
Opinio diuersa de quo ordine fuit diabolus, & de quibus ordinibus ceciderunt: & de quibus non, q.63.ar.9.ad 3
Opinio diuersa de reductione fortuitorum, & casualium in aliquam superiorem causam, q.116.ar.1
Opinio diuersa de significatione huius nominis persona, an significet essentiam, vel relationem in recto vel in obliquo, q.29.ar.4
Opinio diuersa de subiecto huius scientiæ, quæ sumitur ex diuersitate eorum, quæ in scientia tractantur, q.1.ar.7
Opinio diuersa de suppositione huius nominis Deus, an supponat pro essentia vel persona, q.39.ar.4
Opinio diuersa de tempore & principio custodiæ angelorum. q.113.ar.5.
Opinio diuersa de tentatione diaboli semel à bono superati, an redeat ad eundem tentandum, q.114.ar.1
Opinio diuersa huius quod dicitur, pater & filius diligunt se spiritu sancto, q.37.ar.2
Opinio diuersa quare spiritusanctus non dicitur imago patris: sicut filius: quod Græci concedunt, q.35.ar.2
Opinio diuersa quid sit intellectus passiuus, q.79.ar.2.ad 2
Opinio diuersa quod angeli & animæ sunt eiusdem speciei. secunda quod solum angeli præter animas. tertia quod solum angeli vnius hierarchiæ, q.50.ar.4
Opinio diuersa quod beatitudo sanctorum, & pœna dæmonum, & animarum habent differri vsque ad diem iudicij, q.64.ar.4.ad 3
Opinio diuisa quod Deus cognoscit singularia per causas vniuersales, vel applicando rationes vniuersales ad particulares effectus, q.14.ar.11
Opinio diuersa, quod Deus produxit res de necessitate, q.19.ar.3
Opinio diuersa, quod hoc antecedens: Deus scit hoc contingens futurum: non est necessarium: sed contingens, q.14.ar.13.ad 2
Opinio diuersa de creatione hominis, q.93.ar.1
Opinio diuersa quomodo persona est nomen commune prædicabile, q.30.a.4
Opinio diuersa quomodo terra aquis fuerit cooperta, q.69.ar.1.ad 2.& 4
Opinio doctorum de informitate materiæ, q.66.ar.1
Opinio doctorum de quatuor coquorum productione siue creatione, quæst. 65.art.4
Opinio doctorum, quod angeli simul fuerunt creati cum creatura corporali, q.61.ar.3
Opinio doctorum, quod angeli superiores mittuntur ex aliqua Dei dispensatione, q.112.ar.2
Opinio Ægyptiorum, quod diuina prædestinatio mutari potest quibusdam sacrificijs, q.23.ar.8
Opinio Eunomij qui dixit filium patri non esse similem, q.42.ar.1.ad 2
Opinio Empedoclis, Platonis, & aliorum antiquorum de cognitione animæ, & quid sit secundum essentiam, q.84.ar.1
Opinio Emped. quod firmamentum sit ex elementis compositum, q.68.ar.1
Opinio Heraclitj, quod nulla de rebus naturalibus cognitio haberi potest, q.84.ar.1
Opinio Gentilium qui dicebant homines in Deo transiisse: vt Iouem, vel Mercurium, q.11.ar.3.ad 2
Opinio Gilberti Porretani, quod hæc est falsa Deus est trinitas, q.39.a.6.ad 1.
Opinio Gilberti, quod proprietates in diuinis sunt assistentes, nec extrinsecus affixæ, q.28.ar.2
Opinio Græcorum de processione spiritusancti, q.36.ar.2
Opinio Gregorij Nazanzeni, & doctorum Græcorum, quod creatura spiritualis ante corporalem facta fuerit, q.61.ar.3.ad 1
Opinio Gregorij Niceni, quod non fuisset in statu innocentiæ generatio per coitum, q.98.ar.2
Opinio Iacobi & aliorum Syriorum ponentium duas animas in vno homine: vnam qua animatur corpus, & immixtum sanguini: & aliam spiritualem, quæ rationi ministrat, q.76.ar.3.arg.contra.
Opinio magistri Auicennæ, & aliorum, quod potentia creandi etiam potest creaturis communicari, q.45.ar.5
Opinio magistri & aliorum diuersa an termini numerales ponant aliquid in diuinis, q.30.ar.2
Opinio Manichæorum, quòd Deus est quædam lux corporea: & animam dixerunt partem illius lucis corpori alligatam, q.90.ar.1
Opinio Manichæorum, quod Deus veteris testamenti, Deus tenebrarum erat, q.66.ar.3
Opinio Manichæorum, quod spiritualia & incorporalia diuinæ potestati subiecta sunt: sed corporalia potestati contrarij principij esse subiecta, q.8.
Opinio negantium angelos esse, non distinguentes inter sensum, & intellectum, q.50.ar.1
Opinio negantium prouidentiam & gubernationem: sed omnia fortuita esse & casuæ, q.103.ar.1
Opinio negantium relationem esse rem naturæ, sed rationis tantum, qu. 13.art.7
Opinio Nestorianorum, quod spiritusanctus non procedat à filio, q.36.art. 2.ad 3
Opinio nominalium antiquorum, quod est idem enuntiabile, Christum nasci, esse nasciturum, & esse natum, q.14.ar.15.ad 3
Opinio Origenis, Pelagianorum, & aliorum de causa prædestinationis. q.23. artic.5
Opinio Origenis ponentis omnia in principio æqualia esse creata à Deo, qu. 47.art.2
Opinio Origen. quòd angeli & animæ sunt eiusdem speciei, q.57.ar.7
Opinio Origen. quod anima hominis accidit corpori vnitus: ideo posuit eam simul cum angelis à principio esse creatam, q.118.ar.3
Opinio Origen. quod natura corporalis est producta in pœnam spiritualis, q.65.ar.2
Opinio Origenis de substantia incorporea vnita corpori, q.51.ar.1.ad 1
Opinio Origenis, quod omnis voluntas creaturæ potest fieri in bonum, & in malum præter animam Christi, q.64.ar.2
Opinio Peripateticorum, quod dæmones non sunt: sed ea quæ dæmonibus attribuuntur per artem necromantiæ fiunt virtute corporum cœlestium, q.115.ar.5
Opinio Philosophi, quod motor inferioris cœli non posset mouere cœlum superius, q.117.ar.4.ad 1
Opinio Pythagoræ & Leucippi qui primo principio non attribuunt optimum & perfectum, q.44.ar.1
Opinio Pythagoræ, Platonis, & Auicennæ, de ratione entis, q.11.ar.1.ad 1
Opinio Pythagoricorum, qui ponebant malum quandam esse naturam: sed bonum & malum genera esse ponebant, q.48.ar.1.ad 1
Opinio Platonicorum materiam non distinguentium à priuatione, & dicentium materiam esse ens, q.11.ar.2.pag.1
Opinio Platonicorum, Origenis, Hieronymi. Aug. Basilij, & Damasceni, an corpora cœlestia sint animata, q.70.ar.2
Opinio doctorum huius quod dicitur, in principio creauit Deus cœlum, & terram, & c. in exponendo diuersimode, q.67.a.4
Opinio Platonicorum quod anima corruptibili corpori vnitur per corpus corruptibile sibi naturaliter vnitum: quidam quod mediante spiritu corporeo: alij verò mediante luce, quam corpus ponebant, q.76.a.7
Opinio Platonicorum, quod anima vnitur corpori vt motor. solum per contractum virtutis, q.70.ar.3
Opinio Platonicorum, quod dæmones sunt animalia corpore aërea, animæ passiuæ, q.115.ar.3
Opinio Platonicorum, quod quanto aliqua sunt in principio primo propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis, q.112.ar.4.ad 2
Opinio Platonicorum, quod scientia inita à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum, q.117.ar.1
Opinio Platonis, Arist. Auicen. & sanctorum de præsidentia substantiarum, & separatarum super corporalia, q.110.ar.1.ad 3
Opinio Platonis de Dijs, & dæmonibus: quod omnes Dij erant boni, sed dæmonum quidam boni, & quidam mali, q.63.ar.7
Opinio Platonis de indiuiduorum denominatione ab ideis eas participando, q.6.ar.4
Opinio Platonis de triplici prouidentia quam ponebat, q.22.ar.3
Opinio Platonis & Aristotelis comparantium intellectum agentem ad lumen & ad solem, q.79.ar.4
Opinio Platonis & antiquorum, quod omnia corpora sunt de natura quatuor elementorum: & quæ superiora sunt incorruptibilia, fit à principio immaterialis, q.66.ar.2
Opinio Platonis & Auer. de modo acquirendi scientiam, q.117.ar.1
Opinio Platonis & Auicebron quod agentia corporalia agunt secundum formas accidentales ad formam substantialem: sed introductio formæ est à principio immaterialis, q.115.ar.1.
Opinio Platonis & Auicen. cognitionis nostræ per efluxum specierum à substantijs separatis in intellectum nostrum. q.84.ar.4.
Opinio Platonis & Auicen. de formarum deriuatione à substantijs spiritualibus. q.65.ar.3.
Opinio Platonis ponentis diuersas animas in vno corpore secundum organa distinctas. q.76.ar.3.
Opinio Platonis, quod accidit animam intelligere per conuersionem ad phantasmata vt vnitam corpori. q.89.ar.1.
Opinio Platonis, quod corpora cœlestia Deos existimabat ex elementis composita. q.30.ad 2.
Opinio Platonis, quod eadem sunt principia cognoscendi & essendi. quæ. 85. ar.3.ad 4.
Opinio Platonis, quod ex immutatione organi à sensibilibus anima excitatur vt in se formet species rerum sensibilium. q.84.ar.6.
Opinio Platonis, quod firmamentum sit de natura quatuor elementorum, non ex vniuersis compositum: sed quasi simplex elementum. q.68.art.1.
Opinio Platonis, quod homo sit anima intellectiua. q.76.ar.1.
Opinio Platonis, quod intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus. q.84.art.3.
Opinio Platonis, quod numerus substantiarum separatarum accipitur secundum numerum specierum sensibilium. q.50.art.3.
Opinio Plato. quod obiectum intellectus nostri sunt ideæ separatæ, & quod non intelligimus abstrahendo: sed magis abstracta participando. q.87.art.1.
Opinio Platonis, quod scientiæ & diffinitiones sunt de ideis, & non de corporalibus rebus. q.84.ar.1.
Opinio Platonis, quod sicut intelligere conuenit animæ secundum seipsam, ita & sentire: quod Aristoteles dicit esse coniunctū. q.75.ar.5.
Opinio Platonis, quod substantiæ separatæ sunt obiecta intellectus nostri, & primò intellectæ à nobis. q.88.ar.1
Opinio Platonis de vi imaginatiua. q.64.ar.6.ad 2.
Opinio Platonis, quod vniuersalia sunt priora singularibus. q.85. art.3. ad 1.
Opinio ponentium animam sensitiuam non generari, sed creari. q.118.art.1.
Opinio potentium duo principia. q.49.ar.1.

Opinio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio ponentium in diuinis hierarchiam, quam supercœlestem vocant, q.108.ar.1
Opinio ponentium nullam virtutem creatam in rebus operari: sed quod solus Deus omnia in mente operatur, q.105.ar.5
Opinio Porphyrij, qui discernebat à dæmonibus angelos, vt dæmonum aërea loca essent: æthera verò angelorum, q.66.ar.3
Opinio Porphyrij, quod dæmones sunt naturaliter fallaces, & quod sunt animalia habentia naturam sensitiuam, qu.63. ar.4.ad 1
Opinio Præpositini negantis proprietates personales, & dotiones in diuinis: & sicut pater vno modo se habet ad creaturas, ita vna relatione refertur ad filium, & ad spiritum sanctum, q.32.ar.2
Opinio præpositini, quod vtraque istarum est falsa, scilicet Deus genuit Deum, qui est Deus pater: & genuit Deum qui non est Deus pater, quæst. 36. artic.4.ad 5
Opinio Ptolomæi, quod luminaria habent motum seorsum à motu sphærarum, q.70.ar.1.ad 3
Opinio, quod Adam ante peccatum falsò decipi poterat respectu eorum, quorum scientiam non habebat, q.94.ar.4
Opinio, quod Adam non fuit creatus in gratia: sed tamen ante peccatum sibi gratia collata fuit, qu.95.art.1
Opinio, quod aliqua regio infinities fuit habitabilis, & inhabitabilis, & artes corruptæ, & inuentæ, q.94.ar.2.ad 4
Opinio, quod alius ordo rerum vel aliæ res esfluere non possunt à Deo, nisi sicut nunc est, quasi ex necessitate naturæ Deus agat, q.25.ar.5
Opinio, quod angeli causant animas rationales, secundum quod diuina virtute operantur, q.90.ar.3
Opinio, quod angeli & dæmones habent corpora sibi naturaliter vnita, qu. 54.ar.5.ad 1
Opinio, quod angeli non assumunt corpora: sed eorum apparitiones in visione Prophetiæ contingit, scilicet secundum imaginationem, quæst.51. art.2
Opinio, quod angeli peccare potuerunt in primo instanti suæ creationis: sed non peccauerunt, q.63.ar.5
Opinio, quod angeli quo ad premium accidentale merereti possunt, quæst.62. ar.9.ad 3
Opinio, quod angeli suam beatitudinem non merentur per gratiam præuenientem: sed per ea quæ in diuinis mysterijs operantur iam beati, qu.62. artic.4
Opinio, quod angelus cognitionem singularium non habet, nisi in causis vniuersalibus ad quas omnes effectus particulares reducuntur, quæst.57. artic.2
Opinio, quod angelus sit indiuisibilis sicut punctus, q.52.ar.2
Opinio, quod anima habeat per se speciem, & naturam completam: & non vnitur corpori vt forma, q.90.ar.4
Opinio, quod anima separata cognoscat singularia per abstractionem à sensibilibus, q.89.ar.7
Opinio, quod anima sit composita ex quadam materia & forma, q.75.ar.6
Opinio, quod anima sit composita ex quadam materia spirituali, quæst.90. ar.2.ad 1
Opinio, quod animam Deus non de nihilo, sed de seipso fecit, qu.90.artic.1. art.contra.
Opinio, quod animalia feroci in statu innocentiæ fuissent mansueta circa hominem, & circa alia animalia, q.96.ar.1.ad 2
Opinio, quod animæ separatæ post determinata temporum curricula, iterum ad corpora redeunt, q.46.ar.2.ad 8
Opinio, quod aquæ vaporaliter resolutæ eleuentur supra cœlum sydereum, q.68.ar.2
Opinio, quod caro secundum speciem est, quæ primò accipit speciem, & hæc semper manet: caro autem secundum materiam quæ ex alimento generatur non semper manet, q.119.ar.1.ad 2
Opinio, quod cœlum & materia per generationem sunt producta, quæst.36. ar.1.ad 3
Opinio, quod corporalia à Deo creata sunt mediantibus angelis, quæstio.46. artic.3
Opinio, quod corpori hominis prius tempore formato anima infusa fuit, qu. 91.ar.4.ad 3
Opinio, quod corpus mulieris per multiplicationem materiæ formatum fuit sine alterius materiæ additione: similiter & quinque panes, qu. 92.art.3. ad 1
Opinio, quod corpus naturale rarefieri potest in infinitum, eo quòd corpus diuisibile sit infinitum, q.68.ar.2
Opinio, quod corrupto corpore corrumpitur anima, q.46.ar.2.ad 8
Opinio quod cum dicitur, formauit Deus hominem: intelligitur productio corporis, & animæ simul, sed cum dicitur: spiraui in faciem eius, intelligitur de spiritu sancto, q.91.ar.4.ad 3
Opinio, quod de libro vitæ nemo secundum veritatem potest deleri, sed solùm secundum hominum opinionem, q.24.ar.3
Opinio, quod dæmones sunt animæ defunctorum, q.108.ar.8.ad 3
Opinio, quod Deus dixit angelis, faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, q.91.ar.4.ad 2
Opinio, quod Deus licet nolit malas vult tamen mala fieri vel esse, qu.19. ar.9.ad 1
Opinio, quod Deus res in esse produxit in agendo de necessitate naturæ, qu. 104.ar.1
Opinio, quod diabolus fuit malus in primo instanti suæ creationis, non per naturam, sed per peccatum propriæ voluntatis, q.63.ar.5
Opinio, quod diffinitio personæ posita à Boetio non est diffinitio personæ, secundum quod personam in Deo dicimus, q.29.ar.3.ad 4
Opinio, quod diuina prouidentia omnibus rebus necessitatem imponat, qu. 22.artic.4
Opinio, quod sunt duo creationis principia, scilicet vnum bonorum, & aliud malorum, q.43.ar.6
Opinio, quod ea quæ Deus produxit per causas necessarias sunt necessaria, & quæ per causas contingentes sunt contingentia, rationem ex causis medijs assumens, q.19.ar.8
Opinio, quod forma sit solum species naturalis, & quod materia non sit pars speciei, q.85.ar.1.ad 2
Opinio, quod formæ materiales à formis immaterialibus deriuentur, qu.91. art.2
Opinio, quod habilitatis subiecti diminutio secundum proportionem fiat sicut in quantitatibus continuis per subtractionem proportionaliter, q. 48. ar.4.ad 3
Opinio, quod habitus & species intelligibiles, non sunt in intellectu possibili, sed in viribus sensitiuis, nec species conseruantur in intellectu possibili, q.89.ar.3
Opinio, quod hoc nomen Deus, non habeat naturalem suppositionem pro persona, q.39.ar.4.ad 2
Opinio, quod homines nullo modo transferri possunt ad ordines angelorum, q.108.ar.8
Opinio, quod hominis & iumenti sit idem processus, & idem interitus, & ex qua vtriusque conditio, q.75.ar.6.ad 1
Opinio, quod hominis est talis voluntas, qualem inducit pater Deorum virorumque, q.11.ar.4
Opinio, quod hominis vltima fœlicitas in substantiarum separatarum cognitione consistat, q.89.ar.2.ad 3
Opinio, quod homo factus sit solùm ad imaginem filij, & non patris, q.93. ar.5.ad 4
Opinio, quod innascibilitas duo dicit, scilicet non esse ab alio, & aliorum esse principium: vel importat vniuersalem authoritatem: & non negationem, q.33.ar.4.ad 1
Opinio, quod ista est concedenda: Deus genuit alium Deum, quæst.39.ar.4. ad 4
Opinio, quod in statu innocentiæ non fuisset superfluitatum emissio, q.97. ar.3.ad 4
Opinio, quod intellectus agens sit substantia separata, q.67.ar.4
Opinio, quod materiæ signatæ, quæ à principio fuit sub forma Adæ, quicquid præter id quod ex primo parente in posteros deriuatur additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, q.119.ar.1
Opinio, quod mens semper meminit: semper intelligit, & semper amat, qu. 93.artic.7.ad 4
Opinio, quod mobilia sunt æterna: sed non motus, q.46.ar.1.ad 5.
Opinio, quod motus angeli dum mouetur de loco ad locum est in instanti, q.53.ar.3
Opinio, quod motus corporum cœlestium est à principio intrinseco, qu.18. ar.1.ad 1
Opinio, quod mulier fuerit facta solùm in adiutorium generationis viri, & non alicuius alterius operis, q.92.ar.1
Opinio, quod mundus semper fuerit, & tempus non habuisse principium, q. 46.ar.3
Opinio, quod nomen dictum de Deo, & creaturis pure æquiuocè dicitur, q. 13.ar.5
Opinio, quod nullus intellectus Dei essentiam possit videre, q.12.ar.1
Opinio, quod numerus prædestinatorum est certus formaliter, sed non materialiter, q.23.ar.7
Opinio, quod numerus secundum propriam numeri rationem ponitur in Deo: & non secundum rationem sui generis, q.30.ar.3
Opinio, quod omne ens est corpus: & quod nulla sit spiritualis substantia nisi corpori vnita: & quod Deus est anima mundi, q.51.ar.1.ad 1
Opinio, quod omnia sunt diuinæ potestati subiecta: non tamen diuinam prouidentiam vsque ad ista inferiora se extendere dicebant, quæstio. 8. artic.2
Opinio, quod ordo vniuersi à Deo propriè non est intentus: sed per accidens prouenens secundum successionem agentium, q.15.ar.2
Opinio, quod pater & filius sunt duo spiratores, sicut duo spirantes, qu.36. ar.4.ad 7
Opinio, quod pater non voluntate concomitante genuit filium: sed solùm natura, q.41.ar.2.ad 1
Opinio, quod personæ diuinæ non distinguuntur relationibus: sed per origines, relationes autem solùm manifestant hypostasum distinctiones, qu. 40.ar.2
Opinio, quòd Plato posuit materiam non esse creatam, q.15.ar.3.ad 3
Opinio, quod potentia diuina ad hunc cursum rerum determinatur propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ, sine quo Deus non operatur, quæst. 25.art.5
Opinio, quod potentia generandi in diuinis relationem significat, quæst.41. art.5
Opinio, quod potentiæ animæ non distinguuntur ab eius essentia, qu. 77. artic.1
Opinio, quod potentiæ cognoscitiuæ in nobis non cognoscunt, nisi proprias passiones siue species, q.85.ar.2
Opinio, quod potentiæ sensitiuæ corrupto corpore remanent in anima separata: & actus earum, q.77.ar.1
Opinio, quod proprietates in diuinis sunt personæ: non autem in personis, nisi secundum modum loquendi, q.40.ar.1
Opinio, quod pueri in statu innocentiæ non fuissent nati cum iustitia gratuita, quæ est principium merendi, q.100.ar.1.ad 2
Opinio, quod quæcunque alicui nocitiua, sunt secundum naturam mala sunt, q.65.ar.1.ad 5
Opinio de quinta essentia, q.91.ar.1.ad 2
Opinio, quod relatio diuina non sit subsistens persona: neque personam significans, q.33.ar.2.ad 1
Opinio, quod resistere tentationi non fuisset primo homini meritorium, qu. 99.ar.4.ad 3
Opinio, quod res gradatim processerunt à Deo: ita quod Deus primam produxit creaturam: & secundò produxit aliam, & sic consequenter vsque ad creaturam corpoream, q.65.ar.3
Opinio, quod scientia visionis quæ est eorum quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, non esset infinitorum, q.14.ar.12
Opinio, quod sola forma sit de ratione speciei, & non materia: sed quod sit pars indiuidui, q.75.ar.4
Opinio quod spiritus sanctus non datur sed eius dona tantum, quæst.43.artic.3.ad 1
Opinio, quod substantia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima, q.29.ar.1.ad 2
Opinio, quod superfluæ sunt orationes: vel quicquid boni fiat ad vitam æternam siue salutem consequendam, q.55.ar.9
Opinio, quod tantum vna anima remanet corruptis corporibus, qu. 46.artic.2.ad 8

Opinio, quod virgines solum vel perfecti ad angelorum ordines assumuntur alij vero suum ordinem constituunt, q.108.ar.8
Opinio quorundam de instanti lapsus primi angeli, q.63.ar.6
Opinio quorundam hæreticorum, quod Deus omnium est creator: sed materiam à diabolo esse formatam, & per species esse distinctam, q.65.ar.4
Opinio quorundam Philosophorum diuersa circa distinctionem, & numerum sensuum exteriorum, q.78.ar.3
Opinio quorundam quod angelus naturali dilectione diligat Deum, plus quàm sua amore concupiscentiæ, q.60.ar.5
Opinio quorundam quod anima hominis est pars animæ mundi, q.90.ar.2
Opinio quorundam quod hæc est impropria: pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, q.39.ar.4
Opinio quorundam quod hæc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut humanæ res non gubernentur à Deo, q.103.ar.5
Opinio quorundam quod necessarium non habet causam, q.44.ar.1.ad 2
Opinio quorundam, quod omnia quæ sunt in tempore, ab æterno sunt Deo præsentia ea ratione, quia habet apud se rerum rationes præsentes, qu.14. artic.13
Opinio quorundam quod synderesis sit potentia ratione altior, & quorundam quod sit ipsa ratio, q.79.ar.12
Opinio quorundam quod stellæ, & planetæ, & singulæ partes mundi essent Dij quos colebant, q.11.ar.3.ad 1
Opinio quorundam quod verum & falsum non contrariè, sed contradictoriè opponantur, q.17.ar.4
Opinio quorundam, quod visibilia sint à malo principio, q.65.ar.1
Opinio Rabbi Moysi & aliorum diuersa: quid significent nomina absoluta, quæ affirmatiuè dicuntur de Deo, q.13.ar.1
Opinio Rabbi Moysi, quod substantiæ immateriales multiplicentur secundum numerum motuum, vel corporum cœlestium, & quod homines & virtutes rerum naturalium angeli dicuntur, q.50.ar.3
Opinio Sadducæorum, quod non sint spiritus, q.50.ar.1
Opinio Valentini ponentis diuersum modum prælationis, secundum quam ponebat verbum Dei natum, q.34.ar.2.ad 2
Opinio Varonis, quod Deus est anima mundi omnia gubernans, q.90.ar.1
Oppositæ & diuersa in se habent in causa æquiuoca vnitatem, q.4.ar.2.ad 1
Ordinare res in finem eius est, cuius est ipsas producere, q.103.ar.1
Ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, vel accipiendo vel communicando, q.107.ar.3
Ordinem causæ particularis aliquid potest exire: sed non causæ vniuersalis, q.22.ar.2.ad 1
Ordines angelorum & hominum penes dona naturalia & gratuita distinguuntur: hominum verò penes gratuita solùm, q.108.ar.4
Ordines angelorum penes diuersos actus & officia distinguuntur in qualibet hierarchia, q.108.ar.2
Ordinum angelorum nomina ab ipsorum proprietatibus imponuntur, quæ ipsa nomina significant, q.108.ar.5
Ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonum agentis, quàm bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima, q.48.ar.6.ad 2
Ordo causarum quomodo à Deo potest præterniti, & quomodo non in productione alicuius rei, q.105.ar.6
Ordo illuminationis inferiorum angelorum à superioribus nunquàm prætermittitur à Deo, q.106.ar.3
Ordo naturæ dupliciter distinguitur, scilicet via generationis, & via perfectionis, q.85.ar.3.ad 1
Ordo naturæ notionem originis significat, & quomodo, q.42.ar.3.ad 1.
Ordo naturæ propter gratiæ manifestationem aliquando prætermittitur à Deo, q.112.ar.2
Ordo originis duplex Deo attribuitur, scilicet quo persona est à persona, & quo creatura est à Deo, q.41.ar.1.ad 1
Ordo originis in diuinis quid, q.42.ar.3
Ordo vniuersi est, quod à Deo principaliter intenditur, q.15.ar.2
Ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm voluntarijs Dei iustitiam demonstrat, q.21.ar.1
Organa sensuum quomodo disponantur, q.91.ar.1.ad 3
Origines solùm distinctiones terminorum distinguuntur, q.36.ar.2.ad 7
Origo sola indistincta manet relatione, remoto motu ab actu rationali, qu. 41.ar.1.ad 2

P

PAtiendi triplex est modus, scilicet propriè, minùs propriè, & communiter, q.79.ar.2
Paradisus terrestris in parte dextera cœli positus est, q.102.ar.1
Partium adinuicem, ad ipsum totum, & totius ad Deum ratio assignationis finis, q.65.ar.2
Pars compositi nulla potest esse prima in entibus: neque etiam materia & forma, q.3.ar.8
Partes corporeæ ratione actuum Deo attribuuntur: & oculus ratione visus, q.3.ar.1.ad 3
Pars naturali inclinatione magis prætendit bonum totius, quàm suipsius, q. 60.ar.3
Pars quæ liber totius dicitur optima secundum proportionem, quæst.47.art. 2.ad 1
Pars quomodo dicitur aliquando esse totum, q.73.ar.4.ad 1
Pars secundum essentiam potest esse tota in toto, & tota in qualibet parte superficiei: sed non secundum quantitatem, q.8.ar.2.ad 3
Partem esse vniuersi Deo non conuenit: sed angelo, q.61.ar.3.ad 2
Partes diffinitionis & diffinitum quomodo se habeant ad intellectum in ratione prioris & posterioris, q.85.ar.3.ad 3
Partis sensitiuæ sicut est duplex operatio ita & intellectuæ, q.55.ar.2.ad 3
Passiones animæ quædem ad bonum, & quædam ad malum ordinantur, qu. 95.ar.2
Passiones animæ, vt amor, gaudium, & tristitia: vnde passiones dicantur, qu. 20.ar.1.ad 1
Passiones quædam Deo attribuimus, secundum effectum, & non affectum, q.21.ar.1
Passiones quædam repugnant primo statui: & quædam non, q.95.ar.3.ad 2
Passiones quæ sunt in appetitu sensitiuo cum quadam animi concitatione, sunt in appetitu intellectiuo absque animi concitatione, quæst.82. artic.5. ad 1
Passiones quomodo dicuntur esse in angelis, q.59.ar.4.ad 3
Passiones sunt in dæmonibus, secundum quod nominant simplices actus voluntatis, q.64.ar.1
Passiua & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actionum, & passiuorum, q.80.ar.2
Pater dicitur principium totius deitatis: vel quia eam generando vel spirando communicat: vel quia omnibus diuinis personis est principium, q.19. ar.3.ad 9
Pater & filius rectius duo spirantes, quàm duo spiratores dicuntur, qu.36.ar. 7.ad 2
Pater & filius sunt vna sapientia: sed non quam genuit pater, q.39.ar.7.ad 2
Pater & filius sunt vnum principium, sed qualiter, q.36.ar.4.ad 4.& 5
Pater generando filium sunt distinctione totam naturam filio communicauit, q.41.ar.3
Pater genuit filium voluntate comitante, & non vt dicit habitudinem principij, q.41.ar.2
Pater omnis creaturæ Deus multipliciter dicitur, q.33.ar.3
Pater quare dicitur noster, & spiritus dicitur noster: & filius non dicitur noster, q.36.ar.1.ad 3
Patrem & filium & spiritum sanctum quare dicimus vnum Deum, Socratem, Platonem, & Ciceronem tres homines: & non vnum hominem, qu.39. artic.3
Patrem generare filium est necessarium, non sicut per causam cogentem vel finalem: sed absolutè quo non potest non esse, q.41.ar.2.ad 5
Paternitas creat vel generat qualiter non conceditur, q.32.ar.2.ad 2
Pati dupliciter dicitur, scilicet communiter pro quacunque mutatione, & sic sentire & intelligere passiones dicuntur: & propriè vt est effectus actionis, q.97.ar.2
Pati sit propter distinctionem potentiæ ab actu, q.25.ar.1.ad 1
Peccare est declinare à rectitudine actus, quam quis debet habere, qu.63.ar.2
Peccare est deficere à perfecta actione, q.25.ar.3.ad 2
Peccata non omnia instinctu diaboli prouenunt: sed arbitrij voluntate, q. 114.ar.3.ad 2
Peccata omnia sunt in dæmonibus secundum reatum, & non secundum effectum, q.63.ar.2
Peccati primi angeli pronitas vel motiuum, ad peccandum causa fuit, qu. 63. artic.7
Peccatum est contra naturalem inclinationem, q.63.ar.9
Peccatum mortale in actu liberi arbitrij dupliciter esse contingit, quæst. 63 ar.1.ad 4
Pœnitentis & innocentis respectu dilectionis Dei comparatio secundum magis & minus, q.20.ar.4.ad 4
Perditio hominis non est imputanda negligentiæ angeli custodientis, qu.113. ar.1.ad 3
Perfectio rei creatæ est triplex, prima secundum quod in suo esse constituitur: secunda vt ei aliqua superaddantur ad suam perfectam operationem: tertia, vt aliquid attingat sicut finem, q.6.ar.3
Perfectio reiteri duplex, prima scilicet forma totius, secunda operatio vel finis operationis: perfectio verò vltima vniuersi est perfecta sanctorum beatitudo, q.73.ar.1
Perfectio rei non ex quacunque re, ad quam inclinatur dependet: sed solùm superiori, q.19.ar.3.ad 2
Perfectio vniuersi in æqualitatem requirit esse in rebus: vt omnis perfectionis gradus impleatur: quarum rerum triplex est gradus, q.48.ar.2
Perfectiones rerum perfectiori modo præexistunt in Deo, quàm in ipsis rebus, q.4.ar.2
Perfectionibus diuersis creaturarum, sicut respondet vnum simplex principium diuersis conceptionibus intellectus correspondet vnum simplex fundamentum, q.13.ar.4
Perfectiones largiri rebus ad Dei bonitatem, iustitiam, & misericordiam spectat, q.21.ar.3
Perfectiora secundum naturam numero vel magnitudine alia excedunt, qu. 50.art.3
Perfectius intelligens rerum naturas plura distinguit, quàm qui minus perfecto, q.108.ar.3
Permittit Deus multa mala fieri per malos angelos & homines, & quare non cohibet, q.109.ar.9.ad 2
Per præpositio multipliciter suum casuale determinat, q.36.ar.3
Per se nota potest dici aliquis propositio dupliciter, vno modo secundum se & quo ad nos. Alio modo secundum se, & non quo ad nos, q.2.ar.1
Per se notum dicitur aliquid dupliciter: vel quia per nihil in eius notitiam deuenitur: vel quia non est cognoscibile per accidens, q.87.ar.1.ad 1
Persona dicitur aliquid Grammaticè: quod natura negatur, q.39.ar.1
Persona diuina ab æterno processit à principio: non tamen ab æterno processit in mundum, q.43.ar.2
Persona & hypostasis addunt super essentiam principia indiuiduantia, q.29. ar.2.ad 3
Persona in diuinis significat relationem per modum substantiæ, qu.29.ar.4
Persona non significat essentiam vel materiam, sed personam proprietatem: ideo pluraliter prædicatur de patre, & filio, & spiritusancto, quæst.39.ar.1. ad 4
Personas esse plures quàm tres in diuinis non est possibile: quod quadruplicitèr ostenditur, q.41.ar.6
Personarum cognitio dupliciter est nobis necessaria. q.32.ar.1.ad 3
Personæ diuinæ conuenientius dicuntur vnius essentiæ, quàm vnius naturæ, q.39.ar.2.ad 3
Personæ diuinæ quare dicuntur suppositæ, cùm nulla sit ibi suppositio, q.39. ar.1.ad 3
Personæ diuinæ sunt tres, & non possunt esse plures, quia duæ tantum sunt origines, q.32.ar.1
Personæ nomen Deo non conuenit secundum nominis impositionem à quo imponitur, sed ad quod imponitur, q.29.ar.3.ad 2
Personis remotis & angelicis existentibus Deus solus diceretur vel solitarius, q.31.ar.3.ad 1
Personis diuinis ex quatuor in creaturis consideratis fit appropriatio, re: virtute: vnitate: & habitudine, q.39.ar.6
Pertinentia ad perfectionem intellectus beati: & eius naturalis desiderij, q. 12.ar.8.ad 4
Possibile dupliciter dicitur, scilicet per respectum ad potentiam: & absolutè ex habitudine terminorum, q.25.ar.4

Universidad de Deusto Biblioteca

Passibile dupliciter dicitur, scilicet vt opponitur necessario: & vt sub necessario continetur, q.41.ar.4.ad 2
Possibile tripliciter dicitur, scilicet secundum potentiam passiuam materiæ: secundum potentiam actiuam Dei: & secundum habitudinem terminorum, secundum quod impossibili opponitur, q.46.ar.1.ad 1
Posita causa necessaria non sequitur effectus necessarius, q.19.ar.3.ad 4
Posuit Deus hominem in paradiso vt operaretur & custodiret illum: dupliciter exponitur, q.102.ar.3
Potentia actiua fundatur in actu: nec contra ipsum diuiditur, quod potentiæ passiuæ non conuenit, q.25.ar.1.ad 1
Potentia actiua quæ respicit finem vniuersalem mouet omnes actiuas potentias subordinatas, quæ respiciunt fines particulares, q.82.ar.4
Potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu: non autem æquiuoci, q.25.ar.2.ad 2
Potentia creaturæ propter quid differt ab eius essentia, q.79.ar.1
Potentia Dei manifestius cognoscitur ex eo quod produxit mundum, quàm si fuisset ab æterno, q.46.ar.1.ad 6
Potentia & actus, prius & posterius, causa & causatum non sunt in Deo: sed vnum & simplex esse, q.3.ar.7
Potentia generandi in recto significat naturam: & in obliquo relationem, q.41.art.5
Potentia generandi passiuè est in filio, q.41.ar.6.ad 1
Potentia generatiua in quolibet generante est aliud in quo genitum generanti similatur, scilicet natura, q.41.ar.5
Potentia in creaturis non est ad non esse: sed in Deo, qui postquàm res fecit vt essent, sic potest facere vt non sint, q.9.ar.2
Potentia in omni creatura distinguitur ab esse, q.54.ar.3
Potentia ordinata ad actum accidentalem est accidens, & ad actum substantialem est substantia, q.77.ar.1.ad 2
Potentia passiua quod sit in Deo non est possibile, q.3.ar.1
Potentia vna & eadem est patris, & filij, secundum qualitatem & perfectionem naturæ, q.42.ar.6
Potentiarum distinctio est secundum formalem obiectorum distinctionem, & non materialem, q.59.ar.4
Potentiarum distinctio est secundum obiectorum formalem distinctionem, q.77.ar.3
Potentiæ actiuæ Dei & creaturæ differentia, q.25.ar.1.ad 3
Potentiæ actiuæ & passiuæ, scilicet intellectus agentis & passibilis distinctio, & differentia ex parte obiectorum sumenda est, q.79.ar.7
Potentiæ alicui non repugnat simul habere duas operationes, quæst. 58. artic.7.ad 2
Potentiæ animæ priores ordine naturæ aliarum sunt principia per modum finis & actiui principij, q.77.ar.7
Potentiæ animæ quomodo adinuicem se habent ratione prioris & posterioris: & quomodo intellectiuæ dirigunt sensitiuas, q.77.ar.4
Potentiæ intellectiuæ & materiæ differentia: & quod potentia receptiua creaturæ non adæquatur potentiæ creatoris, q.75.ar.5.ad 1
Potentiæ partis vegetatiuæ quare dicuntur naturales, q.78.artic.2.ad 1
Potentiæ rationales quomodo se habent ad opposita & quomodo non, qu. 62.ar.2.ad 2
Potestatum nomen quandam ordinationem circa diuinas actiones significat & diuinorum susceptionem, q.108.ar.5.ad 3
Præceptum & consilium respectu quorum bonorum datur, quæstio.19.artic.12.ad 4
Prædestinatio est in Deo: & in creatura eius executio, q.23.ar.2
Prædestinatio est transmissio rationalis creaturæ in finem non proportionatum, q.23.ar.1
Prædestinationi subordinatur ordo secundarum causarum ad effectum prædestinationis, q.23.artic.8
Prædestinationis effectus infallibiliter consequitur ex causa contingente, q. 23.art.6
Prædestinationis & præscientiæ ratio ex diuina bonitate sumitur, quæst.23.artic.5.ad 3
Prædicatio sumpta à diuersis formis ordinatis de aliquo erit per accidens, vel in secundo modo dicendi per se, q.76.ar.3
Prædicamenta sunt tantum duo in diuinis, q.28.ar.2.ad 1
Præesse malis magis miserum est quàm bonum, q.109.ar.2.ad 3
Prælatio in intellectuali natura penes subiectionem & operationem naturarum attenditur, q.109.ar.2
Præseruatio corporis humani ne pateretur in statu innocentiæ qualiter fuisset, q.97.ar.2.ad 4
Præsidentia spiritualis creaturæ super corporalem ad quem aliquem ordinem habet, ex quibus totum constat vniuersum, q.61.ar.4
Præsidere gubernationi omnium gentium & regnorum primum & præcipuum est in diuinis mysterijs, q.108.ar.6
Præsunt boni angeli malis, q.109.ar.4
Prima principia speculabilium & agibilium sunt habitus naturales nobis naturaliter inditi, q.479.ar.12
Primo, alicui non conuenit secundum partem, sed secundum totum, quæst. 8.artic.4
Primogenitus omnis creaturæ est Dei perfecta imago, &c. q.93.ar.1.ad 2
Primum mouens quomodo mouet seipsum, q.19.ar.1.ad 3
Primum principium actiuum oportet esse maximè in actu & perfectissimum, q.4.ar.1
Primum principium licet sit tantum vnum: plura tamen ratione distincta in eo intelligimus, q.44.ar.4.ad 3
Primum vel principium in vnoquoque est quod ad naturam pertinet: quia quod pertinet ad prius, semper habet rationem principij, q.60.ar.2
Princeps Regis Persarum restitit mihi viginti & vno diebus, dupliciter exponitur, q.113.ar.8
Principatus dicuntur qui priores existunt, quasi præsint in executione eorum quæ imperantur, q.108.ar.5.ad 3
Principium actiuum generationis perfectorum animalium est virtus formatiua seminis: eorum verò quæ per putrefactionem generantur est virtus cœlestis, q.71.ar.1.ad 1
Principium essendi omnium est tantum vnum à quo omnia quæ quocunque modo sunt, habent esse, q.65.ar.1
Principium in creaturis est prius eo quod est à principio: non autem in Deo, q.42.ar.3
Principium multipliciter dicitur, scilicet secundum situm, secundum intellectum, & secundum omne genus causæ, q.42.ar.3
Principium non de principio & principium de principio dicitur in diuinis, sine priori & posteriori, q.33.ar.4
Principium non illud significat à quo nomen imponitur ad significandum secundum originem, q.33.ar.1.ad 3
Principium non importat diuersitatem siue dependentiam ab eo cuius est principium sicut causa, q.33.ar.1.ad 1
Principium passiuum in semina potest dici semen, q.115.ar.2.ad 3
Principium proprietatem patris, & filij, significat substantiuè, q.36.ar.4
Principium quo generans generat, non semper distinguitur à genito, qu. 41. ar.5.ad 1
Principium sicut se habet ad conclusiones in cognitiuis: ita se habet finis ad ea quæ sunt ad finem in appetitiuis, q.83.ar.4
Priuatio est medium inter esse & non esse simpliciter, q.48.ar.2.ad 1
Priuatio entis fundatur in ente: quod in priuationibus aliarum formarum non accidit, q.11.ar.2.ad 1
Priuatio suscipit magis & minus non secundum se: sed secundum eius oppositum: cum magis & minus dicitur, q.11.ar.4.ad 1
Priuatio suscipit magis & minus per recessum à termino: sicut forma per accessum ad terminum perfectum, q.49.ar.3.ad 3
Priuatio tribus modis sumitur, q.33.ar.4.ad 2
Priuationem per habitum cognoscimus, q.14.ar.10
Priuationes & malum dicuntur entia rationis, secundum quod ens veritatem propositionis significat, q.48.ar.2.ad 2
Prius altero dupliciter dicitur, ordine naturæ, vel generationis, quæstio.77. artic.4
Priuationes & non ens ex apprehensione intellectus veritatem habent, & non ex seipsis, q.16.ar.3.ad 3
Procedere in infinitum in actibus intellectus non inconuenit, quæst.87.artic.3.ad 2
Processio est duplex, scilicet ad intra & ad extra, q.27.ar.1
Processio spiritussancti est à patre, & filio, vt sunt vnum & distincti, qu. 36. art.4.ad 2
Processio verbi per modum intellectus est generatio: quia procedit per modum naturæ, eo quod procedit secundum rationem similitudinis quod amori non conuenit, q.30.ar.2.ad 2
Processione remota spiritussancti à filio, ipsum distingui à filio non est intelligibile, q.36.ar.2
Processiones in diuinis sunt duæ tantum: ad intra, scilicet verbi per modum intellectus, & amoris per modum voluntatis, q.27.ar.3
Productio rerum à prima causa nihil supponit, secunda verò quod est à prima causa supponit in sua actione, q.65.ar.3
Productionis rerum triplex opus intelligitur: scilicet creationis, distinctionis, & ornatus, q.70.ar.1
Produxit Deus multas creaturas propter bonitatem suam communicandam, quod per vnam fieri non poterat, q.47.ar.1
Produxit Deus res in esse ratione processionis verbi & amoris, quæstio. 45. artic.6
Propositio singularis directè concludi non potest ex aliqua vniuersali, nisi mediante alia particulari, q.86.ar.1.ad 2
Propositionis affirmatiuæ veræ subiectum & prædicatum idem secundum rem significant: diuersum tamen secundum rationem, q.13.ar.12
Propositionis contingentis est duplex veritas, q.16.ar.8.ad 3
Propria passio quomodo causatur à subiecto vt est in actu: & est ipsius susceptiuum, vt est in potentia, q.77.ar.6
Proprietatem accidentis intelligere qualiter possumus, q.85.ar.1.ad 1
Proprietates in diuinis quæ distinguantur, q.30.ar.1.ad 2
Proprietas patris vt relatio actum notionalem præsupponit: sed vt constitutiua ipsum præcedit, q.40.ar.4
Proprietates angelis communes perfectiori modo sunt in superioribus quàm in inferioribus, q.108.ar.3
Proprietates diuinæ sunt in essentia per modum identitatis tantum, in personis verò non solum secundum rem tantum: sed etiam secundum modum significandi: ideo constituunt, & distinguunt, q.40.ar.1.ad 1
Proprium Dei est misereri & parcere: tripliciter exponitur, quæstio.25.ar.3.ad 1
Proprium esse prius & posterius appropriato non inconuenit, quæst. 39. artic.7.ad 3
Proprium non est de essentia subiecti: sed ex principijs essentialibus speciei causatur, q.77.ar.1.ad 5
Propter quod vnumquodque & illud magis, quomodo habet intelligi, q.87. art.2.ad 3
Prouidentia Dei aliter se habet ad incorruptibilia, quàm ad corruptibilia, q. 113.ar.2
Prouidentia diuina quædam in finem ordinantur, & quædam ab ipso decidunt permissiuè, q.23.ar.3
Prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit, vel ratio ordinandorum in finem, q.22.ar.1
Prouidentia non est in rebus prouisis: sed est quædam ratio in intellectu prouisoris, q.23.ar.2
Puer in vtero matris est aliquid matris, & non ab alio angelo, quàm ab eo qui est matris custoditur, q.113.ar.5.ad 3
Pulchrum & bonum sunt idem subiecto: sed diuersis rationibus diuersas respiciunt personas, q.5.ar.4.ad 1
Punctus non ponitur in definitione lineæ communiter sumptæ, sed determinatæ, q.85.ar.8.ad 2
Puniri non est malum, sed fieri pœna dignum malum est, quæstione 48. artic.6

Q

Qualitates actiuæ elementorum se habent vt materiales dispositiones ad formas substantiales, q.115.ar.3.ad 2
Qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialium, q.45.ar.8.ad 2
Qualitates differenter sunt in subiecto & quomodo, quæst. 67. artic. 3.ad 1
Quantitas molis materiam consequitur, virtutis verò attenditur in effectu formæ: qui duplex est, scilicet esse & operatio, q.42.ar.1.ad 1
Quantitas non impedit actionem alicuius formæ ne agat: sed impedit ne sit agens vniuersale, q.115.ar.1.ad 3

Quantitas

Quantitas virtutis agentis ex quo modo sumatur, q.65.art.3.ad 3
Quantitati in actu infiniti ratio repugnat: sed non tempori & motui, quæst. 7.art.3.ad 4
Quæcunque vni & eidem sunt eadem: inter se sunt eadem quomodo intelligatur, q.28.art.3.ad 1
Quædam animalia mox nata: quare habeant vsum membrorum, quæst. 99. art.1.ad 2
Quædam non possunt fieri nisi à Deo: quæ tamen non sunt miracula etiam si fiant, quæst.105.art.7.ad 1
Quædam participatione dicuntur æterna diuersa ratione, quæst.10.art.3
Quædam quare manent in æternum & quædam non, quæst. 104. art. 4.ad 2
Quædam sunt possibilia fieri à Deo & quædam non, quæst.25.art.3
Quæ facta sunt: quare non potest facere Deus ea non fuisse, quæst. 25. art. 4.ad 2
Quicquid Deus sciuit scit, nec potest plura scire quàm scit, quæst. 14. art.15. ad 2
Quicquid entitatis & perfectionis est in actione mala: reducitur in Deum sicut in causam: sed quicquid est ibi defectus est à causa secunda deficiente, & non à Deo, q.49.art.2.ad 2
Quidditas rei materialis est obiectum intellectus nostri, quæst.84.art.7
Quidditas rei materialis est primum quod intelligitur ab intellectu nostro & quomodo, q.88.art.3
Quidditates diuersæ magis conueniunt secundum rationem existendi quàm affirmatio & negatio: secundum tamen rationem cognoscendi minus, q. 58.art.4.ad 2
Qui est, significat esse absolutum infinitum & in præsenti, quæst.13.art.11
Quod est in aliquo præter essentiam eius est causatum, q.3.art.4
Quod est per essentiam est causa eius quod est per participationem, in quo differunt esse & essentia, q.61.art.1
Quod potest virtus inferior potest altiori modo virtus superior, quæst. 110. art.2.ad 2
Quod quid est, & esse in omnibus quæ sunt genere differunt, quæst. 3. art. 3
Quorum non sunt phantasmata quomodo cognosci possunt à nobis, quæst. 84.art.7.ad 3

R

Ratiocinari ad intelligere comparatur sicut moueri ad quiescere, quæ. 79.art.8
Ratio circa contingentia quare se habet ad opposita, quæstio. 23. art.1
Ratio de numero siue quantitate partium alicuius totius sumenda est ex proportione ad bonum totius, q. 23.art.7.ad 2
Ratio diuersarum rationum quas de Deo apprehendimus, vnde sumitur, q. 13.art.4.ad 2 & 3
Ratio & intellectus solum quantum ad modum cognoscendi differunt, qu. 59.art.1.ad 1
Ratio generis & differentiæ ab eadem re sumitur, q.85.art.3.& 4
Ratio generis & differentiæ quomodo ab eadem re sumitur, quæst.76.art. 3.ad 4
Ratio ordinis rerum in finem & executio ad prouidentiam pertinent, quæ. 22.art.3
Ratio quam nomen definitio & enunciatio significant: compositionem & diuisionem significat intellectus, q.85.art.2.ad 3
Ratio quare creatura realiter refertur ad Deum & non econtra, quæstio. 13. art.7
Rationale & sensibile vt differentiæ non sumuntur à potentijs sensus & intellectus: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali, q.77.art.1.ad 7
Ratio scientiæ & voluntatis prior est ratione potentiæ in Deo secundum considerationem, q.25.art.1.ad 4
Ratio veri absoluti prior est ratione boni, q.16.art.4
Ratio veritatis ex conformitate rei ad intellectum sumitur, quæst. 16.ar.5
Rationes contra Commentatorem de vnitate intellectus, q.76.art.2
Rationes contra Commentatorem, quod per vnionem intellectus agentis intelligamus substantias separatas in fine vitæ, q.88.art.1
Rationes contra Empedoclem & alios philosophos de animæ cognitione, q.84.art.2
Rationes contra Heraclitum & Platonem de naturis & cognitione rerum naturalium, q.84.art.1
Rationes contrariorum intellectu non sunt contrariæ, sed vna scientia, qu. 75.art.6
Rationes particularium per speciem vniuersalem perfectè intelliguntur ab angelis, q.55.art.1.ad argumenta.
Rationes seminales principaliter sunt in verbo, secundo in elementis, tertio in his quæ ex causis vniuersalibus procedunt, quarto in seminibus, quæ ex animalibus & plantis producuntur, quæst.115.art.2
Rationes seminales simul cum ipsis rebus productæ sunt, quæst.62.art.3
Rationis est aliquid in his quæ dicuntur ad aliquid: quod non est in alijs generibus, q.28.art.1
Recipere & conseruare non diuersificant siue faciunt diuersas potentias, qu. 79.art.7
Recipere & retinere in corporalibus in diuersa principia reducuntur, quæst. 78.art.4
Rectitudo hominis in statu innocentiæ fuit triplex, q.95.art.1
Reducere materiam ad actum formæ non excedit virtutem agentis naturalis, q.117.art.2.ad 3
Reflectitur intellectus super se, vt se intelligat siue cognoscant, quæst.14. art. 2. ad 3
Reguntur quæ magis terminata sunt, ab his quæ minus sunt terminata, qu. 110.art.1
Rei naturalis non solum est, acquirere & quiescere in bono: sed bonū quod habet alijs communicare, q.19.art.2
Relatio diuina à persona re non differt, sed ratione tantùm, quæst.40. art.1. ad 1
Relatio diuina est persona subsistens, humana verò est tantum relationem significans, q.33.art.2.ad 1
Relatio diuina non præsupponit distinctionem suppositorum: sicut creata, cum sit subsistens & non accidens, q.40.ar.2.ad 4
Relatio in creaturis distinguitur ab eo quod relatiuè dicitur, non autem diuina, q.28.ar.2.ad 2
Relatio inter verbum & eum à quo procedit est realis, q.28.art.1.ad 4
Relatio non prædicatur de Deo per modum substantiæ, quæst. 28. art. 2. ad 1
Relatio realis in Deo non est vt intelligentis ad rem intellectam in nobis, q. 28.art.4.ad 1
Relatio realis in Deo super actionem immanentem fundatur, & non transeuntem, quæ solum est rationis, q.28.art.4
Relatio secundum quod huiusmodi non prædicatur de aliquo per modum inhærentis, q.28.art.1.ad 1
Relatio secundum quod huiusmodi solum distinctionem dicit, quæst. 28. art. 3
Relatio verbi ad creaturam quæ actionem immanentem sequitur, non dicitur de Deo ex tempore, q.34.art.3.ad 2
Relationes dictæ de Deo quædam variatis rebus variantur, & quædam non, q.14.art.15.ad 1
Relationes in abstracto non alijs relationibus opponuntur: sicut pater & filius paternitate & filiatione, quæst.42.art.1.ad 4
Relationes non oppositæ distinctionem non faciunt personarum, quæst. 36. art.2
Relationes reales rem secundum diuersam rationis habitudinem consequuntur, q.28.art.2
Relationis diuinæ duplex comparatio, scilicet ad fundamentum & ad terminum: cuius esse non est aliud ab essentia, q.28.art.2
Relationum pluralitas non facit compositionem in Deo, quæst. 30. art. 1. ad 3
Relatiua quod sint realia vel rationis secundum esse vel secundum dici, simul natura vel non sufficientia & differentia, quæst.13.art.7
Relaxare offensam est misericorditer operari, q.21.art.3.ad 2
Reliquit Deus hominem in manibus consilij sui, non propter hoc secluditur à diuina prouidentia, q.22.art.2.ad 4
Rem aliquam sicut cognoscimus ita nominamus, q.13.art.1
Reniti ordini vniuersalis gubernationis non est possibile: executioni verò secundum quod est à causa particulari sic, q.103.art.8
Reprobatio alicuius non est causa culpæ, sed pœnæ futuræ æternæ, quæst. 23.art.3.ad 2
Requieuit Deus die septimo: dupliciter intelligitur, q.73.art.3
Res ab alio habet quod sit vera, & quod sit causa veritatis intellectus nostri, quæst.21.art.2
Res naturales sunt nostri intellectus mensura, diuinus verò earum est mensura, quæst.14.art.8.ad 3
Res naturales verius esse simpliciter habent in mente diuina, quàm in seipsis: sed hoc esse verius habent in seipsis, q.18.art.4.ad 3
Respectus multiplicantes ideas sunt in Deo, & non in rebus creatis: non tamen sunt reales sed intellecti à Deo, q.15.art.2.ad 4
Res quælibet visibilis habet angelicam potestatem sibi præpositam, quæst. 110. art.1.ad 3
Res triplex habet esse, q.74.art.3.ad 3
Responsio contra Græcos de processione spiritussancti, quæst.36.ar.2.ad 2
Resolutio corporis fit ratione deperditi cuius restauratio fit vsque ad certum cetum naturæ, q.97.art.4
Reuelatio mysteriorum Dei dæmonibus facta per bonos angelos non est illuminatio dæmonum, q.109.art.4.ad 1

S

Samuel quomodo dicitur apparuisse Sauli, & quomodo viui dicuntur etiam alijs viuis dormientibus apparere, quæst.89.art.8.ad 2
Sancti quomodo dicuntur facere miracula, quæst.110.art.4.ad 1
Sapientia ars & idea quomodo differunt respectu diuinæ cognitionis, q. 15. art. 2. ad 2
Sapientia diuina quomodo dicitur creata, cum dicitur ab initio & ante sæcula creata sum: multipliciter exponitur, quæst.41.art.3.ad 4
Sapientia est duplex secundum duplicem modum iudicandi, quæst. 1. art. 6. ad 3
Sapientia est nobilior omnibus moralibus, quomodò intelligitur, quæst. 9. art. 1. ad 2
Sapiens in vnoquoque genere dicitur qui altissimam causam illius generis considerat, q.1.art.2
Scibilia naturaliter priora sunt scientia nostra: scientia verò Dei eis prior est, quia eorum est causa & mensura, q.14.art.8.ad 3
Scientia ab eo denominatur de quo principaliter in ea tractatur, quæstio. 1. art. 7
Scientia angelis inest à natura, & non per inquisitionem, q.54.art.4.ad 1
Scientia aliqua potest dici speculatiua tripliciter, scilicet quantum ad res, quantum ad modum, quantum ad finem, quæst.14.art.16
Scientia Dei eius est cognoscitiua tantum: creaturarum verò cognoscitiua & factiua, ita & verbum expressiuum est eius quod est in patre tantum: creaturarum verò expressiuum & operatiuum, q.34.art.3
Scientia Dei æterna non est causa vt res sint ab æterno, quæst. 14. art. 8. ad 2
Scientia Dei quomodo est mensura rerum, q.14.art.12.ad 3
Scientiæ & rerum diffinitiones sunt secundum quod per intellectum abstractæ sunt à conditionibus indiuidualibus & particularibus, quæst. 44. art.3.ad 3
Scientia & voluntas in nobis vnius & eiusdem effectus quomodo sunt causa vt dirigens & vt imperans, q.19.art.4.ad 4
Scientia inferior non probat sua principia, nec contra negantes disputat, sed superiori relinquit, q.1.art.8
Scientia licet sit rerum mobilium, immobilis tamen dicitur, qu. 84.art.1.ad 3
Scientia nostra dicitur vniuersalis vel particularis, Dei verò non, quæst. 14. art. 1.ad 3
Scientia quomodo causatur in nobis ab interiori principio, & ab exteriori, & quomodo ars imitatur naturam, q.117.art.1
Scientiæ habitus partim est in viribus sensitiuis & partim in intellectu, qu. 89.art. 5
Scientia rerum ipsius Dei est duplex, visionis scilicet & simplicis intelligentiæ, q.14.art.9
Scientiam quis acquirens per seipsum non potest dici suijpsius magister: neque seipsum docere, q.117.art.1.ad 4
Scientiarū duplex est genus, scilicet subalternantis & subalternatæ, q.1.ar.4
Scientiarum & principiorum sapientiæ consilij & prouidentiæ diuersa ratio nominationis, q.14.art.1.ad 2

Scientia

Scientiæ nostræ est triplex discursus, q.14.art.7
Scientiæ omnes sunt de necessarijs, & tamen diuersa ratione quædam sunt de contingentibus & quædam de necessarijs, q.86.art.4
Scientia speculatiua accidit vt à rebus scitis accipiatur, q.14.art.16.ad 2
Scientificum opinatiuum & ratiocinatiuum non diuersificant potentiam, neque ad diuersa pertinent, q.79.art.9.ad 1
Scire diuinum necessariam habet habitudinem ad scita, sed non ad volita velle, q.19.art.3.ad 6
Scitum à Deo est necessarium quomodo est vera vel falsa propositio, quæst. 14.art.13.ad 3
Scripti in libro vitæ quomodo quidam possunt deleri & quidam non, quæ. 24.art.4
Secundum est periodus cuiuslibet rei, q.119.art.2
Semen à quo decidatur, q.119.art.2
Semen virile vtero mulieris immitti potuit salua integritate fœminei genitalis in primo statu, quæst.92.ad 4
Sensibile excellens & intelligibile differunt, q.75.art.5.ad 2
Sensibile & intelligibile in actu sunt sensus & intellectus in actu. q.14.art.3
Sensibilia communia sunt media inter sensibilia per se, & sensibilia per accidens quæ reducuntur ad quantitatem, q. 78.art.3.ad 2
Sensualitas est nomen potentiæ : sic à sensibili motu denominatur, q.81.art.1
Sensus agens nulla necessitate poni debet, q.79.art.3.ad 1
Sensus circa propria sensibilia non errat, q.17.ad 2
Sensus communis non ratione prædicationis communis dicitur sicut genus: sed quia est communis radix & principium exteriorum sensuum, quæst. 78.art.4.ad 2
Sensus & appetitus an sufficiant ad mouendum, quæst.78.art.1.ad 4
Sensus & imaginatio quomodo à dæmone immutari possunt, quæst.114.ar. 4.ad 2
Sensus & imaginatio solum exteriorum accidentia vel corporum similitudines apprehendunt, intellectus verò rei naturam, q.17.art.1.ad 2
Sensus exterioris distinctio ex diuersa obiecti immutatione sumitur, quæst. 78.art.3
Sensus spiritualis super literalem fundatur, qui tripliciter diuiditur, q.1.ar.10
Sensus tactus omnium aliorum sensuum est fundamentum, q.76.art.5
Sentire & intelligere non sunt vnum, sed plura subiecto, q.77.art.3
Sentire non competit angelis in corporibus assumptis, q.51.art.4.ad 2
Sentire non est operatio formæ subsistentis sicut intelligere, q.75.art.3
Seraphin ex triplici ignis proprietate nominantur, q.108.art.5.ad 5
Sexus diuersitas ad perfectionem humanæ naturæ pertinet, quæst. 99.art.2
Sic cognoscere aliquid sicut est in cognoscente dupliciter intelligi potest, vt propositio sit vera vel falsa, q.14.art.6.ad 1
Syderis inclinant sed non necessitant liberum arbitrium, q.83.art.1.ad 5
Signa diuinæ voluntatis quomodo voluntates dicuntur, q.19.art.11.ad 2
Significare subitantam cum qualitate, significare suppositum cum natura vel forma determinata, q.13.art.1.ad 3
Signorum diuinæ voluntatis sufficientia & differentia, quæst.19.art.12
Similitudo dupliciter comparatur ad imaginem, scilicet, vt præambula & vt subsequens, q.93.art.8
Similitudo & diuersitas secundum formam secundum quatuor modos communicandi formam assignantur, q.4.art.3
Similitudo est principium amoris & non verbi, quod est similitudo rei intellectæ : vnde differe inter vtraque respicit, q.27.art.4.ad 2
Similitudo rei tripliciter est in sensu, 1. primo & per se: per se & non primo, & per accidens, q.17.art.2
Sinderesis est habitus naturalis principiorum operabilium, q.79.art.12
Singulare non diffinitur sed quod est de ratione singularitatis, quæst.29.ar. 1.ad 1
Singulare non repugnat intelligibiliteri inquantum singulare: sed inquantum est materiale, q.86.art.1.ad 3
Singularitas non est impedimentum cognitionis singularium, sed materia, quæ. 59.art.2.ad 2
Synonimi & non synonimi nominis, vnde sumitur ratio & differentia, qu. 13.art. 4
Simplicia apud Deum perfectiora sunt, composita vero apud nos, quæst. 3. art. 7.ad 2
Simplicia & prima per negationes notificantur, quæst.13.art.4.ad 1
Simplicia non differunt, sed diuersa dicuntur, q.3.art.8.ad 3
Sol eclypsabitur, vnde habet veritatem ista propositio, q.88.art.4
Sol, luna, & huiusmodi quomodo possunt de pluribus prædicari, q.13.art.9
Solutio rationum probantium æternitatem mundi, q.46.art.1
Solutio rationum probantium mundum incepisse, q.46.art.2
Solus pater est Deus, quomodo potest esse vera vel falsa ista propositio, quæ. 31. art. 4
Somnia in dormientibus & apparitiones imaginariæ quomodo naturaliter fiunt, q.111.art.3
Somniorum diuersitatis causa est vaporum diuersus motus & syllogizandi aliquando, q. 84.art.8.ad 2
Species infusæ & acquisitæ non diuersificent scientiam, q.94.art.3.ad 1
Species intelligibiles quomodo reducuntur in primam causam, &c. quæst. 84. art. 4. ad 1
Species intelligibilis ad intellectum tripliciter se habet, 1. aliquando est in potentia, aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum, aliquando secundum vltimam completionem actus, quæst.79.art.6.ad 3
Species intelligibilis & habitus scientiæ neque per se nec per accidens corrumpi possunt, quæst.89.art.5
Species intelligibilis intellectus nostri eius est similitudo à quo abstrahitur, quæst.14.art.11.ad 1
Species intelligibilis quomodo causatur in intellectu possibili, quæst. 85. art.1.ad 3
Species principaliter est de intentione naturæ & non indiuiduum: sed incorruptibilium etiam substantiarum indiuidua sunt de principale intentione naturæ, q. 98.art.1
Species rerum quibus angelus intelligit menti eius sunt impressæ à Deo per influxum, q.56.art.2
Species & similitas generis prædicationem respicit, q.77.art.4.ad 1
Specificatio actus intelligendi est per formam intelligibilem, quæst.14.art.5. ad 3
Speculari veritatem & eam cogitare differentia, q.14.art.1.ad 2
Spiratio non est proprietas neque relatio constituens personam, quæst. 30. art.2.ad 1
Spiritussanctus in vi duarum dictionum commune est tribus personis: sed in vi vnius sumptum proprium est spiritussancti : & vnde dicitur spiritussanctus, q.36.art.1.ad 1
Spiritussanctus naturaliter à patre & filio procedit, quamuis per modum voluntatis procedat, q.41.art.2.ad 3
Spiritussanctus non dicitur filius neque imago patris, licet naturam accipiat à patre, sicut & filius, q.35.art.2
Spiritussanctus quare non dicitur filius, cum sit eiusdem naturæ cum filio, quæst.27.art.4
Spiritussanctus quomodo mediatè & immediatè procedere dicitur à patre à filio, q.39.art.3.ad 1
Spiritussanctus quomodo procedit à patre & filio, vt tertia persona, & quomodo est vtriusque sexus, q.37.art.1.ad 3
Spiritussanctus sua bonitate aliam personam producere non potest sicut pater, quæst.30.art.2.ad 4
Status animæ hominis diuidiur secundum diuersum modum essendi, & secundum integritatem & corruptionem, q.94.art.2
Subiectio est duplex, 1. seruilis & œconomia, q.92.art.1,ad 2
Subiectum idem simul perfici pluribus formis eiusdem generis est impossibile, q.81.ar.4
Subiectum propositionis habet rationem materiæ : prædicatum vero formæ, q.13.ar.12
Subiectum scientiæ est de quo est sermo & ad quod omnia ordinantur, quod est idem principiorum & totius scientiæ, q.1.art.7
Subiectum quomodo est causa proprij finalis actiua & susceptiua, quæst. 77. art. 6. ad 2
Substantia dupliciter dicitur: vno modo pro quidditate quam diffinitio significat, alio modo pro supposito subsistente in prædicamento substantiæ, quod quatuor omnibus nominari potest, 1. suppositum, subsistentia, substantia, & res naturæ, q.29.art.2
Substantia non solum significat hoc quod est per se esse: sed essentia cui competit sic esse, q.3.art.1.ad 1
Substantia non suscipit magis & minus, qualiter debet intelligi, q. 91. art. 2.ad 3
Substantia particularis non quæ liber est hypostasis & persona, sed quæ habet naturam completam in specie, q.75.art.4.ad 2
Substantia per se indiuiduatur, accidentia vero per subiectum, quæst. 29. art. 1
Substantiarum quare quædam habent potentiam ad non esse & quædam non, quæst.9.art.2
Substantiarum separatarum cognitio habetur per viam remotionis, quæst. 88.art.2.ad 2
Substantia immaterialis quanto magis distant à primo principio, tanto magis in eis diuinum lumen diminuitur & diuersificatur, q. 89.art.7
Substantia separata conueniunt cum materialibus in genere logico, sed non physico, q.87.art.2.ad 4
Substantiæ separatæ non sunt frustra, etiam si à nobis non intelligantur, vt vult commentator, q.88.art.2.ad 4
Subitandi & subsistendi ratio ad diuersa reducitur principia : scilicet ad materiam & formam, q.29.art.2.ad 5
Substantiæ à forma vnitatem habent: adiectiua verò à subiecto, quæst. 39. art. 3
Subsistens corrumpi vel generari per se vel per accidens est impossibile, qu. 75. art. 6
Subsistere & substare generibus & speciebus non primo competit, quæst.28. art. 2. ad 4
Successio prioris & posterioris non semper dicit tempus continuum, quæ. 85.art.4.ad 1
Summum relationem tantum & non esse absolutam addit supra bonum, q. 6. art. 2. ad 1
Superbia, invidia, auaritia, & carnis oblectationes quomodo sunt in dæmonibus, q.65.art.2.& ad argumenta.
Superbi effectus velle subijci superiori vel inferiori differentia, quæst. 63.art. 2.ad 2
Suppositum & natura in compositis ex materia & forma realiter differunt, non autem in simplicibus, q.3.art.3
Supra cœlum nihil est, ly supra designat locum imaginatum tantum, quæst. 46.art.1.ad 8

T

TActu qui melior est intellectu est acutior, q.76.art.3
Tactus est duplex, scilicet corporalis & virtutis, q. 105. art.2.ad 1
Temporalia per æterna iudicamus, & disponimus, in quorum cognitionem per temporalia deuenimus, q.79.art.9
Temporis & æternitatis differentia, respectu eorum esse, & eorum quæ ipsis mensurantur, q.10.art.1
Tempus est numerus in numerato existens & non abstractus à re numerata, quæst.10.art.6
Tempus inter quæ duo instantia datur medium, & inter quæ non datur, qu. 61.art.6.ad 4
Tempus motus angeli, quomodo proportionatur tempori motus mobilis, & quomodo non, q.53.art.3.ad 3
Tempus motus continui angeli, non est idem cum tempore mensurante motum cœli, quia motus eius à motu cœli non dependet, quæst. 53. art. 3
Tempus præsens præteritum & futurum, quomodo substantijs separatis attribuitur, q.10.art.5.ad 3
Tempus quomodo est mensura motus & quietis, q. 10.art.4.ad 3
Tempus secundum successionem conceptuum intelligibilium, est in intellectu angeli, q.57.art.3. ad 8
Tentatio diaboli quod non fit continua, duplex ratio, q.114.art.5
Tentare Deum peccatum est, & carnis & mundi tentationis differentia qualis sit, & Dei, & diaboli, q.114.art.2
Termini numerales dupliciter sumuntur, scilicet in genere, & transcendenter, quæst.30.art.3
Terminus creationis est ens actu, & non in potentia, q.65.art.1
Terra in mistione corporis animalis necessario magis abundat cæteris elementis, quia est elementum minus actiuum, q.7.art.1.ad 2

Terra

Terra quod naturaliter sit cooperta aquis, & quod sit discooperta diuersa expositio, q.69.art.1.ad 2. & 4
Terra quod sit alia ab ista, & quod sint alia elementa præter ista non est possibile, quæst.47.art.3.ad 3
Tot fuissent fœminæ, quot mares in statu innocentiæ, quæst.99.art.2.ad 3
Totaliter agnoscitur Deus, non tamen comprehenditur, q.12.art.7.ad 3
Tota trinitas mentem inhabitat per gratiam gratum facientem, quæst. 43. art. 5
Totum triplex, scilicet quantitatiuum, essentiale, & potestatiuum, quæst. 76.art.1
Totum quantitatiuum extra locum cui commensuratur, esse non potest, totum vero secundum essentiam extra locum esse potest, quia ei non commensuratur, quæst.2.art.2.ad 3
Totum vniuersale, integrale, & potestatiuum, differentes prædicatur de suis partibus, quæst.77.art.1.ad 1
Trimegistus vt dixit monas genuit monadem, qualis est sensus, quæst. 33.ar. 1. ad 1
Trinitatem non dicimus esse trinam, quæst. 31. ar.1.ad 5
Trinitas determinatum numerum personarum significat. q.31.art.1
Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate quomodo intelligitur, quæ. 31. art 1. ad 4
Trinitas personarum in creatione, & rerum formatione insinuatur, quæst. 74. art.3.ad 3
Trinitatis & tripliciatis differentia significationis, quæ.31.art.1.ad 1
Trinitatis nominis, duplex significationis acceptio : scilicet secundum etymologiam, & secundum vocabuli proprietatem, q.31.art.1.ad 1
Trinitatis nomen secundum etymologiam vna essentiam trium personarum significare videtur, sed secundum nominis proprietatem magis numerum trium personarum significat, quæst.31.art.1.ad 1
Tristitia & dolor circa ea sunt quæ voluntati repugnant, q.113.art.7
Theoni nominantur in quatuor quæ in materiali sede considerantur, quæ. 103.art.3.ad 6
Tullius quare diuinam prouidentiam humanarum rerum subtraxit, quæst. 22.art. 2. ad 4

V

VAcuum, est spatium capax corporis, in quo non est corpus, quæ.46. art.1.ad 4
Vegetatiua, & sensitiua, & intellectiua, non sunt plures animæ, sed vna tantum in homine, q.86.art.1
Velle esse fœlicem non est liberi arbitrij, sed ad naturalem instinctum pertinet, quæst.19.art.10
Velle & eligere non sunt actus diuersarum potentiarum, q.83.art.4
Velle rerum mutationes aut contraria succedituæ fieri, non est voluntatem mutari, quæst.19.art.7
Velle vel operari quodcunque sine boni intentione, vel ratione, est impossibile, quæst.62.art.8
Venatio animalium sylueſtrium, est iusta naturalis, tribus rationibus, quæ. 96. art. 1
Verba, participia, pronomina demonstratiua, & tempus quomodo Deo attribuuntur, quæst.13.art.1.ad 3
Verbi diuini conceptio est naturalis : quia Deus seipsum naturaliter intelligit, quæst.41.art.2.ad 4
Verbum diuinum dicitur genitum, sed non verbum humanum, quæst.33.ar. 2.ad 3
Verbum diuinum relationem importat ad creaturam, non ratione relationis: sed ratione naturæ quam includit, qu.34.art.3.ad 1
Verbum in nobis propriè, tripliciter dicitur, q.34.art.1
Verbum interius est mentis conceptus, & dum mens se conuertit ad actum considerandum, quod habet in habitu, dicitur sibi loqui, quæst.107. art. 1
Verbum non est, quod intellectu non potest concipi: sicut quod implicat contradictionem, q.25.art.3
Verbum nostrum, quare non dicitur filius, sicut verbum diuinum, quæst. 27.art.2.ad 2
Veritas diuina, essentialiter dicta, non dicitur per respectum ad principium, sed per resolutionem affirmatiuæ in negatiuam, q.16.art.5.ad 2
Veritas enuntiabilium, ab intellectu nostro æternitatem non habet, sed à diuino, vt à causa æterna, q.16.art.7.ad 3. & 4
Veritas est lumen intellectus, & regula omnis veritatis est ipse Deus, quæst. 107.art.2
Veritas & falsitas intellectus penes compositionem sunt, & diuisionem, qu. 85. art. 6
Veritas rei ad intellectum diuinum, per se ordinem habet, & ad nostrum per accidens, quæst.16.art.1
Veritatem cognoscit intellectus, dum conformitatem rei ad ipsum apprehendit, quod non facit sensus, q.16.art.2
Veritatem mutari conijngit, vel ex parte intellectus, vel ex parte rei, quæst. 6.art. 8
Verum cognitum ordinatur ad opus, sub ratione boni, q.79.ar.11.ad 2
Verum & falsum quæ sunt in intellectu, & bonum & malum in rebus, quæst.82.art.3
Verum quod est in rebus conuertitur cum ente secundum subiectum: sed verum quod est in intellectu, conuertitur cum ente, vt manifestatiuum eum manifestato, quæst.16.art.1.ad 1
Verum sufficit esse simpliciter, & primò cognoscitur ad quod sequitur ratio boni, quæst.16.art.4
Vestigij & imaginis differentia, in repræsentando causam, q.45.art.7
Videbimus eum sicuti est, qualis est sensus, quæst.12.art.6.ad 1.
Videre alicubi dupliciter intelligitur: secundum quod aduerbium actum visionis determinat, quæst.8.art.4.ad 6
Videntium Deum diuersa facultas ex diuersa luminis gloriæ participatione est, quæst.12.art.6
Videre Deum facie ad faciem, non est referendum ad diuinam essentiam : sed ad figuram ipsam repræsentantem, q.12.art.11.ad 1
Vidi sub sole, nec velocium cursus, &c. sed tempus & casum quomodò debet intelligi illud Ecclesiastes, q.103.art.5.ad 1
Vir quomodo est principium & finis mulieris, q.93.art.4.ad 1
Virtuosus est mensura, & regula omnium humanorum actuum, quæst. 103. art. 4. ad 3
Virtus actiua in generatione animalis, est in semine maris, & materia fœtus ministratur à matre, q.118.art.1.ad 4
Virtus actiua seminis est impressio quædam derelicta ab anima generantis, quæst.118.art.1
Virtus actiua seminis, non potest producere principium intellectiuum in homine, q. 118.art.2
Virtus angeli quare non potest se extendere ad totum vniuersum : & ita est hic quod non alibi, q.12.art.4
Virtus alicuius rei, non perfectè cognoscitur, nisi omnia ad quæ se extendit, cognoscantur, q.14.art.5
Virtus conuersiua quomodo se habet ad augmentum, statum, & decrementum in animali, q.119.art.1.ad 4
Virtus generatiua dignior est & perfectior augmentatiua, & nutritiua, quæ. 78.art.2
Virtus generatiua est, quæ agit virtute animæ generantis, q.118.art.2
Virtus actiua quæ est in semine, qui est in spiritu spumoso, non est anima, neque animæ pars quæ definit esse generata anima sensitiua, quæst.118.art. 1.ad 1.& 4
Virtus inferior non potest mouere nisi per imperium superioris, quæst. 81. art. 3
Virtus intellectiua est quædam ipsius diuini intellectus participata similitudo, quæst.12. art.2
Virtus motiua est duplex, scilicet imperans motum & exequens, qu. 75. art. 3.ad 3
Virtus naturalis est qua ratio ordinatur in Deum, q.95.art.3
Virtus nutritiua deseruit generatiuæ, quæst. 119. art.2
Virtus organica quæ separata sunt non potest cognoscere, q.12.art.4
Virtus primi motoris, si efficit virtus in magnitudine moueret in non tempore, quæst.105.art.2.ad 3
Virtus quanto superior fuerit, tanto ad plura se extendit: & est magis vnita, quæst.77.art.2
Virtus vnita quomodo est superior vel inferior multiplicata, quæst. 77. art. 2. ad 2
Virtutes actiuæ & passiuæ rerum corporalium dum per dæmones ad aliquos effectus adhibentur semina dicuntur, q.115.art.2.ad 2
Virtutes angeli vocantur ab excessu fortitudinis quem importat, quæst. 108. art.5.ad 1
Virtutes cognoscitiuæ & sensitiuæ seipsas non cognoscunt: sed per se subsistentes sic, quæst.14.art.2.ad 1
Virtutes inferiores tam apprehensiuæ quàm appetitiuæ obediunt rationi, q. 81.art.3.ad 3
Virtutes quædam dicuntur esse in concupiscibili & quædam in irascibili, & quædam in voluntate, q.59.ar.4.ad 3
Virtutes quædam important imperfectionem, quædam autem non, qu. 95. artic.3
Virtutes quædam sunt circa passiones, quæ non sunt in Deo. Et quædam circa operationes quæ sunt in Deo, q.21.art.1.ad 1
Virtutes rationales in illis ad quæ naturaliter ordinantur ad opposita se habent, ad quæ vero naturaliter ordinantur non se habent ad opposita, quæ 62.art.2.ad 2
Virtutis cognoscitiuæ triplex est gradus, quæst.81.art.1
Visio imaginaria fit per aliquam formam imaginatione formatam perpræsentantem secundum aliquem modum similitudinis, q.12.art.1.ad 1
Visiones corporales imaginaria & intellectualia supernales tres cœli nominantur: vnde Apostolus raptus dicitur vsque ad tertium cœlum, quæst. 68. art. 4
Visioni imaginariæ factæ per angelum non accidit deceptio, & si accidit, quomodo, q.3.art.3.ad 4
Visionis Dei in qualitas ex ipsa charitatis participatione sumitur, quæst. 122. art. 6
Visus est prior natura cæteris sensibus, quæst.77.art.4
Vita duplici opere, scilicet cognitionis & motus manifestatur, quæst. 78. art. 1
Vita contemplatiuæ duplex est principium, scilicet potentia naturalis & habitus superadditus, q.18.art.2.ad 2
Viuentia sunt quæ seipsa mouent, & non ab alio mouentur, quæst.18.ar.1
Viuentium diuersus modus generationis & vitæ differentia, quæstio. 92. art. 1
Viuere est esse naturæ cui conuenit se mouere vel agere, quæst.18.art.1
Viuere quandoque sumitur pro esse viuentis, quandoque verò pro vitæ operatione, quæst.54.art.2.ad 1
Viuificare effectiuè simpliciter perfectionis est, formaliter verò est non habentis integram naturam speciei in se, quæst.51.art.1.ad 3
Viuimus in ipso Deo mouemur, & sumus inquantum conformamur diuinæ virtute, q.18.art.4.ad 1
Voluntaria actione quis superiorum corporum effectum potest impedire, q. 115.art. 6
Voluntarium dicitur, quod est secundum voluntatis inclinationem, violentum verò, quod est contra naturæ inclinationem, q.82.art.1
Voluntarium est, quod quis vult in particulari : quod tamen in vniuersali consideratum voluntarium non esset, & sic in angelis dicitur esse inquantum non dolent de pœnis eorum quiper eos custodiuntur, quæst.113.art.7
Voluntas est mouetur à Deo, actio illis erit voluntaria & non violenta, qu. 82.art.1.ad 3
Voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem, quæstio. 41. art. 2. ad 3
Voluntas in Deo dupliciter distinguitur, scilicet beneplaciti & metaphoricè dicta, quæst.19.art.11
Voluntas, memoria, & intelligentia, non sunt potentiæ distinctæ, quæst.93. art. 7.ad 3
Voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris sensitiui, sicut intellectus accipit ex necessitate à viribus inferioribus apprehensiuis, q.115.art.4
Voluntas quomodo dupliciter moueri potest, scilicet ab intrinseco & ab extrinseco, quæst.111.art.2
Voluntas quomodo non necessariò Deo adhæret, neque his fine quibus beatitudo esse non potest, & quando necessariò adhæret, q.82.art.2

Voluntas

Universidad de Deusto
Biblioteca

Voluntas quomodo potest mouere & moueri ab intellectu, & econtra, qu. 82.art.4.ad 1
Voluntas respectu eius boni quo anima est ignobilior intellectu est altior, respectu vero eius quo ipsa est nobilior ipsa altior est intellectu, simpliciter tamen ipse intellectus est altior, q 82.ar.3
Voluntas sic necessario vltimo fini inharet: sicut intellectus primis principijs, quæst.22.art.1
Voluntatis duplex est actus, scilicet appetere & delectari, quod est actus diuinæ voluntatis, quæst.19.art.1.ad 2
Voluntatis duplex est motio, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ, quæst.106.ad 2
Voluntatis & intellectus diuersa ratio mouendi est. Sed voluntas omnes vires animæ mouet ad suos actus præternaturales, quæst.82.art.4
Vnio animæ ad corpus non est propter corpus, sed propter animam, quæst. 70.art.3
Vnitas & pluralitas veritatis quomodo sumuntur penes intellectum diuinum & creatum, quæst.16.art.6
Vnitas natura stat cum distinctione reali diuinarum personarum, quæst. 39. art. 1
Vnitas ordinis rerum vnitatem mundi demonstrat, quæst.47.art.3
Vnitas primi principij ex eius simplicitate & mundi vnitate & eius infinita perfectione probatur, quæst.11.art.3
Vnitas rei compositæ ex materia & forma est per formam quæ per seipsam vnitur materiæ vt actus eius, quæst.76.art.7
Vnitas scientiæ ex vnitate formalis rationis obiecti procedit, quæst.1.art.3
Vniuersale directè, singulare indirecte & per reflexionem intelligitur, quæ. 86.art.1
Vniuersale est duplex, scilicet ante rem & post rem: cui accidit abstrahi, qu. 55.art.3.ad 1
Vniuersale & particulare genus vel species non sunt in diuinis, quæst.30.ar. 4.ad 3
Vniuersale includit duo, scilicet naturam & intentionem siue abstractionem, quæst.85.art.2.ad 2
Vniuersale in diuinis non reperitur, licet relatio de relationibus & persona de tribus personis prædicetur, q.42.art.4.ad 3
Vniuersale & particulare genus & species non sunt in diuinis, q. 3. art. 3
Vniuersale prædicatur vt totum, & non vt pars de suis partibus, quæ. 85.ar. 5.ad 3
Vniuersale, quod sit vbique & semper, quod etiam Deo conuenit, dupliciter exponitur, q.16.art.7.ad 2
Vniuersale quomodo est principium intelligendi, & non essendi, vt Plato dixit, quæst.85.art.3.ad 4
Vniuersale quomodo est prius & posterius re vel intentione, quæst. 85. art. 3. ad 1
Vniuersi perfectio est diuersitas graduum essendi rerum, quæ est principale bonum in rebus existens, quæst.22.art.4
Vniuersum extensiue & diffusiue est perfectius creatura intellectuali, sed non collectiue & intensiue, quæst.93.art.2.ad 3
Vniuersum non esset perfectum si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus, quæst.47.art.2
Vniuoce aut æquiuoce aliqua prædicari, ratio fundamentalis, quæstio. 13. art.3
Vniuocum prædicabile prius est æquiuocis, & agens æquiuocum prius est causis vniuocis, quæst.13.art.5.ad 1
Vnum & multa quomodo per vnam speciem simul cognoscimus, quæst. 12. art. 10. ad 1
Vnum & multitudo, quia transcendentia sunt, dicuntur in diuinis, quæst. 30.art.3.ad 1.& 2
Vnum primum principium esse, quinque probatur rationibus, quæst. 2. art. 3
Vnum, quod est principium numeri est de genere Mathematicorum: vnum verò, quod conuertitur cum ente est quoddam Metaphysicum, quia secundum esse non dependet à materia, quæst.11.art.3.ad 2
Vnum, quod est principium numeri & quod conuertitur cum ente, diuersam oppositionis rationem habent ad multa, quæst.11.art.2
Vnum quomodo est prius & posterius diuisione & multitudine, quæst. 11. art. 2. ad 4
Vnum rationem indiuisibilis dicit tam simplicis quàm compositæ rei, quæ. 11.art.1
Vnum vt plura, & plura vt vnum quomodo contingit simul intelligi, & quomodo non, quæst.13.art.2
Vsus rationis in pueris non est perfectus propter nimiam cerebri humiditatem, quæst.101.art.2
Vti metaphoris vilium corporum, triplici ratione est conueniens in scriptura sacra, quæst.1.art.9.ad 3

INDEX

Indicis Textus primæ partis. S. Tho. Finis.

INDEX SINGVLARIVM LOCORVM QVAE IN COMMENTARIIS PRIMAE PARTIS SANCTI THOMAE HABENTVR.

ABSTRACTIONEM iuxta totalem, abstractis proprietatibus non personæ, sed sola essentia remanet, pag.191.co.2.lin.78
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus personæ remanent. pag. ead. co.2.lin.57
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus personalibus hypostases non remanent, pag.ea. col. 2. lin. 93
Abstractio specierum à sensibilibus, an sensibus mediantibus, ab anima separata fiat, pag.407.co.2.lin.14
Abstractum & concretum secundum intellectum in quo differant, & similiter abstractum secundum rem & compositum secundum rem, pag. 21. co. 2. lin. 30
Abstractum quo pacto significat et quo, & non per modum subsistentis, pag. 63.co.2.lin.76
Abstracta spiratione à filio, quomodo formaliter à spiritusancto distinguantur, pag.191.co.2.li.92
Accidens per accidens, accidens per se naturaliter præsupponit, pag.22. co. 1. lin. 1
Accidentia determinata quam formam sequantur, pag.34.co.1.li.81
Accidens in substantijs immaterialibus nullum exiliit, pag. 246. col. 2. lin. 35
Accidens secundum sanctum Tho. cum in virtute substantiæ agere dicatur, constructio intransitiua esse dicitur, id est, ipsa virtus substantiæ, pag. 140.co.2.lin.90
Actio transiens (puta mouere) vt distinguitur contra effectum, an dicat solum motum ab hoc aut aliquid aliud, pag.157.col.2.li.70
Actionem secundum immanentem quomodo quædam processio ad intra existat, pag.183.co.2.lin.48
Actio ipsa immanens an sit productio actiua eius, quod secundum præcedere dicitur, pag.ead.lin.81
Actio Dei an sit actio ab æterno formaliter, vel materialiter, pag. 218.col.2. li. 21
Actio angeli, neque actio alicuius creaturæ est eius esse, pag. 249. col. 2. li. 55
Actus notionales personis sunt attribuendi, pag.194.co.1.li.1
Actuum quidam est ad quatus potentiæ: vt intelligere respectu intellectus, & videre respectu visus, quidam verò in ad quatus, vt tale intelligere, puta intelligere bonum, & tale videre, puta album. pag.231.co.1.li.70
Actuum quidam est per se primo actus, & secundario potentia, quidam autem econuerso, & similiter potentiarum quædam est per se primo actus, & secundario potentia, quædam autem econtra, pag.ead.li.91
Actus quilibet voluntarius dæmonis an malus existit, pag. 297. col. 1. lin. 93
Actum inter purum & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, pag.240.co.2.li.1
Actum & potentiarum distinctionis radix diuersitas obiecti existit, pag.241. co. 2. li. 2
Actum esse in genere intelligibili aliud est, & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium, cum primum importet esse actum absolute, & simpliciter, secundum autem per compositionem.
Actu naturæ bono dæmones abiuntur, pag.297.col.1.li.93
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur.
Adiectiua de tribus personis in numero plurali prædicantur, pag. 184. col. 1.li.19
Affectus ad spiritualia an aliud peccatum quàm superbia esse possit, pag.286. col. 2. lin. 18
Affectus ad spiritualia an malus fit: quia declinat à regula superioris, pag. ea. li. 87
Affirmatio sicut est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis, pag. 6.co.1.li.60
Agens proximam quid sit, & multa de agente proximo & immediato, pag. 38.co.2.li.2
Agens immediatum & patiens, quod simile coniungi, vel oporteat esse, quæ ratio sit, pag.39.co.2.li.48
Agentium causarum impedimenta quomodo intelligenda sunt, pag.113.col. 2. li.23
Agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur sunt duplicia, pag. 212. col. 1. lin. 80
Agens omne an finitum vel infinitum facere intendat, pag.134.cap.1.li.77
Agentia corruptibilia quomodo comparentur, pag.212.col.2.lin.35
Agens omne an sibi simile agat, pag.114.col.1.li.12
Agere per necessitatem naturæ dupliciter intelligi potest, pag. 111. col. 2. lin. 5
Alimentum dupliciter sumitur: vno modo vt in substantiam nutriti conuertitur est, alio modo vt est in potentia proxima, vt in cammer conuertitur, pag. 491.col.2.li.29
Alimentum superfluum quod dicatur, & quod necessarium, pag.ea.li.19
Alimentum dupliciter dicitur, vno modo vt est in communi potentia, alio modo vt ad ipsa membra determinatum est, pag.ead.col.1.li.77
Aliqua quanto sunt perfectiora an alia excedant magnitudine, vel multitudine, pag.232.col.1.lin.41
Aliquid dici tale ab aliquo dupliciter contingit, pag.32.col.2.li.50
Aliquid esse, vel fieri voluntate contingit dupliciter, i. concomitanter vel causaliter, seu principaliter, pag.194.col.1.li.23
Aliquid conuenire alicui per se, i. non per accidens, dupliciter contingit, vno modo physice, alio modo simpliciter, pag.214.col.2.li.45
Aliud est à contingente euenire, & aliud est à necessario euenire & aliud est infallibiliter, seu incuitabiliter euenire, pag.127.col.1.li.93
Aliud est dicere Sortes patet est causa per se Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis, & aliud est dicere: Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis, pag.221.col.1.lin.7
Alterans primum vniuersaliter est omnino inalterabile, & primum mouens localiter immobile, & prima causa omnino incausata, pagin. 22. co. 1. lin. 4
Amatum quo pacto in amante est, pag.146.co.2.lin.70
Amor est in Deo, pag.120.co.1.lin.17
Amor quomodo bonum in communi respiciat, pag.120.co.1.lin.18
Amor cum primus actus voluntatis sit quomodo non possimus eligere, nisi præamemus. pag.170.col.2.lin.12
Amoris de ratione an sit procedere ex verbo in quantum verbum, an solum in quantum verbum res intellecta est. pag.147.col.1.li.17
Amor est ab amante & amabili vt concepto, pag.176.co.1.lin.83
Amor essentialiter & personaliter sumi potest, pag.179.co.2.lin.1
Amor personaliter est nomen proprium spiritusancti, pag.ead.li.1
Amor naturalis dupliciter capitur, vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, alio modo pro actu elicito potentia appetitiua, pag. 271.col.1.lin.13
Amor naturalis est in angelis, pag.ead.lin.13
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. pag.70.co.2.lin.84
Analogum prius dicitur de eo: quod ponitur in aliorum diffinitione, quàm de alijs, pag.ead.lin.71
Analogum quo pacto in vno tantùm secundum propriam rationem saluetur, pag.102. col.1.lin.74
Angeli operationes an æuo mensurentur, pag.47.col.1.lin.13
Angeli operationes an tempore mensurentur, pag.ead.lin.71
Angeli esse dupliciter distinguitur absolute, i. & vt coexistens differentiæ temporis realis, vel imaginatij, pag.48.col.2.lin.50
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes, pag.231.col.2.li.vlt.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis, & secundum speciem, & secundum numerum, an multitudo specifica materialis tantùm: an multitudo primarum partium materialium vniuersi, pag.232.col.1.li.28
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles non existunt, pag. 233.col. 2. lin. 40
Angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita, pag. 234.col.2.lin.62
Angeli nunquid in genere esse dicantur, pag.235.col.1.li.1
Angeli interdum corpora assumunt, pag.236.col.1.li.33
Angeli per corpora assumpta quædam vitæ opera operari possunt, quantum ad id, in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantum ad id, quod viuentium proprium existit, pag.ead.li.66
Angeli nullum vitæ opus absolutè loquendo in corporibus assumptis exercent, pag.ead.col.2.lin.70
Angelus in loco est æquiuocè tamen corporis respectu, pagin. 237. col. 1. lin. 74
Angeli quomodo per contractum virtualem in loco esse dicantur, pag. ead. lin. 86
Angeli secundum Scot. & sanct. doct. quo pacto in loco esse dicantur, pag. 238.col.2.li.30
Angeli ratio essendi in loco secundum doctorem quænam sit, pagin. ead. lin. 60
Angelus non est vbique, sed in vno particulari loco, pag. 238. col.2.lin.83
Angelus an possit in loco indiuisibili quantumcunque paruo, aut quantumcunque magno esse, pag. 241.col.1.li.30
Angeli plures simul in vno loco esse non possunt, pag.ead.col.2.lin.36
Angeli plures an simul in vno loco potentia naturali vel logica esse possint, pag.ead.li.52
Angelus localiter moueri potest: æquiuocè tamen corporis respectu, pag. 242.col.1.li.93
Angelus an & quo pacto possit dici moueri: dum & in termino à quo vel ad quem, pag.243.col.1.li.45
Angelus motu continuo necessariò media pertransit, pagin. ead. col. 2. lin. 74
Angelus motu non continuo non potest pertransire omnia media, pag.ead. lin. 84
Angelus an possit instantanea mutatione acquirere terminum distantem à termino à quo, nisi pertransito medio, pag.244.col.1.lin.29
Angelus non est intellectus agens: neque possibilis, nisi æquiuoce, pag.252. col.1.lin.91
Angelus est sola intellectiua cognitio, pag.253.col.2.lin.3
Angelus an sit potentia motiua. pag.ead.lin.50
Angelus non cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas, pag.254.col.1.lin.4

Angeli

Universidad de Deusto
Biblioteca

Angeli an secundum proprias rationes omnia cognoscant, pag. ead. lin.14
Angeli quanto sunt superiores tanto per species vniuersaliores intelligunt, pag.256.col.1.lin.27
Angelus per suam subsistantiam seipsum intelligit, pag.258.col.1.lin.36
Angelus quilibet alios cognoscit per inditas omnium rerum rationes in co. pag.259.col.1.lin.27
Angeli per sua naturalia aliquam cognitionem de Deo habere possunt, pag. 260. col. 2. lin. 1
Angeli res naturales cognoscunt per species intelligibiles in eis existentes, pag.261.col.2.lin.24
Angelorum esse intelligibile an sit esse substantiale, vel intentionale, pag. 263.col.1.lin.1
Angeli singularia cognoscunt, pag.262.col.1.lin.24
Angeli per species à Deo influxas singularia cognoscunt, pag. 262. colum.2. lin. 74
Angelus an singularia cognoscat per species à rebus acceptas, aut per influxas, pag.263.col.1.li.12
Angelis duplex est cognitio: vna scilicet naturalis, & hæc est per ipsorum essentias, & per species innatas: alia supernaturalis & beatifica, & hæc dicitur cognitio, quam in verbo Dei habent, pag.266.co.1.li.78
Angeli cognitione naturali gratiæ mysteria non cognoscunt, pagin. ead. lin.88
Angeli intellectus secundum Scotum vt obiecto mouetur ira à gratiæ mysteriis in actu positis, pag.ead.lin.vlt.
Angeli in verbo mysteria cognoscunt, non omnia: neque æqualiter, neque simul, pag.ead.col.2.lin.5
Angeli cognitione beatifica an gratiæ mysteria cognoscere possint, pag. 266. col. 2. lin. 31
Angeli non sunt in potentia essentiali secundum naturalem cognitionem, pag.267.col.1.lin.25
Angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationem, pag. ead. lin. 28
Angeli eorum quæ naturaliter cognoscunt, non omnia actu considerant, sed secundum cogitationem in verbo semper actu considerant, pag. 267. col. 1. lin. 48
Angeli in verbo omnia simul cognoscunt, pag.ead.lin.60
Angeli possunt naturali cognitione omnia simul cognoscere quæ per vnam speciem repræsentantur, pag.ead.lin.83
Angelus secundum mentem sancti doctoris: an per res species simul intelligat, scilicet per essentiam diuinam: per essentiam propriam & per aliquam speciem innatam, & an singula ex quo cognoscit, & ponit differentiam inter cognita, per diuersas species simul cognoscit, pagin. 267. colum. 2. lin. 14
Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea, quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur, pag.eadem.col.1.lin.64
Angeli inter substantias spirituales eum locum tenent, quem corpora cœlestia inter substantias corporeas, &c. pag.268.colum.1.lin.15
Angelis negare omnem discursum, an de mente Scoti probabile sit, pag.ead. col. 2. lin. 35
Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo, pag. 269.col.1.lin.75
Angelis est liberum arbitrium, pag.274.col.1.lin.1
Angeli appetitus per concupiscibilem & irascibilem non distinguitur, pag. ead.col.2.lin.24
Angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet, & electiua, pagin. 276. col.1. lin. vlt.
Angelus seipsum diligit dilectione naturali & electiua, pagin. 277. colum. 1. lin. 78
Angelus vnus diligit alium dilectione naturali quò ad aliquid, & quò ad aliquid non, pag.ead.col.2.lin.63
Angelus naturali dilectione diligit plus Deum quàm se, pagin. 278. colum. 2. lin. 36
Angelus est creatus à Deo, pag.279.col.1.lin.66
Angeli in cœlo empyreo seu supremo creati sunt, pag.280.colum.1.lin.38
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine, pag.ead.lin.78
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali, pag. 281. colum. 2.lin.1
Angelus in Deum conuerti non potest, nisi auxilio gratiæ adiutus fuerit, pag.ead. lin. 30
Angelus statim post primum charitatis actum quo beatitudinem meruit, beatus fuit, pag.282.col.2.lin.88
Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam, secundum naturalium quantitatem, pag.283.col.2.lin.48
Angelus beatus peccare non potest, pag.284.col.1.lin.21
Angelus beatus in beatitudine proficere non potest, pag.ead.lin.78
Angelus peccauit appetendo esse vt Deus, pag.285.col.1.lin.69
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit & appetierit non solum malè, sed malum, propria virtute beatitudinem appetendo, & nunquid in hoc doctor sanctus sibi contrarius videatur, pag.289.col.1.lin.76
Angelus non peccauit in primo instanti sui esse, pag.290.col.1.lin.67
Angelum voluntariè peccasse in primo instanti sui esse an Manichæum sapiat, pag.ead.col.2.lin.30
Angelus an in primo instanti mereri potuerit, & ex consequenti peccasse, pag.290.col.2.lin.39
Angelus est simpliciter magis ad imaginem Dei, homo autem est magis secundum quid, pag.317.col.1.lin.1
Angeli secundum instans cum fuerit libertatis & meriti, ita quod liberum omnibus fuit immediate post creationis instans mereri & demereri, an omnes angeli erant viatores, pag. 291.col.1.lin.58
Angeli vnus actus an sit primus naturalis & meritorius, pagin. 292. colum. 1. lin. 50
Angeli in primo instanti an verè & propriè vitam æternam meruerint, pag. 292.col.2.lin.19
Angeli omnes si in primo instanti vere meruerint per actum dilectionis Dei vt supernaturali beatitudinis obiectum est, ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendum actum suum in charitatis obiectum, pag.ead.lin.93
Angeli plures remanserunt quàm ceciderunt, pag.294.col.1.lin.7
Angeli apprehensio, qua peccauit an sit immobilis, pagin. 297. colum. 1. lin. 78.
Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit: infernus, scilicet simpliciter, & aer caliginosus vsque ad diem iudicij, pag.298.col.2.lin.14
Angelorum locutio an prior illuminatione sit, vel econtrà, pag. 449. col. 1. lin. 2
Angelus vnus alium illuminat, pag.ead.lin.32
Angelus vnus alterius voluntatem mouere non potest, pag. 450. colum. 1. lin. 52
Angeli inferiores nunquam superiores illuminant, sed econtrà, pag. 451. col. 1. lin. 7
Angeli superiores inferiores illuminant de omnibus quæ nouerunt, pag.ead. lin. 26
Angelus est aliqua locutio, pag.ead.col.2.lin.19
Angeli omnes, imo omnes creaturæ rationales, sunt vnius hierarchiæ ex parte principij, pag.454.col.1.lin.53
Angeli nec cum hominibus nec inter se sunt vnus hierarchiæ, sed tres inter se hierarchias constituunt ex parte multitudinis ordinatæ, pagin. eadem. lin. pen.
Angeli multi sunt in vno ordine nobis noto, pag.456.col.1.lin.13
Angelus quilibet habet proprium ordinem nobis incognitum, pagin. ead. lin. 24
Angeli boni prælati sunt malis & eos regunt, pag. 460.colum.1.lin.73
Angeli virtute propria miracula facere non possunt, pagin. 462. colum. 1. lin. 95
Angelus tam bonus quàm malus naturali sua virtute imaginationem mutare potest, pag.464.col.1.lin.78
Angeli aliqui à Deo in ministerium mittuntur, pag.465.col.1.lin.8
Angeli inferiores tantum de lege communi mittuntur, superiores autem ex diuina dispensatione, pag.466.col.1.lin.44
Angeli omnes secundæ hierarchiæ non mittuntur, pag.467.col.2.lin.26
Angeli de custoditorum malis non dolent, pag.470.col.1.lin.53
Angelos inter posset esse pugna non discordia voluntatum, sed contrarietas meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur, pag.ead.co.2.li.10
Angelus & anima sunt diuersarum specierum, & naturaliter inæquales. pag. 324.col.2.lin.84
Anima Christi an omnia simul in verbo, vel successiue ad quodcunque se voluerit conuerti videat, pag.82.col.1.lin.82
Anima nostra duas virtutes ad intelligendum concurrentes habet, vnam actiuam vocatam intellectus agens, & aliam passiuam vocatam intellectus passibilis, pag.232.col.1.lin.83
Anima non est corpus, sed corporis actus, pag.318.col.1.lin.84
Anima humana est principium incorporeum & subsistens, pag. 319. col. 1. lin. 93
Anima nostra quomodo in potentia essentiali seipsum cognoscat, & tamen ipsa sit in seipsa intrinsece secundum esse naturale, pag.ead.col. 9. lin.32
Anima nostra quomodo intrinsece naturam entis habeat, seu substantiæ secundum esse naturale, & tamen sit in potentia essentiali ad cognitionem entis substantiæ, pag. eadem. lin.60
Anima quomodo sit perfectio corporis, & tamen nullam in se naturam corporis claudit, pag.320.col.1.lin.92
Animam habere operationes per se dupliciter intelligitur: vno modo, scilicet absque corporeo organo, alio modo per se omnino, id est, quod non communicet corpori vt organo, & hinc tota quæstio de animæ immortalitate pendet, pag.ead.col.4.lin.34
Animam operari per se quatuor modis dici potest, pag.ead.lin.65
Animæ brutorum non sunt subsistentes, pag.321.col.2.lin.13
Anima intellectiua non est composita ex materia & forma, pag. 322. col. 1. lin.95.& vlt.
Anima humana est incorruptibilis, pag.323.col.1.lin.7
Anima humana an esse per se habeat, pag.ead.lin.32
Animæ an nulla contrarietas insit, pag.ead.col.1.lin.87
Animæ immortalitas an ex naturali desiderio certificari possit, pag. ead. col. 2.lin.83
Anima intellectiua secundum essentiam est corporis actus: sed secundum potentiam non, quia in quantum potest intelligere corpus non perficit, pag. 327.col.1.lin.34
Animæ intellectiuæ esse an sit ipsum esse compositi, pagin. ead. colum. 2. lin. 78
Animæ intellectiuæ esse an alijs formis conueniat, pag.eadem.lin.80
Anima intellectiua quare non corrumpatur, pag.328.colum.1.lin.1
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur, pag.ead.lin.13
Animæ tres secundum Plato. quo pacto essentia & loco distinguantur, pag. 331. col. 2. lin. 61
Anima eadem in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua, pagin. ead. lin. 79
Animæ omnes secundum sanctum doctorem quo pacto vna sunt in homine, & an ratio Scoti contra ipsum valeat, pag.333.col.1.lin.44
Anima intellectiua quamuis in homine pro vegetatiua & sensitiua sufficiat, an etiam sufficiat pro forma mixtionis & corporeitatis, pagin. eadem.col. 2. lin. vlt.
Anima, & vniuersaliter omnis forma substantialis in materia recipitur nullo modo accidente mediante, pag.336.col.1.lin.47
Anima aliquo corpore mediante vniri non potest, pagin. 337. colum. 1. lin. 2
Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte, pag.337.colum.1.lin.78
Animam præter intellectiuam an ponatur aliqua alia forma in materia inextensa, s. anima sensitiua animalium perfectorum, pagin. 338. col. 1. lin. 65
Animæ substantiam impossibile est suam potentiam esse, pagin. 339. col. 1. lin. 50
Anima si esset immediatum principium suæ operationis, an semper habens animam actu opera vitæ habeat, cum anima secundum essentiam sit actus sicut semper est viuum, & an rationes Scoti contra ipsum procedant, pag. ead. col. 2. lin. 29
Animæ in potentijs est ordo, pag.339.col.1.lin.36
Anima sola potens intelligere quomodo dicatur, pag.ead.col.2.lin.34
Animæ sunt tres, pag.346.col.1.lin.3
Anima inseparata cum sit memoria quo ad vtranque conditionem, s. conseruationem obiecti & præteritionem tam actus quam obiecti sensibilis: an in parte intellectiua sit memoria complete, pag.346.col.2.lin.14

Anima

Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali, & necessaria, pag.376.co.1.lin.33
Anima per species inditas non intelligit, pag.378.col.1.lin.1
Animarum humanarum substantiæ an inæquales sint, pagin. 170. colum. 1. lin.89
Anima nostra non per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit, pag.195.col.1.lin.56
Anima quod secundum substantiam sit pura potentia, & quod secundum vnam eius & ab ea virtutem, s. intellectum agentem sit actus in eodem genere quomodo simul se compartiuntur, pag.397.col.1.lin.92
Anima an propter melius corpori vniatur, pag.402.col.1.lin.35
Anima separata habet de alijs animabus perfectam cognitionem naturalem, de angelis autem imperfectam & deficientem, pag.404.col.1.lin.41
Anima nostra cum sit pura potentia in genere intellectionis, quomodo per seipsam intelligi potest, pag.ead.lin.88
Anima an tam inferiora quàm superiora per propriam essentiam cognoscat, pag.ead.col.2.lin.88
Anima vna aliam per speciem intelligit, & ideo anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ, sicut alias subsistantias separatas, pag.405.col.2.li.9
Anima separata cognoscit omnia naturalia: in communi tamen & confusè, pag.ead.lin.21
Anima separata cognoscit quædam singularia, sed non omnia, etiam potentia, pag.ead.lin.23
Anima an & quomodo per species abstractas singularia cognoscat, pag. 406. col.1.lin.65
Anima inseparata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo, pag.407.col.1.lin.40
Anima separata cum incorporea sit, & à nullo corpore localiter distet, quomodo quæritur, articu. 7. quæst.39.vtrum distantia localis, &c. pag.ead. lin.73
Anima separata æquè propinquum & distans intelligit, pagin. eadem. col. 2. lin.94
Anima separatæ quæ hic aguntur naturaliter nesciunt, pagin. 492. colum.1. lin.45
Anima non est substantia Dei, pag.409.col.1.lin.21
Anima rationalis sola inter sensibilium formas per creationem fit, pag. ead. lin. 68
Anima immediatè à Deo fit, pag.410.col.2.lin.4
Anima simul cum corpore producta est, pag.ead.lin.23
Anima sua virtute materiam corporalem immutare non potest: nisi aliquo corpore mediante, pag.414.col.1.lin.18
Anima separata sua naturali virtute aliquod corpus mouere non potest, pag. ead. lin.70
Anima sensitiua ab anima generante principaliter causatur, & à semine instrumentaliter, pag.415.col.1.lin.22
Animam intellectiuam cum semine traduci hæreticum est, pag.416.colum. 2.lin.73
Animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur cum corporibus infunduntur, pag.488.col.2.lin.vlti.
Anima humana vniuersaliter sumpta in communi, an vnam numero materiam habeat, pag. 490.col.1.lin.17
Animalia per seipsa quomodo verum quod formam acquirant: quæ se mouent.
Apparitio imaginaria ex tribus causis prouenire potest, scilicet ex voluntate imaginantis, & ex commotione naturæ sana vel ægra: & ex commotione ab extrinseca causa, s. angelis, pag.464.col.2.lin.10
Appetere nihil aliud est quàm in aliquid inclinari, pag. 261. col. 1. lin. 50
Appetere naturaliter contingit dupliciter, vno modo quo ad actus specificationem, alio modo quo ad illius exercitium, pag.366.col.1.lin.54
Appetitus an sit actus elicitus naturæ intellectualis, pagin. 110. colum. 1. lin. 90
Appetitus sensitiuus quomodò per irascibilem & concupiscibilem distinguantur, pag.274.col.2.lin.93
Appetitus naturalis dupliciter sumitur, vno modo pro inclinatione à natura indita: & sic non est actus aliquis elicitus, alio modo pro actu secundo, quo in præcognitum tenditur, pag.346.co.1.li.83
Appetitus intellectiuus & sensitiuus diuersæ potentiæ sunt, pag. 361. co. 1. lin.50
Appetitum an appetibile mouear in genere causæ efficientis, pag. 364. co. 1. lin.15
Appetitus intellectiuus an feratur in res singulares, secundum aliquam rationem vniuersalem, sicut cum appetit aliquid, quia est bonum, pag.ead. col.2.lin.vlt.
Appetitus à quo mouetur, cùm in istas res singulares sensibiles fertur, pag. 363.col.1.lin.92
Appetitus superior an quandoque vel semper mediante inferiori appetitu mouear, pag.ead.col.2.lin.17
Appetitus sensitiui ad voluntatem an tam arcta obedientia videatur, vt nisi in virtute eius mouere non possit, pag.363.colum.1.lin.16
Appropriari quid significet, pag.178.col.2.lin.19
Aquæ supra firmamentum quales sint, pag.302.col.1.lin.50
Aqua quare colorem non retinet, & aër lumen non conseruat, pag.443.col. lin.2
Arbitrij liberi bonus vsus an causa prædestinationis existat, pag. 111. colum. 1.lin.56
Articulus primus.35.q.an superfluus vel impertinens existat, pag. 383. colum. 2.lin.53
Articulus 1. 103.q.an superfluus videatur aut cum præcedenti coincidere, pag.440.col.1.lib.15
Assistentia, id est, immediata visio dupliciter dicitur, scilicet aut respectu Dei, aut respectu diuinorum mysteriorum in Deo, pag.465.co.2.li.38
Assistunt omnes ministrantes, quo ad visionem Dei, pag.467.col.2.lin.5
Assumere significat ad se sumere, id est, ad suipsius manifestationem, & non ad sua opera peragenda, pag.235.colum.2.lin.penultima.
B
Beati vident Dei essentiam, pag.53.col.2.lin.78
Beati non possunt formare verbum de Deo clare viso vt sic, quamuis possint formare verbum de his, quæ in Deo videantur, pa.54. co.2. lin. 20
Beatitudo maximè Deo conuenit, pag.141.col.2.lin 87
Beatitudo attribuenda est Deo & alijs beatis secundum intellectum. pa. 142. col.1.lin.4
Beatitudo verum naturaliter appetatur, pag. ead.lin.57
Beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis, quæ est ipse actus: alia est beatorum, pag.ead.col.2.lin.77
Beatitudo obiectiua omnium beatorum Deus est, pag.ead.lin.78
Beatitudo formalis creaturarum beatarum Deus non est, pagina eadem. lin. 80
Beatitudo formalis sui ipsius Deus est, pag.ead.lin.81
Beatitudo quomodo distribuat. pag.143.col.1.lin.2
Beatitudine in diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam vera quàm falsa, pag.ead.lin.16
Beatitudo, seu vltimus finis dupliciter considerari potest, in communi scilicet & in speciali, pag.366.col.1.lin.28
Beatitudinem in communi an naturaliter appetamus, pagina eadem. lin. 78
Beatitudinis appetitus quemadmodum est naturalis obiectiuè: ita non est in potestate nostra obiectiuè, & quemadmodum est liber elicitiuè, ita est in potestate nostra elicitiuè, pag.367.col.1.lin.89
Beatitudinem an quilibet secundum sanct. doct. vnico actu mereatur, pag. 282.col.2.lin.94
Benedictio debetur dici septimo. pag.115.col.2.lin.45
Boni quæstio dupliciter ordinari potest, vno modo secundum se: alio modo vt est pars tractatus de perfectione, pag.25.col.2.lin.78
Bonum cum non priusenti conueniat, quàm vnum, verum, &c. neque prius conueniat naturæ diuinæ bonitas, quàm vnitas, &c. cur quæstio à sanct. doct. de bono fiat, pag.25.col.2.lin.59
Bonum & ens sunt idem secundum rem, sed secundum rationem differunt, pag.26.col.1.lin.5
Bonum an appetibilis rationem habeat, pag.ead.lin.40
Bonum proximum fundamentum appetibiliter importat, quamuis bonum perfectum, ens in actu, & ens fundamentum, & causam appetibiliter importet, pag.ead.col.2.lin.5
Bonum & ens cum rationibus distinguantur, oportet quod secundum eas ordinata sint, & quo etiam ordine, pag.ead.lin.50
Bonum quomodo primi & vltimi rationem habere dicatur, pag. 28. colum. 2. lin.67
Bonum summum in genere, quod esse dicatur, pag.30.col.2.lin.48
Bonum simpliciter, quod dicatur, pag.ead.lin.51
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsece & casualiter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsece, pag.32.colum.2.lin.26
Boni cur quæstio fiat, pag.33.col.2.lin.58
Bonum causæ finalis rationem habet, pag.28.col.2.lin.58
Boni ratio quomodo sumatur.pag.29.col.2.lin.5
Boni ratio consistit in modo, specie, & ordine, pag.ead.lin.82
Bonum est, quod omnia appetunt, pag.31.col.1.lin.12
Boni significatione in Deo posita, an creaturæ bonitas claudatur, pagin.77. col.2.lin.74
Bonum triplex est, scilicet forma, subiectum & habilitas subiecti ad formam, pag.225.col.1.lin.93
Bonum vt forma per malum totaliter tollitur, pagin. eadem. colum. 2. lin.1
Bonum vt subiectum per malum nec tollitur, nec diminuitur, pagin.eadem. lin. 9
Bonum est causa mali, pag.227.col.1.lin.50
Bonum est causa mali materialiter, pag.ead.col.2.lin.6
Bonum distingui in substantiam & accidens, dupliciter intelligi potest: vno modo vt sit distinctio in res, alio modo vt sit distinctio in modos, pagin. 277.col.2.lin.7
Bonum illud spirituale appetitum in primo peccato angeli, quod fuit: an scilicet fuerit ipsemet vt à seipso amatus puro amore amicitiæ: an beatitudo desiderata sibi, pag.287.col.1.lin.44
Bonum est obiectum voluntatis & verum intellectus, pagin. 164. colum. 2. lin.85
Bonum inter & verum triplex comparatio, pagin.178.colum.1.lin.84
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur, pagin. 26. colum. 1. lin. 2
Bonitati diuinæ ex aliorum volitione an aliquid perfectionis accrescat, pag. 112.col.2.lin.4
Bonitas diuina finis est omnium rerum, pag.112. col.1.li.12
Bonitas diuina omnium corporalium finis est, pagina. 299. colum. 2. lin. 78
C
Calor cœlestis animalis & elementaris non est multiplex calor, sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari animali, aut cœlesti, pagin. 482. colum. 2. lin. 25
Causæ de ratione efficacia est, pag.11.col.1.lin.32
Causam esse dupliciter contingit, effectiuam, scilicet propriè, & exemplarem, pag.15.col.2.lin.1
Causa prima effectiua rerum est causa æquiuoca, pag.14.colum.1.lin.93
Causa exemplaris ab effectiua distinguitur & coordinatur inter formales, quia est velut extrinseca sui rei, pag.32.colum.2.lin.84
Causam perfectius cognoscens an plures effectus in ea videat, pag.60. col. 2.lin.7
Causa prima quomodo de facto causet, pag.91.col.1.lin.55
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodo saluetur, pag. 127. co. 2. lin. 12
Causa efficiente indigere ex duobus consistit, pagin.210.colum.1.lin.16
Causa instrumentalis an actionem propriam habeat, pagin. 216. colum. 1. lin. 45
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus, quando ipsa præsentia debebatur, pag.228.col.2.lin.73
Causa alicuius dupliciter dicitur: directè, scilicet, & indirectè, pag.471.col. 2. lin. 29
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem, & an scilicet sit error Stoicus, pagin. 478. colum. 1. lin. 55

Causarum

Universidad de De... Biblioteca

Causatum omne an compositum sit, pag.22.col.1.lin.48
Cœlesti corpori non est coniuncta aliqua anima vt forma: sed vt motor, pa. 313.col.1.lin.23.
Cœlum empyreum, & cœlum sydereum ex quibus composita sint, pag. 309. col.2.lin.67
Cœli nomen in tres significationes distinguitur, scilicet propriè, participatiue, & metaphoricè, pag.309.col.2.lin.65
Cœlum an sit animatum, pag.313.col.1.lin.58
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur, pag.13.colum.1.lin.29
Cogitabile omne excedens an sit, pag.ead.lin.79
Cogitatio dupliciter cognosci potest, scilicet in suo effectu, vel in seipsa, pa. 263.col.1.lin.24
Cogitatio cordis alterius in suo effectu ab angelo cognosci potest, pag. ead. lin.10
Cogitationes cordium in seipsis, seu quod idem est, vt sunt in voluntate soli Deo sunt naturaliter cognitæ, pag.ead.lin.42
Cogitatiua quomodo omnia sensibilia in particulari cognoscit, & tamen ipsa est quoddam sensibile, pag.320.col.1.lin.56
Cognitione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium, pag. 63. colum. 1. lin. 90
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest, primo vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscendi, secundo ex parte rei cognitæ, pag.83.col.2.lin.74
Cognitio attingens aliquid secundum prædicata communia tantùm potest dici imperfecta in potentia confusa in communi vniuersalis, & est dupliciter, & alia multa de cognitione Dei, quo pacto seipsum cognoscit, pag. ead. lin. 90
Cognitio sensus, puta visus, aut etiam simplicis intellectus, an quia conformis rei, ideo vera dici potest, pag.99.col.1.lin.79
Cognitio matutina & vespertina angelorum quæ dicatur, pag.271.colum.2. lin. 11
Cognitio matutina & vespertina quot denotare posset, pagin.ead.lin.50
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino & medio essentialiter differt à cognitione matutina, pag.ead.lin.86
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino tantum est eadem realiter cum cognitione matutina differens solum secundum terminos seu cognita, pag. ead. lin. 91
Cognitio matutina & vespertina penes quid differant, pagi. 272. colum. 1. lin. 8
Cognitio duplex, scilicet naturalis & gratuita, & hæc duplex, scilicet speculatiua & effectiua, pag. 274.col.1.lin.23
Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta, pag.ead.lin.28
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta, pag. ead. lin. 31
Cognitio naturalis angeli est immobilis, pag.296.col.1.lin.66
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est, etiam consequenter immobilis, pag.ead.lin.67
Cognitio intellectualis à sensibili fit, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ, pag.381.col.1.lin.1
Cognitio singularium est quo ad nos prior vniuersalium cognitione, pag. 116.col.2.lin.71
Cognitum quo pacto in cognoscente sit, an sancti doct. super hoc consequentia valeat, pag.56.col.1.lin.50
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis, pag. 79. colum. 2. lin. 18
Cognitum est in cognoscente immaterialiter, pag.56.colum.1.lin.17
Cognoscere cuius speciei sit, & cuius etiam est intelligere, pag. 103. colum. 2. lin. 79
Cognoscere simul, & vna operatione cognoscere, an & quomodo distinguantur, pag.267.col.1.lin.93
Cognoscere quomodo potest ex natura suo habere actu aliquam ex natura cognoscibilium ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum alijs, &c. pag.259.col.2.lin.5
Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur, in potentia essentiali, & in potentia accidentali, & alia multa ad hoc, pag.319.col.2.lin.50
Compositio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant, pag. 312.col.1.lin.72
Commune dupliciter dicitur, per modum, scilicet actus, & per modum potentiæ, & sic etiam communitas, pag.21.colum.2.lin.50
Communicabilitas duplex ponitur, propriè scilicet & metaphoricè, pag. 97. col.1.lin.20
Conceptibus in pluribus duo clauduntur, scilicet assimulatio ad obiectum, & eorum pluralitas, pag.68.col.2.lin.10
Conditionalis quomodo valeat, si animæ sensitiuæ operatio sine organo esset, hæc anima esset hic homo, pag.321.colum.2.lin.penul.
Consequentia ista an valeat, nulla veritas est, ergo verum est nullam veritatem esse, pag.11.col.2.lin.15
Consequentia bona est à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero, pag.ead.lin.50
Consequentia ista sancti doct. an valeat & sit efficax, perfectio conuenit soli Deo per suam essentiam, ergo esse perfectum: ergo esse bonum, &c. pag.31.col.2.lin.35
Consequentia ista sancti doct. an & quomodo valeat, forma finitur per materiam: ergo forma quæ non est nata esse in materia est finita, pag. 35.col. 1. lin. 87
Consequentia sancti doc. quæ procedit à rerum conditionibus ad nominum conditiones, an & quomodo valeat, pag.49.colum.2.lin.18
Consequentia ista quomodo valeat: A est causa entium inquantum entia, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum, pag. 210.colum.2. lin. 20
Consequentia ista sancti doctor. quomodo valeat: Deus agit secundum intellectum & voluntatem: ergo vniuersum quod est eius affectus perfectæ similis naturam intellectualem habet, pag.210.col.2.lin.8
Consequentia sancti doct. ab altissima operatione quæ est intelligere, ad talem intellectionem quomodo valeat, pag.13.colum.1.lin.11
Consequentia sancti doctoris an inferatur, cum ex hoc quod ponit aliquam creationem intellectualem infert omnino incorpoream. pag. 230. colum. 1.lin.20
Consequentia sancti doctor. quomodo valeat: quando dicit, quod sunt aliquæ substantiæ intellectuales, &c. ergo aliqua substantia intellectualis perfecta, pag.234.col.2.lin.82
Consequentia ista sancti doc. quomodo vera sit si intelligere angeli esset eius substantia, esset subsistens, pag.247.col.2.lin.14
Consequentia ista sancti doc. intelligere angeli est subsistens: ergo vnum tantum, an gratia materiæ vel formæ intelligenda sit, pag.ead.lin.32
Consequentia ista sancti doc. quomodo valeat, intelligere angeli est subsistens, &c. ergo non distinguitur à substantia Dei, pag.ead.lin.28
Consequentia sanct. doc. quomodo valeat, substantialitas est substantia, seu subsistit, ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitatis, pag. 249.col.1.lin.12
Consequentia ista sanct. doct. quomodo valeat: res fluunt à Deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis, pag.282.col.2.lin.93
Consequentia ista sanct. doc. an valeat, componere & diuidere seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione: ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico, pag.267.col.1.lin.54
Consequentia ista sanct. doct. an valeat, natura est intra rem, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura, pag.273.col.1.lin.4
Consequentia ista sanct. doc. an valeat, voluntas naturaliter inclinatur in bonum, ergo voluntas habens bonum infinitum ex se, in aliquid extrinsecum tendit, pag.ead.lin.23
Consequentia ista an valeat, fit non bene ergo malè, pagina 297. colum. 1. lin. 10
Consequentia ista quomodo valeat: si res materialiter in anima esse deberet: ratio nulla esset, quare res extra non cognosceret, pagina 376. colum. 2. lin. 91
Consequentia isti sancti doct. an valeat si infinitum vnam speciem haberet, etiam rationem totius & perfecti haberet, pagina 393. colum. 2. lin. 22
Consequentia ista sanct. doc. an valeat: anima habet duos modos essendi, scilicet coniunctum & separatum: ergo duo operandi, scilicet per conuersionem ad phantasmata, & superiora, pag. 402.col.2.lin.63
Consequentia ista sanct. doc. quomodo valeat, in homine est aliqua Dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem, ergo in eo est imago Dei imperfecta, pag.415.col.2.lin.21
Consequentia est sancti doc. quomodo valeat: quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa aliquis ordo in suos effectus deriuatur, pag.447.col.1.lin.14
Consequentia ista sanct. doct. quomodo valeat anima coniuncta non mouet corpus nisi viuificatum à se: ergo separata nullum corpus mouere potest, pag.484.col.1.lin.23
Conseruatio duplex est: directa, scilicet & indirecta. pagina 440. colum. 1. lin. 62
Conscientiæ nomen dupliciter sumitur, scilicet propriè & communiter, & quomodo vtroque modo sumatur, pagina 360. colum. 2. lin. 13. & lin. 35
Contactus seu applicatio virtualis secundum sanctum doctorem quid esse dicatur, pag.237.col.1.lin.59
Contingens à Deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit, pag. 393.col. 2. lin. 80
Contingens vel necessarium sumitur, vel pro re ipsa, vel vniuersali ratione rei, pag.ead.lin.95
Contingens ex quo est contingens propter materiam, quæ est indiuiduationis principium, an propter hoc processus sancti doc. in discussione. art. 3.&6. etiam ex particularibus existat, pag.194.col.1.lin.5
Contingentia futura à Deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis: ergo prout sunt in causis suis, pag.89.col.1.lin.31
Contingentia futura Deus cognoscit secundum statum quo actu ab æterno simul existunt, pag.80.col.1.lin.67
Contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta fuit, scilicet quandoque ex parte causæ, & quandoque ex parte eius ad quod dicitur, pagi. 113.colum. 1. lin. 1
Contingentia futura quomodo Deus certò cognoscat, pagina 89. colum. 2. lin. 40
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit, pag.117.col.2.lin.60
Contingentia dupliciter: vt scilicet contingentia: & vt necessarium haberent incertum, pag.393.col.2.lin.67
Contingentia vt sic directè sensu, indirectè intellectu, vt autem necessitatis vel voluntatis, aliquid habent, directè intellectu cognoscuntur, pag. ead. lin. 70
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam, & alias formas respectu esse quænam sit, pag.328.col.1.lin.25
Conuenientia inter formam substantialem & accidentalem quæ sit, pag.358. col.2.lin.69
Conuerti in Deum quid propriè esse dicatur, pag.281.col.1.lin.12
Correlatiuum tertij modi: vt scibile seu dominus, & similia, an possint iudicati esse secundum duo ætatis genera, pag.74.col.1.lin.24
Corpus cœleste an viuum sit, & an viuentia digniora non viuentibus existant, pag.17.col.1.lin.5
Corpus & esse compositum ex materia & forma licet in vijs sancti doct. conuertantur, non tamen apud alios idem dicendum est, pag.ead.lin.8
Corpus quando propriè sumitur pro corpore, quod est in prædicamento substantiæ, pag.16.col.1.lin.90
Corpus dupliciter capitur, physicè scilicet & mathematicè, pag.14.colum.2. lin. 25
Corporis distinctio ab Alberto posita doctrinæ sancti doc. conuenit, pag. ead. lin. 14
Corpus nullum naturale, infinitum esse potest, pag.ead.lin.68
Corpus cum anima intellectiua vnitur, oportet quod sit mistum, & maxime ad æqualitatem reductum, quale est nostrum, pag. 335. colum. 2. lin. 43
Corpus quemadmodum non est causa animæ, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua fit, ita non est causa multitudinis earum sed occasio, & differentia in qua, pag.330.col.1.lin.19
Corpus quodcunque Deus immediate mouere potest, pagina 444.colum.1. lin. 61
Corpus agit secundum, quod est actu, in aliud secundum, quod est in potentia, pag.474.col.2.lin.1

Corpus est actiuum secundum suam substantiam, dupliciter intelligi potest, vno modo, vt sit elicitiuum alicuius suæ propriæ actionis, alio modo, vt corpus non sit per seipsum elicitiuum alicuius actionis, sed sit radix, & principium, &c. pag.ead.lin.33
Corpora cœlestia aliquid agere dupliciter contingit, scilicet causaliter, & occasionaliter, pag.476.col.1.lin.90
Corpora cœlestia non sunt humanorum actuum causa, pag. 477. collum. 1. lin.12
Corpora cœlestia non imponunt subditis humanæ operationi necessitatem, pag.ead.col.2.lin.36
Corporalia, imo omnia à Deo sunt, pag.298.col.2.lin.77
Corporalia omnia per angelos reguntur, pag.461.col.2.lin.8
Corporeum & incorporeum quid dicatur, pag.229.col.2.lin.4
Creatio est ex nihilo, pag.213.col.2.lin.15
Creatio pro creatione passiua sumitur, pag.214.col.1.lin.2
Creatio ponit in creato relationem tantum, pag.ead.lin.5
Creationis relatio est accidens, & non est relatio transcendens, & multa de ista materia, pag.214.col.1.lin.57
Creatio secundum Sco. & posteriores dupliciter sumitur, vno modo, pro factione rei nulla omnino materia supposita, alio modo, pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, pag.409.col.2.lin.60
Creatum omne quomodo sub aliqua certa ratione creantis comprehendatur, pag.37.col.1.lin.81
Creato à quolibet ad infinita an inferri possit, pag.ead.lin.74
Creatum dupliciter sumi potest, propriè scilicet, & communiter, pagin.ead. lin.91
Creatum per accidens, dupliciter intelligi potest, pag.ead.col.2.lin.25
Creata propriè sunt tantum subsistentia, pag.214.col.2.lin.72
Creandi potentia, quare naturæ communicari non potest, pagina 217. col.1. lin.23
Creare est propria actio solius Dei, pag.215.col.2.lin.54
Creare non est proprium alicuius personæ, sed commune toti trinitati.
Creaturæ sunt similes Deo, non secundum eandem rationem specificam, aut genericam, sed secundum aliqualem analogiam, pag.25.col.2.lin.8
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est, pagin.229.col.2.lin.52
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constituta peccare potest, pa. 285.col.1.lin.8
Creatura corporalis immediatè à Deo existit, pag.300.col.1.lin.35
Creaturæ intellectuales solæ propriè loquendo ad imaginem Dei sunt, pag. 410.col.1.lin.66
Creatura rationalis dupliciter considerari potest, vno modo absolutè, alio modo, vt ordinata ad fœlicitatem, pag.51.col.2.lin.7
Culpa plus habet de ratione mali, quàm pœna quæcunque tam sensus, quàm damni, pag.326.col.2.lin.10

D

Defectus de quo est sermo in litera sanct.doct. q.19. art. 6. an negatiuè, vel contrariè sumatur, pag.115.col.2.lin.8
Dæmones non sunt naturaliter mali, pag.289.col.2.lin.63
Dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono, pag. 294.col.1.lin.20
Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus, secundum gloriæ statum, pag.419.col.2.lin.47
Dæmones non sunt, sed fuerunt in omnibus, secundum statum gratiæ meritoriæ, pag.ead.lin.51
Dæmones in ordinibus perseuerant, secundum naturæ conditionem, pagina ead.lin.58
Dæmonibus est prælatio, pag.402.col.1.lin.9
Dæmonibus non est illuminatio, pag.ead.lin.48
Dæmon superatus vacat à tentatione ad tempus, pag.473.col.2.lin.11
Dæmones sunt substantiæ intellectuales, non vnita corporibus, pagin.477. col.1.lin.90
Dæmones nec per se, nec per accidens, nec directè, nec indirectè cœlestium corporum actionis subduntur, pag.ead.col.2.lin.1
Demonstratio duplex, scilicet quia, & propter quid, pag.13.col.2.lin.penult.
Denominatio extrinseca est duplex, quædam pura, & quædam causalis, pag. 32.col.2.lin.79
Denominatio dupliciter esse dicitur, quædam scilicet intrinseca, & quædam extrinseca, & quid vtraque sit, pag.ead.col.1.lin.12
Deus secundum quod est altissima causa, dupliciter exponi potest, pagina 7. col.2.lin.16
Deus quando formaliter capiatur, & quid Dei nomen importare habeat, & quomodo etiam quadrupliciter considerari potest, pag.8.col.1.lin.1
Deo quomodo nihil sit prius, neque secundum rem, neque secundum intellectum, & propterea genus non habet, pag.12.col.2.lin.penul.
Deus theologiæ subiectum est, pag.4.col.1.lin.78
Deum esse, est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, pag.14.co.1.lin.1
Deus non est corpus, pag.16.col.2.lin.22
Deus tripliciter sumi potest, pag.18.col.2.lin.76
Deus est idem, quod sua essentia, seu natura, pag.19.col.1.lin.18
Deus est suum esse, pag.ead.col.2.lin.91
Deus an sit in aliquo genere reductiuè, pag.20.col.2.lin.80
Deus est omnino simplex, pag.22.col.1.lin.70
Deus non potest esse accidens, pag.21.col.2.lin.14
Deus cum sit prima causa efficiens, quomodo non sit forma, aut materia alicuius compositi, pag.22.col.2.lin.45
Deus est maximè perfectus, pag.23.col.2.lin.50
Deo sunt perfectiones omnium rerum, pag.ead.col.2.lin.penult.
Deus est bonus, pag.30.col.1.lin.88
Deus est summum bonum simpliciter, pag.ead.col.2.lin.19
Deus solus est bonus per essentiam, pag.31.col.2.lin.24
Deus pro naturæ nomine, quando sumitur, pag.32.col.2.lin.90
Deus est infinitus, pag.35.col.2.lin.74
Deus dupliciter intelligitur, vno modo secundum seipsum, alio modo secundum virtutem diffusam, pag.38.col.1.lin.70
Deus est in omnibus rebus intime, pag.ead.lin.78
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit, pag.40.col.1.lin.48
Deus est vt in re, & vt in loco secundum aliquid vbique, pag.38, col.1. lin.21
Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiuè, & obiectiuè, pagina eadem. lin.24
Deus est vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam, pag.ead.collum.2. lin.29
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat, pag.40.col.2.lin.52
Deus quo pacto in omnibus per præsentiam existat, pag.ead.lin.89
Deus quonam modo in omnibus per essentiam sit, pag.41.col.1.lin.12
Deus quo pacto in omnibus per potentiam sit, pag.ead.lin.16
Deus solus omnino immutabilis existit, pag.42.col.1.lin.7
Deus est maximè æternus, pag.44.col.2.lin.80
Deus est vnus, pag.51.col.2.lin.vlt.
Deus est maximè vnus, pag.52.col.1.lin.48
Deus in se est maximè cognoscibilis, pag.ead.col.2.lin.35
Deum ad videndum, an ex parte visiuæ virtutis aliqua similitudo exigatur, pag.54.col.2.lin.12
Deum ad videndum, an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei visæ, pag.ead.lin.16
Deum videri sensu, visu, & quacunque alia vi sensitiuæ partis est impossibile, pag.55.col.2.lin.17
Deum videntium vnus perfectius videbit, quàm alius, pagina 58. collum. 2. lin.90
Deum videntes, non vident in eo alia per species eorum, sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam, pag.61.col.2.lin.68
Deus ab homine puro per essentiam in hac vita mortali videri non potest, pag.62.col.1.lin.1
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus, scilicet causalia negatiua, & superiminentia, pag.64.col.1.lin.37
Dei cognitio perfectior habetur à nobis, per gratiam, quàm per notionem naturalem, pag.ead.lin.86
Dei cognitio per gratiam in hac vita naturali præfertur non ex parte modi, sed ex parte obiecti, pag.ead.col.2.lin.4
Deus ex creaturis à nobis nominari potest: non autem secundum quod est secundum se, pag.65.col.1.lin.4
Deus cùm dicimus est bonus, quis sensus sit, pag.66.col.2.lin.52
Deus est vnus re, & plures secundum rationem, dupliciter percipi potest, pag. 68.col.1.lin.48
Dei vnitas ex parte eius est eminens, ex parte verò intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia, pag.ead.lin.71
Deus an sit extra totum vniuersi ordinem: ita quòd creaturæ ad ipsum ordinentur, & non econuerso, pag.73.col.2.lin.23
Deus est nomen naturæ, quo ad id ad quod nomen impositum est: operationis verò quo ad id in quo impositum est, pag.74.col.2.lin.86
Deus apud S. Thom. est vnius tantum rationis formalis eleuatæ comprehendentis omnis, &c. pag.78.col.2.lin.38
Deus est scientia perfectissima, pag.79.co.1. lin.2
Deus seipsum per seipsum intelligit, pag.ead.col.2.lin.88
Deus seipsum perfectè comprehendit, pag.80.col.2.lin.penult.
Deum alia à se cognoscere necesse est, pag.81.col.2.lin.86
Deo alia cognoscuntur, non in seipsis: sed in ipso Deo, pag.82.col.2.lin.71
Deus quomodo alia videat, pag.83.col.1.lin.4
Deus per essentiam suam, & rationem cognoscendi, an cognoscat alia à se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito: positis per actum intelligendi diuini intellectus, pag.ead.lin.65
Deus cognoscit alia à se cognitione propria, pag.84.col.1.lin.65
Deus ad hoc vt in essentia intellecta, secundum proprias rationes omnium intelligat: quid requiratur, pag.81.col.1.lin.78
Deus non entium scientiam habet, pag.86.col.2.lin.52
Deus mala cognoscit, pag.77.col.1.lin.10
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat, pag.ead.col.2.lin.40
Deus contingentia futura cognoscit, pag.89.col.1.lin.1
Deus quomodo apud se omnium rerum rationes habeat, pagin.90.collum.1. lin.17
Deus vult se, & alia, pag.111.col.1.lin.17
Deus an non solum vult alia, sed vult omnia, quæ velle potest, pag.ead.col. 2.lin.15
Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia: nisi ex suppositione, pa. 112.col.1.lin.1
Deus amat omnia existentia, non tamen eo modo sicut nos, pagin.121.co.2. lin.15
Deus ex parte actus amandi, omnia æqualiter amat, pag.ead.lin.59
Deus magis meliora diligit, pag.ead.lin.84
Deus non est iustitia commutatiua, pag.122.col.1.lin.86
Deus quo pacto sub sua omnipotentia contineatur, pag.138.col.2.lin.71
Deus absque ordine sapientiæ, & iustitia suæ nihil operari potest, pag.148. col.1.lin.64
Deus potest alia facere, quàm quæ facit, pag.ead.col.2.lin.16
Deus an qualibet re à se facta aliam meliorem facere possit, pag.ead. lin.52
Deus quo pacto multa attribuantur, pag.152.col.2.lin.24
Deus quomodo quandoque pro essentia: & quandoque pro persona supponit, quandoque pro essentia tantum: quandoque pro tribus suppositis, pa. 185.col.1.lin.30
Deus non generat cùm dicitur, an detur intelligi, quod generatio diuinæ naturæ repugnet, pag.ead.col.2.lin.46
Deum esse ens per essentiam, quo pacto exponatur, pag.209.col.2.lin.5
Deus dupliciter sumi potest, absolutè scilicet, & vt primum agens, pag.212. col.1.lin.34
Deus solus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus ab æterno est, pagina 279.col. 1.lin.85
Deus non est primum quod à nobis cognoscitur, pag.401.col.1.lin.34
Deus omnia in nihilum redigere potest, pag.443.col.2.lin.38
Deus in omni operante operatur: sic quod ipse res proprias operationes habeat, pag.446.col.1.lin.81
Deus non potest facere contra rerum ordinem, vt à prima causa dependet, pag.447.col.2.lin.5
Deus potest facere præter rerum ordinem, prout ex qualibet secundarum causarum dependet, pag.ead.lin.24
Dies sex sufficienter numerantur, pag.316.col.1.lin.50
Differentia bifariam distinguitur, scilicet secundum rationem, & secundum rem, pag.19.col.1.lin.87

Universidad de Deusto Biblioteca

Differentia secundum rationem latitudinem habeat, pagina 26. colum. 1. lin. 12
Differentia tangens entia inquantum sunt, & non sunt, quæ sit, pag. 26. col. 2. lin. 77
Differentia qualis sit inter ly Deus, & ly homo in supponendo, pag. 185. col. 1. lin. 26
Differentia inter minus per se & per accidens qualis sit, pagina 226. colum. 1. lin. 30
Differentia assignata inter receptionem materiæ & intellectus quæ sit, pag. 231. colum. 2. lin. 16
Differentia inter consequentia formam, & consequentia materiam quò ad necessitatem contingentium à sancto doctore posita, an nulla sit, pag. 394. colum. 1. lin. 31.
Differentia quæ sit inter ea quæ fiunt à natura, & quæ fiunt ab arte, non quocunque, sed cooperante natura quæ sit, pag. 449. col. 2. lin. 85
Differentia inter intellectum & voluntatem quomodo saluari possit, pag. 476. col. 2. lin. 71
Differentia assignata inter cognoscentia, & non cognoscentia an vera sit, pag. 79. col. 1. lin. 52
Diffinitio processu compositiuo ministrante diuisione inuestigatur, pag. 44. colum. 2. lin. 12
Dilectio naturalis in beatis remanet, pag. 281. col. 2. lin. 30
Diligere dupliciter sumitur, scilicet notionaliter & essentialiter, pag. 180. colum. 1. lin. 18
Diligere sumendo essentialiter, pater & filius non diligunt se spiritu sancto, pag. ead. lin. 32
Diligere sumendo notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto, pag. ead. lin. 26
Distantia quadruplex, scilicet situalis, naturalis, suppositalis, virtualis, pag. 39. col. 2. lin. 72
Distantia multum dupliciter dicuntur, scilicet dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis, pag. 337. colum. 1. lin. 26
Distinctio omnis oportet quòd sit per aliquod intrinsecum: formam scilicet & materiam, pag. 191. col. 1. lin. 45
Distinctio contra res vnius ordinis causam & causatum, an congruenter à Dionysio posita sit, pag. 25. col. 1. lin. 31
Distinctio relatiua prima inter reales distinctiones ponitur, pag. 191. colum. 2. lin. 27
Distinctio sancti doctoris, quod dupliciter ordinetur aliquid ad alterum, actiue scilicet vel passiue, an sufficiens esse videatur, pagina 451. colum. 2. lin. 40
Distinctio intelligere animæ à sancto doctore in litera posita, videlicet, quod oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata: aut per conuersionem ad superiora an sufficiens sit, pagina 401. colum. 2. lin. 24
Distinctio minima est in diuinis, quoniam relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem res summa & simplicissima: & omnino indiuisa, pag. 199. colum. 1. lin. 61
Diuisio propria boni humani esse dicitur, pag. 30. col. 1. lin. 50
Diuisio propriè est boni in eo quod bonum, pag. ead. lin. 53
Diuisio an sit prior vnitate non simpliciter, sed secundum nostræ apprehensionis rationem, pag. 51. col. 2. lin. 5
Diuisio animalis in partem mouentem & in partem motam in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales nisi causaliter, in homine autem quando duplex motiuum habet, scilicet sensitiuum & intellectiuum, est diuisio in partes integrales quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo, pag. 314. colum. 2. lin. 47
Docens causat scientiam in addiscente, reducendo de potentia ad actum primum, pag. 412. col. 2. lin. 13
Dolor duplex esse dicitur, vt passio scilicet, & vt simplex actus voluntatis, pag. 282. col. 1. lin. 1
Dolor necessario est in dæmonibus, pag. ead. lin. 27
Dominium duplex vt distinguitur, scilicet contra seruitutem, & contra subiectionem quandocunque, pag. 427. col. 2. lin. 38
Dominium primo modo in statu innocentiæ non erat, pagina eadem, lin. 43
Dominium secundum in illo statu erat, pag. ead. lin. 46
Donum sapientiæ est in intellectu formaliter in voluntate autem causaliter, pag. 7. col. 1. lin. 95
Donum personaliter in diuinis sumptum est proprium nomen spiritussancti, pag. 181. col. 1. lin. 91
Donum an significet primò proprietatem personalem spiritussancti, vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud, pag. ead. col. 1. lin. 11
Donum in communi tria manifestè importat, s. rem donabilem, respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis, pag. ead. lin. 18
Donum supernaturale secundum Scotum, non est gratia gratum faciens, seu charitas, secus secundum sanctum doct. pag. 424. col. 2. lin. 25
Dubium motum super litera, an sanct. doct. circa declarationem rationis formalis obiecti in æquiuocationem inciderit, pag. 5. col. 1. lin. 28
Dubium motum super litera, an, s. omnia in sacra doctrina considerata in vna formali ratione conueniant, pag. ead. col. 2. lin. 57
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem: an, s. omnia in theologia considerentur sub ratione Dei, pag. 8. col. 2. lin. 50
Dubium motum super litera circa istam propositionem: tota scientia virtute in principijs continetur, an, s. doctrinæ sancti Tho. aduersari videatur, pag. 9. col. 1. lin. 32
Dubium motum super litera circa quandam conclusionem, an, s. sensus literalis multiplicari potest: nulla certitudo erit quis sensus ad literam intentus sit, quolibet proferente suam expositionem alterius interpretandum, pag. 12. col. lin. 0
Dubium motum super litera an, s. ista consequentia valeat: nulla veritas est: ergo verum est nullam veritatem esse, pag. 13. colum. 1. lin. 18
Dubium motum super litera, an, s. aliqua scientia probet suum subiectum esse. pag. 14. col. 1. lin. 70
Dubium motum super litera, an, s. doc. processus sophisticus videatur, quando sub hoc communi, scilicet se habere ad formam: descenditur determinate ad hoc speciale, scilicet esse formam, pag. 17. col. 2. lin. 73
Dubium motum super litera causam, scilicet indiuiduationis recipi in materia, vel non posse recipi in ea. pag. 30. col. 1. lin. 65
Dubium motum super litera pro quo supponit ly Deus, quando sanctus doctor quærit, vtrum Deus sit idem, quod sua essentia, pag. ead. colum. 2. lin. 61
Dubium motum super litera, an scilicet si sciamus, quod hæc propositio est vera, Deus est: ergo cognoscitur in se, quod Deus est: ita quod hoc est cognoscere esse quod in ipso Deo est, pag. 28. col. 1. lin. 50
Dubium motum super litera quomodo esse quandoque æquiuocè sumatur, pag. ead. col. 2. lin. 34
Dubium motum super litera, an, s. Deus sit in genere substantiæ reductiuè, pag. ead. lin. 87
Dubium motum super litera, quomodo Deus omnium rerum mensura dicatur, pag. 21. col. 1. lin. 31
Dubium motum in litera, an videlicet sanct. doc. sermo sit de ordine in causando & essendo & absolute, aut respectu huius & in hoc, pag. 22. colum. 2. lin. 91
Dubium motum super litera, circa quam consequentiam triplex perfectio soli Deo conuenit per suam essentiam: ergo esse perfectum esse bonum, &c. pag. 21. col. 2. lin. 65
Dubium motum in litera circa ordinem, art. 3. quæst. 4. pag. 24. colum. 2. lin. 26
Dubium motum super litera tam de finitate, quàm infinitate formæ, pag. 31. colum. 1. lin. 50
Dubium motum super litera ex proprijs ipsius diuinæ cognoscibilitatis, pag. 61. col. 1. lin. 49
Dubium motum super litera, an de ly distinctio quædam à sancto doc. facta locum habere possit, pag. 71. col. 1. lin. 2
Dubia tria mota super litera circa quasdam rationes à sancto doct. factas ordine relata, pag. 116. col. 2. lin. 90
Dubium Scoticum motum super litera, quomodo sumendo diligere notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto, pag. 180. col. 1. lin. 65
Dubium motum super litera circa quandam sancti doc. regulam, & quandam eius rationem, pag. 184. col. 1. lin. 60
Dubium motum super litera, an sanctus doc. intendat nouum modum ostendi, tanquàm disparatum à quatuor in litera numeratis, pag. 205. col. 2. lin. 57
Dubium motum super litera circa quandam causam in litera redditam, quæ non videtur esse causa, pag. ead. lin. 84
Dubium motum super litera, quomodo ex dictis sanct. doct. exclusiuè sequatur, scilicet quod secundum solam gratiam nouus sit cognoscendi modus, pag. ead. lin. 90
Dubium motum super litera circa rationem qua sanct. doc. vtitur contra Auicebron spiritualium pluralitatem ponentem, pag. 231. col. 1. lin. 65
Dubium motum super litera in materia angelorum super ly, differt quomodo scilicet capiatur, pag. 233. col. 1. lin. 1
Dubium motum super litera circa vitales operationes & non vitales, pag. 236. col. 2. lin. 5
Dubium motum super litera circa probationem secundæ particulæ conclusionis, quòd angelus non sit vbique, &c. pag. 240. col. 1. lin. 1
Dubium motum super litera de causa vniuersali componendi diuidendique particularis est, pag. 269. col. 2. lin. 4
Dubium motum super litera circa c. firmiter. de sum. tri. & fid. cath. cuius sanct. doct. non fuit recordatus, pag. 279. col. 2. lin. 50
Dubium motum super litera, videlicet, quod ex mereri & beatum esse non sequitur gratia perfecta & imperfecta simul, pag. 282. col. 2. lin. 84
Dubium motum super litera, nunquid quædam ratio sanct. doctor. fundata super illa propositione, quælibet alia voluntas non est sua regula, &c. sit efficax, pag. 286. col. 1. lin. 40
Dubium motum super litera, primo circa discursum ab angelo negatum, secundo circa eius apprehensionem, tertio circa radicem immobilitatis, quarto circa connaturalitatem, quinto circa immobilitatem apprehensionis, pag. 291. col. 2. lin. 1. vsque ad lin. 58
Dubium motum super litera circa illam propositionem, omnes potentiæ animæ ad animam solam comparantur, sicut ad principium, pag. 345. col. 2. lin. 22
Dubium motum super litera, circa id quod sanct. doc. supponit omne volitum aut amatur vt finis, aut ad finem, pag. 368. col. 1. lin. 18
Dubium motum super litera circa illam propositionem, quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius, pag. ead. col. 2. lin. 89
Dubium motum super litera circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem, pag. 369. col. 1. lin. 56
Dubium motum super litera, cur scilicet animi nostri motus in Deum reducitur, pag. 371. col. 1. lin. 65. Et quid doctor sanctus per primam motionem à Deo intelligat, Ibid. lin. 67
Dubium motum super litera circa particulam illius propositionis, natura rei materialis verè & perfectè cognosci non potest, nisi vt in particulari existens cognoscatur, pag. 381. col. 2. lin. 40
Dubium motum super litera circa illam propositionem, proprium obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili, &c. ergo intellectus ad hoc vt suum obiectum cognoscat: oportet vt conuertatur ad phantasmata, pag. ead. lin. 93
Dubium motum super litera, an sanct. doct. sibi contrarius sit, quando dicit, quod sensus exterior secundum solam mutationem ab obiecto operatur, &c. pag. 386. col. 1. lin. 42
Dubium motum super litera circa quandam responsionem qua euaditur, quòd voces non significent species intelligibiles, non tamen quin significent conceptiones, seu formationes, &c. pag. eadem. lin. 54
Dubium motum super litera circa rationem cuiusdam explanationis, an scilicet omnis actionis modus consequatur formam, quæ est actionis principium, pag. 185. col. 1. lin. 55
Dubium motum super litera circa rationem pro conclusione, quod intellectus non potest multa, &c. pag. ead. lin. 67
Dubium motum super litera circa conclusionem principaliter intentam, totumque articulum tertium, quæst. 86. an, s. totius labor otiosus esse videatur, & etiam per accidens, pag. 304. col. 1. lin. 45
Dubium motum super litera an scilicet intellectus in se sit actus quidam, & vnumquodque secundum quod in actu est cognoscibile sit, pag. 393. col. 1. lin. 21

Dubium

Dubium motum super litera, an sibi. s. d. sit contrarius in eo, quod dixerit, quod species intelligibiles sunt actu intelligibiles, & postea dixerit, quod habitum per actum cognoscimus, pag. 397. col. 2. lin. 95
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter angelum, & ipsum Deum, pag. 398. col. 2. lin. 48
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter imaginem, & vestigium, pag. 412. col. 2. lin. 9
Dubium motum super litera in eo quod. s. doct. dixerit. quod dominium super animalia homini naturale existit, pag. 426. col. 1. lin. 82
Dubium motum super litera circa probationem cuiusdam propositionis, scilicet an inconueniens sit, quod propter bonum multiplicationis humanæ peccatum necessarium existat, pag. 431. col. 1. lin. 2
Dubium motum super litera; an scilicet confirmati beati existant, vel econtra, pag. 433. col. 2. lin. 29
Dubium motum super litera, circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationem, & immediationem, pagina 439. colum. 1. lin. 87
Dubium motum super litera, quomodo omne agens directè secundum formam agat, pag. 441. col. 1. lin. 95
Dubium motum super litera circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas, & æquiuocas, vnde scilicet aut quantum valet hæc conclusio, si Sortes esset causa per se forma, in Platone esset causa suiipsius, pag. ead. col. 2. lin. 42
Dubium motum super litera, quomodo Deus contra ordinem suum facere possit, pag. 447. col. 2. lin. 81
Dubium motum super litera, circa primum miraculorum gradum, nunquid excedentia naturæ facultatem secundum facti substantiam primum locum miraculorum tenet, pag. 448. col. 2. lin. 18
Dubium motum super litera, quomodo virtus intellectualis inferioris angeli ex conuersione angeli superioris ad ipsum confortatur, pagin. 449. col. 2. lin. 87
Dubium motum super litera, super probatione voluntatis: an scilicet procedat de motione voluntatis ad actum proprium: vel de motione voluntatis ad actum extraneum, pag. 450. col. 2. lin. 23
Dubium motum super litera, super illa propositione: veritas est lumen intellectus, pag. 452. col. 2. lin. 35
Dubium motum super litera in eo quod. s. doct. dicit quod ad intellectus perfectionem spectat scire, pag. 451. col. 1. lin. 3
Dubium motum super litera, vtrum angelica custodia incipiat ab ortu in vtero, secundum animam rationalem, non à natiuitate extra vterum, pa. 469. col. 2. lin. 50
Dubium motum super litera circa tit. quæst. 114. vtrum. s. dæmones impugnent nos eo, quia responsio sancti doct. ad aliud tendere videtur, pagina 471. col. 1. lin. 36
Dubium motum super litera circa responsionem ar. 3. q. 115. an s. doct. s. actus à propositio diuertere videatur, cum primo proponit conditionalem de proportione qualitatum ad formas substantiales, deinde transit ad gradus causandi earundem, pag. 473. col. 1. lin. 60
Dubium motum super litera in eo quod sanct. doct. dicit: quod etiam generans inferius mouet ad speciem, vt instrumentum cœlestis corporis, pag. ead. lin. 85
Dubium motum super litera circa propositionem illam: posita causa necesse est sequi effectum, &c. pag. 478. col. 1. lin. 10
Dubium motum super litera, quo sanctus doctor arguitur de superfluitate pluries repetitæ propositionis causa posita, &c. pag. ead. lin. 70
Dubium duplex motum super litera alterum simpliciter: alterum autem ad hominem circa examen cuiusdam propositionis, scilicet omne quod est, &c. pag. ead. col. 2. lin. 3. & lin. 65
Dubium motum super litera cum sanct. doct. proposuit, quod naturalia, & humana ad diuinam referantur prouidentiam, neque nisi de humanis probauit, & per consequens diminutus esse videtur, pagina 480. colum. 2. lin. 88

E

Effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo, dupliciter contingit, pag. 30. col. 2. lin. 78
Effectus in actu, an & quo pacto causam in actu habeat, pag. 181. col. 1. lin. 62
Effectus dupliciter ad suam causam considerari potest: primò, scilicet, vt obiectum ad potentiam: secundo vt effectus ad causam, pagina 240. col. 1. lin. 83
Effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus, & vt adæquatus, pag. ead. col. 2. lin. 32
Elementorum mistio quomodo dicatur esse in misto, vbi etiam Auerrois ratio cum sancti doctoris impugnatione, pag. 334. col. 1. lin. 80
Elementa non actu, sed virtute secundum sanctum doct. in misto remanent, & quomodo secundum mentem. s. doct. & Sco. dupliciter elementa in misto remanere intelligitur, pag. 335. col. 2. lin. 1
Elementa in homine esse secundum substantiam cur. s. doctor dixerit, pag. 411. col. 1. lin. 92. & col. 2. lin. 12
Emanationes diuinæ, an per hoc distinguantur, quod vna est ab vno, altera verò à duobus, pag. 177. col. 1. lin. 4
Ens an prius sit secundum rationem, quàm bonum, pag. 28. col. 2. lin. 64
Ens an sit prius rationis ordine secundum se aut quo ad nos, pag. ead. lin. 86
Ens omne quo pacto per physicas disciplinas sensibile sit, pag. 2. col. 2. lin. 19
Ens omne inquantum ens est bonum, pag. 27. col. 1. lin. 81
Ens per vnum, & multa diuiditur, quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid, pag. 50. col. 2. lin. 67
Ens non est analogum Deo, & creaturis, secundum extrinsecam denominationem, pag. 70. col. 1. lin. 78
Enti cum nihil opponatur nisi non ens, quid ex hoc infertur, pag. 179. col. 1. lin. 48
Entia plura quo pacto necessaria esse dicantur, pag. 210. co. 1. lin. 50
Ens seu esse quomodo sumatur, pag. ead. lin. penult.
Ens inquantum ens an causam defectiuam habeat, pag. ead. col. 2. lin. 66
Ens esse in actu dupliciter contingit, pag. 303. col. 2. lin. 90
Entis nomine non importatur analogia secundum causam finalem; neque secundum causam efficientem: sed secundum causam materialem, pagina 344. col. 2. lin. 48
Entis ad nulla differentia sit ex parte obiecti, penes quam intellectiua vis diuersificari possit, & an sanctus doct. in hoc sibi contrarius videatur, pa. 357. col. 1. lin. 79
Enuntiabilia Deus scit, pag. 93. col. 1. lin. 4
Enuntiabilia Deus scit, non componendo, & diuidendo: sed per simplicem intelligentiam, pag. ead. lin. 12
Enuntiabile inter & rem quæ differentia sit, pag. ead. col. 2. lin. 58
Æqualitatem in diuinis personis ponere necesse est, pagina 200, colum. 2. lin. 78
Æqualitatis affirmatio quo pacto ex inæqualitatis negatione sequatur, pag. ead. lin. 87
Æqualitas in substantia fundata, quo pacto distinguatur à similitudine, & identitate secundum modum, pag. ead. lin. vlt.
Æqualitas diuinarum personarum, an sit relatio realis, & quomodo, pa. 201. col. 1. lin. 59
Æquiuoca an & quomodo in vniuocum in prædicationibus reducantur, pag. 70. col. 2. lin. 2
Errores Zabiorum, Almarianorum, Dauid de diuinando, pa. 22. col. 2. lin. 26
Error Scoti imponentis sancto doct. quod anima separata non intelligit per species conseruatas, quas hic accepit, pag. 406. col. 2. lin. 91
Esse in genere dupliciter dicitur, scilicet directè, & reductiuè, pag. 20. col. 2. lin. 76
Esse ad vitam tripliciter comparari potest, pag. 24. col. 2. lin. 37
Esse & principia compositionis sunt extra essentias omnium substantiarum formaliter, in Dei autem substantia omnia formaliter clauduntur, pagina 31. col. 2. lin. 54
Esse an à fieri, & conseruari dependeat, pag. 38. col. 1. lin. 91
Esse enim per se cuius effectus sit, pag. ead. col. 2. lin. 48
Esse in loco dupliciter dicitur, scilicet vt in re, & vt in loco, pagin. 40. col. 1. lin. 48
Esse vbique, & per se primò est proprium Deo, pag. 41. col. 1. lin. 54
Esse rerum generabilium, an tempore mensuretur, pag. 48. col. 1. lin. 91
Esse & fieri aliquid connaturale quid est, pag. 51. col. 1. lin. 93
Esse Dei quo pacto eius intelligere dicatur, pag. 82. col. 1. lin. 9
Esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per intellectum, pag. 86. col. 1. lin. 76
Esse an sit effectus posterior primæ, & vniuersalissimæ causæ quæ est Deus, producere esse absolute ad rationem creationis pertinet, cum creatio sit propriè actio solius Dei, pag. 215. col. 2. lin. 45
Esse alterius multis modis contingit, scilicet vt pars totius: vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ, & hoc etiam multipliciter, pagina 278. col. 2. lin. 5
Esse contingit dupliciter, scilicet positiuè vt in Deo: negatiuè vt in vniuersali, pag. 57. col. 1. lin. 79
Esse vnum, quod fit ab vna forma, quomodo secundum sanctum doct. verificetur, pag. 331. col. 2. lin. 88
Esse absolutè dupliciter dici potest: vno modo per abstractionem à simpliciter, secundum quid, alio modo per exclusionem, secundum quid, & inclusionem simpliciter, pag. 336. col. 2. lin. 9
Esse aliquid in aliquo dupliciter contingit, scilicet cognoscibiliter, & realiter, pag. 335. col. 1. lin. 16
Esse in particulari, dupliciter sumi potest: radicaliter, scilicet vel formaliter, pag. 382. col. 1. lin. 65
Esse de ratione alicuius, dupliciter contingit: vno modo, simpliciter, alio modo, vt modus intrinsecus, seu essentialis, pag. ead. lin. 67
Est dupliciter determinari potest: ex parte scilicet prædicati, & ex parte subiecti, pag. 9. col. 2. lin. 50
Essendi modi ex parte rei cognitæ quot sint, pag. 55. col. 2. lin. 70
Essentia quid significet, & quid etiam esse, pag. 19. col. 2. lin. 83
Essentia diuina quomodo constituat intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis, pag. 54. col. 2. lin. 89.
Essentia diuina, an sit vere forma intelligibilis naturalis, pag. 57. col. 2. lin. 28
Essentiam diuinam esse formam intellectus, & videre Deum, idem sunt, pag. ead. lin. 14
Essentia vna trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ, pag. 181. col. 2. lin. 61
Essentia diuina, an habeat rationem materiæ, & formæ subsistentis, pag. 196. col. 2. lin. 33
Essentia patris est in filio, & essentia patris est filius an idem sint, pagin. 203. col. 2. lin. 81
Essentiali appropriari personis conueniens fuit ad fidei manifestationem, pa. 187. col. 2. lin. 50
Essentialiter determinatum, secundum esse specificum an sit res determinabilis essentialiter per plura esse specifica, pag. 250. col. 1. lin. 50
Æternitas per tempus cognoscenda est, pag. 43. col. 2. lin. 51
Æternitatis ratio, quod in vniformitatis apprehensione consistat, quomodo exponatur, pag. ead. lin. 10
Æternitas Dei, an formaliter duratio sit, pag. 43. col. lin. 25
Æternitas verè & propriè est in solo Deo, pag. ead. col. 2. lin. 18
Æternitas participatiue in alijs inuenitur, pag. ead. lin. 27
Æternitatem inter & tempus per se primo differentia est per se esse totum simul, & huiusmodi, pag. 46. col. 1. lin. 11
Euitari primum, an æuo mensuretur, pag. 48. col. 1. lin. 19
Æuum medium est inter æternitatem, & tempus, pag. 46. col. 1. lin. 80
Æuum nihil aliud est, quàm æternitatis participatio, pag. 54. col. 1. lin. 4
Æuum an totum simul sit, pag. 48. col. 2. lin. 28
Exempla ponimus non quod ita sint, sed vt sentiant quæ addiscant, pagina 70. col. 1. lin. 76
Exemplar dupliciter Deo attribuitur, scilicet vel ratione substantiæ simpliciter, vel sic, & sic mutabilis, pag. 222. col. 2. lin. 11
Exemplar primum omnium rerum Deus est, pag. 211. co. 2. lin. 34

F

Falsitas simpliciter non est in rebus à Deo dependentibus: nisi forte in voluntarijs, pag. 103. col. 2. lin. 34
Falsitas secundum quid in rebus dupliciter existit, pag. ead. lin. 19
Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente, & diuidente, pag. 105. col. 1. lin. 91

 Falsitas est

Universidad de De... Bibliot...

Falsitas est in intellectu componente dupliciter, scilicet formaliter, & obiectiue, pag.ead.col.2.lin.23
Falsitas est in intellectu quod quid est per accidens, pag.ead.col.2.lin.37
Falsum quomodo acceptionem inadæquatum rei deponat, pag.100. col.2. lin.65
Falsum quomodo in intellectu angeli inueniri possit, si eius intellectio est simplex apprehensio, cui compositio, aut diuisio non admiscetur, pagina 270.col.2.lin.50
Fantasmatum conuersio nihil aliud significat, nisi vt phantasmate actualiter ad tale opus, pag.381.col.1.lin.21
Fati nomine causam quandam occultam, à qua nihil declinare potest intelligere videmur, pag.480.col.2.lin.1
Fatum poni potest pro prouidentia diuina omnia prædicante, & proloquente, pag.481.col.1.lin.36
Fati vocabulo sancti vti recusauerunt, propter malum errorem euitandum, pag.ead.lin.41
Fatum est in causis creatis, inquantum ad effectus producendos à Deo ordinatæ sunt, pag.ead.lin.56
Fatum nihil aliud est, quàm causa contingentium, secundum diuinæ prouidentiæ ordinem, pag.ead.lin.72
Fatum vt in causis secundarijs absolutè est mobile, vt à diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali, pag.481.col.1.lin.44
Fato non omnia subduntur, pag.482.col.1.lin.33
Fœcunditas non est omnis naturæ conditio, pag.149.col.1.lin.8
Fœcunditas in illa natura cui conuenit, eo modo inuenitur communicare se, quo inuenitur agere ad sui communicationem, pag.ead.lin.20
Fœlicitatis contemplatiuæ materiam, pag.143.co.1.lin.28
Fœlicitatis actiuæ materiam, pag.ead.lin.69
Fœminam necesse fieri fuit, pag.413.col.1.lin.91
Fœminæ etiam in statu innocentiæ natæ fuissent, pag.433.col.1.lin.1
Filius est alius à patre, pag.161.col.2.lin.35
Filius est genitus non de nihilo, sed de patris substantia, pag.196.col.2.lin.8
Filium necesse est esse coæternum patri, pag.202.col.1.lin.1
Filium necesse est esse æqualem patri in magnitudine ab æterno, pagin.203. col.1.lin.53
Filius est æqualis patri in potestate, pag.204.col.2.lin.61
Filio & spiritusancto conuenit inuisibiliter mitti, pag.206.col.2.lin.68
Filium & spiritumsanctum visibiliter mitti conueniens fuit, pagin.207.col. 2.lin.67
Finis supernaturalis, quare naturaliter nobis occultus sit, pag.2.col.lin.49
Finis duplex, scilicet finis rationis operandi, seu rei operatæ: & finis operantis, pag.7.col.1.lin.5
Finis duplex, scilicet intrinsecus, & extrinsecus, pag.ead.lin.31
Finis consecutio, quomodo distinguatur, pag.42.col.2.lin.37
Finitas & infinitas est duplex, pag.32.col.2.lin.vlt.
Finitas & infinitas perfectionis duplex, quædam, scilicet ex parte materiæ, quædam ex parte formæ, pag.33.col.1.lin.46
Forma si ratio agendi sit, necesse est, quod vnamquodque sicut se habet ad formam: ita se habeat ad rationem agendi, secus alio modo, pag.17.col.2. lin.51
Formæ naturales dicuntur substantiæ corporeæ denominatiuè à corporibus, quarum sunt formæ, pag.16.col.2.lin.3
Forma dupliciter capitur, scilicet absolutè, & secundum quid, pag.33.col.1. lin.64
Forma communis dupliciter contrahi potest, & à contrahente denominari, pag.173.col.2.lin.30
Formæ intensio, & remissio apud Sanctum Thomam, quo pacto sit ipsius essentiæ formæ, & non solum ipsius esse, pag.200.col.2.lin.91
Formæ quomodo esse per se conueniat, pag.233.col.2.lin.87
Formæ corporum non per se fiunt, pag.301.col.1.lin.24
Formæ corporum eo modo, quo fiunt ab agentibus corporalibus, vt à causis propinquis, à substantijs separatis, vt motoribus ad formas, à Deo autem, vt à causa prima, pag.ead.
Formæ corporales in prima rerum conditione à solo Deo productæ sint, pa. ead.lin.33
Formam fieri per transmutationem, & ipsam educi de potentia ad actum non differunt, pag.ead.col.2.lin.25
Forma absoluta quomodo sumatur, pag.322.col.2.lin.38
Formæ ad rationem, duo requiruntur: primo, quod forma sit principium formale illius cuius est forma, secundo, quod forma, & materia conueniant in vno numero esse quo compositum ex eis est, pag.325.col.1.lin.55
Formis pluribus compositum in via sancti doct. Quo constet ex vltima forma, & composito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu, & propria potentia, pag.331.col.2.lin.93
Formis diuersis quæ sumantur secundum sanctum doct. & quomodo adinuicem prædicentur, per accidens autem in secundo modo, &c. pagina 332. col.2.lin.55
Forma nulla in homine stabilis est, nisi anima intellectiua, pa.333.col.1.lin.16
Forma corporeitatis, seu mixtionis præter animam intellectiuam, an in composito esse dicatur, pag.334.col.1.lin.44
Formam propinquam esse materiæ, dupliciter contingit, vno modo, quò ad vnionem, alio modo, quò ad gradualem perfectionem, pag. ead.colum.2. lin.69
Formam vniri materiæ dispositæ, quadrupliciter intelligitur, pag.336.col.2. lin.76
Formarum genus triplex, pag.338.col.1.lin.85
Formam educi de potentia materiæ, secundum secretam mentem Peripateticorum quid sit, pag.410.col.1.lin.22
Formam per se causari, aut à causa respici, quid intelligatur, pag.441. col.2. lin.8
Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinam, & proprietates personales, & attributa, & reliqua, pag.146.col.1.lin.78
Fortuitum & casuale, quomodo relatiua sint, & quæ inter absoluta, & respectiua differentia sit, pag.126.col.1.lin.74
Fortuitum vel casuale est aliquid ad causas inferiores relatum, quod tamen relatum ad causas superiores per se intentum est, pag.480.col.2.lin.15
Fortuna & casu in rebus inferioribus quædam apparent, pag.ead.co.2.lin.12
Futura tam necessaria, quàm vt in pluribus, quàm in paucioribus, in seipsis à solo Deo cognoscuntur, pag.264.col.2.lin.88
Futura necessaria cognoscuntur in suis causis ab angelo per certitudinem, pag.ead.lin.83
Futura dupliciter, scilicet secundum seipsa, vel secundum eorum rationes, pag.194.col.2.lin.90
Futura vt sic intellectu, non nisi reflexè noscuntur, pag.ead.lin.92
Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientiæ de eis esse non possunt, pag.ead.lin.93
Futura dupliciter in seipsis, vel causis, & his vel necessarijs, vel vt in pluribus, pag.ead.lin.fin.
Futura in seipsis à solo Deo cognoscuntur, propter æternitatis intuitum, pa. 393.col.1.lin.1
Futura in causis necessarijs à nobis noscuntur, pag.ead.lin.2
Futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturam, plus & minus iuxta causarum inclinationem, pag.ead.lin.5

G

GEnera de Deo cognoscibilium principaliter duo sunt, demonstratiua scilicet, & per reuelationem cognoscibilia, pag.1.col.2.lin.8
Generis alicuius propria, dupliciter accipi possunt, scilicet secundum totum id quod sunt, & secundum rationem illius generis, pag. 15. col.2.lin.5
Genus pro genere logico sumitur, pag.20.col.1.lin.73
Genere in aliquo maximè tale est causa omnium aliorum, quæ illius generis sunt, pag.15.col.1.lin.93
Genere summum bonum quod sit, & quod simpliciter, pag.16. col.2. lin.48
Genus duplex ad fidem pertinentem, scilicet directè, & indirectè, pagin.166. col.2.lin.4
Genus actionis duplex, scilicet immanentis, & transeuntis, & alia multa de huiusmodi actionibus, pag.249.col.2.lin.67
Genus duplex perfectionis in Deo inuenitur, quædam sunt creaturis communicabiles: vt sapientia, bonitas: quædam incommunicabiles, vt infinitas, deitas, pag.256.col.2.lin.66
Genus in quo causæ dilectio naturalis, sit causa electiua, pa.276. co.2.li.fin.
Genera entium duo sunt, quædam ad hoc primo instituta, vt sint, quamuis forte secundario alia repræsentent, & hæc vocamus res: quædam verò ad hoc primo instituta sunt naturaliter: vt alia repræsentent, & hæc vocamus intentiones rerum, & species intelligibiles, seu sensibiles, pag.257.co.2.li.1
Genere causæ materialis reductio tripliciter fieri potest, pa.322.col.2.lin.80
Generis humani multiplicatio, an per se finis intentus sit, vel nullum agens multitudinem numeralem per se intendit, pag.431.col.2.lin.63
Generatio, distinctio, & comparatio, quæ sint, pag.145.col.2.lin.62
Generationis rationem, quo pacto verbi processio in diuinis habeat, pa. ead. lin.77
Generationis ratio, quo pacto ad diuinam processionem applicetur, pa. 146. col.1.lin.50
Generans omne, quo pacto sibi simile generet, pag.148.col.1.lin.19
Generationis de ratione sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & formæ vnitas: quæ communicatur, pag.177.col.2.lin.61
Generandi potentia diuinam naturam in recto significat, & paternitatem in obliquo, pag.198.col.1.lin.73
Generatiua potentia, quo pacto diuina natura esse dicatur, pa.ead. co.2.li.12
Generans inter & genitum duo inueniuntur, scilicet conuenientia, & distinctio, pag.199.col.1.lin.33
Generatio in genere operationum vitalium, cum non vitalibus communicatiuum, an & quo pacto à sancto doctore posita sit, pag.237.col.1.lin.4
Generatione prius esse imperfectius, quomodo intelligatur, pag.170. col. 2. lin.51
Generatio in statu innocentiæ per coitum, quo ad coniunctionem maris & fœminæ fuisset, non autem quo ad immoderatam concupiscentiam, pag. 432.col.lin.54
Geniti forma dupliciter, vno modo, vt similis formæ generantis, alio modo tacetur, pag.212.col.1.lin.fin.
Glossa propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam, pag.ead.lin.1
Graduentur ex quibus mouentia, scilicet sine forma, & executione, pa. 167. col.lin.24
Graduationes rerum quomodo fiant, pag.251.col.1.lin.22
Graduatio secundum causæ finalis ordinem, quomodo fieri possit, pag. 346. col.1.lin.55
Gradus ipsarum rerum in triplici differentia esse dicuntur, pagina 371.col.2. lin.56
Gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt, A. est per suam essentiam bonum, & A. est bonum per essentiam, pag.12.col.1.lin.52
Gratiæ nouitas à gratia distincta non est: tanquam gratia noua esse possit, sed ad ostendendum tempus, quando inuisibilis missio fit, pagina 207. col. 2. lin.22
Gratia quando pro gratuito dono sumatur, pag.281.col.lin.21
Gratia merentis, an sit necessariò imperfectior gratia fruentis, pag.282.col.2. lin.23
Gratuitum dicitur, quod naturæ non debetur, sed gratis datur, pa.281. col.2. lin.24
Gubernationis effectus principalis est vnus, generales sunt duo in particulari, nobis innumerabiles existunt, pag.281.co.1.lin.65
Gubernationi diuinæ omnes subduntur, pag.ead.col.2.lin.61
Gubernationi exiguntur duo, scilicet ratio, & executio, pa.419.col.2. lin.38
Gubernationis diuinæ, præter ordinem impossibile est quod aliquid contingat, pag.ead.col.2.lin.95
Gubernationi diuinæ in generali, nihil contrà nititur, sed in speciali, pagina 440.col.1.lin.82
Gubernat Deus omnia, quantum ad rationem immediatè, quantum ad executionem verò quædam mediantibus alijs, pag.419.col.1.lin.36

H

HAbere rationem causæ finalis non sumitur identicè, sed dupliciter, scilicet in actu exercito, & signato, pag.28.col.1.lin.87
Habitus voluntatis in via nobilior est habitu intellectus, secus tamen in patria, pag.170.col.2.lin.77

Habitus non per seipsum, sed per actum cognoscitur.
Habitus scientiæ, secundum quod est in intellectu in anima separata remanet, pag.197.col.2.lin.90
Hæresis ad rationem in se sufficit: quòd sit error in his, quæ fidei sunt, sed ad rationem hæretici formaliter vltra hoc pertinacia requiritur, pag.166. col. 2.lin.23
Hæreticus an Damascenus fuerit, pag.176.col.2.lin.92
Hypostasis diuina melius dicitur quod relationibus distinguatur, quàm per originem, pag.191.col.1.lin.92
Hierarchia in qualibet sunt diuersi ordines, pag.453.col.2.lin.1
Homo non naturaliter, sed obedientialiter in fœlicitatem ordinatur, pag.53. col.1.lin.96
Homines quosdam Deus reprobat, & quosdam prædestinat: vt sua bonitas repræsentetur, & per modum misericordiæ parsiliue, & per modum iustitiæ primitiue, pag.131.col.2.lin.99
Homo tactu cæteris animalibus præstat, pag.336.co.1.lin.14
Homines inter meliorem habens tactum est melioris ingenij, pag.131. col.2. lin.16
Homo est liberi arbitrij, pag.373.col.2.lin.53
Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ, id est, terra aqua commista, pag.411.col.3.lin.12
Hominis corpus fuit à Deo immediatè formatum, pag.ead.col.1.lin.44
Hominis in productione scriptura speciali loquendi modo vtitur, pag. 41?. col.1.lin.49
Homine est imago Dei imperfecta, pag.415.col.2.lin.21
Homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis, secundum mentem, secundum verò alias eius partes per modum vestigij, pagin.418.collum.1. lin.74
Homo primus non vidit Deum per essentiam: secundum communem statum illius vitæ, pag.421.col.1.lin.15
Homo primus cognoscebat Deum altiore cognitione, quàm nos media, scilicet inter cognitionem patriæ, & huius exilij, pag.ead.lin.70
Homo primus angelos per essentiam videre non potuit, pag. ead. collum. 2. lin.52
Homo primus habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis, quàm nos, pag.422.col.1.lin.78
Homo primus omnium naturaliter scibilium scientiam habebat, supernaturalium verò quantum ad vitæ regimen opus erat, neutra autem nesciebat, pag.ead.lin.94
Homo primus nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum, quàm nescitorum, pag.423.col.1.lin.86
Homo primus in gratia creatus fuit, pag.424.col.1.lin.58
Homo in statu innocentiæ omnes virtutes aliqualiter habuit, pag. 425. col. 2.lin.1
Hominis primi opera ex parte gratiæ efficatiora erant, pag.426. col.1. lin.16
Hominis primi opera erant efficaciora ad meritum ex quantitate operis absolute, pag.ead.lin.30
Hominis primi opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum, pag.ead.lin.50
Homo non dominabatur angelis: sed animalibus imperando: plantis verò, & inanimatis vtendo, absque tamen impedimento, pag.427.col.1.lin.7
Homines inter necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse, pag.ead.lin.77
Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiuè: non autem formaliter, pag.428.col.1.lin.14
Homo fuissent nati cum iustitia, pag.433.col.1.lin.23
Homo extra paradisum factus: & deinde in eo positus est, transferendus post vitam animalem in cœlum, pag.436.col.1.lin.19
Homines non possunt assumi ad ordines angelorum, quo ad naturæ gradum, pag.419.col.1.lin.33
Homines indifferenter ad angelorum ordines assumuntur, pag.ead.lin.71
Homines per angelos illuminantur, pag.465.co.1.lin.30
Homines ab angelis custodiri necesse est, pag.467.col.2.lin.31
Hominibus singulis singuli angeli ad custodiam deputantur, pagina 468.co. 1.lin.7
Hominum custodia est duplex, particularis, scilicet, & vniuersalis, pag. ead. lin.84
Hominum custodia particularis ad infimum ordinem angelorum, tantum pertinet, pag.ead.lin.29
Hominum custodia vniuersalis, secundum diuersos ordines multiplicatur, pag.ead.col.2.lin.7
Homo duplicem statum habet, scilicet viæ, & termini, pag.469.col.2.lin.8
Homines omnes in statu viæ angelos custodes habent, pag.ead.lin.7
Hominem suum angelus custos, nunquam totaliter dimittit, pag.ead.lin.75
Homines in termino non habebunt custodes, sed congregantes, aut punientes socios, pag.469.col.2.lin.21
Hominum peccata omnia indirectè à dæmone causantur, pagin. 472. col.1. lin.10
Hominum omnia peccata directè à dæmone non causantur, pag. ead. lin.22
Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui, pag. 482. col.2.lin.14
Humani actus dicuntur, qui sunt proprij homini in eo quod homo, in quibus à brutis differt, sunt actus intellectus, & voluntatis, tam eliciti, quam imperati, pag.476.col.1.lin.67
Humanum corpus Deus instituit in optima dispositione, secundum conuenientiam ad animam rationalem, & eius opera, pag.412.co.1.lin.72
Humidum radicale quonam modo à nutrimentali distinguatur, pagina 451. col.2.lin.81

I

IDea inuenitur entis vnius, & boni: ita quod illa est Deus, pag.32. col.2. lin.95
Idea boni quo pacto Aristoteles cum Platone conueniat, pag.ead. col.2. lin.3
Idea vnius & boni omnia bona denominantur, pag.ead.lin.25
Ideæ an ipsa diuina essentia existant, vt est obiectiua rerum ratio, & quomodo ipsæ cum ratione se habeant, & alia multa de ideis, pag.90.col.2.lin.15
Ideas in mente diuina ponere necesse est, pag.95.col.1.lin.76
Idea significat formam rei alicuius præter rem ipsam existentem, pag. ead. lin.71
Idea an ponatur vt exemplar: vel vt principium essendi, pag.ead.lin.91
Idea an sit essentia diuina, pag.ead.col.2.lin.23
Idea quomodo ad esse se habeat, & quid esse obiectum sit, pag.95. collum.2. lin.62
Ideas plures ponere necesse est, pag.96.col.2.lin.3
Idea significat essentiam diuinam exemplariter mutabilem, pagina 97.col.1. lin.91
Ideas tam in artificibus, quàm in Deo dupliciter intelligi contingit, pa. ead. col.2.lin.16
Ideæ respectus quis & quomodo intelligatur, pag.ead.lin.58
Idea secundum quod est omnium exemplar: quæ à Deo secundum quodcunque tempus fuerunt, pag.97.col.2.lin.83
Idea vt ratio est omnium factibilium, & cognoscibilium, secundum proprias rationes, tam speculatiua, quàm practica, pag.ead.lin.85
Idea vt ratio respondens causæ primæ est idea corporis, quod est genus in prædicamento substantiæ, pag.ead.lin.96
Identitas extremorum inter se, an talis qualis est eorum in tertio, pagin. 132. col.2.lin.69
Imaginis conditiones, quæ & vnde oriantur, pag.173.col.1.lin.8
Imago in diuinis nomen personale est, pag.ead.lin.44
Imago est nomen proprium filij, pag.ead.lin.59
Imago trinitatis in creaturis rationabilibus existit, pag.218.col.1.lin.56
Imago creationis in omnibus hominibus existit recreationis in iustis tantum similitudinis autem solum in beatis, pag.417. col.1.lin.46
Imago naturæ personarum imaginem non excludit, sed potius illam infert, pag.ead.col.2.lin.36
Imago trinitatis in mente primo attenditur, secundum actum verbi, & amoris: secundario autem & ex consequenti, secundum potentias: & præcipuè habitus, pag.419.co.2.lin.8
Imago trinitatis attenditur in anima, secundum quod fertur, aut nata est in Deum ferri notitia, & amore, ibid.lin.81
Immutabile quomodo impropriè sumatur, & quomodo propriè, pa.42.col. 1.lin.54
In, quid denotare habeat: cùm dicitur lapis videtur in Deo, pag. 85. col. 2. lin.25
Inclinatio naturalis, & natura quomodo sumatur, pag.275.col.1.lin.50
Indiuiduum quare indiuiduum dicatur, pag.18.col.1.lin.67
Indiuiduum substantiæ cum quibus conueniat, pag.133.col.2.lin.93
Indiuiduationis causa an in materia recipiatur, vel non recipiatur, pagin.133 col.1.lin.67
Indiuisibile actu, tam secundum continuitatem, quàm secundum diffinitionem est prius notum opposita diuisione, pag.391.col.1.lin.55
Indiuisibile omnino, scilicet actu, & potentia est posterius naturaliter diuisibili, pag.ead.lin.28
Infallibilitas diuina, quo pacto cum causa libera saluetur, pagina 127. col.2. lin.18
Infinitum per essentiam quid significare habeat, pag.34.co.1. lin.2
Infinitum secundum essentiam ab infinito, secundum quantitatem in quo differat, ibid.
Infinita Deus an cognoscat, pag.23.col.1.lin.52
Infinitorum an scientia visionis sit, ibid.lin.61
Infinita propter quid Deus absolute nouit, & propter quid scientia visionis caritat, ibid.lin.82
Ingenitum esse est patris proprium, pag.168.col.2.lin.92
Ingenitum cum constet ex in, & genitum vtrumque multiplex esse dicitur, pag.169.col.1.lin.23
Ingenitæ duæ personæ, quare in diuinis esse non possint, ibid.lin.70
Innocentiæ in statu an defectus aliquis fuerit, pag.429.col.2.lin.80
Innocentiæ in statu ad generis humani multiplicationem generatio fuisset, pag.430.col.1.lin.78
Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit, pa. 117.col.1.lin.75
Intellectus creatus non humanus, an possit absolutè: siue per potentiam in alio, siue in se videre per essentiam, id est, intelligere quidditatem, ita vt complere determinare sciat quæstionem quid est de Deo, pagina 52.col.1. lin.17
Intellectus creatus an Dei essentiam videre possit, & quorum hæc opinio fuerit, pag.53.col.1.lin.3
Intellectus creatus an naturaliter Deum videre desideret, ibid.lin.88
Intellectus aliquis creatus est impossibile, quod per sua naturalia essentiam Dei videat, pag.55.col.2.lin.47
Intellectus creatus ad diuinam visionem lumine creato eget, pagin.57.col.1. lin.69
Intellectus creati augmentum ad videndum Deum, an sit extra totum ordinem connaturalium ad videndum Deum, pag.ead.col.2.lin.60
Intellectu cuicunque creato impossibile est Deum comprehendere, pag. 59. col.1.lin.72
Intellectus nullus creatus in Deo omnia videri potest, sed iuxta Deum videndi motum plura, vel pauciora, pag.19.col.2.lin.13
Intellectus conceptus an aliud sit ab ipsa actuali intellectione, pag.143. col. 2.lin.88
Intellectus à voluntate in quo actu differat, pag.147.col.2.lin.75
Intellectus agens possibilis, nunquid in angelis esse dicatur, pag.252. col.2. lin.4
Intellectus noster quotupliciter considerari possit, pag.198.col.2.lin.39
Intellectus angelici species, propter sui excellentiam, an sit ratio seu similitudo multorum distincta, quemadmodum essentia diuina est ratio omnium, pag.217.col.1.lin.72
Intellectui an accidat ab obiecto moueri, pag.258.col.2.lin.58
Intellectus angelicus, an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat, pag. 265.col.2.lin.59
Intellectui angelico falsitas per se esse non potest, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia, pag.270.col.1.lin.26
Intellectus & voluntas, an & quomodo ad omnem veritatem determinatæ sint, pag.274.col.1.lin.23
Intellectus solus an & quomodo ad vnum determinatus sit, pag.276.col.2. lin.95

Universidad de Deusto Biblioteca

Intellectum esse determinatum ad vnum tripliciter contingit: vno modo in actu primo, alio modo in secundo, tertio modo in particulari obiecto, pag. ead. lin. penult.
Intellectus an voluntatis respectu motor sufficiens existat, & quomodo mobile tali motori proportionari oporteat, pag.295.col.2.lin.83
Intellectus immobilitas quomodo sit cum voluntatis mobilitate, pag. ead. lin.94
Intellectus an semper esse apprehendat, pag.323.col.2.lin.83
Intellectu & homine quomodo vnio fiat, & quid vnio illa operetur, pagina 326.col.1.lin.1
Intellectus ab anima an realiter secundum Tho. distinguatur, vel secundum Scotum formaliter, pag.327.col.1.lin.97
Intellectus an essentia animæ abstractior sit, pag.ead.col.2.lin.65
Intellectum quo intelligimus esse vnum in omnibus est impossibile, pagina 329.col.2.lin.5
Intellectus de vnitate quemadmodum Auerroistæ inter se dissentiunt, Ibid. lin.72
Intellectus in solo Deo est substantia: in reliquis est potentia, pag.349. col. 2.lin.31
Intellectus noster est potentia passiua, pag.350.col.1.lin.3
Intellectus an sit potentia passiua, vel sit potentia pure passiua, pag. 350. col. 2.lin.pen.
Intellectum agentem ponere necesse est, pag.351.col.2.lin.73
Intellectui agenti duo opera attribui possunt, vnum est facere intelligibilia, in potentia esse intelligibilia in actu, alterum vero illuminare intellectum possibilem, Ibid.lin.63
Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas, pag. 388. col. 2.lin.49
Intellectus agens, secundum Durandum, & Gofredum, an de necessitate ponatur, pag.352.col.2.lin 91
Intellectus agens, de quo Philosophus loquitur: est aliquid animæ nostræ, pag.354.col.1.lin.94
Intellectum agentem quidam Deum gloriosum intelligunt, qui verissimè est intellectus simpliciter, & summe agens: sed extra propria quæ nobis inquirimus, Ibid.lin.vlt.
Intellectus agens si sit substantia separata est vnus numero, si aliquid animæ multiplicatur cum ea, pag.355.col.1.lin 55
Intellectus ex hoc, quod reflexè respicit singularia an in eo memoria insit, pag.356.col.1.lin.94
Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ, pagina 357.col.2. lin.83
Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia à potentia, sed sicut actus à potentia, pag.359.col.1.lin.84
Intellectus speculatiuus, & practicus non sunt diuersæ potentiæ, pagin.ead. col.2.lin.31
Intellectus mouet voluntatem finaliter, pag.370.col.2.lin.19
Intellectus coniunctus corpori possibili non potest intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata, pa.381.col.1.li.37
Intellectus noster an singulare per seipsum cognoscat, Ibid.col.2.lin.19
Intellectus iudicium ligato sensu impeditur, pag.383.col.1.lin.93
Intellectus iudicium cur ligato sensu fallatur, pag.ead.col.2.lin.26
Intellectus noster intelligit materialia à phantasmatibus abstrahendo, pagin. 384.col.1.lin.22
Intellectus agentis illuminatio super phantasmata an aliquid positiuum in eis ponat, Ibid.col.2.lin.12
Intellectus non potest multa per modum multorum intelligere, pagin. 387. col.2.lin.fi.
Intellectus non intelligit componendo, & diuidendo, pagin.388.collum.2. lin.95
Intellectus circa quod quid est non fallitur, nisi per accidens, pag. 389. col. 2.lin.8
Intellectus circa ea, quæ circundant quidditatem falli potest componendo, diuidendo, vel ratiocinando, Ibid.lin.11
Intellectus non potest directè, & primo cognoscere singulare materiale, pag. 391.col.2.lin.13
Intellectus non potest intelligere singulare indirectè, Ibid.lin.32
Intellectus noster an possit intelligere singulare in actu recto, vel reflexo, pa. 392.col.1.lin.66
Intellectus noster nec in actu, nec in habitu infinita intelligere potest, sed in potentia tantum, Ibid.col.2.lin.72
Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium, quæ à materia abstrahuntur, & eis mediantibus possibilis intellectus intelligit, pag.396. col.2.lin. 88.& de intellectu possibili, Ibid.lin.90
Intellectus agens cum vt quoddam lumen ponatur: dupliciter aliquid illuminare dicitur: vno modo vt in se lux quædam sit, & ex eo lumen diffusum maneat: alio modo, vt in se lux non sit, sed naturam actumque luminis tantum habeat, scilicet esse quo alia videntur, pagina 397.collum.2. lin.2
Intellectu primum quod intelligitur, est ipsum intelligere, pagin.398.col.1. lin.62
Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit, vno modo immediate, aspiciendo repræsentatum per illam speciem: alio modo immediatè aspiciendo ipsam speciem, pag.405.col.1.lin.26
Intellectus an ex inferiori aliquo semper decipiatur, pag.423.col.2.lin.42
Intellectum creatum Deus vtroque modo mouet, scilicet dando virtutem: & dando speciem intelligibilem, pag.445.col.1.lin.35
Intellectiuum principium necesse est esse hominis formam substãtialem, pa. 325.col.1.lin.90
Intellectiuus appetitus an feratur in res singulares, secundum aliquam rationem vniuersalium: sicut cum appetit aliquid, quia est bonum, pa.362. col.2.lin.penult.
Intellectualitas est vltima, & summa natura in vniuerso, pag.233.co.1.lin.92
Intelligere Dei est eius substantia, pag.21.col.1.lin.47
Intelligere quo pacto in intelligente maneat, Ibid.lin.86
Intelligere quo pacto speciem intelligibilem consequatur, Ibid.lin.91
Intelligere an fit ab anima, & an intellectus concurrat merè passiue, & obiectum actiue, pag.326.col.2.lin.82
Intelligat quo pacto homo per animam, vt supergreditur, id est, ipsam materiam non informet, pag.328.col.1.lin.9
Intelligere an sit causaliter pati, pag.350.col.2.lin.24
Intelligere an pati formaliter sit, Ibid.lin.95
Intelligere multa vt multa, & per multas species, & per modum vnius, & vnam speciem, an idem dictu sit, pag.388.col.1.lin.33
Intelligere nostrum si in actu intelligere sit, cur non statum positum in intellectu intelligitur, pag.398.col.lin.87
Intelligere per conuersionem ad superiora, nunquid ipsi animæ præter naturale sit, pag.403.col.1.lin.29
Intelligere nec actio cuiusque creaturæ est eius substantia, pag.24.6.col.2. lin.43
Intelligere per species vniuersales, quid sit, & quotupliciter contingat, pag. 256.col.1.lin.80
Intelligere non solum est perfectio simpliciter, sed etiam intelligere omnia per vnum, pag.256.col.2.lin.76
Intelligendi modus per conuersionem ad superiora, quo pacto nobilior esse dicatur: positiue scilicet aut permissiue, pag.403.col.2.lin.66
Intelligibile dupliciter sumitur, pag.82.col.2.lin.19
Intelligibilis per seipsum conditiones, pag.258.col.1.lin.51
Intelligere ad hoc quod aliquid in actu sit, quæ requirantur, Ibid. li.62
Intelligibile in actu, quod est effectus intellectus agentis, an priusquam species intelligibilis fit, pag.385.col.1.lin.58
Intelligibile an communiter pro omni re materiali sumatur, & tunc primum est qua re re, an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium, id est, sub hoc genere: quod intelligibile vocatur: secundum vero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, id est, entium materialium, pag.396.col.1.lin.1
Instans secundum an sit mora indiuisibilis in se; seu instantanea, pagin.293. col.2.lin.42
Intentionale & cognoscitiuum, quomodo distinguantur, pagina 257.col.2. lin.37
Inuidia in angelo, nunquid non aliter potuit esse, nisi affectata excellentia singularis, pag.287.col.1.lin.40
Irascibilis concupiscibilis dupliciter sumi possunt: vno modo, vt sunt passiones: seu potentiæ sensitiuæ, alio modo, vt absolute significant vim, seu appetitum iræ, pag.274.col.2.lin.3
Irascibilis & concupiscibilis, superiori parti obediunt, pagin.364.collum.2. lin.39
Iustitia commutatiua an in Deo sit, pag.122.col.2.lin.15
Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur, pag.123.col.2.lin.16

L

Lapidis natura cum non inueniatur: nisi in hoc, vel illo lapide existens, & scientia de rebus existat: oportet scientiam terminari ad lapideitatem in hoc existentem, pag.331.col.1.lin.46
Latitudo insinuata in nominum communicabilitate qua nam sit, pa. 75.col.2.lin.53
Liber vitæ in Deo est notitia firma: ac significatiua prædestinatorum, pagin. 135.col.2.lin.13
Liber vitæ propriè gloriæ vitam respicit, pag.136.col.1.lin.3
Libro vitæ secundum rei veritatem nullus deletur, Ibid.lin.33
Libro vitæ secundum hominum opinionem aliqui delentur, Ibid.lin.55
Libro vitæ deleri, vel non deleri non solum ad opinionem hominum referendum est, sed est etiam quantum ad rem, pag.136.col.1.lin.76
Liber vitæ an & quo pacto ad omnes in vitam æternam ordinatos extendatur, Ibid.lin.84
Libertatis prima radix ratio esse dicitur: ita quod ex hoc primo aliqua libertas insit, pag.373.col.1.lin.43
Libertas an primo in voluntate sit, & in voluntate primo formaliter: in ratione autem radicaliter, & quomodo Scoti motiuum solui possit, Ib.li.57
Liberum dupliciter dicitur, scilicet quo ad exercitium: vel quo ad actus specificationem, & eodem modo operatio, pag.375.col.1.lin.74
Liberum arbitrium est potentia, pag.373.col.2.lin.85
Liberi arbitrij rationi an naturalitas repugnet, & sic quod esse naturalis dicatur, pag.374.col.1.lin.22
Liberum arbitrium an ponatur habitus naturalis, & potentia naturalis, Ibi. lin.26
Liberum arbitrium potentia appetitiua est, Ibid.col.2.lin.69
Liberum arbitrium, & voluntas non sunt duæ, sed vna potentia, pag.375. co. 1.lin.17
Lignum vitæ an virtutis specificæ, & immortalitatis conseruatiuum erat, pa. 429.co.2.lin.53
Lignum vitæ mortalitatem quodammodò causabat, non simpliciter, Ibid. lin.2
Litera vna scriptura scripturæ non inconuenit, secundum sensum literalem plures esse sensus, pag.12.col.lin.1
Loca inter duo quælibet diuisibilia esse infinita loca media, quonam modo verum sit, pag.244.col.1.lin.69
Locum replere dicitur, scilicet formaliter, & effectiuè, pag.40.col.1.lin.69
Localis distantia an impediat cognitionem tam angeli, quàm animæ separatæ, q.266.col.1.lin.60
Loqui de ratione humana aliud est, & aliud loqui de propositionibus notis naturæ humanæ, pag.10.col.2.lin.67
Loqui possunt angeli inferiores superioribus, pag.452.lin.4
Locutio aliqua est angelis, pag.451.col.1.lin.40
Locutio non fit per angelum Deo: ordinando conceptum respectu Dei actiue, pag.453.col.2.lin.70
Locutio fit per angelum Deo ordinando conceptum suum respectu Dei passiue, Ibid.lin.74
Locutionem vnius angeli, & alium non omnes percipiunt, pag.454.col.2 lin.22
Locutus an & quomodo Deus ad angelos fuerit, & de qua locutione intelligatur, pag.453.col.2.lin.31
Lumen diuinæ reuelationis ad aliquam scientiam dupliciter comparari potest, pag.1.col.2.lin.35
Lumen intentionale an sit habere, pag.306.col.1.lin.43
Lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia non se habet, vt ratio intelligendi, sed vt intellectum confortando efficaciam præstans, pag.443.col.1.lin.76

Lux non est corpus, pag.306.col.1.lin.8
Lux est qualitas actiua consequens substantiam corporis ex se lucentis, Ibi. col.2.lin.65
Lux, an pro luce spirituali vel corporali supponat, pag.307.col.2.lin.30

M

Magnitudo si infinita esset, an essentiam infinitam haberet, pag.34. col.1.lin.88
Malum culpæ Deus nullo modo vult: tamen vult per accidens malum naturalis defectus, & malum pœnæ, pag.118.col.2.li.59
Malum culpæ an & quomodo bono diuino priuat, pag.119.col.1.lin.8
Mala culpæ quo pacto sint à Deo permissa propter vniuersi confectionem, pag.118.col.2. lin.57
Malum quo pacto sit quædam absentia boni, pag.224.col.1.lin.22
Malum inuenitur in rebus, sicut & corruptio, Ibid.col.2.lin.1
Malum est in bono vt in subiecto, pag.225.col.1.lin.29
Malum totaliter bonum consumere non potest, Ibid.lin.88
Malum omne in rebus voluntarijs, est pœna vel culpa, pag.220.col.1.lin.49
Malum non habet causam formalem, pag.227.col.1.lin.10
Malum habet causam efficientem, non per se, sed per accidens, Ibid.lin.19
Malum non habet causam finalem, pag.227.col.1.lin.13
Malum actionis, & malum rei diuersimode causantur, Ibid.lin.23
Malum rerum aliquarum reducitur in Deum, sicut in causam, pag.228.col. lin.74
Malum vnum summum primum principium omnium malorum non datur, sicut econtrà datur vnum summum bonum, pa.229. col.1.lin.1
Malum actionis non reducitur in Deum, sicut in causam, pagina 228. col. 1. lin.63
Malum culpæ quomodò opponitur proprio bono increato, non vt in nobis: sed vt in seipso, pag.229.col.1.lin.88
Malum actionis quando dicitur, quod non reducitur in Deum: an intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis, an tantum in voluntarijs, pagin. 228.col.2.lin.7
Manifestare aliquod ignotum dupliciter contingit: vno modo per simplicem præsentationem obiecti: alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis, pag.449.col.1.lin.47
Mathematica cur primis bonitate bona non sint, pag.27.col.2.lin.2
Mathematica dupliciter sumi possunt, scilicet absolute, & sub abstractionis modo, pag.27.co.2.lin.28
Mathematica formaliter loquendo cum non sint nec actu, nec potentia, & tamen rationem entis habeant: cum ens non dicitur, nisi de eo quod est in actu, vel potentia: quomodo ista duo simul stant, pagina 28. collum.1. lin.59
Mathematica an ideo à fine abstrahant: quoniam abstrahunt à materia, & motu, pag.27.col.2.lin.5
Materiæ nomine quid veniat, pagina 199.col.2.lin.13.& pag.199. collum.2. lin.4
Materia quomodo per formam contrahatur sicut substantia, pag.199. col. 2. lin.5
Materiæ informitas an præcessit duratione eius formationem: aut distractionem, sed natura tantum, pag.301.col.2.lin.93.& pag.302.col.1.lin.57
Materia corruptibilium, & incorruptibilium non est vna, pag.302.co.2.lin.7
Materia secundum id quod est in potentia ad formam, an sit in potentia ad omnes formas, quibus communis est, Ibid.lin.16
Materia an in cœlo esse dicatur, & an alterius rationis existat, pag.303.col.1. lin.33
Materia cœli an sit simplex substantia corporea, Ibid.co.2.lin.72
Materiæ vocabulum an sancto Doctori defecerit: ex hoc quod dixit: quod nomine corporis pars rei materialis intelligitur, pag.319.co.1.lin.54
Materia prima quo pacto sit prima in potentia ad esse substantiale primitate intentionis vel executionis, pag.316.co.1.li.73
Materiam ad formam Deus immediate mouere potest, pag.444.col.2.lin.in text.53
Materia corporalis non obedit angelis immediatè ad transformationem formalem, pag.462.co.1.lin.15
Materia in prima indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata an ad certam quantitatem, secundum se extendatur, quamuis nobis incertam, pag.459.co.2.lin.61
Materia in qua anima habet esse perfectum dupliciter deperdi potest: vno modo per partium variationem: alio modo inquantum: perfecta animam participat, pag.491.co.1.lin.88
Materiam esse in Deo est impossibile, pag.17.co.1.lin.90
Maxime esse tale in aliquo genere aliud est, & aliud est esse primam, seu perfectissimam speciem alicuius generis, pag.11.co.1.lin.9
Maxima quædam propositio de forma assumpta à sancto doctore, quo pacto vera sit, pag.17.col.1.lin.95
Mediatio an attendatur penes carere innouatione, & veteratione, & tamen prius, & posterius habeat quatenus in primo cum æternitate conueniunt, & in secundo cum tempore, pag.46.col.1.lin.95
Memoria significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorum, vt præterita sunt, pag.355.co.1.lin.71
Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili, pagin.356. co.2.lin.90
Mensuræ durationis secundum Scot. quot sint, pag.47.co.1.lin.30
Metaphoris quomodo vti Theologi dicantur, pag.11.co.1.lin.1
Metaphoris quomodo sacra doctrina vtatur propter necessitatem, & vtilitatem, Ibid.lin.32
Minimum in homogeneis substantijs potens per se existere an detur, pag.35. co.1.lin.21
Miracula dicuntur omnia, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, pagin. 448.col.1.lin.53
Miraculum vnum est maius alio, Ibid.lin.81
Miracula propriè dæmones facere non possunt, pag.472.co.1.lin.69
Miraculis dæmones large seducere possunt, Ibid.lin.74
Misericordia maximè est in Deo, non secundum passionis affectum: sed secundum effectum, pag.121.col.2.lin.69
Misericordiam & iustitiam in quolibet Dei opere inuenire oportet, pa.124. col.1.lin.14
Missio quo pacto in visibilem, & inuisibilem distinguatur, pagina 205.col.1. lin.93
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens, sicut processio missi, &c. pag.208.col.1.lin.37
Mobile aliquod an detur, quod non mouebitur ad aliquid determinatum, & vltimum, pag.281.col.1.lin.21
Modus, species, & ordo, quid sint: & quomodo ipsis doctor sanctus vtatur, pag.29.col.2.lin.5
Modus in bono substantiali angelorum quomodo saluetur, Ibid.lin.penul.
Modus subsistendi vltra naturam specificam indiuiduis conueniat substantia, pag.154.co.2.lin.59
Modus quo res naturalis perficitur, an causetur ex naturali modo essendi eiusdem, pag.155.col.1.lin.71
Modus essendi peccati in aliquo dupliciter contingit, aut scilicet secundum reatum: aut secundum affectum, pa.286.col.2.li.2
Mouere dupliciter dicitur, scilicet finaliter, & effectiuè, pag.370.co.2.lin.19
Motus quilibet sicut habet proprium prius, & posterius in seipso: ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & cõsequenter proprium tempus, q.42.col.2.lin.95
Motus localis secundum sanctum Doct. propriè loquendo substantijs spiritualibus non conuenit, pag.242.col.2.lin.73
Motus angeli necessario est in tempore, pag.245.col.1.lin.3
Motus angeli continuus est in tempore continuo: motus vero discontinuus est in tempore discreto, Ibid.lin.19
Motus angeli an & quo pacto non mensuretur tempore, quod est primi motus mensura, sed alio siue continuo: siue discreto de mente sancti Doctoris, pag.246.co.1.lin.21
Motus duplex quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuius mobilioris se: quidam autem per oppositum, pag.283.col.1.lin.36
Motus inferiorum corporum à corporibus cœlestibus causantur, pag. 475. col.1.lin.32
Moyses ex quatuor causis finalibus creaturarum vnam tantum tetigit, propter idololatriæ offensionem tollendam, pag.312.col.1.lin.19
Mulier conuenienter ex viro formata est magis, quam fœmina cuiuscunque animalis ex eo, pag.414.col.1.lin.78
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri, Ibid.lin.95
Multitudinem infinitam per se esse in actu est impossibile, pagina 36. col. 2. lin.70
Multitudinem infinitam per accidens esse in actu est possibile. Ibid. lin. 72
Multitudinem infinitam in actu siue per se: siue per accidens est impossibile, Ibid.lin.76
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile, pag.36.col.2.lin.78
Multitudinis species an secundum numeri species existant, Ibid.lin.81
Multitudo quomodo ex vnitatibus componatur, pag.51.col.1.lin.14
Mundum semper fuisse demonstratione probari non potest, pagin.219.col.2. lin.6
Mundum incepisse sola fide tenetur, pag.220.col.1.lin.50
Mundus est tantum vnus, pag.223.col.lin.8
Mundus ab vno gubernatur, pag.437.col.2.lin.5
Mutatio ex nihilo & in nihilum an sit possibilis, & quomodo, pag. 42. col. 2.lin.71

N

Natura & suppositum quomodo distinguantur, pag.19.col.1.lin.57
Naturam supra alicuius aliquid esse dupliciter contingit, pagin. 57. col.1.lin.82
Naturæ nomen quomodo sumatur, pag.74.col.2.lin.84
Natura nullum actum habere potest: nisi ille sit actio immanens, aut transiens, pag.149.col.1.lin.1
Naturam participans aliquam, quomodo sibi simile faciat, non producendo naturam absolute: sed applicando, pag.218.col.2.lin.74
Natura vna an per aliam determinabilis existat, pag.259.col.2.lin.91
Naturæ cognoscibiles duplicis ordinis esse dicuntur, scilicet cognoscibiles tantum, & cognoscibiles, & cognoscitiuæ per accidens, pagina 260.col.1. lin.10
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt, scilicet vt cognoscibiles præcisè, & vt cognoscentes cognitæ, Ibid.lin.27
Naturæ possibilis de ratione an sit esse in particulari, pag.381.col.2.lin.7
Naturæ rei materialis, an possit vera, & perfecta cognosci absque eo, quod cognoscatur vt in particulari existens, Ibid.lin.40
Naturam existentem in hac materia non prout est in hoc, an sit à phantasmatibus abstrahere, pag.384.col.2.lin.15
Natura corporalis nata est moueri immediate à non spirituali, secundum locum, pag.462.col.1.lin.46
Naturalia omnia & humana, quæ fiunt hic per accidens, reducuntur ad regulam diuinæ prouidentiæ: siue in aliquod intellectuale agens, pagin. 430. col.2.lin.69
Necessarium dupliciter sumitur, pag.1.col.1.lin 69
Necessarium ad finem dupliciter dicitur, scilicet ad esse, & ad bene esse, Ibid. lin.27
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam, per reuelationem acceptam de multis: quæ humanam quæstionem excedunt, pagina 1. collum. 2.lin.1
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his, quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possent, Ibid.lin.2
Necessarium quomodo à possibili differat, pag.41.col.1.lin.16
Necessarium quomodo quendam veritatis modum significet, pag.43.col.2. lin.67
Necessarium quomodo distinguatur, pag.363.col.2.lin.16
Necessarium dupliciter sumitur: vno modo simpliciter, alio modo immutabiliter, pag.91.col.1.lin.34
Necessitas naturalis an auferat libertatem, pag.367.col.1.lin.84
Nihil præter Deum ab æterno fuit, pag.219.col.1.lin.64
Nihil omnino in nihilum redigitur, pag.441.col.2.lin.76
Nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ quid intelligatur, pag.1.col.2.lin.78
Nominum quædam important absolutum, quædam relationem, pag.12.co. 2.lin.81

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nominum de Deo tria sunt genera: scilicet negatiua, relatiua, & positiua, pag.66.co.1.lin.67
Nomina dicuntur de Deo substantialiter: imperfecte tamen. ibidem col. 2. lin.6
Nominibus Deo attributis sunt duo, scilicet perfectio significata, & modus significandi, pag.67.co.1. lin.24
Nomina aliqua dicta de Deo proprie, & magis, & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam: nulla autem quo ad modum significandi, ibid. col. 2.lin.3
Nomina Deo attributa non sunt synonyma. ibid.lin.36
Nomina communia Deo, & creaturis non dicuntur de eis vniuoce, pag. 68. co.2.lin.8
Nomen sapientiæ absolute, quid significet, pag.69.co.2.li.59
Nomina non dicuntur de Deo, & aliis pure æquiuoce, pag.70.co.1.lin.29
Nomina quæcunque sunt communia Deo, & creaturis de eis, dicuntur secundum analogiam vnius ad alterum. ibid.lin.66
Nomina metaphorica quæ dicantur, pa.71.co.1.lin.8
Nomina communia proprie dicta si dicerentur de Deo causaliter, tantum de creaturis, quàm de Deo dicerentur. ibid.li.25
Nomina non solum significent quod Deus sit causa, vel quod sit essentialiter talia, ibid.li.71
Nomina communia prius dici de Deo quantum ad rem significatam, quomodo intelligatur, pag.71.co.2.li.4
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas, an ex tempore de Deo dicantur, pa.72.co.1.li.14
Nomen omne significans naturam ab indiuiduo distinctam est communicabile proprie secundum rem vel secundum rationem laltem, pag.75. col.1. lin.42
Nomen omne significans singulare: est incommunicabile proprie, tam secundum rem quàm rationem licet metaphorice communicabile sit. ibid. col. 2.lin.1
Nomen omne significans formam non indiuiduam per aliud suppositiui: sed per seipsum secundum quod in se est communicabile proprie, & ratione quamuis re non metaphorice, pag.75.col.1.lin.7
Nomen Deus est incommunicabile, secundum rem: communicabile autem secundum opinionem, & secundum similitudinem, pag.76.co.1.li.28
Nomen aliquod diuinum si esset significans naturam illam, inquantum hanc, illud esset incommunicabile proprie ad extra, ibi.li.55
Nomen Deus de quibus verificetur, ibid.lin.84
Nomen Deus de tribus dicitur non vniuoce, nec æquiuocè, sed analogicè, pag.76.co.2.lin.30
Nomen quid est: est nomen Dei maxime proprium tripliei ratione, pag. 77. co.1.lin.11
Nomen quid est an sit Deo maxime proprium præter alia nomina, ibidem lin.78
Nomine scientiæ cognitio intellectiua certa & euidens, pag. 78. col. 2. lin. penult.
Nomen hoc Spiritussanctus est proprium diuinæ personæ procedentis per modum amoris ex accommodatione sacræ scripturæ, pagina 174. col. 1. lin.51
Nominum diuinorum essentialium quædam sunt substantiua, & quædam adiectiua, pa.184.co.1.lin.11
Nomina abstracta de personis supponere non possunt, pagina 187. collum 1. lin.1
Nomina tam personalia, quàm notionalia si adiectiua fuerint de essentia non prædicantur, si verò substantiua prædicantur de ea. ibidem.li.52
Nomina significantia originem diuinarum personarum quomodo significare habeant, pag.25.co.1.lin.40
Nomina tertij ordinis tantum temporaliter dicuntur, secundi verò æternaliter tantum, primi vtroque modo, ibid.li.68
Nomine animæ quid veniat, pag.318.co.1.li.31
Nota de Deo naturali lumine dupliciter sumuntur: vno modo secundum se, alio modo vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt cediti, pag.14.co.1.li.10
Notitia à qua conceptus procedit, triplex esse potest: iuxta triplicem modum quo actualis notitia in nobis causatur, pag.154.col.1.lin.27
Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis, pagina 186. col.2. lin.79
Notio quid sit, à quo introducta, & quo pacto à theologis sumatur, pag.163. co.2.lin.14
Notio in diuinis an ab eo, cuius est notio distinguatur, pa.164.co.1.lin.1
Notiones sunt quinque, scilicet innascibilitas, paternitas, communis spiratio, filiatio, & processio, pag.165.co.1.li.65
Notio sexta, scilicet inspirabilitas, communis, scilicet patri, & filio cur non ponenda sit, ibid.co.2.lin.34
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secundum se formaliter, & ita in infinitum augeatur, pa.16.co.2.li.39
Numerus ad visionem riquisitus duplex, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum videnti, pa.53.co.2.lin.34

O

Obiectio Scoti contra sanctum doctorem de diffinitione rationis paternitatem, & spirationem, pa.166.co.1.li.32
Obiectiones Scoti in materia angelorum contra sanctum doctor. quomodo soluantur, pag.239.col.2.li.2
Obiectiua pluralitas quomodo in intellectu diuino existat, pagina 97.col.1. lin.71
Obiectio in primo & adæquato intellectus duo existunt, ratio scilicet obiectiua: puta quod quid erat esse entis, & conditio obiectiua, scilicet ratio, seu modus quidditatis, pag.319.col.2.li.28
Obiectum intellectus nostri, nunquid infinitum compatiatur, vel illud in potentia tantum, & quomodo, pa.392.co.2.lin.71
Obiectum melius videri ab vno, quàm ab alio ex duobus oriri potest, pag.17. co.2.li.pen.
Occulta quæ sunt nobis de Deo, quemadmodum magis sunt propria Deo in cognoscendo, ita & in essendo, pag.co.2.lin.2
Obstinatio an sit effectus communis, & vnius rationis in homine, & angelo, pag.296.co.1.lin.3
Omnia quæ in tempore fiunt an æternitati præsentia sint, pagina 29. col. 1. lin.21
Omnis qui dicit nihil excludit, pa.125.co.2.lin.21
Omne quod quocunque modo à Deo est, quemadmodum necesse est esse, pag.29.col.1.lin.33
Omnis esse creata à Deo non solum est possibile, sed etiam necessarium, pag. 213.co.2.lin.91
Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt in prima rerum conditione, secundum quasdam rationes seminales producta fuerunt, pa. 281.co.2.lin.82
Omne quod est secundum se totum actus, an intellectum in actu sit, pa.303. col.2.lin.82
Omnia in esse à Deo conseruantur, & hoc tam fide, quàm ratione, pag.440. co.2.lin.63
Omnia à Deo in esse non indirectè conseruantur, ibid.li.71
Omnia conseruari egent à Deo directe, ibid.lib.52
Operatio ita participata æternitate mensuratur, pag.47.col.2.lin.92
Operatio intellectus vtrum sit omnium perfectissima, & vtrum conclusio sancti doct. quò ad hoc vera sit, pag.142.co.1.li.60
Operationum quædam est vitalis, quæ scilicet est ab anima, inquantum anima, & quædam non vitalis, quæ scilicet est à natura tantum: vt motus sursum, vel deorsum. Item operationum vitalium quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus, & aliquid proprium, inquantum vitales sunt: quædam verò nihil cum non vitalibus commune habent, pag. 226.co.1.lin.85
Operatio angeli circa motus continuitatem an sit vna vel plures, pag. 242. co.2.li.77
Operatio immanens dupliciter sumi potest, scilicet in communi, puta intelligere, videre: & in speciali seu contracte: puta intelligere humanum, videre bouinum, &c. pa.249.col.2.lin.72
Operatio omnis incipiens cum esse rei sit ei ab agente à quo esse habet, quæ propositio cum sit sancti doctor. quomodo verificetur, pagina 290. col. 1. lin.86
Operatio prima angeli quo ad specificationem, & actus rectitudinem an naturalis fuerit, pag.291.co.1.lin.82
Operatio animæ cum non sit in genere substantiæ, ergo nec potentia operatiua: & an rationes Scoti contra hoc procedant, pag.339.col.1.lin.50
Opinio Aristotelis, vtrum Platonis opinioni consentiat in materia de idea boni, pag.32.co.2.lin.3
Opinio Aristotelis de anima intellectiua: & discordia inter ipsum, sanctum doctorem, pag.38.co.1.lin.5
Opiniones multorum asserentium causam ipsius prædestinationis, pag. 130. col.lin.91
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam: personam autem non esse essentiam an male adducta sit, pag.189.col.1.lin.36
Opiniones non quid intellectus ab intelligibili patiatur, pag.351.co.1.lin.10
Opiniones de angelis & anima, pag.357.co.1.lin.86
Opiniones multorum an appetibile appetitum moueat in genere causæ efficientis, pag.362.co.1.lin.56
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione, pa.375.col.2.lin.12
Opiniones antiquorum quomodo anima corpora cognoscat, pag.376.col.1. lin.91
Opiniones Philosophorum quomodo substantiæ immateriales à nobis cognoscantur, & intelligantur, pag.899.co.1.lin.92
Opiniones Philosophorum de felicitate, ibid.co.2.lin.80
Opiniones Philosophorum de gubernatione mundi, pag.437.co.2.lin.29
Opinio antiqua de operationibus ipsius Dei, pag.446.co.1.lin.47
Opinio Platonis, Auicenna, & aliorum corporum actionibus, pag.474.col. 1.lin.67
Opiniones an dæmones sint, pag.477.co.1.lin.50
Opiniones an fatum concedatur, pag.489.co.2.lin.50
Opiniones Philosophorum & Theologorum de his, quæ ad hominis actiones pertinent, pa.502.co.1.lin.82
Opiniones de animarum creatione, pag.488.co.1.lin.62
Oppositorum vnum excludere reliquum, dupliciter intelligi potest: formaliter, scilicet & effectiuè: & multa alia circa istam conditionalem: si vnum oppositorum, &c. pag.11.col.2.li.80. & ibid.lin.88
Oppositum infinitum dupliciter contingit, pag.16.co.1.lin.1
Oppositio relatiua an & quo pacto in Deo existat, pag.112.col.2.lin.2
Oppositio sola relatiua an in diuinis realiter distinguatur, pag.174. collum 2.lin.26
Opus creationis triplex, pag.311.col.2.lin.52
Ordo rationis in quo constitat, pag.26.co.1.lin.37
Ordo rerum in essendo dupliciter considerari potest, pag.23.co.2.lin.83
Ordo articulorum sancti doctoris præpositus videatur, pagin.67.collum.1. lin.43
Ordinis rerum in finem in definitione prouidentiæ, an intelligatur, & ipse ordo in finem, & peruentio ad finem, an ordo tantum, pag.125.co.1.lin.62
Ordo originis an sit præcise id, quo realiter ipsæ processiones distinguantur, pag.147.co.1.lin.1
Ordo in materia diuinarum personarum à sancto doctore in litera positus qualis sit, an scilicet quo ad nos, an secundum se, pa.144.co.1.lin.94
Ordo natura in personis diuinis existit, pag.202.co.1.lin.54
Ordinis de ratione an prioritas, & posterioritas sit, ibid.lin.90
Ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, & in ordine potentiæ, qui est ordo causæ materialis qualis reductio fiat, pag.322.col.2.lin.56
Ordo tertius potentiarum animæ cui tribus sensibus attribuitur, non autem alijs potentijs in litera à sancto doctore enumeratis, pagin.343. collum. 1. lin.15
Ordo naturalis inter potentias est triplex, scilicet secundum causam actiuam, finalem, & materialem, pag.345.co.1.lin.19
Ordo inter recipiens, & receptum licet solius naturæ esse possit: vt patet de subiecto, passione, &c. potest tamen esse durationis, pag.350.co.1.lin.61
Ordo quo indiuisibile à nobis cognoscitur ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est, pag.391.co.1.li.34
Ordines duo operationum in actione, & passione intellectus attenduntur, pag.392.co.1.lin.4
Ordinem intelligibilium esse supra ordinem intellectuum quomodo intelligatur, pag.396.co.1.lin.41

Ordo in

Ordo in vniuerso duplex innenitur, intelligibilis scilicet & sensibilis: aliter materialitate, aliter autem materia constat, ibi.lin.59
Ordo, affectio, & cognitio quid determinent, pag.405.col.2.lin.6.
Ordines multiplicantur secundum saltarum multiplicationem, pag. 447. col. 1. lin. 11
Ordo duplex est in rebus, Ibid.col.2.lin.1
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, scilicet actiuè & passiuè, pa. 453.col.2.lin.64
Ordo dupliciter distinguitur, communis scilicet & specialis, pag. 455.colum. 2. lin. 71
Ordinum distinctio in angelis vnde sit, pag.436.col.1.lin.42
Ordinum distinctio in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest completiuè à gratia: inchoatiuè autem à natura, Ibid.lin.47
Ordo angelicus habet duo, pag.458.col.1.lin.67
Ordines quo ad gradum distinctionem remanebunt, Ibid.lin.75
Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebunt, & partim non, Ibid. lin. 88
Ordinibus angelorum duo concurrunt, scilicet naturæ conditio, & dona gratiæ, pag.459.col.1.lin.27
Ordines dupliciter dici, quo ad naturam & quò ad gratiam, pag.ead.colum. 2.lin.35
Ordinatum ad Deum vt finem ignotum ratione naturali consequendum, quibus egeat, &c. pag.1.col.2.lin.35
Origo passiuæ præcedit proprietates personarum præcedentium, etiam personales, pag.192.col.lin.60

P

Paradisus locus est in Orientis parte constituus, pag. 414. colum. 1. lin. 80
Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundum primæ immortalitatis statum, pag.431.col.2.lin.25
Pars an naturaliter plus diligat totum quàm seipsum, pagina 278. colum. 2. lin. 14
Pars nulla est perfecta extra suum totum, pag.279.col.2.lin.20
Particularia ab illis denominantur, pag.32.col.1.lin.94
Passionum animæ aliæ circa bonum, aliæ circa malum: earum verò quæ circa bonum, aliæ circa bonum habitum vel suo tempore habendum: aliæ circa bonum non habitum, & tunc non habendum, pagina 425. colum. 1. lin. 8
Passionum duplex est modus: per modum præuenientis & impedientis: & per modum consequentis & obedientis, ibidem.lin.44
Passio dupliciter dicitur, scilicet propriè dicta, & communiter, pag. 428.col. 1. lin. 75
Passione communiter homo erat passibilis & anima & corpore: quoniam sentiebat, Ibid. lin. 83
Passione proprie homo & anima & corpore impassibilis erat: quia virtus animæ passionem prohibebat sicut & mortem, Ibid.lin.89
Pater & Deus, pater est persona in diuinis cum dicimus, quod prædicatum existat, pag.160.col.1.lin.92
Pater, quod ad filium referatur, non vna sed duabus relationibus quomodo intelligetur, pag.164.col.2.lin.37
Pater est principium, pag.168.col.2.lin.65
Patri an principij nomen conueniat, Ibid.lin.75
Pater est nomen proprium personæ patris, pag.167.col.1.lin.42
Pater in diuinis quid significare habeat: & quomodo sumatur, pag. 187. col. 2.lin.29
Pater de Deo dupliciter dicitur, scilicet personaliter & essentialiter, Ibid. lin. 80
Pater per prius in diuinis dicitur personaliter, quàm essentialiter, pag. 188. colum. 1. lin. 24
Pater quomodo plura principia dici possit, pag.178.col.2.lin.70
Pater voluntate concomitante filium genuit, pag.194.colum.1.lin.45
Pater genuit filium natura non voluntate principiante: sed sic produxit creaturam, Ibid. lin.53
Pater quomodo æqualis sit filio & æquetur, pag.201.col.1.lin.15
Pater quomodo nullo modo prior filio esse intelligatur, pag. 202. colum. 2. lin. 60
Pater est in filio & econuersò secundum essentiam, relationem, & originem, pag.201.col.1.li.vlt.
Patrem esse in filio quotupliciter intelligi potest. Ibid.col.2.lin.7
Patri mitti non conuenit, sed filio & spiritussancto, pag. 206. colum. 2. lin. 64
Paternitas cum prædicatur de essentia, an sit prædicatio per se, pag. 187. col. 1. lin. 94
Pati causaliter esse nihil aliud est quàm ex passione causari, pag. 351. colum. 1. lin.
Peccator quomodo à diuina voluntate recedere videatur, pag. 115. colum. 2. lin. 42
Peccata omnia secundum reatum in angelis esse possunt, pag. 236. colum. 2. lin. 13
Peccatum primum in angelis secundum effectum non potest esse aliud quàm superbia. Ibid.lin.17
Peccatum inuidiæ consequenter potuit esse in angelis secundum effectum, Ibid.col.2.lin.56
Peccatum angeli an fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electæ, vel fuit peccatum superbiæ, pag.287.col.1.lin.12
Peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi: non cogens, sed quasi exhortationem inducens, pag.289.col.2.lin.14
Perfectio quid significet, & quomodo à sancto docto. sumatur, pag. 23. col. 1. lin. 8
Perfectio duplex, scilicet in esse & absolutè, pag.29.colum.1.lin.97
Perfectionis quicquid est in inferiori an proportionaliter in superiori ponendum sit, pag.111.col.1.lin.63
Per se primo, secundum Philosophum quid significare habeat, pag. 17. col. 2. lin. 91
Perfectio prima vniuersi congruè septimæ diei asseribitur: vltima autem consummationi sæculi, pag.315.col.2.lin.7
Persona significat in genere rationalium substantiarum, quod hæc tria nomina, scilicet subsistentia: res naturæ & substantia, seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum, pag. 154. colum. 2.lin. penul.
Persona de Deo dicitur excellentiori modo, quàm de creaturis, pag.155.col. 1. lin. 21
Persona non significet perfectissimum in tota natura. Ibid.lin.55
Persona diuina significat relationem per modum substantiæ, id est, hypostasis in natura diuina, pag.156.col.1.lin.42
Personam diuinam significare relationem dupliciter intelligi potest, Ibid. col. 2. lin. 40
Personæ diuinæ in diuinis, quod nec relatio, nec substantia prima, aut secunda, nec aliquid positiuum quidditatiuum diuinis personis significetur, pag.157.col.1.lin.3
Personæ plures in diuinis sunt, pag.158.col.1.lin.1
Personas tres necesse est tantum in diuinis ponere, Ibid.lin.10
Persona patris vna an referatur ad duas personas, scilicet filij & spiritus sancti non vna relatione. pag.164.col.1.lin.75
Personæ nomen commune est tribus personis diuinis secundum rationem, non sicut genus vel species: sed sicut individuum vagum. pag. 160. col. 1. lin. 43
Personæ diuinæ competit donum esse & dari, pag.181.col.1.lin.70
Persona est idem realiter quod essentia, pag.181.col.2.lin.26
Persona seu relatio non differt re vel ratione tantum ab essentia diuina. Ibid. lin. 51
Persona in diuina præter essentiam tribus communem, & relationem ac originem cuique personæ propriam: an sit quædam entitas absoluta incommunicabilis, quæ diuinæ personæ constitutiua est, pag. 190. colum. 1. lin. 14
Personis de diuidia dupliciter loqui possumus, pag.191.col.2.lin.5
Persona vna diuina an in alia secundum relationem relationem esse dicatur, pag. 204. col. 1. lin. 43
Persona alicui diuinæ potest conuenire mitti. Ibid.col.2.lin.94
Persona diuina inuisibiliter mittitur secundum solam gratiam gratum facientem, pag.205.col.2.lin.5
Persona diuina secundum rationem suæ processionis inquantum includunt essentialia, attributa, scientiam scilicet & voluntatem, habent causalitatem respectu productionis rerum, pag.217.col.2.lin.82
Phantasmata diuersa eiusdem speciei quomodo in vno homine esse dicantur, cum duo accidentia eiusdem speciei simul in eodem esse non possint, pa. 310. col.1.lin.52
Plantarum productio conuenienter tertia die facta est, pag.311.col.2.lin.12
Pluralitas duplex existit, scilicet materialis & transcendens, pag. 158. col. 2. lin. penul.
Ponere aliquid quid sit, Ibid.lin.88
Possibile absolute quid sit, & quomodo distribuatur, pag.158.col.1.lin.61
Potentia triplex esse dicitur, pag. 2.col.1.lin.62
Potentia nulla in Deo est, pag.116.col.2.lin.1
Potentia est duplex, actiua scilicet & passiua, pag.137.col.1.lin.8
Potentia passiua nullo modo in Deo est, ibid.lin.11
Potentia actiua in Deo maxime est. ibid.lin.13
Potentia Dei est infinita, pag.137.col.2.lin.96
Potentiam Dei fundari super esse infinito, & vniuersaliter perfecto, quid ex hoc inferatur, pag.138.col.2.lin.97
Potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta, pag. 195. colum. 2. lin. 62
Potentia dupliciter sumitur, pag.197.col.1.lin.45
Potentiam respectu actuum notionalium necesse est in diuinis ponere. Ibid. lin.65
Potentia an & quorum actuum in diuinis ponatur, pag.197.col.2.lin.2
Potentia, quod in vnoquoque agente sit id, quo agens agit, quomodo verificetur, pag.198.colum.1.lin.84
Potentia actui & passui, quæ in se claudat, pag.250.col.2.lin.3
Potentias plures in anima ponere necesse est, pag.341.colum.1.lin.5
Potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem, pa. 341.col.1.lin.80
Potentias distingui per actus & obiecta dupliciter intelligi potest, pag. 341. col.1.lin.80
Potentiarum diuersitatis realis causa an rationis diuersitas in obiecto sufficiens videatur, pag.342.col.2.lin.2
Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto, pag. 343.colum.2. lin. 4
Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt in subiecto. Ibid.lin.7
Potentiæ omnes animæ ab animæ essentia fluere dicuntur, pag.344. colum. 1. lin.59
Potentia vna animæ ab alia oritur. ibid.col.2.lin.penult.
Potentiæ imperfectiores à perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo, pag.345.col.1.lin.27
Potentiæ perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali, Ibid. lin. 32
potentiæ existentes in sola anima vt in subiecto corpore destructo remanent, Ibid. lin. 93
Potentiæ animæ secundum genus quinque sunt. pag.346.colum.1.lin.7
Potentiarum quandam animæ appetitiuam ponere necesse est, pag.361.col. 1. lin. 4
Practicum & speculatiuum quid sint, & quomodo diuidantur, pag. 5. col. 2. lin. vlti.
Prædestinatio est in Deo, pag.128.col.2.lin.24
Prædestinatio quid proprie sit, & eius differentia. Ibid.lin.90
Prædestinatio non est aliquid in prædestinato: sed in prædestinante tantùm, pag.129.col.1.lin.46
Prædestinatio est certa, non tamen necessitatem imponit, pag. 131. colum.1. lin. 92
Prædestinatione duo sunt, scilicet præordinatio & effectus, pag. 135. colum. 1.lin.25
Prædestinatio, quò ad præordinationem nullo modo sanctorum precibus iuuatur, pag.135.col.1.lin.29
Prædestinatus peccator secundum aliquod tempus an sit neque beatus, neque matus, pag.121.col.2.lin.vlti.
Prædestinati omnes sunt electi & dilecti à Deo, pag.130.colum.1.lin.44

Universidad de Deusto Biblioteca

Prædestinat cur Deus istos: illos autem reprobat, sola Dei voluntas est causa, pag.132.col.2.lin.22
Prædestinatum sicut omne: ita omne prouisum infallibiliter euenit, pag.133. col.2.lin.4
Prædestinatorum numerus est Deo certus: non solum formaliter, sed & materialiter: non solum vt cognitus, sed vt electus & præfinitus, Ibid. lin.88
Prædicationis modus medius inter vniuoca & æquiuoca, pag. 70. colum. 1. lin. 89
Præsentia in agentibus corporalibus & spiritualibus quotuplex sit, pag. 39. colum. 1.lin.90
Præsentiarum enumeratarum in materia angelorum in loco existentium, quæ certæ sint, & quæ ambiguæ, pag.238.col.1.lin.15
Præteritum dupliciter sumitur, scilicet formaliter & denominatiue, pag. 139.col.2.lin.46
Præterita non fuisse diuinæ voluntati non subiacet, Ibid.lin.71
Primum quandoque sumitur vt notat ordinem prioritatis cæterorum efficientium respectu: quandoque sumitur vt significat secundum quod ipsum, pag.17.col.2.lin.12
Principio non conuenit perfectio, pag.23.col.2.lin.17
Principium quomodo confuse supponat, pag.179.col.1.lin.15
Priuatio quomodo magis & minus propter diuisionem suscipiat, pag.52.col. 1.lin. 64
Prius secundum sensum iudicamus magis commune, quàm minus commune pag.327.col.1.lin.5
Processio in diuinis quomodo sumatur, & multi alij termini, pag.146. col. 1.lin. 86
Processio secundum actionem ad extra, an in infinitis creaturis sit propria, pag. 145.col.2.lin.35
Processio duplex est, pag.143.col.1.lin vlt.
Processionis amoris de ratione an sit in primo modo dicendi per se: an in secundo, pag.146.col.2.lin.15
Processio amoris in diuinis non est generatio, pag.147.colum.2.lin.54
Processio in diuinis per modum amoris procedit aut species, Ibid. lin. 56
Processiones an proprijs rationibus distinguantur, pagina 142. colum. 1. lin. 50
Processio nulla in diuinis esse potest, nisi verbi & amoris, Ibid.lin.69
Processus sancti doctoris, scilicet sub communi se habere ad formam, &c. an sophisticus videatur, pag.17.col.2.lin.30
Processus sancti doctoris de spiratione & processione: in diuinis personis an nullus sit. Et an contradictoria implicet, pag.158.col.1.lin.50
Processus sancti doctoris in materia cognitionis angelorum ex parte rerum materialium an procedat, Ibid.col.2.lin.92
Processus sancti doctoris secundum proportionalitatem angelorum ad corpora cœlestia, an super aliqua ratione fundetur, pag.262.colum.2.lin.96
Processus sancti doctoris, art.5.q.85.an sit sophisticus & secundum accidens peccet, pag.387.col.1.lin.47
Processus sancti doct. an intentum habeat: quando dicit, quod intellectus noster cum rebus generalibus proportionaliter similitudinem habet, pag. 337.col.1.lin.19
Processus sancti doctoris à destructione antecedentis ad destructionem consequentis quomodo valeat, pag.142.col.2.lin.6
Producto alicui potest dupliciter conuenire produci necessario à pluribus personis diuinis, pag.174.col.2.lin.5
Processus sancti doctoris circa species intelligibiles ab immaterialitate absolutè ad immaterialitatem talem: qualis: an in materia angelorum sibi contrarius videatur, pag. 330.col.2.lin.24
Progressus sancti doct. an diminutus videatur in omissione difficilis quæstionis, Nunquid ipsa anima per species intelligat, pag.177. colum. 2. lin. 59
Proportio inter lumen gloriæ, & diuinam substantiam quid sit, pag.58. col. 2. lin. 3
Proportio inter genus humanum & vniuersum elicita ex ratione sancti doctor. quomodo valeant, & alia quæ fuerunt impugnata, pag.132. colum. 1. lin. 17
Proportionalis similitudo sancti doct. quomodo declinet à forma intelligibili, ad bonum per illam apprehensum, pag.110.col.1.lin.20
Propositio illa sicut obiectum ad potentiam: ita subiectum ad scientiam, quomodo intelligatur, pag.8.col.1.lin.93
Propositio per se nota dicitur, quæ ex solis proprijs terminis nota est: euidentia certa & infallibili, pag.12.col.1.lin.26
Propositio per se nota cur per se dicatur, videlicet an quemcunque alium modum excludat, & quomodo, pag.12.col.2.lin.18
Propositio omnis, cuius prædicatum cadit in ratione subiecti in via sancti doct. est per se nota: sed non econuerso, Ibid.lin.17
Propositio ista, Primum est causa medij: quomodo intelligi habeat, pag.14. colum.2.lin.91
Propositio ista, Nullum corpus mouet non motum, quomodo intelligatur, pag.16.col.2.lin.34
Propositio ista, Præexistere in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo, quomodo intelligatur, pag. 24. colum. 1. lin. 42
Propositio per se nota quotuplex sit, pag.12.col.1.lin.87
Propositio ista, Deus est: est per se nota, secundum tamen se, non nobis, pag.13.colum.1.lin.4
Propositio ista, Deus est: quibus vijs probetur, pag.14.col.1.lin.87
Propositio ista, Agens oportet coniungi ei, in quod mediate agit, quomodo vera sit, pag.19.col.1.lin.58
Propositio ista, Sicut res intelligitur, ita & nominatur, quomodo distinguatur, pag.65.col.1.lin.70
Propositiones affirmatiuæ veræ de Deo formari possunt, pag. 73. colum. 2. lin. 2
Propositio ista, Quicquid Deus sciuit, &c. quomodo vera sit, pag. 91. col. 2.lin.2
Propositio ista, Quæcunque Deus scit, de necessitate scit: quomodo intelligatur, pag.113.col.1.lin.32
Propositionum quatuor sancti doct. differentia, pagina 114. colum. 2. lin. 78
Propositio ista, Quicunque intelligit ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliqua intra ipsum, quomodo intelligatur, pag.143.col.1.lin.22
Propositio ista, Conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua: & eius notitia procedit, qualiter intelligatur, pag.144.col.1.lin.37
Propositiones impropriæ non sunt in diuinis extendendæ: sed exponendæ, pag.162.col.1.lin.57
Propositio ista, Deus non generat, an vera sit, pag.135.col.1.lin.93
Propositio ista, Defectus assimilatur formæ agentis, per quam agit, quomodo vera sit, pag.194.col.2.lin.74
Propositio ista, In quocunque genere perfectum inuenitur: in eodem debet perfectum præexistere, quomodo verificetur, pag.234.col.2.lin.83
Propositio ista, Angelus est in loco per modum continentis perfecti: an necessaria esse videatur, pag.242.col.1.lin.63
Propositio causalis sancti doct. quod continuitas ex magnitudine seu spatio in motum redundet: per hoc, quod mobile illi magnitudini commensuretur: an vera sit, Ibid.col.2.lin.14
Propositiones istæ sancti doct. impossibile est aliquid in aliquo tempore quiescere, & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere, & omne quiescens in aliquo tempore, in quolibet instanti illius temporis eodem modo se habet, an gratia formæ vel materiæ veræ sint, pag. 245.colum.1. lin. 34
Propositiones sancti doct. Circa probationem intellectionis: seu cognitionis angelorum quo pacto intelligendæ sunt, formaliter, s. aut materialiter, pag.246.col.2.lin.67
Propositio ista sancti doct. Nihil aliud ab actu puro est actualitas, an & quo pacto probetur & verificetur, Ibid.col.2.lin.92
Propositio ista sancti doct. Intelligere subsistens non potest esse nisi vnum, an vera sit, pag.247.col.2.lin.42
Propositione in ista sancti doct. Quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum, de quali abstracto intelligatur, Ibid.lin.71
Propositio ista sancti doct. diuersitas actuum potentiarum, diuersitatem exigit, quomodo intelligatur, pag.250.col.2.lin.33
Propositio ista sancti doct. Quanto angeli Deo similiores existunt, tanto per pauciores species intelligunt, an vera sit, pag.256.col.1.lin.91
Propositio ista sancti doct. Quæ sunt dispersa in inferioribus, in superiori adunantur, quomodo intelligatur, pag.262.col.1.lin.95
Propositio ista, Vnumquodque est intelligibile in actu, secundum quod eius similitudo est in intellectu, an & in quibus locum habeat, pag.267.col.2. lin. 3
Propositio ista sancti doct. Semper prius saluatur in posteriori: quo modo sumatur, pag.273.col.2.lin.33
Propositio ista sancti doct. Vnumquodque, quod est alterius, magis diligit ipsum quàm seipsum: quomodo saluetur, pag.278.col.1.lin.42
Propositio ista, Omnis virtus: quæ non est sua regula rectitudine actus declinare potest, an falsa sit, pag.285.col.2.lin.56
Propositio ista, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere, quo modo verificetur, pag.542.col.1.lin.68
Propositio ista sancti doct. Medium & conclusio ad eandem potentiam pertinent, quomodo intelligatur, pag.338.col.1.lin.95
Propositio ista sancti doct. Actus rationis de vno in aliud procedens, hoc de principio seu medio ad conclusionem est, vt motus quomodo intelligatur, Ibid.col.2.lin.85
Propositio ista, Vnumquodque se habet ad formam quæ est principium actionis, quæ ad actionem ipsam an vera sit in formis voluntarie principiantibus, pag.378.col.1.lin 41
Propositio ista sancti doctor. Quod ad omne opus melius viro per alium virum adiutorium præstatur, quàm per ipsam fœminam, generatione tamen excepta, an vera sit, pag.413.col.2.lin.91
Proprietates esse in personis, transitiue & intransitiue intelligi potest, pag. 189. col.2.lin.2
Proprietates sunt personæ, & in personis, Ibid.col.1.lin.38
Propositio ista sancti docto. Proprietates constituunt personas, seu secum supposita ferunt, inquantum sunt ipsæ personæ, an singularis sit, pag.192. colum. 1. lin. 66
Proprietates in diuinis an distinguere oporteat, pag.164.col.1.lin.55
Propriè dupliciter capitur, vno modo vt distinguitur contra communiter, alio modo vt distinguitur contra metaphorice, pag.67.col.1.lin.12
Proprium & per essentiam, quomodo distinguantur & determinentur, pag. 31.col.1.lin.40
Proprium quomodo sumatur, pag.77.col.1.lin.3
Prouidentiam esse in Deo necesse est, pag.125.col.1.lin.1
Prouidentiæ diuinæ omnia subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari, Ibid.col.2.lin.13
Prouidentia diuina quibusdam necessitatem imponit, non autem omnibus, pag.127.col.1.lin.79
Prouidet omnibus Deus immediate quo ad ordinis rationem, Ibid.lin.2
Prouidet Deus per aliqua media quantum ad executionem, Ibid.lin.3
Pueri mox nati in statu innocentiæ habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem, non ad quoslibet actus, sed pueritiæ conuenientes, pag. 432.col.2.lin.5
Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia, pag. 433. col. 1. lin. 36
Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent, pag.434.col.1.lin.17
Pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum, Ibid.lin.43
Punctum motum sicut dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: ita nunc stans dicitur causare æternitatem, non in esse reali, sed in esse cognito, pag.45.col.1.lin.74

Q.

Qualitas in anima posita secundum Scotum corpus passibile præseruare non potest, quin ipsum patiatur, pag.428.col.1.lin.43
Quantitas duplex molis, scilicet, & perfectionis, pa.32.col.2.li.vlt.
Quantitas an sit vnum accidentium sequentium formam substantialem, pag.36.col.1.lin.35
Quantitatis passio an in infinitum sit, Ibid.lin.76
Quantitas secundum rem an sit in Deo sit, pag.153.col.1.lin.24
Quatuor concreata esse dicuntur, pag.303.col.2.lin.13

Quædam

Quædam non inconuenit dici ad aliquid secundum nomina specifica, quæ non dicuntur ad illud secundum nomina generica, pagina 192. col. 2. lin. 9
Quæstio quid est, quando sequatur quæstionem an est, pag. 14. colum. 1. lin. 63
Quæstio de creatura an misceri debeat quæstioni de natura diuinæ perfectione, pag.24.col.2.lin.89
Quæstio de bono in communi cur à sancto doctore fiat, pag. 25. colum. 2. lin. 12
Quæstio de necessitate scientiæ, vel præscientiæ Dei futurorum respectu quotupliciter discuti possit, pag.90.col.2.lin.79
Quæstio quæ à Scoto mouetur circa voluntatem absolutam & nostram, scilicet quo ad habitudinem voluntatis absolutæ volitorum respectu, pa. 366.col.2.lin.85
Quæstio quæ à sancto doct. mouetur de cognitione omnium corporum, non autem de cognitione simpliciter, an sit contraria quæstioni quam mouet de omnium cognitione simpliciter, pag.177.col.2.lin.5
Quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum: qui naturaliter ordinati apparent, pag.15.col.2.lin.59
Quidditas quæcunque vel natura quantumcunque secundum rationem quidditatiuam actualis sit, relata tamen ad esse potentiæ rationem habet pag.20.colum.1.lin.11
Quidditatem singularitatem existentiam seu coniunctionem vnius cum altero in rerum natura, & durationem talis existentiæ seu coniunctionis in rebus esse, certum est, pag.263.col.2.lin.47
Quidditates simplices in cognoscendo, intellectus non potest esse falsus: sed aut verus, aut nullus, pag.106.col.1.lin.3
Quidditas cur proprium intellectus obiectum esse dicatur, Ibid.lin.84
Quidditas rei materialis an sit obiectum intellectus, vel ens, pag.381.colum. 2. lin.2
Quidditas rei materialis supponitur obiectum & motiuum & adæquatum intensiuè respectu intellectus nostri pro statu isto, pag. 392.col. 2.lin.82
Qui est Deo attributum quotupliciter considerari potest, pag. 77. colum. 2. lin. 63
Quod verè est nulli accidit vniuocè sumptum, secus autem analogice, pag. 22.col.1.lin.12
Quod & quo in materia idearum quomodo intelligantur, pag.96.colum.2. lin. 76

R.

Ratio formalis obiecti in scientia est duplex: altera scilicet obiecti: vt res, altera obiecti vt obiectum, vel altera vt quæ, altera sub qua, pag.4.col.2.lin.46
Rationes duæ formales licet se habeant conuertibiliter vt subiectum & passio, non tamen in vnitatis gradu conuertibiliter se habent, pa. 5.col.1.lin.89
Ratio humana aliquid sit & quotuplex, pag.10.col.1.lin 80
Rationes sancti doctoris quinque vijs probantes Deum esse, ad quid concludendum afferri possunt, pag.14.col.1.lin.97
Ratio quam significat nomen an sit intellectus conceptio de re significata, pag.67.col.2.lin.20
Ratio eadem est quo ad casus agentes & formales quo ad vniuersalem extensionem, pag.113.col.lin.26
Ratio ista sancti doctoris forma alia si præter animam intellectiuam præexisteret: anima non daret esse singulariter, &c. an procedat, & an Scoti motiuum contra ipsam valeat, pag.137.colum.1.lin.88
Ratio sancti doctoris in responsione ad quartum, &c. nunquid euacuet vim argumenti Auerrois, vel in æquiuoco laboret, pag.330.col.2.lin.fin.
Ratio sancti doctoris ad probandam causalitatem subiecti proprij accidentis respectu, an & quomodo valeat, pag. 344. colum. 1.lin.88
Ratio sancti doctoris ad probandam intellectus possibilitatem: quoniam non semper perfectus est, an vera sit, pag.352.colum.2.lin.18
Ratio sancti doct. ad probandam intellectus possibilitatem quantum valeat, pag.352.col.1.lin.64
Ratio sancti doct. probantis: quod facere intelligibilia in actu sit opus nostrum, an vera sit, pag.345.col.2.lin.83
Ratio sancti doctoris circa memoriam intellectiuam an sequatur: quod nulla sit diuersitas specifica inter quoscunque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem, pag.356.col.2.lin.93
Ratio inferior & superior apud Augustinum non sunt diuersæ potentiæ, sed officijs & habitibus distinguuntur, pag.358.colum.1.lin.10
Ratio veri an sit nobilior ratione boni, pag.368.col.2.lin.79
Ratio boni an sit obiectum intellectus, bonum autem ipsam obiectum voluntatis, pag.369.col.1.lin.11
Rationibus in æternis omnia dupliciter cognoscuntur, scilicet obiectiuè, vel causaliter, pag.379.col.2.lin.95
Rationibus in æternis obiectiue secundum præsentem statum, anima non cognoscit omnia, sed bene anima beata, pag.389.col.1.lin.1
Rationibus in æternis causaliter, sed non solis, anima non cognoscit omnia, Ibid.lin.8
Rationes seminales in materia corporali multipliciter existunt, pag. 474. col.1.lin.12
Ratio sancti doct. quæ probat in materia intellectionis angelorum, ordinum naturalium habere, vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, &c. corpora autem superiora congenitas habeant suas perfectiones, an probet, pag.254.col.2.lin.25
Ratio sancti doct. an sufficiens sit, quæ probat, quod necesse est præter inferiora corpora ponere corpus cœleste inferiorum effectuum actiuum esse, pag. 475. col. 1.lin.43
Realis distinctio est in Deo secundum rem non absolutam, sed relatiuam, pag. 152.col.2.lin.1
Regulæ cuiusdam in applicatione an implicatio in adiecto committatur, pag.62.col.2.lin.7
Regula quando in antecedente ponitur aliquid ad actum animæ pertinens, consequens accipiendum est, non secundum esse quod in se habet, sed in ipsa anima, quomodo intelligatur, pag.91.col.2.lin.74
Regula subiectionis defectus non est culpa, sed eam culpa sequitur, quomodo intelligatur, pag.228.col.1.lin.36
Relatio quando est res naturæ, & quando non, & alia multa de relatione, pag. 72.col.1.lin.65
Relationes quædam sunt in diuinis realiter, pag. 149. col. 2. lin. 7. & multa alia dubia de ipsis relationibus eadem. Ibid.lin.seq.
Relatio non omnis an sit in intellectu, vel aliqua voluntate, aliqua verò ab imaginatiua, pag.150.col.1.lin.76
Relatio identitatis specifica, seu generica, est relatio realis mutua, Ibid. col.2.lin.41
Relatio quomodo distinguatur, pag.199.col.2.lin.83
Relatio realiter in Deo existens est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem, pag.105.col.2.lin.82
Relationis esse, & esse essentiæ in Deo est omnino vnum & idem, Ibid. lin. 29
Relatio quo pacto à fundamento distinguatur, pag.151.col.1.lin.5
Relatio an imperfectionem dicat, pag.152.col.1.lin.73
Relationes reales tantum quatuor sunt in Deo, scilicet paternitas, filiatio, spiratio & processio, Ibid.col.2.lin.86
Relationi vni secundum speciem an duæ secundum speciem correspondere possint, pag.104.col.2.lin.52
Relationis nomine quid sanct. Tho. intelligere dicatur, pag. 190. colum. 1. lin. 92
Relatio & origo an in modo significandi differant, Ibid.lin.5
Relatio quoniam actum consequitur, an hypostases distinguere habeat, pag. 190.col.2.lin.84
Relationis personas constitui inquantum sunt ipsæ personæ, quid significetur, & quam vim habeant illa verba. cum ista propositione adiuncta abstractum & concretum, &c. pag.191.col.1.lin.25
Relatio subsistens facit distinctionem suppositalem, & quid dictio aliud significet, Ibid.col.2.lin.32
Relatio in via sancti doct. an personæ constitutiua sit, pag. 193. colum. 1. lin. 26
Relationes actus notionales consequuntur, pag.192.col.2.lin..8
Relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura quid sit, pag.214.colum. 2. lin. 3
Relatiua specifica ratio quomodo in esse ad aliud consistat, pag. 164. colum. 1. lin. fin.
Relatiuum vnum quonam pacto in alio esse dicatur, pag. 204. colum. 1. lin. 41
Repræsentari distinctè non dicitur res nisi illa conditio repræsentetur, quæ formaliter in suo proprio, & essentiali esse constituitur, pag.241.colum.1. lin. 19
Repræsentatiuum quantum contingit esse, tantum contingit esse ipsam cognitionem, Ibid.lin.56
Reprobat aliquos Deus, pag.129.col.2.lin.15
Reprobatio quid sit, & quo pacto sancti doct. ratio intentum inferat, Ibid. lin. 45
Reproborum numerus non est omnino certus, pag.134.col.1.lin.25
Res in sacra doctrina dupliciter significari dicuntur, pag.11.col.2.lin.44
Res an sit causa finalis in intentione, an in executione, pag. 28. colum. 2. lin. 6
Res diuersorum generum nullo modo comparabiles dicuntur, quando vt sic accipiuntur, pag.11.col.1.lin.18
Res perfecta dupliciter dici potest, scilicet simpliciter, & secundum quid, Ibid.col.2.lin.92
Res graduantur ex suis essentijs in perfectione simpliciter non completiuè, sed radicaliter, pag.32.col.1.lin.26
Res nulla alia à Deo est infinita simpliciter, quamuis secundum quid infinita esse possit, pag.44.col.1.lin.40
Res pro re subsistente: cuius tantum est esse propriè loquendo quando sumatur, pag.44.col.2.lin.54
Res vt in speculo voluntario, an in ipso Deo existant, pag.60.col.1.lin.21
Res sunt in Deo propriè vt in causa, metaphoricè autem vt in speculo, Ibid. lin. 56
Rerum causalitas dupliciter considerari potest, scilicet primo secundum se: alio modo vt est qualitas, pag.85.col.lin.31
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant: vt tamen artificiales ab humano, pag.104.col.1.lin.93
Res sicut se habet ad esse, ita & ad cognosci, pag.106.col.1.lin.18
Res eadem melior formaliter fieri non potest, pag.104.col.2.lin.77
Res eadem potest fieri melior accidentaliter, Ibid.lin.81
Res qualibet à Deo facta, adhuc aliam meliorem facere potest, Ibid.lin.85
Res omnis diuina an habeat quicquid inueniri potest infra latitudinem rationis formalis, pag.200.col.9.lin.39
Res per essentiam vocatur, quando tres conditiones habet, pag. 209.colum. 1. lin. 93
Rerum distinctio seu multitudo est ex intentione primi agentis: qui est Deus, pag.222.col.1.lin.50
Rem locatam præsentem esse in loco, quot modis ex sensibilibus imaginamur, pag.237.col.2.lin.87
Rei præsentia existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua, & diffinitiua, Ibid.lin.92
Re in qualibet duo sunt. s. quidditas, & existentia, pa. 369.col.1.lin.93
Res cuius species intelligibilis est similitudo, est quod primo intellectus intelligit, pag.385.col.2.lin.62
Rem eandem non contingit melius intelligere si ly melius, actum ex parte obiecti determinet, pag.390.col.1.lin.64
Rem eandem melius intelligere contingit, si ly melius actum ex parte potentiæ determinet, Ibid.lin.74
Res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis Deus conseruat, pa.441. colum.2.lin.91
Res in duplici ordine existunt: quædam sunt quibus creari conuenit per se: quædam verò quibus per accidens conuenit, pag.443.col.1.lin.65
Res omnis naturalis accipiendo rem vt contra concursum distinguitur, an habeat causam, ex qua necessario fiat, pag.480.col.1.lin.8
Rebus in inferioribus quædam à casu & fortuna facta apparent, Ibi.co.1.li.12

S

Sacra doctrina vt est, vna pro tota scientia theologica sumitur: & supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ, pagina 4. colum. 1. lin. 3

Sacra

Universidad de Deusto Biblioteca

Sacra doctrina an sit scientia altioris ordinis quàm sint physicæ scientiæ, & an contineat conditiones speculatiuas, & practicas formaliter, pag. 6. col. 2. lin. 67
Sacra doctrina quomodo maximè sapientia inter omnes humanas sapientias existat, non solum in genere sed simpliciter: & quomodo ly simpliciter capiatur, pag. 7. col. 1. lin. 90
Sacra doctrina, quod de Deo proprijssimè consideret, & consequenter secundum quod est altissima causa, quomodo probetur, Ibid. lin. 95
Sacra doctrina quando pro doctrina reuelate vt est conclusionum sumi habeat, pag. 2. col. 2. lin. 82
Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei, & beatorum, pag. 3. col. 1. lin. 67
Sacra doctrina credit principia sibi à Deo reuelata, pag. 3. col. 1. lin. 70
Sacra doctrina est scientia vna, pag. 4. col. 2. lin. 11
Sacra doctrina omnia considerata, an in vna formali ratione conueniant, id est, diuina reuelabilitate, pag. 5. col. 2. lin. 40
Sacra doctrina est dignior secundum quod speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quod practica omnibus practicis, pagina 6. colum. 2. lin. 62
Sacra doctrina est maxima sapientia inter omnes sapientias humanas, non solum in genere, sed simpliciter, pag. 7. colum. 1. lin. 59
Sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principijs, pag. 9. col. 2. lin. 62
Sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si eius aliquid concedant, Ibid. lin. 65
Sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil omnino concedentes, Ibid. lin. 65
Sacra doctrina congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia, pag. 11. col. 1. lin. 1
Sacra doctrina sub vna litera plures sensus habet, scilicet literalem, & spiritualem, Ibid. col. 2. lin. 4
Sanctus doctor cur sæpissimè multa dicat, quæ ipse non probat, pag. 264. col. 2. lin. 90
Sancti si vident omnia quæ hic aguntur, an vana videatur specialis, q. sancti Doct. an sancti videant orationes nostras ad se directas, pag. 408. colum. 2. lin. 27
Sapientia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis, pag. 223. col. 1. lin. 7
Sapientiæ nomen quid importet, pag. 7. col. 1. lin. 87
Sapientiæ nomen notitiam ordinatiuam & iudicatiuam quandoque importat, Ibid. lin. 80
Scibilium limes in vna scientia quid sit, pag. 9. col. 2. lin. 22
Scientia physica, seu naturalis dupliciter dici potest, scilicet obiectiuè, & effectiue, pag. 1. col. 1. lin. 73
Scientia vt est intellectualis virtus, quomodo sumatur, pag. 2. colum. 2. lin. 78
Scientiæ absolutæ de ratione, vt distinguitur contra alios habitus, seu virtutes intellectuales est habere conclusiones in principijs visibiles, pag. 3. col. 2. lin. 5
Scientia est duplex, s. subalternans, & subalternata, pag. 2. col. 2. lin. 93
Scientia subalternans, & subalternata, quam euidentiam conclusionum in seipsis habeant, & fere totam materiam scientiarum subalternantium, & subalternatarum, pag. 3. col. 1. lin. 18
Scientiæ subalternata, qua conueniant, pag. 3. col. 1. lin. 66
Scientia an virtute in principijs contineatur, pag. 9. col. 1. lin. 59
Scientia Dei nullo modo discursiua est, pag. 85. col. 2. lin. 14
Scientia Dei est causa rerum, Ibid. lin. 57
Scientia Dei causa est non nisi voluntate adiuncta, pag. 90. col. 2. lin. 78
Scientia Dei quæ est prima an necessitaria sit, Ibid. lin. 71
Scientia Dei non est variabilis, pag. 93. col. 1. lin. 96
Scientia quædam est speculatiua tantum, quædam practica tantum, quædam secundum quid practica, & secundum quid speculatiua, pag. 94. col. 1. lin. 23
Scientia Dei de seipso est speculatiua tantum, Ibid. col. 2. lin. 3
Scientia de alijs à Deo speculatiua est & practica, Ibid. lin. 4
Scientia Dei dupliciter loqui potest, absolute & respectu sciti, Ibid. lin. 33
Scientia non omnis infusa specie ab acquisita distinguitur, sicut nec eiusdem speciei cum acquisita, pag. 423. col. 1. lin. 13
Scire omnes rationes contra fidem esse solubiles aliud est, & aliud est scire eas soluere, pag. 10. col. 1. lin. 23
Scita à Deo contingentia sunt propter causas proximas, necessaria autem relata ad scientiam Dei, pag. 95. col. 2. lin. 71
Scriptura diuina vtitur nominibus processionem significantibus, & alia multa ad materiam processionis in diuinis spectantia, pagina 143. colum. 1. lin. 87
Scripturæ consuetudo attendenda est, in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes, pag. 236. col. 1. lin. 1
Semen secundum Scotum nec est actiuum generationis substantialis, nec organizationis, sed cuiusdam præuiæ alterationis tantum, pag. 485. colum. 2. lin. 85
Seminis virtus, aut virtus quæ est in semine, an adueniente anima rationali etiam remaneat, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, regitiua efficiatur, pag. 486. col. 1. lin. 57
Semen humanum, an & quo pacto materiam disponat pro anima ipsa intellectiua, pag. 487. col. 1. lin. 76
Semen non resoluitur ex alimento determinato iam ad membrum, pag. 491. col. 2. lin. 85
Semen est superfluum alimenti, Ibid. lin. 94
Sensus literalis an multiplicari possit, pag. 12. col. 1. lin. 10
Sensus vel intellectus quo pacto est aliud à sensibili vel intelligibili, pag. 20 colum. 1. lin. 28
Sensus proprij obiecti respectu, non est falsus nisi per accidens, sed respectu sensibilis communis & per accidens est falsus, pagina 105. colum. 1. lin. 23
Sensus dupliciter capitur: vno modo vt cognoscit res, secundo vt offert superiori potentiæ, & hoc dupliciter, Ibid. lin. 60
Sensus distinguuntur secundum diuersitatem immutatiui exterius, pag. 147. colum. 1. lin. 63
Sensus sunt quinque iuxta quinque immutatiui species, Ibidem. lin. 74
Sensus nomine rem exteriorem tantum significamus, pag. 364. colum. 2. lin. 5
Sensus dupliciter immutari potest ex parte obiecti, & ex parte organi, pag. 464. col. 2. lin. 46
Sensus ab angelo vtrinque, scilicet ex parte obiecti & organi immutari potest, Ibid. lin. 50
Sensualitas nomen est appetitus sensitiui, pag. 363. col. 2. lin. 94
Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ diuisum in irascibilem & concupiscibilem vt diuersas species, pag. 364. col. 1. lin. 21
Sensitiuæ partis vires interiores non est necesse ponere nisi quatuor, scilicet sensum communem, phantasiam, æstimatiuam, & memoratiuam, pag. 348. col. 1. lin. 16
Sermones interpretandi sunt semper secundum subiectam materiam, pag. 18. col. 1. lin. 11
Significare quid est, & esse nomen substantiale an idem sit, pag. 66. colum. 2. lin. 94
Significare aliquid vt distinctum: seu in ratione distincti, dupliciter contingit, scilicet formaliter, & fundamentaliter, pag. 69. col. 1. lin. 53
Significare oportet in diuinis in abstracto & concreto, non solum nomina essentialia, sed etiam personalia, scilicet, paternitatem & patrem, pag. 164. colum. 1. lin. 45
Significari vt res quid, & quid sit significari, vt ratio, pagina 165. colum. 1. lin. 25
Significari vt res quædam, est significari vt res singularis in rerum natura, pag. 166. col. 1. lin. 5
Signum sancti doctoris quòd radij stellarum diuersos effectus habent iuxta stellarum diuersitatem, quomodo ad propositum faciat, pag. 306. colum. 2. lin. 70
Similitudo quotuplex sit, pag. 25. col. 1. lin. 1
Similitudo ex parte videntis an per accidens concurrat ad Dei visionem, inquantum similitudo est, pag. 54. col. 2. lin. 7
Similitudo sancti doctoris an valeat, sicut corpus non potest formam diuersis figuris, &c. pag. 61. col. lin. 49
Similitudo perfecta in genere creaturarum factibilium an & quomodo detur, pag. 229. col. 2. lin. 59
Similitudo dupliciter ab imagine distingui potest: vno modo, vt præambula adipsam, alio modo, vt subsequens & perficiens ipsam, pagina 420. col. 1. lin. 64
Simplex quo pacto apud theologos & Philosophos sumatur, pag. 333. colum. 2. lin. 24
Synderesis instigatorium ad bonum dicitur, pag. 460. col. 1. lin. 4
Synderesis non est potentia, sed naturalis habitus intellectus respectu principiorum in operabilibus, Ibid. lin. 33
Singularitas secundum Auerroim an intellectionem impediat, accipiendo singulare vt distinguitur contra vniuersale in prædicando: vel vt distinguitur contra vniuersitatem speciei in essendo, pag. 330. col. 2. lin. 61
Singularitas materialis secundum Auerroim intellectionem impedit, Ibid. 75
Singulari quæcunque sunt per diuisionem naturæ specificæ, secundum Auerroim in eis singularis materialia existunt, Ibid. lin. 76
Singulare cognoscens in causis vniuersalibus an cognoscat singulare inquantum hoc, pag. 162. col. lin. 45
Singularia secundum mentem sancti doct. quotuplicia sunt, pag. 330. colum. 2. lin. 35
Siue dictio, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolutè sumitur, pag. 35. colum. 2. lin. 22
Solus cathegorematice non potest addi termino essentiali in diuinis, pag. 161. col. 2. lin. 69
Solus multipliciter distinguitur, pag. 162. col. 1. lin. 26
Solus pater est Deus, Ibid. lin. 22
Solus Deus omnia per essentiam suam cognoscit, pagina 377. colum. 1. lin. 96
Somnijs & alienationibus à sensibus corporis, an magis diuinæ reuelationes percipiantur: & futurorum præuisiones, pag. 63. col. 1. lin. 44
Sophisma figura dictionis est quando mutatur, quo in quod, pag. 50. colum. 2. lin. 18
Sophisma consequentis an sit: cum dicitur esse principium vitæ, conuenit corpori inquantum tale.
Socrates an totum compositum significet, & an sit vnum simpliciter siue substantialiter, non per informationem, sed per formæ assistentiam, pag. 326. colum. 1. lin. 94
Speculatiuum & practicum quomodo sumantur, pag. 94. col. 1. lin. 33
Species rerum sunt separatæ, pag. 33. col. 1. lin. 94
Speciem intelligibilem vnius perfectè intellectui an ipsam sit inhærere intellectui, pag. 33. col. 1. lin. 82
Species plurium representatiua ad obiectum adæquatum vno modo comparatur, ad obiectum verò inadæquatum duobus modis comparari potest, pag. 85. col. 1. lin. 7
Species intelligibiles an dentur, pag. 254. col. 1. lin. 62
Species per quas angeli intelligunt à rebus acceptæ non sunt, sed eis connaturales existunt, pag. 254. col. 2. lin. 13
Species aliqua intelligibilis ipsius Dei an ponenda sit, an ipsa essentia substantiæ intellectualis locum speciei intelligibilis repræsentantis Deum, tali intellectui sufficienter suppleat, pag. 261. col. 1. lin. 4
Species nulla creata an sit immediatum principium alicuius operationis.
Species impressa angelo à Deo se habet sicut si in oculo esset naturaliter congenita species alicuius obiecti: puta huius albi, pag. 264. col. 2. lin. 93
Species intelligibiles secundum sanct. doct. an numerentur inter formas naturaliter agentes, quæ scilicet, ideo non agunt, quia impediuntur, pagin. 378. col. 2. lin. 6
Species intelligibilis est, qua intellectus intelligit, pagina 385. colum. 2. lin. 55
Species intelligibilis est, quòd secundario intellectus intelligat, Ibidem. lin. 59
Spiritussanctus an & quo pacto vt amor diuinus procedere dicatur, pag. 171. col. 2. lin. 19
Spiritussanctus quotupliciter sumatur, pag. 174. col. 1. lin. 35
Spiritussancti quæstio cum sit vna, & scita duo, quomodo litera sancti doctoris procedat, Ibid. lin. 84

Spiritussanctus

Spiritussanctus necessariò à filio procedit, Ibid. lin. pen.
Spiritussanctus à patre per filium procedit, pag. 177. col. 1. lin. 25
Spiritussanctus pater & filius sunt vnum principium, pag. eadem. colum. 2. lin. 39
Spiritussanctus an vt amor, vel vt impressio procedat, pagina 181. colum. 2. lin. 26
Spiritussanctus cum sit à voluntate vt à principio, an possit sic & aliter se habere, pag. 195. col. 2. lin. 13
Spiratiuum principium vt sit an suppositorum pluralitatem exigat, pag. 178. colum. 1. lin. 7
Subsistens quomodo capiatur, pag. 319. col. 1. lin. 86
Subsistere dupliciter capitur: vno modo, vt significat tantum affirmationem essendi in rerum natura, & negationem sustentationis in alio quocunque, alio modo subsistere importat quendam naturalem entis modum. pag. 249. col. 1. lin. 67
Subsistere quid faciat, & includat, pag. 209. col. 1. lin. 42
Substantia corporea sumpta quomodo, & contra quod distinguatur, pag. 16. colum. 1. lin. pen.
Substantia quomodo per seipsam indiuiduatur, quomodo ex parte accidentium, & quomodo per subiectum, pag. 154. col. 1. lin. 5
Substantia materialis quomodo per materiam indiuiduatur sub certis dimensionibus tanquam per proprium & intrinsecum, non solum constitutiuum, sed distinctiuum, pag. 154. col. 1. lin. 9
Substantia intellectualis vt sic, an materialis sit, id est, independens in esse à materia, pag. 231. col. lin. 26
Substantijs quæ apud nos sunt ratio inuenitur generis seorsum existens in rerum natura absque nobilitate superaddita naturæ, pag. 233. colum. 1. lin. 88
Substantia intellectualis quomodo corpus naturaliter vnitum habere possit, & quis modus à sancto doctore exclusus fuerit, pag. 235. col. 2. lin. 1
Substantiæ an corporibus simpliciter separatæ sint, vel inquantum sunt intellectuales, Ibid. lin. 31
Substantias per naturales formas immateriales perfectè cognoscere non possumus, pag. 400. col. 1. lin. 46
Substantiua prædicantur de tribus personis singulariter tantum, ita quod non pluraliter, pag. 184. col. 1. lin. 15
Summum excessus supremi respectum addit, pag. 30. col. 2. lin. 28

T

Temporale an per se de naturæ intentione existat, pag. 431. colum. 1. lin. 79
Tempus vtrunque modum angeli mensurans aliud est à tempore mensurante motum cœli, quoniam angeli motus ex eo non dependet, pag. 245. col. 1. lin. 26
Tentare est experimentum sumere, & quotuplex est tentatum, pag. 471. col. 1. lin. 79
Tentare vt perpetratione peccati noceat, diaboli proprium est. Ibid. lin. 96
Theologia an sit scientia, & scientiæ Dei subalternata, pagina 2. colum. 1. lin. 78
Theologia nostra dupliciter considerari potest: vno modo secundum se, alio modo vt in nobis viatoribus, pag. 3. col. 2. lin. 17
Theologia beatorum & nostra, an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est, & consequenter sunt vna scientia secundum speciem specialissimam, pag. 5. col. 1. lin. 57
Theologia nec est purè practica: nec purè speculatiua, sed est altior comprehendens in se eminentius practici & speculatiui rationem, Ibid. colum. 2. lin. 87
Theologia ex quibus principijs procedere dicatur, pagina 10. colum. 1. lin. 72
Theologia si ex naturalibus rationibus procedit vt ex extraneis & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est, Ibid. colum. 2. lin. 2
Theologia quomodo propter necessitatem & vtilitatem metaphoris vtatur, pag. 11. col. 1. lin. 35
Theologiæ proprium est accommodare res vniuersaliter ad sacram doctrinam spectantes, vt signa sint cum sunt, Ibid. col. 2. lin. 90
Theologia nostra cum nihil aliud sit, quàm impressio, & sigillum essentiæ diuinæ proprium, ad quid se extendat, pag. 6. colum. 1. lin. 46
Theologia sub se practicum & speculatiuum comprehendit, Ibid. lin. 33
Theologia est magis speculatiua, quàm practica, Ibid. lin. 67
Thologia an comprehendat sub se practicum & speculatiuum per modum aggregationis, pag. 6. col. 1. lin. 75
Theologus quo pacto Philosophorum rationes soluere habeat. pag. 9. col. 2. lin. 18
Terminus relatiui inquantum terminus an sit res absoluta: ac per hoc nullum oportet ponere correlatiuum: vt alterum relatiuum terminet: nec secundum rem, nec secundum rationem, pag. 72. col. 2. lin. 27
Termini nomine quando intelligatur id, ad quod relatiuum dicitur, & quod in relatiui diffinitione ponere oportet, pag. 73. col. 1. lin. 73
Termini numerales qui sint, pag. 159. col. 1. lin. 16
Termini numerales in diuinis significant illa, de quibus dicuntur solam negationem addendo, Ibid. lin. 31
Termini motus angelici cuius naturæ sunt, pag. 243. col. 1. lin. 23
Totalitas triplex, quantitatiua, essentialis, & potestatiua, & eorum differentia, & quomodo distinguantur, pag. 317. col. 2. lin. 17
Totalitas quantitatiua, an sit differens habitudo formæ ad totum & partes: quæ in extensione formæ committatur, Ibid. lin. 44
Totalitas essentialis, an formis & animæ per se conueniat, Ibidem. lin. 24
Trinitas quo pacto impugnetur à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes, pag. 148. col. 2. lin. 76
Trinitatis nomine in diuinis vtendum est, pag. 160. col. 2. lin. 91
Trinitatis diuinarum personarum ad cognitionem impossibile est per naturalem rationem peruenire, pag. 162. col. 2. lin. 9
Tripliciter aliqua plura simplici & vno intuitu videri contingit, pag. 269. col. 2. lin. 67
Tristitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus separatis, pag. 199. col. 1. lin. 12

V

Vegetatiuæ partes sunt tres, pag. 146. col. 2. lin. 43
Vegetatiuæ potentiæ in genere tres esse dicuntur, pag. 147. colum. 1. lin. 16
Velle an potest aliquis incipere, quia incipit esse vel cognoscit bonum alteri, pag. 115. col. 2. lin. pen.
Verbo omnia quæ videntur, non successiuè, sed simul videntur, pag. 62. colum. 1. lin. 3
Verbum diuinum quomodo procedat vt res eiusdem naturæ cum Deo quando ibi intelligere est esse, pag. 145. col. 2. lin. 26
Verbum vt verbum est ipsum intentum in actu interius quot habeat, pag. 146. col. 1. lin. 8
Verbi nomen in diuinis propriè sumptum est personale, & nullo modo essentiale, pag. 169. col. 2. lin. 29
Verbum in diuinis an conceptum intellectus significare habeat, pag. 170. col. 1. lin. 92
Verbum Dei quomodo propriè & metaphoricè ponatur, pag. 171. colum. 1. lin. 3
Verbi nomen propriè dictum in diuinis, est proprium nomen personæ filij, Ibid. lin. 21
Verbo Dei respectus ad creaturas importatur, pag. 171. col. 2. lin. 24
Verbum Dei patris & creaturarum expressiuum est, Ibid. lin. 67
Verbum Dei eius, quod est in Deo patre est tantum expressiuum: creaturarum vero est expressiuum & operatiuum, Ibid. lin. 78
Verbum Dei an ex vi productionis suæ non procedat ex scientia creaturarum, sed diuinæ essentiæ, pag. 172. colum. 1. lin. 37. & an verbum sic procedat de scientia solius essentiæ, quod non procedat vt verbum personæ, nisi concomitanter, Ibid. lin. 46
Verbum Dei quid significet, pag. 172. col. 2. li. 83
Vere, quod est nulli accidit vniuoce sumptum: secus analogicè, pag. 22. col. 2. lin. 11
Verum & ens conuertuntur, pag. 100. col. 1. lin. 77
Verum an in communi cognoscibile importet, pag. ead. col. 1. lin. 92
Veri ratio quomodo entis apprehensionem assequatur, Ibid. col. 2. lin. 48
Veri ratio absolutaptior est ratione boni, pag. 101. col. 1. lin. 50
Verum & falsum sunt contraria, pag. 106. col. 2. lin. 8
Veritatem esse in commune, an per se notum sit.
Veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum à quo dependent, pag. 98. col. 1. lin. 26
Veritas propriè loquendo tantum est in intellectu componente & diuidente, pag. 99. col. 1. lin. 13
Veritas non solum est in Deo, sed ipse est veritas prima & summa, pag. 101. colum. 2. lin. 1
Veritas qua omnia vera sunt, quodammodo est vna, quodammodo non, Ibid. lin. 78
Veritas quo pacto est conformitas intellectus & rei, pagina 100. colum. 1. lin. 1
Veritas intellectus quomodo multiplicetur, & quomodo inueniatur vniuoce in omnibus intellectibus saltem creatis, pag. 102. col. 1. lin. 24
Veritate diuina omnia esse vera quomodo intelligatur, Ibid. lin. 88
Veritas nulla creata est æterna, pag. 102. col. 1. lin. 97
Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus mutabilis est, pag. 103. col. 1. lin. 62
Vestigium quid sit, & quomodo sumatur, pag. 218. col. 1. lin. 5
Vestigio & imagini commune est repræsentare, & quæ differentia sit, Ibid. lin. 19
Vestigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur, Ibid. lin. 69
Videri aliquid dupliciter potest, vno modo in seipso obiectiuè, alio modo in alio obiectiuè, pag. 60. col. 2. lin. 61
Viæ duæ in materia intellectionis angelorum à sancto doctore positæ quomodo sustineantur, pag. 253. col. 2. lin. 31
Vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales sunt in materia corporali depressæ, anima verò eleuatur supra totum ordinem corporum, vtpote naturam excedens, quæ est principium formale cuiusque actiui corporei.
Virtus agentis dupliciter augeri potest: vno modo per simplicem mansionem, alio modo per alterius formæ appositionem, pag. 57. col. 2. lin. 61
Virtus nulla operatiua siue angeli, siue cuiuscunque creaturæ est eius substantia, Ibid. lin. 12
Vita in hac per rationem naturalem possumus cognoscere Deum, secundum quod est in prima omnium causa excellentissima, pag. 64. col. 1. lin. 3
Vita propriè est esse substantiale, minus propriè verò est operatio, pagina 107. col. 2. lin. 69
Vita maximè propriè est in Deo, pag. 108. col. 1. lin. 65
Vita diuina sunt omnia in Deo, pag. 109. col. 1. lin. 72
Vita vel viuere tripliciter dici potest, pag. ead. col. 2. lin. 47
Viuentia propriè sunt illa, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, pag. 107. col. 1. lin. 86
Viuentium modi sunt quatuor, pag. 346. col. 2. lin. 9
Vltimum & primum in propositionibus generationis ordinem denotant, & quomodo etiam supponant, pag. 28. col. 1. lin. 72.
Vniformitas vtilitatis species est, pag. 44. col. 1. lin. 9
Vnio animæ intellectiuæ ad corpus quid sit, & quomodo etiam naturalis, pag. 328. col. 2. lin. 62
Vnio dupliciter capitur, vno modo pro relatione vnionis intra materiam & formam, alio modo pro fundamento illius relationis, pag. 97. colum. 1. lin. 78
Vnitus si actus intelligendi existat, qui inferatur, pag. 260. col. 1. lin. 21
Vnitas virtutis in angelo qualis sit, realis scilicet an formalis, an vtraque simul, pag. 240. col. 1. lin. 47
Vnitas effectus qualis in angelo existat, formalis an numeralis, Ibid. lin. 61
Vniuersalia physica, mathematica, & metaphysica, quomodo inter se differant, pag. 27. col. 2. lin. 36
Vniuersale an ab intellectu nostro primò cognitum sit, pag. 391. colum. 2. lin. 48
Vniuersi suprema pars, id est, angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundum quasdam perfectiones simpliciter, sed secundum omnes, magis tamen & minus secundum gradus suos, pagina 236. colum. 2. lin. 78

Vniuocatio

Vniuocatio posita à Sancto Doctore in quadam sua consequentia, quomodo intelligatur, pag.62.col.2.lin.69
Vnum non dicit rationem perfectionis, ac consequenter nec vnitas: nec eius species dicunt perfectionem simpliciter formaliter loquendo, sed à perfectione, & imperfectione abstrahunt, pag.32.col.1.lin.62
Vnum an prius cotti conueniat, quam simplicitas & immutabilitas, pag.49. colum.2.lin.44
Vnum supra ens addit non rem aliquam, sed solam diuisionis negationem, pag.50.col.1.lin.5
Vnum cum ente convertitur, pag.50.col.1.lin.9
Vnum an supra ens aliquid addat, Ibid.lin.31
Vnum diuersimode multis opponitur, pag.50.col.lin.90
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur, scilicet substantialiter & formaliter, pag.51.col.1.lin.43
Vnumquodque secundum quod est actu operatur, pag.79.colum.2.lin.15
Volitum est aliquid vt finis, & vt ad finem. pag.111.col.2.lin.75
Voluntas pro quo sumatur, pag.110.col.1.lin.3
Voluntas est in Deo sic, quod suum velle est intelligere, Ibid.lin.25
Voluntas Dei est causa rerum, pag.113.col.2.lin.2
Voluntatis diuinæ nulla est causa, pag.114.col.2.lin.30
Voluntas quando non pro velleitate, sed pro velle simpliciter sumitur, pag. 115.col.1.lin.45
Voluntatem Dei semper impleri necesse est, Ibid.lin.61
Voluntas diuina quibusdam à se volitis necessitatem imponit, & quibusdam non. pag.116.col.2.lin.79
Voluntas Dei omnino immutabilis est, pag.colum.2.lin.93
Voluntas signi à voluntate simpliciter in ipso Deo distinguitur, pag.119.col. 2.lin.42
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur, Ibid.lin.62
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tanquam eiusdem terminus, pag.146.col.2.lin.1
Voluntas concomitans, & voluntas principians, quomodo vocentur, pag. 194.col.1.lin.85
Voluntas & natura in causando in quibus differant, Ibidem.col.2.lin.16
Voluntas an verificetur vt productiua ad extra tantum: an vt ad intra producti ua, pag.195.col.1.lin.47
Voluntas in communi dupliciter considerari potest, Ibid.lin.62
Voluntas an mere naturalis aliquem actum habeat, Ibid.lin.74
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat, pag.195 col.2.lin.50
Voluntas quomodo æquiuoce sumatur, pag.196.col.1.lin.59
Voluntas est in angelis, pag.272.col.1.lin.23
Voluntas angelorum neque est intellectus: neque natura eorum, pag. 273. colum.2.lin.33
Voluntas angeli, an intellectus esse dicatur, pag.272.col.1.lin.22
Voluntas & liberum arbitrium, an vna & eadem potentia secundum veritatem sint, pag.273.col.2.lin 87
Voluntas perfecta an impossibilium respectu esse possit, pag. 228. colum. 2. lin. 21
Voluntas an antecedens velle possit absque consequentis volitione, Ibidem. lin.62
Voluntas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit, pag. 296. colum. 1. lin. 30
Voluntas coactionis necessitate nihil velle potest, pagina 365. colum. 2. lin. 17
Voluntas an violentari possit: & aliquid coactionis necessitate velle, Ibid. lin. 42
Voluntas potest aliquid velle ex finis seu suppositionis necessitate. Ibidem. lin. 94
Voluntas necessitate naturali aliquid vult. pag.366.col.1.lin.2
Voluntas non quæcunque vult de necessitate vult. pag. 367. colum. 1. lin. penuli.
Voluntas an vltimo fini in vniuersali necessariò inhæreat, pag. 367. colum. 2.lin.79
Voluntas Deum videntis an Deo necessariò inhæreat, pag. 391. colum. 1. lin. 30
Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu, pag. 369. colum. 1. lin. 44
Voluntas mouet intellectum & omnes animæ vires effectiue, pag. 370. col. 2. lin.95
Voluntatis actus ab intellectu cognoscitur, pag.399.col.1.lin.9
Voluntas dupliciter mouetur: vno modo sicut obiectum, alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi, pag. 445.col.2.lin.2
Voluntatem vtroque modo mouere, & maxime secundo, scilicet interius inclinando, proprium Dei est, Ibid.lin.25
Voluntas dupliciter moueri potest: ex parte scilicet obiecti, & ex parte potentiæ, pag.450.col.1.lin.27
Voluntas etiam dupliciter moueri potest, scilicet ab intrinseco, & extrinseco, pag.463.col.2.lin.fin.
Voluntas à solo Deo ab intus immutari potest, pag.464.col.1.lin.12
Voluntatem obiectiue efficaci sufficientis solum Deus mouet: angelus verò persuasione, ibid.lin.20
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt: non tamen necessitate, Ibid.lin.26
Voluntarium an soli Deo notum sit, pag.275.col.1.lin.72

FINIS.

Typis Seruatij Sasseni.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEQVVNTVR
QVATVOR INDICES
COPIOSISSIMI GENERALES
AD IPSAM DIVI THOMAE SVMMAM
DIV MVLTVMQVE A STVDIOSIS
DESIDERATI.

HORVM OMNIVM NOTAS, (QVIBVS BREVITATIS gratia vsi sumus) ita intellige studiose lector, Primus numerum denotat Partem summæ, secundus numerus, Quæstionem, tertius, Articulum seu quæstiunculam: quarta denique nota, partem hoc modo.

1ª	id est in	parte prima.
12ª		prima secundæ, hoc est, in prima parte secundæ partis: nam secunda pars Summæ in duas partes ab Auctore diuiditur.
22ª		secunda secundæ.
3ª		tertia parte.
Suppl.		supplemento tertiæ partis.

q	id est in	quæstione.
a		articulo: frequentius tamen. a. omittitur; solo numero articulum designante.
o		toto articulo.
c		corpore articuli, hoc est, in responsione ad quæstionem.
1m		primum argumentum.
2m		secundum argumentum.
3m		tertium argumentum.

* id est, Item.

Exempli gratia sic aliquid in hoc Indice occurrit:

In principio creauit Deus cælum & terram. 1ª. q. 46. 2. c. *3. o. *q. 61. 3. 3m. &c. hoc est. Explicatur hæc scriptura in prima parte Summæ, quæstione quadragesima sexta, articulo secundo, in corpore. Item articulo tertio eiusdem quæstionis, per totum. Item in eadem parte, quæstione sexagesima prima, articulo tertio, in responsione ad tertium argumentum, &c.

Universidad de Deusto Biblioteca

AVCTORITATES EX LIBRO GENESEOS.

CAPVT I.

IN principio creauit Deus cælum & terram.1ª.q.46.2.c.*.3.0.*.q.61.3.3m.*.q.65.1.1.0.*.q.66.1.1m.*.3m.*.q.68.1.1m.*.q.69.1.c.5m.*.q.74.1.1m.*.2.c.*.3.1m.*.2m.*.3m.12ª.q.100.7.2m.*.22ª.q.1.1.1m.*.q.171.3.c.
Terra autem erat inanis & vacua.1ª.q.66.1.c.1m.*.q.67.4.c.*.q.69.1.2.c.
Et tenebræ erant super faciem abyssi.1ª.q.66.1.c.5m.*.q.68.1.c.*.q.69.1.c.*.q.74.3.4m.
Spiritus Domini ferebatur super aquas.1ª.q.64.3.3m.*.4.*.q.66.1.1m.
Dixitque Deus.1ª.q.32.1.3m.*.q.47.1.c.fi.*.q.67.4.c.2m.*.q.65.4.c.fi.*.74.1.1m.*.2m.*.3m.
Fiat lux,& facta est lux.1ª.q.67.4.0.*.q.70.1.2m.*.q.74.1.c.*.1.5m.
Et vidit Deus.1ª.q.74.3.1m.*.q.73.3.1m.*.q.32.1.3m.
Et diuisit lucem à tenebris.1ª.q.65.5.2m.*.q.67.4.c.2m.*.4m.
Appellauitque lucem diem, & tenebras noctem.1ª.q.64.1.5m.*.q.67.4.2m.*.q.68.1.1m.*.q.69.1.5m.
Factum est vespere & mane dies vnus.1ª.q.38.6.7.0.*.q.74.2.c.*.1.6m.*.7m.
Fiat firmamentum.1ª.q.68.1.2.3.0.*.q.71.3m.
Diuisit aquas quæ erant super firmamentum.1.q.68.2.3.0.
Congregentur aquæ in vnum locum.1ª.q.69.1.0.
Appareat arida.1ª.q.69.1.c.1m.
Vocauitque Deus firmamentum cælum.1ª.q.68.1.0.*.q.69.1.5m.*.q.74.3.1m.
Vocauitque Deus aridam terram, congregationésque aquarum appellauit maria.1ª.q.69.1.5m.
Germinet terra herbam virentem, &c.1ª.q.69.2.0.*.q.72.1m.
Fiant luminaria,&c. vsque ad noctem.1.q.70.1.0.
Et sint in signa,&c. vsque terram.1.q.70.2.0.
Fecitque Deus duo magna luminaria,&c. vsque noctl.1ª.q.70.1.5m.*.q.63.1.c.fi.
Producant aquæ reptile,&c. vsque cæli.1.q.71.0.*.q.72.1m.
Creauitque Deus cete grandia, &c. vsque genus suum.1ª.q.71.4m.
Producat terra animam viuentem, &c. vsque species suas.1.q.72.0.
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.1.q.3.1.2m.*.q.4.3.0.*.q.93.4.1m.*.2m.*.q.93.0.
Et præsit piscibus maris, &c. vsque terræ.1ª.q.96.0.
Et vniuersæ terræ.1ª.q.96.2.0.
Masculum & fœminam creauit eos.1ª.q.93.4.1m.*.6.2m.
Benedixitque illi Deus.1ª.q.72.4m.*.q.73.3.0.
Crescite & multiplicamini & replete terram.1ª.q.72.4.*.q.98.1.0.*.22ª.q.152.2.1m.
Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. vsque ad vescendum.1ª.q.96.1.2m.
Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.1ª.q.22.4.c.*.q.3.5.6.3m.*.q.47.2.c.1m.*.q.49.2.c.

Cap. ij.

Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum.1ª.q.70.1.c.
Compleuitque Deus die septimo, opus suum quod fecerat.1ª.q.73.1.0.2.d.15.q.3.1.0.
Et requieuit die septimo ab omni opere quod patrarat.1ª.q.73.2.0.*.1.3m.*.3.c.*.q.74.1.6m.*.2.3m.*.q.118.1.1m.
Et benedixit diei septimo, & sanctificauit eum.1ª.q.73.3.0.
Istæ sunt generationes cæli & terræ, &c. vsque in terram.1.q.69.2.c.*.q.74.2.1m.
Non enim pluerat Dominus Deus super terram.1ª.q.33.3.c.*.3.q.23.3.1m.
Sed fons ascendebat è terra, irrigans vniuersam superficiem terræ.1.q.102.1ª.2m.
Nomen vni Phison.1ª.q.102.1.2m.
Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ.1ª.q.91.1.0.
Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.1.q.90.1.1m.*.q.31.4.1m.*.4m.
Et factus est homo in animam viuentem.1ª.q.91.4.3m.*.q.94.2.c.*.q.95.1.1m.*.q.97.3.c.
Plantauerat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.1ª.q.102.0.
In quo posuit hominẽ quẽ formauerat.1.q.102.4.0.
Produxitque Dominus Deus de humo omne lignũ pulchrum visu, & ad vescendum suaue.1.q.2.1m.
Lignum etiam vitæ in medio paradisi.1.q.102.1.4m.
Lignumque scientiæ boni & mali.1ª.q.102.1.4.
Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis.1.q.102.1.2m.
Tulit ergo Dominus Deus hominem & posuit eum in paradiso voluptatis.1ª.q.102.4.0.
Vt operaretur & custodiret illum.1ª.q.102.3.0.
De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.1ª.q.102.1.2m.
In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.22ª.q.164.1.0.
Non est bonum esse hominem solum.22ª.q.152.2.0.*.3ª.q.4.1.2.3m.
Faciamus ei adiutorium simile sibi.1ª.q.92.1.0.*.q.92.2.b.2.3.q.64.1.3.
Adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea.1ª.q.96.1.3m.
Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam.22ª.q.175.3.1m.
Cumque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea.1ª.q.92.3.2m.*.q.97.2.3m.*.3ª.q.31.5.2m.
Et ædificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierem.1ª.q.92.2.3.0.
Quoniam de viro sumpta est.1ª.q.92.2.0.
Quam ob rem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ.22ª.q.2.7.c.*.q.26.11.1m.*.3.q.54.3.c.
Et erunt duo in carne vna.1ª.q.92.1.c.1.q.44.1.c.
Erat autem vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius, & non erubescebant.1.q.96.1.3m.
Hoc nunc os ex ossibus meis.3.q.54.3.1.

Cap. iij.

Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ.22ª.q.165.2.3m.*.4.
Qui dixit ad mulierem.22ª.q.165.2.0.
Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradisi.3ª.q.41.4.c.
Aperientur oculi vestri.3ª.q.41.4.c.
Eritis sicut dij scientes bonum & malum.1ª.q.63.4.3m.*.q.63.1.0.*.22ª.q.163.2.0.*.3ª.q.41.4.c.
Deditque viro suo.22ª.q.165.2.0.
Et aperti sunt oculi amborũ.22ª.q.164.2.c.fi.*.9m.
Cumque cognouissent se esse nudos.1ª.q.95.1.c.fi.*12ª.q.41.4.c.*22ª.q.75.1.1m.*.q.167.2.c.
Et fecerunt sibi perizomata.22ª.q.164.2.c.fi.3m.*.q.187.6.0.
Abscondit se Adam.3ª.q.84.6.1m.
Cum audissent vocem Dei deambulantis.1ª.q.9.1.2.0.*.q.10.1.2.c.*.q.14.14.0.*.q.19.7.3.0.*.q.30.1.1m.*.q.63.6.1m.*.q.65.1.1m.*.3.q.2.1.c.*.q.57.1.1m.*.2m.
A facie Domini Dei.1ª.q.1.10.3m.*.q.3.1.3m.
Serpens decepit me, & comedi.1ª.q.94.4.1m.*.2m.*.12ª.q.89.3.2m.*.22ª.q.163.1.4m.*.4.1m.
Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus eris, &c. vsque calcaneo eius.22ª.q.165.2.4m.
Super pectus tuum gradieris.1ª.q.63.6.2m.*.q.165.2.4m.
Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & cõceptus tuos. In dolore paries.22ª.q.164.2.0.
Eris sub viri potestate, & ipse dominabitur tui.1ª.q.92.1.2m.*.22ª.q.164.2.c.1m.
Maledicta terra in opere tuo.22ª.q.25.6.1m.*.3m.*.q.76.1.2.0.*.4.1m.*.q.83.8.1m.*.2m.*.q.164.1.2.0.*.q.89.1.4m.*.6.2m.
In laboribus comedes ex ea, cunctis diebus vitæ tuæ.22ª.q.164.2.c.fi.
Spinas & tribulos germinabit tibi.1ª.q.69.2.2m.*.22ª.q.164.2.c.1m.
In sudore vultus tui, vesceris pane tuo.22ª.q.164.2.c.3m.
Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.22ª.q.164.2.0.
Puluis es, & in puluerem reuerteris.22ª.q.164.2.c.
Fecitque Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos.22ª.q.164.2.c.fi.*.8m.
Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis.22ª.q.164.2.c.fi.*.6m.
Ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum.1ª.q.97.4.0.*.22ª.q.164.2.c.fi.*.6m.
Et emisit eum dominus Deus, de paradiso voluptatis.22ª.q.164.2.c.
Et collocauit ante paradisum voluptatis cherubin & flammeũ gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.22ª.q.164.2.c.3m.

Cap. iiij.

Adam cognouit Euam vxorem suam.1ª.q.51.3.6m.*.q.98.2.2m.
Respexit Dominus ad Abel,& ad munera eius.12ª.q.103.1.1m.
Sub te erit appetitus tuus,& tu dominaberis illius.12ª.q.10.3.0.1.*.q.77.7.8.c.*.q.80.3.0.*.22ª.q.155.3.3m.*.q.156.1.c.*.q.175.2.2m.
Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.22ª.q.83.1.1m.*.8.2m.
Occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum.22ª.q.64.8.c.1m.
Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.4ª.q.84.10.c.
Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.12ª.q.105.2.9m.

Cap. vj.

Videntes filij Dei filias hominum.1ª.q.51.3.6m.
Gigantes autem erant super terram in diebus illis.1ª.q.51.3.6m.
Pœnituit eum, quòd hominem fecisset in terra.1ª.q.19.7.1m.*.q.102.2.1m.*.3ª.q.49.5.2m.
Delebo ab homine,&c.12ª.q.103.2.11m.*.22ª.q.108.4.1m.
Omnis quippe caro, corruperat viam suam.12ª.q.71.2.1m.*.q.72.2.0.

Cap. viij.

Noe dimisit coruum, qui egrediebatur & non reuertebatur.12ª.q.102.6.1m.co.2.fi.
Donec siccarentur aquæ super terram.3ª.q.28.3.1m.
Odoratus est Dominus odorẽ suauitatis.12ª.q.102.1.1m.*.22ª.q.186.3.6m.*.5.1m.*.6.c.3m.*.7.2.c.
Sensus enim & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt, ab adolescentia sua.12ª.q.71.2.1m.

Cap. ix.

Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ.1ª.q.96.1.2.c.
Omne quod mouetur,& viuit, erit vobis in cibum, &c. vsque omnia.12ª.q.102.6.2m.
Apparebit arcus meus in nubibus.22ª.q.95.5.c.
Noe bibens vinum, inebriatus est,& nudatus in tabernaculo suo.22ª.q.150.1.4.c.
Sit Canahan seruus eius.22ª.q.57.3.2m.*.q.104.5.c.2m.*.6.1m.*.q.122.4.1m.

Cap. x.

Ab his diuisæ sunt gentes in terra post diluuium.22ª.q.176.1.0.

Cap. xij.

Dixit Abraham vxori suæ: dic obsecro, quòd soror mea sis.22ª.q.110.3.3m.*.q.111.1.1m.

Cap. xiij.

Facta est rixa inter pastores.22ª.q.37.2.5m.*.q.41.1.2.c.*.q.42.1.c.
Ne quæso sit iurgium inter me & te.22ª.q.41.2.1.2.
Fratres enim sumus.3ª.q.28.3.5m.
Ædificabitque ibi altare Domino.12ª.q.103.1.2m.

Cap. xiiij.

At vero Melchisedech rex Salem, offerens panem & vinum.12ª.q.103.1.5m.*.3ª.q.22.6.3m.
Et dedit ei decimas ex omnibus.22ª.q.87.1.3m.

Cap. xv.

Credidit Abraham Deo,& reputatum est ei ad iustitiam.22.q.60.6.2m.
Dixit Abraham Deo, Domine Deus, vnde scire possum quòd possessurus sim eam.22ª.q.97.2.3m.
Necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrheorum.12ª.q.87.8.1m.

Cap. xvj.

Ingredere ad ancillam meam,&c. vsque ad eam.22ª.q.154.2.1m.
Profecto hic vidi posteriora videntis me.1ª.q.12.2.c.1m.*.5.0.

Cap. xvij.

Ego Dominus Deus omnipotens.1ª.q.25.3.0.*.3ª.q.13.1.c.
Ambula coram me.12ª.q.91.5.c.*q.99.6.0.*q.110.1.c.
Et esto perfectus.22ª.q.188.2.3m.
Circuncidetur in vobis omne masculinum.3ª.q.70.2.4m.
Et circuncideris carnem præputij vestri.12ª.q.102.5.1m.3ª.q.66.7.1m.*q.70.3.1m.
Vt sit signum fœderis inter me & vos.12ª.q.102.5.1m.3ª.q.70.1.0.
Infans octo dierum circuncidetur.12ª.q.102.5.1m.*3ª.q.70.3.1m.
Eritque pactum meum in carne vestra, in fœdus æternum.12ª.q.102.5.1m.*q.103.3.1m.

Cap. xviij.

Apparuerunt ei tres viri.22ª.q.84.1.1m.*.3m.
Quos adorauit in terra.1ª.q.51.3.5m.*22ª.q.84.1.1m.*q.84.1.2m.*3ª.q.25.6.0.
Domine si inueni gratiam in oculis tuis, &c. vsque transibitis.1ª.q.51.1.5m.

Cumque

Cumque comedissent.1ª.q.51.3.5m.*.3ª.q.55.6.1m.
Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum.3ª.q.43.2.1m.
Descendam,& videbo vtrum clamorem opere compleuerint.3ª.q.46.7.5m.

Cap. xix.

Compulit illos oppido, vt diuerterent ad eum.1ª.q.11.4.c.*22ª.q.10.1.c.
Vt perdamus illos.12ª.q.27.2.0.
Nec stes in omni circa regione.3ª.q.41.2.4.2m.

Cap. xx.

Venit autem Deus ad Abimelech, per somnium nocte.22ª.q.10.1.c.*.q.95.60.*q.154.3.c.*q.172.1.2m.
Abraham propheta est, & orabit pro te.22ª.q.174.6.c.*3ª.q.31.2.c.*8.5m.

Cap. xxij.

Tentauit Deus Abraham.1ª.q.114.2.0.*22ª.q.97.2.c.
Tolle filium tuum,&c. vsque monstrauero tibi.12ª.q.94.5.2m.*q.100.8.3m.*22ª.q.104.4.2m.*.q.154.2.2m.
Postquam adorauerimus reuertemur ad vos.22ª.q.111.1.1m.
Extenditque manum vt immolaret filium suum.12ª.q.94.5.2m.*q.100.8.3m.*22ª.q.64.6.0.*q.104.4.2m.*q.114.2.2m.*q.171.5.c.*3ª.q.47.6.3m.
Nunc cognoui quòd timeas Deum.12ª.q.112.5.5m.*3ª.q.10.2.1m.
Appellauitque nomen loci illius, dominus videt.12ª.q.102.4.2m.
Per memetipsum iuraui.22ª.q.89.11.4m.

Cap. xxiij.

Dabo pecuniam pro agro,& sic sepeliam mortuum meum.22ª.q.100.4.3m.

Cap. xxiiij.

Vt adiurem te.22ª.q.83.17.1m.*q.90.0.
Filium meum ne reducas illuc.22ª.q.104.5.c.
Posuit ergo seruus manum sub femore Abraham Domini sui,& iurauit illi.22ª.q.89.7.c.
Puella cui dixero inclina hydriam, vsque cum domino meo.22ª.q.95.7.3m.
Et dixit mihi.22ª.q.95.7.1m.
Vocemus puellam & quæramus eius voluntatem.22ª.q.104.5.c.

Cap. xxv.

Deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua,&c. vsque conceptum Rebeccæ.1ª.q.23.8.0.
Dixit Iacob fratri: Vende mihi primogenita tua.22ª.q.100.4.3m.

Cap. xxvij.

Dixit Iacob: Ego sum primogenitus tuus Esau.22ª.q.110.3.3m.

Cap. xxviij.

Isaac præcepit filio suo Iacob, noli accipere coniugem.&c. vsque auunculi tui.22ª.q.104.5.c.
Deus autem omnipotens.s.17.1ª.
Benedicat tibi.s.1ª.
Iacob vidit in somnis scalam, &c. vsque per eam.22ª.q.181.4.7m.
Et ero custos tuus.1ª.q.113.1.2m.
Vere Dominus est in loco isto.1ª.q.8.2.c.*q.52.2.c.fi.1.q.52.3.3m.
Votum vouit Deo dicens, si Deus fuerit mecum, &c. vsque domus Dei.22ª.q.88.3.1m.
Cunctorumque quæ dederis mihi decimas offeram tibi.22ª.q.87.1.3m.

Cap. xxix.

Indicauit ei quòd frater patris sui esset.s.13.
Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu.22ª.q.179.2.b.princ.
Os meum & caro mea es.1.q.54.1.4.

Cap. xxxj.

Timensque Iacob.22ª.q.152.7.c.5m.
Fecit iurgium.s.13.
Pone hic coram fratribus meis & fratribus tuis.s.13.

Cap. xxxij.

Vidi Deum facie ad faciem.1ª.q.12.11.1m.*22ª.q.180.5.1m.
Ipse vero claudicabat pede.22ª.q.108.7.4m.

Cap. xxxiij.

Iacob adorauit pronus in terram, similiter ancillæ & vxores & filij eius.s.18.
Quasi viderem vultum Dei.s.3.*.32.
Ob stuprum sororis.22ª.q.154.6.c.*.6.0.

Cap. xxxv.

Apparuit Deus Iacob.s.32.
Benedixitque ei.s.1.
Ego sum Deus omnipotens.s.17.
Crescite & multiplicate.s.1.

Cap. xxxvij.

Accusauitque Ioseph fratres suos crimine pessimo.22ª.q.33.7.2m.*q.154.12.4m.
Non interficiamus animam eius.infr.46.

Cap. xxxviij.

Nunciatum est Thamar, quod Iudas socer eius, &c. vsque si.22ª.q.154.2.3m.

Cap. xxxix.

Benedixitque Dominus domui Ægypti propter Ioseph.s.2.
Et ille, scilicet Ioseph, recusabat stuprum.22ª.q.154.6.2m.
Vterque vidimus somnium præsagium futurorum 22ª.q.95.6.c.
Erat ibi puer Hebræus, vsque euentus.22ª.q.171.7.c.

Cap. xlij.

Cumq; adorassent eũ, scilicet Ioseph fratres sui.s.18.
Per salutem Pharaonis.22ª.q.89.6.b.
Deducetis canos meos cum dolore ad inferos.2.q.69.4.c.

Cap. xliij.

Deus autem meus omnipotens.s.17.
Et adorauerunt proni in terra.s.18.

Cap. xliiij.

Sciphus quem furati estis, &c. vsque in quo augurari solet.22ª.q.94.7.1m.
An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia. Ibidem.

Cap. xlv.

Nec poterant respondere fratres, nimio timore perterriti.12ª.q.44.1.2m.

Cap. xlvj.

Ego descendam tecum.s.3.
Cunctæ animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob.3ª.q.1.2.1m.*.q.118.2.1m.
Detestantur Ægyptij omnes pastores ouium.12ª.q.102.3.2m.

Cap. xlvij.

Adorauit vestigium virgæ eius.s.18.
Pone manum sub femore meo.s.24.

Cap. xlviij.

Deus omnipotens.s.17.
Apparuit mihi.s.32.
Adorauit pronus in terra.s.18.

Cap. xlix.

Benedicet tibi.s.1.
Quam, scilicet speluncam, emit Abraham, &c. vsq; sepulchri.s.23.
Finitisque mandatis, quibus filios instruebat.12ª.q.100.5.4m.*22ª.q.101.1.c.*q.102.1.c.*q.106.1.c.*.6.1m.

Cap. l.

Præcepitque seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem.3.q.51.4.2m.
Pater meus adiurauerit me.s.24.
Sepelierunt eum in spelunca duplici, quam emerat Abraham,&c. vsque Mambre.s.23.
Veneruntque ad eum scilicet Ioseph fratres sui, & proni in terram adorauerunt.s.18.
Num Dei possumus resistere voluntati.1.q.19.6.0.*q.22.2.1m.*q.103.7.8.0.
Quam iurauit Deus Abraham.s.12.

AVCTORITATES EX LIBRO EXODI.

Cap. j.

Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos.12ª.q.114.10.2m.*22ª.q.110.3.2m.*.4.4m.

Cap. ij.

Moyses percussum Ægyptium abscondit sabulo.22ª.q.60.6.2m.
Accepitque Sephoram filiam eius, quæ peperit ei filium.infr.34.

Cap. iij.

Terram quæ fluit lacte & melle.12ª.q.102.3.2m.*.3ª.q.71.6.0.*q.74.6.1m.
Quis ego sum, vt vadam ad Pharaonem,&c.22ª.q.161.2.0.
Ego sum qui sum,& qui est.1ª.q.2.3.0.*q.13.11.0.
Dominus Deus vocauit nos.12ª.q.113.1.3m.
Ibimus viam triũ dierũ in solitudine.22ª.q.88.8.0.
Postulabit mulier à vicina,&c. vsque si.12ª.q.94.5.2m.*q.100.8.3m.*22ª.q.66.5.1m.*q.104.4.2m.

Cap. iiij.

Iratus est Dominus in Moysen.1ª.q.3.2.2m.*q.19.11.c.*q.20.2.2m.*q.59.4.1m.*12ª.q.4.71.2m.*22ª.q.162.3.c.
Et indurabo cor eius.1ª.q.23.3.2m.*q.48.6.c.*q.49.2.0.*q.63.5.c.fi.*12ª.q.79.1.1m.*3.0.*q.87.1.2m.*22ª.q.15.1.0.*q.19.1.3m.*q.24.10.c.
Tulit illico Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui.3.q.70.3.2m.

Cap. v.

Vocauit nos.s.1. Eamus viam trium dierum.s.3.

Cap. vj.

Dixit Dominus ad Moysen.1ª.q.43.7.5m.*12ª.q.98.1.1m.
Et nomen meum adonay, non indicaui eis.22ª.q.174.6.b.
Cum incircuncisus sim labiis.3ª.q.70.4.3m.

Cap. vij.

Ecce constitui te Deum Pharaonis.1.q.13.9.10.0.
Sed ego indurabo eum.s.4.
Feceruntque similiter malefici, per incantationes.1ª.q.100.4.2m.*q.114.4.0.*22ª.q.178.2.c.1m.

Cap. viij.

Dixitque Dominus ad Moysen.s.6.
Fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter.s.7.
Malefici non potuerunt educere ciniphes: ideo dixerunt: Digitus Dei est hic.1ª.q.32.1.1m.*q.38.1.2.art.2.
Viam trium dierum ibimus in solitudine.s.3.

Cap. ix.

Dixit Dominus ad Moysen.s.6.
Indurauitque Dominus cor Pharaonis.s.4.

Cap. x.

Ego enim induraui cor Pharaonis,& seruorũ eius.s.4.
Dixit Dominus ad Moysen.s.6.
Et dixit Dominus ad Moysen.s.6.

Cap. xj.

Dices ergo omni plebi vt postulet.&. vsq; Ægyptiis s.3. Et indurauit Dominus cor Pharaonis.s.4.

Cap. xij.

Dixit Dominus ad Moysen.s.6.
Decima die mensis huius tollat vnusquisq; agnum, vsque si.12ª.q.191.1.2m.
In cunctis diis Ægypti.s.7.
Habebitis hanc diem in monumentum,& celebrabitis eam solennem Domino.12ª.q.100.5.2m.*.q.102.4.10m.5.2m.
Azyma comedetis septem diebus.3ª.q.74.4.c.3m.
Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris.12ª.q.102.5.14m.*3ª.q.74.4.c.fi.*.3m.
Et petierunt ab Ægyptiis vasa. vsque profecti.s.3.
Omnis alienigena non comedet ex eo, scilicet phase.12ª.q.102.5.c.*3ª.q.37.princ.*q.40.4.c.*q.70.4.fi.
Si quis circuncisus non fuerit, non vescetur ex eo, scilicet Phase.s.
Eadem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos.12ª.q.105.3.0.

Cap. xiij.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens.s.6.
Sanctifica mihi omne primogenitum.3ª.q.28.2.2.3m.*q.37.3.1m.
Vt non comedatis fermentatum.s.12.
Terram fluentem lacte & melle.s.3.
Septem diebus vesceris azymis.s.12.

Cap. xiiij.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens.s.6.
Indurabo cor Pharaonis,&c.s.4.

Cap. xv.

Misisti iram tuam.s.4.
In spiritu furoris tui. Ibidem.
Dominus regnabit in æternum & vltra.1ª.q.10.5.2m.
Magnificus in sanctitate.22ª.q.114.2.3m.

Cap. xvj.

Dixit Dominus ad Moysen.s.6.
Requies sabbati sanctificata est Domino, inf.20.
Filij autem vestri comederunt manna quadraginta annis, donec vsque Canahan.12ª.q.102.3.2m.*3ª.q.73.6.0.*q.74.6.1m.

Cap. xvij.

Et bellum Dei erit contra Amalech, à generatione in generationem.12ª.q.105.3.c.1m.

Cap. xviij.

Super omnes deos.s.7.

Cap. xix.

Vocauitque Moysen Dominus.s.3.
Portauerim vos super alas aquilarum.22ª.q.113.6.1m.*.2m.
Eritis mihi in peculium de cunctis populis.12.q.105.1.1m.
Veniam ad te.1ª.q.4.1.5m.*q.9.1.3m.
Audiat me populus loquentem ad te.s.6.
Omnis qui tetigerit montem.&. vsque non viuet.22ª.q.13.4.c.1m.

Cap. xx.

Locutus est Dominus cunctos sermones hos.s.6.
Non habebis Deos alienos.s.7.*12ª.q.2.2m.
Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem.12ª.q.100.7.2m.*3m.*.4m.*22ª.q.122.2.1m.*3ª.q.25.3.1m.*.2m.*3m.
Non adorabis ea neque coles.22ª.q.84.1.1m.*q.94.1.3.0.*q.122.2.0.*q.161.3.1m.*3ª.q.25.5.6.7.0.
Deus zelotes.12ª.q.28.4.0.
Visitans iniquitates patrum in filiis.12ª.q.81.1.1m.*.2m.*q.87.7.8.0.*22ª.q.108.4.0.q.164.1.4m.*3ª.q.14.2.2.
In tertiam & quartam generationem.12ª.q.87.8.1m.*22ª.q.108.4.1m.
Qui oderunt me.1ª.q.60.5.5m.*22ª.q.13.4.0.*.6.2m.*q.34.1.0.
Et faciens misericordias in millia, &c. vsque præcepta mea.12ª.q.100.7.2m.*3m.*4m.*3ª.q.84.10.c.fi.
Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.12ª.q.100.7.4m.*.5.c.*.11.c.1m.*22ª.q.122.3.0.
Qui assumpserit nomen Dei sui.12ª.q.100.7.2m.*22ª.q.89.1.4.0.*q.98.2.c.
Neque enim habebit insontem Dominus eum,&c. vsque frustra.12ª.q.100.7.2m.

Universidad de Deusto Biblioteca

Memento vt diem sabbathi sanctifices.12ª.q.100.5.2m.7.2m.3m.11.c.q.102.3.4m.4.10m.105.c fi.22ª.q.35.3.1m.q.122.4.0.
Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua, &c.vsque portas tuas. 12ª.q.100.5.4m.q.107.2.4m.12ª.q.40.4.0.q.122.4.3m.3.q.40.4.1m.3m.
Sex enim diebus fecit Deus cælum & terram, &c, vsque in eis sunt.12ª.q.100.7.2m.
Honora patrem tuum, matrem tuam. 12ª.q.100.5.c.4m.11.c.22ª.q.31.2.1m.q.101.2.0.q.104.5.1m.q.106.4.c.1m.q.122.5.0.q.189.6.c.1m.
Vt sis longæuus super terram. 12ª.q.100.7.5m.4m.22ª.q.122.5.4m.
Non occides. 12ª.q.100.4.c.8.5m.11.c.22ª.q.64.3.0.5.2m.3m.7.c.8.0.q.65.1.c.4m.q.122.6.2m.
Non mœchaberis. 12ª.q.100.11.c.22ª.q.170.1.0.
Non furtum facies. 12ª.q.100.11.c.22ª.q.122.6.2m.
Non falsum testimonium dices.12ª.q.100.11.c.22ª.q.70.4.0.q.110.4.2m.q.122.6.2m.
Non concupisces. 12ª.q.100.5.c.5m.6m.4.3m.11.c.22ª.q.122.6.3m.4m.q.170.1.c.fi.
Venit Deus.2.19.
Non facietis deos argenteos,& deos aureos non facietis vobis.2.7.20.
Altare de terra facietis mihi, &c. vsque, polluetur.12ª.q.102.4.7m.3ª.q.83.1.5m.
Non ascendes per gradus ad altare meum,ne reueletur turpitudo tua.12ª.q.102.4.7m.

Cap. xxj.

Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo egredietur liber gratis.12ª.q.105.4.1m.
Offerat eum Dominus diis.2.7.
Si dixerit seruus, diligo, &c. erit ei seruus in sæculum.12ª.q.105.2.10m.
Si quis vendiderit filiam suam in famulam, nō egredietur sicut ancillæ, &c.12ª.q.105.4.4m.
Qui percusserit hominem volens occidere eū, morte moriatur.2.20.
Qui furatus fuerit hominem & vendiderit,&c.morietur.12ª.q.105.2.10m.
Et percusserit alter proximum,&c. vsque restituat.12ª.q.10.4.3m.
Qui percusserit seruum suum, &c. vsque illius est.12ª.q.105.4.5m.
Si percusserit quis mulierem prægnantem, &c.vsque liuore.22ª.q.64.8.2m.
Si bos cornu petierit,&c. vsque opprimetur. 12ª.q.105.2.11m.
Si quis aperuit cisternam,&c. vsque erit.22ª.q.189.1.5m.

Cap. xxij.

Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, &c. vsque pro vna oue.12ª.q.105.2.5m.22ª.q.62.3.1m.q.66.6.2m.3ª.q.49.6.c.
Applicabitur ad deos.2.7.
Si quis amico commendauerit pecuniam,&c. vsque non restituet.22ª.q.105.2.4m.5m.22ª.q.62.6.c.
Qui à proximo suo quicquam horum mutuo postulauerit,&c.vsque operis sui, ibidem.
Qui coierit cum iumento, morte moriatur.12ª.q.105.2.11m.22ª.q.154.12.4.
Qui immolat diis occidetur præter Domino soli.12ª.q.102.3.c.22ª.q.94.1.1m.q.85.2.0.q.94.2.c.3ª.q.48.3.0.
Indignabitur furor meus.2.4.
Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum,&c. vsque dormiat.12ª.q.99.5.fi.q.105.2.4m.
Quia misericors sum. 1ª.q.21.3.0.22ª.q.30.4.1m.q.74.12.c.
Decimas tuas non tardabis offerre.22ª.q.87.1.0.3ª.q.31.8.c.
Et primitias.22ª.q.86.3.1m.q.86.4.0.
Primogenita filiorum tuorum dabis mihi,de bobus quoque & ouibus similiter facies.2.13.
Septem diebus sit cum matre sua, die octaua reddes illum mihi. 12ª.q.102.5.7m.5.1m.3ª.q.70.3.1m.
Pupillo & viduæ non nocebitis.22ª.q.61.4.2m.

Cap. xxiij.

Non suscipies vocem mendacij. 22ª.q.110.3.4.0.q.111.1.c.q.69.1.2.0.q.70.4.c.q.114.1.2m.
Nec iunges manum tuam, vt pro impio falsum dicas testimonium.2.20.
Pauperis quoque non misereberis in iudicio.22ª.q.63.4.3m.
Et insontem & iustum non occides.2.20.
Sex diebus operaberis, septima die cessabis.2.20.
Per nomen externorum deorum non iurabis. 2.7.22ª.q.89.6.0.
Solennitatem azymorum custodies.2.12.
Azyma comederis septem diebus, ibidem.
Non immolabis super fermentum, ibidem.
Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum domini Dei tui.2.22.
Non coques hœdum in lacte matris suæ.12ª.q.102.6.4m.4m.
Et est nomen meum in illo, scilicet angelo.2.6.
Non adorabis deos eorum,neque coles.2.20.7.

Cap. xxiiij.

Moysi quoque dixit Deus.2.6.
Et vocauit eum, scilicet Moysen, Dominus.2.3.
Daboque tibi duas tabulas lapideas.infr.31.
Moyses fuit ibi, scilicet in monte, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. 22ª.q.147.5.c.3ª.q.40.2.3m.
Si quid natū fuerit quæstionis inter vos.2.q.20.2.3

Cap. xxv.

Locutus est Dominus ad Moysen.2.6.
Tollant mihi primitias ab omni homine.2.22.
Arcam de lignis Sethim compingite, cuius longitudo,&c.vsque fi.12ª.q.102.4.6m.
Qui, scilicet vectes, semper erunt in circulis. 12ª.q.85.2.3.5.0.12ª.q.21.7.0.q.108.2.2m.
Duos quoque cherubin aureos & productiles facies,&c. vsque inde.12ª.q.102.4.6m.
Facies alteram coronam aureolam.2.q.96.1.c.

Cap. xxvj.

Tabernaculum ita fiet,&c.vsque fi.12.q.102.4.0.
Facies & velum de hyacintho, &c, vsque fi.12ª.q.102.4.4m.

Cap. xxvij.

Facies & altare de lignis Sethim,&c. vsque fi.2.20.
Facies & atrium tabernaculi,&c. vsque fi.12ª.q.102.4.c.
Cuncta vasa tabernaculi in omnes vsus, &c. ex ære facies.12ª.q.100.1.6m.4.0.

Cap. xxviij.

Loqueris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ,&c.infr.31.
Hæc autem erunt vestimenta, quæ facies,&c.vsque fi.12ª.q.102.4.9m.
Sacrificium est Domino. 22ª.q.21.4.1m.3ª.q.22.2.c.3ª.q.48.3.c.

Cap. xxix.

Sed & hoc facies, vt mihi in sacerdotio consecrentur.&c. vsque fi.12ª.q.102.5.3m.q.183.2.1m.
Agnos anniculos duos per singulos dies iugiter. &.12ª.q.102.4.10m.3ª.q.22.3.3m.
Vt sacerdotio fungantur mihi.3ª.q.22.6.2m.

Cap. xxx.

Faciesque altare ad adolendum thymiama.&.vsque tegitur.2.20.
Locutus est Dominus ad Moysen.2.6.
Sanctificabisque omnia. 22ª.q.81.8.c.3ª.q.62.6.2m.q.63.6.2m.

Cap. xxxj.

Locutus est Dominus ad Moysen.2.6
Ecce vocaui ex nomine.2.3.
Videte vt sabbatum meum custodiatis.2.20.
Qui fecerit opus in eo.Ibidem.
Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram.2.20.
Dedit Dominus Moysi duas tabulas lapideas. 12ª.q.98.2.3.0.q.105.2.3m.4.1m.q.107.1.c.fi.4ª.q.42.4.2.

Cap. xxxij.

Fac nobis deos.2.7.
Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.22ª.q.168.2.3m.3.2m.
Vt irascatur furor meus.2.4.
Portans duas tabulas.2.31.
Inducens super eum peccatum maximum.12ª.q.102.1.11m.12ª.q.10.3.0.q.11.4.c.q.19.2.0.q.94.1.0.3ª.q.80.1.c.
Consecrastis manus vestras hodie Domino,&.vsque benedictio.12ª.q.102.5.8m.
De libro tuo quem scripsisti.1ª.q.24.0.q.18.8.fi.
Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. 1ª.q.24.3.0.
Angelus meus præcedet te.12ª.q.111.1.0.

Cap. xxxiij.

Terram fluentem lacte & melle.2.3.
Et mittam præcursorem tui angelum.1ª.q.112.0.
Loquebatur autem Dominus ad Moysen, facie ad faciem.&.12ª.q.98.3.2m.
Noui te ex nomine.12ª.q.112.5.1m.22ª.q.172.4.b.
Præcipis vt educam populum istum. 12ª.q.90.2.1m.
Ostende mihi viam tuam, & gloriam tuam. 1ª.q.12.11.2m.22.q.174.4.c.5.1m.q.175.1.0.q.180.5.c.
Et requiem meam dabo tibi.1ª.q.73.2.3.c.12ª.q.3.4.3m.8.c.22ª.q.18.3.c.
Non videbit me homo, & viuet. 1ª.q.12.11.0.q.73.1.c.2.3m.12ª.q.5.c.3.c.q.98.2.0.22ª.q.180.1.0.q.175.4.0.5.c.
Non poteris videre faciem meam. 1ª.q.12.4.0.q.23.1.c.q.56.3.c.2m.q.62.1.2.4.9.c.q.64.1.2m.q.94.2.c.fi.q.108.4.c.12ª.q.3.3.7.c.3ª.q.10.4.2m.
Stabis supra petram.1ª.q.102.1.4m.
Cumque transibit gloria mea.22ª.q.171.2.c.
Et videbis posteriora mea.1ª.q.12.2.c.1m.10.

Cap. xxxiiij.

Præcide mihi duas tabulas lapideas.2.31.
Deus misericors,& multæ miserationis.2.21.
Et clemens.22ª.q.157.1.2.0.3.c.4.5m.q.169.1.c.4.c.3m.
Patiens.22ª.q.121.1.1m.2m.
Et verax. 1ª.q.16.5.0.12ª.q.3.7.c.q.93.1.5m.22ª.q.27.4.0.
Qui custodit misericordiam in millia.2.20.
Qui reddes iniquitates patrum in filiis ac nepotibus,in tertiam & quartam progeniem.2.20.
Noli adorare Deum alienum.2.20.
Dominus zelotes, Ibidem.
Deus æmulator, Ibidem.
Cum fornicati fuerint cum diis suis. 22ª.q.151.2.c.3m.
Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis.12ª.q.105.4.6m.
Deos conflatiles non facies tibi.2.20.
Solennitatem azymorum custodies.2.12.
Septem diebus vesceris azymis,ibidem.
Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum.22ª.q.10.9.0.q.46.2.1m.fi.
Sex diebus operaberis,in die septimo cessabis,arare & metere.2.20.
Non immolabis super fermento.2.12.
Primitias frugum terræ tuæ offeres.2.22.
Non coques hœdum in lacte matris suæ.2.23.
Fuit ergo ibi cum Deo quadraginta dies & quadraginta noctes.&.2.24.

Cap. xxxv.

Sex diebus facietis opus: septimus dies erit vobis sanctus.2.20.
Separatæ apud vos primitias Domino.2.22.
Faciat tabernaculum suum.&.2.26.
Ecce vocauit Dominus ex nomine.&.2.3.
Omnes viri ac mulieres mente promptissima atque deuota obtulere donaria. 22ª.q.85.3.3m.q.88.4.c.
Ecce vocauit Dominus ex nomine Beseleel.2.31.
Et impleuit eum spiritu Dei,sapientia,intelligētia, scientia,& omni doctrina, ad excogitandum & faciendum opus.&.2.31.

Cap. xxxvj.

Omnis sapiens quibus Dominus dedit sapientiam & intellectum.&. Ibidem.

Cap. xxxvij.

Fecit autem Beseleel & arcam.&.2.25.
Fecit & propitiatorium.&. Ibidem.
Duos etiam cherubin.&.Ibidem.
Fecit & mensam de lignis Sethim.&.
Fecit & altare thymiamatis de lignis.&.2.20.

Cap. xxxviij.

Fecit & altare holocausti.&.Ibidem.

Cap. xxxix.

De hyacintho & purpura,vermiculo ac bysso fecit vestes.&.vsque fi.2.28.
Altare aureum,& altare æneum.2.20.

Cap. xl.

Locutus est ad Moysen.2.6.
Mense primo, prima die mensis eriges tabernaculum.&.vsque fi.2.26.
Et assumpto vnctionis oleo, vnges tabernaculum cum vasis suis.12ª.q.102.4.9m.
Vt sanctificentur.&.2.30.
Applicabitque Aaron,& filios eius.&.vsque fi.& fecit.2.29.
Altare aureum,& altare holocaustum.2.20.

AVCTORITATES EX LIBRO LEVITICI.

Cap. j.

Si holocaustum fuerit eius oblatio ac de armento. Masculum immaculatum offeret.12ª.q.102.3.8m.9m.
Sanguinem eius fundentes per altaris circuitum.12ª.q.102.3.8m.
De turturibus & pullis columbæ, offeret.12ª.q.102.3.3m.4m.6m.9m.3ª.q.37.3.4m.
Retorto ad collum capite ac rupto vulneris loco.12ª.q.102.3.6m.

Cap. ij.

Simila erit eius oblatio,funderque super eam oleum & thus.&.vsque fi. 12ª.q.102.3.12m.13m.14m.
Nec quicquam mellis adolebitur in sacrificio Domini.12ª.q.102.3.13m.
In omni oblatione offeres sal. 12ª.q.102.3.13m.14m.

Cap. iij.

Si hostia pacificorum fuerit eius oblatio.&.vsque fi.12ª.q.102.3.8m.9m.
Siue marem siue fœminam.12ª.q.102.3.9m.
Immaculata offeret. 12ª.q.102.3.7m.22ª.q.86.3.2m.
Fundent sanguinem per circuitum altaris.2.1.3m.
Omnis adeps erit Domini. 12ª.q.102.3.8m.6.1m.
Nec adipem nec sanguinem omnino comedetis. Ibidem.
Offerunt Domino caudam totam. 22ª.q.138.7.1m.q.138.1.5m.

Ca. iiij.

Qui peccauerit per ignorantiam, & de vniuersis mandatis Domini.&.vsque fi. 12ª.q.102.3.8m.q.105.2.9m.
Immaculatum offeret Domino.2.3.
Sanguinem fundet.2.1.
Omnem adipem offeret domino.2.3.
Rogabitque pro eo sacerdos,& pro peccato eius,& dimittetur ei. 12ª.q.105.2.c.fi.
Hauriet quoque de sanguine vituli inferens illum in tabernaculum testimonij.12ª.q.102.5.8m.
Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eum septies coram Domino contra velum sanctuarij.12ª.q.102.5.5m.
Ponetque de sanguine eius super cornua altaris thymiamatis.2.1.4.
Ponetque manum super caput hostiæ pro peccato suo.12ª.q.102.3.1m.

Cap. v.

Qui audierit vocem iurantis. &. vsque anima.22ª.q.98.4.5m.
Anima quæ tetigerit aliquid immundum. &. vsque deliquit.12ª.q.102.5.4m.3ª.q.40.4.2m.
Offerat agnam de gregibus siue capram.2.3.
Orabit pro eo sacerdos, & pro peccato eius. 2.4.
Offerat duos turtures, aut duos pullos columbarum.2.1.
Retorquebit caput eius ad pennulas.&.Ibidem.
Quicquid autem reliquum fuerit eius, faciet distillare ad fundamentum eius.2.1.
Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.12ª.q.102.3.c.

Cap. vj.

Offeret arietem immaculatum.2.3.
Reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere integra.22ª.q.62.2.0.q.79.3.2m.
Et quintam insuper partem domino, cui damnum intulit.12ª.q.105.2.9m.22ª.q.62.3.0.4.c.
Si rem perditam inuenerit.22ª.q.66.5.2m.
Qui rogabit pro eo,& dimittetur ei.2.4.
Omne sacrificium sacerdotum igne cremabitur,nec quisquam comedet ex eo.12ª.q.102.3.8m.

Cap. vij.

Sanguis eius per gyrum fundetur altaris.2.1.
Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto.12.q.79.4.1m.
Offerent ex ea caudam.2.3.
Cuius carnes eadem comedentur die, &. vsque rea erit.12ª.q.102.3.10m.
Adipem non comedetis nec sanguinem.2.3.
Pectusculum & armus dexter erit sacerdotis offerentis hostiam pacificorum.12ª.q.102.3.8m.
Qui tetigerit immundum. &.2.5.
Fudit reliquum sanguinem ad fundamētum eius.2.1.
Posuerunt super caput hostiæ Aaron & filij eius. 2.
Et caudam.2.3.

Cap. ix.

Vtramque immaculatum.2.3.
Reliquum fudit ad basim eius.2.1.
Et caudam. 2.3.
Pectora & armos dextros separauit Aaron.2.7.
Laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas.22ª.q.81.5.1m.q.84.2.1m.q.85.3.0.q.88.5.1m.

Cap. x.

Pectusculum quod oblatum est & armum.&.2.7.

Cap. xj.

Hæc sunt animalia quæ comedere debetis. &. vsque fi.12ª.q.102.6.1m.2m.
Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit. 2.5.
Vsque ad vesperam.12ª.q.102.5.5m.
Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. 12.q.81.4.5.c.q.99.2.c.

Cap. xij.

Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus. &. vsque fi.12ª.q.102.5.4m.3ª.q.37.3.c.1m.4.2m.
Pullum columbæ siue turturem.2.1.
Orabitque pro ea sacerdos,& sic mundabitur.2.4.

Cap. xiij.

Homo in cuius carne & cute ortus fuerit diuersus color. &. vsque finē.12ª.q.102.5.4m.q.107.2.4m.
Vestis lanea siue linea quæ lepram habuerit.&.vsque fi.12ª.q.102.5.4.

Cap. xiiij.

Hic est ritus leprosi, quando mundandus est, &c. vsque fi.12ª.q.102.5.7m.q.103.4.3m.
Et duos pullos columbæ.2.1.
Rogabit pro eo coram Domino. 2.4.
Offeret agnum immaculatum.2.3.
Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia.2.7.
Si fuerit plaga lepræ in ædibus,&c. vsque fi. 12ª.q.102.5.4m.

Cap. xv.

Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit. &. vsque fi.12ª.q.102.5.4m.
Qui tetigerit,&c.immundus erit.2.5. Vsque ad vesperam.2.11.
Sumet duos turtures, aut duos pullos columbarum 2.1.
Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis,&c,vsque fi.12ª.q.102.5.4m.

Rogabitque pro eo coram Domino.2.4.

Cap. xvj.

Duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij.&.vsque fi.12ª.q.102.6m.
Orabit pro se & pro domo sua.2.4.
Mense septimo decima mensis,&c. erit expiatio vestri,atque mundatio ab omnibus peccatis vestris. 12ª.q.102.4.10m.5.6m.q.103.2.1m.3.4m.3ª.q.73.6.c.

Cap. xvij.

Funderque sacerdos sanguinem super altare Domini.2.1.
Si comederit sanguinem.2.3.
Anima omnis carnis in sanguine est.12ª.q.102.3.8m.
Contaminatus erit vsque ad vesperum.2.5.

Cap. xviij.

Facietis præcepta mea, atque iudicia mea seruabitis, & ambulabitis in eis. 12ª.q.99.4.2m.
Quæ faciens homo, viuet in eis.12ª.q.100.12.2m.
Talis coitus incestus est.22ª.q.154.1.c.9.0.
Sororem vxoris tuæ, in pellicatum non accipies.12ª.q.105.3.2m.
Ad mulierem quæ patitur menstruum, non accedes.12ª.q.102.5.4.
De semine tuo non dabis, vt consecretur idolo moloch.22ª.q.81.5.1m.
Cum masculo non commisceberis, &c.22ª.q.142.4.3m.q.154.11.12.0.3ª.q.70.2.4m.
Cum omni pecore non coibis,&c.vsque scelus est.22ª.q.154.11.2m.12.4m.

Cap. xix.

Turpitudinem vxoris patris tui non reuelabis.2.q.55.6.c.
Sancti estote, quia ego sanctus sum. 2.11.
Si immolaueritis hostiam pacificorum Domino, vt sit placabilis. 2.3.
Eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero,&c.vsque polluit.2.7.
Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis vsque ad solum, &c. vsque dimittes. 22ª. q.101.1.2m.
Nec decipiet vnusquisque proximum suum. 22. q.65.1.0.q.56.2.0.q.118.1.0.
Non facies calumniam. 22ª.q.68.3.c.1m.q.69.2.3.c.
Nec vi opprimes eum. 22ª.q.68.8.c.q.118.1.0.
Non morabitur merces mercenarij tui apud te vsque mane.12ª.q.105.2.6m.
Non maledices surdo. 22ª.q.76.3.0.
Timebis Dominum Deum tuū.12ª.q.67.4.2m.22ª.q.7.1.c.q.1[illegible].0.22.2.0.
Non iniuste [illegible]cabis. 22ª.q.60.2.3.6.0.q.67.1.0.3ª.q.59.1.c.
Non eris criminator. 22ª.q.62.2.1m.q.73.1.2m.q.74.1.5m.2.0.
Nec susurro in populis.22ª.q.74.0.q.75.1.c.
Non oderis fratrem tuum.22ª.q.25.6.0.q.34.3.4.0
Sed publice argue eum.22ª.q.11.7.0.3ª.q.55.1.1m.
Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.12ª.q.102.6.8m.
Agrum tuum non seres diuerso semine. 12ª. q.102.6.1m.
Veste quæ ex duobus texta est, non indueris.12ª.q.102.6.6m.
Orabitque pro eo sacerdos,&c.vsque & dimittetur peccatum.2.4.
Cum ingressi fueritis terram & plantaueritis ligna pomifera, auferetis præputia eorum, &c. vsque proferunt.12ª.q.102.6.3m.
Non comedetis carnem cum sanguine.2.3.
Non augurabimini. 12ª. q.100. 11.c.22ª.q.95.3.c.7.0.
Non obseruabitis somnia.12ª.q.100.11.c.22ª.q.95.6.0.
Super mortuo non incideritis carnes vestras. 22ª.q.92.1.2.0.
Neque figuras aliquas, aut stigmata facietis vobis.22ª.q.94.2.1m.
Non declinetis ad magos,nec ab ariolis aliquid sciscitemini.12ª.q.100.11.c.22ª.q.95.2.
Coram cano capite consurge, & honora personam senis.12ª.q.100.11.c.fi.22ª.q.63.3.b.c.
Si habitauerit aduena in terra vestra,&c. vsque Ægypti.12ª.q.104.4.0.q.105.3.0.
Custodite omnia præcepta mea & vniuersa iudicia, & facite ea.2.18.

Cap. xx.

Anima que declinauerit ad magos & ariolos.&.2.19
Sanctificamini & estote sancti, quia & ego sanctus sum.2.11.
Custodite præcepta mea,&c.2.18.
Qui coierit cum muliere in fluxu mestruo.&c.2.15.
Qui separaui vos à cæteris populis. 22ª.q.36.3.2m.3m

Cap. xxj.

Ne contaminetur sacerdos in mortibus, &c. vsque fi.12ª.q.102.6.11m.
Sancti erunt Deo suo.2.11.
Filia sacerdotis, si deprehensa fuerit in stupro,&c.3ª.q.19.1.4m.
Pontifex id est, sacerdos maximus, &c. vsque, quā sanctifico eum.12ª.q.102.6.11m.
Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam,&c.vsque fi. 12ª.q.102.5.9m.2.36.1.c.

Cap. xxij.

Homo de semine Aaron qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, &c. vsque cibus illius est, ibidem.
Qui tetigerit immundum,&c. 2.5. vsque ad vesperam.2.11.
Morticinum & captum à bestia non comedet. 12ª.q.102.6.2m.2m.
Addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti. 2.6.
Quicunque obtulerit in holocaustum, illud erit masculum.2.1.
Sine macula cuncta offerent.2.3.
Non immolabuntur vna die mater cum fœtibus suis.12ª.q.102.6.1m.2m.
Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione, &c. vsque alterius diei.2.7.
Custodite mandata,&c.2.18.

Cap. xxiij.

Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas,&c. vsque fi. 12ª.q.102.4.10m.q.103.3.4m.
Cedetur agnus immaculatus. 2.3.
Non secabitis eam vsque ad solum,&c.2.19.
Die decimo mensis septimi dies expiationum erit celeberrimus,&c.2.16.
A quintodecimo die mensis huius septimi feriæ tabernaculorum, septem diebus Domino, &c. 12ª.q.102.4.10m.q.103.3.4m.
Dies primus vocabitur celeberrimus, atque sanctissimus.2.1.
Dies octauus erit celeberrimus, atque sanctissimus.12ª.q.102.1.1m.3ª.q.70.3.3m.
Sumeris die primo fructus arboris pulcherrimæ spatulasque palmarū,& ramos ligni densarum frondium,&c.12ª.q.102.4.10m.fi.

Cap. xxiiij.

Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.12ª.q.110.11.c.22ª.q.13.0.3ª.q.80.3.c.
Qui irrogauerit maculam, sicut fecit fiet ei, fracturam pro fractura,&c. vsque cogetur. 12ª.q.105.2.10m.
Æquum iudicium sit inter vos,&c.2.19.

Cap. xxv.

Anno iubilei redient omnes ad possessiones suas, &c.vsque fi.12ª.q.105.2.3m.
Facite præcepta mea & iudicia custodite. 2.18.
Terra non vendetur in perpetuum,&c. vsque vendetur. 12ª.q.105.2.c.3m.22ª.q.66.2.c.
Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram. 12ª.q.105.3.3m.22ª.q.78.1.0.
Computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit,& quod reliquum est reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam.22ª.q.78.2.6m.
Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus,non eum opprimes seruitute famulorum, &c.12ª.q.105.4.1m.4m.3.q.14.3.1.

Cap. xxvj.

Si in præceptis meis ambulaueritis,&c. vsque fi.12ª.q.91.5.c.q.99.6.0.q.104.1.1m.q.107.1.2m.
Non abiiciet vos anima mea. 1ª.q.3.2.1m.q.19.11.c.

Cap. xxvij.

Animal quod immolari potest Domino, si quis voluerit mutari non potest.22ª.q.88.10.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO NVMERI.

Cap. j.

Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel,&c.vsque fi.22ª.q.108,4.1m.

Cap. ij.

Ad orientem.22ª.q.84.3.1m.

Cap. v.

Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt domino, & erit sacerdotis.22ª.q.62.3.3m.
Vir cuius vxor errauerit, maritumque contemnens, dormierit cum altero viro,&c.vsque fi.12ª.q.105.4.9m.22ª.q.154.6.2m.
Non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium.12ª.q.105.4.9m.q.102.3.14m.
Putrescat femur tuum, & tumens vterus tuus dirumpatur.12ª.q.105.2.3m.
Vir siue mulier cum fecerit votum vt sanctificetur, & voluerit se domino consecrare, &c. vsque fi.22ª.q.186.6.

Cap. vij.

Capita familiarum. 12ª.q.84.3.4.0.3ª.q.8.1.8.c.

Cap. x.

Capita multitudinis.2.7.

Cap. xj.

Auferam de spiritu tuo, & tradam eis. 1ª.q.36.2.3m.2.q.37.1.3.
Qui in medio vestri est. 22ª.q.172.8.2m.

Cap. xij.

Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione

Universidad de Deusto Biblioteca

apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum. 1ª. q.12.a.1.1m.22ª.q.173.3.1m.q.174.1.3m.3.0.
At non talis seruus meus Moyses.22ª.q.174.4.0.3ª.q.7.8.1m.
Erat enim Moyses vir mitissimus, super omnes homines qui morabantur in terra. 22ª.q.157.4.0.1.

Cap. xv.

Colligentem ligna sabbato, obruerunt lapidibus, ex præcepto Dei.12ª.q.105.2.9m.
Faciant sibi fimbrias per angulos quatuor palliorũ, &c.fi.12ª.q.102.6.7m.

Cap. xvj.

Dirupta est terra sub pedibus eorum,&c. 22ª.q.39.2.0.

Cap. xvij.

Cumque oriretur seditio. 22ª.q.42.0.
Inuenit germinasse virgam Aaron.1.q.69.2.0.

Cap. xviij.

Tu & filij tui & domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem sanctuarij,&c.12ª.q.81.1.1m.
Cum acceperitis à filiis Israel decimas quas dedi vobis, primitias eorum offerte Domino, id est decimam partem decimæ. 22ª.q.87.1.4m.

Cap. xix.

Præcipe filiis Israel vt adducant ad te vaccam rufam,&c.vsque fi. 12ª.q.102.5.5m.
Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.12ª.q.102.5.4m.

Cap. xx.

Si in seditionem.s.16.
Loquimini ad petram coram eis,& illa dabit aquas 1ª.q.105.1.4m.
Egressus est obuius cum infinita multitudine.s.7.

Cap. xxij.

Dixit Deus ad Balaam.22ª.q.172.6.b.1m.
Aperuitque dominus os asinæ,& locuta est,&c.22ª.q.165.2.4m.

Cap. xxiij.

Nec vt filius hominis, vt mutetur.1ª.q.19.7.1m.

Cap. xxiiij.

Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria Israel. 12ª.q.103.1.b.

Cap. xxv.

Phinees perfodit ambos, scilicet virum & mulierem in locis genitalibus.22ª.q.60.6.2m.

Cap. xxvj.

Numerate omnem summam filiorum Israel, &c. vsque fi.s.1.
In seditione Choræ.s.16.

Cap. xxvij.

Homo cum mortuus fuerit absq; filio, ad filiã eius transibit hæreditas,&c.vsq. sicut.12ª.q.105.2.2m.

Cap. xxviij.

Agnos duos quotidie in holocaustum sempiternũ, vnum offeretis mane, & alterum ad vesperam, &c.vsque dic.12ª.q.102.4.10m.3.q.22.1.3m.

Cap. xxx.

Si quis virorum votum Domino vouerit,&c.vsque implebit.22ª.q.88.3.0.q.189.4.c.
Mulier si quippiam vouerit, &c. vsque fi.22ª.q.88.8.0.9.c.2m.q.189.5.0.8.3m.q.189.5.0.

Cap. xxxj.

Vlciscere primus filios Israel de Madianitis. 22ª.q.108.1.0.3.c.q.188.2.c.3m.2.c.3.b.3.q.15.9.c.

Cap. xxxij.

Erat illis in iumentis infinita substantia.s.20.
Ipsi impleuerunt voluntatem meã.1ª.q.19.1.c.2m.
Cognatus occisi statim vt inuenerit homicidam, interficiet.s.31.
Homicida à casu maneat in ciuitate confugij, vsquequo sacerdos magnus qui oleo sancto vnctus est, moriatur.3ª.q.49.5.c.6.fi.12ª.q.105.2.10m.

Cap. xxxvj.

Vt filiabus Salphaat dares possessionem debitam patri.1ª.q.21.1.5m.
Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua, & cunctæ fœminæ,&c.vsque separatæ sunt. 12ª.q.105.2.2m.4.c.10.q.2.ar.1.q.3.4m.3ª.q.31.2.2m.

AVCTORITATES EX LIBRO DEVTERONOMII.

Cap. j.

Deus addat ad hunc numerũ multa millia.2ª.q.23.7.1m.
Nec accipietis cuiusquam personam.1ª.q.23.5.3m.12ª.q.97.4.2m.q.98.4.2m.q.106.3.1m.22ª.q.63.0.

Cap. iij.

Neque est alius Deus in cælo vel in terra.Infr.6.

Ca. iiij.

Non addetis ad verbum quod loquor vobis, nec auferetis ex eo.2ª.q.60.2.1m.1.
Hæc est enim vestra sapientia & intellectus,&c. 1ª.q.1.6.0.12ª.q.100.7.b.c.
Quæ est alia gens sic inclyta quæ habeat ceremonias atque iudicia & vniuersam legem. 12ª.q.91.4.0.5.c.
Deus in virtute sua magna. 2ª.q.21.1.1m.12ª.q.61.5.0.

Cap. v.

Audi Israel ceremonias atque iudicia.s.4.
Ego sequester & medius fui inter Deum & vos.3ª.q.22.1.c.1m.4.c.q.26.1.0.q.52.3.c.
Non declinabitis ad dexteram neque ad sinistram: sed per viam quam præcepit Dominus.12ª.q.102.4.c.0.2.

Cap. vj.

Hæc sunt præcepta & ceremoniæ atq; iudicia quæ mandauit Dominus.con.4.
Deus vnus est.1ª.q.11.3.4.0.q.103.3.0.q.28.3.c.q.30.1.3m.q.19.1.c.
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. 22ª.q.44.4.5.0.
Erunt verba hæc,&c.in corde tuo,&c.sedens,&c. ambulans,&c.dormiens, atque consurgens ligabis ea,&c. 12ª.q.102.6.7m.22ª.c.16.2.c.4m.
Ac per nomen illius iurabis. 22ª.q.107.2.c.2m.q.108.3.1m.22ª.q.89.3.6.0.4.c.
Non tentabis Dominum Deum tuum. 1ª.q.112.2.c.22ª.q.53.4.1m.3.3m.q.97.1.2.0.3ª.q.41.4.1m.2m.
Te elegit Dominus Deus tuus. 1ª.q.18.4.1m.2m.
Dilexit vos Dominus.1ª.q.23.4.0.q.24.1.c.
Custodite ergo præcepta & ceremonias atque iudicia,&c. s.4.
Non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt,&c.vsque,tuam. 12ª.q.102.6.10m.

Cap. viij.

Ne negligas mandata eius atque iudicia & ceremonias, &c.s.4.

Cap. x.

Et diligis eum,&c.s.6.
Custodias mandata domini,&c.s.4.
Patribus tuis conglutinatus est Dominus. 1ª.q.20.1.5m.q.60.1.2m.12ª.q.25.2.2m.q.27.2.c.2m.q.28.1.2.0.q.66.6.c.
Et amauit eos.s.7. Elegitque semen eorum, &c. s.7.2ª.
Et dominus dominantium.1ª.q.13.7.5m.3ª.q.35.5.0
Qui personam non accipit. 1ª.q.23.5.3m.q.63.2.3m.12ª.q.95.4.3m.q.106.3.1m.22ª.q.63.1.3m.
Ipsi adhærebis. 12ª.q.98.5.2m.22ª.q.27.6.3m.q.30.4.0.q.186.1.c.
Iurabis in nomine ipsius.s.6.

Cap. xj.

Ama Dominum Deum tuum.s.6.
Et obserua præcepta eius & ceremonias, iudicia atq; mandata omni tempore.s.4.
Adhærentes ei.s.10.

Cap. xij.

Vt esset nomen meum ibi.12ª.q.102.4.1m.
Non poteris comedere in oppidis tuis decimas,&c. primogenita, &c. & omnia quæ voueris, & sponte offerre volueris, & primitias, &c. 22ª.q.87.1.4m.
Caue ne derelinquas Leuitam in omni tempore. 22ª.q.31.3.4m.
Nõ facies similiter Domino Deo tuo.22ª.q.84.3.0.
Nec addas quicquam, nec minuas.s.4.3.

Cap. xiij.

Si surrexerit in medio tui prophetes,&c.vsque fin. 12ª.q.100.5.3m.11.c.
Diligatis eum in toto,&c.s.6.

Cap. xiiij.

Te elegit.s.7.
Et comedes eam in conspectu Domini Dei tui,&c. s.12.Vt in eo nomen Domini inuocetur,s.12.
Ne derelinquas Leuitem.s.12.
Anno tertio separabis aliam decimam, &c. vsque fi.22ª.q.87.1.4m.

Cap. xv.

Septimo anno facies remissionem, &c. vsque, potestatem.12ª.q.105.2.4m.
Et omnino indigens & mendicus nõ erit inter vos. 22ª.q.187.5.2m.
Fœnerabis gentibus multis.22ª.q.78.1.2m.
Si vnus de fratribus tuis,&c.ad paupertatem deuenit, &c. 12ª.q.105.2.4m.
Cũm tibi venditus fuerit frater tuus, &c. Ibidem.
In conspectu Domini comedes ea,&c.s.12.

Cap. xvj.

Vt inhabitet nomen eius ibi.s.12.
Non accipias personam.s.1.10.
Iustè quod iustum est exequeris. 12ª.q.100.9.1m.
Non plantabis lucum & omnem arborem iuxta altare.12ª.q.102.4.7m.

Cap. xvij.

Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris,&c.veniensque ad sacerdotes,&c.12ª.q.105.2.7m.12ª.q.67.2.1m.
Non declinabis ad dexteram neque ad sinistram. s.5.
Constitues regem quem Dominus elegerit de numero fratrum tuorum, 12ª.q.105.1.0.
Rex non multiplicabit sibi equos,&c.12ª.q.105.1.0
Non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animum eius.12ª.q.105.1.2m.
Non argenti & auri immensa pondera. 12ª.q.105.1.c.2.

Cap. xviij.

Nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignem.12ª.q.100.11.c.

Cap. xix.

Qui non est reus mortis.22ª.q.64.2.0.
Diligas Dominum Deum tuum.s.6.
In ore duorum vel trium testium, stabit omne verbum.12ª.q.105.2.8m.22ª.q.70.2.0.
Si steterit testis mendax contra hominem, &c. reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit,&c.vsque fi.2.2m.22ª.q.64.4.0.

Cap. xx.

Qui ædificat domum, vadat & reuertatur, &c. 12ª.q.105.1.5m.6m.
Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem, &c. 12ª.q.105.3.4m.
Non succides arbores, de quibus vesci potest, &c. vsque fi. 12ª.q.105.3.4m.
Instrue machinas.22ª.q.40.1.0.q.41.1.3m.q.42.2.1m.q.66.8.1m.

Cap. xxj.

Quando inuentum fuerit cadauer occisi,& ignorabitur cædis reus, egredientur maiores, &c. vsque Dominus.12ª.q.105.2.12m.
Si videris in medio captiuorum mulierem pulchrã, &c. radet cæsariem, &c. vsque humiliasti eam. 12ª.q.105.4.6m.1ª.q.1.11.2m.2.q.59.1.2.
Dabit primogenito de his quæ habuerit cuncta duplicia.12ª.q.105.1.1m.22ª.q.87.1.3m.
Si genuerit homo filium proteruum contumacem, &c.vsque pertimescat.12ª.q.105.2.9m.4.1m.
Maledictus à Deo est qui pendet in ligno.3.q.46.4.2m.

Cap. xxij.

Non induetur mulier veste virili, nec econuerso. 12ª.q.102.6.6m.22ª.q.169.2.3m.
Si nidum auis inueneris,& matrem, pullis vel ouis desuper incubantem,&c. 12ª.q.102.6.8m.1.con.1.co.112.6.
Non arabis in boue simul & asino. 12ª.q.102.6.9m.
Si non est inuenta in puella virginitas, &c. lapidibus obruent.&c. 3ª.q.29.1.4m.
Diffamauit nomen pessimum super virginem.22ª.q.151.4.1m.
Si in agro repererit vir puellam,&c.& nullus affuit qui liberaret eam.12ª.q.105.2.9m.
Si inuenerit vir puellam virginem quæ non habet sponsum,&c.dabit patri quinquaginta siclos,&c. 22ª.q.154.6.3m.
Si dimiserit vir vxorem suam,&c.s.q.67.6.c.

Cap. xxiij.

Non intrabit eunuchus, attritis vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, ecclesiam Domini. 12ª.q.105.3.2m.
Non ingredietur manzer, hoc est de scorto natus, in ecclesiam Domini, vsque ad decimam generationem, Ibid. Et s.q.39.5.c.
Amonites & Moabites etiam post decimam generationem, non intrabunt ecclesiam Domini in æternum.12ª.q.105.3.1m.c.
Eò quòd diligeret te.s.7.
Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona in sempiternum.22ª.q.40.1.0.
Non abominaberis Idumeum,&c. nec Ægyptium, &c. qui nati fuerint ex eis. In tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini. 12ª.q.105.3.c.1m.
Non trades seruum domino suo, qui ad te confugerit.12ª.q.105.4.2m.
Non offeres mercedem prostibuli. 12ª.q.102.3.7m.22ª.q.32.7.2m.q.86.3ª.1m.
Nec pretium canis.12ª.q.102.3.7.22ª.q.86.3.2m.
Ingressus vineam proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit, foras autem non efferas tecũ. 12ª.q.105.2.c.1m.
Si intraueris segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres, falce autem non metes.22ª.q.66.2.4m.4.0.

Cap. xxiiij.

Si acceperit homo vxorem,&c. scribet libellum repudij,&c.12ª.q.105.4.8.107.2.2m.
Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam.12ª.q.105.2.4m.

Cap. xxv.

Non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas. 12ª.q.102.6.8.
Non habebis in sacculo diuersa pondera maius & minus.c.12ª.q.105.2.c.
Pro mensura delicti erit & plagarum modus. 2.q.87.3.c.& q.25.1.1.

Cap. xxvj.

Infinitæ multitudinis.s.20.
Cum compleueris decimam cunctarũ frugum tuarum, anno decimarum tertio.c.s.14.
Custodias ceremonias illius, & mandata atque iudicia.s.4.
Te elegit Deus.s.7.

Cap.

Cap. xxviij.

Fœnerabis cunctis gentibus.s.15.
Non declinaueris ab eis ad dexteram nec ad sinistram.s.5.
Facias omnia mandata eius & ceremonias.s.4.

Cap. xxx.

Custodi præcepta & ceremonias.s.4.
Et illi adhæreas. s.10.
Ipse enim est vita tua. 12ª.q.110.1.2m.22ª.q.22.2.2m.

Cap. xxxij.

Audite cæli quæ loquor. 1.q.68.4.c.q.94.1.c.fi.
Dei perfecta sunt opera. 12ª.q.98.2.1m.22ª.q.171.4.2m.
Et absque vlla iniquitate.1ª.q.25.3.2m.q.63.1.c.22ª.q.6.2.c.2m.
Iustus.1ª.q.21.1.0.
Nunquid non ipse est pater tuus.1ª.q.33.3.c.
Vt sugeret mel de petra.1ª.q.102.1.4m.
Dereliquit Deum.c.1.q.3.1.5m.
Videte quòd ego sim solus.1ª.q.31.0.
Et non sit alius Deus præter me.s.6.
Ego occidam.c.1ª.q.49.2.c.
Viuo ego in æternum.1ª.q.18.3.0.

Cap. xxxiij.

In dextera eius ignea lex.12ª.q.102.4.6m.
Dilexit populo.s.7.
Qui dixerit patri suo & matri suæ, nescio vos.c.22ª.q.101.4.1m.
De pomis collium æternorum.1.q.10.5.c.
Non est alius vt Deus.c.s.6.
Ascensor cæli auxiliator tuus. 3ª.q.57.2.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO IOSVE.

Cap. j.

Confortare & esto rob. 12ª.q.100.11.3.22.q.140.4.0.
Non dimittam, nec derelinquam te.1ª.q.9.1.3m.q.113.6.0.
Non declines ab ea, c.12ª.q.102.4.6m.co.2.

Cap. ij.

Innoxij erimus à iuramento hic quo adiurasti nos. 22ª.q.40.3.0.q.71.3.3m.

Cap. v.

Populus qui natus est in deserto per 40.annos.c.incircuncisus fuit.c.3ª.q.70.4.3m.
Spiritu princeps exercitus Domini.1ª.q.113.3.c.

Cap. vj.

Rahab vero meretricem.c.12ª.q.105.3.c.1m.

Cap. viij.

Pone insidias vrbi.22ª.q.40.3.0.q.71.3.3m.
Prædam vero & omnia animantia diripietis vobis. 22ª.q.66.8.1m.
Iosue & omnis Israel simulantes metum, & fu.22ª.q.111.1.0.

Cap. x.

Dixitque Iosue.c.Sol contra Gabaon non mouearis & luna. c.22ª.q.174.4.2m.

Cap. xj.

Omnemque prædam. c.s.8.

Cap. xviij.

Coram Domino Deo vestro mittam hic vobis sortem.22ª.q.95.18.c.

Cap. xix.

Egressa est sors secunda.s.18.

Cap. xxj.

Egressa est sors.s.18.

Cap. xxij.

Diuidite prædam hostium cum fratribus vestris.s.8.
Cur reliquistis dominum.1ª.q.3.1.5m.
Extruamus nobis altare.c.12ª.q.102.4.7m.3ª.q.83.3.5m.

Cap. xxiiij.

Absit à nobis vt relinquamus dominum. s.22.
Custodiuit nos Deus in omni via. 1ª.q.113.1.2m.

AVCTORITATES EX LIBRO IVDICVM.

Cap. ij.

Cumque dominus iudices suscitaret.12ª.q.105.1.1m.
In diebus eorum flectebatur misericordia,12ª.q.89.6.3m.

Cap. iij.

Hæ sunt gentes quas dominus dereliquit vt erudiret in eis Israelem.c.22ª.q.111.2m.3ª.q.61.3.c.
Qui suscitauit eis saluatorem. c.s.2.
Vtraque manu pro dextra vtebatur.12ª.q.102.q.6m.co.2.

Cap. vj.

Venit angelus Domini. 1ª.q.9.2.c.q.10.3.c.q.51.1.0.
Et sedit sub quercu.1ª.q.3.1.4m.1ª.q.58.0.
Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. 1ª.q.54.1.2m.

Cap. vij.

Cumque audisset Gedeon somnium, & interpretationem eius.c.22ª.q.95.7.1m.

Cap. viij.

Et factum est Gedeoni, & omni domui eius in ruinam.4.d.27.q.2.ar.3.q.2.1m.

Cap. xj.

Non ego pecco in te.c.22ª.q.40.1.0.q.41.1.3m.q.42.2.1m.66.8.1m.q.81.8.3m.
Iephte votum vouit domino. c. & fecit filiæ sicut vouerat.22ª.q.88.2.2m.

Cap. xiij.

Erit Nazareus Dei ab infantia sua. c. vsque fin. 22ª.q.186.6.b.

Cap. xvj.

Vidit ibi mulierem meretricem.c.12ª.q.103.4.3m.
Nazareus, id est, consecratus Domino sum, ex vtero matris meæ.s.13.
Moriatur anima mea cum Philisthijm. 22ª.q.50.3.2m.q.64.5.0.q.124.1.2m.3.q.47.6.3m.
Multoque plures interfecit moriens, quàm antè viuus occiderat.22ª.q.73.6.2m.

Cap. xix.

Cessate ab hac stultitia.22.q.46.3.0.

Cap. xx.

Ita sinistra vt dextera præliantes.s.3.

Cap. xxj.

Grandi iuramento se constrinxerunt. 22ª.q.88.1.2m.10.c.12.2m.q.89.7.0.

AVCTORITATES EX LIBRO RVTH.

Cap. iij.

Scit omnis populus c. mulierem te esse virtutis.1ª.q.39.2.c.4m.

AVCTORITATES EX PRIMO LIBRO REGVM.

Cap. ij.

Ipsi præparantur cogitationes. 1ª.q.14.13.0.q.86.3.4.0.

Cap. iij.

Sermo Domini erat pretiosus.22.q.174.6.2m.

Cap. iiij.

Domini sedentis super cherubin.12ª.q.102.4.6m.

Cap. vij.

Præparate corda vestra Domino. 1ª.q.62.2.3m.12ª.q.109.6.0.q.112.2.0.3.c.2m.4.c.q.113.3.7.c.22ª.q.24.10.3m.

Cap. viij.

Contestare eos,& dic eis ius regis. c.vsque fi.12ª.q.105.1.3m.

Cap. ix.

Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns.22ª.q.171.1.c.

Cap. x.

Et mutaberis in virum alium.1ª.q.79.4.c.
Qui solus saluauit vos.c.3ª.q.37.2.2m.

Cap. xv.

Melior est obedientia quàm victimæ.c.22ª.q.104.3.b.1m.
Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere. 22ª.q.105.2.3m.
Porro triumphator non parcet & pœnitudine non flectetur, neque est vt homo, vt agat pœnitentiam.1ª.q.19.3.7.0.q.23.8.c.

Cap. xvj.

Homo videt ea quæ parent, dominus autem intuetur cor.1ª.q.57.4.0.21.4.9.c.primo.s.q.87.1.c.
Non elegit dominus ex his.ibid.1ª.q.18.4.1m.2m.
Et exagitabat eum spiritus nequam à Domino.3ª.q.44.1.4m.

Cap. xvij.

Eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen.22ª.q.95.8.1m.
Non possum sic incedere: quia vsum non habeo. 22ª.q.139.10.3m.

Cap. xx.

Kalendæ sunt crastino,12ª.q.102.4.10m.

Cap. xxj.

Dedit ei sacerdos sanctificatos panes. 3ª.q.40.4.3m.
Dauid mutauit os suum coram Achis, & collabebatur inter manus, & impingebat in ostia portæ. c. 22ª.q.111.1.2m.

Cap. xxvj.

Qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate dominij.c.12ª.q.105.2.10m.

Cap. xxviij.

Saul consuluit Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas.22ª.q.174.1.3m.3.0.
Quærite mihi mulierem habentem pythonem. 22ª.q.95.3.c.
Suscita mihi Samuelem. 1ª.q.89.8.2m.22ª.q.95.4.2m.q.174.5.4m.

Cap. xxix.

Rectus es.12ª.q.55.4.4.
Et bonus.1ª.q.5.6.3m.q.48.6.c.12ª.q.56.3.c.q.66.3.2m.q.92.1.3m.

Cap. xxx.

Applica ad me Ephod. 12ª.q.102.5.2m.

Cap. xxxj.

Euagina gladiũ tuum, & percute me. 22ª.q.64.5.0.
Et noluit armiger eius. 1ª.q.47.6.1m.

AVCTORITATES EX SECVNDO LIBRO REGVM.

Cap. j.

Sta super me & interfice me.s.31.
Stansque super eum, occidit eum, Ibidem.
Vocans Dauid vnum de pueris suis ait, Accedens irrue in eum. 22ª.q.64.3.0.3.2m.3m.7.c.q.65.1.c.2m.
Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia veniant super vos.c.22ª.q.76.2.0.4.1m.

Cap. ij.

An ignoras, quòd periculosa sit desperatio.22ª.q.40.

Cap. v.

Cæcus & claudus non intrabunt in templum. 12ª.q.102.5.9.fi.

Cap. vj.

Extendit Oza manum ad arcam Dei. c. & mortuus est.22ª.q.13.4.1m.
Super temeritate. 22ª.q.8.6.1m.q.21.3.c.q.53.2m.
Eroque humilis oculis meis. 22ª.q.160.1.c.q.161.1.0.2.c.4m.3.3m.4.c.c.4.co.13.17m.18m.

Cap. vij.

Dixitque Nathan propheta ad regem, Omne quod est in corde tuo, vade & fac,c.22ª.q.171.2.4.5.0.
Nunquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum.c.12ª.q.102.4.1m.
Stabiliam thronum regni eius, vsque in sempiternum.22ª.q.137.2.2m.

Cap. viiij.

Humiliauit eos.22ª.q.161.1.1m.

Cap. x.

Dixit Dauid, Faciam misericordiam. c. consolans eum.c.22ª.q.52.2.c.

Cap. xij.

Eo quod despexeris me.3ª.q.86.4.fi.
Peccaui Domino.12ª.q.87.6.b.1m.
Blasphemare fecistis inimicos nomen Domini, propter verbum hoc.12ª.q.87.6.b.3m.

Cap. xxij.

Spiritus domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam.1ª.q.110.c.22ª.q.174.2.c.
Sicut lux auroræ oriente sole, mane absque nubibus rutilat.22ª.q.174.2.c.

Cap. xxiiij.

Et mortui sunt ex populo septingenta millia.22ª.q.108.4.1m.

AVCTORITATES EX TERTIO LIBRO REGVM.

Cap. iij.

Apparuit autem dominus Salomoni per somnium nocte.co.12ª.q.113.3.2m.22ª.q.124.3.1m.

Cap. iiij.

Dedit Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multã nimis, vsque fi.22ª.q.171.2.0.q.174.5.c.4

Cap. v.

Dedit Deus sapientiam Salomoni.s.4.
Lapides grandes pretiosos in fundamentis templi dolauerunt cæmentarij Salomonis, & cæmentarij Hyram.12ª.q.102.4.2m.

Cap. vi.

Malleus,& securis,& omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur. 12ª.q.102.4.2m.

Cap. vij.

Hyram plenum sapientia & intelligentia & doctrina, ad faciendum omne opus ex ære.s.4.
Omnia vasa erant aurea.s.6.

Cap. viij.

In arca non erat aliud nisi duæ tabulæ lapid. c. 12ª.q.102.4.6m.
Si enim cælum & cæli cælorum te capere non possunt, Ibidem, Quanto magis domus hæc quam ædificaui tibi. c.12ª.q.102.4.1m.
Vt exaudias deprecationem serui tui, & populi. c. 12ª.q.102.4.1m.3ª.q.83.3.0.
In loco habitaculi in cælo.12ª.q.4.7.1m.3ª.q.57.4.1m.
Tu solus nosti corda hominum. 1ª.q.14.14.0.q.57.4.0.5.c.q.114.2.2m.q.117.2.c.12ª.q.111.4.c.22ª.q.106.5.3m.
Non est homo qui non peccet.1ª.q.63.1.c.
Sed inclinet corda nostra ad se.1ª.q.111.2.c.
Apparuit ei dominus secundo, sicut apparuerat ei in Gabaon.s.3.

Cap. ix.

Et æquitate.22ª.q.80.1m.

Cap. x.

Videns regina Saba omnem sapientiam, &c. 22ª.q.183.2.c.
In sempiternum.1ª.q.20.2.2m.

Cap. xj.

Auersa est mens eius à Domino. 12ª.q.73.5.c.q.87.4.0.22ª.q.20.1.1m.q.24.12.4m.q.162.6.c.3ª.q.86.4.c.q.88.1.c.
Qui apparuerat ei.s.3.
Dirumpens scindam regnum tuum. 12ª.q.105.1.3m.

Cap.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. xiiij.
Scidi regnum a domus Dauid.s.11.4a.
Cap. xvij.
Coruisque præcepi, vt pascant te.22f.q.83.10.3m.
Cap. xviij.
Non est gens aut regnum, in quo non miserit Dominus meus te requirens. 3a.q.44.2.2m.
Inscidebant se iuxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine. 22f.q.102.3.1m.
Cap. xix.
Angelus Domini tetigit eum.1a.q.75.1.1m.* q.105.2.1m.
Ambulauit in fortitudine illius cibi, quadraginta diebus, & quadraginta noctib.* 12f.q.100.8.4m.*22f.q.40.4.c.*q.122.4.3m.*3a.q.40.4.3m.
Et ecce Dominus transit. 22f.q.171.2.c.
Cap. xxij.
Et omnem exercitum cæli assistentem ei.1a. q.113.5.0.
Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarū eius. 1a.q.114.2.2m.* 22f. q.172.6.1m.

AVCTORITATES EX QVARTO LIBRO REGVM.

Cap. j.
Dixit Helias quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos.22f.q.108.1.4m.
Cap. ij.
Obsecro, vt fiat in me duplex spiritus tuus.1a.q.36.1.2m.
Ascendit Helias per turbinem in cælum. 1a. q. 102.2.3m.*3a.q.49.5.2m.
Requieuit spiritus Heliæ super Heliseum. 1a.q.36.1.3m.
Heliseus maledixit pueris, & duo vrsi occiderunt quadraginta duos ex eis.2.4.
Cap. iij.
Dixit Heliseus: Adducite mihi psalten. Cumque caneret psaltes.*22f.q.171.2.b.
Rex Moab primogenitum suum obtulit holocaustum super murum, & facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo. 12f.q.94.5.2m.
Filij Prophetarum habitabunt coram eo.22f.q.174.4.c.fin.
Cap. v.
Nónne cor meum in præsenti erat, &c.22f.q.171.3.0
Cap. vj.
Plures sunt nobiscum quàm cum illis.1a.q.63.9.0.
Cap. vij.
Ambulauit in viis regum Israel.12f.q.94.1.0.
Cap. x.
Quia studiosè egisti quod rectum est, &c. filij tui vsque ad quartam generationem, &c. 3a.q.89.6.3m.
Cap. xij.
Serui eius percusserunt eum, s. Ioas regem, & mortuus est. 22f.q.42.2.3m.
Cap. xv.
Veruntamen excelsa non est demolitus, nec abstulit. 22f.q.94.1.0.
Qui peccare fecit Israel.22f.q.94.1.0.
Cap. xvj.
Filium consecrauit, transferens per ignem. 12f. q. 94.5.2m.
Cap. xviij.
Sperauit in Domino Deo suo Israel.22f.q.17.4.0.*5.c.*q.25.1.2m.* 3a.q.7.4.c.
In Domino Deo nostro habemus fiduciam. 12f. q. 40.1.2m.*22f.q.128.6m.*q.129.6.7.0.
Cap. xix.
In quo habet fiduciam.s.11.
Mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum 3a.q.41.1.c.fi.*q.46.2.1m.
Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non viues 22f.q.171.6.2m.
Cap. xx.
In veritate.1a.q.16.4.3m.*q.21.2.2m.*22f.q.109.0.
Cap. xxj.
Interfecerunt regem.s.12.
Cap. xxij.
Colligeris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui mala.2a.q.89.8.0.8m.*22f.q.83.4.2m.s.q.72.1.2.

AVCTORITATES EX PRIMO LIBRO PARALIPOMENON.

Cap. xj.
Proficiebatque Dauid vadens & crescens, 22f.q.128.2.1m.*q.189.1.4m.*.
Cap. xij.
Te adiuuet Deus tuus. 1a.q.23.8.2m.
Cap. xv.
Pro octaua canebant. 12f.q. 102.5.6m.3a.q.70.3.3m.
Adiuuisset dominus Leuitas.s.12.
Cap. xvj.
Nolite tangere christos meos.* 22f.q.33.4.1m.
Confitemini Domino. 22f.q.3.1.0.*q.12.1.2m.
Quoniam bonus.1a.q.6.1.0.
Cap. xviij.
Adiuuit eum Deus.s.12.

AVCTORITATES EX SECVNDO LIBRO PARALIPOMENON.

Cap. iij.
Et cœpit Salomon ædificare domum Dei in Hierusalem, in Monte Moria, qui demonstratus fuerat Dauid.s. in area Ornam Iebusei. 12f.q.102.4.2m.
Cap. x.
Erat enim voluntatis Dei, vt compleretur sermo eius.c.1a.q.19.11.12.0.
Cap. xvj.
Qui credunt in eum.22f.q.2.2.0.*.
Cap. xvij.
Consecratus domino.12f.q.102.5.8m.
Cap. xix.
Impio præbes auxilium.c. Sed bona opera inuenta sunt in te. 22f.q.186.10.2m.
Amicitia iungeris malis. 22f.q.23.1.3m.
Non hominis exercetis iudicium, sed Domini.22f.q.10.11.c.*q.108.4.2m.
Cum diligentia cuncta facite.22f.q.54.1.1.
Cap. xx.
Credite in Domino.s.16.
Cap. xxij.
Voluntatis Dei fuit aduersus Ochoziam, vt veniret Ioram.c.s.10.
Cap. xxix.
Incuruato genu, adorauerunt.22f.q.84.2.2m.
Leuitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quàm sacerdotes.12f.q.102.5.8m.
Cap. xxx.
Illis irridentibus & subsannantibus eos. 22f. q.85.1.1m.
Propitiabitur cunctis qui in toto corde.c.12f. q.73.10.1m.*22f.q.186.10.1m.
Cap. xxxiij.
Magicis artibus inseruiebat.12f.q.57.3.1m.*22.q.95.1.2m.*q.169.2.4m.
Cap. xxxiiij.
Custodiens præcepta.c.12f.q.99.5.c.

AVCTORITATES EX ORATIONE MANASSE, REGIS IVDA.

Cap. j.
Immensa vero & inuestigabilis, misericordia promissionis tuæ. 3a.q.84.10.c.
Et tibi est gloria in sæcula sæculorum.1a.q.31.3.2m.

AVCTORITATES EX PRIMO LIBRO ESDRAE PROPHETAE.

Cap. j.
Suscitauit Dominus spiritum Cyri. 1a.q.41.3.4m.

AVCTORITATES EX LIBRO NEEMIAE.

Cap. ix.
Indurauerunt ceruices suas.12f.q.79.3.4.0.
Longanimis.12f.q.70.3.c*22f.q.136.5.0.*.
Cap. xij.
Omnis Israel sanctificabat Leuitas, & Leuitæ sanctificabant filios Aaron. 12f.q.102.5.8m.

AVCTORITATES EX LIBRO TERTIO ESDRAE PROPHETAE.

Cap. j.
Propter irreligiositatem suam. 22f.q.92.*q.97.99. princ.*q.122.3.4.c.*q.154.10.1m.
Cap. iij.
Omnem mentem conuertit in securitatem & iocunditatem.22f.q.147.8.1m.* 3a.q.74.5.c.
Vinum omnia præcordia facit honesta.22f.q.145.4.2m.
Cap. iiij.
Diligit homo vxorem suam magis quàm patrem aut matrem. 22f.q.26.11.0.
Omnis terra veritatem inuocat. 22f.q.34.1.2.*q.83.10.3m.
Maiestas omnium æuorum.1a.q.10.6.1m.
Omnes benignantur in operibus eius. 22f.q.34.1.2m.

AVCTORITATES EX QVARTO LIBRO ESDRAE PROPHETAE.

Cap. viij.
Tu ei imago nominatus es.1a.q.35.1.1m.*q.93.5.4m.
Cap. xiij.
Reuelabitur filius meus. 22f.q.2.7.2m.
Cap. xiiij.
Iustorum nomina patebunt, & impiorum facta ostendentur.1a.q.10.0.

AVCTORITATES EX LIBRO TOBIAE.

Cap. j.
Hic solus fugiebat consortia omnium. 1a.q.51.1.c.*22f.q.188.8.0.
Ministrauit omnem decimationem.22f.q.87.1.4m.
Monita salutis dabat eis. 22f.q.32.2.c.
Ex his quibus honoratus fuerat à Rege, habuisset decem talenta argenti. 22f.q.105.2.4m.
Diuidebatque vnicuique prout poterat. 22f.q.32.6.10.0.*q.117.1.2m.
De facultatibus suis. 22f.q.31.3.3m.*q.32.7.0.*8.2m.*q.62.5.2m.*q.87.2.2m.*q.110.3.4m.*q.31.3.3m.
Esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat. 22f.q.32.2.0.
Mortuis atque occisis, sepulturam solicitus exhibebat.22f.q.32.2.c.1m.
Cap. ij.
Vade, & adduc aliquos de tribu nostra timentes Deum, vt epulentur nobiscum. 22f.q.32.3.1m.9.0.*q.71.1.c.
Sepeliunt eum.s.1.
Hanc autem tentationem Ideo permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob.22f.q.108.4.c.fi.
Sed immobilis in Dei timore permansit. 12f. q.100.9.c.*22f.q.58.1.c.
Agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. 12f.q.60.3.c.*22f.q.106.0.
Cap. iij.
Virum cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.j.6.
Omnes viæ tuæ misericordia & veritas & iudicium. 1a.q.21.4.0.
Expedit mihi mori, magis quàm viuere. 12f.q.5.3.c.*3a.q.96.6.c.4m.
In tempore tribulationis peccata dimittis. 1a.q.21.4.3m.*12f.q.87.6.c.fi.
Nunquam cum ludentibus miscui me.22f.q.168.4.4m.
Hoc autem pro certo habet omnis qui colit te.1a.q.1.5.1m.*22f.q.4.8.0.
Cap. iiij.
Sepeli corpus meum.s.1.
Ex substantia tua fac eleemosynam.s.1.
Si multum tibi fuerit, abundanter tribue. 22f.q.32.10.0.
Eleemosyna ab omni peccato liberat. 22f.q.154.8.5m.
Et non patietur animam ire in tenebras. 22f.q.154.2.5m.
Et præter vxorem tuam nunquam patiaris crimen scire.22f.q.35.c.*q.36.1.c.*q.133.3.0.*q.154.2.0.
Attende tibi ab omni fornicatione.s.q.65.4.c.
Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas.22f.q.162.1.0.
In ipsa enim sumpsit initium omnis perditio. 12f.q.84.2.0.*3.1m.*4.4m.*22f.q.162.2.0.*5.1m.*7.1m.
Panem tuum cum esurientibus & egentibus comede; & de vestimentis tuis nudos tege.s.1.
Et noli ex eo comedere & bibere cum peccatoribus.22f.q.25.6.c.2m.*q.31.2.2m.*q.32.9.1m.*q.168.8.1m.
Cap. v.
Omnia quæ præcepisti mihi faciam. 22f.q. 104.5.2m.
Angelus Dei bonus committetur ei. 1a.q.113.1.2.0.
Cap. viij.
Sed sola posteritatis dilectione. 22f.q.154.2.c.*3a.q.29.2.c.
Cap. ix.
Fleuit Gabelus.22f.q.22.4.3m.
Cap. xj.
Gratias agens Deo.s.2.
Et cœperunt flere præ gaudio. s.9.
Cap. xij.
Etenim sacramentum regis abscondere, bonum est. 3a.q.60.1.0.
Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. 22f.q.108.3.4m.*4.c.
Qui autem faciunt peccatum & iniquitatem. 22f.q.33.1.1m.*.q.110.4.4m.
Et sepeliebas mortuos.s.1.
Et quia acceptus eras Deo. 12f.q.102.3.0.
Necesse fuit vt tentatio probaret te. 22f.q.97.1.0.
Vnus ex septem. 12f.q.102.5.5m.

AVCTORITATES EX LIBRO IVDITH.

Cap. j.
Et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum.22f.q.135.0
Tunc indignatus est. 22.q.158.7.c.
Cap. ij.
Habuit cum eis mysterium consilij sui. 12f.q.14.0.
Cap. iij.
Desinat indignatio tua contra nos.s.7.
Ferocitatem pectoris eius mitigare non potuerunt. 22f.q.157.1.3m.*q.159.0.
Cap. v.
Vsque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona.12f.q.99.6.1m.
Cap. vj.
Præsumentes de te.22f.q.21.2.1m.

Præsu-

Præsumentes de se. 22f.q.21.1.4.0.*q.130.2.0.*q.133.1.c.
Vt sicut tibi placuit, ita cum tuis omnibus conuerseris nobiscum.12f.q.105.3.1m.
Cap. vij.
Contestamur hodie cælum & terram. 22f.q.19.1.3m.
Cap. viij.
Iudith ieiunabat cunctis diebus vitæ suæ. 22f.q.147.5.3m.
Et per multas tribulationes probatus, amicus Dei effectus est. 12f.q.87.6.c.fi.*22f.q.108.4.c.fi.
Cap. ix.
Et in curribus suis, &c. gloriantur. s.1.
De tua misericordia præsumentem.s.6.
Cap. x.
Lauit corpus suum & vnxit, &c. omnibus ornamentis ornauit se. 22f.q.169.2.0.*q.187.6.c.
Fugit à facie eorum, &c. vsque, de exercitu eius.22f.q.110.3.3m.
Cap. xij.
Baptizabat se.3.q.38.1.3m.
Cap. xiij.
Sperauerunt eam iam non esse venturam. 22f.q.21.3.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO HESTER.

Cap. ij.
Mardocheus adoptauit sibi Hester in filiam. 3.q.3.5.2m.*q.23.1.c.
Cap. vj.
Sic honorabitur quemcunque voluerit rex honorari.22f.q.103.2.4m.
Cap. viij.
Plures alterius gentis & sectæ. 22f.q.11.1.3m.
Eorum religioni iungerentur. 12f.q. 60.3.c.*22f.q.80.c.*q.81.0.*q.82.2.c.*q.83.3.c.*q.94.1.1m.*q.97.3.c.*q.186.1.c.
Cap. ix.
Qui religioni eorum voluerunt copulari.s.8.
Cap. xiij.
Optata cunctis mortalibus pace fruerentur. 22f.q.29.2.0.
Cuncta nosti, & scis. 1a.q.14.3.0.*.7.11.12.c.*q.79.2.c.*q.87.1.c.
Cap. xiiij.
Qui habes omnium scientiam.s.13.
Cap. xv.
In pallorem colore mutato.12f.q.44.1.3m.
Cap. xvj.
Dei cuncta cernentis.s.13.

AVCTORITATES EX LIBRO IOB PROPHETAE.

Cap. j.
Simplex.22f.q.109.2.4m.*q.111.3.2m.
Et rectus. 12f.q.55.4.4m.*22f.q.123.1.1m.
Affuit inter eos etiam Sathan.1a.q.114.3.c.1m.
Circuiui terram. 1a.q.1.1.2m.
Nunquid considerasti seruum meum Iob? 22f.q.51.4.c.
Cui respondens Sathan ait. 1a.q.107.3.0.
Ecce vniuersa quę habet, in manu tua sunt, tantum in eum ne extendas manum tuam. 3a.q.29.5.3m.
Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos.22f.q.2.6.8.4.
Cap. ij.
Et staret in conspectu eius.s.1.
Vt diceret Dominus ad Sathan, ibidem.
Circuiui terram.s. Cui respondens Sathan ait.s.1.
Nunquid considerasti seruum meum Iob? Ibid.2a.
Vir simplex.s.1.
Et rectus, ibidem.
Et adhuc retinens innocentiam. 22f.q.80.2m.
Adhuc tu permanes in simplicitate tua? s.1.
Cap. iij.
Expectet lucem & non videat, nec ortum surgentis auroræ.1a.q.27.2.2m.
Sicut abortiuum absconditum non sustinerem, vel qui concepti non viderunt lucem.22f.q.64.8.1m.
Cap. iiij.
In angelis suis reperit prauitatem. 1a.q.63.0.*.12f.q.29.4.0.
Cap. v.
Virum stultum interficit iracundia. 22f.q.158.3.1m.
Voca, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.s.q.72.4.c.
Cap. vj.
Iram merui. 3a.q.49.6.c.
Cap. vij.
Qui descenderit ad inferos, non ascendet.s.q.69.3.1.
Cap. viij.
Si mundus & rectus incesseris. s. 1.
Spes hypocritæ peribit.22f.q.111.4.0.
Deus non proiiciet simplicem. s. 1.
Induetur confusione.s.q.87.4.c.
Cap. ix.
Sapiens est corde. 1a.q.27.2.1m.*q.39.7.2m.
Non videbo eum.12f.q.112.5.c.
Si abierit. 12f.q.112.5.c.
Cap. x.
Nonne sicut lac mulsisti me? &c. vsque tribuisti mihi. 1a.q.105.5.c.fi.
Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me. 1a.q.105.5.c.fi.
Cap. xj.
Vt ostenderet secreta sapientiæ suæ.s.9
Multiplex esset lex eius. 12f.q.91.0.
Multo minora exigaris ab eo, quàm meretur iniquitas tua.1a.q.21.4.1m.
Forsitan vestigia Dei comprehendes. 1a.q.5.5.0.*q.45.7.0.*q.93.6.c.
Et vsque ad perfectum omnipotentem reperies. 1a.q.17.1.1m.*3m.*7.0.*8.c.*q.56.3.1m.*2m.*q.57.5.2m.*q.62.9.c.*q.86.2.1m.*q.107.3.c.*12f.q.43.1m.*q.91.2.2m.*22f.q.181.4.6m.*3a.q.10.1.0.*.3.1m.
Excelsior cælo est, &c. vsque, mari. 3a.q.3.1.1m.*q.8.1.1m.
Cap. xij.
In antiquis est sapientia. 22f.q.47.15.2m.
Et in multo tempore prudentia. 22f.q.47.14.0.*q.49.3.c.*q.51.1.3m.
Apud ipsum est sapientia.s.9.
Ipse habet consilium. 1a.q.22.1.1m.*12f.q.14.1.2m.*22f.q.52.1.1m.*q.189.10.1m.
Et intelligentiam.1a.q.14.1.0.*q.26.1.c.
Qui reuelat profunda de tenebris. 22f.q.171.1.4m.
Cap. xiij.
Disputare cum Deo cupio. 22f.q.118.4m.
Nunquid Deus indiget mendacio nostro. s.q.25.2.c.
Cap. xiiij.
Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles.s.q.72.1.c.
Cap. xv.
Nunquid consilium Dei audisti? s.12.
Eius sapientia.s.9.
Quid est homo vt immaculatus sit, & vt iustus appareat, natus de muliere. 3a.q.31.4.3m.
Ecce inter sanctos eius, nemo immutabilis. 1a.q.9.2.0.*q.10.3.c.*q.16.8.0.*q.65.1.1m.*12f.q.109.2.2m.3m.3a.q.10.4.c.*q.13.1.c.*q.57.1.1m.
Et cæli non sunt mundi in conspectu eius.s.4.
Congregatio hypocritæ, sterilis.s.8.
Cap. xvj.
Collegit furorem suum in me. 1a.q.54.5.3m.*q.58.5.fi.*q.59.4.1m.
Cap. xvij.
In profundissimum infernum descendent omnia mea.3a.q.52.25.2m.
Cap. xix.
Scio enim quòd redemptor meus viuit. 3a.q.53.1.c.s.q.75.1.c.
In carne mea videbo Deum.1a.q.12.3.1m.s.q.79.1.c.
Et oculi mei conspecturi sunt. 1a.q. 12.3.0.*4.3m.*22f.q.175.4.c.
Verebar omnia opera mea.s.q.6.4.c.
Cap. xx.
Gaudium hypocritæ, ad instar puncti.s.8.
Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius. 3a.q.84.6.1m.
Cap. xxj.
Qui dixerunt Deo, recede à nobis. 1a.q.9.1.3m.
Cap. xxij.
Quid prodest Deo si iustus fueris, aut quid confers ei, si immaculata fuit vita tua? 22f.q.81.6.2m.*7.c
Deus excelsior cælo.s.11.
Qui dicebant Deo, recede à nobis.s.21.
Saluabitur innocens.s.2.
Si reuersus fueris ad omnipotentem, ædificaberis: & longe facies iniquitatem à tabernaculo tuo.12f.q.113.0.*3.q.86.2.0.*.6.1m.*q.88.1.c.
Cap. xxiij.
Proponat æquitatem contra me. 22f.q.80.3m.*.q.120.1.c.
Ipse vero scit vias meas.1a.q.84.6.11.0.
Vestigia eius secutus est pes meus.s.11.
Et nemo potest auertere cogitationem eius.1a.q.14.1.2m.*22f.q.21.c.*q.180.3.1m.
Timore sollicitor.12f.q.44.2.40.*12f.q.47.1.1m.*q.54.3.4m.*q.129.7.c.
Cap. xxiiij.
Ad nimium calorem transiet ab aquis niuium. 1a.q.10.3.2m.*12f.q.67.4.2m.
Oculus adulteri obseruat caliginem.s.q.62.1.2.
Cap. xxv.
Qui facit concordiam in sublimibus suis.1a.q.108.6.c.*q.113.8.0.
Nunquid est numerus militum eius. 1a.q.50.3.0.*q.112.4.2m.
Et super quem non fulgeat lumen illius.1a.q.107.2.0.*q.109.3.c.
Aut apparere mundus, natus de muliere.s.11.
Cap. xxvj.
Cuius adiutor es. 1a.q.21.1.2m.
Cui dedisti consilium.s.12.
Forsitan illi qui non habet sapientiam.s.9.
Et prudentia eius.f.Dei. 1a.q.22.1.6.1m.
Columnæ cæli contremiscunt.s.q.73.3.c.
Cap. xxvij.
Non recedam ab innocentia mea.s.2.
Quæ est spes hypocritæ.s.8.
Cap. xxviij.
Ecce timor Domini, ipsa est sapientia, & recedere à malo, intelligentia.22f.q.19.7.2m.*q.45.1.3m.
Cap. xxx.
Vbi constituta est domus omni viuenti. s.q.69.4.c.
Cap. xxxj.
Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. 22f.q.167.2.c.2m.
Sciat Deus simplicitatem meam.s.1.
Nunquid non in vtero fecit me.s.10.
Ab infantia creuit mecum miseratio, &c. 12f.q.51.1.0.*q.63.1.0.*2.3m.*3.c.*q.71.2.1m.*q.85.1.c.*q.91.1.c.*22f.q.47.15.0.*q.108.2.c.*q.124.1.2m.*q.141.1.2m.*3a.q.27.6.3m.
Si abscondi vt homo peccatum meum.s.q.6.2.3.
Cap. xxxiij.
Semel loquitur Deus, & secundo idipsum non repetit.1a.q.27.5.3m.*.q.43.5.2m.*3a.q.45.9.1m.
Si fuerit pro eo angelus loquens, vnus de millibus. s.25.
Vt annunciet hominis æquitatem. s.23.
Cap. xxxiiij.
Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.1a.q.23.8.1m.
Cap. xxxv.
Si peccaueris, quid ei nocebis, &c.12f.q.21.4.1m.*q.47.1m.*q.71.8.2m.*22f.q.88.2.c.
Si iuste egeris, quid donabis ei, &c.s.22.
Et filiū hominis adiuuabit iustitia tua. 22f. q.57.1.c
Nunc visitetur scelus valde. 1a.q.21.4.1m.
Cap. xxxvj.
Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumque recipies. 3a.q.49.6.c.fi.
Ecce Deus excelsus.s.11.
Quis poterit scrutari vias eius.s.11.4a.
Omnes homines vident eum, vnusquisque intuetur eum procul, 1a.q.12.0.*12f.q.93.2.0.
Ecce Deus magnus.12f.q.112.5.c.
Vincens scientiam nostram.s.11.4a.5a.*12f.q.112.5.c
Cap. xxxvij.
Dignè eum inuenire non possumus.s.11.
Cap. xxxviij.
Quis conclusit ostiis mare.1a.q.69.1.2m.
Quis est pluuiæ pater.1.q.33.3.c.*3a.q.23.3.1m.
Cap. xxxix.
Penna strutionis, similis est pennæ herodij & accipitris.12f.q.102.6.1m.co.2.3.
Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, vlulatum exercitus.3a.q.41.4.c.
Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter. 12f.q.102.6.1m.co.1.
Nunquid qui contendit cum Deo, tam facilè conquiescit. 22f.q.18.1.4m.
Qui leuiter locutus sum, respondere quid possum? 22f.q.8.7.8.9.10.0.
Cap. xl.
Et condemnabis me, vt iustificeris.12f.q.33.5.c
Ecce spes eius frustrabitur. 22f.q.18.3.1m.
Cor eius indurabitur quasi lapis. 1a.q.23.3.2m.*22f.q.79.3.0.*22f.q.15.2.0.
Cap. xlj.
Factus est vt nullum timeret.1a.q.84.3.2m.
Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ.3a.q.8.7.8.0.
Æstimauit abyssum tanquam senescentem iniqui.s.q.99.1.c.
Cap. xlij.
Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.s.19.7a.1a.*q.12.3.1m.
Interrogabo te.s.1.

AVCTORITATES EX LIBRO PSALMORVM.

Psal. j.
Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, 1a.q.62.1.c.*12f.q.3.2.4m.*3.5.6.c.*q.44.5.6.7.8.c.*q.3.1.0.*q.5.c.*q.62.1.c.*q.69.1.3.c.*2.0.*22f.q.8.7.0.*.q.86.1.4m.
Et in via peccatorum non stetit.22f.q.183.1.0.
In lege eius meditabitur die ac nocte.22f.q.188.5.0
Psal. iij.
Exurrexi, quia Dominus suscepit me.3a.q.53.4.0.
Domini est salus.3a.q.37.2.2m.*q.61.3.c.2m.*4.c.*q.62.1.0.12.c.*q.73.5.c.*q.84.5.c.
Psal. iiij.
Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium. 1a.q.17.1.c.
Irascimini & nolite peccare. 22f.q.158.1.2.0.*3a.q.15.9.c.
Sacrificate sacrificium iustitiæ.22f.q.81.4.1m.*q.85.1.2.4.0.*3.2m.*3a.q.22.2.c.*q.48.3.c.*q.22.4.c.
Et sperate in Domino.22f.q.17.2.2m.
Signatum est super nos, lumen vultus tui Domine. 12f.q.19.4.c.*q.91.2.2m.
Psal. v.
Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. 1a.q.19.9.0.*10.1m.12m.*q.22.3.3m.*q.43.6.0.*.

Universidad de Deusto Biblioteca

12.q.39.2.4m.
Odisti omnes qui operantur iniquitatem.1ª.q.20.2 4m.q.21.3.1m.22ª.q.83.16.c.3ª.q.49.4.1m.
Perdes omnes qui loquuntur mendacium.22ª.q.69 1.2.0.q.70.4.c.q.100.4.1m.
Psal. vj.
Turbatus est à furore oculus meus.22ª.q.108.4.3m.
Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei, conuertantur & erubescant valde velociter.12ª.q.41.4.c.22ª.q.75.1.1m.q.144.2.c.
Psal. vij.
Domine si feci istud, &c. decidam merito, &c. in puluerem reducar.22ª.q.29.1.3m.6.c.
Psalm. ix.
Ipse iudicabit orbem terræ.3ª.q.58.c.q.59.2.0.
Conuertantur peccatores in infernum. 22ª.q.25.6.1m.3m.q.83.8.1m.
Præparationem cordis eorum, audiuit auris tua.22ª.q.83.1.1m.
Psal. x.
Dominus in templo.22ª.q.35.2.1m.
Qui autem diligit iniquitatem.12ª.q.27.1.1m.
Odit animam suam. 12ª.q.29.4.0.22ª.q.25.7.0.4.1m.q.117.1.1m.
Pluet super peccatores laqueos, ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. 1ª.q.10.3.2m.12ª.q.87.4.2m.
Psal. xj.
Nunc exurgam dicit dominus.3.q.57.2.1m.
In circuitu impij ambulant.22ª.q.35.4.1m.
Psal. xiij.
Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus.1ª.q.2.2.0.
Dominus in generatione iusta est.1ª.q.8.1.4m.q.43 3.0.q.112.1.c.3ª.q.2.10.2m.
Psal. xv.
Bonorum meorum non eges.1ª.q.4.2.c.3.0.
Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. 3ª. q.50.5.c.
Adimplebis me lætitia.1ª.q.12.8.4m.12ª.q.1.5.c.q.3.4.1m.5.c.q.4.3.5m.q.5.3.4.c.8.c.1m.q.67.4.3m.22ª.q.18.3.c.2m.q.28.3.c.q.118.7.c.q.173.1.c.
Delectationes in dextera tua vsque in finem. 22ª.q.28.3.0.3ª.q.46.6.5m.
Cum vultu tuo.22ª.q.171.2.c.
Psal. xvij.
•Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis.22ª.q.162.1.0.
Cum peruerso peruerteris.5.q.2.5.17.
Psal. xviij.
Cæli enarrant gloriam Dei. 1ª.q.68.2.c.
Lex Domini immaculata conuertens animas. 12ª. q.91.4.c.
Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi.12ª.q.67.4.2m.22ª.q.19.11.0.
•Et dulciora super mel & fauum.22ª.q.188.6.c.
Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me. 12ª.q.112.1.c.fi.
•Præceptum Domini lucidum. 12ª.q.102.1.0.
•Emundabor à delicto maximo. 22ª.q.11.7.2m.q.174.12.4m.q.126.7.4m.
Ab alienis parce seruo tuo.5.q.2.5.1m.
Psal. xx.
Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. 12ª.q.111.3.0.22ª.q.45.2.c.q.83.11.c.q.154.5.c.q.162.3.1m.
Cantabimus & psallemus.22ª.q.13.4.c.q.91.0.
Psal. xxj.
Quare me dereliquisti.1.q.113.6.0.3ª.q.47.1.c.fi.q.50.2.1m.
Verba delictorum meorum. 3ª.q.15.1.1m.
Et non exaudies.3ª.q.21.4.4m.
Psal. xxij.
Calix meus inebrians quàm præclarus est.22ª.q.144 4.1m.3ª.q.78.3.1m.
Psal. xxiij.
Et mundo corde.22ª.q.8.7.0.
Attollite portas principes vestras, & rex gloriæ. 3ª. q.39.5.3m.q.32.1.c.fi.
Quis est iste rex gloriæ? 1ª.q.57.5.0.q.106.4.2m.
Psal. xxiiij.
Propter bonitatem tuam Domine. 1ª.q.44.4.c.3m.
Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites vias suas. 22ª.q.157.4.c.1m.
Psal. xxix.
Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem.3ª.q.51.3.1m.q.53.1.c.
Psal. xxx.
In te Domine speraui.12ª.q.65.5.1m.22ª.q.18.2.1m.3.q.7.4.0.6.1m.8.2m.9.1m.
Psal. xxxj.
Quoniam tacui.12ª.q.27.2.c.
Psal. xxxij.
Cantate ei canticum nouum. 22ª.q.91.0.
Qui intelligit omnia opera eorum. 1ª.q.22.2.4.0.q.105.5.0.q.113.6.c.q.116.1.c.12ª.q.91.2.c.22ª q.91.2.c.
Qui finxit sigillatim corda eorum. 1.q.14.5.6.11.12.0.q.15.3.4m.q.22.2.3.0.q.55.1.5m.q.57.2.c.fi.q.19.4.c.

Psal. xxxiij.
Semper laus eius in ore meo.22ª.q.91.0.2.0.
Accedite ad eum.1ª.q.3.1.5m.3.q.10.4.c.
Gustate & videte, quoniam suauis est dominus.22ª.q.97.2.2m.
Oculi domini super iustos. 1ª.q.2.2.9.q.3.1.3m.q.22.2.4m.q.23.7.c.Veri.q.5.3.0.
Et aures eius in preces eorum. Ibidem.22ª.q.83.16.0.3ª.q.43.2.1m.q.82.6.c.7.3m.
Potentia.q.6.9.5m.
Psal. xxxiiij.
Cogitans mihi mala.12ª.q.47.2.c.3ª.q.88.2.0.
Humiliabam in ieiunio animam meam. 22ª.q.147.1.3.5.7.c.
Psal. xxxv.
Noluit intelligere, vt bene ageret.12ª.q.6.8.0.q.19.6.c.q.76.3.4.c.3ª.q.47.3.1m.
Homines & iumenta saluabis domine. 1ª.q.64.2.c.
Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. 1ª.q.51.1.3m.12ª.q.110.1.2m.22ª.q.23.2.2m.3ª.q.2.5.3m.q.5.3.2m.50.2.3m.
Et in lumine tuo videbimus lumen.1ª.q.12.2.c.5 0.22ª.q.171.2.c.q.174.5.1m.q.175.3.2m.3ª.q.10 4.c.q.45.2.c.
Psal. xxxvj.
Noli æmulari in malignantibus.12ª.q.28.4.0.22ª.q.36.2.c.q.30.3.2m.4m.
Delectare in domino.12ª.q.14.1.0.
Desine ab ira. 12ª.q.48.3.0.4.c.22ª.q.41.2.3m.q.157.4.c.
Psal. xxxvij.
•Et dolos tota die meditabantur. 22ª.q.55.4.2m.5.0.q.63.2.c.
Psal. xxxviij.
In meditatione mea, exardescet ignis. 11.q.21.4.1m.fi.q.43.5.22ª.q.180.4.4m.4.1m.
Psal. xxxix.
Expectans expectaui Dominum.12ª.q.40.2.1m.
Sacrificium & oblationem noluisti, &c. vsque venio.12ª.q.102.3.0.4.1m.5.4m.princ.
•Cor meum dereliquit me. 22ª.q.83.13.0.3.q.64.8.3m.
Etenim homo pacis meæ in quo speraui.22ª.q.17.4.0.5.c.q.25.1.3m.
Psal. xliij.
A voce exprobrantis & obloquentis. Psal.41.6ª.
Psal. xliiij.
Vnxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.12ª.q.102.1.1.3m.3ª.q.72.2.c.
Circundata varietate. 22ª.q.103.2.0.q.189.1.0.
•Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. 22ª.q.168.1.1m.
Psal. xlv.
Terribilis. 12ª.q.42.1.0.q.43.1.1m.22ª.q.19.1.0.3.q.7.6.0.
Psal. xlvij.
Magnus dominus. 1ª.q.28.4.c.q.42.1.1m.4.2m.3ª.q.58.3.0.
•Deus in domibus eius cognoscetur. 22ª.q.183.3.c.
Psal. xlviij.
•Qui confidunt in virtute sua. 22ª.q.188.7.c.
Simul insipiens & stultus peribunt.22ª.q.46.1.1m.
Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus, &c. iumentis, &c.22ª.q.64.2.3m.
Psal. xlix.
Deus manifestè veniet. 3.q.36.1.1m.3m.
Psal. l.
Tibi soli peccaui, &c. vsque, iudicaris. 12ª.q.96.5.3m.22ª.q.67.4.0.3ª.q.46.2.3m.
Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.12ª.q.82 2.1m.22ª.q.103.0.
•Incerta & occulta sapientiæ tuæ. 22ª.q.17.1.3m.
Auditui meo. 22ª.q.28.1.0.q.35.2.2.c.
•Cor mundum crea in me Deus. 1ª.q.64.1.2m.12ª.q.109.1.0.
Sacrificium Deo spiritus contribulatus. 2.q.5.1.c.
Psal. lj.
Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt. 22ª.q.83.8.2m.
Psal. lij.
Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent. 22ª.q.115.1.1m.
Psal. lvj.
Exaltare super cælos Deus. 3.q.57.0.q.58.1.c.
Exurgam diluculo. 3ª.q.51.4.3m.q.53.2.3m.q.83.2.4m.
Psal. lvij.
Supercecidit ignis, & non viderunt solem. 22ª.q.15.1.c.
Psal. lix.
Dedisti metuentibus te significationē.12ª.q.87.3.2m.
Psal. lxj.
Semel locutus est Deus.1ª.q.27.5.3m.q.34.3.0.q.41.6.0.
Reddes vnicuique iuxta opera.3ª.q.56.2.3m.
Sitiuit in te anima mea.12ª.q.67.4.3.
Labia mea laudabunt te.22ª.q.91.0.
Sicut adipe & pinguedine, repleatur anima mea.12ª.q.102.3.1m.6.1m.22ª.q.82.2.1m.3.c.
Psal. lxiiij.

Beatus quem elegisti, & assumpsisti. 3ª.q.4.2.1m.
Psal. lxvij.
Qui ascendit super occasum.12ª.q.102.4.5m.
Et iusti epulentur, & exultent in conspectu Dei. 12ª.q.4.7.1m.
Psal. lxviij.
Quæ non rapui, tunc exoluebam. 3ª.q.47.2.1m.
Quoniam zelus domus tuæ comedit me. 3ª.q.15.9.c.1m.
Psal. lxx.
Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini.22ª.q.188.5.1m.
Potentiam tuam.1ª.q.25.1.0.q.41.4.2m.
Psal. lxxj.
Et humiliabit calumniatorem.22ª.q.63.3.c.q.69.2.1.c.
Qui facit mirabilia solus.q.110.4.0.q.114.4.c.12ª q.111.4.c.q.113.10.c.22ª.q.178.1.1m.2m.4.0.3ª q.43.2.c.3m.q.78.4.2m.
Psal. lxxij.
•Mei autem penè moti sunt pedes. 22ª.q.43.5.2m.
In labore hominum non sunt, &c. vsque operi.12ª.q.78.7.2m.
Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram.12ª.q.47.0.22ª.q.126.3.4m.
Operatus est salutem in medio terræ.3ª.q.46.10.1m.
Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. 1ª.q.6.4.2.0.22ª.q.34.1.0.
Psal. lxxv.
Vouete & reddite. 22ª.q.88.3.4.6.0.q.189.2.3.c.3ª.q.28.4.c.
Domino Deo vestro. 22ª.q.88.5.3m.
Psal. lxxvj.
Et non sum locutus. 12ª.q.46.8.3m.22ª.q.178.3.1m.7.c.
Et annos æternos in mente habui.1ª.q.10.3.1m.
Hæc mutatio dexteræ excelsi.1ª.q.57.4.c.fi.12ª.q.6 4.1m.
Psal. lxxvij.
Immissiones per angelos malos. 1ª.q.111.2.2m.22ª.q.154.5.3m.
Non custodierunt testamentum Dei.3ª.q.78.3.3m.
Psal. lxxx.
Et dimisi eos, secundum desideria cordis eorum. 1ª.q.12.2.4m.
Erit tempus eorum in sæculo.1ª.q.10.3.2m.
Psal. lxxxj.
Deus stetit.1ª.q.7.1.4m.3ª.q.58.0.
Psal. lxxxij.
Deus quis similis erit tibi.1ª.q.4.3.0.q.44.3.1m.q.93.2.4m.22ª.q.163.2.0.
Psal. lxxxiij.
Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.12ª.q.24.3.c.fi.q.30.1.1m.3ª.q.21.2.1m.
Et turtur nidum, &c. 12ª.q.102.3.2m.3ª.q.17.3.c.4m.
In sæcula sæculorum laudabunt te. 22ª.q.91.1.2.0.
Gratiam & gloriam dabit dominus. 12ª.q.112.1.0.
Psal. lxxxiiij.
Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. 1ª.q.94.1.c.
•Et in eos qui conuertuntur ad cor. 22ª.q.44.1.c.
Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. 1ª.q.21.2.b.
Iustitia & pax osculatæ sunt. 22ª.q.29.3.3m.q.180.2.2m.
Veritas de terra orta est.22ª.q.109.1.c.3m.
Et iustitia de cælo prospexit.1.q.21.1.c.
Fac mecum signum in bonum.22ª.q.97.2.3m.
Psal. lxxxvj.
•Scientibus me. 1ª.q.43.5.2m.3m.22ª.q.45.2.2m.4.1m.q.162.3.1m.173.2.0.3ª.q.45.4.2m.
Psal. lxxxvij.
Factus sum sicut homo sine adiutorio. 3ª.q.51.1.1m.
Psal. lxxxviij.
Et ego primogenitum ponam illum. 1ª.q.33.2.c.2m.q.41.3.c.
Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem? 12ª.q.81.3.1m.3ª.q.46.11.1m.
Eruet animam suam de manu inferi. 3ª.q.49.2.2m.q.52.5.2m.16.2m.
Psal. lxxxix.
Domine refugium factus es nobis.1ª.q.13.7.2m.
Nos humiliasti. 12ª.q.79.4.c.22ª.q.161.6.3m.
Psal. xc.
Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.1ª.q.113.0.
Psal. xcj.
Senectus mea in misericordia vberi. 3ª.q.1.6.1m.
Psal. xciij.
Qui fingis laborem in præcepto.12ª.q.107.4.0.
Psal. xciiij.
Et altitudines montium ipse conspicit.1.q.61.4.1m.22ª.q.161.1.0.
Psal. c.
In matutino interficiebam omnes peccatores terræ. 22ª.q.25.6.2m.
Psal. cij.
Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 3ª.q.46.9.4m.

Non

Non secundum peccata nostra fecit nobis, &c.1ª.q.21.4.1m.
Psal. ciij.
•Draco iste, quem formasti, ad illudendum ei.1ª.q.63.8.3m.
Psal. ciiij.
In prophetis meis nolite malignari. 22ª.q.174.6.c.
Vt custodiam iustificationes eius.12ª.q.99.5.c.
Psal. cv.
Et reputatum est ei ad iustitiam.22ª.q.60.6.2m.
Et iratus est furore Dominus, Ibid.1ª.q.3.2.2m.
Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmoniis.3.q.74.1.c.
Psal. cvj.
Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. 3ª.q.52.4.2m.
•Omnis sapientia eorum deuorata est. 22ª.q.150.4.3m.q.157.3.3m.
Psal. cviij.
Et diabolus stet à dextris eius. 1ª.q.55.1.c.
Et oratio eius fiet in peccatum, vsque pro eo quòd. 22ª.q.83.16.0.q.178.2.1m.
Psal. cix.
Tu es sacerdos. 1ª.q.22.0.q.50.4.3m.q.31.2.c.q.39.4.1m.q.65.6.c.q.84.7.4m.
In æternum. 3ª.q.22.5.0.6.c.q.81.5.c.
Secundum ordinem Melchisedech. 1ª.q.22.6.0.q.61.3.3m.
Psal. cx.
Exquisita in omnes voluntates eius.1ª.q.19.2.4m.5.6.11.12.0.q.23.5.c.q.27.5.3m.q.41.6.c.
Initium sapientiæ timor Domini. 22ª.q.19.7.0.q.45.1.3m.6.3m.
Psal. cxij.
Et humilia respicit in cælo & in terra.1ª.q.22.4.3m.
Psal. cxiij.
Omnia quæcunque voluit fecit.1.q.19.6.0.q.104.3.c.
Psal. cxv.
Pretiosa in conspectu domini, mors sanctorũ eius. 22ª.q.25.6.2m.q.124.2.1m.q.164.1.6.

ALEPH. I.
Psal. cxviij.
Qui scrutantur testimonia eius.12ª.q.99.1.c.
iiij.
Iustificationes tuas. 12ª.q.99.5.c.
Adhæsi testimoniis tuis Domine. 8.12ª.q.99.5.c.
vj.
Mandata tua. 8.
Ambulabam in latitudine.12ª.q.107.4.0.
Quia mandata tua exquæsiui.8.
Et meditabar, &c.22ª.q.188.5.0.
Exercebar in iustificationibus tuis.8.2ª.
Memor esto, Gen.8.1ª. Iudiciorum tuorum.8.5ª.
vij.
Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ. Ibid.1ª.
In loco peregrinationis meæ. Heb.11. lect.4.co.1.fi.
Memor fui noctè nominis tui Domine, Exod.4.1.3.3.2.Luc.18.1ª.
viij.
Deprecatus sum faciem tuam, Gen.3.14ª.
In toto corde meo, Deut.6.4ª. Miserere mei, Exo.22.11ª. In testimonio tuo.8.1ª.
Vt custodiam mandata tua.8.2ª. Iustificationes tuas. Ibidem. Doce me, Math.23.2ª.
Ad confitendum tibi, 1.Paral.16.6ª.
Particeps ego sum omnium, &c. 4.d.20.21.3.q.2.5m.d.45.q.2.21.1.q.1.c.
Timentium te, Leuit.19.14.
Super iudicia iustificationis tuæ.8.5ª.
ix.
Bonus es tu, in bonitate tua. 1.Paral.16.7ª.
Doce me, Matth.23.2ª. Iustificationes tuas.8.2ª.
Mandatis tuis, Ibidem.
In toto corde meo. Deuter. 6.4ª. Humiliasti me. 2.Reg.8.1ª. Lex oris tui. Gen.3.14ª.
Coagulatum est sicut lac cor eorum, Exod.4.9ª.
x.
Manus tuæ Domine. Genes.3.14ª. Fecerunt me. Gen.40.c.2.11ª. Et plasmauerunt me, Ibidem. 9ª. 10ª.
Da mihi intellectum. Matth.23.2ª. Vt discam mandata tua.8.2ª. Qui timent te. Leuit.19.14ª.
Æquitas iudicia tua.8.5ª. Iob 23.4ª. In veritate tua. Exod.34.5ª. Humiliasti me. 2. Reg.8.1ª.
Fiat misericordia tua. Psal.29.1ª. Exod.22.11ª.
Veniant mihi miserationes tuæ. Ibid. Gen.3.13ª.
Exod.19.6ª. Confundantur, Psal.30.2ª. Testimonia tua.8.1ª. In iustificationibus tuis, ibidem, 2ª.
xj.
Defecit in salutare tuum anima mea, Gen.46.2ª.10.12.2ª. Iustificationes tuas.8.2ª.
Omnia mandata tua veritas, Ibidem.
Adiuua me. 1.Paral.12.5ª. Secundum misericordiam tuam. Exod.22.11ª. Testimonia oris tui. 8.1ª.Gen.3.14ª.
Factus sum sicut vter in pruina. Psal.32.co.5.
xij.
In æternum Domine, verbum tuum permanet in

cælo. 3.Reg.8.10ª. Veritas tua. Exod.34.5ª.
Inhumilitate mea, 2.Reg.8.1ª.
Iustificationes tuas.8.2. Testimonia tua, Ibid. 1ª.
Latum mandatum tuum nimis. Ibid. 2ª.12ª.q.107.4.0. Psal.93.12ª.
xiij.
Super senes intellexi. 1ª.q.57.5.3m.fi.22ª.q.174.4.1m.Veri.q.12.14.1m.2m.
Mandata tua quæsiui.8.2ª. Testimonia tua, Ibid.1ª.
A iudiciis tuis non declinaui.Ibid.5ª.
xiiij.
Lucerna pedibus meis verbum tuum, &c. Psal.17.co.24. Doce me, Matt.23.2ª.
Iudicia iustitiæ tuæ. 8.5ª. Deut.32.6ª.
Humiliatus sum.2.Reg.8.1ª. De mãdatis tuis.8.2ª.
Testimonia tua.Ibid.1ª.
Anima mea in manibus meis semper. Prouerb.21.1ª.5.4.5ª.12ª.q.20.1.1m.4.c.fi.Iudicum.12.1ª.Eccl.15.3ª.Io.15.5ª.1.Tim.5.6ª.
Inclinaui cor meum ad faciẽdas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem. 8.2ª.1ª.q.111.2.c.22ª.q.12.3.2m.3.d.26.q.2.1.5m.d.29.4.c.4.d.15.q.2.art.3.q.3.7.Io.10.lect.3.co.2.1.Cor.3.lect.2.princ.Psal.61.6ª.
xv.
Iniquos odio habui. Psal.138.12ª. Adiutor meus. 1.Paral.12.3ª. Mandata Dei mei.8.2ª.Genes.17.5ª.
•Suscipe me secundùm eloquium tuum, & viuam. 22ª.q.188.11.1m.q.189.1.c.3m.
Non confundas me. Psal.30.2ª.
Meditabor in iustificationibus tuis semper. 8.2ª.Luc.18.1ª. A iustitiis tuis. Deut.32.6ª.Psal.18.7ª. Testimonia tua.8.1ª.
Confige timore tuo carnes meas. 12ª.q.44.1.3m.Psal.41.co.7. A iudiciis tuis timui.8.5ª.
xvj.
Non tradas me calumniantibus me. Psal.71.2ª.
Iustitiæ tuæ, Deut.32.6ª.
Secundum misericordiam tuam. Exod.22.11ª.
Et iustificationes tuas.8.2ª. Et mandata tua. Ibid.
Vt sciam testimonia tua. Ibidem 2ª.
Doce me. Matth.23.2ª. Da mihi intellectum. Ibid.
xvij.
Mirabilia testimonia tua. 8.1ª. Ideo scrutata est ea anima mea. Genes.46.2ª. mandata tua. Ibid.2ª.
Iustificationes tuas. Ibid.
Aspice in me. Exod.2.6ª. Et miserere mei. Exod.22.11ª.
•Gressus meos. &c. Isa.16.6ª. Pro.16.6ª.
Faciem tuam illumina super seruum tuum. Gen.3.14ª. Psal.13.10ª. Et doce me. Matth.23.2ª.
xviij.
Iustus es domine, Deut.32.6ª. Testimonia tua. 8.1ª.
Et veritatem tuam, Exo.14.5ª. Iustificationes tuas. 8.2ª. Tabescere me fecit zelus meus, Exo.20.6ª. Psal.18.co.10.
Ignitum eloquium tuum vehementer. Heb. lect.2. co.5. Heb.4.1ª.4ª.
Mandata tua.8.2ª. Æquitas. Iob.23.4ª.
Intellectum da mihi, Matth.23.2ª.
xix.
Clamaui, Gen.4.4ª. In toto corde, Deut.6.4ª.
Iustificationes tuas requiram.8.2ª.
Vt custodiam mandata tua, Ibidem.
Secundum misericordiam tuam. Exod.22.11ª.
Omnes viæ tuæ veritas. Iob 23.6ª. Exod.34.5ª.
De testimoniis tuis.8.1ª.
Prope es tu Domine.1ª.q.8.1.5m.q.9.1.3m.12ª.q.22.2.1m.2.d.3.q.1.3.c.4.d.17.q.1.art.2.q.2.c. Iob 4.co.5.ptin. Psal.45.co.5. Isa.prolo.co.2.co.7.fi.co.15.fi.co.14.co.1.fi.Philip.4.co.3.Heb.2.lect.3.co.4.co.3.co.8.infra 72ª.
xx.
In æternum fundasti ea, Gen.17.11ª.
Vide humilitatem meam, Exod.2.6ª.2.Reg.8.1ª.
Longè à peccatoribus salus.12ª.q.98.2.4m.Psal.19.co.4.
Quia iustificationes tuas non exquisierunt. 8.2ª.
Misericordiæ tuæ multæ Domine. Exod.22.11ª.
A testimoniis tuis non declinaui.8.1ª.
Vidi præuaricantes & tabescebam.8.56ª. Psal.36.1ª.
Mandata tua dilexi Domine.8.2ª.
Principium verborum tuorum veritas. Exo.34.5ª.
In æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ, Gen.17.11ª.8.5ª. Deut.32.6ª.
xxj.
Septies in laudem dixi tibi, Psal.33.2ª.4.d.15.q.4.art.1.q.3.0.d.18.q.2.art.1.q.2.1m.quol.1.q.7.1.0.quol.3.q.13.2.0.quol.4.q.12.1.c.fi.quol.6.q.5.2.0.quol.7.vel 8.q.4.0.Opus.3.co.217.Psal.16.co.5.Isa.4.fin.Rom.12.lect.2.co.6.1.Cor.5.lect.5.fi. Super iudicia iustitiæ tuæ.8.5ª.Deut.32.6ª.
Pax multa diligentibus legem tuam. 12ª.q.70.2.c.22.q.29.0.3.d.27.q.1.3.5m.4.d.49.q.1.art.2.q.4.0.Dionys.11.co.2.Isa.26.co.3.co.32.fin.Matth.5.co.12.Io.14.lec.8.co.1.Rom.10.lec.2.co.4.fi.Phil.4.co.4.1.Thess.fin.
Et non est illis scandalum. 22ª.q.43.0.4.d.38.q.2.0.quol.4.23.3m.Matth.15.co.3.6.Rom.7.lect.

2.co.3.co.14.lect.2.prin.co.4.
Seruaui mandata tua.8.2ª. Et testimonia tua, ibid. 1ª. Omnes viæ meæ in conspectu tuo. Psalm.32.8.5ª.
Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine.22ª.q.83.1.2m.
Intret postulatio mea, in conspectu tuo.22ª.q.83.1.0.9.1.2m.3ª.q.21.1.2.0.
Viuet anima mea.12ª.q.110.1.2m.22ª.q.25.2.2m.
Quære seruum tuum Domine.22ª.q.180.4.7.c.
Psal. cxix.
A lingua dolosa. 22ª.q.25.4.2m.5.c.q.111.3.2m.q.118.5.c.2m.
Cum his qui oderunt pacem.22ª.q.29.2.2m.
Psal. cxxvj.
Frustra vigilat. 1ª.q.25.2.2m.q.88.1.4m.3ª.q.11.5.1m.
Psal. cxxx.
Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.22ª.q.161.2.1m.q.189.1.4m.
Si non humiliter sentiebam, &c.22ª.q.161.2.1m.q.129.1.4m.
•Sicut ablactatus est super matre sua. 22ª.q.149.1.4m.
Psal. cxxxij.
Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum.22ª.q.37.1.c.
Psal. cxxxv.
Qui percussit, &c.22ª.q.48.3.2m.
Psal. cxxxvj.
Super flumina Babylonis, &c. vsque in salicibus. 12ª.q.80.1.2m.
Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea. 22ª.q.102.7.3m.
Psal. cxxxviij.
Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.3ª.q.49.6.c.q.53.1.c.
Si ascendero in cælum, tu illic es, &c. vsque & dixi. 1ª.q.8.2.4.0.q.16.7.2m.q.112.1.c.q.32.2.c.
Perfecto odio oderam illos.12ª.q.29.1.0.22ª.q.25.6.0.q.29.2.c.7.1m.q.34.3.1m.q.101.4.1m.
Psal. cxxxix.
Cum vultu tuo.22ª.q.173.1.c.
Psal. cxl.
Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.12ª.q.102.3.14m.3ª.q.83.5.2m.
Ad excusandas excusationes in peccatis. 12ª.q.13.3.1m.22ª.q.162.4.3m.
Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.22ª.q.115.0.
Psal. cxlij.
•Anima mea sicut terra sine aqua tibi. 12ª.q.112.1.2.0.
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. 12ª.q.113.7.b.
Psal. cxliij.
Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. 12ª.q.5.8.1m.
Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. 22ª.q.188.6.c.
Miserationes eius, super omnia opera eius.1ª.q.21.3.3m.4.c.q.25.3.3m.
Et magnitudinis eius non est finis. 1ª.q.7.1.0.q.12.1.2m.7.c.3m.q.25.2.0.3.c.q.52.2.c.q.54.2.c.q.55.1.c.fi.q.71.1.4m.q.86.2.1m.3.q.10.3.1m.2m.
Psal. cxlvj.
Pullis coruorum inuocãtibus eum. 22ª.q.83.10.3m.
Psal. cxlvij.
Qui posuit fines tuos pacem. 12ª.q.3.4.1m.22ª.q.181.2.3m.
Psal. cxlviij.
Præceptum posuit & non præteribit.12ª.q.93.5.c.
Laudate Dominum de terra, &c. ignis, grando, &c. 1ª.q.68.2.c.q.74.3.2m.
Quæ faciunt verbum eius.1ª.q.34.1.c.4m.
Psal. cl.
In virtutibus eius.1ª.q.108.5.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO PROVERBIORVM SALOMONIS.

Cap. j.
Vt detur paruulis astutia. 22ª.q.55.3.1m.4.1m.q.92.1.1m.
Et molliuntur fraudes contra animas suas. 22ª.q.55.5.3m.
Timore malorum sublato.22ª.q.19.11.1m.
Cap. ij.
Dominus dat sapientiam.1ª.q.1.6.3m.22ª.q.45.1.0.4.1m.2m.
Cap. iij.
Describe ea in tabulis cordis tui.1ª.q.24.1.c.
Ne innitaris prudentiæ tuæ.22ª.q.55.1.2.0.
Ne sis sapiens apud te.22ª.q.149.1.1m.
Cap. iiij.
Et vnigenitus coram matre mea. 3ª.q.37.2.1m.
Cap. v.
Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui.22ª.q.93.7.3m.

Cap.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. vj.
Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, & ... vsque seminat. 22ª.q.12.1.2m.
Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit. 22ª.q.66.6.1m.
Cap. vij.
Ad decipiendas animas. 22ª.q.169.2.c.
Cap. viij.
·Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum. 22ª.q.188.2.1m.
·Iusti sunt omnes sermones mei, & non est in eis prauum quid, neque peruersum. 22ª.q.84.3.2.1.1m.
Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. 1ª.q.7.2.2m.
Cap. ix.
Sapientia ædificauit sibi domum. 3ª.q.32.1.3m.
Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. 1ª.q.1.5.b.2m.·.3.2m.
Cap. x.
Odium suscitat rixas. 22ª.q.41.2.4m.
Qui profert contumeliam, insipiens est. 22ª.q.72.4.0.·.q.73.3.2m.·.q.158.7.c.
In multiloquio non deerit peccatum. 22ª.q.72.1.1m.·.q.80.2.c.fi.·.q.148.6.c.
Sapientia est viro prudentia. 1ª.q.1.6.c.·.22ª.q.47.2.1m.
Spes impiorum peribit. 22ª.q.21.3.1m.
Vniuersa delicta operit charitas. 3.q.14.2.c.
Desiderium suum iustis dabitur. 3.q.92.1.7.
Cap. xj.
Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. 1.10.
Qui crudelis est, propinquos abiicit. 22ª.q.159.1.1m.
Cap. xij.
Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit. 3ª.q.15.6.1m.·.2m.
Qui negligit damnum propter amicum, iustus est. 22ª.q.26.4.2m.
Cap. xiij.
Inter superbos semper iurgia sunt. 12ª.q.27.3.1m.·.22ª.q.188.5.2m.
Spes quæ differtur, affligit animam. 12ª.q.32.3.2m.·.q.40.8.2m.
Cap. xiiij.
Errant qui operantur malum. 1ª.q.63.1.4.·.12ª.q.6.8.0.·.q.58.2.c.·q.77.3.c.·.22ª.q.20.2.0.·.q.51.3.2m.·.q.53.2.c.
Cap. xv.
In abundanti iustitia virtus est plurima. 12ª.q.66.1.c.·.4.0.·.68.7.6.
Per timorem Domini, declinat omnis à malo. 22ª.q.54.2.4m.
Cap. xvj.
Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus. 1ª.q.44.4.c.·.q.65.2.0.
Abominatio Domini est omnis arrogans. 22ª.q.112.1.2m.
Domini est dirigere gressus eius, scilicet hominis 1ª.q.23.2.2m.·.12.q.112.c.fi.
Melior est patiens, viro forti, &c. 12.q.66.4.2m.·.22ª.q.136.2.0.
Cap. xvij.
Qui meditatur discordias, diligit rixas. 22ª.q.41.2.5m.
Spiritus tristis, exsiccat ossa. 12ª.q.37.4.0.·.q.41.1.c.1.q.5.2.2m.
Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus. 22ª.q.36.2.0.·.q.158.1.3m.
Cap. xviij.
Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit. 22ª.q.186.9.3.
Labia stulti, miscent se rixis. 22ª.q.41.2.3m.
Animæ effœminatorum esurient. 22ª.q.154.11.2m.
Vir amicabilis ad societatem, magis amicus erit quàm frater. 22ª.q.26.8.3m.
Cap. xx.
Luxuriosa res vinum. 22ª.q.178.1m.
Fidelem quis inueniet? 1ª.q.12.1.c.·.22ª.q.97.4.c.
Cap. xxj.
Quocunque voluerit vertet illud. 1ª.q.83.1.3m.·.12ª.q.9.3.1m.·.q.9.4.1m.·.6.c.·.q.35.4.6m.·.q.80.1.3m.·.q.109.1.9.c.·.12ª.q.104.4.c. con.3.co.67.4m.
Anima impij desiderat malum. 1ª.q.19.9.c.·.q.22.2.1m.·q.103.8.c.·12ª.q.8.1.0.·q.6.4.3m.·q.18.4.1m.·.q.19.1.1m.·9.c.·q.23.2.c.·.q.27.1.1m.·.q.28.4.c.·.q.29.4.c.·q.74.1.3m.·.q.77.2.c.·.q.80.1.c.
Cap. xxij.
Prudentiæ tuæ pone modum. 22ª.q.47.4.3m.
Cap. xxiiij.
Erue eos qui ducuntur ad mortem, &c. 22ª.q.10.12.2m.·.q.69.4.3m.·.3ª.q.68.10.1m.
·Ne quæras impietatem in domo iusti. 22ª.q.33.1.3m.·.4m.·.q.40.3.c.
Non habent futurorum spem mali. 22ª.q.18.3.0.
Cap. xxv.
·Causam tuam tracta cum amico tuo. 22ª.q.159.10.2m.
Cap. xxvj.
Sicut qui mittit lapidem in aceruum mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem. 22ª.q.63.c.
Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor. 12ª.q.46.6.1m.
Cap. xxvij.
Non auferetur ab eo stultitia eius. 22ª.q.114.1.3m.
Cap. xxviij.
Iustus quasi Leo confidens, absque timore erit. 3ª.q.15.7.1m.
Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. 22ª.q.83.10.1m.·.q.178.2.1m.
Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. 3ª.84.6.1m.
Qui autem mentis est duræ, corruet in malum. 12ª.q.101.3.c.
Qui dat pauperi, non indigebit. 22ª.q.117.4.5m.
Cap. xxx.
Stultissimus sum virorum, &c. vsque, quis. 22ª.q.103.1.3m.
Quod nomen est eius, aut quod nomen filij eius, si nosti. 1ª.q.13.1.1m.
Mendacitatem & diuitias ne dederis mihi. 22ª.q.187.1.0.·.3ª.q.40.3.1m.
Egestate compulsus furer, & periurem, &c. 12ª.q.187.3.c.·.3ª.q.40.3.1m.
Cap. xxxj.
Noli regibus dare vinum, &c. 22ª.q.149.4.0.
Viæ eius, & laudauit eam. 22ª.q.115.1.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO ECCLESIASTES SALOMONIS.

Cap. j.
Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. 22ª.q.5.1.2m.
Terra in æternum stat. 1ª.q.10.3.c.
Quid habet amplius homo de vniuerso labore? &c. 1ª.q.75.6.1m.
Omnia flumina intrant mare, &c. 1ª.q.102.1.2m.
Nihil sub sole nouum. 1ª.q.73.1.3m.
Peruersi difficile corriguntur. 22ª.q.186.10.1m.
Eo quòd in multa sapientia, multa sit indignatio. 12ª.q.47.2.
Et afflictio spiritus. 12ª.q.38.1m.
Qui addit scientiam, addit & laborem vel dolorem. 12ª.q.38.4.1m.
Quid est quod fuit, ipsum quod futurum est. 3.q.91.1.1.
Cap. ij.
Cogitaui in corde meo, abstrahere à vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam. 22ª.q.149.4.0.·.q.188.3.c.
Vnus vtriusque s. sapientis & stulti est interitus. 1.q.75.6.1m.·.infrà 3.3ª.
Cap. iij.
Didici quòd omnia opera quæ fecit Deus, perseuerent in æternum. 1ª.q.65.1.1m.·.q.103.1.2m.·.104.4.0.·.12ª.q.98.2.2m.
Vnus est interitus hominis, & iumentorum, & æqua vtriusque conditio. 1ª.q.75.6.1m.·.22ª.q.104.1.1m.
Cap. iiij.
Melius est duos esse simul quàm vnum, &c. vsque, funiculus. 22ª.q.181.8.1m.
Cap. v.
Displicet ei infidelis & stulta promissio. 22ª.q.88.2.3m.
Ne dicas, coram angelo non est prouidentia. 1ª.q.57.1.c.
Auarus non implebitur pecunia. 12ª.q.2.1.3m.
Cap. vij.
Quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit. 1ª.q.23.3.3m.
Noli esse iustus multum. 1ª.q.108.3.2m.
Qui Deum timet, nihil negligit. 22ª.q.54.2.4m.
Solummodo hoc reperi, quod fecerit Deus hominem rectum. 1ª.q.95.0.·.22ª.q.5.1.c.
Cap. viij.
Ego os regis obseruo. 22ª.q.112.2.1m.
·Non est in hominis potestate, prohibere spiritum. 22ª.q.189.1.4m.
Cap. ix.
Nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit. 12ª.q.112.5.0.·.1ª.q.80.4.5m.·3.q.14.2.2.
Vniuersa æquè veniunt iusto & impio, &c. vsque, vnde. 12ª.q.114.10.4m.
Mortui verò nihil nouerunt amplius. 1ª.q.75.6.1m.
Amor quoque, & odium & inuidia, simul pereunt. 1ª.q.103.1.1m.
Vidique sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, &c. 1ª.q.103.5.1m.
Sed tempus casumque in omnibus, Ibidem.
Et qui in vno peccauerit, multa bona perdet. 12ª.q.63.2.2m.·.q.65.3.c.·.q.71.4.0.·.q.73.1.2m.·.22ª.q.131.3.2m.·.3ª.q.89.4.0.
Cap. x.
Pecuniæ obediunt omnia. 12ª.q.2.1.1m.·.4.1m.·.22ª.q.78.2.c.
Cap. xj.
Lignum in quocunque loco ceciderit, ibi erit. 22ª.q.13.4.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO CANTICORVM.

Cap. ij.
Ordinauit in me charitatem. 22ª.q.26.1.0.·.q.44.8.0.
Amore langueo. 12ª.q.28.5.1m.
Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. 3ª.q.58.4.2m.
Cap. iiij.
Tota pulchra es amica mea, vt macula non est in te. 3ª.q.27.4.0.·6.1m.
Cap. v.
Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est mihi. 12ª.q.26.1m.
Cap. viij.
Lampades eius, vt lampades ignis atque flammarum. 12ª.q.28.5.c.

AVCTORITATES EX LIBRO SAPIENTIAE.

Cap. j.
Peruersæ cogitationes separant à Deo. 22ª.q.154.5.c.·.q.163.3.1m.
In maleuolam animam non introibit sapientia. 22ª.q.45.4.0.
Nec habitabit in corpore subdito peccatis, Ibidem.
Deus mortem non fecit. 1ª.q.49.2.c.·.22ª.q.19.1.3m.·.q.164.1.3m.
Nec delectatur in perditione impiorum. 1ª.q.19.9.0.·.10.1m.·.2.·.q.22.3.3m.·.q.48.6.c.·.12ª.q.39.2.3m.·.q.79.4.2m.
Creauit vt esset omnia, Prou.16.3ª.·.1ª.q.65.2.1m.
Iustitia perpetua est, & immortalis. 12ª.q.67.1.3m.·.22ª.q.58.·.3m.·.4m.
Cap. ij.
Excæcauit illos malitia eorum. 12ª.q.79.3.0.·.22ª.q.15.1.c.2m.
Deus creauit hominem inexterminabilem. 1ª.q.76.5.1m.·.q.97.1.0.·.3.1m.·.q.102.2.c.
Inuidia autem diaboli, mors introiuit in orbem terrarum. 22ª.q.36.4.2m.
Bonorum laborum gloriosus est fructus. 2.q.96.3.3.
Cap. v.
Pœnitentiam agentes. 22ª.q.13.4.c.·.3ª.q.86.1.c.8.q.16.1.c.&.98.2.c.
Et vir prudens quàm fortis. 12ª.q.61.2.1m.·.q.66.1.c.·.2.0.·.22ª.q.23.6.c.·.q.47.6.3m.·.q.56.1.1m.·.q.123.12.0.·.q.141.8.0.·.3.q.85.3.4m.
Pugnabit orbis terrarum contra insensatos. 3.q.97.5.c.
Cap. vj.
Æqualiter est illi cura de omnibus. 1ª.q.26.3.1m.·.12ª.q.112.4.1m.
Concupiscentia sapientiæ. 1ª.q.20.1.1m.·.q.59.4.1m.·.q.64.3.c.·.q.82.3.1m.·.12ª.q.22.3.3m.·.q.30.1.1m.·.22ª.q.18.1.c.
Non abscondam à vobis sacramenta Dei. 3ª.q.60.1.c.
Cap. vij.
Sum quidem & ego mortalis homo, similis omnibus. 3ª.q.29.1.3m.
Ex genere terreno illius, qui prior factus est. 3ª.q.4.6.9.·.q.31.1.0.
·Diuitias nihil esse dixi, in comparatione illius. 22ª.q.188.5.c.
·Dominus dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram. 12ª.q.112.5.1m.
Omnibus mobilibus mobilior est sapientia. 1ª.q.9.1.2m.·.q.73.1.c.
Per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit. 22ª.q.45.6.2m.·.112.2.1m.·.4.1m.
Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. 12ª.q.110.2.c.·.22ª.q.23.2.c.·.q.165.1.c.
Cap. viij.
Hanc amaui & exquisiui à iuuentute mea. 12ª.q.26.1.1m.
Sobrietatem docet, & sapientiam, iustitiam, & virtutem. 12ª.q.51.4.0.·.q.63.3.0.·.22ª.q.143.c.
Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium, &c. 12ª.q.31.5.c.fi.·.q.32.7.2m.·.q.35.5.0.·.22ª.q.9.1.2m.·.q.180.2.c.·.32.q.46.7.4m.
Puer autem eram ingeniosus, vtpote qui sortitus sum animam bonam. 1ª.q.85.7.c.·.3ª.q.55.1.1m.
Et cum essem magis bonus, veni ad corpus coinquinatum. 1ª.q.90.4.0.·.q.91.4.1m.·.q.118.3.0.·.22ª.q.164.1.4m.·.3ª.q.6.3.4.0.·.9.c.2m.
Non possum esse continens, nisi Deus det. 22ª.q.156.2.1m.
Cap. ix.
Mitte illam de cœlis. 1ª.q.43.5.0.
Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. 22ª.q.184.7.2m.
Cap. x.
·Dedit illi scientiam sanctorum. 1ª.q.1.3.0.·.22ª.q.112.5.1m.
Cap. xi.
Omnia in mensura, & numero, & pondere, disposuisti. 1ª.q.5.5.0.·.q.45.7.0.
Diligis omnia quæ sunt. 1ª.q.20.2.c.·.q.23.3.1m.·.12ª.q.110.1.c.

Per quæ peccat quis, per hæc torquetur. 3.q.97.6.c.
Misereris omnium domine. 3.q.99.2.1.
Cap. xij.
Et naturalis malitia eorum. 1ª.q.63.4.2m.·.3.q.2.12.c.
Cui cura est de omnibus. 1ª.q.8.3.c.·.q.22.2.3.0.·.q.23.1.c.·.q.103.3.0.·q.113.6.c.·.12ª.q.91.2.c.·.q.93.1.c.·.4.5.6.0.
Virtutem enim ostendis, qui non crederis in virtute esse consummatus. 1ª.q.21.1.1m.·.12ª.q.61.5.c.1m.
Cap. xiij.
A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterat creator horum videri. 1ª.q.12.0.·.12ª.q.93.2.0.
Cap. xiiij.
Creaturæ factæ sunt in odium, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. 1ª.q.65.1.3m.·.12ª.q.79.1.2m.
Cap. xv.
Superuacuitas enim hominum hæc adinuenit, &c. vsque, imposuerunt. 22ª.q.94.4.0.
Incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. 1ª.q.13.4.1m.·.q.13.9.0.
Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est initium & finis. 22ª.q.94.4.1m.
·Sed & æstimauerunt ludum esse vitam nostram. 22ª.q.168.2.2m.
Cap. xvj.
Ingrati enim spes, tanquam hybernalis glacies tabescet. 22ª.q.107.4.0.·.q.112.3.4m.
Cap. xvij.
Semper præsumit sæua, turbata conscientia. 22ª.q.21.3.1m.
Nihil enim est timor, nisi præsumptionis adiutorium, Ibidem.
Cap. xviij.
In veste enim poderis quam habebat, totus erat orbis terrarum. 12ª.q.102.5.9m.

AVCTORITATES EX LIBRO ECCLESIASTICI.

Cap. j.
Omnis sapientia à domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. 1ª.q.10.3.2.2.2m.
Prior omnium creata est sapientia. 1ª.q.41.3.4m.
Effudit illam super omnia opera sua, &c. Ibidem.
Cap. ij.
Qui timetis Deum, credite illi. 22ª.q.7.1.1m.
Quoniam pius & misericors est Deus. 1ª.q.21.3.0.·.22ª.q.30.2.1m.
Et remittit in die tribulationis peccata. 22ª.q.87.6.c.fin.
Væ duplici corde. 22ª.q.109.2.4m.·.q.111.3.2m.
Cap. iij.
Altiora te ne quæsieris. 1ª.q.1.1.1m.·.22ª.q.161.2.2m.
Tristitiam longè expelle à te. 3.q.4.1.2.
Eleemosyna resistit peccatis. 22ª.q.154.2.3m.
Cap. v.
De propitiato peccato noli esse sine metu. 3.q.4.1.c
Cap. vj.
Sapientia doctrinæ: secundum nomen eius. 1ª.q.1.6.0.·.22ª.q.45.2.2m.fi.
Cap. vij.
Noli velle mentiri omne mendacium. 22ª.q.110.3.0.·.4.c.·q.111.1.c.·.q.69.1.2.0.·.q.70.4.c.·.q.124.5.2m.
Vindicta carnis impij ignis & vermis. 3.q.97.2.c.
Cap. viij.
·Cum audace ne eas in via, ne fortè grauet sua mala in te. 22ª.q.170.1.4m.fi.
Cap. x.
Odibilis coram Deo est & hominibus superbia. 22ª.q.162.2.0.·.5.0.
Auaro nihil est scelestius. 22ª.q.118.5.0.
Nihil est iniquius, quam amare pecuniam. 22ª.q.118.5.1m.
Initium superbiæ hominis, apostare à Deo. 22ª.q.84.2.2m.·.22.q.153.7.1m.·.q.162.5.c.·.7.2m.
Initium omnis peccati superbia. 12ª.q.84.2.0.·.3.1m.·.4.4m.·.22ª.q.12.1.4m.·.q.162.2.0.·.5.1m.·.7.1m.·.q.170.2.1m.
Cap. xj.
·Non laudes virum in specie sua. 22ª.q.115.1.1m.
Bona & mala vita & mors, paupertas & honestas, à Deo sunt. 22ª.q.143.3.2.2.
Facile est in oculis Dei subitò honestare pauperem. 12ª.q.112.2.2m.
Malitia horæ vnius, obliuionem facit luxuriæ magnæ. 12ª.q.17.1.2m.
Cap. xij.
Da bono, & non receperis peccatorem. 22ª.q.31.2.3m.·.q.32.9.2m.
Cap. xiij.
Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. 22ª.q.145.1.2.2.
Omne animal diligit simile sibi. 12ª.q.27.3.0.·.22ª.q.191.2.3m.
Cap. xiiij.
Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo, & non est stimulatus in tristitia delicti. 12ª.q.72.1.1m.·.q.59.2.c.fi.
Fœlix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua. 22ª.q.20.1.2m.·.q.14.4.0.
Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? 22ª.q.32.1.1m.
Cap. xv.
Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. 1ª.q.22.2.4m.·.q.83.1.c.·.22ª.q.104.1.1m.
Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabo illi. 22ª.q.109..8.3m.
Cap. xvij.
A mortuo quasi nihil perit confessio. 3.q.1.1m.
Cap. xviij.
Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. 1ª.q.10.1.0.·.q.74.2.2m.
Non impediaris orare semper. 22ª.q.83.14.0.
Ante orationem præpara animam tuam. 22ª.q.97.3.2m.
Cap. xix.
Qui cito credit, leuis est corde. 22ª.q.2.9.3m.
·Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. 22ª.q.168.1.1m.
Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. 22ª.q.120.2.3m.·.q.168.1.3m.·.3m.
Cap. xx.
Concupiscentia spadonis, deuirginauit iuuenculam. 22ª.q.154.7.0.
Cap. xxj.
Quasi à facie colubri, fuge peccatum. 22ª.q.35.1.4m.
Dum maledicit diabolum impius, maledicit ipse animam suam. 22ª.q.76.1.4m.
Cap. xxiij.
Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. 22ª.q.98.3.1m.·.q.107.2.c.2m.·.22ª.q.89.2.0.·.3.c.·.3.0.
Et si frustrauerit fratrem, delictum illius super ipsum erit. 22ª.q.89.5.1m.
Cap. xxiiij.
Sapientia laudabit animam suam. 1ª.q.3.2.1m.
Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. 1ª.q.41.3.4m.
Ab initio & ante sæcula creata sum. 1ª.q.41.3.4m.
Flores mei fructus honoris & honestatis. 12ª.q.70.1.c.
Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient. 12ª.q.2.1.3m.·.q.33.2.0.·.q.67.4.3m.
Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. 1.q.1.9.2m.22m.
Hæc omnia liber vitæ. 1ª.q.2.4.1.1m.
Penetrabo omnes inferiores partes terræ. 3ª.q.52.2.1m.
Cap. xxv.
Timor Dei initium dilectionis eius. 22ª.q.19.8.1m.
Omnis plaga, tristitia cordis est. 12ª.q.35.7.b.·c.fi.
Cap. xxvj.
Omnis autem ponderatio, non est digna continentis animæ. 22ª.q.88.11.3m.·.q.115.4.1m.·.q.116.8.3m.
Cap. xxvij.
Si non in timore domini tenueris te, cito subuertetur domus tua. 22ª.q.54.2.4m.
Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. 22ª.q.108.c.
·Ante sermonem non laudes virum. 22ª.q.115.1.1m.
In mensura contra mensuram cum abiecta fuerit iudicabo eam. 3.q.8.7c.
Cap. xxviij.
Susurro & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacem habentes. 22ª.q.74.1.3m.
Cap. xxix.
Multi non causa nequitiæ fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. 22ª.q.78.1.5m.
Cap. xxx.
Non est census super censum salutis corporis. 22ª.q.1.5.1m.
Miserere animæ tuæ, placens Deo. 22ª.q.30.1.2m.·.q.32.9.3m.·.q.186.3.1m.
Multos enim occidit tristitia. 12ª.q.39.4.1m.
Cap. xxxj.
Vigilia honestatis, tabefaciet carnes. 22ª.q.188.5.0.
Sanitas est animæ & corporis, sobrius potus. 22ª.q.149.4.0.
Cap. xxxiij.
Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum. 1ª.q.47.2.b.
Contra bonum malum, &c. & sic intuere in omnia opera altissimi, duo contra duo, & vnum contra vnum. 1ª.q.48.1.3m.·.2.1m.
Multam enim malitiam docuit ociositas. 22ª.q.77.3.c.
Cap. xxxvj.
In noua signa. 1ª.q.73.1.3m.
·Cum viro irreligioso, tracta de sanctitate. 22ª.q.119.10.c.
Qui sophistice loquitur, odibilis est. 22ª.q.55.4.2m.
·Propter crapulam, multi obierunt. 22ª.q.148.3.3m.
Cap. xxxix.
·Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens & in prophetis vacabit. 22ª.q.188.5.0.
Hæc omnia sanctis in bona, sic impijs, & peccatoribus in mala conuertentur. 12ª.q.87.7.2m.·.q.114.10.c.4m.·.22ª.q.36.2.2.
Cap. xli.
Curam habe de bono nomine. &c. 22ª.q.72.2.3.c.
Cap. xliij.
Maior est omni laude. 22ª.q.91.1.1m.
Cap. xliiij.
Non est inuentus similis illi in gloria. 12ª.q.66.2.2m
Cap. xlviij.
Et mortuum prophetauit corpus. s. Helisæi. 22ª.q.171.1.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO ISAIAE PROPHETAE.

Cap. j.
Odiuit anima mea. 1ª.q.3.2.1m.
Quiescite agere peruerse, discite benefacere. 22ª.q.79.1.0.
Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. 22ª.q.63.4.2m.
Plaga tumens non est curata medicamine. 3.q.29.4.c.
Cap. iij.
Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. 3ª.q.84.6.1m.
Dominus ad iudicium veniet cum senioribus. 3.q.89.1.c.
Cap. iiij.
Omnis qui scriptus est in vita, in Hierusalem. 1ª.q.24.0.·.q.49.8.fi.
Cap. v.
Auferam sepem eius. 1ª.q.113.6.c.
Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. 12.q.76.2.0.·.22ª.q.51.2.2m.
Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. 1ª.q.5.3.2m.·.q.48.3.4m.
Væ qui potentes estis ad bibendum vinum. 12ª.q.55.3.2m.
Cap. vj.
Vidi Dominum. 22ª.q.171.3.c.
Tota illa visio, dupliciter exponitur. 1ª.q.3.1.4m.·.12ª.q.102.4.6m.
Et clamabat alter ad alterum sanctus, &c. 1ª.q.107.4.1m.·.2m.·.22ª.q.178.3.2m.
Et volauit ad me vnus de Seraphin. 1ª.q.112.2.2m.
Et in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari. 1ª.q.79.1.3m.
Ecce ego, mitte me. 22ª.q.133.1.4m.
Si non credideritis, non permanebitis. 22ª.q.2.10.0.
Cap. vij.
Pete tibi signum à Domino Deo tuo, &c. Non petam. 22ª.q.97.2.3m.
·Ecce virgo concipiet. 12ª.q.103.4.c.·.22ª.q.117.3.b.
Et vocabitur nomen eius Hemanuel. 3ª.q.37.2.1m.
Voca nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina 3ª.q.37.2.1m.
Cap. viij.
Prædare. 3ª.q.37.2.1m.
Antequam sciat puer vocare patrem. 3ª.q.15.3.3m.
In lapidem autem offensionis, & petram scandali, duabus domibus Israel. 3ª.q.42.1.0.
Cap. ix.
Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. 3ª.q.37.2.1m.
Cap. xi.
Et erit sepulchrum eius gloriosum. 3ª.q.51.2.b.3m.
Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, &c. 1ª.q.1.8.3m.
Cap. xiiij.
·Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris. 1ª.q.63.5.c.
Ascendam in cælum. 1ª.q.61.4.1m.·.q.63.4.c.fi.
·Similis ero altissimo. 1ª.q.61.4.3m.·.q.63.3.0.·q.68.4.c.fi.·.22ª.q.162.2.1m.
Infernus subtus conturbatus est. 3.q.97.7.c.
Cap. xv.
Ligna Libani non sufficient ad holocaustum. 2.q.33.1.1.
Cap. xvj.
Emitte agnum Domine, dominatorem terræ. &c. 3ª.q.1.1.0.
Absconde fugientes & vagos, ne prodas. 1ª.q.24.6.1m.
Cap. xix.
Ecce Dominus ascendet, &c. 3ª.q.57.1.6.0.
Cap. xxij.
Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum. 1ª.q.112.7.1m.
Cap. xxiij.
Negotiatio Sidonis. 22ª.q.40.2.c.·.q.77.4.1m.·.q.187.2.0.

Cap.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. xxiiij.

Visitauit Dominus super militiam caeli, &c. vsque visitabuntur. 3.q.32.6.1m.

Congregabuntur congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere. 1.q.52.6.1m.

Cap. xxv.

Ciuitatem sublimem humiliabis, &c. & conculcabit eam pes pauperis, gressus egenorum. 3.q.35.7.4m.

Cap. xxvj.

Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent omnes habitatores orbis. 12.q.17.1.1m.

In tribulatione murmuris, doctrina tua eis. 12.q.37.1.1m.

A facie tua Domine concepimus, & quasi parturiuimus & peperimus spiritum. 12.q.11.1.0.1m.

Cap. xxvij.

Et iste omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. 12.q.70.3.1m.1.q.29.1.c.

Cap. xxviij.

Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum auulsos ab vberibus, ablactatos à lacte. 12.q.17.1.2m.

Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non potest. 22.q.122.3.c.

Cap. xxx.

Erit lux lunae sicut lux solis. 1.q.73.2.c.

Praeparata est ab heri Tophet. 1.q.79.9.3.

Cap. xxxij.

Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. 1.q.113.7.1m.

Cap. xxxiij.

Angeli pacis amare flebunt. 1.q.51.1.0.q.113.7.1m.

Cap. xxxv.

Fugiet dolor & gemitus. 12.q.59.3.1m.

Cap. xxxviij.

Dispone domui tuae, quia morieris tu, & non viues 1.q.49.7.2m.22.q.171.6.2m.q.173.1.1m.

Cap. xxxix.

Laetatus est autem super eis Ezechias. 22.q.132.1.c.

Cap. xl.

Quis est qui pupillo aquas, & caelos palmo ponderabit. 22.q.171.3.r.

Cui ergo similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei. 1.q.4.3.4m.q.42.1.1m.q.57.2.1m.q.93.1.1m.

Assument pennas, vt aquilae, &c. de agilitate. 22.q.189.10.c.

Current & non laborabunt. 3.q.34.2.c.

Cap. xlj.

O mors quàm bonum est iudicium tuum, &c. 3.q.89.3.c.

Cap. xlij.

Dedi te in foedus populi, in lucem gentium. 3.q.42.1.1m.

Complacuit sibi in illo anima mea, 1.q.3.2.1m.q.19.11.c.

Non erit tristis. 3.q.1.16.1m.

Cap. xliij.

Ego sum qui deleo iniquitates tuas, propter me. 3.q.84.1.2m.

Et contaminaui principes. 12.q.105.1.4m.

Narra si quid habes vt iustificeris. 3.q.4.2.2.

Cap. xlv.

Deus absconditus, Deus Israel saluator. 1.q.36.1.0.

Creans malum. 1.q.49.2.1m.

Cap. xlvij.

Sapientia tua & scientia tua, haec te decepit. 22.q.46.2.1m.

Cap. xlviij.

Non est pax impiis, Dicit Dominus. 22.q.29.2.1m.3.1m.

Et nunc Dominus Deus misit me, & spiritus eius. 1.q.43.8.

Cap. l.

Mane erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum. 1.q.103.3.0.q.117.1.0.

Cap. lj.

Gratiarum actio & vox laudis. 22.q.13.4.c.

Consurge consurge, induere fortitudinem. 3.q.74.1.4m.

Cap. lij.

Recedite recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. 22.q.25.6.5m.

Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius & forma eius inter filios hominum. 3.q.46.1.2m.q.49.6.c.

Cap. liij.

Quasi absconditus vultus eius, & despectus. 3.q.36.1.0.

Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. 3.q.2.1.1m.6.4m.q.15.1.4m.

Vere languores nostros ipse tulit. 3.q.12.4.3m.q.14.4.0.q.15.1.c.q.46.4.3m.

Oblatus est, quia ipse voluit. 3.q.14.2.1m.q.15.6.4m.

Generationem eius quis enarrabit? 3.q.31.2.1m.

Et dabit impios pro sepultura. 3.q.51.1.1m.

Tradidit in mortem animam suam. 3.q.47.3.2m.

Pro eo quod iniquitatem non fecerit, & dolus non est inuentus in ore eius. 3.q.14.3.0.q.15.1.0.1m.2m.q.22.4.1m.q.27.3.c.q.28.1.c.q.31.7.0.q.34.1.2m.39.1.c.2.2m.q.40.3.1m.q.50.2.c.

Et dolores nostros ipse portauit. 3.q.15.5.0.q.46.5.2.0.

Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. 3.q.49.0.q.52.3.c.q.36.2.4.4m.q.42.5.0.q.69.1.2m.q.79.3.c.

Et liuore eius sanati sumus. 3.q.46.1.c.q.48.1.0.6.3m.q.49.1.c.q.50.6.c.q.81.1.2m.q.62.5.0.

Et cum sceleratis reputatus est. 3.q.46.11.0.

Et pro transgressoribus rogauit. 22.q.31.2.1m.q.83.7.3m.

Cap. lvj.

Non dicat filius aduenae, qui adhaeret Domino, dicens, Separatione diuidet me Dominus à populo suo, &c. 12.q.105.3.c.1m.

Et non dicat Eunuchus, ecce ego lignum aridum: quia haec dicit Dominus eunuchis, &c. 12.q.105.1.2m.

Dabo eis nomen melius à filiis & filiab. q.2.96.3.c.

Domus mea, domus orationis vocabitur, cunctis gentibus. 12.q.102.4.1m.

Cap. lviij.

Nonne hoc est magis ieiunium, quod elegi, dissolue colligationes impietatis, &c. 22.q.147.1.1m.q.171.3.c.q.188.6.3m.

Cap. lix.

Iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis. 1.q.48.4.c.fi.12.q.79.3.0.4.0.

Cap. lx.

Ponam te in superbiam populorum. 22.q.162.1.1m.

Cap. lxj.

Spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit me. 1.q.36.1.2.1.1m.

Induit me vestimentis salutis. 3.q.95.1.c.

Cap. lxij.

Et vocabitur tibi nomen nouum. 3.q.37.2.2m.

Cap. lxiij.

Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? 1.q.57.1.b.22.q.2.9.1m.

Ego qui loquor iustitiam. 3.q.31.2.b.

Spiritus Domini ductor eius fuit. 12.q.113.7.b.22.q.173.1.c.fi.q.189.10.1m.

Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos. 1.q.89.8.c.

Cap. lxiiij.

Oculus non vidit Deus absque te, quae praeparasti expectantibus te. 1.q.1.1.c.22.q.17.2.1m.3.q.1.7.2.2m.

Quasi pannus menstruatae vniuersae iustitiae nostrae 3.q.89.6.2.

Cap. lxv.

Et seruos suos vocabit nomine alio. 3.q.17.2.0.

Antequam clament, ego exaudiam, adhuc loquentibus illis, ego exaudiam. 22.q.83.1.1m.

Non nocebunt, neque occident, in monte sancto meo. 22.q.64.4.0.

Cap. lxvj.

Nunquid qui alios parere facio, ego non pariam? si ego qui aliis generationem tribuo, sterilis ero? 1.q.27.0.q.28.4.c.

Vermis eorum non morietur. 1.q.64.3.2m.4.4m.

Et ignis eorum non extinguetur. 1.q.10.3.c.2m.

Egredietur, & viderunt cadauera virorum. 1.q.94.1.c.

AVCTORITATES EX LIBRO HIEREMIAE PROPHETAE.

Cap. j.

Priusquam te formarem in vtero, noui te. 3.q.27.1.1m.

Et prophetam in gentibus dedi te. 22.q.171.2.3m.

Et misit manum suam. 2. Paral. 6.fi.

Cap. ij.

Elongauerunt à me. 1.q.1.1.5m.

Cap. iiij.

Et iurabis, viuit Dominus in veritate & iudicio, & iustitia. 22.q.89.3.0.7.c.q.98.1.1m.

Circumcidimini Domino, & auferte praeputia cordis vestri. 12.q.102.5.1m.

Cap. vj.

A minore quippe vsque ad maiorem, omnes auaritiae student. 22.q.166.1.1m.

Crudelis est, & non miserebitur. 22.q.159.2m.

Cap. vij.

Et mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginae caeli. 12.q.102.4.6m.c.1.

Et misi ad vos omnes seruos meos prophetas, per diem consurgens diluculo & mittens. 12.q.171.1.3m.3.c.

Cap. viij.

Apprehenderunt mendacium. 1.q.17.4.1m.

Miluus in caelo cognouit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia, &c. 22.q.95.7.2m.

Cap. ix.

Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, &c. sed scire & nosse me. 22.q.43.4.1m.

Cap. x.

A signis caeli nolite metuere, quae gentes timent. 1.q.115.4.3m.

Stultus factus est omnis homo, à scientia sua. 22.q.46.1.3m.

Non est hominis via eius, neque viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. 1.q.83.1.4m.

Ne forte ad nihilum redigas me. 1.q.104.3.0.12.q.87.4.1m.

Cap. xj.

Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa. 22.q.184.8.c.fi.q.186.10.0.

Nunquid carnes sanctae auferent à te malitias tuas. 1.q.79.2.2m.

Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum. 3.q.37.2.0.

Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. 12.q.102.3.2m.3.q.73.3.c.

Cap. xiij.

Confisa es in mendacio. 22.q.122.2m.

Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum. 3.q.15.10.b.c.

Cap. xv.

Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. 1.q.3.2.1m.12.q.114.6.c.2.q.72.1.2.

Non sedi in concilio ludentium. 22.q.168.4.2m.

Si conuerteris, conuertam te. 1.q.6.2.1m.

Cap. xvij.

Maledictus homo, qui confidit in homine. 22.q.25 1.3m.

Cap. xviij.

Sicut lutum in manu figuli, sic & vos. 12.q.112.3.b.

Repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, &c. vsque: Nunc ergo. 1.q.19.7.22.q.171.6.2m.q.174.1.c.2.0.

Cap. xx.

Deduxisti me Domine, & seductus sum. 22.q.55.4.1m.

Cap. xxij.

Scribe virum istum sterilem. 3.q.31.2.3m.

Cap. xxiij.

Et regnabit rex, & sapiens erit. 22.q.50.1.1m.

Nunquid non caelum & terram ego impleo, dicit Dominus. 1.q.8.2.c.

Cap. xxix.

Ego sum iudex & testis, dicit Dominus. 22.q.67.1.1m.3.3m.q.89.1.3m.

Cap. xxxj.

Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait Dominus. 1.q.84.9.1m.

Postquam conuertisti me, egi poenitentiam. 3.q.85.5.0.

Non docebit vltra vir proximum suum, & vir fratrem suum, &c. vsque, maximum. 1.q.106.1.1m.

Cap. xxxij.

Et incomprehensibilis. 1.q.12.1.1m.1m.7.0.8.0.q.16.3.1m.2m.q.57.5.2m.q.62.9.c.q.86.2.1m.q.107.3.c.12.q.93.2.2m.q.102.4.6m.3.q.10.1.0.3.1m.

Cap. xxxix.

Ecce ego inducam sermones meos super ciuitatem hanc, in malum, & non in bonum. 1.q.48.6.c.

Cap. xl.

Si placet tibi, vt venias mecum in Babylonem, veni, & ponam oculos meos super te. 22.q.22.1.0.

Cap. xlj.

Noli occidere nos, quia habemus thesaurũ in agro. 22.q.66.5.2m.

Cap. xliij.

Mendacium tu loqueris. 22.q.110.1.0.

Cap. xliiij.

Et non poterat vltra portare Dominus, propter malitiam studiorum vestrorum. 22.q.117.5.4m.

Cap. xlix.

Dispergam in omnem ventum eos. 2.q.40.1.1.

Cap. lj.

Derelinquamus eam. 1.q.113.6.c.

AVCTORITATES EX LIBRO THRENORVM.

Cap. j.

O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si dolor est, sicut dolor meus. 3.q.46.6.0.

AVCTORITATES EX LIBRO BARVCH PROPHETAE.

Cap. iij.

Post haec in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. 3.q.40.1m.

Cap. iiij.

Hic liber mandatorum Dei, & lex quae est in aeternum. 12.q.103.3.1m.

AVCTO-

AVCTORITATES EX LIBRO EZECHIELIS PROPH.

Cap. j.

Animalia ibant & reuertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis. 22.q.188.6.c.

Quasi sit rota, in medio rotae. 12.q.107.3.c.

Cap. ij.

Fili hominis, sta super pedes tuos. 22.q.171.1.4m.q.173.1.1m.

Cap. iij.

Si dicente me ad impium, morte morieris, nõ annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat ipse impius, in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. 22.q.10.12.5m.

Cap. ix.

Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt. 1.q.103.5.c.fi.2m.

Cap. xiij.

Vae qui consuunt puluillos, sub omni cubito manus. 22.q.115.1.b.

Cap. xiiij.

Ego Dominus decipi prophetam illum. 22.q.55.4.1m.

Cap. xvj.

In pulchritudine tua, fornicata es, in nomine tuo. 22.q.145.2.3m.

Cap. xviij.

Omnes animae meae sunt, vt anima patris, ita & anima filij mea est. 12.q.87.8.c.fi.

Filius non portabit iniquitatem patris, & pater nõ portabit iniquitatem filij. 12.q.81.1.1m.2.1m.1.q.68.2.1.

Omnes iustitiae eius quas fecerat, non recordabuntur. 3.q.88.1.3m.

Cap. xx.

Dedi eis praecepta mea, & iudicia mea, quae faciens homo, viuet in eis. 12.q.98.1.1m.

Dedi eis praecepta non bona, & iudicia in quibus non viuent, ibidem.

Et pollui eos in muneribus suis, cum offerent omne quod aperit vuluam, propter delicta sua, ibid.

Cap. xxj.

Stetit rex Babylonis in biuio, in capite duarum viarum, diuinationem quaerens, commiscens sagittas. 22.q.95.1.0.

Cap. xxv.

Tu signaculum similitudinis. 1.q.93.3.0.

Cap. xxvij.

Pupillum & viduam contristauerunt apud te. 22.q.116.1.c.

Cap. xxviij.

Plenus sapientia, perfectus decore. 1.q.15.2.0.q.83.5.c.q.91.1.c.q.109.3.3m.

In deliciis paradisi fuisti. 1.q.63.5.c.

Omnis lapis pretiosus, operimentum tuum. 1.q.63.7.0.9.3.22.q.183.1.2.2.c.2m.

Tu cherubin extentus & protegens. 1.q.63.7.1m.

Ambulasti perfectus in viis tuis, à die conditionis tuae. 1.q.63.6.1m.

Et eleuatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo. 1.q.63.2.3.0.7.c.fi.22.q.145.2.3m.

Cap. xxix.

Nabuchodonosor rex Babylonis, seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum, &c. vsque, laborauerit mihi. 12.q.114.10.2m.

Cap. xxxiij.

Sanguinem eius de manu speculatoris requiram. 22.q.10.12.5m.

Iustitia iusti, non liberabit eum, in quacunque die peccauerit. 3.q.89.4.5.6.0.

Impietas impij, non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. 3.q.89.2.2m.3.0.

Cap. xlj.

Duas facies habebat cherubin. 1.q.63.7.1m.q.108.5.1m.

Cap. xliij.

Ecce gloria Dei Israel, ingrediebatur per viam orientalem, & terra splendebat à maiestate eius. 3.q.27.3.c.fi.

Cap. xliiij.

Porta haec clausa erit, & non aperietur, & vir non transiet per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam. 3.q.28.3.c.

Et vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius. 22.q.149.3.0.

Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem. 12.q.103.4.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO DANIELIS PROPHETAE.

Cap. j.

Decorus forma. 22.q.167.2.c.fi.

Si viderit vultus vestros macilentiores prae caeteris adolescentibus coaeuis vestris, condemnabitis caput meum regi. 22.q.88.2.3m.q.147.1.2m.q.122.6.3m.

Tenta nos obsecro seruos tuos, diebus decem. 3.q.41.2.2m.

Pueris autem iis dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro & sapientia. 22.q.15.3.c.fi.4.96.1.2m.q.189.11.4m.

Cap. ij.

Exceptis diis, quorum conuersatio non est cum hominibus. 22.q.23.1.1m.

Cap. iij.

Sumusque humiles. 22.q.161.1.1m.

Omnis populus tribus, & linguae, quaecunque locuta fuerit blasphemiam contra Deum. 12.q.13.2.0.

Cap. iiij.

Consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime. 22.q.32.5.1m. Suppl.q.14.2.1.

Cap. vij.

Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. 1.q.112.4.2m.

Antiquus dierum sedit. 3.q.59.1.2m. suppl.q.90.1.4.

Fluuius igneus rapidusque egrediebatur. suppl.q.74.9.c.

Cap. x.

Intelligentia enim opus est in visione. 22.q.8.5.2m.q.173.2.2m.

Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. 1.q.108.6.c.q.113.8.0.

Michael princeps vester. 1.q.113.5.c.

Cap. xij.

Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. 1.q.10.3.1m.q.117.1.2.0.22.q.119.c.

Cap. xiij.

Melius est mihi absque opere incidere in manus hominum, quàm peccare in conspectu Domini. 22.q.110.3.4m.

Suscitauit Deus spiritum pueri iunioris, cui nomen Daniel. 22.q.189.1.4m.

Conuicerat enim eos Daniel ex ore suo, falsum dixisse testimonium. 22.q.67.1.1m.3.3m.

AVCTORITATES EX LIBRO OSEAE PROPHETAE.

Cap. j.

Vade & accipe vxorem fornicariam, & fac filios fornicationum. 12.q.94.5.2m.q.100.8.3m.22.q.104.4.2m.q.154.2.2m.

Cap. ij.

Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. 12.q.31.1.c.fi.22.q.18.6.2.c.

Cap. iiij.

Peccata populi mei comedent. 3.q.15.1.4m.

Cap. vj.

In tribulatione sua, mane consurgent ad me. 3.q.21.4.4m.

Viuificabit nos, post duos dies, in die tertia suscitabit nos. 3.q.51.4.0.q.53.2.0.

Misericordiam volui, & non sacrificium. 22.q.30.4.1m.

Cap. viij.

Scribam eis multiplices leges meas. 12.q.91.5.1m.

Cap. ix.

Scito te Israel stultum, prophetam insanum, virum spiritalem. 22.q.171.1.3m.

Facti sunt abominabiles, sicut ea quae dilexerunt. 22.q.7.2.c.q.81.8.c.

Cap. xij.

Ego visionem multiplicaui. 1.q.1.9.0.q.3.1.0.q.111.1.0.22.q.172.1.2.0.q.173.2.b.

Et in manu prophetarum assimilatus sum. 22.q.173.3.c.

Cap. xiij.

Perditio tua Israel, tantum ex me auxilium tuum. 1.q.23.3.2m.12.q.112.4.2m.

Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne. 3.q.52.6.c.

Cap. xiiij.

Ex me fructus tuus inuentus est. 1.q.23.1.2m.12.q.76.2.2m.q.109.c.7.

AVCTORITATES EX LIBRO IOELIS PROPHETAE.

Cap. j.

Sanctificate ieiunium. 22.q.147.1.3.5.7.c.

Cap. ij.

Sol, & luna obtenebrati sunt. 3.q.44.2.2m.

Congregate paruulos, & sugentes vbera. 22.q.147.4.2m.

Effundam de spiritu meo super omnem carnem. 1.q.36.1.2.1.

Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. 22.q.93.1.3m.

Magnus dies domini, & terribilis valde, & horribilis. 1.q.16.1.3m.

Educam eas in valle Iosaphat. 3.q.88.4.3.

AVCTORITATES EX LIBRO AMOS PROPHETAE.

Cap. j.

Dominus de Sion rugiet. 22.q.172.1.1m.q.171.2.1m.

Cap. iij.

Si erit malum in ciuitate, quod Deus non fecerit. 1.q.49.2.1m.

Non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum ad seruos suos prophetas. 1.q.57.3m.22.q.171.4.1m.172.4.2m.

Cap. iiij.

Formans montes, & creans spiritum. 1.q.41.3.4m.

Cap. vij.

Non sum propheta, & non sum filius prophetae. 22.q.113.1.4m.

AVCTORITATES EX LIBRO IONAE PROPHETAE.

Cap. ij.

Et erat Ionas in ventre piscis, tribus diebus & tribus noctibus. 3.q.51.4m.

Cap. iij.

Homines, & iumenta, boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur. 22.q.147.4.2m.

AVCTORITATES EX LIBRO MICHEAE PROPH.

Cap. ij.

Et mendacium potius loqueretur. 22.q.110.3.4m.q.113.1.1m.

Ascendet enim, pandẽs iter ante eos. 3.q.49.5.4m.

Cap. iij.

Qui odio habetis bonum, & diligitis malum. 1.q.12.6.c.q.82.2.1m.12.q.4.4.1m.q.8.1.0.q.18.4.1m.q.19.1.1m.q.27.1.1m.q.29.4.c.q.74.1.1m.q.77.1.c.q.80.1.c.

Cap. v.

Egressus eius à principio. 1.q.42.5.2m.

A diebus aeternis. 1.q.10.1.4m.

Cap. vj.

Indicabo tibi ò homo, quid sit bonum, & quid dominus requirat à te. 12.q.19.10.1m.

Vtique facere iudicium & diligere iustitiam. 22.q.60.1.2m.

Et solicitum ambulare cum Deo suo. 22.q.47.9.3m.q.55.6.c.

Cap. vij.

Inimici hominis domestici eius. 22.q.70.3.0.q.189.10.2m.

AVCTORITATES EX LIBRO NAVM PROPH.

Cap. j.

Non consurget duplex tribulatio, vel: Non iudicabit Deus bis idipsum. 3.q.59.5.2m.

AVCTORITATES EX LIBRO ZACHARIAE PROPH.

Cap. j.

Conuertimini ad me, ait Dominus, & conuertar ad vos. 12.q.109.6.1m.

Cap. ij.

Quia consurrexit de habitaculo sancto suo. 3.q.57.2.1m.

Cap. vj.

Ecce vir oriens nomen illi. 3.q.36.3.3m.q.37.2.1m.

Cap. vij.

Verba quae misit Dominus exercituum in spiritu sancto suo, per manum prophetarum priorum. 1.q.3.10.c.

Cap. ix.

Tu quoque in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. 3.q.52.4.1m.5.6.7.8.0.

Cap. xv.

In die illa, erit fons patens domui Dauid, & habitatoribus Hierusalem, in ablutionem peccatoris, & menstruatae. 3.q.62.4.1m.

Adam exemplum meum, ab adolescentia mea. 12.q.32.2.1m.

AVCTORITATES EX LIBRO MALACHIAE PROPHETAE.

Cap. j.

Dilexi vos. 1.q.20.1.2.0.q.33.3.1m.12.q.110.1.0.

Iacob dilexi: Esau autem odio habui. 1.q.23.3.c.

Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus. 22.q.65.3.0.

Si offeratis caecum, claudum, & languidum, nonne malum est? 22.q.86.3.1m.

Et in omni loco sacrificabitur, & offeretur nomini meo oblatio mũda. 12.q.102.4.3m.22.q.85.3.0

Cap. ij.

Maledicam benedictionibus vestris. 1.q.88.5.1m.

Angelus Domini exercituum est. 3.q.22.1.c.1m.4.c.q.26.1.0.q.82.3.c.

Contaminauit Iudas sanctificationem. 3.q.59.1.c.

Si odio

Universidad de Deusto Biblioteca

Si odio habueris illam dimitte eam.2.q.67.6.1.

Cap. iij.

Et præparabit viam.3ª.q.38.1.0.2.2m.3.0.q.70.1.1m.

Inferte omnem decimationem in horreum meum, & sit cibus in domo mea: & probate me super hoc, dicit Dominus.22ª.q.87.1.1m.

Dixistis, vanus est qui seruit Deo.22ª.q.81.2.c.

Et scriptus est liber monimenti, coram Deo, timentibus Deum.1ª.q.24.0.q.59.1.ft.

Cap. iiij.

Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam. 22ª.q.174.4.3m.

Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres.22ª.q.26.10.0.

AUCTORITATES EX PRIMO LIBRO MACHAB.

Cap. j.

Et descinauerunt aliqui de populo. 1.q.23.1.c.2.2m.

Cap. ij.

Et cogitauerunt dicentes, omnis homo quicunque venerit ad nos in bello in die sabbatorum, pugnemus aduersus eum, & non moriemur omnes. 12ª.q.100.8.4m.22ª.q.40.4.0.q.122.4.3m.3ª.q.40.4.5m.

Cap. vj.

Eleazarus filius Sauraunam de bestiis loricatam loricis regis, &c. & mortuus est.22ª.q.64.5.5m.

Cap. viij.

Et committunt vni magistratum, per singulos annos dominari vniuersæ terræ suæ, & omnes obediunt vni. 1ª.q.103.3.c.12ª.q.95.4.c.q.105.1.0.22ª.q.50.1.2m.

Et non est inuidia, neque zelus inter eos. 22ª.q.36.2.1m.

Cap. xij.

Non enim cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros.22ª.q.188.5.c.

AUCTORITATES EX SECUNDO LIBRO MACHAB.

Cap. j.

Domine Deus omnium creator.1ª.q.44.0.q.45.2.0.q.65.0.12ª.q.79.2.c.

Qui solus es bonus rex, solus præstans.1ª.q.1.2.c.q.6.0.q.20.1.3m.q.49.3.c.2m.q.62.8.c.2m.q.100.2.c.q.103.2.c.12ª.q.4.4.c.22ª.q.19.1.c.q.23.3.1m.q.24.11.c.ft.q.27.3.4.c.q.14.1.c.1m.1ª.q.1.1.c.q.20.1.c.

Et æternus.1ª.q.10.2.3.0.q.16.7.0.q.46.0.q.61.2.0.

Cap. iij.

Inuocabant de cælo eum, qui de depositis legem posuit.12ª.q.105.2.4m.3m.22ª.q.62.6.c.

Visitator & adiutor loci illius est.1ª.q.23.8.2m.

Cap. v.

Non propter locum gentem, sed propter gentem locum Deus elegit.12ª.q.104.4.1m.

Cap. vj.

Respondit cito dicens, præmitti se velle in infernum.1ª.q.12.2.4m.

Non enim ætati nostræ dignum inquit est fingere. 3ª.q.39.8.1m.

Et ipsi propter meam simulationem decipiantur, & per hæc maculam & execrationem meæ senectuti conquiram, 22ª.q.111.1.0.

Fortiter vitam excedendo, &c. Adolescentibus forte exemplum relinquam, si prompto animo ac fortiter, &c. honesta morte perfungar. 22ª.q.123.5.1m.q.124.2.c.

Cap. vij.

Paratissimus mori, magis quam patrias Dei leges præuaricari. 22ª.q.100.3.4m.q.119.3.1m.q.125.4.c.

Neque ego spiritum & animam donaui vobis & vitam, &c. sed mundi creator, &c.1ª.q.73.6.1m.q.90.2.0.q.91.2.c.ft.q.100.1.2m.q.118.2.0.12ª.q.1.7.1m.q.3.6.c.q.81.1.c.2m.22ª.q.81.2.c.1.0.14.q.3.c.2m.

Cap. ix.

Orabat hic scelestus dominum, à quo non erat misericordiam consecuturus.3ª.q.83.1.1m.

Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. 3ª.q.82.6.c.3.q.71.2.0.

Cap. xv.

Oniam qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, &c. manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum.22ª.q.83.11.0.

Tu domine qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Iuda. 1ª.q.122.0.

Iudas, per omnia corde & animo mori pro ciuibus paratus erat. 1.q.60.3.0.22ª.q.26.3.c.q.31.3.2m.

Magnifice gloriatus est.22ª.q.132.1.1m.3m.

Hic est qui multum orat pro populo.2.q.72.4.c.

AUCTORITATES EX EUANGELIO SECUNDUM MATTH.

Cap. j.

Liber generationis Iesu Christi.3ª.q.31.3.1m.3m.4.5m.

Filij Dauid, filij Abraham.3ª.q.31.2.c.

Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob. 12ª.q.81.4.0.

Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius.3ª.q.31.3.5m.

Iudas autem genuit Phares & Zaram, de Thamar. 3ª.q.31.3.5.

Booz autem genuit Obed ex Ruth.12ª.q.105.3.1m.

Dauid autem rex, genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Vriæ.3ª.q.31.4.5m.

Ioram autem genuit Oziam. 3ª.q.31.2.4m.

Iosias autem genuit Ieconiam & fratres eius.3ª.q.31.3.5m.

Et post transmigrationem Babylonis, Ieconias genuit Salathiel. 3ª.q.31.3.3m.

Iacob autem genuit Ioseph.3ª.q.31.3.2m.4.5m.

Virum Mariæ.3ª.q.29.2.0.q.28.3.2m.

De qua natus est Iesus. 3ª.q.31.8.0.5.c.

Qui vocatur Christus.3ª.q.16.5.c.q.17.1.c.q.37.2.0.

Cum esset desponsata.3ª.q.29.1.0.

Mater Iesu Maria. 3ª.q.35.5.c.q.35.3.4m.

Antequam conuenirent.3ª.q.28.3.3m.

Inuenta est in vtero habens de spiritu sancto.3.q.28.3.1m.q.32.1.2.0.q.39.8.3m.q.46.6.c.q.14.1.3m.

Ioseph autem vir eius.3.q.29.2.0.q.28.2.2m.

Cum esset iustus.3ª.q.28.4.3m.4.c.1m.

Et nollet eam traducere.3ª.q.29.2.3m.

Voluit occulte dimittere eam. 3ª.q.28.3.2m.q.29.3.3m.2.q.62.3.2.

Ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph. 3ª.q.30.2.2m.3.2m.q.36.2.2m.

Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. 3ª.q.28.3.2m.q.29.2.0.

Quod enim in ea natum est.3.q.33.2.0.5.c.

De spiritu sancto est.2.20.

Vocabis nomen eius Iesum.3ª.q.37.2.0.

Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam.12ª.q.98.1.2m.

Et accepit coniugem suam.3ª.q.29.2.3m.

Et non cognoscebat eam.3ª.q.28.3.3m.4m.

Donec peperit.3ª.q.28.1.3m.

Primogenitum.3ª.q.28.3.4m.

Cap. ij.

In Bethleem Iudæ.3ª.q.35.7.0.q.46.10.1m.

Ecce magi.3ª.q.36.3.c.2m.3.c.

Ab oriente.3ª.q.36.3.3m.5.4m.6.c.3m.

Venerunt Hierosolymam.3.q.36.8.3m.

Vbi est qui natus est, rex Iudæorum? 3ª.q.36.8.3m.

Vidimus enim stellam eius in oriente. 3ª.q.36.3.0.6.3m.7.0.

Et venimus adorare eum.3ª.q.36.8.0.

Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.3ª.q.36.2.3m.

Et ecce stella quam viderant in oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer. 3ª.q.36.6.3m.7.c.5.

Obtulerunt ei munera, Aurum, Thus, & Myrrham 3ª.q.36.8.4m.1m.

Herodes occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infra, c.3ª.q.36.2.3m.6.3m.

Defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri, 12ª.q.82.2.1m.3ª.q.46.11.3m.

Et habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth. 3ª.q.35.7.2m.

Cap. iij.

Et baptizabantur ab eo in Iordane. 3ª.q.38.4.0.q.39.4.1m.

Confitentes peccata sua. 3ª.q.38.5.2m.

Ego vos baptizo in aqua, in pœnitentiam. 3ª.q.38.3.5m.

Ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igne. 3ª.q.66.3.1m.

Venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. 3ª.q.38.1.c.q.39.1.2.4.0.5.c.q.66.5.4m.q.67.7.1m.q.81.1.c.q.84.7.4m.

Ego à te debeo baptizari.3ª.q.38.6.3m.

Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam.3ª.q.38.6.3m.

Et ecce aperti sunt cœli.3ª.q.39.5.0.q.49.5.5m.

Et vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam.3ª.q.39 6.7.0.q.46.4.1m.

Et ecce vox de cælis dicens. 3ª.q.39.8.0.q.45.4.0.q.66.6.c.

Cap. iiij.

Tunc ductus est Iesus in desertum. 3ª.q.41.1.2m.2.0.

Vt tentaretur à diabolo.3ª.q.41.1.0.

Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.3ª.q.41.3.0.

Postea esuriit. Et accedens tentator dixit. 3ª.q.41.1.1m.3.0.

Si filius Dei es.3.q.41.4.c.1.1m.

Dic vt lapides isti panes fiant.3.q.41.4.1m.

Qui respondens, dixit ei, Scriptum est.3.q.41.4.c.

Non in solo pane viuit homo. Deutero.8.2ª.10.7.22ª.q.188.8.4m.

Tunc assumpsit eum diabolus, in sanctam ciuitatem 3ª.q.41.1.2m.2.3m.4.7m.

Mitte te deorsum. 3ª.q.41.4.2m.

Assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde.3ª.q.41.1.2m.

Et ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorū. 3ª.q.41.4.7m.

Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.3ª.q.41.4.3m.

Vade Sathanas.3ª.q.41.4.6m.

Tunc reliquit eum diabolus. 1ª.q.114.5.0.3ª.q.41.3.2m.1m.

Et ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. 3ª.q.41.3.2m.

Exinde cœpit Iesus prædicare.3ª.q.42.0.

At illi statim, relictis retibus & patre, secuti sunt eum.22ª.q.101.2.1m.4.1m.

Et vocauit eos.22ª.q.189.6.0.10.0.

Et obtulerunt omnes malè habentes, &c. & lunaticos & paralyticos, & curauit eos. 22ª.q.115.5.1m.

Cap. v.

Beati pauperes spiritu, &c. vsque, gaudete, &c.12ª.q.69.0.

Beati mites. 12ª.q.69.3.4.0.

Beati qui lugent. 12ª.q.35.3.1m.q.69.3.4.0.22ª.q.28.1.2m.2.q.4.2.c.

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.12ª.q.69.3.4.0.22ª.q.139.2.1m.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt 12ª.q.69.3.4.0.22ª.q.8.7.0.q.83.9.3m.

Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. 12ª.q.69.3.4.0.22ª.q.45.6.0.q.83.9.1m.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. 12ª.q.69.3.5m.4.2m.

Merces vestra copiosa est in cœlis.1ª.q.62.4.c.6.12ª.q.4.7.3m.

Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum. 22ª.q.189.9.2m.

Nolite putare, quoniam veni soluere legem aut prophetas. Non veni soluere.12ª.q.107.2.4m.3ª.q.37.0.q.40.4.0.q.47.2.1m.

Sed adimplere. 12ª.q.107.2.0.4.3m.22ª.q.104.6.2m.

Dico autem vobis, 3ª.q.42.1.2.c.2m.

Audistis, quia dictum est antiquis, 22ª.q.5.1.3m.

Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. 22ª.q.158.3.2m.3.3m.

Qui autem dixerit Racha, reus erit concilio. 22ª.q.158.5.3m.q.13.4.c.ft.

Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis, 12ª.q.46.8.3m.22ª.q.158.5.3m.q.72.2.0.

Omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eā mœchari.12ª.q.107.2.3m.3.q.59.6.c.

Qui dimissam duxerit mœchatur. 3.q.67.4.c.

Reddes Domino iuramenta tua 22ª.q.89.1.1m.

Non iurare omnino.22ª.q.89.2.1m.6.1m.

Sit sermo vester, est est, non non; quod autem his abundantius est, à malo est; 22ª.q.89.1.2m.2.1m.2m.

Non resistere malo. 22ª.q.2.3.0.q.108.1.2m.4m.q.158.3.1m.

Si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c. vsque fi. 12ª.q.108.3.2m.4.4m.22ª.q.40.1.2m.q.43.8.4m.q.72.3.c.q.124.1.1m.3.1m.q.128.1.4m.q.140.2.2m.q.152.3.2m.q.188.2.c.

Qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & palliū.22ª.q.43.8.4m.q.72.3.0.q.108.1.2m.4m.q.188.1.1m.

Diligite inimicos vestros. 22ª.q.83.8.9.0.q.34.3.1m.q.83.8.c.q.108.1.c.

Benefacite iis qui oderunt vos. 22ª.q.25.6.c.2m.9.0.q.11.2.0.q.32.9.1m.q.168.3.4m.

Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. 22ª.q.83.8.0.

Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? 22ª.q.27.7.2m.

Estote ergo perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.22ª.q.189.2.1m.

Receperunt mercedem suam.2.q.14.4.2.

Cap. vj.

Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum.22ª.q.132.1.1m.

Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te.22ª.q.132.5.3m.

Sicut hypocritæ faciunt.22ª.q.111.0.

Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, &c.22ª.q.83.12.3m.

Orantes nolite multum loqui, sicut Ethnici faciūt. 22ª.q.83.14.1m.

Sic ergo vos orabitis.22ª.q.83.14.1m.

Pater

Pater noster, &c. vsque fi.22ª.q.83.9.0.

Fiat voluntas tua.1ª.q.19.11.12.c.

Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.22ª.q.83.7.1m.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. 22ª.q.83.16.3m.3ª.q.84.10.b.3.q.99.5.3.

Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, &c.12ª.q.4.7.1m.

Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.12ª.q.12.1.1m.

Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt. 12ª.q.12.1.2m.

Nemo potest duobus dominis seruire. 12ª.q.1.5.c.

Ne solliciti sitis animæ vestræ, &c. 12ª.q.108.5.3m.22ª.q.47.9.c.3m.q.49.4.c.q.55.6.0.q.83.6.2m.q.188.7.c.

Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.22ª.q.87.6.3m.

Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. 22ª.q.83.2.1m.

Nolite ergo solliciti esse in crastinum. 22ª.q.55.7.0.q.188.7.2m.

Cap. vij.

Nolite iudicare, & non iudicabimini. 12ª.q.108.3.6m.22ª.q.60.2.3.6.0.q.67.1.0.q.80.2.1m.3ª.q.59.1.c.

In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini, & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, 22ª.q.61.4.1m.

Quomodo dicis fratri tuo, frater, sine, eiiciam festucam de oculo tuo, trabem autem, quæ est in oculo tuo, non vides? 22ª.q.33.5.c.

Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, &c. 1ª.q.1.9.2m.

Petite & dabitur vobis.22ª.q.83.7.2m.

Omnia ergo quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.12ª.q.99.1.3m.

Attendite à falsis prophetis, &c.22ª.q.172.4.3m.

Non potest arbor bona fructus malos facere, neque econuerso. 1ª.q.49.1.1m.12ª.q.20.2.1m.

Erat enim docens eos, sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorū, & Pharisæi. 3ª.q.42.1.2m.

Cap. viij.

Et extendens Iesus manum, tetigit eum. 3ª.q.44.3.2m.

Vide nemini dixeris.22ª.q.104.4.1m.3ª.q.13.4.2m.q.44.3.4m.

Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus, &c. 22ª.q.103.2.1m.

Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.3ª.q.80.10.3m.

Audiens autem Iesus, miratus est,3ª.q.15.8.0.

Non inueni tantam fidem in Israel.22ª.q.5.4.0.

Surrexit, & ministrabat eis.3ª.q.44.3.2m.

Omnes malè habentes curauit.3ª.q.43.4.c.

Domine permitte me primū ire, & sepelire patrem meum.22ª.q.101.4.2m.q.189.6.c.ft.

Dæmones rogabant eum, dicentes: si eiicis nos hinc mitte nos in gregem porcorum.3ª.q.44.1.4m.

Et ait illis: Ite. At illi exeuntes, abierunt in porcos, ibidem.

Et ecce magno impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis, ibid.

Cap. ix.

Videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili.12ª.q.114.6.1m.

Dixit Iesus paralytico: remittuntur tibi peccata tua.3ª.q.44.3.2m.

Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum.3ª.q.10.2.0.q.59.2.1m.

Quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula? 3ª.q.44.3.3m.

Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.3ª.q.16.11.2m.

Et præteriens inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine, & ait illi: Sequere me. Et secutus est eum. 3ª.q.44.3.1m.

Multi publicani & peccatores discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.22ª.q.25.6.5m.3ª.q.40.1.0.2.c.3m.

Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. 3ª.q.1.3.4.0.3.c.q.40.1.c.q.41.3.2m.q.44.3.c.

Nunquid possunt filij sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus, &c. & tunc ieiunabunt. 22ª.q.147.4.5m.

Nemo mittit commissuram panni rudis, in vestimentum vetus.22ª.q.147.4.5m.

Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conseruantur.12ª.q.96.2.c.2m.

Et tenuit manum eius, & dixit.3ª.q.44.3.2m.

Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Ibid.

Creditis, quia hoc possum facere vobis, &c. secundum fidem vestram fiat vobis, 22ª.q.178.1.0.5m.

Illi autem exeuntes, diffamauerunt eum in tota terra illa. 3ª.q.13.4.2m.

In principe dæmoniorum, eiicit dæmones. 3ª.q.43.3.3m.

Et circuibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis.3ª.q.7.5.2m.

Cap. x.

Dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos.3ª.q.43.2.1m.

In viam gentium ne abieritis, &c. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.3ª.q.42.1.0.

Nolite possidere, &c. non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. 12ª.q.108.2.3m.4.2m.4m.

Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, &c.12ª.q.108.2.3m.4.4m.22ª.q.185.6.2m.q.188.7.5m.

Estote ergo prudentes, sicut serpentes. 22ª.q.55.4.1m.4.1m.q.72.1.1m.

Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini.22ª.q.55.4.1m.

Nolite timere eos qui occidunt corpus.2.q.71.11.c.

Et quod in aure auditis, prædicate super tecta.3ª.q.42.3.1m.

Non veni pacem mittere, sed gladium. 22ª.q.37.1.2m.ft.

Inimici hominis, domestici eius.22ª.q.70.3.0.

Cap. xj.

Tu es qui venturus es, an alium exspectamus? 22ª.q.2.7.2m.

Etiam dico vobis plusquam prophetam. 22ª.q.174.4.1m.

Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo.1ª.q.108.2.3m.q.117.2.3m.3.q.22.4.1.

Omnes enim prophetæ & lex, vsque ad Ioannem prophetauerunt.22ª.q.174.6.3m.

Venit Ioannes neque manducans, neque bibens. 3ª.q.40.2.c.1m.

Venit filius hominis manducans & bibens.3ª.q.40.2.0.q.41.1.1m.

Et iustificata est sapientia à filiis suis. 3ª.q.40.2.1m.

Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.22ª.q.162.3.1m.

Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, 1ª.q.31.4.2m.

Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue, 12ª.q.107.4.0.

Cap. xij.

Discipuli autem eius esurientes, cœperunt euellere spicas sabbato & manducare.12ª.q.100.8.4m.22ª.q.40.4.0.q.122.4.3m.3ª.q.40.4.1m.

Sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt, 22ª.q.122.4.3.

Licet sabbatis benefacere.12ª.q.100.8.4m.q.107.2.4m.22ª.q.40.4.0.q.122.4.3m.3ª.q.40.4.1m.3m.

Omne regnum diuisum contra se, desolabitur, & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit.22ª.q.37.2.3m.

Si Sathanas Sathanam eiicit, aduersus se diuisus est. 1ª.q.109.2.2m.3ª.q.43.2.3m.

Filij vestri in quo eiiciunt? 3ª.q.43.2.3m.

Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmonia.1ª.q.38.1.1.q.32.1.1m.

Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, &c. diripiet.3ª.q.43.2.3m.

Qui non est mecum, contra me est; & qui non congregat mecum, spargit, ibidem.

Spiritus autem blasphemiæ non remittetur. 22ª.q.14.3.0.q.14.2.1m.q.118.5.3m.3.q.86.1.2m.5m.

Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. 22ª.q.14.1.0.

Et signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ.3ª.q.43.1.1m.

Reuertar in domum meam, vnde exiui. 3ª.q.82.1.2m.

Et ecce fratres tui.3ª.q.28.3.5m.

Viri Niniuitæ resurgent in iudicio.2.q.88.1.0.

Cap. xiij.

Qui autem seminatus est in spinis. 22ª.q.188.7.c.

Alia ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.12ª.q.70.3.2m.12ª.q.125.5.2m.

Vis imus, & colligimus ea? 22ª.q.10.8.1m.q.11.13.3m.q.64.2.1m.q.108.1.4m.2.1m.

Sine parabolis non loquebatur eis.3ª.q.42.3.3m.

Messis est consummatio sæculi.1ª.q.73.1.1m.

Tunc fulgebunt iusti sicut Sol in regno patris eorum.3ª.q.45.2.c.q.54.2.1m.2m.Suppl.q.85.1.c.

Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, &c. & emit agrum illum.22ª.q.66.3.2m.

Cap. xiiij.

Propter iusiurandum, &c. iussit dari. 22ª.q.89.7.2m.

Misitque & decollauit Ioannem in carcere. 22ª.q.154.5.c.

Acceptis quinque panibus & duobus piscibus. 1ª.q.92.1.1m.3ª.q.44.4.4m.

Aspiciens in cælum, benedixit, 22ª.q.83.10.1m.3ª.q.11.4.3m.q.21.1.0.2.c.q.43.2.2m.q.35.4.2m.

Ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto, solus erat ibi. 3ª.q.13.4.2m.q.40.1.3m.

Cap. xv.

Non quod intrat in os, coinquinat hominem. 22ª.q.148.1.1m.3ª.q.40.4.2m.12ª.q.103.4.3m.

Scis quia Pharisæi audito hoc verbo, scandalizati sunt.3ª.q.42.2.0.

Sinite illos: Cæci sunt, duces cæcorum.22ª.q.43.7.0.2.8.0.3ª.q.42.2.0.

Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.1ª.q.119.1.3m.

Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israel.3ª.q.42.1.0.

Cap. xvj.

Cauete à fermento Pharisæorum & Saduccorum.3ª.q.74.4.c.fi.1m.

Oportet enim ire Hierosolymam, & multa pati, &c. 3ª.q.46.0.q.56.1.2m.

Et occidi. 3ª.q.14.2.0.

Scandalum es mihi.22ª.q.43.2.2m.5.1m.

Tibi dabo claues regni cælorum.2.q.17.1.c.

Quodcunque ligaueritis super terram.2.q.18.3.c.

Cap. xvij.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem. 3ª.q.45.3.4m.

Et transfiguratus est ante eos.3ª.q.45.1.2.0.

Et resplenduit facies eius sicut Sol. 3ª.q.45.1.2.0.

Et vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. 3ª.q.45.1.1m.2.3m.

Et ecce apparuerunt illis Moyses & Helias, cum eo loquentes.3ª.q.45.3.0.

Ecce nubes lucida obumbrauit eos.3ª.q.45.4.2m.

Et ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus, &c. 3ª.q.39.8.2m.q.45.4.0.

Ipsum audite.3ª.q.45.4.4m.

Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. 3ª.q.45.4.4m.

Et accessit Iesus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere, Ibid.

Et descendentibus illis de monte, præcepit Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat. 3ª.q.45.3.4m.

Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est. 1ª.q.115.5.1m.

Filius hominis tradendus est in manus hominum. 3ª.q.47.4.0.

Cap. xviij.

Qui autem scandalizauerit vnum, &c. expedit ei, vt suspendatur, &c. 22ª.q.43.8.0.

Væ mundo à scandalis.22ª.q.43.1.0.4.c.

Necesse est enim vt veniant scandala.22ª.q.11.3.2m.q.43.1.1m.

Væ autem homini illi, per quem scandalum venit. 22ª.q.43.4.0.

Semper vident faciem Patris mei. 1ª.q.64.4.3m.q.112.1.3m.22ª.q.181.4.2m.2.q.72.1.4.

Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum.22ª.q.11.4.2m.q.33.0.q.43.7.1m.

Si te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos. 22ª.q.33.8.0.

Si non audierit eos, dic Ecclesiæ. 22ª.q.33.7.0.

Sit tibi ethnicus & publicanus.2.q.21.2.c.

Vbi enim duo vel tres congregati fuerint, &c.22ª.q.188.8.2m.

Vsque septuagies septies.22ª.q.11.4.2m.

Quandoque redderet vniuersum debitum. 22ª.q.183.6.3m.3ª.q.88.1.1m.4.3m.

Cap. xix.

Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.12ª.q.102.5.3m.22ª.q.154.2.c.3.q.41.2.1.& q.48.2.2.& q.54.1.c.

Non legistis quòd ab initio qui fecit homines.3.q.42.2.c.

Moyses mandauit, dari libellum repudij, & dimittere vxores.12ª.q.107.2.3m.

Moyses ad duritiam cordis vestri, permisit vobis dimittere vxores vestras.12ª.q.107.2.3m.

Non expedit nubere.12ª.q.108.4.1m.

Oblati sunt ei paruuli, vt manus imponeret. 3ª.q.72.1.1m.

Vnus est bonus Deus.1ª.q.6.2.2m.

Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.12ª.q.100.10.1m.

Diliges proximum tuum sicut teipsum. 12ª.q.73.5.c.22ª.q.1.1.3m.q.23.12.0.q.26.4.5.c.q.44.3.1m.7.0.8.2m.

Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. 22ª.q.189.1.1m.

Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. 22ª.q.14.3.1m.q.188.7.1m.q.189.1.c.1m.

Facilius est camelum per foramen acus transire quàm diuitem intrare in regnum cælorum. 22ª.q.128.5.4m.q.188.7.c.con.1.c.111.141.

Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.22ª.q.188.7.6.

Vos

Universidad de Deusto Biblioteca

Vos qui secuti estis me, &c. sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. 1ª.q.50.4.3m.4.q.29.1.c

Omnis qui reliquerit domum vel fratres, &c. centuplum accipiet.22ª.q.122.1.4m.*.182.2.1m.

Erunt nouissimi primi, & econuerso. 1ª.q.63.2.3.

Cap. xx.

Acceperunt singulos denarios.12ª.q.5.2.1m.

Portauimus pondus diei & aestus.1ª.q.62.2.2m.

Et tradent eum gentibus.3ª.q.47.4.0.

Et tertia die resurget.3ª.q.51.4.0.*.q.53.2.0.

Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. 3ª.q.58.4.4m.

Calicem quidem meum bibetis.3ª.q.67.2.1m.

Sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo.3ª.q.58.4.4m.

Cap. xxi.

Turbae autem quae praecedebant, & quae sequebantur, clamabant dicentes, Osanna filio Dauid. 3ª.q.45.3.c.

Et eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo.3.q.44.3.1m.

Et arefacta est continuò ficulnea. 3ª.q.44.4.2m.

•Publicani & meretrices, praecedunt vos in regno Dei.22ª.q.189.1.1m.

Cap. xxij.

Accesserunt ad Iesum saducaei qui negant resurrectionem.1ª.q.50.1.c.

In resurrectione non nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in caelo. 1ª. q.97.3.c.&.q.98.3.3m.&c.51.4.c.

Hoc est maximum & primum mandatum.22ª.q.44.1.0.

In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & prophetae.12ª.q.99.1.2m.*.q.103.2.1m.

Cap. xxiij.

Nolite vocari Rabbi, nec vocemini magistri. 1ª.q.117.1.1m.

Vnus est enim magister vester.1ª.q.105.3.0.*.q.117.1.0.*.22ª.q.19.3.2.c.*.3.q.1.1.c.*.q.69.5.2m.

Et patrem nolite vocare vobis super terram. Vnus est enim pater vester.1ª.q.33.2.4m.

Vae vobis Scribae & Pharisaei hypocritae, qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vobis vnum proselytum.22ª.q.189.9.2m.

Vae vobis qui decimatis mentam, & anetum, & ciminum.1ª.q.18.1.3m.

Et vos implete mensuram patrum vestrorum.12ª.q.87.3.1m.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.12ª.q.87.8.1m.*.3m.

Et dabunt signa magna & prodigia, ita vt, &c. 1ª.q.114.4.1m.*.22ª.q.178.1.2m.

Et multi Pseudoprophetae surgent, & seducent multos.22ª.q.178.1.2m.*.22ª.q.189.9.c.fi.

Cap. xxiiij.

Et praedicabitur hoc Euangelium regni, in vniuerso orbe.12ª.q.106.4.4m.

Tunc refrigescet charitas multorum, Suppl. q.74.2.2m.

Fidelis seruus & prudens. 1ª.q.22.1.c.*.22ª.q.97.4.c.

Et congregabunt electos eius à quatuor ventis. 1ª.q.91.3.4m.*.q.112.4.1m.

Stellae de caelo cadent.s.q.73.3.c.

De die illa & hora nemo scit.s.q.77.2.c.

Cap. xxv.

Vni dedit quinque talenta, alij duo, alij verò vnum. 22ª.q 24.3.1m.

Vnicuique secundum propriam virtutem. 22ª.q.24.3.1m.s.q.93.3.1.

Intra in gaudium domini tui. 22ª.q.28.3.c.fi.

Meto vbi non seminaui.22ª.q.62.4.3m.

Et veniens ego, vtique recepissem quod meum est, cum vsura.22ª.q.78.1.1m.

Venite benedicti patris mei, possidete regnum. 12ª.q.4.7.1m.

Ite maledicti in ignem aeternum.s.q.74.3.3.&q.97.1.1.

Esuriui enim, &c.22ª.q.32.2.0.

Et ibunt hi in supplicium aeternum. 1ª.q.64.2.c.s.q.99.1.c.

Iusti autem in vitam aeternam. 1ª.q.10.3.c.*.q.18.2.1m.*.q.69.2.c.s.12ª.q.3.2.1m.*.22ª.q.18.2.2m.

Cap. xxvj.

Post biduum Pascha fiet. 3ª.q.46.9.1m.*.q.74.4.1m.

Me autem non semper habebitis.3ª.q.73.1.2m.

Prima autem die azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, Vbi vis paremus. 3ª.q.46.9.c.1m.*.q.74.4.c.1m.

Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. 1ª.q.5.2.3m.*.12ª.q.8.7.1m.*.q.29.4.2m.*.q.71.2.2m.

Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem. 3ª.q.81.1.1m.

Accipite & comedite.3ª.q.78.1.c.4m.

Hoc est corpus meum. 3ª.q.60.8.c.*.q.78.1.0.*.5.c.2.*q.83.4.1m.*.q.84.3.c.

Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur, in remissionem peccatorum.3ª.q.78.3.3.0.

Non bibam amodò, de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.3ª.q.81.2.1m.

Postquam autem resurrexero, praecedam vos in Galilaeam.3ª.q.55.3.4m.

Iudas qui tradidit eum.3ª.q.47.3.0.*.6.2m.

Coepit contristari & moestus esse. 1ª.q.15.6.1m.

Tristis est anima mea vsque ad mortem. 3ª.q.15.6.0.

Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi.22ª.q.83.10.1m.*.3ª.q.13.4.1m.*.q.21.0.*.q.41.2.2m.*.q.53.4.2m.

Si possibile est, transeat à me calix iste. 3ª.q.15.6.4m.*.q.18.0.*.q.21.2.c.2m.*.3.c.4.1m.

Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.3ª.q.46.2.1m.

Conuerte gladium tuum in locum suum.22ª.q.40.2.0.

Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.22ª.q.40.1.1m.

Et princeps sacerdotum ait illi: adiuro te per Deum viuum.22ª.q.90.1.1m.

At ille, s. Petrus, negauit coram omnibus.22ª.q.24.12.2m.

Cap. xxvij.

Vt crucifigeretur.3ª.q.46.4.0.

Et venerunt in locum, qui dicitur Golgota, quod est Caluariae locus.3ª.q.46.10.3m.

Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, vnus à dextris, & vnus à sinistris.3ª.q.46.11.1.0.

Id ipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.3ª.q.46.11.1m.

Tenebrae factae sunt super vniuersam terram, vsque ad horam nonam.3.q.44.2.2m.

Clamans voce magna, emisit spiritum. 3ª.q.47.1.2m.

Emisit spiritum.3ª.q.50.4.5.c.3m.

Velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum. 12ª.q.103.3.2m.*.3ª.q.44.4.3m.

Et terra mota est, & petrae scissae sunt. 3ª.q.44.4.3m.

Monumenta aperta sunt. ibidem.

Multa corpora sanctorum quae dormierant, surrexerunt.3ª.q.53.3.2m.

Inter quas erat Maria Magdalenae, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedaei. 3ª.q.28.3.6m.

Ioseph inuoluit illud. s. corpus Iesu, in sindone munda.3ª.q.51.2.2m.*.3m.*.4m.

Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra. 3ª.q.51.1.0.*.4.c.*.q.52.4.c.*.q.66.8.1m.

Aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti. 3ª.q.51.2.4m.

Cap. xxviij.

Angelus enim Domini descendit de caelo, & reuoluit lapidem, & sedebat super eum. 3ª.q.55.8.3m.

Respondens autem angelus, dixit mulieribus. 3ª.q.55.1.3m.*.2.0.

Illae autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius. 3ª.q.55.6.3m.*.q.8.4.1m.

Data est mihi omnis potestas, in caelo & in terra. 3ª.q.13.2.1m.

Baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. 3ª.q.60.8.c.*.q.66.3.0.*.q.67.6.c.*.q.84.3.c.

Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. 1.q.99.4.1.

AVCTORITATES EX EVANGELIO SECVNDVM MARCVM.

Cap. j.

Fuit Ioannes in deserto baptizans, & praedicans baptismum poenitentiae, in remissionem peccatorum. 3ª.q.38.3.1m.

Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.3ª.q.41.2.3m.*.3.2m.

Eratque cum bestiis.3ª.q.41.3.2m.

Scio quòd sis Sanctus Dei. 1ª.q.12.13.6m.*.q.32.1.1m.*.q.64.1.4m.*.2.3m.*.3ª.q.29.1.3m.*.q.44.1.1m.*.q.47.5.c.

Obmutesce, & exi ab eo.3ª.q.44.1.3m.

Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamãs voce magna, exiit ab eo.3ª.q.44.1.4m.

Quoniam sciebant eum. 1ª.q.64.1.4m.*.q.41.1.1m.*.44.1.1m.*.q.47.5.c.*.1.1.

Cap. ij.

Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? 3ª.q.16.11.2m.*.q.84.3.3m.

Cap. iij.

Et circunspiciens eos cum ira.3ª.q.15.9.0.

Daemones clamabant, dicentes? Tu es filius Dei.8.1.

Cap. v.

Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta Deus tibi fecerit.3ª.q.44.3.4m.

Cap. vj.

Et non poterat ibi vllam virtutem facere. 3ª.q.43.2.1m.

Cap. vij.

Tenetis traditiones hominum baptismata vrceorum, & calicum.3ª. q.38.1.3m.

Et ingressus domum, neminem voluit scire, Et non potuit latere.3ª.q.13.4.1m.*.q.44.3.4m.

Cap. viij.

Et interrogauit eũ, si quid videret, & aspiciens ait, Video homines velut arbores ambulantes, &c.3ª.q.44.3.2m.

Cap. ix.

Et exclamans, & multum discerpens, exiit ab eo.8.1.

Cap. x.

Et offerebant ei paruulos, vt tangeret eos, &c. 3ª.q.72.1.1m.

Cap. xiij.

Neque filius hominis, nisi pater.1ª.q.31.4.2m.*.3ª.q.10.2.1m.

Cap. xv.

Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. 3ª.q.46.9.2m.*.q.82.2.1m.

Pilatus autem mirabatur, si iam obiisset, 3ª.q.47.1.2m.

Cap. xvj.

Ostensus est in alia effigie, euntibus in villam. 3ª.q.54.1.3m.*.q.55.4.0.

Euntes in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae. 1ª.q.91.1.c.*.q.96.2.c.*.12ª.q.17.8.2m.

Qui verò non crediderit, condemnabitur.22ª.q.10.3m.*.q.2.3.0.*.q.16.1.1m.

Signa autem eos qui crediderint, haec sequentur. 22ª.q.178.1.1m.

Linguis loquentur nouis.22ª.q.176.1.0.

Super aegros manus imponent, & benè habebunt. 3ª.q.84.4.1m.

Assumptus est in caelum.3ª.q.57.0.*.q.58.1.3.c.

Et sedet à dextris Dei. 3ª.q.57.2.3m.*.q.58.0.

AVCTORITATES EX EVANGELIO SECVNDVM LVCAM.

Cap. j.

Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, in ordine vicis suae. 22ª. q.97.2.3m.*.3ª.q.37.2.c.

Sorte exiit vt poneret incensum.22ª.q.95.8.0.

Apparuit autem illi angelus Domini. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum. 3ª.q.30.3.3m.

Et Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suae.3ª.q.27.2.1m.*.4.1m.

Et dixit Zacharias ad angelum: Vnde hoc sciam, &c.22ª.q.97.2.3m.

Eris tacens, & non poteris loqui, &c. pro eo quòd non credidisti.12ª.q.87.2.3m.

Missus est angelus Gabriel à Deo.3ª.q.30.0.

Et ingressus angelus ad eam.3ª.q.30.3.0.

Aue gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus.3ª.q.7.10.1m.*.q.30.4.0.

Quae cum audisset, turbata est, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.3ª.q.30.3.3m.

Et ait angelus ei: Ne timeas Maria: Inuenisti enim gratiam apud Deum, Ibidem.

Ecce concipies in vtero, & paries filium.3ª.q.30.4.c.

Et vocabis nomen eius Iesum.3ª.q.37.2.0.

Quomodo fiet istud.3ª. q.30.4.2m.

Virtus altissimi obumbrabit tibi.3ª.q.32.1.1m.

Et ecce Elizabet cognata tua, & ipsa cõcepit filium in senectute sua.3ª.q.29.1.4m.*.q.30.4.1m.

Non erit impossibile apud Deum omne verbum.1ª.q.25.3.0.

Exultauit in gaudio infans in vtero meo.22ª.q.[illegible] 1.1m.*.3ª.q.27.6.c.

Respexit humilitatem ancillae suae. 22ª. q.161.[illegible] 2m.

Et vocabant eum nomine patris sui. 3ª.q.37.2.[illegible] q.70.2.4m.

Sicut loquutus est per os Sanctorum, qui à saeculo sunt, prophetarum eius.1ª.q.1.10.c.*.22ª.q.17[illegible] 1.9.

Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu.3ª.q.9.4.0.*.q.12.0.*.q.15.8.0.

Cap. ij.

Exiit edictum à Caesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. 3ª.q.35.8.1m.

Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes, &c.3ª.q.36.3.0.

Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos. 3ª.q.36.5.0.*.5.c.*.1m.

Et claritas Dei circunfulsit illos.3ª.q.36.5.1m.

Et timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus Nolite timere.s.1.

Et postquam consummati sunt dies octo, vt circunciderentur puer.3ª.q.37.1.0.*.q.40.0.

Postquam impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem Moysi.3ª.q.37.4.0.

Vt sisterent eum Domino.3ª.q.37.3.0.

Et vt darent pro eo hostiam. 3ª.q.37.3.c.

Et homo

Et homo iste iustus, & timoratus.3ª.q.36.6.1m.

Cum inducerent puerum Iesum parentes eius.3ª.q.28.1.1m.

Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.3ª.q.27.4.2m.

Et Anna prophetissa, filia Phanuel, &c. 3ª.q.36.3.c.5m.*.6.c.1m.

Puer autem crescebat, & confortabatur. s.1. Plenus sapientia.1ª.q.9.10.11.12.0.*.q.15.23.c.1m.

Et gratia Dei erat in illo.3ª.q.7.0.

Et ibant parentes eius.s.1.

Inuenerunt eum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem. 3ª.q.12.3m.

Ecce pater tuus & ego.s.1.

Et Iesus proficiebat sapientia.3ª.q.7.12.3m.*.q.12.2.0.*.3.1m.*.q.15.8.0.

Et gratia. 3ª.q.7.12.0.

Cap. iij.

Et videbit omnis caro salutare Dei.1ª.q.12.2.0.

Facite fructus dignos poenitentiae.s.q.73.

Cuius ventilabrum in manu eius.s.q.74.9.c.

Cap. iiij.

Et consummata omni tentatione. 3ª.q.41.3.3m.*.4.4m.

Ipse autem transiens, per medium illorum ibat.3ª.q.44.3.2m.

Scio te, quia sis sanctus Dei.3ª.q.39.1.3m.

Cap. v.

Relictis omnibus, secuti sunt eum.22ª.q.189.1.b.

Cap. vi.

•Vae vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.22ª.q 168.[illegible]

Mutuum date, nihil inde sperantes.22ª.q.78.2.3m.

Et eritis filij altissimi. 1ª.q.33.3.c.*.12ª.q.114.4.c.fi.*.3ª.q.1.4.3m.*.5.2m.*.q.2.3.0.

Estote ergo misericordes.22ª.q.30.4.0.

Cap. vij.

Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, 1ª.q.21.4.1m.*.3ª.q.49.1.c.

Cap. viij.

Quod tibi nomen est? At ille: Legio. 22ª.q.95.4.1m.

Cap. ix.

Et dicebant excessum, quem completurus erat in Hierusalem.3ª.q.45.3.1m.

Nemo mittens manum ad aratrum, &c. 22ª.q.88.1.1m.

•Permitte mihi primum renunciare iis, qui domi sunt.22ª.q.189.6.c.fi.*.10.2m.

Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. 22ª. q. 189. 10. 2m.

Cap. x.

Neminem per viam salutaueritis.3ª.q.64.1.0.*2.c.

Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quaedam Martha nomine, excepit illum in domum suam. Et huic erat soror nomine Maria, &c. 22ª. q.179. principio.

Maria optimam partem elegit. 22ª.q.37.1.c.*.22ª.q.182.2.0.

Cap. xj.

•Et fiunt nouissima hominis illius, peiora prioribus.22ª.q.189.9.c.fi.*.2m.fi.

•Nemo accendit lucernam, & in abscondito ponit. 22ª.q.182.2.4m.

Quod superest date eleemosynam. 22ª.q.32.5.8m.*.q.66.7.c.*.q.71.1.c.*.q.87.1.4m.*.q.118.4.2m.*.q.135.7.1m.

Cap. xij.

Et post haec non habent amplius quid faciant. 22ª.q.31.2.1m.

Quis me constituit iudicem, aut diuisorem, supra vos? 3ª.q.10.4.1m.

Cauete ab omni auaritia. 1ª.q.63.2.2m.*.12ª.q.77.4.1m.*.q.82.4.3m.q.84.1.0.*.12ª.q.14.10.2m.*.q.118.2.0.*.q.2m.*.q.119.2.1m.

Cap. xiij.

Non capit prophetam perire extra Ierusalem. 3ª.q.46.10.1m.

Cap. xiiij.

Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & econuerso. 22ª.q.161.5.1m.

Cum facis prandium aut coenam, noli vocare amicos, &c. sed pauperes, &c.22ª.q.31.3.1m.

Si quis venit ad me, & non odit patrem, &c. & animam suam, non potest meus esse discipulus. 22ª.q.25.6.c.*.q.26.2.c.*.7.1m.*.q.14.8.1m.*.q.101.4.1m.

Quis enim volens turrim aedificare, nónne prius sedens computat sumptus, &c. & non potuit consummare.22ª.q.189.10.*.3m.

Qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. 22ª.q.184.7.1m.*.q.189.10.3m.

Cap. xv.

Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores. 22ª.q.25.6.3m.*.3ª.q.40.1.0.*.1m.

Ita gaudium erit in caelo super vno peccatore, poenitentiam agente, quàm supra nonaginta nouem,

qui non indigent poenitentia. 1ª.q.20.4.4m.*.q.71.8.1.

Cap. xvj.

Filij huius saeculi, prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.22ª.q.47.13.1m.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. 22ª.q.32.7.1m.*.q.114.6.3m.

Recordare quia recepisti bona in vita tua.s.q.70.2.4.& 98.7.c.

In sinum Abrahae.3ª.q.52.2.4m.

Cap. xvij.

Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilae.12ª.q.102.6.1m.

Cap. xviij.

Oportet semper orare, & non deficere. 22ª.q.83.14.0.

Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui nec Deũ timebat, & homines non reuerebatur.22ª.q.19.3.1m.

Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & econuerso. s.1.4.

Cap. xix.

Et si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. 22ª.q.62.1.2m.

Dimidium bonorum meorum do pauperibus. 3ª.q.7.2.3m.

Cap. xx.

Neque vltra mori poterunt.1ª.q.97.3.c.

Aequales enim angelis sunt. 1ª.q.62.5.1m.*.q.108.8.0.*.22ª.q.7.3.6m.

Et filij sunt Dei.s.6.

Omnia enim viuunt ei. 12ª.q.110.1.2m.*.22ª.q.23.2.2m.

Erunt signa in sole.s.q.73.1.c.

Capillus de capite vestro non peribit.s.q.80.2.c.

Cap. xxj.

Vidua haec pauper, plus quàm omnes misit. 22ª.q.32.4.1m.

In patientia vestra possidebitis animas vestras. 22ª.q.136.2.2m.

Cap. xxij.

Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.3ª.q.81.1.3m.

Similiter & calicem postquam coenauit, dicens. 3ª.q.74.2.1m.

Facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.22ª.q.18.1.1m.

Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum.12ª.q.4.7.1m.

Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, ibidem.

Apparuit autem illi angelus de caelo, confortans eũ. 3ª.q.12.4.1m.

Et factus in agonia.3ª.q.18.5.3m.

Cap. xxiij.

Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem. 22ª.q.23.1.2m.*.3m.*.q.73.8.3m.

Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. 3ª.q.21.4.2m.*.q.47.3.0.*.6.c.

Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum.3ª.q.46.11.1m.

Hodie mecum eris in paradiso.3ª.q.52.4.3m.

In quo nondum quisquam positus fuerat. 3ª.q.51.2.c.4m.

Cap. xxiiij.

Non est hic, sed surrexit.3ª.q.53.1.0.*.2.c.*.3.1m.

Procumbens vidit linteamina posita. 3ª.q.18.4.1m.*.2m.

Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.1ª.q.55.4.1m.

Et ita intrare in gloriam suam.3ª.q.45.1.c.

Et ipse se finxit longius ire.22ª.q.111.1.1m.

Et coegerunt illum.22ª.q.188.6.c.*.1ª.q.40.1.2m.

Et aperti sunt oculi eorum.3ª.q.55.4.3m.

Et ipse euanuit ex oculis eorum.3ª.q.54.1.2m.

•Et aperiret nobis scripturas.22ª.q.171.3.c.

Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, &c.3ª.q.54.2.2m.s.q.81.6.c.

Et cum manducasset coram eis. 1ª.q.51.3.5m.*.3ª.q.54.2.3m.*.q.55.3.6m.*.6.c.1m.

Haec sunt verba quae locutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum.3ª.q.55.4.c.

Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.12ª.q.103.4.1m.

AVCTORITATES EX EVANG. SECVNDVM IOANNEM.

Cap. j.

Et verbum erat apud Deum. 1ª.q.11.3.3m.*.q.34.1.0.*.12ª.q.93.1.2m.*.12ª.q.180.1.4m.

Et Deus erat verbum. 1ª. q.27.1.c.*.q.33.1.2m.*.q.41.3.0.*.3ª.q.43.4.0.

Hoc erat in principio apud Deum.s.7.

Omnia per ipsum facta sunt.1ª.q.39.8.c.

Et sine ipso factum est nihil.12ª.q.72.1.2m.

Quod factum est, in ipso vita erat.1ª.q.18.4.0.

Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.1ª.q.79.4.1m.*.22ª.q.171.2.c

Et mundus per ipsum factus est.s.1.

Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.12ª.q.109.7.0.

Et verbum caro factum est. 22ª.q.159.1.4m.*.3ª.q.5.3.1m.

Et vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre.1ª.q.33.2.c.2m.

Plenum gratiae & veritatis.3ª.q.2.10.2m.*.q.73.1m.*q.0.*.10.12.c.*.q.14.4.2m.*.q.15.2.1.c.*.q.27.1.c.1.3m.*.q.27.5.1m.*.q.28.4.2.*.q.34.1.c.*.q.35.2.2m.

Qui post me venturus est, ante me factus est. 3ª.q.16.6.2m.

Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.3ª.q.7.10.0.

Lex per Moysen facta est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est.12ª.q.112.1.1m.

Deum nemo vidit vnquam.1ª.q.12.1.1m.*.12ª.q.112.5.3m.

Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit.1ª.q.33.3.2m.

Ecce agnus Dei.12ª.q.102.3.1m.*.3ª.q.73.5.c.

Ecce qui tollit peccatum mundi.1ª.q.22.2.2m.*3.c.*.q.46.3.c.*.16.6m.*.q.48.2.2m.*.q.49.1.0.*2.1.4.6.c.*.5.1.1m.*.4m.*q.52.5.c.*.q.56.2.4m.*.q.62.5.0.*.q.69.1.2m.*.1m.*.q.71.5.c.*.q.79.1.c.

Vt manifestetur in Israel, propterea veni ego. 3ª.q.38.4.3m.*.q.43.3.1m.

Deum nemo vidit vnquam.s.q.92.1.1.

Cap. ij.

Nondum venit hora mea.3ª.q.46.9.0.*.10.c.

Omnis homo primum bonum vinum ponit, 3ª.q.44.3.2m.

Hoc fecit initium signorum Iesus. 3ª.q.36.4.3m.*.q.43.3.0.

Et crediderunt in eum discipuli eius. 3ª.q.43.3.3m.

Post haec descendit Iesus in Capharnaum, ipse & mater eius, & fratres eius.3ª.q.28.3.3m.

Quadraginta & sex annis aedificatum est templum hoc.3ª.q.31.1.1m.

Ipse enim sciebat quid esset in homine. 3ª.q.10.2.c.

Cap. iij.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. 12ª.q.113.1.2m.*.q.113.3.1m.*.3ª.q 66.2.0.*.q.68.1.2.0.*.q.70.2.1m.*.8m.*.q.72.6.1m.*.q.84.5.c.

Nemo ascendit in caelum nisi qui descendit de caelo filius hominis, qui est in caelo. 3ª.q.5.2.1m.*.q.57.2.2m.

Ita exaltari oportet filium hominis.3ª.q.46.4.c.

Sic Deus dilexit mundum.3ª.q.1.1.c.

Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.3ª.q.62.1.c.*.2.0.

Qui autem facit veritatem, venit ad lucem. 1ª.q.17.1.c.

Qui habet sponsam sponsus est.s.q.95.1.c.

Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. 3ª.q.7.11.1m.

Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. 1ª.q.42.6.2m.

Qui credit in eum non iudicabitur.s.q.89.6.1.

Cap. iiij.

•Discipuli eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent.22ª.q.188.7.c.

Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum.12ª.q.2.1.c.3m.

Fons aquae salientis. 12ª.q.2.1.3m.*.q.114.3.c.3m.

Video, quia propheta es tu.1ª.f.6.

Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. 22ª.q.84.3.2m.

•Spiritus est Deus.1ª.q.1.3.0.*.q.3.1.0.

In spiritu & veritate oportet adorare.22ª.q.81.7.1m.q.81.12.1m.

Iam non propter loquelam tuam credimus.22ª.q.2.10.c.fi.

Perfecta charitas foras mittit timorem.2.q.4.2.2m.

Cap. v.

Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. q.69.2.c.*.q.73.2.1m.*.q.118.1.1m.

Aequalem se faciens Deo. 1ª.q.42.6.*.3.q.43.4.c.*.q.38.1.0.

Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem.1ª.q.42.6.1m.

Quaecunque enim ille fecerit, haec & filius similiter facit.1ª.q.43.4.b.

Pater enim diligit filium, & demonstrat ei omnia quae ipse facit.1ª.q.42.6.2m.

Sicut enim pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat.3ª.q.43.4.c.2m.

Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. 22ª. q. 81. 3. 1m.*.q.84.1.1m.*.3ª.q.25.1.3m.

Qui misit illum. 1ª.q.43.0.*.q.112.1.c.3m.*.3ª.q.28.1.1m.*.q.39.8.1m.

Et in iudicium non venit, sed transiet à morte in vitam.s.3.

Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. 3ª.q.59.2.c.s.89.2.c.

Et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem

 vitae

Universidad de Deusto Biblioteca

...qui verò mala ègerunt, in resurrectionem iudicij.1ª.q.64.2.c.
Non possum ego à meipso facere quicquam. 1.5.
Sicut audio, iudico.1ª.q.42.6.2m.
Et iudicium meum verum est.1ª.q.16.5.0.*.12ª.q.3.7.c.
Opera quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me.1ª.q.43.4.0.
Neque vocem eius vnquam audistis.3ª.q.39.8.2m.
Neque speciem eius vidistis, Ibidem.
Est qui accusat vos Moyses.1.q.89.2.1.

Cap. vj.

Hic est verè propheta, qui venturus est in mundum. 22ª.q.174.5.1m.*.3ª.q.7.8.0.*.q.31.2.c.
Ego sum panis vitæ.3ª.q.79.1.b.
Quem misit ille.1.5.
Qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum.12ª.q.2.1.3m.
Et ego resuscitabo eum. 3ª.q.54.2.c.*.q.56.1.2.0.*.q.19.2.c.fi.*.q.62.1.1m.*.1m.
Omne quod dedit mihi, non perdam ex eo. Inf.10.
Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. 22ª.q.41.5.2m.*.12ª.q.112.2.2m.*.10*.13ª.
Non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem.1.1.
Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. 3ª.q.79.1.0.*.8.c.*.q.81.1.1m.
Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.3ª.q.65.4.2m.*.q.73.3.1m.*.q.87.4.1m.
Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.3ª.q.79.2.0.*.q.80.2.1m.1.q.79.4.2.
Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.1ª.q.76.1.2m.
Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Inf.10.
Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquã. 22ª.q.183.2.4m.*.3ª.q.75.1.1m.
Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.3ª.q.57.1.1m.

Cap. vij.

Erat autem in proximo dies festus Iudæorũ scenopegia.12ª.q.102.4.10m.*.q.103.3.4m.
Mea doctrina, non est mea.3ª.q.9.1.0.
Qui misit me.1.5.
Non ex Moyse, est circuncisio, sed ex patribus.12ª.q.103.1.1m.
Circuncisionem accipit homo in sabbato, vt non soluatur lex Moysis.22ª.q.122.4.3m.
Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato.22ª.q.44.3.3m.*.q.88.5.1m.
Qui credit in me sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.12ª.q.2.1.1m.
Quia nondum venerat hora eius.1.2.
Nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. 3ª.q.43.8.4m.
Hic est verè propheta.1.6.

Cap. viij.

In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare.1ª.q.29.1.4m.
Ego sum lux mundi.1.1.
Ego non iudico quenquam.1.5.
Misit me pater.1.5.
Necdum venerat hora eius.1.2.
Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis.22ª.q.2.3.1m.
Ego non sum de hoc mundo.22ª.q.182.1.6m.
Et ego quę audiui à patre meo, hæc loquor in mundo.1.5.
Principium qui & loquor vobis. 1ª.q.1.3.1m.*.7.c.
Cum exaltaueritis filium hominis.1.2.
Sicut docuit me pater, hæc loquor.1.5.
Et à me ipso facio nihil.1.5.
Pater mecum est, & non reliquit me solum. 1ª.q.31.0.
Si vos filius liberauit, vere liberi eritis.1ª.q.27.3.c.fi.*.q.49.2.2m.*.q.54.7.2m.
Ego quod audiui apud patrem, loquor.1.5.
Veritatem loquor quam audiui à Deo. Ibidem.
•Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.22ª.q.89.1.1m.
Ego enim ex Deo processi & veni.1ª.q.27.0.
Vos ex patre diabolo estis.1ª.q.114.3.2m.
Ille homicida erat ab initio.1ª.q.63.5.1m.
Et in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. 1ª.q.63.6.0.*.q.64.2.5m.*.22ª.q.96.1.c.
Cum loquitur mendacium ex proprijs loquitur.
Quia mendax est & pater eius.22ª.q.172.6.1m.
Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, & vidit & gauisus est. 12ª.q.98.4.c.*.3ª.q.31.1.0.
Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo.3ª.q.44.1.1m.

Cap. ix.

Neque hic peccauit, neque parentes eius. 12ª.q.87.7.1m.
Qui misit me.1.1.
Lux sum mundi.1.1.
Lutum fecit ex sputo, & liniuit sputum super oculos eius, & dixit.3ª.q.44.3.2m.*.3m.
Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit.3ª.q.40.4.1m.
Propheta est.1.6.
Scimus quia Deus peccatores non exaudit.22ª.q.83.16.0.*.q.178.2.1m.3.q.71.1.1.
Si cæci essetis non haberetis peccatum. 22ª.q.15.1.1m.

Cap. x.

Ego sum ostium.3ª.q.8.6.1m.
Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso. 3ª.q.47.1.1m.*.q.50.3.1m.
Hoc mandatum accepi à patre meo.3ª.q.47.2.1m.
Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? 1ª.q.81.2.1m.*.1m.*.q.114.4.c.2m.*.q.115.1.1m.*.q.117.3.c.*.1ª.q.29.1.1m.
Ego & pater vnum sumus, inf.12ª.
Quem pater sanctificauit.3ª.q.34.1.2m.
Et misit in mundum.1.5.
Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me.1.1.
Pater in me est, & ego in patre. 1ª.q.42.5.0.*.3ª.q.2.9.*.4m.
Ioannes quidem fecit signum nullum.3ª.q.38.2.2m.*.q.40.2.1m.

Cap. xi.

In nouissimo die.1.6.
Tu me misisti.1.5.
Soluite eum, & sinite abire.1.q.8.1.c.

Cap. xij.

•Loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. 22ª.q.185.7.c.
Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. 3ª.q.42.1.c.fi.*.q.46.2.1m.
Ego autem si exaltatus fuero à terra.1.3.
Qui misit me.1.5.
Ego lux in mundum veni.1.1.
Ego non iudico eum.1.1.
Non enim veni vt iudicem mundum. 1.3.

Cap. xiij.

A Deo exiuit, & ad Deum vadit.1ª.q.42.1.2m.
Quem diligebat Iesus. 1ª. q. 20.4. 3m.*.3ª.q.45.1.4m.
Ille est, cui intinctum panem porrexero: & cum intinxisset panem dedit Iudæ.3ª.q.81.2.1m.*.q.83.5.9m.
Aut vt egenis aliquid daret.22ª.q.188.7.c.
Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. 12ª.q.107.1.0.*.22ª.q.44.7.0.
In hoc ergo cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. 22ª.q.81.1m.*.q.101.1.3m.

Cap. xiiij.

Creditis in Deum & in me credite.22ª.q.1.7.c.
In domo patris mei, mansiones multæ sunt. 12ª.q.5.2.4m.*.q.5.2.0.*.q.112.4.c.2m.
Domine nescimus quo vadis: Et quomodo possumus viam scire? 1ª.q.101.1.2m.*.12ª.q.76.2.c.
Ego sum via, veritas & vita.1ª.q.2.1.3m.*.q.3.3.0.*.q.4.2.2m.*.1m.*.22ª.q.34.1.2m.
Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis.1.8.
Qui videt me, videt & patrem meum. Ibidem.
Ego in patre & pater in me est.1.10.
Alioquin propter ipsa opera credite.1.5.
Amen amen dico vobis.1.1.
Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet & maiora horum faciet.1ª.q.43.4.2m.
Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam? 22ª.q.83.7.2m.*.15.2m.*.16.c.
Si diligitis me, mandata mea seruate. 22ª.q. 44.1.0.
Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. 22ª.q.83.10.1m.
In illo die cognoscetis, quia ego sum in patre meo, & vos in me & ego in vobis.1ª.q.31.1.4m.
Et sermonem quem audistis non est meus, sed eius qui misit me patris.1.7.
Pater maior me est.1ª.q.33.1.2m.*.q.42.4.1m.*.q.41.7.1m.*.3ª.q.20.1.0.
Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.1ª.q.44.6.1m.*.q.47.2.1m.
In domo patris mei mansiones multæ sunt.1.q.93.2.c.

Cap. xv.

Sine me nihil potestis facere. 12ª.q.6.1.1m.*.q.114.6.0.
Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.1.14.
Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. 1ª. q.37.2.1m.
•Vos autem dixi amicos.22ª.q.172.4.2m.
Omnia quæcunque audiui à patre meo. 1.5.
Vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo det vobis. 1.14.
Scitote, quia me priorem vobis odio habuerit. 22ª.q.13.4.0.*.6.2m.*.q.34.1.1.0.
Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent.22ª.q.10.1.3.c.
Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.3ª.q.43.4.c.1m.
Nunc autem & viderunt & oderunt & me & patrem meum.22ª.q.34.1.b.*.3ª.q.47.5.c.2m.
Cum autem venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit.1ª.q.36.2.1m.*.4.1m.*.12ª.q.106.4.2m.

Cap. xvj.

Omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare Deo, 12ª.q.94.5.2m.*.q.100.8.3m.*.22ª.q.64.6.0.
Qui misit me.1.5.
Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. 3ª.q.57.6.0.
Si autem abiero mittam eum ad vos. 1ª.q.43.8.0.
Ille arguet mundum de peccato.3ª.q.56.1.3m.
Cum autem venerit spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem. 12ª.q.106.4.2m.*.22ª.q.176.1.1m.
Sed quæcunque audiet loquetur.1.1.
Siquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.1.14.
A Deo exiui: exiui à patre, & veni in mundum.1.13.
Iterum relinquo mundum, & vado ad patrem.1ª.q.57.1.6.0.
Nunc scimus quia scis omnia. 3ª.q.10.2.0.*.q.12.2m.*.3m.*.q.59.2.3m.
Quia à Deo exiuit.1.13
Et non sum solus, quia pater mecum est.1.8.

Cap. xvij.

Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, Iesum Christum. 1ª.q.30.3.c.fi.*.q.32.4.1m.
Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo.22ª.q.2.8.1m.
Tui erant, & mihi eos dedisti. Ibidem.
Et cognouerunt vere, quia à te exiui.1.13.
Et crediderunt, quia tu me misisti.1.5.
Et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.1.8.*.3ª.q.31.2.5m.fi.
Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint.1.10.
Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.1.10.22ª.q.183.2.1m.
Et dilexisti eos, sicut me dilexisti.1ª.q.37.2.0.

Cap. xviij.

Vt ergo dixit, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.3ª.q.43.3.1m.*.q.44.3.1m.
Dicit ille, si Petrus non sum.22ª.q.24.12.2m.
Ego palam locutus sum mundo: Ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes conueniunt.3ª.q.42.3.2m.
Et in occulto locutus sum nihil.3ª.q.42.3.c.
Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, cur me cædis? 22ª.q.65.2.0.*.3ª.q.46.9.2m.*.q.83.2.1m.
Iudæi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed manducarent pascha.3ª.q.46.9.1m.
Nobis non licet interficere quenquam. 3ª.q.47.4.1m.
Regnum meum non est de hoc mundo. 3ª.q.7.8.1m.*.q.59.4.1m.
Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. 22ª.q.180.1.4m.

Cap. xix.

Maius peccatum habet. 12ª.q.73.3.6.*.3ª.q.47.6.0.*.4.2m.
Cum vidisset ergo Iesus matrem. Matth.1.18.
Et discipulum stantem, quem diligebat.1.13.
Postea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt. 12ª.q.103.3.2m.*.3ª.q.47.2.1m.
Iudæi ergo quoniam parasceue erat vt non remanerent in cruce corpora sabbato. 3ª.q.46.4.3m.*.q.48.4.c.
Erat enim magnus dies ille sabbati.3ª.q.46.9.1m.
Et continuo exiuit sanguis & aqua.3ª.q.66.4.3m.*.q.74.7.3m.
Venit Nicodemus, ferens mixturã myrrhæ, & aloes quasi libras centum.3ª.q.51.2.2m.*.3m.
Cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. 3ª.q.51.2.2m.*.3m.
Erat autem in loco, vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum. 3ª.q.51.2.4m.
Et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti.3ª.q.51.2.3m.

Cap. xx.

Maria Magdalenæ, venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum.3ª.q.53.2.3m.
Et vidit linteamina posita.3ª.q.51.2.8m.
Et sudarium.3ª.q.51.2.7m.
Tunc ergo introiuit, & ille discipulus, qui venerat primus.3ª.q.8.3.3m.
Noli me tangere.3ª.q.80.4.1m.
Nondum enim ascendi ad patrem meum.3ª.q.55.6.1m.*.q.80.4.1m.
Cum ergo sero esset die illo vna sabbatorum, & fores

fores essent clausæ, &c. venit Iesus. 3ª.q.54.1.1m.
Et ait: Pax vobis.3ª.q.55.8.1m.
Ostendit eis manus & latus.3ª.q.54.4.0.
Hæc cum dixisset, insufflauit.1ª.q.43.7.6m.
Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. 3ª.q.84.3.3m.*.q.18.1.1.
Infer digitum tuum huc, & affer manum tuam, & mitte in loca clauorum. 3ª.q.54.4.2m.*.q.55.6.3m.
Quia vidisti me Thoma, credidisti.22ª.q.1.4.1m.*.3ª.q.55.5.1m.
Beati qui non viderunt & crediderunt, Ibidem.*.3ª.q.55.5.3m.
Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.3ª.q.42.4.c.*.q.63.1.1m.
•Hæc autem scripta sunt, vt credatis, &c.1ª.q.8.1m.

Cap. xxj.

Vado piscari.1ª.q.96.1.c.*.22ª.q.84.1.0.
Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus.1.13
Dominus est.1ª.q.14.7.1m.*.6m.
Simon Ioannis, diligis me plus his? 22ª.q.185.1.1m.
Pasce oues meas, vel agnos meos. Ibidem.
Domine tu scis quia amo te.1ª.q.20.4.3m.
Domine tu omnia nosti.1.10.
Quem diligebat Iesus 1.13
Sunt autem & alia multa quę fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros. 3ª.q.6.3.1m.*.q.88.1.1m.

AVCTORITATES EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. j.

Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.3ª.q.15.7.1m.*.q.31.6.1m.
Qui prædestinatus est filius Dei in virtute. 3ª.q.24.0.
Ad obediendum fidei.12ª.q.47.3m.*.q.104.3.2m.*.3ª.q.7.3.2m.
Græcis ac barbaris, sapientibus, & insipientibus, debitor sum.4ª.q.21.1.3m.
Iudæo primum & Græco.3ª.q.31.2.2m.
Qui veritatem Dei in iniustitia detinent. 22ª.q.40.3.0.*.q.59.3.4.0.*.q.71.3.1m.
Quod notum est Dei manifestum est illis. 1ª.q.1.6.c.fi.*.q.12.12.b.*.c.
Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. 1ª.q.2.2.0.*.22ª.q.27.3.2m.*.q.34.c.c.*.q.171.3.1m.
Ita vt sint inexcusabiles, infr.2.
Cum cognouissent Deum, non vt Deum glorificauerunt aut gratias egerunt. 12ª.q.6.8.0.*.q.19.6.c.*.q.76.3.4.c.*.3ª.q.47.3.1m.
Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.12ª.q.46.1.1m.*.2.c.
Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum. 22ª.q.94.1.c.*.q.122.2.2m.
Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam.12ª.q.87.2.c.
Quia commutauerunt veritatem Dei in mendaciũ.1.1.
Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, &c.12ª.q.79.1.1m.
•Parentibus non obedientes.22ª.q.105.1.b.
Qui cum iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt.1.1.
Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. 12ª.q.87.5.0.

Cap. ij.

Propter quod inexcusabilis es ò homo, omnis qui iudicas.22ª.q.33.1.0.*.q.60.2.2m.
An diuitias bonitatis eius, patientiæ, & longanimitatis contemnis? 22ª.q.186.5.3m.
Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt.12ª.q.90.3.1m.
Et qui in lege peccauerunt, per legem iudicabũtur. 12ª.q.103.3.4.0.*.q.104.3.c.*.22ª.q.86.4.1m.
Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.12ª.q.100.12.1m.
Cum enim gentes quę legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt.12ª.q.109.4.1m.
Legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. 12ª.q.90.3.1m.
Qui ostẽdunt opus legis scriptum in cordibus suis. Ibid.
Testimonium reddente illis conscientia ipsorum. 1ª.q.79.13.c.
Et inter se inuicem cogitationum accusantium, aut defendentium. Ibid.
Circuncisio quidem prodest, si legem obserues.12ª.q.103.3.4.0.*.q.104.3.c.*.22ª.q.86.4.1m.*.87.1.c.*.q.85.1.0.*.q.94.3.3m.
Si autem præuaricator legis sis, circuncisio tua præputium facta est.1.2.

Cap. iij.

Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. 12ª.q.98.1.0.*.4.c.fi.*.2m.*.q.100.12.0.*.q.103.2.0.
Arbitramur iustificari hominem per fidem, sine operibus legis.12ª.q.100.12.0.
Faciamus mala, vt veniant bona.12ª.q.77.4.4m.
Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.12ª.q.100.12.c.
Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus.12ª.q.5.7.3m.

Cap. iiij.

Et signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio.12ª.q.102.5.1m.
Et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. 12ª.q.91.1.1m.
Qui contra spem in spe credidit. 12ª.q.41.5.2.3.*.q.102.5.1m.
•Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.12ª.q.112.2.1m.
Lex iram operatur.12ª.q.47.1.0.
Iesus traditus est propter delicta nostra. 3ª.q.49.0.

Cap. v.

Iustificati ergo ex fide. 12ª. q.112.3.1m.*.q.113.6.0.*.3ª.q.24.6.c.
Et gloriam in spe gloriæ filiorum Dei.3ª.q.33.3.c.
Spes autem non confundit.22ª.q.18.4.0.
Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus nobis. 22ª.q.24.2.0.*.3.10.c.*.q.172.2.1m.
Cum inimici essemus, reconciliati sumus per mortem filij eius.3ª.q.48.4.c.*.q.49.3.c.*.4.0.
Peccatum non imputabatur, cum lex non esset. 12ª.q.98.5.6.0.*.3ª.q.70.1.2m.
Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.12ª.q.111.1.6.0.
Si enim vnius delicto, mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes in vita, regnabunt per vnũ Iesum Christum.3ª.q.12.7.2m.
Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam iusti constituuntur multi. 22ª.q.105.2.1m.
Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum.12ª.q.98.1.2m.
Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia.3ª.q.89.2.1m.
Vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum, inf.6.
Tribulatio patientiam operatur.1.q.13.2.c.
Resurrexit propter iustificationem nostram.3.q.76.1.c.

Cap. vj.

Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. 22ª.q.147.5.c.*.3ª.q.49.3.2m.*.q.51.1.c.*.q.61.1.2m.*.q.66.3.9.c.3m.*.q.68.5.7.c.*.q.80.10.1m.*.q.86.4.3m.
Vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate ambulemus.12ª.q.112.2.1m.
Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.3ª.q.54.2.c.*.q.56.1.2.0.
Hoc scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. 3ª.q.70.1.2m.
Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. 12ª.q.113.1.6.0.
Si enim mortui sumus cum Christo, credimus quia etiam simul viuemus cum illo.1ª.q.54.3.c.
Ita & vos existimate quidem vos mortuos esse peccato, viuentes autem Deo, in Christo Iesu. 3ª.q.54.2.c.
Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius.22ª.q.74.3.1m.
Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes & membra vestra arma iustitiæ Deo. 3ª.q.79.1.2m.
Non enim sub lege estis, sed sub gratia. 12ª. q.102.1.0.
Sicut enim exhibuistis membra vestra, seruire iniquitati.3ª.q.48.4.c.3m.
Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ 22ª.q.183.4.c.
Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis. 12ª.q.70.4.1m.*.22ª.q.8.8.fin.
Nam finis illorum mors est.12ª.q.81.5.0.*.q.87.7.c.1m.
Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo habetis fructum vestrum in sanctificationẽ, finem vero vitam æternam.1ª.q.23.1.c.*.12ª.q.5.1.3m.
Stipendia peccati mors.1.6.
Gratia autem Dei, vita æterna. 1ª.q.23.4.1.c.*.12ª.q.114.3.2m.9.c.*.q.114.3.2m.

Cap. vij.

Lex in homine dominatur, quanto tempore viuit. 3ª.q.15.4.1m.
Soluta est à lege viri.1.q.55.2.1.
Cum essemus in carne, passiones peccatorum quæ per legem erant, operabantur in membris nostris. 12ª.q.77.8.0.*.3ª.q.15.4.3m.
Seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ. 12ª.q.98.1.2m.*.q.90.2.1m.*.q.100.2.c.
Peccatum non cognoui nisi per legem. 12ª.q.90.1.0.*.q.100.4.9m.
Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupisces 12ª.q.100.4.3m.
Sine lege enim peccatum mortuum erat, ego autem viuebam sine lege aliquando.12ª.q.98.1.2m.
Itaque lex quidem sancta, & mandatum iustum & bonum. 12ª.q.98.1.0.1.q.67.1.1.
Quod enim operor, non intelligo. 12ª.q.56.4.c.*.q.74.1.c.
Non enim quod volo bonum, hoc ago. 1ª.q.81.1.4m.*.12ª.q.10.3.1m.*.q.17.7.1m.*.q.74.3.c.*.q.77.7.1m.
Sed quod odio malum, illud facio.12ª.q.77.7.1m.
Consentio legi, quoniam bona est.12ª. q.98.1.c.
Condelector enim legi Dei, secundum interiorem hominem. 1ª. q.78.4.1m.*.12ª.q. 98.1.c.*.22ª.q.21.7.c.
Video autem alteram legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.12ª.q.81.1.1m.*.q.90.1.1m.*.q.91.6.0.
Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? 22ª.q.21.1.1m.

Cap. viij.

Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. 22ª.q.80.5.1m.
Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.1.7.
Sapientia carnis inimica est Deo. 12ª.q.93.6.2m.*.22ª.q.55.2.1m.*.2m.
Legi enim Dei subiecta non est, nec enim potest. 22ª.q.55.2.1m.*.2m.
Sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis, infr.1.
Habitat in vobis. 1ª. q.43.3.1.0.*.4.2m.*.5.c.*.12ª.q.114.3.1m.
Propter inhabitantem spiritum eius in vobis.1.1.
Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus.12ª.q.111.1.2m.
Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, 12ª.q.72.2.1m.*.2m.
Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.3ª.q.39.3.0.
Quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.12ª.q.114.3.c.fi.*.22ª.q.52.1.3m.*.q.88.4.2m.
Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.22ª.q.19.6.0.*.8.3m.*.10.c.
Si autem filij, & hæredes.1ª.q.93.1.3m.*.12ª.q.114.3.c.fi.
Si tamen compatimur, vt conglorificemur.12ª.q.85.5.2m.*.3ª.q.49.1.4m.*.3.2m.*.4m.*.5.c.*.q.52.1.1m.*.7.8.c.*.q.79.2.1m.*.7.3m.
Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. 12ª.q.114.3.0.*.5.c.*.3.q.48.1.c.
Expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat.1ª.q.98.3.c.
Spe enim salui facti sumus. 22ª.q.17.6.0.
Spes autem quæ videtur, non est spes. 12ª.q.40.1.0.*.2.5.6.7.8.c.*.q.41.2.c.*.q.42.3.c.8m.*.q.67.4.1.0.*.22ª.q.18.3.0.*.5.c.*.q.18.11.3m.
Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.12ª.q.4.c.1.1m.
Ipse spiritus postulat in nobis, gemitibus inenarrabilibus.22ª.q.83.10.1m.*.3ª.q.16.1.3m.
Scit quid desideret spiritus, quia secundum Deum pro peccatis postulat.3ª.q.21.4.c.
Scimus autem quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. 3ª.q.89.2.1m.*.1.q.4.1.4m.
Nam quos præsciuit & prædestinauit. 1ª. q.23.1.2m.
Conformes fieri imaginis filij sui. 1ª.q.33.3.1m.fi.*.q.93.4.2m.*.22ª.q.45.6.c.1m.*.3ª.q.3.5.2m.*.8.c.*.q.19.1.3m.*.q.43.4.c.
Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. 1ª.q.33.3.c.2m.*.q.93.1.1m.*.q.43.3.c.
Quos autem prædestinauit, hos & vocauit. 1ª.q.23.2.c.*.5.1m.
Et quos vocauit, hos & iustificauit.12ª.q.113.1.3m.
Qui etiam interpellat pro nobis. 3ª.q.21.3.0.*.q.22.4.3m.
Quis nos separabit à charitate Christi? &c. 3ª.q.61.6.1m.*.q.70.4.c.
Creatura liberabitur à seruitute corruptionis. 1.q.74.7.c.

Cap. ix.

Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, &c. 22ª. q.27.8.1m.*.q.182.2.c.fi.
Quorum patres, ex quibus est Christus, secundum carnem,

Universidad de Deusto Biblioteca

eandem.12ª.q.98.4.c.1m.^.5.c.^.2ª.q.4.6.3m.
Non est volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.1ª.q.83.1.2m.^.12ª.q.98.1.5m.
Quia si Deus volens ostendere iram, & notam, &c. quæ præparauit in gloriam.1ª.q.23.4.5m.

Cap. x.

Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.22ª.q.3.2.0.
Diues in omnes qui inuocant illum.12ª.q.117.1.1m.
Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.1ª.q.111.1.1m.^.22ª.q.6.1.0.

Cap. xi.

Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.1ª.q.19 1.c.
Conclusit Deus omnia sub peccato.2.q.99.2.2.

Cap. xij.

Exhibeatis corpora vestra Deo, hostiam viuentem, sanctam Deo placentem.22ª.q.85.3.2m.
Rationabile obsequium vestrum.2.q.3.2.c.
Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacēs, & perfecta.22ª.q.97.2.2m.
Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.22ª.q.149.1.1m.
Et vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. 12ª.q.114.5.1m^.22ª.q.6.1.c.
Sicut enim in vno corpore multa mēbra habemus. 1ª.q.76.1.5m.^.22ª.q.183.2.c.
Habentes donationes.1ª.q.21.3.c.^.12ª.q.112.5.4m.
Siue prophetiam, secundum rationem fidei. 22ª.q. 172.1.0.^.3.c.
Qui præest in solicitudine.22ª.q.47.9.5m.^q.53.6.c.
Dilectio sine simulatione.22ª.q.111.1.0.
Honore inuicem præuenientes.22ª.q.103.2.3m.
Nolite maledicere.22ª.q.76.1.2m.
Spe gaudentes.22ª.q.28.1.5m.
Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.22ª.q.29.1.c.^.2.3m.
Non vosmetipsos defendentes charissimi.22ª.q.40. 1.2m.^.q.64.7.5.

Cap. xiij.

Potestatibus sublimioribus subdita sit. 22ª.q.69.1. c.^.q.88.10.2m.^.q.104.1.0.^.5.c.prin.^.1m.^.6.0.
Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.12ª.q.102.1.c.^.22ª. q.172.2.c.principio.2.q.34.1.c.
Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.22ª.q. 158 1.3m.
Cui tributum, tributum.22ª.q.102.2.3m.
Qui diligit proximum, legem impleuit. 12ª.q.99.1. 2m.^.q.105.2.1m.^.22ª.q.44.2.4m.
Et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur.12ª.q.99.1.2m.
Induimini Dominum Iesum Christum. 3ª.q.69. 9. 1m.

Cap. xiiij.

Qui infirmus est, olus manducet.12ª.q.77.1.0.
Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus.1ª.q.1. 8.2m.
Nihil commune per ipsum. 12ª.q.102.6.1m.^.22ª.q. 149.3.0.^.3ª.q.40.4.2m.
Si propter verbum frater tuus contristatur, iam non secundum charitatem ambulas.22ª.q.43.1m.
Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.22ª.q. 43.1.2m.
Non est enim regnum Dei esca & potus.3ª.q.40.2. 1m.
Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinū. 12ª.q.103.4.3m.^.fi.^.22ª.q.43.1.5m.^.q.149. 3.2m.
Omne quod non est ex fide, peccatum est. 12ª.q.19. 5.c.^.q.103.4.3m.^.22ª.q.10.4.1m.

Cap. xv.

Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.22ª.q.115.1.1m.
Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.3ª.q.42.1.c.
Gentes autem super misericordia honorare Deum. 1ª.q.21.4.2m.
Si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debet & in carnalibus ministrare eis. 22ª.q. 87.4.2m.

Cap. xvj.

Si vobis primum ex parte fruitus fuero.12ª.q.11. 3. 1m.
Secundum reuelationem mysterij, temporibus æternis taciti.1ª.q.10.4.4m.
Vt adiuuetis me in orationibus vestris.2.q.72.2.c.

AVCTORITATES EX PRIMA EPISTOLA AD CORINTHIOS.

Cap. j.

In omnibus diuites facti estis in illo, scilicet Christo, in omni verbo, & in omni scientia, 22ª.q.10.3 1m.^.q.188.5.2m.
Et non sint in vobis schismata. 22ª.q.39.1.0.^.4.c. ^.q.188.3.2m.
Nunquid Paulus crucifixus est vobis? 3ª.q.48.5.5m.
Aut in nomine Pauli baptizati estis? 3ª.q.64.3.c.
Non enim misit me Deus baptizare, sed euangelizare.3ª.q.67.2.1m.
Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi.22ª.q.46.3.2m.
Et Dei sapientiam.1ª.q.38.7.2m.
Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. 2. Et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. 1ª.q.48.6.1m.
Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes.2.
Vt ea quæ sunt destrueret.2.
Vt non glorietur omnis caro in conspectu eius.22ª. q.43.4.1m.
Christus factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.1ª.q.48.6.3m.
Qui gloriatur, in Domino glorietur.2.

Cap. ij.

Sapientiam loquimur inter perfectos.22ª.q.45.5.1m.
Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est.1ª.q.57.5.1m.
Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.3ª.q.46.12.0m.^.q.47.5.0.^.6.c.
Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. 12ª.q.112.5.4m.
Vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.12ª.q.112. 5.4m.
Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur.1ª.q.1.6.5m.^.22ª.q.60.1.2m.

Cap. iij.

Tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam.1ª.prolo. principio. ^.22ª.q.189.1. 4m.
Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis? 12ª.q.28.4.1m.
Cum enim quis dicat, Ego quidē sum Pauli, alius autem, Cephæ, ego autem Apollo, nonne homines estis.22ª.q.188.5.2m.
Vt sapiens architectus fundamentum posui. 1ª.q.1. 6.c.
Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. 22ª. q. 4.7.0.1.q.181.5.2m.
Siquis superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos.12ª.q.89.2.0.
Ipse autem saluus erit sic quasi per ignem. 3. q.99. 4.3.
Siquis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, vt sit sapiens. 22ª.q.46.1.2m.

Cap. iiij.

Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. 1ª.q.24.3.2m.4.q. 78.2.c.
Sed neque meipsum iudico.12ª.q.112.5.c.
In Christo Iesu per euangelium ego vos genui.2.q. 56.2.c.
Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.22ª.q.177.1.2m.
Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.2.q.10.4.1m.

Cap. v.

Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare.2.q. 22.5.1.
Cum eiusmodi nec cibum sumere.2.q.23.1.c.

Cap. vj.

Iam quidem omnino delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos.22ª.q.43.8.1m.
Quare non magis iniuriam accipitis? 22ª.q.108.1. 2m.^.4m.
Quare non magis fraudem patimini? 22ª.q.55.5. 1m.
Iniqui regnum Dei non possidebunt. 1ª.q.88.4.c.
Esca ventri, & venter escis. 1ª.q.65.1.6m.^.12ª.q. 1. 5.b.
Corpus autem, non fornicationi. 12ª.q.103.4.5m.^. 22ª.q.35.1.4m.^.q.154.2.1m.
Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? 3ª.q.8.3.0.
Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est.22ª. q.45.2.c.
Qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur, 2.q. 55.3.c.
Fugite fornicationem.22ª.q.35.1.4m.
Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est.12ª.q.74.4.0.
Neque fornicarij neque adulteri.2.q.99.5.4.
Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat, 12ª.q. 73.2.4m.
Melius est nubere quàm vri.2.q.42.4.4.

Cap. vij.

Bonum est homini mulierem non tangere.12ª.q.14 1.1m.
Ne fraudetis vos inuicem nisi ex communi consensu.2.q.64.4.c.
Præterit figura huius mundi.2.q.74.1.c.
Similiter & vxor viro.22ª.q.32.8.2m.
Vxori vir debitum reddat.2.q.41.4.c.
Vnusquisque proprium donum habet ex Deo. 12ª. q.86.2.1m.
Virgo si nubat non peccat.3.q.41.3.c.
Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint. 22ª.q.140. 1.3m.
Si quis frater vxorem habet infidelem. 2.q.59. 2.c.
Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt. 22ª.q.182.2.0.^.4.c.^.5.c.
Qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit, & qui non iungit, melius facit. 22ª.q.152.3.5m^. q.4.1.0.2.q.41.2.c.
Qui nubunt tanquam non nubentes.2.q.41.3.1.
Beatior autem erit, si sic permanserit. 12ª.q.70.4.2m.

Cap. viij.

Scientia inflat.22ª.q.167.1.c.^.q.188.6.2m.
Scimus quia nihil est idolum in mundo. 22ª.q.94. 1.3m.
Nam & si sint qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra, siquidem sunt dij multi, & domini multi. 1ª.q.13.3.1m.

Cap. ix.

Nonne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? 3ª.q.57.6.3m.
Nunquid de bobus cura est Deo? 1ª.q.22.2.4m.^.q. 103.5.2m.^.12ª.q.102.6.8m.
Omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio.22ª.q.43.8.5m.
Bonum est mihi magis mori, quàm vt gloriā meam quis euacuet.12ª.q.2.3.c.^.22ª.q.132.1.3m.
Nam si euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit.22ª.q.81.6.1m.
Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci.1ª.q.21.3.4.0.
Nescitis quod ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? 12ª.q.4 3.1m.
Sic currite, vt comprehendatis. 1ª.q.12.7.1m.^.12ª.q. 4.3.1m.

Cap. x.

Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari.3ª.q.70.1m.
Petra autem erat Christus.1ª.q.102.1.4m.
Hæc autem omnia in figuram contingebant illis. 12ª.q.107.2.0.
Qui se existimat stare, videat ne cadat. 1ª.q.9. 2.0.
Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. 1ª.q. 41.2.2m.
Dico quod immolatum est aliquid idolis, aut quod idolum sit aliquid.2.9.
Siquis vocat vos infideliū ad cœnam, & vultis ire. 22ª.q.10.9.c.
Nemo quod suum est, quærat, sed quod alterius. 22ª. q.58.11.c.
Domini est terra & plenitudo eius. 1ª.q.13.7.1m.^. 6m.
Omnia in gloriam Dei facite.12ª.q.88.1.2m.^.q.10 10.2m.
Sine offensa estote Iudæis & Gentibus, & Ecclesiæ Dei.22ª.q.7.2.3.^.3ª.q.42.2.1m.
Nos scimus in quos fines sæculorum deuenerunt. 2.q.18.3.1.

Cap. xj.

Omnis viri caput, Christus est. 3ª.q.8.0.^.q.48.1.0. ^.q.49.1.c.
Caput autem mulieris, vir.1ª.q.93.4.1m.2.q.62.4.4.
Caput autem Christi, Deus.3ª.q.8.1.5m.^.8.1m.
Vir imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.1ª.q.35.2.3m.^.3ª.q.93.4.1m.^.6.2m.
Nam oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant in nobis.22ª.q.11.3.2m.
Ego enim accepi à Domino.2.q.29.7.1m.
Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. 3ª.q.66.4.5m.^.q.73.4.5.0.^.q.74.^.q.76.2.2m.^.q.79.1.c.^.7.2m.^.q.80.10.2m.^.q. 1.6.^.2.c.1m.^.2m.^.3.c.^.q.84.7.1m.
Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.3ª.q.80.4.5m.
Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.3ª.q.80.6.2m.
Non diiudicans corpus Domini.3ª.q.80.5.3m.
Siquis esurit, domi manducet.3ª.q.80.8.1m.
Cætera cum venero, disponam.1ª.q.25.3.4m.^.q.64. 2.1m.^.q.72.4.1m.^.q.78.3.9m.^.q.83.4.2m.

Cap. xij.

Nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. 12ª.q.109.1.b.^.c.1m.^.22ª.q.171.2.2m.^.q.176.2.
Et nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto.22ª.q.15.3.c.1m.
Diuisiones vero gratiarum sunt, idem autem spiritus.22ª.q.171.prin.2.q.18.1.2.
Et diuisiones ministrationum sunt. Ibidem.
Et diuisiones operationum sunt. Ibid.
Qui operatur omnia in omnibus.1ª.q.105.5.0.
Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. 1ª.q.104.4.c.^.12ª.q.111.1.4.c.^.22ª.q. 172.3.0.^.q.176.1.1m.^.q.177.1.c.1m.^.4m.^.3ª.q. 7.c.1m.
Aliis quidem per spiritum datur sermo sapientiæ. 12ª.q.66.2.1m.^.q.68.5.1m.^.q.111.4.0.^.22ª.q. 177.172.0.

Alij autem sermo scientiæ, secundum eundem spiritum. 1ª.q.105.7.3m.^.12ª.q.31.4.c.^.q.68.5.1m.^.q. 111.4.c.4m.^.q.113.10.1m.^.22ª.q.171.3.2m.
Alteri fides in eodem spiritu.12ª.q.111.4.c.2m.^.22ª. q.4.5.4m.
Alij gratia sanitatum, in vno spiritu.12ª.q.111.4.c. 4m.
Alij operatio virtutum.12ª.q.111.4.c.5m.^.22ª.q.178 1.1m.
Alij prophetia.12ª.q.68.3.5m.^.22ª.q.171.1.0.^.q.174. 3.2m.^.q.176.2.1m.
Alij discretio spirituum. 12ª.q.111.4.c.^.22ª.q.171. principio.
Alij genera linguarum.12ª.q.111.4.c.5m.^.22ª.q.170 1.0.^.q.179.1.0.
Alij interpretatio sermonum.12ª.q.111.4.c.5m.
Hæc autem omnia operatur, &c.1ª.q.38.1.0.^.q.43. 5.1m.
Diuidens singulis prout vult. 1ª.q.19.10.c.^.12ª.q. 46.2.1m.^.q.68.5.1m.^.12ª.q.112.4.0.^.22ª.q.172. 3.0.
Sicut vnum corpus est, & mēbra habet multa, &c. ita & Christus.1ª.q.76.5.5m.^.22ª.q.183.2.3.0.^.3ª. q.8.1.c.^.q.48.1.c.^.q.49.1.c.
Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. 22ª.q.24.4.0.

Cap. xiij.

Et angelorum.1ª.q.107.1.2m.
Factus sum velut æs sonans, aut cymbalū tinniens. 22ª.q.111.2.0.
Charitatem autem non habuero. 1ª.q.43.3.2m.^.12ª. q.65.2.0.^.22ª.q.23.7.0.^.q.108.2.2m.
Nihil mihi prodest.1ª.q.59.6.3m.
Si habuero prophetiam, &c.1ª.q.43.5.5m.^.22ª.q.6. 2.3m.^.q.172.4.2.
Et si habuero omnem fidem.22ª.q.44.0.^.7.4m.^. q.17.1.1m.
Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, &c.12ª.q.5.154.2.6m.1.q.14.2.c.
Et si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, &c.22ª. q.124.2.1m.
Charitas patiens est, &c.22ª.q.23.4.2m.
Non quærit quæ sua sunt.22ª.q.26.4.3m.
Siue prophetiæ euacuabuntur. 22ª.q.171.4.2m.^.q. 171.1.c.^.q.174.7.0.^.3ª.q.7.8.c.
Tunc autem facie ad faciem.1.q.12.11.6.
Siue linguæ cessabunt.22ª.q.176.1.0.
Siue scientia destruetur.1ª.q.89.5.1m.^.12ª.q.67.2.1m.
Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. 1ª.q.18.7.5m.^.q.62.7.1m.^.12ª.q.67.3. 0.^.22ª.q.44.1m.^.q.171.4.1m.
Videmus nunc per speculum in ænigmate. 1ª.q.58. 4.c.^.22ª.q.1.2.2.3.^.4.2m.^.q.184.2.1m.
Tunc autem facie ad faciem. 1ª.q.12.11.2.1.^.22ª.q. 23.1.1m.
Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc, 12ª.q.62.1.0.^.22ª prin.^.q.17.6.0.
Maior autem horum est charitas.12ª.q.66.0.^.22ª.q. 23.6.0.^.q.30.4.0.^.q.34.5.1m.^.q.117.6.3m.^.q. 157.4.c.2m.
Charitas nunquam excidit.2.q.4.3.1.&.q.71.2.c.

Cap. xiiij.

Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo.22ª.q.176.1.2m.
Qui prophetat, hominibus loquitur, ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.22ª.q. 171.1.2m.^.q.176.2.2m.
Qui loquitur lingua, seipsum ædificat. 22ª.q.176. 1.0.
Maior est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis 12ª.q.176.2.0.
Sensibus autem perfecti estote. 22ª.q.184.1.1m.
Apocalypsim habet.22ª.q.174.1.1m.
Si autem omnes prophetant.22ª.q.171.4.b.
Occulta enim cordis eius, manifesta fiunt, 22ª.q. 171.1.c.
Spiritus prophetarum prophetis subiectus est. 22ª. q.171.c.^.q.171.4.4m.
Mulieres in Ecclesia taceant.22ª.q.177.2.0.
Turpe enim mulieri in Ecclesia loqui.3ª.q.67.4. 1m.
Si quis ignorat, ignorabitur. 12ª.q.6.8.c.1m.
Omnia autem honestè & secundum ordinem fiant in vobis.12ª.q.27.1.c.^.22ª.q.143.1.2m.^.2.0.
Si orem lingua, mens mea sine fructu est.22ª.q.83. 13.c.

Cap. xv.

Resurrexit tertia die.1ª.q.2.8.c.
Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. 1ª.q.33.1.0.^.4.c.^.1.0.^.q.16. 1.c.
Si omnino mortui non resurgunt, vt quid etiam baptizantur.2.q.71.9.4.
Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium.1ª.q.95.1.1m.^.3ª.q.27.3.c.^.q.53.3.0.^q.56.1. c.3m.
Si Christus resurrexit, & nos resurgemus, 2.q.75.2.3
Inanis est prædicatio nostra, 2.q.25.1.c.
Deinde finis cum tradiderit regnum Deo & Patri, 1ª.q.103.7.1m.
Cum euacuauerit omnem principatum & potestatem, & virtutem.1ª.q.108.7.0.2.25.4.1.
Cum autem subiecta fuerint ei omnia, tunc & ipse filius subiectus erit illi, qui subiecit sibi omnia. 1ª.q.42.4.1m.^.4ª.q.20.1.3m.
Vt sit Deus omnia in omnibus.1ª.q.8.1.3.0.^.q.112. 1.c.
Quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. 1ª.q.42.2.c.fi.^.q.46.2.c.
Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. 3ª.q.82.1.b.^.c.
Non corpus quod futurum est seminus.2.q.79.1.1.
Seminatur in infirmitate, surget in virtute. 3ª.q.82. b.^.c.2.q.82.1.c.
Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale 3ª.q.14.1.1m.
Mortui resurgent incorrupti.2.q.86.1.c.
Nouissimus Adam in spiritum viuificantē. 1ª.q.95. 1.1m.^.3ª.q.51.1.1m.^.q.54.1.2m.
Sed non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. 1ª.q.95.1.1m.^.3ª.q.54.1. 1m.
Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de cælo, cælestis.4ª.q.5.2.1m.^.q.31.1.1m.^.q.54.3. 1m.
Qualis terrenus, tales & terreni; & qualis cælestis, tales & cælestes.1ª.q.19.3.0.
Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, 3ª.q.5.2.2m.^.q.54.1.1m.
Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.3ª.q.82.1.0.
Omnes quidem resurgemus.2.q.75.2.c.
Resurgemus in momento, in ictu oculi.2.q.77.4.c
Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem, Ibidem.
Virtus verò peccati, lex.12ª.q.55.3.1m.
Itaque fratres mei dilecti stabiles estote, & immobiles.22ª.q.183.1.c.2m.^.3m.

Cap. xvj.

Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero.22ª.q.110.3.3m.
Omnia vestra in charitate fiant.22ª.q.23.4.2m.

AVCTORITATES EX SECVNDA EPIST. AD CORINTHIOS.

Cap. j.

Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.22ª.q.83.11.c.
Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra, ibid.
Siue autem tribulamur.22ª.q.27.6.c.fi.
Sicut socij passionum estis, sic & cōsolationis, 3ª. q.49.1.0.
Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.22ª.q.45.4.1m.
Volui prius venire ad vos.22ª.q.110.3.3m.
Sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, est & non, sed est in illo, est, 22ª.q.109.4.0.^.q.112.3 3m.
Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, 12ª.q.114.3. 3m.^.fi.

Cap. ij.

Ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est.22ª.q.37.5.3m.
Si quis autem contristauit me.22ª.q.116.2.c.
Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salui fiūt, & in iis qui pereunt.3ª.q.71.2.1.c.
Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam.22ª.q.78.4.0.^.q.124.1.1m.
Nam & ego quod donaui.2.q.15.1.c.

Cap. iij.

Qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti.3ª.q.27.4.c.
Littera enim occidit, spiritus autem viuificat.12ª. q.98.1.2m.^.q.99.2.1m.^.q.106.2.c.^.22ª.q.188.5. 1m.
Quod si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, &c. quod manet, in gloria est.22ª.q.27.1.c.fi.^.q.174.4.1m.

Cap. iiij.

Neque adulterantes verbum Dei, 2.2.1m.
Deus huius sæculi, 1ª.q.63.1.c.^.q.114.3.2m.
Charitas Christi vrget nos, 3ª.q.79.1.2m.
Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus 22ª.q.28.1.1m.
Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt, 1ª.q.63.1.1m.

Cap. v.

Dum sumus in corpore, peregrinamur à Deo, 22ª.q. 28.1.1m.
Siue enim mente excedimus Deo, siue sobriè sumus vobis.22ª.q.81.6.3m.^.7.c.
Pro nobis fecit peccatum, 3ª.q.15.1.4m.^.3.2m.^.q. 46.4.3m.
Si terrena nostra habitatio dissoluatur.2.q.69.2.c.

Cap. vj.

Quæ autem conuentio Christi ad Belial, &c. 1ª.q. 64.1.3m.^.22ª.q.172.6.3m.^.3m.
Quæ societas luci ad tenebras.2.q.59.2.c.
Exite de medio eorum, & separamini ab eis. 22ª.q. 22.6.3m.
Et immundum ne tetigeritis. Ibid.
Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, 2.q.71.2.1.

Cap. vij.

Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.12ª.q.72.2.c.
Quæ est secundum Deum tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.22ª.q.35.3.b.
Sæculi autem tristitia mortem operatur, 12ª.q.87.4. 0.^.q.41.1.c.
Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem, &c.12ª.q.17.2.1m.

Cap. viij.

Si enim voluntas prompta est secundum id quod habet accepta est, 12ª. q. 20.4.c.^.1ª.q.62.2.2m. fin.
Non autem aliis sic remissio, vobis autem tribulatio.22ª.q.32.19.3m.
Qui multum, non abundauit, & qui modicum, nō minorauit.22ª.q.32.1.6.0.^.q.66.7.c.^.q.71.1.c.^. q.87.1.4m.

Cap. ix.

Qui parcè seminat, parcè & metet. 22ª.q.63.1.3m.
Non ex tristitia aut necessitate, 12ª.q.35.1.2m.
Ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, 1ª.q.1.6.2m.
Et in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. ^.1ª.q.1.8.2m.^.q.111.1.1m. 12ª.q.56.3.c.^.22ª.q.1.8.c.^.q.4.1.c.

Cap. xj.

Sathanas transfigurat se in angelum lucis.22ª.q.10. 2.3m.^.q.174.5.4m.
Non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur, velut ministri iustitiæ.3ª.q.8.7.8.0.

Cap. xij.

Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit.22ª.q.175.5.6.0.
Raptum huiusmodi vsque ad tertium cælum.1ª.q. 68.4.c.
Et audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.1ª.q.12.9.1m.^.22.q.75.4.1m.
Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis, 12ª.q.79.4.c.^.q.87.2.1m.
Sufficit tibi gratia mea.12ª.q.112.5.c.
Nam virtus in infirmitate perficitur.12ª.q.55.2.3m.
Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis, 22ª.q.10.2.2m.
Sed cùm essem astutus, dolo vos cœpi, 22.q.55.4. 1m.^.5.0^.q.69.2.c.

Cap. xiij.

An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur, Christus? 22ª.q.172.1.b.^.4m.^.6.b.^.1m.
Pacem habete.22ª.q.29.2.c.^.q.183.1.3m.
Parentes debent filiis thesaurizare, suppl.q.57. 1.2.

AVCTORITATES EX EPISTOLA AD GALATAS.

Cap. j.

Paternarum mearum traditionum æmulator existens.12ª.q.87.8.1m.^.3m.

Cap. ij.

In faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat, 12ª.q. 103.4.2m.^.22ª.q.33.4.2m.^.q.43.6.2m.
Ego enim per legem legi mortuus sum..22ª.q.88.11. 1m.
Christo confixus sum cruci. 3ª.q.49.3.1m.
Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus.22ª.q.175.2.2m.
Qui dilexit me, & tradidit seipsum pro me. 3ª. q.1. 4.3m.
Si enim per legem iustificatio, ergo gratis Christus mortuus est.12ª.q.109.7.b.

Cap. iij.

O insensati Galatæ.22ª.q.71.2.0.^.q.158.5.3m.
Quis vos fascinauit.1ª.q.117.3m.
Christus redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, 3ª.q.46.4.3m.^.q.48.4.c.
Lex propter transgressionem posita, &c.12ª.q.98.4. 4m.2.q.65.2.c.
Ordinata per angelos.12ª.q.98.3.0.^.6.b.
In manu mediatoris.3ª.q.26.0.
Lex pædagogus noster fuit in Christo.12ª.q.98.2.c.
In Christo Iesu nō est seruus neque liber. suppl.q. 52.2.c.

Cap iiij.

Cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes.22ª.q.81.9.0.
At vbi venit plenitudo temporis, 1ª.q.73.1.1m.
Factum ex muliere.3ª.q.41.4.c.
Quomodo conuertimini ad infirma, & egena elementa. 12ª. q. 103. 2. c. ^.3.q.61.4m.^.62. 7.b.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. v.

Testificor enim circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. 1ª.q.97. principio. ·q.98.4.c.

Sed fides, quæ per dilectionem operatur, 22ª.q.4.2. 3ᵐ. ·q.23.6.2ᵐ.

Quis vos fascinauit. 6.3.

Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. 12ª.q.70.4.0. ·q.71.2.1ᵐ. · 22ª.q.189.10.2ᵐ.

Hæc enim sibi inuicem aduersantur, 12ª.q.70.4.c.

Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, &c. 12ª.q.70.4.0.

Fructus autem spiritus, est charitas, &c. 12ª.q.11.1. 2ᵐ. ·q.70.0. ·22ª.q.4.5.4ᵐ.

Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. 1ª.q.64.4.c. ·3.5ᵐ.

Cap. vi.

Non efficiamini inanis gloriæ cupidi. 22ª.q.132. 1.c.

Considerans teipsum, ne & tu tenteris. 1ª.q.95.1.0.

Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. 22ª.q.103.1.2ᵐ. ·4ᵐ. ·q.118.1.1ᵐ. ·q.11.2.c.

Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. 1ª.q.45.1.0. ·2.1ᵐ.

Opus suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. 1ª. q.10.4.3ᵐ.

Qui seminat in carne sua, de carne sua & metet corruptionem. 1ª.q.21.2.2ᵐ. ·12ª.q.42.2.c.1ᵐ. ·q.85. 6.0. ·22ª.q.63.1.1ᵐ.

Bonum autem facientes, non deficiamus. 22ª.q.106 3.0.

Quæ enim seminauerit homo hæc & metet. 2.q.71. ·1.1.

Tempore enim suo metemus, non deficientes. 22ª. q.106.1.0.

Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. 22ª. q.31. 3.0.

Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. 22ª.q.132.1.1ᵐ.

Ego enim stigmata Domini Iesu, in corpore meo porto. 2ª.q.124.1.1ᵐ. ·3ª.q.49.1.3ᵐ. ·2.c. ·4.0. ·q.48.2.3.9.c. ·q.63.2.2ᵐ. ·87.2ᵐ.

AVCTORITATES EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Cap. j.

Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum. 1ª. q.23.0. ·3ª.q.24.0.

Instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt in ipso. 1ª.q.43.6.3ᵐ.

Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. 1ª.q.22.1.1ᵐ. ·12ª.q.14.1.2ᵐ.

Illuminatos oculos cordis vestri. 1ª.q.12.1.1ᵐ.

Supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem. 1ª.q.108.2.2ᵐ. ·8.0.

Et ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam. 3ª.q. 8.1.0.

Vt sciatis quæ sit supereminens. 2.q.56.6.c.

Cap. ij.

Facientes voluntatem carnis & cogitationum. 22ª. q.154.1.c. ·q.102.1.1ᵐ.

Eramus natura filij iræ. 1ª.q.7.1.ᵐ.c.

Conuiuificauit nos, & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus. 3ª.q.58.4.1ᵐ.

Vt ostenderet in sæculis superuenientibus abundantes diuitias gloriæ suæ, in bonitate super nos in Christo Iesu. 12ª.q.114.10.1ᵐ.

Legem mandatorum decretis euacuans. 12ª.q.99. 1.0.

Cap. iij.

Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam multiformis gratia Dei. 1ª.q. 117.2.1ᵐ.

Ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur. 1ª.q.33.1.1ᵐ. ·q.13.2.4ᵐ. ·q.45.1.1ᵐ.

In charitate radicati, & fundati. 22ª.q.23.2.1ᵐ.

Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. 1ª.q. 7.1.0.2ᵐ.

Cap. iiij.

Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, 22ª.q.29.3.0. ·q.1ᵐ. ·q.183.2.1ᵐ.

Vnum corpus. 3ª.q.8.1.3ᵐ.

Et vnus spiritus. 1ª.q.36.2.0. ·q.31.1.0. ·q.41.6.0.

Vnus Deus. 1ª.q.103.1.c. ·12ª.q.91.

Vna fides. 22ª.q.4.6.0. ·q.1.4.c. ·q.10.5.1ᵐ. ·3ᵐ. ·q. 11.1.b. 3ª.q.73.1.c.

Vnum baptisma. 3ª.q.49.1.1ᵐ. ·q.66.9.0. ·q.67.3.1ᵐ. ·4.3ᵐ. ·6.0. ·q.73.2.1ᵐ. ·q.82.10.1ᵐ. ·q.82.1.c. ·q. 81.1.1ᵐ. ·q.84.10.1ᵐ. ·5ᵐ.

Qui super omnes, & per omnia, & in omnibus vobis. 1ª.q.8.1.3.0. ·q.4.1.r.

Vnicuique nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. 12ª.q.112.4.0.

Quod autem ascendit, quid est nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? 3ª.q.49. 6.c. ·q.57.2.2ᵐ.

Qui descendit ipse est & qui ascendit super omnes cælos. 3ª.q.57.4.5.0. ·q.58.1.c.

Vt adimpleret omnia. 1ª.q.7.10.0.

Et ipse dedit quosdam, &c. ad consummationem corporis Christi. 12ª.q.112.4.c.fi. ·22ª.q.177. principio.

Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam, &c. 22ª.q.183.2.1ᵐ.

Deponite vos secundum pristinam conuersationem, veterem hominem. 22ª.q.19.2.1ᵐ.

Sol non occidat super iracundiam vestram. 12ª.q. 47.4.0.

Vt det gratiam audientibus. 3ª.q.8.6.2ᵐ.

Et nolite contristare spiritum sanctum Dei. 1ª.q.63. 3.1ᵐ.

Donec occurramus omnes in virum perfectum. 3. q.21.1.c.

Cap. v.

Estote imitatores Dei. 22ª.q.19.9.1ᵐ.

Christus dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis. 3ª.q.47.2.0. ·q.48.2.c. ·q.49.1.c. ·q.31.4.c. ·q. 53.1.c. principio.

Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis. 12ª.q.72.2.4ᵐ. ·q. 73.5.1ᵐ.

Aut turpitudo. 22ª.q.144.1.c. ·q.127.1.4ᵐ.

Aut stultiloquium. 22ª.q.148.6.c. ·q.151.1.4ᵐ.

Omnis autem fornicator, aut immundus, &c. non habet hæreditatem, &c. 22ª.q.23.1.7ᵐ. ·q.151.c. ·q.36.3.c. ·q.153.3.0.

Aut auarus, quod est idolorum seruitus. 22ª.q.118. 1.4ᵐ.

Omnia autem quæ arguuntur, à lumine manifestantur. 1ª.q.117.1.2.0. ·22ª.q.171.2.c.

Omne quod manifestatur, lumen est. 1ª.q.64.1.3ᵐ. ·3ᵐ. ·12ª.q.112.5.3ᵐ. ·22ª.q.171.2.c.

Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. 12ª.q.109.7.1ᵐ.

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. 12ª.q.76. 4.2ᵐ. ·4ᵐ. ·22ª.q.150.4.0. ·q.147.5.1ᵐ.

Subiecti inuicem, in timore Christi. 22ª.q.19.2.1ᵐ. ·q.104.1.0. ·5.c. principio. ·1ᵐ. ·6.2ᵐ. ·3ᵐ. ·q.20. 1.0.

Nemo carnem suam odio habuit. 2.q.71.1.1.

Viri diligite vxores vestras. 22ª.q.26.11.2ᵐ. ·4ᵐ.

Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam. 1ª.q.8.1.2ᵐ.

Hoc sacramentum magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia. 3ª.q.36.1.4ᵐ. ·q.67.2.3ᵐ. ·q. 42.1.c.

Cap. vj.

Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, &c. 22ª.q.61.2.1ᵐ.

Serui obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, &c. 22ª.q.104.5.1ᵐ.

Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, 22ª.q.65.2.1ᵐ.

Non est nobis colluctatio, aduersus carnem & sanguinem. 12ª.q.35.3.3ᵐ. ·22ª.q.123.1.1ᵐ.

In omnibus sumentes scutum fidei. 22ª.q.7.1.2ᵐ.

AVCTORITATES EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Cap. j.

Charitas vestra magis & magis abundet, 12ª.q.52. 0. ·q.66.1.0. ·22ª.q.24.0.

Quidam ex contentione annunciant Christum non syncere, æstimantes pressuram excitare vinculis meis. 22ª.q.38.2ᵐ. ·q.38.1.1ᵐ.

Coarctor autem à duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multo magis melius est. 12ª. q.5.1.c. ·22ª.q.121.1.c. ·3ª.q.46.6.c.4ᵐ.

Cap. ij.

In humilitate superiores sibiinuicem arbitrantes. 22ª.q.161.1.0. ·6.1ᵐ. ·3.0. ·34.1.2.

Qui cum in forma Dei esset. 1ª.q.31.2.1ᵐ.

Formam serui accipiens. 22ª.q.161.1.4ᵐ. ·3ª.q.1. 1.c.

In similitudinem hominum factus. 3ª.q.1.1.1ᵐ.

Et habitu inuentus vt homo. 3ª.q.2.6.1ᵐ.

Humiliauit semetipsum. 22ª.q.161.14ᵐ. ·3ª.q.49.6. c. ·q.15.1.c. ·q.14.1.c. ·q.59.1.0. ·6.c.

Factus obediens vsque ad mortem. 3ª.q.47.2.0. ·q. 48.1.1.c. ·q.49.1.c. ·4.3ᵐ. ·q.51.4.c. ·q.52.1.c. principio.

Propter quod & Deus exaltauit illum. 3ª.q.49.6.0. ·q.51.1.c. ·q.54.2.c. ·q.59.3.0. ·6.c.

Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. 1ª.q.83.1.3ᵐ. ·q.105. 4.0.

Cap. iij.

Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam. 22ª.q.184. 7.1ᵐ.

Non quod iam acceperim, aut perfectus sim. 22ª.q. 24.8.1ᵐ.

Sequor autem si quo modo comprehendam. 1ª.q. 12.7.1ᵐ.

Quæ retro sunt, obliuiscens. 12ª.q.13.5.2ᵐ.

Quorum Deus venter est. 1ª.q.65.1.c. ·12ª.q.1.1.b.

Nostra autem conuersatio, in cœlis est. 22ª.q.[illegible] 17ᵐ.

Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. 1ª.q.45.2.3ᵐ. ·3.c. ·2.c.

Cap. iiij.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. 22ª. q.160.2.1ᵐ.

Sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum. 22ª.q.83.17.0.

Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras. 12ª.q.70.4.c. ·12ª.q.29.0.

Vbique & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. 12ª.q.24. 2.1ᵐ.

Omnia possum in eo qui me confortat. 2ª.q.4[illegible] 1ᵐ.

Gaudete in Domino semper. 2.q.4.2.1.

AVCTORITATES EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Cap. j.

Et transtulit in regnum filij dilectionis suæ. 1ª.q.4[illegible] 2.1ᵐ.

Qui est imago Dei inuisibilis. 1ª.q.35.2.0. ·q.47.[illegible] 2ᵐ. ·q.34.2.1ᵐ. ·q.93.1.1ᵐ.

Primogenitus omnis creaturæ. 1ª.q.33.1.2ᵐ.

Quoniam in ipso sunt vniuersa. 1ª.q.7.10.0.

Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris. 3.q.35.8.1ᵐ.

Cap. ij.

In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 3ª.q.2.10.2ᵐ.

Qui est caput omnis principatus & potestatis. 3ª.q. 8.4.0.

In quo & resurrexistis per fidem. 3ª. q.66.2.[illegible]

Donans vobis omnia delicta. 3ª.q.24.2.3ᵐ.

Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. 1ª.q. 48.6.1ᵐ. ·q.49.1.0. ·q.52.5.c.

Expolians principatus & potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. 1ª. q.15.2.1ᵐ.

Quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. 12ª.q.107.2.c. ·3ª.q.2.10.2ᵐ. ·q.47.2.1ᵐ.

Cap. iij.

Quod est vinculum perfectionis. 22ª.q.81.7.c. ·q. 184.1.0. ·2.3.c. ·q.186.7.1ᵐ. ·q.189.1.1ᵐ. ·3ª.q.[illegible] 1.c.

Filij obedite parentibus per omnia. 22ª.q.104.[illegible] 1ᵐ.

Serui obedite per omnia, dominis carnalibus, 22ª.q.104.5.1ᵐ.

Cap. iiij.

Sermo vester semper in gratia, sale sit conditus. 1ª. q.71.2.c.

AVCTORITATES EX PRIMA EPISTOLA AD THESSALONICENSES.

Cap. iiij.

Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negocio fratrem suum. 22ª.q.55.4.2ᵐ. ·3.c.

Operamini manibus vestris, sicut præcipimus vobis. 22ª.q.187.3.0.

Nos qui viuimus, qui relinquimur. 12ª.q.81.3.1ᵐ.

Et sic semper cum domino erimus. 12ª. q.98.5.2ᵐ.

Rapiemur obuiam Christo in aëra. 2.q.84.1.1.

Nos qui viuimus, qui residui sumus. 1.q.74.5.0.

Dominus in voce archangeli descendet. 2.q.76.[illegible]

Cap. v.

Sine intermissione orate. 22ª.q.83.14.4ᵐ.

·Spiritum nolite extinguere. 22ª.q.189.1.4ᵐ.

·Omnia probate. 22ª.q.189.9.2.0.1ᵐ. ·19.1ᵐ.

Ab omni specie mala abstinete vos. 22ª.q.[illegible] 4.c.

Repentinus eis superueniet interitus. 2.q.73.1.1.

Dies Domini sicut fur. 2.q.71.1.2.

AVCTORITATES EX SECVNDA EPISTOLA AD THESSALONICENSES.

Cap. j.

Supercrescit fides vestra. 22ª.q.5.4.0.

In omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei. 22ª.q.108.4.c.fi.

Vt digne habeamini in regno Dei. 1ª.q.24.1.c.

Cap. ij.

Cuius aduentus est secundum operationem Sathanæ, 3ª.q.8.8.c.1ᵐ.

In omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. 1ª.q.114.4. 1ᵐ. ·22ª.q.178.1.2ᵐ.

Cap.

Cap. iij.

·Non enim omnium est fides. 1ª.q.1.2.1ᵐ.

Non inquieti fuimus inter vos. 22ª.q.33.4.3ᵐ.

Neque gratis panem manducauimus ab aliquo. 22ª. q.187.3.c.

AVCTORITATES EX PRIMA EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

Cap. j.

Finis præcepti est charitas. 12ª.q.99.1.1ᵐ. ·22ª.q.24. 1.1ᵐ. ·q.41.4.1. ·q.44.1.c. ·q.170.1.c.

Lex iusto non est posita. 12ª.q.97.6.1ᵐ. ·q.96.5.0.

Plagiariis. 12ª.q.105.2.10ᵐ. ·22ª.q.66.6.2ᵐ.

Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Iuste.

Si ideo misericordiam consecutus sum, vt in me primum ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi, in vitam æternam. 12ª.q.17.2.1ᵐ. ·2ᵐ.

Regi sæculorum immortali, inuisibili soli Deo. 1ª. q.11.3.2ᵐ.

Cap. ij.

Omnes homines vult saluos fieri. 1ª. q.19.6.1ᵐ. ·q. 23.4.3ᵐ.

Pro omnibus. 3ª.q.46.1.3ᵐ. ·4.c.4ᵐ. ·6ᵐ. ·q.47.2. 0ᵐ. ·q.49.1.c. ·q.68.1.c. ·q.69.2.c. ·q.79.7.2ᵐ.

Volo viros orare in omni loco. 12ª.q.102.4.5ᵐ. · 22ª.q.84.1.0.

Similiter mulieres in habitu ornato, cum verecundia. 1ª.q.98.2.6ᵐ. ·22ª.q.144.4.0.

Cum sobrietate. 22ª.q.141.c. principio. ·q.149.0.

Ornantes se non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa. 22ª. q.169.0. ·q.187. 6.c.

Docere, mulieri non permitto. 22ª.q.177.2.0. ·3.q. 71.3.3ᵐ. ·q.67.4.3ᵐ. ·2.q.19.c.c.

Adam non est seductus. 1ª.q.94.4.0.

Mulier autem seducta in præuaricatione fuit. 1ª.q. 94.4.1ᵐ. ·2ᵐ. ·12ª.q.98.3.2ᵐ. ·22ª.q.163.1.4ᵐ. · 4.1ᵐ.

Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide & dilectione. 1ª. q.98.1.0.

Cum sobrietate. 4.2.

Cap. iij.

Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 22ª.q.185.1.0.

Vnius vxoris virum. 22ª.q.185.4.2ᵐ.

·Apparuit angelis. 3ª.q.57.3.2ᵐ.

Cap. iiij.

Prohibentium nubere. 22ª.q.101.4.6ᵐ.

Exerce teipsum ad pietatem. 22ª.q.10.c. ·q.101.0. ·q.102.1.2.c. ·q.121.1.2ᵐ. ·q.122.3.1.

Corporalis exercitatio, ad modicum vtilis est. 12ª.q. 62.7.2. ·22ª.q.13.4.2ᵐ. ·q.121.5.4ᵐ.

Pietas ad omnia vtilis est. 12ª.q.62.7.2ᵐ. ·21.q.4. 4.2ᵐ. ·q.12.1.4ᵐ. ·4.q.95.5.4.

Qui est saluator omnium hominum. 3.2.4.

Promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. 22ª.q.12.5.4ᵐ.

Cap. v.

Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem, 3ª.q.42.2.3ᵐ.

Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, 22ª.q.[illegible] ·3.0. ·q.159.4.1ᵐ.

Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. 22ª.q.102.3.c.

Dignus est operarius mercede sua. 12ª.q.114.5.c.1ᵐ. ·q.14.6.c.

Peccantes coram omnibus argue. 2ª.q.33.1.1ᵐ.

Hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens, in alteram partem declinando. 22ª.q.29.3.3ᵐ.

Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorundam autem subsequuntur. 22ª.q.67.2.3ᵐ.

Nemini cito manum imposueris. 2.q.38.4.1ᵐ.

Volo iuuenculas nubere, & procreare filios, supple. q.41.3.

Cap. vj.

Radix omnium malorum est cupiditas. 12ª.q.77.5. 1ᵐ. ·q.84.4.1ᵐ. ·q.84.1.0. ·22ª.q.118.1.1ᵐ. ·4.3ᵐ. ·22ª.q.119.2.1ᵐ.

Vsque in aduentum domini. 1ª.q.36.1.3ᵐ.

Et lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, nec videre potest. 12ª.q.112.5.3ᵐ.

AVCTORITATES EX SECVNDA EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

Cap. ij.

Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. 22ª.q.48.1.2ᵐ. ·q.181.2.0. ·q.188.2.2ᵐ.

Si negauerimus, & ipse negabit nos. 1ª.q.12.4.c. · 22ª.q.1.6.1ᵐ. ·7.c. ·q.2.c.c. ·q.8.1.0. ·1.6.c. ·q. 11.2.c.

Noli contendere verbis. 22ª.q.10.7.1ᵐ.

Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, nouit dominus, qui sunt eius. 1ª.q.24.1. c.fi. ·22ª.q.172.5.b.

·In magna autem domo, non solum sunt vasa aurea, &c. 22ª.q.183.1.c.fi.

Seruum domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. 22ª.q.116.1.0.

Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati. 22ª.q.160.1.3ᵐ.

Cap. iij.

Erunt homines seipsos amantes. 22ª.q.77.4.0. ·22ª. q.19.6.0. ·q.25.4.2ᵐ. ·3ᵐ. ·7.0. ·q.117.1.1ᵐ. ·q.153 1.1ᵐ.

Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, &c. 1ª.q.1.1.b.

Cap. iiij.

In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. 12ª.q. 114.3.b. ·c.

AVCTORITATES EX EPISTOLA AD TITVM.

Cap. j.

·Secundum agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est. 22ª.q.188.5.3ᵐ.

Qui non mentitur Deus. 22ª.q.110.1.0. ·2.c.

·Et eos qui contradicunt, arguere. 1ª.q.1.8.b. ·1.0. 22ª.q.188.5.c.

Sed inquinatæ sunt eorum mens, & conscientia. 1ª. q.79.13.2ᵐ.

·Confitentur quidem se nosse Deum, factis autem negant. 22ª.q.119.0. ·q.124.5.0. ·3ª.q.7.3.2ᵐ.

Cap. ij.

Senes vt sobrij sint pudici prudentes, sani in fide, in dilectione & patientia. 22ª.q.60.1.c.

Cap. iij.

Dicto obedire. 22ª.q.104.6.0.

Cum apparuit benignitas, & humanitas saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. 12ª.q.58.4.c. ·3ª.q.2.11.0. ·q.84.1. c.fi.

Per lauacrum regenerationis. 3ª.q.62.1.c. ·q.63.1. 2.c. ·q.66.1.1ᵐ. ·3.0.c. ·3ᵐ. ·q.67.1.c. ·q.84.10.1ᵐ.

Et renouationis spiritus sancti. 1ª.q.84.10.1ᵐ.

Quem effudit in nos abunde. 1ª.q.36.2.3.1.

Hæreticum hominem, post vnam & secundam correptionem, deuita. 22ª.q.11.4.c.1ᵐ.

AVCTORITATES EX EPISTOLA AD HEBRAEOS.

Cap. j.

Tanto melior angelis effectus, &c. 1ª.q.22.1.1ᵐ.

Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. 1ª.q.33.1.2ᵐ.

Portansque omnia verbo virtutis suæ. 1ª.q.14.2.1ᵐ. ·q.114.1.b. ·4.1ᵐ.

Et omnes vt vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. 1ª.q.9.1. 2.0.

Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium nostrum missi. 1ª.q.112.2.1ᵐ.

Cap. ij.

Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei. 3ª. q.20.1.1ᵐ. ·q.29.4.3ᵐ.

Decebat enim, &c. per passionem consummari. 3ª.q. 10.1.0. ·q.2.1.1.

Propter quod non confunditur fratres eos vocare, 3ª.q.31.1.0. ·1ª.q.22.1.3ᵐ.

Ego ero fidens in eum. 22ª.q.123.1.0.

Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini. 3ª.q.50.1.2.1.0.

Et ipse participauit eisdem. 3ª.q.3.1.0. ·q.14.7. 4ᵐ.

Vt per mortem destrueret eum, qui mortis habebat imperium. 3ª.q.42.4.0. ·4.5ᵐ. ·q.52.1.c.

Et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij tenebantur seruituti. 3ª.q.48.4.c. ·q.49 2.0.

Sed semen Abrahæ apprehendit. 3ª.q.31.2.0.

Vnde debuit per omnia, fratribus assimilari. 3ª.q. 20.1.1ᵐ.

Vt repropitiaret delicta populi. 3ª.q.2.4.2ᵐ.

Cap. iij.

Considerate apostolum, & pontificem confessionis nostræ Iesum. 3ª.q.22.0. ·q.11.2.3ᵐ. ·q.19.4.2ᵐ. ·q.84.7.4ᵐ.

Cap. iiij.

Non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei. 22ª.q.5.1.2ᵐ.

Habentes ergo pontificem magnum. 3ª.q.22.1.c.

Cap. v.

Omnis pontifex, ex hominibus assumptus est. 3ª.q. 22.1.0. ·1.1ᵐ. ·q.10.4.1ᵐ.

Pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum. 3ª.q.22.1.c.1ᵐ. ·4.c. ·q.26.1.0. ·q.8.1.1.c.

Propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. 3ª.q. 22.4.1ᵐ.

Exauditus est pro sua reuerentia. 3ª.q.21.3.4.0.

Vt offerant dona & sacrificia pro peccatis. Suppl. q.19.3.c.

Cap. vj.

Non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ, ab operibus mortuis. 3ª.q.84.6.2ᵐ. ·q.89.6.c.

Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, &c. & prolapsi sunt, rursum reuocari ad pœnitentiam, &c. 3ª.q.84.2.1ᵐ.

Rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei. 3ª.q. 84.10.c.1ᵐ. fi.

Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem & germinans herbam opportunam, &c. 12ª.q.70. 1.1ᵐ.

Proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima. 1ª.q.21.1.3ᵐ.

Homines per maiorem sui iurant. 22ª.q.89.1.0. ·4. c. ·q.98.2.c.

Omnis controuersiæ finis est iuramentum. 2.q.46. 1.c.

Et incedentem vsque ad interiora velaminis. 22ª. q.17.2.4ᵐ. ·5ᵐ.

Hic enim Melchisedech, &c. cui & decimas omnium diuisit Abraham. 22ª.q.87.1.3ᵐ.

Cap. vij.

Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens. 1ª. q.22. 6.3ᵐ.

Translato enim sacerdotio, necesse est, vt & legis translatio fiat. 12ª.q.107.2.0. ·1ª.4.1.10.c.

Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem. 12ª. q.98.2. 2ᵐ.

Nihil enim ad perfectum adduxit lex. 12ª.q.98.1.0. ·1ª.q.1.10.c.

Talis enim decebat, vt nobis esset pontifex factus impollutus, segregatus à peccatoribus. 3ª.q.4.6. 1ᵐ.

Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre. 1ª.q.12.6.2ᵐ.

Quod minus est à meliore benedicitur. 2.q.18.4.2.

Cap. viij.

Talem habemus pontificem. 2.3.

Sacramentorum minister & tabernaculi Dei quod fixit Deus, & non homo. 12ª.q.102.4.0.

Omnis pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. 3ª.q.22.1.c.1ᵐ.

Cum essent qui offerrent secundum legem munera quæ exemplari & vmbræ deseruiunt cœlestium. Ibidem.

Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est. Gal. 12ª. ·12ª.q.91.5.c.1ᵐ. ·q.98.1.0. ·2.1ᵐ. ·2ᵐ. ·q.99.6. c. ·q.106.1.c. ·q.107.1.c.2ᵐ. ·q.1.7. 2ᵐ.

Quod in melioribus repromissionibus sancitum est. 12ª.q.91.5.0. ·q.98.6.0. ·q.107.1.2ᵐ. ·q.108.1.0. ·22ª.q.85.2.3ᵐ. ·q.146.1.1ᵐ.

Quod autem antiquatur & veterascit, prope interitum est. 1ª.q.10.4.3ᵐ.

Cap. ix.

In priori tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, in secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine. 12ª.q.102.4.4ᵐ. ·5ᵐ. ·6ᵐ.

Hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem. 12ª.q.98.1.0

Iustitiis carnis, vsque ad tempus correctionis impositis. 12ª.q.98.4.c.

Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. 12ª.q.102.5.4. ·5.6ᵐ. ·q.103.2.0. ·1ᵐ. ·q.57.4.1ᵐ. ·q.87.4.1ᵐ.

Sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis. 3ª.q.48.3ᵐ. ·q.49.5.1ᵐ. ·q. 89.5.c.

Cap. x.

Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. 12ª.q.101.2.c.

Nunquam potest accedentes perfectos facere. 1ª.q. 113.1. ·12ª.q.98.1.0.

Initiauit nobis viam nouam & viuentem per velamen, id est carnem suam. 3ª.q.8.1.1.c. ·q.49.5.c.

Et sacerdotem magnum super domum Dei. 2.3.

·Non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam. 22ª.q.109.1.1ᵐ.

Voluntarie enim peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia. 2.6.

Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcauerit, &c. 22ª.q.106.2.1ᵐ. ·22ª.q.104.5ᵐ. ·q.129.4.1ᵐ. ·2.q.8.7.3ᵐ.

Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. 1ª. q.1.2.1ᵐ.

Cap. xj.

Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. 1ª.q.2.2.1ᵐ. ·22ª.q.4. 1.0. ·q.171.1.2ᵐ.

Sine fide autem, impossibile est placere Deo. 22ª.q. 2.5.0.

Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. 22ª.q.2.8.1ᵐ.

A longe eas aspicientes & salutantes, &c. 1ª.q.10.1. 4ᵐ. ·q.44.5.2ᵐ. ·22ª.q.171.1.c.

Universidad de Deusto Biblioteca

Circuierũt in melotis, & in pellibus caprinis. 22e.q.169.1.2m.
Quibus dignus non erat mundus. 22e.q.188.2.3m.
Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem. 12e.q.98.2.c.3.q.77.1.c.

Cap. xij.

Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis. 22e.q.124.6.1m.
Non multo magis obtemperabimus patri spirituũ & viuemus? 22e.q.159.6.c.fi.
Et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, 22e.q.81.8.0.
Postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est. 1e.q.23.4.0.
Non inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquisisset eam. 3e.q.86.1.1m.
Sed accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hierusalem cælestem. 1e.q.1.1.3m.
Et multorum millium angelorum frequentiam. 1e.q.10.1.0.'.q.112.4.2m.
Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tentant Deum. 1e.q.112.2.c.'.22e.q.97.2.0.
Propter hoc & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, &c. 3e.q.46.10.0.
Exeamus igitur ad eum extra castra improperium eius portantes. 1e.q.46.3.0.
Beneficientiæ autem & communionis nolite obliuisci. 22e.q.31.1.0.
Talibus enim hostiis promeretur Deus. 22e.q.86.2.1m.

AVCTORITATES EX ACTIBVS APOSTOLORVM.

Cap. j.

Quibus & præbuit seipsum viuum, post passionem suam, in multis argumentis. 3e.q.55.5.6.0.
Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. 3e.q.55.1.0.
Et nubes suscepit eum ab oculis eorum, 3e.q.57.4.4m.
Et hic possedit agrum, de mercede iniquitatis. 22e.q.32.7.4m.
Et dederunt eis sortes, & cecidit sors super Matthiam. 22e.q.95.8.0.

Cap. ij.

Et cum complerentur dies pentecostes. 12e.q.102.4.1m.'.q.103.3.4m.
Apparuerunt illis dispartitæ linguæ, tanquam ignis 1e.q.43.7.6m.'.1e.q.10.6.4m.'.q.72.2.1m.
Cœperunt loqui variis linguis. 22e.q.176.1.0.
Quem Deus suscitauit. 3e.q.53.4.1m.
Solutis inferni doloribus. 3e.q.52.2.2m.
Iuxta quod impossibile erat, illum detineri ab eo, 3e.q.53.2.2m.
Pœnitentiam igitur agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. 3e.q.49.3.2m.'.q.68.5.6.0.'.7.2m.'.q.86.2.1m.'.q.8.6.2m.
Erant autem perseuerantes in doctrina apostolorũ. 22e.q.176.1.1m.
Et in communicatione fractionis panis, 3e.q.80.10.4m.
Multa quoque prodigia & signa per apostolos fiebant. 22e.q.178.1.1m.
Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. 22e.q.66.2.0.
Possessiones & substantias vendebant, & diuidebãt illa omnibus, prout cuique opus erat, 22e.q.185.7.c.fi.
Frangentes circa domos panem. s.2.

Cap. iiij.

Et non est in alio aliquo salus. 3e.q.61.1.c.2m.'.4.3m.'.q.62.1.0.'.2.c.'.q.74.1.c.'.q.84.5.c.
Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quàm Deum, iudicate. 22e.q.69.3.1m.'.q.105.2.c.'.q.144.1.c.
Multitudinis autem credentium, erat cor vnum, & anima vna. 1e.q.76.5.1m.
Neque enim quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. s.2.
Neque quisquam egens erat inter illos. s.2.
Quotquot possessores agrorum aut domorum erãt, vendentes, afferebant pretia eorum, &c. supr.2.
Christus iudex viuorum & mortuorum. s.q.59.5.c.

Cap. v.

Dixit autem Petrus ad Ananiam, Anania, cur tentauit Sathanas cor tuum, &c. 22e.q.55.7.2m.'.q.64.4.1m.
Per manus autem apostolorum, fiebant signa & prodigia multa, in plebe. s.2.
Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus, s.4.
Si est ex hominibus consilium hoc aut opus, destruetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere. 22e.q.182.10.1m.

Cap. vj.

Elegerunt Stephanum, virum plenum fide, & spiritu sancto. 22e.q.58.4.1m.'.3e.q.7.10.0.
Faciebat prodigia & signa magna in populo, s.2.
Non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur. 22e.q.51.4.1m.
Viderunt faciem eius, tanquam faciem angeli. 1e.q.12.4.1m.

Et cum vidisset quendam iniuriam patientem, vindicauit illum, &c. 22e.q.60.6.2m.
Faciens prodigia & signa, &c. s.2.
Vos semper spiritui sancto restitistis. 22e.q.189.1.4m.
Cum autem esset plenus spiritu sancto, s.6.
Et Iesum stantem à dextris Dei, 3e.q.58.1.1m.

Cap. viij.

In nomine Iesu Christi, baptizabantur viri ac mulieres. 3e.q.66.6.0.
Cum vidisset Simon, quia per impositionem manus apostolorum, daretur spiritus sanctus, obtulit pecuniam, &c. 22e.q.100.1.1m.'.4m.

Cap. ix.

Et subito circunfulsit illum lux de cælo, 12e.q.112.2.2m.
Ego sum Iesus Nazarenus quem tu persequeris. 3e.q.57.6.1m.
Durum est tibi contra stimulum calcitrare. 12e.q.112.2.2m.'.q.113.10.c.

Cap. x.

Cornelius Centurio vir religiosus & timẽs Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas. 22e.q.10.4.3m.'.3e.q.69.4.2m.
Cecidit super Petrum mentis excessus, & vidit. 22e.q.175.3.1m.
Quod Deus purificauit tu ne commune dixeris. 12e.q.102.5.4m.'.5m.'.6m.'.6.1m.'.q.103.2.c. Suppl.q.74.1.2.
Et dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis, &c. 3e.q.36.2.c.'.q.55.1.0.
Et iussit illos baptizari in nomine Iesu. s.8.

Cap. xij.

Angelus eius est. 1e.q.113.2.0.'.22e.q.10.2.3m.

Cap. xiij.

Videte contemptores, & admiramini. 22e.q.186.9.4m.

Cap. xiiij.

Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. 3e.q.45.1.c.

Cap. xv.

Surrexerunt quidam de hæresi pharisæorum, qui crediderunt dicentes, quia oportet circuncidi eos, præcipere quoque seruare legem Moysi. 1e.q.74.4.c.fi.
Fide purificans corda eorum. 22e.q.7.2.0.
Imponere iugum super ceruices discipulorũ, quod neque nos, neq. patres nostri portare potuimus. 12e.q.98.2.3m.'. 22e.q.154.2.1m.
Sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi, credimus saluari. 12e.q.110.1.1m.
Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria. 22e.q.174.6.c.fi.'.3m.'.12e.q.103.4.3m.
Vt abstineatis ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. 12e.q.103.4.3m.'.22e.q.154.2.1m.
Facta est dissensio, ita vt discederent ab inuicem, scilicet Barnabas, & Paulus. 22e.q.37.1.5m.

Cap. xvj.

Hunc, scilicet Timotheum, voluit Paulus secum proficisci, & assumens circumcidit eum, propter Iudæos. 12e.q.103.4.1m.

Cap. xvij.

In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. 1e.q.18.4.1m.
Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cum simus Dei. 1e.q.1.8.2m.'.2.0.'.17.q.1.1.2m.

Cap. xix.

Baptizati sunt in nomine domini Iesu. s.8.

Cap. xx.

Beatius est dare, quàm accipere. 22e.q.117.4.3m.

Cap. xxj.

Tunc Paulus de consilio Iacobi assumptis viris postera die purificatus, cum illis intrauit in templum, &c. donec offerretur, &c. 12e.q.103.4.1m.

Cap. xxij.

Subito de cælo circumfulsit me lux copiosa. s.9.
Ego sum Christus Nazarenus, quem tu persequeris, ibidem.

Cap. xxiij.

Principem populi tui non maledices. 22e.q.76.3.0.
Sciens autem Paulus, quia vna pars esset Saducæorum, & altera Pharisæorum, exclamauit in concilio. 22e.q.37.1.2.2.2m.
Et cum hoc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Saducæos, & diuisa est multitudo. 22e.q.37.1.2m.
Quidam ex Iudæis, deuouerunt se non manducaturos neque bibituros, donec occiderẽt Paulum. 22e.q.88.2.0.'.10.c.

Cap. xxv.

Cæsarem appello. 22e.q.69.3.0.

Cap. xxvj.

Die media in via vidi, ò Rex, de cælo supra splendorem solis lumen. s.9.
Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Ibidem.
Durum est tibi, contra stimulum calcitrare, Ibidem.
Ad hoc enim apparui tibi. 3e.q.57.6.3m.
Si passibilis Christus. 3e.q.46.5.12.0.
Coactus sum appellare Cæsarem. s.25.

AVCTORITATES EX EPISTOLA IACOBI APOSTOLI.

Cap. j.

Patientia autem opus perfectum habet. 12e.q.66.4.2m.'.22e.q.136.2.1m.'.q.184.1.3m.
Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. 22e.q.53.6.2m.
Ira viri, iustitiam Dei non operatur. 3e.q.15.9.1m.
Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vos metipsos. 1e.q.1.4.c.fi.
Religio munda & immaculata apud Deum & patrem, hæc est, visitare pupillos & viduas, &c. 22e.q.81.1.1m.
Dæmones credunt & contremiscunt. s.q.16.3.1.

Cap. ij.

Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. 12e.q.73.1.1m.'.22e.q.5.3.3m.'.3e.q.88.1.c.s.q.99.3.c.
Iudicium sine misericordia, illi qui non fecerit misericordiam. 1e.q.21.4.1m.'.22e.q.67.4.1m.'.s.q.99.3.c.
Superexaltat autem misericordia iudicium. 1e.q.21.3.2m.
Ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. 22e.q.124.5.0.
Dæmones credunt, & contremiscunt. 1e.q.64.2.5m.'.s.2m.'.22e.q.5.2.0.'.q.18.3.2m.'.3e.q.76.7.c.
Fides sine operibus, mortua est, vel ociosa. 22e.q.4.5.0.'.q.124.5.0.'.3e.q.7.4.2m.

Cap. iij.

In multis enim offendimus omnes. 22e.q.184.2.2m.
Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. 22e.q.72.1.1m.
Lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis, ibidem.
Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat. ibid. 22e.q.[illegible] 12.2m.
Linguam nullus hominum domare potest, 22e.q.73.1.b.c.
Non est ista sapientia de sursum descendens à patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. 22e.q.45.1.1m.
Vbi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. 22e.q.38.1.0.
Quæ autem de sursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, &c. 12e.q.45.6.3m.
Fructus autem iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem. 22e.q.29.1.0.

Cap. iiij.

Vnde bella & lites in vobis, nonne ex concupiscentiis vestris? 22e.q.41.2.1m.'.q.118.1.3m.
Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis. 22e.q.83.15.2m.'.16.c.
Amicitia huius sæculi, inimica est Dei. 22e.q.124.1.0.
Quicunque voluerit amicus esse huius sæculi, inimicus Dei constituitur. Ibidem.
Ad inuidiam concupiscit spiritus. 22e.q.14.6.2m.
Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 22e.q.162.1.0.
Subditi estote Deo. 22e.q.19.11.c.'.q.31.7.c.'.q.104.4.2m.
Nolite detrahere alterutrum. 22e.q.73.2.0.
Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi & iudicat legem. 22e.q.74.2.1m.

Cap. v.

Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. 12e.q.71.7.3m.'.22e.q.2.5.1m.
Patientes estote. 12e.q.66.4.2m.'.22e.q.128.c.'.q.136.1.0.'.5.c.
Oleo, in nomine domini, 3e.q.72.3.c.
Inducat presbyteros Ecclesiæ, s.q.31.3.c.
Et oratio fidei, saluabit infirmum. 22e.q.102.5.1m.'.3e.q.67.1.1m.'.q.48.1.1m.
Et si in peccatis, dimittentur ei. 3e.q.61.1.c.s.q.29.1.c.
Qui conuerti fecerit. s. &c. 1e.q.117.1.2.0.'.22e.q.189.5.c.
Confitemini alterutrum peccata vestra. s.q.8.1.0.

AVCTORITATES EX PRIMA EPISTOLA PETRI APOSTOLI.

Cap. j.

Prophetæ non sibimetipsis, vobis autem ministrabant. 12e.q.174.2.c.1m.'.6.c.
In quem desiderant angeli prospicere. 1e.q.58.2.1m.'.12e.q.97.4.3m.

Non

Non corruptibilibus, auro & argẽto redempti estis sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi. 3e.q.48.4.1m.'.5.c.'.q.49.5.1m.

Cap. ij.

Omnes honorate. 22e.q.103.2.3m.
Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. 22e.q.69.1.c.'.q.88.10.2m.
Christus passus est pro nobis. 1e.q.48.6.0.
Vt peccatis mortui, iustitię viuamus. 22e.q.88.11.1m.

Cap. iij.

Parati semper ad satisfaciendum omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est fide & spe. 22e.q.2.10.0.3.q.36.2.2.
Vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. 22e.q.88.11.1m.
In quo & iis qui in carcere erant, spiritu veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum facta esset arca. 3e.q.52.2.3m.
Quod & vos nunc similis formę, saluos facit baptisma. 3e.q.66.11.3m.
Conscientiæ bonę interrogatio in Deũ. 1e.q.79.13.c.
Per resurrectionem Iesu Christi, à mortuis. 3e.q.56.1.4m.'.q.62.5.1m.'.3m.

Cap. iiij.

Propter hoc enim euangelizatum est & mortuis. 3e.q.52.2.1m.
Si autẽ vt Christianus, nõ erubescat. 22e.q.124.5.1m.

Cap. v.

Cum apparuerit princeps pastorum. 3e.q.8.6.3m.
Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 22e.q.162.1.0.
Ipsi cura est de vobis. 1e.q.22.2.2m.'.q.103.5.c.
Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone. 3e.q.8.4.c.2m.

AVCTORITATES EX EPISTOLA SECVNDA PETRI APOSTOLI.

Cap. j.

Per quem maxima & pretiosa nobis promissa donauit. 1e.q.13.9.1m.
Et per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ, 1e.q.13.9.1m.'.12e.q.110.3.4.c.'.q.112.1.c.'.q.113.9.c.'.q.114.3.c.fi.'.22e.q.19.7.c.'.3e.q.2.10.1m.'.q.3.4.1m.'.q.82.1.2.0.
In scientia autem abstinentiam. 22e.q.146.1.c.
Satagite, vt per bona opera vestra, certam vestram vocationem & electionem faciatis. 1e.q.23.8.c.fi.
Omnis scriptura prophetiæ, propria interpretatione non fit. 22e.q.171.3m.'.6.b.

Cap. ij.

Deus angelis peccantibus non pepercit. 1e.q.64.2.0.'.12e.q.80.4.2m.'.3e.q.4.1.c.3m.'.q.6.2.2m.'.q.46.1.4m.'.q.86.1.c.
In iudicium reseruari. s.q.89.8.3.
Angeli, cum sint fortitudine & virtute maiores. 1e.q.93.3.0.'.q.98.1.1m.'.q.108.2.3m.'.q.112.1.4m.'.12e.q.1.1.3m.'.22e.q.172.2.c.
Non portant aduersum se, execrabile iudicium. 1e.q.36.2.4m.
Oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti. 22e.q.154.1.3m.
A quo quis superatus est, huius & seruus est. 1e.q.63.8.c.'.22e.q.64.2.3m.'.3e.q.48.4.c.3m.
Canis reuersus ad vomitum, &c. 22e.q.189.9.2m.

Cap. iij.

Nouos vero cælos, & nouam terram, & promissa eius expectamus. 22e.q.17.5.1m.
Crescite in gratia. 12e.q.66.2.1m.'.q.112.4.0.'.22e.q.5.4.3m.
Cæli ardentes soluentur. s.q.74.2.c.

AVCTORITATES EX EPISTOLA PRIMA SANCTI IOANNIS APOST.

Cap. j.

Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus. 1e.q.12.12.0.

Cap. ij.

Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. 22e.q.111.1.c.4m.
Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. 3e.q.14.1.0.
Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. 22e.q.184.3m.
Omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitę. 12e.q.77.5.0.'.q.108.3.4m.
Qui negat filium, nec patrem habet, qui autẽ confitetur filiũ, & patrẽ habet. 22e.q.3.1.2m.'.1m.'.2.0.
Vnctio docebit vos de omnibus. 22e.q.8.4.1m.

Cap. iij.

Scimus quoniam cũ apparuerit, similes ei erimus. 1e.q.4.3.0.'.q.12.1.0.'.2.1m.'.5.c.'.6.1m.'.22e.q.1.2.1m.
Videbimus eum, sicuti est. 22e.q.1.2.3m. Suppl.q.92.1.c.
Omne peccatum est iniquitas. 22e.q.1.10.4.1m.'.q.159.1.1m.
In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. 3e.q.25.2.3m.
Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius manet in eo: & non potest peccare, quia ex Deo natus est. 1e.q.62.3.c.'.22e.q.24.11.1m.
Omnis qui non est iustus, non est ex Deo: & qui non diligit fratrem suum. 22e.q.44.7.c.
Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Ibidem.
Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. 22e.q.34.3.0.
Omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. 12e.q.88.6.1m.'.2.'.q.100.8.3m.'.22e.q.13.3.1m.'.q.73.3.'.q.154.3.0.
Et nos debemus pro fratribus animas ponere. 22e.q.26.5.3m.
Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. 22e.q.7.c.44.7.c.

Cap. iiij.

Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. 22e.q.189.9.2.'.1m.'.10.1m.
Deus charitas est. 22e.q.23.2.0.
Ipse prior dilexit nos. 3e.q.1.1.c.
Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. 12e.q.28.2.0.'.q.66.6.c.
Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. 22e.q.19.6.0.'.8.2m.'.4.10.c.'.3e.q.7.6.3m.
Timor pœnam habet. 22e.q.19.2.4m.
Qui timet, non est perfectus in charitate. 22e.q.19.10.0.
Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. 22e.q.110.2.2m.
Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? 22e.q.26.2.1m.
Et hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. 22e.q.25.1.0.'.q.44.2.0.

Cap. v.

Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo. 22e.q.2.8.3m.
In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei cum Deũ diligamus, & mandata eius faciamus. 22e.q.25.1.0.'.q.44.2.0.
Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. 22e.q.27.8.0.
Et mandata eius grauia non sunt. 12e.q.107.4.0.
Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. 3e.q.15.1.2m.
Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, verbum, & spiritus sanctus. 1e.q.30.2.0.'.q.31.1.0.'.q.41.6.0.
Et hi tres vnum sunt. 1e.q.31.2.4m.'.q.39.2.3.6.0.
Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed gratia Dei conseruat eum. s.3.
Et malignus non tanget eum. 3e.q.29.1.1m.
Et mundus totus in maligno positus est. s.2.

AVCTORITATES EX SECVNDA EPIST. IOANNIS APOSTOLI.

Cap. j.

Et hæc charitas, vt ambulemus secundum mandata eius. 12e.q.99.1.b.'.c.
Qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnem. 1e.q.16.3.4.7.c.
Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis. 3e.q.89.4.5.6.0.

AVCTORITATES EX TERTIA EPISTOLA IOANNIS APOSTOLI.

Cap. j.

Qui bene facit, ex Deo est. 22e.q.11.2.1m.

AVCTORITATES EX EPISTOLA IVDAE.

Cap. j.

Angelos qui non seruauerunt suum principatũ, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei, vinculis æternis sub caligine reseruauit. 1e.q.64.4.0.
Cum Michaël archãgelus cum diabolo disputans, altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit: imperet tibi Deus. 22e.q.70.4.1m.

AVCTORITATES EX APOCALYPSI IOANNIS.

Cap. j.

Qui est, & qui erat, & qui venturus est. 1e.q.13.11.0.'.q.19.8.fi.
Et princeps regum terræ. 1e.q.13.7.1m.'.3m.
Et qui eum pupugerunt. 3e.q.46.4.6.c.
Ego sum alpha & o, principium & finis. 1e.q.1.3.1m.'.7.c.

Cap. ij.

Quod charitatem tuam primam dereliquisti. 12e.q.71.4.c.'.3e.q.79.6.3m.'.q.84.10.c.
Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. 1e.q.102.1.4m.
Vincenti dabo manna absconditum. 12e.q.112.5.c.

FINIS.

Et dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum. 1e.q.13.1.0.
Quod nemo scit, nisi qui accipit. 22e.q.112.5.c.

Cap. iij.

Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. 1e.q.23.6.1m.
Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo. 3e.q.58.4.3m.
Hæc dicit qui habet clauem Dauid. s.q.19.2.0.

Cap. iiij.

Qui est, & qui erat, & qui venturus est. s.1.
Et propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. 1e.q.19.4.0.'.q.20.3.c.'.q.23.5.c.'.q.45.6.c.'.q.46.1.c.'.12e.q.110.1.c.'.3e.q.29.2.c.
Vidi & ecce in cælo ostium apertum. s.q.17.1.1.

Cap. vj.

Vsquequo Domine, sanctus, & verus, non iudicas & vindicas sanguinem nostrum. 22e.q.18.2.2m.
Et vidi sub altare animas interfectorum. s.q.95.1.c.

Cap. vij.

Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. 12e.q.85.4.3m.

Cap. viij.

Factum est silentium in cœlo, quasi media hora. 3e.q.60.8.0.
Et alius angelus venit & stetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data sunt ei incensa multa, &c. 3e.q.17.3.4m.'.q.83.5.2m.
In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient. s.q.76.2.c.

Cap. x.

Leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentem in sæcula sæculorum. 22e.q.89.10.4m.

Cap. xj.

Qui es, & qui eras, & qui venturus es. s.1.

Cap. xij.

Et signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole. 22e.q.103.1.4m.
Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram. 1e.q.63.8.0.
Et proiectus est draco ille magnus, serpẽs antiquus. 22e.q.165.2.3m.'.4m.

Cap. xiij.

Agni qui occisus est ab origine mundi. 3e.q.83.1.c.
Et faciet omnes, &c. habere characterem in dextera manu, aut in frontibus suis. 3e.q.63.3.3m.

Cap. xiiij.

Et cantabant quasi canticũ nouum. 22e.q.154.5.1m.
Aut acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua. s.13.
Beati mortui qui in Domino moriuntur. 22e.q.124.5.0.

Cap. xv.

Quia solus pius es. 22e.q.101.1.2m.

Cap. xvj.

Qui habebant characterem bestiæ. s.13.
Qui es, & qui eras sanctus. s.1.
Quantum glorificauit se & in delitiis fuit, tantum date illi tormentorum. s.q.2.7.1.&.99.1.c.

Cap. xix.

Et cecidi ad pedes vt adorarem eum, & dixit mihi: vide ne feceris. 22e.q.94.2.1m.'.q.103.3.1m.
Qui acceperunt characterem bestiæ. s.13.

Cap. xx.

Nec acceperunt characterem eius in frontibus, aut in manibus suis. s.13.
Et libri aperti sunt. 1e.q.24.1.1m.

Cap. xxj.

Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. 12e.q.102.4.4m.
Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, &c. neque dolor erit vltra. 22e.q.81.4.1m.
Ecce noua facio omnia. 1e.q.73.1.1m.
Primum cælum & prima terra. s.q.74.5.2.
Vidi cælum nouum & terram nouam. s.q.91.1.c.
Ego sum Alpha & O, initium & finis. s.1.
Et habebat murum magnũ & altum, habentẽ duodecim portas, & in portis angelos duodecim, & nomina inscripta duodecim tribuũ. 1e.q.11.2.2m.
Mensura hominis, quæ est angeli. 22e.q.90.1.c.
Et ciuitas non eget Sole & Luna, vt luceant in ea. 22e.q.47.5.2m.
Nam charitas Dei illuminabit eam, & lucerna eius, est agnus. 1e.q.12.5.c.
Et portę eius nõ claudẽtur per diem. 3e.q.71.1.2.c.

Cap. xxij.

Et ostẽdit mihi fluuiũ aquæ viuæ, tanquã crystallũ, procedentẽ de sede Dei & agni. 12e.q.2.1.1m. In medio plateæ & ex vtraq. parte fluminis lignũ vitæ afferẽs fructus duodecim. 12e.q.70.3.0. Per singulos mẽses reddẽs fructũ suũ. 12e.q.102.2.0.'.4.c.
Et folia ligni ad sanitatem gentium. 12e.q.70.3.0.
Et omne maledictũ nõ erit amplius. 12e.q.59.1.1m.
Et videbunt faciem eius. 22e.q.21.1.1m.
Et non egebũt lumine lucernæ, neq. lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos. s.21.
Ego sum Alpha & O, primus & nouissimus, principium & finis. s.1.
Veni Domine Iesu. 3e.q.44.3.1m.
Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. 3e.q.7.7.2m.

SECVN-

Universidad de Deusto Biblioteca

QVI VNIVERSAM SVMMAE THEOLOGICAE SANCTI THOMAE AQVINATIS DOCTRINAM AD LOCOS COMMVNES, SEV PRÆCIPVA DOCTRINAE CHRISTIANAE CAPITA ALPHABETI ORDINE DIGESTA, REVOCATAM, CONTINET.

ABSTINENTIA. 22.q.146
Acceptio personarum. 22.q.63
Ad accusationem iustã pertinentia. 22.q.66
Acedia. 22.q.35
Actio
— angelorum in homine. 1.q.111
— corporalis creaturæ. 1.q.115
Ad actionem hominis pertinentia 1.q.117
Actus
— humani sequentes rationem bonitatis. (12.q.21
— imperati à voluntate. 12.q.17
Adiuratio. 22.q.90
Adoptio Christi. 3.q.23
Adoratio
— Christi. 3.q.25
— Dei. 22.q.84
Adulatio. 22.q.115
Adulterium. 22.q.154
Æqualitas diuinarum personarum ad inuicem. 1.q.42.
Æternitas Dei. 1.q.10
Affabilitas. 22.q.114
Ambitio. 22.q.131
Amicitia. 22.q.114
Amor
— Dei. 1.q.20
— vt est nomen spiritus sancti. 1.q.37
— seu dilectio angeli. 1.q.60
Amor. 12.q.26
Amoris
— causa. 12.q.27
— effectus. 12.q.28
Angelus. 1.q.50. vsque 64. & à 106. vsque 114
Anima in genere. 1.q.75. vsque q.90
Quomodo anima
— coniuncta intelligat corporalia. 1.q.84
— intellectiua cognoscat seipsum. 1.q.87
— Humana cognoscat quæ supra se sunt. 1.q.88
Annunciatio B. virginis. 3.q.30
Apostasia. 22.q.12
Ascensio Christi. 3.q.57
Astutia. 22.q.55
Auaritia. 22.q.118
Audacia. 12.q.45. & 22.q.127

EX SVPPLEMENTO.

Absolutio. 18
Anima exeuntis è corpore qualitas & pœna. 70
Annexa
— matrimonij & redditio debiti. 64
— sacramenti ordinis. 40
Aureolæ. 96
BAPTISMVS Ioannis. 3.q.38
Baptismi
— effectus. 3.q.69
— minister. 3.q.67
— sacramentum. 3.q.66
Baptismum suscipientes. 3.q.68
Ad Baptismum concurrentia præparatoria. 3.q.71
Baptizatio Christi. 3.q.39
Beatitudo Dei. 1.q.26
Beatitudo
— hominis in quo consistat. 12.q.2
— quid sit & quæ requirat. 12. q.3. & 4.
Beatitudinis adeptio. 12.q.5
Beatitudines ipsæ. 12.q.69
Ad beatitudinem requisita. 12.q.4
Bellum. 22.q.40
Beneficentia. 22.q.31
Blasphemia
— in generali. 22.q.13
— in speciali. 22.q.14
Bonitas
— Dei. 1.q.6
— humanorũ actuũ
— — in generali. 12.q.18
— — exteriorũ. 12.q.20.
— — interiorum voluntas. 12.q.19
Bonum
— in communi. 1.q.5
— circa passiones animæ. 12.q.24
— facere & declinare à malo. 22.q.79

EX SVPPLEMENTO.

Beatitudo sanctorum, & eorum mansiones. 93
Beatorum dotes. 95
Beatorum resurgentium conditiones. 82

Bigamia. 65
Irregularitas inde contracta. 66
CÆCITAS mentis. 22.q.15
Castitas. 22.q.151
Catechismus. 3.q.71
Causa mali. 1.q.49
Causa prima omnium entium. 1.q.44
Charitas
— secundum se. 22.q.23
— comparatione subiecti. 22.q.24
— quantum ad
— — obiectum. 22.q.25
— — ordinem diligendorũ, 22.q.26.
— — dilectionem. 22. q.27.
Charitatis effect.
— exteriores. 22.q.31
— interiores. 22.q.28
— quantũ ad
— — misericordiam. 22.q.30
— — pacem. 22.q.29
Christo conuenientia vt est subiectus patri. 3.q.20
Circuncisio. 3.q.70
Circuncisio Christi. 3.q.37
Circunstantiæ humanorum actuum. 12.q.7.
Clementia. 22.q.157
Cognitio
— angeli. 1.q.54
— angelorum
— — ex parte immaterialium. 1.q.56
— — quantum ad res materiales. 1.q.57.
— animæ separatæ. 1.q.89
— diuinarum personarum. 1.q.32.
Comparatio angelorum ad
— corpora. 1.q.51
— locum. 1.q.52
Conceptio
— Christi secundum principium actiuũ. 3.q.32
— saluatoris secundum materiam corporis. 3.q.31
Concupiscentia. 12.q.30
Conditio
— corporis. } prolis generandæ in statu innocentiæ. 1.q.99
— iustitiæ. } 1.q.100
— primi hominis secundum intellectum. 1.q.94
— scientiæ prolis generandæ. 1.q.101
Confirmationis sacramentum. 3.q.72
Consensus comparatione finis. 12.q.15
Consilium quod præcedit electionem. 12.q.14
Ad conseruationem speciei per generationem pertinentia. 1.q.98
Conuersatio Christi. 3.q.40
Conuersio panis & vini in sanguinem & corpus Christi. 3.q.75
Contentio. 22.q.38
Correctio fraterna. 22.q.33
Consilij donum quod respondet prudentiæ. 22. q.52.
Continentia. 22.q.155
Contumelia. 22.q.72
Creatio. 1.q.45
Creatura vna quomodo mouet aliam. 1.q.106
Crudelitas. 22.q.159
Curiositas. 22.q.167
Custodia bonorum angelorum. 1.q.113

EX SVPPLEMENTO.

Clauium
— effectus. 18
— minister. 19
— potestas. 17
De his in quos clauium vsus exerceri potest. 20
Cognatio legalis. 57
Conditio quam habent resurgentes. 87
Confessio & eius necessitas. 6
Confessionis
— effectus. 10
— minister. 8
— qualitas. 9
— quidditas. 7
— sigillum. 11
Consensus
— coactus. 47
— obiectum. 48
Contritio. 1
Contritionis
— effectus. 5
— quantitas. 3
— obiectum. 2
— tempus. 4

Corporum
— resurgentium integritas. 80
— beatorum
— — agilitas. 84
— — claritas. 85
— — subtilitas. 83
— damnatorum resurgentium conditiones. 86
DECALOGVS. 12.q.100
Decimæ. 22.q.87
Defectus
— à Christo assumpti. 3.q.14
— animæ à Christo assumpti. 3.q.15
Delectatio. 12.q.31.32.33.& 34
Descensus Christi ad inferos. 3.q.52
Desponsatio matris Dei. 3.q.29
Derisio. 22.q.75
Desperatio. 22.q.20
Detractio. 22.q.73
Deuotio. 22.q.82
Deus. 1.q.2. vsque
Dilectio. 22.q.27
Discordia. 22.q.37
Distinctio rerum
— in communi. 1.q.47
— in speciali. 1.q.48
Diuina
— beatitudo. 1.q.26
— nomina. 1.q.13
— potentia Dei. 1.q.25
Diuinæ relationes. 1.q.28
Diuinationes. 22.q.95
Doctrina
— Christi. 3.q.42
— sacra. 1.q.1
Dolor secundum se. 12.q.35
Dominium hominis in statu innocentiæ. 1.q.96
Dona. 12.q.68
Donum
— quod est nomen spiritus sancti. 1.q.38
— respondens fortitudini. 22.q.139
Dulia. 22.q.103
EBRIETAS. 22.q.150
Electio. 12.q.13
Eleemosyna. 22.q.32
Ἐπιείκεια, seu Epiicia. 22.q.120
Ad statum episcoporum pertinentia. 22.q.185
Eucharistia
— effectus. 3.q.79
— forma. 3.q.78
— materia. 3.q.74
— minister. 3.q.82
— sacramentum. 3.q.73
— ritus. 3.q.83
— vsus. 3.q.80
In eucharistia remanentia accidentis. 3.q.77
Existentiæ modus in hoc sacramento. 3.q.76
Existentia Dei in rebus. 1.q.8
Exorcismus. 3.q.71

EX SVPPLEMENTO.

Excommunicatio. 21
De his qui possunt excommunicare. 22
De participatione cum excommunicatis. 23
Extremæ vnctionis sacramentum. 29
Effectus huius sacramenti. 30
Minister huius sacramenti. 31
Quibus hoc sacramentum conferri debeat, & qua parte. 32
De iteratione huius sacramenti. 33
FACERE bonum & declinare à malo. 22.q.79
Falsitas. 1.q.17
Fatum. 1.q.116
Fides quantum ad eius
— actum
— — interiorẽ, scilicet credere. 22.q.2
— — Exteriorẽ, scilicet fateri. 22.q.3
— habitum & ipsam fidem. 22.q.4
— obiectum. 22.q.1
Fidei
— habitus quantum ad
— — habentes ipsam. 22.q.5
— — eius causam, 22.q.6
— effectus. 22.q.7
Finis
— vltimus in communi. 12.q.1
— productionis hominis. [illegible]
Fortitudo. 22.q.123
Fortitudinis partes in communi. 22.q.128
Fraus quæ committitur in emptionibus & venditionibus. 22.q.77

Fructus

Fructus. 12.q.70
Fruitio quæ est actus voluntatis. 12.q.11
Furtum & rapina. 22.q.66.

EX SVPPLEMENTO.

Filij illegitimè nati. 68
GAVDIVM. 22.q.28
Gloria inanis. 22.q.132
Gratia Christi.
— in incarnatione assumpta. 3.q.7
— secundum quod est caput Ecclesiæ. 3.q.8
Gratiæ
— causa. 12.q.112
— Dei essentia. 12.q.110
— diuisio. 12.q.111
— effectus. 12.q.113
— gratis datæ quantum ad genera linguarum. 22.q.176
— necessitas. 12.q.109
Gratia
— miraculorum. 22.q.178
— primi hominis. 1.q.95
— quantum ad eius
— — causam. 12.q.112
— — effectus. 12.q.113
— sermonis sapientiæ siue scientiæ. 22.q.177
Gratitudo. 22.q.106
Gubernationis diuinæ effectus in speciali. 1.q.104
Gubernatio rerum in communi. 1.q.103
Gula. 22.q.148
HABITVS in generali quantum ad substantiam eorum. 12.q.49
Habitus subiectum. 12.q.50
Habituũ
— causa quantum ad
— — augmentum. 12. q.52.
— — generationem. 12.q.51.
— corruptio & diminutio. 12.q.53
— distinctio. 12.q.54
Hæresis. 22.q.11
Quomodo homo factus sit ad imaginem & similitudinem Dei. 1.q.93
Homo quantum ad essentiam. 1.q.75
Homicidium. 22.q.64
Honestas. 22.q.145
Humanorum actuum principium exterius. 12. q.109.
Humilitas. 22.q.161
Hypocrisis. 22.q.111
IACTANTIA. 22.q.112
Ideæ. 1.q.15
Idololatria. 22.q.94
Ieiunium. 22.q.147
Ignorantia causa peccati ex parte rationis. 12.q.76
Imago. 1.q.35
Immutabilitas Dei. 1.q.9
Impositio nominis Iesu. 3.q.37
Imprudentia. 22.q.53
Impugnatio malorum angelorum. 1.q.114
Incontinentia. 22.q.156
Infidelitas. 22.q.10
Infinitas Dei. 1.q.7
Ingratitudo. 22.q.107
Ingressus religionis. 22.q.189
Iniuriæ in personam proximi commissæ. 22.q.65
Iniustitia. 22.q.59
Iniustitia
— aduocatorum. 22.q.71
— iudicis. 22.q.67
— rei in sua defensione. 22.q.69
— testis in testificando. 22.q.70
Inobedientia. 22.q.105
Intellectus donum. 22.q.8
Intellectus noster quid cognoscat in corporalibus. 1.q.85.
Intentio quæ est actus voluntatis. 12.q.12
Intimiditatis vitium. 22.q.126
Inuidia. 22.q.36
Inuoluntarium. 12.q.6
Ira secundum se. 12.q.46
Iracundia. 22.q.158
Iræ
— causa effectiua & remedia. 12.q.47
— effectus. 12.q.48
Irascibilis passiones. 12.q.40
Ironia. 22.q.113
Irreuerentia
— Dei. 22.q.99
— rerum sacrarum. 22.q.97
Iudicium. 22.q.60
Iuramentum. 22.q.89
Ius. 22.q.57
Iustificatio. 12.q.113. & 114
Iustitia. 22.q.58
Iustitia commutatiua & distributiua. 22.q.61
Iustitia & gratia primi hominis. 1.q.95
Iustitia & misericordia Dei. 1.q.21

EX SVPPLEMENTO.

Indulgentia. 25
De his qui possunt facere indulgentias. 26
Quibus valent indulgentiæ 27
Ignis vltimæ conflagrationis. 74
Impedimenta matrimonij. 50

Impedimentum
— affinitatis. 55
— cognationis spiritualis. 56
— conditionis seruitutis. 52
— consanguinitatis. 54
— disparitatis cultus. 59
— frigiditatis maleficij furiæ & amentiæ. 58
— voti solennis. 61
— voti & ordinis. 53
— superueniens matrimonio consummato, quod est fornicatio. 62
Iudicium generale quo tempore & loco fiet. 88
Forma iudicis venientis ad iudicium. 90
LAVS Dei. 22.q.91
Legalia circa puerum Iesum obseruata. 3.q.37
In noua lege contenta. 12.q.108
Legis
— humanæ
— — mutatio. 12.q.97
— — potestas. 12.q.96
— nouæ ad veterem comparatio. 12.q.107
— veteris præcepta. 12.q.99
Legum
— differentia. 12.q.91
— effectus. 12.q.92
Lex in
— communi. 12.q.90
— speciali. 12.q.93
Lex
— humana secundum se. 12.q.95
— naturalis. 12.q.94
— noua. 12.q.106
— vetus secundum se. 12.q.98
Liberalitas. 22.q.117
Liber vitæ. 1.q.24
Liberum arbitrium. 1.q.83
Litigium. 22.q.116
Locutiones angelorum. 1.q.107
Luxuria. 22.q.153
Luxuriæ partes. 22.q.154

EX SVPPLEMENTO.

Libellus repudij. 67
MAGNANIMITAS. 22.q.129
Magnificentia. 22.q.134
Maledictio. 22.q.76
Malitia
— actuum
— — interioris voluntatis. 12.q.19
— — humanorum
— — — in generali. 12. q.18.
— — — exteriorum. 12.q.20.
— culpæ angelorum. 1.q.63
Malum. 1.q.48
Malum circa passiones animæ. 12.q.24
Manifestatio Christi nati. 3.q.36
Mansuetudo. 22.q.157
Martyrium. 22.q.124
Mediator Dei & hominum, Christus. 3.q.26
Memoria. 22.q.49
Mendacium. 22.q.110
Meritum quod est effectus gratiæ cooperantis. 12. q.114.
Miracula Christi in
— generali. 3.q.43
— speciali. 3.q.44
Misericordia Dei. 1.q.21
Missio
— angelorum. 1.q.112
— diuinarum personarum. 1.q.43
Modestia in
— communi. 22.q.160
— exteriori apparatu. 22.q.169
— exterioribus motibus corporis. 22. q.168
Modus
— assumptionis humanæ quantum ad ordinem. 3.q.6
— cognitionis angelicæ. 1.q.58
— cognitionis propheticæ. 22.q.173
— conceptionis. 3.q.33
— emanationis rerum à principio. 1.q.45
— & ordo intelligendi. 1.q.85
— quo Christus vtitur in sacramento Eucharistiæ. 3.q.81
— quo voluntas mouetur. 12.q.10
— vnionis
— — verbi incarnati. 3.q.2
— — personæ diuinæ. 3.q.3
— — ex parte humanitatis 3.q.4
— — ex parte partium humanæ naturæ. 3.q.5
Mors Christi. 3.q.50.
Motiuum voluntatis. 12.q.9
Motus localis angelorum. 1.q.53
Mulierum ornatus. 22.q.169
Mutatio creaturarum à Deo. 1.q.105

EX SVPPLEMENTO.

Matrimonium. 41
Matrimonij error. 51
Matrimonium in quantum sacramentum est. 42
Matrimonij definitio. 44
Misericordia Dei respectu damnatorum. 99
Mundi qualitas & resurgentium post iudicium. 91
NATIVITAS Saluatoris. 3.q.35
Natura prima omnium entium. 1.q.44

Negligentia. 22.q.54
Negotiatio. 22.q.77
Nomen
— Dei. 1.q.13
— Spir. sancti, quod est
— — amor. 1.q.37
— — donum. 1.q.38

EX SVPPLEMENTO.

Nuptiæ secundæ. 63
OBEDIENTIA. 22.q.104
Oblatio. 22.q.86
Oblatio Christi in templum. 3.q.37
Obseruantia. 22.q.102
Odium. 12.q.29. & 22.q.34
Officia hominis in generali. 22.q.183.
Opus
— creationis creaturæ corporalis. 1.q.65
— distinctionis secundum se & primæ diei. 1.q.67
— secundæ diei. 1.q.68
— tertiæ diei. 1.q.69
— ornatus quantum ad 4. diem. 1.q.70
— quintæ diei. 1.q.71
— sextæ diei. 1.q.72
Omnes septem dies in communi. 1.q.73
Oratio. 22.q.83
Ordinatio angelorum
— secundum hierarchias, 1. q.108.
— malorum. 1.q.109
Ordo
— conceptionis. 3.q.33
— creationis ad distinctionem. 1.q.66
Origo diuinarum personarum. 1.q.27

EX SVPPLEMENTO.

Ordinis sacramentum. 34
Effectus huius sacramenti. 35
Qualitas suscipientium hoc sacramentum. 36
Ordinum distinctio. 37
Conferentes hoc sacramentum. 38
Impedimentum huius sacramenti. 39
PARADISVS. 1.q.102
Paruificentia. 22.q.135
Passiones animæ in
— generali. 12.q.22
— speciali. 12.q.26
Passionum
— inter se differentia. 12.q.23
— ordo. 12.q.25
Passio Christi. 3.q.46
Passionis Christi causa efficiens. 3.q.47
Passio Christi quid effecerit. 3.q.48. & 49
Patientia. 22.q.136
Peccata quæ distinguuntur secundum reatum pœnæ. 12.q.88
Peccata secundum se. 12.q.71
Peccati
— causæ ex parte
— — diaboli. 12.q.80
— — hominis. 12.q.81
— — voluntatis. 12.q.78
— causæ exteriores ex parte Dei. 12.q.79
— effectus in
— — corruptiõe naturæ. 12.q.85
— — macula animæ. 12.q.86
— — reatu pœnæ. 12.q.87
— originalis
— — essentia. 12.q.82
— — subiectum. 12.q.83
— — traductio. 12.q.81
Peccatorum
— ad inuicem comparatio. 12.q.73
— causa
— — in generali. 12.q.75
— — ex parte appetitus sensitiui. 12.q.77
— distinctio. 12.q.72
— remissorum reditus 3.q.88
— subiectum. 12.q.74
Peccatum
— primi hominis quod fuit superbia. 22.q.163.
— secundum se quod est causa alterius. 12.q.84
— veniale secũdũ se. 12.q.89.
Perfectio
— Christi concepti. 3.q.34
— Dei. 1.q.4
— in esse gratiæ & gloriæ. 1.q.62
Perfectionis status in communi. 22.q.184
Periurium. 22.q.98
Perseuerantia. 22.q.137
Perseuerantiæ vitia opposita. 22.q.138
Personæ diuinæ in generali. 1.q.29
Pertinentia ad personam
— Patris. 1.q.33
— Filij. 1.q.34. & 35
— Spir. sancti. 1.q.36
Personæ in cõparatione ad
— essentiam. 1.q.39
— proprietatem, 1.q.40
Personarum actus notionales. 1.q.41
Pietas. 22.q.101. & 121
Pluralitas diuinarum personarum. 1.q.30
Ad pluralitatem vel vnitatem pertinentia in diuinis. 1.q.31
Pœna dæmonum. 1.q.64
Pœnitentiæ
— effectus. 3.q.86
— partes. 3.q.90
— sacramentum. 3.q.84
— virtus. 3.q.85

Potentia

Potentia Dei. 1ª.q.25
Potentia: animæ Christi. 3ª.q.13
 anima: in generali. 1ª.q.77
 in speciali. 1ª.q.78
 appetitiuæ. 1ª.q.80
 intellectiuæ. 1ª.q.79
Præcepta: ceremonialia veteris legis: secundum se. 12ª.q.101
 secundum suas causas. 12ª.q.102.
 iudicialia in communi. 12ª.q.104
 moralia veteris legis. 12ª.q.100
 charitatis. 22ª.q.44
 fortitudinis. 22ª.q.140
 iustitiæ. 22ª.q.122
 prudentiæ. 22ª.q.56
 pertinentia ad: fidem. scientiam. intellectum. spem & donũ timoris. 22ª.q.16. 22ª.q.22
Præceptorum: ceremonialium duratio. 12ª.q.103
 iudicialium ratio. 12ª.q.103
Prædestinatio. 1ª.q.23
Præsidentia angelorum super creaturam corporalem. 1ª.q.110.
Præsumptio. 22ª.q.130
Primatus Petri. 22ª.q.1.art.10
Principium durationis rerum creatarum. 1ª.q.46
Processio: diuinarum personarum. 1ª.q.27
 creaturarum à Deo. 1ª.q.44
Prodigalitas. 22ª.q.119
Productio: angelorum in esse naturæ. 1ª.q.61
 angelorum in esse gratiæ & gloriæ. 1ª.q.62.
 primi hominis quantum ad animam. 1ª.q.90.
 corporis primi hominis. 1ª.q.91
 mulieris. 1ª.q.92
Propagatio hominis secundum corpus 1ª.q.119
Prophetiæ: causa. 22ª.q.172
 diuisio. 22ª.q.174
 essentia. 22ª.q.171
Prouidentia Dei. 1ª.q.22
Prudentia: secundum se. 22ª.q.47
 quantum ad virtutes coniunctas. 22ª.q.51.
Prudentiæ: partes in generali 22ª.q.48
 partes singulæ. 22ª.q.49
 species. 22ª.q.50
 vitia opposita, cum ea similitudinem habentia. 22ª.q.55
Pugna dæmonum. 1ª.q.114
Purgatio Mariæ virginis. 3ª.q.37
Pusillanimitas. 22ª.q.133

EX SVPPLEMENTO.

Pœna damnatorum. 97
Pœnitentia: sacramentum suscipientes. 16
 solemnis ritus. 28
RAPTVS. 22ª.q.175
Recuperatio virtutum per pœnitentiam. 3ª.q.89
Religio secundum se. 22ª.q.81
Religionis ingressus. 22ª.q.189.
Religionis status in quo consistat. 22ª.q.186
Religionum differentia. 22ª.q.188
De religiosis competentibus. 22ª.q.187
Remissio venialium peccatorum. 3ª.q.87
Restitutio. 22ª.q.62
Resurrectio Christi. 3ª.q.53
Resurgentis Christi qualitas. 3ª.q.54
Resurrectionis Christi manifestatio. 3ª.q.55
Resurrectionis causalitas. 3ª.q.56
Rixa. 22ª.q.4

EX SVPPLEMENTO.

Receptacula animarum. 69
Resurrectio. 75
Resurrectionis: causa. 76
 tempus & modus. 77
 terminus. 78
 conditio. 79
Resurgentium qualitas. 81
SACERDOTIVM Christi. 3ª.q.22
Sacramenta. 3ª.q.60
Sacramentorum: causa. 3ª.q.64
 character. 3ª.q.63
 effectus principalis. 3ª.q.62
 necessitas. 3ª.q.61
 numerus. 3ª.q.65
Sacrificia. 22ª.q.85
Sacrilegium. 22ª.q.99
Sanctificatio B. virginis. 3ª.q.27
Sapientiæ donum. 22ª.q.45
Scandalum. 22ª.q.43
Scientia: Dei. 1ª.q.14
 Dei: pertinens ad animam Christi. 3ª.q.10.
 infusa vel acquisita. 3ª.q.11
 indita & experimentalis. 3ª.q.12
Scientiæ Domini. 22ª.q.9
Schisma. 22ª.q.39. Seditio. 22ª.q.42
Sensualitas. 1ª.q.81
Sensus hebetudo. 22ª.q.15
Septima dies, & ad illum pertinentia. 1ª.q.73
Sepultura Christi. 3ª.q.51
Sessio Christi ad dexteram Patris. 3ª.q.58
Similitudo diuinarum personarum. 1ª.q.42
Simonia. 22ª.q.100
Simplicitas Dei. 1ª.q.3
Simulatio. 22ª.q.111
Sobrietas. 22ª.q.149
Spes & desperatio. 12ª.q.40
Spes secundum se. 22ª.q.17
Spei subiectum. 22ª.q.18
Status: primi hominis secundum intellectum. 1ª.q.94.
 hominis in generali. 22ª.q.183
Ad statum primi hominis ad conseruationem indiuidui pertinentia. 1ª.q.97
Substantia angelorum absoluta. 1.q.50.
Studiositas. 22ª.q.166
Stultitia. 22ª.q.46
Superbia in communi. 22ª.q.162
Superstitio. 22ª.q.92
Superstitionis species quantum ad cultum veri Dei. 22ª.q.93
Superstitiones obseruantiarum. 22ª.q.96
Susurratio. 22ª.q.74

EX SVPPLEMENTO.

De modo quo sancti se habent ad damnatos. 94
Satisfactio & eius quidditas. 12
Satisfactionis: possibilitas. 13
 qualitas. 14
De his per quæ fit satisfactio. 15
Signa quæ iudicium præcedent. 73
Sponsalia. 43
Suffragia mortuorum. 71
TEMPERANTIA. 22ª.q.141
Temperantiæ: vitia opposita. 22ª.q.142
 partes: in generali. 22ª.q.143
 singulæ in specialit. 22ª.q.144
 præcepta. 22ª.q.70.

FINIS.

Tentatio: Christi. 3ª.q.41
 primorum parentum. 22ª.q.165
 qua Deus tentatur. 22ª.q.97
Timor. 12ª.q.41.&.22ª.q.125
Timoris: obiectum. 12ª.q.42
 causa. 12ª.q.43
 effectus. 12ª.q.44
 donum spei respondens. 22ª.q.19
 vitium. 22ª.q.125
Traductio hominis ex homine secundum animam. 1ª.q.118
Transfiguratio Christi. 3ª.q.45
Tristitia secundum se. 12ª.q.35
Tristitiæ: bonitas vel malitia. 12ª.q.39
 causæ. 12ª.q.36
 effectus. 12ª.q.37
 remedia. 12ª.q.38
VENDITIO. 22ª.q.77
Verecundia. 22ª.q.144
Veritas. 1ª.q.16.&.22ª.q.109
Virtutis subiectum. 12ª.q.56
Virtutes: cardinales. 12ª.q.61
 theologicæ. 12ª.q.62
Virtutum: æqualitas. 12ª.q.66
 causa. 12ª.q.63
 connexio. 12ª.q.65
 duratio post hanc vitam. 12ª.q.67
 essentia. 12ª.q.55
 intellectualium distinctio 12ª.q.57
 medium. 12ª.q.64
 moralium ab intellectualibus distinctio. 12ª.q.58
 moralium secundum comparationem ad passiones distinctio. 12ª.q.59
 moralium ab inuicem distinctio. 12ª.q.60.
Vindicatio. 22ª.q.108
Virginitas. 22ª.q.152
Virginitas Mariæ virginis. 3ª.q.28
Visio Dei. 1ª.q.12
Vita Dei. 1ª.q.18
Vitæ diuisio in actiuam & cõtemplatiuã. 22ª.q.179
Vita: contemplatiua. 22ª.q.180
 actiua. 22ª.q.181
Vitarum inter se comparatio. 22ª.q.182
Vitia secundum se. 12ª.q.71
Vltimus finis hominis. 12ª.q.1
Vnio animæ ad corpus. 1ª.q.76
Vnionem Christi consequentia. 3ª.q.16
Vnitas Dei. 1ª.q.11
Vnitati: coniuncta quantum ad voluntatem. 3ª.q.18.
 Christi in sapientia quantum ad esse. 3ª.q.17.
 coniuncta quantum ad operationem. 3ª.q.19.
Voluntarium. 12ª.q.6
Voluntas. 1ª.q.82
Voluntas: Dei. 1ª.q.19
 quorum sit & volitorum. 12ª.q.8
Pertinentia ad voluntatem primi hominis. 1ª.q.95
Votum. 22ª.q.88
Vsura. 22ª.q.78
Vsus qui est actus voluntatis. 12ª.q.16

EX SVPPLEMENTO.

Visio diuinæ essentiæ per comparationem ad beatos. 92
Voluntas & intellectus damnatorum. 98
Vxoricidium. 60

INDEX

INDEX TERTIVS
IN SVMMAM S. THOMAE, INDICANS CLARAM ET SOLIDAM REFVTATIONEM PRÆCIPVORVM DOGMATVM QVÆ HODIE AB HAERETICIS ASSERVNTVR.

Absoluere à peccatis potest solus sacerdos. Suppl.q.19.3.
Absoluere quemlibet non potest quiuis sacerdos. Suppl.q.20.1.
Absolutio quid in pœnitente prærequirat. 3ª.q.90.
Absoluens sacerdos verè remittit. Suppl.q.18.1.& 3ª.par.q.84.3.1ᵐ.4ᵐ.&.5ᵐ.
Animas ante extremum iudicium esse beatas. 1ª.q.93.1.2ᵐ.22ª.q.22.1.1ᵐ.q.83.11.3ª.q.52.5.q.59.5.1ᵐ.Supp.q.69.2.
Aqua benedicta. 3ª.q.65.1.& q.71.2.
Baptismus est sacramentum maximæ necessitatis. 3ª.q.65.art.1.& 2.
Baptizandos esse pueros. 3ª.q.68.9.q.69.5.
Baptismum non esse iterandum. 3ª.q.66.9.0.
Baptismus auferri omnia peccata. 3ª.q.69.1.
Bellum gerere licet, imo meritorium est, præsertim quando suscipitur pro veritate fidei ac defensione Christianorum. 22ª.q.40.art.1.0.& 2.arg.4.
Cerimonias rectè adhiberi in Ecclesia Dei. 3ª.q.66.10.&.q.83.5.0.& 12.q.103.4.c.
Abstinentia à certis cibis, vt à carnibus, ouis, & lacticiniis, ieiunantibus laudabiliter indicitur. 22.q.147.8.0.
Christus verum corpus & animam intellectiuam assumpsit, idque ex B. Virgine Maria. 3ª.q.5.0.& q.31.art.4. & 5.
Clauium effectus est remittere & ligare, Suppl.q.18.
Potestatem clauium etiam efficaciter exerceri à malis sacerdotibus, modo illis sint subditi. Suppl.q.19.c.& 6.
Concupiscentiæ reatum aufert baptismus. 3ª.q.69.12.
Confessio sacerdoti facienda est iure diuino, Suppl. q.6.artic.1.2.&.3.&.q.7 ar.1.
Confitenda esse omnia mortalia. Suppl.q.9.art.2.
Confirmationem esse sacramentum. 3ª.q.72.1.
Confirmationem habere sacri olei illitionem. 3ª.q.72.4.
Solus Episcopus est sancta confirmationis ordinarius minister, & non quiuis simplex sacerdos. 3ª.q.72.ar.11.
Contritio est actus virtutis. Suppl.q.1.ar.2.
Deum non esse auctorem peccati. 1ª.q.19.9.12ª.q.79.ar.1.&.2.potissimum.
Episcopos esse presbyteros superiores. 22.q.184.6.1ᵐ.& Suppl.q.40.4.0.& 12.q.33.3.3ᵐ
Episcoporum statum esse perfectum. 22.q.184.5.6.& 7.
In Eucharistiæ sacramento non remanere substantiam panis & vini. 3ª.q.75.1.
Sed conuerti in corpus & sanguinem Domini. 3ª.q.75.4.
Idque non fide suscipientis, sed virtute verborum sacerdotis. 3ª.q.78.4.
Totum Christum contineri sub qualibet specie & sub singulis cuiusque speciei partibus. 3ª.q.76.ar.2.& 3.
Sumendum esse à laicis Christum tantum sub specie panis. 3ª.q.80.ar.12.0.
Eucharistiam rectè in sacrario reseruari, atque ad infirmos honorificè deferri. 3ª.q.83.ar.11ᵐ.
Excommunicatio est legitima ecclesiæ potestas. Sup.q.21.& seq.
Exorcismum adhibendum esse ante baptismum. 3ª.q.71.2.0.
Extrema vnctio est sacramentum nouæ legis. Sup.q.29.1.
Extrema vnctio à Christo est instituta. Suppl.q.29.3.0.
Sacram infirmorum vnctionem remittere peccata & alleuiare infirmum. Sup.q.30.1.0.
De festis. 12ª.q.103.4.4ᵐ.22ª.q.122.4.& 147.5.c.& q.40.art.4.
Fide credenda esse quæ nobis sunt euangelizata, & à Conciliis & Pontifice data. 22.q.1.ar.9.& 10.& q.5.ar.3.
Quæ sit fides iustificans. 12.q.113.4.c.& 5ᵐ.
Fidem non tolli aut amitti, amissa per peccatum gratia, sed veram fidem remanere. 22ª.q.4.ar.4.0.& q.18.5.1ᵐ.& q.24.12.4ᵐ.
Sola fide non dimitti peccata. 3ª.q.49.1.5ᵐ.
Actum fidei sine charitate non esse meritorium. 12ª.q.114.ar.4.3ᵐ.præcipue. 22ª.q.2.9.
Gratiam dari etiam non prædestinatis. 1ª.q.23.6.1ᵐ.& q.24.3.0.& 22ª.q.24.11.
Requiri ex parte hominis aliquam præparationem siue dispositionem ad gratiam siue iustitiam. 12ª.q.112.2.& q.113.3.
Neminem nisi per reuelationem cognoscere posse se esse in gratia aut iustitia constitutum. 12ª.q.112.5.0.
Ieiunium non est contra libertatem fidelium. 22.q.147.3.3ᵐ.præcipue.
Ad ieiuniorum ecclesiæ obseruantiam communiter omnes ligari, nisi rationale impedimentum eis adfuerit. 22.q.147.ar.3.& 4.
Quatuor tempora vna cum quadragesima esse ieiunanda. 22.q.147.5.
Ieiunandas esse vigilias præcipuarum festiuitatum. 22.q.147.5.c.
Imagines Christi & sanctorum cur in ecclesia. 22.q.94.ar.2.1ᵐ.
Imago Christi & sanctorum adoranda. 3ª.q.25.3.
Indulgentiæ quid valeant. Suppl.q.25.
Iustificatio impij consistit in remissione culpæ & infusione gratiæ ac iustitiæ atque detestatione peccati. 12.q.113.ar.1.& 2.& 5.0.
Iustos posse peccare & spiritum sanctum amittere. 1ª.q.20.4.5.12ª.q.106.2.2ᵐ.22ª.q.24.11.& q.129.10.1ᵐ.&.3ª.q.22.3.2ᵐ.
Iustificatum non solum teneri ad credendum, sed etiam ad præcepta Dei, & ecclesiæ obseruanda. 12ª.q.71.6.4ᵐ.& 96.5.0.& q.98.5.c. prin.& q.100.10.1ᵐ.2.& 22ª.q.33.2.1ᵐ.& 6.arg.1.& 22.q.44.ar.6.arg.1.
Iustificato præcepta non esse ad obseruandum impossibilia. 12ª.q.109.ar.4.arg.
Lex humana obligat in foro conscientiæ. 12.q.96.ar.4.&.12.q.11.ar.2.
Liberum habet homo arbitrium. 1ª.q.83.1.
B. Maria est vera mater Christi, & proinde etiam vera mater Dei dicenda est. 3ª.q.35.1.& 4.
B. Maria præ cæteris sanctis omnibus honoranda & adoranda, cultu scilicet hyperduliæ. 3ª.q.25.5.c.f.& 2ᵐ.
D. B. Maria tenet ecclesia nullum vnquam actuale peccatum, ne veniale quidem ab ea admissum esse. 3.q.27.4.0.
Matrimonium est sacramentum nouæ legis. Suppl.q.42.
Matrimonium non esse nunc homini præceptum. 22.q.152.2.1ᵐ.
Clericos in sacris ordinibus constitutos vel regulares castitatem solenniter professos non posse matrimonium contrahere, contractumque ab eis validum non esse. Suppl.q.53.0.& 22.q.88.ar.11.
Adulterio non dissolui matrimonium. Supp.q.62.0.
Miracula non esse dæmonis præstigias. 22.q.178.& 3ª.q.43.2.3ᵐ.
Missæ sacrificium. 22.q.85.& 3ª.q.83.
Missæ canonem & cætera quæ in eadem dicuntur, maximam pietatem ac sanctitatem redolere, mentesque offerentium in Deum erigere. 3ª.q.83.4.0.
Missæ sacrificium esse offerendum in domibus & vasis ad hoc consecratis. 3ª.q.83.3.0.
Missæ ceremonias esse admodum conuenientes. 3ª.q.83.5ᵐ.0.
Non necessario omnia euenire. 1ª.q.19.8.0.&.q.22.4.& 12ª.q.10.ar.4.
Opera nostra omnia non esse peccata. 12ª.q.109.19.& q.20.
Opera bona esse meritoria vitæ æternæ. 12.q.114.3.0.
Opera bona promereri augmentum charitatis & gratiæ. 12.q.114.8.
Bona opera requiri ad beatitudinem consequendam. 12.q.5.ar.7.0.
Rectè spe præmij & timore pœnarum Deum à nobis diligi atque coli. 22ª.q.27.3.0.
Orandos esse sanctos. 22.q.83.4.Suppl.q.72.
Orandum pro mortuis, Suppl.q.71.
Ordo est sacramentum nouæ legis. Suppl.34.3.0.
Ordinis sacramento constitui peculiares in ecclesia Dei sacerdotes. Sup.q.34.
Soli episcopi habent potestatem ordinandi. Supp.38.ar.1.
Originali peccato infectos nasci infantes. 12.q.81.1.0.&.3.0.
Paruulos Christianorum non nasci filios Dei. 12.q.81.5.2ᵐ.
Pœnitentiam esse sacramentum, idque nouæ legis. 3ª.q.84.1.& 7.
Pœnitentiam esse 2ᵐ. post naufragium tabulam. 3ª.q.84.6.0.
Pœnitentiæ sacramentum esse omnibus relapsis ad salutem necessariam. 3ª.q.84.5.0.
Verba Domini, Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, &c. esse intelligenda de potestate remittendi & retinendi peccata. 3ª.q.84.3.3ᵐ.
In sacramento pœnitentiæ non totam pœnam simul cum culpa remitti, sed virtute clauium sublata pœna æterna, pœnam temporalem, plerunque exoluendam remanere. 3ª.q.86.4.0.
Tres esse partes pœnitentiæ. 3ª.q.90.0.
De Primatu Petri, Suppl.q.40.6.& 22.q.39.c.f.& 3ª.q.8.ar.6.c.
Omnes illos schismaticos esse, qui summo Pontifici subesse renuunt. 22.q.39.0.f.& Suppl.q.40.6.
Pontificis est fidei symbolum ordinare, exortasque hæreses refutare. 22ª.q.1ª.ar.10.
Ad summum Pontificem pertinet synodum conuocare, & eius sententiam confirmare. 22ª.q.1ª.ar.10.c.f.& 2ᵐ.
Summum Pontificem gerere plenariè vicem Christi in tota ecclesia, ideoque habere plenitudinem potestatis dispensandi in omnibus dispensabilibus votis. 22ª.q.88.12.3ᵐ.
Purgatorium esse animarum, easque viuorum suffragiis adiuuari. Suppl.q.69 ar.7.0.& q.71.& 3ª.q.12.8.22ª.q.83.ar.10.3ᵐ.
Religiosorum statum esse perfectum. 22.q.186.
Reliquiæ sanctorum sunt honorandæ. 3ª.q.25.ar.6.
Sacramenta esse ad salutem necessaria. 3ª.q.65.1.
Sacramenta conferre gratiam. 3ª.q.62.
Sacramenta nouæ legis sunt septem. 3ª.q.65.1.
In tribus sacramentis imprimi characterem. 3ª.q.63.1.& 6.
Sanctos qui sunt in patria, orare pro nobis. 22.q.83.ar.11.0.
Scripturam sacram esse obscuram & difficilem. 1ª.q.1ª.ar.9.2ᵐ.& 22ª.q.1ª.ar.9.1ᵐ.
Templa erigi Deo in honorem sanctorum. 22.q.85.2.3ᵐ.
Timor seruilis bonus est, & à spiritu sancto profectus. 22.q.19.4.
Virginitas est virtus excellentior matrimonio. 22.q.152.4.
Voti obligatio. 22.q.88.
Vota virginitatis & paupertatis rectè & vtiliter Deo fieri. 22.q.88.4.

INDEX

INDEX QVARTVS

QVI EARVM EST RERVM ET EIVS GENERIS DOCTRINARVM, QVAE ERVDITE ET PIE A S. THOMA IN SVMMA VARIIS LOCIS TRACTATAE, RECTE VTILITERQVE AD SINGVLORVM DOMINICORVM ATQVE ALIORVM FESTORVM

dierum Epistolæ Euangeliique explicationem, à verbi diuini concionatoribus adhiberi possunt, decuplo nunc quàm antehac locupletior.

Prior numerus, partem; posterior, quæstionem indicat.

Dominica 1ª. Aduentus, Epist. Rom. 13.

Cum credidimus.} De fide. 22æ.q.1ª.& sequentibus.
An credere sit necessarium ad salutem. 22æ.q.2.ar.3.0.
An credibilia sint per certos articulos distinguenda. 22æ.q.1ª.ar.6.
An hi articuli fidei conuenienter enumerentur. 22æ.q.1.ar.8.
An conuenienter in symbolo fidei ponantur, vbi supra ar.9.
Fide credenda esse quæ nobis sunt euangelizata, & à Conciliis atque Pontifice definita. 22æ.q.1.9.10.&.q.5.3.
Nox præcessit.} De veteri & noua lege. 12æ.q.107.
Non in comessationibus & ebrietatibus.} De gula. 22æ.q.148. De ebrietate. 22.q.150.
Non in cubilibus & impudicitiis.} De castitate. 22.q.151. De luxuria. 22.q.153.
In contentione & æmulatione.} De discordia. 22.q.37. De contentione. 22.q.38. De inuidia. 22.q.36.
Induimini Dominum Iesum.} Quomodo quis dicatur induere Christum. 3ª.q.69.9.1m.

Euang. Matth. 21.

Ecce rex tuus venit tibi.} De aduentu Christi in carnem. 3ª.q.1ª.& seq. Vtrũ pro redemptione generis humani fuerit necessarium Deum incarnari. 3ª.q.1.ar.2.
Vtrum si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset. 3ª.q.1.ar.3. De causa efficiente passionem Christi. 3ª.q.47.
Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur.} Cur vtraque turba, & præcedens & subsequens Christum, clamabat osanna. 3ª.q.43.3.c.

Dominica 2ª. Epist. Rom. 15.

Quæcunque scripta sunt.} De necessitate sacræ scripturæ, eiusque natura, qualitate, atque sensu. 1ª.q.1ª.0.
An scriptura sacra ex omni sui parte sit vera. 22.q.110.3.1m.
Sapere in alterutrum.} De discordia fugienda. 22.q.38.
Christum ministrum fuisse circuncisionis.} An ergo Christus solis Iudæis, & non gentibus debuerit prædicare. 3ª.q.42.1.0.
Gentes autem super misericordia honorare.} An ergo conuersio Iudæorum sit attribuenda tantum iustitiæ & veritati, gentium autem soli misericordiæ Dei. 1ª.q.21.4.2m.

Euang. Luc. 21.

Erunt signa in sole.} De signis quæ præcedent Iudicium. Suppl.q.73. Quomodo sol & luna & stellæ dicantur non dare lumen suum. Suppl.q.73.2.0.
Nam virtutes cælorum mouebuntur.} Quomodo virtutes cælorum Domino veniente commouebuntur. Suppl.q.73.3.0.
Filium hominis venientem.} De iudicio generali. Suppl.q.88.89.&.90.&.1ª.q.59.3ª. De potestate iudiciaria. 3ª.q.59. An iudiciaria potestas sit specialis attribuenda Christo. 3ª.q.59.1. An hæc se extendat ad omnes res humanas & angelicas. 3ª.q.59.4.& 6ª.
Cum potestate magna.} An reprobi videntes hanc potestatem cognoscet eum esse Deum. Suppl.q.90.3. Vide Euangelium in die animarum.

Dominica 3ª. Aduentus, Epist. 1. Corinth. 4.

Vt ministros Christi.} De sacramento ordinis. Suppl.q.34.& seq. De discrimine, potestate, ac priuilegiis episcoporum ac sacerdotum. Suppl.q.40.6.& 22.q.87.4.2m. præcipue.
Hic iam quæritur.} De iudicio, præsertim temerario, vitãdo. 22.q.60. 20.& 3ª.
Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.} An homo non possit scire se habere gratiam. 12æ.q.112.5.0.
Illuminabit abscondita.} De libro vitæ. 1ª.q.24.
An post resurrectionem cognoscet quilibet omnia peccata quæ fecit. Suppl.q.87.1.0. An quilibet poterit tunc legere quæ sunt in conscientia alterius. Sup.q.87.2.0.

Euang. Matth. 11.

Tu es qui venturus.} An Ioannes dubitauerit Christum esse verum Messiam promissum in lege & prophetis. 22.q.2.ar.7.2m.
Qui non fuerit scandalizatus.} De fide. 22.q.1ª.& seq.
De fide nuda & charitate formata. 22.q.6.ar.3.
An explicitè credere mysterium Christi non sit de necessitate salutis. 22.q.2.ar.7.0.
Hominem mollibus vestitum.} An circa exteriorem cultum possit esse virtus & vitium. 22ª.q.169.1.0.
An prælati Ecclesiæ & sacerdotes peccẽt vtendo pretiosis vestibus, præsertim in ministerio altaris. 22.q.169.1.2m.
An religiosi mendicantes, & religiosi alij peccent vtendo vestibus vilioribus. vbi suprà.
An ornatus mulierum semper sit cum peccato mortali. 22.q.169.2.
An mulieres sine peccato nudatis capillis possint incedere. 22.q.169.2.c.
An mulieres possint vti figmentis in facie ad se colorandum absque peccato. 22.q.169.2.2m.
An liceat mulieri vti veste virili, vel è contra. vbi suprà ar.2.3m.
De cultu exteriori vide plura in Euang. Dominicæ 1ª. post 8am. Pentecost.
Et plusquam prophetam.} An Ioannes fuerit excellentior propheta quàm Moyses. 22.q.174.4.3m.
Quomodo B. Ioannes fuerit plusquam propheta. 3ª.q.38.1.2m.
Qui præparabit viam tuam ante te.} Quomodo Ioannes præparauerit viam Domini Christi. 3ª.q.38.1.0.2.2m.3.0.

Dominica 4. Aduentus, Epist. ad Phil. 4.

Gaudete.} De gaudio. 22.q.28.0. De vitiis gaudio oppositis. 22.q.35.& 36.
Modestia vestra.} De modestia. 22.q.160. De speciebus modestiæ. 22.q.161.& seq.
Dominus enim prope est.} Quomodo Deus dicatur esse vbique & in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam. 1ª.q.8ª.ar.2.& 3ª.
Quomodo specialiter dicatur esse in rationali creatura. 1ª.q.8.3.c.
Quomodo dicatur specialiter esse in sanctis. 1ª.q.8.3.c.& .4m.
In omni oratione.} De oratione. 22.q.83.
Nihil soliciti sitis.} An illicitum sit habere sollicitudinem de temporalibus rebus. 22.q.55.6.0.
An aliquis debeat sollicitus esse futurorum. 22.q.55.7.0. Vide Euang. Dominicæ 15. post 8am. Pentecost.
Et pax.} De pace. 22.q.29.0.

Euang. Ioann. 1ª.

Et confessus est & non negauit.} De humilitate. 22.q.161.
De gradibus humilitatis. vbi supr. ar. vlt.
De virtute veritatis, id est veracitatis. 22æ.q.109.0.
De mendacio. 22æ.q.110. An mendacium sit peccatum. 22æ.q.110.3.0.
Quid ergo baptizas.} De Baptismo Ioannis. 3ª.q.38.
De baptismi sacramento. 3ª.q.68. De lege & gratia. 12æ.q.109.
Neque Propheta.} De prophetia. 22.q.171.& seq.
Cuius ego non sum dignus.} De perfectione Dei. 1ª.q.4.0.
An ea quæ sunt humanæ naturæ in Christo possint dici de homine Christo, & contra. 3ª.q.16.0.& præcipue ar.4.

In die Natiuitatis Christi. Epist. Tit. 3.

Apparuit benignitas & humanitas.} De infinita Dei bonitate. 1ª.q.6.& q.7.& 3ª.q.1ª.ar.2.
Non ex operibus quæ fecimus nos.} An ergo homo non possit mereri vitam æternam. 12.q.114.3.0.
Sed secundum misericordiam suam.} De Dei misericordia. 1ª.q.21.
Quomodo vita æterna sit gratia siue misericordia. 12æ.q.114.3.2m.
Quomodo nascamur omnes filij iræ & peccato obnoxij. 12.q.81.1. & 3.
Per lauacrum regenerationis.} Cur Christus voluerit dare hominibus gratiam susceptione sacramentorum. 3ª.q.61.1.0.
Quomodo baptismus dicatur lauacrum regenerationis. 3ª.q.66.1.1m.& ar.9.& 3.

Euang. Luc. 2.

Exiit edictum.} Cur Christum Cæsare Augusto describente vniuersum orbem nasci voluit. 3ª.q.35.& 8.1m.
Cur Christus non statim post peccatum Adæ incarnatus est. 3ª.q.1.ar.5.
An non debuerit differre incarnationem vsque ad finem mundi. 3ª.q.1.ar.6.
Quæ vocatur Bethlehem.} Cur Christus voluit in Bethlehem nasci. 3ª.q.35.7.0.
Cur dicat propheta: De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem, cum non sit natus in Hierusalem, sed in Bethlehem. 3ª.q.35.7.1m.
An Christus conuenientius non fuisset natus Romæ, quæ erat domina orbis, vt eius fides innotuisset vniuerso orbi. 3ª.q.35.7.3m.
Maria desponsata sibi.} Quare Christus voluit nasci de virgine desponsata. 3ª.q.29.1.
Et peperit filium.} An fuit conueniens nasci Christum temporaliter, qui ab æterno natus erat & perfectus. 3ª.q.3ª.q.35.2.
Cur Christus voluit de fœmina nasci. 3ª.q.31.4.
An B. Maria semper virgo fuerit vera mater Christi. 3ª.q.35.3.
An possit dici Dei mater. 3ª.q.35.4.
An in partu dolores aliquos pertulit. 3ª.q.35.6.
Primogenitum.} An B. Maria cum Christus dicatur filius eius primogenitus, post Christum alios habuerit filios. 3ª.q.28.3.4m.
Et pannis eum inuoluit.} An ibi fuerit aliqua obstetrix ad leuandum puerum. 3ª.q.35.6.
Quia non erat ei locus in diuersorio.} Quorsum Christus voluit egere loco in diuersorio. 3ª.q.35.7.2m.
Cur Christus in hoc mundo voluerit pauperem vitam ducere. 3ª.q.40.3.0. præcipue.
Et ecce angelus Domini.} An Christi natiuitas debuit annunciari per angelos. 3ª.q.35.3.
Et timuerunt timore magno.} Cur pastores timuerunt ad aduentum angeli, qui non erat malus. 1ª.q.41.3.&.q.42.1.
Ecce euangelizo vobis, scilicet pastoribus.} An non fuerit superfluum natiuitatem Christi annunciari pastoribus, cum ante fuerat ea annunciata B. Mariæ, & eius marito Ioseph, & in ore duorum stet omne verbum. 3ª.q.36.2.
An angelus non debuisset potius natiuitatem Christi nunciare sacerdotibus in templo, qui nouerant legem, quàm pastoribus. 3ª.q.36.c.& 4m.
Quia natus est vobis saluator.} De incarnationis mysterio. 3ª.q.1ª.& seq.

In die S. Stephani. Epist. Act. 6.

Stephanus autem plenus gratiæ & fortitudinis.} De officio diaconorum. Sup.q.37.4.& 4. De dono fortitudinis. 22æ.q.139.
An plenitudo gratiæ non sit propria Christo. 3ª.q.7.ar.10.0.
De dono fortitudinis. 22æ.q.139.
Prodigia & signa.} De miraculis. 22æ.q.178.
Disputantes cum Stephano.} An cum infidelibus publicè sit disputãdum. 22ª.q.10.ar.7.
Vos semper spiritui sancto restitistis.} De peccato in spiritũ sanctũ. 22æ.q.14.0.
An B. Stephanus dixerit Iudæis contumeliam. 22ª.q.72.2.2m.
Iesum stantem.} Quomodo vidit Iesum stantem, cum iam ascendisset & sederet ad dexteram Dei patris. 3ª.q.58.1.1m.
Video cælos apertos.} Quibus cælum aperiatur. 3ª.q.49.5.3m.
Domine ne statuas illis hoc peccatum.} De perfecta inimicorũ dilectione. 22æ.q.25.9.

Euang. Matth. 23.

Ecce ego mitto ad vos, &c. & ex eis occidetis.} De ingratitudine. 22ª.q.107.0
An ingratis sint beneficia subtrahenda. 22æ.q.107.4.0.
De martyrio. 22æ.q.124.
De constanti confessione fidei & veritatis. 22æ.q.3.
Vt veniat super vos omnis sanguis.} An ergo aliquis puniatur pro peccato alterius. 12æ.q.87.8.0.
Quoties volui congregare.} An ergo voluntas Dei non semper impleatur. 1ª.q.19.6.& 11.
De duplici Dei voluntate, signi & beneplaciti, ibidem.

In die Ioannis Apost. & Euang. Epist. Eccles. 15.

Qui timet Deum.} De dono timoris. 22æ.q.19.
De quadruplici timore, vbi supra ar.2.
Et firmabitur in illo, & non flectetur.} An ergo homo in gratia constitutus non possit ex excidere. 12æ.q.19.10.0.& 22æ.q.14.11.
Spiritu sapientiæ.} De dono sapientiæ. 22æ.q.45.
Et intellectus.} De dono intellectus. 22æ.q.49.2.
In medio ecclesiæ aperiet os eius.} An ergo concionator neglecto studio proprio confidet in solo diuino auxilio & assistentia atque directione in verbi Dei prædicatione. 22æ.q.53.4.1m.

Euang. Ioannis. 20.

Quem diligebat Iesus.} Vtrum Christus magis dilexerit Ioannem quàm Petrum. 1ª.q.20.4.1m.
Tu me sequere.} De vita contemplatiua. 22æ.q.180.& seq.
De statu perfectionis. 22æ.q.184.
Quod discipulus ille non moritur.} An omnes morientur. 12æ.q.81.3.1m.
An homori sit pœna primorum parentum. 22æ.q.164.1.

De innocentibus, Epist. Apocal. 14.

Habentes nomen eius.} De causa martyrij. 22æ.q.124.5.
An sola fides vel potius omnium virtutum opera, vt in Deum referuntur, sint causa martyrij. Ibidem.
De aureola martyrum. Suppl.q.96.6.
Et cantabant quasi canticum nouum.} Quod sit istud canticum nouum quod martyres & virgines tantum cantant. 22æ.q.152.5.1m.
De aureola martyrum. Sup.q.96.6.
Hi sequuntur agnum.} Quomodo quis dicatur agnum sequi quocunque ierit. 22æ.q.152.5.3m.

Euang. Matth. 2.

Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph.} An Ioseph ita excellentem apparitionem angeli habuerit sicut B. Maria. 3ª.q.30.3.2m.
Et fuge in Ægyptum.} De defectibus Christi. 3ª.q.14.& 15.
Et mittens occidit omnes pueros.} An innocentes pueri fuerint martyres. 22æ.q.124.1.1m.
A bimatu & infra.} Quare Herodes occiderit omnes pueros qui nondum excesserant 2m. annum ætatis suæ. 3ª.q.36.6.3m.
De tribus baptismatis. 3ª.q.66.11ª.0. De baptismo paruulorum. 3ª.q.68.9.
Vtrum baptismus auferat omnes pœnalitates. 3ª.q.69.4.

Dominica infra octauam natiuitatis, Epist. ad Gal. 4.

Sub elementis mundi huius seruientes.} An lex vetus erat lex seruitutis & timoris. 12æ.q.107.1.c.& 2m.& q.91.5.c.ẽ.
At vbi venit plenitudo temporis.} An Christus fuerit congruo tempore natus. 3ª.q.35.8.0.
Misit filium.} De missione diuinæ personæ. 1ª.q.43.0.
Factum ex muliere.} An Christus sumpserit carnẽ suã ex Maria. 3ª.q.31.2.& 4.
Muliere.} An ergo B. Maria nõ fuerit virgo in concipiendo Christũ, cũ mulier consueto modo sonandi ea dicatur quæ à viro cognita est. 3ª.q.28.1.3m.
Factum sub lege.} An Christus fuerit conuersatus secundum legem. 3ª.q.40.4.0.& 12.q.102.2.4m.
Cur Christus in se legis onus sustinere voluerit. 3ª.q.37.1.c.
Vt adoptionem filiorum Dei.} De adoptione filiorum Dei. 3ª.q.23.
Quomodo Deus ex sua bonitate rationalem creaturam admittat ad beatitudinis hæreditatem. 3ª.q.23.1.0.
Quæ differentia sit inter filium Dei adoptiuum & naturalem. 3ª.q.23.1.c.
Quomodo quis per gratiam & charitatẽ tantum efficiatur filius adoptiuus Dei. 3ª.q.23.3. c.ẽ.
De adoptione vide plura in Epist. Dominicæ 8. post 8am. Pentecost.

Euang. Luc. 2.

Positus est hic in ruinam.} De scandalo. 22ª.q.43.0.
An scandalum passiuum possit inueniri sine actiuo, & contra. 22ª.q.43.1.4m.
Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.} Quis sit iste gladius qui animã B. Mariæ pertransiit. 3ª.q.27.4.2m.
Et erat Anna prophetissa.} Quomodo manifestata sit Christi natiuitas Simeoni & Annæ. 3ª.q.36.5.c.
Quid significet quòd Simeon, qui expectabat consolationem Israel, vltimò Christum cognouit, & præcesserunt eum magi & pastores, qui Christi natiuitatem non ita sollicitè expectabant. 3ª.q.36.6.1m.
A templo.} An oratio requirat determinatum locum. 22æ.q.84.3.
Cur eligatur determinatus locus ad orandum. 22æ.q.84.3.2m.
Cur adoremus versus orientem potius quàm occidentem. 22æ.q.84.3.3m.
Ieiuniis.} De ieiuniis. 22ª.q.147.
Obsecrationibus.} De oratione. 22æ.q.83. De cantu ecclesiæ. 22æ.q.91.
In ciuitatem suam Nazareth.} Cur Nazareth dicitur ciuitas Christi, cum non in Nazareth, sed in Bethlehem natus sit. 3ª.q.35.7.2m.
Plenus sapientia.} An in Christo non fuerit ignorantia. 3ª.q.15.3.

In circuncisione. Epist. Tit. 2.

Apparuit gratia Dei.} De manifestatione Christi nati. 3ª.q.36.0.
Quomodo gratia saluatoris apparuit iis quibus natiuitas Christi non fuit manifestata. 3ª.q.36.1.2m.
Impietatem.} De infidelitate. 22æ.q.10.0.
Sobrie.} De temperantia. 22æ.q.141.
Iuste.} De iustitia. 22æ.q.58.
Pie.} De religione. 22æ.q.81.
Qui dedit semetipsum pro nobis.} Quomodo Christus fuerat causa suæ passionis, & mortis. 3ª.q.47.1.c.
Vt nos redimeret ab omni iniquitate.} An per passionem Christi simus liberati à peccato. 3ª.q.49.1.
An per passionem Christi simus liberati à pœna peccati. 3ª.q.49.3.
Et mundaret sibi populum acceptabilem.} An per passionem Christi simus Deo liberati. 3ª.q.49.4.

Euang. Luc. 2.

Postquam consummati sunt dies octo.} Cur circuncisio differebatur vsque ad octauum diem. 3ª.q.70.3.3m.
Vt circunciderectur.} An circuncisio fuerit conuenienter instituta. 3ª.q.70.2.
An conferebat gratiam iustificantem. Ibidem 4.
De efficacia sacramentorum. 3ª.q.62.63.
Puer.} Cur Christus voluerit circuncidi, cum non contraxerit peccatum originale. 3ª.q.37.1.
Cum Christus ab initio suæ conceptionis, & maximè effundendo sanguinem suum pro nobis ipso die suæ circuncisionis meruerit nobis salutem æternam, cur passi in cruce & mori voluit. 3ª.q.48.1.2m.& q.46.1.0.& q.47.1.3m.ẽ.
An liceat nunc circuncidi. 22æ.q.103.4.
Et vocatum est nomen eius Iesus.} An hoc nomen fuerit conuenienter Christo impositum. 3ª.q.37.2.0.
De nominibus Dei. 1ª.q.13.0.
An alio modo poteramus saluari quàm per Christum. 12æ.q.91.5.2m.& 22æ.q.2.ar.7.c.& 3ª.q.46.1.c. princ.

In die Epiphaniæ, Epist. Isa. 60.

Illuminare.} An sine gratia homo nullũ verum possit cognoscere. 12æ.q.109.1.
An in statu innocentiæ primus homo habuerit omnium scientiam. 1ª.q.94.3.
An pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectam scientiam & vsum rationis. 1ª.q.101.1.& 2.
An ignorantia oriatur ex peccato. 12æ.q.85.1.0.
Quia venit lumen tuum.} Quomodo Christus sit caput ecclesiæ, atque in membra sua sensum & motum gratiæ infuuat. 3ª.q.80.4.1.ar.0.
Quomodo Christus sit lumen & salus gentium, cum per seipsum eis non prædicauerit. 3ª.q.42.1.1m.
Et fortitudo gentium venerit tibi.} An Christus etiam venerit ad saluandas gentes. 3ª.q.36.3.c.3m.q.42.1.0.& q.46.4.c.in 2ª. ratione.
De conuersione gentium. 3ª.q.35.6.3m.& 22æ.q.176.1.c.

Euang. Matth. 2.

In Bethlehẽ.} Cur Christus voluit nasci in Bethlehẽ. 3ª.q.35.7.0.& q.48.10.3m
Ecce magi.} Quales fuerint hi magi. 3ª.q.36.3.c.2m.& 3.c.
Ab oriente.} Vnde venerunt. 3ª.q.36.1.1m.& 3.4m.& 6.1m.
Ierosolymam.} Cur stella non duxit magos in Bethlehem vbi Christus erat natus. 3ª.q.36.8.1m.
Dicentes, vbi est qui natus.} Cur magi non timuerunt viuente rege Iudæorum alium annunciare regem natum. 3ª.q.36.8.3m.
Cur in Christi natiuitate stella noua in cælo apparuit. 3ª.q.44.2.3m.
Stellam eius.} Qualis stella fuerit quæ Magis apparuit. 3ª.q.36.7.0.
An fuerit creata in principio mundi tanquam vna de cælestibus stellis, ibidem.
An fuerit hæc stella cometa. 3ª.q.36.7.3m.
Quo tempore stella hæc Magis apparuit. 3ª.q.36.6.3m.
Eius.} An stella hæc fuerit certum signum natiuitatis Christi. 3ª.q.36.5.4m.
In Oriente.} An Magis existentibus in Oriente stella hæc apparuit existens in terra Iudææ vel potius in Oriente, præcedens eos vsq; in Iudæam. 3ª.q.36.7.c
Cum non gentes Orientales tantum, sed etiam Occidentales ex aliis mundi partibus saluentur per Christum, cur solum in Oriente hæc stella apparuit. 3ª.q.36.3.3m.
Venimus adorare eum.} An magi conuenienter venerint ad Christum adorandum. 3ª.q.36.8.0.
Quo tempore post Christi natiuitatem venerint. 3.q.36.6.c.& 3m.
Cur Herodes & omnis Ierosolyma turbata. 3ª.q.36.2.3m.
Antecedebat eos vsq; dum veniens, &c. An, cũ distinctè domum, in qua Christus natus erat, demonstrauit hæc stella, fuerit terræ vicina. 3ª.q.36.7.c.
Adorauerunt eum.} De adoratione Christi. 3ª.q.25.
Obtulerunt ei munera aurum, &c.} An his muneribus confiteantur Christum natum nullam regalem dignitatem præ se ferentem, verum Deum & hominem. 3ª.q.36.8.1m.

Dominica infra octauam Epiph. Epist. Rom. 12.

Exhibeatis corpora vestra hostiam sanctam.} An oblatio corporis per bona opera, vt ieiunium, continentiam, martyrium, &c. facta, sit sacrificium. 22æ.q.85.3.c.& 2m.
De partibus temperantiæ. 22æ.q.144.& seq.
Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona.} An liceat dubitare & probare, vtrum voluntas Dei sit bona. 22æ.q.97.2.2m.
Non plus sapere quàm oportet.} An circa contemplationem sapientiæ sit sapere & præsertim sobrietas. 22æ.q.149.2.1m.
De humilitate & superbia. 22æ.q.161.& 162.
Vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei.} An fides sit homini à Deo infusa. 22æ.q.6.1.0.
An in vno inueniatur maior quàm in alio. 22æ.q.5.4.0.
Sicut in vno corpore multa membra habemus.} Cum anima intellectiua sit vna forma, cur v... componitur ex diuersis partibus. 1ª.q.76.5.3m.
Ita multi vnum corpus sumus in Christo.} An in ecclesia, non debeat esse diuersitas officiorum & statuum. 22æ.q.183.2.0.

Euang. Luc. 2.

Secundum consuetudinem diei festi.} De solennitatibus variis veteris legis, earumque institutione atque significatione. 12æ.q.102.4.10m.
Quæ festiuitates noui testamenti successerint festiuitatibus veteris testamenti. 12æ.q.103.3.4m.
De obseruatione sabbathi & Dominicæ. 22æ.q.122.4.
Et non cognouerunt parentes eius.} Qua ratione Ioseph dicatur pater Christi. 3ª.q.28.1.1m.
Interrogantem eos.} Cur doctores interrogabat Iesus, cum ab eis nihil discere vellet. 3ª.q.12.3.1m.
Super prudentia & responsis eius.} De scientia Christi. 3ª.q.10.q.11.& q.12.
Et erat subditus illis.} De pietate erga parentes. 22æ.q.101.
De obedientia. 22æ.q.104.
Et mater eius conseruabat omnia verba hæc.} Quomodo B. Maria habuerit

splendidæ visum in contemplando. 3æ.q.27.5.3m.

Proficiebat sapientia.} An Christus in scientia profecerit, & an aliquid didicerit. 3æ.q.9.&c. 12. præcipue. & q.12.2.

Et gratia.} Quomodo potuit proficere in gratia, cum à principio habuerit plenitudinem gratiæ. 3æ.q.7.ar.12.

Dominica 1æ. post Epiphan. Epist. 12. Roma.

Habentes donationes secundum gratiam indifferentes.} Quomodo plenitudo gratiæ, quæ in Christo sicut in capite abundat, ad membra eius diuersimodè redundet. 22æ.q.183.2.c. De donis. 12.q.68.

De gratiis gratis datis. 12æ.q.111.1.& 4.& 5.

Prophetia.} De prophetia. 22æ.q.171.& tribus sequentibus.

An prophetia possit esse naturalis. 22æ.q.172.1.0.

Sine simulatione.} An simulatio sit peccatum. 22æ.q.111.1.0.

Honore inuicem præuenientes.} An ergo honor non propriè debeatur superioribus. 22æ.q.103.2.0. & præcipue ad 3m.

Spe gaudentes.} An ergo gaudiũ sit effectus spei & non charitatis. 22æ.q.28.1.

Benedicite persequentibus vos.} An quis ex necessitate charitatis debeat inimico suo signa & effectus dilectionis exhibere. 22æ.q.25.9.0.

An debeamus pro inimicis orare. 22æ.q.83.8.0.

Nolite maledicere.} An ergo alicui maledicere non liceat. 22æ.q.76.1.0. & ad 1m. breuiter.

Euang. Luc. 2.

Nuptiæ factæ.} De matrimonij sacramento. Sup.q.41.& seq.

An conferat gratiam. Suppl.q.42.3.

An actus matrimonialis semper sit peccatum. Suppl.q.41.3.

An sit meritorius. Suppl.q.41.4.

An virginitas non sit excellentior matrimonio. 22æ.q.152.4.

De bonis matrimonij. Suppl.q.49.0.

Dicit mater Iesu ad eum.} An B. Virgo secundum temporalem natiuitatem Christi, possit dici mater eius 3æ.q.35.3.0.

Nondum venit hora mea.} An Christus conuenienti tempore fuerit passus. 3æ.q.46.9.0.

Dicit ei Iesus, implete hydrias aqua.} De miraculis Christi. 3æ.q.43.0.

Bonum vinum posuit.} Cur Architriclinus aquam conuersam in vinum, vocat vinum bonum. 3æ.q.44.4.2m.

Hoc fecit Iesus initium signorum in Cana Galilææ.} An hoc fuerit simpliciter omnium primum. 3æ.q.43.3.0.& q.36.4.1m.

De miraculis Christi. 3æ.q.43. Vide Euang. Dominicæ Lætare.

Et manifestauit gloriam suam.} An miracula Christi erant sufficientia ad ostendendam eius diuinitatem 3æ.q.43.4.0.

Et crediderunt in eum discipuli.} An ergo hoc miraculo de conuersione aquæ in vinum exhibito, tum demum discipuli Christi crediderint. 3æ.q.43.3.1m.

Dominica 2æ. post Epiph. Epist. Roma.

Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.} An cum quis sit prudens apud semetipsum, & sibi tribuit quod à Deo habet, incidat in superbiã. 22æ.q.162.4.

An vera prudentia sit in peccatoribus. 22æ.q.47.13.0.

An vera prudentia sit in omnibus habentibus gratiam. 22æ.q.47.14.

An vera prudentia insit nobis à natura. 22æ.q.47.15.

Sed etiam coram hominibus.} An velle placere hominibus sit peccatum. 22æ.q.115.1.2m.

Cum omnibus hominibus pacem habentes.} In quibus rebus & cum quibus hominibus habeatur vera pax. 22æ.q.29.2.3m.

Non vos defendentes.} An ergo non liceat se defendere si opus sit. 22æ.q.40.1.2m.& q.64.7.3m.& 188.3.1m.

Et an non liceat occidere aliquem se defendendo. 22æ.q.64.7.0.

Mihi vindictam.} Si vindicta sit soli Deo tribuenda, an ergo non sit homini licita. 22æ.q.108.1.1m. præcipue.

Sed & si esurierit inimicus.} An esurienti inimico quis teneatur dare cibum. 22æ.q.25.9.c.

Euang. Matth. 8.

Ecce leprosus.} Cur per lepram significetur hæresis. 12æ.q.102.ar.5.4m.

De hæresi. 22æ.q.11. An hæresis sit circa ea quæ sunt fidei. 22æ.q.11.2.

An hæretici sint tollendi. 22æ.q.11.3.

An ab ecclesia recipiendi. 22æ.q.11.4.

An hæreticus possit dici fidelis, siue habere fidem de articulis circa quos non errat. 22æ.q.5.3.

Adorabat eum.} De adoratione Christi. 3æ.q.25.

Tetigit eum.} An Dominus tangendo leprosum, non violauerit legem. 12æ.q.103.2.4m.

Cur Dominus tetigit leprosum, cum solo verbo potuerit eum sanare. 3æ.q.44.3.2m.

Vide nemini dixeris.} Cur Dominus præcepit leproso iam sanato ne cui diceat, cum non fuerit mens aut voluntas eius vt taceret. 22æ.q.104.4.1m.3æ.q.11.4.2m.& q.44.3.4m.

Vade & ostende te sacerdoti.} Cur Dominus iam mundatum à lepra mittebat ad sacerdotem. 12æ.q.102.5.7m.& 103.2.2m.& 3m.

De doctrina sacerdotum legalium & sacerdotum Christi. Sup.q.19.1.

Domine non sum dignus.} Vter magis honorauit Deum, Centurio dicens se non esse dignum, an verò Zachæus qui fecit se dignum. 3æ.q.80.10.3m.

Et dico huic vade, & vadit.} De obedientia & inobedientia. 22æ.q.104.& 105.

An subditi teneantur suis superioribus in omnibus obedire. 22æ.q.104.5.

Quàm grata sit Deo obedientia. 22æ.q.104.3.

Audiens autem Iesus miratus est.} Quomodo Christus miratus est, qui etiam ante sciebat fidem Centurionis. 3æ.q.15.8.0.

Tantam fidem.} An fides possit esse maior quàm in alio. 22æ.q.5.4.0.

In regno cælorũ.} Cur cælestis beatitudo regnũ cælorũ dicatur. 12æ.q.4.ar.7.

Dominica 3æ. post Epiph. Epist. Rom. 13.

Nemini quicquam debeatis.} Quæ debeamus superioribus nostris in dignitate constitutis, & ratione quorum ea debeamus. 22æ.q.102.2.3m.

Nisi vt inuicem diligatis.} De dilectione proximi. 22æ.q.25.ar.1.& 12.

Qui enim diligit proximum.} Quis noster proximus censendus est. 22æ.q.25.10.1m.

Quomodo quis noster proximus est. 22æ.q.44.7.c.princ.

Quæ sit ratio dilectionis proximi. 22æ.q.25.1.c.& 12.3m.& q.44.7.c

Legem impleuit. Si diligens proximum, totam legem impleat, an ergo lex solum vnum præceptum contineat, s. de dilectione proximi. 12æ.q.99.1.2m.& q.105.2.1m.& 22æ.q.44.2.4m.

An de charitate fuerint danda domino præcepta. 22æ.q.44.1.0.

An sufficiant Domino præcepta charitatis. 22æ.q.44.1.0.

Nam non adulterabis.} De singulis præceptis decalogi. 22æ.q.122.0.& 12.q.100.ab ar.1. vsque ad 12.

Euang. Matth. 8.

Ascendente Iesu in nauiculam.} An Christus assumpserit corpus carnale siue terrestre, cum eius defectibus. 3æ.q.5.2.0.& 14.1.& seq.

Ita vt operiretur fluctibus, & erat illis ventus contrarius.} An sit iustum in hoc mundo iustos affligi. 1æ.q.21.4.2m.

Cur peccatores prosperentur, & innocentes puniantur. 12æ.q.87.7.2m.& 100.4.3m.

Quomodo vniuersa æquè eueniant iusto & improbo, bono & malo. 12æ.q.114.10.4m. Vide plura hac de re Euang. Dominicæ 3æ. post Pascha.

Dicentes Domine salua nos, perimus.} De timore qui fortitudini opponitur. 22æ.q.125.

Modicæ fidei.} An fides in vno sit maior quàm in alio. 22æ.q.5.4.0.

Imperauit ventis & mari.} An Christus fecerit miracula circa omnia elementa. 3æ.q.44.4.1m.

Dominica 4æ. post Epiph. Epist. Col. 3.

Induite vos viscera misericordiæ.} Quæ hominem maximè ad misericordiam excitare possunt. 22æ.q.30.2.

An defectus non sit ratio miserendi. 22æ.q.30.2.

Quàm sit magna virtus misericordiæ. 22æ.q.30.4.

Modestiam.} In quibus consistat modestia. 22æ.q.160.1.& 2m.

Patientiam.} Patientia quid. 22æ.q.136.1.c.si.

An patientia sit maxima virtutum. 22æ.q.136.2.0.

Supportantes inuicem.} In quibus iniuriis mali sint tolerandi. 22æ.q.108.1.2m.& 4m.

Super omnia autem hæc charitatem habete.} An charitas sit maximum inter virtutes theologicas. 12æ.q.66.6.

An sit simpliciter excellentissima omnium virtutum. 22æ.q.23.6.0.

Vinculum perfectionis.} An perfectio Christianæ vitæ non attendatur specialiter secundum charitatem. 22æ.q.184.1.0.& 3æ.q.46.4.c. princ.

Omnia in nomine Domini.} An bonitas voluntatis & operis dependeat ex bonitate finis. 12æ.q.18.7.0.& 8.0.

Euang. Matth. 13.

Homini qui seminauit.} Qualis debeat esse qui assumit officium prædicantis. 1æ.q.41.3.1m.& 22æ.q.185.3.4m.

Superseminauit zizania.} De disputatione cum infidelibus. 22æ.q.10.7.

Zizania.} Quid intelligatur per zizania. 12æ.q.84.2.1m.

Quid nomine tritici significetur. Ibidem.

Vis imus & colligimus ea? & ait non.} An non liceat occidere homines peccatores. 22æ.q.64.2.0.1m. præcipue, & q.108.1.0.

An quando tota cõmunitas peccat, de ea vindicta sit sumenda. 22æ.q.108.1.5m.

An quando maior pars communitatis peccat, tota communitas sit eradicanda. Ibidem.

An hæretici sint tolerandi. 22æ.q.11.3.0.

An sint cogendi ad fidem. 22æ.q.10.8.0.

Dominica in 70æ. Epist. 1. Corinth. 9.

Nescitis quòd hi qui in stadio.} De spe. 22æ.q.17.18.

An non requiratur aliqua opera hominis, ad hoc vt beatitudinem consequatur à Deo. 12æ.q.5.7.0.

An actus bonus habeat rationem meriti. 12æ.q.21.3.&c.4.0.& 114.3.0.

An æterna beatitudo sit obiectum spei nostræ. 22æ.q.17.2.

An hæc spes sit certa. 22æ.q.18.4.0.

Sic currite vt comprehendatis.} An Deus possit comprehendi à nobis. 1æ.q.12.7.0.& 1m. præcipue & 12.q.4.3.1m.

Nos autem incorruptam.} An beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato. 12æ.q.2.8.0.

An cõsistat in diuitiis. 12æ.q.2.1. An beatitudo sit aliquid increatũ. 12æ.q.3.1.

An consistat in visione diuinæ essentiæ. 12æ.q.3.ar.8.0.

Quomodo beatitudo sit per se stabilis & constans. 12æ.q.5.ar.5.1m.

An possit amitti. 12æ.q.5.ar.4.0.

Castigo corpus.} De ieiunio. 22æ.q.147.0. Ad quid assumatur ieiunium. 22æ.q.147.1.c.& 2.c. An sit in præcepto. 22æ.q.147.3.0. Vide plura de ieiunio in Euang. Dominicæ 1æ. Quadrag.

Omnes sub nube fuerunt.} Cuius signum & figura fuit protectio columnæ nubis & transitus maris rubri 3æ.q.70.1.2m.

Euang. Matth. 20.

Conuentione autem facta.} An Deus constituat se nobis debitorem. 12æ.q.114.1.3m.& 1æ.q.21.1.3m.

In vineam suam.} De beatitudine. 12æ.q.2.q.3.q.4.& 1æ.Sup.q.97.

De merito bonorum operum. 12æ.q.114.

Pares illos nobis fecisti.} An iustitia Dei det æqualia inæqualibus. 1æ.q.65.2.3m.& 1æ.q.23.5.3m.

Murmurabant aduersus patrem familias.} An sancti in omnibus non approbent ordinationem atque dispositionem Dei, suamq; voluntatẽ sanctissimæ eius voluntati conforment. 12æ.q.19.10.0.& q.39.2.2m.& 12.q.104.4.1m.

An beati possint peccare. 1æ.q.62.8.c.

An beatitudo omni ex parte expleat & satiet appetitum hominis. 12æ.q.5.8.0.

An alicui beato desit aliquid bonum desiderandum. 12æ.q.5.ar.2.3m.

Et ipsi singulos denarios.} Si singuli accipiant denarium, qui quantitate à se ipso non differt, an ergo vnus non sit alio beatior. 12æ.q.5.2.1m.& 1æ.q.12.6.0.

Non facio tibi iniuriam.} An in Deo sit iustitia. 1æ.q.21.1.0.

An in omnibus operibus Dei sit iustitia & misericordia. 1æ.q.21.4.0.

An non licet mihi quod volo.} An in collatione munerum gratiæ habeat locum acceptio personarum. 22æ.q.63.1.3m.& 2m.& 12.q.98.4.2m.

Multi sunt vocati, pauci verò electi.} Quid sit electio? 1æ.q.23.4.c.

An soli prædestinati eligantur. 1æ.q.23.4.0.

An omnes Christiani non sint saluandi. Suppl.q.99.4.0.

Dominica in Sexages. Epist. 2. Corinth. 11. & 12.

Si quis extollitur.} In quibus consistat iactantia. 22æ.q.112.1.c.

An iactantia sit peccatum mortale. 22æ.q.112.2.0.

An appetitus inanis gloriæ sit peccatum. 22æ.q.132.1.

Audeo & ego, s. gloriari.} An B. Apostolus se iactauerit. 22æ.q.112.1.c.

Quando quis laudabiliter gloriam suam appetat. 22æ.q.132.1.1m.& 3m.

Quando contumeliæ nobis illatæ non sunt à nobis sustinendæ. 22æ.q.72.3.0.& 1m.

In carceribus.} Quando in carcere est licitum, & quando illicitũ. 22æ.q.65.3.

Ter virgis cæsus sum.} De afflictionibus iustorum: supra in Euang. 3. Dominicæ post Epiphan. An omnis pœna sit propter aliquam culpam. 12æ.q.87.7.0.

Scit quòd non mentior.} Quando iuramentum sit adhibendum. 22æ.q.89.2.0.

Et sic effugi manus eius.} An damnato ad mortem liceat sese defendere. 22æ.q.69.4.

An Paulus fuerit in raptu alienatus à sensibus. 22æ.q.175.4.0.

An anima Pauli fuerit totaliter à corpore separata. 22æ.q.175.5.0.

Siue in corpore, siue extra corpus.} De raptu. 22æ.q.175.

An Paulus ignorauerit an eius anima fuerit à corpore separata. 22æ.q.175.6.0.

Tertium cælum.} Quid nomine tertij cæli intelligatur. 1æ.q.68.4.c.si.

Et audiuit arcana verba.} An Paulus in raptu viderit diuinam essentiam. 22æ.q.175.3.0.

An Paulus postquam vidit essentiam Dei, recordatus sit multorum quæ in ipso raptu viderat. 1æ.q.12.9.2m.

Propter quod ter Dominum rogaui.} Cur Paulus in hac sua oratione non fuerit exauditus. 22æ.q.83.15.2m.

Sufficit tibi gratia mea.} De gratia & eius effectu. 12æ.q.109.& seq.

An Paulus per reuelationem sciebat se habere gratiam. 12æ.q.12.5.c.

Nam virtus in infirmitate perficitur.} Quomodo virtus in infirmitate perficiatur. 12æ.q.55.3.3m.& 22æ.q.123.1.1m.

Euang. Luc. 8.

Qui seminat semen.} Quam sit magnum & Deo gratum verbum Dei populo prædicare eiusq; animarum zelum habere. 22æ.q.188.4.c.si. præcipuè. & q.182.2.3m.& q.84.7.& 8.& 3æ.q.40.1.2m.

Quomodo verbum Dei sit prædicandum. 22æ.q.177.1.c.

Centuplum.} Quid significetur per fructum centuplum siue centesimum. 12æ.q.70.3.2m.& 22.q.152.5.2m.

Qui habet aures audiendi audiat.} An fides sit donum Dei. 22æ.q.6.1.0.

Vobis datum est nosse, &c. cæteris autem in parabolis.} Cur Christus turbis in parabolis sæpe sit locutus, quarum apertam veritatem solis discipulis suis exponebat. 3æ.q.42.3.c.si.& 1m.

Vt videntes non videant.} De cæcitate mentis. 22æ.q.15.

An excæcatio & obduratio ordinentur semper ad salutem eius qui excæcatur & obduratur. 12æ.q.69.4.0.

Deinde venit diabolus.} De impugnatione dæmonum. 1æ.q.114.0.

An omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 1æ.q.114.3.0.

Et à solicitudinibus & diuitiis.} Cur diuitiæ sint impedimenta salutis, idque tribus ex causis. 22æ.q.185.7.c.princ.

Verbum adfert fructum in patientia.} De prædicatione. 22æ.q.188.4.& 3æ.q.67.1.1m.

De doctrina Christi. 3æ.q.42.

Dominica in quinquagesima. Epist. 1. Cor. 13.

Si linguis hominũ.} De dono linguarũ & gratia sermonis. 22æ.q.176.& q.177

Et angelorum.} Quid nomine linguæ angelorum accipiatur. 1æ.q.107.1.2m.si.

De locutionibus angelorum. 1æ.q.107.0.

Et si habuero omnem fidem.} De duplici fide, formata, & informi. An fides informis sit donum Dei. 22æ.q.6.ar.2.

An fides informis & formata sint vnus habitus fidei. 22æ.q.4.ar.4.0.

Et si tradidero corpus meum.} An actus fidei, patientiæ, & fortitudinis non sint meritorij, nisi ex charitate procedant. 12.q.114.4.3m.

An sine charitate possit esse aliqua vera virtus. 22æ.q.23.7.0.

An charitas sit omnium aliarum virtutum forma. 22æ.q.23.7.0.

An charitas sit principium merendi. 12æ.q.114.4.0.

Charitas patiens est, benigna est.} Cum charitas se extendat ad opera omnium virtutum, quomodo virtus est specialis. 22æ.q.23.4.2m.

Non quærit quæ sua sunt.} An ergo ex charitate non debeamus nos magis diligere quàm proximum. 22æ.q.26.4.3m.

Charitas nunquam excidit.} An ergo charitas semel habita non possit amitti. 22æ.q.24.11.0.

An charitas maneat post hanc vitam in gloria. 12.q.67.6.0.

Siue prophetiæ euacuabuntur.} Cur & quomodo prophetiæ sint in patria euacuandæ. 22æ.q.171.4.2m.

Siue scientia destruetur.} An virtutes intellectuales maneant post hanc vitam 1æ.q.89.5.1m. 12æ.q.67.2.0.

An fides maneat post hanc vitam. 12æ.q.67.3.0.

An spes maneat post mortem in statu gloriæ. 12æ.q.67.4.0.& 22æ.q.19.2.0.

An aliquid fidei & spei remaneat in gloria. 12æ.q.67.5.0.

Cum autem venerit quod perfectum est.} Quomodo veniente perfecto euacuabitur imperfectum. 1æ.q.58.7.1m.& q.62.7.1m.& 22æ.q.4.ar.4.1m.

Videmus nunc per speculum in ænigmate.} De triplici modo cognoscendi quippiam. 1æ.q.56.3.c.

Vtrum aliquis in hac vita possit Deum per essentiam videre. 1æ.q.12.11.

An intellectus creatus possit Deum per essentiam videre. 1æ.q.12.1.0.

Nunc autem manent fides, &c.} De tribus virtutibus theologicis, & de eorum ordine. 12.q.62.3.& 4.

Maior autem horum est charitas.} An charitas sit maxima inter virtutes theologicas. 12æ.q.60.6.0. præcipuè.

Euang. Luc. 18.

Consummabuntur.} Quomodo omnia prædicta à prophetis sint morte Christi consummata. 12æ.q.103.3.2m.& 3æ.q.47.2.1m.

De effectibus passionis Christi. 3æ.q.49.

Gentibus.} Cur Christus pati voluit à gentilibus. 3æ.q.47.4.0.

Et illudetur.} An Christus omnes passiones sustinuerit. 3æ.q.46.5.

An dolor passionis Christi fuerit maior omnibus aliis doloribus. 3æ.q.46.6.0.

Occident eum.} An Christus sit ab alio occisus quàm à seipso. 3æ.q.47.1.0.

De effectibus passionis Christi. 3æ.q.49.0.

Et 3æ. die resurget.} An fuerit conueniens Christũ 3æ. die resurgere. 3æ.q.53.2.0.

An Christus fuerit tribus diebus in sepulchro. 3æ.q.41.4.0.

Et ipsi nihil horum intellexerunt.} Cur Christus interdum obscurè multa docuit. 3æ.q.42.3.

Cæcus quidam.} An Christus conuenienter circa homines miracula fecerit. 3æ.q.44.3.0.

Fides tua te saluum fecit.} Cur operatio miraculorum attribuitur fidei. 22æ.q.178.1.5m.

Magnificans Deum.} De gratiarum actione. 22æ.q.106.

An homo teneatur gratias agere omni benefactori in omnibus. 22æ.q.106.3.

An magis teneatur ad gratias reddendas innocens quã pœnitens. 22æ.q.106.2.0

Dominica in quadragesima. Epist. 2æ. Cor. 6.

Adiuuantes autem exhortamur.} De perseuerantia. 22æ.q.137.

In quo perseuerantia consistat. Ibid. ar. 1. c.s. & quid eo nomine significetur, Ibidem ar. 1. 3m.

An debeamus perseuerare vsque in finem, Ibidem.

An perseuerantia indigeat auxilio gratiæ. 22æ.q.137.4.0.

In vacuum} An opera virtutum in charitate facta mortificari possint. 3æ.q.89.4.0.

An opera mortificata per peccatum, rursus per pœnitentiam reuiuiscant. 3æ.q.89.5.0.

Ecce nunc tempus acceptabile.} An Christus conuenienti tempore pro salute generis humani sit incarnatus. 12æ.q.106.3.3æ.q.1æ.ar.5.& 6.

Nemini dantes vllam offensionem.} An scandalum sit peccatum, & quantum peccatum. 22æ.q.43.2.& 4.

An temporalia sint dimittenda propter scandalum vitandum. 22æ.q.43.8.0.

In patientia} In quo consistat patientia. 22æ.q.136.1.c.

An sit idem quòd longanimitas. 22æ.q.136.5.0.

Euang. Matth. 4.

In desertum.} Cur Christus voluit in deserto tentari. 3æ.q.41.2.0.

An publicè non debuerit tentari. 3æ.q.41.2.1m.

Vt tentaretur.} Cur Christus voluit tentari. 3æ.q.41.1.c. potissimum.

Quid tentare. 22æ.q.97.1.2.& 4.

Cur Christus post ieiunium tentari voluit. 3æ.q.41.3.c.

Quum Christus venerit vt dissolueret opera diaboli, cur ea passus sit. 3æ.q.41.1.2m.

A spiritu.} A quo spiritu Christus sit ductus. 3æ.q.41.0.2m.

A diabolo.} Cur Christus potius voluit tentari à diabolo quàm à carne. 3æ.q.41.1.3m.

Ieiunasset.} Quid sit ieiunium. 22æ.q.147.2. in arg. sed contra & c.

Ad quod ieiunium sit institutum. 22æ.q.147.1.c.& 3.c.

An ieiunium sit necessarium ad salutem. 3æ.q.40.2. & 22æ.q.147.3.

An omnes teneantur quod est de præcepto ecclesiæ. 22æ.q.147.4.0.

An iniusti teneantur ad ieiunium ex præcepto. 22æ.q.147.4.1m.

Quo tempore sit ieiunandum. 22æ.q.147.5.0.

An nimium ieiunans peccet. 22æ.q.88.2.3m.

Quomodo violetur ieiunium. 22æ.q.147.6.0.

Quare nos ieiunamus solum vsque ad nonam, cum Iudæi vsque ad vesperam ieiunabant. 22æ.q.147.7.3m.

Cur Christus voluit ieiunare, cum non indigeret ieiunio ad effectus ipsius ieiunij consequendos, idque 40. diebus & noctibus. 3æ.q.4.2.1m.

Postea esuriit.} Cur post 40. dies potius esuriit quàm ante. 3æ.q.41.3.c. in si.

Et accedens tentator.} An infra 40. dies fuerit vnquam tentatus à diabolo. 3æ.q.41.3.2m.

Si filius Dei es.} Cur diabolus vtebatur illis verbis, si filius Dei es. 3æ.q.41.1.1m.

Dic vt lapides.} An 1æ. tentatio fuerit de gula. 3æ.q.41.4.c.

An Christus peccasset in gula faciendo de lapidibus panes ad subueniendum naturæ. 3æ.q.41.4.1m.

Qui respondens dixit.} Cur Christus Deus & homo non prostrauit diabolum sua virtute eum præsumentem tentare. 3æ.q.41.4.c.si.

Et statuit eum super pinnaculum.} An videntibus cunctis statuerit diabolus Christum super pinnaculum. 3æ.q.41.4.7m.

Mitte te deorsum.} An 2æ. tentatio Christi fuerit de inani gloria. 3æ.q.41.4.c. in med.

Cum illi qui ducuntur inani gloria nitantur semper ad alta ascendere, quomodo diabolus Deũ Christum tentat dicendo mitte te deorsum. 3æ.q.41.4.2m.

Quia angelis suis mandauit de te.} De custodia angelorum. 1æ.q.113.0.

Cum homo per liberum arbitrium possit custodire seipsum, cur ei angeli ad custodiam deputantur. 1æ.q.113.1.1m.

Si angeli dantur in custodiam cur igitur tam multi damnantur. 1æ.q.113.1.3m.& ar.4.3m.

An omnibus hominibus deputentur singuli angeli ad custodiam. 1æ.q.113.ar.2.& 4.

Cur vnus angelus non sufficiat ad custodiam pluriũ hominũ. 1æ.q.113.ar.2.1m.

Quando datur angelus homini ad custodiam. 1æ.q.113.5m.

Vtrum angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. 1æ.q.113.7.0.

Non tentabis Dominum Deum tuum.} An tentare Deum sit peccatum. 22æ.q.97.2.0.

Et ostendit ei omnia regna.} An sit aliquis mons ita altus & excelsus vt inde totus mundus inspici possit, vt sic ex eo potuerint Christo omnia regna mundi ostendi. 3æ.q.41.4.7m.

Hæc omnia dabo tibi si cadens.} Cur diabolus non dixit in hac tentatione, si filius Dei es, sicut in duabus primis. 3æ.q.41.4.c.si.

An diabolus tentauerit Christum hac vltima tentatione de cupiditate. 3æ.q.41.4.c.& 3m.

An in 3æ. tentatione conuenienter Christus fuerit tentatus de idololatria, & quorsum. 1æ.q.41.ar.4.1m.

Cur dixerit diabolus, si cadens adoraueris. 3æ.q.41.ar.4.3m.

Cum post victoriam omnium vitiorum remaneat homini tentatio superbiæ & inanis gloriæ, quomodo cõueniens est ordo harũ tentationũ. 3æ.q.41.4.5m.

Cum septem sint vitia capitalia, cur Christus tantum de tribus tentatus est. 3æ.q.41.4.4m.

Vade sathana.} Cur Christus non repulit diabolum imperiosè obiurgando, in duabus primis tentationibus sicuti in vltima. 3æ.q.41.4.6m.

Tunc reliquit eum diabolus.} An reliquerit diabolus Christum ex toto. 3æ.q.41.3.3m.

Et ecce angeli accesserunt.} Quando angeli accesserunt ad Christum & ei ministrauerint. 3æ.q.41.3.2m.

Dominica 2æ. Quadrag. 1. Thess. 4.

Obsecramus in Domino Iesu.} An liceat hominem adiurare. 22æ.q.90.1.0.

Vt abundetis magis.} De augmento charitatis. 22æ.q.24.ar.4.& seq.

An charitas possit in hac vita esse perfecta. 22æ.q.24.8.

An inconuenienter distinguantur tres gradus charitatis. s. charitas incipiens, proficiens & perfecta. 22æ.q.24.ar.9.

Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra.} Cur præceptum Dei, dicatur voluntas Dei. 1æ.q.19.ar.11.c. De voluntate signi. 1æ.q.19.ar.11.

A fornicatione.} Cur fornicatio est peccatum, cum is qui fornicatur nulli videatur facere iniuriam. 22æ.q.154.2.c.& 4m.

Vt sciat vnusquisque vas suum.} Cur adulterium sit peccatum. 22æ.q.154.8.c.

De castitate & luxuria 22æ.q.151.& sequentibus.

De bonis matrimonij. Sup.q.49.0.

In sanctificatione & honore.} An actus matrimonialis semper sit peccatum, Sup.q.41.3.0.& 22æ.q.153.2.0.

An actus matrimonialis sit meritorius. Suppl.q.41.4.0.

Non in passione desiderij.} An quandocunq; aliquis vxorem cognoscẽs non intendens aliquod bonum matrimonij, sed solum delectationem, mortaliter peccet. Sup.q.49.6.0.

Neque circumueniat.} An dolus sit peccatũ ad astutiam pertinens. 22æ.q.55.4.

An fraus sit peccatum pertinens ad astutiam. 22æ.q.55.5.

De fraude quæ contingit in emptione & venditione, aut vendendo rem pluris quàm re vera valeat, aut propter defectum rei venditæ, aut propter vitium rei venditæ celatum. 22æ.q.77.ar.1.2.& 3m.

Quoniam vindex est Dominus.} De effectibus & pœnis peccatorum. 12æ.q.85.& sequentibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

An nullum peccatum inducat reatum pœnæ æternæ.12ª.q.87.3.0.
De pœna primi peccati.22ª.q.164.0.
Euang. Matth.15.
Clamauit dicens miserere.} De oratione.22ª.q.83.0.
An oratio debeat esse vocalis.22ª.q.83.12.
An per orationes accipiamus quod Deus disposuit nobis dare. 22ª.q.83.2.c.fi. & 5.2m.
Cur Deus aliqua præstet non petentibus.22ª.q.83.2.1m.
Filia mea.} An possimus aliquid determinate à Deo petere.22ª.q.83.5.0.
An possit homo temporalia à Deo petere.22ª.q.83.6.0.
A dæmonibus vexatur.} De impugnatione dæmonum.1ª.q.114.0.Vide Euangelium Dominicæ seq.
Et accedentes discipuli rogabant eum.} An debeamus pro aliis orare.22ª.q.83.7.0.
Non sum missus.} Cur gentibus Christus prædicare non debuit.3ª.q.42.1.
Cum scriptum sit de Christo, dedi te in lucem gentium, quomodo gentibus prædicare non debuit.3ª.q.42.1.1m.
Cur Christus prædicauerit Iudæis primo per se, gentibus autem per Apostolos suos.c.fi.& 2m.
Cur Christus non omnibus gentibus prædicauerit, sicuti prædicauit mulieri huic Cananeæ & Samaritanæ. 3ª.q.42.1ª.1m.
Etiam Domine, nam & catelli.} De humilitate in quo consistat.22ª.q.161.ar.1.& 2.
An homo debeat se omnibus per humilitatem subiicere.22ª.q.161.3.
De gradibus humilitatis 22ª.q.161.6.
Et mulier magna.} Cum scriptum sit, ante mortē non laudes hominem, quomodo Dominus Cananæam hanc laudauit.22ª.q.115.1.1m.
Magna est fides.} An fides sit in vno maior quàm in alio.22ª.q.5.ar.4.0.
Fiat tibi sicut vis.} An ratio sit meritoria.22ª.q.83.15.
An peccatores orando non impetrent aliquid à Deo.22ª.q.83.ar.16.
Dominica 3ª. Quadrag. Epist. Ephes.5.
Estote imitatores Dei.} An homo debeat suam voluntatem conformare voluntati Dei.12ª.q.19.9.0.& 10.0.
An omnis Christi actio sit nobis imitanda.3ª.q.37.1.2m.
De sequendo Christum. Vide Euang. in festo conuersionis Pauli.
Et tradidit semetipsum pro nobis.} An Christus fuerit ex obedientia mortuus. 3ª.q.47.ar.2.0.& 49.1.c.
Oblationem & hostiam.} An passio Christi fuerit operata per modum sacrificii. 3ª.q.48.3.0. De sacerdotio Christi.3ª.q.22.0.
An Christus fuerit simul sacerdos & hostia.3ª.q.22.ar.2.
Impudicitia.} Quid nomine impudicitiæ intelligatur,& vnde oriatur.22ª.q.148.6.c.fi.
Aut turpitudo.} An obscœna confabulatio, amplexus, & osculatio, sint peccata mortalia.22ª.q.154 4.0.
Aut auaritia.} Quid accipiatur hic nomine auaritiæ.12ª.q.72.2.4m.& q.73.5.1m. De auaritia.22ª.q.118.
Scurrilitas.} Quid scurrilitas.22ª.q.148.6.c.fi. Vnde oriatur, ibidem.
Omnis fornicator aut immundus.} An fornicatio sit peccatum mortale. 22ª.q.154.2.& 3.
Quod est idolorum seruitus.} Qua ratione auaritia dicatur idololatria.22ª.q.118 5.4m.
Venit ira Dei.} Quomodo ira tribuitur Deo cum passio non sit in Deo.1ª.q.3.2.2m.& q.19.11.c.& 20.1.2m.
Euang. Luc.11.
Et erat eiiciens dæmonium.} Quid sint dæmones.1ª.q.115.1.c.
An possit dæmon nocere homini quoad animam & quoad corpus. 3ª.q.49.2.1m.& 2m.
An dæmones possint transmutare homines in bestias. 1ª.q.114.4.2m.
Quomodo diabolus facit apparere corpus humanum corpus bestiale.1ª.q.114.4.2m.
An dæmones vexent homines magis vno tempore quàm alio.1ª.q.115.5.1m.
Cur dæmones per nigromanticos inuitati sub certis constellationibus veniunt. 1ª.q.115.5.2m.
Quomodo alliciantur carminibus, lapidibus, herbis & similibus. 1ª.q.115.5.1m.
Cur dæmones faciunt quasdam leuitates. 12ª.q.89.4.3m.
An dæmones possint hominem impellere in peccatum.12ª.q.80.3.0.
Et cum eiecisset dæmonium.} Cur Christus obsessos à dæmonibus liberauit. 3ª.q.44 c.fi.
Cur expellendo dæmones Dominus permittebat fortius discerpere dæmoniacos. 3ª.q.43.1ª.4m.
De exorcismis quibus dæmon corporaliter & spiritualiter pellitur. 3ª.q.71.ar.2.3.& 4.
In beelsebub principe dæmoniorum.} Vtrum in dæmonibus sit prælatio. 1ª.q.109.2.0.
An obediant superioribus ex amicitia.1ª.q 109.2.2m.
Eiicit dæmonia.} An virtute superiorum dæmonum inferiores à corporibus expellantur.3ª.q.43.2 3m.
Et alii tentantes.} An tentare sit peccatum. 22ª.q.97.2.0.
Vt vidit cogitationes.} An anima Christi cognoscat cogitationes hominum. 3ª.q.10.ar.2.
Omne regnum in se diuisum.} An sufficienter Dominus per rationes has in virtute Dei,& non diaboli eiiceret dæmonia.3ª.q.43.2.3m.
Cur omne regnum in se diuisum desoletur.22ª.q.37 2.3m.
An sit concordia inter dæmones.1ª.q.109.2.2m.
Vniuersa arma eius auferet.} An per passionem Christi simus liberati à potestate diaboli.3ª.q.49.ar 2.0.
Reuertar in domum meam.} An dæmon qui superatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur.1ª.q.114.5.0.
An per hoc quod spiritus immundus redit, culpa per pœnitentiam dimissa redeat.3ª.q.88 1.2m. potissimum.
An peccata dimissa non redeant per ingratitudinem.3ª.q.88.2.0.
Dominica Lætare. Epist. Gal. 4.
Quæ quidem sunt per allegoriam dicta.} An scriptura sacra habeat plures sensus.1ª.q.1.ar.10.
In seruitutem generans.} De differentia legis veteris & nouæ.12ª.q.91.5.c.potissimum.
Cur lex vetus dicatur lex timoris & seruitutis.12ª.q.107.1.2m.
An lex vetus fuerit bona.12ª.q.98.1.0.
An lex vetus non debuerit inducere homines ad obseruantiam præceptorum per temporales promissiones & comminationes.12ª.q.99.6.0.
Libera est.} An lex noua sit lex amoris & proinde libertatis. 12ª.q.107.1.2m.
An lex noua iustificet. 12ª.q.106.2.0.
Quæ non paris.} An lex noua debuerit dari ab initio mundi. 12ª.q.106.3.0.
An nulli durante statu veteris legis siue testamenti pertinuerint ad nouam legem, & proinde saluati sint.12ª.q.106.1.3m.& 3.2m.& q.107.1.2m. & 3m.& 91.2.4m.
An similiter tempore noui testamenti pertineant aliqui ad vetus testamentum. 12ª.q.107.1.2m.
Quia multi filii desertæ magis.} An in lege noua præter Iudæos fuerint saluati gentiles.12ª.q.98.4.arg.1.& 3ª.q.42.1.0.
Euang. Ioan. 6.
Quia videbat signa quæ faciebat.} An Christus signa & miracula facere debuerit.3ª.q.43.1.0. Quid sit miraculum. 1ª.q.105.7.c.
An solus Deus possit facere miracula.1ª.q.110.4.c.
An vnum miraculum non sit maius alio.1ª.q.105.8.0.
An gratia miracula faciendi possit alicui sancto communicari. 1ª.q.11.2.1m.& 22ª.q.178.0.
Quare non omnibus sanctis detur gratia miraculorum.22ª.q.178.2.1m.
An miracula quæ Christus fecit, fuerint sufficientia ad ostendendam diuinitatem ipsius.3ª.q.43.4.0.
Super his qui infirmabantur.} An Christus conuenienter fecerit miracula circa homines.3ª.q.44.3.0.
De miraculis vide plura in Euang. in festo Ascensionis Domini.
Et vidisset quia multitudo magna.} De eleemosyna.22ª.q.32.
An dare eleemosynam sit in præcepto,& quando. 22ª.q.32.5.0.
De misericordia, quanta sit virtus.22ª.q.30.4.0.
Tentans eum.} Cur Christus tentat hominem, cum eius mentem nouerit.22ª.q.97.2.c.
Accepit Iesus panes.} De sacramento eucharistiæ.3ª.q.73.& seq.
Et cum gratias egisset.} Cur Christus in miraculis faciendis orauerit.3ª.q.21.2.1m.
Vt autem impleti sunt.} Quomodo hæc multiplicatio panum facta est. 3ª.q.44.4.4m.
Hic est verè propheta.} De prophetia.22ª.q.171.& sequentibus.
An Christus fuerit propheta.3ª.q.7.ar.8.0.
Dominica in passione. Epist. Heb.9.
Christus assistens pontifex.} An Christo conueniat esse sacerdotem.3ª.q.22.1.
De sacerdotio Christi. 3ª.q.22.
Futurorum bonorum.} Quare Christus dicatur Pontifex futurorum bonorum. 3ª.q.22.5.c.princ.
Non manu factum.} An Christus debeat dici conceptus de spiritu sancto.3ª.q.32.2 0.
Sed per proprium sanguinem.} An Christus fuerit hostia quam ipse tanquam sacerdos Deo patri obtulit.3ª.q.22.2.
Qualis hostia Christus fuerit. 3ª.q.22.2.c.fi.
Æterna redemptione.} An sacerdotium Christi maneat in æternū.3ª.q.22.5.
Redemptione inuenta.} An Christus per suam passionem aperuerit nobis ianuam cæli.3ª.q.49.5.0.& q.22.3.c.fi.
An effectus sacerdotii Christi pertineat ad Christum, an solum ad alios. 3ª.q.22.4.0.
An sacerdotium Christi fuerit secundum ordinem Melchisedech. 3ª.q.22.6.
Si enim sanguis hircorum.} An ceremoniæ veteris legis habebant vim iustificandi, & qualem.12ª.q.103.2.0.
Sanguis Christi emundabit.} An effectus sacerdotii Christi sit expiatio peccatorum.3ª.q.22.3.0.
An simus per passionem Christi Deo reconciliati.3ª.q.49.4.0.
Ideo noui testamenti mediator est.} Quæ in mediatore consideranda. 3ª.q.26.2.c.
Secundum quam naturam Christus dicitur mediator.3ª.q.26.2.0.
An esse mediatorem Dei & hominum sit proprium Christo.3ª.q.26.1.0.
Euang. Ioan. 8.
Quis ex vobis arguet} An sit peccatum bonum suum cognoscere, illudque probare.22ª.q.132.1.c.
An sit proprii nominis iactantia, quando quis extollit se supra id quod est in opinione hominum.22ª.q.112.1.c.
An Deus se laudans & quærens suam gloriam peccet inani gloria. 22ª.q.132.1.1m.præcipuè.
Quando sit laudabile appetere gloriam suam & bonam famam, 22ª.q.132.1.
Si veritatem vobis dico.} De veritate.1ª.q.16.
De virtute veritatis siue veracitatis.22ª.q.109.0.
Propterea vos non auditis.} An homo possit verum cognoscere sine gratia. 12ª.q.109. An fides sit donum Dei.22ª.q.6.ar.1.
Cur audientium vnam & eandem prædicationem quidam credunt, & quidam non credunt.22ª.q.6.ar.1.c.
Quomodo moueat Deus intellectum creatum.1ª.q.105.3.& q.59.5.2m.
Responderunt ergo Iudæi & dixerunt ei nonne benedicimus.} An Christus non debuerit Iudæis prædicare sine eorum offensione. 3ª.q.42.2.0.
Quia Samaritanus es.} An inuidia sit vitium capitale.22ª.q.36.4.0.
Quæ sint filiæ inuidiæ, ibidem ad 3m.
De contumelia, vnde oriatur.22ª.q.72.4. De maledictione. 22ª.q.76.
Abraham mortuus est.} An omnes moriantur secundum corpus.12ª.q.81.3.1m.& Sup.q.78.1.0.
An mors sit effectus peccati.12ª.q.85.5.0 & 22ª.q.164.1.0.
Quomodo viuificentur mortalia corpora nostra per inhabitantem spiritum in nobis.12ª.q.85.5.2m.
Si ego glorifico meipsum gloria mea nihil est.} De inani gloria, quot modis gloria dicatur vana. 22ª.q.132.1.c.fi.
Ero vobis similis mendax.} Cur Dominus publicè Iudæorum vitia redarguerit.3ª.q.42.2.c.fi.& 22ª.q.72.2.2m.
Abraham pater vester exultauit.} An fuerit ex meritis ipsius Abrahæ quod promitteretur ei semen in quo benedicendæ essent omnes gentes.12ª.q.114.4.c.
Antequam Abraham fieret, ego sum.} An ille homo demonstrato Christo incœperit esse. 3ª.q.16.9.0.
Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo.} An Christus per hoc quod in medio insidiantium staret & non apprehenderetur, ostendebat deitatis suæ eminentiam.3ª.q.44.3.1m.fi.
Dominica Palmarum, Epist. Philip.2.
Qui cum in forma Dei esset.} Cum Christus sit eiusdem formæ siue naturæ cum Deo patre, quomodo igitur est alius ab eo.1ª.q.31.2.0.& ad 2m.
Nō rapinā arbitratus est esse se æqualē Deo.} An filius sit patri æqualis. 1ª.q.42.ar.4.& sequentibus.
An diabolus & primus homo voluerint rapere diuinitatem.1ª.q.63.3.0. & 22ª.q.163.2.0.& in arg. Sed contra.
Exinaniuit.} An Deo competat humiliari, & secundum quam naturam. 22ª.q.161.1.4m.
Quomodo Christus dicitur exinanitus.3ª.q.57.2.2m.
Formā serui accipiens.} An conueniens fuerit Christum incarnari.3ª.q.1.ar.1.
An personæ diuinæ conueniat assumere naturam creatam.3ª.q.3.ar.1.0.
In similitudinem hominum.} An ergo Christus non assumpsit verum corpus humanum.3ª.q.5.1.1m.
Et habitu inuentus vt homo.} An ergo humana natura fuerit vnita verbo Dei accidentaliter.3ª.q.2.ar.6.1m.
Obediens vsque ad mortem.} An Christus fuerit ex obedientia mortuus.3ª.q.47.2.0.
De passione Christi. 3ª.q.46. Quanta sit perfectio mortis ex obedientia. 22ª.q.124.3.2m.
Mortem autem crucis.} An Christus debuerit pati in cruce.3ª.q.46.4.0.
Propter quod & Deus exaltauit illum.} An Christus per suam passionem meruit exaltari.3ª.q.49.6.0.& 53.1.c.& 59.3.0.& 6.c.
Et donauit illi nomen quod est.} Quomodo Deus dederit nomē quod est supra nomen.3ª.q.49.6.c.fi.
Euangel. Matth. 26.
Scitis quia post biduum pascha fiet.} An conuenienti tempore Christus passus sit.3ª.q.46.9.0.
Ne forte fiat tumultus.} De seditione.22ª.q.42.In quo consistat.22ª.q.42.1.c
An resistentes malis, defendendo bonū commune, sint seditiosi.22ª.q.42.2.c.fi.
Indignati sunt.} Quid sit indignatio, & vnde oriatur.22ª.q.158.7.c.
Me autem non semper habebitis.} An ergo Christum non habeamus quotidie in sacramento Eucharistiæ.3ª.q.75.1.2m.
Prima autem die azymorum.} Quæ dicebatur prima dies azymorum.3ª.q.46.9.1m.& q.74.4.1m.
Quando incipiebat pascha.3ª.q.46.9.c.1m.& q.74.4.c.1m.
Qui intingit mecum manum.} Quomodo Christus nulla secreta admonitione præcedente rectè denunciauerit & publicauerit peccatum Iudæ.22ª.q.33.7.2m.
Bonum erat ei si natus.} An esse sit magis appetibile quàm non esse. 1ª.q.5.ar.2.1m.& 12ª.q.2.1.3m.
An damnati recta ratione & deliberatiua, vellent non esse.Sup.q 98.3.0.
Cœnantibus autem illis accepit Iesus panem.} De sacramento Eucharistiæ. 3ª.q.73.& sequentibus. An sit conueniens huius sacramenti institutio.3ª.q.73.5.0.
Quæ sit huius sacramenti materia.3ª.q.74.0.
An Christus acceperit sic panem, vt eum comederit.3ª.q.81.1.1m.
Hoc est corpus meum.} An hæc sit conueniens forma consecrationis panis, (hoc est corpus meum.) 3ª.q.78.2.
Hic est sanguis meus noui testamenti.} An hæc sit conueniens forma consecrationis vini, hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti,&c. 3ª.q.78.3.0.
An prædictæ locutiones, hoc est corpus meum,& hic est calix sanguinis mei, sint veræ.3ª.q.78.5.0.
Cum illud bibam vobiscum in regno patris mei.} An omnes quibus corpus suum & sanguinem Christus dederat, cum eo iterum erant bibituri vinum in regno Dei.3ª.q.81.2.1m.
Omnes vos scandalum patiemini.} Cur permittat Deus homines interdum cadere.12ª.q.79.4.& 98.2.3m.
Præcedam vos in Galilæam.} Cur potius voluerit eos præcedere in Galilæam quàm alibi.3ª.q.55.1.4m.
Cœpit contristari.} An Christus fuerit contristatus. 3ª.q.15.6.1m.& 4.c.fi.
Tristis est anima mea.} Tristitia quid.12ª.q.35.1.& q.42.1.
An tristitia fuerit in Christo.3ª.q.15.4.c.& 6.0.
Cum tristitia contrarietur voluntati, an ergo Christus voluntariè non sit passus.3ª.q.15.6.3m.
Procidit in faciem suam orans.} An Christo competat orare.3ª.q.21.1.0.
Secundum quam competit ei orare.22ª.q.83.10.1m.& 3ª.q.21.2.0.
An fuerit conueniens pro se orare.3ª.q.21.3.0.
Transeat à me calix iste.} Cur Christus passionem suam vocet calicem. 3ª.q.78.3.1m.
Veruntamen non sicut ego volo.} An Christus secundum voluntatem humanam aliud vellet, quàm secundum voluntatem diuinam.3ª.q.18.6.1m.
An voluntas humana non voluerit aliud quàm Deus vult.3ª.q.18.5.0.
An in Christo fuerit contrarietas voluntatum.3ª.q.18.6.0.
An hæc oratio Christi fuerit exaudita. Pater si possibile est, &c. 3ª.q.21.4.1m.
Pater mi si non potest hic calix transire nisi bibam illum.} An ergo non fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ quàm per passionem Christi. 3ª.q.46.2.1m.
Quemcunque osculatus fuero.} De simulatione & hypocrysi.22ª.q.111.0.
Conuerte gladium tuum in locum suum.} An clericis & episcopis liceat pugnare.22ª.q.40.2.0.& q.64.4.0.
Omnes enim qui acceperint gladium.} Quomodo hoc verum sit, cum non omnes gladium accipientes gladio pereant.22ª.q.40.1.1m.
An sit licitum occidere homines peccatores.22ª.q.64.2.0.
An interficientes ex legitima potestate maleficos, accipiant gladium.22ª.q.40.1.1m.
Docens in templo} An Christus omnia publicè docere debuerit. 3ª.q.42.3.0.
Quærebat contra falsum testimonium contra Iesum.} An falsum testimonium sit peccatum mortale, & quantum. 22ª.q.70.4.0.
Adiuro te.} Quid sit adiurare.22ª.q.90.1.c.
An liceat hominem adiurare.22ª.q.90.0.
Blasphemauit.} Quid sit blasphemia, & quot modis contingat.22ª.q.13.1.c.
An blasphemia sit peccatum, & quale.22ª.q.13.2.& 3m.
Tunc exspuerunt in faciem eius.} Secundum quæ membra & sensus Christus passus sit.3ª.q.46.5.c.fi.
Prophetiza nobis quis est qui te.} De irrisione. An sit peccatum mortale.22ª.q.75.2.
At ille negauit.} An Petrus negando Christum amiserit charitatem.22ª.q.24.12.2m.
Cur Deus aliquando permittit aliquos cadere in peccatum. 12ª.q.79.4.& q.98.2.1m.
Tunc cœpit detestari & iurare.} An liceat sibi vel alteri maledicere. 22ª.q.76.1.0.
Et fleuit amarè.} De pœnitentia secundum quod est virtus.3ª.q.85.0.
An pœnitentia sit virtus.3ª.q.85.1.0.
Tradiderunt Pontio Pilato.} An Iudæi tradentes Christum Pilato, peccauerint.3ª.q.47.5.1m.
Quare Iudæi tradebant Christum Pilato, & non potius ipsi eum occidebant. 3ª.q.47.4.1m.
Tunc videns Iudas qui eum tradidit.} Cur Iudas tradendo Christum peccauerit.3ª.q.47.3.1m.
Dicens peccaui.} An contritio sit actus virtutis.Suppl.q.1.ar.1.
Et abiens laqueo.} An desperatio sit peccatum, & in quo consistat.22ª.q.20.1.0
An ex horrore propriorum peccatorum oriatur desperatio. 22ª.q.20.1.2m.
An ex acedia oriatur.22ª.q.20.4.0.
Se suspendit.} An liceat seipsum interficere.22ª.q.64.5 0.
Emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam.} An liceat vendere sepulturam in loco sacro.22ª.q.100.4.3m.
Ante præsidem.} An Iudex possit iudicare non sibi subiectum.22ª.q.67.1.0.
Et cum accusaretur.} An homo teneatur ad accusandum.22ª.q.68.1.
An sit necessarium accusationem fieri in scriptis.22ª.q.68.2.0.
Quomodo accusatio reddatur iniusta.22ª.q.68.3.0.
An Iudex possit iudicare aliquem sine accusatore.22ª.q.67.3.0.
Et non respondit ei vllum verbum.} An reus non teneatur Iudici interroganti veritatem ad omnia respondere. 22ª.q.69.1.c.& 2.c.
Consueuerat præses populo dimittere vnum.} An Iudex licitè possit pœnam relaxare,22ª.q.67.4.0.
Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum.} An Iudici liceat iudicare contra veritatem quàm nouit, propter ea quæ in contrarium proponuntur. 22ª.q.67.2.0.
Hodie per visum.} An diuinatio quæ fit per somnia nō sit illicita.22ª.q.95.6.0
Innocens ego sum.} An Pilatus non peccauerit tradendo Christum crucifigendum.3ª.q.47.5.1m.
Vt crucifigeretur.} An Christus debuerit pati in cruce.3ª.q.46.4.
Et exuentes eum.} An Christus omnes passiones sustinuerit.3ª.q.46.5.0.
An dolor passionis Christi fuerit maior omnibus aliis doloribus. 3ª.q.46.6.0.
Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha.} An Christus fuerit conuenienti loco passus 3ª.q.46.10.
Cur Christus non sit passus in Nazareth vel in Bethlehem, sed in Hierusalem, 3ª.q.46.10.1m.
Cur Christus extra portam passus sit, & non potius in templo aut in ciuitate, 3ª.q.46.10.2m.
Crucifixerunt eum.} An peccatum Christum crucifigentium fuerit grauissimum.3ª.q.46.6.0.
Miserunt sortem.} Quid sortes.22ª.q.95.8.c. Quot sint species sortis, ibidem.
An sit licitum vti sortibus.22ª.q.95.8.0.
Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones.} An fuerit conueniens Christum cum latronibus crucifigi. 3ª.q.46.ar.11.0.
Idipsum autem & latrones improperabant ei.} Cum Lucæ 23. dicatur, quòd vnus eorum qui crucifixus erat cum Christo, ei dicebat, memento mei, &c. an præter latrones blasphemantes fuerit cum eo crucifixus alius non blasphemans. 3ª.q.46.11.3m.
Tenebræ factæ sunt super terram.} An in passione Christi fuerit aliqua immutatio facta circa cursum cælestium corporum.3ª.q.44.2.2m.
Vt quid dereliquisti me.} Quomodo Deus pater dereliquerit Christum in passione. 3ª.q.47.3.c.fi.
An in morte Christi fuerit separata deitas à carne.3ª.q.50.2.1m.
Clamans voce magna emisit spiritum.} Cur Christus magna voce clamauit dum spiritum emitteret.3ª.q.47.1.2m.
An fuerit Christum conueniens mori. 3ª.q.50.1.0.
An Christus in triduo mortis fuerit homo.3ª.q.50.4.
An fuerit idem numero corpus Christi viuentis & mortui.3ª.q.50.5.0.
Et ecce velum templi scissum est.} Cur in passione Christi scissum est velum. 3ª.q.44.4.3m.
Et terra mota est.} Cur in passione Christi terra mota est, petræ scissæ,& monumenta aperta sunt. 3ª.q.44.4.3m.
Et multa corpora sanctorum.} An illi sancti resurrexerunt iterum morituri. 3ª.q.53.3.2m.& Suppl.q.77.1.1m.
Maria Iacobi & Ioseph mater.} An hæc Maria quæ dicitur hic Iacobi & Ioseph mater, sit mater Christi. 3ª.q.28.3.6m.
In sindone munda.} Cur Christi corpus fuit inuolutum in sindone munda. 3ª.q.51.2.3m.
In monumento suo nouo.} Cur Christus fuit positus in monumento exciso in petra. 3ª.q.51.2.4m.
Cur Christus voluit sepeliri in horto, ac in monumento nouo & alieno. 3ª.q.51.2.4m.
Cum mors Christi fuerit turpissima, cur voluit ita honorificè à magnatibus sepeliri.3ª.q.51.2 1m.
An corpus Christi fuerit incineratum. 3ª.q.51.3.0.
Quandiu Christus fuerit in sepulchro.3ª.q.51.4.0.
Dominica Paschæ. 1. Corinth.5.
Expurgate vetus fermentum.} Quid significet fermentū.3ª.q.74.4.c.fi.& 3m.
Vt sitis noua.} De declinando à malo & faciēdo bonum.22ª.q.79.ar.1.& seq.
De peccato semper fugiendo.22ª.q.35.1.4m.
De contentione & discordia. 22ª.q.37.& 38.
De fornicatione & incestu.22ª.q.154.2.& 3.& ar.9.
De inuidia & detractione.22ª.q.36.& 73.
Etenim pascha.} Quid nomine paschæ intelligatur.3ª.q.46.9.1m.
Quæ sit ratio literalis & figuralis eorum quæ fiebant circa agnum paschalem. 12ª.q.102.5.2m. pulchrè.
Quòd festum noui testamenti succedit festo paschalis veteris testamenti. 12ª.q.103.3.4m.fi.
Itaque epulemur non in fermento veteri.} Quomodo pascha nostrum Christus sit à nobis edendum.12ª.q 102.5.2m.fi.
Euang. Mar. vlt.
Vt venientes vngerent eum.} An charitatis sit magis proprium amare quàm amari.22ª.q.27.1.0. An beneficentia sit actus charitatis.22ª.q.31.1.0.
Quibus sit benefaciendum. 22ª.q 31.2.& 3.
Et valde mane vna sabbathorum.} De religione.22ª.q.81.
De deuotione. In quo consistat deuotio.22ª.q.82.1.c.
An sit actus religionis.22ª.q.82.2.0.
Orto iam sole.} Quomodo igitur Ioannes dicit quod Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent ad monumentum.3ª.q.53.2.1m.
Et introeuntes in monumentum.} Quid hic intelligatur per monumentum. 3ª.q.55.6.3m.

Universidad de Deusto Biblioteca

Viderunt iuuenem sedentem.} Cum Ioannes dicat Mariam Magdalenã duos angelos in albis sedentes vidisse, & Lucas narret duos viros secus mulieres in veste fulgenti stetisse, quomodo igitur Marcus dicit quòd viderint solum vnum iuuenem sedentem in dextris, &c. 3ª.q.55.6.5m.
Qui dicit illis nolite expauescere.} Cur angelus omnium primus resurrectionem Christi manifestat. 3ª.q.55.2.c.fi.
Cur angeli hominibus in resurrectione apparuerunt. 3ª.q.44.1.1m.
Cum illi quibus manifestata est resurrectio Christi, fuerint testes resurrectionis Christi, & mulieres in ecclesiis tacere debeant, quomodo igitur conuenienter resurrectio Christi primo manifestata est mulieribus. 3ª.q.55.1.3m.
Resurrexit.} De resurrectione Christi. 3ª.q.53.& seq.
An fuerit necessarium Christum resurgere. 3ª.q.53.1.
Quando Christus resurrexit. 3ª.q.53.4.3m.
An conueniens fuerit Christum tertia die resurgere. 3ª.q.53.2.0.
Qua virtute Christus resurrexerit. 3ª.q.53.4.0.
De resurrectione. Suppl.q.75.& sequentibus.
Praecedet vos in Galilaeam.} Cur Christus voluit se conspiciendum Apostolis praebere in Galilaea. 3ª.q.55.3.4m.

Feria 2ª. Paschae, Epist. Act. 10.

Incipiens enim à Galilaea.} Cur Euangelium inceptum est praedicari solis Iudaeis. 12ª.q.98.4.0. 3ª.q.42.1.c.
Quomodo vnxit eum spiritusancto.} An in Christo fuerit gratiae plenitudo. 3ª.q.7.9.0.& 10.0.
Et virtute.} An anima Christi habuerit omnipotentiam respectu executionis propriae voluntatis. 3ª.q.13.4.0.
Sanando omnes oppressos à diabolo.} Cur Christus voluit obsessos à daemonibus liberare. 3ª.q.44.1.c.
Suspendentes in ligno.} Cur Christus voluit suspendi in ligno. 3ª.q.46.4.c.
Hunc Deus suscitauit.} An ergo Christus propria virtute non resurrexerit. 3ª.q.53.4.0.
Tertia die.} An conueniens fuerit Christum tertia die resurgere. 3ª.q.53.2.0.
Et dedit eum manifestum fieri non omni populo.} De manifestatione resurrectionis Christi. 3ª.q.55. Cur Christus noluit suam resurrectionem omnibus manifestari. 3ª.q.16.q.36.2.c.& q.55.1.0.
Nobis qui manducauimus.} An Christus manducando & bibendo post resurrectionem cum Apostolis ostendebat se vere resurrexisse. 3ª.q.55.6.1m.
An comedere & bibere non repugnet conditioni gloriae. 3ª.q.55.6.2m.
Qui constitutus est à Deo Iudex viuorum & mortuorum.} An iudiciaria potestas sit specialiter Christo attribuenda. 3ª.q.59.1.0.
An ad iudiciariam potestatem Christi pertineant omnes res humanae. 3ª.q.59.4.0.
An potestas iudiciaria Christi etiam ad angelos se extendat. 3ª.q.59.6.0.
Huic omnes prophetae testimonium perhibent remissionem peccatorum.} An alio modo quam per Christum potuerit homo saluari. 12ª.q.91.5.2m.
An resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum. 3ª.q.56.1.0.
An resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum. 3ª.q.56.2.0.

Euang. Luc. 24.

Et ipse Iesus appropinquans.} Vbi Christus fuit tẽpore eo quo discipulis suis non apparuit. 3ª.q.55.3.2m.
Oculi illorum tenebantur.} An oculi istorum duorum discipulorum aliquibus praestigiis detinebantur. 3ª.q.55.4.2m.
Estis tristes.} In quo consistat tristitia. 12ª.q.35.1.c.& 2. De causa tristitiae. 12ª.q.36.0. Quantum mali proueniat ex tristitia. 12ª.q.37.0.
An omnis tristitia sit mala. 12ª.q.39.1.0.
Tu solus Peregrinus es.} An Christus conuenienter apparuerit discipulis in alia effigie. 3ª.q.55.4.0. Quomodo per apparitionem Christi in aliena effigie non fuerit infirmata fides discipulorum de resurrectione Christi. 3ª.q.55.4.1m. Cur peregrinus in aliena forma Christus apparuit. 3ª.q.55.4.c.fi.
Quibus ille dixit.} An Dominus alios interroget vt aliquid discat. 3ª.q.12.3.1m.
Potens in opere & sermone.} Qualis debeat esse concionator. 3ª.q.41.3.1m.
Nos autẽ sperabamus.} An incipiebant iam tepescere circa fidẽ. 3ª.q.55.4.c.fi.
O stulti & tardi corde.} An Christus hoc dicendo non dixerit contumeliam his duobus discipulis. 22ª.q.72.2.2m. An caecitas mentis sit peccatum. 22ª.q.15.1.0. An caecitas mentis oriatur ex vitiis carnalibus. 22ª.q.15.3.0.
Nonne haec oportuit Christũ pati, & ita.} Ad quid peruenit Christus per suam passionem. 3ª.q.45.1.c.& q.46.1.c.
Et ipse se finxit longius ire.} An Christus simulando se longius velle ire, non peccauerit. 22ª.q.111.1.1m.& 3ª.q.55.4.1m.
Et aperti sunt oculi eorũ.} An ergo ambulauerant clausis oculis. 3ª.q.55.4.3m.
Cur ad fractionem panis oculi eorum aperti sunt. Ibidem.
Et ipse euanuit.} An euanescere ab oculis eorum non sit contrarium naturae humanae. 3ª.q.55.6.2m.
Et aperiret nobis scripturas.} An discipulis his fuerit quoddam lumen impressum diuinitus ad intelligendas scripturas. 22ª.q.171.c.fi.
Et apparuit Simoni.} Quoties Christus apparuit discipulis post resurrectionem 3ª.q.55.3.1m.
Et quomodo cognouerunt eum in fractione panis.} De sumptione Eucharistiae. 3ª.q.80.

Feria 3ª. Paschae. Epist. Act. 13.

Vobis verbum salutis huius missum est.} Quinam Deo reconcilientur per passionem Christi. 3ª.q.49.4.c.fi.
Hunc ignorantes.} An persecutores Christi eum cognouerunt. 3ª.q.47.5.0.
An ignorantia persecutorũ Christi excusabat eos à peccato. 3ª.q.47.5.c.& 3m.
Quorum Iudaeorum culpa ignorantia diminuebat. 3ª.q.47.5.c.fi.
De ignorantia late. 12ª.q.76.0. An Iudaei peccauerint tanquam occisores Christi hominis, an potius tanquã occisores Dei. 3ª.q.47.5.c.3m.f.& q.46.12.3m.
An peccatum crucifigentium Christum fuerit grauissimum. 3ª.q.47.6.0.
Qui in occisione Christi omnium maximè peccauerint. 3ª.q.47.6.2m.
Posuerunt eum in monumento.} An conueniens fuerit Christum sepeliri. 3ª.q.51.1.0.
Qui visus est per multos dies.} Cur discipuli Christi non viderint Christum resurgere. 3ª.q.55.2.0.
An Christus conuenienter cum discipulis suis conuersatus sit. 3ª.q.55.3.0.
Quoniam hanc Deus adimpleuit filiis vestris resuscitans.} An resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum. 3ª.q.56.2.0.

Euang. Luc. 24.

Pax vobis.} Quid pax, & quomodo à concordia distinguatur. 22ª.q.29.1.c.potissimum. De duplici pace patriae & viae. 22ª.q.29.2.4m.
An homo peccator habeat veram pacem. 22ª.q.29.3.1m.& ar.2.3m.
An pax sit effectus charitatis. 22ª.q.29.ar.3.0. An pax sit virtus. 22ª.q.29.4.0.
Palpate & videte.} An ergo Christi corpus non resurrexerit gloriosum. 3ª.q.54.2.2m.
Quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.} An corpus Christi resurrexerit integrũ. 3ª.q.54.3.0. An nihil sanguinis corporis Christi reseruetur in quibusdam ecclesiis. 3ª.q.54.3.3m.
Et cum manducasset.} An Christus vere comederit. 3ª.q.51.3.5m.& 3ª.q.55.6…
An comestio non repugnet corpori glorioso. 3ª.q.54.2.3m.& q.55.6.2m.
Cum adhuc essem vobiscum.} An ergo post resurrectionem non erat cum … 3ª.q.55.3.c.
Necesse est impleri omnia.} Quomodo omnia scripta in lege per passionem Christi impleta sint. 12ª.q.107.2.c.& 3ª.q.47.2.1m.
Praedicari in nomine eius poenitentiam.} De sacramento poenitentiae. 3ª.q.84. & seq.

Dominica 1ª. post Pascha. 1. Ioan. 5.

Omne quod natum est ex Deo.} De effectibus baptismi. 3ª.q.69.0.
Quomodo superatur mundus. 3ª.q.15.2.3m.
Nisi qui credit quoniam Iesus est filius Dei.} An credere explicitè mysterium Christi, sit de necessitate salutis. 22ª.q.2.ar.7.0.
Sed in aqua & sanguine.} De effectibus passionis & sanguinis Christi. 3ª.q.49.0.
Tres sunt qui testimonium dant in caelo.} An esse diuinum sit trinitas personarum. 1ª.q.30.2.0.& 31.1.0.
Pater.} An Christo baptizato conuenienter fuerit vox patris audita filium protestantis. 3ª.q.39.8.0.
Verbum.} An opera & miracula à Christo facta testimonium perhibuerint de Christo. 3ª.q.43.4.0.
Et spiritussanctus.} An spiritussanctus conuenienter super Christum baptizatum dicatur descendisse. 3ª.q.39.6.0.
Et hi tres vnum sunt.} Cur dicimus quod pater, filius, & spiritussanctus vnum sunt & non vnus. 1ª.q.31.2.4m.
Vtrum tres personae in diuinis sint eiusdem essentiae. 1ª.q.39.2.0.
Cur nomina essentialia vt Deus, non praedicantur pluraliter de tribus personis. 1ª.q.39.3.0.
Aqua & sanguis.} An ex latere Christi profluxerit vera aqua & verus sanguis. 3ª.q.66.4.3m.& 74.7.3m.
Habet testimonium Dei in se.} De testimonio Dei patris dicentis: Hic est filius meus dilectus. 3ª.q.40.2.0.

Euang. Ioan. 20.

Pax vobis.} De pace, vt supra feria tertia Paschae. An Christus sit pax nostra. … q.35.2.1m.
Insufflauit.} Cur Christus Apostolis suis insufflauerit spiritum sanctum. 1ª.q.43.7.6m.
Quorum remiseritis peccata.} An sacerdos absoluens verè remittat peccata. Sup.q.18.1.& 3ª.q.64.3.3m.4m.& 5m. De potestate clauium. Sup.q.18.
De virtute indulgentiarum. Sup.q.25.
Ianuis clausis.} Cum verum corpus in eodem loco cum alio corpore esse nequeat, quomodo Christus, si habuerit verum corpus, potuit intrare ianuis clausis. 3ª.q.54.1.1m.
Infer digitum tuum huc.} Cur anima Christi in resurrectione resumpsit corpus cum cicatricibus. 3ª.q.54.4.0.
De caeteris qualitatibus corporis Christi resurgentis. 3ª.q.54.0.
Esse incredulus.} De infidelitate. 22ª.q.10.0.
Quia vidisti me.} An Thomas id quod vidit, crediderit. 3ª.q.55.5.3m.
Beati qui non viderunt.} Cur igitur Dominus in multis argumentis co… discipulis suis praebuit seipsum viuum. 3ª.q.55.5.c.
Haec autem scripta sunt.} Cur Christus per seipsum non scripsit doctrinam suam, sed per discipulos suos & euangelistas. 3ª.q.42.4.0.

Dominica 2ª. post Pascha, Epist. 1. Pet. 2.

Christus passus est pro nobis.} An passio Christi nostram salutem operata sit per modum efficientiae. 3ª.q.48.6.0.
An Christus sua passione aperuerit nobis ianuam regni caelestis. 3ª.q.49.5.0.
Quae sit differentia inter passionem Christi & sanctorum quo ad fructum ad nos inde deriuatum. 3ª.q.48.5.3m.
Quomodo Christus pro nobis potuit satisfacere, cum ipse non peccauerit. … q.48.2.0.& 1m. paucis.
Vt sequamur vestigia.} Cum Christus abunde pro nobis patiendo satisfecerit, cur aliquid à nobis praestandum exigitur. 3ª.q.49.1.4m.& 3.1m.2m.& 3m.
Qui peccatum non fecit.} An in Christo non fuerit aliquod peccatum. 3ª.q. … 3.0.& q.15.1.0.
Qui cum malediceretur, non maledicebat.} De iniuriis verborum. 22ª.q.72. & sequen.
An aliquis debeat contumelias illatas sibi, sustinere. 22ª.q.72.3.0.
Quando contumeliae nobis illatae non sunt sustinendae. 22ª.q.72.3.c.
An iniuriae nobis illatae, si redundent in contumeliam Dei, sint ferendae. 22ª.q.108.1.3m.& 3ª.q.41.4.6m.
Tradebat autem iudicanti se iniustè.} Quo nam modo Christus suae passionis & mortis fuerit causa. 3ª.q.47.1.c.& 3.2m.
Cur Christus seipsum tradẽdo Pilato, minus peccauit quã Iudaei. 3ª.q.47…
Peccata nostra ipse pertulit in corpore nostro.} An in Christo fuerit dolor sensibilis. 3ª.q.15.5.0. An dolor passionis Christi, fuerit maior omnibus aliis doloribus. 3ª.q.46.6.0.
An dolor passionis Christi cum fruitione beata. 3ª.q.46.8.1m.
Cuius liuore sanati sumus.} Quantum boni nobis prouenerit ex passione Christi. 3ª.q.49.0.

Euang. Ioan. 10.

Ego sum pastor bonus.} Qualis pastor sit Christus. 3ª.q.8.ar.6.c.3m.
Qualis pastor Christus in vita sua fuerit. 3ª.q.40.3.c.& q.41.3.1m.
Bonus pastor animam suam.} Quod pertineat ad officium pastorale. 22ª.q.185.5.c.& 7.1m.fi.
An cura pastoralis sit testimoniũ dilectionis Dei. 22ª.q.184.7.1m.& q.185…
Ad quos propriè pertineat officium pastorale. 22ª.q.184.6.c.2m.& 3m.
An hi qui propriè habent curam animarum, Episcopi videlicet, sint in statu perfectionis. 22ª.q.184.5.0.
An Episcoporum status sit perfectior quàm religiosorum. 22ª.q.184.7.0.
An presbyteri, curati, & archidiaconi sint in statu perfectionis. 22ª.q.184…
An presbyteri, curati, & archidiaconi obligentur ad ponendam animam suam pro ouibus suis. 22ª.q.184.6.3m.
An presbyteri, curati, & archidiaconi sint maioris perfectionis quàm religiosi. 22ª.q.184.8.0. An liceat episcopatum appetere. 22ª.q.185.1.0.
An liceat episcopatum iniunctum omnino recusare. 22ª.q.185.2.0.
Mercenarius autem.} Quis dicatur mercenarius. 22ª.q.185.5.1m.
Dimittit oues & fugit.} An ergo non liceat episcopo aut pastori propter persecutionem aliquam temporalem gregem sibi commissum deserere. 22ª.q.185.5.0.
Cognoscunt me meae.} An semper recurrendum sit ad praelatos super dispensationem ieiuniorum & huiusmodi. 22ª.q.147.4.c.& q.88.12.
An subditi teneantur suis superioribus in omnibus obedire. 22ª.q.104.5.0.
Et vocem meam audient.} An praedicare sit proprium officium praelati. 22ª.q.185.4.
Et vnus pastor.} Cum praepositi ecclesiae sint pastores, quomodo igitur vnus pastor est. 3ª.q.8.6.3m.

Dominica 3ª. post Pascha. Epist. 1. Pet. 2.

A carnalibus desideriis quae militant.} An opera spiritualia & fructus spiritussancti contrarientur operibus carnis. 12ª.q.70.4.
Conuersationem vestram habentes.} An scandalum sit peccatum mortale. 22ª.q.43.4.0.
An sit peccatum quod aliquis velit bona sua ab aliis approbari. 22ª.q.132.1.c.& 3m.
Subiecti estote omni creaturae.} An vnus homo teneatur alteri obedire. 22ª.q.104.1.0. Quis cui teneatur obedire. 22ª.q.104.1.c.
An subditi teneantur suis superioribus in omnibus obedire. 22ª.q.104.5.0.
In quibus & in quibus non teneantur subditi suis subditis obedire. 22ª.q.69.1.c.& 104.5.c.0.
Siue Regi.} An Christiani teneantur secularib. potestatibus obedire. 22ª.q.104.6.0. An fideles possint habere praelationem vel dominium supra infideles. 22ª.q.10.ar.10.0. Vtrum propter apostasiam subditi absoluantur à dominio praesidentium apostatarum. 22ª.q.12.2.0.
Ad vindictam malefactorum.} An vindicatio sit licita. 22ª.q.108.1.0.
Per quas poenas vindicatio fieri debet. 22ª.q.108.3.0.
An sit licitum occidere homines. 22ª.q.64.2.0.
Quia sic est voluntas Dei.} De duplici voluntate Dei. 1ª.q.19.ar.11.0.
Omnes honorate.} Quomodo omnes sunt honorandi cum honor propriè debeatur superioribus. 22ª.q.103.2.3m.
Deum timete.} De timore. 22ª.q.19.0.
Sed etiam discolis.} Cum honor debeatur alicui in testimonium virtutis quomodo Domini virtutibus vacui sunt honorandi. 22ª.q.103.2.2m.

Euang. Ioan. 16.

Nescimus quid loq.} Cur Christus voluit doctrinam suam occulto sub tegumento parabolarum spiritualium proponere. 3ª.q.42.3.c.2m.& 3m.
An scriptura sacra sit difficilis & obscura. 1ª.q.1.ar.9.2m& 3m.& 22ª.q.1ª.ar.9.1m. An haeretici peruertant scripturam sacram. 22ª.q.1ª.ar.10.1m.
An pertineat ad summum pontificem fidei symbolum ordinare, atque exorientes haereses refutare. 22ª.q.1ª.ar.10.0.
Cognouit autem Iesus quia volebant.} An anima Christi in verbo cognoscat omnia. 3ª.q.10.2.0.
Quia plorabitis & flebitis vos.} An sit iustum iustos in hoc mundo affligi. 1ª.q.21.4.2m. Cur peccatores prosperentur & innocentes prosperentur. 12ª.q.87.7.2m.& 22ª.q.36.2.c.22ª.q.3.4.c.
Quomodo vniuersa aequè eueniant iusto & impio, bono & malo. 12ª.q.114.10.4m.
Sed tristitia vertetur in gaudium.} In quo gaudendum. 22ª.q.28.1.c.& 3m.& 2.c.
Quot modis in Deo gaudeamus. 22ª.q.28.1.1m.& 2.c.
An gaudium spirituale secum patiatur aliquam tristitiam. 22ª.q.28.2.0.
An gaudium spirituale possit impleri in nobis. 22ª.q.28.3.0.
De acedia quae gaudio opponitur. 22ª.q.35.
Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum.} Quando gaudium istud in Apostolis fuerit impletum. 3ª.q.45.3.1m.

Dominica 4ª. Epist. Iac. 1.

Omne datum optimum.} An virtus non insit nobis à natura. 12ª.q.63.1.0.
An praeter virtutes theologicas sint aliae virtutes infusae à Deo. 12ª.q.63.3.0.
An homo sine gratia non possit verum cognoscere. 12ª.q.109.1.0.
Apud quẽ non est transmutatio.} An Deus sit omnino immutabilis. 1ª.q.9.1.0.
Voluntariè enim nos genuit.} An praescientia meritorum sit causa praedestinationis. 1ª.q.23.5.0.
An Deus eligat aliquem propter bonum in eo praeexistens. 1ª.q.23.4.c.2m.
Tardus ad loquendum.} An sit curiositas circa sensitiuam cognitionem. 22ª.q.167.2.0. Quando diligens aliquorum inquisitio probanda vel improbanda. 22ª.q.167.2.c.fi.& 3m.
Ira enim viri iustitiam.} Quomodo hoc verum est cum in Christo & in sanctis ira fuerit. 3ª.q.15.9.1m.
Quando irasci est peccatum, & quando non. 22ª.q.158.1.
De ira & iracundia. 22ª.q.158.0.
In mansuetudine.} Quid sit mansuetudo, quid ve clementia. 22ª.q.157.1.0.
De mansuetudine & clementia. 22ª.q.157.0.

Euang. Ioan. 16.

Qui misit me.} De missione diuinarum personarum. 1ª.q.43.0.
Quomodo pater misit filium. 1ª.q.43.1.c.
Quae persona diuina ab alia mittitur. 1ª.q.43.8.0. Vtrum filio conueniat inuisibiliter mitti. 1ª.q.43.5.0. Ad quos missio inuisibilis fiat. 1ª.q.43.6.0.
Sed tristitia impleuit cor vestrum.} An tristitia & dolor, auferant facultatem addiscendi & considerandi quippiam. 12ª.q.37.1.0.
An tristitia impediat omnem operationem. 12ª.q.37.3.0.
Sed veritatem dico vobis.} An semper verum dicere sit laudabile. 22ª.q.109.1.2m.& 3m. De veritate. 1ª.q.16. 22ª.q.109.
Si enim non abiero.} An ascensio Christi sit causa nostrae salutis. 3ª.q.57.6.0.
Et cum venerit ille arguet mundum de peccato.} An ergo iudiciaria potestas non sit specialiter attribuenda Christo. 3ª.q.59.1.3m.
Docebit vos omnem veritatẽ.} Cum Apostoli multa ignorauerint, quomodo spiritussanctus docuit eos omnem veritatẽ. 22ª.q.106.4.2m.& 3ª.q.42.4.2m.
Quia de meo accipiet.} Vtrum spiritussanctus procedat à filio. 1ª.q.36.2.0.

Dominica 5ª. Iac. 1.

Estote factores, &c.} An sacra doctrina sit scientia practica. 1ª.q.1ª.ar.4.0.
An sola fides ad salutem sufficiat. 12ª.q.100.10.& q.114.4.1m.& 22ª.q.2.ar.9.c.& 1m.
Hic beatus est.} An obseruatio mandatorũ Dei sufficiat ad salutẽ. 12ª.q.100.10.
Non refrenans linguam suam.} De vitiis linguae ac iniuriis verborum. 22ª.q.72. & sequentibus.
Religio munda est visitare pupillos.} An ergo religio non ordinet hominem solum ad Deum. 22ª.q.81.1.1m.
De operibus misericordiae & generibus eleemosynarum. 22ª.q.32.2.0.

Euang. Ioan. 16.

Si quid petieritis.} De oratione. 22ª.q.83.0.
Quae sint orationis partes. 22ª.q.83.17.0.
Dabit vobis.} Qui fiat quod orationes nostrae non exaudiantur. 22ª.q.83.15.2m.
Quae conditiones sint requisitae ad hoc vt quis semper impetret quod petit. 22ª.q.83.15.2m.fi.
Vt gaudium vestrum sit plenum.} Quomodo in hac vita gaudium nostrum plenum non sit, sed in futura plenissimum. 22ª.q.28.3.c.potissimum.
Haec in prouerbiis locutus sum vobis.} Cur Christus clare suam doctrinam non proposuit. 3ª.q.42.3.c.& 3m.
Quia ego rogabo patrem.} Quomodo filius dicatur orare patrem. 22ª.q.83.10.1m.& 3ª.q.21.1m.& 2m.
Ipse enim pater amat vos.} An in Deo sit amor. 1ª.q.20.1.0.
An Deus aequaliter omnia amet. 1ª.q.20.3.0.
Quia à Deo exiui.} Quomodo filius à patre exiuerit. 1ª.q.42.5.3m.
Quia scis omnia.} An anima Christi in verbo cognoscat omnia. 3ª.q.10.2.
Et non opus est tibi.} An Christus aliquid ab hominibus didicerit. 3ª.q.12.3.0.

In festo Ascensionis. Act. 1.

Coepit Iesus facere & docere.} Cur dicitur quod prius coeperit facere & tum docere. 3ª.q.41.3.1m.
Quibus & praebuit seipsum viuum in multis argumentis.} An Christus veritatem resurrectionis debuerit argumentis declarare. 3ª.q.55.5.0.
An argumenta quae Christus induxit sufficienter manifestauerint veritatem resurrectionis Christi. 3ª.q.55.6.0.
Per dies quadraginta.} Cur Christus post resurrectionem suam voluit quadraginta diebus antequam ascenderet hic in terris agere. 3ª.q.57.1.4m.
An continuò Christus post resurrectionem suam cum discipulis suis conuersatus sit. 3ª.q.55.3.0.
Et conuescens.} Quare Christus cum discipulis suis comedit. 3ª.q.55.3.c.& 6.c.& 1m.
Ioannes quidem baptizauit aqua.} An in baptismo Ioannis gratia non dabatur. 3ª.q.38.3.0.
Vos autem baptizabimini spiritu sancto.} Quando Apostoli post Christi resurrectionem fuerint baptizati spiritusancto. 3ª.q.66.3.1m.
Non est vestrum nosse tempora.} An tempus futuri iudicij sit omnino incognitum. Sup.q.88.3.0.
Et eritis mihi testes in Hierusalem.} An Apostolorum tempore fuerit euangelium Christi praedicatum in vniuerso orbe. 12ª.q.106.4.4m.
Et cum haec dixisset videntibus illis.} Cur Christus potius ascendit videntibus discipulis quàm resurrexit. 3ª.q.55.2.2m.
Eleuatus est.} An ergo propria virtute Christus non ascenderit. 3ª.q.57.3.1m.
Et nubes suscepit illum.} Cum nubes non eleuetur supra omnes caelos, & Christus ascenderit supra omnes caelos, quomodo nubes suscepit eum. 3ª.q.57.4.4m.
Sic veniet quemadmodum.} An Christus non ascenderit in caelum, sic vt ibi in sempiternum esset. 3ª.q.57.6.1m.

Euangel. Marc. 16.

Apparuit illis Iesus.} Quomodo nouissimè recumbentibus discipulis apparuit Iesus, cum postea in die ascensionis viderint Christum ascendentem. 3ª.q.55.3.3m.
Exprobrauit incredulitatem.} An Apostoli non facile & firmiter credebant resurrectionem Christi. 3ª.q.55.5.c.fi.
Omni creaturae.} Cur homo dicatur omnis creatura siue minor mundus. 1ª.q.91.1.c.fi.& 96.2.c.& 12ª.q.17.8.2m.
Qui verò non crediderit.} An credere sit necessarium ad salutẽ. 22ª.q.2.ar.3.0.
Signa autẽ eos qui crediderint.} An iustificatio sit opus miraculosum. 12ª.q.113.10. Cur quibusdam hominibus datur gratia miraculorum. 22ª.q.178.1.c.
Quibus conueniebat facere tempore Christi. 3ª.q.27.5.3m.
An malis etiam detur gratia faciendi miracula. 22ª.q.178.2.c.& 3m.
An mali falsam doctrinam enunciantes possint facere miracula. 22ª.q.178.2.3m. An mali faciant quaedam miracula quae sancti facere non possunt. 22ª.q.178.2.4m. An omnibus sanctis detur gratia miraculorum. 22ª.q.178.2.5m.
Cur B. Maria, & B. Ioannes Baptista miracula non fecerunt. 3ª.q.27.5.3m.
Cur gratia miraculorum attribuatur fidei. 22ª.q.178.1.5m.
De miraculis vide plura in euang. Dominicae Laetare.
Super aegros manus imponẽt.} Qualis sit haec manus impositio. 3ª.q.84.4.1m.
Assumptus est.} An Christus conuenienter ascenderit. 3ª.q.57.1.0.
Secundum quam naturam Christus ascendit. 3ª.q.57.2.0.
An Christus ascenderit supra omnem creaturam spiritualem. 3ª.q.57.5.0.
An ascensio Christi sit causa nostrae salutis. 22ª.q.57.6.0.
Et sedet à dextris Dei.} Cum pater sit maior Christo quomodo Christus sedet à dextris, cum videatur debere sedere à sinistris. 3ª.q.58.1.2m.
An sedere ad dexteram conueniat Christo secundum quod Deus, an verò secundum quod homo. 3ª.58.2ª.& 3ª.
An competat alteri à Christo, sedere ad dexteram patris. 3ª.q.58.4.0.

Dominica post Ascensionem, Epist. 1. Pet. 4.

Estote prudentes.} Circa quae versatur prudentia. 22ª.q.47.3.0.
An prudentia sit virtus. 22ª.q.47.4.0.
An de prudentia fuerit dandum aliquod praeceptum inter praecepta decalogi. 22ª.q.56.1.
An prudentia possit in peccatoribus inueniri. 22ª.q.47.13.0.
An prudentia sit in omnibus habentibus gratiam. 22ª.q.47.14.0.
In orationibus.} De oratione & deuotione. 22ª.q.82.& 83.
Mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes.} An charitas se extendat ad proximum. 22ª.q.25.1.
Quia charitas operit multitudinem peccatorum.} An ergo sine sacramento poenitentiae quis possit consequi remissionem peccatorum. 3ª.q.84.5.2m.
In alterutrum illam administrantes.} An qui idoneus est vita & scientia ad episcopatum, teneatur eum assumere. 22ª.q.185.1.1m.& ar.2.0.

Euang. 15. 16. Ioan.

Quem ego mittam vobis à patre.} Quomodo persona diuina ab alia mittatur. 1ª.q.43.1.0. An filius mittat spiritum sanctum. 1ª.q.43.8.c.
Quomodo spiritussanctus mittat filium. 1ª.q.43.8.c.princ.
Qui à patre procedit.} Cur spiritussanctus non dicitur genitus. 1ª.q.27.4.0.
Cum scriptura sacra agens de processione spiritussancti, solum dicat, quòd à patre procedat, an ergo spiritussanctus non procedat à filio. 1ª.q.36.2.1m.
Absque synagogis vos facient.} De virtute excommunicationis. Suppl.q.21. & sequent.
Vt omnis qui interficit vos.} An liceat innocentem aliquo casu occidere. 22ª.q.64.6.0.
Et haec facient vobis quia nõ nouerunt.} Quae sit causa martyrij. 22ª.q.124.5.0.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In festo Pentecostes. Epist. Act.2
Dum complerentur dies Pentecostes.} Cui festo veteris testamenti successit festum pentecostes.12e.q.103.3.4m.
In eodem loco.} An recte orandi gratia conueniatur ad certum & determinatum locum.12e.q.102.4.1m.& 22e.q.83.3.0.& 2m.præcipue.
Apparuerunt eis dispartitæ linguæ.} De gratia linguarum.22e.q.176. De donis.12e.q.68. Cur spiritus sanctus descenderit super Apostolos sub linguis igneis.1a.q.43.7 & 6m.& 3a.q.39.6.4m.
Cur spiritussanctus datus sit Apostolis in specie ignis & linguæ.3a.q.72.2.1m.
Et cœperunt loqui variis linguis.} Cur Apostoli acceperunt donum linguarum, ita vt omnium linguis loquerentur.22e.q.176.c.
An Apostoli fuerunt instructi quo ad ornatum, & elegantiam in aliena lingua, sicuti in propria & vernacula.22e.q.176.1m.
Cur Christus non locutus sit omnibus linguis.22e.q.176.1.3m.
Cur nunc accipientes spiritumsanctum non loquuntur omnium linguis.22e.q.176.1.4m.
Quoniam audiebat vnusquisque lingua sua illos loquentes.} An vnam linguam loquentes intelligebantur ab omnibus, an potius omnibus linguis loquebantur.22e.q.176.1.2m.
Euang. Ioan.14.
Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.} In quo consistat ratio charitatis.22e.q.23.12.c.
An sit de ratione charitatis, quòd homo velit præceptorum Dei regulam in omnibus sequi.22e.q.23.12.c.
Pater meus diliget eum.} De amore Dei.1a.q.20.0.
Et ad eum veniemus & mansionem.} Quomodo pater & tota trinitas ad nos veniat, & mansionem apud nos faciat.1a.q.43.4.2m.
Paracletus autem spiritussanctus.} An hoc nomen sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.1a.q.36.1.0. De aliis nominibus spiritussancti.1a.q.37.& 38.& 39.8.
Ille vos docebit omnia.} Cum nec Apostoli cognouerint omnem veritatem, nec modo Ecclesia cognoscat, quomodo igitur hæc promissio vera est.12e.q.106.4.2m.
Pacem meam do vobis.} Quæ sit vera pax. 22e.q.29.2.3m. Vide Euangel. fer.3. post Pascha.
Non turbetur cor vestrum neque formidet.} De fortitudine.22e.q.123.0.
An fortitudo sit circa timores & audacias.22e.q.123.3.
An fortitudo sit solum circa pericula mortis.22e.q.123.4.0.
De timore opposito fortitudini.22e.q.125.0.
Quando timor est peccatum & quando non.22e.q.125.1.c.
Quando timor sit peccatum mortale. 22e.q.125.3.c.
Quia pater maior me est.} Cum filius sit æqualis patri in magnitudine, quomodo pater dicitur maior filio. 1a.q.42.4.1m.& q.43.7.1m.
An Christus sit subiectus patri.3a.q.20.1.0.
An Christus sit sibi ipsi subiectus.3a.q.20.2.0.
Sicut mandatum dedit mihi pater.} Cum filius sit patri æqualis in potentia, & maior sit potentia præcipientis quàm obedientis, quomodo pater dicitur mandatum dedisse filio.1a.q.42.6.2m.
Feria 2a. Pentecostes. Act.10.
Qui constitutus est à Deo Iudex.} De iudiciaria potestate.3a.q.59.0.& S.q.89.& 90.
Remissionem peccatorum accipere.} An fuerit necessarium pati Christum pro humani generis liberatione.3a.q.46.1.& 2. An per passionem Christi simus liberati à peccato.3a.q.49.1.0.
Cecidit spiritussanctus super omnes qui audiebant verbum.} De sacramento confirmationis.3a.q.72. Cur potius ad primitiuos sanctos facta est visibilis missio spiritussancti, quàm ad nos.1a.q.43.7.6m.
Nunquid aquam quis prohibere potest.} An aqua sit propria materia baptismi.3a.q.66.3.0.
Et iussit eos baptizari in nomine Domini nostri Iesu Christi.} An in nomine Christi possit dari baptismus.3a.q.66.6.0.
Euang. Ioan.3.
Sic Deus dilexit mundum.} Quantam charitatem & bonitatem erga nos ostenderit Deus, dando filium suum.3a.q.1.c.& ar.2.c.& q.32.1.c.
An Deus dilexit magis genus humanum quàm Christum.1a.q.20.4.1m.
An magis dilexerit genus humanum quàm angelos. 1a.q.20.4.2m.
Cur Deus non dedit filium suum pro diabolo.3a.q.4.1.1m.
Cur peccatum diaboli dicitur irremediabile.12e.q.80.4.3m.
Vt omnis qui credit in eum.} An sola fides sufficiat ad salutem.22e.q.2.5.c.& q.4.5.& q.6.2.3m.
Qui credit in eum non iudicatur.} An ergo fideles in iudicio nō iudicabuntur, Sup.q.89.6.1m.
Qui autem non credit iam iudicatus.} An increduli & malitia iudicio non iudicabuntur. Sup.q.89.7.1m. De iudiciaria potestate Christi.3a.q.59.
Qui autem facit veritatem.} Cur peccatum dicitur mendacium & falsitas, virtus autem cuiusque operatio veritas.1a.q.17.1.c.
Feria 3a. Pentecostes.
Miserunt ad eos Petrum & Ioannem.} De ministro confirmationis.3a.q.72.11, & q.65. Cum ad confirmandos eos qui à Philippo diacono baptizati erant missi sint Apostoli, in quorum locum successerunt Episcopi. An ergo solus Episcopus sacramentum confirmationis conferre possit.3a.q.72.11.0.
Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati.} Quomodo detur spiritus sanctus in baptismo & quomodo in confirmatione. 3a.q.72.1.c.
Tunc imponebant manus super illos.} An Apostoli contulerint sacramentum confirmationis per solam manus impositionē absq; chrismate. 3a.q.72.2.1m.
Euang. Ioan.10.
Qui non intrat per ostium.} An credere explicitè mysterium Incarnationis Christi sit de necessitate salutis apud omnes.22e.q.2.ar.7.0.
An salus nostra sit Christo ascribenda.22e.q.2.ar.7.c.& 12e.q.91.3.1m.
De hæresi.22e.q.11.
Fur est & latro.} Quantum nocumenti inferatur fidei & fidelibus per hæreticos.22e.q.10.ar.9 & 11.3 & 4.c.
Huic ostiarius aperit.} An fides sit donum Dei.22e.q.6.1.0.& 2.0.
Et proprias oues vocat nominatim.} An Deus eligat singulos prædestinatos, ita vt nouerit certum numerum prædestinatorum non solum formaliter, sed etiam materialiter.1a.q.23.7.0.
Et educit eas.} An homo possit resurgere à peccato sine auxilio gratiæ. 12e.q.109.7.0.
Ante eas vadit.} An Christus primò resurrexerit.3a.q.53.3.0.
Et oues illū sequuntur.} Quomodo oues Christū sequantur. 12e.q.103.4.1m.
Alienum autem non sequuntur.} An prædestinatus non possit peccare & in peccato mori.1a.q.23.6.2m.
Hoc prouerbium dixi eis.} Cur Christus in prouerbiis voluerit loqui. 3a.q.42.3.c.fi.& 3m.
Ego sum ostium.} Cur esse ostium sit proprium Christo.3a.q.8.6.1m.
Per me si quis introierit.} An non possit haberi fides de mysterio incarnationis Christi, & non de aliis fidei articulis.22e.q.2.8.0.
In die Trinitatis. Epist. Rom.11.
O altitudo diuitiarum.} Cur Deus quosdam prædestinet, & quosdam reprobet.1a.q.23.5.3m.
Cur Deus hos prædestinet, & illos reprobet.1a.q.23.5.3m.
An Deus permittendo vnum cadere, alium erigat.1a.q.23.6.1m.
Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius.} An videntes Deum per essentiam ipsum non comprehendant.1a.q.12.7.0.
An videntes Deum per essentiam, omnia in Deo videant.1a.q.12.8.0.
Vtrum trinitas personarum possit per naturalem cognitionem cognosci.1a.q.32.1.0. Vtrum Deum esse sit per se notum.1a.q.2.1.0.
Vtrum Deum esse, sit demonstrabile.1a.q.2.ar.2.0.
Aut quis prior dedit illi & retribuetur ei.} An ergo homo à Deo nihil possit mereri.12e.q.114.1.3m.
Quoniam ex ipso & per ipsum.} Qua ratione ex ipso approprietur patri, per ipsum, filio, & in ipso spiritui sancto.1a.q.39.8.c.
Euang. Ioann.3.
Nemo enim hæc signa potest facere.} An ergo mali non possint facere miracula.22e.q.178.2.c.& 3m. An miracula quæ Christus fecit, fuerint sufficientia ad ostendendam diuinitatem eius.3a.q.43.4.c.
Nisi quis renatus fuerit.} Quare baptismus dicitur regeneratio.3a.q.66.9.c.
An omnes teneantur ad susceptionem baptismi.3a.q.68.1.0.
An sine baptismo nullus possit saluari.3a.q.68.2.0.
An pueri sint baptizandi.3a.q.68.9.0.
Quod natum ex carne, caro est.} An peccatum primi hominis transeat per originem in omnes homines.12e.q.81.3.0.
Et nemo ascendit in cælum nisi qui descendit.} Cum Christus secundū diuinam naturā cælum nunquam deseruerit, nec secundum humanam naturam de cælo descenderit, quomodo igitur descendit.3a.q.5.2.1m.& q.57.2.1m.
Ita exaltari oportet filium hominis.} An Christus debuerit pati in cruce.3a.q.46.4.0.
In die corporis Christ. Epist.1. Corinth 11.
Accepit panem.} De transubstantiatione.3a.q.75. Vide passionem Domini paulo post princ.
Fregit.} Quomodo corpus Dominicum potest nunc frangi, cum sit incorruptibile & impassibile.3a.q.77.7.c.
Hoc facite in meam commemorationem.} Ad cuius officium spectat consecrare.3a.q.82.1.0.
Postquam cœnauit.} Cum Christus post cœnam sacramentum eucharistiæ tradiderit, cur à nobis ieiunis sumitur.3a.q.81.1.1m.
Hoc facite quotiescunque bibetis.} An liceat corpus Christi sumere sine sanguine.3a.q.80.12.0.
Et biberit calicem Domini indigne.} An mali manducent Christum sacramentaliter.3a.q.80.3.0.
Reus erit corporis.} An peccator sumens corpus sacramentaliter peccet.3a.q.80.4.0.
Probet autem seipsum.} An si quis peccator non habens conscientiam peccati, ex eo quia est negligens in sui ipsius examinatione, peccet sumendo Christum.3a.q.80.4.3m. Quantum peccatum sit cum conscientia peccati accedere ad hoc sacramentum.3a.q.80.5.
Non diiudicans corpus Domini.} Quid sit non diiudicare corpus Domini.3a.q.80.3.2m.fi.
Euang. Ioan.6.
Caro mea vere est cibus.} An solum caro & sanguis Christi in sacramento eucharistiæ contineantur.3a.q.76.1.2m.
Quomodo caro Christi sit vere cibus & sanguis eius vere potus. 3a.q.79.1.c.
Qui manducat meam carnē.} De effectibus sacramenti eucharistiæ. 3a.q.79.
Et mortui sunt.} A qua morte per hoc sacramentū præseruemur.3a.q.79.[illegible]
Viuet in æternum.} An effectus huius sacramenti sit vita æterna & adeptio gloriæ.3a.q.79.2.0.
Dominica 1a. post octauam Pentec. Epist.1. Ioan.4.
Deus charitas est.} Cum charitas sit habitus in anima creatus, quomodo Deus charitas est.22e.q.23.2.1m. De amore Dei.1a.q.20.
In hoc apparuit charitas Dei quoniam filium suum.} Quantam charitatem ostenderit Deus mittendo filium suū.3a.q.1.ar.1. Sed contra & 2m.& ar.2.
Propitiationem pro peccatis nostris.} Quantam misericordiam Deus nobis exhibuerit dando filium suum pro nobis.3a.q.46.1.3m.& 6.4m.
Deum nemo vidit vnquam.} An ergo intellectus creatus non possit Deum per essentiam videre.1a.q.12.1.1m.
Quoniam de spiritu sancto dedit nobis.} Quomodo detur nobis spiritussanctus.1a.q.43.3.0.& 12e.q.114.3.3m.
Quisquis confessus fuerit.} Quando confessio fidei sit in præcepto.22e.q.3.2.[illegible]
Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.} An amor causet mutuam inhæsionem, scilicet vt amans sit in amato, & contra.12e.q.28.2.0.& q.66.6.c.fi.
Timor non est in charitate.} An timor seruilis non remaneat cum charitate.22e.q.19.6.0.
Sed perfecta charitas.} Quem timorem foras mittit perfecta charitas.22e.q.19.8.2m.& 9.0.& 3a.q.7.6.3m.
Quomodo timor pœnam habet.} Quis timor pœnam habeat.2.4m.
Qui non diligit fratrem suum quem videt.} Cum ratio diligendi Deum sit videatur dici esse proximus sub aspectum nostrum cadens, an ergo magis sit diligendus proximus quàm Deus.22e.q.26.2.1m.
Et hoc mandatum habemus à Deo.} An ex præcepto Dei teneamur proximum diligere.22e.q.25.1.0.& 44.1.0.
Euangel. Luc.16.
Homo quidam diues erat.} An possessio rerum sit homini naturalis.22e.q.66.1.0.
An liceat homini possidere res exteriores tanquam proprias. 22e.q.66.2.0.
Cur vnus mendicat & alius abundat.22e.q.66.2.1m.
Qui induebatur purpura.} An circa exteriorem ornatum possit esse virtus & vitium.22e.q.169.1. Quot modis contingit hominem immoderate vti rebus exterioribus.22e.q.169.c.prin. Quot modis contingit hominem immoderate vti rebus exterioribus ex inordinatione affectus mentis quantum ad superabundantiam.22e.q.169.c.circa med.
Quot modis contingit hominem immoderate vti talibus rebus ex inordinatione affectus mentis quantum ad defectum. 22e.q.169.c.sub. finem.
Vide

Vide latius de hac materia in Euang. Dominicæ 1a. Aduentus.
Et epulabatur quotidie splendide.} An epulari splendide, & comedere cibos lautos atque accurate præparatos sit peccatum.22e.q.148.4.c.1m.
Quot modis committatur vitium gulæ.22e.q.148.4.0.
Quæ vitia tanquam filiæ gignantur ex gula.22e.q.148.6.0.
Et nemo illi dabat.} An dare eleemosynam sit in præcepto.22e.q.32.5.0.
Et sepultus est in inferno.} De receptaculis animarum post mortē.Sup.q.69.0
Et Lazarum in sinu eius.} Quid sinus Abrahæ.3a.q.52.2.4m.
Fili recordare.} An damnati possint vti notitia quam in hoc mundo habuerunt.Sup.q.98.7.0.
Vt hi qui volunt hinc transire ad vos.} An beatitudo semel habita possit amitti.1a.q.62.8.& 12e.q.5.4.& 22.q.24.11.& 175.3.2m.
Neque inde huc transmeare.} An per diuinā misericordiam omnis pœna nō sit terminanda, Sup.q.99.2.0. An diuina misericordia patiatur homines in æternū puniri, Sup.q.99.3.0. De purgatorio & suffragiis mortuorū. Sup.q.71
Vt testetur illis ne & ipsi veniant.} Cum diues hic orauerit pro fratribus suis, ne & ipsi venirent in locum tormentorum, an ergo damnati in inferno non vellent alios esse damnatos qui non sunt damnati. Sup.q.98.4.1m.
Dominica 2a. post octauam Pentec. Epist.1. Ioan.3.
Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.} An charitas sit vita animæ, sicut inuidia & odium sunt mors animæ.22e.q.23.[illegible].c.
Fratres.} Quis dicatur frater noster.22e.q.44.7.c.prin. Quomodo frater sit diligendus.22e.q.44.7.c. Quid in fratre nostro oporteat amare, & quid odisse.22e.q.34.3.0. Quantum peccatum sit odium proximi.22e.q.34.4.0.
Et nos debemus pro fratribus animam ponere.} Quo casu quis teneatur de necessitate charitatis animam suam pro fratribus ponere.22e.q.26.5.2m.
Qui habuerit substantiam huius mundi.} De eleemosyna. 22e.q.32.
Quando eleemosynas dare sit in præcepto. 22e.q.32.5.c.& 3m.
De auaritia.22e.q.118.
Non diligamus verbo neque lingua, sed opere.} An ad dilectionem proximi requiratur, vt bonum circa illum operemur.22e.q.32.c.princ.
Euang. Luc.14.
Fecit cœnam magnam.} De visione diuinæ essentiæ.Sup.q.92.
Quantum bonum sit beatitudo.12e.q.2.ar.8.c.& q.5.ar.2.2m.& ar.8.c.
Cum æterna beatitudo per exteriora quædam bona, vt sunt cibus & potus, diuitiæ & regnum in scripturis significetur, an ergo ad beatitudinem requirantur bona exteriora.12e.q.4.ar.7.1m.
Dicere inuitatis vt venirent.} Cur primum oportebat aduentum Christi Iudæis prædicari, & ad cœnam hanc vocari.3a.q.42.1.c.
Quia parata sunt omnia.} An Christus sua passione non aperuerit nobis ianuā cæli.3a.q.49.5.0. An mors Christi fuerit operata ad nostram salutem.3a.q.51.6.0.
Villam emi, & necesse habeo.} An ambitio sit peccatum.22e.q.131.1.0.
Quot modis contingat appetitum honoris esse inordinatum. 22e.q.131.1.c.
An appetitus dignitatum sit ambitio. 22e.q.131.2.2m.
Iuga boum emi quinque.} De auaritia.22e.q.118.0.
Vxorem duxi.} De luxuria & eius speciebus.22e.q.153.& 154.
De gula & ebrietate.22e.q.148.& 150.
Exi cito in plateas & vicos.} Quando Apostolis dictum sit vt prædicarent gentibus.3a.q.42.1.c.fi.
Et adhuc locus est.} An sit certus numerus prædestinatorum.1a.q.23.7.0
Compelle intrare.} An infideles sint cogendi ad fidem.22e.q.10.8.0.
Dominica 3a. post 8am. Pentecost. Epist.1. Petr.5.
Humiliamini sub potenti manu Dei.} An humilitas propriè respiciat reuerentiam qua homo Deo subiicitur.22e.q.161.1.5m.2.3m.3.c.prin.& 4.1m.
Quanta virtus sit humilitas.22e.q.161.5.0.
Vt vos exaltet.} Quomodo præmiū humilitatis sit exaltatio. 22e.q.161.5.3m.
Omnem sollicitudinem vestram proiicientes in eum.} An ergo non sit licitū sollicitudinem habere de temporalibus rebus.22e.q.55.6.0.& q.188.7.2m.
Quot modis sollicitudo rerum temporalium reddatur illicita.22e.q.55.6.c.& 12e.q.108.3.5m. An Dominus improbet si quis humano more temporalia procuret.22e.q.55.7.1m.
Quoniam ipsi cura est de vobis.} An homo subsit diuinæ prouidentiæ. 1a.q.22.2.4m.
Quomodo boni subsint diuinæ prouidentiæ, & quomodo mali, Ibidem.
Sobrii estote.} De abstinentia & sobrietate.22e.q.147.& 149.
Tanquam Leo rugiens circuit.} De impugnatione dæmonum. 1a.q.114.0.
Vide Euang. Dominicæ 1a. Quadrag.
Euang. Luc.15.
Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.} Quibus vitandus sit conuictus peccatorum.22e.q.26.4.3m.
Secundum quid conuictus peccatorum sit omnibus vitandus. Ibidem fi.
Cur Christus cum peccatoribus conuersari voluit. 3a.q.40.1.c.
Cur Christus interdum à consortio hominum se subduxit.3a.q.40.1.3m.
De dilectione peccatorum.22e.q.25.ar.6.& seq.
Ita gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super 99. iustis.} An pœnitens per pœnitentiam recuperet aliquod maius quàm innocens.3a.q.89.3.c.
Si Deus plus gaudeat de pœnitente quàm multis innocentibus, & per consequens magis diligat, an ergo Deus non semper magis diligat meliora. 1a.q.20.4.4m.& 3a.q.89.3.c.
Dominica 4a. post 8am. Pentecost. Epist. Rom.8.
Existimo quòd non sint condignæ passiones.} An ergo opera iustorum non sint meritoria vitæ æternæ.12e.q.114.3.0.& 1m.præc. De magnitudine gloriæ sup. In Euang. Dominicæ 2. post 8am. Pentec. De patientia.22.q.136.
Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis.} An mundus post iudicium innouabitur, Sup.q.91.1.0.
Sed & nos ipsi primitias spiritus habentes & ipsi intra nos gemimus.} An patientia sustineat aliqua propter bonum.22e.q.136.3.c.
An bonum speratum quis differtur causet tristitiam, ibidem.
An beatitudo in hac vita haberi possit.12e.q.5.3.0.
Adoptionē filiorū Dei.} de adoptione vide Epist. Dominicæ infr. oct. Natiuit.
Euang. Luc.6.
Estote misericordes.} Quis dicatur misericors.1a.q.21.3.c.princ. Quid sit misericordia.22e.q.30.1.c.princ. Quæ hominem maxime ad misericordiam prouocent.22e.q.30.2.c.præc. Qui sint maxime misericordes.22e.q.30.2.c.
In qua significatione misericordia sit virtus.22e.q.30.3.c.
Quanta virtus sit misericordia.22e.q.30.4.0.
Sicut pater vester.} Cum misericordia sit species tristitiæ, & Deo non competat tristitia, quomodo potest dici esse misericors.1a.q.21.3.c.& 1m.
An misereri sit proprium Deo.22e.q.30.4.c.
An misericordia Dei repugnet iustitiæ eius.1a.q.21.3.2m.
An in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.1a.q.21.4.0.
Quomodo omnipotentia Dei parcendo & miserando maxime manifestetur.1a.q.21.3.3m.
Nolite iudicare.} An ergo non sit licitum iudicare. 22e.q.60.2.1m.
Quæ requirantur ad hoc vt iudicium sit iustitiæ actus.22e.q.60.2.c.
An iudicium ex suspicione procedens sit illicitum.22e.q.60.3.0.
De falso testimonio.22e.q.70.
In qua mensura mensi fueritis.} In qua iustitia hæc diuini iudicii forma habeat locum.22e.q.61.4.1m.
Quid vides festucam.} An ergo peccator non possit corripere peccatorem.22e.q.33.5.0. Quot modis contingit peccatorem in corripiendo alium peccatorem delinquere.22e.q.33.5.c.
Hypocrita.} In quo consistat hypocrisis.22e.q.111.ar.2.
An hypocrisis tanquam species mendacii veritati opponatur. 22e.q.111.ar.3.0.
Quale & quantum peccatum sit simulatio.22e.q.111.ar.4.0.
Dominica 5a. post 8am Pentec. Epist.1. Pet.3.
Omnes vnanimes.} De concordia.22e.q.29. Quid sit concordia.22e.q.29.1.c.
An concordia ex charitate causetur.22e.q.37.1.c.princ.
Quæ concordia laudanda, & quæ vituperanda.22e.q.37.1.2m. Quid sit discordia.22e.q.37.2.c.princ. An omnis discordia in bono sit peccatum. 22e.q.37.1.c.& 3m. Ex quo vitio tanquam radice oriatur discordia. 22e.q.37.2.0.
Compatientes.} De misericordia.22e.q.30. Quomodo compatiamur peccantibus.22e.q.30.1.1m.
Non reddentes malum pro malo.} An vindicatio non sit licita. 22e.q.108.1.c.
An Dominus prohibuerit omnem liuorem vindictæ.12e.q.107.2.2m.& 3m.
An laudabiliter contumeliæ sustineantur.22e.q.72.3.0.
Sed è contrario benedicentes.} An ex necessitate charitatis sit, quòd aliquis signa vel affectus dilectionis inimico exhibeat.22e.q.25.9.0.
Coerceat linguam suam à malo.} De iniuriis verborum.22e.q.72.& seq.
Declinet à malo.} An declinare à malo & facere bonum sint partes iustitiæ.22e.q.79.1. An transgressio sit speciale peccatum.22e.q.79.2.0.
An omissio sit speciale peccatum.22e.q.79.3.0.
Oculi Domini super iustos.} Quam curā honorū habeat Deus.1a.q.22.2.4m.
Sed & si quid patimini propter iustitiam beati.} De causa martyrii.22e.q.124.1.0.
Timorem autem eorū ne timueritis.} Quando timor sit peccatum. 22e.q.125.1.c.
Euang. Luc.5.
Cum turbæ irruerent in Iesum vt audirent verbum.} An quis negligens scire quæ scire tenetur, peccet.12e.q.76.2.c.
An lex obliget ignorantes in quorum notitiam potest venire per alios. 12e.q.90.4.2m. An ignorantia affectata diminuat culpam, an potius aggrauet.12e.q.47.1.c.& 3m. Quo ordine reuelantur à Deo credibilia.22e.q.2.ar.6.c.princ.& 3a.q.42.1.c.princ. Cum Christus vitam agere debuerit perfectissimam, quomodo igitur prædicauit.3a.q.40.1.2m.
Cur Christus publice prædicare voluerit.3a.q.40.c
De prædicatione religiosorum.22e.q.188.4.
Ascendens in vnam nauem quæ erat Simonis.} Cur Christus prædicare voluit solis Iudæis.3a.q.42.1.c.
Duc in altum.} An Dominus miserit Apostolos ad prædicandum gentibus in profundo ignorantiæ iacentibus.3a.q.42.1.c.fi.& 1m.
Per totam noctem laborantes nihil cepimus.} An fides sit donum Dei. 22e.q.6.ar.1.
Quomodo Deus quosdam dando, scilicet fidem, doceat, quosdam non doceat.12e.q.98.4.2m.& 22e.q.2.ar.5.1m.
Rumpebatur autem rete eorum.} De schismate.22e.q.39.0.
Exi à me Domine.} An exēplo Petri ex reuerentia à sacramento eucharistiæ abstinere nos conueniat.3a.q.80.10.3m.
Relictis omnibus.} An ergo conueniat in diuinis præceptis non satis exercitatos religionem ingredi.22e.q.189.1.0.
Dominica 6a. post 8am. Pentec. Epist. Rom 6.
In morte ipsius baptizati sumus.} Quomodo baptizamur in morte Christi.3a.q.66.3.c. Quomodo homo baptizatus participet passionem Christi 3a.q.86.4.3m. Quomodo commemoretur mors Christi in baptismo.3a.q.65.3.3m. An baptizatus moriatur veteri vitæ.3a.q.68.7.c.
Consepulti enim sumus.} Quomodo baptizatus cum Christo sepeliatur.3a.q.51.1.c.fi.
Vetus homo noster simul crucifixus est.} De effectibus passionis Christi.3a.q.49.
Ita & vos existimate vos mortuos quidem peccato.} Quomodo Christo resurgenti debeamus etiam secundum animam conformari.3a.q.56.2.c.
Euang. Matth.5.
Nisi abundauerit iustitia vestra.} An præcepta nouæ legis sint maiora præceptis veteris legis.12e.q.107.3.2m. In quo lex noua superabundet legi veteri. 12e.q.91.5.c. An in veteri lege prohibebantur interiores motus animi. 12e.q.107.4.c.f. An lex noua sit grauior quàm lex vetus.12e.q.107.4.0.
De partibus iustitiæ.22e.q.79. De præceptis iustitiæ.22e.q.122.
Audistis quia dictum est antiquis. Non occides.} Quid antiqui intellexerint per (non occides).12e.q.107.2.c.& 3.2m.
Ego autem dico vobis.} Quanta potestate & authoritate Christus docebat.3a.q.42.1.2m. An Christus præposuerit præcepta quædam contraria præceptis veteris legis.12e.q.107.2.2m.
Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.} Quid per iudicium, consilium, & gehennam intelligatur.22e.q.158.3.arg.2.& ad 2m.
Quæ ira sit laudabilis, & quæ vituperabilis.22e.q.158.1.& 2.c.
De qua ira sit hic Christus loquutus.22e.q.158.3.2m.& 3m.
Qui autem dixerit fatue.} Quis sit ordo inter hos gradus iræ & gradus damnationis, & quomodo explicandus.22e.q.158.3.3m.
Dominica 7a. post octauam Pentec. Epist. Rom.6.
Exhibete membra vestra seruire iustitiæ.} Quomodo membra nostra exhibemus arma iustitiæ, cum corpus non sit capax gratiæ. 1a.q.79.1.1m.
Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.} Quotuplex sit seruitus, & quotuplex libertas.22e.q.183.4.c. Quid sit seruitus peccati, vel iustitiæ, Item quid libertas à peccato & libertas à seruitute, ibidem.
Quæ sit vera seruitus, & quæ vera libertas. Ibidem.
Qui fiat quòd homo efficiatur seruus aut iustitiæ aut peccati Ibidem.
Quomodo per Christum simus liberati.3a.q.49.
Quem ergo fructum.} Cur opera vitiorum minus dicuntur fructus quàm opera virtutum.12e.q.70.4.1m. De fructibus spiritussancti.12e.q.70.
De effectu peccati quantum ad reatum pœnæ.12e.q.87.
Nam finis illorum mors est.} De effectu peccati.12e.q.85.& seq.
Gratia autem Dei vita æterna.} Cur non dicatur, stipendium iniustitiæ vita

 æterna

æternā.12ª.q.114.3.arg.2ª.

Euang. Mar. 8.

Misereor super turbam.} De misericordia, vt supr. in Euang. Dominicæ 4ª. post 8am. Pentec.
Si dimisero eos ieiunos.} De sobrietate, gula, & ebrietate. 22ª.q.141.149.150.
Et interrogauit eos.} Cur Christus roget ea de quibus certus est. 22ª.q.97.2.c. princ.
Vide de miraculo hoc Euang. Dominicæ Lætare.
Gratias agens.} De gratiarum actione.22ª.q.106.0.

Dominica 8ª. post 8am. Pentecost. Epist. Rom. 8.

Debitores sumus non carni.} Quid creatura debeat Deo.12ª.q.111.1.2m.
Si enim secundum carnem vixeritis.} Quid sit viuere secundum carnem.12.q.72.2.1m.
Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis.} An per pœnitentiam restituatur homo in pristinam dignitatem.3ª.q.89.1.0.
Quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.} Quomodo adoptemur in filios Dei. 12ª.q.114.3.c.fi.
Per quam virtutem adoptamur in filios Dei.3ª.q.23.1.c.fi.
Sed accepistis spiritum adoptionis.} Quid sit aliquem adoptare.3ª.q.23.1.c.
Non enim accepistis spiritum seruitutis.} Quis spiritus seruitutis non consistat cum spiritu adoptionis.i.charitate.22ª.q.19.6.0.& 10.
Quomodo dicuntur filij adoptiui geniti, cum filius adoptiuus non gignatur sed fiat.3ª.q.23.2.c. Quæ sit differentia inter Deum adoptantem & hominem adoptantem.3ª.q 23.1.c.fi. Quæ sit differentia inter hæreditatem bonorum temporalium, & æternorum.3ª.q.23.1.3m.
Vide reliqua circa Epist. Dominicæ infra 8am. Natiuitatis Domini.
Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro.} An quis possit scire se habere gratiam.12ª.q.112.5.0.
Si autem filij & hæredes.} An filio adoptato debeatur hæreditas ex ipso iure adoptionis.12ª.q.114.3.c.fi.& 3ª.q.23.1.c.
Cohæredes autem Christi.} Cum Christus sit naturalis filius patris, & adoptio sit introducta in defectum naturalis filij, quomodo Deo conuenit nos in filios suos adoptare. 3ª.q.23.1.2m.

Euang. Matth.7.

Attendite à falsis prophetis.} Qui dicuntur falsi prophetæ. 22ª.q.172.4.1m.
An sic sit attendendum à falsis prophetis, vt eis communicari non possit. 22ª.q.10.ar.9.0.
Quando sit licitum cum falsis prophetis disputare.22ª.q.10.7.0.
Intrinsecus autem sunt lupi rapaces.} Qui doctores dicantur lupi ra. 2.22ª.q.172.4.3m.
An hæretici qui sunt lupi rapaces sint tolerandi.22ª.q.11.ar.3.0.
De punitione hæreticorum.22ª.q.11.3.& 4.
A fructibus eorum cognoscetis eos.} Quomodo cognoscatur hæreticus.22ª.q.11.2.2m.& q.5.ar.3.c.
Sic omnis arbor bona bonos fructus facit.} An ergo bonum non possit esse causa mali.1ª.q.49.1.1m. An tota bonitas & malitia actus exterioris dependeat ex voluntate.12ª.q.20.2.1m.præcipuè.
Et in ignem mittetur.} An damnati torquebuntur igne corporeo. Sup.q.97.5.0.
An damnati in inferno sola pœna ignis affligantur.Supp.q.97.1.0.
Sed qui facit voluntatem patris mei.} An ad beatitudinem consequendam requirantur bona opera.12ª.q.5.ar.5.0.

Dominica 9ª. post 8am. Pentec. Epist.1 Cor.10.

Non sumus concupiscentes malorum.} Cur post baptismum debeamus tantopere fugere mala.3ª.q.49.1.3m.& 40.1.c. De vitio gulæ. 22ª.q.148.
Neque idolatræ efficiamini.} De actibus latriæ.22ª.q.82.& seq.
Quantum peccatum sit idololatria. 22ª.q.94.3.0.
Neque fornicemur.} De fornicatione.22ª.q.154.2.& 3.
Neque murmuraueritis.} An voluntas hominis debeat semper conformari voluntati diuinæ.12ª.q.20.10.0.
Neque tentemus Christum.} De tentatione.22ª.q.97.0.
Quantum peccatum sit tentatio Dei. 22ª.q.97.4.0.
Hæc autem omnia in figura contingebant eis.} An lex noua veterem legem impleat.12ª.q.107.2.0.
Tentatio vos non apprehendat.} An quis debeat se ingerere ad tentationes suscipiendas.3ª.q.41.2.2m.

Euang. Luc.16.

Homo quidam erat diues.} Vide Euang. Dominicæ 1ª. post 8am. Pentecost. de diuitiis.
Quasi dissipasset bona ipsius.} An dispensator teneatur dispensare bona sui Domini secundum quod ei ab eo commissum est. 22ª.q.32.8.c.& 3m.
Quid ad dispensationem requiratur. 22ª.q.185.7.c.
An Episcopi mortaliter peccent si bona ecclesiastica quæ procurant, pauperibus non largiantur.22ª.q.185.7.0.
Accipe cautionem, cito scribe quinquaginta.} An dolus sit peccatum ad astutiam pertinens.22ª.q.55.4.0.
An fraus ad astutiam pertineat.22ª.q.55.5.0.
Quia filij huius sæculi prudentiores sunt.} An vera prudentia possit esse in peccatoribus.22ª.q.47.13.0.
Cur addatur hic, in generatione sua.22ª.q.47.13.1m.
Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.} Cur diuitiæ dicuntur mammona iniquitatis.22ª.q.32.7.1m.
In quibus rebus consistunt diuitiæ corporales.12ª.q.2.ar.1.c.potissimum.
Quomodo temporalia bona amanda.22ª.q.126.1.c.
An diuites possint saluari.22ª.q.186.3.
Cur Deus det alicui abundantiam diuitiarum.22ª.q.117.1.
An quis teneatur ita diuitias suas erogare, vt nihil sibi reseruet. 22ª.q.117.1.2m.
In quanta abundantia eleemosyna sit facienda.22ª.q.32.10.0.
Quantum peccatum sit diuites non succurrere pauperibus. 22ª.q.32.7.1m. & 66.7.c.

Dominica 10ª. post 8am. Pentecost. Epist.1.Cor.12.

Scitis quoniam cum gentes essent.} An homo sine gratia possit non peccare. 12ª.q.109.8.0.
An homo per sua naturalia sine gratia possit legem implere.12ª.q.109.4.0.
Et nemo potest dicere Dominus Iesus.} An homo sine gratia nullum verum cognoscere possit.12ª.q.109.1.0.
Diuisiones verò gratiarum sunt.} Quomodo plenitudo gratiæ quæ in Christo sicut in capite adunatur, ad membra eius diuersimode redundet 22ª.q.183.2.c.
Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem.} De duplici gratia, gratum scilicet faciente, & gratia gratis data de earumque distinctione. 12ª.q.111.1.0.
De gratiis gratis datis,22ª.q.176.& seq.
Alij quidem datur sermo sapientiæ.} De distinctione gratiarum gratis datarū. 12ª.q.111.4.c.
Diuidens singulis prout vult.} Cur in vno sit maior gratia quàm in alio. 12ª.q.112.4.0.

Euang. Luc.19.

Fleuit super illam.} Quomodo exemplo Christi condolendum & compatiendum sit peccatoribus.22ª.q.30.1.1m.
An Deus, angeli, & homines boni compatiantur malis hominibus. Suppl.q.94.2.0.
An homines mali & inuidi non gaudeant de alieno malo.22ª.q.2.& 2.c.
Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.} Ignorantia Iudæorum de Christo, vnde oriebatur.3ª.q.47.c.& 1m.&.2m.
An omnium Iudæorum maiorumq.& minorum ignorantia erat æquale peccatum.3ª.q.47.5.c.
Quantum peccatum sit peccatum infidelitatis.22ª.q.10.3.0.
Et cœpit eiicere vendentes.} Quomodo ad vnius flagelli verbera vnus homo illo tempore contemptibilis potuerit eiicere tantam hominū multitudinem 3ª.q.44.3.2m.
An irreuerentia rerum sacrarum & diuino cultui deputatarum sit sacrilegium 22ª.q.99.1.c. De Simonia.22ª.q.100.
Domus mea domus orationis est.} Cur certus & determinatus locus deputetur orationi.22ª.q.84.3.0.
Et erat quotidie docens in templo.} An Christus omnia publicè docuerit.3ª.q.42.3.0.

Dominica 11ª. post 8am. Pentec. Epist.1.Cor.15.

Quia resurrexit.} De resurrectione Christi.3ª.q.53.& seq.
Et visus est Cephæ.} Quibus Christus apparuerit, & vbi. 3ª.q.55.1.1m.& 4m.
Visus est & mihi.} Cum Christus ante conuersionem Pauli ascenderat, quomodo visus est ab eo.3ª.q.57.6.3m.
Ego enim sum minimus Apostolorum.} An homo debeat se omnibus per humilitatem subiicere. 22ª.q.161.3.0.
Quomodo quis absque falsitate potest se credere & pronunciare omnibus viliorem, & ad omnia inutilem & indignum.22ª.q.161.6.1m.
Gratia Dei sum id quod sum.} De necessitate gratiæ.12ª.q.109.0.

Euang. Luc.18.

Qui in se confidebant.} An præsumere de suis viribus sit peccatum.22ª.q.130.1.0.
Quid sit dicendum præsumptuosum esse.22ª.q.130.2.1m.
Quot modis contingat præsumptio.22ª.q.130.1.1m.
Quotuplex sit præsumptio.22ª.q.21.1.c. Quæ præsumptio sit altera grauior. 22ª.q.21.1.1m. Ex quo vitio causetur præsumptio opposita magnanimitati. 22ª.q.21.4.c. princ. Ex quo vitio oriatur præsumptio opposita timori.22ª.q.21.4.c.fi.
Et aspernabantur cæteros.} An sit species superbiæ, cum aliquis aliis despectis singulariter vult videri.22ª.q.162.4.0.
Hæc apud se orabat.} Quibus virtutibus debeat oratio esse adornata, vt placeat Deo, ab eoque exaudiatur.22ª.q.83.15.c.potissimum.
De religione, deuotione, oratione.22ª.q.81.82.83.
Quia non sum sicuti cæteri homines.} An iactantia sit peccatū.22ª.q.112.1.0.
An iactantia oriatur ex superbia.22ª.q.112.1.2m.
An iactantia huius pharisæi fuerit peccatum mortale.22ª.q.112.2.c.
Ieiuno bis in sabbatho.} Cur pharisæi & discipuli Ioannis potius ieiunabant quàm Christus & eius discipuli.3ª.q.40.2.2m.
Decimas do omnium.} de decimis.22ª.q.87.
Publicanus autem stans à longe.} Quanta virtus sit humilitas.22ª.q.161.5.0.
Cur humilitas necessaria ad orationem.22ª.q.83.15.c.
Quia omnis qui se exaltat humiliabitur.} Quomodo exaltatio tanquam merces redditur humilitati.22ª.q.161.5.3m.

Dominica 12ª. post 8am. Pentecost. Epist.2ª.Corinth.3.

Fiduciam autem talem habemus.} An vnus alium doceat.1ª.q.117.1.0.
An homo solum exhibat exterius ministerium. 1ª.q.117.c.& 1m.
An fides sit donum Dei. 22ª.q.6.1. Quomodo Deus quosdam misericordia doceat, & quosdam iustitia non doceat.12ª.q.98.4.2m.& 22ª.q.2.ar.5.1m.
An in hoc maximè potestas diuina monstrata sit quod discipulis suis tantam virtutem contulit in docendo, vt gentes quæ nihil de Christo audierant ad ipsum conuerterent.3ª.q.42.1.2m.
Per Christum ad Deum.} De oratione & sacerdotio Christi. 3ª. q.21.& q.22.
Non quod sufficientes simus.} An homo sine gratia nullum verum cognoscere possit.12ª.q.109.1.0. An quis possit verè dicere se ad quiduis inutilem & indoneum.22ª.q.161.6.1m.
Qui & idoneos nos fecit ministros.} An Deus eos quos eligit, faciat idoneos ad id, ad quod Deus elegit.3ª.q.27.1.c.
Litera enim occidit.} Quomodo litera siue lex occidat. 12ª.q.98.1.2m. An etiam litera euangelij occideret, nisi adesset interius gratia fidei sanans. 12ª.q.106.2.c.
Quod si ministratio mortis.} An ministri noui testamenti sint maioris dignitatis quàm ministri veteris testamenti. 22ª.q.29.1.c.fi.
Cur Apostolus legem veterem vocat ministrationem mortis & damnationis, legem autem nouam ministrationem spiritus & iustitiæ.12ª.q.106.1.1m.

Euang. Marc.7.

Exiens Iesus de finibus Tyri venit per Sidonem.} Cur Christus in eodem loco non mansit, sed ex vno ad alium prædicandi causa se contulit.3ª.q.40.1.c.
Et deprecabantur eum vt illi imponat manum.} An debeamus pro aliis orare. 22ª.q.83.7.0. An oratio aliena alteri prosit. 22ª.q.83.7.2m.& 3m.
An bona intentio aliena, fides aliena, & fidei professio aliena alteri prodesse possit. 3ª.q.68.7.0.
Et apprehendens eum seorsum.} Cur Christus hunc mutum & surdum virtute sua diuina non subito, sed paulatim mediante corpore suo curare voluit. 3ª.q.44.3.2m. De cerimoniis & ritibus baptismi 3ª.q.66.10.0.& q.71.0.
Et suspiciens in cælum ingemuit.} An omnis pœna sit propter aliquam culpam.12ª.q.87.7.0.
Et præcepit illis ne cui dicerent.} An Christus intendebat eos per virtutem diuini præcepti obligare præcipiendo eis ne cui dicerent.12ª.q.104.4.1m.3ª.q.11.4.2m.& q.44.3.4m.
Quantò magis eis præcipiebat tantò plus prædicabant.} An ergo Christo fuerint inobedientes.22ª.q.104.4.1m.
An anima Christi non habuerit omnipotentiam respectu executionis propriæ voluntatis.3ª.q.13.4.2m.
Dicentes bene omnia fecit.} De gratiarum actione. 22ª.q.106.0.

Dominica 13ª. post 8am. Pentecost. Epist. ad Gal.3.

Abrahæ dictæ sunt promissiones.} An promissio hæc facta sit Abrahæ propter ipsius meritum, an verò ex gratuita Dei electione, & vocatione, 12ª.q.98.4.c.
Et semini eius.} An alio modo quàm per semen Abrahæ, i. Christum saluari possimus.12ª.q.98.5.2m.& 98.2.4m.& 22ª.2.ar.7.c.
Quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex.} An lex vetus fuerit data conuenienti tempore.12ª.q.98.6.0.
Nam si ex lege hæreditas.} An lex vetus iustificet. 12ª.q.98.c.& 2m.& q.101.12.0.
Lex propter transgressionem posita est.} An legis actus & officium sit punire transgressores. 12.q.92.2.4m.præcep.
Ordinata per angelos.} An lex vetus data fuerit immediatè à Deo, an potius per angelos.12ª.q.98.3.0.
In manu mediatoris.} An Christus sit mediator Dei & hominum, & secundum quam naturam.3ª. q. 26.0.

Euang. Luc.10.

Tentans eum.} De tentatione Dei. 22ª.q.97.0.
Quid faciendo vitam æternam possidebo.} An bona opera requirantur ad beatitudinem siue vitam æternam.12ª.q.5.ar.7.0.
Diliges Dominū Deum tuū ex toto corde tuo.} Quid sit dilectio.22ª.q.27.2.0
An conuenienter mandetur quòd Deus diligatur ex toto corde.22ª.q.44.4.0
Quid sit Deū diligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus, & ex omni mente.22ª.q.44.5.0.
An præceptum hoc de dilectione Dei possit seruari in via.22ª.q.44.6.0.
An peccans venialiter diligat Deum ex toto corde. 22ª.q.44.4.2m.
De hoc præcepto vide plura, infra in Euang. Dominicæ.18ª. post 8am. Penteco.
Et proximum tuum sicut teipsum.} Quomodo proximus sit diligendus. 22ª.q.44.7.c.
Homo quidam descendebat.} De statu innocentiæ primi hominis quantum ad intellectum & voluntatem.1ª.q.49.& seq. vsque ad 103am.
De peccato primi hominis.22ª.q.163.0.
De pœna peccati primorum parentum.22ª.q.164.0.
De peccato originali.12ª.q.81.& 82.
Abierunt semiuiuo relicto.} Quousque bonum naturæ per peccatum fuerit imminutum. 12ª.q.85.1.& 2.
Accidit vt sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso illo præteriit.} An ceremoniæ & sacrificia veteris legis habebant virtutem iustificandi tempore legis.12ª.q.103.2.0.
An præcepta moralia veteris legis iustificabant.12ª.q.101.12.0.
Samaritanus autem.} an salus nostra sit ascribenda Christo. 12ª.q.91.5.2m.& 22ª.q.2.ar.7.c.
Alligans vulnera.} Quot sint vulnera quibus humana natura per peccatum vitiata est.12ª.q.85.3.0.
Infundens oleum & vinum.} De sacramentis institutis tanquam remediis cōtra vulnera humanæ naturæ.3ª.q.60.& seq.
Quæcunque supererogaueris.} De consiliis.12ª.q.108.4.0.
Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi.} Quis sit noster proximus.22ª.q.44.7.c.

Dominica 14ª. Epist. Gal.5.

Caro enim concupiscit aduersus spiritum.} Quomodo caro & spiritus mentem humanam ad diuersa & contraria moueat, atque impellat.12ª.q.70.4.c. princ.
Quomodo opera carnis & fructus sibi mutuo contrarientur.12ª.q.70.4.c.
Qui fructus spiritus quibus operibus carnis opponantur.12ª.q.70.4.c.
An sicut caro concupiscit aduersus spiritum, ita etiam amici carnales aduersentur profectui spirituali.22ª.q.189.10.2m.
Manifesta sunt opera carnis.} Cur opera carnis non dicuntur fructus carnis, sicut opera spiritus dicuntur fructus spiritus.12ª.q.70.4.1m.
Quæ dicuntur hic opera carnis.12ª.q.72.2.1m.
An peccata spiritualia etiam hic dicantur opera carnis, ibidem.
De peccatis & vitiis.12ª.q.71.& seq.
Qui talia agunt regnum Dei non possidebunt.} Quibus peccatis debeatur pœna æterna.12ª.q.87.5.0.
Fructus autem spiritus.} An fructus spiritussancti sint actus.12ª.q.70.1.0.
An conuenienter hic ab Apostolo enumerentur.12ª.q.70.3.0.
Qui Christi sunt, carnem suam.} Quis propriè dicatur esse Christi siue Christianus.22ª.q.124.5.1m.

Euang. Luc.17.

Dum iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam.} Cur Christus non egit vitam solitariam, sed inter homines diuersorum locorum & regionum conuersatus est.3ª.q.40.1.c.potissimum.
Decem leprosi.} Quid per leprosum significetur, vide Dominicam 3am. post Epiph. in Euang.
Iesu præceptor.} De nomine Iesu.3ª.q.37.2.0.
Miserere nostri.} Quid sit misereri siue misericordia.22ª.q.30.1.c.prin.& 2.c.
Ite ostendite vos sacerdotibus.} Cur Dominus iam mundatos à lepra mittit ad sacerdotes.12ª.q.102.5.7m.& 103.2.2m.& 3m.
Quem ritum seruabant sacerdotes in purificatione leprosi.12ª.q.102.5.7m.
De confessione peccatorum sacerdoti facienda.Sup.q.6.& seq.
Cecidit ante faciem eius.} An Deus sit adorandus corporali adoratione. 22ª.q.84.2.0.
Gratias agens.} De gratiarum actione.22ª.q.106.0.
Quanta gratia fiat pœnitenti. 22ª.q.106.2.0.
Non est inuentus qui daret gloriam Deo.} Quale & quantum peccatum sit ingratitudo.22ª.q.107.2.& 3.

Dominica 15ª. post 8am. Pentec. Epist. Gal.6.

Non efficiamini inanis gloriæ cupidi.} Quid gloria.22ª.q.q.132.1.c.
Quot modis gloria dicitur vana & inanis. Ibidem.
An inanis gloria sit peccatum mortale.22ª.q.132.3.0.
Huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.} Quid cogitandum alium corripienti, & quomodo se in correptione habere debeat.22ª.q.33.5.c.
De mansuetudine & clementia.22ª.q.157.0.
Alter alterius onera portate.} An supportatio opponatur correctioni fraternę. 22ª.q.33.1.3m. Quando quis peccantem dicatur supportare.22ª.q.33.1.3m.
Quomodo tolerandi sint mali.22ª.q.108.1.2m.& 4m.
An malo non sit resistendum.22ª.q.188.3.1m.
Nam si quis existimat se aliquid esse.} De præsumptione. 22ª.q.130.0.& De speciebus superbiæ.22ª.q.162.4.0.
Et sic in semetipso tantum gloriam habebit & non in altero.} An peccatum sit, alteri vitia sua proponere, vt per comparationem eius videatur corripiēs sanctus & iustus.22ª.q.33.5.c.
Communicet autem is qui catechisatur.} De catechesi.3ª.q.71.1.& 4.
Quæ seminauerit homo, hæc & metet.} An bona opera sint meritoria vitæ æternæ.12ª.q.114.3.0.
An peccata quæ contra charitatem sunt, sint meritoria mortis & corruptionis æternæ.12ª.q.87.3.& Sup.q.99.1.0.
Bonum facientes non deficiamus.} De perseuerantia.22ª.q.137.0.
Ad omnes.} An omnibus sit benefaciendum. 22ª.q.31.2.0.
Maximè ad domesticos fidei.} An magis debeamus diligere meliores quàm nobis coniunctiores.22ª.q.26.7.0.

Euang. Matth.6.

Nemo potest duobus Dominis seruire.} Qualibus duobus Dominis seruire non possumus.12ª.q.1.ar.5.
Sed contra.} An subditi teneantur suis superioribus in omnibus obedire.22ª.q.104.5.0.
In quibus prælato non sit obediendum. 22ª.q.33.7.5m.
Aut enim vnum odio habebit.} An Deus possit odio haberi.22ª.q.34.1.
Quid sit odium, Ibidem c.
Et alterum contemnet.} Quid sit peccare ex contemptu.22ª.q.186.9.3m.
Ne solliciti sitis animæ vestræ.} De sollicitudine. Vide Epist. Dominicæ 3ª. post 8am. Pentec.
Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis.} Si Deus sciat desideria nostra & indigentiam, cur igitur ei preces porrigimus.22ª.q.83.2.1m.
Primum quærite regnum Dei, & cætera adiicientur vobis.} An temporalia bona cadant sub merito.12ª. q.114.10.0.
Quomodo temporalia bona possint licitè desiderari.12ª.q.99.6.c.fi.& 2m.& 22ª.q.83.6.0. Ad quæ bona ordinet hominem lex noua, & ad quæ lex vetus.12ª.q.91.5.c.princ.& 99.6.0.

Dominica 17ª. post 8am. Pentecost. Epist. ad Ephes.3.

Huius rei gratia flecto genua mea.} An perseuerantia indigeat auxilio gratiæ, 12ª.q.109.10.0.& 22ª. q.137.4.0.
Flecto genua.} An adoratio importet actum corporalem.22ª.q.84.2.0.
Ex quo omnis paternitas.} An hoc nomen (pater) sit propriè nomen diuinæ personæ.1ª.q.33.2.0. An hoc nomen (pater) per prius dicat respectum ad filium quàm ad creaturam.1ª.q.33.3.0.
Paternitas in cælo.} Quomodo in cælestibus sit paternitas. 1ª.q.45.5.2m.
Virtutem corroborari.} De fortitudine.22ª.q.123.0.
Christum habitare per fidem.} An credere sit ad salutem necessarium.22ª.q.2.ar.3.0.
An sit donum Dei. 22ª.q.6.ar.1ᵐ.
In charitate radicati & fundati.} Cur charitas radici & fundamento comparetur.22ª.q.23.8.2m.
Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.} An ergo plenitudo nō sit propria Christo.3ª.q.7.ar.10.0.2m.præcipuè.

Euang. Luc.7.

Ecce defunctus efferebatur.} An homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1ª.q.97.1.& 4. An mors sit pœna peccati.12ª.q.85.5.0.& 22ª.q.164.1.0.
De qualitate animæ exeuntis.Suppl.q.70.
De suffragiis mortuorum.Suppl.q.71.0.
An sepelire mortuum sit species eleemosynæ.22ª.q.32.2.c.& 1m.
Et turba multa cum illa.} An dolor amici compatientis mitiget tristitiam.12ª.q.38.3.0.
Misericordia motus.} De misericordia, vt suprà in Euang. Domin.4.post 8am. Pentecost.
Noli flere.} An fletus mitiget tristitiam.12ª.q.38.2.0.
Et accessit & tetigit loculum.} Cur Christus in faciendis miraculis circa homines non vsus est sola potestate diuina, sed aliud ad humanitatem eius pertinens apponere voluit.3ª.q.44.3.2m.
Et resedit qui erat mortuus.} Si hic mortuus, & quidam alij sint à Christo reuocati ad vitam, an ergo Christus primo non resurrexerit. 3ª.q.53.3.2m.
Magnificabant Deum.} De gratiarum actione.22ª.q.106.0.

Dominica 17ª. post 8am. Pentec. Epist. Ephes.4.

Cum omni humilitate & mansuetudine.} De humilitate.22ª.q.161.
De mansuetudine.22ª.q.157.
Cum patientia supportantes.} De patientia.22ª.q.161. De supportatione fraternâ vide Epist. Dominicæ 15ª. post 8am. Pentecost.
In vinculo pacis.} De pace & cōcordia, vt supr. in Euang. feriæ 3ª. post Pascha.
Vnum corpus.} Quomodo tota ecclesia dicatur vnum corpus.3ª.q.8.1.c.prin.
In vnam spem vocationis vestræ.} Quomodo bona spiritualia possint simul ex integro à pluribus possideri.3ª.q.23.1.3m.
Vna fides.} Quomodo fides sit vna. 22ª.q.4.ar.6.0.
Vnum baptisma.} Quomodo baptisma dicatur vnum.3ª.q.66.9.0.
Et in omnibus nobis.} Quomodo Deus sit in omnibus rebus.1ª.q.8.ar.1.& 2.

Euang. Luc. 14.

Dum intraret Iesus in domo cuiusdam principis Pharisæorum.} Cur Christus cum peccatoribus conuersari & manducare voluerit.3ª.q.40.1.c.
Si licet sabbatho curare.} An Christus curando hominem in sabbatho, sabbathum non violauerit.3ª.q.40.4.1m. De sanctificatione sabbathi.22ª.q.122.4.
Intendens quomodo primos accubitus eligerent.} De ambitione, vt supr. in Euang. Dominicæ 2ª. post 8am. Pentecost.
Non discumbas primo loco.} De 4ª. specie superbiæ.162.4.
Recumbe in nouissimo loco.} An homo debeat se omnibus per humilitatem subiicere.22ª.q.161.3.0.
Quia omnis qui se exaltat.} Quomodo humilitati promittatur spiritualis exaltatio.22ª.q.161.5.3m.

Dominica 18ª. post 8am. Pentec. Epist.1.Corint.1.

Gratias ago Deo meo.} De gratiarum actione & gratitudine.22ª. q.106.0.
Pro vobis.} An debeamus pro aliis orare.22ª.q.83.7.0.
Ita vt nihil vobis desit in vlla gratia.} Quomodo homo dicatur esse plenus gratia.3ª.q.7.ar.10.c.
Confirmabit vos vsque in finem.} An perseuerantia indigeat auxilio gratiæ. 22ª.q.137.4.0.& 12ª.q.109.8.& 10. Vtrum quis possit sibi promereri finalem perseuerantiam.12ª.q.114.7.0.
Sine crimine.} Quot & quæ sint vitia capitalia.12ª.q.84.4.

Euang. Matth. 22.

Accesserunt ad Iesum Pharisæi, & interrogauit. Quando sit licitum cum hæreticis disputare.22ª.q.10.7.0.
Tentans eum.} De tentatione.22ª.q.97.0. De simulatione.22ª.q.111.
Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde.} De hoc præcepto, Vide Euang. Dominicæ 18ª. post 8am. Pentec.
An Deus possit hic totaliter amari.22ª.q.27.5.0.
An diuinæ dilectionis sit aliquis modus habendus.22ª.q.27.6.0.

Universidad de Deusto Biblioteca

Hoc est maximum.} Cur hoc præceptum de charitate Dei sit maximum. 22æ. q.44.1.c.fi.
Secundum autem simile est huic.} Cum charitas sit vna virtus, quorsum duo præcepta de ea dantur. 22æ.q.44.2.1m.
Cum debeamus quatuor diligere, Deum, nos, proximum, & corpus proprium, cur non dantur quatuor præcepta. 22æ.q.44.3.1m.
Cuius filius est? dicunt ei Dauid.} An Christus sumpserit carnem de semine Dauid. 3ª.q.31.2.0.
Quomodo ergo Dauid vocat eum Dominum.} An hæc sint vera, homo est Deus, & Deus est homo. 3ª.q.16.1.& 2.

Dominica 19ª. post 8am. Pentec. Epist. Ephes. 4.

Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem.} An iustificatio impij consistat in peccatorum remissione & gratiæ infusione. 12æ.q.113 1.& 2.
An declinare à malo, & facere bonum, sint partes iustitiæ. 22æ.q.79.1.0.
Propter quod deponentes mendacium.} De mendacio. 22æ.q.110.0.
Loquimini vnusquisque veritatem.} De virtute veritatis. 22æ.q.109.0.
Irascimini & nolite peccare.} Quando irasci sit licitum & quando non. 22æ. q.158.1.0.& 2.0.
Sol non occidat super iracundiam vestram.} An ira si continua sit, gignat odium. 22æ.q.34.6.1m.
Iam non furetur.} De furto & rapina. 22æ.q.66.
De ludis & lusoribus. 22æ.q.168.
An liceat eleemosynas fieri de illicitè acquisitis. 22æ.q.32.7.0.
Quando liceat alicui furari vt eleemosynas largiatur. 22æ.q.32.8.1m.& q.66.7. 3m. An liceat alicui furari propter necessitatem. 22æ.q.66.7.0.

Euang. Matt. 9.

Ascendit Iesus in nauiculam.} An Christus assumpserit corpus carnale & terrestre cum eius defectibus & qualitatibus. 3ª.q.5.2.0.& 14.1.& seq. ar.
Et ecce offerunt ei paralyticum.} An beneficentia sit actus charitatis. 22æ.q.31. 1.0.
Quibus sit benefaciendum. 22æ.q.31.2.& 3.0.
Videns autem Iesus fidem illorum, dixit paralytico, confide.} An ergo homo possit alteri mereri primam gratiam. 12æ.q.114.6.1m.
An aliena deuotio prosit alteri vt sup. in Euang. Domin. 12ª. post 8am. Pentec.
Remittuntur tibi peccata tua.} De contritione peccatorum. Suppl.q.1.& seq.
De confessione & satisfactione peccatorum. sup.q.5.& q.12.
Cum vidisset Iesus cogitationes.} An anima Christi in verbo cognoscat omnia. 3ª.q.10.2.0.
Hic blasphemat.} Blasphemia quid sit, & quot modis contingat. 22æ.q.13.1.c.
Blasphemia vnde tanquam filia oriatur. 22æ.q.158.7.1m. potissimum.
Surge tolle lectum.} An mors & alij defectus corporales nascantur ex peccato. 12æ.q.85.5.0.& 3ª.q.44.3.1m.
Timuerunt.} De timore. 12æ.q.41.& 42.& 22æ.q.19.0.

Dominica 20ª. post 8am. Pentec. Epist. Eph. 5.

Videte quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes.} Quæ sit vera prudentia. 22æ.q.47.13.c. præcipue.
An vera prudentia sit in peccatoribus. 22æ.q.47.13.c.
An sit in omnibus habentibus gratiam. 22æ.q.47.14.0.
Sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.} De duplici voluntate, Dei signi videlicet, & beneplaciti. 1ª.q.19.11.0. De duplici cognitione diuinæ voluntatis. 22æ.q.97.2.1m.
Nolite ebriari vino.} De ebrietate 22æ.q.150. Ebrietas quid sit. 22æ.q.150.1.c.
An ebrietas sit peccatum, & quale. 22æ.q.150.1.& 2.
An aliquis inebrians se sibi vomitum ex consilio medici excitet, peccet. 22æ. q.150.2.3m. An ebrius mereatur duplices maledictiones. 22æ.q.150.4.1m. & 12æ.q.73.4.4m.
Vino.} An vsus vini totaliter sit illicitus. 22æ.q.149.3.0.
Quibus maximè sit abstinendũ à vino & simili potu inebriante 22æ.q.149.4.0
In quo est luxuria.} An ex vsu vini prouocetur concupiscentia & libido. 22æ. q.148.8.1m.& q.149.4.c. De luxuria & eius speciebus. 22æ.q.153.& 154.
Domino gratias agentes.} De gratiarum actione. 22æ.q.106.0.

Euang. Matth. 22.

Loquebatur Iesus in parabolis.} Cur Christus in parabolis voluit loqui. 3ª.q. 42.3.c.fi.& 4m.
Qui fecit filio nuptias suas.} De Incarnatione Dei siue coniunctione naturæ diuinæ cum humana. 3ª.q.1.& seq.
De sacramento matrimonij eiusque significatione. Sup. q.42.1. potissimum.
De gratia Christi secundum quam est caput ecclesiæ. 3ª.q.8.
Et misit seruos suos.} Vt sup. in Euang. Dominicæ 2ª. post 8am. Pentecost.
Et contumeliis affectos occiderunt.} Quantum peccatum sit ingratitudo, qua benefacientibus malè fit. 22æ.q.107.3.c.fi.
Iratus est.} Quomodo Deo tribuatur ira. 1ª.q.3.2.2m.
At ille obmutuit.} An in iudicio cognoscit quilibet peccata quæ fecit. Supp. q.87.1.0.
In tenebras exteriores.} An damnati erunt in tenebris corporalibus. Suppl.q. 97.4.0.
Ibi erit fletus.} An in damnatis erit fletus corporalis. Suppl.q.97.3.
Et stridor dentium.} An damnati perpetientur frigus. Sup.q.97.1.1m.
Cum damnati non affligantur sola pœna ignis, cur igitur in eorum damnationis expressione fit sola mentio ignis. Sup.q.97.1.1m.
Multi sunt vocati, pauci verò electi.} An non omnes Christiani sint saluandi Sup.q.99.4.0.

Dominica 21ª. post 8am. Pentecost. Epist. Ephes. 6.

Quoniam nobis non est colluctatio aduersus carnem & sanguinem.} An homines à dæmonibus impugnentur. 1ª.q.114.1.
Quomodo diaboli hominem impugnent, & ad peccatum inducere conentur. 12æ.q.80.1.& 2. An omnia peccata procedant ex suggestione & tentatione dæmonum. 1ª.q.114.3.0.& 12æ.q.80.4.0.
An homo hominem non tentet. 1ª.q.114.2.c.
An homo valeat resistere diabolis. 1ª.q.114.1.2m.& 12æ.q.80.3.0.
An diabolus semel ab aliquo repulsus & superatus, desistat ab eo tentando. 1ª q.114.4.0.
Sed aduersus principes & potestates.} An in dæmonibus sit prælatio. 1ª.q.109. 2.0.
Aduersus mundi rectores.} An diabolus sit rector & caput malorũ. 3ª.q.8.7.0.
Contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.} Vtrum aer iste sit locus pœnalis dæmonum. 1ª.q.64.4.0.
Vt possitis resistere.} Quomodo homo resistat impugnationi dæmonum. 1ª.q. 114.1.2m.
State ergo succincti lumbos vestros.} De castitate. 22æ.q.151.0.
Induti loricam iustitiæ.} De iustitia. 22æ.q.58.0.
In omnibus sumentes scutum fidei.} De effectibus fidei. 22æ.q.7.0.

Euang. Ioan. 4.

Erat quidam regulus cuius filius infirmabatur.} An mors & alij defectus corporales nascantur ex peccato. 12æ.q.85.5.0.& 3ª.q.44.3.1m.
Cur aliquorum corpora pluribus defectibus subiacent, quorundam verò paucioribus. 12æ.q.85.5.1m.
Cum per baptismum liberemur ab omni peccato, cur non statim etiam liberamur ab omni pœna peccati, & pœnalitatibus huius vitæ. 12æ.q.85.5.2m.
Nisi signa & prodigia videritis non creditis.} Cur miracula dicuntur signa, & cur prodigia. 22æ.q.178.1.3m. An miracula non euertant aut saltem diminuant meritum fidei. 3ª.q.55.5.2m.& 3m.& 22æ.q.2.ar.10.0.
De miraculis vide plura in Euang. Dominicæ Lætare, & in festo Ascensionis Domini.
Dicit ei Iesus, vade filius tuus viuit.} An anima Christi in verbo cognoscat omnia. 3ª.q.10.2.0. An anima Christi habuerit omnipotentiam respectu executionis propriæ voluntatis. 3ª.q.13.4.0.
Et credidit ipse.} Quid credere. q.2.ar.1. An credere explicitè mysterium Christi sit de necessitate salutis apud omnes. 22æ.q.2.ar.7.0.

Dominica 22ª. post 8am. Pentecost. Epist. ad Phil. 1ª.

Confidimus in Domino Iesu, quia qui cœpit in vobis.} De spe. 22æ.q.17.
Quid fiducia. 22æ.q.129.6.c.& 3m.
An aliquis alteri possit sperare beatitudinem æternam. 22æ.q.17.3.0.
An homo constitutus in gratia requirat auxilium gratiæ. 12æ.q.109.10.0.& 22æ q.137.4.0.
An aliquis possit perseuerantia mereri. 12æ.q.114.9.0.
Et hoc oro.} An debeamus pro aliis orare. 22æ.q.83.7.
Vt charitas vestra magis ac magis abũdet.} An charitas augeatur. 22æ.q.24.4.0
An augeatur per additionem. 22æ.q.24.5.0. An quolibet actu charitatis charitas augeatur. 22æ.q.24.6.0. An charitas possit in hac vita esse perfecta. 22æ q.24.8.0. De gradibus charitatis. 22æ.q.24.9.0.

Euang. Matth. 18.

Qui debebat ei decem milia talenta.} Quomodo homo per peccatum mortale fiat reus æternæ damnationis. 12æ.q.87.4.5.0.
Misertus autem Dominus.} Quomodo in iustificatione impij inueniatur misericordia Dei. 1ª.q.21.4.1m.
Ille autem noluit} Qui maximè miserentur aliorum, & qui minimè. 22æ.q.30. 2.0.
Videntes autem conserui contristati sunt.} An angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. 1ª.q.113.7.0.
Quoadusque redderet vniuersum debitum.} An peccata dimissa redeant per sequens peccatum. 3ª.q.88.1.0. An peccata dimissa non redeant per ingratitudinem quæ incurritur per odium fraternum. 3ª.q.88.2.0.
Si non remiseritis.} De odio proximi. 22æ.q.34.3.& 4.
De inuidia. 22æ.q.36.0. De iniuriis verborum. 22æ.q.72.& seq.

Dominica 23ª. post 8am. Pentec. Epist. Philip. 3.

Imitatores mei estote.} Quomodo minores debeant imitari maiores. 22æ.q.10. ar.6.3m.
Nunc autem & & flens dico inimicos crucis.} Quomodo compatiendum sit peccatoribus, vt supr. in Euang. Dominicæ 10. post 8am. Pentecostes.
Quorum Deus venter est.} Quomodo gulæ deditorum Deus sit venter. 1ª.q. 63.1.c.& 12æ.q.1.ar.5. Sed contra.
Nostra autem conuersatio est in cælis.} Cum Apostolus adhuc in terris conuersabatur, quomodo eius conuersatio erat in cælis. 22æ.q.22.1.1m.
Vnde etiam saluatorem expectamus.} Vnde spes & fiducia oriatur. 22æ.q.17.1. 2m.& 3m.& 22æ.q.129.6.c.& 3m.
Qui reformabit corpus humilitatis nostræ.} De conditionibus beatorum resurgentium. Suppl.q.82.& sequentibus.
Qua etiam possit subiicere sibi omnia.} De omnipotentia Dei. 1ª.q.25.0.

Euang. Matth. 22.

Magister scimus.} De adulatione. 22æ.q.115.0.
Quia verax es.} De virtute veritatis. 22æ.q.109.0.
De mendacio. 22æ.q.110.0.
Non enim respicis personam hominis.} De acceptione personarum. 22æ.q.63.
Cognita autem Iesus nequitia eorum.} An anima Christi in verbo cognoscat omnia. 3ª.q.10.2.0.
Quid me tentatis hypocritæ.} Tentare quid. 1ª.q.114.2.c.& 22æ.q.97.1.c.
Quid hypocrisis. 22æ.q.111.2.c.fi. An hypocrisis opponatur virtuti veritatis. 22æ.q.111.1.0. Quale peccatum sit hypocrisis. 22æ.q.111.4.0.
Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.} Quæ debeantur principibus & superioribus in dignitate constitutis. 22æ.q.102.2.3m.
An teneantur Christiani secularibus potestatibus obedire. 22æ.q.104.6.0.
An si quis lædat principem, grauius peccet quàm si lædat priuatam personam. 22æ.q.65.4.c.
An si princeps quippiam violenter à suis subditis extorqueat, teneatur ad restitutionem. 22æ.q.66.8.c.& 3m.
Quousque liceat principi vti coactione & violentia in ablatione aliorum bonorum. Ibidem.
An princeps teneatur ad restitutionem bonorum à latronibus ablatorum, si per eius defectum & negligentiam latrones increscent. 22æ.q.62.7.c.
Et quæ sunt Dei Deo.} De religione & eius actibus. 22æ.q.81.& seq.
De oblationibus. 22æ.q.80. De decimis. 22æ.q.87.0.
An homines teneantur dare decimas ex necessitate præcepti. 22æ.q.87.1.0.
Quibus decimæ sint dandæ. 22æ.q.87.3.0.

Dominica vltima post 8am. Pentec. Epist. Ierem. 23.

Suscitabo Dauid germen iustum.} De incarnatione Christi. 3ª.q.1.& seq.
An Christus sumpserit carnem ex semine Dauid. 3ª.q.31.2.0.
Et regnabit rex & sapiens erit & faciet iudicium.} Cur prudentia & iustitia sunt maximè propriæ regi. 22æ.q.50.1.1m.
Dominus iustus noster.} An Christus fuerit sanctificatus in primo instanti suæ conceptionis. 3ª.q.34.1.0.
Cuius distinctionis gratia Christus sanctus nasciturus asseritur. 22æ.q.54.1.2m.
An in Christo fuerit gratiæ plenitudo. 3ª.q.7.9.0.
Et non dicent vltra, viuit Dominus qui eduxit filios Israël de terra Ægypti.} Cur tempore noui testamenti non amplius commemorentur beneficia præstita ante aduentum Christi, sed beneficia præstita nobis per Christum. 12æ q.103.3.c.& 4m. potissimum.

Euang. Ioann. 6.

Vide Euang. Dominicæ Lætare, istud in hac Dominica legitur.

In dedicatione Ecclesiæ. Epist. Apoc. 21.

Vide ciuitatem sanctam.} Quàm sit sancta ecclesia in statu patriæ. 3ª.q.8.3.2m.
De sanctorum beatitudine. Suppl.q.93.
A Deo paratam} Quomodo Christus influat in membra Ecclesiæ. 3ª.q.8.6.c.
De necessitate gratiæ. 12æ.q.109.0.
Ornatam viro suo.} De dotibus beatorum. Suppl.q.95.0.
Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.} Tabernaculum veteris legis quid significabat. 12æ.q.102.4.2m.
Cur templum erigatur, & in quorum honorem & memoriam. 22æ.q.85.2.3m.
Cur determinatus aliquis locus eligatur ad Deum orandum. 22æ.q.84.3.0. sed 2m. præcipuè.
Et ipsi populus eius erunt.} Quomodo Deus sit in sanctis. 1ª.q.8.3.c. princ.
Et absterget Deus omnem lachrymam.} An delectatio requiratur ad beatitudinem. 12æ.q.4.1.0. An tristitia & dolor consistat cum beatitudine & fruitione Dei. 3ª.q.15.5.3m. De iis quæ exiguntur ad beatitudinem. 12æ.q.4.0.

Euang. Luc. 19.

Et ipse diues.} De diuitiis vide Euang. Dominicæ 5ª. post 8am. Pentecost. & 11. post 8am. Pentecost.
Quia hodie in domo tua oportet me manere.} Cur Christus cum peccatoribus conuersari voluit. 3ª.q.40.1.c. Vide Euang. Dominicæ 3ª. post 8am. Pentecost.
Excepit illum gaudens.} An Zachæus recipiendo Christum, magis honorauerit eum quàm centurio, dicens se non esse dignum qui eum reciperet in domum suam. 3ª.q.80.10.3m.
Ecce dimidium bonorum meorũ do pauperibus.} De eleemosyna. 22æ.q.32.0
An dare eleemosynam sit in præcepto. 22æ.q.32.5.0.
An aliquis debeat eleemosynam de necessario. 22æ.q.32.6.0.
An possit fieri de bonis illicitè acquisitis. 22æ.q.32.7.0.
An eleemosyna sit abundanter facienda. 22æ.q.32.10.0.
An Christus etiam dederit eleemosynas. 3ª.q.7.2.3m.
Et si aliquem defraudaui, reddo quadruplum.} An restitutio eius quod ablatum est sit ad salutem necessaria. 22æ.q.62.2.0. Qui teneantur restituere ablatum. 22æ.q.62.6.& 7. An vendens rem pluris quàm re vera valeat, teneatur ad damni recompensationem. 22æ.q.77.1.1m. præcipuè. Quando propter defectum rei venditæ, vel vitium celatum vendens teneatur ad restitutionem. 22æ.q.77.2.& 3.
An quicquid ex pecunia vsuraria aliquis lucratus est, teneatur ad eius restitutionem. 22æ.q.78.3.0.
An si quis impediat messem futuram effodiendo vel semina, vel incendendo herbas ipsius messis, teneatur ad totius messis restitutionem. 22æ.q.62.4.c. 1m.& 2m.
An si quis furtim accipiens rem suam apud alium depositam vel iniustè detentam, teneatur ad restitutionem. 22æ.q.66.5.3m.
An inueniens rem non suam, teneatur eam Domino & vero eius possessori restituere. 22æ.q.66.5.2m. Cui restitutio sit facienda. 22æ.q.62.5.0.
Quid faciendum iniusto alicuius rei possessori, cum impossibilis est ei restitutio. 22æ.q.62.5.3m.& ar.1.1m.
Quomodo restitutio fiet sine sui diffamatione. 22æ.q.62.6.2m.
Quomodo possit fama ablata restitui. 22æ.q.62.2.2m.
Reddo quadruplum.} An non sufficiat restituere simplum quod ablatum est, 22æ.q.62.3.0.

In festo Andreæ. Epist. Rom. 10.

Corde creditur ad iustitiam.} An credere sit necessarium ad salutem. 22æ.q.2. ar.3.0.
Ore autem fit confessio ad salutem.} Quotuplex sit confessio. 12æ.q.3.1.1m.
An confessio fidei sit necessaria ad salutem. 22æ q.3.2.0.
Omnis qui credit in illum non confundetur.} An sola fides ad salutem sufficiat. 12æ.q.3.ar.7.0.q.114.4.5.1m. prec. 22æ.q.2.ar.9.1. 3ª.q.49.1.5m. & Sup.q.99.4
Non est distinctio Iudæi & Græci.} De conuersione gentium, vt sup. in Epist. Epiph.
Quam speciosi pedes euangelizantium pacem.} An vita secundum quam aliquis prædicando & docendo contemplata tradit, sit perfectior quàm vita quæ solum contẽplatur. 22æ.q.182.1.3m.2.c.fi.3m.q.188.7.0.& 3ª.q.40.1.2m.
Sed non omnes obediunt Euangelio.} Cur audientium vnam & eandem prædicationem, quidam credunt, & quidam non credunt. 22æ.q.6.1.c.
Ergo fides ex auditu.} An credenda quibusdam reuelentur immediatè à Deo quibusdam vero proponantur à Deo mittente fidei prædicatores. 22æ.q.6.1. c. princ.
In omnem terram exiuit sonus eorum.} An tempore Apostolorum fuerit prædicatum euangelium in vniuerso mundo. 12æ.q.106.4.4m.

Euang. Matth. 19.

Erant enim piscatores.} Cur Christus pauperes & viles discipulos elegerit. 3ª. q.19.3.c.
At illi continuò relictis retibus secuti sunt eum.} Qui factum sit quòd Apostoli & alij statim secuti sint Christum. 3ª.q.44.3.1m. circa med.
An ille qui cito Christo credit sit leuis corde. 22æ.q.2.ar.9.3m.
Relictis retibus & patre secuti sunt eũ.} De statu religionis. 22æ.q.186. & seq.
An occasione religionis prætermittenda sint pietatis officia. 22æ.q.101.4.0.
An propter obsequium parentum, debeat aliqui retrahi ab ingressu religionis. 22æ.q.189.6.0.
Quomodo Iacobus & Ioannes laudentur quòd dimisso patre secuti sint Christum. 22æ.q.101.4.1m.

In festo S. Nicolai. Epist. Ecclesi. 44.

Ecce sacerdos magnus.} De officio sacerdotis. 3ª.q.22.1.c.
Vnde dicatur sacerdos. Ibidem.
Et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio.} An sacerdotis sit pro peccatis populi Deo satisfacere eumque placare. Ibidem.
De statu episcoporum.} De statu religionis. 22æ.q.85.
De episcopis & pastoribus, vide plura in Euang. Dominicæ 2ª. post Pascha.
Non est inuentus similis illi.} An quilibet sacerdos magnus excedat omnes alios in aliqua virtute. 12æ.q.66.2.2m.
De virtute vna aut altera. S. Nicolai. 22æ.q.107.3.4m.
Ideo iureiurando.} An oporteat eum qui ad episcopatum assumitur esse cæteris meliorem. 22æ.q.185.3.0.

Euang. Luc. 12.

Sint lumbi vestri præcincti.} De luxuria 22æ.q.153.0.
Quando actus venerei sint peccata, & quando non. 22æ.q.153.2.& 3.0.
De castitate & virginitate. 22æ.q.151.& q.152.0.
Cur maximè decet castitas sacerdotes & ministros ecclesiæ. Suppl.q.53.3.& 4. & q.65.1.c.
Et lucernæ ardentes in manibus vestris.} An bonum facere sit pars iustitiæ, sicut malum facere. 22æ.q.79.1.0.
An omissio sit speciale peccatum. 22æ.q.79.3.0.
Et faciet illos discumbere.} De æterna beatitudine. 12æ.q.2.& sequentibus vsque ad 6m.q.
Cur æterna beatitudo exprimatur per exteriora bona, vt cibum, potum, regnũ, & similia. 12æ.q.4.ar.7.1m.
An ad æternam beatitudinem consequendam requirantur opera hominis. 12æ. q.5.ar.7.0.

In festo conceptionis B. Mariæ, Epist. Eccles. 24.

Ego quasi vitis fructificaui.} An virtutes infundãtur nobis à Deo. 12æ.q.63.3.0
An solus Deus sit causa gratiæ. 12æ.q.112.1.0.
Et flores mei fructus honoris.} Quid intelligatur nomine fructus. 12æ.q.70.1.c
De fructibus spiritussancti. 12æ.q.70.0. De sanctitate B. Mariæ. 3ª.q.28.0.
In quanta veneratione sit B. Maria habenda. 3ª.q.25.5.c.0.& 1m. potissimum.
Ego mater pulchræ dilectionis.} An charitas in nobis causetur ex infusione. 22æ.q.24.
Et timoris.} De dono timoris. 22æ.q.19.0.
Et agnitionis.} An fides sit homini infusa à Deo. 22æ.q.6.1.0.
In me omnis spes.} An in solo Deo licitè speretur. 22æ.q.17.4.0.
Transite ad me omnes.} An bona spiritualia possint simul à pluribus possideri. 3ª.q.23.1.3m.
Qui edunt, me adhuc esurient.} Quomodo desiderium boni infiniti est infinitum. 12æ.q.2.1.2m.
An delectatio causet desiderium suiipsius. 12æ.q.33.2.0.
Quomodo in sanctis sit esuries & sitis. 12æ.q.67.4.3m.
Et qui elucidant me, vitam.} An scriptura sit vbique clara & manifesta. 1ª.q.1. ar.9.2m. potissimum.
Vitam æternam habebunt.} An doctoribus debeatur aureola. Suppl.q.96.7.0.

Euang. Matth. 1.

Liber generationis Iesu Christi.} Quomodo Euangelista narrat generationem Christi, cum scriptum sit, generationem eius quis enarrabit. 3ª.q.31.3.1m.
Cur Matthæus ponit solum generationes. 42. Lucas autem. 77. 3ª.q.31.3.1m.
Iudam & fratres eius.} Cur Euangelista nominat tantum fratres Iudæ & Iechoniæ, & Phares & Zaram. 3ª.q.31.3.5m. sub. fi.
Iudas autem genuit Phares & Zaram.} An Iudas accedendo ad Thamar, quam æstimabat meretricem, peccauit. 22æ.q.154.2.3m.
De Thamar.} Cur in genealogia Christi tantum enumerantur quatuor mulieres nimirum Thamar, Raab, Ruth, & Bersabee vxor Vriæ. 3ª.q.31.3.5m.
Ioram autem genuit Oziam.} Quomodo Ioram genuit Oziam, cum 4. Reg. 8. dicatur genuisse Occoziam. 3ª.q.31.3.4m.
Iacob autem genuit Ioseph.} Quomodo Iacob genuit Ioseph, cum Lucas dicat Ioseph esse filium Heli. 3ª.q.31.3.2m.
Virum Mariæ.} De desponsatione B. Mariæ. 3ª.q.29.0.
De qua natus est Iesus.} De nomine Iesu. 3ª.q.37.2.0.
An B. Maria sit vera mater Christi. 3ª.q.35.3.0.
An alio modo possumus saluari quàm per Christum. 12æ.q.91.5.2m. & 22æ.q.2. ar.7.c.

In festo Thomæ Apostoli, Epist. Eccles. 14. & 15.

Vide Epist. in die B. Ioannis Euangelistæ.

Euang. Ioan. 20. Thomas autem vnus ex duodecim.

Vide Euangel. Dominicæ 1. post Pascha.

In die conuersionis S. Pauli, Epist. Act. 9.

Saulus adhuc spirans minarum.} An liceat aliquem innocentem occidere. 22æ. q.64.2.& 6. Quis zelus sit bonus. 12æ.q.28.4.c.
Et subito circumfulsit eum lux.} Si Paulus consecutus est gratiam spirans adhuc minarum, an ergo non requiratur aliqua præparatio siue dispositio ad gratiam ex parte hominis. 12æ.q.112.2.2m.
Cur conuersio Pauli tanquam miraculosa celebriter in ecclesia commemoratur. 12æ.q.113.10.c.fi.
Ego sum Iesus Nazarenus.} An ergo Christus apparuerit Paulo post suã ascensionem. 3ª.q.57.6.3m.
Et ibi dicetur tibi quid oporteat facere.} An vnus homo possit alium docere. 1ª.q.117.1.0.
Pro nomine meo pati.} Quæ sit causa martyrij. 22æ.q.124.5.0.
Et implearis spiritusancto.} Quomodo singuli fideles impleantur siue pleni fiant gratia spiritussancti. 3ª.q.7.ar.10.c.& 2m.
Et surgens baptizatus est.} An omnes teneantur ad susceptionem baptismi. 3ª. q.68.1.0.
Prædicauit Iesum.} An explicitè credere mysterium Christi sit de necessitate salutis. 22æ.q.2.ar.7.0.

Euang. Matth. 19.

Ecce nos reliquimus omnia.} An laudabiliter omnia relinquantur. 22æ.q.186. 3.0.
An Apostoli nihil in communi possidebant 22æ.q.188.7.c. potissimum.
Et secuti sumus te.} An ad perfectionem non sufficiat quod quis omnia relinquat, sed etiam requiratur quòd sequatur Christum. 22æ.q.184.3.1m.
Quò quis sequatur Christum, Ibidem.
Vos qui reliquistis omnia, &c. sedebitis.} An iudiciaria potestas correspondeat voluntariæ paupertati. Suppl.q.79.2.0.
Et omnis qui reliquerit domum vel fratres aut sorores, aut patrem.} An occasione religionis sint prætermittenda pietatis officia. 22æ.q.101.4.0.
Centuplum accipiet.} An bona temporalia cadant sub merito. 12æ.q.114.10.0. & 22æ.q.122.5.4m.
Et vitam æternã possidebit.} De æterna beatitudine. 12æ.q.2. vsq; ad quęst. 6m.
De præmiis beatitudinum. 12æ.q.69.4.0.

In festo Purificationis B. Mariæ, Epist. Malach. 3.

Ecce ego mitto angelum meum & præparabit.} Quomodo Ioannes præparauerit viam Domini. 3ª.q.38.1.0.2.2m.3.0.
Et statim veniet ad templum sanctum suum.} De oblatione Christi. 3ª.q.37.3.
Vide hac de re Euangel. huius diei.
Quòd Christus sit caput ecclesiæ. 3ª.q.8.
Et angelus testamenti.} Quomodo Christus veterem legem impleat nouam legem dando. 12æ.q.107 2.c.
Cur lex noua non est data ante Christum. 12æ.q.106.3.c.
Ecce venit.} De iudicio generali. Suppl.q.88.& seq.

Euang. Luc. 2.

Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ.} Cur mulieres reputentur interdum immundæ. 12æ.q.102.5.4m.
Cum B. Maria nullam haberet immunditiam, cur ad templum tanquam purganda accessit. 3ª.q.37.4.0.& paucis 1m.
De purificatione Beatæ Mariæ. 3ª.q.37.4.
Tulerunt Iesum in Ierusalem vt sisterent eum Domino.} Cur Christus voluit in templo sisti Domino. 3ª.q.37.3.c.& 2m.

Universidad de Deusto Biblioteca

Omne masculinum adaperiens vuluam.} Cum Christus exiuerit de clauso virginis vtero, quomodo ex hac lege debuit in templo offerri.3ª.q.37.3.1m.
Et vt darent hostiam.} Cũ Christus sit principalis hostia ad quã omnes hostię veteris testamenti tanquam figura ad veritatem referuntur, & hostiæ non debeatur alia hostia, cur pro Christo alia hostia offertur.3ª.q.37.3.3m.
Par turturum.} Cur pro Christo non potius agnus quàm par turturum aut duo pulli columbarum oblatus est.3ª.q.37.3.4m.
De paupertate Christi.3ª.q.40.3.0.
Quæ animalia offerebantur in sacrificiis veteris legis.12ª.q.102.3.
Parentes eius.} Cum Christus in terris patrem non habuerit, cur dicuntur parentes eius.3ª.q.28.1.1m.
In Cathedra Petri. Epist. 1. Pet. 1.
Electis.} Vtrum prædestinati eligantur à Deo.1ª.q.23.4.0.
In quo attendatur electio Dei.1ª.q.23.4.1m.
In aspersionem sanguinis.} De aqua benedicta.3ª.q.65.1.q.71.2.
Gratia vobis & pax multiplicetur.} De triplici gradu charitatis. 22ª.q.24.9.0
Benedictus Deus.} De gratiarum actione.22ª.q.106.0.
Qui secundum magnam misericordiam.} An homo possit resurgere à peccato sine auxilio gratiæ. 12ª.q.109.7.0.
An homo sine gratia possit velle & facere bonum.12ª.q.109.2.0.
Per resurrectionem Iesu Christi.} An resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum & animarum.3ª.q.56.0.
In hæreditatem incorruptibilem.} An beatitudo possit amitti. 12ª.q.5.4.0.
Vide Epist. Dominicæ 7ª.
Qui in virtute Dei custodimini.} An homo sine gratia possit non peccare.12ª.q.109.8.0. An homo in gratia constitutus indigeat auxilio gratiæ ad perseuerandum.12ª.q.109.10.0.& 22ª.q.137.4.0.
Per fidem.} An credere sit meritorium.22ª.q.2.9.0.
Paratum reuelari in tempore nouissimo.} An beatitudo sanctorum sit maior post futurum iudicium quàm ante.Sup.q.93.1.0.
Modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus.} De afflictionibus iustorum vide Euang. Dominicæ 3ª. post Epiph. & Epist. Dominicæ 60ª.& Euangel. Dominicæ 3ª.post Pascha.
Euang. Matth. 16.
Interrogabat discipulos suos dicens.} Quomodo Christus experimentum sumpserit de aliquibus rebus.22ª.q.97.2.c.
Simon Petrus dixit, Tu es filius Dei viui.} An confessio sit de necessitate salutis.22ª.q.3.2.0. An credere explicitè mysterium Christi sit de necessitate salutis.22ª.q.2.7.0.&.12ª.q.106.1.3m.
Quia caro & sanguis, &c. sed pater meus qui est in cælis.} An fides sit homini infusa à Deo.22ª.q.6.0.
Et ego dico tibi quia tu es Petrus.} An credere sit meritorium.22ª.q.2.9.0.
Quia tu es Petrus.} Nomina alicui imposita diuinitus quid significant.3ª.q.37.2.c.
Super hanc Petram.} De ecclesiæ capite.3ª.q.8.
Et tibi dabo claues regni cælorum.} De clauibus.Suppl.q.17.& seq.
De ministris clauium. Suppl.q.19. De primatu Petri. 22ª.q.39.c.fi.3ª.q.8.4.c. Sup.q.40.6.0. Omnes esse schismaticos, qui summo Pontifici subesse renuunt.22ª.q.39.c.fi.& Suppl.q.40.6. An pertineat ad summum Pontificem fidei symbolum ordinare.22ª.q.1.ar.10. An ad summum Pontificem spectet Synodum conuocare, & eius sententiam confirmare. 22ª. q.1. ar.10.c.f. & 2m. Summum Pontificem gerere plenarie vicem Christi in tota Ecclesia, Ideoque habere plenitudinem potestatis dispensandi in omnibus dispensabilibus votis.22ª.q 88.12.3m.
In festo Matthæi Apostoli. Epist. Act.1°.
Quã prædixit spiritussanctus.} Quis sit auctor scripturæ sacræ.1ª.q.1ª.1.& 5.c.
An prophetia possit esse naturalis. 22ª. q.172.1.0. An ea quæ prophetice cognoscuntur vel annunciantur possint esse falsa.22ª.q.171.6.0.
Qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum.} Quinam maximè peccauerint in morte Christi. 3ª.q.47.6.2m.potissimum.
Cur Deus aliquos excæcet & obduret.12ª.q.79.4.0.
Et statuerunt duos.} De acceptione personarum.22ª.q.63.0.
An ad episcopatum oporteat eligere meliorem 22ª.q 185.3.0.
Et dederunt sortes eius.} An diuinatio sortium sit licita.22ª.q.95.8.0.
Euang. Matth. 10.
In viam gentium.} Cur Christus præcepit Apostolis in viam gentium ne abierint.3ª.q.42.1.c. De participatione cum excommunicatis. Sup.q.23.0.
De disparitate cultus in matrimonio.Sup.q.59.
De communicatione cum infidelibus.22ª.q.10.9.0.
Sed potius ite ad oues.} Cur Christus voluit solis Iudæis & non gentibus prædicare.3ª.q.42.1.0.
Euntes autem prædicate.} De prædicatione verbi Dei, vide Euang. Dominicæ 60ª. & Euang. Dominicæ 2ª.post Pascha.
Infirmos curate.} De gratia miraculorum vide Euang. in festo Ascensionis Domini.
Gratis accepistis, gratis date.} De Simonia.22ª.q.100.0.
In festo Annunciationis B. Mariæ, Epist. Isaiæ 7°.
Non petam & non tentabo Dominum.} An si Achaz signum petiisset tentasset Dominum.22ª.q.97.2.3m.
Nunquid parum vobis est.} Cur Achaz reprehenditur. Ibidem.
Ecce virgo concipiet.} De virginitate B. Mariæ.3ª.q.28.0.
An mater Dei fuerit virgo in concipiendo Christum.3ª.q.28.1.0.
Et vocabitur nomen eius Emanuel.} Quidnam significet hoc nomen Emanuel, & cur Christo tribuatur.3ª.q.37.2.1m.princ.
Euang. Luc. 1°.c.
Missus est angelus Gabriel.} An fuerit necessarium B. Virgini annunciari quod in ea fiendum erat.3ª.q.30.1.0.
An B. Virgini debuerit annunciatio fieri per angelum.3ª.q.30.2.0.
An angelus annuncians debuerit virgini apparere visione corporali.3ª.q.30.3.0
Ad virginem desponsatam viro.} De desponsatione matris Dei.3ª.q.29.0.
Aue gratia plena.} Cur vsus est angelus noua & insolita salutatione. 3ª.q.30.4.1m.c.princ.
Cum plenitudo gratiæ sit propria Christo, quomodo B. Virgo dicitur plena gratia.3ª.q.7.10.1m.&.q.27.5.0.
Dominus tecum.} Quid angelus his verbis significare voluit.3ª.q.30.4.c.
Benedicta tu in mulieribus.} Quid per hæc verba angelus expressit.3ª.q.30.4.c
Turbata est in sermone.} Quomodo B. Maria fuerit turbata.3ª.q.30.3.3m.
Et ait illi angelus, Ne timeas Maria.} Vnde angelus bonus à malo est discernendus.3ª.q.30.3.3m.
Inuenisti enim gratiam apud Deum.} Quomodo hic præmittat angelus idoneitatem B. Mariæ ad concipiendum Christum.3ª.q.30.4.c.princ.

Ecce concipies in vtero.} De quo instruxit hic angelus B. Virginẽ.3ª.q.30.4.c.
De conceptione Christi.3ª.q.31.& tribus seq.
Et vocabis nomen eius Iesum.} Quomodo dicit, & vocabis nomen eius Iesum, cum Isaiæ 7. dicatur vocandus Emanuel, & Isaiæ 9. admirabilis consiliarius, &c. 3ª.q.37.2.1m.
Hic erat magnus.} Quomodo hic dignitas prolis conceptæ exprimatur. 3ª.q.30.4.c.
Quomodo fiet istud.} An B. Virgo de verbis angeli dubitauerit.3ª.q.30.4.2m.
Spiritussanctus superueniet in te.} Quomodo modus conceptionis demonstretur.3ª.q.30.4.c.
Quomodo spiritussanctus superuenerit in B. Mariam & virtus altissimi ei obumbrauerit.3ª.q.32.1.1m. & q.27.3.2m.
Et ecce Elizabeth.} Quomodo his verbis intendebat angelus inducere animum B. Mariæ ad consensum.3ª.q.30.4.c.fi.
An conceptus virginis rectè probatur ex conceptu senis.3ª.q.30.4.c.fi.& 3m.
Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.} An Deus sit omnipotens. 1ª.q.25.3.0.
In festo Philippi & Iacobi. Epist. Sap.5.
Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos.} De modo quo sancti se habebunt erga damnatos.Suppl.q.94.0.
De conditionibus beatorum & damnatorum resurgentium.Sup.q.81.& 86.
Pœnitentiam agentes.} An damnati pœniteant de malis quæ fecerunt.Suppl.q.98.2.0. An per pœnitentiã talẽ peccata eorum remouebuntur.3ª.q.86.1.c
Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei.} An damnati gloriam beatorum videant.S.q.98.9.0. Quomodo sancti dicantur filij Dei. 1ª.q.33.3.c. & 12ª.q.114.3.c.
Euang. Ioan. 14.
Creditis in Deum.} Credere in Deum quid.22ª.q.2.2.c.3m. & 4m.
Et in me credite.} An credere explicite mysterium Christi sit de necessitate salutis.22ª.q.2.7.0.
Mansiones multæ sunt.} An vnus alio possit esse beatior.12ª.q.5.2.0.
An beatitudinis gradus mansiones dici debeant. Suppl.q.93.2.0.
An diuersæ mansiones non distinguantur penes diuersos gradus charitatis. Suppl.q.93.3.0.
Et si abiero & præparauero vobis locum.} Cur Christus præsentiam suam corporalem à nobis subtraxit.3ª.q.57.1.3m.
An ascensio Christi sit causa nostræ salutis.3ª.q.57.6.0.
Domine nescimus.} An ignorantia sit peccatum.12ª.q.76.2.0.
Si cognouissetis me, & patrem meum, &c.} An summa Dei bonitas non possit intelligi absque trinitate personarum.22ª.q.2.8.3m.
Quia ego in patre & pater in me est.} Vtrùm filius sit in patre, & contra pater in filio.1ª.q.42.5.0.
Alioquin propter opera ipsa credite.} An miracula quæ Christus fecit fuerint sufficientia ad ostendendum diuinitatem ipsius.3ª.q.43.4.0.
Et maiora horum faciet.} An credentes in Christum maiora miracula faciant quàm Christus fecit.3ª.q.43.4.2m.
In festo inuentionis Crucis. Epist. Gal.5.& 6.
Qui autem conturbat vos.} Quomodo ex seductione hæreticorum pullulet fidelitas vsque ad finem mundi, de quo iudicabuntur illi in indicio generali 3ª.q.59.5.c.& 1m.
Ego enim si circuncisionem adhuc prædico.} An circuncisio sit sacramentum veteris legis.12ª.q.103.1.3m.
An circuncisio conferebat gratiam iustificantem.3ª.q.70.4.0.
An ceremoniæ veteris legis habebant virtutem iustificandi.12ª.q.103.2.0.
An ceremoniæ veteris legis cessauerint in Christi aduentu.12ª.q.103.3.0.
An post passionem Christi legalia possint sine peccato obseruari.12ª.q.103.4.0
Quicunque volunt placere in carne.} An appetitus gloriæ sit peccatum. 22ª.q.132.1.0.
Mihi absit gloriari nisi in cruce.} De effectibus passionis Christi.3ª.q.49.
Per quem mihi mundus crucifixus est.} De effectibus passionis Christi. 3ª.q.48.&.49.
Euang. Ioan. 3.
Erat homo ex Pharizeis Nicodemus nomine.} De hoc Euangelio, vide Dominicam Trinitatis.
In festo Natiuitatis B. Ioannis Baptistæ. Isaiæ 49.
Dominus ab vtero vocauit me.} An Christus fuerit sanctificatus in primo instanti suæ conceptionis.3ª.q.34.
De reliquis perfectionibus conceptionis Christi.3ª.q.34.2.& seq.
An sanctificari in vtero post Christum fuerit proprium B. Virgini.3ª.q.27.6.0.
De pueris ingredientibus religionem.22ª.q.189.
Et posuit os meum quasi gladium acutum.} Quanta auctoritate & potestate Christus prædicauerit.3ª.q.42.1.2m.
In vmbra manus suæ protexit me.} An Christus fuerit ab alio occisus quàm à seipso.3ª.q.47.1.0.
An Deus pater tradiderit Christum passioni.3ª.q.47.3.0.
Dedi te in lucem gentium.} An ergo Christus non debuerit prædicare gentibus.3ª.q.42.1.0.
De prædicatione & baptismo Ioannis.3ª.q.38.0.
Cur Ioannes gentibus non prędicauit & baptismũ administrauit.3ª.q.38.4.3m.
Euang. Luc. 1.
Et peperit filiũ.} Ad quid ostendendũ multæ steriles pepererũt.3ª.q.30.4.1m.
Et congratulabantur ei.} An actiones aliorum sint nobis delectationis causa.12ª.q.32.5.0. De beneuolentia.22ª.q.27.2.0. De inuidia.22ª.q.36.0.
Et factum est, in die octauo venerunt circuncidere puerum.} De circuncisione.3ª.q.70.0.
Vide Euangelium in festo circuncisionis Christi.
Et vocabant eum nomine patris sui Zachariam.} Vnde nomina rebus & hominibus imponantur. 3ª.q.37.2.c.
Ioannes est nomen eius.} Nomina alicui imposita diuinitus quid significant. 3ª.q.37.2.c.
Et apertum est ilico os eius.} Cur Zacharias mutus factus est.22ª.q.97.2.3m.
Quis putas puer iste erit.} De austeritate vitæ Ioannis, 3ª.q.40.2.2m.
Etenim manus Domini erat cum illo.} Cur B. Ioanni plus gratiæ præstitum est quàm aliis.3ª.q.27.6.c.fi.
Et prophetauit.} De prophetia.22ª.q.171.& seq.
Vnde sit prophetia. 22ª.q.172 1.& 3 c.
Benedictus Deus.} De gratiarum actione.22ª.q.106.0.
Qui visitauit.} De incarnatione, 3ª.q.1.& sequentibus.
De redemptione.3ª.q.46.& sequentibus.
In festo Apostolorum Petri & Pauli. Act. 12.
Vt affligeret quosdam de Ecclesia.} De afflictionibus iustorum. Vide Euang. Dominicæ

Dominicæ 3ª.post Epiph. & Epist. Dominicæ 60ª.& Dominic. 3ª.post Pascha
De fortitudine & martyrio.22ª.q.123.& q.124.0.
Quæ sit causa martyrij.22ª.q.124.5.0.
Misit in carcerem.} Quando incarcerare aliquem est licitum, & quando illicitum.22ª.q.65.3.0.
Oratio autẽ fiebat ab ecclesia pro eo.} An pro aliis orare debemus.22ª.q.83.8.0
Quia misit Dominus angelum suum & eripuit.} De custodia bonorum angelorum.1ª.q.113.0.
Euang. Matth. 16.
Venit Iesus in partes.} Require in Cathedra S. Petri.
In festo Visitationis B. Mariæ. Epist. Cant. 2.
Ecce iste venit saliens in montibus.} De incarnatione Christi.3ª.q.1.& seq.
De expectatione Christi. Vide Epist. Dominicæ Palmarum.
Et ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras.} An miracula quæ Christus fecit, fuerint sufficientia ad ostendendum eius diuinitatem.3ª.q.43.4.0.
Iam enim hyems transiit.} De lege noua.12ª.q.106.0.
An lex noua debuerit dari à principio mundi. 12ª.q.106.3.0.& 3ª.q.1ª.5.0.
Vox turturis audita est.} De proprietatibus turturis.3ª.q.37.3.4m.
Surge amica mea.} De gratia Christi secundũ quod est caput ecclesiæ.3ª.q.8.0
De sanctificatione B. Mariæ. 3ª.q.27.0.
Columba mea.} De proprietatibus columbæ.3ª.q.17.3.4m.& q.39.6.4m.
Euang. Luc.1°.
Exurgens Maria abiit in montana.} De beneficentia.22ª.q.31.0.
Quibus sit potissimum bene faciendum.22ª.q.31.2.& 3.0.
Cum festinatione.} De verecundia.22ª.q.144.0.
Exultauit infans in vtero.} Quomodo hæc exultatio sit intelligenda, & quidnam significet.3ª.q.27.6.c.
Benedicta tu inter mulieres.} Quid his verbis significatur. 3ª.q.30.4.c.
An B. Maria præ cæteris sanctis omnibus habuerit maiorem plenitudinem gratiæ.3ª.q.27.5.c.1m.
An B. Maria habuerit donum sapientiæ, gratiam virtutum, & gratiam prophetiæ.3ª.q.27.5.3m.
An B. Maria præ cæteris sanctis omnibus sit honoranda & colenda.3ª. q.25.5.c.fi.& 1m.
An B. Maria aliquod peccatum actuale commiserit.3ª.q.27.4.0.
Et benedictus fructus.} De gratia Christi.3ª.q.7.0.
An in Christo fuerit gratiæ plenitudo. 3ª.q.7.9.0.
Vnde hoc mihi vt veniat mater Domini ad me.} An B. Maria sit dicenda mater Dei.3ª.q.35.4.0.
An sit adoranda adoratione latriæ.3ª.q.25.5.0.
Magnificat anima mea.} De humilitate.22ª.q.161.0.
An sit peccatum bonum suum agnoscere illudque approbare. 22ª.q.132.1.c.
Ecce enim ex hoc beatam me dicent.} An B. Maria habuerit vsum prophetiæ. 3ª.q.27.5.3m.fi.
Dispersit superbos.} Quomodo præmium superbiæ sit humiliatio, & præmiũ humilitatis exaltatio.22ª.q.161.5.3m.
In festo B. Mariæ Magdalenæ. Prouerb.31.
Mulierem fortem quis inueniet.} Quomodo in mulieribus non sit sufficiens robur mentis ad resistendũ concupiscentiis & tentationibus.22ª.q.149.4.c. & q.156.1.1m.
Quæsiuit lanam & linum.} An sit licitum sollicitudinem habere de temporalibus rebus.q.55.6.0. An aliquid debeat esse sollicitus futurorum.22ª.q.55.7.0. De negligentia.22ª.q.54.0.
Deditque prædam domesticis suis.} An œconomica debeat poni species prudentiæ.22ª.q.50.3.0.
Considerauit agrum.} De eubulia, synesi, & gnome.22ª.q.51.0.
De prouidentia, circumspectione & cautione.22ª.q.49.6.7.& 8.
De præcipitatione & inconsideratione.22ª.q.53.3.& 4.
Manum suam aperuit inopi, &c.} De eleemosyna.22ª.q.32.0. An vxor possit dare eleemosynas irrequisito consensu viri sui.22ª.q.32.8.2m.
Et vir eius laudauit eam.} An laudare aliquem non sit adulari. 22ª.q.115.1.0. & 1m.potissimum.
Fallax gratia.} De superfluo ornatu mulierum.22ª.q.169.
Vide Euang. Dominicæ 3ª. Aduentus, & Dominicæ 2ª.post 2am. Pentecost.
Euang. Luc. 7.
Cœpit lachrymis rigare pedes eius.} De pœnitentia.3ª.q.84.& seq.
De contritione. Sup.q.1.& seq. De satisfactione.Supp.q.12.& seq.
Quia peccatrix est.} Cur Christus cum peccatoribus conuersari voluit. 3ª.q.40.1.c. Vide Euang. Dominicæ. 3ª. post 3am. Pentecost.
Quoniam dilexit multum.} An propter charitatem & dilectionem remittantur peccata.3ª.q.49.1.c. An in hac remissione peccatorum inueniatur iustitia & misericordia. 1ª.q.21.4.1m.
Cui autem minus dimittitur.} Vter magis teneatur ad gratias reddendas Deo, innocens an pœnitens. 22ª.q.106.2.0.
Dimittuntur tibi peccata tua.} De contritione.Sup.q.1.& seq.
In festo B. Iacobi. Eccles. 44. & 45.
Benedictio Domini super caput iusti.} Quænam homo in gratia constitutus possit mereri.12ª.q.114.1.0.8.0.& 10.0.
Sanctum fecit illum.} An homo possit resurgere à peccatis sine auxilio gratiæ. 12ª.q.109.7.0.
Dedit illis præcepta.} An melioris sint conditionis qui præceptis & legibus magis astringuntur ad diuinum cultum, quàm alij non similiter astricti.12ª.q.98.5.2m.
Et legem vitæ.} Secundum quid lex noua iustificet.12ª.q.106.2.0.
Induit eũ Dominus corona.} De dotibus & aureolis beatorũ.Sup.q.95.& 96.
Euang. Matth. 20.
Dic vt sedeant hi duo.} De ambitione.22ª.q.131.0.
Vide Euang. Dominicæ 2ª.post 3am. Pentecost. De Simonia.22ª.q.100.0.
An in oratione aliquid determinatè sit petendum.22ª.q.83.5.0.
Quomodo sint petenda temporalia.22ª.q.83.6.0.
Potestis bibere calicem.} Cur Christus passionem suam vocat calicem. 3ª.q.48.3.2m.
Dicunt ei possumus.} De præsumptione.22ª.q.130.0.
Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.} De iudiciaria potestate Christi.3ª.q.59.0.
An superbia sit peccatum mortale excludens hominem à regno cælorum. 22ª.q.162.6.0.
De prima beatitudine, Beati pauperes spiritu.12ª.q.69.3.c.&.4.c.
Sed quibus paratum est à patre meo.} Si aliquibus paratũ est sedere à dextris Christi, an ergo non sit propriũ Christo sedere à dextris patris.3ª.q.58.4.4m.

Et audientes decem indignati sunt.} De contentione, & discordia. 22ª.q.37. & 38.
Sed quicunque voluerit inter vos maior fieri.} De humilitate.22ª.q.161.
In festo S. Laurentij. Epist. 2.Cor.9.c.
Qui parcè seminat.} De beneficentia & eleemosyna 22ª.q.31.& 32.
An eleemosyna sit abundanter facienda.22ª.q.32.10.0.
Et qui seminat in benedictionibus. An diuersæ mansiones distinguantur penes diuersos gradus charitatis.Sup.q.93.3.0.
Et non ex tristitia.} An tristitia minuat laudẽ vel meritũ boni. 12ª.q.59.3.2m.
Potens est autem Deus.} An homo mereatur augmentum gratiæ & charitatis.12ª.q.114.8.0.
De 5ª. beatitudine & eius præmio, beati misericordes.12ª.q.69.3.c.& 4.c.
Iustitia eius manet in sæculum sæculi.} An virtutes morales maneant post hanc vitam.12ª.q.67.1.0.
Euang. Ioan. 12.
Nisi granum frumenti cadens in terra.} An fuerit necessarium Christum pati pro humani generis liberatione.3ª.q.46.2.1m.& 3.
In quibus Christus dicebat se granum mortificandum, & in quibus granum multiplicandum.3ª.q.42.c.fi.
Qui odit animam suam.} An homo seipsum ex charitate diligere debeat. 22ª.q.25.4.0.
An alicui liceat seipsum occidere.22ª.q.64.5.0. De martyrio.22ª.q.124.0.
An B. Laurentius sustinuerit grauiores passiones & diuturniores quàm Christus. 3ª.q.46.6.1m.
Me sequatur.} Quomodo quis Christum sequatur.22ª.q.184.3.1m.
In festo Assumptionis B. Mariæ, Epist. Eccles.24.
In omnibus requiem quæsiui & in hæreditate.} Quomodo Deus requiescat & habitet in hominibus per gratiam.1ª.q.8.3.c.& q.43.3.c.potissimum.
De assumptione B. Mariæ.3ª.q.27.1.c.princ.
Et dixit mihi, In Iacob inhabita.} Cui personæ conuenit mitti ad sanctificandam creaturam rationalem.1ª.q.43.1.4.& 8.
An missio inuisibilis diuinæ personæ sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis. 1ª.q.43.3.0.
Requieuit in tabernaculo meo.} An pater sit in filio & contra.1ª.q.42.5.0.
In Israel hæreditare.} Quare Iudæi præ cæteris sunt à Domino assumpti, & legem acceperunt.12ª.q.98.4.0.
Ab initio & ante sæcula creata sum.} An ergo sapientia quæ est filius Dei sit creatura.1ª.q.41.3.4m.
An processio quæ est in diuinis possit dici generatio.1ª.q.27.2.0.
Euang. Luc.10.
Mulier quædam Martha.} An hæ duæ mulieres gerant typum vitæ actiuæ & contemplatiuæ.22ª.q.171.princ.
Accepit illum in domũ suam.} De beneficentia & eleemosyna.22ª.q.31.& 32.
Audiebat verbum illius.} In quo consistat vita contemplatiua.22ª.q.179.1.c. & 3m.&q.180.0.
An vita contemplatiua solum consistat in contemplatione Dei, an etiam in consideratione cuiuscunque veritatis.22ª.q.180.4.0.
Martha autem satagebat circa frequens ministerium.} In quo consistat vita actiua.22ª.q.179.1.c.& q.181.1.c. De vita actiua.22ª.q.181.0.
Maria optimam partem elegit.} An vita contemplatiua sit potior quàm actiua. 22ª.q.182.1.0. An vita contemplatiua sit maioris meriti quàm actiua.22ª.q.17.1.0.& 22ª.q.182.2.0.
In festo Bartholomæi. Epist. ad Ephes.2.
Iam non estis hospites.} De cõuersione gentiũ vide Epist. in die Epiphaniæ.
Domestici Dei.} Quomodo dicamur filij Dei.1ª.q.33.3.c.
De spe vitæ æternæ. 22ª.q.17.
Supra fundamentum Apostolorum.} Quomodo Apostoli dicuntur fundamenta ecclesiæ.3ª.q.8.6.3m.
In quo omnis ædificatio constructa.} An alio modo possimus saluari quàm per Christum. 12ª.q.98.5.2m.& 22ª.q.2.ar.7.c.& 3ª.q.68.1.c.princ.
An credere explicitè mysterium Christi sit de necessitate salutis. 22ª.q.2.7.0.
In spiritusancto.} De necessitate gratiæ. 12ª.q.109.0.
Euang. Marc.3.
Vocauit ad se quos voluit.} Cur Christus viles & pauperes discipulos elegit. 3ª.q.40.3.c. An Deus eligẽdo aliquos faciat eos idoneos ad quod eos elegit. 1ª.q.23.4.3ª.q.27.4.c.
De eligendis idoneis. 22ª.q.185.3. potissimum.
Et venerunt.} Quomodo Apostoli & alij ita statim post vocationem secuti sunt.3ª.q.44.1.1m.
An ille qui cito credit, sit leuis corde.22ª.q.2.9.3m.
Et vt mitteret eos prædicare.} Vide Euangel. Dominicæ 60ª.& Dominicæ 2ª. post Pascha.
An docere sit actus vitæ actiuæ, an verò contemplatiuæ. 22ª.q.181.3.0.
Dedit illis potestatem curandi infirmitatem.} De gratia miraculorum, vide Euang. in die Ascensionis Domini.
Qui & tradidit illum.} Cur Iudas magis peccauerit tradendo Christum quàm Deus pater aut etiam ipse Christus se tradendo in mortem. 3ª.q.47.3.1m.
In festo B. Matth. Epist. Ephes. 4.
Vnicuique vestrum data est gratia secundum mensuram.} Quomodo plenitudo gratiæ quæ in Christo sicuti in capite adunatur, ad membra eius diuersimode redundet.22ª.q.183.2.c.
An in vno sit maior gratia quàm in alio.12ª.q.112.4.0.
De gratiis gratis datis. 12ª.q.111.
Ascendens in altum captiuam.} An Christus duxerit secum aliquos captiuos in cælum.3ª.q.57.6.c.
Quod autem ascendit.} Quomodo Christus dicatur descendisse.3ª.q.57.2.2m.
De descensu Christi ad inferos. 3ª.q.52.0.
Super omnes cælos.} An Christus ascenderit super omnes cælos. 3ª.q.57.4.0
Vt adimpleret omnia.} Cur Christus ascendit.3ª.q.57.1.& 6.
Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos.} An in ecclesia debeat esse diuersitas officiorum & statuum.22ª.q.183.2.0.
Euang. Matth. 9.
Sequere me.} Vide de sequela Christi euangeliũ in die conuersionis. S.Pauli.
Et surgens secutus est.} Cur ita statim Christum secutus est.3ª.q.44.3.1m.
Ecce multi publicani & peccatores.} De conuictu peccatorum, vide Euang. Dominicæ 3ª. post 3am. Pentecost.
Non est opus valentibus medico.} De pœnitentia.3ª.q.84.& seq.
Misericordiam volo.} An ergo misericordia sit maxima virtutũ.22ª.q.30.4.1m.
Non enim veni vocare iustos.} An si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.3ª.q.1.3.0.
In festo Michaelis. Epist. Apocal. 1°.

Loquens per angelum suum.} Cur Deus loquitur homini per angelum suũ. 1ª.q.51.1. De locutione angelorum.1ª.q.107.0.
De ordine angelorum.1ª.q.108.0. De actione angelorũ in homines.1ª.q.111.0. De missione & ministerio angelorum.1ª.q.112.0.
De custodia angelorum.1ª.q.113.0.
Et seruatis.} An bona opera requirantur ad beatitudinem.12ª.q.4.7.0.& 1ᵐ. praecipue.
Qui est.} An hoc nomen (qui est) sit maximè propriũ nomen Dei. 1ª.q.13.11.0.
An hoc nomen (qui est) appropretur filio Dei.1ª.q.39.8.6.
Primogenitus mortuorum.} An Christus primo resurrexerit.3ª.q.53.3.0.& q.56.1.c.

Euang. Matth.18.

Quis putas maior est.} An vnus alio possit esse beatior.12ª.q.5.2.0.Suppl.q.93.2.& 3.
Et efficiamini sicut paruuli.} De humilitate.22ª.q.161.0.
De gradibus humilitatis.22ª.q.161.6.0. De ambitione.22ª.q.131.
De auaritia.22ª.q.118.0.
Qui autem scandalizauerit.} De scandalo.22ª.q.43.0.
Necesse est vt veniant scandala.} Cur Deus permittit mala.1ª.q.22.2.2ᵐ.
An obduratio & excaecatio semper ordinentur ad salutem eius qui excaecatur & obduratur.12ª.q.79.4.0.
Cum necesse sit euenire scandala, & peccata non eueniant ex necessitate, an ergo scandalum non sit peccatum.22ª.q.43.2.1ᵐ.
Veruntamen vae homini.} An ergo scandalũ sit peccatũ mortale.22ª.q.43.4.0
Abscinde eum.} An ergo liceat membrum praescindere propter peccatum vitandum.22ª.q.65.1.3ᵐ.
Quando est licitum mutilare aliquem membro suo.22ª.q.65.1.0.
Quia angeli eorum.} De custodia hominum ab angelis.1ª.q.113.0.
An singuli homines a singulis angelis custodiantur.1ª.q.113.2.0.
Semper vident faciem patris.} An angelorum gloria minuatur dum ad nos veniunt.1ª.q.44.4.1ᵐ.& q.112.1.1ᵐ.
Si angeli occupentur circa custodiam hominum, an ergo vita actiua post hanc vitam maneat.22ª.q.181.4.2ᵐ.
De custodia angelorum vide Euang. Dominicae 1ª.4ᵗᵉ.

In festo Simonis & Iudae, Epist. Rom.8.

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.} An excaecatio ad tempus cooperetur electis in bonum, eorumque salutem promoueat. 12ª.q.79.4.c.
His qui secundum propositum.} De praedestinatione.1ª.q.23.0.
Nam quos praesciuit.} An praescientia meritorum sit causa praedestinationis. 1ª.q.23.5.0.
Vt sit ipse primogenitus.} Quomodo Christus dicatur primogenitus in multis fratribus.1ª.q.33.3.c.2ᵐ.& 41.3.c.
Hos & iustificauit.} De iustificatione.12ª.q.113.0.
Si Deus pro nobis.} An praedestinatio sit certa.1ª.q.23.6.0.
Sed pro omnibus tradidit illum.} An Deus pater tradiderit Christum passioni.3ª.q.47.3.0.
Quomodo non etiam cum illo.} De effectibus passionis Christi.3ª.q.49.0.
Qui etiam interpellat pro nobis.} An Christo competat orare.3ª.q.21.10.1ᵐ.& 3ª.q.21.1.& 3.0.
Quia propter te mortificamur.} De afflictionibus iustorum, vide Euang. Dominic.3ª.post Epiph. & Epist.Domin.5ª.& Euang.Domin.3ª.post Pascha.
Quae sit causa martyrij.22ª.q.124.1.0.
Certus sum enim, quia neque mors.} An iusti non possint peccare & spiritum sanctum amittere. 1ª.q.20.4.1ᵐ.12ª.q.106.2.2ᵐ.22ª.q.24.11.& q.129.10.1ᵐ.

Euang. Ioann.15.

Haec mando vobis vt diligatis inuicem.} De charitate.22ª.q.23.& seq.
De dilectione proximi.22ª.q.25.1.& 44.7.0.
De dilectione inimicorum.22ª.q.25.8.& 9.
Me priorem vobis odio habuit.} An Deus possit odio haberi. 22ª.q.34.1.0.
An odium Dei sit maximum peccatorum.22ª.q.34.2.0.
An principes sacerdotum Christum occiderunt ex inuidia & odio. 3ª.q.47.5.1ᵐ.& 6.2ᵐ.
Ego elegi vos de mundo.} An homo possit resurgere à peccato sine auxilio gratiae.12ª.q.109.7.0.
An Deus quos eligit faciat idoneos ad id ad quod eos eligit.3ª.q.27.4.c.
Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum.} Quae sit causa martyrij. 22ª.q.124.5.0.
Si non venissem, peccatum non haberent.} An ergo nullum peccatum habent ad quos Christus non venit.22ª.q.10.1.c.& 3.0.
Quae alius nemo fecit.} An ergo miracula quae Christus fecit, non sint etiam ab aliis facta.3ª.q.43.4.c.& 1ᵐ.
Nunc autem & viderunt.} An persecutores Christi eum cognouerint.3ª.q.47.5.0.& 2ᵐ.breuiter.

In festo omnium Sanctorum, Epist. Apocal.7ª.

Et clamauit voce magna, nolite nocere.} An omnes electi sint saluandi.1ª.q.23.6.0.
An numerus praedestinatorum sit certus.1ª.q.23.7.0. De libro vitae, 1ª.q.24.
Stantes ante thronum.} An animae beatorum ante extremum iudicium deducantur ad caelum.1ª.q.93.1.2ᵐ.22ª.q.18.2.1ᵐ.q.83.11.4ᵐ.q.11.5.q.19.5.1ᵐ.Sup.q.69.2.
An sancti à nobis sint inuocandi.22ª.q.83.4.0.& Supp.q.72.0.
An Sancti cognoscant nostras preces.22ª.q.83.4.2ᵐ.& Supp.q.72.1.0.
An sancti qui sunt in patria orent pro nobis.22ª.q.83.11.0.
An sanctorum orationes pro nobis fusae semper exaudiantur. Suppl.q.72.3.0.
De imaginibus sanctorum.22ª.q.94.2.
Quomodo imagines sint colendae.22ª.q.81.3.3ᵐ.
Cui festo veteris testamenti successit festum omnium sanctorũ.12ª.q.103.3.4ᵐ.
Clamabant voce magna dicentes, Salus Deo.} De gratiarũ actione.22ª.q.106.0
An salus nostra sit Christo ascribenda.12ª.q.91.5.2ᵐ.& 22ª.q.2.7.c.
Et ceciderunt in conspectu throni.} De adoratione.22ª.q.84.0.
Dicentes: Amen.} An Deus sit ore laudandus.22ª.q.91.1.0.
An cantus sint assumendi in laudem Domini.22ª.q.91.2.0.

Euang. Matth.5.

Beati pauperes spiritu.} Quid beatitudinum nomine intelligatur.12ª.q.69.1.c.
An conuenienter beatitudines enumerentur.12ª.q.69.3.0.
Cur B. Lucas enumerat solum quatuor beatitudines, Matthaeus verò octo. 12ª.q.69.3.6ᵐ.
Quomodo sunt octo beatitudines, cum sint solùm septem dona spiritussancti. 12ª.q.69.3.5ᵐ.
Quomodo & quo ordine singulae beatitudines sint explicandae. 12ª.q.69.3.c.
Quoniam ipsorum est regnum caelorum.} An praemia quae attribuuntur beatitudinibus pertineant ad hanc vitam.12ª.q.69.2.0.
An praemia beatitudinum conuenienter enumerentur.12ª.q.69.4.0.
Cum praemium omnium bonorum operum sit sola vita aeterna, cur alia praemia beatitudinibus assignantur.12ª.q.69.4.1ᵐ.
An praemia posteriora sint maiora prioribus.12ª.q.69.4.3ᵐ.
Beati qui persecutionem patiuntur.} Quid sit quod quis à bonis operibus recedat propter aliquam persecutionem.12ª.q.69.3.1ᵐ.
Propter iustitiam.} Quae sit causa martyrij.22ª.q.124.5.0.
An aliquando martyrium cadat sub praeceptum.22ª.q.124.3.1ᵐ.
Quoniam ipsorum est regnum caelorum.} Cur in octaua beatitudo ponitur idem praemium quod in prima.12ª.q.69.4.2ᵐ.
Merces vestra copiosa est in caelis.} Quid nomine caelorum hic contineatur. 1ª.q.68.4.c.& 12ª.q.4.7.1ᵐ.

In die animarum, Epist.1.Thess.4.

De dormientibus.} An mors sit poena peccati. 12ª.q.85.5.0.& 22ª.q.164.1.0.
De qualitate animae exeuntis, Suppl.q.70.
De suffragiis mortuorum. Suppl.q.71.
Si enim credimus quod Iesus mortuus.} De morte Christi.3ª.q.50.0.
De resurrectione Christi.3ª.q.53.& sequentibus.
Ita & eos qui dormierunt.} An resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum.3ª.q.56.1.0.& Supp.q.76.1.0. De resurrectione. Sup.q.75.
Non praeueniemus.} An omnium resurrectio erit vno eodemque tempore. Sup.q.77.1.2ᵐ.postissimum.
In iussu & voce archangeli.} An aliquo modo angeli ad resurrectionem cooperantur. Supp.q.76.3.0.
Et in tuba Dei.} An vox tubae sit causa nostrae resurrectionis.Sup.q.76.2.0.
Deinde nos qui viuimus.} An ergo non omnes moriemur. 12ª.q.81.3.1ᵐ.& Sup.q.78.1.0.
Et sic semper cum Domino erimus.} An ergo sancti iam non sint cum Domino ante resurrectionem. 1ª.q.93.1.2ᵐ.22ª.q.18.2.1ᵐ.q.83.11.3ᵐ.q.11.5.q.19.5.1ᵐ.Sup.q.69.2.
An beatitudo sanctorum sit maior futura post iudicium, quàm est ante illud. Sup.q.93.1.0.
An beatitudo possit amitti.12ª.q.5.4.0.

Euang. Matth.25.

Cum venerit filius hominis.} De iudicio generali.3ª.q.59.5.0.& Suppl.q.88.& seq.
An iudiciaria potestas sit specialiter attribuenda Christo.3ª.q.59.1.0.
In maiestate sua.} De forma iudicis venientis ad iudicium.Suppl.q.90.0.
An in forma gloriosa apparebit.Sup.q.90.2.0.
An diuinitas à malis sine gaudio videri possit.Sup.q.90.3.0.
Et omnes angeli cum eo.} An angeli debeant iudicare.Sup.q.89.1.0.
Omnes gentes.} An omnes in iudicio comparebunt.Sup.q.89.5.0.
Vide Euang. Dominicae 1ª.Aduentus.
Tunc dicet rex.} An sententia fiet per locutionem vocalem.Sup.q.88.2.0.
Possidete paratum.} Quomodo regnum Dei possideatur.12ª.q.69.4.3ᵐ.
A constitutione mundi.} An praedestinatio Dei sit aeterna.1ª.q.23.8.c.& 1ᵐ.
Esuriui enim & dedistis mihi manducare.} An ad beatitudinem requirantur bona opera.12ª.q.4.7.0.
An bona opera sint meritoria vitae aeternae.12ª.q.114.3.0.
De operibus misericordiae.22ª.q.32.2.0.
An ad Christum pertineat iudiciaria potestas quantum ad omnes res humanas. 3ª.q.59.4.0.
Et ibunt hi in supplicium aeternum.} De poena damnatorum.Sup.q.97.0.
An ex diuina iustitia inferatur peccatoribus poena aeterna.Suppl.q.99.1.0.
An diuina misericordia patiatur homines in aeternum puniri. Suppl. q.99.2.& 3ᵐ.
An illi solum, qui opera misericordiae facere negligunt, aeternaliter puniuntur. Sup.q.99.5.0.
An damnati sperent se ex igne interdum liberandos.22ª.q.18.3.0.
Iusti autem in vitam aeternam.} An iusti sperent beatitudinis continuationem. 22ª.q.18.2.2ᵐ.
De aeterna beatitudine.1ª.q.26.0.12ª.q.2.3.4.& 5.
De visione diuinae essentiae.1ª.q.12.0.Sup.q.92.0.

In festo S. Martini.

Epist. Ecce sacerdos magnus, &c. Euang. Sint lumbi vestri praecincti, &c. vt supra in festo S. Nicolai.

In festo S. Catharinae, Epist. Eccles.51.

Confitebor tibi Domine rex.} Quotuplex sit confessio.22ª.q.3.1.1ᵐ.
De gratiarum actione.22ª.q.106.0.
Et liberasti corpus meum.} De castitate.22ª.q.151.0.
Laudabit vsque ad mortem.} An Deus sit ore laudandus.22ª.q.91.
An cantus sint assumendi in laudem diuinam.22ª.q.91.2.
An gratiarum actio requiratur ad orationem, & praecedat postulationem. 22ª.q.83.17.c.3ᵐ.
De religione & deuotione.22ª.q.81.& 82.0.
Respiciens eram ad adiutorium hominum.} An aliquis licitè possit sperare de homine.22ª.q.17.4.0.

Euang. Matth.25.

Parabolam hanc.} Cur Christus voluit in parabolis loqui.3ª.q.42.3.c.& 1ᵐ.
Decem virginibus.} De virginitate.22ª.q.152.0.
Dormitauerunt omnes.} An omnes corporaliter morientur. 12ª.q.81.3.1ᵐ.& Sup.q.78.1.0.
Media autem nocte clamor factus est.} An resurrectio sit futura tempore nocturno. Sup.q.77.3.
An vox & clamor tubae sit causa nostrae resurrectionis.Suppl.q.76.2.0.
Date nobis de oleo vestro.} De inani gloria.22ª.q.132.
Vide Euang. Dominicae passionis.
*An damnati nunquam poeniteant de malis quae fecerunt. 22ª.q.98.2.0.
An post resurrectionem cognoscet quilibet omnia peccata quae fecit. Suppl.q.87.1.0.
Et clausa est ianua.} An aeterna beatitudo non possit amitti.12ª.q.5.4.0.
An per diuinam misericordiam poena damnatorum non sit terminanda. Sup.q.99.2.0.
Nescio vos.} An ergo anima Christi in verbo non cognoscat omnia.3ª.q.10.2.& q.11.1.
Quia nescitis diem neque horam.} An tempus resurrectionis sit occultum. Sup.q.77.2.0.
An tempus futuri iudicij sit ignotum. Suppl.q.88.3.0.

FINIS.

PRIMA PARS
SVMMÆ THEOLOGIÆ
ANGELICI DOCTORIS
S. THOMAE AQVINATIS,

Cum commentariis

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS
D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum, S. R. E. tituli S. Xysti Presbyteri Cardinalis, Artium, & sacræ Theologiæ, Doctoris celeberrimi.

INtentio diui Thomae in hoc proœmio manifestata, & ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduersari videtur prima fronte intẽtioni meę: dum textus nouitijs constructus, à me Doctorum subtilitatibus replendus creditur. Verum, si autoris rationes hic redditas, diligentius discusseris, aberrasse meum propositum non videbitur. Nouitijs nanq; opus hoc conuenire dicitur non ratione facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorij tractat', sed ratione sectarũ, superfluitatũ, omissę repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuẽti. Vt enĩ in ipso processu apparet, oẽs theologales difficultates & ex propriis hic diffinitę tractãtur. Et quoniã quãdoq; minus perspicaces ac impares opus hoc sortitur interpretes, multosq; habuit impugnatores, & sectatores multò plures pateret, si perspicuũ fieret: necessariũ forte duxi, profecturis in theologia exponere op' hoc: & nõ maiora, sed posteriora, & modernis minus nota apponere, iuxta mei vires ingenij: id omnes monens, vt dictorum tantùm rationes videant, atq; examinent: & sic acquiescãt vel refutẽt. Nõ enim tanti sum, nec sic arrogans, vt meã proponam autoritatem. Sed eatenus dico hic & vbiq; quatenus reddita ratio testatur. Propterea vbi defecero, correctori vt adiutori gratias ago. Verba quoq; erroris, falsitatis, deceptionis, & ignorãtię, & aliorũ huiusmodi, nõ cõtra personas, sed cõtra opiniones, & hoc etiã quaten' minùs solidę sunt vel apparẽt, interpretãda esse volo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus verò non nisi vt dissonant, aduersari intendo.

Contr. ...p.1.

...1153.

a ¶ *Super quaestionis primae Articulum primum.*

IN titulo hui' primi articuli tres terminos notã. Primò, ly necessariũ: dupliciter enim sumitur quinto metaphysicę, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secundo modo. Secũdo, ly physicas disciplinas. Dupliciter nanque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idẽ est obiectiuè, & sic est vna pars scientiae distincta, sexto metaphysi. cõtra mathematicã & metaphysicã. Et effectiuè: quia secũdum se nata est esse à principio naturali scientiarũ id est, lumine intellectus agẽtis: & sic distinguitur physicũ cõtra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, vbi physicę disciplinę appellãtur oẽs notitię acquisibiles lumine intellect'. Tertiò, ly alia doctrinã. Nõ dicit scientiã, opionẽ, aut fidẽ: q bene notandum esse in dubitando apparebit.

d ¶ In corpore sunt duae conclusiones responsiuae quaesito affirmatiuè. Prima est, Necessarium est ad humanã salutem, esse doctrinam per reuelationẽ acceptam de multis, quę humanã rationẽ excedunt. Secunda est, Necessariũ est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationem, de his quae de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt.

PROLOGVS.

QVIA catholicę veritatis Doctor non solùm prouectos debet instruere: sed ad eũ pertinet etiã incipientes erudire (secundum illud Apostoli 1. ad Corint. 3. Tanquàm paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam.) propositum nostrae intentionis in hoc opere est: ea quae ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere secundum quod congruit ad eruditionem incipientium. ¶ Considerauimus nanque huius doctrinae d nouitios, in his quae à diuersis conscripta sunt, plurimum impediri. Partim quidem propter multiplicationem inutilium quaestionum, articulorum & argumentorum. Partim etiam, quia ea quae sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secũdum ordinem disciplinae: sed secundum quod requirebat librorum expositio, vel secundum quod se praebebat occasio disputandi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidiũ & confusionem generabat in animis auditorum.

¶ Haec igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea, quae ad sacram doctrinam pertinent, breuiter ac dilucidè prosequi, secundum quod materia patietur.

QVAESTIO PRIMA.

De sacra doctrina, qualis sit, & ad quae se extendat, in decem articulos diuisa.

ET VT intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessarium est primò inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quae se extendat. ¶ Circa quae quaerenda sunt decem, ¶ Primò de necessitate huius doctrinae. ¶ Secundò, vtrum sit scientia. ¶ Tertiò, vtrũ sit vna, vel plures. ¶ Quartò, vtrum sit speculatiua, vel practica. ¶ Quintò, de comparatione eius ad alias scientias. ¶ Sextò, vtrũ sit sapientia. ¶ Septimò, quid sit subiectum eius. ¶ Octauò, vtrum sit argumentatiua. ¶ Nono, vtrum ea debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. ¶ Decimò, vtrum scriptura sacra huius doctrinae, sit secundum plures sensus exponenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum sit necessarium praeter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.*

AD PRIMVM, sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium praeter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quae supra rationem sunt, homo non debet conari, secundũm illud Eccles. 3. Altiora te ne quaesieris. Sed ea, quae rationi subduntur, sufficienter tradũtur in philosophicis disciplinis: superfluum igitur videtur praeter philosophicas disciplinas aliam doctrinã haberi. 2 ¶ Praetereà doctrina nõ potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi verum quod cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in philosophicis disciplinis, & etiam de Deo: vnde quaedam pars philosophiae dicitur Theologia siue scientia diuina, vt patet per *Philosophum in 6. metaphy. Non fuit igitur necessarium praeter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur. 2. ad Tim. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad philosophicas disciplinas, quae sunt secundum rationem humanam inuentae. Vtile igitur est praeter philosophicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

CONCLVSIONES.

1 *Necessarium est ad humanam salutem consequendam, doctrinam quandam per reuelationem esse de multis, quae hominis intellectum excedunt.*

2 *Necessarium est praeter scientias lumine naturali acquisitas esse doctrinã per reuelationem de his, quae lumine naturali inuestigari possunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quanpam secundum reuelationem diuinam praeter philosophicas disciplinas, quae ratione humana inuestigantur. Primò quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quen-

¶ Antequàm probentur cõclusiones, ad euidẽtiã distinctionis & sufficiẽtię cõclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo cõtra gẽtiles, capite tertio. Duo sunt genera cognoscibiliũ de Deo principaliter: quaedã demõstrabilia, quaedã non nisi per reuelationẽ cognoscibilia. Ista sunt, trinitas personarũ, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redẽptionis mysteria: Illa verò sunt, Deũ esse vnũ, immortalẽ, &c. Ratione reuelabiliũ tantùm, posita est prima cõclusio: ratione verò demõstrabilium posita est secũda. Altera distinctio est ex quinto metaphysicę. Necessariũ ad finẽ dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima cõclusione sumitur necessariũ primo modo, in secũda secũdo modo. ¶ His praehabitis probatur prima cõclusio ex litera. Ordinatũ ad Deũ vt finẽ, ignotũ ratione naturali, cõsequendũ tamẽ propria intẽtione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finẽ cognoscat, & operationes in illũ dirigat: homo est huiusmodi: ergo. Probatur minor ex. 64. cap. Isa.

1. 22.q.2. art.3. & 4. Et.1. prolo. artic.2. Et.1. contr.ca. 4.&.6. Et veri. q.14.articu.11.

μετὰ τὰ φυσικὰ θεολογικὴ θεολογία ... λογος.

* Arist. 6. metaph. com.2.10 3

¶ *Num sacra doctrina ad humanam salutem necessaria, sit fides, vel theologia.*

Circa hãc cõclusionem dubiũ statim occurrit quid intelligatur hic nomine sacrae doctrinae seu disciplinę. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. Si fides, sequitur duo incõuenientia. Primũ est, quod idem bis quaereretur. Nam in secũda secundę, quę-

Universidad de Deusto Biblioteca

quęstio secunda, ante, tertio, queretur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est, quod æquiuoce sumitur sacra doctrina in hoc & in sequentibus articulis. Nā constat quod in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quod fides absque theologia non sufficeret ad salutem hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quod illa doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas vero consequentis & ex se patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere.

dam finem, qui comprehensionem rationis excedit, secundum illud Isai. 64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitū hominibus, qui suas intentiões & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutem, quòd ei nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationē humanam excedunt.

¶ Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia veritas de Deo per rationē inuestigata, à paucis & per longum tempus, & cum admistione multorū errorū homini proueniret. A cuius tamen veritatis cognitione dependet, tota hominis salus, quæ in Deo est. Vt igitur salus hominibus & conuenientius & certius proueniat, necessarium fuit quòd de diuinis per diuinam reuelationem instruantur. Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationem inuestigantur, sacram doctrinam per reuelationem haberi.

¶ AD PRIMVM ergò dicendū, quòd licet ea, quæ sunt altiora hominis cognitione, non sint ab homine per rationem inquirenda, sunt tamen à Deo reuelata suscipienda per fidem. Vnde & ibidem subditur. Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina consistit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersa ratio cognoscibilis diuersitatē scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demōstrat astrologus & naturalis, puta quòd terra est rotunda: sed astrologus per medium mathematicum, id est, à materia abstractum: naturalis autem per medium circa materiam consideratū. Vnde nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus philosophicæ disciplinæ tractant, secundū quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, & aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscūtur lumine diuinæ reuelationis. Vnde theologia, quæ ad sacrā scripturam pertinet, differt secundum genus ab illa theologia, quæ pars philosophiæ ponitur.

¶ Ad hoc dicendū est, quod sacra doctrina neq; sumitur pro fide, vt distinguitur contra theologiam: neque pro theologia, vt distinguitur cōtra fidē: sed sumitur pro cognitione à Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rationem disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo à ratione crediti, & sciti. Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout à Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit à patre & didicit venit ad me. & de hac dicitur in conclusione hac, quod est necessaria ad salutē. Et quoniam cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit à ratione credendi & sciendi, & à ratione reuelati formaliter, id est, in seipso, & virtualiter, id est, in suis principiis: Ideo hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullum horum licet determinate descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quæritur inferius in secunda secundæ quia hic de doctrina, ibi de credere: & vniuoce sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quod theologia vt distinguitur contra fidē sit necessaria, sed quòd theologia vt abstrahit à fide & scientia, sit necessaria ad salutem, quod constat esse verum propter rationē in litera assignatā. Nec valet, fides sufficit: ergo theologia non requiritur. Tum quoniam in fide clauditur theologia (vt hic sumitur) sicut anima in homine. Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum 14. de trinitate, non solum nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandem. Et verè sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit à Deo infundente inclinationem ad credendū, est tamen ex auditu per verbum Christi, quo ad credibilia vt ad Roman. 10. habetur in litera: & à Sanct. Thoma, & sic Theologia clauditur in fide, vt gignens eam. Et si inferatur: ergo quilibet fidelis adultus explicite credens, &c. est theologus: dicēdum est quod non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid, & cætera, scilicet, secundum principia, &c.

¶ Num finis vltimus animæ nostræ sit naturalis nobis, supernaturaliter tamen consequendus, vel supernaturalis.

Circa hanc partem est aduertendū, quod Scotus in prima quæstione prologi primi sententiarū, nec à cōclusione, nec à ratione discordat, sed à causa, quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea, quantūcunq; perfecte nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquam cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finē: quia extra naturalium latitudinem est tam finis quàm illa animæ ratio. Ipse vero tenet illum finem esse naturalem nostræ animæ, quāuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autem finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primò autoritate Augustini in lib. de prædestinatione sanctorum. Proinde posse habere fidem sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundò ex appetitu, Homo naturaliter appetit illum finem quē dicis supernaturalem, ergo est ei naturalis. ¶ Tertio ex ratione naturalitatis. Potentia comparata ad actum aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: nec est ibi aliqua supernaturalitas: ergo intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad visionem Dei, seu fruitionē. Antecedens quo ad partem affirmatiuā declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actū, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem verò negatiuam declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressum in talem potentiā. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia vero probatur, ex eo quod anima inclinatur in omnē suam & præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut violenta aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actū quàm ad agens: nec aliqua est in rerū natura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autē potētia obediētialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendū ordinauerit Deus: & secundū talē potentiā, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinē pollicitā & finē supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primū Scoti dicitur, quòd August. nō dixit, quod posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit natura hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autem modum potentiæ: & ideo primum est verum in proposito, secundum vero falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, non autem in natura leonina, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. Ad secundum negatur antecedens. Ad tertium vero negatur assumptum, & quo ad tertium membrū partis affirmatiuæ, & quo ad partē negatiuam: supernaturalitas siquidē attenditur etiam conferendo potentiā ad actum, quoniam sunt quidam actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gratia, gloria, & alia huiusmodi: vt in alia quæstione patebit.

¶ Secunda autem cōclusio probatur: disciplina qua communius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorū demonstrabiliū, est homini necessaria: disciplina reuelata est huiusmodi: ergo. Omnia patēt in litera & diffusius in primo cōtra Gentiles, capitulo quarto.

¶ In responsione ad secundū, aduerte quod argumentū erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo nō restat aliquid scibile per doctrinam reuelatam, & consequenter nō est necessaria. Consequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi verū, quod cū ente conuertitur. Antecedens verò patet sexto metaphysi. & inductiue. Ad hoc autē dupliciter respōderi potest secundum quod antecedens dupliciter distingui potest. Primo sic, Omne ens secundū omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel non secundū omnia, sed abstrahibilia tantū à sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas: in primo sensu est falsum, in secundo verū. Secundo sic, Omne ens omni modo, vel non omni modo, sed in quantū illucescere potest per lumē intellectus agētis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum in secundo verum. Quamuis autē vtramq; responsionē argumentū recipiat: placuit tamen autori secundā responsionem adhibere, non primam explicite: tū vt ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

¶ Num diuersa [illegible]io cognoscendi siue modus eandem conclusionem inferat necessitatem scientiæ cum distinctione.

VEruntamen Scotus in primo, quæstione prima prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eo quod secundū eam non saluatur necessitas theologiæ: quia argumentum infringere intēdebat, probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quod terra est rotunda: ergo non saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab alia. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa conclusio, terra est rotunda, est scita per alteram scientiarū, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatem modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti, seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoq; identitatem aliquo modo alicuius conclusionis, si adæquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium si inadæquata est: vt inferius art. 3. patet. Vnde eadem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ, diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendo, quod est diuersa ratio cognoscibilis implicite, insinuauit aliā etiam quoque cognoscibilium: quam iam in prima conclusione expressit. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quāuis explicite, non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicite tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quod exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut Astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & non in omnes: sic Theologia alio lumine & easdem veritates, quas aliæ scientiæ, & alias veritates, de eisdem rebus considerat. Et sic quēadmodum Astrologia quāuis coincidat quo ad materiam in aliquam conclusionem physicam: quia tamen alio lumine & consequenter alias veritates cōsiderat, est non solum diuersa, sed necessaria scientia: sic & Theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum sacra doctrina sit scientia*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit scientia. Omnis enim scientia procedit ex principiis per se notis: sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei qui non sunt per se noti, cùm non ab omnibus concedantur: nō enim omnium est fides, vt dicitur secundæ Thessalonic. 3. Non igitur sacra doctrina est scientia.

2 ¶ Prætereà, Scientia non est singularium. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahæ, Isaac & Iacob, & similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit. xiiij. de Trinit.* Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Hoc autem ad nullam scientiam pertinet, nisi ad sacram doctrinā. Ergo sacra doctrina est sciētia.

CONCLVSIO.

¶ Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum, cùm procedat ex principiis in illa scientia notis.

b ¶ RESPONDEO dicendum, sacrā doctrinam esse scientiam. Sed sciendū est quòd duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus, sicut Arithmetica, Geometria, & huiusmodi. Quædam verò sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine superioris scientiæ: sicut perspectiua procedit ex principiis notificatis per Geometriam: & Musicam ex principiis per Arithmeticā notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris sciētiæ, quæ

a *¶ Super Quæstionis primæ Articulum secundum.*

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo ly scientia. Secundo ly sacra doctrina. Scientia enim sumitur hic proprie, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum) & habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principiis. Et quoniam talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis: consequens est, quòd ly sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, vt est conclusionum. Neq; enim sumitur pro tota, quoniā stultum videtur quærere: an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cū constet principiorum non esse scientiā, sed pro ipsa absolute, vt in primo articulo adiuncto respectu ad cōclusiones: ita quod sensus quæstionis est an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quo ad conclusiones suas, habeat rationē scientiæ, an non: sed opinionis, &c. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur verè scitis iuxta doctrinam secundi Posteriorum.

¶ In corpore proposita conclusione responsiua, tria facit. Primo ponitur vnica distinctio. Secundo modificatur cōclusio responsiua. Tertio deducitur corollariū. Distinctio est scientia duplex: alterans & subalternata, ex primo posteriorum. Differentia inter has est, quòd subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata vero ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & perspectiua.

¶ Circa hanc distinctionem ac differentiā videndum quod ex propria ratione scientiæ absolute nascitur hæc differentia assignata in litera: & propterea tanquàm prima & essentialis differentia inter subalternātē & subalternatā suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scitō igitur quod de ratione scientiæ absolutè vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est, in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessariò. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorū. verùm in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis, immediate: id est, absque alio medio habitu: subalternatæ verò conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis per se notis mediate, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatā scientiā. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternæ vt sic. Puta quod vna dicat quia: & altera propter quid: aut quod obiectū addat differentiam accidentalē extraneam. Hæc namq; est conditio subalternationis quo ad obiectū, illa verò subalternationis quo ad principia gratia materiæ, vt infrà patebit. Essentiale ergo, omni scientiæ propriæ discursiuæ, id est, discursiuæ, est habere cōclusiones visibiles, non in, & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur quinq;. Primò quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniā non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionē. Et vt dicitur primo posteriorum, Non sciet non habens demonstrationē demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, non curādo modo, actu vel potentia. Secūdo, quod scientia subalternata est sciētia ex cōtinuatione seu continuabilitate ad sciētiā superiorē eadē ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorū proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternans. Quarto, quòd scientia subalternans & subalternata nō necessariò opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionū medij: quia scilicet mediū in subalternante immediate iungitur principiis per se notis, subalternatæ vero mediate, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quintò, quòd subalternans & subalternata sunt cōpossibiles in eodem subiecto: quia non opponūtur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextū, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expresse dicitur, dum in corollario ponitur fides de principiis, & in distinctione ponitur lumen superioris scientiæ de eisdē. Sed scientia superior est eorū habitus per se, quia ex essentiali cōparatione, ex qua habet subalternata quod sit scientia. Fides verò est eorū habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectiui, nō geometræ. Est autē vnū hic aduertendū, quod in prima & essentiali conditione subalternatæ scientiæ cōcurrunt duo. Primū est ineuidentia in se, cum euidentia ex & in alio. Secundū est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentiæ in se. Sed primum horum est formale, & consequenter omninò semper requiritur: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa ineuidentia & visibilitate in alio absque mediatione, nihil minùs subalternaretur illi: quia vt iā patet ex dictis, penes illum modū euidentiæ est essentialis, & per se differētia inter subalternantē & subalternatam: & hinc sequitur quod nō oportet principia subalternatæ ex formali ratione subalternationis habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones ineuidentes & visibiles.

¶ Conclusio modificata est, Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum. Probatur, habitus acquisitus ex principiis notis lumine scientiæ Dei & beatorum, est scientia subalternata illi: Sacra doctrina est huiusmodi: ergo. Corollarium est, sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico, ergò, &c.

1 *Num sacra Theologia sit scientia.*
2 *Num sacra Theologia sit scientia subalternata scientiæ Dei.*

Circa hunc articulum aduerte conclusionem responsiuā habere duas partes: scilicet & quod theologia est scientia: & quod est subalternata scientiæ Dei. Contra quidem primā partem multipliciter arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic à Capreolo ex conditionibus ipsius scire & demonstrationibus assignatis primo posteriorū, & sexto Ethicorum. Ex parte obiecti: quia scientia est de necessariis: ista est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex & per se notis: tū quia habitus principiorū scientiæ est superior habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tū quia sciēs scit se scire: tū quia scientia est virtus intellectualis. Et si dicatur q̄ theologus scit se scire ex suppositione: scilicet si articuli fidei sunt veri: ergo inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarū, & non consequentiū: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationū, non rerū. Ex parte modi: Sacra doctrina, inquit Scotus in 3. dist. 24. quæst. 1. non est tradita per discursum syllogisticum, sed omnibus æquè assentimus, ita quod nō vni propter aliud: ergo. antecedēs manifestatur: quia licet arguatur 1. ad Corinth. 15. & à doctoribus. Nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probabilis, aut probatæ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ: quod in scientia non contingit. Ex parte demum subiecti: fides & scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem: & quæst. 3. prologi primi. ergo.

¶ Contra secundam autem partem seu minorem allatæ rationis multipliciter arguitur impugnando duo. Primo diuersitatē theologiæ nostræ à theologia Dei & beatorum. Secūdò, quod distinctio illa, qua est inter eas, qualiscunque sit, nō est distinctio cum requisitis conditionibus ad subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in 1. sent. q. 3. prologi, dupliciter inuehit contra primū. Scientia Dei nō potest esse nisi vna formaliter: igitur nulla est subalternata, antecedens patet, quia Deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de eisdem veritatibus primo impossibile est esse subalternantē & subalternatā: quia vbi illa desinit, hæc incipit: ista sunt de eisdē: ergo. Hæc duo motiua simul ab Aureolo innuūtur sub alia forma sic: subiectum subalternæ addit ad subiectum subalternantis: sed subiectū theologiæ nostræ non addit: ergo. contra secundum autem Scotus ibidem, & in tertio vbi suprà dupliciter arguit. Scientia subalternata dependet à subalternāte vt à causa: ista nō dependet sic à scientia beatorū: ergo. Probatur minor: causa scientiæ nō est nisi obiectū, potentia, subiectū, vel lumen: quorū nullū est scientia illorū. Præterea subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodē subiecto: istæ nō sunt cōpossibiles: ergo. Probatur minor: quia sequeretur quod idē esset simul cōprehensor & viator. Demū contra idem arguit Durandus, subalternans dicit propter quid, & subalternata quia: istæ non sic se habent: ergo. Probatur minor: quia theologalia non habent propter quid, & si habent, idem dicimus nos & beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, quòd theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secundū se. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si consideretur secundum se, sic proculdubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quo ad euidentiam, cùm ex eius continuabilitate scientię rationem induat, dum procedit ex principiis secundū se notis lumine beato: & contra hoc paucę, aut nullę rationes militant, quoniam primę rationes infringunt theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundę verò, non esse subalternata totaliter, non quo ad aliquid. Si autē consideretur vt in nobis viatoribus, sic difficultates motæ emergunt. Et putatur quod etiam apud S. Tho. sic accepta non sit scientia, nisi equiuoce, vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata nisi secundū quid, scilicet quo ad euidentiam, & si hęc cōsiderentur, facilis esset quæstionis solutio. Verum mihi videtur aliter esse interpretandum Sanctū Thomam quo ad secundum precipuè punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quod theologia nostra vt in nobis viatoribus nō sit aut sit scientia, vtraque pars potest sanè intellecta dici, & quòd non est scientia: scilicet nō habet scientiæ rationē perfectā: quia non verè scit qui non potest resoluere in principia euidentia: & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quòd est scientia imperfecta ratione status præsentis: scientia enim imperfecta non est extra latitudinē scientiæ: & hoc affirmauit hic litera, & ne daretur occasio male intelligēdi, cùm fuisset titulum quæsitū, vtrū esset scientia, responsum est affirmatiue cum aduersatiua subiuncta, vt cōpleta responsio esset cū conditione specificante, & non absolute, non enim probauit quod est scientia, sed quod est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionē, quā in statu hoc habet. *Ad primū.*

¶ Quo ad secundum verò punctū de subalternatione, videtur mihi, quòd de subalternatione simpliciter intendit litera. Tum quoniā de tali distinxerat ante conclusionē. Tū quia, vt patet ex dictis, subalternatio quo ad euidentiā oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendū arbitror, quod theologia nostra secundum se, est verè scientia simpliciter subalterna: vt in nobis vero viatoribus, est scientia imperfecte, sed simpliciter subalterna. Tu autem nouitie, cùm disputas, caue ne fallaris, pro eadem accipiens theologiam secundum se, & theologiam nostram secundum se: hæc enim valde differunt, quoniā theologia secundum se est scientia, quam nata est parere Deitas secundū se: & hæc est theologia, quam Deus de seipso habet: sed theologia nostra distinguitur si ly nostra demonstret humanam naturā simpliciter, in theologia beatorū & viatorū: non oportet autē distingui si ly nostra demonstret viatores: & sic accipitur in proposito. hæc tamen potest accipi secundum se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimā ex litera, dū in corollario manifestè loquitur de theologia nostra vt in nobis viatoribus: quorū est credere principia. Et in cōclusione responsiua locutus est de eadē secundum se: conuenit siquidem ei secundum se oriri ex principiis notis secundum se lumine superioris scientiæ, &c. Secundum est: quod quia omnia nostra translata in Deum seclusis imperfectionibus transferri intelliguntur: cōsequens est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis non quo ad discursus imperfectionem: & quòd subalternate, non quo ad discursus demōstratiui probationem principia subalternatæ, sed quo ad euidentiā illorū & causalitatē notitiæ eorū in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc nō oportet ex subalternatione quod principia Theologiæ nostræ sint conclusiones Theologiæ beatorum, sed sat est quod sint propositiones euidentes Theologiæ beatorū. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiā de principiis perspectiuæ, sed non eodē modo, & nihil minùs subalternans esset. Quia igitur cōclusiones theologales procedunt ex articulis fidei vt principiis non in se euidentibus, sed sciētia Dei & beatorū, consequens est, quòd habet essentialem conditionem constitutiuā scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei ac beatorum: & quòd habitus per se principiorum eius est scientia diuina, habitus verò per accidens eorū est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secum euidentiam & ineuidentiam negatiuè: & quòd sint compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudiciū de scientia subalternata & fide: quoniam lumen diuinum absolute est per *Ad secundum.*

scientia formalis huius notitiæ: inquantum scientifica est. Lumen autem diuinum ... est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autem acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi: Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositū contra primam partem inductas syllabatim propter nostros respondendo dicitur.

b ¶ Et ad primū dicitur quòd inquantum & alia huiusmodi secundū se contingentia, vt subsunt huic scientiæ, sunt necessaria, quamadmodum vt scita à Deo sunt necessaria, vt in quæstione decima quarta patebit.

In corp. ar.

¶ Ad secundū vero iā patet, quòd ista scientia est ex per se notis, id est, euidentibus mediatè, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notis: vel ex his quæ per illa fidem sumpserunt: habitus quoque per se principiorum huius sciētiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidens, id est, fide, quæ dici potest altior scientia quo ad hæsionem, licet non quo ad euidentiam.

¶ Ad tertium autē dicitur, quod Theologus scit se scire non conditionaliter, sed subalternæ: hoc autem non est scire illationes tantum, sed illata ex principiis euidentibus in superiori sciētia. Nec plus potest inferri ex tali ineuidentia, nisi quod tale scire non est perfectū, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia subalterna vsquequo non continuatur subalternāti, non est virtus intellectualis, sed inchoatio virtutis intellectualis, & ideo spectat ad eandem virtutis speciem, scilicet scientiam.

3 Infr. art. 4. Et 1. prio. art. 2. 3. & 4. 4. & 5. 2. Primus post tex. 43. 10. 1.

¶ Ad quartū, quod est Scoti, negatur antecedens: quoniā in sacra scriptura traduntur demonstrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide: ex deductione cōclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quòd omnibus assentiamus æquè seu eodem modo: quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cum dicitur quod æquè assentimus probatis & simpliciter propositis respondetur, si omnia simpliciter credenda proponerētur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei, sed quo ad nos, non esset sciētia, sed fides: & non solum æquè, sed eodem modo assentiremus omnibus: verū quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autem vt ex articulis deducenda, ideo non eodē modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æquè assentimus conclusionibus probatis & nō probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionū diuersitas in sacra doctrina solet esse: & propterea est scientia nō solū in se, sed quo ad nos, imperfecta tamē.

¶ Ad vltimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

Ad art. 2.

¶ Ad argumenta vero contra secundam partem respondendo dicitur, quod scientia de Deo adæquata, non potest esse nisi vna, inadæquata vero potest multiplicari: talis autem est theologia. Vel dicatur & melius, quāuis in idē redeat, quod antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatē scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectum, vt in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti vtriusq; theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti vt obiectū est in vtraque theologia: quoniam Deus sub ratione visus obiicitur beatis. Deus autem vt reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione, obiicitur theologię nostræ absolute sumptæ.

¶ Ad secundum dicitur, quod theologia nostra & beatorum non sunt de eisdem veritatibus: prout manifeste patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest, quòd subiectum theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum theologiæ beatorum, accipiēdo subiectum nostræ theologiæ pro toto aggregato ex subiecto vt re, & vt obiecto: sic enim subiectum est Deus reuelatus. Reuelationē autem constat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte obiecti vt res est, additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptum vniuersaliter: licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur primo posteriorum: sed docetur ibidem quod vna scientia non descendit in aliam, nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter vel sic, quod concedimus, dū dicimus scientiam beatorū descendere in nostram: quia formale subiectū vt res, est omnino idē vtrobiq;: & vt obiectū huius, est obiecto illius.

¶ Ad reliqua vero obiecta contra secundum punctum dicitur, quod ista scientia dependet à theologia beatorum vt à lumine: & quòd sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul viator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in via. Alio modo non solum propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum sortitur.

¶ Ad vltimum Durandi negatur theologales conclusiones nō habere propter quid quicquid sit de principiis. Et si idem propter quid nos & beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absq; euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quod non sit euidentia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid propriè. Nulla namq; est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

scilicet est sciētia Dei & beatorum. Vnde sicut Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico, ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principia cuiuslibet scientiæ vel sunt nota per se, vel reducuntur ad notitiam superioris scientiæ: & talia sunt principia sacræ doctrinæ: vt dictum est. *

¶ AD SECVNDVM dicendū, quòd singularia traduntur in sacra doctrina, nō quia de eis principaliter tractetur, sed introducuntur, tum in exemplum vitæ, sicut in scientiis moralibus: tum etiam ad declarandum autoritatē virorum, per quos ad nos reuelatio diuina processit, super quam fundatur sacra scriptura seu doctrina.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum sacra doctrina sit vna scientia.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit vna scientia: quia secundum Philosophum in primo posteriorum, * vna scientia est quæ est vnius generis subiecti. Creator autem & creatura, de quibus in sacra doctrina tractatur, non continentur sub vno genere subiecti. Ergo sacra doctrina non est vna scientia.

2 ¶ Præterea, in sacra doctrina tractatur de Angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum: huiusmodi autem ad diuersas sciētias philosophicas pertinēt: igitur sacra doctrina non est vna scientia.

¶ SED CONTRA est, quòd sacra scriptura de ea loquitur sicut de vna scientia, dicitur enim Sapient. 10. Dedit illi scientiam Sanctorum.

CONCLVSIONES.

¶ *Cùm omnia cōsiderata sacra in doctrina sub vna formali ratione diuinæ reuelationis considerentur, eam vnam scientiam esse sentiendum est.*

¶ RESPONDEO dicendum, sacram doctrinam vnam scientiā esse. Est enim vnitas potentiæ & habitus consideranda secundū obiectū: non quidem materialiter, sed secundū rationem formalem obiecti c: puta homo, asinus & lapis conueniunt in vna formali ratione colorati, quod est obiectum visus. Quia igitur

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum tertium.*

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: ly enim sacra doctrina, sumitur pro tota sciētia theologica: ly vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimę. Et aduerte cautè quod hic non quæritur verū sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna sciētia secundum speciē, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis, &c. Nihil enim refert ad propositum quid quisque sentiat. Sic ergo hic discutere an theologia sit scientia vna secūdum speciem specialissimam, an non, sed sit diuisibilis in multas species: & vt mathematica diuiditur in geometriā, arithmeticam, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

b ¶ In corpore est vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina est scientia vna. Probatur, vnitas potentiæ & habitus est secundum vnitatem rationis formalis obiecti, ergo sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potētia visiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia vero probatur. Omnia considerata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius, scientiæ scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

Anno.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationem formalem obiecti in scientia, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primo terminat actum illius habitus, & quæ est passiones illius subiecti, & quæ est mediū in prima demonstratione, vt entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autē formalis obiecti vt obiectū, vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in metaphysica, cum materia intelligibili tantum in mathematica, & cum materia sensibili, non tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harū rationum sumenda est ex distinctione duorum generum, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim quod formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet quod habeat & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse reali, & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ namq; sunt differentiæ & species passibiles qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor, &c. Istius vero species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile. Illius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarum, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis. Illæ rursus constituunt subiecta, istæ passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatum secundi modi per se seu passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secūdum quamcunq; diuisionem sensibilis qualitatis, sed solum secūdū illā in illa quinq;, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo quod sensibile, per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis: puta taliter immutatiuum esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionem sensibilis inquantū sensibile: ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quod hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt constitutiuæ entium in suis generibus realibus: sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autē propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illi intrinsece constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidē & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis, vt speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diuersitatem modi abstrahendi à materia sumuntur 6. Metaphy. Ita quod primò diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, & quantitatem, & mobilitatem, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obūbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione indiuiduarum conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est, alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuā autem sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniam scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quod altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem scibilis vt sic: ita quod vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantum speciem scientiæ: quemadmodū etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & si his adiunxeris quòd differētiæ scibilis vt sic, sunt ipsa rationes formales obiecti

obiecti scibilis vt obiectum est, de necessitate sequitur quòd vnitas & diuersitas specifica scientiarū attendantur penes vnitatem & diuersitatē rationum formalis obiectorum vt obiecta sunt, vel quod idem est rationum formaliū sub quibus res sciuntur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est, luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur considerari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera.

* Art. præc. D. 134.

derat aliqua secundum quod sunt diuinitus reuelata (secundum quod dictum est.*) omnia quæcunq; sunt diuinitus reuelabilia, communicant in vna ratione formali, d obiecti huius scientiæ: & ideo comprehenduntur sub sacra doctrina, sicut sub scientia vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacra doctrina non determinat de Deo & de creaturis ex æquo, sed de Deo principaliter, & de creaturis secundum quod referuntur ad Deum, vt ad principium vel finem. Vnde vnitas scientiæ non impeditur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet inferiores potentias, vel habitus diuersificari circa illas materias, quæ communiter cadunt sub vna potentia vel habitu superiori, quia superior potentia vel habitus respicit obiectum sub vniuersaliori ratione formali. d Sicut obiectum sensus communis est sensibile, quod comprehendit sub se visibile & audibile. Vnde sensus communis cùm sit vna potentia, extendit se ad omnia obiecta quinque sensuum. Et similiter ea, quæ in diuersis scientiis philosophicis tractantur, potest sacra doctrina vna existens, considerare sub vna ratione, inquantum scilicet sunt diuinitus reuelabilia. Vt sic sacra doctrina sit velut quædam impressio diuinæ scientiæ, quæ est vna & simplex omnium.

d 374

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium: Primum circa ipsam rationem: secundum circa antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt singillatim absoluenda ordine proposito.

Anno.

d 379

¶ Circa rationem igitur literæ dubium occurrit quia in æquiuocationem cecidit: quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti vt res est (vt patet ex eius probatione in visus: sumitur namq; coloris ratio pro ratione formali visibilis: coloris autem ratio est ratio formalis visibilis in quantum res, vt patet.) Probatio verò consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti vt obiectū est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergo manifeste committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt res, sub lumen do rationem formalem obiecti vt obiectum.

¶ Ad hoc dicitur, negando assumptū: Quoniam antecedens supponit indistinctè pro ratione formali obiecti siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestū quo ad rationem formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque equiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito magis ratio obiecti vt obiectum subsumpta est, quàm ratio obiecti vt res: tū quia ratio obiecti theologici vt res adhuc non est assignata, sed in articulo septimo discutienda erat: alia verò est assignata & in 1. & in 2. articulo. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciem specialissimam obiecti vt sic, & cōsequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

¶ *Num ratio formalis obiecti vt obiectum est, & illius vnitas, & eiusdem formalis ratio vt res est, conuertibiliter se inferant vt subiectum & passio.*

SEd contra responsionem insurgit maior difficultas: quoniam si verum est quod ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur quod theologia beatorum & nostra conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia secundum speciem specialissimam, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedentis, vt ibi arguebat Scotus: quia idē nō subalternatur sibi. Probatur sequela sic, istæ theologiæ conueniunt in ratione formali obiecti vt res, quia Deitas est ratio formalis vtrobiq;: ergo in ratione formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti quod conueniant in vnitate passionis illius: quoniam inseparabilis est passio à subiecto. Ad hoc dicitur, quòd illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. verissima est, sanè intellecta: scilicet de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniā inadæquatam non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet vna tantum ratio formalis adæquata obiecti vt obiectū est, & hæc est lumen diuinū, sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinū euidens, & lumen diuinum reuelans, abstrahēdo ab euidentia & ineuidentia, & lumen diuinum ineuidens: & primū est ratio sub qua theologiæ beatorū, secundū nostræ, tertiū fidei. Et propterea cum vnitate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationū formaliū obiecti illius vt obiectū: & cōsequenter diuersitas specifica habituū. Et ideo quia Deitas conuertitur cum illa ratione adæquata, & mutuo se infert, non tamen conuertitur cū aliqua specie illius: & consequenter nullam earū determinatè infert, sed infertur à singulis: valet enim Deus, sub ratiōe Deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino, & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidenti: aut ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt sciatur radicem responsionis huius, aduerte, quod licet duæ rationes formales supplius nominatæ se habeāt conuertibiliter, vt subiectū & passio, nō tamen conuertibiliter se habēt in gradu vnitatis, ita quod si altera vna est vnitate specifica specialissima, altera quoq; sit sic vna: & si altera est vna generice, reliqua quoque sit vna generice, imò totum oppositū in pluribus apparet. Nam in obiecto metaphysicæ ratio entis est vna minus quàm generice, tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est vna secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent vnitatem genericā vt res, & speciei athomæ vt obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est vna secundum speciem athomam, & ratio obiecti vt sic, est vna secundum genus, vt in proposito contingit de Deitate & lumine diuino. Et meritò opposito modo obiectum theologiæ se habet ad obiecta prædictarum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitum est. Cōsonat quippe rationi, vt rei species infinita excedat species obiecti finitas, quamuis eas quærat generi. Posset quoque dici, quòd ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationē rei. Vel ex parte defectiui potentiæ: & hæc nō conuertitur, sed infert rationem formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitas & lumē diuinum conuertuntur, sed Deitas & lumen diuinum sic non cōuertūtur: sed tale lumē infert & claudit in se Deitatem: non autem econuerso. Et ideo licitū fuisset etiam sub ratione formali rei subsumere lumē reuelationis: quoniā in hoc claudatur illa.

¶ Circa antecedens est dubium, habens campū valde magnū, de vnitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiectis: & propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem, Sat sit hic quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, vbi potentiæ per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idem est enim de actu & habitu iudicium quo ad hoc.

Anno.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum sacra doctrina sit scientia practica.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina sit scientia practica. Finis enim practicæ est operatio secundum Philosophum in 2. metaph. * Sacra autem doctrina ad operationem ordinatur, secundum illud Iacobi. 1. Estote factores verbi, & non auditores

4 Infr. ar. 5. 6. Et 1. prolog. art. 3. q. 1. Tex. 3. 10. 3.

¶ *Num omnia considerata in sacra doctrina conueniant in vna ratione formali diuinæ reuelationis: & ideo vna ex hoc sit scientia.*

Circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet omnia considerata in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primo contra ipsam in se. Secundo contra ipsam vt applicatur ad inferendum vnitatē specificam theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo illo summæ suæ theologiæ, reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto cuius est ratio. * Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinū se habet ad theologiam, vt intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo non est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio non est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem vt infert vnitatem sciētiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset vna sciētia: ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vltra prædicta scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter cōparari potest ad aliquā scientiam. Primò vt infundens ad infusum: seu causa efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunq; diuersas infundere. Alio modo, vt ratio seu modus cognoscendi obiecti, sub quo seu qua attingatur res reuelata à cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamē oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ meæ: quoniā ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alij geometræ sciūt. Sed in theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia nō nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earū. Et propterea vnitas theologiæ infertur in litera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modò superius exposito.

¶ Et ex his patet facilè responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludendo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tātum: sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda verò eodē modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solum est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quod ab vno præceptore vt sic, possint plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iā patet quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti vt obiectum est, sed vt infundens tantum, &c.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum quartum.*

IN titulo notādum est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius non est nisi scire, scientia autē practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetitiuæ, vel potentiæ executiuæ, dicente Arist. 2. Ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus, non vt scientes simus, sed vt operantes, &c. Comment.

¶ In corpore duæ conclusiones, prima est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua: sed altior, comprehendens in se eminentius rationem practici & speculatiui.

¶ Antequàm conclusio probetur ad euidentiam sensus conclusionis, scito, quod practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones cōsequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiam in communi: sicut nec visiuum & auditiuum sunt differentiæ primò diuidentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et Anno.

Universidad de Deusto Biblioteca

ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionem, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiue. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ea sua infinitate vtranque in se conditionem comprehendit altiori modo quàm sint in rebus finitis, eo quòd dispersa in inferioribus, vnita praeinueniuntur in superioribus: & propterea sicut praeter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec auditus, &c. ita praeter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica, sed eminenter continens vtranque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum faciant alteritatem, quae est differentia substantialis: sacra tamen doctrina vna existens comprehendit vtrunque vtpote scientia altioris ordinis.

tantùm. Ergo sacra doctrina est practica scientia.

2 ¶ Praetereà, Sacra doctrina diuiditur per legem veterem & nouam. Lex autem pertinet ad sciētiam moralem, quę est scientia practica. Ergo sacra doctrina est scientia practica.

¶ SED CONTRA, Omnis scientia practica est de rebus operabilibus ab homine, & moralis de actibus hominum, & aedificatiua de aedificiis: sacra autem doctrina est principaliter de Deo, cuius magis homines sunt opera: non ergo est scientia practica, sed magis speculatiua.

CONCLVSIO,

Tametsi sacra theologia altioris ordinis scientia est practica & speculatiua, eminenter vtranque continens, speculatiua tamen magis est quàm practica.

Ar. praeced. ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacra doctrina (vt dictum est,*) vna existens se extendit ad ea, quae pertinent ad diuersas scientias philosophicas propter rationē formalem, quam in diuersis attendit: scilicet prout sunt diuino lumine cognoscibilia. vnde licet in scientiis philosophicis alia sit speculatiua, & alia practica, sacra tamen doctrina comprehendit sub se vtranque, sicut & Deus eadem scientia se cognoscit, & ea, quae facit. Magis tamen est speculatiua quàm practica: quia principaliùs agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis: de quibus agit secundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua aeterna beatitudo consistit.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Probatur igitur conclusio in litera sic. Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quae spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergo ipsa est altior, comprehendens sub se vtrunque. Antecedens probatur ex praecedente articulo: sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergo. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergo.

Comment.

Annot. ¶ Aduerte hic pro claritate literae tria. Primum circa probationem consequentiae ex antecedente probato: quòd illa probatio est optima, & à priori, & non per locum à simili. Cùm enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillū proprium scientiae diuinae (quoniam vtraque est de Deo inquantum Deus & haec ab illa deriuatur sub illius luminis propria, quamuis parua participatione) consequens est quòd vnitas illius vnitate istius, & altitudo illius qua ad vtrūque genus extenditur, altitudinē istius inferat. Et propterea ly sicut in litera pro probatione appositum, non dicit puram similitudinem, sed assimilationem proprij exemplati ad proprium exemplar, &c.

¶ Secundum est quòd media in litera posita sic se habent, quòd haec doctrina ideo cōprehendit sub se vtrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideo, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideo, quia est imitatio propria scientiae, qua se, & cętera Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly, vnde licet in scientiis: potest enim elici alia ratio ad probandam eandem consequentiā. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso, vt dicitur in primo Posteriorum: cùm ex antecedente habeatur vnitas rationis formalis in theologia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarum: & constet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuā & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate seu vnitate rationis formalis theologiae, ipsa erit vna simul continēs speculatiuum & practicum.

Comment. ¶ Secunda conclusio est: Theologia est magis speculatiua, quā practica. Probatur dupliciter. Primo, Agit principalius de rebus diuinis, quā de actibus humanis: ergo. Secundo sic, Agit de actibus humanis propter Dei speculationē: ergo. Probatur antecedens, quia in speculatione consistit aeterna beatitudo.

Annot. ¶ Circa praedicta aduertenda sunt duo. Primum est, quòd haec interpretatio primae conclusionis non ficta aut noua, sed in corpore articuli insinuata, vt patet diligenter ponderanti quid importat dicere quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiae Dei adducta esset in litera?* Et vt omnis horum euacuetur fantasia, videant Sanctum Thomam secunda secundae quaest. 45. articul. 5. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum, eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quantò est altior ratio, tantò ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cùm ergo ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis, tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque, quàm vt scientia altioris ordinis. Patet enim idem ex calce praecedentis articuli: vbi expressè haec doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus communis ad sensus proprios: & ideo non diuersificari ex differentiis obiectorum earum, vtpote altioris ordinis. Et tangitur vtraque ratio hic assignata, & ex parte vnitatis rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinae scientiae: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quae est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniā cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quod sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminēter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligēs & volens & exequens, & tamē formaliter. Nec intēdit aliud per illā cōparationē, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiae quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus quàm auditus, sensus esset quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sāctus Thomas dicit quòd est simpliciter speculatiua, & secundū quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuū sonat differentiam perfectam scientiae, practicū verò minus perfectam: & conditiones speculatiuae magis conueniunt tam excellenti scientiae, quàm conditiones practicae. Dicitur ergo speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminēter tamen. Dicitur autē practica secundùm quid, & non absolute, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illae, quae absolute dicuntur practicae. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiae & vniuersaliter scientiae vnus propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque namque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiae speculatiuae, nec ex eo quòd conditiones scientiae practicae conueniunt huic scientiae, potest inferri: ergo theologia est speculatiua: aut ergo est practica, vt vna distinguitur contra aliam: sed ergo est speculatiua, vel eminenter continens rationem speculatiuae: & similiter ergo est practica vel eminenter continens rationes practicae, & similiter ergo est affectiua vel eminenter cōtinens rationem affectiuae. Vnde rationes Scoti in prolo. quaest. 4. ex diffinitione scientiae practicae & ex obiecto huius scientiae: quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si valent, concludunt (vt dictum est) eam esse vel practicam, vel eminenter continere rationē practicae. Et propterea tu qui disputationibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de praecisè & non praecisè tali, puta regula operis seu speculati, &c. quod enim est praecisè tale, est aut practicum aut speculatiuum: quod autem est tale, sed non praecisè, est quid altius, vt patet ex dictis. Iuxta haec remanet quaestio specialis de praxi & practico seorsum habenda.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum sacra doctrina sit dignior aliis scientiis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit dignior aliis scientiis. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientiae. Sed aliae scientiae, de quarum principiis dubitari non potest, videntur esse certiores sacra doctrina: cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliae igitur scientiae videntur ista digniores.

a ¶ *Super Quaestionis primae Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio bimembris responsiua quaesito affirmatiuè. Sacra doctrina est dignior secundum quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quòd practica omnibus practicis.

¶ Antequam probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illae specificationes, scilicet secundum quòd speculatiua, secundum quòd practica: non enim frustra hoc actum est. Sed vt ex praecedenti articulo patet ista doctrina habet in se duo. Primum est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiae physicae. Secundum est, quòd continet conditiones speculatiuae & practicae formaliter. Ratione primi non est dubiū quin sit dignior caeteris, cùm ponatur altioris ordinis. Sed quo ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quaesitum absolutè in responsione, deuētum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quòd ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantū practica, practicis: omisso illo liquido quòd absolutè est omniū dignissima, quia altioris ordinis.

¶ Probatur ergo primo quo ad primam partem inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dignitatem materiae, ex primo de anima: hoc excellit quo ad vtrunque: ergo. Probatur minor quo ad primam partem: haec est certa lumine diuino infallibili, aliae lumine humano fallibili: ergo ista est certior. Intellige secundum se, non nobis, vt patet ex responsione ad primum. Quo ad secundam verò, haec est de excedentibus rationem humanam, aliae de subditis rationi humanae: ergo ista est de dignioribus. Fundatur haec ratio super illud secundi Metaph. Sicut oculus noctuae ad lumen solis, &c. inde siquidem habetur quòd excedentia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac lucidissima: ac per hoc propriae rationes substantiarum intellectualium, quae remanent occulta propter excellentiam earum, sunt digniores illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaph. &c. & ideo cum de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quòd sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarum illa dignior, quae ad vlteriorem finē non ordinatur: sed finis huius est finis vltimus finium omnium aliorum: ergo. Probatur maior in ciuili & militari. Minor verò, quia finis huius est beatitudo aeterna.

¶ Aduerte hic, quòd maior intelligitur non absolutè vt iacet, sed de practicis subordinatis: quoniā non est verum inter practicas disparatas digniorem esse quae ad vlteriorem finem non ordinatur. Dignius namque est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, procul dubio maior est vera: & propterea in litera non subsumptum est absolutè

quòd theologiae finis non subordinatur ad alterum, sed subsumpta sunt duo: & quòd omnes aliae practicae subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hic primo illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatae, & in finem operantis: quoniā beatitudo aeterna, non est finis vltimus omnium operantium, cū multi operentur contra illā à virtute recedendo, secundum artes tamē recte operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem aeternam: & ideo in litera cautè dicitur, quòd fines aliarum scientiarum: & non dicitur, fines scientium ordinantur ad beatitudinem aeternam. Memento secundò alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intellige quòd finis extrinsecus theologiae inquantum practica, est beatitudo, quae est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic, sit operari. Nec hoc obstat efficaciae rationis in litera factae, quae de fine intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniā litera loquitur de fine proximo siue extrà, siue intus: nihil enim refert quo ad dignitatem practicae, an finis causa nobilitans asseratur intus vel extra, dummodo sit proximus, sic autem est in proposito, quoniam vt in praecedenti articulo dixit autor, de operibus nostris tractamus quatenus per ea ordinamur ad Dei contemplationem: caeterae autem scientiae docent operari propter hunc finē remotè. Hoc autem, scilicet quòd haec scientia inquantum practica habet eundem finem proximum, quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsecè conuenit huic scientiae, quia est secundum quid practica: si enim esset purè practica, speculari remotus eius finis esset.

Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere dupliciter, à superiori vel ab inferiori: & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficientiam accipientis, vel subuentionem defectus alieni. Puta intellectus nostri in proposito.

2 ¶ Praeterea, Inferioris scientiae est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico: sed sacra doctrina accipit aliquid à philosophicis disciplinis. Dicit enī Hieronymus in epistola * ad magnū oratorem vrbis Romae, quòd doctores antiqui intantum philosophorū doctrinis atque sententiis suos resperserūt libros, vt nescias quid in illis priùs admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior aliis scientiis.

¶ SED CONTRA est, quòd aliae scientiae dicuntur ancillae huius: Prouerbiorum nono, Misit ancillas suas vocare ad arcem.

CONCLVSIO.

¶ *Sacra doctrina est omnibus scientiis simpliciter dignissima, altioris existens ordinis, vt speculatiua: tamen omnes speculatiuas excedit, & omnes practicas vt practica.*

a ¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm ista scientia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantū ad aliquid sit practica c, omnes alias transcendit, tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim scientiarum vna altera dignior dicitur, tum propter certitudinem, tum propter dignitatem materiae. Et quantum ad vtrunque, haec scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem: quia aliae scientiae certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanae, quae potest errare: haec autem certitudinem habet ex lumine diuinae scientiae, quae decipi non potest. Secundum dignitatem verò materiae: quia ista scientia est principaliter de his, quae sua altitudine rationem transcendunt. Aliae verò scientiae considerant ea tantùm quae rationi subduntur. Practicarum verò scientiarum illa dignior est, quae ad vlteriorem finem ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinae, inquantum est practica, est beatitudo aeterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes alij fines scientiarum practicarum. Vnde manifestum est secundum omnem modum eam d digniorem esse aliis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est certius secundum naturam, esse quo ad nos minus certum propter debilitatem intellectus nostri: qui se habet ad manifestissima naturae, sicut oculus noctuae ad lumen solis, sicut dicitur in secundo metaph. * Vnde dubitatio, quae accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est propter incertitudinem rei, sed propter debilitatem intellectus humani: & tamen minimum, quod potest haberi de cognitione rerū altissimarum, desiderabilius est quàm certissima cognitio, quae habetur de minimis rebus, vt dicitur in vndecimo de animalibus.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd haec scientia accipere potest aliquid à philosophicis disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quae in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia d ab aliis scientiis, sed immediatè à Deo per reuelationem. Et ideo non accipit ab aliis scientiis tanquàm à superioribus, sed vtitur eis tāquam inferioribus & d ancillis: sicut architectonicae vtuntur subministrantibus, vt ciuilis militari. Et hoc ipsum quòd sic vtitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiam eius, sed propter defectum intellectus nostri: qui ex his, quae per naturalem rationem (ex qua procedunt aliae scientiae) cognoscuntur, faciliùs manuducitur in ea, quae sunt supra rationem, quae in hac scientia traduntur.

Lib. 1. de partibus animalium c. 9. tom. 4. D. 63. D. 113.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum haec doctrina sit sapientia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd haec doctrina non sit sapientia. Nulla enim doctrina, quae supponit sua principia aliunde, digna est nomine sapientiae: quia sapientis est ordinare, & non ordinari, primo metaphysic. * Sed haec doctrina supponit principia sua aliunde (vt ex dictis patet. c) * Ergo haec doctrina non est sapientia.

2 ¶ Praetereà, Ad sapientiam pertinet probare principia aliarum scientiarum: vnde vt caput dicitur scientiarum, vt sexto Ethic. patet.* Sed haec doctrina non probat principia aliarum scientiarum. Ergo non est sapientia.

3 ¶ Praetereà, Haec doctrina per studium acquiritur, sapientia autem per infusionem habetur: vnde inter septem dona spiritus sancti connumeratur, vt patet Isa. 11. Ergo haec doctrina nō est sapientia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deuteron. quarto, in prin. c. Haec est nostra sapientia & intellectus coram populis.

CONCLVSIO.

¶ *Sacra doctrina, cum de Deo determinet, vt est altissima causa inter omnes sapientias humanas, non solùm in genere, sed simpliciter est maximè sapientia.*

b ¶ RESPONDEO dicendum, quòd haec doctrina maximè sapientia est inter omnes sapientias humanas, non quidem in aliquo genere tātum, sed simpliciter. Cū enim sapientis

¶ *Super Quaestionis primae Articulum sextum.*

IN titulo nota ly sapientia, id est, notitia ordinatiua, & indicatiua de aliis, vt caput: hoc enim sapientiae nomen importet, vt patet sexto Ethicor. in communi loquendo.

b ¶ In corpore vna conclusio est responsiua quaesito affirmatiuè. Sacra doctrina est maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, non solùm in genere, sed simpliciter.

¶ Et aduerte quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam: sicut etiam ly in genere: ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere, quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maximè sapientia.

¶ Probatur. Sacra doctrina determinat propriissimè de Deo, secundum quòd est altissima causa: ergo sacra doctrina est maximè sapientia, &c. Antecedens probatur, determinat de Deo non solùm vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quòd sibi soli naturaliter est notus: ergo propriissimè, &c.

Circa antecedēs & eius probationē nota, quòd ea, quę nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodū magis propria sunt Deo in cognoscēdo, ita & in essendo: & propterea sciētia determinās de Deo secundū illa, quae soli Deo sunt nota, est sciētia de Deo ex proprijs Dei: & ideo meritò dicitur quòd propriissimè determinat de Deo: & quoniā secūdum huiusmodi propria habentur prima supremaque fundamenta causalitatis diuinae: idcirco dicitur quòd determinat propriissimè de Deo secundum quòd est causa altissima. Veruntamē hic cautus esto, quoniam ly secundum quòd est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo vt ly secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacrae doctrinae: & sic falsum est assumptum: quoniam, vt sequenti patet articulo, Deus inquantū Deus, est subiectum ei*, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinē conditionum pertinentium ad considerationem sacrae doctrinae, eò quòd consequitur deitatem: & sic est verum. Intēdit enim litera, quòd sacra doctrina considerat de Deo propriissimè, & cōsequenter secundū quòd etiā causa altissima: quod ad sapientiam spectat.

6 1. Pro. artic. 3. Et 2. prolog. princip. Et 1. contra Gen. ca. 4. fin. Comment. Lib. 1. c. 2 tom. 3. Art. 2. huius quaest.

Consequentia autem probatur: iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerās causam simpliciter altissimā totius vniuersi, id est, Deum, est maximè sapiens: ergo, si qua considerat Deum propriissimè secūdum quòd est causa altissima, illa est maximè sapientia inter omnes, tā in genere quàm simpliciter: quod erat consequentia probanda, assumptum est clarum, & prima consequentia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur verò in genere aedificij, & in genere totius humanae vitae, cum autoritatibus scripturae adiunctis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquitur medio, subintellecta proportionalitate causae altissimę in genere, ad sapientiam in genere, & causae altissimae simpliciter, ad sapientiam simpliciter: & ex testimonio Augustini cō firmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maximè sapientia, ad denotandum excessum eius super sapientias in genere, tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maximè sapiens: respectu sapientium in genere hoc aut illo: oportet quòd considerans eandem causam altissimam ex propriis, non solùm sit simpliciter, sed & maximè sapiens: & respectu sapientium in genere, & respectu sapientis simpliciter: vtpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimae causae rimatur: cum illa sistat in communibus, & his, quae per communia sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt communes, si sunt simplices, vt ens, verum, bonum: aut sunt ex communibus compositae, si sunt propriae Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

b 5 * 6. Ethi. c. 7. paulò à princip. tom. 5.

Annot. c ¶ In responsione ad tertium inducitur laus Hierothei magistri Dionysij, quòd erat non solùm discens secundum intellectum, sed patiēs secundū affectum diuina: quoniam donum sapientiae est in intellectu formaliter, in voluntate aūt causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo vehemēter affecti circa aliquid passionati dicūtur: in quo denotatur maxima voluntatis incli-

Inclinatio, vt iam habituata & connaturalis affecta ad diuina, &c.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum septimum.*

Annot. IN titulo nota terminū vtrunque, ly subiectū stat pro subiecto formali, & ly Deus tenetur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quod sensus est, an deus inquantum deus, sit subiectum formale huius scientiæ. Et ad bonitatem doctrinæ, penetra quid importet inquantum deus: ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primò vt animal rationale: & sic intelligitur quidditatiue inquantum homo. Secundò vt substantia, & sic concipitur in communi. Tertio vt naturaliter mansuetum: & sic concipitur per accidens: quia esse mansuetum est accidens seu passio hominis. Quarto vt nobilissimum animalium, & sic concipitur relatiue ad aliud. ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari vt altissima causa, & vniuersaliter secundum quodcunque prædicatum respectiuū ad extra, & sic consideratur relatiue ad extra. Potest etiam considerari vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secundum rationes attributales: & sic consideratur quasi per accidens, potest etiam considerari vt ens, vt actus, &c. & sic consideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur considerationes compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Consideratur nanque in huiusmodi Deus vt stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo vt patet. Ante omnes autem hos modos potest considerari Deus secundum suam propriā quidditatem: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium, & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem circum loquimur deitatis nomine. Et sic quærendo an Deus sub ratione deitatis vt distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectum huius scientiæ, est quærere, vtrum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis sit subiectum formale huius scientiæ: ita quod quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

Lib. 2. c. 14 parum à princip. to. 3 | a | 12

fit ordinare & iudicare, iudicium autem per altiorem causam de inferioribus habeatur: ille sapiens dicitur in vnoquoque genere, qui considerat causam altissimam illius generis, vt in genere ædificij artifex, qui disponit formam domus, dicitur sapiens & architector, respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna vel parant lapides. Vnde dicitur 1. Corinth. 3. Vt sapiens architector fundamentum posui. Et rursus in genere totius humanæ vitæ prudens sapiens dicitur, inquantum ordinat humanos actus ad debitum finem. Vnde dicitur Prouerb. 10. Sapientia est viro prudentia. Ille igitur qui considerat simpliciter altissimam causam totius vniuersi, quæ Deus est, maximè sapiens dicitur. Vnde & sapientia dicitur esse diuinorū cognitio (vt patet per Augustin. 12. de Trin.*) Sacra autem doctrina propriissimè determinat de Deo, secundum quod est altissima causa: quia non solum quantum ad illud quod est per creaturas cognoscibile (quod philosophi cognouerunt, c vt dicitur Rom. 1. Quod notū est Dei, manifestum) est illis sed etiam quantum ad id, quod notum est sibi soli de seipso, & aliis per reuelationem communicatum. Vnde sacra doctrina maximè dicitur sapientia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacra doctrina non supponit sua principia ab aliqua scientia humana, sed à scientia diuina, à qua sicut à summa sapientia omnis nostra cognitio ordinatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliarum scientiarum principia vel sunt per se nota, & probari non possunt: vel per aliquam rationem naturalem probantur in aliqua alia scientia. Propria autem huius scientiæ cognitio est, quæ est per reuelationem, non autem quæ est per naturalem rationem. Et ideo non pertinet ad eā probare principia aliarum scientiarum, sed solum iudicare de eis. Quicquid enim in aliis scientiis inuenitur veritati huius scientiæ repugnans, totum condemnatur vt falsum. Vnde dicitur, 2. Corint. 10. Consilia destruentes & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei.

c ¶ Ad tertium dicendum, quòd cùm iudicium ad sapientem pertineat, secundum duplicem modum iudicandi, dupliciter sapientia accipitur. Contingit enim aliquem iudicare vno modo per modum inclinationis, sicut qui habet habitum virtutis, rectè iudicat de his, quæ sunt secundum virtutem agenda, inquātum ad illa inclinatur. Vnde & in 10 *. Ethi. dicitur, quòd virtuosus est mensura & regula actuum humanorum. Alio modo per modum cognitionis, sicut aliquis instructus in scientia morali posset iudicare de actibus virtutis, etiam si virtutem non haberet. Primus igitur modus

Lib. 10. Ethic. c. 5. parum ante finem, & lib. 3. c. 4. tom. 5.

Comment. b ¶ In corpore duo ponuntur, primò conclusio respōsiua quæsito affirmatiue: secundo referuntur aliorū dicta. Quo ad primum conclusio est: Deus est subiectum huius scientiæ. Probatur dupliciter: primo obiectū alicuius potentiæ vel habitus est id, sub cuius ratione omnia referūtur ad potentiā vel habitum: ergo subiectum scientiæ est, sub cuius ratione omnia considerātur in scientia: ergo subiectum huius sciētiæ est Deus, antecedēs manifestatur in obiecto visus. Prima verò consequentia probatur: subiectum ad scientiā se habet, sicut obiectum ad potentiam vel habitum: ergo si obiectum, &c. Secūda autem consequentia probatur: omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptū probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

Annot. ¶ Circa probationē primæ consequētiæ aduerte, quòd illa propositio assumpta sicut obiectum ad potentiam, ita subiectum ad sciētiā, nō est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est proposito, quod teneat quo ad proportionē rationis formalis: ita quod sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiā, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia cōsiderantur in illa scientia. Vtrum autē teneat similitudo quo ad alia, puta quo ad communitatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid cōmune omnibus per se obiectis illius potentiæ, ita subiectū scientiæ debeat esse aliquid commune omnibus per se subiectis illius, nō est præsentis propositi, quāuis manifeste pateat hinc, quod nō oportet hāc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus vt Deus, quem vt sic constat esse singulare quoddam. Nec obstat quod in primo sententiarum, articulo quarto prologi, dixerit sāctus Thomas, quod subiectum sciētiæ habet hanc conditionē, scilicet quod est commune per prædicationē: quoniā illud est verum secundum communiter accidentia, & non necessario: videmus enim cōmuniter in subiectis cōmuniter assignatis scientiis à doctoribus, illam conditionem inueniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoque saluari communitas per prædicationem in omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic enim etiam Deus de omnibus theologalibus prędicatur, quia sunt aut Deus, aut Dei, aut ad Deū, aut à Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam.

Cd. 2. par. 1. in fine. | 1. Prol. ar. 4. & q. 6. Non procul à princ. tom. 4. Li. 3. de fid. cap.

iudicandi de rebus diuinis pertinet ad sapientiam, quæ ponitur donum spiritus sancti, secundum illud Corinth. 2. Spiritualis homo iudicat omnia, &c. Et Dio. * dicit. 2. cap. de di. no. Ierotheus doctus est non solùm discens, sed & patiens diuina. Secundus autem modus iudicandi pertinet ad hanc doctrinam secundum quòd per studium habetur: licet eius principia ex reuelatione habeantur.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit subiectum huius scientiæ. In qualibet enim scientia oportet supponere de subiecto quid est, secundum Philosophum in primo posteriorū, * sed hæc scientia non supponit de Deo quid est: dicit * enim Damascenus, In Deo quid est, dicere impossibile est, ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

2 Præterea, Omnia quæ determinantur in aliqua scientia, comprehenduntur sub subiecto illius scientiæ: sed in sacra scriptura determinatur de multis aliis quam de Deo, puta de creaturis & de moribus hominum: ergo Deus non est subiectum huius scientię.

¶ SED CONTRA, illud est subiectum scientiæ, de quo est sermo in scientia: sed in hac scientia fit sermo de Deo (dicitur enim Theologia quasi sermo de Deo) ergo Deus est subiectum huius scientiæ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia, quæ tractantur in sacra doctrina considerentur sub ratione deitatis per reuelationem cognoscibilis, Deus est illius subiectum.*

b ¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est subiectum huius scientiæ. Sic enim se habet subiectum ad scientiam, sicut obiectum ad potentiam vel habitum: propriè autem illud assignatur obiectum alicuius potentiæ vel habitus, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam vel habitum, sicut homo & lapis referuntur ad visum, inquantum sunt colorata: vnde coloratum est proprium obiectum visus: omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus: vel quia habent ordinem ad Deum, vt ad principium & finem: vnde sequitur quòd Deus verè sit subiectum huius scientiæ. Quod etiam manifestum fit ex principiis huius scientiæ, quæ sunt articuli fidei, quæ est de

¶ *Num omnia considerentur in sacra doctrina sub ratione Dei.*

Quæstio. Circa propositionem assumptam in probatione secundæ cōsequētiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, si Deus sub ratione deitatis esset subiectū theologiæ, tā beatorūquam nostræ, oporteret quod omnia cognoscibilia de Deo ratione deitatis caderent sub theologia: sed hoc est impossibile. Tum quia omnia simpliciter caderent sub theologia. Tum quia infinitæ veritates caderent sub eadē. Per deitatē enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominem verò, quia ipsemet Sanctus Thomas in prologo primi sententiarum, articulo quarto, expressè dicit subiectum huius scientiæ esse ens diuinū per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principale: ergo, &c.

Gregor. Arimin. in prol. q. 4. art. 2. | D. Tho.

¶ Ad primum horum neganda est consequētia, propter duplicem rationē. Prima est, quia theologia siue nostra siue beata, est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est vera de scientia adæquata subiecto: solus enim Deus habet theologiam adæquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oportet quod adæquate sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quam illa de tali subiecto considerat. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, quia in antecedente illius conditionalis non fit mētio de ratione formali sub qua. Cum tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius vt res est: Deus enim etsi ex ratione deitatis sit infinitè cognoscibilis: tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorū, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundū certos fines, &c. & ideo ad verificandam illam conditionalē oportet addere. si Deus inquantū Deus, sub lumine sibi adæquato esset subiectū scientiæ alicuius, illi nosset ola, &c. sed tūc patet falsitas subsumēdæ propositionis: quia sola lux diuina

diuina in se ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantū Deus quidem, sed sub lumine diminuto, subiectum est: & ideo iuxta facultatem luminis est extensio scientiæ: non est ergo secundum extensionem rationis formalis, vt res est absolute, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est, mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur, quod Sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens communiter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi: cum inchoando illam positionem dicit. Si volumus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones, hic autem assertiuè determinauit: quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dixit, quod omnia considerantur in hac scientia sub ratiōe Dei: quare hoc est simpliciter tenendum: illud verò tanquam opinabile audiendum.

Comment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, Idem est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter continetur in principiis. Minor verò, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

Deo. Idem autem est subiectum principiorum, & totius scientiæ, cùm tota scientia virtute contineatur in principiis. Quidam verò attendentes ad ea, quæ in ista scientia tractantur, & non ad rationem, secundū quam considerantur, assignauerunt aliter subiectum huius scientiæ, vel res & signa: vel opera reparationis: vel totum Christum, id est, caput & membra. de omnibus enim istis tractatur in ista scientia, sed secundum ordinem ad Deum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet de Deo non possumus scire quid est, vtimur tamen eius effectu in hac doctrina vel naturæ, vel gratiæ, loco diffinitionis ad ea, quæ de Deo in hac doctrina considerantur c: sicut & in aliquibus scientiis Philosophicis, demonstratur aliquid de causa per effectum, accipiēdo d effectum loco diffinitionis causæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia alia quæ determinantur in sacra doctrina, comprehenduntur sub Deo: non vt partes, vel species, vel accidentia, sed vt ordinata aliqualiter ad ipsum.

¶ *Num tota scientia virtualiter continetur in principiis.*

Quæstio. Circa propositionem assumptam ad probandum maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duarum specierum disparatarum, imò generis & speciei secundum propria, singulis non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato, & figura, &c. non solum secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei: vt patet in prima secundæ: & in primo posteriorum: ergo, Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secūda etiam patet, quia idem est subiectum principiorum, & scientiæ. Tertia autem, quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria, non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium, non solum quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæstione tertia tenens, quod virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam, est cōditio constituens rationem subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, concedens verum esse id, ad quod ratio deducit, quodque reputamus falsum. Sciendum est igitur, quod duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiæ oportere continere, primo virtualiter vt causam sufficientem, omnes veritates pertinentes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergo. Secūdo, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primo virtualiter totum ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionē tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerum omnino disparatæ: quod dico propter species subordinatas, puta subiectū & passionē: sed etiam quod sunt rationes formales rerū: quarum vna non continetur virtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali vt sic, ad quam spectat cōsiderare proprias animalis passiones tantum: quoniā solæ ipsæ virtualiter in animali clauduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas verò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolute, sed prout sunt scibiles: tenet, quod subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, vt ex litera habetur. Prima est, quod ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quod virtualiter contineat totam scientiam: non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiēs simpliciter. Vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primò, id est, adæquatè est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis, siue immediatè, siue mediāte vlla priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est: vt sol est causa soris. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediatè, vt patet, neque mediātibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes veritates sciuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur, in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadē scientia cōtineri virtualiter in numero primo, id est, adequatè & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarij, nec trinarij sciētur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerū in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, & cætera. oportet omnium passionum subiectum esse primum, id est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientia, quæ habet numerum pro subiecto, cōtinent virtualiter omnes veritates, vt primæ causæ. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferēdas omnes conclusiones, nisi adiunctis propositionibus, quarum subiectum sit binarius, aut trinarius, & cæt. vt causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarij, sed vt prima radix earum: & hoc in eo quod scibiles, id est, inquantum sunt in tali specie scibiles, quicquid sit in esse naturæ. Et secundum hanc viam manifestum est, quod eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere, & multis speciebus secundum singularum propria. Et si quæratur, quis ergo erit limes scibilium in vna scientia? Iam patet responsio ex dictis: limitantur nāque scientiæ secundum species scibilium vt sic, & nō secundum species rerum. Et ideo tot species, & genera rerum sub vna possunt comprehendi scientia, quod comprehendi contingit sub vna specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quæ primo fundat illam speciem scibilem, id est, cui primus conuenit ille modus abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia: & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam vt sic. Quod autē continentia virtualis talis, vt declarata est, sufficit ad subiectum, & principia scientiæ, patet ex processibus scientiarum, tam in Mathematicis, quam in naturalibus. Vtrobique nanque multarum specierum passiones propriè traduntur, puta trianguli & quadranguli: quas impossibile est adæquatè cōtineri in subiecto geometriæ, vt patet.

D. 511. | 8 | 1. prol. artic. 5. Et Boet. trin. q. 5. artic. 7 Et 1. contra cap. 3. & 8 | * Lib. 1. de fide, c. 5. non longè à fine tom. 2.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum hæc doctrina sit argumentatiua.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit argumentatiua. dicit enim Ambrosius in libro de fide cat. * Tolle argumenta vbi fides quæritur. Sed in hac doctrina præcipue fides quæritur, vnde

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. * Ad secundam verò ex eodem fundamento dicitur, quod subiectum habitus continere virtualiter totum habitum, potest dupliciter intelligi: vno modo, accipiendo subiectū in seipso, alio modo, vt inuentum in aliis per se participantibus quomodolibet ipsum. Et similiter continere virtualiter dupliciter, scilicet adæquatè, & vt primam causam. Subiectum in seipso continet virtualiter, vt prima causa totum habitum, & non partem, sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem: vt prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus, continet virtualiter, & adæquatè, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter, & ad hominem.

Comment. ¶ Quo ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum, Secunda Hugonis de Sancto Victore, Tertia est Linconiensis.

Annotat. ¶ Sed aduerte modestiam autoris, quoniam primò excusando illos dicit, quòd attenderunt ad materiam, quasi diceret, quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundo omnia supradicta reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum octauum.*

Annot. IN titulo argumentatiua, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponit, vt Scotus dicit contra articulum secundum.

Comment. ¶ In corpore tres conclusiones. Prima est, sacra doctrina nō arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si aliquid eius concedūt. Tertia, sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.

¶ Et est semper sermo de principiis complexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei, quicquid sit de principiis incōplexis, aut ipsius esse tātum.

Annota. ¶ Prima conclusio probatur, nulla scientia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo. Et confirmatur secunda pars conclusionis autoritate Apostoli primæ ad Corinthios 15. Secunda verò, & tertia conclusio similiter probantur: scientia suprema inter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltem, si nihil concedunt: ergo & hæc doctrina habet vtrunque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremam. Consequentia vero probatur: quia ista est scientia suprema. Deinde manifestantur sigillatim: secunda quidem, cùm contra hæreticos ex vno articulo probamus alium, &c. tertia vero, quia contra veritatem infallibilem nulla potest demonstratiua ratio esse: ergo omnes rationes cōtra ea quę sunt istius scientiæ, sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili veritati.

Annota. Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex creditis. vt puta, si diceret, quod omnis vna res numero est vna hypostatice: respondet, Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio non soluit nisi credendo. * Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quo ad hoc. vt puta, si responderet, Nego in re infinita non quia sciat eius contradictorium, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiuè nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiuè, quando nullo medio cogitur intellectus. Et sic theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quandoque autem ex scitis simpliciter: vt si soluat rationem contra accidentia in Sacramēto altaris: quia accidentis essenō est in esse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito literam hāc intelligo de solutione theologali secundo modo. Et si inferatur, quia huiusmodi solutio nō est theologi, vt theologus est: quia non ex principiis theologię negetur assumptum: quoniam theologia, non solùm gaudet propriis, sed etiā facit de extraneis propria, dum ad defensionem suam aliarum scientiarū propositionibus vtitur propter nos, vt in articulo quinto, ad secundum tactum est. Et quāuis

Universidad de Deusto Biblioteca

pura theologalia oportet ex principiis manare theologalibus: theologalia tamē ministerialiter nō oportet, sed sat est eis seruire. Sic autem theologales sunt huiusmodi solutiones. Vnde minus bene videntur sentire, qui soluere theologicę tribuunt, nō nisi ex aliqua propositione credita. Et decepti sunt: quia non discreuerunt inter solutionis, & probationis naturas. Probatio nāque est ex euidentibus, solutio autem est etiam ex his, quæ non apparēt esse falsa, dato quod nō sciantur esse vera. Et propterea theologus potest semper soluere, nunquam coacto intellectu ab aliqua propositione contraria his, quæ sunt fidei: quamuis eorum falsitatem non videat.

Probare & soluere non idem.

Colligitur ex illo super topica Ciceronis. lib. 6. non procul à fine illius.

¶ Circa probationem tertiæ conclusionis, scito, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina innititur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc nō nobis est euidens est. Secundū verò in actu exercito consistit, & liber contra gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requirit euidētiam, sed non coactionē intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis conuincitur, dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere, seu soluere contraria huius doctrinæ non est credere, aut excredere, nisi occasionaliter: quoniam ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius fortè quosdam in hac litera errare permisit.

Hom. 26. in euang. in prin. illius.

D. 603.

Annot.

In responsione ad secundum nota 4. enumerata, scilicet, autoritates sacræ scripturæ, autoritates sanctorum doctorū, rationes humanas, & autoritates Philosophorū. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessariis: ex secundis autem vt ex propriis, sed probabilibus: ex quartis verò vt probabilibus, sed extraneis. Et sic tertiis nullus assignatur locus. Et propterea sciendum est, quòd ratio humana, de qua hic est sermo, nihil aliud est quàm argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica clauditur, & consequenter extranea est à genere scibili theologico: ac per hoc theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologalia vt sic (quoniam theologalia, vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino) ideo absolutè loquendo, ex ratione naturali procedit theologia, vt ex extraneis & probabilibus: quemadmodum ex autoritatibus philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabat vtrunque: & sic omnia enumerata sunt locata.

Ratio humana.

¶ Num sacra doctrina ex rationibus physicis procedens ad diuina, procedat ex proprijs vel extraneis.

dicitur Ioannis vigesimo, Hæc scripta sunt vt credatis. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

2. ¶ Præterea, Si sit argumentatiua, aut argumentatur ex autoritate, aut ex ratione. Si ex autoritate, non videtur hoc congruere eius dignitati (nam locus ab autoritate est infirmissimus secundum Boët. * Si etiam ex ratione, hoc non congruit eius fini: quia secūdum *Gregorium in homilia, fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur ad Tit. 1. de episcopo amplectente eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.

CONCLVSIO.

¶ Licet sacra doctrina, sicut aliæ scientiæ, ad sua principia probāda nō argumentetur: cōtra tamen negantes illa procedit, vel ex cōcessis illos redarguēdo, vel eorum apparentes rationes dissoluendo, ex principijs tamen ad conclusiones argumentatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut aliæ scientiæ non argumentantur ad sua principia probanda, sed ex principiis argumentantur ad ostendendum alia in ipsis scientiis: ita hæc doctrina non argumentatur ad sua principia probanda, quæ sunt articuli fidei: sed ex eis procedit ad aliquid ostendendum, sicut Apostolus primæ ad Corinthios 15. ex resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communem probandam.

¶ Sed tamen considerandum est in scientiis Philosophicis, quòd inferiores scientiæ, nec probant sua principia, nec contra negantem principia disputant, sed hoc relinquunt superiori scientiæ: suprema verò inter eas, scilicet Metaphysica, disputat contra negantem sua principia, si aduersarius aliquid concedit: si autem nihil concedit, non potest cum eo disputare, potest tamen soluere rationes ipsius. Vnde sacra scriptura, cùm non habeat superiorem, disputat cum negante sua principia, argumentando quidem, si aduersarius aliquid concedat eorum, quæ per diuinam reuelationem habentur: sicut per autoritates sacræ doctrinæ disputamus contra Hæreticos: & per vnum articulum contra negantes alium. Si verò aduersarius nihil credat eorum, quæ diuinitus reuelantur, non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationes, sed ad soluendum rationes, si quas inducit contra fidem. Cùm enim fides infallibili veritati innitatur, impossibile autem sit de vero demonstrari contrarium, manifestum est probationes, quæ contra fidem inducuntur, non esse demonstrationes, sed solubilia argumenta.

SED dubium hic occurrit non dissimulandum. Si ex rationibus naturalibus theologia procedit, vt ex extraneis, & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est? quorum libri contra Gentiles rationibus naturalibus pleni? &c. Aut enim hi non tradunt theologiam, aut in extraneis nimis morati sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet argumenta rationis humanæ non habeāt locum ad probandum, quæ fidei sunt, tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd argumentari ex autoritate est maximè proprium huius doctrinæ, eò quòd principia huius doctrinæ per reuelationem habētur. Et sic oportet quòd credatur autoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ: nam licet locus ab autoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus, locus tamen ab autoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana: non quidem ad probādum fidem (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cùm igitur gratia non tollat naturam, sed perficiat, oportet quòd naturalis ratio subseruiat fidei: sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati. Vnde & Apostolus dicit secundæ ad Corinthios decimo, in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et inde est, quòd etiam autoritatibus philosophorum sacra doctrina vtitur, vbi per rationem naturalē veritatem cognoscere potuerunt: sicut Paulus Actuum 17. inducit verbum Arati, dicens: Sicut & quidam poëtarum vestrorum dixerunt, genus Dei sumus. Sed tamen sacra doctrina huiusmodi autoritatibus vtitur quasi extraneis argumentis, & probabilibus. Autoritatibus autem canonicæ scripturæ vtitur propriè ex necessitate argumentando. Autoritatibus autem aliorum doctorum ecclesiæ, quasi arguēdo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra reuelationi Apostolis & Prophetis factę, qui canonicos libros scripserunt. Non aūt reuelationi, si qua fuit aliis doctoribus facta.* Vnde dicit Augustinus in epistola ad Hieronymum. Solis enim scripturarum libris, qui canonici appellātur, didici hunc honorem deferre, vt nullum autorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissimè credam. Alios ita lego, vt quātalibet sanctitate doctrinaque præpolleant: nō ideo verum putem, quòd ipsi ita senserunt, vel scripserunt.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod demonstrationes Metaphysicæ, & naturales, quæ afferuntur in sacra doctrina, simpliciter quidem sunt extraneæ, sed vt ministra theologiæ ad destruendas positiones oppositas conclusionibus, aut principiis theologalibus, aut ad soluendas rationes contra theologalia factas, aut ad stabiliēda ea de quibus theologia secundario est, vt Deum esse, & vnum esse, & immortalem, &c. non sunt extraneæ. Sed ex eis procedit theologia, vt ex propriis, & quandoque necessariis, & ministerialiter tamen, & non ratione sui, sed propter nostri intellectus infirmitatem, vt in articulo quinto ad secundum dictum est. Et propterea sancti Doctores, qui speculatiuo ingenio præditi fuerunt, intellectus humani defectui subuenire cupientes, rationes philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod horū trium, vt sic viri docti ea, quæ fidei sunt, rationi non contraria comperientes, facilius his, quæ fidei sunt, adhærere possint, aut saltem ea non spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes, vt ministras proprias effici huius scientiæ propter nos, ex litera in tertia conclusione, & eius manifestatione: non enim aliter possunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutione, nisi ex rationibus philosophicis. Si nanque ex creditis soluenda essent obiecta philosophorum, ridiculo philosophis theologi essent, &c.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quòd aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de propositionibus notis ratione humana. In litera, vt declarauimus, insinuatur, quòd ex ratione humana absolutè loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis, quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumine vt sic, sunt extraneæ, sed tamen multæ propositiones notæ naturali lumine & demonstratione secundum seipsas sumptæ sunt veræ & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo articulo in responsione ad secundum patet, vt patet de istis, Deus est: Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde, cùm theologus arguit ex istis, arguit ex propriis, quamuis non proprio tantummodo noris, pro quanto sunt non solum reuelata, sed etiam scita.

ARTICVLVS IX.

a ¶ Vtrum sacra scriptura debeat vti metaphoris.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd sacra scriptura nō debeat vti metaphoris. Illud enim quod est proprium infimæ doctrinæ, non videtur competere huic scientiæ quæ inter alias tenet locum supremum, vt iam dictum est*. Procedere autem per similitudines varias & repræsentationes, est proprium poeticæ, quæ est infima inter omnes doctrinas: ergo huiusmodi similitudinibus vti non est conueniens huius scientiæ.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum nonum.

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non verificantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad propriè significata, vt cùm dicitur, quòd Deus ignis consumens est, vtimur metaphora: quia Deus non est verè ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo posteriorum, vbi prohibentur metaphoræ in scientiis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia vero probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur: quia omnis nostra cognitio oritur à sensu. Et confirmatur hæc ratio authoritate Dionysij, &c. Secundo sacra doctrina proponitur omnibus hominibus communiter: ergo congrue spiritualia sub similitudinibus corporalium traduntur. Antecedens probatur, ad Romanos primo, Consequentia autem probatur: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se, qui vel sic ea capere possunt.

1. Prol. art. 3. Et dist. 34. q. 3. art. 1. & 2. Et 3. contra ge. Et tri. art. 2. & Et quol. 4. q. 1. Et opu. 60. c. 11. s. Art. præce.

¶ Num sacra doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem, an propter vtilitatem.

IN responsione ad primum dubium occurrit, quomodo verificetur quod hæc doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut in corpore ostensa est. Secunda nanque ratio vtilitatem tātum infert, vt patet, prima vero cōuenientiam, vt ipsa litera testatur. Et conuinci potest ex eo quod connaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augeatur dubium: quia nihil est metaphoricè in scriptura traditum quod non possit propriè doceri: nulla ergo est necessitas vtendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & vtiliter eis vtatur.

¶ Ad hoc dicendum mihi videtur, quod vti metaphoris in hac doctrina est quodāmodo necessariū, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis viatoris. Et siquidem necessariū propter melius consequendū finem, scilicet cognitionē Dei. Et hæc necessitas ostenditur per primam rationem literæ. Ex hoc nanque quod connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tātum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, vt per metaphoras cognoscat: quoniā metaphoræ supplent vices spiritualiū specierū, quæ de spiritualibus haberi deberēt secundū se. Non est autem necessarium simpliciter, quia etsi non absque fantasmatibus, tamen absque metaphoris posset homo etiam in hoc statu capere quæ dicuntur, licet non ita facile. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Prima nanque ratio ostendit non solùm conuenientiam, sed ostendendo conuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius.

Cap. 1. cæl. hierarch.

¶ Et si contra hoc instetur autoritate Dionysij in litera allata, impossibile esse dici potest, quod impossibile distinguitur sicut & necessarium: quoniam impossibile & necessarium non æqui pollent: & perinde est ac si diceretur, necesse est non aliter lucere nobis, &c.

a ¶ Super quæstionis primæ Articulum decimum.

2 ¶ Præterea, Hæc doctrina videtur esse ordinata ad veritatis manifestationem: vnde & manifestatoribus eius præmium promittitur Ecclesiastici. 24. Qui elucidāt me, vitam æternam habebunt. Sed per huiusmodi similitudines veritas occultatur: Nō ergo competit huic doctrinæ diuina tradere sub similitudine corporalium rerum.

3 ¶ Præterea, Quantò aliquæ creaturæ sunt sublimiores, tantò magis ad diuinam similitudinē accedūt: si igitur aliquæ ex creaturis trāsumerentur ad Deum, tunc oporteret talem transumptionem maximè fieri ex sublimioribus creaturis, & non ex infimis. Quod tamen in scripturis frequenter inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Oseæ duodecimo: Ego visionem multiplicaui eis, & in manibus Prophetarum assimilatus sum. Tradere autem aliquid sub similitudine est metaphoricum. Ergo ad sacram doctrinam pertinet vti metaphoris.

CONCLVSIO.

¶ Sacra doctrina cum cunctis hominibus communiter proponatur, in ea metaphoris & corporalibus similitudinibus diuina exponi maximè conueniens est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cōueniens est sacræ scripturæ diuina & spiritualia sub similitudine corporalium tradere. Deus enim omnibus prouidet secundum quod competit eorum naturę: est autem naturale homini vt per sensibilia ad intelligibilia veniat c: quia omnis nostra cognitio à sensu initium habet. Vnde conuenienter in sacra scriptura tradūtur nobis spiritualia sub metaphoris corporalium, & hoc est quod dicit.* Dionysius primo capitulo cælestis hierarchiæ: Impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium nisi varietate sacrorum velaminum circumuelatum. Conuenit etiam sacrę scripturæ, quę communiter omnibus proponitur (secundum illud ad Romanos primo, Sapientibus & insipientibus debitor sum) spiritualia sub similitudinibus corporaliū proponantur, vt saltem vel sic rudes eam capiant: qui ad intelligibilia secundum se capienda non sunt idonei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd poëta vtitur metaphoris propter repręsentationem: repræsentatio enim naturaliter homini delectabilis est. Sed Sacra doctrina vtitur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd radius diuinæ reuelationis non destruitur propter figuras sensibiles, quibus circumuelatur, vt dicit.* Dionysius, sed remanet in sua veritate, vt mētes quibus fit reuelatio, non permittat in similitudinibus permanere, sed eleuet eas ad cognitionem intelligibilium, & per eos, quibus reuelatio facta est, alij etiam circa hæc instruantur. Vnde ea, quæ in vno loco scripturæ traduntur sub metaphoris, in aliis locis expressius exponuntur. Et ipsa etiam occultatio figurarum vtilis est ad exercitium studiosorum, & contra irrisiones infidelium: de quibus dicitur Matthæi septimo, Nolite sanctum dare canibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut docet* Dionysius capitulo secundo cælestis hierarchię magis est conueniens quòd diuina in scripturis tradantur sub figuris vilium corporum, quā corporum nobilium. Et hoc propter tria. Primò, quia per hoc magis liberatur humanus animus ab errore. Manifestum enim apparet, quòd hæc secundum proprietatem non dicuntur de diuinis: quod posset esse dubium, si sub figuris nobilium corporum describerentur diuina, maximè apud illos, qui nihil aliud à corporibus nobilius excogitare nouerunt. Secundò, quia hic modus cōuenientior est cognitioni quam de Deo habemus in hac vita. Magis enim manifestatur nobis de ipso quid non est, quàm quid est, & ideò similitudines illarum rerum, quæ magis elongantur à Deo, veriorem nobis faciunt æstimationem quòd sit supra illud quod de Deo dicimus, vel cogitamus. Tertiò, quia per huiusmodi, diuina magis occultantur indignis.

ARTICVLVS X.

a ¶ Vtrum sacra scriptura sub vna litera habeat plures sensus.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd sacra scriptura sub vna litera non habeat plures sensus, qui sunt historicus vel literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuum in vna scriptura parit confusionem & deceptionem, & tollit arguendi firmitatem: vnde ex multiplicibus propositionibus non procedit argumentatio: sed secundum hoc aliquæ fallaciæ assignantur. Sacra autem scriptura debet esse efficax ad ostendendam veritatem absque omni fallacia. Ergo non debent in ea sub vna litera plures sensus tradi.

quol. 7. q. 6. artic. 1. 2. & 3. Et po. q. 4. art. 1. Et 4. dist. 21 q. 1. ar. 3. q. 1. 3m. Et Gal. 4. lect. 6. Cor. 3.

2 ¶ Præterea * Augustinus dicit in libro de vtilitate credendi, quòd scriptura, quæ Testamenti vetus vocatur, quadrifariā traditur, scilicet secundum historiam, secundum etyologiam, secundum analogiam, secundum allegoriam. Quæ quidem quatuor à quatuor prędictis videntur esse aliena omnino. Non igitur conueniens videtur quòd eadem litera sacræ scripturæ secundum quatuor sensus prædictos exponatur.

Ca. 3. in pr. habetur hic lib. tom. 6.

3 ¶ Præterea præter prædictos sensus inuenitur sensus parabolicus, qui inter illos sensus quatuor non continetur.

¶ SED CONTRA est quod dicit Gregorius.* 20. moralium: Sacra scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more tran-

Lib. 20. ca. 1. circa medium.

Titulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima respondet quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalē & spiritualē & hūc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicum. Probatur ex differentia inter hanc scientiam & alias, ex differentia inter autores deriuata. Autor huius doctrinę est Deus, cæterarum homo: ergo in potestate huius autoris est accommodatio & vocum & rerū ad significandum, & non in potestate autoris aliarum: ergo in cæteris scientijs voces tantum significant, in hac vero & voces & res: ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentiæ patent. Et vltima declaratur, quia iuxta significationem vocum attenditur sensus literalis: iuxta significationē autem rerum attenditur sensus mysticus. Quo ad secundam vero partem declaratur distinguendo triplicem figurationem, vt clare patet in litera.

Annot. Comment.

Cap. 2. non multum remote ante medium.

¶ Circa hanc partem nota, cūm accommodare res ad significandum nihil aliud sit quàm facere res esse non solum res, sed signa aliarum rerum: dupliciter intelligi potest res fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerum, vt scilicet simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modo aduentitiè, vt res iam factæ accipiantur vt signa.

Annot.

¶ Si accommodatio rerum ad hoc vt sint signa sumatur hoc secundo modo, non est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accommodare res ad significandum: nec est propriè huius scientię quòd res significent: quoniam res gestæ narratæ in alijs historijs possunt ab homine interpretari vt signa aliarum, non solum per modum imitationis, vt gesta fortia antiquorum imitanda sint à successoribus, sed per modum significationis, vt scilicet gesta illa vt signa habeantur gerendorum.

¶ Si autem sumatur accommodatio rerum ad significandū primo modo dupliciter potest intelligi, scilicet vniuersaliter, & particulariter. Si particulariter, sic non excedit hominis potestatē: nam quilibet potest facere aliquos actus, vel aliquod artificiale, faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet. Sed quòd omnia, quæ narrantur gesta in tot historijs vt res ad doctrinam aliquā spectantes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, hoc excedit humanam facultatem: hoc Dei est proprium: in hoc hæc doctrina cæteras scientias excellit.

¶ Est igitur sensus literæ, quòd accommodare res vniuersaliter spectantes ad doctrinam ad hoc vt signa sint cùm fiunt, est propriū huius doctrinæ, quia hoc à solo autore huius doctrinæ fieri potest: non enim ex adinuentione nostra petra, de qua fluxit Iudæis aqua in deserto, facta est signum Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, vt in veritate esset fons aquæ, & esset signum Christi, qui fons est aquæ spiritalis, dicente Apostolo, Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus, & sic de alijs.

¶ Secun-

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Secunda conclusio est. Non inconuenit, in vna litera scripturæ secundũ sensum literalẽ esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratione: Autor scripturæ sanctæ est Deus, omnia simul suo intellectu cõprehendens: ergo non inconuenit, &c. Probatur consequentia: quia sensus literalis est quem autor scripturæ intendit: secundo autoritate August. 12. confessionum.

¶ Num multiplicentur sensus literales.

Aurei. Circa hanc conclusionem occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit intentus ad literam, quolibet præferente suam expositionem interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei non aliter constet, oportebit omnes literæ expositiones vt literales accipere, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones, dupliciter se potest habere ad illas. Primò comparatiuè illas, tum absolutè quàm in ordine ad reliqua, quæ sunt fidei: & tunc multitudo expositionũ literalium ad exercitationem nostram confert, dignitatique autoris attestatur, vt Augustinus ibidem vult. Secundò vt comparatiuè illas in se, non tamen collata cum alijs literis sacræ scripturæ. Et tunc ex tali collatione excludi possint omnes illæ interpretationes repugnantes, non repugnantes verò admittendæ: sicut enim in responsione ad primum in litera dicitur, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra scriptura, quod non per literalem sensum alicubi manifestè tradatur: quamuis in aliqua litera obscurè habeatur propter multitudinem expositionum. (Elicitur ex cap. 12. 19. 20. 24. & 31. to. 1.) Et si deficeret collatio literæ obscuræ ad manifestandum, nunquam tamen deest collatio ad sanctæ ecclesiæ autoritatem. a quia non solum certificari possumus de literali sensu scripturæ, sed certi facti sumus de scriptura ipsa. Euangelio (inquit August. in epistola contra Fundamentum) non crederem, nisi me autoritas ecclesiæ admoneret.

scendit: quia vno eodemq; sermone dum narrat gestum, prodit mysterium.

CONCLVSIO.

¶ Cùm sacræ scripturæ autor Deus sit, qui omnia simul suo intellectu comprehendit, ut ipsa doctrina sub vna litera plures sensus habet, literalem multiplicem, spiritualem triplicem, videlicet allegoricum, moralem, & anagogicum.

¶ RESPONDEO dicendum, (quòd autor sacræ scripturæ est Deus, in cuius potestate est, vt non solùm voces ad significandum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiam resipsas. Et ideò, cùm in omnibus scientijs voces significent, hoc habet proprium ista scientia, quòd ipsæ res significatæ per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel literalis. Illa verò significatio, qua res significatæ per voces, iterum res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalẽ fundatur, & eum supponit.

¶ Hic autem sensus spiritualis trifariam diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos septimo, Lex vetus figura est nouæ legis, & ipsa noua lex, vt dicit Dionysius in Ecclesi. * Hierarch. (Cap. 5. eccl. Hier. pa. 1) est figura futuræ gloriæ. In noua etiam lege ea, quæ in capite sunt gesta, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Secundum ergo quòd ea, quæ sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt nouæ legis, est sensus allegoricus: secundum verò quod ea quæ in Christo sunt facta, vel in his, quæ Christum significant, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout verò significant ea, quæ sunt in æterna gloria, est sensus anagogicus. Quia verò sensus literalis est, quem autor intendit: autor autem sacræ scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit: non est inconueniens, vt dicit Augustinus 12. confess. * si etiam secundum literalem sensum in vna litera scripturæ plures sint sensus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multiplicitas horum sensuum non facit æquiuocationem, aut aliã speciem multiplicitatis: quia (sicut iam dictum est c) sensus isti non multiplicantur propter hoc, quòd vna vox multa significet, sed quia ipsæ res significatæ per voces aliarum rerum possunt esse signa.

¶ Et ita etiam nulla confusio sequitur in sacra scriptura, cùm omnes sensus fundentur super vnum scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumentum, non autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vincentium Donatistã.

¶ Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ scripturæ, quia nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod scriptura per literalem sensum alicubi manifeste non tradat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa tria, historia (ἱστορία), etyologia (αἰτιολογία), analogia (ἀναλογία), ad vnum literalem sensum pertinent. nam historia est, * vt ipse Augustinus exponit, cùm simpliciter aliquid proponitur: etyologia verò, cùm causa dicti assignatur, sicut cùm Dominus assignauit causam quare Moyses permisit licentiam repudiandi vxores, scilicet propter duritiam cordis ipsorum. Matthæi decimonono. Analogia verò est, cùm veritas vnius scripturæ ostenditur veritati alterius non repugnare. Sola autem allegoria (ἀλληγορία) inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponitur, sicut & Hug. de Sanct. Vict. * sub sensu allegorico etiam anagogicum (ἀναγωγή) comprehendit, ponens in tertio suarum sententiarum solùm tres sensus, scilicet historicum, allegoricum & tropologicum (τροπολογία).

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus parabolicus (παραβολή) sub literali continetur: nam per voces significatur aliquid propriè, & aliquid figuratiuè: nec est literalis sensus ipsa figura: sed id quod est figuratum. Non enim cùm scriptura nominat Dei brachium, est literalis sensus, quòd in Deo sit membrum huiusmodi corporale: sed id, quod per hoc membrum significatur, scilicet virtus operatiua: in quo patet quòd sensui literali sacræ scripturæ nunquam potest subesse falsum.

QVAESTIO SECVNDA, De Deo, An Deus sit.

QVIA igitur principalis intentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solùm secundum quod in se est, sed etiam secundum quod est principium rerum, & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, vt ex dictis est manifestum *, ad huius doctrinæ expositionem intendentes.

¶ Primò tractabimus de Deo.
¶ Secundò de motu rationalis creaturæ in Deum.
¶ Tertiò de Christo, qui secundum quòd homo via est nobis tendendi in Deum.
¶ Consideratio autem de Deo tripartita erit.
¶ Primò nanque considerabimus ea quæ ad essentiam diuinam pertinent.
¶ Secundò ea quæ pertinent ad distinctionem personarum.
¶ Tertiò ea quę pertinẽt ad processum creaturarum ab ipso.
¶ Circa essentiam verò diuinam.
¶ Primò considerandum est an Deus sit.
¶ Secundò quomodo sit: vel potiùs quomodo non sit.
¶ Tertio considerandum erit de his quæ ad operationem ipsius pertinent, scilicet de scientia & de voluntate & potentia.
¶ Circa primum quæruntur tria.
¶ Primo, vtrum Deum esse sit per se notum.
¶ Secundò, vtrum sit demonstrabile.
¶ Tertiò, an Deus sit.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum Deum esse sit per se notum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse sit per se notum, Illa enim nobis dicuntur per se nota, quorum cognitio nobis naturaliter inest, sicut patet de primis principiis. Sed sicut dicit Damasc. * in princ. libri sui, Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est inserta: ergo Deum esse est per se notum.

3 ¶ Præterea, Illa dicuntur esse per se nota, quæ statim cognitis terminis cognoscuntur, quod Philosophus attribuit primis demonstrationis principiis, in 1. Poster. * Scito enim quid est totũ, & quid pars, statim scitur, quòd omne totum maius est sua parte: sed intellecto quid significet hoc nomen Deus, statim habetur, quòd Deus est. Significatur enim hoc nomine id, quo maius significari nõ potest: maius autem est quod est in re & intellectu, quàm quod est in intellectu tantùm: vnde cum intellecto, hoc nomine Deus statim sit in intellectu, sequitur etiam quòd sit in re: ergo Deum esse est per se notum.

3 ¶ Præterea, Veritatẽ esse est per se notũ: quia qui negat veritatem esse, concedit veritatẽ non esse: si enim veritas non est, verum est veritatem non esse, si autem est aliquid verum, oportet quòd veritas sit. Deus autem est ipsa veritas. Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita: Ergo Deum esse, est per se notum.

¶ SED CONTRA, nullus potest cogitare oppositum eius, quòd est per se notum, vt patet per philosophum in 4. Met. & 1. * Poster. circa prima demonstrationis principia. Cogitari autem potest oppositum eius, quod est Deum esse, secundũ illud Psalm. 52. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus: ergo Deum esse non est per se notum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit suum esse, & quidnam sit nos lateat, hæc propositio, Deus est, per se nota secundum se est, licet non quo ad nos.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cõtingit aliquid esse per se notum dupliciter. vno modo secundum se & nõ quo ad nos alio modo secundũ se & quo ad nos. Ex hoc enim aliqua propositio est per se nota, quòd prædicatũ includitur in ratione subiecti, vt homo est animal: nam animal est de ratione hominis. Si igitur notũ sit omnibus de prædicato, & de subiecto quid sit, propositio illa erit omnibus per se nota, sicut patet in primis demonstrationum principiis c, quorum termini sunt quædã communia, quæ nullus ignorat, vt ens & non ens, totum & pars, & similia. Si autẽ apud aliquos notum non sit de prædicato & subiecto quid sit, propositio quidem quantum in se est, erit per se nota, non tamen apud illos, qui prædicatum & subiectum propositionis ignorant. Et ideò cõtingit, vt dicit Boet. * in lib. de hebd. (In li. an omne quod est sit bonum, circa princ. illius.) quòd quædam sunt communes animi conceptiones, & per se notæ apud sapientes tantùm: vt d incorporalia in loco non esse. Dico ergo quòd hęc propositio, Deus est, quantũ in se est, per se nota est: quia prædicatũ est idẽ cũ subiecto. Deus d enim est suum esse, vt infrà patebit. * (D. 727. 17 D. 822. q. 2 art. 4. D. 461. D. 458.) Sed quia nos nõ scimus de Deo quid est, non d est nobis per se nota, sed indiget demonstrari per ea, quæ sunt magis nota quò ad nos, & minùs nota quo ad naturam, scilicet, per effectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cognoscere Deum esse in aliquo communi sub quadam confusione est nobis naturaliter insertum, inquantum, scilicet, Deus hominis beatitudo. homo enim naturaliter desiderat beatitudinem e: & quod naturaliter desideratur ab homine, naturaliter cognoscitur ab eodẽ. Sed hoc non est simpliciter cognoscere Deum esse, sicut cognoscere venientem non est cognoscere Petrum: quamuis sit Petrus veniens: multi enim perfectum hominis bonum, quod est beatitudo, existimant diuitias, quidam verò voluptates, quidam autem aliquid aliud. (472 D. 933.)

¶ Ad secundum dicendum, quòd fortè ille, qui audit hoc nomen Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari nõ possit, cũ quidam crediderint Deũ esse corpus. Dato etiã quòd quilibet intelligat hoc nomine Deus significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur, quod intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantùm. Nec potest argui quòd sit in re, nisi daretur quòd sit in re aliquid, quo maius cogitari non potest: quod non est datum à ponentibus Deum non esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd d veritatem esse in communi est per se notum: sed primam veritatem esse hoc non est per se notum quo ad nos. (D. 933.)

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum Deum esse sit demonstrabile.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deum esse non sit demonstrabile. Deum enim esse, est articulus fidei: sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstratio facit scire, (12 1. Con. c. 12. 13, & 14. Et po. q. 7. ar. 3. Et op. 3. c. 4.)

¶ Super Quæstionis secundæ Articulum primum.

Incorp. art. IN titulo huius primi articuli ly per se, non per alium medium terminum ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quæ ex solis proprijs terminis est nota euidenter certa & infallibiliter, vt patet primo posteriorum, cùm ergo quæritur, vtrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

Comment. ¶ In corpore duo fiunt: primò distinguitur propositio per se nota. secundò respondetur quæsito. Quo ad primum distinctio est propositionis per se notæ, alia secundum se tantum; alia secundum se & quo ad nos: & hæc aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum, & sic fiunt tria membra in litera. Declaratur distinctio cum suis membris ex vna radice propositionis per se notæ in communi: propositio per se nota est, cuius prædicatum clauditur in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se, & quo ad nos, est, cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati vt, quodlibet est, aut non est, &c. secundum se autem tantum, cuius prædicatũ est in ratione subiecti: sed rationes terminorũ nos latẽt: ergo secundũ se & quo ad sapientes, cuius prædicatũ est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia non esse in loco. Et confirmatur hoc membrũ autoritate Boetij.

¶ Circa hanc partem aduerte, quod propositio per se nota ideo dicitur per se, id est, non per alium medium terminum nota, quia excludit ly per se quencunque alium medium terminum, & consequenter quemcunque præmissam ad notificandam eam, & cùm propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quod ly per se distinguatur, an excludat medium terminum à priori tantùm, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est, habens prædicatum in ratione subiecti, oportet vt semper ly per se excludat medium à priori: sed quoniam cõtingit quod interea, inter quæ nullum est secundum se medium, vt sunt cognita nobis sit medium, ideo non semper excludit medium à posteriori: & propterea in litera diffinita est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionum, vt sunt nobis nota. Illæ enim, quarum extrema non secundum se tantum, sed vt nota nobis sunt immediata, sunt omnibus per se notæ. Illæ verò quarum extrema, licet secundum se, non tamen vt nota nobis, sunt immediata, sunt secundũ se tantum per se notæ, nõ nobis: & similiter quasi extrema vt nota sapiẽtibus sunt immediata, sunt eis per se notæ.

Aureol. ¶ Circa hanc partem sunt multa dubia & argumenta Scoti, Aureo. & Gregorij, sed quoniam hæc ad librum posteriorum spectant, vbi in capite tertio diffusè hanc materiam tractaui, idcirco absque eorum repetione videndæ sunt ibi solutiones argumentorum cum toto processu: id tantum hic notato, quòd in litera non diffinitur propositio per se nota, dicendo quod est, cuius prædicatum ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: scilicet quòd ex hoc quod prædicatum ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quia est conuertens respectu illius, & hoc ideo dico, quia benè verum est apud sanctum Thomam, quòd omnis propositio, cuius prædicatum cadit in ratione subiecti, est per se nota, sed non econuerso: quoniam cùm vnum generalissimum negatur de alio, & cum prima passio prædicatur de primo subiecto sunt propositiones immediatè secundum se, & consequenter secundum se per se notæ: si tamen alicubi sic diffinita reperitur, glossetur ly esse in ratione subiecti formaliter, vel virtualiter proximè: non tamen extendatur talis locutio, quia minus propria est.

Comment. ¶ Quo ad secundũ, cõclusio responsiua est hæc propositio, Deus est, est per se nota secundũ se, non nobis, probatur prima pars: quia prædicatũ est idẽ subiecto. secunda autem, quia nos nescimus quid subiecti, & ex hoc sequitur corollarium: ergo ista eget manifestari per medium quo ad nos, id est, a posteriori effectu, (Primo post. tex. 5. ante med. 14. 1.) Patet sequela: quia nobis non est euidens: & à priori caret medio.

¶ Num si nomẽ aliquod significet excedens omne cogitabile, sequatur illud esse in rerum natura.

Quæstio. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quod contra secundam responsionem ibi datam, satis molestè quidam instant, quasi roborando argumentũ sic, excedẽs omne cogitabile nõ est per tuam responsionẽ: ergo non est excellens omne cogitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. probatur cõsequentia: quia nõ excedit cogitabile existẽs: & si ipsum esset, cogitaretur maius quàm cogitatum non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadẽ responsione soluitur distinguẽdo consequens, quod excedere omne cogitabile cõtingit dupliciter. Vno modo quod excellit in rerum natura, alio modo secundum esse cogitatũ: & intẽdo nõ quòd esse in rerum natura, aut obiectiue sit ratio excessus: sed vtimur eis in proposito, vt cõditione rerum cogitatarũ. Verbi gratia, conditiones perfecti oratoris cogitatæ possunt excedere omnẽ oratorẽ dupliciter. Vno modo, quod ille excessus sit in rerũ natura, alio modo, quod sit in esse obiectiuo. Primo modo oporteret ponere oratorem perfectum existere. Secundo modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarũ in se. In proposito ergo dicitur quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optime sequitur, ergo nõ est excedens in rerum natura omne cogitabile: imò non est sic excedens formicã, aut quodcunque minimum existens, sed non valet: ergo non est excedens in se secundũ esse obiectiuũ omne cogitabile: imò sic excedit omne cogitabile. Et cũ dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerũ natura: negatur hoc. Ista enim replica procedit aut ex ignorãtia propriæ vocis, dũ credũt isti, quod responsio data acceptans quid nominis assignatũ Dei intendat, ꝙ cum significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significetur aliquid plenũ omni perfectione abstrahendo ab existẽtia, & ideò instant, significetur plenũ omni perfectione inclusa existentia in rerũ natura, & sic significabitur, maius aut ex ignorãtia inter actũ signatũ & exercitũ. Conuenimus nanq; in quid nominis, & nõ dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato: quàuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit. Vnde cõceditur, ꝙ significatur & cogitatur maius omni cogitabili cũ omni perfectione, etiã existentiæ in rerum natura, in actu tamen signato: sed à significari & cogitari, ad esse non valet argumentũ. Et ideo in litera dicitur, quòd hæc ratio nihil cõcludit: quia ab aduersariis non cõceditur maius omni cogitabili esse in natura rerũ, licet concedatur, ꝙ maius omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerũ natura, nõ ergo significatur maius significatũ vt existẽs: sed si existeret, non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habetur: si fingamus latere non nobilissimũ animalium esse, & vellemus probare illud esse ex terminis, scilicet nobilissimũ animaliũ est: quia si non est, ergo nõ est nobilissimũ animaliũ: hic enim manifestè liquet, ꝙ ratio excessus est nobilitas rei signatæ in suis cõditionibus verò excedentis sunt esse obiectiuũ, & esse in rerũ natura, & qualiter argumentũ non valeat, vt patet exercenti. Logicè autẽ his molestiis vnico verbo silentiũ imponens, dicens, quod maius omni cogitabili importare existentiam in rerũ natura contingit dupliciter, scilicet in actu exercito, vel signato. & quòd secundo modo conceditur in proposito, primo modo nõ: & quòd si primo modo acceptaretur, sine dubio illa esset per se nota: maius omni cogitabili est: sicut ista: quod est, est: ratio autem quare non clauditur existere in actu exercito, sed vt conceptum tantùm est: quia nominibus res significantur vt conceptæ, verbis autẽ vt exercitæ. Vnde ista enuntiatio, existentia non est, nõ implicat contradictoriã: ista autẽ, quod existit, non est, implicat contradictoria.

¶ Num negans veritatem esse, concedat verum esse nullam veritatem esse.

IN responsione ad tertium aduertẽdũ, quòd dum litera respondendo concedit veritatem esse in communi esse per se notum, consequentiam factam arguendo acceptare videtur, illam scilicet, nulla veritas est: ergo verum est nullam veritatem esse. Scotus tamẽ in primo, di. prima, q. 2. in responsione ad tertiũ, reprehendit hanc consequentiam, dicens eã peccare, fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vnam illarum. Tum quia licet valeat, nulla veritas est: ergo nõ est verum aliquã veritatem esse: non tamen valet, ergo non est verum, nullam veritatem esse: illa enim est negatiua, ista affirmatiua. Tum, quia veritas aut sumitur fundamentaliter, aut formaliter: si nulla veritas est, neutro modo verum est illam esse: non fundamẽtaliter, quia nulla res fundans remanet: non formaliter: quia nullus intellectus restare ponetur: ergo affirmatiua non sequitur, sed negatiua, vt dictum est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum secũdum bonam logicam à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero, sit optima cõsequentia, & econuerso: quia verũ, non est modus addẽs supra suam præiacentem: miror quo modo arguẽs huic consequentiæ se opposuit, valet nanque. Sortes currit: ergo Sor. currere est verum: & similiter Sor. non currit: ergo Sortem non currere est verũ: & patet in omnibus: & sic in proposito: nulla veritas est, ergo nullam veritatẽ esse est verum. Et confirmatur quia ista, scilicet, nulla veritas est, est quędã enuntiatio: ergo significãs verũ vel falsum, ex primo Periherm. sed apud eos significat verũ: ergo significat nullã veritatem esse, esse verum. Ad primam ergo obiectionẽ dicitur, quod nulla fallacia est, quia vtraq; illarũ sequitur determinatè ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergo verũ est nullam veritatẽ esse: quã illa negatiua, ergo non est verũ aliquam veritatẽ esse: quoniam prima sequitur immediatè, secunda aũt mediante illa: quoniã prima pertinet ad cõsistentiã ipsius propositionis in seipsa, secunda autẽ ad destructionẽ suæ cõtradictoriæ, scilicet, aliqua veritas est. Et rursus, licet destructio cõtradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicendo nulla veritas est: ergo non aliqua veritas est: destructio tamẽ contradictoriæ cũ modo de vero nõ sequitur, nisi in virtute regulę dictæ, scilicet, quòd propositio vera de inesse ęquiualet modali de vero: ideò enim sequitur, nulla veritas est, ergo non est verum aliquam veritatẽ esse, quia æquiualet negationi illius contradictoriæ, scilicet non aliqua veritas est, & sic Scot. negando consequẽtiã, concessit illã nesciens, dũ concessit aliã, super radice illius fundatã. Ad secundam verò obiectionem dicitur, quòd veritas sumitur ad minus fundamẽtaliter: & cũ dicitur, quòd nullũ fundamentũ remaneret, negatur. Dico enim quòd ad remansionem veritatum negatiuarũ fundamẽtaliter, nõ requiritur remãsio rerũ: vnde veritas istius, nihil est nihil, omni omnino re & intellectu seclusa remanet fundamẽtaliter: quia si intellectus esset, posset eis suam cõpositionẽ adæquare obiectaliter cõponendo hanc, nihil, est nihil: & hæc remansio sufficit: vnde nec etiam modo ista propositio, nihil est nihil, habet fundamentum ex parte rei significatæ, nisi modo dicto. Quod enim dicitur quod veritas fundamẽtaliter est entitas, verũ est de veritate positiua, nõ aũt negatiua: fundamẽtũ enĩ negatiuę veritatis est nõ esse, & nõ est esse vt patet.

a *¶ Super Quæstionis secundæ Articulum secundum.*

¶ Hunc articulum diffusè habes in q. de ve. q. 10. art. 12.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit demonstrationem, In quia & propter quid, &c. Secundo respondet quæsito affirmatiuè vnica conclusione: Deum

Universidad de Deusto Biblioteca

Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet à propria causa: ergo posito effectu necesse est causam præexistere: ergo ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam causam esse: ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis omnibus, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod infra patebit.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine dupliciter sumuntur. Vno modo secundum se. Alio modo, vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt crediti: si sumantur vtraque secundum se, sic non est verum, quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedunt, vt Deum esse: Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in theologia priores primis principijs: quàuis sequatur, quod sunt aliquę priores illis principijs, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedētes secundum se sunt inter principia: iā enim dictū, in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se, sunt per se principia theologiæ, vt crediti autem per accidens: si verò sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota, sunt præambula: propter rationem in litera positam: & hoc tantum litera intendit: quare esto cautus.

Annot. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est, vera est quò ad nos: secundum talem namque ordinē quæstio quid est, sequitur an est: secundū se autem econuerso, vt in secundo posteriorum docetur.

D.193.

fides autem de non apparentibus est, vt patet per Apostolum ad Hebræos vndecimo: ergo Deum esse non est demonstrabile.

2 ¶ Præterea, medium demonstrationis est quod quid est: sed de Deo non possumus scire quid est: sed solùm quid non est: vt dicit Damasc.* ergo non possumus demonstrare Deum esse.

3 ¶ Præterea, si demonstraretur Deum esse, hoc non esset nisi effectibus eius: sed effectus eius non sunt proportionati ei, cùm ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autē ad infinitū non est proportio: cùm ergo causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, videtur quòd Deum esse non possit demonstrari.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Romanos primo, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciūtur. Sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt, posset demonstrari Deum esse: primū enim, quod oportet intelligi de aliquo est, an sit.

CONCLVSIO.

¶ Deum esse, quamuis à non priori, à posteriori tamen demonstrari potest ex aliquo eius notiori nobis effectu. c

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est demonstratio. vna, quæ est per causam: & dicitur propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum, & dicitur demonstratio quia: & hæc est per ea, quæ sunt priora quò ad nos: cùm enim effectus aliquis nobis est manifestior, quàm sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sint magis noti quò ad nos, quia, cùm effectus dependeant à causa, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundum quòd, non est per se notū quò ad nos d demonstrabile est per effectus nobis notos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deum esse, & alia huiusmodi quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, vt dicitur Roma. 1. non sunt articuli fidei, sed præambula ad articulos, sic enim fides præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam: & vt perfectio perfectibile: nihil tamen prohibet illud quod secundum se demonstrabile est, & scibile, ab aliquo accipi vt credibile, qui demonstrationem non capit.

¶ AD secundum dicendum, quòd cùm demonstratur causa per effectum, necesse est vti effectu loco diffinitionis causæ ad probandū causam esse e: & hoc maximè cōtingit in Deo: qua ad probandum aliquid esse, necesse est accipere pro medio quid significet nomen, non autē quod quid est: quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionē an est. d Nomina autem Dei imponuntur ab effectibus, vt postea ostēdetur: * vnde demonstrando Deum esse per effectum*, accipere possumus pro medio, d quid significet hoc nomen Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per effectus non proportionatos causæ, non potest perfecta cognitio de causa haberi: e sed tamen ex quocūq; effectu potest manifestè nobis demonstrari causam esse: vt dictū est: * & sic ex effectibus Dei potest demonstrari Deū esse: licet per eos non perfectè possimus eum cognoscere secundum suam essentiam.

¶ Super quæstionis secundæ articulum tertium.

¶ Num expediat quærere an Deus sit.

IN titulo dubium statim occurrit ex primo posteriorum: nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in secundo Physicor. comment. vigesimo sexto, nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliunde: sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est: ergo non debet hic probari Deum esse: contra autem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito: quoniam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deū esse. Primū est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinū plenè participaremus, constaret statim Deum esse. Secundū est conditio medij, scilicet, quod est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter proprijs probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest, si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autē contingit in proposito: quoniam theologia non ex proprijs simpliciter, sed ex proprijs ministerialiter, scilicet, notis naturali lumine, quæ absolute sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse: vt patet in decursu quæstionis.

Comment. ¶ In corpore est vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet, Deus est. & proponitur quinq; vijs probandaquas non est opus formare, cùm & hic, & in primo contra Gent. & in quæstione de potentia, & in quæstione de ve. & in primo sent. habeantur.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter, quòd possunt afferri ad duo: primò ad concludendum illud ens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primū, perfectissimum, &c. quod & quale, Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eò quòd prima via, vt in primo contra Gen. capitulo vigesimosecundo dicitur, nō ducit ad motorē, magis immobilem quàm sit anima intellectiua. secunda autem, vt dicit Auer. non ducit, nisi ad corpus cęleste, & etiā motorem. & reliquarū quoque nulla magis sufficit ducere videtur: & ad hoc intentum non afferuntur hoc in loco hæ rationes, vt nunc patebit. Alio modo, afferri possunt ad concludendum quędam prædicata inueniri in rerum natura, quæ secundum veritatem sunt propria Dei: non curando quomodo, vel qualiter sint, &c. Et ad hoc intentum hic afferuntur: & sunt nihil ferè difficultatis habentes secundū philosophiam. Et vt melius intelligatur quod dicimus, sigillatim explanando dicitur, quod primæ viæ ex parte motus sat est, quod inferatur, ergo datur primum mouens immobile, non curando vtrum illud sit anima cæli, aut mundi. hoc enim quæretur in sequenti quæstione. Secundæ quoque viæ ex parte efficientis, sat est, quòd ducat ad primum efficiens, non curando, an illud sit corpus, vel incorporeum: hoc enim quæretur in sequēti quęstione. Tertiæ verò viæ ex parte necessarij, sat est quod ducat ad primum necessarium nō ex alio, non curando an sit vnū, vel plura: hoc enim quęretur in quæstione vndecima. Quartæ quoque viæ ex gradibus rerum, sat est ducere ad maximè ens, verum, bonum, nobile, à quo sunt omniū participationes. Et similiter quintæ viæ ex gubernatione, sat est, ducere ad primum gubernantem per intellectum, quicunque sit ille: omnia enim hæc prædicata, scilicet mouens immobile, primum efficiēs, necessarium, non ex alio, maximè ens, & primum gubernans intelligendo, sunt secundum veritatem propria Deo: & ideo cōcludendo hæc inueniri in rerum natura concluditur directè, quasi per accidens, quod Deus est, id est, Deus non vt Deus, sed vt habens talem conditionem est: & consequenter ipsum substractum scilicet, Deus, vt Deus est. Ex his autem patet, quod nec rationes Auerrois contra Auicēnam, nec Aureoli contra has rationes sunt contra intentum huius articuli, nisi obiectio contra vltimum. & contra propositiones assumptas.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrum Deus sit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit. Quia si vnum contrariorum fuerit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quoddam bonum infinitum: si ergo Deus esset, nullum malum inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo, ergo Deus non est.

2 ¶ Præterea, Quod potest cōpleri per pauciora principia, non fit per plura. Sed videtur quòd omnia quæ apparēt in mūdo possunt cōpleri per alia principia, supposito quòd Deus non sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principium, quod est natura. Ea verò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exo. tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

CONCLVSIO.

¶ Necesse est in rerum natura inueniri vnum primum ens immobile, primum efficient, necessarium non ex alio, maximè ens bonum, & optimum, primū gubernans per intellectum, & omnium vltimum finem, qui Deus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deum esse quinque viis probari potest.

¶ Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur: mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est

¶ Num primum sit causa medij.

VNde sciendū est secundò: quòd in prima ratione, quę sumpta est ex 7. & 8. Physic. sunt duæ propositiões impugnatæ. Altera est, nihil mouet seipsum primò. Contra hanc enim Scotus in materia de grauibus, & leuibus, & voluntate, &c. arguit: & quoniam hoc esset exire nostros limites, erit de hoc quæstio specialis. Altera est primum est causa medij: hic enim assumitur tā in prima quàm secunda, & tertia ratione ad probandū, quod non proceditur in infinitū. Et contra eam, licet sit expresse Arist. in secundo Metaph. & octauo Physic. arguitur sic in substantia. Media causa seu motor, si necessario dependet à prima causa, seu motor, aut hoc habet quia media, aut quia causa, aut quia causa mediæ: sed nihil horum est: ergo non oportet medium causam dependere à prima. Assumptum patet ex sufficienti distinctione: destructio vero singulorum probatur: & primo, quòd non ex ratione medij: quoniam medium dicitur respectu duorum: hinc, scilicet, inde quorum est medium & non

& nō necessariò respectu primi & vltimi, vt patet in medijs partibus proportionalibus circuli. Secundo quòd non ex ratione causę: quia causa vt causa respicit effectum, & non dependentiam ad prius aut primū, vt patet. Tertio quòd non ex ratione cōposita, scilicet causę medię: quoniā causa media vt sic, nihil aliud exigit quàm vt in causando mediet: sed hoc, scilicet, in causando mediare sufficienter saluatur, si inter aliquā priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergo media causa ex ratione qua media causa, non exigit dependentiam à prima causa, sed à priore. Et confirmatur: quia secūdum se, ista conditionalis est vera, si procederent in infinitum causę, omnes causæ essent causæ mediæ: ergo ad rationem causæ mediæ non sequitur dependentia à prima, sed à priore, respectu cuius & posterioris dicatur media.

Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo quòd causa media necessariò dependet à prima, ad cuius euidentiam oportet recolere, quod de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici non potest. Efficacia namque causæ in illius causalitate actuali consistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu efficientia aliqua saluatur: oportet ergo ad hoc quod causæ ratio seruetur, vt causalitas illius compleatur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cùm igitur causa media verè causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc ergo complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia à prima causa: ergo causa media, vt est causa media, dependet à prima: ergo optimè dicit Aristot. & habetur in litera, quòd primum est causa medij. Consequentia nota, & antecedens probatur, si tolleretur prima causa, sic, quod ante omnem causam esset alia causa, nunquam perueniretur causalitas itaque causarum essentialiter dependentium: ergo complementum mediatum dependet à prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus vel ascensus repugnat complemento. Consequentia autem patet, quia constat quod complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & non à priore tantum, vt patet ex conditionali: ergo à prima.

Ad obiectionem autem in oppositum, cùm dicitur, causa media nihil exigit, nisi quod in causando mediet, conceditur: sed cùm subsumitur, quod hoc saluatur respectu prioris causę, negatur: quoniā impossibile est mediam causalitatem perfici, nisi sustentetur in primam: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquā perfici poterit. Ad confirmationē vero negatur quod illa cōditionalis sit vera, scilicet si causę essentialiter ordinatæ essent infinitæ, oēs essent causæ mediæ, sit. Aristot. aut nostra simpliciter, sed est ad hominē ponentē infinitatem in causis huiusmodi: apud hos namq; sequitur optime, quod cum non ponatur causæ, & nulla prima: igitur medię: sed secundū veritatem ex illo antecedēte proceditur in infinitum in causis, sequitur ergo, nulla causa est, vt Arist. & S. Thomas deducunt, quia sequitur, ergo non est prima: ergo nec media: quia prima est causa mediæ, vt probatum est.

¶ Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maximè tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quę sunt illius generis, quoniā impugnatur ab Aureolo, nota tres terminos. primò, quod aliud est esse maximè tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimum speciē alicui' generis, vnde nō assumitur hic quòd perfectissima species sit causa cæterarū, sed quòd maximè tale, & cæt. Secundo, quod esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuā propriè, vel exēplarem: hoc in loco confusè assumitur esse causam: quoniam ad propositū nō refert quali causalitate maximè ens bonum & verū sit causa esse bonitatis & veritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omniū horū, siue effectiuā proprium est Dei. Tertio, quod cætera illius generis possunt accipi dupliciter, scilicet absolutè, id est, secundum totum id quod sunt: & possunt accipi secundum rationem illius generis: in proposito non sumitur absolutè, sed secundum quod habent illius rationem: non enim maximè calidum diximus causam reliquorum calidorum secundum substantiam & totum quod sunt, sed solùm inquantū calida sunt: ita quod sensus propositionis assumptæ est, maximè habens rationem aliquam formalem est causa siue exemplaris, siue effectiua reliquorum habentium eandem rationem formalem vt sic. In iam dictis in isto art.

¶ Ex hoc patet quòd instantia Aureoli de albedine respectu colorum nihil valet. Tum quia albedo non est maximè color. Tum quia si esset maximè color, non oporteret propterea ipsam causare cæteras species coloris absolutè, sed quantum ad rationē coloris tantum. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarē reliquorū colorū quatenus colores sunt, nullū inconueniens est: cùm perfectiora sint naturaliter exemplaria imperfectiorū vt sic: & colores omnes quantò magis accedunt ad albedinem, tantò plus habent lucis, & consequenter perfectionis ratione coloris. 2 metaphys. com. q. tom. 3.

Annot. * Circa quintam viam est instantia quoque Aureoli: quam tamen prius excluserat. S. Th. 3. contra genti. cap. 63. scilicet quòd quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum, qui naturaliter apparent ordinatæ, &c. in vniuerso: vide ibidem. & in q. de ve. q. 5. art. 2. & inuenies rationem insufficientiæ esse vnitatem ordinis, vtilitates mutuas, connexiones contrariorū, &c. præter eam quæ hic ponitur in responsione ad secundū: quia scilicet natura agit propter finem, & secundo physic. ergo aut à se conceptum, aut ab alio intendente directa; &c.

quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non potest aliquid reduci in actum, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidum in actu, vt ignis facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idem sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solùm secundum diuersa: quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergò quod secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, vel quòd moueat seipsum: omne ergò quod mouetur, oportet ab alio moueri. Si ergò id à quo mouetur, moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio: hic autem non est procedere in infinitum: quia sic non esset aliquod primum mouens, & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouent, nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus non mouet nisi per hoc quòd est motus à manu: ergò necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod à nullo mouetur e: & hoc omnes intelligunt Deum.

¶ Secunda via est ex ratione causę efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile, non autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantùm: remota autem causa, remouetur effectus: ergò, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum, nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiens: & sic non erit nec effectus vltimus, nec causę efficientes medię, quod patet esse falsum, ergò est necesse ponere aliquam causam efficientem primam e: quam omnes Deum nominant.

¶ Tertia via est sumpta ex possibili & necessario, quę talis est. Inuenimus enim in rebus quędam, quę sunt possibilia esse, & non esse: cùm quędam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse, & non esse. Impossibile est autem omnia, quę sunt talia, semper esse quia quod possibile est non esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia nō esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum etiam nūc nihil esset, quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inciperet esse, & sic modò nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergò omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam suę necessitatis aliunde, vel non habet, non est autem possibile quòd procedatur in infinitū in necessariis, quę habent causam suę necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum est *. ergò necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

¶ Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minùs bonum & verum & nobile, & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minùs dicuntur de diuersis secundum quod appropinquant diuersimodè ad aliquid quod maximè est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maximè calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maximè ens: nam quę sunt maximè vera, sunt maximè entia, vt dicitur secundo metaphysic. * Quod autem dicitur maximè tale in aliquo genere, est causa omnium, quę sunt illius generis: sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa omnium calidorum, vt in eodem libro dicitur. ergò est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

¶ Quinta via sumitur ex gubernatione rerum: videmus enim quòd aliqua, quę cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem: quod apparet ex hoc, quòd semper aut frequentiùs eodem modo operantur, vt consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente e: sicut sagitta à sagitante: ergò est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinantur ad finem e: & hoc dicimus Deum.

AD PRIMVM ergò dicendum, quòd sicut dicit Augustinus * in Enchir. Deus cùm sit summè bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeò omnipotens, & bonus, vt bene faceret etiam

Enchir. c. 11 circa princ. habetur 10. 3.

¶ Num vnum oppositorum excludat reliquum.

Circa solutionem primi argumenti aduerte quòd respōsio literę cōsistit in negatione cōsequētię: quia tamē nō assignatur causa in cōmuni, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in cōmuni loquēdo scito primo, quòd vnū oppositorū excludere reliquum, potest dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiuè: formaliter quidē, vnū oppositorum nō excludit reliquū, nisi à suo receptiuo, vt patet, & sic in proposito: quia bonū diuinū infinitū est, & omne malū excludit formaliter à Deo, nō aūt à creatura: quia nō recipitur in creatura, sed in ipso tātum Deo. Effectiuè verò vnū oppositorū excludit reliquū secūdum quod efficit aliquid sibi simile, sicut vis solaris excludit frigus ab aere, secūdum quod assimilat sibi aërē in esse calido: & iuxta hūc oppositionē procedit argumētū: quod si vnū oppositorū est infinitū, reliquū nō solū excluditur ab eo formaliter, sed etiā effectiuè in quocunq; inuentū fuerit: & hoc propter infinitatē suę efficacię, cui nihil resistere potest, nisi aliud oppositum etiā esset infinitū. Scito secūdo, quòd Scot. in 1. sent. dist. 2. q. 1. ad primū examinās hāc cōditionalē dicit, ipsā verā nō solum formaliter, sed effectiuè in oppositis naturaliter agētib', nō aūt in agētib' volūtariè. Et soluit argumētū ad propositū, quia bonū infinitū agit volūtariè: in litera aūt simpliciter negatur cōsequētia, & assignatur ratio: quia scilicet ex infinita bonitate agētis sequitur esse aliqua mala, ex quib' bonū resultet. Sed quoniā, vt dictū est, ista respōsio implicet modū causādi, scilicet per volūtatē attribuēdo mala permissioni diuinę quę ad Quęstio.

que ad voluntatem spectat: ideò particularis est; vniuersaliter aūt distinguendū videtur antecedens: quoniā oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo cōmunicabile aliis secundum eandē rationem: sicut si ignis esset infinite calidus. Calor enim est cōmunicabilis aliis secūdum eandē rationem, qua est in Igne. Alio modo incōmunicabile aliis secundum eādē rationem,

b quāuis sit participabile per quondā analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum eandem rationem. Alioquin possent esse plures dii, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quod si vnum oppositorum communicabile secundum eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque.

In isto art. Si autem vnum oppositorum incommunicabile secundum eandem rationem participabile tamen est infinitum: optime sequitur, quod reliquum formaliter excludet à se, sed non sequitur: ergo reliquum effectiue excludet à quolibet, etiam si ponatur naturaliter agere. Et ratio est: quia agens infinitam finite participatum non excludit à participantibus totaliter suum oppositum: sed oppositum infinitū incommunicabile seu bonum infinitum est huiusmodi: ergo maior patet ex inductione. Si enim sol esset infinite calidus, & calor non esset communicabilis inferioribus secundum eādem rationem, sed secundum quandam analogam imitationem tantum: sol inquantum calidus esset infinitum agens, finite tamen participatum: quia non secundum eandem rationem: ac per hoc non produceret in aliquo nisi caloris finitam participationem: & consequenter non excluderet omne frigus à participantibus ipsum: quia cum calore finitè impresso stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quantacunque virtutis sit agens, non excludit effectiue oppositum nisi inquantum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finitè autē participato,

de malo e: hoc ergò ad infinitam Dei bonitatem pertinet: vt esse permittat mala, & ex eis eliciat bona.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm natura propter determinatum finem operetur ex directione alicuius superioris agentis e: necesse est ea quæ à natura fiunt, etiam in Deum reducere, sicut in primam causam. Similiter etiam quæ ex proposito fiunt, oportet reducere in aliquam altiorem causam, quæ non sit ratio & voluntas humana: quia hæc mutabilia sunt & defectibilia: oportet autem omnia mobilia & deficere possibilia reduci in aliquod primum principium immobile & per se necessarium: sicut ostensum est.

QVAESTIO TERTIA,

De Dei simplicitate, in octo articulos diuisa.

COGNITO de aliquo an sit inquirendum, restat quomodo sit, vt sciatur de eo quid sit. Sed quia de Deo scire non possumus quid sit, sed quid non sit: non possumus considerare de Deo quomodo sit, sed potiùs quomodò non sit. ¶ Primò ergò considerandum est quomodo non sit. ¶ Secundò quomodo à nobis cognoscatur. ¶ Tertiò quomodo nominetur.

¶ Potest autem ostendi de Deo quomodo non sit, remouendo ab eo ea, quæ ei non conueniunt, vtpotè compositionem, motum, & alia huiusmodi. ¶ Primò ergò inquiratur de simplicitate ipsius, per quam remouetur ab eo compositio. Et quia simplicia in rebus corporalibus sunt imperfecta & partes. ¶ Secundò inquiretur de perfectione ipsius. ¶ Tertiò de infinitate eius. ¶ Quartò de immutabilitate. ¶ Quintò de vnitate.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò vtrum Deus sit corpus. ¶ Secundò, vtrum sit in eo compositio formæ & materiæ. ¶ Tertiò, vtrum sit in eo compositio quidditatis, siue essentiæ, vel naturæ, & subiecti. ¶ Quartò, vtrum sit in eo compositio, quæ est ex essentia & esse. ¶ Quintò, vtrum sit in eo compositio generis & differentiæ. ¶ Sextò, vtrum sit in eo compositio subiecti & accidentis. ¶ Septimò, vtrum sit quocunque modo compositus, vel totaliter simplex. ¶ Octauò, vtrum veniat in compositionem cum aliis.

effectum non oportet esse incompossibilē cuilibet gradui oppositi: quia effectus finitè habet rationem vnius oppositi: ergo agens infinitum finite tātum participatū, non tollit effectiue totaliter suū oppositum. Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonū, etiam si naturaliter ageret, nō tolleret omne malum ab vniuerso: quoniam finitè tantùm participatur à quocūque: & ex bonitate sua prodiret vniuersitas bonitatum constituentium gradus diuersos in vniuerso: ex quorū naturis necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi, mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. Et ideò eleuando rationem in litera assignatā, meritò negatur consequētia, quia ex infinita bonitate Dei oritur mala esse, propter bonum tamē vniuersi & non oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat, quòd malum sit in effectibus suis: non in seipso.

a ¶ *Super quæstionis tertiæ articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo cōuenire dictū est in præcedenti articulo probādo ipsum esse, manifestè patet quòd nō potest cadere in mētem alicuius Deū esse accidens, sed oportet ipsum esse substātiā: idcirco terminata quæstione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido cōstāte quod est substātia, statim inquirit nūc an sit corpus, id est, an sit substātia corporea: ita quod ly corp᷒ hic sumitur propriè pro corpore qd est in prędicamēto substātię, siue illud sit res simplex, vt Auerrois credit de corpore cœlesti, siue nō inueniatur simplex, nō est curę: Huiusmodi autē substātia trinā habet dimensionem annexā secundum omnes, siue ipsa trina dimēsio sit idē quod ipsa, siue non. Nullū enim horū variat propositum. Substantia autem corporea hoc modo sumpta non solum distinguitur contra incorporeum, puta immaterialem substantiam: sed etiā cōtra non corpus, id est, formam etiam, quę est corporis actus: neutrum enim horū est sub substantia corporea: vt ly corporea est differentia intrinseca cōstituens corpus: quāmuis formę naturales dicātur substantię corporeę, denominatiuè à corporib᷒, quarū sunt formę: & sic sumitur corpus propriè, vt patet ex secūdo de anima in principio, vbi Arist. quęrit, an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic, vt singulariter etiā contra protectiōs apparet ex tertia ratione i corpore adducta.

¶ Est ergo sensus tituli, an Deus sit corp᷒, id est, substantia, quę verè & propriè est quanta, seu extensa, an non: sed vel inextensa omnino, aut extensæ act᷒, aut quouis alio modo ab ipsa corpulentia distinguatur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito negatiuè. Deus non est corpus: probatur tripliciter. Primò Deus est primum mouens immobile: ergo non est corpus. Antecedens patet ex artic. præcedente. Consequentia probatur: quia nullum corpus est mouens immobile: quod probatur inductiuè.

¶ Circa illam propositionem, nullum corpus mouet non motum, aduerte quòd dupliciter intelligi potest. Primò sumendo ly nō motum actu vel potentia: & sic est manifesta & verè patet inductiuè: & sic consonat minori, scilicet, Deus est mouens immobile, & habetur intentū. Secundò sumendo ly nō motum actu: & sic propositio habet difficultatem: nec apparet inductiuè: sed eget ratione & limitatione: inductioni siquidem obstat, quòd magnes immotus trahit ferrum: & nix immota frigefacit: & color stans immutat visum, &c. Vnde iudicio meo primo modo sumitur hic. Veruntamē secundo etiam modo est vera, loquēdo de motione purè locali. & ratio eius assignatur in primo contra Gentiles cap. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc enim euidenter sequitur, quòd corpus mouens non potest manere, & corpus motum mutare locum: quoniam si motum tantum locum mutat, debet esse simul cum corpore mouēte, q manere supponitur in loco contiguo illi tectō: vnde in mouente motū est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarū: quoniam non de motione purè locali erāt, & de ceteris quidē patet. De magnete aūt & similibus habes ab Auerroe septimo physic. comment. 10. quòd ipsa non mouent, sed alia mouētur ad ipsa: quamuis non vndecunq; propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modū alterationis spiritualis acquirunt alicubi: sed de his, cùm erit sermo de dependentia reliquorū motuū à motu cœli, amplius dicetur: nunc hæc sufficiant hic, vbi ex locali motu proceditur.

Secundò, Deus est primum ens: ergo actus purus: ergo nō est corpus. Antecedēs patet ex præcedēti artic. Prima cōsequētia probatur. Act᷒ est simpliciter prior potentia: ergo primū ens est actus absq; potentia: quod est esse actū purū. Assumptum declaratur, ostēdendo differentiā ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrūque: quia scilicet in respectu ad hoc potētia est prior: sed simpliciter nō in hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur: quia omne quod est in potentia nō reducitur ad actū, nisi per aliquod ens actu. Secūda verò cōsequentia probatur, omne corpus est in potentia: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est cōtinuum, in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem: est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. physic.

Tertiò, Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est viuum, aut non viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum præstat: & viuo præstat id quo viuit, alioquin omne corpus viueret, omnis clara sunt.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit corpus. Corpus enim est quod habet trinam dimensionem: sed sacra scriptura attribuit Deo trinam dimensionē: dicitur enim Iob 2. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mēsura eius & latior mari: ergò Deus est corpus.

2 ¶ Pretereà, Omne figuratum est corpus, cùm figura sit qualitas circa quantitatem: sed Deus videtur esse figuratus, cùm scriptum sit Gene. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. figura enim imago dicitur, secundum illud Heb. 1. Cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius: id est, imago. ergò Deus est corpus.

3 ¶ Prætereà, Omne quod habet partes corporeas est corpus: sed scriptura attribuit Deo partes corporeas: dicitur enim Iob quadragesimo primo. Si habes brachium vt Deus. & in Psalm. Oculi Domini super iustos: &, dextera Domini fecit virtutē: ergò Deus est corpus.

4 ¶ Prætereà, Situs non conuenit nisi corpori: sed ea, quæ ad situm pertinent, in scripturis dicuntur de Deo, dicitur enim Esaiæ 6. Vidi Dominum sedentem. & Esaiæ 3. Stat ad iudicandum Dominus. ergo Deus est corpus.

5 ¶ Prætereà, Nihil potest esse terminus localis à quo, vel ad quem, nisi sit corpus vel aliquod corporeum: sed Deus in scriptura dicitur esse terminus localis vt ad quem, secundum illud Psalm. Accedite ad eum, & illuminamini. & vt à quo, secundum illud Hierem 17. Recedentes à te in terra scribentur. ergo Deus est corpus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus.

CONCLVSIO.

a ¶ *Cùm Deus sit primum mouens immotum, ac primum ens, & omnium nobilissimum, impossibile est corpus esse.*

¶ RESPONDEO dicendum absolutè Deum non esse corpus: quod tripliciter ostendi potest. ¶ Primò quidem, quia nullum corpus mouet non motum, vt patet inducendo per singula. Ostensum est autem suprà *, quod Deus est primum mouens immobile: vnde manifestum est quòd Deus non est corpus. ¶ Secundò, quia necesse est id, quod est primum ens esse in actu, & nullo modo in potentia. Licet enim in vno & eodem quod exit de potentia in actum, priùs sit potentia quàm

¶ *Num viuens sit nobilius non viuente.*

Quęstio. VEruntamen propter instantiam quorundā illa propositio, Viuens est nobilius non viuente, quibusdam non videtur vera: quia sequeretur quòd formica esset nobilior cœlesti corpore: quod communiter tenetur non viuere: & tamen si comparetur ad formicam, non inquantum viuit, sed inquantū cœleste corpus, facilis est responsio. Dicitur enim quòd formica vt viuēs, est nobilior corpore cœlesti seclusa vita: & hoc est necessarium: quis hoc nihil aliud est quàm dicere, quod anima est nobilior quocunque corpore. Totus nanque ordo animarum est supra totum ordinē corporum, vt patet. Sed si secundum veritatem cœlum non est viuum: tunc difficilior est responsio: non enim potest dici quod ista comparatio est vera formaliter & nō simpliciter, id est, quod viuēs vt sic, est nobilius non viuente vt sic. Tum quia ista cōparatio esset puerilis: cum lapis vt sic, sit etiam nobilior non lapide vt sic. & vniuersaliter omne positiuum sua negatione. Tū quia non haberetur intentum in proposito, intendit enim destruere, Deum esse in latitudine corporum: quia vita est nobilior corporeitate, constat nanque, quod gradus vitalis in vniuerso superior est gradu naturæ, vt distinguitur naturæ contra animā, & quòd corporeitas secundum totam latitudinem suā clauditur infra ordinem vitæ, igitur non secundum quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est infra latitudē vitæ: & propterea si Deus est nobilissimum ens, nō potest esse corpus: quia datur ordo superior, scilicet vitalis, in quo patet esse viuentia. Dicendum ergo est, quòd viuentia sunt simpliciter nobiliora non viuentibus, vt ratione adducta patet, & 16. de animalibus habetur. Et quod si cœlū non est viuum, quòd formica est simpliciter nobilius ens quàm cœlū: cœlum tamen est nobilius corpus quàm formica: & propter hanc nobilitatem in genere corporum multæ nobilitates secūdum quid respectu vitæ sibi conueniūt: puta incorruptibilitas, &c. Aristoteles tamen primo Ethic. dicit corpora cœlestia esse nobiliora etiam homine: quia tenet illa viuentia, vt expresse in secundo cœli supponendum esse dicit.

actus tempore simpliciter, tamen actus prior est potentia, quia quod est in potentia, non reducitur in actū nisi per ens actu. Ostensum est autē supra * quòd Deus est primū ens c. Impossibile est igitur quòd in Deo sit aliquid in potentia: omne autē corpus est in potentia: quia cōtinuum inquantum huiusmodi diuisibile est in infinitū: impossibile est igitur Deū esse corpus.

¶ Tertiò, quia Deus est id quod est nobilissimum in entibus, vt ex dictis patet *. Impossibile est autem aliquod corpus esse nobilissimū in entibus: quia corpus aut est viuum, aut non viuum. Corpus autem viuum manifestum est quòd est nobilius corpore non viuo: corpus autē viuum non viuit inquantum corpus, quia sic omne corpus viueret: oportet igitur quòd viuat per aliquid aliud, sicut corpus nostrū viuit per animam. Illud autem, per quod viuit corpus, est nobilius quàm corpus: impossibile est igitur Deum esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est *, sacra scriptura tradit nobis spiritualia & diuina sub similitudinibus corporalium. vnde, cum trinam dimensionem Deo attribuit sub similitudine quantitatis corporeæ, quantitatem virtualem ipsius designat: vtpore per profunditatē, virtutem ad cognoscendum occulta: per altitudinem, excellentiam virtutis super omnia: per longitudinem, durationem sui esse: per latitudinem, affectum dilectionis ad omnia. * Vel, vt dicit Dion. 9. ca. de di. no, per profunditatem Dei, intelligitur incomprehensibilitas ipsius essentiæ: per longitudinem, processus virtutis eius omnia penetrantis: per latitudinē verò, superextensio eius ad omnia: inquantū scilicet sub eius protectione omnia continentur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo dicitur esse ad imaginem Dei, non secundū corpus, sed secundum id, quo homo excellit alia animalia: vnde sequitur Gen. 1. postquam dictū est, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, vt præsit piscibus maris, &c. excellit autem homo omnia animalia quantū ad rationem & intellectum: vnde secundum intellectum & rationem, quæ sunt incorporea, homo est ad imaginem Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd partes corporeæ attribuūtur Deo in scripturis, ratione suorum actuum secundum quandam similitudinem c. sicut actus oculi est videre: vnde oculus de Deo dictus significat virtutem eius ad vidēdum modo intelligibi, non sensibili: & simile est de aliis partibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd etiam ea quę ad situm pertinēt, non attribuuntur Deo, nisi secundū quandam similitudinē, sicut dicitur sedens propter suam immobilitatem & autoritatem: & stans propter suā fortitudinem ad debellandum omne quod aduersatur.

¶ Ad quintū dicendū, quòd ad Deū non acceditur passibus corporalibus, cū vbiq; sit: sed affectibus mentis: & eodē modo ab eo receditur, & sic accessus & recessus sub similitudine localis motus designant spiritualem affectum.

¶ *Super Quęstionis tertię Articulum secundum.*

Annot. IN titulo aduerte, quòd licet apud Sancti Tho. doctrinam esse corpus & esse compositum ex materia & forma conuertantur, & idem sint, attamen non vt idem apud alios, nec conuertuntur. Auerrois enim ponit corpus in cœlo: & tamen non compositum ex materia ex forma. Auicebron autem ponit cōpositum ex materia & forma in substantiis spiritualibus: & tamen non corpus: ideò vt omnifariam completa sit doctrina, præsens mouetur quæstio, an Deus sit compositus ex materia & forma: & propterea omnes rationes in litera positæ vtuntur mediis abstrahentibus à corporeitate & quantitate, quatenus excludant etiam materiam spiritualem.

Comment. ¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quęsito negatiuè, impossibile est in Deo esse materiā, probatur tripliciter. * Primo Deus est purus actus: ergo nō habet materiā, probatur sequela, quia materia est in potētia. * Secūdo, Deus est primū bonū & optimū: ergo bonū nō p participationē, sed per essentiā: ergo nō est cōpositus ex materia & forma. Antecedēs ex præcedentibus patet, prima cōsequētia probatur: bonū per essentiā prius est bono per participationē: ergo si Deus est primum, &c. secunda verò, compositū est bonum per suā formam, ergo per participationē, secundū scilicet quòd materia participat formā: ergo, &c. * Tertio, Deus est prima causa efficiens: ergo est primū & per se agens: ergò est primò & per se forma: ergò nō est compositus ex materia & forma. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro cōstanti. Secunda verò probatur, omne agens agit per suam formam: ergo vnumquodque sic se habet ad esse agens, sicut ad esse formam, & econuerso: ergo si est primum & per se agens, est primò & per se forma, &c.

Annot. ¶ Circa primum consequentiam aduerte, quod æquiuocè quodammodo sumitur ly primū in antecedēte & consequēte. Nam in antecedente sumitur, vt natat ordinē prioritatis, respectu cęterorum efficientium: in cōsequēte verò sumitur, vt significat secundum quod ipsum, vt in primo posteriorum distinguitur, primo, contra per se & de omni: ita quòd ex hoc quòd Deus est inter causas efficientes prima, infertur, ergo Deus est per se primò, id est, secūdum quod ipsum efficiens: & tenet sequela, quoniam non contingenter, sed necessario: & secundum essentialem causalitatem, super alia efficientia conuenit ei esse primam inter efficientes causas, vt de se patet. his enim cōstantibus iam patet quòd ei conuenit esse agens non per aliud. & quod quibuscunque conuenit, conuenit per ipsum: igitur est primò agens, iuxta doctrinam analyticam. 15 *1. contra ca. 17. & 26. Et opus. 3 cap. 9.* *Tex. 32. & 14. & 15. tomo. 2.*

¶ Circa consequentiam assumptā in probatione secūdæ consequentiæ, illā scilicet, agens agit per suam formam, &c. aduerte, quòd si forma est ratio agendi, vt in antecedente assumitur, & pluries ab Aristo. dicitur, necesse est quòd vnumquodque sicut se habet ad formam, ita se habeat ad rationem agendi: & consequenter ad effectiuum à priori procedendo: & econuerso à posteriori procedendo: sicut aliquid se habet ad esse actiuum, ita se habeat oportet ad rationem agendi: & consequenter ad formam, ac per hoc valet secunda consequentia, si aliquid est primo actiuū, est primo ratio agēdi & forma, & sic non est compositum ex materia & forma. Hanc autem conuertibilitatem insinuat litera, dum primò dicit, quòd secundum quod aliquid se habet ad formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens: & deinde cōuertibilitatem subaudiendam volens subdit, quod igitur est per se primò agens, est primò & per se forma. 14 *art. præced.* 13 *q. 2. art. 3. D. 467.* 14

¶ *Num sicut aliquid se habet ad esse agens, ita ad esse formam.*

SEd circa hęc occurrit dubiū: quoniā hic processus videtur sophisticus: quoniam sub hoc cōmuni, scilicet se habere ad formā, descēditur determinate ad hoc speciale, scilicet esse formā: vnūquodq; enim ita se habere ad formā, vt ad esse agēs, verissimū est: sed ex hoc nō licet subsumere vnūquodq; ita se habere ad esse formā, sicut ad esse agēs. Tū quia est sophisma cōsequētis. Tū quia hoc falsum est, quoniā ignis nō ita se habet ad esse calorē, sicut se habet ad esse calefactiuum: quia ignis est primò calefactiuus: nō tamē est primò calor, imò nō est calor, sed habet illum per se primò: & tamen calor est forma illa, quæ est ratio calefaciendi. Igitur ex hoc quod aliquid est per se primo agens, nihil aliud inferri potest, nisi quod per se primò habet formam, quę est ratio agendi: & non quod sit per se primò forma, vt in litera fit, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quod oportet hic aduertere duo, primò, quid importet ly per se primò: secundò, quod sermones interpretādi sunt semper secūdū subiectā materiā: ex his enim omnia erūt manifesta. * Per se primò tale vt dicitur, 1. poste. significat quod sit tale non per aliud, & reliqua sint talia per ipsū: sed cùm dicitur nō per aliud, excludūtur nō solùm extrinseca, sed etiā partes, vt dicitur. 7. Phy. ita quod illud, quod est tale ratione partis, nō est per se primò tale: ac per hoc, illud cui cōuenit esse agēs ratione partis, scilicet formæ, non est per se primò agēs: sed neque per accidens, sed per aliud, scilicet per partē.

Et propterea nullum compositum ex materia & forma, potest esse per se primo actiuum, quoniam quia agunt non se totis: quia non ratione materiæ: repugnat enim ei esse rationem agendi, cùm de ratione eius sit potentia opposita actui, quæ est ratio agendi.* Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens nō solum licet inferre se habere ad formam, sed se habere ad esse formam: vt in litera factū est: & econuerso fieri posset à priori, nec vllum est sophisma. Ad instantiam autem de calore dicitur, quod illæ rationes ponderentur secundum materiam subiectam, non fieret hæc obiectio: esse enim actiuū in communi nullam imperfectionē includit, conuenitq; potest alicui rei subsistenti in natura per se primò propriissime vt loquimur: esse vero calefactiuum imperfectionē claudit: quoniam dicit esse actiuum sic, id est, materialiter: & impossibile est quod conueniat alicui primò simpliciter & absolute loquendo: quia oportet quod conueniat composito ex materia & forma, cui nō potest conuenire agere nisi secundum partem, sed tamē huiusmodi materiales actiuitates secundum proprias rationes sumptæ, dicuntur conuenire alicui primò, eo modo quo possibile est inueniri primò in talium cōuenientia, id est, in genere materialium agentiū, & non simpliciter. Et propterea instantia non est contra propositum: quoniam licet de igne & calore & aliis materialibus rationibus actiuis, non appareat vis consequentiæ: hoc est, quia in eis nō inuenitur esse agens nec esse tale agēs primò, sed esse tale agēs primò in genere agētiū materialium: vbi primitas nō excludit partem, & tamen constat partem excludi per primitatem simpliciter. Stat igitur vis consequentiæ, quòd si Deus est per se primò agēs: ergo est per se primò forma: quia per se primò agēs est agēs non per aliud, id est, nec etiā per partē, sed se toto: ac per hoc oportet totum esse formam, & consequenter in compositum esse ex materia & forma.

cipationem: quia bonū per essentiam prius est bono per participationē: vnde impossibile est quòd Deus sit cōpositus ex materia & forma.

¶ Tertiò, quia vnumquodque agens agit per suam formam: vnde secundum quòd aliquid se habet ad suam formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens: quòd igitur primū est & per se agens, oportet quòd sit primò & per se forma. Deus autem est primū agēs, cū sit prima causa efficiens, vt ostensum est c. Est igitur per essentiam suam forma, & non compositus ex materia & forma.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima d attribuitur Deo per similitudinē actus: quòd enim volumus aliquid nobis, ex anima nostra est: vnde illud dicitur esse placitum animæ Dei, quod est placitum volūtati ipsius.

¶ Ad secundum dicendū, quòd ira & huiusmodi attribuuntur Deo secundū similitudinē effectus: quia enim proprium est irati punire, eius ira punitio metaphoricè vocatur.

Ad tertium dicēdum, quòd formæ, quæ sunt receptibiles in materia, indiuiduantur per materiam, quæ nō potest esse in alio, cùm sit primum subiectū substans, forma verò quātum est de se, nisi aliquid aliud impediat d recipi potest à pluribus. Sed illa forma, quæ nō est receptibilis in materia, sed est per se subsistēs, ex hoc ipso indiuiduatur, quòd non potest recipi in alio, & huiusmodi forma est Deus. vnde non sequitur, quòd habeat materiam.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum sit idem Deus quod sua essentia vel natura.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sit idem Deus quod sua essentia vel natura. Nihil enim est in seipso, sed essentia vel natura Dei, quæ est deitas, dicitur esse in Deo: ergò videtur quòd Deus non sit idem quod sua essentia vel natura.

2 ¶ Præterea, effectus assimulatur suæ causæ: quia omne agens agit sibi simile c, sed in rebus creatis nō est idē suppositū quod sua natura: nō enim idem est homo quod sua humanitas: ergo nec Deus est idem quod sua deitas.

¶ CONTRA de Deo dicitur, quòd est vita, & nō solùm quòd est viuēs, vt patet Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita. Sicut autem se habet vita ad viuentem, ita deitas ad Deum: ergo Deus est ipsa deitas.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus non sit ex materia & forma compositus, idem est quod sua essentia & natura.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd Deus est idē quod sua essentia vel natura. Ad cuius intellectum sciendum est, quòd in rebus compositis ex materia & forma, necesse est quòd differant natura vel essentia, & suppositum: quia essentia vel natura comprehendit in se illa tātùm, quæ cadūt in diffinitione speciei c, sicut humanitas comprehendit in se ea, quæ cadunt in diffinitione hominis: his enim homo est homo: & hoc significat humanitas: hoc scilicet quo homo est homo. Sed materia indiuidualis cum accidentibus omnibus indiuiduantibus ipsam, non cadit in diffinitione speciei c: nō enim cadunt in diffinitione hominis hæ carnes & hæc ossa, aut albedo, aut nigredo, vel aliquid huiusmodi: vnde hæ carnes & hæc ossa & accidentia designantia hanc materiam, non concluduntur in humanitate: & tamen in eo quòd est homo includuntur: vnde id, quod est homo, habet in se aliquid quod non habet humanitas: & propter hoc non est totaliter, d idem homo & humanitas: sed humanitas significatur vt pars formalis hominis: quia principia diffinientia habēt d se formaliter respectu materiæ indiuiduantis. In his igitur d quę nō sunt

tiuus formaliter, sed causaliter indiuidui. Vnde ad obiectionem in opposito dicitur, ex hoc, quod hoc album est indiuiduum & in alio per informationem, nihil aliud habetur nisi quòd esse in alio per informationem, non est formale constitutiuum indiuidui: sed cùm hoc stat, quòd si albedinis natura non posset esse in alio per informationem, nunquàm albū esset in hoc albo, vt superius in inferiori: & rursus, hoc album nō esset hoc per positionem differentiæ indiuidualis supra naturam, sed per negationem omnis differentiæ indiuidualis: quoniam non esset diuisibilis in plura indiuidua, vt in litera dicitur de formis non receptibilibus in materia. Ad confirmationem quoque negatur consequentia: quia ex hoc quod materia & primum subiectū informationis, sequitur quòd sit prima radix indiuiduationis positiuè vel negatiuè. Negatur quoque antecedēs, quia materia est primum etiā subiicibile, id est, infimū, non totale vt indiuiduum completū, sed partiale. Et cùm instatur contrà: quia est vniuersale quoddam: respondetur, quòd materia secūdum se non est vniuersale, nec prædicabile, vt patet ex eo quòd secundum se non est intelligibilis: & consequenter nec scibilis, sed materia in analogia ad formam vniuersalem intelligitur vniuersalis: & fit prædicabile quoddam & scibile, &c. & propterea in litera dicitur, quòd forma quantum est de se, potest esse in pluribus, materia autem est primū subiectum, quia ergo omnis vniuersalitas est à forma, materia secundū se vniuersalis nō est: & cùm primum subiectum sit omnium prædicamētorum, ipsa est & infimū subiicibile, partiale tamen, & primū subiectū informationis, ac per hoc vndique indiuiduationis radix. Sed de his in commentariis de ente & essentia: & in quæst. duabus satis dictum est, & inferius amplius dicetur.

¶ An posse recipi in materia, vel non posse recipi, ad indiuiduationem spectet, vel potius non posse recipi in subiecto inferiori.

IN responsione ad tertium, dubiū nascitur ex Durādo, cōtra assignatā ibidē causam indiuiduationis, scilicet recipi in materia, vel non posse recipi in ea. Indiuiduum dicitur indiuiduum per negationem diuisionis, qua superius diuiditur in sua inferiora: & est indiuiduū per negationē essendi in alio sicut in subiecto inferiori, & nō per negationē essendi in alio sicut in subiecto informationis: sed tam recipi in materia quàm nō posse recipi in illa, spectant ad esse & nō esse in alio, sicut in subiecto informationis: ergo nihil horum spectat ad indiuiduationē: sed æquiuocatio commissa est circa ly esse in alio, & ly subiectū. Maior patet: alioquin hoc albū nō esset indiuiduū: cum sit in alio, sicut in subiecto informationis, scilicet in hac substātia. Minor vero est per se nota. Et cōfirmatur: materia nō est primū subiectū prædicatiōis, id est, infimum subiicibile: sed est primum subiectum informationis: ergo ex hoc quod est primum subiectum, non est indiuiduans, consequentia nota, antecedens probatur: quia materiæ etsi conueniat ex se negatio essendi in alio vt in subiecto informationis, non tamen conuenit ei negatio essendi in alio vt in subiecto inferiori: quoniam materia est quoddam vniuersale, & prædicatur de hac illa materia, vt vniuersale superius de suis inferioribus, vt patet: alioquin materia non esset scibilis, cum scientia non sit nisi vniuersalium: male igitur videtur litera assignasse rationem indiuidui ex materia.

¶ Ad hoc est breuiter dicēdū, concedendo quòd alius est modus essendi in alio vt in subiecto inferiori, & alius in subiecto informationis: & similiter quòd aliud est esse subiectū ibi & hic: sed cum hoc stat, quòd naturā esse in alio vt superius in inferiori, nō quocunq; sed singulari, & eā esse in alio p informationē, sunt idē nō formaliter, sed causaliter: ita quòd ad quidditatē aliquā esse in alio per informationē naturaliter sequitur ipsam esse in alio vt inferiori singulari, & ad quidditatē nō posse esse in alio p informationem: sequitur ipsam nō posse esse in singulari vt inferiori, sed ipsam esse per se singularē, & hoc est, quod in litera dicitur. Assignat enim esse vel nō esse in alio p formationē pro radice indiuiduatiōis: & nō pro formali cōstitutiuo indiuidui: vt obiectiones male interpretantur. Probare autem quod hæc sit radix indiuiduationis, præsentis excedit limites negotij. Inferius potius, vbi de indiuiduatiōe ex proposito agetur, tractabitur. Sat est hic, p notitia literę scire, quòd apud nos iste modus essendi in alio per informationē, nō est cōstitu-

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum tertium.

IN titulo statim occurrit ambiguitas: pro quo supponit Deus in hoc quæsito, vtrum Deus sit idem quod sua essentia, ex secundo nanque argumento, & ex toto processu corporis articuli insinuatur, quòd supponit pro supposito diuino: quoniam nihil aliud hic tractatur, nisi an suppositum naturæ diuinæ, & ipsa natura sint idem. Ex ratione vero suppositi ostenditur oppositum: quoniam ad rationem suppositi requiruntur quinque conditiones, scilicet quod sit substantia, completa, indiuidua, subsistens, incommunicabiliter subsistentia: propter accidētia: completa, propter partes: indiuidua, propter speciem: subsistens, propter humanitatem Christi: incommunicabiliter, propter essentiam diuinam, quæ est communis tribus suppositis: & sic cùm suppositum diuinum idem significet quod persona diuina, & in hoc articulo nulla fiat mentio de personarum constitutiuis, consequens est quòd ly Deus, non stat pro supposito diuino: & confirmatur hoc: quia inferius quæretur ex proposito vtrum persona & essentia in Deo sint idem. ergo, &c.

¶ Ad hoc est dicendum, quod ly Deus potest tripliciter sumi. Primò vt significat concretum quasi specificum naturæ diuinæ, id est, habens deitatem: sicut homo significat habens humanitatem. * Secundo vt significat concretū indiuiduale naturæ diuinæ, id est, hunc habentē deitatem, seu hunc Deū: sicut homo potest supponere pro hoc homine. * Tertio vt significat suppositum naturæ diuinæ, id est, hunc incommunicabiliter habentem deitatem, id est, hanc personam diuinam, sicut homo potest supponere pro sorte. * Sed hoc interest inter Deum ex vna parte, & hominem cæterarumque naturarum concreta, ex alia parte, quòd in aliis non distinguitur indiuiduum naturæ in concreto à supposito: non enim distinguitur hic homo ab humano supposito, aut econuerso. In Deo autē distinguitur indiuiduū naturæ in concreto, id est, hic Deus, à supposito diuino, id est patre & filio & spiritu sancto, & ratio est, quia hic Deus est simul terminus singularis & communis tribus suppositis, quod est impossibile cōuenire indiuiduo aliarū substātiarū.* Tripliciter ergo cùm accipi possit, dico quòd hic non sumitur primo modo: quia vt in corpore articuli patet, id pro quo supponit ly Deus, claudit in sua ratione principia indiuiduantia Deū inquantum indiuiduātia sunt: quæ nō significantur claudi in ly Deus, quasi specificè supponente. Neq; etiā sumitur tertio modo: tum quia nulla fit hic mētio de personalib'; tū quia sub hoc sensu multa supponit prædeterminanda: & propterea inferius in hoc sensu quæretur in tractatu de personis diuinis: sed sumitur secundo modo. Ita quod sensus est, vtrum Deus, id est, hic Deus, sit idem quod deitas. Sed aduerte, quòd hic Deus significans indiuiduum diuinæ naturæ, in concreto habet duas condi-

conditiones in re, alteram negatiuam, scilicet quòd non significat suppositum naturæ diuinæ, & hoc secundum veritatem loquendo. Alteram affirmatiuam, scilicet quòd æquiualet supposito quo ad habitudinem identitatis vel distinctionis à natura, quoniam comparatur ad illam vt habens ad habitum: vt quod est ad quo est: vt subsistens ad naturam in qua & qua subsistit, &c. Et tertiam conditio nem habet in opinione philosophorum, imò totius rationis humanæ secundum facultatē naturæ, scilicet quod ab omnibus acciperetur vt suppositum naturę diuinę: quia nulla deest sibi conditio suppositi, nisi incommunicabilitas: quam non conuenire sibi, quia cōmunis est tribus personis, non ratione, sed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac sequitur quarta conditio quo ad nos: quòd licet hic Deus nō significet suppositum diuinum simpliciter, tamen significat suppositū diuinum stando infra limites tractatus de absolutis: qualis est præsens. Propter primam conditionem caute loquitur litera tam quærendo quàm concludendo & respondendo: semper enim de Deo in speciali sermonē habens, nominat Deum & deitatem, & nunquā suppositum diuinū: propter alias verò tres cōditiones vtitur nomine suppositi & naturæ in communi loquendo: & ex communibus regulis identitatis aut distinctionis suppositi à natura quæstionem determinat. Idem namque est iudicium de distinctione huius Dei à deitate, & suppositi à natura: quoniam æquiualet illud indiuiduum supposito quo ad hoc: diuiditur enim suppositum à natura, vt habens ab habito: & quod est à quo est: & subsistens ab eo quo subsistit, &c. Nec congruebat doctrinæ ordini, vt tractatui de absolutis immiscerentur respectiua reuelata, & tam remota ab his principiis tot intercedentibus mediis quæstionibus decidendis.

compositis ex materia & forma, in quibus indiuiduatio non est per materiam indiuidualem, id est per hanc materiam, sed ipsæ formæ per se indiuiduantur, oportet d quòd ipsæ formæ sint supposita subsistentia: vnde in eis non differt suppositum & natura. Et sic, cùm Deus nō sit compositus ex materia & forma, vt ostensum est: * oportet quòd Deus d sit sua deitas, sua vita, & quicquid aliud sic de Deo prædicatur.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd de rebus simplicibus loqui non possumus, nisi per modum compositorū: à quibus cognitionem accipimus: & ideò de Deo loquentes vtimur nominibus concretis, vt significemus eius subsistentiam: quia apud nos nō subsistunt nisi composita: & vtimur nominibus abstractis, vt significemus eius simplicitatem c. Quod ergò dicitur, deitas vel vita, vel aliquid huiusmodi esse in Deo, referendum est ad diuersitatē, quæ est in acceptione intellectus nostri, & non ad aliquam diuersitatem rei.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd effectus Dei imitantur ipsum non perfectè, sed secundum quod possunt: & hoc ad defectum imitationis pertinet, quòd id, quod est simplex & vnū, nō potest repræsentari nisi per multa: & sic accidit in eis compositio, ex qua prouenit quòd in eis non est idem suppositum quod natura.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit idem essentia & esse. Si enim hoc sit, tunc ad esse diuinum nihil additur: sed esse cui nulla fit additio est esse commune, quod de omnibus prædicatur: sequitur ergo, quòd Deus sit ens commune prædicabile de omnibus. Hoc autē est falsum secundum illud Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. ergo esse Dei non est eius essentia.

2 ¶ Præterea, De Deo scire possumus an sit, vt suprà dictum est *, non autem possumus scire quid sit, ergo non est idem esse Dei, & quòd quid est eius siue quidditas vel natura.

¶ SED CONTRA est quod Hila. * dicit in. 6. de Trini. Esse non est accidēs in Deo, sed subsistens veritas, id ergo, quod subsistit in Deo, est suum esse.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cùm sit primum efficiens, ac actus purus & ens simpliciter primum, essentiam indistinctam ab esse habet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus non solùm est sua essentia, vt ostensum est c, sed etiam suum esse: quod quidē multipliciter ostendi potest. Primò quidem: quia quicquid est in aliquo quod est præter essentiam eius, oportet esse causatum vel à principiis essentiæ, sicut accidentia propria consequentia speciem, vt risibile consequitur hominem, & causatur ex principijs essentialibus speciei, vel ab

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus est idē quod sua essentia seu natura. Probatur. Ratio differentiæ inter naturā & suppositum est distinctio naturæ à materia indiuiduali: ergo in formis simplicibus, quæ per seipsas indiuiduantur, non differt suppositū à natura: ergo Deus est sua deitas & sua vita, &c. Antecedēs probatur ex ratione distinctionis naturæ & suppositi in rebus materialibus notioribus nobis. Natura cōprehendit in se ea tātum, quæ cadūt in diffinitione speciei: ergo nō cōprehendit materiam indiuidualē: ergo ex hoc distinguitur à supposito. Assumptū patet. Et prima consequentia nunc facta probatur dupliciter. Primo, quia materia indiuidualis non clauditur in diffinitione speciei, vt patet de his carnibus respectu naturæ humanæ. Secundo, quia principia diffinientia habēt se formaliter respectu materiæ indiuiduātis, in cuius signū humanitas significatur, vt pars formalis hominis, secūda autem probatur: quia in suppositi ratione si diffiniretur, clauderetur materia indiuidualis vt in Sorte. Consequentia autē prima vt per se nota relinquitur. secunda autem probatur, quia Deus non est compositus ex materia & forma, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circa terminos assumptos in antecedēte, & cōsequēter in tota hac ratiōe distingue primo ly natura, & ly suppositū. Possumus enī de his loqui dupliciter, vno modo secundū rē tantum, alio modo secundū modū significandi. Sumuntur natura & suppositū secundū rē tantùm, quādo sumuntur secundū proprias rationes rei quā significat natura, & rei quā significat suppositū, abstrahēdo à modis significandi. verbi gratia, quando sumitur natura humana secundū eius propriā diffinitionem, & sortes secundū eius rationē propriam, non curando an natura significetur in abstracto vel concreto, &c. Sumuntur autē secundum modos significandi, cum sumuntur vt stant sub nominibus primæ intētionis: puta humanitas, homo, sortes, sorteitas, &c. Sermo præsens est de natura & supposito secundū rē, & nō secundū modū significandi: hoc enim potius logici, illud metaphysici negotij est. Et ideo cessant oēs argumētationes & responsiones, quæ immiscent significari per modū partis, vel excludere à significatione, aut nec excludere nec includere: & similia quæ ad differētiā inter hęc ex modis significādi, nō ex rebus spectāt. Nec obstat, quòd in corpore huius articuli inferatur, quòd humanitas significatur vt pars formalis, ad probādū quòd natura nō includat materiā indiuidualē: quoniā hoc allatū est vt signū à posteriori notius, ad manifestandū etiā ex modo significandi distinctionē secundū rē naturæ à materia indiuiduali. Distingue secūdo ly differre seu differētiā: est enim duplex secundū rationē & secundū rem. Et hæc subdiuiditur in differentiā reale inter rē & rē, & in differentiā realem inter rē includentē aliquid reale, & non includentē illud. Includere autē & non includere nunc dicimus non ex modo significandi, sed ex ratione formali rei significatæ formaliter sumptæ. Et hæc rursus subdiuiditur in differētiā realē penes inclusionē alicuius realis intrinsecè: sicut homo differt ab animali: quia includit intrinsecè rationale: & penes inclusionē alicuius realis extrinsecè: sicut disciplinabile differt ab homine, fingēdo quòd disciplinabilitas sit quid res quod natura hominis: quia includit extrinsecè disciplinā, vt actū, per quē diffinitur, quā nō includit homo in sua ratione. Quatuor igitur cū sint modi differētiæ, secundū rationē tātùm, vt est inter hominē & humanitatē: inter rē & rē, vt est inter Sortē & Platonē: inter rē includentē intrinsecè aliquid reale & abstrahentē, & inter includentem extrinsecè aliquid reale, & abstrahētē ab illo: in antecedēte assumpto, & tota hac ratiōe ac cōclusione, sermo tātùm est de differētia tertio modo, id est, penes inclusionē intrinsecā. Non enim est hic sermo de differentia secundum rationem tantum: quoniā suppositū & natura in omnibus, etiā in Deo sic distinguūtur. Deus enim & deitas ratione modi significādi distinguūtur intrà tū, quod ista est heretica, deitas generat deitatē & ista catholica, Deus generat Deum, vt patet in principio decretalis. Neque etiā est hic sermo de differentia reali, qualis est inter rē & rē. Constat enim quod natura substantialis & suppositum non possunt naturaliter sic distingui, vt sint totaliter duæ res diuersæ. Nec etiā est hic sermo de differentia reali extrinseca: quoniā falsum esset antecedēs, & falsum esset quod in substātiis immaterialibus non differt suppositum & natura. In substātiis enim separatis suppositū à natura differt extrinsecè: quia suppositū vt sic, includit subsistere, quod est esse per se nō intrinsecè, sed quodammodo quasi vt proprium actum, ad quem quodāmodo deberet diffiniri si diffiniretur, natura autem nō. Et propterea S. Thom. in quolibet. secunda, q. secunda, art. 2. de tali differentia loquēs, dixit, quod in angelis differt suppositū à natura. Relinquitur igitur, quòd sit hic sermo de differentia penes inclusionem intrinsecam. Tum quia ratio assumpta in litera manifeste secundum talem differentiam distinguit suppositum à natura in rebus materialibus, quia scilicet suppositum includit materiam indiuidualem, quam nō includit natura. Constat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tū quia in separatis à materia tali differentia non distinguitur suppositū à natura, vt hic affirmatur, ex eo quod indiuiduātur per seipsas: id est, quia idem est constituens naturam & indiuiduum: ac per hoc nihil intrinsecū includit indiuiduū, quod non claudat natura, & econuerso. Tum quia idem censetur iudiciū in litera de idētitate suppositi naturæ in substantiis separatis, & Dei cū Deitate: hoc enim nō est simpliciter verū, nisi de differētia intrinseca loquēdo: quoniā (vt iam dictū est in quolibetis,) aliud protulit iudiciū loquēdo de differētia * intrinseca. Est ergo sensus antecedētis, quod ratio differētię intrinsecę inter naturā & suppositū secūdū rem seu rationes formales sumpta, est distinctio naturæ à materia indiuiduali: & similiter sensus omniū cōclusionū, quæ implicitè hic continentur de supposito & natura in rebus materialibus & in separatis à materia, &c. eodem intellectu sumēdus est. Et si prædicta diligenter inspexeris, cōplectēris dispositionē omniū rerū quo ad identitatem & distinctionē inter suppositū & naturā. Habes enim in primis quòd suppositū & natura nō substantialiter constituens suppositū: siue sit natura accidentis, vt Sortes & eius cōplexio: siue sit substātia quasi aduentitia, vt humanitas verbi Dei: distinguuntur quadrupliciter, scilicet vt res & res, & intrinsecè, & extrinsecè, & secūdū rationē. Habes secūdò, quòd suppositū & natura in substantiis compositis distinguuntur intrinsecè & extrinsecè, & secūdū rationē. Habes tertio, quod in substātiis immaterialibus distinguūtur suppositū & natura nō intrinsecè, sed extrinsecè secundum rē, & secūdum rationē. Habes quartò, quòd in Deo nullo modo distinguūtur secūdū rē Deus & Deitas, sed ratione tantùm modi significādi. Habes & concordiam dictorum S. Thomæ, & intellectū eorū quæ in diuersis locis de hac materia scripta sunt.

¶ Circa primā cōsequētiā in litera factā, aduerte, quòd ideo relicta est, p cōstātiq; quia fundatur sup illa regula posteriorist: ica satis trita: si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: & ecōuersū: & quoniā hæc maxima nō tenet nisi in causis ,ppriis, ideo in antecedēte ly ratio, cùm dicitur ratio differētiæ, &c. supponit p ratiōe ,ppria. Itaq; sensus est ,ppria & præcisa ratio differētiæ intrinsecè inter naturā & suppositū: & tūc manifestè patet vis cōsequētię ex negatione talis rationis, negationē sui effectus inferēs.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.

IN titulo ly essētia significat deitatē, quæ p diffinitionē Dei importaretur, si diffiniretur. ly esse importat significatū p ly est secūdū adiacēs, cū dicimus, Deus est: & similiter, homo est, &c. ly idē importat identitatē realē. Ita quòd sensus est, verū res significata p ly Deus sit res significata p ly est: cum dicitur Deus est. Et scito quod ista quæstio est subtilissima, & ,ppria antiquę metaphysicis, à modernis autē valde aliena: quia tenē nō solum in Deo, sed in omni re essentiā identificari existentiæ illius: sit ergo nostra hæc quæstio. Ad alius autem exit quæstio specialis de distinctione esse ab essentia vniuersaliter.

¶ In corpore vna cōclusio, Deus est suū esse, probatur tripliciter. Primo, Deus est primū efficiēs: ergo habet esse nō causatū ab extrinseco: ergo est suum esse. Antecedēs ex dictis patet: consequentia prima patet ex terminis: secunda autē probatur, omne cōueniens alicui distinctū ab essentia eius, aut causatur ab essentia tātùm, aut ab extrinseco: ergo si esse distinguitur, causatur vel ab intrà vel extrà: sed ab intrà tātum, est impossibile: quia nihil est sibiipsi sufficiēs causa vt sit: ergo si ab extrinseco nō est causatū, est idē: quod est cōsequen-

tia probabilis. Secundò, Deus est actus purus: ergò essentia eius nō se habet ad esse vt potentia ad actum: ergo est suū esse, antecedēs patet: & prima cōsequētia est nota ex terminis. secūda probatur: esse est actualitas omnis formę, seu naturę: ergo omnis natura distincta ab esse cōparatur ad ipsum, vt potentia ad actum: ergo, si nō cōparatur vt potētia, est ipsum esse. Assumptum probatur quia nulla res significatur in actu nisi significetur vt est.

¶ Aduerte hic q ista ratio fundatur super hoc, quod quęcunq; quidditas vel natura, quantūcunque secūdū rationē quidditatiuā sit actualis, relata tamen ad esse, habet rationē potentiæ. Sapientia namq; & bonitas, &c. actuatur per hoc quod dico est, & similiter humanitas & equinitas, &c. & propterea dicitur & quod esse est actualitas omnis formæ: & quod nulla natura significatur in actu vltimato, nisi prout significatur esse in actu exercito.

¶ Tertiò Deus est primū ens: ergo est ens per essentiā: ergo est suū esse. Antecedēs cū prima cōsequentia patet, secunda verò probatur à destructione cōsequētis dupliciter: primo ex quid nominis entis per essentiā sic, non est suū esse: ergo habet esse, & non est ipsum esse: ergo est ens per participationē: ergo nō est ens per essentiam, sicut si habet ignē & nō est ignis, &c. secūdo, Deus non est suū esse, & sua est essentia: ergo non est ens per essentiam, sed per aliud additum, omnia clara sunt.

aliquo exteriori, sicut calor in aqua causatur ab igne. Si igitur ipsum esse [d] rei sit aliud ab eius essentia, necesse est quòd esse illius rei vel sit causatum ab aliquo exteriori, vel à principiis essentialibus eiusdē rei. Impossibile est aūt quòd esse sit causatū tantùm ex principiis essentialibus rei: quia nulla res sufficit quòd sit sibi causa essendi, si habeat esse causatū. Oportet ergo quòd illud, cuius esse est aliud ab essentia sua, habeat esse causatū ab alio, hoc aūt nō potest dici de Deo: quia Deū dicimus esse primā causam efficientem [c] impossibile est ergo: quòd in Deo sit aliud esse, & aliud eius essētia.

¶ Secundò, quia esse est actualitas omnis formæ vel naturæ [c]: non enim bonitas vel humanitas significatur in actu, nisi prout significamus eam esse: oportet igitur quòd ipsum esse cōparetur ad essentiā, quæ est aliud ab ipso, sicut [d] actus ad potētiā: cùm igitur in Deo nihil sit potentiale, vt ostensum est supra * sequitur quòd non sit aliud in eo essentia, quàm suū esse: sua igitur essentia est suum esse.

¶ Tertiò, quia sicut illud, quod habet ignē, & nō est ignis, est ignitum per participationē, ita illud, quod habet esse & non est esse, est ens per participationē: Deus autem est sua essentia vt ostensum est *. si igitur non sit suū esse, erit ens per participationem, & non per essentiam: non ergo erit primum ens, quod absurdum est dicere. Est igitur Deus suum [d] esse, & nō solum sua essentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd aliquid, cui non fit additio, potest intelligi dupliciter: vno modo, vt de ratione eius sit quòd non fiat ei additio. sicut de ratione animalis irrationalis est, vt sit sine ratione. Alio modo intelligitur aliquid: cui non fit additio: quia non est de ratione eius quòd sibi fiat additio. Sicut animal commune est sine ratione: quia non est de ratione animalis communis vt habeat rationem, sed nec de ratione eius est, vt careat ratione. Primo igitur modo esse sine additione, est esse diuinum. Secundo modo esse sine additione, est esse commune.

¶ Ad secundum dicendum, quòd esse dupliciter dicitur: vno modo significat actum essendi: alio modo significat compositionem propositionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatum subiecto. Primo igitur modo accipiendo esse non possumus scire esse Dei, sicut nec eius essentiam, sed solum secundo modo. Scimus enim quòd hęc propositio, quam formamus de Deo, cùm dicimus, Deus est, vera est: & hoc scimus ex eius effectibus, vt * suprà dictum est.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum Deus sit in genere aliquo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substātia enim est ens per se subsistens: hoc autem maximè conuenit Deo: ergo Deus est in genere substantiæ.

2 ¶ Præterea, Vnumquodque mensuratur per aliquid sui generis: sicut longitudines, per longitudinem: & numeri, per numerum: sed Deus est mensura omnium substantiarum, vt patet per commentatorē. 10. meta. ergo Deus est in genere substantiæ.

¶ SED CONTRA, Genus est prius secundum intellectum, eo, quòd in genere continetur: sed nihil est prius Deo nec secundum rem, nec secundum intellectum: ergo Deus nō est in aliquo genere.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Deus sit actus purus, neq; in eo esse ab essentia distinguatur, ac cuiuscunque generis principium sit, in nullo directè vel reductiuè genere est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid est in genere [d] dupliciter vno modo simpliciter & propriè, sicut species, quæ sub genere continentur. Alio modo per reductionē, sicut & principia & priuationes, sicut punctus & vnitas reducuntur ad genus quantitatis, sicut principia: cæcitas autem & omnis priuatio reducitur ad genus sui habitus.

¶ Neutro autem modo Deus est in genere.

¶ Quòd enim non possit esse species alicuius generis, tripliciter ostendi potest.

¶ Primò quidē, quia species constituitur ex genere & differentia: semper autem id, à quo sumitur differentia constituens speciem, se habet ad illud vnde sumitur genus, sicut actus ad potentiā: animal enim sumitur à natura sensitiua per modum cōcretionis: hoc enim dicitur animal, quod naturam sensitiuam habet: rationale verò sumitur à natura intellectiua, quia rationale est quòd naturā intellectiuā habet [e]; intellectiuum autem comparatur ad sensitiuū, sicut actus ad potentiam, & similiter manifestum est in aliis: vnde, cū in Deo non adiungatur potentia actui, impossibile est quòd sit in genere tanquàm species.

¶ Secundò quia cùm esse Dei sit eius essentia, vt ostensum est: * si Deus esset in aliquo genere, oporteret quòd genus eius esset ens: nam genus significat essentiam rei, cùm prædicetur in eo quod quid est. Ostēdit autem Phil. in 3. meta. * quòd ens nō potest esse, genus alicuius: omne enim genus habet differentias, quæ sunt [d] extra essentiam generis: nulla autem differentia posset inueniri, quæ esset extra ens: quia nō ens non potest esse differentia, vnde relinquitur. quòd Deus non sit in genere.

¶ Tertiò, quia omnia quæ sunt in genere vno, cōmunicant in quidditate vel essentia generis quod prędicatur de eis, quod quid est: differunt autem secundum esse: non enim idē est esse hominis & equi: nec huius hominis, & illius hominis: & sic oportet quòd quæcunque sunt in genere, differāt in eis esse, & quod quid est, id est, essentia: in Deo autem non differt, vt ostensum est, * vnde manifestum est, quòd [d] Deus, non est in genere, sicut species.

¶ Ex hoc patet quòd non habet genus, neque differentias, neque est definitio ipsius neq; demonstratio, [e] nisi per effectum: quia diffinitio est ex genere & differentia: demonstrationis autem medium est diffinitio.

¶ Quòd autem Deus non sit in genere per reductionem vt principium, manifestum est ex eo, quòd principiū, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit vltra genus illud: sicut punctum non est principium, nisi quantitatis continuæ, & vnitas quantitatis discretæ. Deus autem est principium totius esse, vt infrà ostēdetur: * vnde nō continetur, in aliquo [d] genere, sicut principium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd substantiæ nomē non significat hoc solū quod est per se esse: quia hoc quod est esse, nō potest per se esse genus, vt * ostēsum est, sed significat essentiam, cui cōpetit sic esse, id est, per se esse: quod tamen esse nō est ipsa eius essentia, & sic patet quòd Deus non est in genere substantiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de mensura proportionata: hanc enim oportet esse homogeneam [d] mensurato: Deus autem non est mensura proportionata alicui [e]: dicitur tamen mensura omnium ex eo quòd vnumquodcunque tantum habet de esse, quantum ei appropinquat.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sint aliqua accidentia. Substantia enim nulli est accidens, vt dicitur in 1. phy. * quod ergo in vno est accidens, non potest in alio esse substantia. Sicut probatur, quòd calor nō sit forma substantialis ignis: quia in aliis est accidens; sed sapientia, virtus, & huiusmodi, quæ in nobis sunt accidentia, Deo attribuuntur: ergo & in Deo sunt accidentia.

2 ¶ Præterea, In quolibet genere est vnū primum: multa autem sunt genera accidentium. si igitur prima illorum generum non sunt in Deo, erunt multa prima extra Deum: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA, Omne accidens in subiecto est: Deus autem non potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boet. * in libro de Trin. ergo in Deo non potest esse accidens.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Deus sit actus purus, ac ipsū esse, primūque ens, ac prima causa, & in eo nullū accidēs esse potest.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum præmissa [c], manifestè apparet quòd in Deo accidens: esse non potest.

¶ Primò quidem, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum, subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu. esse autem in potentia omnino remouetur à Deo, vt ex prædictis patet.*

¶ Secundò, quia Deus est suū esse: vt Boēt. dicit * in lib. de hebd. & licet id, quod est aliquid aliud possit habere adiunctū, tamē ipsum esse nihil aliud adiunctum habere potest: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneum quàm calidum, vt albedinem: sed ipse calor nihil habet præter calorem.

¶ Tertiò, quia omne quod est per se, prius est eo quòd est per accidens. Vnde cùm Deus sit simpliciter primum ens [c], in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principiis subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatū, cū sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullū sit accidens.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd virtus & sapientia non vniuocè dicūtur de Deo & de nobis, vt infrà patebit*. Vnde nō sequitur quòd accidentia sint in Deo, sicut in nobis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm substantia sit prior accidentibus, principia accidentium reducuntur in principia substantiæ sicut in priora: quamuis Deus non sit primum contentum in genere substantiæ, sed primum extra omne genus respectu totius esse.

---

hic adductam, siue propter aliam, destructio consequentis ab omnibus acceptatur: sensus autem rationis hic adductæ est, quod differentias oportet esse extra genus: sic quod nec genus ponatur intrinsece in formali significato differentiæ, neque econuerso: quamuis genus ponatur in ratione differentiæ extrinsece, seu vt additū sicut subiectum in ratione passionis: nullæ autē inueniuntur rationes reales distinguentes ens: in quatuor formalibus significatis non claudatur intrinsece ens: ergo. Et scito, quod Scot. in primo distin. tertia. quæst. tertia. tenet oppositum huius minoris: putat nāque esse quasdam differentias scilicet vltimas, non includentes formaliter & intrinsece ens: & rursus tenet passiones entis non includere formaliter ac intrinsece ens. Sed de passionibus in quæst. quinta dicetur: de differētiis autē quamuis dicendū hic esset, quoniam tamen oportet nos terminos ingerere, quia Sco. de differentiis sumptis nō à formis, sed à realitatibus vltimis loquitur: expedit potius facere quæstionē de hoc specialem ac diffusam præter id quod ex tactū est de hoc in cōmentariis de ente & essentia.

¶ Tertio probatur: omnia directè in genere cōmunicant in essentia, & differunt in esse: ergo habent essentiam distinctā ab esse: Deus non est huiusmodi: ergo antecedēs probatur: quia cōueniūt in quid generis, & distinguuntur penes aliud & aliud esse: vt Patet in homine & equo: consequētia autem relinquitur pro constanti: destructio quoque consequentis applicati ad Deum patet ex præcedenti articulo: ergo, &c.

¶ *Num cognoscens quòd aliquid est, cognoscat esse illius rei.*

IN responsione ad secundū, dubiū occurrit: quia videtur implicare respōsio duo contradictoria, si enim scimus quod hæc propositio est vera. Deus est: ergo cognoscimus ita esse in re, quòd Deus est: hoc autē est cognoscere esse quod in ipso Deo est: ergo. Ad hoc dubiū, quod in secūdo posterio. c. 1. diffuse tractauimus, & Sco. in primo sen. dis. 3. q. 1. in principio affert reprehendēdo hāc respōsionē, breuiter dicitur, quod hęc respōsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei à reliquorū entiū esse: quod esse Dei est q quid est ipsius Dei, vt hic determinatur. Ita quod hęc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi per se: esse autē cęterorū nō sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus eorū. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secūdū se, & absolute est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secundū quid, id est, vt fundat veritatē propositionis, esse vero aliorū nō spectat ad quæstionē quid est, quia nō est prædicatū primi modi, vt patet inductiue: homo est, cælū est, &c. sed secūdū se & simpliciter spectat ad quæstionē an est. Et propterea cū de aliis scimus quæstionē an est, & dicimus scire esse, quod significat veritatē propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secūdū propriū modū quo scibile est. Cùm aūt de Deo scimus an est, dicimus scire esse, quod significat veritatē propositionis & nescire esse Dei: nō quòd terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniā terminus est esse Dei nō absolute, sed vt respondet veritati propositionis. sed quia per hāc cognitionē nō cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundū se cognoscibile: quia nō scitur per quid.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum Quintum.*

IN titulo genus sumitur propriè pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

¶ In corpore duo. Primò distinguitur. Secūdò respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncto primæ cōclusioni vno corollario.

¶ Quo ad primum distinctio est: esse in genere dupliciter, directè & reductiue, vt patet. Quo ad secūdū prima cōclusio respōsiua quæsito negatiue est: Deus nō est directè in genere: probatur tripliciter. Primo, Deus est actus purus: ergo nō est directè in genere: probatur sequela, genus sumitur à potētia respectu eius à quo sumitur differētia: ergo omne existēs in genere, habet actū admixtū potentiæ: ergo si est actus purus, &c. Antecedēs declaratur in animali & rationali: omnia clara sunt. Secūdo si Deus esset in genere: genus aliquod prædicaretur in quid de eo: ergo ens esset genus: sed hoc est impossibile ergo prima consequētia probatur, essentia Dei est ipsum esse: & genus prædicatur in quid de eo, cuius est genus, ergo si Deus esset in genere, &c. Secūda vero consequentia relinquitur pro cōstanti: quia ens aut solum aut maximè significat formaliter esse. Destructio vero vltimi cōsequētis probatur ex 3. meta, omne genus habet differentias extra se, ens non habet differētias extra se: ergo probatur minor, quia extra ens non remanet nisi non ens: non entis autem impossibile est esse entis differentias, vt patet.

¶ Circa hāc rationē posset primo dubitari de significatione entis, secūdo de prædicatione eiusdē, an scilicet prædicetur in quid, vt in hac ratione oportet tenere aduersariū dicētē Deū esse in genere, tertio de cōmunitate eiusdē ad oēs reales rationes formales, an scilicet in omnib' claudatur intrinsece, vt hic in tertio meta. assumitur. De his aūt omnib' in cōmētariis de ente & essentia scripsimus: nec cēseo replicādum: præcipue quia siue propter illā causam

¶ *Num ex esse seu specifico essentiæ, quo differunt quæ in genere sunt, liceat inferre distinctionem realem, seu formalem essentiæ ab esse actualis existentiæ eorundem.*

CIrca hanc rationem dubium est. Tum quia equiuocè sumitur ly esse. In antecedente nanque sermo est de esse specifico, ad quod differentia distinguens genus conducit: in consequente autem est sermo de esse actualis existentiæ, quod ab essentia distingui infertur. Tum quia ex distinctione inter principium conuenientiæ, & principium differentiæ in antecedente assumpta, non potest inferri maior distinctio, quàm formalis: essentia nanque generis, in qua species conueniunt, & esse specificum, quo quælibet species ab altera differt, nō realiter, sed formaliter tantum differunt: & tamen infertur in litera distinctio realis inter essentiā & esse: igitur processus iste mal' videtur.

¶ Ad hanc obiectionem valde diffuse dictum est in cap. 4. de ente & essentia vbi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nunc breuiter dicitur, quod in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de vtroque verificatur, imo verificatio vnius infert verificationem alterius: quoniam ideo differentia dicitur conducere ad esse, quia constituit proprium receptiuum ipsius esse actualis existentiæ: vt ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergo est æquiuocatio. Et licet ex hoc quòd aliquæ duæ rationes formales sic distinguuntur, quod altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: alioquin omne genus realiter oporteret distingui à suis differentiis, attamen gratia materiæ, de qua est sermo, scilicet essentiæ & esse, optimè potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse, in quo distinguitur species, & ratio est: quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguitur formaliter à quidditate, & existentia distinguitur realiter à quidditate: vt ibidem declarauimus: ideo vide ibi, &c.

¶ Corollarium autem annexum primæ conclusioni est. Dei neque est genus, nec differentia, nec diffinitio, nec demonstratio, nisi per effectum: patet sequela: quia diffinitio, &c.

¶ Conclusio vero secunda est etiam negatiua, Deus non est in aliquo genere reductiue: probatur. Deus est principium non alicuius generis tantum, sed totius esse: ergo non continetur reductiue in aliquo genere: antecedens supponitur: consequentia probatur: omne quod est reductiue in aliquo genere est principium tantum illius generis: vt patet 12. metaph. de principiis prædicamentorum.

¶ *Num Deus sit in aliquo genere reductiuè.*

CIrca hanc conclusionem occurrit dubium ad hominem: quia in primo sentē. distinct. 8. quæst. 4. artic. 2. ad 3. & in quæst. de potentia. quæst. 7. artic. 3. ad vlt. Sanct. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum?

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod vt manifeste apparet ex primo sent. nulla est repugnantia inter dicta hic & alibi distinguitur siquidem ibi, quòd esse in genere, vt principium, stat dupliciter.

Primo

* Primo modo vt principium contentū in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principium continens ipsum genus, & hoc modo Deus est quodāmodo in omnibus generibus & per appropriationem In genere substantiæ, tanquam sibi magis appropinquante: & hoc conceditur in locis prædictis. Aduertendo quod id quod in q. de potentia tacuit, in primo sentent. suppleuit. Vnde cōgrue dici potest quòd Deus est in genere, vt principium: non quod reducitur ad gen' sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quod sit mens Sancti Thom. ex eo conicere potes: quod in litera cōcludēdo de Deo dicitur, vnde non continetur in genere sicut principiū: dicendo enim nō continetur, præseruauit se ab esse in genere, sicut principiū cōtinens, ad quod reducitur ordine quodā omne genus: & hoc idē insinuāt verba præcedētia scilicet, principium, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit extra, &c.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit: quia responsio non satisfacit obiectioni. Responsio siquidē tria dicit, primo quod maior est vera de mensura homogenea. secūdo quod minor est falsa, Deus est mēsura homogenea. tertio quasi glossando Auerroim dicitur, quomodo Deus dicitur mensura omnium: quia vnumquodque tantum habet de esse quantum appropinquat sibi. Ex his autē non satisfit Auerrois auctoritati inductæ, volēti q Deus, qui est prima substātia, sit mēsura substantiarum sicut primus numerus aliorum numerorū, &c. & hoc ex proposito in eo loco vbi de mēsuris homogeneis est sermo, scilicet 10. metap. coment. 7.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod S. Tho. ad rē nō verba attendens optimè satisfacit etiā secundum mētem Auer. Nam genus potest dupliciter sumi, vno modo propriè vt hic loquimur: & sic optimè negatur quòd Deus sit mensura homogenea generis substātiæ: imo Auer. Nullam intelligentium ponit sic homogeneam substātiæ: & hoc in hac litera dicitur. Alio modo largè pro coordinatione: & hoc modo Deus est mensura homogenea coordinationis substantiarum magis quā accidentiū: quia ipse est substantia, & non est accidens: & hoc voluit ibi Auer. quod tamē est esse mensuram extra genus substantiæ prædicamentalis, & est esse mensuram omnium generū propriè extra ea. vt patet & ideò dicitur in litera, quod Deus dicitur mensura omnium.

¶ *Num aliquid prius sit Deo secundum intellectum, vel secundum rationem.*

IN ratione, quę ad oppositū in hoc articulo affertur, habetur verbū notandū, & dubitandū, scilicet q Deo nihil est prius, neq; secundū rē, neq; secundū intellectū: & propterea nō habet genus. Videtur enī hoc esse falsum, quoniam prædicata cōmunia Deo & aliis, priora sunt secūdum intellectū ipso Deo: vt patet ex eo quòd nō conuertitur cōsequētia. Sed hoc citò aperitur distinguēdo pri' secūdū intellectū dupliciter, ex parte rei, seu rationū formaliū, vel quò ad nos: nulla siquidē res, aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo secūdū intellectū, in cuius signō nullū prædicatū datur secūdū se abstractius, simplicius, prius ipso. Quo ad nos verò prior est sapientia q sapiētia diuina secūdū intellectū: & propterea non conuertitur consequētia quo ad nos. In litera aūt intēdit autor primo modo: sic enim genus prius est illo quod in genere reponitur.

a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Artic. sextum.*

IN titulo constat, quòd quæritur de in esse formali, an scilicet aliqua accidentia sint formaliter in Deo: & est sermo de accidentibus realib', & nō de accidentibus, id est, accidentalibus prędicatis. vt accidens est nomen secundæ intentionis: & ponitur quintum prædicabile.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. In Deo non potest esse accidens, probatur tripliciter, Primò Deus est actus purus: ergo, Secundò, Deus est ipsum esse: ergo. Tertio, quia aut esset accidens per accidens, aut per se: non primum, quia Deus est primum ens, nec secundum, quia Deus est prima causa.

¶ Circa secundam rationem, aduerte quòd sicut inter abstractum & concretum secundum intellectum, hæc est differentia, quod abstractum vt sic nihil compatitur secum secundum intellectum, concretum autē multis permittitur misceri. Album nanque nō inconuenit intelligere esse dulce, &c. sed albedo vt sic, omne aliud à se excludit: nihil enim aliud est quo aliquid est album quàm albedo, sed quod est album, est etiā aliud quandoque quàm album: puta pomum dulce, & cæ. Ita inter abstractum secundum rem & compositum secundum rem, hæc est differentia, quòd res secundum rem abstracta, est ipsa tantùm. Res verò composita aliquid compatitur secum quod non est ipsa: & propterea hæc perfectio quam significat ly esse, si ponatur abstracta secundum rem, ab omni eo, in quo esse est receptibile, id est, ab omni natura generis, est purum esse: & nihil præter se compatitur in se: & consequenter nullum accidēs habere potest. Compositum autem ex esse & natura, quod vocatur quod est, aliquid præter se in seipso permittitur habere: & hoc est quod in litera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractum: & quòd nihil habet adiunctum sicut calor. Id autem, quod est, quia cōcretum, & quod potest habere aliquid extraneum, vt calidum est etiam album.

¶ Circa tertiam rationē aduerte quòd ad vtrūq; mēbrū procedit ex propriis.

Universidad de ... Biblioteca

Radix enim primi est quia accidēs per accidēs naturaliter praesupponit accidēs per se quoniam vniuersaliter secundū quęcunq; rerū ordinē per se prius est eo quod est per accidens, vt in 1. & 2. physi. dicitur. Radix aūt secūdi est: quia vniuersaliter primū alterās est omnino inalterabile: & primū mouens localiter est omnino immobile localiter: & cōsequēter prima causa omnino incausabilis, causatum non esset autem omnino incausata, & aliquid causata in se haberet, vt patet, &c.

Annot. 10 ¶ In responsione ad primū habes optimam glossam illius quod vere est: nulli accidit vniuoce sumptum: analogice autem sumptū aliquid in eo est substantia & in alio accidens vt patet de sapientia.

1. di. 8. q. 4 artic. 1. Et. contra Gent. cap. 16. 18. & 19 Et po. q. 7. artic. 1. Et opusc. 3. ca. 9. & 21. Et causis lec. 21.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum Deus sit omnino simplex.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino simplex. Ea enim, quae sunt à Deo, imitantur ipsum: vnde à primo ente sunt omnia entia, & à primo bono sunt omnia bona: sed in rebus, quae sunt à Deo, nihil est omnino simplex. ergo Deus non est omnino simplex.

2 ¶ Praeterea, omne quod est melius, Deo attribuendum est: sed apud nos composita sunt meliora simplicibus: sicut corpora mixta elementis, & animalia plantis: ergò non est dicendum, quòd Deus sit omnino simplex.

¶ SED CONTRA est, quod August. dicit. 6*. de Trinit. quòd Deus verè & summè simplex est.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Deus sit primum ens, prima causa, actus purus, & ipsū esse, omni prorsus simplicitate gaudet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deum omnino esse simplicem multipliciter potest esse manifestum.

¶ Primò quidem per supra dicta in quaestione*. Cùm enim in Deo non sit compositio, neque quantitatiuarum partium: quia corpus nō est: neque compositio formae & materiae, neque in eo sit aliud natura & suppositum, neque aliud essentia & esse, neque in eo sit compositio generis & differentiae, neque subiecti & accidentis, manifestum est, quòd Deus nullo modo compositus est, sed est omnino simplex.

¶ Secundò, quia omne compositum est posterius suis componentibus, & dependens ex eis. Deus autem est primum ens, vt suprà ostensum est.*

¶ Tertiò, quia omne compositum causam habet: quae enim secundum se diuersa sunt, nō conueniunt in aliquod vnum, nisi per aliquam causam adunantem ipsa e. Deus autem non habet causam, vt suprà ostensum est,* cum sit prima causa efficiens.

¶ Quartò, quia in omni composito oportet esse potentiam & actum; quod in Deo nō est: quia vel vna partium est actus respectu alterius: vel saltem omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius.

¶ Quintò, quia omne compositum est aliquid, quod non conuenit alicui suarum partiū, & quidem in totis dissimilium partium manifestum est: nulla enim partium hominis est homo, neque aliqua partium pedis est pes. In totis verò similium partiū, licet aliquid quod dicitur de toto, dicatur de parte, sicut pars aëris est aër, & aquae aqua: aliquid tamen dicitur de toto quod non conuenit alicui partium: nō enim si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid quod non est ipsum, hoc autem etsi possit dici de habente formam, quòd scilicet habeat aliquid quod non est ipsum: puta in albo est aliquid, quod non pertinet ad rationem albi: tamen in ipsa forma nihil est alienum. vnde, cùm Deus sit ipsa forma, vel potiùs ipsum esse e, nullo modo compositus esse potest. Et hanc rationem tangit Hil. 7. de Trin.* dicens, Deus qui virtus est, ex infirmis non continetur: neque qui lux est, ex obscuris coaptatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea, quae sunt à Deo, imitantur Deum, sicut causata primam causam e. Est autem hoc de ratione causati, quod sit aliquo modo compositum: quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est, vt infrà patebit.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd apud nos composita sunt meliora simplicibus: quia perfectio bonitatis creaturae non inuenitur in vno simplici, sed in multis: sed perfectio diuinae bonitatis inuenitur in vno simplici, vt infrà ostendetur.*

a ¶ *Super Quaestionis tertiae Artic. septimum.*

IN titulo omnino simplex in seipso, omnem à seipsa compositionē, non componibilitatem excludens: de componibilitate enim erit sequens articulus, & cæt. * In corpore vna conclusio responsiua quaesito affirmatiue: Deus est omnino simplex. probatur quinq; mediis. primo ex sufficiēti numeratiōe modorum compositionis. secundo, quia primū ens: tertio, quia prima causa. quarto, quia actus pur'. quinto, q̄a ipsū esse.

Annotat. Cap. 6. & 7. per totū tomo. 9. Comment.

articulis praeced. huius quaest. ¶ *Num omne causatum sit compositum.*

¶ In responsione ad primam aduerte quod Sco. in primo, di. 8. in quaesito iuxta primam quaestionem, refert hanc positionem: quod omne causatum est compositum: & reprehendit eam ratione. 1. quia si quodlibet causatum est cōpositum, accipiatur componentia, aut sunt simplicia, aut iterum composita: & sic aut procederetur in infinitum, aut erit status ad res simplices componentes: & cū constet componentia esse causata, sequitur quòd non omne causatum est cōpositū, vt hic dicitur. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod obiectio procedit ex malo intellectu literae: causatum enim vel creatura potest sumi dupliciter: propriè scilicet, & large: si sumitur propriè sic citra tam conditi quàm creatura sit propriè fieri & esse, scilicet res subsistentes dicuntur causatae seu creaturae, caetera autem dicuntur cōcausata & concreata: vt partes, formae, accidentia, & caet. Large autē omne aliud à Deo in rerum natura existēs, quocumque modo causatū dici potest. In proposito igitur causatum sumitur propriè, vt distinguitur non solum contra causatum, sed etiā contra cōcausatum: & ideo obiectio, quae de cōcausatis loquitur, nihil obstat: vnde in litera probatur causati compositio ex cōstantia ex esse & quidditate, haec enim propriè causati sunt compositiua nō componentium: & vt patet in primo sententiarū. distin. 8. quaest. 1. artic. 1. Sanct. Tho. fecerat illam rationem adductam à Scoto.

55 Q. 2. ar. 3.

17

53 Q. 2. ar. 3.

33

19

¶ In responsione ad secundum esset videndum an simplicitas sit perfectio simpliciter: sed scripsi tam de hoc in commentariis de ente & essentia.

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum octauum.*

Annotat. IN titulo venire in compositionem alicuius, exigit quatuor conditiones. * Prima est distinctio realis ab illo, quia eiusdē ad seipsum nō est cōpositio * secunda est coniunctio realis cum illo: quia ex sola coniunctione secundum rationem non fit compositio. * Tertia est, quòd coniunctio sit secundum suum esse: quia ex sola coniunctione reali secundum situm, vel aliam respectum extrinsecum non fit compositio. * Quarta est, quòd alterum sit actus alterius, vel tertij resultati ab vtroque, si fit compositio per accidens, qualis est inter albū & dulce, si enim aliqua duo iunguntur etiam secundum esse, & non in ratione actus & potentiae, (vt dictum est) nunquam est compositio, vt patet & de personis diuinis, & de verbo diuino incarnato: deest enim in huiusmodi ratio actus & potentiae. Quaerere ergo, vtrū Deus veniat in aliquam rerum compositionem, est quaerere an rei alicui possit coniungi secundū esse, secundum rationē actus vel potentiae.

Lib. 7. de Trin.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum Deus in compositionem aliorū veniat.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Deus in compositionē aliorum veniat. Dicit enim Dion. 4.* ca. cael. hierar. Esse omnium est quae super esse est deitas: sed esse omnium intrat compositionem vniuscuiusque: ergo Deus in compositionem aliorum venit.

2 ¶ Praeterea, Deus est forma, Dicit enim August.* in li. de verb. Domini, quod verbum Dei, quod est Deus, est forma quaedam nō formata: sed forma est pars compositi: ergo Deus est pars alicuius compositi.

3 ¶ Praeterea, Quaecunque sunt, & nullo modo differūt, sunt idem: sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo penitus sunt idem. Sed materia prima intrat compositionem rerū: ergo & Deus. Probatio mediae, Quaecunque differunt, aliquibus differētiis differunt, & ita oportet ea esse composita: sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dion.* 2. cap. de di. no. quòd neque tactus est eius scilicet Dei: neque alia quaedam ad partes commiscendas communio.

2 ¶ Praeterea,* dicitur in lib. de causis, quòd causa prima regit omnes res, praeterquam commisceatur eis.

CONCLVSIO.

¶ *Deus prima causa efficiens, ac primum simpliciter ens & agens cùm sit, impossibile est in alicuius compositionem venire, vel vt mundi anima, vel vt forma, seu materia, vt quidam falsò existimauerūt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerunt tres errores. Quidam enim posuerunt, quòd Deus esset anima mundi, vt patet* per Aug. in li. 7. de ciu. Dei: & ad hoc etiā reducitur, quòd quidam dixerunt Deum esse animam primi cęli. Alij autem dixerunt Deum esse principium formale omnium rerum: & haec dicitur fuisse opinio Almarianorum. Sed tertius error fuit Dauid de diuinando, qui stultissimè posuit Deum esse materiam primā. Omnia enim haec manifestam cōtinent falsitatem: neque est possibile Deum aliquo modo in cōpositionem alicuius venire, nec sicut principium formale, nec sicut principium materiale.

¶ In corpore duo, primo referuntur errores, secūdo respōdetur quaesito. Quo ad primū sunt tres errores, primus fortè Zabiorum ex 12. metaph. com. 41. Secundus Almarianorum. Tertius Dauid de diuinando, vt patet. Quo ad secundum cōclusio respōsiua quaesito, ac destructiua horum errorum est negatiua. Deus non potest venire in compositionem alicuius: probatur tripliciter. * Primo. Deus est prima causa efficiēs: ergo non potest esse forma aut materia alicuius compositi, antecedens patet: consequentia probatur quo ad formam. Agens & forma effectus non coincidunt in idem numero: ergo si, &c. quo ad materiam verò. Agēs & materia non coincidūt in idem specie: quia illud actu, hęc potentia: ergo si, &c.

¶ *Num causa efficiens inferat non esse formam, vel materiam alicuius compositi vel effectus.*

Circa hanc rationem occurrit dubiū probatio namq; consequentiae non videtur ad propositum: ex hoc enim quod efficiens non coincidit cum forma, aut materia effectus, nihil aliud sequitur, nisi quod Deus, quia efficiens, non est forma aut materia sui effectus, sed non sequitur quod absolute non sit forma alicuius compositi. Ad hoc breuiter dicitur, quod quia esse cōpositum infert esse effectum: quia omne compositum est factum, vt in praecedenti patet art. esse autem effectum infert esse effectum primae causae efficientis, vt patet: ideo de primo ad vltimum esse compositum est esse effectū primi efficientis: & propterea hoc pro constanti supponens ratio literae, optime deducit consequentiam: si Deus est prima causa efficiens, non est forma aut materia alicuius compositi, quoniam esset forma vel materia sui effectus, quod est impossibile: quia agens non coincidit, &c.

¶ Secunda ratio, Deus est per se primò agens: ergo non est pars alicuius. probatur consequentia, nullum componens est per se primò agens: ergo si, &c. Comment.

¶ Aduerte hic quòd litera haec caute interpretanda est, non enim affirmat compositum per se primò agere, quod superius in articulo 2. negatum est: sed affirmat comparatiuum, quod agere per se primo magis conuenit composito, quàm componenti: quia illud est quod agit, hoc verò est quo: cum hoc tamen stat quod absolute, nec componens, nec compositum potest esse per se primò agens, vt praedictum est. Annot.

Comment. ¶ Tertia ratio est. Deus est primum ens: ergo non potest esse pars etiam primā, puta materia aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem: quia potentia est posterior actu: quo ad formam vero, quia actus participatus est posterior actu per essentiam, &c.

¶ Primò quidē, quia suprà * diximus, Deum esse primam causam efficientem. Causa autem efficiens cum forma rei factae non incidit in idē numero, sed solùm in idem specie, homo enim generat hominem. Materia verò cum causa efficiente non incidit in idem numero, nec in idem specie: quia hoc est in potentia, illud verò in actu.

¶ Secundò, quia cùm Deus sit prima causa efficiēs, eius est primò, & per se agere: quod autem venit in compositionem alicuius: non est primò & per se agens, sed magis compositum: non enim manus agit, sed homo per manum, & ignis calefacit per calorem: vnde Deus potest esse pars alicuius compositi.

¶ Tertiò, quia nulla pars cōpositi potest esse simpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quae sunt primae partes compositorum: nā materia est in potentia: potētia autē est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet e. forma autem, quae d est pars cōpositi, est forma participata: sicut autem participans est posterius eo quòd est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo quòd est per essentiam. Ostensum est autem e, quòd Deus est primum ens simpliciter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deitas dicitur esse omnium effectiuè & exemplariter, non autem per essentiam.

¶ Ad secundū dicendū, quòd verbum est forma exemplaris, non autem forma, quae est pars compositi.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd simplicia non differunt aliquibus aliis differentiis, hoc enim compositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis: quae quidem differentiae non differunt amplius ab inuicem aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non propriè dicuntur differre, sed d diuersa esse. Vnde secundum Philosophum. 10. meta.* diuersum absolutè dicitur, sed omne differens aliquo differt: vnde si fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differunt, sed sunt diuersa seipsis: vnde non sequitur quòd sint idem.

QVAESTIO QVARTA, DE Dei perfectione, in tres articulos diuisa.

POST considerationē diuinae simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicendū est. Et quia vnumquodque secundum quod perfectum est, sic dicitur bonum. Primò agendum est de perfectione diuina. Secundò de eius bonitate.

¶ Circa primum quaeruntur tria.

¶ Primò, vtrum Deus sit perfectus.

¶ Secundò, vtrū Deus sit vniuersaliter perfectus, omnium in se perfectiones habens,

¶ Tertiò, vtrum creaturae similes Deo dici possint.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit perfectus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse perfectū: non conueniat Deo. Perfectum enim dicitur quasi totaliter factum: non conuenit esse factum sed Deo, ergo nec esse perfectum.

2 ¶ Praetereà, Deus est primum rerum principium, sed principia rerum videntur esse imperfecta. Semen enim est principium animalium & plantarum: ergo Deus est imperfectus.

3 ¶ Praetereà ostensum est suprà * quòd essentia Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cùm sit communissimum & recipiens omnium additiones: ergo Deus est imperfectus. Q. praeced. art. 4.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Matth. 5. Estote perfecti, sicut & pater vester caelestis perfectus est.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cùm sit actiuum principium, perfectissimum esse oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut * Philosophus narrat in. 12. metaph. quidā antiqui philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerunt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia philosophi antiqui considerauerunt principiū materiale tantùm: primū autem principiū materiale imperfectissimum est. Cū enim materia inquantum huiusmodi sit in potentia: oportet quod primum principium materiale sit maximè in potentia, & ita maximè imperfectum. Deus autem ponitur primū principium, non materiale, sed in genere causae efficientis: & hoc oportet esse perfectissimum: sicut enim materia inquantum huiusmodi est in potentia, ita agēs inquantum huiusmodi est in actu: vnde primū principium actiuum oportet maximè esse in actu: & per consequens maximè esse perfectū, secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectum secundum quod est actu: nam perfectum dicitur, cui nihil deest secundum modum suae perfectionis. Lib. 12. met. tex. 40. tom. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut dicit * Gregorius, Balbutiēdo vt possumus excelsa Dei resonamus quòd enim factum nō est, perfectum propriè dici nō potest. Sed quia in his quae fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectum, cū de potētia educitur in actū trāsumitur hoc nomē perfectum ad significandum omne illud, cui nō deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue nō. moral. 1. cap. 9.

¶ Ad secundum dicendum, quòd principium materiale, quod apud nos imperfectum inuenitur, nō potest esse simpliciter primum, sed praeceditur ab alio perfecto. Nam semen, licet sit principium animalis generati ex semine, tamen habet ante se animal vel plantam, vnde deciditur. Oportet enim ante id quod est in potentia, esse aliquid actu: cùm ens in potentia non reducatur in actum, nisi per aliquod ens in actu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsum esse est perfectissimum d omnium: comparatur enim ad omnia vt actus: nihil enim habet actualitatem, nisi inquantum est: vnde ipsum esse est actualitas omnium rerum, & etiam ipsarum formarum e: vnde non comparatur ad alia sicut recipiens d ad receptum, sed magis sicut receptum ad recipiens. cùm enim dico esse hominis vel equi vel cuiuscunque alterius, ipsum esse consideratur vt formale & receptum, non autem vt illud, cui competit esse.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sint perfectiones omnium rerum: Deus enim simplex est, vt ostensum est *: sed perfectiones rerum sunt multae & diuersae.

¶ *Super Quaestionis quartae Articulum primum.*

Annot. Circa ordinem & titulum quaestionis aduerte, quod perfectio non significat aliquam perfectionem, vt bonitas, vita, sapientia, &c. neque significat omnes perfectiones in communi. Non enim quaerendo an aliquid sit perfectū, quaeritur an habeat omnes perfectiones siue determinate, siue indeterminate: sed significat modum essendi optimū secundum quaecunque rationem formalem: licet extenso iam ab vsu vocabulo, perfectio supponit saepe pro re, aut ratione formali actuante aliquid: vt patet cum dicimus: quod sapientia est perfectio, &c. Propriè igitur loquendo ly perfectio, licet à totali factione primò deriuatum sit, apud philosophos modum essendi significat, non quemcunque, sed optimum: non alicuius certae rei, sed cuiuscunque rei, cui apponitur, siue sit substantia, siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici, quorum vnus est melior altero, sicut natura plantarū & animaliū habet in semine quendam modum essendi & alium essendi modum habet in indiuiduis genitis. Et rursus alium in eisdem augmētatis, &c. & constat quod primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantum est ibi natura specifica, secundus autē aliqualiter perfectus, tertius verò simpliciter perfectus, vt patet. 4. Meteo. Perfectum enim vnumquodque ibi dicitur, cum potest facere alterum quale ipsum est. Tunc enim habet naturam optimo modo. Vnde sicut quaerere vtrum aliquid sit perfectum secundum talem vel talem rationem, puta scientiam vel naturam, non est quaerere vtrum illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed vtrum habeat illam optimo modo: ita quaerere absolute & sine specificatione, vt in proposito fit, vtrum Deus sit perfectus, non est quaerere vtrum Deus habeat aliquam perfectionem: neque vtrum habeat omnes, cum hoc reseruetur 2. articulo, sed est quaerere, vtrum Deus id quod est, sit optimo modo, hoc est, enim esse perfectum. Testatur autem hunc esse manifestum sensum quaestionis alia causa responsionis assignata in corpore articuli. Dicitur enim Deus esse perfectus: quia nō est in potentia, sed in actu. Cōstat enī quòd esse in actu vel in potentia, ad modum essendi spectat. Et propterea ista quaestio immediatè post quaestionem de simplicitate naturae diuinae ordinata est: stabilita namque essentia, quaerendum statim occurrit de modo essendi ipsius intrinseco: qualem ly perfectum significat. Non enim importat modum essendi rei in respectu ad aliquod circumstans, aut quouis modo extrinsecum, sed in seipsa. Vnde & Aristot. in primo capite de natura vniuersi tractans, primò an sit perfectum determinat quoniam & quaestio an est, & an simplex, an compositum esset, quae priores erant, relinquebantur per se notae.

Comment. ¶ In corpore duo: primò refertur opinio Pythagoricorum, secundo respōdetur quaesito. Quo ad primū duo: opinio quod principio non conuenit perfectio. Radix, quia principium materiale tātum intellexerunt, probat cōsequentiā, quia vt sic est in potētia. ergo.

¶ Quo ad secundum similiter duo, cōclusio responsiua quaesito affirmatiue. Deus est maximè perfectus. Radix oppositae primae: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actiuum oportet esse in actu: ergo primum actiuum maximè in actu: ergo maximè perfectum. omnia patent. & vltima consequentia declaratur ex quid nominis perfecti, scilicet, cui nihil deest de requisitis. Existenti enim in potētia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu vt sic, nihil deest. 15

Annot. ¶ In responsione ad tertium aduerte duo. Primò quòd responsio stat in hac distinctione communi dupliciter, per modum actus, & per modū potentiae. Communitas per modum actus consistit in recipi, communitas per modum potentiae consistit in recipere, esse autem est communissimum per modum actus, quia ad omnia comparatur vt receptum ad receptiua, vt patet. * Secundò quod hinc patet defectus Scoti in. 4. sententiarum. distinct. 1. quaest. 1. contra hanc Sancti Thomae positionem, scilicet quòd esse secundum suā formalem rationem est perfectissima omnium, perfectionem arguentis ex communitate ipsius. Mirum est enim quòd hanc rationem affert ad concludēdum, quam expressè Sanctus Thomas soluerat tam clarè. D. 559.

¶ *Super Quaestionis quartae Articulum secundum.*

17 D. 562.

IN titulo ly sint, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolutè summam quod non quaeritur vtrum perfectiones sint in Deo formaliter aut virtualiter, sed absolutè, quouis modo sint ly perfectiones, stat vniuersaliter pro omnibus perfectionibus tam simpliciter quàm non simpliciter, vt patet ex processu articuli.

23 5. dist. 2. ar. 2. & 3. Et 1. contra. c. 28. & 31. & lib. 2. c. 2. Et opusc. 3. c. 12. 22. 23. & 33. Q. praeced. art. 7.

Comment. ¶ In corpore est vna cōclusio respōsiua quaesito affirmatiuè: In Deo sunt perfectiones omniū rerū, probatur tripliciter. Primò ab autoritate, Deus dicitur vniuersali-

uersaliter perfectus, id est, secundum nobilitates omnium generum: ergo, &c. Antecedens probatur auctoritate Auerro. 5. meta.* Secūdo ratione sumpta ex Dionysio. Deus est prima causa effectiua rerum, ergo omniū rerum perfectiones præexistunt in Deo eminētiori modo: antecedēs supponitur: cōsequētia probatur, quo ad primam partem: effectus præexistit virtute in causa agēte: ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa effectiua inueniri: ergo, si Deus, &c. omnium rerum perfectiones sunt in eo. Quo ad secundam verò partem probatur. Agens in quātum agens, est perfectum: ergo præexistere in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua, vel secundum eandem rationem, vt in vniuoca, vel secundum eminentiorem, vt in æquiuoca: ergo si Deus est prima causa omnium, oportet eminentiori modo omnium perfectiones habere. Assumptum patet ex præcedēti artic. prima consequentia probatur ex opposito, scilicet quia materia est imperfecta. Præexistere in potentia causæ materialis est esse imperfectiori modo. Reliqua relinquuntur per se nota.

Cap. 5. paulò ante med. & c. 2. p. 2. in princ.

ergo in Deo non sunt omnes perfectiones rerum.

2 ¶ Præterea, Opposita nō possunt esse in eodē: sed perfectiones rerum sunt oppositæ: vnaquæque enim species perficitur per suam differentiam specificam: differentiæ autem, quibus diuiditur genus & constituuntur species, sunt oppositæ: cū ergo opposita non possint simul esse in eodem, videtur quòd non omnes rerum perfectiones sint in Deo.

3 ¶ Præterea, Viuēs est perfectius quàm ens, & sapiens quàm viuens: ergo & viuere est perfectius quàm esse, & sapere quàm viuere: sed essentia Dei est ipsum esse: ergo non habet in se perfectionem vitæ & sapientiæ, & alias huiusmodi perfectiones.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dionys.* 5. cap. de diui. no. quòd Deus in vna existentia omnia præhabet.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit prima causa effectiua omnium, & ipsum esse per se subsistens, eminentiori modo oportet omnium perfectiones habere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Deo sunt perfectiones omnium rerum. Vnde & dicitur vniuersaliter perfectus: quia nō deest ei aliqua nobilitas, quæ inueniatur in aliquo genere, vt dicit Comment. in 5 metaphy.* Et hoc quidem ex duobus considerari potest. Primò quidem per hoc, quòd quicquid perfectionis est in effectu, oportet inueniri in causa effectiua vel secundū eandem rationem, si sit agēs vniuocum, vt homo generat hominē: vel eminentiori modo, si sit agens æquiuocum: sicut in Sole est similitudo eorum, quæ generātur per virtutem Solis. Manifestum est enim quòd effectus præexistit virtute in causa agente: præexistere autem in virtute causæ agentis, nō est præexistere imperfectiori modo, sed d perfectiori: licet præexistere in potentia causæ materialis sit præexistere imperfectiori modo, eo quòd materia inquantū huiusmodi, est imperfecta, agens verò inquātum huiusmodi, est perfectū: Cùm ergo Deus sit prima causa effectiua rerum c, oportet omnium rerū perfectiones præexistere in Deo secundum eminētiore d modū. Et hanc rationē tangit Diony. 5. cap. de diui. no.* dicens de Deo, quòd nō quidem hoc est, hoc autem non est, sed omnia est, vt omnium causa. Secundò verò ex hoc, quod suprà ostensum est*, quòd Deus est ipsum esse per se subsistens: ex quo oportet, quòd totam perfectionem essendi in se contineat c. Manifestum est enim quòd si aliquod calidum non habeat totam perfectionem calidi: hoc ideò est, quia calor non participatur secundum perfectā rationem: sed si calor esset per se subsistens, nō posset ei aliquid de esse de virtute caloris: vnde cū Deus sit ipsum esse subsistēs, nihil de perfectione essendi potest ei deesse. Omniū d autē perfectiones pertinēt ad perfectionem essendi, secundū hoc enim aliqua perfecta sunt, quòd aliquo modo esse habet. vnde sequitur quòd nullius rei perfectio Deo desit. Et hanc etiam rationē tangit Diō. 5. ca. de di. no. dicens, quòd Deus non quodammodo est existens, sed simpliciter & incircumscriptè totum seipso vniformiter esse præaccipit: & postea subdit, quòd ipse est esse subsistentibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut Sol, vt dicit Dio.* 5. ca. de di. no. sensibilium substantias & qualitates multas & differentes ipse vnus existens, & vniformiter lucendo in seipso vniformiter præaccipit, ita multò magis in causa omnium necesse est præexistere omnia secundum naturalem vnionem: & sic quæ sunt diuersa & opposita in seipsis, in Deo præexistunt vt vnum absque detrimento simplicitatis ipsius.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in eodem c. idem* Dio. dicit, licet ipsum esse sit d perfectius quàm vita: & ipsa vita quàm ipsa sapiētia, si considerentur secundū quod distinguuntur ratione: tamen viuens est perfectius quàm ens tantum: quia viuens etiam est ens, & sapiēs est ens & viuens. Licet igitur ens non includat in se viuens & sapiens: quia non oportet quòd illud quod participat esse, participet ipsum secundum omnem modum essendi, tamen ipsum esse Dei includit in se vitam & sapientiam: quia nulla de perfectionibus essendi potest deesse ei, quod est ipsum esse subsistens.

¶ Nam effectus perfectio, præexistat in sua causa effectiua nobiliori & eminentiori modo, quàm in effectu.

Lib. 5. tex. 21.

24 Quæstio.

Circa illam propositionem præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo, dubium statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æquè perfecto modo, vt patet, cùm Sortes generat Platonem. contra literam verò: quia expresse dicitur & bene, quod in causa vniuoca præexistit effectus secundum eandem rationem. igitur non perfectiori modo. Non deest quoque nouitiis occasio dubitandi: quia videmus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ verè effectiuæ, vt patet in seminibus, ex quibus effectiuè producuntur animalia & plantæ.

D. 326. — 13 — 234 — D. 469. — Cap. 5. à med. — Q. 3. art. 4. — 7

¶ Ad hoc breuiter dicendū est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primò cōparatiuè, vt significat ex vi vocabuli: & tūc intelligitur nō necessariò, sed permissiuè: ita quod particula negatiua nō imperfectiori modo, intelligitur necessariò: particula verò affirmatiua, sed perfectiori, intelligitur permissiuè, & sic est verissima propositio: & significat, quod præexistere in causa efficiente necessariò est præexistere non imperfectiori modo quàm sit modus essendi effectus: sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. * Secundò potest exponi interpretādo comparatiuum pro positiuo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamē expositio literæ intento seruit: quoniam intendit probare quòd eminentiori modo in causa æquiuoca, Deoque perfectiones effectuum sunt. Ad nouitios autē respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerr. 12. meta. commē. 24. quod semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectum non assimilantur vniuocè vel imitatiuè, non sunt causæ efficientes, sed instrumēta causarum agentium: & propterea loquuntur in genere causarum assectiuarum ab Aristotele quinto metaph. & secundo physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis propriè, non solùm vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non propriè causæ sunt.

Annot.

¶ Circa vltimā cōsequentiam, aduerte quod fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerū est causa æquiuoca: quod pro concesso relictum est. Tū quia ab omnibus admittitur. Tū quia manifestè patet ex terminis: si enī est effectiua rerum diuersarum rationum, nulli earum est vniuoca: & si alicui earum est vniuoca, ergo non est effectiua aliarum: ergo non diuersarum.

Comment.

¶ Secunda ratio à Dionysio quoq; facta est. Deus est ipsum esse per se subsistens: ergo continet in se totam perfectionem essendi, ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur primū: consequentia probatur à destructione consequentis in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi perfectione, sic. Non continet totam perfectionem essendi: ergo non habet esse secundum perfectam rationem: ergo non est ipsum esse per se subsistens, quod est oppositū antecedentis: quemadmodū calidum non habet totā calidi perfectionē: ergo non habet calorem secundum perfectā rationem: ergo non est calor per se subsistens. secūda autē consequentia probatur. Res dicuntur perfectæ secundum quod habent esse: ergo omnes perfectiones pertinent ad perfectionē essendi: ergo si continet totā perfectionem essendi, &c.

D. 789.

¶ In responsione ad tertium aduerte, primo, quòd vis argumenti fundatur super locum à coniugatis, dum dicitur, ens est imperfectius quàm viuens: ergo esse quàm vita, & veritas antecedētis cōsistit in hoc, quia ens non includit viuens, sed econuerso. Aduerte secundo, quòd in responsione inuenit hāc distinctionē ex parte rei, esse potest comparari ad vitam tripliciter. Primo formaliter & præcisè vtrinque: ita quod esse sumitur præcisè pro actu essendi: & vita præcisè pro eo quòd formaliter addit supra esse, puta viuere vt sic, & sic significatur nominibus abstractis, puta esse, vita, sapientia, &c. & in litera dicuntur cōparari prout distinguuntur ratione: & sic esse est perfectius, quàm viuere & cæteræ perfectiones: quia est actualitas omnium, vt prædictum est. ¶ Secundo potest comparari esse ad vitam absque præcisiōe: ita quod vita sumatur secundum id quod includit, & nō tantum pro eo quod formaliter addit supra esse: & sic significatur nominibus cōcretis in litera: & dicitur ens, viuens, sapiens: & dicitur, quòd viuēs est perfectius quā ens: quia includit ens & aliquid perfectionis vltra. ¶ Tertio modo potest comparari esse in sua pura subsistentia ad reliqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in litera per ly ipsum esse: & dicitur, quòd includit in se vitam, sapientiam & omnem essendi perfectionem: vt in corpore probatum est: & consequenter est perfectissimum omniū. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quod esse formaliter est perfectius cæteris formaliter: & quod ipsum esse est simpliciter perfectius, omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo scimus quod prædicatum illud, quod soli Deo quidditatiuè cōuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex secūdo, quod ex hoc quod Deus est ipsum esse, habet omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentum, quoniam neganda insinuatur consequētia: quoniam in antecedente sumitur viuens vt includit ens & aliquid vltrà. In consequente verò sumitur secundum tantum quod addit supra ens: & sic ostēditur quod non arguitur per locum à coniugatis: qui tenet quando concreta præcise formaliter tenentur sicut & abstracta, cuius oppositum hic accidit.

Annot. — Ca. 5. & quasi à med. — Cap. 5. remotè à princ. — D. 559.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum aliqua creatura possit esse similis Deo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nulla creatura possit esse similis Deo. Dicitur enim in Psal. Non est similis tui in diis domine, sed inter omnes creaturas excellentiores sunt, quæ dicuntur dij participatiuè: multò ergo minus aliæ creaturæ possunt dici Deo similes.

2 ¶ Præterea, Similitudo est comparatio quædam: non est autem comparatio eorum

a ¶ Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.

IN titulo dubiū occurrit quorsum iste articulus hoc in loco: hic enim arguitur de perfectione substantiæ diuinæ in se: ergo non debet admisceri quæstio de creatura, qualis est ista. Ad hoc dicitur quod licet verbotenus hæc quæstio sit de creatura: secundum sensum tamen est de perfectione naturæ diuinæ. Quæritur enim hic, an perfectio naturæ diuinæ sit tanta, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an non: hoc siquidem inquirendum superesset, postquam determinatum fuerat, & quod est perfecta, & quod est vniuersaliter perfecta. Sed aduerte quod non quæritur vtrum perfectio diuina sit tanta, quòd nulla res possit ei esse similis, sed quòd nulla creatura. Primū enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

¶ In

Comment. ¶ In corpore duo primò distinguitur similitudo, secūdò respondetur quæsito. Quo ad primum similitudo triplex: prima secundum formam eiusdem rationis & modi, secunda secundum formam eiusdem rationis, sed non modi, tertia secundum formam, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est cōuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter, &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua quæsito est. Creaturæ sunt similes Deo, non secundū eandem rationē specificam, aut genericā, sed secundum aliqualē analogiam. Conclusio hæc habet quatuor partes: primam affirmatiuam, scilicet quod sunt similes Deo: secundam negatiuā, scilicet non secundum speciem: tertiam negatiuam, scilicet nec secūdum genus: & quartam affirmatiuā, scilicet sed secundum aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primā, omne agens agit per suā formam: ergo necesse est in effectu esse similitudinē formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergo necesse est creaturā esse similem Deo, consequentia probatur: quia omne agens agit sibi simile inquantum est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agendi. Deinde quo ad secundam & tertiam & quartā: quia Deus non est agens contentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

quæ sunt diuersorum generum: ergo nec similitudo. Non enim dicimus, quòd dulcedo sit similis albedini: sed nulla creatura est eiusdem generis cum Deo, cùm Deus non sit in genere, vt suprà ostensum est*. ergo nulla creatura est similis Deo.

3 ¶ Præterea, Similia dicunt, quæ conueniunt in forma: sed nihil conuenit cum Deo in forma: nullius enim essentia rei est ipsum esse, nisi solius Dei: ergo nulla creatura potest esse similis Deo.

4 ¶ Præterea, in similibus est mutua similitudo: nam simile est simili simile. Si igitur aliqua creatura est similis Deo, & Deus erit similis alicui creaturæ: quod est contra id quod dicitur Isa. 40. Cui similem fecistis Deum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & primæ Ioan. 3. Cùm apparuerit, similes ei erimus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit vniuersale agens, & principium totius esse, non contentum in aliqua specie, vel genere creaturæ ei similes sunt, non secundum eandem speciem, aut genericam rationem, sed secundum aliqualem analogiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm similitudo attendatur secundum cōuenientiam vel communicationem in forma; multiplex est similitudo secundum multos modos communicandi in forma. Quædam enim dicuntur similia, quæ communicant in eadē forma secundum eandem rationem & secundum eundem modum: & hæc non solū dicuntur similia, sed æqualia in sua similitudine: sicut duo æqualiter alba dicuntur similia in albedine, & hæc est perfectissima similitudo. Alio modo dicuntur similia, quæ communicant in forma secundum eandem rationem, & non secundum eūdem modum, sed secundum magis & minus: vt minus albū dicitur simile magis albo, & hæc est similitudo imperfecta. Tertio modo dicūtur aliqua similia, quę communicāt in eadē forma, sed non secundū eandē rationē, vt patet in agentibus non vniuocis. Cùm enim omne agens agat sibi simile inquantū est agēs, agit autem vnumquodque secundum suā formam, necesse est quod in effectu sit similitudo formæ agentis. Si ergo agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factum in forma, secundum eādem rationem speciei, sicut homo generat hominem: si autem agens non sit contentum in eadem specie, erit similitudo, sed non secundū eandem rationem speciei, sicut ea quæ generātur ex virtute Solis, accedunt quidē ad aliquā similitudinem Solis, non tamen vt recipiant formam Solis, secundū similitudinem speciei, sed secundum similitudinem generis. Si igitur sit aliquod agens, quod non in genere contineatur, effectus eius adhuc magis accedet remotè ad similitudinem formæ agentis, non tamen ita quod participent similitudinem formæ agentis secundum eandem rationem speciei aut generis, sed secundum aliqualem analogiam, sicut ipsum esse est cōmune omnibus. Et hoc modo illa, quæ sunt à Deo, assimilantur ei inquantum sunt entia, vt primo & vniuersali principio totius esse.

¶ Nam contra res vnius ordinis distinguntur causa & causatum, vel res diuersarum ordinum.

IN responsione ad vltimum, dubiū occurrit circa autoritatē Dionysii: quoniā distinguit cōtra res vnius ordinis, causam & causatum: hoc enim oportet quod aut causa & causatū sint vniuersaliter diuersorū ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut quod ambiguè & totale membrum hoc distinctionis sit positū. Ambiguè quidem, quia incertū est de quali causa & de quali causato sit sermo. Male autem: quia contra res vnius ordinis debēt distingui res diuersorū ordinū, siue causa sint & causatū, siue non. hoc enim est per accidēs. ¶ Ad hoc dicitur, quod distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est, sanè intelligitur. Et siquidem nō falsum, sed verissimum & necessarium, quod causa & causatum vniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ & causati vtimur nō pro relationibus seu causalitatibus, sed pro re, quæ est ratio causandi & similiter pro re, causati forma, quam causatum sortitur à causa: hæ enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur. Vno modo quod sint eiusdem ordinis, vt hæc et illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et sic similitudo est relatio æquiparantiæ & mutua. Alio modo quod alterū eorū formaliter ex propria ratione sit causatū ab altero: vt imago fortis & fortes. Non enim accidit imagini fortis depēdētia à forte, & sic similitudo nō est relatio æquiparantiæ neq; mutua: sed reducitur ad tertium genus relatiuorū, positum 5. metaphysic. de scientia & scibili, &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. impossibile nāque est eiusdem ordinis res sic se habere, quod de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniā quicquid est de ratione vnius, est de ratione alterius: & econtra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit* Dio. 9. c. de di. no. cùm sacra scriptura dicit aliquid non esse simile Deo, non est contrarium assimilationi ad ipsum. Eadem enim sunt similia Deo & dissimilia: similia quidē secundum quod imitātur ipsum prout contingit eum imitari, qui nō perfectè imitabilis est. Dissimilia verò secundum quod deficiunt à sua causa: non solùm secundum suam intentionem & remissionē, sicut minus album deficit à magis albo, sed quia non est conuenientia nec secundum speciem nec secundum genus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non se habet ad creaturas sicut res diuersorum generum: sed sicut id, quod est extra omne genus & principium omnium generum e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nō dicitur esse similitudo creaturæ ad Deum propter communicantiam in forma, secundum eandem rationem generis & speciei, sed secundum analogiam tantùm: prout scilicet Deus est ens per essentiam, & alia per participationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet aliquo modo concedatur quòd creatura sit similis Deo, nullo tamen modo concedendum est, quòd Deus sit similis creaturæ: quia, vt dicit* Dio. 9. cap. de diui. no. In his, quæ vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autē d in causa & causato e: Dicimus enim quòd imago sit similis homini, & non ecōuerso, & similiter dici potest aliquo modo, quòd creatura sit similis Deo: non tamen quòd Deus sit similis creaturæ.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatū formaliter & per se, sed materialiter, & per accidēs: quoniā forma effectus formaliter non dependet à forma causæ: non enim humanitas, quæ est in sorte formaliter sumpta, depēdet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris: sed humanitas fortis, quia est hæc, ideo dependet à patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdē ordinis. Quæcunque igitur formaliter sumpta sunt causa & causatum, sunt diuersorum ordinū fundamenta similitudinis, vt subtiliter in litera adducitur: & cōsequēter est inter ea similitudo imitationis, & non puræ similitudinis: & propterea nō est mutua. ¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

Cap. 9. à med. — D. 746. — D. 461. 415 — 234. — Cap. 9. à med. — D. 303. — D. 850. — D. 221. — D. 471. — e

QVAESTIO QVINTA, De bono in communi, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bono. Et primo de bono in cōmuni. Secundò de bonitate Dei.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primò, vtrum bonū & ens sint idē secūdū rem.

¶ Secundò, supposito quòd differant ratione tantùm, quid sit prius secundum rationem, vtrum bonum, vel ens.

¶ Tertiò, supposito quòd ens sit prius, vtrum omne ens sit bonum.

¶ Quartò, ad quam causam ratio boni reducatur.

¶ Quintò, vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

¶ Sextò, quomodo diuidatur bonum in honestum, vtile, & delectabile.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrū bonum differat secundum rem ab ente.

AD PRIMVM sic proceditur: Videtur quòd bonum differat secundum rē ab ente. Dicit enim Boët.* in libro de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quòd sunt bona, & aliud esse quòd sunt: ergo bonū & ens differunt secundum rem.

2 ¶ Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, vt habetur in commen. libri de causis*. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum primum.

Annotat. IN titulo quæstionis statim occurrit dubium circa ordinem ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonum enim neque prius cōuenit enti quàm vnum, verum, &c. neq; prius conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm vnitas, aut veritas, vt patet. Neque hic ordinantur tractanda de Deo secundum rationem causæ, vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rationem causæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hoc in loco quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæstio de bono dupliciter ordinari potest. Vno modo secundum se, & sic non debetur sibi iste locus, vt obiiciendo deductum est: sed quæstionem de perfectione statim quæstio de infinitate sequitur, quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo, vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc insinuauit litera in principio quæstionis quartæ: vbi tractatus de perfectione inchoatur, & dicitur: Et quia vnumquodq; secundum quod perfectū est, sic dicitur bonū: Primò agendum est de perfectione diuina: secundò de eius bonitate. Quasi diceret, quod propter perfectionem de bonitate tractandum est simul: quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi aperiens quod de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post cōsiderationē perfectionis

25 — 1. dist. 8. q. 1. art. 3. Et veri. q. 21. art. 1. c. & artic. 80. — In Lib. de omne quod est, bonum sit circa med. illius. — In text. propos. 21. & 22.

nis

Universidad de Deusto Biblioteca

nicdlaim de infinitate, &c. Nulla facta mētione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectione quæratur, in promptu causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectū est ratio quod aliquid dicatur bonum.

¶ In corpore est vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Bonum & ens sunt idem secundū rem: sed differunt secundum rationem tantùm. *Comment.*

¶ Antequam probetur, conclusio, aduerte nouitie terminos conclusionis differentiæq; secundum rationem tantū latitudinem habet. Nam & quæ differunt in modo tantùm significandi, vt homo & humanitas, ratione sola differunt. Et multa quæ differunt rationibus diffinitiuis, vt lignum & dolabile, sola ratione differunt. Propterea distingue quod differre ratione dupliciter, scilicet ratione significata, seu cōcepta: Alio modo ratione concipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia secundum rationem significante: ita quod sensus est, quod bonū & ens differunt secundum suas rationes formales significatas eorum nominibus. *Annotat.*

c ¶ Probatur ergò conclusio: primo quo ad primam partem sic. Bonum habet rationem appetibilis: ergo perfecti: ergo entis in actu: ergo entis: ergo bonum & ens sunt idem secūdum rem. Antecedēs probatur ex primo Ethi. Prima consequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda vero relinquitur vt not. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autem patet. Deinde quo ad secundam partem, Bonum dicit rationē appetibilis quam non explicat ens: ergò differunt ratione.

3 ¶ Præterea, Bonū suscipit magis & minus: esse autem non suscipit magis & minus. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ SED CONTRA est, quod Augu.* dicit in libro de doctrina Christiana, quòd inquantum sumus, boni sumus. *Lib. 1. c. 32. circa prin. tom. 3.*

CONCLVSIO.

¶ Bonum & ens idem sunt secundum rē, distincta tamen ab inuicem secundum rationem: bonum enim rationem appetibilis dicit, quam non importat ens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum & ens sunt idem secundum rem, sed differunt secundum rationem tantùm: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quòd aliquid sit appetibile. vnde Philosoph. in 1. Ethic. dicit, * quòd bonum est quòd omnia appetunt: manifestum est autem, quòd vnumquodque est appetibile secūdum quod est perfectū: nam omnia appetunt suam perfectionem. Intantum est autem perfectum vnumquodque, inquantum est actu: vnde manifestū est, quòd intantum est aliquid bonum, inquātum est ens: esse enim est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet c. Vnde manifestum est, quòd bonum & ens sunt idem secundum rem: sed bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens. *In prin. Ethic. 10. 5. — Q. 3. art. 4. & q. 4. ar. 1. ad. 3.*

¶ AD PRIMVM ergò dicendū, quòd licet bonum & ens sint idem secundum rem: quia tamen differunt secundum rationem, non eodem modo dicitur aliquid ens d simpliciter & bonum simpliciter. Nam cùm ens dicat aliquid propriè esse in actu: actus autem propriè ordinem habeat ad potentiam: secundum hoc simpliciter aliquid dicitur ens secundum quod primò discernitur ab eo quod est in potētia tātùm: hoc autem est esse substantiale rei vniuscuiusque. vnde per suum esse substantiale dicitur vnumquodq; ens simpliciter: per actus autem superadditos dicitur aliquid esse secundū quid, sicut esse album significat esse secundum quid. Non enim esse album aufert esse in potentia simpliciter, cùm adueniat rei iam præexistenti in actu. Sed bonum dicit rationē perfecti, quod est appetibile: & per consequens dicit rationem vltimi. vnde id, quod est vltimò perfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autem non habet vltimam perfectionem, quam debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, non tamen dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secundum primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonum secundū quid, id est, inquantum est ens: secundum verò vltimum actum dicitur aliquid ens secundum quid & bonum simpliciter. Sic ergò quod dicit Boet.* quòd in rebus aliud est quòd sint bona, & aliud quòd sunt, referendum est ad esse bonum & ad esse simpliciter: quia secundum primum actum est aliquid ens simpliciter, & secundū vltimum bonū simpliciter, & tamen secundū primū actum est quodammodo bonū: & secundū vltimū actum est quodāmodo ens. *D. 925. — Titulus huius libri est, an omne, quod est, bonum sit, circa med. illius.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur per informationem, prout accipitur bonum simpliciter secundum vltimum actum.

¶ Et similiter dicendum ad tertium, quòd bonum dicitur secundum magis & minus secundum actum superuenientem, puta secundum scientiam vel virtutem.

¶ *Num bonum habeat rationem appetibilis.*

Circa antecedens dubitatur, quoniam illud, quod dicitur de aliquo in secūdo modo dicendi per se, non clauditur in ratione illius subiecti, sed econuerso, vt patet primo posteriorū. Sed appetibile dicitur de bono in secundo modo dicendi per se: ergo bonum non habet rationē appetibilis, sed econuerso. Minor probatur. Tū quia ideo aliquid est appetibile quia bonum, & non econuerso. Tū quia bonum est obiectū formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile. Constat autem quod visibile dicitur de colore in secundo modo ex secūdo de anima.

¶ Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationē appetibilis scilicet formaliter & fundamētaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tūc bonū dicitur habere rationē eius, nō vt intrinsecā, sed vt passionē. Si verò sumatur fūdamētaliter, tūc bonū dicitur habere rationē appetibilis intrinsecè: quoniā propria ratio boni est fūdamētū & causa propria appetibilitatis: sicut color visibilitatis. Et licet vtraq; glossa sit absolute vera, & prima ex principio cōmēti S. Tho. sup libros Ethic. habeatur, secūda tamē in proposito est directè intēta: quoniā de intrinseca boni ratiōe est q. Sed aduerte hic quod quāuis quodlibet horū, quæ in deductiōis ratiōis assūpta sunt, scilicet bonum, pfectum, ens in actu, & ens importet fundamētū & causā appetibilis: & propterea cōcluditur idētitas realis inter ea solum, tamē bonum importat proximum fundamentum appetibilis: quia solum bonum significat rem illam quæ fundat appetibilitatem vt fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid proprius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentum appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum mediant ens in actu, & perfectum: & constat quod magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quàm per ens, quoniam vnumquodque appetitur secundum aliquod esse in actu præsens vel futurum: & adhuc magis per perfectum, quod importat complementū: quia & esse in actu appetitur ad complementum, & vltimo per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est, aut apparet appetenti. Importat ergo bonum rationem appetibilis, id est, fundamentum & rationē proximam, quare aliquid sit appetibile: quæ quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente, sed absolutè secundum se, ideo distinguitur ab ente ratione formali.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd bonum secundū rationem sit prius quàm ens. Ordo enim nominum est secundum ordinē rerum significatarum per nomina. Sed Dio. inter alia nomina Dei, primò ponit bonum quàm ens, vt patet in 3. ca. de di. no.* ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

2 ¶ Præterea, Illud est prius, secundū rationē quod ad plura se extēdit. sed bonū ad plura se extendit quàm ens: quia, vt dicit* Dio. 5. ca. de di. no. bonū se extēdit ad existētia & nō existentia, ens verò ad existentia tantùm ergo bonum est prius secundum rationem quàm ens.

3 ¶ Præterea, Quod est vniuersalius, est prius secundum rationem: sed bonum videtur vniuersalius esse quam ens: quia bonum habet rationem appetibilis: quibusdam autem appetibile est ipsum non esse: dicitur enim Mat. 26. de Iuda, Bonū erat ei, si natus nō fuisset, &c. ergo bonū est prius quàm ens secundū rationē.

4 ¶ Præterea, Non solùm esse est appetibile, sed & vita & sapientia & multa huiusmodi: & sic videtur quòd esse sit quoddam particulare appetibile. & bonū vniuersale bonū. ergo simpliciter est prius secundū rationem quàm ens.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in lib.* de causis, quòd prima rerum creatarum est esse.

CONCLVSIO.

¶ Ens, cùm priùs cadat in conceptione intellectus, quàm bonum, ipso etiam prius est secundum rationem.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd ens d secundum rationem est prius quàm bonū. Ratio enim significata per nomen id est, quod cōcipit intellectus de re, & significat illud per vocem: illud ergo est prius secundum rationem, quod prius cadit in cōceptione intellectus. Primò autem in conceptione intellectus cadit d ens e: quia secundum hoc vnumquodque cognoscibile est inquantum est actu, vt dicitur * in 9. meta. vnde ens est proprium obiectū intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationem prius est ens quàm bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd * Dio. determinat de di. no. secundum quod important circa Deum habitudinem causæ: nominamus enim Deum vt ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autem cùm habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas prima est, quia agens non agit nisi propter finem, & ab agente materia mouetur ad formā: vnde dicitur quòd finis est causa causarum. Et sic in causando bonū est prius quàm ens e, sicut finis quàm forma: & hac ratione inter nomina significantia causalitatem diuinā prius ponitur bonum quàm ens. Et iterum, quia secundum Platonicos, qui materiam à priuatione non distinguentes, dicebant materiam esse non ens, ad plura se extendit participatio boni quàm participatio entis: nam materia prima participat bonum, cùm appetat ipsum: nihil autē appetit, nisi simile sibi: non autem participat ens, cùm ponatur non ens. Et ideò dicit Dion.* quòd bonum extenditur ad non existentia. Vnde patet solutio ad secundum.

¶ Vel dicendum, quòd bonum extenditur ad existentia & non existentia, non secundū prædicationem, sed secundum causalitatem: vt per non existentia intelligamus non ea simpliciter, quæ penitus nō sunt, sed ea quæ sunt in potētia, & nō in actu: quia bonū habet rationē finis, in quo nō solū quiescūt, quæ sunt in actu, sed ad ipsum etiam ea mouentur, quæ in actu non sunt, sed in potentia tantùm: ens autem non importat habitudinem causæ nisi formalis tantùm, vel inhærentis, vel exēplaris: cuius causalitas non se extendit, nisi ad ea, quæ sunt in actu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non esse secundum se non est appetibile, sed per accidens: inquantum scilicet oblatio alicuius mali est appetibilis: quod malum quidem aufertur per nō esse: ablatio verò mali non est appetibilis, nisi inquantum per malum priuatur quoddā esse. Illud igitur, quòd per se est appetibile, est esse: non esse verò per accidens tantùm c: inquantū scilicet quoddam esse appetitur, quo homo nō sustinet priuari, & sic etiam per accidens non esse dicitur bonum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vita & sciētia, & alia huiusmodi sic appetuntur, vt sunt in actu. vnde in omnibus appetitur quoddā esse, & sic nihil est appetibile nisi ens, & per consequens nihil est bonum nisi ens.

4 ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum secundum.*

IN titulo prius secundum rationem, id est, secundum ordinem rationum formalium ipsorum: oportet enim ens & bonum cum rationibus distinguantur, quod secundum eas ordinata sint, non alio proculdubio ordine quàm qui aptus natus est esse inter rationes formales: qui vocatur ordo rationis, & habet consequenter prius & posterius secundum rationem, & consistit ordo iste in hoc q ratio scilicet posterior, præsupponit aliam secundum se, nō econuerso. Ita quod sensus est, an boni ratio præcedat meritò sui rationē entis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Ens est prius secundum rationem quàm bonum. Probatur, vnumquodque est cognoscibile inquantum est in actu: ergo ens est proprium obiectum intellectus: ergo est primum intelligibile: ergo primò cadit in cōceptione intellectus: ergo est prius secundum rationem quàm bonum, antecedens probatur ex 9. meta. t. 1. 2. & 3. consequentia reliquuntur per se nota. quarta autem probatur quia ratio significata per nomē est id quod cōcipitur de re ab intellectu, omnia clara sunt. Cōcludit enim ratio hæc, non solùm quòd ens est prius secūdū rationē bono, sed omnibus aliis, vt patet.

¶ *Num ens sit prius ordine rationis secundum se, an quo ad nos.*

Circa hanc rationem dubiū occurrit: quia aut intenditur inferre quòd ens sit prius ordine rationis secundum se, aut quo ad nos. Si secundum se, hoc repugnat supradictis in quæst. 1. artic. 1. ibi enim dictum est in litera, quod Deo nihil est prius neque secundum rem, neque secundum intellectum. Ex hoc autem sensu sequitur quod ens sit prius Deo secundum rationem: quoniam si ens est primum intelligibile sicut sonus primum audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo post. quod enim primo conuenit alicui, cæteris conuenit ratione illius. Si quo ad nos, tunc non est respondendo satisfactum quæsito: vertitur nanque in dubium an ratio entis secundum se sit prior ratione boni, & non an quo ad nos, sit prior.

¶ Ad hoc

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primò quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest cōparari ad res ipsas similiter. Si entis ratio cōparetur ad alias rationes, accipiēdo rationes vt distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primū intelligibile secundū se, & cætera, sunt posteriora secundū intellectū. Sed inter ly cætera, non clauditur quod quid erat esse Dei, quoniā non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia, cū sit ipsum esse. Sed si entis ratio comparetur & ad rationes & ad res, tūc nō est simpliciter prima intelligibile, sed deitas est primum intelligibile. Ita quod intelligibilitas prius inest Deo quàm enti, imo inest enti quia inest Deo. Nō enī Deus participatiue est intelligibilis. Et sic vterque textus saluatur, quoniā ibi Deus absolute dicitur primum secundū intellectum, hic vero ens dicitur primum inter rationes formales.

¶ Secundo potest dici, quòd hic accidit amphibologia in ly quo ad nos: quoniam potest determinare vel ordinē vel intelligibilia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur contra ordinem secundum se: & sic procedit obiectio: & respondendum est, quod intenditur de ordine secūdum se, quoniam vt patet ex titulo, non est hic quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius à nobis cognoscatur, sed de ordine rationis, cuius scilicet ratio formalis sit prior. Si determinat intelligibilia, tunc distinguit intelligibilia nostra à non intelligibilibus à nobis. Et iuxta hūc sensum dicendum est, quod hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu à nobis: sed ita quod sermo præsens est de ordine secundum se nostrorum intelligibilium: & secundū hoc ens est primū secundum se intelligibile inter intelligibilia à nobis. Deus autem est primum intelligibile simpliciter. Et hic sensus consonat superficiei literæ loquenti de obiecto intellectus nostri, dū significate per vocē admiscet. Quamuis hoc nō cogat, quin sequentia de intellectu absolutè inquantum intellectus est, cuius tantùm obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sint: omnis nanque intellectus secundum naturam proprium sumptus, aliud sortitus est proprium obiectū. Diuinus siquidem deitatem, angelicus proprium substantiam, humanus quòd quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum omne ens sit bonum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omne ens sit bonū. Bonum enim addit supra ens, * vt ex dictis patet. Ea verò, quæ addunt aliquid supra ens, contrahunt ipsum: sicut substantia, quantitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonum contrahit ens: non igitur omne ens est bonum.

2 ¶ Preterea, Nullū malū est bonū. Isaie. 5. Væ qui dicitis malū bonū, & bonū malū, sed aliquo ens dicitur malū: ergo nō omne ens est bonū.

3 ¶ Preterea, Bonū habet rationem appetibilis, sed materia prima non habet rationem appetibilis, sed appetentis tantùm. ergò materia prima non habet rationem boni: non igitur omne ens est bonum.

4 ¶ Preterea, Philosoph* dicit in 3. meta* quòd in mathematicis non est bonum; sed mathematica sunt quædam entia, alioquin de eis non esset scientia: ergo non omne ens est bonum. *3. meta. tex. 4. 10. 5.*

¶ SED CONTRA, omne ens quod nō est Deus est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona, vt dicitur. 1. ad Ti. 4. c. Deus verò, est maximè bonus: ergo omne ens est bonū.

CONCLVSIO.

¶ Omne ens inquantum ens, est bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod omne ens inquantum est ens, est bonum.

e ¶ Omne enim ens inquātū est ens, est in actu, & quodāmodo perfectū: quia omnis actus perfectio quædā est: perfectū verò habet rationē appetibilis & boni, vt ex dictis patet: * vnde sequitur omne ēs inquātū huiusmodi, bonū esse. *Art. 1. huius quæst.*

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd substantia, quantitas, & qualitas, & ea quę sub eis continentur, contrahunt ens applicādo ens ad aliquam quidditatem, seu naturam, sic autē non addit aliquid bonū super ens, sed rationē tantum appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunque natura sit, vnde bonum non contrahit ens.

¶ Ad secundum dicendum, quod nullum ens dicitur malum inquantum est ens, sed inquantum caret quodam esse: sicut homo dicitur malus inquantum caret esse virtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine visus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd materia prima sicut non est ens nisi in potentia, ita nec bonū nisi in potentia.

¶ Licet secūdum Platonicos dici possit, quòd materia prima est non ens propter priuationē adiunctam, sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel aptitudinem ad bonum: & ideò non conuenit sibi quod sit appetibile, sed quod appetat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd mathematica non subsistunt separata secundum esse, quia si subsisterent, esset in eis bonū scilicet ipsum esse ipsorū: sunt autē mathematica separata secundū rationē tantū, prout abstrahuntur à motu & à materia e: & sic abstrahuntur à ratione finis,

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum tertium.*

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, omne ens inquātum ens, est bonum, & additur ly inquantum in conclusione, ad ostendendum quod non per accidens, sed per se conuenit omni enti esse bonum. Probatur sic: omne ens vt sic est actu, ergo perfectum: ergo appetibile & bonum. omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio quædam est.

¶ In responsione ad quartum aduerte quòd litera duo dicit.

¶ Primo nanque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundo respondet argumento.

¶ Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (vt infrà patebit) aut quia sunt, aut quia talia sunt, aut quia ordinantur in bonum. mathematica autem vt sic abstrahunt ab his omnibus. Ab esse quidem: quia vt sic non sunt: ab esse autem tale, eadem ratione: quoniam esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt à fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt à materia & motu.

1 *Num mathematica bona non sint, quia non subsistunt separata.*

2 *Num mathematica à fine abstrahant, quia abstrahūt à materia, & à motu.*

Circa hanc partē occurrūt duo dubia. Primū est circa illā rationem: quòd ideo mathematica nō sunt bona, prima bonitate, qa nō subsistūt separata: si enim hęc ratio valet, sequitur quod nulla res in vniuersali sumpta, est bona: quoniā nulla res vniuersaliter sumpta, subsistit per Peripateticos: cōsequēs est falsū: ergo. * Secūdū dubiū est circa illā rationē, quod ideo mathematica abstrahūt à fine, quia abstrahūt à materia & motu: quia finis habet rationē mouētis. dupliciter enī deficere videtur hæc ratio. Primo, quia sequeretur quod metaphysicalia abstraherent à fine: quia magis abstrahūt à materia & motu quàm mathematica. * Secundo: quia æquiuocatur de motu: quoniam finis non habet rationē mouentis motu propriè dicto, à quo abstrahit mathematicus, sed motu metaphoricè dicto: quauis ergò cōclusio sit vera, ratio tamen nulla est. *Quæstio prima. — Quæstio secunda.*

¶ Ad primum dubiū dicitur, quod mathematica possunt sumi dupliciter. Vno modo secundū id quod sunt absolute, & sic idem est iudicium de eis & naturalib* quò ad esse & bonitatem. Non enim triangulus magis abstrahit ab esse quàm albedo: & sic de eis non est hic sermo: sed dici de ipsis potest quod sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secūdum sua indiuidua in rerū natura existentia, &c. Alio modo considerantur vt mathematica sunt inquantum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur par esse iudicium de eis & de aliis rebus in vniuersali sumptis. *Ad primū.*

¶ Ad cuius euidentiam scito, quod licet omnia vniuersalia in hoc conueniant, quod non subsistunt in sua vniuersalitate, inter vniuersalia tamen physica, mathematica, & metaphysica magna est differentia, quo ad subsistere in suis abstractionibus propriis. Metaphysicalia nanque secundum propriam abstractionē sumpta subsistunt, quoniam habēt in rerum natura indiuidua abstrahētia ab omni materia sensibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. Mathematica verò secundum propriā abstractionē sumpta, nō existunt, quoniā nullū habent in rerum natura indiuiduum abstrahens à materia sensibili. Non enim inuenitur hęc linea, nisi in terminatione corporis sēsibilis. Naturalia autē cùm nullā habeāt ppriā abstractionem, sed eā tantùm quæ cōmunis est omnibus scibilibus, scilicet qua vniuersale abstrahit à particulari, manifestè patet quòd subsistūt in rerū natura dū habēt indiuidua subsistētia cū materia sensibili, & cæteris cōditionibus in vniuersali scitis. Cū ergo in litera dicitur, quòd mathematica nō subsistūt, nō est interpretādū quod vniuersalia mathematica vniuersaliter sūpta nō subsistūt, hoc enim esset ridiculū pro ratione afferre: sed quod mathematica, vt sic particulariter sūpta nō subsistūt: seu (qđ idē est) quod mathematica vt sic nō habēt aliquod indiuiduū existēs in rerū natura. Et proptereà neq; sunt in vniuersali, neq; in particulari: ac p hoc bona esse nō possunt, quòd de aliis reb* vniuersaliter sumptis dici nō potest. Et sic patet nullitas cōsequētiæ ad oppositū factæ: & quare singulariter dicatur de mathematicis quòd nō habēt esse.

¶ Ad secūdū verò dubiū respōdetur, quòd qa sermōes semp interpretandi sunt secūdū subiectā materiā, ideo quis nō valeat cōsequētia: abstrahit à materia & motu, ergo à fine, vt patet in. 12. meta. tex. 37. vbi ponitur finis in immobilib*: valet tamē cōsequētia hęc, mathematica abstrahūt à materia & motu: ergo à fine: quia mathematica nō sunt nata habere finē nisi materiæ & mot*: quoniā secūdū rē sunt entia naturalia: si enī abstrahunt à materia & motu oportet ea abstrahere à fine materię & mot*. Et si abstrahūt à tali fine, abstrahūt totaliter à fine: qa nō sūt nata habere alio modo finē. Et p hoc patet etiā respōsio ad secūdā obiectionē. Cū enī dicitur, finis habet rationē mouētis, ly mouētis, potest significare purā causalitatē finis: & sic æquiuocè dicitur mouens à motu propriè dicto: sed sic nō sumitur hic. Potest quoque significare, *Ad secūdum.*

& cæ-

& causalitatem finis & effectũ eius: & sic æquiualet huic quod dico, causam motus: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur vtrobiq; motus propriè. Et specificatur qualis finis est mathematicorũ, quasi diceret, quod nullus mathematicorũ habet rationẽ mouẽtis, id est, causantis motum propriè dictum, sicut & finis naturaliũ: cõsequẽs est quod si mathematica abstrahunt à materia, & motu, quod abstrahunt à fine. Et sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio.

Annotat. Art. præc. 26

¶ Secundo in eadem responsione satisfacit argumento: & argumentum quidem est hoc: mathematica non sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quædam entia non sunt bona, in secundo tertiæ figuræ, responsio autem consistit in negatione argumenti: quoniam sophisma est figuræ dictionis, vel à secundũ quid ad simpliciter. Ly namque mathematica videtur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatur conclusio illata, scilicet quod quædam entia nõ sunt bona: & conceditur conclusio quæ deberet inferri, scilicet quod quædam entia, vt subsunt tali abstractioni, non sunt bona. Nec hoc inconuenit vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibilitate, potest sumi homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se, in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est risibilis: sed, ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit à risibili: in quo non abstrahit: ab hominis ratione.

2. [illegible] lib. 3. [illegible] contra. 1. 40. fin. Et lib. 3. cap. 16. 17. & 19. Et veri. q. 2. artic. 1. ca. 2. 4.

Cap. 4. p. 1. ante med. & p. 4. circa prin.

Cap. 4. circa prin. de di. nom.

Lib. 1. a 32. tom. 1. 2. Phys. tex. 31. tom. 2.

qui habet rationem mouentis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundum rationem non sit bonum vel ratio boni, cùm ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut suprà dictum est*.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarũ. Vt enim dicit Dionysius 4. capite de. di. no.* bonum laudatur vt pulchrum, sed pulchrũ importat rationem causæ formalis: ergo bonum habet rationem causæ formalis.

2 ¶ Præterea, bonum est diffusiuum sui esse, vt ex verbis* Dio. accipitur: quibus dicit, quòd bonum est ex quo omnia subsistunt & sunt: sed esse diffusiuum importat rationem causæ efficientis: ergò bonum habet rationem causæ efficientis.

3 ¶ Præterea dicit Augustin. in primo* de doct. Christ. quod quia Deus bonus est, nõ sumus: sed ex Deo sumus, sicut ex causa efficiẽte. ergo bonũ importat rationẽ causæ efficientis.

¶ SED CONTRA est, quod* Philosophus dicit in secundo physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis & bonum aliorum bonorum: ergo habet rationem causæ finalis.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum, cùm rationem appetibilis habeat, finalis quoque causæ rationem habere oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cũ bonũ sit quod omnia appetunt, hoc autem habet rationem finis, manifestũ est quòd bonum rationem finis importat, sed tamen ratio boni præsupponit rationem causæ efficientis, & rationem causæ formalis. Videmus enim quòd id, quod est primum in causando, vltimũ est in causato: ignis enim primò calefacit quàm formam ignis inducat: cùm tamen calor in igne consequatur formam substantialem: in causando autem primùm inuenitur bonum & finis, qui mouet efficientem: secundò actio efficientis mouens ad formam: tertiò aduenit forma. vnde, econuerso esse oportet in causato: quòd primum sit ipsa forma, per quam est ens: secundo consideratur in ea virtus effectiua, secundum quòd est perfectum in esse: quia vnumquodque tunc perfectum est, quando potest sibi simile facere, vt dicit Philosophus in quarto meteororum:* tertio consequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd pulchrum & bonum in subiecto quidem sunt idem: quia super eandem rem fundantur, scilicet super formam, & propter hoc bonũ laudatur vt pulchrum: sed ratione differunt: nam bonum propriè respicit appetitum, est enim bonum quod omnia appetunt: & ideò habet rationem finis: nam appetitus est, quasi quidam motus ad rem, pulchrum autem respicit vim cognoscitiuam: pulchra enim dicuntur quæ visa placent: vnde pulchrum in debita proportione consistit c: quia sensus delectatur in rebus debitè proportionatis: sicut in sibi similibus: nam & sensus ratio quædam est: & omnis virtus cognoscitiua, & quia cognitio fit per assimilationem, similitudo autem respicit formam: pulchrum propriè pertinet ad rationem causæ formalis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd bonum dicitur diffusiuum sui esse eo modo, quo finis dicitur mouere.

Quæstio.

¶ *Num res habeat rationem causæ finalis in intentione, vel in executione.*

Circa hanc determinationẽ aduerte breuiter veritatẽ, quã hinc habes de illa quæstione: vtrũ res sit causa finalis in intẽtione, aut in executione. &c. Cũm enim hic habeas, quod in secũdo quoq; physicorũ habetur, quòd bonum importat finis rationẽ in actu exercito, quod etiã inductiue probatur: nã omnis ratio propter bonũ, aut melius, finẽ affert, oportet vt eadem ratione te aliquam finem dicas, qua bonum eam asseris: ex prædictis autem patet ꝙ bonum formaliter vnũquodq; dicitur & est ratione esse. finis igitur rationem habet res ratione esse: nã quod sicut forma est ratio causandi effectiuè inexistere autẽ est conditio formæ efficientis: ita esse est ratio causandi finaliter: esse autẽ in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse autem in executione non est finis, sed terminus & effectus, tã finis, quàm efficientis.* Et hoc inductione, non ratione egetis: sanitas enim, scientia, balneum &c. appetitur vt insit, vt habeatur &c. non in intentione, sed secundum esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idẽ est quod finalizare: sed nũquam aliquod horũ finalizaret trahẽdo appetitũ ad se, nisi esset in intẽtione, vt patet, ex hoc autẽ experimus sequi executionem rei, quæ vt finis mouet. Et hoc voluit Auer. 12. metaph. com. 36. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectũ abstrahẽtẽ rẽ ab esse extra animã, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

3. de anima tex. 14. tom. 3.

209

Comment.

¶ In corpore duo. Prima respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quò ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Bonũ habet rationẽ causæ finalis. Probatur: appetibile habet rationẽ finis: bonũ est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundum tacita obiectio est hæc: superiùs iam determinatũ est quod bonũ non habet rationem primi, sed vltimi potiùs. Modò autẽ dicitur, quod habet rationem causæ finalis, quam cõstat habere rationem primi cum finis sit causa causarum: quomodo ergo stat hæc simul, quod bonũ habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primò ponit responsionẽ: deinde probat ipsam. Responsio est quod bonum est vltimum in essendo, primum autem in causando: quamuis in litera prima pars respõsionis huius tantum proponatur. Probatio etiam: primum in causando, est vltimum in essendo: finis est primũ in causando: ergo finis est vltimũ in essendo: sed bonum habet rationem finis: ergo maior probatur ex testimonio sensibilium: in quibus primum in causando, est vltimum in causato, vt patet in igne & calore: ergo absolutè primum in causando, est vltimum in essendo.

Annotat.

¶ Circa maiorem aduertẽ terminos: quòd ly primũ & vltimũ denotant in proposito ordinem generationis: & supponunt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly verò in causando sumitur vt distinguitur contra in essendo: supponitur siquidem hic duplicẽ dari ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterum in essendo. Et ille quidẽ attenditur penes priùs & post causare, iste vero penes prius & pòst esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas nõ pẽdet à causalitate alteri*, sed ecõuerso: & similiter illa res est prior in essẽdo, cuius esse nõ præsupponit esse alterius, sed ecõuerso. Est ergo sensus maioris, ꝙ res prior ordine generatiõis quò ad causalitatẽ, est posterior ordine generationis quò ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quod ordo rerũ id in essendo potest considerari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinẽ in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundẽ ordinẽ esse inter res in essendo, qui est in causando, nec ecõuerso: quòd sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intẽdebat ad intelligibilia hęc, ex sẽsibiliũ testimonio eleuare: ꝙ satis hic fit.

Quæstio.

¶ *Num primum in causando, sit vltimum in essendo.*

Circa huius maioris & totius rationis vim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium, puta Deus, est primum in causando, & tamen non est vltimum, sed primum quoq; in essendo. Tum etiã in exemplo literæ. Forma ignis non solum est primo

Quæstio.

¶ *Num mathematica, si non sint formaliter nec actu, nec potentia, possibile sit ea rationem entis habere.*

Circa hanc partem occurrit dubiũ, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictũ est: & mathematica habent rationem entis, cum ens non dicatur nisi de eo, quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hęc duo sunt intellectu stãt simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili, nec est, nec esse potest, scilicet secundum talẽ essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione vniusmodi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modũ mathematica, ergo & non sunt entia tali modo, & sunt absolutè entia.

¶ Et si instetur ad propositũ, ergo eodẽ modo dicendũ est, quòd nõ sunt bona tali modo: sed sunt absolute bona: & cõsequẽter male dicitur quòd mathematica nõ sunt bona: negãda est sequela: quoniã ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quod in se sit tale quod ei nõ repugnet esse in rerũ natura, quocunque id modo eueniat, siue secundũ suã abstractionẽ siue non. Ad hoc aut quòd habeat formaliter rationẽ boni, vltrà hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finẽ, &c. Modò triangulus & cæteræ mathematica secundũ suas quidditates hoc possident, quòd eis nõ repugnat existere, & propterea entis rationẽ formaliter retinẽt: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerũ natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, nõ fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cum a signũ manifestũ est, quod nulla ibi conclusio demõstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalẽ aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantùm per formalẽ: illa enim est propria bono, hæc enti.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

Annotat.

IN titulo habere rationẽ causæ finalis nõ sumitur hic idẽticè, sed dupliciter: scilicet in actu signato, & in actu exercito.* Si primo modo habere rationẽ causæ finalis intelligitur, sumitur fundamẽtaliter fundamẽto ꝓximo. Nõ enim quæritur vtrũ bonũ sit ratio causæ finalis, sed an sit ꝓpriũ fundamentum illius. Quid autẽ sit ratio causæ finalis ex secũdo physic. & quinto metaph. patet, scilicet cui' gratia aliquid fit, aut est. * Vnde sensus tituli est, an res eo quia bona vẽdicet sibi hoc ꝓpriũ quod sit cui' gratia. Si verò secũdo modo intelligitur, tũc habere rationẽ causæ finalis sumitur formaliter: ita quod sensus tituli est, Verũ bonũ formaliter sit formaliter ipsa ratio finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatẽ finalẽ: vt ibi gratia. si dicatur quòd. A. finaut est simpliciter, aut tale, quia est bonũ: an ex hoc ipso reddatur causa

in essendo, sed etiam in causando: nam priùs forma ignis causat formaliter ignem, siue causaliter siue causatum, quàm calor effectiue calefaciat: & similiter in omnibus, semper enim forma præuenit & in esse & in causalitate formali. Si autem respectu huius aut in hoc: ergo non habetur intentum. Intendit enim absolutè ordinem boni ad alia assignare: & non in hoc vel illo.

¶ Ad hoc dicitur quod hic sermo est de ordine in causando & in essendo absolute, sed obiectio peccat. Tum quia male interpretatur maiorem: non enim intendimus quod primũ in causando, illud idem numero sit vltimum in essendo, respectu eorum, quorũ est primum in causando: hæc enim vniuersalis est impossibilis: nec eam somniauimus: sed intendimus illud idem secundum rationem formalẽ, siue eandem specie, siue eandem genere, siue eãdem secundum analogiam sit vltimum in essendo in ordine eorum, quorum est primum in causando. Et hoc modo, ratio bonitatis diuinæ est prima in causando finaliter & ipsamet secũdum analogiam est vltima in essendo in re qualibet: vt patet ex articulo primo in responsione ad primum. Tum quia testimonium ex sensibilibus in litera adductum peruertit, vt enim iã dictũ est, sensibilia hic adducta sunt, vt ex ordine in causando hoc & in essendo in hoc causato, perciperemus ordinẽ in causando simpliciter: & in essendo simpliciter, non esse eundem. Vnde licet forma substãtialis ignis sit prior in essendo & in causando simpliciter ꝙ calor, non tamen est prior in causando hoc, id est, hunc ignem generandũ. Prius enim ordine generationis est calefactio quàm generatio formæ ignis. Alteratio enim præuia est generationi: & tamen primum quod sortitur hic ignis genitus est forma ignis, & ex ea consequitur formas vniuersaliter propria accidentia cõsequuntur formam. At si in sensibilibus ordinem simpliciter cupis inspicere, aduerte quod causalitas formalis pẽdet necessariò ex effectiua: & liquet quasi sitũ. Licet enim in hoc sensibili primũ sit quod quid erat esse, quod ad causam formalẽ nulla tamẽ forma aut quidditas verè habet causalitatẽ formalẽ secundũ rẽ, nisi ab aliqua causa sit effectiua: quam oportet ꝓpter finẽ operari: omnem enim formam non fit causa formalis sui ipsius, sed alterius, puta cõpositi & omne cõpositũ (vt in quæstione tertia dictũ est: & Auer. in 12. meta. comment. 21. tenetur) ab alio fit: oportet ante omnẽ causalitatem formalem esse effectiuã & ante hanc finalem: in essendo tamen primò inuenitur & in causa forma & in effectu similitudo formæ, secundo in causa vis actiua, & in effectu eius participatio, tertio in causa bonitas, & in effectu complementũ, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter præposterus est ordo in essendo, & in causando. Pro notitia tamen literæ in calce scito notitie, quod duplicis perfectionis meminit scilicet in esse & absolute: & intendit perfectum inesse, perfectum subtiliter: perfectionẽ verò absolute, quã dicit in ente fundari, per boni rationẽ perfectionẽ rei simpliciter, seu totalẽ: hæc enim secundum boni simpliciter rationem attenditur vt ex suprà dictis patet, tunc est nihil omnino deest.

219 113 1

19 Art. q. 2. art. 6.

25 Art. huius quæst.

244 4. sup Gen. ad literam c. 3. in me. tom. 3.

In exp. pri. [illegible] lib. [illegible] tom. 4. [illegible]

¶ Ad tertium dicendum, quòd quilibet habens voluntatem, dicitur bonus, inquantũ habet bonam voluntatem: quia per voluntatem vtimur omnibus, quæ in nobis sunt c: vnde nõ dicitur bonus homo, qui habet bonũ intellectum, sed qui habet bonam voluntatem: voluntas autẽ respicit finẽ, vt obiectum proprium: & quod dicitur, quia Deus est bonus summus, refertur ad causam finalem.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonũ enim & ens ratione differũt. c vt suprà dictum est*: sed modus, species & ordo pertinere ad rationem entis videntur: quia sicut dicitur Sap. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Ad quæ tria reducuntur, species, modus & ordo: c quia, vt dicit Aug.* 4. super Gen. ad literam, Mensura omni rei modum præfigit: & numerus omni rei speciem præbet: & pondus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

2 ¶ Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quædam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiam quòd modus habeat modum, speciem & ordinem, & similiter species & ordo: ergo procederetur in infinitum.

3 ¶ Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum non tollit totaliter bonum: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

4 ¶ Præterea, Illud in quo cõsistit ratio boni, non potest dici malũ, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

5 Præterea, Modus, species, & ordo ex pondere, numero & mensura causantur, vt ex autoritate Aug. inducta patet*: non autem omnia bona habent pondus, numerũ, mensuram: dicit enim Amb.* in hexam. quòd lucis natura est, vt non in numero, non in pondere, non in mensura creata sit: non ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustin. in lib. de natura boni: Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus à Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sunt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nulla, nullum bonum est, quod non esset nisi ratio boni in eis consisteret: ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum omne cùm sit per suam formam, quam principiorum commensuratio præcedit, & quam sequitur inclinatio vel ad opus, vel ad finem, consistit in modo, id est, principiorum exigit debitam proportionem: specie, id est, formæ per quam est: & ordine, id est, exigit inclinationem ad aliquid.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd vnũquodque dicitur bonũ inquantũ est perfectũ: sic enim est appetibile, vt suprà dictũ est* perfectum autẽ dicitur, cui nihil deest secundum modũ suæ perfectionis, cùm autẽ vnumquodque sit id, quod est per suã formã: forma autem præsupponit quædã, & quædã ad ipsam ex necessitate cõsequũtur, ad hoc quod aliquid sit perfectũ & bonũ, necesse est quod formã habeat, & ea quæ consequuntur ad ipsam. Præexigitur autem ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialiũ, seu efficientium ipsam: & hoc significatur per modũ: vnde dicitur quòd mẽsura modũ præfigit. Ipsa autẽ forma significatur per speciem c: quia per formã vnumquodque in specie cõstituitur: & propter hoc dicitur quòd numerus speciẽ præbet: quia diffinitiones significãtes speciẽ, sunt sicut numeri secũdũ phil. in 8. meta*. Sicut enim vnitas addita vel subtracta variat speciẽ numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita vel subtracta c. Ad formã autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionem, aut ad aliquid huiusmodi: quia vnũquodque inquantum est actu, agit & tendit in id quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem, vnde ratio boni secundum quòd consistit in perfectione, cõsistit etiam in modo, specie, & ordine.

¶ AD PRIMVM ergò dicendũ, quòd ista tria nõ cõsequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, quòd modus, species, & ordo eo modo dicũtur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt & entia & bona, vnde non oportet quòd ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter aliis sint bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona c: sicut albedo non dicitur ens, quia ipsa in aliquo sit, sed quia ipsa aliquid est secundum quid, vt album.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd quodlibet esse est secundum formam aliquam: vnde secundũ quodlibet esse rei consequuntur ipsum modus, species & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo, & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordinem: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autem priuat quoddam esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modũ, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse visus.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quod sicut dicit Aug. in lib. de natura boni* omnis modus inquantum modus, bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicũtur, quia minora sũt quã esse debuerũt: aut quia nõ his rebus accõmodãtur, quibus accõmodanda sunt, vel ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

¶ Ad quintum dicendum, quòd natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mensura, non simpliciter, sed per comparationem ad corporalia, quia virtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantum est qualitas actiua primi corporis alterantis, scilicet cæli.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.*

Annotat. Art. 1. & 3. huius q.

IN titulo nota terminos. Ratio boni nõ vniuersaliter, sed causatiue vt patet in articulo sequẽti: in Deo enim nõ habet hęc locũ. Et rursus ratio boni non quomodolibet, sed boni vt quod. Modus, species, & ordo: trifariam inuenitur S. Thom. vsum fuisse his terminis. Sic siquidem in corpore per modum intendit commensurationem principiorum efficientium seu materialium: per speciem formam, per ordinem inclinationem ad aliquid. In prima vero secundæ quæst. 85. art. 4. per speciem intendit formam absolute [illegible] modum mensuram [illegible] formæ. Species enim rerũ sunt mensuratæ sicut numeri: per ordinem vero respectum ad aliud. In q6. autem de veritate quæstio. 21. intendit per speciem formam: per modum commensurationẽ ipsius esse ad essentiam, cuius est. Ordinem vero penes respectum perfectiui finaliter in ratione boni clausum. Quæ tres expositiones, quamuis valde differre videantur quo ad vnum terminum, scilicet ly modus, si tamen subtilius perscrutemur, in vnum coeunt: commensuratio nãque principiorum, mensura formæ, & commensuratio esse ad essentiã, mutuo se inferunt, ex tali enim principiorum harmonia tantæ perfectionis forma efficitur ex tanta forma tantum esse secundum ordinem generationis: secundum vero perfectionis seu finis ordinẽ si tantæ perfectionis esse est producendum: ergo tantæ perfectionis formam ac essentiam oportet supponi: & si hãc: ergo talem præcedentium principiorum dispositionem. Rationem boni consistere in modo, specie & ordine, dupliciter potest intelligi. Vno modo vt in partibus essentialibus, sicut ratio hominis consistit in animali & rationali. Alio modo vt in partibus integralibus non rationis, sed propriæ eius materiæ, sicut ratio hominis consistit in carnibus, ossibus & neruis. Et hoc modo intelligo in proposito rationem boni consistere in modo, specie & ordine. Est ergo sensus tituli, an ratio boni vt quod causati cõsistat in forma antecedentibus & cõsequẽtibus, tanquam in partibus siue propriæ materiæ.

eodem libr. 244

8. Meta. tex. 10. tom. 3.

155

33 c 15 d 241

Ex. c. 3. & 4. elicitur. tom. 6.

Comment.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Ratio boni consistit in modo, specie, & ordine. * Probatur: vnũquodq; est id ꝙ est ꝑ suã formã exigẽtẽ quẽdã antecedẽtia, & consequentia: ergo cui nihil deest secundũ modũ suæ naturæ, habet speciem, modum, & ordinem: ergo perfectum habet hęc: ergo bonũ exigit hęc. antecedens quo ad vtranq; partem patet. Prima vero consequentia patet ex quid nominis, speciei, modi, & ordinis. Secũda vero tenet ꝑ locũ à diffinitione ad diffinitum. Tertia autem probatur: quia perfectio est ratio appetibilis.

Quæstio.

¶ *Num bonum Angelorum consistat in modo.*

Circa hãc cõclusionẽ occurrit dubiũ: quomodo potest saluari mod' in bono substãtiali Angelorũ: exponẽdo modũ, id est, cõmẽsurationẽ principiorũ esse-

Universidad de Deusto Biblioteca

efficientium, seu materialium, vt hic dicitur, cum in Angelis non sint principia materialia & efficientia eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod iuxta compositionem in hoc loco positam saluatur modus eo in Angelis secundum substantiam quo ad principii efficientis sic, Deus enim agens potest dupliciter considerari, vno modo absolute, & tunc ipse quam sua actio est supra omnium modum. Alio modo, vt agit secundum hanc vel illam ideam, & sic actio Dei est commensurata ad huic, quod nō alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quod nō alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata, & modificans esse & bonū substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principium saluari modus in Angelis: quoniā essentia est vt materia ipsius esse & est commensurabilis, sed hoc magis ad alias expositiones spectat quoniam modus hic antecedit formam, vt patet in litera.

9.99. ar. 9. cap. Et 22. q. 45. art. 3. Et 2. dist. 21. q. 1. art. 2.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones, altera secundum communem opinionem, altera propria. Prima est, hæc diuisio dicitur propriè esse boni humani. Secunda est, hæc diuisio propriè est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic, Termini corporalis motus conuenienter diuiditur per ea quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili: ergo termini motus appetitiui bene diuiditur in honestū, vtile, & delectabile: ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundum quid, & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantem & quietē in ea. Consequentia vero prima probatur: quia terminatio motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda vero: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

5

258

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & vtile, &c.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestum, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit philosophus in primo * ethic. diuiditur per decem prædicamenta: honestum autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno prædicamento: ergo nō conuenienter per hæc diuiditur bonum.

2 ¶ Præterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt delectabilia: nullumque inhonestum est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerentur honestū & vtile: vt etiam dicit * Tullius in li. de offi. ergo prædicta diuisio non est conueniens.

3 ¶ Præterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantùm est: sed vtile non est bonum, nisi propter delectabile vel honestum: ergo non debet vtile diuidi cōtra delectabile & honestū.

¶ SED CONTRA est, quòd Amb. in libro * de offici. vtitur ista diuisione boni.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum non solum humanum sed absolutè, cùm sit appetitui motus terminus, diuiditur in honestū, vtile, & delectabile.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd hæc diuisio propriè videtur esse boni humani. Si tamen altius & communius rationem boni cōsideremus, inuenitur hæc diuisio propriè competere bono secundum quòd bonum est. Nam bonum est aliquid, inquantum est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis simpliciter quidem ad vltimum, secundum quid autem etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quòd terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus inquantum aliquam partem motus terminat. Id autem, quod est vltimus termini motus, potest accipi dupliciter *, vel ipsa res, in quam tenditur, vtpote locus, vel forma: vel quies in re illa. Sic ergo in motu appetitus id quod est appetibile terminans motum appetitus secundum quid, vt medium per quod tenditur in aliud, vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimū, terminans totaliter motū appetitus, sicut quædam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum: quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod terminat motum appetitus, vt quies in re desiderata, est delectatio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum, inquantum est idem subiecto cū ente, diuiditur per decem prædicamenta: sed secundum propriam rationem competit sibi ista diuisio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa propriè delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cùm aliquando sint & noxia & inhonesta.

¶ Vtilia verò dicuntur, quę non habent in se vnde desiderentur, sed desiderantur solùm, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ.

¶ Honesta verò dicuntur, quę in seipsis habent vnde desiderentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum nō diuiditur in ista tria, sicut vniuocū æqualiter de his prædicatum, sed sicut analogum, quod prædicatur secundum prius & posterius: per prius enim prædicatur de honesto, & secundario de delectabili, tertiò de vtili.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Deus est bonus.

* Probatur ratione confirmata autoritate Dionysii, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis: ergo bonus, antecedens supponitur: prima vero consequentia probatur, vnumquodque appetit suam propriam perfectionem: ergo similitudinem suā efficientis: ergo à fortiori ipsa causa effectiua est appetibilis: ergo si est prima causa, &c. antecedens assumptum cum omnibus consequētiis est notum. Prima quidem, quia propria perfectio rei, est ipsa similitudo agentis. Secūda verò, quia omne agēs agit sibi simile: ac per hoc, si eius similitudo est appetibilis, multo magis ipsum agens erit appetibile. Cætera sunt clara.

QVAESTIO SEXTA, DE BONITATE DEI, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bonitate Dei.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò vtrum esse bonum conueniat Deo.

¶ Secundò vtrum Deus sit summum bonum.

¶ Tertiò, vtrum ipse solus sit bonum per suā essentiam.

¶ Quartò, vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum esse bonum Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum non conueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc autem non videntur Deo conuenire, cùm Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum, non conuenit Deo.

2 ¶ Præterea, Bonum est quòd omnia appetunt: sed Deū nō omnia appetunt, quia nō omnia cognoscunt ipsum, nihil autē appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Trenorum tertio, Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

CONCLVSIO.

¶ *Deus omnium effectiua, & appetibilis causa existens, bonus est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum esse præcipuè Deo conuenit. Bonū enim aliquid est secundum quod est appetibile: vnūquodque autem appetit suam perfectionem, perfectio autem & forma effectus est quædam similitudo agentis, cùm omne agens agat sibi simile: vnde ipsum agens est appetibile, & habet rationem boni: hoc autē est quod de seipso appetitur, vt eius similitudo participetur. cùm ergo Deus sit prima causa effectiua omniū *, manifestum est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. * vnde Dion. in lib. de di. no. attribuit bonum Deo: sicut primæ causæ efficiēti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed bonum in Deo est sicut in causa: vnde ad eū pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones, appetūt ipsum Deum, inquantum perfectiones omnium rerū sunt d quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet *. Et sic eorum, quæ Deum appetunt, quædam cognoscūt ipsum secundū seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam verò cognoscunt aliquas participationes suę bonitatis, quod etiā extenditur vsq; ad cognitionem sensibilem. Quędam verò appetitum naturalem habent absque cognitione: vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente *.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.*

IN titulo nihil est difficile, summū enim addit respectum excessus supremi ita quod idem est vtrum sit summum bonum, & vtrum sit bonum excedens omnia alia bona, tam actu quàm potentia.

¶ In corpore articuli vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Deus est summum bonum simpliciter. Hæc conclusio declaratur primo, deinde probatur. Declaratur quidē distinguēdo implicite de summo bono simpliciter, vel in genere. Et vocatur summum bonum in genere, quod excedit cætera in illo ordine rerū, sicut summum bonum humanum felicitas excedens omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter verò quod in tota entium latitudine supremum tenet locum: & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autē sic, bonum conuenit Deo sicut primæ causæ effectiuæ omnium non vniuocæ: ergo conuenit ei excellentissimè: ergo est summum bonum simpliciter. Antecedēs quo ad vtramque partem ex dictis patet. Prima verò cōsequentia probatur ex differentia modi essendi effectus in causa vniuoca, & in causa æquiuoca seu analoga: quia in vniuoca eodem modo, in æquiuoca verò excellentiori. Aduerte tamen hic, quod effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo cōtingit dupliciter. Vno modo formaliter & virtualiter simul. Alio modo virtualiter tantùm. Exemplum primi, lumen & diaphaneitas in corporibus cælestibus respectu inferiorum. Exemplum secundi, calor in Sole & in corporibus inferioribus. In proposito est sermo, de effectu præexistente in causa non solum virtualiter, sed etiam formaliter: vnde & Deus est bonum formaliter & virtualiter, efficacia rationis fundatur super hoc, quod vtrique effectus causæ æquiuocæ excellentiori modo est in ipsa causa quàm in effectu. Et ideo litera indistinctè de modo essendi effectus in causa æquiuoca loquitur: quoniam hoc sufficiebat intento, scilicet, quod excellentissimo modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in præcedenti articulo stabilitum erat quod formaliter conuenit eidē.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in cōuersione propositionis. Bonum est quod omnia appetunt, id est, quod omnia appetunt est bonum.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod res diuersorum generū dicuntur nullo modo comparabiles, quando accipiuntur vt sic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus, si enim conueniunt secundum aliquod prædicatum in quo conueniant, possunt comparari.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Deus sit summum bonum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summū bonum. Summū enim bonū addit aliquid supra bonū, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est cōpositū: ergo summū bonū est cōpositum, sed Deus est summè simplex, * vt suprà ostēsum est. ergo Deus non est summū bonū.

2 ¶ Præterea, Bonum est quod omnia appetunt, vt dicit philosophus *: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omniū: ergo nihil est aliud bonum nisi Deus. Quod etiam videtur per id quod dicitur Mat. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione aliorum, sicut summū calidum in cōparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summū bonū.

3 ¶ Præterea. Summum comparationem importat. sed quæ non sunt vnius generis, non sunt comparabilia: sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior vel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cum aliis bonis, vt ex superioribus patet *: videtur quòd Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. * 1. de Trin. quòd trinitas diuinarū personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum, cùm conueniat Deo vt primæ causæ non vniuocè, sed æquiuocè, excellentissimo modo ei conuenire oportet.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd Deus est summum bonum simpliciter, & non solùm in aliquo genere, vel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, vt dictum est *, inquātum omnes perfectiones desideratæ effluūt ab eo, sicut à prima causa: non autem affluunt ab eo, sicut ab agente vniuoco, vt ex superioribus patet *, sed sicut ab agente, quod non conuenit cum suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem vniuoca inuenitur vniformiter, in causa autem æquiuoca inuenitur excellentiùs, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cùm bonum sit in Deo sicut in prima causa omnium non vniuoca, quòd sit in eo excellentissimo modo, & propter hoc dicitur summum d bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd summum bonum addit super bonum nō rem aliquam absolutam, sed relationem tantùm: relatio autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiuè ad creaturas, non est realiter in Deo, sed in creatura d in Deo verò secundùm rationem *. Sicut scibile relatiuè dicitur ad scientiā, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quòd in summo bono sit aliqua compositio, sed solùm quòd alia deficiant ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd, cùm dicitur, bonū est, quod omnia appetunt, non sic intelligitur, quasi vnumquodque bonum ab omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quòd autem dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, vt pòst dicetur.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ non sunt in eodem genere, si quidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: de Deo autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quòd ipsum sit in quodam alio genere, sed, quia ipsum est extra genus & principiū omnis generis *. Et sic cōparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum tertium.*

IN titulo ly proprium distinguitur contra cōmune: ly per essentiam potest determinare subiectum, & potest determinare prædicatum, & quando determinat subiectum, tunc ly per essentiam distinguitur cōtra omne id quod est extra subiecti essentiam. Et est sensus, vtrum solus Deus per essentiam, id quod nō per aliquid extra suam essentiam sit sufficienter bonus formaliter. Si verò ly per essentiam, determinat prædicatum, tunc distinguitur contra esse tale per participationem. Et est sensus, vtrum solus Deus sit bonus per essentiam, id est, sit bonus non participatiue. Vocatur autem participatiue tale, quicquid habet aliquam rationem formalem nō secundum totam plenitudinem perfectionis possibilis conuenire tali rationi formali. Oportet enim quod huiusmodi esse partem illius tantùm habere: & propterea participatiue tale dicitur. Et per oppositum tale per essentiam dicitur, quod ex ipso suo modo essendi omnem plenitudinem illi rationi formæ possibilem naturaliter claudit: vt calor si per se subsisteret. In proposito autem, quamuis gratia materiæ hi duo modi coincidunt, sequendo doctrinam S. Thomæ: quia quod est per essentiam primo modo bonum, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & econuerso, quia tamen formaliter & vniuersaliter hi duo modi non coincidunt, quoniā Socrates est per suam essentiam homo, & tamen non est homo per essentiam, sed participatiuè. Solus enim homo Platonis * si inueniretur, esset homo per essentiam: de præsenti quæstio mouetur de ipso bono per essentiā, & non directè de ipsa essentia diuina: quoniam in quæstione tertia iam stabilita est illius simplicitas, & quod nihil cōueniat sibi per aliquid additum suæ essentiæ: ideo ly per essentiam, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationē: & est sensus, vt suprà diximus. Et hoc quantum est ex parte exponētis affirmatiuę: nā ex parte negatiuæ ly per essentiā se tenet ex parte subiecti, & est sensus, vt supra diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta literæ, & ratio in corpore assignata. Vnde hic exclusiuæ principaliter disputatur propter negatiuam exponentem: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita sit.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur quòd esse bonum per essentiam non sit proprium Dei. Sicut enim vnum conuertitur cum ente, ita & bonum * vt suprà habitum est *: sed omne ens est vnum per suam essentiam, vt patet per philosophum in quarto * metaphi. ergo omne ens est bonū per suam essentiam. 33 1. contr. c. 34. & 40. Et opusc. 3. cap. 109. 110. 111. & 112. Et veri. q. 21. art. 5. Q. 5. art. 1. 25. 27. 4. Meta. tex. 3. 10. 3. Et Met. 19. textu. 9.

2 ¶ Præterea. Si bonum est quod omnia appetunt, cùm ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quælibet res est ens per suam essentiam, ergò quælibet res est bona per suam essentiam.

3 ¶ Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiam, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cùm sit ens quoddā, oportet quòd sit bona, & si quidem alia bonitate, iterum de illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitū, aut venire ad aliam bonitatem, quæ non erit bona per aliam bonitatem. eadem ergo ratione standum est in primo *: res igitur quælibet est bona per suam essentiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boe. in lib. de hebdo. * quòd alia omnia à Deo sūt bona per participationē: nō igitur per essentiā. Annot. In lib. An omne quod est, bonum sit, à medio præcipuè ad finem vsque. Annot.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus solus omnimodam perfectionem habeat, cuius esse est sua essentia sibique omnia essentialiter conueniant, & omnium rerum sit vltimus finis, ipse solus per essentiam bonus est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus d Deus est bonus per suā essentiam. Vnū quodque enim dicitur bonū secundum quod est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quòd in suo esse constituitur. Secunda verò prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suam perfectam operationem necessaria. Tertia verò perfectio alicuius est per hoc, quòd aliquid aliud attingit sicut finem. Vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suam formam substantialē. Secunda verò eius perfectio cōsistit in caliditate, leuitate, & siccitate, & huiusmodi. Tertia verò perfectio eius est secundum quod in loco suo quiescit. Hæc autem triplex perfectio nulli creato competit secundum suam essentiam, sed soli Deo, cuius solius essentia est suum esse; & cui non adueniunt aliqua accidentia: sed quæ de aliis dicuntur accidentaliter, sibi cōueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientem, & huiusmodi, sicut ex dictis patet *. Ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est quòd solus Deus habet omnimodam perfectionem secundum suam essentiam: & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam. D. 293. 16 Q. 3. art. 6.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vnum non importat rationem perfectionis, sed d indiuisionis tantum *: quæ vnicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisæ & actu & potentia. Compositorum verò essentię sunt indiuisæ secundum actum tantùm: & ideo oportet quod quælibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona, * vt ostensum est. D. 1191. 17

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Solus Deus est bonus per essentiam. probatur hæc exclusiua quo ad vtranque exponentem simul sic, triplex perfectio, scilicet secundum quod res in suo esse constituitur, &c. soli Deo conuenit per suam essentiam. ergo esse perfectum, ergo esse bonum, ergo solus est bonus per essentiam. Antecedens declaratur distinguendo triplicem gradum perfectionis rei & ostendendo sigillatim soli Deo cōuenire quidditatiuè, quia in primo clauditur esse, in secūdo accidentia, in tertio finis vltimus. Prima consequentia relinquitur per se nota ex sufficienti diuisione. Secunda probatur: quia vnumquodque inquantum est bonum, inquantum perfectum. Tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa antecedens dubium primò est, quòd esse in omnibus citra Deum sit aliud ab essentia sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubium secūdò esset, quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferiùs quæretur. Ad propositum tamen scito sufficere, quod esse & principia operationis sint extra essentias omnium substantiarum formaliter. in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intentio tamen literæ est de inclusione & exclusione reali & non tantùm formali.

¶ *Num esse sit de integritate primæ perfectionis rei.*

Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia non videtur efficax. Tum quia quælibet res est perfecta quidditatiuè per suam essentiam, vt patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequentia hæc supponit, quod esse sit de integritate primæ perfectionis rei, vt patet: hoc autem non videtur verum: quoniam esse est extra integritatem substantialem cuiusque rei citra Deum, in cuius sit nomen nulla diffinitio dicit esse, vt dicitur primo posteriorum.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quod res potest dici perfecta dupliciter: scilicet simpliciter & secundum quid. & quod quādiu res non est in rerum natura, quodcunque esse habeat siue obiectiuū siue quidditatiuū, siue in causa, nō dicitur esse perfecta simpliciter, sed secūdū quid, id est in tali esse. Secūdū autē esse in rerū natura dicitur perfecta simpliciter, quò ad perfectionem substātialē. Et propterea esse est de integritate In corp. art.

primæ

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet vnūquodque sit bonum inquantum habet esse, tamen essentia rei creatæ non est ipsum esse: & ideò non sequitur, quòd res creata sit bona per suam essentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonitas rei creatæ non est ipsa eius essentia c, sed aliquid superadditum, vel ipsum esse eius, vel aliqua perfectio superaddita, vel ordo ad finē. Ipsa tamen bonitas sic superaddita, dicitur bona sicut & ens: hac autem ratione dicitur ens, quia ea est aliquid, non quia ipsa aliquo alio sit. Vnde hac ratione dicitur bona, quia ea est aliquid bonum, non quia ipsa habeat aliquam aliam bonitatem, qua sit bona e.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd omnia sint bona bonitate diuina. Dicit enim Augusti. 8. de Trin.* Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc & tolle illud: & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum videbis, non aliō bono bonum, sed bonum omnis boni, sed vnumquodque est bonū suo bono, ergò vnumquodque est bonum ipso bono, quod est Deus.

2 ¶ Præterea, sicut dicit Boët. in lib. de hebdo.* omnia dicuntur bona inquantum ordinantur ad Deum: & hoc ratione bonitatis diuinæ. ergo omnia sunt bona bonitate diuina.

¶ SED CONTRA est, quòd omnia sunt bona inquantum sunt: sed non dicuntur omnia entia per esse diuinū, sed per esse proprium: ergo non omnia sunt bona bonitate diuina, sed bonitate propria.

CONCLVSIO.

¶ *Omnia sunt bona diuina bonitate extrinsecè & causaliter, bonitatibus verò propriis formaliter.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nihil d prohibet in his, quæ relationem important aliquid ab extrinseco denominari: sicut aliquid denominatur locatum a loco, & mensuratum à mensura. Circa verò ea, quæ absolutè dicuntur, diuersa fuit opinio. Plato enim posuit omnium rerum species separatas*: & quòd ab eis indiuidua denominantur quasi species separatas participando, vt puta quòd Socrates dicitur homo secundum ideam hominis separatam. Et sicut ponebat ideam hominis & equi separatam, quam vocabat per se hominem, & per se equum, ita ponebat ideam entis, & ideam vnius separatam, quam dicebat per se ens, & per se vnū: & eius participatione vnumquodque dicitur ens, vel vnum e: hoc autem quod est per se ens & per se vnum, ponebat esse summum bonum. & quia bonum cōuertitur cum ente, sicut & vnum: ipsum per se bonum dicebat esse Deum, à quo omnia dicūtur bona per modū participationis. Et quāuis hæc opinio irrationabilis videatur quātum ad hoc, quòd ponebat species rerum naturalium separatas per se subsistentes,* vt Arist. multipliciter improbat: tamen hoc absolutè verū est, quod aliquid est primum, quod per suam essentiam est ens & bonum, quod dicimus Deum,* vt ex superioribus patet e. huic etiam sententiæ concordat Arist. A primo igitur per suam essentiam ente & bono, vnumquodque potest dici bonum & ens, inquantū participat ipsum per modum cuiusdā assimilationis, licet remotè & deficienter, vt ex superioribus patet.* Sic ergo vnumquodque dicitur bonum d bonitate diuina, sicut primo principio exemplari effectiuo & finali totius bonitatis. Nihilominus tamen vnumquodque dicitur bonum similitudine diuinæ bonitatis sibi inhærente, quæ est formaliter sua bonitas denominans ipsum. Et sic est bonitas vna omnium, & etiam multæ bonitates.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVAESTIO SEPTIMA, DE INfinitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST consideratione diuinæ perfectionis, considerandū est de eius infinitate, & de existentia eius in rebus: attribuitur enim Deo quòd sit vbique, & in omnibus rebus, inquantum est incircunscriptibilis & infinitus.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primò, vtrum Deus sit infinitus.
¶ Secundò, vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam.
¶ Tertiò, vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinem.
¶ Quartò, vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit infinitus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit infinitus. Omne enim infinitum est imperfectum, quia habet rationem partis & materiæ: vt dicitur in 3.* phys. sed Deus est perfectissimus, ergo non est infinitus.

2 ¶ Præterea, secundum Philosophum in 1.* phys. finitum & infinitum conueniunt quātitati: sed in Deo non est quantitas, cùm non sit corpus, vt supra ostensum est*. ergo non competit sibi esse infinitum.

3 ¶ Præterea, Quod ita est hic quod non alibi, est finitum secundum locum: ergo quod ita est hoc quod nō est aliud, est finitum secundum substantiam: sed Deus est hoc & non est aliud, non enim est lapis, nec lignū. ergo Deus non est infinitus secundum substantiam.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Damasc.* quòd Deus est infinitus, & æternus, & incircunscriptibilis.

CONCLVSIO.

¶ *Esse Dei cùm in nullo receptum sit, cùm sit ipse suum esse subsistens, infinitus & perfectus est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd omnes antiqui philosophi attribuunt infinitū primo principio, vt dicitur in 3. phys.* Et hoc rationabiliter, considerantes res effluere à primo principio in infinitum. Sed quia quidam errauerunt circa naturā primi principii, consequēs fuit vt errarent circa infinitatem ipsius, quia enim ponebant primum principium materiam, consequenter attribuerunt primo principio infinitatem materialem, dicentes aliquod corpus infinitum esse primum principium rerum.

¶ Considerandum est igitur, quod infinitū dicitur aliquid ex eo quod non est finitum: finitur autē quodammodo & materia per formam e, & forma per materiam. Materia quidem per formam, inquantum materia antequam recipiat formam, est in potentia ad multas formas: sed cùm recipit vnā, terminatur per illam. Forma verò finitur per materiā inquantum forma in se considerata communis est ad multa, sed per hoc quod recipitur in materia, fit forma determinatè huius rei. Materia autem perficitur per formam, per quam finitur: & ideo infinitum secundū quod attribuitur materiæ, habet rationē imperfecti: est enim quasi materia non habens formam. Forma autem non perficitur per materiam, sed magis per eam eius amplitudo contrahitur. vnde infinitum secundum d quod se tenet ex parte formæ non determinatæ per materiam, habet rationem perfecti. Illud autem quod est maxime d formale omnium, est ipsum esse, vt ex superioribus patet*: cùm igitur esse diuinum non sit esse receptum in aliquo, sed ipse sit suū esse subsistens, vt suprà ostensum est e, manifestum est quòd ipse Deus sit infinitus & perfectus.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd terminus quātitatis est sicut forma ipsi*: cuius signū est d quòd figura, quæ cōsistit in terminatione quātitatis, est quædā forma circa quantitatē. Vnde infinitum quod competit quantitati, est infinitum, quod se tenet ex parte materiæ: & tale infinitum non attribuitur Deo, vt dictum est.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc ipso quod esse Dei est per se subsistens, non receptū in aliquo prout dicitur infinitum, distinguitur ab omnibus aliis, & alia remouentur ab eo. Sicut si esset albedo subsistens c, ex hoc ipso quod non esset in alio, differret ab omni albedine existente in subiecto.

---

prima perfectionis cuiusque rei nō vt pars quidditatis, sed vt actualitas eiusdem. hic per hoc patet responsio ad obiecta. Et si contra hoc instetur, eò quod res secundum suas essentias cōparatæ graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialib*, eo quod aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër, &cæt. igitur esse perfectū simpliciter cōuenit rei ex sua essentia. Ad hoc est dicendū, quòd quum dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiā perfecta simpliciter intelligitur quod ly per, denotat causam formalē: non qualemcunque, sed sufficientem omni alio præciso: licet enim ignis essentia sit, qua formaliter ignis habet substantialē perfectionem, non tamē est sufficiens ratio, quòd ignis sit in sua substantiali perfectione: sed oportet quòd actuetur per ipsum esse. Vnde ad instātiam dicitur, quod res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non completiue, sed radicaliter. Vel dicatur (& parum differt) quod res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non præscindendo ab earū esse, imò includendo ordines ad ipsa, quoniam (vt diffuse ostendimus in commentariis de ente & essentia) differentia substantialis sumitur ab ordine ad esse: vt etiā Porphyrius insinuauit in vltima ac intima differentiæ diffinitione dicēs, quod cōducit ad esse, vt ibidē posuim*.

¶ Circa vltimā cōsequentiā aduerte, quòd (vt diximus in titulo) quia gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt: ita, est per suam essentiā bonū, & a, est bonū per essentiam: ideo litera nō discreuit inter hæc. Et conclusio, quòd solus De* per essentiā est bon*, cōclusum esse voluit, quod sol* De* est bonus per essentiam.

¶ In responsione ad primū aduerte tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd vnum non dicit rationē perfectionis, ac consequenter nec vnitas, nec eius species dicūt perfectionē simpliciter formaliter loquēdo, sed abstrahunt à perfectione & imperfectione.

a ¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum quartū.*

IN titulo aduerte nouitie, quòd nō quæritur hic, vtrū omnia sunt bona à bonitate diuina, sed vtrū omnia sint bona bonitate diuina: ita quod sensus quęstionis nō est, vtrum omnia habeant quod sint bona à diuina bonitate: sed sensus est, vtrum bonitas diuina sit, qua res bonę denominantur bonę, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

¶ In corpore quatuor facit. primò ponit duas distinctiones, simul innuēs in quo cōueniāt & differāt philosophi. secundo ponit opinionē Platonis. tertiò Arist. quartò respondet quæsito.* Prima distinctio est: nominum, quædam important absolutum, & quædam relationem.* Secūda est: denominatio est duplex, quædā intrinseca, & quædā extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, vt albū, quātum, &c. Denominatio vero extrinseca, quando forma denominatiui nō est in denominato, vt locatum, mensuratum, & similia. Cōueniūt aūt omnes in hoc, quod secundum nomina importantia relationem potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mēsurato. Differentia verò est inter Platonē & Aristot. an secundum nomina importantia absolutū possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

¶ Quo ad secundum ibi, Plato ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est, species rerum sunt separatæ. secunda est, quod particularia denominātur ab illis. tertia est, quod inuenitur idea entis vnius & boni, ita quod illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secūdum Platonem respondetur ad quæsitum affirmatiuè.

¶ Quo ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordat, in tertia vero concordat, de quarta nihil dicitur.

¶ *Num consentiat Aristoteles Platoni ideam boni.*

Circa hanc partem dubium occurrit, quo pacto verum sit Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cūm expresse in primo ethicorum impugnet eam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustratio & S.Tho. in 1. ethic. quod inter Arist. & Platonem non est hic differentia nisi verbalis. Reprehendit enim Aristot. hoc, scilicet bonū per essentiam non debet poni per modū speciei separatæ, sicut homo per essentiā, &c. Non aūt quin detur primum bonum per essentiam, quod Deus est, vt patet in 12. metaphy. in fine.

¶ Quo ad quartum vnica est cōclusio responsiua habens duas partes. omnia sunt bona bonitate diuina extrinsecè & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsecè. Probatur, à primo per essentiā bono vnumquodque potest dici bonum, per modum assimilationis: ergo vnumquodque dicitur bonū bonitate diuina effectiuè, & exemplariter, & finaliter, similitudine autē illius formaliter: ergo, Antecedēs infertur ex præmissis. consequentia autem notis terminis clara est ex se. Tres autem termini sunt notandi. Primus est ly per modum cuiusdam assimilationis, dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: vno modo ita, quod ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecum, vt vrina dicitur sana, sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, quod ratio denominationis sit, nō relatio similitudinis, aut quæuis alia, sed forma, quæ est fundamentū relationis similitudinis ad illud extrinsecū, vt aër dicitur lucidus luce solari, ea ratione qua participat eam per formam luminis. Et quoniam vbi est denominatio primo modo, ibi est denominatio ab extrinseco pura: vbi autem est denominatio secūdo modo, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: quoniam est etiam ab intrinseco: vt patet: & in proposito sic est: ideo in litera dicitur, quòd à primo per essentiam bono omnia dicuntur bona per modum assimilationis. Ex hoc enim statim sequitur, & quod denominatione extrinseca & intrinseca possunt dici bona. Secundus est ly, sicut notanter non absolutè in litera dicitur, quod vnumquodque potest dici bonū diuina bonitate, extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut principio effectiuo, &c. Vt enim dictum est, denominatio extrinseca est duplex: quædam pura & quædam causalis. Pura quidem est, quando sola relatione ad denominantē formam denominatio fit. Causalis vero, quādo participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quia vnumquodque dicitur bonum diuina bonitate extrinsecè, non quomodocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Et si hoc diligentius consideraueris, inuenies quod impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris distinguitur ab effectiua, & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum nō solum facere bonitatem aliorum, sed exemplariter illas ex suo quod non accidit sic, quum dicitur Deum facere bouem aut leonem, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum primum.*

IN titulo ly Deus, sumitur propriè, vt est nomē naturæ: ita quòd de essentia, non de potentia, aut scientia Dei est quæstio, ly infinitum, cum sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in, negatiuè, non priuatiuè: ly vero finitum, terminus quantitatis perfectionalis dicit, cum finiti & infiniti ratio quantitati congruet, secundum philosophum primo phys. Et sicut duplex est quantitas, scilicet & molis & perfectionis: ita duplices sunt termini, & duplex est finitas & infinitas. hic autem cum exclusa iam sit quantitas molis à Deo, oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte quod quia, vt dicitur tertio physicorum, infinitum non est substantia sed accidens rebus, consequens est, vt secundum rei naturam infinitas aut finitas sequatur. Alius siquidē est modus infinitatis rei, alius potentiæ, alius scientiæ. infinitas siquidem quidditatiua attenditur penes exclusionem terminorum essentialium, puta differentiarum & similium: & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfectionis substantialis sermo est. Ita quod sensus est, vtrum Deus secundum suam essentiam sit tantæ perfectionis quod omnes terminos seu limites essentiales excludat.

¶ In corpore tria facit. primo refert opinionem antiquorum. secundo diffinit de finitate & infinitate. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos primum principium est infinitū, quia ex eo tamen infinita.

¶ Secundum, quidem antiquorum errores infinitatē molis attribuerunt primo principio: quia posuerunt primum principiū materiale: inde & consequens fuit poneret indefinitatem quantitatiuam, eò quòd quantitas sequitur materiam. Et sic error circa genus principii causauit errorem circa modum infinitatis.

¶ Quo ad secundum, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur, quædam in se tenet ex parte materiæ, & quædam ex parte formæ. Et differunt in hoc quod finitas ex parte materiæ dicit perfectionem, infinitas vero imperfectionem: ex parte vero formæ est econuerso: infinitas enim dicit perfectionem, finitas autem imperfectionem, vt satis clarè dicitur in litera.

¶ *Num forma ex eo quòd finita, sit imperfecta: & ex eo quòd infinita, sit perfecta.*

Circa hanc partem antiquam vltra procedatur, est dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidem, quia forma bonis, imo apud S. Tho. etiā anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam. Igitur finitas formæ nō dicit imperfectionem, sed perfectionem. Contra infinitatem vero, quia negatio nullam perfectionem ponit, nec aliqua res ea sola separatione ab alia perfectionem acquirit. Igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi simpliciter, scilicet absolute, in eo quòd forma: & secundum quid, id est, in eo quod talis, puta informatiua materiæ, forma talis perficitur ex vnione ad materiam: non autem forma in eo quòd forma. Et quia in proposito est sermo absolute secundum latitudinē formæ, cuius deteriorem partē constat esse illam, quæ est finibilis per materiam. Altera parte libera ac nullis materiæ terminis contrahibili remanente, ideo negāda est consequentia obiecta.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd licet negatio seu separatio non dicat formaliter perfectionem, dicit tamen fundamentaliter eam. Fundamentum enim negationis vnibilitatis ad materiam magnam perfectionem formæ significat: & hoc sufficit.

¶ Quo ad tertium est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus est infinitus. Probatur. Deus est suum esse subsistens: ergo suum esse non est receptum in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitæ perfectionis, scilicet infinitate tenente se ex parte formæ. antecedens patet ex quæst. tertia. Prima vero consequentia est per se nota, secunda autem probatur ex eo quòd esse est formalissimum omnium.

1 *Num forma finiatur per materiam.*
2 *Num non recipi in materia, sit formæ ratio, quòd sit infinita.*
3 *Num probetur quòd esse Dei nullo receptiuo coarctatur, probatum sit ipsum esse perfectionis infinitæ.*

Circa hunc processum dubium occurrit ex Scoto in 1. sent. dist. 2. respondendo primæ quæstionis: reprehendit siquidem radices & processum. Inquit in primis, quòd processus noster est talis. Forma finitur per materiam: ergo forma, quæ non est nata esse in materia, est infinita. Contra antecedens arguit. Omnis forma prius natura quàm recipiatur in materia, est secundum se in tali gradu entium: igitur finita vel infinita. Non igitur primò finitur per respectum ad negationem alicuius extrinseci, puta materiæ, vel cuiuscunque alterius. Contra processum vero, tum quia sequeretur quod essentia Angeli esset infinita: quia est forma non receptibilis in materia. Nec valet, inquit, si dicatur, quod natura Angeli finitur per suum esse: quoniā apud nos esse est posterius essentia, & sic natura in primo signo abstrahens ab esse cūm sit infinita, ergo in secundo signo nō est finibilis per esse. Tū quia peccat secundum sophisma consequentis sicut illud 1. phys. Corpus finitur ad aliud corpus, ergo corpus nō finitū ad aliquid aliud est infinitū. Circa eūdē processum dubium occurrit: quia cōcesso toto nō videbitur nouitius quod sit responsum quæsito. Oportebat enim concludere, Deum esse perfectionis tantæ, vt omnes perfectionis limites excederet: nunc autem probatum est quòd Deus nullo est receptiuo coarctatus, quod distans valde videtur à primo.

¶ Ad euidentiam harū difficultatum, aduertendum est, quòd litera occultè subdistinguit infinitatem formalē in infinitatem formæ, & infinitatem esse, seu actus, qui est communior forma. Sicut enim duplex est actus, scilicet esse, & forma: ita duplex est potentia receptiua scilicet essentia & materia: & ita duplex est receptio & irreceptio: & similiter duplex est finitas & infinitas: semper loquendo ex parte actus. Et sicut esse est actus alterius rationis à forma, & essentia est alterius ordinis potentia à materia: vt differentia compositionis ex esse & essentia, & ex materia & forma ostendit: ita alterius rationis est receptio esse in essentia, & formæ in materia: & similiter finitas esse per essentiam, & formæ per materiam, & econuerso, finitas essentiæ per esse & materiæ per formam. Et vt sigillatim dicatur esse secundū se perfectionem quandam dicit, sed non potest imaginari quātum perfectionem dicat, nisi alicui naturæ intelligatur applicatum, puta sapientiæ, aut Gabrielis, &c. & ideo esse per hoc quod recipitur in aliqua essentia, limites perfectionis sortitur, secundum modum naturæ recipientis: ac per hoc si nulli omnino quidditati coniungi ponitur, sed in seipso naturaliter subsistere, nullum essentialem terminum habebit: forma autem etsi secundum se perfectionem dicat, limitata tamen ad tantam perfectionem intelligi potest, etiam si nulli materiæ sit vnibilis, vt de intelligentiis patet. Vnde manifestè colligitur quàm differens sit finitio esse per essentiam aut econuerso, & terminatio formæ per materiam, vel econuerso: penes illam namque attenditur finitum vel infinitum simpliciter: penes istam vero finitum & infinitum secundum quid tantum. Verū quia esse & forma cōueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem esse procedi potest. Et propterea litera ad insinuandā identitatem proportionalem inter vtriusque finitatē, & infinitatem, ex forma ad esse ascēdit: ad insinuandam vero diuersam vtriusque rationem, subsumpsit nō quod esse est prima forma, sed quod est formalissimum omnium. Et ex his patet facile responsio ad obiecta Scoti. Dico enim primò, quòd antecedēs illud, forma finitur per materiam, non loquitur de finitate simpliciter, sed tali, scilicet penes terminos materiales, & propterea obiectio nihil obstat. Et similiter ruit instantia cōtra processum, quoniā verum est naturā Angeli esse infinitam secundum quid. Et si instetur, quomodo ergo ex illo fundamēto probat litera infinitatem simpliciter ipsius Dei: patet responsio ex dictis: litera enim ex infinitate formæ, quæ est secundum quid, manu duxit ad infinitatem formalissimi omnium, id est esse, quæ est simpliciter, & ex illa infert Deum infinitum simpliciter. Et quoniam eodem modo posset quis sequendo Scotum arguere de esse, sicut arguit de forma: ideo dico secundo quòd infinitū sicut & immateriale est prædicatum negatiuum, fundamentaliter tamen positiuū. Et sicut positiuum clausum in ly immateriale optime probatur ex naturali negatione materiæ, tam actu quàm in potentia, ita positiuum clausum in significatione infiniti simpliciter optime demonstratur conuenire Deo ex negatione terminorum essentialium, vt in litera fit. Vnde concedo quòd esse prius natura est in seipso tantæ perfectionis, puta finitæ vel infinitæ, quàm sit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cùm hoc tamē dico, quòd hæc duo mutuo se consequuntur: ita quod si esse est omnino irreceptibile, est infinitum simpliciter, & cōuerso. Et similiter si est finitum, est receptibile & econuerso, & propterea potest argui à destructione antecedentis ad destructionem consequentis absque sophismate, vt in conuertibilibus contingit. Et sic patet responsio ad Sco.

¶ Ad id vero, quod nouitii obiiciunt ex dictis iam patere potest, iam enim ostensum est, quòd omnimoda negatio receptionis ipsius esse fundatur super infinita perfectione simpliciter. Et aduerte quàm formalis & ex propriis

... Sancti Thomæ: de essentia namque infinitate agens, essentiales terminos [illegible] instituit, nec digressus est ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alij minus perspicaces fecerunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd aliquid aliud quā Deus possit esse infinitum per essentiā. Virtus enim rei proportionatur essentiæ eius. Si enim essentia Dei est infinita, oportet quòd eius virtus sit infinita. ergo potest producere effectum infinitum, cùm quantitas virtutis per effectum cognoscatur.

2 ¶ Præterea. Quidquid habet virtutem infinitam, habet essentiam infinitam: sed intellectus creatus habet virtutem infinitam: apprehendit enim vniuersale, quod se potest extendere ad infinita singularia: ergo omnis substantia intellectualis creata est infinita.

3 ¶ Præterea, Materia prima aliud est à Deo, vt suprà ostensum est *: sed materia prima est infinita: ergo aliquid aliud præter Deū, potest esse infinitum.

q.3. art.2. & 8. ad 3.

¶ SED CONTRA est, quòd infinitum non potest esse ex principio aliquo, vt dicitur in tertio physi. * Omne autem quod est præter Deum, est ex Deo, sicut ex primo principio. ergo nihil, quod est præter Deum, potest esse infinitum.

3. Phys. tex. 30. to. 2.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus per essentiam & simpliciter infinitus est: alia verò omnia finita simpliciter sunt, infinita verò secundum quid.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid præter Deum potest esse infinitum secundum quid, sed nō d simpliciter. Si enim loquamur de infinito secundum quod competit materiæ, manifestum est quòd omne existens in actu, habet aliquam formā, & sic materia eius est determinata per formam. Sed quia materia secundū quod est sub vna forma substantiali, remanet in potentia ad multas formas accidētales, quod est finitum simpliciter, potest esse infinitum secundum quid, vtpote lignū est finitum secundū suam formam, sed tamen est infinitum secundum quid, inquantum est in potentia ad figuras infinitas. Si autem loquamur de infinito secundum quod conuenit formæ, sic manifestum est, quòd illa, quorum formæ sunt in materia, sunt simpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autē sint aliquæ formæ creatæ non receptæ in materia, sed per se subsistētes, vt quidam de Angelis opinātur, erunt quidēd infinitæ secundum quid, inquantum huiusmodi formæ non terminantur, neque contrahuntur per aliquam materiam e: sed quia forma creata sic subsistens habet esse, & non est suum esse, necesse est quòd ipsum eius esse sit receptum & contractum ad terminatam naturam. Vnde non potest esse infinitum simpliciter f.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse subsistens non est esse creatū: vnde cōtra rationem facti est quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum e: hoc enim esset contradictoria esse simul: ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum quòd virtus intellectus extendit se quodammodo ad infinita, procedit ex hoc quòd intellectus est forma non in materia, sed vel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum, vel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd materia prima nō existit in rerum natura per seipsam, cùm non sit ens in actu, sed potentia tantum. vnde magis est aliquid concreatum, quàm creatum e. Nihilominus tamen materia prima etiam secundum potentiam non est d infinita simpliciter, sed secundum quid: quia eius potentia non se extendit, nisi ad formas naturales.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis mathematicis, nō enim inuenitur falsum: quia abstrahentium non est mendacium, vt dicitur * in 2. physi. sed scientiæ mathematicæ vtuntur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis demonstrationibus, Sit linea talis infinita: ergo non est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

2 ¶ Præterea, Id quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile cōuenire sibi: sed esse infinitum, non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum videntur esse passiones quantitatis: ergo nō est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

3 ¶ Præterea. Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infinitū diuisibile, vt patet in 3. phys. Sed contraria nata sunt fieri circa idem: cùm ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, videtur quòd magnitudo possit crescere in infinitum: ergo possibile est esse magnitudinem infinitam.

4 ¶ Præterea, Motus & tēpus habēt quantitatem & continuitatem à magnitudine, super quam transit motus, vt dicitur in 4. phys. sed non est contra rationem temporis & motus quòd sint infinita, cùm vnumquodque indiuisibile signatū in tempore & motu circulari sit principium & finis: ergo nec contra rationem magnitudinis erit, quòd sit infinita.

¶ SED CONTRA: Omne corpus superficiem habet: sed omne corpus superficiem habens, est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinem.

CONCLVSIO.

¶ *Nullum corpus naturale, nec mathematicum potest esse infinitum.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd aliud est esse infinitum secundum suam essentiam, & secundum magnitudinem. Dato enim quòd esset aliquod corpus infinitum secundum magnitudinem, vtpote ignis, vel aër, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod indiuiduum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundū essentiam e, adhuc restat inquirere, vtrum aliquid creatum sit infinitum secundum magnitudinem.

¶ Sciēdum est igitur, quòd corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematicè, secundum quod consideratur in eo sola quantitas: & naturaliter secundum quòd consideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quòd non possit esse infinitum in actu, manifestū est. Nā omne corpus naturale aliquam formam substantialē habet determinatam: cùm igitur ad formam substantialem cōsequantur accidentia, necesse est quòd ad determinatam formam consequātur determinata accidentia: inter quæ est quātitas. Vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem, & in maius & minus. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitum esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquē motum naturalem: corpus autem infinitum non posset habere aliquem motum naturalē, nec rectum, quia nihil mouetur naturaliter motu recto, nisi cùm est extra suum locum: quod corpori infinito accidere non posset: occuparet enim omnia loca, & sic indifferenter quilibet locus esset locus eius, & similiter etiā neque secundum motum circularem: quia in motu circulari oportet quòd vna pars corporis trāsferatur ad locum, in quo fuit alia pars, quod in corpore circulari, si ponatur infinitū, esse non posset: quia duæ lineæ protractæ à centro, quantò lōgius protrahuntur à centro, tantò longius distant ab inuicē: si ergo corpus

Ex primo phys.

Ex primo cæli.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, ly infinitum per essentiam, nō significat idem quod res infinitę perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitū tenēs se ex parte formæ, quod dicit perfectionē: sed tenetur communiter, vt continet etiam infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli, & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiuè. Et est quæstio de rebus singularibus quarum tantum modo est inueniri posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sumptas, quas contingit adeo abstrahere, vt secundum aliquā rationem ad nullū sint genus arctatę: tamen secundum rem etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciē determinata. Ens enim in homine est in specie humana, &c. Ita quòd sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

q.50. ar.2. 4. & q. 26. 2. ... ar. 2. ... 1. me. ta. 10

Comment. D.736.

¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quæsito negatiue. Nulla res alia à Deo est infinita simpliciter: quāuis possit esse infinita secundū quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet, & in litera quo ad vtrāque probatur. verū quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potentiæ, seorsum primo probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formam aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitū secundū quid. De hoc vero, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse: & hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est, secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptum, est finita simpliciter, esse enim coaptatum ita huic certæ naturæ, quod non alij, limitatū oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret. & à partibus vniuersi sufficienter enumeratis conclusio vniuersalis proposita probata est: & satis clare, si præcedentia recolantur.

Annot.

¶ Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.*

IN titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria. primò assignat causam quæstionis, quod non est vana, sed necessaria. secundo distinguit corpus. tertiò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quantitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, quia vna nō est alia: & hæc est manifesta, dū in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis absque infinitate essentiæ, vt patet in conditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna nō infert aliā: qui scilicet nec infinitū secundum essentiam infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostenditur. si esset ignis infinitus, & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad propositum.

¶ *Num si quid habens magnitudinem infinitam, habeat essentiam infinitam.*

Quæstio. Circa hanc partem statim occurrit dubium nouitiorum mentem turbans: eo quod, vt dicitur 8. phys. in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitam: virtus enim non excedit essentiam. quare, si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ & consequenter essentiæ infinitæ: falsum est ergo, quod in litera dicitur, quod si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod obiectio laborat in æquiuoco: ly enim infinita essentia potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ, vt ex dictis patet, nihil aliud est quàm indeterminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ.

¶ Secundo de infinitate communiter sumpta siue quanti vtua, &c. in proposito obiectio procedit de infinitate secundo modo. Litera autem loquitur de infinitate primo modo: & ideo singulāter in litera dicitur, infinitum secundum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, vt patet.

¶ Quo ad secundū distinctio est ista, corpus potest sumi dupliciter. physice pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematice pro ipsa trina dimensione absolute. litera est satis clara.

¶ Aduerte hic, quòd ista distinctio corporis posita à Magno Alberto in 1. phys. de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quāuis nō habeatur explicite à S. Th. doctrinæ tamen suæ non solum non aduersatur, sed congruit: quoniā apud ipsum etiam compositum ex materia & forma substantiali, vt præuenit aptitudinem suipsius ad quantitatem & motū, corpus est ad metaphysici considerationē spectans. Sed quoniam respectu infinitatis secundum magnitudinē, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic substractum trinæ dimensioni compositū, scilicet ex materia & forma vnicum tantum membrum constituit: & corpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiue.

Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis posita mēbra duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primò à priori, formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus, ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secūda consequētia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus sequentibus formam substantialem, tertia vero probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶ *Num entia naturalia sint determinatæ quantitatis in maius & in minus ab intrinseco.*

Quæstio. Circa primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quod talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed nō infert propositum. ea tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. Ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor nō sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quod formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quod non illa: sed ita accidentia in tali gradu seu extensione, quod non in alio. Et secundum hunc sensum procul dubio est hic intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primò quod certam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quod formā aquæ sequitur certa quātitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à veritate & proposito: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, vt dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data, datur minor inexistens in homogeneis.

¶ Secundo, quod certam formā sequantur determinata accidentia in toto & partibus possibilibus seorsum existere. Et hic sensus est directè intentus: quoniam in partibus inexistentibus tantum non est propriè forma, sed formæ pars, tam actu quàm potentia, in litera autē dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. sed vnde in hoc sensu consequentia valeat quidve sit illius fundamentum, latet. Et ideo vertitur in dubium. Primo quo ad determinationem quantitatis in minus. Secundo quo ad determinationem eiusdem in maius.

¶ Scotus in 2. sen. dist. 2. quæst. 9. nititur probare oppositū, & sustinere quòd non datur minimum in homogeneis substantiis potens per se existere. sed quacunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius non determinat sibi certam quantitatem in minus, vt in litera dicitur. Arguit ergo ex ratione quanti 5. Metaph. sic, Non magis essentiale est quantum posse diuidi in partes, quàm quod vtrunque eorum, in quę diuiditur, possit esse hoc aliquid, ergo singulę partes quantæcunque aquæ possunt per se existere. Antecedens patet ex 5. Meta. cōsequentia vero manifesta est ex se, & nihilominus consequens confirmatur quadrupliciter. Tū quia partes sunt eiusdem rationis cū toto, quo ad materiam & formam: ergo per se existere, quod nō repugnat toti non repugnat parti. Tum quia quælibet pars habet naturā, vnde nō repugnat sibi esse indiuiduū eiusdem speciei cum toto. ergo potest esse indiuiduum: & cōsequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse prius tempore, &c. Tum quia posita illa aqua minima circunscripto omni corruptiuo etiam continente si diuidatur, aut post diuisionem, quæ erat vna aqua in actu, & multæ in potentia, erunt aquæ plures in actu: & habebit intentum, aut non: & si non, ergo annihilata est aqua absque corruptiuo. probatur: quia sola diuisio non corrumpit. probatur: quia diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum, ergo diuidit in aquas, aut aqua componitur ex non aquis, vt partibus integralibus. Nec est, inquit, repugnantia ex parte paruæ quātitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶ Contra determinationem verò quantitatis in maius, arguitur ratione & auctoritate. Ratione quidem: dato quocunque igne si apponatur combustibile dispositum, certum est quod comburet. Illud ergo crescit quantum est ex se in infinitum. Et confirmatur autoritate Arist. 2. de anima, texta 41. Ignis augeretur in infinitum, si in infinitum apponeretur combustibile, non ergo datur maximus ignis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primò, quòd non intendimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum: sed solum an detur maximum & minimum ex intrinseco: hoc enim exigit ratio assumpta in litera, volens quod ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, vnaqueque substantia naturalis vendicet sibi certam quantitatem, tā in maius quàm in minus, & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiet autem Deo dante specialis quæstio de maximo & minimo vniuersaliter. Nota secundo, quod duas rationes ab Arist. habemus ad hoc. Alteram 1. phys. text. 36. scilicet quantitas totius consurgit ex quantitatibus partium, &c. Sed ista ratio, vt patet, procedit ex suppositione: supponit enim dari maximum, & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de anima, text. 41. scilicet omnium natura constantium determinata est ratio, &c. Et hæc ratio, vt inquit Scotus, loquitur de animatis: in quibus tantum habet locum augmentum propriè dictum, de quo ibi est sermo. Verū quicquid sit de illo textu, S. Thomæ vniuersaliter illam & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet quod vendicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam 5. meta. & 2. phys. scilicet quod causæ effectibus, & e contrario comparantur & commensurantur. Ex hoc enim sequitur, quod si formam substantialem naturaliter in communi sequitur quantitas: ergo determinatā formam determinata quantitas, sed quantitas non alio modo determinat quàm secundum terminos: nō enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, vt posset dici, quod determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur quantitas determinatæ secundum terminos. Quamuis etiam si quantitates different specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quod determinatæ formæ est vis determinata: ac per hoc nihil cōsequēs ad ipsam potest esse infinitum: si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem, aut quodcunque accidens infinitum, iam à forma finita esset vis infinita, quod non est intelligibile: quia ergo formā physicā in communi sequuntur accidētia, cōsequens est vt certam formam ac per hoc rem certæ vis sequātur certa accidentia: non solum ita hæc, quod nō illa, sed etiam ita in tali gradu vel termino summo, imo vel medio, quā sint in maiori aut minori, & sic habetur. vnde tenet consequentia literæ, non solum de quantitate, sed de omnibus accidentibus.

¶ Ad rationē ergo Scoti, concesso antecedēte negatur consequētia, & ratio est: quia vtrunque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur, non conuenit quanto per se positiuè, sed nō repugnanter, vt patet de quantitate cæli. Quantū enim illud nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eius seorsum existere, & tamen est verè quantū. Vtraque ergo conditio posita in ratione quanti, potest impediri ne exerceatur à forma naturali, cui coniuncta est quantitas. Vnde illa diffinitio conuenit quanto vt sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et si contra hoc afferatur ratio illa Scoti, quandocunque aliqua per se consequentia aliqua duo sunt incompossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formæ minimi sunt incompossibiles, ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respondetur primò applicando totum argumentum ad naturam cæli, quæ non patitur diuisionem.

¶ Secundo, quia multiplicare nō est soluere, quòd illa maior est vera de per se consequentibus positiue: non autem non repugnanter. vnde velocitabilitas in infinitum conuenit motui per se non repugnanter. vnde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, vt patet secundo cæli textu 19. & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secundam designationem, & quòd sic omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶ Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autē harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore, &c.

¶ Ad secundum quoque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ indiuiduum, & non aliter.

¶ Ad tertium negatur consequentia quò ad partes inexistentes tantùm.

¶ Ad vltimum dicitur, quòd si poneretur minimus ignis tantummodo: & diuideretur quod non solū corrumperetur, sed annihilaretur, licet tam antecedens quàm cōsequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructiuum quàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic corruptiua, diuisio tamen talis, scilicet minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu, & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per esse non proprium, sed totius, sicut & partes cæli sunt in toto in potentia.

¶ Ad ea verò, quæ contra maximum obiiciuntur, respondetur, quòd maximum ignem dari potest intelligi dupliciter: vno modo loquendo de indiuiduo ignis per se vno: alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno indiuiduo, quamuis non detur maximus vnus quasi per aggregationē, nisi ab extrinseco: quia scilicet vniuersi natura nō patitur ignē superare cętera elemēta, &c. Vocatur autem ignis indiuiduū per se vnum, illud quod constat sic est

Universidad de Deusto Biblioteca

vna necessariò in actu tam forma quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minimi ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiuè, constituit per se vnum numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum, & maior facit vnum quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua, & aliis elementis, & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantã nõ esse per se vnam, quæ est vna in actu, & multa in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt, et ad complementum naturale indiuiduum eius requiritur quòd habeat omnes partes, &c. Nõ sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Apposito ergo combustibili cuicunque igni, &c. concedendum est quod comburetur, & quòd cresceret in infinitum, sed nõ esset per se vnus numero ignis. Et sic patet responsio ad autoritatem Aristotelis.

esset infinitum, in infinitum, lineæ distarent abinuicem, & sic vna nunquam posset peruenire ad locum alterius. De corpore etiam mathematico eadem ratio est: quia si imaginemur corpus mathematicum existens actu, oportet quod imaginemur ipsum sub aliqua forma: quia nihil est actu nisi per suam formam: vnde, cùm forma quanti inquantum huiusmodi, sit figura: oportebit quòd habeat aliquam figuram: & sic erit finitum. est enim figura, quę termino, vel terminis comprehenditur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd geometer non indiget sumere aliquam lineam esse infinitam actu: sed indiget accipere aliquã lineam finitam actu, à qua possit subtrahi quantum necesse est: & hanc nominat lineam infinitam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet infinitum non sit contra rationem magnitudinis in communi, est tamẽ contra rationem cuiuslibet speciei eius, scilicet contra rationem magnitudinis bicubitæ, vel tricubitæ, siue circularis, vel triangularis, & similium, non autẽ est possibile in genere esse quod in nulla specie est: vnde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cùm nulla species magnitudinis sit infinita.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd infinitum quod conuenit quantitati, vt dictum est*, se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiam: nam partes d se habent in ratione materiæ: per additionem autẽ acceditur ad totum, secundũ quod se habet in ratione formæ: & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantũ.

¶ Ad quartum dicendum, quod motus & tẽpus non sunt secundum totum in actu, sed successiuè: vnde habent potentiam permixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quantitati: & se tenens ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, nõ autem totalitati temporis vel motus, esse enim in potentia conuenit materiæ.

¶ *Nam quantitas sit ex accidentibus sequentibus formam substantialem.*

Quæstio. Artic. 1. huius q. ad 2. D.732. D.852. b

Circa probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium: quia falsum assumitur, scilicet quòd quantitas sit vnum accidentium sequentium formam substantialem, cùm constet quantitatẽ esse accidẽs consequens materiam. Nec valet dicere, quòd quantitas consideratur dupliciter, scilicet absolutè, & vt terminata: & quòd licet absolutè sit consequens materiam, terminatio tamen eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, non tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas consequitur formam, infert: ergo est terminata, vnde si assumptum esset, quòd quantitas quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principij.

¶ Ad hoc videtur dicendum, quantitatem dupliciter sumi posse. vno modo secundum id, quod est in ea de actu, & sic sequitur formam. alio modo secundum id quod est in ea de potentia, & sic sequitur materiam. Et quoniã plurimum in ea est quod spectat ad materiam potentiale, vt patet in definitione quanti. 5. meta. ideo absolutè ponitur accidens consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito vtens litera quantitate ex parte actus, attribuit ipsam formæ: & ex hoc quòd ipsa secundum quod est actu sequitur formã, infert: ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

Comment. ¶ Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem, ex primo cæli, textu 5. Nullũ corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, vtendo distinctione motus naturalis facta primo cæli. Quia non potest moueri motu recto, eo quòd omne esse potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ à centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tantò inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinitè. ergo nunquam vna perueniret ad locum alterius. ergo nunquam vna pars corporis infiniti circularis potest venire ad locũ vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hæc ratio ex primo cæli, textu 11.

¶ Secunda conclusio est, nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. probatur, si est corpus in actu, ergo habet formam: ergo figuram: ergo terminum: ergo non est infinitum. prima consequentia probatur, quia nihil est actu nisi per formam suam. secunda verò: quia forma corporis de genere quantitatis vt sic est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex 3. phys. textu 40.

Annot. ¶ In responsione ad secundũ aduerte, quòd si diligenter inspiciatur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus 31. 3. phys. scilicet finiti & infiniti, ratio quantitati congruit, in promptu est responsio, quòd hoc nõ ideo dicitur, quòd quãtitas vendicet sibi infinitatẽ, sed econuerso, quia infinitas vendicet sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum nisi quantum, sicut etiam dicitur vacui ratio conuenit loco. Intendit enim per hoc philosophi, quòd si ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco, &c.

¶ *Num argumentum tendat in infinitum.*

Quæstio. IN responsione ad tertiũ aduerte, quòd licet responsio sumpta sit ex 3. phys. ex quo sumptæ sunt etiam reliquæ responsiones, ad primum quidem ex textu 71. ad 4. autem ex 72. Ad hoc verò ex 88. Licet inquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæst. 9. art. 12. & in 3. sent. dist. 13. quæst. 1. artic. 2. quæst. 3. ad primum: imo etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedendo augmentum figuratum in infinitum, in tertio quoque physico. expressè Aristot. concedit textu 59. & 60. magnitudinem augeri in infinitum, sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Arist. ibidem, quòd magnitudinẽ augeri in infinitũ potest dupliciter intelligi. Primò ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur quòd augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquam excedetur certa magnitudo signata. Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter ita quod excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendũ est: quia aut loquimur de magnitudine, ita vt sit infra limites continui, aut de ea vt induit rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali continuum est augmentabile in infinitum: & causa assignatur in litera. Secundo modo autem augmentabile est in infinitũ, sicut & numerus, & ad hoc pertinet augmẽtũ figuratũ in infinitũ. Dixi autem de cõtinuo vt sic, quòd nec intelligibili augmẽto est augmẽtabile in infinitum, non quòd intellectus non possit quacunq; magnitudine data fingere maiorem: & sic infinitum, sed quoniam in natura continui vt sic, non est potentia ad huiusmodi augmentum: in natura tamen numeri materialis est: & similiter in natura continui est potentia ad diminutionem in infinitũ, vt patet ex eius ratione. Et sic omnia cõsonant, diuersis modis intellecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. Nõ enim est impossibile id, quod est in potẽtia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

2 ¶ Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod indiuiduum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

3 ¶ Præterea, Ea quæ nõ opponũtur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua iterũ simul esse, cũ eis: & sic in infinitũ. ergo possibile est esse infinita in actu.

¶ *Num accessus ad totum, siue ad formã, prohibeat infinitum.*

Circa rationem assignatam in litera dubium occurrit ex Scoto in tertio sent. dist. 13. quæst. 1. impugnat siquidem eam sic. Quilibet numerus est vnum secundum se formaliter ex 8. Meta. ergo in augmentatione numeri acceditur ad formam, ergo accessus ad formã nõ prohibet augmentũ in infinitum. ergo male in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad totum & formam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cùm numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet 3. phys. textu 63. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui, ac per hoc manifestè acceditur non ad totum, sed ad partes: & diuisio continui ex qua causatur augmentatio autem continui ad totum simpliciter accedit. Neganda est ergo prima consequentia Scoti, quoniam à numero ad numerum talem, id est, materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis minuit rationem numeri quo ad formalitatem: quia addit materialitatem formæ, & permiscet actum potentia, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.*

IN titulo secundum multitudinem quancunque siue de genere quantitatis, sic extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersalior quàm inquisitio, quæ fit 3. phys. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem continui sermo est, hic autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo, primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis.

¶ Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est, Impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur verò: quia nunquam compleretur opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidens, vt patet in exemplo literæ.

¶ Quo ad secundum sunt duæ conclusiones respondentes quæsito, secundũ diuersitatem actus à potentia. Prima est, impossibile est esse in actu infinitam multitudinem, siue per se, siue per accidens.

¶ Secunda est, possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens, est in aliqua specie multitudinis, ergo est secundum aliquam speciem numeri. ergo est finita. antecedens patet. Prima vero consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. Secunda, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

a ¶ *Nam species multitudinis sint secundum species numeri.*

Circa primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures quàm numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt secundum speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest, quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non autem species multitudinis absolute: & attestatur his Arist. 5. Meta. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cùm ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, vt possit vniuersalia propositio formari, quòd omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est omnes species multitudinis esse species numeri, quòd falsum est, & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptum est & verum: vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ propriè non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationem, quòd illud voluntariè, non rationabiliter diceretur. Textus autẽ Arist. nihil officit, quandoquidem nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus, sed hoc non obstat processui huic: sed magis cõfirmat secundã cõsequentiam, vt patet.

Comment. ¶ Secũdò probatur eadem conclusio, omnis multitudo in rerũ natura actu existens est creata, ergo comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima verò consequentia probatur: quia nõ in vanum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.

1 *Num omne creatum, & quomodo cadat in intentione creantis.*

2 *Nũ ex eo quòd vnumquodque creatum est ex intentione creantis, sequatur non posse dari multitudinem creatam infinitam.*

3 *Nam oporteat multa creata sub vna, vel multis intentionibus creantis cadere.*

¶SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 11. Omnia in pondere, numero, & mensura disposuisti.

CONCLVSIO.

¶ *Impossibile est esse multitudinem per se, vel per accidens actu infinitam: possibile est autem eam esse in potentia.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidam enim sicut Auic. & Algazel dixerunt,* quòd impossibile est esse multitudinem actu infinitam per se: sed infinitam per accidens multitudinem esse non est impossibile. Dicitur enim multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid vt multitudo infinita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid dependeret ex infinitis, vnde eius generatio nunquam cõpleretur, cùm non sit infinita pertransire.

¶ Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic manifestari potest in operatione fabri, ad quã quædam multitudo requiritur per se, scilicet quòd sit ars in anima: & manus mouẽs, & martellus: & si hæc in infinitum multiplicarentur, nunquam opus fabrile cõpleretur: quia dependeret ex infinitis causis. Sed multitudo martellorum, quæ accidit ex hoc, quòd vnum frangitur & accipitur aliud, est multitudo per accidẽs, accidit enim quòd multis martellis operetur, & nihil differt vtrum vno vel duobus, vel pluribus operetur: vel infinitis, si infinito tempore operaretur per hunc igitur modum posuerunt, quòd possibile est esse actu multitudinem infinitam per accidẽs c. Sed hoc est impossibile, quia omnem multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis. Species autẽ multitudinis sunt secundum species numerorum. Nulla autem species numeri est infinita: quia quilibet numerus est multitudo mensurata per vnum. Vnde impossibile est esse multitudinem infinitam actu, siue per se, siue per accidens.

¶ Item, multitudo in rerũ natura existens est creata: & omne creatum sub aliqua certa intẽtione creantis comprehenditur: non enim in vanum agens aliquid operatur. Vnde necesse est quòd sub certo numero omnia creata comprehendãtur. Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam in actu, etiam per accidens. Sed esse multitudinem infinitam in potentia, possibile est: quia augmentũ multitudinis consequitur diuisionẽ multitudinis. Quãtò enim aliquid plus diuiditur, tantò plura secundũ numerum resultant. Vnde sicut infinitum inuenitur in potẽtia in diuisione continui, quia proceditur ad materiam, vt supra ostensum est*, eadem ratione etiam infinitum inuenitur in potentia in additione multitudinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnumquodque quod est in potentia, reducitur in actum secundum modum sui esse: dies enim non reducitur in actũ, vt sit tota simul, sed successiuè: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actum vt sit totum simul, sed successiuè: quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd species figurarum habent infinitatem ex infinitate numeri. Sũt enim species figurarum, vt trilaterũ, quadrilaterum, & sic deinde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum: tamen infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde non est possibile esse aliquam multitudinem actu infinitam.

Circa hanc rationem dubitatur, quoniam aut assumit falsum, aut non intentum. Quũ enim assumitur quòd omne creatũ, quod sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medij, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tunc dupliciter exponi potest: aut ita quòd ipsum creatum sit certus finis, aut ita quòd habeat certum finem. Si igitur sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis vt certus finis, propositio videtur manifestè falsa: quoniam aliquid creatum nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturę, puta infinita creatura. Si verò ex sensus, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua creãtis intentione, vt ad certum finem, propositio est verissima: quia Deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intentus à creante, sed tunc nihil infert ad propositum: ex hoc enim non sequitur, ergo sub certo numero. Si autem sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis, vt certum medium per quod acquiritur finis, propositio videtur falsa, & non probata. Falsa quidem: quia potest aliter comprehendi sub intentione creantis quàm hoc modo, potest enim intendi non vt certum medium ad acquirendum finem: sed vt comitans seu proueniens ex certo medio per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 37. vbi vult, quòd intelligentiæ moueant orbes vt assimilentur Deo in faciendo entia, & ad hoc sequitur infinitas circulationis esse causatas ab eis, & infinitos effectus & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata autem, quia ex illo medio, nullum agens operatur aliquid in vanum, nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem, quo concesso diceretur quòd multitudo infinita est propter finem extrinsecum, scilicet Deum, & conseruationem perpetuę assimulationis causantis ipsam ad Deum, vt philosophi dicũt.

¶ Circa eandem rursus rationem dubium occurrit: quia committi in ea videtur sophisma à sensu diuiso ad compositum: à quolibet creato ad multa, imo infinita collectiuè procedendo. Quamuis enim quodlibet creatum sit terminus alicuius certæ intentionis & operationis ipsius creantis, multa tamen creata non oportet esse terminum alicuius intentionis & operationis, sed multarum intentionum & creationum: & consequenter infinita creaturæ termini infinitarum intentionum, sicut & creationum.

¶ Circa eandem adhuc rationem dubium est: quia radix eius, scilicet omne creatum, comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tamẽ per accidens negaretur ab Auicẽ. Multitudo enim per accidens infinita non est intenta nisi per accidens, vt in litera dicitur, & consequenter nõ creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidens, quod ad præparationem alterius opus est creari: vt contingit de animabus intellectiuis, quæ præparato à natura corpore disposito semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iã præparata, infinitæ animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remansisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earũ infinitas non ponitur per se intenta, sed consequens ad æternitatem generationis humanæ.

¶ Ad euidentiã huius processus. Nota primò, quòd ly creatum potest sumi propriè, vt distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter, vt nõ referat dicere causatũ, aut creatum. Et quod sumatur communiter vniuersalis probatio literę insinuat, dum ad illius probationẽ assumpsit, quod non in vanum agẽs operatur. Quod autem sumatur propriè ipsa verbi formalis significatio ostendit: parum autẽ aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur propriè ponderanda sunt verba probationis quum dicit, aliquid operatur, id est, proprium terminũ operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia cõsequentia ad propriũ & intentum opus agentis: & de omni creato verificatur quod est proprius terminus creationis. si verò sumitur communiter, creatum restringendum est ad propriè causatũ, vt distinguitur contra creatum. Verùm vtroque modo restringitur ad causata vel creata actu existentia: ita quòd collapsa excluduntur: & hoc insinuatur in litera, quum dicitur creantis, quod enim creatũ est & perseuerat, cõtinuè quodammodo creatur, quia cõseruatum pendet enim & in fieri, & in esse à creante. Comprehenditur autem sub creantis intẽtione non solum quod actualiter comprehẽditur, sed quod cõprehensibile est: dato q actu nõ comprehenderetur. Ex hoc autem quòd assumpta propositio nõ est nisi de actu existentibus, quę proprij termini actionis sunt, solutio omniũ obiectorum habetur: omnia siquidem actu existentia potest creator, & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existere ponitur, iam terminata eius productio ponitur: & consequenter vt medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intentus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medij ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cùm intentio non sit propriè nisi finis, & medij per quod acquirendus est finis, omne actu existẽs cõprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis q vt medium, vt finis quidem, tum quia nulla est creatura adeo infinita, quæ non sit aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia saltem est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quantum est ex se: nulli enim creato actu existenti repugnat quãtum est ex se ratio finis, quamuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari vt mediũ, quòd iam est ens in actu. Nec obstat prima contra hoc membrum obiectio: quoniã vt iam patet ex dictis formaliter loquendo de creato, non potest esse consequens proprium creationis terminum: sed oportet creatum creationẽ terminare, tale autem oportet esse intentum vt finis aut medium ad finem. Nec est verum quòd non sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione agens non operatur aliquid in vanum: optimè ex fine operationis exterioris concluditur terminus interioris intẽtionis: ex eo enim quòd nullius agẽtis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium, oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primò obiecta.

Ar. præced.

¶ Ad secundam verò dubitationem dicitur, quod quia tota multitudo existentium in actu potest accipi vt vnum creatum, quoniam non excedit vniuersum, quod vnius primo intenti creati rationẽ habet: consequens est quòd non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu coexistãt, sunt cõprehensibilia sub aliqua vna certa intentione creantis. Et propterea nullum sophisma in proposito committitur, vbi ex propositione aduersarij quòd actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehensibilis sub certa intẽtione creantis. ergo non est infinita: quia tam ratione medij ad consequendũ finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶ Ad tertiũ autem dubium dicitur: quòd creatum per accidẽs potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidẽs distinguitur cõtra per se. Et hoc modo negatur dari creatum per accidens: quoniã omne creatum est per seipsum intentum à creatore, sicut etiã est per seipsum terminus creationis: alioquin non fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidẽs distinguitur contra per se primo: & significat idẽ quod per aliud. Ex hoc modo datur creatum per accidẽs, id est, per aliud, saltẽ occasionaliter. Et hoc modo animæ intellectiuæ, tam apud aduersariũ q nos, creantur per accidens: quamuis apud nos magis per accidens, quàm apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ

singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniam quamuis inter se habeāt ordinē per accidens, relatæ tamen ad creantem sunt & per se intentæ, & productæ, imo magis per se quàm quodcunque corruptile: quoniam res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt vniuersi partes, ac pro hac magis intentæ. Cuius signum est, quod in genere actiuorum solæ species sunt per se intentæ: quia solæ sunt perpetuæ. Et quoniam non solum singulæ, sed infinitæ simul ponuntur in actu, consequens est (vt dictū fuit) vt omnes sint per se intentæ & productæ, vt potè sub aliqua vna copia inceptione comprehensibiles, imo infinitæ pro sua parte, quantum est ex se in actu.

Annot. ¶ Aduerte hic quod ex hoc loco habetur, quod S. Tho. ademit sibi omnē viam concordiæ, cum doctrina Arist. iuxta expositionem suam. Tenet namque Aristotelem putasse animas intellectiuas immortales & numeratas secundum numerum corporū: & cōstat Arist. tenuisse generationem æternam. Ex his autem manifesto sequitur, animas humanas esse actu infinitas, quod hic decernitur impossibile. Et in secundo contra gent. c. 81. dicitur non repugnare doctrinæ Arist. in 3. phy. & primo cæli. quia vtrobique de infinito materiali sermo fuit.

1. dist. 37. q. 1. art. 1. Et 3. con. c. 68.

Psal. 112.

QVAESTIO OCTAVA DE Existentia Dei in rebus, in Quatuor articulos diuisa.

QVIA verò infinito conuenire videtur, quod vbiq; & in omnibus sit: considerādum est, vtrum hoc Deo conueniat.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum Deus sit in omnibus rebus

¶ Secundò, vtrum Deus sit vbique.

¶ Tertiò, vtrum Deus sit vbique per essentiā & potentenentiam & præsentiam.

¶ Quartò, vtrū esse vbique sit propriū Dei.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit in omnibus rebus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit in omnibus rebus. Quod enim est supra omnia, non est in omnibus rebus: sed Deus est supra omnia, secundum illud Psal. Excelsus super omnes gentes Dominus, &c. ergo Deus nō est in omnibus rebus.

2 ¶ Præterea, Quod est in aliquo, continetur ab eo: sed Deus non continetur à rebus, sed magis continet res. ergo Deus non est in rebus, sed magis res sunt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. dicit * quod in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

3 ¶ Præterea, Quantò aliquid agēs est virtuosius, tantò ad magis distans eius actio procedit: sed Deus est virtuosissimum agens: ergo eius actio pertingere potest ad ea etiā, quæ ab ipso distant, nec oportet quòd sit in omnibus.

4 ¶ Præterea, Dæmones res aliquæ sunt: nec tamen Deus est in dæmonibus: non enim est cōuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. ad Co. 6. ergo Deus non est in omnibus rebus.

¶ SED CONTRA. Vbicunque operatur aliquid, ibi est: sed Deus operatur in omnibus, secundum illud Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. ergo Deus est in omnibus rebus.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cū sit ipsum esse per essentiam, est in omnibus rebus, non sicut accidens, sed per se, & intime.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est in omnibus rebus, non quidem sicut pars essentiæ, vel sicut accidēs, sed sicut agens, adest ei in quod agit. Oportet enim omne agēs coniungi ei in quod immediatè agit, & sua virtute illud contingere: vnde in 7 physi.* probatur, quod motū & mouēs oportet esse simul. Cūm aūt Deus sit ipsum esse per suam essentiam, oportet quòd esse creatum sit proprius effectus eius: sicut ignire est proprius effectus ipsius ignis. Hūc aūt effectū causat Deus in rebus nō solū quādo primò esse incipiūt, sed quā diu in esse cōseruātur: sicut lumen causatur in aere à sole quādiu aer illuminatus manet. Quā diu igitur res habet esse, tādiu oportet quòd Deus adsit ei secundum modum quo esse habet. Esse autem est illud, quod est magis intimum cuilibet, & quod profundius omnibus inest, cum sit formale respectu omnium quæ in re sunt (vt ex supra dictis patet *). Vnde oportet quod Deus sit in omnibus rebus, & intime.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus est supra omnia per excellentiam suæ naturę, & tamen est in omnibus rebus, vt causans omnium esse, vt supra dictum est.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet corporalia dicantur esse in aliquo sicut in continente, tamen spiritualia continēt ea, in quibus sunt, sicut anima continet corpus: vnde & Deus est in rebus, sicut continens res: tamen per quandam similitudinem corporalium dicuntur* omnia esse in Deo, inquantum continentur ab ipso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullius agentis quantumcunque virtuosi actio procedit ad aliquid distans, nisi inquantum in illud per media agit. Hoc autem ad maximam virtutem Dei pertinet, quod immediate in omnibus agit. Vnde nihil est distans ab eo, quasi in se illud Deum nō habeat. Dicuntur tamen res distare à Deo per dissimilitudinem naturæ vel * gratiæ: sicut & ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ.

aliàs gloriæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in dæmonibus intelligitur & natura, quæ est a Deo, & deformitas culpæ, quę non ab ipso. Et ideo nō est absolutè concedendum, quod Deus sit in dæmonibus, sed cum hac additione, inquantū

¶ Circa hanc conclusionem multa afferuntur à Capreolo argumenta ex Gregorio & Adam, sed omnia ad tria reducuntur. Primo ergo arguit sic. Dātur infinitæ partes proportionales in actu continuo, ergo possunt dari separatæ: ergo. Probatur sequela, quia omne absolutum existens, potest diuina potentia conseruari sine eo quod non est de essentia illi: sed continuatio vnius cum alia non est de essentia partium, ergo. Secundo, Deus in quolibet initio cuiusque partis proportionalis vnius horæ, potest creare angelū: ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest Deus successiue, potest simul, rebus permanentibus. Tertiò nō in minoris potentiæ est Deus quàm infinitæ animæ si essent, & quàm ignis inferni: sed illæ possent infinita simul: & ignis infinitos cruciatus, si essent ibi infinitæ animæ, ergo.

¶ Ad prima duo argumenta respondetur breuiter, quòd ibi est sophisma à sensu diuiso ad compositum. Quamuis enim de ratione singularum partium non sit continuitas cum alia, est tamen ratione omnium simul: quia de ratione earum simul est esse in potentia, cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter implicat numerare initia omnia partium proportionaliū horæ: quia ponitur ex successiua numeratione completa in fine horæ, & tamen infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur & si complebuntur, non erunt infinita. potest ergo Deus in singulis initiis, non autem in omnibus. Et per hoc ad confirmationem: quia nec simul nec successiuè potest producere infinita actu existentia.

¶ Ad tertium autem concesso toto nihil habetur contra intentum: quoniā non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis contingit, quod infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat quòd illæ conditionales sunt veræ sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.

¶ Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinē inuenitur in potentia. Probatur: infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionē magnitudinis, antecedens patet & probatur: quia proceditur ad materiam.

a ¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum primum.*

Comment. IN titulo ly Deus, sumitur formaliter, vt est nomen naturæ diuinæ, vt distinguitur contra potentiam, ita quod non quæritur de Deo secundum potentiam quamcunque, sed secundū substantiā, vt patet ex introductione huius quæstionis, & ex titulo totius tractatus vsque ad 14. quæst. Quod vt melius intelligatur, distingue ly Deus dupliciter. vno modo secundū seipsum, alio modo secundum eius diffusam virtutem. Non est hic quæstio an virtus diuina diffusa sit in omnia, sed an ipse Deus secundum seipsum sit in omnibus: ly sit in, nō sumitur determinatè pro aliquo speciali modo essendi in, sed indistinctè, & in communi. Et hoc bene nota: quia Scotus in 1. dist. 2. q. 1. partis secundæ illius dist. non intellexit hunc titulum, sed differenda est eius ratio vsque ad examen conclusionis, vt melius percipiatur.

Comment. ¶ In corpore articuli est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, habens duas partes. Deus est in omnibus rebus intime. Probatur primò prima pars. Deus est ipsum esse per essentiā. ergo habet esse creatum pro proprio affectu, non solum in fieri, sed in conseruari. ergo est in omnibus sicut agens, & non sicut accidens, aut pars. ergo est in omnibus rebus. Prima consequentia declaratur à simili: sicut ignire est proprius effectus ignis. Et ly quo ad conseruari, declaratur: sicut lumen causatur à Sole quandiu est aer illuminatus. Secunda verò sequela probatur: quia omne agens oportet coniugi ei in quod immediate agit, quod probatur auctoritate 7. phys. tex. 4. mouens & motum oportet esse simul. Secunda autem pars conclusionis, scilicet ly intime, probatur sic, esse est formale respectu omnium, quæ in re sunt. ergo inest profundius omnibus. ergo est intimum cuilibet. ergo Deus proprius actor essendi est in omnibus intime.

Annot. ¶ Circa hunc processum primò declaranda est forma, deinde termini, & pòst examinabuntur singula. Nota ergo quod intentu prima consequentia nō infert vtrunque, scilicet quod esse dependeat & in fieri & in conseruari, sed tātum quod sit proprius effectus. Visum est autem iungere vtrunque in vno cōsequente, quia in litera omnino secundum horum non probatur, sed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia vere consequentia valet, vt inferius, quā de dependentia & cōseruatione tertii erit sermo, patebit: propterea est hic superficie tenus manifestatur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶ Nota secundo quod in consequente secundæ consequentiæ subintelligitur ly immediatum, vt enim patet ex probatione, sermo de agente proximo seu immediato agente, vt sic, nec est sermo de quacunque immediatione, sed suppositi. Agens enim potest dupliciter dici immediatum, vt docetur in tertio contra Gent. cap. 70. scilicet immediatione virtutis, & immediatione suppositi. Est autem immediatio virtutis, quando virtus agentis iungitur effectui non mendicando talem coniunctionē ab aliqua alia virtute. Et propterea quanto agens est superius, tāto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute superioris, & non econuerso. Immediatio autem suppositi est, quando inter suppositum agens & effectum nullum mediat suppositum subordinatum coagens. Et propterea quantò agens est inferius, tanto est immediatius immediatione suppositi. Et quoniam hic est sermo de ipso Deo secundum seipsum, ex sit in rebus, ideo immediatio suppositalis est ad propositum, ita quod cōsequens illud intendit, quod Deus est in omnibus vt agens immediatum suppositaliter, id est, proximum & propinquissimum supposit. literaliter ita quod inter Deū & quamlibet rem nullum mediat suppositum agens illam. Patet autem hunc esse sensum literæ. Tum ex probatione ibidem inducta: quàm constat nō nisi de sic proximo agente & mouente verificari. Tum quia ex sola immediatione virtutis non infertur, ergo Deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam virtutem, vt Auicen. ponens primā intelligentiam tantum Deum per se ipsum produxisse cōcederet. Quomodo autem hoc verum sit, facile manifestabitur.

¶ Nota tertio, quod consequens primæ consequentiæ, scilicet ergo habet esse pro proprio effectu, potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo vt ly proprium distinguitur contra cōmune: & sic est sensus, esse est effectus à solo Deo proueniens excludendo omnem medium causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in dist. 1. q. 1. & male, sed de hoc in q. 45. inferius disputabitur. Alio modo vt ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud inest, et sic per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intellectus & verus sensus, esse enim est per se primo effectus primæ causæ, & ratio cuiusque rei, quod sit à prima causa, vt in prædicto loco patebit. Et hoc directè intendit consequentia litera, volens quòd ab esse per essentiam deriuetur omne esse vt sic & proprius effectus, id est per se primo effectus. Et quamuis, vt ibi patebit, possint multis modis verificari, ad propositum tamen vnus sufficiat, per quem magis liquet præsens litera: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus Dei, quia solus Deus potest omnia facere quæ exiguntur ad hoc vt aliquid sit, quicquid sit illud: omnis enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis ad esse eius exigitur materia, quæ à solo Deo creatur & conseruatur: si immaterialis à Deo solo est, vt inferius probabitur, ubi de potētia creatiua tractabitur. Ex hinc patet, quod in omni re est aliquid productum & conseruatum à solo Deo proximè & immediate. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea Deus dicitur agens omnium immediatè immediatione suppositi. Non enim dicitur in litera quod Deus est agens immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate quo ad aliquid requisitum ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet Deus respectu ipsius esse, quod omnibus oportet esse commune, quod enim non participat esse, non esse.

¶ Nota quartò, quod in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & merito, nihil enim in re aliqua est, quod nō actuetur per esse: siue pars essentialis, siue integralis, siue prædicatum substantiale vel accidentale, omne enim gradum, omnem rationē esse attingit, multa tamen in re sunt, quæ nō sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat, est esse, &c.

¶ *Num Deus adsit omnibus ratione operationis, aut immensitatis, & quid intendat autor.*

CIrca sensum conclusionis & tituli dubiū occurrit ex Scot. in 1. dist. 2. q. 1. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primū, ergo committitur petitio principij, quia conclusio est, Deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus vt agens. & medius terminus est hoc idem: vt patet in litera. Et præterea hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem Dei, vt in introductione quæstionis ponis. Si secūdū, ergo præsentia immēsitatis cōcluditur apud te posteriori ex præsentia agentis vt sic. Et tunc sequitur vlterius, ergo substātia spiritualis est in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶ Ad hoc dicitur, quod coniunctio Dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contactu, quo Deus ipse rem per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relatiua dicitur præsens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic Deum esse in rebus, nihil aliud est quàm immediate producere & conseruare res. Si verò sumitur secundo modo sic est relatio rationis in Deo consequens contactum prædictum.

¶ Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quòd formaliter loquendo hic est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quā ipse fingit priorem omni contactu, sed præsentia immensitatē consequēs, cum non possit intelligi absque extremorum existentia, nisi formatur in potentia. Aut est ipse cōtactus creaturarum, quo creaturæ fiunt & sunt sic, quòd impossibile esset aliquid fieri aut esse quod non taliter tangatur à Deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contactus omnium locorum, sic quod impossibile esset poni locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc fallitur imaginatio: quia contactus localis supponit vtrunque extremum, contactus autem diuinus non supponit, sed facit creaturas, alioquin non esset is quo res fiunt & sunt. Aut est relatio præsentiæ, qua Deus relatiue dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifeste sequitur existentiam creaturæ.

1. de gen. 14. 4. 14. 191. Ibid. Deut. 4.

* In proposito igitur dicendum est, quod quæritur de præsentia immensitatis indistincte. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis substantiæ prior operatione: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principij: tum quia quæstio & conclusio est de præsentia indistincte: medium autem est per modum agentis immediati, & sic est processus ab inferiori ad superius affirmatiue. Tum quia dato quòd quæstio & conclusio esset de coniunctione contactus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi passio de subiecto per diffinitionem passionis: dum concluditur Deum esse per seipsum coniunctum omnibus, per diffinitionem eius quod est esse coniunctum per seipsum: quod nihil aliud est quam immediate immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa seu fundamentum maioris extremitatis.

¶ Et sic patet quod si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est à priori, scilicet à diffinitione passionis, vel à fundamento relationis. Si autem indistincte, sic est ab inferiori ad superius affirmatiue: & sic nunquam admittitur vitium.

¶ *Nam agens coniunctum esse oportet ei in quod agit, & simul cum eo.*

2 *Num ex quod agens coniungitur ei quod agit, sequatur Deum omnia agentem coniunctum coniungi secundum seipsum.*

CIrca probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex Sco. in primo, distinct. 37. q. vnica. vbi vult, & quod ista assumpta propositio, agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit, est falsa: & quod illa Aris. motiuens & motum oportet esse simul, est quasi per accidens: & quod processus iste, ex his inferens Deum secundum seipsum esse præsentem omnibus, non valet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediate vbi non est. ergo. antecedens probatur: quia Sol generat in visceribus terræ, minera vel aliquod mixtum: & proximum principium elicitiuum talis generationis est substantia Solis. ergo. Quod enim substantia Solis sit principium generationis substantialis illius mixti, patet. Quod autem sit proximum principium, probatur: quia antecedens quodcunque siue lumen, siue quodlibet aliud, non potest esse principium substantiæ. Præterea agens naturale non posse agere in distans nisi præagat in præsens, oritur ex altero horum, scilicet aut ex concursu duarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius. exēplum primi, Sol non generat hoc nisi illuminet medium. exemplum secundi, generans non generat nisi alteret & disponat, &c. ergo agēs nō posse agere in distās quin agat in præsens, est propter istas cōditiones. Igitur nō est necessariū simpliciter. Quia potest dari agens, in quo neutra harū cōditionū habet locum. Et hinc sequitur secundū, quia propter istas conditiones verificatur de mouētibus & motis. Et tertiū, quia Deus est agēs omnipotens, in quo nulla harū conditionū reperitur: & propterea ex hoc quod immediate producit aliquid, nō sequitur necessariò: ergo secundū seipsū est præsens illi. Et cōfirmatur, inquit, hoc tertiū dupliciter. Primò, quia si Deus esset in aliquo certo situ, posset immediate producere aliquid in quacunque distātia: quia esset omnipotēs: ergo ex immediata productione nō necessario infertur præsentia secūdū essentiā. Secundò, quia posito priori non necessariò sequitur positio posterioris: sed præsentia Dei secundū potētiam est prior præsentia eius secundum substantiā, ergo posita illa nō est necesse poni istā. Probatur minor, quia prius natura creatura terminat actū diuinæ potentiæ, quàm sit ei Deus præsens, vt patet in prima mundi productione.

¶ Ad euidentiam horum sciendū est, quòd quia in his agētibus, quæ apud nos sunt, inuenitur duplex præsentia agentis ad passum: Altera situalis, qua vltima eorum sunt simul. Altera virtualis, qua operatio agētis attingit effectum seu passum, nullum attingendo medium, siue intersit aliquid, siue nō: distincta est etiā in agentibus spiritualibus duplex presentia. Altera secundum substantiam, quæ ipsa substantia agentis definit, aut quasi definita est huic passo. Altera secundum virtutem, sicut in supradictis. Et propter hanc duplicem præsentiam laborauit tantum Scotus, imponens sancto Tho. vtranque contradictionis partem: & quod posuit primam præsentiam in hoc articulo, & quod negauit eam in materia de loco angelorum, & quod plus est quod apud sanctum Thomā, hic præsentia secundum substantiam est prior quàm secundum potentiam: sed longè aliter est, quoniam apud sanctum Thomam licet aliud sit esse præsentem secundū substantiam, & aliud secundum potentiam, nō tamen aliud est esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam immediate attingentem effectum seu passum, præsentia enim potentiæ, vt in sequenti patet artic. non exigit immediationē suppositi. Nec tamen sunt omnino idem esse præsentem secundum substantiam, & secundū potentiam immediate agētem, &c. Sed distinguūtur sicut ratio præsentiæ & res præsens. Quoniam immediate attingere est ratio præsentiæ non solum potentiæ, sed substantiæ: Ita quòd sicut substantia situata situ est præsens, & tamen ipsa substantia est præsens, ita substantia spiritualis immediata attinctione est præsens, ita quod ipsa substantia est præsens & non operatio eius vt quod. Et sic istæ duæ præsentiæ in spiritualibus, nō omnino duæ sunt, nec omnino vna, sed habeat se medio modo, scilicet vt quo & quod, & propterea diximus quod in litera quæ ex immediate attingere concludit præsentiam substantiæ, proceditur à diffinitione ad diffinitum, id est, à ratione ad id cuius est ratio.

¶ Ad rationes ergo Scot. sigillatim dicendo. Ad primam negatur, quòd Sol agat immediate in distans, falsumque est quod forma substantialis sit elicitiuum principium generationis mineræ, quoniam substantia nullius operationis est proximum & elicitiuum principium, vt in q. 77. ostendetur diffuse. Nec inconuenit accidens esse principium instrumentale generationis substantiæ. Instrumentum enim non est causa: sed causæ organum.

¶ Ad secundum vero dicitur, quod propter neutram illarum causarum cōuenit agentibus naturalibus non posse agere in distans, nisi in propinquum præagat, sed est propter imperfectionem negatiue pertinentem ad virtutem actiuam inquantum limitata est, & ideo reseruatur hoc soli Deo: hanc rationem ex sensibus accepimus. Illas vero Sco. finxit: vnde Ari. 7. phy. inductiue ex sensibilibus probat mouens etiam intentionale, & motum oportere esse simul: vt patet ibi de obiectis sensuum. Et si quæratur quæ vniuersalis ratio sit, quod agens & immediatum patiens oportet esse simul, seu coniungi: Respondetur quod cum esse simul, seu coniungi, & immediate attingere non vniformiter se habeant, nō potest eis vniformis ratio assignari. Iam enim dictum est, quòd præsentia substantiæ & præsentia potentiæ immediate in quibusdam sunt omnino diuersæ, in quibusdam autem coincidunt. Et propterea dicendum est, quòd vbi hæ præsentiæ sunt omnino diuersæ, præsentia operationis infert præsentiam potentiæ, ex limitatione agentis. Vbi autem sunt quasi idem, illatio tenet ex identitate illarum. Et propterea propositio illa, omne agens, &c. est vniuersaliter vera in omnibus agētibus: quamuis ex diuersis radicibus in diuersis: & ideo ex ipsa merito procedi potuit ad inferendam præsentiam immensitatis diuinæ in omnibus. Et per hoc patet respōsio ad vtranque confirmationē. Ad primam quidem negatur conditionalis, quoniam ex illo antecedente sequitur & illud cōsequens, & eius contradictorium, ac per hoc neutrum sequitur. Si enim Deus esset in aliquo certo situ ex eo quod Deus omnipotens, sequitur quod posset in quodcunque vbicunque: ex eo vero quòd in certo situ, sequitur quod in nihil posset nisi mediante proximo: hoc enim spectat ad rationem limitati situaliter, & sic patet quod sequitur, vtraque pars contradictionis simul: & consequenter nulla.

¶ Ad secundam verò dicitur: quod licet verum sit prius non inferre necessario posterius, quando sunt omnino diuersa. Attamen hæ præsentiæ nō sunt omnino diuersæ, sed (vt dictum est) coincidūt in spiritualibus, vt ratio, & id cuius ratio: & propterea se habent aliquo modo vt prior & posterior.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, aduerte primò, quòd distantia in proposito est quadruplex: scilicet situalis, naturalis, suppositalis, & virtualis. situalis patet. Naturalis vero est dissimilitudo naturæ, suppositalis autē mediatio suppositi. Virtualis demum mediatio virtutis virtualiter. Propositio autem illa agens quanto virtuosius, tanto potest agere in distantius, loquendo non de agente tali vel tali, sed absolute, de sola distantia naturæ est vera simpliciter. De distantia enim situs patet quod est falsa: quia non omne agens habet sitū etiam diffinitiuè. De distantia quoque virtutis patet etiam: quia quanto agens est superius & consequenter virtuosius, tanto est propinquius virtualiter, vt patet ex dictis. De distantia autem suppositi est aliquo modo vera: simpliciter autem, id est totaliter falsa. Potest siquidem dupliciter intelligi, Vno modo sic, agens quanto virtuosius, tanto potest in distantius suppositaliter quo ad aliquid, & sic est verissima. Vnde Deus posset per infinita quodammodo supposita media cooperantia educere formam bouis de potentia, vel materia, vel aliquid huiusmodi facere, quæ ipse non producit immediate immediatione suppositi, sed virtutis tātum. Alio modo sic. Tāto potest indistantius suppositaliter secundū se totum, & sic propositio est falsissima: imo vt in litera dicitur, hoc ad maximam Dei potentiam spectat, vt nihil compati possit distans secundum se totum suppositaliter: quia in quolibet subsistente oportet aliquid esse productum ac conseruatum continuè à Deo immediate immediatione suppositi, vt dictum est. Et quia de ista distātia præsens articulus loquitur, ac de præsentia illi opposita: ideo in litera absq; alia distin-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

distinctione necessaria est, & bene propositio illa intendens de distantia secundum se totum & non secundum aliquid sui. De distantia autē naturæ, cuius etiā litera meminit, propositio est simpliciter vera: quia quanto agens est virtuosius, tanto ex elongatiori potentia potest facere sibi simile: adeo vt creator ex nullo modo simili producere possit, scilicet ex nulla potentia: quia ex nihilo.

¶ Aduerte secūdò quòd in litera fit mentio de distantia suppositali, & de coniunctione virtuali penetrante & superante quodammodo distantiā suppositalem, & de immediatione suppositali: & ex hoc quod non distantia suppositalis, sed coniunctio virtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem virtutis, infertur implicite: ergo non distantia, sed coniunctio agentis cum effectu, sequitur perfectionem agentis, & ex hoc infertur explicite: ergo ad maximā Dei virtutem pertinet vt nihil à se distare suppositaliter possit secundum se totū, sed oporteat ipsum esse coniunctū suppositaliter omnibus, & est processus iste per locum à maiori: si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis, ipsa distātia nō sequitur perfectionē agētis, sed potius coniunctio penetrans illā: ergo simpliciter ipsa distātia suppositalis non spectat ad perfectionem agētis, sed potius coniunctio: ergo posse agere in distantius secundum se totum suppositaliter non sequitur perfectionē virtutis, sed potius coniunctum oportere esse omnibus, ad maximam virtutem spectat.

a. dist. 37. q. 1. ar. 1. & 2. & 3. contra gen. cap. 68.

Huius li. titulus est, An omne quod est, alicubi sit. circa princ. illum.

a ¶ Super Quæstionis octauæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo: primo distinguit, secundo respōdet quæsito vnica conclusione bimembri iuxta propositam distinctionem. Distinctio est ista, esse in loco dupliciter: vt in re, & vt in loco, probatur, quia locus est res, & locus. Conclusio verò responsiua est. Deus est vtroq; modo secundum aliquid vbique, probatur quo ad primum modum. Deus dat esse, virtutē, & operationē omnibus rebus, ergo omnibus locis. Quo ad secundum verò. Deus dat esse omnibus replentibus loca, ergo est in omnibus locis quodāmodo vt replens omnia loca.

sunt res quædam. In rebus autem, quæ nominant naturam non deformatam, absolutè dicendum est Deum esse.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus sit vbique.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit vbiq;. Esse enim vbique, significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco non conuenit Deo: cui non conuenit esse in loco. nam incorporalia, vt dicit Boet. in lib. de hebd.* non sunt in loco. Ergo Deus non est vbique.

2 ¶ Præterea, Sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuisibile actionis vel motus. non potest esse in diuersis temporibus, ergo nec vnum indiuisibile in genere rerum permanentiū potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanēs. Ergo Deus non est in pluribus locis. Et ita non est vbique.

3 ¶ Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed Deus si est in aliquo loco, & totus est ibi (non enim habet partes.) Ergo nihil eius est extra locum illum. Ergo Deus non est vbique.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hiere. 23. Cœlum & terram ego impleo.

CONCLVSIO.

¶ Deus est in omnibus locis, tanquam in rebus quibus confert virtutem conseruatiuam locati: & est in omnibus locis, replens omnia loca, non sicut corpus impediens alia locari, sed causando quòd omnia alia sint in loco, & illum repleant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum locus sit res quædam: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modū aliarū rerū, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunque modo. sicut accidentia loci, sicut locata sunt in loco. Vtroq; autem modo secundum aliquid Deus est in omni loco: quod est esse vbique. Primò quidem sic est in omnibus rebus, vt dans eis esse, & virtutem & operationem: sic enim est in omni loco, vt dans ei esse, & virtutem locatiuam. Item locata sunt in loco inquantum replent locū: & Deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, inquantum non compatitur secum aliud corpus:) sed per hoc quod Deus est in aliquo loco, non excluditur, quin alia sint ibi: imo per hoc replet omnia loca, quòd dat esse omnibus locatis, quæ replent omnia loca.

D. 8. a. 1

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd d incorporalia non sunt in loco per contactū quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per contactum virtutis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia habet determinatum ordinem in motu vel actione, non potest esse in pluribus partibus temporis. Aliud autem indiuisibile est, quod est extra totū genus continui: & hoc modo substantiæ incorporeæ, vt Deus, angelus, & anima, dicuntur esse indiuisibiles. Tale igitur indiuisibile non applicatur ad cōtinuum, sicut aliquid eius, sed inquātum contingit illud sua virtute: vnde secundū quod virtus sua se potest extendere ad vnum vel multa, ad paruum vel magnum, secundum hoc est in vno vel pluribus locis, & in loco paruo, vel magno.

¶ Ad tertium dicendum, quòd totū d dicitur respectu partium. Est autem duplex pars, scilicet pars essentiæ, vt forma & materia dicūtur partes compositi: & genus & differētia partes speciei. Et etiam pars quātitatis, in quā scilicet diuiditur aliqua quantitas e. Quod ergo est totum in aliquo loco totalitate quātitatis, non potest esse extra locum illum: quia quātitas locati commensuratur quantitati loci: vnde non est totalitas quantitatis, si nō sit totalitas loci, Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde nō oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo modo sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidens quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ: quia secundum perfectam rationem suæ speciei inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quantitatem quam habet per accidēs, sic non est tota in qualibet parte superficiei. In substantiis autem incorporeis non est totalitas, nec per se, nec per accidens, nisi secundum perfectā rationem essentiæ. Et ideo sicut anima est tota in qualibet parte corporis e, ita Deus totus est in omnibus & singulis.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus sit vbique, per essentiam, præsentiam, & potentiam.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd male assignentur modi existendi Deum in rebus, cum dicitur, quòd Deus est in omnibus rebus per essentiā, potentiam, & præsentiam. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo. Deus autem non est essentialiter in rebus non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

2 ¶ Præterea, Hoc est esse præsentē alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est Deum esse per essentiam in rebus, scilicet non deesse alicui rei: ergo idem est esse Deum in omnibus per essentiam & præsentiam. Superfluum ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

3 ¶ Præterea, sicut Deus est principium omnium rerum per suam potentiam, ita per scientiam & voluntatē. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiam & voluntatem. Ergo nec per potentiam.

4 ¶ Præterea, Sicut gratia est quædā perfectio superaddita substantiæ rei: ita multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdam per gratiā, videtur quòd secundum quamlibet perfectionem debeat accipi specialis modus essendi Deum in rebus.

¶ SED CONTRA est, quod Greg.* dicit super Cant. canticorum, quòd Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia: tamē familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

CONCLVSIO.

Est Deus in omnibus per potentiam, quia ei omnia subiecta sunt. Est in omnibus per essentiam, quia omnia immediate creauit. Et in cunctis est per præsentiam, quia omnia cognoscit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectum operationis est in operante: quod proprium est in operationibus animæ, secundum quod cognitum est in cognoscente, & desideratum in desiderante. Hoc igitur secūdo modo Deus specialiter est in rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illum actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiā, vt infra patebit*, dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus verò aliis ab ipso creatis quo modo sit, considerandū est ex his, quæ in rebus humanis dicuntur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suam potentiam, licet non sit vbique præsens. Per præsentiā verò suam dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt. sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicuntur esse præsentia alicui, qui tamen non est secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum verò substantiam vel essentiam dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur.

¶ Fuerunt ergo aliqui, scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia c: visibilia verò & corporalia subiecta esse dicebant potestati principii cōtrarii. Cōtra hos ergo oportet dicere, quòd Deus sit in omnibus per potentiam suam.

¶ Fuerunt verò alij, qui licet crederent omnia esse subiecta diuinæ potentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum persona dicitur Iob 22. Circa cardines cœli perambulat, nec nostra cōsiderat. Et contra hos oportuit dicere, quòd sit in omnibus per suam præsentiam.

¶ Fuerunt verò alij qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediatè esse à Deo creata: sed quod immediatè creauit primas creaturas, & illæ creauerunt alias e. Et cōtra hos oportet dicere, quòd sit in omnibus per essentiā. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus vt causa essendi, sicut dictum est*.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam: quia substantia sua adest omnibus, vt causa essendi, sicut dictum est.*

¶ Ad secundum dicēdum, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quod tamen distat ab eo secundum suam substantiam vt dictum est*. Et ideo oportuit duos modos poni, scilicet per essentiam, & præsentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum est in sciente, & volitum in volente. Vnde secundum scientiam & voluntatem magis res sunt in Deo, quàm Deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quòd sit principiū agendi in aliud. Vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

¶ Ad quartum dicendū, quòd nulla alia perfectio superaddita substantiæ, facit Deum esse in aliquo, sicut obiectum cognitum & amatum nisi gratia. Et ideo sola gratia facit singularem modum essendi Deum in rebus. Est autem alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur *, tertia parte, quæstione secunda.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum esse vbique sit proprium Dei.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd esse vbique non sit proprium Dei. Vniuersale enim secundum philosophum a est vbique & semper: materia etiam prima, cum sit in omnibus corporibus, est vbique. Neutrum autem horum est Deus, vt ex præmissis patet b. Ergo esse vbique non est proprium Dei.

2 ¶ Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totū vniuersum est constitutum in numero, vt patet Sapien. 2. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto vniuerso. Et ita vbique.

3 ¶ Præterea, Totum vniuersum est quoddā totum corpus perfectum, vt dicitur in primo * Cæ. & mun. Sed totum vniuersum est vbique: quia extra ipsum nullus locus est. Nō ergo solus Deus est vbique.

4 ¶ Præterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipsum. Ergo esset vbiq;. Et sic esse vbiq; nō videtur propriū Dei.

5 ¶ Præterea, anima vt dicit Aug.* in 6. de tri. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. Si ergo non esset in mūdo nisi vnum solum animal, anima eius esset vbique. Et sic esse vbique non est proprium Dei.

6 ¶ Præterea, Vt Aug.* dicit in epistola ad Volusianum, Anima vbi videt, ibi sentit: & vbi sentit, ibi viuit: & vbi viuit, ibi est. Sed anima videt quasi vbique: quia successiuè videt etiam totum cælum. Ergo anima est vbique.

¶ SED contra est, quod Ambr. dicit in lib.* de Spiritu s. Quis audeat creaturā dicere ipsum Spiritū sanctū, qui in omnibus vbiq; & semper est? quod vtiq; diuinitatis est propriū.

CONCLVSIO.

Deum vbique esse oportet, ac primò, id est non secundum partem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd esse vbique primò & per se est proprium Dei. Dico autē esse vbique primò, quod secundū se totum est vbiq;: si quid enim esset vbiq; secundum diuersas partes in diuersis locis existens, non esset primò vbiq;: quia quod cōuenit alicui ratione partis suæ, non conuenit ei primò: sicut si homo est albus dente, albedo non conuenit primò homini, sed denti. Esse autē vbiq; per se dico id, cui nō cōuenit esse vbiq; per accidēs, propter aliquam suppositionem factam: quia sic granū milij esset vbiq;, supposito quòd nullum aliud corpus esset. Per se igitur conuenit esse vbiq; alicui, quando tale est quod qualibet positione facta sequitur illud esse vbique. Et hoc propriè conuenit Deo, quia quotcunq; loca ponantur, etiā si ponerētur infinita præter ista quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deū: quia nihil potest esse, nisi per ipsum. Sic igitur esse vbique, primò & per se conuenit Deo, & est proprium eius: quia quotcunque loca ponātur, oportet quod in quolibet sit Deus, non secundum partem, sed secundum seipsum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd vniuersale & materia prima sunt quidem vbique, sed non secundūm idem esse e.

¶ Ad secundū dicēdum, quòd numerus cum sit accidens, non est per se, sed per accidens in loco: nec est totus in quolibet numeratorum, sed secundū partem, & sic non sequitur, quòd sit primò & per se vbique.

¶ Ad tertiū dicēdū, q totū corpus vniuersi est vbiq;, sed nō primò, qa nō totū est in quolibet loco, sed secūdū suas partes. Nec iterū per se, qa si ponerētur aliqua alia loca, nō esset in eis.

¶ Ad quartū dicēdum, quòd si esset corpus infinitū, esset vbiq;, sed secundum suas partes.

¶ Ad quintum dicendū, quòd si esset vnum solum animal, anima eius esset vbique, non primò quidem, sed per accidens.

¶ Ad sextum dicendum, quòd cūm dicitur anima alicubi videre, potest intelligi dupliciter. Vno modo secundū, quod hoc aduerbium alicubi determinat actum videndi ex parte obiecti. Et sic verum est quod dum cælum videt, in cælo videt: & eadem ratione in cælo sentit: non tamen sequitur quod in cælo viuat, vel sit: quia viuere & esse non important actum transeuntem in exterius obiectum. Alio modo potest intelligi secundum quod aduerbium determinat actum videntis, secundum quod exit à vidente. Et sicut verū est quod anima vbi sentit & videt, ibi est & viuit secundum istum modū loquendi, & ita nō sequitur quòd sit vbiq;.

a Pri. post. tex. 43. to. 1.
b Q. 3. ar. 1. vsque ad 5. inclusiuè.
*Lib. 1. tex. 4. tom. 2.
*Lib. 6. de Trinit. ca. 6 non procul à fine to. 2.
Epist. 3. aliquantulum à prin. to. 2.
Lib. 1. ca. 7. circa princ. tom. 2.

¶ Circa hæc aduerte quòd replere locum dupliciter dicitur, scilicet formaliter & effectiue, corpus locatū replet locum formaliter, Deus effectiue. Et ex hoc sequitur differentia in litera posita, quòd corpus replens excludit alia: Deus autem replens non, imò facit alia locari.

Annot.

¶ Et propterea in conclusione non absolute dicitur, quòd Deus est in loco vt in loco absolute, sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter, sed causaliter.

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.*

Titulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶ In corpore duo primo distinguit, secundo respondet quæsito sibi, sic ergo. Quo ad primum distinctio est ista, Deus in aliquo dupliciter, scilicet effectiue, & obiectiue. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quod effectiue Deus est in omnibus. Secūdus specialis, eo quod obiectiue est tantum in creatura rationali. Et vocatur hic modus esse per gratiam, eo quod cognoscat ac diligat Deum actu vel habitu. Rursus modos generalis essendi in omnibus distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam, vt patet in rege respectu loci proprij, & loci in prospectu suo, & regni sui: & inde applicando ad Deum.

¶ Aduerte hic primò quòd quamuis litera in principio corporis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus, scilicet effectiue vel obiectiue, postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam, quoniam falsa esset subdiuisio: sed intendit subdistinguere modum generalem quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis, applicatque ad Deum respectu omnium creatorum.

¶ Aduerte secundò, quòd in litera non solū applicantur declarationes ad Deum, sed probatur quodammodo teste esse interpretationem eorum, ex eo quod singuli contra singulos excellētium hominum errores ponuntur. Contra Manichæos nanque esse per potentiam, id est, esse in omnibus immediate immediatione virtutis, ita quod omnia agunt quicquid agunt virtute Dei. Contra Auer. verò esse per præsentiam penetrātiuam omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediate immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum à Deo immediate.

¶ Quo ad secundū respondet quæsito affirmatiue. Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

¶ *Num Deus specialē quodam modo sit in rationali creatura.*

Circa singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, dist. 37. Circa illū, qui de modū speciale, dubium est. tum quia Deus est obiectiue in notitia & in quibusdam sanctis, puta infantibus nō obiectiue. tum quia Augustinus dicit Deū esse in sanctis, quia intēsius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd iste modus, scilicet per gratiā, nō distinguitur contra modū essendi Dei obiectiue: sed est pars eius à sacris doctoribus per gratiam nominatus: & importat Deum esse obiectiue vt intellectū notitia patiente charitatem, quod patet solis sanctis cōuenire & etiā infantibus quia habitum fidei & charitatis ex baptismo sortiuntur. Augustinus & Magister modum hunc nō formaliter vt Sanctus Thomas, sed causaliter descripserunt. Ex hoc enim quod Deus deiformes facit rationales creaturas, quod est intensius & plenius operari, consurgit Deum cognosci & charum haberi ab eis.

¶ *Num Deus sit in omnibus per præsentiam, quia omnia cognoscit.*

Contra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscēte, & non econuerso. At per hoc secundum cognitionem non debet dici Deus esse in rebus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd in cognitione sunt duo. modus cognoscendi, & vis cognitionis. si attendatur modus, optime procedit obiectio: si verò vis cognitionis, sic est econuerso: quoniam vis cognitionis consistit in penetratione omnium vsque ad intima quæque. vnde ad Hebræos quarto dicitur de Dei sermone, quem constat esse intellectus signum, quod pertingit vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, cognitionumque & intentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit Deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quod aliud est loqui de notitia absolute: & aliud de notitia intuitiua, de qua hic est sermo: hic enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est, tendit: & propterea modum essendi per præsentiam optime constituit: quamuis ex notione notitia in communi cognoscens non tendat in cognitum.

Pot

¶ *Num modus, quo Deus est in rebus per essentiam, distinguatur à modo per potentiam.*

Contra modum per essentiam instat: quia coincidit cum modo per potentiam. Ad hoc dictum iam est: quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam verò immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad omnia: ista est respectu omniū, sed non quo ad omnia, sed quo ad aliquid cuiusque, vt patet ex dictis.

¶ *Num Rex in regno sit per potentiam.*

Contra modum potentiæ instat: quia rex non est verè in regno secundum potentiā, sed secundum apprehensionem executorum. Quæstio.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod rex est in regno secundum potentiam modo conuenienti suæ potentiæ. Talis autem modus est media apprehensione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potentiam proportionaliter, id est modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secundum rem in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus à doctrina alienos quis putet: quod est erroneum in arte sciendi.

a ¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè sic. Esse vbique per se & primo, est proprium Deo, hac posita, scilicet ly primo, & ly per se. Deinde probatur cōclusio. Deū oportet non secundum partē esse in omnibus locis quotcunq; ponuntur, ergo esse vbiq; primò & per se, est proprium Dei. antecedens probatur, quo ad secundam partem: quia nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis. b 107

¶ Aduerte quod ratione claritatis materiæ literæ breuitati studens non fuit solicitus circa probationem exclusiuæ, scilicet quòd soli Deo conueniat: sed sola exponens affirmatiua explicitè probata, negatiua relicta est vt nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à Deo est quod oporteat esse non secūdum partē in quotcunque locis, vt patet. Et propterea hoc non solum conuenit Deo, sed soli Deo: quod est esse ei proprium. Annot.

¶ Super

Universidad de Deusto Biblioteca

QVAESTIO NONA DE Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandũ est de immutabilitate, & æternitate diuina, quæ immutabilitatem consequitur.

¶ Circa immutabilitatē verò quæruntur duo.

¶ Primò, vtrum Deus sit immutabilis.

¶ Secundò, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit omnino immutabilis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum est aliquo modo mutabile. Sed sicut dicit Augustin.* 8. super Genesin ad literam: Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum. ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

2 ¶ Præterea, Sapiē. 7. dicitur de Sapientia, quòd est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapientia, ergo Deus est mobilis.

3 ¶ Præterea, Appropinquari & elōgari, motum significant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in scriptura Iacobi 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Malachiæ 3. Ego deus & non mutor.

CONCLVSIO.

¶ *Deus, cum sit primum ens, omnino simplex & per essentiam infinitus, est simpliciter immutabilis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex præmissis,* ostenditur deum esse omnino immutabilem.

¶ Primo quidem: quia suprà ostensum est, * esse aliquod primum ens, quod Deum dicimus: & quòd huiusmodi primum ens oportet esse purum d actum absque permistione alicuius potentiæ, eò quòd potentia simpliciter est posterior actu e. Omne autem, quod quocunque modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quod impossibile est Deum aliquo modo mutari.

¶ Secundò, quia omne quod mouetur, quātum ad aliquid manet, & quantum ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum substantiam, & sic in omni eo quod mouetur attēditur aliqua cōpositio. Ostensum est aūt supra,* quòd in Deo nulla est cōpositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestū est, quòd Deus moueri nō potest.

¶ Tertiò, quia omne, quod mouetur, motu suo aliquid acquirit, & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus autem, cū sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse e, non potest aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid ad quod prius non pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est, quòd quidam antiquorum quasi ab ipsa veritate coacti, posuerunt principium esse immobile e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus* ibi loquitur secundum modum, quo Plato dicebat, primum mouens mouere seipsum e: omnem operationem nominans motum: secundum quod etiam ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicuntur. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt, quòd Deus mouet seipsum, non autem secundum quod motus & mutatio est existentis in potentia, vt nūc loquimur de mutatione & motu.

¶ Ad secundum dicendum, quod sapientia dicitur mobilis esse similitudinariè, secundum quod suam similitudinem diffundit vsque ad vltima rerum: nihil enim esse potest, quod non procedat à diuina sapientia per quandam imitationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiā artificiata procedunt à sapientia artificis. Sic igitur in quantum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim procedit à supremis, quæ magis participant de eius similitudine vsque ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dio.* c. 1. cæ. hierar. dicens, quòd omnis processus diuinæ manifestationis venit ad nos à patre luminum moto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur de Deo in scripturis metaphoricè. Sicut enim dicitur, Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deus appropinquare ad nos vel recedere à nobis, inquātum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd esse immutabile non sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Meta.* quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

2 ¶ Præterea, omne quod mouetur, mouetur propterē aliquē finē: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quedam creaturæ iam peruenerunt ad vltimum finem, sicut omnes beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

3 ¶ Præterea, omne quod est mutabile, est variabile: sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in libro sexto principiorum * quòd forma est simplici & inuariabili essentia consistēs. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus * in libro de natura boni. Solus Deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus immutabilis est, omnia verò alia aliquo modo mutabilia, vel per potentiam in alio, vel per potentiam in se, vel secundum esse substantiale & accidentale, seu secundum esse accidentale quocunque modo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est omnino immutabilis, omnis autem creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est. Alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequam essent, non erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cum nullum creatum sit æternum, sed per solam potentiam diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quòd res in esse producit, ita ex voluntate eius dependet, quòd res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quàm semper eis esse dando: vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur e, vt patet per Augustinum * 4. super Genes. ad literam. Sicut igitur in potentia creatoris fuit, vt res essent antequam essent in seipsis, ita potentia creatoris est postquàm sunt in seipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiā, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles inquantum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiam in ipso existentem, sic etiam aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. Dico autem potentiam passiuā, secundum quam aliquid assequi potest suam perfectionem, vel in essendo, vel in consequendo finem. Si igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solum, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum non esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substātiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quātum ad esse accidentale, si subiectum compatiatur secum priuationem accidentis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum non album, & ideo potest mutari de albo in non album. Si verò sit tale accidēs, quod cōsequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidētis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectū non potest mutari secundum illud accidens, sicut nix non potest fieri nigra. In corporibus verò cælestibus materia non compatitur secū priuationē formæ: quia forma perficit totam potētialitatem materiæ: & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale e, sed secundum esse locale, quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, vel illius. Substantiæ verò incorporeæ, quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actum, non compatiuntur secum priuationem huius actus, quia esse cōsequitur formam, & nihil corrumpitur nisi per hoc, quod amittit formam. Vnde in ipsa forma non est potentia ad non esse e: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles d & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Dionysius * 10. capite de diui. nom. quod substantiæ intellectuales creatæ mundæ sunt à generatione, & ab omni variatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: vna secundum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malū, vt Dam.* dicit. Alia secundum locum, inquātum virtute sua finita possunt attingere quædā loca, quæ prius non attingebant: quod de Deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca replet, vt suprà dictum est *. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationē: vel secundum esse substantiale, sicut corpora corruptibilia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cælestia: vel secundum ordinem ad finem & applicationem virtutis ad diuersa, sicut in angelis e: & vniuersaliter omnes creaturæ cōmuniter sunt mutabiles secundum potentiam creantis, in cuius d potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali enim motu Philosophi tractauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli boni suprà immutabilitatem essendi, quæ competit eis secundum naturam, habent immutabilitatē electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd formæ dicuntur inuariabiles, quia non possunt esse subiectum variationis: subijciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt sic variantur: non enim dicuntur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est e.

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA, De Dei Aeternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, quid sit æternitas.

¶ Secundò, vtrum Deus sit æternus.

¶ Tertiò, vtrum esse æternum sit proprium Dei.

¶ Quartò, vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.

¶ Quintò, de differentia æui, & temporis.

¶ Sextò, vtrum sit vnum æuum tantum, sicut est vnum tempus & vna æternitas.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit conueniens diffinitio æternitatis, quam Boet.* ponit 3. de cōsol. dicens quòd æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiuè dicitur. Sed negatio nō est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

2 ¶ Præterea. Aeternitas durationē quādam significat: duratio autem magis respicit esse quàm vitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita, sed magis esse.

---

a ¶ *Super quæstionis nonæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis: probatur triplici ratione, & autoritate. prima sic, Deus est primū ens. ergo actus purus, ergo omnino immutabilis. antecedens probatū fuit in q. secunda. Prima consequentia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda verò, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. * Secunda sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur, est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum: & quo ad aliquid non. * Tertiò sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda verò quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorū philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

43 1. dist. 8. q. 3. artic. 1. Et opusc. 3. cap 4. Li. 8. super Gen. ca. 20. in fine to. 3. — 8 — 13 — 14 — Q. 2. art. 3.

a ¶ *Super quæstionis nonæ Artic. secundum.*

Q. 2. art. 3. D. 467. Annot. 20

IN titulo proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile sumitur negatiuè, vt negat omne mutabilitatis genus.

Comment. ¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Solus Deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cum sit exclusiua habet exponentem affirmatiuam, Deus est omnino immutabilis, probatam in præcedente articulo: & negatiuam, nihil aliud à Deo est omnino immutabile, cui æquiualet vniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud à Deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probatur primo. Deinde epilogando colligitur probatio totius exclusiuæ responsiuæ quæsito. probatio autem illius vniuersalis affirmatiuæ fit dupliciter. Primò quo ad vnam cōmunem speciem mutationis, secundò quo ad singulas vniuersi partes secundum diuersas mutationes. Probatur ergo primò, quod omnis creatura est mutabilis per potentiam. In altero sic: omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo scibile. Antecedens patet, consequentia probatur: quia ex simplici voluntate Dei pendet creatio & conseruatio. Secundo quod omnis creatura est mutabilis per potentiam in se, vel secundum esse substātiale & accidētale, vel secundū esse accidētale, puta locum: vel secundum malum & bonum, & applicationem ad diuersa. Probatur, in omni creatura est aliquid potens stare cum priuatione esse substantialis vel localis, vel boni, & contactus virtutis huius: ergo antecedens patet distinguendo tres vniuersi partes. Sphæram elementorum cum mixtis: corpora cælestia, & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secundum potentiam in se, est ex possibili esse cum vtroque oppositorum successiuè.

Q. 3. art. 7. — 30 — 23 — 53 — Loco citato in Aug. 111 — Cap. 1. in princip.

¶ Circa ea quæ hic dicuntur aduerte primo, quòd cum in litera distinguitur potentia passiua in potentiam ad esse, & ad consecutionem finis, non distinguitur consecutio finis contra esse in communi, ac si nullum poneret esse sed contra esse absolute, quod est esse substantiale, vt dicitur 7. Meta. vel contra esse, vt est prius effectus actus primi. Consecutio nanque finis in actu secūdo consistit. Aduerte secundo quòd in litera ad perfectionem doctrinæ non solum ponuntur ea, quæ ad conclusionē spectant directè, quæ scilicet mutabilitatem omnis creaturæ pandunt, sed etiam ea, quæ ad immutabilitatem aliquam earum spectāt. Et quoniam de his inferius ex proposito erit sermo, in locis proprijs cum de angelis ac cælestibus tractabitur, nunc pertranseundum est. De alijs autem mutabilitatem concernentibus modo tractandum est.

Annot. 44 1. quæst. [illegible] — * Cap. 4. forma in princ. — * De nat. boni, in princ.

¶ *Num secundum substantiam immutabile, sit per potentiam in alio mutabile.*

Circa primum membrum distinctionis in litera applicatum ad creationem ex nihilo: & in nihil, &c. occurrit turba multa inuehentium ex ignorantia peripateticæ Philosophiæ. Non possunt siquidem aut nolunt percipere, quòd aliquid creatū sit secundum se immutabile substātialiter, & tamen mutabile per potentiam in alio. Mutabile dico modo exposito. Et licet rationes ac verba eorum multiplicentur ac dilatentur, radix tamen duplex est: altera rationis, altera autoritatum. Ratio est, quia accepto angelo quæritur aut est ens possibile, aut necessarium: si possibile, habet intentū. Nā possibile esse & non esse, non est prædicatum accidētale, aut extraneū, vt dicitur 10. Metaph. sed est substantia vel in substantia. Si necessarium, ergo impossibile nō esse: et per nullam potentiam potest nō esse. Nulla nanque potentia potest impossibile. Autoritas est Auerrois primo celi, con. 124. & 12. Metaphy. cō. 41. Algazel quoque dicit possibile esse quod alio nō existere non est. & repugnat enim fidei ponere aliquid præter Deum esse necessarium. ergo.

Quæstio. — Lib. 4. [illegible] 35. circa princ.

Ad horum euidentiam tria notāda sunt, ex quibus omnia ad hanc materiam spectantia à quibusque obiecta soluuntur. Primū est, quod magna differentia est inter necessarium & possibile, vt sunt differentiæ entis realis, & vt sunt differentiæ entis veri. In quantum enim sunt differentiæ entis veri, sunt termini logice: & consistunt in sola habitudine terminorum, vt patet. Vt autem sunt differentiæ entis per se, quod significat substantiā, quantitatem, &c. vt dicitur quinto, & sexto Meta. sic sunt conditiones sub[stantiales] rerum intrinsece ipsis rebus, vt decimo Meta. textu vltimo dicitur de corruptibili & incorruptibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, vt sunt differentiæ reales: & aliud vt sunt differentiæ habitudinis terminorum: quoniam hoc modo abstrahunt à potentia in se, vel in alio, imo ab omni potentia proprie dicta, quo[niam] [illegible] secundū nullam vere potentiam, vt dicitur in quinto Meta. capite de potentia, & in conclusione eiusdem in principio. Illo vero modo attenditur secundum [illegible]. Vnde distinguitur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, ne sit confusio. Secundum est quod potentia in re ad non esse, à quo possibile dicitur, non potest, etiam si fingatur [illegible] potentia ad aliud esse [illegible] incompossibile huic esse: quoniam nulla potentia [illegible] potentia ad non esse, habeat vel sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse: quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur quod possibile per potentiam in se, oportet esse istiusmodi intendens de possibili reali. Et per oppositum necessarium reale quod equiualet immutabili. est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur quod aliquid est possibile logicum, quod tamen est necessarium reale. Possibile quidem logicè, quia neutra pars contradictionis de secundo adiacente, implicat contradictionem: puta nec ista, cælum est: nec ista, cælum non est: necessarium vero reale: quia in eo non est potentia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationem esse quod habet. Et quoniam supponimus quod quicquid non implicat contradictionem, est possibile, non solum logicè, sed potentia reali omnipotentis Dei: ideo possibile logicum vocari potest etiam possibile reale, extrinsece tamē, scilicet per potentiam in alio. Et propterea in litera, vbi de Deo agitur & rebus, omni rei diuersæ à Deo, habere non hanc conditionem affirmatiuam proprie loquendo, scilicet ex se non esse: sed habere hanc negatiuam, scilicet nō esse se esse: quia ab alio pendet, non solum in fieri, sed in conseruari: quemadmodum aer non est se est illuminatus. Et propter hanc conditionem dicitur, quod creaturæ sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sunt: & quòd possunt non esse, & multa alia quæ omnia ad prædictū sensum sunt reducenda, quoniā dependentiam ab alio in fieri & cōseruari tenēt ponunt, non potentiam in creatura ad oppositū. His igitur prelibatis iam patet respōsio ad omnia. Ponit enim Sanct. Thom. hic & in secundo contra Gen. c. 30. & 55. & in q. de potētia. q. 5. art. 3. & vbiq; angelos & corpora cælestia entia necessaria realiter, possibilia tamen logice: ac per potentiam in alio: & solū Deum omnimodo necessarium. Nec hoc repugnat Philosophiæ, aut fidei. Non Philosophiæ quidem, vt iam patet. Nec etiam Philosophis quoniam æquiuocant de possibili & necessario, vt facile patet inducendo. Dicere autem quod repugnat fidei, summæ est ignorantiæ: qualis moderno tempore regnare videtur apud quosdam Parisienses: qui præfatum Sanct. Thom. capitulum vt suspectum habēt: sed hos cum sua ignorantia relinquamus. Non enim sunt digni de quibus verba fiant in re tam ardua.

D. 896.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.* b 29

Titulus clarus.

In cōrpore quatuor. primò, Modus inuestigandi diuinam æternitatem, secundo prosequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsece. ibi, Cū enim. tertiò quo ad particulas positas in diffinitione vt additum ibi, Itē ea dicuntur. quarto applicando ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiue, ibidem, sic igitur.

¶ Quo ad primum æternitas cognoscenda est per tempus. probatur quia se habet ad ipsum vt simplex ad compositum. Aeternitas enim, vt patebit, est vnitas, tēpus verò numerus. Illa absque successione, hoc prioris & posterioris, &c. Constat autē, quòd numerus compositus est respectu vnitatis, & similiter prius & posterius componunt respectu eius quod stat absque his differentijs.

45 1. dis. 8. q. 2. ar. 1. & dist. 19. q. 2. ar. 1. & po. q. 3. ar. 14. 10. *Lib. 3 prosa 2. circa princ.

Quo ad secundum ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum. Declaratur, ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ergo. probatur consequentia: quia proportionaliter se habent, sicut tempus ad successionem partis post partem in motu, ita æternitas ad rem carentem his.

¶ *Num æternitatis ratio consistat in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum.*

ADuerte hic, quòd hæc propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehensione. Vno modo quòd significet illam cōsistere in apprehēdi seu cognoscitiua quòd æternitas sit cōplectiuè ab anima, sicut de tempore dicitur. Et sic iudicio meo non intelligitur, eo quòd vnitas vniformitatis perēnis actu est absque actu animæ: non minus quàm vnitas essentiæ diuinæ. Alio modo quòd significet idem quod in cōceptione obiectiua, qua frequēti vsu vocamus rationem: ac si dixisset, ratio æternitatis cōsistit in apprehēsione, id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus intētus. Sed tamē adhuc potest dupliciter exponi: quoniā potest interpretari formaliter, vel materialiter: formaliter quidē, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas. Materialiter verò vt sit vnitas vniformitatis. Et quāuis quidā materialiter hāc literā interpretandam putent propter verba S. Tho. in primo sententiarum, distinctione 19. quæstione 2. articulo primo: vbi dicit, quòd sicut prius & posterius motus vt numerata

numerata cōstituūt tēpus, ita permanētia actu vt vna vnitate, vt habet ratiōnē mensuræ, est æternitas: & ex hoc solutas putēt omnes obiectiones Aureoli recitatas in 9. di. [illegible] Capreolo: quia pcedūt cōtra hoc dictū formaliter, & nō materialiter intellectū. Ego tamen formaliter hūc textū, sicut & cæteros intelligo, motus ea ratione: quia nihil cogit ad materialē sensum. semp enim formalis intellectus reliquis præponitur, si saluari æque potest. Scito igitur quod cum vniformitas sit species vnitatis, dicit enim vnitatem contractam ad formam. Rem enim vniformem synonyme dicimus rem vnius formæ. Addere vnitatem ad vniformitatem est nugatio, sicut addere animal homini: vnde in primo sententiarū non dicitur quod vniformitas actus vt vna, sed permanentia actus vt vna. Ac per hoc dicere æternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt nisi quia specialius, perfectius, atque melius dicitur vniformitas, sicut vniuersaliter melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotum. Et propterea meritò in hac litera postremo edita melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione vniformitatis, vt vniformitas rationem mēsuræ habet. Patet autem hanc esse mentem literæ, ex eo quod expresse apprehensio, id est ratio vniformitatis, proportionaliter apponitur contra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facile soluuntur, consistunt enim in his duobus punctis.

¶ Primum est, vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quod mensuratur æternitate: ergo non est formaliter æternitas: tenet cōsequentia, quia aliud attributum est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatem, ergo.

¶ Secundum est, tēpus non est formaliter difformitas motus: ergo æternitas non est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hæc siquidem respondetur ostendendo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatem, res enim, vt in præmissa patuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationem potentiæ quomodolibet ad aliter se habere, & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis, & consequenter omnis numeri prioris & posterioris: hoc autem adiuncta ratione mensuræ est esse vniforme. vniformitas enim nihil aliud quàm vnum, cui primo ratio mensuræ conuenit: vt dicitur 10. Metaph. in forma vniuersalissime accipiendo formam ponit. Et propterea vniformitatis nomine vtimur etiam in motu, sicut etiam vnitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd vniformitas est multiplex, iuxta res quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est enim vniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamē arguens vtitur vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum contra Aristotelis doctrinam quarto Meta. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quod vniformitas sit formaliter immutabilitas, imò est vt eius passio: & similiter negatur quod sit quod mensuratur, imò est mensura. Ad probationem verò dicitur, quod varietas motus opponitur vniformitati non absolute, sed motus eo modo quo primum motum vniformem dicimus, sed non de tali est hic sermo, sed de vniformitate vt mēsura est immutabilitatis. Ad secundum verò negatur sequela: quoniam difformitas motus & vniformitas immobilis non proportionaliter se habent ad rationem temporis & æternitatis: quia ad rationē æternitatis sat est vnitas formæ immutabilitas. Ad rationē verò tēporis nō sat est diuersitas formę motus, sed exigitur quod sit diuersitas talis formę, scilicet prioris à posteriore, vt sic: & ideo cum difformitas motus non dicat nisi diuersam formā motus, nō ponit numerū talis formę motus secūdū prioritatē & posterioritatē, & cōsequēter non sufficit ad tēporis rationē. vniformitas autē rei immobilis, quia ponit vnitatē omnis formę, id est conditiōis rei immutabilis, omnia cōplectitur cōstituētia æternitatē formaliter.

3 ¶ Præterea, Totum dicitur quod habet partes. Hoc autem æternitati non conuenit, cum sit simplex. Ergo inconuenienter dicitur tota.

4 ¶ Præterea, Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora, dicitur enim Micheæ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis, & ad Roman. 16. capit. Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

5 ¶ Præterea, Totum & perfectum sunt idē. Posito igitur quòd sit tota, superflue additur quòd sit perfecta.

6 ¶ Præterea, Possessio ad durationem non pertinet, æternitas autem quædam duratio est. Ergo æternitas non est possessio.

DIFFINITIO.

¶ Aeternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem æternitatis oportet nos venire per tempus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundū prius & posterius. Cùm enim in quolibet motu sit successio, & vna pars post alterā, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu, apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quam numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu, & semper eodē modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item ea dicuntur tempore mēsurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto Physicor.* & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod verò est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primò ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: vt terminus ad vtrunque referatur. Secundò per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

4. Phys. text. 120. tom. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri: sicut punctus est, cuius pars non est c. Quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum: sed quia intellectus noster, qui primò apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod est verè æternum, non solùm est ens, sed viuēs: & ipsum viuere se extendit quodammodo ad operationem, non autem esse c. Protensio d autem durationis videtur attendi secundum operationem magis quàm secundum esse: vnde & tempus est numerus motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas d dicitur tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Deus cùm sit incorporeus, nominibus rerum corporalium metaphoricè in scripturis nominatur, sic æternitas tota simul existens nominibus temporalibus successiuis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nunc temporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul ad remouendum tempus: & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶ Ad sextum dicendū, quòd illud quod possidetur, firmiter & quietè habetur. Ad designandam ergo immutabilitatem & indeficientiam æternitatis, vsus est nomine possessionis.

¶ Quò ad tertiū. Res omnino immutabilis caret principio & fine. Probatur: quia caret successione. declaratur: quia mēsuratū tempore habet principium & finem in tempore, ex eo quod omne momentum habet principiū & finē. ¶ Aduerte hic breuiter, quia hæc ex quarto physi. sumpta sunt, quod directe sermo præsens est de principio & fine duratiōis, ex eo, ta vltima propositione, in qua probatur mēsuratum tempore habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Non enim loquitur de terminis durationis subiecti, cùm possit mobile, puta cælum poni æternum: sed de terminis magnitudinis subiecti. Et intendit quòd quia omne mobile, ab aliquo in se termino incipit moueri, & vsque ad alium in se terminum mouetur, ideo omne mensuratum tempore habet principiū & finem durationis. Et est optima ratio à priori, eo quod prius & posterius in motu & tempore ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatij sunt, vt patet in 4. & 6. physi. Alium autē dixi terminum, à quo & ad quem siue formaliter & materialiter, vt in motu recto, siue formaliter tantum, vt in motu circulari. Nec obstat si cælum ponatur semper ab æterno motum: quia vt in secundo celi dicitur, satis est quòd inceperit virtualiter, id est habet in se, vt de si incepisset inchoatus esset eius motus, puta punctū arietis.

Commēta. Aureol. D. 74. D. 57.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua elicitiue ponitur affirmatiua, scilicet diffinitio illa est conueniens. Probatur: quia notificat æternitatem ex duobus, scilicet, ex proprio mēsurato in ly interminabilis vitæ, & ex propria quidditate, in ly tota simul existens. ¶ Aduerte hic, quod quia diffinitio processu compositiuo inuestigatur ministrante diuisione, ideirco in litera distinxit, ex parte mensuræ mensurā durationis in mensuram per modum numeri successiui, & per modum vnitatis immobilis, & conclusit prima, quia tēpus est, secundam intulit. ex parte verò mensurati distinxit mensuratum in terminatum principio & fine, & in interminatum vtrinque. & excluso primo, quia temporale est, intulit secundum. Cumque hæc in æternitatis diffinitione adducta ponantur, conueniens conclusa est. Nec officit quod omissum est ly perfecta. Tum quia implicitè tactum est, ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis cum non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum Deus sit æternus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit æternus. Nihil enim factum potest dici de Deo: Sed æternitas est aliquid factum. Dicit enim Boetius * quòd nunc fluens facit tempus, nūc stans facit æternitatē. Et Aug. * dicit in lib. 83. quæst. quòd Deus est author æternitatis. Ergo Deus non est æternus.

2 ¶ Prætereà, Quod est ante æternitatem & post æternitatē, nō mēsuratur æternitate. Sed Deus est ante æternitatē (vt dicitur in libro * de causis.) & post æternitatē. Dicitur enim Exodi tertio, quòd Dominus regnabit in æternū, & vltrà. Ergo esse æternum non conuenit Deo.

3 ¶ Præterea, Aeternitas mensura quedā est. Sed Deo non conuenit esse mensuratum. Ergo non competit ei esse æternum.

4 ¶ Preterea, In ęternitate nō est præsens, præteritum, vel futurum, cùm sit tota simul, vt * dictum est. Sed de Deo dicuntur in scripturis verba præsentis temporis, præteriti, vel futuri. Ergo Deus non est æternus.

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò directè respondet quęsito affirmatiuè. Deus est maxime ęternus. probatur. Deus est maxime immutabilis: ergo est maximè ęternus. probatur sequela: quia ęternitas cōsequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundo assignatur modus, quo est æternus: ponendo aliam conclusionem, scilicet Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quod non est æternus denominatiuè, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit claudere in se quandam singularem Dei excellentiam. Secūdo probat. Tertiò declarat. Cum enim æternitas species sit durationis, dicendo quòd Deus est sua æternitas, dicitur quoque, quod est sua duratio. hoc autem esse suam durationem singulare est in Deo: nulli siquidem alteri conuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & conclusio & singularitas inclusa in ea. Deus est suum esse vniforme: & nihil aliud à Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quę æternitas in eo est. Declaratur postremo à simili: quia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶ Circa vim ac sensum probationis secūdę cōclusionis aduerte, quod res hic sumitur pro re subsistēte: cuius tātū est esse, ppriè loquēdo. Ita quòd nō intēdit litera q omnis res alia à Deo distinguatur à sua duratiōe, cū tēpus nō distinguatur ab ipsa: sed intēdit q nulla res quę est quod est, & q durat est sua duratio. Vis autē rationis consistit in hoc, quod cum res esse & duratio ordinem quendam se habeāt: quoniā duratio non inest rei nisi mediante esse. Non cum res durat nisi ratione sui esse: quia nanque retinet esse, durat res omnis, & non ob aliud. cum inquam ita sit, consequēs est, quod si alterū extremorū non est idē medio, quod nec sit idē reliquo extremo. Magis enim distant extremitates se, quàm à medio. Res autem durās alia à Deo, quæ est vnū æternum, non est idem quod suum esse, vt supponimus. ergo nec est idem quod sua duratio: quę extremum alterum est.

¶ Nam æternitas Dei sit formaliter duratio.

Circa eandem probationem dubium est Aureolo apud Capreolum in nona distin. primi occurrit. impugnat siquidē id, quod implicitè dicitur, quod æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri comparata est maior, minor, aut æqualis. æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior seculo post vel ante. plus durare ergo omnis duratio maior habet ante vel post quod repugnat æternitati.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quod duratione maiorem includere prius & post in se, contingit dupliciter, vno modo formaliter, alio modo virtualiter, & eminēter: sicut calor est in sole, & quod æternitas est maior causalia, & verificatur de ea durare prius, vel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo potest responderi negando maiorem propriè loquendo: quoniam cōparatio proprie non fit nisi in vnius rationis rebus. Aeternitas autem est duratio alterius omnino rationis à tempore. Et hoc secundum se loquendo: quamuis concepta vt coexistens tempori comparetur etiam à viris illustribus.

¶ In responsione ad primum, aduerte duo. Primum est, quòd sicut punctum motum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: & propterea non est causa lineæ in esse reali, sed est causa eius in esse cognito: quia facit cognitionem illius in nobis. ita nunc stans dicitur causare æternitatem nō in esse reali, sed in esse cognito, quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctū moueri, & tamen concipimus & dicimus punctum motum, id est, si moueretur, causaret lineam: ita dato quòd impossibile sit nunc stare, tamen optime dicimus, nunc stans facit æternitatem id est, si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quòd hinc patet quàm vanus contra nos fuerit laboratio Aureoli. vbi suprà ad impugnandū hoc dictum Boetij & Sancti Thomæ, quia nunc non potest concipi vt stans: & ad remouendum nunc à Deo, æquiuocat nanque de nunc: imo supponit non dari nisi nunc temporis: cùm tamen nunc æternitatis sit alterius rationis à nunc temporis. Et rursus, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret, æternitatem constitueret: sicut punctus si moueretur lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere. Ex his enim facillime soluuntur.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Athanasius, * Aeternus pater, æternus filius, æternus spiritussanctus.

CONCLVSIO.

¶ Deus immutabilis existens, æternus non solum est, sed est sua æternitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ratio æternitatis consequitur immutabilitatē, sicut ratio temporis consequitur motum, vt ex dictis patet. Vnde cùm Deus sit maximè immutabilis e, sibi maximè competit esse æternū. Nec solum est æternus, sed est sua æternitas: cum tamen nulla alia res sit sua duratio, quia non est suum esse. Deus autem est suum esse vniforme. Vnde sicut est sua essentia, ita sua æternitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd nunc stans dicitur facere æternitatem secundū nostram apprehensionem. Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eò quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis inquantum apprehendimus nunc stans. Quod autem dicit Augustinus, * quòd Deus est autor æternitatis, intelligitur de æternitate participata. Eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam immutabilitatem.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundum. Nā Deus dicitur esse ante æternitatem, prout participatur à substantiis immaterialibus. Vnde & ibidem * dicitur, quòd intelligentia parificatur æternitati. Quod dicitur in Exod. Dominus regn. in ætern. & vltra. sciendum quòd æternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia trāslatio. Sic igitur dicitur quòd regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque seculum, id est, vltra quancunque durationem datam. Nihil est enim aliud seculum, quàm periodus cuiuslibet rei, vt dicitur libro primo, de cælo. * Vel dicitur etiam, vltra æternum regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (vt motus celi secundum quosdam Philosophos, tamen Deus vltrà regnat: inquantum eius regnum est totum simul.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas nō est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus, quasi sit aliquo modo mensuratus: sed accipitur ibi ratio mensuræ secundum apprehensionem nostram tantùm.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verba diuersorum temporum attribuuntur Deo inquantū eius æternitas omnia tempora includit e: non quod ipse varietur per præsens, præteritum, & futurum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum esse æternum sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur enim Danielis, 12. quòd qui ad iustitiam erudiunt plurimos, erūt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Non autem essent plures æternitates, si solus Deus esset æternus, non igitur solus Deus est æternus.

2 ¶ Præterea Matth. 25. dicitur. Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

3 ¶ Præterea, Omne necessarium est æternū. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis, & omnes propositiones demōstratiuæ: ergo nō solus Deus est æternus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Augustinus. * Deus est qui exordium non habet: quicquid autem exordium habet, non est æternum: solus ergo Deus est æternus.

Lib. de fide ad Petrum. c. 6.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus verè & propriè immutabilis cùm sit, æternus est: cætera verò eò æterna sunt, quò aliquam immutabilitatem participant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd æternitas verè & propriè in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur, vt ex dictis patet. * Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superius ostensum. * Secūdum tamen quòd aliqua ab ipso immutabilitatem percipiunt, secundū hoc aliqua eius æternitatē participant c. Quædam ergo quantum ad hoc, immutabilitatem sortiuntur à Deo, quòd nūquā esse desinunt: & secundum hoc dicitur Ecclesiastici primo de terra, quòd in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui potest, secundum illud Psalmistæ, Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Quædam etiam æterna in scripturis dicuntur, propter diuturnitatem durationis, licet corruptibilia sint, sicut in Psalm. dicuntur montes æterni. & Deute. 33. etiā dicitur, De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundum operationem: sicut angeli & beati, qui verbo fruuntur: quia quantum ad illam visionem verbi, non sunt in sanctis volubiles cogitationes, vt dicit Augustinus 15. * de trinitate. Vnde & videntes Deū dicuntur habere vitam æternam: secundum illud Ioannis 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c.

Id habet Hierony. ad Damasū in epist. Quoniam vetusto, à medio 10. 3. refertur etiam 2. sent. dist. 8. parag. 4. A. 46 43 44 Art. præced. q. 9. art. 1. & 2. 15. de Trin. c. 12. in fine tom. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd dicuntur multæ æternitates d secundum quòd sunt multi participantes æternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ignis inferni dicitur æternus propter interminabilitatem tantum. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundum illud Iob 24. Ad nimium calorē transibunt ab aquis niuium. Vnde in inferno non est vera æternitas, sed magis tempus, secūdum illud Psalm. Erit tempus eorum in se.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessarium significat quendam modum veritatis. Verum autem secūdum Philosophum 6. Metaphi. * est in intellectu. Secundum hoc igitur vera & necessaria sunt æterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectus diuinus solus. Vnde non sequitur, quòd aliquid extra Deum sit æternum.

6 Met. text. 8. tom. 3.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum tertium.

IN titulo proprium distinguitur contra commune.

In corpore duæ conclusiones. Prima est, æternitas verè & propriè est in solo Deo. Probatur. Solus Deus est omnino immutabilis: ergo solus Deus est verè & propriè æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem consequitur. Secunda est, æternitas participatiuè inuenitur in alijs. probatur. Immutabilitas participatur quadrupliciter ab alijs, ergo æternitas. tenet sequela: quia inquantum aliqua sunt immutabilia, intantum sunt æterna, antecedens declaratur, secundum quatuor gradus immutabilitatis. Primus est secūdum diuturnitatē: & in hoc sunt corruptibilia, sed longæua valde: vt montes & colles. Secundus est secundum perpetuitatem secundum totum, & in hoc sunt elementa corruptibilia secundum partes, & non secundum totum: quamuis in litera præpostero ordine numerentur hi gradus. Tertius est secundum incorruptibilitatem substantialem simpliciter, & in hoc sunt cælestia & angeli. Quartus est secundum immutabilitatem operationis eiusdem numero omnino, & in hoc sunt beati vt sic.

In responsione ad tertium, si nescis nouitie, quomodo intelligatur quòd necessarium significat quendam veritatis modum, memento secundi libri perihermenias, vbi de modalibus agitur: & videbis necessarium in actu signato modum compositionis, in qua sola est veritas, addere supra propositionē: Et sic intelliges necessarium in actu exercito: cuius argumentum hoc meminit, modum compositionis verè exercere: à quo necessaria dicuntur, & principia, & conclusiones demonstrationum.

D. 572. Annot.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum æternitas differat ab æuo & tēpore.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd æternitas non sit aliud à tempore. Impossibile est enim duas esse mensuras durationis simul, nisi vna sit pars alterius. Non enim sunt simul duo

a ¶ Super Quæstionis decimæ Articulum quartum.

IN titulo aliud realiter.

In corpore quinque. Primò ostendit, quod dubium in hoc quæsito sit, non quæsitum, sed ratio quæsiti. Secundò, refert quandam opinionem circa dubium: scilicet rationem alietatis inter hæc, scilicet propter habere principium & finem, & non habere, &c.

48 Infrà art. 5. & 1. distin. 10. q. 2. art. 1. & 2. dis. 2. q. 1. artic. 1. Et quolib. 5. q. 4. & quolib. 10. q. 2. & po. q. 3. artic. 14. 18.

Tertiò

* Tertiò improbatur, quia hoc est per accidens. Probatur, quia hac differentia sublata, remanet ea quæ à Boetio posita, scilicet per totum simul, & esse successiuum. Quartò ostenditur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illam differentiam quo ad mensurata, vel de principio & fine in potentia.

* Quintò respondetur quæsito in quantum dubitabile est, vna conclusione complectente quodammodo omnia dicta, & est ista. Inter æternitatem & tempus per se primo differentia est per esse totum simul, & non esse totum simul. Itaque quod reliqua hanc consequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

¶ Aduerte hic, quòd opinio recitata in litera tres sensus habere potest: primo de habere principium & finem in ipsa mensura, in actu tamen: secundo in mensuratis similiter in actu, tertio in potentia, in se ipsa tamen mensura. Et quia cum aliqua differentia de aliquo assignatur, intelligitur quod illa differentia insit illi in se ipso. Et rursus cum absolutè dicimus principium aut finem, intelligitur in actu, ideo primus sensus absolutè improbatus est: secundus verò & tertius qui possunt ex ponendo sufferri: deinde appositi vt veri sunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, sed secundariam tangebant, ideo vltimò respondendo radicem posuit: omnia in litera clare patent.

¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet quòd motus cæli si esset æternus non mensuraretur tempore secundum totum, sed secundum partes. Dubium occurrit ex Scoto in secundo, di. secunda, q. tertia. Sed quia hoc spectat ad quartum physicorum in tex. 117. ideo hic vbi nõ ex proposito tangitur, omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactam in responsione ad secundum proprium tractetur in eodem quarto à textu ... vsque ad textum 101. ibidem Deo dante tractabitur, & de his est quæstio specialis.

¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet quòd esse rerum generabilium mensuretur tempore. Arguit enim contra illud Scotus in secundo dist. secunda, q. quarta, volens quòd absolutè mensuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificanda est, & eodem vtitur Sco. argumento contra hoc, & contra mensuram operationis angelicæ, idcirco vsque in sequentem differatur articulum.

dies, vel duæ horæ: sed dies & hora sunt simul, quia hora est pars diei. Sed æternitas & tempus sunt simul: quorum vtrunque mensuram quandam durationis importat. Cùm igitur æternitas non sit pars temporis: quia æternitas excedit tẽpus & includit ipsum, videtur quòd tempus sit pars æternitatis, & non aliud ab æternitate.

2 ¶ Præterea, Secundum Philosophum in 4. Physico.* nunc temporis manet idem in toto tempore. Sed hoc videtur constituere rationẽ æternitatis, quòd sit idem indiuisibiliter se habens in toto decursu temporis. Ergo æternitas est nunc temporis. Sed nunc temporis non est aliud secundum substantiam à tempore. Ergo æternitas non est aliud secundum substantiã à tempore.

3 ¶ Præterea, Sicut mensura primi motus est mensura omnium motuum, vt dicitur in 4. Physico.* ita videtur quòd mensura primi esse sit mensura omnis esse. Sed æternitas est mensura primi esse, quod est esse diuinum: Ergo æternitas est mensura omnis esse. Sed esse rerum corruptibilium mensuratur tempore. Ergo tempus vel est æternitas, vel aliquid æternitatis.

¶ SED CONTRA est, quod æternitas est tota simul. In tempore autem est prius & posterius. Ergo tempus & æternitas non sunt idem.

DIFFERENTIA.

¶ Differt æternitas à tempore, quod ea est tota simul, tempus verò successiuum est, non autem differunt quòd æternitas principio & fine careat, tempus verò non: nisi quo ad mensurata, vel in potentia, intelligendo ea sic differre.

b ¶ RESPONDEO dicendum, quòd manifestum est tempus & æternitatem non esse idem. Sed huius diuersitatis rationem quidam assignauerunt ex hoc, quòd æternitas caret principio & fine, tempus autem habet principium & finem. Sed hæc est differentia per accidens, & non per se: quia dato quòd tempus semper fuerit, & semper futurum sit secundum positionem eorum, qui motum cæli ponunt sempiternum, adhuc remanebit differentia inter æternitatem & tempus, vt dicit Boetius*. in libro de consolatione Philos. ex hoc quòd æternitas est tota simul c. quod tempori non conuenit: quia æternitas est mensura esse permanentis, tempus verò est mensura motus. Si tamen prædicta differentia attendatur quantum ad mensurata, & non quantum ad mensuras, sic habent aliam rationem: quia solùm id mensuratur tempore, quod habet principium & finem in tempore, vt dicitur in 4. Physic.* Vnde si motus cæli semper duraret, tempus nõ mensuraret ipsum secundũ suam totã durationẽ, cum infinitum non sit mensurabile, sed mensuraret quãlibet circulationẽ, quæ habet principium & finem in tempore. Potest tamen & aliam rationẽ habere ex parte istarũ mẽsurarum, si accipiatur finis & principium in potentia: quia etiã dato quòd tẽpus semper duret, tamẽ possibile est signare in tẽpore, & principium & finem, accipiendo aliquas partes ipsius: sicut dicimus principium & finem diei vel anni, quod non contingit in æternitate. Sed tamen istæ differentiæ consequuntur eam, quæ est per se & primò, differentiam, per hoc quòd æternitas est tota simul, non autem tempus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si tempus & æternitas essent mensuræ vnius generis: quod patet esse falsum ex his, quorũ est tẽpus & æternitas mẽsura.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd nunc temporis est idem subiecto in toto tempore: Sed differens ratione, eo quòd sicut tempus respondet motui, ita nunc temporis respondet mobili: mobile autem est idem subiecto in toto decursu temporis, sed differens ratione in quantum est hic & ibi: & ista alternatio est motus. Similiter fluxus ipsius nunc secundum quod alternatur ratione est tempus. Aeternitas autem manet eadem & subiecto & ratione. Vnde æternitas non est idem quod nunc temporis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut æternitas est propria mensura ipsius esse, ita tempus est propria mensura motus. Vnde secundum quòd aliquod esse recedit à permanentia essendi, & subditur transmutationi, secundum hoc recedit ab æternitate, & subditur tempori. Esse ergo rerum corruptibilium, quia est transmutabile, non mensuratur æternitate, sed tempore. Tempus enim mensurat non solùm quæ transmutantur in actu, sed quæ sunt trãsmutabilia. Vnde non solùm mensurat motum, sed etiam quietem: quæ est eius quod natum est moueri & non mouetur.

ARTICVLVS V.

a *¶ De differentia æui & temporis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod æuum non sit aliud à tempore. Dicit enim Augustin.* 8. super Genes. ad lite. quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus, sed æuum dicitur esse mensura spiritualium substantiarum. Ergo tẽpus non differt ab æuo.

2 ¶ Præterea, De ratione temporis est, quòd habeat prius & posterius. de ratione vero æternitatis est quòd sit tota simul, vt dictũ est * sed æuum non est æternitas. Dicitur enim Eccle. 1. quòd sapientia æterna est ante æuum. Ergo non est totum simul, sed habet prius & posterius, & ita est tempus.

3 ¶ Præterea, Si in æuo non est prius & posterius: sequitur quòd in æuiternis nõ differat esse vel fuisse, vel futurum esse. Cùm igitur sit impossibile æuiterna non fuisse, sequitur quòd impossibile sit ea non futura esse. Quod falsum est, cùm Deus possit ea reducere in nihilum.

4 ¶ Præterea, cùm duratio æuiternorum sit infinita ex parte post, si æuum sit totum simul, sequitur quòd aliquod creatum sit infinitum in actu: quod est impossibile. Non igitur æuũ differt à tempore.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Boet.* qui tempus ab æuo ire iubes.

CONCLVSIO.

¶ Aeuum ipsum est medium inter æternitatem & tempus vtroque participans.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd æuum differt à tempore, & ab æternitate, sicut medium existens inter illa. Sed horum differentiam aliqui sic assignant, dicentes, quòd æternitas principio & fine caret. Aeuum habet principium, sed non finem: tempus autem habet principium & finem. Sed hæc differentia est per accidens, sicut suprà dictum est *: quia si etiam semper æuiterna fuissent, & semper futura essent, vt aliqui ponunt: vel etiam si quandoque deficerent (quod Deo possibile esset) adhuc æuum distingueretur ab æternitate & tempore. Alij vero assignant differentiam inter hæc tria per hoc, quòd æternitas nõ habet prius & posterius, tempus autẽ habet prius & posterius cum innouatione & veteratione: æuum habet prius & posterius sine innouatione & veteratione. Sed hæc positio implicat cõtradictoria. Quod quidẽ manifestè apparet, si innouatio & veteratio referatur ad ipsam mensurã. Cùm enim prius & posterius durationis non possit esse simul, si æuum habet prius & posterius, oportet quòd priore parte æui recedẽte, posterior de nouo adueniat: & sic erit innouatio in ipso æuo, sicut in tẽpore. Si verò referatur ad mẽsurata, adhuc sequitur incõueniens. Ex hoc enim res temporalis inueteratur tempore, quòd habet esse transmutabile, & ex transmutabilitate mẽsurati est prius & posterius in mensura, vt patet ex quarto Physicorum.* Si igitur ipsum æuiternum nõ sit inueterabile nec innouabile, hoc erit, quia esse eius est intransmutabile. Mensura ergo eius nõ habebit prius & posterius. Est ergo dicendum, quod cum æternitas sit mensura esse permanentis, secundum quod aliquid recedit à permanentia essendi, secundum hoc recedit ab æternitate. Quædam autem sic recedunt à permanentia essendi, quòd esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit: & huiusmodi mensurãtur tempore, sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium. Quædam verò recedunt minus à permanentia essendi: quia esse eorum nec in transmutatione consistit, nec est subiectũ transmutationis: tamẽ habent trãsmutationem adiunctam, vel in actu vel in potentia: sicut patet in corporibus cælestibus, quorum esse substantiale est intransmutabile: tamen esse intransmutabile habet cum transmutabilitate secundum locum. Et similiter patet de angelis, quòd si habent esse d transmutabile

Marginal commentary (left page, right column):

fit, æuiternũ nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est intransmutabile, ergo mẽsura eius caret priore & posteriore. Antecedẽs est tuum. prima consequentia patet ex se: & probatur ex quarto Physico. quia trãsmutabilitas est propria causa inueterationis: ergo intransmutabilitas non inueterationis. iuxta illud, si affirmatio est causa affirmationis, &c. secunda vero consequentia probatur ex quarto Physico. quia trãsmutabilitas mensurati est causa prioris & posterioris in mensura, ergo intransmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eodem, iuxta eandem radicem.

¶ Circa has rationes aduerte quod Scotus in secundo, distinct. secunda, quæstio. secunda, hãc opinionem non sequitur, soluere tamen nititur has rationes literæ defendendo secundum sensum. Dans exemplũ si ... poneretur caro non habens partem & partẽ sub quantitate, tunc ea mensura essent partes, & non in eo cuius essent: & sic in proposito cũ angeli est absque innouatione: & tamen mẽsura est successiua. Vnde aduertationem factam dire... contra hoc respondet, negando in sententia quòd transmutabilitas mensurati, sit præcisa causa successionis in mensura. Sed contra, hæc responsio facile conuincitur falsa: tum ad hominem, tum simpliciter, Ad hominem quidem: quia si successio in mensura stat in mutatione & immutatione proprij subiecti seu mensurati, ergo arguere à successione mensuræ ad transmutationem subiecti non valet: sed est sophisma consequentis: sed ipse Scotus ibidem fatetur, quòd ille processus est bonus, & ab effectu ad causam: ergo. Et confirmatur: quia Aristo. vsus est illo, nec processus literæ est alius ab illo. si enim successio est in mensura, dicimus, ergo in mensurato: quia variatio mensurati est causa successionis in mensura. Mirum valde est de hoc homine cum eandẽ met rationem, quam Aristotel. approbat, quia Sanct. Thom. improbat. Et propterea necesse est vt aut approbationem aut improbationem propriam negemus. Simpliciter autem quoniam indiuisibile impossibile est, quod certificetur ex propriis per diuisibile: ergo impossibile quod mensuretur per illud, & tenet sequela: quia mensura est certificatio mensurati. Antecedens verò patet in exemplo suo. Nunquam enim scietur quanta esset caro indiuisibilis per quantitatem diuisibilem, si eius esset. Vnde & de facto per quantitatem specierum in Eucharistia non mensuratur corpus Christi, quia non est sub ea diuisibiliter. Et idem est iudicium in quantitate durationis: si enim ipsa est extensa, nunquam mensurabitur indiuisibile & inextensum secundum durationem. Quomodo enim scietur sic illius duratio naturalis, etiam fingi non potest. Oportet igitur mensuræ extensæ respondere mensuratum extensum: & indiuisibili indiuisibile, vt litera ex Aristote. deducit.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est. Aeuum est mediũ inter æternitatem & tempus: quia est immotabile, mutabilitati tamen coniunctũ. probatur. Aeternitas est propria mẽsura esse totaliter permanẽtis, ergo penes recessum

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò respondet quid in hoc quæsito clarum, quid ambiguum: secundo tractat quandam opinionem: tertio aliam: quarto propriam respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum clarum est æuum medium esse inter æternitatẽ & tempus: ambiguum quomodo sit medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum. Primo ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principium & finem. Secundo improbatur: quia mediatio hæc est per accidens, vt patet si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium.* Primo ponitur secunda opinio dicẽs mediationẽ attendi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & posterius: quarum in primo conueniat cum æternitate: & in secundo cũ tẽpore. * Secundo improbatur dupliciter, iuxta duplicem intellectũ, quem habere

recessum à permanentia attenditur elongatio ab æternitate. ergo mutatio seu mutationis subiectum maximè recedit ab ipso. ergo mediũ est immutabile, mutationi tamen annexũ actu vel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentiæ opponitur directè: & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationem quouis modo secum compatitur. Vltima autem cum cæteris clare patet.

¶ Nam operationes angeli mensurentur æuo.

In responsione ad primum, Aduerte quod Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, operationes angeli mẽsurantur tẽpore. Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente, operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmatiua, visio beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et has omnes habentur in hac responsione ad primum, vt patet in litera. Quarta vero etiam affirmatiua est, esse rerum generabilium mensuratur tempore: hæc enim in responsione ad vltimum articuli præcedentis, & in corpore huius posita est, cum dictum est, quod tantum id quod in transmutatione consistit, id est, motus, quàm id, quod mutationi subijcitur, quod experimur esse non solum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2. sent. dist. 2. q. 4. contra secundam propositionẽ, probando illius contradictoriam, quam tenet vt veram, scilicet operationes angeli mensurantur æuo tripliciter. Primò sic, Esse & operatio angeli habent vniformẽ modum manendi dum manent: ergo habẽt mensuram eiusdem rationis. Antecedens patet: quia vtrunque est indiuisibile, & tamen defectibile. probatur: quia mensuræ proportionantur diuersis modis manendi, vt patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic, actus beatificus mensuratur æuo, vt per August. patet de fide ad Petrum. cap. 18. ergo. Tertio, operatio angeli nõ mensuratur æternitate nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis aduerte, quòd Scotus ibidẽ tres mẽsuras durationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem: ita quod tempus sit rem successiuam, æuum permanentem, defectibilẽ tamen: æternitas autem rem omnino indefectibilem mensurat. Et propterea tenet esse substantiale rerũ, ad quas impossibile est esse motũ, & operationes angelicas, &c. secundũ se mensurari æuo, & tota radix eius est illa maxima. Quæcunque vniformẽ habẽt modum manendi, dum manent, habẽt mensuram eiusdẽ rationis. In præsenti autẽ litera distinguuntur mẽsuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatẽ rerum. Et verè sic est: quoniam mẽsura durationis est certificatiua naturalis durationis rei secundum se: alioquin frustra esset: naturalis autẽ duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili vel immutabili propriè, id est ex intrinseco: quoniã ex tali mutabilitate tandẽ sequitur naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalẽ durationẽ rei, an in alio sit potẽtia destructiua eius, an nõ: sed solum, an in ipsa sit vnde possit deficere, an nõ: & in hoc errauit manifestè Scot. dicẽs, nec aliquid de non esse, nec posse nõ esse p propriã potẽtiam variat mẽsurã rei. Et fundamentũ eius est valde debile, scilicet quia si angelus annihilandus esset, nil minus mensuraretur æuo. Liquet enim quod naturaliter non fore aliquãdo, & similiter posse naturaliter nõ esse, variãt naturã rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphy. sunt substãtiæ aut in substãtia, variãt inquã naturam generice, adeo vt nihil sit eis vniuocũ. ergo nec propria mẽsura est eadẽ. Et ex hoc prouenit, quod annihilãdus angelus mẽsuratur æuo: quia scilicet annihilatio nõ prouenit ex natura eius, sed ab extraneo: ipse enim quantum est de se, semper esset. Dicimus ergo rẽ omnino immutabilẽ æternitate mẽsurari, immutabilẽ autẽ simpliciter & mutabilẽ secundũ quid æuo, mutabilẽ autem simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamẽ accidẽtaliter æuo mẽsuratur. Operationes verò eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mẽsurari nequeunt. Aeuo namq; mẽsuratũ æuiternũ est, æuiterna aũt naturaliter perpetua: essentialiter autẽ naturaliter mutabile est naturaliter perpetuũ. Ad fundamentum autem Scoticum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si sit in sensu composito est falsissima, quoniã, vt dicitur in primo perihermenias quodlibet necesse est esse dũ est: & sic omnia manẽtia dũ manẽt habẽt vniformẽ modũ essendi, quia sunt necessario: & tamẽ non habẽt eandẽ mensuram. Nec ad hunc sensum arguẽs facit illã, sed absolute seu in sensu diuiso, et vt ne dicitur, quod modus manẽdi est multipliciter distinguibilis, scilicet vel penes necessariũ & possibile, vel penes permanẽs & successiuũ, vel penes defectibile & indefectibile: & quocunq; modo sumatur, semper est falsa: quoniã nec omne necessariũ cõuenit in mẽsura, sed alia est mẽsura necessarij omnino, vt Dei, & alia necessarij simpliciter possibilis autẽ secundũ quid, vt sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia nõ mẽsurãtur vna mẽsura, quoniã quædã tẽpore continuo, & quædã tempore discreto, vt dicetur. Similiter non omne permanens cõuenit in mẽsura, vt patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniã alia est mẽsura successiuorum successione continua, & alia succedentium successione discreta, vt dicetur. De defectibili aũt & indefectibili, iam patet defectibilitatẽ non esse modum rei, vt ab eis sumitur, sed dicere potentiam extraneã & propterea nõ est ad propositũ: & esset nihil minus falsũ, ex eo quòd nõ omne defectibile vnica mẽsura certificatur. Ex his autem simplicibus patet respõsio ad modos compositos: puta permanẽs, defectibile, & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, quòd habere vniformem modũ manendi intrinsecũ rei & per se respicientẽ naturalem durationem rei, est ratio vniformis seu eiusdem mensuræ durationis, & non absolutè habere vniformẽ modũ manẽdi: & ideo falsum est antecedens illius consequentiæ. Etiam exclusa est eius probatio.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est verũ quod August. dicat illud nisi in sensu inferius manifestando, accipiendo scilicet æuum pro æternitate participata.

¶ Ad tertiũ negatur antecedẽs pro secũda parte, quia operatio angeli mẽsuratur nunc tẽporis nõ continui, sed discreti.

¶ Num operationes angeli mensurentur tempore.

Contra primã propositionẽ, scilicet operationes angeli mẽsurãtur tẽpore, arguit Scotus ibidem: sed quoniam argumenta sua militant contra tenẽtes eas mẽsurari tẽpore discreto, quòd sit species quantitatis: & hæc propositio non est S. Tho. quoniam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto: qui nihil aliud est quàm successio operationis spiritualis ad aliam operationem spiritualem: quales sunt duæ intellectiones sine fantasmatum seruitio: Numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionem continui: oportet vt tempus hoc sit numerus transcendens compositus ex vnitatibus transcendentibus: quia (inquam) sic est, vnum tantum ex Scoto motiuum afferendum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora non solum in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & voluntatis, &c. hæc autem videntur inconuenientia, ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicãdi tẽpus in continuum & discretũ, propter spirituales operationes substãtiarũ spiritualis: careret enim aliter proportionatis mẽsuris. Illæ enim cùm sint immediatè sibi inuicẽ succedentes, & instantaneæ secundum se, quia quælibet est tota simul, eleuantur manifestè supra tempus continuum & eius instantia: ad æui autem excellẽtiã non attingunt, quia corruptibiles naturaliter sunt. Oportet ergo vt sine propria mẽsura remaneant tã nobilia entia, aut tẽpus discretũ ponere: cuius instãtibus operationes ipsæ in se mensurẽtur. Hæc enim sunt ipse mot* spiritualis angelorũ: cuius numerus est tẽpus, per quod dicit Augustinus mouere Deũ spiritualem creaturam. Multiplicatio aũt tẽporis discreti in pluribus angelis aut in codẽ, iudicio meo nõ est necessaria nisi materialiter: quemadmodũ etiã tẽpus cõtinuũ, quo nostra mensurantur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & æuum in omnib* æuiternis. Consonum namque rationi videtur, vt sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo mẽsurãtur, quod solũ est æuũ formaliter: ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione seu simplicissimo nũc illius mẽsuretur: & similiter omnis successio operationũ simplicissima successione. Talis aũt operatio & successio est ea, quæ in primo operãte tẽporaliter inuenitur: quẽ constat esse supremum angelum, in quo, vt dicitur, est etiam æuũ. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores, & simpliciores operationib* volũtatis, erit vnũ tẽpus omniũ huiusmodi tẽporaliũ, quod est primo mensura operationũ succedentiũ in intellectu primi angeli: & ex cõsequenti & extrinsecè mensura cæterarum operationũ tã suarũ quàm aliorum spiritualium. Cum his tamen, vt dictũ est, stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tẽpus iuxta numerũ mensuratorũ operũ: eo quòd vnum & multa, quæ consequuntur ens, multiplicãtur cum rebus ipsis. Dixi aũt quasi materialiter: quia nõ oportet quòd omnino vniuocè saluetur proportio tẽporũ nostrorum ad tẽpus cuius subiectum est primus motus, & proportio horũ temporum ad simplicissimum tempus eorũ: sed sat est si est quasi talis.

¶ Num beata visio in angelis mensuretur æternitate participata.

Contra tertiã verò propositionẽ, scilicet operatio beata mẽsuratur æternitate participata, arguit idem in 4. di. 49. q. 6. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo nõ mensuratur æternitate, sed æuo. Cõsequẽtia nota. Et antecedẽs probatur. Tũ quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substãtia angeli beati: quoniã substãtia est nobilior accidẽte. Tum quia perfectio ipsius operationis beatæ nõ est immutabilior substãtia eiusdẽ operationis: quoniã id quod inest alicui per accidẽs, nõ est immutabilius eo quod inest per se. Cõstat aũt quòd substãtia operatiõis mẽsuratur æuo: ergo.

Præterea

Marginal notes: 4. Physic. text. 121. et 104. to. 2. — Annot. — Lib. 4. Phys. text. 133. tom. 2. — Annot. — Prosa 6. Lib. 5. 45 — Annot. — 4. Phys. tex. 100. tom. 2. — 4. D. 119 — Eccle. 1. — Gen. 8. 20. 22 — Artic. præced. — Li. 3. Ioh. — 4. Physic. text. 120. tom. 2. — D. 122.

¶ Præterea. Aeternum vt distinguitur contra æuiternum, non solùm est totum simul, sed etiam indefectibile carens potentia ad non esse: sed nullum creatum est huiusmodi, ergo.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd quamuis æuum nihil aliud sit quàm æternitatis participatio, distinguitur tamen à S. Thoma hic & in 3. contra Gen. cap. 16. & in 4. sen. dist. quæst. 1. artic. 2. quasi æternitas participata: æuo: non sicut perfectum à minus perfecto in eadem specie, sed sicut perfectius à minus perfecto diuersi ordinis. Aeternitas quippe est propria mensura diuinitatis, participata, consequenter est propria mensura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est connaturale esse cuicunque creaturæ factæ, aut factibili de quo in q. 12. latior erit sermo. Aeuum autem est mensura esse immutabilis quidē, sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primo differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates soluuntur. Quia enim operatio beata diuini est ordinis, ideo æternitate dicitur mensurari participatiuè. Hinc etiam oritur vis conclusionis impugnatæ à Scoto, scilicet intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam: ergo mensuratur æternitate. Ex primo siquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post, ergo mensuratur æternitate.

D. 129. b 103 Lib. 8. super Gen. c. 20. tom. 3. D. 585. D. 871.

cum transmutabilitate secundum electionem, quantum ad eorum naturam pertinet: & cum transmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorū suo modo c. Et ideo huiusmodi mensurantur æuo, quod est medium inter æternitatem & tempus. Esse autē, quod mensurat æternitas, nec est mutabile, nec mutabilitati adiunctum. Sic ergo tempus habet prius & posterius: æuum autem nō habet in se prius & posterius, sed ei coniungi possunt: æternitas autem non habet prius neque posterius, neque ea compatitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd creaturæ spirituales, quantum ad affectiones & intelligentias, in quibus est successio, mensurantur a tempore. Vnde & Augustinus * ibidē dicit, quòd per tempus moueri, est per affectiones moueri. Quantum verò ad eorū esse naturale, mensurantur æuo. Sed quantum ad visionem gloriæ, participant æternitatem.

¶ Ad secundū dicendū, quòd æuum est totum simul, non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd in ipso esse Angeli in se considerato, non est differentia præteriti & futuri, sed solùm secundum adiunctas mutationes. Sed quòd dicimus angelum esse vel fuisse vel futurum esse, differt secundum acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse angeli per comparationem ad diuersas partes temporis. Et cum dicit angelum esse vel fuisse, supponit aliquid cum quo eius oppositum non subditur diuinæ potentiæ c. Cùm verò dicit futurum esse, nondum supponit aliquid. Vnde cū esse & non esse angeli subsit diuinæ potentiæ, absolutè considerando potest Deus facere, quod esse angeli non sit futurum: tamen non d potest facere quod non sit dum est, vel quod non fuerit postquam fuit.

¶ Ad quartum dicēdum, quod duratio æui est infinita: quia non finitur tempore. Sic autem esse aliquod creatum d infinitum, quod non finiatur quodam alio, non est incōueniēs.

cessatio, quoniam tempus comprobetur in litera, mensurare non solum quietem, sed & quiescentem: quoniam omne quiescens est mobile: omne autem mutabile secundum quod mutabile, mensuratur tēpore. Constat autē quod secundum substantiā nos sumus mutabiles, ergo secundum substantiam temporales. Et stat vis rationis in hoc. Motus & quies substātialiter accepti, id est mutatio substātialis, & quies sub esse substātiali non solum in actu, sed in potentia mensurantur tēpore, ergo esse substātiale nostrū mensuratur tempore, antecedens patet ex eo, quod actus & potentia eiusdem ordinis mensuram spectant, vt ex primo cæli. & 4. Physi. habetur, consequentia autem tenet ex eo, quod potentia talis, substantialis est, vt 10. Metaphys. dicitur.

¶ *Num Aeuum sit totum simul.*

IN responsione ad secūdum occurrit dubium circa illam propositionem, æuum est totum simul: impugnatur siquidē ab illa opinione quæ tenet in litera sic. Aeuum continuè fit à Deo, ac per hoc potest deficere ab esse, & consequenter potest annihilari ac deinde iterum creari, igitur non est totum simul. Et habes in Scot. & in Capreolo in 2. dist. 2. q. 2.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum sit vnum æuum tantùm.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit tantum vnum æuum. Dicitur enim in apocryphis Esdræ, Maiestas & potestas æuorum est apud te Domine.

2 ¶ Præterea, Diuersorum generū diuersæ sunt mensuræ. Sed quædam æuiterna sunt in genere corporalium, scilicet, corpora cælestia: quædam verò sunt spirituales substantiæ, scilicet angeli. Non ergo est vnum æuum tantùm.

3 ¶ Præterea, Cum æuum sit nomen durationis, quorum est vnum æuum, est vna duratio. Sed nō omnium æuiternorum est vna duratio: quia quædam post alia esse incipiunt, vt maximè patet in animabus humanis. Non est ergo vnum æuum tantum.

4 ¶ Præterea, Ea, quæ non dependent ab inuicem, non videntur habere vnam mensuram durationis. Propter hoc enim omnium temporalium videtur esse vnum tempus: quia omnium motuū quodammodo causa est primus motus: qui prius tempore mensuratur. Sed æuiterna non dependent ab inuicem: quia vnus angelus non est causa alterius. Non ergo est vnum æuum tantum.

¶ SED CONTRA, æuum est simplicius tēpore, & propinquius se habens ad æternitatem. Sed tempus est vnum tantùm. Ergo multò magis æuum.

CONCLVSIO.

¶ *Quò plura æuiterna sunt, æua etiam plura sunt, magis tamen vnum tantum æuum est, mensura vnius primi æuiterni, quod simplicissimum est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd est vnum æuum tantum: quidam quòd multa. Quid autem horum verius sit, oportet considerare ex causa vnitatis temporis. In cognitionem enim spiritualium per corporalia deuenimus c. Dicunt autem quidam esse vnū tempus omnium temporalium propter hoc, quòd est vnus numerus omnium numeratorū: cùm tempus sit numerus secundum Philosophum *. Sed hoc non sufficit: quia tempus nō est numerus, vt abstractus extra numeratum: sed vt in numerato existens, alioquin non esset continuus: quia decem vlnæ panni continuitatem habent non ex numero, sed ex numerato. Numerus autem in numerato existens, non est idem omnium, sed diuersus diuersorum. Vnde alij assignant causam vnitatis temporis ex vnitate æternitatis, quæ est principium omnis durationis. Et sic omnes durationes sunt vnum, si consideretur eorum principium. Sunt verò multæ, si consideretur diuersitas eorum, quæ recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij verò assignant causam vnitatis temporis ex parte materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus, cuius mensura est tempus. Sed neutra assignatio sufficiens videtur: quia ea, quæ sunt vnum principio, vel subiecto, & maximè remoto, non sunt vnum simpliciter, sed secundum quid. Est ergo ratio vnitatis temporis, vnitas primi motus, secundum quem cū sit simplicissimus, omnes alij mensurantur, vt dicitur in 10. Metaphys. * Si ergo tempus ad illum motum comparatur non solum vt mensura ad mensuram, sed etiam vt accidens ad subiectum: & sic ab eo recipit vnitatem. Ad alios autem motus comparatur solum, vt mensura ad mensuratū. Vnde secundum eorū multitudinē non multiplicatur: quia vna mensura separata, multa mensurari possunt. Hoc igitur habito sciendum, quòd de substantijs spiritualibus duplex fuit opinio. Quidā enim dixerūt, quòd omnes processerūt à Deo in quadam æqualitate, vt Orige: * dixit c: vel etiam multę earū, vt quidā posuerūt c. Alij verò dixerunt, quòd omnes substātiæ spirituales processerunt à Deo quodā gradu & ordine. Et hoc videtur sentire Dio *. qui dicit 10. cap. cælestis hierarchiæ, quòd inter substantias spirituales sunt primæ, mediæ, & vltimæ, etiā in vno ordine angelorum. e Secundum igitur primam opinionem necesse est dicere, quòd sunt plura æua secundum quòd sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundum autem secundam opinionem oportet dicere, quòd sit vnum æuum tantum: quia, cum vnumquodque mensuretur simplicissimo sui generis, (vt dicitur in 10. Metaphysi. *) oportet quòd esse omniū æuiternorū mēsuretur esse primi æuiterni: quod tanto est simplicius, quanto prius. Et quia secunda opinio verior est vt infra *) ostendetur c concedimus ad præsens vnum esse æuum tantum primo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd æuū aliquando accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

¶ Ad secundū dicēdū, quòd licet corpora cęlestia & spiritualia differant in genere naturæ, tamen conueniunt in hoc, quod habent esse intransmutabile. Et sic mensurantur æuo.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd nec omnia tēporalia simul incipiūt, & tamē omniū est vnū tēpus propter primū, quod mensuratur tēpore. Et sic omnia æuiterna habēt vnū æuum propter primū: etiam si nō omnia simul incipiant.

¶ Ad quartum dicendum, quod ad hoc quod aliqua mensurentur per aliquod vnum, non requiritur quod illud vnum sit causa omnium eorum, sed quod sit simplicius.

Lib. 1. periarchon. c. 8. tom. 4. 250 264 Cap. 10. & 4 à medio. 510 a b. c d. Lib. 10. text. 3. 14. tex. 3. & 4. tt. 3. Q. 50 ar. 4 104 250

QVAESTIO VNDECIMA, de vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST præmissa considerandū est de diuina vnitate.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum vnum addat aliquid supra ens.

¶ Secundò, vtrum opponantur vnum & multa.

¶ Tertiò, vtrum Deus sit vnus.

¶ Quartò, vtrum sit maximè vnus.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vnum addat aliquid supra ens.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnum addat aliquid supra ens: omne enim, quod est in aliquo genere determinato, se habet ex additione ad

---

¶ Vnde ad primam rationem Scoti negatur antecedēs: quoniam operatio beata, dato quod ipsa in se non esset immutabilior æuiterno, est tamē immutabilioris ordinis, quia diuini: & propterea dicitur, & est immutabilior secūdum suum genus. Dixi autem, dato quod non sit, &c. quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatæ, quàm substātiæ angelicæ: hæc exigit annihilationem, illa nō. Est & rursus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. vna siquidem visio beata absq; omni mutatione cōtinet visiones omnium spectantium ad vniuersum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hanc immutabilitatem ascendere potest.

¶ Ad probationem autem primam dicitur, quod sicut actus est simpliciter nobilior potētia: & tamen substantia est simpliciter nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi econtra. Ita in proposito, & hæc est vera, quod substātia est nobilior accidēte. Et similiter hæc, quod esse diuini ordinis est nobilius esse naturali: & propterea vtrunq; est verum in diuersis ordinibus. Substātia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellentiā deitatis. Et si propriè loqui volumus, æquiuocè comparari videntur.

¶ Ad secundam autem probationē negatur, quod substātia operationis beatæ mensuretur quo substantia: enim operationis & eius perfectio vna res numero sunt & eadem mēsurantur mensura. Vnde nō solum beatitudo operationis, sed ipsa operatio beata mēsuratur æternitate participata. Falsum quoque est quod perfectio non sit immutabilior substātia operationis, eo modo quo distinguitur, quoniā substātia operationis si sine perfectione beatitudinis esset, in instanti temporis discreti mensuraretur. Perfectio autē deitatis mensuram æternitatis adducit non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differentia generi adueniens naturā affert specificā. Et propterea non valet probatio in oppositum de Deo quod inest per accidens: cōstat enim quod natura generica aut quasi generica secundū se non talis aut tantæ perfectionis est perfectione differentiæ aduenientis: quę tamen generi accidere conceditur perfectionem tantam ac talem assequitur, ita quod vnū ens perfectum sit, & sic est in proposito.

¶ Ad secundam autem obiectionē principaliter dicitur, quod propriè loquēdo beatus vt sic, caret potentia ad nō esse beatū: sicut cælum caret potentia ad non esse rotundum. Quemadmodū enim materia prima si reciperet formam vnam æquiualentē omnibus formis generabiliū & corruptibiliū, careret potentia ad nō esse illius formæ: ita intellectus habēs actū beatum, caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnium bonorū non aggregatione, sed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilē beatū reddit. Aeterno autem vocabulo vt æquiuocè vtitur vocādo, potentiam non esse potentiam logicam vel obiectiuam, dicitur quod æternum per essentiam oportet carere omnino potentia ad non esse: non autem per participationem, sed sic est vt distinguatur contra æuiternum diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, istud vero naturæ.

¶ *Num esse rerum generabilium mensuretur tempore.*

COntra quartam propositionem arguit Scotus in secundo vbi suprà nō aliter quàm contra primam, scilicet esse substantiale habet eandem mensurā quam habet æuiternum: quia successione caret, &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respōdere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo vel permanēti distinguitur mēsura, sed penes mutabile & immutabile, vt dictū est. Sed aduerte hic, quod Scotus ibi nititur soluere rationē Sancti Thomæ ad hoc in responsione ad tertiū in precedēti articulo. & dum, scilicet quia motus est mēsura non tamē motus, sed etiā quies. At enim quod substantia solis absolute mēsuratur quotquot quies sunt eius, temporis nec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hęc responsio nō est sufficiēs

¶ Ad hęc facile, patet respōsio ex dictis. æuum enim, siue æuiternum non est tim ē sit propriè loquēdo, sed cōseruatur à Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo non est totum simul. * si enim posset ex intrinseco esse plus aut minus, aut præcise tantum secundum durationē, tunc non esset totū simul, sed ex eo quod Deus potest, nō sequitur hoc in natura æui, seu æuiterni. Natura enim rei nō est metiēda secūdū vires diuinas, sed proprias. In casu autē annihilationis & recreationis dicitur quod esset successio instantium mēsurantium creationem, annihilationem, & recreationē, & nō ipsius æui. Instātia enim illa nihil æui sunt, sed sunt partes temporis discreti, cuius iam meminimus. Idē enim esset sit iudiciū de illo angelo, sicut esset de duobus angelis quorū vnus prius altero crearetur, vtitur enim æuo esse ille vique quasi duo.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quod ibi distinguitur esse angeli dupliciter, vno modo absolute, & sic nō habet preteritū, nec futurū: sed subditur diuinæ potentiæ: & potest nō esse per potentiā in alio. Alio modo vt coexistens differentijs tēporis realis vel imaginarij: & habet præteritum & futurum: & sic dicimus quod fuit & quod erit. & sic secundū futurū subditur diuinæ potentiæ, non secundum præteritū. Quia supponitur incompossibile, vt in litera dicitur. Et nota quod autoritas Hierony. ad Marcellam, solus Deus non nouit præteritū & futurum. & similiter Augusti. Præsens si stat, est æternitas & similes intelliguntur secundum se: & omnia quæ in eis sunt. Angelus enim secundum affectiones habet præteritum & futurum: similiter æuum, patet adiuncta non stat vt in præcedenti artic. dictum est.

a ¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum sextum.*

IN titulo vnum numero.

¶ In corpore a. Primo ponuntur opiniones diuersæ de quæsito. Secundò ponitur vis discutiēdi quæ opinio sit verior: & dicitur, quod ex causa vnitatis tēporis est procedendum: & probatur, quia in cognitione spiritualiū per corporalia peruenimus. Tertio ipsam viā ingreditur, vbi 4. opiniones de causa vnitatis tēporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secūda ex vnitate principij, scilicet æternitatis. Tertia ex vnitate primi subiecti, scilicet materiæ primæ. Quarta ex vnitate primi mot'. Et prima quidē reprobatur sic, tēpus nō est numer' absolute, sed numeratus, in motu scilicet cōtinuus: ergo nō ex vnitate numeri est vnus. Secūda vero & tertia simul sic. Tēpus est vnū simpliciter, ergo nō est vnū principio, & subiecto remoto tantū, tenet sequela: quia vnū subiecto vel principio sunt vnū secundū quid. Quarta autē probatur sic, Primus motus est simplicissimus. ergo mēsura cæterorū. ergo cōparatur ad tēpus, nō solum vt mēsuratū ad mensurā, sed vt subiectū ad accidens: ergo ex eius vnitate est tēpus vnū, consequentia prima probatur ex 10. Metaphysi. Aliæ vero relinquuntur per se nota, quoniā cōstat quod quātitas primi mēsurati est ipsius mēsura cōiuncta, cæterorum vero separata. Et propterea nō multiplicatur ad multiplicationem cæterorū, sed primi tantum, sicut vniuersaliter accidēs multiplicatur ad multiplicationē subiecti. cum ergo primū nō multiplicatur: ergo nec mēsura, vt in proposito. Quarto principaliter ex illa assignata via ad quæsiti respōsionē inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas cōclusiones ponēs. Altera est, quia sunt multa, probatur prima æuiterna sunt multa ergo. Altera est, quia est vnū tantū. probatur prima æuiternum est vnum tantum. ergo. Antecedentia sunt ipsæ opiniones, diuersæ consequentia fundantur super processu facto de vnitate tēporis: cuius ratio dicta fuit, mensura multiplicatur ad multiplicationē primi mensurati: & quoniam ex his non habetur responsio ad quæsitum certa, ideo subdit tenendo esse secundam conclusionem. Quia probabilior est illius opinio, vt inferius patebit. & sic conclusio respōsiua est, Aeuum est tantum vnum.

¶ Aduerte hic, quod sicut quilibet mot' habet propriū prius & posteri' in seipso: ita etiam habet proprium numerum numeratum illorū: & cōsequenter proprium tempus: sed quoniam nō cuiuslibet motus numerus est certissimus omniū motuū ex natura sua, sed tantum numerus primi motus propter eius simplicitatem maximam, ideo solus primi motus numerus tempori completè rationem habet. Et propterea tempus est vnum numero formaliter completeque sumptum: & sunt multa tempora quasi materialiter seu incompletè. Et simile est iudicium de æuo. Eodem enim modo est vnum & multa. Verum autē æuum sit accidens, aut esse, aut essentia æuiterni in quæstione speciali quæ ten[illegible] Metaphysici quippe negotij hoc est.

¶ *Num primum æuiternum mensuretur æuo: & vnum æuiternum mensuretur per alterum intrinsecè.*

Circa ea quæ hic dicta sunt, complura sunt dubia. Primo nanque Scotus in 2. dist. 2. & q. 3. reprehendit quod primum æuiternum mensuretur æuo, & quamuis ipsum primum sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratio. Mensura ex natura est notior ex natura mensurato: sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substantia æuiterni, ergo nihil est in eo quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Durandus autem reprehendit mensurationem extrinsecam vnius æuiterni per aliud æuiternum tripliciter. Primo sic, Illud cuius duratio est certior ex propria ratione quàm ex cōparatione extrinsecum, non mensuratur secundum durationē per extrinsecum: sed æuiternū est huiusmodi, probatur: nulla propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundo, duratio infinita non est mensurabilis, ergo. Tertio, non quantum, non est mensurabile, ergo, tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur à Capreolo in 2. dist. 2. cōclusione tamen omissa cæteris dicemus, vnde omnia soluentur.

¶ Ad euidentiam igitur huius scito, quod vt dicta patere iā potest, æuiternū nō mensuratur æuo siue intrinsece, siue extrinsece per modum quantitatis continuæ aut successiuæ aut discretæ, sed per modum vnitatis: quoniam æuum est indiuisibile: totum simul, &c. Cum enim æuū sit vnitas immutabilis, vitæ mutabilitati cōiunctæ: quanto aliquid mutabile magis est immutabilitati coniunctum, tanto est immutabilius & minus compositum: ac per hoc simplicius, & cōsequenter magis vnū: supponitur autem nunc quod vniuersum quanto inferius, tanto plura mutabili cōiungitur, vnde & habet species minus vniuersales, & minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea summum æuiternum tanquam maximè immutabile inter immutabilia sic, id est maximè vnum: & consequenter ex natura sua habet modū per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sic mensurari intrinsece.

¶ Ad Scotum ergo negatur minor. Dico nanque quòd æuū existens in primo æuiterno siue sit eius substantia, aut existentia, siue non, est notius in ratione mēsuræ ipsa æuiterni substātia, vt immutabilis: quoniā æuū nihil aliud est formaliter vnitas per modū mensuræ talis immutabilitatis: ac per hoc ipsum æuū est substātiæ autē sic immutabilis est denominatiuè vna, & hanc denominatiuè tale, est certius & notius ex natura rei, eo quod est denominatiue tale.

Quamuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omniū, quę in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mensuræ est notius illius substantia, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate in genere, tamen mensuræ quantitas est notior secundū se.

¶ Ad Durandū verò respondendum est negādo maiorem, vt patet in perfectione & mensura quidditatiua. Perfectio nanq; quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco quàm ex extrinseco: & tamen vnicuique quidditas mensuratur prima quidditate sui generis, est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causæ mēsuræ extrinsecæ est melior certitudo ab extra quàm intra. Sed dependentia certitudinis intrinsecæ ab extrinseca, vt à simpliciori, vt dictū est. Ad secundum verò & tertium similiter dicitur, quod nihil valent de mensurabili per vnitatē. Infinitum enim & non quantum vniformitatis rationem non substituunt. Restat dubium, quid sit illud primum æuiternū: sed quoniam per accidens esset huic proposito, in tractatu de angelis dicetur.

a ¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum primum.*

Circa ordinem quæstionis huius, & præcedentium, dubium est, quoniam vnum prius conuenit enti quàm simplicitas, & immutabilitas, & reliqua tractata à quæstione tertia hucusque: ergo inconuenienter vltimo loco tractatur de vnitate, antecedens probatur, quoniam omne ens est vnum non autē simplex nec immutabile, prius autem est à quo non conuertitur cōsequentia.

¶ Ad hoc dicitur quòd sicut tractatus de animali natura secundum omnia prædicata quidditatiua præcedit tractatū de vnitate animalis, ita tractatus de natura diuina secundum omnia prædicata quasi quidditatiua præcedit tractatum de vnitate illius, quoniam vnitas est quasi passio entis: & vnitas talis rei est quasi passio illius. Quatuor autem de quibus tractatum hactenus est, post quæstionem: An est de natura diuina, scilicet simplicitas & perfectio: infinitas & immutabilitas in latitudine quidditatiuorum prædicatorū clauduntur, vt patet inductiuè, & ideo prius de illis pertractatum est, & ad eorum complementum inseruiunt quæstiones de bonitate, de existentia Dei in rebus, deque æternitate. Et sic quasi expedita quidditate ad passionem primam, scilicet vnitatem deuenit. Hanc autem esse mentem autoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius in litera posita conijcere potes, ibi enim hæc quinque tractanda proponuntur. Nec obstet obiectio allata, negatur enim quod vnitas sit prior supradictis. Et ad probationem dicitur, quòd prius est à quo non conuertitur consequentia ratione sui, non autem si ratione alterius. V. g. esse coloratum respectu hominis est à quo nō conuertitur consequentia, non tamen est prius homine, quamuis sit communius prædicatum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subiecti sui est, à quo non conuertitur consequentia, ratione namque subiecti valet est homo, ergo est coloratum, & non econuerso. Vnde id à quo non conuertitur consequentia, est prius, vel includit aliquid prius, ratione cuius nō conuertitur consequentia, & sic in proposito, vnum non est formaliter prius,

q. 30. art. 3. c. Et 1. dist. 24. q. 1. Et 3. metaph. lib. 12. & 13. f.

sed includit ens, ratione cuius non valet sequela, Est vnum, ergo immutabile, sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore duæ conclusiones. Prima directe responsiua quæsito, vnum addit supra ens non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur. vnum nihil aliud significat quàm ens indiuisum. Ergo. Secunda vero conclusio est corollaria, vnum conuertitur cum ente: & nihilominus probatur. Esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter. primo in esse simplicium & compositorum, secundo à signo: quia vnumquodque custodit suam vnitatem sicut entitatem. omnia patent clare in litera.

Cap. 9. in vltimum procul à principio. Quæstio.

¶ *Num quod enti additur ex vno sit formaliter aliquid positiuum.*

Circa primam conclusionem occurrit dubium ex duplici capite: quoniam & Aui. tenet, vnum addere rem aliquã supra ens, & Sco. tenet addere realitatem quandam. Sed quia contra Aui. positionem in 4. Meta. ab Arist. & hic disputatur in litera, Sco. opinio in 4. Metaphy. tangenda est. Putans ergo vnum significare passionem entis, dicit ipsum importare formaliter rem positiuã, eãdem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet passionem identificari proprio subiecto. probareque nituntur sequaces eius intentum ibidem multipliciter. Primo vnũ formaliter, id est, vt distinctum contra ens, est idem realiter quod ens. ergo est aliquid positiuum. tenet sequela: quia negatio non potest identificari enti reali. Secundo vnum formaliter est extra nihil, vtpote entis passio. ergo est positiuum. Tertia, vnum formaliter habet rationem primæ mensuræ & principij numeri: ergo vt prius. Quartò vnum dicit perfectionem simpliciter, ergo. probatur antecedens. tum quia in vnoquoque est melius ipsum quàm non ipsum. Tum quia fit reductio ad summè vnum: sicut ad summè bonum & iustum, &c. hoc enim est proprium perfectionum simpliciter. (D. 79.)

ens, quod circuit omnia genera. Sed vnum est in genere determinato: est enim principium numeri, qui est speciei quantitatis, ergo vnum addit aliquid supra ens.

2 ¶ Præterea, Quod diuidit aliquod commune, se habet ex additione ad illud. Sed ens diuiditur per vnum & multa. Ergo vnum addit aliquid supra ens.

3 ¶ Præterea, Si vnum non addit supra ens, idẽ esset dicere vnum & ens. Sed nugatoriè dicitur ens ens. Ergo nugatio esset dicere ens vnum. Quod falsum est. Addit igitur vnum supra ens.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Diony. vl. c. de di. no. Nihil est existentium nõ participans vno. Quod non esset, si vnum adderet supra ens: quod contraheret ipsum. ergo vnũ non habet se ex additione ad ens.

CONCLVSIO.

¶ *Vnum non addit super ens aliquid reale, sed tantum diuisionis negationem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnum non addit supra ens rem aliquam, sed tantum negationem d diuisionis. Vnum enim nihil aliud significat quàm ens indiuisum. Et ex hoc ipso apparet quod vnum conuertitur cum ente. Nam omne ens aut est simplex, aut compositum. Quod autem est simplex, est indiuisum, & actu, & potentia. Quod autem est compositum, non habet esse, quandiu partes eius sunt diuisæ, sed postquam constituunt & componunt ipsum compositum. Vnde manifestum est, quod esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione. Et inde est, quòd vnum quodque sicut custodit suum esse, ita custodit suam vnitatem.

¶ AD PRIMVM igitur dicendũ, quòd quidam putantes idem esse vnum quod conuertitur cum ente, & quod est principium numeri, diuisi sunt in contrarias positiones. Pythagoras enim & Plato videntes quòd vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens, sed significat substantiam entis prout est indiuisa, existimauerunt sic se habere de vno quod est principium numeri. Et quia numerus componitur ex vnitatibus, crediderunt quòd numeri essent substantiæ omnium rerum. Econtrariò autem Auicen. considerans, quòd vnum quod est principium numeri, addit aliquam rem supra substantiam entis (alias numerus ex vnitatibus compositus non esset species quantitatis) credidit quòd vnum quod conuertitur cum ente, addat rem aliquam super substantiam entis, sicut album supra hominem. Sed hoc manifestè falsum est: quia quælibet res est vna per suam substantiã. Si enim per aliquid aliud esset vna quælibet res, cum illud iterum sit vnum, si esset iterum vnum per aliquid aliud, esset abire in infinitum. Vnde standum est in primo c. Sic igitur dicendum est, quòd vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquã rem supra ens c, sed vnum quod est principium numeri addit aliquid supra ens, ad genus quãtitatis pertinens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est vno modo diuisum, esse alio modo indiuisum: sicut quod est diuisum numero, est indiuisum secundum speciem: & sic contingat aliquid esse vno modo vnum, alio modo multa. Sed tamen si sit indiuisum simpliciter, vel quia est indiuisum secundum id, quod pertinet ad essentiam rei, licet sit diuisum quantum ad ea, quæ sunt extra essentiam rei: sicut quod est vnum subiecto, & multa secundum accidentia: vel quia est indiuisum in actu, & diuisum in potentia, sicut quod est vnum toto, & multa secundum partes: huiusmodi erit vnum simpliciter, & multa secundum quid. Si verò aliquid econuerso sit indiuisum secundum quid, & diuisum simpliciter, vtpote quia est diuisum secundum essentiam, & indiuisum secundum rationem, vel secundum principium siue causam, erunt multa simpliciter, & vnũ secundum quid: vt ea quæ sunt multa numero, & vnum specie, vel vnum principio. Sic igitur ens diuiditur per vnum & multa c, quasi per vnum simpliciter, & multa secũdum quid. Nam & ipsa multitudo non contineretur sub ente, nisi contineretur aliquo modo sub vno. Dicit enim Dion. vlt. cap. de di. no. quòd non est multitudo non participans vno: sed quæ sunt multa partibus sunt vnum toto: & quæ sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto: & quæ sunt multa numero, sunt vnum specie: & quæ sunt speciebus multa, sunt vnum genere: & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd ideo non est nugatio, cum dicitur ens vnum, quia vnum addit aliquid secundum rationem supra ens.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum vnum & multa opponantur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd vnum & multa non opponantur. Nullum enim oppositum prædicatur de suo opposito. Sed omnis multitudo est quodammodo vnũ, vt ex * prædictis patet c. ergo vnum nõ opponitur multitudini.

2 ¶ Præterea, Nullum oppositum cõstituitur ex suo opposito. Sed Vnum constituit multitudinem: Ergo non opponitur multitudini.

3 ¶ Præterea, Vnum vni est oppositum. Sed multo opponitur paucum. Ergo non opponitur ei vnum.

4 ¶ Præterea, si vnũ opponitur multitudini, opponitur ei sicut indiuisum diuiso: & sic opponetur ei vt priuatio habitui. Hoc autẽ videtur inconueniens, quia sequeretur quòd vnum sit posterius multitudine, & diffiniatur per eã, cũ tamẽ multitudo diffiniatur per vnum. Vnde erit circulus in diffinitione: quod est inconueniens. Non ergo vnum & multa sunt opposita.

¶ SED CONTRA: quorum rationes sunt oppositæ, ipsa sunt opposita. Sed ratio vnius consistit in indiuisibilitate, ratio verò multitudinis diuisionem continet. Ergo vnum & multa sunt opposita.

CONCLVSIO.

¶ *Vnum & multa non eodem modo opponuntur: vnum enim numeri principium multis opponitur, vt mensura mensurato: vnum autem aduersum cum ente multis opponitur, vt indiuisum diuiso.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd vnũ opponitur multis, sed diuersimodè. Nã vnum quod est principium numeri, opponitur multitudini qui est numerus, vt mensura mensurato. Vnum enim habet rationem primæ mensuræ, & numerus est multitudo mensurata per vnũ: vt patet ex 10. Met. * Vnum vero quod conuertitur cũ ente, opponitur multitudini per modum priuationis, vt indiuisum diuiso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nulla priuatio tollit totaliter esse: quia priuatio est negatio in subiecto secundum * Philosophum c. Sed tamen omnis priuatio tollit aliquod esse. Et ideo in ente ratione suę cõmunitatis accidit quòd priuatio entis fundatur in ente: quod nõ accidit in priuationibus formarum spiritualium, vt visus, vel albedinis, vel alicuius huiusmodi. Et sicut est de ente, ita est de vno & bono, quæ conuertũtur cum ente. Nã priuatio boni fundatur in aliquo bono: & similiter remotio vnitatis fundatur in aliquo vno. Et exinde contingit quòd multitudo est quoddam vnum: & malum est quoddam d bonum: & non ens est quoddam ens c. Non tamen oppositum prædicatur de opposito: quia alterum horum est simpliciter, & alterũ secundum quid. Quod enim secundum quid est ens (vt in potentia) est non ens simpliciter, id est actu: vel quod est ens simpliciter in genere substantiæ, est nõ ens secundũ quid, quantũ ad aliquod esse accidentale. Similiter ergo quod est bonum secundũ quid, est malũ simpliciter, vel econuerso: & similiter quod est vnum simpliciter, est multa secundum quid: & econuerso.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd duplex est totũ. Quoddã homogeneũ, quod cõponitur ex similibus partibus: quoddã verò heterogeneũ, quod componitur ex dissimilibus partibus. In quolibet autem toto homogeneo totũ cõstituitur ex partibus d habẽtibus formã totius, sicut quęlibet pars aquæ est aqua. & talis est cõstitutio continui ex suis partibus. In quolibet aũt toto heterogeneo quælibet pars caret forma totius. Nulla enim pars domus est domus, nec aliqua pars hominis est homo. Et tale totũ est multitudo. Inquãtũ ergo pars eius nõ habet formam multitudinis, cõponitur multitudo ex vnitatibus, sicut domus ex nõ domibus: nõ quòd vnitates cõstituant multitudinẽ secũdũ id quod habẽt de ratione indiuisionis, prout opponũtur multitudini, sed secundum hoc quòd habẽt de entitate: sicut & partes domus cõstituunt domũ per hoc quod sunt quædam corpora, non per hoc quòd sunt non domus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd multũ accipitur dupliciter. Vno modo absolutè, & sic opponitur vni. Alio modo secũdũ quòd importat excessum quẽdam, & sic opponitur pauco. vnde primo modo duo sunt multa, nõ aũt secundo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vnum opponitur priuatiuè multis, inquãtum in ratione multorum est quòd sint diuisa.

¶ Vnde oportet quòd diuisio sit prius vnitate nõ simpliciter, sed secũdũ rationẽ nostrę apprehẽsionis c. Apprehendimus enim simplicia per cõposita. Vnde diffinimus pũctũ, cuius pars nõ est c, vel principiũ lineę. Sed multitudo etiã secũdũ rationẽ cõsequenter se habet ad vnum: quia diuisa nõ intelligimus habere rationẽ multitudinis, nisi per hoc quòd vtrique diuisorum attribuimus vnitatem. Vnde vnum ponitur in diffinitione multitudinis, non aũt multitudo in diffinitione vnius. Sed diuisio cadit in intellectu ex ipsa negatione entis, ita quod primo cadit in intellectu ens c. Secundo quod hoc ens nõ est illud ens, & sic secũdo apprehẽdimus diuisionem, tertiò vnum, quartò multitudinem.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus sit vnus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit vnus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem sunt dij multi & domini multi.

2 ¶ Præterea, vnum quod est principium numeri, non potest prædicari de Deo, cum nulla quantitas de Deo prædicetur. similiter, nec vnum quod conuertitur cum ente: quia, importat priuationem: & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Non est igitur dicendum, quòd Deus sit vnus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur

1. q. 103. ar. 3. Et 1. dist. 2. ar. 1. Et 2. dis. 2. q. 1. ar. 1. Et 1. contra gent. cap. 42. Et po. q. 3. art. 6. Et opus. 3. cap. 15. Et. 12. Meta. fi.

¶ Ad hoc breuiter respõdetur. & primo quidem distinguitur antecedens: quia esse idẽ contingit dupliciter, scilicet positiue & negatiue. Vnũ autẽ formaliter est idem enti negatiue: quia non aliã naturam significat, sed eandem alio modo, vt dicitur quarto Metaphysic. & sic consequentia nihil valet.

¶ Ad secundum vero dicitur, quod vnum formaliter non est magis extra nihil quàm alia priuatiua, seu negatiua in genere. est ergo extra nihil sicut & illa: & tunc negatur consequentia.

¶ Ad tertium autem negatur consequentia. quoniam mẽsurare commune est positiuis & negatiuis, nõ solũ enim in generibus entiũ simplicissimũ mensurat reliqua, sed etiam in generibus ægritudinum & peccatorum vt patet in moralibus. Minimum enim in vitijs est mensura reliquorum: & minimum absolutè, id est vnum mensurat multitudinem absolutè. vtrumque tamen est negatiuum, scilicet multitudo & vnum vt in litera huius quæstionis dicitur. Idem autem intellige numerum transcendentem & multitudinẽ absolutè: & propterea cõsequẽs est negatiui numeri negatiuũ principiũ esse.

¶ Ad quartũ negatur antecedẽs. Vnũ enim nõ dicit perfectionẽ, nisi diuisio priuatiua dicat imperfectionẽ. Vnde sicut relatio formaliter nõ dicit perfectionẽ simpliciter, ita nec vnitas eius, alioquin paternitas & filiatio diuinę essent simul imperfectę quia non vnũ. Et sicut esse substãtiale dicit perfectionem & vnitas eius. Abstrahit ergo vnũ à perfectione, & imperfectione.

¶ Ad primã vero probationem ex diffinitione Ansel. dicitur, quòd deficit hic illa particula melior. Quoniã quod non est bonũ, non potest esse melius.

¶ Ad secũdã vero dicitur, quod reductio illa nõ est propria pfectionibus simpliciter, sed cõmunis etiã negatiuis generalibus. Vnde sic reductio ad summe immutabile, ad summè immateriale, &c. Quamuis etiam posset congrue dici, quod quia, vt dicitur 4. & 7. Met. analogũ absolute inuestigatum quæritur pro primo, ac per hoc primo vnum, quod est vnum substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summè vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio illa, inest.

¶ In responsione ad primum. Aduerte quod Scotistæ inuehunt contra rationem Auer. in 4. Met. com. 3. contra Auicen. quia hic visus est S. Tho. Aiunt enim quod est sophisma figuræ dictionis, quoniam mutatur quo in quod. id aliquo quo res est vna, est vnũ vt quo, nõ vt quod, & ideo nõ sequitur processus in infinitum sicut nec ab albo & albedine. Sed hæc reprehensio valde rudis est. Tum quia constat in transcendentibus concretum verè prædicari de abstracto. Entitas enim est ens, & vnitas vna: & per hoc nõ mutatur quo in quod. Sed vtitur ratio ipsa quo, vtroq; modo, scilicet vt quo ad quod. Et ideo optime concludit: nec est simile de albo & albedine, quia nõ est alba. Tũ quia si vnũ addit naturam aliã supra ens, puta supra hominẽ aut leonem, quæ ratione hæc est vera, natura hominis est vna, eadẽ erit vera, natura vnitatis est vna: omnis enim natura vna est. Nec excusat hoc adiacentia naturæ, scilicet quia natura vnitatis semper inest alij: & propterea est quæ: Commune nanque est omni naturæ siue subsistẽti, siue inexistẽti esse vnum: vt patet in accidentibus, ergo stat ratio in suo robore. De vno autem, quod est principium numeri, quale accidens sit præsentis non est negotij, sed erit quæstio specialis.

¶ In responsione ad secundum nota diligenter quoniam hoc argumentum illustrare facit eruditos: quia non penetrant hanc responsionem. Scito quod responsio literæ stat in illis verbis, Ens diuiditur per vnum & multa quasi per vnũ simpliciter, & multa secundum quid. Et ly simpliciter & secundũ quid, non determinat ly vnũ, aut ly multa, sed determinant ly diuiditur. Et est sensus, quòd ens diuiditur simpliciter per vnum, & secundum quid per multa, id est, vnum continetur simpliciter sub ente, multa autem secundum quid, vnde & statim hoc probatur in litera. Nam & ipsa, inquit multa non continentur sub ente nisi vt participant vno. Et quoniam constat quòd natura talis diuisionis est, quòd membrum simpliciter æquatur diuiso absolute sumpto: & merito, quoniam membrum secundum quid non sapit diuisum nisi secundum quid: ideo stat responsio optime, & quod vnum conuertitur cum ente, & tamen est diuisionis membrum. Exemplum huius est, si distinguitur homo in hominem in actu, & hominem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia, &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ & ad explanationem intentũ: quoniam & vnum tam simpliciter quàm secundum quid, & multa tam simpliciter quàm secundum quid, vno participant.

a ¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, vnum opponitur multis diuersimode. probatur. vnum principium numeri opponitur numero & mensurato, vnum autem conuersum cum ente, opponitur vt indiuisum diuiso. ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Metaph. quia vni primo cõuenit mensura, & numerus est multitudo mensurata. pro secunda patet, consequentia autem est euidens, quia illa oppositio relatiua, alia priuatiua.

¶ Aduerte hic, quòd quãuis litera lateat de diuersis vnitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamẽ doctrina optime deducere poteris, quòd eadẽ vnitas diuersimode sumpta, scilicet vt principiũ numeri, & vt indiuisa, opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimode sumptæ, scilicet sub ratione numeri, & sub ratione diuisi. Et sic hæc distinctio erit, quandoq; rerũ, quandoq; rationum, & quando est rationũ conuenit vtrique vni, & vtriq; multitudini: quoniã & vnũ conuersum cũ ente principiũ est numeri transcendentis, & vnũ in prædicamento quantitatis est indiuisum.

¶ *Num multitudo ex vnitatibus componatur.*

In responsione ad secundum dubium occurrit, quomodo verificatur quod multitudo componitur ex vnitatibus non secundum id quod habent de indiuisione, sed secundũ id quod habẽt de entitate. Hoc enim in multitudine transcendenti, de qua litera loquitur, manifeste est impossibile. Quoniam aut hic est sermo de multitudine, vt multitudo est, aut de rebus multis. Non de rebus multis, vt patet ex argumenti, & responsionis, cũ dicitur, quod multitudo est totum heterogeneum. De ipsa autem multitudine constat, quod non componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo transcendẽs vt multitudo est, esset substantia, vtpote ex substantiis rerum composita.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tam vnum quàm multa transcendentia sumi possunt dupliciter. Vno modo substantialiter, alio modo complexiuè, seu formaliter. Si sumãtur primo modo, constat quòd multitudo componitur ex rebus vnis, & quòd est substãtia seu tale: & sic videtur sonare planum literæ textus primò interpretandus. Et si obijciatur, ergo non loquitur de multitudine formaliter, dicitur, quòd loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter est. Alio tamen atque formaliter loquendo dicendum videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter vniuersaliter: & per illa verba vnitates se habent id quod habẽt de entitate, non intendit tertium, quæ est vna, sed intendit ipsam vnitatem naturam, prout entis ab hoc percipiatur. Quod vt ab vno, in genere quantitatis incipiamus. Vnitas de genere quantitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est nõ numerus, quod est non diuisum in se, quemadmodum numerus est diuisus in plures vnitates. Et sic patet quod non componit numerum: sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas, puta accidens, & sic componit numerum. Vnitas quoque transcendẽs dupliciter sumi potest. Primo, vt est indiuisa, quod est esse non multitudinẽ. Et sic impossibile est cõponere multitudinem ratione dicta. Alio modo secundum id quod est, id est, secundum ipsam negationem diuisionis: non in quantum exercet actum priuationis, sed in quantum habet entis rationem. Et sic componit multitudinem formaliter & completiue sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnum & multa transcendẽter, non est distinctio priuationis à subiecto positiuo, sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita quòd ipsa indiuisio vt exercet actum priuationis, non componit. Et ipsamet vt cuiusdã entis rationem habet, componit multitudinem: quæ secundum veritatẽ negatiuum ens formaliter est magis quàm vnum. & quòd hæc sit mens literæ non solũ ex formali sensu patet, sed ex respõsione ad quartũ: vbi dicitur, quòd diuisa non habent rationẽ multitudinis, nisi vtrunq; diuisorũ habeat rationem vnius. hic enim manifeste apparuit, quòd multitudo formaliter ex vnitatibus formalitatis cõsurgit, & cõsequẽter ex negationibus: quoniã solam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ *Num diuisio vnitatem præcedat secundum nostræ apprehensionis rationem, vel simpliciter.*

IN responsione ad quartum dubiũ occurrit, quomodo verificẽtur illa verba: Diuisio est prior vnitate non simpliciter, sed secundum nostræ apprehensionis rationem. Videtur enim, quod diuisio sit simpliciter prior vnitate, quoniam habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autem se habet ad vnitatem vt habitus ad priuationẽ. ergo. Nec potest dici quòd diuisio non est verè habitus quo priuat vnitas secundum se, sed est habitus secundum nostrum modum intelligendi: quia oporteret assignare saltem circumlocutiuè quis est ille habitus quo priuat secundum se vnitas. Nec facile esset hoc fingere: quia ille habitus secundum se aut est quid positiuum, aut negatiuũ. Si positiuum, ergo aliquid positiuũ vltra ens est ante vnitatem: quod est impossibile. Si negatiuum, ergo aliqua negatio est ante vnitatem. Et si hoc non inconuenit cur inconuenit diuisioni, quæ negatio est esse ante vnitatem. (D. 1157.)

¶ Ad hoc dicitur, quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidẽ propositiones sunt veræ, & quòd diuisio est prior vnitate simpliciter, id est secundum se, in esse intelligibili tamẽ eo quod diuisio negatio est, quæ entis rationis est. Et quòd diuisio est posterior vnitate simpliciter, id est, secũdũ esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secundũ quid tantũ. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non sit prior negatione. Esse autem vnũ est esse hoc: & non esse non hoc. vbi patet, quod in ratione vnius clauditur negatio alterius extremæ contradictionis. Extrema igitur contradictionis, quorum est ipsa diuisio, præcedunt naturaliter vnitatẽ. Primò enim est homo, & in eodem priori est non homo, in esse intelligibili. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo, & non est non homo, quod est esse vnum, id est indiuisum. Non enim est diuisum in se, ita vt sit homo & non homo.

¶ Penes priuationem enim huiusmodi diuisionis vnumquodque est & dicitur vnũ. Si vnũ priuatiuum nomen est secundum veritatem, vt supponimus. Nullum autem incõueniens est negationem diuisionis esse priorem negatione vnitatis. Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis. Secunda autem propositio patet ex se. Non enim oportet ad hoc, quòd homo sit & intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura, puta bouina, aut cælesti. Si enim solus homo esset, vnus nihilominus esset, sicut ante mundi creationem Deus erat vnus. Et Deus in nulla erat re. Creatis autem aliis posita est diuisio Dei à non Deo in rerum natura. De qua diuisione dicit litera, quòd non est prior simpliciter, vt patet ex calce responsionis, vbi dicitur: Secundo apprehendimus quod hoc ens non est illud ens. & sic apprehẽdimus diuisionem. Quid clarius? hoc ens non est illud ens, dicẽdo diuisionẽ in rerum natura expressit. Et propterea eandem diuisionem dixit, quòd simplicia ex compositis diffinimus. Diuisionem ergo tam realem quàm positiuã postposuit vnitati formaliter. Nõ autem contradictoriã in esse intelligibili.

a ¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum tertium.*

Titulus quærit de vnitate numerali.

Comment. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue, Deus est vnus, probatur tripliciter. Primo, Deus eodem modo formaliter est Deus & hic ergo est

Deu. 6. Audi Israel. Dñs Deus tuus vnus est.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cũ sit omnino simplex, & infinitæ perfectionis, est simpliciter vnus, à quo est totius vniuersi ordo.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd Deũ esse vnũ ex tribus demõstratur. Primo quidẽ ex eius simplicitate. Manifestũ est enim ꝙ illud vnde aliqd singulare, est hoc aliquid, nullo modo est multis cõicabile. Illud enĩ vnde sortes est homo multis cõicari potest: sed id, vnde est hic homo, non potest cõicari nisi vni tantum. Si ergo sor. per id esset homo, per quod est hic homo, sicut non possunt esse plures sortes, ita non possent esse plures homines. Hoc autem conuenit Deo: nam ipse Deus est sua natura, vt suprà ostensum est*. Secundum igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶ Secundò vero ex infinitate eius perfectionis. Ostensum est enim suprà, quòd Deus cõprehendit in se totam perfectionem essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos differre. Aliquid ergo conueniret vni quod non alteri, & sic ille, in quo esset priuatio, non esset simpliciter perfectus. Si autem hoc esset, perfectio alteri eorum deesset. Impossibile est ergo esse plures deos. Vnde & antiqui Philosophi, quasi ab ipsa coacti veritate, ponẽtes principiũ infinitũ, posuerũt vnũ tãtum pricipium.

¶ Tertiò, ab vnitate mundi. Omnia enĩ quę sunt, inueniuntur esse ordinata adinuicẽ, dum quædam quibusdam deseruiunt. Quæ autem diuersa sunt, in vnum ordinẽ nõ conuenirent, nisi ab aliquo vno ordinarentur. Melius enim multa reducuntur in vnum ordinem per vnum, quàm per multos: quia per se vnius vnum est causa, & multa non sunt causa vnius nisi per accidens: inquantum scilicet sunt aliquo modo vnum. Cum igitur illud, quod est primũ, sit perfectissimum & per se, nõ per accidẽs, oportet quod primum reducẽs omnia in vnũ ordinẽ sit vnum tãtum. Et hoc est Deus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicuntur dij multi secundum errorem quorundam, qui multos deos colebant, existimantes planetas & alias stellas esse deos, vel etiã singulas partes mundi. Vnde subdit, Nobis autem vnus Deus, & cæ.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quòd vnũ secundũ quod est principium numeri, nõ prædicatur de Deo, sed solum de his, quæ habent esse in materia. Vnum enim, quod est principiũ numeri, est de genere mathematicorũ: quæ habent esse in materia, sed sunt secundũ rationẽ à materia abstracta. Vnum verò, quod cõuertitur cũ ente, est quoddã metaphysicũ, ꝙ secundum esse nõ dependet à materia. Et licet in Deo nõ sit aliqua priuatio, tamen secundũ modũ apprehensionis nostræ non cognoscitur à nobis nisi per modum priuationis & remotionis. Et sic nihil prohibet aliqua priuatiuè dicta de Deo prædicari, sicut quòd est incorporeus, infinitus, & similiter de Deo dicitur ꝙ sit vnus.

ARTICVLVS IIII.

a *¶ Vtrum Deus sit maximè vnus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod Deus nõ sit maximè vnus. vnũ enim dicitur secundũ priuationẽ diuisionis. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus non dicitur magis vnus quàm alia, quæ sunt vnum.

2 ¶ Præterea, Nihil videtur esse magis indiuisibile, quã id ꝙ est indiuisibile actu & potẽtia, cuiusmodi est pũctus & vnitas. Sed in tãtũ dicitur aliquid magis vnũ, inquãtũ est indiuisibile. Ergo De' nõ est magis vnũ q̃ vnitas & pũctus.

3 ¶ Præterea, Quod est p essentiã bonum, est maxime bonum. Ergo quod est per essentiã suam vnum, est maxime vnum. Sed omne ens est vnum per suam essentiam, vt patet per Philosophum in 4. Meta.* Ergo omne ens est maxime vnum. Deus igitur non est magis vnũ quàm alia entia.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Boë. quòd inter omnia, quæ vnum dicuntur, arcem tenet vnitas diuinæ Trinitatis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum vnum sit ens indiuisum, ad hoc quòd aliquid sit maximè vnum, oportet quòd sit maximè ens, & maximè indiuisum. Vtrunque autẽ competit Deo. Est enim maximè ens, inquantum est non hãbens aliquod esse determinatũ per aliquam naturam, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatum. Est autem maximè indiuisum, inquãtũ neque diuiditur actu, neque potentia secundũ quęcunq; modũ diuisionis, cũ sit omnibus modis simplex vt supra* ostensum est. Vnde manifestũ est quòd Deus est maximè vnus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet priuatio secundum se non recipiat magis & minus, tamen secundum quòd eius oppositũ recipit magis & minus, etiã ipsa priuatiua dicuntur secundũ magis & minus. Secundum igitur quod aliquid est diuisum vel diuisibile, vel minus, vel nullo modo, secundum hoc aliquid dicitur magis & minus, vel maximè vnũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd punctus & vnitas, quæ est principiũ numeri, non sunt maximè entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maximè vnum. Sicut enim subiectum non est maximè vnum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd licet omne ens sit vnum per suam substantiam, non tamen se habet æqualiter substãtia cuiuslibet ad causandam vnitatem: quia substantia quorundam est ex multis composita, quorundam verò non.

QVAESTIO DVODECIMA, QVOMODO Deus à nobis cognoscatur, in 13. articulos diuisa.

QVIA in superioribus considerauimus qualiter Deus sit secundum seipsum, restat considerandum qualiter sit in cognitione nostra, id est, quomodo cognoscatur à creaturis.

¶ Et circa hoc quæruntur. 13.

¶ Primò, vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei.

¶ Secundò, vtrum Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatam.

¶ Tertiò, vtrum oculo corporeo Dei essentia possit videri.

¶ Quartò, vtrum aliqua substantia intellectualis creatæ ex suis naturalibus, sufficiens sit videre Dei essentiam.

¶ Quintò, vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam, indigeat aliquo lumine creato.

¶ Sextò, vtrum videntium essentiã Dei vnus alio perfectius videat.

¶ Septimò, vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam.

¶ Octauò, vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat.

¶ Nonò, vtrũ ea quę ibi cognoscit, p aliquas similitudines cognoscat.

¶ Decimò, vtrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videt.

¶ Vndecimò, vtrum in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiam Dei videre.

¶ Duodecimò, vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita possimus cognoscere.

¶ Tertiodecimò, vtrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti vita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullus intellectus creatus possit Deũ per essentiã videre. Chrys. enim super Ioã.* exponens illud quod dicitur Ioã. 1. Deũ nemo vidit vnquã: sic dicit, ipsum quod est Deus nõ solũ prophetæ, sed nec angeli viderũt, nec archangeli. Quod enim creabilis est naturæ, qualiter videre poterit quod increabile est? Dio. etiã 1. c.* de di. no. loquẽs de Deo, dicit, Neq; sensus est eius, neq; phãtasia, neq; opinio, nec ratio, nec sciẽtia.

2 ¶ Præterea, Omne infinitum inquantũ huiusmodi, est ignotũ: sed Deus est infinitus, vt supra* ostensum est: ergo est secundũ se ignotus,

Q.3.art.3. Q.4.art.2.

vnus, antecedens potest ex quæ. tertia: qui [illegible] omnino hic Deus [illegible] tura diuina. consequentia probatur. Impossibile est plurificari hic, ergo & Deus. Secundò, Deus est vniuersaliter perfectus: ergo vnus. probatur consequentia à destructione consequentis dicendo ad oppositũ antecedentis, vt clare patet in litera. Tertio, Deus omnia [illegible] in vniuerso [illegible] per se reducit in vnum ordinem, ergo Deus est vnus.

¶ Quo ad primam partem, antecedens probatur quia diuersa non cõueniunt in vnum ordinem nisi ab aliquo.

¶ Quo ad secundũ vero sic. Deus est perfectissimum & primum principium, ergo est per se & non per accidens principium, consequẽtia verò probatur dupliciter. Tũ quia melius per vnum disponuntur res quàm per plura principia. Tum quia vnius non est causa per se nisi vnum, per accidens autem plura.

a *¶ Super Quæstionis vndecimæ Artic. quartũ.*

TItul' clarus ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua affirmatiue, Deus est maximè vnus, probatur. Deus est maxime ens & maxime indiuisus, ergo, antecedẽs probatur, quo ad primã partẽ: quia est ipsum esse, quo ad secũdã, quia omnino simplex omni diuisibilitate caret, consequẽtia autem probatur ex ratione vnius includentis ens & indiuisionem: omnia clara sunt in litera.

¶ In respõsione ad primũ dubiũ est, quomodo priuatio suscipit magis & minus, propter diuisionẽ. Ipsa enim diuisio negatio est, de qua est eadẽ quæst. quomodo suscipit magis & minus.

¶ Ad hoc respõdetur breuiter, ꝙ diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim rationale distat à lapide quàm boue. Et propterea maior est diuisio inter hominem & lapidẽ: & propterea minor est vnitas generis, in quo conueniunt homo & lapis, vt patet.

a *¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

IN titulo, intellectus creatus non hominus, (& hoc bene nota) possit absolute siue per potentiam in alio, siue in se, videre per essentiã, id est intelligere quidditatiuè: ita vt complete sciat terminare quæstionẽ quid est de Deo. Cognoscere enim de aliquo quid est, est videre illud per essentiã, complete aũt dico terminare quid est, vt distinguitur contra incompletè: eo modo, quo sciens cõmunia prędicata essentialia alicuius incõplete scit. oportet enim scientem quid habere omnia prædicata quidditatiua vsque ad vltimam differentiam inclusiue. Et [illegible] sumo complete, id est cõprehensiue, imo scire quid est, habet latitudinem quo ad modum sciendi. Diuiditur enim in cõprehendere & apprehendere. Et rursus apprehendere habet multos gradus, vt infra patebit. Est igitur quæstio, an aliquis creatus intellectus possit scire de Deo quid est. Et si dubitas de hac expositione, vide primũ cõtra gent. c. 3. & 3. eiusdem ca. 4. & 5.

54 q. 12. artic. 8. c. & q. 39. art. 3. c. Et contra [illegible] a. 1.

¶ In corpore 4. primo ponitur causa dubitãdi, secũdo recitatur opinio negatiua. tertio improbatur. quarto respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum est vna propositio, Deus est in se maxime cognoscibilis: propter excessum tamen eius respectu alterius est alicui incognoscibilis. prima pars probatur: quia Deus est actus purus. secũda verò declaratur exemplo solis & visus.

¶ Aduerte hic quòd cum ex 2. Met. habeatur quod difficultas cognoscẽdi ex duobus oriri possit, scilicet ex obiecto vel potentia. & hic est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate: consonũ fuit vt nõ prætermitteretur hic ꝙ causa dubij nõ est ex parte obiecti,

sibili: sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

¶ Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre Deum [illegible] ratio eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum [illegible] vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

¶ Aduerte hic, quod [illegible]

3 ¶ Præterea, Intellectus creatus non est cognoscitiuus nisi existentium. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens*. Sed Deus non est existens, sed supra existentia, vt dicit Dion. ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum.

4 ¶ Præterea, Cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitum sit perfectio cognoscentis. Sed nulla est proportio intellectus creati ad Deum: quia in infinitum distant. ergo intellectus creatus non potest videre essentiam Dei.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur primæ Ioan. 3. videbimus eum sicuti est.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse diuinum non sit determinatum ad aliquam naturam, ac simplicissimum, maximè vnum Deum ipsum esse oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum vnumquodque sit cognoscibile secundum* quod est in actu, Deus qui est actu purus absque omni permixtione potentiæ, quantũ in se est, maximè cognoscibilis est. Sed quod est maximè cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile non est, propter excessum intelligibilis supra intellectũ. Sicut Sol, qui est maximè visibilis, videri non potest à vespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attendentes quidam posuerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiam Dei videre potest. Sed hoc incõuenienter dicitur. Cũ enim vltima hominis beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectus*, si nunquam essentiam Dei videre potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio eius beatitudo consistet, quàm in Deo. Quod est alienum à fide. In ipso enim est vltima perfectio rationalis creaturæ: quod est ei principiũ essendi. Intantũ enim vnumquodque perfectum est, inquantum ad suum principium attingit, similiter etiam est præter rationem. Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectũ: & ex hoc admiratio in hominibus consurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non possit ad primã causam rerũ, remanebit inane desideriũ naturæ*. Vnde simpliciter cõcedendum est quòd beati Dei essentiã videant.

[illegible] hoc enim propter hominem cui insunt alterius generis opera, [illegible] sensibilia, fecit. Meminit autem hominis in probatione: & [illegible] de intellectu creato in cõmuni, vt ex notioribus doctrinã [illegible] rationem quo ad hoc de intellectu creato omni [illegible] argumentum faceret, si namque hominis beatitudo [illegible] altissima consistit, à fortiori aliorum quoque intellectuum [illegible] erit speculatio.

¶ Circa destructionem consequentis, quo ad secundã partem aduerte, quòd [illegible] aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidem, attulit pro [illegible] quam oportet expresse credere, scilicet quòd Deus est creator [illegible] rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio [illegible] concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. [illegible] ex Sanct. Tho. referunt.

¶ Secunda improbatur opinio sic, si intellectus creatus non potest videre [illegible] ergo non potest ipsam rerum causam videre, ergo desiderium naturæ [illegible] Prima consequentia relinquitur per se nota. secunda autem probatur: [illegible] homini inest naturale desiderium videndi causam visis effectibus, vt [illegible] admiratio attestatur. ergo.

¶ Num intellectus creatus naturaliter desiderat videre Deum.

Circa hanc rationem dubium duplex occurrit. Primũ est simpliciter, & ad hominem. Non enim videtur verum, quòd intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum: quoniã natura non largitur inclinationẽ ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signum est, ꝙ organa [illegible] cuilibet potentię quã intus in anima posuit. Et in secundo cœli [illegible] quòd si astra haberent vim progressiuam, natura dedisset eis organa [illegible] Implicare igitur videtur, quod natura det desideriũ visionis diuinæ [illegible] quod non possit dare requisita ad visionẽ illã, puta lumen gloriæ, [illegible] apud S. Th. quoque doctrinã, vt dictũ est in primo articulo huius operis [illegible] nõ naturaliter, sed obedientialiter ordinatur in felicitatẽ illã, ergo.

¶ Secundũ verò dubiũ est: quia concesso toto processu nõ sequitur intentum [illegible] tantum, ergo prima causa videri potest, & nõ, ergo Deus. Dicitur enim quòd Deus inquantum causa rerum videri desideratur, & nõ secũdum substantiam suam in se. Et sic scietur nõ quid est absolute, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia vt primus motor: & huius conditionibus, vt sic notis, quiescit desiderium, vt patet in complemento scientiarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vtraque autoritas loquitur de visione cõprehensionis. Vnde præmittit* Dionysius immediate ante verba proposita dicẽs: Omnibus ipse est vniuersaliter incomprehensibilis, & nec sensus est, & cæt. Et Chrysostomus* parum post verba prædicta subdit, visionem hic dicit certissimam patris consideratonem & cõprehensionem, tantam quantã pater habet de filio.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, quòd infinitũ quod se tenet ex parte materiæ nõ perfectæ per formã, ignotum est secundũ se: quia omnis cognitio est per formã. Sed infinitũ quod se tenet ex parte formæ nõ limitatæ per materiã, est secũdum se maxime notum. Sic aũt Deus est infinitus, & nõ primo modo, vt ex superioribus patet*.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus nõ sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existẽs, sed quia est supra omne existẽs: inquãtũ est suũ esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnẽ cognitionem excedat: quod est ipsum nõ comprehendi.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundũ quod duplũ, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quælibet habitudo vnius ad alterũ proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad Deum, inquantum se habet ad ipsum, vt effectus ad causam, & vt potentia ad actũ. Et secũdũ hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum.

¶ Ad euidentiam horũ scito, quod creatura rationalis potest dupliciter considerari, vno modo absolute, alio modo vt ordinata est ad felicitatem. Si primo modo consideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem, & sic concedo quod non naturaliter desiderat visionem Dei in se absolute. Si vero secundo modo consideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic nouit quosdã effectus, puta gratiæ, & gloriæ: quorũ causa est Deus, vt Deus est in se absolute, non vt vniuersale agens. Notis autem effectibus naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitiam causæ. Et propterea desideriũ visionis diuinæ, etsi nõ sit naturale intellectui creato absolutè, est tamen naturale ei supposita reuelatione talium effectuum. Et sic tam ratio hic allegata quàm reliquæ rationes ad idem collectæ in cap. 50. tertij contra Gen. cõcludũt inane fore desiderium intellectualis naturæ creatæ, si Deum videre nõ possit. Non oportuit autẽ exprimi, quod de creatura intellectuali non absolute, sed vt ordinata ad felicitatẽ esset sermo. Quia commune est cuilibet sciẽtię, quòd semper intelligantur termini formaliter, vt sunt illi scientię, vt patet de quantitate in physicis. Constat autem ex secundo contra Gen. ca. 4. quòd creaturę nõ sunt de consideratione theologica, nisi vt ordinãtur, gubernãtur, prędestinantur à Deo in Deum, vt supremum omnium finẽ: alioquin nã in ordine ad altissimã causã & ppriã theologo theologicæ cõsiderarentur, vt de se patet.

D. 3. ca. 1. de diui. no. aliquantulum à princip.

Eadem homil. 14. parum ante med. to 3.

Q. 7. art. 1.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

2 ¶ Præterea, August. dicit. 9.* de Trinit. Cum Deum nouimus, fit aliqua Dei similitudo in nobis.

3 ¶ Præterea, Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem non est nisi inquantum in-

58 4. di. 49. q. 2. ar. 1. Et ver. q. 8. ar. 2. Et quo. 7. art. 1. & 3. contra ca. 49. & opusc 3. c. 105.

* Lib. 9. de Trin. c. 11. circa med. tom. 3.

Comment.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, beati vident Dei essentiã, nec aliter probatur quàm reprobatione contradictoriæ, oportet enim alteram contradictionis partem esse veram.

a *¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.*

Annot.

IN titulo aduerte, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. Quæritur enim indefinite, An ad visionem diuinam concurrat aliqua similitudo quomodocunque concurrat. sed quærendi occasio est, quia dubitatur, An Deus possit videri per aliquam similitudinem ex parte rei visæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporali visui coloratum.

Comment.

¶ In corpore tria. Primo naturam visionis quo ad hoc quod est requirere similitudinem declarat. Secundo respondet quęsito, ibi, manifestum est aũt. Tertio epilogat expressius quadam manifestans.

¶ Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quartum opportunum insinuatur.

¶ Primum est numerus requisitorũ ad visionem: & dicitur, quòd sunt duo, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. Et probatur, visionẽ fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente, ergo.

¶ Secundum est modus vnionis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ, & per similitudinem eius, & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque enim modus expressus est: quamuis alter negatur à corporalibus, quasi per hoc innueret in spiritualibus non impossibile fore.

¶ Tertium est modus similitudinis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet ex parte rei visæ, & ex parte virtutis visiuæ: declaraturque secundum membrũ ex vi illius conditionalis veræ: si virtus visiua habet esse à re visa, virtus visiua non solum esset ipsa, sed similitudo rei visæ, vt patet: quia effectus est similis causæ. Ex his autem habes quartum, scilicet quod visio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei visæ. secundo per essentiam virtutis visiuæ. tertio per similitudinem mediam repræsentantem rem visam visiuæ virtuti: vt enim patet, ex dictis tot modis contingit vnionem rei visæ cum vidente

vigiari. Verum vt literæ consoni simus, nomine essentiæ virtutis visiuæ, non intelligas tantum ipsam vim visiuam, sed quicquid se tenet ex parte eius, scilicet quodcunque confortatiuum, aut eleuatiuum, & cæt. ipsius vis visiuæ: siue illud sit lumen gratiæ, vel gloriæ. Totum enim hoc alio vocabulo dicitur similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quæ subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secundum duæ conclusiones respō sius quæsito ponuntur. Prima affirmatiua. Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuæ. Secunda negatiua. Ad videndum Deum impossibile est cōcurrere aliquam similitudinem ex parte rei visæ. Prima conclusio probatur. Deus est auctor intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essentiæ diuinæ: ergo ad visionem Dei, &c. Antecedens patet ex primo, consequentia: quia nihilominus conformatur per locum à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia, consequēs quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autem conclusio probatur tripliciter. Primò sic. Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus non videtur per aliquam creatam similitudinem. Antecedens probatur autoritate Dionysij, & declaratur exēplo corporeæ similitudinis, consequentia verò patet per locum à minori. Secundo, nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedēs supponitur, consequentia probatur: quia Deus est suum esse. Tertiò, sic omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus. vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

15. de Trin. c. 9. parum à medio. tom. 3.

D. 425.

informatur sensus similitudine rei sensibilis, & intellectus similitudine rei intellectæ. Ergo si Deus ab intellectu creato videtur in actu, oportet quòd per aliquā similitudinē videatur.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus. * de Trinit. quòd cum Apostolus dicit, Videmus nunc per speculum & in ænigmate, Speculi & ænigmatis nomine quæcunque similitudines ab ipso significatæ intelligi possunt, quæ accommodatæ sunt ad intelligēdum Deum. Sed videre Deum per essentiam, non est visio ænigmatica, vel speculatiua, sed contra eam diuiditur. Ergo diuina essentia non videtur per similitudines.

CONCLVSIO.

¶ Diuina essentia non per aliquam speciem ex parte diuinæ essentiæ ab intellectu creato conspicitur, sed ex parte intellectus creati, aliqua similitudine vigorati, lumine videlicet gloriæ, apprehenditur & videtur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad visionem tam sensibilem quàm intellectualem duo requiruntur, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum visu. Non enim fit visio in actu, nisi per hoc quòd res visa quodammodo est in vidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet, quòd res visa non potest esse in vidente per suam essentiam, sed solum per suam similitudinem. Sicut similitudo lapidis est in oculo, per quam fit visio in actu, non autem ipsa substantia lapidis. Si autem esset vna & eadem res, quæ esset principium visiuæ virtutis, & quæ esset res visa, oporteret videntem ab illa re & virtutem visiuam habere, & formam per quam videret. Manifestum est autem, quòd Deus & est autor intellectiuæ virtutis, & ab intellectu videri potest: Et cùm ipsa intellectiua virtus creaturæ non sit Dei essentia, relinquitur quòd sit aliqua participatiua similitudo [d] ipsius, qui est primus intellectus. Vnde & virtus intellectualis creaturæ lumen quoddam intelligibile dicitur, quasi à prima luce deriuatum [e]: siue hoc intelligatur de virtute naturali, siue de aliqua perfectione superaddita gratiæ, vel gloriæ. Requiritur ergo ad videndum Deum aliqua Dei similitudo ex parte visiuæ potentiæ, qua scilicet intellectus sit efficax ad videndum Deum. Sed ex parte visæ rei, quam necesse est aliquo modo vniri videnti, per nullam similitudinem creatam Dei essentia videri potest. Primò quidē *: quia sicut dicit Dionysius primo de diuin. nomin. per similitudines inferioris ordinis rerum, nullo modo superiora possunt cognosci. Sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei incorporeæ. Multo igitur minus per speciem creatam quancunque potest essentia Dei videri. Secundo, quia essentia [d] Dei est ipsum esse eius, vt supra * ostensum est [e]: quod nulli formæ creatæ cōpetere potest. Non potest igitur aliqua forma creata esse similitudo [d] repræsentans videnti Dei essentiam. Tertiò, quia diuina essentia est aliquod incircumscriptum, cōtinens in se supereminēter quicquid potest significari vel intelligi ab intellectu creato [e]. Et hoc nullo modo per aliquam speciem creatam repræsentari potest: quia omnis forma creata est determinata secundum aliquam rationem vel sapientiæ, vel virtutis, vel ipsius esse, vel alicuius huiusmodi. Vnde dicere Deum per similitudinem videri, est dicere diuinam essentiam nō videri. Quod est erroneum. Dicendum ergo, quòd ad videndum Dei essentiam requiritur aliqua similitudo ex parte visiuæ potentiæ, scilicet lumen diuinæ [d] gloriæ confortans intellectum ad videndum Deum. De quo dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen. Non [d] autem per aliquam similitudinem creatā Dei

quo sit substantia, & in aliquo accidens. Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quod sit similis quidditatiuæ rei superioris ordinis. Et nota, quod non dicitur quod species inferior non possit visionem facere superioris, quoniam angelus inferior videt forte superiorem naturaliter, sed dicimus, quod species inferioris ordinis hoc non potest. Cōstat enim Deum non solum superiorem omni creato intellectu, sed ordinis altioris esse, etiā apud philosophos, vt patet in 12. Met. com. 44. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quēadmodū species domus in mente, oportet quid sit forma domus, ita species Dei, cuius forma est ipsum esse, oportet quod sit ipsum esse, & super hoc fundatur similitudo ad Deum: Nec vult ista ratio, quod species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus. sed quod sit ipsum esse in aliquo modo essendi. Alioquin similis non esset species quidditati diuinæ, sed repugnat aliquid esse secundum ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quouis modo reali ponatur res esse, semper est ens per participationem in illo modo essendi. ergo. Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem namque Dei quidditatiuam oportet esse non hoc vel illud, sed infinitum ens, aut secundum esse naturale, aut secundum aliquid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adæquata qualem cognitio exigit, non habetur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari vnum aliquod simile adæquatæ infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quod distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modum similitudinis, non est distinctio, nisi diuersarum conditionum essendi. Et propterea quod vniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentādo per modū similitudinis. Et propterea diuinum Sanct. Tho. ingenium ad distinctionem descēdere dedignatum est: puerile siquidem putauit quæ de esse creato liquido negauerat, ad talem & talem essendi conditionem creatam adaptare: sed alij decepti sunt, vt dictum est, propter non distinguere inter per se, & per accidens.

¶ Num species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.

Contra has rationes quamuis Aureolus apud Capreolū in quarto di. 49. q. 1. multipliciter arguat: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc, quod omnes illæ rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicium faciendo de specie in essendo, & in repræsentando: cum tamen constet valde magnam differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & supremi ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita, nec enim insunt ei obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter, & substantiam obiectiue, & cæt.

¶ Ad euidentiā horum scito, quòd in distinctio inter per se & per accidēs errandi occasionem præbet. Species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quod sint substantiæ, vel accidentia, sed hoc accidit eis: verum per se exigit talis species, quod sit repræsentatiuū alterius, nō per modū signi, quoniam quodlibet potest significare quodcunque: sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, vt primo de anima dicitur, conuenerunt in hoc quod cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem non solum secundum genus, sed speciem specialissimam formaliter, vel eminēter. Nunquam enim anima nostra domū quidditatiuè nouit, nisi apud se speciem domus, quæ sit quod quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quod quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei visæ, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentali: vt de se patet. Et exigit quod sit nobilior, aut saltē æque nobilis quā sit nobilitas modi essendi rei visæ, vt inductiuè patet. Et ratione probatur: quia cognoscens vt sic, habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: vt cognitionem terminat. Ex his autem ad rationem literæ descendendo dicitur, quod speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se, vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur, quum consideratur quod per accidens est in essendo. Per se verò, quum consideratur quod est magis vel minus de articulata aut eleuata: qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasiæ: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quod per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, vt patet in exemplo literæ. Deus enim adeo eleuatæ est naturæ, vt omnis quouis modo desarticulata species qualem oportet creatam quancunque esse, inferioris sit ordinis per se, in quantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quod

¶ Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ, & quòd nulla est similitudo ex parte Dei, scilicet repræsentatiua. Confirmatque primum autoritate scripturæ.

Comment.

¶ Aduerte, quòd licet superficietenus consideranti appareat, quòd similitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei visionem inquantum similitudo est: quoniā non ponitur vt assimilet, sed vt confortet eleuetque intellectum. Interius tamen perscrutāti apparebit, quòd per se requiritur inquantum similitudo, non vt repræsentandi actum habeat, sed constituendi in esse simili ipsi Deo, quasi eiusdem rationis. Oportet enim videntem Deum, esse Deum quodammodo, diuinæque naturæ consortem. Constituitiuum autem intellectus creati in esse diuino est ipsum gloriæ lumen: & propterea merito similitudo hæc à sanctis exaltatur atque reperitur.

Annot.

¶ Aduerte hic, quòd hinc habetur, quòd beati nō possunt formare verbum de Deo clare viso vt sic, quamuis possint formare verbum de his, quæ in Deo videntur. Cum enim sit similitudo expressa, & clarius præsentans rem concepta, quàm species impressa, si impossibile est inuenire speciem impressam creatam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ multo magis impossibile est inuenire speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnem aliam speciem. Videbunt ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non viderent, vt in litera dicitur.

Annot.

¶ In responsione ad tertium. Aduerte quòd hic ponitur essentia diuina cōstituens intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. Hoc autē qualiter possibile sit, dupliciter exponi potest. Primo secundum communē cursum iudicantium de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc viam dicitur quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo vt est forma inhærens, secūdo vt gerit vicem intelligibilis. Et quod primum per accidens concurrit ad intelligere, secundum verò per se. Quoniam ex hoc habet comprincipiare intellectionē. Et propterea si inuenitur obiectum per seipsum potens comprincipiare intellectionem

intellectionem cum tali intellectu, ipsum per seipsum dicitur vniri intellectui & fieri ipsum in actu: absque hoc quod det esse formaliter ipsi intellectui. Et quamuis hanc viam quandoque sectatus docuerim, & forte scripserim, ea tamen mentis oculis videm nimis aspicere videor naturā cognoscitiuam, & de ea quasi de naturalibus agētibus iudicatur. Si anima enim supra naturam est, vt vegetatiua, quæ est infima, testatur … omnes propositiones … differentias simul … quanto magis intellectus. Dicendum est ergo, quod quamuis intellectus & species intelligibilis se habeant quasi duo … agentia: … alterum … alterum speciem … tamen proportio non est … sed ante ipsum … quod se habent sicut materia & forma, & hoc per se loquendo. Et propterea quamuis … proportio ex … non tamen prima, præsertim quod ex intellectu & specie fit magis vnum quàm ex materia & forma, vt Auer. in tertio de anima rectè docuit. Oportet igitur saluare quòd intellectus videns Deum prius natura sit Deus, & tamen nullo modo intellecta sit in actu post videns Deum. [illegible] in tertio con[illegible] cap. [illegible] dicitur, … essentia diuina, etsi nullum … esse possit in … id est, … potest tamen … forma intellectus … in genere intelligibilium. Et ibi quidem … quia … in genere intelligibilium, quia … veritas, quæ est … forma intellectus in genere intelligibilium … ibi diffuse. … quia est ipsum … iudicio … ex hoc quod … aliqua non est … habet quod … suum esse, … ex … aliqua … ipsum esse, habet … omne suū esse. … dico, id est, … Ex his enim … illa maxime … in litera, … quid … non sit nisi per … vel superio… respectu rei … manifeste se… essentialis … hæc singula… illud esse in… quod exili… intellectui, si vniretur illi per speciem. Ac per hoc ipsa ex hoc ipsum esse, habet & quod sit, & quod sit forma intelligibilis seipsa intellectui videntis ipsam. Sed adhuc mens non quiescit, oportet enim dicere quid importat hoc, scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiam huius scito, quod in communi loquendo, speciem intellectui vniri perfectè intellectui, non est ipsam inhærere intellectui: quoniā … constituit intellectum non in actu, sed in habitu, sed est ipsum constituere in actu secundo. Ad hoc enim ponitur species intelligibilis vt sic, vt … sit intellectus in actu cōpleto. Ipsum autē cōstituere in actu secundo … non esse actū secundū: sed habere se ad actū secundū vt forma ad … modū enim forma est principium essendi materiæ, ita quòd idē … & formæ diuersimode, vt patet de lumine in diaphano, & co… Ita species intelligibilis si actus est in genere intelligibili, … principium. Ita quòd intelligere est vt ipsius esse. Et propterea … aliquo modo … sit species intellectionis, melior tamen & potius … formalis quā actiua. Speciē igitur vniri actu intellectui … in hoc quod est esse actu intelligentē. Esse autē actu in… quàm intellectū esse perfectè ipsum cognitū. Con… aliquid, vt inferius patebit, nihil aliud est quā esse etiā illud … completo. Ex his autē ad diuina balbutiendo ascendentes dicimus, … essentiā vniri intellectui per seipsam, & constituere formaliter ipsum in actu genere intelligibili, est ipsam facere formaliter intentionem esse actu vltimo ipsum Deū intelligibiliter, sublatis omnibus, quæ imperfectionis sunt. Hoc autē sufficienter fit substantia ipsa diuina concurrente ad visionem beatam immediate vt obiectum & principium visionis formale. Dixit autem sublatis imperfectionibus: quia visio beata non est actus & esse substantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis esset sicut esset speciei intelligibilis creatæ, si poneretur.

tam Dei essentia videri potest, quæ ipsam diuinam essentiam repræsentet vt in se est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas illa loquitur de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de cognitione Dei, quæ habetur in via.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, vniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum, & faciunt ipsum in actu: ita diuina essentia vnitur intellectui creato vt intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum essentia Dei videri possit oculis corporalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd essentia Dei videri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob 19. In carne mea videbo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit vlt. de Ciuit. * Dei, ca. 29. Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum scilicet glorificatorum, non vt acutius videant, quam quidē perhibentur videre serpentes vel aquilæ. Quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeant, nihil aliud possunt videre quā corpora: sed vt videāt & incorporalia. Quicunq; autē potest videre incorporalia, potest eleuari ad videndū Deū: ergo oculus glorificatus potest videre Deum.

3 ¶ Præterea, Deus potest videri ab homine visione imaginaria. Dicitur enim Isa. 6. Vidi dominū sedentem super sol. &c. Sed visio imaginaria à sensu originem habet: phātasia enim est motus factus à sensu secundū actum, vt dicitur in tertio de anima: ergo Deus sensibili visione videri potest.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. in * lib. de videndo Deum ad Paulinam. Deum nemo vidit vnquam: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorum vita sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum sit omnino incorporeus, nullo exteriori, vel interiori sensu per se cognosci potest.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd impossibile est Deum videri sensu visus, vel quocunque alio sensu, aut potentia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, vt infra dicetur [e]. Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extēdere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt supra ostēsum est [e]. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea videbo Deum saluatorem meum, non intelligitur quòd oculo carnis sit Deum visurus, sed quòd in carne existēs post resurrectionem visurus sit Deū. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus videt te: intelligitur de oculo mentis: sicut Ephe. 1. dicit Apostolus: Det vobis spiritum sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri.

¶ Ad secundū dicēdū, quòd August. loquitur inquirēdo in verbis illis, & sub conditione. Quod patet ex hoc *, quod præmittitur: Lōge itaque potentiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura. Sed postmodū hoc determinat dicens: Valde credibile est sic nos visuros mūdana tūc corpora cæli noui & terræ nouæ, vt Deū vbique præsentem: & vniuersa etiam corporalia gubernantem clarissima perspicuitate videamus: nō sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciuntur: sed sicut homines, inter quos viuentes motusque vitales exercentes viuimus; mox vt aspicimus non credimus videre: sed videmus. Ex quo patet, quod hoc modo intelligit oculos glorificatos Deū visuros, sicut nunc oculi nostri vident alicuius vitā. Vita aūt non videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidēs. Quod quidem à sensu non cognoscitur, sed statim cū sensu ab aliqua alia virtute cognoscitiua. Quod aūt statim visis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus innouatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in visione imaginaria non videtur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans Deum secundum aliquem modum similitudinis, prout in scripturis diuinis diuina per res sensibiles Metaphoricè describuntur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit. Dicit enim Dio. * 4 cap. de diui. no. quod angelus est speculum purum clarissimum suscipiens totam si fas est dicere pul-

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum tertium. 14 Q. 3. art. 4.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio negatiuè responsiua quæsito. Impossibile est Deum videri sensu visus, & quacunque alia vi sensitiuæ partis. probatur: Potentia sensitiua est actus corporis: ergo est commensurata corpori: ergo non se extendit vltra corporalia. ergo non ad Deum. antecedens patet, consequētia prima probatur: quia actus proportionatur ei cuius est actus, secunda patet ex secunda, tertia, quia Deus est omnino incorporeus, omnia plana sunt.

Exod. lib. 22. cap. 29. tom. 6.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.

In titulo nihil est obscurum aduertentibus quod ly per sua naturalia, denotat causam sufficientem. Annot.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Impossibile est quod aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam Dei videat. Probatur vnica ratione sic. Cognitio fit secundum quod cognitum est in cognoscente: ergo secundum modum cognoscentis: ergo secundum modum naturæ ipsius cognoscentis, ergo si modus essendi alicuius rei cognitæ excedit modum naturæ cognoscentis, cognitio illius rei est supra naturam illius cognoscentis, ergo cognoscere ipsum esse subsistens, est supra facultatem naturalem cuiuscunque intellectus creati, solique intellectui diuino connaturale: ergo intellectus creatus non potest Deum per essentiam videre, nisi per gratiam. Prima consequentia probatur quia cognitum est in cognoscente secundū modum cognoscentis: secunda verò relinquitur nota, tertia autem manifeste sequitur ex præcedentibus, & nihilominus in litera declaratur, & à posteriori inductiue probatur, distinguendo modos essendi rerum cognoscibilium, vt sic in tres, & ostendendo eos proportionaliter respondere tribus modis essendi naturæ cognoscitiuæ, vt clare patet in litera. quarta autem consequentia probatur: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum, vltima autem est per se nota.

Comment.

4. dist. 49. q. 2. art. 6. Et Veri. q. 8. art. 3. Et 3. contra ca. 50.

* c. 4. p. 4. parum ante medium.

Annot.

¶ Circa declarationem ac probationem tertiæ consequentiæ aduerte duo. Primo quod licet in litera ponantur tres tantum modi essendi ex parte rei cognitæ, scilicet esse in hac materia, & esse sine materia, & esse ipsum esse subsistens, id est, sine omni potentia: quia tamen primus modus distinguitur, non in plures modos essendi, & ideo tres tantum sunt, sed in duos modos, quorum alter est rei, alter rationis, scilicet esse in hac materia, & abstrahere ab illa, seu singulariter, & vniuersaliter: & singularia vt sic ad naturam spectant cognoscitiuam, cuius est esse actum corporis, quia ad sensitiuam: vniuersalia verò ad naturam, quæ quodammodo est in corpore, & quodāmodo non, quia ad intellectiuā humanā, quæ partim est separata & partim coniūcta, vt dicitur in secūdo phy. tex. 26. ideo ordines cognoscentiū multiplicari possunt, secūdū modos essendi, magis quàm ordines cognitorū. Et propterea in litera in homine, in quo vtraque iūgitur natura, ponitur intellectus in altiori ordine quā sensus: ex hoc tamē nihil deperit rationis efficaciæ. Tū quia sicut vniuersale & singulare ad vnū essendi modū spectāt, scilicet ad esse in materia, ita anima sensitiua & humana ad vnū modū

essendi pertinent, scilicet ad esse formam, quod quid erat esse, & perfectionē corporis physici, vt in secūdo de anima probatur. Tum quia ex his optime habetur quod modus essendi naturæ cognitæ nunquam excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intentum. Secundo aduerte, quod ex hoc processu literæ inducendo ex singularibus & sensu: vniuersalibus & intellectu humano, substantia immaterialibus & intellectibus separatis optime infertur, quòd modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis: & est signū, quòd ille excessus est causa non cognitionis vt in probatione consequentiæ a priori est assumptum. & sic optime infertur: ergo cognitio ipsius esse per se subsistentis soli intellectui diuino est connaturalis, ac per hoc supra cæteros est.

¶ *Nec ex eo quod cognitū est in cognoscēte secundū modum cognoscentis, sequatur æquari cognoscens rei cognitæ, vel excedere: & quantum valeat prima ratio.*

Art. 1. huius quæst.

Circa tertiam consequentiam dubium occurrit. Scotus siquidem in quarto dist. 49. q. 11. & in primo dist. 3. q. 3. & in quolibet. q. 14. articu. 2. eam impugnat, ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolib. arguit eam quo ad intellectum nostrum respectu sui naturalis obiecti: in quarto autem respectu essentiæ diuinæ & intellectus creati.

¶ Arguit ergo sic primo. conditionalis illa non sequitur ex præmissis: ergo, antecedens probatur: quia ex hoc quod cognitum est in cognoscente secundum modū naturæ cognoscentis, nihil aliud habetur, nisi quòd cognitio est perfectio proportionata cognoscēti, & similiter obiectum cognitionis. Ex hoc autem non sequitur æqualitas intenta, scilicet quòd cognoscentis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et confirmatur. Ex proportione inter obiectum & potentiam sequitur magis dissimilitudo & inæqualitas, sicut inter motiuum & mobile, & materiam & formam. Talis siquidem est proportio inter potentiam & obiectum. vnde oculus videt & cælum & terram: & tamen non habet modū essendi similē cælo & terræ, quum illud sit incorruptibile, & magis ad propositum: idea lapidis nō est similis lapidi in modo essendi.

881
26
424

¶ Secundò, quia si illa conditionalis esset vera: sequeretur quod angelus inferior non cognosceret superiorem: quia modus essendi superioris, excedit modum inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa sequitur quod intellectus creatus etiā illustrat' lumine gloriæ, nō posset videre Deū, probatur sequela: quia modus essendi Dei excedit modū essēdi totius huius, scilicet intellectus illustrati & habituati, &c.

¶ Quarto, specialiter arguit cōtra eā vt applicatur ad intellectū nostrū, & obiectū in litera assignatū: quia si illa conditionalis est vera ex natura potētiæ cognoscitiuæ, sequitur, quòd beati nunquā videbūt Deū, probatur sequela, quia nulla potentia potest eleuari supra suū obiectū adæquatū. visus enim nō potest eleuari ad vidēdū phantasma, nec aliquis habitus aut vis superaddita potest eleuare potentiā supra suū obiectū, sed infra obiecti latitudinem: quoniam potentia prius respicit obiectum ex se quàm habitus adueniat, vt patet.

¶ Vltimo addit, quòd arguit litera ex propositionibus nō syllogisticis.

chritudinem Dei. Sed vnumquodque videtur dum videtur eius speculum. Cum igitur angelus per sua naturalia intelligat seipsum, videtur quòd etiam per sua naturalia intelligat diuinam essentiam.

2 ¶ Præterea, Illud, quod est maximè visibile, sit minus visibile nobis propter defectum nostri visus vel corporalis vel intellectualis. Sed intellectus angeli non patitur aliquem defectum. Cum ergo Deus secundum se sit maxime intelligibilis, videtur quòd ab angelo sit maximè intelligibilis. Si igitur alia intelligibilia per sua naturalia intelligere potest, multò magis Deum.

3 ¶ Præterea, Sensus corporeus non potest eleuari ad intelligendam substantiam incorpoream: quia est supra eius naturam. Si igitur videre Deum per essentiam sit supra naturam cuiuslibet intellectus creati: videtur quòd nullus intellectus creatus ad videndum Dei essentiam pertingere possit. Quod est erroneum, vt ex supradictis patet c. Videtur ergo quòd intellectui creato sit naturale diuinam essentiā videre.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Sed vita æterna consistit in visione diuinæ essentiæ, secundum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscamus te solū verū Deum, &c. Ergo videre Dei essentiam, conuenit intellectui creato per gratiam, & non per naturam.

CONCLVSIO.

¶ *Cum diuina essentia sit supra conditionem cuiuscunque creati intellectus, non potest intellectus creatus per sua naturalia ipsam cognoscere, sed tantum per gratiam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam Dei videat. Cognitio enim contingit secundum quòd cognitum est in cognoscente. Cognitum autem est in cognoscente secundum modum cognoscētis. Vnde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundum modum suæ naturæ. Si igitur modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modū naturæ cognoscentis, oportet quòd cognitio illius rei sit supra naturā illius cognoscētis. Est aūt multiplex modus essendi rerum. Quædā enim sunt quorum natura nō habet esse nisi in hac materia indiuiduali, & huiusmodi sunt omnia corporalia: Quædam verò sunt quorū naturæ sunt per se subsistentes, nō in materia aliqua, quæ tamen nō sunt suum esse, sed sunt esse habentes. Et huiusmodi sunt substātiæ incorporeæ, quas angelos dicimus. Solius autē Dei proprius modus essendi est, vt sit suū esse subsistens. Ea igitur, quæ non habent esse nisi in materia indiuiduali, cognoscere est nobis connaturale e: eo quòd anima nostra, per quā cognoscimus, est forma alicuius materiæ. Quę tamē habet duas virtutes cognoscitiuas. Vnā, quæ est actus alicuius corporei organi. Et huic cōnaturale est cognoscere res secūdū quòd sunt in materia indiuiduali. Vnde sensus non cognoscit nisi singularia. Alia verò virtus cognoscitiua eius est intellectus, qui non est actus alicuius organi corporalis. Vnde per intellectum connaturale est nobis cognoscere d naturas, quæ quidem non habent esse nisi in materia indiuiduali, nō tamen secundum quod sunt in materia indiuiduali, sed secundum quòd abstrahuntur ab ea per considerationem intellectus. Vnde secundum intellectum possumus cognoscere huiusmodi res in vniuersali: quod est supra facultatem sensus. Intellectui autem angelico cōnaturale est cognoscere naturas nō in materia existentes e: quod est supra naturalem facultatem intellectus animæ humanæ secundum statū præsentis vitæ, quo corpori vnitur. Relinquitur ergo quòd cognoscere ipsum esse subsistens, sit connaturale soli intellectui diuino, & quòd sit supra facultatem naturalem cuiuslibet intellectus creati: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum. Non igitur potest d intellectus creatus Deum per essentiam videre, nisi inquantum Deus per suam gratiam se intellectui creato coniungit, vt intelligibile ab ipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iste modus cognoscendi Deum est angelo connaturalis, vt scilicet cognoscat eū per similitudinē eius in ipso angelo resulgentem e. Sed cognoscere Deū per aliquam similitudinē creatā, non est cognoscere essentiam Dei, vt supra ostēsum est e. Vnde non sequitur quòd angelus per sua naturalia possit cognoscere essentiam Dei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus angeli non habet defectū, si defectus accipiatur priuatiue, vt scilicet careat eo quod habere debet, Si vero accipiatur negatiue, sic quælibet creatura inuenitur deficiens Deo comparata, dum nō habet illā excellētiā, quæ inuenitur in Deo.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sensus visus quia omnino materialis est, nullo modo eleuari potest ad aliquid immateriale. Sed intellectus noster, vel angelicus, quia secundum naturam à materia aliqualiter eleuatus est, potest vltra suam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari. Et huius signum est, quia visus nullo modo potest in abstractione cognoscere id quod in cōcretione cognoscit: nullo enim modo potest percipere naturam, nisi vt hanc. Sed intellectus noster potest in abstractione considerare quod in concretione cognoscit. Et si enim cognoscat res habentes formam in materia, tamen resoluit compositum in vtrumque, & considerat ipsam formam per se. Et similiter intellectus angeli licet connaturale sit ei cognoscere esse concretum in aliqua natura: tamen potest ipsum esse secernere per intellectum, dum cognoscit quod aliud est ipse, & aliud est suum esse. Et ideo cum intellectus creatus per suam naturam natus sit apprehendere formam cōcretam, & esse concretum in abstractione per modum resolutionis cuiusdam, potest per gratiam eleuari vt cognoscat substantiam separatam in subsistentem, & esse separatum subsistens.

¶ Ad euidentiam horum scito, quod in q. 14. latius dicetur: radicaliter infinitum cognitionis est, ex eo quod natura aliqua non solum ipsa, sed alia. Et quoniam esse alia non contingit vno tantum modo, diuersi ordines cognoscentium surgunt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solum ipsa, sed alia. Et propterea secundum diuersum ordinem ipsarum naturarum cognoscentium oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscens est cognitum. Et ex hoc manifeste sequitur quod esse cognitum modificatur secundum modum naturæ cognoscentis, & non econuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quod mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura, verbi gratia, anima humana est substantia vltima inter intellectuales. Ac per hoc naturaliter sortitur quod sunt infimo modo intellecta ea quæ cognoscenda sunt. Et hinc surgit, quod ipsam oportet esse cognitam de articulare, iuxta ipsorum naturam: & hinc surgit, quod ipsam oportet habere cognita a phantasmatibus: & consequenter quod capacitas naturalis non extendat se ad hoc quod sint illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autē, quia eleuationis est essentiæ, vtpote materiā nullo modo requirentis ad sui modi essendi perfectionē, & ipse est alia excellentiori modo q̄ anima nostra: vnde hæc est materialia & inferiora eminenter, superiora autē participatiuè. Et hæc est radix rationis factæ in litera: quæ fundatur super hoc quod cognitū est in cognoscente secundum modum naturæ cognoscentis: & quod cognitio sit secundum modū quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declarata radice patet, quòd ex his sequitur, quòd cognoscentis natura est inferioris ordinis quàm sit natura cogniti, quod non potest ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, eo quod non est illud nisi modo proprio sibi: quod est non esse illud nisi diminuta quadam participatione: quæ ad visionem nō sufficit. Ex hac eadem quoque radice omnia obiecta facile soluuntur, terminos literæ prius notantibus. Est siquidem hic sermo non de cognitione vniuersaliter, sed de visione, id est cognitione cōplete quidditatiua. & vniuersalis fusque sermo est de huiusmodi cognitione nō quocunq; modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundum speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur potentiis, nō sunt obiecta adæquata extensiue, sed sunt obiecta adæquata intensiue naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiue penetrare, sed infra. Vnde ad primam obiectionem dicitur, quòd optimè illa conditionalis sequitur ex præmissis sabiliter intellectis, vt expositum est. Ex hoc enim quod cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscentis, manifeste sequitur, quòd natura cognoscens non potest esse inferioris ordinis quàm sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiuè. Talis namque cognitio vires excedit. Nec est verum quod Scotus imponit literæ, scilicet quod velit æqualitatem seu similitudinem inter cognitum & naturam cognoscentis

cognoscitiuam secundum se. Hoc enim nec somniauimus, sed litera hic docuit quod inter cognitū & naturā cognoscitiuam secundū se exigitur nō excessus ex parte cogniti: & vt dictū est, sermo est de nō excessu in modo essendi generico & cognito quidditatiuè ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad opposita respondere. Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere & plus quam genere: & tamen omnia quidditatiue nouit. Quod autē de oculo respectu cæli affertur puerile est: quoniam cælum vt visibile nō habet aliū essendi modum quam mixtū, vterque enim est singulare sensibile, &c. Corruptibile autē & incorruptibile sunt differentiæ accidentalis visibilis vt sic: quemadmodum & cæteræ substātiæ differentiæ accidunt visibili, cum substātia sit per accidens visibilis. vnde visus non videt aliquod visibile excedens ipsum in modo essendi: quod est intentū literæ.

¶ Ad secundā verò obiectionē negatur sequela: quia Angeli nō differunt inter se in modo essendi generice, sed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc quod sunt formæ non in materia omnino.

¶ Ad tertiā similiter negatur sequela: quoniā excessus obiecti supra modum cognoscentis non assignatur in litera pro causa non visionis obiecti quomodocunque, sed ex propriis viribus cognoscentis. Argumentum autem supponit esse causam nō visionis absolute, & ideo peccat secundum non causam, vt causam.

¶ Ad quartā negatur quoq; sequela: quoniam (vt iam patet) de obiecto non quocunq; quidditatiue cognoscibili naturaliter est sermo. Concedo autem quod intellectus ex natura sua nō potest quidditatiuè cognoscere altius quid quam sit natura animæ nostra, cum quo tamen stat quod potest per gratiam eleuari ad quidditatiuè cognoscendū etiam Deum, non enim conuenit potentiā eleuari ad cognoscendū aliquid quidditatiuè, quod est extra obiectum quidditatiuè cognoscibile à se naturaliter. Sed obiectio procedit ac si obiectum hoc assignatum esset obiectum adæquatum extensiuè, vt sonus respectu auditus, & ideo peccat. Iam enim dictum est, quod hic est sermo de obiecto adæquato intensiuè ex natura potētiæ secundū proprias vires: & nō de obiecto adæquato extensiuè, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet potest potentiam. Propositiones autem, ex quibus litera procedit, etsi non sunt syllogisticæ formaliter, sunt tamen virtualiter, vt superius eas ordinauimus satis facile absque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus creatus ad videndum essentiam Dei aliquo lumine creato nō indigeat. Illud enim quod est per se lucidū in rebus sensibilibus, alio lumine non indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus, Sed Deus est lux intelligibilis, Ergo non videtur per aliquod lumen creatum.

2 ¶ Præterea, Cùm Deus videtur per mediū, non videtur per suā essentiam. Sed cùm videtur per aliquod lumen creatum, videtur per medium, Ergo non videtur per suā essentiam.

3 ¶ Præterea, Illud, quod est creatum, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia videtur, poterit illud lumē esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo lumine ad videndum Deum, Quod est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad videndum Dei essentiam lumen superadditum requirat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm essentia diuina naturam cuiusque creati intellectus excedat, indiget creatus intellectus ad eam intuendam aliquo creato lumine.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quòd disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suā naturā c. Sicut, si aer debeat accipere formā ignis, oportet quòd disponatur aliqua dispositione ad talem formam. Cum autem aliquis intellectus creatus videt Deum per essentiam, ipsa essentia Dei fit forma intelligibilis intellectus. Vnde oportet, quòd aliqua dispositio supernaturalis d ei superaddatur ad hoc quòd eleuetur in tantā sublimitatē. Cum igitur virtus naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, vt *ostensum est c, oportet quòd ex diuina gratia superaccrescat ei virtus intelligēdi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuæ illuminationem intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur lumē, vel lux. Et illud est lumen, de quo dicitur Apo 21. quòd claritas Dei illuminabit eam, scilicet societatem beatorum Deum videntium. Et secundum hoc lumen, efficiuntur deiformes, id est, Deo similes: secundum illud primæ Ioan. 3. Cū apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lumen creatum, est necessarium ad videndum Dei essentiam, non quòd per hoc lumen Dei essentia intelligibilis fiat, quæ secundum se intelligibilis est, sed ad hoc quòd intellectus fiat potens ad intelligendum per modum, quo potentia fit potentior ad operandum per habitum. Sicut d etiam & lumen corporale necessarium est in visu exteriori inquantum facit medium transparens in actu, vt possit moueri à colore.

¶ Ad secundū dicendū, quòd lumen istud non

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum quintum.*

In titulo, intellectus creatus actu vel potentia indiget, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionem Dei.

¶ In corpore vnica cōclusio responsiua quęsito affirmatiuè. Intellectus creatus eget lumine creato ad visionē diuinam, probatur. intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinam pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuātiua ad tantam sublimitatem. ergo augmēto gratuito virtutis intellectiuæ, ergo lumine creato. antecedens patet ex articulo secundo. consequētia prima probatur ex illa maxima. Omne quod eleuatur ad aliquid excedēs suam naturā oportet disponi dispositione, quæ sit supra suā naturam, declaraturq; in natura aeris & ignis. secunda autē consequētia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati nō sufficit ad videndam Dei essentiam. tertia verò probatur: quia augmentatio intellectiuæ vis Illuminatio vocatur, quod declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dicitur lumen vel lux. Et cōfirmatur autoritate Apocalypsis 21. Demū ponitur effectus formalis luminis: & dicitur quod est facere deiformes: probaturque autoritate primæ Ioan. 3. Et sic declarauit an est, & quid est ipsius luminis.

¶ Circa illam maximam, nota quod aliquid esse supra naturā alicuius cōtingit dupliciter. Vno modo dignitate, quòd scilicet est supra gradū essentialem alterius: vt ignis respectu aeris. Alio modo potestate, seu efficacia: quòd scilicet est supra posse alterius: vt lumē respectu aeris, quāuis aer sit substantia & lumen sit accidēs. In proposito sumitur secūdo modo. Et propterea supernaturale simpliciter. si primo modo sumitur, Deus tantum est. secundo modo, charitas, gratia, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiuè quàm passiuè: actiuè quidem quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiuè verò: quia non possunt fieri aut pullulare à quacunque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

¶ *Num, & quomodo omne, quod eleuatur ad aliquid suam naturam excedens, egeat dispositione excedente suam naturam.*

Circa primæ consequentiæ probationē dubium est. Primò, quia si illa maxima est vera, sequitur processus in infinitū in dispositionibus: & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quędā forma. ergo oportet ipsam præcedi ab alia dispositione supernaturali: & iterū illā ab alia eadē ratione: & sic deinceps. Secundò oritur dubiū: quia dato quòd illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in vere formis & materiis. Modo essentia diuina nō est vere forma intellectus creati videntis ipsam, cum non det formaliter illi esse vndique: ergo ratio ruere videtur.

¶ Ad primū horum breuiter dicitur cum S. Tho. alibi: quòd illa propositio est verissima, de forma quæ est vt terminus generationis: non autē de illa, quæ est vt via ad terminū: videmus enim in naturalibus quod est eadem ratio vt materia disponatur pro forma substantiali terminante generationem: & pro accidentalibus præuiis ad illā, vt patet de aqua, igne & calore: & propterea nō sequitur processus in infinitum, sed est status in forma, quæ se habet vt dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionem, sicut formæ oportet esse dispositionem. Ad secundū aūt dicitur per interemptionem: essentia nanque diuina est verè forma intelligibilis, & nō naturalis: & ideo nō oportet quòd det formaliter esse, sed quod det formaliter intelligere, speciei nanque intelligibilis in actu perfecto esse est ipsum intelligere. Nec solum essentia diuina est vere forma in esse intelligibili intellectus creati videntis ipsam, sed etiam est forma vt vltimus generationis terminus. Non enim est vt forma intelligibilis in habitu: sed in actu, cum qua intelligere non ponit in numerū: sicut nec esse ponit in numerum cum forma cuius est. Nō enim sunt duo termini generationis, forma & eius esse, sed vnus: eodē quippe cursu proportionaliter currit esse intelligibile.

¶ Circa probationem secundæ cōsequentiæ, aduerte, quòd litera simul duo facit: idū & consequentia probat, & quasi aliud mediū ad cōclusionē innuit: probat quidem sub intelligens, quòd essentia diuina esse forma intellectus, & videre Deū, idē sint. Ac per hoc dispositio eleuās ad diuinā essentiā est id quo eleuat ad videndum. Et consequenter, cū intellectus creatus sit sufficiens ex se, illa dispositio est ipsa eleuatio seu augmentatio virtutis intellectiuæ, reddens ipsam sufficientem ad videndum. Aliud quodāmodo innuit mediū pro quanto augmentū hoc ad duo poni insinuatur: & ad disponendū intellectū: pro tam excelsa forma intelligibili: & ad vires præbendum eidem, vt possit elicere actum visionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficientia intellectus ad videndum, & augmento virtutis intellectiuæ fit mentio.

¶ Circa terminos consequētis nota primo ly augmentū, ex 3. contra Gen. c. 53. quod dupliciter potest virtus agentis augeri. Vno modo per simplicē intētionē, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo per alterius formæ appositionē, sicut virtus aeris augetur per superadditū lumē. In proposito est sermo de augmēto secundo modo, & nō primo. Quoniā prima augmētatio nō dat nisi operationē eiusdē rationis, perfectiorē tamen: secunda autē eleuat ad operationem alterius speciei & ordinis quandoque, vt patet Secundò, ly gratuitū. Cum enim quæstio sit de intellectu tam creato quàm creabili, oportet si augmento opus est, augmentum ipsum esse supra naturā omnis intellectus, tam creati quàm creabilis. Ac per hoc extra totum ordinē connaturaliū, & consequēter quod sit de ordine gratuitorū non ex modo consequendi tantum, vt vita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, vt charitas.

¶ *Num creatus intellectus ad diuinā essentiam videndā egeat lumine gloriæ.*

Contra hanc conclusionē multi arguunt: in primis Sco. in 3. dist. 14. q. 1. & in 4. dist. 49. q. 11. arguit quadrupliciter. Primò, obiectū ex se lux intelligibilis, sufficienter potens mouere intellectum ad sui visionem, non eget lumine coagente sibi ad causandam visionē. Deus est huiusmodi. ergo. Secundò, si lumen gloriæ ponitur vt forma, qua intellectus fiat, & sit sufficiens ad vidēdum Deum, ergo per aliquā formā creatā possibile esset naturaliter videre deū, ita beatus supnaturaliter illuminatus, naturaliter videt Deū. Lumē enim gloriæ sicut quælibet perfectio posita in intellectu, perficit intellectū naturaliter, quāuis supernaturaliter ponatur. Tertio, quia quicquid potest Deus mediante causa effectiua secūda, potest sine illa. Sed lumen gloriæ ponitur vt efficiat visionē. ergo. Quarto, quia magis videtur necessariū ponere speciē intelligibilē Dei quàm lumē gloriæ: sed illa nō ponitur: ergo. probatur antecedēs: quia illa esset propter perfectionē intellectus, vt memoria est: istud aūt perficit in actu secūdo, ad qd sufficit obiectū præsens in seipso, vt ex dictis patet.

¶ Durādus deinde dupliciter arguit. Primò, lumē gloriæ ponitur propter excellentiā obiecti super intellectū creatū, vt patet in litera huius articuli. ergo frustra probatur cōsequentia: quia obiectū in infinitū excedit, nō solū intellectū creatū secundū se, sed etiā cū tali lumine. Et cōsequenter lumē tale nō reddit intellectū de im, proportionatum proportionatū. Secūdo, quia quicquid sit, frater Tho. in 4. di. 49. tenet, q̄ visio Dei potest cōmunicari huiusmodi in solis dispositis: ergo nō exigitur lumē gloriæ, qd est propria dispositio patriæ. Multa alia recitātur Apud Capreolū. di. 49. q. 4. argumēta: q̄ cōsulto omitto. aut enim supponūt intellectū purè passiuè cōcurrere ad visionē Dei: aut quia ex

D.916.
D.936.
Arti. præc.
In 4. dist. 49.
D.361.

his facile solu... vel à suis autoribus soluta sunt.

¶ Ad primum Scoti breuiter potest concedi totum: & dici quòd indigentia non est ex parte Dei seu obiecti: sed ex parte intellectus creati: vnde consideratio vtrisque negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandū illud, Sententiam tene, sed linguam cohibe: simpliciter quidem nullū inconueniens est concedere, quòd per aliquā formam creatam, non tamen vt speciem, intellectus creatus naturaliter videt Deum. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principiū proprij actus. Habēs enim charitatē vt sic, naturaliter diligit Deū meritorie, &c. Nō enim minus charitas inclinat ad actum propriū, quàm ceteri habitus: signum autē naturalitatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus, siue naturales, siue supernaturales. Veruntamen ne errandi occasio sumatur, distinguendū est, quod videre Deū naturaliter per aliquam formam creatam, potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalē, seu connaturalē. aliō modo per formam creatam supernaturalē, & non solū supernaturaliter. Et quod primo modo est impossibile, ac refutatum: secundo verò modo est necessarium. Et tale est lumen gloriæ: illuminatus quidem illo, naturalissimè videt Deum: adeò vt impossibile sit non videre illū stante lumine. Vnde patet, quod non est simile de cæco illuminato, & de intellectu illuminato: quia ibi vis data est naturalis, licet supernaturaliter data: hic verò vis data est supernaturaliter, & data est supernaturalis.

¶ Ad tertiū negatur argumentum, est enim sophisma figuræ dictionis: mutatur siquidem quid in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat id absolutè, sed significat actum in ordine ad agens creatum. & sic est simile, sicut si argueretur: Deus producit actum meritorium mediante voluntate & charitate Petri. ergo potest producere illum sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet: quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitati, quæ consistit in actu & non in habitu. Et benè aduerte, quòd Scotus cum sequacibus non potest amplius in hac materia sustineri: quoniam in Clementina ad nostrum, de hære. expressè erroris damnātur dicētes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndum Deum, vbi cernis ecclesiam amplexam S. Thom. doctrinam determinasse non solum indigentiam luminis, sed causam, scilicet vt eleuetur anima ad talem visionem vt in litera dicitur.

¶ Ad primū Durandi, concesso antecedente negatur sequela. Ad probationē dicitur, quod ex peruersa interpretatione procedit: poni enim propter excellentiam obiecti supra potentiam contingit vno modo vt adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed cōtra nullum militat. Alio modo: vt excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifestè patet probationem nō procedere. Quòd si fiat vis in hoc, quòd de non proportionato fieri dicitur proportionatus. Iam habita est responsio in litera in arti. primo in responsione ad vltimum declarando, quomodo intelligitur proportionis nomen in proposito.

¶ Ad secundū dicitur, quod Durādus noluit intelligere illa S. Tho. verba, q. secūda, art. 7. Lumen siquidem gloriæ potest dupliciter haberi. Vno modo per modū passionis, alio modo per modū habitus. Primo modo nō ponit hominē extra viam. Secundo modo est propria patriæ dispositio. & ideo cum in solis dispositionibus viæ dicitur, id est, in dispositionibus non ponētibus hominē extra viā simpliciter intelligitur. Et quod hęc sit mēs vera San. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. artic. 11. ponit idē, quod in quarto: & tamen in eiusdem q. de ve. q. 13. art. 2. & q. vigesima, art. secundo, sic exponit. & similiter in secunda secundæ, q. 175. artic. 3. quare indubie sic tenendum est.

Quæstio. ¶ In respōsione ad tertiū, quoniā subtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid est tam esse quàm fieri cōnaturale alicui. Secūdo quę sit proportio inter lumen gloriæ & diuinā substātiam. esse connaturale est oriri seu pullulare ex intrinsecis illius naturæ, vt ex secundo phys. patet. & in motu elementorū apparet. Fieri vero connaturale est, quod id, quod non fluit ex principijs alicuius, fluat ex principijs eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: sic enim solummodo principia, à quibus aliquid fluit, effici possunt principia eius, à quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ, sed in esse intelligibili, est proportio proprij connaturalis ad naturam à qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud est, quā vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ vt formæ intelligibilis, atque factiua visionis diuinæ. Ad hęc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis. sed habere diuinam essentiam, vt formam intelligibilem, & similiter videre Deum, soli Deo est connaturale, ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur diuinā essentiam & lumen gloriæ esse eiusdem ordinis eo modo, quo dispositio vltima & forma sunt eiusdem ordinis. scilicet quo ad cōnaturalitatem: quia scilicet cuicunque naturale est vnum, & reliquum: & cui non vnū, neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumē gloriæ non potest esse connaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in prima quæst. prolog. primi senten. volentis quòd naturale & supernaturale non distinguant res, sed habitudines ad causas actiuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona spiritussancti, & si quæ sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia: nō solum quia à solo agente supernaturali causari possunt, sed quia nulli creaturæ factæ aut factibili connaturalia esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalis, imò diuini ordinis. Et si contra hoc obijciatur, de distātia infinita inter Deū & lumē gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumē gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem: de quo tamen loquimur, facile responderi potest, quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum sunt infiniti medij gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longe maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem, & istæ non: quanuis istæ magis conueniant in natura: quia forte sunt eiusdem speciei, vt Sortes & Plato. Sec. Maior ergo vel minor distantia nihil facit ad propositū, igitur nec infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo visionis diuinę essentiæ soli Deo est cōnaturalis, diuersimodè tamen, quia in summo incommunicabiliter ad extra. Circa summum verò communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis, sed in summo incommunicabiliter: limitatè autem communicatur, non tamē connaturale fit alteri. Sicut si lux acciperetur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantùm, sed in summo incommunicabiliter. Circa summum vero communicabilis, non ita vt fit connaturale alijs: quia non vt fluat ab illis (si astra ponantur extraneæ naturæ à solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione à luce solari.

a ¶ *Super quæstionis duodecimæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet Videntium Deum vnus perfectius videbit quàm alius. Secūdo excluditur falsa huius causa. Tertiò probatur ex vera causa.

¶ Quo ad secundū aduerte, quòd idē obiectū melius ab vno videri quā ab alio ex duobus oriri potest. Primò quia per limpidiorē speciē ab vno videtur quàm ab alio: sicut experimur quod per speciem in aere melius videmus quàm per eam in aqua, & per meliora oculis similiter. Secundò etiam oriri potest ex actione visiua. patet. stante namque identitate visibilis etiam æqualitate speciei & visiuæ virtutis, impossibile est ... vnde melior fit visio. Vtilitas namque & medium, &c. omnia ad speciei æqualitatem spectant: ista ergo prima causa exclusa sufficienter, ex hoc, quod visio illa non sit futura per speciem: secundam autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic. videntium Deum vnus habet maiorem charitatem. ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumen gloriæ. ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deum quàm alius. Antecedens supponitur. prima consequentia nota est ex terminis. secunda & tertia. charitas enim ipsa est desideriū Dei. Desiderium autem confert præparationem magnam esse ad desiderati complexum: lumen vero gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionem ad Dei susceptionem, vt iam dictum est. Et propterea desiderij quantitati respondere oportet sicut dispositionem splendidini & præparationi. Quarta autem consequentia probatur quia non naturæ, sed gloriæ lumen constituit intellectum in quadam Deiformitate. Ex hoc namq; quod diuinæ naturæ participes sumus, possumus ipsum videre. Vltima autem patet.

requiritur ad videndum Dei essentiam, quasi similitudo in qua Deus videatur: sed quasi perfectio quædam intellectus confortans ipsum ad videndum Deum. Et ideo potest dici, quòd non est medium, in quo Deus videatur, sed sub quo videtur. Et hoc non tollit immediatam visionem Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dispositio ad formam ignis non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis. Vnde lumen gloriæ non potest esse naturale creaturæ, nisi creatura esset naturæ diuinæ: quod est impossibile. Per hoc enim lumen fit creatura rationalis deiformis, vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat.*

AD SEXTVM sic proceditur, Videtur, quòd videntium essentiam Dei vnus alio perfectius non videat. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Videbimus Deum sicuti est. sed ipse vno modo est. Ergo vno modo videbitur ab omnibus. Non ergo perfectius & minus perfectè.

60 4. dist. 49. q. 2. art. 4. & 3. cont. cap. 56.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in lib. * 83. q. quòd vnā rē nō potest vnus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deū per essentiam, intelligunt Dei essentiam. Intellectu enim videtur Deus, nō sensu: * vt suprà habitū est c. Ergo videntiū diuinam essentiam vnus alio non clarius videt.

Lib. 83. qu. q. 32. in princ. to. 4. Artic. 3. huius qu. 57 55

3 ¶ Præterea, Quòd aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: vel ex parte obiecti visibilis: vel ex parte potētiæ visiuę vidētis. Ex parte autē obiecti: per hoc quòd obiectum perfectius in vidēte recipitur, scilicet secūdum perfectiorem similitudinem, quod in proposito locum non habet. Deus enim nō per aliquam similitudinem, sed per eius essentiam præsens est intellectui essentiam eius videnti. Relinquitur ergo quòd si vnus alio perfectius eum videat, quod hoc sit secundū differentiam potētię intellectiuę. Et ita sequitur quòd cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior, clarius eum videat. Quod est incōueniens, cūm hominibus promittatur in beatitudine æqualitas Angelorum.

¶ SED CONTRA est, quòd vita æterna in visione Dei cōsistit. secundū illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Ergo si omnes æqualiter Dei essentiam vident in vita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrarium dicit Apostolus 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm videntium diuinam essentiam vnus alio maiori gloriæ lumine illustretur, perfectius etiam vnus alio ipsam videbit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd videntiū Deum per essentiā vnus alio perfectius eum videbit. Quod quidem nō erit per aliquā Dei similitudinem perfectiorē in vno quàm in alio: cum illa visio non sit futura per aliquā similitudinem, vt ostēsum est c. Sed hoc erit per hoc, quòd intellectus vnius habebit maiorē virtutē seu facultatem ad videndum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi Deū nō competit intellectui creato secundum suam naturam, sed per lumen gloriæ, quod intellectum in quandam deiformitate constituit, * vt ex superioribus patet. c Vndè intellectus plus participās de lumine gloriæ perfectius Deum videbit. Plus autem participabit de lumine gloriæ qui plus habet de charitate: quia vbi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desideriū quodammodo facit desiderantē aptum & paratum ad susceptionem desiderati. Vndè qui plus habebit de charitate, perfectius Deum videbit & beatior erit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, videbimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti determinat modum visionis ex parte rei visæ: vt sit sensus, videbimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius videbimus, quod est eius essentia. Nō autē determinat modū visionis ex parte videntis: vt sit sensus, quòd ita erit perfectus modus videndi, sicut est in Deo perfectus modus essendi.

¶ Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cum enim dicitur quòd rem vnam vnus alio melius non intelligit, hoc habet veritatem, si referatur ad modum rei intellectæ: quia quicunque intelligit rem esse aliter quàm

sit, non verè intelligit: nō autem si referatur ad modum intelligendi: quia intelligere vnius est perfectius quàm intelligere alterius c.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd diuersitas videndi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectū omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differētes similitudines, sed erit per diuersam facultatem intellectus, non quidem naturalem, sed gloriosam, vt dictum est *.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum videntes Deum per essentiam ipsum comprehendant.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd videntes Deum per essentiam, ipsum comprehendant. Dicit enim Apostolus Phil. 3. Sequor autem si quomodo comprehendam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse 1. Cor. 9. Sic curro non quasi in incertum. Ergo ipse cōprehendit: & eadem ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens, sic currite vt comprehendatis.

2 ¶ Præterea, vt dicit Aug. in lib. * de videndo Deum ad Paulinam: illud cōprehenditur quòd ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntem: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur. & nihil eius latet videntem, cùm Deus sit simplex: ergo à quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

3 ¶ Si dicatur quòd videtur totus: sed non totaliter contrà. Totaliter vel dicit modum videntis, vel modum rei visæ. Sed ille, qui videt Deum per essentiā, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eum sicuti est: vt dictū est *. Similiter videt eum totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Hiere. 32. Fortissime, magne, potēs, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm lumen gloriæ, quo perfusi diuinam intuentur essentiam, infinitum non sit, impossibile est quencunque creatum intellectum illam comprehendere, & ipsam cognoscere quantum cognoscibilis est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd comprehendere Deū impossibile est cuicunq; intellectui creato: attingere verò mente Deū qualitercunq;, magna est beatitudo, * vt dicit Aug.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd illud comprehēditur, quod perfectè cognoscitur. perfectè autem cognoscitur, quod tantùm cognoscitur, quantum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstratiuam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, non comprehenditur, puta si hoc quod est triangulū habere tres angulos æquales duobus rectis aliquis sciat per demonstrationem cōprehendit illud. Si verò aliquis eius opinionē accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapientibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectum modum cognitionis quo cognoscibilis est. Nullus autē intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est. quod sic patet. Vnumquodque enim sic cognoscibile est secundùm quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitum, * vt suprà ostensum est c, infinitè cognoscibilis est. Nullus autē intellectus creatus potest Deū infinitè cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam perfectius vel minus perfectè cognoscit, inquantum maiori vel minori lumine glorię perfunditur c. Cùm igitur lumen gloriæ creatum in quocunq; intellectu creato receptum, nō possit esse infinitum, impossibile est quòd aliquis intellectus creatus Deum infinitè cognoscat. Vnde impossibile est quòd Deum d comprehendat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo strictè & propriè secundum quod aliquid includitur in comprehendente. Et sic nullo modo Deus comprehenditur, nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus nullo finito includi potest e, vt aliquid finitum eum infinitè capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo cōprehensio largius sumitur secundum quod cōprehensio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quando iam tenet ipsum, cōprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehenditur à beatis, secundum illud Cant. 3. Tenui eū, nec dimittam. Et sic intelliguntur autoritates Apostoli de cōprehensione. Et hoc modo comprehēsio est vna de tribus dotibus animæ, quæ respondet spei, sicut visio fidei, & fruitio charitati. Non enim apud nos omne quod videtur iā tenetur vel habetur, quia videntur interdū distantia, vel quæ non sunt in potestate nostra. Neque iterū omnibus, quæ habemus fruimur, vel quia nō delectamur in eis: vel quia non sunt vltimus finis desiderij nostri, vt desideriū nostrum impleant & quietent. Sed hæc tria habent beati in Deo: quia & vident ipsum, & videndo tenent sibi præsentem, in potestate habentes semper eum videre, & tenētes fruuntur sicut vltimo fine desideriū implente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non propter hoc Deus incōprehensibilis dicitur, quasi aliquid eius sit quod non videatur: sed quia nō ita perfectè videtur sicut visibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod non cognoscatur f, nec subiectū, nec prædicatum, nec compositio, sed tota non ita perfectè cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde August. * diffiniendo cōprehensionem, dicit, quòd totum cōprehenditur videndo, quod ita videtur vt nihil eius lateat videntem: aut cuius fines circumspici vel circumscribi possunt: tunc enim fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem peruenitur. Loco citato in argument. *

¶ Ad tertium dicendum, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidem ita quòd totus modus obiecti non cadat sub cognitione, sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis c. Qui igitur videt Deum per essentiam, videt hoc in eo quod infinitè existit, & infinitè cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, vt scilicet ipse infinitè cognoscat. Sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiuè non cognoscat.

60 a 70 c 424 430

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.*

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito negatiuè. impossibile est cuicunq; intellectui creato comprehendere Deum. Probatur. Impossibile est lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu esse infinitum. ergo impossibile est cuicunq; intellectui creato infinitè cognoscere Deum. ergo impossibile est cognoscere perfectè. ergo impossibile est comprehendere Deum. Antecedens patet. prima consequentia probatur, ex eo quòd magis & minus videre Deum attenditur secundum maius & minus lumen gloriæ: & consequenter infinitè videre secundum infinitum lumen gloriæ. secunda vero consequentia probatur: quia Deus est infinitè cognoscibilis: quia est infinitæ entitatis & actualitatis. tertia autem probatur inductione in propositione scibili, quæ si opinione teneatur nō perfectè cognoscitur. quarta ast probatur ex diffinitione ipsius comprehendere: quod scilicet est perfecta cognitio.

D. 668. D. 366.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum octauum.* Annot. a 59

IN titulo, ly omnia, distribuit pro omnibus rebus rerumque rationibus absolutis, & respectiuis: realibus & rationalibus nō solum quæ sunt quocunque modo, sed quæ non implicāt contradictionem esse, id est, pro omnibus simpliciter. ly in Deo, intelligitur obiectiuè: ita quod in hoc obiecto quod est Deus, videant omnia inclusa in eo quomodolibet.

Comment. ¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito negatiuè. Nullus intellectus creatus videre potest in Deo omnia, sed plura vel pauciora iuxta modum videndi Deum. Probatur. quæcunque videntur in Deo, videntur secundum quod sunt in ipso, ergo videntur vt effectus virtualiter contenti in causa: ergo plura vel pauciora secundum quod perfectius vel minus perfectè videtur Deus, ergo non omnia nisi Deus totaliter cōprehendatur. ergo à nullo intellectu creato videri possunt omnia in Deo, sed plura vel pauciora iuxta modum videndi ipsum.

Ante-

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant.*

AD OCTAVVM sic proceditur, Videtur, quòd videntes Deum per essentiam, omnia in Deo videant. Dicit enim Greg. * in 4. dial. Quid est quod non videant, qui videntem omnia vident? Sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident. 62

4. dist. 49. 2. art. 5. & veri. q. 2. art. 4. & 3. cont. c. 54. & 57.

¶ Item quicunque videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcunque fiunt vel fieri possunt, in Deo resplendent, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

*Li. 4 dia. c. 33. in fin. & lib. 2. Moral. c. 3. 3. de Anim. tex. 7. 10. 2.

2 ¶ Præterea, qui intelligit id quod est maius, potest intelligere minima, vt dicitur 3. de Anima. * Sed omnia quæ Deus facit vel facere potest, sunt minus quàm eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia quæ Deus facit vel facere potest.

3 ¶ Præterea, rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur videndo Deum non omnia sciat, non quietatur eius naturale desiderium. Et ita videndo Deum non erit beata, quod est inconueniens. Videndo igitur Deum omnia scit.

¶ SED CONTRA est, quòd angeli vident Deum per essentiam, & tamen non omnia sciunt. Inferiores enim angeli purgantur

tur à superioribus à nescientia: vt dicit Dio. 7. c. cælest. hier. Ipsi etiam nesciunt futura contingentia & cogitationes cordium. hoc enim solius Dei est. Non ergo quicunque vident Dei essentiam, vident omnia.

CONCLVSIO.

¶ Cùm nullus intellectus creatus vidēdo Deum illum comprehendat, non potest etiam in ipso videre omnia quæ facit, vel facere potest, sed plura, vel pauciora, secundùm quòd perfectius, vel imperfectius eum videt.

¶ RESPONDEO dicendum quòd intellectus creatus vidēdo diuinā essentiam non videt in * ipsa omnia, quæ facit Deus, vel facere potest. Manifestum est enim quòd sic aliqua videntur in Deo secundùm quod sunt in ipso. Omnia autē alia sunt in Deo, sicut effectus sunt virtute in sua causa. Sic igitur videtur omnia in Deo sicut effectus in sua causa. Sed manifestum est quòd quanto aliqua causa perfectius videtur, tanto plures eius effectus in ipsa videri possunt. Qui enim habet intellectū eleuatum, statim vno principio demonstratiuo proposito ex ipso multarum conclusionum cognitionem accipit. Quod non conuenit ei qui debilioris intellectus est, sed oportet quòd ei singula explanētur. Ille igitur intellectus potest in causa cognoscere omnes causę effectus, & omnes rationes effectuum, qui causam totaliter comprehendit. Nullus autem intellectus creatus totaliter Deum comprehendere potest, * vt ostensum est. Nullus igitur intellectus creatus videndo Deum potest cognoscere omnia quæ Deus facit, vel potest facere. Hoc enim esset comprehendere eius virtutem. Sed horum, quæ Deus facit, vel facere potest, tanto aliquis intellectus plura cognoscit, quātò perfectius Deum videt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregor. loquitur quantum ad sufficientiā obiecti, scilicet Dei, quòd quantum in se est, sufficienter continet omnia & demonstrat. Non tamen sequitur quòd vnusquisque vidēs Deum, omnia cognoscat: quia non perfectè comprehendit ipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd videns speculum, non est necessarium, quòd omnia in speculo videat, nisi speculum visu suo comprehendat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet maius sit videre Deum, quàm omnia alia: tamen maius est videre sic Deum quod omnia in eo cognoscantur, quàm videre sic ipsum, quòd non omnia, sed pauciora vel plura cognoscantur in eo. Iam enim * ostensum est e quòd multitudo cognitorum in Deo, cōsequitur modum videndi ipsum, vel magis perfectum vel minus perfectum.

¶ Ad quartum dicendū, quòd naturale desiderium rationalis creaturæ est ad sciendum omnia illa, quæ pertinent ad perfectionem intellectus. & hæc sunt d species & genera rerum & rationes earum, quæ in Deo videbit quilibet videns essentiam diuinam. Cognoscere aūt alia singularia & cogitata & facta eorum, non est de perfectione intellectus creati: nec ad hoc eius naturale desiderium tendit: nec iterum cognoscere illa, quæ nondum sunt, sed fieri à Deo possunt. Si tamen solus Deus videretur qui est fons & principium totius esse & veritatis, ita repleret naturale desiderium sciendi, quòd nihil aliud quæreretur: & beatus esset. vnde dicit * Augustin. confes. Infœlix homo qui scit omnia illa, scilicet creaturas: te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui verò te & illa nouit, non propter illa beatior est, sed propter te solum beatus.

Antecedens patet. Consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda vero probatur: quia quāto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. Et manifestatur hoc ex differentia intellectuum humanorū circa propositū aliquod principiū multarum conclusionū. tertia ex secunda euidenter sequitur. quarta autē probatur: quia nullus intellectus creatus potest Deū comprehendere.

c. 7. d. med.

¶ Num res sint in Deo sicut in causa tantùm: & num ex eo quòd res sunt in Deo, sicut in rebus, ipsæ res in illo videri vt in causa præcisè, vel vt in speculo voluntario.

Quæstio. Circa primam consequentiam dubium occurrit ex Scoto: & cæteris ponentibus in Deo esse res vt in speculo voluntario. Formaturque ratio contra literam sic. Res sunt in Deo non solum vt in causa, sed vt in speculo voluntario. ergo sophisma consequentis committitur, inferendo, ergo res in Deo videntur præcisè vt in causa. Constat enim quod ly præcise subintelligitur in litera. Alioquin non inferret intentum, vt patet. Antecedēs probatur & autoritate Aug. in lib. de videndo Deum. Deus est speculū volūtarium, & si vult videtur, & si non vult non videtur. & ratione: quia Deus repræsentat omnia distinctè, vt speculum: & nō indistinctè tantū vt causa. & propterea cùm totus literæ processus fundetur super hoc, quod Deus repræsentet non nisi vt causa indistinctè, ruere videtur.

Ar. præcedenti.

¶ Ad euidentiam huius scito ex quæstio. de ver. quæst. 12. art. 6. quod res sunt in Deo propriè vt in causa. Metaphoricè autem vt in speculo, Deus enim est verè & propriè causa, non verè & propriè speculū, sed metaphoricè. Dicitur enim speculū, quia distinctè repræsentat: sed nō est propriè speculū, quia nō repræsentat impressa ab alio, vt speculi ratio habet. propter quā conditionē verbo Dei à patre procedēti speculū appropriatur. Sapien. 7. Candor est enim lucis æternæ, & speculū sine macula: vtpote patris expressa imago. Constat autē ex Dionys. & Aug. theologiam symbolicam non esse argumentatiuam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo August. dicitur quòd est locutio metaphorica, propter illam conditionem, quia scilicet distinctè repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ, & tanti luminis. Et hoc respectu visionis beatæ: respectu vero nouarum reuelationum, Deus non concurrit obiectiuè, sed causaliter: & propterea omninò est voluntarium, & quasi speculum exemplare.

¶ Ad rationem autem in oppositum dicitur, quod verè peccat secūdum fallaciam cōsequentis: ac si repræsentare distinctè vno modo cōtingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito quod repræsentare distinctè dupliciter contingit. * Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis, vt apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta à specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quod distinctio se teneat ex parte repræsentatorum: vt si dicamus, animā intellectiua repræsentat distinctè formam corporeitatis & formam mixti, & animā vegetatiuam, & animam sensitiuam. hæc enim non habent in natura intellectiuæ animæ distincta fundamenta similitudinum illarum ad eam, sed per vnū & idē natura animæ intellectiuæ omnibus respōdet: vt similis nō minus quàm si singulorū propriū similitudinis fundamentū haberet: ita enim repræsentat proprias cōditiones cuiusq; ac si singulorū adæquata esset species. Et ratio est: quia excedere nō impedit perfectionem repræsentādi: nihil enim minus species albi repræsentat se ipsum, si cum hoc per idem repræsentaret etiam nigrū. Peccat ergo ratio dupliciter. Primo, quia ex sensu metaphorico arguit. Secundo, quia supponit quod distinctè repræsentare nō sit nisi distinctio ex parte repræsentantis. quod iam patet esse falsum: & in proposito falsissimū. Deus enim gloriosus non habet in sua natura effectus suos distinctè ex parte sui, sed ex parte effectuum: quia ipse est actus perfectissimus omnia vnitissime præhabens: & ex perfectione tam eminenter habet. quòd ita est proprium exemplar huius & illius, id est, ita propria huius & propria illius habet, ac si singulorum distinctum exemplar esset. Vnde consequentia literæ intelligitur cum ly præcise: vt arguendo dicitur. & optima est: quia in Deo omnia alia à se non sunt nisi indistinctè & vnitissime: quod est esse virtualiter in causa. Hæc enim est vere veritas secundum theologiam & philosophiam, vt in quæst. 14. S. Tho. docet. Et bene nota: quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo: & alijs in eo existentibus aut visis loquēs: & in pueriles vulgaresque loquacitates incides.

¶ Num qui plures effectus primæ causæ videt, perfectius primam causam cognoscat, sicut econuerso.

Quæstio. Circa probationem secundæ consequētiæ dubium occurrit. Nam Scotus in 4. d. 14. q. 2. dicit, quòd hæc probatio continet fallaciam cōsequentis. Quoniam dato quod sit verum quod in litera dicitur, scilicet quod cognoscens perfectius causam plures effectus in ea videat, nō propterea sequitur esse verum econuerso, scilicet quod eum, qui plura videt, oporteat causam perfectius videre. Et tamen totus processus fundatur super hac propositione subintellecta: & nō super illa expresse posita in litera. Quod autem ista propositio conuersa illā sit falsa, probat Scotus ibidem tripliciter in communi. Primò, causa inquantum causa, nullā perfectionem accipit à causato: quia est prior. ergo cognitio principij, vt est causa, non perficitur per cognitionem conclusionum.

¶ Præterea, Accipio vnum principium cognitum in aliquo gradu, & quæro: vtrum eius cognitione non aucta possit per ipsum cognosci aliqua conclusio, aut non: si sic, habetur propositū: & si vna, pari ratione possunt aliæ in eo clarius sciri absque perfectione notitiæ principij. si nō, ergo in hoc gradu cognitum principium, non est principium: quia nullius est principium.

¶ Præterea, Primò posteriorum quid est supponitur: & quia est passionis scitur: sed cognitio quid est non perficitur per notitiam posterioris. quia. ergo notitia principij non fit perfectior propter hoc quòd facit scire principium.

¶ Durandus quoque & Gotisre. contra eandem insistunt probationem, pro quanto innititur manifestationi illi de principio & conclusionibus. Tum quia non simile est quoad continentiā: quoniam conclusiones continentur in principio, in potētia & confusè. in causa autem prima effectus continentur in actu & distinctè. Tum quia non est simile quoad cognosci: quoniā in principio non cognoscuntur conclusiones in actu nisi facta deductione sub sumptione, applicatione, &c. in prima autem causa simpliciter effectus videntur.

¶ Ad horum euidentiam scito: quòd videri aliquid potest dupliciter. Vno modo in seipso obiectiuè: sicut speculum oppositum visui videtur in seipso. Alio modo in alio obiectiuè: sicut res post tergum videntis sita, videntur in speculo. Videntur enim non in se, sed in sibi similibus speciebus in speculo relucentibus: & sicut est in corporalibus, ita in spiritualibus. In proposito igitur nō est sermo de omnium visione in seipsis. sed in alio obiecto scilicet non tamē vt in speculo, sed vt in causa: vt ex dictis patet. Videri autē aliquid in vel ex causa, intelligimus non qualitercūque se habente visa causa ad effectus visionem, sed si se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ videretur effectus sed aliunde. Hoc autē sic declaratur: intentum idem manens idē semper quantum est ex se facit idem. ergo causa cognita in aliquo gradu manens eadē omnino tam in esse quàm in cognosci, semper facit idem, ergo impossibile est quod vt sic faciat cognosci aliquē effectū: quem à principio cognosci non fecit. ergo non potest plurium effectuum notitiam parere, nisi mutaretur non in esse, ergo in cognosci, & non in minus, vt patet: ergo in magis cognoscitur: quod est intentum. Vnde patet quod plura videre in causa & perfectius videre causam, sunt conuertibiliter se consequentia. quoniā & si perfectius causam videt, plura videt: & si plura in ea videt, perfectius ipsam videt. Alioquin plura in eo videre esset effectus sine causa. Si enim perfectior modus videndi causam, huiusmodi causa non est aliqua alia causæ noua dispositio huius effectus causa est, nec facile erit fingere illam dispositionem: in esse vel in cognosci.

¶ Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In cōuertibilibus enim nō cadit sophisma consequentis: sed vno posito reliquum poni intelligitur.

¶ Ad obiectiones aūt quas contra veritatē manifestam, quæ est vera in causis & effectibus, & in principio: non solū in cognoscendo, sed essendo: & conclusionibus facilè respōdetur, dicendo: quòd Scotum fuit aut finxit in circum. Aliud est enim notitiam conclusionum aut ex principio vt causa sufficiente præexigere perfectionem notitiam principij: & aliud est facere ipsam perfectiorem. Hæc enim distant plusquā cælū & terra. In litera enim tur primū & non secūdū. Et arguēs in prima & tertia ratione impugnat secundum tantum. Vnde breuiter concedatur gratis quod nec cognitio principij vt causæ perficitur per notitiā conclusionum: nec quod notitia quid est, perficitur per notitiam quia est, quæ est demonstrationis effectus: sed vt ostendi, que cæteris paribus supponitur maior notitia principij. & quicquid est, si ex vi cognitionis ipsorum illa sciuntur modo, & prius non.

¶ Ad secūdā verò obiectionē, q interrogat, vtraq; pars respōderi potest. Primo dicēdo, q principiū in aliquo gradu cognitū vt sic, nullius est principiū in cognoscēdo actu propter imperfectionem cognitionis: & nō ex natura illius principij. hoc enim nullū inconueniens est. Secundò dato quòd in quolibet gradu cognitū sit principiū alicuius conclusionis etiā in cognoscendo, negatur sequela. ergo ipsum nō aucta eius cognitione erit principiū cognoscendi vnam aliā. & si quæratur: quare est quod ad aliquā conclusionē sufficiat minima visio principij, & ad aliam nō. Respondet Sanct. Thom. in quæstionibus de ver. q. vlt. arti. 4. ad duodecimum. quod visa causa in promptu est vnde aliquas cōclusiones in aut ex ea percipiamus: quia sunt manifestius in ea, non sic autem est de omnibus: quia multi sunt latentiores effectus: vt experientia testatur.

¶ Ad primum autem ad illam obiectionem dicitur, quòd sunt similitudinem: quoniam principium demonstrationis inquantum habet vim actiuā respectu conclusionum, continet eas in actu: & consequenter nō confusè: sed distinctè ex parte cōtentorum: in suo tamen ordine. Commune est enim omni causæ actiuæ cōtinere effectus in actu formaliter vel eminenter.

¶ Ad secundam autem dicitur, quod licet multū referat cognosci ex alio, & cognosci in alio: & per discursum & sine discursu, &c. Quo ad notitiā tamē pluralitatis effectuum, propter causam notam: ita quod ly propter denotat causam sufficiētem: nihil refert. Par enim est iudicium cæteris paribus. Et propterea litera vtriusq; meminit & cognitionis in alio, quasi per totum: & cognitionis ex alio, in manifestatione adducta, de principio demonstratiuo. Posset etiā dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantum: & quod etiam conclusiones cognosci possunt in principio: & non solū ex principio: vt patet in termino scientiæ: vbi resolutis cōclusionibus in principijs videntur omnia. Et quod si quis in principio viso, plures videre incipit cōclusiones, ille proculdubio absq; omni discursu perfectius principium penetrat, & Angelicæ potius quàm humanæ naturæ est: quoniā illius est intelligere: nostri est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionē ex principio, quoniā declaratio est à posteriori. Ex hoc enim quòd experimur, quod cognoscere ex principio plura prouenit ex maiori cognitione principij, signum habemus quòd cognoscere plura in causa, nō nisi ex maiori causæ cognitione procedit: quia si de quo minus videtur & inest: ergo de quo magis. nō ergo adductū est principiū demōstratiuū, vt simile causę in cognitionis modo respectu conclusionum, &c. sed vt signū à posteriori, quare taceant mordaces.

¶ Num si omnia in Deo viderentur ab ipsum videntibus, propter hoc comprehenderetur.

Circa tertiam consequentiam dubium ex proprijs ipsius diuinę cognoscibilitatis occurrit. primo ex Aureolo & Gottifre. directè cōtra consequentiā sic. Cognoscere omnia in Deo habet latitudinē, ergo nō infert cōprehendere Deum, quod stat in indiuisibili. consequētia nota. & antecedēs probatur. cognoscere omnia in Deo cōtingit dupliciter, & habendo cognitionē infinitā extensiue, & habendo cognitionē infinitam intensiue, quæ sola est comprehensio: quia perfectio cognitionis penes intensionē attenditur per se loquendo. ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare, & infinite clare, quod est cōprehendere. habet igitur visio omnium in Deo latitudinem. Et confirmatur, omnia alia à Deo si ponerentur, non adæquarent in essendo Dei infinitum esse, ergo si omnia ponantur cognosci non adæquant eius cognoscibilitatem, ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omnium.

¶ Scotus quoq; vbi supra, dupliciter cōtra hoc arguit. Primò sic, si a, insunt b & c, ordine quodā, ita quod b, sit tota ratio, quare inest c sit vidēs b, nō cōprehēdit a. ergo multo minus videns c, comprehēdit a. Exēplum de subiecto & de duabus passionibus, quarū vna inest mediāte alia: si videns primam non comprehendit subiectū ergo nec videns secundā. Sed Deo inest infinitas intensiua: & in eo sunt omnia: & infinitas intensiua est ratio quare in eo sunt omnia. & ad videre infinitatem intensiuam, non sequitur comprehēsio Dei: vt patet. ergo nec ad videre omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶ Secundo sic. Cognoscēs vnum effectum in verbo non comprehēdit illum effectum: nec verbum vt est illius causa. ergo quotcunq; effectus cognoscat, non comprehendet vllum eorum, nec verbum vt est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes non comprehendit nec eos nec Deum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quod videre omnia est non solū videre quot, sed quantū potest diuina virtus: quoniā ibi est non solū extensio secundum numerum, sed intēsio secundum perfectionē: quoniā Deus nō solum potest quocunq; facto facere aliud, sed quocunq; facto potest semper facere perfectius. vnde quamuis impossibile sit omnia fieri, siue in esse, siue in cognosci: tamē cōditionalis est vera, quod si fierēt, fieret adequatus effectus diuinę virtutis: & similiter si cognoscerētur, cognosceretur adequatus effectus eiusdē. Constat autē quod cognito adæquato effectu alicuius virtutis ipsam virtutem comprehendere facilè est. Quòd si sic accidit ex cognitione omniū in se, multo magis cognitio omniū in causa præsupponit comprehensionē ipsius causæ. Quoniam ista præsupponitur cognitio quāta est vis causandi: alioquin ex causæ notitia, effectus adæquatus, id est, vniuersalitas possibiliū nesciretur.

¶ His autem prælibatis, Ad primum negatur antecedēs. Probatio autem assumit seu supponit vnum falsum, quod possit in Deo sciri, quod absque eo sciatur quantum potest. Hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & Deum infinitè, mutuò se consequuntur.

¶ Ad confirmationem potest dici dupliciter. primo negando cōsequentiam vltimam: quia licet ex cognitione omniū non sequatur comprehēsio, sequitur tamē ex cognitione omniū in Deo, seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoq; mihi quòd posset dici secūdo, quod omnia adæquare diuinā esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. vno modo quòd æqualis sit entitas aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquarēt. Alio modo, quod cognoscibilitas Dei seu diuinę virtutis, vt sic, non esset maioris cognoscibilitatis, quàm eius quam repræsentarent omnia: sicut dicimus, quod intelligere est effectus adæquatus animæ intellectiuæ, & tamen nō est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo sed secundo: & hoc modo omnia adæquarent diuinū esse, & diuinā cognoscibilitatem. Verum, vt dictum est, contradictionē implicat omnia fieri siue in esse, siue in cognosci: semper enim quocunq; facto potest aliud atque perfectius facere: & quocunque reuelato potest aliud reuelare, inexhauribilis quippe est diuina virtus.

¶ Ad primum Scoti dicitur, quod maior est vera seruato eodem modo essendi in, nō autem variato. In his enim quæ formaliter alicui insunt ordine quodam, &c. propositio illa est vera. & propterea tenet in exemplo adducto. In his autem, quorum primum inest formaliter, & secundum causaliter, vera non est. Quoniam sicut à priori, visio causæ infert visionē formaliter existentiū in ea, non autē omniū cōtentorū virtualiter in illa: quoniam illa manifestè in ea apparent, hæc autem latent in virtute: ita econuerso, visio omniū virtualiter contentorum in causa, infert à posteriori comprehensionem causæ: visio aūt formaliter existentium infert visionē tantum ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium, ista verò manifestorū in causa. Et propterea quando b, inest formaliter a, causæ: & c, inest virtualiter, stat q̃ visio bene inferat cōprehensionem a, & tamen visio c, infert illā. Sic autē est in proposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter. omnia autē sunt in eo nō formaliter, sed virtualiter. Et cōsequēter illa patet visio Deo & econtra. Ista autem quia latenter insunt, iuxta modum visionis Dei vidētur. Et propterea visio istorum omniū in causa, vtpote de ordine occultorum præsupponit comprehensionem eius: non aūt visio finitatis. Variato igitur modo essendi in, falsa est illa maior. hic autem constat variari: ergo.

¶ Ad secundum eiusdem dicitur, quod cōprehendere aliquē effectū potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod cognoscatur ipsum secundū omnia etiam possibilia per potentiā in eo existentem. Alio modo quòd cognoscatur ipsum secundū omnia etiā possibilia quomodolibet: siue per potētiam in se, siue in alio. Si primo modo sumitur comprehendere, nego quod videns lapidem in verbo non cōprehendat ipsum. Dico enim quod anima Christi videt in verbo omnē creaturā, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter cōprehendit omne creatū primo modo. Et eadem ratione cōprehendit verbum vt est illius vt sic causa. Cuius signū est, quòd ad cōprehendendum hoc non exigitur, quòd perfectius videat verbum: nec hoc est cōprehendere Deū nisi secundum quid, quod non inconuenit. Si autem sumatur cōprehendere secūdo modo, sic negatur vltima consequentia. quoniam aliquis, & aliqui effectus quotcunq; nō sunt adæquatū obiectū diuinæ potentiæ. Omne autē possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea nō est idē iudiciū de vno aut aliquibus & omnibus: sicut nec de inadæquato & adequato effectu. Peccat ergo argumentum ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere enim inequale effectū in causa, quamuis nō præexigat cōprehensionem illius, cognoscere tamē æqualem præexigit. Multa alia argumēta in hac materia habes in Capreolo in tertio, distinctio. decimaquarta, questione secūda. Et in quarto, distinctio. quadragesimanona, quæstione sexta. vide ibi. hæc enim loco huic opportuna visa sunt.

ARTICVLVS IX.

a ¶ Vtrum ea, quæ videntur in Deo à videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd ea, quæ videntur in Deo à videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum. sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu, & visus in actu visibile in actu, inquantum eius similitudine informatur, vt pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus videntis Deum per essentiam, intelligat in Deo aliquas creaturas, oportet quòd earum similitudinibus informetur.

2 ¶ Præterea, ea quæ prius videmus, memoriter tenemus. Sed Paulus videns in raptu essentiam Dei (vt Augustinus dicit* duodecimo super Genesim ad literam.) postquam desiit essentiam Dei videre, recordatus est multorum, quæ in illo raptu viderat. Vnde ipse dicit, quòd audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Corinth. 12. Ergo oportet dicere, quòd aliquæ similitudines eorū quæ recordatus est, in eius intellectu remanserint. Et eadem ratione, quando præsentialiter videbat Dei essentiā, eorum, quæ in ipsa videbat, aliquas similitudines vel species habebat. 12. super Genesim. ca. 3. & 28. tom. 3.

¶ SED CONTRA est quod per vnam speciem videtur speculum, & ea quæ in speculo apparent. Sed omnia sic videntur in Deo, sicut in quodam speculo intelligibili. Ergo si ipse Deus non videtur per aliquam

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum nonum.

Annot. Titulus clarus est. intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam.

Commentū. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè. Videntes Deū non vident in eo alia per species eorum, sed per ipsam diuinā essentiā intellectui eorum vnitam. Probatur, vnumquodque sic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscente. ergo dupliciter contingit aliquid cognosci, scilicet per similitudinem sui, & per similitudinē similis, ergo in se & in alio: ergo alia videri in Deo, est videri nō per proprias similitudines, sed secūdū similitudines suas in Deo: ergo visa in Deo nō per species, sed per solā essentiā diuinā intellectui vnitā videntur. Prima consequentia probatur ex eo, quòd quæcunq; vni & eidem sunt similia, sibi etiā inuicem sunt similia. Ex hoc enim manifestè sequitur alterū mēbrum, quod poterat verti in dubium. Secunda vero consequentia probatur per locum à conuertibilibus: cognosci namque per sui speciē est in seipso vt obiecto cognosci. & è cōuerso, & similiter cognosci per alterius speciē, est in alio obiecto cognosci. tertia aūt probatione non eget. Constat namque quòd res videri in Deo est videri in alio, cui res assimilantur, & pro tāto dicuntur habere suas similitudines in Deo sicut quilibet effectus habet aliquid in causa cui assimilatur. Vltima aūt cōsequentia quò ad secundam partem tenet ex ante determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea est in litera ex vi præsentis discursus debuisset concludi, Ergo visa in Deo non per proprias species sed per speciem Dei videntur. Illatū tamen est, per ipsam essentiam diuinā intellectui vnitam videntur. Tenet nanq; ipsa nō solū locum obiecti in quo alia videntur, sed supplet etiam vices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hæc Capreolus in tertio, distin. decimaquarta, quæstione secunda, & in quarto, distinctione quadragesimanona, quæst. sexta, quædam recitat argumenta ex quodam Hibernico & Aureolo omissione digna hoc in loco: aut quia etiam ex litera pueri scient soluere: aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ à vespertinæ: de quibus vt sic inferius erit tractandum.

Titulus

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ *Super quaestionis duodecimae Articulum decimum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito affirmatiuè. Omnia quae videntur in verbo nō successiuè, sed simul videntur. Probatur, omnia visa in verbo videntur non per proprias species, sed per solā essentiam diuinam. ergo simul. Antecedens ex praecedente articulo patet: consequētia probatur. Ratio quare non possumus simul multa intelligere est pluralitas specierum: ergo vbi non est pluralitas specierum, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptū probatur dupliciter, scilicet ratione & experiētia. Ratione quidem sic, intellectus nō potest simul pluribus speciebus ad intelligendum id est, in actu completo informari, vt patet à simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierū impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur, quòd intelligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul: & tamen easdē per speciem totius simul intelligimus in toto. Cum vnitate ergo speciei stat multa intelligere simul: non autem cum pluralitate.

56

14
285

269
297
Annot.
D.141.

¶ Aduerte hic primò quòd sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit verū quòd pluralitas impediat: An tantùm de his quae sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacunq; pluralitate specierum sit sermo: An de aliqua, quae scilicet nō ordinetur ad vnum, &c. Verùm quia haec ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur: ideo differantur.

Annot. ¶ Aduerte secūdò, quòd ex hac ratione non habetur quod oporteat omnia per vnam speciem repraesentata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus, ex quo nullum adest impedimētum. Et quia in visione verbi omne bonū possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omniū bonorū aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potētia: vt dicitur nono Meta. ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

¶ *Num anima simul vel successiuè omnia videat in verbo.*

Contra conclusionem huius literae Scotus in tertio, distinct. decimaquarta, quaestione secunda, tenēs quòd anima Christi nō omnia simul in verbo, sed successiuè ad quodcunq; se voluerit cōuerti, videat. Arguit dupliciter. Primò sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta. ergo impossibile videtur potentiam finitam perfecta attentione videre infinita simul. Secundò sic, si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animae in infinitum excederet perfectionem alterius animae, quod videtur incōueniens. ¶ Ad haec breuiter supponēdo quod anima Christi videat in verbo infinita, vt etiā argumenta supponūt: & est verū, facile respōdetur, quòd attentio circa plura vt plura intelligibilia est minus perfecta simul: sed nō circa plura vt vnum intellectum. Quaecunq; autē vnica specie intelliguntur, vt vnū intelligibile obijciuntur. Vna enim species vnū intelligibile per se est: nec est multa, nisi vt vnū sunt. Et propterea videre siue plura, siue infinita in vno nō minuit attentionē circa singula in illo: quoniā non ponunt in numerum, nec inter se nec cū illo vt visa in eo. Et hoc benè nota. Vnde vana est ista alia causa à Scoto ad impediendum multa simul intelligere. Diminutio siquidem attentionis ex diuersitate specierum causatur, cum vnitate enim speciei stat perfectissima attentio.

¶ Ad secundum vero & potest negari consequentia. videre enim finita aut infinita in Deo, non specificat aut per se modificat, seu quantificat visionem Dei: sed eius causa, scilicet perfectius vel imperfectius videre Deū. Nec valet, Videt adeo perfecte vt videat infinita, ergo videt infinite: quoniā visis infinitis vnius ordinis, restant infinita alterius ordinis: & visis illis restant alia. Et vt patuit, nunquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi, vt alibi videndum est, excedit in infinitum omnes alias animas & Angelos: non sicut infinitū excedit finitum: quia etiam anima Christi finitum habet gloriae lumē: sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitū inferiora crescerent, nunquam adaequarent rem superioris ordinis: vt patet inductiuè. Christus enim est caput super omnem ecclesiam triumphantem, &c.

¶ *Num valeat similitudo illa: sicut impossibile est corpus simul pluribus figuris figurari, ita intellectum pluribus simul speciebus ad intelligendum informari.*

Circa illam similitudinem in litera positā, scilicet, sicut corpus non potest simul formari diuersis figuris, &c. dubiū occurrit: Scotus namque in primo, dist. 2. q. prima tertiae partis illius distinctionis, in responsione ad tertium argumentum reprehēdens Algazelem autorem huius similitudinis, dicit quòd nihil valet, propter duo. Primò, quia hic tollitur id quod ibi est ratio impossibilitatis. probatur, quia rationes oppositorum nō sunt oppositae in intellectu: vt patet nono Metaphysicae. Secundò, quia species intelligibiles nō sunt figurae, sed formae simplices secundum cōmentatorem, sexto Metaphysicae.

¶ Ad haec breuiter dicitur cum Sancto Thoma in prima secundae, quest. 54. artic. 1. ad vltimum, quòd ratio similitudinis consistit in hoc, quod est terminare, sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis nō in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supra dictis patet. Et propterea sicut impossibile est pluribus terminis idem corpus simul terminari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quod peccat secundum non causam vt causam. non enim causa impossibilitatis figurarū est oppositio propriè dicta, cum inter figuras non sit contrarietas: nec in re, nec in intellectu. Et ideo illud ex nono metaphy. sic non est ad propositum. ¶ Ad secundam autem dicitur, quòd species intelligibiles in actu non sunt vt figurae quo ad multa puta extensionem, limitationem, &c. sunt tamen vt figurae quo ad hanc conditionē, scilicet terminare id, cuius sunt: & hoc stat cum simplicitate formae: imò ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectiuum.

a ¶ *Super quaestionis duodecimae Articulum vndecimum.*

In titulo possit absque speciali miraculo quo ad hoc quòd sit in hac vita: & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quaesito negatiuè. Deus nō potest videri per essentiam ab homine puro in hac vita mortali. Vbi nota duos terminos, ly puro, propter Christum qui simul erat viator & cōprehensor: ly mortali, propter statum hominū post resurrectionem: in quo corpus non impediet visionem Dei per essentiam. Probatur autē conclusio dupliciter. Primò à priori. modus cognitionis sequitur modum naturae cognoscentis. ergo modum essendi animae nostrae, quo est in corpore mortali: sequitur cognoscere formas in materia, aut per eas. ergo non potest in statu isto videre Deum per essentiam. Antecedens cum prima consequentia patet: quia hoc cognoscere quidam modus cognoscendi est, praecipue respectu superiorum. Secunda autem probatur: quia per nullam speciem aut naturam creatam potest videri Deus. Secundo probatur à signo: quanto magis anima nostra à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior. ergo eleuatio ad supremum intelligibilium quod est diuina essentia, exigit separationem ab hac vita mortali. Antecedens manifestum est: quia in somnijs & alienationibus à sensibus corporis, magis diuinae reuelationes percipiuntur, & praeuisiones futurorum.

¶ *Num in somnijs & alienationibus à sensibus corporis diuinae reuelationes magis fiant.*

Contra signum allatum in litera insurgit Scotus in quarto, distinctione quadragesimaquinta, quaestio secunda, contra somnium ... Primò: quia tunc quanto somnus esset profundior, tanto magis ... videretur. hoc est falsum, ergo consequentia probatur: quia tunc est maior abstractio à sensibus. Secundò, quia maius miraculum videtur, quòd in somnis reuelatur veritas, quàm in vigilia, intellectu non minus circa sensibilia intento: quia ... naturale est in vigilia habere vsum ..., non autem in somno. Contra alienationes ..., quia hoc fundamentum videtur sumptum ex fictione Mahumeti, qui dicebat se epilepticum fuisse: & ad excusandum ... dicebat ... se cadere Angelo loquente sibi &c. ... de Auicen. ... in metaphy. ... docuit haec de alie...

¶ Ad euidentiam horum ... in primo ex Sancto Thoma in quaestione de ve... quaestio duodecima, ... nono & ... secundae quaestio, ... articulo primo. Ad ... duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quo ad receptionē cognoscibilium abstractio à sensibus, quo ad iudicium vero non: quoniā impressiones subtiles superiores quiescentes melius percipimus, sed iudicare perfectè nequimus, nisi facta resolutione, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio celi & sexto ethicorum. Vnde litera semper vtitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacē esse & percipere. Scito secundo: quòd cū sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nostro intellectu, & consequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligentem fantasmata speculari, manifeste sequitur vt hic non sit sermo de quali aut quantacunque abstractione à corporalibus, seu infrà latitudinē intellectus in actu. Et ex his omnia soluuntur: quoniam patet quod prima sequela nihil valet: quia somnus profundus abstrahit extra latitudinē intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculū iudiciū veritatis in somno, non tamen receptio. Et simile est in omnibus alienationibus iudicium, vndecunque veniant: si enim intra latitudinem intellectus in actu abstrahūt, quāto magis fantasia circa spiritualia occupatur ministrando intellectui, tantò intellectus intelligibilium superiorum est capacior vtpote vicinior & minus turbata. Et inde prouenit, quòd melancholicorum alij omnino expertes sunt superiorū quia scilicet adeo turbatam habent fantasiam, vt intellectus in actu habere nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alij superiorum multa loquuntur, & praedicunt vera, alij pauca, secundum quod plus aut minus impediuntur interiores vires. Et secundum quod melius habent disposita fantasmata, & secundum altiora fantasmata in his quàm in illis, & cęt. Nec sunt hęc ex lege Mahumeti, vt hic dicere non est verius, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptura, ex sacris doctoribus. Et de philosophia & experientia dictum est: quamuis non desint philosophorum autoritates in de somno & vigilia. Sacra autem scriptura plena est visionibus in somnijs: imò Numeri duodecimo Deus loquuturum se prophetis in somnis promittit. Et Ioelis secundo dicitur: Inter effectus spiritussancti, somnia somniabunt, & cęt. August. quoque duodecimo super Genesim ad literam, inquit: animae humanae, secundum quod à sensibus abstrahitur, conuenit futura praeuidere. Gregorius quoque in quarto dial. hoc idem docet: imò dicit hoc conuenire animae, vel ex naturae subtilitate, aut reuelatione superiorum. Taceat ergo praesumptuosa haec vox: Christianissima doctrina haec est, & philosophica simul.

a ¶ *Super quaestionis duodecimae Articulū duodecimum.*

In titulo cognoscere non dicit videre, vt superius: sed cognoscere, id est intelligere: quomodocunque id contingat, per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In cor-

---

similitudinem, sed per suam essentiam: nec ea quae in ipso videntur, per aliquas similitudines siue species videntur.

CONCLVSIO.

¶ *Deum videntes, non alia vident in eo per species eorum, sed per ipsam essentiam diuinam, eorum intellectui vnitam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd videntes Deum per suam essentiam, ea quae in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinam intellectui eorum vnitam c. Sic enim cognoscitur vnumquodq; secundum quod similitudo eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cùm enim quaecunque vni & eidem sunt similia, sibiinuicem sint similia, virtus cognoscitiua dupliciter assimilari potest alicui cognoscibili c. Vno modo secundum se, quando directè eius similitudine informantur. Et tunc cognoscitur illud secūdum se. Alio modo secundum quod informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tūc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine c. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existentes, est cognoscere eas in seipsis seu in proprijs d naturis: sed cognoscere eas prout earum similitudines prçexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hae duae cognitiones differunt. Vnde secundum illam cognitionem, qua res cognoscuntur à vidētibus Deum per essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui praesentem: per quam & Deus videtur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd intellectus creatus videntis Deum, assimilatur rebus quae videntur in Deo, inquantum vnitur essentiae diuinae, in qua rerum omnium similitudines praeexistunt.

Ad secūdum dicendum, quòd aliquę potentiae cognoscitiuae sunt, quę ex speciebus primò conceptis alias formare possunt. Sicut imaginatio ex praeconceptis speciebus montis & auri, format speciem montis aurei: & intellectus ex praeconceptis speciebus generis & differentiae, formationem speciei: & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago. Et sic Paulus vel quicunque alius videns Deum, ex ipsa visione essentiae diuinae potest formare in se similitudines rerum, quae in essentia diuina videntur. Quę remanserunt in Paulo etiam postquàm desijt Dei essentiam videre. Ista tamen visio, qua videntur res per huiusmodi species sic conceptas, est alia à visione qua videntur res in Deo.

ARTICVLVS X.

a ¶ *Vtrum videntes Deum per essentiam, simul videant omnia, quae in ipso vident.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quod videntes Deum per essentiam non simul videant omnia, quae in ipso vident. Quia secundum philosophum * contingit multa scire, intelligere verò vnum. Sed ea, quae videntur in Deo, intelliguntur. Intellectu enim videtur Deus. Ergo non contingit à videntibus deum, simul multa videri in Deo.

2 ¶ Praetereà Augustin. dicit * octauo super Gen. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus, hoc est, per intelligentiam & affectionem. Sed creatura spiritualis est Angelus qui Deū videt. Ergo videntes Deū successiuè intelligunt & afficiuntur. tempus enim successionem importat.

¶ SED CONTRA est, quod August. dicit vlt. * de trin. Non erunt volubiles nostrae cogitationes ab alijs in alia euntes atque redeuntes: sed omnem scientiam nostram vno simul conspectu videbimus.

CONCLVSIO.

¶ *Quaecunque videntur in verbo, non successiuè, sed simul videri necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea, quae videntur in verbo, non successiuè, sed simul videntur. Ad cuius euidentiam considerādum est, quòd ideo nos simul non possumus multa intelligere: quia multa per diuersas species intelligimus. diuersis autem speciebus d non potest intellectus vnius simul actu informari ad intelligendum per eas c: sicut nec vnum corpus potest simul diuersis figuris figurari. Vnde contingit quòd quando aliqua multa vna specie intelligi possunt, simul intelliguntur c. Sicut diuersae partes alicuius totius, si singulae proprijs speciebus intelligantur, successiuè intelliguntur, & non simul. Si autem omnes intelligantur vna specie totius, simul intelligentur. Ostensum * est autem quod ea quae videntur in Deo, non videntur singula per suas similitudines, sed omnia per vnam essentiam Dei c. Vnde simul & non successiuè videntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sic vnum tantum intelligimus inquantum vna specie intelligimus. Sed multa vna specie intellecta, simul intelliguntur. Sicut in specie hominis intelligimus animal & rationale: & in specie domus, parietem & tectum.

¶ Ad secundum, quòd Angeli quantum ad cognitionem naturalē, qua cognoscunt res per species diuersas eis inditas, non simul omnia cognoscunt. Et sic mouentur secundum intelligentiam per d tempus, sed secundum quòd vident res in Deo, simul d eas vident.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.*

AD VNDECIMVM sic proceditur, videtur, quòd aliquis in hac vita possit Deum per essentiam videre. Dicit enim Iacob Gen. 32. Vidi Deum facie ad faciem, Sed videre facie ad faciem, est videre per essentiam, vt patet per illud quod dicitur 1. Corinth. 13. Videmus nunc per speculum & in aenigmate: tunc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac vita per essentiam videri potest.

2 ¶ Praeterea, Numeri duodecimo dicit Dominus de Moyse, Ore ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palàm, & non per aenigmata & figuras videt Deum. Sed hoc videre est, Deum per essentiam videre. Ergo aliquis in statu huius vitae potest Deum per essentiam videre.

3 ¶ Praetereà, Illud, in quo alia omnia cognoscimus, & per quod de alijs iudicamus, est nobis secundum se notum. Sed omnia etiam nūc in Deo cognoscimus. Dicit enim August. duodecimo Confes. Si ambo videmus verum esse quod dicis: & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quaeso illud videmus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quae suprà mētes nostras est, incōmutabili veritate. Idem etiam in libro de vera religione * dicit, quod secundum veritatem diuinam de omnibus iudicamus. Et duodecimo de Trinit. * dicit, quòd rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales & sempiternas c. Quae nisi supra mentem essent, incommutabiles profecto non essent. Ergo & in hac vita ipsum Deum videmus.

4 ¶ Praetereà, Secundùm August. duodecimo super Genes. * ad literam, Visione intellectuali videntur ea quae sunt in anima per suam essentiam. Sed visio intellectualis est de rebus intelligibilibus, non per aliquas similitudines, sed per suas essentiās, vt ipse ibidem dicit. Ergo, cùm Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam videtur à nobis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exod. 33. Non videbit me homo & viuet. glo. Quamdiu hic mortaliter viuitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturae suae speciem non potest.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest Deus ab homine puro in hac mortali vita per essentiam videri.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ab homine puro Deus d videri per essentiam non potest, nisi ab hac vita motali separetur. Cuius ratio est: quia, sicut supra * dictum est, modus cognitionis sequitur modum naturae rei cognoscentis c. Anima autē nostra quandiu in hac vita viuimus, habet esse in materia corporali, vnde naturaliter non cognoscit aliqua nisi quae habent formam d in materia c: vel quae per huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim * supra c, quòd cognitio Dei per quancunque similitudinem creatam non est visio essentiae ipsius. Vnde d impossibile est animae hominis secundum hanc vitam viuentis essentiam Dei videre. Et huius signum est, quòd anima nostra quanto magis à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior c. Vnde in somnijs & alienationibus à sensibus corporis magis diuinae reuelationes percipiuntur, & praeuisiones futurorū. Quòd ergo anima eleuetur vsq; ad supremum intelligibiliū, quod est essentia diuina, esse non potest quandiu hac mortali vita vtitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd secundum Dionysium quarto capite caelestis hierar. sic in scripturis dicitur aliquis Deum vidisse, inquantum formatae sunt aliquae figurae, vel sensibiles, vel imaginariae, secundum aliquā similitudinem aliquod diuinum repraesentantes. Quod ergo dicit Iacob, Vidi Deum facie ad faciem: referendum est nō ad ipsam diuinam d essentiam, sed ad figuram, in qua repraesentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiae eminētiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel loquens Deus, licet imaginaria visione, vt infrà patebit *, cū de gradibus prophetiae loquemur. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum. D.712.

Sec.2. quae. 174.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus miraculosè aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & praeter communem ordinem mētes aliquorum in hac carne viuentium, sed nō d sensibus carnis vtentium, vsque ad visionem suae essentiae eleuauit, vt dicit Augustinus * duodecimo super Genes. ad literam, & in libro de videndo Deum, de Moyse, qui d fuit magister Iudaeorum, & Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cum de raptu eius agemus c.

D.10.
12. sup. Gē. c. 26. 27. & 29. to. 3. Et epist. 112. tom. 2.
D.487.
D.484.
175
2.2. q. 175. ar. 3. precip.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnia dicimur in Deo videre, & secundū ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quaedam est diuini luminis c, sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre & iudicare in Sole, id est, per lumen solis. Vnde dicit Augusti. * primo soliloquiorum, Disciplinarum spectamina videri non possunt, nisi aliquo velut suo sole illustrētur, videlicet Deo. Sicut ergo ad videndum aliquid sensibiliter non est necesse quòd videatur substantia solis, ita ad videndum aliquid intelligibiliter, non est d necessarium quòd videatur essentia Dei.

420
442
1. lib. solilo. c. 8. in prin. tom. 1.

¶ Ad quartum dicendum, quod visio intellectualis est eorū, quę sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorum, non autē in anima nostra, sed per praesentiam, essentiā, & potentiam c.

D.191.192. 193.

45

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, quod per naturalem rationem Deum in hac vita cognoscere non possimus. Dicit enim Boet. * in libro de consol. quod ratio non capit simplicem formam: Deus autē maximè est simplex forma, vt suprà ostēsum est *. Ergo ad eius co-

66
Boet. tri. 4. 1, arti. 2. Et 1. dist. 3. q. 1. art. 1.
Lib. 5. inter medium & fi. pros. 4.
* Q. 3. ar. 7
24

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, cum solutio. Conclusio est. Possumus in hac vita per rationem naturalem cognoscere Deum secundum quod est prima omnium causa excellentissima. Probatur, naturalis nostra cognitio oritur à sensu, ergo tantum extenditur quantum sensibilia manuducunt: ergo extenditur non ad visionem Dei, sed ad cognitionem eius secundum quod prima omnium causa excellentissima. Antecedens cum prima consequentia patet, secunda verò quo ad primā partem probatur. sensibilia nō sunt adæquatus effectus diuinæ virtutis: ergo ex eis non potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essentia eius videri. Quo ad secundam verò partem probatur, sensibilia sunt effectus dependentes à Deo, scilicet vt prima causa, ergo ex eis potest Deus vt prima causa cognosci. Corollarium est: tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo, causalia, negatiua, & supereminentia. Ad causalitatem quidem pertinentia sunt secundum triplex genus causæ: non solùm prædicata causalitatem importantia: puta exemplar, factiuum, finis, &c. sed prædicata absoluta, quæ ex causalitate à posteriori inferuntur, vt esse, viuere, nosse, &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autem, quæ ex conditionibus antedictis cō sequuntur: vt quòd incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad superuenientiam autem spectātia ex eisdem consequuntur: vt quòd est super omne esse, & intelligibile, & intellectum. hæc enim omnia ex necessitate cōsequūtur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autē obscura sunt naturaliter nobis in hac vita.

7. de anima, tex. 30 habetur quid de memo. & reminisc. c. 1. tom. 2.
Lib. 1. de tri. cap. 2. par. 1. à prin. tr. 3.

gnitionem ratio naturalis peruenire nō potest.

2 ¶ Præterea, Ratiōe naturali sine fantasmate nihil intelligit anima, vt dicitur in tertio de anima. * Sed Dei, cùm sit incorporeus, fantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest à nobis cognitione naturali.

3 ¶ Præterea, Cognitio, quæ est per rationē naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis cōmunis est: sed cognitio Dei competit tantùm bonis. Dicit enim August. primo de Trinit. * quòd mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Roman. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem.

CONCLVSIO.

¶ Possumus Deū in hac vita naturali lumine cognoscere secundum quòd omnium prima & eminentissima causa est, non autem secundum quòd in se est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd naturalis nostra cognitio à sensu principiū sumit. Vnde tantū se nostra naturalis cognitio extendere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem nō potest vsq; ad hoc intellectus noster pertingere, quod diuinam essentiam videat: quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei virtutem causæ non adæquantes. Vnde ex sensibilium cognitione non potest tota Dei virtus cognosci: & per consequēs nec eius essentia videri. Sed quia sunt eius effectus à causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, vt cognoscamus de Deo an est: & vt cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei conuenire: secūdum quod est prima omnium causa excedēs omnia sua causata c. Vnde cognoscimus de ipso habitudinē ipsius ad creaturas: quòd scilicet omnium est causa, & differentiam creaturarum ab ipso: quòd scilicet ipse non est aliquid eorum, quę ab eo causantur: & quòd hæc non remouentur ab eo propter eius defectum, sed quia superexcedit c.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ratio ad formam simpliciem pertingere non potest, vt sciat de ea quid est, potest tamen de ea cognoscere, vt sciat an est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus naturali cognitione cognoscitur per fantasmata effectus sui.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd cognitio Dei per essentiam, cùm sit per gratiam, non cōpetit nisi bonis: sed cognitio eius, quę est per rationē naturalem, potest competere bonis & malis. Vnde dicit Aug. * in lib. retractationum. Non approbo quod in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti. responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimumtertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiam à nobis, quàm per rationem naturæ. Probatur; Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumen intellectuale, & quo ad fantasmata, ergo perfectior est cognitio. Consequentia probatur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens verò probatur, quia per gratiam interdum formantur fantasmata melius exprimentia diuina: interdum res sensibiles, interdum voces: ergo. Exemplum primi in visionibus Prophetarum, Secundi in columba baptismi Christi. Tertij in voce ibidem audita.

¶ Aduerte hic, quod cognitio per gratiā in hac vita de Deo, præfertur naturali, nō ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cum sit per modum euidentiæ (vt in responsione ad tertium dicitur) sed ex parte obiecti extensiuè & intensiuè: vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali, ac per hoc nobiliora & manifestiora secūdum se per gratiam cognoscimus: vt quòd est trinus, & cæt. Hæc enim tantò aliis præstāt, quantò eorum cognoscibilitas tam alta est, vt soli Deo sint naturaliter euidentia: vt in principio libri contra Gentiles aperitur.

Cl. 1. Retra. c. 4. tom. 1. id dixeras Aug. 1. lib. Soliloq. c. 1. tom. 1.
Comment. 67
q. 32. art. 1 Et 1. dist. 3. q. 1. art. 4 Et veri. q. 10. art. vlt. Et Boe. tri. q. 1. art. 4
* Cap. 1. in ∫. illim.

ARTICVLVS XIII.

a *¶ Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei, quàm ea quæ habetur per rationem naturalem.*

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, quod per gratiam non habeatur altior cognitio Dei quàm ea, quæ habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dionysius * 1. libro de Mystica Theologia, quod ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiā de Moyse dicit. Qui tamen excellentiam quandam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed coniungi Deo, ignorando de eo quid est, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur à nobis Deus, quàm per rationem naturalem.

2 ¶ Præterea, per rationē naturalē in cognitionem diuinorum peruenire non possumus, nisi per fantasmata c. sic etiam nec secundū cognitionem gratiæ. Dicit enim Dion. * primo cap. cæle. hierar. quod impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi veritate sacrorum velaminum circumuelatum, ergo per gratiam non plenius cognoscimus Deum, quàm per rationem naturalem.

3 ¶ Præterea, intellectus noster per gratiā fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur esse cognitio. Dicit enim Grego. * in hom. quòd ea, quæ non videntur, fidem habent & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis aliqua excellentior cognitio de Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. Cor. 2. Nobis reuelauit Deus per spiritum suum, illa scilicet quæ nemo principum huius seculi nouit, id est, philosophorum: vt exponit glo.*

CONCLVSIO.

¶ Perfectior cognitio de Deo in hac vita habetur per gratiam, quàm per naturalem rationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis, quàm per rationem naturalem. Quod sic patet. Cognitio enim quam per naturalem rationem habemus, duo requirit, scilicet fantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

¶ Et quantum ad vtrunque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti: & interdum etiam fantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus, magis exprimētia res diuinas: quàm ea, quæ naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut etiam voces ad aliquid diuinum exprimēdum, sicut in baptismo visus est spiritussanctus in specie columbæ: & vox patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet per reuelationē gratiæ in hac vita non cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamen plenius ipsum cognoscimus inquātum plures & excellentiores effectus eius nobis demonstrantur, & inquantū ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quę ratio naturalis nō pertingit, vt Deum esse trinum & vnum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex fantasmatibus vel à sensu acceptis secundum naturalem ordinem, vel diuinitus in imaginatione formatis tantò excellentior cognitio intellectualis habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationem ex phātasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quędam est, inquātum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad vnum non procedit ex visione credentis, sed à visione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest visio, deficit à ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad vnū per visionem & intellectum primorum principiorum.

QVAESTIO DECIMATERTIA, DE consideratione diuinorum nominum, in duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinēt, procedendum est ad considerationē diuinorū nominū: vnūquodque enim nominatur à nobis secundū quod ipsū cognoscimus.

¶ Circa hoc ergo quæruntur duodecim.

¶ Primò, vtrum Deus sit nominabilis à nobis.

¶ Secundò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter.

¶ Tertiò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo propriè dicantur de ipso, an omnia attribuantur ei metaphoricè.

¶ Quartò, vtrum multa nomina dicta de Deo, sint synonyma.

¶ Quintò, vtrum nomina aliqua dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè.

¶ Sextò, supposito quod dicantur analogicè, vtrum dicātur de Deo per prius, vel de creaturis.

¶ Septimò, vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore.

¶ Octauò, vtrum hoc nomē Deus sit nomē naturæ, vel operationis.

¶ Nonò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile.

¶ Deci-

Comment. a *¶ Super quæstionis decimætertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè cū modificatione, conclusio est, Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundum quod est secundū se. Probatur conclusio quo ad vtranq; partē similiter, voces sunt signa intellectuum: & intellectus sunt similitudines rerum, ergo voces referūtur ad res significādas mediantibus intellectibus: ergo secundum quod aliquid à nobis intelligitur sic potest à nobis nominari. Ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quod est secundum se. Antecedens est philosophi primo Perihermenias. cōsequentia verò tam prima quàm secunda relinquitur nota. Vltima aūt probatur: quo ad primam consequentis partē: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis tripliciter, vt dictum est. Quo ad secundam verò: quia Deus in hac vita nō potest videri à nobis per essentiam. Et ad claritatē terminorum subditur in litera declaratio exempli ab opposito: quomodo nomina non significant Deum secundum quod in se est, & intendit, quòd significare rem secundum quod est, est significare terminum naturæ illius: vt hi homo, quod impossibile est hic de Deo haberi, quoniam omnia nomina significāt terminos, aut rerum cōmunium, aut negationum, vel respectuum, &c. vel compositorum ex his, vt patet inductione.

¶ Decimò, vtrum accipiatur vniuocè vel æquiuocè secundum quod significat Deū per naturam, & per participationem, & secundum opinionem.

¶ Vndecimò, vtrum hoc nomen, Qui est, sit maximè proprium nomen Dei.

¶ Duodecimò, vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod nullum nomen Deo conueniat. Dicit enim Dionysius * primo capitulo; de Diuin. nomin. quòd neque nomen eius est, neque opinio. Et Prouerb. 30. dicitur, Quod nomen eius & quod nomen filij eius si nosti?

2 ¶ Præterea, omne nomē aut dicitur in abstracto, aut in concreto: sed nomina significantia in concreto nō competunt Deo, cū simplex sit, neque nomina significātia in abstracto, quia non significant aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

3 ¶ Præterea, Nomina significant substantiā cum qualitate, verba autem & participia significant cum tēpore: pronomina autem cum demonstratione, vel relatione. Quorum nihil cōpetit Deo: quia sine qualitate est & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest vt demōstrari possit, nec relatiuè significari: cum relatiua sint aliquorum antedictorum recordatiua, vel nominum, vel participiorum vel pronominum demonstratiuorū. Ergo Deus nullo modo potest nominari à nobis.

¶ SED CONTRA est q̄ dicitur Exo. 15. Quasi vir pugnator omnipotēs nomē eius.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus in hac vita secundum quòd in se est minimè à nobis cognoscatur, sed secundum quòd principium omnium eminentissimum est, aliquibus nominibus hoc significantibus nominari potest: nullum est autem nomen diuinam essentiam adæquatè repræsentans, Deo ab hominibus impositum.

1 *¶ Num nomina rebus imponantur secundum quòd illas intelligimus.*

2 *¶ Num Diuinorū nominū aliquod sit, quod diuinam essentiam exprimat.*

Circa hanc partem occurrit dubium. Scotus siquidem in primo, distin. vigesimasecunda, quæst. vnica, discutiens hanc propositionem assumptam, sicut res intelligitur, ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionē nominis, vel quo ad vsum nominis impositi, & tria dicit.

¶ Primò, quòd quo ad impositionē videtur falsa, quod probat sic. Substantia non intelligitur à nobis distinctè in propria natura: & tamen significatur. ergo imponere possumus nomina distinctius significantia quàm intelligimus: consequentia verò & antecedēs pro secunda parte probatur: quia cognitis (verbi gratia) accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantiæ lapidis, intendentes illam significatum iri per nomen: & tamen non cognoscimus distinctè illam. Secundo, quòd quo ad vsum est simpliciter falsa. Tertiò, quòd multis nominibus potest vti viator exprimentibus diuinā essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia verisimile est esse in sacra scriptura huiusmodi nomina, vt Iudæi dicunt de nomine tetragrammatō, &c. siue imposita fuerint hæc nomina à Deo, siue ab Angelo.

¶ Ad hæc pro quanto veritati non consonant, dicendū est. Et ad primū quidem, quòd non est imaginabile imponi nomen distinctius significans quàm concipiatur: & in litera redditur causa: quia voces significāt res non nisi mediā conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionē, & confusa confusam, & maior maiorē, & minor minorem, &c. Quare ab hac vniuersalissima regula de causa & causato hæc excipiēda sunt. Probatio autē sua nihil valet, tum quia antecedēs pro prima parte est falsum. Tum quia pro secunda parte malè probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis accidētibus cognoscimus rem quandā sublatere, & secundum se esse & subsistere, &c. & huiusmodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur. si enim cognoscetur confusè, vt in exemplo dato, nunquam significabitur nisi confusè. ex tali siquidem nomine nunquam aliquis plus intelliget, quàm perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio cognitio alicuius nominis significato in re discurrendo alia cognoscat: sicut ex principijs cōclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & simpliciter Scotus ibidem sub dubio primū dictum relinquere tandem videtur. De secundo verò benè dicit Scotus: experimur enim quòd multis nominibus vtimur confusè notis antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum venimus. De tertio autem, quia experientia teste nullum tale nomen diuinum habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Diony. in primo cælest. hierar. dicit, impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum occultatum: videtur mihi simpliciter falsum dictū Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita non est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum philosophum * voces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines. Et sic patet, quòd voces referuntur ad res significandas, mediante conceptione intellectus. Secundum igitur quod aliquid à nobis intellectu cognosci potest, sic à nobis potest nominari: ostensum est autem * suprà c, quòd Deus in hac vita d nō potest à nobis videri per suam essentiā, sed cognoscitur à nobis ex creaturis secundū habitudinem principij, & per modum excellentiæ & remotionis e. sic igitur potest nominari à nobis ex creaturis. Non tamen ita quòd nomen significans ipsum, exprimat diuinam essentiam secundum quòd est. Sicut hoc nomen homo exprimit sua significatione essentiam hominis secundum quòd est: significat enim eius diffinitionē declarantem eius essentiam. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomen, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus & voce significamus.

¶ AD SECVNDVM dicēdum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quæ Deo attribuimus hoc modo significant, secundum quòd competit creaturis materialibus: quorum cognitio est nobis connaturalis, vt suprà dictum * est c. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quæ sunt perfecta & subsistētia, sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quo aliquid est: inde est quòd omnia nomina à nobis imposita ad significandum aliquid completum subsistens, significant in concretione c, prout competit compositis. Quæ autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens sed vt quo aliquid est: sicut albedo significat vt quo aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est, & subsistens est, attribuimus ei nomina simplicia & nomina abstracta ad significandam simplicitatem eius, & nomina concreta ad significandum subsistentiam & perfectionem ipsius c: quamuis nomina deficiant à modo ipsius c, sicut intellectus noster non cognoscit eum, vt est secundum hanc vitam.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd significare substantiam cum qualitate, est significare suppositum cum natura, vel forma determinata in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significandum * substantiam & perfectionem ipsius, sicut iam dictum est *, ita dicuntur de Deo nomina significantia substantiam cum qualitate. Verba verò & participia consignificantia tempus, dicuntur de ipso, ex eo quòd æternitas concludit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia non possumus apprehendere & significare, nisi per modum compositorum, ita simplicem æternitatem non possumus intelligere vel voce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem intellectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina verò demonstratiua dicuntur de Deo secundum quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, non ad id quod sentitur. Secundum enim quòd à nobis intelligitur, secundum hoc sub demonstratione cadit. Et sic secūdùm illum modum, quo nomina, & participia, & pronomina demonstratiua de Deo dicuntur, secūdum hoc & pro nominibus nominibus relatiuis significari potest.

9 Q. præced. art. 4.
12
16. a 70 72
* subsistentiam
b In solutione præced.

¶ Num nomen in abstracto ad subsistentiam spectet magis quàm concretum.

IN responsione ad secundum dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significat vt quo, & non per modum subsistentis: cùm sit nomen substantiuum, vt Albeo. substantiuo autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma consequentis, à modo substantiæ ad hunc modum determinatè affirmando: Substantiuum quidem significat per modum substantiæ, id est, per se stantis, id est, solitariè: & non per modū subsistentis. Et si instetur, quod etiam simitas significat curuitatē in naso: & consequenter non significat formam solitariè, sed cum subiecto. Respōdetur quod hic non est quæstio de significatione & consequētibus ad ipsam, sed de modo significādi, abstractum autē & concretum in significatione conueniunt: quia vtrunque puram formam significat, vt in prædicamentis de albo dicitur, & ex natura significatæ formæ oportet vtrunque copulare subiectum formæ significatæ. Sed ex modo significādi differentia est: quia concretū importat subiectum: & compositum ex modo significandi: vt primū significatum, in cuius signū dicimus quòd simum est nasus curuus: prius nasum quàm curuitatē exprimentes. Abstractum verò subiectum ex modo significandi, aut nō importat, sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter, sed vltimò. Vnde econuerso dicimus quod simitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractum per modum substantiæ, quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cū alio ex modo significādi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretum autem ex modo signifi-

Universidad de Deusto Biblioteca

candi principaliter significat, aliud cum te primo significata. Vnde dictum Auicennæ reprehensum ab Auerroi quinto metaphys. commentar. decimoquarto, si ratione modi significandi intelligitur, verum fuit. Nec ratio Auerrois concludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formali significatione ex significationis.

69 Po q.7.ar. 4.& 5. & 1.di. 2.ar. 2 Et 1.contra cap. 51. Lib.1.orth. fid.c.4.

Cap.1. ante medium. a ¶ *Super quæstionis decimætertiæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo nomen dicatur, id est, secundum suum formale significatum attribuatur, & non secundum id quod copulat aut pro quo supponit, & substantialiter vt distinguitur contra accidentaliter: vocando accidens omne quod est extra esse rei, sic enim homo dicitur substantialiter de sorte, disciplinabile vero & album dicuntur accidentaliter de eodem. Nec restringes quæstionem, sed iuxta totalem amplitudinem, siue substantialiter complete, vt vltima differentia, vel definitio: siue substantialiter incomplete, vt animal respectu hominis dicatur: totum sub quæsito præsenti concluditur, quum quærimus an aliquod nomen substantialiter de Deo dicatur.

Li.7. de trinit.ca 1.& 7. per totū. Et lib. 6 c. 4. tom.3.

Comment. ¶ In corpore quinque, primo ponit in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundo refert duas opiniones. tertio reprobat eas. quarto respondet quæsito affirmatiue. quinto ostendit quis sit sensus quum huiusmodi nomina Deo attribuuntur: & patet particularum distinctio in litera.

a 74

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo quod sunt tria genera nominum de Deo. Negatiua, vt immortalis, immensus, &c. Relatiua, vt Dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, vt causa, sapiens, viuens, &c. Secundo, quod quæstio non est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantum: quia constat quod illa parum negationem aut relationem significant sicut album putam qualitatem,

In lib. qui dicitur 1. dux dubitantium.

¶ Quo ad secundum duæ sunt opiniones: prima est ponentium nomina hæc dici de Deo negatiue, vt patet.

¶ Quo ad tertium contra vtranque opinionem simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione aduerte quod fundatur super illa maxima: omne nomen primum dicitur de eo de quo dicitur formaliter, quàm

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo substantialiter. Dicit enim Damasc.* Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, vel operationem.

2 ¶ Præterea dicit Dionys.* primo capite de diuin. nom. Omnium sanctorum Theologorum hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiuè & laudatiuè Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, quòd nomina, quæ in diuinam laudem sancti doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

3 ¶ Præterea, Secundum hoc nominatur aliquid à nobis, secundum quod intelligitur. Sed non intelligitur Deus à nobis in hac vita secundū suam substantiā: ergo nec aliquod nomen impositum à nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit August.* de Trin. Deo hoc est esse quod fortē esse, vel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm diuinam substantiam imperfectè cognoscamus, nomina negatiua, vel relatiua de Deo non dicuntur substantialiter, sed solum nomina positiua absoluta diuinam substantiam, licet imperfectè designant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de nominibus, quæ de Deo dicuntur negatiuè, vel quæ relationem ipsius ad creaturā significāt, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant c: sed remotionem alicuius ab ipso, vel relationem eius ad aliū, vel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolutè & affirmatiuè de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerūt, quòd hæc omnia nomina licet affirmatiuè de Deo dicātur, tamen magis inuēta sunt ad aliquid remouendum à Deo, quàm ad aliquid ponendum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse viuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ: & similiter accipiendū est in aliis, & hoc posuit Rabbi Moy.* Alij verò dicunt, quòd hæc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creata: vt cùm dicimus, Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus. & eadem ratio est in aliis. Sed vtrunque istorū videtur esse inconueniens propter tria. Primò quidem, quia secundum neutram harū positionū posset assignari ratio: quare quædam nomina magis de Deo dicerentur quàm alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cū dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus, remouetur quòd non sit ens in potentia tantum sicut materia prima. Secundò, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eò quòd significat hoc tantum quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertiò, quia hoc est contra intentionem loquentium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cùm dicunt Deum viuentem, quàm quòd sit causa vitæ nostræ: vel quòd differat à corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam, & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione ipsius: quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quòd intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cùm cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secūdum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem * suprà c, quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intantum eum repræsentat, & est ei similis inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quod repræsentet eum, sicut aliquid eiusdem speciei, vel generis, sed sicut excellens principium, à cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solarem. Et hoc supra * expositum est c, cùm de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfectè tamen, sicut & creaturæ imperfectè eam repræsentant. Cùm igitur dicitur, Deus est bonus, non est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in Deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quod Deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud Aug.* de doctrina Christiana, inquantum bonus est, sumus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia à nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfectè, sed vnumquodq; imperfectè eum significat. sicut & creaturæ imperfectè eum repræsentant.

¶ Ad secundum dicendum, quod in significatione nominum aliud est quandoque, à quo imponitur nomen ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur c. Sicut hoc nomen lapis imponitur ab eo quod lædit pedem, nō tamen imponitur ad hoc significandum quod significet lædens pedem, sed ad significandam quandā speciem corporum, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi diuina nomina imponuntur quidem à processibus deitatis. Sicut enim secundum diuersos processus perfectionum creaturæ Deum repræsentāt, licet imperfectè: ita intellectus noster secundum vnumquemque processum Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandum ipsos processus, vt cùm dicitur, Deus est viuens, sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significādum ipsum rerum principium, prout in eo præexistit vita, licet eminentiori modo quàm intelligatur vel significetur.

¶ Ad tertium dicendum, quod essentiam Dei in hac vita cognoscere non possumus secundum quod in se est, sed cognoscimus eam secundum quod repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita eam significant.

de cæteris quomodolibet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartū conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Huiusmodi nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfectè tamen. probatur. nomina significant Deum vt à nostro intellectu cognitum. ergo vt cognitum ex creaturis. ergo vt repræsentatum ex creaturis. ergo vt assimilantur ei creaturæ. ergo vt supereminens principium: cuius forma defectiue participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex primo periculo, cum prima & secunda consequentia, tertia autem est per se nota, quarta vero probatur ex quarta quæstione: quia non est repræsentatum similitudine specifica aut generica. igitur analogè vt principium, &c. Vltima autem manifestè sequitur: si cum quod quid est cuiusque creaturæ, diminuta quædam similitudo est substantiæ diuinæ simplicissimæ, oportet vt ipsa diuina substantia participetur, repræsentetur, cognoscatur, nominetur, & significetur, &c.

¶ Quo ad quintum, sensus propositionū ex dictis aperitur: explicite dicendo, quòd quum dicimus, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, est in Deo: & hoc altiori modo.

¶ Aduerte hic duo. Primo, quod ly est, denotat habitudinem formalem: ita quod intendit, est in Deo formaliter. Non sic potest exponi, Deus est corpus, &c. Secundo, quod ly, & hoc altiori modo non est accipiendum, vt pars significati. Non enim quum dicimus, Deus est bonus, significatur bonitas Dei & eminentia eius, sed bonitas tantum. Eminentia vero ex modo significandi innuitur, vt ex sequenti articulo patet: ita quòd dicendo, Deus est bonus, ex significato non habetur, nisi quod id quod boni nomine formaliter importatur, est in Deo formaliter. Et quoniam boni nomen importat bonitatem in concretione: quæ in Deo non habet locum: quia est modus imperfectus: ideo innuatur quod bonitas est in Deo eminentiori modo quàm significetur: quia significatur vt est in creaturis.

¶ In responsione ad primū aduerte, quod apud excellētes doctores non est idem significare quid est: & esse nomen substantiale: quoniam ad primum exigitur perfectio: ad secundum non. vt in litera dicitur. Et radix est: quia loquuntur propriè de quid posterioristice, & Metaphoricè, quod absque propriis non est: & non topice, quod communibus contentatur.

¶ In responsione ad secundū. Distinctio est sub aliis verbis: importare processus dupliciter, formaliter, vel originaliter.

a ¶ *Super quæstionis decimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo ly propriè ponitur sumi dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra communiter. Et sic simul non dicitur propriè de homine: quia dicitur de aliis. Alio modo vt distinguitur contra metaphoricè: & sic animal dicitur propriè de homine: florere autem non. Propriè enim dici est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundū se. Metaphoricè autem est significatum nominis inuenire in eo, de quo dicitur secūdum suam similitudinem tantū: hic sumitur propriè, vt distinguitur contra Metaphoricè.

Quæstio. ¶ *Quid prius quærendum, num aliqua nomina dicantur substantialiter, vel num aliqua nomina dicantur propriè de Deo.*

Circa ordinem horum articulorum dubium occurrit: quoniam præposterus videtur ordo seruatus in secundo & tertio articulo: quia in ordine compositiuo communiora prius tractanda sunt. Communius autem est nomen propriè dictum de aliquo quàm substantialiter, quoniam accidentalia nomina etiam propriè dicuntur. vt patet dicendo, Sortes est albus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod ordo horum articulorū est optimus. non tamē attenditur penes communitatem maiorem & minorem: sed intimiorem ac priorem rationem dubitandi. Prima namque quæstio cum sit quæstio an est, ideo prima quærēdi ratio est, an Deus sit nominabilis. Secundam vero quæstionem cōstet esse quæstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabilis substantia, scilicet sit an relatio, an negatio, &c. tertia vero quæstio quoniam est quia est: ideo tertio loco quærendum est, quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationem: scilicet propriè vel metaphoricè. secundus ad vnitatē & multitudinem, scilicet synonymè, &c. Constat autē quod talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec est verum quòd dici propriè sit communius quàm dici substātialiter: sed habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter, contingit & propriè, & metaphoricè. Possunt enim quod quid est rerū metaphoricè significare, vt antiqui fecerūt, vnde post determinationem quòd dicuntur nomina de Deo substātialiter, merito dubitatum est an dicantur de Deo propriè.

Comment. ¶ In Corpore duo. primò distinguit. secundò respōdet quæsito. Quo ad primum distinguit ea, quæ sunt in nomine dicto de Deo sic. In nominibus Deo attributis sunt duo: scilicet perfectio significata, & modus significādi. Probatur hæc distinctio sic. perfectiones procedentes in creaturis à Deo, sunt eminentiori modo in Deo quàm in creaturis: ergo habēt in se duo, scilicet ipsam perfectionē & modū essendi: ergo cōceptus nostri de Deo habent in se duo proportionabiliter, scilicet rē conceptā & modum concipiendi: ergo nomina attributa Deo habent in se duo, scilicet rem significatā, & modum significādi. Antecedens patet cū prima consequentia: secunda verò probatur, quia Deum ex his perfectionibus cognoscimus nō quomodolibet, sed secundum modum, quo sunt in creaturis: id est, quòd Deum ex effectibus suis sic cognoscimus, quod modus essendi effectuū, redundat in nostrū modum cōcipiēdi proportionaliter. & sic conceptus de Deo in duo distingui oportet: non tanquam in diuersa concepta, sed in vnū vt rē conceptam, & alterum vt modum non rei conceptæ, sed ipsius conceptus: qui tamen modus ipsius conceptus à modo rei conceptæ deriuatur. tertia autem sequela euidens est.

¶ Quo ad secundum iuxta membra duo distinctionis factæ respōdet quæsito vnica conclusione bimembri. Est autem conclusio. Aliqua nomina dicta de Deo propriè, & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi. hæc vltima pars probatur: quia habēt modum significandi proprium creaturarum. Prima autem pars relinquitur per se nota ex dictis in quæst. 4.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo propriè.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo propriè. Omnia enim nomina, quæ de Deo dicimus, sunt à creaturis accepta, vt * dictum est c. Sed nomina creaturarum metaphoricè dicuntur de Deo, sicut cùm dicitur, Deus est lapis vel leo, vel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo dicuntur Metaphoricè.

2 ¶ Preterea, nullum nomen propriè dicitur de aliquo, à quo verius remouetur, quàm de eo prædicetur. Sed omnia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur à Deo, quàm de eo prædicētur, vt patet per Dionysium * secundo capitulo Cælestis Hierarch. Ergo nullum istorum nominum propriè dicitur de Deo.

3 ¶ Præterea, nomina corporum non dicuntur de Deo nisi metaphoricè: cùm sit incorporeus. Sed omnia huiusmodi nomina implicant quasdam corporales conditiones: significant enim cum tempore, & cum compositione, & cū aliis huiusmodi, quæ sunt conditiones corporum. Ergo omnia huiusmodi nomina dicuntur de Deo metaphoricè.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambros.* in lib. 2. de fide. Sunt quædam nomina quæ euidenter proprietatem diuinitatis ostendunt: & quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatē. Alia verò sunt quæ translatiuè per similitudinem de Deo dicūtur. Non igitur omnia nomina dicuntur de Deo metaphoricè, sed aliqua dicuntur propriè.

CONCLVSIO.

¶ *Quia nomina Deo attributa modum significandi creaturarum retinent, Deo propriè ex modo ipso significandi minimè competunt, sed quo ad significatum propriè de Deo dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dictum est *, Deum cognoscimus ex perfectionibus procedentibus in creaturas ab ipso, quæ quidem perfectiones in Deo sunt secundum eminentiorem modum quàm in creaturis. ¶ Intellectus autem noster eo modo apprehendit eas secundum quòd sunt in creaturis, & secundum quod apprehendit, ità significat per nomina. In nominibus igitur quæ Deo attribuimus, est duo considerare, scilicet perfectiones ipsas significatas, vt bonitatem, vitam, & huiusmodi, & modum significandi. Quantum igitur ad id quòd significant huiusmodi nomina, propriè competunt Deo, & magis propriè quàm ipsis creaturis: & per prius dicuntur de eo. Quantum verò ad modum significandi, non propriè dicuntur de Deo: habent enim modum significandi, qui creaturis competit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quædam nomina significant huiusmodi perfectiones à Deo procedentes in res creatas: hoc modo, quòd ipse modus imperfectus quo à creaturas participatur diuina perfectio, in ipso nominis significato includitur: sicut lapis significat aliquid materialiter ens. & huiusmodi nomina non possunt attribui Deo nisi metaphoricè c. Quædam vero nomina significant ipsas perfectiones absolutè, absq; hoc quòd aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione: vt ens, bonum, viuens, & huiusmodi: & talia propriè dicuntur de Deo.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ideo huiusmodi nomina dicit Diony. negari à Deo, quia id quod significatur per nomen, non conuenit eo modo ei quo nomen significat, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Dionys. Quod est super omnem substantiam & vitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista nomina quæ propriè dicuntur de Deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quantum ad modum significandi. Ea verò quæ metaphoricè de Deo dicuntur, important conditionem corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum nomina dicta de Deo, sint nomina synonyma.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd ista nomina dicta de Deo sint nomina synonyma. Synonyma enim nomina dicuntur, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idem significant in Deo: quia bonitas Dei est eius essentia, & similiter sapientia. Ergo ista nomina sunt omnino synonyma.

¶ In responsione ad primum. Aduerte ly in ipso nominis significato, quod intelligitur de significato formali proprio, non autem de materiali & communi: sapientia enim non significat qualitatē nisi gratia materiæ, & tanquam quid commune, ex formali enim & sibi proprio significato: nec qualitas, nec habitus, nec aliquid aliud insinuatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regendi denique, &c. quam contingit esse substantiam & accidens, habitum & actum, &c. 125 9

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quartum.*

IN titulo synonyma, id est, idem omnino significatum habentia. Ita quòd idem sit dicere, Deus est sapiens, &, Deus est bonus, &c. Annot.

¶ In corpore respondet quæsito vnica conclusione negatiuè sic. Nomina huiusmodi attributa Deo, non sunt synonyma. Probatur dupliciter. Primo secundum illas duas vias in articulo secundo confutatas. Secundò, iuxta sententiam, quam sequimur. Prima probatio est, rationes horum nominum sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos: ergo non sunt synonyma. Secunda probatio est. Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis. ergo conceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ perfectionibus, procedentibus à Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes. ergo rationes huiusmodi nominum Deo attributorū sunt diuersæ: ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequētia patet. Secunda autē probatur ex vi proportionis. Quia sicut idē simpliciter omnino multis perfectionibus repræsentatur in esse reali, ita in esse intētionali: quod est dicere ita multis cōceptibus. tertia verò probatur, quia cōceptio ipsa est ratio nominis. vltima est per se nota. Comment.

71 Po. q. 7. artic. 6. Et 1. contra cap. 5.

¶ *Num ratio, quam significat nomen, sit conceptio intellectus de re significata.*

Circa illam propositionē assumptam ad probandum tertiā consequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia quarto metaphysicæ textu, commen. 28. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primæ. Quæstio.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ratio apud philosophos & theologos in proposito dupliciter sumi potest: scilicet formaliter, vel denominatiuè: sicut album sumitur pro albedine formaliter. & pro re, quæ est alba denominatiuè. Si sumitur formaliter, sic est nomen intentionis secundæ, & significat relationem quandam: si denominatiuè, sic significat conceptionem & diffinitionē, sed diuersimodè: conceptio enim mentalis ratio nominis dicitur: quia est id, quo refertur nomen significatum extra animam. Diffinitio autem, quia est id, quo explicatur nominis significatum. In præsenti autem litera constat rationem sumi denominatiuè pro conceptione mentali: & dicta est significari per nomen, quia significatur proximè. Diffinitio autem est ratio significata per nomen vltimo. & sic patet solutio obiectorum. Annot.

¶ Aduerte hic quod quæstio præsentis literæ nō est de rebus, sed de nominibus. Et propterea, quāuis præsens quæstio potuisset fortè decidi ex diuersitate rationū formalium obiectiuarū, vt Scotistæ faciūt, immiscēdo materiā de rebus, scilicet de distinctione attributorū diuinorū. Diuinū tamē autoris ingeniū cum Annot.

didicit ex primo Perihermenias quòd nomina sunt signa earum quae sunt in anima passionū, formalissimè diuersitatē significationis in nominibus ostēdit, ex diuersitate conceptionū animae significatarū absq; mistione aliarū difficultatū de rebus. Cum hac enim decisione stat vtraque pars contradictionis in materia de attributis: propter qđ ne tāta operis diuinitas fędetur, non est hic tractandū de distinctione illa attributorum: sed sit quaestio specialis.

2 ¶ Si dicatur quòd ista nomina significant idē secundum rem, sed secundum rationes diuersas. Contra, ratio cui non respondet aliquid in re, est vana: si ergo istae rationes sunt multae, & res est vna, videtur quod rationes istae sint vanae.

3 ¶ Praetereà, magis est vnum quod est vnū re & ratione, quàm quod est vnum re & multiplex ratione. Sed Deus est maxime vnus: ergo videtur quòd non sit vnus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de Deo non significant rationes diuersas. Et ita sunt synonyma.

¶ SED CONTRA, Omnia synonyma sibi inuicem adiuncta nugationem adducunt: sicut si dicatur, vestis, indumentum. Si igitur omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset conuenienter dici Deus bonus, vel aliquid huiusmodi, cum tamen scriptum sit Hiere. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina, quae propriè de Deo dicuntur, synonyma nequaquam sunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo, non sunt synonyma. Quod quidem facile esset videre, si diceremus quod huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, vel ad designandam habitudinem causae respectu creaturarum. Sic enim essent diuersae rationes horum nominū secundum diuersa negata, vel secundum diuersos effectus connotatos. Sed secundum quod * dictū est ᵉ, huiusmodi nomina substantiam diuinam significare, licet imperfecte, etiam plane apparet secūdum praemissa ᵉ, quod habent rationes diuersas. Ratio enim, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, format ad intelligendum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas. Quae quidem perfectiones in Deo praeexistunt vnite & simpliciter, in creaturis verò recipiuntur diuise & multipliciter: Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarum respondet vnum simplex principium repraesentatum per diuersas perfectiones creaturarum varie & multipliciter, ita varijs & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet vnū omnino simplex, secūdum huiusmodi conceptiones ᵉ, imperfectè intellectum. Et ideo nomina Deo attributa licet significent vnam rem, tamen quia significāt eam sub rationibus multis & diuersis, non sunt ᵈ synonyma.

¶ Et sic patet solutio ad primum: quia nomina synonyma dicuntur, quae significāt vnum secundum vnam rationem. Quae enim significant rationes diuersas vnius rei, non primo & per se vnum significant: quia nomen non significat rem, nisi mediante conceptione intellectus, vt * dictum est ᵉ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd rationes plures horum nominum non sunt cassae & vanae: quia omnibus eis respondet vnum quid simplex per omnia huiusmodi multipliciter, & imperfectè repraesentatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: quod ea, quae sunt multipliciter & diuisim in alijs, in ipso sunt simpliciter & vnite. Et ex hoc contingit, quod est vnus re & plures secundum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehendit eum, sicut res multipliciter ipsum repraesentant.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, nota q̃ in pluribus conceptibus cōfunduntur duo, scilicet assimilatio ad obiectū, & pluralitas eorum. Si quaeratur ergo multis de rebus: puta de conceptibus, quid respondet in re? respōdendū est, quod ipsis conceptibus respōdet res vna multipliciter imitabilis seu repraesentabilis. Pluralitati autem ipsorum conceptuū non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quod vnite cōtineatur, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione cōceptuum ad distinctionem obiectae rei, est arguere à distinctione effectuum ad distinctionem causae. Quod patet esse ridiculum. Quoniam cum multitudine effectuum stat vnitas causae, vt patet: & propterea in litera vtrunq; tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet vnum simpliciter multipliciter repraesentatum.

Annot. ¶ In respōsione ad tertium, Aduerte quòd illa propositio: Deus est vnus re, & plures secundum rationem, potest dupliciter percipi. Vno modo vt sit multiplex ratione subiectiue, id est, quod sit subiectum plurium conceptuum, & est falsa: quoniam vnicus est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiuè, id est, q̃ est obiectum plurium conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter. & sic est vera, & ad propositum. Ita quòd Deus dicitur multiplex secundum rationem, id est, obiectum verificans actu vel virtute plures conceptiones de eo.

68 Ar. 2. huius quaest. 67 Ar. 1. huius quaest.

¶ In eadem responsione aduerte radicem praedictae propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius vnitatem. Ex parte vero intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. Et intendit, quòd causa talis ac tantae pluralitatis rationū de Deo, quae nominibus significatur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa vnitate, quod adeo dearticulate intelligit, quēadmodum in rebus extra diuersificantur imitationes diuinae. Sicut enim ex tra aliud est iustitia, aliud sapientia, &c. ita etiam in intellectu nostro. & hoc, vt infrà patebit, quia est infimus intellectus. Et nota quod non dixit quia intellectus accipit à rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehēdit: sicut res multipliciter repraesentant. vnde si intellectus noster non acciperet scientiam à rebus, vt contingit in Adam, nihil minus idem sequitur, ex hoc quod intellectus proportionalis est rebus, vt in litera dicitur. Ex hac autem radice tu qui alios respicis, habere facile potes radicē pluralitatis rationū de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa vnitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralis orietur ex eadem respectu intellectus propinquioris. Nulla autē pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum constet, quòd propinquissimus intellectus non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa vnitate nulla conceptuum pluralitas oritur. Radix ergo absolute & vniuersaliter loquendo & non tantum respectu nostri, quare Deus est multiplex ratione, est eius perfecta vnitas, & infinitas intellectus creati. Quod ideo hic diximus: quia ex hac litera deducitur nō quòd ad hanc spectet quaestionē, quae de nominibus est, & consequenter non nisi de dependentibus à nobis.

¶ *Super Quaestionis decimaetertiae Articulum quintum.*

Comment. Annot. IN titulo ly vniuocè sumitur vt in prędicamentis diffiniuntur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere, vt etiam in fine huius articuli dicetur.

¶ In corpore quatuor. primò respondet quaesito negatiuè, quòd non vniuoce. secundò quòd nec aequiuoce purè. tertiò affirmat quòd analogicè. quarto comparat analogiam ad duo praedicta. Quo ad primum cōclusio negatiua est. Nomina cōmunia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. probatur sic. omnis effectus inadaequatus recipit diuisim & multipliciter, quod in causa est simpliciter & eodem modo: ergo recipit similitudinē agentis non secundū eandem rationem: ergo creaturae participant diuisim, &c. perfectiones, quę in Deo vnitae sunt. ergo nomina cōmunia perfectionem importātia, cum de creaturis dicuntur, significant aliquid distinctum ab alijs. De Deo autem dicta non significāt aliquid vt distinctum. ergo huiusmodi nomina dicta de creaturis comprehendunt rem significatam. De Deo autem relinquunt rem significatā, vt excedentem notam, vt excedentem nominis significationem: ergo huiusmodi nomina non dicūtur de Deo, & alijs secundum eandem rationem: ergo non dicūtur vniuocè de Deo & creaturis. Antecedens declaratur exemplo Solis & inferiorum. Ita quòd declaratio non est tam exemplaris quàm proportionalis. Ex qua etiam proportionalitate prima consequentia manifesta relicta est cum secunda. tertia autem cum reliquis in litera, vt per se nota relinquitur, eo quod à significatis formalibus ad significantia, vt sic quo ad vnitatem & pluralitatem rationis liquidum est processum esse optimum. Ipsum tamen consequēs tertiae consequentiae & quartae declaratur exemplariter in ly sapiens, quod est nomen commune Deo, & creaturis multis.

ARTICVLVS V.

4 ¶ *Vtrum ea quae de Deo dicuntur & creaturis vniuocè dicantur de ipsis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quae dicuntur de Deo & creaturis, vniuoce de ipsis dicantur. Omne enim aequiuocum reducitur ad vniuocum, sicut multa ad vnum. Nam si hoc nomen canis, aequiuocè dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus vniuocè dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus. Aliter enim esset procedere in infinitum, inueniuntur autem quaedam agentia vniuoca, quae conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem: quaedam verò agentia aequiuoca, sicut sol causat calidum, cùm tamen ipse non sit calidus nisi aequiuocè. Videtur igitur quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocum. Et ita quae de Deo & creaturis dicuntur, vniuoce praedicantur.

2 ¶ Praetereà, secundū aequiuoca non attēditur aliqua similitudo. Cùm igitur creaturae ad Deū sit aliqua similitudo, secundū illud Gene. 1. Fa. ho. ad ima. & si. no. videtur quòd aliquid vniuoce de Deo & creaturis dicatur.

3 ¶ Praeterea, mensura est homogenea mensurato, vt dicitur in 10. * metaphysi. Sed Deus est prima mensura omniū entium, vt ibidem dicitur. Ergo Deus est homogeneus creaturis. Et ita aliquid vniuocè de Deo & creaturis dici potest.

¶ SED CONTRA, Quicquid praedicatur de aliquibus secundum idem nomē & nō secundum eādem rationem, praedicatur de eis aequiuoce. Sed nullum nomen conuenit Deo secundum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura. Nam sapientia in creaturis est qualitas, non autem in Deo: genus autem variatum mutat rationem, cùm sit pars diffinitionis: & eadem ratio est in aliis. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, aequiuoce dicitur.

2 ¶ Praeterea, Deus plus distat à creaturis quàm quaecunque creaturae ab inuicē. Sed propter distantiam quarundam creaturarum cōtingit quòd nihil vniuoce de eis predicari potest: sicut de his, quae non conueniunt in aliquo genere. Ergo multò minus de Deo & creaturis aliquid vniuoce praedicatur, sed omnia praedicantur aequiuoce.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina de Deo & creaturis dicta, non vniuocè, nec purè aequiuocè, sed analogicè dicuntur, secundum analogiam creaturarum ad ipsum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est aliquid praedicarj de Deo & creaturis vniuoce. Quia omnis effectus non adaequans virtutem causae agentis, recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficiēter: ita quod & diuisim & multipliciter est in effectibus, in causa est simpliciter & eodem modo ᵉ, sicut Sol secundū vnam virtutem, multiformes & varias formas in istis inferioribus producit. Eodē modo, vt supra * dictum est ᵉ, omnes rerum perfectiones, quae sunt in rebus creatis diuisim & multipliciter, in Deo praeexistūt vnitae. Sic igitur, cū aliquod nomen ad perfectionem pertinens de creatura dicitur, significat illam perfectionem distinctam secundum rationem distinctionis ab alijs: puta cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, significamus aliquam perfectionem distinctam ab essentia hominis, & à potentia, & ab esse ipsius, & ab omnibus huiusmodi. Sed cùm hoc nomen de Deo dicimus, non intendimus significare aliquid distinctum ab essentia, vel potentia, vel esse ipsius. Et sic, cùm hoc nomen sapiens de homine dicitur, quodammodo describit & comprehendit rem significatam, non autem cum dicitur de Deo: sed relinquit rem significatam vt incomprehensam & excedentem nominis significationem. vnde patet quòd non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens ᵈ de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de alijs. Vnde nullum nomen vniuoce de Deo & creaturis praedicatur. Sed nec etiam pure aequiuoce, vt aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari, sed semper incideret fallacia aequiuocationis. Et hoc est tam cōtra Philosophū *, qui multa demonstratiue de Deo probat, quàm etiam contra Apostolum dicentem Roman. 1. Inuisibilia

¶ *Num quae diuisim & multipliciter in effectibus inueniuntur, in causa autem vnite ac simpliciter eiusdem rationis esse valeant.*

Circa primam consequentiam occurrit propter nouitatem dubium: quia non videtur valere, eò quòd multa sunt eiusdem rationis genere, vel saltem vniuoce vniuocatione logica, de qua est sermo in corporibus inferioribus & caelestibus, & tamen inferiora haec comparantur ad caelestia corpora, vt ad causas ad vnite habentia, quae hic diuisim participantur. Antecedens patet. Corporeitas enim & diaphaneitas, & lumen, &c. sunt eiusdem rationis hic & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd illa maxima assumpta in antecedēte, ex qua infertur diuersitas rationis intelligitur formaliter .i. vt sic. ita quòd semper participatio diuisim eius quòd simpliciter ac vnite est in causa, excludit identitatem rationis, etiam logicam, ab illa re participata: non autē ab alijs, si qua alia sunt effectui & causae cōmunia, non ex vi talis participationis. Sic autem contingit in obiectionibus allatis. Nam diaphaneitas, & similia diuisim sunt in superioribus sicut & hic. Corporeitas autem si vnite ibi est, scilicet absque compositione materię & formae, vtputa Auer. vniuocè non dicitur de illis & istis. vnde ipse Auerro. negat super Porphyrio, corpus esse genus praedicamenti substantiae. Et ponit corpus cōpositum, &c. si autem ex materia & forma resultat etiam ibi: iam patet quod diuisim etiam ibi habetur. Propterea dictio, quod corpora caelestia inquantum habent aliquid vnite, quod participatur hic diuisim, vt videtur virtutibus actiuis, quarum omnes aut multas in vnica lucis natura habent: nihil habent eiusdem rationis cum istis.

¶ *Num ex rerum diuersitate, vel identitate liceat inferre diuersitatem seu identitatem rationis in nominibus.*

Circa tertiam consequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primò quòd consequētia nihil valet: quoniam procedit à rerum conditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectū nostrum, à quo dependent nomina, natum esse adunata diuidere & propterea posse intelligere & significare perfectionē: puta sapientiam absq; intellectione & significatione conditionū suarū: quas habet in re, puta quòd sit idem cū alijs, aut non idem. vnde consequētiae istae nihil valent: sapientia est in creaturis res distincta, à iustitia, &c. ergo nomen sapientiae dictū de creaturis, significat sapientiā cum distinctione eius à iustitia, &c. sicut non valet, quantitas in mistis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictū de mistis, significat quantitatē coniunctam colori, &c. Secundò, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamē propositio cōsequens, in qua sustentatur praesens positio, est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic. Sapientiae nomē absolute aut significat sapientiā finitā, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo, sed abstrahit à finitate & infinitate. Non primum, quia sic ista esset falsa, Deus est sapiens: Non secundum: quia sic ista esset falsa, homo est sapiens: Nec tertium, quia sic vtraque praedictarū esset falsa: Ergo quartū. & si sic: ergo dicendo homo est sapiens, & Deus est sapiens, ly sapiens non magis significat quid distinctum in primo quàm in secūda, quia simpliciter & absolute in vtraque praedicatur absq; additione aliqua. Et confirmatur: quia positionis huius autor in hoc videtur deceptus, quod non distinxit inter formale significatum nominis, & materiale suppositum eiusdem. Quamuis enim quum dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiae subiectae praedicet rem distinctam, & cet. quia scilicet ipsa sapientia in homine est res distincta ab eius esse, &c. Ex formali tamē suo significato non praedicat nisi sapientem esse: siue limitate, siue non ibi sit secundum rem.

10. Meta. tex. 4. & 3.

¶ Ad euidentiā horum scire oportet, primo declarare terminos assumptos. Secundo, excludere falsum sensum huius processus. Tertio, manifestare verum. Scito quòd significare aliquid vt distinctū seu in ratione distincti contingit dupliciter. Vno modo formaliter id est, significare aliquā distinctionē illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid vt fundās distinctionē sui ab aliis: & sic sumitur in proposito. Intendit enim litera, quod sapiētia & alia huiusmodi significent in creaturis, nō quod quid est sapientiae, & distinctionē eius à iustitia, sed quod quid est sapiētiae, vt fundat diuersitatem sui à iustitia. Hoc autē, vt infrà patebit, non aliunde habet sapientia quàm ex sua quidditate. Et ideo hoc significare sapientiā, vt distinctā ab aliis, nihil aliud est q̃ significare sapientiā vt quidditatem. Quùm aūt audit ly ab aliis, nō intelligas ab vniuersis caeteris: quoniā sic omne nomē etiā in Deo significat aliquid distinctū. Nec est in hoc differētia aliqua inter nomina diuina & creaturae. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter, vel ab aliis possibilibus in eodē inueniri, vt litera aperte prae se fert. Potest autē processus ille habere duos sensus. Primus est, vt ex identitate & distinctione reali perfectionū, inferatur differentia nominū quo ad significare perfectionē vt distinctā, & significare non vt distinctā: & iuxta hūc sensum, procedūt obiectiones factae: sed hic sensus est falsus, vt obiiciēdo probatū est: nec est intentus in litera. Alter verò sensus est, vt ex identitate distinctione formali perfectionū inferatur praedicta nominū differentia, & hic sensus est intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, quòd duas perfectiones lungi ad propositum, contingit dupliciter, scilicet identice & formaliter. Identicè quidem, vt si fingamus quod sapientia Sortis & eius iustitia sint vna numero res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primò, si fingamus, quod propria ratio formalis sapiētiae, & propria ratio iustitiae, sint vna ratio formalis. Ita quod illa vna ratio non sit tertia ratio, sed sit tantum propria sapientiae, & iustitiae ratio. & huiusmodi identitas est simpliciter impossibilis implicansque duo cōtradictoria. Si enim illae duae non sunt vna ratio tertia, ergo non sunt vna ratio: quoniam nulla ratio est identitatis formalis vnius ad aliam. ex quo secundum se non sunt vna. & si sint vna ratio: ergo sunt vna tertia ratio: eo quod vna secundum se non est altera. Secundo potest intelligi, si fingamus rationem sapientiae, & rationem iustitiae eminenter claudi in vna ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et haec identitas est non solum possibilis, sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiae esse in Deo: sed vt in litera habetur, ratio sapientiae in Deo non sapientiae propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiae, bonitati, potentiae, & caet. Sicut enim res quae est sapientia, & res, quae est iustitia in creaturis, eleuantur in vnam rem superioris ordinis, scilicet Deitatem: & ideo sunt vna res in Deo: ita ratio formalis sapientiae, & ratio formalis iustitiae, eleuantur in vnam rationem formalem superioris ordinis, scilicet rationem propriam Deitatis: & sunt vna numero ratio formalis eminenter vtranque rationem continens: non tantùm virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris, sed formaliter, vt ratio lucis continet rationem virtutis calefactiuae. Vnde subtilissimè diuinum S. Tho. ingenium,

ex hoc quòd ratio sapientiae in Deo est formaliter, non solum ipsa, sed etiam ratio iustitiae, & cōsequenter est ratio propria non sapientiae, sed alicuius tertij. In creaturis autem est formaliter ipsa propria ratio sapientiae. Intulit, ergo alia est ratio sapientiae in Deo, & alia sapientiae in creaturis: ac per hoc nomen commune non dicitur de eis secūdum vnam rationem. Quod vt clarius percipiatur, exempla sub damus. Si enim quaeratur quid est homo inquātum sapiens: respondebitur, quod ordinatiuus, vel aliquid huiusmodi. Si vero quaeratur, quid est Deus inquantum sapiens, respondēdum est, quod aliquid eminenter praehabens in se esse ordinatiuum. Vbi manifestè patet, quòd licet ly sapiens sit nomen commune Deo & homini, ratio tamen vtriusque secundum illud nomen, non est omnino eadem: propter hoc: quia ratio sapientiae in homine est solum ipsa: in Deo vero est ipsa & aliae: sed altior quaedam ratio. & hoc est quod in litera acutè perspecta dicitur.

2,0 24 Ar. praece. 71

¶ Ad obiectiones autem in oppositum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quod processus iste non arguit ex conditionibus rerum ad conditiones nominum absolute, sed ex diuersitate rationis formalis, significatae per nomen in hoc, & in illo, ad destruendam vniuocationem nominis. vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate reali, sed ex identitate & diuersitate formali perfectionum inter se intellecta procedit litera. Nec sufficisset etiā ex formali idētitate perfectionū inter se destruere vniuocationem nominis, nisi ex formali identitate eorum, quae secundum se non sunt idem, constaret sequi tertiam rationem altiorem omnibus huiusmodi diuersis. Ex hoc enim quòd nō nisi tertia ratio est, proxime liquet formalis distinctio perfectionis eleuatae & non eleuatae, seu identificatae formaliter alijs, & non identificatae formaliter alijs.

D. 474. συνώνυμον ὁμώνυμον ἀνάλογον. 7. lib. Phy. & 12. Metaph. to. 3.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd argumentū supponit sapientiae nomen absolute, non vt significet speciem qualitatis, sed transcendenter sumptum significat aliquam rationē formalem vnam simpliciter. Quod tamē hic quaeritur, & disputatur, & concluditur esse falsum: quia significat rationem formalem vnam secundum analogiam & non simpliciter. Quomodo autem ratio vna secundum analogiam praedicatur de pluribus, diffuse tractatum à nobis est in tractatu de analogia nominum. Vnde ad quaesitum dicendum esset, quod importat vtranque sapientiam, sed non per modum vniuoci, & ideo sequela nihil valet, quae hoc supponit.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quòd cùm dico, Deus est sapiens, ly sapiēs ex formali suo significato importat sapientiā eandem formaliter iustitiae, &c. imo vt rectius loquar, significat non sapientiam, sed aliquid eminenter praehabens rationē sapientiae. Cùm verò dico, homo est sapiens: ly sapiēs praedicat ipsam sapientiae rationem: vt patet ex respōsionibus reddendis quaerentibus quid est Deus vt sapiens, & quid est homo vt sapiens. Illud enim formaliter nomen significat, quod respondetur quaerenti quid est a, inquantum habet illud nomen. Non est igitur deceptus autor: sed rationem vniuocorum formalem formalissimè est intuitus, iuxta Arist. diffinitionem.

¶ *Num aliqua nomina Deo & creaturis communia, vniuoca sunt.*

COntra praedictam conclusionē Scotus in primo. dist. 2. quaestionibus prima & tertia, & dist. 8. q. 2. arguit multipliciter. Tum quia nomina huiusmodi habent conceptū certum in cōmuni, stante dubitatione de cōceptibus Dei & creaturae. Tum quia processus metaphysicales vtuntur vna ratione formali in huiusmodi, & auferendo ab ea omnes cōditiones imperfectionis attribuunt eam Deo. Tum quia aliter Deus nō esset naturaliter cognoscibilis aliquo simplici conceptu, eò quòd ille conceptus non clauderetur essentialiter, nec virtualiter in aliquo relucēte in phantasmate. Tum quia omnis comparatio est in aliqualiter vniuoco ex 7. physi. Constat enim Deum esse perfectius ens quàm creatura. Et quamuis diffusè haec in commentarijs de ente & essentia tractata sint: nunc tamen breuiter respondetur.

¶ Ad primum quidem. Illud argumentum nihil aliud concludit, nisi alietatem conceptus sapientiae. Verbi gratia in communi sapientia Dei & sapientia creaturae: sed ex hoc inferre. ergo vniuocus conceptus, est sophisma consequentis. Quoniam conceptus analogus est etiam alius ab inferioribus, non tamen eo alietatis modo, quo est alius conceptus vniuocus ab vniuocatis: quia hic est alius vt praecisus ab eis, ille verò vt continens eos, vt diffuse scripsimus in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad secundū verò dicitur, quod metaphysicales processus vtuntur vna ratione simpliciter in principio inquisitiōis, sed in termino vtūtur ratione vna non simpliciter, sed secundū analogiā. sic enim est vna ratio sapientiae, quādo expo-

Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Dicendum est igitur, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo & creaturis secundum analogiam, id est proportionem. Quod quidem dupliciter ᵈ contingit in nominibus: vel quia multa habent proportionem ad vnum, sicut sanum dicitur de medicina & vrina: inquantum vtrunque habet ordinem & proportionem ad sanitatem animalis ᶜ, cuius hoc quidem signum est, illud verò causa: vel ex eo quòd vnum habet proportionem ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quę est in animali. Et hoc modo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogice, & non æquiuocè neque vniuocè. Non enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt suprà * dictū est ᵉ. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secundum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principium & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus communitatis medius est inter puram æquiuocationem & simplicem vniuocationē. Neque enim in his quæ analogica dicuntur, est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis, sed nomē quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas proportiones ad aliquid vnum. Sicut sanum de vrina dictum significat signum sanitatis animalis, de medicina verò dictum significat causam eiusdem sanitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet in prædicationibus oporteat æquiuoca ad vniuocam reduci, tamen in actionibus agens non vniuocum ex necessitate præcedit agens vniuocum. Agens enim non vniuocum est causa vniuersalis totius speciei, vt Sol est causa generationis omnium hominum. Agens verò vniuocum nō est causa agens vniuersalis totius speciei (alioquin esset causa sui ipsius, cum sub specie contineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei consistit. Causa igitur vniuersalis totius speciei non est agens vniuocum. Causa autem vniuersalis est prior particulari. Hoc autem agens vniuersale, licet non sit vniuocū, nō tamen est omnino æquiuocum, quia sic non faceret sibi simile. sed potest dici agēs analogicū. Sicut in prædicationibus omnia vniuoca reducuntur ad vnum primum non vniuocum, sed analogicum, quod est ens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiam nec idem secundum genus repræsentat, vt supra * dictum est ᵉ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non est mensura proportionata mēsuratis ᵉ. Vnde non oportet quòd Deus & creaturæ sub vno genere contineantur.

¶ Ea verò, quæ sunt in contrarium, concludunt, quòd non vniuocè huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur: non autē quòd æquiuoce.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nomina prius dicantur de creaturis quàm de Deo. Secundum enim quod cognoscimus aliquid, secundum hoc illud nominamus, cum nomina secundum philosophum* sint signa intellectuū: Sed per prius cognoscimus creaturam quàm Deū. Ergo nomina à nobis imposita per prius conueniunt creaturis quàm Deo,

expoliata est ab imperfectionibus. Vnde nō est par ratio, vt Scotus obiicit de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere, vna analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autē dicitur, q Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucēte in phantasmate participatiuè vel imitatiuè. Nec oportet quod contineatur essētialiter, aut virtualiter. datur enim tertius modus.

D.110 ¶ Ad quartum deinde dicitur, quod comparatio etiam sit in analogo. quod medium est inter

77 vniuocum & æquiuocum: & ideo negatur assumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secundum analogiam, & sic communis vtrique, vt alibi docuimus.

Comment. 68 Ar. 1. huius quæst. ¶ Quo ad secundū cōclusio negatiua est, huiusmodi nomina nō dicuntur de Deo & aliis purè æquiuocè. Probatur sic. si dicerētur æquiuocè, nihil posset ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est contra philosophum & Apostolum: ergo consequentia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis: destructio vero consequentis patet.

Annot. ¶ Aduertenda sunt hic duo. Primum est, ly purè. non enim in litera dicitur absolutè, quòd nō æquiuoca, sed cum limitatione dicitur, quod non sunt purè æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secūdum veritatem, analoga comprehenduntur sub æquiuocis: quæ in prędicamentis diffiniuntur. Aequiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quędam enim sunt, quorū nomen est commune, & ratio secundū illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur purę æquiuoca. Et de his loquitur litera hęc. Quędam vero sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundū illud nomen est diuersa secundū aliquid: & hęc multis modis inueniuntur, cōprehenduntq; sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundū est, ly nihil in consequente positum, nō supponit pro nihilo simpliciter: quoniā dato quòd omnia huiusmodi nomina ęquiuoca essent, adhuc possemus cognoscere, quod Deus est creator & super omnia: & quod non est corpus, &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo, sed semper incideret fallacia æquiuocationis, vt patet.

Comment. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiue hęc est, quęcunq; nomina sunt cōmunia Deo & creaturis, dicuntur de eis secundum analogiā vnius ad alterū, id est, creaturę ad Deum. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominū, scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hęc vocatur vnius ad alterū: vel ratione proportionis aliquorum non inter se, sed ad tertium: & hęc vocatur duorum ad tertiū, seu multorum ad vnum. Exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio: quo ad primā quidē partem per locū à diuisione, propter quod in litera dicitur, dicendum est igitur, &c. Quo ad secundam verò sic: Deū non possumus nominare nisi ex creaturis. Ergo nomina communia vtriusque dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam verò, quia Deus est causa in qua preexistunt omnium rerum perfectiones.

Annot. ¶ Memento hic, quòd exempla ponimus non quòd ita sint, sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogum Deo & creaturis secundum denominationem extrinsecam, vt sanū: sed in hoc tenet similitudo, quod vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se: quāuis dissimiliter sit hic & ibi. Nam inter Deum & creaturā est similitudo formalis imitatiua, quæ etiā in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deū dicitur, vt causam: in qua preexistunt perfectiones omnes. Inter animal vero sanum, & vrinam non est similitudo, sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas secundum prædicationem formalem. hic autē proprie est communitas attributionis ad vnum secundum prędicationem quamcunque, siue extrinsece, siue intrinsece, &c.

Comment. ¶ Quoad quartū conclusio est. Iste modus prędicationis medius est inter vniuoca & æquiuoca. probatur per locū à definitione ad diffinitū. hic non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter, sed secundum quid eadē, & secundum quid diuersa, significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propterea ratione diuersarum proportionum est diuersitas secundū quid: ratione vero vnius rei ad quam vel secundum quam illæ diuersæ proportiones fiunt, est secundum quid vna, vt patet in exēplo de sano, &c. ergo. Hanc materiā si vis plenè intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ *Quomodo si æquiuoca reducuntur in vniuocum secundum prædicationem, verum sit vniuoca reduci in non vniuocum.*

Quæstio. ¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quia finis responsionis contradicit principio eiusdem. In principio siquidem dicitur, quod æquiuoca reducuntur in vniuocum in prædicationibus. In calce autem dicitur, quod in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo in hac respōsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & purè æquiuoca: & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca & non vniuoca, & hæc facta est in fine: & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur, eo quod sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quod vniuocum habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quod hoc est verum non solum de purè æquiuocis, sed quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum nō solum est prius multis simpliciter, sed multis secundum quid. Et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis, vtpote aliquo modo multitudinem includentibus in se. Propterea respondendum videtur secundo, quod vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est contradictio. Quoniam in principio est sermo de reductione resolutiua prædicati in se: in fine autem de reductione resolutiua diuersorū prædicatorum. Aliud est enim resoluere diuersa in vnum, aliud autē resoluere aliquid in seipso. Ibi enim vnū reducitur in aliud, hic autē vnum distinguitur in sua: vt patet in naturalibus. Ad propositum igitur quando sermo fuit de ordine diuersorū prædicatorum, dictum est quod non vniuocum est prius. Quia ens est primum ad quod cętera reducuntur. Cum verò sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quod vniuocum præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo quòd ens ipsum, quod analogice dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuoce dictum de hominibus, & vniuoce quoque dictum de albis, & hoc concludebat vis argumenti. Conclude ergo quòd comparando diuersa prædicata inter se, analogum præcedit: resoluendo autem idem prædicatum in se, vniuocum præcedit vt vnum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agentium ordine dicuntur, infrà, cum de actione Dei ad extra tractabitur, patebunt.

a *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum sextum.*

TItulus vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primò regula traditur ad discernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundò respondetur quæstioni quo ad nomina metaphorica. Tertiò, quo ad propriè dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatum. quartò secundum veritatem.

¶ Quo ad primū regula est. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de alijs. Probatur. In omni nomine analogo est vnum respectū à cæteris. ergo illud vnū ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnum est prius cęteris secundum rationem illius analogi. Declaratur hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda verò consequētia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod definit cætera, quàm de alijs.

¶ *Nam primum analogatum poni oporteat in ratione aliorum analogatorum.*

Quæstio. ¶ Circa antecedens & primam eius consequentiā dubium non dissimulandum occurrit. Primo ad hominem: quia ipsemet S. Tho. in q. de ve. q. 2. ar. 11. dicit nō esse verum vniuersaliter, quod primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogice dici de Deo & alijs: & tamen creatura nō dicitur sapiens in ordine ad Deum, nec econuerso, vt patet: sed vterque dicitur sapiēs absolute. Tum quia in ratione hominis vt sapiēs nō clauditur sapientia Dei. Nec in ratione Dei vt sapiens est, clauditur sapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod analoga inueniuntur duobus modis. Quędam enim significant ipsos respectus ad primū analogatum, vt patet de sano. Quędā vero significant fundamenta tantū illorū respectuum: vt communiter inuenitur in omnibus verè analogis propriè & formaliter saluatis in omnibus analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis in antecedēte assumpta, intelligēda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, quod in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice, id est, secundum diuersos respectus dicūtur, oportet poni vnum. In quęst. autē de veritate, de secundo modo analogiæ dixit oppositū. Et hæc responsio est vniuersalior ea, quā alibi assignauimus, ex q. de ver. quia ista responsio habet locum etiā in analogicis secundum proportionalitatem, metaphoricè tamen dictis, in his enim etiam vnum ponitur in ratione alterius propter prædictam causam. Ad ea vero, quæ secūdo loco obiiciūtur, in quarta parte huius articuli dicetur.

2 ¶ Præterea, Secundum Dionys.* in lib. de di. no. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina à creaturis translata in Deum per prius dicuntur de creaturis quā de Deo: sicut leo, lapis, & huiusmodi. Ergo omnia nomina quę de Deo & de creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

3 ¶ Præterea, omnia nomina, quæ communiter de Deo & creaturis dicuntur: dicuntur de Deo sicut de causa omnium, vt dicit Dio.* Sed quod dicitur de aliquo per causam, per posterius de illo dicitur: per prius enim dicitur animal sanum, quā medicina, quæ est causa sanitatis. Ergo huiusmodi nomina per prius dicūtur de creaturis quàm de Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ephes. 3. Flecto genua mea ad patrē d. n. Iesu, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: & eadem ratio videtur de nominibus alijs, quæ de Deo & creaturis dicuntur. Ergo huiusmodi nomina per prius de Deo quā creaturis dicuntur.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina, quæ metaphoricè de Deo dicūtur, cū similitudinē eius ad creaturas significent, de ipsis creaturis prius dicuntur: nomina verò Deo & creaturis communia, de Deo essentialiter dicta, quo ad significatum prius de Deo dicūtur, quo autem ad modum significandi de creaturis prius.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice dicuntur, necesse est quòd omnia dicantur per respectum ad vnum. Et ideo illud vnum oportet, quòd ponatur in diffinitione omniū ᵉ. Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in quarto metaphys.* necesse est, quod illud nomen ᵈ per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, & per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquant ad illud primum, vel magis vel minus. Sicut sanum, quod dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali: & in diffinitione sani, quod dicitur de vrina, quæ dicitur sana, inquantum est signum sanitatis animalis. Sic ergo omnia nomina, quæ metaphoricè de Deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur, quàm de Deo: quia dicta de Deo nihil aliud significant, quàm similitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dictum de prato, nihil aliud significat quàm quod pratum similiter se habet in decore cum floret, sicut homo cum ridet, secundum similitudinem proportionis: sic nomen leonis dictum de Deo, nihil aliud significat, quàm quòd Deus similiter se habet, vt fortiter operetur in suis operibus sicut leo in suis ᵉ. Et sic patet, quod secundum quòd dicuntur de Deo, eorum significatio diffiniri non potest, nisi per illud, quod de creaturis dicitur. De aliis autem nominibus, quæ non metaphoricè dicuntur de Deo, esset etiam eadem ratio, si dicerentur de Deo causaliter tantum, vt quidam posuerunt ᵉ. Sic enim cum dicitur, Deus bonus, nihil aliud esset quàm Deus est causa bonitatis creaturæ. Et sic hoc nomen bonum dictum de Deo clauderet in suo intellectu bonitatem creaturæ. Vnde bonum per prius diceretur de creatura quàm de Deo.

Art. 2. huius quæst. 69 ¶ Sed supra *ostēsum est ᵉ, quòd huiusmodi nomina nō solū dicūtur de Deo causaliter, sed etiam essentialiter. Cum enim dicitur, Deus est bonus, vel sapiēs, non solum significatur quod ipse sit causa sapientiæ vel bonitatis, sed quòd hæc in eo eminētius præexistūt. Vnde secūdum hoc dicendum est, quòd quātum ad rem significatam per nomen, per prius dicuntur de Deo quàm de creaturis, quia à Deo huiusmodi perfectiones in creaturas manant: sed quantum ad impositionem nominis per prius à nobis imponuntur creaturis quas prius cognoscimus. Vnde & modum significandi habent, qui competit creaturis, vt supra* dictum est ᵉ.

Art. 3. huius quæst. 70 ¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit quantum ad impositionem nominis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est eadem ratio de nominibus, quæ metaphoricè de Deo dicuntur, & de alijs, vt * dictum est.

In cor. art. ¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procederet, si huiusmodi nomina solū de Deo causaliter dicerentur, & non essentialiter, sicut sanum de medicina.

Comment. ¶ Quo ad secundū conclusio responsiua est. Nomina Metaphorice dicta prius dicuntur de creatura quàm de Deo. Probatur: ratio horum nominum, vt dicuntur de Deo, non potest intelligi absque ratione eorundem, vt dicuntur de creaturis: ergo. Antecedens patet exemplariter communi quidem de ridere, in proposito autem de leone. consequentia vero tenet ex te regula assignata.

¶ Quo ad tertium conclusio hypothetica est. Si communia nomina propriè dicta dicerentur de Deo causaliter tantum, dicerētur per prius de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorum significatio vt de Deo dicuntur, nō posset intelligi sine significatiōe eorundem in creaturis: ergo. Antecedens patet in exemplo boni. consequentia vero tenet ex assignata regula.

¶ Quo ad quartum cōclusio responsiua est. Huiusmodi nomina quo ad rem significatam, prius de Deo: quo ad impositionem nominis, prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem. Nam nomina non solum significant Deum esse causaliter, sed etiam essentialiter & à Deo manant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm alijs quo ad rem.

¶ Quo ad secundā vero partē. Creaturas prius cognoscimus & nomina imponimus ergo. Probatur secundo ex signo: habent modū significandi, quod conuenit creaturis: ergo.

¶ *Nunc nomina communia Deo & creaturis significent ipsum esse causaliter & formaliter.*

CIrca illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quod Deus sit causa, sed quòd sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter & formaliter bonus, sequitur primo, quòd ly bonum dictum de Deo non significet vnum, contra Aristo. 4. metaph. Sequitur secundo oppositum intenti: quoniam esset sensus: Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens, vbi manifestè patet aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur q verba illa possunt dupliciter sanè intelligi. Primò vt intelligantur de possibili seorsum, id est, quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamen: ita quod ista, Deus est bonus, est vera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrūq;. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur.

¶ Secundo vt exponātur de vtroq; significato simul: & sic oportet dicere, q huiusmodi nomina dicūtur de Deo formaliter & causaliter, sed fundamē[taliter], verbi gratia, quū dicitur Deus est bonus, non solū significatur quòd Deus est habens bonitatē, sed etiā q Deus habet rationem bonitatis talem, quæ nata est fundare causalitatē bonitatis aliorum: ita quòd ly talem non addit rationem aliquam, supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deus dicitur bonus. Non enim diffinitum est, quòd illa non est eadē cum nostra, nisi secundum analogiam. Illa autem ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eā proximè, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cointelligi bonitatē creaturæ: quoniam nō important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et constat quòd opinio illa loquebatur de significatione causalitatis, non fundamentaliter, sed formaliter, vt patet.

Annot. ¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primā partem, aduerte quòd cūm dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, nō intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quod hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cōplectitur vtrunque necessarium ad hoc, scilicet & quod nomen saluatur formaliter, & quod illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probatur, quia est causa cęterarum. Neutrum enim horum seorsum sufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, vt patet inductione. Ratio enim sani in causa licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni, licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de alijs. Nec te conturbet quispiam dicens: ergo non est eadem ratio de omnibus nominibus cōmunibus Deo & alijs. Eo quod quædam sunt, quorum formales rationes & si saluātur in Deo, non sunt causæ quòd cætera sint talia: quoniam illę rationes formales nullam causalitatem habent: memento autoritatis Apostolicę in litera positę ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad pa. d. mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Si nanque paternitas diuina, quæ relatio est atque per hoc à causalitate aliorum remotissima, causa est cæterarum paternitatum, à fortiori bonitas est causa omnis bonitatis & scientia omnis scientiæ, & sic de alijs. Et si quæratur in quo genere causæ, nunquā duo genera desunt, scilicet finalis & formalis exemplaris: quicquid sit de efficientia.

a c d 70 ¶ *Num nomina communia Deo & creaturis, vt de Deo dicuntur, includant in sui ratione respectum aliquem ad creaturas, & consequenter posterius de eo dicta sint.*

Quæstio. CIrca eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominē. Tum quia in articulo secundo huius quęstionis oppositū videtur dictum: cùm dictum est, quòd dicendo Deus est bonus, sensus est, id quòd bonitatem in creaturis dicimus, eminētius in Deo præexistit. Ecce apertè vides in significatione boni in Deo posita, claudi bonitatē creaturæ: & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, quòd hæc nomina dicuntur de creaturis, in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum vt dicuntur de creaturis, clauditur Deus: ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum, cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundū veritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter, & prius de Deo quàm alijs: quia cū vtrisq; dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundū rem formalitate illa in alijs. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffiniēs est prius diffinito, sed est prior vt causa exemplaris, saltem est prior exemplato. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exempla, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinā bonitatem. Et sicut nō oportet exemplata significari cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeant: ita nō oportet bonitatē creaturæ significari in ordine ad bonitatē diuinā: quamuis secundum esse illam semper respiciāt vt exemplar. verba igitur quinti articuli, & similia, hic non sunt confutata, sed exposita: quod, s. intelliguntur secundū esse, & nō secundum significari, nisi fundamentaliter, pro quāto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundāt ordinē ad Deum vt causam. Verba autem secūdi articuli non fuerūt inducta, vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita, sed vt exponeretur ex notioribus nobis, & ideo nihil obstat. Nulla enim comparatio aut cōnotatio alterius clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam cum Deo, quàm cum de creaturis dicuntur, sed verè absolutè dicuntur, cùm absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

Universidad de Deusto Biblioteca

Commen.

a ¶ *Super Quaestionis decimaetertiae Articulum septimum.*

Titulus clarus ex tempore, scilicet dominus, saluator, & creator, &c.
¶ In corpore quinque facit.
¶ Primo proponit conclusionem responsiuam quaesito.
¶ Secundo claudit amplam viam probandi conclusionem.
¶ Tertio ibi, veruntamen, veram viam aggreditur.
¶ Quarto ibi, quum igitur Deus, probat conclusionem.
¶ Quinto ibi, non propter aliquam: excludit tacitam obiectionem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quaesito est affirmatiua & particularis, scilicet quaedam nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore.

¶ Quo ad secundum sciendum, quod haec conclusio ideo difficultatem aliquam habere videtur, quia nulla res noua potest Deo aduenire: & propterea si huiusmodi nomina non ponunt rem aliquam realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rem realem, secus esset. Et quoniam litera intendit probare conclusionem ex hoc medio, scilicet quia non ponit in Deo nisi relationem rationis, idcirco amplissimam viam, quae ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturae, quia erronea est statim exclusa, & hoc est primum. Recitatur autem hic error ab Auerroe, 12. metaphys. comment. 19. Confutaturque hic sic. Res naturales habent ordinem, habitudinemque naturalem adinuicem, ergo consequentia patet & antecedens, praeter eandem viam quam habet ex 12. metaph. commen. 52. vbi ordo vniuersi bonum eiusdem dicitur, vt per se manifestum assumitur.

74 Infra q. 28. art. 1. ad 2. & q. 45. articu. 3. Et 1. dist. 14. q. 1. art. 1. ad 5. & dist. 30. ar. 1. per totum & 2. et. & dist. 37. q. 2. ar. 3. c. ad. 3. et di. 38. ar. 4. ad 1. Et 3. d. 32. ar. 3. * Lib. 1. de fide ca. 1. circa medium tom. 3.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum nomina quae important relationem ad creaturas, dicantur de Deo ex tempore.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod nomina, quae important relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambrosius* dicit, quod hoc nomen dominus, est nomen potestatis, quae est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quae est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis, sed aeterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo ex tempore, sed ab aeterno.

2 ¶ Praeterea, Cuicunque conuenit aliquid ex tempore, potest dici factum. Quod enim ex tempore est album, fit album. Sed Deo non conuenit esse factum. Ergo de Deo nihil praedicatur ex tempore.

3 ¶ Praeterea, Si aliqua nomina dicuntur de Deo ex tempore propter hoc quod important relationem ad creaturas, eadem ratio videtur de omnibus, quae relationem ad creaturas important. Sed quaedam nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ab aeterno. Ab aeterno enim sciuit creaturam & dilexit secundum illud Ieremiae xxxj. In charitate perpetua dilexi te. Ergo & alia nomina, quae important relationem ad creaturas, vt dominus & creator, dicuntur de Deo ab aeterno.

4 ¶ Praeterea, Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quod relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum. Sed non potest esse quod sit in creatura tantum: quia sic Deus denominaretur dominus a relatione opposita, quae est in creaturis: nihil autem denominatur a suo opposito. Relinquitur ergo quod relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cum ipse sit supra tempus. Ergo videtur quod huiusmodi nomina non dicantur de Deo ex tempore.

5 ¶ Praeterea, Secundum relationem dicitur aliquid relatiue: puta secundum dominium dominus: sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio dominij non est in Deo secundum rem, sed solum secundum rationem, sequitur, quod Deus non sit realiter dominus: quod patet esse falsum.

6 ¶ Praeterea, In relatiuis, quae non sunt simul natura, vnum potest esse altero non existente: sicut scibile non existente scientia, vt dicitur in praedicamentis. Sed relatiua, quae dicuntur de Deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiue de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina dominus & creator dicuntur de Deo ab aeterno, & non ex tempore.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus quinto de Trin.* quod haec relatiua appellatio dominus, Deo conuenit ex tempore.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum sit extra ordinem vniuersi, sic quod omnes creaturae ad ipsum referantur, & non econuerso, nomina, quae huiusmodi relationem importat, de Deo dicuntur ex tempore, & non ab aeterno, nisi sequatur actionem intellectus vel voluntatis ipsius Dei.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod quaedam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & non ab aeterno. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod quidam posuerunt relationem non esse rem naturae, sed rationis tantum. Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quod ipsae res naturalem ordinem & habitudinem habent adinuicem b. Veruntamen sciendum est quod cum relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere potest ad hoc quod sit res naturae & rationis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantum, quando scilicet ordo, vel habitudo non potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantum, vtpote cum dicimus idem eidem idem. Nam secundum quod ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibus relationibus, quae sunt inter ens & non ens: quas format ratio inquantum apprehendit non ens vt quoddam extremum. Et idem est de omnibus relationibus, quae conse-

Auer.

¶ Hic esset quaerendum an dentur relationes reales: sed quoniam egrederemur propositi limites, fiat quaestio specialis.

Comment.

¶ Quo ad tertium: via propria ad inuestigandum medium conclusionis inferendae, est videre quando relatio est res naturae, & quando non: & vnde habet quod sit res naturae, & vnde quod non sit, nisi rationis. Hanc ergo viam ingrediendo, sic procedit. Relatio exigit duo extrema, ergo tripliciter potest inueniri res naturae aut rationis, scilicet aut ex parte vtriusque erit res rationis, aut ex parte vtriusque erit res naturae: aut ex altera res naturae, & ex altera res rationis. antecedens patet, consequentia vero probatur. Extrema tripliciter variantur, scilicet quod inter aliqua non nisi per rationem est habitudo: aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respiciat: aut vnum respicit alterum non eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea tribus modis relationum, scilicet respicientium idem, & non entium & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quod in primo gradu intellectus facit extrema, non entia, sed extrema dum distinguit vnum in duo. In secundo vero intellectus facit vnum extremum, & ens & extremum. Quo ad secundam vero partem declaratur ex duobus generibus relatiuorum sub ea contentorum, scilicet consequentium quantitatem & actionem, & passionem, vt patet in quinto meta. Quo ad tertiam vero declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia, &c. & dextro in columna: Autoritateque Aristotelis confirmatur.

b ¶ *Num exigatur ad intelligentiam relatiui alterum correlatiuum, ad hoc vt extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui.*

c ¶ *Num terminus relatiui sit ens absolutum, vel respectiuum.*

Quaestio.

HIC multa dicuntur, contra quae obiicitur ab aliis: puta quod inter ens & non ens non est relatio realis. Et quod inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quod scientia habet relationem realem ad scibile: sed quoniam haec per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quaestiones.

¶ Veruntamen vnum valde arduum dubium dissimulandum non est circa illa verba literae, in quibus dicitur, quod relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum oppositarum: puta scientiae & sensus. Est autem dubium duplex, primo circa sensum literae: Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quod correlatiuum exigatur ad hoc, vt extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui. verbi gratia. An relatio dominij exigatur ad hoc, vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturae, inquantum eius est serua: vel potius intendat, quod correlatiuum comitatur intellectum alterius extremi sub ratione termini: ita quod relatio dominij concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur, de intrinseca ratione termini, imo ponitur terminus ipse: in secundo vero ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quod terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo vero, quod est absolutum ens. Et propterea nascitur altera de hoc quaestio, An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.

¶ Et quoniam haec quaestio necessaria est hic, & intacta, nisi a Scoto, a quo videtur male esse mota, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo. dist. 30. quaest. prima. motus, vt reor, ex verbis huius literae, vt more suo carperet, probat multipliciter, quod terminus relatiui inquantum terminus, est res absoluta: & per hoc nullo oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterum relatiuum: nec secundum rem, nec secundum rationem. Probatque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia est: quia caetera sunt mutua. ista autem quae sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi, terminus est res absoluta. Antecedens patet quinto metaphysi. cap. ad aliquid: consequentia vero est per se nota: quia ex quo non est correlatiuum & est terminus: ergo absoluta est, quae terminat. Secundo sic. Actus diffinit potentiam, & non econuerso: ergo actus vt terminus est res absoluta: Antecedens patet. 9. metaph. consequentia probatur. Actus diffinit potentiam vt terminat relationem potentiae ad ipsum, & diffinit vt prior est quam potentia. ergo vt terminus est prior potentia, sed vt correlatiuum non est prior potentia: quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius: ergo vt correlatiuum non est terminus. ergo vt res absoluta. Tertio sic. Relatiuum vt sic diffinitur per terminum. ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiuum. Antecedens patet. prima vero consequentia tenet ex septimo & nono metaph. ibi enim prioritas substantiae respectu accidentis: & hic actus respectu potentiae habetur ex hoc quod diffiniunt illa. secunda vero consequentia patet: quia aliter daretur circulus in priore & posteriore secundum diffinitionem, quod est impossibile.

¶ Quarto sic. In relatiuis tertij modi alterum extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante, imo etiam existente: ergo terminat ratione absoluti & non ratione relationis cointellectae. Haec sunt motiua Scoti satis subtilia, & putauit ea efficacia, ita vt eorum conclusionem veram asseferat. Vt autem cognoscatur quantum a vero distet opinio haec, ex textu quinti metaphysicae, in quo se fundauit, inchoandum est. Errauit siquidem dupliciter in illo textu. Primo, quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorum. Ita quod Arist. voluerit dicere, quod quaedam extrema sunt, quae dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent adinuicem. Quaedam vero propter relationem quae est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imo verba Arist. patet sic. Aristoteles ibi explicite dicit se ponere differentiam inter ea, quae secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quod fundamenta relationum non sunt ad aliquid nisi per accidens, vt ibidem expresse dicitur: ergo non intelligitur textus ille de rebus, quae denominantur relatiuae, sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille.

¶ Secundo. Errat in differentia assignata. In textu siquidem illo non dicitur, quod quaedam sunt mutua relatiua, & quaedam non sunt, vt Scotus somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. Ita quod textus affirmat etiam relatiua tertij modi vtrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc, quod in relatiuis primi & secundi modi ratio quod sint ad aliquid, est vtrinque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis vero tertij modi ex parte vnius extremi, ratio quod sit ad aliquid non est hoc ipsum quod est ad aliud se habere, sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifeste patet quod tota differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & non in esse mutua, vel non mutua. Et quoniam textus ille est fundamentum theologorum in materia huius articuli speculatiue scribentium, ideo ad maiorem claritatem discutiendus est sic. Textus ille implicat duo contradictoria, ergo antecedens manifestatur. Textus loquitur de his, quae secundum se sunt ad aliquid, & negat de aliquo illorum hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere, ergo negat diffinitionem a diffinito, seu quod aequiualet a parte subiectiua per se diffiniti. Antecedens patet pro vtraque parte. In illo textu dicit enim scibile & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & quod non dicuntur ad aliquid, quia ipsa ad aliud sunt, sed quia alia dicuntur ad ipsa: consequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in praedicamentis. Et cum haec contradictio sit manifesta, dicendum videtur, quod Aristo. loquitur de ad aliquid secundum suum fundamentum, quum dicit, ipsa non sunt ad aliud, sed alia ad ipsa. Et hic paralogismus (vt reor) intercepit omnes, qui in hoc textu errauerunt. Ad cuius solutionem scito, quod quia metaphysicus tractat de relatiuis, vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: idcirco differentia ista est intelligenda de relatiuis secundum quod entia realia sunt, & non de eis sumptis vt abstrahunt ab ente reali, id est secundum quod important, ad non curando de esse eorum: quemadmodum in praedicamentis diffinita sunt. Et propterea omissa ibidem est differentia illa. Inter relatiua ergo per se differentia ponitur, quoad esse reale, quod ponunt, non quod supponunt, in hoc quod quaedam relatiua sunt, quae ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia, quod ad aliud se habent. Quaedam vero non sunt entia realia, quia ipsa in rerum natura sint ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt: quia alia realia dicuntur ad ipsa, ita quod differentia consistit in hoc: per se relatiuorum quaedam sunt relatiua realia per denominationem seu praedicationem intrinsecam. Quaedam vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius enim realitate relatiua ipsa quoque inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hunc sensum consonat dictum communiter, scilicet quod ex hoc textu habetur, quod omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciatur quod textus non meminit de esse reali: quoniam supponitur quod de tali esse loquatur, ex eo quod metaphy. sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis, & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & non vt intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, quod nulla est contradictio: quoniam non negatur diffinitio de diffinito, sed insinuatur quod illa diffinitio conuenit ad aliquid, siue sit ens reale, siue sit ens rationis. Sed negatur de ad aliquid, sed negatur a quibusdam, poni esse in rerum natura quod sit ad aliud: cum quo tamen stat quod formaliter illamet, hoc ipsum quod sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in aequiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertij modi, quod alterum ideo tantum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶ Ex his autem facile patet responsio ad quaesitum quo ad relatiua tertij modi. Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito quod nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuum dicitur, & quod in diffinitione relatiui oportet ponere. haec enim duo ipsemet Scotus concessit conuenire in termino. Tunc sic si absolutum vt sic, esset terminus relatiui, sequeretur primo quod cum in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt, est ad aliud se habere, ly aliud supponeret pro re absoluta: & sic duplum, hoc ipsum quod est, est ad aliud id est dimidium: nec seruus est ad Dominum: nec pater ad filium. Secundum autem ex praedicamentis & expositoribus constat esse falsum. omnes enim dicunt quod ly aliud supponit pro termino: & assignando illud, dant correlatiuum. ipse textus expresse dicit, quod Dominus non dicitur ad aliquid aliud in seruo existens, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibidem dicit, quod semper id ad quod dicitur relatiuum, oportet esse in praedicamento relationis. Sequeretur secundo, quod in diffinitione alicuius creaturae necessario caderet Deus sub ipsa ratione absoluta. Et cum hoc sit impossibile, sequeretur quod aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua, de relatione vniuersi ad Deum vltimum finem, &c. Sequeretur tertio quod relatiuum exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuum & absolutum. Et quum ex praedicamentis patet quod correlatiuum exigitur vt id ad quod dicitur, illud absolutum quare exiget nulla est ratio.

¶ Sequeretur quarto, quod in diuinis personis non posset saluari relationes ad intra, nisi ponendo personas distingui realiter in absolutis, tenet sequela, quia terminus reale exigit terminum realiter a se distinctum. Si ergo paternitatis diuinae terminus est res absoluta, ergo aliqua res absoluta in diuinis distinguitur a patre realiter. Dicendum est ergo cum Peripateticis & caeteris philosophis, quam non vidisse me recolo, quod terminus relatiui & correlatiuum idem sunt: nam terminare relatiuum est in ratione correlatiui cuiusque.

quuntur actum rationis, vt genus, & species, & huiusmodi. Quaedam vero relationes sunt quantum ad vtrunque extremum res naturae: quando scilicet est habitudo inter aliqua duo, secundum aliquid realiter conueniens vtrique, sicut patet de omnibus relationibus, quae consequuntur quantitatem: vt magnum & paruum, duplum & dimidium, & huiusmodi, nam quantitas est in vtroque extremorum, & simile est de relationibus, quae consequuntur actionem & passionem, vt motiuum & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque vero relatio in vno extremorum est res naturae, & in altero est res rationis tantum: & hoc contingit, quandocunque duo extrema non sunt vnius ordinis, sicut sensus & scientia referuntur ad sensibile & scibile. quae quidem inquantum sunt res quaedam in esse naturali existentes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. & ideo in scientia quidem & sensu est relatio realis, secundum quod ordinatur ad sciendum vel sentiendum res: sed res ipsae in se consideratae sunt extra ordinem huiusmodi. Vnde in eis non est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum, sed secundum rationem tantum, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum scientiae & sensus. Vnde Philos. dicit in 5. meta* quod non dicuntur relatiue, eo quod ipsa referantur ad alia, sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna, sed in animali.

¶ Cum igitur Deus sit extra totum ordinem creaturae, & omnes creaturae ordinentur ad ipsum, & non e conuerso: manifestum est quod creaturae realiter referuntur ad ipsum Deum c: sed in Deo non est aliquid realis relatio d eius ad creaturas, sed secundum rationem tantum, inquantum creaturae referuntur ad ipsum. Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturam, praedicari de Deo ex tempore, non propter aliquam mutationem ipsius, sed propter creaturae mutationem e, sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente, sed animali translato.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod relatiua quaedam sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt Dominus & seruus, pater & filius, & huiusmodi: & haec dicuntur relatiua secundum esse. Quaedam d vero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quaedam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi, quae dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina haec differentia est consideranda dupliciter. Nam quaedam significant ipsam habitudinem ad creaturam, vt Dominus. Et huiusmodi non significat substantiam diuinam directe sed indirecte, inquantum praesupponunt ipsam: sicut Dominus praesupponit potestatem: quae est diuina substantia. Quaedam vero significant directe essentiam diuinam, & ex consequenti important habitudinem, sicut saluator, creator, & huiusmodi, significant actionem Dei, quae est eius essentia. Vtraque tamen nomina ex tempore de Deo dicuntur quantum ad habitudinem, quam important vel principaliter vel consequenter, non autem quantum ad hoc quod significant essentiam, vel directe vel indirecte.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut relationes, quae de Deo dicuntur ex tempore non

Responsio.

¶ Et ad primam obiectionem Scoti iam patet responsio. Terminus enim relatiui tertij modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu metaph. expresse dicitur quum dicitur ibidem de termino, quod est ad aliquid secundum se, & quod ad ipsum dicitur aliud: hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari. Ergo. Quomodo autem de eodem verificetur etiam quod ipsum non dicitur ad aliud iam declaratum est.

D. 1029.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quod falsum supponitur, scilicet quod est de actu vt terminat relationem potentiae, ibi sit sermo. Ibi enim tractatur de natura potentiae, & de natura actus, secundum transcendentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actum. Et actus talis respicit potentiam. Et vult Arist. quod quia potentia non potest absque actu intelligi: actus autem potest & intelligi & esse absque potentia, vt patet de actu puro: ideo actus est prior potentia, ex malo ergo intellectu literae illius procedit obiectio, quemadmodum posset dici quod huiusmodi correlatiua, quorum vnum importat actum, & reliquum potentiam, non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicem, &c. vt Auerrois in praedicamentis dixit.

D. 1077.

¶ Ad tertiam obiectionem proprie loquendo negandum est antecedens: quia vt Magnus docet Albert. Relatiuum non diffinitur per terminum, sed ad terminum: quia non habet esse per terminum, in quocunque genere causae, sed ad terminum, consequentia autem omnino est falsa: quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cum diffinito.

¶ Ad autoritates autem Arist. dicitur quod tenent: quia loquitur de materia, in qua inter diffiniens & diffinitum est ordo. vbicunque enim inter diffiniens & diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia: ergo diffiniens est prius. vbi autem nullus est ordo, non potest inferri prioritas. Inter correlatiua autem nullus est ordo, sed sunt omnino simul, vt patet in post praedicamentis. ergo, Et aduerte quod hic obiectio militat contra autorem suum arguendo sic. Quicquid sit de termino, certum est in relatis mutuis vnum esse diffinitiuum alterius, & econuerso. ergo prius & posterius secundum diffinitionem, &c. consequentia nota, antecedens vero est Porphyrij hic allegati a Scoto pro se. ergo.

¶ Ad vltimam, quae terret nouitios, patet solutio ex verbis Aristo. Negatur siquidem antecedens: quoniam in relatiuis tertij modi vtrunque extremum simul habet relationem, sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem quae est in ipso ad aliud. Reliquum vero est relatiuum propter relationem realem alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existentia istius correlatiui, quam existentia sui comparis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertij modi, quod relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter, nisi denominatione extrinseca: qui tamen est realis fundamentaliter seu quo ad substractum, vel denominatum. Ex his autem patet responsio ad dubitationem motam circa sensum literae huius. Ex quo namque constat quod Deus non terminat seruitutem, nisi vt Dominus, formaliter: quia ly Dominus, est proprius terminus serui: patet quod intentio literae est, quod correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his verba S. Thomae in quaest. de potentia Dei, quaest. 7. art. 10. ad quartum: vbi dicit, quod terminare ordinem seruitutis creatae, quod clauditur in ratione Dominij, conuenit Deo. Et intendit quod conuenit Deo secundum rem, vt patet ex argumento ad quod respondet. Hoc inquantum non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc enim conuenit Deo secundum rem, sicut potestas coercendi subditos. Et quod hoc intendat ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire Deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter Deus habet vnde ordinetur ad subditos.

Comment.

¶ Quo ad quartum probatur conclusio intenta sic. Deus est extra totum ordinem vniuersi ita quod creaturae ordinantur ad ipsum, & non econuerso. ergo creaturae realiter referuntur ad Deum. In Deo autem non est ad creaturas relatio nisi rationis. ergo nihil prohibet quaedam nomina importantia relationem dici de Deo ex tempore. Antecedens patet. Prima autem consequentia ex illa maxima in praecedenti parte posita, scilicet quandocunque extrema non sunt vnius ordinis, & vnum respicit ad aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si Deus est extra ordinem, &c. Secunda autem consequentia est per se nota.

d ¶ *Num ex eo quod in Deo non est ordo efficaciter, probetur in ipso non esse realem ordinem ad creaturas, & per hoc quaecunque ab ipso excludatur realis relatio.*

sunt in Deo nisi secundum rationem: ita nec fieri, nec factum esse dicitur de Deo, nisi secundum rationem, nulla mutatione circa ipsum existente, sicut est id, Domine refugium factus es nobis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operatio intellectus & voluntatis est in operāte. Et ideo nomina, quæ significant relationes consequentes actionem intellectus vel voluntatis, dicuntur de Deo ab æterno. Quæ verò consequuntur actiones procedentes, secundum modum intelligendi ad exteriores effectus, dicuntur de Deo ex tempore, vt saluator, creator, & huiusmodi c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd relationes significatæ per huiusmodi nomina, quæ dicūtur de Deo ex tempore, sunt in Deo secundum rationem tantùm: oppositæ autem relationes in creaturis sunt secundum rem. Nec est inconueniens quòd à relationibus realiter existentibus in re, Deus denominetur: tamen secundum quòd cointelliguntur per intellectum nostrum oppositæ relationes in Deo, vt sic Deus dicatur relatiuè ad creaturam: quia creatura refertur ad ipsum: sicut Philosophus dicit in 5.* meta. quòd scibile dicitur relatiue, quia scientia refertur ad ipsum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum ea ratione referatur Deus ad creaturam, qua creatura refertur ad ipsum: cum relatio subiectionis realiter sit in creatura, sequitur quòd Deus non secundum rationem tantùm, sed realiter sit Dominus. Eo enim modo dicitur Dominus quo creatura ei subiecta est.

¶ Ad sextum dicendum, quòd ad cognoscēdum vtrum relatiua sint simul natura vel non: non oportet considerare ordinem rerum, de quibus relatiua dicuntur, sed significationes ipsorum relatiuorum. Si enim vnum in sui intellectu claudat aliud, & econuerso: tunc sunt simul natura: sicut duplum & dimidium, pater & filius, & similia. Si autem vnum in sui intellectu claudat aliud, & nō econuerso, tunc non sunt simul natura. Et hoc modo se habent scientia & scibile. Nam scibile dicitur secundum potentiam: scientia autem secundum habitum, vel secundum actum. Vnde scibile secundum modum suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundū actū, tunc est simul cum scientia secundum actum, Nam scitum non est aliquid, nisi sit eius scientia. Licet igitur Deus sit prior creaturis: quia tamē in significatione Domini clauditur quod habēt seruum, & è conuerso, ista duo relatiua Dominus & seruus, sunt simul natura. Vnde Deus non fuit Dominus, antequam haberet creaturam sibi subiectam.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus non sit nomen naturæ. Dicit enim Damascenus in primo libro, quod Deus dicitur à thein, quod est curare & fouere vniuersa, vel ab ethin id est ardere. Deus enim noster ignis consumens est, vel à theasthe quod est considerare omnia. Hæc autem omnia ad operationem pertinent. Ergo hoc nomen Deus, operationem significat, & non naturam.

2 ¶ Præterea, Secundum hoc aliquid nominatur à nobis, secundum quod cognoscitur. Sed diuina natura est nobis ignota. Ergo hoc nomen Deus non significat naturam diuinam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Am. in lib. de fide* quòd Deus est nomen naturę.

CONCLVSIO.

¶ *Hoc nomen Deus quo ad id, ad quod deponitur, diuinam substantiam importat, operationem verò quo ad id, à quo nomen imponitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd non est semper idem id, à quo imponitur nomen ad significandum, & id ad quod significandum nomen imponitur c. Sicut enim substantiam rei vel proprietatibus vel operationibus eius cognoscimus, ita substantiā rei denominamus quādoque ab aliqua eius operatione vel proprietate. Sicut substantiā lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lædit pedem: non tamen hoc nomen impositū est ad significandum hanc actionem, sed substantiam lapidis. Si qua verò sunt, quæ secundum se sunt nota nobis, vt calor, frigus,

Contra rationem adductam in litera pro hac conclusione, Scotus dupliciter instat in loco præallegato. Primo inquit: Ratio ista petit principium: quia quam Deus manifeste sit prior creatura, ac per hoc aliquem ordinem habet, vt prius ad posterius: assumendo quod in eo nō est ordo, nihil aliud est quàm assumere, quòd Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat probandum. Secundo peccat vt dicit, secundum sophisma consequentis: quia negatio ordinis non infert negationē relationis in communi, quoniam non negationem relationum æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis, negat omnem talem relationem.

¶ Aureolus quoque, vt habes in 1. dist. 1. in Capreolo, contra hanc rationem instat: sed quoniam assumit vel motiua solutio à Sancto Thoma expresse: vel assumit aliud ab hac ratione loco illius, ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quòd in æquiuoco laboramus. In litera enim est sermo nō de ordine formaliter, quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter: Ita quod esse eiusdē ordinis nihil aliud est, quàm esse eiusdem rationis quo ad causam relationis, & esse non eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita quod inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadem causa referēdi vnum ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem, est identitas specifica in causa. In relatiuis autem secundi modi, scilicet pertinentium ad actionem & passionē, est identitas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinque causa est præcisior propria: quamuis in patiente vt habeatur, & in agente vt conseruetur, vt Auerro. de intelligentiis 12. meta. com. 36. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suę ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet, quod non petit principium: non est enim idem dicere, In Deo nulla est causa, vt referatur ad creaturam, quamuis in creatura sit causa referendi ipsam ad Deum. Et dicere in Deo non est ordo realis ad creaturas, sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est à causa ad effectum. Nec peccat secundū consequens: quia non loquitur de ordine formaliter, sed fundamentaliter: quem etiam in relatiuis æquiparantiæ oportet esse. duo enim alba eiusdē rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc vt causent ad inuicem respectum: hoc autem est esse eiusdem rationis.

¶ Quo ad quintū. Aduerte, quod inter ea cōclusio ex duobus impediri possit. Primo ex ipso significato formali horum nominum, scilicet si significarent in Deo aliquam rem naturæ: quia in Deo nulla res naturæ potest temporaliter poni. Secundò ex fundamento illius rationis. Dato enim quòd Dominus non ponat supra Deum nisi relationem rationis, & ex hoc non prohiberetur temporalitas: si tamen ista relatio rationis non posset denominare temporaliter, nisi propter mutationem aliquam in ipso denominabili, oporteret dicere, quòd nullum huiusmodi nomen potest dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio, sed est omnino immobilis, vt in quæstione nona dictum est. Quia igitur litera ista iam impedimentum ex formali significato exclusit, vt confirmatam conclusionis probationem afferret: secundum impedimentum exclusit, præfatæ obiectioni tacitè respondendo, dū dixit, quod Deus dicitur ex tempore Dominus, verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso, sed in creatura, probaturque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiua tertij modi vt scibili seu in proposito Dominus, & similia, possunt indicari esse secundum duo entis genera. Primo in genere entis simpliciter. Secundo in genere entis secundum quidditatem entis rationis. Si loquamur de eis secundū esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia comparia sua, quæ terminantur ad ipsa formaliter, sunt in rerum natura, ita quod ad eorum esse extra animam hoc sufficit: sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse Dominum nihil ponit in Deo, secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationem serui: quam Deus secundum se terminat subiectiue, id est, vt quasi subiectū termini formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura: scilicet relationē seruitutis ad Deū vt subiectū, &c. nec terminare formaliter seruitutis relationem plus aliquid ponit, quàm sit esse ipsius terminati: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc Deus est Dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturæ: quia esse Dominum nullum esse in rerum natura ponit, nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua vnum oppositorum esse, quia aliud est, vt Aristoteles docuit, & ratio est quia opposita relatiua in hoc à cæteris oppositis differunt, quod se simul ponunt: nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt Sanctus Thomas docuit. At si obiiceris, quod in materia relatiua non sit denominatio ab extrinseco, vt in secūdo cōtra Gent. capitulo decimotertio, determinatur. Respondeo quod hoc est verum formaliter, non autē realiter. Non enim Deus dicitur Dominus à seruitute formaliter, sed à relatione Dominij: quæ est velut ei inhærens: sed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Domin⁹. à realitate seruitutis: quia esse Dominum nullum esse ponit, nisi quod terminus est realis seruitutis. Et sic istis denominatio est formaliter ab extrinseco, & realiter ab extrinseco. Si autem loquamur de eis secundum esse rationis, sic esse Dominum ponit in Deo relationem rationis. Et sic dicitur & verè, quòd Deus dicitur Dominus à Dominio, quia est relatio rationis: non quòd hic sint duæ relationes Dominij, altera extra animam, & altera rationis: sed quia illa relatio Dominij, quæ [illegible] debili modo ens dicitur, dupliciter iudicata est à doctoribus: quandoque secundum esse proprium, & sic dicta est relatio & ens rationis tantùm: quia nullum habet proprium esse nisi per rationem. Quandoque secundum esse alienum, scilicet oppositi, à quo entis nomē vtcunque meretur: & sic dicta est ens, & inter entis partes numerata, quo metaphysico, quia [illegible] dicitur ad ipsum. Et quia sic nullum esse ponit in denominato, sed in terminato tantum: ideo semper & simpliciter de illis dicitur, quod nullum esse ponunt in denominato, puta Deo aut scibili, nisi rationis: quod spectat ad esse proprium. Et bene nota, quod non dicitur, quod nullum esse ponunt, sed quòd nullum esse in denominato ponūt: quia ponunt esse in terminato opposito: quod sufficit ad eorum esse extra. Et si hanc distinctionem perspexeris, atque scieris applicare, diuersa doctorum dicta verificabis: puta quod istæ relationes non sunt entia extra animam: hoc enim verum est secundum esse proprium: & quod ista sunt, quia opposita sunt, hoc verum est secundū esse alienum. Videbisque Sanctum Tho. vtrinque tetigisse in hac responsione Augustinum quoque in quinto de trinita. capitulo vltimo. Aduertes quoque quòd nouitas competens autor magis vsus est relatiuis istis secundū esse rationis, quàm secundum illam essendi diminutionem non facile intelligibilem. Ex his quoque patet, quomodo nullo intellectu considerante potest dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non nisi fundamentaliter, &c. distinguendo de esse proprio vel alieno ipsius. Habesque hinc defectū Scoti in primo distinctione 30. quæstione prima, credentis quod Deus dicitur Dominus ex sola relatione, quæ est in creatura, ponit enim effectum formalem, scilicet esse Dominum, absque causa formali, scilicet relatione Dominij, quod non est intelligibile.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum octauum.*

IN titulo nomen naturæ, sumitur vt distinguitur contra nomen tam operationis, quàm perfectionis, quasi superadditæ naturæ per modum proprietatis.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito cū distinctione sic. Deus est nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen impositū est: operationis verò quo ad id à quo impositum est. Hæc cōclusio in litera probatur, quo ad duo: scilicet quo ad distinctionem, quam in se claudit: & quo ad secundā partem, prima autem pars vt nota relinquitur. Probatur ergo distinctione sic: nomina rerū per se cognitarum habēt id à quo & ad quod nomē imponitur idē: rerum autem per alia tantū, puta effect[us], operationes, aut proprietates cognitarum habent id à quo, aliud ab eo, ad quod nomen imponitur: sed nomina diuina sunt rerum secūdi ordinis: ergo in eis aliud est à quo, &c. ergo hoc Deus habet aliud à quo, &c. Maior probatur: quia sicut cognoscitur, ita nominatur, Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secundam partem: & qualitatū sensibilium, quo ad primam. Minor patet ex dictis in quæst. duodecima. Secūda autem conclusionis pars probatur sic. Deus est impositum ab vniuersali prouidentia: ergo. Antecedēs probatur dupliciter. Primo ex cōmuni vsu loquentium. Secūdò autoritate Dio. Et cōfirmatur in responsione, autoritate Damas.

albedo, & huiusmodi, non ab aliis denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id à quo imponitur nomē ad significandum. Quia igitur Deus non est notus nobis in sui natura, sed innotescit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eū nominare, vt supra * dictū est c. Vnde hoc nomē Deus, est nomen operationis, quantum ad id à quo imponitur ad significandum. Imponitur enim hoc nomen ab vniuersali rerum prouidētia. Omnes enim loquētes de Deo, hoc intendunt, nominare Deum, quod habet prouidentiam vniuersalem de rebus. Vnde dicit Dionysius* 12. cap. de diuin. nominib. quòd deitas est, quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta. Ex hac autem operatione hoc nomē Deus assumptum, impositum est ad significandum diuinam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia quæ posuit Damascenus, pertinent ad prouidentiam, à qua imponitur hoc nomen Deus ad significandum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum quod naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eā nomine possumus significare. Vnde, quia substantiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, sciendo quid est lapis, hoc nomen lapis ipsam lapidis naturam secundum quod in se est, significat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam scimus quid est lapis. Ratio enim, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metap. *Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam nō possumus cognoscere secundum quod in se est, vt sciamus de ea quid est, sed per modum eminētiæ & causalitatis & negationis, vt supra * dictum est c. Et sic hoc nomen Deus, significat naturam diuinā. Impositū est enim nomen hoc ad aliquid significandum suprà omnia existēs: quod est principium omnium, & remotum ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes Deum.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum hoc nomen Deus sit communicabile.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomē Deus sit comunicabile. Cuicunque enim communicatur res significata per nomen, communicatur & nomen ipsum. Sed hoc nomen Deus vt dictū* est c significat diuinā naturam, quæ est cōmunicabilis aliis, secundum illud 2. Petri primo. Magna & pretiosa promissa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

2 ¶ Præterea, Sola nomina propria non sunt communicabilia. Sed hoc nomen Deus, non est nomen proprium, sed appellatiuum: quod patet ex hoc, quòd habet plurale, secundum illud Psalm. 81. Ego dixi, Dij estis. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

3 ¶ Præterea. Hoc nomē Deus imponitur ab operatione, vt * dictū est c. Sed alia nomina quæ imponuntur Deo ab operationibus siue ab effectibus, sunt communicabilia, vt bonus, sapiens, & huiusmodi. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt: & loquitur de nomine deitatis. Ergo hoc nomen Deus est nomen incommunicabile.

CONCLVSIO.

¶ *Hoc nomen Deus secundum rem est multis incommunicabile: Communicabile autem secundum existimationem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquod nomen potest esse communicabile dupliciter. Vno modo propriè. Alio modo per similitudinem. Propriè quidem cōmunicabile est, quod secundum totam significationem nominis est communicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, quod est communicabile secundum aliquid eorum, quæ includuntur in nominis significatione. Hoc enim nomen leo propriè d communicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quam significat hoc nomen leo. Per similitudinem vero cōmunicabile est illis, qui participant quid leoninum, vtputa audaciam vel fortitudinem e: qui metaphorice leones dicuntur. Ad sciendum autem quæ nomina propriè sunt communicabilia, considerandum est, quod omnis forma in supposito singulari existens, per quod indiuiduatur, communis est multis, vel secundum rem, vel secundum rationem saltem. Sicut natura humana communis est multis secundum rem d & rationem: natura autem solis non est communis multis secundum rem, sed secundū rationem tantum. Potest enim natura solis intelligi vt in pluribus suppositis existēs. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari. Vnde esse in vno supposito singulari vel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existens. Sed singulare ex hoc ipso quòd est singulare est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomen impositum ad significandum aliquod singulare, est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere pluralitas huius indiuidui. Vnde nullum nomen significans aliquod indiuiduum, est cōmunicabile multis propriè, sed solum secundum similitudinem, sicut aliquis metaphorice potest dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, scilicet fortitudinem. Formæ vero, quæ non indiuiduantur per aliud suppositū, sed per seipsas: quia scilicet sunt formę subsistentes, si intelligerentur secundum quòd sunt in seipsis, non d possent communicari, nec re neque ratione: sed forte per similitudinem: sicut dictum est de indiuiduis e. Sed, quia formas simplices per se subsistentes non possumus intelligere secundū quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo, vt * vt dictum est e, imponimus eis nomina concreta significātia naturam in aliquo supposito c. Vnde quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes. Vnde cùm hoc nomen Deus impositum sit ad significandum naturam diuinam, * vt dictum est, natura autem diuina multiplicabilis non est, vt supra * ostensum est e: sequitur quòd

a ¶ *Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum nonum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor: Primo distinguit communicabile. Secūdo tradit regulas quasdam, Tertio respondet quæsito, Quarto perficit doctrinam de communi[cabilitate] diuinorum nominum.

¶ Quo ad primum. Communicabilitas duplex ponitur, scilicet propria & metaphorice: & vtraque clara est in litera: in qua & definitur vtrunque membrum, & exemplificatur in leonis nomine assumptum.

¶ Quo ad secundum ponuntur quatuor regulæ ad discernenda nomina communicabilia ab aliis, & quam differenter sunt communicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectant, duæ autem ad formas separatas, & [illegible] præter [illegible].

¶ Prima regula est: omne nomen significans naturam distinctam ab indiuiduo, est communicabile propriè: secundum rem vel secundum rationem saltem. Probatur à priori, omnis forma in supposito indiuiduante existens, est secundum [illegible] modo communicabilis ergo. Antecedens quo ad communitatem [illegible] in natura [illegible] quo ad commu[nitatem] verò rationis tantum probatur ex natura [solis]. Sic natura specifica intelligitur à nobis abstrahendo à singularitate, esse in vno vel pluribus singularibus est præter intellectum naturæ specificæ: ergo seruato in [ipsa] natura specifica potest etiam sol intelligi in pluribus existēs.

¶ Aduerte hic quòd communicabilitas propriè [illegible] insinuatur in regula, scilicet in cō[municabilitatem] secundum rem & rationem simul & secundum rationem tantum: & insinuatur esse simul, quod sint [illegible] communicabilis realis est in[illegible] illius naturæ in [illegible]. Quæ vt Auicen. [illegible] inueniri [illegible] scilicet, Aut in actu [illegible] humana, vt patet in [illegible], cuius [illegible] simul actu plura sint [illegible]. Aut in actu successiue, vt dicitur de Phænice, quod vita sequentis exigit prioris [illegible]. Aut in potentia tantum, vt [illegible] mille angulorum [illegible] nunquam fiet. Fundamentum autem communicabilitatis secundum rationem tantum [illegible] nostri intellectus assignatum est, & dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione singularium, & hæc pluribus modis contingit, vt infrà patebit.

¶ Secūda regula est, omne nomē significās singulare, est incommunicabile propriè, tam secundum rē quàm rationem: licet sit communicabile metaphorice: Probatur à priori quo ad primam partem, quia singulare vt sic est diuisum ab omnibus aliis. Quo ad secundam verò: quia non potest in apprehensione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertiam autem exemplo Achillis.

¶ Tertia regula est: omne nomen significans formam non indiuiduam per aliud suppositum, sed per seipsam secundum quod in se est, est incommunicabile propriè, & re & ratione: quamuis non metaphorice, probatur à priori quo ad primam partem: quia sunt per seipsas subsistentes. Quo ad secundam verò: quia sic intelligerentur secundum quod sunt. Sed scito quod huiusmodi nominibus caremus: quia non possumus intelligere tales formas, secundum quod in se sunt.

¶ Quarta regula est, omne nomen, quod habemus, significans huiusmodi formas per se subsistentes, est communicabile propriè non secūdum rem, sed secundum rationem tantum, probatur vltima pars à priori, huiusmodi formæ intelliguntur à nobis non suo modo, sed modo rerum compositarum, scilicet habentium formam in materia: ergo quantū ad rationem nominum idem est iudicium de nominibus significantibus formas, siue separatæ sint, siue in alio. Antecedens probatur ex signo, imponimus illis formis nomina concreta: ergo intelligimus illas modo compositorum. Antecedens patet: & consequētia probatur. Concreta significant naturam in aliquo. ergo, &c.

¶ Aduerte hic latitudinem insinuatam in communicabilitate nominū secundum rationem. Sol enim, & Gabriel. ver. g. nomina communia sunt secundum rationem, sed dissimiliter. Sol enim ideo communicabilis dictus est, quia natura sua abstrahit ab hoc: & consequenter præter eius rationē est vnitas, aut pluralitas singularium. Gabriel vero, quia intelligitur per modum quo intelliguntur naturę compositorum. Quæ vt planius intelligas, scito quòd ly secundum rationem vniuersaliter & propriè loquendo in proposito nō sonat diffinitionem, sed importat modū essendi in ratione nostra. Ita quòd sensus est, quòd omnis natura specifica, vt obiecta est intellectui nostro cōmunis est pluribus: quia obiicitur non vt hæc, sed vt natura specifica: siue ipsa secundū rem sit ex alio hic, vt natura solis, & sensibilium omniū: siue ex se sit hic, vt de Deo patet, & de angelis probabile est. Latitudo autem manifestè hic habetur, quòd natura Solis cum non sit ex se hic, & ex parte sui, & ex parte intellectus, habet quod obiiciatur intellectui nostro, non vt hic, & consequenter communitas eius secundum rationem, habet vtrinque fundamentum. Natura autem Gabrielis cum sit ex se hic, ex solo modo intelligēdi nostro, sortitur, quòd nobis obiiciatur vt ipsa, & nō vt hic. Et propterea cōicabilitas ista ex nostra tantū parte habet fundamētū.

Vnde

Universidad de Deusto Biblioteca

D. 465. Vnde hinc haberi potest quomodo intelligendum sit, quod Gabriel est vniuersale & prædicabile de multis, & species, &c. Hæc enim & similia sufficit verificari, non de eis absolute: sed vt obiectis seu cognitis à nobis. Et quoniam diffuse de his in commentariis de ente & essentia scripsimus, non est opus hic eadem replicare.

Glos. interlinearis ibi.

Comment. ¶ Quo ad tertiū respõdet quæsito vna conclusione trimẽbri, hoc nomen Deus est incõmunicabile secundū rem, cõmunicabile autẽ secundum opinionẽ, & secundū similitudinem. Probatur prima pars: natura diuina significata hoc nomine est incõmunicabilis secundū rem, ergo. Secunda quoque declaratur exẽplo solis: & confirmatur autoritate glosæ ad Gal. 4. Tertia vero pars declaratur in participantibus diuina, adiuncta autoritate Psalmi.

Annot. ¶ Aduerte hic ꝙ quia prædicta conclusio cum sequẽte ex prædictis regulis sequitur manifestè, ideo non oportuit alias addere probationes.

In corp. ar. ¶ Quo ad quartum ponitur hæc conclusio, si esset aliquod nomen diuinum significans naturam illā inquantū hanc, illud esset omnino incommunicabile propriè ad extra. Manifestatur exẽplo ficto in sole: infertur que dubium de nomine tetragrammatō. Aduerte hic quòd hæc conclusio non solū ad doctrinæ huius complementū posita est, sed ex vera (vt reor) dubitatione, quæ est de illo nomine quod apud Hebr. in tanta fuit reuerẽtia. Nos enim nomẽ illud in actu exercito latet: quamuis in actu signato dicatur tetragrammatō. Et propterea litera dubitatiuè loquitur.

77 supra ar. 5. c. & inf. q. 29. ar. 4. et 1. prol. ar. 2. 2. & di. 35. ar. 4. & 1. cont. ca. 32. 33. & 34. & veri. q. 2. ar. 11. & po. q. 7. art. 7. & opus. 3. ca. 27.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum decimum.*

Annot. IN titulo. Aduerte ꝙ ly Deus quandoque verificatur de his tribus suppositis; scilicet Deo vero, & Deo participatiuè, & Deo opinatiuè: vt patet quàm Moyses dictus est Deus Pharaonis: & Beelzebub, Deus Accarō. Quandoque autem de solo vero Deo affirmatiuè: vt cum dicitur quòd vnus tantum est Deus. Non vertitur hic in dubium, an ly Deus, vt significat habentem verā Deitatem, sit vniuocū: hoc enim est per se notum, esse nō solum vniuocū, sed incõmunicabile, vt dictū est. Et propterea de omnibus aliis prædicatur negatiuè secundū illā significationẽ. Sed qđ dubitatur hic, est, an quũ vere affirmatur ly De⁹ de his tribus: cū scilicet dicitur ꝙ Dominus ipse est Deus. & ꝙ Moyses est Deus Pharaonis: & Beelzebub est Deus Accarō, vniuoce sumatur, an æquiuoce, vel analogice, id est, vnā vel plures. Et si plures, omnino aut secundū quid habeat significationes. Et sic patet titulus cū responsione ad primum.

Primo peri. cap. 1. aliis verbis equi pollentibus tom. 3.

hoc nomen Deus incommunicabile d quidem sit secundum rem, sed communicabile quidem sit secundum opinionem: quemadmodum hoc nomen Sol esset communicabile secundū opinionem ponentium multos soles. Et secundum hoc dicitur Gal. 4. His qui natura non sunt dij, seruiebatis.* Glos. non sunt dij natura, sed opinione hominum. Est nihilominus cõmunicabile hoc nomen Deus, non secundum suam totam significationem, sed secundum aliquid eius per quādam similitudinem, vt dij dicātur, qui participant aliquid diuinum per similitudinem, secundum illud, Ego dixi, dij estis. Si vero esset aliquod nomen impositum ad significandum Deum non ex parte naturæ, sed ex parte suppositi secundū quòd consideratur vt hoc aliquid, illud nomen esset omnibus modis incõmunicabile: sicut forte est nomẽ tetragrāmaton apud Hebræos. Et est simile si quis imponeret nomen soli designans hoc indiuiduū.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura diuina non est communicabilis, nisi secundum similitudinis participationem.

¶ Ad secundū dicendum, quòd hoc nomen Deus, est nomẽ appellatiuū & non proprium: quia significat naturam diuinam, vt in habẽte: licet ipse Deus secundum rem non sit nec vniuersalis nec particularis. Nomina enim nō sequuntur modū essendi qui est in rebus: sed modum essendi secundum quòd in cognitione nostra est. Et tamen secundum rei veritatem est incommunicabile, secundum quod dictum est de hoc nomine sol.*

¶ Ad tertium dicẽdū, quòd hæc nomina bonus, sapiẽs, & huiusmodi similia, imposita quidem sunt à perfectionibus procedẽtibus à Deo in creaturas: non tamen sunt imposita ad significandum diuinam naturam: sed ad significandum ipsas perfectiones absolute. Et ideo etiā secundū rei veritatem sunt cõmunicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impositū est ab operatione propria Deo: quam experimur continue ad significandam diuinam naturam.

ARTICVLVS X.

a ¶ *Verum hoc nomen Deus vniuoce dicatur de Deo per participationem, & secundum naturam, & secundum opinionem.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus vniuocè dicatur de Deo per naturam & per participationẽ, & secundum opinionem. Vbi enim est diuersa significatio, non est contradictio affirmantis & negantis: æquiuocatio enim impedit contradictionem. Sed catholicus dicens, idolum non est Deus, contradicit pagano dicenti, idolum est Deus. Ergo Deus vtrobique sumptum vniuoce dicitur.

2 ¶ Præterea, sicut idolum est Deus secundum opinionem & non secundum veritatẽ, ita fruitio carnalium delectationum dicitur felicitas secundum opinionem & non secundum veritatem. Sed hoc nomẽ beatitudo vniuoce dicitur de hac beatitudine opinata, & de hac beatitudine vera: ergo & hoc nomen Deus vniuoce dicitur de Deo secundum veritatem, & de Deo secundum opinionem.

3 ¶ Præterea, Vniuoca dicuntur quorum est ratio vna. Sed catholicus cum dicit vnum esse Deum, intelligit nomine Dei rẽ omnipotentẽ, & super omnia venerandam: & hoc idem intelligit gentilis cum dicit, idolum esse Deum. Ergo hoc nomẽ vniuoce dicitur vtrobique.

¶ SED CONTRA: illud, quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, vt dicitur in * 1. periher. Sed animal dictū de animali vero & de animali picto æquiuoce dicitur. Ergo hoc nomẽ Deus dictū de Deo vero, & de Deo secūdū opinionẽ, æquiuoce dicitur.

4 ¶ Præterea, Nullus potest signare in quod nō cognoscit, Sed gẽtilis nō cognoscit naturā diuinam. Ergo cum dicit, idolum erit Deus, non signat veram Deitatem: hanc autem signat catholicus dicens vnum esse Deum. Ergo hoc nomen Deus non dicitur vniuoce, sed æquiuocè de Deo vero, & de Deo secundum opinionem.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus participatiue, & æstimatiue nō nisi ex veri Dei ratione intelligatur, hoc nomen Deus de Deo participatiuè, opinatiuè, & vero Deo, nec vniuocè nec purè æquiuocè, sed analogice dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen Deus in præmissis tribus significationibus non accipitur neque vniuoce, neque æquiuoce: sed analogice. Quod ex hoc patet. Quia vniuocorum est omnino eadem ratio. æquiuocorum est omnino ratio diuersa. In analogicis verò, oportet quòd nomen secundum vnam significationem acceptū ponatur in diffinitione d eiusdem nominis secundum alias significationes accepti e. sicut ens de substantia dictum ponitur in diffinitione entis secundum quod de accidente dicitur: & sanum dictum de animali ponitur in diffinitione sani secundum quod dicitur de vrina & de medicina. Huius enim sani quod est in animali vrina est significatiua, & medicina factiua, sic accidit in proposito. Nam hoc nomen Deus, secundum quòd pro Deo vero sumitur in ratione Dei, sumitur secundū quòd dicitur Deus, secundum opinionem vel participationem. Cum enim aliquem nominamus Deum secundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habens similitudinem veri Dei. Similiter cum idolum nominamus Deum, hoc nomine Deus intelligimus significari aliquid, de quo homines opinantur quod sit Deus. & sic manifestum est, quòd alia & alia est significatio nominis: sed vna illarum significationum clauditur in significationibus alijs. Vnde manifestum est quòd analogicè dicitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nominum multiplicitas non attenditur secundum nominis prædicationem, sed secundum significationem. Hoc enim nomen homo, de quocunque prædicetur, siue verè, siue falsè, dicitur vno modo. Sed tūc multipliciter diceretur, si per hoc nomen homo intenderemus significare diuersa: puta, si vnus intenderet significare per hoc nomen homo, id quod verè est homo, & alius intenderet significare eodem nomine lapidem, vel aliquid aliud. Vnde patet quòd catholicus dicens idolum non esse Deum, contradicit Pagano hoc asserenti: quia vterque vtitur hoc nomine Deus ad significandum verum Deum. Cum enim Paganus dicit idolum esse Deum, non vtitur hoc nomine secundum quod significat Deum opinabilem. Sic enim verum diceret, cum etiam catholici interdum in tali significatione hoc nomine vtantur: vt cum dicitur, omnes dij gentium dæmonia.

¶ Et similiter dicendum ad secundum & tertium. Nam illæ rationes procedūt secundum diuersitatem prædicationis nominis: & non secundum diuersam significationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd animal dictum de animali vero & de picto, non dicitur purè d æquiuoce. Sed * Philosophus largo modo accipit æquiuoca secundum quòd includunt in se analoga: quia & ens d quod analogice dicitur, aliquando dicitur æquiuoce prædicari de diuersis prædicamentis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ipsam naturam Dei prout in se est neque catholicus, neque paganus cognoscit, sed vterque cognoscit eam secundum aliquam rationem causalitatis, vel excellentiæ, vel remotionis, vt supra * dictum est e. Et secundum hoc in eadem significatione accipere potest gentilis hoc nomen Deus (cum dicit, idolum est Deus) in qua accipit ipsum catholicus dicens, idolum non est Deus. Si vero aliquis esset, qui secundum nullam rationem Deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi forte sicut proferimus nomina quorum significationes ignoramus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito, hoc nomẽ Deus, dicitur de his tribus non vniuoce, nec æquiuoce, sed analogice. Probatur ex rationibus terminorum quo ad singulas partes. Vniuoca eandem omnino: Æquiuoca diuersam omnino: Analoga primā in alijs clausam rationẽ habet. Sed ly Deus, dictū de his non primo, nec secundo, sed tertio modo se habet. ergo est analogum. Maior est ex se nota: quam optime notabis ad effugandam à te & alijs ignorantiā prauæ dispositionis in materia de analogia, & cęt. Minor autem probatur inducendo in singulis. Constat enim, quòd participatiuè Deus, & similiter opinatus Deus absque veri Dei ratione intelligi nequit, sed bene à conuerso: sicut depictus aut opinatus leo absque veri leonis cointellectione intelligi non potest.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Verum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quod hoc nomen, qui est, non sit maxime proprium nomen Dei. Hoc enim nomen Deus est nomen incommunicabile, vt * dictum est. Sed hoc nomen, qui est, non est nomen incommunicabile. Ergo hoc nomen, qui est, non est maxime propriū nomen Dei.

2 ¶ Præterea, Dionysius dicit * 3. cap. de di. no. quòd boni nominatio excellenter est manifestatiua omnium Dei processionum. Sed hoc maximè Deo conuenit, quod sit vniuersale rerum principium, ergo hoc nomen bonū, est maximè proprium Dei: & non hoc nomẽ, qui est.

3 ¶ Præterea, Omne nomẽ diuinum videtur importare relationem ad creaturas, cum Deus nō cognoscatur à nobis, nisi per creaturas. Sed hoc nomen, qui est, nullam importat habitudinem ad creaturas. Ergo hoc nomẽ, qui est, non est maximè proprium nomen Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exodi. 3. quòd Moysi quærenti, si dixerint mihi quod est nomen eius? quid dicam eis? & respondit ei Dominus, sic dices eis: Qui est, misit me ad vos. Ergo hoc nomen, qui est, est maximè proprium nomen Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Quòd hoc nomen, qui est, triplici ratione est maximè proprium nomen Dei.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen, qui est, triplici ratione est maximè proprium nomen Dei. Primò quidem propter sui significationem. Non enim significat formam aliquam, sed ipsum esse. Vnde cum esse Dei sit ipsa eius essentia: & hoc nulli alij conueniat, vt supra * ostensum est c: manifestum est quòd inter alia nomina hoc maximè propriè nominat Deum. Vnumquodque enim denominatur à sua forma. Secundò propter eius vniuersalitatem. Omnia enim alia nomina vel sunt minus communia, vel si conuertantur cum ipso, tamen addunt aliqua supra ipsum secundū rationẽ. Vnde quodammodo informant & determinant ipsum. Intellectus autem noster non potest ipsam Dei essentiam cognoscere in statu viæ secundum quòd in se est: sed quemcunque modum determinet circa id quod de Deo intelligit, deficit à modo quo Deus in se est. Et ideo quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tanto magis propriè dicuntur de Deo à nobis. Vnde & Damascenus * dicit quòd principalius omnibus, quæ de Deo dicuntur nominibus est, qui est: totum enim in seipso comprehendens velut quoddam pelagus substantiæ infinitum & indeterminatum. Quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus substantiæ rei: sed hoc nomẽ, qui est, nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminate ad omnes. Et ideo nominat ipsum pelagus substantiæ infinitum. Tertiò vero ex eius significatione. Significat enim esse in præsenti. Et hoc maximè propriè de Deo dicitur, cuius esse non nouit præteritum vel futurum, vt dicit Augu. in 5. * de Trinitate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc nomen, qui est, est magis proprium nomen Dei, quàm hoc nomen Deus, quantum ad id, à quo imponitur, scilicet ad esse: & quātum ad modum significandi & consignificandi, vt * dictum est. Sed quantum ad id ad quod imponitur nomen ad significandū, est magis proprium hoc nomen Deus, quod imponitur ad significandum naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomen est tetragrammaton: quod est impositum ad significandam ipsam Dei substantiam incommunicabilem, & (vt sic liceat loqui) singularem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc nomẽ bonum, est principale nomen Dei, inquantum est causa, non tamen simpliciter. Nam esse absolute præintelligitur causæ e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est necessarium quòd omnia nomina diuina importent habitudinẽ ad creaturas, sed sufficit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas: inter quas prima est ipsum esse, à qua sumitur hoc nomen, qui est.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum vndecimum.*

IN tit. Propriū cum tripliciter sumi possit, vt distinguitur contra commune, & vt distinguitur cõtra metaphoricū, & vt distinguitur contra extraneum. In proposito directè sumitur tertio modo: ita quod proprium intimum, maxime autem proprium, id est maxime intimū significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphorice dicta de aliquo, datur latitudo, dū vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quā alteri, &c. Ly maxime aūt comparationem excessiuam dicit respectu exterorum diuinorum nominum, siue communium, vt bonus, sapiens, & siue propria, vt Deus creator, &c. Vtrum autẽ hæc comparatio extendatur etiam ad nomina diuina composita, non apparet: quoniam nulla fit in toto articulo de cõpositis mentio: sed solū de simplicibus: propterea relinquitur adhuc sub dubio an ly qui est, sit magis proprium nomen Dei, quam ly summum bonum, seu ly ens infinitum, & cæ.

Comment. ¶ In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶ Sed aduerte quòd hęc conclusio potest dupliciter formari. Primo sic, hoc nomen, qui est, est maxime propriũ nomẽ Dei triplici ratione, ita quod ly triplici ratione sit pars conclusionis: & sit determinatio ly maxime proprium: & sic sensus est maxime propriū quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi, vt in responsione ad primum exprimitur. Alio modo potest formari sine tali limitatione, sic: hoc nomen, qui est, est maxime propriũ nomen Dei: & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis, sed continuatio conclusionis cū probationibus: quasi diceret, & probatur tripliciter. * Primo sensui duo fauent, scilicet interpositio triplici ratione, inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera: & explicatio in respõsione ad primum facta. Secundo quoque sensui fauent duo. Primò, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam parui refert quo quis modo eam formet, age vt lubet.

¶ Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primò sic. Qui est significat non formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiam Dei. Deus ergo est maxime proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse, secunda aūt est, quia vnumquodque denominatur à sua forma.

¶ Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia non infert, quòd hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina, sed quòd hoc nomen conueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis verò est extra essentiam: & tamen concludendum erat vt etiam in litera infertur, quod hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quod ratio literæ cõcludit vtrunque: quoniam ex hoc quòd significatum formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequitur & quòd magis conueniat Deo quàm aliis: quia illa essentialiter, aliis non: & quòd magis conueniat Deo quàm alia nomina: qui est essentiale prius cæteris, cum cætera posterius quid significent. Hoc autem implicite in litera insinuatum est in ly esse, vel in ly non formam aliquam, quasi diceret, non significat formam aliquam, vt cætera nomina, puta sapiens, viuens, &c. De transcendentibus autem constabat ea posteriora esse ipso esse, & propterea non oportuit sollicitari autorem circa hæc.

¶ Quo ad secundum vel secundò probatur conclusio sic, essentia Dei non potest à nobis pro statu viæ intelligi modo quo in se est, ergo omne intellectum quocunque modo determinatum, deficit à modo quo Deus in se est. Ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tanto magis proprie dicuntur de Deo à nobis. ergo qui est, est maxime propriū nomen Dei. vltima consequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus cõmunia, aut si conuertuntur, addunt aliquid rationis, saltem supra ipsum. Et consequenter autoritate Damasc. Priores autẽ consequẽtiæ in litera nō probātur. Prima quidẽ ratione non egebat, quoniā ex se satis liquet. Si enim modus est incognit⁹, sequitur ꝙ omnis modus cognit⁹ deficiat à modo Dei. Secunda quoque plane inde deducitur, quoniā si oīs modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quāto determinatior modus, tanto magis deficit: quoniā defect⁹ ille ex eminentissima amplitudine modi essẽdi Dei procedit, ac per hoc quāto ratio significata per nomen est amplior, aut absolutior, tanto minus recedit ab illo interminato pelago diuinæ substantiæ: & hoc est magis proprie dici, non enim aliquod nomen adæquat modum Dei: sed quia minus deficit, magis proprium dicitur. Ita quod minime inter alia recedere, est maxime proprie dici. Deficere autem in proposito communiter sumitur: quædam enim nomina vt transcendentia minus determinata deficiunt negatiue: plus tamen & minus vt dictū est: adeo vt quædam alia scilicet determinata, deficiant contrarie, vt corpus, &c. Omnis ergo determinatio deficit, quāuis dissimiliter.

Lib. 1. orth. fid. c. 12.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd ly est, dupliciter potest determinari: scilicet ex parte prædicati, & ex parte subiecti. Prædicati quidem, quum dicitur, est sapiẽs, vel bonus, &c. Subiecti autem quum dicitur, homo vel bos est, &c. hoc autem nomen, qui est, merito indeterminatissimum dicitur: quia vtrinque ly qui est, indeterminatum significat. Non enim significat qui est bonus, aut sapiẽs aut substantia: sed absolutissime, qui est absque quacunque determinatione. Ex parte etiam ly, qui cum nulla significetur natura, sed cum sit relatiuum substantiæ, cõmunissime importat substantiam: non vt est certum genus, sed vt omnis essentia, substantia dicitur. Et propterea Damascenus pelagus infinitū substantiæ significare dixit: substantiæ quidem, ratione ly qui, pelagus autem infinitum ratione ly est, absque omni determinatione: potest enim determinari in finitis determinationibus: hoc autem maximè manifestat, quod adeo eminens est, vt infinities infinitos essendi modos etiam cogitabiles eminentissimè comprehendat.

Li. 5. de tri. ca. 2. tom. 3. Et li. 83. q. 17. 10. 4.

In corp. ar.

τετραγράμματον.

a 26

Comment. ¶ Quo ad tertiū vero, vel tertiò probatur conclusio ex significatione. qui est, significat esse in præsenti. ergo maxime propriè conuenit Deo. tenet sequela, præsentialitas enim est maxime propria Deo, vt patet per Augustinum.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolute & formaliter, & sic considerandum est hic, nec differt ly, qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres cõditiones. Prima est: quia ens nō ita explicite explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quod relatiuum clausum in ly ens, est neutri generis, vt patet exponendo ens, id est, quod est, vt expresse ab Aristotele exponitur pluries. neutrum autem genus cum informe sit, magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existentis, quàm dicẽdo quod est, propter quas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, ly qui est. secundo modo consideratur vt merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est: cætera autem sunt & nō sunt, pro quanto deesse possunt: & dum non sunt, nisi sic, id est, tantæ & talis perfectionis, & non absolute: oportet, vt hoc nomen sic sumptum eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus appropriretur, quasi cæteri in comparatione ad ipsum nō cognoscerent, &c. Tunc enim, licet non variaretur nominis significatio, plus tamen insinuaret quàm significaret formaliter, cum ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen, consideratur esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissima in Deo ponit, pelagusque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communi oportet: ad infinitatem per eminentiam trahit æternum esse illud innuendo: propter quod nullum nomen simplex, quo ad conceptum, habemus quod magis explicet diuinam naturam quidditatiue, quàm ly, qui est. Tertio modo consideratur, qui est, vt est primum membrum huius analogi, scilicet, qui est, & ly qui est, non ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia supradicta. Alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, vt dictum est: & quoniam analogum simpliciter prolatum stat pro primo, idcirco ly qui est, absolute pro primo sumitur: & est propriissimum Deo propter supra dicta: & hæc sequere, quoniam & vera, & autori consona sunt absolute ac formaliter loquenti.

ARTI-

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.*

(79 1. dist. 4. q. 2. art. 1. & 1. cont. c. 36.)

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd propositiones affirmatiuæ non possint formari de Deo. Dicit enim Dio.* 2. ca. cælest. Hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmationes autem incompactæ. (Ca. 2. parũ ante med.)

2 ¶ Præterea, Boet, dicit in a lib. de Trin. quòd forma simplex subiectũ esse non potest. Sed Deus maximè est forma simplex, vt suprà b ostensum est c. Ergo non potest esse subiectum: sed omne illud de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur vt subiectũ. Ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest. (a Li. de tri. ante med. b q. 3. art. 7.)

3 ¶ Præterea, Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, * vt suprà probatum est c. Cum igitur omnis intellectus affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quòd propositio affirmatiua vere de Deo formari non possit. (q. 3. art. 7. præcipuè.)

¶ SED CONTRA est, quòd fidei non subest falsum, sed propositiones quædam affirmatiuæ subduntur fidei, vtpote quòd Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. Ergo propositiones affirmatiuæ possunt formari de Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Cum humanus intellectus nequeat Deum, vt vnus est, cognoscere, sed sub diuersis rationibus, multas de ipso propositiones affirmatiuas veras formare potest.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt verè formari de Deo. Ad cuius euidẽtiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera oportet quòd prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationẽ. Et hæc patet tã in propositionibus quæ sunt in prædicato accidentali, quã in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idẽ subiecto, & differũt ratione, alia est enim ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cum dico, homo est animal: illud enim ipsum quod est homo, vere animal est. In eodem enim supposito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homo c. Vnde & hic etiã prædicatum & subiectum sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idẽ prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur, inquãtum intellectus id quod ponit ex parte subiecti, trahit ad partem suppositi d: quod vero ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam formæ in supposito existentis: secundum quod dicitur quòd prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic verò diuersitati, quæ est secundum rationem, respõdet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem vero rei significat intellectus per ipsam compositionem. Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamẽ intellectus noster secundum diuersas d cõceptiones ipsum cognoscit, eo quòd nõ potest ipsum vt in seipso est, videre. Sed tamẽ quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen quòd omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadẽ res simpliciter. Hanc ergo pluralitatẽ, quæ est secundum rationẽ, repræsentat per pluralitatem prædicati & subiecti: vnitatem verò repræsentat intellectus per compositionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dion. dicit affirmationes de Deo esse incompactas d vel inconuenientes secundum aliã translationem, inquantum nullum nomẽ Deo competit secundum modum significãdi, vt suprà * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster non potest formas simplices subsistẽtes secundũ quòd in seipsis sunt, cõprehẽdere: sed apprehẽdit eas secundũ modũ cõpositorũ, in quib' est aliquid quod subiicitur, & est aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formã simplicem in ratione subiecti, & attribuit ei aliquid.

¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quia distinctio facta ibidem non habet locũ in proposito, quoniam in ly qui est, idem est, à quo nomen imponitur, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis propriũ nomen quo ad vnũ, erit quo ad vtrũque: & tamen in litera dicitur, quod est magis propriũ quo ad id à quo, & non quo ad id ad quod, quomodo possint hæc simul stare?

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet idem sit: non tamen ad idẽ comparatur. In vtroq; enim nomine: scilicet ly qui est, & ly Deus, sunt duo, scilicet à quo & ad quod: & comparationem proportionaliter faciendo, scilicet comparando à quo vnius ad à quo alterius: & ad quod vni' ad ad quod alterius: facile patet sensus clarus literæ, quod esse est magis propriũ Deo, quàm vniuersalis prouidentia: & quod deitas est magis propria Deo, quàm esse: quoniam deitas importat illam naturam quasi secundum differentiam specificam: ly vero qui est, importat eandẽ quasi secundum genus. Verũ tamen quod quia conceptum, ly Dei, quantũ ad id ad quod imponitur, non habemus nisi in alio. Cõceptum vero ly, qui est, quantũ ad vtrũque habemus. Idcirco licet Deus secundum se magis proprium nomen ac intimius sit, quo ad nos tamen magis explicatiuum est Dei ly, qui est: quàm ly Deus propter rationẽ dictam. Et scito quòd ly qui est, vt appropriatum, seu primũ analogatum nomen est, vnicum tantum conceptũ formalẽ importat: ita quòd non cõponitur ex duobus conceptibus, vt calor albus: neque vt ens per se, neque vt summum bonum, neque vt ens infinitum. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitũ substantiæ: imo si rectè ac perfectè concipitur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: non enim quia ens infinitum ideo est qui est: sed quia est qui est, ideo esse infinitæ perfectionis est. Vnde non rectè sensisse videtur Scotus in 1. di. 3. q. 1. dicẽs, quòd simplicior & perfectior conceptus proprius Deo nobis possibilis sit conceptus huius nominis ens infinitum. Iam enim patet quòd cõceptus ly, qui est simplicior, perfectior ac prior est.

(D.1052. D.216. D.369. Ar. 3. huius q. & 1. dist. 22. art. 2. 1. & dist. 34. q. 3. ar. 1. c. & po. q. 7. ar. 5. 2.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd hæc propositio, intellectus intelligẽs rẽ aliter c quàm sit, est falsus, est duplex, ex eo quod hoc aduerbiũ aliter, potest determinare hoc verbum intelligit, ex parte intellecti, vel ex parte intelligentis c. Si ex parte intellecti, sic propositio vera. Et est sensus. Quicunq; intellectus intelligit rẽ esse aliter quam sit, falsus est. Sed hoc nõ habet locũ in proposito: quia intellectus noster formans propositionẽ de Deo, nõ dicit eũ esse cõpositum, sed simplicẽ. Si verò ex parte intelligẽtis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, quàm rei in essendo. Manifestũ est enim quòd intellectus noster res materiales infra se existentes intelligit immaterialiter, nõ quòd intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet compositè: nõ tamen ita quòd intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster nõ est falsus, formans cõpositionem de Deo.

QVAESTIO DECIMAquarta, De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST considerationem eorũ, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandũ de his, quæ pertinet ad operationem ipsius. & quia operatio quædã est, quę manet in operãte, quędã verò quæ procedit in exteriorẽ effectũ. Primò agemus de sciẽtia & volũtate, nam intelligere in intelligẽte est, & velle in volente, & postmodũ de potentia Dei, quæ cõsideratur vt principiũ operationis diuinæ in effectũ exteriorẽ procedẽtis. Quia verò intelligere quoddã viuere est: post consideratione diuinæ scientiæ considerandũ est de vita diuina. Et quia scientia verorũ est, erit etiã considerandum de veritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscente est, rationes autem rerum secundum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ vocantur, cum consideratione scientiæ erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

¶ Circa scientiam verò quæruntur sedecim.

¶ Primò, vtrum in Deo sit scientia.

¶ Secundò, vtrum Deus intelligat seipsum.

¶ Tertiò, vtrum comprehendat se.

¶ Quartò, vtrum suum intelligere sit sua substantia.

¶ Quinto, vtrum intelligat alia à se.

¶ Sextò, vtrum habeat de eis propriam cognitionem.

¶ Septimo, vtrum scientia Dei sit discursiua.

¶ Octauo, vtrum scientia Dei sit causa rerũ.

¶ Nono, vtrũ sciẽtia Dei sit eorũ, quæ nõ sũt.

¶ Decimo, vtrum sit malorum.

¶ Vndecimo, vtrum sit singularium.

¶ Duodecimo, vtrum sit infinitorum.

¶ Decimotertio, vtrum sit contingentium futurorum.

¶ Decimoquarto, vtrum sit enuntiabiliũ.

¶ Decimoquinto, vtrum scientia Dei sit variabilis.

¶ Decimosexto, vtrum Deus de rebus habeat speculatiuam scientiam vel practicam.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit scientia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit scientia. Sciẽtia enim habitus est, qui Deo non cõpetit, cum sit medius inter potentiam & actũ. Ergo scientia non est in Deo.

2 ¶ Præterea, Scientia cum sit conclusionum est quædã cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia non est in Deo.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum duodecimum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: propositiones affirmatiuæ verè possunt de Deo formari. Probatur, omnis propositio affirmatiua significat identitatem aliquam secundum rem prædicati & subiecti, cũ distinctione eorundẽ secundum rationẽ: sed in deo inueniuntur hęc duo: ergo. Maior probatur dupliciter. Primo inductiuè in propositionibus accidentalibus & essentialibus duplicibus, scilicet & in quibus prædicatum & subiectum habent secundum se rationes diuersas, & in quibus non. Secũdo ratione, propositio affirmatiua habet copulam prædicatum & subiectum, ergo importat identitatem ratione copulæ: & distinctionem ratione pluralitatis extremorum. Minor etiam probatur. Deus non cognoscitur à nobis, vt est in sua omnimoda vnitate: sed sub diuersis rationibus: ergo.

b ¶ vnus & simplex: ergo.

¶ Aduerte Thomista quod hinc habes, quod Deus apud Sanctũ Thomã, est vnius tantum rationis formalis [illegible] cõprehendentis omnia, &c. hoc enim intendit cum dicit hic, quod est omnino vn' & simplex. Alioquĩ aduersatiua subiuncta cũ eius causa non consonãt scilicet, sed tamen intellectus noster secundũ diuersas conceptiones ipsum cognoscit: quia non potest ipsum vt in se est videre. Si ergo posset ipsum vt in se est videre, non distingueret deitatem à sapientia, nec sapientiã à bonitate secundum rationem [illegible] modo facit, dicẽdo Deus est sapiens & bonus, &c. vnica ergo est in deo formalis ratio tantum.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum primum.*

Titulus scientiæ [illegible] nomine scientiæ intelligimus [illegible]ssimam cognitionem intellectiuam certam & euidentem.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. In Deo est scientia perfectissimè, probatur. Immaterialitas ratio est quod aliquid sit cognoscitiuum, & secundũ modũ immaterialitatis est modus cognitionis: sed De' est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissimè scientiam. Maior habet duas partes, & quo ad primam partem probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primo, ratione sic. [illegible] cognoscens, est ex habere formam suam & aliorum: ergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia in hoc differt cognoscens à non cognoscente. Prima vero consequentia ex se est euidens: quia quod est ipsum & alia, est magis amplum quam quod est ipsum tantum: & cõfirmatur autoritate [illegible] de anima, Anima est quodammodo omnia. Secunda vero consequẽtia probatur ex dictis in [illegible] quod coarctatio fit [illegible], est ex materia: & infinitas formarum per recessum à materia. Secundo probatur maior autoritate Arist. 2. de anima, quod plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem. Quo ad secũdam vero partem probatur maior ex gradibus cognoscendi in sensu & in intellectu. Ille enim cognoscitiuus est quia recipit species sine materia: iste magis: quia separatus & immixtus, vt dicitur 3. de anima. Minor autem ex supradictis est nota.

¶ *Nam cognoscens distinguitur à non cognoscente, quod est ipsum & alia, non autem non cognoscens.*

Circa differentiam assignatam inter cognoscentia & non cognoscẽtia dubitatur. Aut quum dicitur quod cognoscens natum est esse etiam alia, intendis quòd ly esse intelligatur per identitatem: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua nõ est nata esse idem quod lapis, quod bos, &c. Aut per informationem, & tunc aut per intentionalem: & sic est falsa differentia: quia aer non est cognoscẽs, & tamen recipit colores intentionaliter. Aut naturalem, & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia non cognoscẽtia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus: & sic est falsum: quia sensus non est natus esse omnia, sed quædam. Aut pro quibusdam: & sic differentia est nulla: quoniam commune est omnibus, quæ apud nos sunt, esse non solum ipsa, sed quædam alia aliquo modo, scilicet per informationem: quoniam omnia, non solum sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia conformia naturis propriis. Ignis enim non solum est ignis, sed leue, rarum, lucidum, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, ita cognoscens habet sua propria accidentia, species intentionales. vnde in hoc nulla apparet differentia inter cognoscentia & non cognoscentia.

¶ Ad euidentiam huius difficilis ac ardui fundamenti magnæ partis, Metaphysicæ ac Philosophiæ naturalis, duo facienda sunt. Primo formaliter dicendum est ad obiectiones. Secundo radix omnium producenda est in lucẽ. Ad obiecta facile dicitur, quod ly esse abstrahit à modis essẽdi per identitatẽ, & per informationem: & similiter ly alia, abstrahit ab omnibus aut quibusdam. Sicut etiam ly cognoscitiuum abstrahit à tali & tali cognoscitiuo. Aliquod enim cognoscens est, quod est omnia per identitatẽ, vt Deus. Aliquod quod est aliqua per identitatem, & aliqua per informationem: vt Angeli. Aliquod quod est omnia per informationem, vt anima nostra. Aliquod quod est aliqua per informationem, vt anima pure sensitiua. Et propterea differentia in communi posita, abstrahit ab omnibus his modis, vt nullus excludatur, sed omnes in confuso contineantur.

¶ Radix autem ista elucescit, si intuemur per se differentiam, inter modum quo cognoscens est cognitum, & quo materia habet formam. Et similiter quàm differenter fit vnum ex cognoscente & cognito, & materia & forma. Idem enim iudicium est de esse & de vno, cum eandem naturam significent, vt in sexto Metaphy. dicitur. Sciendum est ergo, quòd per se differentia in hoc est. Quod cognoscens est ipsum cognitum actu vel potentia. Materia autem nunquam est ipsa forma. Ex hac differentia quo ad esse, sequitur differentia quo ad vnitatem: quod scilicet cognoscens & cognitum sunt magis vnum, quàm materia & forma, vt egregie dixit Auer. in 3. de ani. commen. 5. Et rationem reddidit modo dictam: quia ex intellectu & intellecto non fit tertium, sicut ex materia & forma: assignando enim pro ratione maioris vnitatis exclusionem tertij: apertè docuit vnitatem consistere in hoc, quia vnum est aliud. Vnde Ari. in 3. de ani. hoc idem prædocuit dicens: quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autem hanc esse veram per se differentiam ex eo quod omnes communes animi conceptiones & cõclusiones ei consonant: scilicet quod accidit cognoscitiuo & cognito diuersitas inter ea. & similiter compositio eorum. Et similiter quod cognitum habeat esse intentionale in cognoscente, & quod nullæ naturæ possunt adeo eleuari materia & forma, subiectũ & accidẽs, vt vnũ sit idẽ alteri saluis rationibus eorũ, vt de cognoscẽte & cognito cõperimus.

¶ Necessitas autẽ hoc ponendi, ex duabus nascitur positionibus. Altera est, vnumquodque operatur secundũ quod est actu. 2. Physic. Altera est, cognitum est principium specificatiuũ cognitionis, ex 11. Metaph. Ex his sequitur, quod cũ cognoscens debeat esse sufficiens principiũ suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet quod sit specificatiuum principium illius quod est esse cognitum. Et si his adiungas ex 2. cæli. com. 17. quod vnumquodque est propter suam operationem: sequetur quod natura cognoscitiua est talis secundum se, vt sit actu vel potentia ipsum cognitum: quod est esse non solum ipsa, sed alia, vt in litera dicitur. Et si hæc comparaueris ad reliqua entia, videbis differentiã inter cognoscentia & non cognoscentia manifestari ex hoc. Reliqua namque entia, aut recipiũt formas propter ipsarum formarum operationes, aut propter operationem tertij compositi ex recipiente & recepto. Exemplum primi in aqua calida, & vniuersaliter in subiecto & accidentali forma. Calefactio enim non est propria operatio aquæ, sed caloris. Et idem est iudicium quo ad hoc de aqua frigida: licet enim frigiditas sit naturalis potentia aquæ, frigefacere tamen frigidi, non aquæ propria est operatio. Exemplũ secundi patet in formis substantialibus: materia enim non recipit formam propter operationem ipsius materiæ, sed cõpositi ex ipsa & forma. Cognoscens autem recipiens cognitum, non recipit ipsum propter operationem alicuius compositi resultantis ex eis: neq; propter operationem ipsius cogniti: sed propter specificationem propriæ operationis ipsius cognoscentis. Visus enim recipit visibile, propter speciem visionis: quam constat esse visus propriam operationem. Nec obstat quod visibile vt receptum in visu sit accidẽs, & visus sit subiectum: quoniam hoc est per accidens, id est, ex necessitate materiæ: & non est per se primo intentum, forma enim, intentio seu species visibilis, non inquantum accidens: sed inquantum visibile & transiens in visum specificat: sed quia hoc non patitur talis natura sensibilis, nisi per intentionem esse, ideo gratia materiæ concurrit accidens, non tamen destruit per se intentum, sed in gradu minus perfecto constituit. Vt enim alibi discutiendum est, & ab Auerroi 12. Metaphy. 4. de anima habetur, Cognoscibile & cognitum non eadem intentione in omnibus sunt vnum: sed magis & minus diminute: adeo quod in solo Deo sunt omnino idem. Et patet sensus differentiæ assignatæ: & quàm subtiliter naturam cognoscentium tradidit hic Diuus Thomas. Quam in hoc consistere non solum ex Aristot. & Auer. (vt patet ex dictis) sed etiam ex Alberto, ostenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentissime oportet pro fundamento habere, quoties de intellectu est sermo: quoniam ex eo multarum quæstionum conclusiones pendent: puta de concursu obiecti, & intellectus ad intellectionẽ. Et similiter de cõcursu speciei intelligibilis, &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de sensu & sensibili, intellectu & intelligibili, deque intelligere & sentire tractantes, tanquam de aliis rebus iudicant. Et disces eleuare ingenium, aliumque rerum ordinem ingredi.

3 ¶ Præterea, Omnis scientia vel vniuersalis, vel particularis est. Sed in Deo non est vniuersale & particulare, vt ex superioribus patet c. Ergo in Deo non est scientia.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit, Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit omnino immaterialis, in ipso scientia est perfectissimo modo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Deo perfectissime est scientia. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cognoscentia à non cognoscentibus in hoc distinguuntur, quia non cognoscentia nihil habent nisi formam suam tantum: sed cognoscens natũ est habere formam etiam rei alterius: nã species cogniti est in cognoscente. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis est magis coarctata & limitata. Natura autem rerũ cognoscentium habet maiorem amplitudinẽ & extensionem. Propter quod dicit * Philosophus 3. de anima, quod anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, est per materiam. Vnde & suprà diximus, quòd formæ secundũ quòd sunt magis materiales, secũdum hoc magis accedunt ad quandam infinitatem c. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua: & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Vnde in * 2. de anima dicitur quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatẽ c. Sensus autẽ cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierum sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est à materia, & immixtus, vt dicitur in * 3. de anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, vt ex * superioribus patet c. sequitur, quòd ipse sit in summo cognitionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia perfectiones procedentes à Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo, vt supra dictum est c) oportet quòd quandocunque nomen sumptum à quacũque perfectione creaturæ Deo attribuatur, secludatur ab eius significatione omne illud quod pertinet ad imperfectum modũ, qui competit creaturæ. Vnde scientia non d est qualitas in Deo, vel habitus: sed substantia, & actus purus.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd ea quæ sunt diuisim & multipliciter in creaturis, in Deo sunt simpliciter & vnice, vt supra dictum * est c. Homo autem secundum diuersa cognita habet diuersas cognitiones. Nam secundum quòd cognoscit principia, dicitur habere intelligentiam, scientiam vero, secundum quòd cognoscit conclusiones: sapientiam, secundum quòd cognoscit causam altissimam: consilium vel prudentiã secundum quòd cognoscit agibilia. Sed hęc omnia Deus vna & simplici cognitione cognoscit * vt infra patebit c. Vnde simplex Dei cognitio omnibus illis nominibus nominari potest: ita tamen, quod ab vnoquoque eorum secundum quod in diuinam prædicationem venit, secludatur quicquid imperfectionis est, retineatur quicquid perfectionis est. Et secundũ hoc dicitur Iob. 12. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiã.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia est secundum modum cognoscẽtis. Scitum enim est in sciente secundum modum scientis c. Et ideo cum modus diuinę essentiæ sit altior quàm modus, quo creaturæ sunt, scientia diuina non habet modum creatæ scientiæ, vt scilicet sit vniuersalis d vel particularis, vel habitu, vel in potentia, vel secundum aliquem talem modum disposita.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus intelligat se.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus non intelligat se. Dicitur enim in libro * de causis, quod omnis sciẽs qui scit suã essentiam, est re-

(Q. 3. art. 4. — Artic. 7. huius quæ. — D.475. D.632. D.215. — Veri. q. 2. ar. 2. & 1. cont. c. 47. & 48. & l. 4. c. 11. co. 3. Et 1. dis. 35. ar. 2. Et 12. met. l. 8. co. 4. — * Propo. 15. in princ. to. 3. inter opera Arist.)

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus intelligit seipsum per se ipsum, probatur. Deus est absque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt omnibus modis idem: ergo intelligit seipsum per seipsum. Antecedens patet. prima vero cõsequentia fundatur super duas propositiones. Altera est: obiectum intellectus oportet esse actu intelligente ad hoc vt intelligat. Altera est: omnis diuersitas intellectus ab obiecto est propter admixtam naturam potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanentem: quia ista intus habes

Universidad de Deusto Biblioteca

diens ad essentiam suam reditione completa: sed Deus non exit extra essentiam suam, nec aliquo modo mouetur. Et sic non competit sibi redire ad essentiam suam. ergo ipse nō est sciēs essentiam suam.

2 ¶ Præterea, Intelligere est quoddam pati & moueri, vt dicitur in 3.* de anima: scientia etiam est assimilatio ad rem scitam: & scitum etiam est perfectio scientis. Sed nihil mouetur vel patitur vel perficitur à seipso, neque similitudo sibiipsi est, vt Hilarius * dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

3 ¶ Præterea, præcipuè Deo sumus similes secundum intellectum: quia secundum mentē sumus ad imaginē Dei, * vt dicit Aug. Sed intellectus noster nō intelligit se, nisi sicut intelligit alia, vt dicitur in 3.a de anima. Ergo Deus non intelligit se, nisi forte intelligendo alia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Corinth. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi spiritus Dei.

CONCLVSIO.

Deus cum sit actus purus in summo immaterialitatis, intelligit se per seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus se per seipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd licet in operationibus, quæ transeunt in exteriorem effectum, obiectum operationis quod significatur vt terminus, sit aliquid extra operantem: tamen in operationibus, quæ sunt in operante obiectū, quod significatur vt terminus operationis, est in ipso operante: & secundum quod est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in lib. * de anima, quòd sensibile in actu est sensus in actu, & d intelligibile in actu est intellectus in actu e. Ex hoc enim aliquid in actu sentimus vel intelligimus, quod intellectus noster vel sensus informatur in actu per speciē sensibilis vel intelligibilis. Et secundum hoc tātum sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili: quia vtrunque est in potentia. Cum igitur Deus nihil potentialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quod in eo intellectus & intellectum sint idem omnibus modis, ita scilicet vt neque careat specie intelligibili: sicut intellectus noster cum intelligit in potentia, neq; species intelligibilis sit aliud à substantia intellectus diuini: sicut accidit in intellectu nostro, cum est actu intelligens: sed ipsa species intelligibilis est ipse intellectus diuinus, & sic seipsum per seipsum intelligit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd redire ad essentiam suam, nihil aliud est, quam rem subsistere in seipsa. Forma enim inquantum perficit materiam dando ei esse, quodammodo supra ipsam effunditur: inquantum verò in seipsa habet esse, in seipsam redit: virtutes igitur cognoscitiuæ, quæ non sunt subsistentes, sed actus aliquorum organorum, non cognoscunt seipsas: sicut patet in singulis sensibus. Sed virtutes cognoscitiuæ d per se subsistentes cognoscunt seipsas. Et propter hoc dicitur in lib. de causis, quòd sciens essentiam suam redit ad essentiam suam. Per se autem subsistere maximè conuenit Deo. Vnde secundum hunc modū loquendi, ipse est maximè rediens ad essentiā suā, & cognoscēs seipsū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd moueri & pati sumuntur æquiuocè secundum quòd intelligere dicitur esse quoddam moueri vel pati e, vt dicitur in 3.* de anima. Non enim intelligere est motus, qui est actus imperfecti, qui est ab alio in aliud, sed actus perfecti existens in ipso agente c. Similiter etiam quod intellectus perficiatur ab intelligibili, vel assimiletur ei hoc conuenit intellectui, qui quandoque est in potentia: quia per hoc quod est in potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectæ: & perficitur per ipsam, sicut potentia per actum. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, non perficitur per intelligibile, neque assimulatur ei: sed est sua perfectio & suum intelligere.

¶ Ad tertium dicendum, quod esse naturale non est materiæ primæ, quæ est in potentia: nisi secundum quod est reducta in actum per formam: intellectus autem noster possibilis se habet in ordine intelligibilium sicut materia prima in ordine rerum naturalium: eò quòd est in potētia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis non potest habere intelligibilium operationem, nisi inquantum perficitur per speciem intelligibilem alicuius. Et sic intelligit seipsum per speciem intelligibilem e: sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quòd cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere: & per actum cognoscit potētiam intellectiuam. Deus autem est sicut actus purus tā in ordine existētiū quàm in ordine intelligibiliū: & ideo per seipsū seipsū intelligit.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus comprehendat seipsum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd deus non comprehendat seipsum. Dicit enim Aug.* in libro 83. quæstionum, quòd id quod comprehendit se, finitum est sibi. Sed Deus est omnibus modis infinitus. Ergo non comprehendit se.

¶ Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis sed sibi finitus. Contra. Verius est vnumquodque secundum quod est apud Deum, quàm secundum quod est apud nos. Si igitur Deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus: verius est Deum esse finitum, quàm infinitum. Quod est contra prius determinata c. Nō ergo Deus comprehendit seipsum.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus, dicit ibidem: Omne quod intelligit se, cōprehendit se. Sed Deus intelligit se. Ergo cōprehendit se.

CONCLVSIO.

¶ Deus perfectè seipsum comprehendit, cum tantum cognoscat seipsum quantum cognoscibilis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus perfectè comprehendit seipsum. Quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quando peruenitur ad finem cognitionis ipsius, & hoc est quando res cognoscitur ita perfectè sicut cognoscibil.... Sicut propositio demonstrabilis cōprehenditur quando scitur per demonstrationem, non autem quando cognoscitur per aliquam rationē probabilem. Manifestū est autem quòd Deus ita perfectè cognoscit seipsum, sicut perfectè cognoscibilis est. est enim vnumquodque cognoscibile secundum modum sui actus e. Nō enim cognoscitur aliquid secundum quòd in potentia est, sed secundum quòd est in actu, vt dicitur in 9.* Metaph. Tanta est autem virtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in existendo: quia per hoc quod actu est, & ab omni materia & potentia separatus, Deus cōgnoscitiuus est, vt* ostensum est c. Vnde manifestum est, quòd tantùm seipsum cognoscit quantum cognoscibilis est. Et propter hoc seipsum perfectè comprehendit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd comprehēdere, si propriè accipiatur, significat aliquid habens & includens alterum. Et sic oportet quòd omne comprehensum sit finitum sicut omne inclusum e. Non sic autem comprehendi dicitur Deus à seipso, vt intellectus suus sit aliud quàm ipse, & capiat ipsum & includat. Sed huiusmodi locutiones per negationem sunt exponendæ. Sicut enim Deus dicitur esse in seipso, quia à nullo exteriori continetur: ita dicitur comprehendi à seipso: quia nihil est sui quod lateat ipsum. Dicit enim August. in * lib. de videndo Deum, quòd totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur Deus finitus est sibi, intelligendum est secundū quandam similitudinem proportionis: quia sic se habet in non excedendo intellectum suum, sicut se habet aliquid finitum in non excedendo intellectum finitum. Non autem sic dicitur Deus sibi finitus, quòd ipse intelligat se esse aliquid finitum.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum ipsum intelligere Dei sit eius substantia.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ipsum intelligere Dei non sit eius substantia. Intelligere enim est quædam operatio. Operatio autem aliquid significat procedens ab operante. Ergo ipsum intelligere Dei non est ipsa substantia.

2 ¶ Præterea, Cum aliquis intelligit se intelligere, hoc nō est intelligere aliquid magnū vel principale intellectū, sed intelligere quoddam secundarium & accessorium. Si igitur Deus sit ipsum intelligere, intelligere Deum erit sicut cum intelligimus intelligere. Et sic non erit aliquid magnum intelligere Deum.

3 ¶ Præterea, Omne intelligere est aliquid intelligere. Cum ergo Deus intelligit se, si ipsemet non est aliud quàm suū intelligere, intelligit se intelligere: & intelligere se, intelligere se: & sic in infinitum. Nō ergo ipsum intelligere Dei, est eius substantia.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. * lib. 7. de Trini. Deo hoc est esse quod sapientem esse. Hoc autem est sapientem esse, quod intelligere. Ergo Deo hoc est esse, quod intelligere. Sed esse Dei est eius substantia, vt supra ostensum est*. Ergo intelligere e Dei, est eius substantia.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum nullo à se distincto perficiatur, & sit suum esse, eius intelligere non distinguitur ab ipsa eius substantia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd est necesse dicere, quòd intelligere Dei est eius substantia. Nam si intelligere Dei sit aliud quàm eius substantia, oporteret, vt dicit philosophus in 12. Meta *. quod aliquid aliud esset actus & perfectio substantiæ diuinæ, ad quod se haberet substantia diuina sicut potentia ad actum: quod est omnino impossibile. Nam intelligere est perfectio & actus intelligentis. Hoc autem qualiter sit, considerandum est. Sicut enim * supra dictum est e, intelligere non est actio progrediens ad aliquid extrinsecum, sed manet in operante sicut actus & perfectio eius: prout esse est perfectio existentis. Sicut enim esse consequitur formam, ita intelligere sequitur speciē intelligibilem. In Deo autem non est forma, quæ sit aliud quàm suum esse, vt supra * ostensum est e. vnde, cùm ipsa sua essentia sit etiam species intelligibilis, vt* dictum est e, ex necessitate sequitur quòd ipsum eius intelligere sit eius essentia & eius esse. Et sic patet ex omnibus præmissis e, quòd in Deo intellectus intelligens & id quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino vnū & idem. Vnde patet per hoc, quòd Deus dicitur intelligens, nulla multiplicitas ponitur in eius substantia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intelligere non est operatio exiens ab ipso operante, sed manens in ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum intelligitur illud intelligere quod non est subsistēs, nō intelligitur aliquid magnū: sicut cū intelligimus intelligere nostrū. Et ideo non est simile de ipso intelligere diuino: quod est subsistēs.

¶ Et per hoc patet responsio ad tertium. Nā intelligere diuinum, quod est in seipso subsistens, & suiipsius, & non alicuius alterius, vt sic oporteat procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum Deus cognoscat alia à se.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat alia à se. Quæcunque enim sunt alia à Deo sunt extra ipsum. Sed Augustinus dicit * in lib.

---

habet terminum, secunda ex libro de anima sic: sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cū intelligibili in actu. Non autem est hic eadem potentia, est identitas, horum sequitur actualitatem status eorum: diuersitas vero potentialitatem. Ex his enim manifeste patet sequela, prima sic. Intelligibile oportet esse in intelligente, & non est aliquo modo distinctū, nisi per potentiam. ergo intelligibile illius in quo nulli est potentia nullo modo distinguitur ab eo. Ergo Deus est absque potentia, &c. ergo, &c. Deinde in litera explicatur consequēs, quo ad ly omnibus modis, excludendo duos diuersitatis modos, scilicet inter actum & potentiam, & inter substantiam & accidens, secunda consequentia patet.

¶ Circa verba literæ in secūda propositione fundante consequentiam Aduerte quod hoc quod dicitur, scilicet secundū hoc tantum, sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili, quia vtrunque est in potentia: dupliciter exponi potest. Primo vt ly vtrūque referat potentiā & obiectum. Secundo vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuam. Et si ille secūdus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit & planus literæ sensus seruatur. Si verò primus sensus intentus dicatur eget nitore: quoniam ex hoc haberetur expresse, quod ad distinctionē inter cognoscentem & cognitum exigitur potētialitas, nō solum in cognoscente, sed etiam in cognito: quod nō est vsquequaque verum. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primò quod exigatur potentialitas in vtroque, ita quod vtrunque sit secundum se potentiam habens: & hæc duplex potētia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum, vt patet, quum Deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tunc enim obiectum est actus purus, & tamē distinctio est inter intellectum & obiectum. Secūdò, quod exigatur potētialitas vtriusque respectu huius, id est, quod obiectum sit potentia intelligibile ab ipso intellectu, & intellectus sit in potētia aliqua ad intelligendū illud: & hoc est verum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia vna potentialitas, scilicet potentia sufficit. Tum quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius non est potentialitas imperfectionis, de qua loquitur. Tum quia vtraque ista potentia resoluitur, tandem quo ad hunc effectū, qui est distinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatem ipsius cognoscitiuæ virtutis. Tum quia planus sensus literæ primam expositionem optime amplectitur, & proposito satisfacit: & ideo primum sequamur.

¶ Num in his, quæ carent potentia, & quorum species intelligibilis non distinguitur à sua substantia, intelligens & intellectum sit omnibus modis idem.

Quæsitū. Circa expositionem consequētiæ: vbi ly omnibus modis idē explanatur per exclusionem duorū: scilicet status potētialitatis: & diuersitatis intellectus à specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum nō sufficit explanat omnimodam identitatē intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim quod nec est in potētia. Neque species qua se intelligit est aliud à substātia sua: & tamen intellectus & intellectum nō sunt omnibus modis idem, etiam intelligēdo seipsum. Tum quia hoc est proprium Dei. Tum quia conceptum quem format de seipso non est substantia sua, quicquid ille sit.

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primo quod ly ita, scilicet vt neque careat specie, neque species sit aliud, &c. accipiatur limitatiue, id est, quod per hæc duo limitatur illud quod dixerat, scilicet omnibus modis idem: vt si dixisset, sunt omnibus modis idem quo ad hæc duo: & sic dubium istum locum non habet.

¶ Et licet hic sensus literæ consonet pro quanto in articulo quarto quærendum restat vtrum intelligere Dei sit idem quod ipse Deus. Considerantibus tamen quod hic est sermo de intellectu, & intellecti identitate: & quod dubium restans de intelligere remanet pro quanto sine aliqua difficultate, proprius ipsius intelligere vt distinguitur contra intellectum, dici aliter posse videtur: accipiendo quod ly, ita, scilicet vt neque careat specie, &c. teneatur expositiue.

¶ Et ad dubium motum, respondetur quod exclusio horum duorum adæquat omnimodam identitatem intellectus & intellecti. Sed nomine speciei non est intelligenda species impressa tantum, sed vniuersaliter tam impressa quam expressa: vbi enim intellectus & species vniuersaliter non distinguuntur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina S. Thom. est indubie verum: quoniam conceptus ipse est species expressa, quæ in solo Deo est substantia. Et sic in nullo alio saluatur integre exclusio horum duorum. Verum autem hoc sufficiat secundum aliorum Philosophorum dogmata, nil est præsentis negotii: in 3. de anima vel in 12. Metaph. dicetur. Quod autem sic vniuersaliter in præsenti litera sumatur, species textus insinuat per illa verba, quod est actu intelligens. Si de specie impressa tantum intenderet, non oporteret dicere quum est actu intelligens: cum illa essentia sit, quum intellectus noster non est in actu intelligens, sed dormiens. Vnde explanando speciem intelligibilem per illam intellectus in actu secundo insinuauit, quod vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actum secundum, qui est intelligere. Constat autem ad illum concurrere vtranque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersalior sit sensus.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.*

Titulus clarus ex corpore.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus perfectè comprehendit seipsum. Probatur, Deus ita perfectè cognoscit seipsum, sicut perfectè cognoscibilis est: ergo perfectè comprehendit seipsum. Antecedens probatur sic, vnumquodque tantum est cognoscibile, quantū est actu: ergo tanta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus per hoc quod est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tanta est vis cognoscitiua quāta est actualitas, igitur vtrunque concludendo sequitur, tanta est cognoscibilitas quanta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primum patet ex 9. Meta. Assumptum vero secundum ex art. 1. & 2. Consequentia autem probatur ex ratione comprehensionis sic. Comprehendere est ad finē cognitionis alicuius peruenire: ergo est ita perfectè cognoscere rē, sicut res est cognoscibilis, ergo si Deus ita perfectè cognoscit, sequitur, ergo comprehendit. omnia sunt clara: & tamen in litera declaratur ratio comprehensionis exemplariter, in cognitione propositionis demonstrabilis: finis enim cognitionis ipsius non habetur, quousque demonstretur: quoniā semper maneret plus cognoscibilis quàm cognita esset.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo: primo conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. secundo epilogus antè dictorum.

¶ Quo ad primū, conclusio est. Intelligere Dei est eius substantia: probatur dupliciter. Primo ducendo ad impossibile cum Arist. si intelligere Dei esset aliud à substantia, sequeretur quod diuina substantia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actū perfectiorem: hoc est, impossibile. ergo. consequentia probatur: quia intelligere est perfectio & actus intelligentis. Secundo probatur ostensiue: substantia Dei est suum esse: & sua species intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substantia. Antecedens quo ad primam partem patet ex quæstione 3. ¶ Quo ad secundum ex secundo articulo huius quæstionis, consequentia verò probatur. Intelligere est actus manens in intelligente, vt esse: ergo si substātia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis oportet quod sit suum intelligere. Assumptum probatur quia intelligere consequitur speciem, vt esse formam.

¶ Ad euidentiā consequentiæ cum sua probatione, quoniā occulta aliqualiter est propter sui profunditatē, ac formalitatem, notanda sunt duo. Primò quòd in litera quatuor dicuntur de intelligere, scilicet quòd manet in intelligente: quòd vt actus & perfectio eius: quòd vt esse est actus existentis: quòd consequitur intelligibilem speciem, vt existere formam, quorum duo prima non probantur, quia clara sunt: tertium autem probatur per quartū: quod reliquum est pro cōstanti. Aduerte secundò, quòd quartū dictum, scilicet quòd intelligere consequitur speciem intelligibilem, vt esse formam, quo ad tria, quantum ad propositum spectat, verificatur. Primo quo ad causalitatē: quoniam forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundò quo ad necessitatem: quoniam formam in actu necessario comitatur existere: & speciem intelligibilem in actu, non medio modo inter potentiam & actū, necessario comitatur intelligere. Tertiò quo ad modū causandi: quoniam forma complendo quod est, facit esse: & species intelligibilis in actu nō in genere entis, sed in genere intelligibilis, complendo intellectum, facit intelligere vt ex primo articu. huius quæstionis, & dictis in quæstio. 12. patere potest. Ex his autem & præcipue ex hoc vltimo liquet tertiū dictum literæ, quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his quod intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existētis, id est intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imo intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili, sicut esse est ipsum essentis in genere entiū. Aduerte tertio, quod substantia diuina est formalissimo actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione vero secundi est ratio intelligendi, & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substantiæ suæ, vt puro actui in genere entium. Intelligere vero respondet eidem in genere intelligibiliū. Et proportionabiliter sic, quod intelligere est esse substantiæ diuinæ, vt speciei eius intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequentia cū sua probatione fuit optima & formalis: arguens ex concursu vtriusque formæ in vnam: & identificatione illius vnius cum proprio esse secundum vnum genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quod substantia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroque genere: secūdo substantia Dei est suum esse, ac per hoc identificat sibi esse in genere entiū, infertur, ergo oportet etiam quod sit suum intelligere, id est quod idētificet sibi esse suū, quod sibi conuenit in genere intelligibili. Non enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substātiæ diuinæ in genere intelligibili, quàm in genere entium. Et si oppositum diceretur, sequeretur quod non esset actus purus in genere intelligibili, intellectus enim in actu in genere intelligibili, qui claudit in se naturam cognoscentis & cogniti vt sic, comparatur ad intelligere vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

¶ Quo ad secundum epilogus adunans triplicem identitatem patet, cū corollario suo quod nullam ponit diuersitatem in Deo ipsum esse intelligentem, omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulū quintum.*

Titulus in communi quærit, non distinguendo quod quid est ab an est.

¶ In corpore duo, primò respondet quæsito affirmatiuè, secundò assignat modum, quo verificatur conclusio.

¶ Quo ad primum conclusio est. Necesse est Deum cognoscere alia à se. Probatur dupliciter.

¶ Primo sic, Deus perfectè seipsum intelligit: ergo perfectè cognoscit virtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit virtus sua: ergo alia à se. Antecedens, licet ex prædictis probatum sit, iterum probatur, ducendo ad impossibile, scilicet, si Deus non perfectè se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda verò probatur: quia aliter virtus non perfectè cognoscitur, vt patet. Tertia autem: quia virtus diuina se extendit ad alia à se quod probatur: quia est prima causa omnium.

¶ Secundo probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causæ est eius intelligere,

---

Lib. 3. de anima tex. 12. & 17. tom. 2.
Li. 7. de trinit. nō multum remotè antè fi.
Annot.
Lib. 15. de trin. c. 1. & lib. 6. super Gen. ca. 12. ad medium tom. 3.
a Lib. 3. de anima tex. 15. 18. 2.
Lib. 3. de anima tex. 36. & 37. tom. 2.
D. 761. b
280
D. 1123.
Lib. 7. de tri. c. 7. 10 §
q. 3 art. 4.
17
Lib. 12 Meta. tex. 39. tomo. 3.
Art. 2. huius quæst.
21
Q. 3 ar. 4. & 7.
16
17
Q. 3 art. 7. præcipue.
20
21
14
1. dist. 35. ar. 2. & vt vi. q. 2. ar. 4. Et 1. contra ge. ca. 48. & 49.
* Lib. 83. q. q. 46. post medium. tom. 4.
Comment.
Annot.

gere, ergo omnes effectus præexistentes in prima causa, sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea modo intelligibili, probatur sequela: quia vnumquodque est in altero modo eius, in quo est.

¶ *Nam esse primæ causæ, sit eius intelligere.*

Quæstio. Circa has rationes aduerte, quòd bis in litera sumitur hæc propositio, Esse Dei est eius intelligere: semel ad probandum antecedens primæ rationis, & semel consumitur antecedens secundæ rationis. Et prima quidem vice, de diuinis ... loquendo interpretari potest vtroque modo, scilicet formaliter & identicè. Formaliter quidem, quia intelligere est formaliter esse Dei inquantum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Identicè verò quia etiam sic infertur intentum, subintellectis propositionibus communibus: quoniam cum intelligere Dei subiectiuè & obiectiuè sit capax perfectionis omnimodæ secundum se: & sic idem cum esse Dei: si est imperfectum, necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectum à posteriori ex imperfectione posterioris inferendo imperfectionem prioris identificantis sibi posterius. Si enim omnino perfectum esset identificans, nulli imperfectionem identificati permitteret. Sed secunda vice ambiguum est, quonam pacto sumatur. Si enim sumitur formaliter, falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in communi vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutē actiuam, quia in tali esse præexistunt omnes effectus causæ actiuæ. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cum sit perfectio naturaliter prior, &c. Si verò sumitur identicè, assumptum est verum: sed ratio nihil valet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis, sic autem esset in proposito: quoniam ista, omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. Ista verò, esse primæ causæ, est suum intelligere, est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri ista formalis, ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet, omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione & per modum relationis. Et similiter non valet subsumendo, esse Dei est eius velle: ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

Art. præcedenti. 83

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primò: quod in hoc antecedente illa propositio, intelligere Dei est suum esse, identica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali, &c. conceditur. Sed cum hoc stat, quod ex tali identica cum tali formali, sequatur formalis, id est, licet nō sequatur gratia formæ, sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex identitate earum sequitur, quod quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habēt naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, secundū suas rationes formales. Et cum omnes possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic qualibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit, ad quæ vna se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sunt idem, consequens est quod quæcunque sunt in esse vt esse, & per modum entis, sunt in intelligere, vt in intelligere, & per modū intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter: velle autem alia cum pertinentibus ad ipsum, licet sit perfectio, non tamen est naturalis, sed libera.

¶ Secundò dicitur & melius, & proculdubio ad mentem literæ, quòd illa propositio est formalis: quicquid enim sit de esse Dei, Esse tamen Dei vt primæ causæ vt sic intelligere est: quoniam non ex eo quòd est, sed ex eo quod intelligit & vt intelligit, non vt est causa, & causatiuus naturaliter est. Nec est verum quod effectus intellectualis causæ vt sic, præexistant in esse vt præuenit intelligere: imò quòd præexistant in esse, est per accidens, id est, ex hoc quod intelligere est esse: vt in nobis respectu artificialium experimur. Intelligere quippe fundat actiuā virtutem omnis intellectualis causæ vt sic, & consequenter primæ. Et propterea notanter in litera dicitur, hoc esse euidentius, si adiungatur, quòd esse primæ causæ sit eius intelligere. Et sic cessant obiectiones, velle enim est determinat causam intellectualem ad alterum oppositorum producendū, non autem constituēs ipsam: & propterea esse primæ causæ, non est velle formaliter sed intelligere.

¶ Circa consequentiam secundæ eiusdem rationis, aduerte, quod consequens dupliciter interpretari potest, secundum quod intelligibile dupliciter sumitur. Vno modo vt distinguitur contra sensibile, & sic esse modo intelligibili in aliquo, nihil aliud est, quam esse immaterialiter in illo: & iuxta hunc sensum plana est consequentia: quoniam si esse est idem quod intelligere, cum intelligere sit necessario immateriale quod est in esse, erit immaterialiter: quia vnumquodque est in aliquo modo illius in quo est. Alio modo vt distinguitur contra ens, prout genus intelligibile distinguitur à genere entis. Et sic esse modo intelligibili in aliquo, est relucere in eo vt obiectum possibile intelligi. Et iuxta hunc sensum consequentia quoque plana est: quia si esse est intelligere omnia, quæ sunt in esse, sunt in intelligere: & vt intelligere est, id est intelliguntur: & si intelliguntur, ergo sunt vt intellecta seu intelligibilia: quoniā vnumquodque est in aliquo per modum eius in quo est: ad per hoc quæ sunt in intelligere, sunt modo intelligibili. Inter hos autem duos sensus hoc referre videtur in proposito, quòd iuxta primum sensum ex primo antecedente, absque medio sequitur. Iuxta secundum verò per consequentiam aliam mediam, quæ in litera fit. Et quamuis litera neutrū excludat: quia tamen secundus includit primum, & subtilior & formalior est, ideo amplectendus est.

53. quæstionum, quòd neque quicquam Deus extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

2 ¶ Præterea, Intellectum est perfectio intelligentis. Si ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

3 ¶ Præterea, ipsum intelligere speciem habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, * vt ex dictis patet. Si igitur Deus intelligat aliquid aliud à se, ipse Deus specificatur per aliquid aliud à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

CONCLVSIO.

¶ *Deus, cum perfectè seipsum intelligat, omnia alia à se, non per speciem propriam, sed per essentiam suam intelligit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est Deum cognoscere alia à se. Manifestū est enim quod seipsum perfectè intelligit. Alioquin suum esse non esset perfectum, cùm suum esse sit suum intelligere. Si autem perfectè aliquid cognoscitur, necesse est quòd virtus eius perfectè cognoscatur. Virtus autē alicuius rei perfectè cognosci nō potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ virtus se extēdit. Vnde cum virtus diuina se extendat ad alia, eo quòd ipsa est prima causa effectiua omnium entium (vt ex * supradictis patet), necesse est quòd Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiam euidentius fit, si adiungatur, quod ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. Vnde quæcunque effectus præexistūt in Deo, sicut in causa prima, necesse est, quòd sint in ipso eius intelligere: & quod omnia in eo sint secundum modum intelligibilem. Nā omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

93 q.1. art. 3. 83

¶ Ad sciendum autem qualiter alia à se cognoscat, considerandum est, quod dupliciter aliquid cognoscitur. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adæquatam ipsi cognoscibili: sicut cum oculus videt hominem per speciem hominis: in alio autem videtur id, quod videtur per speciem continentis: sicut cum pars videtur in toto, per speciem totius, vel cum homo videtur in speculo, per speciem speculi, vel quocunque alio modo contingat aliquid in alio videri.

63

¶ Sic igitur dicendum est, quòd Deus seipsum videt in seipso: quia seipsum videt per essentiam suā. Alia autem à se videt non in ipsis, sed in seipso, inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Augustini dicentis, quòd Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quod sit extra se, intueatur: sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem, secundum quam est in intellectu, vt forma & perfectio eius. Lapis enim non est in anima, sed species eius, vt dicitur in * 3. de Anima. Ea verò, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur à Deo inquantum essentia Dei continet species eorum, vt dictum est. * Vnde non sequitur, quòd aliud sit perfectio diuini intellectus, quàm ipsa essentia Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectū, in quo alia intelliguntur. Intantum enim ipsum intelligere specificatur per obiectum suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nā omnis operatio specificatur per formam, quę est principiū operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilem specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellecti: quæ in Deo nihil est aliud quàm essentia sua: in qua omnes species rerum comprehenduntur. Vnde non oportet quòd ipsum intelligere diuinum, vel potius ipse Deus specificetur per aliud quàm per essentiam diuinam.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum Deus cognoscat alia à se propria cognitione.*

¶ Quo ad secundum assignatur modus, quo alia à Deo cognoscuntur ab ipso vnica conclusione. Alia à Deo cognoscuntur à Deo, nō in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus videt seipsum & alia per essentiam suam, ergo seipsum in seipso: alia autem à se, non in seipsis, sed in substantia sua. Antecedens patet, consequentia verò probatur, distinguendo videre dupliciter, in seipso, & in alio, & diffiniendo vtrunque. Ex diffinitionibus nanque eorum, patet sequela: nam si videri in seipso est videri per propriam & adæquatam speciem, videri verò in alio, est videri per speciem alterius in quo illud est, vt in litera dicitur, consequens est, quod ex hoc quod Deus per essentiam suam, vt speciem videt se & alia, quòd se in se, alia non in seipsis, sed in ipso videat: quia constat quod essentia sua est species adæquata Deo & non aliis. Comment.

¶ Aduerte hic duo pro explanatione literæ. Primò sensum distinctionis factæ in litera de cognitione in seipso, vel in alio, quod ly in seipso seu alio teneatur obiectiuè: ita quod, videri in seipso, significat videri non in alio obiecto seu viso. Videri autem in alio, significat videri in alio obiecto, seu in alio viso. Secundò verificationem diffinitionum membrorum: cum enim quælibet species intelligibilis aut sensibilis habeat aliquod adæquatum obiectum, & illud proculdubio sit primo & primum, & illud repræsentatum & obiectum, oportet quod si aliquod est adæquatum obiectum speciei, quòd non in alio obiecto repræsentetur ab illa, sed in seipso, & econuerso, si aliquod nō in alio obiecto repræsentatur ab aliqua specie, oportet quòd sit adæquatè repræsentatum per illam. Si enim est inadæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. Nam omni speciei oportet respondere aliquod obiectum adæquatum, in quo omnia continentur repræsentata per illā: alioquin non esset adæquatum illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet quod sit inadæquatū obiectum repræsentatum per illam speciē, vt patet ratio vtriusque diffinitionis, optime enim diffinitur visum in seipso esse, quod per adæquatā sibi speciem videtur. Et similiter visum in alio esse, quod

quod per speciem continentis, in quo scilicet relucet, videtur.

¶ *Nam videri in seipso, sit videri per speciem adæquatam sibi.*

¶ *Nam & quomodo Deus videat alia à se.*

Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet præscire, quod species repræsentatiua ad obiectū adæquatum comparatur vno modo: ad obiectum vero inadæquatum comparari potest dupliciter. Nam adæquatum non nisi immediate: inadæquatum vero potest repræsentare mediate, & immediate: mediate quidem repræsentando ipsum in obiecto adæquato: immediate vero repræsentando ipsum secundū se absoluto à modo, quo est in obiecto adæquato. Quoniam enim immediate in adæquatiue obiectiua, de qua sola est hic sermo, ipsum repræsentat & vt repræsentat ipsum mediate obiecto primo. Exemplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta lignum iuxta speculum in prospectu sortis videntis, & ponamus siue vere siue false, quòd non sit alia species in sorte, qua videt ipsum lignum in seipso, & qua videt lignū in speculo (vtroque enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim quod species visibilis illa existens in vidente comparatur ad lignū dupliciter, scilicet immediate, inquantum est ratio videndi illud in seipso: & mediate inquantum est ratio videndi illud in speculo. Ex hac autē enucleatione patet primo definitio prima. Nam hinc manifeste sequitur: quod stat aliquid videri in seipso, & tamen nō per speciem adæquatam sibi, vt patet in inadæquato repræsentato inquantum immediate refertur ad speciē repræsentantem. Patet secundo totus processus literæ circa modum, quo alia à Deo cognoscuntur. Nam hic dicitur, quod licet valeat consequentia. a, videtur per speciem continentis: ergo videtur in alio, non tamen valet: ergo videtur tātum in alio: seu quod idem est, ergo non videtur in ipso: quia illa species continentis potest ad contentum dupliciter comparari, immediate scilicet, & mediate, &c. & tamen in litera expresse vtrunque infertur. Oritur tertio hinc diuersa circa modum diuinæ cognitionis opinio. Nam opinantes quod essentia diuina, quæ sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia à Deo dupliciter, immediate scilicet, & mediate: concedunt consequenter, quòd Deus cognoscit alia à se dupliciter, scilicet in seipso, & in seipsis eius cognitis per vnam tantum rationem cognoscendi, essentiam scilicet diuinam solam. Opinantes verò, essentia diuina vt ratio cognoscendi, non posse repræsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantum in seipso, alia vero in se Deo, & non in seipsis videre.

¶ *Nam vt sunt in alio sit visum per speciem continentis.*

¶ *Quomodo & an Deus intelligat alia in seipsis.*

Circa conclusionem quoque diffinitionum visi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 35. dist. 1. tenente, quòd Deus per essentiam suam vt rationē cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra prædicta talis formari ratio: visum in alio, & visum per speciem continentis non conuertuntur: igitur hæc non est diffinitio illius, consequentia patet, & antecedens probatur: lapis videtur à Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui ad aliorum eminenter, & tamen videtur in seipso obiectiue: ergo. Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus existens quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficiens ad producendum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: & intelligendo se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: et per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumenta vero Scoti, quæ in eadem dist. q. facit, ad sequentem articulum magis spectant: vbi de cognitione distincta aliorum agetur.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis, duo notanda sunt. Primò quòd licet in hoc omnes conueniunt, quod essentia diuina siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectū cognitionis (vtrunq; enim sibi cōuenit) eminenter continet omnia intelligibilia: in hoc tamē est dissensio: quoniā rudiores putant quod in essentia diuina cōtinentur alia cū quadā distinctione vt relucent res in speculo. Sapientes vero docēt, quod in essentia diuina cōtinentur omnia indistinctè & vnitiue, vt effectus in causis eminentibus, sic tamen perfecte, ac si distincte cōtinerentur. Ex quo id hoc proculdubio est verū, vt natura causarū ostendit. Secundo hoc patere potest, quod essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediate, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causæ illa se potest extendere. Secūdo notandū, quod esse cognitū seu obiectiuū &c. nō vniformiter ab omnibus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidē & in sequenti distinctione putat quod esse cognitum repræsentatum & quicquid aliud æquiualet est esse quoddā distinctū cōtra esse in rerū natura: nō tamē est apud eū esse essentiæ, sed potius esse secundum quid, & essentiæ & existentiæ rerū. Nec putat tale esse, esse relatiuum, sed absolutum, secundum quid tamen, & fundans relationem vt patet ibidem. Et quo ad hoc non differre dicit respectu huius intellectus, puta humani, aut illius, puta diuini, & in tali esse ponit omnia alia à Deo produci per actum intellectus diuini: & sic intelligi in seipsis: & non solum in essentia diuina vt in causa.

¶ S. Tho. autem in q. de ve. q. 21. docuit chimeram hoc esse: quoniam ens rationis diuiditur contra ens reale, sufficienter enumerari dixit per negationē & relationem. Constat enim quod tale esse nō est reale: igitur rationis: igitur negatiuum aut relatiuum. Et verè mirū est, quomodo in medium lumen ostendere sunt ausi. Constat enim primo ex significatione nominis, quod cognosci est denominatio extrinseca: & quod ita dicitur visa aut cognita denominatione extrinseca: & cōsequēter nō per aliquod esse cognitum quod formaliter habeat. Constat secundo, quod esse repræsentatum non est aliquid in repræsentato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimeræ, haberet vim productiuam chimeræ in tali esse: quod est fictum. Constat tertio, quod quia non est pluralitas sine necessitate ponenda, & omnia optime saluantur, ponendo esse cognitum repræsentatum, &c. esse tantūmodo esse relatiuum, frustra excogitatum est tale esse, secunda pars assumpti patet inductiue: & ideo nolo morari. Aduersatur quoque hoc propriis dictis Scoti: quoniam sequitur ex hoc, quod lapis prius habeat tale esse quàm intelligatur à Deo: probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam vt speciem intelligibilem, quàm in esse cognito per actum intellectionis: quia prior est repræsentatio quàm cognitio, vt causa effectu. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quod Deus naturali necessitate non liberè producit extra se alia à se in esse absoluto, quamuis secundum quid. Contrariatur demum hoc philosophiæ explicite ac optime confitenti, quòd Deus nihil intelligit extra se, non solum formaliter, sed obiectiuè: quia quicquid intelligit, intelligit per essentiam propriam vt formā intelligibilem: & in essentia propria vt obiecto: nec alio potest diuertere intuitum suum, vt isti fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppositum dicitur, quod illæ diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent instantiam, sed sunt in communi verissimæ: etiam quacunque hypothesi facta. Visum enim in se vt sic, non per alterius speciem, sed propriam aut vt propriam, quod est idē quod per propriam, formaliter videri oportet: apud species concedentes: inter quos est sermo: & econuerso, quod per propriam aut communem vt propriam videtur, in seipso videtur. Et similiter est de diffinitione visi in alio. Visum enim in alio vt sic, per illius continentis speciem videtur: & econuerso, quod per continentis speciem vt sic videtur, in alio videtur. Vnde siue verum siue falsum sit, quòd eadem species possit mediate, & immediate repræsentare inadæquata, nihil refert in proposito: quoniam formaliter loquimur. Illa autē distinctio materialiter speciem cōtinētis, seu adæquatam considerat, vt patet ex dictis.

¶ Ad obiectionem autem ex Scoto dicitur, quòd fundamentum illud Scoticum supponit hoc falsum, scilicet quod esse cognitum sit quoddam esse absolutum, &c. extra intellectum: quoniam (vt ex dictis patet) nihil aliud est quàm esse relatiuum denominatione extrinseca. Vnde ad rationem formaliter conceditur: quod Deus per essentiam suam vt speciem, est in actu primo sufficiens ad producendum quodcunque in esse cognito. Et cum infertur: ergo lapidem: conceditur. Sed cum vlterius infertur, ergo talia producta habent esse in seipsis, negatur: quoniam nihil aliud tali productione fit, nisi denominatio extrinseca. Ex hoc enim quòd Deus intuendo suam essentiam intuetur in ea lapidem, consequitur quòd lapis habet istam denominationem extrinsecam quòd dicitur cognitus à Deo: nec aliquid oportet acquirere, vt patet, cùm hoc sufficiat.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non cognoscat alia à se propria cognitione. Sic enim cognoscit alia à se, * vt dictum est, secundū quod alia ab ipso in eo sunt: sed alia ab eo sunt in ipso sicut in prima causa communi & vniuersali. Ergo & alia cognoscuntur à Deo, sicut in causa prima & vniuersali. Hoc autem est cognoscere in vniuersali, & non secundum propriam cognitionem. Ergo Deus cognoscit alia à se in vniuersali, & non secundum propriam cognitionem.

2 ¶ Præterea, Quantum distat essentia creaturæ ab essentia diuina: tantum distat essentia diuina ab essentia creaturæ. Sed per essentiam creaturæ non potest cognosci essentia diuina, vt supra * dictum est. Ergo nec per essentiam diuinā potest cognosci essentia creaturæ. Et sic cum Deus nihil cognoscat, nisi per essentiam suam, sequitur quod non cognoscat creaturam secundum eius essentiam, vt cognoscat de ea quid est. Quod est propriam cognitionem de re habere.

3 ¶ Præterea, Propria cognitio non habetur de re, nisi per propriam eius rationē. Sed cum Deus cognoscat omnia per essentiam suā, non videtur quod vnumquodque per propriā rationem cognoscat. Idem enim non potest esse propria ratio multorum & diuersorum. Non ergo habet propriam cognitionem Deus de rebus, sed communem. Nam cognoscere res non secundum propriam rationem, est cognoscere res solum in communi.

¶ SED CONTRA, Habere propriā cognitionem de rebus, est cognoscere res non solum in communi, sed secundum quod sunt abinuicem distinctæ. Sic autē Deus cognoscit res. Vnde dicitur Hebr. 4. quod pertingit vsque ad diuisionem spiritus & animæ, compagum quoque & medullarum: & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius.

CONCLVSIO.

¶ *Cū Deus omnia alia à se per suam essentiam cognoscat, quæ rerum perfectiones singulas continet, omnia alia non in communi, sed propria & distincta cognitione cognoscit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hoc quidam errauerunt, dicentes c quod Deus alia à se non cognoscit nisi in communi, scilicet inquantum sunt entia. Sicut enim ignis si cognosceret seipsum vt est principium caloris, cognosceret naturam caloris, & omnia alia inquantum sunt calida: ita Deus in- 90

a ¶ *Super quæstionis decimaquintæ Articulum sextum.*

Titulus propria cognitione. Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest. Primo vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscendi, id est, de ipso solo: & sic de nulla re Deus habet propriam cognitionē, quia solum vnicam habet cognitionem, quæ nullius est solius, sed ita est huius quòd etiam omnium aliorum. Annot.

¶ Secundò, vt distinguitur contra communem ex parte rei cognitæ, id est de propriis ipsius. Et sic sumitur in proposito. Quærimus enim, an Deus sic cognoscat alia à se, vt intueatur quæ sunt propria singulorum. Comment.

¶ In corpore tria. Primò respondet quæsito affirmatiue. Secundò assignat modum verificationis eius. Tertio probat simul conclusionem responsiuam & modum eius, duabus rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auerro. ex 12. Meta. comment. 51. Et de hac recitantur duo, scilicet ipsa opinio, scilicet quod Deus cognoscit omnia secundum quod communicant in esse & modus eius, quia scilicet cognoscendo se vt est primum essendi principium, declaraturq; hoc exemplo ignis.

¶ Secundo reprehenditur, ducendo ad impossibile. si Deus sciret alia tantum inquantum entia, ergo intelligere entia in communi tantum, ergo in confuso & in potentia, ergo imperfecte: ergo intelligere Dei non esset om-

nibus modis perfectum: ergo nec esse Dei: quod est impossibile.

¶ Aduerte quod cognitio attingens aliquid secundũ prædicata cõmunia tantum potest dici imperfecta in potẽtia, cõfusa in cõmuni vniuersali, &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ: & hoc modo proculdubio verũ est quod cognitio talis habet has cõditiões. Alio modo ex parte ipsius cognitionis in se: & sic nõ semper est verũ, quod cognitio talis id est sistẽs in communib' habeat has cõditiones: alioqui metaphy. quę sistit in cõmunibus omniũ, esset imperfecta ex parte actus &c. Vnde tres primæ cõsequẽtiæ, ex parte rei cognitæ sumptæ, tam ex se euidẽtes: & probatur in litera ex primo Physic. vt patet. Nec euadit responsio Auerrois dicẽtis: quod quia obiectũ sciẽtiæ Dei nõ est ens, quod est vniuersale ad omnia entia in cõmuni in potẽtia confuse & imperfecte omnia cõprehendens. Sed essentia Dei, quæ nec est vniuersalis, nec particularis, &c. ideo sciẽtia Dei nõ est vniuersalis, nec particularis, nõ cõmunis, nec propria, sed equiuoce est à nostra scientia eleuata. Hoc enĩ licet sit verum, nõ tamẽ soluit obiectũ: quia prædicata cognita de reb' in essẽtia diuina oportet esse aut cõmunia, aut propria rebus, aut particularia, aut vniuersalia, quamuis primum obiectũ neutrũ sit: & ad prædicata cognita referẽdo procedunt optimæ tres primæ consequentiæ: oportet enim scientiã Dei si terminatur ad communia tantum rerum: quod vt sic ex parte rerum cognitarum dicatur in cõfuso, in potentia, & cæ. quia istę sunt cõditiones prædicatorũ cognitorũ.

Lib. 1. Phys. in prioribus, cõmẽt. tomo. 2. 426

Q. 4. art. 1. & arti. 3. 4. & 5. huius quæst. 82 83 84 D. 472.

¶ Circa quartam consequentiam in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa trãsitur: aduerte quod non infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiuè: quia negaret consequentiam Auerrois, dicendo quod cognitio Dei est perfectissima: & tamen nõ attingit res nisi vt sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo non est omnibus modis perfecta: quod negari nõ potest à ponentibus antecedens: quia de esse ponitur hic modus perfectionis: quo scilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modus aliquam perfectionem dicit, cum nulla admixta imperfectione: & consequenter aptus natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intelligentium ab imperfectionibus præcisibiles, quale est intelligere Dei: sicut & esse eius habet omnium entium nobilitates: vt in litera dicitur.

Q. 4. art. 1. & 2. 23

quantum cognoscit se vt principium essendi, cognoscit naturam entis, & omnia alia inquantum sunt entia, sed hoc nõ potest esse. Nã intelligere aliquid in communi & nõ in speciali, est imperfecte aliquid cognoscere. Vnde intellectus noster, dũ de potentia in actũ reducitur, peruenit prius ad cognitionẽ vniuersalem & confusam de rebus, quàm ad propriam rerum cognitionem, sicut de imperfecto ad perfectum procedens, vt patet in * primo Physicorũ. Si igitur cognitio Dei de rebus aliis à se esset in vniuersali tantũ, & nõ in speciali, sequeretur quòd eius intelligere non esset omnibus modis perfectum, & per consequens eius esse, quod est cõtra ea, quæ superius * ostensa sunt. Oportet igitur dicere quod alia à se cognoscat propria cognitione, non solum secundum quod cõmunicant in ratione entis, sed secundum quòd vnum ab alio distinguitur. Et ad huius euidentiam considerandum est: quod quidam volentes ostendere, quòd Deus per vnum cognoscit multa, vtuntur quibusdã exẽplis: vt puta quòd si centrũ cognosceret seipsum, cognosceret omnes lineas progredientes à centro: vel lux si cognosceret seipsam, cognosceret omnes colores. Sed hæc exempla, licet quantum ad aliquid similia sint, scilicet quantum ad vniuersalem causalitatem, tamẽ deficiunt quantũ ad hoc, quòd multitudo & diuersitas non causantur ab illo vno principio vniuersali, quantum ad id quod principium distinctionis est: sed solum quantũ ad id, in quo communicant. Non enim diuersitas coloris causatur ex luce solum, sed ex diuersa dispositione diaphani recipientis. Et similiter diuersitas linearum ex diuerso situ. Et inde est quòd huiusmodi diuersitas, & multitudo non potest cognosci in suo principio secundum propriam cognitionem, sed solum in communi. Sed in Deo non sic est, supra enim * ostensum est, quòd quicquid perfectionis est in quacunque creatura, totum præexistit & continetur in Deo secundum modum excellentẽ. Non solum autem id in quo creaturæ communicant: scilicet ipsum esse, ad perfectionem pertinet, sed etiam ea, per quæ creaturæ adinuicem distinguuntur. Sicut viuere & intelligere, & huiusmodi: quibus viuentia à non viuentibus, & intelligentia à non intelligentibus distinguuntur. Et omnis forma, per quam quælibet res in propria specie constituitur, perfectio quædam est. Et sic omnia in Deo præexistunt, non solum quantum ad id quod commune est omnibus, sed etiam quantum ad ea, secundum quæ res distinguuntur.

Et sic cum Deus in se omnes perfectiones contineat, comparatur Dei essentia ad omnes rerum essentias, non sicut commune ad propria, vt vnitas ad numeros, vel centrum ad lineas, sed sicut perfectus actus ad imperfectos: vt si dicerem, homo ad animal: vel, senarius, qui est numerus perfectus, ad imperfectos sub ipso contentos. Manifestum est autem quod per actum perfectum cognosci possunt actus imperfecti, nõ solum in communi, sed etiam propria cognitione. Sicut qui cognoscit hominẽ, cognoscit animal propria cognitione, & qui cognoscit senarium, cognoscit trinarium propria cognitione. Sic igitur cum essentia Dei habeat in se quicquid perfectionis habet essentia cuiuscunque rei alterius, & adhuc amplius, Deus in seipso potest omnia propria cognitione cognoscere. Propria enim natura vniuscuiusque consistit, secundum quòd per aliquem modum diuinam perfectionem participat. Nõ autem Deus perfecte seipsum cognosceret, nisi cognosceret, quomodocunque participabilis est ab aliis sua perfectio. Nec etiam ipsam naturam essendi perfectè sciret, nisi cognosceret omnes modos essendi. Vnde manifestum est quòd Deus cognoscit omnes res propria cognitione, secundũ quod ab aliis distinguuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sic cognoscere aliquid, sicut in cognoscente est, potest dupliciter intelligi. Vno modo secundũ quòd hoc aduerbium sic importat modum cognitionis ex parte rei cognitæ, & sic falsum est. Non enim semper cognoscens cognoscit cognitum secundum illud esse quod habet in cognoscente. Oculus enim nõ cognoscit lapidẽ secundum esse quod habet in oculo, sed per speciem lapidis quam habet in se, cognoscit lapidem secundum esse quod habet extra oculum. Etsi aliquis cognoscens cognoscat cognitum secundum esse quod habet in cognoscente, nihilominus cognoscit ipsum secundum esse quod habet extra cognoscentem. Sicut intellectus cognoscit lapidem secundum esse intelligibile, quod habet in intellectu: inquantum cognoscit se intelligere, sed nihilominus cognoscit esse lapidem in propria natura. Si vero intelligatur secundum quòd hoc aduerbium sic importat modum ex parte cognoscentis, verum est quod sic solum cognoscens cognoscit cognitũ, secundũ quod est in cognoscente. Quia quanto perfectius est cognitũ in cognoscente, tanto perfectior est modus cognitionis.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd Deus non solum cognoscit res esse in seipso, sed per id

quo ad esse: quia essentia Dei continet omnes rerum perfectiones excellenter. Deinde probatur quo ad cognosci: quia perfecte cognito actu perfectiori cognoscuntur in eo omnes imperfecti: & quo ad communia: & quo ad propria: vt patet in exemplo adducto.

¶ Aduerte hic quod essentia Dei habet duas conditiones in continendo alia omnia, vna est excellentia: quia scilicet est in infinitum perfectior cæteris: & sic eminenter ea continet. Altera comprehensio: quia scilicet comprehendit in seipsa omnem perfectionem positiuam repertibilem in quacunque: ita quòd nulla res comparata ad ipsam addit aliquid positiuum, quod non contineatur in essentia Dei. Et hoc quia est ipsum esse, pro habens in se omnem essendi modum. Ambas autem has conditiones inuenire in aliqua re creata non videtur possibile: comparando tamen actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generatione, vt hominem ad animal, animam intellectiuam ad alias: & trigonum ad trigonum, senarium ad trinarium, aliquo modo hinc salutem: & idcirco in litera exempla hæc afferuntur, vt scilicet ostendatur & excellentia & comprehensio omnis positiui: vtrunque enim hæc exempla ostendunt: & ideo ostendunt intentũ, quamuis inepta sint exempla omnia ad rã eminentem cõtinentiam. Et propterea in litera inducendo exempla dicitur, vt si dicerem homo ad animal, quasi diceret, si cõcessa sciẽtia licet, &c.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio simul cum declaratio eius modo, dupliciter. Primò essentia Dei habet in se quicquid perfectionis est in quocunque & amplius: ergo Deus cognoscendo se, cognoscit omnia propria cognitione. Antecedens patet ex dictis: consequentia vero probatur a destructione consequentis sic. Si Deus cognoscendo se non nouit alia propria cognitione, ergo non nouit quomodocunque est participabilis sua perfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicite contenta in antecedente, licet propria cuiusque natura consistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfecte nouit seipsum. Tenet ista, ex ipso antecedente: in quo dicitur quod ipse claudit in se omnem modum perfectionis.

¶ Sequitur igitur ex destructione consequentis, aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile, quod Deus non perfecte nouit seipsum: quod etiam redundat in falsitatem antecedentis: quia si sic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis, & consequenter non omnem modum perfectionis possibilem eminenter contineret.

¶ Secundo probatur sic. Si Deus cognoscendo se nõ cognosceret alia propria cognitione, ergo non perfecte cognosceret omnes modos essendi, ergo non perfecte cognosceret naturam essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex antedictis.

¶ Et aduerte quod hæc ratio directe est contra opinionẽ in principio corporis recitatam: imò ex illius fundamento procedens, contra ipsam: quia qui ponit ipsum esse, cognoscendo perfecte se, cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonem cognoscendo se cognosceret perfecte humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quàm aliquis modus essendi.

¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus non cognosceret humanitatem cum hoc modo quo est in materia Sortis, & cum illo quo est in materia Platonis: imò ex hoc confirmatur ad intendendum propositum: ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognosceret hos modos particulares: quia isti modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione, scilicet ex materia: sed si fingas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quod nihil aliud adsit, de necessitate sequetur quod cognita humanitate cognoscentur omnia

comment. ¶ Tertio ex hac reprehensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus cognoscit alia à se propria cognitione. Ex quo enim impossibile est quod sistat in communibus, ergo oportet quod veniat ad propria: & declaratur in litera, quid importet cognoscere propria cognitione, scilicet cognoscere res non solum secundum conditiones in quibus communicant, sed secundum eas, quibus adinuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.

¶ Quo ad secundũ tria sunt: Primò recitãtur exẽpla, quibus alij nituntur ostendere modum, quo Deus cognoscẽdo se nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secũdo ostenduntur hæc exẽpla non ostendere intentum sic, Res in & à Deo sunt secundum duo, scilicet secundũ id in quo communicant & propria quibus distinguuntur: sed hæc exẽpla nõ sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo cõmunicãt: ergo huius rationis in litera primo ponitur, & declaratur minor in vtroq; exẽplo de lineis respectu cẽtri: & coloribus respectu lucis: & patet secundo maior sic: quicquid perfectionis est in rebus cõtinetur in Deo eminẽter, sed non solũ id in quo cõmunicãt, sed destinguens est perfectio, ergo totũ est in & à Deo: hæc vltima minor declaratur inductiue in viuẽtibus, in cognoscentibus, in propriis formis rerũ. * Tertio affertur proportionatum exemplum ad declarandum intentũ, & est, quod Deus se habet ad alia, sicut actus perfect' ad imperfectos: vt homo ad animal, probatur

omnes eius modi. Sic autem cõstat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, nõ aliunde q̃ ab esse prouenit. Et secluso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: quoniã & materia & omnia participationes quædam & modi quidã essẽdi sunt. Et ideo propter ipsius essentiæ vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia cõtinentur secundũ quantum positiuam rationem, sequitur quod cognita natura essendi cognoscantur omnia secundum proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatẽ non vidit prima opinio, ideo errauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus, scilicet viuere, intelligere, &c. præter quæ & eorum modos sunt alia: cum tamen, vt patet, præter esse & illius modos restat nihil.

¶ Aduerte hic, quòd quum tota dissensio in hac quæstione versetur circa modũ, quo in vno obiecto cognito omnia cognosci possint, manifeste apparet, quod communis animi conceptio satis planũ sit, quod Deus non aliter intelligit alia, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, quoniam nouas legis adinuentiones.

¶ In responsione ad primum aduerte, quod quum dicitur, lapis videtur in Deo, ly in, potest denotare modum obiecti, id est modum quo lapis obiicitur, & potest denotare modum rei cognitæ vt sic, id est, modum cogniti: quia lapis non solum obiicitur in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: quoniam denotando modũ obiecti verificatur cum dictione exclusiua: ita quod ista est vera, lapis videtur à Deo in ipso Deo tantum, quia non aliter obiicitur Deo, quàm in ipso Deo contentus: vt ex dictis patet. Sed denotãdo modum cogniti, non verificatur cum dictione exclusiua: ita quod lapis videtur à Deo secundũ esse quod habet in ipso Deo, sed non tantum: quia lapis etiam videtur à Deo secundum esse quod habet in se: & hoc & illo lapide secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali quàm effectiua, & breuiter secundum omnes modos essendi, nõ solũ sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in seipso tantũ lapidem, videt lapidẽ secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis verbis dicitur, vt patet.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quod hinc patet quod apud sanctũ Thomã, ad hoc, vt Deus in essentia intellecta in-

quod in seipso continet res, cognoscit eas in propria natura, & tanto perfectius, quãto perfectius est vnumquodque in ipso.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd essentia creaturæ comparatur ad essentiã Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ, sed ecõuerso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem non potest accipi vt ratio diuersorum per modũ adæquationis. Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque secundum quòd diuersimode est participabilis, vel imitabilis à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum scientia Dei sit discursiua.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd sciẽtia Dei sit discursiua. Sciẽtia enim Dei non est secundũ scire in habitu. Sed 2. * Philo. in 2. Topic. scire in habitu contingit multa simul: sed intelligere actu vnum tantum. Cum ergo Deus multa cognoscat, quia & se & alia, vt a ostensum est, videtur quod nõ simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

2 ¶ Præterea, Cognoscere effectum per causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

3 ¶ Præterea, Perfectius Deus scit vnamquanque creaturã quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus, & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in. 5. * de Trin. Quòd Deus non particulatim vel singulatim omnia videt, velut alternante conceptu hinc illuc, inde huc, sed omnia videt simul.

CONCLVSIO.

¶ *Scientia Dei nullo modo discursiua est, sed omnia simul perfectè intelligit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in scientia diuina nullus est discursus, quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secundum successionem tantũ. Sicut cum postquam intelligimus aliquid in actu, cõuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secũdũ causalitatẽ. Sicut cũ per principia peruenimus in cognitionem cõclusionũ. Primus autem discursus Deo conuenire non potest. Multa enim, quæ successiue intelligimus, si vnumquodque eorum in seipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus. Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res videamus in speculo. Deus autẽ omnia videt in vno, quod est ipse, vt * habitum est. Vnde simul & non successiue omnia videt. Similiter etiam & secundus discursus Deo competere non potest. Primò quidẽ quia secundus discursus præsupponit primum: procedentes enim à principiis ad conclusiones non simul vtrunque cõsiderant. Deinde quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est, quòd quando cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundũ. Et sic secundũ non cognoscitur in primo; sed ex primo. Terminus vero discursus est, quando secundum videtur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tunc cessat discursus. Vndẽ cum Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit vnum tantum intelligere in seipso; tamen contingit multa intelligere in aliquo vno, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non cognoscit per causam, quasi prius cognitam, effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu. vt * dictũ est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus causarum creatarum videt quidem Deus in ipsis causis, multo melius quàm nos: non tamen ita quod cognitio effectuum causetur in ipso ex* cognitione causarum creatarum sicut in nobis. Vnde eius scientia non est discursiua.

Inter art. 293 119

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit causa rerum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod scientia Dei non sit causa rerum. Dicit enim Orige. super epistolam * ad Ro. Non propterea aliquid erit: quia id scit Deus futurum, sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequàm fiat.

2 ¶ Preterea, Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerum creatarum, videtur quod creaturæ sint ab æterno.

3 ¶ Præterea, Scibile est prius scientia & mensura eius, vt dicitur a 10. Meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei non est causa rerum.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augu. b 5. de Tri. vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit Deus, sed ideo sunt, quia nouit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum esse & intelligere in Deo indistincta sint, ipsum per suam scientiam causare res oportet, adiuncta tamen voluntate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum. Sic enim scientia Dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo quòd artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet quòd forma intellectus sit principiũ operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis, inquantum est forma manens in eo, cui dat esse, nõ nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectum. Et similiter forma intelligibilis nõ nominat principium actionis secundum quòd est tãtum in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per voluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) non produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad vnum per appetitum, vt dicitur in nono * Metaphy. Manifestum est aũt quòd Deus per intellectum suum causat res, cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est quòd sua scientia sit causa rerum, secundum quod habet voluntatem coniunctam. Vnde scientia Dei secundum quòd est causa rerũ, consueuit nominari scientia approbationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt * dictum est.

¶ Sed quod dicit ideo præscire Deum aliqua, quia sunt futura, intelligendum est secundum causam consequentiæ, non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quod Deus ea præsciuerit, non tamen res futuræ sunt causa quòd Deus sciat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum secundum quòd res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, quòd res essent ab æterno. Vnde quamuis scientia Dei sit æterna, non sequitur tamen quod creaturæ sint ab æterno.

¶ Ad tertium dicendum, quod res naturales sunt mediæ inter scientiam Dei & scientiam

telligat omnia secundũ proprias rationes, sufficit eminẽs perfectio diuinæ essentiæ: quæ omnes & singulas perfectiones omnium in ipsam eminenti modo imitantiũ obiicit, & amplius. Nec exigit ponit ad hoc aliquas relationes: vt in secunda opinione recitatã à Scoto in 35. distinct. primi dicitur. Propterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit nõ sunt cõtra sanctũ Tho. in hac materia. Quantũ aũt valeat contra positionẽ sancti Tho. de ideis in sequẽti quæstione videbitur.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulũ septimum.*

Titulus clarus est in principio corporis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Sciẽtia Dei nullo modo est discursiua. Probatur: in scientia Dei nõ est discursus secũdũ successionẽ, neq; secundum causalitatem, ergo nullo modo est discursiua. cõsequẽtia probatur ex sufficiẽti dist. discursus, quæ in nobis manifestatur clarè. Antecedẽs autem quo ad primã partẽ probatur, discursus secũdũ successionẽ cõsistit in intelligẽdo vnũ post aliud. Sed Deus omnia videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligẽdo vnũ post aliud. Quo ad secũdũ vero probatur dupliciter. Primo quia discursus secũdus includit primũ. Secũdo, quia secundus est de noto ad ignotũ, & cõsequẽter est notitia secundi ex primo: & non in primo. sed Deus cognoscit omnia in primo, ergo nõ discurrit. Sed scientia sua est sicut sciẽtia in termino discursus, ea enim resolutis effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter absque præuia tamẽ resolutione, Deus omnia in se ipso omniũ causa videt. Et memẽto hĩc corrigere codicem si hoc modo se habet, Tertius vero discurs' debet enĩ legi. Terminus vero discursus est.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulũ octauum.*

Titulus.

Aduerte quòd hic articulus est magni momẽti: quoniã hic inchoat q. de modo, quo Deus producit res extra se. Quærere enim an sciẽtia Dei sit causa rerũ, nihil aliud est quàm quærere, vtrũ De' causet p intellectũ. Verũ, q̃a causalitas rerũ potest dupliciter cõsiderari. Primo secundũ se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, vbi omnia plene examinabitur. Alio modo vt est qualitas sciẽtiæ diuinæ: & sic hoc in loco quæritur, vt cõplete ostẽdatur qualis sit sciẽtia Dei an scientia Dei habeat hanc conditionem, scilicet esse causam rerum.

1. dist. 38. art. 1. & 1 contra ca. 61. & 62. Et veri. q. 2. art. 14.

* Lib. 7. super illud: Quos vocauit, hos & iustificauit tom. 5.

a Lib. 10. Metaphy. tex. 5. 10. 3.

b Lib. 15. de trin. c. 13. in medio. to. 3 & lib. 6. c. 10.

Lib. 9. tex. 10. tom. 3. 118

Annot.

In corp. ar. 132

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito affirmatiue. Scientia Dei est causa rerum. Circa quam conclusionem in litera tria fiunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in communi modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter conclusio cum modo iam expresso.

¶ Quo ad primum scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialium, ergo scientia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per suum intellectum, ergo forma intellectus est principium operationis, sicut calor calefactionis. Et tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus, ergo omnia sunt clara.

88 ¶ Quo ad secundum determinatur in communi: scientia est causa non nisi adiuncta voluntate. Probatur, scientia non significat rationem causae ex hoc ipso tantum quod est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum, ergo non nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore, consequentia vero probatur: scientia ex se, se habet ad opposita, ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptum & consequentia habentur 9. Metaphysi.

1.dist.38. ar.4. Et veri.quaest.1. ar.8. Et 1. contra gen. cap. 69

89

Annot. ¶ Aduerte hic quòd litera satis cautè loquitur de forma naturali. Non enim dicit: quod forma naturaliter actiua, puta calor, eget aliqua inclinatione superaddita ad hoc vt sit principium actionis, cum hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantum habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto ex hoc sine vt sic, non habet quod sit seu significetur vt principium actionis. Et hoc verum est: quoniam aliter sequeretur quod omnis forma, quae est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quae dat formae rationem actiui. Nec refert quo ad propositum, an talis determinatio sit ab intrinseco ex ipsa natura formae, vt patet de calore. An ab extrinseco, vt contingit in scientia, quae vt probatum est causae in actu secundo rationem non habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquam causabit, nisi causaret opposita simul: quod est impossibile.

Comment. ¶ Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum, secundum quod habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione: quae est etiam probatio maioris in principio assumptae. Esse Dei est suum intelligere, ergo Deus est causa rerum per intellectum. ergo scientia Dei est causa rerum secundum quod habet voluntatem adiunctam. Antecedens patet: & prima consequentia relinquitur, vt nota, secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consueuit dici scientia approbationis.

¶ *Num ex eo quod esse Dei est suum intelligere, sequatur, ergo est agens per intellectum.*

Quaestio. Circa primam consequentiam huius rationis dubium occurrit: quae scilicet sit radix huius consequentiae, Esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per intellectum: habet enim instantiam dupliciter. Primo secundum veritatem non enim valet, esse Dei est suum intelligere: Ergo Deus producit filium vel spiritum sanctum, per intellectum: cum vterque producatur à Deo per naturam, vt infra patebit. Secundo secundum opinionem tenentium Deum agere ex necessitate naturae. Concederent enim illi philosophi, quod esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit res per intellectum concomitanter tantùm: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd radix huius consequentiae est ista propositio: agere per intellectum est perfectius superius & vniuersalius, quàm agere per naturam, quae propositio probatur in secundo contra Gentiles. 23. super hac enim supposita, optime sequitur: si esse Dei est ei intelligere, ergo omnes effectus Dei sunt in Deo intelligibiliter, vt ex supradictis patet: quia oportet esse effectus praeexistere in ipsa essentia causae secundum modum essentiae ipsius causae: sunt autem omnia sunt, & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersaliusque, est esse causam rerum per intelligere, quàm per esse tantùm, est constat Deo tribui debere quod perfectissimum, quod supremum, quod vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorum aliquorum opinione iam patet quòd male negarent consequentiam. Ad eam vero, quae sumitur ex materiam de Trinitate, dicitur quòd obiectio non est ad propositum, quia sermo est de vere causa effectiua, quae non potest intelligi absque essentiali diuersitate causae & causati. Productiones autem ad intra non sunt causalitates verè & propriè. Nec pater est verè & propriè causa filij: cum eadem numero sit vtrique substantia, & ideo non est mirum si non tenet ibi. Posset quoque nihilominus aliter dici, quòd haec consequentia tenet, supposito quòd ex parte producibilis non repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis: quamuis haberet esse intelligibiliter in causa, &c. nunquam tamen sequeretur quòd posset per intellectum produci vt patet. Constat autem quod sic est in proposito. nam personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autem aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerum infertur: ergo Deus est agens per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est autor per naturam, vt infra patebit.

¶ In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam cum per se de causalitate rerum tractabitur, discutietur.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum Deus habeat scientiam non entium.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non habeat scientiam nisi entium. Scientia enim Dei non est nisi verorum. Sed verum & ens conuertuntur. Ergo scientia Dei non est non entium.

2 ¶ Praeterea, Scientia requirit similitudinem inter scientem & scitum. Sed ea, quae non sunt, non possunt habere aliquam similitudinem ad Deum, qui est ipsum esse. Ergo ea, quae non sunt, non possunt sciri à Deo.

3 ¶ Praeterea, Scientia Dei est causa scitorum ab ipso. Sed non est causa non entium, quia non ens non habet causam. Ergo Deus nõ habet scientiam de non entibus.

¶ Sed contra est, quod dicit Apostolus ad Romanos 4. Qui vocat ea, quae non sunt, tanquã ea quae sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cognoscit Deus non entia secundũ quid quomodocunque non sint, scientia visionis, non entia vero simpliciter notitia simplicis intelligentiae.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus scit omnia quaecunque sunt quocunque modo. Nihil autem prohibet ea, quae non sunt simpliciter, aliquo modo esse. Simpliciter, enim sunt, quae actu sunt. Ea verò quae non sunt actu, sunt in potentia, vel ipsius Dei, vel creaturae: siue in potentia actiua, siue in passiua: siue in potentia opinandi, vel imaginandi, vel quocunque modo significandi. Quaecunque igitur possunt per creaturam fieri, vel cogitari, vel dici, & etiam quaecunque ipse facere potest, omnia cognoscit Deus: etiamsi actu non sint. Et pro tanto dici potest quòd habet etiam non entium scientiam. Sed horũ, quae actu non sunt, est attendenda quaedam diuersitas. Quaedam enim licet non sint nunc in actu, tamen vel fuerunt, vel erunt, & omnia ista dicitur Deus scire scientia visionis. Quia cum intelligere Dei, quod est eius esse, aeternitate mensuretur, quae sine successione existens totum tempus comprehendit, praesens intuitus Dei fertur in totum tempus[c], & in omnia quae sunt in quocunque tempore, sicut in subiecta sibi praesentialiter.

¶ Quaedam vero sunt, quae sunt in potentia Dei vel creaturae, quae tamen nec sunt, nec erunt, neque fuerunt. Et respectu horum nõn dicitur habere scientiã visionis, sed simplicis[d] intelligentiae. Quod ideo dicitur, quia ea, quae videntur apud nos, habent esse distinctum extra videntem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quòd sunt in potẽtia, sic habent veritatem[e] ea, quae non sunt actu, verum est enim ea esse in potentia, & sic sciuntur à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum Deus sit ipsum esse, intantum vnumquodque est, inquantum participat de Dei similitudine: sicut vnumquodque intantum est calidum, inquantum participat calorem. Sic & ea, quae sunt in potentia, etiam si non sunt in actu cognoscuntur à Deo.

¶ Ad tertium dicendũ, quod est scientia est causa rerum voluntate adiuncta[e]. Vnde non oportet quod quaecunque scit Deus, sint vel fuerint, vel futura sint, sed solum ea, quae vult esse, vel permittit esse. Et iterũ. Non est in scientia Dei, vt illa sint, sed quòd esse possint.

e ¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulum nonum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quaesito affirmatiue, secundo assignat differentiã quandam inter scientiam diuersimode non entium.

¶ Quo ad primum conclusio est. Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur: Deus scit omnia quae sunt quocunque modo: ergo omnia quae possunt per potentiam tam suam, quàm creaturae fieri, cogitari, dici. ergo eorum quae nõ sunt actu. ergo potest dici, quod Deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur: distinguendo modos essendi, id est, simpliciter & secundũ quid, & subdiuidendo secundũ quid iuxta multiplicem diuersitatem potẽtiae, scilicet creatoris vel creaturae, actiuae vel passiuae, realis vel opinatiuae, &c. Secunda vero consequentia est per se nota quia non sunt actu haec omnia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potentia, quae est conditio diminuens optime de eis verificatur absolute negatio entis, & sic sunt nõ entia sicut de homine in potentia vere dicitur non homo, & de arca in potentia non arca.

¶ Quo ad secundum differentia est nominalis, quod quaedam non entia dicitur Deus scire scientia visionis, quaedã vero simplicis intelligentiae. Et ratio nominum est, quia visa apud nos habent duas conditiones. Altera est quod sunt praesentialiter obiecta videnti. Altera quòd habent esse distinctum extra videntem. Et propterea illa quae quandoque sunt visionis scientia intelligi dicuntur: quae vero nunquã non videri, sed simplici intelligentia sciri dicuntur. Illa enim habent has duas conditiones propter aeternitatem scientiae diuinae, &c. ista neutram.

¶ *Num non entia, quae quandoque sunt, ad scientiam visionis spectant, illa vero quae nunquam sunt, ad notitiam simplicis intelligentiae.*

Circa hanc partem est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia vt sic, sed magis ad non entia inquantum sunt entia & consequenter per accidens pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia non entium agitur. Assumptum patet, quia ea quae quandoque sunt pertinent ad scientiam visionis, ea ratione, quia sunt entia, quandoque in actu, & non inquantum non entia, ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ista differentia tangit non entia eo modo, scilicet inquantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quae nunquam sunt, sed semper sunt in potentia, non solum ipsae entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligentia noscuntur. Et similiter eorum, quae quandoque actu sunt non solum entitates in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tẽpore: visionis scientia cognoscuntur ab aeterno. Et horũ ratio est: quia negatio per affirmationem cognoscitur & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complete complectens non entia ad propositum.

¶ *Super quaestionis decimaequartae Articulum decimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore primò respondet quaesito affirmando quod sic est, secundo quomodo est.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua directe quaesito affirmatiue est, Deus cognoscit mala, probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quae possunt quibuscunque illorum accidere: ergo scit mala. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro euidenti. Secunda vero probatur, quia sunt quaedam bona, quibus potest accidere vt per mala corrumpantur, vt patet tam de bono naturali, quàm morali.

¶ Quo ad secundum modus cognoscendi est per aliud: ita quod haec conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur, & confirmatur. Probatur. Primo, esse mali consistit in priuatione boni: ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. Igitur Deus propter hoc cognoscit mala, bona scit. Antecedens patet, consequentia vero probatur: quia vnumquodque eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exemplo: sicut tenebrae noscuntur per lumen. Confirmatur demum autoritate Dion. vt patet in litera.

e ¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulum vndecimum.*

Titulus singularis rerũ materialium. De his enim est dubium, nõ de singularibus immaterialibus, cum iam dictum sit, quod nouit seipsum, quem singularem esse constat.

¶ In corpore primo respondet directe quaesito quod sic. Secundo, tractatur quomodo.

¶ Quo ad primum tria. Primo respondet quaesito affirmatiue. Deus cognoscit singularia. Probatur, omnes perfectiones in creaturis inuentae praeexistunt in Deo altiori modo: cognitio singularium est perfectio hominis: ergo praeexistit in Deo altiori modo.

¶ Secundò ostendit vim huius motiui ex autoritate Aristotelis. Ratio enim ista fundatur in hoc, quòd opus sit omne cognitum à nobis cognosci à Deo, & hoc assumpsit Aristoteles contra Empedoclem. Tertiò declarat illam particulã in conclusione adiunctã ex vi medij, scilicet altiori modo, in hoc attendi dicens, quòd nos per diuersas potentias cognoscimus singularia & vniuersalia. Deus autem simplici intellectu omnia tã materialia quã immaterialia comprehẽdit,

ARTICVLVS X.

¶ *Vtrum Deus cognoscat mala.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ cognoscat mala. Dicit enim Philos. in 3. de* Anima, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, vt dicit[a] Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu (vt ex dictis patet[b],) videtur quòd Deus non cognoscat mala.

2 ¶ Praeterea, Omnis scientia vel est causa sciti, vel causatur ab eo. Sed scientia Dei non est causa mali nec causatur à malo. Ergo scientia Dei non est malorum.

3 ¶ Praeterea, Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, vel per suũ oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam[c] essentiam: vt ex dictis patet[c]. Diuina autem essentia neq; est similitudo mali, neque ei malum opponitur. Diuinae enim essentiae nihil est contrarium, vt dicit[d] August. 12. de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala.

4 ¶ Praeterea, Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud imperfecte cognoscitur. Sed malum non cognoscitur à Deo per seipsum: quia sic oporteret quod malũ esset in Deo. Oportet enim cognitum esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonũ, imperfecte cognoscetur ab ipso. Quod est impossibile, quia nulla cognitio Dei est imperfecta[e]. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Prou. 15. Infernus & perditio coram Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Deum, cum quaecunque bona cognoscat, mala etiam per bona scire oportet, quae bonis accidunt.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quicunque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quae possunt illi accidere. Sunt autem quaedam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpantur. Vnde Deus non perfecte cognosceret bona, nisi etiã cognosceret mala. Sic autem est cognoscibile vnumquodque secundum quod est: vnde cum hoc sit esse mali, quod est priuatio boni, per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebrae. Vnde dicit Dion.* 7. cap. de diu. no. Quod Deus per semetipsum tenebrarum accipit visionem, non aliunde videns tenebras quàm à lumine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd verbum* Philosophi est sic intelligendũ, quod intellectus, qui non est in potentia, nõ cognoscit priuationem per priuationem in ipso existentem. Et hoc congruit cum eo, quod suprà dixerat, quòd punctum & omne indiuisibile per priuationẽ diuisionis cognoscitur[e]. Quod contingit ex hoc, quia formae simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro, sed in potentia tantùm. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia à substantiis separatis. Deus igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd scientia Dei non est causa mali, sed est causa boni per quod cognoscitur malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet malum non opponatur essentiae diuinae, quae non est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suam cognoscit. Et eos cognoscens mala opposita cognoscit.

Ad quartum dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tantùm est imperfectae cognitionis, si illud sic cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratiõe mali est quod sit priuatio boni. Et sic neq; diffiniri, neque cognosci potest, nisi per bonũ.

ARTICVLVS XI.

¶ *Vtrum Deus cognoscat singularia.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialior est quàm intellectus humanus, sed intellectus humanus propter suam immaterialitatẽ non cognoscit singularia, sed sicut dicitur in primo de * Anima, ratio est vniuersaliũ, sensus verò particularium. Ergo Deus non cognoscit singularia.

2 ¶ Praeterea, Illae solae virtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuae, quae recipiunt species non abstractas à materialibus conditionibus. Sed res in Deo sunt maximè abstractae ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoscit singularia.

3 ¶ Praeterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquantum sunt singularia, non videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia: quae cum sit ens in potentia tantùm, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur prouerbio. 16. Omnes viae hominum patent oculis eius.

CONCLVSIO.

¶ *Cum cognoscere singularia ad creaturarum perfectionem spectet, & si non secundum eandem potentiam, Deum ipsum cognoscere singularia oportet, non quidem vniuersales illorum causas sciendo, seu per applicationem vniuersalium principiorum, sed per essentiam suam singulis propria intuendo, cum non tãtum formae, sed materiae causa sit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuentae, in Deo praeexistũt secundum altiorem modum, vt ex * dictis patet[e]. Cognoscere autẽ singularia pertinet ad perfectionem nostram. vnde necesse est quòd Deus singularia cognoscat. Nam & Philosophus pro inconuenienti habet, quòd aliquid cognoscatur à nobis, quod non cognoscatur à Deo. Vnde contra Emped. arguit in 1. de Anima*, & in 3. Metap. quòd accideret Deũ esse insipientissimum, si discordiam ignoraret. Sed perfectiones, quae in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & vnitae existũt[e]. Vnde, licet non per aliã potentiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliã singularia & materialia, Deus tamẽ per suum simplicem intellectũ vtraque cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidam manifestare volentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas vniuersales[e]. Nã nihil est in aliquo singulariũ, quod non ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponunt exẽplũ. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales caeli, posset pronuntiare omnes eclypses futuras. Sed istud non sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus sortiũtur quasdã formas & virtutes, quae quantumcunque adinuicem coniungantur, non indiuiduantur, nisi per materiam indiuidualem. Vnde qui cognosceret Socratẽ per hoc quod est albus, vel Sophronici filius, vel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundũ modum praedictũ Deus nõ cognosceret singularia in sua singularitate. Alij verò dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia applicãdo causas vniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus potest ap-

& probatur: quia quae diuiduntur in inferioribus, sunt simpliciter & vnite in Deo.

Annot. ¶ Aduerte hic: quòd quia maior propositio non est vera de praeexistentia formali, nisi in perfectionibus simpliciter: ideo licet nostrum cognoscere singulare & sentire sint idem, litera non dixit, sentire: sed cognoscere singulare pertinet ad perfectionem nostram. Sentire enim nõ est perfectio simpliciter, nec praeexistit in Deo formaliter, sed virtualiter tantùm. Cognoscere autem singulare est perfectio simpliciter, & concludendũ erat hic quòd praeexistit in Deo formaliter.

90 1.distin.3. ar.3. & di. 36.q.1.ar.1 & 1. cõtra ca. 50. 63. vsque 72. & lib.3. ca. 75. & 76. Et veri. q. 2. ar. 4. & 5. Et opusc. 3. cap. 134. & 135.

¶ Quo ad secundũ tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem, prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, stat in hoc, quòd Deus cognoscit singularia cognoscendo omnes eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere. Nihil est in aliquo singulari, quod non ex aliqua vniuersali causa insit, ergo cognitis omnibus causis vniuersalibus cognoscitur totũ singulare. Declaratur etiã exemplo in eclypsi. Refutatur haec opinio, si Deus cognosceret singularia cognoscendo tantum vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate, cuius oppositũ probatum est, consequentia probatur. Totũ aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur: quia dempta materia signata seu principio indiuiduationis, quicquid illud sit, cum vniuersale non esse constet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur verò hoc in homine exemplariter.

* Lib. 2. de anima tex. 1. & 1. Phys. tex. 49. tom. 2. Comment.

31 33 Q. 4. ar. 2.

Li. 1. de anima tex. 80. Et li. 3. metaph tex. 15. tom. 2. & 3.

10

¶ Secunda vero opinio stat in hoc. Deus cognoscit singularia applicando vniuersalia ad particularia. Contra applicatio non est nisi ad praecognitum, ergo applicatio vniuersalis ad particulare praesupponit cognitionem singularis nõ facit.

287.b 85

¶ Determinatio autẽ est. Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primam partem sic. Scientia Dei est causa rerum. Ergo se extendit ad omnia, ad quae se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedens cum prima consequentia est notum. Secunda vero probatur, quia Deus est causa non solum formae, sed materiae indiuiduantis. Quo ad secundam partem sic, Deus scit alia à se per essentiã suam

Universidad de Deusto Biblioteca

fuam vt similitudo seu actiuum principium est eorum. ergo essentia sua est sufficiens principium cognoscendi omnia, quae per ipsum fiunt, etiam in singularia, ergo cognoscit singularia per suam essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia vero ex terminis & probatione primae partis patet. Vltimo declaratur tota ratio exemplo scientiae artificis, si ipse quod sit causa formae & materiae artificiati.

Ar.8. huius q. 87 84 Q.44. ar.2 235 287

Annot.

¶ Aduerte, quod tota determinatio huius literae supponit Deum esse causam proximam materiae primae, de quo quia inferius erit specialis quaestio, supponitur nunc, hoc enim concesso reliqua clara sunt & indubitata.

¶ In responsionibus ad argumenta multa discutienda sunt, sed non hic, sed inferius in locis propriis patebunt.

c 414 431

a ¶ *Super quaestionis decimaquartae Articulum duodecimum.*

Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo respondet quaesito absolute. Secundo specialiter de scientia visionis. Tertio assignat causam vtriusque conclusionis.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua de scientia absolute est. Deus scit infinita. Probatur. Deus scit omnia in actu, & omnia quae sunt in potentia tam sua quam creaturae: ergo scit infinita. Patet sequela. omnia ista constat esse infinita.

91 1.q.10. arti.3. Et 1.d.39.q.1. a. Et veri. q.2. art. 9. & ar.5.4. ad Et 1. co. cap.69. & 71. Et opus. 3.2.135.

¶ Quo ad secundum, an scientia visionis sit infinitorum in duo dicit. Primo refertur opinio negatiua, cum eius motiuo generatio nec est aeterna a parte ante, nec a parte post, ergo quae sunt erunt & fuerunt sunt finita: ergo scientia visionis non est infinitorum. Secundo confutatur motiuum & probatur conclusio affirmatiua. Cogitationes & affectiones creaturae rationalis multiplicabuntur aeterno a parte post: ergo scientia visionis est infinitorum. Et sic opinio prima non lustrauit omnem generationem, sed eam tantum, quae ex caeli motu pendet, & ideo errauit.

* Lib.3. Physi.tex. 63.tom.2. — a Lib.12. de ciui. Dei.c.18. post medi. tom.5. — b Lib.3. tex.34. tom.2.

Quo ad tertium assignatur propter quid Deus nouit infinita absolute & scientia visionis, sic cognitio se extendit secundum extensionem formae, quae est cognitionis principium: ergo cognitio Dei est secundum extensionem essentiae suae: ergo extendit se ad infinita etiam secundum quod sunt ab inuicem distincta. Et sic simul probatur, quia & propter quod quaesiti. Antecedens pro-

c Lib.6. Physi.1.tex. 69. vsque ad 66.to.2 — Lib.12 de ciuit. ca.18. a medio tom.5.

plicare aliquid ad alterum, nisi illud praecognoscat: vnde dicta applicatio non potest esse ratio cognoscendi particularia, sed cognitionem singularium praesupponit. Et ideo aliter dicendum est, quod cum Deus sit causa rerum per suam scientiam, vt* dictum est c, inquantum se extendit scientia Dei, intantum se extendit eius causalitas c. Vnde cum virtus actiua Dei se extendat non solum ad formas, a quibus accipitur ratio vniuersalis, sed etiam vsque ad materiam (vt infra * ostendetur c) necesse est quod scientia Dei vsque ad singularia se extendat, quae per materiam indiuiduantur. Cum enim sciat alia a se per essentiam suam, inquantum est similitudo rerum, vel vt principium actiuum earum: necesse est quod essentia sua sit principium sufficiens cognoscendi omnia, quae per ipsum fiunt, non solum in vniuersali, sed etiam in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & non formae tantum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus noster speciem intelligibilem abstrahit a principiis indiuiduantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus non potest esse similitudo principiorum indiuidualium c. Et propter hoc intellectus noster singularia non cognoscit c. Sed species intelligibilis diuini intellectus, quae est Dei essentia, non est immaterialis per abstractionem, sed per seipsam, principium existens omnium principiorum, quae intrant rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia indiuidui. Vnde per eam Deus cognoscit non solum vniuersalia, sed etiam singularia.

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis species intellectus diuini secundum esse suum non habeat conditiones materiales, sicut species receptae in imaginatione & sensu: tamen virtute se extendit ad immaterialia & materialia, vt dictum est c.

¶ Ad tertium dicendum, quod materia licet recedat a Dei similitudine secundum suam potentialitatem, tamen inquantum vel sic esse habet, similitudinem quandam retinet diuini esse.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum Deus possit cognoscere infinita.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit cognoscere infinita. Infinitum enim secundum quod est infinitum, est ignotum: quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra assumere, vt dicitur in tertio * physico. Augustinus etiam dicit. 12. de Ciuitate a Dei, quod quicquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur. Sed infinita non possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.

2 ¶ Si dicatur quod ea, quae in se sunt infinita scientiae Dei finita sunt. Contra. Ratio infiniti est, quod sit impertransibile, & finiti quod sit pertransibile, vt dicitur in tertio b physicorum. Sed infinitum non potest transiri nec a finito nec ab infinito, vt probatur in sexto c physicorum: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiae Dei, quae est infinita.

3 ¶ Praeterea, Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est quod sit mensuratum, Ergo infinita non possunt sciri a Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus duodecimo de ciuitate * Dei: Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientiae non est numerus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sciat omnia quae sunt in actu, & in potentia tam sua quam creaturae, scire infinita, etiam scientia visionis, necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum Deus sciat non solum ea, quae sunt actu, sed etiam ea, quae sunt in potentia vel sua vel creaturae, vt * ostensum est c; haec autem constat esse infinita: necesse est dicere, quod Deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quae est tantum eorum, quae sunt, vel erunt, vel fuerunt, non sit infinitorum, vt quidam dicunt, cum non ponamus mundum ab aeterno fuisse, nec generationem & motum in aeternum mansura, vt indiuidua in infinitum multiplicentur: tamen, si diligentius considerentur, necesse est dicere, quod Deus etiam d scientia visionis sciat infinita. Quia Deus scit etiam cogitationes & affectiones cordium, quae in infinitum multiplicabuntur, creaturis rationalibus permanentibus absque fine. Hoc autem ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscentis se extendit secundum modum formae, quae est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quae est in sensu, est similitudo solum vnius indiuidui: vnde per eam solum indiuiduum cognosci potest. Species autem intelligibilis intellectus nostri, est similitudo rei quantum ad naturam speciei, quae est participabilis a particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodammodo homines etiam infinitos, sed tamen non inquantum distinguuntur ab inuicem, sed secundum quod communicant in natura speciei, propter hoc quod species intelligibilis intellectus nostri non est similitudo hominum quantum ad principia indiuidualia, sed solum quantum ad principia speciei, essentia autem diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiens omnium, quae sunt, vel esse possunt, non solum quantum ad principia communia, sed etiam quantum ad principia d propria vniuscuiusque, vt * ostensum est e. Vnde sequitur quod scientia Dei se extendat ad infinita, etiam secundum quod sunt ab inuicem distincta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod infiniti ratio congruit quantitati secundum Philosophum in 1. phy.* De ratione autem quantitatis est ordo partium. Cognoscere ergo infinitum secundum modum infiniti, est cognoscere partem post partem, & sic nullo modo contingit cognosci infinitum. Quia quantacunque quantitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autem non sic cognoscit infinitum, vel infinita: quasi enumerando partem post partem, cum cognoscat omnia simul, non successiue, vt supra * dictum est c. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.

¶ Ad secundum dicendum, quod transitio importat quandam successionem in partibus. Et inde est, quod infinitum transiri non potest, neque a finito, neque ab infinito. Sed ad rationem comprehensionis sufficit adaequatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehendentem. Vnde non est contra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et sic quod in se esse infinitum, potest dici finitum scientiae Dei, tanquam comprehensum, non tamen tanquam pertransibile.

¶ Ad tertium dicendum, quod scientia Dei est mensura rerum non quantitatiua: qua quidem mensura carent infinita, sed quia mensurat essentiam & veritatem rei. Vnumquodque enim intantum habet de veritate suae naturae, inquantum imitatur Dei scientiam sicut artificiatum inquantum concordat arti. Dato autem quod essent aliqua infinita actu secundum numerum, puta infiniti homines, vel secundum quantitatem continuam, vt si esset aer infinitus (vt quidam antiqui dixerunt) tamen manifestum est, quod haberent esse determinatum & finitum a: quia esse eorum esset limitatum ad aliquas determinatas naturas. Vnde mensurabilia essent secundum scientiam Dei.

ARTICVLVS XIII.

¶ *Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.*

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, quod scientia Dei non sit futurorum contingentium. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt supra * dictum est c. Cum ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria, non ergo scientia Dei est contingentium.

¶ Praeterea,

batur inductiue, inchoando a cognitione & specie sensibili, & procedendo per intellectionem & speciem intelligibilem nostram, in sensu species se extendit ad vnum numero tantum, & sic sensatio, in intellectu nostro species ad vnum formaliter, in quo communicant infinita in potentia, & similiter intellectio nostra se extendit. Prima consequentia probatur: quia essentia Dei est forma, per quam intellectus diuinus intelligit. Secunda vero, quia essentia dei extendit se in repraesentando ad omnia, quae sunt & esse possunt, non solum quo ad principia communia, sed propria cuiusque, vt iam dictum est.

a ¶ *Super Quaestionis decimaquartae Articulum decimumtertium.*

Titulus clarus tam quo ad ly futura, quam quo ad ly contingentia.

¶ In corpore quatuor. Primo respondet quaesito. Secundo quomodo ex parte cogniti. ibi. Ad cuius euidentiam. Tertio quomodo, & quare ex parte cognoscentis. ibi. Et licet. Quarto ponitur quoddam corollarium. ibi. Vnde manifestum est.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quaesita affirmatiua est. Deus cognoscit futura contingentia. Probatur, Deus scit omnia non solum quae sunt actu, sed quae sunt in potentia sua & creaturae: ergo scit futura contingentia: Antecedens patet ex dictis, consequentia probatur: quia quaedam horum sunt contingentia futura nobis.

¶ Aduerte, quod ista additio scilicet nobis, non ponitur vt limitatio, aut additio diminuens rationem futuri, sed vt declaratiua: haec enim sunt futura simpliciter: quae sunt secundum seipsa futura, & non tantum quo ad nos. Sed declaratur futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secundum illam mensuram durationis qua nos mensuramur, scilicet secundum tempus, & non secundum aeternitatem, vt infra patebit.

¶ Quo ad secundum ponit duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinae cognitioni: differenter tamen. Et sic ponitur haec conclusio, contingentia futura cognoscuntur a Deo prout sunt in seipsis, & prout sunt in causis suis, sed primo modo certe, secundo modo vero, inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum, scilicet in actu, & in potentia causarum: & ponendo differentias tres inter hos status. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu habet rationem praesentis, vt in potentia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu habet rationem determinati ad vnum, vt in potentia, contingentis ad vtranque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certae cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturae, &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

¶ Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiae: & aliud est loqui de statu contingentiae. Cum enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnumquodque secundum propriam naturam in specie est ens contingens, vel necessarium, &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quod res contingens siue sit in actu & praesens, siue in potentia futura, semper sit naturae contingentis: ne per hoc differentiae positae in litera inter contingens in actu, & in potentia praesens & futurum, non est differentia naturae: quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturae. Potest enim vna eademque natura, sua ratione salua, diuersos habere status in actu & in potentia praesentis & futuri, &c. Status autem actualitatis est status determinati ad alteram partem contradictionis: status vero in causa ad vtrumlibet, est status indeterminationis. Constat autem quod contingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura & in potentia dicitur habere rationem contingentis quo ad statum, vt praesens autem in actu dicitur habere rationem in necessarij quo ad statum. Rursus res quantumcunque contingens, ex statu praesentiae contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsam sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo Periher. quia vnumquodque quod est quando est necessario est. Res autem vt futura seu in potentia, cum non sit, talem necessitatis modum non contrahit, sed contingens & in statu contingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur quod contingens vt praesens potest subdi infallibili & certae cognitioni, & in calce responsionis ad secundum dicitur, quod vt sic est necessarium.

¶ Quo ad tertium primo ponitur modus, quo Deus haec nouit, scilicet simul. Et quoniam ex eadem radice pendet ratio quare Deus haec cognoscat, ideo in litera proposito modo simultatis ex eius causa, propter etiam quid quaesitae conclusionis ostenditur. Propterea formato conclusionem continentem etiam modum & causam, & ponitur haec conclusio, Deus cognoscit omnia futura contingentia secundum statum quo actu sunt, ab aeterno simul. Probatur, aeternitas tota simul existens ambit totum tempus: & Dei cognitio mensuratur aeternitate: ergo & simul quae successiue fiunt nouit, & omnia quae sunt in tempore sunt praesentia Deo ab aeterno, non solum quia rationes eorum habet praesentes apud se, sed quia eius intuitus ab aeterno fertur supra omnia, vt sunt in sua praesentialitate: ergo contingentia etiam inquantum secundum suam praesentialitatem subduntur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur a Deo. Antecedens quo ad secundam partem probatur: quia esse Dei mensuratur aeternitate.

¶ Quo ad quartum. Corollarium est, quod ex his patet, quod haec duo stant simul, scilicet quod aliquid sit futurum contingens, & quod certitudinaliter cognoscatur: quia secundum diuersos status haec insunt. Subdi enim certae cognitioni conuenit ei, secundum quod est actu: sic enim terminat diuinum intuitum: esse vero contingens futurum conuenit ei, secundum quod est in causis suis, vt iam patet ex dictis.

¶ Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, quod hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & praecipuum est ratio adducta ex parte aeternitatis. secundum est ratio inclusa ex parte rationum rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quod omnia sunt praesentia Deo ab aeterno, non solum propter rationes rerum quas apud se Deus praesentes habet, sed quia eius intuitus ab aeterno fertur, &c. vbi manifeste duae causae assignantur quod res sint praesentia Deo ab aeterno, scilicet rationes rerum & aeternitas. Per rationes quidem sunt praesentia omnia in ratione cogniti, id est, vt cognita cognoscenti. Per aeternitatem autem vt coexistentia coexistenti. Primo ergo examinabitur, cum Dei lumine ac diui Thomae suffragijs defendetur principalis ratio de aeternitate. Secundo ratio inclusa de rationibus rerum.

1 *Nam omnia, quae fiunt in tempore, sint praesentia aeternitati.*

2 *Nam ideo futura contingentia nouit Deus certe, quod praesentia coexistat aeternitati.*

¶ Circa rationem de aeternitate duo vertuntur in dubium. Primo illa propositio omnia quae fiunt in tempore sunt praesentia aeternitati. * Secundo applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet quod ideo Deus cognoscit certe contingentia futura.

¶ Contra propositionem ergo illam Scotus in 1. dist. 39. arguit quadrupliciter. Primo, quod non est, nulli potest coexistere: sed futura non sunt, ergo maior probatur: quia coexistere dicit relationem realem.

¶ Secundo, si omnia coexistunt aeternitati, ergo omnia sunt simpliciter in actu, ergo non possunt post modum poni in actu: prima consequentia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causae primae, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primae causae, est tale simpliciter.

¶ Tertio: quia si sic est, ergo sessio mea crastina iam producta est a Deo. probatur consequentia: quia iam est praesens in seipsa aeternitati, ergo producta, & adhuc non est, ergo producenda, &c.

¶ Quarto, & est confirmatio primi, & destructio exempli S. Thom. in primo contra Gent. cap. 67. & fundamenti eius. Coexistentia fluentium circa stans exigit existentiam vtriusque extremi pro eadem mensura durationis. sed impossibile est, quod duo instantia temporis simul existant in eadem mensura durationis. ergo impossibile est quod coexistant simul alteri extremo, scilicet aeternitati. Maior patet in centro & in circumferentiae punctis, si fingamus puncta illa non stare, sed fluere. Certum est enim quod singula quando essent coexisterent centro, sed nunquam simul, non ex defectu centri, sed ipsorum: quia scilicet simul non sunt, & ita est de aeternitate & tempore.

Ar.9. huius quaest. 88

gens futurum est scitum a Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psa. Qui finxit sigillatim cor eorum, qui intelligit omnia opera eorum, scilicet hominum. Sed opera hominum sunt contingentia, vtpote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sciat omnia, quae non solum actu, sed potentia sunt tam sua, quam creaturae, futura omnia contingentia vt in seipsis sunt, secundum statum, quo actu sunt & ab aeterno, & simul scire oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum supra* ostensum sit c, quod Deus sciat omnia, non solum quae actu sunt, sed etiam, quae sunt in potentia sua, vel creaturae: horum autem quaedam sunt contingentia nobis futura: sequitur quod Deus contingentia futura cognoscat.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod contingens aliquod dupliciter potest considerari c. Vno modo in se-

2 ¶ Praeterea, Omnis conditionalis vera, cuius antecedens est necessarium absolute, consequens est necessarium absolute. Sic enim se habet antecedens ad consequens, sicut principia ad conclusionem. Ex principiis autem necessariis non sequitur conclusio nisi necessaria, vt in primo Posteriorum * probatur. Sed haec est quaedam conditionalis vera, si Deus sciuit hoc futurum esse, hoc erit, quia scientia Dei non est nisi verorum. Huius autem conditionalis antecedens est necessarium absolutum: tum quia est aeternum: tum quia significatur vt praeteritum. Ergo & consequens est necessarium absolute. Igitur quicquid scitur a Deo est necessarium. Et sic scientia Dei non est contingentium.

3 ¶ Praeterea, Omne scitum a Deo necesse est esse: quia etiam omne scitum a nobis necesse est esse: cum tamen scientia Dei certior sit quam scientia nostra. Sed nullum contingens futurum necesse est esse. Ergo nullum contin-

¶ Contra amplificationem rationis ad conclusionem, arguit idem Scotus ibidem tripliciter. Primo sic, sessio mea futura vt futura est, aut scitur a Deo certe, aut non: si sic, ergo non oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc vt certe sciatur: si non, ergo aliter nouit Deus facta quam fienda, contra Augustinum quinto super Gene. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cum facta erit dicta sessio, certe scietur a Deo. Secundo sic. scientia Dei non accipit certitudinem ab alio obiecto quam propria essentia: ergo non est certa ex hoc quod sessio est in actu, sed aliunde. Antecedens probatur: quia alioquin intellectus diuinus vilesceret. Tertio sic. Aeuum angeli secundum istos coexistit toti tempori, ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶ Ad has obiectiones respondendo praemitto, quod iste locus ab aduersantibus indicatur plenus contradictionis & erroris, a sequentibus autem doctrinam S. Thomae reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus viderim, siue scripto siue verbo assertiue tueri hoc dictum: & me iam annis forte quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commentatione huius articuli meditarer, illuxit (vt arbitror) D. Thomae ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimis verbis pertransita. Sciendum est igitur primo ad euidentiam terminorum, quod esse praesens, seu coexistere aeternitati, formaliter loquendo, abstrahit a praesentia cogniti ad cognoscentem. Quoniam si aeternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi vera praesentia siue coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quod sermo est de esse rerum, quae fiunt in tempore, non obiectiuo, nec potentiali, &c. sed de esse in actu in rerum natura, secundum seipsas extra causas suas: ita quod sermo praesens est de coexistentia reali contingentium in actu ad aeternitatem: & sic quando dicitur omnia esse praesentia aeternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt praesentia, id est, coexistunt aeternitati.

¶ His praelibatis aduerte, quod res temporales esse praesentes aeternitati, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quod in quolibet nunc temporis sint praesentes aeternitati, ita quod coexistentia cuiuslibet rei ad aeternitatem mensuratur quolibet instanti temporis. Et hunc sensum acceperunt, quantum videtur mihi, aduersarij ex verbis S. Thomae. Sed errauerunt. hoc enim nunquam somniauit S. Thomas, imo manifeste implicat contradictionem. Quoniam coexistentia rei ad aeternitatem, aequatur in duratione mensurae eiusdem existentiae, cum non coexistat, nisi secundum suam actualem existentiam: sed existentia instantis, in quo cras sol oritur, non mensuratur instante aliquo praecedente aut sequente, ergo nec quodlibet.

¶ Praeterea, si instans semper, id est, pro quolibet instanti temporis coexisteret aeternitati: ergo coexisteret illis instantibus temporis tam praeteritis quam futuris. Et sic illud instans non esset labens, & omnia instantia essent vnum instans in veritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul, & praeteritum & futurum essent praesens, &c. quae omnia sunt manifeste impossibilia. Alio modo potest intelligi, quod in quolibet nunc aeternitatis sint praesentes aeternitati, ita quod coexistentia cuiuslibet rei ad aeternitatem saluetur in quolibet nunc aeternitatis: & hic sensus est verus & intentus a D. Thoma. Verus quidem: quia cum aeternitas non habeat nisi vnum nunc, quod aequatur ipsi aeternitati, & excedit omne tempus: necesse est quod omne instans nostri temporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nunc aeternitatis: & mensuretur ab illo: non vt a mensura adaequata, sed excessiua. Vnde vt clarius euadas laqueos a rebus ad propositiones, & a propositionibus ad res procedendo: istae propositiones, omnia, quae fiunt in tempore, sunt praesentia aeternitati: vel sunt praesentia Deo ab aeterno: vel sunt semper praesentia Deo, & similes, distinguendae sunt. Quia ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc aeternitatis. Et similiter ly ab aeterno: aut ly semper: aut tenetur syncathegorematice, id est, quod distribuit pro omni temporis differentia: aut cathegorematice, id est, quod importet sempiternitatem perfectam, quae importatur in aeternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsae, secundo autem verae. Verum quippe est & indubitatum primum instans huius horae esse in nunc aeternitatis. Et similiter verum est, vltimum instans illius horae non in hoc nunc temporis quod est principium huius horae, sed in nunc aeternitatis eodem esse, pro alio tamen instanti temporis, vt de se patet. Et propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nunc temporis esse in eodem nunc aeternitatis, &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo ex eo quod sic

Universidad de Deusto Biblioteca

omnia dicta verificantur & cõsonant. Cùm enim nũc siue tẽporis, siue æternitatis nõ possit distingui in præsens, præteritũ, & futurũ, sed præsens tantum est demonstrando in actu signato nũc æternitatis: verũ est dicere: omnia æternitati esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nũc æternitatis sunt præsentia æternitati. Et similiter cõsignificando in actu exercito nũc æternitatis. Verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dũ respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra putat cõsignificare oportere nũc tẽporis. Secũdo ex eo quod sic optime soluitur ratio quæsiti & intenti assertis. Ex hoc namq; quod omniũ existẽtiæ tẽporales secundũ nunc æternitatis sumptæ sunt præsẽtes æternitati, optime ac directe sequitur, quod illi visioni, quæ æternitate mẽsuratur, omnia secũdũ suas existẽtias simul simultate instãtanea æternitatis sunt præsẽtia. At per hoc visio illa, quæ terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

p. 441. 283 435

ipso secundum quod iam in actu est. & sic non consideratur vt futurum, sed vt præsens: neque ad vtrumlibet cõtingens, sed vt determinatum ad vnum. Et propter hoc sic infallibiliter subdi potest certæ cognitioni, vtpote sensui visus, sicut cum video Sortem sedere. Alio modo potest considerari contingens, vt est in sua causa. Et sic consideratur, vt futurũ & vt contingens, nondum determinatum ad vnum: quia causa contingens se habet ad opposita, & sic contingens non subditur per certitudinẽ alicui cognitioni. Vnde quicunq; cognoscit effectum contingentem in causa sua tantùm, non habet de eo nisi coniecturalẽ cognitionem. Deus autem cognoscit omnia d cõtingentia non solũ prout sunt in suis causis, sed etiã prout vnumquodq; eorum est actu in seipso e. Et licet contingentia fiant in actu successiue, nõ tamẽ Deus successiuè cognoscit contingentia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: quia sua cognitio mensuratur æternitate, sicut etiam suum esse. Aeternitas autem tota simul existens, ambit totum tempus, vt suprà * dictum est c. Vnde omnia quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solùm ea ratione, qua habet rationes rerum apud se præsentes, vt quidam dicunt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra omnia c, prout sunt in sua præsentialitate. Vnde manifestum est, quòd contingentia & infallibiliter à Deo cognoscuntur, inquantũ subduntur diuino conspectui secundũ suam præsentialitatem, & tamen sunt futura contingentia suis causis comparata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet causa suprema sit necessaria, tamẽ d effectus potest esse contingens propter cau-

¶ Et confirmatur quia quẽadmodũ ad hoc q aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi q illud visibile sit, & adsit pro mẽsura durationis qua mẽsuratur & est ipsa visio: ita ad hoc q aliquid sit præsens secundũ se diuino cõspectui, exigitur q sit & adsit secũdũ illã durationis mẽsurã, qua mẽsuratur visio diuina: hæc autẽ est æternitas: ergo sat est quod sint secundũ æternitatẽ sumpta, præsentia, & nõ præterita aut futura, quãuis secũdũ tẽpus sumpta sint futura. Vnde patet respõsio ad oẽs obiectiones, cõtra illã propositionẽ. Omnia sunt præsentia Deo ab æterno. Oẽs enim laborãt in æquiuoco accipiẽtes res vt sunt in tẽpore, vel instãtib* eius: tamẽ hic sit sermo de tẽporalibus, & ipso tẽpore, & eius instãtibus: vt sunt seu vtũtur æternitate.

¶ Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ afferuntur à Capreolo in 36. dist. primi ex Aureolo.

¶ Ad obiectiones autẽ secundo loco cõtra applicationẽ rationis ad propositum, respõdetur, & ad primam, cùm dicitur. Sessio mea crastina vt futura aut scitur certè, aut nõ. respõdetur distinguẽdo: quod illa sessio futura vt futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter comparari. Vno modo vt indeterminatas ad producẽdã crastinã sessionem meam, vel eius negationẽ. Alio modo vt determinatas ad illius productionẽ magis quàm oppositi: vel cũ exclusione oppositi. Futura primo modo nõ sumũtur vt futura, sed vt futura penitus cõtingentia. Futura autẽ secũdo modo sumũtur quidẽ vt futura, sed declinãt à contingentia secundũ quòd determinatio causarũ ad alterã partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingẽtia vt futura ex causis indeterminatis nõ sunt scibilia, vt in litera dicitur, nec à Deo, nec à quocunq;: quia nõ sunt entia, nec in actu, nec in potẽtia magis ipsa quàm opposita. Ex causis autẽ determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationẽ causarũ. Et cùm dicitur: Ergo Deus aliter nouit facta quàm fienda, simpliciter negatur cõsequẽtia: quia ly aliter in autoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

¶ Ad probationem autem superfluũ est respondere, adeo puerilis videtur. dicit enim: cognoscit autẽ sessionẽ certitudinaliter Deus: cum illa fuerit actu. quis enim ignorat Deo nullã accedere cognitionẽ, vnde debet dicere, & tamẽ cognoscit illã certitudinaliter secundũ eius actualem existentiã, sed hoc non probat cõsequentiã. Aliud est enim quòd aliter se habeant res vt factæ, quàm vt fiẽdæ ad Dei cognitionẽ: & aliud q aliter Deus nouit facta quàm fienda. Illud enim est verũ in materia cõtingenti loquẽdo. hoc autẽ est falsum. Illud significat q res aliã dispositionẽ habet vt facta, & aliã vt fienda: quia vt facta inducit necessitatẽ quandã, vt fiẽda nõ. Et sic vt facta est scibilis certe, vt fienda non. Et rursus vt facta potest certũ intuitũ Dei terminare, vt fienda non.

¶ Ad secundã dicitur, quod aliud est sciẽtiam Dei capere certitudinẽ ex sessione sortis, & aliud est sessionẽ sortis non esse capacem vt sit terminus certæ Dei notitiæ, nisi secundũ quod est in se certa. Primũ enim inconuenit. Secundum autẽ est necessarium. Primum non habetur ex litera, sed secundũ. quare conceditur tota ratio, vtpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum, scilicet, quòd ex hac positione habeatur, quod scientia Dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm substãtia sua: deberet enim supponere, quod exigit certitudinẽ etiã in alio obiecto seu termino sciẽtiæ suæ, non solum in substantia sua. hoc enim hinc habetur, & non quod capit certitudinem ab alio.

¶ Ad tertiã dicitur, quod dupliciter deficit. Primò: quia cognitio angeli, qua cognoscit temporalia, non mensuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secundo: quia repræsentatio singularium temporalium per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quod futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt inferius patebit.

Quæstio. ¶ *Num quia rationes omnium rerum, seu ideæ sunt in mente diuina præsentes, ideo omnia futura contingentia nouit certè.*

CONtra secundam autem rationem conclusionis, scilicet quia Deus habet apud se rationes omnium rerum: arguit Scotus, vbi supra, interpretans per rationes rerum ideas earum quadrupliciter. Tum quia rationes extremorum quantumcunq; perfectæ, nõ pariunt notitiam cõplexionis eorum contingentis. Tum quia merè naturaliter ante omnem determinationẽ voluntatis diuinæ repræsentãt: quãdo adhuc cõtingentia determinata non sunt. Tum quia ex eadẽ radice sequitur, quod eodem modo sunt contingentium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentant hoc fore illo tempore quàm alio ex eadem radice.

¶ Ad huius difficultatis solutionẽ præmittẽda sunt tria. * Primò quòd licet idea & ratio se habeãt sicut superius & inferius: quoniã idea est termin* tãtũ intellectus, ratio autẽ cõmunis est, & ad terminũ, & ad principiũ intellectionis. Quia tamẽ vt in quæst. sequẽte dicitur, principiũ intelligẽdi in Deo nõ pluralificatur, sed termin* in intelligẽdo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rationes rerũ esse apud Deũ præsentes. Idcirco merito per ly rationes rerũ interpretamur ideas earũ, quas constat cõparari ad intellectum diuinum, vt quod intelligit: & nõ vt quo: vt in sequenti quæstione dicitur.* Secundo præmitto quod hæc quæstio non coincidit cũ illa, an per eandẽ ideã Deus cognoscat subiectũ & accidentia: quoniam aduersarij per has argumentationes intendunt inferre, quod nec per eandem, nec per diuersas ideas Deus cognoscit cõplexionem cõtingentẽ. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractãdam. Sed disputatur hic. quod ideæ nõ se extendunt ad repræsentandũ cõplexionem contingentẽ: quod potius esset in sequenti quæstione differendum, sed propter rationem S. Thomæ hic inclusam, & à Scoto, Aureolo, & Gregorio in hac materia impugnatã, hoc in loco tractanda visa est. Prætermitto tertio, quod licet secundum viam tenẽtiũ quod ideæ non sunt idẽ cum substantia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenentes tamen ideas esse ipsam diuinã essentiã, facillimè patet ideas se extẽdere ad repræsentandas veritates contingentes. Cũ enim essentia diuina sit & ratio intelligendi omnia, vt principium & ratio intelligẽdi omnia vt obiectum, vt patet ex supradictis: & ipsa vt principiũ seu species intelligibilis sit etiam secundum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omnium etiam veritatum contingentium: oportet quod ipsamet vt obiectum sit etiã sufficiens ratio omnium etiam veritatum contingentium, aliquin ipsa vt obiectum nõ adæquaret seipsam vt speciẽ intelligibilem, quod est impossibile. Et sic cũ ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerum, consequens est, quòd se extendant etiam ad veritates contingentes.

¶ His prælibatis dicitur quod cũ apud S. Tho. ideæ sint ipsa essentia Dei, vt est obiectiua rerũ ratio: optime dictũ est, quod quia rationes seu ideas rerũ præsentes apud se habet Deus, ideo nouit omnia futura cõtingentia certè. Vnde ad primã obiectionẽ simpliciter negandũ est assumptũ. Potest tamen pro claritate doctrinæ distingui: quod idea alicuius quidditatis potest dici dupliciter perfecta. Vno modo vt perfectio dicit modũ intrinsecũ rei cuius est, & sic verũ est assumptũ: quia quantũcunq; perfectè repræsentetur homo secundum omnẽ scilicet suæ intrinsecæ entitatis modũ, nunquã repræsentaretur cõiunctio eius cũ sessiõe seu fortuna inuẽtione thesauri. Alio modo vt perfectio dicit totalitatẽ omnimodã rei: & sic falsum est assumptũ: quoniã si homo repræsentatur secũdũ omne esse suũ: hoc enim est totaliter repræsentari, quia secundum omnia sua esse necesse est, quod repræsentetur secundũ esse quod habet in tali, & tali coniunctione cõtingenti. Sic aũt perfectè repræsentant ideæ diuinæ res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶ Ad secundũ autẽ & reliqua negatur antecedens, quod est radix omnium, scilicet quod ideæ merè naturaliter repræsentẽt quicquid repræsentãt. Dicimus nãq; quod aliquid repræsentẽt merè naturaliter, puta quidditates rerũ, & aliquid nõ merè naturaliter, sed naturaliter ex suppositiõe libera, scilicet, existentias rerũ & coniunctiones cõtingentes. Illa enim repræsentãt ante omnẽ actũ voluntatis diuinæ: ista autẽ supposita libera determinatione diuinæ voluntatis ad alteram partẽ cõtradictionis, vt ipsemet Scotus acceptat de repræsentatione horũ in essentia, vt ratione intelligẽdi. Et sic patet cetera tenere: quoniam non eodem modo se habent ad futura, & non futura, & ad hoc tempus & aliud, sed determinatæ sunt ex supposita voluntate diuina.

¶ Et hęc patet responsio ad argumenta Gregorij contra idẽ in 38. dist. primi.

1 ¶ *Num diuina scientia sit causa necessaria.*

2 ¶ *Num futura à Deo sint contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad diuinam scientiam.*

IN responsione ad primũ aduerte, q duo ex ea habẽtur ambigua. Primũ est, quod scientia Dei quæ est prima causa est necessaria. Secundũ est, quod scita, à Deo sunt cõtingentia propter causas proximas, necessaria autẽ relata ad diuinã scientiã Dei. Et quãuis secunda pars huius dicti nõ habeatur hic formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertiũ. Quæstio.

¶ Contra primũ enim dictum manifeste obstat libertas diuinæ sciẽtiæ respectu creaturarũ vt factibiliũ, & diuinæ causalitatis. Deus enim libere fecit sciẽtiã factionẽ creaturarũ: quia ipsam voluit, si ipsam noluisset, nec à Deo, nec ab alio sciretur. Et ex eadẽ radice patet, quòd est causa libera. Igitur scientia Dei respectu eorum, quæ fiunt, vt sic, nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare: omnino igitur falsum est, quòd scientia Dei quæ est prima causa, est necessaria.

¶ Contra secundũ aũt dictũ obiicitur. aut intendit quod vnum & idem in se est contingẽs & necessariũ simul, scilicet quòd contingentiã habeat à causis proprijs, necessitatẽ verò à causa prima. Et hoc est impossibile, quia cõtingẽs & necessariũ sunt differentiæ substantiales entiũ & oppositæ, vt patet: ergo impossibile est quod idẽ sit cõtingens & necessariũ secundũ idẽ, quantumcunq; ad diuersas causas cõparetur. & tenet sequela: quia natura rei non mutatur in se, propter diuersitatẽ habitudinum ad diuersas causas. Aut intendit quod res in se contingens ad primã causam, habet habitudinẽ necessariã. Ad causas aũt proximas habet habitudinẽ contingentẽ, seu econuerso, quod prima causa habet habitudinẽ necessariã ad effectum in se cõtingentem. Causæ verò proximæ habent habitudinẽ contingentem ad eundẽ. Et contra hoc arguit Scotus in 1. dist. 2. q. 2. & dist. 8. q. 4. & dist. 39. in hac q. 4. Primò sic. Causa, quæ mouet inquantũ mota, si necessariò mouetur, necessariò mouet. Sed ois causa secũda mouet seu agit inquãtũ mota à prima. ergo, si necessariò mouetur à prima, necessariò quoniã mouet ipsa: & sic nulla datur causa cõtingens.

¶ Præterea, Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum, quã causa posterior: ergo in illo priori, causa prima dabit effectui necessitatẽ. Igitur in secũdo instãti naturæ causa pxima nõ potest eidẽ dare cõtingentiam.

¶ Præterea, Omnis effectus contingẽs causæ secundæ potest pduci à Deo immediatè, stãte identitate naturæ illius effectus, ergo esset contingens sublatis causis

secundis: à sola prima causa dependens. ergo.

¶ Præterea, Deus de facto multa cõtingentia immediatè produxit. ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa principaliter.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam scito, quod de radice vnde oritur cõtingentia disputare directe, non spectat ad hunc locũ, in quo de contingentibus in eo quod scitis, non in eo quod causatis est quæstio: spectat partim ad quæstionẽ decimãnonã, in qua de voluntate Dei vt causa est rerũ quæritur: quoniã scientia non causat nisi determinata à voluntate: partim ad q. 115. in qua de necessitate futurorum à superioribus corporibus disputatur: est quia in hoc primo argumento literæ agitur de contingẽtibus in eo quod causatis à scientia Dei: quia illa scientia est non solum scientia, sed causa scitorum. & in responsione dicitur, non solũ quod stat causam proximam esse contingentem & remotam necessariã: sed quod illã etiam causam simpliciter primam esse necessariam, & hoc isti reputant impossibile, ideo duo agenda sunt. Primo agetur de hoc in cõmuni an repugnet illa. Secundo ostendetur quid de facto sit: quomodo scilicet Deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius literæ.

sam proximam contingentẽ. Sicut germinatio plantæ est contingens propter causam proximã contingentẽ, licet motus solis, qui est causa prima, sit necessarius. Et similiter scita à deo sunt cõtingẽtia propter causas proximas, licet sciẽtia Dei, quæ est causa prima, sit necessaria e.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd quidã dicunt, quòd hoc antecedens. Deus sciuit hoc contingens futurum, non est necessariũ sed contingens: quia licet sit præteritum, tamen importat respectum ad futurũ. Sed hoc non tollit ei necessitatem, quia id, quod habuit respectum ad futurum, necesse est habuisse, licet etiam futurum non sequatur quandoque. Alij vero dicunt hoc antecedens esse contingens: quia est compositum ex necessario & contingenti, sicut istud dictum est contingens, Sortẽ esse hominem album. Sed hoc etiã nihil est: quia cum dicitur, Deus sciuit esse futurum hoc contingens, contingens non ponitur ibi nisi vt materia verbi, & non sicut principalis pars propositionis. Vnde contingentia eius vel necessitas nihil refert ad hoc, quod propositio sit necessaria vel cõtingens, vera vel falsa. Ita enim potest esse verum, me dixisse hominem esse asinum sicut me dixisse sortem currere vel Deum esse, & eadem ratio est de necessario & contingenti. Vnde dicendũ est, quòd antecedens est necessarium absolute. Nec tamen sequitur (vt quidã dicunt) quod consequẽs sit necessarium absolute: quia antecedens est causa remota cõsequẽtis: quod propter causam proximã cõtingẽs est. Sed hoc nihil est. Esset enim conditionalis falsa, cuius antecedens esset causa remota necessaria, & consequens effectus contingens. Vtputa, si dicerem, si sol mouetur, herba

¶ Quo ad primũ ne simus in equiuoco, necessariũ dupliciter sumitur ad propositũ. Primo modo simpliciter: scilicet quod omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, quòd scilicet non potest mutari de hoc in oppositũ: quãuis absolute potuisset esse oppositũ, & non hoc. In litera de vtraq; necessitate fit mẽtio respondẽdo ad primũ. De necessitate quidẽ simpliciter cum dicitur in communi, quòd causa remota potest esse necessaria, & effectus cõtingẽs, & exẽplificatur de motu solis, quẽ constat numerari à Philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autẽ immutabilitatis in speciali de scientia Dei dicitur, quod est causa necessaria. Non enim est necessaria causa simpliciter, cum potuisset non esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quæ, quo determinata est vt causa sit, & ad tales effectus tantum producẽdos, nõ potest mutari. In proposito igitur dico quod non repugnat effectum esse contingentẽ & causam remotã, siue illa primam simpliciter, siue nõ esse simpliciter necessariã. Et hoc conuincitur syllogismis vbi cõclusio cõtingens sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principijs necessarijs omnes propositiones pendent. Conuincitur etiam ratione: quia pluralitas ab vnitate, motus ab immobili, difforme ab vniformi oportet quòd procedat. Sed cõtingens habet rationem pluralitatis, motus, & difformitatis: quia potest aliter se habere. Necessarium autẽ vnius immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo cõtingens à necessario, & non ecõuersò procedit naturaliter: ac per hoc non repugnat, sed consonat contingenti, quòd à simpliciter necessario ortum habeat. Conuincitur etiã euidentia causalium, quæ apud nos accidunt, vt in litera dicitur: nisi quis neget verã contingentiam in istis inferioribus. Suadetur quoq; autoritatẽ Arist. & Auer. & plurium Philosophorum.

¶ Nec sufficiẽs est Scotus in 2. dist. 1. q. 2. dicẽs, quod Philosophi cocesserũt simul duo cotradictoria, dicẽdo aliquid cõtingenter fieri, & primã causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est sua Achilles, quã toties replicauit, respõdetur ex duplici capite. distinguitur enim primo ly inquantũ mota ab alio: aut ostẽdit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto. si enim causa secũda est causa, ergo nõ præcise mouet, quia mota: sed etiã ex se aliquid confert. Et si præcise mouet, quia mota, nihil ex se cõfert: & sic nõ est causa. Si vero concausam, principalẽ tamẽ, negatur assũptũ: quoniã stat quòd necessario moueatur, & nõ necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secũda secundũ modũ ipsius causæ secũdæ. Et sic, licet à prima causa moueatur necessario secũda recepta, tamẽ motio in secunda: si secũda causa imaginetur cõtingẽs, modificatur cõtingẽtia recipiẽtis. Et quoniã prius natura modificatur quã impellat ad mouẽdũ, motio illa iã modificata ad causam cõtingẽtẽ mouebit secũdã ad mouẽdũ nõ necessario, sed cõtingẽter. Et si causa secũda ponatur causa naturalis, possibilis tamẽ deficere, motio illa iã modificata ad naturã causæ secũdæ, mouebit illã secũdã ad mouẽdũ nõ necessario, sed vt in pluribus iuxta modũ propriũ ipsius causæ secũdæ, & nõ primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificij ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alio altera distinctione, scilicet aut motione præuia propriæ actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne. Aut motione cooperãte intrinsece ad propriã actionẽ. Primo modo dato quod esset vera aut sustẽtabilis: secũdo tamẽ modo sustineri nõ potest dicta propositio: quoniã causa cooperãs intrinsecè, cooperatur vnicuiq; secundũ modũ eius, cui cooperatur. Talis est aũt cooperatio primæ causæ, de qua scriptũ est, quod attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modũ cuiusq; cooperãs vnicuiq;. Ad secũdã verò obiectionẽ dicitur, quod illa prioritas vniuersaliter nõ est secundũ aliquã quasi durationẽ naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur à prima causa, & in alio à secũda, vt arguẽs imaginatur: sed est secũdũ independẽtiã & immediationẽ virtutis. quia prior indepẽdẽtius & immediatius immediatione virtutis attingit effectũ quàm secũda: in eodẽ tamẽ instãti naturæ effectus ab vtraq; attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatẽ & cõtingẽtiã: quia nõ attingitur à prima secundũ se & seorsum, sed modificata in secũda: sed sequitur, ergo suscipit cõtingentiã à duabus causis simul necessaria & cõtingẽte. Ad tertiã autẽ & quartã obiectiões dicitur, quod nõ est cõtra hoc quod modo discutimus in cõmuni, sed descẽdunt ad causalitatẽ causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc quid dicẽdum.

¶ Quo ad secundũ igitur. s. quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, q prima causa propriè loquendo nec est causa necessaria simpliciter, neq; cõtingẽs, sed superior vtraq;. Nec habem* magis propriũ vocabulũ, quã vt dicatur q est causa libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati, contingentia vero imperfectionẽ in libertate importat: quia ponit mutabilitatẽ: & idcirco D. Tho. in 1. sent. dist. 38. præueniens inepta modernorũ vocabula, negat Deũ causare cõtingenter. Cùm enim regulare sit, quod superius præhabet in se vnitè quæ in inferioribus sunt sparsa, cõsequens est vt causa prima superior necessarijs & cõtingẽtibus, præhabeat in se nõ formaliter sed eminenter naturã & modũ causarũ necessariarũ, & cõtingentiũ, & sic causa vtrorunq; & cooperatur vtrisq; ad eorũ proprios effectus secundum modos earũ. Et propterea nos, quibus oĩs causa videtur necessaria aut contingẽs, stupemus nõ præualentes videre quomodo vna causa sit communis necessarijs & cõtingentibus immediate. sed si eleuemus mẽtis oculos in excellẽtius genus causæ, eminenterq; causandi modũ, cessat stupor & omnia consonãt, quãuis remanemus in caligine nõ intuentes illũ modũ, quo omnibus intrinsece illabẽs, cũctis iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attendendũ in huiusmodi materijs. Appellatur tamen Deus vel eius scientia causa necessaria, propter necessitatẽ nõ simpliciter, sed immutabilitatis, quæ in eo etiã inquantum causa formaliter saluatur. Vnde cum quæritur, vtrum prima radix contingentiæ sit diuina voluntas, an causæ proximæ. Respondendũ est cũ duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est, de ly diuina voluntas: potest enim intelligi diuina voluntas, id est, contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligunt: & sic respondendũ est negatiue. Tũ quia supponit falsum, scilicet velle diuinũ esse cõtingẽs, cũ non cõtingens nec necessariũ, sed liberũ & necessariũ necessitate immutabilitatis necessitate sit. Tũ quia etiã si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest cõtingẽtia, vt patet ex dictis, propter modificatã pertingentiam ad effectus vltimarũ causarum defectibiliũ, aut ad vtrũlibet. Potest etiã intelligi diuina volũtas absolute, id est, efficacia sui velle, & sic respõdetur cum D. Thoma affirmatiue: quoniã diuina voluntas est causa adeò efficax, vt suo imperio efficiat & necessaria, & cõtingentia. Secũda aũt distinctio est de ly prima radix. Potest enim intelligi prima, i. propria: & dicendũ est negatiue, vt patet ex dictis. Potest quoq; intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, quod respondendũ est affirmatiue. Ex his aũt patet quid ad tertiã, & quartã obiectionẽ Scoti dicendũ est: cõcedendo enim assumpta dicitur, quod illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementũ supplens vicẽ causæ cõtingentis in tertia obiectione, Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, nõ contingens formaliter, sed contingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus aũt verborũ literę in responsione ad secundũ & tertium, quo ad hoc, res scitę relatę ad sciẽtiã Dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniã nõ est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiã dei vt causam, sed vt scientiã. Si enim omnia scita referantur ad sciẽtiã diuinam, vt effectus ad causam, sic quædã sunt necessaria & quædã cõtingentia. nec aliquid est simul necessarium & cõtingens, nec aliquid habet habitudinẽ necessariã ad talẽ causam ex parte causæ, seu rectius loquẽdo nec ad aliquid habet habitudinẽ necessariã talis causę, sed liberam ad omnia & immutabilem, vt patet ex dictis, si autẽ referantur ad diuinã scientiã vt scientiã: cũ omne scitũ, vt sic, sit impossibile aliter se habere, vt patet primo Posteriorum, sic omnia scita sunt necessaria, non in se simpliciter, sed suppositiõe, secũdũ eã dispositionẽ: ex qua habẽt q sint scita. i. terminãtia diuinũ intuitũ: hoc est, dictũ, q licet cursus sortis sit in se & simpliciter cõtingẽs, tamẽ cursus sortis supposito quòd sit, necessarius est, dũ est, vt patet 1. Perihermenias. Et si adiungas his, quod cursus sortis nõ est capax vt terminet intellectũ certũ, nisi vt præsens dũ est. cõsequens erit, quod cursus sortis relatus ad diuinã scientiam vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis, quãuis in se sit cõtingẽs, & relatus ad causas proximas sit contingẽs. Et sic patet & ratio & sensus omniũ, & responsio ad obiecta. benedictus Deus.

¶ *Num hoc antecedens sit necessarium, Deus sciuit hoc contingens futurum.* Quæstio.

IN responsione ad secundũ tria sunt ambigua. Primũ est, quod illud antecedens est absolutè necessariũ. Secundũ est: illa regula, quando in antecedẽte ponitur aliquid pertinẽs ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundum esse quod habet in se, sed in anima. Tertium est applicatio huius ad propriũ.

¶ Circa primũ diligenter aduerte q disceptãtibus de hoc æquiuocatio pabulum pbet. Adeoq; abducit vt Thomistæ quidã caecutiant in medio lumine, glosantes literã cõtra eius intentionẽ. Scito igitur, quod quæstio de necessitate sciẽtiæ, vel præsciẽtiæ Dei respectu futurorũ potest, quãtum ad propositũ spectat, dupliciter discuti. Primò absolute & secundũ se. An scilicet Deus necessario sciat a. esse futurũ, & hæc quæstio clara iã est. quia nõ necessario absolutè, sed liberè nouit a. esse futurũ: cũ quo tamẽ stat, quòd necessario necessitate immutabilitatis, nouit a esse futurũ, vt patet ex dictis. Et in hoc nescio doctorẽ aliquẽ discordare. Sed hoc est extra propositũ præsentis argumẽti, quod vim propositionũ discutit, nõ rerũ absolutè alio modo potest discuti vt significatur per tales ppositiones. Et sic de ea in hoc argumẽto est sermo. Vnde licet primo modo. i. secundũ rẽ absolutè, nulla sit differentia inter istã, Deus scit a. futurũ & istã, Deus sciuit a. futurũ: quia sciẽtia Dei, in se est æterna, nec transit in præteritũ, &c. Magna tamen differẽtia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire Dei, vt præsens, in secũda vero vt præteritũ. Et ideo tanta est differentia inter eas, quanta inter necessitatẽ propositionis de præsenti & de præterito in materia cõtingenti: accipiẽdo contingens, vt est differẽtia materiæ propositionũ, quã distinguitur triplex materia propositionũ, scilicet remota, necessaria, & cõtingẽs. Cõstat aũt ex cõmunibus, quod inter propositionẽ de præsenti & præterito verum in materia contingenti, puta sortes sedet, & sortes sedit, hæc est differẽtia: quod illa de præsenti non est necessaria absolutè, quãuis sit necessaria cũ appositione, dũ sedet vt dicitur in primo Periher. Ista verò de pręterito est necessaria absolutè,

vt patet

est pars, ex contradictoriis earum: huius enim contradictoriũ est simpliciter impossibile, etiam per diuinam potentiam, scilicet sortes nõ sedit. Illius vero contradictorium absolute est impossibile, scilicet sortes non sedet. Quia quãuis verè sedeat, non tamen necessario, sed qui iam sedit nõ solum verè sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo priuatur Deus, ingenita facere quę facta sunt, dixit Agatho sexto Ethi. Cum igitur omnis propositio vera de præterito sit necessaria, consequens est, quòd licet ista sit cõtingens, Deus vult a, fore, ista tamen est necessaria, Deus voluit a, fore. Et similiter licet hęc sit contingens, Deus scit a, fore: ista tamen est necessaria, Deus sciuit a, fore. Et sic patet quàm optime, ac subtiliter diuus Thomas in litera dixerit, quòd istud antecedens, Deus sciuit a, fore, est necessarium absolutè. Et quod nõ intendit quod sit tantùm necessarium, id est, immutabile (vt quidam glosant, & malè) nam frustrà addidisset ly absolutè, & laborasset alios reprehendẽdo. Patet etiam quòd nihil officit necessitati absolutè illius transitus actus sciẽdi super futuro contingẽti: quibus multum hoc referat, loquendo de scientia Dei absolutè. Patet etiam quod posteriores non videntur intellexisse hunc locum. Et ideo ventilantes hoc argumentum ad scientiam Dei in se absolutè, & propositiones de præsenti diuerterunt, ac si æquiualerent illis de præterito. hæc de primo.

83

374

Lib. 1. Perihrr. ca. 6. declinando ad fin. 10. 1.

435

germinabit. Et ideo aliter dicendum est, quod quando in antecedẽte ponitur aliquid pertinẽs ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundum esse quod in se est, sed secũdum quod est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in anima c. Vtputa, si dicam, si anima intelligit aliquid, illud est immateriale: intelligẽdum est quòd illud est immateriale secundum quod est in intellectu, non secundum quod est in seipso. Et similiter si dicam, si Deus sciuit aliquid, illud erit. c. Consequens intelligendũ est prout subest diuinæ scientiæ, scilicet prout est in sua præsentialitate. Et sic necessariũ est sicut & antecedens. Quia omne quod est, dũ est, necesse est esse, vt * dicitur in 1. Perihermen.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ temporaliter in actum reducuntur, à nobis successiue cognoscuntur in tempore, sed à Deo in æternitate, quæ est supra tempus. Vnde nobis, quia cognoscimus futura contingentia inquantum talia sunt, certa esse non possunt, sed soli Deo, cuius intelligere est in æternitate supra tempus c. Sicut ille, qui vadit per viam, non videt illos, qui post eum veniunt: sed ille, qui ab aliqua altitudine totam viam intuetur, simul videt omnes transeuntes per viam. Et ideo illud quod scitur à nobis, oportet esse necessarium etiam secundum quod in se est: quia ea, quæ in se sunt contingentia futura, à nobis sciri non possunt. Sed ea, quæ sunt scita à Deo, oportet esse necessaria secũdũ modum, quo subsunt diuinæ scientiæ (vt * dictum est) non aũt absolutè secundum quod in propriis causis considerantur. Vnde & hæc propositio, omne scitum à Deo necessarium est esse, cõsueuit distingui: quia potest esse de re vel de dicto. Si intelligatur de re, est diuisa & falsa. Et est sensus: omnis res, quam Deus scit, est necessaria. Vel potest intelligi de dicto: & sic est composita & vera, & est sensus, hoc dictũ scitum à Deo esse est necessariũ. Sed obstant quidã dicentes, quòd ista distinctio habet locũ in formis separabilibus à subiecto. Vt si dicã, album possibile est esse nigrũ. Quæ quidẽ de dicto est falsa, & de re est vera. Res enim, quæ est alba potest esse nigra: sed hoc dictum, album esse nigrum, nunquã potest esse verum. In formis autem inseparabilibus à subiecto nõ habet locum prædicta distinctio. Vt si dicam, coruum nigrum possibile est esse album: quia in vtroque sensu est falsa. Esse autem scitum à Deo est inseparabile à re: quia quod est scitum à Deo, non potest esse non scitum. Hæc autẽ instantia locum haberet, si hoc quod dico scitum

sic tantùm sumitur secundum esse in se, quando sumitur secundum id quod cõuenit ei absolutè vt sic, & non vt infertur ex actu animæ, vt expositum est.

¶ Et sic patet responsio ad obiecta: quia materialiter militant, non formaliter: & male interpretantur, ly esse in anima. hæc de secundo.

¶ *Num aliquod futurum contingens vt scitum à Deo sit necessarium, & sit tam vt præsens.*

QVo ad tertiũ scilicet applicationem regulæ ad proposita, ambiguitas surgit. ¶ Primo quia in litera cõmittitur implicatio in adiecto, dicẽdo quod consequens sumitur vt subest scientiæ Dei, scilicet prout est in sua præsentialitate, implicat. n. q aliquid si sumitur vt futurum vt sic sumatur vt præsens. Cõsequens autẽ quod in consequente dicitur, a erit, a sumitur vt futurum. ergo non stat quod hoc consequens simul causa vt futurũ, sumatur vt præsens. quãuis sit, quod res futura sumatur vt præsens. Aliud enim est iudiciũ de ipsa re absolute, & de ipsa vt significata per orationem de futuro vt patet ex dictis. Vnde non videtur intelligibile, quod hoc consequens, a erit, sumatur vt præsens: quia si sumitur vt præsens: iam non est, a erit, sed a est, & sic ly a erit, sed a est, & sic ista propositio, a erit, iam non sumitur vt præsens.

Secundò dubitatur, quia incompacta & dissona videtur responsio hæc: quoniam antecedens accipit scientiã vt significatã in præterito: & non vt æternitate mensuratam. Et consequens accipiendum dicit, vt præsens. hæc enim non congruunt ad inuicẽ: eo quod, vt patet ex dictis, res vt præsens respondet æternitati, & actui cognitionis, vt mensuratur æternitate. Tertio dubitatur, quia ista responsio dato quòd sit vera, non tamen est sufficiens: quia tota responsio recurrit tandem ad necessitatem rei in sua præsentialitate. Ex aliis autem superius cõstat, quòd etiam sublata illa ratione præsentialitatis rerum ad æternitatem, adhuc Deus habet certam notitiam contingentium, propter rationes rerũ apud se præsentes. Igitur cum hoc argumentum militet simpliciter & non secundum illam rationem tantum, oportebat respondere simpliciter, & non iuxta illam rationem tantum, vt in litera fit. ergo sufficientius.

¶ Ad euidentiã horũ prædeclarandus est sensus literæ. Ad cuius perceptionem nota quòd istud consequens verũ, scilicet a erit, claudit duo, scilicet futuritionẽ ipsius a, & præsentialitatẽ quandoq; ipsius a. Oportet enim ad eius veritatem vtrunq; concurrere, & quòd sit futurũ, & q quandoq; illa de secundo adiacente de pñsenti sibi correspondens. s. a est, sit vera. Cũ aut (vt ex dictis patet) a in sua tantũ futuritione inspectũ, nõ sit certè intuitus capax, propter defectũ: q a s. nõ habet rationẽ certi cognoscibilis, oportet q a vt præsens sumatur ad hoc vt certi intuitus terminus sit. Ac p hoc istud cõsequens, a erit, in ratione futuritionis non sit terminus certi intuitus, quod a quandoq; est, distinguitur q ratio quare terminet certũ intuitũ est inclusa in eo, ppositio de præsenti sibi correspõdens, s. a est. ita q istud cõsequens, a erit, non aliunde certo intuitu cognoscitur verũ, nisi q a videtur ista sibi respondens & inclusa in eo, s. a est quandoq;. Est igitur sensus literæ, q ista propositio s. a erit. q est consequens in cõditionali ppositã, potest sumi dupliciter. Primò absolutè, & sic nõ est necessaria: & potest sumi vt substãtia diuinę scientię. i. vt est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria, a est dũ est: quia ly a erit, est terminus diuini intuitus inquantũ includit in se illã de præsenti, scilicet a est: & nõ inquantum est futurum.

¶ Ad primã ergo obiectionẽ negatur, q hic sit implicatio in adiecto, quia hic nõ accipitur futurũ formaliter, vt præsens: sed est explicatio & distinctio inclusorũ in propositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futuri ipsius a, contra futuritionẽ eius: & vtraq; clauditur in illo cõsequente. Et dicetur, quod illud, cõsequens, est certè cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & nõ ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur quod hoc cõsequens sumptũ secundum eam dispositionẽ, qua subest diuinę scientię sit necessarium: vbi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundam aũt obiectionẽ facile dicitur, quod actus sciendi in Deo per verbũ preteriti tẽporis non consignificatur vt preteritus: cõsignificaretur enim falso. sed consignificatur vt coexistens præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia a, ad præteritum: imo eam concomitatur.

¶ Ad tertiã autẽ dicitur breuiter, quod obiectio procedit ex malo intellectu literæ. Nõ enim responsio ista fundatur super æternitate actus aut super coexistẽtia rerũ ad æternitatem, vt obiectio supponit: sed fundatur super dispositione, secundũ quã res est scibilis, aut non scibilis. Res enim cõtingens futura vt sic, non est scibilis, sed vt præsens est scibilis: vt patet ex dictis & hoc est verũ: siue sciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione idearum in mente diuina repræsentantiũ res cum conditionibus existentiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentantis prædicta in ratione speciei intelligibilis, siue ratione specierum infusarum in mente alicuius: puta alicuius angeli vel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile, certè nisi ratione præsentialitatis inclusæ correspondentiæ.

¶ In respõsione ad tertiũ oĩa ex pdictis patent, illud tamẽ aduerte, q in principio respõsionis, vbi assignatur differẽtia inter necessitatẽ sciti à nobis & à Deo: q a illud dupliciter oportet esse certũ, scilicet in se: & vt subest scientiæ: hoc aũt vt scitũ tantũ. Redditur ratio huius differẽtiæ ex æternitate intuitus diuini. Et q hæc ratio est bona sufficiẽsq;, sed nõ est sola, quare caue ne fallaris.

¶ *Num quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens sit exponendum secundum esse quod habet in se, an secundum esse, quod habet in anima.*

QVo ad secundum Greg. de Arimino in primo. dist. 38. arguit hanc regulam falsitatis: quia valet, Scio lapidem esse materialẽ: ergo lapis est materialis. & tamen constat, quod consequens intelligitur de lapide in seipso, & non secundum esse quod habet in anima. Et similiter possunt afferri mille instantiæ: puta, Scio Sortem currere: ergo Sortes currit, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quod ista regula formaliter & benè intellecta est verissima. Formaliter quidem. Tum quia intelligẽda est de consequẽtia quo ad id, quod infertur in eo ex vi actus animæ positi in antecedẽte, & non ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex vi actus animæ illato vt sic, seu inquantum infertur ex tali actu, & nõ absolutè. Benè autẽ, quia esse in anima & ly esse in se, nõ sic interpretãda sunt vt prima facie apparet, prout scilicet esse in anima distinguitur cõtra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hic, vt est cõmune ad illum modũ essendi, quo distinguuntur entia in anima ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionẽ, qua res terminat actũ animæ. Esse verò in se sumitur hic strictè, pro esse quod debetur ei absolutè, vt sic, id est, inquãtũ conuenit ei absolute, siue tale esse conueniat sibi secundũ prædicata quidditatiua. Puta, homo est animal: siue secundum prædicata existẽtiæ, vt sortes est, aut currit. Ita quòd sensus regulæ est, quod quãdo in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum sequitur ex vi illius actus animæ, est intelligendum secundum esse quod habet in anima, id est, secundum esse obiectiuum, vel secundum conditiones in obiecto terminãtes actum animæ, & non secundum esse quod habet in se, id est, & non est illud intelligendum absolutè & simpliciter, vt sic. Quod autem regula sic intellecta sit verissima, probatur: quia actus animæ, de quibus est sermo, sunt immanẽtes: nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales autem actus vt sic nihil ponũt in suis obiectis, & ideo quod ex eorũ vi infertur cõuenire obiectis vt sic, nõ cõuenit rebus obiectis absolutè. Dico autẽ vt sic, quia gratia materiæ, propter coincidentiã conuenientiæ absolutæ alicui: & illatorũ de eodem ex vi actus animæ, cõtingit id quod infertur ex actu animæ cõuenire rei absolutè: & in se sed hoc accidit illato inquantũ pẽdet ex actu animæ. Vnde cũm ista cõsequentia, scio sortẽ cursurũ, ergo sortes curret, sit optima. & cõsequẽtia teneat ex vi actus sciẽdi: quia scilicet est certus, verus, & infallibilis: cõsequẽs nõ est accipiendũ in se, id est, tanquam vna propositio vera, certa & infallibilis per seipsam seorsum: sed vt cõsequẽs ex tali antecedẽte, id est, ergo sortes curret, ea veritate, certitudinẽ & infallibilitate, qua scitur cursurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ nõ infert in eo aliam certitudinẽ, veritatẽ, & infallibilitatẽ. Ista verò consequẽtia, scio hominẽ esse corruptibilẽ, ergo est corruptibilis, est bona, sicut præcedẽs: & formaliter intellecta infert consequens intelligendũ sicut præcedens: sed gratia materiæ, cõsequẽs etiã seorsum sumptũ, est certũ. Quòd aũtẽ hæc sit mẽs literæ, patet ex eo quòd in litera sub ly esse in anima, duo subsumitur. Alterũ pertinẽs ad esse obiectiuũ in illo exẽplo, intelligẽdo lapidẽ, ergo lapis est immaterialis. Alterũ spectãs ad cõditionẽ inhærentẽ rei obiectæ, qua res terminat actũ animæ in illa propositione, quæ est cõsequẽs cõditionalis propositæ, scilicet, a, erit, exponẽdo quod debet accipi, vt subest diuinę sciẽtiæ, id est, vt est in sua præsentialitate. Cõstat enim quod de esse in actu præsentialiter ipsius a, in rerum natura loquitur. Illud enim est illa cõditio secundũ quã terminat diuinũ intuitũ, vt patet ex dictis. * Et si iunxeris simul, quod esse in actu cõuenit a, in seipso, & quod accipere a, vt terminat sciẽtia Dei, id est, secundũ suã præsentialitatẽ, nõ est accipere a, in seipso, sed secũdũ quod est in anima: manifestè videbis, quòd a,

¶ Super

importaret aliquã dispositionẽ subiecto inhærentẽ: sed cũ importaret actũ scientis ipsi rei scitę (licet semper sciatur) potest aliquid attribui secũdũ se, quod nõ attribuitur ei inquantũ stat sub actu sciendi. Sicut esse materiale attribuitur lapidi secundum se, quod non attribuitur ei secundum quòd est intelligibile.

ARTICVLVS XIIII.

¶ *Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.*

AD decimumquartũ sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ cognoscat enuntiabilia. Cognoscere enim enuntiabilia conuenit intellectui nostro, secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

2 ¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquã similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enuntiabilium, cum sit omninò simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psalm. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enuntiabilia cõtinentur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enuntiabilia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum sciat Deus quæcunque in sua, & creaturæ potestate sunt, enuntiabilia omnia ei nota esse necesse est, non quidem per aliquam compositionem, vel diuisionem, sed per simplicem intuitum sua essentiæ.*

¶ Respondeo dicẽdum, quòd cum formare enuntiabilia sit in potestate intellectus nostri: Deus autẽ scit quicquid est in potentia sua, vel creaturæ, vt supra * dictũ est, c necesse est quòd Deus sciat omnia enuntiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immaterialiter & cõposita simpliciter: ita scit enuntiabilia nõ per modũ enuntiabilium, c quòd scilicet in intellectu eius sit cõpositio vel diuisio enuntiabiliũ. sed vnumquodq; cognoscit per simplicẽ intelligentiã intelligendo essentiã vniuscuiusq;. Sicut si nos in hoc ipso quod intelligimus quid est homo, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt. Quod quidẽ in intellectu nostro non contingit: qui de vno in aliud discurrit, propter hoc quòd species intelligibilis sic repræsentat vnum quòd nõ repræsentat aliud c. Vnde intelligẽdo quid est homo, nõ ex hoc in ipso alia, quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundum quandam successionem. Et propter hoc ea, quæ seorsum intelligimus, oportet nos in vnũ redigere per modum compositionis vel diuisionis enuntiationẽ formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia sufficit ad demonstrãdum omnia. Vnde intelligẽdo essentiam suam cognoscit essentias omnium, & quæcunque eis accidere possunt c.

Comment.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respõdet quæsito, quod sic. Secũdò, quomodo.

¶ Quo ad primũ cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè est, Deus scit enuntiabilia, probatur. Deus scit quicquid est in potẽtia tam sua quàm creaturæ: sed enuntiabilia sunt in potestate nostra, ergo Deus scit omnia illa.

¶ Quo ad secundũ ostẽditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna conclusione. Deus scit enũtiabilia nõ componendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam, id est, nõ per modum secundæ operationis intellectus, sed primæ. Probatur dupliciter. Primò à simili. Deus scit materialia immaterialiter: composita simpliciter, ergo enũtiabilia non enuntiando, sed intuẽdo. Et declaratur quo modo hoc esse possit, ex emplo ficto in intellectu nostro: si intelligendo quid hominis intelligeremus ipsum esse album, &c.

Infra q. 16. art. 5. primum. Et 1. cont. 51. art. & dist. 41. art. 5. & 1. contra gentes. cap. 59. & verit. q. 2. art. 7.

* Secunda ratione. Species intellectus diuini, id est, eius essentia, sufficit ad demonstrandum omnia, ergo Deus intelligẽdo essentiam suam intelligit essentias omnium, & quæcunq; eis accidere possunt. Antecedens patet: consequẽs fundatur super hoc, quod ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentando: quod probatur in litera sic. Species intelligibilis repræsentat sic vnũ quod non aliud: ergo intelligendo per illam speciẽ vnum, puta quid est homo, non intelligitur alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere: ergo diuisim homo & accidentia intelliguntur, ergo oportet ea in vnum redigere cõponendo, vt intelligamus vnum inesse alij, igitur de primo ad vltimum, si species repræsentat sic vnũ quod non aliud, intellectus cogitur componere. Et quia & affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, in causis propriis, consequens est, quod si species intelligibilis repræsentat sic vnum quod etiam alia, quod nulla est componendi necessitas, sed simplici intuitu obiecti per illam speciem repræsentari omnia intelliguntur, vt consequentia assumpta dicebat.

Artic. 3. huius quæst. 18

294

921

435

¶ Aduerte hic quod ista verba literæ possunt dupliciter accipi. primò vt limitatio speciei intelligibilis in repræsentãdo, sit ratio cõponendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentẽ sancti Thomæ. infert enim, quod angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas.

* Secundo vt limitatio talis, id est, respectu eorum, quæ nata sunt alicui conuenire sit ratio componendi. Et hic sensus est verus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc, quod species ita repræsentat subiectum & nõ prædicatum, oritur compositio: Et non ex hoc quod repræsentat subiectum & nõ quodcunque aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autem: quia & in litera bis hoc innuitur. Primò in exemplo de homine, cùm dicitur, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt.

* Secundò cùm in ratione infertur sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. Verùm de hac materia in tractatu de Angelis diffusè dicetur inferius.

Comment.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Scientia Dei non est variabilis. probatur, substantia Dei est omnino immutabilis: ergo scientia Dei est omnino inuariabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

a ¶ *Num hæc sit vera, quicquid Deus sciuit, scit.*

IN respõsione ad tertiũ, circa illud dictũ, scilicet hæc non est vera quicquid Deus sciuit scitũ ad enũtiabilia refertur, dubiũ occurrit ex triplici capite. Quæstio. Primò sic. Sicut enuntiabilia quãdoq; sunt vera & quãdoq; nõ, & ideo prius scita nesciuntur: ita res quædã. puta Sortes, quandoq; est ens & quandoq; nõ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum quòd ratio illa procederet, si Deus cognosceret enũtiabilia per modum enuntiabilium.

¶ Ad secundũ dicendũ, q cõpositio enũtiabilis significat aliquod esse rei. Et sic Deus per suũ esse quod est eius essentia, est similitudo omniũ eorum quæ per enuntiabilia significãtur.

ARTICVLVS XV.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit variabilis.*

AD DECIMVMQVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei sit variabilis. Scientia enim relatiuè dicitur ad scibile. Sed ea, quæ important relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, & variãtur secundum variationem creaturarum. Ergo scientia Dei est variabilis secundum variationem creaturarum.

2 ¶ Præterea, quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quã faciat: Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest variari secũdum augmẽtum & diminutionem.

3 ¶ Preterea, deus sciuit Christũ nasciturum. Nũc aũt nescit Christũ nasciturum: quia Christus nasciturus nõ est. Ergo nõ quicquid Deus sciuit, scit. Et ita sciẽtia dei videtur esse variabilis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iac. primo, quòd apud Deũ non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

CONCLVSIO.

¶ *Scientia Dei cum non distinguatur ab ipsa eius immutabili substantia, variabilis nullo modo est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cũ scientia Dei sit eius substãtia, vt ex dictis a patet: sicut substantia eius est omnino immutabilis, vt supra b ostensum est c, ita oportet sciẽtiam eius omnino inuariabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q dominus & creator & huiusmodi important relationes ad creaturas secundũ q in seipsis sunt. Sed scientia Dei importat relationem ad creaturas secundum quòd sunt in Deo: quia secundũ hoc est vnũquodq; intellectũ in actu, quod est in intelligente. Res aũt creatæ sunt in Deo inuariabiliter, in seipsis autem variabiliter. Vel aliter dicendum est, q dominus & creator & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundũ quod in seipsis sunt: & ideo huiusmodi relationes variè de Deo dicũtur, secundum variationem creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur in Deo esse c. Et ideo inuariabiliter prædicantur de Deo.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod Deus scit etiam ea, quæ potest facere & nõ facit. Vnde ex hoc

ergo etiam res corruptibiles prius scitæ nesciuntur: ergo nulla est differentia inter enuntiabilia & res quo ad hoc: cuius oppositum ex litera habetur. consequentia patet. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile verum quàm ens. vnumquodq; enim cognoscibile est secundum quod est ens. Et cõfirmatur, quia sicut deus ab æterno intuetur natiuitatẽ Christi pro tali tempore, ita hoc enuntiabile, Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi pro aliis temporibus, ita falsitatem prædicti enuntiabilis: ergo sicut nõ dicitur nescire natiuitatem Christi quam sciuit, sic non debet concedi nescire illud enuntiabile quod sciuit. * Secundo sic optime sequitur, deus nescit aliquid eorũ quæ sciuit: ergo pauciora scit quàm sciuit: consequens dicitur non concedendum in responsione ad secundum: quia implicat sensum cõpositũ. cõsequentia autem probatur, quia minutus est de facto numerus scitorũ. ¶ Tertio sic. Deus sciuit aliquod enuntiabile quod nescit: ergo scire suum transiuit in nescire: ergo variatio est in sciẽtia dei. Nec videtur sufficere responsio posita in litera: quia non idem esse iudicium de enuntiabili & de re litera fatetur.

294

c4 Infra q. 19. art. 6. 3. cont. Et 1. dist. 38. art. 1. & art. 5. & dist. 39. q. 1. art. 3. quintum. Et ver. q. 2. art. 5.

a Art. 1. huius quæst. b Q. 9. art. 1

a 80 43 44

¶ Ad euidentiam huius materiæ notanda sunt duo. Primò quod inter enũtiabile & rem hæc est differentia ad propositũ, quod enuntiatio eadem manens & perseuerans mutatur de vera in falsam: & consequenter de scibili in nescibilem, & econuerso, vt patet. Res autem si mutatur de esse in nõ esse, aut econuerso, non perseuerat: & propterea non potest demõstrari vna & eadem res manẽs modò scibilis, & modò nescibilis, sicut vna enuntiatio. Secundò aduertendũ est, quod de variatione scientiæ Dei potest dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus sciendi: & sic omnino est immutabilis, tam actu q potentia, vt dicitur in respõsione ad secundũ: quãuis sciẽtia visionis potuisset ad plura vel pauciora determinari ab æterno absolutè loquẽdo. Sed semel determinata omnino ex parte Dei inuariabilis est. Alio modo ex parte scitorũ. Et sic nõ quo ad res, sed quo ad enũtiabilia, nihil phibet ipsam mutari: quia mutatio illa nullã mutationem ponit in Deo, sed in enuntiabili scito: quia scilicet mutatur de scibili in nescibile, & econuerso. Ex his aũt patet responsio ad obiecta. Ad primum enim iam assignata est differentia inter rem & enũtiationẽ illius: quare non est eadem ratio, &c. Et ad confirmationẽ nihilominus addẽdum est, quòd res, scilicet natiuitas Christi, determinat sibi certum sui esse tempus. Enuntiatio aũt, scilicet Christus nascitur, nullũ certũ tẽpus consignificat, sed præsens in communi, seu vage secundum tempus quo formatur aut profertur: & ideo modò est verum, & modò falsum: quia alicui præsenti adæquatur, & alicui non: perseuerans tamen idem omnino quod nõ potest dici de re, quæ certum habet sui esse tempus præsens.

c 124 191 b

¶ Ad secũdũ aũt cõceditur referẽdo ad enũtiabilia ex parte eorũ: nec oppositũ docuit litera in respõsione ad secũdũ: quoniã ibi est sermo de augmẽto & diminutiõe sciẽtię diuinę ex parte dei, & reputatur incõueniẽs augmẽtatio. nõ solũ de facto, sed de possibili. Et propterea quãtũ est ex parte dei, negãdũ est plura scire, quã sciat. Et q hæc sit mẽs literę patet. quia potẽtia Dei ad determinandã scientiã visionis pertractet, inferẽs nõ debere cõcedi Deũ posse plura scire quàm sciat, propter sensum cõpositum inferentẽ mutabilitatem

ex parte

Universidad de Deusto Biblioteca

ex parte Dei, quia infert scientiam Dei iam determinatã posse à Deo mutari. ¶ Ad tertiũ verò negatur sequela, vt patet ex dictis: quia hoc non est propter variationem scientiæ, sed sciti. Et licet nõ sit idem iudicium de re & enuntiatione, quo ad hoc, quod idem se saluo mutetur de scibili nõ scibile, vt dictũ est, tamẽ quo ad hoc quod variatio vtriusq; non redundat in variationem diuinæ scientiæ, idẽ est iudicium. Et quo ad hoc additur in litera declaratio à simili, ex rerum variatione sumpta, nõ quo ad primum.

D. 425. 88

quòd potest plura facere quàm facit, non sequitur quòd possit plura scire quàm sciat, nisi hoc referatur d ad scientiam visionis e, secundùm quã dicitur scire ea, quæ sunt in actu secundum aliquod tempus. Ex hoc tamen quòd scit quod aliqua possunt esse, quæ non sunt, vel etiam non esse, quæ sunt, non sequitur quod scientia sua sit variabilis: sed quòd cognoscat rerum variabilitatem. Si tamen aliquid esset, quòd prius Deus nesciuisset & postea sciret, esset eius scientia variabilis: sed hoc esse non potest, quia quicquid est, vel potest esse secundum aliquod tempus, Deus in æterno suo scit. Et ideo ex hoc quod ponitur aliquid esse secundum quodcunque tempus, oportet poni quòd ab æterno sit scitum à Deo. Et ideo non debet concedi, quòd Deus possit plura scire quàm sciat, quia hæc propositio implicat quòd antè nesciuerit, & postea sciat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd antiqui nominales dixerunt idem esse enuntiabile Christum nasci, & esse nasciturum, & esse natum: quia eadem res significatur per hæc tria, scilicet natiuitas Christi. Et secundum hoc sequitur, quòd Deus quicquid sciuit, sciat: quia modo scit Christum natum, quod significat idem ei, quod est Christum esse nasciturum. Sed hæc opinio falsa est. Tum quia diuersitas partium orationis diuersitatem enuntiabilium causat. Tum etiam quia sequeretur quòd propositio, quæ semel est vera, esset semper vera. quod est contra Philosophum *, qui dicit, quòd hæc oratio, Sor. sedet, vera est eo sedente: & eadem falsa est, eo surgente. Et ideo concedendum est quòd hæc non est vera, quicquid Deus sciuit, scit, si ad enuntiabilia referatur: sed ex hoc non sequitur, quòd scientia Dei sit variabilis. Sicut enim absque variatione diuinæ scientiæ est quòd sciat vnam & eandem rem quandoque esse, & quandoque non esse, ita absque variatione diuinæ scientiæ est, quòd scit aliquod enuntiabile quandoque esse verum, & quandoque esse falsum. Esset autem ex hoc scientia Dei variabilis, si enuntiabilia cognosceret per modum enuntiabilium componendo & diuidendo, sicut accidit in intellectu nostro. Vnde cognitio nostra variatur, vel secundum veritatem & falsitatem: puta si mutata re eandem opinionem de re illa retineamus. Vel secundum diuersas opiniones, vt si primo opinemur aliquem sedere, & postea opinemur eum non sedere: quorum neutrum potest esse in Deo.

a ¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò in communi distinguit scientiam speculatiuã & practicam. Secundò respõdet quæsito.

¶ Quo ad primum distinctio est ista. Scientia quædam est speculatiua tantùm, quædam practica tantùm, quædã secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. Declaratur hæc. Sciẽtia dicitur speculatiua tripliciter, scilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quædam est speculatiua tantùm, &c. Antecedens declaratur exemplariter. Cõsequẽtia probatur: quia speculatiua ex obiecto est speculatiua tantum, speculatiua vero ex modo tantùm, aut fine tantum, est secũdum quid practica, & secundum quid speculatiua, quæ vero nullo horum modorũ speculatiua est, relinquitur quod practica tantum sit.

In prædicament. ca. de substantia, declinando ad fin. to. 1. Annot.

¶ Circa hanc partẽ aduerte primo, quod practicum & speculatiuum hic sumitur nõ solùm vt sunt conditiones sciẽtiæ secundum se, sed etiam ex parte scientis. Et propterea dicitur quod ars domificatiua non intendẽtis domificare, est speculatiua ex fine, & practica ex modo & obiecto, glossandũ est enim de fine ex parte scientis: & non ipsius scientiæ. Quoniam si loquitur de fine ipsius scientiæ, ipsa est etiam practica ex fine, quoniã finis eius est domificatio. Et hoc si aduerteris, delides instantiones aduersariorũ. Aduerte secundò, quòd sicut speculatiua est tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiam sciẽtis, & hæc est tantùm practica. Secunda ex obiecto modo & fine scientiæ nõ scientis, & hæc est verè practica. Sed in litera dicitur secundum quid speculatiua ex parte finis scientis. Tertia ex obiecto: sed non modo neque fine sciẽtiæ, & hæc est etiam secundum quid practica, scilicet ex parte obiecti. & secundum quid speculatiua, scilicet ex modo & fine scientiæ: quia se concomitantur. Cũm enim aliquid practicè scitur, iam ex se ad opus ordinatur, & econuerso. Aduerte tertio quod per speculatiuam ex modo tantum, id est, de obiecto operabili modo speculatiuo non intelligitur scientia de operabili in vniuersali: quoniam scientia de operabili siue sit per principia proxima operationis, siue per principia remota & vniuersalia operationis, sub eodem membro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili scrutans non quomodo res fiat, sed quid est, &c. vt in litera dicitur. Talis enim cognitio non spectat ad artifices, sed ad Philosophos: qui cum sciant quid est cithara, aut domus, scientiam tamen illa faciendi non habent.

95 Infrà q. 34. art. 3. co. & 12. q. 3. art. 5. primum, & 1. sent. 2. in prolog. Et veri. q. 3. ar. 3. con. * Art. 8. huius quæs.

ARTICVLVS XVI.

a ¶ *Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.*

AD DECIMVMSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus de rebus non habeat scientiam speculatiuam. Scientia enim Dei est causa rerum, vt supra ostensum * est e. Sed scientia speculatiua non est causa rerum scitarum. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

2 ¶ Præterea, scientia speculatiua est per abstractionem à rebus: quod diuinæ scientiæ non competit. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

¶ SED CONTRA, omne quod est nobilius Deo est attribuendum, sed scientia speculatiua est nobilior quàm practica, vt patet per philosophum in principio Metaph.* Ergo Deus habet de rebus scientiam speculatiuam.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum non sit quoddam operabile, cætera verò omnia, quorum scientiã habet, per se vel per accidens operabilia ab ipso sint, seipsum scientia tantũ speculatiua cognoscit, alia verò à se, & practica & speculatiua scientia scit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliqua scientia est speculatiua tantùm, aliqua practica tantùm, aliqua verò secundũ aliquid speculatiua, & secundũ aliquid practica. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd aliqua scientia potest dici speculatiua tripliciter.

¶ Primò ex parte rerum scitarum, quæ non sunt operabiles à sciente sicut est scientia hominis de rebus naturalibus, vel diuinis.

¶ Secundò, quantum ad modum sciendi. Vt puta, si ædificator consideret domum diffiniendo & diuidendo & cõsiderando vniuersalia prædicata ipsius. Hoc siquidem est operabilia modo speculatiuo considerare, & non secundum quod operabilia sunt. Operabile enim est aliquid per applicationem formæ ad materiam, non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formalia. *

¶ Tertiò, quantum ad finem. Nã intellectus practicus differt fine à speculatiuo, sicut dicitur in tertio de anima*. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus speculatiui est consideratio veritatis. Vnde, siquis ædificator consideret qualiter posset fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum, erit (quantum ad finem) speculatiua consideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ est speculatiua ratione ipsius rei scitæ, est speculatiua tantum. Quæ vero speculatiua est secundum modum vel finem, est secundum quid speculatiua, & secundum quid practica. Cum vero ordinatur ad finem operationis, est simpliciter practica. Secundum hoc ergo dicendum est, quod Deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantum: ipse enim operabilis non est. De omnibus vero aliis habet scientiam & speculatiuam & practicam. Speculatiuam quidem quantum ad modum. Quicquid enim in rebus nos speculatiue cognoscimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum Deus multo perfectius nouit. Sed de his, quæ potest quidem facere, sed secundum nullum tempus facit, non habet practicã scientiã secũdũ quod practica scientia dicitur a fine. Sic autem habet practicam scientiam de his, quæ secundum aliquod tempus facit. Mala vero licet ab eo nõ sint operabilia, tamẽ d sub cognitione practica ipsius cadunt: sicut & bona, inquantum permittit vel impedit vel ordinat ea, sicut & ægritudines cadunt sub practica scientia medici, inquantum & per artem suam curat eas.

Comment. ¶ Quo ad secundũ tria dicũtur. Primo cõparatur sciẽtia Dei ad ipsum Deũ, secundò ad alia à se, tertiò respondetur cuidam tacitæ obiectioni. De primo ponitur conclusio. Scientia Dei de seipso est speculatiua tantũ: probatur, quia ipse non est operabilis. De secundo ponitur cõclusio. Scientia de aliis à seipso speculatiua & practica: etiã diuersimodè, probatur primo, quod sit speculatiua quia omnia nouit modo speculatiuo quid sunt, &c. Deinde quod practica, diuersimodè: quia de factibilibus, quæ nunquam fiunt, practicã habet virtute, id est, ex obiecto & modo & fine scientiæ, non fine scientis. De his verò quæ de se aliquando fiũt, habet practicam simpliciter & actu. Obiectio autẽ, ad quam respõdetur, est, quia mala non facit Deus, neque sunt de numero factibilium aut factorũ à Deo. quomodo ergo hæc ad scientiam practicam spectabunt? Respondetur quod sicut medicina quæ non solum sunt, sed ægri: ita scientia Dei non faciendo, sed permittendo, ordinando, impediendo, & cæt.

¶ Aduerte hic, quod de scientia Dei possumus loqui dupliciter. Primo absolute secundũ quod in se est: & sic cum sit vna & simplex præhabens in se eminenter omnẽ scibilis perfectionem, neque est practica, neque speculatiua, sed altius quid eminenter continens vtrunque, iuxta ea, quæ in prologo dicta sunt. Alio modo in respectu scibilis & sic dicitur de scita quod est speculatiua aut practica. Respectu quidẽ huius sciti quod est essentia sua, non vt essentia est adæquatum obiectum scientiæ, sic enim pertinet ad scientiam Dei absolute, sed vt est quoddam speculabile scitum distinctum contra alia scita, scilicet alia à Deo, est speculatiua. Respectu vero aliorum est practica, &c. vt in litera dicitur.

a ¶ *Nũ scientia, quam Deus de se & de aliis habet, sit practica, an speculatiua.*

Circa positas conclusiones dubium occurrit ex Scoto. ipse siquidem in prologo primi sententiarum tenet oppositum primæ conclusionis, dum definit scientiam Dei de seipso esse simpliciter practicam: aut nihil sibi deesse quin sit practica, nisi quod voluntas Dei non est bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa. & in 38. distinct. primi tenet oppositum secundæ conclusionis, quo ad hoc quod Deus habet scientiam practicam de aliis à se: vult enim quod non habeat scientiam practicam de aliis à se sed speculatiuam. Ratio eius contra primam conclusionem consistit in hoc, scientia de essentia Dei est prior naturaliter amore illius essentiæ, & rectificatiua illius: ergo est practica. Et ad rationem pro conclusione in litera positam, scilicet quia, deus non est operabilis, respondet quod Deus est operabilis, id est, attingibilis per operationem immanentem, amoris scilicet. Ratio vero contra secundam consistit in hoc. Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinæ voluntatis dictat res esse agendas: ergo nulla est ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet & consequentia probatur: quia scientia practica est dictatiua ad operandum. In prologo autem fundat se super principium: cum sic, nulla notitia de rebus, &c. est prior actu voluntatis diuinę, & ex consequenti non est practica.

Ad hæc

¶ Ad has autẽ obiectiones suppositis his, quæ in prologo dicta sunt, & in quæst. speciali de praxi, non est difficile respõdere. Ad primam enim negãda est cõsequẽtia, quicquid sit de antecedẽte: plus enim exigitur ad notitiã practicam, vt ibi patuit. Solutio rationis nostræ à Scoto data valeret quidem, si Deus, aut operatio, qua à se amatur, fieret, vel etiã regulariter sciẽtia practica.

¶ Oportet nanq; omnẽ causatũ esse causam vel operationis vel effectus: scientia autem practica causam sonat, vt patet ex nomine: & 9. meta. Et respectu quidem creaturarum factibilium causa in Deo ponitur in ordine ad effectũ, non in ordine ad factionẽ: quia illa est substantia Dei. Respectu autem ipsius Dei quo ad neutrũ poni potest: quia nec ipse, nec operatio fit, aut pendet. Ridiculum ergo est audire Deum esse operabilem scientia sua practica.

¶ Ad obiectionẽ verò contra secundã conclusionem primo loco factam negatur cõsequentia: falsum enim manifestè est, quod notitia practica debeat esse dictatiua ad operandum, satis est enim quod sit regulatiua. Ars enim domificatiua non dictat domificandum est, imò est indifferens ad opposita, vt patet 9. metaphy.

¶ Et per hoc patet respõsio ad obiectionẽ secundo loco adductã: falsum quippe est assumptum. quoniã vt dicitur 9. metaph. potentia rationalis quum consistit esse notitiam practicam, determinatur ab appetitu, & nõ determinatio. Et ideo præsupponitur ab appetitu vt indifferẽs. Vnde mirũ est de isto homine, quomodo præclarũ eius ingenium non aduertit, quod quemadmodũ ars domificatiua absolutè præuenit actum voluntatis: & præuenitur à volũtate vt determinatiua ipsius ad operandũ, & præuenit executionẽ, scilicet ipsam domificationẽ: ita rationes omniũ operũ factibilium à Deo naturaliter in essentia diuina relucent, præueniẽdo omnem voluntatis actũ: sed præueniuntur à volũtate diuina, vt determinentur ad operandũ. Vnde quędã rationes sunt determinatæ ad operandũ, & quædã non, vt in litera dicitur. Et illæ etiã, quę determinatæ sunt à diuina voluntate, præueniunt executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vtrum potentia executiua in Deo sit ipsa volũtas, an tertia potentia: quoniam etiam ipsa voluntas vt determinans præcedit, & vt exequens sequitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd scientia Dei est causa, non quidem suiipsius, sed aliorum. Quorũdam quidem actu, scilicet eorum, quæ secundũ aliquod tempus fiunt. Quorundam verò virtute, scilicet eorum, quæ potest facere, & tamen nunquam fiunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scientiam esse acceptam à rebus scitis, non per se conuenit scientiæ speculatiuæ, sed per accidens inquantum est humana.

¶ Ad id verò quod in contrarium obiicitur, dicendum, quòd de operabilibus perfecta sciẽtia non habetur, nisi sciantur inquantum operabilia sunt. Et ideo, cum scientia Dei sit omnibus modis perfecta, oportet quòd sciat ea, quæ sunt à se operabilia inquantum huiusmodi, & non solùm secundum quòd sunt speculabilia. Sed tamen non receditur à nobilitate speculatiuæ sciẽtiæ, quia omnia alia à se videt in seipso. Seipsum autem speculatiuè cognoscit, & sic in speculatiua suiipsius sciẽtia habet cognitionẽ, & speculatiuã & practicam omnium aliorum.

QVAEST. DECIMAQVINTA, de Ideis, in tres articulos diuisa.

POST considerationem de scientia Dei, restat considerare de ideis.

¶ Et circa hoc quærũtur tria.

¶ Primò, an sint ideæ.

¶ Secundò, vtrum sint plures, vel vna tantum.

¶ Tertiò, vtrum sint omnium quæ cognoscuntur à Deo.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum ideæ sint.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur, quòd ideæ non sint. Dicit enim Diony.* 7. capitulo de di. no. quod Deus non cognoscit res secundum ideam. Sed ideæ non ponuntur ad aliud, nisi vt per eas cognoscantur res. Ergo ideæ non sunt.

2 ¶ Præterea, Deus in seipso cognoscit omnia, vt suprà dictum est e: sed seipsum non cognoscit per ideam. Ergo nec alia.

3 ¶ Præterea, idea ponitur vt principiũ cognoscendi, & operandi: sed essentia diuina est sufficiens principium cognoscendi & operandi omnia: non ergo necesse est ponere ideas.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustin.* lib. 83. q. Tanta vis in ideis constituitur, vt nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia sint à Deo, non à casu facta, necessarium est in eius mente omniũ ideas præexistere obiectiuè, ad quarum similitudinẽ omnia condita sunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim Græcè, Latinè forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipsas res existentes. Forma autem alicuius rei præter ipsam existens ad duo esse potest: vel vt sit exemplar eius cuius dicitur forma e: vel vt sit principium cognitionis ipsius, secundum quod formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente. Et quantum ad vtrunque est necesse ponere ideas, quod sic patet. In omnibus enim, quæ non à casu generantur, necesse est formam esse d finem generationis cuiuscunque. Agens autem non ageret propter formam nisi inquantum similitudo formæ est in ipso e. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agentibus præexistit forma rei fiendæ secundum esse naturale, sicut in his quæ agunt per naturam. sicut homo generat hominem, & ignis ignem. In quibusdam verò secundum esse intelligibile, vt in his, quæ agunt per

d ¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum primum.*

Comment. In titulo nihil aliud notãdũ est, nisi quid nõis ideæ in corpore declaratur.

¶ In corpore tria. Primo proponit conclusionẽ responsiuam quæsito. Secundo assignat quid nominis ideæ. tertio probat cõclusionem responsiuam.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Necesse est ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quod esse in mente sumitur formaliter, id est, inquãtum mens est. Hoc autem est esse obiectiue, vt intellectum in intelligente, & non vt forma in ea, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd necesse est ponere ideas obiectiue in intellectu diuino.

¶ Quo ad secundum, idea significat formam alicuius rei præter rem ipsam existentem, & declaratur ex idiomate Græco. Si vis ideæ diffusã diffinitionem videre, lege quæstione 3. de veri. arti. primo.

¶ Quo ad tertiũ probatur cõclusio proposita sic. Mũdus nõ est factus à casu, sed est factus à Deo per intellectũ agẽte: ergo forma mũdi est finis suæ generationis: ergo in mẽte diuina est forma, ad similitudinẽ cuius mũdus est factus: ergo in mẽte diuina est idea. Antecedens quo ad vtrãq; partẽ supponitur, vt inferius monstrandũ est in loco suo. Prima autẽ consequẽtia probatur ex illa maxima: in omnibus, quæ generantur nõ à casu, forma est finis generationis. Secũda vero cõsequẽtia duo infert, scilicet, & quod forma ad cuius similitudinẽ, &c. est in Deo, & quòd est tali modo, scilicet in mẽte diuina, id est obiectiuè. & quo ad vtrunq; in litera probatur. quo ad primũ quia cõmune est omni agenti præhabere similitudinẽ formæ. quo ad secundũ vero est differentia inter agẽs naturale, & à proposito in modo habẽdi illam similitudinẽ: quia illud secundum esse naturale, vt patet in igne, hoc secundũ esse intelligibile, vt patet in artifice. si ergo Deus est agens per intellectũ: ergo, &c. Tertia deinde consequẽtia probatur: quia in hoc consistit ratio ideæ, probatur. Ratio ideæ est vt sit forma præter rem, exẽplar rei, & principium cognitionis, &c.

¶ Aduerte hic diligenter, quòd in litera cautè dicitur, quod idea ponitur vt exemplar, & non dicitur vt principium essendi. Quia principium essendi sonaret formam qua agens agit. Idea autem nõ significat talem formam, sed formam, quam agens concipit, ad cuius similitudinem operatur, & non qua operatur. & hoc est propriè exemplar. Et propterea in exemplo de domificatore expressè subiungitur, quòd idea domus est forma, quam mẽte concipit & non res domificatiua. Similiter cum litera dixisset, quod idea est principium cognitionis, statim addit limitationẽ, secundum quod formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, quasi diceret nõ dico q idea est principiũ cognitionis: quia hoc sonaret q ipsa esset ratio cognoscendi, vt species intelligibilis: sed q ipsa est principiũ cognitionis eo modo, quo formæ cognoscibilium obiectiue in cognoscente existentes principia cognitionis ipsarum rerũ cognoscibiliũ dicũtur. Et quoniã in penultimo consequente totũ hoc cõtinebatur, scilicet forma mundi præter mundum existens, & causalitas exemplaris, & modus essẽdi intelligibiliter seu obiectiuè, ideo merito vltima consequentia ex his quæ ad rationẽ ideæ spectant, & iam posita erant, probata est, prægnantibus verbis scilicet, & in hoc consistit ratio ideæ.

* Q. 4. art. 2.

Li. 83. quæ. q. 46. post prin. to. 4. Quæstio.

e ¶ *Num idea in Deo sit essentia diuina.*

IN responsione ad tertiũ dubium occurrit quia falsum & incõsonans videtur, quod idea sit essentia diuina. Falsũ quidem inquit Scotus in 1. dis. 35. quia tota ratio ideæ saluatur in lapide habente esse obiectiuũ in intellectu diuino: ergo idea in Deo non est essentia diuina. Antecedens patet applicando totã ideæ rationem, & confirmari posset assumendo diffinitionẽ positã in quæst. de veri. q. 3. artic. 1. & tam quæ ex hoc art. habetur, scilicet quod est forma alicuius rei præter ipsam rem exemplar atque principium sic cognitionis obiectiuè. consequentia autẽ probatur. esse obiectiuũ non est esse reale, sed est esse diminutũ. ergo non est essentia diuina. Incõsonũ autẽ, quia idea aut est essentia diuina vt est, aut essẽtia diuina aut est obiecta intellectui diuino. si primo modo, vt in artic. sequenti innuitur, vbi dicitur, quod idea vt essentia diuina est sic immutabilis. hoc enim cõuenit essentiæ diuinæ secundũ q ens est. Male ergo responsum est ad principale quæsitũ articuli. Et probatur sequela. quæstioni an est de re habere esse in rerũ natura, & in intellectu, malè respõdetur affirmatiuè, per esse quod habet in intellectu, prætermisso esse in rerũ natura: sicut quærenti an sphæra ignis sit, malè respõdetur, quòd est in intellectu. Et ratio est, quia esse in intellectu est esse secũdũ quid, esse in rerũ natura est esse simpliciter. Quæstio autẽ an est, quærit de esse simpliciter, & propterea si respõdeatur de esse in mẽte, innuitur q illa res nõ habet aliud esse, sed esse in mẽte est eius esse simpliciter. Si igitur idea est essẽtia secũdũ esse reale male respõsum est quæsito. Necesse est ponere ideas in mẽte diuina. Si aũt idea est essentia vt obiecta est intellectui diuino. malè ergo dictũ est, q est ipsa essentia diuina: quoniã essentia diuina vt obiecta, nõ habet esse reale sed obiectiuũ. Et si per impossibile essẽtia diuina non esset in rerũ natura, & esset obiecta intellectui, ideæ ratio saluaretur, ideã ergo esse idẽ q essentia est per accidens, imo superfluũ, q natura cuiusq; rei est obiecta intellectui diuino, secũdario tamẽ, etiã si nũquã identificaretur essentiæ diuinæ, vt obiecta est in intellectui diuino: quoniã ipsa cognoscitur à Deo nõ solum vt est in priori obiecto, sed secundum se. Hæ rationes nõ sunt ex Sco. formaliter, sed vt veritas elucescat, partim ex ipso, partim ex litera, eas formandas credidi.

¶ Ad euidentiã horũ duo videnda sunt: ex quibus solutio omnium pendet. Primò quomodo idea se habeat ad esse. Secundò quid sit esse obiectiuum.

¶ Quo ad primũ sciendũ q (vt ex allegatis locis,) de ratione ideæ est esse exẽplar rei: De ratione aũt exẽplaris est esse formatiuũ rei mediãte agẽte p intellectũ. Vnde ibidẽ dicitur, q si omnia agerẽt de necessitate naturæ, nõ ponerẽtur ideæ. De ratione aũt formatiui sic est esse in mẽte, nunquã enĩ exẽplar aliquod est sic formatiuũ, nisi potẽtia remota, nisi sit in mente, & si est in mẽte, tantũ formatiuũ sic saluatur. Modus ergo essẽdi exẽplaris necessarius est esse in mẽte. Cæteri aũt modi essendi sunt per accidens absolutè loquẽdo. Et propterea in litera, quæstioni an est, de ideis respõsũ est, q sunt in mẽte diuina. Esse nãq; in mẽte est simpliciter necessariũ esse idearũ, & formaliter cõuenit ideæ vt idea est. Nec curauit autor de esse idearũ & rerũ natura, vt Platoni ascribitur. Quoniã hic theologiã tradebat & de diuino intellectu: illa autẽ discussio metaphysicalis est, ad tractatũ de separatis substantiis spectãs. Vnde patet q idea in Deo est, formaliter loquẽdo, essentia diuina, vt in mẽte est diuina. Nec oppositũ in illis verbis sequẽtis articuli dicitur. Quoniã ly immutabile, claudere intelligitur in se rationẽ exẽplari, ac per hoc, vt ex dictis patet, idea dicitur essentia diuina vt exẽplar est, id est, vt formatiua est rei mediante intellectu: hoc aũt patet nõ cõuenire essentiæ, secundũ quòd est merè naturaliter, sed secundũ quòd est obiecta diuinæ menti. Sed quod est esse sic, scilicet obiectiuè, quod secũdo loco vidẽdũ erat. Sco. in 1. dist. 36. determinat quòd esse cognitũ non est esse reale absolutũ, aut respectiuũ, nec est esse relatiuũ secundũ rationẽ, sed est esse diminutum rei, siue absolute, siue relatiuè quod vocatur esse secundum quid: ita quod res habens talem modum essendi, fundat relationẽ rationis ad intellectum: puta q; lapidem & cætera entia

producta

producta esse ab æterno à Deo per actũ intellectus diuini in tali esse, & huiusmodi entia secundum quid esse, & vocari ideas: quia eis conueniunt omnes conditiones idearum, vt arguẽdo fuit deductum. Ego autem peripatico lacte educatus, ac in arte, vt aiunt, loqui nesciẽs, præter latitudinẽ entis realis, solum ens rationis noui. 5. & 6. meta. Ens autem rationis relationem, aut negationẽ didici à San. Thom. in quæst. de ver. q. 21. art. 1. Vnde, cùm esse obiectiuũ nõ sit modus essendi secundum rem, neque sit negatio, restat quod sit esse relatiuum secundum rationem in communi loquẽdo. Sed quoniam esse diuinum [illegible] excellentia, vt omnes essendi modos, siue extra animam, siue in anima eminenter prehabeat, oportet vt & esse naturale ipsius diuinæ essentiæ, sit non solum ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed sit etiam (& non per accidens) esse obiectiuum eiusdem respectu intellectus sui: alioquin non omnes essendi modos vnico modo eminentissimè contineret, ac per hoc nec essentia diuina vt obiecta intellectui haberet esse diminutum, nec aliqua res vt obiecta diuino intellectui haberet esse diminutum. Et de essentia diuina quidem manifesta sequitur, quia eius esse obiectiuum, est esse naturale ipsius Dei propter eius eminentiam. De aliis vero sequitur ex eo quod alia non aliter possunt obiici Deo quàm in obiecta essentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra se, sed omnia in se tantum, Ita quòd in se cognoscit vtrunque, scilicet & lapidem in essentia obiectã, & lapidem absolute, & lapidem hunc, & lapidem in anima mea, &c. omnia enim hæc nouit: sed modus, quo hæc obiiciuntur, est vnus, scilicet in essentia diuina. Et consequenter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini, nõ est esse relatiuum, sed absolutum realissimum, scilicet esse Dei. Et quia idea in Deo, de qua est sermo, significat res secundum tale esse, ideo meritò dictum est, quod est ipsa essentia diuina, &c.

246 D. q. 44. ar. 3. 97 236

intellectum, sicut similitudo domus præexistit in mente ædificatoris. Et hæc potest dici idea domus: quia artifex intendit domum assimilare formæ, quam mente concepit. Quia igitur mundus non est casu factus, sed est factus à Deo per intellectum agente (vt infra* patebit) necesse est quòd in mente diuina sit forma, ad similitudinem cuius mundus est factus. Et in hoc consistit ratio ideæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus non intelligit res secundum ideam extra se existentem. & sic etiam Arist.* improbat opinionem Platonis de ideis, secundum quod ponebat eas per se existentes, non in intellectu. *Lib. 5. metaph. à tex. 10. vsque ad fi. lib. tom. 3.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Deus per essentiam suam se & alia cognoscat, tamen essentia sua est principium operatiuum aliorum, non autem suiipsius: ideo habet rationem ideæ secundum quòd ad alia comparatur: non autem secundum quòd comparatur ad ipsum Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus secundum essentiam suam est similitudo omnium rerum. Vnde idea in Deo nihil est aliud quàm Dei essentia.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum sint plures ideæ.*

69 *1. dist. 36. q. 2. art. 2. & 1. contra c. 54. Et ver. q. 3. art. 2. Et opusc. 9. q. 66.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd non sint plures ideæ. Idea enim in Deo est eius essentia: sed essentia Dei est vna tantùm: ergo & idea est vna.

2 ¶ Præterea, sicut idea est principium cognoscendi & operandi, ita ars & sapientia: sed in Deo non sunt plures artes & sapientiæ: Ergo nec plures ideæ.

3 ¶ Si dicatur quòd ideæ multiplicantur secundum respectus ad diuersas creaturas: Contra, Pluralitas idearum est ab æterno: si ergo ideæ sunt plures, creaturæ autem sunt temporales: ergo temporale erit causa æterni.

4 ¶ Præterea. Respectus isti aut sunt secundum rem in creaturis tantùm, aut etiã in Deo: si in creaturis tantùm (cum creaturæ non sint ab æterno) pluralitas idearum non erit ab æterno, si multiplicentur solum secundum huiusmodi respectus. Si autem realiter sunt in Deo, sequitur quod alia pluralitas realis sit in Deo, quàm pluralitas personarum: quod est contra Dama.* dicentẽ, quòd in diuinis omnia vnum sunt, præter ingenerationẽ, generationem, & processionem. Sic igitur non sunt plures ideæ.

¶ Ad primam ergo obiectionẽ in oppositũ negatur sequela. Ad probationem autem dicitur, quod licet esse obiectiuũ in communi non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, est reale.

¶ Ad secundũ autẽ iam patet, quòd idea in Deo est essentia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cùm arguitur: ergo malè dictum est, quod essentia sit: negatur sequela. Tum quia nõ est dictum, quòd est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, verificaretur propter vnitatem vtriusq; in Deo. Essentia enim diuina habet vtrunque modum essendi eminenter: in suo vnico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmando identitatem ideæ cum essentia, non sequitur formaliter loquendo more humano: ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerũ natura. In litera autem non affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illæ duæ consequentiæ, quæ obiiciendo subiunctæ sunt, scilicet, ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina, est per accidens, & ergo est superfluum, nihil valent: quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quod nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quòd modus, quo res obiectæ obiiciuntur: necessario est esse in obiecta essentia: alioquin Deus intelligeret aliquid extra se, & vilesceret eius intellectus, vt 12. metaphy. patet. vnde falsum & impossibile est, quòd lapis obiiciatur in Deo in seipso lapide obiectiuè. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia metaphy.

¶ Ad illam autem hypotheticã deductionem, si essentia diuina non esset in rerũ natura, & esset obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideæ: ergo identitas ideæ cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur vlterior sequela: imo sequitur oppositum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia vt obiecta. Et si dicatur: ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale est accidens, negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale, sed per se, ex eminentia propria ipsius. Sed falli multos contingit in hoc, ex eo quòd consideratur esse obiectiuum absolutè, & reale absolutè: quæ constat non esse idem. Cùm hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali: ex quibus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

a ¶ *Super quæstionis decimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primò respondet quæsito affirmatiuè. Secundò ostendit quò, hæc pluralitas non repugnat diuinæ simplicitati. Tertio ostendit quomodo hic pluralitas est. *Comment.*

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu.* in li. 83. quæst. ideæ sunt principales quędam formæ, vel rationes rerum stabiles atque incommutabiles: quia ipsæ formatæ non sunt: ac per hoc æternæ, ac semper eodem modo se habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Sed cum ipsæ neque oriantur, neque intereant, secundum eas tamẽ formari dicitur omne quod oriri & interire potest, & omne quod oritur & interit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in mente diuina sint omnium rerum propriæ rationes, plures ideas in eius mente esse, necesse est, vt intellectas tamen.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in quolibet effectu illud, quod est vltimus finis, propriè est intentum à principali agente: sicut ordo exercitus à duce. Illud autem, quod est optimum in rebus existens, est bonum ordinis vniuersi, vt patet per philosophum in duodecimo Metaph.* Ordo igitur vniuersi est propriè à Deo intentus, & non per accidens proueniens secundum successionem agentium: prout quidam dixerunt, quòd Deus creauit primum creatum tantũ: quod creatum creauit secundum creatum, & sic inde quousque producta est tanta rerum multitudo. secundum quam opinionem Deus non haberet nisi ideam primi creati. Sed, si ipse ordo vniuersi est per se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quod habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriæ rationes eorum, ex quibus totum constituitur. Sicut ędificator speciem domus concipere non posset, nisi apud ipsum esset propria ratio cuiuslibet partiũ eius. Sic igitur oportet quòd in mente diuina sint propriæ rationes omniũ rerum. Vnde dicit Aug.* in lib. 83. q. quòd singula propriis rationibus à Deo creata sunt. vnde sequitur, quòd in mente diuina sint plures ideæ. Hoc autẽ quomodo diuinę simplicitati nõ repugnet, facile est videre, si quis cõsideret ideã operati esse in mente operantis, sicut quòd intelligitur, nõ autem sicut species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu. Forma enim domus in mente ædificatoris est aliquid ab eo intellectum, ad cuius similitudinem domum in materia format. Non est autem cõtra simplicitatẽ diuini intellectus, quòd multa intelligat, sed contra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideæ sunt in mente diuina, vt intellectæ ab ipso. Quod hoc modo potest videri. Ipse enim essentiam suam perfectè cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solùm secundum quod in se est, sed secundũ quod est participabilis secundũ aliquẽ modum similitudinis eà creaturis. Vnaquęq; autem creatura habet propriam speciem secundum quod aliquo modo participat diuinę essentiæ similitudinem. Sic igitur in quantum Deus cognoscit suam essentiam, vt sic imitabilem à tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationem & ideam huius creaturę. Et similiter de aliis. Et sic patet, quod Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerũ, quæ sunt plures ideæ.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est. Necesse est ponere ideas plures. Probatur. vltimus finis in quolibet effectu est propriè intẽtus à principali agente: ergo ordo vniuersi est propriè intentus & per se factus à Deo: ergo in mente diuina est idea ordinis vniuersi: ergo in ea sunt propriæ rationes omnium rerum. ergo in ea sunt plures ideæ. Antecedens manifestatur in ordine exercitus & duce. Prima verò consequentia probatur: quia optimum in rebus existens est ordo: quod firmatur ex 12. metaphys. Et confirmatur veritas consequentis ex destructione opinionis Aui. & cæt. secunda autem est per se nota. tertia verò probatur: quia ratio totius haberi non potest, nisi habeantur rationes omnium ex quibus totum constituitur, vt patet in domo & eius partibus. Confirmaturque veritas consequentis autoritate Augustini. vltima demum consequentia non eget probatione.

¶ Aduerte, quòd necessariò in primo antecedente non dicitur vltimus finis, sed dicitur vltimus finis in quolibet effectu: quoniam hic est sermo de fine intrinseco effectus, & non de fine, qui est extra effectum: vt enim patet 12. meta. text. 37. Bonum vniuersi est duplex, scilicet in ipso vniuerso manens, & aliud extra ipsum. primum est ordo: secundũ est Deus: propter quẽ est etiam ipse ordo. Ordo ergo vniuersi, quia est optimũ in toto vniuerso, oportet esse vltimum in hoc effectu, qui est vniuersum, & consequenter respondere principali agẽti: quod supponimus esse Deum. Et sic Deus est actor per se, & finis ipsius ordinis: quemadmodũ dux respectu ordinis exercitus.

¶ Aduerte secundo, quod litera, vt ostenderet vim huius medij, ad inferendam pluralitatẽ idearũ in Deo, infertur opinionẽ Aui. de modo, quo pluralitas emanauit creaturarũ: de qua inferius erit sermo. si enim distinctio creaturarũ non per se intenta esset à Deo, sed ex parte Dei esset per accidens, scilicet propter successionẽ agentiũ: seu quouis alio modo, non habemus vim concludendi in Deo exemplaria multorũ, sed vnius tantum. Nullus enim opifex exigit ideam eorum, quæ sunt per accidens.

¶ Quo ad secundum ostenditur, quod pluralitas idearũ non repugnat diuinæ simplicitati ex differentia, quæ est inter quod & quo aliquis intelligit vel tusque tali ratione: multiplicare quod, nõ repugnat simplicitati, sed multiplicare quo: sed idea est quod, & non quo: ergo multitudo idearũ nõ repugnat simplicitati diuinæ. maior probatur: quia multa intelligere non ponit compositionem, aut imperfectionem, &c. sed bene hoc ponit multis speciebus intelligere. minor probatur inductiue ex idea domus in mente artificis, &c.

¶ *Num quod, vel quo intelligitur, ponat in Deo pluralitatem realem, siue rationis.*

Circa differentiam in litera assignatam, inter quod & quo intelligitur, dubium occurrit. Primo an est sermo de pluralitate reali, aut rationis. si realis vtriusque pluralitas præiudicat diuinę simplicitati. si rationis, vtrunque potest pari ratione purificari. Quoniam essentia diuina vt species comprehẽdit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa vt obiecta comprehendit omnia obiecta: & sic æqua est vtriusque pluralitas secundum rationẽ. Secundò intellectũ à Deo non potest esse nisi vnum numero, vt patet 12. Meta. ergo repugnat multiplicare quod intelligitur à Deo. falsum est ergo, quod pluralitas eius quod intelligitur, non præiudicat. Tertiò in Deo est sapientia & ars & scientia: ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. Probatur sequela: quia se habent vt quo Deus intelligit: vt etiam expresse litera dicit in responsione ad secundum. *Dubium.*

¶ Ad euidentiã horum sciẽdum, quantũ ad ly quo & quod, quod hic est sermo de quo & qđ in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus quæ exercent actũ ipsius quo, vel actũ ipsius quòd, vt in proposito. Idea est quod intelligitur in actu exercito, quoniã significat id quod se habet ad intellectionẽ vt obiectũ vel terminus. Ars verò est quo in actu exercito: quia importat id quod se habet vt principiũ formale intellectionis, & sic de aliis. Quantũ verò ad multitudinẽ seu pluralitatẽ scito, quod hic est sermo nõ de pluralitate reali, nec de pluralitate rationis, formaliter loquendo: sed de pluralitate simpliciter quod aut quo. Ita quod intentio literæ est ponere differentiam in hoc, quòd ratio formalis exercens actum quod potest multiplicari simpliciter penitùsque absolute dici multa. Ratio verò exercens actum quo nõ potest sic multiplicari vt possit absolute dici multa. Ad primam ergo obiectionem in oppositum responsio, dicimus enim, quod quia idea est quod intelligitur, & ad pluralitatem cogniti sufficit omnis distinctio rationis, nam aliud cognitum est punctũ vt principium, & aliud vt finis. Ideo ad pluralitatem idearum sufficit distinctio illa relatiua: quia essentia vt sic imitabilis est vnum cognitum, & vt sic imitabilis est aliud cognitum, &c. Ad pluralitatẽ verò principij intelligẽdi nõ sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secundum propriam & perfectam rationem principij intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis ipsius quo, & ipsius quod. Cùm ergo dicitur, essentia diuina, ita plura continet obiecta sicut ratio, conceditur. Sed negatur, quod sit pluralitas illa, quæ intelligitur in ipsa obiecta, sufficit ad pluralitatem simpliciter ipsius quod. Ita eadem pluralitas quę intelligitur in eadẽ ratione seu species intelligendi, sufficiat ad pluralitatẽ ipsius quo, propter rationem iam dictã. Ad secundã autẽ obiectionẽ dicitur dupliciter. Primò quod intellectũ à Deo nõ est nisi vnũ, vt distinguitur cõtra multa disparata, & nõ vt simpliciter distinguitur contra multa. Ideæ nõ sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniã quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatẽ nãque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic, i. in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis cõtingit, quoniã triã gu[illegible] & bonũ intelligimus. Habere autẽ multa cognita nõ disparata, imo in vno numero cõmunicantia nõ præiudicat simplicitati. Secũdò quod intellectum primo à Deo oportet esse vnũ. Idea autẽ est intellectũ per se secundo, & ideo compatitur multitudinẽ. Non enim dictũ est in litera, quod omne quod potest multiplicari, sed quod multiplicare, quod non præiudicat simplicitati. Hoc autem hoc verificatur, si quod per se secundo plurificari potest.

¶ Ad tertiũ autẽ dicitur, quod labarat in æquiuoco. Non enim intendit litera quod in Deo non possint poni plura diuersarum rationum quo: sed quod nullum eorum potest multiplicari: non enim sunt in Deo multæ sapientiæ, neque multæ artes, &c. sed sunt in Deo multæ ideæ.

¶ Quo ad tertiũ ostenditur modus, quo prædicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino: Deus perfectè intelligit essentiam: ergo cognoscit eam omni modo, quo cognoscibilis est: ergo cognoscit eã nõ solũ secundũ se, sed secundum quod est quocũq; modo participabilis à creaturis: ergo cognoscit vt sic imitabilem à tali creatura: ergo vt propriam rationem huius creaturæ: ergo cognoscit plures rerum rationes quas vocamus ideas. Antecedens patet cum prima consequentia, secunda autẽ probatur. Quia Deus vtroque modo est cognoscibilis. Quarta autem probatur: quia species creaturarum sunt secundum modos participandi diuinę essentiæ similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia par est de creatura hac & aliis iudicium.

¶ In responsione ad primum aduerte diligenter, quòd hic non est sermo de quacunque similitudine, sed exemplari tantùm. Imitabile autem exemplariter non est, nisi obiectum intellectus. Et propterea, licet essentia diuina absolute sit prius imitabilis quàm sit obiecta, non tamen est prius imitabilis exemplariter quàm sit obiecta: quia de ratione exemplaris, vt dictum fuit, est esse obiectiuũ. vnde, si Deus non esset intellectualis agẽs, essentia sua esset quidem imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc non haberet rationem ideæ. Et hoc insinuat litera dicens, quod nõ nominat essentiam, sed rationem intellectam ex ea.

¶ In responsione ad secũdũ & tertiũ, propter clariorẽ intellectũ nota simul tria. Primò quod idea significat essentiã diuinã imitabilẽ exemplariter. Et quia imitabilitas potest sumi dupliciter, s. fundamentaliter, i. pro absoluto & formaliter, i. pro respectu: tripliciter ideę significatio imaginari põt: Primò vt significet absolutum tantũ, secũdò respectiuũ tãtũ, tertiò vtrũq;. Et quidẽ quod non tantũ fundamentũ imitabilitatis significet ex eo probatur: quia cũ illud sit omnino vnũ in omnibus ideis, quia est ipsa simplicissima essentia diuina, in qua nõ potest distingui absolutũ imitabile à lapide, ab absoluto imitabili à leone, non possent saluari pluralitas idearũ in Deo. Plures enim ideas intelligere est impossibile, nisi significatum ideæ plurificatũ intelligatur. Quod etiam nõ tantum respectum significet, ex eo patet, quod essentiam diuinam significare dicitur. Vnde relinquitur quod vtrunq; significet, non eo modo quo ly vestis significaret hominẽ album, si vtriq; imponeretur quoniã sic idea nõ haberet vnam rationẽ, sed eo modo quo nomina significãt absolutũ relatiuè, vt saluator & creator, &c. ac per hoc de ratione ideæ in Deo sunt & essẽtia & relatio: non vt partes componentes vnam communem rationem, sed vt res & modus, vt determinabile & determinatio, vt commune & proprium. Secũdo nota, quod ideas tam in artificibus quàm in Deo cõtingit intelligi dupliciter. primò vt aliorum sunt ideæ. secundò vt in seipsis sunt. Exemplum vtriusq; mẽbri habetur in litera, in responsione ad secundum. Cùm artifex faciẽdam domũ contemplatur, ad ideam domus intellectio terminatur, vt idea est domus. Cum autem artifex in actu reflexo ipsam quam mente concepit ideam considerat, ad ipsam intellectio terminatur, vt in se est. eodem quoque modo in Deo contingit. Ex hac autem distinctione facile percipere potes ideas constitui non per intelligi ipsas vt in se: sed per intelligi ipsas vt ideas aliorum. Nec refert ad propositũ, an illud intelligi sit actualiter, aut habitualiter. Et propterea conceditur, quod in Deo sunt plures ideæ antequam sint ideæ intellectæ secundum se. Et propter hoc in litera in calce responsionis ad secũdũ de secundo modo quo intelliguntur, dicitur, & hoc est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas: quia aliud est plures ideas esse in intellectu eius, & aliud est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas. Primum enim dicit eas esse obiectiue in intellectu, vt aliorum rationes: secũdum vero dicit eas esse obiectiuè, vt secũdum se intellectæ, ideo addidit vt intellectas. Tertiò nota quod respectus isti distinguentes ideas, cùm sint etiam constitutiui earũ, non cõsequuntur actũ intellectus diuini intelligẽtis ideas, sed fiunt per actũ intellectus diuini intelligentis essentiã suã comparatiuè. Ita quod non est imaginandũ, quòd prius intelligatur essentia vt imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis: sed quod ipsa intellectio essentię, vt imitabilis, est constitutio respectus idealis. Ex hoc autem habes, quòd respectus ideales non ponuntur necessarij ad hoc, vt Deus distinctè intelligat creaturas vt quidam interpretari videntur. Constat enim quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat à respectibus rationis, sed ponuntur necessarij, vt necessariò constituti ex perfectione intellectionis diuinæ. Vnde in corpore articuli autor dixit, quòd quia Deus perfectissimè intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem: hoc enim est constitui plures respectus ideales, intelligique plures ideas, vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distinctè in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si benè contemplatus fueris, obiectiones aliorum deridebis: quas non adduxi, quia non contra sensum expositum doctrinæ San. Thomæ militant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd idea non nominat diuinam essentiam in quantum est essentia, sed inquantum est similitudo, vel ratio huius vel illius rei. Vnde secundũ quòd sunt plures rationes intellectæ ex vna essentia, secundum hoc dicuntur plures ideæ.

¶ Ad secũdum dicendũ quòd sapientia & ars significantur, vt quo Deus intelligit, sed idea, vt quod Deus intelligit. Deus autẽ vno intellectu intelligit multa, & nõ solum secundũ quod in seipsis sunt, sed etiam secundum quod intellecta sunt: quod est intelligere plures rationes rerum. Sicut artifex dum intelligit formam domus in materia, dicitur intelligere domũ: dum autem intelligit formam domus vt à se speculatam (ex eo quod intelligit se intelligere eam) intelligit ideam vel rationem domus. Deus autem non solum intelligit multas res per essentiam suam, sed etiam intelligit se intelligere multa per essentiam suam *. Sed hoc est intelligere plures rationes rerum, vel plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas. *D. 19a*

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi respectus, quibus multiplicantur ideæ, non causantur à rebus, sed ab intellectu diuino comparante essentiam suam ad res.

¶ Ad quartum dicendum, quòd respectus multiplicantes ideas non sunt in rebus creatis, sed in Deo.

¶ Non tamen sunt reales respectus: sicut illi quibus distinguũtur personæ: sed respectus intellecti à Deo.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum omnium, quæ cognoscit Deus sint ideæ.*

63 *1. dist. 36. q. 2. art. 3. & 1. dist. 1. q. 1. art. 2. c. & ver. q. 3. art. 4. 5. 6. 7 & 8.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omniũ quę cognoscit Deus, sint ideæ in ipso. Mali enim idea nõ est in Deo, quia sequeretur malũ esse in Deo: Sed

a ¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo primo distinguit, secundo respondet quæsito. *Comment.*

¶ Quo ad primum, idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestatur distinctio dupliciter. primo ex differentia duorum officiorum attributorum ideis à Platone generare & cognitionem facere: secundo ex differentia speculatiui & practici.

¶ Quo ad secundum respondet quæsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est idea secundum quod exemplar est omnium, quæ à Deo secundum quodcunque tempus fiunt. Secunda est idea vt ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secũdum proprias rationes tam speculatiuè quàm practicè. Hæ propositiones nõ aliter in litera probantur: quoniam ex quæst. 14. ex prædictis patent. Illud tamen non prætereas, quòd idea vt ratio sumitur pro ratione obiectiua, vt in primo articulo ipsa litera exposuit: dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiam modo idea Platonica ratio cognoscendi esset.

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd hic San. Thom. retractat dicta in quæst. de ve. quæst. 3. art. 3. & in 1. sent. distinct. 36. artic. vlt. de idea materiæ primæ. Nec oportet fingere glossas: quoniam medius terminus hic assumptus, scilicet quia secundũ se non est cognoscibilis, expressè alibi dicta elidit vt patet intuenti. Sed dubium hic restat cuius cõpositi idea, materiæ primæ sit idea. Si tamen litera perspicaciter videatur, facilè patebit, quòd idea vt ratio respondens materiæ primæ, est idea corporis, quod est genus in prædicamento substãtiæ: quoniam secundum illius formam diffinitur, si diffinitur. *Annot.*

tur, idea enim et ratio, est omnis cognoscibilis per propriam rationem: vt in litera dicitur. Idea autem eius vt exemplar, non est alio modo quærenda, quam ideæ generum, de quibus in litera dicitur, quod nõ habent aliam ideã à specie, &c.

Ar. 9 pr. q. 88 c. 5. ad mul tum remote ante finem.

a ¶ *Super quæstionis decimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo, primo respondet quæsito, secundo assignat rationem plurium diffinitionum veritatis, ibi, Et secundum hoc veritas.

Li. 8. q. q. 46. 16. 4. Comment. ibidem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito, est veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum, à quo dependent. Hæc conclusio habet tres partes: & quo ad primam quidem probatur, verum est terminus intellectus: ergo est in intellectu. Antecedens declaratur, ex proportionali conuenientia inter verum & bonum: quia sicut bonum significat id, in quod tendit appetitus, ita verum id, ad quod tendit intellectus. consequentia verò probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. metaphysi. quia ille extra, hæc intus perficitur.

¶ Quo ad secundam verò partem, scilicet quòd secundario in rebus probatur ibi, (sicut autem bonum) verum est in intellectu secundũ quòd conformatur rei intellectæ: ergo ratio veri ab intellectu ad rẽ intellectam deriuatur: ergo res intellecta vera dicitur secundum quod habet ordinem ad intellectum. Antecedens manifestatur, ad proportionali conuenientia inter bonum & verum: quia sicut bonum est in re vt conueniens est appetitui, ita verum in intellectu, & cæt. consequẽtia quoque vtraque ex eadem radice probatur, prima, quia ex bono in re bonitas ad appetitum deriuatur. secunda quoque, quia ex hoc appetitus boni dicitur bonus.

D. 7. 3.

¶ Quo ad tertiam autem partẽ, scilicet à quo dependent, probatur ibi (Res autem intellecta) dupliciter. primo ratione, secundò ab effectibus.

235 241 b c

* Ratio est. Iudicium de vnaquaque re non fit secundum ea, quæ insunt per accidens, sed per se: ergo vnaquæque res dicitur vera absolute secundum ordinem ad intellectum à quo dependet. Antecedens patet: consequentia verò probatur ex differentia inter ordinem rei ad intellectum causatiuum vel cognoscitiuũ tantùm: quia scilicet ad istum per accidens, ad illum per se.

mala cognoscuntur à Deo. Ergo nõ omnium, quæ cognoscuntur à Deo sunt ideæ.

2 ¶ Præterea, Deus cognoscit ea quæ nec sũt, nec erũt, nec fuerũt: vt suprà* dictũ est[c]. Sed horũ non sunt ideæ: quia dicit Dio.* v. c. de di. no. φ exẽplaria sunt diuinæ volũtates determinatiuæ & effectiuę rerum. Ergo non omnium, quæ à Deo cognoscuntur, sunt ideæ in ipso.

3 ¶ Præterea, Deus cognoscit materiã primam, quæ non potest habere ideam, cum nullam habeat formam, Ergo idem quod prius.

4 ¶ Præterea, Constat quòd Deus scit non solum species, sed etiã genera, & singularia & accidentia. Sed horum non sunt ideæ, secundum positionem Platonis, qui primus ideas introduxit, vt dixit* Aug. Non ergo omnium cognitorum à Deo sunt ideæ in ipso.

¶ SED CONTRA Ideæ sunt rationes in mente diuina existentes, vt per Aug.* patet. Sed omnium, quæ cognoscit Deus, habet proprias rationes. Ergo omnium, quæ cognoscit habeat ideam.

CONCLVSIO.

¶ *Omnium eorum, quæ secundum quodcunque tempus fiunt, sunt ideæ in Deo, quo exemplaria sunt, vt verò rationes cognoscẽdi omnium ab ipso scibilium in ipso ideæ sunt tam speculatiuè, quàm practicè.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (cũ ideæ à Platone ponerentur principia cognitionis rerum, & generationis ipsarum) ad vtrumq; se habet idea, prout in mente diuina ponitur. Et secundum quod est principium factionis rerum, exemplar dici potest, & ad practicam cognitionem pertinet. Secundum autem quòd principium cognoscitiuum est propriè dicitur ratio, & potest etiam ad scientiam speculatiuã pertinere. Secundum ergo quod exemplar est, secundum hoc se habet ad omnia: quæ à Deo fiunt secundum aliquod tempus. Secundum verò quod principium cognoscitiuum est, se habet ad omnia, quę cognoscuntur à Deo, etiã si nullo tempore fiant: & ad omnia: quæ à Deo cognoscuntur secundum propriam rationem. & secundum quod cognoscuntur ab ipso per modum speculationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum quòd malum cognoscitur à Deo non per propriam rationem, sed per rationem boni. Et ideo malũ nõ habet in Deo [d] ideam, neque secundũ quòd idea est exemplar, neq; secundum φ est ratio.

¶ Ad secundũ dicendum, φ eorũ quæ neque sunt, neque erunt, neque fuerunt, Deus non habet practicam cognitionem, nisi virtute tantũ. Vnde respectu eorum non est idea in Deo secundum quod idea significat exemplar, sed solum secundum quòd significat rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Plato secundum quosdam posuit materiam non creatã, & ideo non posuit ideam esse materiæ, sed materiæ concausam. Sed quia nos ponimus materiam creatam à Deo, non tamen sine forma [e]: habet quidem materia ideam in Deo, non tamen aliam ab idea compositi. Nam materia secundum se neque esse habet, neque cognoscibilis est.

¶ Ad quartum dicendum, φ genera non possunt habere ideam aliam ab idea speciei secundum quòd idea significat exemplar: quia nunquam genus fit nisi in aliqua specie. Similiter etiam est de accidentibus, quæ inseparabiliter concomitantur subiectum: quia hæc simul fiunt cum subiecto. Accidentia autem, quæ superueniunt subiecto, specialem ideam habent. Artifex enim per formam domus facit omnia accidentia, quæ à principio concomitantur domum. Sed ea quæ superueniunt domui iam factæ, vt picturæ vel aliquid aliud, facit per aliquam aliam formam. Indiuidua verò secundum Platonem nõ habebant aliam ideam quàm ideam speciei. Tum quia singularia indiuiduantur per materiam, quam ponebat esse increatam (vt quidam dicunt) & concausam ideæ. Tum quia intẽtio naturæ consistit in speciebus, nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solùm se extendit ad species, sed ad singularia, vt infrà* dicetur [e].

QVAESTIO DECIMASEXTA,

De veritate, in octo articulos diuisa.

QVONIAM autẽ scientia verorum est: post considerationẽ sciẽtiæ Dei de veritate inquirendum est.

¶ Circa quam quęruntur octo.

¶ Primò, vtrum veritas sit in re, vel tantum in intellectu.

¶ Secundò, vtrum sit tantum in intellectu componente & diuidente.

¶ Tertiò, de comparatione veri ad ens.

¶ Quartò, de cõparatione veri ad bonum.

¶ Quintò, vtrum Deus sit veritas.

¶ Sextò, vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus.

¶ Septimò, de æternitate veritatis.

¶ Octauò, de incommutabilitate ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum veritas sit tantùm in intellectu.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd veritas non sit tantũ in intellectu, sed magis in rebus. Aug.* enim in lib. sol. reprobat hanc notificationem veri, Verum est id quòd videtur, quia secũdum hoc lapides, qui sunt in abditissimo terræ sinu non essent veri lapides: quia nõ videntur*. Reprobat etiã istam, verum est quod ita se habet vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere, quia secũdum hoc sequeretur quòd nihil esset verũ, si nullus possit cognoscere. Et diffinit sic verũ*. Verũ est id quod est. Et sic videtur quòd veritas sit in rebus, & non in intellectu.

2 ¶ Præterea, Quicquid est verũ, veritate verũ est. Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verum nisi secundũ quod intelligitur: quod est error antiquorũ Philosophorum * qui dicebãt omne quod videtur esse verum. Ad quod sequitur contradictoria simul esse vera, cum contradictoria simul à diuersis vera esse videantur.

3 ¶ Præterea, Propter quod vnumquodq; & illud magis, vt patet primo posteriorum[a]. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio vel oratio vera vel falsa secundum Philosophum[b] in prædicamentis. Ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit sexto metaph.[c] quòd verum & falsum non sunt in rebus, sed in intellectu.

CONCLVSIO.

Verùm, cùm sit terminus intellectus, sicut bonum appetitus, veritatem omnem in intellectu esse oportet principaliter, secundario autẽ in rebus secundum ordinem ad intellectum, à quo dependent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut bonum nominat id in quod tẽdit appetitus, ita verũ nominat, id, in quod tẽdit intellectus. Hoc autem distat inter appetitum & intellectũ, siue quamcunq; cognitionem. Quia cognitio [d] est secundũ quòd cognitũ est in cognoscente: appetitus autẽ est secundũ quòd appetens inclinatur in ipsam rem appetitam [e]. Et sic terminus appetitus, quod est bonum, est in re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autem bonum est in re inquantũ habet ordinẽ ad appetitũ, & propter hoc ratio bonitatis deriuatur à re appetibili in appetitũ, secundũ quod appetitus dicitur bonus prout est boni: ita (cũ verum sit in intellectu secundũ quod conformatur rei intellectæ) necesse est quòd ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuetur, vt res etiã intellecta vera dicatur, secũdũ quòd habet aliquem ordinem ad intellectũ. Res autẽ intellecta ad intellectũ aliquem potest habere ordinem [e], vel per accidens. Per se quidem habet ordinem ad intellectum, à quo dependet secundum suum esse, per accidens autem ad intellectum, à quo cognoscibilis est, Sicut si dicamus quod domus comparatur ad intellectum artificis per se, per accidens autem cõparatur ad intellectum, à quo non dependet. Iudicium autem de re non sumitur secundum id quod inest ei per accidens, sed secundũ id quod inest ei per se. Vnde vnaquæque [d] res dicitur vera absolutè secũdum ordinem ad intellectum, à quo dependet. Et inde est quòd res artificiales dicuntur verè per ordinem ad intellectũ nostrum, dicitur enim domus vera, quæ assequitur similitudinem formæ, quæ est in mente artificis. Et dicitur oratio vera, inquantũ est signum intellectus veri: Et similiter res naturales dicuntur esse veræ secundum quod asse-

ordinem habet: quod declaratur exemplo domus respectu artificis & non artificis. Effectus autem testimonium præbentes his, sunt artificialia & naturalia, artificialia enim tam mechanica, vt domus: quàm liberalia, vt oratio: vera absolutè sunt, si conformia sunt artibus. Naturalia quoque vera absolutè sunt, si conformia opifici, quem supponimus esse primum intellectum.

¶ Circa prædicta duæ propositiones aduertendæ sunt. prima est, verum est id in quod tẽdit intellectus, sicut bonum, &c. hæc enim inferius articulo 3. ad tertium discutietur. Altera est: cognitio est secundũ quod cognitũ est in cognoscẽte. Appetitus autem secundum inclinationem ad rem. Et hæc in quæst. 82. artic. 3. defendetur: vbi comparabitur intellectui voluntas.

¶ Quo ad secundum redditur ratio sex diffinitionũ veritatis: quarum tres pertinent ad verum in re, duæ ad verum in intellectu, & vna ad verum vtrobique. omnia clara sunt.

¶ *Super quæstionis decimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus apud retinentes, quòd intellectus componens & diuidẽs nõ significat substantiam aut potentiam aliquam: sed operationem intellectus, vocatam compositio & diuisio in tertio de anima.

¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, veritas propriè loquendo est tãtum in intellectu componente & diuidente. Hæc conclusio habet duas exponentes, scilicet veritas propriè loquendo est in intellectu componente & diuidente, & quod in nullo alio. Probanturque ambæ simul in litera sic, omnis res est vera secundum quod habet propriã formam suæ naturæ: ergo intellectus vt cognoscẽs est verus secundũ quod assimilatur rei cognitæ: ergo veritas est conformitas intellectus & rei: ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem cognitionis ad cognitum: ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur cognoscit primo & dicit verum: ergo intellectus componens & diuidens cognoscit verum: ergo in eo tantum est verum secundum propriũ modum nominis veri importatum: ergo in eo tãtum est verum propriè loquendo. Prima consequentia probatur: quia similitudo rei cognitæ est propria forma intellectus vt cognoscens. Secunda verò manifestã tenet ex suo antecedente probatorio adiecta illa propositio ne in principio corporis articuli posita: scilicet verum secundum sui primam rationem est in intellectu. Si enim sic est & veritas intellectus attenditur secundum similitudinem ad rem: consequens est quod veritas per conformitatem intellectus & rei desinenda sit. Tertia autem vt notata relinquitur, & vere nota est, quoniam si veritas cognitionis consistit in similitudine seu conformitate intellectus & rei, oportet vt cognoscere veritatẽ sit cognoscere conformitatem hanc, scilicet intellectus & rei: & econuerso, cognoscere hãc cõformitatẽ, sit cognoscere veritatem. Quarta verò quo ad partes negatiuas declaratur in visu & intellectu simplici. Quo ad affirmatiuam verò, nec probatione, nec manifestatione eget. Quinta autẽ probatur: quia in omni propositione aliquam formam significatã per prædicatum applicat rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea. Sexta verò & probatur: quia verũ est perfectio intellectus vt cognitũ, & manifestatur ex differentia, ex supradictis cõsequente inter cognoscentẽ esse verũ, & cognoscentem cognoscere verum. Illud est cognoscentem esse verum vt quandam rem. Et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est, & vocibus incomplexis: hoc autem est habere verũ vt cognitum in cognoscente, & ideo in intellectu cõponente vocibusq; cõplexis vt signis &c. Vltima demum consequentia per se nota est, vt patet.

¶ Ad euidentiam horum aduerte, quod planus sensus, quem superficies huius literæ prima fronte ostendit, videtur quod quia cognitio sensus, puta visus, aut etiam simplicis intellectus, cõformis est rei, ideo vera dici potest. Sed quia non potest illam conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionem simplicem & rem cognoscere, ideo non cognoscit verum. Et quia intellectus componens illam cognoscit, ideo cognoscit verum. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secundum veritatem. Tum quia falsum est, quòd intellectus simplex non cognoscat illã conformitatẽ, quoniã conformitas illa diffinibile quoddã est, & cõsequenter simplici intellectu cognoscitur. Tum quia illa conformitas non cognoscitur nisi reflexè ab intellectu, verum autẽ cognoscitur directè & non reflexè tantùm. Tũ quia medius terminus in litera adductus ad probandũ, quòd cõformitas, in qua cõsistit veritas cognoscatur ab intellectu cõponendo vel diuidendo, nõ esset ad propositum, vt patet applicanti. Vt igitur præsens litera est qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primò quòd aliud est loqui de intellectu etiã in actu secundo, & aliud de intellectu inquantum cognoscens: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate istius. Ad veritatẽ enim intellectus in actu secũdo non plus requiritur quàm ad veritatẽ sensus in actu secundo. vndè & intellectus & sensus in actu, verus dicitur, vt quædã res vera, quando cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autẽ intellectus vt cognoscens est, exigitur quòd veritas sit in eo vt est cognoscens, hoc autem non est nisi sit in eo vt cognita. Et propterea litera inuestigans vbi propriè verum sit à propria forma intellectus, nõ in actu primo aut secũdo, sed vt cognoscẽs est procedit: & vult quod propria eius forma ac perfectio est similitudo cogniti, nõ quæ est principiũ cognitionis, sed quæ est terminus, vel quasi terminus, seu perfectio ad quã attingẽdo cognitio perficitur. Pro quo nota secundo, quod similitudo rei cognitæ dupliciter sumitur quantum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simpliciter, id est, per modum incomplexi repræsentantis, quicquid sit illa species. Secundo pro specie repræsentatiua cogniti, vt sic siue complexè siue incõplexè quicquid sit illa, siue species impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio: hęc enim non variant propositum. In præsenti litera non sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita quod sensus literæ est, quòd similitudo attracta seu assequuta à cognitione est propria forma & perfectio intellectus vt cognoscens est, & illa cognitio quæ suiipsius cõformitatem cum re cognoscit, illa cognoscit verum: & nulla alia quomodocunq; sit illa conformitas, scilicet siue per modum complexi siue incõplexi. Tertio nota, quòd cognoscere conformitatem sui ad cognitum, contingit dupliciter, scilicet in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere cõformitatem in actu signato, est cognitionem terminari ad relationem conformitatis. Cognoscere verò conformitatem in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt conforme cognito: quod vt clarius percipiatur, manifestatur in actu dicendi, quoniam clarius apparet propositũ in ipso. Dicit quispiã conformitatẽ intellectus & in rei in actu signato, cùm hæc verba seu significata eorum in communi vel in speciali materia, quam intelligit, dicit mentaliter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquam autem dicit aliquid vt conforme vel disforme rei: quandiu incomplexum aliquod dicit: dicendo enim homo, aut centaurus, aut vacuum: nihil dico vt conforme vel disforme rei alicui: sed cum primò dicit, homo est: aliquid dicit conforme vel disforme rei: quoniam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet: & simile est de credere, & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatem sui ad rem: nihil aliud est quã cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere cõplexum aliquod. Apprehendẽdo enim ly homo est, apprehendendo aliquid vt conforme. In proposito non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secũdo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. Ex eo quòd enuntiatio omnis ponit vel remouet aliquid à subiecto. si enim cognoscere conformitatem sui ad rem, est cognoscere aliquid in se, vt cõforme rei. Et nunquam cognoscitur aliquid in se vt cõforme, nisi cùm cognoscitur enuntiatio, quam constat esse in enuntiante, & conformitatem, vel difformitatem ad rem importare: oportet quòd solus intellectus enuntiãs cognoscat ac dicat cõforme vel disforme vt sic. Et quia hoc solum est dicere & cognoscere verũ in actu exercito, ideo solus intellectus componens & diuidens cognoscit & dicit verũ. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componente & diuidẽte, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguẽdum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædictis. Quã distinctionem si nõ capis, ex distinctione hac quo ad significationem percipiet etiam nouitius quilibet, significare enim verum, vt in logicalibus instructionibus habetur, dupliciter inuenitur, scilicet in actu exercito & signato. Nam ly verum, significat verum, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat verũ, quia exercet ipsam veritatem. Et ly homo est alatus, significat falsum in actu exercito, &c. Et propterea in primo Perihermenias dicitur: quòd enuntiatio est oratio significans verum vel falsum, scilicet in actu exercito: quod est significare conforme rei, vel disforme vt sic.

¶ Ex his autem patet quartũ, quòd obscuritatẽ magnam in hac materia po-

quuntur similitudinem specierum, quæ sunt in mente diuina. Dicitur enim verus lapis, quia assequitur propriam lapidis naturam secundũ præcognitionẽ intellectus diuini. Sic ergo veritas principaliter est in intellectu, secundariò verò in rebus secundum quòd comparatur ad intellectum vt ad principium. Et secũdum hoc veritas diuersimode notificatur. Nam August. in lib. de vera* religion. dicit, quòd veritas est qua ostenditur id quod est. Et Hilarius dicit, quòd verum est declaratiuum aut manifestatiuum esse. Et hoc pertinet ad veritatem secundum quòd est in intellectu. Ad veritatem autem rei secundum ordinem ad intellectum, pertinet definitio Augu.* in lib. de vera reli. talis, Veritas est summa similitudo principii, quę sine vlla dissimilitudine est. Et quædam diffinitio Ansel.* talis. Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis, Nam rectum est, quod principio concordat. Et quædam diffinitio Auic. talis, Veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse quod stabilitum est ei. Quod autem dicitur quòd veritas est adęquatio rei & intellectus, potest ad vtrunque pertinere.

Li. de ver. relig. c. 36. ... In lib. de ver. c. 11. ... Comment. ...

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd August. loquitur de veritate rei, & excludit à ratione huius veritatis comparationẽ ad intellectum nostrum. Nam id, quod est per accidẽs ab vnaquaque diffinitione excluditur.

¶ Ad secundũ dicendũ, φ antiqui philosophi species rerum naturaliũ non dicebant procedere ab aliquo intellectu, sed eas prouenire à casu. Et quia considerabant, φ verum importat comparationem ad intellectũ, cogebantur veritatem rerũ constituere in ordine ad intellectum nostrum. Ex quo inconuenientia sequebãtur, quæ philosophus prosequitur in 4.* metaphy. Quæ quidem inconuenientia non accidunt, si ponamus veritatem rerum cõsistere in comparatione ad intellectum diuinum.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd licet veritas intellectus nostri à re causetur, non tamen oportet quod in re per prius inueniatur ratio veritatis, sicut neque in medicina per prius inuenitur ratio sanitatis quàm in animali. Virtus enim medicinæ non sanitas eius causat sanitatem, cum non sit agens vniuocum.

Et similiter esse rei non veritas eius causat veritatem intellectus. Vnde Philosophus* dicit, quòd opinio & oratio vera est ex eo, quòd res est, non ex eo quòd res vera est.

Loco citato in ar. num. 10.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd veritas non sit solum in intellectu cõponente & diuidente. Dicit enim Philosophus in 3. de anima*, quòd sicut sensus propriorum sensibilium semper veri sunt, ita & intellectus eius quòd quid est. Sed compositio & diuisio non est neque in sensu neq; in intellectu cognoscente quod quid est. Ergo veritas non solum est in compositione & diuisione intellectus.

1. dist. 19. q. 5. artic. 1. 7. & veri. q. 1. artic. 3. * Lib. 3. tex. 26. to. 2.

2 ¶ Preterea, Isaac dicit in libro de diffinitionibus, quòd veritas est adequatio rei & intellectus: sed sicut intellectus complexorum potest adæquari rebus, ita intellectus incõplexorum, & etiam sensus sentiens rem vt est. Ergo veritas non est solum in compositione & diuisione intellectus.

¶ SED CONTRA est quòd dicit Philosophus in 6. metaph.* quod circa simplicia & quod quid est, non est veritas, nec in intellectu, neque in rebus.

Lib. 6. metaph. tex. 8. tom. 3.

CONCLVSIO.

¶ *Verum est tantum in intellectu componente, vel diuidente, non autem in sensu, vel intellectu quid est rei concipiente.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd verum (sicut dictum est [a]) secundum sui primam rationem est in intellectu. Cum autem omnis res sit vera secundum quod habet propriam formam naturæ suæ: necesse est quòd intellectus inquantum est cognoscens, sit verus inquantum habet similitudinem rei cognitæ, quæ est forma eius inquantum est cognoscens. Et propter hoc per conformitatem intellectus & rei veritas diffinitur. Vnde conformitatem istam cognoscere, est cognoscere veritatem. Hanc autem nullo modo sensus cognoscit [c]. Licet enim visus habeat similitudinem visibilis, non tamen cognoscit comparationem, quæ est inter rem visam, & id

Art. præce. 93

103

nit

nisi scilicet, quòd veritas est cōformitas intellectus & rei, hoc enim pōt intelligi de veritate rei, vel de veritate absolutè. Et primo modo est optimè dictū, quoniam veritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicitur vera, siue cognoscat, siue nō, cōsistit in cōformitate horū duorū, vt patet ex litera hoc & præcedente. Secundo aūt modo vt prima fronte apparet est benedictū, sed particulariter intelligendum, quia non cōformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus complexi tantum est veritas, vt patet ex dictis. Sed si aliquis diffinitionem hanc perscrutari voluerimus, inueniemus quòd vniuersaliter & propriè loquendo hæc diffinitio soli veritati absolutè conuenit, & non veritate rei, nisi extensiuè. Conformitas enim intellectus ad rem dupliciter potest in intellectu inueniri. Vno modo per accidens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incomplexo vt sic conuenit per se cōformitas ad rem: quia incomplexum vt sic respectum nullum æqualitatis, aut inæqualitatis, ad alterum exercet: quamuis fortè adæquatum alteri de facto sit, vt patet, inductiuè. Complexa autem enūtiatio mentalis omnis per se exercet in propria ratione, quòd sit æqualis & inæqualis enūtiatæ rei, quoniam essentialiter est similitudo quòd hoc insit vel non insit illi. Et si quidem insit quòd repræsentat in esse, conformis dicitur, sin autē, difformis. Cum igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione conformis aut difformis: & de ratione veritatis absolutè sit conformitas intellectus, cōsentaneum est, quòd de intellectu, cui per se conuenit conformitas, est sermo. Ita q sensus est, veritas est cōformitas intellectus & rei, id est, veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitatis, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquam subiectum nō per accidens, sed per se. Talis autem est intellectus componens, vt dictum est. Vnde Ari. 4. Metap. text. 17. diffiniuit verum & falsum per enuntiabile dicens, quòd verum est ens esse, & non ens non esse: falsum autem ens non esse, & non ens esse. Ita quod enuntiabile diffinit verum, & verum enuntiatione, vt ostendatur verum propriè in huius compositione tantùm inueniri, vt verum, exercite.

quod ipse apprehendit de ea. Intellectus autē conformitatem sui ad rem intelligibilē cognoscere potest: sed tamen non apprehendit eam secundū quòd cognoscit de aliquo quod quid est. Sed quando iudicat rem ita se habere, sicut est forma, quam de re apprehendit, tunc primò cognoscit & dicit verum. Et hoc facit componendo & diuidendo. Nam in omni propositione, aliquam formam significatam per prædicatum, vel applicat alicui rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea, & ideo bene inuenitur quòd sensus est verus de aliqua re, vel intellectus cognoscendo quod quid est, sed nō quod cognoscat aut dicat verum. Et similiter est de vocibus complexis aut incomplexis. Veritas quidem igitur potest esse in sensu, vel in intellectu cognoscente quod quid est, vt in quadam re vera, non autem vt cognitum in cognoscente: quod importat nomen veri. Perfectio enim intellectus est verum vt cognitū. Et ideo propriè loquendo, veritas est in intellectu cōponente & diuidente, non autem in sensu, neque in intellectu cognoscente quod quid est.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

101 ver. q. 1. ar. 2. 1. & 1. d. 19. q. 5. ar. 1. 7. Ar. 1. huius quæst. 99

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum verum & ens conuertantur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd verum & ens non conuertantur. Verum enim est propriè in intellectu (vt * dictum est c) ens autem propriè est in re, ergo non conuertuntur.

2 ¶ Præterea, Id quod se extendit ad ens & non ens, non conuertitur cum ente. sed verum se extendit ad ens & non ens, nam verum est quod est esse: & quod non est non esse. Ergo verum & ens non conuertuntur.

3 ¶ Præterea, quæ se habent secundū prius & posterius, non videntur conuerti. sed verum videtur prius esse quàm ens, nam non intelligitur nisi sub ratione veri. Ergo videtur quod nō sint conuertibilia.

Lib. 2. Met. tex. 4. 10. 3.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Philosophus 2. Meta.* quòd eadem est dispositio rerum in esse & veritate.

CONCLVSIO.

¶ *Cum quodcunque sit cognoscibile & verum, in quantum ens, verum ipsum cum ente conuerti necesse est, sicut & bonum: addit tamen verum ipsi enti ordinem ad intellectum.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut bonum habet rationem appetibilis, ita verum habet ordinem ad cognitionem. Vnumquodque autem inquantū habet de esse, in tantū est cognoscibile. Et propter hoc dicitur in 3. de anima.* quòd anima est quodammodo omnia secundum sensum & intellectum. Et ideo sicut bonum conuertitur cum ente c, ita & verum. Sed tamen sicut bonum addit rationem appetibilis supra ens, ita & verum comparationem ad intellectum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum est in rebus & in intellectu (vt dictum* est c.) Verum autem quod est in rebus, cōuertitur cum ente secundum substantiam. Sed verum quod est in intellectu, cōuertitur cū ente, vt manifestatiuū cum manifestato. Hoc enim est de ratione veri, vt dictum est c. Quamuis posset dici, quòd etiam ens est in rebus & in intellectu sicut & verum: licet verum principaliter in intellectu, ens verò principaliter in rebus. Et hoc accidit propter hoc, quod verum & ens differunt ratione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non ens non habet in se vnde cognoscatur, sed cognoscitur inquantum intellectus facit illud cognoscibile. Vnde verum fundatur in ente, inquantum non ens est d quoddam ens rationis apprehensum, scilicet à ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cùm dicitur, quòd ens non potest apprehendi sine ratione veri: hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo ita quòd non apprehendatur ens, nisi ratio veri assequatur apprehensionem entis. Et sic locutio habet veritatem. Alio modo posset sic intelligi, quòd ens non posset apprehendi, nisi apprehenderetur ratio veri. Et hoc falsum est. Sed verum non potest apprehendi, nisi apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri. Et est simile, sicut si compararemus intelligibile ad ens. non enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile. Sed tamen potest intelligi ens, ita quòd non intelligatur eius intelligibilitas. Et similiter ens intellectū est verum, non tamen intelligendo ens, intelligitur verū.

a ¶ *Super quæstionis decimæsextæ Articulum tertium.*

Annot. Comm. 1. IN titulo ly verum, in sua analogia communitate sumitur, vt ex responsione ad primum habetur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, verum & ens cōuertuntur: Probatur ratione includente simul vim medii, & manifestationē ex proportionali similitudine veri & boni. Vis medii est, vnūquodq; inquātum habet de esse, intantū est cognoscibile: ergo ens & verum cōuertuntur. Antecedens manifestatur ex autoritate 3. de anima, in qua dicitur, animam esse omnia quia est omnia cognoscibilia. hoc enim nō esset verū, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, vt patet. cōsequentia vero probatur: quia verū importat ordinem ad cognitionē, id est, cognoscibile. Proportionalis aūt similitudo consistit in tribus. Primò in hoc, sicut bonum significat appetibile, ita verū cognoscibile. Secundò quod sicut bonum cōuertitur cum ente, ita verū. Tertio sicut bonum addit suprà ens ordinem ad appetitum, ita verum ordinem ad intellectum.

¶ *Num verum importat cognoscibile in communi, an cognoscibile ab intellectu.*

Quæstio. ¶ Circa hoc est vnum dubium: quoniā vis medii consistit in hoc, quòd verum importet cognoscibile in communi, vt patet & in verbis literæ, & ex authoritate inducta ex 3. de anima. hoc autem esse falsum litera in calce dicit. Quoniam dicit, quòd importat ordinem ad intellectum: ac per hoc importat cognoscibile, sic scilicet per intellectum: & non cognoscibile in communi: & verè sic est, quoniam vt in primo articulo dictum est, verum importat id in quod tendit intellectus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur negando: quòd vis medii exigat quòd verum significet cognoscibile, in communi. sufficit enim quòd vel significet cognoscibile in communi, vel significet tali modo: sic quòd ille modus sit ita amplus quòd se extendat ad omnia, ad quæ se extēdit cognoscibile in communi: nihil enim refert ad vim rationis, an verum importet cognoscibile in communi, an aliquid illi æquiualens: vtrobiq; enim sequitur conuertibilitas veri cum ente. Sic autē est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit, ad quæ se extēdit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile, & vnūquodq; quantū habet de esse, tantū habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, vt à facilioribus traderet disciplinam, hoc quod diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiā dicēs, vnumquodq; inquantum habet de esse, intantum est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quod tamen subintelligi oportet, vt conuertibiliter se cōsequantur ens & verum.

¶ *Num verum sit obiectum intellectus, et quomodo sequatur comprehensionem intellectus.*

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit, quoniam responsio hæc repugnare videtur supra & alibi dictis Sancti Tho. Dictum est enim in 1. arti. quod verum est, in quod tendit intellectus sicut bonum est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur quod verū est obiectū intellectus. Modo autem, dicitur, quòd veri ratio assequitur apprehensionem entis: obiectum enim intellectus non sequitur, sed prævenit potius intellectionem, videtur etiam contra veritatem: quoniam non ideo ens est verum, quia apprehenditur, sed econuersò quia est verū, ideo apprehenditur, siue actu siue potentia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verū dupliciter sumitur, vt patet ex dictis, scilicet pro veritate rei & propriè: & quòd propriè est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius: imò propria intelligētis perfectio obiectiua. Et sic verum non consequitur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiēs ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi: quæ in esse verum esse in intellectu. Verum autem rei est posterius quidē ente, prius autem cognitione, & est obiectum intellectus non formale: quoniam illud est ens: sed est conditio propria obiecti formalis, ens enim licet secundū omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntur actu vel potentia: certam tamen exigit conditionem generalem: quæ exercet hoc quod est perficere intellectum obiectiue: & hāc addit verum supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitū, nec quomodolibet agit. Vnde inter verū & bonū, quantum conueniant in hoc, quòd vtrunq; est obiectum & terminans, &c. hoc interest, quòd bonum obiectum formale voluntatis: verum autem cōditionem obiecti formalis significare videtur. Et propterea omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autem intellectio nō est intellectio veri formaliter, vt in litera dicitur: sed rei verè. ita quòd ly rei notat rem intellectam, & ly verè conditionē qua res intelligitur. propter quod rationes Scoti in 1. dist. 3. quæst. 4. vel. 5. quibus impugnat verum esse propriū obiectum intellectus non oportet soluere: quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hac litera docetur non esse. Ad opposita igitur dicendum est, quod dicta S. Thomæ nec inter se, nec veritati aduersantur: quoniā non intendit hoc litera, quòd ratio veri cōsequatur apprehensionem de veritate rei loquendo: sed quod ratio veri assit seu assistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur, assequi enim propriè loquendo nō est sequi, sed potius pertingere. Manifestè enim litera ostendit, quod nihil aliud intendit, nisi quod verum est, quando ens intelligitur: & tamen verum non intelligitur: vt etiam exēplum de intelligibilitate ostēdit. Constat enim prius obiectum esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus verū in re absq; ordine ad intellectum, sed ponimus primò ens, deinde ens vt perfectiuū intellectus, & tertio intelligibile: quoniam intelligibile est, quia verū est: & non econtra. In hoc autem quod est esse perfectiuum intellectus, manifestè patet ordo ad intellectum.

a ¶ *Super quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.*

Annot. 1. IN titulo ly secundum rationem, propriè cadit suprà ly bonum & verum, & non suprà ly prius: quamuis in idem redeat vterque sensus, si accipiatur prioritas rationis secundum se, vt ex responsione ad primum sumi potest, non quo ad nos tantum. Est ergo sensus, vtrum ratio boni sit prior ratione veri.

¶ In corpore duo, Primo excluditur tacita obiectio contra ipsam quæstionem. Secundo respōdetur quæsito.

¶ Quo ad primum dicitur, quod licet vtrunque horū conuertatur cū ente suppositaliter: distinguuntur tamen ratione. Dicit enim hoc: quoniam cum ordo supponat distinctionem, & quæstio hæc est de ordine boni & veri: oportet ipsorum distinctionem præhabere. Ex dictis autē hactenus habetur, quod idem sunt bonum & verum, quod ens: & cōsequēter inter se. Quo modo ergo nunc quæritur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa verba in principio literæ excluditur: quoniam in eis declaratur q identitas est in supposito, non in ratione formali horum: sed in hac distinguuntur.

¶ Quo ad secundum, respondetur quæsito vnica conclusione: verum absolutè est prior ratione boni. Probatur dupliciter, primò verum sequitur esse simpliciter, & immediatè. Bonum autem consequitur esse secundum quod est aliquo modo perfectū, vel secūdum quod habet aliquo modo rationem perfectionis: ergo verum est propinquius enti quàm bonum: ergo prius. Antecedens quo ad secundam partem probatur: quia ens est sic appetibile, id est, ens non habet rationem appetibilis, nisi vt rationem perfectionis induit. Quod patet. Tum quia ens non secūdum quamcunque cōsiderationem formatur boni ratio: vt patet in Mathe. Tum quia omne appetens appetit perfectionem aliquam. Secunda quoque consequentia probatur: quia ens constat esse prius bono, imò primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, verum respicit cognitionem, bonum autem appetitum: ergo verum est prius bono. probatur sequela: quia cognitio naturaliter præcedit appetitionem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm verum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd bonum secundum rationem sit prius quàm verum. Quod enim est vniuersalius, secundum rationem prius est: vt patet ex primo * physi. Sed bonum est vniuersalius quàm verum. Nam verū est quoddam bonum scilicet intellectus. Ergo bonum prius est secundum rationem quàm verum.

2 ¶ Præterea bonū est in rebus, verum autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum * est c. Sed ea quæ sunt in re sunt priora his, quę sunt in intellectu. Ergo prius est secundum rationem bonum quàm verum.

3 ¶ Preterea veritas est quędam species virtutis, vt patet in 4. a ethi. Sed virtus continetur sub bono. Est enim bona qualitas mētis, vt dicit Aug. b Ergo bonum est prius quàm verum.

¶ SED CONTRA, quod est in pluribus est prius secundum rationem. Sed verum est in quibusdam, in quibus non est bonum, scilicet in mathematicis. Ergo verum est prius quàm bonum.

CONCLVSIO.

¶ *Verum, cùm propinquius sit enti quàm bonum & ipsam cognitionem respiciat, quæ prior est appetitione, quam respicit bonum, est prius secundū suam rationem quàm bonum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd licet bonum & verum supposito conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secūdum hoc verum absolutè loquendo prius est quàm bonum, quod ex duobus apparet. Primo quidē ex hoc, quòd verum propinquius se habet ad ens, quod est prius, quàm bonum. Nam verum respicit ipsum esse simpliciter & immediatè: ratio autem boni cōsequitur esse, secūdum quòd est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est c. Secundo apparet ex hoc, quòd cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cùm verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum prius erit verum quàm bonum, secundum rationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd voluntas & intellectus mutuo se includunt c. nam intellectus intelligit volūtatem, & voluntas vult intellectum intelligere. Sic ergo inter illa, quæ ordinantur ad obiectum voluntatis, continētur etiā ea, quę sunt intellectus, & ecōuerso. Vnde in ordine appetibiliū bonū se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autem intelligibiliū est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verum est quoddam bonum sequitur quòd bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quod sit prius simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundū hoc est aliquid prius ratione, quod prius cadit in intellectu c. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secundario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primò est ratio entis, secundo est ratio veri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶ Ad tertium dicendum, quod virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quædam veritas secundum quam homo in dictis & factis ostendit se vt est. veritas autem vitę dicitur particulariter: secundum quod homo in vita sua implet illud, ad quod ordinatur per intellectum diuinum c. sicut etiā * dictum est veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quod homo seruat id, quod debet alteri secūdum ordinem legum. Vnde ex his particularibus veritatibus non est procedendum ad veritatem communem.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum Deus sit veritas.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit veritas. Veritas enim consistit in compositione & diuisione intellectus c. sed in Deo non est cōpositio & diuisio. Ergo nō est ibi veritas.

2 ¶ Præterea, Veritas secundum * Aug. in lib. de vera relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo non est veritas.

3 ¶ Preterea, Quicquid dicitur de Deo dicitur de eo vt prima causa omniū. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est verum. Ergo hoc erit à Deo. Quod patet esse falsum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita.

CONCLVSIO.

Deus, cùm sit suum esse & intelligere, & mensura omnis esse & intellectus, in ipso non solum est veritas: sed ipse summa & prima veritas est.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut* dictum est c, veritas inuenitur in intellectu secundum q apprehendit rem vt est, & in re secundum quòd habet esse conformabile intellectui. Hoc autē maximè inuenitur in Deo. Nam esse suum, non solum est conforme suo intellectui, sed etiā est ipsum suū intelligere c: & suum intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus c: & ipse est suū esse & intelligere. Vnde sequitur, quòd non solum in ipso sit veritas, sed quod ipse sit ipsa summa & prima veritas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod licet in intellectu diuino nō sit compositio & diuisio: tamen secundum suam simplicem intelligentiā iudicat de omnibus, & cognoscit omnia cōplexa. Et sic in intellectu eius est veritas.

¶ Ad secundū dicendū, quòd verū intellectus nostri est secundū quod cōformatur suo principio. f rebus à quibus cognitionem accipit, veritas etiam rerum est secundū quod cōformantur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc propriè loquendo non potest dici in veritate diuina: nisi forte secundum quod veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, nō potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuam: sicut cum dicitur, pater est à se: quia non est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritas diuina, inquantum esse suum non est suo intellectui dissimile.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd non ens, & priuationes non habent ex seipsis veritatem, sed solum in apprehensione intellectus c. Omnis autem apprehensio intellectus à Deo est. Vnde quicquid est veritatis in hoc, quod dico, istum fornicari est verum, totum est à Deo. Sed si arguatur, ergo istum fornicari est à Deo, est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum sit vna sola veritas, secundum quam omnia sunt vera.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod vna sola sit veritas, secūdum quam omnia sunt vera. Quia secūdum * Aug. nihil est maius mēte humana nisi Deus. Sed veritas est maior mente humana: alioquin mens iudicaret de veritate. Nunc autem omnia iudicat secundum veritatem, & non secundum seipsam. Ergo solus Deus est veritas. Ergo non est alia veritas quàm Deus.

2 ¶ Præterea, Ansel.* dicit in lib. de veritate, quod sicut tempus se habet ad temporalia, ita veritas ad res veras, sed vnum est tempus omnium temporalium. Ergo vna est veritas qua omnia vera sunt.

¶ SED CONTRA est quod in psal. 11. di-

sito. In Deo non solum est veritas, sed ipse est veritas prima & summa. Conclusio hæc claudit in se quatuor partes. prima est, quod in Deo est veritas, vt in re, secūda, quod in Deo est veritas obiectiue; tertia, quod Deus est veritas, quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur.

¶ Quo ad primam quidem: esse Dei est non solum conforme suo intellectui, sed etiā ipsum intelligere: ergo est maximè verum veritate rei. probatur sequela: quia veritas in re est secundum quod habet esse cōformabile intellectui.

¶ Quo ad secundam verò, Intelligere Dei est mensura omnis alterius esse & intellectus: ergo cognoscit verum. probatur sequela: quia veritas in intellectu est secundum quod apprehēdit rem vt est. Constat enim intellectionē mensurantem omne esse, oportere apprehēdere res esse vt sunt: & similiter mensurantem omnē intellectum, etiam componentem & diuidentem, oportere apprehendere quicquid à quocunque apprehenditur.

¶ Quo ad tertiā autem. Deus est suum esse & suum intelligere: ergo est ipsa veritas, & patet sequela. ex eo enim quod est suum esse, sequitur, ergo est ipsa veritas rei. Ex eo autem quod est suum intelligere, sequitur, ergo est ipsa veritas in intellectu.

¶ Quo ad quartam autem particulam, probatio non specialiter affertur: sed ex insertis in præcedentibus habetur. Ex eo nanque quòd est suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ omnis esse, & intellectus, manifestè sequitur quòd quæ illic est veritas, summa & prima est.

a ¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito. Veritas qua omnia sunt vera, quodammodo est vna, & quodammodo non. Probatur hæc conclusio, quo ad vtranque partem simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus in ordine ad intellectum diuinum: ergo veritas in intellectu existens, secūdum propriam rationem multiplicatur, & in diuersis intellectibus creatis, & in vno & eodem secundum diuersa cognita: veritas autem, qua omnes res veræ dicuntur, est vna & prima. Antecedens patet ex dictis. consequentia autem quo ad vtriusque partis

103 1. 2. q. 3. artic. 7. ad. & q. 93. art. 1. ad 3. & 22. q. 27. art. 4. co. & 1. contra G. 59. & 60. 61. & 62. Et lib. 3. cap. 51. & opusc. 3. cap. 105. & Ioan. 14. le. 2. * Li. de ve. relig. c. 36. tom. 1.

99 100 Art. 1. huius q. & 2.

b 253

104 12. q. 55. art. 1. ad 3. Et 1. dist. 19. q. 5. artic. 2. Et ver. q. 1. art. 4. & 8. Et Psal. 11. col. 2. * Li. 14. de tri. ca. 8. Et li. 15. cap. 1. circa finem tom. 3. * In dialogo de veri. c. 14. cir. fi.

Universidad de Deusto Biblioteca

partis illationem probatur ex differentia inter vniuocum & analogum in hoc quod illi[...] quolibet vniuoco saluatur secundum propriam rationem, i[...] tantum ponit propriam rationem, in aliis autem funda[...] primum. Exempla habentur in litera. Quo ad id vero, quod in secunda parte consequentis implicitè clauditur, s. quod omnia respiciant veritatem intellectus diuini, probatur: quia illi vnumquodque assimilatur secundum suam entitatem. Et confirmatur prima pars consequentis autoritate glossae, vt patet in litera.

citur: Diminutae sunt veritates à filiis hominū.

CONCLVSIO.

¶ *Veritas relata ad intellectum, in quo prius est quā in rebus, multiplicatur secundū intellectuū multiplicationem: relata verò ad res non nisi vna est & prima, cuius ratione omnia vera dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quodammodo vna est veritas, qua omnia sunt vera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiā sciendum est, quòd quādo aliquid praedicatur vniuocè de multis, illud in quolibet eorum secundum propriā rationem inuenitur, sicut animal in qualibet speciē animalis, sed quando aliquid dicitur analogicè de multis, illud inuenitur secundum d propriā rationem in vno eorum tantum, à quo alia denominantur. Sicut sanum dicitur de animali, & vrina, & medicina: non quòd sanitas sit nisi in animali tantum, sed à sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua: & vrina inquantū est illius sanitatis significatiua. Et quāuis sanitas d non sit in medicina, neque in vrina, tamen in vtroque est aliquid, per quod hoc quidem facit, illud autē significat sanitatem.* Dictum est autē e, quòd veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundum quod ordinantur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de veritate, prout existit in intellectu secūdum propriā rationem, sic in multis intellectibus creatis sunt multae veritates: & in vno & eodē intellectu, secundū plura cognita. Vndè dicit * gl. super illud Psa. 11. Diminutae sunt veritates à fi. hom. &c. quod sicut ab vna facie hominis resultāt plures similitudines in speculo, sic ab vna veritate diuina resultant plures veritates. Si verò loquamur de veritate secundum quod est in rebus, sic omnes sunt verae vna prima veritate, cui vnumquodque assimilatur secundū suā entitatē. Et sic licet plures sint essentiae vel formae rerum, tamen vna est veritas diuini intellectus: secundum quam omnes res denominantur verae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd anima non secundum quamcunque veritatem iudicat de rebus omnibus, sed secundum veritatem d primam e: inquantum resultat in ea sicut in speculo secundum prima intelligibilia. Vndè sequitur quod veritas prima sit maior anima. Et tamen etiam veritas creata, quae est in intellectu nostro, est maior anima, non simpliciter, sed secundum quid: inquantū est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed verum est quod nihil subsistēs est maius mente rationali, nisi Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dictum Anselmi veritatem habet, secundum quod res dicuntur verae per comparationem ad intellectum diuinum.

¶ Nam veritas, prout in rebus existit, multiplicetur iuxta intellectus multiplicationem in diuersis, & in vno secundum diuersa obiecta.

Quaestio. ¶ Circa partem primam consequentis, dubiū occurrit. Aut illa pars, scilicet veritas intellectus multiplicatur, non est in litera probata, nisi autoritate glossae, aut veritas inuenitur vniuocè in omnibus intellectibus saltem creatis. vtrumque autem horum est inconueniens, ergo. Assumptum probatur, in litera nulla probatio est nisi ex differentia inter vniuocū & analogum: & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertur multiplicatio, sed ex parte vniuoci: ergo aut non probatur: aut probatur ex conditione vniuoci, quod multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorū, & sic supponitur veritatē vniuocè inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrunq; horum sit inconueniēs, manifestatur. Et primū quidem: quia in litera post differentiā inter vniuocum & analogum ac applicationē eius ad materiam, de qua est sermo, statim cum nota illationis concluditur, dicēdo, si ergo loquamur, &c. Secundum autem, quia veritas in intellectu nostro est compositio & diuisio. In intellectu vero angelico & diuino, est simplex intelligentia eminenter, praehabens quicquid & nostra simplex intelligentia & compositio & diuisio habet.

D. 545. D. 118. D. 1098. e Ar. 1. huius quaest. 45. Est glos. Augu. in istū Psa. 11. to. 8. e D. 101. 65.

Radd. quaest. ¶ Circa eandem quoque partem dubiū occurrit, quia videtur litera implicare. Quoniam si analogum in vno tantum secundum propriam rationem saluatur, & ex quae. 13. constat omnia nomina communia Deo & aliis esse analoga: & cōsequēter veritatem analogicè inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur quod in multis intellectibus nō sunt multae veritates: sed omnes intellectus sunt veri vna sola veritate, scilicet intellectus diuini: & econuerso, si veritas multiplicatur ad multiplicationē intellectuū verorum: ergo non per prius & posterius dicitur de eis: quia quod per prius & posterius dicitur, in vno tantum formaliter inuenitur, vt litera sonat.

¶ Nam & quomodo omnia sint vera veritate prima quae Deus est.

Quaestio. ¶ Circa secundā quoq; partem consequentis dubiū occurrit. Quia cum dicitur omnia esse vera veritate diuina, loquēdo de veritate rei: aut intelligitur secundum denominationem extrinsecā, aut intrinsecā: non intrinsecā, vt patet, ergo extrinsecam, & si sic, ergo res aut non sunt verae formaliter: quod est inconueniens: quia vnaquaeque res habet in se propriam veritatē rei, qua dicitur vera: vt patet de sensu respectu proprii sensibilis. Aut sunt verae vtroque modo: sicut in q. de bono dictū est: quod omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiuè, & tamen cū hoc sunt bonitatibus propriis formaliter bonae. Et si sic, ergo non sunt verae sola veritate diuina.

¶ Ad primā dubitationē dicitur negando distinctionē illā: quoniā datur tertius modus exponendi literā. Ad cuius euidentiā scito, quòd in vniuoca praedicatione duo clauduntur, s. praedicari formaliter de vniuocatis, & praedicari de eis secundum eandem omnino rationē formalē, vt patet in animali respectu bouis & leonis. Multiplicatio autem eius ad multiplicationem subiectorum non conuenit ei ex secundo, quoniā ipsi soli cōuenirent quod [...] falsum, sed cōuenit ei ex primo: in quo cōmunicat cum aliquibus non vniuocis. Vnde, cum in proposito sit sermo de vniuoco, inquantū multiplicatur ad multiplicationē subiectorū, consequens est, quòd propositio, in cuius vi tunc tenet sequela, quae ad primā partem non est ita, vniuocum multiplicatur ad multiplicationē vniuocatorū, sed ista communiter, & clausa in praemissis dicta praedicatū formaliter multiplicatur ad multiplicationē subiectorum. Et tūc cōcedo, quòd sub[...] sumi intelligitur quod veritas sit formaliter praedicatum respectu intellectus: & sic infertur: ergo veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuū, inde intellectorum: siue in vno siue in diuersis intellectibus. Meminit autem litera potius vniuoci quàm praedicati formaliter, vt à notioribus traderetur disciplina.

¶ Ad secundam verò dubitationē dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera non est vniuersalis de omni analogiae modo, imò propriè loquendo, vt patet primo Ethic. nulli analogo conuenit, sed conuenit nominibus ad vnum vel in vno, aut ab vno, quae nos abusiue vocamus analoga. Veritas autem, si cōparetur ad res, & intellectus, est nomen ab vno: quoniam in intellectu solo est veritas, à qua res dicuntur verae. Si verò comparetur ad intellectus inter se, est nomen analogum. Nam proportionaliter saluatur, formaliter tamen in quolibet intellectu cognoscente vera. Esse ergo nomen aliquid secūdum propriam rationem in vno tantum, est conditio nominum, quae sunt ad vnum, aut ab vno, &c. & non nominum proportionaliter dictorum. Veritas autem respectu intellectus diuini & aliorum proportionale nomen est, & ideo non sequitur quod in solo Deo sit. Iam enim dictum est in solutione primae dubitationis, quod omni praedicato formaliter de pluribus conuenit plurificatio ad plurificationē subiectorum: siue illud sit vniuocum, vt animal: siue proportionale, vt ens, &c. * De huiusmodi autem differentia nominum plenè scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad dubium autem contra secūdam partē conclusionis responsio ex litera habetur, vbi dicitur, quod licet plures sint essentiae vel formae rerum, tamen vna est veritas, &c. * Haec enim verba post probatā conclusionem adiuncta sunt, ad declarandam differentiā inter bonitatem & veritatem, quo ad hoc quoniam res omnes dicuntur bonae dupliciter, intrinsecè & extrinsecè, vt in q. 6. dictum est: verae autem dicuntur extrinseca tātum denominatione. Ita quod nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiue seu adimpletiue respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset nisi aequiuocè, vt in q. de ve. q. 1. art. 4. dicitur, quemadmodum si non esset sanitas animalis, nulla medicina nullaque diaeta sana dici posset. Et [...] vna est ratio: quia scilicet in ratione veri in rebus cadit veritas intellectus, sicut in medicina & diaeta cadit sanitas animalis, & sic de aliis, sublata causa à diffinitione non remanet idem nomen nisi aequiuocè.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum veritas creata sit aeterna.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas creata sit aeterna. Dicit enim Aug. * in lib. de libero arbit. quòd nihil est magis aeternum quàm ratio circuli, & duo & tria esse quinque. Sed horum veritas est veritas creata. Ergo veritas creata est aeterna.

2 ¶ Praeterea, Omne quod est semper est aeternū: sed vniuersalia sunt vbique & semper. Ergo sunt aeterna. Ergo & verum quod est maximè vniuersale.

3 ¶ Praeterea, Id quod est verū in praesenti, semper fuit verum esse futurum. Sed sicut veritas propositionis de praesenti est veritas creata, ita veritas propositionis de futuro. Ergo aliqua veritas creata est aeterna.

4 ¶ Praeterea, Omne quòd caret principio & fine est aeternum, sed veritas enūtiabilium caret principio & fine. Quia si veritas incipit cū ante non esset: verum erat veritatem non esse, & vtique aliqua veritate verum erat, & sic veritas erat antequam inciperet. Et similiter si ponatur veritatem habere finē, sequitur quòd sit postquam desierit. verum enim erit veritatem non esse. Ergo veritas est aeterna.

¶ SED CONTRA est, quòd solus Deus est aeternus, vt supra * habitum est e.

CONCLVSIO.

¶ *Nulla creata veritas est aeterna, sed sola veritas diuini intellectus, qui solus est aeternus, et à quo ipsa eius veritas indistincta est.*

¶ RESPONDEO dicendū quòd veritas enuntiabilium non est aliud quàm veritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu, & est in voce. Secundū autem quod est in intellectu, habet per se veritatem: sed secūdum quòd est in voce, dicitur verum enuntiabile secundum quòd significat aliquam veritatem intellectus: non propter aliquam veritatē in enuntiabili existentem, sicut in subiecto: sicut vrina dicitur sana non à sanitate, quae in ipsa sit, sed à sanitate animalis, quam significat. Similiter etiam * suprà dictū est e, quòd res denominantur verae à veritate intellectus. Vnde si nullus intellectus esset aeternus, nulla veritas esset aeterna: sed quia solus intellectus diuinus est aeternus, in ipso solo veritas aeternitatem habet e. Nec propter hoc sequitur quòd aliquid aliud sit aeternum quàm Deus: quia veritas intellectus diuini est ipse Deus, vt supra * ostensum est e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio circuli & duo & tria esse quinque habent aeternitatem in mente diuina.

a ¶ *Super Quaestionis decimasexta Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito negatiuè, nulla veritas creata est aeterna. Probatur, veritas enuntiabiliū, & rerū nihil aliud est quàm veritas intellectus: ergo, si nullus intellectus esset aeternus, nulla veritas creata esset aeterna: ergo in solo intellectu diuino veritas aeternitatē habet: ergo nulla veritas creata est aeterna. Antecedēs quo ad primam partem probatur, enuntiabile in voce est verum significatiuè tantum, sicut vrina est sana. In mente autem est per seipsum, id est, formaliter verum: ergo. Quo ad secundum vero ex dictis assumitur, prima consequentia relinquitur nota per se: cō q non datur alia veritas praeter tres has, scilicet rei, in signo, & in intellectu, secunda probatur, quia solus intellectus diuinus est aeternus, tertia autem quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus, vt in art. 5. dictum est, Creata autem veritas est aliud à Deo.

¶ Aduerte hic duo, primo quod conclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersali propositione, nihil aliud, q Deus est aeternū: quia veritas Deus est.

¶ Secundo, quod ex hoc loco apertissimè habes, quòd nullum secundarium obiectū diuini intellectus ponendum est, quod sit aliud à Deo: quoniam si propositiones cognitae seu earum veritas, quod idem est in intellectu diuino sunt Deus, quanto magis lapis, & quicquid aliud incomplexè significatur? & hoc est bene notandum, ad confirmandam sententiam de intelligere diuino traditam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid esse semper & vbique, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extendat ad omne tempus & ad omnem locum, sicut Deo cōpetit esse vbique & semper. Alio modo, quia non habet in se quo determinetur ad aliquem locum vel tempus, sicut materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam: sicut homo est vnus ab vnitate vnius formae: sed per remotionem omnium formarum distinguentium. Et per hunc modū quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper: inquantum vniuersalia abstrahuntur ab hic, & nunc, sed ex hoc non sequitur ea esse aeterna, nisi in intellectu si quis sit aeternus.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd illud, quod nūc est, ex eo futurum fuit antequam esset: quia in causa sua erat, vt fieret. Vnde sublata causa nō esset futurū illud fieri. sola autem causa prima est aeterna. Vnde ex hoc nō sequitur, quòd ea quae sunt semper, fuerit verum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, vt essēt futura. Quae quidem causa solus Deus est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quia intellectus noster non est aeternus, nec veritas enuntiabiliū, quae à nobis formātur, est aeterna. sed quandoq; incoepit. Et antequā huiusmodi veritas esset, nō erat verum dicere veritatē talē nō esse, nisi ab intellectu diuino, in quo solum veritas est aeterna: sed nunc verum est dicere veritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est verum, nisi veritate, quae nūc est in intellectu nostro, non autem per aliquam veritatem ex parte rei: quia ista est veritas de non ente. Non ens autem non habet ex se vt sit verum, sed solummodo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde intantum est verum dicere veritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse ipsius vt praecedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum veritas sit immutabilis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd veritas sit immutabilis. Dicit enim Augu. * in lib. 2. de li. arb. quòd veritas non est aequalis menti: quia esset mutabilis sicut & mens.

2 ¶ Praeterea, Id, quod remanet post omnē mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis: quia remanet post omnem generationē & corruptionem. Sed veritas remanet post omnem mutationem. Quia post omnem mutationem verum est dicere esse vel non esse. Ergo veritas est immutabilis.

3 ¶ Praeterea si veritas enuntiationis mutatur maximè, mutatur ad mutationē rei. Sed sic non mutatur. Veritas enim secundum * Ansel. Est rectitudo quaedam inquantum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Haec autem propositio, sortes sedet, accipit à mēte diuina, vt significet sortem sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo veritas propositionis nullo modo mutatur.

4 ¶ Praeterea, vbi est eadem causa, & idem effectus, sed eadem res est causa veritatis harū trium propositionum, sor. sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum veritas. Sed oportet quod alterum horum sit verum. Ergo veritas harum propositionū immutabiliter manet. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Ps. 11. Diminutę sunt veritates à filiis hominū.

CONCLVSIO.

¶ *Sola diuini intellectus veritas immutabilis est, nostri verò mutabilis, in quo est opinionum alternatio, & quem res multae latent: veritas autem rerum naturalium immutabilis est.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd (sicut suprà * dictum est e.) Veritas propriè est in solo intellectu, res autē dicuntur verae à veritate, quae est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas veritatis considerāda est circa intellectum. Cuius quidem veritas in hoc consistit, quod habeat conformitatem ad res intellectas. Quae quidem conformitas variari potest dupliciter, sicut & quaelibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde vno modo variatur veritas ex parte intellectus ex eo quòd de re eodem modo se habēte aliquis aliam opinionem accipit. Alio modo si opinione eadem manente res mutetur. Et vtroq; modo fit mutatio de vero in falsum. Si ergo sit aliquis intellectus in quo non possit esse alternatio opinionum, vel cuius acceptionem nō potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis veritas, talis autē est intellectus diuinus, vt ex superioribus * patet e. Vnde veritas diuini intellectus est immutabilis, veritas autem intellectus nostri mutabilis est. Non quòd ipsa sit subiectum mutationis e, sed inquantum intellectus noster mutatur de veritate in falsitatem, sic enim formae mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est, secundum quam res naturales dicuntur verae, quae est omnino immutabilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. loquitur de veritate diuina.

¶ Ad secundum dicendū, quòd verum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neq; corrumpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc vel illud ens corrumpitur vel generatur, vt dicitur in * 1. physi. ita veritas mutatur, nō quòd nulla veritas remaneat, sed quia non remanet illa veritas quae prius erat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propositio non solum habet veritatem, sicut res aliae veritatem habere dicuntur, inquantum implent id quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere veritatem quodam speciali modo, inquantum significat veritatem intellectus. Quae quidem consistit in conformitate intellectus & rei. Qua quidē subtracta mutatur veritas opinionis: & per consequens veritas propositionis e. Sic igitur hęc propositio, sortes sedet, eo sedente vera est: & veritate rei inquantum est quaedam vox significatiua, & veritate significationis, inquantum significat opinionem veram: sorte verò surgente remanet prima veritas, sed mutatur secunda.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sessio sortis, quae est causa veritatis huius propositionis, Sortes sedet: non eodem modo se habet dum sortes sedet, & postquam sederit, & antequam sederet. Vnde & veritas ab hoc causata diuersimodè se habet & diuersimodè significatur propositionibus de praesenti, praeterito, & futuro. Vnde nō sequitur quòd licet altera trium propositionum sit vera, quòd eadem veritas inuariabilis maneat.

a ¶ *Super quaestionis decimasexta Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito cum vno corollario. conclusio est. Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionem tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare respondetur de veritate intellectus, cum quaesitum sit de veritate in communi, & dicitur in principio corporis quod hoc fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter, ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Caeterae enim conditiones sequuntur esse. Secundo probatur conclusio. Tertio declaratur ille terminus mutabilis in conclusione positus. Potest enim sumi dupliciter, scilicet subiectiuè, & terminatiuè. In proposito sumi dicitur terminatiuè & non subiectiuè: & ratio est, quia formae sic, id est, terminatiuè vocantur mutabiles, non subiectiuè. Probatur igitur conclusio sic. Veritas intellectus est conformitas intellectus ad res. ergo potest variari ex parte intellectus & rei: ergo si sit aliquis intellectus absque alternatione opinionum, & cuius acceptionem nulla res subterfugiat: eius veritas est immutabilis. ergo veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri verò mutabilis. antecedēs patet. prima consequentia probatur: quia omnis similitudo potest ex parte extremorum variari. secunda autem, quia ista variatio ex parte intellectus consistit in mutatione acceptionum: ex parte verò rei in latente mutatione rei, tertia autem relinquitur euidēs. Corollarium autem est veritas, secundum quam res naturales dicuntur verae, est omnino immutabilis, probatur: quia est veritas intellectus diuini.

Art. 1. huius quaest. 99. Q. 14. ar. 13. 88. 92. 44. c

a ¶ *Super Quaestionis decimaseptima Articulum primum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore tria. Primò declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundum quid rerum. Deinde ponuntur duae conclusiones responsiuae quaesito. Prima est, falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo: nisi fortè in voluntariis. Secunda est, falsitas secundum quid est in rebus dupliciter.

¶ Quo ad primum intendit, quòd falsitas simpliciter rei, consistit in difformitate rei ad intellectum, à quo dependet: falsitas autem secundum quid in difformitate rei ad intellectum à quo non dependet. Vtrunque autem horum simul probatur sic. verum & falsum opponuntur: ergo vbi primò est veritas, ibi primò falsitas

Lib. 1. Phy. tex. 76. to. 2. c 94.

QVAESTIO DECIMASEPTIMA DE Falsitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quaeritur de falsitate. 107

¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primò vtrum falsitas in rebus.

¶ Secundò vtrum sit in sensu.

¶ Tertiò vtrum sit in intellectu.

¶ Quartò, de oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum falsitas sit in rebus.*

Suprà q. 16. artic. 1. & 2. & 1. dist. 9. q. 5. artic. 1. & 1. contra cap. 60. & ver. q. 1. ar. 10. & Periher. lec. 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in rebus. Dicit enim Aug.* in lib. soliloq. Si verū est id quod est, falsum non esse vspiam cōcludetur quouis repugnante.

2 ¶ Praeterea, falsum dicitur à fallendo: sed res non fallunt, vt dicit * August. in lib. de vera relig. quia non ostendūt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

3 ¶ Praeterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinum, vt supra b dictum est e, sed quaelibet res inquantum est imitatur Deum. Ergo quaelibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

* Lib. 2. c. 8. in fi. to. 1. a cap. 33. à medio, to. 1. b Qu. 16. artic. 1. 99

lib. de vera relig. c. 34. tom. 1. sitas: ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum. Ergo falsitas simpliciter rerum consistit in disformitate ad intellectum, quem per se respicit: ergo ad intellectum, à quo dependet: ergo falsitas secundum quid rei cōsistit in disformitate ad intellectum per accidens: ergo à quo non dependet. prima consequentia probatur: quia opposita sunt circa idem, secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum.
99 tertia autem, quia vnum quodque nominatur simpliciter ab eo quod conuenit per se. quarta verò, quia intellectus, à quo dependet res per se respicitur. quinta autem cum sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ: quia scilicet ab intellectu per accidens denominatur res secundum quid. Et quia intellectus, à quo res non pendet, est per accidens. D. 594.

¶ Quo ad secundū prima conclusio responsiua, scilicet falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo, nisi fortè in voluntariis, probatur, res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano: ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in disformitate ad intellectum diuinum: ergo in rebus dependentibus à Deo non est falsitas simpliciter, nisi fortè in voluntariis.
102 Antecedens supponitur, consequentia probatur: quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter, inquantum deficiunt à forma artis. & manifestatur hoc ex vsu loquendi, dicitur enim aliquis falsum grammaticam fecisse, quia defecit ab arte grammaticæ. Et sumitur hic deficere non negatiuè, sed contrariè, quod idem est quod esse difformè. defectus enim negatiuè constituit opus imperfectum. Sed contrariè constituit falsum. Et ideo vt clarior esset sensus, vsus sum in consequentiis difformitatis nomine, secūda verò cōsequentia probatur, quia quicquid in rebus accidit exceptis his, in quorum potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus, ex ordinatione intellectus diuini procedit: ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. Et confirmatur exceptio autoritate scripturæ directè, & ex opposito autoritate quoque scripturæ cōfirmato scilicet veritate vitæ dicta de actu virtuoso.

Li. 5. Meta. tex. 34. to. 3. — Li. 2. solilo. ca. 10. to. 1. — Li. 2. solilo. ca. 6. in fin. tom. 1. — Li. 5. Meta. tex. 34. to. 3. — Annot.

¶ Aduerte hic tria. Primum est, quòd litera res naturales, pponit depēdere ab intellectu diuino,

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug.* in lib. de vera reli. quod omne corpus est verum corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est vnitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

CONCLVSIO.

¶ In rebus ad diuinum intellectum relatis non est falsitas simpliciter, nisi fortè in voluntariis, in quorū potestate est subducere se à regula diuina: in rebus verò ad nostrum intellectum relatis est secundum quid falsitas, & significatiuè & causaliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cū verū & falsum opponantur: opposita aūt sunt circa idem: necesse est, vt ibi prius quæratur falsitas, vbi primo veritas inuenitur, hoc est, in intellectu ᶜ. In rebus aūt neq; veritas neq; falsitas est, nisi per ordinem ad intellectū. Et quia vnūquodque secundū id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secundū autē id, quod cōuenit ei per accidens, nō nominatur nisi secundū quid: res quidē simpliciter falsa dici posset, per cōparationem ad intellectū, à quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autem ad aliū intellectum, cui comparatur per accidens, nō posset dici falsa nisi secundum quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales, sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicuntur ᵈ igitur res artificiales falsæ simpliciter & secundum se, inquātum deficiunt à forma artis. Vndè dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quando deficit ab operatione artis. Sic aūt in rebus dependentibus à Deo, falsitas inueniri nō potest per comparationē ad intellectū diuinū, cum quicquid in rebus accidit, ex ordinatiōe diuini intellectus procedat: Nisi fortè in voluntariis agentibus tātum, in quorū potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpæ consistit, secundum quòd ipsa peccata falsitates & mendacia dicūtur in scripturis, secundū illud Psal. 4. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquantum subditur ordini diuini intellectus ᵉ, sicut dicitur Ioannis tertio, Qui facit veritatem venit ad lucem. Sed per ordinem ad intellectum nostrum, ad quem cō parantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ non simpliciter, sed secundum quid, Et hoc dupliciter. Vno modo secundum rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso, secundum quem modum quælibet res potest dici esse falsa, quā tum ad id quod ei non inest. Sicut si dicamus diametrum esse falsum commensurabile, vt dicit * Philosophus in quinto Meta. & sicut dicit August.* in lib. soliloquiorum, quod tragœdus est falsus Hector. Sicut econtrariò potest vnumquodque dici verū secundū id, quod cōpetit ei, alio modo per modū causæ. Et sic dicitur res esse falsa quæ nata est facere de se opinionem falsam. Et quia innatum est nobis per ea quę exterius apparent de rebus iudicare, eo quòd nostra cognitio, à sensu ortum habet, qui primo & per se est exteriorum accidētium: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habent similitudinem aliarum rerum, dicuntur esse falsa secundum illas res, sicut fel est falsum mel, & stannum est falsum argentum. Et secundum hoc dicit Aug.* in libro soliloquiorum, quòd eas esse falsas nominamus quæ verisimilia apprehendimus. Et Philosophus dicit in quinto * Metaphysic. quod falsa dicuntur quæcunque apta nata sunt apparere, aut qualia non sunt, aut quæ non sunt. Et per hunc modum etiam dicitur homo falsus, inquātum est amatiuus falsarū opinionum vel locutionum, non autem ex hoc quod potest eas confingere: quia sic etiam sapientes & scientes falsi dicerētur, vt dicitur in 5. met.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd res cōparata ad intellectū secundū id quod est, dicitur vera: secundū id quod non est, dicitur falsa. Vnde verus tragœdus est falsus Hector, vt dicitur in secundo soliloquiorū. Sicut igitur in his, quæ his sunt inuenitur quoddam nō esse, ita in his quę sunt, inuenitur quędam ratio falsitatis.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd res per se non fallunt sed per accidens. Dant enim occasionem falsitatis, eò quòd similitudinem eorum gerunt, quorum non habent existentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per comparationem ad intellectum diuinum non dicuntur res falsæ, quod esset, eas esse falsas simpliciter, sed per cōparationem ad intellectum nostrum: quod est eas esse falsas secundum quid. Ad quartum, quod in oppositum obiicitur, dicendum, quòd similitudo vel repræsentatio deficiens non inducit rationem falsitatis, nisi inquantum præstat occasionem falsæ opinionis. Vnde non vbicunque est similitudo, dicitur res falsa, sed vbicunq; est talis similitudo, quę nata est facere opinionem falsam, non cuicunque, sed vt in pluribus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in sensu sit falsitas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in sensu non sit falsitas. Dicit enim * Aug. in lib. de vera religione: Si omnes corporis sensus ita nuntiant vt afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debemus, ignoro. Et sic videtur quòd ex sensibus non fallamur, & sic falsitas in sensu non est.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in quarto * metaphysicorū, quòd falsitas non est propria sensui, sed fantasiæ.

3 ¶ Præterea, in incomplexis non est verum nec falsum, sed solum in complexis. Sed componere & diuidere non pertinet ad sensum, Ergo in sensu non est falsitas.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit August.* in lib. soliloq. Apparet nos in omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.

CONCLVSIO.

¶ Sensus cum in propriū sensibile per se primo feratur, in communia autem & per accidens non per se primo respectu proprij sensibilis, nunquam falsus est, nisi ex organi indispositione, aliorum sensibilium verò nonnunquam falsus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd falsitas non est quærenda in sensu, nisi sicuti ibi est veritas. Veritas autē non sic est in sensu, vt sensus cognoscat veritatem, sed inquātum veram apprehensionē habet de sensibilibus, vt supra * dictum est ᶜ. Quod quidem cōtingit eo quòd apprehendit res vt sunt. Vnde contingit falsitatem esse in sensu ex hoc, quod apprehendit vel iudicat res aliter quàm sint. Sic autem se habet ad cognoscendum res inquantum similitudo rerum est in sensu. Similitudo autem alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primo & per se, sicut in visu est similitudo colorum, & aliorum propriorū sensibilium, Et alio modo per se, sed non primo. sicut in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium sensibilium omnium. Tertio modo nec primo nec per se, sed per accidēs. Sicut in visu est similitudo hominis, non inquantum est homo, sed inquantum huic colorato accidit esse hominē. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens ᶜ, & in paucioribus: ex eo scilicet, quòd propter indispositionem organi, non conuenienter recipit formam sensibilem, sicut & alia passiua propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agentium. Et inde est, quòd propter corruptionem linguæ

vt artificiales ab humano: & tamen non infert, ergo in naturalibus ... vniuersalissime, ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. fecit autem hoc: quia idem iudicium est de omnibus & de naturalibus: omnia enim quatenus ab ipso pendent, statutum in eis habent quid eis conueniat: cui cōformia operet esse, exceptis voluntariis. secundum est quòd omnia alia à Deo, pendent comparari ad intellectum diuinum dupliciter. Vno modo vt cognita ad cognoscentem. Alio modo vt mensuratum ad mensuram, seu regulata ad regulam. Si primo modo comparentur, nulla est differentia inter alia & voluntaria, quo ad subductionem ab ordine respectu intellectus diuini, quoniam omnia æquè nuda & aperta sunt coram eo. Sed si comparentur secundo modo, sic est differentia posita in litera: quoniam in rebus aliis nihil accidit, nisi ex illo ordine regulato à diuino intellectu, licet ille ordo non congruat huic, vt patet in monstris. In voluntariis autem accidit deformitas moralis, non ex ordine aliquo à Deo statuto. Nullum enim rerum ordinem statuit, ex quo culpa fieret, nullaque regula in Deo est, cui culpa conformis sit. Sed ex potentia peccantis liberi arbitrij, quæ vt sic non per se, nec per accidens est à Deo, vt alibi patet. Tertium, est quod in litera dicitur, nisi fortè in voluntariis. Non quia dubium est: sed quia non est necesse in voluntariis inueniri huiusmodi falsitatem. Vel quia adhuc non est de voluntariis determinatum.

¶ Secunda verò conclusio, scilicet falsitas secundum quid est in rebus, dupliciter declaratur, res naturales relatæ ad intellectum nostrum, sunt & significatæ, & significantes causæ, & significantur secundum quandoque id quod non inest, & natæ sunt quædam facere de se falsam opinionem: ergo vtroque modo in eis potest dici falsitas secundum quid. Antecedens patet quo ad omnes partes inductiuè. consequentia autem probatur ex ratione falsi, & confirmatur vtrunq; membrum autoritatibus Augustini & Aristotelis, vt patet in litera. Omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus ex principio corporis est clarus.

¶ In corpore duo ... primo declarat titulum ... sum, secundò respondet quæsito ibi: Sic autem ... ¶ Quo

¶ Quo ad primū dicit: quod sensus quæstionis est, vtrum sensus sit falsus, id est, habēs falsam apprehensionem, id est apprehendat rē aliter quàm est: & nō vtrum sit falsus, id est cognoscat vel dicat falsum, probatque hoc ex veritate sensus: quia eodē modo in eo inuenitur veritas, scilicet vt cōsistit in apprehensione rei sicut est. Et sic etiam patet quid significat falsitas sensus, scilicet apprehendere rem aliter quàm est.

¶ Quo ad secundum conclusio respōsiua quæsito est. Sensus respectu proprij obiecti non est falsus, nisi per accidens, sed respectu sensibilis communis, & per accidens est falsus. Probatur, sensus sic cognoscit res vt assimilatur eis: ergo quædam per se primo, quædam per se non primo, & quædam per accidens cognoscit. ergo respectu sensibilis proprij non nisi per accidens fallitur. & respectu vero alio rum falli potest. Antecedens patet. consequentia autem prima probatur: quia tripliciter similitudo in sensu inuenitur, scilicet per se primo, &c. secunda autem consequentia in litera nō probatur, nisi ex hoc, quod ad per se primo sensibile directè sensus refertur. Ad alia verò ex consequenti, vel per accidens. In articulo tamen sequēti ratio assignabitur. Quo ad exceptionem tamen, id est nisi per accidens manifestatur, & de quali accidente intelligatur: quia de indispositione organi. Et probatur, quia hoc est commune omnibus passiuis, scilicet indispositionem eius impedire receptionē formæ. Et confirmatur experientia in sensu gustus.

¶ In responsione ad primum nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. q. prima. artic. 3. Sensus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res, secundo vt offert superiori potentiæ: & hoc dupliciter, scilicet vt res quædam, & vt indicatiua rerum. Primo modo sensus tractatus est hic, & dictum est, quòd est verus respectu proprij sensibilis, &c. Secundo autem modo, scilicet vt offerens se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus: sicut & cæteræ res iuxta determinationem in articulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augusti. in autoritate inducta. Tertio autem modo, scilicet vt nuntius rerum, est falsus quandoque causaliter: quia natus est pluries facere falsā æstimationem de re. Semper ergo sensus facit veram æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione rerum sensatarum, & hoc intendit responsio literæ huius, distinguens iudicium ex sensibus duplex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primum non fallimur per sensum, sed quo ad secundum.

infirmis dulcia amara esse videntur. De sensibilibus verò communibus & per accidens potest esse falsum iudicium, etiam in sensu rectè disposito: quia sensus non directè refertur ad illa, sed per accidens, vel ex consequenti, inquantū refertur ad alia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensum affici est ipsum eius sentire. Vnde per hoc quod sensū ita nuntiāt, sicut afficiuntur, sequitur quod non decipiamur in iudicio, quo iudicamus nos sentire aliquid: sed ex eo quòd sensus aliter afficitur interdum quā res sit, sequitur quod nuntiet nobis aliquando rem aliter quàm sit. Et ex hoc fallimur per sensum circa rem: non circa ipsum sentire.

¶ Ad secundum dicendum, quod falsitas dicitur non esse propria sensui: quia non decipitur circa proprium obiectum. Vnde in alia trāslatione planius dicitur, quod sensus proprij sensibilis falsus non est. Fantasiæ autem attribuitur falsitas: quia repræsentat similitudinē rei etiam absentis. Vnde quando aliquis conuertitur ad similitudinem rei tanquam ad rem ipsam, prouenit ex tali apprehensione falsitas. Vnde etiam Philosophus in * quinto metaphy. dicit, quod vmbrę & picturę & somnia dicuntur falsa, inquantum non subsunt res, quarum habent similitudinem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit, quòd falsitas non sit in sensu, sicut in cognoscente verum & falsum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum falsitas sit in intellectu.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod falsitas non sit in intellectu. Dicit enim Augustinus *. in lib. 83. quæst. Omnis qui fallitur, id in quo fallitur non intelligit. Sed falsum dicitur esse in aliqua cognitione, secundum quod per eam fallimur. Ergo in intellectu non est falsitas.

2 ¶ Præterea, Philosophus ᵃ dicit in tertio de anima quòd intellectus semper est rectus. Nō ergo in intellectu est falsitas.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in tertio de anima, quod vbi compositio intellectuum est, ibi verum & falsum est. Sed compositio intellectuum est in intellectu. Ergo verū & falsum est in intellectu.

CONCLVSIO.

a ¶ *In intellectu quod quid est rei concipiente, non est falsitas nisi per accidens, sed in intellectu componente vel diuidente.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua habet cognoscere per similitudinem rei cognitæ. Vnde sicut res naturalis non deficit ab esse, quod sibi competit secundum suam formam, potest autem deficere ab aliquibus accidentalibus, vel consequentibus: sicut homo ab hoc quod est habere duos pedes, nō autem ab hoc quod est esse hominem: ita virtus cognoscitiua non deficit in cognoscendo respectu illius rei, cuius similitudine informatur, potest autem deficere circa aliquid consequens ad ipsam vel accidens ei, sicut est * dictum ᶜ, quod visus non decipitur circa sensibile proprium, sed circa sensibilia communia, quæ consequenter se habent ad ea, & circa sensibilia per accidens. Sicut autem sensus informatur directè similitudine propriorum sensibilium, ita intellectus informatur similitudine quidditatis rei. Vnde circa quod quid est intellectus non decipitur, sicut neque sensus circa sensibilia propria ᶜ. In componendo verò vel diuidendo potest decipi dū attribuit rei cuius quidditatem intelligit aliquid, quod eam non consequitur, vel quod ei opponitur. Sic enim se habet intellectus ad iudicandum de huiusmodi, sicut sensus ad iudicandum de sensibilibus communibus, vel per accidens.

¶ Hac tamen differentia seruata, quæ suprà circa veritatem* dicta est ᶜ, quòd falsitas in intellectu esse potest, non solum quia cognitio intellectus falsa est, sed quia intellectus eam cognoscit, sicut & veritatem. In sensu autem falsitas non est vt cognita, vt dictum * est ᶜ. Quia verò falsitas intellectus per se solū circa compositionem intellectus est, per accidens etiam in operatione intellectus, qua cognoscit quod quid est, potest esse falsitas, inquantum ibi compositio intellectus admiscetur. Quod potest esse dupliciter. Vno modo secundum quòd intellectus diffinitionem vnius attribuit alteri ᶜ. Vt si diffinitionem circuli attribuat homini. Vnde diffinitio vnius rei est falsa de altera. Alio modo secundum quòd partes diffinitionis componit adinuicem, quæ simul sociari non possunt. Sic enim diffinitio non est solum falsa respectu alicuius rei, sed est falsa in se, vt si formet talem diffinitionem, animal rationale quadrupes, falsus est intellectus sic diffiniendo, propterea quod falsus est in formando hanc compositionem, aliquod animal rationale est quadrupes. Et propter hoc in cognoscendo quidditates simplices non potest esse intellectus falsus: sed vel est verus, vel totaliter nihil intelligit.

Commen. a ¶ *Super quæstionis decimæseptimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primò in quo intellectu est, aut nō est falsitas. Secūdò ibi (hæc tamen differentia) quomodo in illo intellectu, in quo est, inuenitur falsitas. Tertio ibi (quia vero falsitas) quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas in intellectu, in quo non est.

¶ Quo ad primum est hæc cōclusio, falsitas nō est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. Hęc conclusio probatur ratione, & manifestatur simul in se & in sua probatione, ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Ratio igitur est hæc, Res naturalis nō deficit ab esse q̄ sibi conuenit secundum suā formā, sed deficere potest ab accidētibus vel consequentibus: ergo virtus cognoscitiua nō deficit à cognitiōe illius, cuius similitudine informatur, sed accidentium eius vel consequentium: ergo intellectus circa quod quod quid est non decipitur, sed in componendo vel diuidendo. Antecedens probatur inductiuè in homine, consequētia vero probatur, sicut res se habet ad esse per formam, ita virtus cognoscitiua ad cognoscere, per similitudinem rei cognitæ: ergo si res non potest deficere, &c. Secunda verò consequentia quo ad primam partem probatur: quia intellectus informatur similitudine quidditatis, quo ad secundā verò, quia componendo attribuitur quidditati aliquid, vel non consequens, vel oppositum. Similitudo autem proportionalis est: sicut sensus visus se habet ad sensibile proprium, ita intellectus ad quod quid est. Et sicut ille informatur directè similitudine proprij sensibilis, ita hic similitudine quidditatis: & propterea in neutro vt sic est falsitas. Sicut quoque ille se habet ad sensibilia communia & per accidens, ita hic ad iudicandum de consequentibus, vel accidentibus quidditati: quod fit cōponēdo vel diuidēdo. Et propterea in vtroque potest esse falsitas. Ar. præce. 108

¶ Circa antecedens aduerte, quod potest bene & male interpretari. Male quidem, si intelligatur quod esse rei naturalis nō potest deficere, hoc enim non est verum nisi in rebus incorruptibilibus. Bene autem si intelligatur, quòd esse rei naturalis non potest deficere ipsa re naturali salua: & sic intendit litera. Vnde non dicit, quòd nulla res naturalis potest deficere, sed dicit quòd non potest deficere ab esse, quod sibi competit secundum suā formam: tanquam si diceret quòd nulla res habens aliquam formam, dum habet illam, potest dificere ab esse, quod cōuenit secundum illam. Et est propositio per se nota, quia esse est de ratione formæ, vt patet 7. meta. Annot. 429 295 — Q. 16. ar. 2. 100 108 — Ar. præce. 295 — 429

¶ Circa probationem consequentiæ, illam scilicet proportionalem, sicut res habet esse per propriam formā, ita virtus cognoscitiua cognoscere per similitudinem rei cognitæ. Aduerte, q̄ cognoscere est ipsum esse speciei cognoscibilis quando est vere actu in genere cognoscibili, sicut diximus quod intelligere est ipsū esse speciei intelligibilis actu in genere intelligibili, & nō medio modo existentiæ ita quòd hoc est cōmune omni cognoscitiuæ virtuti, siue sensitiui siue intellectui ordinis, scilicet, quod cognoscere est esse speciei, qua cognoscit sumendo illam speciem (quicquid illa sit) in actu in genere cognoscibili, quicquid sit de esse eius actu in genere entium. Et hoc est valde notandum pro notitia partis sensitiuæ & intellectus. Annot.

¶ Quo ad secundum est hæc conclusio, falsitas est in intellectu componente dupliciter, scilicet formaliter & obiectiuè, probatur & manifestatur. Probatur quidem: quia veritas est in eodem intellectu eisdem modis. Manifestatur verò ex differentia ad sensum, vt patet.

¶ Quo ad tertium ponitur conclusio vna cum suo corollario, conclusio est, falsitas est in intellectu quod quid est per accidens. probatur & manifestatur, probatur quidem sic, falsitas per se est in compositione intellectuum tantum. ergo in intellectu quod quid est habet locum ratione compositionis admixtæ, ergo inuenitur in eo per accidens: omnes consequentiæ sunt notæ: prima enim fundatur super hoc quòd ex primo tali cætera oportet dici talia, inquantum participant illud, vt patet primo Posteriorum. Secunda super hoc, quòd non est de ratione quod quid est esse compositum, quod etiā patet. Manifestatur autē conclusio distinguēdo duos modos, quibus cōpositio admiscetur intellectui circa quod quid est. primus cōsistit in cōiunctione diffinitionis cū diffinito. secundus in coniunctione partium diffinitionis, vt Comment.

Universidad de Deusto Biblioteca

patet in litera, & differunt in hoc hi modi, quòd error in secundo constituit quod quid est in se falsum, primus autem falsum huic.

¶ Corollarium est quòd in cognoscendo quidditates simplices intellectus non potest esse falsus, sed aut verus aut nullus.

¶ Circa primum modum falsitatis & hoc corollarium occurrit dubium, tum quia coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectũ quod quid est. Intellectus enim quod quid est lineæ non dicit, lineæ est longitudo cuius extrema sunt duo puncta: sed dicit tantùm longitudo cuius extrema sunt duo puncta, hæc enim est diffinitio quam solam constat ad primam operationem intellectus spectare. Illud autem totum, linea est longitudo, &c. ab intellectu componente dicitur, sicut etiã dicitur linea est curua vel recta: cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius primæ imponitur operationi. Tũ quia iste modus falsitatis ita habet locum in simplicibus, sicut in compositis: potest enim simplicissimos cõceptus iungi, cui non conuenit quidditatiuè. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum litera sonat in corollario.

D. 752. 422

Loco citato.

CONCLVSIO.

a ¶ *Num in quidditatibus simplicibus contingat falsitas, & coniunctio definitioni cum finito spectet ad intellectum quod quid est.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia quidditas rei est proprium obiectum intellectus c: propter hoc tunc propriè dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est sic de eo iudicamus: sicut accidit in demonstrationibus in quibus nõ est falsitas. Et hoc modo intelligitur verbũ Aug. * quòd omnis, qui fallitur, non intelligit id in quo fallitur: non autem ita, quòd in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus semper est rectus, secundum quod intellectus est principiorum, circa quæ non decipitur ex eadem causa, qua non decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quæ statim intellectis terminis cognoscuntur, ex eo quòd prædicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum verum & falsum sint contraria.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd verum & falsum non sint contraria. Verum enim & falsum opponuntur, sicut quod est & quod non est. Nam verum est id quod est, vt dicit Augustinus. * Sed quod est & quod non est, non opponuntur contrariè. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

2 ¶ Præterea, Vnum contrariorum non est in alio. Sed falsum est in vero. Quia sicut dicit Aug. * in lib. solil. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset verus Tragœdus. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

3 ¶ Præterea, in Deo non est contrarietas aliqua: nihil enim diuinæ substantiæ est contrarium, vt dicit August. 12. de ciuit. * Dei. Sed Deo opponitur falsitas. nam idolum in scriptura mendacium nominatur. Iere. 8. Apprehenderunt mendacium. gloss. * id est, idola. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Philosophus in secundo periher *. Ponit enim falsam opinionem verè contrariam.

CONCLVSIO.

¶ *Verum est falsum, cum subiectum sibi determinet, & in eo aliquid ponat, contrariè tantum opponuntur.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd verũ & falsum opponuntur vt contraria, & non sicut affirmatio & negatio, vt quidam dixerunt.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quàm de non ente, sicut non videns & non sedens. Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum c. Est enim negatio in subiecto, vt dicitur quarto Metaphysicorum *. Cæcum enim non dicitur nisi de eo quod est natum videre. Contrarium vero & aliquid ponit & subiectum determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsũ (vt dicit Philosophus quarto * metaphysicorum) ex eo quod dicitur vel videtur aliquid esse quod non est, vel non esse quod est. Sicut enim verum ponit acceptionem adæquatam rei, ita falsum acceptionem rei non adæquatam. Vnde manifestum est, quod verum & falsum sunt contraria.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd id, quod est in rebus, est veritas rei, sed id quod est vt apprehensum, est verum intellectus, in quo primò est veritas. Vnde & falsum est id quod non est vt apprehensum. Apprehendere autem esse & non esse, contrarietatem habet, sicut probat Philosophus in secundo periher. * quod huic opinioni, bonum est bonum, contraria est, bonum non est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd falsum non fundatur in vero sibi contrario, sicut nec malum in bono sibi contrario, sed in eo quod sibi subiicitur c. Et hoc ideo in vtroque accidit, quia verum & bonum contraria sunt falso & malo, & conuertuntur cum ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, quod est ens, ita d omne malum fundatur in aliquo bono, & omne falsum in aliquo vero.

¶ Ad tertium dicendum, quod quia contraria & opposita priuatiue nata sunt fieri circa idem, ideo Deo prout in se consideratur, non est aliquid contrarium: neque ratione suæ bonitatis, neque ratione suæ veritatis: quia in intellectu eius non potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid cõtrarium. Nam veræ opinioni de ipso cõtraria est falsa opinio. Et sic idola mendacia dicũtur opposita veritati diuinæ, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur veræ opinioni de vnitate Dei.

110
12. c. q. 64. art. 3. ad 3. & 1. dis. 9. q. 5. ar. 1. 3. & ver. q. 1. art. 10. ad 5.
Lib. 2. Soli. ca. 5. in fi. to. 1.
Li. 2. Solil. c. 10. to. 1.
Lib. 12. de ciui. Dei. c. 2. circa. fi. tom. 5.

¶ Ad euidentiam horum sciẽdum, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum differt coniũctio diffinitionis cum diffinito à coniunctione cum cæteris, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est: & non coiunctionis cum aliis. Coniunctio enim diffinitionis cum diffinito dat diffinitioni quod sit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas nisi inquãtũ est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est, non contingit nisi cognoscatur coniũctio diffinitionis cũ diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciẽdo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehens, sicut modo se habet formans conceptum montis aurei, vel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus, non sic autem se habet ad quod quid est coniunctio cum passionibus & aliis, quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quod quid est essentialiter exigit in essendo id cuius est: quamuis non hoc vel illud, oportet vt etiam in cognosci illud exigat, ac per hoc illa coniunctio ad primam spectat operationem intellectus, sicut & coniunctio partium diffinitionis: quamuis hæc vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, consurgit ex compositione diffiniti, nisi enim esset compositũ, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quantum est ex se: cum nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso. Propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, vt scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illam nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Annot. ¶ In responsione ad primũ aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi se habet ad quidditatẽ, sicut visus ad colorem, ita quòd per se primo cognoscit quod quid est, & ab ipso tantùm perficitur, & mouetur per se primo. Huius autem ratio assignatur. Tum quia species intelligibilis primo est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est clauditur cognitio omnis complexionis, siue conuenientis, siue disconuenientis: adeo quòd, si quis perfectè penetraret quidditates rerum, perfectè intelligeret in eis omnes propositiones de earum accidentibus, vt inferius in tractatu de Angelis patebit. Tum quia quòd quid est, cognoscibile est ex se, complexum autẽ non nisi ex quod quid est. In cuius signum principia cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, vt dicitur primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

a ¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum quartum.*

Annot. IN titulo sy contraria sumitur propriè, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, verũ & falsum sunt contraria. Probatur sic, falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem in adæquatam rei: ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum: ergo nec contradictoriè nec priuatiuè, sed contrariè opponitur vero. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, textu vigesimo septimo. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei: confirmatur. Secunda autem est ex se euidens: quia acceptio difformis est aliquid. Vltima autem probatur ex differentia inter oppositarum contradictoriè, priuatiuè & contrariè: quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto, in secunda negatio in subiecto. In tertia positio in subiecto.

¶ Aduerte hic, quod litera supponit verum & falsum opponi tanquam per se notum, & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia certa nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorum creditur: quoniam ibidem nulla disparitas quo ad significare positiuum ponitur: & tamen vtrunque diffinitur. verum enim inquit Aristo. est ens esse, & nõ ens non esse: falsum autem non esse, & non ens esse. Vnde qua ratione verum significat positiuum, scilicet enuntiationem enti & non enti conformem, eadem falsum significat enuntiationem vtrique difformem: & non significat negationem conformitatis, vt si in litera recitati putauerunt.

¶ Circa primum consequens, scilicet falsum ponit acceptionem inadæquatam rei, aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo quod falsum significat formaliter acceptionem difformem, vt nigrum colorem congregatiuum. Alio modo quòd ponat relationem difformitatis formaliter, & acceptionem fundamentaliter: sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem. Primo modo non potest intelligi: quoniam sequeretur quòd vnum contrariorum formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile, non enim potest percipi quòd albedo fiat nigredo, sed quod res quæ est alba mutetur in nigram. patet autem sequela ex prædicamentis, vbi dicitur, quod eadem numero oratio suscipit verum & falsum, si enim vna met enunciatio modo est vera & modo est falsa, & tam verum quàm falsum formaliter significat enunciationem, oportet quod vnum contrariorum formaliter recipiat alterum. Vnde ex hoc ipso, quod vna met numero oratio est modo vera, modo falsa: patet quod verum & falsum aliquid in oratione significant, & non ipsam enunciationẽ. In cuius signum, cum subsumendo esset in litera: quod falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est, nisi quod falsum ponit acceptionem inadæquatã, vt inadæquationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum, quod sicut simile & dissimile cõtrariè opponuntur, & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut cum album simile alteri albo mutatur in nigrũ, quod est dissimile albo: & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum: ita verũ contrariè quidem opponitur falso: & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cũ eadem oratio de vera fit falsa, propter mutationem rei significatæ, vt patet in materia contingenti. Ex parte aũt fundamenti, quum fundamẽta ipsa sunt contraria. Fundamentum autem veritatis & falsitatis vt ex dictis patet, est enũtiatio seu acceptio intellectus. Enunciationum autem vt in secundo periher. probatur, cõtrarietas inuenitur, primò inter affirmatiuam & negatiuam eiusdẽ de eodem, &c. quarum alteram oportet esse veram, & alterã falsam. Igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamẽti, dũ de enunciatione vnius partis cõtradictionis trãsit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso, aut non est verè contrarietas, eo quod sine sui mutatione de vno in aliud oratio transit: aut si pro vera contrarietate, qualis interrelatiua esse potest, acceptatur, non habet contrarietatis rationem, ex mutatione termini: quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut econuerso: mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta: quia scilicet mutatio intellectus de opinione affirmatiua in negatiua, aut econuerso est verè inter contraria. Et quod plus est ex contrarietate fundamentorum innascitur contrarietas veri & falsi secundum mutationem, vt ideo hæc oratio, Sortes sedet eo surgente, dicitur suscipere aliud contrarium, scilicet falsum, quia est contraria illi, quæ est vera, scilicet sortes non sedet: nisi enim esset inter ipsas orationes contrarietas, mutatio de vero in falsum, vel è contra rectitis rationem non haberet. Propterea in litera non fit mentio nisi de contrarietate ex parte fundamentorum, & merito quia relationis naturam secundum fundamenti naturam maxime videmus, eo quod aut est idem cũ eo, aut naturalis eius quasi passio.

¶ In responsione ad secundum: videtur quod sit vtitur contrarietatis vocabulo ibidem: prout serit priuatiuam contineri oppositionem: vt patet de bono & malo trãscendentes sumptis, & ex verbis subiunctis. Sicut omnis priuatio fundatur in subiecto: ita omne malum, &c. Fecit autem hoc autor non incuria, sed, quia, quo ad vim argumenti, idem est iudiciũ de contrariis & priuatiuè oppositis, insinuare voluit quod responsio propria etiam debet esse eadem: siue contrariè siue priuatiue opponantur. Et propterea contrarietatis nomen extendere docuit.

111
Lib. 8. Phy. tex. 5.

QVAESTIO DECIMAOCTAua, De vita Dei, in quatuor Articulos diuisa.

QVONIAM autem intelligere viuẽtium est, post considerationem de scientia & intellectu diuino, cõsiderandũ est de vita ipsius. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo quorum sit viuere.

¶ Secundò, quid sit vita.

¶ Tertiò, vtrum vita Deo conueniat.

¶ Quartò, vtrum omnia in Deo sint vita.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum omnium naturalium rerum sit viuere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnium rerum naturaliũ sit viuere. Dicit enim Philosophus in octauo physicorum * quod motus est vt vita quædam natura existentibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum, Ergo omnes res naturales participant vitam.

2 ¶ Præterea, Plantæ dicuntur viuere, inquã tum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & prior secundum naturam quàm motus augmenti & decrementi, vt probatur in octauo physico. *. Cum igitur omnia corpora naturalia habeant aliquod principium motus localis, videtur quòd omnia corpora naturalia viuant.

3 ¶ Præterea, Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elemẽta. Sed eis attribuitur vita. Dicũtur enim aquæ viuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dionys. sexto capi. de diui. nomi * quod plãtæ secundum vltimam resonantiam vitæ habent viuere. Ex quo potest accipi, quod vltimum gradum vitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorũ non est viuere.

CONCLVSIO.

¶ *Cum motu viuentia à non viuentibus cognoscantur, ea propriè vt verè dicuntur, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex his, quæ manifestè viuunt, accipere possumus, quorum sit viuere, & quorum non sit viuere. Viuere autem manifestè animalibus cõuenit. Dicitur enim in libro de vegetabilibus *. ¶ vita in animalibus manifesta est. Vnde secundum illud oportet distinguere viuentia à nõ viuentibus secundum quòd animalia dicuntur viuere. Hoc autem est in quo primò manifestatur vita, & in quo vltimò remanet.

¶ Primò autem dicimus animal viuere, quãdo incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere, quandiu talis motus in eo apparet: quando vero iam ex se non habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ. Et quo patet, quòd illa propriè sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus propriè, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est, existentis in potentia: siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri c, vt dicitur in tertio * de anima: vt sic viuentia dicantur quæcunque se agunt ad motum vel operationem aliquam, ea verò, in quorum natura non est vt se agant ad aliquem motum vel operationem, viuentia dici non possunt, nisi per aliquam similitudinem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd verbum illud Philosophi potest intelligi vel de motu primo, scilicet corporum cælestium, vel de motu communiter. Et vtroque modo motus dicitur quasi vita corporũ naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cæli est in vniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis in animali quo conseruatur vita. Similiter etiam quicunque motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales, vt quædam similitudo vitalis operationis. Vnde si totum vniuersum corporale esset à mouente intrinseco, vt quidam posuerunt, sequeretur quòd motus esset vita omnium naturalium corporum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus non competit moueri, nisi secundum quòd sunt extra dispositionem suæ naturæ, vtpote cum sunt extra locum proprium. Cum enim sunt in loco proprio & naturali quiescunt. Sed plantæ & aliæ res viuentes mouẽtur motu vitali: secundum hoc quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedendo ad eam, vel in recedendo ab ea. Imò secundũ quòd recedunt à tali motu, recedunt à naturali dispositione. Et præterea corpora grauia & leuia mouentur à motore extrinseco vel generante, qui dat formã c, vel remouente prohibens, vt dicitur in octauo physic. * & ita non mouent seipsa, sicut corpora viuentia c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aquæ viuæ dicuntur quæ habent continuum fluxum. Aquæ enim stantes, quæ non continuantur ad principium continuè fluens: dicuntur mortuæ, vt aquæ cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantum enim videntur se mouere, habent similitudinem vitæ. Sed tamen non est in eis vera ratio vitæ: quia hunc motum non habent à seipsis, sed à causa generante eas: sic accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

¶ *Super quæstionis decimæoctauæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito. Illa propriè sunt viuentia quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. Hæc conclusio primo probatur, deinde explanatur. Probatio est, differentia viuentium à non viuentibus manifestè viuentibus sumenda est, ergo ex vita animalium: ergo ex eo in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimo remanet, ergo ex mouere seipsum: ergo illa propriè sunt viuentia quæ seipsa secũdum speciem aliquã mot' mouẽt. Prima cõsequẽtia probatur auctoritate libri de vegetabilib'. tertia aũt probatur, quia tãdiu iudicatur animal viuere, quandiu ex eo motus apparet, &c. Explanatur vero quo ad terminos: dicendo quòd hic motus communiter sumitur & ab oppositionis quæ non se generat, nisi similitudine viuere dicimus.

¶ In responsione ad secundum, Aduertendum quòd nõ intendit litera limitare conclusionem tam propriè, quasi addendum illi hæc particula, scilicet in sua naturali dispositione, sed intendit, quod ex ista differentia, scilicet quod grauia & leuia nõ mouent se in sua naturali dispositione, viuentia autem sic, habetur quod illis non conuenit absolute mouere se, sed viuentibus tantum: propterea quia hinc manifestatur, quod motus illorum per se spectat ad recessum ad perfectionem naturalem, & consequẽter spectat ad complementũ generationis ipsorum. Et quia nihil generat se, sed alteo à quo generatur cõpletur suũ generatum, ideo motus grauium & leuium generanti attribuitur. In motu autem viuentium manifeste patet nihil horum inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouent. Et hæc sunt valde notanda in materia de motu grauium & leuium: quoniam sui clarissima & clarissima ratio eorum motus hic habetur.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.*

Comment. TItulus clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito: vita propriè est esse substantiale minus propriè vero est operatio. Hæc conclusio quo ad vtranque partem simul probatur sic. Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quæ apparẽt exterius de re cognoscimus essentiam: ergo plerunque ex proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. ergo huiusmodi nomina quãdoque accipiuntur propriè pro ipsis essentiis, & minus propriè pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo vitæ nomen sumitur propriè

112
a
Lib. 3. de anima tex. 28. & li. 2. tex. 113. to. 2.

113
Lib. 8. Phy. tex. 32. to. 2
385

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum vita sit quædam operatio.*

12
1. 2. quæst. 3. ar. 2. ad 3. & q. 56. art. 1. ad 2. & 2. q. 19. art. 7. cor. & 1. met. lẽ. 5. princ. * Tex. 13. & 34. to. 2

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vita sit quædam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed viuere diuiditur per operationes quasdam, vt patet per Philosophum in 2. lib. de animali * qui distinguit viuere per quatuor, scilicet alimento vti, sentire, moueri secundum locum, & intelligere. ergo vita est operatio quædam.

2 ¶ Præterea, Vita actiua dicitur alia esse à contemplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuersificantur, nisi secundum operationes quasdam, ergo vita est quædam operatio.

3 ¶ Præterea, Cognoscere Deũ est operatio quædam. Hæc autem est vita, vt patet per illud Ioan. 17. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum. Ergo vita est operatio.

Lib. 2. de anima tex. 37. to. 2.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 2. de anima, * Viuere, Viuentibus est esse,

CONCLVSIO.

¶ Vitæ nomen substantiam & esse propriè illius naturæ cui conuenit se mouere significat, nonnunquam verò & minus propriè vitalem operationem.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd (sicut ex dictis patet c) intellectus noster, qui propriè est cognoscitiuus d quidditas rei vt proprij obiecti, accipit à sensu e: cuius propria obiecta sunt accidentia exteriora. Ex inde est, quòd ex his, quæ exterius apparent de re, deuenimus ad cognoscendam essentiam rei. Et quia sic nominamus aliquid sicut cognoscimus illud (vt ex supra dictis patet *) inde est quòd plerunque à proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. Vnde huiusmodi nomina quandoque accipiuntur propriè pro ipsis essentiis rerum, ad quas significandas principaliter sunt imposita f: aliquando autem sumuntur pro proprietatibus, à quibus imponuntur, & hoc minus propriè. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositum est ad significandũ quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquando ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quantitatis. Sic ergo dicendum est & de vita. Nam vitæ nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est mouere seipsum: non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandã substantiam, cui conuenit secundum suam naturam mouere seipsam, vel agere se quocunque modo ad operationem. Et secundum hoc viuere nihil aliud est, quàm esse in tali natura, & vita significat hoc ipsum, sed in abstracto, sicut hoc nomen cursus significat ipsum currere in abstracto g. Vnde viuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale. Quandoque tamen vita sumitur minus propriè pro operationibus vitæ, à quibus nomen vitæ assumitur: sicut dicit Philosophus nono Ethicorum *. quòd viuere principaliter est sentire vel intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus ibi accipit viuere pro operatione vitæ. Vel dicendum est melius, quòd sentire & intelligere & huiusmodi, quandoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operantium. Dicitur enim nono Ethicorum, * quòd viuere est sentire vel intelligere, id est, habere naturam ad sentiendum, vel intelligendum. Et hoc modo distinguit Philosophus viuere per illa quatuor. Nam in istis inferioribus quatuor sunt genera viuentium. Quorum quædam habent naturam solum ad vtendum alimento, & ad consequentia, quæ sunt augmentum & generatio. Quædam vlterius ad sentiendum, vt patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. Quædam verò cum his vlterius ad mouendum se secundum locum, sicut animalia perfecta, vt quadrupedia & volatilia & huiusmodi. Quædam verò vlterius ad intelligendum, sicut homines.

¶ Ad secundum dicendum, quòd opera vitæ dicuntur quorum principia sunt in operantibus, vt seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operum inesse hominibus non solum principia naturalia (vt sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, vt sunt habitus inclinantes ad quædam operationum genera, quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur quasi per quandam similitudinem, quòd illa operatio quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat vitam suam ad ipsam, dicitur vita hominis. Vnde quidam dicuntur agere vitam luxuriosam, quidam vitam honestam. Et per hũc modum vita contemplatiua ab actiua distinguitur. Et per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur vita æterna.

¶ Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deo conueniat vita.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deo conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secundum quod mouent seipsa, vt * dictum est c. Sed Deo non * competit moueri. Ergo neque viuere.

2 ¶ Præterea, in omnibus quæ viuunt est accipere aliquod viuendi principium. Vnde dicitur in 2. de anima, b quod anima est viuẽtis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non competit viuere.

3 ¶ Præterea, principium vitæ in rebus viuentibus, quæ apud nos sunt, est anima vegetabilis, quæ non est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non competit viuere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psalmo 83. Cor meum & caro mea exultant in deum viuum.

CONCLVSIO.

¶ Dei natura cum sit ipsum esse & intelligere, ei maximè vita conuenit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vita maximè propriè in Deo est.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum viuere dicantur aliqua secundum quod operãtur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota c, quanto perfectius competit hoc alicui, tanto perfectius in eo inuenitur vita. In mouentibus autem & motis tria per ordinẽ inueniuntur. Nam primò finis mouet agentem. Agens verò principale est quod per suã formam agit. Et hoc interdũ agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex virtute suæ formæ, sed ex virtute principalis agentis. Cui instrumento competit sola executio actionis. Inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam vel finẽ, quæ inest eis à natura: sed solum quantum ad executionem motus: sed forma, per quam agunt, & finis propter quem agunt, determinantur eis à natura. Et huiusmodi sunt plantæ quæ secundum formam inditam eis à natura mouent seipsas secundũ augmentum & decrementum e. Quædam vero vlterius mouẽt seipsa non solum habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam quæ est principium motus, quã per se acquirunt. Et huiusmodi sunt animalia, quorũ motus principium est forma, non à natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quanto perfectiorem sensum habent, tanto perfectius mouent seipsa. Nam ea quæ non habent nisi sensum tactus, mouentur solum infra seipsa, motu dilatationis & constrictionis, vt ostrea paruum excedentia motum plantæ. Quæ verò habent virtutem sensitiuam perfectam, non solum ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia formam, quæ est principium motus, per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituunt sibi finem suæ operationis, vel sui motus, sed est eis inditus à natura, cuius instinctu ad aliquid agendum mouentur per formam sensu apprehensam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouent seipsa etiam habito respectu ad finem, quem sibi præstituunt. Quod quidem non fit nisi per rationem & intellectum, cuius est cogno-

pria pro substantia, cuius naturæ conuenit mouere se, & minus propriè pro operatione vitali: ergo viuere propriè nihil aliud est quã esse in tali natura: ergo vita significat hoc ipsum: ergo viuũ non est prædicatum accidentale, sed substantiale: ergo de primo ad vltimũ vita propriè est esse substantiale, minus propriè est operatio. Prima consequentia secũdum duo clausa in consequente, scilicet exteriora & quidditas: ex duobus in antecedente clausis, scilicet intellectu & sensu probatur. Primum est, quia intellectus est cognoscitiuus quidditatis rei, secũdũ verò est, quia accidentia exteriora sunt propria sensus. Secunda consequentia probatur: quia sicut cognoscimus, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substantiæ & quantitatis. Quarta probatur, quia vitæ nomen sumitur ex exterius apparente, scilicet mouere se, &c. Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur: quia vita non differt à viuere, nisi penes modum significãdi, scilicet in abstracto: & declaratur in exẽplo cursus. Septima est per se nota. Et confirmatur nihilominus secunda pars conclusionis autoritate 9. Ethicorum.

Quæst. præced. ar. 3. 109 66 107 *Q. 13. ar. 1.* b 69 b 275

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertium.*

Lib. 9. Eth. c. 9. tom. 5. Annot. IN titulo, conueniat, intelligitur formaliter: nam virtualiter ideo vitæ perfectionem conuenire in quæst. 4. probatum est.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Vita maximè propriè in Deo est, vbi antequã probetur, nota quod autor aliud quærit, & aliud respondet. Quærit enim simplicem quæstionem an est de vita Dei. Respõdet autem de eminentissimo modo viuendi, fecit autem hoc, quoniam Deum viuere ex supradictis satis constabat, cũ declaratum sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quomodo viuat ex propriis ostendendũ erat. probatur ergo sic, viuere dicuntur aliqua inquantum operãtur ex seipsis, non quasi ab aliis mota: ergo quanto perfectius hoc conuenit alicui, tanto perfectius in eo inuenitur vita: ergo mouentia se quo ad finem, formam & executionem, perfectius viuũt quàm mouentia se quo ad formam & executionẽ tantùm: & hæc quàm mouẽtia se tantùm quo ad executionem: ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quod naturaliter habet, non determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gradum: ergo in Deo maximè est vita. *Lib. 9. Eth. c. 9. to. 5.*

¶ Ad euidentiam secundæ consequentiæ, quæ comparatio intelligi non potest nisi gradus comparatorum ostendatur, litera graduat mouentia se, & ex ipsa graduatione necessitatem consequentiæ ostendit. Duo ergo facit. primo ostendit ea, ex quibus graduantur viuentia, secundo tres gradus viuentium ordinat. Tria autem sunt ex quibus mouentia se graduantur, scilicet, finis, forma, & executio. Et propterea aliqua mouent se ad executionem tantum. Aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent se. Aliqua ad executionem formam & finem: & hæc perfectissimè. In primo ordine sunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In secundo sunt animalia, vt patet ex eo quod principium motus eorum non est forma à natura indita, sed per sensum accepta: & ratione huius [illegible] in ipsis animalibus [illegible] scilicet quòd [illegible] perfectius sentiunt, to perfectius mouent se ipsa: quod manifestatur in differenti motione animalium perfectorũ & imperfectorum. In tertio sunt intellectum habentia, quod probatur quia solius rationis ac intellectus est cognoscere proportionem finis & eius quod est ad finem: vnde que in alterũ ordinare, ergo & præstituere sibi finem, & declaratur gradus eminentia huius vitæ, ex eo quod in vno & eodem homine pars intellectiua mouet potentias sensitiuas, & per illas corporalia organa. Confirmaturque exemplo in artificialibus. Pro tertia autem consequentia ponit litera in supremo viuẽdi gradu latitudinem, & sic summum in eo declarat. Mouentium ergo se ad executionem, formam & finem: alia mouent se quo ad quædam, quædam vero ab alio sortiuntur. Alia mouent se quo ad omnia, id est, quòd nihil ab alio habent. In primo ordine sunt intellectus creati. In secundo vero Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectum quidẽ, quia præstituta sunt ei prima principia. Quo ad voluntatem vero, quia præstitutus est ei vltimus finis: quẽ non potest non velle. Cætera sunt nota & confirmatur processus ex processu Arist. 12. Metaph.

¶ Nam

scere proportionem finis, & eius quod est ad finem e: & vnum ordinare in alterum. Vnde perfectior modus viuendi est eorum quæ habent intellectum. Hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signum, quod in vno & eodem homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ per suum imperium mouẽt organa, quæ exequũtur motum. Sicut etiam in artibus videmus, quod ars, ad quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei, quæ inducit formam nauis: & hæc præcipit illi, quæ habet executionem tantùm in disponendo materiã. Sed quamuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta à natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere, & vltimus finis, quem nõ potest non velle *. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quod quantũ ad aliqua ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet non determinatur ab alio, hoc est quod obtinet summum gradũ vitæ. Tale autem est Deus. Vnde in Deo maximè est vita. Vnde philosophus in. 2. meta. ostenso, quod Deus sit intelligens, concludit quod habeat vitam perfectissimam & sempiternum: quia intellectus eius est perfectissimus & semper in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 9. metaphysi*. duplex est actio. Vna quæ transit in exteriorem materiam. vt calefacere & secare. Alia, quæ manet in agẽte, vt intelligere, sentire, & velle c. Quarũ hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secunda actio in quantum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quòd sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti: scilicet existentis in potentia, huiusmodi autem actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in 3. de anima. Hoc igitur modo quo intelligere est motus, id quod se intelligit dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus imperfecti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suum viuere. Et propter hoc sic viuit, quod non habet viuendi principium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quæ indiget & generatione ad conseruationẽ speciei, & alimento ad conseruationem indiuidui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum omnia sint vita in Deo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia sint vita in Deo. Dicitur enim actuum 17. In ipso viui. mo. & su, sed non omnia in Deo sunt motus, ergo non omnia in ipso sunt vita.

2 ¶ Præterea, Omnia sunt in Deo sicut in primo exemplari. Sed exemplata debent conformari exemplari. Cum igitur non omnia viuãt in seipsis, videtur quod non omnia in Deo sint vita.

3 ¶ Præterea, Sicut August. dicit in libro de vera * reli. substantia viuens est melior qualibet substantia non viuente. Si igitur ea quæ in seipsis non viuunt in Deo sunt vita, videtur quòd verius sint res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen videtur esse falsum, cum in seipsis sint in actu, in Deo verò in potentia.

4 ¶ Præterea, Sicut sciuntur à Deo bona, & ea quæ fiunt secundum aliquod tempus, ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nũquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo inquantum sunt scita ab ipso, videtur quòd etiam mala, quæ nunquam fiunt, sunt vita in Deo: inquantum sunt scita ab eo. Quod videtur inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat. Sed omnia præter Deum facta sunt. Ergo omnia in Deo sunt vita.

CONCLVSIO.

¶ Viuere Dei, cum sit eius intelligere, quæcunque sunt in ipso vt per se intellecta, vita in ipso sunt.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd (sicut dictum est c) viuere Dei est eius intelligere, in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius e. Vnde quicquid est in Deo vt intellectum, est ipsum viuere, vel vita eius. Vnde cum omnia quæ facta sunt à Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur quòd omnia in ipso sunt ipsa vita diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo esse dicuntur dupliciter. Vno modo inquantum continentur & cõseruantur virtute diuina, sicut dicimus ea esse in nobis quæ sunt in nostra potestate. Et sic creaturæ dicuntur esse in Deo, etiã prout sunt in propriis naturis, & hoc modo intelligendũ est verbum Apostoli dicentis, in ipso vi. mo. & sumus: quia etiam nostrum viuere & nostrum esse, & nostrum moueri causantur à Deo. Alio modo dicũtur res esse in Deo sicut in cognoscẽte. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, quæ non sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est vita, non autem motus, inde est quòd res hoc modo loquendi in Deo non sunt motus, sed vita.

¶ Ad secundum dicendum, quod exemplata oportet conformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secundum modum essendi. Nam alterius modi esse habet formam quandoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mente artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde & rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita: quia in mente diuina habent esse diuinum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si de ratione rerum naturalium non esset materia, sed tantum forma omnibus modis, veriori modo essent res naturales in mente diuina per suas ideas, quàm in seipsis. Propter quod & Plato posuit, quòd homo separatus erat verus homo, homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerum naturalium est materia c, dicendum quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mente diuina quàm in seipsis: quia in mente diuina habẽt esse increatũ, in seipsis autem esse creatum. Sed esse hoc, vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura, quàm in mẽte diuina: quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mẽte artificis quàm in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ est in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia. 363

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur e, non tamen sunt in Deo sicut creata à Deo, vel conseruata ab ipso: neque sicut habentia rationem in Deo. Cognoscuntur enim à Deo d per rationes bonorum. Vnde non potest dici, quòd mala sint vita in Deo. Ea vero, quæ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse vita in Deo, secundum quod viuere nominat intelligere tantum, inquantum intelliguntur à Deo e: non autem secundum quòd viuere importat principium operationis. a 98 D. 713. 79

¶ *Nam animalia per seipsa formam, quæ se moueant, acquirant.*

Circa secundum viuendi gradum dubiũ occurrit, quomodo verum sit quod non animalia per seipsa acquirant formam, quæ se mouent. Sensus enim, vt in secundo de Anima dicitur, est potentia passiua à sensibili: & sentire in pati consistit: ergo animalia ad habendam formam sensibilem purè passiue concurrunt, non ergo acquirunt eam per seipsa.

114 407 ¶ Ad hoc breuiter, vere tamen, quia non est hic locus proprius huius materiæ, dicitur, quòd licet ad habendam formã sensibilem in genere entium seu medio modo inter potentiam & actum, sensus exterior concurrat purè passiuè ad habẽdum, tamen eam in genere cognoscibilium seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiam exterior concurrit non solũ passiuè, sed etiam actiuè. Et ratio est, quia anima, vt in 2. de anima dicitur, est causa effectiua illius alterationis, in qua consistit sentire seu & in idem redit illius alterationis, quæ est sentire. Constat autem quod sentire nõ est pati à sensibili, quoniam etiam diaphanum videret, sed est pati vitaliter à sensibili, hoc autẽ est sensum esse actu ipsũ sensibile vt sic, vt ex dictis in n. 14. patet. Igitur animal habet formã sensibilem & ab alio, & sibi etiam in se. Et propterea optime in litera dicitur, quod mouet se quo ad formam: & acquirit eã per seipsum, &c. Et hæc bene nota, vt scias diuersa & Aristotelis & sancti Thomæ dicta sane intelligere. *Lib. 2. Metaphy. tex. com. 3.* *Lib. 9. Metaph. tex. 16. com. 3.* 415 276 219

a ¶ *Super quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia in Deo sunt vita diuina: probatur. In Deo idem est intellectus, intellectũ, & intelligere: ergo quicquid est in Deo vt intellectũ, est Dei vitæ: ergo omnia in Deo sunt vita diuina: prima consequentia probatur, quia viuere Dei est eius intelligere: secunda verò: quia omnia quæ facta sunt, in ipso sunt vt intellecta.

¶ Aduerte hic, Primò quod quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quæ quandoque sunt, vt in responsione ad quartum patebit, ideo litera quasi limitauit ly omnia ad omnia facta, id est, quæ secundũ aliquod tempus facta sunt, fũt aut fiunt. Aduerte secundò quòd vt ex responsione ad quartum patet, hæc propositio sic posita, quicquid est in Deo, vt intellectũ est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludendum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.

¶ In responsione ad tertium si ei cuare vis responsionem ac rationem hãc ad omnia, nomine materiæ, intellige omne quod se tenet ex parte materiæ, id est, potentiã. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicam: quod ista est immaterialis tantum: illa vero & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel de cuius ratione non est materia sed potentia: verius in seipso est Gabriel quàm in Deo: sed litera meminit materiæ tantùm quia de non viuentibus argumentum loquitur: quæ constat materialia esse, & manifestum impedimentum habere: ne sint verius ipsa in Deo. *Vt legit & distinguit Aug. tract. 1. super Io ã* *Art. præce.* 115 53 103

¶ In responsione ad quartum: recolito quod in articulo secundo dictum est: q viuere propriè significat ipsum esse viuentis, quod est principium operationis vitalis, minus propriè vero operationem vitalẽ. Ex hoc autẽ sequitur, quod aliquid potest dici viuere, vel vita dupliciter, vno modo quia est ipsa operatio vitalis, & sic omnia quorum in Deo est ratio seu similitudo viuunt in ipso: quia sunt eius intelligere. Secundo: quia est principium vitalis operationis, & sic sola bona, quæ quandoque sunt, viuũt in Deo, quoniã sola hæc in Deo mouent seipsa ad esse extra Deum, sunt enim in Deo velut creatrices essentiæ. Reliqua autem

autem sensibilia non viuunt hoc modo: quoniam nunquam mouent se ad hoc quod sint in seipsis. Et intendit litera in calce huius responsionis, quod clarius expressum fuerat in quaest. de ve. quaest. 4. art. vlt.

a ¶ Super Quaestionis decimanonae Articulum primum.

QVAESTIO DECIMANONA, De voluntate Dei, in duodecim Articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quae ad diuinam scientiam pertinent, considerandum est de his, quae pertinent ad voluntatem diuinam, vt sit prima consideratio de ipsa Dei voluntate. Secunda de his, quae ad voluntatem, absolute pertinent, Tertia de his quae ad intellectum in ordine ad voluntatem pertinent.

¶ Circa ipsam autem voluntatem quaeruntur duodecim.

¶ Primo, vtrum in Deo sit voluntas.

¶ Secundo, vtrum Deus velit alia a se.

¶ Tertio, vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit.

¶ Quarto, vtrum voluntas Dei sit causa rerum.

¶ Quinto, vtrum voluntatis diuinae sit assignare aliquam causam.

¶ Sexto, vtrum voluntas diuina semper impleatur.

¶ Septimo, vtrum voluntas Dei sit mutabilis.

¶ Octauo, vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.

¶ Nono, vtrum in Deo sit voluntas malorum.

¶ Decimo, vtrum Deus habeat liberum arbitrium.

¶ Vndecimo, vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi.

¶ Duodecimo, vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit voluntas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in Deo non sit voluntas. Obiectum enim voluntatis est finis & bonum. Sed Dei non est assignare aliquem finem. Ergo voluntas non est in Deo.

2 ¶ Praeterea, Voluntas est appetitus quidam, Appetitus autem (cum sit rei non habitae) imperfectionem designat, quae Deo non competit. Ergo voluntas non est in Deo.

3 ¶ Praeterea, Secundum Philosophum in 3. de anima,* voluntas est mouens motum. Sed Deus est primum mouens immobile, vt probatur 8. phy. a Ergo in Deo non est voluntas.

¶ SED CONTRA est quod dicit Apo. Rom. 12. Vt probetis quae sit voluntas Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in Deo sit ita intellectus quod suum intelligere, idem est intellectus & esse, & ita in eo sit voluntas est, quod eius velle est suum esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, in Deo voluntatem esse, sicut & in eo est intellectus. Voluntas enim intellectum consequitur. Sicut enim res naturalis habet esse in actu per suam formam, ita intellectus intelligens actu per suam formam intelligibilem. Quaelibet autem res ad suam formam naturalem hanc habet habitudinem, vt quando non habet ipsam, tendat in eam, & quando habet ipsam quiescat in ea. & idem est de qualibet perfectione naturali, quod est bonum naturae. Et haec habitudo ad bonum in rebus carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis c. Vnde & natura intellectualis ad bonum apprehensum per formam intelligibilem similem habitudinem habet, vt scilicet cum habet ipsum quiescat in illo, cum vero non habet quaerat ipsum, & vtrunque pertinet ad voluntatem. Vnde in quolibet habente intellectum est voluntas, sicut in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Et sic oportet in Deo esse voluntatem, cum sit in eo intellectus. Et sicut suum intelligere est suum esse c, ita suum velle.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet nihil aliud a Deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omnium, quae ab eo fiunt, & hoc per suam essentiam, cum per suam essentiam sit bonus, vt supra ostensum est c. Finis enim habet rationem boni.

¶ Ad secundum dicendum, quod voluntas in nobis pertinet ad appetituam partem. Quae licet ab appetendo nominetur, non tamen hunc solum habet actum vt appetat, quae non habet, sed etiam vt amet quod habet, & delectetur in illo. Et quantum ad hoc voluntas in Deo ponitur. Quae semper habet bonum quod est eius obiectum, cum sit indifferens ab eo secundum essentiam, vt dictum est c.

¶ Ad tertium dicendum, quod voluntas cuius obiectum principale est bonum, quod est extra voluntatem, oportet quod sit mota ab aliquo. Sed obiectum diuinae voluntatis est bonitas sua, quae est eius essentia. Vnde, cum voluntas Dei sit eius essentia, non mouetur ab alio a se, sed a se tantum, eo modo loquendi quo intelligere & velle dicitur motus c. Et secundum hoc Plato dixit, quod primum mouens mouet seipsum.

Annot. In titulo voluntas sumitur dupliciter. Primo pro actu volendi. Secundo pro principio seu potentia elicitiua actus volendi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat: quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

Comment. ¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quaesito cum suo medio termino. Secundo probatur medium manifestatur via eius, deduciturque conclusio quo ad primam partem. Tertio idem probatur quo ad secundam partem in calce.

¶ Quo ad primum conclusio est. In Deo est voluntas sic, quod suum velle est suum esse: medium autem est, voluntas sequitur intellectum, in Deo autem est intellectus. ergo.

Annot. ¶ Aduerte hic duo. Primo, quod licet secunda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce: implicite tamen proposita intelligitur in ly, sicut, quum proponitur voluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, quod quia medium est proprium subiectum voluntatis. Intellectiuum enim est per se primo volitiuum. Idem erit probatu quod intellectum sequitur voluntas: & probare a priori voluntatem esse: & quid est voluntas: & propter quid est voluntas: quamuis voluntatem esse in communi probatione non egeat: quia experimur esse in nobis. Et propterea valde notanda sunt quae sequuntur, vtpote arduum arcanum indicatura.

115 3. q. 18. ar. 1 cor. Et 1. di. 45. ar. 1. Et 1. con. c. 72. & 73. § 2. & li. 4. ca. 19. Et ver. q. 23. art. 1. Et opusc. 3. c. 32. & 35.

Comment. ¶ Quo ad secundum processus sic. Intellectus intelligens actu est per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, quam non habet, quaerit: quum habet, quiescit in illo: ergo in quolibet habente intellectum est voluntas: ergo in Deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptae: quia quaelibet res naturalis habet haec duo. Primum est, habitudo talis ad formam seu perfectionem naturalem vt in habita quiescat, in non habitam vero inclinetur. Secundum est, quod talis habitudo in carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis. Secunda vero probatur ex eadem radice, dupliciter. Primo, quia vtrunque illorum spectat ad voluntatem. Secundo ex proportionali: quia ex eadem causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur: quia in Deo est intellectus.

* Lib. 3. de anima tex. 54.
a lib. 8. Ph. tex. 49. & 3.

Quaestio. ¶ Circa primam consequentiam dubium est, quia expresse declinat proportionalis similitudo a forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, vt illatum esset: ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilem, quod in habita quiescit, & in non habitam inclinatur: quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in litera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilem. Malus ergo videtur hic processus: vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio: quia forma intelligibilis est intus, bonum vero apprehensum est extra: vt patet in 6. metaphysicorum.

Quaestio. ¶ Circa secundam quoque consequentiam dubium est. Quia ex tali processu nihil habetur, nisi quod in natura intellectuali est appetitus formae intelligibilis, vel etiam rei apprehensae: sed non habetur ex hoc, quod ille appetitus sit actus elicitus: quod tamen probandum erat: probatio siquidem illius consequentiae, scilicet quia istud appetere spectat ad voluntatem, praesupponit voluntatem quam quaerimus.

¶ Ad euidentiam horum praenotanda est differentia inter appetitum naturalem & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum, &c. Differunt autem primo, quia animalis est speciale genus potentiae animae, vt patet secundo de anima: naturalis vero communis est omnibus. Secundo quia naturalis consequitur rationem formalem rei absolute, animalis vero sequitur naturam inquantum apprehensiua est. Tertio, quia naturalis est actu ex sola natura, animalis vero non potest exire in actum, nisi ex apprehensione. Quarto quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huius ad hoc. appetere autem animaliter, est operatio, quae est actus secundus. Quinto quia appetitus naturalis est ad vnum, animalis vero ad multa, iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sexto, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulari potentiae appetenti. Animalis vero est rei, quia conueniens toti seu supposito. Septimo, quia naturalis in actu inest rei ab alio, animalis vero ex se, quia bonum mouet inquantum apprehensum a seipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus, scilicet quod quicquid appetitur non quatenus apprehensum, naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur, quia apprehensum est, elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primo naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur, inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quae est apprehendere res. Secundo rationali appetitu, & sic a voluntate appetitur, vt apprehensa, vt patet. Cum considerando quam excelsum ac optimum sit videre Deum aut intelligere naturas corporum coelestium, &c. optamus illam habere cognitionem, & gauderemus si illam haberemus, hos enim actus voluntatis, non naturae opera esse experimur in nobisipsis. Habetur autem ex hac veritate manifeste, quod appetere actu elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiam primam. Et si contemplatus fueris, quod cognoscere est cognoscentem esse actu cognitum: & quod quia omne esse est secundum aliquam formam: quod hoc esse quod significat cognoscere, est secundum formam cognoscibilem actu in genere cognoscibilis, videbis duo: Primo, quod formam intelligibilem constituere intellectum in actu, est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu litera a forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit vitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expressio: quod de forma intelligibili loquebatur, non in genere entium, sed in genere intelligibili: non qualitercunque, sed inquantum constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundo, quod quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus: merito, quia duo tantum sunt genera essendi: primum secundum quod res est aliquid secundum naturale esse: secundum vero, secundum quod res est aliquid apprehensibiliter, oportet duplicem appetitum ponere, & proportionaliter, vt scilicet quia primum genus essendi consistit in esse per modum actus primi, secundum autem consistit in esse per actum secundum, qui est apprehendere: ideo appetere appetitu sequente esse naturale, non est actus secundus, sed inclinatio, vt dictum est. Appetere vero appetitu sequente esse quod in cognitione consistit, est actus secundus elicitus a virtute appetitiua consequente naturam, inquantum apprehensiua est. Et hoc est vere fundamentum in litera assumptum, hoc est, proportionalis similitudo formae naturalis & intelligibilis. Vnde manifeste incepit ex hoc, quod sicut forma naturalis constituit ens, ita forma intelligibilis constituit cognoscens, id est eus tali modo: vt hic & ex praecedentibus patet. Ac per hoc patet solutio ad vtrunque dubium. Neque enim probatio secundae consequentiae praesupponit voluntatem, sed conclusio ex prima consequentia, quod tendere in apprehensum non habitum, & quiescere in habitu in natura intellectuali et sic sunt, quod est esse actus elicitos, optime illatum est, ergo voluntas ibi est: quia

actus

actus hi ad voluntatem spectant vt experientia testatur, & ratio conuincit.

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars conclusionis sic. Intelligere Dei, est suum esse: ergo velle Dei est suum esse. consequentia probatur: ex similitudine proportionali per ly sicut. Cum enim vtrunque sit actu secundus & immanens, &c. oportet si alterum identificatur esse diuino, quod etiam reliquum.

a ¶ Super Quaestionis decimanonae Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus velit alia a se.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus non velit alia a se. Velle enim diuinum est eius esse: sed Deus non est aliud a se, ergo non vult aliud a se.

2 ¶ Praeterea, Volitum mouet volentem, sicut appetibile appetitum, vt dicitur in 3. de anima. * Si igitur Deus velit aliquid aliud a se, mouebitur eius voluntas ab aliquo alio: quod est impossibile.

3 ¶ Praeterea, Cuicunque voluntati sufficit aliquod volitum, nihil quaerit extra illud. Sed Deo sufficit sua bonitas, & voluntas eius ex ea satiatur. Ergo Deus non vult aliquid aliud a se.

4 ¶ Praeterea, Actus voluntatis multiplicatur secundum volita. Si igitur Deus velit se & alia a se, sequitur quod actus voluntatis eius sit multiplex, & per consequens eius esse: quod est eius velle. Hoc autem est impossibile. Non ergo vult alia a se.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. Thess. 4. Haec est voluntas Dei sanctificatio vestra.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ad perfectionem voluntatis spectet vt bonum, quod quis habet, aliis communicet, hoc diuinam praecipue voluntatem decet, vt se & alia velit, se vt finem, caetera vero vt ad finem ordinata, id est propter se, quo condecet eius summam bonitatem alia participare.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deus non solum se vult, sed etiam alia a se. Quod apparet a simili prius introducto c. Res enim naturalis non solum habet naturalem inclinationem respectu proprii boni, vt acquirat ipsum cum non habet, vel vt quiescat in illo cum habet, sed etiam vt proprium bonum in alia diffundat c secundum quod possibile est. Vnde videmus, quod omne agens inquantum est actu & perfectum, facit sibi simile. Vnde & hoc pertinet ad rationem voluntatis: vt bonum quod quis habet aliis communicet secundum quod possibile est. Et hoc praecipue pertinet ad voluntatem diuinam: a qua per quandam similitudinem deriuatur omnis perfectio. Vnde si res naturales inquantum perfectae sunt, suum bonum aliis communicant, multo magis pertinet ad voluntatem diuinam, vt bonum suum aliis per similitudinem communicet, secundum quod possibile est. Sic igitur vult & se esse, & alia: sed se vt finem: alia vero vt ad finem: inquantum condecet diuinam bonitatem, etiam alia ipsam participare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet diuinum velle sit eius esse secundum rem, tamen differt ratione secundum diuersum modum intelligendi & significandi, vt ex superioribus * patet c. In hoc enim quod dico, Deum esse, non importatur habitudo ad aliquid, sicut in hoc quod dico, Deum velle. Et ideo licet non sit aliquid aliud a se, vult tamen aliquid aliud a se.

Q. 13. ar. 4.

¶ Ad secundum dicendum, quod in his, quae volumus propter finem, tota ratio mouendi est finis: & hoc est quod mouet voluntatem. Et hoc maxime apparet in his, quae volumus tantum propter finem. Qui enim vult sumere potionem amaram, nihil in ea vult nisi sanitatem: & hoc solum est quod mouet eius voluntatem. Secus autem est in eo, qui sumit potionem dulcem, quam non solum propter sanitatem, sed etiam propter se aliquis velle potest. Vnde, cum Deus alia a se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, vt dictum * est c: non sequitur quod aliquid aliud moueat voluntatem eius, nisi bonitas sua. Et sic sicut alia a se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia a se vult volendo bonitatem suam.

Ar. praeced. 115

¶ Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod voluntati diuinae sufficit sua bonitas, non sequitur quod nihil aliud velit, sed quod nihil aliud vult, nisi ratione suae bonitatis. Sicut etiam intellectus diuinus, licet sit perfectus, ex hoc ipso quod essentiam diuinam cognoscit, tamen in ea cognoscit alia.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut intelligere diuinum est vnum, quia multa non videt nisi in vno, ita velle diuinum est vnum & simplex: quia multa non vult, nisi per vnum, quod est bonitas sua.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore articuli duo: primo respondet quaesito, quod sic est, secundo ostendit quomodo est in calce, ibi, sed se vt finem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, Deus vult se & alia, probatur. Res naturales inquantum perfectae sunt, naturaliter inclinantur ad communicandum suum bonum aliis, ergo ad rationem voluntatis pertinet vt bonum, quod quis habet, aliis communicet: ergo hoc praecipue pertinet ad voluntatem diuinam: ergo Deus vult se & alia. Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo duplicem inclinationem naturae scilicet ad bonum proprium & aliorum, probatur vero ab effectu: quia omne agens perfectum agit sibi simile. Prima consequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalem inclinationem & rationalem, quae est voluntas. Secunda autem probatur, quia a diuina voluntate deriuatur omnis perfectio, tanquam illi similis, vt domus in lignis, est similis domui volitae ab artifice. Tertia autem probatione non eget.

¶ *Num velle alia a se perfectionem aliquam dicat ipsius voluntatis, & diuinae.*

Circa hunc processum dubium est. Processus iste videtur fundari in hoc, quod quicquid perfectionis est in inferiori, ponendum est proportionaliter in superiori. Super hoc enim videtur fundari tam prima quam secunda consequentia. Prima quidem, quoniam ex quo inclinatio naturae inquantum perfecta tendit in bonum alterius: fatendum est, quod inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonum alterius. Secunda quoque, quia si hoc reperitur in aliqua voluntate, praecipue in diuina, vtpote perfectissima, & quae magis facit sibi simile, quam quaecunque alia voluntas, & quodcunque agens perfectum, quoniam ab ea omnis deriuatur perfectio. In hoc autem processu sic fundato, latet haec propositio falsa, scilicet Deum velle alia est perfectio quaedam suae voluntatis, ergo processus malus. Quod enim ista propositio in hoc claudatur processu patet: quia si inclinatio in bonum alterius perfectio non supponeretur, non valeret processus, ergo ponenda est in voluntate: & ergo in diuina, praesertim, quod omnia, quae Deo & creaturis communia sunt, vt voluntas & intellectus, &c. ad ipsum omni imperfectione sublata transferri intelligimus, quo ad id, quod perfectionis est. Quod autem illa propositio sit falsa patet, quia si Deus nullum aliud a se vellet, esset aeque perfectus sicut modo est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶ Ad hoc potest dupliciter responderi, iuxta duos sensus, quibus potest intelligi Deum velle alia. Primo velle actualiter alia esse. Secundo velle potentialiter alia, id est esse volitiuum aliorum, siue velit alia, siue non. Et siquidem intelligatur conclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse volitiuum aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuum aliorum est perfectio naturae. Nec potuit Deus non esse volitiuus aliorum, quamuis potuit non velle alia. Si vero intelligatur conclusio etiam primo modo, difficile est soluere. dicendum tamen mihi videtur, quod de voluntate in communi loquendo, consequentia est optima: quoniam ad perfectionem actus voluntatis spectat amor amicitiae, & liberalitas, &c. quibus aliorum bona volumus: deesset enim huiusmodi perfectio actibus voluntatis: in cuius signum charitas voluntati infunditur, gratia enim non destruit naturam subiecti, sed perficit illud per modum ipsius. De voluntate autem diuina loquendo, consequentia bona est: sed proportionalitas valde ponderanda, si inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturae per modum naturae, consequens est quod inclinari in bonum aliorum erit perfectio voluntatis per modum voluntatis, id est, voluntaria. Et si inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis, est perfectio voluntatis, ergo inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis diuinae, erit perfectio voluntatis diuinae. Sed quum dicis per modum voluntatis diuinae, duas limitationes addis perfectioni: altera est, quia est voluntaria, altera est quia omnino libera, ac independens: vtpote primae voluntatis naturae conformis. Concedere autem quod Deum velle alia, est perfectio voluntaria & omnino libera, nullum inconueniens est. Neque enim ex hoc sequitur, quod Deo potuit deesse aliqua perfectio, scilicet velle alia, sed quod potuit deesse aliqua perfectio voluntaria ac omnino libera. Haec enim est conditio diminuens rationem perfectionis, respectu eius in quo est: quoniam significat suum oppositum non esse imperfectionem.

¶ *Num Deus velit omnia, quae velle potest.*

Quaestio. Circa eandem deductionem, imo verba literae dubium occurrit. Quoniam ex hoc processu sequi videtur, quod Deus non solum velit alia, sed quod velit omnia quae velle potest. Et hoc in litera exprimitur dum dicitur, quod ad diuinam spectat voluntatem vt bonum aliis communicet secundum quod possibile est, hoc autem est falsum: quoniam multa posset Deus velle: quae non vult, vt patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cum Deum velle alia, vt in sequenti articulo patebit, sit omnino liberum: nec vllam habeat causam, non potest nisi post factum, aut ex reuelatione cognosci, quod Deus vult alia, & consequenter, quod vult haec vel illa. Nec ad hoc ostendendum facta est litera huius processus. Sed ad ostendendum quod velle alia ad perfectionem voluntariam, tamen voluntatis diuinae spectat: omnia autem vel quaedam, haec vel illa velle, hinc non habetur, nec haberi potest: quoniam cum hic concludatur perfectio voluntaria, & diuina voluntas sibiipsi sit lex & ratio, nihil aliud rationabiliter dici hinc potest, quam quod in litera dicitur, quod scilicet ad eam spectat alia velle secundum quod possibile est: sumendo possibile a potentia ordinata, & non a potentia simpliciter. Nam hoc tantundem est, ac si diceretur, secundum quod ipsa diuina voluntas vult.

Comment. ¶ Quo ad secundum distinguitur duplex modum, quo aliquid est volitum, scilicet vt finis, & vt ad finem, & dicitur quod Deus vult se vt finem, alia vt ad finem. Et probatur seu manifestatur quomodo vtrunque horum sit, quum dicitur inquantum condecet diuinam bonitatem etiam alia ipsam participare. Experimur siquidem in nobis, quod cum nosipsos perfecte amamus, non solum volumus nos esse, viuere, &c. sed etiam volumus nobis quod nos decet: & ex hoc volumus benefici esse, non principaliter, vt aliis bona velimus, sed quia volumus quod nos decet, sequitur aliorum bonum. Cum autem decet diuinam bonitatem participari, Deus aliis vult bona: quia decet se, seu bonitatem suam, & consequenter se vult vt finem, & alia a se vt ad finem. quia propter se modo dicto. Nec hoc est minuere liberalitatem aut amorem Dei ergo nos adeo commendatum, sed est aperire quam immensae amabilitatis sit diuina bonitas, ostendereque creaturam non esse talis modi amabilitatis capacem. Nihil enim minus habet, quod eo quo non potest modo amari, a Deo non amatur: quinimo amor liberalissimus versus nos manifestatur, quum videtur quod diuinam bonitatem sic participari decet, quod oppositum non dedecet, sic decet quod nihil sibi, sed nobis tantum confert. Hinc enim patet, quod Deum velle libere hanc decentiam est nostrum eligere bonum: quia est velle sic suam bonitatem, vt etiam nos simus. Poterat enim absque vllo damno suo velle etiam sic eam, quod nihil eam participaret, vt in sequenti patet articulo.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod quicquid Deus vult, ex necessitate velit: Omne enim aeternum est necessarium: sed quicquid Deus vult ab

117 1. dist. 43. q. 2. per tot. & dist. 47. art. 1. Et 1. con. ca. 80. 81, 82. 83. & 89. Et lib. 2. c. 25. & 27. fi. Et lib. 3. c. 97. Et ver. q. 23. ar. 4. Et po. q. 3. art. 15.

a ¶ Super Quaestionis decimanonae Articulum tertium.

Titulus

Universidad de ... Biblioteca

æterno vult, alias voluntas eius esset mutabilis. Ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

2 ¶ Præterea, Deus vult alia à se inquantum vult bonitatem suam. Sed Deus bonitatẽ suam ex necessitate vult, ergo alia à se ex necessitate vult.

3 ¶ Præterea, Quicquid est Deo naturale est necessariũ: quia Deus est per se necesse esse, & principium omnis necessitatis, vt suprà ostensum est: sed naturale est ei velle quicquid vult, quia in Deo nihil potest esse præter naturam, vt dicitur in 5. Meta. Ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

4 ¶ Præterea, Non necesse esse, & possibile non esse æquipollent. Si igitur non necesse est Deum velle aliquid eorum quæ vult, possibile est etiam eum non velle illud, & possibile est eum velle illud quod non vult. Ergo voluntas diuina est contingens ad vtrumlibet. Et sic imperfecta: quia omne contingens est imperfectum & mutabile.

2.Phys.tex.43. 5 ¶ Præterea, Ab eo, quod est ad vtrũlibet, non sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad vnum, vt dicit Com. in 2. Physi. * Si ergo voluntas Dei in aliquibus se habet ad vtrumlibet, sequitur quòd ab aliquo alio determinetur ad effectum, & sic habet aliquam causam priorem.

6 ¶ Præterea. Quicquid Deus scit ex necessitate scit, sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita voluntas diuina. Ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apo. Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Quod autem operamur ex consilio voluntatis, non ex necessitate volumus, non ergo quicquid Deus vult ex necessitate vult.

CONCLVSIO.

¶ Cum bonitas diuina sit proprium diuinæ voluntatis obiectum, sufficiens bonum ad quam alia ordinantur vt ad finem non necessariò, sed quia illa Deus vult, bonitatem ipsam suam Deus absolute & necessariò vult, alia verò à se non necessariò, nisi ex suppositione scilicet, supposito quod velit non potest non velle.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolute, & ex suppositione. Necessarium absolute iudicatur aliquid ex habitudine terminorum, vt pote quia prædicatũ est in diffinitione subiecti, sicut necessarium est hominem esse animal, vel quia subiectum est de ratione prædicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem vel imparem, sic autem non est necessarium Sor. sedere. Vnde non est necessarium absolutè, sed potest dici necessarium ex suppositione. Supposito enim quòd sedeat, necesse est eum sedere dum sedet.

¶ Circa diuina igitur volita hoc considerandum est, quòd aliquid Deum velle est necessariũ absolute, non tamen hoc est verum de omnibus, quæ vult. Voluntas enim diuina necessariam habitudinem habet ad bonitatem suam, quæ est proprium eius obiectum. Vnde bonitatem suam esse Deus ex necessitate vult, sicut & voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem. Sicut & quælibet alia potentia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectum, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est vt in illud tendat. Alia autem à se Deus vult inquantum ordinãtur ad suam bonitatem, vt in finem. Ea autem, quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest, sicut volumus cibum volentes conseruationem vitæ, & nauem volentes transfretare. Non sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse potest: sicut æquum ad ambulandum: quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in aliis. Vnde, cum bonitas Dei sit perfecta, & esse posit sine aliis cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quòd alia à se eum velle non sit necessariũ absolute, & tamen necessarium est ex suppositione. Supposito enim quod velit, non potest nõ velle: quia nõ potest volũtas ei' mutari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc quod Deus vult ab æterno quicquid vult, non sequitur quòd necesse est eum illud velle, nisi ex suppositione.

¶ Ad secundum dicendum, quod licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quæ vult propter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine aliis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate vult: neque tamen innaturale, aut contra naturam, sed est voluntarium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinem ad aliquem effectum: quod est propter defectum effectus, & non propter defectum causæ. Sicut virtus Solis habet non necessariam habitudinem ad aliquid eorum quæ contingenter hic eueniunt, non propter defectum virtutis solaris, sed propter defectum effectus non necessario ex causa prouenientis. Et similiter, quod Deus non ex necessitate velit aliquid eorum quæ vult, non accidit ex defectu voluntatis diuinæ, sed ex defectu, qui cõpetit volito secundum suam rationem, quia scilicet est tale, vt sine eo esse posit perfecta bonitas Dei. Qui quidem defectus consequitur omne bonum creatum.

¶ Ad quintum ergo dicendum, quòd causa, quæ est ex se contingens, oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas diuina, quæ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum, ad quod habet habitudinem non necessariam.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut diuinum esse in se est necessarium, ita & diuinũ velle & diuinũ scire. Sed diuinũ scire habet necessariã habitudinẽ ad scita, nõ autẽ diuinũ velle ad volita: quod ideò est, quia sciẽtia habetur de rebus secundũ quod sunt in sciẽte, volũtas autẽ cõparatur ad res secũdũ quod sunt in seipsis. Quia igitur omnia alia habẽt necessariũ esse secundũ quod sunt in Deo, non autẽ secundũ quod sunt in seipsis, habent necessitatem absolutã, ita quod sint per seipsa necessaria, propter hoc Deus quęcunque scit ex necessitate scit: non autem quæcũque vult, ex necessitate vult.

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primò declaratur ly necessario in titulo positum, quot modis sumitur, & distinguitur necessariũ absolute, & ex suppositione vt clare patet. Secundo ponitur conclusio responsiua quæsito, scilicet Deus necessitate absoluta vult aliquid nõ oia nisi ex suppositione. Hæc conclusio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primam sic. Voluntas sicut & quælibet potentia necessariam habet habitudinem ad propriũ & principale eius obiectũ: ergo Deus ex necessitate vult bonitatem suam esse, ergo Deus vult necessariò aliquid. Antecedens probatur dupliciter, scilicet inductione & ratione. inductio fit in voluntate nostra, & in visu. Ratio assertur: quia de ratione potentiæ est vt in illud, scilicet proprium & primum obiectum tendat. Consequentia autẽ probatur: quia bonitas diuina est proprium & adæquatũ obiectum voluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad secundam partem sic. Ea quæ sunt ad finẽ nõ ex necessitate volumus volentes finẽ, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest. Sed alia à se vult Deus inquantum ordinantur ad diuinam bonitatem vt finẽ, & sine eis potest diuina bonitas esse. ergo alia à se Deus non ex necessitate vult, non ergo omnia ex necessitate absoluta vult. Maior probatur, manifestaturque inductiuè in tribus exẽplis: quorũ prima duo spectant ad exceptionem, & tertium directe ad præiacentem. Minor vero probatur: quia bonitas Dei ex se sola sic est perfecta, quòd ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demũ probatur conclusio quo ad tertiam partem sic. Volũtas Dei nõ potest mutari, ergo supposito quòd velit, non potest nõ velle, ergo necessitate suppositionis vult alia à se: quod erat probandũ, & sic probata est tota conclusio proposita.

Annot. ¶ Circa probationem primæ partis conclusionis aduerte, quòd illa maxima, omnis potentia habet habitudinem necessariam ad proprium obiectum, non intelligitur quo ad exercitiũ actus, sed quo ad specificationẽ eius id est, non sonat quòd omnis potẽtia necessariò exerceatur circa obiectũ, cũ experiamur potentias quandoque otiosas esse: sed quod si exerceatur, oportet quòd circa proprium obiectũ exerceatur. Hoc enim idem est ac si diceretur, quod exercitus actus necessariam habet habitudinem ad proprium potentiæ obiectũ: hoc autem est quod per illam maximum intenditur, & optimè proposito deseruit, in quo non quæritur de exercitio actus, de specificatione exercitii actus. Non enim est quæsitũ an Deus velit, sed an quicquid vult necessariò velit. Vbi manifeste patet, quòd de exercito actu insinuato in ly quicquid vult specificationem quærit, an scilicet necessariam aut non necessariam habitudinem ad volitum habeat. De veritate autem inductionis, quo ad vtrunque introductorum non est præsentis speculationis, an scilicet visus sic se habeat ad colorem, & voluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc refert: quoniam, si sic nõ se habeant ad ista, habent se tamen sic ad propria obiecta, quæcunque sint illa. Exẽpla enim ponimus vt discentes intelligãt.

a 122 407 e 416

¶ Num ex aliorum volitione, aliquid perfectionis diuinæ bonitati accrescat.

Circa probationem secundæ partis dubium occurrit. Falsum namque videtur, quòd nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum volitione. Nam & in articulo præcedente, & in primo contra gen. ca. 76. expressius habetur, quod ex hoc quod Deus vult suã perfectionem, vult alia: igitur ex volitione aliorum pendet perfecte eorum se volitam essentiam diuinam. Et si sic est, cum oporteat essentiam diuinam esse perfectissimè volitam à Deo: consequitur, alia sunt ergo necessariò volita à Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quod præsens litera non dicit, quod ex volitiõe aliorũ nihil perfectionis diuinæ bonitati accrescit, sed ex ipsis volitis nil perfectionis ei accrescit. hoc enim puerile est. Tum quia processus literæ de volitione inquirens aliorum nullus esset. Tum quia obiectio militat contra ipsam volitionem: esset nunquam esset hæc litera. Nec potest iuste dici, quod diuinam bonitatem perfecte amari, non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, scilicet quod volitio aliorum pendet ex hoc quod diuina bonitas est perfecte volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem dicitur, non euadimur tamen à difficultate. obiecta stante enim hoc adhuc sequitur alia necessario esse volita à Deo, quoniam diuina bonitas necessario est ab eo non solum volita, sed perfecte volita: hoc autem necessario concomitatur aliorum volitio, vt dictum est. ergo.

¶ Ad hoc est dicendum, quod modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, & quidam extensiuus. Et quod inter hos tantum differt, quod primus gradual perfectionem amoris, secundus autem non, sed extendit ipsum. Et quandoque inuenitur scriptum quod secundum pertinet ad perfectionẽ, intelligendum est de perfectione extensiua, & non simpliciter. Vnde in proposito diuina bonitas necessariò est perfectissime volita, à Deo perfectione intensiua: quia est infinite amata: sicut est infinite amabilis: sed non necessario est perfecte volita perfectione extensiua, sed liberè. Amari autem sic, scilicet secundum condecentiam ad extra, seu vt diffundatur, participetur, & multiplicetur secundum suam similitudinem, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet & consequenter non cum necessario, sed cum liberè conuenientibus Deo computandum est. Quia igitur diuina bonitas libere est sic perfecte volita à Deo, ideo libere alia vult, & non econuerso. Et ideo propriè loquendo nec ex aliis, nec ex aliorum volitione, aliquid perfectionis etiam extẽsiue diuinę bonitati accrescit, sed econuerso, ex perfecte extensiue volitione suæ bonitatis, Deus esse & alias perfectiones vult alia.

¶ In responsione ad quintum & quartũ, nota diligentissime doctrinã in primo contra Gent. ca. 83. de contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoque ex parte causæ, & quandoq; ex parte eius, ad quod dicitur. Et plene intelliges ea, quæ hic dicuntur breuissimè. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explanantur, habes quàm rudis & nouus sermo sit. Scoti in 1. dist. 39. voluntatem diuinam primam causam contingentem appellantis. Pro quippe non est in diuina volũtate contingẽtiam dicere. Sed vt in litera dicitur, est in se necessaria, non necessariam habens habitudinem ad secundario volita, si necessarium aut contingẽs respiciendum est. Magis proprio enim vocabulo libertatem illam dicere debemus, vt alibi Sanctus Thomas docet: quoniã libertas media est inter necessitatem & contingentiam. Illa enim impossibilitatem aliter se habendi, hæc possibilitatem aliter se habendi successiue, id est, mutabiliter ponit: libertas autem absque mutabilitate aliter se haberi posse significat.

¶ In responsione ad sextum aduerte, quòd illa propositio, quæcunque Deus scit, de necessitate scit, si intelligatur de scientia simplicis intelligentiæ, quæ scilicet naturaliter præcedit actum voluntatis, verissima est: si autem de scientia visionis, res est in eadubium. Et sic videtur intendere litera, quæ de scientia aliorum vt distinguitur contra voluntatem consideratur in hoc argumento, de his enim verũ est, quod habent esse in Deo ex necessitate. Si quis autem dictum hoc accipit de scitis à Deo omnibus qualitercunq; vniuersaliter, quod cõplexiones contingentes puta me nunc scribere, nõ sunt verę necessariò sed liberè: & consequenter libere in Deo habent esse, & non ex necessitate. Ac per hoc prædicta responsio in his non habet locum. Est tamẽ quidam necessitatis modus etiam in horum scientia apud Deum, qui non est in eorũ volitione: quoniam omne scibile quàm primum est scibile, oportet scitum esse à Deo, nõ autem omne volibile quàm primũ est volibile, oportet esse à Deo volitum, vt patet. Et ratio diuersitatis est: quia omne verum oportet esse in Deo, & consequenter cognitum, quia cognitũ secundum quod in cognoscente est cognoscitur, omne autem bonum non oportet esse aut fore in seipso, & consequenter nõ oportet esse volitum à Deo. Ex hoc autem patet differentia supradicta inter diuersa scita à Deo: quia illa, quæ ex se sunt scibilia absoluta necessitate cognoscuntur à Deo. Illa verò, quæ sortiuntur veritatem & consequenter scibilitatem ex voluntate diuina, supposita eorum volitione, necessario sciuntur, nihil autem aliud à Deo, quantumcunq; suppone bonum, necessario est ab eo volitum, vt patet. Vnde de scibilibus & amabilibus, formaliter loquẽdo possunt verba literæ vniuersaliter intelligi, vt scilicet omne scibile sit necessario scitum à Deo, non autem omne amabile est necessario volitum, quia omne scibile habet necessario esse in Deo: quamuis quorundam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessario. Et bene notato saneque intelligito verba literæ in redditione causæ præfatæ, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuerso excludere: quam in 2. contra Gent. ca. 30. probat, sed necessitatem essendi, quoniam nullam rẽ esse est simpliciter necessariam nisi Deum: & hoc insinuant illa verba, ita quod sint per seipsa necessaria, & simpliciter intendit, quod necesse est omnia vel omnia scibilia habere esse in Deo.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum voluntas Dei sit causa rerum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei non sit causa rerum. Dicit enim Dion. ca. 4. de di. no. *Sicut noster Sol nõ ratiocinãs, aut præeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumẽ ipsius valentia: ita & bonum diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinæ radios. Sed omne quod agit per voluntatem agit, vt ratiocinans & præeligens. Ergo Deus non agit per voluntatem. Ergo voluntas Dei non est causa rerum.

2 ¶ Præterea, Id quod est per essentiam, est primum in quolibet ordine. Sicut in ordine ignitorũ est primũ quod est ignis per essentiã. Sed Deus est primũ agens. Ergo est agens per essentiã suam, quæ est natura eius. Agit igitur per naturam, & non per voluntatem. Voluntas igitur diuina non est causa rerum.

3 ¶ Præterea, Quicquid est causa alicuius per hoc quòd est tale, est causa per naturam, & non per voluntatem. Ignis enim causa est calefactionis, quia est calidus: sed artifex est causa domus, quia vult eam facere. Sed Aug. dicit in 1. de doct. Chist.* quòd quia Deus bonus est, sumus. Ergo Deus per suã naturam est causa rerum, & non per voluntatem.

4 ¶ Præterea, Vnius rei vna est causa. Sed rerũ creatarum est causa scientia Dei, vt suprà dictum est. Ergo voluntas Dei non debet poni causa rerum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu voluisses.

CONCLVSIO.

¶ Deus cum sit primum agens, per intellectum & voluntatem cuncta causare, dicendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere voluntatem Dei esse causam rerum, & Deum agere per voluntatem, non per necessitatem naturæ, vt quidam existimauerunt. Quod quidem apparere potest tripliciter. Primo quidem ex ipso ordine causarum agentiũ. Cum enim propter finem agat intellectus & natura (vt probatur in 2. Phys.*) necesse est vt agenti per naturam prædeterminetur finis & media necessaria ad finem, ab aliquo superiori intellectu. Sicut sagittæ prædeterminatur finis & certus modus à sagittante. Vnde necesse est, quòd agens per intellectum & voluntatem sit prius agente per naturam. Vnde, cum primum in ordine agentium sit Deus, necesse est quòd per intellectum & voluntatem agat. Secundò ex ratione naturalis agentis, ad quod pertinet vt vnum effectum producat: quia natura vno & eodem modo operatur, nisi impediatur. Et hoc ideo, quia secundum quòd est tale agit. vnde quandiu est tale, non facit nisi tale. Omne enim agens per naturam habet esse determinatum. Cum igitur esse diuinum non sit determinatum, sed cõtineat in se totam perfectionem essendi, nõ potest esse quòd agat per necessitatem naturæ: nisi forte causaret aliquid indeterminatũ & infinitum in essendo: quod est impossibile, vt ex superioribus patet. Non igitur agit per necessitatem naturæ, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione, procedunt secundum determinationem voluntatis & intellectus ipsius. Tertiò ex habitudine effectuum ad causam. Secundum hoc enim effectus procedunt à causa agente, secundum quòd præexistunt in ea: quia omne agens agit sibi simile. Præexistunt autem effectus in causa secundũ modum causæ. Vnde cum esse diuinum sit ipsum eius intelligere: præexistunt in eo effectus eius secundum modum intelligibilem, & per modum intelligibilem procedunt ab eo, & sic per consequens per modum voluntatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est, pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur Dei est causa rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dionys. per verba illa non intendit excludere electionem à Deo simpliciter, sed secundum quid, inquantum scilicet non quibusdam solum bonitatem suam communicat, sed omnibus: prout scilicet electio discretionẽ quãdam importat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia essentia Dei est eius intelligere & velle, ex hoc ipso quòd per essentiam suam agit, sequitur quòd agat per modum intellectus & voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonũ est obiectum voluntatis: Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est, sumus, inquantum sua bonitas est ei ratio volendi omnia alia, vt supra dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quod vnius & eiusdem effectus etiã in nobis est causa sciẽtia vt dirigens, qua cõcipitur forma operis, & volũtas vt imperãs: quia forma vt est in intellectu tantum, non determinatur ad hoc quòd sit vel nõ sit in effectu, nisi per volũtatem. Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operãdo. Sed potentia est causa vt exequẽs, quia nomi-

¶ Super Quæstionis decimanonæ articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò proponit conclusionem. Secundò probat conclusionem tripliciter.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primò conclusionem responsiuam quæsito affirmatiue, scilicet, voluntas Dei est causa rerum. Secundo quid hoc importat, scilicet, Deum agere per voluntatem & non per naturæ necessitatem. Tertio quod quidam existimarunt Deum agere per natura necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quod agere per necessitatem naturæ dupliciter potest intelligi. Annot. primo vt idem sonat, quod agere naturaliter eo modo, quo agentia naturalia secundo Phy. tex. 49. & 9. Meta. tex. 3. & 10. distinguuntur contra agentia à proposito. 13 Et sic agere naturaliter est agere, non quia agens vult hoc, dato etiã quod velit illud. Sed est agens, quia est tale, vt patet in generatione hominis, quamuis enim Sortes velit generare, non tamen generat quia vult, sed quia est talis dispositionis naturalis, &c. 215 Secundo sumi potest vt idem sonat quod agere non liberè, eo modo quo dicimus quòd non liberè, sed necessitate natura si Deus vult se, & nos volumus bonum. 17 Et quamuis vtrunque de Deo existimatum sit, & quòd agat nõ quia vult, quamuis volens, sed quia est talis naturæ, vt in secundo contra Gent. cap. 23. dicitur. 364 Q.7.art.2. Et quòd agat quia intelligit & vult, naturali tamen necessitate tale intelligere & velle habens, vt ibidem in cap. 26. & 27. tangitur. 86 In præsenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturæ. Ita quod intentio præsens est ostendere, quod Deus agit quia vult, & non quia est. Ex coniunctione autem cõclusionis præcedentis articuli cum hac sufficienter habetur solutio secũdæ quæstionis: 238 quia si agit quia vult, vt hic ostẽditur, & se tantum vult naturaliter, & cætera libere, vt ostensum est: ergo agit alia, quia illa vult libere.

¶ Quo ad secundum probatur tripliciter intenta conclusio. Primo ex ordine agentium sic, tam natura quàm intellect' agit propter finem: ergo agenti per naturam prædeterminatur finis & medium ab aliquo intellectu. Ar.2.in solut.ad.2. præcipuè. ergo agens per intellectum est prius agente per naturam, ergo Deus est agens per intellectũ & voluntatem, 17 antecedens probatur ex secundo Physic. prima consequentia manifestatur exemplo sagittæ, secunda relinquitur per se nota. tertia vero probatur: quia Deus est primum agens. Nec te moueat quòd secunda consequentia sic leuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quod agere propter finem exigit finem cognosci, vel ab ipso tendente in finem, vel aliquo dirigente, vt in sagitta contingit. Et quia constat naturam vt sic nõ cognoscere, ideo liquet, quod oportet à cognoscente dirigi. Inter agere quoque per intellectum & per voluntatem nulla differentia est in proposito: quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: nec voluntas absque intellectu: quia bonum intellectum mouet eam. Et ideo nullum vitium committitur ex vno in aliud declinãdo.

¶ Secundò probatur ex ratione naturalis agentis sic. Agens per naturam agit quia est tale, ergo operatur vno modo, ergo vnum effectũ: ergo habet esse determinatum. ergo Deus non potest agere per naturam: ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundũ determinationẽ intellectus & volũtatis. Antecedẽs probatur ab effectu: quia quandiu est tale, nõ facit nisi tale. prima consequentia cũ secunda & tertia relinquitur nota: & prima quidẽ cum secunda procedit à priori. tertia, propter quam antecedens cũ prioribus est inductũ, à posteriori infert prius, vt patet. quarta verò primò probatur: quia esse diuinum nõ est determinatum, quod ex eo patet, quod cõtinet in se totã essendi perfectionem. secundo manifestatur vis probationis ducẽdo ad impossibile, si esse infinitũ causaret naturaliter, causaret aliquid infinitũ in essendo: hoc est impossibile, ergo. Quinta autẽ cõsequentia ex vi distinctionis agentiũ patet.

nat immediatum principium operationis. Sed hæc omnia in Deo vnum sunt.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. Dicit enim August.* in lib. 83. q. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti voluntario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

2 ¶ Præterea, In his quę fiunt à volẽte, quipropter nullam causam aliquid vult, non oportet aliam causam assignare nisi voluntatem volentis. sed voluntas Dei est causa omnium rerum, vt ostensum est c. Si igitur voluntatis eius nõ sit aliqua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quærere, nisi solam voluntatem diuinam. Et sic omnes scientiæ essent superuacuæ: quæ causas aliquorum effectuum assignare nituntur: quod videtur inconueniens. Est igitur assignare aliquam causam voluntatis diuinæ.

3 ¶ Præterea, Quod fit à volẽte, non propter aliquam causam dependet ex simplici voluntate eius, si igitur voluntas Dei non habeat aliquam causam, sequitur quod omnia quæ fiũt dependeant ex simplici eius voluntate, & non habeant aliquam causam aliam: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augu[st]* in lib. 83. q. Omnis causa efficiens maior est eo quod efficitur: nihil tamen maius est voluntate Dei. Non ergo causa eius quærenda est.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus vnico & simplicissimo actu velit omnia in sua bonitate, eius voluntatis nulla prorsus causa est.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd nullo modo voluntas Dei causam habet.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum voluntas consequatur intellectũ c: eodem modo contingit esse causam alicuius volentis vt velit, & alicuius intelligentis vt intelligat. In intellectu autem sic est quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionem, intelligentia principij est causa scientiæ conclusionis. Sed si intellectus in ipso principio inspiceret conclusionem, vno intuitu apprehendens vtrunque, in eo scientia conclusionis non causaretur ab intellectu principiorũ: quia idem non est causa suipsius, sed tamen intelligeret principia esse causas conclusionis. Similiter est ex parte voluntatis, circa quam sic se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, sicut in intellectu principia ad conclusiones c. Vnde si aliquis vno actu velit finem, & alio actu ea, quæ sunt ad finem, velle finem erit ei causa volendi ea quę sunt ad finem: sed, si vno actu velit finem & ea quæ sunt ad finem, hoc esse nõ poterit: quia idem non est causa suipsius. Et tamen erit verum dicere, quòd velit ordinare ea, quæ sunt ad finem in finem. Deus autem sicut vno actu omnia in essentia sua intelligit c, ita vno actu vult omnia in sua bonitate c. Vnde sicut in Deo, intelligere causam non est causa intelligendi effectus, sed ipse intelligit effectus in causa c ita velle finem, non est ei causa volendi ea, quæ sunt ad finem. Sed tamen vult ea, quæ sunt ad finem ordinari in finem c. Vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas Dei rationabilis est, non quòd aliquid sit Deo causa volendi, sed inquantũ vult vnum esse propter aliud.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum velit Deus effectus sic esse vt ex causis certis prouenirẽt ad hoc quòd seruetur ordo in rebus, non est superuacuum etiam cũ voluntate Dei alias causas quærere. Esset tamen superuacuum, si aliæ causæ quærerentur vt primæ, & non dependentes à diuina voluntate. Et sic loquitur. Aug. in 3. de Trin. * Placuit vanitati philosophorum etiam aliis causis effectus contingentes tribuere, cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum Deus velit effectus esse propter causas, quicunq; effectus præsupponunt aliquem alium effectũ, non dependent ex sola Dei voluntate, sed ex aliquo alio. Sed primi effectus ex sola diuina voluntate dependent, vtpote si dicamus quòd Deus voluit hominem habere manus vt deseruirent intellectui operando diuersa opera: & voluit eum habere intellectum ad hoc quòd esset homo: & voluit eum esse hominem vt frueretur ipso c, vel ad complementũ vniuersi. Quæ quidem non est reducere ad alios fines creatos vlteriores. Vnde huiusmodi dependent ex simplici voluntate Dei, alia verò ex ordine etiam aliarum causarum.

patet. Et ad certe, quòd ista ratio cõcludit, quòd Deus non potest naturaliter agere aliquem vnum effectum per seipsum solũ. Si quis autem poneret Deum solum, nullum integraliter causare, sed cõcausantibus aliis causis ipsũ dare esse effectibus, diceret quòd propri' effectus diuini esse infiniti est esse indeterminate secũdũ se, sed determinate tamẽ semper inuẽtũ propter secũdas causas. Sed hoc à seipso discordat: quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso prima nasse esse omnium illarum causarum concausantium: quoniam omnem essendi modum ab infinito esse oportet prouenire. Si licet, ergo concedere oportet quòd Deus aliquem effectum per seipsum solum integraliter producere potest. ergo non per necessitatem naturæ, nisi dari possit effectus infiniti esse, vt in litera dicitur: sic ergo ratio.

¶ Tertio probatur ex habitudine effectuum ad causam sic: effectus præexistunt in causa secundum modum causæ: ergo effectus præexistunt in Deo secundum modũ intelligibilem: ergo procedunt ab eo secundum modum intelligibilem: ergo per modum voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerum, prima cõsequentia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secũda vero probatur: quia effectus procedunt à causa secundum modum, quo præexistunt in causa: quod probatur, quia omne agens agit sibi simile: tertia consequentia probatur, quia inclinatio ad agendũ id, quod per intellectum conceptum est, voluntatis est. Vltima est per se nota.

¶ *Num & quomodo verum sit quòd effectus procedunt à suis causis, prout in illis existunt.*

Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat à sua probatione, vtrunque est inconueniens: ergo propositio enim literæ est ista, effectus procedunt à causa secundum quod præexistunt in ea: & probatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic, aut propositio intendit de modo effectus procedentis, aut de modo procedendi, si intendit quòd effectus procedens, à causa habet modum essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet sed ipsa est falsissima: quoniam domus procedens ab artifice non assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, quòd effectus à causa procedit illo vel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio non est ad propositum: quia vt diximus intelligitur quo ad formam qua agens agit: & non quo ad modum, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias: quoniam domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & vniuersale in luce solis, procedit tamẽ corruptibiliter & particulariter. Vndique igitur ambiguitas est.

¶ Ad hoc dicitur quod illa maxima, omne agens agit sibi simile, quãuis vniuersaliter non verificetur, nisi quo ad formam, non tamen est arctanda ad formam, sed est intelligenda cum ly quantum potest. Videmus enim quod si fuerit actiuum vniuocum vehementis virtutis, quod facit sibi simile, non solum quo ad formam, sed quo ad indiuiduales conditiones. Mas enim fortis generat marem, & iracundus iracundum, vt in 7. dicitur. Ethi. In modo igitur quo effectus procedit à causa, consideranda sunt duo. Primò modus processionis tenens se ex parte causæ. Et secundo modus eiusdem tenens se ex parte effectus. Si enim attendimus ad modum procedendi ex parte causæ, vniuersaliter verificatur, quod processio est similis modo existẽdi in causa, quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis: ita quòd sicut forma procedens est à forma in causa: & propterea similis illi, ita modus procedẽdi ex parte causæ, est à modo præexistẽdi in causa & cõsequẽter similis illi, quia omne agens agit sibi simile: & sic patet quomodo illa propositio assumpta est vera de modo procedẽdi: & optime probatur per illam maximã.

¶ Sed si attendamus modum procedendi ex parte effectus, sic propositio assumpta, vt dictũ est, nõ vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio, neque ipsa, quoniã modus iste propriè loquendo magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi à causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte intelligibiliter, quamuis à proheresi, vt dicitur 9. Metaph. quamuis in materia sensibiliter suscipiatur. Effectus quoque corporum cælestium ex parte eorum procedunt incorruptibiliter, & vniuersaliter iuxta modũ formarum, quibus agunt, procedunt enim per actiones eorum æternas, & commensuratas eis quãuis participatio eorum apud sphæram generabilium, &c. sit corruptibilis & de articulationis plena: quia passio non æquatur actioni.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum quintum.*

Titulus intelligendus vt sonat de vera causa.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Voluntatis diuinæ nulla est causa. Hæc cõclusio probatur, & manifestatur, & simul id, quod difficultatem in hac refecit, scilicet Deus vult alia propter finem. Probatio est, voluntas eodem actu volens finẽ, & ea quæ sunt ad finem, non habet volitionem causatam: ergo voluntas diuina non habet causam: antecedens probatur, quia idem non est causa suipsius: & manifestatur ab opposito, scilicet quãdo alio actu volumus finem, & alio ea, quæ sunt ad finẽ, consequentia vero probatur, quia voluntas diuina vno actu vult omnia in sua bonitate. Manifestatio verò consistit in proportionali similitudine inter intellectum & voluntatem quo ad modũ habendi, vel non habendi causam: habendi quidẽ quia intellectus primi actu intelligens principia & conclusiones, habet scientiam causatam. Non habendi verò quia intellectus eodem actu principia & conclusiones intelligens, non habet conclusionum scientiam causatam ex principiis eadem ratione: quia scilicet idem non est causa suipsius. Idem autem quod difficultatem ingerit, scilicet quod Deus vult alia propter finem saluatur: primò distinguendo, quod aliud est velle alia propter finem: & aliud est velle alia esse propter finem: & quod hoc secundum est verum, non autem primum. Secundo aperiendo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligens vno actu conclusiones & principia, non intelligit cõclusiones ex principiis, tamẽ intelligit cõclusiones esse ex principiis. & proportionaliter est in voluntate: causa autẽ totius proportionalitatis huius in litera tangitur, cum dicitur, quia voluntas sequitur intellectum.

¶ Ad euidentiam eorum, quæ hic dicuntur, & in responsione ad tertium aduerte has quatuor propositiones. Prima est, hoc est, propter hoc. Secũda, Deus vult hoc esse propter hoc. Tertia, hoc est volitum à Deo propter hoc aliud volitũ ab eodem. Quarta, Deus vult hoc, quia vult illud aliud. Inter has autem manifesta est differentia, quoniam prima de rebus absolutè loquitur. Secunda autem de eisdem vt volitis simplici voluntate à Deo. Tertia autem & quarta causalitatem vnius volitionis respectu alterius includere videntur. Et quantum ex hac litera apparet, negandæ videntur istæ duæ vltimæ, cum expresse dicitur, quòd Deus non propter hoc vult hoc, verum si diligentius consideremus intentionem autoris, & responsionem ad tertium cum doctrina tradita in 1. contra Gent. cap. 87. & 88. Quo ad rem quidem dicendum est, quòd actus voluntatis diuinæ attingens hoc volitum, puta vniuersum, vel hominem ex parte actus, caret causa non solum vt tale ens est, sed etiam vt attingens tale volitum, ita quòd attingentia velle diuini respectu vniuersi ex parte actus non causatur ex attingentia velle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc intendit cum dicit, quod Deus non propter hoc vult hoc. Idem tamen actus ex parte voliti habet causam, ita quod attingentia passiua vniuersi causatur ex attingentia passiua alterius, id est, esse volitum vnius causatur in genere esse volito alterius: ita quòd non solum hominem esse causatur in genere causæ finalis ex vniuersi perfectione, sed etiam hominem esse volitum à Deo passiuè causatur ex hoc quòd vniuersum est volitũ à Deo. Et si infertur à passiuo ad actiuam, volitũ causatur à volito. ergo velle causatur à velle. Negandus est processus.

119 1. dist. 41. ar. 3. & 10. Et 1. cont. c. 86. & lib. 2. c. 28. & 29. Et lib. 3. c. 97.
* Lib. 83. q. q. 46. post à media. tomo. 4.
Ar. præced. 218
Lib. 83. q. q. 27. in fine. tom. 4.
Quæstio. 115

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum voluntas Dei semper impleatur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei non semper impleatur. Dicit enim Apostol. 1. ad Timo. 2. quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit, ergo voluntas Dei nõ semper impletur.

2 ¶ Præterea, Sicut se habet scientia ad verum, ita voluntas ad bonum, sed Deus scit omne verum, Ergo vult omne bonum, sed non omne bonũ fit. Multa enim bona possunt fieri quæ non fiunt. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

3 ¶ Præterea, Voluntas Dei cum sit causa prima, non excludit causas medias c, vt dictũ* est. Sed effectus causæ primæ potest impediri per defectum causæ secundæ. Sicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatẽ tibiæ. Ergo & effectus diuinæ voluntatis potest impediri propter defectum secundarum causarum. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 13. Omnia quæcunq; voluit Deus fecit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum diuina voluntas sit vniuersalissima omnium causa, ipsam semper impleri oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est voluntatem Dei semper impleri c.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod cum effectus conformetur agenti secundum suã formam, eadẽ ratio est in causis agẽtibus, quæ est in causis formalibus. In formis autẽ sic est, quòd licet aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari, tamen à forma vniuersali nihil deficere potest. Potest enim esse aliquid, quod non est homo vel viuũ, non autẽ potest esse aliquid quod nõ sit ens. Vnde hoc idem in causis agentibus contingere oportet. Potest enim aliquid fieri extra ordinẽ alicuius causæ particularis agentis, non autẽ extra ordinem alicuius causæ vniuersalis, sub qua omnes causæ particulares cõprehẽdũtur c: quia si aliqua causa particularis deficiat à suo effectu, hoc est, propter aliquã aliam causam particularem impedientem, quæ continetur sub ordine causæ vniuersalis. Vnde effectus ordinẽ causæ vniuersalis nullo modo potest exire. Et hoc etiã patet in corporalibus. Potest enim impediri, quòd aliqua stella non inducat suũ effectũ. Sed tamen quicunq; effectus ex causa corporea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet quòd reducatur per aliquas causas medias in vniuersalẽ virtutẽ primi cæli. Cùm igitur voluntas Dei sit vniuersalis causa omnium rerũ, impossibile est, quòd diuina voluntas suum effectum non consequatur. Vnde quod recedere videtur à diuina voluntate secundũ vnum ordinẽ, relabitur in ipsam secundũ aliũ. Sicut peccator, qui quãtũ est in se recedit à diuina volũtate peccãdo, incidit in ordinẽ diuinæ voluntatis, dũ per eius iustitiã punitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd illud verbum Apostoli, quòd Deus vult oẽs * homines saluos fieri, &c. potest tripliciter intelligi. Vno modo vt sit accommoda distributio secundum hunc sensum, Deus vult saluos fieri omnes homines, qui saluantur: non quia nullus homo sit quem saluum fieri non velit: sed quia nullus saluus fit quem non velit saluũ fieri, vt dicit August.* Secundò potest intelligi vt fiat distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, secundũ hunc sensum: Deus vult de quolibet statu hominum saluos fieri mares & fœminas, Iudæos, & Gentiles, paruos & magnos, non tamen omnes de singulis statibus. Tertiò secundum Damasce.* intelligitur de voluntate antecedente, non de voluntate consequente. Quæ quidem distinctio non accipitur ex parte ipsius voluntatis diuinæ, in qua nihil est prius vel posterius, sed ex parte volitorum.

¶ Ad cuius intellectũ cõsiderandum est, quod vnumquodque secundum quod bonum est, sic est volitum à Deo. Aliquid autem potest esse in prima sui consideratione, secũdũ quod absolute cõsideratur bonum vel malum, quod tamen prout cum aliquo adiuncto cõsideratur, quæ est consequens consideratio eius, ecõtrario se habet. Sicut hominem viuere est bonũ: & hominem occidi est malum, secundũ absolutam consideratiõnẽ. Sed si addatur circa aliquem hominem, quòd sit homicida vel viuẽs in periculum multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malum est eum viuere. Vnde potest dici quòd iudex iustus antecedenter vult omnem hominem viuere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem saluari, sed cõsequenter vult quosdam damnari secundũ exigentiam suæ iustitiæ. Neque tamen id quod antecedenter volumus, simpliciter volumus, sed secundum quid: quia voluntas cõparatur ad res secundum quòd in seipsis sunt, in seipsis autem sunt in particulari. Vnde simpliciter volumus aliquid secundũ quod volumus illud cõsideratis omnibus circunstãtiis particularibus quod est consequenter velle. Vnde potest dici quòd iudex iustus simpliciter vult homicidã suspendi, sed secundum quid vellet eum viuere, scilicet inquantum est homo. Vnde magis potest dici velleitas, quàm absoluta voluntas. Et sic patet quod quicquid Deus simpliciter vult, fit, licet illud quod antecedenter vult, non fiat.

¶ Ad secũdum dicendũ, quod actus d cognoscitiuæ virtutis est, secundum quod cognitum est in cognoscente: actus autem virtutis appetitiuæ est ordinatus ad res secundum quod in seipsis sunt c. Quicquid autem potest habere rationem entis & veri, totum est virtualiter in Deo, sed non totum existit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoscit omne verum, non tamen vult omne bonum: nisi inquantum vult se in quo virtualiter omne bonum existit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd causa prima tũc potest impediri à suo effectu per defectum causæ secundæ, quando non est vniuersaliter prima sub se omnes causas comprehendens: quia sic effectus nullo modo posset suum ordinem euadere. Et sic est de voluntate Dei, vt dictum* est c.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas Dei sit mutabilis. Dicit enim dominus Genes. 6.

processus. Vel distinguendũ est, quod processus talis tenet, quando passiuum æquatur actiuo. Quando autẽ actio excedit passionem, ita quod actio est vna, passiones sunt multæ: stat passionem causari ex passione absque hoc, quod actio causetur, & merito: quia causare & causari diuersitatem exigunt. Et propterea vnitas actionis attingentis tot passa causalitatem à se excludit, multiplicatio autem passionum iuxta numerũ passorum causalitatẽ vnius ab altera nõ excludit. Quo ad propositiones vero dicendũ videtur, quod non solũ prima & secunda, sed etiã tertia bene sonat, quoniã non ponit dependentiã volitionis ex parte actus, sed ex parte voliti: & expresse in loco allegato dicitur, quod vnũ volitũ à Deo est causa alteri, quod cadat sub ordine voluntatis diuinæ. Quarta autẽ, quoniã dependentiã significat ex parte actus cõcedẽda seu in vsum deducenda nõ est, sed pie exponenda, & ex parte voliti interpretãda si aliquãdo inuenitur. Hic quoq; habes differentiã inter secundũ argumentũ & tertiũ in litera, secundũ enim loquitur de causis rerũ volitarũ absolute. Tertiũ vero de causis rerũ in ordine ad voluntatẽ diuinã: ex parte tamen voliti. Verbi gratia, primũ intendit quod nõ sit quærendũ, quare homo habet manus, secũdũ vero, quod nõ sit quærendũ quare Deus voluit hominẽ habere manus, & illud quidem spectat ad primam propositionem, hoc ad tertiã propriè loquendo: & sic intellige responsiones.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum sextum.*

In titulo nota duo. Primo quod voluntas sumitur hic nõ pro velleitate, sed pro velle simpliciter. Secũda quod aliud est quærere, verum omne quod Deus vellit: & aliud verum omne quod Deus vult fiat: hic nõ quæritur primũ, sed secundũ quo [illegible] de primo autẽ in [illegible] sermo.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est voluntatẽ Dei semper impleri. Probatur sic, in formis sic est, quod à forma vniuersali nihil potest deficere: quamuis aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idẽ oportet esse in causis agentibus: quod extra ordinẽ agentis simpliciter vniuersalis, sub quo omnes causæ particulares cõprehenduntur, nihil fieri potest: quãuis extra ordinẽ alicuius agentis particularis aliquid fiat. Ergo impossibile est quod diuina voluntas suum effectũ nõ consequatur. Oportet igitur ipsã semper impleri. Antecedens declaratur in prædicatis essentialiter ordinatis: quoniã ibi manifesta est vniuersalitas formarum. Prima vero cõsequentia probatur: quia effectus conformatur agenti secundum suam formam. Secunda vero consequentia probatur: quia voluntas Dei est vniuersalis causa omnium rerum. Præter has autem probationes primum consequẽs, quod est proprium fundamentum huius conclusionis confirmatur, & manifestatur. Confirmatur quidem ex ratione deficiendi ab intento effectu: quia scilicet est concursus alterius causæ non cõtentæ vt sic sub illa. Manifestatur autem in effectibus stellarum & primi cæli. Secundum quoque consequens, quod est ipsa conclusio, manifestatur ex peccatore in quo videtur nõ impleri diuinam voluntatẽ, & omnia clara sunt in litera.

¶ Circa hunc processum nota quatuor. Primo, quod defectus, de quo est sermo in litera, non sumitur hic negatiue, sed contrarie: quoniã in vtroque genere causæ potest defectus negatiue ab vniuersalissima causa inueniri. Cæcitas enim non est ens, nec tamẽ est enti contraria, sed tali enti puta visui: & peccator peccando deficit à diuina volũtate negatiuè, non enim agit quod Deus vult, non tamen contrariè, vt patebit. Secũdo quod eadẽ ratio est quo ad causas agentes & formales, quo ad hoc expressum, id est, vniuersalem extensionem: & non oportet quo ad cætera: hoc enim sequitur ex illa maxima, effectus conformatur agenti secundum formam: manifeste namque hinc sequitur, quòd extensio formæ & agentis proportionaliter se habet. Tertio quod non tanter in litera dicitur: Peccator recedere videtur à diuina voluntate, quoniam simpliciter nõ agit peccans contra voluntatem Dei consequentem, vt patet ex eo, quod Deus vult permittere hunc sic, &c. peccare: sed agit pro tanto contra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit: & quia non volitum à Deo voluntate consequente agit: & quia contra præcepta ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera agere contra vnum ordinem voluntatis eius facit: & quia digna odio voluntatis diuinę perpetrat. Quartò, quod ea, quę hic dicuntur de impedimento causarum agentium, intelligẽda sunt formaliter, infra ordinẽ causarum effectiuarum vt sic, quoniam si considerarentur impedimenta materiæ vt sic, aliter forte diceretur. Sed de his inferius erit sermo diffusius, cum de gubernatione rerũ loquemur. Nũc hæc sat sunt, quoniã voluntas diuina adeo vniuersalis est causa, vt etiã omnis materiæ conditiones eidem subsint.

a ¶ *Super quæstionis decimanonæ Articulum septimum.*

Titulus est clarus.

¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Voluntas Dei est omnino immutabilis. Probatur. volitus est boni: ergo duplicitur tantum potest incipere velle, scilicet quia incipit vel esse, vel cognosci sibi bonũ, ergo nõ potest incipere velle absque

Lib. 1. de præd. san. c. 8.
Enchirid. c. 103. tom. 3. Et lib. 4. cont. Iulianum c. 8. tom. 7.
Lib. 2 orthod. fi. c. 29. non mul tum à fine.
Aug. ad ar. sal. ... ar. 2. & de cor. & gr. c. 15.
D. 222. 59 11 f a
* In corp. art. 121
1. dist. 39. q. 1. ar. 1. cor. & ad 3. & 4. Et 1 contra. c. 82. Et lib. 3 c. 25. fi. Et lib. 3. cap. 91. & 97. fin. Et po. q. 3. artic. 15. ad 7.
Comment.

Universidad de Deusto Biblioteca

absque præsupposita mutatione intellectus, vel dispositionis substantiæ propriæ, ergo non est mutabilis absque aliqua harum mutationum, ergo voluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter nõ probatur: ipsa tamen consequentia declaratur quo ad vtranque partem, ex calefieri & consilio. Secunda est per se nota. Tertia autem ex differentia inter mutare voluntatem, & velle mutationẽ, manifestatur. Quarta demum probatur: quia tam substantia quàm scientia Dei est omnino immutabilis.

Pœnitet me fecisse hominem. Sed quęcunque pœnitet de eo quod fecit, habet mutabilem voluntatem, ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

2 ¶ Præterea, Ieremiæ 18. ex persona domini dicitur, Loquar aduersus Gentem & aduersus regnum, vt eradicem & destruam & disperdã illud: sed si pœnitentiam egerit Gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

3 ¶ Præterea, Quicquid Deus facit voluntarie facit. sed Deus non semper eadem facit. Nã quandoque præcepit legalia obseruari, quandoque prohibuit. Ergo habet mutabilem voluntatem.

4 ¶ Præterea, Deus non ex necessitate vult quod vult, vt supra dictũ est. Ergo potest velle & nõ velle idẽ. Sed omne, quod habet potẽtiam ad opposita, est mutabile. Sicut quod potest esse & non esse, est mutabile secundum substantiam: & quod potest esse hic & non esse hic, est mutabile secundum locum. Ergo Deus est mutabilis secundum voluntatem.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Nume. 23. Non est Deus quasi homo, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur.

CONCLVSIO.

¶ Substãtia diuina, & eius scientia cũ sint immutabilia, voluntatẽ quoq; eius immutabilẽ esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd voluntas Dei est omnino immutabilis. Sed circa hoc considerandum est, quod aliud est mutare voluntatem, & aliud est velle aliquarum rerũ mutationem. Potest enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanente velle quod nunc fiat hoc, & postea fiat cõtrarium. Sed tunc voluntas mutaretur, si aliquis inciperet velle, quod prius nõ voluit, vel desineret velle, quod voluit. Quod quidem accidere non potest, nisi præsupposita mutatione vel ex parte cognitionis, vel circa dispositionem substantiæ ipsius voluntatis. Cum enim voluntas sit boni, aliquis de nouo dupliciter potest incipere aliquid velle. Vno modo sic, quod de nouo incipiat sibi illud esse bonum, quod non est absque mutatione eius. Sicut aduenienti frigore, incipit esse bonum, sedere ad ignem, quod prius non erat. Alio modo sic, quod de nouo cognoscat illud esse sibi bonum, cum prius hoc ignorasset. Ad hoc enim consiliamur, vt sciamus quid nobis sit bonum. Ostensum est aute supra, quòd tam substantia Dei, quàm eius scientia est omnino immutabilis. Vnde oportet voluntatem eius omnino esse immutabilem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quod illud verbum domini, metaphorice intelligendum est secundum similitudinem nostrã. Cũ enim nos pœnitet, destruimus quod fecimus: quamuis hoc esse possit absque mutatione voluntatis, cũ etiam aliquis homo absque mutatione voluntatis interdum velit aliquid facere, simul intendens postea illud destruere. Sic igitur Deus pœnituisse dicitur secundũ similitudinem operationis, inquantum hominem quẽ fecerat, per diluuium à facie terræ deleuit.

¶ Ad secũdum dicendũ, quòd voluntas Dei cum sit causa prima & vniuersalis, non excludit causas medias, in quarum virtute est vt aliqui effectus producantur. Sed quia omnes causæ mediæ nõ adæquant virtutẽ causę primæ, multa sunt in virtute & scientia & voluntate diuina, quæ non cõtinentur sub ordine causarum inferiorũ, sicut resuscitatio Lazari. Vnde aliquis respiciẽs ad causas inferiores dicere poterat, Lazarus non resurget: respiciens verò ad causam primam diuinam poterat dicere, Lazarus resurget. Et vtrũque horum Deus vult, scilicet quòd aliquid quandoque sit futurum secundum causam inferiorem: quod tamen futurum non sit secundum causam superiorẽ, vel econuerso. Sic ergo dicendum est, quòd Deus aliquando pronuntiat aliquid futurum secundum quòd continetur in ordine causarum inferiorum, vtputa secundum dispositionẽ naturæ vel meritorum: quod tamen non fit, quia aliter est in causa superiori diuina. Sicut cũ prædixit Ezechiæ, dispone domui tuæ, quia morieris & non viues (vt habetur Esa. 38.) neque tamen ita euenit, quia ab æterno aliter fuit in scientia & voluntate diuina quæ immutabilis est. Propter quod dicit Greg. quòd Deus immutat sententiam, non tamen mutat consiliũ, scilicet voluntatis suæ. Quod ergo dicit, pœnitentiam agam ego, intelligitur metaphoricè dictum. Nã homines quando non implẽt quod comminati sunt, pœnitere videntur.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd ex ratione illa nõ potest concludi, quod Deus habeat mutabilem voluntatem, sed quod mutationem velit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet Deum velle aliquid non sit necessarium absolutè, tamen necessarium est ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, vt supra dictum est.

Annota. ¶ Circa has consequentias nota. Primò quòd antecedens tanquam vulgata propositio est diminute scriptum: subintelligi enim oportet ly intellecti. Et tunc manifestè patet primam consequentiam non egere probatione: quoniam si velle est tantum ex se esse boni intellecti, oportet quod noua volitio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundò quod tertia consequentia in litera non habetur in se, sed in sua tantum probatione, sed ad claritatem maiorem expressimus illam.

Ar. 3. huius q. 12

¶ Num aliquis incipiat velle, quod incipiat sibi esse vel cognosci bonum, an quod incipiat alteri esse bonum.

Quæstio. Circa primam consequentiam dubium occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. Falsum quidem reddat consequens, quia potest aliquis incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri: vt manifeste patet in amore amicitiæ. Quod non sequatur verò ex antecedente clare liquet: quoniam bonũ alterius sub bono clauditur intellecto.

¶ Ad hoc dicitur, quod vt patet 8. Ethic. Amabile quidem bonum, vnicuique autem proprium: & propterea voluntas primo est boni proprij, secundario autẽ est boni alieni. vnde & ibidem dicitur, quod amicabilia quæ sunt ad alios, venerunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se. Propter quod consequentia ista, si de bono per se primo volito seu volibili intelligatur, est optima formaliter. Si autem de bono vniuersaliter intelligitur, vt antecedens sonat, consequentia tenet etiam formaliter: & fundatur super hoc, quod mutabilitas seu nouitas volitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris proprij, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter: quia amor aliorum oritur ex proprio. Ex hoc enim patet, quod in consequente, alienus amor, etsi non formaliter, virtualiter tamen est inclusus: & consequenter incipere velle, quia incipit esse vel cognoscit bonum alteri, non est alia ratio seu alius modus incipiẽdi velle ab his, qui in cõsequẽte sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis: quia illi alij modi nõ ponũtur in numerũ cũ istis, nec excludũtur: sed claudũtur in his virtualiter. Et obiectio consequentiæ, quia vt dictũ est infertur nouitas volitionis respectu boni vniuersaliter, quãuis difformiter: quia respectu proprij formalis, respectu alieni virtualiter. Fecit autẽ hoc autor nõ tantum breuitatis gratia, sed ea potius ratione motus: quia de voluntate diuina loquebatur, de qua perspicuũ ex dictis erat, quòd alia non vult nisi bonitatẽ propriã volẽdo: ita quod ipsa sola est ei volẽdi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio, fuit vniuersalẽ maiorem de proprio bono assumere, verissimã formaliter, minor enim iam probata est: scilicet, Deus quicquid vult, bonitatem propriam volendo vult.

Q. 9. ar. 1. et q. 14. ar. 15. simul.
43
94

¶ In responsione ad quartũ diligenter aduerte, quod intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad opposita: quoniã in ea nulla omnino est potentia, sed est velle eius aut necessarium simpliciter, vt velle se: aut necessariũ immutabiliter, vt velle alia: & hoc tẽdũt manifestè verba literæ in responsione ex negatione necessarij absolute, eligendo necessariũ immutabiliter: quasi dixisset, quòd ex negatione necessarij absolute non sequitur potẽtia sed possibile secundũ aliquã potẽtiã, sed stat quod ponatur necessariũ immutabiliter. Non enim cum dicitur Deus potest velle hoc, aut oppositum, potest denotat possibile secundũ aliquã potentiã, sed possibile ex habitudine terminorũ, vt expressè habes in primo contra Gent. cap. 83. Et propterea imaginatio Scoti in 1. dist. 39. quæst. 1. de potẽtia priore naturaliter actu absque mutabilitate, quã in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potẽtia contradictionis est cũ mutabilitate aliqua, vt 9. Met. habetur, & argumentum hoc in litera factum conuincit.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei rebus volitis necessitatem imponat. Dicit enim August. in Enchi. Nullus fit saluus nisi quem Deus voluerit saluari. Et ideo rogandus est vt velit, quia necesse est fieri si voluerit.

2 ¶ Præterea, Omnis causa, quæ non potest impediri, ex necessitate suum effectum producit: quia & natura semper idem operatur, nisi aliquid impediat, vt dicitur in 2. Physi. sed voluntas Dei non potest impediri. dicit enim Apost. ad Rom. 9. Voluntati enim eius quis resistit? Ergo voluntas Dei imponit rebus volitis necessitatem.

3 ¶ Præterea, Illud, quod habet necessitatẽ ex priori est necessarium absolute. Sicut animal mori est necessarium, quia est ex cõtrariis compositum. Sed res creatæ à Deo comparantur ad voluntatem diuinam, sicut ad aliquid prius, à quo habent necessitatem: cum hæc cõditionalis sit vera. Si aliquid Deus vult, illud est, omnis autẽ conditionalis vera est necessaria, sequitur ergo, quod omne, quod Deus vult, sit necessarium absolute.

¶ SED CONTRA, Omnia bona, quæ fiunt, Deus vult fieri. Si igitur eius volũtas imponat rebus volitis necessitatẽ, sequitur quòd omnia bona ex necessitate eueniũt. Et sic perit lib. arbit. & consilium, & omnia huiusmodi.

CONCLVSIO.

¶ Diuina voluntas non omnibus, sed quibusdam necessitatem imponit, quibus 5. causas necessarias aptauit, contingentibus autẽ aptauit cõtingẽtes causas.

¶ RESPONDEO dicendum, quod diuina voluntas quibusdam volitis necessitatem imponit, non autem omnibus. Cuius quidem rationem aliqui assignare voluerunt ex causis mediis: quia ea, quæ producit per causas necessarias, sunt necessaria: ea verò, quę producit per causas contingentes, sunt contingentia. Sed hoc non videtur sufficienter dictum propter duo. Primò quidem: quia effectus alicuius primæ causæ est contingens propter causam secundam, ex eo quòd impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secundæ. Sicut virtus solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest, quin voluntas Dei effectum suum producat. Secundò quia si distinctio contingentium à necessariis referatur solum in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quòd hoc contingit propter efficaciam diuinę voluntatis. Cum enim aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam: non tantum secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi vel essendi. Ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit quod filius nascitur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi. Cum igitur voluntas diuina sit efficacissima, non solum sequitur quod fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult autem quædam fieri Deus necessariò, quædam contingenter, vt sit ordo in rebus ad complementum vniuersi. Et ideo quibusdã

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum octauum.

IN titulo nota duo. Primò quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædam partes vniuersi dicuntur necessaria, vt corpora cælestia, & intelligentiæ: quædam verò contingentia vt sortita, & casualia & libera. Secundò quòd aliud est quærere, vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere, vtrum omnibus volitis à Deo imponatur necessitas: primum enim non est præsentis negotij, quoniam non est hic consideratio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autẽ importat, an ex hoc, quod aliquid est volitũ à Deo, sequatur illud esse in se necessarium absolutè. Et hoc hic quæritur: nil enim aliud ad hũc spectat tractatum, nisi quid ex diuina volitione res volitæ sortiantur, hic est ergo sensus tituli.

¶ In corpore tria facit. Primo ponit conclusionem responsiuam quæsito. Secundo tractat circa rationem illius conclusionis quandam opinionem. Tertio assignat ipse verum rationem conclusionis.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua clare patet in litera. Diuina voluntas quibusdam volitis à se necessitatem imponit, & quibusdam non.

¶ Quo ad secundũ duo facit. Primò recitat opinionẽ, scilicet quòd quidam putarunt rationem huius esse diuersitatem mediorum agentium: quia scilicet quædã agit per causas medias necessarias, & quædam per causas contingentes. Deinde reprehendit hanc opinionem dupliciter. Primò sic, Diuina voluntas est causa prima nõ impedibilis ob defectum cuiuscunque causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secundam, & probatur cõsequentia: quia effectus primæ causæ est contingens propter defectũ causæ secundæ, ex eo quòd impeditur effectus primæ causæ per defectũ secundæ: vt patet de Sole, & plãtis, respectu perficiendi fructus. Secundo ducendo ad inconueniens sic, distinctio necessarij à contingente refertur tantum in causas secundas: ergo est præter intentionem, & voluntatem diuinam: quod est inconueniens.

¶ Num effectus contingens propter contingentiam secundæ causæ proueniat ex impedimento primæ causæ semper.

¶ Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima propositio, supra quam tota fundatur ratio, falsa videtur. Non enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim contingens propter cõtingentiam secundæ causæ non prouenit ex impeditione semper primæ causæ, sed quandoque ex modificatione primæ causæ in secunda: & sic videtur intellexisse opinio illa, quòd quia diuina voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

Nam

¶ Num distinctio necessarij & contingentis referatur tantùm in causas secundas contingentes, & propter hoc non sint effectus contingentes à Deo voliti.

¶ Circa secundum quoque rationem duplex dubitandi ratio occurrit. Tum quia antecedens recedit à quæsito, vt in titulo declaratũ est. Loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingens absolute: tum quia consequentia nihil valet. Dato enim quod contingentia esset propter causas secundas, stat contingẽtium esse volitam à Deo, quoniam ab eo sunt volitæ propter perfectionem vniuersi ipsæ causæ contingentes: & consequenter effectus earum: & sic vndique inertes videntur rationes ambæ.

¶ Quæ sit vera contingentiæ causa.

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiã dubiũ occurrit, quoniã irrationabiliter reprehẽdi videtur. Quia dato, quod sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tamen natura causarum secundarũ defectibilium seu liberarũ, propria contingentiæ causa est: per hoc reprehensioni non debuit esse locus, quando effectui propria est reddita causa, quamuis non omnis.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quod quamuis, vt in titulo dictum est, alia quæstio foret, si de causa contingentiæ, & alia de causa contingentiæ volitæ à Deo: quia tamen voluntas diuina vnumquodque vult esse propter suam causam in quocunque genere causæ, coincidũt ambæ quæstiones quo ad materiã, & propterea nõ extra propositũ, imo ad hoc necessarium est de causa contingentiæ disserere. Et reuera nihil aliud in dubiũ vertitur hic, nisi quæ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc in genere causæ efficientis. ¶ Nec descẽdit sermo præsens ad cõtingentiã talẽ, vel talẽ, sed contingentiæ absolute, propriã ac primam radicẽ quærit, an scilicet sit aliqua conditio causarum secundarum, an sit aliqua conditio ipsius diuinæ voluntatis, quæ est prima omniũ causa. ¶ Et opinio quidẽ in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditionẽ secundę causæ, id est, defectibilitatem seu possibilitatem contradictionis in causis secundis inuentam. Quod vt melius intelligatur, sciendum est quòd instrumentum defectiuum dupliciter cõtingit concurrere ad artis opus. ¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice, sed sit consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ. ¶ Secundo modo vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia, scriptor dupliciter potest vti malo calamo. Primo, quia statuit se vti omni genere calami. Secundo, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu cum scriptor vtens calamo lapideo, malas format literas, aduertenda sunt duo. Primo, quòd tam malitia calami, quàm malitia literarũ non cadit sub electione scriptoris, sed cõsequitur malitia ex necessitate materiæ. ¶ Non enim ipse malum elegit calamũ, sed quia omne genus calami elegit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarum reducitur vt in propriam & primã radicẽ in ipsam conditionem calami, & non in scriptorẽ, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret, & sic conditio calami est impeditiua virtutis scriptoris modificatæ per calamum. In secundo verò casu deformitas literarũ cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamũ elegit, vt malas literas formet, quatenus instrumentum habeat cõforme malo effectui intento, & sic virtus scriptoris modificatur quidẽ in calamo malo, sed non impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidẽ, quoniã electus est ad modificationẽ virtutis suæ, vt suauiter intẽtũ defectuosum effectũ attingat. ¶ Tenet igitur ad propositũ applicãdo, recitata opinio, quod Deus gloriosus, quia omni genere causarũ secundarum vti statuerit, & infra latitudinẽ causarum secundarũ inueniuntur quædã defectiuæ, & ad vtrumlibet, propterea sequatur contingentia. Et sic intellecta opinio hæc, optime reprehẽsa est. Non enim reprehensibilis, vt in litera dicitur, ob modestiã autoris: quia insufficienter causam reddit cõtingentiæ: imo vt in fine corporis huius articuli dicitur, & ex dictis iam patere potest, propriã causam contingentiæ non reddit. Quoniã dum conditionem secundæ causæ propriã radicem dixit, primæ causæ in qua est vera radix locũ non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis. ¶ Reprehensa quoque ratio nobiliter vtraque ex medio: quoniam virtutem primæ causæ modificari in secunda, etsi contingat dupliciter, scilicet cum impedimento & sine impedimento eius, vt in exemplo dato manifestum est: vtrobique enim virtus scriptoris malo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionẽ causæ secundę tanquã in primam radicem, oportet quod conditio causæ secundæ sit impediens: & non solũ modificans primæ efficaciã. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autẽ quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamento patet responsio: non enim necessariũ à proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt. ¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet contingẽtia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarũ causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valde incõueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis pure sensibilium, & in naturis pure intellectualium, & in natura media inter vtranque, puta humana.

¶ Quo ad tertium tria facit. Primò reddit causam verã propositæ cõclusionis dicens, quod est efficacia diuinæ voluntatis. Secũdo manifestat hoc sic, effectus cõsequitur causam efficacem, nõ tantũ secundũ id quod fit, sed etiam secundum modum essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri, sortiuntur à voluntate sua, non solũ quod fiant, sed etiam modum quo vult quòd sint & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd fiant necessario, & quædam contingenter, ergo ex hoc quibusdam effectibus adaptauit causas necessarias, & quibusdam contingẽtes: non imponit ergo omnibus volitis necessitatem diuina voluntas: quia tantæ efficaciæ est, vt fiant res etiã quomodo vult. Antecedens manifestatur in litera in generatione filij quo ad similitudinem accidentiũ, prima verò cõsequentia probatur: quia voluntas Dei est efficacissima causa, secunda aũt, quia Deus vult contingentiã & necessitatem: quod probatur ex causa finali: propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autem manifestatur: quia cõtingentia præexigunt causas contingentes: & necessaria necessarias, vt proximas & conformes sibi causas: aliter enim non essent omnia disposita suauiter. Vltima aũt patet de primo ad vltimum. ¶ Tertio ex determinatione iã facta redit ad reprehendendum prærecitatam opinionem dicens, quod est totũ oppositũ eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, quod ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniuerso: & non econuerso: quia causæ contingentes sunt volitæ, ideo consecutiue volita est contingentia. Et hæc quidem iam in exemplis suprà positis explanata sunt. Ad pleniorem tamẽ determinationis huius intelligentiã scire debẽt nouitij, quod aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solum est voluntas, sed efficax causa, quamuis respectu causabilis idem sit velle & facere: velle tamen discurri conceditur ad facere, & sic in litera, quia Deus vult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere proceditur, vt scilicet quia illud velle efficacissimum est, & res & modi voliti sunt.

Comment.
24
120

Annotat. De Radice vera contingentiæ.

¶ Circa istã materiã, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, quod post hæc scripta diui Tho. noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita à Scoto in primo sentent. dist. 2. q. 1. & dist. octaua q. 2. & distinct. trigesimanona quæst. Credit enim quod prima radix contingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc concordat nobiscum: sed nos dicimus, quod illa conditio est summa efficacia illius, ipse autẽ dicit, quòd est contingentia illius. Et quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intendit libertatem illius, ita quòd imaginatur, quòd quia Deus liberè vult & causat, ideo est cõtingẽtia in vniuerso, adeoque huic sciẽtię inhæret, vt dicat nihil posse euinci cõtingẽter, si Deus omnipotens libere non causaret, dixitque Aristot. cũ cæteris philosophis cõtradictoria concessisse, cũ aliquid cõtingẽter fieri asseruerũt, & tamen Deum agere de necessitate putauerũt. Affert autem cõplura tũ ad probationem, tũ ad defensionem suæ positionis. Verũ, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum subditarum corporibus cœlestibus, & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerũ inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui, quæ contingentiam absolute respiciunt. Afferam ergo primo rationes suas, deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur, tertio respõdebitur rationibus eius. ¶ Prima ratio est & potissima, quæ mouit Scotum est hæc. Causa mouẽs inquãtum mota, si necessario mouetur, necessario mouet, sed omnis causa secunda est mouẽs inquãtum mota à prima, ergo si necessario mouetur, necessario mouet, igitur si prima causa nõ cõtingenter causat, nihil in vniuerso cõtingenter fit: & sic cõtingentia in vniuerso est, ex hoc, quod Deus cõtingenter vult & causat, & probatur minor, quia nulla causa secunda agit aliqd nisi in virtute primæ. ¶ Secũda ratio est, prima causa prius naturaliter respicit effectum, quàm quæcunq; alia causa: ergo si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinem ad ipsum, ergo nullus effectus fit cõtingenter. & probatur secunda sequela, quia impossibile est, quod idẽ effectus habeat habitudinẽ cõtingentis & necessarij, respectu tã eiusdem quàm diuersarũ causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam. ¶ Primò, quia ex ipsa sequitur hanc partẽ vniuersi nõ esse à Deo vt ab agente à proposito. Quod est & contra Theologos, & cõtra Philosophos. & probatur sequela: sic effectus agentis à proposito vt sic, oportet esse electum ab eo, vt patet 9. Metaphysi. vbi potentia rationalis à proheresi determinari ad agendum dicitur sed si contingentia oritur ex modo volendi ipsius Dei, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi, ergo ipsa non est effectus Dei vt agentis à proposito. Et sic contingentia est in vniuerso præter intentionẽ Dei, vtpote cõsequens modum volendi eius, non volitionem ipsam. ¶ Secundò, quia dato quòd diuina voluntas non libere, sed naturali necessitate vellet & causa-

Universidad de Deusto Biblioteca

fatet, salus tamen efficacia suæ virtute hoc vniuersum quale nũc est, adhuc contingentia saluaretur. Tum quia essent causæ defectibiles. Tum quia essent agentia libera, puta homines. Et hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse à Deo, sed quasi ex se: tunc enim manifeste appareret, quod ex hoc ipso, quod non omnis effectus habet per se causam, aliquid contingenter eueniet, vt patet 6. Metaphysic.

¶ Ad primam autem rationem Scoti multipliciter responderi potest.

118 ¶ Primò distinguendo ly mota, seu ly mouent. Dupliciter enim contingit secundam causam moueri à prima. Vno modo motione præuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidẽ motus à manu. Alio modo motione cooperatiua intrinsecè propriæ actioni. & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsa: in quo tantum verificatur minor, non enim oportet cum aliquis vult aliquid, seu cũ sol illuminat primã causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsece cooperari, tali electioni vel illuminationi, & hoc quia cooperatio in vnoquoque est secundum naturã vniuscuiusque tãtum, sic enim disponit omnia suauiter. Vnde siue necessario siue liberè cooperetur Deus, nihil minus creata voluntas libere vtitur illa cooperatione.

p. 324. 117

123 3. di. 46. & titul. 4. Et 1. contra c. 95. & lib. 2 c. 15. fin. Et po. q. 1. ar. 6. & 5. quo q. 3. ar. 2.

¶ Secundò distinguendo ly inquantum mota, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam.

¶ Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa, non enim causa secunda mouet ob hoc præcisè, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. Si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario moueri à prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ: & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantùm, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secundæ. Ex tali autem modo consurgere potest, quod non necessario moueat, vt patet in causis defectibilibus. illa autem propositio adiuncta, scilicet causa secunda, nihil agit nisi in virtute primæ, nõ lunat: quoniam non est sensus quod causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quod ipsa secunda nullum effectum producit, nisi in virtute primæ concurrente, & coniungente virtutem secundæ suo effectui: quoniam prima omnia attingit immediate immediatione virtutis, vt in quæstione 8. declaratum est. Ad secundã vero rationem dicitur, quod prima cõsequentia nihil valet: quoniã prima causa non attingit effectũ secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua, iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in illo priori haberet necessariam habitudinem ad primã, sed solam ex se contingenter fieri habitudinẽ haberet. Illa enim propositio assũpta nõ est sic intelligẽda: quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instãti causa prima respicit effectũ: & in secundo causa secunda. ¶ Pueriles enim hic est sensus, ex quo tamen consequentia processibile videtur, sed est intelligenda quo ad independentiam & intimitatem, attingit enim prima causa effectũ secundæ & independentius & intimius quàm secunda, vt patet in principio libri de causis. Et propterea dicitur respicere prius. Ex hoc autem sensu nihil consequentiam valere patet.

* Ca. 96. circa prin. tom. 3.

a Enchiridij c. 10. in fi. & 11. in prin. to. 3. 97

Li. 83. q. 4. 3. tom. 4.

tum vniuersi. Et ideo quibusdam effectibus aptauit causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus effectus de necessitate proueniunt, quibusdã autem aptauit causas cõtingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter eueniant c. Non igitur propterea effectus voliti à Deo eueniunt cõtingenter, quia causæ proximæ sunt cõtingẽtes, sed propterea quia Deus voluit d eos cõtingenter euenire, contingentes causas ad eos d præparauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd per illud verbum Aug. intelligenda est necessitas in rebus volitis à Deo, non absoluta, sed cõditionalis c. Necesse est enim hãc cõditionalẽ verã esse, si Deus hoc vult, necesse est hoc esse.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd ex hoc ipso quòd nihil voluntati diuinæ resistit, sequitur quòd non solum fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd fiant cõtingenter vel necessario, quæ sic fieri vult.

¶ Ad tertium dicendum, quòd posteriora habent necessitatem à prioribus secundum modum priorum. vnde & ea, quæ fiunt à voluntate diuina talem necessitatem habent, qualem Deus vult ea habere, scilicet, vel absolutam, vel conditionalem tantùm. Et sic non omnia sunt necessaria absolutè.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum voluntas Dei sit malorum.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonũ, quod fit, Deus vult: sed mala fieri bonum est, Dicit enim Aug. in Enchi.* Quamuis ea, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sint bona, tamen vt non solum sint bona, sed etiam vt sint mala, bonum est fieri. Ergo Deus vult mala.

2 ¶ Præterea, dicit Dion. 5. cap. de di. no. Erit malum ad omnia, id est, vniuersi perfectionem conferens. Et Augu. dicit in Enchi. *Ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. in qua etiam illud, quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeãt, & laudabiliora sint dum comparantur malis. Sed Deus vult omne illud, quod pertinet ad perfectionem & decorem vniuersi e, quia hoc est, quod Deus maxime vult in creaturis. Ergo Deus vult mala.

3 ¶ Præterea, Mala fieri, & nõ fieri sunt cõtradictoriè opposita: sed Deus non vult mala nõ fieri, quia cum mala quædam fiant, non semper voluntas Dei impleretur. Ergo Deus vult mala fieri.

¶ SED CONTRA est, quod dicit August *. in lib. 83. quæst. Nullo sapiente homine autore, fit homo deterior. Est autem Deus omni sapiente homine præstantior, multo igitur minus Deo autore fit aliquis deterior. illo autem autore fit aliquid quod fit illo volẽte. Nõ ergo volente Deo fit homo deterior. Constat autem quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nil magis Deus velit quàm bonitatẽ suã cui culpæ malum oppositum est, & ex aliis bonis vnũ alio magis velit, culpæ malum nullo modo vult, malum verò naturalis defectus, ac pœnæ, nonnunquam ipsum velle non dedecet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cũ ratio boni sit ratio appetibilis (vt supra dictum est c) malum autem opponatur bono, impossibile est quòd aliquod malum d inquantum huiusmodi appetatur nec appetitu naturali, nec animali neque intellectuali, quæ est voluntas. Tamẽ aliquod malũ appetitur per accidens e, inquantum consequitur ad aliquod bonum. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Nõ enim agens naturale intendit priuationem vel corruptionem, sed formam, cui cõiungitur priuatio alterius formæ: & generationẽ vnius, quæ est corruptio alterius. Leo enim occidens ceruum, intendit cibum, cui coniungitur occisio animalis. Similiter fornicator intendit delectationem, cui cõiungitur deformitas culpæ. Malum autem, quod coniungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidens, nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quàm bonum quod priuatur per malum. Nullum autem bonum Deus magis vult quàm suam bonitatem. Vult tamen aliquod bonum magis quàm aliud quoddam bonum. Vnde malũ culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo vult, sed malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malũ. Sicut volẽdo iustitiam, vult pœnam, & volendo ordinem naturæ seruari, vult quædam naturaliter corrumpi e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quidam dixerunt, quod licet Deus non velit mala, vult tamen mala esse, vel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamẽ est mala esse, vel fieri. Quod ideo dicebant, quia ea, quæ in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum. Quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quod dicitur mala esse vel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum non ordinatur ad bonum per se, sed per accidens. Præter intentionẽ enim peccantis est, quòd ex hoc sequatur aliquod bonum. Sicut præter intentionem tyrannorum fuit, quod ex eorum persecutionibus claresceret patientia martyrum. Et ideo non potest dici, quod talis ordo ad bonum importetur per hoc, quod dicitur, quod malum esse vel fieri sit bonum, quia nihil indicatur secundum illud quod competit ei per accidens, sed secundum illud, quod competit ei per se.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd malum d non operatur ad perfectionem & decorem vniuersi nisi per accidens, vt dictum est e. Vnde & hoc quod dicit Dionysius quod malum est ad vniuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod licet mala fieri & mala non fieri, contradictoriè opponantur: tamen velle mala fieri & velle mala non fieri, non opponuntur cõtradictoriè, cũ vtrunque sit affirmatiuum. Deus igitur neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. Et hoc est bonum.

a ¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum nonum.*

IN titulo aduerte duo. ¶ Primò quod volitas hic non sumitur vt se extendit ad velle & non velle, eo modo quo etiam videre se extẽdit ad videre & non videre: dum visu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi, & ad voluntatem spectare per velle aut non velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: quoniam constat Deum multa mala nolle, quæcunque scilicet non permittit suos electos incurrere: sed sumitur velle propriè pro actu positiuo per modum acceptationis: nolle enim significat actum positiuum, sed per modum repellentis: & quod sic sumatur hic ex ratione, liquet ex ratione quæ in litera ponitur ad probandam conclusionem responsiuam: in hoc enim solo sensu probatur.

¶ Secundò, quod malum est priuatio boni debiti: oportet enim omnes has conditiones habere negationem, si malum rationem habet. Malum vero pœnæ præter hoc includit rationem inuoluntarij, culpæ autem voluntarij. hic autẽ quæritur de malo in communi, respondebitur autem distinctè.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito, habens tamen plures partes: Deus nullo modo vult malum culpæ, vult tamen per accidens malũ naturalis defectus, & malum pœnæ.

¶ Probatur, malum bono opponitur: ergo impossibile est malum appeti, nisi coniunctũ bono magis appetito quàm alterum bonum priuatum per malum: ergo impossibile est malum culpæ esse volitum à Deo, possibile tamen est malum tam naturalis defectus, quàm pœnæ esse à Deo volitum. Prima consequentia probatur, quia ratio boni est ratio appetibilis, & quo ad primam partem declaratur, atque manifestatur in omni genere appetitus, scilicet naturalis, animalis, & intellectualis: in actione naturali, & appetitu leonis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secundam autem partem probatur: quia omne malum coniunctum alicui bono est priuatio alterius. Secunda autem consequentia, quo ad primam partem probatur: quia nihil est magis volitum à Deo quàm bonum suum; cui malum culpæ opponitur, quo ad secundam manifestatur: quia Deus vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam quàm bonum pœnam patientium: in naturalibus quoque magis vult ordinem naturæ, quàm vitam huius agni comesti à lupo.

¶ Circa

¶ *Num malum culpæ non sit à Deo volitum, quia priuat ordine ad bonum diuinum.*

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ aduerte, quod in litera non dicitur, quod malũ culpæ priuat bono diuino, sed quod priuat ordine ad ipsum.

¶ Et propter hoc dubium oritur, quia nihil videtur valere illa ratio: omne enim malum priuat aliquo ordine ad bonitatem diuinam: quoniam omnis ordo ad eam est, sicut ad vltimum finem, & primum fontẽ, &c. ergo ex hoc quod malum culpæ priuat ordine ad bonũ diuinum, non sequitur quod non possit esse volitũ à Deo per accidens, & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod malum culpæ in hoc differt à cæteris malis, quòd ipsum quantum est ex se, est priuatiuum boni diuini secundum seipsum, si esset priuabile: quemadmodum amor amicitiæ erga Deũ est positiuum boni diuini secundum se, si esset possibile: cætera autem mala respiciunt bonitatem diuinam in aliquo particulari effectu.

¶ Et propterea caute in litera vtrunque insinuatum est, scilicet, & quod priuaret bono diuino secundum se, in hoc quod dicit, quòd Deus nihil magis vult quàm bonitatem suam: & quod de facto nõ priuat ipso, sed ordine ad ipsum, quod intellige secundum seipsum, vt hinc habeas differentiam à cæteris malis. Et per hoc patet responsio ad dubiũ. Non enim est eadem ratio de ordine ad diuinam bonitatem secundum seipsam, & de ordine ad eam secundum aliquam certam participationem ipsius.

¶ In responsione ad primum aduerte duo. * Primo, quod in litera iudicium de malo culpæ secundum se, sic ex intentione peccantis, propterea, quia malum culpæ non est effectus reducibilis in causas superiores, sed pro propria causa habet ipsum peccantẽ vt sic. Iudicium autem de vnaquaque re secundum propriam eius causam sumendum est.

¶ Secundò, quòd autoritati August. arguendo adductæ nihil in litera respondetur, & nisi sit defectus codicis, omissa videtur, quia ex dictis hic apparet glossa illorum verborum Augustini, scilicet quod intelligenda sunt per accidẽs: nullo enim esse est bonũ fieri non per se, sed per accidens.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum decimum.*

ARTICVLVS X.

a ¶ *Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non habeat liberum arbitrium. Dicit enim Hieronymus in Homilia* de filio prodigo, Solus Deus est, in quem peccatum nõ cadit, nec cadere potest: cætera, cum sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt.

2 ¶ Præterea, Lib. arbitr. est facultas rationis & voluntatis, qua bonum & malum eligitur: sed Deus non vult malum, vt dictum est c. Ergo lib. arbitr. non est in Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicit f Ambrosi. in lib. de Fide, Spiritus Sanctus diuidit singulis prout vult: id est, libero voluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio.

CONCLVSIO.

¶ *Deus liberum arbitrium habet respectu aliorum à se, quæ non necessariò vult, respectu sui vero nullam libertatem habet, cum se necessariò velit.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd lib. ar. habemus respectu eorum, quæ non necessariò volumus, vel naturali instinctu. Non enim ad lib. ar. pertinet quòd volumus esse fœlices, sed ad naturalẽ instinctum c. Vnde & alia animalia, quę naturali instinctu mouentur ad aliquid non dicũtur lib. arb. moueri c. Cũ igitur Deus ex necessitate suam bonitatem velit, alia verò non ex necessitate (vt suprà ostensum est c,) respectu illorum, quæ non ex necessitate vult, lib. arb. habet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hieron. videtur excludere à Deo lib. arb. non simpliciter, sed solum quantum ad hoc quod est deflecti in peccatum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd cum malum culpæ dicatur per auersionem à bonitate diuina: per quam Deus omnia vult (vt suprà ostẽsum est e) manifestum est quòd impossibile est eum malum culpæ velle. Et tamen ad opposita se habet inquantũ velle potest hoc esse, vel non esse. Sicut & nos non peccando possumus velle sedere, & non velle sedere.

ARTICVLVS XI.

¶ *Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit distinguenda in Deo voluntas signi. sicut enim voluntas Dei est causa rerum, ita & scientia. Sed non assignantur aliqua signa ex parte diuinæ scientiæ. Ergo neque debent assignari aliqua signa ex parte diuinæ voluntatis.

2 ¶ Præterea, Omne signum quod non cõcordat ei, cuius est signum, est falsum. Si igitur signa, quæ assignantur circa voluntatem diuinam, non concordant diuinæ voluntati, sunt falsa: si autem concordant superfluè assignantur. Non igitur sunt aliqua signa circa voluntatem diuinam assignanda.

¶ SED CONTRA est quòd voluntas Dei est vna, cum ipsa sit Dei essentia, quandoque autem pluraliter significatur, vt cum dicitur, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando signum volũtatis pro voluntate accipiatur.

CONCLVSIO.

¶ *Distinguitur in Deo voluntas signi à voluntate simpliciter, siue beneplaciti.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Deo quædam dicuntur proprie, & quædã secundum metaphoram, vt ex suprà dictis patet c. Cum autem aliquæ passiones humanæ in diuinam prædicationem metaphoricè assumuntur, hoc fit secundum similitudinem d effectus. Vnde illud, quod est signum talis passionis in nobis, in Deo nomine illius passionis metaphoricè significatur. Sicut apud nos irati punire cõsueuerũt. Vnde ipsa punitio est signum iræ. Et propter hoc ipsa punitio nomine iræ significatur, cum Deo attribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum voluntatis, quãdoque metaphoricè in Deo volũtas dicitur. Sicut cũ aliquis præcipit aliquid, signum est, quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quandoque metaphoricè volũtas Dei dicitur, secundum illud Matth. 6. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Sed hoc distat inter voluntatem & irã: quia ira de Deo nunquam propriè dicitur, cum in suo principali intellectu includat passionem: voluntas autem propriè de Deo dicitur. Et ideo in Deo distinguitur volũtas propriè, & metaphoricè dicta. Voluntas enim propriè dicta vocatur voluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphoricè dicta est voluntas signi, eo quòd ipsum signum voluntatis voluntas dicitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd scientia non est causa eorũ, quæ fiunt, nisi per voluntatem c. Non enim quæ scimus facimus nisi velimus. Et ideo signũ nõ attribuitur scientiæ, sicut attribuitur voluntati.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd signa voluntatis dicuntur voluntates diuinæ, nõ quia sint signa quòd Deus velit, sed quia ea, quæ in nobis solent esse signa volẽdi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio nõ est signum quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quod in nobis est signũ iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrùm conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. videtur quòd inconuenienter circa diuinam voluntatẽ ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum, consilium, operatio, & permissio. Nam eadem, quæ nobis præcepit Deus, vel consulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet, quandoque permittit. Ergo non debent ex opposito diuidi.

2 ¶ Præterea, Nihil Deus operatur, nisi volẽs, vt dicitur Sapientiæ 11. Sed volũtas signi distinguitur à voluntate beneplaciti. Ergo operatio sub voluntate signi cõprehendi non debet.

3 ¶ Præterea, Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinẽt, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, cõsiliũ, & prohibitio pertinent ad solã rationalem creaturã. Ergo non veniunt conuenienter in vnã diuisionem, cum non sint vnius ordinis.

4 ¶ Præterea, Malũ pluribus modis cõtingit quam bonum: quia bonum contingit vno modo, sed malum omnifariam, vt Patet per Philosophum in 2. ethic.* & per Dionysi. in 4. c. de di. no *. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur vnum signum tãtùm, scilicet prohibitio, respectu verò boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque signis diuina dignoscitur volũtas, quæ & voluntas signi denominatur, scilicet prohibitio & permissio respectu mali, præceptum, consilium, & operatio respectu boni.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod huiusmodi signa voluntatis dicuntur ea, quibus consueuimus demonstrare nos aliquid velle. potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum, vel per alium, per seipsum quidem inquantum facit aliquid, vel directè vel indirectè, & per accidens. Directè quidem, cũ per se aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur esse signum operatio. indirectè autem inquantum non impedit operationem, nam

Titulus in corpore & ex vsu clarus est, quo ad quid nominis: quod hic sufficit.

¶ In corpore vna conclusio responsiua, Deus habet liberum arbitriũ, Probatur. Deus vult nõ ex necessitate alia à se, ergo respectu illorum habet liberum arbitrium. probatur consequentia: quia liberum arbitrium est eorum, quæ non necessario, vel naturali instinctu sunt volita: quod manifestatur, & in nobis respectu fœlicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorum, quæ naturali instinctu appetunt.

a ¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum vndecimum.* 14

Titulus in corpore declarabitur, quo ad illum terminum voluntas signi. ly vero distinguenda, signat non participationem ipsius voluntatis signi in plures, sed distinctionem ipsius à voluntate bene placiti, de qua hactenus habitus est sermo. Ita quòd sensus quæstionis est, vtrũ distinguenda sit voluntas signi in Deo à voluntate simpliciter, seu beneplaciti. Annot.

126 1. dist. 45. ar. 4. Et veri. quæst. 23 ar. 4. Comment.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, In Deo distinguitur voluntas signi à voluntate simpliciter.

¶ Manifestatur, in Deo signum voluntatis dicitur voluntas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphoricè: ergo distinguenda est voluntas signi à voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur autoritate Matthæi c. consequentia vero prima manifestatur ex proportionalitate signi alicuius passionis, & signi volitionis: vt patet in ira & punitione, &c. secunda autem consequẽtia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatem: in hoc quòd illa inuenitur etiam propriè in Deo & ex terminis: quia voluntas signi nihil aliud est quàm voluntas metaphoricè dicta, voluntas vero beneplaciti, est voluntas propriè dicta. Vnde patet quod distinctio voluntatis diuinæ in voluntatem beneplaciti & signi non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes.

1. Ethi. c. 6. à med. to. 5. Diony. c. 4. aliquantulum à medio.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum duodecimum.*

Titulus in primo argumento explanatur, dum explicantur ipsa quinque signa in hoc versu contenta. Præcipit, ac prohibet, permittit, consulit, implet. Annotat.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua affirmatiuè. Ista quinq; signa cõueniẽter ponuntur circa diuinam volũtatem.

¶ Manifestatur primò ex parte volẽtis. ex eo quod his quinque modis declaramus nos aliquid velle. Secũdo ex parte voliti ex

eo quod distinguuntur penes praesens, vel futurũ malum & bonum, necessarium & superabundans, interseriturque quod ita sit de facto. s. quod haec quinque dicantur diuinae voluntates autoritate Matth. 6. & Augustini.

a ¶ Super quaestionis vigesimae Articulum primum.

Titulus clarus est, quęrit enim de inesse formaliter. Iam enim manifestum est omnia in Deo esse virtualiter. *Et. 8. Physic. tex. 32. tom. 2.*

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quęsito affirmatiue, In Deo est amor. *Annotat.*

¶ Probatur motus voluntatis & cuiuslibet appetitiuę virtutis, tendit in bonum per se, in malum autem per aliud: ergo primus volũtatis motus & cuiuslibet appetitiuę virtutis est in bonũ in cõi: ergo primus actus voluntatis & appetitus est amor: ergo in quocunque est voluntas, vel appetitus oportet esse amorem: ergo in Deo necesse est ponere amorem. Antecedẽs declaratur, quia malum non cadit sub appetitu: nisi inquantum opponitur bono. *Comment.*

¶ Consequentia vero prima, quo ad primã partem .s. quod primus actus tendat in bonum, probatur ex eo quod id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Quo ad secundam vero, scilicet, in communi, quia cõmunius naturaliter est prius: cuius signũ ad propositum est, quod intellectus prius respicit verũ commune quàm vera particularia.

¶ Secunda autem consequentia probatur ex differentia obiecti amoris, ad obiecta aliorum actuum voluntatis & appetitus: quia amor est respectu boni in communi: desiderium aut spes & delectatio respectu boni specialis, puta praesentis vel futuri. Et confirmatur ex hoc, quod omnes alij motus appetitiui nascũtur ex amore: quod manifestatur inductioe in actibus desiderij, gaudij, odij, tristitiae, &c.

¶ Tertia autem cõsequẽtia probatur: quia remoto primo remouentur alia.

¶ Quarta ãt probatur: quia in Deo est voluntas.

¶ Circa praedicta duo occurrunt notanda.

¶ Primo, quod cum in litera dicitur, quod amor respicit bonum in communi, ly In communi, nõ significat idem quod vniuersale, sed significat idẽ quod absolute. Amor enim omnis est boni absque alia limitatione, delectatio autem est boni coniuncti, &c. Dixi autem hoc quia litera vsq; ad vltimam consequentiam loquitur etiã de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quem constat non attingere bonum secundum sensum vniuersale, sed absolute. Nec tamen efficaciae illius probationis, quod est communius naturaliter est prius per hoc aliquid adimitur: quoniam bonum absolute ad bonũ cum certa conditione se habet proportionaliter, vt cõ- *Annotat.*

remouens prohibens dicitur mouens per accidens, vt dicitur in 8. Physic. *Et quantum ad hoc dicitur signum permissio. Per alium autẽ declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione, quod fit praecipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid, propter hoc ista quinque nominantur interdum nomine voluntatis diuinae, tanquam signa voluntatis. Quod enim praeceptũ, consilium, & prohibitio dicantur Dei volũtas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra. Quod autem permissio vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per Aug. qui dicit in Enchi *. nihil fit nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat, vel faciendo. Vel potest dici, quòd permissio & operatio referuntur ad praesens. Permissio quidem ad malum, operatio vero ad bonum. Ad futurum verò prohibitio respectu mali, respectu vero boni necessarij praeceptum, respectu vero superabundantis boni consilium. *Ench. c. 95. in fine 10.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nihil prohibet circa eandem rem aliquem diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idem significantia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere praecepto & consilio, & operationi, & prohibitioni, vel permissioni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus potest significari metaphoricè velle id, quod non vult voluntate propriè accepta, ita potest metaphorice significari velle id, quod proprie vult. Vnde nihil prohibet de eodẽ esse volũtatẽ bene placiti, & voluntatem signi. Sed operatio semper est eadem cum voluntate beneplaciti, non autem praeceptum, vel consilium. Tum quia hoc est de praesenti, illud de futuro. Tum quia hoc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creatura rationalis est domina sui actus. Et ideo circa ipsam specialia quaedam signa diuinae voluntatis assignantur, inquantum rationalem creaturam Deus ordinat ad agendum voluntariè & per se. Sed aliae creaturae non agunt nisi motae ex operatione diuina. Et ideo circa alias nõ habent locum nisi operatio & permissio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omne malũ culpae, licet multipliciter contingat, tamen in hoc conuenit quòd discordat à voluntate diuina. Et ideo vnum signum respectu malorũ assignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimode, bona se habent ad bonitatem diuinã, quia quaedam sunt, sine quibus fruitionem diuinae bonitatis consequi non possumus, & respectu horum est praeceptum: quaedam vero sunt, quibus perfectius consequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum quod consilium est non solum de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

QVAESTIO VIGESIMA de amore Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quae absolute ad voluntatem Dei pertinent. In parte autẽ appetitiua inueniuntur in nobis, & passiones animae, vt gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus moraliũ virtutum, vt iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primo considerabimus de amore Dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶ Circa primum quaeruntur quatuor.
¶ Primò, vtrum in Deo sit amor.
¶ Secundò, vtrum amet omnia.
¶ Tertio, vtrum magis amet vnum quàm aliud.
¶ Quartò, vtrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum amor sit in Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd amor non sit in Deo. Nulla enim passio est in Deo. Amor est passio. Ergo amor non est in Deo.

2 ¶ Praetereà, Amor, ira, tristitia, & huiusmodi contra se diuiduntur. Sed tristitia & ira non dicuntur de Deo nisi metaphoricè. Ergo nec amor.

3 Praeterea, Dion. dicit 4. cap. de diui. nomin. * Amor est vis vnitiua & concretiua. Hoc autem in Deo locum habere non potest, cum sit simplex. Ergo in Deo non est amor.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur primae Ioan. 4. Deus charitas est.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in Deo sit voluntas, in eo amorem ponere fas est, causam & radicem cuiusquemmam appetitiuae virtutis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuae virtutis est amor. Cũ enim actus volũtatis, & cuiuslibet appetitiuae virtutis tendat in bonum & malũ, sicut in propria obiecta: bonum autẽ principalius, & per se est obiectum voluntatis & appetitus: malum autem secundariò & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum his, qui respiciunt malum, vt gaudium, quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est communius, naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad verum commune, quàm ad particularia quaedam vera. Sunt autem quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione. Sicut gaudium & delectatio est de bono praesenti & habito, desideriũ autem & spes de bono nondum adepto. Amor autem respicit bonum in communi, siue sit habitum siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui praesupponunt amorem, quasi primam radicem. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatum: neque aliquis gaudet nisi de bono amato. Odium etiam non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatae. Et similiter tristitiam & caetera huiusmodi, manifestum est in amorem referri, sicut in primum principium. Vnde in quocunque est volũtas vel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo remouentur alia. Ostensum est * autem in e Deo esse voluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vis cognitiua non mouet nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet mediante ratione particulari, vt dicitur in tertio de Anima, *ita appetitus intellectiuus, qui dicitur volũtas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo. Vnde proximũ motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actum appetitus sensitiui concomitatur aliqua transmutatio corporis, & maximè circa cor, quod est primum principiũ motus in animali. Sic igitur actus appetitus sensitiui, inquantum habent transmutationem corporalem annexam passiones dicuntur, non autem actus voluntatis. Amor igitur & gaudiũ & delectatio secundũ quod significant actus appetitus sensitiui passiones sunt, non autem secundum d quòd significant actus appetitus intellectiui. Et sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philosophus in 7. Ethic. * quod Deus vna & simplici operatione gaudet. Et eadem ratione sine passione amat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, scilicet corporalẽ transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira (vt dicitur in primo de anima *) materiale est accensio sanguinis circa cor, vel aliquid huiusmodi, formale verò appetitus vindictae. Sed rursus ex parte eius, quod est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, quod est boni non habiti, & in tristitia, quae est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quae tristitiam supponit. Quaedam verò nullam imperfectionem designant, vt amor & gaudium. Cum igitur nihil horum Deo cõueniat secundum illud, quod est materiale in eis (vt dictum est c) illa, quae imperfectionem important, etiam formaliter Deo conuenire non possunt, nisi metaphoricè propter similitudinem effectus, vt supra dictum est f. * Quae autem imperfectionem non important de Deo proprie dicuntur, vt amor & gaudium, tamen sine passione, vt dictum est b.

¶ Ad ter-

¶ Ad tertium dicendum, quod actus amoris semper tendit in duo, scilicet in bonum, quod quis vult alicui. & in eum, cui vult bonum. Hoc enim est propriè amare aliquem velle ei bonum. Vnde in eo, quod aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quaerit sibi vnire inquãtum potest. Et pro tanto d dicitur amor vis vnitiua etiam in Deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod vult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt supra ostensum est e. In hoc vero quod aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tanquã seipso, referẽs bonũ ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis cõcretiua, quia alium aggregat sibi habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est vis concretiua absq; compositione, quae sit in Deo, inquãtum alijs bona vult.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus omnia amet.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non omnia amet. Quia secundum Dion. 4. cap. de diui. nom. * amor amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniẽs autem est dicere, quod Deus extra se positus, in alia transferatur, Ergo inconueniens est dicere, quod Deus alia à se amet.

2 ¶ Praeterea, Amor Dei aeternus est. Sed ea, quae sunt alia à Deo, * non sunt ab aeterno, nisi in Deo. Ergo Deus non amat ea nisi in seipso: sed secundum quod sunt in eo non sunt aliud ab eo. Ergo Deus non amat alia à seipso.

3 ¶ Praeterea, Duplex est amor, scilicet concupiscentiae & amicitiae u, sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiae: quia nullius extra se eget. Nec etiam amore amicitiae: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum * Ergo Deus non omnia amat.

4 ¶ Praeterea, In Psal. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Nihil autem simul odio habetur & amatur. Ergo Deus non omnia amat.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Sapien. 2. Diligis omnia quae sunt: & nihil odisti eorum, quae fecisti.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia existentia sint bona, & à Deo, ab illo amari credendum est: sed secus quàm nos, qui à rerum bonitate ad amorem impellimur, ipse verò cuncta diligit creando & infundendo illis bonitatem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus omnia existentia amat. Nam omnia existentia inquantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quaelibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra c, quòd voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quod intantum habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum à Deo. Cuilibet igitur existenti, Deus vult aliquod bonum. Vnde, cùm amare nil aliud sit, quàm velle bonum alicui c, manifestum est, quod Deus omnia quae sunt, amat. Non tamen eo modo sicut nos. Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerum c, sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuersó bonitas eius vel vera vel aestimata, prouocat amorem, quo ei volumus & bonum conuersari, quod habet, & addi, quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundens & creans bonitatem in rebus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod amans sic fit extra se in amatum translatum, inquantum vult amato bonum, & operatur per suam prouidentiam sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius quarto ca. de * diuin. nomin. Addendum est autem & hoc pro veritate dicere, quod & ipse omnium causa per abundantiam amatiuae bonitatis, extra seipsum fit ad omnia existentia prouidentijs.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet creaturae ab aeterno non fuerint nisi in Deo c, tamen per hoc quod ab aeterno in Deo fuerunt, ab aeterno Deus cognouit res in proprijs naturis. Et eadem ratione amauit. Sicut & nos per similitudines rerũ, quae in nobis sunt, cognoscimus res in seipsis existentes.

¶ Ad tertium dicendum, quod amicitia non potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contingit esse redamationem & communicationem in operibus vitae: & quibus contingit benè euenire vel malè, secundum fortunam & faelicitatem: sicut & ad eas propriè beneuolentia est. Creaturae autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatae vitae, qua Deus viuit. Sic igitur, Deus propriè loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiae, sed amore concupiscentiae, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad seipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscimus enim aliquid & nobis & alijs.

¶ Ad quartum dicendum, quod nihil prohibet vnum & idem secundum aliquid amari, & secundum aliquid odio haberi. Deus autem peccatores inquantum sunt naturae quaedam amat. Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum verò peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. Et hoc in eis à Deo non est. Vnde secundum hoc, ab ipso odio habentur.

mune ad proprium, seu vt communius ad minus commune.

¶ Secundo q cùm in litera dicitur, quòd amor est primus actus volũtatis & appetitus, nomine appetitus intelligit totam latitudinem appetitiuae virtutis in qualibet natura, & non qualibet potentiam appetitiuam. Et per hoc excluditur instantia de primo actu irascibilis. Licet enim primus eius actus nõ sit amor, sed spes: primus tamen actus totius appetitus sensitiui distincti in concupiscibilẽ & irascibilem est amor.

a ¶ Super quaestionis vigesimae Articulum secundum.

Titulus est clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio. Deus amat omnia existentia, non tamen eo modo sicut nos. Haec conclusio quo ad primam partem sic probatur. omnia existentia inquãtũ sunt, bona sunt: & sic quòd hoc habent inquantum sunt volita à Deo: ergo cuilibet existẽti Deus vult aliquod bonũ. ergo Deus omnia quae sunt, amat. Antecedens quo ad primã partẽ probatur. quia ipsum esse & quaelibet rei perfectio bonitas quaedam est, quo ad secundam vero, quia voluntas Dei est causa rerũ, consequentia verò prima probatione non eget, secunda autem probatur ex eo, quòd amare, nihil aliud est quã velle alicui bonum. Quo ad secundam autem partem manifestatur conclusio, quia amamus moti à bonitate rei amatae, Deus autem amat creando & infundendo bonitatem quam amat. *Comment. 129 2. d. 26. ar. 1. ad. 2. Et 3 di. 19. ar. 5. q. 1. & dis. 23. ar. 4. Et 1. con. c. 91. col. 2. & 3.*

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus aequaliter diligat omnia.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus aequaliter diligat omnia. Dicitur enim Sapientiae sexto, Aequaliter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia Dei quam habet de rebus est ex amore, quo amat res. Ergo aequaliter amat omnia.

2 ¶ Preterea, Amor Dei est eius essentia. Sed essentia Dei magis & minus non recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quaedam alijs magis amat.

3 ¶ Preterea, Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. Sed Deus nõ dicitur scire quaedam magis quàm alia, neque magis velle. Ergo nec magis quaedam alijs diligit.

¶ SED CONTRA est q dicit Augu. * super Io. Omnia diligit Deus quae fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quae sunt membra vnigeniti sui, & multò magis ipsum vnigenitum suum. *Trac. 110 in Euang. Io. à medio illius to. 9.*

CONCLVSIO.

¶ *Ex parte actus voluntatis Deus aequaliter omnia amat, cum simplici & eodẽ modo se habente actu voluntatis amet, ex parte verò boni voliti ab ipso nõ omnia aequaliter amat, sed vni maius bonum vult quàm alij.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cũ amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus volũtatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus nõ magis quaedã alijs amat, quia omnia amat vno & simplici actu volũtatis c: & semper eodem modo se habente. Alio modo se ex parte ipsius boni, quòd aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquẽ magis alio amare, cui volumus maius bonũ: quamuis nõ magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere quòd Deus quaedam alijs magis amat. Cum enim amor Dei sit causa bonitatis rerũ, (vt dictũ * est c) non esset aliquod alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd dicitur Deo aequaliter esse cura de omnibus, nõ quia aequalia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex aequali sapientia & bonitate omnia administrat.

¶ Ad secũdum dicendũ, quòd ratio illa procedit de intentione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autẽ quod Deus creaturę vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶ Ad tertiũ dicendum, q intelligere & velle significant solum actus, nõ autem in sua significatione includunt aliqua obiecta, ex quorũ diuersitate possit dici, Deus magis vel minus scire aut velle, sicut circa amorẽ dictum est c.

a ¶ Super quaestionis vigesimae Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. *Comment. 119*

¶ Primò distinguit q inaequaliter amare contingit dupliciter: & probat distinctionẽ ex eo, q amare est velle bonũ alicui.

¶ Secundo respõdet quaesito duabus cõclusionibus iuxta praedicta membra distinctionis.

¶ Prima cõclusio est, Deus ex parte actus amandi omnia aequaliter amat, probatur, amat vno simplici & semper eodẽ modo, se habente actu volũtatis: ergo aequaliter. *Ar. praeced. 228*

Secunda conclusio est. Deus ex parte boni voliti amato, quaedã amat magis alijs. probatur, si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri: nõ esset aliquid alio melius, hoc est manifeste falsum: ergo consequentia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerũ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *An Deus semper magis diligat meliora.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toto genere humano, cùm sit Deus & homo. Sed Deus magis dilexit genus humanum, quàm Christum, quia dicitur Roman. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

a ¶ Super quaestionis vigesimae Articulũ quartum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quaesito affirmatiue. Deus magis diligit meliora. probatur. Voluntas Dei est causa bonitatis in rebus: ergo Deum magis diligere aliquid, nihil aliud est quàm velle illi maius bonum. ergo ex hoc aliqua sunt meliora, quod Deus magis bonũ vult. ergo meliora plus amat. *In corp. art. Comment. 0 130 3. di. 32. ar. q. 1. 2. 3. & 4. di. 31 q. 2. arti. 3. quae. 3.*

¶ In

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ In responsione ad quintum dubium ingerunt verba in calce posita, scilicet quòd peccator prædestinatus secundū aliquod tempus non est nec bonus neque malus. Videtur enim sententia hæc & falsa & contra autoris doctrinā: quoniā tam angelus quàm homo secūdū ipsum fuit creatus in gratia: & quilibet homo contrahit peccatum originale. Et dato quòd non essent creati in gratia, vno tantū instanti, & non per aliquod tempus fuissent, neq; boni neq; mali: omnino igitur apparēt hæc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur.

Tract. vlt. in Ioan. inter prin. & med. to. 9.

¶ Primò quòd hæc verba sunt vera de possibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis etiam instantanea. Tam angelus enim quàm homo quandoq;, scilicet in primo instāti, potuit esse neque bonus neque malus moraliter.

Cap. 3. in Esaiā super illud, Peccatū vt Sodomæ prædicauerūt, tom. 5.

¶ Secundo quod verificatur de bonitate & malitia morali personali, id est per proprium actum, infans enim quamuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque bonus neque malus est.

¶ Tertiò quòd ista sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absque restrictione aliqua: & licet peccator prædestinatus postquam habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quandoq; tamen, scilicet per infinitum tempus quo nō fuit neque bonus neque malus fuit.

Ar. 2. et 3. praeced. 118 129

¶ Et hæc expositio magis formalis est, & proposito consona, & absq; quęstione. Intēdit enim litera docere nō esse minus peccatorem prædestinatum, esse pro aliquo tempore peiorem & minus amatum, ex eo quòd pro aliquo tempore non erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tunc neq; bonus neque malus erat, vniuersaliter loquēdo de bono & malo, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum primum.*

Art. praec. Annot. Titulus vt iam patet ex dictis quærit, vtrum iustitia sit formaliter in Deo.

Comment. ¶ In corpore duo facit. ¶ Primò enim distinguit iustitiā in duas species, scilicet commutatiuam, & distributiuam,

229 536 ¶ Secūdò respōdet quæsito duabus conclusionibus, iuxta numerum specierum iustitiæ.

¶ Prima cōclusio est negatiua, in Deo nō est iustitia commutatiua. probatur autoritate Apostoli, quis prior, &c.

¶ Secunda est affirmatiua, in Deo est iustitia distributiua, & probatur. Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuiq; secūdum suam dignitatem, ergo ordo

** Tract. vl. in Ioan. à medio to. 9.*

Ergo Deus non semper magis diligit meliora.

2 ¶ Præterea, Angelus est melior homine, Vnde in Psalm. 8. dicitur de homine, Minuisti eum paulò minus ab angelis. Sed Deus plus dilexit hominem quàm angelum. Dicitur enim Hebr. 2. Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, ergo Deus non semper magis diligit meliora.

3 ¶ Præterea, Petrus fuit melior Ioāne: quia plus Christum diligebat. Vnde Dominus sciēs hoc esse verum, interrogauit Petrum, dicens: Simon Ioannis diligis me plus his? Sed tamen Christus plus dilexit Ioannem quàm Petrum. Vt enim dicit Aug.* super illud Ioā. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Ioā. à cæteris discipulis discernitur, non quòd solum eum, sed quòd plus eum cæteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

4 ¶ Pręterea, Melior est innocens pœnitēte, cùm pœnitentia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier.* Sed Deus plus diligit pœnitentem quàm innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico vobis, quòd maius gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indi. pœni. Ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

5 ¶ Præterea, Melior est iustus præscitus quā peccator prædestinatus. Sed Deus plus diligit peccatorem prædestinatum, quia vult ei maius bonum, scilicet vitam æternam. Ergo Deus nō semper magis diligit meliora.

¶ SED CONTRA, vnūquodq; diligit sibi simile, vt patet per illud, quod habetur Ecc. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed intātum aliquid est melius, inquantum est Deo similius. Ergo meliora magis diliguntur à Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Cū ex eo aliqua alijs meliora sint, quòd eis maius bonū Deus vult, ipsum meliora diligere dicendū est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd necesse est dicere secundum prædicta, quòd Deus magis diligat meliora. Dictum* est enim c, quòd Deum diligere magis aliquid, nihil aliud est quàm ei maius bonum velle. Voluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, quòd Deus eis maius bonum vult. Vnde sequitur q̄ meliora plus amet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus Christum diligit, non solùm plus quàm totum humanū genus, sed etiam magis quàm totam vniuersitatem creaturarum: quia scilicet ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen quod est super omne nomen, vt verus Deus esset. Nec eius excellentiæ deperijt ex hoc, quòd Deus dedit eum in mortem pro salute humani generis: quinimò ex hoc factus est victor gloriosus. Factus enim est principatus super humerum eius, vt dicitur Esa. 9.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd naturam humanam assumptā à Dei verbo in persona Christi (secūdum * prædicta e) Deus plus amat quā omnes angelos: & melior est, maximè ratione vnionis. Sed loquēdo de humana natura communiter, eam angelicæ comparando, secūdum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur e: cùm eadem sit mensura hominis & angeli, vt dicitur Apoc. 20. ita tamē quòd quidam angeli quibusdam hominibus, & quidam homines quibusdam angelis quantum ad hoc potiores inueniuntur. Sed quantum ad conditionē naturæ angelus est melior homine. Nec ideo naturā humanā assumpsit Deus, quia hominē absolutè plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bon' paterfamilias aliquid pretiosius dat seruo ægrotāti, quod nō dat filio sano.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hæc dubitatio de Petro & Ioanne multipliciter soluitur. * Aug. nanq; refert hoc ad mysterium dicens: quòd vita actiua, quæ significatur per Petrum, plus diligit Deum quàm vita contemplatiua, quæ significatur per Ioannem, quia magis sentit præsentis vitæ angustias, & æstuantius ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Contēplatiuam verò vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. Non enim finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

¶ Quidam verò dicunt, quod Petrus plus dilexit Christum in membris. Et sic etiam à Christo plus fuit dilectus. Vnde ei ecclesiā cōmendauit. Ioannes verò plus dilexit Christū in seipso. Et sic etiam plus ab eo fuit dilectus, Vnde ei commendauit matrem. Alii verò dicunt, quod incertum est quis horū plus Christū dilexerit amore charitatis, & similiter quē Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriā vitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantum ad quandam promptitudinem vel feruorē. Ioannes verò plus dilectus quantū ad quædā familiaritatis indicia, quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuētutē & puritatē. Alii verò dicunt, quod Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellentius donum charitatis. Ioānem vero plus quātum ad donū intellectus. Vndè simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioānes secundū quid. Præsumptuosum tamē videtur hoc diiudicare, quia, vt dicitur Prouer. 16. Spirituū ponderator est dominus & non alius c.

¶ Ad quartū dicendum, quòd pœnitentes & innocentes se habent sicut excedentia & excessa, Nam siue sint innocentes, siue pœnitentes illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habēt de gratia. Cęteris tamē paribus innocētia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamē Deus plus gaudere de pœnitente quàm de innocente: quia plerūque pœnitentes cautiores, humiliores, & feruentiores resurgunt. Vnde Greg.* dicit ibidem, quod dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conuersus fortiter hostem premit, quàm qui nunquā fugit, nec vnquam fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quàm innocenti, qui non meruit. Sicut centū marchæ maius donum est si pauperi dentur, quàm si dentur regi.

¶ Ad quintum dicendū, quòd cum voluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundum illud tempus pensanda est bonitas eius, quia amatur à Deo, secundum quod dādum est ei ex bonitāte diuina aliquod bonum. Secundū ergo illud tempus, quo prædestinato peccatori dandum est ex diuina volūtate maius bonum, melior est, licet secundum aliquod aliud tempus sit peior: quia & secundum aliquod tempus non est nec bonus, neque malus.

QVAESTIO VIGESIMAPRIMA de iustitia & misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem diuini amoris de iustitia & misericordia eius agendum est.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum in Deo sit iustitia.
¶ Secundò, vtrum iustitia eius veritas dici possit.
¶ Tertiò, vtrum in Deo sit misericordia.
¶ Quartò, vtrū in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit iustitia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ in Deo non sit iustitia. Iustitia enim contra temperantiam diuiditur. Temperantia autem non est in Deo, Ergo nec iustitia.

2 ¶ Præterea. Quicunque facit omnia pro libito suæ voluntatis, non secundum iustitiam operatur. Sed sicut dicit Apost. ad Ephes. 1. Deus operatur omnia secundum consilium suæ voluntatis. Non ergo ei iustitia debet attribui.

3 ¶ Pręterea, Actus iustitiæ, est reddere debitum, sed Deus nulli est debitor: ergo Deo non competit iustitia.

vniuersi demonstrat Dei iustitiam: igitur in eo est iustitia. cōsequentia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familiæ congruus ostendit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi, &c. & consequens firmatur autoritate Dionysii.

¶ *Num in Deo sit iustitia commutatiua.*

¶ Circa primam conclusionem dubium est. * Tum quoniam falsum videtur in Deo non esse iustitiam cōmutatiuam: quoniam forma diuini iudicii sit secundum iustitiam commutatiuam, dum recompensat & premia meritis & supplicia peccatis, vt expressè autor dicit in Secunda secundæ quæst. 61. articu. 4. ad primum. * Tum quoniam probatio non videtur sufficiens: quoniam ad iustitiam commutatiuam spectat non solum retributio, sed etiam prior datio. Non solum .n. emptio, sed etiā venditio iustitia commutatiua regulatur. Et præterea ex negatione secundi actus in Deo non videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ, quoniam saluatur etiam in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quod neuter actus commutatiuæ iustitię locū habet in Deo, quia sicut non potest dare pro acceptis, ita nec potest dare pro accipiendis: nihil enim sibi et creaturis accrescere potest. * Excluditur quoque ex hoc, quod nemo potest prius aliquid dare Deo: vterque actus ab ipso: quoniā si nemo potest prius dare, consequens est, quod nemo possit æquiualens reddere, & cōsequenter: quod Deus non possit pro æquiualente accipiendo dare: & sic commutatiuæ iustitia, quæ æqualitatem inter datum, & acceptum facit, locum in eo habere non potest. Ad primum verò dicitur, q̄ inde non potest haberi, nisi quod quidam modus commutatiuæ iustitiæ in diuina distributione seruatur, dum pro demeritis supplicia, & pro meritis præmia dispensat. Ide autem intenditur quòd in Deo non est ipsa iustitia commutatiua.

¶ In responsione ad tertium aduerte doctrinam traditam in secūdo contra Gent. in capit. 28. & 29.

4 ¶ Prætereà, Quicquid est in Deo, est eius essentia: sed hoc nō competit iustitiæ. dicit enim Boe. * in lib. de heb. quod bonum essentiam, iustum verò actum respicit. Ergo iustitia non competit Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 10. Iustus Dominus, & iustitiam dilexit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia nostra ex Deo sint, nec quisquam quippiam dederit pro quo sibi à Deo retribuatur, iure in ipso iustitia commutatiua non est, sed distributiua, qua singulis quod sibi ad sui complementum spectat, tribuere dicitur, vt inde vniuersi ordo seruetur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est species iustitiæ. Vna, quæ consistit in mutua datione & acceptione: vtputa quæ consistit in emptione & venditione, & alijs huiusmodi communicationibus vel commutationibus. Et hæc dicitur à philosopho in 5. Ethic.* Iustitia commutatiua, vel directiua commutationum, siue communicationum: & hæc non competit Deo, quia vt dicit Apost. Rom. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia, quæ consistit in distribuendo, & dicitur distributiua iustitia, secundum quòd aliquis gubernator, vel dispensator dat vnicuique secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familiæ, vel cuiuscunque multitudinis gubernatæ demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo vniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm in rebus voluntatis demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dionys.* 8. cap. de diui. nom. Oportet videre in hoc veram Dei esse iustitiam, quòd omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatem. & vniuscuiusque naturam in proprio saluat ordine & virtute.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtutum moralium quædam sunt circa passiones: sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iram. Et huiusmodi virtutes Deo attribui non possunt, nisi secundum metaphoram: quia in Deo neque passiones sunt (vt suprà dictum * est e) neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi virtutes, sicut in subiecto, vt dicit philosophus in tertio Ethi.* Quædam vero virtutes morales sunt circa operationes, vtputa circa dationes & sumptus, vt iustitia a & liberalitas & magnificentia d, quæ etiam non sunt in parte sensitiua, sed in voluntate. Vnde nil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim secundum virtutes politicas Deum laudare, vt dicit philosophus in 10. Ethic.*

¶ Ad secundum dicendum, quod cum bonum intellectum sit obiectum voluntatis, impossibile est Deum velle, nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius voluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suam voluntatem facit, iustè facit, sicut & nos quod secundum legem facimus iustè facimus. Sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, Deus autem sibiipsi est lex.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnicuique debetur quod suum est. Dicitur autem esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & non econuersò. Nam liberum est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentiæ vel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo considerandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatum ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & vnaquæque res ad suum finem. Alius ordo quo omnia creata ordinantur in Deum. Sic igitur & debitum attendi potest dupliciter a in operatione diuina. Aut secundum quod aliquid debetur Deo. Aut secundum quod aliquid debetur rei creatæ. Et vtroque modo Deus debitum reddit. Debitum enim est à Deo, vt impleatur in rebus id, quod eius sapientia & voluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat. Et secundum hoc iustitia Dei respicit decentiam ipsius, secundum quam reddit sibi quod sibi debetur. Debitum etiam est alicui rei creatæ, quòd habeat id, quod ad ipsam ordinatur. Sicut homini quòd habeat manus, & quod ei alia animalia seruiant. Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat vnicuique quod ei debetur secundum rationem suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc vnicuique debetur, quod est ordinatum ad ipsum secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potius alia in ipsum. Et ideo iustitia quandoque dicitur in Deo condecentia d suæ bonitatis: quandoque verò retributio pro meritis. Et vtrunque modum tangit Anselm. dicens: Cùm punis malos, iustum est: quia illorum meritis conuenit. Cùm verò parcis malis, iustum est: quia bonitati tuæ condecens est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet iustitia respiciat actum, non tamen per hoc excluditur quin sit essentia Dei: quia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principium actionis. Sed bonum, non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum non solum secundum quod agit, sed etiam secundum quod in sua essentia perfectum est. Et propter hoc ibidem dicitur, quod bonum comparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum iustitia Dei sit veritas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd iustitia Dei non sit veritas. Iustitia enim est in voluntate. Est enim rectitudo voluntatis, vt dicit Ansel.* veritas autem est in intellectu secundum philosophum in 6. meta. a & in 6. Ethic. Ergo iustitia non pertinet ad veritatem.

2 ¶ Præterea, Veritas secūdum Philosophū in 4. Ethic. b est quædam alia virtus à iustitia. Non ergo veritas pertinet ad rationē iustitiæ.

¶ SED CONTRA est quòd in Ps. 84. dicitur, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi veritas pro iustitia.

CONCLVSIO.

¶ *Iustitia in Deo reperta conuenienter veritas nominatur, secundum quam res intellectui conformantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd veritas cōsistit in adæquatione intellectus & rei, sicut supra* dictum est e. Intellectus autē, qui est causa rei, cōparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Econuerso autem est de intellectu qui accipit scientiam à rebus e. Quando igitur res sunt mensura, & regula intellectus, veritas consistit in hoc quòd intellectus adæquatur rei, vt in nobis accidit. Ex eo enim, q̄ res est vel non est, opinio nostra & oratio vera vel falsa est. Sed quādo intellectus est regula vel mensura rerū, veritas consistit in hoc, q̄ res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verum opus quando cōcordat arti. Sicut aūt se habēt artificiata ad artē, ita se habēt opera iusta ad legē, cui cōcordāt. Iustitia igitur Dei, quæ cōstituit ordinē in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius c, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu, Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur secūdum legem, est in voluntate.

¶ Ad secūdum dicendū, quòd veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam virtus, per quam aliquis demonstrat se talem in dictis vel factis qualis est e. Et sic consistit in conformitate signi ad significatum, nō aūt in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est c.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum misericordia competat Deo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̄ misericordia Deo non competat. Misericordia enim est species tristitię, vt dicit Damas.* Sed tristitia non est in Deo. Ergo nec misericordia.

2 ¶ Prętereà, Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus non potest pretermittere id quod ad iustitiā suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Thi. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. Negaret autē seipsum, vt dicit a glo. ibidem, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo non competit.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur in Psal. 101. Miserator & misericors dominus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum de alterius miseria tristari minimè Deo cōueniat, sed magis eam repellere, misericordia non secundum passionis affectum, sed effectum maximè ei conuenire dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd misericordia est Deo maximè attribuenda, tamē secūdum effectum, non secundum passionis affectum, e ad cuius euidentiam cōsiderandum est, quòd misericors dicitur aliquis, quasi habēs miserū cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius per tristitiā, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur q̄ operetur ad depellēdā miseriā alterius, sicut miseriā propriā.

contra Gent. in c. 28. & 29. & melius hæc intelliges, videns quòd hoc potius est iustum condecentiæ in ordine ad Deum, quam simpliciter iustum. 172 *4. di. 4. q. 3 ar. 1. 2. & 3.*

a ¶ *Super quæstionis vigesimæprimæ Articulum secundum.* *In dia. ver. cap. 13.*

Titulus ex dictis est clarus. *a 6. Ethi. t. 2. & 6. met. tex. 8. to. 5. & 10. 3.*

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Iustitia Dei cōuenienter veritas nominatur. *Comment.*

¶ Probatur: veritas intellectus regulantis, & mensurantis res, consistit in adæquatione rerum ad intellectum: iustitia autem consistit in conformitate operum ad legem, cui concordat, ergo iustitia Dei cōuenienter veritas nominatur. *b Li. 4. Ethic. cap. 7. & 5.* *Q. 16. ar. 1. c 99 e 87* Antecedēs pro prima parte probatur ex conuenientia, & differentia veritatis in intellectu accipiente à rebus, & causante res. Conuenientia quidē, quia veritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, quia in intellectu causato est adæquatio intellectus ad res: in causante autem est adæquatio rerum ad intellectum, pro secunda verò parte: quia sicut se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, consequētia autem probatur, quoniam iustitia Dei facit ordinem in rebus conformem sapientiæ suæ, quæ est omnium lex. Et confirmatur tota manifestatio ex eo quod etiam in nobis sic inuenitur veritas iustitiæ. *b u*

a ¶ *Super quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.* *a 102 In corp. ar.*

Titulus iam patet ex visu.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito. Secundò clarificat responsionem. Cōclusio responsiua est, misericordia est maximè in Deo non secundum passionis affectum, sed secundum effectum. Probatur, tristari de miseria aliena non cōuenit Deo, sed repellere eā, hoc maximè ei conuenit, ergo misericordia non quantum ad affectum, sed quantum ad effectū maximè Deo cōuenit. *Comment. 133 2. 2. q. 30. art. 2. ad 1. et 4. di. 46 q. 1. & 1. co. ca. 91. fin. & Psal. 24.* ** Li. 1. Orth. fid. c. 14.* *a Glo. interlinearis ibi* Antecedens explanatur, quo ad ly miseria, vt scilicet sonet defectum quemcunque, & probatur quo ad secundam partem, sic. defectus non tolluntur nisi per alicuius bonitatis perfectionem: ergo hoc maximè pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Consequentia autem probatur: quia affectus misericordiæ est tristitia, effectus vero est depulsio alienæ miseriæ. Clarificatio autem consistit in differenti habitudine diffusæ à Deo *e 127*

Universidad de Deusto Biblioteca

à Deo perfectionis ad eius bonitatem, iustitiam, liberalitatem, & misericordiam. Et sic clare est in litera.

Q.6. art.4. 34

a ¶ *Super quæstionis vigesimæprimæ Articulum quartum.*

Titulus est clarus.

Comment.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet in quolibet opere Dei misericordiã & iustitiam oportet inueniri.

Q.6. art.2. & 4.

¶ Circa quam tria facit. Primò misericordiæ nomen extendit, extendendo nomen miseriæ ad omnem defectum: & rationem extensionis assignat: quia cum miseria opponatur felicitati, in sola rationali creatura, quę felicitatis est capax, miseria propriè inueniri potest.

32 34 Art. 1. huius quæst. 116 131 c 128

Secundò probat conclusionem quo ad iustitiam sic: debitum ex diuina iustitia contingit dupliciter, scilicet Deo vel creaturæ: & neutrũ potest in aliquo opere Dei prætermitti: ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiam. Antecedens quo ad primam partẽ habetur ex dictis in primo articulo ad tertium: quo ad secundam verò manifestatur, quia non potest facere Deus aliquid, quod non congruat sapientiæ & bonitati ipsius: & similiter quicquid in rebus creatis facit, conuenienti ordine & proportione disponit.

134

4. dist. 46. q.2. art.2. q.2. &t 2. cõtra c.28. & ver. q. 28. art.1. ad 8. & po. q.5. arti.4. ad 6. Et psal.24. col.6. & ad Ro.15.

¶ Aduerte hic, quod illa propositio in litera posita, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti, non est intenta ab autore prout sonat, quoniam in opere creationis propriè nulla potest inueniri ratio debiti respectu alicuius creaturæ, sed solum respectu sapientiæ & voluntatis diuinæ, vt in responsione ad quartum hic habes: sed est interpretanda quo ad opera prouidẽtiæ & gubernationis: ad quod insinuandum cum illa manifestatur in litera, notanter dicitur quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi diceret, quod quicquid facit, facit creatione supposita.

¶ Probatur deinde conclusio quo ad misericordiam sic, opus diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur: ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantum ad primam eius radicem. Antecedẽs probatur, quia reducitur debitũ in aliquid ex sola diuina bonitate collatum, quod probatur: quia aliter produceretur in infinitum & declaratur exempliter.

138

¶ Tertiò, quia ex hac probatione videbatur quòd misericordia concurreret ad opera Dei quasi remota causa, ideo

& hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius non competit Deo, sed repellere miseriam alterius hoc maxime ei competit, vt per miseriam quemcunque defectum intelligamus. Defectus autẽ non tolluntur, nisi per alicuius bonitatis perfectionẽ. Prima autẽ origo bonitatis Deus est, vt suprà * ostensum est [c]. Sed considerãdum est quòd elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatem diuinam & ad iustitiam, & ad liberalitatem & misericordiam: tamen secundum aliam & aliam rationem. Communicatio enim perfectionum absolutè cõsiderata pertinet ad bonitatem, vt suprà * ostensum est [c]. Sed inquantum perfectiones rebus à Deo dãtur secundum earum proportionem, pertinet ad iustitiam, vt dictum est * suprà [c]. Inquantum verò non attribuit rebus perfectiones propter vtilitatem suã, sed solum propter suam bonitatem [c], pertinet ad liberalitatem. Inquantum verò perfectiones datæ rebus à Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

¶ AD PRIMVM igitur dicendũ, quòd obiectio illa procedit de misericordia, quantum ad passionis affectum.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Deus misericorditer agit, non quidem contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operando, sicut si alicui, cui debentur centum denarij, aliquis ducentos det de suo, tamen non contra iustitiam facit, sed liberaliter vel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offensam in se commissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. Vnde Apostolus remissionem donationem vocat, Ephe.5. Donate inuicem sicut & Christus vobis donauit. Ex quo patet quòd misericordia non tollit iustitiam, sed est quædam iustitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quòd misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quædam enim opera Dei attribuuntur misericordiæ, vt iustificatio impij. Quædam verò iustitiæ, vt damnatio impiorum. Vnde dicitur Iaco.2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. Non ergo in omni opere Dei apparet misericordia & iustitia.

2 ¶ Præterea, Apostolus ad Roma.15. conuersionem Iudæorum attribuit iustitiæ & veritati, conuersionem autem gentium misericordiæ. Ergo non in quolibet opere Dei est iustitia & misericordia.

3 ¶ Præterea, multi iusti in hoc mũdo affliguntur. Hoc autem est iniustum. Non ergo in omni opere Dei est iustitia & misericordia.

4 ¶ Præterea, Iustitiæ est reddere debitum, misericordiæ autem subleuare miseriam. Et sic tam iustitia quàm misericordia aliquid præsupponit in suo opere. Sed creatio nihil præsupponit [c]. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Ps.24. Oés viæ domini misericordia & veritas.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in nullis Dei operibus quod sibi & creaturæ debetur nullo prorsus modo à Deo prætermitti oporteat, & debitum omne in aliquid ex diuina bonitate collatum reducatur, necesse est in quouis illius opere iustitiam & misericordiam inueniri.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd necesse est quòd in quolibet opere Dei misericordia & veritas inueniantur, si tamen misericordia pro remotione cuiuscunque defectus accipiatur, quamuis nõ omnis defectus propriè possit dici miseria, sed solum defectus rationalis naturæ quã contingit esse fœlicem. Nam miseria fœlicitati opponitur. Huius aũt necessitatis ratio est: Quia cum debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit vel debitum Deo, vel debitum alicui creaturæ, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid Deus, quod non sit conueniens sapientiæ & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus [e] aliquid esse debitum Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creaturæ enim nõ debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistens, vel præcõsideratum. Et rursus si illud creaturę debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis dependeat, quæ est vltimus finis. Vtpote si dicamus quod habere manus debitum est homini propter animam rationalem [e]: animam verò rationalem habere ad hoc quod sit homo, hominem verò esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicem eius. Cuius virtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam vehementius in eis operatur, sicut causa primaria vehementius influit quàm causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quæ alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largius dispensat, quàm exigat proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ, quàm quod diuina bonitas cõfert, quæ omnem proportionem creaturæ excedit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædã misericordię: quia in quibusdã vehementius apparet iustitia, in quibusdã misericordia. Et tamẽ in dãnatione reproborũ apparet misericordia: non quidẽ totaliter relaxans, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impij apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quã tamen ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Lu.7.cap. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudæorũ, & gentiũ. Sed aliqua ratio iustitiæ apparet in conuersione Iudæorũ, quæ non apparet in conuersione gentium, sicut quod saluati sunt propter promissiones patribus factas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in hoc etiam quod iusti puniuntur in hoc mundo, apparet iustitia & misericordia, inquantũ per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgantur & ab affectu terrenorum in Deum magis eriguntur, secundum illud Greg.* Mala, quæ in hoc mundo nos premunt, ad Deum nos ire compellunt.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in Dei cognitione. Et secundum hoc enim saluatur ibi ratio iustitiæ, inquantum res in esse producitur, secundum quod conuenit diuinæ sapientiæ, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordiæ, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVAESTIO VIGESIMASECVNDA DE Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad volũtatem absolutè pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & voluntatem. Huiusmodi autem est prouidentia quidem respectu omnium, prędestinatio verò & reprobatio quę ad hæc consequuntur, respectu hominum specialiter in ordine ad eternam salutem. Nam & post morales virtutes in scientia morali cõsideratur de prudentia, ad quam prouidentia pertinere videtur.

¶ Circa prouidentiam autem Dei queruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum Deo conueniat prouidentia.

¶ Secundò, vtrum omnia diuinę prouidentię subsint.

¶ Tertiò, vtrum diuina prouidentia immediatè sit de omnibus.

¶ Quartò, vtrùm prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum prouidentia Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q; prouidentia Deo nõ cõueniat. Prouidentia n. secundũ Tullium * est pars prudentię. Prudentia aũt (cũ sit bene consiliatiua secundum philosophum in 6. ethic. [c]) Deo competere non potest, qui nullum dubium habet, Vnde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

declarat, quod concurrit eminentius quàm iustitia, & hoc dupliciter. ¶ Primò, quia causa primaria vehementius influit quàm secunda: & sic vis misericordiæ & saluatur & vehementius operatur in omnibus consequentibus.

¶ Secundò ab effectu quia debita alicui creaturæ largius Deus dispensat, quàm proportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis suæ. Patet autem sic esse, quia minus eo quod de facto diuina bonitas confert, ad conseruandum iustitiæ ordinem sufficeret.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, necesse est esse prouidentiam in Deo. Et probatur: omne bonum quod est in reb. est creatum à Deo: ergo bonum ordinis rerum in finẽ, & præcipuè vltimum est creatum à Deo: ergo ratio ordinis rerum in finem in mente diuina præexistit: ergo in eo est prouidentia. Antecedẽs patet: prima verò consequentia probatur: quia in rebus creatis nõ solum inuenitur bonitas secundum substantias rerũ, sed secundum ordinem earũ in finem, & præcipuè vltimum. Secunda autẽ probatur: quia Deus est causa rerũ per intellectum. Tertia autẽ probatur, ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem: & declarantur singulæ particulæ. Primo quod sit ratio: quia est principalis pars prudentiæ. Secundo quod sit ordinis in finem: quia proprium prudentiæ est ordinare in finem. Tertio quod sit rerum ex differentia inter prudentiam monasticam & œconomicam, vel politicam: quoniam illa est ratio ordinis propriorum actuum ad finẽ vitæ suæ, ista verò est ratio ordinis subiectorum sibi in finem eorum, vt patet Matth.24. Ex hac enim diffinitione sequitur, q; prouidentia diuina non est pars prudentiæ monasticæ: quoniã illa impossibilis est Deo: quia nihil habet ordinabile in finem, sed est pars prudentiæ quasi politicæ, imò monarchiæ: & consequenter oportet quod sit ordinans res ipsi subiectas in suos fines. Et confirmatur hæc definitio autoritate Boe. &c. & ex differentia inter prouidentiam & dispositionem.

¶ *Quomodo prouidentia sit ratio ordinis rerum in finem.*

¶ Circa diffinitionẽ prouidentiæ dubium difficile occurrit, an quum dicitur ordinis rerum in finem, intelligatur & ipse ordo in finẽ, & peruẽtio ad finẽ: an ordo tantum. Est autem ratio dubitandi, quia expresse in quæstionibus de veritate q.5 art.1. dicitur, quod prouidentia diuina est ratio ordinis in finem & non euentus, i. consecutionis ipsius finis: in sequenti autem pluries habetur in oppositum, & in sequenti arti. In responsione ad primum: & in articu.4. apertissime: & art.4. sequentis quæstionis, vt non sit locus inficiationi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicendum est, quod autor mutauit sententiã in me lius: & id de mente sua euidẽtem est, quod hinc & ex tertio contra gent. capi.64. habetur: scilicet quod prouidentia est ratio ordinis in finem quo ad vtrunque, scilicet ordi

Lib.4. de cons. prosa 6.

QVAEST. XXII.

2 ¶ Præterea. Quicquid est in Deo, est ęternũ. Sed prouidentia non est aliquid æternum, est enim circa existentia, quæ non sunt æterna secundũ Dam. Ergo prouidentia nõ est in Deo.

3 ¶ Præterea, Nullũ compositũ est in Deo, Sed prouidentia videtur esse aliquid compositum: quia includit in se voluntatem & intellectum. Ergo prouidentia non est in Deo.

¶ SED CONTRA est, q; dicitur Sapiẽ.14. Tu autẽ pater gubernas omnia prouidẽtia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in mente diuina præexistant omniũ rerum rationes, prout in finẽ, & præcipuè vltimũ ordinantur, in eo prouidentiam esse necesse est: quæ est ratio ordinis rerum in finem.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q; necesse est ponere prouidentiam in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, à Deo creatum est, vt supra ostensum est [c]. In rebus autem inuenitur bonum nõ solum quantum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & præcipuè in finẽ vltimum, qui est bonitas diuina, vt supra * habitum est [c]. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existens à Deo creatum est. Cum autem Deus sit causa rerum per suum intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationem in ipso præexistere (vt ex superioribus patet [e]) necesse est q; ratio ordinis rerum in finem in mente diuina præexistat. ratio autem ordinandorum in finem propriè prouidentia est. Est enim principalis pars prudentiæ, ad quam aliæ duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum & intelligentia præsentium: prout ex præteritis memoratis & præsentibus intellectis coniectamus de futuris prouidendis. Prudentiæ autem proprium est secundum Philosophum in sexto Ethic. * ordinare alia in finem, siue respectu sui ipsius, sicut dicitur homo prudens, qui benè ordinat actus suos ad finem vitæ suæ: siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel ciuitate vel regno. secũdum quem modum dicitur Matth.24. Fidelis seruus & prudens quem constituit do. super familiam suam. Secundum quem modum prudentia, vel prouidentia Deo cõuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finẽ ordinabile, cũ ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem prouidentia in Deo nominatur. Vnde Boe.4. de consola. * dicit, quod prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autẽ potest dici tam ratio ordinis rerum in finẽ, quàm ratio ordinis partium in toto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q; secundum Philosophũ in sexto Ethi*. Prudentia propriè est præceptiua eorum, de quibus eubulia rectè consiliatur: & synesis rectè iudicat. Vnde licet consiliari non cõpetat Deo secundum q; consilium est inquisitio de rebus dubiis, tamen præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psal. Preceptum posuit, & non præteribit. Et secundum hoc competit Deo ratio prudentiæ & prouidentiæ. Quãuis etiam dici possit, quod ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniunt. Vnde dicitur Ephes.1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod ad curã duo pertinent [c], scilicet ratio ordinis, quæ dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorum primum est æternum, secundum temporale.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod prouidentia [d] est in intellectu, sed præsupponit volũtatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem nisi velit finem. Vnde præsupponit & prudẽtia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonum, vt dicitur in 6. Ethic.* Et tamen si prouidentia ex æquali respiceret voluntatẽ & intellectum diuinũ, hoc esset absque detrimento diuinæ simplicitatis, cum voluntas & intellectus in Deo sint idem, vt supra dictũ * est [e].

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrũ omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ. Nullũ enim prouisum est fortuitum: Si ergo omnia sunt prouisa à Deo, nihil erit fortuitum. Et sic perit casus, & fortuna, Quod est contra communem opinionem.

2 ¶ Præterea, Omnis sapiẽs prouisor excludit defectum & malum quantũ potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus non potest ea impedire (& sic non est omnipotens) aut non de omnibus curam habet.

3 ¶ Præterea, Quæ ex necessitate eueniunt, prouidentiam, seu prudentiam non requirunt. Vnde s. Phil. in 6. Eth.* Prudentia est recta ratio contingentium de quibus est consilium, & electio. Cum igitur multa in rebus ex necessitate eueniãt, nõ omnia prouidẽtiæ subduntur.

4 ¶ Præterea, Quicunque dimittitur sibi, non subest prouidentiæ alicuius gubernantis. Sed homines sibiipsis dimittuntur à Deo, secundum illud Eccl.15. Deus ab initio cõstituit hominem, & reliquit eum in manu cõsilij sui. Et specialiter mali secundum illud, Dimisit illos secundũ desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

5 ¶ Præterea, Apost.1. Co.9. dicit, quòd nõ est Deo cura de bobus. Et eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sap.8. de diuina sapientia, quòd attingit à fine vsque ad finẽ fortiter, & disp. omnia suauiter.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum omnium sit prima causa, omnia etiam in particulari cognoscens, quæuis subiecta esse diuinæ prouidentiæ, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari, necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam totaliter prouidentiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponentes mundũ factum esse casu [c]. Quidam verò posuerunt incorruptibilia tantum prouidentiæ subiacere, corruptibilia verò nõ secundum indiuidua, sed secũdũ species: sic enim incorruptibilia sunt. Ex quorũ persona dicitur Iob 22.c. Nubes latibulũ eius, & circa cardines cæli perãbulat, neque nostra considerat. A corruptibiliũ autẽ generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorẽ intellectus, quo participant. In aliis autem indiuiduis corruptibilibus aliorũ opinionem est secutus, sed necesse est dicere omnia diuinæ prouidentię subiacere, nõ in vniuersali tantum, sed etiã in singulari. Quod sic patet. Cum enim omne agens agat propter finem, tantũ se extendit ordinatio effectuũ in finẽ, quantũ se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim contingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire nõ ad finem ordinatũ, quia effectus ille consequitur ex alia causa præter intẽtionẽ agẽtis. Causalitas autem Dei, qui est primum agens, se extendit vsq; ad omnia entia non solũ quantũ ad principia speciei, sed etiam quantum ad indiuidualia principia [e], non solum incorruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quæ habent quocunque modo esse, ordinata esse à Deo in finem, secundum illud Apostoli ad Romanos decimotertio. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.

rationis, & consecutionis. Et hoc rationabiliter est, quoniam prouidentia ad voluntatẽ Dei consequentem spectat, & ad omnia quomodolibet entia, vt in sequentibus patebit, se extendit vt causa per se: cum his enim non stat prouidentiam ordinem tantum respicere. sic enim multa præter ipsum euenirent, sicut de facto præter rerum ordinem eueniunt, sed non præter ordinem & euentum.

Lib.6. Eth. c.12. à med. 10.5. Q.19. ar.1. & 3. b d 11 118 136

a ¶ *Super Quæstionis Vigesimæsecundæ Articulum secundum.*

Infr. q.103. art.5 & 1. dist.39. q.2. art.2. & 3. cont.c.164. 94. & 111. veri. q.5. ar.2. & 4. & op.3. ca. 124. 132. & 133. & op.15. c.13. 14. & 15.

Titulus nulla eget expositione, quia enim dicit oia, nihil excludit.

¶ In corpore duo facit. Primò refert tres opiniones circa quæsitum, Prima est Democriti & Epicuri, dicentium nihil esse subiectum diuinæ prouidentiæ. Secunda est Auerrois in 12. metaph. comment 52. & 54. dicentis res incorruptibiles solas subdi diuinæ prouidentiæ. Tertia est Rabbi Moysi, dicentis non solum incorruptibilia, sed etiam singula humanæ tamen speciei tãtum diuinæ subiecta prouidentiæ: rationes autem ex quibus emanarunt opiniones in litera arguendo adducuntur. Secundo respondet quæsito secundũ veritatẽ vnica conclusione, quam dupliciter probat. Est ergo conclusio responsiua, omnia diuinæ prouidentiæ subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari, & probatur primo sic. Omne agens agit propter finem: ergo omnia subiecta causalitati primi agentis, sunt etiam subiecta ordinationi eiusdem in finem. ergo omnia quæ habent quocunque modo esse, sunt ordinata à Deo in finem ergo omnia inquantum habent quomodolibet esse, in tantũ diuinæ subiiciuntur prouidentiæ. Prima consequentia manifestatur ab opposito: quia scilicet propterea in operibus alicuius agẽtis aliquid interuenit nõ subditum illius ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illius causæ, sed ex aliqua alia causa præter intentionem ipsius prouenit. Secũda vero consequentia probatur ex eo, quod causalitas Dei extendit se vsque ad omnia etiam indiuidualia, &c. Et cõfirmatur eius consequẽs autoritate apostoli. Tertia autem consequentia probatur ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem.

Comment. Ex ca.5.9. 10. & 11. 10.5.

251

¶ Circa hãc rationẽ notã tria. Primũ est q; prima cõsequentia, pptereà probatur est à posteriori, quoniã per se ex vi antecedẽtis tenet. cum enim dico, omne agens agit propter finem, causalitatem

Annot. 90 187 235

litatem agentis significo, in hoc quod dico, agit. ordinationē verò effectus in fine significat ly propter finem. Causalitas ergo amplior nō est ordinatione, nisi agat non propter finem: & propterea optime sequitur, & sine alio medio, quod si actio est propter finem, tantum se extendit ordinatio in finem, quantum causalitas: quia ly propter, adæquat ly agit.

Cum ergo nihil aliud sit Dei prouidētia quàm ratio ordinis rerū in finē, vt* dictū est c, necesse est omnia in quantū participant esse, in tantum subdi diuinæ prouidentiæ. Similiter etiā suprà ostēsum est e, quòd Deus omnia cognoscit, & vniuersalia d & particularia. Et cū cognitio eius cōparetur ad res, sicut cognitio artis ad d artificiata (vt supra * dictū est e) necesse est quòd omnia supponantur suo ordini, sicut omnia artificiata subduntur ordini artis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q; aliter est de causa vniuersali, & de causa particulari. Ordinē enim causæ particularis aliquid potest exire, nō autē ordinē causæ vniuersalis e. Non enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquā aliā causam particularem impedientē. Sicut lignū impeditur à cōbustione per actionē aquæ. Vnde, cum oēs causæ particulares concludātur sub vniuersali causa, impossibile est aliquē effectū ordinē causæ vniuersalis effugere. Inquantū igitur aliquis effectus ordinē alicuius causæ particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causæ particularis: sed respectu causæ vniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisum. Sicut & cōcursus duorū seruorum, licet sit casualis inquantum ad eos, est tamen prouisus à domino, qui eos sciēter sic ad vnum locum mittit, vt vnus de alio nesciat.

¶ Ad secūdum dicēdum, quòd aliter de eo est, qui habet curā alicuius particularis, & de prouisore vniuersali, quia prouisor particularis excludit defectū ab eo, quod eius curæ subditur, quantū potest: sed prouisor vniuersalis permittit aliquem defectū in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius c. Vnde corruptiones, & defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturā particularem, sed tamen sunt de intentione naturæ vniuersalis, inquātum defectus vnius cedit in bonū alterius, vel etiā totius vniuersi. Nam corruptio vnius est generatio alterius, per quā species cōseruatur. Cū igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonū vniuersi perfectum c. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent vniuerso. non enim esset vita leonis, si nō esset occisio animalium: nec esset patientia martyrum, si non esset persecutio tyrānorum. Vnde dicit Aug. in Enchi. * Deus omnipotēs nullo modo sineret malū aliquod esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiā de malo. Ex duabus autē rationibus quas nūc soluimus, vidētur moti fuisse, qui diuinæ prouidentiæ subtraxerunt corruptibilia, in quibus inueniuntur casualia & mala.

¶ Ad tertiū dicendū, q; homo non est institutor naturæ, sed vtitur in operib. artis & virtutis ad suum vsum rebus naturalibus. Vnde prouidētia humana nō se extendit ad necessaria, quæ ex natura proueniunt, ad quæ tamē se extendit prouidētia Dei, qui est autor naturæ. Et ex hac ratione videntur moti fuisse, qui cursum rerū naturalium subtraxerunt diuinę prouidentiæ, attribuentes ipsum necessitati materiæ, vt Democritus, & alii naturales antiqui.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in hoc quod dicitur, Deum hominem sibi reliquisse, nō excluditur homo à diuina prouidentia, sed ostenditur, quod non præfigitur ei virtus operatiua determinata ad vnū, sicut rebus naturalibus e: quæ aguntur tantum quasi ab altero directe in finem, non autem seipsa agunt, quasi se dirigentia in finem, vt creaturæ rationales per liberū arbitrium, quo consiliantur & eligunt. Vnde signanter dicit, In manu consilii sui. Sed quia ipse actus lib. arb. reducitur in Deum, sicut in causam, necesse est vt ea, quæ ex libero arbitrio fiunt, diuinæ prouidentię subdantur. Prouidentia enim hominis, continetur sub prouidentia Dei, sicut causa particularis sub causa vniuersali. Hominum autem iustorum quodam excellentiori modo Deus habet prouidentiam quàm impiorum, inquantum non permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutem eorum. Nam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, vt dicitur Roma. 8. Sed ex hoc ipso, quod impios non retrahit à malo culpæ, dicitur eos dimittere: non tamen ita, quod totaliter ab eius prouidentia excludantur, alioquin in nihilum deciderent, nisi per eius prouidentiam conseruarentur. Et ex hac ratione videtur motus fuisse Tullius, qui res humanas, de quibus consiliamur, diuinæ prouidentiæ subtrauit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quia creatura rationalis habet per liber. arbit. dominium sui actus (vt dictum * est e) speciali quodam modo subditur diuinæ prouidētiæ, vt scilicet ei imputetur aliquid ad culpam vel ad meritum: & redatur ei aliquid vt pœna vel præmium e. Et quantum ad hoc curam Dei Apostolus à bobus remouet, non tamen ita quòd indiuidua irrationalium creaturarum ad Dei prouidentiam non pertineant, vt Rabbi Moyses existimauit c.

Ar. præced. 215 18 85 p. 472. p. 827. & 11. 90 87 99 107 210

¶ Secundum est, quod causalitatis nomē in litera positū quo ad præsens negotiū ponderandū est: & satis propriè accipiendū: quoniā non sumitur pro quacunq; modo aliquid facere, sed pro facere aliquid: ita quod per ipsam actionē suā faciat ipsum: quod effectus dicitur per seipsum: ita quod illud vere illā conditionē quæ facta est ab illa causalitate habeat, in cuius signum in litera effectus per accidēs alicuius causæ, dicitur esse per causalitatem alterius causę, & nō illius causę, cuius dicitur effectus per accidēs. Sic autē intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitas per se. Nec tamē oportuit in litera exprimi ly per se: quoniā in sermonib' scientificis oīa interpretāda sunt per se.

¶ Tertiū est, quod cum dicitur hic, quòd causalitas Dei extendit se vsq; ad omnia, &c. intelligēdum est prout dictum & expositū fuit in quæstione octaua, scilicet per essentiam, & potentiam, aliter processus iste nihil valeret, vt facilè patere potest consideranti.

Comment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit etiam in particulari, vt artifex: ergo necesse est quòd omnia supponantur suo ordini, & probatur sequela: quia omnia artificiata subdūtur ordini artis. i 251

Annotat. ¶ Aduerte hic, quòd nō est intentio literæ ponere identitatē artis, & prouidentiæ: quoniā earum differentia est manifesta, dum illa respicit ipsam substantiā artificiatorū, prouidentia autē ordinē in finē, sed intendit proportionaliter se habere artē & prouidentiam, & propterea, &c. In cuius signum litera in probatione cōsequētiæ vtitur ly sicut, quod est nota non idētitatis, sed similitudinis proculdubio proportionalis hic. 125

Enchi. c. 11. ad princip. tom. 3. Annotat. ¶ In responsione ad primum: aduerte quòd tam fortuitum quàm casuale relatiuū est: & propterea non oportet q; id quod in se, & simpliciter est fortuitum, esse fortuitū respectu omnis agentis. Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quod quādo est aliquid in se simpliciter tale secundū aliquod prædicatū absolutū, non desinit esse aut dici tale ex cōparatione ad quodcūq;: quando vero aliquid est tale in se, & simpliciter secundū aliquod prædicatū respectiuum: non solum non habet tale prædicatū in ordine ad quodcunq;, sed ad correlatiuum tantum, verū etiā oppositum prædicatū respectiuum, in ordine tamen ad aliud correlatiuum sortiri potest: vt patet de albo, quod absolutè sit alteri albo simile, ad nigrum tamen cōparatum est dissimile. Sic igitur quia res dicitur fortuitę vel casuales in ordine ad naturā, & intentionē creatam, non inconuenit, quod in ordine ad diuinā intentionem nō fortuitæ, sed per se intentæ sint & dicātur: ita tamē, quòd secundū se sumptæ simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint, & dicātur ea ratione, quia vnūquodq; res est, & iudicatur secundū proprias & proximas causas. Et per hoc patet non contradicere doctrinam hanc de prouidētia diuinæ doctrinæ traditæ in philosophia naturali, & 6. Metaph. quoniam vtrobiq; res examinatæ iudicatæque sunt, secundum quod pendent ex proximis vel saltē particularibus causis, quales sunt omnes causæ creatæ: quarum nec intentionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causatur, scilicet necessario, vel contingenter. hoc enim proprium est primæ causæ, quæ respicit ens in eo quod ens.

¶ *Num mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionem vniuersi, & quomodo.*

¶ In respōsione ad secundū dubiū occurrit, quo pacto mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionē vniuersi. Tū quia si Deus cooperatus fuisset cum gratia sua, tam angelis, quàm hominibus qui lapsi sunt, ad perpetuā in bono perseuerantiā, vt possibile fuit, vniuersum multo melius esset, eo q; nihil ab ordine respiciente diuinā voluntatem secundū se, qui est supremus ordo in vniuerso, defecisset: quoniam in tali defectu malum culpæ cōsistit, vt supra dictū fuit. Tum quia virtutes, quæ ex malo culpæ occasionantur, vt patientia martyrum, & pœnitētia, &c. non deessent vniuerso: quoniam inuenirentur secundum præparationē animi. Ad hoc dicitur quod integritas vniuersi maius bonū est, quàm quodcunque particulare bonum creatum, vt patet Genes. primo: exigit autem vniuersi integritas virtutes, & si qua sunt alia ex malo occasionaliter prouenientia. non solum in statu imperfecto: sed in statu perfecto, constat autem perfectum virtutis statum consistere in actu secundo, & non in habitu, vt patet primo Ethi. & duodecimo Metaphys. deessent ergo multæ perfectiones vniuerso, puta iustitia punitiua, patientia martyrum, & similia, imò, quod maxime ponderandum est deesset vniuerso hostia illa diuini suppositi, quam in cruce obtulit, quod adeo bonum fuit, & est, vt excedat in bonitate omne malum culpæ, non solum hominum, sed dæmonū. Vnde & ipse ordo in diuinam bonitatem secundum se, quamuis ex malo culpæ sit læsus, tantum tamen boni ad eundem ordinem spectātis ex malo culpæ Deus efficit, vt feliciter actum cum vniuerso dicere possimus quàm Deus mala culpæ permisit: iuxta illud Gregorii, O felix culpa, & cæt. Subest etiam naturalis ratio, cur malum culpę permissum fuerit, scilicet suauis rerum dispositio. potentia namque peccandi ab vniuerso subtrahi non potuit, sine illius maxima iactura in amissione omnium creaturarum intellectualiū: vt alibi patet. actus autem peccati ab huiusmodi potentia progrediens, quamuis prohiberi, id est, non permitti potuisset, suauis tamen dispositio liberi arbitrii creati hoc non exigit, sed magis vt sua vi seipsum agat: & quoniam ad prouidentiam diuinam spectat disponere omnia suauiter, sapientissimè elegit Deus permissionem malorū culpæ. Nec te fallaris cum legis in litera, mala esse de intentione naturæ vniuersalis: ac perinde mala culpæ esse de intentione primi, & vniuersalissimi agentis. Hæc enim non ita sunt intelligenda, vt ipsa mala sint volita seu intenta, siue per se, siue per accidens: quoniam hoc esse impossibile de malo culpæ suprà manifestatum est: sed quod ipsa mala non sunt nolita seu exclusa per intentionem seu volitionem causæ primæ. & quòd permissio malorum culpæ est intenta propter integritatem ac perfectionem vniuersi: & secundum permissionem hanc tenet similitudo proportionalis inter intentionem naturæ vniuersalis respectu malorum naturalium, & intentionem Dei gloriosi respectu malorum culpæ.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deus immediatè omnibus prouideat.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur, q; Deus nō immediatè oībus prouideat. Quicquid enim est dignitatis, Deo est attribuendum. Sed ad dignitatē alicuius regis pertinet q; habeat ministros, quibus mediantibus subditis prouideat. Ergo multo magis Deus nō immediatè omnibus prouidet.

2 ¶ Præterea, Ad prouidentiā pertinet res in finē ordinare. Finis autē cuiuslibet rei est eius perfectio & bonū. Ad quālibet autem causam pertinet effectum suum perducere ad bonum. Quælibet igitur causa agens est causa effectus prouidētiæ. Si igitur Deus omnib' immediatè prouidet, subtrahūtur omnes causæ secundæ.

3 ¶ Præterea, Aug. * dicit in Ench. quòd melius est quædam nescire quàm scire, vt vilia. Et idē dicit Philosophus * in 12. Meta. Sed omne quod est melius, Deo est attribuendum. Ergo Deus non habet immediatè prouidentiam quorundam vilium & minorum.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Iob 34. Quē cōstituit alium super terram? aut quē posuit super orbem, quem fabricatus est? Super quo * dicit Greg. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

CONCLVSIO.

¶ *Immediatè Deus omnibus prouidet quo ad ordinis rationem, quo verò ad executionem ordinis per aliqua media prouidet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ad prouidentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerum prouisarum in finem, & executio huius ordinis, quæ gubernatio dicitur c.

¶ Quantum igitur ad primum horum Deus immediatè omnibus prouidet, qui in suo intellectu habet rationem omnium etiā minimorum c, & quascūq; causas aliquibus effectibus præfecit, dedit eis virtutē ad illos effectus producendos. Vnde oportet quod ordinem illorum effectuum in sua ratione præhabuerit.

¶ Quantum autem ad secundum sunt aliqua media diuinæ prouidentiæ: quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiā suæ bonitatis, vt dignitatem causalitatis etiā creaturis communicet. Et secundum hoc excluditur opinio Platonis (quā narrat * Greg. Nissenus) triplicem prouidentiā ponentis. Quarum prima est summi Dei, qui primo & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo, quantum ad genera, species, & causas vniuersales. Secunda verò prouidentia est, qua prouidetur singularibus generabilium & corruptibilium. Et hanc attribuit dijs: qui circūeunt cælos, id est substātijs separatis, quæ mouent corpora cælestia circulariter. Tertia vero prouidentia est rerum humanarum: quā attribuebat dæmonibus, quos Platonici ponebāt medios inter nos, & deos, vt narrat August. 9 de Ci. Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere ministros executores suæ prouidentię pertinet ad dignitatē regis. Sed q; non habeat rationem eorum, quę per eos agenda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim scientia operatiua tanto perfectior est, quantò magis particularia considerat, in quibus est actus.

¶ Ad secūdum dicendū, quòd per hoc quod Deus habet immediatè prouidētiam de rebus omnibus, non excludūtur causæ secundæ, quę sunt executrices huius ordinis, vt ex supradictis patet c.

¶ Ad tertiū dicēdum, quòd nobis melius est nō d cognoscere mala & vilia, inquantū per ea impedimur à cōsideratione aliquorū meliorū: qui nō possumus simul multa intelligere: & inquantū cogitatio malorū præuertit interdū voluntatē in malū. Sed hoc non habet locum in Deo, qui simul omnia vno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum flecti non potest.

a ¶ *Super quæstionis vigesimæsecundæ Articulum tertium.*

IN titulo ly immediatè, significat negationem medii prouisoris ad prouidētiæ diuinæ complementum, & sensus est, vtrum ad actum prouidēdi omnibus, qui Deo conuenit, requiratur, aut etiam concurrat aliquis medius prouisor vt sic.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primò distinguit actus prouidētiæ in duo. s. in ordinationē, & executionem statuti ordinis, & primus propriè dicitur prouidere, secundus verò gubernare. Secundò respondet quæsito duabus cōclusionibus iuxta hos duos actus. Prima est, Deus immediatè prouidet omnib' quo ad rationem ordinis. Secunda vero est, Deus per aliqua media prouidet quātum ad executionem. Probatur prima. Deus habet in intellectu suo rationē omnium etiā minimorū, & dedit causis quas effectib' perfecit virtutē ad illos effectus producēdos: ergo in sua ratione præhabet ordinem illorum effectuum in finem, ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationem ordinis. Secunda vero probatur: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excluditur statim obiectio cōtra: hoc dicitur, quod gubernare per media conuenit Deo, non propter defectum virtutis, &c. vt patet in litera.

¶ Aduerte notitiæ, quod inter prouidere & gubernare hoc interest, q; prouidere est operatio immanens, gubernare vero transiens. Et propterea prouidere nō per seipsum, ponit imperfectionem in ipso prouidente, quantum importat ipsum nō stare in mente sua totum omnium ordinem in omnē finem, sed partem earum: gubernare verò per media non ponit imperfectionem in gubernante, nisi ex eius defectu procedat, sed ponit actionem transeuntem multis vel instrumētis explere, quod non incōuenire Deo patet.

¶ Tertio excluditur ex his opinio Plat. satis clare, de qua tamen si diffuse videre cupis quomodo impugnetur, lege 3. contra gen. cap. 75. Ibi enim aduertes eum, quod nō est intentio præsentis, excludere medios prouisores et executores diuini ordinis pertingentis vsque ad minima: hoc enim esset etiā tollere prudentiam humanam: sed excludere medios prouisores tantum, id est, ita prouisores quod et executores prima facie … alterius, in … aliter non comprehendit. Et si vis perfectè cōclusiones plenius hic positas, lege tertium contra gent. cap. 94. vbi nunc facta distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestatur in principio solutionis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum prouidentia in rebus prouisis, necessitatem imponat.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q; diuina prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat. omnis enim effectus qui habet aliquā causam per se quæ iam est vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, vt philosophus probat in 6. * met. Sed prouidentia Dei (cùm sit æterna) præexistit & ad eam sequitur effectus de necessitate. Non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidentia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

2 ¶ Preterea, vnusquisque prouisor stabilit opus suum quantū potest ne deficiat. Sed Deus est summè potens. Ergo necessitatis firmitatem rebus à se prouisis tribuit.

3 ¶ Præterea Boe. dicit 4. a de cō. q; fatū ab immobilib' prouidentiæ proficiscēs exordiis act' fortunasq; hominū indissolubili causarū cōnexione astringit. Videtur ergo quòd prouidētia necessitatem rebus prouisis imponat.

Li. 9 de Ci. Dei. c. 1. & 2. tom. 5. Et li. 8. ca. 14. — q. 19 art. 5. & 8 — 122 — 119 — b — D. 929. — 338 — su q. 19. ar. 8. & 12. q. 8. 10. ar. 4. et 1. dis. 39. q. 2. art. 2. & 2. con. c. 69. 70. 71. 93. fin. & 94. & opusc. 3. cap. 141. & 142. & op. 15. cap. 15. — * li. 6. met. tex. 7. 10. 3. — a Lib. 4. de cōsol. prosa 6. parū ante med.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum quartum.*

Titulus ex dictis in quæstione 19. articul. 8. clarus est. Est enim quæstio vtrum ex positione diuinæ prouidentiæ modo declarato, sequatur quod omnia prouisa sunt necessaria.

¶ In corpore duo facit. Primò proponit conclusionem responsiuā, annexa declaratione oppositę opinionis. Secundo probat conclusionē ipsam. Conclusio est: diuina prouidentia imponit necessitatem quibusdam & nō omnibus. Probatur sic, ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finē: ergo ad perfectionem vniuersi, ergo omnes gradus entiū producere: ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes: non igitur ad eam spectat omnibus necessitatem imponere. prima consequentia probatur quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonum autem diuinū est longe maius bonum, sed separatum ab vniuerso, & finis eius separatus, vt patet 12. metaph. secunda autē probatur: quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes essendi gradus inuenirentur in rebus. tertia verò quia spectat ad hoc vt necessario vel contingenter eueniant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia, sufficiunt siquidem supra dicta etiam huic loco.

¶ *Quomodo infallibilitas diuinæ prouidentiæ, stet cum his quæ liberè aguntur, & contingenter eueniant.*

¶ In responsione ad primū dubitatio occurrit valde ardua, & forte ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidētiā vt melius percipiatur in quo cōsistit difficultas, aduertendū est quòd aliud est à contingenter euenire, & aliud est à necessario euenire, & aliud est à infallibiliter, seu ineuitabiliter euenire: tam primū enim quā secundum importat ordinē effectus ad causam in actu positam. Illud quidē quod sua causa habet potentiā ad vtrūlibet. hoc verò, quod non potest deficere ab ipsius causalitate: sed tertiū cōmunius est vtroq;: quoniam & contingentia, & necessaria sequuntur diuinam prouidentiā positam in actu infallibiliter, seu ineuitabiliter: & cū hoc illa sequūtur contingēter, & ista necessario. Ex his enim quāuis quiescat intellectus antecedens ad responsionē in litera positam circa saluationē contingentiæ, fluctuat tamen circa connexionem prædictę infallibilitatis cū libero arbitrio, imo vt rectius loquar, cum libero euentu ipsarum operationū, quas liberas dicimus: & similiter cum ambiguo euentu contingentium aliorum. Cum enim in operatione libera sit considerare ipsam voluntatē, illius causam & euentum, seu executionem ipsius nūc, ita quod non oppositū, quāuis difficile non sit saluare naturam talis causæ, scilicet liberæ cum prædicta infallibilitate, eo quia huiusmodi infallibilitas nihil dat vel aufert causæ ad vtrūlibet, sed cum ipsa stat, quod causa habeat potentiā indifferentē ad illud infallibile, & ad eius oppositū: & propter hoc diuina prouidentia non adimit contingentiam à rebus, verum saluare prędictam infallibilitatem cum indifferentia seu libertate executionis seu euentus, hoc opus hic labor est. Si enim infallibile est me diluculo primo futuro scribere, quāuis potentiam habeam ad vtrumlibet, id est, ad scribendum tunc, vel ad non scribendum tunc, attamen potentia ista atque libertas non exibit in actum negationis scribendi, sed affirmationis, sic quod ineuitabile est quin affirmatio eueniat. & si sic est, cum iam ab æterno diuina prouidentia sit in actu determinata respectu omnium, & immutabilis & infallibilis, & cæt. sequitur quod de facto omnia ineuitabiliter eueniant, quāmuis quædam contingenter, & quædam necessario. Notāter autem dixi de facto: quia de possibili absolute loquendo potest Deus non determinare prouidētiam suam ad hæc, vt illa futura. Sed cum iam determinata est, repugnat immutabilitati efficaciæ vniuersalitati atque certitudini suæ, euitabilitas euenientium. Et si omnia ineuitabiliter eueniunt de facto: vt quid consiliamur, & conamur ad hæc magis q; illa prosequenda vel vitanda? Nil enim minus videtur ex hoc destrui pars moralis: omnisq; conatus ecclesię, atq; exhortatio ad bonū, quàm ex negatione contingentię. Quamuis enim negatio euitabilitatis, & negatio contingentiæ non æquiualeant, vt iam patet ex dictis, quo ad proposita tamen inconuenientia æqualiter videntur. Nullus enim consiliatur de ineuitabili, nec aliquis conatur, aut hortatur, aut orat circa ineuitabilia.

Solutio. ¶ Ad hanc dubitationē nihil scriptum reperi in S. Thoma: quoniā nullibi eā mouisse hanc recolo, sed semper studuit ad saluandam contingentiam: in aliis quoque doctoribus nihil hactenus comperi ad quæstionem istā, nisi quæ cōmuniter dicuntur, de sensu cōposito & diuiso, de necessitate consequentię & consequentis: de libertate electionis diuinæ in æternitate: deq; natura causarū ad vtrumlibet in vniuerso inuētarum. Sed hæc omnia, vt ex dictis patet, intellectū non quietant: quoniam vt iam dictum est, non de Deo secundum se cōsiderato, sed secundū quod de facto est: & similiter non de ipsis naturis causarum, aut rerū, nec de necessitate, aut contingentia, sed de compossibilitate ineuitabilium euentuum, cum contingentia & libertate eorundē est quæstio. Non enim satisfit quæsito, dicēdo, quod actus eueniens est euitabilis & ineuitabilis: Euitabilis quidem secundū se, ineuitabilis verò secundū quod est prouisus, licet enim hoc sit verū, tamē non soluit nodum: quoniā actus eueniens de facto est iam prouisus ab æterno: & esse prouisum vincit cōditiones ipsius secundum se: & cōsequenter actus eueniēs est simpliciter, id est, omnibus cōsideratis ineuitabilis, & secundū quid, id est, solitariè sumptus euitabilis, sicut proiectio mercis tēpore naufragii est simpliciter volita, quia omnibus consideratis & volita, & secundum quid est nolita: quia secundum se proiectio ipsa displicet. Nihil quoque ad propositum facit dicere, quòd esse prouisum nihil ponit in actu eueniente: in hoc enim exemplo manifestè apparet nihil ad rem referre, an ponat, vel nō ponat: esse nāque volitum nihil ponit in proiectis mercē: & tamen, &c. Nec etiam euaditur dicendo, quòd quia actus eueniens est prouisus à Deo, & ineuitabilitas eius sequitur esse prouisum, vt res respectiue ad Deum

Universidad de Deusto Biblioteca

ad Deum, sed hic euenire est de facto ineuitabilis respectu Dei, nō autē respectu nostri. Hoc enim equiualet in nihilo: quoniā si de facto ineuitabilis est à Deo, ergo & de facto ineuitabilis est, & simpliciter, & à nobis: quoniā impossibile est à quocunq; vitari, quod à Deo de facto vitari nō potest: propter ipsius summā efficaciā. Oportet igitur, si quæstiōis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterum duorum dicere, aut quòd esse prouisum non sequatur ineuitabilitas, aut quòd ineuitabilitas euentus prouisi nō deroget euitabilitati eorundem euentuū. Et hoc secundum quidem propter rationem supra adductam nullo modo possit verificari. Liquet enim quod non nisi secundum quid euitabilitas saluari apparet. Primū autem, quamuis communiter à doctoribus destruatur, dicentibus q esse prouisum seu volitū seu prædestinatum (pro eodē enim quo ad hanc difficultatem omnia accipio) sequitur ineuitabilitas. Ego tamē non vt opponā me contra torrentē, nec asserendo, sed stante semper captiuitate intellect* in obsequiū Christi, suspicor, quòd quemadmodum esse prouisum, nec contingentiam, nec necessitatē ponit in euētu prouiso, vt in litera dicitur: eo quia Deus est causa super excedens eminenter præhabēs necessaria & contingentia: per hoc enim euadit S. Thom. ab illa ratione o mera. hic allata. Intendit enim quòd propositiones Ari. verificantur in causis particularibus, quarum aliæ sunt necessariæ, aliæ contingentes, aliæ per se, & aliæ per accidens, non autem in causa vniuersalissima excedente necessarias & contingentes per se & per accidens: quoniam ad eam spectat producere, vt effectus electos non solum res, sed omnes rerum & euentuum modos. Ita eleuando altius mentis oculos ipse Deus ex sua altiori, quā cogitare possumus, excellentia, sic reb. euentibusq; prouidet, vt esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius, quàm euitabilitas vel ineuitabilitas, vt sic ex passiua prouisione euentus, non trius cōbinationis alterum membrum oporteat sequi. Et si sic est quiesceret intellectus non euidentia veritatis inspectæ sed altitudine inaccessibili veritatis occultæ. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur. Tum propter rationem prædictam. Tum quoniam, vt ait Greg. minus de Deo sentit, qui hoc tantū de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandū aliquid eorum, quæ ad diuinā immutabilitatē, actualitatem, certitudinē, atq; vniuersalitatem, & similia spectare scimus, aut ex fide tenemus, sed suspicor aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, quæ est inter Deū & euentū prouisum: vel ex glutino inter ipsum euentū, & esse prouisum arbitror. & sic intellectum animæ nostræ oculum noctuæ esse cōsiderans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim tam fidei catholicæ, quàm philosophiæ fateri cæcitatem nostrā, quàm asserere tanquā euidentia, quæ intellectum nō quietant: euidentia nanq; quietatiua est. Nec propterea omnes doctores præsumptionis accuso: quoniā balbutiendo vt potuerunt, immobilitatē ac efficaciam summā, & æternam diuini intellectus volūtatis potestatisq; insinuare intenderunt omnes per infallibilitatē ordinis diuinæ electionis ad euentus omnes: quorū nihil præfatæ suspicioni obstat, quæ altius quid in eis latere credit. Et verè si sic prædicaretur, nullus forte circa prædestinationē erraret Christian*, sicut nō errat in materia trinitatis: quia dicitur, & scribitur, & ita est, quòd occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit.

Cap. 4. non multum remote ante finem.

a b 105 143 123 D. 922. 135 146

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dio. 4. c. de diu. no.* quòd corrūpere naturam non est diuinæ prouidentiæ. Hoc autē habet quarundam rerum natura quòd sint contingentia. Non igitur diuina prouidentia necessitatem rebus imponit contingentiam excludens.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ad diuinam prouidentiam propter vniuersi perfectionem spectet quoscunque essendi gradus in ipso producere, non omnibus rebus à se prouisis necessitatem imponit, sed quibusdam, quibus præparauit causas necessarias.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd prouidentia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, non autem omnibus, vt quidam crediderunt. Ad prouidentiam enim pertinet ordinare res in finem. Post bonitatem autem diuinam, quæ est finis à rebus separatus c, principale bonum in ipsis rebus existens est perfectio vniuersi. Quæ quidem non esset, si non omnes gradus essendi inuenirentur in rebus c. Vnde ad diuinam prouidentiam pertinet omnes gradus entium producere. Et ideo quibusdam effectibus præparauit causas necessarias vt necessario euenirent, quibusdam verò causas contingentes, vt euenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus diuinæ prouidentiæ nō solùm est aliquid euenire quocunq; modo, sed aliquid euenire vel cōtingēter, vel necessariò. Et ideo euenit infallibiliter & necessariò *, quòd diuina prouidētia disponit euenire infallibiliter & necessario: & euenit contingenter, quòd diuinæ prouidētiæ ratio habet vt cōtingenter eueniat.

¶ Ad secundū dicēdū, q in hoc est immobilis & certus diuinę prouidētię ordo, quòd ea, quę ab ipso puidētur, cūcta eueniūt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessariò siue cōtingenter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd indissolubilitas illa & immutabilitas quam Boe. tangit, pertinet ad certitudinem prouidentiæ, quæ non deficit à suo effectu, neque à modo eueniendi, quem prouidit, non autem pertinet ad necessitatem effectuum. Et considerandum est quòd necessarium & contingēs propriè consequuntur ens inquantum huiusmodi. Vnde modus contingentiæ & necessitatis cadit sub prouisione Dei, qui est vniuersalis prouisor totius entis: non autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum.

QVAESTIO VIGESIMAtertia de Prædestinatione, in octo articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ prouidentiæ agēdum est de prædestinatione, & de libro vitæ.

¶ Et circa prædestinationem queruntur octo.

¶ Primo, vtrū Deo conueniat prædestinatio.

Optimū autē atq; salubre consiliū est in hac re inchoare ab his, quæ certò scimus & experimur in nobis, scilicet, quod omnia quæ sub libero arb. nostro continentur, euitabilia à nobis sunt, & propterea digni sumus pœna vel præmio. Quomodo aūt hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio, &c. credere quod sancta mater ecclesia credit. Scriptū est enim, altiora te ne quæsieris, plurima enim sunt tibi supra sensus hominū reuelata. Et hoc est vnū de illis.

¶ Secundò, quid sit prædestinatio: & vtrum ponat aliquid in prædestinato.

¶ Tertio, vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum.

¶ Quartò, de cōparatione prædestinationis ad electione, vtrū scilicet prędestinati eligātur.

¶ Quintò, vtrū merita sint causa vel ratio prædestinationis, vel reprobationis, aut electionis.

¶ Sextò, de certitudine prædestinationis, vtrū scilicet prædestinati infallibiliter saluētur.

¶ Septimo, vtrum numerus prædestinatorū sit certus.

¶ Octauò, vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines prædestinentur à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod homines non prædestinentur à Deo. Dicit enim Damas. in 2. li.* Oportet cognoscere quòd omnia quidē præcognoscit Deus: non aūt omnia prædeterminat. Præcognoscit enim ea, quæ in nobis sunt: non autē prædeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorum actuū domini per liberū arbi. Ea ergo quæ pertinent ad meritum vel demeritum, non prædestinantur à Deo. Et sic hominum prædestinatio tollitur.

2 ¶ Præterea, Omnes creaturæ ordinantur ad suos fines per diuinam prouidentiam, vt supra dictum est c. Sed aliæ creturæ non dicuntur prædestinari à Deo. Ergo nec homines.

3 ¶ Præterea, Angeli sunt capaces beatitudinis, sicut & homines. Sed angelis non competit prædestinari (vt videtur, cum in eis nunquam fuerit miseria: prædestinatio aūt est propositum miserendi, vt dicit * Aug.) Ergo homines non prædestinantur.

4 ¶ Præterea, Beneficia hominibus à Deo collata per Spiritū sanctum viris sanctis reuelātur, secundum illud Apostoli 1. Cor. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Si ergo homines prædestinarentur à Deo (cum prædestinatio sit Dei beneficium) esset prædestinatis nota sua prædestinatio. Quod patet esse falsum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Roma. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit.

CONCLVSIO.

¶ *Prædestinantur homines à Deo, prout ordinis ipsorum transmissionis in vltimum finem, ratio in ipso præexistit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deo conueniens est homines prædestinare. Omnia enim diuinæ prouidentiæ subiacent, vt supra * ostensum est c. Ad prouidentiam autem pertinet res in finem ordinare, vt dictum est c. Finis autem, ad quem res creatæ ordinantur à Deo, est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatæ & facultatem, & hic finis est vita æterna, quæ in diuina visione consistit: quæ est supra naturam cuiuslibet creaturæ, vt supra habitum est c. Alius autem finis est naturæ creatæ proportionatus: quem scilicet res creata potest attingere secūdum virtutem suæ naturæ. Ad illud autē, ad quod non potest aliquid virtute suæ naturæ peruenire, oportet quòd ab alio transmittatur, sicut sagitta à sagittāte mittitur ad signum: vnde propriè loquendo rationalis creatura, quæ est capax vitæ æternæ, perducitur in ipsam, quasi à Deo transmissa. Cuius quidem transmissionis ratio in Deo præexistit, sicut & in eo est ratio ordinis omnium in finem, quam diximus esse prouidentiam c. Ratio autem alicuius fiendi in mente actoris existens est quædam præexistentia rei fiendæ in eo. Vnde ratio prædictæ transmissionis creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ, prædestinatio nominatur. Nam destinare est mittere. Et sic patet quod prædestinatio quantum ad obiecta, est quædam pars prouidentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damas. nominat prædeterminationem impositionem necessitatis: sicut est in rebus naturalibus, quæ sunt prædeterminatæ ad vnum. Quod patet ex eo quòd subdit, non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. Vnde prædestinatio non excluditur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creaturæ irrationales non sunt capaces illius finis, qui facultatem humanæ naturæ excedit. Vnde non propriè dicuntur prædestinari. Etsi aliquando abusiuè prædestinatio nominetur respectu cuiuscunque alterius finis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prædestinari cōuenit angelis, sicut & hominibus: licet nunquam fuerint miseri. Nam motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem c. Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, vtrū ille, qui dealbatur fuerit niger, aut pallidus, vel rubens. Et similiter nihil refert ad rationem prædestinationis, vtrum aliquis prædestinetur in vitam æternam à statu miseriæ, vel non. Quāuis dici possit, quòd omnis collatio boni supra debitū ei*, cui cōfertur, ad misericordiā pertineat: vt supra dictū est c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd etiam si aliquibus ex speciali priuilegio sua prædestinatio reueletur, non tamē conuenit vt reueletur omnibus, quia sic illi, qui nō sunt prędestinati, desperarent: & securitas in prędestinatis negligentiam pareret.

a ¶ *Super quæstionem vigesimatertia Articulum primum.*

IN titulo aduerte quòd hic quæritur de diuina prędestinatione, non simpliciter ex modo quærendi, sed respectu hominū. vtranque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinata quæstionem an est simpliciter, in responsionibus vero argumentorum respectu hominum.

¶ In corpore ponitur vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, in Deo est prędestinatio: cum vno corollario ita se. Probatur conclusio sic. vita æterna in diuina visione consistens est finis excedēs proportionem & facultatē naturæ creatæ: ergo rationalis creatura illius capax perducitur in ipsam, quasi à Deo transmissa: ergo huius transmissionis ratio in Deo præexistit: ergo in Deo est prædestinatio. Antecedens declaratur distinguendo duplicem finem in quem à diuina prouidentia creatura ordinatur, scilicet proportionatum & superexcedentem: & probatur ex supradictis in quæstione 12. Prima consequentia probatur: quia ad id, quod non potest aliquid sua virtute pertingere, oportet ab alio transmitti: sicut sagitta à sagittante, secunda verò probatur: quia in eo est ratio ordinis omnium in finem, quæ vocatur prouidentia. tertia autem probatur sic, ratio rei fiendæ in mente actoris præexistens est quædam præexistentia, ergo ratio huiusmodi transmissionis fiendæ est præexistens transmissio: ergo est prædestinatio. probatur hoc vltimum: quia destinare est mittere: & prædestinatio, est ratio huiusmodi transmissionis in vitam æternam. Corollarium vero est: prędestinatio quantum ad obiecta, est pars prouidentiæ: & probatur: quia prouidentiæ diuinę subiacent omnia quo ad ordinem in finem.

¶ Aduerte hic, quòd prædestinatio ex parte actus nō ponitur pars prouidentiæ, quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationem in se habet: sed quantum ad obiecta pars ponitur prouidentiæ, quoniam quodlibet trium subiectorum prædestinationi pars est subiectorum prouidentiæ, res est enim creatura rationalis: ordo vero transmissio, finis vita æterna. constat autem quodlibet horum, partem esse totius entis, ordinis, & finis creati prouidentiæ subiecti.

¶ Circa hāc partē nota differentiā inter S.Tho. doctrinā & alios, de quorum numero est Sco. in 40. distinct. primi. putant enim prædestinationem propriè electionem, & consequenter actum diuinæ voluntatis significare. Hic autē expresse dicitur, quod actum intellectus importat, sicut & prouidentia: quoniā pars est prudentiæ. Ad cuius maiorem claritatē recolito, quod diuinus intellectus nostro more loquendo. Primò excogitauit ordinem eligendorum ac mittendorum in vitā æternam, eumq; suæ voluntati proposuit acceptandum: deinde liberè sua voluntas illum ordinem exequendum elegit, & sic tertia ordo qui prius, id est, secundum se rationem excogitati habebat, modo habet rationem statuti. Diuersæ igitur opinionum in hoc consistit, quod illi ipsam electionem, quæ ordinem illum excogitatum ac propositum statuit prædestinationis nomine intelligendam dicunt: Nos autem non ordinem excogitatum, sed ordinem statutum in ipsa autoris mente prædestinationis nomine significamus. Et quoniam diuersitas hæc de voce belli est potius quàm re: ideo quòd hæc omnia requiri ad prędestinationem nullus ambigit, & vnusquisq; in suo sensu abundet, modo nominibus vtamur vt plures.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum prædestinatio aliquid ponat in prædestinato.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod prædestinatio ponat aliquid in prædestinato. Omnis enim actio ex se passionem infert. Si ergo prædestinatio actio est in Deo, oportet quod prædestinatio passio sit in prædestinatis.

2 ¶ Præterea, Orig.* dicit super illud Rom. 1. Qui prædestinatus est, &c. Prædestinatio eius est qui non est, sed destinatio eius est qui est. Et August. dicit in lib. de prædestinatione sanctorum: Quid est prædestinatio nisi destinatio alicuius existentis? Ergo prædestinatio non est nisi alicuius existentis. & ita ponit aliquid in prædestinatio.

3 ¶ Præterea, Præparatio est aliquid in præparato. Sed prędestinatio est præparatio beneficiorum Dei, vt dicit Aug. *in lib. de prædestinatione sanctorum. Ergo prædestinatio est aliquid in prædestinatis.

4 ¶ Præterea, temporale non ponitur in diffinitione æterni. Sed gratia, quæ est aliquid temporale, ponitur in diffinitione prædestinationis. Nam prædestinatio dicitur esse præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Ergo prædestinatio non est aliquid æternum. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prædestinatis. Nam quicquid est in Deo, est æternum.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug.* dicit, quod prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciente. Ergo nec prædestinatio est in prædestinatis, sed in prædestinante.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut prouidentia est ratio ordinis rerum in finē in mente prouisoris existens, & non in rebus prouisis, ita prædestinatio tantum in mente diuina ponit rationem ordinis electorum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio non est aliquid in prædestinatis, sed in prædestinante tātum. Dictum * est enim c, quod prædestinatio est quædam pars prouidentiæ. Prouidentia aūt non est in rebus prouisis, sed est quædam ratio in intellectu prouisoris, vt suprà * dictum est c. Sed executio prouidentiæ, quæ gubernatio dicitur, passiuè quidē est in gubernatis, actiuè aūt est in gubernāte. Vnde manifestum est, quod prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorum in salutē æternam in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiuè quidem in prędestinatis, actiuè autem est in Deo. Est autem executio prædestinationis vocatio & magnificatio, secundum illud Apost. ad Ro. 8. Quos prædestinauit hos & vo. & quos vocauit, hos & magnificauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actiones in exteriorem naturā transeūtes inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio c, non autem actiones in agēte manētes, vt sunt intelligere & velle, vt suprà * dictū est c. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prędestinatio non ponit aliquid in prædestinato. Sed d executio eius, quæ transit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd destinatio aliquando sumitur pro reali missione alicuius ad aliquē terminū: & sic destinatio nō est nisi ei* qui est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quam aliquis mente concipit, secundū quod dicimur destinare quod mente firmiter proponimus. Et hoc secundo modo dicitur 2. Mac. 6. ca. quòd Eleazarus destinauit non admittere illicita propter vitę amorē. Et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamē prędestinatio ratione antecessionis quam importat, potest esse eius quod non est, qualitercunque eius destinatio sumatur.

¶ Ad tertiū dicendū, quod duplex est prępa ratio. Quædā patientis vt patiatur. & hæc prę paratio est in præparato. Quædam alia est agentis vt agat. Et hęc est in agēte. Et talis præparatio est prędestinatio, prout aliquod agēs per intellectū dicitur se præparare ad agendū inquantum præconcipit rationem operis fiendi. Et sic Deus ab æterno prępararuit prædestinando concipiens rationem ordinis aliquorū in salutem.

¶ Ad quartū dicendū, q gratia nō ponitur in diffinitione prędestinationis quasi aliquid existēs de essentia eius: sed inquātū prędestinatio importat respectū ad gratiam, vt causę ad effectum: & actus ad obiectum. Vnde non sequitur, quod prędestinatio sit aliquid temporale.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus nullū hominem reprobet. Nullus enim reprobat quem diligit, sed Deus omnem hominem diligit, secundum illud sapientię: Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quę fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat.

2 ¶ Pręterea, Si Deus aliquē hominē reprobat, oportet quòd sic se habeat reprobatio ad

a ¶ *Super Quæstionis vigesimatertia Articulum secundum.*

IN titulo vtrum ponat aliquid, in est cum dicitur, sortes est prędestinatus, vtrum ly prędestinatus prędicet aliquod ens in sorte, substantiale, aut accidentale, vt cum dicitur, sor. est animal, vel sor. est albus: aut nihil ponat in eo, sed denominet tantum denominatione extrinseca, sicut cum dicitur album videtur.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quęsito negatiue. prędestinatio non est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum. probatur & manifestatur conclusio. Probatur quidem sic. prouidentia nihil ponit in prouisis, sed in intellectu tantum prouidentis rationem ordinis, ergo prædestinatio [illegible]. Manifestatur vero ex differentia inter prædestinationē & illius executionem: quoniam hæc actiue sumpta ponit aliquid in executo, scilicet Deo, & aliquid in prædestinato. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quæ actiue quidem in gubernante, passiue vero in gubernato ponit aliquid. Et quoniam executio prædestinationis aliquo suo proprio caret nomine, ideo in litera duo exprimitur, dū subditur quod est vocatio, & magnificatio, ex testimonio Apostoli, &c.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimatertia Articulum tertium.*

IN titulo, reprobare in communi significat reiectionem alicuius tanquam indigni. in proposito autem, indignitas attenditur respectu vitæ æternæ.

¶ In corpore duo sunt. Primo respondetur quæsito affirmatiue determinando quæstionem an est. Secundò ibi, sic igitur, determinat quæstionem quid est. Et quamuis hoc non fuerit directe quæsitum: quia tamē propria causa an est, est quid est, vt in 2. Poste. dicitur, ideo vtrunque simul determinatur. Quo ad primum omnium est hæc conclusio. Deus aliquos reprobat. Probatur, ad prouidentiam pertinet permittere aliquē defectum in rebus illi subiectis: ergo ad prouidentiam diuinam pertinet permittere aliquos à vita æterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis. Prima vero consequentia probatur: quia ad diuinam prouidētiam pertinet ordinare homines in vitam æternam. Secunda aūt quia hoc nihil aliud est quàm reprobare.

¶ *Quomodo ex prouidentia ad aliquorum reprobationem fiat transitus.*

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniā tota vis eius non infert intentum. Aut enim intendit inferre, quod reprobatio, seu permissio defectus à vita æterna recte infertur ex hoc q prouisoris est permittere: aut intendit quod ex hoc rectè infertur, quòd permissio si est, pertinet ad prouidentiam. Et si quidem intendit hoc secundum, non respondet quęsito: quoniam ex hoc non habetur, quod Deus aliquos reprobat, sed quod si reprobat, reprobare ad prouidentiam suam spectat. Si autem intendit primum, tunc ratio nihil valet. Imo cōmittitur sophisma consequentis, dum arguitur à prouidentia in communi respectu finis, in communi ad prouidentiā respectu huius finis. s. vitæ æternæ. Quamuis enim ad prouidentiam vniuersi exigatur permissio alicuius defectus, & similiter prouidentiæ in communi non repugnet permittere aliquos defectus, non tamen omnis prouidentia hoc exigit, vt patet de prouidentia necessariorum vt sic: & tamen litera infert, ac si illa propositio, scilicet ad prouidentiam pertinet permittere, esset vniuersalis.

Ad hoc breuiter respondetur, quòd primus sensus est directe de intentione literæ: quoniam sic respondet quæsito. Nec oportet propterea sophisma aliquod admittere, nec illa propositione vt simpliciter vniuersali vti, sed vniuersali in materia defectibili secundum se. Ita quòd sensus est, ad prouidentiā rerum secundum se defectibilium à fine spectat permittere, & cæt. & tunc optimè sequitur, ergo prouidentia diuina habet

Comment. Li. 2. qui est de bon. perseue. ca. 14. tom. 7.

art. præced. 139

q. 22. art. 1.

135

Quæstio. 276

q. 14. ar. 4. & 18. ar. 3. ad 1.

275 133 D. 33.

141 1. di. 40. q. 4. ar. 1. & 2. Et 3. con. c. vlt Et 9. l. 2. final.

Universidad de Deusto Biblioteca

habet hunc actum, scilicet permittere aliquos deficere à vita æterna: quoniā creaturæ rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si quæras fundamētum illius præmissæ, scito quòd est suauis dispositio rerum prouisarum, ex hoc enim quod prouidentia suauiter disponit, defectibilia suis viribus relinquit, & sic eueniunt defectus.

Comment. ¶ Quò ad secundum tria de reprobatione dicit. Primò, quòd est pars prouidentiæ: & probat hoc ex proportionalitate ad prædestinationē. Secundò, quòd non est tantum præscientia, & probat hoc ex suo toto, s. ex prouidentia, quæ manifeste addit supra præscientiam. Tertio quod includit voluntatem permittendi casum & puniendi culpam: & probat hoc rursus ex proportionalitate ad prædestinationem in hoc, quod illa respicit & id, quod est præsens seculi, & quod futuri, &c. Ex his autem facile colligitur quid est reprobatio, quod. s. est præscientia cum voluntate permittendi culpam & damnādi propter culpam.

130

Ar. 1. huius quæst. 136

a ¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum quartum.*

q. 22. ar. 2. Annot. 139 b

IN titulo electionis vocabulum propriè sumitur, prout sonat actum voluntatis quo optione propositā vnum mauult altero.

Comment. ¶ In corpore vna est cōclusio responsiua affirmatiue, omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. Probatur, prudentia est ratio in intellectu existens, præceptiua ordinationis aliquorum in finem, ergo prouidētia est ratio præceptiua, &c. Ergo prædestinatio est ratio præcipua ordinis aliquorum in vitam æternam, ergo prædestinatio aliquorum præsupponit, quòd Deus illorum velit salutem: ergo prædestinatio præsupponit electionem, & electio dilectionē: ergo omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo prima consequentia probatur, quia sicut est de prudentia, ita de prouidentia. Et aduerte quòd ly sicut, potius expressiue quàm similitudinariè tenetur, quoniam prouidentia, vt superius dictum fuit, principalis prudētiæ pars est, imo est ipse præcipuus actus prudentiæ politicæ. Secunda verò in litera explicitè nō habetur, sed ob clariorem contextum apposita est: & patet ex eo quòd prædestinatio est pars prouidentiæ. Tertia autem probatur, quia non præcipitur aliquid ordinādum in finē, nisi præexistente voluntate finis. Et hoc intellige de verè interiori præcepto: quod dico propter exterius præceptū: quod signum diuinæ voluntatis in q. 19. positū est: illo enim modo præceptum sumendo multa Deus præcipit quæ non vult, vt patet in peccatoribus. Quarta autem probatur, quia ad tale velle diuinum pertinet electio & dilectio. Et quoniam in hac quarta consequentia tria inferūtur. s. electio, & dilectio, & ordo inter electionē & dilectionem diuinā: ideo singula in litera manifestantur. Et primò q ex tali velle sequatur dilectio: quia eis vult hoc bonū, diligere. n. est velle illi bonū. Secūdo, q electio quia hoc bonū vult illis præ aliis quos reprobat.

q. præ. ar. 1. 135 b

D. 96. Aug. li. 1. ad simp. q. 2. et li. 1. de præ. & g. ca. 2. Ful. li. 1. de dup. præde. Dei.

Au. li. 3. de præd. et g. c. 6. & 9. & ad ar. falso impo. si. art. 13. 14. 15. et Ans. de cōc. præd. ca. 2. q. 19. art. 3. b 138

reprobatos, sicut prædestinatio ad prędestinatos. Sed prædestinatio est causa salutis prædestinatorum. Ergo reprobatio erit causa perditionis reproborū. Hoc aūt est falsum. Dicitur enim Osee 13. perditio tua Israel ex te est, tantummodo ex me auxilium tuum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

3 ¶ Pręterea, Nulli debet imputari qđ vitare nō potest. Sed si Deus aliquē reprobat, nō potest vitare quin ipse pereat. Dicitur .n. Eccl. 7. Considera opera Dei, q nemo possit corrigere quē ipse despexerit. ergo nō esset hominibus imputandū q pereunt. Hoc autem est falsum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Malac. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

CONCLVSIO.

a ¶ *Cum ad diuinam prouidentiam pertineat aliquos permittere à vita æterna deficere, ad eum pertinet etiam aliquos consequenter reprobare.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd Deus aliquos reprobat. Dictū *.n. est e suprà, q prædestinatio est pars prouidentiæ. Ad prouidentiam autem pertinet permittere aliquem defectum in rebus quæ prouidentiæ subduntur, vt suprà * dictum est e. Vnde, cum per diuinā prouidentiā homines in vitā æternā ordinentur, pertinet etiā ad diuinā prouidentiā vt permittat aliquos ab isto fine deficere. Et hoc dicitur reprobare. Sic igitur sicut prædestinatio est pars prouidentię respectu eorum, qui diuinitus ordinantur in æternā salutē, ita reprobatio est pars prouidētię respectu illorū qui ab hoc fine decidunt. Vnde reprobatio nō nominat præscientiam tantum, sed aliquid addit secundum rationem sicut & prouidentia: vt suprà * dictum est e. Sicut enim prędestinatio includit voluntatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatē permittendi aliquem cadere in culpam & inferendi damnationis pœnam pro culpa.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd d Deus omnes homines diligit, & etiam omnes creaturas, inquantum omnibus vult aliquod bonum, non tamen quodcūq; bonum vult omnibus. Inquantum igitur quibusdam nō vult hoc bonum, quod est vita æterna, dicitur eos habere odio, vel reprobare.

¶ Ad secundum dicendū, quòd aliter se habet reprobatio in causando quā prędestinatio. Nā prædestinatio est causa, & eius quòd expectatur in futura vita à prædestinatis. s. gloriæ, & eius quod percipitur in præsenti. s. gratiæ. Reprobatio verò non est causa eius quòd est in præsenti. s. culpæ, sed est causa derelictionis à Deo. Est tamē causa eius quod redditur in futuro. s. pœnæ ęternę. Sed culpa prouenit ex libe. arb. eius qui reprobatur, & à gratia deseritur. Et secundum hoc verificatur dictum prophetæ, scilicet, Perditio tua Israel ex te.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd reprobatio Dei nō subtrahit aliquid de potentia reprobati. Vnde cum dicitur quod reprobatus non potest gratiā adipisci, nō est hoc intelligendū secūdū impossibilitatem absolutā, sed secundū impossibilitatē conditionatā, sicut supra * dictū est e, quòd prędestinatū necesse est saluari necessitate conditionata, quę nō tollit libertatē arbit. Vnde licet aliquis non possit gratiam adipisci qui reprobatur à Deo, tamen q in hoc peccatum vel illud labatur, ex eius lib. arbi. cōtingit. Vnde & merito sibi imputatur in culpam.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum prædestinati eligantur à Deo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod prædestinati non eligantur à Deo. Dicit enim Dion. * 4. ca. de di. no. quod sicut sol corporeus non eligendo omnibus corporibus lumen immittit, ita & Deus suam bonitatem e. Sed bonitas diuina communicatur pręcipue aliquibus secundum participationem gratiæ & gloriæ. Ergo Deus absque electione gratiam & gloriā communicat. Quod ad prędestinationem pertinet.

2 ¶ Præterea, electio est eorum quæ sunt: sed prædestinatio ab æterno est, etiam eorum quæ non sunt. Ergo prædestinātur aliqui absq; electione.

3 ¶ Præterea, Electio quandā discretionē importat. Sed Deus vult omnes homines saluos fieri, vt dicitur 1. Tim. 2. Ergo prędestinatio quę præordinat hoīes in salutē, est absq; electione.

¶ SED CONTRA est q dicitur Eph. 1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.

CONCLVSIO.

¶ *Omnes à Deo prædestinati sunt electi & dilecti, cùm prædestinatio electionem, & ea dilectionem sequatur.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quod prædestinatio secundū rationē præsupponit electionem, & electio dilectionē. Cuius ratio est, quia prædestinatio (vt dictū est e) est pars prouidentiæ. Prouidentia autem sicut & prudentia, est ratio in intellectu existens præceptiua ordinationis aliquorum in finē, vt suprà * dictum est e. Non autem præcipitur aliquid ordinandum in finē, nisi præexistēte voluntate finis. Vnde prædestinatio aliquorum in salutē æternam præsupponit secūdum rationē quod Deus illorum velit salutē. Ad quod ptinet electio & dilectio. Dilectio quidē inquātū vult eis hoc bonū salutis æternæ. Nā diligere est velle alicui bonū, vt suprà a dictū est. Electio autē inquantū hoc bonum aliquibus præ aliis vult cum quosdam reprobet, vt suprà b dictū est c. Electio tamen & dilectio aliter ordinātur in nobis & in Deo, eo quòd in nobis volūtas diligēdo non causat bonum, sed ex bono pręexistente incitamur ad diligendū c. Et ideo eligimus aliquē, quē diligamus. Et sic electio dilectionē pręcedit in nobis. In Deo autē est econuersò. Nam volūtas eius, qua vult bonum alicui diligēdo, est causa quod illud bonū ab eo præ aliis habeatur. Et sic patet, quod dilectio præsupponitur electioni secundū rationē, & electio prædestinationi. Vnde omnes prædestinati sunt electi & dilecti.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum quòd si cōsideretur cōmunicatio bonitatis diuinę in cōmuni, absq; electione bonitatē suā cōmunicat, inquantū. s. nihil est quod nō participet aliquid de bonitate eius, vt suprà * dictum est e. Sed si consideretur cōmunicatio illius vel illius boni, non absq; electione tribuit, quia quædā bona dat aliquibus, quę non dat aliis. Et sic in collatione gratiæ & gloriæ attenditur electio.

¶ Ad secundū dicēdū, quod quādo volūtas eligētis puocatur ad eligēdū à bono in re præexi-

Tertiò quòd electio dilectionem præsupponit: & hoc est differētia inter ordinem horum actuum in nobis & in Deo: quoniā in Deo dilectio electionem præcedit, in nobis vero econtrà: & ratio est, quia voluntas sua causat bonitatem rerum, nostra autem à bonitate rerum mouetur.

¶ Circa differentiam nunc assignatam, aduerte quod prædicta differentia est intelligēda respectu vnius & eiusdem obiecti, & rursus de prima ratione electionis aliter non apparet vera differentia ista vniuersaliter intellecta. Cū enim amor sit primus actus volūtatis, non possumus eligere nisi præamemus: sed tamē ex amore circunstantiarū eligimus hunc vt ipsum amemus, vt patet in electione vxoris: & sic respectu huius, & non simpliciter in nobis electio dilectionem præcedit: manifeste quoque in dilectione nostra benefica patet, quod quāuis benefacere præcedat electionem eiusdem cui benefaciat, dū omnes æquo amore prosequeremur, fieri tamē nō potest vt effectus in amato ex solo nostro amore proueniēs ad electionem eius nos ducat: quoniam stante paritate amoris, sequi non potest electio, disparitas autem si fiat in amando ab obiecti circunstantiis magis amantis mouemur ad eligendū hūc præ aliis vt ametur. Et sic dilectio nostra nō potest esse prima electionis ratio respectu eius, quāuis possit esse secūdaria: vt cū ex amore alicuius eligitur ille met vt ametur ad aliquod aliud bonū, vt quotidie fit. In Deo autem oportet dilectionē huius præcedere vt primā & totā causam ex parte amati electionis illius: quia electio disparitatem vnius ab altero supponit, & tota disparitatis ratio in creatura est bonum illi à Deo volitum, & sic dilectio electionis est ratio apud Deum.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum quintum.*

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore tria facit: primò declarat titulum: secundo tractat tres opiniones circa quæsitum: tertiò respōdet quæsito. Quò ad primum distinguit, quod prædestinationem causari ex præscitis meritis potest intelligi dupliciter: primò ex parte actus, & sic nulla est quæstio: secundò ex parte effectus, & sic vertitur in dubium. Manifestat autem hanc distinctionem cum suis membris ex diuina volūtate: quoniam ipsa clauditur in prædestinatione: eadem siquidē distinctione vti oportet cum de causa, quare Deus velit aliquid quæstio est, vt ex supradictis patet: & litera est clara.

¶ Quò ad secūdū primò opinio est Orig. dicentis præterita ante hāc vitā merita animarū causam esse prędestinationis. Et confutatur autoritate Apost. Cū nōdū boni aliquid egissent, &c. Secūda est Pelagianorū dicentiū, quod merita præexistētia in hac vita, sunt ratio prædestinationis, quia initium benefaciendi ex nobis est. sed hæc confutatur autoritate Apostoli, quòd non sumus sufficientes cogitare, &c. Constat enim quòd cogitatio est primum ex nobis initiū cooperandi benè. Tertia opinio est, quòd merita futura in hac tātum vita sunt causa prędestinationis. Et ad hāc opinionem reducitur opinio retractata ab Au. s. quod fides futura fuit ratio prædestinationis Iacob magis q Esau. Sed hāc opinionē cōfutat autor in litera sic: si aliquid ex parte nostra esset causa prędestinationis, illud non clauderetur sub prædestinationis effectu: sed totū quod inuenitur in bono vsu gratiæ, est … ergo nihil, quod est in bono vsu gratiæ, est causa prædestinandi, probatur destructio consequentis … non est distinctum id quod est à causa secunda & à causa prima, ergo non est distinctum quod est ex libero arbitrio & prædestinatione. ergo id quod est per liberum arbitrium, est ex prædestinatione: prima consequentia nunc facta probatur, quia diuina prouidentia producit effectus per operationes causarum secundarum.

¶ *Num bonus vsus liberi arbitrii sit causa prædestinationis.*

¶ Circa hāc partē aduerte quod Henricum de Gādauo quodl. 4. arti. 9. & q. 8. art. 5. tenet opinionē satis propinquā huic modo confutatæ, dicēs quod bonus vsus non gratiæ, vt præcedens dixit opinio, sed liberi arbitrii, est causa prædestinationis. Et quoniam ratio facta in litera directè militat contra talem opinionē, ideirco conatur soluere eam, & probare suam opinionem. Et suam quidē probat autoritate Augu. Venis de occultissimis meritis, &c. vt habes in magistro 41. distin. deinde ratione tripliciter. Tum quia electio præsupponit disparitatem eligendi à reprobando, tū quia iustitia semper est comes misericordiæ. & sic aliquam congruentiam ex parte prædestinandi oportet inueniri ad misericordem prædestinationem: tum quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri: ergo & prædestinationis. Rationem autem præsentem soluit negādo quod ex indistinctione eius, quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequitur, quòd id quod est ex parte liberi arbitrii, totaliter claudatur sub prædestinatione, seu eius effectu: quoniam stat indistinctū esse bonū vsum liberi arbitrii, qui est à gratia & libero arbitrio, & tamen ipsum esse quodā modo à libero arbitrio, quo non est à gratia: & sic eo modo quo est non ex gratia, potest esse causa prædestinationis. Quod autem bonus vsus liberi arbitrii aliquo modo sit ipsius quo non est gratiæ, patet autoritate Augusti. super illud, Adiuua nos Deus salutaris noster: vbi vult nos cooperari gratiæ.

¶ Ad hæc quoniam magistri eiusdem est difficultatis hæc opinio cū recitata in litera, breuiter nunc est dicendum. Et autoritati Aug. magister respondet, dicēs eā retractatā in simili. & bene dicit: quoniam expresse ipse Au. hāc retractationū suarū regulā tradidit, vt sentētia alicubi retractata vbique in operib' suis retractata cēseatur. Ad rationes aūt dicitur, q electio supponit dilectionē, ex qua est disparitas: sed dilectio nō est extra prædestinationē. Iustitia quoq; in primis effectibus nō in ordine ad creaturas & bonitatē, sed sapientiā diuinā comes est requirēda. Nec est idē iudiciū de reprobatione & pdestin. quia in reprobatiõe est aliqd extra totū reprobationis effectū s. culpa: nō sic autē est in prędestinato, in quo totū ordināns ipsum in vitā ęternā, est prędestinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutionis allatæ: videtur. n. q iste idē fecit iudiciū de gratia gratū faciēte, de qua loquitur Aug. & de qua verificatur, q bon' vsus liberi arbitrij aliquo modo est à nobis, quo nō est à gratia, & de gratia prædestinationis. i. gratuita prędestinatione: cū tamē distent plusquā cælū & terra: quoniā sub ista cadūt non solū actu charitatis, sed omnes eorum modi & gratuita auxilia. Et breuiter, vt in litera dicitur, omne ordinans prędestinatū in vitā ęternā: & sic, est bon' vsus liberi arbitrij prout est à nobis, sit vnū de his quibus ordinamur in vitam æternā: quia ordinamur vt liberè cooperando, benè illam consequamur: sequitur, quod non solū ipse bonus vsus lib. arbi. sed etiā modus quo est à nobis, cadat sub prædestinatione, quamuis non cadat sub gratia gratū faciēte: & sic in litera cùm dicitur nō esse distinctū q est à li. ar. & prędestinatione, intelligēdū est nō solū quo ad ipsum actū, sed etiā quo ad omnem modum eius: ac per hoc de omnimoda distinctione interpretandū est. & sic sit finis opinionum.

stente, tunc oportet quòd electio sit eorū quę sunt, sicut accidit in electione nostra. Sed in Deo, est aliter, vt * dictum est e. Et ideo sicut dicit Aug. Eligūtur à Deo qui non sunt, neq; tamen errat qui eligit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà a dictū est e) Deus vult omnes homines saluos fieri antecedenter (quod non est simpliciter velle, sed secundum quid) non autem consequenter, quod est simpliciter velle.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrū præsciētia meritorū sit causa prædestinationis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd pscientia meritorū sit causa prędestinationis. Dicit enim Apost. Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prędestinauit. Et glo. Amb. super illud* Roma. 9. Miserebor cui miserebor, &c. dicit, misericordiam illi dabo, quem præscio toto corde reuersurum ad me. Ergo videtur quòd prēsciētia meritorum sit causa prędestinationis.

2 ¶ Prætereà prędestinatio diuina includit diuinam voluntatem, quę irrationabilis esse non potest, cùm prædestinatio sit propositum miserendi, vt Aug. a dicit. Sed nulla alia ratio potest esse prędestinationis nisi prēsciētia meritorum. Ergo prēscientia meritorum est causa vel ratio prædestinationis.

3 ¶ Pręterea, nō est iniquitas apud Deū, vt dicitur Ro. 9. Iniquū aūt esse videtur, vt ęqualibus inæqualia dētur. Oēs aūt homines sunt ęquales & secundū naturā, & secundū peccatū originale. Attēditur aūt in eis inęqualitas secundum merita vel demerita propriorum actuum. Non igitur inæqualia præparat Deus hominibus prędestinando & reprobando, nisi propter differentium meritorum prēscientiā.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Apo. ad Tit. 3. Nō ex operib' iustitię, q fecimus nos, sed secundū suā misericordiam saluos nos fecit. Sicut autem saluos nos fecit, ita prędestinauit nos saluos fieri. Non ergo præscientia meritorū est causa vel ratio prædestinationis.

CONCLVSIO.

¶ *Prædestinatio cū sit æterna, nulla ex parte actus prædestinantis causam habet, sed ex parte effectus: ita tamen quod partialis effectus inuicem causatur, vt meritum & præmium, gratia & gloria, totus tamen prædestinationis effectus nullam causam habet præter diuinam bonitatem.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q cū pdestinatio includat voluntatē (vt supra * dictū est e,) sic inquirenda est ratio pdestinationis, sicut inquiritur ratio diuinæ voluntatis. Dictū est aūt supra e, quòd non est assignare causam diuinę voluntatis ex parte actus volēdi, sed potest assignari ratio ex parte volitorū, inquantū. s. Deus vult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita insanæ mētis, qui diceret merita esse causam diuinæ prędestinationis ex parte actus prędestinātis. Sed hoc sub quæstione vertitur, vtrū ex parte effectus prædestinatio habeat aliquā causam. Et hoc est quęrere, vtrum Deus præordinauerit se daturū effectū prædestinationis alicui propter merita aliqua. Fuerunt igitur quidā qui dixerunt, quòd effectus prædestinationis pręordinatur alicui propter merita præexistentia in alia vita. Et hæc fuit positio Origine. q posuit animas humanas ab initio creatas, & secundū diuersitatem suorum operū diuersos status eas sortiri in hoc mundo corporibus vnitas e. Sed hanc opinionem excludit Apost. Rom. 9. dicens, Cùm nondū nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, non ex operibus, sed ex vocante dictū est: quia maior seruiet minori. Fuerunt ergo alij qui dixerunt, quòd merita præexistētia in hac vita, sunt ratio & causa effectus prædestinationis. Posuerūt enim Pelagiani quòd initiū benefaciendi sit ex nobis, consummatio autem à Deo. Et sic ex hoc contingit quòd alicui datur prædestinationis effectus, & non alteri: quia vnus initium dedit se præparando, & non alius.

¶ Sed cōtra hoc est quòd dicit Apost. 2. Cor. 3. quòd nō sumus sufficiētes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. Nullū autē anterius principiū inueniri potest, quā cogitatio. Vnde non potest dici, quòd aliquod in nobis initium existat, quod sit ratio effectus prædestinationis. Vnde fuerunt alij, qui dixerunt, quòd merita sequētia prædestinationis effectum, sunt ratio prædestinationis: vt intelligatur q ideo Deus dat gratiam alicui, & præordinauit se ei daturum, quia præsciuit eum benè vsurum gratia. Sicut si rex det alicui militi equum, quē scit eo benè vsurum. Sed isti videntur distinxisse inter id quod est ex gratia, & id quod est ex lib. arb. quasi non possit esse idem ex vtroque. Manifestum est autē, quòd id quod est gratiæ, est prædestinationis effectus, & hoc nō potest poni vt ratio prædestinationis, cum hoc sub prædestinatione cōcludatur. Si igitur aliquid aliud ex parte nostra sit ratio prædestinationis, hoc erit præter effectū prædestinationis. Nō est autem distinctum quod est ex lib, arb. & ex prædestinatione: sicut nec est distinctū quod est ex causa secunda, & causa prima. Diuina enim prouidētia producit effectus per operationes causarum secundarū, vt suprà * dictū est e. Vnde & id quod est per lib. arb. est ex prædestinatione. Dicendum est ergo, quòd effectū prædestinationis cōsiderare possumus dupliciter. Vno modo in particulari, & sic nihil prohibet aliquem effectū prædestinationis esse causam & rationē alterius. Posteriorē quidē prioris, secundū rationē causæ finalis. priorē verò posterioris secundū rationem causæ meritoriæ. Quæ reducitur ad dispositionē materię. Sicut si dicamus, quòd Deus præordinauit se daturū alicui gloriam ex meritis, & quòd præordinauit se daturum alicui gratiā, vt mereretur gloriam. Alio modo potest considerari prædestinationis effectus in cōmuni. Et sic impossibile est, quòd totus prædestinationis effectus in cōmuni habeat aliquā causam ex parte nostra. Quia quicquid est in homine ordinans ipsum in salutem, comprehēditur totum sub effectu prædestinationis, etiā ipsa præparatio ad gratiam. Neque enim hoc fit nisi per auxiliū diuinum e, secundum illud Thren. vl. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Habet tamen hoc modo prædestinatio ex parte effectus pro ratione diuinam voluntatem, ad quā totus effectus prædestinationis ordinatur vt in finem, & ex qua procedit sicut ex principio primo mouente.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q vsus gratiæ præscitus non est ratio collationis gratiæ,

250 361

¶ Quo ad tertiū respondet quęsito cū distinctione tribus cōclusionibus. Distinctio est effect' prędestinationis, potest sumi dupliciter. s. in cōmuni, vel in particulari. Et nō intēdit de cōmunitate & singularitate secūdū prędicationē, sed secūdū totalitatē & partitionē: ita q per comune intēdit prędestinationis totū effectū, siue in omnib' siue in aliquo vno prędestinato: per particulare verò intēdit partē aliquā toti' effectus prædestinationis in aliquo vno prædestinato particulari, siue etiā in omnib' in cōmuni, hoc enim nihil refert ad propositū. Prima ergo conclusio est, effectus particulares prędestinationis nihil phibet habere causam sic q alter alteri' sit causa, & ecōuersò. Declaratur, quia posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris, vt meritū premij, &c. Secūda verò cōclusio est: totus effect' prędestinationis nullā habet causam ex parte nostra. Probatur: quia totum in nobis nos ordināns in vitā æternam, est prędestinationis effectus: quia etiam ipsa præparatio, iuxta illud, Cōuerte nos Domine ad te, & cōuertemur. Tertia autē conclusio est, totus effectus prędestinationis habet pro causa diuinam bonitatē, probatur: quia ipsa est & vltimus illius finis, & eiusdem prima ratio tanquam primum mouens volūtatem diuinam ad prædestinādum.

b 119 317 138 122 Q. 19. ar. 5.

a 112

¶ Responsio ad tertium quoniam multa cōtinet, & singula ferè verba impugnata sunt ab Henrico & Aureolo, distinctè tractanda ac examinanda est. Tria igitur in hac responsione facit. primò causam reprobationis & prędestinationis in communi assignat. Secundò causam earundem in singulari, ibi, Sed quare hos elegit. Tertio directe respōdet argumento, ibi: Neq; tamē, &c.

¶ Quo ad primum, intendit hanc conclusionem, Deus homines quosdam reprobat, & quosdam prædestinat, vt bonitas sua repræsentetur, & per modum misericordię parcitiuæ, & per modum iustitiæ punitiuæ. Probatq; hanc dupliciter: primò, ratione: secundò, autoritate Apost. ad Ro. 9. & ad Tit. 2.

nisi secundū rationē causæ finalis, vt dictū est [c].

¶ Ad secundum dicendū, quòd prædestinatio habet rationē ex parte effectus in communi ipsam diuinā bonitatem. In particulari autē vnus effectus est ratio alterius, vt dictum est [c].

¶ Ad tertiū dicendū, φ ex ipsa bonitate diuina ratio sumi potest prædestinationis aliquorū, & reprobationis aliorum. Sic enim Deus dicitur omnia propter suā bonitatē fecisse, vt in rebus diuina bonitas repræsentetur. Necesse est autē φ diuina bonitas (quæ in se est vna & simplex) multiformiter repræsentetur in rebus [c] propter hoc, quòd res creatæ ad simplicitatē diuinā attingere nō possunt. Et inde est quòd ad cōpletionē vniuersi requiruntur diuersi gradus rerū, quarū quędā altū, & quędā infimū locū teneāt in vniuerso. Et vt multiformitas graduū cōseruetur in rebus, De' permittit aliqua mala fieri, ne multa bona impediantur, vt suprà * dictum est [c]. Sic igitur consideremus totū genus humanum, sicut totā rerū vniuersitatē. Voluit igitur Deus in hominibus quantum ad aliquos, quos prædestinat, suam repræsentare bonitatem, per modum misericordiæ parcendo: & quātum ad aliquos, quos reprobat per modum iustitiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare Deus quosdam eligit, & quosdam reprobat. Et hanc causam assignat Apostolus ad Rom. 9. dicens, Volens Deus ostendere iram, id est, vindictam iustitiæ, & notam facere potentiam suam, sustinuit, id est, permisit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suę in vasa misericordię, quæ præparauit in gloriā. Et 2. Ti. 2. dicit, In magna domo nō solū sunt vasa aurea & argentea, sed etiā lignea & fictilia. Et quędā quidē in honorē, quædam in cōtumeliā. Sed quare hos elegit in gloriā, & illos reprobauit, non habet rationē nisi diuinā voluntatem. Vnde Aug.* dicit super Ioannē, Quare hunc trahat, & illū nō trahat noli velle diiudicare, si nō vis errare. Sicut etiā in rebus naturalibus potest assignari ratio (cū prima materia tota sit in se vniformis) quare vna pars eius est sub forma ignis, & alia sub forma terrę à Deo in prīcipio cōdita: vt sic sit diuersitas specierū in reb' naturalib'. Sed quare hęc pars materię est sub ista forma, & illa sub alia, depēdet ex simplici diuina voluntate: sicut ex simplici voluntate artificis depēdet, φ ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia: quāuis ratio artis habeat quòd aliqui sint in hac, & aliqui sint in illa. Neq; tamē propter hoc est iniquitas apud Deum, si inæqualia non inæqualibus præparat. Hoc enim esset contra iustitiæ rationem, si prędestinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex gratia. In his enim quæ ex gratia dantur, potest aliquis pro libito suo dare cui vult plus, vel minus (dummodo nulli subtrahat debitum) absque preiudicio iustitiæ. Et hoc est quod dicit paterfamil. Matt. 20. ca. Tolle quod tuum est, & vade, an non licet mihi quod volo facere?

Ratio fundatur ex proportionali similitudine vniuersi, & generis humani in ordine ad vitā æternā: & cōsistit in hoc quod quēadmodū bonitas diuina est causa finalis perfectionis vniuersi, sic ex ea habetur ratio diuersitatis graduū rerū secundum summū & infimum & permissionis malorū: ita ex eadē habetur ratio diuersorū graduū in genere humano secundū misericordiā parcendo: & secūdū iustitiā puniendo: & declaratur assumptū: quia bonitas diuina est finis omnium, vt repræsentabilis per ea: & cū sit vna & simplex, nec aliqua creatura ad eius simplicitatem pertingere possit, oportet vt diuersis rebus repræsentetur: & consequēter si vniuersum perfectē, infra latitudinē tamē creaturæ debet illā repræsentare, oportet ex omnibus constare gradibus ab imo vsq; ad summum: & si hæc debent cōseruari, multa oportet mala permittere, vt superius declaratum fuit.

In corp. art.

In corp. art. 249 450 418

¶ *Nā sicut in vniuerso ex diuina bonitate diuersos etiā gradus oportuit esse, ita necessariū fuit in vniuersitate humani generis diuersos hominū gradus inueniri: vt aliquibus parcendo misericordia, quosdā puniendo iustitia appareret.*

Q. 22. ar. 2. b 136

Aug. lib. 1. ad Sim. q. 2. Et de præd. & gra. c. 3. Et li. 6. Hipog. & lib. de prædest. san. cap. 12. & li. 2. c. 8.

¶ Circa hanc rationē 4. occurrūt impugnata. primum est proportio inter genus humanum & vniuersum. arguit enim hoc Henricus dicēs, debuisse fieri proportionem inter vniuersam creaturā rationalem, & vniuersum, saluatur namq; repræsentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic ratio in hominibus nihil valet.

¶ *Nū malū culpæ, & quomodo spectare dixerit Auth. ad vniuersi perfectionē.*

¶ Secundum est proportio inter gradus vniuersi & gradus hominum, non est inquit Henric. par de eis ratio: quoniam omnes species vniuersi sunt de perfectione per se vniuersi, non autem omnes species actuum moraliū, quod probatur, quia nullus defectus siue culpæ siue pœnę pertinet per se ad perfectionem vniuersi. Constat autem multos actus morales, vt mendacium, furtum, & his similia, mali culpæ esse species.

¶ *Num iustitiæ opus in reprobatis tātūm, an etiam in prædestinatis reluceat.*

¶ Tertiū est applicatio iustitiæ ad reprobos. Saluatur .n. iustitia, inqt Aur. in prędestinatis, iuxta illud Apost. Quā reddet mihi dñs in illa die iustus iudex.

¶ *Num iustitia punitiua sit finalis causa totius reprobationis.*

¶ Quartum est causalitas finalis attributa iustitiæ punitiuæ, respectu reprobationis in communi: cōtra hoc enim arguit vterq;. Henr. quidē, quia non videtur rationabile vt Deus fieri peccata permittat, vt ea postmodū puniat: imo in hominibus videmus quod qui permittit aliquē peccare, si posset eum prohibere, vel impedire peccat, nō igitur hoc attribuendū est Deo. Et confirmat hoc Aure. quia nō sunt faciēda mala vt veniāt bona: sed reprobatio absq; omni demerito est mala: ergo nō est à Deo faciēda propter hoc solū vt appareat in sua iustitia bonitas. Præterea inquit Aur. iustitia punitiua non est per se intēta, sed tantū ex suppositione culpæ punibilis: ergo ipsa non est principalis causa reprobationis, sed peccatum prius ipsa, & rursus, ergo nulla necessitas est vt aliquid fiat in vniuerso, ad hoc vt iustitia punitiua eluceseat.

Comment. Ad primū. ¶ Ad primum harum dicēdum est, quod licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersum rationabiliter: tamē autor genus humanū posuit, nō quia duo vniuersā constituunt homines & angeli, sed quoniā de facto cōstat quosdā hominum reprobari & quosdā prædestinari: tanquā ipsum genus humanum cuiusdā vniuersi ex tot gradibus constantis rationē habeat. & quòd hæc sit mens literæ insinuant illa verba. Si igitur consideremus totum genus humanū, vt totā rerum vniuersitatē, ex nota siquidē cōditionali inuenit quod nō tam ex vi rationis, quam ex facto proportionalitatē hāc exercebat.

Ad secūdū. ¶ Ad secundum dicitur quòd arguens forte somnians, hoc obiecit huic literæ, nusquam enim reperitur talis proportio facta.

Ad tertiū. ¶ Ad tertiū vero dicitur dupliciter. Primò quod nō ex relucētia iustitiæ, sed iustitię talis reprobationē litera infert, talis autē non saluatur in prędestinatis. Secūdo dicitur quod etiam ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniam iustitia propriè dicitur opus in quo maxime ipsa relucet et minus misericordia: sicut econuerso misericordia, & absolutè dicitur, vbi quasi totū ipsius est parum relinquens locum iustitiæ: & sic licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit.

Ad quartū. ¶ Ad quartū, vt bene intelligatur respōsio & S.Th. doctrina prælibare oportet, φ in reprobatione sunt tria, permissio peccati, ipsum peccatū, & æterna punitio. nec hæc tria sunt effectus reprobationis diuinæ, quēadmodū omne ordināis in vitā æternā erat effectus prædestinationis, propter quod nō possumus hic rectè dicere totū effectū reprobationis, vel partem, vt distinximus de effectu prædestinationis, sed debem' cautius loquēdo dicere totū quod est in reprobatione, vel id quod est in ea ex virtute reprobātis. Et tunc scito, quod apud diuū Tho. vt patet super 9. c. epist. ad Rom. diuersa est sententia de causa prędestinationis & reprobationis: quoniā vltimus effect' reprobationis .s. punitio, habet causam ex parte reprobati .s. culpam, cuius nullo modo Deus est actor: prędestinationis autē vltimi effectus .s. beatitudinis, licet sit aliqua causa in nobis .s. meritum, id tamen totum est à prædestināte. Et sic, si de effectu toto vtriusque .s. reprobationis & prędestinationis est sermo, nulla de peccato quæstio inferi debet, sed de his tantū, quæ à reprobante & prædestinante sunt: quę bona oportet esse: & de his dicitur, φ diuina bonitas eorū causa est. Si aūt est sermo de toto eo qđ in reprobo inuenitur, sic aliquid est à Deo, atq; diuina bonitate: aliquid verò nec à Deo, nec propter diuinam bonitatē, imo auersio est ab illa, vt patet de peccato mortali. Et ideo licet præscientia meritorū nō concedatur causa prędestinationis, præscientia tamen demeritorū causa quodā spirituali modo est reprobationis, φ propter demerita præscita nec à se præparata statuit Deus à se quosdā perpetuo puniēdos, vt sua bonitas etiā in tali iustitia participetur. Atq; sic modū illā participādi à sua sapientia statuit impletur. Cū igitur relucētia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua finis & ratio reprobationis in litera dicitur, referendū est ad ipsos effectus reprobationis .s. permissionē peccatorum, & pęnas culpæ præparatas, vel redditas, & non quo ad peccatū. Nō .n. finis eius est bonū aliquid, vt ex supradictis patet. Nec ad ipsos effectus sic referendū est, vt aliæ causę singulorū excludātur, vt aduersarij intellexisse videntur. Et ideo decepti sunt qm̄, vt in litera expresse dicitur, φ missiones malorū, cōseruatio diuersorū est causa. Et ad mala culpæ applicando, suauis dispositio creaturarū rationaliū & hominū, manifeste est causa permissionis peccatorū: dū homines quidā relinquuntur in manu proprij cōsilij: punitionis quoq; culpa, quæ nullo modo est à Deo, est causa demeritoria. Vnde omnia argumenta tam Henrici q̄ Aureoli à falsa interpretatione huius literæ procedunt, dū relucentiā diuinæ iustitiæ finem reprobationis effectuum excludendo, alias causas & præcipuè culpā intellexerūt à S.Th. poni: cuius oppositū iam manifestauimus. Sigillatim igitur respondendo, ad primū dicitur, φ alius est ordo inter effectus prædestinationis & effectus reprobationis, nō .n. posterior est finis prioris, quēadmodū ibi præmium est finis meriti. non .n. dicimus φ ideo Deus permittit peccata vt puniat, sed dicimus quod permittit & punit propter relucentiā iustitiæ suæ: & φ hoc est totus reprobationis effectus, idcirco reprobationis ratio diuina iustitia merito dicitur. Nec est verū φ quicūq; potens impedire peccatū alterius peccat si permittit. hoc .n. non habet locū nisi in eo qui tenetur ad impediendū, vt in regimine etiā humano experiētia docet: multa .n. suauitas regiminis deperiret, si permissio nō esset licita. Ad cōfirmationē vero Aure. dicitur, quòd reprobatio quo ad vltimū effectū .i. punitionē, dato φ esset mala sine ei demerito, quo ad primū tamē .s. permissionē demeriti: etiā si nulla alia subesset causa nisi relucentia iustitiæ diuinę, mala non est: quoniā permissio ipsa nihil adimit cadēti de his quę sibi debentur, sed tantū gratuitū negat auxilium Dei ad tenendū ne cadat. Vndē, cū permissio secundū se nō sit mala, & relucētia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua sit magnū bonū, si ad nihil aliud permissio ordinaretur, adhuc bona esset. Negādū est ergo φ reprobatio quo ad primū eius effectū (seclusa omni alia causa) esset mala, & φ reprobatio quo ad oēs eius effectus ponatur à nobis sine vi alia causa, vt iā patet ex dictis. Ad vltimū dicitur negando assumptū .s. iustitia punitiua nō est p se intenta: nō .n. vno modo dicitur per se intentū aliquid, cū .n. per se primo intentū, & aliquid per se nō primo: id .n. est per se primo intentū, qđ bonū cū sit, in se intentionē omniū ad ipsum quomodolibet facientiū adæquat .i. φ si ipsum & oīa ad ipsum quomodolibet cōcurrentia intendūtur, ab eo respectu cuius est per se primo intētū. Id aūt dicitur p se nō primo intentū, qđ in se quidē bonū est ac intētū, sed ex aliquo nullo modo intēto occasionatur. & de horū numero est iustitia punitiua, quæ ex peccatis puniēdis occasionē habet. Quod aūt huiusmodi perfectiones malū culpæ præsupponentes, per se intentę sint, & dicēdę sunt, relucētia diuinę bonitatis in passione Christi testatur. Cōstat .n. eā per se intētā esse à Deo, dū per ipsam intenta fuerit tota latitudo fœlicitatis omniū parē hominū prędestinatorū: & gloria sui corporis cū cæteris, quæ sibi & aliis meruit. & tamen ex malo culpę accidentium ipsum occasionari oportuit. Vnde neutra consequentia aliquid valet, & de prima quidem satis patet, de secunda quoque sollicitari non oportet: quoniam manifeste liquet, quod propter hæc bona ex malo culpæ occasionata, multa in vniuerso rationabiliter fieri expedit, vt patet in exemplis adductis.

¶ Quo ad secundum intendit hanc conclusionem, causa quare Deus istos prædestinat, illos reprobat, est sola Dei voluntas. Et probat eam autoritate Aug. atque proportionali similitudine ad partes ac situs materiæ tā in naturalibus quàm artificialibus, vt clarè patet in litera.

¶ Circa hanc partē tria occurrunt impugnata. primū est ipsa cōclusio, secundum est exēplum naturale, tertiū exēplum artificiale. Contra exēplum quidem vtrunq; obiicit Henr. primo quia in partibus materię siue arti siue naturæ subiectis æqua est ratio, in hominib' autē istis & illis est dispar ratio, aliter disposito hoc quàm illo. Aureo. deinde quia huiusmodi partes materiæ carēt sensu, ac experiētia boni & mali: hoēs autē isti & illi experiūtur & bona & mala pœnæ, & propterea nō est par ratio: quoniā in exēplis sola voluntas sufficit, quia nulli fit iniuria, in proposito autē nō sufficit: quia fit iniuria patientibus & afflictis. Cōtra conclusionē quāuis arguat Aureo. ac Hēricus, quia tamen nō alia tāgitur difficultas, quàm dudū discussā & manifestata pertransire expedit. Non enim hæc conclusio aliud intēdit, nisi quod stantibus dictis .s. causis reprobationis & prędestinationis in cōmuni, nulla est causa quare illæ causæ cū suis effectibus magis applicētur ad hunc hominē, q̄ ad illum, nisi diuina volūtas: quare .n. hunc permittat cadere, illū vero teneat ne cadat, ex sola eius volūtate dependet: quare verò hūc puniat, nō ex sola Dei voluntate depēdet, sed ex demerito huius, vt diximus de punitione reprobatorū in cōmuni. Vnde concludēdo quare in hoc reprobationis effectus primum, & non in illo sola Dei voluntas est causa. Non .n. ex diuina bonitate, aut ex inæquali dispositione (quoniā nulla est ante primū effectū: vt in corpore articuli probatum fuit cōtra Hērici positionem) ratio habetur quare in hoc magis q̄ in illo hic ponatur effectus. Ex his aūt patet primò solutio obiectionum Aureoli: quoniā impugnat quod nunquā somniauimus .s. quod Deus p libito voluntatis suæ magis hunc, quàm illum puniat & affligit: putans hoc intendisse literam hanc & exempla adducta, cū tamen ad primos effectus .s. permissionem & dilectionem omnia respiciant. Patet quoque responsio ad Henricum: quoniam ante primos effectus prædictos æque sunt dispositi isti & illi sicut partes materiæ primæ, & lapides respectu domus, &c.

¶ Quo ad tertiū respondetur argumento: nō est iniquitatis æqualibus inæqualia præparare in gratuitis, sed in debitis. Et confirmatur autoritate patrisfamilias Mathęi vigesimo.

¶ *Nū reprobatio ad gratuita spectet.*

¶ Aduerte hic quod tam Henricus quàm Aureolus hunc passum reprehendere conantur: quia reprobatio non est de numero gratuitorum: puniri enim non est gratiæ, sed iustitiæ. in iustis autē locum nō habet verbum patrisfamilias. Sed ad hoc facillima est responsio: reprobatio enim, vt iam dictum fuit, quo ad vltimum effectū idest, punire, iustitiæ actus esset, in qua, vt expresse litera dicit, non licet vnicuique facere quod vult. Quo ad primum autem effectum, id est, permissionem peccati, & negationem actus misericordiæ, seu gratiæ exercet, & quia non solum gratuitum est dare maiorem vel minorem gratiam, sed simpliciter dare & nō dare illam infra latitudinem gratuitorum comprehenduntur, idcirco reprobare & prædestinare, inter gratuita merito connumerantur, quāuis diuersimode: vt patet ex dictis, & propterea optime ad eā sententiā patrisfamilias est applicata.

ARTICVLVS VI.

[a] ¶ *Vtrum prædestinatio sit certa.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio non sit certa. Quia super illud Apocal. cap. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, dicit Aug.* quòd alius non est accepturus, nisi iste perdiderit. Potest ergo & acquiri & perdi corona, quæ est prædestinationis effectus. Non est igitur prædestinatio certa.

2 ¶ Præterea, posito possibili nullum sequitur impossibile. Possibile est aūt aliquem prædestinatum (vt Petrum) peccare, & tunc occidi. Hoc autē posito sequitur prædestinationis effectum frustrari. Hoc igitur non est impossibile. Non ergo est prædestinatio certa.

3 ¶ Præterea, quicquid Deus potuit potest. Sed potuit non prædestinare quem prædestinauit. Ergo nunc potest non prædestinare. Ergo prædestinatio non est certa.

¶ SED CONTRA est, quòd super illud Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit, &c. dicit glo. Prædestinatio * est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, qua certissimè liberantur quicunque liberantur.

CONCLVSIO.

¶ *Prædestinatio non ita certa est quòd prædestinatis necessitatem imponat, sed sicut stante infallibili prouidentiæ ordine, multa contingenter eueniunt, ita certus est prædestinationis ordo, quod iuxta arbitrij libertatem prædestinationis effectus contingenter eueniunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prędestinatio certissimè & infallibiliter consequitur suum effectum, nec tamen imponit necessitatem, vt .s. effectus eius ex necessitate proueniat. Dictum est * enim supra [c], quod prædestinatio est pars prouidentiæ. Sed non omnia, quæ prouidentiæ subduntur, necessaria sunt: sed quædam contingenter eueniunt secūdum cōditionem causarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamen prouidentiæ ordo est infallibilis, vt supra * ostensum est [c]. Sic igitur & ordo prædestinationis est certus, & tamen libertas arbitrij non tollitur ex qua contingenter prouenit prædestinationis effectus.

¶ Ad hoc etiam consideranda sunt quę suprà* dicta sunt [c] de diuina scientia & de diuina voluntate, quæ contingentiam à rebus non tollunt, licet certissima & infallibilia sint.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod corona dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex prædestinatione diuina, & sic nullus coronam suam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur quodammodo nostrum est. Et sic suam coronam aliquis amittere potest per peccatum mortale sequens. Alius autem illam coronam amissam accipit, inquantum loco eius subrogatur. Non enim permittit Deus aliquos cadere, quin alios erigat, secundum illud Iob 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Sic enim in locum angelorū cadentium substituti sunt homines, & in locū Iudæorum gentiles. Substitutus autem in statum gratiæ etiam quantum ad hoc coronam cadentis accipit, quod de bonis, quæ alius fecit in æterna vita gaudebit, in qua vnusquisque gaudebit de bonis, tam à se quàm ab alijs factis.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd licet sit possibile eum, qui est prædestinatus, mori in peccato mortali secundum se cōsideratum, tamen hoc est impossibile posito, prout scilicet, ponitur eum esse prædestinatum. Vnde non sequitur quod prædestinatio falli possit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cùm prædestinatio includat diuinam voluntatem, sicut suprà *dictum est [c], quòd Deū velle aliquid creatum est necessariū ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, non tamen absolutè ita dicendum est hic de prædestinatione. Vnde non oportet dicere, quod Deus possit non prædestinare quem prædestinauit in sensu composito accipiendo, licet absolutè considerando Deus possit prædestinare, vel non prædestinare, sed ex hoc non tollitur prædestinationis certitudo.

[e] ¶ *Super quæstionis vigesimætertiæ Articulū sextum.*

In titulo aduerte ex q̄stionibus de veritate, que. 6. art. 3. quod ly certa, potest dupliciter intelligi .s. certitudine cognitionis, vel certitudine ordinis. Cū enim prædestinatio duo in se claudat .s. præcognitionem, & præcausalitatē, potest attendi certitudo eius, & quo ad cognitionem, vt scilicet habeat certam cognitionem de prædestinatis effectibus & euentibus: & potest rursus attendi eius certitudo quo ad causalitatē, vt .s. habeat infallibilem ordinem in attingendo ac perducendo ad prædestinatos effectus. Et quoniā prima certitudo non exit limites scientiæ diuinæ, de qua satis abunde tractatū est, certitudo verò ordinis proprias habet difficultates in hac materia, propterea hic titulus de certitudine ordinis est intelligendus, ita quòd sensus est, an prędestinatio, inquantum causa, habeat infallibilem ordinem ad effectus intētos.

¶ In corpore vna est conclusio respōsiua, habens tamē duas partes: prædestinatio est certa, non tamē necessitatē imponit. Probatur quo ad vtranque partem simul dupliciter. primo ex parte prouidentiæ sic, prouidētiæ ordo est infallibilis, & tamen quædā prouidentiæ subiecta contingenter eueniūt secundum conditiones causarū proximarū. Ergo & prædestinationis ordo est certus, & tamen prædestinationis effectus cōtingenter eueniunt iuxta libertatem arbitrij. Antecedens patet in quæstione precedente, consequentia autem probatur, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ.

¶ Secundò manifestabilis dicitur conclusio ex supradictis similibus conditionibus scientiæ & voluntatis diuinæ respectu contingentium.

¶ Aduerte hic, quod manifeste litera adęquat certitudinē prouidentię certitudini prædestinationis, imò ex certitudine ordinis illius probat à priori certum ordinē illius. Ita quod sicut omne prædestinatū, ita omne prouisum infallibiliter euenit. Verba autē S. Tho. in quæst. de veritate q. 6. articu. 3. cum ponitur differētia inter prędestinationē & prouidentiā in hoc quod prouidētia non est certa respectu euētus finis particularis in materia cōtingēti, prędestinatio autē est certa, nō sunt interpretāda vt sonāt, vt ex hac litera & supradictis patet. Non enim intendit, quod prouidētiæ diuinæ nō subiacēt tales euētus, nec quòd oppositū eueniat prouisi euentus, sed quod multi ordines huiusmodi causarū cōtingentiū ad aliqua futura, sub diuina prouidētia cadunt: & tamen illa futura nunquam erūt, vt patet de multis præparationibus huiusmodi causarum, quibus tamē non eueniunt intenta: sub prædestinatione autem nullus cadit ordo particularis alicuius ad aliquod futurū, quin etiam sub eodem cadat euētus illius futuri. Et nascitur hęc differentia ex amplitudine ambitus prouidētiæ: quia scilicet sub ipsa omnis ordo clauditur, siue cum euentu futuri, siue non: sub prędestinatione autem soli ordines habentes euētum ad intentum finem etiam in particulari, nullus enim ordo deficiens à proprio intento vt sic, sub ipsa cadit. Veruntamen nō sunt extendenda nec vsitanda verba illa: quoniam ordo deficiens à proprio euentu, non est prouisus à Deo, quo ad euentum, sed quo ad ipsum ordinem, & non euentū proprium: & propterea nihil certitudinis adimit prouidētiæ huiusmodi non euentus. Propter quod dixim' & dicimus quod in melius verba mutauit autor simpliciter de prouidētiæ certitudine tractans hic, adęquādo eam prædestinationi. Nec illorū meminit, quoniam nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum sustineri vtrunque possunt. Cætera autem, quæ circa certitudinem prędestinationis disputanda essent, iam discussa sunt in præcedenti quæstione de prouidentia, vnde non oportet eam amplius repetere.

Art. 4. huius quæst. 117

ARTICVLVS VII.

[a] ¶ *Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd numerus prædestinatorum non sit certus. Numerus enim, cui potest fieri additio, non est certus, sed numero prædestinatorū potest fieri additio, vt videtur. Dicitur enim Deuter. 1. Dominus Deus noster addat ad hūc numerū multa milia. Glos. *1. diffinitum apud Deū, qui nouit qui sunt eius. Ergo numerus prædestinatorum non est certus.

145 1. dist. 4. q. 3. art. vnico, & ver. q. 6. ar. 4. Glosa ordinaria, ibid.

2 ¶ Pręterea Non potest assignari ratio quare magis in hoc numero, quàm in alio, Deus homines præordinet ad salutem, sed nihil à Deo sine ratione disponitur. Ergo non est certus numerus saluandorum præordinatus à Deo.

3 ¶ Præterea, Operatio Dei est perfectior quàm operatio naturę. Sed in operibus naturæ bonum inuenitur vt in pluribus, defectus autē & malum vt in paucioribus. Si igitur à Deo institueretur numerus saluandorum, plures essent saluandi quàm damnandi. Cuius contrarium ostēditur Matth. 7. vbi dicitur: Lata & spaciosa est via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Angusta est porta & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Non ergo est præordinatus à

[a] ¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore tria facit, primò de certitudine numeri prædestinatorum absolute, secundò de numero reproborum, tertio de certitudine quo ad nos numeri prędestinatorum tractat.

¶ Quo ad primum hæc est cōclusio responsiua quęsito affirmatiuè, numerus prędestinatorū est Deo certus, nō solū formaliter, sed materialiter, nō solum vt cognitus, sed vt electus & prædefinitus. Conclusio hæc habet tres partes principales: & prima quidē, scilicet quòd sit Deo certus, pro cōstanti relinquitur. Secunda autē, scilicet non solū formaliter, sed materialiter, & declaratur quo ad terminos: dum quidā hoc negantes asserūtur, & probatur ducēdo ad inconueniens sic, si numerus prædestinatorū esset Deo certus formaliter tantum, tolleretur certitudo ordinis prędestinationi attributa in præcedēti articulo: hoc est incōueniens: ergo patet cōsequentia, quia staret Petrū esse prædestinatū, & tamen nō saluari, & sic prædestinatio nō infallibiliter suum sortiretur effectum. Tertia autē, scilicet nō solum vt cognitus, sed vt prædefinitus, & declaratur quo ad terminos exēplo numeri guttarum pluuiæ, & arenę maris quo ad ly cognitus, & differētia inter numerū mansionum domus &

mensurarum parietis, &c. & numerū lapidum respectu ædificatoris, quò ad ly prædefinitur, & probatur sic, omne agens intendit facere aliquod finitū: ergo intendit aliquā determinatā mēsuram in suo effectu: ergo excogitat aliquem numerū in partibus principalibus per se requisitis ad totum, ergo Deus præordinauit, in qua mēsura debet esse totum vniuersum: ergo prædefiniuit quis esset conueniens numerus vniuersi essētialibus partibus, id est, perpetuis: ergo prædefiniuit certum numerū prædestinatorum. Antecedens ex quæst. septima supponitur. Secunda autē consequentia declaratur ex differentia inter numerum principaliter requisitorū ad opus, & numerum eorum, quæ requirūtur solum propter aliud: illorum nanq; numerus prędefinitur, istorum autem tantus præcipitur, quātus opus erit ad constructionem priorum. tertia autem probatur: quia totū vniuersum est proprius effectus dei. quarta verò, quo ad illum terminū .s. partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia, vt sic: in hoc quod illa propter se, hæc autem propter speciei salutem ad vniuersum spectant. & ex hoc infertur corollarium pertinēs ad prouidentiā Dei .s. quòd numerus indiuiduorum corruptibilium extra speciem humanam est Deo certus nō prædefinitiuè, sed præcognoscitiue: numerus autem specierum vtroq; modo est Deo certus: & similiter numerus elementorum, astrorum, & sphærarum. quinta demum probatur: quia creaturæ rationales beatitudinem consequentes, ordinātur ad bonū vniuersi præ cæteris creaturis, quod probatur: quia ex eo quod rationales sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, ex eo autem quod beatitudinem consequuntur immediatius attingūt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

Quæstio. ¶ *Num omne agens intendat semper facere aliquod finitum.*

¶ Circa antecedens dubiū occurrit propter infinitatem motus. Constat enim quod apud philosophos motores orbium intendunt semper mouere: & consequenter intendunt facere effectum infinitū: & tamē in litera assumitur, quod omne agens intendit facere finitum. Ad hoc dupliciter respōdetur. Primo quod hoc assumptum intelligitur de effectu in actu. de tali enim probatum est in quæstione septima, quod non potest intendi ab aliquo agente: motus autē cæli cōstat, quod nō est infinitus in actu: & propterea nō obstat proposito. Dicerent secūdo Philosophi, quod motores orbiū non intendūt per se primo circulationes infinitas, sed assimilationē ad Deū in causando aliquæ quia mouendo conseruātur, ideo quasi per accidēs intendunt semper mouere, tanquā infinitæ circulationes nō sint propter se, sed quia tot requiruntur ad motorū perfectionem conseruandam, seu diffundendam quo ad Deum gloriosum.

Quæstio. ¶ *Num tantum simplicia corpora sint partes vniuersi.*

¶ Circa declarationem partium vniuersi dubium occurrit, quoniam in primo cæli. Arist. & san. Tho. corpora tantū simplicia partes secundum speciem vniuersi ponunt, hic autem adiunguntur species mixtorum & vegetabilium & animalium. Ad hoc dupliciter dici potest. primò, quod in primo cæli est sermo de perfectione substantiali vniuersi, hic autem de perfectione quasi per modum passionis: habent enim se omnes corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dum ex eis & actiue & materialiter fiunt & constant. Secundo dicitur, quòd vniuersum potest sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo cæli, & constituitur ex solis simplicibus corporibus: quoniam nulla corpulentia est in vniuerso, nisi simplicium corporum: omnis enim mixtorum corpulentia ex elementis est, alio modo pro vniuerso perfectionis, & sic tractatur hic, & ad eius integritatem exiguntur omnes species, vt in litera dicitur. nō enim perfectiones specificæ corporum istorū ex simplicibus corporibus vt sic sunt, sed ex altiori quadam natura, vt patet de perfectione vitali.

Deo numerus saluandorum.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit in lib. *de correptione & gratia, Certus est prædestinatorum numerus, qui neque augeri potest, neque minui. *Lib. de corrept. et gra. ca. 13. to. 7.*

CONCLVSIO.

¶ *Numerus prædestinatorum soli Deo certus est, non solum formaliter, sed materialiter, non solum vt cognitus, sed vt electus & prædiffinitus, non sic autem certus est numerus reproborum.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd numerus prędestinatorum est certus. Sed quidam dixerunt eum esse certum formaliter, sed non materialiter, vtputa si diceremus certū esse, quod centum vel mille saluentur, non autem quòd hi vel illi. Sed hoc tollit certitudinem prędestinationis, de qua iam diximus c. Et ideo oportet dicere, quod numerus prædestinatorum sit certus Deo non solum formaliter, sed etiā materialiter. Sed aduertendum est, quòd numerus prædestinatorum certus Deo dicitur, nō solum ratione cognitionis, quia scilicet scit quot sunt saluandi, (sic enim Deo certus est etiam numerus guttarum pluuiæ & arenæ maris) sed rationę electionis & diffinitionis cuiusdam. *Art. præce. 144*

¶ Ad cuius euidentiam est sciēdum, quod omne agens intendit facere aliquid finitum, vt ex supradictis de infinito * apparet c. Quicūq; autem intēdit aliquam determinatam mensuram in suo effectu, excogitat aliquem numerum in partibus essentialibus eius, quæ per se requirūtur ad perfectionem totius. Non enim per se eligit aliquem numerum in his, quę non principaliter requiruntur, sed solum propter aliud. Sed in tāto numero accipit huiusmodi, inquantum sunt necessaria propter aliud. Sicut ædificator excogitat determinatam mēsuram domus, & etiam determinatum numerū māsionū, quas vult facere in domo, & determinatum numerum mensurarum parietis vel tecti. Non autem elegit determinatum numerum lapidum, sed accipit tot quot sufficiunt ad explendam tantam mensurā parietis. Sic igitur cōsiderandum est in Deo respectu totius vniuersitatis, quæ est eius effectus. Præordinauit enim in qua mensura deberet esse totum vniuersum, & quis numerus esset conueniens essentialibus partibus vniuersi: quæ scilicet habent aliquomodo ordinem ad perpetuitatem, quot scilicet sphæræ, quot stellę, quot elementa, quot species rerum. Indiuidua vero corruptibilia non ordinantur ad bonum vniuersi quasi principaliter,* sed quasi secundariò, inquantum in eis saluatur bonum speciei c. Vnde licet Deus sciat numerum omnium indiuiduorum, non tamen numerus vel boum vel culicum, vel aliquorum huiusmodi, est per se præordinatus à Deo. Sed tot huiusmodi diuina prouidentia produxit, quot sufficiunt ad specierum conseruationē. Inter omnes autē d creaturas principalius ordinātur ad bonum vniuersi creaturæ rationales, quæ inquantum huiusmodi incorruptibiles sunt, & potissimæ illæ, quæ beatitudinē consequuntur, quæ immediatius attingūt vltimum finem. Vnde certus est Deo numerus prædestinatorum, non solum per modum cognitionis, sed etiam per modum cuiusdam principalis præfinitionis. Non sic autem omnino est de numero reproborum, qui videntur esse præordinati à Deo in bonum electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. De numero autem omnium prædestinatorū hominum quis sit, dicunt quidam quòd tot ex hominibus saluabuntur, quot angeli ceciderunt. Quidam verò, quòd tot saluabuntur quot angeli remanserunt. Quidam verò, quòd tot ex hominibus saluabuntur quot angeli ceciderunt, & insuper tot quot fuerunt angeli creati. Sed melius dicitur, quòd soli Deo est cognitus numerus electorum in superna felicitate locandus. *Q. 7. ar. 2. & 3.*

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod verbum illud Deuter. est intelligēdum de illis, qui sunt prænotati à Deo respectu præsentis iustitiæ. Horum enim numerus & augetur & minuitur, & non numerus prædestinatorum.

¶ Ad secundū dicendū, quòd ratio quantitatis alicuius partis accipienda est ex proportione illius partis ad totum. Sic enim est apud Deum ratio, quare tot stellas fecerit, vel tot rerū species, & quare tot prędestinauit ex proportione partium principalium ad bonum vniuersi.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd bonum proportionatum cōmuni statui naturæ accidit, vt in pluribus, & deficit ab hoc bono vt in paucioribus. Sed bonū, quod excedit cōmunē statū naturæ, inuenitur vt in paucioribus, & deficit ab hoc bono vt in pluribus. Sicut patet, quòd plures homines sunt qui habent sufficientē scientiam ad regimen vitæ suæ, pauciores autem qui hac sciētia carent, qui moriones vel stulti dicūtur: sed paucissimi sunt respectu aliorū, qui attingūt ad habendā profundā scientiā intelligibiliū rerum. Cùm igitur beatitudo æterna in visione Dei cōsistens excedat cōmunem statū naturæ, & præcipuè secundū quòd est gratia destituta per corruptionem originalis peccati, pauciores sunt qui saluātur. Et in hoc etiam maximè misericordia Dei apparet, quòd aliquos in illam salutē erigit, à qua plurimi deficiunt, secundum communem cursum & inclinationem naturæ.

b 251 428

¶ Circa conclusionem ipsam aduerte, quod Aureolus apud Capreolum in quarto dist. primæ eam nititur impugnare, sed quoniam non arguit ex proprijs certi numeri, sed ex omnibus pertinentibus ad discretionem prædestinatorum à reprobis, & æquiuocat de fine vniuersi, & hæc superius patent: idcirco pertinentiam censui: ex his enim facile patet omnium solutio.

¶ Quo ad secundum est hæc conclusio, numerus reproborum non est omnino sic certus. Et probatur: electis omnia cooperantur in bonum: ergo reprobi præordinati sunt à Deo in bonū electorum: ergo numerus reproborum non est sic omnino certus.

¶ Aduerte hic ly sic omnino: in reprobis enim sunt duo, scilicet ipsi creatura: & id, quod pertinet ad esse reprobum: quo ad naturam eorum modo prædefinitus est numerus electorum & reproborum, quoniam vtrique eiusdem naturæ sunt incorruptibilis, rationalis, &c. quoad gratuita verò, sicut electi prædiffiniti sunt propter seipsos, vt scilicet proprijs actibus atq; felicibus vltimum finem simpliciter attingant, reprobi vero quasi irrationales creaturæ, prout sunt, non ad bonū proprium, quoniam felicitate priuati sunt, sed alienum: scilicet Dei & electorum: ita numerus electorum est certus propter se. Numerus autē reproborum propter aliud. Id est, electos. Vnde considerando reprobos ratione substantiæ, dicimus quod est certus eorū numerus etiam prædiffinitiue: considerando autem eos quatenus reprobi sunt, dicimus quod non sunt in certo numero prædiffinitiue, sed quasi totaliter diuina prouidentia reprobis vtitur, quot ad electorum bonum conspicit. Et hęc distinctionem per illa verba (non sic autem omnino est) intēdit litera, non enim (nō sic) absolute, dicens enim (nō sic) ... dit reprobos à principalibus & per se primo partibus vniuersi, apponens autem ly (omninò) exemit eos à partibus purè propter aliud, & sic quasi medios locauit propter incorruptibilitatem ... &c. vt diximus.

¶ Quo ad tertium, tractatur numerus prædestinatorum hominum an nobis sit certus, referunturque tres opiniones: & nulla earum approbatur sed quarta apponitur melior.

¶ Aduerte hic quòd opiniones istæ nō reprehenduntur. Tum quia in materia valde dubia, & per certitudinem occulta nobis opinatiuè locuti sunt autores. Tum quia autores opinionum harum illustres ac etiam sancti videntur fuisse: secundam nanque opinionem Gregorij esse constat: melior autem omnibus quarta dicitur: quia autoritati ecclesiæ innititur dicentis in collecta secreta: Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locādus: & ad hoc innuendum eisdem verbis autor vsus est in litera.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd prędestinatio non possit iuuari precibus sanctorum. Nullum enim æternum impeditur ab aliquo tēporali. Et per consequens non potest temporale iuuare ad hoc quod aliquod æternum sit. Sed prædestinatio est æterna. Cū igitur preces sanctorū sint tēporales, nō possunt iuuare ad hoc quòd aliquis prędestinetur. Non ergo prædestinatio iuuatur precibus sanctorum.

2 ¶ Pręterea, Sicut nihil indiget consilio, nisi propter defectum cognitionis, ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectū virtutis. Sed neutrum horū cōpetit Deo prædestinanti. Vnde dicitur Rom. 2. Quis adiuuit spiritum domini? aut quis consiliarius eius fuit? Ergo prędestinatio non iuuatur precibus sanctorum.

3 ¶ Præterea, Eiusdem est adiuuari, & impediri. Sed prędestinatio nō potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Gen. 25. quòd Isaac rogauit Deum pro Rebecca vxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ. Ex illo autem conceptu natus est Iacob, qui prędestinatus fuit. Non autem fuisset impleta prædestinatio, si natus non fuisset. Ergo prædestinatio iuuatur precibus sanctorum.

CONCLVSIO.

¶ *Prædestinatio quo ad ipsam præordinationē nullo iuuari potest, quo verò ad effectum iuuari sanctorū precibus potest, ac multis alijs pijs operibus.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd circa hanc quęstionem diuersi errores fuerunt. Quidam enim attendentes certitudinem diuinæ prędestinationis dixerūt superfluas esse orationes, vel quicquid aliud fiat ad salutem ęternam consequendam: quia his factis vel nō factis prædestinati consequuntur, reprobati nō consequuntur. Sed cōtra hoc sunt omnes admonitiones sacræ scripturę exhortantes ad orationem, & ad alia bona opera. Alij verò dixerunt, quòd per orationes mutatur diuina prędestinatio. Et hęc dicitur fuisse opinio Aegyptiorū, qui ponebant ordinationē diuinā, quam fatum appellabant, aliquibus sacrificiis & orationibus impediri posse. Sed cōtra hoc etiam est autoritas sacræ scripturę. Dicitur enim 1. Reg. 15. Porro triumphator Israël non parcet, neque pœnitudine flectetur. Et Rom. 2. dicitur, quòd sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio. Et ideo aliter dicendum quod in prædestinatione duo sunt consideranda, scilicet ipsa præordinatio diuina & effectus eius. Quantum igitur ad principium, nullo modo prædestinatio iuuatur precibus sanctorum. Non enim precibus sanctorum fit quòd aliquis prædestinetur à Deo. Quantum vero ad secundum dicitur prędestinatio iuuari precibus sanctorum, & aliis bonis operibus: quia prouidentia (cuius prędestinatio est pars) non subtrahit causas secundas c: sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarū secundarum subiaceat prouidentiæ. Sicut igitur sic prouidentur naturales effectus vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effectus non prouenirent, ita prędestinatur à Deo salus alicuius, vt etiā sub ordine prędestinationis cadat quicquid hominem promouet in salutem, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis salutem non consequitur. Vnde prędestinatis conandum est ad bene operandum & orandum: quia per huiusmodi prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur 2. Petri 1. Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa ostendit, quòd prædestinatio non iuuatur precibus sanctorum quantum ad ipsam præordinationem.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo inquātum ab eo accipit virtutem, & sic adiuuari, infirmi est: vnde Deo non competit, & sic intelligitur illud, quis adiuuit spiritum Domini? Alio modo dicitur quis adiuuari per aliquem, per quem exequitur suam operationē, sicut dominus per ministrum. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos, inquantū exequimur suā ordinationē, secundū illud 1. Cor. 3. Dei enim adiutores sumus. Neq; hoc est propter defectū diuinæ virtutis, sed quia vtitur causis mediis vt ordinis pulchritudo seruetur in rebus, & vt etiam creaturis dignitatem causalitatis cōmunicet c. 137

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundę causæ non possunt egredi ordinem causæ primæ vniuersalis (vt supra * dictum est c) sed ipsum exequuntur. Et ideo prædestinatio per creaturas potest adiuuari, sed non impediri. *Q. 19. ar. 6.* 120 136

a ¶ *Super quæstionis vigesimætertiæ Articulum octauum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò duas opiniones tractat. Secundò respondet quæsito. Quo ad primum opiniones & earum improbationes satis in litera patent. Et scias, quòd vt in articulo sexto quæstionis sextæ de veritate habetur, prima opinio ex Epicureis, secunda ex Stoicis, tertia videtur, vt ponitur, ex Aegyptijs in Stoicos deriuata, & in eam Auicenna quoque inclinasse videtur. Et quoniam extremæ sunt, prima credente quòd nostra nihil conferunt: secunda verò quod totum faciunt, dum etiā ipsam prędestinationem mutant, rationabiliter media sententia vero comprobatur, scilicet quod aliquo modo sic, & aliquo modo non, vt in litera subditur. Quo ad secundum ergo respondet quęstio duabus conclusionibus, iuxta duo distinctionis membra, distinctio est, in prædestinatione sunt duo, scilicet, præordinatio & effectus. Prima conclusio est: prædestinatio quo ad præordinationem nullo modo iuuatur precibus sanctorum, & probatur quia non fit sanctorum precibus quod aliquis prædestinetur à Deo in vitā æternam. Secunda est, prædestinatio, quo ad effectum iuuatur precibus sanctorum & alijs bonis operibus, & probatur, prouidentia non subtrahit causas secundas, sed vtitur sic, vt sine illis prouisi effectus non prouenirent, ergo prædestinatio salutis alicuius continet sub suo ordine quicquid illum promouet in salutem, quæcunque sint illa, ita quod sine eis salutem ille non consequeretur: ergo prædestinationis effectus per huiusmodi orationes & opera certitudinaliter impletur, quod erat intentum. Antecedens patet ex dictis, & meminisse habetur in naturalibus: primi vero consequentia, quæ sola explicitè habetur in litera, probatur quia prædestinatio est pars prouidentiæ: reliquæ vt se patent, annectitur quoque corollarium in litera: imò inferius per modum exhortationis: quia ad nos multum res hæc prodest. Confirmaturque autoritate Petri Apostoli, vt satis clare patet in litera.

QVAEST. VIGESIMAQVARTA, De libro vitæ, in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de libro vitæ.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.
¶ Primò, quid sit liber vitæ.
¶ Secundò, cuius vitæ sit liber.
¶ Tertiò, vtrū aliquis possit deleri de lib. vitæ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum liber vitæ sit idem quòd prædestinatio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd liber vitæ non sit idem quod prædestinatio. Dicitur enim Eccle. 24. Hæc omnia liber vitæ. Glos. * Id est, Nouum & vetus testamentum. Hoc autem non est prædestinatio. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio. 147 *1. dist. 40. q. 1. art. 2. ad 5. & 3. dist. 31. q. 1. art. 2. q. 2. per totum. & q. 3. ad 1. & ver. q. 7. art. 4. & psal. 39. 10. 8. & phil. 4. 10. 1. fi.*

2 ¶ Præterea, August. in lib. 20. de ciuit. a Dei, ait, quòd liber vitæ est quædam vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera sua bona vel mala in memoriam reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere ad prædestinationem, sed magis ad ad tributum potentiæ. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

3 ¶ Præterea, Prædestinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ esset prædestinatio, inuenirentur libri mortis, sicut liber vitæ.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur in Glo. b super illud Psal. 68. Deleantur de libro viuentium. Liber iste est notitia Dei, qua prædestinauit ad vitam quos præsciuit. ** Glo. interlinearis ibidem.* *a Li. 20. de ciui. Dei, c. 14. à medio tom. 5.*

CONCLVSIO.

¶ *Liber vitæ in Deo metaphoricè dictus, est firma notitia significatiua prædestinatorum.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd liber vitæ in Deo dicitur metaphoricè secundū similitudinē à rebus humanis acceptā. Est enim consuetum apud homines, quòd illi, qui ad aliquid eliguntur, cōscribuntur in libro: vtpote milites vel consiliarij, qui olim dicebantur patres conscripti. Patet autē ex * præmissis c, quòd omnes prædestinati eliguntur à Deo ad habēdam vitam æternam. Ipsa ergo prædestinatorū conscriptio dicitur liber vitæ. Dicitur autē metaphoricè aliquid conscriptum in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria retinet secundum illud Prou. 3. Ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuū custodiat. Et post pauca sequitur, Describe illa in tabulis cordis tui. Nam & in libris materialibus aliquid conscribitur ad succurrēdum memoriæ. Vnde ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitam æternā, dicitur liber vitæ. Nam sicut scriptura libri est signum eorū, quę fienda sunt, ita Dei notitia est quoddam signum apud ipsum eorum qui sunt perducendi ad vitam æternā, secundum illud 2. Tim. 2. Firmū fundamentū Dei stat, habēs signaculum hoc, nouit dominus qui sunt eius. *b Glos. ordina. ibid. & sumitur ex Cassiod.* *Artic. 4. q. præced. 142*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd liber vitæ potest dici dupliciter. Vno modo cōscriptio eorum, qui sunt electi ad vitam, & sic loquimur nunc de libro vitæ. Alio modo potest dici liber vitæ cōscriptio eorū, quæ ducuntur in vitam. Et hoc dupliciter. Vel sicut agēdorum, & sic nouum & vetus testamentum dicitur liber vitæ. Vel sicut iam factorum, & sic illa vis diuina, qua fiet vt cuilibet in memoriam reducantur facta sua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ potest dici, vel in quo scribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est consuetum conscribi eos, qui repudiantur, sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prædestinationi liber vitæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum rationem differt liber vitæ à prædestinatione. Importat enim notitiam prædestinationis, sicut etiam ex glossa inducta apparet c. *In argumēto, sed cōtra 148*

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum primum.*

In titulo aduerte, quod non incipit à quæstione an est, sed à quæstione quid est, supponens ex autoritate scripturæ librum vitæ esse, & propter affinitatem cum prædestinatione quæritur an sit, quærendo an sit idem quod prædestinatio quatenus ex dictis de illa, habeatur quid est.

¶ In corpore duo facit. Primò dicit quid nomen. Secundo quid rei. Quo ad primum dicit, Primò quod liber vitæ non propriè, sed metaphoricè dicitur in Deo. Secundo quod significat scriptionē prędestinatorū. Tertio originem huius metaphoræ, quod scilicet ex humanis libris, in quibus scribuntur cōsiliarij, seu milites, sumpta est.

¶ Quo ad secundum est hæc conclusio. Liber vitæ in Deo est notitia firma ac significatiua prædestinatorum. hæc conclusio quo ad duas partes manifestatur. Primo quo ad ly firma autoritate. Prouerb. 3. deinde ratione: quia conscriptio in libris materialibus fit ad succurrendum memoriæ. Secundo quo ad ly significatiua, & hoc ex ratione metaphoræ, quia sicut scriptura libri est signum agendorum, ita notitia Dei est signū repræsentans ipsi perducendos in vitā æternam: & confirmatur secundæ ad Timoth. secundo. Ex his autem facile patet quæsitum, quod in responsione ad quartum exprimitur: quoniā principaliter quærebatur quid est liber vitæ, quod in corpore decisum est.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Liber vitæ propriè respicit vitam gloriæ. Probatur sic, Liber vitæ est notitia electorum ad vitam: ergo ad vitam supra naturam, & finalem: ergo propriè ad vitam gloriæ. Prima consequentia probatur: quia id ad quod aliqui eliguntur, habet duas conditiones, s. & quod nō conueniat eis secundum suas naturas, & quod habeat rationem finis, & declaratur hoc secundo exemplo militis. Secunda verò consequentia probatur: quia vita gloriæ est finis supernaturalis. Aduerte hic, quod litera assignās primā conditionem eius, ad quod aliquid eligitur, nō dixit quod est supra facultatē naturæ: quia hoc falsum fuisset, cum pugnare & consulere, vires naturæ non excedant: sed dixit negatiuam, s. non conueniens ex natura: non enim ex natura sortitur aliquis, ꝙ ad hanc rēpublicam tutandā pugnet, aut consulat: sed ex alto principio gubernante, scilicet rēpub. & ex hac accommodatione extollit librū vitæ ad vitam, non solū non ex natura, sed supra omnem facultatem cuiuscunq; naturæ creatæ.

148 Ver. q. 7. ar. 5. 6. & 7. & 1. di. 41. q. 1. ar. 2. Ioan. 6.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum liber vitæ sit solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod liber vitæ non sit solum respectu vitæ gloriæ prædestinatorum. Liber enim vitæ est notitia vitæ. Sed Deus per vitam suā cognoscit omnē aliam vitam. Ergo liber vitæ præcipuè dicitur respectu vitæ diuinæ, & non solum respectu vitæ prædestinatorum.

2 ¶ Præterea, Sicut vita gloriæ est à Deo, ita vita naturæ. Si igitur notitia vitæ gloriæ dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ dicetur liber vitæ.

3 ¶ Præterea, Aliqui eligūtur ad gratiam, qui nō eligūtur ad vitā gloriæ, vt patet per id quod dicitur Ioan. 6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Sed liber vitæ est conscriptio electionis diuinæ, vt *dictum est c. Ergo etiam est respectu vitæ gratiæ. (Art. præce. 147. a)

¶ SED CONTRA est, quod liber vitæ est notitia prædestinationis, vt dictum est c, sed prædestinatio nō respicit vitam gratiæ, nisi secundum quod ordinatur ad gloriam. Non enim sunt prædestinati qui habent gratiam, & deficiunt à gloria. Liber igitur vitæ non dicitur nisi respectu gloriæ. (Art. præce. 147)

CONCLVSIO.

¶ *Liber vitæ propriè vitam gloriæ respicit, cùm in eo conscripti sint qui à Deo eliguntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd liber vitæ, vt dictum est c, importat conscriptionem quandam, siue notitiā electorum ad vitam. Eligitur autē aliquis ad id quod nō competit sibi secundū suam naturam. Et iterum id ad quod eligitur aliquis, habet rationē finis. Non enim miles eligitur aut conscribitur ad hoc quod armetur, sed ad hoc quod pugnet, hoc enim est proprium officium, ad quod militia ordinatur. Finis autem supra naturam existens, est vita gloriæ, vt supra dictum est c. Vnde propriè liber vitæ respicit vitam gloriæ. (Art. præce. 14; Q. 23. ar. 1. 139)

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita diuina etiā prout est vita gloriosa, est Deo naturalis. Vnde respectu eius non est electio, & per consequens neque liber vitæ. Non enim dicimus quod aliquis homo eligatur ad habendum sensum, vel aliquid eorū quæ consequuntur naturam. Vnde per hoc etiam patet solutio ad secundum. Respectu enim vitæ naturalis, non est electio, neque liber vitæ.

¶ Ad secundū dicendum, quod vita gratiæ non habet rationem finis, sed rationē eius quod est ad finē. Vnde ad vitā gratiæ non dicitur aliquis eligi, nisi inquantum vita gratiæ ordinatur ad gloriā. Et propter hoc illi qui habent gratiam, & excidūt à gloria, nō dicuntur esse electi simpliciter, sed secundum quid. Et similiter non dicuntur esse scripti simpliciter in libro vitæ, sed secundum quid: prout, s. de eis in ordinatione notitia diuina existit, quòd sint habituri aliquē ordinem ad vitam æternam, secundum participationem gratiæ.

¶ Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo facit: primò tractat quandam opinionem. secundo respondet quæsito secundū propriā sententiā. Quo ad primum, primò refert duas propositiones quorundam opinantiū. prima est, nullus deletur de libro vitæ secundum rei veritatē. secunda est, aliqui delentur de libro vitæ secundū opinionē hominū, & declaratur secundæ propositionis consonantia cum sacra scriptura: quia apud ipsam quandoq; dicitur res fieri, quandoq; innotescit, & consequenter deleri, quādo apparet deleri propter priuationem gratiæ. Deinde arguit primam propositionem cū summa modestia falsitatis: quia præmium repromissum sanctis, secūdum rem & non solum secūdum opinionem intelligendum est, &c.

¶ Quo ad secūdum duo facit. primò respondet quæsito sic: deleri vel non deleri de libro vitæ, nō solum ad opinionem hominum referendū est, sed etiam quantum ad rem. Et probatur hæc conclusio quo ad partem vltimam, quam intendit sic. Liber vitæ est conscriptio ordinatorū in vitā æternam, ergo ordinatorū ex prædestinatione & præsenti gratia: ergo ordinatorum indefectibiliter & defectibiliter: ergo scriptorū simpliciter & secundum quid: ergo indelebiliū & delebiliū secūdū veritatē rei: quod erat intētū. prima cōsequētia probatur: quia ad vitā æternam ex his duobus aliquis ordinatur, & de prædestinatione quidem patet, de præsenti autē gratia probatur: quia quicunq; habet gratiā ex hoc ipso dignus est vita æterna. Secūda autē probatur: quia ordo gratiæ est defectibilis, prædestinationis verò, indefectibilis. Tertia verò, quia indefectibiles sunt scripti ad vitā æternā in seipsa, defectibiles verò sunt scripti ad vitā æternā in sua causa, scilicet meritoria. Vltima aūt patet ex terminis, secūdo explanatur sensus, in quo intelligenda est dicta cōclusio ibi (vt deletio nō referatur, &c.) pōt .n. dupliciter intelligi. Vno modo ex parte intellect' diuini, secūdo modo ex parte rei scriptæ, vt clarè patet in litera.

140 1. di. 31. q. 1. ar. 2. & di. 40. q. 1. ar. 2. ad 5. & q. 3. ad 3. & phil. 4. co. 1. fin. & Heb. 12. l. 4. co. 4. fi.

* Li. 20. de ciui. Dei, c. 15. in fi. to. 5

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum aliquis deleatur de libro vitæ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod nullus deleatur de libro vitæ. Dicit enim Augustin. 20. de ciuit.* Dei, quod præscientia Dei quæ nō potest falli, liber vitæ est. Sed à præscientia Dei nō potest aliquid subtrahi. Similiter neq; à prædestinatione. Ergo nec de lib. vitæ potest aliquid deleri.

2 ¶ Præterea, Quicquid est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est, sed liber vitæ est quid æternum & immutabile. Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, sed immobiliter & indelebiliter.

3 ¶ Præterea, Deletio scripturæ opponitur. Sed aliquis non potest de nouo scribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri potest.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 68. Deleantur de lib. viuentium.

CONCLVSIO.

¶ *Cum liber vitæ, cōscriptio sit ordinatorū ad vitam æternam, ex prædestinatione & præsenti gratia, deleri aliquos de libro vitæ, non solum secundum hominum opinionem, sed secundum rei veritatem, asserendum est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod quidā dicunt, quod de libro vitæ nullus potest deleri secundū rei veritatē, potest tamē aliquis deleri secundum opinionem hominum. Est enim consuetum in scripturis vt aliquid dicatur fieri, quando innotescit, & secundum hoc aliqui dicuntur esse scripti in lib. vitæ, inquantum homines opinantur eos ibi scriptos, propter præsentem iustitiam quam in eis vident. Sed quando apparet vel in hoc seculo vel in futuro, ꝙ ab hac iustitia exciderunt, dicuntur inde deleri. Et sic etiā exponitur in * glo. deletio talis super illud Psal. 68. Deleantur de lib. viuentiū. Sed quia nō deleri de libro vitæ ponitur in præmia iustorum, secundum illud Apoc. 3. Qui vicerit sic, vestietur vestimentis albis, non delebo nomen eius de lib. vitæ (quod autem sanctis repromittitur, non est solum in hominum opinionem) potest dici, quod deleri vel non deleri de lib. vitæ, non solum ad opinionem hominum referendum est, sed etiam quantum ad rem. Etenim liber vitæ conscriptio ordinatorum in vitam æternam. Ad quam ordinatur aliquis ex duobus. s. ex prædestinatione diuina, & hæc ordinatio nunquam deficit, & ex gratia. Quicunque enim gratiam habet, ex hoc ipso est dignus vita æterna. Et hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habendum vitam æternam, à qua tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui sunt ordinati ad habendum vitā æternam ex prædestinatione diuina, sunt simpliciter scripti in libro vitæ: quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam in seipsa, & isti nunquam delentur de libro vitæ. Sed illi qui sunt ordinati ad habendū vitam æternā, nō ex prædestinatione diuina, sed solum ex gratia dicuntur esse scripti in libro vitæ, nō simpliciter, sed secundum quid: quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam non in seipsa, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de libro vitæ, vt deletio nō referatur ad notitiā Dei, quasi Deus aliquid præsciat, postea nesciat, sed ad rē scitā: quia s. Deus scit aliquē pri' ordinari in vitā æternā, & postea nō ordinari cū deficit à gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod deletio (vt dictū est c) nō refertur ad li. vitæ ex parte præscientiæ, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte præscriptorū, quæ sunt mutabilia.

¶ Ad secundū dicendum, quòd licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in seipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio libri vitæ.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd eo modo quo aliquis dicitur deleri de libro vitæ, potest dici quòd ibi scribatur de nouo, vel secundū opinionem hominum, vel secundum quod de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternā per gratiam. Quod etiam sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

¶ *Num liber vitæ sit conscriptio ordinatorum in vitam æternam.*

¶ Circa antecedens super quo fundatur totus discursus, dubiū occurrit. Quoniā eū diffinitū non se extendat vltra suā diffinitionē, aut liber vitæ male diffinitus est in primo articulo, dicēdo, ꝙ est cōscriptio prædestinatorum, aut male extenditur hic liber vitæ ad ordinatos in vitam æternam, siue prædestinatos siue non. Et augetur dubitatio: quia si liber vitæ extenditur ad omnes ordinatos in vitā æternā, non solū constitutos in præsenti gratia, sed oēs christiani, imò & omnes homines essent scripti in lib. vitæ: quia oēs ordinati sunt in vitā æternā, ex hoc ipso, ꝙ rationales sunt, iuxta illud Augustini de prædestinatione sanctorum, posse habere charitatem naturæ, est hominum.

¶ Ad hoc respondetur, quod diffinitio superius data fuit perfecta, vtpote explicās substātialia libri vitæ: conscriptio .n. prædestinatorum ad substantiā pertinet libri vitæ, conscriptio autem ordinatorum secundū præsentem iustitiā habet se ad librū vitæ vt accidens: quia vt consequens substantiale. Non enim ad librum vitæ spectat talis conscriptio, nisi ex hoc ipso, ꝙ est liber vitæ gloriæ, ad quā soli prædestinati cōscribūtur. nā in responsione ad tertiū præcedētis articuli dicitur, constituti in præsenti gratia, tāto ad cōscriptionē libri vitæ spectāt, ꝙ quādo vitā illā gloriosā pro aliquo modo participāt, & hic dicitur, & in [illegible] dit, ꝙ propterea cōscribūtur, quia vitā æternā in sua causa habituri sunt. Ex his .n. patet, ꝙ ad librū vitæ pertinet conscriptio habētiū præsentē gratiā ex cōsequēti: & sic talis conscriptio est extra substantiā libri vitæ. Nec in diffinitione debuit esse primi, sed vt in litera fit, postmodū deduci. Ad aliā aūt obiectionē patet ex litera respōdendum: quia nō quomodolibet ordinati in vitā æternam, [illegible] ordinati sic, quod sint [illegible] qui vitā æternā [illegible] tur in li. vitæ. Et propterea neque oēs Christiani (si aliquis est qui nunquā fuit in gratia, quod potest accidere in [illegible] dente ad baptismū) neque omnes homines sunt aliquomodo scripti in libro vitæ: quinimo potētia quædam valde remota ad illam vitam habent.

¶ Circa ea quæ in calce literæ posita sunt, scito quod deleri ex parte scripturæ non importat scripturæ cassationē, sed mutationē de scriptis in non scriptos, qui .n. heri fuit in gratia, & cōsequenter inter scriptos, lapsus hodie mutatus est per peccatum mortale, desiitq; inter scriptos esse, & hoc vocatur deleri ex parte, vt patet in litera.

¶ Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.

IN titulo Potentia significat principiū operationis ad extra, seu transeuntis, extenso operationis nomine tam ad actionem quam ad passionem.

Comment. ¶ In corpore videtur quæsito vnica distinctio, & duabus cōclusionibus mixtis iuxta duo distinctionis membra. Distin. est, potētia est duplex, actiua. s. & passiua. Conclusio prima est. Potētia passiua nullo modo est in Deo. secunda est, Potētia actiua maximè est in Deo. Probatur hæc secūda: vnūquodque secundū quod est in actu & perfectū, est principium actiuū: ergo Deo maximè cōpetit esse principium actiuū: ergo Deo maximè cōpetit esse potētia actiua. Prima cōsequētia probatur ex eo, quia Deus est actus purus & vniuersaliter perfectus. Secūda vero, quia rō principij actiui couenit potētiæ actiuæ, vt patet ex diffinitione eius 5. & 9. Met. &c. Prima aūt eodē modo ex negatiōe oppositi probatur. Vnūquodq; patitur secūdū qd est deficiēs & imperfectū, ergo Deo nullo modo cōuenit pati, ergo nec potētia passiua, cōsequētia eodē modo probatur, q. s. Deo nulla est imperfectio, &c.

QVAESTIO VIGESIMAquinta, De Diuina potentia, in sex articulos diuisa.

POST cōsiderationē diuinæ scientiæ & voluntatis, & eorū quæ ad hoc pertinent, restat considerandum de diuina potentia.

¶ Et circa hoc quærūtur sex.

¶ Primo, vtrum in Deo sit potentia.

¶ Secundò, vtrum eius potentia sit infinita.

¶ Tertiò, vtrum sit omnipotens. ¶ Quartò, vtrū possit facere ꝙ ea quæ sunt præterita, nō fuerint. ¶ Quintò, vtrū Deus possit facere quæ nō facit, vel prætermittere quæ facit.

¶ Sexto, vtrū quæ facit possit facere meliora.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum in Deo sit potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit potentia. Sicut enim prima materia se habet ad potentiam, ita Deus qui est agens Primum se habet ad actum. Sed prima materia secundum se considerata, est absque omni actu. Ergo agens primum quod est Deus est absq; potētia.

2 ¶ Præterea, Secundū Philo. in 9. Meta. qualibet potentia, melior est eius actus. Nam forma est melior quàm materia, & actio quā potentia actiua. Est enim finis eius. Sed nihil est melius eo quod est in Deo: quia quicquid est in Deo, est Deus, vt supra ostensum est c. Ergo nulla potentia est in Deo.

3 ¶ Præterea, Potentia est principium operationis. Sed operatio diuina est eius essentia, cū in Deo nullum sit accidens c. Essentiæ autem diuinæ non est aliquod principium. Ergo nulla potentia est in Deo.

4 ¶ Præterea, Supra ostensum est c, quod scientia Dei & voluntas eius sunt causa rerum. Causa autem & principium idem sunt. Ergo non oportet in Deo assignare potentiam, sed solum scientiam & voluntatem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 88. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit maximè in actu, ac simpliciter perfectus, maximè ei conuenit esse principium actiuum, ac potentia actiua, non autem passiua.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est potentia, scilicet passiua, quæ nullo modo est in Deo, & actiua, quam oportet in Deo summè ponere. Manifestum est enim, quod vnumquodque secundum quod est actu & perfectum, secundū hoc est principiū actiuum alicuius. Patitur autem vnumquodque secundū quòd est deficiēs & imperfectū. Ostēsum est autē supra c, ꝙ Deus est purus actus & simpliciter & vniuersaliter perfectus: neque in eo aliqua imperfectio locū habet. Vnde d sibi maximè cōpetit esse principiū actiuū, & nullo modo pati. Ratio autem actiui principij conuenit potentiæ actiuæ. Nam potentia actiua est principiū agendi in aliud, potentia verò passiua est principium patiendi ab alio, vt Philosophus dicit 5. Meta. Relinquitur ergo quòd in Deo maximè sit potentia actiua. (Q. 3. ar. 2.; Q. 4. ar. 1. & 2.; 14; 17; D. 4 & 4.; Lib. 5. Met. tex. 17.)

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentia d actiua nō diuiditur contra actum, sed fundatur in eo. Nam vnumquodque agit secundum quòd est actu, potentia verò passiua diuiditur contra actum. Nam vnumquodque patitur secundum quòd est in potentia. Vnde hæc potentia excluditur à Deo, nō autē actiua. (D. 55.)

¶ Ad secundum dicendum, quòd quandocunque actus est aliud à potentia, oportet quòd actus sit nobilior potentia. Sed actio Dei non est aliud ab eius potentia, sed vtrunque est essentia diuina: quia nec esse eius est aliud ab eius essentia. Vnde d non oportet quòd aliquid sit nobilius quàm potentia Dei. (D. 57.)

¶ Ad tertiū dicēdum, quod potentia in rebus creatis non solum est principium actionis, sed etiam effectus. Sic igitur in Deo saluatur ratio potentiæ quantum ad hoc, quod est principiū effectus, non autem quantum ad hoc, quòd est principium actionis e, quæ est diuina essentia: nisi forte secundum modū intelligendi, prout diuina essentia, quæ in se simpliciter præhabet quicquid perfectionis est in rebus creatis e, potest intelligi & sub ratione actionis, & sub ratione potentiæ: sicut etiam intelligitur, & sub ratione suppositi habentis naturam, & sub ratione naturæ. Sic igitur in Deo saluatur ratio potentiæ, quantum ad hoc, quòd est principium effectus. (c 117; 23)

¶ Ad quartum dicendum, quòd potentia nō ponitur in Deo vt aliquid differens à scientia, & volūtate secundum rem, sed solum secundū rationem, inquantum, scilicet potentia importat rationem principij exequentis c, id quod voluntas imperat, & ad quod scientia dirigit. Quæ tria Deo secundum idem conueniunt. Vel dicendum, quod ipsa scientia vel voluntas diuina secundum quod est principium effectiuum, habet rationem potentiæ. Vnde consideratio scientiæ & voluntatis præcedit in Deo considerationem potentiæ, sicut causa præcedit operationem & effectum. (d 118)

¶ *Num actio transiens præter relationē & motum, significet quippiam aliud in agente existens.*

¶ In responsione ad secūdū, & tertiū difficilia valde verba discutiēda occurrunt. [illegible] nāq; de actiōe, [illegible] distinguitur, contra ea [illegible] dicitur. Primū est, ꝙ actio si est distincta à potentia actiua, est nobilior ipsa potētia. Secūdū est, ꝙ actio in creatura principiatur à potentia. Tertiū est, ꝙ actio sic se habet ad potētiā actiuā, ꝙ si transferatur in Deū, oportet actionē ipsam esse essentiā diuinam. Hæc omnia liquido habētur in litera. Est aūt rō dubitationis hæc: actio trāsiēs, puta mouere, [illegible] distinguitur cōtra [illegible], aut solū dicit motū ab hoc, aut aliquid aliud: si tantū significat motū ab hoc, oportet ea quæ hic dicūtur, verificari aut de sola relatione ab hoc, aut de solo motu, aut de toto cōposito, scilicet motu ab hoc: sed de nullo horū verificantur primū & tertiū dictū, nihil enī horū est nobilius potentia actiua motoris creati. Et quā magis vrget, nihil horū est quod oporteat identificari diuinæ substātiæ, si ponam' Deum sine omni medio mouere corp' aliquod: quod cōstat nō esse impossibile, tūc enī manifeste videre quisque potest motum non oportere identificari substantiæ diuinæ. Et similiter relationem non oportere identificari eidē, quamuis oporteret ipsum non esse realē ex parte Dei, vt ex supra dictis patet, & consequenter nec motū ab hoc identificari eidē diuinæ essentiæ oportere. Si vero significat aliquid aliud, nisi omnia in 3. Phy. tradita. R. uere quoq; videtur opi. dicēs actionē esse subiectiuè in passo: quæ tamē ex Aris. ibidē, & in 2. de Ani. sumpta videtur.

¶ Ad hoc dicēdū mihi videtur ꝙ apud S. Tho. actio trāsiēs præter motū & relationē dicit aliqd subiectiuè in agēte. Probatur hoc & manifestatur. Probatur [illegible] conuincēte intellectū meū: sustinēdo vtrāq; viā [illegible] in responsione ad 4. actio trāsiens significat aliquid subiectiuè existēs in agente [illegible] identificatū aūt realiter substātiæ in agēte increato: sed mot' ab hoc vt [illegible] tātū motū & relationē, non significat aliquid huiusmodi: ergo mot' ab hoc modo cōposito nō est totum actionis trāseūtis. Maior habetur & in 2. cōt. Gen. c. 9. [illegible] vlt. & quo ad secundam partē habetur in mille locis, vbi de creatione, gubernatione & quibusuis aliis actionib' & potētiis diuinis ad extra est sermo, vt hic etiā patet. Minor autem patet resolutiue. Constat enī, ꝙ si Deo mouente, vel Angelo, in neutro motus esset, relatio aūt quāuis in Angelo esset, in Deo tñ nullo reali mō cōtingere nec p inhæsionē vt patet nec p identitatē, vt in 2. contra Gen. c. 12. in princ. probatur manifestè. Et si diceretur adhūc, quod maior est vera, non ex vna, sed ex diuersis radicibus: quia quo ad agētia creata, est vera ratione relationis, quā oportet subiectiuè existere in agente: quo ad agens vero increatū est, vera ratione actionis immanētis, quā solā in Deo ponit actio trāsiēs præter factū & relationē. Si sic inquā diceretur præcipue propter autoritates S. T. in 2. cont. Ge. c. 23. ratione 4. subtiliter quidē cum diceretur, nō tamē sufficienter. Ad cuius euidētiā scito, ꝙ vt in hoc ar. in responsione ad quartū litera dicit, duobus modis sustinetur potētia actiua in deo. Vno modo vt sit velut potentia executiua intellectus & volūtatis. Alio modo vt sit ipsa volūtas cōsulta, &c. vt efficax respectu effectuū. Et si hic secūdus modus, qui fortior est, ponatur nulla in hac materia ex actionis trāseūtis natura angustia esset, quoniā in rei veritate nulla in Deo poneretur tūc actio trāsiēs, sed immanēs, tātū habēs efficatiā trāseūtē, iuxta illud, dixit & facta sūt. Et hāc viā secutus videtur S. Th. in autoritate allegata, & in c. 25. vbi expresse negat mediā actionē. Si aūt primus modus teneatur, tūc mota difficultas vim habet. Nec satis fit ex responsiōe data, quæ ad actiones immanentes iuxta alterū modū dicēdi recurrit. Oportet enī si potētia quasi media in Deo ponitur, ꝙ actio trāsiēs in eo quoq; ponatur & cōsequēter identificata substātiæ suæ, vt hic patet: & expressè in 2. cōt. Gē. c. 9. dicitur, dū eadē asseritur ratio de identificatione intellectualiū operationū & aliarū cum substātia diuina. Et quoniā, vt in litera patet, S. T. vtrāq; viā sustinet, cōsequēs est ꝙ nō insufficiēter saluatur mēs atq; doctrina eius, recurrēdo ad actiones immanētes. Et sic relinquitur, quod maior assumpta ex vna & eadē radice in omni agēte, cui verè cōuenit actio trāsiēs, sit vera: alioquin nō esset formalis. Et cū nec ratiōe relationis, nec ratione motus verificetur vniuersaliter, relinquitur ꝙ aliquid aliud actio trāsiens significat in agēte. Verba autē in oppositū adducta ex 23. c. & ex 35. & similia possūt interpretari, ꝙ procedūt iuxta illam viā: nāque illud opus omnibus viis, vti videtur ad intētum.

¶ Declaratur autē occultū hoc latuisse etiā in 3. Phy. & similibus locis ex suo cōpari. s. passiōe: de qua proportionaliter dicitur, ꝙ est motus in hoc, sicut de actione, ꝙ est motus ab hoc: quēadmodū enim cōstat, ꝙ in passione sunt tria, s. motus, relatio inhærētiæ ipsius motus ad subiectū & fundamentū illius relationis, quod est essentialiter passio: siue illud sit passiua actuatio subiecti, siue esse forma fluentis vt actuās subiectū, siue quodcunque aliud, ita ex parte actionis non solū motus & relatio significatur, sed ly ab, significat prius ipsam essentiā actionis, operationē, scilicet in agente propter perficiendū aliud. Sed quoniā, propriis vocabulis caremus, nominibus relationū, scilicet propositionibus ab, & in, vtimur ad occulta significanda, vt sæpe cōtingit: & sic omnes textus cōsonāt. Cū his enim stat actionis transeuntis & passionis eundem esse actum: quoniā actio huiusmodi, vt sic, propter perficiendum passum est: & propterea ratione illius actus perfectio passi & esse in passo, &c. dicitur ipsa actio. Nec plura hic dicenda videntur, quoniam præsenti proposito sat sunt.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum potentia Dei sit infinita.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd potentia Dei nō sit infinita. Omne enī infinitū est imperfectū,

158 1. dis. 43. q. 1. ar. 1. Et 4. cont. c. 44. & c. 65. & po. q. 1. art. 2. & opus. 3. ca. 19. & opu. 9. c. 4. Et 12. Met. l. 6. fi.

¶ Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum secundum.

Annot. IN titulo ly infinita significat infinitatem intensiuam.

Comment. ¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua ad quæsitū affirmatiuè, Potētia Dei est infinita. Probatur, esse Dei est infinitū: ergo actiua potētia Dei est infinita. Ans patet ex q. 7. cōsequētia probatur: quia potētia actiua Deo cōuenit secūdū ꝙ est in actu, i. fundatur super eius actus: & quantitas potētiæ cōsequitur quātitatē actus: quod probatur ex illa vniuersali, quātò aliquod agēs est perfectius in forma, qua agit, tātò maior est potētia eius, vt patet in calefactiuo, &c. litera est clara.

¶ In responsione ad tertium multa dicēda essent de infinitate potentiæ mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rev. 63. 64 & 65. tom. 2. Lib. 8. Phy. te. 59. 18. 23. Annot.

tiuæ, quæ quidem valde fuit; & in hoc fui quam de hoc fecimus quæstione, discussa tamen tamen pro nunc trãsendũ puto.

2 ¶ *Super quæstionis vigesimæquintæ Articulum tertium.*

IN titulo ly omnipotẽs, duplicitet distribui potest. I. pro omnipotentia, & pro omni possibili, nõ quæritur hic, vtrum sit omnipotẽs, id est, habet omnẽ potentiã. Quoniã in 1. ar. determinatum est, quod in Deo nulla est potentia passiua sed quæritur vtrũ sit omnipotẽs, id est, possit omnia.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primo qd hic certũ & ambiguũ sit dicit. Secũdo ambiguitatẽ soluit, ibi, Sed si qs, &c.

Ar. praeced. 150

¶ Quo ad primũ duo dicitur Primo q̃ pars affirmatiua quæstionis ab omnibus cõfessa. Secũdo q̃ diffinitio omnipotentiæ, quæ deberet esse, prima medio ad inferẽdã cõclusionẽ difficilis est: quia dubitatur pro quibus distribuitur ly omnia, quũ dicitur Deũ posse omnia.

¶ Quo ad secũdũ tria dicit, primo quòd ly omnia, distribuit possibile absolute. Secundò quod ly possibile absolute denominat quicquid habet rationem entis, actu, vel potẽtia, ibi, Est autẽ cõsiderandũ. Tertiò excludit ab huiusmodi distributione & denominatione solis implicantia contradictionis, ibi, Nihil autẽ opponitur, &c.

Q. 7. art. 1. 35

¶ Primũ horũ, ly omnia, distribuit possibile absolute, probatur distinguendo possibile dupliciter, S. sec. ũdũ aliquã potẽtiã, vel absolute, ex 5. Met. 4. Et destruẽdo q̃ nõ potest intelligi de possibili primo modo: quia nec respectu potentiæ creatæ: quoniam diuina potẽtia excedet id, quod obiectũ, nec respectu potẽtiæ increatæ: quoniã esset circulus in huiusmodi explanatione: & infert per locũ à diuisione, quod intelligitur de possibili secundo modo: explanans quid significat huiusmodi possibile, quod S. cõsistit in habitudine terminorũ, &c. Secũdũ autẽ, S. quod possibile absolute denominat quicquid potest esse, probatur sic. Omne agẽs agit sibi simile: ergo vniuersaliter potẽtiæ actiuæ respõdet vt proprũ obiectũ possibile secundũ illũ actũ, qui est ratio agẽdi. ergo potẽtiæ actiuæ Dei respõdet possibile secũdũ rationẽ entis, prima cõsequẽtia manifestatur in potẽtia calefactiua, & eius obiecto, secũda autẽ, probatur quia esse Dei, q̃ est ratio agẽdi, est esse præhabẽs quidẽ in se totius esse perfectionẽ, nõ tamẽ esse tale vel tale secũm quodcũq; genus. Tertiũ verò prædictorũ duo claudit. primũ est, omnia, quæ cõtradictionẽ nõ implicãt, claudũtur sub omnipotẽtia, secundũ autẽ probatur quia esse

Q. 7. art. 1. 35

Q. 7. art. 1. 35

Q. 3. art. 5. q. 4. ar. 3. 18 24 36 4

513 4

secũdũ rationẽ entis, quæ cõtradictionẽ implicant, non claudũtur sub omnipotẽtia. Et primo, probatur verũq; simul sic: nihil oppositũ cõtinet entis, nisi nõ ens, ergo nihil repugnat possibili absolute, nisi implicans in se esse & nõ esse simul, ergo sola implicãtia cõtradictionẽ ab habẽt rõnẽ possibilitãis, ergo ea, quæ implicãt, nõ claudũtur: & ea, quæ nõ implicant, claudũtur sub omnipotentia. Deinde docet modũ loquẽdi honestũ in exclusis ab omnipotẽtia & demũ ostẽdit hãc exclusionẽ nõ esse cõtra Angelicam autoritatẽ, vt clare patet in litera.

¶ *Nũm omne ens, ac nõ implicãs contradictionem subiaceat omnipotẽtiæ.*

Circa prædictam allegationẽ obiecti diuinæ potentiæ dubiũ occurrit. Quia si omne possibile absolute, omne ens ac nõ implicãs cõtradictionẽ sub omnipotẽtia claudũtur, Deus ipse cõtinebitur sub sua omnipotẽtia: quod Deũ esse, de numero horũ est, vt patet.

¶ Ad hoc & similia dicũ est, q̃ cũ sermo præsens sit de omnipotẽtia factiua, quum dicimus omne possibile, omne ens, omne non implicãs contradictionẽ, semp sub intelligitur causabile effectiue: sic enim excluduntur & diuina, & peccata, & quęcũq; sunt potentiarum passiuarum, & imperfectarum vt fi-

¶ Num

¶ *Num ex eo, quod potentia actiua Dei fundatur super esse infinito, sequatur, q̃ obiectum diuinæ potẽtiæ est, possibile esse absolute, an possibile esse infinite.*

¶ Circa probationẽ secũdi, dubiũ occurrit, quoniã nõ videtur sufficiẽter inferre intẽtũ. Ex hoc enim, quod potẽtia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter, q̃ecto, debuisset inferri, ergo obiectũ potẽtiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfectẽ sicut de potẽtia calefactiua inferitur, quod est calefactibile: quod in litera non fit, sed infertur ergo obiectũ eius est possibile esse absque alio probatione.

¶ Ad hoc dicitur, quod vera præcedẽtia patet arguendo: ingo est differẽtia inter causæ vniuocæ & æquiuocã, quod causę vniuocæ respõdet aliquod adæquatũ obiectũ in effectu, æquiuocę vero non: & propterea, cum esse Dei duas habet conditiones ad propositũ, scilicet eleuationẽ supra genera & vniuersalitatẽ perfectionis, acc possit fingi aliquod causabile cũ his cõditionibus in singulari: consequẽs est vt sumatur in vniuersali. Tale autẽ esse, quoniã ad nullũ determinatum est genus: & ad oõs se perfectionũ modos extendit, & propterea satis subtiliter in litera, proportionale obiectũ sicut potẽtijs vniuocis assignatũ est quicqd pũt entis rationem habere.

¶ *Nũ sola implicãtia contradictionem possibili absolutę opponantur.*

Circa probationem tertij dicti dubium occurrit: quoniam prædictum videtur non ens. Ea eo nãq; q̃ nihil oppõitur enti, nisi nõ ens, in præcẽdẽ ratione: ergo nõ ens opponitur possibili absolutę: quia opponitur enti: & nõ debebat rationẽ inferre ergo quæcunque implicant simul ens & nõ ens, repugnant possibili. Nec potest ad hoc dici, quod implicite vtrũq; dicit, quoniã vt patet in litera illatũ est, q̃ solę implicantia cõtradictionem repugnãt possibili. Cõstat ein quod nõ entia absque implicatione contradictionis inueniũtur. Vnde ambiguitas relinquitur, quomodo ea præmissũ falsatũ sit cũ ens & nõ ad ens simul vt patet 5. Met. & 2. phy. esse & causa actiua obiecti & sui oppositi, diuersimode tamẽ, quia S. esse, nõ faciẽdo autẽ oppositũ, vt patet de nauta. Et sic in dubio nõ ens, nõ ens cadere sub actiua potentia Dei cuius proprũ obiectũ assignatũ est ens, oportet enim illũ facilẽ ens non fieri. Et nõ ens respicere & cum inulta non entia absque implicatione contradictionis fiũt non entia, vt patet in materia eõ. Et ex hoc sequitur, quod non ens præterminũ, dicat sub non implicãtia contradictionem. Propter quod falsus nullus in litera factus est. Sed ex eo quod solũ non ens opponitur enti, & nõ opponitur ei solũ q̃ nõ opponitur ei diuisim, sed cõiunctũ in rodẽ de eodẽ ad idẽ, &c.

optimè illatũ est: ergo continens & ens non ent simul solum repugnat possibili. Et non debuit, nec potuit inferri, ergo non ens repugnat possibili: quia nec repugnat enti, nisi cum illis conditionibus constituentibus contradictionem, vt de se patet.

¶ Circa hanc positionem aduerte, quòd præsenti proposito sufficit, quòd quicquid implicat contradictionẽ inquantũ huiusmodi excludatur ab omni potẽtia: nec hoc vertẽdũ est in dubium. Vtrũ autẽ hoc vel illud implicet contradictionẽ, alterius negotij est. Et similiter vtrũ vno vel plurib' modis cõtingat implicari eõ tradictionẽ nihil refert. Omnia enim quæ secũdũ se implicãt contradictionẽ, vere impossibilia sunt, vt sunt etiã à Deo. Et per hoc patet respõsio ad arg. Aur. apud Capr. in 1. dist. 42. q. 1.

Annot.

¶ In responsione ad quartũ aduerte, quod per sapientiã huius mũdi nõ intelligim' Philosophiã secũdũ se, quoniã illa nõ iudicat falsum, sed intelligitur Philoso. secũdũ quod vtuntur ea homines huius mundi, ex quorum defectũo lumine temerariũ prodlit iudiciũ, quo impossibilia causis secũdis, impossibilia absolute iudicata fũt, vt incarnatio Dei, &c.

Annot.

Ad Eusebium, de custodia virginitatis aliquantulum à prin. 10. 1. Annot.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd præteritũ sumitur dupliciter, scilicet formaliter & denominatiuè, id est, pro ipsa præteritione, & pro re quæ præteriit, in proposito quãtũ vero quemodo sumi possit, dicitur tamẽ & per septimo sumitur pro re, quæ præteriit. Ita quod tertius quæstiõis est, an Deus possit expoliare rẽ, quæ præteriit à præteritione: hoc enim est facere eam nõ fuisse: sicut quærimus an Deus possit expoliare substantiã à quãtitate, & facere hoc, esset facere substantiam, quæ est quanta, non quantam.

Ar. praeced. & q. 7. ar. 2. ad 1. 152 36 4

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito negatiue, præterita non fuisse non subiacet diuinæ potentiæ. Probatur primo ratione, sub omnipotentia Dei nõ cadit implicãs cõtradictionẽ: præterita non fuisse implicat cõtradictionẽ, ergo. Probatur minor dicere, quod fortes sedet & nõ sedet: implicat: sicut quod sedet & nõ sedet: sed hoc est dicere præteritum non fuisse, ergo. Deinde confirmatur autoritate Aug. & Arist.

Lib. 26. cõtra Faustũ c. 5. in prin. tom. 6. Comment.

Lib. 6. Eth. ca. 2. in fine tom. 5. D. 499.

Annot.

¶ Aduerte hic quod præteritũ significatur in actu signato per ly præteritũ: & in actu exercito per verba præteriti tẽporis, vt fuit, cucurrit, sedit, &c. & propter ea in litera per actũ exercitũ declaratur actus signatus. Et si diligẽter pspecta fuerit hæc ratio, cessent oia arg. ex Greg. allata apud Capr. 42. di. 1. Ex hac enĩ liquet ratio, quare Deus nõ potest expoliare Adã à præteritione: hoc enim esset expoliare ipũ à fuisse. Et cũ alterũ cõtradictiorum oporteat de quocũq; sæpe verificari, si Adã expoliaretur nũc à fuisse, verificaret de ipso

D. 499. D. 1169.

non

Q. 3. art. 5. 18 24 36 4

Ar. praeced. 150

Q. 7. art. 1. 35

Q. 7. art. 1. 35

513 4

Rev. 63. 64 & 65. tom. 2. Lib. 8. Phy. te. 59. 18. 23. Annot.

Q. 7. art. 1. 35

Q. 7. art. 1. 35

Q. 3. art. 5. q. 4. ar. 3. 18 24 36 4

513 4

Ar. praeced. & q. 7. ar. 2. ad 1. 152 36 4

Lib. 26. cõtra Faustũ c. 5. in prin. tom. 6. Comment.

Lib. 6. Eth. ca. 2. in fine tom. 5. D. 499.

Annot.

D. 499. D. 1169.

Universidad de Deusto Biblioteca

gregatio bonorū est in Deo, nō per modū cōpositionis, sed per modū simplicitatis: quia quę in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistūt simpliciter & vnite: vt suprà dictum est e.

¶ Ad secundum dicendū, quòd esse præmiū virtutis accidit beatitudini vel felicitati inquātum aliquis beatitudinē acquirit: sicut esse terminum generationis accidit enti inquantum exit de potentia in actū. Sicut igitur Deus habet esse quamuis nō generetur, ita habet beatitudinem quamuis non mereatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus dicatur beatus secundum intellectū.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō dicatur beatus secundū intellectum. Beatitudo enim est summum bonum: sed bonū dicitur in Deo secundum essentiā e. Et bonum respicit esse secundū essentiam, secundū Boë. in li. * de hebd. Ergo & beatitudo dicitur in Deo secundum essentiam, & non secundum intellectum.

2 ¶ Præterea, Beatitudo habet rationē finis. Finis autē est obiectum voluntatis, sicut & bonum. Ergo beatitudo dicitur in Deo secundū voluntatem, & non secundum intellectum.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit * 32 moralium: Ipse gloriosus est qui dū seipso perfruitur, accidentis laudis indigens nō est. Esse autem gloriosum significat esse beatum. Cum igitur Deo fruamur secūdum intellectū, quia visio est tota merces (vt dicit * Aug.) videtur quòd beatitudo dicatur in Deo secundum intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cū beatitudo sit bonū perfectum secundū intellectū, ipsa intellectus operatione Deus beatus dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod beatitudo (sicut dictum est e) significat bonū perfectum intellectualis naturæ. Et inde est, quòd sicut vnaquæque res appetit suam perfectionē, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata e. Id autem quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura, est intellectualis operatio, secundum quam capit quodammodo omnia. Vnde cuiuslibet intellectualis naturæ creatæ beatitudo consistit d in intelligendo. In Deo autem non est aliud esse & intelligere secundum rem, sed tantùm secundum intelligentiæ rationem. Attribuenda ergo est Deo beatudo secundum intellectum, sicut & aliis beatis, qui per assimilationem ad beatitudinem ipsius beati dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ex illa ratione probatur, quòd Deus sit beatus secundū suam essentiam, non autem quòd beatitudo ei cōueniat secundum rationē essentiæ, sed magis secundum rationem intellectus.

¶ Ad secundum dicēdū, quòd beatitudo cum sit bonū, est obiectum voluntatis: obiectū autē præintelligitur actui potētiæ. Vnde secundum modum intelligendi prius est beatitudo diuina, quā actus d voluntatis in ea requiescentis. Et hoc nō potest esse nisi actus intellectus. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus sit beatitudo cuiuslibet beati. Deus enim est summū bonū, vt suprà * ostensum est e. Impossibile est autē esse plura summa bona, vt etiā ex superioribus * patet e. Cum igitur de ratione beatitudinis sit quòd sit summum bonum, videtur quod beatitudo non sit aliud quàm Deus.

2 ¶ Præterea, Beatitudo est finis rationalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ, soli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

¶ SED CONTRA, Beatitudo vnius est maior beatitudine alterius, secundum illud 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm Deus.

CONCLVSIO.

¶ Deus est ipsa omnium beatorum obiecta beatitudo, non formalis nisi sui ipsius.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd beatitudo intellectualis naturę cōsistit in actu d intellectus. In quo duo possunt cōsiderari, s. obiectū actus, quod est intelligibile: & ipse actus, qui est intelligere. Si igitur beatitudo cōsideretur ex parte ipsius obiecti, sic sol' Deus est beatitudo. quia ex hoc solo est aliquis beatus, quòd Deū intelligit, secundū illud * Aug. in 5. lib. confes. Beatus est qui te nouit, etiam si alia ignoret. Sed ex parte actus intelligentis beatitudo est quid creatū in creaturis beatis, in Deo autē est etiam secundum hoc aliquid increatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod beatitudo quantū ad obiectū, est summum d, bonū simpliciter: sed quantū ad actū in creaturis beatis, est summū bonū, nō simpliciter, sed in genere bonorum participabiliū à creatura.

¶ Ad secundum dicendum, quod finis est duplex, scilicet cuius & quo, vt Philosophus dicit, scilicet ipsa res & vsus rei e. Sicut auaro est finis pecunia, & acquisitio pecuniæ: creaturæ igitur rationalis est quidem Deus finis vltimus vt res, beatitudo autem creata vt vsus vel magis fruitio rei.

eadem est ratio, vt in corpore dicitur de beatitudine sanctorū. Idcirco ad hūc articulum spectat quæstio illa communis ac trita, vtrum beatitudo consistat in actu intellectus, aut voluntatis, reliquorum enim beatitudo similitudo quædam diuinæ est beatitudinis.

Q.4.ar.2. q.18.ar.4. 33 6 72

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Beatitudo attribuenda est Deo, & aliis beatis secūdū intellectum. Hæc cōclusio & probatur & declaratur, probatur quidē sic, beatitudo est bonū perfectū intellectualis naturæ: ergo est perfectissima in intellectuali natura: igitur consistit in intelligēdo: ergo tā Deus quā alij beati sunt secundū intellectū. Antecedēs & patet ex dictis, & manifestatur ab effectu: quia. s. intellectualis natura naturaliter appetit esse beata, sicut vnaquæq; res suā perfectionē. Prima verò cōsequētia in litera non habetur explicite, sed apposuimus ad claritatē doctrinæ: & ex se patet. Secūda autē probatur, quia perfectissimū in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio, quod probatur, quia secundū eā capit quodāmodo omnia. Vltima autē & patet ex se, & quo ad alios, probatur, quia alij dicuntur beati per assimilationem ad beatitudinē dei: manifestatur autē quo ad ly intellectū in Deo, ex hoc quod licet esse & velle & intelligere in Deo sint idē, quia tñ differūt ratiōe, ideo cōueniēter secūdū rationē formalē loquēdo intellectui Dei specialiter attribuitur beatitudo.

157 2. dist. 16. ar. 2. cor. — Titulus huius lib. est, an omne quod est bonum sit, circa fi. illius. — Lib. 32. ca. 5. inter medium & fi. — Lib. 22. de Ciui. Dei c. 29. aliquāt. à prin. to. 5.

1 *¶ Num beatitudo naturaliter appetatur.*

2 *¶ Nū intellectus operatio sit perfectissima.*

156 Ar. præced. 3 *¶ Num beatitudo cōsistat in actu intellectus vel voluntatis.*

¶ Circa hic dicta triplex est q. 1. vtrū beatitudo naturaliter appetatur. Secunda, vtrū operatio intellectus sit omniū perfectissima, & quātum valeat ratio hic assignata ad hoc. Tertia, vtrū ipsa cōclusio vera sit, hæc enī omnia dicūtur in litera, & habēt diuersos opinātes. Et quoniā 1. quęst. in q. 82. tractabitur, sufficiat hic scire, quod natura intellectualis tripliciter naturaliter appetit beatitudinē. Primo appetitu, id est, inclinatione naturali: & sic verificatur vniuersaliter. Secūdo appetitu, id est actu appetendi naturali simpliciter: & sic verificatur de Deo & beatis. Tertio appetitu, id est, actu appetēdi naturali quoad specificationē actus, libero autē quo ad exercitiū eiusdem: & sic verificatur quo ad homines.* Experimur enim quod respectu beatitudinis non possumus habere nolle: quamuis in potestate nostra sit libere velle, vel non velle illam actualiter. Sed de his erit tunc sermo latior.

117 142 c D.271. & D.305. & D.656.

Ad 2. ¶ Secūda quoq; quæst. ibi. ex proposito tractabitur, & propterea pertrāseūdū nūc est. Circa tamē rationē hic illatā aduerte, quod nobilitatē actus intelligēdi supra cæteros nō ex obiecto, vt tūc fiet, sed ex modo probat: intellectio enim fit capiēdo intellectū, quod cōstat esse oīa. Amatio autē & vniuersaliter volitio nō fit capiēdo rē amatā, sed potius ecōuerso. Intellectus enī intelligēdo habet intellectū in se: voluntas autē amando quasi exit ad amatū: & cū nobilius sit (cæteris paribus) habere aliqd, quā tēdere in illud: ideo intellectio ex modo proprio sui generis nobilior est omni alia operatione. Vnde cū Deus essentiā propriā habeat pro obiecto tā intellectus quā voluntatis, & actus intellectus ex modo sui generis sit nobilior, merito secūdū intellectū beatus dicitur: & idē est iudiciū de aliis beatis, quoniā ex parte obiecti æqualitas est.* Vnde ad tertiā quæst. descendēdo scito, quod Scot. in 4. di. 49. q. 4. tenet oppositū volēs beatitudinē cōsistere principaliter in actu voluntatis, que est nō delectatio sed amor, probatq; intētū tripliciter.

Ad 3. Primo, sic velle tēdit imediate in Deū, vt in finē vltimū. ergo immediatius est vltimo fini: & cōsequēter primo appetibili quā intelligere. Secūdo, aut velle est propter intelligere vel ecōuerso, aut neutrū propter alterū: sed primū est peruersū secūdū Ansel. li. 2. cur Deus homo, c. 1. tertiū autē est impossibile, vt patet. ergo relinquitur secūdū. ergo amare est finis intellectiōis, & cōsequēter nobilius. Tertio sic inter intrinseca summè volēdū est aliqd velle: ergo in eo cōsistit beatitudo. Aīs probatur: & de appetitu naturali, quod est inclinatio: & de appetitu libero recto, quoniā voluntas pl' appetit pfectionē sui in vltimo fine, quā perfectionē intellect'. Fiūt & multa alia argumēta cōtra hāc cōclusionē recitata à Capreolo quadragesima nona di. quarta. q. secūda, quæ breuitatis causa omitto, præsertim, quia ex dicēdis in q. 82. & in solutione horū oīa quodāmodo patebūt. Scito igitur, quod valde differt cōparare intellectionē & amorē beati inter se, & viatoris. Et rursus simpliciter aut secundū qd. i. secūdū hoc genus. Tū simpliciter enim quā in beato, intellectio melior est & finis volitionis. In viatore aūt dilectio præstat: quia rēdit in Deū secūdū seipsum. Et similiter secūdū qd. i. in ratione agētis seu motionis primū tenet locū. Et inde prouenit quod secūdū voluntatē dicamur simpliciter boni ac mali. Et cōsequēter quòd act' ei' dicitur pessimus & optimus: & quod rēdat in Deū secūdū gen' nobilissimū causæ, s. vt finē. eius enim est mouere agēs, & quod sit dña & formaliter libera, &c. hæc enim omnia ad nobilitatē secūdū quid spectāt. Vnde ad primū Scoti patet respōsio: quoniā peccat secūdūm cām vt causam: oportet enī immediatius cōiungi esse optimo absolute & nō vt fini, si beatitudo cōcludēda est, quæ cōsistit i pfectissimo simpliciter.

¶ Ad secundum quoq; iam patet, quod Anselmus de amore viatoris interpretandus est.

¶ Ad tertium autem nihil omnino valet, Tum quia sicut voluntas naturali appetitu magis vult volitionem, ita intellectus intellectionē: oppo[illegible] tentia tali appetitu tendit in suā primo. Tū quia falsum est, quod volitio sit libera, volūtas sibi magis quā intellectui velit: quoniā actus elicitus ad hoc ab institutore naturæ datus est appetitui animali, vt primo appetat supposito. Et propterea si intellectio est maior perfectio suppositi, quā volitio, rectæ voluntas mauult intellectionem quàm volitionem.

a *¶ Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum tertium.*

IN titulo 3 beatitudo non est arctandum ad beatitudinem Dei, sed simpliciter & absolute respectu omnis beati interpretandum est.

¶ In corpore duę sunt dist. bimēbres, cum tribus cōclusionibus. Prima dist. est. beatitudo est duplex, s. obiectiua & formalis, quę est ipse actus. Secunda est beatorum, scilicet Dei & creaturarū beatarum. Prima conclusio est, Deus est beatitudo obiectiua omniū beatorū: & ad hoc affertur autoritas Aug. Secūda est. Deus non est beatitudo formalis creaturarū beatarū. Tertia est, Deus est beatitudo formalis suiipsius. Nec alia ratione probatur, nisi quia actus intelligendi creaturæ est quid creatum, in Deo autem increatus.

¶ Num Deus sit formalis omnium beatorum beatitudo.

¶ Circa secundā cōclusionē scito, quòd quidā apud Capreolū in secūdo di. tertia. q. 2. impugnāt illā, moti tū ex perpetuitate infinitę visionis beatę, tum ex impossibilitate naturali infinitarū imēsissimarū specierū, i eode intellectu creatorū ex possibilitate partis affirmatiuæ. s. quod ipsa intellectio diuina potest esse qque præsens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creatarū autoritate Aug. & Philoso. sed hæc parū valēt. Visio namque beata sanctorū, creatū qd est finitæ perfectiōis simpliciter, infinitæ verò secundum qd. i. obiectiue: incorruptibilis quoq; est vndiq; secūdū potētiā naturalē loquēdo: quoniā & ex parte subiecti & obiecti, & coniūctiōis vtriusq; nulla ad corruptionē potētia est. Nec ex hoc sequitur, aīam nō tot posse recipere species intēsas simul quā plures: visio i primis beata nō ponit i numerū cū aliis intellectionib' quā cōssimi, altioriū; ordinis est. Datur deīde stat' i speciebus, ad quas est naturalis potētia & pcipue simul i actu, vt i tractatu de Angelis clarius patebit. Impossibile quoq; est, operationē vitalē meā nō ab intellectu meo esse: cū i hoc ratio meæ vitæ cōsistat: esset enī vitalis & nō vitalis, & propterea cū beatitudo sit operatio vitalis beatorū, implicat diuinā essētiā esse illā. & aut antecedens est falsum, aut est sophisma figuræ dictionis ab æquali præsentia ad modū. Autoritates quoque obiectiue intelligēdæ sunt, si vere adducuntur. ¶ Super

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in Dei beatitudine omnis beatitudo includatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod beatitudo diuina non complectatur omnes beatitudines. Sunt enim quædam beatitudines falsæ. Sed in Deo nihil potest esse falsum. Ergo diuina beatitudo non cōplectitur omnē beatitudinē.

2 ¶ Præterea, Quædam beatitudo secundū quosdam consistit in rebus corporalibus, sicut voluptatibus, diuitiis, & huiusmodi. Quæ quidem Deo conuenire non possunt, cum sit incorporeus. Ergo beatitudo eius non complectitur omnem beatitudinem.

¶ SED CONTRA est quod beatitudo est perfectio quædam: diuina autem perfectio complectitur omnem perfectionem, vt supra ostensum est. Ergo diuina beatitudo complectitur omnem beatitudinem.

CONCLVSIO.

¶ Quicquid desiderabile est in quacūque felicitate, id omne eminenter in diuina felicitate continetur.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine vel vera vel falsa, totum eminētius in diuina beatitudine præexistit. De contemplatiua enim felicitate habet continuam & certissimā contemplationem sui & omnium aliorum: de actiua vero, gubernationem totius vniuersi. ¶ De terrena vero felicitate, quæ consistit in voluptate, diuitiis, potestate, d dignitate & fama, secundum Boet. in 3. de consol. habet gaudium de se, & de omnibus aliis pro delectatione. Pro diuitiis habet omnimodam sufficientiam, quam diuitiæ promittunt. Pro potestate omnipotentiam: pro dignitate, omnium regimen: pro fama verò, admirationem totius creaturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod beatitudo aliqua secundum hoc est falsa, secūdum quod deficit à ratione verę beatitudinis: & sic non est in Deo. Sed quicquid habet de similitudine quantumcunque tenuis beatitudinis, totum præexistit in diuina beatitudine.

¶ Ad secundum dicendum, quod bona, quæ sunt in corporalibus corporaliter, in Deo sunt spiritualiter secundum modum suum. Et hæc dicta sufficiant de his quæ pertinent ad diuinæ essentiæ vnitatem.

a *¶ Super quæstionis vigesimæsextæ Articulum quartum.*

IN titulo omnis beatitudo distribuit pro omni specie felicitatis. Ly verò in diuina beatitudine nō significat substantialem, seu primam simpliciter beatitudinem, de qua in præcedentibus duobus articulis habitus est sermo, sed diuinam potius beatitudinē, de quo primo articulo tractatum est: Ita quod sensus quæstionis est, vtrum scilicet Deus sit in tali statu beatitudinis, quod oēm habeat felicitatis speciē ac perfectionē.

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito. In diuina beatitudine eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam vera quam falsa. Et probatur inductiue in triplici genere felicitatis, scilicet contemplatiuæ, actiuæ, & terrenæ: consistentis in quinque: vt omnia clare patent in litera.

¶ Circa cōtemplatiuam felicitatē aduerte, quod quidam ex verbis Arist. in 3. de anima dicentis, quod intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiendo aut prosequēdo, [illegible] à contemplatiua felicitate omnem delectationem & amorem: [illegible] possint, vt potuerunt admirabiles delectationes [illegible] Ethi. Sed re vera [illegible] videntur. In communi siquidem loquendo, contemplatio [illegible] rerum excellentiū [illegible] delectatio intellectualis per modum naturalis resultantiæ, quo[illegible] operationem optimam coniungentem natura[illegible] obiecto necessario sequitur delectatio, vt patet ex delectationis diffinitione. [illegible] Nec contra hoc militat autoritas tertij de anima, quæ de prosecutione [illegible] naturaliter non naturaliter loquitur, id est, de appetitus tanquam [illegible] non tanquam [illegible] concomitanter [illegible] hic accidit. Ad propositum autem descendendo ambiguitas hæc [illegible] locum, quoniam visio beata nec practica [illegible] speculatiua est, [illegible] altioris ordinis eminenter præhabēs.

¶ Circa actiuam felicitatem aduerte hic, quod quidā minus penetrantes per[illegible] rerum, ac per hoc non aduertētes, quod perfectio actiuę partis cōsistit in opere, dixerūt quod felicitas practica cōsistit in actu volūtatis. Litera propter dictā rationē ponit eam in actione executiua, vniuersali tamen, scilicet gubernatione vniuersi: & meritò, quoniam finis practicæ est operari.

a *¶ Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum primum.*

QVæ de præsenti tractatus satis patet in litera. Vnde ad articulū primum descendendo aduerte in tit. illius. primo, quod ly processio, sumitur cōmuniter non descendendo ad talem, vel talē processionem. secūdo quod ly sit sumitur propriè vt distinguitur esse cōtra intelligi, id est, esse secundum rē, non autem esse secundum rationem. Tertio, quod ly in, sumitur propriè, vt denotat fundamentum essendi in aliquo formaliter. Quarto quod ly diuinis, sumitur stricte, pro his quæ sunt vere Deus. Ita quod sensus quæstionis est, an in ipso Deo formaliter inueniatur secundum rem processio aliqua.

¶ In corpore tria facit. Primo respondet quæsito quo ad id quod liquet. Secundo duos errores circa id, quod latet, tractat. Tertiò respondet quæsito de[illegible] intendo & aperiendo occultum.

¶ Quo ad primum vnum dicit, de quo non est dubium. s. diuina scriptura in nominibus processionem significantibus, quum de Deo loquitur: ex quo cum subintellecto, quod scriptura non dicit falsum, nec loquitur in hac re Metaphorice, manifeste habetur, quod oportet in diuinis aliquam processionem esse ac [illegible]: sed ambiguum restat qualis sit illa processio. Vnde hoc ambiguum reliquum huius literæ occupatur.

¶ Quo ad secundum ponitur primo error Arrij dicentis hāc processionē esse [illegible] causā & reprehēditur autoritatibus scripturę. Ponitur deinde error [illegible] exponentis hāc processionē esse causę in effectum: & similiter reprehenditur. Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniā diffusius sunt confutati & tractati, vt patet in quarto contra Gentiles.

¶ Quo ad tertium tria dicit, Primò iter parans ad duo processionum genera vtriusque erroris cæcitatem aperit, ex eo quod diligenter intuenti dum vterque studet saluare processionem in Deo, neuter in eo, sed extra eum processionem ponit, & causa fuit, quia vterq; processionem ad extra tantū posuit. secūdo duplex processionis genus inueniri dicit, scilicet ad extra & ad intra, manifestatur hoc sic, sicut actio est duplex, scilicet trāsiēs, & immanēs: ita processio quædā est secundū actionē transeuntem, & quædā secundum immanentē: cum omnis processio actionē sequatur, ergo quædam est processio secundum hanc actionē quæ est intelligere: & probatur hæc sequela, quia processio ad intra, id est, secundū actionem immanentē maxime patet in intellectu: quod probatur, quia in quocūque intelligente ex hoc ipso quod intelligit, procedit conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua, & eius notitia proueniens, nūcupata verbū cordis, & significata verbo vocali apud nos. Tertio & vltimo ponit conclusionē responsiuā: in Deo est processio secundū emanationem intelligibilē, & probatur sic, Deus est super omnia: ergo ea quæ in Deo dicūtur, sunt intelligenda secundū similitudinē nō corporū, sed intellectualium substantiarū. ergo processio nō est in eo secūdū actionē in exteriorem effectū, sed secundū emanationē intelligibilē. Et confirmatur, quia sic fides catholica ponit processionē in diuinis, prima cōsequentia probatur ex eo, quod corpora sunt infimæ creaturę, intellectus vero supremæ, quamuis etiam ipsæ deficiant à diuina similitudine. secūda vero vt nota inductiue in motu locali, & alteratione relinquitur.

TRACTAT. DE TRINITATÆ.

QVAESTIO VIGESIMASEPTIMA, De Processione diuinarum personarum, in v. Articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem his quæ ad diuinæ essentiæ vnitatem pertinent, restat considerare de his quæ pertinent ad trinitatem personarum in diuinis. Et quia personæ diuinæ secundum relationes originis distinguuntur, secundum ordinem doctrinæ, prius considerandū est de origine, siue de processione. Secundo de relationibus originis. Tertio de personis.

¶ Circa processionem quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrum processio sit in diuinis.

¶ Secundò, vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

¶ Tertiò, vtrum præter generationem aliqua alia processio possit esse in diuinis.

¶ Quartò, vtrum illa alia processio possit dici generatio.

¶ Quintò, vtrum in diuinis sint plures processiones quàm duæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum processio sit in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motū ad extra: sed in diuinis nihil est mobile neque extraneum e. Ergo neque processio.

160 1. dis. 13. ar. 1. Et 4. con. c. 11. Et po. q. 10. ar. 1.

2 ¶ Præterea, Omne procedens est diuersum ab eo à quo procedit. Sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed summa simplicitas. ergo in Deo non est processio aliqua.

3 ¶ Præterea, Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare, sed Deus est primum principium, vt supra * ostensum est e, ergo in Deo processio locum non habet.

Q. 2. ar. 3. 13

¶ SED CONTRA est, quod dicit do. Ioan. 7. Ego ex Deo processi.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sit super omnia intellectualis naturæ existens, nulla in eo processio est, nisi sequens intelligibilem eius operationem, secundum quam in ipso aliquid procedit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd diuina sciptura in rebus diuinis omnibus

¶ Num secundum actionem immanentem sit aliqua processio ad intra: ita quod ipsa actio immanens actiuè producere dicatur id quod procedit.

Quæstio. ¶ Circa prædicta plura occurrunt dubia. primo circa illā propositionē, secundū actionē immanentē est processio quędā ad intra: vt enim apud Capreolū 27. d. 1. q. 1. patet, arguunt cōtra hoc Scot. Aureolus, Durādus, Petrus de Palu. & Gerār. de Carmelo. Et cōsistit vis arguēdi in hoc inter actionē immanentē & trāseūtē hoc interest, quod ista aliquid operatū: per illā nihil, ergo ruit, ppositio fundamētalis in materia de processiōe diuina. Antecedēs patet ex 9. Met. & 1. Eth. cōsequētia vero est per se nota. Et confirmatur inquit Durādus, quia ex sentire & velle nihil producitur ergo nec ex intellectione. Et cōfirmatur, addit Gerar. quia cuiuscūq; operatiōis ex aliquid operatū, illud est eo nobilius, actu autē secūdo immanēte nihil est nobilius. ergo. Circa eandē propositionē aliud occurrit dubiū: an ipsa actio immanens sit ipsa productio actiua eius, quod procedere dicitur secundū ipsam. Scot. siquidē in 27. dist. 1. q. 1. tenens partē negatiuā arguit contra hoc tripliciter. Primò ex ratione iam dicta: quia operatio immanens est actus vltimus. Secundò, quia si intellectio esset actio productiua termini, impossibile esset intelligere eā esse & non esse illius terminū, vt patet de calefactione & calore: sed non est impossibile intelligere intellectionem esse absque termino. ergo. Tertio quia sic intelligentia gigneret verbum, & non memoria. quod est contra August.

¶ Num intelligens ex hoc ipso quod intelligit, aliquid intra ipsum procedat, distinctum ab ipsa intellectione.

¶ Circa illam propositionē, scilicet quicunque intelligit ex hoc ipso quòd intelligit, procedit aliquid intra ipsum. Dubium occurrit. Tum quia beati vt sic intelligunt Deum: & tamen non formant verbū de eo. ergo falsa est dicta propositio. Aīs patet, quia aliter Deus vt obiectū beatitudinis posset aliqua specie creata repræsentari: quod in 12. q. reprehensū est. Tū quia seclusa fide scimus quod Deus intelligit: & tamen nō possumus ex hoc probare processionē esse in eo, ergo ista, ppositio est credita, & nō scita aut intellecta, vel est falsa.

¶ Circa eandē propositionē dubium occurrit, an conceptus intellectus sit aliud ab ipsa actuali intellectione, vt litera vult, an sit idē quod ipsa. Scot. enī in 27. dist. 1. oppositum tenet cum multis aliis à Capreolo recitatis ibidem. q. 1. quadrifariam autē diuisi sunt impugnatores. Quidā nanque ipsam dis. ab actu intelligēdi impugnāt, quidā vero causā dist. verā. Alij aūt causā eiusdē nō verā, sed impositā, s. ad perfectius repręsentādū vel cognoscēdū. Alij demū ducendo

Universidad de Deusto Biblioteca

ducendo ad impossibile. Et dist. ipsam quidē Scot. & Durandus conantur infringere ratione & autoritate. Ratio quidē Scot. in 27. dist. 1. per viā diuisionis infert verbum esse actualem intellectionē. Ex quoniā exclusio viæ nostræ in secundo dubio adducta fuit, nūc pertranseamus. Durandus autē ibidē arguit sic, Verbū seu cōceptus cōsistit in ratione manifestatiui sibi, vel alteri, ergo ne detur processus in infinitū, primū verbū quod est verbū cordis, est ipsa manifestatio perfecta: hæc autē est ipsa actualis intellectio. ergo.
215 Ité confirmatur, quia tale per denominationē extrinsecā reducitur ad aliquid intrinsece. ergo quū ratio manifestatiui non conueniat nisi extrinsece verbo exteriori, oportet fieri reductionem ad aliquid, quod intrinsece per essentiā manifestet: hoc autem est actualis intellectio, ergo vt prius. Secundo sic, quandocunq; aliqua virtus eget duabus formis ad operandū, habita vna, adhuc est in potentia essentiali, quia est in potentia non solū ad operationem, sed formā. ergo si ponitur verbum, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia essentiali. Tertio arguit in 1. dist. 1. quia
a 225 215 duæ formæ eiusdē speciei essent in eodē subiecto. Cætera autē, quæ cōtra causam distinctionis aut contra possibilitatē eius adducuntur, vide si vis sigillatim in capreolo, ex dicendis nanque omnium solutio facillimè exercitatis patebit.

¶ *Num conceptio rei intellectæ, & quomodo ex vi intellectiua & eius notitia procedat.* Quæstio.

¶ Circa aliā propositionē, scilicet conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia procedit, dubiū est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali, an actuali. Quod enim non verificetur de habituali, probat Durandus in 27. dist. 1. quia perfectius nō procedit à minus perfecto: intellectus autem cum sola specie imperfectior est verbo, seu concepto. Nec valet si dicatur, quod licet species sit imperfectior conceptu tamen intellectus cum specie est perfectior conceptu: hoc inquam nihil est. Tū quia sicut producens est intellectus cum specie, ita productū est intellectus cum verbo. Tum quia de quasi formali principio & termino processionis est quæstio, quid eorum sit perfectius, & non de compositis, vt patet inductiuè in omnibus. Hic autem constat terminum, id est conceptum esse nobiliorem specie: igitur species non est illa notitia à qua procedit. Quod autē non sit actualis notitia, multipliciter probat Scotus in 1. dist. 2. cuius argumenta omitto: quia vt patebit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dicitur, quod differentia illa inter actionē immanentem & transeuntē non est sic ample intelligenda vt sonat, sed vel quo ad necessitatē, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam glossam sensus est: operatio transiens habet necessariò operatū, immanens autē non necessariò infert aliquod operatum: & sic cessant obiectiones omnes vt patet. Et absque dubio hæc fuit mēs Philosophi, & manifestè continet veritatem: ex eo enim quod habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifestè patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter se. Iuxta secundā vero glossam sensus est, quod actio transiens habet opus, sic quod ordinatur ad ipsum opus. Actio vero immanens non habet opus, quia non per se ordinatur ad opus aliquod: sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsam. Et vtrunque horum accidit in proposito: quia nec intelligere necessariò producit conceptum, nec quando format ipsum ordinatur ad conceptum, sed econuerso conceptus ordinatur potius ad perfectionem ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi: quoniam operatum est nobilius, quando operatio per se ordinatur ad ipsum, non autem quando est potius econuerso, vt manifestè patet in actu & habitu.

¶ Ad secundā dubitationē dicendū, quod omnes videntur in hoc conuenire, q productio intellectualis verbi est dicere intellectualiter, excepto Durando in 27. dist. 1. Sed differētia opinionū est in hoc, an dicere in ratione sua claudat actū intelligendi, an solā productionē, siue illa sit aliquis alius actus secundus, siue relatio significata per modū actus secundi. Scotus enī vt patet in 1. dist. 2. q. vlt. & dist. 27. & in quolibetis, q. 1. distinguit in intellectu duplicē actū secundū: alterū qui est operatio, & alterum, qui est productio: & vult, quod intelligere sit actus secundus, qui est operatio, dicere vero sit actus secundus qui est productio: ordinatq; istos duos actus inter se respectu eiusdē principij, scilicet intellectus in actu primo, sic, quòd intellectus prius naturaliter est operans q producens, seu dicens: & sic apud ipsum dicere seu producere verbū non est actus intelligendi, quamuis sit actus intellectus. Sed q hæc positio nō sit conueniens vnica tantum ratione ad hominē, suadetur sic causa habens duos effectus inter se ordinatos, ita quòd neuter est alterius causa, sic se habet, quod essentialior est cōparatio vtriusque ad causam, quā inter se: ita q si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc neganda est habitudo secundi ad causam: sed intellectus in actu primo est vt causa habēs hos duos effectus, scilicet intelligere & dicere, ordinatos inter se, quod neutrū est causa alterius: ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, nō propter hoc sequitur, quod subtrahatur dicere: & sic illa cōditionalis possibilis, si intellectus non intelligeret, diceret: quod manifestè implicat contradictionem: quia enim diceret, si nihil cōsideraret. Maior est ipsius Scoti in 2. dist. 3. q. 1. articu. 3. minor autem est eiusdem in locis prædictis. Impossibilitas autē conclusionis est euidens. Sanct. Thom. autem quod tenet, quod dicere est intelligere expressiuè, vel exprimere intelligendo, ita quod verbum horum est de eius ratione. Et si diligenter verba huius articuli considerentur, intellectio ipsa est productio conceptus, non curādo pro nunc an omnis intellectio sit productio verbi. Dicit enim expressè litera, quod per actionē immanentem, quæ est intelligere, conceptus seu verbum procedit: nulla ergo remanet apud ipsum actio alia ab intelligere quæ sit actio seu productio conceptus. Si enim tertium actionis genus intenderet, processus totus rueret. Fiunt autē contra hanc positionem obiectiones bifariam. Aliæ enim intendūt, quod intelligere non est actio productiua: aliæ vero quod dicere non est intelligere. & primæ quidem allatæ sunt mouendo dubitationem, reliquæ autem, quoniam rationis illa immiscentur, in q. 34. vbi de verbo specialiter tractabitur, soluentur. Hic enim in cōmuni est sermo. Et quoniā principium est, prolixum esse decet secundum Platonis præceptum quaten' ex principalib' bene discussis facilior sit ad reliqua aditus.

ad processionem pertinentibus, vtitur. Hanc autem processionē diuersi diuersimodè acceperunt. Quidam enim acceperūt hanc processionem secūdū quòd effectus procedit a causa. Et sic accepit Arrius, dicens filium procedere à patre sicut primam eius creaturam [b]; & spiritumsanctū procedere à patre & filio sicut creaturam vtriusque. Et secundū hoc neque filius neque spiritussanctus esset verus Deus. Quod est cōtra id, quod dicitur de filio 1. Ioan. vlt. Vt simus in vero filio eius. Hic est verus Deus. Et de spiritusancto dicitur 1. Cor. 3. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritussancti. Templū autem habere solius Dei est. Alij verò hanc processionem acceperunt secundū quod causa dicitur procedere in effectum, inquantū vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius dicens, ipsum Deum patrem filium dici, secundū quod carnem assumpsit ex virgine, & eundem dicit Spiritum sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptioni repugnāt verba Domini de se dicentis Ioan. 5. Non potest facere à se filius quicquā [c], & multa alia, per quæ ostenditur quod non est ipse pater qui filius. Si quis autē diligenter consideret, vterque accepit processionem, secundum quod est ad aliquid extra. Vnde neuter posuit processionē in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquā actionē, sicut secundum actionē quæ tendit in exteriorem materiā, est aliqua processio ad extra, ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente, attenditur processio quædam ad intra. Et hoc maximè patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere manet in intelligēte. Quicūq; autē intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsū, quod est cōceptio rei intellectę ex vi intellectiua proueniēs, & ex eius notitia procedēs. Quā quidē cōceptionē vox significat & dicitur verbū cordis significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicuntur, nō sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum quæ sunt intellectuales substantię, à quibus etiā similitudo accepta deficit à repræsentatione diuinorum. Non ergo accipienda est processio secundum quod est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor à calefaciente in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, vtpote verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum. talis autem processio non est in diuinis, vt dictum est [c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd id, quod procedit secundum processionem quæ est ad extra, oportet esse diuersum ab eo à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili, non oportet esse diuersum, imò quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo à quo procedit [c]. Manifestum est enim quod quanto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc quod actu intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellecto. Vnde cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis (vt supra dictum est [c]) necesse est quod verbum diuinum sit perfectè vnum cum eo, a quo procedit absque omni diuersitate.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti ex dictis iā patet responsio: quia ideo operatio immanēs dicitur, & est actus vltimus: & quia non necessariò producit opus, & quia si producit illud, magis est propter ipsum quam econuerso.

¶ Ad secundam vero dicitur, quod aliquam operationem esse actionem productiuam termini contingit dupliciter: vno modo necessario, alio modo permissiuè: & quod conditionalis assumpta à Scoto nō est vera in actione productiua permissiue, qualis est intellectio, vt in solutione primi dubij dictū est.

¶ Ad tertium autē dicitur quod æquiuocatur, intelligentia enim apud Augu. non gignit verbum vt principium formale, seu actiuum vt quo, sed memoria: cum hoc tamen stat quod aliqua intelligentia sit ipsa gignitiua verbi, vt nos dicimus.

¶ Ad tertiū dubium dicitur, quod ly quicunque distribuit tantū pro hominibus viatoribus: incedit enim ex his, quæ in nobis videntur, eleuare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei. Nos enim intelligendo semper conceptum aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui primo perfectū vel imperfectum, &c. Vnde ad obiectiones non est aliter respondendum, sed concedenda est earum conclusio scilicet, quod non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non solum in Deo & beatis, sed etiam in intelligentijs quo ad intellectionem sui ipsius, hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale, non autem adæquatum visioni proferre potest, plus enim videt quàm dicere possit quocunque creato verbo. Angelus autem seipsum per seipsum etiam obiectiue præsentialiter habens vane verbum formaret de se sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquendo illa propositio, quia quæ intelligitur, &c. credita est, non scita.

¶ Ad quartam dubitationem, licet multi cum Scoto in 27. dist. in primi, respondeant affirmando identitatem conceptus & actualis intellectionis eiusdem, nam primogenita, &c. San. Tho. tamen vt expresse habetur inferius, q. 34. ar. 1. ad secundum tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi, vt terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiā sciendum est, quod in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus posuit terminū actus ex necessitate, vt obiectum actus secundi haberetur præsens ipsi actui obiectiue. Obiectū enim intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primo vt comprincipium actus intelligendi, & hoc fit per speciem intelligibilem. Secundo vt obiectum, obiectum enim vt obiectum non significat causam, vel principium actus, sed terminum actus: & hoc oportet fieri per conceptum, qui verbū speciesque expressa quandoque dicitur. Alioquin obiectū intellectus nō esset intra actualiter ad terminū actus secūdi. Quod enim ad hoc officiū non sufficiat species ratio primi habilis, ex eo patet: quia hoc est officium termini. illi actū cōpetit. Quod etiā nō sufficiat ipse actus intelligēdi, ex eo probatur, q officiū termini nō est officiū ipsius actus secūdi, nisi intellectione reflexa. Vnde cū conceptus seu verbū apud nos est res nō intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali, & ea

necessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actu intus. Hanc autē esse mentē S. Th. si quis dubitat, legat ipsum in 1. cont. Gen. c. 53. & in 4. c. 11. & in quæst. de potentia. q. 8. ar. 1. & q. 9. ar. 1. & 5. vnde patet eos, de quorū numero videtur Durandus in 29. dist. 1. qui imponunt non nobis verbū poni propter notitiā perfectiorē, aut expressiorē repræsētationē minus bene dixisse. Aduerte tamē & diligenter, quod conceptum seu verbū esse obiectū & terminū actus intelligēdi, potest intelligi dupliciter. Vno modo, inquātū imago alterius, id est, secundū rē repræsentatā, id est, quod ipsa res cōcepta terminat actū intelligēdi. Modus vero essendi sic spiritualiter intus est cōditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquātū res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidē modo intendimus nos conceptū esse obiectū intellectus in actu, & non secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde patet ruina omnium argumentorū cōtra hanc viā procedētiū, & ex eo, quod res ipsa, puta leo, bos, &c. intelligantur actu recto, & nō species in anima, & ex eo quod idē quod quid est obiectū est omnis intellectus, & ex aliis huiusmodi. Non discernere enim inter obiectū, vt rē, & obiectū, vt rei imaginem, et fuit causa erroris eis. Discernentes autem hæc & attendentes duabus præfatis conditionibus, conceptus scilicet quod est res, & quod est imago: vtendo illa propositione Arist. in de memoria & reminiscentia, idē est motus in imaginē, & in rē cuius est imago, facilè omnia soluūt & interpretātur qua ratione dicitur, quod verbū est obiectū, &c. & quoniam actus intelligendi & cōceptus simul sunt & nō sunt, simul quoque sunt & non sunt principium alicuius ita quod sicut contingit actum intelligendi esse causam alterius actus intelligendi vel volendi, ita & conceptum: pro vno enim computantur quo ad agere.

¶ Ad rationem autem Scoti in oppositum non oportet aliter respondere, satisfactum est enim illi in secundo dubio.

¶ Ad Durandum autē dicitur, quod prima ratio sua peccat quadrupliciter. Primo in fundamento: quia esse manifestatiuū, quāuis sit de ratione verbi, nō tamen differentia eius constitutiua, cū conueniat etiam non verbo, vt patet si intelligamus Deum quo ad absoluta tantum, vt philosophi faciunt: omnia siquidē manifestari intelligeremus, simplici intellectione absq; cōceptu. Secūdo, quia ratio manifestatiui cum ad manifestatum sit, relationē tantum rationis dicit. Vnde inferius dicetur quod pater manifestat se & Spiritum sanctū, & omnia suo verbo. Tertio quia esse manifestatiuū non qualitercunque conuenit verbo: sed esse manifestatiuum expressum ab alio, vt inferius patebit. Vnde non oportet fieri reductionem ad manifestationē simpliciter per essentiam, sed ab alio expressam. Tale autem non est intellectio, quam vt in 34. q. manifestatur, cōstat non includere esse ab alio. Quarto quia nisi abutamur vocabulis, si verbū est manifestatiuū rei dictæ, manifestatio cōsequenter nihil aliud est quā ipsa prolatio verbi. Cōstat autē quod verbū non debet reduci ad prolationē eo ordine reducendi, quo participans reducitur ad per essentiā, de quo loquitur argu. Reducendū est igitur verbū extra ad interius tanquā dependens ad id, à quo depēdet: & inter ipsa verba cordis quodlibet creatū reducitur ad diuinū, quod solū est per essentiā, iuxta illud. Et Deus erat verbum.

¶ Ad secundum respondetur, quod maior non est vera, nisi vtraque forma sit præuia actui: conceptus autem est forma non præuia, sed terminans actum, vt patet ex dictis.

¶ Ad tertiū vero dicitur, quod cōceptus, & actus, & species nō sunt formæ eiusdē speciei in essendo: sed species est cōpletiuū subiecti, actus est esse, conceptus obiectū: scilicet in repræsētādo se attingēdo, id est, obiectiue, oīa sint eiusdē rationis tanquā partialia cōcurrentia ad vnū completū esse in actu tale, &c.

¶ Ad quintā dubitationem dicendū est tres esse hic opiniones. Prima est quod notitia, quæ concurrit ad productionē cōceptus seu verbi, vt forma qua agens agit, est actus secūdus. s. intelligere: & hanc viā videtur sequi Henr. Secūda est, quod talis notitia est velut actus primus tantū. hāc viam videtur sequi Scotus in pri. dist. 2. q. 7. Tertia est, quod necessario est notitia per modū actus primi, contingenter tamen est quandoq; actualis intellectio: & hæc est via san. Tho.

¶ Ad cuius euidētiā scito ex q. de ve. q. 4. ar. 2. quod notitia, à qua procedit cōceptus potest esse triplex: iuxta triplicē modū, quo causatur in nobis actualis notitia. Prima est quasi habitualis, id est, per modū actus primi: fit enim intelligere actu primo. Secunda est notitia complexa principiorum: fit enim ex ipsa notitia. Tertia est simplex intelligentia prioris quidditatis: fit enim ex ipsa notitia posterioris. Et quoniam hic vltimi modi talem conceptum respiciunt, & non conceptum absolute, ideo absolutè loquendo, per se conceptus à notitia per modū primi actus procedit tantum: talis tamen conceptus potest aliunde procedere, vnde non oportet hic multum solicitum esse.

¶ Ad rationem tamen Durandi dicendū est, quod species seu habitus & actus dupliciter comparari possunt: Vno modo quo ad modum essendi: & alio modo quo ad specificationem. Inuenitur enim vtrunq; horū in eorū quolibet. Si cōparentur primo modo, sic actus est nobilior habitu, seu specie, vt dicitur primo Ethic. & ratio est: quia actus est simpliciter actus, illa vero habent esse medium inter actū & potentiā: & hoc nihil aliud est quàm dicere, quod & res cognita nobiliori modo adest animæ, cum adest actu secundo, quā quum adest habitu seu actu primo: & anima nobiliori modo se habet cū actu attingit res, quàm quum habitu. Nec act' quo ad modum essendi prædictum producitur à specie, sed ab intellectu. Si autem comparētur secundo modo, sic respectu eiusdem obiecti loquendo, paris nobilitatis sunt: & sic actus adæquatus speciei manat ab ea quasi effectus à causa vniuoca: habet enim actus quòd sit talis à principio formali, quod est species, vt accidit etiam in aliis. Et sic patet solutio rationis Durādi: quę non solum contra nos, sed & cōtra ipsum Aristo. militabat.

¶ Ad tertiū dicendū, quod procedere à principio, vt extraneū & diuersum, repugnat rationi primi principij [c]: sed procedere vt intimum & absque diuersitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus in ratione huius principij, includitur conceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primū principium. Deus autē qui est primū principium rerū, comparatur ad res creatas vt artifex ad artificiata.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd processio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

2 ¶ Preterea, In Deo est processio secundū modum intelligibilem, vt dictum est [c], sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

3 ¶ Præterea, Omne genitum accipit esse à generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (vt supra probatum est [c]) sequitur quòd nullius geniti esse sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 2. Ego hodie genui te.

CONCLVSIO.

¶ *Processio, secundum quam verbum in diuinis procedit, est generatio, non quidem communiter, sed propriè. quæ origo viuentis à viuente coniuncto secundū similitudinem eiusdem naturæ est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd processio verbi in diuinis dicitur generatio.

¶ Ad cuius euidentiam, sciēdum est, quod nomine generationis dupliciter vtimur. Vno modo cōmuniter ad omnia generabilia & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est quā mutatio de nō esse ad esse. Alio modo propriè in viuentibus: & sic generatio significat originem alicuius viuentis à principio viuente coniuncto: & hæc propriè dicitur natiuitas [c]. Non tamen omne huiusmodi dicitur genitum, sed propriè quod procedit secundum rationem similitudinis. Vnde pilus vel capillus non habet rationem geniti & filij, sed solum quod procedit secundum rationem similitudinis nō cuiuscunque. Nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis & filiationis, licet sit similitudo secundum genus, sed requiritur ad rationem talis generationis, quod procedat secundum rationem similitudinis in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo [a]. In viuentibus autem, quæ de potentia in actum vitæ procedunt, sicut sunt homines & animalia, generatio vtranque generationem includit. Si autem sit aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actum, processio si qua in tali viuente inuenitur excludit omnino primam rationē generationis, sed potest habere rationem gene

¶ *Num processio secundum actionem ad intra sit propria infimis creaturis.* 567 Quæstio.

¶ Circa secundam consequentiam ad cōclusionem principalem dubiū occurrit: eo quod falsum est q processio secundū actionē ad extra sit propria infimis creaturis. s. corporalibus. Manifestū est enim quòd ipsæ intellectuales substantiæ procedūt à Deo secundum actionem ad extra. & sic processus literæ falsò videtur inniti fundamēto. 464

¶ Ad hāc dubitationem breuiter dicitur, q procedere secundum actionem ad extra computari videtur in litera inter processiones corporales. nō ea ratione, quod ipsa in corporalibus tantum inueniatur, sed quia est à Deo communis, vt etiam in corporibus inueniatur, & in ipsis corporalibus manifestius relucet. Valde enim vilem oportet esse processionem quę rei omni quātumcunque infimæ conuenit. propter quod in proposito vbi graduantur processiones inter corporales tanquam infimas, meritò computata est & exclusa à proprio processionis modo inuento in substantiis intellectualibus, quæ supremum tenent locum in vniuerso.

¶ In responsione ad tertium caue ne sis præceps, colligēdo ex verbis istis in ratione primi principij claudi realē processionē: quam ponit fides absolutè, sed quomodo hoc intelligatur inferius quæstione 45. artic. 6. patebit.

« ¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum primum.*

Titulus de generatione formaliter intendit, & clarior erit in corpore. Comment.

¶ In corpore duo facit. Primo distinguit prædicatum quæsiti, id est, generationem. Secundo respondet quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primū, distinguit, describit & comparat generationē. Distinctio est generatio dupliciter, scilicet communiter & propria viuētibus. Descriptio vero mēbrorum est Generatio communis omnibus, est mutatio de non esse ad esse, vt patet 5. Physi. Generatio propria viuentibus, (quæ natiuitas propriè dicitur,) est origo viuētis, à viuēte coniūcto secundū similitudinē eiusdem naturæ. Comparatio demum est quo ad separabilitatē & coniunctionē vtriusque. cum enim cōstet, quod prima separatur à secunda, & rursus, quod in viuētib' quæ apud nos sunt, vtraq; simul concurrit: ea ratione, qua exeunt de potentia ad actum, de necessitate sequitur, quod si aliquod viuēs nascitur absque exitu de potentia ad actum, quod ibi generatio secunda separatur à prima.

¶ Circa diffinitionē natiuitatis sola illa particula coniuncto obscura aliqualiter est, cuius tamē expositionē prolixam habens in quarto cōtra Gen. Cap. xj. Annot.

¶ Quo ad secundū conclusio respōsiua est. Processio verbi in diuinis habet rationem generationis secūdo modo. Et probatur, sigillatim probando tali processioni conuenire quatuor cōditiones integrantes rationē natiuitatis. Quod enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quòd vero à principio coniūcto, patet ex art. præcedente: & præcipue in responsione ad secundum. Quòd autem sit secundū rationem similitudinis, probatur, quia conceptio intellectus similitudo est rei intellectæ. Quod demū sit in eadē natura, probatur, quia in Deo idē est intelligere & esse: & sic non solum infertur conclusio, sed etiam ipsius corollarium. scilicet quod verbū procedens in diuinis est filius.

¶ Circa rationē vltimi dicti in litera, scilicet quod ideo verbū diuinū procedit, vt res eiusdē naturæ cū Deo, quia ibi intelligere est esse. Aduerte quod hęc ratio pluries in hoc opere repetita in quarto cōtra Gētiles ca. xj. exponitur, & dicitur, quod tenet pro tāto, quia in eū loquēdo esse cōceptus seu verbi est intelligi. & propterea vbicunq; intelligere quā identificatur ipsi intelligi, est accidēs, ipsum quoq; verbū est accidēs, vbi autē intelligere est esse substātiale, ibi quoq; verbum est substantia: & quia sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substātia diuina. Cōceptus autē omnium creaturarū intellectualiū sunt accidentia.

¶ Sed circa hanc rationem dubiū occurrit ex duplici capite. Primo ex eo quod intelligi, nihil ponit in re intellecta, & consequenter nō potest esse reale esse ipsius conceptus. Secundo, quia actus intelligendi distinguitur realiter à cōceptu, & secundum hanc viam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non potest esse ipsum esse conceptus. Quæstio.

¶ Ad euidentiam horum sciēdum est, quòd quia verbū vt verbū est ipsum in intellectū in actu infertur, habet tria. Ex eo em quòd est intellectū in actu, sequitur ergo, esse eius vt simile est intelligi: vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo vero quòd est interius intellectū, id est, in quo res intellecta actu intelligēdi exprimitur, sequitur, ergo esse eius est sic intelligi, vt .s. interius in suo, secūdū autem intelligere aliquod esse reale: quoniam est esse expressum actū similitudinem obiecti. Ex eo vero quòd est sic obiectum in actu, habet quod sit vnū de cōcurrētibus ad perfectionē actus intelligendi. Et consequenter, quòd intellectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac per hoc est esse omnium cōcurrentium ad perfectionem intellectus in actu, sit esse ipsius verbi.

Ar. præced. 200 b

rationis, quæ est propria viuētium. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rationem generationis, procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: id est, à principio coniuncto, vt suprà* iam dictum est: & secundum rationem similitudinis. Quia cōceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadē natura existēs. Quia in Deo idē est intelligere & esse, vt supra * ostensum est. Vnde processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedes dicitur filius.

Q. 14. ar. 4.

¶ Vnde ad primam obiectionē dicitur, quod licet intelligi nihil ponat in re intellecta: intelligi tamē sic, id est, vt propriū interius intellectū aliqd reale ponit, non in re intellecta vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est, secundum esse quod habet interius in cōceptu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de generatiōe secūdū rationem primā, prout importat exitū de potētia in actum. Et sic non inuenitur in diuinis, vt suprà dictum est.

In corp. ar. 90

¶ Ad secundū dicendū, quòd intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbū quod secundū intelligibilē operationē procedit in nobis, nō est eiusdē naturæ cū eo à quo procedit. Vnde nō proprie & cōplete cōpetit sibi ratio generationis. Sed intelligere diuinū est ipsa substātia intelligentis, vt supra * ostēsum est. Vnde verbū procedēs procedit vt eiusdē naturæ subsistēs. Et propter hoc proprie dicitur genitū & filius. Vnde & his quæ pertinēt ad generationē viuētiū, vtitur Scriptura ad significādā processionē diuinæ sapiētiæ, s. cōceptiōe & partu. Dicitur enī ex persona diuinæ sapientiæ. Pro. 8. Nondum erant abyssi, & ego iam cōcepta erā. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro vtimur nomine cōceptionis, secundū quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet non inueniatur naturæ identitas.

q. 14. ar. 4. 83

¶ Ad secundam vero dicitur, quod intellectio est esse, & intellectus, & speciei intelligibilis, & rei his diuersimodè tamen, quia intellect⁹ & speciei est esse vt intelligere: verbi aūt in intelligi: illorum quasi principiorū, istius vt termini, illorum quasi vnius completi subiecti, istius vt obiecti. Vnde nullum inconueniens sequitur, nisi quis putet eo de esse nō posse distincta realiter existere: quod falsum esse patet in materia, forma, & composito.

c 4 106

¶ Ad tertiū dicēdū, quod non omne acceptū est receptū in aliquo subiecto, alioquin nō posset dici, quod tota substantia rei creatæ sit accepta à Deo, cū tot⁹ substātię nō sit aliquod subiectū receptiuū. Sic igitur id qd est genitū in diuinis, accipit esse à generāte, nō tanquā illud esse sit receptū i aliqua materia, vel subiecto, qd repugnat subsistētiæ diuini esse. Sed secūdū hoc dicitur esse acceptū inquantū procedēs ab alio habet esse diuinū, non quasi aliud ab esse diuino existēs. In ipsa enī perfectiōe diuini esse cōtinetur & verbū intelligibiliter procedēs, & principiū verbi, sicut & quęcunq; ad ei⁹ perfectionem pertinent, vt supra dictum est.

¶ Circa rationē generationis applicatā ad diuinam processionem dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolū in 1. dist. primi. Arguit enim, sic. si diuina processio prædicta ratione diceretur generatio: sequerentur duo impossibilia. Primū est, quod filius non esset eo verbū quo filius: & ecōtra, contra August. 7. de Trin. cap. 4. & tenet sequela: quia nec generatio verbi in nobis est generatio substantiæ viuæ, nec generatio filij apud nos est generatio verbi. Secūdū est quod processio Spiritussancti esset generatio. Et probatur sequela quia sibi cōpetit tota illa definitio. Sed ad hæc facilis est responsio negando vtranque consequentiam: nam probatio primi aliquid valet: quia in nobis filius procedit per actionem transeuntem & verbum per operationem quę est accidens in Deo autem nihil horum locum habet. Quare aūt proprietas filij exprimatur etiā verbi nomine, in 34. q. art. 2. ad tertiū patet. Probatio quoque secundæ consequentiæ falsum assumit: quoniam vt in ar. 4. ex proposito tractabitur: deficit illa conditio per modum similis.

Q. 4. ar. 2. & q. 14. art. 4. 83 23

Annot.

¶ In responsiōe ad tertiū notato autem verba in calce illius, s. in ipsa perfectiōe diuini esse cōtinetur & verbū, &c. Perspicue enī apparet hic, quod nulla est distinctio formalis actu in essentia diuina, & proprietates, personales, & attributa, & reliqua quæ in Deo formaliter saluātur, ipsa enī perfectio diuini esse si secūdū se (vt sic liceat loqui) diffiniretur, hęc oīa in se cōcluderet: & propterea oēm huiusmodi dist. in Deo nō nisi virtualiter, in intellectu vero secundum rationem ponito.

4 ¶ *Super Quæstionis vigesimæ septimæ Articulum tertium.*

Annot.

IN titulo ly alia, significat verā alietatē, & propter ly sit, oportet quod significet alietatē realem, non enim est vera alietas processionū realiū, nisi sit realis. ly in diuinis, sumitur sicut in primo ar. declaratū est: & eodem modo est intelligēdū in singulis istius quęstionis articulis: nec oportet idē pluries repetere.

Comment.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quęsito affirmatiue. In diuinis preter processionē verbi est alia processio, quę est processio amoris. Et probatur sic. In natura intellectuali apud nos, preter processionē verbi secūdū actionē intelligibilē, est alia processio, s. amoris secūdū operationē volūtatis: ergo in diuinis preter processionē verbi est alia processio, &c. Antecedēs probatur ex proportionali, quia sicut per cōceptionē verbi intellectum est in intelligēte: ita per processionem amoris amatum est in amante, cōsequentia verò probatur: quia in diuinis non est processio nisi secundum actionem immanentē naturę intellectualis: quā constat esse secundum hanc duplicem intellectus & voluntatis.

¶ *Nū per actionē voluntatis procedat aliquid in ea tāquā terminus eiusdem.*

¶ Circa hoc occurrit primo dubiū simile dubio moto circa processionē verbi, s. per actū volūtatis procedat aliquid in ea tanquā terminus eiusdē. Et preter oēs rationes ex parte actionis immanētis sunt aliæ ex propria volūtatis. Videtur enī primo cōtradicere hoc ipsemet S. T. in q. de ve. q. 4. ar. 2. ... dicit, quod in volūtate nihil procedit nisi p modū operationis: & quod secus est in intellectu. Secūda cōtra hoc arguūt tā Sco. q alij, tenētes amorē productū esse actū amādi, vt ipse terminus quēadmodū verbū tenēt esse actū intelligēdi genitū, magisq; autoritatibus arguūt q rationibus. Omnes autē autoritates & rationes hęc tendunt, qd Spir. S. est amor, amor autem actus est amandi.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum sit in diuinis alia processio à generatione verbi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit in diuinis alia processio à generatione verbi. Eadē enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione, & sic procederetur in infinitum: quod est inconueniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna tantum processio in diuinis.

2 ¶ Præterea, in omni natura inuenitur tantùm vnus modus cōmunicationis illius naturæ. Et hoc ideo est: quia operationes secundū terminos habēt vnitatē & diuersitatē. Sed processio in diuinis nō est nisi secundū cōmunicationē diuinæ naturæ. Cū igitur sit vna tātū natura diuina (vt suprà ostensum est) relinquitur quòd vna sit tantū processio in diuinis.

3 ¶ Præterea, Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris: quæ est secundū voluntatis operationem. Sed talis processio non potest esse alia à processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, vt supra ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem verbi.

¶ SED CONTRA est, quod spiritussanctus procedit à patre: vt dicitur Io. 15. Ipse autem est alius à filio, secundum illud Ioā. 14. Rogabo patrem meum: & alium paracletum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem verbi.

CONCLVSIO.

¶ *Præter verbi diuini processionem sequentem intelligibilem eius operationem, alia quædam amoris processio est insequens actionem voluntatis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in diuinis sunt duæ processiones, scilicet processio verbi, & quædam alia.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in diuinis, non est processio, nisi secundū actionem, quæ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Huiusmodi autē actio in intellectuali natura est actio intellectus & actio voluntatis. Processio autē verbi attenditur secundum actionē intelligibilē. Secundū autē operationē voluntatis inuenitur in nobis quædā alia processio, scilicet processio amoris, secundū quā amatū est in amante, sicut res dicta vel intellecta per conceptionem verbi est in intelligēte. Vnde & præter processionē verbi ponitur alia processio in diuinis, quæ est processio amoris.

¶ *Num secundū processionem amoris aliquid procedat secundum quòd amatum est in amante.*

¶ Circa illa verba, secundū quā amatū est in amante, dubiū occurrit ex Aureol. apud Capreol. dist. ... Is enī multis argumentis nititur hoc impugnare, & simpliciter ad hominē. Veruntamē oia eius motiua in hoc cōsistunt, amor, seu impulsus voluntatis cōsistit in tēdentia ad rē amatā, & nō in similitudine illius: ergo per processionē amoris non fit amatū in amante, sed cōuerso amās trahitur, transformatur, & est in re amata: iuxta illud Matt. 6. Vbi est thesaurus tuus ibi est cor tuum.

¶ Ad euidētiā horū sciendū est, quod quia ea quę sunt volūtatis, minus nota minusque nominata sunt, ex his quę in intellectu apparēt proportionaliter ea quæ in volūtate sūt, autor definiuit, ita quod quēadmodū intelligēdo formamus cōceptū, ita amādo inclinatione quandā in amatū facimus intus: quæ quia nomine caret, amor, impulsus, inclinatio, affectioq; vocatur. Verū inter intellectū & volūtatē nō solū differentia est in hoc, quod terminus illius est similitudo, istius autē effectio: sed etiā in hoc, quòd res quæ in intellectu est terminus habet modū & nomē termini, vt patet de verbo & cōceptu. Res vero terminās in volūtate, licet secundū rē sit terminus, nec modū tamē, nec nomen habet termini, quia & est & significatur vt in aliud tēdēs: cōstat autē, quod in aliud tēdere conditio est nō termini, sed viæ. Ex prædicta ratione scripta sunt verba illa in q. de ve. vt patet diligēter totā responsionē cōferēti ac penetrāti, vnde nihil officiunt proposito. Et ex eadē radice patet responsio ad reliqua obiecta in primo dubio: penuria siquidē vocabulorū amoris, nomen ad eius terminū extēditur.

¶ Ad secundā autē dubitationē dicitur, quod argumēta in duobus peccant. Primo in hoc, quod non videns tertiū modū essendi in præter per essentiā & similitudinē, scilicet per inclinationē seu affectionē, quomodo esse decorū est in grato, & esse furtum in leuibus: enī vt in 4. cōtra Gent. c. 19. explanatur: tertius est modus: & iuxta hūc amatū est in amāte, vt de se patet. Secūdo in hoc, qd nō liberāt qd sit amatū esse in amāte, putāt hic cōsequētiā valere. amatū fit à volūtate in amāte, ergo amatū trahitur ad amantē: cū tamē nihil valeat. quia amatū nō aliter fit in amāte nisi secundū affectionē amātis in amatū: & cōsequēter ex hoc ipsa quod sic fit, trahitur, transformatur, impellitur amans in amatū obiectiue. Et sic in eo est. Pateretq; facile poterat hoc ex ipsa amati ratione, amari enim nō est trahi, sed trahere amātē: & cōsequēter fieri vt amatū nō est fieri vt tractū, sed vt trahēs: ac per hoc si aliquid fit in volūtate vt amatū nō fit vt tractū ad ipsam: sed ecōtrario vt trahens ipsam. Et hoc modo seruatur similitudinem proportionalem literæ inter intellectum & voluntatem currere, scilicet quo ad hoc quòd sicut ibi fit res intellecta, ita hic res amata, sed diuersimode: vt dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶ In responsione ad secundū aduerte, quod responsio consistit in hoc quod maior illa nō tenet in natura infinita idētificāte sibi omnia: quāuis inueniatur vera in alijs: quia finitæ sunt, & propterea ex eis assūpta est velut maxima.

¶ In responsione ad tertiū nota duo. Primū est, quod tertiū argumentum intendebat: cōcludere nō esse maiorē distinctionē inter has processiones, quā sit inter intellectū & voluntatē, & cōsequenter sicut inter intellectū & voluntatē in Deo non est verè alietas, ita nec inter processiones. Responsione autem intēdit ostēdere, quod distinctio inter processiones est maior nimis quod intercas est alietas stante idētitate intellectus & voluntatis: & hoc propter ordinē originis inter eas: quę cū oritur ex rōnibus principiorū, s. intellectus & voluntatis: inter quæ nō est talis ordo. Ita qd est distinctio in principiatis, & nō est in principiis, & ex ratione ipsorū principiorū est ordo originis, nō in seipsis, sed in processionibus secūdū ipsa: & sic alietas processionū quæsita in corpore articuli implicite tātū determinata, hic explicite manifestatur ex ordine originis.

¶ *Num processio secundum voluntatem, per se procedat ab intellectuali processione secundo modo dicendi per se.*

¶ *Num amor procedat à verbo inquantum verbum, an vt intellectum, & an sola origine ordine verbi & amoris processiones distinguantur.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Processio enim, quæ est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quicquid est de Deo, est Deus, vt suprà ostēsum est. Quod nō cōtingit in alijs rebus. Et ideo per quamlibet processionē, quæ non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliæ naturæ.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd licet in deo nō sit aliud volūtas & intellectus, tamē de rōne voluntatis & intellectus est, quod processiōes, quæ sunt secūdū actionē vtriusq; se habeāt secūdū quēdā ordinē. Nō enī est processio amoris, nisi in ordine ad processionē verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu cōceptū. Sicut igitur attēditur quidā ordo verbi ad principiū à quo procedit, licet in diuinis sit eadē substātia intellectus & cōceptio intellectus: ita licet in Deo sit idē volūtas & intellectus, tamē quia de rōne amoris est quod nō procedat nisi à cōceptione intellect⁹, habet ordinis distinctionē processio amoris à processione verbi in diuinis.

¶ Secundū aduertendū hic est, quod in litera dicitur, quod de rōne amoris est, quod procedat à cōceptione intellectus, & cōsequēter in diuinis, quod processio sit à processione. Est enim primo hic dubiū, an sit de rone processionis amoris in primo modo dicendi per se, an in secundo. Est & secūdū dubiū an de ratione amoris sit procedere à verbo inquantū verbū, an solū inquantū verbū est res intellecta. Est & tertio dubiū, an prafatus ordo originis sit præcise id quo realiter distinguūtur ipsæ processiones. Ita quod secluso ipso nō essent realis inter eas distinctio. Sed quoniā in q. 36. ar. 2. elucidāda hęc sunt, vbi melius quoque intelligentur post tractatum personarū diuinarū, idcirco hic pertransieamus.

¶ Quinque tamē nullo pacto prætereunda censui. Primū est, quod conceptū quod accipiendo cō ceptū pro re cōcepta seu cognita vt sic, processio amoris oportet esse à cōceptu: incognita enī nequaquā diligere possumus: & propterea in litera quasi per se notum dicitur, quod de ratione amoris est oriri à cōceptu. Secundū est quod res eo quia est causa amoris in genere causæ efficientis: quod ex eo patet, quod in litera dicitur, quod amor habet ordinem originis ad conceptū. Constat enim ordinē originis in proposito ordinem esse secundum modum efficientiæ, consonatque huic sententia illud Auerrois in 12. Met. com. 36. balneum in anima est agens desiderium, &c.

¶ Tertium est, quòd quamuis amor oriatur effectiuè à duobus, scilicet à voluntate, & à re amabili cognita, sicut & verbum ab intellectu & intelligibili vna cum intellectu: magna tamen differentia percipienda hic est. Conceptus enim producitur ab vtroque in vi vnius efficientis completi, & in ratione rei. Amor autem producitur à voluntate & re amabili cognita, non vt integrantibus vnum agens, sed vt è diuerso ac diuersis rationibus concurrentibus. A voluntate enim oritur in ratione rei, ab amabili autem in ratione cogniti. Amabile enim vt cognitum amorem parit, voluntas autem vt talis res. Et hæc pro nunc sufficiant pro fundamentis dicendorū de amore & Spū sancto.

¶ Quartum est quod Sco. in 1. dist. 13. ex illo verbo ordinis intellexerit hūc locum de dist. processionū secundum prius & posterius: & impugnauit tripliciter. primo, quia ista nō est prima distinct. processionū, nā ideo illa prior hæc posterior quia illa est talis & ista talis. Secūdo, quia processiones diuinæ sunt relationes. Relationes autem non distinguūtur primo per alias relationes. Tertio, quia istæ relationes ordinis sunt aliæ à relationibus originis: quod probatur, quia sunt inter alia extrema. Nam relatio originis est inter productū & producens, relatio verò ordinis est inter originem & originem, male ergo exposita est litera, sed ad hæc facilis est respōsio: ex ipso enim progressu istius tractatus apparet sensus literæ simul cum ratione: quare sic quasi diminutè locutus fuit hoc in loco autor: manifestabitur enim inferius, quod in diuinis nō est ordo nisi originis: & quod ille non includit relationes prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est pro distinctione secundū prius & posterius: quoniā est distinctio ordinis originis. Et si cōtra hoc dicatur quod ista distinctio nō est prima, de distinctione reali loquēdo, negatur assumptum: vt inferius patebit, solæ relationes originis realiter distinguūt in diuinis: de formali autem distinctione iam patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequenti: quod s. distinguuntur vna per intellectū, alia per voluntatē. Vnde iste ordo nō addit super ipsas origines alias relationes, vt tertia obiectio vult. Nec est verū quod alia sunt secundū rem extrema relationis originis & ordinis: quoniā productū & eius passiua origo in diuinis sunt idem: relatio, eodemq; ordine quo productū, s. Spir. S. est à producto s. filio: processio illius est à processione istius, quod est oriri ab illa. Tacuit autē autor hic hæc, quoniā more suo à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractanda procedit: ordinem hic, ordinem deinde specificabit originis.

¶ Quintū est quod argumēta Scoti ibidē cōtra tenētes processiones istas distinguentes principia distincta secūdū rōnem, puta intellectum & volūtatē, nō sunt viā nostrā: quia nō militant nisi cōtra tenētes, quod dist. realis processionū pēdet ex dist. rōnis principiorū, qd alienū est à doctrina S. T. Quāuis enī (vt in litera dicitur) ex rōne intellect⁹ & volūtatis nascatur harū dist. nō tñ dist. harū oritur ex dist. illorū. Aliud est enī dicere, ex intellectu & volūtate, seu ex rōnib⁹ eorū, & aliud est dicere ex dist. ipsorū, primum enim significat ipsum Deum seu rem realem: secundum verò ens rationis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd processio amoris in diuinis sit generatio. Quod enī procedit in similitudine naturæ in viuētibus, dicitur generatū & nascēs. Sed id quod procedit in diuinis per modū amoris, procedit in similitudine naturæ: alias esset extraneū à natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo qd procedit in diuinis per modū amoris, procedit vt genitū & nascēs.

2 ¶ Præterea, Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est etiā de ratione amoris. Vnde dicitur Eccle. 13. quòd omne animal diligit simile sibi. Si igitur ratione similitudinis, verbo procedenti cōuenit generare & nasci, videtur etiam quòd amori procedenti conuenit generari.

3 ¶ Preterea, Nō est in genere qd nō est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quædam processio amoris, oportet quòd preter nomē cōe, habeat aliquod nomē speciale. Sed nō est aliud nomē dare nisi generatio. Ergo videtur quòd processio amoris in diuinis sit generatio.

¶ SED CONTRA est, quia secūdū hoc sequeretur, quòd spiritussanct⁹ qui procedit vt amor, procederet vt genitus. Quod est cōtra illud Athanasij.* Spūssanctus à patre & filio nō factus, nec creatus, nec genitus, sed procedēs.

In suo. symbolo fidei.

CONCLVSIO.

¶ *Cum processio amoris non sit secundum rationē similitudinis, ea minimè generatio est, & quod procedit in ea, non genitus seu filius, sed spiritus est.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quod processio amoris in diuinis nō debet dici generatio. Ad cuius euidentiam, sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectū & voluntatem, quòd intellectus fit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas aūt fit in actu, nō per hoc, quòd aliqua similitudo voliti sit in volūtate, sed ex hoc quòd voluntas habet quādā inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationē intellectus, est secūdum rōnem similitudinis. Et in tantū potest habere rōnem generationis, quia omne generās generat sibi simile. Processio aūt quæ attēditur secundum rationem volūtatis, non cōsideratur secūdū rōnē similitudinis, sed magis secūdū rationē impellentis & mouentis in aliquid. Et ideo quod procedit in diuinis per modū amoris, nō procedit vt genitū vel vt filius, sed magis procedit vt Spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio & impulsio designatur prout aliquis ex amore dicitur moueri vel impelli ad aliquid faciendum.

D. 773.

99

194

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius vnitatis non pōt accipi propria ratio huius processionis, vel illius: secundum quam vna distinguatur ab alia, sed oportet quòd propria rō huius vel illius processionis accipiatur secundum ordinē

4 ¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.*

Annotā.

IN titulo aduerte diligēter ly generatio. Cū enim in precedēti ar. determinatū sit, quod processio amoris nō est processio verbi, & in 1. ar. determinatū fuit, quod processio verbi est gñatio: absq; quest. liquet quod processio amoris non est illa gñatio, q est processio verbi: & cōsequēter cōstat, quod processio amoris realiter distinguitur à gñatiōe illa in diuinis, & de his non hic est qō. Vñ nil aliud hic quęritur, nisi vtrū amoris processioni in diuinis cōueniat ratio formalis generationis. Et sic diligenter perscrutāti appatet, quod sicut precedēs titulus qūit dist. realem processionis à processione, ita hic quærit formaliter nō secūdum quancunq; rōnē, sed secūdū rationē generationis. Et vere restabat hoc quærendū: quoniam stabilitis processionibus verbi & amoris in diuinis, & quod illa est gñatio, & illud filius: oportebat inquirere ac decidere an ista quoq; sit generatio. & cōsequenter iste quoque filius, an nō. Et hoc est quod quæritur.

¶ In corpore duę sūt cōclusiones, prima est dirępte responsiua quęsito. Processio amoris in diuinis nō est generatio. Secūda est responsiua intēto. Procedens in diuinis per modū amoris procedit vt spiritus. Anteq tñ probētur conclusiōes, aduerte quòd licet quęsitum vnū fuerit ad perfectionē, tñ doctrinæ probatio non solū quęsito simplici, sed etiam intentæ differentiæ, quasi constitutiuæ ipsius processionis satisfacit. Ita quòd simul manifestatur in litera, & quod & quare processio amoris nō est generatio, & q sit differentia eius cōstitutiua qua differt à generatione & est spiratio.

Comment.

¶ Probatur ergo directe primo, prima conclusio ex differentia inter intellectum & voluntatē sic. Intellectus habet hæc tria ordinatè: primo quòd fit in actu per similitudinē rei intellectæ, scđo quod ex hoc processio in intellectu est secūdū rationem similitudinis, tertio quod hic ex hoc habet rōnē gñationis, qa oē generās gñat sibi simile. Voluntas aūt totaliter ex opposito. primo fit in actu: nō scđm similitudinē voliti, sed secundū inclinationē in illud. secūdo ex hoc processio in volūtate nō est secūdū rā similitudinis, sed impellētis. tertio, ex hoc processio ista nō est generatio, nec procedēs est genitus, aut filius: & tūc subiūgitur probatio secunda cōclusionis: qa, s. procedat vt Spūs per modū subsequētis cōsequentia sic. Spūs importat vitalē quādā motionē cū impulsu nō qualēcunq;, sed eā qua ex amore dicimur moueri vel impelli, ergo procedēs in volūtate per modū impulsus procedit vt Spūs: qd erat intentū. Et sic vtraq; cōclusio simul est probata. Et fundatur process⁹ vis super illa particula posita i diffinitione gñatiōis, s. secūdū similitudinē. Ita quod qa processio aliqua ex propria rōne formali est vel nō est scđm similitudinē est aut non est gñatio, sane tñ intelligēdo quo ad cōstructiuā: qa intelligitur cōcurrētib⁹ cæteris particulis, q sunt de rōne gñationis: ad destructiuā enī sufficit istius tm particulæ negatio, eo quod rōnes formales sūt sicut numeri, vt dicitur 8. metap.

¶ *Num & quo actu intellectus fiat in actu per similitudinem rei intellectæ, non autem voluntas: & ex hoc illa sit secundum similitudinem, hæc verò non.*

Quæstio.

¶ Circa differentiā primā inter intellectū & voluntatē assignatā dubium occurrit: de quo actu interpretanda sit, an de primo, an de secūdo. Et si quidem interpretatur de actu primo, falsa videtur ex parte voluntatis, qm sicut vi detur, quòd ad hoc quod voluntas velit aliquid præexigatur in ea aliqua inclinatio faciens ipsam formaliter i actu primo, sicut species intelligibilis se habet ad intellectum proportionaliter. Si vero intelligitur de actu secundo, oportet assignare quomodo oriatur ex hac differētia secūda, cū hac enī stat, quod vtrobique sit processio secundum similitudinem, vt patebit in sequenti dubio.

¶ *Num secundum conceptionem intellectus procedat aliquid secundum rationem similitudinis, non autem secundum actionem voluntatis: & ex hoc in illa inferatur generatio, non autem in illa.*

Quæstio.

¶ Circa secūdā differētiā dubiū occurrit: qa falsa quoq; videtur ex pte volūtatis, nec seqtur ex prima, imo poti⁹ cōtradicere primę, qd sic manifestatur. Procedere scđm similitudinē in proposito, est termin⁹ processionis ex vi processionis esse similē producēti in actu, vt patet de verbo respectu intellectus in actu primo, sed

sed amor procedit vt similis volũtati i actu primo: q̃a impulsus, procedit ab impulsu, sicut intellectu similitudo expressa à similitudine impressa, ergo & falsũ est, q̃ in voluntate nõ sit processio sc̃dm similitudinẽ, & ex hoc ipso q̃ voluntas sit in actu p̃ inclinationẽ, sequitur q̃ producat inclinationẽ, & cõsequẽter sibi similẽ agat, nõ min⁹ q̃ intellect⁹ proportionaliter seruata. Nec refert quo ad p̃positũ, vtrũ volũtas sit i actu primo p̃ seipsã, an [illegible]

Quæstio. ¶ Nũ ex eo quòd generãs generat sibi simile, inferatur, ergo in volũtate non procedit aliquid sc̃dm rationem similitudinis. [illegible]

vnius processionis ad aliã. Hmõi aũt ordo attenditur sc̃dm rõnem volũtatis & intellectus. Vnde sc̃dm horũ propriam rationẽ sortitur in diuinis nomẽ vtraq; processio, quod imponitur ad propriã rationẽ rei significãdã. Et inde est quod procedẽs per modũ amoris: & diuinã naturã accepit, & tamen nõ dicitur natum.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, quòd similitudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorẽ. Nã ad verbũ ptinet inquãtũ ipsum est quædã similitudo rei intellectę, sicut genitũ est similitudo generãtis. Sed ad amorẽ pertinet, nõ quòd ipse amor sit similitudo, sed inquantum similitudo est principiũ amãdi. Vnde non sequitur q̃ amor sit genit⁹, sed q̃ genitũ sit pricipiũ amoris.

Q.13.art.1. 88 D.1126. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ Deũ nominare nõ possum⁹ nisi ex creaturis, vt dictũ est supra a. Et q̃a i creaturis, cõicatio naturę nõ est nisi p̃ generationẽ, p̃cessio i diuinis nõ habet p̃priũ vel speciale nomẽ nisi gñatiõis. Vnde, p̃cessio quę nõ est generatio, remãsit sine speciali noĩe, sed potest nominari spiratio, q̃a est processio spirit⁹.

ARTICVLVS V.

a Vtrum sint plures processiones in diuinis, quàm duæ.

Quæstio. 264 Infrà q. 28. art. 4. cor. & q. 37. artic. 1. cor. & q. 41. art. 6. cor. & po q. 10. art. 1. arg. ad op.

¶ Num generationis processio & amoris distinguantur seipsis, vel propriis rationibus.

¶ Circa totũ hũc processum dubium occurrit ad holcum qui contradicere videtur doctrinæ hæc dictis in q̃onib⁹ de potẽtia Dei. q. x. art. 2. ibi namq; negatur processiones has distingui seipsis: hic vero determinatur eas distingui propriis earum rationibus: hoc autẽ idẽ est q̃ seipsis formaliter. ¶ Ad euidẽtiã horũ p̃libãda sunt duo. Primo, q̃ illa maxima, oẽ agens

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q̃ sint plures processiões in diuinis, quã duæ. Sicut enĩ scientia & voluntas attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur secundum intellectum & voluntatem accipiuntur in Deo duæ processiones, videtur quòd tertia sit accipienda secundũ potẽtiam.

2 ¶ Præterea, Bonitas maximè videtur esse principiũ processionis, cũ bonũ dicatur diffusiuum sui esse. Videtur igitur q̃ secũdũ bonitatẽ aliqua processio in diuinis accipi debeat.

3 ¶ Præterea, Maior est fœcũditatis virtus in Deo, quàm in nobis. Sed in nobis non est tãtũ vna processio verbi, sed multę: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex vno amore alius amor. Ergo & in Deo sunt plures processiones, quàm duæ.

¶ SED CONTRA est, quòd in Deo nõ sunt nisi duo procedẽtes, scilicet filius & Spir. S. Ergo sunt ibi tantùm duæ processiones.

CONCLVSIO.

¶ Cum processiones in diuinis sequantur actiones immanentes, quæ in natura intellectuali sunt tantum duæ, intelligere & velle: duæ duntaxat processiones sunt in diuinis, verbi scilicet & amoris.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd processiones in diuinis accipi nõ possunt nisi secũdũ actiones quæ in agẽte manẽt. Huiusmodi autẽ actiones in natura intellectuali & diuina nõ sunt nisi duę, s. intelligere & velle. Nã sentire, qđ etiã videtur esse operatio in sentiẽte, est extra naturã intellectualẽ: neq; totaliter est remotũ à genere actionũ d quæ sunt ad extra. Nã sentire perficitur per actionẽ sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quòd nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potẽtia est principiũ agẽdi in aliud. Vnde secũdũ potentiã accipitur actio ad extra. Et sic secũdũ attributũ potẽtię nõ accipitur processio diuinæ personæ, sed solũ processio creaturarũ.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, quòd bonũ (sicut dicit Boe.* in lib. de hebd.) pertinet ad essẽtiã, & nõ ad operationẽ, nisi forte sicut obiectũ voluntatis. Vnde, cũ processiones diuinas secũdũ aliquas actiones necesse sit accipere, secũdũ bonitatẽ, & huiusmodi alia attributa non accipiuntur aliæ processiones nisi verbi & amoris, secũdum quod Deus suam essentiam, veritatem, & bonitatem intelligit & amat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut supra* habitũ est e) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo nõ potest esse processio verbi ex verbo, neq; amoris ex amore, sed est in eo solum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus f. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur.

agit sibi simile sc̃dm formã qua agit, est vera, quãdo forma est rõ agendi in rõne rei. non oportet aũt verã esse, quãdo forma est rõ agendi vt cognita. Et est rõ diuersitatis: quia agere vt res, est agere quia tale est, & per hoc oportet agere tale quale ipsum est, agere verò vt cognitum, non est agere, quia est tale, sed quia cognoscitur esse tale. Ex hoc autem quod aliquid cognoscitur tale, non oportet sequi simile illi, sed satis, sequi solum inclinationem in illud, vt in nobis experimur. Secũdo quod pars appetitiua, quoniam necessariò mouetur à cognito, hoc habet singulare, & quod aliquo mõ agat in rõne rei, & aliquo mõ ratione cogniti. Cum enim amor primũ locum tenens in appetitu, ab appetitu & appetibili cognito necessariò oriatur, si consideremus amorem, vt procedit ab appetitu, sic procedit vt à re, si aũt ab appetibili sic vt à cognito, & si vt ab vtroque simul quasi ab agẽte, & quasi ratione agẽdi: diuersa tamen ratiõe vt prædiximus. sic meliori vocabulo, mixtum hoc fieri, procedendique modum exprimere nõ occurrit, quàm q̃ modũ appetitus vitalis. Et secundum hoc facilis est responsio ad tria dubia primo mota, & vt ordine retrogrado respõdeatur singillatim à radice incipiendo. ¶ Ad tertiũ dubium dicitur, quod licet nõ sit proprium generãtis, vt distinguitur cõtra agẽs, agere sibi simile, est tamẽ proprium ei, vt distinguitur cõtra agens per modũ impulsus, seu vitalis appetitus intus, vt in litera accipitur, quia hic distinguitur cõtra agens in se ratione cogniti, quale est appetitiuum, & sic est sibi proprium. & sic assignata causa, & est vere causa seu differentia. & infert intentum.

¶ Ad secũdũ aũt dicitur, q̃ cõparãdo amorẽ ad quasi p̃tiales cãs, sic inuenitur oriri à simili & à nõ simili: à simili q̃dẽ, p̃ quãto oritur ab appetitu, à non simile verò, p̃ quãto ab appetibili. Sed cõparãdo ipsũ ad totale suũ p̃ductiuũ, s. volũtatẽ quasi agẽtẽ & volibile cognitũ, quasi rationẽ agẽdi, sic procedit à nõ simili. nõ enĩ amor est similitudo rei amatæ, sed inclinatio in illã: & sic manifeste tractatur in litera. Ponit namq; differentiã in hoc, quod cõceptus est similitudo rei intellectę, Amor aũt vt sic, nõ est similitudo eiusdẽ q̃ res est amata: vnde patet respõsio ad obiecta. ¶ Ad primũ aũt dubiũ dicitur, quod litera potest de vtroq; actu intelligi. Et de primo q̃dẽ nõ sic intelligẽda est, vt argumẽtũ fingit: sed q̃ volũtas in actu primo in se sit actu p̃ inclinationẽ, nõ curãdo vtrũ illa inclinatio sit rei superaddita voluntati, aut sit idẽ q̃ ipsa, vtrũq; namque videtur verũ, respectu diuersorũ: volũtate nostra inclinatur namq; naturaliter volũtas in beatitudinẽ: & inclinatur rursus affectiõe superaddita in hæc vel illa bona, quibus afficitur ex cõsuetudine, passiõe, aut rõne. De actu verò secũdo nõ est dubiũ. Quo ad illatiõem verò cõsequẽtium differentiarum, & literę cõtextũ, de actu secũdo interpretãda est. Ex hoc enĩ ipso, q̃ termin⁹ intellect⁹ in actu est similitudo rei intellectę, Termin⁹ aũt volũtatis in actu nõ est similitudo rei volitę, sed impulsus pars⁹ i illã, manifeste sequitur, q̃ totale p̃ductiuũ cõcept⁹ facit sibi simile sc̃dm formã, q̃ est ei rõ agẽdi. Totale vero p̃ductiuũ amoris nõ facit sibi simile secũdũ illã formã, quę est ei quasi ratio agẽdi, id est, rem volitam: & sic satis sit obiectis. ¶ Ad quartũ dubij euidẽtiã sciendũ est primò, quòd aliud est aliqua distingui seipsis formaliter, & aliud est aliqua formaliter distingui seipsis primo. Ad primũ enim sufficit, q̃ per aliquid sibi essẽtiale fiat distĩctio, siue illud sit pars diffĩnis, siue tota diffõ. Ad sc̃dm aũt nõ sufficit hoc, sed exigitur q̃ sint primo diuersa, ita q̃ distinguãtur nõ p̃ aliud distĩctiuũ, Sc̃do

scito, quod quẽadmodũ diuersorũ ordinũ entia sunt, ita & nes [illegible] & propterea oportet quorũdã entiũ diffĩões includere aliquid extra essentiã illorũ, nõ propter melius, sed ex necessitate absoluta, vt patet de relationibus: propter quod: cũ de huiusmodi entibus sermo est, & dicimus quod seipsis distinguũtur, aut nõ distinguũtur, aut aliquid aliud habẽt attẽdere oportet [illegible]

[illegible]

terminosq; examinat. Sed distinguitur apud ipsum formaliter per illas partes, seu differentias in eorũ diffinitionibus clausas intrinsece, super totum similis, & per modũ impulsus, vt expresse patet in litera. Et hunc sensum secundo, potest cõcedi quod distinguuntur seipsis, sicut etiã potest eodẽ modo concedi de boue & homine, non tamen cõsueuimus huiusmodi sermone vti, nisi in vltimate distinctiuis & distinctis, sed nõ est quæstio faciẽda de verbis. Hinc autem patet in hoc Scot. in 13. dist. 1. dissentire à S. T. quoniam tenet istas processiones distingui seipsis primo, ita quod in nullo conueniunt: nec tamen aliqua hoc ratione probat. Et in promptu est, & est contra eum obiectio, quod ille processiones conueniunt in multis prædicatis quidditatiuis, vt patet quòd processio diuinæ personæ sit immaterialis.

¶ Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quintum.

Titulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito. Nulla processio [illegible] est esse in diuinis, nisi verbi & amoris. Probatur sic, processiones diuinæ non possunt accipi nisi secundum actiones immanentes, ergo non nisi secundum intelligere & velle: ergo non nisi verbi & amoris, prima consequentia probatur dupliciter: primo quia in natura intellectuali non est aliud genus actionis immanentis: constat enim Deum naturæ esse pure intellectualis. Secũdo, quia sentire, quod tertium est genus immanentium, non est omnino extra operationes transeuntes, pro quanto fit ab obiecto extrinseco.

¶ Num processiones diuinæ sint secundum actione immanentes intellectus & voluntatis, an secundum actus naturæ.

¶ Circa antecedẽs, quod est fundamentũ dictorũ & dicendorũ in materia Trin. aduerte quod dupliciter impugnari potest à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes: in hac enim negatiua conuenit Scot. & Durandus, vt superius allegatũ fuit, & cõtra Sco. quidẽ arguitũ est ... opinione. Vnde nunc restat Durandi dicta refellere. Ipse namque in 10. dist. non annuẽs huic rationi ad 6. dist. se remittit in qua & hanc literã impugnat, & suã fundauit opinionẽ. Arguit ergo quod processiones diuinæ nõ attenduntur penes intelligere & velle: quia hæc sunt essentialia cõmunia omnibus personis, & idẽ realiter, productiones autẽ sunt secũdũ oẽs actus notionales nec oibus cõueniũt, & distinguũtur realiter. Opinatur autẽ ipse processiones diuinas attẽdi secũdũ actus naturę, præcisis intellectu, & voluntate, dicens: quod bus eorũ, & in hoc etiã à Scot. dissentit, ponẽti eas attẽdi secundum actus intellectus & voluntatis quãuis illos actus distinguat ab intelligere & velle. Probat ergo Durãdus opinionẽ suã sic: Cõmunicatio naturæ prouenit ex fœcunditate ipsius naturæ, ergo nõ prouenit ex intellectu & voluntate: seclusis etiam his, remanet natura, ita remanet & fœcunditas & actus cõicatiuus naturæ, ergo &c. Antecedẽs & patet inductiue. & est per se notũ, & firmatur auctoritate philosophorũ, [illegible] oibus creaturis substantia volũtas attulit, &c. cõsequẽtia verò probatur ex eo, q̃ qualis est ordo inter aliq̃, cũ distinguũtur realiter, similis est ordo inter illa cũ distinguũtur rõne, pater autẽ q̃ natura prior est intellectu & voluntate, & similiter actus naturę actib⁹ eorũ. Et cõfirmatur, q̃a si calor esset intelligens & volẽs, nõ calefaceret inq̃tũ intelligẽs aut volẽs, sed ex natura nũc simpliciter producitur & cõicare naturã est act⁹ naturę, oĩs aliis seclusis: hęc est vis positionis. ¶ Ad

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nota primo, quòd natura nullũ actũ habere potest, nisi ille sit actio immanens aut transiens: impossibile nanq; est tertium genus operationis seu productionis inuenire, etiã si fingẽdi detur licentia: eo quod oportet omne actũ, secundũ esse perfectiuũ, esse agentis aut acti, & inducendo singulas vniuersi naturas sufficiẽs huic propositioni testimonium perhibetur, etiam si addu[illegible] ratio deesset.

[illegible]

QVAESTIO VIGESIMAOCTAVA, de Relationibus diuinis, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de relationibus diuinis.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor.

¶ Primò, vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.

¶ Secundò, vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ.

¶ Tertiò, vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ abinuicem.

¶ Quartò, de numero harum relationum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sint aliquæ relationes reales. Dicit enim Boet. in li. de trin.* quod cum quis prædicamenta in diuinam vertit prædicationem, cuncta mutantur in substantiã, quæ prædicari possunt c: ad aliquid verò omnino non potest prædicari. Sed quicquid est realiter in Deo, de ipso prædicari potest. Ergo relatio non est realiter in Deo.

2 ¶ Præterea, dicit Boet.* in eodẽ lib. quòd similis est relatio in trinitate patris ad filium, & vtriusque ad Spiritumsanctum, vt eius quod est idem ad id quod est idem. Sed huiusmodi relatio est rationis tantũ: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter d. Ergo relationes quæ ponuntur in diuinis, non sunt reales relationes, sed rationis tantum.

3 ¶ Præterea, relatio paternitatis est relatio principij. Sed cum dicitur, Deus est principium creaturarum, nõ importatur aliqua relatio realis, sed rationis tantum. Ergo nec paternitas in diuinis est relatio realis. Et eadem ratione nec aliæ relationes, quæ ponuntur ibi.

4 ¶ Præterea, Generatio in diuinis est secũdum intelligibilis verbi processionem. Sed relationes quæ consequuntur operationem intellectus, sunt relationes ratiõis. Ergo paternitas & filiatio, quæ dicitur in diuinis secundum generationẽ, sunt relationes rationis tantùm.

¶ SED CONTRA est, quod pater non dicitur nisi paternitate, & filius filiatiõe: si igitur paternitas & filiatio nõ sunt in Deo realiter, sequitur, quòd Deus non sit realiter pater aut filius, sed secundum rationẽ intelligentiæ tantum: quod est hæresis Sabelliana e.

CONCLVSIO.

¶ Relationes, quæ in diuinis, cum sint secũdũ processiones in identitate naturæ, reales quædam in diuinis esse relationes necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd relationes quędam sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd solum in his quę dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundum rationem tantum, & nõ secundum rem. Quod non est in aliis generibus: quia alia genera vt quantitas & qualitas secundum propriam rationem significant aliquid alicui inhærens. Ea vero quæ dicuntur ad aliquid significant secundum propriam rationem solum respectu ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rerum, vtpote quando aliquæ res secundum suã naturam adinuicem ordinatę sunt, & inuicem inclinationem habent f. Et huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore graui est inclinatio & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medij: & similiter est de aliis huiusmodi. Aliquando verò respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis vnum alteri, & tunc est relatio rationis tantũ. Sicut cum comparat ratio hominẽ animali, vt speciẽ ad genus. Cũ aũt aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, necesse est quòd ambo, s. procedens, & id à quo procedit, in eodẽ ordine conueniant g. & sic oportet quòd habeãt reales respectus adinuicẽ. Cũ igitur processiones in diuinis sint in idẽtitate naturę, vt ostẽsũ [illegible]

[illegible] ¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum primum.

In titulo ly reales, quid significet patet: quare autẽ addatur, In corpore, litera [illegible] non omnes relationes sunt reales: ly sint in Deo significat [illegible] in Deo formaliter. Et quoniã in numero plurali quæritur, insinuatur & quod intendit an in Deo sint plures relatiões reales, & q̃ de relatiõibus ab intra est quæstio. Relationes enĩ ad extra & superi⁹ tractatę sunt, & magis essẽt Dei ad alia, quàm in ipso Deo secũdũ seipsũ quo modo de eo loquimur.

Comment. ¶ In corpore tria facit, primo proponit cõclusionẽ responsiuã, secũdo tractat illum terminum reales: tertio probat cõclusionẽ. Quo ad primũ cõclusio respondẽs quęsito affirmatiue est: Relationes quædam sunt in diuinis realiter. Quo ad secũdũ, & redditur ratio quare apponitur supra relationẽ realitas: & quis sit respectus realis, & quis rationis. Ratio primi est differentia inter ad aliquid 160 & alia genera. quoniã cæterorũ generũ oĩa sunt secũdũ rẽ, ad aliquid verũ aliqua sunt secũdũ rationẽ tm̃, & aliqua secũdum rẽ. Et nascitur hæc differentia ex vna alia. s. quod cætera secundum propriã rõnem significat aliquid alicui inhærere, ad aliqd vero secundum p̃priã rõnẽ significat tãtum respectum ad aliud.

Quæstio. *¶ Num in solo genere ad aliquid inueniantur aliqua secundum rem, & aliqua secundum ratiõẽ.*

¶ Circa hæc dicta multa sunt dubia. primò circa primam differentiam ex parte vtriusque extremi. Ex parte quidem ad aliquid, sic. Ad aliquid, vt est vnum genus distinctum contra alia genera 47 secundum propriam rationem suam formalem, est ens reale, quoniã est pars membrum, seu modus entis realis, diuisi in decem genera, ergo falsum est, quod hoc sit singulare in genere ad aliquid, quod aliqua inueniantur secundum rationẽ. Et si diceretur, quod hic non est sermo de aliquid, vt est vnum genus: sed vt est analogum quoddam ad omnia relatiua. 161 162 Repellitur hæc responsio ex litera distinguente ad aliquid contra alia genera. Constat enim distinctum contra a Q. præced. art. 2. & 4. genera, vnum ex generibus esse. Ex parte autem reliquorum generum dubitatur. Quoniam in omnibus videtur inueniri aliquid secundũ rem, et aliquid secundum rationẽ, totã enim intellecta, substantia est secundũ rationẽ: & similiter triangulus abstractus, & sic de aliis. Ergo nõ est proprium relationi haberi aliquid secundum rem, & aliquid secundum rationem. In genere quoque quantitatis inueniuntur vtroque modo species reales quidem, vt corpus, rationis autem formaliter, vt tempus, saltem apud sanctum Tho. ergo.

Quæstio. *¶ Num quoduis aliud genus entis præter ad aliquid significet aliquid inhærens alicui, & ipsum ad aliquid significet solum ad.*

¶ Circa secundam differentiã dubiũ quoque vtrinque occurrit. Ex parte quidem ad aliquid simile præmisso: quoniam genus ad aliquid non significat ex propria ratione solum ad, sed ad reale: alioquin pars entis realis nõ esset formaliter. Ex parte vero aliorum generum: quoniam actio secundum propriã rationem non significat aliquid alicui inhærens, vt etiã sanctus Tho. testatur alibi, id est, in quęst. de potentia. quæst. 8. art 2. Non ergo omne aliud genus accidentis secundum propriam rationem significat aliquid inhærens alicui.

¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado respõdendo, vt à radice inchoemus: dicendum est, quod ad aliquid seu relatio secundum propriam rationem nihil aliud est, quàm id quo primo à cæteris diuersum est, hoc autem neque est esse ens, neque esse accidens, seu inhærens, neque esse quid reale: quoniã hæc omnia communia sunt: sed est aliud se habere, quod dictione simplici optimè significatur per ly ad. Et propterea quandocunque de ad aliquid seu relatione secundum propriam rationem loquimur, de ad, est sermo. Et quoniam multæ relationes sunt reales, multæ rationis tantum, & quælibet habet suum ad, consequẽs est quòd ad inquantũ ad, neque reale neque rationis ens necessario sit, sed vtrumque permissiue. Nec conuenit aliquod sic abstrahens à reali, esse secundum quandam sui partem modificatum ad differentiam entis realis, & quoniam in illa parte includitur formaliter ly. Ad tanquam proprium distinctiuum, licet modificatum, idcirco etiam de relationibus realibus loquendo formaliter, secundum id quod est eis proprium, quo distinguũtur à reliquo rerum genere, intelligi potest de ad inquantum ad. Et sic patet, quòd non refert quandoque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cum, scilicet, loquimur de eis secundum eam conditionem simplicem, quæ est eis propria: quia interpretandum est vtrobique de ad, hoc enim non solum est inter simplicia proprium vt de se patet. Et per hoc patet responsio tam ad primum quàm ad secundum dubium ex parte ad aliquid. Et patet ratio quare dicatur: quod relationes secundum propriam rationem nihil ponunt in relatiuo, &c. hæc enim omnia quantum est ex ratione ad, vt sic vera sunt: quamuis ex tali ad, puta reali falsa essent. Et propterea caute loqui oportet, nam aliter loquendum est de speciebus & vniuersaliter relationibus necessario realibus ex propriis rationibus

Universidad de Deusto Biblioteca

lius, et paternitas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationibus absolutis. Omnia enim significant tantum ad aliquid, ille vero ad aliquid reale. Ad obiectionem vero ex parte aliorum generum in secundo dubio dicitur, quod litera non comparat ad aliquid ad caetera omnia genera in secunda differentia sed ad genera absoluta, vt scilicet quantitatem & qualitatem, quae tantum in illa exprimuntur. Et hanc esse San. Tho. mentem testantur verba eiusdem in primo distinctio. 26. quaest. 2. art. primo. expresse in hac differentia explicantis omnes alias formas absolutas. Et propterea si actio est forma absoluta, quicquid sit de modo significandi, de quo loquitur autor in quaestio. de potentia ex parte rei, sic est & habet quod significetur inhaerens, si autem est forma respectiua, nihil obstat propositio posse tamen concessa extensione ad alia genera dici, quod per ly inhaerens, intelligitur non hoc quod significat formaliter hoc vocabulum inhaerens: sed omnis modus essendi, ex sua ratione formali significans esse in rerum natura. Et hoc modo clauduntur omnia generalia ab ad aliquid etiam substantia: imo & reliqua entia, siue in genere, siue extra genus. Et hanc esse mentem literalem patet ex eo, quod nec propria ratio qualitatis, nec quantitatis, consistit in inesse: cum inesse commune sit omnibus generibus accidentis, sed consistit in quodam modo inessendi, tali tamen, quod ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostendere.

666

74
117
118

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad aliquid dicitur omnino non praedicari in Deo secundum propriam rationem eius quod dicitur ad aliquid, inquantum s. propria ratio eius quod ad aliquid dicitur, non accipitur per comparationem ad illud cui inest relatio, sed per respectum ad alterum: non autem per hoc excludere voluit, quod relatio non esset in Deo, sed quod non praedicaretur per modum inhaerentis secundum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis c.

¶ Ad secundum dicendum, quod relatio quae importatur per hoc nomen idem, est relatio rationis tantum, si accipiatur simpliciter idem: quia huiusmodi relatio non potest consistere nisi in quodam ordine, quem ratio adinuenit alicuius ad seipsum, secundum aliquas eius duas considerationes. Secus autem est, cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, siue speciei. Boe. igitur relationes quae sunt in diuinis, assimilat relationi identitatis: non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quod per huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quod cum creatura procedat a Deo in diuersitate naturae, Deus est extra ordinem totius creaturae c, nec ex eius natura est eius habitudo ad creaturas. Non enim producit creaturas ex necessitate suae naturae c, sed per intellectum & per voluntatem, vt supra * dictum est. c Et ideo in Deo non est realis relatio d ad creaturas, sed in creaturis est realis relatio ad Deum: quia creaturae continentur sub ordine diuino, & in earum natura est, quod dependeant a Deo. Sed processiones diuinae sunt in eadem natura. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad quartum dicendum est, quod relationes quae consequuntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes rationis tantum: quia scilicet eas ratio adinuenit inter duas res intellectas. Sed relationes quae consequuntur operationem intellectus, quae sunt inter verbum intellectualiter procedens, & illud a quo procedit, non sunt relationes rationis tantum, sed rei c. quia & ipse intellectus & ratio est quaedam res: & comparatur realiter ad id quod procedit intelligibiliter: sicut res corporalis ad id quod procedit corporaliter. Et sic paternitas & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum relatio in Deo sit idem quod sua essentia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod relatio in Deo non sit idem quod sua essentia. Dicit enim Augu. in 5. de trin. * quod non omne quod dicitur in Deo, dicitur secundum substantiam. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium. Sed haec non secundum substantiam dicuntur.

¶ Ad primum vero dubium ex parte aliorum generum dicitur, quod procedit ex malo intellectu assignatae differentiae. Relatio enim est (vt sic loquar) essentia quaedam, cuius quibusdam subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura, & vendicant sibi esse rationis tantum, quibusdam autem conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in ratione non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa enim secundum rationem non est rosa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est vera relatio. Et iterum relatio non secundum aliquid est ens naturae, & secundum aliquid rationis, puta completiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta, tempus enim & similia completiue tantum pendent a ratione. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus. Nec distinctio rosae in esse naturae & esse rationis est distinctio diuersarum quidditatum quarum vna sit ens reale, & altera, sit ens rationis: vt in relatione contingere diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter vel secundum quid.

Commen. ¶ Quis autem sit respectus realis, & quis rationis, explanatur distinguendo, quod respectus quandoque est in ipsis naturis rerum: quandoque in apprehensione rationis tantum: & illa quidem est, cum duae aliquae res inclinationem seu ordinem adinuicem habent, vt patet de graui & loco deorsum: iste autem est cum ratio confert vnum alteri, vt ostenditur in specie & genere.

¶ Aduerte hic duo. Primum est, quod litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniam de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamentali, vt quaestio. 13. expositum est. Secundum est, quod nomine rationis conferentis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina. quot autem modis hoc contingat in 1. senten. distin. 26. quaest. 2. arg. 1. & quaestio. de potentia quaestio. 7. art. 11. habes.

¶ *Nam omnis relatio rationis fit ex solo ipsius intellectus opere.*

Quaestio. ¶ Circa hanc partem dubium occurrit ex 45. distinct. primi ipsius Sco. putantis quod non omnis relatio rationis fit ab intellectu, sed aliqua a voluntate, & aliqua ab imaginatiua: probatque hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum circa obiectum existens, non vt existens, & illud obiectum comparare ad aliud ad quod ex natura rei non comparatur, potest in obiecto vt obiectum est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad creaturam, & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationem. Tunc vltra talis relatio constat quod non est realis, ergo rationis, non per opus intellectus.

¶ Ad hoc ex 5. & 6. metaphysicae, dicendum est, quod quum ens non inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera, & ens per accidens discussum in 6. metaphysicae, & ens verum in quinta inchoatum & in sexto determinatum, fictio videtur ponere alium modum essendi, ipse nanque Aristoteles ens in anima sufficienter se determinasse putauit, determinando de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullum aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est, quod relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suum esse, & sic non habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundum suam quasi proximam causam seu fundamentum, & sic causatur & a voluntate & ab imaginatiua: imo etiam a visu exteriori, visus nanque attingendo colorem, causat in eo relationem visi ad videntem. Et similiter dextrum animalis causat relationem dexteritatis in columna, & tamen hae relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cum voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter qualibet alia potentia sic causent relationem in obiecto, quia non alio modo causant, quam si essent causae naturales in patiente disposito, &c. efficerent vt resultaret relatio realis, faciunt enim & hoc modo vt resultet relatio rationis. quando ens rationis esse potest, hoc autem quum consistat in intelligi, nunquam est actualiter, nisi intelligatur. ex praedictis bus nanque praedictis fundamentis quasi habitualiter est. Vnde Maior recte intellecta de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est, vera autem secundum esse fundamentale. Et propterea litera dicitur, quod huiusmodi respectus est in sola apprehensione rationis.

¶ Quo ad tertium probatur proposita conclusio sic, quandocunque aliquid procedit a principio in eadem natura, ambo sunt eiusdem ordinis, & consequenter habent reales respectus adinuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturae: ergo relationes secundum processiones diuinas sunt reales, quod erat intentum, omnia ex dictis clara sunt.

¶ In responsione ad primum nota nouiter, quod praedicari secundum super inesse, eadem ratione quia relatio ex propria ratione non inest, & tamen secundum id quod inest dicitur etiam quod non praedicatur, & tamen praedicatur sic, scilicet per modum ad aliud.

¶ In responsione ad secundum habes, quod relatio identitatis specifica seu generica est relatio realis mutua, ex illo textu. bo. Secus autem est &c. quanuis etiam si hoc non diceretur, posset ratione conuinci. Quia non minus duae humanitates similes sunt in natura, quam duae albedines: sed relatio similitudinis specificae inter duo alba est realis: ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendum, quum tractatur de fundamento relationis, aut de distinctione relationis a fundamento. Habes enim hinc quod relatio immediate fundatur in substantia, & quod distinguitur realiter a fundamento, quoniam constat apud Sanct. Tho. huiusmodi relationes esse accidentia in praedicamento relationis posita. Nec obstat primo dicto, quod alibi dicatur relationem oportere fundari in substantiis, mediantibus aliis generibus propter sui debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo enim est relatio quae dicitur fundari super quantitatem, quia vnum fundat illam, vt patet 5. Metaphysicae tamen constat quod secundum rem qualitates, & vniuersaliter formae eiusdem rationis fundant illam, sub ratione tamen vnius, prout vnum in substantia facit idem, in quantitate aequale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, posterius perscrutandum est.

¶ *Super Quaestionis vigesimaeoctauae Articulum secundum.*

TItulus in corpore articulo clarificatur.

¶ In corpore tria facit. Primo refert errorem quendam. Secundo tradit rationem recitati erroris, & eliciendae veritatis. Tertio ibi (quicquid autem) respondet quaesito secundum veritatem. Quo ad primum tria dicit. Primum errorem circa quaesitum, scilicet relationes in diuinis sunt assistentes seu extrinsecus affixae. Secundum est quod hic error dicitur quod fuit Gilberti Porretani. Tertium est, quod dicitur errorem suum postmodum reuocasse.

¶ Quo ad secundum tria dicuntur. Primo distinguitur in relatione quodcunque aliud genus accidentis in duas rationes formales, quarum altera communis est omnibus huiusmodi generibus: & haec est ratio accidentis, id est, inesse subiecto, quoniam accidentis esse est inesse. Altera est propria ratio vniuscuiusque eorum: & penes hanc relationis genus differt ab aliis absolutis, quod aliorum propriae rationes significant rem in ordine ad subiectum, relationis autem non in ordine ad subiectum, sed terminum, id est, differunt quo ad affirmationem & negationem, huius causalis. 2. ex propria ratione ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua enim est vera in aliis generibus. Negatiua autem in relatione, vt ex superioribus patet. Secundo quod relationes etiam in rebus creatis, si sumantur secundum id quod habent ex propria ratione relationis tantum, sic sunt assistentes. Si autem secundum id quod habent inquantum sunt accidentia, sic sunt inhaerentes. Tertio, quod causa erroris Gilberti fuit, quia considerauit relationem secundum id tantum quod ex propria ratione habent: propterea enim dixit eas extrinsecus affixas. Si enim hanc rationem considerasset, vt litera subsequenter facit, aliter dixisset.

¶ Quo ad tertium ergo vnica ponitur conclusio responsiua cum vno corollario. Conclusio est. Relatio realiter existens in Deo, est idem essentiae secundum rem, & non differt nisi secundum rationem. Et probatur quo ad primam partem sic. Quicquid in rebus creatis habet esse accidentale, translatum in Deum, habet esse substantiale, ergo relatio in Deo existens habet esse essentiae. Antecedens probatur: quia in Deo nihil est vt accidens in subiecto, sed quicquid est, est essentia: consequentia vero, quia relatio in creaturis, ex parte in, habet esse accidentale. Quo ad secundam autem partem sic. In relatione importatur respectus ad suum oppositum: in essentia vero nomine non, ergo, &c.

¶ Corollarium est: esse relationis, & esse essentiae in Deo, est omnino vnum & idem. Vbi diligenter aduerte, quod quia esse in significat esse actualis existentiae in proposito, Actualis autem existentia etiam relationis non est ad aliquid, vt expresse docet S. T. in 1. dist. 33. q. 1. ar. 1. ad 1. Ideo actualis existentia relationis diuinae est omnino idem cum actuali existentia ipsius diuinae essentiae, quia non differt ab illa etiam ratione, sicut quicquid relationis intelligitur differre a quod quid est essentiae, vt respectiuum ab absoluto. Et hoc est quod Auctor dixit, quod idem est quo Pater est Deus, & quo est: non autem eo Pater, quo Deus, sic habemus non solum realem identitatem relationis cum essentia, sed omnimodam identitatem existentiae vtriusque. Et propterea vna est actualis existentia omnium diui-

narum relationum, quamuis inter se distinguantur realiter ipsae relationes.

¶ Num relatio distinguatur realiter a fundamento.

¶ In responsione ad secundum, circa illa verba (id quod inuenitur in creaturis praeter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res: in Deo autem non est alia res, &c.) dubium magnum est de relationis distinctione a fundamento, & simpliciter & in doctrina S. T. Guillelmus Thomista relationem esse eandem rem cum fundamento. Quidam autem tenent relationem distingui realiter a fundamento. Alii autem quandam relationem esse idem cum fundamento, quandam vero distingui realiter ab eis. Quid autem horum verius sit ... propositiones vniuersales. Relatio, cuius fundamentum potest remanere sine termino, distinguitur realiter a fundamento. Altera est relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamento. Probatur vtraque propositionum ex eadem radice: primam quidem, quia ex quo non implicat contradictionem, fundamentum remanere absque relatione: sequitur quod sunt duae res: implicat enim vnam & eandem rem, simul esse & non esse. secundam vero ex opposito: quia ex quo implicat contradictionem, fundamentum esse sine relatione, sequitur quod sunt vna res. Opinio vero dicens relationem omnem realem distingui realiter a fundamento, est sine dubio S. Th. quamuis multi Thomistae ipsum non intellexerint: habetur quoque manifeste ex autoritatibus eius, & sequitur ex propositionibus suis. Manifeste enim in hac litera ponit differentiam inter relationem in creaturis & in diuinis, quo ad hoc quod in creaturis id quod inuenitur praeter contentum sub significatione nominis relatiui, est alia res: in diuinis autem est eadem, constat autem quod fundamentum non continetur sub significatione nominis relatiui. Habentur quoque propositiones indubitatae apud eum tres. Prima est, quod nulla substantia in genere, potest idem esse realiter quod relatio, vt patet in quaest. de potentia. q. 8. ar. 2. ad 1. Secunda est aliqua relatio realis fundatur immediate in re quae est substantia, vt patet in art. praecedente de relationibus similitudinis seu identitatis specificae: ita quod inficiari non potest: patet quoque ex relatione creationis passiuae, de qua in suo loco erit sermo, constat enim eam supra substantiam fundari. Tertia autem, quae ex istis manifeste sequitur, est, quod in realibus relationibus creaturarum relationes insunt subiectis, & compositionem faciunt accidentis ad subiectum, vt patet in primo sententiarum dist. 33. q. 1. ar. 1. in calce corporis. Ex his enim manifeste sequitur, quod omnis relatio realis fundata immediate in substantia, distinguitur realiter a fundamento apud S. Tho. Ex his autem & radice primae propositionis deducitur alia vniuersalis simpliciter, scilicet quod omnis relatio realis in creaturis distinguitur realiter a fundamento. Habetur enim ex his, quod relatio realis fundata in substantia habet proprium esse in, & proprium esse ad, & quum constet quod esse in, est eius actualis existentia: sequitur quod genus generalissimum relationis est forma habens propriam existentiam: & cum non per accidens sit res cui debeatur inesse, quoniam ly accidens essentialiter praedicatur de eo: consequens est, quod cuilibet suo inferiori hoc conuenit. Et confirmatur, quia alioquin non praedicaretur accidens in primo modo dicendi per se, de qualibet relatione contenta sub genere ad aliquid: & tenet sequela: quia non ex seipsa formaliter esset res ex qua flueret inesse: sed ex forma fundamenti tantum. Radix autem primae propositionis est, quia est diffinita ad vnum genus & per consequens excluditur ab alio genere, vt ibi dicitur, haec enim ratio, si bona est ac sufficiens, infert distinctionem quoque realem relationis a quantitate & qualitate: oportet enim maiorem sic antecedentem sic formare. Res diffinita ad vnum genus realiter excluditur ab alio genere: sed substantia creata, &c. & similiter aeque vera est subsumptio, sed quantitas & qualitas est diffinita ad vnum genus: ergo. Est igitur mens S. Tho. quod omnis relatio realis praedicamenti ad aliquid distinguitur realiter a fundamento. Quod autem positio haec magis consonet veritati, ex doctrina Aristo. 12. metaph. ponentis alia esse principia relationis, & alia qualitatis, & aliorum generum, percipi potest: & ex ratione adducta, scilicet quod relatio est essentialiter accidens: & consequenter habet proprium in, vtpote secundum propriam essentiam, & ex solutione obiectionum ad oppositum. ad rationem igitur Sco. dicitur, quod falso innititur fundamento. multa enim sunt distincta realiter, quorum vnum implicat contradictionem esse sine altero, vt patet apud ipsum de partibus essentialibus simul sumptis, & totali entitate, & vniuersaliter de illis, inter quae est essentialis dependentia. Nec prodest dicere, quod ipsemet Sco. fecit hanc exceptionem: satis est enim proposito, quod non posse esse sine altero, non infert indistinctionem realem. Et sicut tu de essentiali dependentia excipis, ita & aliis licebit excipere de necessaria connexione, &c. Nec etiam est verum vniuersaliter, quod remanens distinguatur realiter a corrupto: vt manifeste patet in calore remisso. non enim distinguitur realiter a seipso prius intenso. Vnde radix illa sic absolute, distinctionem realem non probat vniuersaliter, quamuis sufficiat. Quomodo autem stat illa Arist. in Topi. & vtrum illa possimus, alterius est negotij. haec enim sufficiunt proposito. Ad rationes vero primae opinionis dicitur, & primo ad primam, quae maximam vim habet, quod in esse similitudinis Sorte tunc existente albo, neque omnino est, neque omnino non est, sed quodammodo est, & quodammodo non est, est enim incomplete, non est autem complete, & quia esse actualiter sonat esse complete, ideo ista negatiua est vera, inesse relationis non est. cum qua tamen stat veritas affirmatiuae cum conditione scilicet quod, si inesse relationis est quodammodo, id est, incomplete, & propter debilitatem sui esse ex sola oppositione termini compleretur, resultante siquidem ad, resultat & com-

Ergo relatio non est diuina essentia.

2 ¶ Praeterea, Aug. dicit 7. de tri.* Omnis res quae relatiue dicitur, est etiam aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquae sunt in Deo, oportet esse in Deo aliquid aliud praeter relationes. Sed hoc aliud non potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud a relationibus.

3 ¶ Praeterea, Esse relatiui est ad aliud se habere, vt dicitur in praedicamentis. * Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur quod esse diuinae essentiae sit ad aliud se habere. Quod repugnat perfectioni diuini esse: quod est maxime absolutum, & per se subsistens, vt supra ostensum est c. Non igitur relatio est ipsa essentia diuina.

¶ SED CONTRA, Omnis res quae non est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter competit Deo. Si ergo non est diuina essentia, erit creatura. Et ita ei non erit adoratio latriae exhibenda. Contra quod in praefatione cantatur. Vt in personis proprietas, & in maiestate adoretur aequalitas.

CONCLVSIO.

¶ *Relatio realiter in Deo existens, idem est essentiae secundum rem: non differt autem nisi secundum rationem, quod relatio importat respectum ad oppositum, essentia autem non.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postmodum in Remensi concilio reuocasse. Dixit enim quod relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixae c.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod in quolibet 9. generum accidentis est duo considerare. Quorum vnum est esse quod competit vnicuique ipsorum secundum quod est accidens: & hoc communiter in omnibus est inesse subiecto. Accidentis enim esse, est inesse. Aliud quod potest considerari in vno quoque, est propria ratio vniuscuiusque illorum generum. Et in aliis quidem generibus a relatione, vtpote quantitate & qualitate, etiam propria ratio generis accipitur secundum comparationem ad subiectum. Nam quantitas dicitur mensura substantiae: qualitas vero dispositio substantiae. Sed ratio propria relationis d non accipitur secundum comparationem ad illud in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra. Si igitur consideremus etiam in rebus creatis relationes secundum id quod relationes sunt, sic inueniuntur esse assistentes non intrinsecus affixae, quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam, prout ab ea tendit in alterum. Si vero consideretur relatio secundum quod est accidens, sic est inhaerens subiecto, & habens esse accidentale in ipso. Sed Gilbertus Porretanus considerauit relationem primo modo tantum. Quicquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quod transfertur in Deum, habet esse substantiale, nihil enim est in Deo vt accidens in subiecto: sed quicquid est in Deo, est eius essentia.

Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existens in Deo habet esse essentiae diuinae, idem omnino ei existens. In hoc vero quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quod relatio realiter existens in Deo, est idem essentiae secundum rem, & non differt nisi secundum intelligentiae rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur in nomine essentiae. Patet ergo, quod in Deo non est aliud esse relationis & esse essentiae, sed vnum & idem. b 211 218

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod verba illa Aug. non pertinent ad hoc quod paternitas, vel alia relatio quae est in Deo secundum esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed quod non praedicatur secundum modum substantiae, vt existens in eo de quo dicitur: sed vt ad alterum se habens. Et propter hoc dicuntur duo tantum esse praedicamenta in diuinis: quia alia praedicamenta important habitudinem ad id de quo dicuntur, tam secundum suum esse, quam secundum proprii generis rationem. Nihil autem quod est in Deo, potest habere habitudinem ad id in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis propter summam Dei simplicitatem. 69 77 b d 211

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in rebus creatis in illo quod dicitur relatiue, non solum est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter. Nam id quod inuenitur in creatura, praeter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed vna & eadem c: quae non perfecte exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dictum * est enim supra c, cum de diuinis nominibus agebatur, quod plus continetur in perfectione diuinae essentiae, quam aliquo nomine significari possit. Vnde non sequitur, quod in Deo, praeter relationem, sit aliquid aliud secundum rem, sed solum considerata nominum ratione. 218 211 218 b d Q. 13. per totum & ar. 2. praecipue. 69 79

¶ Ad tertium dicendum, quod si in perfectione diuina nihil plus contineretur, quam quod significat nomen relatiuum, sequeretur quod esse eius, esset imperfectum, vtpote ad aliquid aliud se habens, sicut si non contineretur ibi plus, quam quod nomine sapientiae significatur, non esset aliquid subsistens. Sed quia diuinae essentiae perfectio est maior, quam quod significatione alicuius nominis comprehendi possit, non sequitur, si nomen relatiuum, vel quodcunque aliud nomen dictum de Deo, non significat aliquid perfectum, quod diuina essentia habeat esse imperfectum: quia diuina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, vt supra dictum est c. Q. 4. ar. 2. 25

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum relationes quae sunt in Deo, realiter ab inuicem distinguantur.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Relationum ipsius inquitur non ex defectu fundamenti similitudo incompletum esse habebat, sed ex defectu termini: & propterea consequens est, quod posito termino, qui deficiebat, compleat fundamentum quasi prolem aut fructum seu effectum suum. Cuius exemplum simile, & ad hoc propositum affert S. Th. in q. 7. de potentia Dei ar. 9. ad septimum de esse actionis: subtracto namque calefactibili, si esset calor calefactivus, calefactio actius non esset actualiter, nec in esset agenti, vt accidens in subiecto. & tamen apposito calefactibili, statim esset & inesset actio in agente, propter eandem causam, quia, s. ea relatio quam actio tollitur actu, subtracto extrinseco termino, vel passo, & remanet radicaliter seu causaliter. Et ex hoc, vt ibidem dicitur, soluitur ratio de mutatione, quod enim sic remanet, non oportet nova mutatione, quam quia ex parte causarum sufficientia iam est in actu, sed quasi impediuntur ex subtractione extrinseci. Et similiter in corruptione non propriè est mutatio ex quo remanet actu illa causarum sufficientia: mutatio enim propriè dicta terminus est alterationis: hic autem interuenit tantum naturalis quaedam resolutio, aut illius desitio. Componere autem relationem cum fundamento, compositiusque esse album simile, quam album non solum non inconuenit, imo est necessarium: quia similitudo realis est essentialiter accidens, sed fallitur imaginatio quandoque: quia relationum nomina non explicitè offerunt sua significatione inesse. Nec obstat autoris verba in loco obiecto assignata: quoniam causa ibidem ostendit, quod de relatione formaliter, id est, de ad, loquitur: dum dicit, quia non significat aliquid in subiecto, &c. vt expresse in sequenti ar. ad septimum aperuit. Minime demum entitatis relatio inter caetera praedicamenta, & est & dicitur: quia ex proprio sibi, id est ad, non habet quod sit reale, imo quantum est ex hoc, potest in ratione solum inueniri: & ideo quidam putauerunt esse de secundis intellectis. Tempus autem & reliqua oportet (vt dictum est) esse entia realia aliquo modo.

167 *Inf. q. 30. ar. 1. cor. & po. q. 2. ar. 5 & 6. cor.* — *Non multum à fine lib.* — 140 — 160 — *Ar. 1. huius. 4.* 165 *D. 954.* — *Li. 3. Phys. tex. 21. 20. 2*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod relationes, quae sunt in Deo realiter, abinuicem non distinguantur. Quaecunque enim vni & eidem sunt eadem, sibiinuicem sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum diuina essentia. Ergo relationes secundum rem abinuicem non distinguuntur.

2 ¶ Praeterea, Sicut paternitas & filiatio secundum nominis rationem distinguuntur ab essentia diuina, ita & bonitas & potentia. Sed propter huiusmodi rationis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis & potentiae diuinae. Ergo neque paternitatis & filiationis.

3 ¶ Praeterea, In diuinis non est distinctio realis, nisi secundum originem: sed vna relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relationes non distinguuntur realiter abinuicem.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Boe. in lib. de tri.* quod substantia in diuinis continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. si ergo relationes non distinguuntur abinuicem realiter, non erit in diuinis trinitas realis, sed rationis tantum, quod est Sabelliani erroris.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur reales relationes in Deo realiter: non quidem secundum absolutum sed respectum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod ex eo quod aliquid alicui attribuitur, oportet quod attribuantur ei omnia quae sunt de ratione illius. Sicut cuicunque attribuitur homo, oportet quod attribuatur ei esse rationale. De ratione autem relationis est respectus vnius ad alterum, secundum quem aliquid alteri opponitur relatiuè. Cum igitur in Deo realiter sit relatio (vt * dictum est) oportet quod realiter sit ibi oppositio. Relatiua autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Vnde oportet quod in Deo sit realis distinctio, non quidem secundum rem absolutam, quae est essentia, in qua est summa vnitas & simplicitas, sed secundum rem relatiuam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod secundum Philo. in 3. physi.* argumentum illud tenet, quod quaecunque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem, in his quae sunt idem & re & ratione, sicut tunica & indumentum: non autem in his quae differunt ratione. Vnde ibidem dicit,* quod licet actio sit idem motui, similiter & passio: non tamen sequitur quod actio & passio sint idem: quia in actione importatur respectus, vt à quo est motus in mobili, in passione vero, vt qui est ab alio. Et similiter licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia diuina, & similiter filiatio: tamen haec duo in suis propriis rationibus important oppositos respectus. Vnde distinguuntur ab inuicem.

¶ Ad secundum dicendum, quod potentia, & bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositionem. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis relationes, propriè loquendo, non oriantur vel procedant ab inuicem, tamen accipiuntur per oppositum secundum processionem alicuius ab alio.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, & processio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod in Deo non sint tantum quatuor relationes reales, s. paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Est enim considerare in Deo relationes intelligentis ad intellectum, & volentis ad volitum. Quae videntur esse relationes reales, neque sub praedictis continentur. Non ergo sunt solum quatuor relationes reales in Deo.

2 ¶ Praeterea, Relationes reales accipiuntur in Deo secundum processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, vt Aui. dicit. Ergo in Deo sunt infinitae relationes reales.

3 ¶ Praet. Ideae sunt in deo ab aeterno, vt supra * dictum est, non autem distinguuntur ab inuicem nisi secundum respectum ad res, vt supra * dictum est, ergo in Deo sunt multo plures relationes aeternae.

4 ¶ Praeterea, Aequalitas & similitudo & identitas sunt relationes quaedam, & sunt in Deo ab aeterno. Ergo plures relationes sunt ab aeterno in Deo, quam quae dictae sunt.

[Commentary column:] ergo realis distinctio, ergo non secundum rem absolutam, quia in ea est summa vnitas & simplicitas: ergo secundum rem relatiuam. Prima consequentia cum caeteris probatur ex illa maxima. Quando aliquid attribuitur alicui, oportet attribui omnia quae sunt de ratione illius; haec enim patet inductiuè in homine & rationali. Subsumendo sub ista, quod respectus oppositus est de ratione relationis, & propositio de ratione relationis, & caeteras huiusmodi, & distinctio de ratione oppositionis, &c. vt clare patet in litera.

¶ Num quando propriè alicui attribuitur, necesse sit omnia, quae sunt illius rationis, ei attribui.

¶ Circa praedicta duplex occurrere potest dubium. Primo circa illam maximam, quia non videtur vera, quia multa attribuuntur Deo absque his quae sunt de diffinitione eorum, vt patet de sapientia & iustitia, & aliis huiusmodi. Secundo circa ultimam consequentiam, ergo in Deo est oppositio relatiua, quoniam non valet, in Deo relatio est respectus [illegible] in similitudine relatiua, ergo in Deo est oppositio relatiua [illegible] ergo in eo est aliter [illegible] mutua oppositionis relatiuae: & consequenter non valet vlterius illatio, ergo in eo est distinctio relatiua, sed in eo est realis extremorum distinctio relatiuae, & sic patet [illegible] processus literae.

¶ Ad primum horum dicitur sublime ex supradictis: quod [illegible] responsio: quod [illegible] cum illa maxima intelligitur de ratione formali quo ad id quod est proprium, non excludendo communia transcendentia; quicquid enim claudit [illegible] in huiusmodi ratione formali rei attribuitur Deo. Oportet saluatur in Deo. Objectiones autem in oppositum [illegible] semper afferunt [illegible] puta quod de ratione iustitiae seu sapientiae est qualitas aut habitus.

¶ Ad secundum vero dicitur, quod in primo [illegible]

tecedente ex supradictis ac manifestatis includitur ly ad intra. Ita quod antecedens sit, in Deo est realiter relatio ad intra: & tunc optime valet consequentia, quoniam sequitur vtrunque extremum oportere esse in ipso Deo. & per hoc obiectiones ad oppositum tactae, quoniam procedunt de relationis ad extra.

¶ Num quae vni & eidem sunt eadem, inter se sint eadem.

¶ In responsione ad primum, aduerte Aureoli obiectionem apud Capreolum in 1. di. 2. q. 1. ar. 1. talis est identitas extremorum inter se, qualis est eorum in tertio: sed in proposito est realis: ergo & illa, maior probatur, quia aliter vertetur fundamentum syllogismorum ex vnitate medii inferens extrema coniuncta, vel disiuncta. Ad hoc breuiter negatur simpliciter maior, nec super illa funditur syllogismus in primo priorum, sed super ista, eadem medio, sunt eadem inter se, aliud est enim quod de identitate, & aliud de qualitate identitatis. Haec autem propositio dupliciter quantum ad propositum spectat, glossatur. Primo vt litera dicit, quod est absolute vera, quando sunt omnino eadem tertio. i. realiter & formaliter: alias sophisma accidentis non committeretur in syllogismis ex huiusmodi [illegible]. Secundo, quod est vera quo ad id, secundum quod identificantur medio, seu quo ad rationem identificationis in medio, secundum id enim eadem medio, sunt eadem inter se. Et haec est directe mens Arist. (vt puto) & comprehendit sub se primam glossam. & sic vniuersaliter videtur vera. Non autem oportet eadem medio identificari sibi, secundum id in quo non identificatur medio. i. quod non est ratio identificationis in medio. Et propter hoc multa accidunt sophismata in his, quae aliquo modo vniuntur, & aliquo modo non: & sic est in proposito, vt ex praecedenti patet articulo.

¶ Super Quaestionis vigesimaeoctauae Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quaesito affirmatiuè. In Deo sunt tantum quatuor relationes reales, s. paternitas, filiatio, spiratio & processio. Probatur sic, In Deo sunt relationes reales, & non consequentes quantitatem necessario ad extra, ergo sunt consequentes actiones ad intra, ergo in eo sunt tantum relationes consequentes duas processiones ad intra, ergo sunt quatuor tantum relationes reales, quae sunt istae, paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Ans quo ad quantitatem probatur, quia in eo non est quantitas. vt patet ex Au. quo ad actionem ad extra, probatur ex supradictis in q. 13. Prima vero consequentia probatur ex 5. met. quia relationes omnes fundatur super quantitatem, aut actionem & passionem. Secunda autem probatur ex dictis, quia s. secundum actiones immanentes duae tantum sunt processiones. Altera secundum intellectum, & altera secundum voluntatem: illa verbi, haec amoris. Tertia autem probatur, quia secundum quamlibet processionem oportet duas oppositas relationes esse, procedentis & a quo procedit. Quarta demum probatur, quo ad nomina primarum duarum, quia processio verbi dicitur generatio secundum propriam rationem natiuitatis viuentium, & relatio principii huius natiuitatis dicitur paternitas, nati vero dicitur filiatio, ergo, quo ad duas vero aliquas manifestatur sic, processio amoris autem

Annot. ¶ Circa praedicta aduerte, quod licet quibusdam relationibus assentiat Scot. S. Th. quod distinguantur realiter à fundamentis, vt patet ex dictis, non tamen conueniat in hoc, quod inesse relationis distinguatur realiter ab eius essentia: sicut nec vniuersaliter, quod esse & essentia distinguantur in creaturis realiter. Nec tamen intelligas esse relationis distingui ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta. vtrumque enim horum est falsum: esse namque relationis in genere, est relationis reductiue enim, vt eius actualitas: sicut esse substantiae in genere substantiae, & esse qualitatis in genere qualitatis, &c. Sco. autem non potest vitare vnum impossibile, s. quod idem relatiuum dicatur his, i. ad terminos ex duabus partibus. Si enim v. g. similitudo realiter refertur ad terminum & fundamentum seipsa, manifestum est quod simile bis dicitur: sed actualis inherentia similitudinis in fundamento apud Sco. est ipsa relatio similitudinis, quia ipsa relatio similitudinis quasi fundans relationem inhesionis, non potest absque contradictione esse sine fundamento, vt ipsemet dicit, ergo similitudo bis dicitur.

Annot. ¶ In responsione ad tertium dubium occurrit circa illa verba, sequeretur quod eius esse esset imperfectum, vtpote ad aliquid aliud se habens. Ex hoc enim videtur quod relatio dicat imperfectionem, quod tamen constat esse falsum, quia nec perfectionem dicit nec imperfectionem, alioqui vel imperfectio esset in Deo, vel vna persona haberet aliquam perfectionem, quam non haberet alia. Quod autem hoc sequatur ex his verbis, manifestatur sic. Si esse ad aliquid non diceret imperfectionem, ex hoc quod alicuius esse esset ad aliud se habere, non sequeretur quod esset imperfectum, vt patet, sed secundum literam sequitur, illud esse, esse imperfectum. ergo esse ad aliquid dicit imperfectionem. Ad hoc dicitur quod litera non assumpsit pro antecedente esse aliquid, sed esse solum ad aliquid, excludendo omne absolutum, non tamen formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, Imperfectione diuina, non solum in abstractione conceptus, sed in rerum natura, vt patet in litera. Ex hoc autem antecedente liquido sequitur, ergo esset imperfectum: quia omne quod nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quam relatio: aut est eius rationis, aut accidens, quorum vtrunque est imperfectum. Non obstat ergo verba literae veritati illi: quod relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

¶ Super Quaestionis vigesimaeoctauae Articulum tertium.

Annot. IN titulo ly relationes indefinite, non vniuersaliter tenetur: quia non est praesentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinae distinguantur realiter ab inuicem, vt patet de paternitate & spiratione actiua: sed an sint aliquae in Deo relationes reales, quae distinguantur realiter abinuicem.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quaesito affirmatiue, In Deo est realis distinctio secundum rem, non absolutam, sed relatiuam. Probatur sic, In Deo est realiter relatio, ergo in eo est respectus relatiue opposit⁹ alteri, ergo relatiua oppositio,

minè propriò: ergo & relationes secundum ipsam. Et rursus vocatur processio seu spiratio, ideo conuenienter relatio principii hic vocatur spiratio. Relatio vero spirati vocatur, vsurpato nomine, processio, & sic patet totum.

¶ Circa propositionem illam ex 5. meta. iterum aduerte ex quaest. de pote. Dei, q. 7. artic. 9. quod intelligitur secundum modum, non secundum rem, id est, omnis relatio realis fundatur super quantitatem, &c. id est super re quae est quantitas, aut alia re, vt induit rationem quantitatis, vnde vnum in substantia facit idem, & vnum in qualitate facit simile: vnum enim ad quantitatem pertinet modaliter.

Lib. 3. Phy. tex. 21. 18. 2

¶ Num hic processus valeat, in Deo non est quantitas, ergo in Deo nulla relatio fundata in quantitate est.

¶ Sed tunc duplex occurrit hic dubium. primo quantum valeat ratio literae, procedens ex eo quod in Deo non est quantitas secundum rem, vt patet ex inducta autoritate Aug. quia falso adduci videtur autoritas ex 5. meta. quoniam ibi ponitur tertius modus relatiuorum, vt etiam ibi Sanct. Thom. exponit, scilicet mensurae & mensurabilis non quantitatiuae.

¶ Ad primum horum dicitur, quod quia secundum veritatem autor tenet nullam relationem realem in Deo consequi quantitatem, tam secundum rem quam secundum modum: & inferius tractaturum se promittit in responsione ad quartum, de huiusmodi relationibus consequentibus quantitatem secundum modum: puta aequalitate & similitudine: ideo hic summarie pertransiuit consequentiae ratione de quantitate secundum rem. Et si dices, ergo ex hoc ar. non sufficienter concluditur intentum: respondetur quod sufficienter quantum praesentis loci erat, quoniam ab hoc loco illae relationes relegantur inferius tractandae: quamuis non sufficienter absolute, si omnia hic fuissent pertractanda, propter quod ne limitaretur hic tractatus, vt illi occasio alicui foret, protestatur in responsione ad quartum, se inferius hoc complere in loco proprio, vbi de communibus relationibus diuinis personis agetur, sic enim talis tractatus ordo exigebat.

¶ Ad secundum vero dubium dicitur, quod quia hic est sermo de realibus relationibus inter res eiusdem ordinis: imo eiusdem naturae seu saltem mutuis. Relatiua autem tertii modi, vt ibidem patet, in hoc differunt ab aliis: quia non sunt mutua; ideo nulla commissa est in allegando falsitas: est enim vera illa vniuersalis in realibus relationibus mutuis, de quibus est sermo.

¶ SED CONTRA videtur quod sint pauciores: quia secundum Philos. in 3. Phy.* eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo videtur quod pari ratione eadem sit relatio de patre ad filium, quae dicitur paternitas: & de filio ad patrem, quae dicitur filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in Deo.

CONCLVSIO.

¶ In Deo quatuor tantum reales relationes sunt, paternitas, filiatio, spiratio, & processio.

¶ RESPONDEO dicendum, quod secundum Philo. in 5. Meta*. relatio omnis fundatur vel supra quantitatem, vt duplum & dimidium: vel supra actionem & passionem, vt faciens & factum, pater & filius, dominus & seruus, & huiusmodi. Cum autem quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate magnus, vt dicit Aug*. Relinquitur ergo quod realis relatio in Deo esse non possit, nisi super actionem fundata: non autem super actiones, secundum quas procedit aliquid extrinsecum à Deo: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, vt suprà * dictum est. Vnde relinquitur quod relationes reales in Deo non possunt accipi nisi secundum actiones, secundum quas est processio in Deo intra: sed non extra. Huiusmodi autem processiones sunt duae tantum, vt suprà dictum est. Quarum vna accipitur secundum actionem intellectus, quae est processio verbi, alia secundum actionem voluntatis, quae est processio amoris. Secundum quamlibet autem processionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum vna sit procedentis à principio, & alia ipsius principii. Processio autem verbi dicitur generatio secundum propriam rationem, qua competit rebus viuentibus. Relatio autem principii generationis in viuentibus perfectis, dicitur paternitas. Relatio vero procedens à principio dicitur filiatio. Processio verò amoris non habet nomen proprium, vt supra * dictum est. Vnde neque relationes, quae secundum ipsam accipiuntur. Sed vocatur relatio principii huius processionis, spiratio: relatio autem procedentis, processio: quamuis haec duo nomina ad ipsas processiones, vel origines pertineant, & non ad relationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in his, in quibus dicitur intellectus & intellectum, volens & volitum, potest esse realis relatio, & scientiae ad rem scitam, & volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omnino intellectus & intellectum: quia intelligendo se intelligit omnia alia, & eadem ratione voluntas & volitum. Vnde in Deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio eiusdem ad idem. Sed tamen relatio ad verbum est realis: quia verbum intelligitur vt procedens per actionem intelligibilem, non autem vt res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id quod ex re intellecta concipit intellectus, vocatur verbum.

¶ Ad secundum dicendum, quod in nobis relationes intelligibiles in infinitum multiplicantur, quia alio actu intelligit homo lapidem, & alio actu intelligit se intelligere lapidem, & alio etiam intelligit hoc intelligere: & sic in infinitum multiplicantur actus intelligendi, & per consequens relationes intellectae. Sed hoc in Deo non habet locum, quia vno actu tantum omnia intelligit.

¶ Ad tertium dicendum, quod respectus ideales sunt intellecti à Deo. Vnde ex eorum pluralitate non sequitur, quod sunt plures relationes in Deo: sed quod Deus cognoscat plures relationes.

¶ Ad quartum dicendum, quod aequalitas & similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantum, vt infra * patebit.

¶ Ad quintum dicendum, quod via est eadem ab vno termino ad alterum, & econuerso, sed tamen respectus sunt diuersi. Vnde ex hoc non potest concludi, quod eadem sit relatio patris ad filium, & econuerso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

QVAESTIO VIGESIMANONA de personis diuinis, in quatuor articulos diuisa.

PRAEMISSIS autem his quae de processionibus & relationibus praecognoscenda videbantur, necessarium est aggredi de personis.

¶ Et primò secundum considerationem absolutam, & deinde secundum comparatiuam considerationem. Oportet autem absolutè de personis, primo quidem in communi considerare, deinde in singulis personis.

¶ Ad communem autem considerationem personarum quatuor pertinere videntur. primò quidem significatio huius nominis persona. Secundò verò numerus personarum. Tertiò, ea quae consequuntur numerum personarum, vel ei opponuntur, vt diuersitas & similitudo, & huiusmodi. Quartò vero, ea quae pertinent ad notitiam personarum.

¶ Circa primum quaeruntur quatuor.

¶ Primò, de definitione personae.

¶ Secundò, de comparatione personae ad essentiam, subsistentiam, & hypostasim.

¶ Tertiò, vtrum nomen personae competat in diuinis.

¶ Quartò, quid ibi significet.

ARTICVLVS I.

¶ De diffinitione personae.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod incompetens sit diffinitio personae, quam Boetius * assignat in li. de duabus naturis, quae talis est, Persona est rationalis naturae indiuidua substantia. Nullum enim singulare diffinitur. Sed persona significat quoddam singulare. Ergo persona inconuenienter diffinitur.

[Commentary:] per subiectum, quod est substantia: quod manifestatur in hac albedine. Et propterea indiuiduum substantiae specialis sortitum est nomen, & vocatur hypostasis, seu prima substantia, quod non inuenitur in generibus accidentium.

¶ Quomodo substantia indiuiduatur per seipsam.

¶ Circa haec dicta multiplex occurrit dubium. Primo ex parte substantiae, quomodo sit verum in doctrina S. Th. quod substantia indiuiduatur per seipsam, cum apud ipsum distinctio numeralis primo conueniat quantitati, & per illam substantiis materialibus ac caeteris: & sic de ratione indiuidui substantiae, cum sit distinctio absoluta sequitur quod substantia indiuiduetur quo ad intrinsecum distinctiuum per quantitatem, & non per seipsam, vt in litera dicitur.

¶ Quantitas per quid indiuiduatur.

¶ Secundo dubium est ex parte accidentium: quoniam quantitas per seipsam indiuiduatur, vt patet ex diffinitione 5. Met. quantum est quod diuiditur in ea quae insunt, quorum singulum natum est esse hoc: & in mathematicis abstractionibus manifeste patet dari hanc lineam, &c. nullo imaginato subiecto. Dubium quoque non nullum parit litera in eo, quod exprimit subiectum indiuiduans accidens esse substantiam, cum manifeste pateat hanc conditionalem esse veram, si albedo esset in hac quantitate, sine substantia esset haec: & consequenter illa categorica est falsa.

¶ Num accidentia indiuiduantur per subiectum.

¶ Tertio dubium est ex parte quoque accidentis, quomodo intelligitur, quia indiuiduatur per subiectum, an scilicet intrinsecè an extrinsecè, id est, an quum dicitur haec albedo, in ly haec clauditur intrinsece subiectum an extrinsece, eo modo quo nasus cadit in significatione simitatis vel simi. Si n. clauditur extrinsece tantum, sequitur quod accidens indiuiduatur per seipsum intrinsece. Si autem clauditur intrinsece: sequitur quod haec albedo non est ens, nec vnum per se, & consequenter in nullo genere: ac per hoc male dicitur in litera, quod in quolibet genere inuenitur vniuersale & particulare.

¶ Ad primum horum quatenus spectat ad hanc literam facile dici potest, quod hic non est sermo de substantia tali, puta materiali, sed de substantia absolute per hoc de vniuersis substantiis indiuiduis: non quatenus indiuidua sunt talis, vel talis substantiae, sed quatenus indiuidua sunt substantiae. Tum quia sic tantum est sermo formalis. Tum quia sic propriè interpretatur intenta differentia inter indiuiduum substantiae, & indiuiduum accidentis. haec. n. differunt, primo inquantum indiuiduum substantiae, & indiuiduum accidentis per communia omnibus substantiae indiuiduis, & inquantum & per communia omnibus accidentibus indiuiduis ex alia parte, conueniunt his inquantum huiusmodi sunt indiuidua. Talia. n. sunt quae considerantur. Et per hoc patet responsio ad ea quae dubiis in instantias afferuntur de indiuiduis accidentium quatenus accidentium sunt indiuidua, sed quatenus sunt talium accidentium quatenus accidentis vel qualitatis mediatè afficientis substantiam: vt albedo est, quae exempli causa in litera est adducta, vt addiscentes intelligant. Stat ergo literae veritas inconcussa, quod indiuiduum substantiae, vt sic, per seipsum est indiuiduum, quod constat vt sic, nullum habere dependentiam ab accidente, & quod indiuiduum accidentis, vt sic, nullum habere [illegible] oportet dependere subiecto, nisi substantiae per substantiam subiectam indiuiduetur.

¶ Ad vltimum autem dubium dicendum est, propter rationem in obiiciendo tactam, quod hoc accidens non includit subiectum intrinsece, sed per additamentum, ita quod sicut in diffinitione accidentis clauditur subiectum, non vt essentiae intrinsecum, sed per additamentum: ita in diffinitione huius accidentis, si diffiniretur, clauderetur hoc subiectum per additamentum, & non intrinsece. Nec hoc repugnat literae in differentia assignata: quoniam sicut accidens non potest

*D. 720. 42 32 6 438 6 67 — Q. 42. ar. 4 ad 3. 220 197 46 — Quaestio. — 169 3. q. 2. ar. 2. cor. & 1. di. 25. ar. 1. & pot. q. 9. ar. 2. & de vnio. ar. 1. — * Tertia pagina à prin. libri.*

Universidad de Deusto Biblioteca

intelligi absque dependentia a subiecto, ita nec hoc absque dependentia ab hoc subiecto: hoc autem substantiae ut sic nulli includit dependentiam ad aliquid extrinsecum, & ideo per seipsam substantia individuatur: accidens autem per substantiam. ¶ De substantia autem materiali & de talibus accidentibus, quomodo individuetur, alterius negotii est, utrumque de hoc quaestio specialis. Nunc autem scito, quod apud me substantia materialis individuatur per materiam sub certis dimensionibus, tanquam per proprium ... non commensuratum, sed ... est enim hos actus separate secundum rem. Per materiam autem sub certis dimensionibus non intelligo (ut olim exposui in commentariis de ente & essentia) materiam cum potentia ad quantitatem, quoniam potentia illa (ut patet in 12. meta. in tractatu de principiis praedicamentorum) est in genere quantitatis & sic Sortes non esset unum per se. Sed intelligo materiam distinctam numero: non ut subiectum quantitatis, sed ut prius natura ipsius fundamentum, radix & causa, ita quod ipsa materia in se est prius sic distincta quam quanta: ut sic effectus proportionetur causae. Distinctio enim numeralis qua Sor. distinguitur a Platone, in quantum sunt illi homines, non est distinctio quantitativa, sed fundamentum quantitativae distinctionis. Et similiter principium distinctivum huius hominis ab illo: ut sic est radix & fundamentum quantitatis, & consequenter distinctionis sequentis ipsam. Hoc autem est materia, quae est altera pars compositi primo terminantis generationem substantialem in rerum natura, in primo instanti naturae ante adhaesionem accidentium, oportet enim pro tunc esse singulare distinctum ab universali, & per se ens ac unum: quod absque constitutivo in esse hoc intelligi nequit: per idem autem unumquodque est hoc, & a caeteris distinguitur. Nec propterea nego illam maximam ex sensibus Aristot. ac S. Thom. habitam, scilicet quod distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati: & consequenter per illam caeteris secundum doctrinam posteriorum: quoniam participare naturam eius, cui primo conuenit aliquid pluribus modis contingit. Nec oportet illam formaliter saluari in omnibus ipsam participantibus, ut in primo Posteriorum ostendimus. Materia autem, quae radix fundamentumque est quantitatis, non est etiam in illo priori numeri distincta participantia quantitatis naturam: imo (ut melius loquamur) est quasi praehabens quantitatis naturam. Et quoniam magis est praehabere quam participare, si participantia naturam aliquam, quoquo modo possunt in effectum illius: quanto magis praehabentia naturam illam, hoc poterunt: oportet enim omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in se vel suis participantibus aut a praehabentibus fieri, ut inductive patet etiam in effectibus formalibus in vegetatiuo, & sensitiuo, & similibus: quamuis distinctio de qua loquimur, non sit formalis effectus quantitatis: nec materia huiusmodi sic contineat quantitatem. Sed haec dicta sunt, ut legentes intelligant reliqua autem huius materiae ibidem tractata sunt.

¶ Quo ad secundum ostenditur dignitas individuorum rationalis naturae inter caetera omnia individua substantiae: similiter quo ad duo. Primo quo ad modum essendi principium operationum: quia scilicet individuum rationalis naturae solum habet dominium sui actus: & quod hoc spectet ad dignitatem individui, probat litera ex hoc, quod actiones sunt singularium: primo Metaphys. Secundo quo ad specialitatem nominis: quia reliqua ut individua sunt talis naturae, puta irrationabilis nomen proprium non meruerunt: hoc autem sortitum est speciale nomen, quod est persona propter praedictam dignitatem. Et sic habemus & propositas dignitates & quid nominis personae in hoc quod dicitur, quod est nomen individui rationalis naturae. Restat ergo tertium. ¶ Quo ad tertium igitur respondetur quaesito unica conclusione responsiua affirmatiua implicite tamen. Diffinitio personae est competens, & manifestatur sic, praefata diffinitio explanat ambas proprietates individui rationalis naturae: ergo est competens. Antecedens declaratur, quia eam, quae conuenit sibi inquantum est singulare substantiae, explanat per ly substantia individua. Eam vero quae conuenit sibi inquantum singulare rationalis naturae, explanat per ly rationalis naturae. Et cum individuum inferioris sit etiam individuum superioris, utriusque conditiones habere oportet. Et cum individuo duo attribuantur, scilicet esse & operari: universalia enim neutrum habent per verum, quemprimo, scilicet per esse, secundo, per operari, individua dignificantur. ¶ In responsione ad primum & tertium, habes, quod aliquid reale, scilicet modus subsistendi ... conuenit individuis substantiae, ut latius declarauimus in praedicamentis. Ex responsione vero ad secundum habes, quod substantia individua sumitur hic, ut distinguitur contra substantiam universalem, sed ut distinguitur contra essentiam substantiae, tam universalem quam particularem. ... enim tantum vocatur substantia prima, suppositum, persona, &c. Quid autem addat supra hanc humanitatem substantia prima seu suppositum, cum tractabitur de unione verbi cum natura humana, sentietur. ¶ Ad propositum autem sufficit scire, quod addit omnimodam incommunicabilitatem, ita quod nec communis esse potest, nec assumptibilis: ... mi deitas, ratione ... secundum hanc humanitatem suppositum non est. ¶ In responsione ad quintum, aduerte quod hinc habes, quod ex hac Boetii diffinitione non sequitur, animam esse personam, ut Scot. in primo dist. 23. voluit, non penetrans quid importat substantia prima, quae hic dicitur individua.

Li. 2. Phys. tex. 3. 10. 4.
D. 17. 149
D. 729.
Posita in argu. 1. huius art.
In ll. de praedicam. c. de Substantia tom. 1.
D. 1026.
D. 728.

2 ¶ Praeterea, Substantia (prout ponitur in diffinitione personae) aut sumitur pro substantia prima, aut pro substantia secunda: si pro substantia prima, superflue additur individua, quia substantia prima est substantia individua: si vero stat pro substantia secunda, falso additur, & est oppositio in adiecto. Nam secundae substantiae dicuntur genera vel species. Ergo diffinitio est male assignata.

3 ¶ Praeterea, Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bona assignatio, si quis diceret, homo est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis. Cum igitur persona sit nomen rei (significat enim substantiam quandam rationalis naturae). Ergo inconuenienter individuum (quod est nomen intentionis) in eius diffinitione ponitur.

4 ¶ Praeterea, Natura est principium motus & quietis, in eo in quo est per se, & non per accidens, ut dicitur in secundo * phy. Sed persona est in rebus immobilibus, sicut in Deo & in Angelis. Non ergo in diffinitione personae debuit poni natura, sed magis essentia.

5 ¶ Praeterea, Anima separata est rationalis naturae individua substantia: non autem est persona. Inconuenienter ergo persona sic diffinitur.

CONCLVSIO.

¶ Persona est rationalis naturae individua substantia.

¶ RESPONDEO dicendum, quod licet universale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamen speciali quodam modo individuum inuenitur in genere substantiae. Substantia enim individuatur per seipsam, sed accidentia [d] individuantur per subiectum, quod est substantia [e]. Dicitur enim haec albedo inquantum est in hoc subiecto. Unde etiam conuenienter [d] individua substantiae habent aliquod speciale nomen prae aliis. Dicuntur enim hypostases vel primae substantiae. Sed adhuc quodam specialiori & perfectiori modo inuenitur particulare & individuum in substantiis rationalibus, quae habent dominium sui actus: & non solum aguntur sicut alia, sed per se agunt, actiones autem in singularibus sunt. Et ideo etiam inter ceteras substantias, etiam quoddam speciale nomen habent singularia rationalis naturae: & hoc nomen est persona. Et ideo in praedicta diffinitione * personae ponitur substantia individua, in quantum significat singulare in genere substantiae: additur autem rationalis naturae, inquantum significat singulare in rationalibus substantiis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet hoc singulare vel illud diffiniri non possit, tamen id quod pertinet ad communem rationem singularitatis, diffiniri potest. Et sic Phi. * diffinit substantiam primam, & hoc modo diffinit Boet. personam.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum quosdam [d] substantia in diffinitione personae ponitur pro substantia prima, quae est hypostasis: neque tamen superflue additur individua, quia nomine hypostasis vel substantiae primae excluditur ratio universalis & partis. Non enim dicimus quod homo communis sit hypostasis: neque etiam manus [d] cum sit pars. Sed per hoc quod additur, individuum, excluditur a persona ratio assumptibilis. Humana enim natura in Christo non est persona, quia est assumpta a digniori, scilicet a verbo Dei. Sed melius dicendum est, quod substantia accipitur communiter prout diuiditur per primam & secundam, & per hoc, quod additur individua, trahitur ad standum pro substantia prima.

¶ Ad tertium dicendum, quod quia substantiales differentiae non sunt nobis notae, vel etiam nominatae non sunt: oportet interdum uti differentiis accidentalibus loco substantialium, puta si quis diceret, ignis est corpus simplex calidum & siccum. Accidentia enim propria sunt effectus formarum substantialium, & manifestant eas. Et similiter nomina intentionum possunt accipi ad diffiniendum res, secundum quod accipiuntur pro aliquibus nominibus rerum, quae non sunt posita. Et sic hoc nomen individuum ponitur in diffinitione personae ad designandum modum subsistendi, qui competit substantiis particularibus.

¶ Ad quartum dicendum, quod secundum Philosophum in 5. Meta.* nomen naturae primo impositum est ad significandam generationem viuentium, quae dicitur natiuitas [c]. Et quia huiusmodi generatio est a principio intrinseco, extensum est hoc nomen ad significandum principium intrinsecum cuiuscunque motus. Et sic diffinitur natura in 2. phy*. Et quia huiusmodi principium est formale vel materiale, communiter tam materia quam forma dicitur natura. Et quia per formam completur essentia uniuscuiusque rei, communiter essentia uniuscuiusque rei (quam significat eius diffinitio) vocatur natura. Et sic accipitur hic natura. Unde Boe.* in eodem lib. dicit, quod natura est unumquodque, informans specifica differentia. Specifica enim differentia est quae complet diffinitionem, & sumitur a propria forma rei. Et ideo conuenientius fuit, quod in diffinitione personae, quae est singulare alicuius generis determinati, uteretur nomine naturae quam essentiae, quae sumitur ab esse, quod est communissimum.

¶ Ad quintum dicendum, quod anima est pars humanae speciei. Et ideo licet sit separata, quia tamen retinet naturam unibilitatis, non potest dici substantia individua, quae est hypostasis, vel substantia prima, sicut nec manus, nec quaecunque alia partium hominis [c]. Et sic non competit ei neque diffinitio personae, neque nomen.

ARTICVLVS II.

a ¶ Utrum persona sit idem quod hypostasis, subsistentia & essentia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod persona sit idem quod hypostasis, subsistentia & essentia. Dicit enim Boe.* in lib. de duabus naturis, quod Graeci naturae rationalis individuam substantiam hypostaseos nomine vocauerunt. Sed hoc etiam apud nos significat nomen personae [c]. Ergo persona omnino idem est quod hypostasis.

2 ¶ Praeterea, Sicut in diuinis dicimus tres personas, ita in diuinis dicimus tres subsistentias. Quod non esset, nisi persona & subsistentia idem significarent. Ergo idem significant persona & subsistentia.

3 ¶ Praeterea, Boet. dicit in com. praedicamentorum quod usia (quod est idem quod essentia) significat compositum ex materia & forma. Id autem quod est compositum ex materia & forma, est individuum substantiae: quod & hypostasis & persona dicitur. Ergo omnia praedicta nomina idem significare videntur.

¶ SED contra est quod Boe.* dicit in lib. de duabus naturis, quod genera & species subsistunt tantum, individua vero non subsistunt tantum, verum etiam substant. Sed a subsistendo dicuntur subsistentiae, sicut a substando substantiae vel hypostases. Cum igitur esse hypostases vel personas non conueniat generibus vel speciebus, hypostases vel personae non sunt idem quod substantiae.

¶ Super Quaestionis vigesimanonae Articulum secundum.

IN titulo ly sit, ostendit quod de vera identitate est quaestio.

¶ In corpore una est conclusio responsiua. Persona significat in genere rationalium substantiarum, quod haec tria nomina, s. subsistentia, res naturae, & substantia, seu hypostasis significat communiter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duabus distinctionibus. Prima est substantiae in essentiam & substantiam primam. Secunda est ipsius primae substantiae in nomina rei, duo quidem, & unum intentionis, ut clare patet in litera. Ex his namque manifestatur, & quo modo persona non est idem quod essentia, & quo modo est idem quod hypostasis & subsistentia.

a ¶ Super Quaest. vigesimanonae Artic. tertium.

IN titulo quaeritur, utrum sit formaliter.

¶ In corpore unica est conclusio habens duas partes. Persona de Deo dicitur excellentiori modo quam de creaturis. Probatur quo ad primam partem, essentia Dei continet in se omnem perfectionem: ergo omne quod est perfectionis, est Deo attribuendum. ergo id quod est perfectissimum in tota natura: ergo persona. Et declaratur haec ultima consequentia quia significat subsistens in rationali natura. Quo ad secundam vero partem, quia alia nomina communia Deo & creaturis excellentiori modo dicuntur, ut patet ex supra dictis.

¶ Num persona significet perfectissimum in tota natura.

¶ Circa hunc processum dubium est, quomodo sit verum, quod persona significet perfectissimum in tota natura. Tum quia natura specifica perfectior videtur individuo. Tum quia sequeretur quod in diuinis esset distinctio imperfectissima.

¶ Ad huius evidentiam sciendum est, quod persona in communi loquendo significat perfectissimum in tota natura: non quia personalitas sit perfectissimum omnium: sed quia natura intellectualis (quae est omnium perfectissima in suo complemento esse) est ens perfectissimum omnium, constat autem, quod nisi per se, primum in rerum natura subsistat, quomodocunque hoc sit, perfecte non est. Et propterea quia persona significat dignitatem talis naturae subsistentis, ideo perfectissimum in tota natura merito significat. Unde non obstat si individua materialia sint propter naturam. Tum quia non fit hic comparatio personae ad naturam: imo natura clauditur in persona. Tum quia sermo praesens de persona in communi, & non in naturis materialibus est. Secunda vero obiectio soluitur per hoc, quod in ratione personae in communi etsi clauditur aliquid perfectissimum in tota natura: clauditur tamen aliquid abstrahens a perfectione & imperfectione. Significat enim naturae intellectualis subsistentiam incommunicabiliter. Incommunicabilitas enim nec perfectionem nec imperfectionem dicit. Et quo ad hoc distinguuntur personae diuinae, non autem quo ad ea quae perfectionis sunt. Et sic neganda est sequela, vel distinguendum, ut dictum est. Sed adhuc restat dubium, quoniam si persona quo ad aliquid abstrahit a perfectione, sequeretur quod ex vi processus facti in litera, integra ratio personae non concluderetur in Deo: quoniam ex perfectione essentiae diuinae litera infert rationem personae, tanquam rem perfectissimam in Deo reperiri.

¶ Ad hoc dicitur, quod ex perfectione diuinae essentiae prouenit, non solum quod sit omnis perfectio: sed quicquid necessario inest his quae perfectionem dicunt: de quorum numero est incommunicabilitas, & propterea ex perfectione essentiae diuinae est, quod sit persona quoad omnia quae clauduntur in ratione personae, imo (ut superius habitum est) de ratione perfectionis diuinae est quod

Anal. Comment.
Lib. 5. Met.

4 ¶ Praeterea, Boet. dicit in com. praedicamentorum, quod hypostasis dicitur materia, usiosis autem (id est substantia) dicitur forma. Sed neque forma neque materia potest dici persona. Ergo persona differt a praedictis.

CONCLVSIO.

¶ Persona in genere rationabilium substantiarum id significat, quod in toto genere substantiarum subsistentia res naturae substantia seu hypostasis.

¶ RESPONDEO dicendum, quod secundum philosophum in 5. met.* substantia dicitur dupliciter. Uno modo dicitur substantia quidditas rei, quam significat diffinitio, secundum quod dicimus, quod diffinitio significat substantiam rei. Quam quidem substantiam Graeci usiam vocant, quod nos essentiam dicere possumus. Alio modo dicitur substantia subiectum vel suppositum, quod subsistit in genere substantiae. Et hoc quidem communiter accipiendi nominari potest, & nomine significante intentionem. Et sic dicitur suppositum. Nominatur etiam tribus nominibus significantibus rem. Quae quidem sunt res naturae, subsistentia, & hypostasis, secundum triplicem considerationem substantiae sic dictae. Secundum enim quod per se existit, & non in alio, vocatur subsistentia. Illa enim subsistere dicimus, quae non in alio, sed in se existunt. Secundum vero quod supponitur alicui naturae communi, sic dicitur res naturae, sicut hic homo est res humanae naturae: secundum vero quod supponitur accidentibus, dicitur hypostasis vel substantia. Quod autem haec tria nomina significant communiter in toto genere substantiarum, hoc nomen persona significat in genere rationalium substantiarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod hypostasis apud Graecos ex propria significatione nominis habet, quod significet quodcunque individuum substantiae: sed ex usu loquendi habet quod sumatur pro individuo rationalis naturae, ratione suae excellentiae.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut nos dicimus* in diuinis pluraliter tres personas & tres subsistentias, ita Graeci dicunt tres hypostases [e]. Sed quia nomen substantiae, quod secundum proprietatem significationis respondet hypostasi, aequiuocatur apud nos, cum quandoque significet essentiam, quandoque hypostasim, ne possit esse erroris occasio: maluerunt pro hypostasi transferre subsistentiam quam substantiam.

¶ Ad tertium dicendum, quod essentia proprie est id quod significatur per diffinitionem. Diffinitio autem complectitur principia speciei, non autem principia individualia. Unde in rebus compositis ex materia & forma, essentia significat non solum formam, nec solum materiam, sed compositum ex materia & forma communi, prout sunt principia speciei. Sed compositum ex hac materia & ex hac forma habet rationem hypostasis & personae. Anima enim & caro & os, sunt de ratione hominis. Sed haec anima, & haec caro, & hoc os, sunt de ratione huius hominis. Et ideo hypostasis [d] & persona addunt supra rationem essentiae principia individualia, neque sunt idem cum essentia in compositis ex materia & forma: ut supra * dictum est [e], cum de simplicitate diuina ageretur.

¶ Ad quartum dicendum, quod Boet. dicit genera & species subsistere inquantum individuis aliquibus competit subsistere [d], ex eo quod sunt sub generibus & speciebus in praedicamento substantiae comprehensis, non quod ipsae species vel genera subsistant nisi secundum opinionem Platonis [c]: qui posuit species rerum separatim subsistere a singularibus. Substare vero competit eisdem individuis in ordine ad accidentia, quae sunt praeter rationem generum & specierum.

¶ Ad quintum dicendum, quod individuum compositum [d] ex materia & forma, habet quod substet accidenti ex proprietate materiae. Unde & Boe. dicit in libro de trinit.* Forma simplex subiectum esse non potest. Sed quod per se subsistat, habet ex proprietate suae formae, quae non aduenit rei subsistenti, sed dat esse actuale materiae, ut sic individuum subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasim attribuit materiae, & usiosim sive subsistentiam formae, quia materia est principium substandi, & forma est principium subsistendi.

54
D. 6. 94
Li. 2. de trin. ante med.

ARTICVLVS III.

¶ Utrum nomen personae sit ponendum in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod nomen personae non sit ponendum in diuinis. Dicit enim Diony. in princ. de di. no.* Universaliter non est audendum aliquid dicere nec cogitare de supersubstantiali occulta diuinitate, praeter ea quae diuinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa. Sed nomen personae non exprimitur nobis in sacra scriptura noui vel veteris testamenti. Ergo non est nomine personae utendum in diuinis.

171
1. dist. 23. artic. 2. & pot. q. 9. artic. 3.
* Cap. 1. parum a prin.

2 ¶ Praeterea, Boe. dicit in li. de du. na.* Nomen personae videtur traductum ex his personis quae in comoediis tragoediisque homines repraesentabant. Persona enim dicta est a personando, quia concauitate ipsa, maior necesse est ut voluatur sonus. Graeci vero has personas prosopa vocant ab eo, quod ponantur in facie, atque ante oculos obtegant vultum. Sed hoc non potest competere in diuinis, nisi forte secundum metaphoram. Ergo nomen personae non dicitur de Deo, nisi metaphorice.

Aliqu. ante ... a prin. pag. 3. a princ. lib.

3 ¶ Praeterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomen hypostasis non videtur Deo competere: cum secundum Boet. [a] significet id quod subiicitur accidentibus, quae in Deo non sunt. Hiero. [b] etiam dicit, quod in hoc nomine hypostasis venenum latet sub melle. Ergo hoc nomen persona non est dicendum de Deo.

a eodem loco nunc proxime dicto.
b In epist. ad Damas. quae incipit, Quoniam vetusto, in medio illius, tom. 3.

4 ¶ Praeterea, A quocunque remouetur diffinitio & diffinitum. Sed diffinitio personae supra * posita [c], non videtur Deo competere. Tum quia ratio importat discursiuam cognitionem, quae non competit Deo, ut supra * ostensum est [c]. Et sic Deus non potest dici rationalis naturae. Tum etiam quia Deus dici non potest individua substantia, cum principium individuationis sit in materia. Deus autem immaterialis est [e]. Neque enim accidentibus substat [c], ut substantia dici possit. Nomen ergo personae Deo attribui non debet.

4
* Arg. 1. ar. 1. huius q.
169
86

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Symbolo Athanasii, Alia est persona patris: alia filii: alia spiritus sancti. Q. 14. ar. 12

15
19

CONCLVSIO.

¶ Cum quaecunque nomina ad perfectionem attinent, in Deum assumantur, personae nomen in Deo dicitur, & excellentiori modo quam in creaturis.

¶ RESPONDEO dicendum, quod persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura. Unde cum omne illud quod est perfectionis, Deo sit attribuendum, eo quod eius essentia continet in se omnem perfectionem [e]: conueniens est ut hoc nomen persona de Deo dicatur. 25 Non tamen eodem modo quo dicitur de creaturis, sed excellentiori modo: sicut & alia nomina, quae creaturis a nobis imposita Deo attribuuntur, sicut supra ostensum est [e], cum de diuinis nominibus ageretur. Q. 13. art. 3.

70
72

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet nomen personae in scriptura veteris vel noui testamenti non inueniatur dictum de Deo: tamen id quod nomen significat multipliciter in sacra scriptura, inuenitur assertum de Deo, scilicet quod est maxime per se ens [e], & perfectissime intelligens [c]. 54 80 Si autem oporteret de Deo dici solum illa secundum vocem, quae sacra scriptura de Deo tradit, sequeretur quod nunquam in alia lingua posset aliquis loqui de Deo, nisi in illa, in qua primo tradita est scriptura veteris vel noui testamenti. Ad inueniendum autem noua nomina antiquam fidem de Deo significantia, coegit necessitas disputandi cum haereticis. Nec haec nouitas vitanda est, cum non sit prophana, utpote a scripturarum sensu non discordans [c]. 4 Docet autem Apostolus prophanas vocum nouitates vitare, 1. ad Timot. ultimo. 182

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis hoc nomen persona non conueniat Deo, quantum ad id a quo impositum est nomen, tamen quantum ad id ad quod significandum imponitur, maxime Deo conuenit. 195 4 Quia enim in comoediis & tragoediis repraesentabantur aliqui homines famosi, impositum est hoc nomen persona, ad signifi-

candum

quod Deus loquitur tres secundū huiusmodi tres incommunicabiles, quas personas dicimus.

218 a ¶ *Super Quæst. vigesimanonæ Artic. quartū.*

Annot.

Titulus clarus est, & in corpore magis explanabitur.

Art. 1. huius quæst. 169

¶ In corpore quatuor facit. prima ratione difficultatis insinuat, secūdo refert tres opiniones, tertio respondet quæsito, quarto ex determinatione præmissa saluat quodammodo præcedentes opiniones.

a Comment.

¶ Quo ad primum duas conditiones oppositas in hoc noīe iunctas, causas assignat difficultatis. Nō significat enī ad aliquid & pluraliter, tamē in diuinis ponitur. hæc enim est cōditio relatiuorum repugnans absolutis. illa ad absoluta spectat.

In epist. ad Dam. Quasi veteri. tom. 2.

¶ Quo ad secūdum tres affert opiniones. prima personæ nomē æquiuocat. & videtur magistri 25. dist. prim. Sed hæc refellitur quo ad causam & rem: quia maior data fuisset occasio calūniæ, &c. Secunda essentiā in recto, relationem vero in obliquo. tertia vero ecōuerso. personam significare dicit, vt satis clarè habetur in litera.

a 15 170 b Art. 1. huius q. arg. 1

¶ Quo ad tertiū cōclusio responsiua quæsito est, persona diuina significat relationē per modū substātiæ. i. hypostasis in natura diuina. hæc conclusio ex parte subiecti includit duos terminos, scilicet persona diuina: ex parte verò prædicati includit tres terminos, scilicet ly relationē, ly per modum hypostasis, & ly natura diuina: & quo ad singulos declaratur in litera. quo ad subiectū quidē dicitur primò, quod aliud est quærere & loqui de significatione personæ, & aliud de significatione personæ diuinæ. Secūdò quod persona & persona diuina se habent sicut animal & homo. & ex hoc sequitur tertium, quod ly persona diuina ponitur ad circumloquēdum incōplexum nomē, sicut si animal rationale poneremus loco hominis. Et sic titulus quæstionis clarior apparet: quoniā quęstio est de significatione nō ly personę, cū prædicatur de Deo, quoniā sic discussæ est eius distinctio, prædicatur enim persona cōmuniter dicta: sed personę diuinę, an scilicet totū hoc significet relationē aut essentiam. Ex parte autē prædicati sigillatim manifestatur cōclusio, & primo quidē quòd significet relationem sic. persona in communi significat substantiam indiuiduam rationalis naturæ: ergo persona talis naturæ significat distinctū in illa natura, ergo persona diuina significat relationē originis. Primā consequentiā probat, quia de ratione indiuidui est indistinctio in se & distinctio ab aliis;

Lib. 4. de tri. ca. 18. et 13.

173 1. dist. 23. artic. 3. & dist. 26. q. 1. ar. 1. et pot. q. 9. art. 4.

** Cap. 6. circa princ.*

Lib. 6. de tri. c. 4. & sequent. Et li. 5. de tri. ca. 9. in fin. tom. 3.

Lib. 4. Meta. tex. 28. tom. 3.

Art. 1. huius q. 169

Argu. a.

Post mediū lib. de trin.

cundum aliquos dignitatē habentes. Vnde consueuerunt dici personæ in ecclesiis, quæ habent aliquā dignitatem. Propter quod quidam diffiniunt personam dicentes, quòd persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente c. Et quia magnæ dignitatis est in rationali natura subsistere: ideo omne indiuiduum rationalis naturæ dicitur persona, vt * dictum est c. Sed dignitas diuinæ naturæ excedit omnem dignitatem. Et secundum hoc maximè competit Deo nomen personæ.

¶ Ad tertiū dicendū, quod nomen hypostasis non competit Deo quantū ad id, à quo est impositum nomen: cum nō subsistet accidentibus. competit autem quantū ad id, ad quod est impositū est enim ad significādum rem subsistentem. Hiero.* autem dicit, sub hoc nomine venenū latere: quia antequam significatio huius nominis esset plenè nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen simplices decipiebant, vt confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases, propter hoc quod nomen substātiæ (cui respōdet in græco nomē hypostasis) communiter accipitur apud nos pro essentia.

¶ Ad quartū dicendum, quòd Deus potest dici rationalis naturę, secundum quòd ratio nō importat discursum, sed cōmuniter intelligibilem naturam. indiuiduum autē Deo cōpetere non potest quantum ad hoc, quod indiuiduationis principium est materia, sed solū secundū quod importat incōmunicabilitatem c. Substātia verò cōuenit Deo secundū quod significat existere per se c. Quidā tamen dicunt quod diffinitio superius à Boe.* data nō est diffinitio personæ, secundū quod personas in Deo dicimus. Propter quod Ricar. de sanct. Victo.* corrigere volens hanc diffinitionem, dixit, quòd persona secundum quod de Deo dicitur, est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum hoc nomen persona significet relationem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen persona non significet relationem, sed substātiam in diuinis. Dicit enim Aug.* in 7. de trini. Cùm dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm substantiam. ad se quippe dicitur persona, non ad filium.

2 ¶ Præterea, Quid quærit de essentia. Sed sicut dicit August.* in eodem loco cū dicitur. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, verbum, & spiritus sanctus. & quæritur, quid tres? respondetur tres personæ. Ergo hoc nomen persona significat essentiam.

3 ¶ Præterea, secūdū Philosoph. in 4. meta.* Id quod significatur per nomē, est eius diffinitio: sed diffinitio personæ est rationalis naturæ indiuidua substantia, vt dictū * est c. Ergo hoc nomen persona significat substantiam.

4 ¶ Præterea, Persona in hominibus & angelis nō significat relationē, sed aliquid absolutū. Si igitur in Deo significaret relationē, diceretur æquiuocè de Deo & hominibus & angelis.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Boe. in lib. de trini.* quòd omne nomē ad personas ptinēs, relationē significat. Sed nullū nomē magis pertinet ad personā quā hoc nomē persona. Ergo hoc nomē persona relationem significat.

CONCLVSIO.

¶ *Persona diuina relationem originis significat per modum substantiæ, seu hypostasis in diuina natura.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q circa significationē huius nominis persona in diuinis, difficultatē ingerit, quod pluraliter de tribus prædicatur præter naturā essentialium nominum, neq; etiā ad aliquid dicitur, sicut nomina quæ relationē significāt. Vnde quibusdam visum est quod hoc nomen persona simpliciter ex virtute vocabuli essentiam significet in diuinis, sicut hoc nomen Deus, & hoc nomen sapiens, sed propter instantiam hæreticorū est accōmodatum ex ordinatione concilii, vt possit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, vel cū nomine partitiuo: vt cum dicimus tres personas, vel alia est persona patris, alia filii. In singulari verò pōt sumi pro absoluto & pro relatiuo. Sed hæc non videtur sufficiens ratio. Quia si hoc nomen persona, ex vi suæ significationis nō habet quod significet nisi essentiam in diuinis, ex hoc quod dictum est, tres personas non fuisse hæreticorum quietata calumnia, sed maioris calumniæ data esset eis occasio. Et ideo alii dixerunt quod hoc nomen persona in diuinis significat simul essentiā & relationē. Quorū quidam dixerūt, quod significat essentiam in recto, & relationem in obliquo: quia persona dicitur quasi per se vna. vnitas aūt pertinet ad essentiā. quod autem dicitur per se, implicat relationē obliquè. Intelligitur enim pater per se esse quasi relatione distinctus à filio. Quidam verò dixerunt econuerso, quod significat relationem in recto, & essentiam in obliquo: quia in diffinitione personæ natura ponitur in obliquo. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

¶ Ad euidentiam igitur huius quæstionis cōsiderandū est, quod aliquid est de significatione minus communis, quod tamē non est de significatione magis communis. Rationale enim includitur in significatione hominis, quod tamen non est de significatione animalis. Vnde aliud est quærere de significatione animalis: & aliud est quærere de significatione animalis quod est homo. Similiter aliud est quærere de significatione huius nominis persona in cōmuni, & aliud de significatione personę diuinæ. Persona enim in communi significat substantiam indiuiduā rationalis naturæ, vt dictū est c. Indiuiduum d autē est quod in se indistinctū, ab aliis verò distinctū. Persona igitur in quacū que natura significat id quod est distinctum in natura illa. Sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossa, & hanc animam: quæ sunt principia indiuiduātia hominem: quæ quidem licet non sint de significatione personæ, sunt tamen de significatione personæ humanæ. Distinctio aūt in diuinis non fit nisi per relationes originis, vt dictum est supra c. Relatio aūt in diuinis non est sicut accidens inhærens subiecto, sed est ipsa diuina essētia c. Vnde est subsistens, sicut diuina essentia subsistit. Sicut ergo deitas est Deus, ita paternitas diuina est Deus pater, qui est persona diuina. Persona igitur diuina significat relationem vt subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantiæ: quæ est hypostasis subsistens in natura diuina: licet subsistens in natura diuina, non sit aliud quàm natura diuina. Et secūdum hoc verū est, quod hoc nomen persona significat relationem in recto, & essentiam in obliquo: nō tamen relationem inquantum est relatio, sed inquantum significatur per modum hypostasis. Similiter etiam significat essentiam in recto & relationem in obliquo, inquantum essentia idem est quod hypostasis. Hypostasis autem significatur in diuinis vt relatione distincta. Et sic similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personę in obliquo. Et secūdum hoc etiam dici potest, quod hæc significatio huius nominis persona, non erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vsu hoc nomen persona nisi sicut vnum aliorum absolutorum. Sed postmodum accommodatum est hoc nomen persona ad standum pro relatiuo ex congruentia suæ significationis: vt scilicet hoc quod stat pro relatiuo, non solum habeat ex vsu (vt prima opinio dicebat) sed etiam significatione sua.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod hoc nomen persona dicitur ad se, non ad alterum: quia significat relationem non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ

& explicatur in personis humana. Secunda autem consequentia probatur: quia distinctio in diuinis, non est nisi per relationes originis. Deinde probatur quod persona substantiæ. i. hypostasis, sic relatio in diuinis nō est accidens, sed diuina essentia. ergo est subsistens sicut illa. ergo paternitas diuina est Deus pater: sicut Deitas est Deus. ergo persona diuina significat relationē subsistentem: ergo per modum hypostasis. Demum quo ad ly in natura diuina declaratur: excludendo tacitam obiectionem de identitate naturæ & hypostasis in diuinis: & intendit, quod licet subsistēs in diuina natura sit idem quod ipsa, cum hoc tamē stat quod persona significat subsistentem, non per modum naturæ, sed per modum substantiæ, quæ est hypostasis in illa natura, quæ ratione distinguuntur.

¶ Circa istā particulam Relationē aduerte quod vt S. Tho. in quæstione de potentia, q. 9. art. 4. exponit, personam diuinam significare relationem: potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter, alio modo materialiter. & vult ibidem quod materialiter tantum significet relationem originis, formaliter vero hypostasim diuinę naturæ. Et per hanc distinctionē multæ soluuntur obiectiones. Videtur tamen mihi quod hoc loco altius perscrutetur propriam rationem subiecti. i. personæ diuinæ. intendat quod nō solum materialiter. i. tamquam id in quo necessario saluatur: sed etiam formaliter relationem [illegible] persona includat, non determinate paternitatem aut filiationem. De ratiōe enim formali diuinæ hypostasis secundum veritatem est relatio originis, quæ ista vel illa. In cuius signū nihil hic soluitur, sed tantum difficultatis ratio redditur, diuersitas inter modum significandi & rem significatam: quia licet res significata relatiua, significatur autem absolute per modum hypostasis.

¶ Circa probationem illius particulæ per modum hypostasis, aduerte, quod licet nō valeat, significat relationem subsistentem: ergo significat relationem vt subsistentem, vt in litera fieri videtur: valet tamen si a. ex proprietate tione significatur per modum subsistentis. [illegible] nisi probare quod significaret relatio, & ipsa subsistens. Et hoc fit perspicuus in litera. ¶ Nam

Infra.

¶ *Nam nomine persona relatio, vel substantia, seu positiuum aliquid in diuinis personis significetur.*

¶ Circa prædicta simul occurrūt obiectiones Scoti ex prim. dist. 23. & 11. arguit enim quod nec relatio, nec substātia prima aut secunda, nec aliquid positiuum quidditatiuū diuinis personis, significatur nomine personę in diuinis. Et quod nō relatio quidē, probat, quia ad quodcunq; dicitur relatiuū inferius, ad idē dicitur relatiuū superius, licet non primo. ergo, si persona dicitur relatiuè, sicut pater est pater filii primo, ita esset persona filii non primo. quod est falsum. Quod vero nihil positiuū quidditatiuū personis, probat quia ab vltimis distinctiuis & cōstitutiuis personarum nihil potest abstrahi cōmune dictum de eis in quid, quia sunt primo diuersa: alioquin posset de eis quæri in quo conueniunt, & in quo differūt. Quod autē nec substātia prima probat, quia subsistens, indifferens est ad absolutū & relatiuum.

¶ Ad has obiectiones, loquēdo de persona diuina de qua videtur etiā Sco. loqui, vt patet ex secundo motiuo adducto, breuiter dicendū est, propter rationē adductam in litera, quòd ipsa significat relationē originis in cōmuni, non per modum relationis, sed hypostasis. Et quia relatio originis constitutiua diuinæ personæ, nō solū in speciali vt paternitas, sed etiam secundum rationem relationis hypostaticæ, clauditur quidditatiuè in ratione diuinæ personæ: sicut patris, eo modo quo superius clauditur in ratione inferioris, & ipsa eadem relatio est substātia prima, seu hypostasis diuinæ naturæ. idcirco oppositum omnium trium illatorū à Sco. tenemus. Et ad primā obiectionē patet responsio ex litera: quoniā illa maior nō est vera quando relatiuū significatur per modū absoluti, vt cōtingit in proposito: & idcirco sequela est nulla. Ad secundā vero obiectionē dicitur, quod aliud est loqui de rebus, & aliud de conceptibus: quamuis enim à rebus sub cōceptibus vltimate distinctiuis non possit abstrahi cōmune aliquid dictū in quid, de illis conceptibus præter transcēdentia: à rebus tamen ipsis absolute quantumcunque simplicibus, potest abstrahi prædicatum aliquod cōmune vniuocum, quasi generis vel speciei, & non solum quasi proprii, modo nullus est in proposito. quod si persona diuina significet aliquid commune prædicatū in quid de diuinis personis, quod illud oportet esse commune constitutiuis personarum quoad vltimos suos conceptus abstractè & præcisè sumptis. hanc enim cōditionē suppono illud motiuū, quam non oportet esse verum, nec ab ipso est probatum. Ad tertiā autē obiectionē negatur, quod ratio subsistentis, accipiendo subsistens per modū hypostasis, vt tam in diffinitione Boe. quàm in diffinitione Ricar. exprimitur, applicādo ad diuina, abstrahit ab absoluto & respectiuo: imò est respectiua, quamuis possit à nobis absolute cōcipi, vt de facto significatur personę diuinę nomine. Et quoniam nihil aliud est prima substantia in diuinis, quā huiusmodi res respectiua subsistens, &c. ideo persona diuina significādo rē respectiuā huiusmodi, significat substantiā primam diuinæ naturæ: & significando substātiam primam diuinæ naturæ, significat relationem originis subsistentem, &c.

est hypostasis. Et secundum hoc August. dicit quòd significat essentiam, prout in Deo essentia est idem cum hypostasi c, quia in Deo non differt quod a est, & quo est.

¶ Ad secundū dicendū, q quid quādoq; quęrit de natura quā significat diffinitio: vt cū quæritur, quid est homo? & respōdetur, animal rationale mortale c. Quandoq; verò quærit suppositū, vt cū quæritur, quid natat in mari? & respondetur, piscis. Et sic quærentibus quid tres, responsum est, tres personæ.

¶ Ad tertiū dicēdū, q in intellectu substātię indiuiduę, i. distinctę vel incōmunicabilis, intelligitur in diuinis relatio, vt dictum est c.

¶ Ad quartum dicendū, quòd diuersa ratio minus cōmunium nō facit æquiuocationē in magis cōmuni. Licet enim sit alia propria diffinitio equi & asini, tamē vniuocātur in nomine animalis: quia cōmunis diffinitio animalis conuenit vtriq;. Vnde non sequitur quòd licet in significatione personæ diuinæ contineatur relatio, non autem in significatione angelicę personæ, vel humanæ, quod nomen personæ æquiuocè dicatur. Licet nec etiam dicatur vniuocè, cùm nihil vniuocè de Deo dici possit, & de creaturis, vt supra * ostensum est c.

QVAESTIO TRIGESIMA DE pluralitate personarum in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de pluralitate personarum.

¶ Et circa hoc querūtur quatuor.

¶ Primò, vtrum sint plures personæ in diuinis.

¶ Secundò, quot sunt,

¶ Tertiò, quid significēt termini numerales in diuinis.

¶ Quartò, de communitate huius nominis persona.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum sit ponere plures personas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod non sit ponere plures personas in diuinis. Persona enim est rationalis naturæ indiuidua substantia. Si ergo sunt plures personæ in diuinis, sequitur quòd sint plures substantiæ. Quod videbitur hæreticum.

2 ¶ Præterea, Pluralitas proprietatum absolutarum non facit distinctionē personarū, neq; in Deo neq; in nobis, multò igitur minus pluralitas relationū. Sed in Deo non est alia pluralitas, nisi relationū, vt suprà* dictū est c. Ergo nō potest dici, quod in Deo sint plures personæ.

3 ¶ Præterea, Boe.* dicit de Deo loquens, quod hoc verè vnum est, in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in diuinis.

4 ¶ Præterea, Vbicunque est numerus, ibi est totū & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere, totum & partem. Quod simplicitati diuinæ repugnat c.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Athanasius*, Alia est persona patris, alia filii, alia spiritus sancti. Ergo pater, & filius, & spiritus sanctus sunt plures personæ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in diuinis sint plures res subsistentes in diuina natura, plures quoq; personas ibi esse necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendū, q plures esse personas in diuinis, sequitur ex præmissis. Ostēsum est enim supra c, q hoc nomen persona, significat in diuinis relationē, vt rem subsistentē in natura diuina. Supra autē habitū est c, quòd sunt plures relationes reales in diuinis. Vnde sequitur quod sint plures res subsistētes in diuina natura. Et hoc est esse plures personas in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd d substantia non ponitur in diffinitione personæ secundum quod significat essentiam, sed secūdum quod significat suppositum. Quod patet ex hoc quod additur indiuidua. Ad significandum autem substantiam sic dictā, habent græci nomen hypostasis. Vnde sicut nos dicimus tres personas, ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos autem non consueuimus dicere tres substantias, ne intelligerentur tres essentiæ, propter nominis æquiuocationem.

¶ Ad secundū dicēdū, quòd proprietates absolutè in diuinis (vt bonitas, & sapientia) non opponūtur ad inuicē: vnde neq; realiter distinguuntur. Quamuis ergo eis conueniat subsistere, nō tamē sunt plures res subsistētes, quod est esse plures personas. proprietates aūt absolutę in rebus creatis nō subsistūt, licet realiter abinuicē distinguantur, vt albedo & dulcedo. Sed proprietates relatiuæ in Deo & subsistūt, & realiter abinuicē distinguūtur, vt supra * dictum est c. Vnde pluralitas taliū proprietatum sufficit ad pluralitatem personarū in diuinis.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd à Deo, propter summam vnitatē & simplicitatem, excluditur omnis pluralitas absolutè dictorum, non autem pluralitas relationū, quæ relationes prædicantur de aliquo vt alterum c. Et sic compositionem in ipso de quo dicuntur non important, vt Boe.* in eodem libro docet.

¶ Ad quartū dicendū, quòd numerus est duplex, scilicet numerus simplex vel absolutus, vt duo & tria & quatuor. Et est numerus, qui est in reb* numeratis, vt duo homines, & duo equi. Si igitur in diuinis accipiatur numerus absolutè siue abstractè, nihil prohibet in eo esse totum & d partē. Et sic nō est nisi acceptione intellectus nostri. Non enim numerus absolutus à rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidē creatis vnum est pars duorum, & duo trium, vt vnus homo duorum, & duo trium. Et sic non est in Deo: quia tantus est pater, quanta tota trinitas, vt infra patebit c.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in Deo sint plures personæ quàm tres.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo sunt plures personæ quàm tres. Pluralitas enim personarum in diuinis est secūdum pluralitatem proprietatū relatiuarum, vt dictum a est c. Sed quatuor sunt relationes in diuinis (vt supra * dictū est) scilicet paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Ergo quatuor personæ sunt in diuinis.

2 ¶ Præterea, Non plus differt natura à voluntate in Deo, quàm natura ab intellectu: sed in diuinis est alia persona, quæ procedit per modum voluntatis, vt amor & alia, quæ procedit per modū naturæ, vt filius. Ergo est etiā alia, quę procedit per modū intellectus, vt verbum, & alia, quæ procedit per modū naturę, vt filius. Et sic iterum sequitur quòd non sunt tantùm tres personę in diuinis.

3 ¶ Præterea, In rebus creatis quod excellētius est, plures habet operatiōes intrinsecas. Sicut homo supra alia animalia habet intelligere & velle, sed Deus in infinitum excedit omnem creaturam. Ergo non solum est ibi persona procedens per modum voluntatis, & per modum intellectus, sed infinitis aliis modis. Ergo sunt infinitæ personæ in diuinis.

4 ¶ Preterea, ex infinita bonitate patris est, q̄d

D. 1016. Aug. lib. 5. de trin. c. 8. & li. 7. c. 6

mam diuinæ naturæ: & significando substātiam primam diuinæ naturæ, significat relationem originis subsistentem, &c.

Comment.

¶ Quo ad quartum redit ad opiniones præcitatas. Et primo ad tertiam de relatione in recto, & natura in obliquo: dicitque hoc verificari de relatione, non vt relatio, sed vt subsistēs. Relatio .n. dupliciter sumi potest, scilicet vt relatio, puta paternitas: seu quasi aliquid ad aliud refertur: & vt hypostasis, seu quod quasi denominatiuè intelligitur relatiuum, vt ly Pater substantiue sumptum. Deinde ad secundam opinionem de essentia in recto, & relatione in obliquo: & dicit hoc verificari de essentia non formaliter, sed identicè: id est, vt identificatur hypostasi: & de relatione, vt relatio est. Demum ad primam opinionem de æquiuocatione & accommodatione, & dicit triā. primo significationē fuisse olim occultam: secūdo affirmat accommodationem: tertio, quod causa accommodationis nō est vsus, vt prima dicebat opinio, sed ipsa vera & propria significatio nominis, & sic patet solutio modi propositi in principio corporis, nam personæ nomen ratione rei significatæ pluraficatur realiter in diuinis: ratione verò modi significandi non dicitur ad aliquid.

Q. 28. ar. 3. 172 166 167

a 165 c 169 a

Loco citato

D. 974.

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum primum.*

a 174. 210 & abc 23

Titulus manifestè quærit de reali pluralitate.

a Q. 42. art. 1. & 4. Comment.

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè. In diuinis sunt plures personæ: & probatur sic ex dictis. In diuinis sunt plures relationes reales: ergo sunt plures res subsistentes in diuina natura, ergo plures personæ, & tenet sequela, quia persona diuina significat relationē vt rem subsistentem.

174 Infra q. 38 art. 1. & q. 41. ar. 6. & 1. di. 10. ar. 5. et 4. con. c. 12. vel 13. et c. 25. vel 26. & pot. q. 9. art. 9. et opusc. 2. c. 56. & 60. 173 168

¶ In responsione, ad secundum, vbi ex eo quod non opponuntur in diuinis sapientia & bonitas, infertur quòd nō distinguuntur realiter, nō oportet aliud huius cōsequētiæ fundamētum iacere, quàm quod sola oppositio relatiua res diuinas distinguit. Nō enim absolute intulit ex negatione oppositionis, negationem distinctionis: sed explicitè apposuit ly in diuinis. Et propterea hoc sufficit ad oppositū.

** Ar. præc.*

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd intentio literæ est non solum discutere, an sint plures

plures personæ [illegible] etiã an sint pauciores, puta duæ tantùm. Et hoc patet ex propositione [illegible] in principio huius quæstionis. dicit enim litera ibi, q secundo quæritur quot sunt. Tum ex conclusione responsiua in corpore articuli proposita, & illata: est enim vna exclusiua, scilicet personę diuinæ sunt tantùm tres, ad cuius veritatẽ patet oportere verificari, quod nec sunt plures nec pauciores.

infinitè seipsum communicet producẽdo personã diuinã. sed etiã in spiritusancto est infinita bonitas. Ergo spiritussanctus producit diuinã personam & illa aliam, & sic in infinitum.

5 ¶ Præterea, Omne qđ continetur sub determinato numero, est mẽsuratũ, numerus n. mensura quædã est. Sed personæ diuinę sunt immensę, vt patet per Athan. * Immensus pater, immensus filius, immensus spiritussanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Ioann. vlt. Tres sunt qui testimonium dant in cęlo, pater, verbum, & spiritussanctus. Quærẽtibus autem quid tres, respondetur, Tres personæ, vt August. * dicit 7. de trin. Sunt igitur tres personæ tantum in diuinis.

CONCLVSIO.

¶ *Tres tantùm in diuinis personæ sunt, Pater, filius, & spiritussanctus.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q secundũ præmissa necesse est ponere tantũ tres personas in diuinis. Ostensum * est enim quòd plures personæ sunt plures relationes subsistẽtes ab inuicem realiter distinctæ. Realis aũt distinctio inter relationes diuinas nõ est nisi ratione oppositionis relatiuę. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quę autẽ relationes oppositę nõ sunt ad eandem personam, necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cũ sint oppositę relationes) ad duas personas ex necessitate pertinent, paternitas igitur subsistens est persona patris: & filiatio subsistens est persona filii. Alię aũt duę relationes ad neutrũ harũ oppositionẽ habent, sed sibiinuicẽ opponuntur. impossibile est igitur, quòd ambæ vni personæ conueniant. Oportet ergo quòd vel vna earum conueniat vtrique dictarũ personarum: aut quòd vna vni, & alia alii. non autẽ potest esse, quòd processio conueniat patri & filio, vel alteri eorũ: quia sic sequeretur, quòd processio intellectus, quę est generatio in diuinis, secundum quã accipitur paternitas & filiatio, prodiret ex processione amoris secundũ quã accipitur spiratio & processio, & persona generans & genita procederẽt à spirante. Quod est cõtra * præmissa. Relinquitur ergo, quòd spiratio conueniat & personæ patris, & personæ filii, vtpote nullam habens oppositionẽ relatiuã, nec ad paternitatẽ, nec ad filiationẽ. Et per consequens oportet quod conueniat processio alteri personę, quæ dicitur persona spiritussancti, quę per modum amoris procedit, vt supra * habitum est. Relinquitur ergo tantum tres personas esse in diuinis, scilicet patrem, & filium, & spiritumsanctum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet sint quatuor relationes in diuinis: tamen vna earũ. s. spiratio, nõ separatur à psona patris & filii, sed cõuenit vtriq;. Et sic licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas. Quia non conuenit vni tantum personæ: neq; relatio personalis, id est, cõstituens personam. Sed hæ tres relationes, paternitas, filiatio, & processio, dicũtur proprietates personales, quasi personas constituentes. Nam paternitas est persona patris, filiatio persona filii, processio persona spiritus sancti procedentis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd id quod procedit per modũ intellectus vt verbum, procedit secundum rationem similitudinis: sicut etiã id quod procedit per modũ naturæ. Et ideo suprà * dictum est, quod processio verbi diuini est ipsa generatio per modũ naturæ. Amor autem inquantũ huiusmodi nõ procedit vt similitudo illius à quo procedit: licet in diuinis amor sit coessentialis inquantũ est diuinus. Et ideo processio amoris nõ dicitur generatio in diuinis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo (cùm sit perfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinsecus, quàm alia animalia, quia eius perfectio est per modum compositionis. Vnde in angelis, qui sunt perfectiores & simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecæ quàm in homine: quia in eis non est imaginari, sentire, & huiusmodi. Sed in Deo secundum rem non est nisi vna operatio, quę est sua essentia. Sed quomodo duæ sunt processiones suprà * ostensum est.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd ratio illa procederet si spiritus sanctus haberet aliã numero bonitatẽ à bonitate patris. oporteret enim q sicut pater per suam bonitatẽ producit personã diuinã, ita & spiritus sanctus. Sed vna & eadẽ bonitas patris est & spiritus sancti. Neq; etiam est distinctio, nisi per relationes personarum. Vnde bonitas conuenit spiritui sancto, quasi habita ab alio. patri autẽ sicut à quo communicatur alteri. Oppositio autem relationis non permittit, vt cum relatione spiritus sancti sit relatio principii respectu diuinæ personæ: quia ipse procedit ab aliis personis, quæ in diuinis esse possunt.

¶ Ad quintum dicendum, quòd numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex, qui est tantum in acceptione intellectus) per vnum mensuratur. Si vero accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic non competit ibi ratio mensuræ: quia eadem est magnitudo trium personarum, vt infra * patebit. Idem autem non mensuratur per idem.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrũ termini numerales ponãt aliquid in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q termini numerales ponãt aliquid in diuinis. vnitas enim diuina est eius essentia. Sed omnis numerus est vnitas repetita.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio exclusiua respondetur quæsito. Necesse est ponere personas in diuinis tres tantum. Et probatur simul quoad vtramque exponentem sic. Illæ tres personæ diuinæ sunt plures relationes subsistentes ab inuicem realiter distinctæ sola oppositione relatiua: ergo omnes relationes oppositæ ad distinctas personas, non oppositæ, ad eandẽ pertinent: ergo paternitas & filiatio ad duas spectãt personas. sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filii. Tunc vltra, ergo aliæ duæ relationes, scilicet spiratio & processio, neutri præmissarum, sed sibiinuicem oppositæ, ad vnã personam non spectant: ambæ ergo vel vna earũ conuenit vtrique dictarũ personarum, vel vna vni, & alia alii: sed processio non potest conuenire vtrique, quia processio intellectus prodiret ex processione amoris: ergo spiratio conuenit vtriq;, vtpote nulli earum opposita: ergo processio conuenit alii personę. ergo sunt tantũ tres personæ, scilicet pater, & filius, & spiritussanctus.

¶ Circa hunc processum dubiũ occurrit non paruum de modo procedẽdi: diminutus enim manifeste videtur & truncus. Tum quia proponit disiunctiuã. s. quod spiratio & processio sic se habent, quod vel vna earum conuenit patri & filio, vel vna patri, & alia filio: & tamen non discutit secundam partem disiunctiuæ, ex cuius discussione pendet an personæ sint pauciores quã tres. Tum quia proponit etiam negatiuam habentẽ duas partes, scilicet processio non conuenit patri & filio vel alteri eorum. Et tamen non probat eam nisi quo ad primam partem: vt manifeste cõuincit ratio literę, & subiuncta verba testantur scilicet, si persona generans & genita procederent à spirante.

¶ Circa eũdem quoque processum dubium est: quoniam implicare videtur cõtradictoria. Ex vna enim parte dicitur quòd sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis: & quod relationes secũdæ combinationis, scilicet spiratio & processio, non opponuntur relationibus primæ, scilicet paternitati & filiationi: & ex alia parte probatur realis distinctio processioni à paternitate & filiatione. Ex his enim arguo sic: ex primo dicto sola oppositio relatiua distinguit realiter, sed processio nõ opponitur relatiuè paternitati aut filiationi ex secundo dicto, ergo non distinguitur realiter. Et econuerso processio distinguitur realiter à paternitate & filiatione: ergo opponitur illis relatiuè: vel, ergo nõ sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis: omnia sunt contra literam. ergo.

¶ Ad primã dubitationem dicendum est, quòd decuit omnia membra discutienda proponere explicitè, ne aliquod eorũ videretur obliuioni traditum: & vt ostenderetur ex conclusione processus proposita omnia implicitè fuisse discussa. Modus aũt, quo absque defectu omnia discussa intelliguntur in hac breui litera, est hic: illato in communi, quod altera earum, scilicet spirationis & processionis inest vtrique. s. patri & filio, aut vna vni, & altera alteri: & subiũcto in speciali, quòd processio nec vtriq; nec alteri inest: incipit prosequi primam partem tã primæ quàm secundę propositionis: an scilicet vna vtrique, id est, patri & filio insit: & hoc examinando inchoauit à processione, intulitque partem negatiuã, scilicet, quod ipsa non conuenit vtrique. Et eadem via gradiendo consequẽter reliquam, scilicet spirationem, conclusit conuenire vtrique. Et sic absoluto prius mẽbro, prius proposito, vt rectus ordo poscebat. Reliqua membra proposita non fuit opus amplius discutere: quoniam ex affirmatione primi, & præmissis huius processus manifeste inueniuntur exclusa: dictum est enim quod spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam. & nunc illatũ est, quod spiratio cõuenit patri, & filio: ergo manifeste sequitur, quod processio nec vtriq; nec alteri cõuenit, & quod non potest esse quod vna vni, & altera alteri cõueniat: quæ proposita fuerãt. Nec obstat processui huic sic exposito, quod cum nota illationis litera infert dicẽs: Relinquitur ergo, quod spiratio, illatio enim illa non respicit omnia antedicta: sed communes rationes hic præmissas & vim dualitatis relationum, scilicet processionis & spirationis: & intendebat, quod quia sic nõ obuiat oppositio alteram harum identificari vtrique, scilicet patri & filio: & processio nõ potest identificari vtrique: relinquitur quod spiratio identificetur vtrique vtpote nullam habẽs ad vtranque oppositionem: sic enim infert litera: & non absolutè sine additione præfati medii, vt patet intuenti.

¶ Ad secundam verò dubitationem, breuiter dicitur, quod cum oppositio relatiua distinguens in diuinis sit secundum ordinem originis: dupliciter possunt dici aliqua ibidem relatiuè opposita, scilicet ratione relationis, vel ratione originis: opposita ratione relationis sunt tantum correlatiua, vt pater & filius ab inuicem: & spirans & procedens ab inuicem. ratione autem originis opposita sunt quæcunque sic se habẽt, quod vnum oportet esse ab alio, & non econtra. Dico ergo primo, quod secũda combinatio non opponitur primæ ratione relationis: & hoc intẽdit litera dicens neutrum harum habere ad oppositionem aliquam illarum. Secundo, quod processio opponitur vtrique ratione originis: quia origo amoris est ab intellectu, & non econtra. Et hoc intendebat litera excludens processionẽ à patre & filio. hic est enim oppositio originis, spiratio autem nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis aliquam habet ad paternitatem & filiationẽ oppositionem: & propterea merito coincidit cum vtraque. Et si diuersis rationibus interpretando oppositionem relatiuam, nulla est implicatio in hoc processu, vt patet ex dictis, & efficaciter probatum est personas diuinas esse tres tantum.

¶ In responsione ad secundum aduerte, si vis completè videre quare processio intellectus & naturæ coincidit, non autem voluntatis: tres differentias positas in quæstionibus de potentia quæst. 10. artic. 2. ad vndecimum.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.*

IN titulo termini numerales sunt, vnus, duo, tres, &c. ponere aliquid, est significare aliquid positiuum: ita quod sensus est, cum dicimus quod pater & filius sunt duo, an ly duo prædicet aliquid positiuũ, vt sapiens, aut potius solam negationem, vt ly incorporeus.

¶ In corpore quatuor facit. Primò refert duas extremas opiniones: alteram magistri in 24. distin. 1. tenentis solam negationem his terminis significari, alteram oppositam. Secundò ponit quandam distinctionem de pluralitate, pro fundamento tam veritatis inueniendæ, quàm erroris vitandi. Tertiò præcedentium opinionum radices ostendit. Quarto respondet determinando.

¶ Quo ad secundũ, quia primũ patet, distinctio est ista. pluralitas est duplex. s. materialis & transcẽdens. Et probatur sic: diuisio est duplex. s. continui & oppositarum vel diuersarum formarum: ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur. Et manifestantur mẽbra diuisionis ex duabus aliis differentiis præter prædictam radicalem: quia scilicet materialis est species quantitatis, transcendens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis à materia.

¶ Quo ad tertium vtraque opinio solam materialem multitudinẽ, quę numerus vocatur, inspexit, sed alio esse incessit secundum imperfectionem [illegible] altera verò vtrique cum differentiam quasi imperfectione cõ[illegible]. Et sic illa ad remouendum, ista ad ponendum terminos numerales assumptos dixit.

¶ Quo ad quartum, cõclusio responsiua quæsito, termini numerales in diuinis significant ea de quibus dicuntur, solam negationem addendo. Et probatur ac declaratur. Probatur quidem sic. Termini numerales in diuinis non sumuntur à numero, qui est species quantitatis, sed à multitudine transcendente: ergo significant ea de quibus dicuntur negatione addita. [illegible]

Ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiã. Ergo ponit aliquid in Deo.

2 ¶ Præterea, Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminentius conuenit Deo quàm creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

3 ¶ Præterea, Si termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed inducuntur ad remouendũ tantũ, vt per pluralitatẽ remoueatur vnitas, & per vnitatẽ pluralitas: sequitur quòd sit circulatio in ratione confundens intellectũ, & nihil certificãs, quod est incõueniens. Relinquitur ergo quod termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

¶ SED CONTRA est, quòd Hila. dicit in 4. de tri. * Sustulit singularitatis ac solitudinis intelligentiã, pfessio cõsortii, qđ est professio pluralitatis. Et Amb. dicit in lib. de fide. * Cum vnum Deum dicimus, vnitas pluralitatem excludit deorum, nõ quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur quòd huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

CONCLVSIO.

¶ *Termini numerales in diuinis significant ea, de quibus dicuntur sola negatione superaddita.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd magister in sententiis ponit, quòd termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouent tantùm. Alii verò dicunt contrarium.

¶ Ad euidentiam igitur huius cõsiderandum est, quod omnis pluralitas consequitur aliquã diuisionem, est autem duplex diuisio. Vna materialis, quæ fit secundum diuisionem cõtinui, & hanc cõsequitur numerus, qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quãtitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per oppositas vel diuersas formas. Et hanc diuisionẽ sequitur multitudo quæ non est in aliquo genere, sed est de trãscendẽtibus, secundũ quod ens diuiditur per vnũ & multa. Et talẽ multitudinẽ solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes nisi multitudinẽ solam, quæ est species quantitatis discretæ (quia videbant quod quantitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantũ. Alii verò eandẽ multitudinẽ considerantes dixerunt, quod sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriam scientiæ, non aũt secundũ rationem sui generis (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secundum propriam rationem numeri, non aũt secundũ rationem sui generis, quod est quantitas. Nos autem dicimus, quod termini numerales secũdum quod veniunt in prædicationem diuinã, non sumuntur à numero, qui est species quantitatis: quia sic de Deo non dicerentur nisi metaphoricè, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo, & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa de quibus prædicatur, sicut vnum quod conuertitur cum ente ad ens. Huiusmodi autem vnum (sicut supra * dictum est, cum de Dei vnitate ageretur) non addit aliquid supra ens, nisi negationem diuisionis tantùm. Vnum enim significat ens indiuisum. Et ideo de quocunque dicatur vnum, significatur illa res indiuisa: sicut vnum dictũ de homine significat naturam, vel substãtiam hominis nõ diuisam. Et eadẽ ratione cũ dicũtur res multę, multitudo sic accepta significat res illas cũ indiuisione circa vnãquanq; earum. Numerus autem qui est species quantitatis ponit quoddam accidens additum supra ens, & similiter vnum quod est principium numeri. Termini ergo numerales significant in diuinis illa de quibus dicuntur, & super hoc nihil addunt nisi negationem, vt dictum est. & quantum ad hoc, veritatem dixit magister in sententiis. Vt cùm dicimus, essentia est vna, vnum significat essentiam indiuisam. Cum dicimus, persona est vna, significat personam indiuisam. Cum dicimus, personæ sunt plures, significantur illæ personæ, & indiuisio circa vnamquanque earum: quia de ratione multitudinis est, quod ex vnitatibus constet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum cum sit de transcendẽtibus, est communius quàm substantia, & quàm relatio: & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis & pro substantia & pro relatione secũdum quòd competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationem: additur ex eorũ significatione propria negatio quædam diuisionis, vt * dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ non transumitur in diuinam prædicationem, sed tantum multitudo trãscendens, quæ non addit supra ea de quibus dicitur, nisi indiuisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum non est remotiuum multitudinis, sed diuisionis, quę est prior secũdum rationem, quàm vnum vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem, sed remouet diuisionem circa vnũquodq; eorum, ex quibus constat multitudo. Et hæc suprà * exposita sunt, cùm de diuina vnitate ageretur. Sciendum tamen est, quòd autoritates in oppositũ inductæ, non probant sufficienter propositum. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorum pluralitas: non tamen sequitur quòd his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen persona non possit esse commune tribus personis. nihil enim est commune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto. Ergo non est commune tribus.

2 ¶ Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personę est, quòd sit incommunicabilis: vt patet ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. suprà * posita. Ergo hoc nomen personæ non est commune tribus.

3 ¶ Præterea, Si est cõmune tribus, aut ista cõmunitas attenditur secundũ rem: aut secundum rationem. Sed non secundum rem: quia sic tres personę essent vna persona. Nec iterum secundum rationem tãtum, quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare, neque genus, neque species: vt suprà * ostensum est. Non ergo hoc nomen personæ est commune tribus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit August. 7. de Trinit. * quòd cum quæreretur quid tres, responsum est, tres personæ: quia commune est eis id quod est persona.

CONCLVSIO.

¶ *Personæ nomen cõmune est tribus personis non secundum rem, sed secundũ rationẽ: non quidem sicut genus, vel species, sed vt indiuiduum vagum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ipse modus loquendi ostendit hoc nomen persona tribus esse commune, cum dicimus tres

tem applicando ad essentiam & personas, vt clare patet in litera.

¶ Circa prædicta aduerte primo, quod ex litera habes, quod opinio autoris differt quo ad radicem ab vtraque opinione præmissa. Quo ad conclusionem vero simpliciter differt à secunda, quam tamen absque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet quæstio. 14. circa principium artic. primi, dum trini nomẽ de Deo dictum à specie quantitatis discretæ abstrahit. A prima vero differt secundum aliquid: quia scilicet non pure negatiue significare dicit, quãuis etiam negationẽ importare concedat cum ipso magistro.

¶ Aduerte secũdò, quòd sunt hic multæ propositiones disputabiles, scilicet quod numerus est vna certa species quantitatis, & quòd non inuenitur nisi in rebus quantitatis. Et quòd vnum principium numeri est aliquod accidens positiuum materiale. Sed quoniam præsentis negotii non sunt, erit, si tempus dabitur, de his quæstio specialis.

¶ Aduerte tertiò, quòd cùm in litera dicitur, quòd multitudo nihil addit supra res, nisi indiuisionem circa vnamquãque, dupliciter intelligi potest. Primò, quòd ly nihil supponat pro positiuo: præsens enim discussio ad hoc fit, vt sciatur an positiuum aliquid addat, aut solam negationem non curando, vtrum vnam vel plures: certum est enim multitudinem includere plures negationes: scilicet eam quã claudit vnitas, quæ est indiuisio in se, & eam quam addit multitudo, quę est distinctio vnius vnitatis ab alia. Secundò, quod ponderetur ly. Res illas in numero plurali: significat enim in actu exercito diuisionem vnius ab alia: & sic supra res diuisas multitudo nõ addit nisi negationem diuisionis: circa vnamquanque, & hoc modo ly nihil stat tam pro positiuo quàm pro negatiuo.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò ostendit quid clarum & quid ambiguum hic sit. Secũdo refert aliorum opiniones, circa illud ambiguum. Tertiò respõdet quæsito determinando. Quo ad primum, tria dicit. Primò de modo cõmunitatis huius nominis, quod est manifesta: & probat ex ipso modo loquẽdi: dicimus enim tres personas. Secũdò, de modo communitatis, quod est etiã manifestus negatiue, quo ad modum illum quo essen-

tia

diuina est cõmunis, quia est non est vna persona communis tribus personis. Tertio de modo communitatis, quod sedat ambiguum: quo modo scilicet persona sit communis tribus.

¶ Quo ad secũdum duæ referuntur opiniones. Altera, quod est communitas negationis. Altera, quod est cõmunitas intentionis. illa super diffinitione Ricardi, ista super distinctione Boetij fundata est: vtraque tamen reprehẽditur ex præ determinatis in præcedenti quæstione, de significatione personæ, quod scilicet est nomen significans in diuinis: relationem per modum hypostasis, & in communi substantiam primam rationalis naturæ: ac per hoc nec intentionis nec negationis est nomen. Et cum communitas attendatur penes significatũ, sequitur, quod non sit communitas Intẽtionis aut negationis, sed rei significatæ. 170

D.750. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est, nomen persona est commune tribus personis diuinis, secundum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Hęc conclusio primo declaratur, secundò probatur. Declaratur quidem ex differentia inter significationes nominum generici, seu specifici, indiuidui, vagi, & singularis, & rursus ex differentia diuersorũ nominum indiuidui vagi: quia scilicet homo seu animal significat ipsam naturã: aliquis homo, seu persona humana significat naturam cum determinato modo essendi. Sortes vero significat hoc subsistens in natura. Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo idem significant: quoniam persona ex parte modi, scilicet subsistentiæ. Aliquis vero homo ex parte naturæ particularizationis adiuncto modo significat. Probatur autem sic. Esse subsistens distinctum ab alijs, commune est tribus personis diuinis: ergo personæ nomen est eis sic commune: etsi antecedẽti adiungas, quod ipsum non se habet ad personas diuinas vt species, aut genus, sed vt indiuiduum vagũ, inferetur tota conclusio vt proposita est. a 16 89 t 213

Annot. ¶ Circa prædicta aduerte quod cum in diuinis dicimus, Pater est Deus: & rursus, Pater est persona diuina, licet prædicatum secundæ respectu prædicati primæ dicat modum illius, ac propterea dicatur commune, vt indiuiduum vagum. Respectu tamen subiecti est prædicatum essentiale. Tum ex ratione communi: quia modus subsistendi essentialis, est ex singularibus substantiæ. Tum ex ratione speciali

personas: sicut cùm dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune tribus. Manifestum est autem, quòd non est communitas rei, sicut vna essentia communis est tribus: quia sic sequeretur vnam esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit communitas, inuestigantes diuersimode locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quòd est communitas negationis propter hoc, quod in diffinitione personæ ponitur incommunicabile. Quidam autem dixerũt, quòd est communitas intentionis, eo quòd in diffinitione personæ ponitur indiuiduum, sicut si dicatur, quòd esse speciem est commune equo & boui: & vtrunque horum excluditur per hoc, quod hoc nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis: sed est nomen rei c. Et ideo dicendum est, quòd etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis: non sicut genus vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel specierum, vt homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarũ communium, quæ significantur his nominibus genus vel species. Sed indiuiduum vagum (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, vt scilicet sit per se subsistens distinctum ab alijs. sed in nomine singularis d designati significatur determinatum distinguens. Sicut in nomine Sortis hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest, quòd aliquis homo significat naturam, vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit singularibus. Hoc autem nomen persona non est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ, sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab alijs. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit communicabilis, tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet sit communitas rationis & non rei, tamen non sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus, vel species f: tum quia personæ diuinæ habent vnum esse, genus autem & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus secundum esse differentibus.

QVAESTIO TRIGESIMA-prima, de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor Articulos diuisa.

POST HAEC CONsiderandum est de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, de ipso nomine trinitatis.

¶ Secundò, vtrum possit dici filius est alius à patre.

¶ Tertiò, vtrum dictio exclusiua, quæ videtur alietatem excludere, possit adiungi nomine essentiali in diuinis.

¶ Quartò, vtrum possit adiungi termino personali.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum sit trinitas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit trinitas in diuinis. Omne enim nomẽ in diuinis vel significat substantiam vel relationem. Sed hoc nomen trinitatis non significat substantiam. Prædicaretur enim de singulis personis: neque significat relationẽ, quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.

2 ¶ Præterea, Hoc nomen trinitas, videtur esse nomen collectiuum, cum significet multitudinem. Tale aũt nomen non conuenit in diuinis, cum vnitas importata per nomen collectiuũ sit minima vnitas. In diuinis autem est maxima vnitas. Ergo hoc nomen trinitas non conuenit in diuinis.

3 ¶ Preterea, Omne trinum est triplex, sed in Deo non est triplicitas, cũ triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec trinitas.

4 ¶ Præterea, Quicquid est in Deo, est in vnitate essentiæ diuinæ, quia Deus est sua essentia. Si igitur trinitas est in Deo, erit in vnitate essentię diuinæ. Et sic in Deo erunt tres essentiales vnitates, quod est hæreticum.

5 ¶ Præterea, In omnibus quæ dicuntur de Deo concretum prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, paternitas est pater. Sed trinitas nõ potest dici trina: quia sic essent nouem res in diuinis, quod est erroneum. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶ SED CONTRA est, quòd Athanasius * dicit quod vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda sit.

CONCLVSIO.

¶ *In diuinis trinitatis nomine vtendum est, ad significandum determinatè quod pluralitas indeterminatè.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomen trinitatis in diuinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in diuinis, ita vtendum est nomine trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminatè, significat hoc nomen trinitas determinatè.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nomen trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnam essentiam trium personarum, secundum quòd dicitur trinitas quasi trium vnitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum vnius essentiæ, & propter hoc non possumus dicere quòd pater sit trinitas: quia non est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum, sed magis numerum personarum adinuicem relatarum: & inde est quod secundum nomen ad aliud non refertur.

¶ Ad secundum dicendum, quod nomen d collectiuum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum & vnitatem quandam, scilicet ordinis alicuius: populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, sed quantum ad secundum differt, quia in diuina trinitate non solum est vnitas ordinis, sed etiam vnitas essentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd trinitas absolutè dicitur. Significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis. Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boet. * in arithmetica. Et ideo non est in Deo triplicitas, sed trinitas.

¶ Ad quartum dicendum, quod in trinitate diuina intelligitur & numerus, & personę numeratæ. Cum ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate essentiæ, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in vnitate naturæ, sicut supposita alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. Econuerso autem dicimus vnitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

¶ Ad quintum dicendum, quod cum dicimus, trinitas est trina, ex ratione numeri importari, significatur multiplicatio eiusdem numeri in seipsum, cum hoc quod dico trinum, importat distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo non potest dici quod trinitas sit trina, quia sequeretur, si trinitas esset trina, quod tria essent supposita trinitatis: sicut cum dicitur, Deus est trinus, sequitur quod sunt tria supposita deitatis.

quia persona diuina relationem significat, quam constat essentialiter prædicari de paternitate vel filiatione. Et esset simile, ac si de colore respectu albedinis & nigredinis, quia albedo & nigredo [illegible] singulari subiecto. Vnde patet quod [illegible] de significatione & communitate personæ in supradictis traditum [illegible] cis, & ponens communitatem negationis, aut positiui per modum speciei, & à præsenti declarat doctrina, & nihil probauit oppositum.

¶ *Super quæstionem trigesimaterria Articulum primum.*

IN titulo trinitas secundum proprium significationem vocabuli sumitur.

¶ In corpore vnica est conclusio affirmatiue respondens, trinitatis nomine in diuinis est vtendum. Et probatur sic. In diuinis ponitur pluralitas personarum: ergo ponenda est etiam trinitas earundem. probatur consequentia: quia quod significat pluralitas indeterminate, significat trinitas determinate. [illegible] numerũ, scilicet trinum. Et procedit hæc ratio supposita veritate fidei, scilicet, quod in diuinis sunt vere tres personæ.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum filius sit alius à patre.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd filius non sit alius à patre. Alius enim est relatiuũ diuersitatis substantiæ. Si igitur filius est alius à patre, videtur quòd sit à patre diuersus. Quod est contra Aug. 7. de trin. * vbi dicit quod cum dicimus tres personas, non diuersitatem intelligere volumus.

2 ¶ Præterea quicunque sunt alij ab inuicem, aliquo modo abinuicẽ differũt, si igitur filius est alius à patre, sequitur quod sit differens à patre. Quod est cõtra Amb. * in 1. de fid. vbi ait, Pater & filius deitate vnũ sunt, nec est ibi substantiæ differentia, neque vlla diuersitas.

3 ¶ Præterea, Alienũ ab alio dicitur, sed pater non est alienus à filio. Dicit enim Hilar. in 7. de trin. * quòd in diuinis personis nihil est diuersum, nihil alienum, nihil separabile. Ergo filius non est alius à patre.

4 ¶ Præterea, Alius & aliud idem significant: sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo filius est alius à patre, videtur sequi quòd filius sit aliud à patre.

¶ SED CONTRA quod Aug. dicit in li. de fide * ad Petrũ. Vna est enim essentia patris, & Filii, & Spiritussancti, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritussanctus, quamuis personaliter sit alius pater, alius filius, alius spiritussantus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nomen Alius masculinè acceptum, non nisi distinctionem suppositi in natura significet, filius alius à patre conuenienter dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendũ, qꝫ quia ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis (vt Hier. * dicit) ideo cum de trinitate loquimur, cum cautela & modestia est agendum: quia vt Aug. dicit in 1. de trinit. a Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de trinitate loquimur, duos errores oppositos cauere, temperatè inter vtrunque procedentes, scilicet errorẽ Arrii c, qui posuit cum trinitate personarũ trinitatem substantiarum: & errorem Sabellii, qui posuit cum vnitate essentiæ vnitatem personæ.

¶ Ad euitandum igitur errorem Arrii, vitare debemus in diuinis, nomen diuersitatis d & differentiæ, ne tollatur vnitas essentię. Possumus autem vti nomine distinctionis propter oppositionẽ relatiuã. Vnde si alicubi in aliqua scriptura authentica diuersitas vel differentia personarũ inuenitur, sumitur diuersitas vel differentia pro distinctione. Ne autem tollatur simplicitas diuinæ essentiæ, vitandum est nomen separationis & diuisionis, quæ est totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas, vitandum est nomen disparitatis. Ne verò tollatur similitudo, vitandũ est nomen alieni & discrepantis. Dicit enim Amb. a in lib. de fide, quod in patre & filio non est discrepans, sed vna diuinitas. Et secundum Hil. (vt dictum * est) in diuinis nihil est separabile. Ad vitandum verò errorem Sabellii vitare debemus singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentiæ diuinæ. Vnde Hil. dicit 7. b de trin. Patrem & filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Debemus etiam vitare nomen vnici ne tollatur numerus personarum. Vnde Hil. in eodẽ li. dicit, quod à Deo excluditur singularitas, atque vnici intelligentia. Dicimus tamen vnicum filium, quia non sunt plures filii in diuinis. Neque tamen dicimus vnicum Deum, quia pluribus deitas est communis. Vitamus etiam nomen confusi, ne tollatur ordo naturæ à personis. Vnde Amb. dicit e de fide: * Neque confusum est quod vnum est, neque multiplex esse potest quod indifferens est. Vitandum est etiam nomen solitarii, ne tollatur consortium trium personarum. Dicit enim Hil. in 4. de trin. * Nobis neque solitarius neq; diuersus Deus est confitendus. Hoc autem nomen alius, masculinè sumptum, non importat nisi distinctionem suppositi: vnde conuenienter dicere possumus, quòd filius est alius à patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ: sicut est alia persona, & alia hypostasis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod alius, quia est sicut quoddam particulare nomen, tenet ex parte suppositi. vnde ad eius rationem sufficit distinctio substantiæ, quæ est hypostasis vel persona. Sed diuersitas requirit distinctionem substantiæ, quæ est essentia. Et ideo non possumus dicere quòd filius sit diuersus à patre, licet sit alius.

¶ Ad secũdũ dicendũ, qꝫ differentia importat distinctionẽ formæ. Est autem tantum vna forma in diuinis, vt patet per id quod dicitur Phil. 2. Qui cũ in forma Dei esset. Et ideo nomen differentię nõ propriè cõpetit in diuinis, vt patet per autoritatẽ inductã c. Vtitur tamẽ Dam. * nomine differentiæ in diuinis personis, secundũ quod proprietas relatiua significatur per modũ formæ. Vnde dicit quòd non differunt abinuicẽ hypostases secũdum substantiã, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, vt dictum * est e.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd alienum est, quod est extraneũ & dissimile. Sed hoc non importatur cum dicitur alius. Et ideo dicimus filium alium à patre, licet non dicamus alienum.

¶ Ad quartũ dicẽdum, quòd neutrum genus est informe, masculinum autem est formatũ, & distinctũ, & similiter d fœmininum. Et ideo conuenienter per neutrum genus significatur essentia cõmunis, per masculinũ autem & fœmininũ aliquod d suppositum determinatũ in cõmuni natura.

Vnde etiã in rebus humanis, si quęratur, Quis est iste, respõdetur, Sor. Quod nomen est suppositi. Si autem quęratur quid est iste, respondetur, animal rationale & mortale e. Et ideo quia in diuinis distinctio est secũdũ personas, non autem secũdum essentiam, dicimus quòd pater est alius à filio, sed nõ aliud. Et econuerso dicimus, quòd sunt vnum, sed non vnus.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum dictio exclusiua, Solus, sit addenda termino essentiali in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dictio exclusiua solus non sit addenda termino essentiali in diuinis, quia secundum Philosophum 2. elenc. * Solus est qui cum alio non est. Sed Deus est cum angelis & sanctis animabus. Ergo non possumus dicere Deum solum.

2 ¶ Præterea, Quicquid adiũgitur termino essẽtiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnib' simul. Quia enim cõuenienter dicitur sapiens Deus, possumus dicere, pater est sapiens Deus, & trinitas est sapiens Deus. Sed Aug. in 6. de trinit. * dicit, Consideranda est illa sententia, qua dicitur, non esse patrem verum Deum solum. Ergo non potest dici solus Deus.

3 ¶ Præterea, Si hæc dictio, solus, adiũgitur termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed nõ respectu prędicati personalis: Quia hęc est falsa, solus Deus est pater, cum etiã homo sit pater. Neque etiam respectu prædicati essentialis, quia si hæc esset vera, solus Deus creat, videtur sequi, quòd hæc esset vera, solus pater creat. Quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de patre. Hæc autẽ est falsa, quia etiã filius est creator. Non ergo hæc dictio, solus, potest in diuinis adiungi termino essentiali.

¶ SED CONTRA est qꝫ dicitur 1. ad Ti. 1. Regi sęc. immortali, inuisibili, soli Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Dictio exclusiua nõ categorematicè, sed syncategorematicè termino essentiali in diuinis addẽda est.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quod hęc dictio, solus, potest accipi vt categorematica, vel syncategorematica. Dicitur autẽ dictio categorematica, quæ absolutè ponit rẽ significatã circa aliquod suppositũ, vt albus circa hominẽ, cũ dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur hæc dictio, solus, nullo modo potest adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret solitudinem circa terminum cui adiũgeretur: & sic sequeretur Deum esse solitarium, Quod est contra * prædicta e. Dictio verò syncategorematica dicitur, quę importat ordinem prædicati ad subiectũ: sicut hæc dictio omnis vel nullus. Et similiter hæc dictio solus, quia excludit omne aliud suppositum à cõsortio prędicati. Sicut cum dicitur, solus Sortes scribit, non datur intelligi quod Sortes sit solitarius, sed quòd nullus sit ei consors in scribendo: quãuis cũ eo multis existentibus. Et per hunc modum nihil prohibet, hanc dictionem, solus, adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inquantum includuntur omnia alia à Deo à consortio prædicati, vt si dicamus, solus Deus est æternus: quia nihil præter Deum est æternum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet angeli & animæ sanctæ semper sint cum Deo: tamen si nõ esset pluralitas personarum in diuinis, sequeretur, quòd Deus esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicuius, quod est extraneæ naturæ, dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamuis sint ibi multæ plãtæ & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus vel solitarius, angelis & hominibus cum eo existẽtibus, si non essent in diuinis personæ plures. Consociatio igitur angelorum & animarum non excludit solitudinem absolutam à diuinis, multo minus solitudinem respectiuam, & per comparationem ad aliquod prædicatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc dictio, solus, propriè loquẽdo, non ponitur ex parte prædicati d quod sumitur formaliter. respicit enim suppositum, inquantum excludit aliud suppositum ab eo cui adiungitur, D.1052.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum secundum.* Annot.

IN titulo hoc & sequentibus huius quæstionis quæstio est de his terminis secũdũ proprias suas significationes, ita quòd veras ac sanas reddãt propositiones, puta filius est alius à patre, &c. b 17

¶ In corpore quatuor facit. Primò ostẽdit modũ seruandũ in sermone de trinitate, s. caute & modeste, & declarat hoc dupliciter. Primò in cõmuni, autoritatibus Hieronymi & Augustini. Secũdo in speciali, propter extremos errores Arrij & Sabellij. Secundò dicit quatuor cauẽda nomina propter Arrium, scilicet diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertio quatuor similiter cauẽda propter Sabelliũ, scilicet singularis, vnici, cõfusi, & solitarij. Quarto respõdet quęsito affirmatiue, filius est alius à Patre: probatq; hoc sic. Alius masculine sumptũ nõ importat nisi distinctionẽ suppositi. ergo probatur cõsequẽtia: quia filius est aliud suppositũ diuinæ naturæ: quod patet ex æquiualẽti, quia scilicet est alia persona & alia hypostasis. Quod aũt distinctio locum habeat in diuinis, vt deductio supponit in corpore articuli probatur ex natura oppositionis relatiuæ. Comment. 179 1.dist.11. q. 1.art.1. Lib.2.ca.5. d medio illius, tom.1. Lib. 6. de tri. ca.9. in prin. to.3.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum tertium.*

Titul' intelligẽtib' terminos satis clar' est.

¶ In corpore tria dicuntur. Primò distinguitur quod ly solus, potest accipi dupliciter .s. vt dictio categorematica, & syncategorematica: & satis clare explanãtur mẽbra in litera. Deinde ponitur vna conclusio responsiua quęsito negatiue, scilicet solus categorematice non potest addi termino essentiali: in diuinis probatur, quia sequeretur, Deum esse solitarium. Deinde ponitur altera cõclusio affirmatiuè, solus syncategorematice potest addi termino essentiali in diuinis: & probatur, quia possumus excludi cætera à consortio prædicati, vt patet dicendo, Sol' De' est æternus. Comment. Art. præce. 178

Universidad de Deusto Biblioteca

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum quartum.*

Titulus limitatus est: nõ est enim quæstio vtrum possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absolutè, sed respectu prædicati communis, puta viuere, intelligere, esse, &c.

D. 1132.

Comment. ¶ In corpore respondet quæsito quatuor conclusionibus & corollario: pro distinctas tali arte. Accipit primo vnam propositionẽ, in qua dictio exclusiua additur termino personali respectu prædicati communis: vt in ipsa clarius cętere inspiciantur .s. sol' pater est Deus. Deinde distinxit quatuor sensus eiusdem, distinguẽdo ly solus multipliciter: & iuxta singulos sensus posuit singulas cõclusiones. Distinctio est ly solus dupliciter: categorematice, & sic est falsa, quia ponit patrẽ solitarium: syncategorematice, & tunc dupliciter vel à forma subiecti, & sic vera & impropria: vera quidem autoritate Aug. impropria autem, quia nõ nisi cũ implicito subintellecto, vel à consortio prædicati. Et hoc dupliciter .s. vel masculinè, & sic falsa & propria: vel neutraliter, & sic vera & impropria. & probatur ambo: quo ad propriè & impropriè: quia solus propriè respicit subiectũ, magis q; excludit aliũ quàm aliud. Quo ad veritatem verò & falsitatẽ, quia filius & similiter est alius à patre & nõ aliud: creatum enim oportet esse quod est aliud. Corollariũ autẽ est, quòd huiusmodi propositiones impropriæ non sunt extendẽdæ, sed piè exponẽdæ.

186

187

180

1 dist. 21. q. 1. art. 2. & 4. cõ. c. 25. et pot. q. 10. ar. 4. ad 12

iungitur. Sed hoc aduerbium, tantum, cùm sit exclusiuũ, potest poni ex parte subiecti & ex parte prædicati. Possumus enim dicere, tãtum fortes currit .i. nullus alius. Et fortes currit tantũ .i. nihil aliud facit. Vnde nõ propriè dici potest, pater est solus Deus: vel d trinitas est solus Deus: nisi fortè ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicatur, trinitas est Deus qui est solus Deus. Et secundum hoc etiã posset esse vera ista, pater est Deus qui est solus Deus: si relatiuum referret prædicatũ & non suppositum. Aug. autẽ cùm dicit patrẽ nõ esse solum Deum, sed trinitatem esse solũ Deum, loquitur expositiuè: ac si diceret, cũ dicitur, regi seculorum inuisibili, soli Deo, nõ est exponẽdum de persona patris, sed de sola trinitate.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vtroq; modo potest hæc dictio, solus, adiungi termino essentiali. hæc enim propositio, solus Deus est pater, est duplex: quia ly pater potest prædicare personã patris e. Et sic est vera. Non enim homo est illa persona, vel potest prædicare relationẽ e tãtũ. Et sic est falsa. Quia relatio paternitatis etiã in alijs inuenitur, licet non vniuocè f. Similiter hæc est vera, solus Deus creat. Nec tamen sequitur: ergo solus pater. Quia, vt sophistæ dicunt, dictio exclusiua immobilitat terminũ cui adiungitur, vt nõ possit fieri sub eo descensus pro aliquo suppositorum. Non enim sequitur, solus homo est animal rationale mortale: ergo solus fortes.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd dictio exclusiua possit adiungi termino personali, etiam si prædicatum sit cõmune. Dicit enim Dominus ad patrẽ loquens, Ioan. 17. vt cognoscãt te solum Deũ verum. Ergo solus pater est Deus verus.

2 ¶ Preterea, Matth. 2. dicitur, Nemo nouit filium nisi pater. Quod idem significat ac si diceretur, solus pater nouit filium. Sed nosse filium est commune. Ergo idem quod prius.

3 ¶ Præterea, Dictio exclusiua non excludit illud quod est de intellectu termini cui adiungitur. Vnde non excludit partem neq; vniuersale. Non enim sequitur, solus fortes est albus: ergo manus eius non est alba, vel, ergo homo non est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut pater in intellectu filij, & econuersò. Non ergo per hoc quòd dicitur, solus pater est Deus, excluditur filius vel spiritus sanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera.

4 ¶ Præterea, ab ecclesia cãtatur Tu solus altissimus Iesu Christe.

¶ SED CONTRA hæc locutio, solus pater est Deus, habet duas expositiuas .s. pater est Deus, & nullus alius à patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia filius alius est à patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, solus pater est Deus. & sic de similibus.

CONCLVSIO.

¶ *Dictio exclusiua non adiungitur terminis personalibus respectu prædicati communis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm dicimus, solus pater est Deus, hæc propositio potest habere multiplicẽ intellectũ. Si enim solus ponat solitudinẽ circa patrẽ, sic est falsa, secundũ quòd sumitur categorematicè. Secũdum verò quod sumitur syncategorematicè, sic iterum potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: vt sit sensus, solus pater est Deus, id est, ille cum quo nullus alius est pater, est Deus. Et hoc modo exponit Aug. in 6. de tri.* cùm dicit. Solum patrem dicimus, nõ quia separatur à filio, vel spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, quòd illi simul cùm eo non sunt pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi, nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundùm verò proprium sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit aliũ masculinè. Est autem vera, si excludit alium naturaliter tantùm. Quia filius est alius à patre, non tamen aliud. Similiter & Spir. san. Sed quia hæc dictio, solus, respicit propriè subiectum (vt dictum * est c) magis se habet ad excludendum alium quàm aliud e. Vnde non extẽdenda talis locutio, sed piè exponenda, sicubi inueniatur in authentica scriptura.

Lib. 6. de tri. ca. 7. in fin. tom. 3.

Art. præce. 128 c b

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cũ dicimus te solũ Deum verum, non intelligitur de persona patris, sed de sola trinitate, vt Augustin.* exponit. Vel si intelligatur de persona patris, non excluduntur aliæ personæ propter essentię vnitatẽ prout ly solus excludit tãtũ aliud, vt dictum * est c. Et similiter dicendũ est ad secundũ. Cũ .n. aliquid essẽtiale dicitur de patre, nõ excluditur filius vel Spir. S. propter essentię vnitatẽ. Tamẽ sciẽdũ est, quòd in autoritate prædicta hec dictio nemo, nõ idẽ quòd nullus homo, quod videtur significare vocabulũ. Nõ .n. posset excipi persona patris: sed sumitur secundum vsum loquendi distributiuè pro quacunque rationali natura.

*Lib. 6. de tri. c. 9. to. 3

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd dictio d exclusiua nõ excludit illa quæ sunt de intellectu termini cui adiungitur: si non differunt secundum suppositum, vt pars & vniuersale. Sed filius differt supposito à patre. Et ideo non est similis ratio.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd nõ dicimus absolutè, quòd solus filius sit altissimus, sed quòd solus sit altissimus cum spir. S. in gloria Dei patris.

QVAESTIO TRIGESIMASECVNDA, De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirendum est de cognitione diuinarum personarũ. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò vtrum per rationem naturalem possint cognosci diuinæ personæ.

¶ Secundò, vtrum sint aliquę notiones diuinis personis attribuendæ.

¶ Tertiò de numero notionum.

¶ Quartò, vtrum liceat diuersimodè circa notiones opinari.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod trinitas diuinarum personarũ possit per naturalem rationem cognosci. Philosophi enim non deuenerunt in Dei cognitionem, nisi per rationẽ naturalẽ. Inueniuntur aũt à Philosophis multa dicta de trinitate personarũ. Dicit .n. Arist.* in 1. de cæl. & mun. Per hũc numerum, s. ternariũ adhibuimus nosipsos magnificare Deum vnum, eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata. Aug. b etiam dicit 7 confes. Ibi legi, s. in li. Platonicorum: non quidem de verbis, sed hoc idem omnino multis & multiplicibus suaderi rationibus, quòd in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: & huiusmodi quæ ibi sequuntur. In quibus verbis distinctio diuinarũ personarum traditur. Dicitur etiam in glo. Ro. 1. & Exod. 7. quòd magi Pharaonis defecerunt in tertio signo, i. in notitia tertiæ personæ. s. Spi. S. Et sic ad minus duas cognouerunt. Trimegistus etiam dixit c Monas genuit monadem, & in seipsum reflexit ardorem. Per quod videtur generatio filij & spiritus sancti processio intimari. Cognitio ergo diuinarum personarum potest per rationem naturalem haberi.

2 ¶ Præterea, Ric. de S. Vict. dicit in lib. de trin. d Credo sine dubio, quod ad quamcunque explanationem veritatis non modò probabilia, imo etiam necessaria argumenta non desint. Vnde etiam ad probandũ trinitatem personarum aliqui induxerunt rationem ex infinitate bonitatis diuinæ, quæ seipsam infinitè cõmunicat in processione diuinarum personarum. Quidam vero per hoc quod nullius boni sine consortio potest esse iucunda possessio. Augu. e vero procedit ad manifestandum trinitatem personarum ex processione verbi & amoris in mente nostra. Quam viam supra secuti f sumus. ergo per rationem naturalem potest cognosci trinitas personarum.

3 ¶ Præterea, Superfluum videtur homini tradere, quòd humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum quòd traditio diuina de cognitione trinitatis sit superflua. Ergo trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

¶ SED CONTRA est, quòd Hil.* dicit in li. 1. de tri. Non putet homo sua intelligentia generationis sacramentũ posse cõsequi. Ambro.* dicit impossibile est generationis scire secretũ. mẽs deficit: vox silet. Sed per originem generationis & processionis distinguitur trinitas in personis diuinis, vt ex supra * dictis patet c. Cũ ergo illud homo non possit scire & intelligentia cõsequi, ad quod ratio necessaria haberi nõ potest, sequitur quòd trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

CONCLVSIO.

¶ *Impossibile est per rationem naturalem ad diuinarum personarum cognitionem peruenire.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd impossibile est per rationẽ naturalẽ ad cognitionẽ trinitatis diuinarũ personarũ peruenire. Ostensum est enim * supra c, quod homo per rationẽ naturalẽ in cognitionẽ Dei peruenire nõ potest, nisi ex creaturis. Creaturæ autem ducũt in Dei cognitionem sicut effectus in causam. Hoc igitur solum ratione naturali de Deo cognosci potest, quòd competere ei necesse est secundum quod est omnium entium principium. Et hoc fundamento vsi sumus supra c in consideratione Dei. Virtus autem creatiua Dei est communis toti trinitati c. Vnde pertinet ad vnitatẽ essentiæ, non ad distinctionem personarum. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea quæ pertinent ad vnitatem essentiæ, non autem ea quæ pertinent ad distinctionem personarum. Qui aũt probare nititur trinitatem personarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primò quidem quantum ad dignitatem ipsius fidei, quæ est vt sit de rebus inuisibilibus, quæ rationem humanam excedunt. Vnde Apo. dicit ad He. 2. quòd fides est de nõ apparentibus. Et Apo. dicit 1. Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non huius seculi, neque principum huius seculi, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Secundò quantum ad vtilitatem trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probãdum fidẽ inducit rationes, quæ non sunt cogentes, cedit in irrisionẽ infidelium. Credũt .n. quod huiusmodi ratiõibus innitamur, & propter eas credamus. Quæ igitur fidei sunt, nõ sunt tẽtanda probare nisi per autoritates c his qui autoritates suscipiunt. Apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile quod prędicat fides. Vnde Dio. * dicit 2. cap. de diui. nom. Si aliquis est qui totaliter eloquiis resistit, lõgè erit à nostra philosophia. Si autem ad veritatem eloquiorum scilicet sacrorum respicit, hoc & nos canone vtimur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd philosophi nõ cognouerũt mysteriũ trinitatis diuinarũ personarũ per propria, quæ sunt, paternitas, filiatio, & processio, secundũ illud Apo. 1. ad Cor. 2. Loquimur Dei sapientiã, quã nemo principũ huius seculi cognouit i. philosophorũ secundũ gl. Cognouerũt tamẽ quędã essentialia attributa, quæ appropriãtur personis, sicut potẽtia patri, sapientia filio, bonitas spiritui sancto, vt infra patebit c. Quod ergo Ari. dicit, per hunc numerũ adhibuimus nosipsos, &c. non est sic intelligendũ, quòd ipse poneret ternariũ numerum in diuinis. Sed vult dicere, quòd antiqui vtebantur ternario numero in sacrificiis & orationibus, propter quandam ternarii numeri perfectionem. In lib. etiam Platonicorũ inuenitur, In principio erat verbum, nõ secundum quod verbũ significat personã genitã in diuinis, sed secundum quod per verbum intelligitur ratio idealis, per quã Deus omnia condidit, quæ filio appropriatur. Et licet appropriata tribus personis cognoscerent, dicuntur tamen in tertio signo defecisse .i. in cognitione tertiæ personæ: quia à bonitate, quæ spiritu sancto appropriatur, deuiauerunt: dum cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt, vt dicitur Rom. 1. vel quia ponebant Platonici vnum primum ens, quod etiam dicebant esse patrem totius vniuersitatis rerum: consequẽter ponebãt aliam substantiam sub eo, quã vocabant mentẽ vel paternũ intellectum. In qua erant rationes omniũ rerum, sicut Macrob.* recitat super somnium Scip. Non autem ponebant aliquã substantiam tertiam separatã, quæ videretur spiritu sancto respondere. Sic autem nos non ponimus patrem & filium secundum substantiam differentes, sed fuit error Origenis * & Arrii c sequentium Platonicos. Quòd vero Trismegistus dixit, monas monadem genuit, & in se suum reflexit ardorem: non est referendum ad generationem filii vel processionem spiritus sancti, sed ad productionem mundi. Nam vnus Deus produxit vnum mundum propter seipsius amorem.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd ad aliquam rem dupliciter inducitur ratio. Vno modo ad probandum sufficienter aliquam radicem. Sicut in scientia naturali inducitur ratio sufficiens ad probandum, quod motus cœli semper sit vniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, nõ quæ sufficienter probet radicem, sed quæ radici iam positæ ostendat congruẽ consequentes effectus. Sicut in astrologia ponitur ratio æcentricorum & epicyclorum ex hoc, quod hac positione facta possunt saluari apparentia sensibilia circa motus cælestes: non tamen ratio hæc est sufficiẽter probans, quia etiã forte alia positione facta saluari possent. Primo ergo modo potest induci ratio ad probandum Deum esse vnũ, & similia. Sed secundo modo se habet ratio quæ inducitur ad manifestationem trinitatis: quia, s. trinitate posita congruunt huiusmodi rationes, non tamen ita quòd per has rationes sufficienter probetur trinitas personarum. Et hoc patet per singula, bonitas enim infinita Dei manifestatur etiam in productione creaturæ, quia infinitæ virtutis est ex nihilo producere c. Non enim oportet si infinita bonitate se communicet, quòd aliquid infinitum à Deo procedat, sed secundum modum suum recipiat diuinam bonitatem. Similiter etiam quod dicitur, quòd sine consortio non potest esse iucunda possessio alicuius boni, locum habet, quando in vna persona non inuenitur perfecta bonitas. Vnde indiget ad plenam iucunditatis bonitatem bono alicuius alterius consociati sibi. Similitudo autem intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo, propter hoc quòd intellectus non vniuocè inuenitur in Deo & in nobis. Et inde est quòd Aug.* super Ioan. dicit, quòd per fidem venitur ad cognitionem, & non econuerso.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd cognitio diuinarũ personarũ fuit necessaria nobis dupliciter. Vno modo ad rectè sentiendũ de creatione rerũ. Per hoc enim quod dicimus Deũ omnia fecisse verbo suo, excluditur error ponentium Deũ produxisse res ex necessitate naturæ. Per hoc aũt quòd ponim' in eo processionẽ amoris, ostẽditur, quòd Deus nõ propter aliquã indigẽtiam creaturas produxit, neq; propter aliquã aliã causam extrinsecã, sed propter amorẽ suę bonitatis. Vnde & Moyses postquam dixerat, In principio creauit Deus cælũ & terrã subdit, dixit Deus, fiat lux, ad manifestatione diuini verbi. Et postea dixit, Vidit Deus lucem quòd esset bona, ad ostendendum probationem diuini amoris. Et similiter in alijs operibus. Alio modo & principalius ad rectè sentiendum de salute generis humani, quæ perficitur per filium incarnatum, & per donum spiritus sancti.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primum.*

Titul' satis clarè patet.

¶ In corpore tria facit. Primo respõdet quæsito vnica cõclusione negatiua, scilicet impossibile est per rationẽ naturalẽ ad cognitionẽ trinitatis diuinarum personarum peruenire. Et probatur sic. Homo per rationem naturalem cognoscit Deum tantũ ex creaturis: ergo cognoscit ipsum secundum id tantũ, quod est principium entium: ergo secundum id tantum quod pertinet ad vnitatem essentię: ergo non cognoscit ea quę pertinent ad distinctionem personarum. Prima consequentia probatur, quia creaturæ ducunt in Dei cognitionem sicut effectus in causam. Secũda verò, quia virtus creatiua cõmunis est toti trinitati. Tertia sola fuit manifesta. Secundo declarat, quod afferre rationes naturales ad trinitatem personarum, nocet dupliciter. Primo ratione dignitatis fidei. Secundo vtilitatis hominum, quæ clare habetur in litera. Tertio infert quomodo ea quæ sunt fidei, tractanda sunt, tam cum fidelibus, quàm cum infidelibus, adiunctã autoritate Dyonisii, quę ex prędictis in quęstione prima clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum secundum.*

Annot.

IN titulo aduerte duo, quoniã quęstio est de quęstione an est, an .s. sint notiones in diuinis. Primo quid nominis ipsi' notionis. Notio namq; cõmuni notificationẽ seu manifestationẽ importat propriè loquẽdo, primo seu formaliter: sicut lectio, & auditio, & similia. Ad diuina aũt applicata sumitur pro proprietate vnius vel duarũ personarũ. Et videtur quòd S. Aug. primo introduxerit in hãc materiã notionis vocabulum in 5. de Tri. c. ait, quòd alia est notio qua intelligitur ingenitus, & alia qua genitor. Secũdo ad perfectionẽ doctrinæ scito, quod notio vt sumitur à theologis, in litera sequẽtis articuli diffinitur sic, notio est propria ratio cognoscẽdi diuinã personã. Vbi nota quòd ly ratio cognoscẽdi, insinuat quòd sit formale principiũ cognoscẽdi: & ex hoc sequitur, notiõe loquẽdo quod significetur in abstracto: sicut .n. formale principiũ essẽdi oportet esse formam, ita formale principiũ cognoscẽdi vt sic, oportet concipi ac significari vt formã, hoc autẽ vt quo ad aliquid est: hoc aũt importat abstractũ. Et propterea in præsẽti art. disputatio cũ prępositiuo circa abstractũ & cõcretũ versatur: non .n. est hic q. de reb' absolutè, sed vt significatis ac innotescẽtib' per nomina. Ly vero propria, insinuat quòd significat aliquid speciale: aliter non esset propria cognoscẽdi ratio & propter hoc (vt dicetur) esse ab alio nõ est notio. Ly vero diuinã personã, insinuat tria. Primo quòd significat aliquid pertinẽs ad originẽ, quia ordine originis distinguũtur diuinæ personæ. Secũdo quòd illud pertineat ad dignitatẽ nõ essentialẽ, sed personalẽ, quia persona dignitatis nomẽ est. Tertio, quòd sit vni' in eo quod vnum .i. quod significet aliquid cõueniẽs plurib' (vt de spiratione patet) cõueniat illis inquãtum vnũ. Et sic patet titulus.

182

infra q. 40 art. 1. contr. & 1. dist. 26 q. 2 ar. 1. Et dist. 33. art. 2. cor.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum sint ponendæ notiones in diuinis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ sint ponendę notiones in diuinis. Dicit enim Dio. in 1. ca. de diui. no.* quòd nõ est audẽdum dicere aliquid de Deo, præter ea quæ nobis ex sacris eloquiis sunt expressa c. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis sacræ scripturæ. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

4

Cap. 1. part. à princ.

Argu.

2 ¶ Preterea, Quicquid ponitur in diuinis, aut pertinet ad vnitatẽ essentię, aut ad trinitatem personarum. Sed notiones non pertinent ad vnitatem essentiæ, nec ad trinitatem personarum. De notionibus enim neq; predicantur ea quæ sunt essentiæ. non enim dicimus quòd paternitas sit sapiens, vel creet. Neque etiã ea, quæ sunt personæ. Non enim dicimus quòd paternitas generet, & filiatio generetur. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

171

195

Argu.

4

3 ¶ Præterea, in simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi: quia cognoscũtur seipsis, sed diuinæ personæ sunt simplicissimæ. Ergo nõ sunt ponendæ in diuinis personis notiones.

¶ SED contra est quod dicit Ioã. Damas.* differentiã hypostaseon. id est, personarum, in tribus proprietatibus, id est, paternali & filiali & processionali, recognoscimus. Sunt ergo ponendæ proprietates & notiones in diuinis.

Lib. 3. Orthod. fid. c. 5. circ. prin.

CONCLVSIO.

Notiones quasdã in diuinis necesse est poni, inquãtum essentialia nomina significare oportet in abstracto & in cõcreto, quod nullatenus diuinæ simplicitati obstat.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quòd prepositiuus attẽdẽs simplicitatẽ personarũ dixit, nõ esse ponẽdas proprietates & notiones in diuinis. Et sicubi inueniãtur exponit abstractũ pro cõcreto. Sicut enim consueuimus dicere, rogo benignitatẽ tuã i. te benignũ: ita cũ dicitur in diuinis paternitas, intelligitur Deus pater. Sed sicut ostẽsum est * suprà c, diuinæ simplicitati nõ prçiudicat, quòd in diuinis vtamur nominibus cõcretis & abstractis. Quia secundũ quod intelligimus sic nominamus. Intellectus autem noster nõ potest pertingere ad ipsam simplicitatẽ diuinã, secundũ quod in se est cõsiderãda: & ideo secundũ modũ suũ diuina apprehẽdit & nominat, id est, secũdum quod inuenitur in rebus sensibilibus, à quibus cognitionẽ accipit. In quibus ad significãdũ simplices formas nominibus abstractis vtimur: ad significãdum verò res subsistentes, vtimur nominibus concretis. Vnde & diuina, sicut supra* dictũ est c, ratione simplicitatis per nomina abstracta significamus, ratione vero subsistẽtiæ & cõplemẽti per nomina cõcreta. Oportet autem non solũ nomina essentialia in abstracto & in concreto significare (vt cum dicimus deitatem & Deũ, vel sapientiã & sapientẽ) sed etiam personalia, vt dicamus paternitatẽ & patrem. Ad quod duo præcipuè nos cogunt. Primo quidẽ hçreticorũ instãtia. Cũ enim confiteamur pa-

Comment. ¶ In corpore duo principaliter facit. Primo proponit opinionẽ prepositiui. Secundò confutando illam, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, tria Præpositiuus dicit .s. opinionẽ: quod .s. nõ sunt ponẽdæ proprietates in abstracto, seu notiones in diuinis. Et radicẽ opinionis .s. propter simplicitatẽ personarũ diuinarum. Et expositionem sacrorum eloquiorũ quo ad hoc .s. quod abstractũ exponendum est per concretum.

Q. 13. art. 3. ad 1. præcip. & q. 13. art. 1.

4

16

68

Comment. ¶ Quo ad secũdum duo ex opposito fiunt. primo destruitur radix opinionis prędictę. Secũdo probatur opposita opinio. Primũ fit sic: secundũ quòd intelligimus, sic nominamus. ergo nominam' diuina modo nõ suo, sed sensibiliũ, ergo nominamus ea ratione simplicitatis nominib' abstractis, ratione verò subsistẽtię nominibus cõcretis. ergo nõ prędicat diuinę simplicitati, vti in diuinis abstractis & concretis. prima cõsequẽtia probatur, quia intellectus noster non pertingit ad cognoscendum Deum secũdum quòd in se est.

Locis nunc proximè citatis.

68

66

4

… sed cognoscitur eum more sensibilium. Secunda verò probatur: quia in sensibilibus abstracti nomen ex simplicitate, concreti verò ex complemento sumitur. Reliqua per se patent.

¶ Num notio in diuinis ex parte rei distinguatur ab eo cuius est notio.

¶ Contra hanc rationem Aureo. apud Capreolū in 26. dist. 1. arguit, volēs probare quod notio in diuinis distinguitur ab eo cuius est notio, puta paternitas à patre: non solū ex modo intelligēdi ex sensibilib' orta, vt dicit litera, sed etiā ex parte rei. Et arguit sic. vbicunq; abstractū differt à concreto, solo modo significādi, quicquid tale dicitur de vno, dicitur de reliquo, vt patet de deitate & Deo: sed paternitas & pater nō sic se habēt. quoniā paternitas se tota distinguitur à filio, non autē pater. ergo.

295 ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod distinct. inter abstractū & cōcretum in diuinis, ex diuina re oriri, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod in Deo est aliqd, vnde verificat abstractū & concretū. & hoc, procul dubio est verū: quoniā simplicitate abstractū, subsistētia cōcretū fundat. Alio modo quod in diuinis sit aliqua distinctio, ex qua oritur distinctio inter abstractum & concretum: & hoc est chimericū. Vnde ad rationem in oppositū negan da est maior: cuius probatio falsa est, quoniam generare prædicatur de Deo, non autem de deitate. Ad veritatem nanque locutionū exigitur quod prædicatum conueniat rei significatæ per subiectum sub illo modo, quo significatur, vt patet extra de trinitate & fide catholica.

… trem, & filiū, & Spi. S. esse vnum Deum & tres personas, quęrentibus quo sunt vnus Deus, & quo sunt tres, sicut respondetur quòd sunt essentia vel deitate vnū: ita oportuit esse aliqua nomina abstracta, quibus responderi possit personas distingui, & huiusmodi sunt proprietates vel notiões in abstracto significātes vt paternitas & filiatio. Et ideo essētia significatur in diuinis vt quid, persona verò vt quis, proprietas autē vt quo. Secūdò, quia vna persona inuenitur in diuinis referri ad duas personas, s. persona patris ad personā filij, & personam Spi. san. Non autē vna relatione, quia sic sequeretur, quòd etiā filius & spiritus sanctus vna & eadem relatione referrentur ad patrem [c]. Et sic, cū sola relatio in diuinis multiplicet trinitatē, sequeretur, quòd filius & spiritus sanctus nō essent duæ personæ. Neq; tamen potest dici, (vt præpositiuus dicebat) quòd sicut Deus vno modo se habet ad creaturas, cùm tamē creaturæ diuersimode se habeant ad ipsum, sic pater vna relatione refertur ad filium & ad Spi. san. cùm tamē illi duo duabus relatiōibus referātur ad patrem. Quia cū ratio specifica relatiui consistat in hoc, quòd ad aliud se habet: necesse est dicere, quòd duæ relationes non sunt diuersæ secūdum speciē, si ex opposito vna relatio eis correspōdeat. Oportet enī aliā speciē relationis esse domini & patris secūdū diuersitatē filiationis & seruitutis. Omnes autē creaturæ sub vna specie relationis referuntur ad Deum, vt sunt creaturæ ipsius. Filius autē & spiritus sanctus non secundū relationes vnius rationis referuntur ad patrem. vnde non est simile. Et vtrinq;. Relatio autē Dei ad creaturā nō est realis: & propterea non oportet quòd sit vna. Nullum n. inconueniens est multiplicare relationes rationis in Deo.

¶ Circa antecedens assumptū. s. ratio specifica relatiui cōsistit in esse ad aliud, Aduerte quod nō intēdit per hoc, quòd ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est, quē tamē sensum superficies deductionis præ se ferre quasi arguere velit, quòd quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est correlationi vnius speciei correspondere terminos diuersarū speciei: hoc n. est falsum, quoniā quod ipsum ex causa sua sumitur, diamètro cōsurgit relationis species. Sed intendit quòd specifica ratio relatiui consistit in esse ad aliud proportionaliter, quemadmodū n. relatiuum in communi cōsistit in esse ad aliud in cōmuni, ita relatiui species cōsistit in ordine ad aliud secūdū speciē: per hoc enim species relatiui cōsistit in esse ad aliud vnicū specie correlatiuū. Sic enim per se defendit ad aliquid propriis differentiis in suas species.

iterum in Deo non requiritur relatio realis ad creaturā, vt supra * dictū est [c]: Relationes aūt rationis in Deo multiplicare nō est incōueniēs. Sed in patre oportet esse relationem realem, qua refertur ad filiū & Spir. san. Vnde secundum duas relationes filii & spi. san. quibus referuntur ad patrem, oportet intelligi duas relationes in patre, quibus referatur ad filiū & spi. san. Vnde cum non sit nisi vna patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates & notiones.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet de notionibus non fiat mentio in sacra scriptura, fit tamē mētio de personis, in quibus intelligūtur notiones, sicut abstractum in concreto.

¶ Ad secundum dicendū, quòd notiones significantur in diuinis, non vt res, sed vt rationes quædā, quibus cognoscūtur personæ [c], licet ipsæ notiões vel relationes realiter sint in Deo, vt supra * dictū est [c]. Et ideo ea quæ habēt ordinē aliquē ad actum aliquē essentialē vel personalē, nō possunt dici de notionibus, quia hoc repugnat modo significandi ipsarū [c]. Vnde nō possumus dicere quòd paternitas generet, vel creet, sicut sapientia vel intellectus. Essentialia verò, quæ non habent ordinem ad aliquem actum, sed remouent conditiones creaturæ à Deo, possunt prædicari de notionibus, possumus enim dicere quòd paternitas est æterna, vel immensa, vel quodcunque huiusmodi. Et similiter propter identitatem rei possunt substantiua personalia & essentialia prædicari de notionibus: possumus enim dicere quòd pater nitas est Deus, & paternitas est pater.

¶ Nō præter referatur ad filiū, & spiritū sanctū, & na vel duab' relationib'.

¶ Num vni relationi secundū speciē duæ correspōdeāt secundū speciem.

¶ Circa prædicta occurrit multiplex dubiū. Dubitatur n. primo de illa propositione. Pater refertur ad filiū, & spiritū sanctū: non vna, sed duabus relationibus. Aut n. est sensus, quòd ibi sunt relationes duæ secundum rē, & hoc est falsissimū, quoniā spiratio & paternitas in patre sunt vna res numero. Aut est sensus, quòd sunt duæ secundū rationē. Et hoc licet sit verum, non est tamen ad propositum. Tum quia de rebus in hac ratione est sermo: quæ ex natura relationum procedit. Tum quia ex premissis prædictæ rationis manifeste sequitur, si est valida, quòd diuersis specie relationibus oportet diuersas specie relationes correspondere. Constat autem, quod ad diuersitatem specificam in rerum natura non sufficit distinctio rationis.

¶ Dubiū secundò est circa propositionem illā assumptam contra præpositiuū. s. vni relationi secundum speciē non possunt correspondere duæ secundū speciem. Manifeste. n. tenemus oppositum: quoniam vni filiationi sortis respondent diuersarum specierum relationes, scilicet paternitas, & maternitas parentum ipsius, vt in tertia parte, quæst. 35. artic. 5. expresse habetur.

¶ Ad primū dubiū dicendū est, quòd hic sunt duo, s. pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidē asserit litera partē affirmatiuā, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales: quia distinguuntur differentiis relationis. De modo autem quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis: quia non opponuntur adinuicē relatiuè, & si nō sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmate verò quòd sunt duæ formaliter secundum rationem tantum, non quietat multorū intellectū, quia esse duo secundū rationē nō est esse duo, sed intelligi duo, sicut esse quātū secundū rationē, non est esse quantū, sed intelligi quantū. Vnde cū nulla sit actualis distinctio præter realē aut rationis, restat quod sint duæ virtualiter. i. perinde se habent, ac si essent duæ, & hoc consonat excellētiæ diuinę rei. Et est in iecit materia absq; omni opere intellectus: sufficitq; proposito, reliquisq; difficultatibus soluendis, nā specifica diuersitas duarum relationum infert specificam diuersitatem relationum sibi correspōdentiū formaliter vel virtualiter, id est, quòd illæ relationes correspondentes habeant specificam distinctionem in rerum natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionem actualiter. Et sic, quoniā persona patris habet relationes duas, sic quod vnaquæque perinde dicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duę in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tanquam duas patris notiones ponere. Alioquin respōderi non posset quærenti, quo pater, & quo spirator: cum constet patrem ad filium, spiratorem verò ad spiritum sanctum esse: veruntamen propositio sic videtur affirmare, quòd distinguūtur formaliter: quoniā tractatus iste non est de rebus absolute, sed vt intellectis & significatis, vt patet ex litera.

¶ Ad secundū verò dubiū dicitur, quòd est radix propositionis S. Th. sit illa propositio Arist. 5. met. c. de ad aliquid. s. nullū relatiuū dicitur bis propter eandē rationem; quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primo termini est, quæ parere esse vnū: iuxta limitationem illius fundamenti limitanda sunt consequentia. Relatiuū igitur nō dici bis, potest dupliciter intelligi. Primo nō dicitur bis, id est, ad duo correlatiua solo numero distincta. & sic credimus hoc esse falsum, quia Sortes albus eadē similitudine similis est olbus albis. Secūdò nō dicitur bis, i. ad duo correlatiua diuersarū rationū, & sic pōt intelligi dupliciter. s. vel diuersarū rationū partialiū. Et sic verū nō est verū, vt ex illo articulo tertię partis patet. Vel nō partialiū, & sic est verū. Vnde notanter S. T. idem in vltimo argumento ex hoc eodem fundamēto nō infert. Ergo impossibile est vni relationi diciad duo: sed ergo impossibile est, quod vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa: per ly omnino, nō partialia innuēs. Voco aūt relationes partialis in proposito, illa, quorū fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum, vt pater de patre & matre respectu filii, consona notatur veritati glosa hæc ostenditur, ex eo quòd propriè loquendo, relationum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit, quasi partes adæquati extremi. sed quando vnum ex vna, & alterū ex altera parte respiceret, bis diceretur, vt species ad genus, & ad indiuiduū: & sciētia diceretur ad scibile & scientē, &c. Et ergo hic contra præpositiuū intendit impossibile esse, quod vna relatio secundum speciem habeat extrem aduersarū rationū non partialiū: processio nā que & filiatio non habēt partialia fundamēta, sed diuersarū omnino rationum, secundum se perfecta: quoniā filius perfecte terminat processum intellectus, & similiter Spiritus san. perfectus est terminus processionis volūtatis: in tertia autem parte extrema diuersarū rationum partialia redditur filiationi, vt patet.

Comment. ¶ Secūda proponit oppositā opinionē, & est cōclusio responsiua quæsito affirmatiua: oportet in diuinis significari in abstracto & cōcreto non solū nomina essentialia, sed etiā personalia, scilicet paternitatē & patrē, &c. Et probatur cōclusio duabus rationibus: quarū prima extēdit se ad essentialia & personalia. Secūda autē ad personalia tātū. Est ergo prima ratio, vt hereticorū instātiæ habeamus propria responsiua: & formatur sic ratio à cōfitētibus patrē, & filiū, & Spi. S. esse vnū Deū & tres personas, oportet respōderi interrogātib', quo sunt vn' De', & quo vel quibus sunt tres psonæ: ergo oportet dicere quod deitate sunt vnū, proprietatib' autē. s. paternitate, filiatiōe, &c. sunt plures, sic enī & nō aliter trib' interrogatiuis. s. quid, quis, & quo, reddim' tria propria respōsiua.

Annot. ¶ Contra hanc rationem Greg. de Arimi. in 26. dist. 1. instat, intendens eam soluere, dicēs, quòd propter hæreticorū instantiā nō oportet proprietates has distinguere. Quia Aug. docuit respōdere in serm. de fide & symbolo: credimus trinitatem personis distinctam, substantia vnitam. Et Hiero. in expositione fidei cathol. substantia vnū sunt, sed personis ac nominibus distinguūtur. ergo absque proprietatibus habemus responsiuam, quo sunt vnum, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primò quòd Gregor. malè immiscere videtur hāc literæ huius rationē tractatui de rebus absolutis: quē videtur ipse ibidē intendere, vt enim patet ex titulo totius quęst. hic tractatur de cognitione diuinarum personarum, & non de esse earundem. Secundo dicitur quòd malè pōderauit verba literę dicētis, quòd oportet habere responsiuum ad interrogatiuum quo, nō respectu huius termini qui est trinitas, sed respectu etiam huius termini personæ quod constat ex neutra illarum autoritatum haberi. Tertiò, quòd litera iuxta morem suum loquitur formaliter, & cōsistit vis eius in hoc quòd interrogatiuo quo: oportet reddi responsiuum, quod ex proprio modo significandi significat vt quo, alioquin non quiescit instantia quærentium. Constat autem quòd persona non significat vt quo, cùm sit concretum nomen. Oportet igitur vt habeamus proprium responsiuum quo, non respectu huius, aut illius termini, sed simpliciter respectu concretorum diuinorum proprietates in abstracto admittere in diuinis: & hoc directè intendit litera.

¶ Secūda verò ratio primò ponitur, deinde à præpositiuo soluitur. Tertiò excluditur solutio dupliciter. Est ergo secunda ratio, persona patris vna refertur ad duas personas. s. filij, & spiritus san. nō vna relatione: ergo oportet in patre distinguere notiones. Antecedēs quo ad secūdā partē, probatur ducēdo ad impossibile sic. Si pater vna relatione respiceret filiū, & spir. san. filius & spir. san. vnā quoq; relatione respicerēt patrē: & si sic, ergo filius & spiri. san. nō essent duę personæ. Et probatur hęc vltima sequela: quia sola relatio multiplicat trinitatē. Præpositiuus autē secūdam partē antecedētis negās cōsequentiā quoq; primā ducētē ad impossibile negabat: asserebatq; instātiā. Ex eo quòd Deus vnica relatione se habet ad creaturas, & tamen creaturę pluribus relationibus referuntur ad ipsum: sic proportionaliter cēsebat de filio & spiritu san. ad patrē.

¶ Cōtra hāc autē responsionē dupliciter in litera arguitur. Primò sic, ratio specifica relatiui cōsistit in hoc, quòd est ad aliud se habere. ergo vni relatiōi secūdū speciē nō possunt ex opposito correspōdere duę diuersę secūdū speciē: ergo relationibus filij & Spi. S. nō potest respōdere vna relatio patris: quāuis oībus relationib' creaturarū possit respōdere vna relatio ex parte Dei. Prima cōsequētia declaratur in patre & dño respectu filij & serui. Secūda autē, quia relationes spi. san. & filij sunt diuersarū rationū, creaturarū autem ad Deū vnius sunt rationis. Secūdò peccat instātia: quia sermo præsens est de relationibus realibus

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet personæ sint simplices, tamen absque præiudicio simplicitatis possunt propriè rationes personarum in abstracto significari, vt dictum est [c].

ARTICVLVS III.

[a] ¶ Vtrum sint quinque notiones.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nō sint quinq; notiones. Propriæ. n. notiones personarū sunt relationes quibus distinguuntur. Sed relationes in diuinis non sunt nisi quatuor, vt supra * dictum est. Ergo & notiones sunt tantum quatuor.

2 ¶ Præterea, propter hoc quòd in diuinis est vna essentia, dicitur Deus vnus, propter hoc autem quòd sunt tres personæ, dicitur Deus trinus. Si ergo in diuinis sunt quinque notiones, dicetur quinus. Quod est inconueniens.

3 ¶ Præterea, si tribus personis existentibus in diuinis sunt quinq; notiones, oportet quòd in aliqua personarum sint aliquę notiones duę vel plures, sicut in persona patris ponitur innascibilitas, & paternitas, & communis spiratio. Aut igitur istæ tres notiones differunt re, aut non: Si differunt re, sequitur quòd persona patris sit composita ex pluribus rebus. Si aūt differūt ratione tantū, sequitur quòd vna earū possit de alia prædicari, vt dicamus, quòd sicut bonitas diuina est eius sapiētia propter indifferentiam rei, ita cōis spiratio sit paternitas. Quod nō cōceditur. Igitur nō sunt quinq; notiones.

¶ SED CONTRA, videtur quòd sint plures. Quia sicut pater à nullo est, & secundū hoc accipitur notio, quæ dicitur innascibilitas: ita à spiritu sancto non est alia persona. Et secūdum hæc oportebit accipere sex notiones.

5 ¶ Præterea, sicut patri & filio cōmune est quòd ab eis procedat spiritus sanctus: ita commune est filio & spiritui sancto quòd procedāt à patre. Ergo sicut vna notio ponitur communis patri & filio: ita debet poni vna notio communis filio & spiritui sancto.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque tantum notiones sunt in diuinis, innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd notio dicitur id, quod est propria ratio cognoscendi diuinam personam. Diuinæ autem personæ multiplicantur secundum originem. Ad originem autem pertinet à quo alius, & qui ab alio: & secundum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona patris nō potest internoscere per hoc quòd sit ab alio, sed per hoc quòd à nullo est. Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas [c]. Sed inquantū aliquis est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantū filius est, ab eo innotescit notione paternitatis: inquantum autē spiritus sanctus est, ab eo innotescit notione cōmunis spirationis. Filius autē potest internoscere per hoc, quod est ab alio nascēdo, & sic innotescit per filiationē. Et per hoc quod est alius ab eo . s. spiritus sanctus, & per hoc innotescit eodē modo sicut & pater, scilicet communi spiratione. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc, quod est ab alio vel ab alijs, & sic innotescit processione. Nō autē per hoc quod alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis . s. innascibilitas, paternitas, filiatio, cōmunis spiratio, & processio. Harū autē tātum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio, nisi per reductionem, vt infra * dicetur [e]. Quatuor autem tātum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est, constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio, et processio [c]. Nam communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, vt infra * magis patebit [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd præter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, vt dictum * est [c].

¶ Ad secundum dicendū, quòd essentia in diuinis significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur vt rationes notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

¶ Ad tertium dicendū, quòd cùm sola oppositio relatiua faciat pluralitatem realem in diuinis, plures proprietates vnius personæ, cùm non opponantur adinuicē relatiuè, non differunt realiter. Nec tamen de inuicem prædicantur: quia significantur vt diuersę rationes personarum. Sicut etiam non dicimus quòd attributum potentiæ sit attributum scientiæ: licet dicamus quòd scientia sit potentia [c].

¶ Ad quartum dicendum, quòd cùm persona importet dignitatem, vt suprà * dictum est, non potest accipi notio aliqua spiritus sancti ex hoc quòd ab eo non est alius. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut ad auctoritatem patris pertinet quòd sit à nullo.

¶ Quidnam sit significari vt res, & vt ratio.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit quid sit significari vt res, & quid significari vt ratio. Si enim hoc idē est quod significari in concreto & in abstracto: litera contradicit sibi, quia sapiētia abstractum nomen est: & tamen de Deo dicitur, quod dispo nit omnia suauiter, &c. Non obstante sibi tali modo significandi. Si autem intenditur differentia inter rem realem & rationalem, manifeste falsum dicitur, quoniam paternitas rem realem significat, sicut & sapientia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia ly vt, aliquam conditionem importat, & cō citare est existere vel subsistere: nulla siquidem res, vt res est, nisi vt res significatur nisi vt ens, seu existens significatum. Ratio autem, quia innotescendi gratia, 6. Topicor. dicitur inuentio, principiumque notitiæ sit causa & forma, ex nomine ratio, conditio rationis est, vt sit formaliter notificatiua & proportionaliter, vt significatum, vt formale principium in cognoscendo. Et enim modus significandi correspondet conditioni rationis vt ratio est, & quia hæc existentia abstractum & concretum, ideo conceditur quod significari vt res, coincidit cū cōcreto, & vt ratio, cum abstracto.

¶ Ad obiectionē in oppositum dicitur, quòd licet omnibus abstractis ex modo significandi commune sit nō congruere operationibus, inter abstracta tamen est magna differentia, ex parte ipsius rationis formalis significatæ. Quorundā. n. ratio formalis secundum se nullum habet ordinem ad opus, vt patet in relatione. Quorundam autem secundum se habet ordinem ad opus: vt sapientia ad ordinare, iustitia ad reddere vnicuique ius, &c. illa abstracta, quæ ex re formaliter significata opus respiciunt, congruam propositionem admittunt, vt in litera de sapiētia & intellectu dicitur. Reliqua autem vt paternitas & reliquæ notiones, quia nec ex modo significandi, nec ex propria ratione formali operationis principia sunt, congruas enunciationes habere non possunt circa operationes, vt in litera dicitur, vnde nulla est contradictio.

[a] ¶ S per Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum tertium.

Titulus intendit de numero quinario ad æquatiua quod neque plures neque pauciores sunt notiones quàm quinque.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito. Secundò ponit differentiā inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad numerū.

¶ Quo ad primū cōclusio responsiua quæsito affirmatiue est, notiones sunt quinque. s. innascibilitas, paternitas, cōis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur sic. Notio est propria ratio cognoscēdi diuinā personā: ergo attenditur secundum originē: ergo secundū hæc duo. s. à quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinq. Antecedēs est descriptio notionis superius exposita. Prima cōsequentia probatur, quia diuinæ personæ multiplicātur secundum originē. Secunda aūt, quia hæc duo spectāt ad originē, & secundū ea innotescunt diuinæ personæ. Tertia verò manifestatur sic illatim ad singulas applicādo personas vtrunq; modū originis. Et quo ad personā quidē patris, ex illo modo qui ab alio non positiuè sed negatiuè habetur innascibilitas. Ex illo verò à quo alius, paternitas & spiratio, quo ad personā verò filij, ex ly, qui ab alio habetur filiatio: ex ly verò à quo alius, habetur eadē spiratio. Quo ad personā verò Spiritus Sancti, ex ly qui ab alio, habetur processio. Ex ly vero à quo alius, nec positiuè, nec negatiuè aliquid ponitur, propter rationem subiunctam in respōsione ad quartum.

¶ Quo ad secūdū determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorū quatuor, s. notionis, relationis, proprietatis, & personalitatis, vt formaliter possit locutio interpretari: nec vnū cōfusè pro alio accipiatur. Et in litera satis clarè patent. Si qua verò circa hæc sunt dubia cōstitutiua, aut circa innascibilitatē, inferius proprijs locis patebunt.

¶ *Num præter quinque in diuinis notiones detur sexta, inspirabilitas scilicet communis patri, & filio.*

¶ Circa discussionem factā in litera post responsiones ad argumenta occurrit dubium motum à Scoto in 28. distinct. prima, q. prima, argumento 5. & hic intactū. Quare .s. non est ponenda sexta notio, scilicet inspirabilitas communis patri & filio: sicut enim pater innotescit positiuè dupliciter, & negatiuè negatione vtriusque originis, vel primæ earum: ita filius, cùm sibi conueniat negatio vnius earum, debet illa innotescere.

¶ Ad hoc dubium nihil inuenio à S. Tho. dictū in speciali, respectu personæ filij. Inferius namq; q. 33. artic. 4. Et in prim. sent. dist. 28. quæst. 1. art. 1 solutionem huius dubij dedit, inquantum tangit personā patris dicens, quòd innascibilitas importat negationem vtriusq; originis. Ex hoc enim manifeste patet, quòd in patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubiū est de persona filij. Ea quoque quæ de sufficientia notionum. 26. dist. 1. dicit, male possent ad hoc applicari. Tum quia etiam inspirabilitas dicit aliquid speciale, est enim negatio in genere, &c. Tum quia etiam innascibilitas conceditur à S. Thom. notio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infrà. Scotus autem vbi suprà, quasi vellet introducere sextā notionem, non audet tamen se contra torrentem opponere doctorum, quinque tantum notiones approbantiū. Vnde nisi, inquit, assignetur aliqua ratio de hoc, sexta erit concedenda notio. Videtur autem mihi quod sufficiens habetur ratio quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

¶ Ad cui' euidētiā scito, quòd cū notio innotescēdi gratia ponēda sit (vt eius nomē ostendit) & priuatio per habitū, negatioq; per affirmationē, naturaliter cognoscatur, & nō econuerso: cōsequēs est quod negationes modorū originis inter notiones cōputari regulariter nō debeant, in cuius signū persona Spir. s. vnā tantū notionē habet. & tamē sibi conuenit negatio natiuitatis filio cōueniētis. Et quoniā inspirabilitas negatio quædā est, ideo inter notiones locum habere nō debet. Quòd autē innascibilitas notio posita sit negatiua, præter regulariter, est propter tres singulares rationes, locū nō habētes in alijs negationibus. Prima est, quia persona patris sola se habet in trinitate in ratione primi principij, solus enim pater ibi est principiū, nō de principio. Et propterea tum quia ratio primi optime per negationē notificatur. Tum ad cōmendandā hāc tantam patris autoritatē, propter quā secundū Hilar. maior dicitur filio: & filius in euāgelio solitus est omnia referre ad patrē. & ecclesia omnes ferè orationes ad patrē dirigit: merito huiusmodi negatio notio posita est. Et hæc ratio tāgitur in litera in respōsione ad quartū in calce. & in primo sentētiarum, vbi suprà. Secūda ratio est propter variā cōnexionē istorū terminorū in cōmuni. s. pater & ingenitus. hæc enim duo separata inueniuntur apud nos: omnis enim pater est genitus, id est ab alio, vel etiā genitus propriè, excepto Adā, qui fuit pater & ingenitus. Ex proprijs tamen rationibus coniungi possunt, & in paterna persona iuncta sunt, nō sic autem est de filio & inspirabili: hæc enim vbiq; connexa sunt: & ideo merito negatio illa inter notiones numerata est. Et sumitur hæc ratio ex Aug. 5. de Trin. cap. 6. Tertia ratio ex Hilar. in lib. de synodis ad commēdandam vnitatē diuinæ naturæ: ponendo siquidē innascibilem vnam personā, ponitur vnū principiū & caput in natura diuina. Inquit enim Hilarius, quod ponere duos innascibiles, est ponere plures deos, & plures naturas diuinas, ac per hoc ponere vnum innascibilem, commendat vnita-

Q. 28. ar. 4. 188 e. Q. 33. ar. 4. ad 3. 188 e. 174 e. Q. 40. ar. 1. ad 1. 210 e. 188. In corp. art. 82 a. 71. Q. 29. ar. 3.

Universidad de [illegible] Biblioteca

tem diuinæ naturæ, propter quod fieri doctores non qualitercunq; ponūt innascibilitatē esse notionem, sed vt propria est patri, ita quod nec essentiæ, nec spir. sancto conueniat. Accessit forte ad hoc, quod nominib' proprijs processionis spiri. san. caremus. Quia igitur rationē habemus quare singulari priuilegio innascibilitas est notio, & regulariter negationes à notionibus excluduntur, rationabiliter à sacris doctorib' inspirabilitas omissa est.

271 b ¶ In responsione ad secundū aduerte, quod significari vt res quedā, est significari vt res singularis in rerum natura: & quoniā nominibus personarū in actu exercito (vt pater, & filius, & spiritus sanctus) & nomine similiter essen (scil. Deus) significatur persona & natura in diuinis, vt res singulares: notionū autem, proprietatum, & relationum, vt sic nominibus, id est, abstractis, rationes potius rerum significantur: ideo ex horum numero non dicitur Deus quinus vel quatrinus, &c. D. 931. 184 1. distin. 33. artic. 5. Li. 1. de tri. c. 3. tom. 3.

¶ Num distinctio rationis inter paternitatem & spirationem impediat prædicationem in abstracto.

¶ In responsione ad tertium dubium est propter obiectionem Sco. in quo lib. 3. in calce articuli secūdi. Si distinctio, inquit rationis inter paternitatem & spirationem sufficeret ad impediendā prædicationem in abstracto, impediretur etiam illa, sapientia est bonitas: quoniam distinguuntur formaliter. Consequens autē est falsum apud te hic, ergo. Exemplum quoq; quod de attributo adducitur, non est ad propositum, sed potius ad oppositum. Extra propositum quidē, quia attributum est nomen intentionis, quæstio autem est de nominibus primæ intentionis. Ad oppositum verò, quia ex illo exemplo habetur, quod sicut attributum potentiæ non est attributum scientiæ, & tamen potentia est scientia: ita notio paternitatis nō est notio spirationis, & tamen paternitas est spiratio: quod est oppositum intentæ conclusionis. Art. præce. 183

¶ Ad hoc dicitur, quod obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imò ex diminuta inspectione eius. Non enim dicitur in litera quòd ideo non prædicātur de inuicē, quia distinguuntur ratione: sed quia significantur vt diuersæ rationes personarū, id est, vt diuersæ rationes relatiuæ. Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistentes, vt prædictū fuit. Et intēdit de diuersitate in actu exercito, nō sub notionis vocabulo, sed sub relationis ratione. Fūdatur enim responsio hæc super doctrina in 5. Meta. c. de vno. s. quod sub illo aliqua propriè multiplicātur, cui' differētijs distinguūtur, ita quod intēdit q quia paternitas & spiratio sub diuersis differētijs diuinæ relationis sunt. illa enim est ad filiū, hæc ad spiritū san. ideo & duę relationes reales diuinę sunt. Et quia hāc distinctionē important in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc quod significātur vt diuersæ rationes personarū, i. relationū personalium: ideo non prædicātur de se inuicem. Vnde ad obiectionē negandū est antecedens. Et de exemplo dicendū est, quod est valde ad propositū si sane intelligatur: nō enim adductū est, nisi ad manifestandū fundamētū illud ex 5. Meta. s. quod sub illo retinent aliquā pluralitatem, sub cuius pluribus differentijs comprehenduntur. Et quia sub attributi intentione & non rei, scientia & potentia Dei distinguuntur: ideo plura attributa dicuntur, nec vnū dicitur aliud: licet vna sit alia, quia nō distinguuntur rei differētia. Ita quoq; dicitur in proposito: non solum respectu intētionis importatæ per ly notio, sed etiam respectu rationis formalis subiectæ .i. relationis diuinæ. sicut enim attributum numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & non solum notionis intētio numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea sicut hoc attributum non est illud, ita & hæc notio non est illa (quod in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina. Et quod hæc sit S. Tho. intentio, percipi potest ex primo sent. dist. 27. q. 1. art. 1. in corpore, & ad tertium.

¶ Contra hanc quoque responsionem inquantum dicit, quòd paternitas & spiratio sunt idem, realiter argumenta extant Durandi apud Capreolum, 33. distinct. primi, articulo secundo, contra primam conclusionem. Sed non sunt mihi visa recitatione digna.

est*, nō potest accipi notio aliqua spiritus sancti ex hoc, quod nulla psona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad autoritatē patris, quòd sit à nullo.

¶ Ad quintū dicendū, quòd filius d & spiritus sanctus non conueniunt in vno speciali modo existendi à patre: sicut pater & filius conueniunt in vno speciali modo producēdi spiritum sanctum. Id autem quod est principium innotescendi, oportet esse aliquid speciale. Et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum liceat contrariè opinari de notionibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd nō liceat contrariè opinari de notionibus. Dicit enim Aug. in 1. de trinit.* quòd non erratur alicubi periculosius q in materia trinitatis, ad quam certum est notiones pertinere. Sed contrariæ opiniones nō possunt esse absq; errore. Ergo contrariè opinari circa notiones non licet.

2 ¶ Præterea, per notiones cognoscūtur personæ, vt dictū* est e. Sed circa personas non licet contrariè opinari. Ergo nec circa notiones.

¶ SED CONTRA, Articuli fidei non sunt de notionibus. Ergo circa notiones licet sic vel aliter opinari.

CONCLVSIO.

¶ Cum notiones ad fidem nō nisi indirectè spectent, contrariè opinari de ipsis licet, si nihil adsit, vel consideretur consequi fidei contrarium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Vno modo directè, sicut ea quæ nobis sunt principaliter diuinitus tradita, vt Deum esse trinum, & vnum, filium Dei esse incarnatum: & huiusmodi. Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maximè si pertinacia adiungatur. Indirectè verò ad fidem pertinent ea, ex quibus consequitur aliquid contrarium fidei. Sicut si quis diceret Samuelem non fuisse filium Helcanæ. Ex hoc enim sequitur, scripturam diuinam esse falsam.

¶ Circa huiusmodi ergo absq; periculo hæresis aliquis falsum potest opinari, antequā consideretur vel determinatum sit, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, & maximè si non pertinaciter adhæreat. Sed postquā manifestum est, & præcipue si sit per ecclesiam determinatū, quòd ex hoc sequitur aliquid cōtrarium fidei, in hoc errare, non esset absque hæresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica, quę prius non reputabantur, propter hoc, quod nunc est magis manifestum quid ex eis sequatur. Sic igitur dicendum est, quòd circa notiones aliqui absque periculo hæresis cōtrariè sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans quòd ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet respōsio ad obiecta.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ secundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò docet in communi, in qua fidei materia liceat vel non liceat contrariè opinari. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primū duplex ponit genus pertinētiū ad fidē. I. directè & indirectè. De primo genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maximè adiuncta pertinacia. De secundo verò dicit duo, primū quod antequam consideretur, seu determinetur sit, consequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, non est hæresis, maxime sine pertinacia. Secundum est, quod error huiusmodi post manifestationem, seu determinationem est hæresis. Et ex his deducitur corollarie, quod multa hodie reputantur hæretica, &c.

¶ Aduerte hic quòd ad rationē hæresis in se sufficit quod sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationem hæretici formaliter requiritur vltra hæc pertinacia: & propterea in litera per modum additionis adiungitur si adsit, aut absit, pertinacia. Rursus in secundo genere, quando dicit determinatio ecclesiæ non [illegible] manifestum [illegible] qui aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quod multi doctores crediderunt sic, aliis opposita sentientibus. Vnde in huiusmodi falsum opinantes non solum ab hæresi, sed etiam à peccato excusantur: qui iuxta gradum suum quantum cognoscunt, rationabiliorem viam arbitrantur sequi: salua ecclesiæ [illegible].

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, quòd licet contrariè opinari de notionibus si nihil est, aut consideretur consequens contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secundo genere.

QVAESTIO TRIGESIMATERTIA de persona patris, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerādū est de personis in speciali. Et primò circa personā patris.

¶ Circa quā quærūtur quatuor.

¶ Primò, vtrum patri competat esse principium.

¶ Secundò, vtrum persona patris propriè significetur hoc nomine pater.

¶ Tertiò, vtrum per prius dicatur in diuinis pater, secundū quod sumitur personaliter, quàm secundum quod sumitur essentialiter.

¶ Quartò, vtrū sit propriū patri esse ingenitū.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum competat patri esse principium.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q pater non possit dici principiū filij, vel spiritus sancti. Principiū enim & causa idē sunt secundum Philosophum*. Sed non dicimus patrem esse causam filii. Ergo non debet dici quòd sit eius principium.

2 ¶ Præterea, principiū dicitur respectu principiati. Si igitur pater est principiū filii, sequitur filium esse principiatum: & per consequens esse creatum. Quod videtur esse erroneum.

3 ¶ Præterea, Nomen principij à prioritate sumitur. Sed in diuinis non est prius & posterius. vt Atha.* dicit. Ergo in diuinis non debemus vti nomine principij.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in 4. de trin.* Pater est principium totius deitatis.

CONCLVSIO.

¶ Cum pater sit à quo est filius, & spiritus sanctus, conuenienter sibi esse principium conuenit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen principium nihil aliud significat quàm id à quo aliquid procedit. Omne enim à quo aliquid procedit quocunque modo dicimus esse principium, & econuerso. Cum ergo pater sit à quo procedit alius, sequitur quòd pater est principium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Græci vtuntur in diuinis indifferenter nomine causæ, sicut & nomine principii. Sed Latini doctores nō vtūtur nomine causæ, sed solū nomine principij. Cuius ratio est: quia d principiū communius est quàm causa: sicut causa communius quàm elementum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quanto autem aliquod nomen est cōmunius, tanto conuenientius assumitur in diuinis, vt suprà* dictū est e. Quia nomina quanto magis specialia sunt, tanto magis determinant modum conuenientem creaturæ. Vnde hoc nomen causa videtur importare diuersitatem substantiæ, & depēdentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen principii. In omnibus enim causæ generibus semper inuenitur distantia inter causam, & id cuius est causa, secundum aliquam perfectionē, aut virtutem. Sed nomine principi vtimur etiam in his quæ nullam huiusmodi differentiā habent, sed solum secundum quendam ordinem. Sicut cum dicimus punctum esse principium lineæ, vel etiam cum dicimus frontem lineæ esse principium lineæ.

¶ Ad secundū dicendum, q apud Græcos inuenitur de filio vel Spiritu sancto, dici quòd principientur. Sed hoc non est in vsu doctorum nostrorum. Quia licet attribuamus patri aliquid autoritatis ratione principii, nihil tamē ad subiectionem vel minorationem, quocunque modo pertinens, attribuimus filio vel Spiritui sancto, vt vitetur omnis erroris occasio. Secundum quem modum. Hil.* dicit 9. de trin. Donantis autoritate pater maior d est, sed minor non est filius, cui vnum esse donatur e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet hoc nomē principium, quantum ad id à quo imponitur ad significandum, videatur à prioritate sumptum: non tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est quod significat nomen, & à quo nomen imponitur, vt supra dictum est e.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio. Pater est principium. Probatur, principium est à quo aliquid procedit: & econuerso. Pater est à quo procedit alius, scilicet filius, & spiritus sanctus, ergo pater est principium.

¶ Num Latini vtantur in diuinis nomine causæ, sicut & Græci.

¶ Num ratio aliqua principij conueniat Deo.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo distin. 29. duo dicta huius literæ impugnat. Primum est differentia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim contra hoc Hilarium in 4. de trinitate patri autoris nomen tribuentem: & Aug. in 5. de trin. cap. 4. dicentem de patre, illud quod est ei causa vt sit, est ei causa vt sapiens sit. Secundum est, quod ideo nomine principij & non causæ vtimur in diuinis, quia est communius: quoniam excedit se, &c. Contra hoc instat, nomen ratione communioris conuenit Deo hoc habet, quia ratio minus communis non conuenit ei, sed principium non est huiusmodi secundum dicta sua: quoniam nulla ratio principij posita in 5. Metaph. conuenit patri respectu filii, vt pater [illegible].

¶ Ad primum horum dicitur dupliciter, primò quòd satis est litera quòd Latini doctores non habuerunt causæ vocabulum in vsu dato quòd aliquando inueniretur. Secundo dicitur ad illud Hilarii cum S. Tho. in 1. Senten. dist. 12. quæst. 1. artic. 1. quod autor non importat causalitatem, sed principium non ab alio: & ideo patri attribuitur. Illud verò August. non est ad propositum, de essentialibus enim loquitur, in quibus constat non esse causam nisi secundum rationem.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd falsum est, nullam rationem principii ex 5. Metaph. in patre saluari, expresse nanque ibidem dicitur, communissimam rationem principii esse primum ex quo est vt cognoscitur aliquid. Constat autem patrem esse primum ex quo est filius, iuxta illud, Et ex patre natū ante omnia secula. In litera autem manifestatur ista maior communitas ex notioribus nobis, scilicet puncto, &c. non quòd istæ acceptiones locum habeant in diuinis, sed vt ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abstractio principii, quàm causæ.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum hoc nomen pater sit nomen propriè diuinæ personæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen pater non sit propriè nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomen pater significat relationem. Persona autem est substantia indiuidua. Non ergo hoc nomen pater est propriè nomen significatiuum personæ.

2 ¶ Præterea, Generās communius est quàm pater. Nam omnis pater est generans, sed non econuerso. Sed nomen communius magis propriè dicitur in diuinis, vt dictum est e. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

3 ¶ Præterea, Nihil quod secundum metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicuius. Sed verbum metaphoricè apud nos dicitur genitum vel proles. Et per consequens ille cuius est verbum metaphoricè dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest propriè dici pater.

4 ¶ Præterea, Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo quàm de creaturis, sed generatio per prius videtur dici de creaturis quàm de Deo. Verior enim ibi videtur esse generatio, vbi aliquid procedit ab alio distinctū, non secundum relationem tantùm, sed etiam secundum essentiam. Ergo nomen patris quod à generatione sumitur, nō videtur esse propriū alicuius diuinæ personæ.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. Ipse inuocabit me, pater meus es tu.

CONCLVSIO.

¶ Cum ipsa paternitate pater in diuinis distinguatur ab omnibus aliis personis, conuenienter sibi patris nomen conuenit.

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd nomē proprium cuiuslibet personæ significat id per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Sicut enim de ratiōe hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hæc anima & hoc corp', vt dicitur in 7. meta*. His autē hic homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autem per quod distinguitur persona patris ab omnibus aliis, est paternitas. Vnde proprium nomen personæ patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod apud nos relatio non est subsistens persona. Et ideo hoc nomen pater apud nos nō significat personā, sed relationē personæ e, non autem est ita in diuinis, vt quidā falso opinati sunt. Nā relatio quā significat hoc nomē pater, est subsistēs persona. Vnde supra* dictū est e, q hoc nomē persona in diuinis significat relationem vt subsistentem in diuina natura.

¶ Ad secūdū dicēdū, q secūdū Phi.* in 2. de anima denominatio rei maximè debet fieri à perfectione & fine. Generatio autem significat vt in fieri. Sed paternitas significat complementum generationis: & ideo potius est nomē diuinę personę pater: quā generans vel genitor.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum nō est quid subsistens in natura humana. Vnde non propriè potest dici genitum vel filius. Sed verbum diuinum est aliquid subsistens in natura diuina e. Vnde propriè & non metaphoricè dicitur filius, & eius principium pater.

¶ Ad quartum dicendū, quod nomen generationis & paternitatis, sicut & alia nomina: quę propriè dicuntur in diuinis, per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis, quantum ad rem d significatam, licet non quantum ad modum significandi e. Vnde & Apost. dicit ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestū est enim quòd generatio accipit speciem à termino qui est forma generati. Et quātò hic fuerit propinquior formæ generantis, tantò verior & perfectior est generatio. Sicut generatio vniuoca est perfectior quàm nō vniuoca. Nam de ratione generantis est, quòd generet sibi simile secūdum formam. Vnde hoc ipsum quod in generatione diuina est eadem numero forma generantis & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum e: ostendit quòd generatio, & per consequens paternitas per prius sit in Deo quàm in creaturis. Vnde hoc ipso, quod in diuinis est distinctio geniti à generante, secundum relationem tantum ad veritatem diuinæ generationis & paternitatis pertinet.

¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum secundum.*

IN titulo ly pater, vt in solutione dubij patebit, sumitur prout in diuina trinitate admittitur. Ly propriè, sumitur & vt distinguitur contra metaphoricè, & vt distinguitur contra communiter, & vt distinguitur cōtra extraneè. Extraneū autem dico quomodo libet adiacens, quēadmodum dicimus de aliquo, quod Sortes est nomen proprium eius, filius verò Platonis primogenitus, non est eius nomen proprium, quia significat accidens adiacēs Sorti, & non eius substantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directè sumitur in hoc titulo: vtroque autem alio modo concomitantur. Ita quod intentio quæstionis est, an pater sit nomen significans propriā substantiam, seu propriū substantiale alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinæ personæ supponit pro ipsa hypostasi, vt sic.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Pater est nomen proprium personæ patris. Et probatur. Significans id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomē proprium illius, sed pater significat paternitatem, per quam persona patris distinguitur ab omnibus aliis: ergo est nomen proprium personæ patris. Maior probatur in litera virtute sic. Nomen propriū huius hominis significat hanc animam & hoc corpus: ergo significat illud per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autem ratio est de ceteris. Antecedens manifestum: & ratione: quia est de intellectu hominis carnes & ossa: & autoritate, 7. Metaph.

¶ Num patris nomen sit distinctiuum patris à ceteris personis.

¶ Circa hanc rationē dubium occurrit, quoniam medius terminus, s. significare id quo persona distinguitur à ceteris, aut importat significare formaliter, & in actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & in potentia: eo modo quo superius dicimus significare contentum eo. Si sumitur pro significatione formali, falsa est minor: pater enim non significat formaliter distinctiuū diuinæ personæ. Quoniam significat formaliter id quo pater conuenit cum creaturis patribus, [illegible] falsum [illegible]. Non est autem idem distinctiuum alicuius, & quod cum aliis conuenit: quia hoc est commune, illud proprium. Si verò sumitur de significatione in potentia, vana est maior, vnusquisque enim totus processus corporis quoniam expresse loquitur de significare actualiter: alioquin homo esset nomen proprium huius hominis, nec oportuisset hæc adducere.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum respondetur, quod ly pater, dupliciter sumi potest. Primò, vt est nomen analogum ad omnem quomodolibet patrem, & sic procedit obiectio falsa esse minorem: sic enim significat commune quid proportionaliter omni patri. Alio modo vt est primum & caput huius analogiæ, & sic significat constitutiuum distinctiuumq; personale primæ personæ trinitatis diuinæ: vt enim quæstione declaratum est. Alia est formalis ratio reddenda quærendi quid est prima persona diuina, quatenus pater, & quid est Sortes quatenus pater: sicut in aliis analogiis cōmunibus Deo & creaturæ. Ipsa autem aliteras rationis consurgit ex eleuatione relationis paternitatis, ad subsistentiam & personalitatē, &c. Et propterea ly pater, sic sumptum ex propria sua ratione significat illius personalitatem, propter quod absque additione tradidit Dominus baptizandum esse in nomine patris, &c. Dubium autem remanens circa minorem: an scilicet paternitas sit personale distinctiuum patris in quæst. 40. articulo secūdo tractabitur.

Lib. 7. Metu. tex. 34. & 35. to. 3. 166 Q. 29. ar. 4 172 Lib. 2. tex. 44 tom. 4. 161 b D. 167. 71 70

¶ In responsione ad quartum nota, quod de ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formæ quæ communicatur. Et quoniam generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autem species est vnitatis, quanto (stante distinctione suppositali) maior est vnitas formæ, tantò generatio est perfectior. Annot. 161 a b 6

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum hoc nomen pater, dicatur in diuinis per prius secundum quod personaliter sumitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen pater non dicatur in diuinis per prius, secundum quod personaliter sumitur. Commune enim secundum intellectum est prius proprio, sed hoc nomen pater secundum quòd personaliter sumitur, est proprium personæ patris: secundum verò quod sumitur essentialiter est commune toti trinitati. Nam toti trinitati dicimus, pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quàm personaliter.

2 ¶ Præterea, In his quę sunt eiusdē rationis, non est prædicatio per prius & posterius. Sed paternitas & filiatio secundū vnam rationem videntur dici secundum quòd persona diui-

¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo aduerte tria. Primū ly pater secundum quod personaliter. Pater enim dupliciter de Deo dicitur, scilicet personaliter, quum dicitur, Pater domini nostri Iesu Christi, & essentialiter, quum dicitur, pater misericordiarum. Et ideo non immerito additur ly secundum quòd personaliter. Secundò ly dicatur, non enim quæritur an in diuinis prius sit esse patrem ad intra, an esse patrem ad extra: sed an ratio formalis, patris nomine significata, per prius dicatur de Deo, vt est pater intra, quàm de Deo, vt est pa- Annot. 187 1. dist. 2.

Tom. 1. in homil. de fide, quæ est 15. inter mod.

[illegible] tertio ly prius: quoniam enim ea ratio ne in oppositum facta in litera prioritatem indistincte significare videatur, directe tamen in proposito stat p proprietate secundum naturæ ordinẽ, qui inter intentiones vnius nominis inuenitur est solitus, vt patet in tomo quinto metaphysicæ. Ita quod sensus est, an ratio patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quàm ratio eiusdem essentialiter dicta.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater per prius dicitur in diuinis personaliter quàm essentialiter. Probatur sic: omnia imperfecta sumuntur à perfectis: ergo omne nomen prius dicitur de illo in quo saluatur tota eius ratio perfectè, quàm de illo in quo saluatur secũdum aliquid: ergo paternitas prius dicitur in diuinis secundum quod importat respectum personæ ad personam, quàm secundum quod dicit respectũ Dei ad creaturas: ergo. Prima consequentia probatur, primo, quia deco de quo nomen dicitur secundum aliquid, dicitur quasi per similitudinem ad id in quo perfectè saluatur, manifestatur deinde in leonis nomine. Secunda autem probatur, quia in Deo patre & Deo filio inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura non, sed secũdum aliqualem similitudinem. Et probatur prima pars huius assumpti, quia diuinarum personarum vna est natura ac gloria. Secunda verò pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturæ est cum Deo. Quo ad affirmationem vero manifestatur graduando latitudinem filialis assimilationis creaturæ ad Deum, iuxta quatuor modos similitudinis, scilicet vestigij, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Confirmanturq; omnia autoritatibus satis claré in litera.

Q. 27. ar. 2. & qua. 28. art. 4. 161 d 186

Annot. ¶ In responsione ad primum diligenter notato tria, scilicet distinctionem, comparationes, & rationes earum. Distinctio est hæc, communium, id est, essentialium quædam dicuntur absolutè, vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiuè ad extrà, vt dominus, &c. Comparationes sunt duæ: prima est communia absoluta sunt priora secundum intellectum personalibus. Altera est, communia respectiua ad extra sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, quoniam communia absoluta claudũtur in personalibus, & non econuerso, priora enim cõstat esse, à quibus

na est pater filij. & secundum quod tota trinitas est pater noster vel creaturæ, cum secundum* Basilium accipere sit cõmune creaturæ, & filio. Ergo non per prius dicitur pater in diuinis secundũ quod sumitur essentialiter, quàm secundum quod sumitur personaliter.

3 ¶ Preterea, Inter ea quę nõ dicuntur secundũ rationẽ vnã, non potest esse cõparatio. Sed filius comparatur creaturæ in ratione filiationis, vel generationis, secundũ illud Col. 1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Ergo nõ per prius dicitur in diuinis paternitas personaliter sumpta, quàm essentialiter, sed secundum rationem eandem.

¶ SED CONTRA est quòd æternum prius est tẽporali. Ab æterno autẽ Deus est pater filij, ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filij, quàm respectu creaturæ.

CONCLVSIO.

¶ Cũ in Deo patre perfecta paternitatis ratio inueniatur respectu filij, in Deo autẽ & creatura non nisi secundum aliqualem similitudinem: prius nomen patris in diuinis dicitur personaliter, quàm essentialiter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per prius dicitur nomen de illo in quo saluatur tota ratio nominis perfectè, quàm de illo in quo saluatur secũdũ aliquid. De hoc.n. dicitur quasi per similitudinẽ ad id in quo perfectè saluatur: quia omnia imperfecta sumuntur à perfectis. Et inde est quod hoc nomen leo per prius dicitur de animali in quo tota ratio leonis saluatur, quod propriè dicitur leo, q̃ de aliquo homine in quo inuenitur aliquid de ratione leonis, vtputa audacia, vel fortitudo, vel aliqd huiusmodi. De hoc enim per similitudinẽ dicitur. Manifestum est autem ex * præmissis c, quòd perfecta ratio paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre & Deo filio, qa patris & filij vna est natura & gloria. Sed in creatura filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cùm non sit vna natura creatoris & creaturæ, sed secũdum aliqualem similitudinem. Quæ quanto perfectior fuerit, tanto propinquius acceditur ad verã filiationis rationẽ. Dicitur enim Deus alicuius creaturę pater, propter similitudinem vestigij tantum, vtpote irrationaliũ creaturarum: secundum illud Iob 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius vero creaturę, scilicet rationalis secundũ similitudinem imaginis: secundum illud Deut. 32. Nonne est ipse pater tuus qui possedit & fecit & creauit te? Aliquorum verò est pater secundum similitudinem gratię. Qui etiam dicũtur filij adoptiui, secundũ quod ordinantur ad hæreditatem æternę gloriæ per munus gratię acceptũ: secũdum illud Rom. 8. Ipse spiritus reddit testimoniũ spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes. Aliquorum vero secundum similitudinem gloriæ, prout iam gloriæ hæreditatem possident, secundum illud Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. Sic igitur patet, quòd per prius paternitas dicitur in diuinis secũdum quòd importatur respectus personæ ad personã, quàm secundum quod importatur respectus Dei ad creaturã.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ cõmunia absolutè dicta, secundũ ordinẽ intellectus nostri, sunt priora q̃ propria, qa includũtur in intellectu ppriorũ, sed nõ cõuerso. In intellectu enim psonæ patris intelligitur Deus, sed nõ cõuertitur. Sed cõmunia quæ importãt respectũ ad creaturã, per posterius dicuntur, q̃ propria, quæ important respectus personales: quia persona procedens in diuinis, procedit vt principiũ productionis creaturarũ. Sicut enim verbũ conceptũ in mẽte artificis per prius intelligitur procedere ab artifice, q̃ artificiatum quod producitur ad similitudinẽ verbi cõcepti in mente: ita per prius procedit filius à patre, quàm creatura, de qua nomen filiationis dicitur secundum quòd aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet per illud quod dicitur Rom. 8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij eius.

¶ Ad secũdum dicendũ, quòd accipere dicitur esse commune creaturę & filio, nõ secundũ vniuocationem, sed secundum similitudinem quãdam remotã, ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vnde in autoritate inducta subditur: Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquam dixerat cõformes fieri aliquos imaginis filii Dei. Sed filius Dei naturaliter habet quoddam singulare præ aliis, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idẽ Basil. * dicit. Et secundum hoc dicitur vnigenitus: vt patet Ioan. 1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum esse ingenitum, sit patri proprium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod esse ingenitũ, non sit patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in patre, sed remouet tantùm. Ergo non significat proprietatem patris.

2 ¶ Præterea, ingenitum aut dicitur priuatiuè, aut negatiuè. Si negatiuè, tunc quicquid nõ est genitum, potest dici ingenitum. Sed spiritus sanctus non est genitus, neque etiã essentia diuina. Ergo ingenitum etiam eis conuenit. Et sic non est proprium patri. Si autem priuatiuè sumatur, cum omnis priuatio significet imperfectionem in priuato, sequitur quòd persona patris sit imperfecta. Quod est impossibile.

3 ¶ Præterea, Ingenitus in diuinis non significat relationem, quia non dicitur relatiuè: significat ergo substantiã. Ingenitus igitur & genitus secundũ substantiã differunt. Filius aũt qui est genitus, non differt à patre secundũ substãtiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

4 ¶ Preterea, propriũ est quod vni soli conuenit. Sed cum sint plures ab alio procedentes in diuinis, nihil videtur prohibere quin etiã sint plures ab alio non existentes. Non igitur est proprium patri esse ingenitum.

5 ¶ Præterea, sicut pater est principium personæ genitæ, ita & personę procedẽtis. Si ergo propter oppositionem quam habet ad personam genitam, propriũ patris ponitur esse quòd sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni quòd sit improcessibilis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Hil.* 4. de trin. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus: proprietate videlicet in vnoquoque & innascibilitatis & originis.

CONCLVSIO.

¶ Ingenitum esse est proprium patri, inquantum sibi proprium est non ab alio esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in creaturis inuenitur principium primũ: & principium secundum: ita in personis diuinis, in quibus non est prius & posterius, inuenitur principium non de principio, quod est pater, & principiũ à principio, quod est filius. In rebus autem creatis aliquot principium primũ innotescit dupliciter. Vno quidẽ modo inquantũ est principiũ primũ, per hoc quod habet relationem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo inquantum est primũ principiũ, per hoc quod non est ab alio. Sic igitur, & pater innotescit quidem paternitate & cõmuni spiratione per respectũ ad personas ab eo procedentes. Inquantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc quod nõ est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis c, quam significat hoc nomen ingenitus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ quidã dicunt, quod innascibilitas quã significat hoc nomen ingenitus, secundũ q̃ est proprietas patris

non conuertitur consequentia. Ratio vero secundæ cõparationis est, quoniã processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc personalia præsupponuntur à respectiuis ad extra. Et aduerte diligẽter hic secundæ comparationis rationem, quod non loquitur nisi de respectiuis ad extra consequentibus actiones transeuntes, hi enim tantum spectant ad processionem creaturarum. Et propterea ex hoc loco non habemus mentem autoris circa communia respectiua ad creaturas, spectantia ad actiones immanentes, cũ [illegible] bus, puta in secundum ordinem intellectus [illegible] Deum intelligere creaturas, quàm producere filium, aut econuerso. Et est dubitatio de [illegible] intelligentia [illegible] est Deo naturaliter [illegible] autem de scientia [illegible] ab his quæ [illegible]. Et quoniam [illegible] est difficultas hæc propria [illegible] quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater: erit de hoc specialis quæstio [illegible] hunc articulum. Alia autem difficultas, an [illegible] liter processio personarum sit principium processionis creaturæ [illegible] in sexto ex proposito tractabitur.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum quartum.*

IN titulo proprium dicitur contra commune. Et excludit, vt in responsione ad secundum habetur, non solum alias personas diuinas, sed etiam naturam ipsam.

¶ In corpore vnica est conclusio nõ nisi implicite responsiua quæsito, [illegible] positis ingenitum esse est proprium patris. Probatur sic, pater & filius in diuinis sunt principium non de principio, & principium de principio: quemadmodum in creaturis hæc est principium primum, illa principium secundum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet [illegible] tum principium [illegible] nitate & communi spiratione: & inquantum non de principio [illegible] non esse ab alio [illegible] per esse ingenitum [illegible] si subintelleueris, quod esse principium non de principio, sit non esse ab alio, est proprium patri [illegible] non solum quod [illegible] quod in litera [illegible] tur: sed etiam quod [illegible] proprium patri [illegible] manifestum erat: & [illegible] determinate [illegible] bat litera. Antecedens [illegible]

[illegible] declaratur, quia in persona diuina non est prius & posterius [illegible] ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd ingenitum cum constet ex in & genitum: vtrunq; est multiplex. [illegible]

non dicitur tãtum negatiuè, sed importat vel vtrunque simul, scilicet quòd pater à nullo est, & quod est principium aliorum: vel importat vniuersalem autoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc non videtur verũ. quia sic innascibilitas non esset alia proprietas à paternitate & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur proprium in communi. Nam fontalitas & autoritas nihil aliud significant in diuinis, quàm principium originis. Et ideo dicendum est secundum Aug. in 5. de Trini. * quod ingenitus negationem generationis passiue importat. Dicit enim quod tantumvalet quod dicitur ingenitus, quantum valet quod dicitur non filius, nec propter hoc sequitur quod ingenitus non debeat poni propria notio patris: quia prima & simplicia per negationes notificantur. Sicut dicimus punctum esse cuius pars non est c.

¶ Ad secundum dicendum, quod ingenitum quandoque sumitur negatiuè tantum. Et secundũ hoc Hie.* dicit Spi. S. esse ingenitũ, id est non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo priuatiuè. Nõ tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim d dicitur priuatio. Vno modo, quando aliquid non habet quod natum est haberi ab alio, etiam si ipsum nõ sit natum habere: ad sicut si lapis dicatur res mortua, quia caret vita, quam quædam res natę sunt habere. Alio modo dicitur priuatio, quando aliquid nõ habet quod natum est habere ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cæca. Tertio modo quando ipsum non habet quod natum est habere. Et hoc modo priuatio imperfectionem importat. Sic autem ingenitum non dicitur priuatiuè de patre, sed secundo modo, prout s. aliquod suppositum diuinæ naturæ non est genitum, cuius tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rationem etiam de Spiri. S. potest dici ingenitum. Vnde ad hoc quod sit proprium soli patri, oportet vlterius in nomine ingeniti intelligere quòd conueniat alicui personæ diuinæ, quę sit principium alterius personæ, vt sic intelligatur importare negationem in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine ingeniti, quod omnino non sit ab alio: & non solum quòd non sit ab alio per generationem. Sic enim nec Spi. S. conuenit esse ingenitum, qui est ab alio per processionem, vt persona subsistens, nec etiam diuinæ essentiæ de qua potest dici quod est in filio vel in Spi. S. ab alio, scilicet à patre.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum Damasce *. Ingenitum vno modo significat idẽ quod increatum, & sic secundum substantiam dicitur, per hoc enim differt substantia creata ab increata. Alio modo significat id quod nõ est genitum. Et sic relatiue dicitur eo modo quo negatio reducitur ad genus affirmationis e, sicut non homo ad genus substantiæ, & non album ad genus qualitatis. Vnde cũ genitum in diuinis relationem importet, ingenitũ etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur quòd pater ingenitus distinguatur à filio genito secundum substantiam, sed solum secũdum relationem, inquantum scilicet relatio filii negatur de patre.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut in quolibet genere oportet ponere vnum primum, ita in diuina natura oportet ponere principium quod nõ sit ab alio, quod ingenitũ dicitur. Ponere igitur duos innascibiles est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hilar. dicit in libro de Synodis *. Cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipue, quia si essent duo innascibiles, vnus eorum non esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igitur quod distinguerentur diuersitate naturę.

¶ Ad quintum dicendum, quòd proprietas patris, prout nõ est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis filij, quàm per remotionem processionis Sp. S. Tum quia processio Sp. S. non habet nomen speciale, vt supra* dictum est c, tum quia etiam ordine naturæ præsupponit generationem filij. c Vnde remoto à patre quod non sit genitus, cum tamẽ sit principium generationis: sequitur consequenter quòd non sit procedens processione Sp. S. quia Sp. S. nõ est generationis principium, sed à genito procedens.

QVAESTIO TRIGESIMAquarta, De persona filij, in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de persona filij. Attribuuntur autem tria nomina filio, scilicet filius, verbum, & imago. Sed ratio filij ex ratione patris consideratur. Vnde restat considerandum de verbo & imagine.

¶ Circa verbum quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter.

¶ Secundò, vtrum sit propium nomen filij.

¶ Tertiò, vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum verbum in diuinis sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd verbũ in diuinis non sit nomen personale. Nomina enim personalia propriè dicũtur in diuinis, vt pater & filius. Sed verbum metaphoricè dicitur in diuinis, vt Orige. dicit super Ioan.* Ergo verbum non est personale in diuinis.

2 ¶ Præterea, Secundũ Aug. in lib. de Trin.* Verbum est notitia cum amore. Et secundum Ansel. in Monol. b dicere summo spiritu nihil aliud est, quàm cogitando intueri. Sed notitia ex cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo verbum non dicitur personaliter in diuinis.

3 ¶ Præterea, De ratione verbi est quod dicatur. sed secundum Ansel *. sicut pater est intelligens & filius est intelligens, & Spir. S. est intelligens: ita pater est dicens, filius est dicens, & Sp. est dicens, & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen verbi essentialiter dicitur in diuinis, & non personaliter.

4 ¶ Præterea, Nulla persona diuina est facta. Sed verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psal. 148. Ignis, grãdo, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ergo verbũ nõ est nomẽ personale in diuinis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in 7. de Trin.* Sicut filius refertur ad patrem, ita & verbum ad id cuius est verbum. Sed filius est nomen personale, quia relatiue dicitur. Ergo & verbum.

CONCLVSIO.

¶ Verbum in diuinis cum procedens ab alio importet, non essentialiter, sed personaliter tantùm sumitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomen verbi in diuinis, si propriè sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd verbum tripliciter quidem in nobis propriè dicitur. Quarto autem modo dicitur impropriè siue figuratiuè. Manifestius autem & communius in nobis dicitur verbum quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quantũ ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, scilicet vox ipsa & significatio vocis. Vox enim significat intellectus conceptum 2. Phil. in lib. 1. perih. * Et iterum vox ex significatione vel imaginatione procedit, vt in lib. de Anima dicitur.* Vox autem quæ non est significatiua, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundariò vero ipsa vox interioris conceptus significatiua. Tertiò vero ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damas.* in primo libro, capite decimoseptimo, dicens quòd verbum dicitur naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat

ingenitus: aut sunt tres personæ, vt fides catholica docet: & sic cum distinctio per absoluta non sit intelligibilis, restat quod per ordinem tantũ originis esse possit. Vnde medium notius est conclusione: sicut notius est, nõ posse esse distinctionẽ realem personarum in absolutis absque diuersitate perfectionis. Sed scot. [illegible] concepta passione quam expressurus erat in 26. dist. eiusdem hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

Q. 27. ar. 4. 163 c 158 162 c

a ¶ *Super Quæstionis trigesimaquartæ Articulum primum.*

Annot. TItulus satis clarus est ex communi vsu vocabuli in materia trinitatis. Et ly sic, denotat quod est quæstio ex proprio sui significati ratione sit nomẽ personale, an nõ. Nõ enim quæritur vtrũ possit supponere pro persona, vel an ex accommodatione sit personale nomen: sed simpliciter in diuinis tantum, id est, cũ de Deo prædicatur.

189 12. q. 93. ar. 1. ad 2. Et Veri. q. 4. ar. 1. & 4. & opus. 1. ca. 11.

¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuã quæsito, scilicet verbi nomẽ propriè sumptum in diuinis, est personale, & nullo modo essentiale. Secundò statim declarat illos terminos conclusionis, propriè sumptum in diuinis. Tertio probat conclusionem ibi, ipse autem cõceptus cordis.

In Euang. Io. c. 1. super illud in principio erat Verbum. a Lib. 9. de trin. ca. 10. circa finem. b Ex c. 31. 32. & 34. habetur.

¶ Quo ad secundum ad declarandum ly propriè sumptum distinguit verbi nomen, & ordinat eius modos. Distinguit quidem quod sumitur dupliciter, scilicet propriè & metaphoricè. Et rursus propriè sumitur tripliciter: & sic adunando omnes modos, quadrupliciter dicitur: tribus quidẽ primis modis propriè, & quarto similitudinariè. Primò igitur pro verbo in voce. Secũdò in cogitatiua. Tertiò in intellectu. Quartò aũt pro aliquo facto, quod verbo significatũ, imperatũ, vel effectũ est. Ordinat autẽ primo verbũ cordis, secundo oris, tertio cogitatiuæ locãs, probansque primo-

In Mono. c. 58.

Lib. 7. de trin. c. 1. paulo post prin. tom. 3.

Lib. 1. Peri. in prin. to. 1. Li. 2. de anima tex. 90. tom. 2.

Li. 1. Orth. fid. c. 17.

Universidad de [illegible] Biblioteca

primorum ... ex hoc quòd vox exterior verbi rationē nō habet, nisi quia significat interiorem mentis conceptū. Ad declarandū vero ly in diuinis, dicit quòd verbū in Deo sumitur pro verbo intellectus, confirmatq; hoc authoritate Aug. De his modis accipiēdi verbū, diffusè ac clare scriptū inuenies in q. de ver. q. 4. art. 1. & 2. & in 1. sen. dist. 27. q. 2. ar. 1. 2. quare vide ibi.

¶ *Quomodo variæ verbi acceptiones ordinentur.*

Quæstio. ¶ Circa ordinē inter verba positum in litera, dubiū est qualis sit, an quo ad nos, an secundū se. Quod enim nō sit quo ad nos, ex eo patet, quod iuxta hunc ordinē nō verbū vocis, sed verbū vocis locum primū habere debet, vt etiā in literę principio insinuatur. Quod vero non sit secundū naturā, ex eo apparet, quia verbū cogitatiuę secundū in hoc ordine locum sibi vendicat: quoniā cōstat vocale verbū ex imaginatione dependere. Et hic quouis ordine dicatur, male verbum oris secundo loco positū videtur, debetur enim sibi naturæ ordine vltimus, quo ad nos vero primus.

¶ Ad hoc dicitur, q assignatus ordo est naturæ ordo inter intētiones verbi nomine significatas.

¶ Ad cuius euidentiam scito duos esse canones in huiusmodi. Primus est, Omne nomē per prius dicitur formaliter, quàm secundū denominationē extraneā, vt patet inductiue. Alter est, omne nomē formaliter dictū de pluribus, prius dicitur de eo à quo aliud depēdet, quā de dependente ab illo, & hoc etiā patet inductiue. verbū igitur, quia formaliter saluatur in verbo cordis & oris tantùm, in cogitatiua autē causaliter: ideo iuxta primā regulam vltimo dicitur de verbo cogitatiuę. Et ad hoc insinuandū litera dixit, imaginatio verbū dicitur, innuens quòd in cogitatiua ea ratione dicitur verbū: quia est verbi imaginatio, causalis tamen.* Quia autē verbi ratio formalis in intellectu sine dependētia à verbo vocis, in voce autē cū dependentia est à verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quàm de verbo vocis dicitur: formaliter tamen, vt dictū est, & nō secundū extrinsecā denominationē, vt Durandus putauit. Quod ex eo patet, quòd vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo enim priori vox verbum erat, & ratio verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non sumpsit à verbo cordis.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuum nō denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus: sed ratio verbi in voce est esse expressiuum, seu manifestatiuum signum conceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: sicut etiam ratio verbi in conceptu est esse expressiuum signum habitualis notitiæ sibi, vt in quæst. de veri. dicitur. Igitur significatiua vox formaliter est verbū, sicut formaliter expressiua.

¶ Ad obiectionem autē in oppositū dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur secundū ordinē illarū intentionū in esse naturæ. Sol enim quamuis sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidum de eo, quàm de calefacto, sed econtra: sed attenditur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic autem se habent intentio formalis & secundum denominationē extrinsecā. Et propterea licet causalitas cogitatiuę, qua in ea dicitur verbum sit prior vocali verbo, posterius tamen prædicationem eius recipit.

¶ Quo ad tertiū probatur conclusio sic: verbū in diuinis significat cōceptum intellectus, ergo significat aliquid ab alio procedēs, ergo aliquid personale, ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantùm.

¶ Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet à notitia concipientis. Secunda vero probatur* quia personæ diuinæ distinguuntur secundū originem. Tertia est per se nota.

¶ *Quantum valeat literæ processus.*

Quæstio. ¶ Circa hanc rationē ac conclusionem dubium occurrit propter tria. Primo quia procedere abstrahit à processu reali & processu secūdū rationē. Et similiter ly ab alio, potest vtroque modo intelligi, scilicet ab alio secundū rem, vel secundum rationem: & tamen litera infert & processum & alietatē & realitatē. Secundo est confirmatio præcedentis, propter multas instantias: intelligere enim, amare, & quodcunque aliud simile, significat aliquid procedens ab alio, puta intellectu & voluntate, &c. & tamē non sequitur, ergo huiusmodi sunt nomina personalia in diuinis. Tertio est argumētatio præcedentis, propter ipsummet auctorem, qui & in q. de ve. & in primo sententiarum, vbi supra, propter hæc quæ adduximus*, hāc rationē in litera adductā tenet, non concludere: sustinetq; oppositum conclusionis hic probatæ, dicēs verbū quandoq; personale, quandoque essentiale nomē esse.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, primo de re ipsa, deinde de auctore dicendum est. Quo ad rē scito duo. Primo quòd ly secundū rationem, est conditio diminuēs, sicut pictum vel mortuum, [illegible] enim secundum rationē nō est moueri, ideo procedere secundū rationem, non est procedere, sed est intelligi quòd procedat, id est, per modum processus. Et propterea cū de processu est sermo, de reali oportet intelligi, sicut cum de motu absolute per rationē diminuitur loquimur: alioquin incerta essēt omnia. Scito secundo, quod aliud est significare aliquid procedens ab alio, & aliud significare aliqd per modum procedentis ab alio. In primo enim dicitur quòd res significata procedit ab alio. In secundo verò quòd res significata intelligitur & significatur vt procedēs seu per modum procedentis ab alio.

¶ Inter hæc autē duo magna est distātia, quātum inter cœlū & terrā, quoniam tanta est quanta est inter esse & significari. In primo enim res significata verè est ab alio, in secūdo verò significatur vt ab alio. His autē stantibus respondetur quod propositiones in litera assumptæ sunt distinguendæ: quoniam expresse significant processionem [illegible] rem significatā: [illegible] ergo ratio in hoc, verbi nomen propriè sumptū significat in intellectu conceptum procedentem ab alio: ita quod processio determinat ly cōceptū secūdum rem, quoniā aliter processio nō est. Et propriè dicitur in diuinis, ergo saluatur ibi quo ad vtrunque: aliter nō propriè diceretur, ergo est nomē personale: quia ibi nihil est ab alio nisi persona: quāuis multa intelligātur vt ab alio. Et per hoc patet responsio ad instātias. Amare enim nō significat aliquid, procedēs ab alio, sed significat aliquid per modū procedētis ab alio. Et eadē ratio est de cęteris huiusmodi. Quo ad auctorē verò dicitur, quod vt apparet diligēter intuēti eius* libros, paulatim in hac dubitatiōe ad veritatis perfectionē peruenit. Nā primo in sen. secutus est illarū opinionē qui verbi nomē, sicut amoris nomē, cōsiderantes, quādoq; essentiale quandoque personale dixerunt. postmodū in q. de veri. declinauit in alteram partem, scilicet quod dicitur personaliter, non tamen absque formidine alterius, vt patet ex eo quod respondet rationibus ad vtranq; partem: alteram vt probabiliori amplexa.* Postremo hoc in loco alteram partem, scilicet quod personaliter dicitur, asseruit, cum expressa destructione alterius, scilicet quod aliquo modo essentialiter. Et hoc, quia vidit omnia illa quæ dubium fecerunt aliquando, hac vna ratione cessare, s. quod verbi nomen significat procedens ab alio, per hoc secernens ipsum ab his quæ significant per modum procedentis. Contra hoc enim nulla instantia militat, in hoc nulla distinctio habet locū, vt patet ex dictis. Neq; assumpsit hoc absque probatione, sed probauit hoc ex ipsa ratione rei significatæ. Ipse, inquit, cōceptus cordis de ratione sua habet quod ab alio procedat. Non ergo est aliquid essentiale quoniam nullius essentialis ratiōe clauditur siue intrinsece, siue vt necessario consequens, quod procedat ab alio. Nec derogat hoc dignitati doctoris, quoniā naturale est intellectui humano pfici in pcessu tēporis. ¶ Retractauit ergo abdicta, nō cōmemorādo seipsū aliter sensisse, sed repellēdo opinionē quā sustinuerat. ¶ In rūsiōe ad primū aduerte q cōditionalis illa, si ponitur verbū dei metaphoricè dictū, oportet poni verbū Dei ppriè dictū, nō tenet gratia formę, sed gratia materię. Quoniā vt in litera dicitur, si ponitur verbum Dei metaphoricè ponitur

cogitat velut lux & splendor quantum ad primum. Rursus verbum est quod non verbo profertur, sed in corde pronuntiatur quantum ad tertium. Rursus etiam verbum est angelus, id est nuntius intelligentiæ quantum ad secundum. Dicitur autem figuratiue quarto modo verbum id, quod verbo significatur vel efficitur, sicut consueuimus dicere, hoc est verbum quod dixi tibi: vel quod mandauit rex, demonstrato aliquo facto, quod verbo significatū est, vel simpliciter enuntiantis, vel etiam imperantis. Dicitur autem propriè verbum in Deo secundum quòd verbum significat conceptum intellectus. vnde Augu. dicit in 15. de Trin*. Quisquis potest intelligere verbum, nō solum antequam sonet, verumetiam antequā sonorum eius imagines cogitatione inuoluantur, iam potest videre aliquam verbi illius similitudinem, de quo dictum est. In principio erat verbum. Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet quod ab alio procedat, scilicet à notitia concipientis. Vnde verbum secundum quod propriè dicitur in diuinis, significat aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem nominum personalium in diuinis, eo quod personæ diuinæ distinguuntur secundum originem, vt* dictum est c. Vnde oportet quod nomen verbi, secundum quod proprie in diuinis accipitur, nō sumatur d essentialiter, sed personaliter tantum.

Lib. 15. de trin. c. 1. 10. à med. 10. 5

Q. 27. ar. 3. 4. & 5. 163 162 c D. 1161. 160

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Arriani, quorum fons Origenes inuenitur, posuerunt filiū à patre esse in diuersitate substantiæ e. Vnde conati sunt quia filius Dei verbum dicitur, astruere nō esse propriè dictum, ne sub ratione verbi procedentis cogerentur fateri filium Dei non esse extra substantiam patris. Nam verbum interius sic à dicente procedit, quòd in ipso manet. Sed necesse est si ponitur verbum Dei metaphoricè dictum, quòd ponatur verbum Dei, propriè dictum. Non enim potest aliquid metaphoricè verbum dici, nisi ratione manifestationis. Quia vel manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum quo manifestetur. Si autē dicitur verbum, quia exterius manifestat ea, quæ exterius manifestantur, nō dicuntur verba nisi inquantū significant interiorem mentis conceptum, quē aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Etsi ergo verbum aliquando dicatur metaphoricè in diuinis, tamen oportet ponere verbū propriè dictum, quòd personaliter dicatur.

¶ Ad secundū dicendum, quod nihil eorum quæ ad intellectum pertinent, personaliter dicitur in diuinis, nisi solum verbum. Solū enim verbum significat aliquid ab alio emanans. Id enim quod intellectus in concipiendo format, est verbum. Intellectus autem ipse secundum quod est per speciem intelligibilem in actu, consideratur absolutè. Et similiter intelligere, quod ita se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu, non enim intelligere significat actionem ab intelligente exeuntem, sed in intelligente manentem. Cum ergo dicitur, quod verbum est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo eius habitu: sed pro eo quod intellectus concipit cognoscendo c. Vnde & Aug*. dicit, quòd verbum est sapientia genita. Quod nihil aliud est quàm ipsa conceptio sapientis. Quæ etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per eundem modum potest intelligi, quod dicere Deo, sit cogitando intueri, inquantum scilicet intuitu cogitationis diuinæ cōcipitur verbum Dei. Cogitationis tamen nomen, Dei verbo propriè non conuenit. Dicit enim Aug. 15. de tri. Ita dicitur illud verbum Dei, vt cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quod nunc accipiat formam vt verbum sit, eamque dimittere possit, atque informiter quodammodo volutari. Cogitatio enim propriè in inquisitione veritatis consistit. Quæ in Deo locum non habet. Cum verò intellectus iam ad formam veritatis pertingit, non cogitat, sed perfectè veritatem contemplatur. Vnde Anselmus impropriè accipit cogitationem pro contemplatione.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut propriè loquendo, verbum dicitur personaliter in diuinis & non essentialiter, ita & dicere. Vnde sicut verbum non est commune patri & filio & Spiri. S. ita non est verum quod pater & filius & Spiri. S. sint vnus dicens. Vnde August*. dicit 7. de Tri. Illo coæterno verbo non singulis intelligitur in diuinis, sed dici conuenit cuilibet personæ. Dicitur enim non solum verbum, sed res quæ verbo intelligitur vel significatur. Sic ergo vni soli personæ in diuinis conuenit dici eo modo quo dicitur verbum. Eo vero modo quo dicitur res in verbo intellecta, cuilibet personæ conuenit dici. pater enim intelligendo se, & filium & Spiri. S. & omnia alia quæ eius scientia continentur, cōcipit verbum: vt sic tota trinitas verbo dicatur, & etiā omnis creatura. Sicut intellectus hominis

[illegible] manifestatum verbo Dei, aut manifestans verbū Dei, his enim duobus modis dicitur metaphoricè. vtrobiq; autē sequitur verbum propriè dictum, & consequenter personaliter, vt deductū in litera: nihil enim est in ratiōe verbi qd importet, [illegible] tantum esse ab alio, &c.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quod cum dicitur in litera, q intelligere ita se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio non similitudinaria, sed potius expressiua: [illegible] si diceret, quod sicut esse in cōmuni ad ens in actu in cōmuni, ita tale esse, id est intelligere ad tale ens in actu, id est intellectum in actu. Declaratum est enim superius, quod cognoscere aliquid est esse illud, & quod in cognoscentibus in potentia, cognoscitiuū est primo in potentia ipsum cognitum: deinde medio modo inter potētiam, & actum: & denum est ipsum, & tunc tantū dicitur actu cognoscēs. Nec obstat quod intelligere dicatur actio: tum quia est immanēs, vt in litera dicitur: tum quia secundum [illegible] magis habet de [illegible] q est actionis.

¶ In responsione ad tertium dubium est, an verbum diuinum procedat ab omnibus quæ sunt in scientia patris, s. patre, filio, & Spi. S. & omnibus creaturis. ¶ Sed quoniā hoc in ar. 1. huius q. [illegible] ex proposito, ibidem diffinietur.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum secundum.*

IN titulo ly propriū, distinguitur & contra cōmune, & contra extraneum, [illegible] vt de patris nomine dictū fuit. ¶ Ita quod sensus quæsiti est, vtrum verbi nomē in diuinis sic filio cōueniat, vt ei personalis proprietas, vt patet ex argumentis.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Verbi nomē propriè dictum in diuinis est proprium nomen personæ filij. Et probatur [illegible] verbum significat emanationē intellectus, [illegible] est procedens secūdum emanationem intellectus, ergo significat filium, ergo [illegible] filij propriè est. [illegible] Probatur prima consequentia, quia & persona procedens secundū talem emanationem est filius, & huiusmodi processio est generatio.

¶ Aduerte hic, quod [illegible] probationis [illegible] secunda consequentia absque probatione posita. ¶ Ex eo n. q [illegible] persona procedens secundū emanationē intellectus est filius, sequitur [illegible] verbi nomē cōuenit filio, ex eo vero q [illegible] processio est [illegible] cōstat terminari ad filiū, sequitur idem esse filiū & esse verbū.

verbo quod concipit intelligendo lapidem, dicit. Anselm. verò impropriè accepit dicere pro intelligere. Quæ tamen differunt. nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam. In qua nulla ratio originis importatur: sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectę. In Deo autem importat omnimodam identitatem, quia in Deo est omnino idem intellectus & intellectum, vt supra * ostensum est e. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum. nihil enim est aliud dicere quàm proferre verbum. Sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectā, quę in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quæ profert verbum, est dicens in diuinis, cum tamen singula personarum sit intelligens & intellecta, & per consequens verbo dicta.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verbum sumitur ibi figuratiuè, prout significatum vel effectus verbi dicitur verbum. Sic enim creaturę dicuntur facere verbum Dei inquantum exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinātur ex verbo concepto diuinæ sapientię, sicut aliquis dicitur facere verbum regis, dum facit opus ad quod ex verbo regis instigatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum verbum sit proprium nomen filij.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd verbum non sit propriū nomē filij. Filius enim est persona subsistens in diuinis. Sed verbum non significat rem subsistentem, vt in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ filij.

2 ¶ Præterea, Verbum prolatione quadā procedit à dicente: si ergo filius est propriè verbū, non procedit à patre, nisi per modum prolationis. Quod est hæresis Valentini, vt patet per August *, in lib. de hæresibus.

3 ¶ Præterea, Omne nomē proprium alicuius personę significat proprietatem aliquam eius. Si igitur verbum sit proprium nomē filii, significabit aliquam proprietatem eius: & sic erūt plures proprietates in diuinis quàm suprà enumeratæ sunt c.

4 ¶ Præterea, Quicunque intelligit, intelligēdo concipit verbum. Sed filius intelligit. Ergo filii est aliquod verbum. Et sic non est proprium filii esse verbum.

5 ¶ Præterea, Hebræ. 1. dicitur de filio. Portās omnia verbo virtutis suę. Ex quo Basilius * accipit quod Spi. S. sit verbum filii. Non est, ergo proprium filij esse verbum.

¶ SED CONTRA est quod Au. dicit 6. de trin. Verbum solus filius accipitur.

CONCLVSIO.

¶ *Verbum in diuinis, cum dicatur secundum quid est procedens emanatione intellectus, Filius personæ proprium nomen est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd verbū propriè dictum in diuinis personaliter accipitur, & est proprium nomen personæ filij, significat enim quandam emanationem intellectus. Persona autem, quę procedit in diuinis, secundū emanationem intellect. dicitur filius, & huiusmodi processio dicitur generatio, vt supra * ostēsum est e. Vnde relinquitur, quòd solus filius propriè dicatur verbum in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd in nobis nō est idē esse & intelligere. Vnde illud, qd habet in nobis esse intelligibile, nō pertinet ad naturā nostrā: sed esse Dei est ipsum eius intelligere c. Vnde verbū Dei, nō est aliquod accidēs in ipso, vel aliqs effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturam eius. Et ideo oportet q sit aliqd subsistēs. Quia quicquid est in natura Dei, subsistit. Et ideo Damas. dicit,* q verbū Dei est substātiale, & in hypostasi ens. Reliqua verò verba, scilicet nostra, virtutes sunt animę.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nō propter hoc error Valentini est damnatus, quia filium dixit prolatione natū, vt Arriani calumniabantur, sicut Hil.* refert 6. de trin. sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Aug. * in lib. de hæresibus.

¶ Ad tertium dicendū, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine filii. Vnde dicit August. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas filij quę est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. Nam vt ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: vt ostendatur coæternus, dicitur splēdor: vt ostēdatur omnino similis, dicitur imago: vt ostendatur immaterialiter genitus, dicitur verbum. Non autem potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarentur.

¶ Ad quartū dicendū, quòd eo modo conuenit filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse Deum c, cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, *vt dictum est c. Est autem filius Deus genitus, non autem generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt producens verbum, sed vt verbum procedens, prout scilicet in Deo verbum procedens secundum rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio verbi.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum de filio dicitur, portans omnia verbo virtutis suæ, verbum figuratè accipitur pro effectu verbi. Vnde glos.* ibi dicit, quòd verbum sumitur pro imperio, inquantū scilicet ex effectu virtutis verbi est, quod res conseruentur in esse, sicut ex effectu virtutis verbi est, quòd res producantur in esse. Quod verò Basilius interpretatur verbum pro Spir. S. propriè & figuratè locutus est, prout verbum alicuius dici potest omne illud, quod est manifestatiuum eius. vt sic ea ratione dicatur Sp S. verbum filij, quia manifestat filium.

Ac per hoc esse verbum, est propriū ipsi filio, quēadmodū esse filium: & sic soli propriè conuenit.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum tertium.* — *Lib. 6. de trin. nō remotè à pri.*

IN titulo nota ly in nomine verbi: nō enī quæritur vtrū res quæ est verbum, respiciat creaturas, sed vtrum res illa diuina, vt verbi nomine significatur, claudat respectum aliquem ad creaturas. — *Locu in argu. citato. Annot.*

¶ In corpore tria facit. * Primo proponitur conclusio directè responsiua quæsito affirmatiue, simul cū medio, ac per hoc respōdet quo ad respectū in communi.* Secūdo determinādo qualis est ille respectus, respōdet de tali respectu: communi tamen patri & creaturis.* Tertio distinguendo, respōdet de respectu quo tātū respicit creaturas. Quo ad primū cōclusio est de respectu in communi, sicut in communi quoq; quæsitū fuit: & est ista. In verbo Dei importatur respect* ad creaturas. Et subiungitur statim mediū: quia Deus cognoscendo se, cognoscit creaturas. — *Comment.* d 174 Q. 14. ar. 2. & 4. 189 b c 198

¶ Quo ad secundū autē propositū, mediū explicatur magis applicādo ipsū ad conclusionē cōtractā ad respectū talē, scilicet verbū Dei est expressiuū patris & creaturarū. Probatur enim sic, verbū est repræsentatiuum omnis eius quod actu intelligitur: ergo verbum Dei est expressiuum, nō solum patris, sed etiā creaturarū. Antecedens probatur, in nobis apud quos sunt diuersa verba secundū diuersa intellecta in actu conse- — *Glosa interlinearis ibidem.*

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturam.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in nomine verbi non importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum in creatura, essentialiter in diuinis dicitur, sed verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum* est c. Ergo verbum non importat respectum ad creaturam. — 191 *1. dist. 27. q. 2. ar. 2. Et ve. q. 4. ar. 5. & quoli. 4. q. 4. ar. 1 ad 1.*

2 ¶ Præterea, Quæ important respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus & creator: sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam. — 192 *Art. 1. huius q.*

3 ¶ Præterea, Verbum importat respectum ad id à quo procedit, si ergo importat respectum in creaturam, sequitur quòd procedat à creatura.

4 ¶ Præterea, Ideæ sunt plures secundū diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbū importat respectum ad creaturas, sequitur quòd in Deo non sit vnum verbum tantùm, sed plura.

5 ¶ Præterea, Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc nō est nisi inquantum creaturæ cognoscuntur à Deo, sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia. Quod videtur falsum.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. * in lib. 83. quæstionum, quòd in nomine verbi significatur non solum respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per verbum facta sunt operatiua potentia. — *Li. 83. q. 9. 63. tom. 4.*

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus intelligendo se in productione verbi, intelligat creaturas, in verbi nomine intelligitur respectus ad creaturas.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in verbo importatur respectus ad creaturam. Deus enim cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. verbum igitur in mente conceptum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiua tantùm, creaturarum autem cognoscitiua & factiua c; ita verbum Dei, eius quod in Deo patre est, est ex-

Universidad de Oviedo Biblioteca

consequentia verò probatur: quia Deus vnico actu se & omnia intelligit.
¶ Quo ad tertium est hæc conclusio, verbum Dei eius quod est in Deo præter est expressiuũ tantũ, creaturarũ verò est expressiuũ & operatiuũ. Probatur scientia Dei, est Dei quidẽ cognoscitiua tantum: creaturarũ autẽ cognoscitiua & factiua: ergo verbũ Dei, &c. Et confirmatur autoritate scripturæ: Dixit & facta sunt.

¶ Num verbum in diuinis procedat ex creaturarum notitia, vel diuinæ essentiæ tantùm, & non vt verbum personæ.

Quæstio. 172

¶ Circa prædicta vniuersamq; hanc materiam, aduerte hic esse 4. Primo, res dicta verbo. Secundo, relatio inter verbũ & res dictas. Tertiò, modus, quo verbũ refertur ad res dictas. Quartò, ratio quare sic refertur. Et quo ad res dictas, quidẽ in 1. ar. huius q. in responsione ad tertiũ habuimus, quod sunt hæc tria, scilicet essentia diuina, persona diuina, & omnis creatura. Pater enĩ dicit hæc omnia verbo. Relatio vero verbi ad res dictas vt sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum, vt in litera dicitur: & in his duobus conueniunt alij nobiscũ, coacti forte autoritate Aug. In reliquis autem duobus, scilicet in modo & causa, diuersitas est opinionũ. Scot. enĩ in 2. di. 1. q. 1. ar. 2. & in quo. q. 14. ar. 2. tenet quod verbũ Dei ex vi productionis suæ non procedit ex scientia creaturarũ, sed diuinæ essentiæ. Et rursus (vt ex di. 22. 1. q. 1. ad vlt. eiusdẽ sumitur) tenet quod verbũ sic procedit de scientia solius essẽtię, quod nõ procedit vt verbũ personæ, nisi concomitãter: ita quod imaginatur patrem ex hoc quod intelligit diuinam essentiã verbũ producere, quod quidẽ ex vi productionis suæ exprimit essentiã, personas autẽ diuinas concomitãter tanquã res necessariò iũctas essentię, creaturas vero habet, quod repræsentet complexè iam productione ipsius verbi.

74 a

74 a

97 b

97 b

¶ Est autem fundamẽtũ positionis suę: quia ponit in 35. dist. 1. creaturas produci à Deo in esse cognito. Et propterea imaginatur quod essentia diuina primo quasi mouet intellectũ paternũ ad productionẽ termini infiniti, id est verbi, & deinde ad terminũ finitũ, id est, creaturã in esse cognito,

est expressiuũ tantũ, creaturarum verò est expressiuũ & operatiuũ. Et propter hoc dicitur in Psal. 32. Dixit & facta sunt, quia importatur in verbo ratio factiua eorum quæ Deus facit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in nomine personæ includitur etiã natura obliquè. Nam persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: in nomine igitur personæ diuinæ quantũ ad relationẽ personalẽ non importatur respectus ad creaturã, sed importatur in eo quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet inquantũ includitur in significatione eius essentia, quòd importetur respectus ad creaturam. Sicut enim proprium est filio quòd sit filius, ita propriũ est ei, quòd sit genitus Deus, vel genitus creator. Et per hunc modum importatur relatio ad creaturã in nomine verbi.

¶ Ad secundum dicendũ, quod cum relationes consequantur actiones, quædã nomina important relationem Dei ad creaturã, quæ cõsequitur actionẽ Dei in exteriorem effectum transeuntem, sicut creare & gubernare, & talia dicuntur de Deo ex tempore. Quædam verò relatio est, quæ consequitur actionẽ non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentẽ in agente, vt scire & velle, & talia non dicũtur de Deo ex tempore. Et huiusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi, nec est verũ, quòd nomina importantia relationũ Dei ad creaturas omnia dicantur ex tempore, sed sola illa nomina quæ important relationẽ consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, ex tempore dicuntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creaturæ nõ cognoscuntur à Deo per scientiam à creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Vnde non oportet quod à creaturis procedat verbum, licet verbum sit expressiuum creaturarum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd nomẽ Ideæ, principaliter est impositum ad significandum respectum ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in diuinis, neque est personale. Sed nomen verbi principaliter impositum est ad significandam relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas, inquantum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturã. Et propter hoc in diuinis est vnicum tantùm verbum & personaliter dictum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd eo modo quo scientia Dei est non entium, & verbũ Dei est non entium, quia non est aliquid minus in verbo Dei quàm in scientia Dei, vt Aug. dicit.* Sed tamen verbum est entium vt expressiuum & factiuum, non entiũ autem vt expressiuum & manifestatiuum.

Lib. 15. de trin. ca. 14. parũ à prin. tom. 3.

98

Et sic verbũ nõ potest produci de scientia creaturarũ, quæ est in secundo instãti naturæ. Arguit quoq; ad hoc in secũdo vbi suprà tripliciter. Primo si verbũ procederet vt verbũ diuinæ essentiæ, & oĩs intelligibilis, pari ratione Sp. S. spiraretur vt amor diuinæ essentiæ, & omnis amabilis intellecti: sed hoc est falsum. ergo probatur falsitas: quia tũc vel Deus necessario amaret creaturas, vel Sp. S. nõ necessario produceretur: quorũ vtrunq; est impossibile. Secũdo, si verbum produceret ex omnibus &c. ergo procederet de seipso verbo vt noto patri, qđ est incõueniẽs, & tenet sequela, qa vnũ de intellectis formaliter à patre est verbum. Tertiò nulla relatio realis alicuius personę diuinæ est ad creaturam, sed genitũ ad id de quo gignitur, si est distinctum realiter, est relatio realis, ergo verbum non est genitum de lapide vt noto patri.* Sanct. Th. autem, vt hic patet, tenet verbum Dei natum esse ex omnibus quæ sunt in scientia patris, scilicet essentia, personis, & omni alio intelligibili simplici, quod dico propter scita à Deo scientia visionis. Imaginatur enim, vt expresse in 1. ar. dixit, quod pater intelligendo se & filium, & Spir. S. & omnem creaturam, subaudi tu simplici intelligentia, concipit verbum: ita quod prius secundum rationem Deus pater intelligit quicquid naturaliter relucet in diuina essentia, quàm producat filium. Veruntamen est quod verbum principaliter exprimit essentiam, & secundario creaturas, sicut & Deus pater principaliter intelligit essentiam suam, & secundario creaturas: ita quod ly principaliter & ly secundario nihil aliud significant nisi in se & in alio. Creatura enim in essentia diuina, ipsa autem essentia in se intelligitur & exprimitur.

¶ Ad imaginationes autẽ Scoticas facile est rñdere. Primariũ enĩ fundamẽtũ nihil valere ex eo patet, quod productio illa creaturarũ chimerica est, & periculosam ingerẽs doctrinã, sequitur. n. Deũ gloriosũ nõ posse esse absq; hoc quod sint creaturę in esse diminuto, quod in philosophia ridiculũ, in fide autẽ scãdalũ videtur, sed de his aliàs. Nos enĩ essentiã diuinã & formaliter & obiectiue omne intelligibile cõprehẽdere tenẽtes, ex superi⁹ determinatis. dicimus quia verbũ pcedit nõ ex qualicũq; cognitiõe essẽtię diuinę, sed ex cõprehẽsione eiusdẽ. oportet vt procedat ex notitia omniũ quę sciũtur, cõprehẽdendo diuinã essentiã, sed hæc sunt oĩa supradicta, vt patet ex q. 14. ergo. Et hoc procul dubio fuit fundamẽtũ S. T. Et quo ad primã obiectionẽ Sco. dicitur breuiter, quod vniformiter loquẽdo, s. de creatura intellecta in Deo, & similiter amata in Deo, par ratio est de verbo & Spi. S. nec aliquod sequitur inconueniens. Possét tamen simpliciter negari sequela, & paritas rationis: quia amor respicit res amabiles in seipsis, verbũ aũt res in intellectu. Ad secundã vero dicitur, quod nullũ inconueniẽs est verbũ procedere ex seipso, & Sp. S. vt notis patri, id est ex notitia quã habet pater de eis, imo hoc est necessarium propter allatam rõnem. Quin potius, quum ipse Sco. expresse in 2. di. primi teneat, quod pater prius intelligit filium, quã producat ipsum, voluntarie reputatur hoc inconueniens. ¶ Tertia aũt obiectio responsione non est digna, qm verbũ nõ distinguitur realiter ab his, à quibus procedit vt cognitis, sed à quo procedit vt à dicẽte, vt de se patet. Esto tamẽ in hac materia cautus, propter veritatẽ conditionale, s. si Deus nihil intelligeret in sua essentia, nisi ipsam solã, adhuc haberetur productio verbi. Ex hac em seq videtur, quod productio verbi nõ est posterior intellectiõe creaturarũ Deo. Habes nãq; aliã cõditionalẽ. si De⁹ nõ esset productiuus ad intra intelligẽdo se, intelligeret nihilominus omne intelligibile. Ex hac enim sequitur quod Deum intelligere creaturas in se non est posterius productiõe ad intra. Quare ne ex his fallaris, quod naturaliter de facto sit sequendum, dicito vt supra. Dixi autẽ naturaliter, qm ex q̃ De⁹ de facto libere nouit, cũ naturale precedat liberũ, pcul ab ista disputatiõe sunt. Et qm in cõprehẽsiõe naturalis, vis scietię diuinę clauditur aũt creaturę factiua, quãuis non concludatur volitio eius.

Infra q. 37. ar. 2. ad 3.

Ca. 1. de diuinis nominibus.

Non est tamen in primo imaginis.

Ex 1. di. 27.

¶ Circa prædicta vniuersamq; ... 197

QVAESTIO TRIGESIMA-quinta, De Imagine, in duos Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de imagine. ¶ Et circa hoc quærũtur duo. ¶ Primò, vtrum imago in diuinis dicatur personaliter. ¶ Secundò, vtrũ sit proprium filii.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd imago non dicatur personaliter in diuinis. Dicit enim August. in lib.* de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

2 ¶ Præterea, Hila. dicit in li.* de syno. quòd imago est eius rei ad quam imaginatur, species indifferens. Sed species, siue forma, in diuinis dicitur essentialiter: ergo & imago.

3 ¶ Præterea, Imago ab imitando dicitur. In quo importatur prius & posterius. Sed in diuinis personis nihil est prius & posterius. Ergo imago nõ põt esse nomẽ personale in diuinis.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Aug.* Quid est absurdius quàm imaginem ad se dici? Ergo imago in diuinis relatiuè dicitur. Et sic est nomen personale.

CONCLVSIO.

¶ *Cum imaginis nomen originem in diuinis importet, personaliter in diuinis dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod de ratione imaginis est similitudo. Non tamen quæcunque similitudo sufficit ad rationẽ imaginis, sed similitudo quæ est in specie rei, vel saltem in aliquo signo speciei. Signum aũt speciei in rebus corporeis maxime videtur esse figura. Videmus enim, quod diuersorum animalium secundum speciem sunt diuersæ figuræ, non autem diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete, non dicitur esse imago, nisi depingatur figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationẽ imaginis origo. Quia vt Aug.* dicit in lib. 83. quæstionum, vnum ouum non est imago alterius, quia non est de illo expressum. Ad hoc ergo quod vere aliquid sit imago, requiritur quod ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei. Ea verò quæ processionem siue originem important in diuinis, sunt personalia. Vnde hoc nomen imago est nomen personale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd

rñsideinceps verbũ Dei adequãs naturalẽ ei⁹ sciẽtiã, habet respectũ ad creaturã, non solum expressiuũ, sed etiam operatiuũ, vt in litera ex Augustino dicitur. ¶ In rñsione ad primũ. Nota quod cõtra eã sunt argumẽta Aureoli, apud Capreolũ in 27. di. 1. q. 1. conclusi. 3. ad probãdũ, quod verbũ ex psonali proprietate habet quod referatur ad creaturas: nõ enim ex hoc eruũt, quod supponunt, quod idem sit dicere, verbum scdm propriã rõnẽ refertur ad creaturas, & dicere, verbũ ex proprietate personali habet qđ referatur ad creaturas. Et huius ratio est quoniam verbum claudit in propria ratione notitiã, quę est de numero essentialiũ: propter quã (vt in litera dicitur) refertur ad dicta nota & facienda. ¶ In responsione ad quartum aduerte, quod in illis verbis nomen verbi principaliter impositum est, ad significandam relationem ad dicentẽ, includitur retractat S. Tho. id quod in quest. de ve. q. 4. art. 4. dixerat. s. quod verbi nomen principaliter significat absolutum. Et sequitur hęc retractatio determinationẽ quam in 1. ar. hic fecerat, scilicet quod verbum sit nomen personale naturaliter: ita quod verbum significat primò proprietatem personalem ipsius filij in concreto, & quoniam quasi substratum est notitia connotata, ideo refertur etiã ad dicta, &c. Et hoc consonat responsioni ad primũ, & verbis precedẽtis art. s. verbum significet quandã emanationẽ intellectus. Constat enim quod creatio illa, proprietas personalis est filij. Nisi enim hoc esset, primo eius significatum ex propria eius significatione nõ significaret proprietatem personalem filij in diuinis, sed ex connotato tantùm, cuius oppositum ibidem dicitur.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus ex supradictis clarus est. ¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem. Secundò respondet quæsito. ¶ Quo

¶ Quo ad primum conditiones sunt, similitudo specifica, seu secundum speciei signum, puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem conditio, s. similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad signum declaratur in animalibus & picturis. Tertia autem probatur autoritate Aug. afferendo instantiam de ouis. Et aduerte diligenter quod hæc tertia conditio intelligitur per se, scilicet quod origo terminetur ad ipsam inquantum similitudo est, id est ad hoc quod sit similitudo, & non per accidẽs res illa sit similis. Et hoc per se nota, quoniam super hoc funditur processus sequentis ar. nisi enim sic intelligeretur, oẽs imaginis conditiones conuenirent spiritui sancto.

¶ Num imago vtia- [illegible] repræsentare.

¶ Contra hanc tamen tertiam imaginis conditionem arguit Aureo. quia sequeretur quòd in creatures imaginum ha[illegible] essent imagines.

¶ Sed hęc obiectio ex ru[illegible] intellectu pcedit, qui [illegible] verum sit, imaginem semper oriri à repræsentato, memorem tamen oportet esse quod hoc non contingit vno tantum modo, quonia quã[illegible] repræsentata secundum esse naturale principiante, sicut si [illegible] à patre quandoque secundũ esse intellectuale, seu cogitatũ, vt si a Cesaris oritur à Cæsare cogitato in mente artificis. Vnde patet, consequentiam nihil valere.

¶ Quo ad secundũ conclusio quæsito affirmatiue est, imago in diuinis est nomen personale. ¶ Probatur, nomina importantia originem in diuinis, sunt personaliter: imago est nomen personale. Antecedẽs patet, consequentia vero tenet ex ratione imaginis assignata.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo dicit quid vsus de hoc quæsito habeat, secundo tradit duas opiniones. [illegible] determinat.

¶ Quo ad primum triplex: primo vsum Græcorum, secundo Latinorũ, [illegible] sacræ scripturæ [illegible] clare patent in litera.

¶ Quo ad secundũ, quia [illegible] Latinorum autoritas [illegible] scripturæ sacræ confirmata est, circa eius rationem diuersæ afferuntur opiniones, quare scilicet solus filius imago dicatur. ¶ Et prima quidem opinio propter rationem in notione [illegible] excluditur.

imago propriè dicitur quod procedit ad similitudinem alterius. Illud autem, ad cuius similitudinem aliquid procedit, propriè dicitur exẽplar, impropriè verò imago. Sic tamen Aug.* vtitur nomine imaginis, cum dicit diuinitatem sanctæ trinitatis esse imaginem ad quam factus est homo.

¶ Ad secundũ dicendum, quod species (prout ponitur ab Hila.* in diffinitione imaginis) importat formã deductã in aliquo ab alio. Hoc enim modo imago dicitur esse species alicuius, sicut id quod assimilatur alicui, dicitur forma eius, inquantum habet formam illi similem.

¶ Ad tertium dicendum, quod imitatio in diuinis personis non significat posteritatem, sed solam assimilationem.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum nomen imaginis sit proprium filij.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod nomen imaginis non sit propriũ filio. Quia, vt dicit * Damas. Spi. S. est imago filij. Nõ est ergo propriũ filij.

2 ¶ Preterea, De ratione imaginis est similitudo cum expressione (vt Aug. dicit in * li. 83. quæstionum) Sed hoc conuenit Spi. S. Procedit enim ab alio secundum modum similitudinis. Ergo Spi. S. est imago. & ita non est proprium filii, quòd sit imago.

3 ¶ Preterea, Homo etiam dicitur imago Dei, secundum illud primæ ad Corint. 2. Vir non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est. Ergo non est proprium filio.

¶ SED CONTRA est quod Au. dicit. * 7. de trini. quòd solus filius est imago patris.

CONCLVSIO.

¶ *Cum filius in diuinis procedat vt verbum, spiritus autem sanctus vt amor, nomen imaginis proprium est filio, non autem spiritui sancto.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd doctores Græcorum communiter dicunt Spi S. esse imaginem patris & filij. Sed doctores Latini soli filio attribuunt nomen imaginis. non enim inuenitur in canonica scriptura, nisi de filio. Dicitur enim Col. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Heb. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. huius autem rationem assignant quidam ex hoc, quod filius conuenit cum patre, non solum in natura, sed etiam in notione principij: spiritus autem sanctus non conuenit cũ filio, nec cum patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere: quia sicut secundum relationes non attenditur in diuinis, neque equalitas neque inæqualitas (vt Aug.* dicit) ita nec que similitudo, quæ requiritur ad rationem imaginis. Vnde alij dicunt, quod Spi. S. non potest dici imago filij, quia imaginis non est imago, neq; etiã imago patris: quia etiã imago refertur immediate ad id cuius est imago. Spiri. S. autem refertur ad patrem per filium. Neque etiam est imago patris & filij, quia sic esset vna imago duorũ, quod videtur impossibile. Vnde

secundum notionalia non attenditur æqualitas. ergo nec similitudo, ergo nec imago. ¶ Secunda autem discurrens per singula nec inueniens cuius possit dici Spi. S. imago, excluditur: quia posset dici patris & filij inquantum sunt vnum. ¶ Et confirmatur, quia homo est vna imago totius trinitatis. ¶ Quo ad tertium redditur prædicti vsus Latinorum & scripturæ ratio. & [illegible] sicut in secundo Post. Idem est scire causam conclusionis & ipsam [illegible] respondetur quæsito affirmatiua conclusione, scilicet imago est nomen proprium filij, & eius probatio nihil aliud est, quàm ratio quare Spiri. S. [illegible] imago, filius autem sic. Et consistit ratio in hoc, filius procedit vt verbum, de cuius ratione est similitudo specifica ad id à quo procedit: spiritus sanctus procedit vt amor, de cuius ratione non est talis similitudo, [illegible] filius est imago. Antecedens ex quæstio. 27. quo ad vtranque partem [illegible] patet, consequẽtia autem tenet ex ratione imaginis. Et manifestatur ac [illegible] vis rationis huius assignantis pro causa modum procedendi: ex [illegible] differentiis propter similem causam ibi inuentam, inter filium & Spiritum sanctum, in hoc quod est esse natum, quamuis enim vterque sua processione patris accipiat naturam, solus tamen filius dicitur natus, propter modum procedendi differentem vtriusque, vt supra manifestatum est, quia scilicet procedit vt similis, &c. Et ne aliquis faciliter rem tractet vnde habet Sp. S. quod sit similis patri & filio: aut credere; hoc ex modo procedendi habere, subiunxit, quod similitudo conuenit Sp. S. non inquantum amor, sed inquantum amor diuinus.

relinquitur, quòd Sp. S. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia pater & filius sunt vnũ principium Spi. S. d vt infra* dicetur. Vnde nihil prohibet sic patris & filij (inquantũ sunt vnum) esse vnam imaginem, cum etiam homo totius trinitatis sit vna imago.

¶ Et ideo aliter dicendũ est, quòd sicut Spir. Sanct. quamuis sua processione accipiat naturam patris, sicut & filius, non tamen dicitur natus: ita licet accipiat speciem similem patris, nõ dicitur imago: quia filius procedit vt verbum, de cuius ratione est similitudo speciei ad id à quo procedit: non autem de ratione amoris, quamuis hoc conueniat amori, qui est Spir. S. inquantum est amor diuinus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damas. & alij doctores Græcorum communiter vtuntur nomine imaginis, pro perfecta similitudine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Sp. S. sit similis patri & filio, nõ tamen sequitur quòd sit imago ratione iam dicta.*

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdem naturæ secundum speciem, vt imago regis inuenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago regis inuenitur in denario. Primo autem modo filius est imago patris, secundo autẽ modo dicitur homo imago Dei, & ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendentis in perfectionem designatur. Sed de filio Dei non potest dici quòd sit ad imaginem, quia est perfecta patris imago.

QVAESTIO TRIGESIMA SEXTA, de persona Spir. Sanct. in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem prædictorum considerandum est de his quæ pertinẽt ad personã Spi. S. qui non solum dicitur Spi. S. sed etiam amor, & donum Dei.

¶ Circa Sp. S. ergo quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum hoc nomen Spir. S. sit proprium alicuius diuinæ personæ.

¶ Secundò, vtrum illa persona diuina, quæ Sp. S. dicitur, procedat à patre & filio.

¶ Tertiò, vtrum procedat à patre per filium.

¶ Quartò, vtrum pater & filius sint vnum principium Sp. S.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum hoc nomen Spiritus sanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen Spir. Sanct. non sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis, est proprium alicuius personæ:

¶ Num ex eo quod spiritus sanctus procedit vt amor diuinus, sequatur, ipsum non esse imaginem.

D. 1134. Q. 36. ar. 4.

c

197 b

223

197

Quæstio.

¶ Circa hæc dubium occurrit ex Aureolo, apud Capreolum in 27. dist. 1. q. 2. concl. 4. Et est dubium ex præsenti litera ortum habens, eadẽmque infringens: sic Spi. S. procedit vt amor diuinus: ergo vt similis. ergo ratio adducta nihil valet. prima consequentia tenet ex litera dicente, quod Spir. S. inquantum amor diuinus, habet quod sit similis, secunda autem & antecedens per se patent.

b

163

b

168

¶ Ad euidentiam huius difficultatis distinguendi sunt termini in antecedente positi, scilicet, ly amor diuinus, & ly procedit vt. Quo ad primum scito, quod forma communis potest dupliciter contrahi, & à contrahẽte denominari. primo per aliquam differentiã per se illius, secundo per aliquid extra latitudinẽ formalem illius. Exemplum primi, color albus. Exemplum secundi, color naturalis, albedinis enim differentia est coloris per se diuersificatiua, natura verò, sicut & ars, extra genus coloris est. * Amor igitur dupliciter contrahi potest. Primo per amoris proprias differentias, puta amicitiæ, vel concupiscentiæ. secundò per naturas amantes, puta angelicam vel humanam. Et si quidem amor contrahatur per omnes suæ latitudinis per se differentias: nunquam inuenies aliquã, ex qua habebit rationem similis ei à quo procedit. Tum quia omnes per se differentiæ infra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem similis. Tum quia, vt infra patebit, impulsio quædam est. Ac per hoc, omnes per se eius differentias oportet esse impulsionis per se diuersificatiuas, quòd à similis ratione, quamuis non causaliter, formaliter tamen extranei est. Si verò per aliquid extraneum contrahatur, nihil prohibet similis quãdoque rationem habere: sed hoc est per accidens naturaliter & identicè, vt de se patet. Quando ergo dicitur amor diuinus, si ly diuinus non trahat amorem extra latitudinem differentiarũ per se amoris, sed infra latitudinem voluntatis, inquantum voluntas est, latitudinem stando, denotat eius sit vt obiecti & amantis, scilicet Dei. Negandum est quòd inquantum huiusmodi sit similis.* Nec in hoc sensu intelligenda est propositio in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio sumpta, quasi ab extraneo, puta à natura, cui identificatur, tunc concedendum est ratione identitatis, inter amorem & naturam, quòd amor diuinus, vt sic, est similis ei à quo procedit. Et in hoc sensu intelligas literam præsentem. Quo ad alium terminum aduerte, quòd cum dicitur, Spir. San. procedit vt amor diuinus, & in aliis similibus locutionibus duplex sensus fieri potest.* Primò propriè, vt denotentur tantùm formalia & propria illius modi procedendi.* Secundò extensiue, vt denotentur etiam communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum.* Verbi gratia in proposito. Cum dicitur, Spir. Sanct. procedit vt amor diuinus: si ly vt, sumatur propriè, propositio non est vera accipiendo amorem

In corp. ar.

194

22. q. 14. ar. 1. cor. & 1. dist. 10. ar. 4. Et cont. gen. c. 19. §. Et mal. q. 3. ar. 14. ita & opus. 3. cap. 46. & 47.

rem diuinā identice, quoniam ex proprijs processionis amoris etiam diuini infra latitudinem voluntatis solius stando, Sp.S. non habet quòd sit Deus, sed quòd sit amor Dei, vt amātis & amati: sed est vera pro amore diuino formaliter. Sed tūc cōcessa antecedēte nihil valet prima cōsequētia, vt patet ex dictis.

¶ Nec oppositum habetur in litera loquente de amore diuino identice. Si vero ly vt, denotet cōmunia, tūc est vera de amore diuino, & formaliter & identice: & sic habet rationem simili, sed cōmuniā propriè & formaliter de modis procedēdi a theologis sermo habitur, ideirco illud antecedens de amore diuino primo modo intelligēdū est & admittendum, sed neganda est prima consequentia, scilicet ergo procedit vt similis.

¶ Et ad probationē dicendū est, quod laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis: quoniā ly diuinus, æquiuocum est cum sumitur obiectiue & effectiue, vt in antecedente sumitur, & cum sumitur idēntice, vt in probatione consequentiæ fit.

Lib. 2. de trin. circa med. libri.

Declinando ad finē lib.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primum.*

Annot.

IN titulo aduerte, quòd ly Spi.S. dupliciter sumi potest. Primo in vi duarum dictionum, vt scilicet ly spiritus, sit substantiuum, & ly sanctus adiectiuū. Alio modo in vi vnius nominis, sicut si alicui imponeretur nomē propriū, homo bonus. In proposito hoc secundo modo quæritur, ad quod denotandū dicitur in titulo, vtrū hoc nomen, &c.

Cap. 4. & sequentibus tom. 3.

Comment.

¶ In corpore vna est cō clusio responsiua quæsito affirmatiuè, hoc nomē Spi.S. est proprium diuinæ personæ procedentis per modū amoris ex accōmodatione sacræ scripturæ. Et quoniā cōclusio hæc duo includit, s. necessitatē accōmodationis, & cōuenientiā talis accōmodationis: ideo in litera vtrunque fit. Declaratur enim primo necessitas accōmodationis sic. Altera processio in diuinis, quæ scilicet est per modū amoris, caret nomine proprio: ergo & relatione: ergo & persona procedēs: ergo sicut relatiōes nominatæ sunt ex accommodatione, ita & persona. Deinde assignatur ratio talis accommodationis ex partialibus significationibus, Tum quia cōmunes patri & filio. Tum quia amoris diuini quo ad vtrunque proprietatem insinuant, vt clare patet in litera.

Q. 27. ar. 4. ad 3
165
c
Q. 28. ar. 4
168
161

Li. 5. de tri. c. 11. à med. & lib. 15. c. 19. circa fi. tom. 3.

sed hoc nomen Sp. S. est commune tribus personis. Ostendit enim Hil. 8.* de trin. in Spiritu Dei aliquando significari patrem, vt cum dicitur, Spiritus Domini super me. Aliquādo significari filium, vt cum dicit filius: In Spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate eijcere se dæmonia demonstrans. Aliquando de Sp. S. vt ibi, Effundam de Spiritu meo super omnē carnem. Ergo hoc nomen Spir. S. non est proprium alicuius diuinæ personæ.

2 ¶ Præterea, Nomina diuinarum personarum ad aliquid dicuntur, vt Boët. dicit in lib.* de trin. Sed hoc nomen Spir. S. non dicitur ad aliquid. Ergo hoc nomen non est proprium diuinæ personæ.

3 ¶ Præterea, Quia filius est nomē alicuius diuinæ personæ, nō potest dici filius huius vel illius. Dicitur autem spiritus huius vel illius hominis. Vt enim habetur Num. 11. Dixit Dominus ad Moy. de spiritu tuo accipiā, tradamque eis. Et 4. Reg. 2. Requieuit spiritus Eliæ super Elisæum. Ergo Sp.S. non videtur esse proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Ioan. vlti. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & Sp.S. Vt autem Aug.* dicit 7. de trin. cū quæritur quid tres? dicimus, tres personæ. Ergo Spir. S. est nomen diuinæ personæ.

CONCLVSIO.

¶ *Spiritussancti nomen proprium est personæ diuinæ procedentis, vt amor.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd cum sint duæ processiones in diuinis, altera earum quæ est per modum amoris, nō habet propriū nomē, vt suprà* dictum est c. Vnde & relationes, quæ secundū huiusmodi processionē accipiuntur, innominatæ sunt, vt etiam suprà* dictū est c. Propter quod & nomē personæ hoc modo procedentis eadem ratione non habet proprium nomen, sicut sunt accommodata aliqua nomina ex vsu loquentium, ad significandum prędictas relationes, cum nominamus eas nomine processionis & spirationis, quæ secundum proprietatem significationis magis vidētur significare actus notionales quàm relationes: ita ad significandum diuinam personā, quę procedit per modum amoris, accommodatum est ex vsu scripturæ hoc nomē Sp. S. Et huius quidē cōuenientiæ ratio sumi potest ex duobus. Primò quidē ex ipsa cōmunitate eius, quod dicitur Sp.S. Vt enim Aug.* dicit 15. de trin. Quia Sp.S. cōmunis est ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo cōmuniter. Nā & pater est spiritus, & filius est spiritus, & pater est sanctus, & filius est sanctus. Secūdo verò ex propria significatione. Nā nomen spiritus in rebus corporeis impulsionem & motionem significare videtur. Nam flatum & ventum spiritum nominamus. Est autem proprium amoris, quod moueat & impellat voluntatem amantis in amatum c. Sanctitas verò illis rebus attribuitur quę in Deum ordinantur. Quia igitur persona diuina procedit per modū amoris, quo Deus amatur, conuenienter Spi.S. nominatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd hoc quod dico, Spi.S. prout sumitur in virtute duarum dictionum, commune est toti trinitati, quia nomine spiritus significatur immaterialitas diuinę substantię. Spiritus enim corporeus inuisibilis est, & parum habet de materia. Vnde omnibus substantijs immaterialibus & inuisibilibus hoc nomen attribuimus. Per hoc verò quòd dicitur sanctus, significatur puritas diuinæ bonitatis. Si autem accipiatur hoc quod dico Spi. S. in vi vnius dictionis, sic ex vsu ecclesiæ est accommodatum ad significandam vnam trium personarum, scilicet quæ procedit per modum amoris ratione iam dicta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet hoc quod dico Spi. S. relatiue non dicatur, tamen pro relatiuo ponitur, inquantū est accommodatum ad significandam personā sola relatione ab alijs distinctam. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, si Spi. S. intelligatur quasi spiratus.

¶ Ad tertium dicendū, quòd in nomine filij intelligitur sola relatio eius qui est à principio ad principium: sed in nomine patris intelligitur relatio principij. Et similiter in nomine spiritus prout importat quandam vim motiuam. Nulli autem creaturæ cōpetit esse principium respectu alicuius diuinę personæ, sed ecōuerso. Et ideo potest dici pater noster, & spiritus noster: non tamen potest dici filius noster.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum spiritussanctus procedat à filio.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Spiri. S. non procedat à filio. Quia secūdum Dionysi*. non est audendum dicere aliquid de substantiali diuinitate, preter ea quæ diuinitus nobis ex sacris eloquiis sunt expressa. Sed in scriptura sacra nō exprimitur quod Sp.S. à filio procedat, sed solū quòd procedat à patre, vt patet Io. 15. spiritū veritatis qui à patre procedit. Ergo Spiritussanctus, non procedit à filio.

2 ¶ Præterea, In symbolo* Cōstantinopolitanæ synodi sic legitur. Credimus in Spiri. Sanc. Dominum & viuificantem, ex patre procedentem, cum patre & filio adorandum & glorificādum. Nullo igitur modo debuit addi in symbolo nostro, quòd Spir. S. procedat à filio: sed videtur esse anathematis rei qui hoc addiderūt.

3 ¶ Præterea. Damas. dicit Spir. S. ex patre dicimus, & spiritum patris nominamus: ex filio autem Spir. S. non dicimus, spiritum vero filij nominamus. Ergo Spir. S. non procedit à filio.

4 ¶ Præterea. Nihil procedit ab eo, in quo quiescit. Sed spiritus quiescit in filio. Dicitur enim in legēda beati And. Pax vobis. & vniuersis qui credūt in vnū Deū patrē, & vnū filiū eius vnicū, dominū nostrū Iesum Christ. & in vnum Spir. S. procedentem ex patre, in filio permanentem. Ergo spiritussanctus non procedit à filio.

5 ¶ Præterea, Filius procedit vt verbum: sed spiritus noster in nobis non videtur procedere a verbo nostro. Ergo Sp.S nō procedit à filio.

6 ¶ Præterea, Spir. S. perfectè procedit à patre. Ergo superfluū est dicere quod procedit à filio.

7 ¶ Preterea, In perpetuis nō differunt esse & posse (vt dicitur in* 3. Phys.) & multo minus in diuinis. Sed Spiritus S. potest distingui a filio, etiam si ab eo nō procedat. Dicit enim.* Ansel in lib. de processione Spiri. S. Habent vtique a patre esse filius & Spirit. S. sed diuerso modo: quia alter nāscendo, & alter procedendo, vt alij sint per hoc ab inuicem. Et postea* subdit. Nam si per aliud non essent plures filius & Spirit. S. per hoc solum essent diuersi. Ergo Spir. S, distinguitur a filio, ab eo non existens.

¶ SED CONTRA est quod dicit Athanasius,* Spir. S. à patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. *In symbolo fidei.*

CONCLVSIO.

¶ *Spiritussanctus ita necessariò procedit à filio, quòd si nō procederet, nō distingueretur ab eo personaliter.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd necesse est dicere Spir. S. à filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supra* dictis patet c. Non enim est possibile dicere, quòd secundum aliquid absolutum, diuinæ personæ abinuicem distinguantur: quia sequeretur, quòd nō esset trium vna essentia. Quicquid enim in diuinis absolutè dicitur, ad vnitatē essentiæ pertinet. Relinquitur ergo, quòd solū relationibus diuinæ personæ abinuicē distinguantur. Relationes autē personas distinguere nō possunt, nisi secūdū quòd sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarū vna refertur ad filiū, & alia ad Spir. S. quæ tamen, quia nō sunt oppositæ, nō cōstituūt duas personas, sed ad vnā personā patris tantū pertinēt. Si ergo in filio & in Spi. S. nō esset inuenire nisi duas relationes, quibus vterq; refertur ad patrē, illæ relationes nō essent adinuicē oppositæ, sicut neq; duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde sicut persona patris est vna, ita sequeretur quod persona filij & Spir. S. esset vna, habens duas relationes oppositas duabus relationibus patris, hoc autē est hæreticum, cū tollat fidem trinitatis. Oportet ergo quòd filius & Spir. S. abinuicē referantur oppositis relationibus. Non autē possunt esse in diuinis aliæ relationes opposite, nisi relationes originis, vt suprà* probatū est c. Oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundum

Q. 27. ar. 3. & q. 30. ar. 2.
162
c
174

Q. 28. ar. 4
168
183

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum secundum.*

Annot.

IN titulo aduerte, quòd articulus iste cōtinet in se duas quæst. s. an Sp.S. procedat à filio, & an Sp.S. sic procedat à filio, quod si nō procederet ab eo, non distingueretur personaliter ab ipso. Et prima quidem quæstio inter Græcos & Latinos versatur. ¶ Secunda autem inter Latinos inter se.

¶ *Num ad vnam quæstionem spectet quærere Spiritussancti processionem à filio, & illius processionis ratio.*

Quæstio.

¶ Propter quod dubium statim occurrit circa titulum: quoniā quæstiones sunt æquales numero his quæ verè scimus, hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo: vt patet in corpore. ¶ Et inconueniens hoc, præcipuè articulatim scribenti, cuius est enim sigillatim singulas quæstiones discutere.

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. ¶ Primò, quòd quia vt dicitur in 2. Poster. idē est quærere an luna eclypsetur, & an sit aliqua ratio eclypsis lunæ: idem est quærere, an Sp.S. procedat à filio, & an sit aliqua ratio processionis eius à filio: pari autem quæsito constat optimè responderi, & quod ita est, & quod propter talem rationem ita est, vnde in hoc articulo nihil est vitij sed respondendo explicatum est quod implicitè in titulo continebatur.

¶ Nec oportuit in duos articulos diuidere quæsitum & quæsiti rationem, alioquin oporteret omnem articulum diuidere in duos.

¶ Secundo dicitur, quòd quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantū tale, & non est præsentis intentionis discutere processionē Sp.S. qualitercunque, sed per se: ita quod intentū est, vtrum Spi.S. procedat à filio, id est, vtrum de ratione propria personæ Sp.S. sit procedere à filio, quod enim conuenit alicui per se, conuenit ei ex propria ratione.

¶ Ad hoc autem quæsitum affirmatiue respondendo, oportet non solum ostēdere Spi.S. procedere à filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate, siue forma, aliter non ostenderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi.

¶ Ad cuius euidentiam pleniorem, scito, quod alicui producto potest dupliciter cōuenire produci necessariò à pluribus personis diuinis.* Vno modo ex parte producentis, alio modo ex parte producti. Exēplum primi habetur in productione creaturæ à Deo, necessario enim est à tribus personis quia indiuisa sunt opera trinitatis ad extra, & nō ratione producti: quia creatura posset produci & esse sicut est, etiam si à solo patre produceretur. * Exemplum secundi haberetur, si creatura formali cōstitutiuo priuaretur, si non esset à pluribus personis. Ad propositum Spi.S. procedit à patre & filio necessariò, ex parte producentis secundum omnes, quia omnia patris non repugnantia filio, sunt necessario communia ipsi filio. Sed autem ex parte producti, si procedat necessario à filio, in dubium vertitur. Quia vero conuenientia producto per se conuenit ei ex parte sua, ceteraenim conueniunt per accidens, aut quasi per accidens, ideo per se loquēdo, quęritur vtrum Spi. S. ex proprio constitutiuo ac distinctiuo habeat quòd procedat à filio.

¶ In corpore duo facit. Primo rūdet quęsito. Secundo arguit Græcos.

¶ Quo ad primum ponitur vna conclusio affirmatiue quęsito affirmatiue, scilicet Spi.S. necessario procedit à filio. Et probatur tribus rōnibus. Prima est, si Spi.S. non esset à filio, non posset ab eo personaliter distingui. ergo. Et probatur sequela sic, personæ diuinæ non distinguuntur abinuicem per aliquid absolutum, sed solum relationibus oppositis originis, secundum esse principium & à principio: ergo, si spiri. S. non habet relationem originis à filio, non distinguetur ab eo personaliter. Assūptum quo ad omnes suas partes, sigillatim probatur. Prima quidem, scilicet quod non distinguuntur per aliquid absolutū, quia deesset vnitas essentiæ, eo quod omne absolutū est essentiale. Secunda verò, scilicet, quod solis relationibus ex primis patet manifeste. Tertia autem, scilicet oppositis manifestatur ex eo, quod in patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt opposita relatiuè. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis nō possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, quod est intelligendum de relationibus proprijs. Quinta demum, scilicet secundum principium & à principio, ex præcedentibus manifestè sequitur, consequentia vero probatur stante assumpto, aut filius procedit à Spi. S. aut econtra: sed primum non dicitur, ergo necesse est spiritum sanctum esse à filio.

¶ *Num sola relatiua oppositio distinguat personas in diuinis.*

¶ Circa conditionalem assumptam & eius probationem, dubium occurrit ex Scoto, in primo distinct. 11. quæstio. 2. tenente oppositum. Arguit quæ contra fundamentum positionis, scilicet sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. Primo disparatio rationum formalium incompossibilium in eodem supposito, distingit realiter vbicunque inueniuntur: sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum natiuitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto, ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas.

¶ Iuxta hoc motiuum soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in patre, dicens quod non est eadem ratio de actiuis & passiuis productionibus. vnum enim potest dare esse pluribus, non tamen potest accipere esse pluries: nisi forte desierit esse. Et confirmatur motiuum hoc ex parte productionum argumentis Aureoli in 11. distinctio. primi, quæstione prima articulo primo, consistentibus in hoc. ¶ Generari & spirari sunt incompossibilia in eodē supposito, seclusa, quod ipsi generari coniunctū sit spirare, ergo ex seipsis realiter distinguuntur: consequentia plana est, & antecedens quo ad primam partem est euidens. Quo ad secundam vero probatur tripliciter. Primo, quia quicquid in diuinis conuenit alicui rei, conuenit ei formaliter & ex se: ergo etiam incompossibilitas istorum conuenit ex se. Et confirmatur, quia incompossibilitas ista oritur ex ordine, quo vna processio præsupponit aliam. Ordo autem oritur ex rationibus formalib': ergo ex seipsis primo sunt incompossibiles. Secundo si incompossibilitas ista est ex eo quod generari contingitur spirare, in quo genere causæ, spirare dat hanc incompossibilitatē ipsi generari, nō effectiue nec finaliter, vt patet, nec formaliter, quia tūc sequeretur quod generari & spirari essent idē formaliter. Tertio quia si hæc est incōpossibilitas illa, aut hoc est quia generari & spirare sunt idē realiter quia simul conueniunt in filio: aut quia vnū est prius altero: sed nihil horū pōt dici, quia hæc oīa conueniunt ipsi spirare respectu essentię, cui cōstat non dare incōpossibilitatem ad spirari.

¶ Secundū caput, vnde mouetur Sco. est, si in patre per impossibile non esset actiua spiratio, sed in solo filio, adhuc esset trinitas personarū: ergo à conuerso sequitur oppositio relatiua, inter spiritūsanctum & personam, à qua distinguitur, & sic ruit totus processus.

¶ Tertiū caput ex parte cōstitutiui ipsius filij est. filius cōstituitur in esse personali filiatione: ergo & filius distinguitur per eam realiter à Spū san. filiatione ergo seclusa à filio per intellectum spiratione actiua, adhuc remanet, quo filius personaliter distinguitur à Sp. S. &c. prima consequentia probatur ex illa maxima idem est principium constitutiuum & distinctiuum ab alijs, vt patet per Porphyrium, & inductiue.

¶ Quartum autem caput econuerso sumitur ex personali distinctiuo ad constitutiuum sic, filius distinguitur personaliter à spiritusancto, ergo per aliquid quod est de ratione personali ipsius filij, ergo non per spirationem actiuā: ergo seclusa illa adhuc remaneret psonalis distinctio inter filiū & spiritūsanctū.

¶ Prima consequentia probatur inductione & ratione. Inductione quidem, quoniam valet, a distinguit b realiter, ergo est de eius ratione realis: distinguit essentialiter, ergo est de ratione essentiali: distinguit suppositaliter, ergo est de ratione suppositali, distinguit relatiue, ergo est de ratione relatiua, &c. Ratione autem, quia si distinctio personalis posset fieri per aliquid quod non est de ratione personali, non poterit sustineri, humanitatem Christi non distinguere personaliter à verbo: dicā enim quod distinguitur personaliter per aliquid, quod tamen non constituit personam. Et confirmatur hoc motiuum ex parte distinctiui personalis, ab Aureolo vbi supra arti. 2. sic. Si spiratio distingueret personaliter filium à spiritusancto, pater & filius essent vna persona: sed hoc est falsum, ergo consequentia probatur: Spiratio distinguit patrem & filium à spiritusancto, vt sunt vnus spirator. Et per te distinguit personaliter: ergo esse vnū spiratorem, est esse vnam personam: & si non est esse vnam personam, ergo non distinguit personaliter. Et fundatur processus super illa maxima, omne vnū formale distinctiuum plurium ex vna parte ab aliquo ponit in illis pluribus aliquod vnum fundamentum illius distinctionis proportionale illi.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, quamuis tractare de constitutiuis personarum spectet ad 40. q. propter tamen discussam ex consuetudine hanc materiam scito, quod cum in diuinis non sit formaliter nisi substantia & relatio, & substantia, vtpote communis, nec constituat nec distinguat hypostases: oportet quod vtrunque relationi tribuatur. Relationi autem cum possit aliquid conuenire dupliciter, s. secundum propria relationis, & secundum communia sibi & absolutis: quæcunque attribuuntur diuinis relationibus, necesse est cōuenire eis inquantum relationes sunt. Et sic constituere ac distinguere, relatio diuinæ (prout relatiua res est) conuenit. Inter rem autem relatiuam & absolutam hoc interest, quod res absoluta constituit rem in se, relatio vero constituit rem ad aliam. Et quoniam vnumquodque sicut est ens, ita vnum & distinctum: constitutiuum absolutum sicut constituit ens in se, ita distinguit illud secundum se: & consequenter ab vniuersis alijs. Constitutiuum vero in esse relatiuo, quia constituit ens ad aliud vnum correlatiuum, scilicet ita distinguit illud ab illo vno tantum, alioquin diuersitas seu distinctio non esset proportionata passio entis. Plus enim faceret cōstitutiuum aliquid distinguendo quàm constituendo, quod non videtur intelligibile. Si igitur in diuinis sola relatio multiplicat trinitatem, & hoc non conuenit relationi per accidens, sed quatenus res relatiua est. Et res relatiua vt sic, constituit & distinguit relatiue tantum: quamcunque enim aliam distinctionem habet, non facit inquantum res relatiua: sed haberet eam ex communibus sibi & absolutis: vt patet de disparatione. hæc enim non est propria relatiuis. & sic non potest causari à relatione secundum rationem relationis. Cōsequens est, quod in diuinis nulla sit distinctio realis, nisi relatiua, ita quod nō solū res distinctę sunt relatiuæ, sed distinctio ipsa est relatiua. Et cū constet distin. relatiuā non esse sine relatiua oppositione, & esse respectu correlatiui tātū: manifestè sequitur, quod sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. Et hęc nō aduertere aut penetrare, fuit causa dissentionis in hac materia. * Si enim aduertissent, quod ecclesia tradēdo vnitatē substātiæ, & trinitatē rerū relatarū ex formali locutione insinuat, quòd hoc formaliter intelligendū est, vidissent profectò ex hoc ipso, quòd distinctio non traditur nisi relatiuorum, quod est distinctio ipsa propria relatiuis, quatenus relatiua sunt esse debet, quod saluare nō potest, dum dicunt res quidem distinctas esse relatiuas, distingui tamē absq; oppositione relatiua: quia sunt disparatæ & incompossibiles, &c. hæc enim cōia sunt nō propria relatiuis, vt iā diximus. Ex his autē habetur responsio ad obiectiones ex parte cōstitutiui ipsi' filij, quia cum dicitur, quod idem est cōstitutiuū & distinctiuū alicuius, ab alio distinguēdū est de duplici cōstitutiuo, s. absoluto, vel respectiuo: & quod in absolutis verū est. In relatiuis vero sub distinguēdū est de duplici distōne, s. relatiua vel quæcūq; alia, puta disparata seu cōtraria seu contradictoria, seu etiam priuatiua.

¶ Et dicendū quòd de distōne relatiua loquēdo, falsissimū est assumptū, quoniā cōstitutiuū alicuius in esse relatiuo, nō est distinctiuū illius distōne relatiua, nisi à correlatiuo, propter ipsam relationis naturā, à cæteris autē distinguit quouis alio mo. duplū enī vt sic, quia nō est nisi ad dimidiū, nō distinguitur etiā relatione nisi à dimidio & triplo autē & quadruplo, & reliquis entib' distinguitur quidē duplicitate inquātū est hoc ens nō relatiuè, vt de se patet. Et quia in diuinis psona est formaliter relatio, nō est distinctio personalis, neq; realis, nisi sit relatiua. Et propterea de facto ista est falsa, filius distinguitur realiter siue psonaliter à Sp.S. filiatione: ergo ista est falsa, filius filiatione distinguitur relatiue à Sp.S. quamuis ista sit vera, filius distinguitur filiatiōe à Sp.S. sed talis distinctio nō sufficit ad realē distinctionē, imò est sophisma cōsequētis, arguere à distōne ad distōnē relatiuā. Et bene hoc aduerte, quia ex hoc omniū pēdet solutio.* Patet quoq; ex his, quod signū literæ, de duabus relationibus in patre, stat in suo robore. Est. n. signū, quod sola relatiua distinctio & oppositio est ibi realis. Solutio autē Sco. nō est ad propositū, quia diuertit à relationibus ad processiones: de relationibus. n. litera loquitur, nō de emanationibus, quare. Sed cōtra hæc S.T. verba vehemētius quidā arguūt, de ipsis relationib' loquēdo, dicētes, quod peccat secūdū nō causā vt causā. Causam .n. quare duę relatiōes nō oppositæ nō cōstituūt duas personas, nō est negatio oppositionis. Tū quia cōstat quod de facto, processio & paternitas, & similiter filiatio, cōstituūt plures psonas, & tamē processio nulli earū opponitur relatiuè. Tū quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmationis, s. quòd oppositæ relationes cōstituerēt duas personas: hoc autē cōstat esse falsum, quia cōmunis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamē spiratio nullā personā cōstituit. ¶ Ad hæc breuiter dicitur, quod procedūt ex mala interpretatione literæ. Cū enim dicitur, quod quia nō sunt oppositæ, non cōstituūt duas personas, ly cōstituūt, determinat ly duas, & nō determinat, ly personas, nisi inquantū duas secūdū rē, ita quod sensus est, quod quia nō sunt oppositæ, nō cōstituunt duas personas, id est, nō faciūt distinctionē realē personarū, cōstituere enim duo vt sic, nihil aliud est quā distinguere, &c. Et sic assignatur vera & præcisa causa. Spir. enim Sanct. nō cōstituitur in esse distinctus à filio & patre, nisi vt spirātibus: ita quod spiratio cōstituit patrē & filiū in hoc, quod sint distinctæ personæ à Spir.S. quāuis inter se distinguātur paternitate & filiatione. Radix autē horū est, quia sunt res relatiuæ, &c. non enim salua vnitate substātiæ, potest aliter distinctio personarū saluari, nisi per relationes originis: de quarū ratione sit distinctio realis propria relationibus originis, hanc autē constat ex oppositione fieri, vt patet ex dictis.* Vnde patet responsio ad obiecta, æquiuocant enim dū cōstituere in esse distinctū, nō aduertunt in sermone versari, & hoc in materia relatiua habere singulare cōstituēdi distinguendiq; modū, &c. obiecta autē ex parte distinctiui, difficultatē ex vi verborū magis quam rei facere videntur.* Secundū rem quidē dicendū est, quod spiratio distinguit realiter relatiuè personā filij à Sp.S. Et propter hoc dicitur distinguere personaliter: patet autē quod non oportet quod relatiuè distinguit personā esse personalitatem, cui de intrinseca ratione personalitatis.* Facientibus autem vim in verbis, & quærentibus quo filius distinguitur personaliter à Sp.S. dicēdū est, quod distinguere personaliter cū sit facere formaliter personā distinctā ab alia persona, cōtingit dupliciter, vno modo, quòd faciat vtrunq; s. personā & distinctionē: alio modo, quod faciat alterū, s. distinctionē in persona.* Sicut diximus, quod dupliciter cōtingit facere domū albā, s. vel faciendo vtrunque, vel iungendo vnū alteri: nec refert ad propositū, facere effectiue vel formaliter. Quod igitur distinguit personaliter faciendo totum & singulas partes, oportet esse de ratione personali, tale autē nō est spiratio, quod autē distinguit personaliter faciendo totū ratione vnius partis in alia, non oportet esse de ratione personali, sed satis est, quod sit notio personæ relatiua, &c. Et sic esse vnum spiratorem, non est esse vnam personā, quia spiratio non est cōstitutiua personæ

Universidad de ... Biblioteca

personæ, & tamen spiratio distinguit personã & filij & patris personaliter, faciendo distinctionẽ, nõ personalitatẽ à Spir.S. Ad obiecta autẽ ex parte emanationis responsio habetur in litera ad 7. & cõsistit in hoc q̃ emanationes filij & Spir.S. possunt sumi dupliciter. Vno modo secũdũ suas integras rationes, & sic includunt ordinẽ originis vnius ab alia, & consequenter filiũ & Spir.S. distingui ex suis productionibus, & distingui oppositione relatiua originis, idẽ est. Alio modo possunt sumi secluso ordine originis inter eas, vt arguẽtes accipiunt. Et sic dicimus, primo quod accipiuntur secundũ suas rationes incompletas: & ideo nõ est mirum, si aliqui vtentes eis tanquã cõpletis, accedũt, q̃ nõ sunt duæ totales acceptiones eiusdẽ naturę. Sed prima est acceptio naturæ simpliciter, secunda autẽ secundũ quid. Si enĩ secluderetur ordo originis inter eas, filius per generationẽ acciperet naturã simpliciter: & ipsemet p processionẽ acciperet eã secundũ quid. Et sic argumẽta quæ supponũt vel assumũt has emanatiões esse totales & incõpossibiles, secluso ordine originis inter eas ruũt, incõpossibilitas enĩ, totalitas, & alia huiusmodi, cõueniũt eis integraliter, & nõ imperfectè sumptis. Ad obiectiones autẽ Aure. iuxta hoc motiuũ, ex parte pductionũ, sigillatim respõdetur. Et ad primũ quidem ex dictis patet quod sumendo generari & spirari secluso ordine originis inter se, nõ sunt incõpossibilia. Nec est verũ, q̃ incõpossibitas eorũ oriatur ex illo ordine, quo vnus præexigit aliã, sed ex ordine originis, quo vnus est ab alio, cõstituitur. Ad secundũ autẽ quo quæritur de genere causalitatis, dicitur quod spirare dat genito incõpossibilitatẽ hãc formaliter, sicut albedo dicitur dare formaliter subiecto incõpossibilitatẽ nigredinis. Nec valet cõsequẽtia, ergo generari esset spirari, quod est correlatiuũ ipsius spirare, sicut non valet, ergo subiectũ albedinis est nigredo: quæ est cõtraria albedini. Ad tertiũ autem dicitur, quod propter nullũ illorũ triũ est ista incõpossibilitas, sed propter hoc, quia spiratio est notio psonæ relatiua ad ipsum Spir.S.

q. 27. ar. 2. & q. 28. ar. 4. 160 178 162 e

principium, & secundum quod est à principio. Relinquitur ergo, quòd necesse est dicere, vel filiũ esse à Spir.S. (quod nullus dicit) vel Spir. Sanct. esse à filio, quod nos confitemur, & huic quidem cõsonat ratio processionis vtriusque. Dictum enim est * suprà [c], quod filius procedit per modum intellectus vt verbũ, Spi.S. autẽ per modũ voluntatis vt amor. Necesse est autẽ quòd amor à verbo procedat. Non enim aliquid amamus, nisi secundũ quòd conceptione mentis apprehendimus [c]. Vnde & secundũ hoc manifestũ est quod Spi.S. procedit à filio. Ipse etiã ordo rerũ hoc docet. Nusquã enĩ hoc inuenim*, quòd ab vno procedãt plura absq; ordine, nisi in illis solũ, quæ materialiter differũt. Sicut vnus faber producit multos cultellos materialiter abinuicẽ distinctos, nullũ ordinẽ habẽtes adinuicẽ. Sed in rebus in quibus nõ est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Vnde etiã in ordine creaturarũ productarũ, decor diuinæ sapientiæ manifestatur. Si ergo ab vna persona patris procedunt duæ personæ, scilicet filius, & Spir.S. oportet esse aliquẽ ordinẽ eorũ adinuicẽ. Nec potest aliquis ordo alius assignari, nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio. Non est igitur possibile dicere, quòd filius & Spir.S. sic procedant à patre, quòd neuter eorũ procedat ab alio. nisi quis poneret in eis materialẽ distinctionẽ, quod est impossibile. Vnde etiã ipsi Græci processionẽ Spir.S. aliquẽ ordinẽ habere ad filiũ intelligunt. Concedunt enim Spir. S. esse Spiritũ filij, & esse à patre per filium, & quidã eorũ dicuntur cõcedere, quòd sit à filio, vel profluat ab eo, non tamen quòd procedat. Quod videtur vel ex ignorantia, vel ex proteruia esse. Quia si quis rectè consideret, inueniet processionis verbũ inter omnia quæ ad originẽ qualemcunque pertinẽt, cõmunissimum esse. Vtimur enim eo ad designandum qualemcunque originẽ. Sicut quòd linea procedit à puncto, radius à sole, riuus à fonte. Et similiter in quibuscunque alijs. Vnde ex quocunque alio ad originem pertinente potest cõcludi, quòd Spir. Sanct. procedit à filio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd de Deo dicere non debemus quod in sacra scriptura non inuenitur, vel per verba, vel per sensum. Licet autem per verba non inueniatur in sacra scriptura, quòd Spi.S. procedit à filio, Inuenitur tamen quantum ad sensum, & præcipue vbi dicit filius, Ioan. 16. de Spi.S. loquẽs, ille me clarificabit: quia de meo accipiet. Regulariter etiam in sacra scriptura tenendũ est, quod id quod de Patre dicitur, oportet de filio intelligi: etiam si dictio exclusiua addatur, nisi solum in illis, in quibus pater & filius secũdum oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus Matth. 11. dicit, Nemo nouit filium, nisi pater, non excluditur, quin filius seipsum cognoscat [e]. Sic igitur cum dicitur, quod Spiritussanctus à patre procedit, etiam si adderetur, quod à solo patre procedit, non excluderetur inde filius: quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritussancti, non opponuntur pater & filius: sed solum quantum ad hoc, quod hic est pater, & ille filius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in quolibet concilio, institutum fuit symbolum aliquod propter errorem aliquem qui in concilio damnabatur. Vnde sequens concilium non faciebat aliud symbolum, quam primum: sed id quod implicite continebatur in primo symbolo, per aliqua addita explanabatur contra hæreses insurgentes. Vnde in determinatiõe* Calcedonen. synodi, dicitur, quod illi qui fuerunt congregati in concilio Constantinopolitano, doctrinam de Spiritusanct. tradiderũt, nõ quod minus esset in præcedentibus, quia apud Nicæam congregati sunt, inferentes: sed intellectum eorum aduersus hæreticos declarantes. Quia igitur in tempore antiquorum concilio rum, nondum exortus fuerat error dicentium Spiritumsanct. non procedere à filio, non fuit necessarium, quòd hoc explicite poneretur. Sed postea insurgente errore quorundam, in quodam concilio in Occidentalibus partibus congregato, expressum fuit autoritate Romani pontificis: cuius autoritate etiam antiqua cõcilia congregabantur & confirmabantur. Cõtinebatur tamen implicite in hoc ipso, quod dicebatur Spiritussanctus à patre procedere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Spiritum sanctum non procedere à filio, primo fuit à Nestorianis introductum, vt patet in quodam symbolo Nestorianorum, damnato in Ephesina synodo. Et hunc errorem sequutus fuit Theodoricus Nestorianus, & plures post ipsum. Inter quos fuit etiam Damasc. Vnde in hoc, eius sententiæ non est standum. Quamuis à quibusdã dicatur, quod Dam *. sicut non confitetur Spiritumsanctum esse à filio, ita etiam non negat ex vi illorum verborum.

¶ Ad quartum dicẽdum, quod per hoc, quod Spiritussanctus dicitur quiescere vel manere in filio, non excluditur quin ab eo procedat: quia & filius in patre manere dicitur, cũ tamẽ à patre procedat. Dicitur etiam Spir.S. in filio quiescere, vel sicut amor amantis quiescit in amato: vel quãtum ad humanã naturã Christi, propter id quod scriptum est Ioan. 1. Super quẽ videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd verbũ in diuinis, non accipitur secundũ similitudinẽ verbi vocalis à quo nõ procedit spiritus: quia sic tãtum metaphoricè diceretur, sed secundũ similitudinem verbi mẽtalis, à quo amor procedit.

¶ Ad sextum dicẽdum, quòd per hoc, quòd Sp.S. perfectè procedit à patre, non solũ non superfluũ est dicere, quod Sp.S. procedat à filio, sed omnino necessarium: quia vna virtus est patris & filij. Et quicquid est à patre, necesse est esse à filio, nisi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius est à seipso, licet sit à patre.

¶ Ad septimum dicendum, quod Sp.S. distinguitur personaliter à filio in hoc, quod origo vnius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est propter hoc, quòd filius est solum à patre, Spir.S. verò à patre & filio. Non enim aliter processiones distinguerentur: sicut supra * ostensum est [e].

¶ Ad vnicũ vero motiuum ex parte Patris, dicitur quòd si Spi.S. procederet à solo filio, adhuc distingueretur à patre ordine originis, & si nõ immediate, tamen mediate. ¶ Et eodẽ modo esset inter eos relatiua oppositio, dum ista esset vera: pater spirat mediate Sp.S. Sic enim Pater sub altero oppositorũ clauderetur. ¶ Nõ esset tamẽ consubstantialitas triũ personarũ. Exclusio nanq; patris ab immediata spiratione in substantiæ inæqualitatem redundaret.

¶ Secũda ratio in litera posita ad probãdũ principalẽ cõclusionem est, nihil amamus nisi quod cõceptione mentis apprehendimus, ergo amor procedit à verbo, ergo Spir.S. à filio, quia ille vt amor, iste vt verbum procedit.

¶ Circa hãc rationẽ aduerte, q̃ in litera adducitur magis vt rationabilis, quã vt necessaria, vt illa verba ostendũt, s. huic consonat ratio processionis vtriusque. Dico autẽ hoc, quia ratio ista fundatur super hoc, quod amor est ab amãte & amabili vt cõcepto, quia incognita diligere nõ possumus, hoc autẽ fundamẽtũ de amore & cõceptione essentialiter, in omni natura intellectuali verum est, quamuis (vt dicetur) de amore notionaliter, & similiter de conceptu notionaliter euidentẽ necessitatẽ non ostendat. Dicere enim quispiã posset, q̃ pater producit amorẽ sui notionalẽ cognoscendo se essentialiter. ¶ Veruntamen satis rationabile est, vt qualis sit ordo inter essentialia intellectus & voluntatis, talis etiam sit ordo inter notionalia vtriusq;, ac per hoc amor notionaliter, qui est Spir.S. sit ex conceptu notionaliter quo verbum est, sicut amor essentialis oritur secundũ rationem ex conceptu essentiali, quo formaliter pater omnia nouit. Quia tamẽ cõsequentiã huius rationis labefactare conati, arguunt contra eã dupliciter. Primo potest fieri apprehensio intellectus absque cõceptu, ergo potest fieri etiã amor, igitur antecedẽs est falsum. Assumptũ probatur: tũ in visione beatorum in actu credendi: tum quia verbum est aliud apud te ab actu intelligendi. Secundò, quia non valet, non possumus intelligere sine sensu, ergo intellectio est à sensu, vt à principio productiuo: igitur consequentia nihil valet, &c. Ad hæc dicitur, quòd antecedens est verum de intellectione naturali, vnde nihil obstat beata visio. Per actũ autem credendi formatur fidei verbum. Et licet verbum sit aliud ab intellectione, inseparabile tamen est ab ipsa, nec potest ab ipsa secludi in naturalibus. Secunda vero obiectio puerilis valde est, credit enim lausisse diuum Thomam, quod ex concurrentia alicuius non sequatur cõcursus illius, vt principij productiui, quod infantes sciunt, litera enim supponit cõia, scilicet quod bonũ cognitum sit principium productiuum amoris, vt patet 1. de anima: & 12. Met. & assumit quod esse cognitum, est esse conceptum mente: quod in q. 27. stabilitum est: & sic infert intentũ. vnde instantia allata cõtra rudem illum sensum, non contra verum & intentum militat.

¶ Tertia ratio est ex rerum ordine talis. Ab vno nunquam procedũt plura absq; ordine inter se, nisi in materialiter tantum differentibus, ergo ab vno patre non procedunt Filius & Spiritus s. absque ordine inter se: ergo inter eos oportet esse ordinem originis. An se ordinem manifestarius recedens manifestatur: quo ad primam partem in creaturis, quia in hoc manifestatur decor diuinæ sapientiæ. Quo ad secundam verò in artificialibus, puta duobus martellis. Vltima autem cõsequẽtia probatur: quia ex eo quod psonę diuinę nõ distinguuntur materialiter, nec quemcunque ordinem, nisi originis, cõpatiuntur, cæteris nanq; imperfectionem aliquã claudunt. * Et hanc rationem si cõfirmare nolueris, efficacem inuenies: vbi enim est pluralitas realis sine reali ordine, ibi est confusio.

¶ Num ab vno plura procedere possint, absque ordine tantum in materialiter differentibus.

¶ Contra hanc tamen rationem quidam arguit. Primo quia antecedens falsum est. Tum quia si Deus produceret plures Gabrieles, esset pluralitas immaterialis sine ordine. Tum quia Deus immediate potest per se omnia producere. Secundo quia litera obstat sibiipsi: dũ subdit, q̃ Græci concedunt ordinẽ importatum per ly. per, & absque probatione assumit quòd non potest esse ibi ordo, nisi importatus per per ly aut ab.

¶ Ad hæc dicitur, quod pluralitatis materialis nomine hic intelligitur pluralitas materialis, vt distinguitur contra specificã, qualis de facto est inter duas intellectiones eiusdẽ speciei, & esset inter Gabrieles. Plura quoq; seu omnia à Deo non producuntur specifice distantia sine ordine inter se, quamuis à Deo immediate. Nec aliũ ordinem Græci mẽte tenus intellexerunt, per ly per, quã nos intelligamus per ly à, quoniã (vt in art. sequenti patet) ly per causalitatẽ denotat: & resoluendo facillime patet, quod ad efficientis genus in proposito reduci oportet. Et propterea patet, quod non absque subintellecta probatione assumpsit litera, quod ibi non potest esse ordo realis, nisi à quo alius, & qui ab alio: cæteros enim constat imperfectionem claudere.

¶ Quo ad secundam partem huius art. Græcos arguit, tria eorum dicta recitando, s. quod communiter concedunt, ordinẽ inter filium & Spiritum S. Secũdo, quod aliqui cõcedũt, quod sit vel profluat à filio. Tertio, quod negant quod procedit à filio. Ex quibus arguit eos ignorãtiæ, vel proteruiæ: quoniam tertium contradicit primo & secundo, quod probat sic, procedere est communissimum inter omnia spectantia ad originem, ergo ex quocunq; cõcesso pertinente ad originem, puta ordine, seu esse à, seu profluere, sequitur affirmatio processus: & sic priores affirmationes repugnant negationi processionis. Antecedẽs probatur, quia vtimur processione in omnib*, vt patet inductiue.

¶ In responsione ad tertium, scito, quod quidam inuehuntur contra hæc verba: quia ex his sequitur, Damasc. fuisse hæreticum quod & simpliciter est inconueniens, & in illo specialiter opere, quia illud recipit papa Eugenius. Ad hoc dicitur, quod non sequitur illum fuisse hæreticum, quoniam vt in quæstione 32. art. vltimo dictum est, Antequam consideretur aut determinaretur per ecclesiam absque hæresis vitio, opinatur quis falsum, quod postmodum si pertinaciter sustineret, esset hæreticus. Dicitur autem, Damascenus illo fuisse tempore quo decisum hoc non erat, quare, &c.

Comment. Dam. Annot.

¶ In

¶ In responsione ad septimum, aduerte, quod ex illis verbis videtur elicitum quod apud S. Tho. emanationes diuinæ distinguuntur per hoc, quod vna est ab vno, altera vero à duobus: vt in 13. di. 1. Scotus attulit. Sed re vera ista dicta distant, sicut cælum & terra, dicere quod differentia sit: quia vna est ab vno, & alia à duobus suppositis: & dicere quòd differentia est, quia vna est à patre solum, alia verò à patre & filio. ¶ Ibi enim sola differentiæ vnitatem & pluralitatem suppositorum pro causa redditur: quod est sibi contra quod & laborauit Scotus. Hic autem ordo originis inter eas pro causa redditur. Hoc enim verba illa important. Nõ enim potest aliter originis ordo saluari, nisi altera sit à patre & filio. Hunc autem ordinem originis: quia ad integritatem rationis formalium ipsarum originum, vt distinctæ realiter sunt: spectare iam ostensum est, ideo hoc sano sensu intelligendo, nihil nocet concedere, personam Spiritussancti ex sua origine distingui à filio.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Spiritus sanctus procedat à patre per filiũ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod Sp.S. non procedat à patre per filium. Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non procedit ab eo immediate. Si igitur Sp.S. procedit à patre per filiũ, non procedit à patre immediate. Quod videtur inconueniens.

2 ¶ Præterea, Si Sp.S. procedit à patre per filium, non procedit à filio, nisi propter patrẽ. Sed propter quod vnumquodque, & illud magis. Ergo magis procedit à patre quàm à filio.

3 ¶ Præterea, Filius habet esse per generationem, si igitur Sp.S. est à patre per filium, sequitur quòd prius generetur filius, & postea procedat Sp.S. Et sic processio Sp.S. non est æterna. Quod est hæreticum.

4 ¶ Præterea, Cum aliquis dicitur per aliquem operari, potest ecõuerso dici. Sicut enim dicimus, quod Rex operatur per Balliuum, ita potest dici quòd Balliuus operatur per Regẽ. Sed nullo modo dicimus quod filius spiret Sp. S. per patrẽ. ergo nullo modo potest dici quod pater spiret Sp. per filium.

¶ SED CONTRA est, quòd Hil. * dicit in li. de tri. Cõserua hanc, oro, fidei meæ religionẽ, vt semper obtineam patrẽ, s. te: & filium tuum vna tecum adorẽ, & Sp.S. tuum, qui est per vnigenitum tuum, promerear.

CONCLVSIO.

¶ Cum filius à patre habeat, quòd ab eo Spiritus sanctus procedat, pater per ipsum filium spirare Spiritum sanctum dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in omnibus loqutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquẽ operari, hęc præpositio per, designat in causali aliquã causam, seu principiũ illius actus. Sed cũ actio sit media inter faciẽs & factũ, quandoq; illud causale cui adiũgitur hęc præpositio per, est causa actionis, secũdũ quod exit ab agente: & tunc est causa agenti quod agat, siue sit causa finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua. Finalis quidẽ, vt si dicamus quòd artifex operatur per cupiditatẽ lucri. Formalis verò, vt dicamus quod operatur per artẽ suã. Motiua verò, si dicamus quòd operatur per imperiũ alterius. Quãdoq; verò dictio causalis cui adiungitur hæc præpositio per, est causa actionis, secundũ quod determinatur ad factũ vt cũ dicimus artifex operatur per martellũ, nõ enim significatur, q̃ martellus sit causa artifici, q̃ agat, sed q̃ sit causa artificato, vt ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est quod quidam dicunt, quòd hęc præpositio per, quandoque notat autoritatem in recto, vt cum dicitur, Rex operatur per Balliuum. Quandoque autem in obliquo, vt cum dicitur, Balliuus operatur per Regem. Quia igitur filius habet à patre, quòd ab eo procedat Spi.S. potest dici quòd pater per filium spirat, Spi.S. vel quòd Spi.S. procedat à patre per filium: quod idem est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd in qualibet actione est duo considerare. s. suppositum agens, & virtutem qua agit, sicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre & filio cõsideretur virtus qua spirant Spi.S. non cadit ibi aliquod medium: quia hæc virtus est vna & eadem. Si autem considerentur ipsæ personę spirantes, sic cum Spi.S. cõiter procedat à patre & filio, inuenitur Spi.S. immediate à patre procedere, inquantum est ab eo, & mediate inquantum est à filio. Et sic dicitur procedere à patre per filium. Sicut etiam Abel processit immediate per Adam, inquantum Adam fuit pater eius & mediate, inquantum Eua fuit mater eius, quæ processit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis processionis ineptum videatur ad significandam immaterialem processionem diuinarum personarum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si filius acciperet à patre aliam virtutem numero ad spirãdum Spi.S. sequeretur quòd esset sicut causa secunda & instrumentalis: & sic magis procederet à patre, quàm à filio: Sed vna & eadem numero virtus spiratiua est in patre & filio: & ideo æqualiter procedit ab vtroque. Licet aliquando dicatur principaliter vel propriè procedere de patre, propter hoc quòd filius habet hanc virtutem à patre.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut generatio filij est coæterna generanti, (vnde nõ prius fuit pater, quàm gigneret filium) ita processio Spi.S. est coæterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, quàm Spi.S. procederet: sed vtrunque æternum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conuersio. Non enim dicimus quòd martellus operetur per fabrum: dicimus aũt quòd Balliuus operatur per Regem. Quia Balliui est agere, cum sit dominus sui actus. Martelli autem non est agere, sed solum agi: vnde non designatur nisi vt instrumentum. Dicitur autem Balliuus operari per Regem: quamuis hæc pręposítio per, denotet medium: quia quanto suppositum est prius in agendo, tanto virtus eius est immediatior effectui: quia virtus causæ primæ coniungit causam secundam suo effectui. Vnde & prima principia dicuntur immediata in demonstratiuis scientiis. Sic igitur inquantũ Balliuus est medius secundum ordinem suppositorum agentiũ, dicitur Rex operari per Balliuum: secundum ordinem verò virtutum, dicitur Balliuus operari per Regem: quia virtus Regis facit quòd actio Balliui consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter patrẽ & filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita, & ideo dicitur quòd pater spirat per filium, & non econuerso.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum tertium.

IN titulo nihil est ambiguum accipiendo ipsum sic communiter vt sonat, absque, scilicet dictione exclusiua, &c.

¶ In corpore duo facit. Primo ostẽdit quot modis sumitur ly per, in huiusmodi propositionibus. Secundo respondet quæsito in calce articuli.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur. Primum est, quod ly per, denotat aliquam causalitatem in obliquo casu, super quem cadit. Secundum est, quod illa causalitas aliquando est respectu actus secundum quod exit ab agente: & declaratur hoc in triplici genere causæ. Tertium est, quod illa causalitas quandoque est respectu actus secundum quod terminatur ad factum, & patet in artificialibus instrumentis. Quartum est, quod hæc distinctio coincidit cũ illa aliorũ, scilicet quod quãdoque denotat autoritatẽ in recto, & quandoque in obliquo.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua quesiti affirmatiue est, Spiritus sanctus procedit à patre per filium. Et probatur: Filius habet à patre quod ab eo procedat Spiritus sanctus, ergo potest dici quod pater spirat per filium Spiritum sanctum, &c. Consequentia tenet ex expositis significatione ly per, quã denotat medium ex parte adducti, scilicet quod sit mediũ habens à principali, quod producat: sic enim sumitur in proposito, & non primo modo: filius enim non est medius ex parte patris, non enim est ratio spirationis vt exit à patre, sed potius vt terminetur ad Spi.S. Et hoc considerando Spi.S. vt est à patre mediate: secus enim dicendum est loquẽdo de ipso, vt est immediate à patre. Et ideo litera dicit, quod potest dici patrem spirare per filiũ & Spiri.S. & non dixit quod oportet omnino sic dici: secundum vnam enim acceptionem tantum verificatur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum pater & filius sint vnum principiũ Spiritus S.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd pater & filius non sint vnum principium Spi.S. Quia Spi.S. non videtur à patre & filio procedere inquantum sunt vnum: neque in natura, quia Spi.S. sic etiam procederet à seipso, qui est vnum cũ eis in natura. Neque etiam inquantum sunt vnum aliqua proprietate: quia vna proprietas non potest esse duorũ suppositorũ, vt videtur.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum quartum.

Annot.

IN titulo scito quòd hic est quæstio, & de re, an ita sit, scilicet quod pater & filius sint vnum numero principium Spi.S. & de propositione ista, an sit propriè sumpta vera.

Comment.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito quo ad rem. Secundò, quo ad proprietatem propositionis.

¶ Quo ad primum est hæc conclusio, pater & filius sunt vnum principium Spi.S. Et probatur. Pater & filius sunt vnũ in omnibus in quibus nõ distinguuntur relatiua oppositione: ergo sunt vnum principium Spi.S. & tenet sequela: quia in hoc quod est esse principium Spiri.S. non opponuntur relatiue adinuicem.

¶ Quo ad secundum tria facit. Primo refert quandam opinionem tenentẽ hanc propositionem esse impropriam, tali ratione: ly principium significat proprietatem, ergo tenetur adiectiuè: ergo nõ potest addi alteri adiectiuo: & sic ly vnum nõ tenetur nominaliter: ergo vt si vera, tenetur ly vnũ aduerbialiter: & consequenter est impropria. Secundo arguit opinionẽ, & vtrunque eius fundamentum ordine retrogrado. Et primo quidem, quod ly vnum, non sit sumendum aduerbialiter: quia sic posset dici pater non vnum principiũ filij & Spi.S. quia pluribus modis est illorum principium. Secundò, quod non valet sequela, principium significat proprietatem: ergo tenetur adiectiuè: quoniam significat proprietatem substantiuè, sicut patet etiã in creaturis, in nominibus patris & filij. Et sic tertio infert oppositum præfatæ opinionis ratione & exemplo ipsum cõfirmans. Ratio est, principium est nomen substantiuũ: ergo accipit numerum iuxta numerum formæ significatæ per ipsũ: sed forma significata, id est proprietas, est vna numero in patre & filio: ergo conuenientissimè dicitur, pater & filius sunt vnum principium Spi.S. Exemplũ verò est: quia ista

197 1. di. 11. ar. 2. & 4. Et 4. con. c. 25. fi. & op. 1. c. 11. fi. Et opusc. 9. c. 25. & 10. 8. li 3. co. 3. & 15. lec. 3.

ista eadem ratione dicitur pater & filius & Spi. S. sunt vnus Deus: quia scilicet deitas est una numero in eis.

¶ Num Spi. S. à duobus necessario procedat.

¶ In responsione ad primum, circa illa verba, Spiritus S. procedit à patre & filio, vt sunt plures, dubium occurrit: an principium spiratiuum quod, exigat vt sic, pluralitatē suppositorum. Dico autem vt sic, ad excludendum concursum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creationis. Accidit enim creationi, quod à tribus sit personis: nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus. Est igitur hic dubium, an ipsa spiratio per se sit à duobus, an non: sed quasi per accidens, vt creatio est à tribus. Scotus enim in primo dist. 12. tenens pluralitatem non exigi, fundat se super omnimoda perfectione principij spiratiui in vno supposito. Sanctus Thomas autem in primo Sentent. distin. 11. articu. vlti. ad secundum, ponens differentiā inter creationem & spirationem, quo ad hoc sentire videtur oppositum, iuxta determinationem à se factam in secundo articulo eiusdem distinctionis: quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re: quoniam nulla apparet ratio conuincens alteram partem. perfectio namque principij quod & quo, in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter pater solus imperfectum esset principium Spiri. S. stante autem omnimoda perfectione vtriusq; principij in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis: quod si illud solum esse posset perfecte spirare Spiri. S. & sic non per se requiritur pluralitas in principio quod spirationis. Modus autē procedendi, vt nexus communis atque mutuus amor vtriusque, qui conuenire dicitur Spi. S. intelligi non potest nisi sit à duobus ad minus: ac per hoc oportet per se pluralitatem inuenire in spiratiuo principio quod. Neutra tamen harum viarum ducit necessariò ad intentum. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis, sed ratione non habitę, nec possibilis haberi conditionis in vnico supposito, solus pater, aut solus filius non posset spirare Spi. S. consubstantialem & personaliter distinctū, &c. Secunda autem deficit, quia connectere, vnire, & similia, non conueniunt Spi. S. ex proprietate personali, sed ex essentiali incluso, scilicet amore, vt in quæstione sequenti, art. primo ad secundū litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quamuis huiusmodi non comput, quia tamen Sanct. Tho. expresse superius dixit in hac eadem quæstione, quòd de ratione Spiritus. S. est quòd sit à patre & filio, & hic apponit notam reduplicationis, dicens, quod procedit à patre & filio, vt sunt plures personaliter. Communeque sanctorum dictum sit, Spiri. S. mutuam esse charitatē patris & filij, tenēdum esse arbitror, quòd principiū spiratiuum vt quod, inquātum huiusmodi, exigit pluralitatem: ita quòd dualitas est conditio spiratoris, nullam addens perfectionem supra vnitatem suppositi: sed secunda persona addit solam conditionem requisitam ad principium quod. Ob cuius defectum (negatiuè sumendo defectum) vna sola persona non spiraret, sicut ob eius abstractionē à perfectione ex imperfectione, nulla imperfectè, sed singula quæque perfectè spirat. Nec hoc absque ratione credimus. Si enim processio Sp. S. necessariò est à patre & filio, vt superius probatum est, necessariò sequitur quod sit ab eis inquantum tales: ergo inquantum plures, non enim sunt intelligibiles vt sic, nisi vt plures. Ratio quoque assumpta ex litera, quia, scilicet procedit vt amor vnitiuus, manifestat intentum, si animaduertimus quod in hac re etiam vocabulis caremus: & sic ex appropriatis propriis intelligere ac insinuare oportet. Accedit ad hoc ratio quia S. Tho. assignans quia solet spirare est actio personalis. Nec propterea eis his oblitum me credas si prædictorum sanet enim hæc simul, scilicet quod Spir. S. procedit à patre & filio inquantum duo sunt, id est, inquantum habent realē pluralitatē, seu dualitatem: & quod processio Sp. S. non differat à generatione sufficienter ex hoc, quod est à duobus & illa ab vno, quoniam dualitas suppositalis absolutè ad hoc non sufficit, vt supra diximus. Argumenta autem Scoti ad oportet afferre, quia non militant contra positionem nostram dualitatem ex parte suppositorum principij quod, tantum dicentem, nisi id quod adduximus de perfectione, sed contra Henricum per mē concordiam, &c.

Quæstio.

Ergo Spi. S. procedit à patre & filio, vt sunt plures. Non ergo pater & filius sunt vnum principium Spi. S.

2 ¶ Preterea, Cum dicitur, pater & filius sunt vnum principium Spiri. S. non potest ibi designari vnitas personalis: quia sic pater & filius essent vna persona. Neque etiā vnitas proprietatis. Quia si propter vnam proprietatem pater & filius sunt vnum principium Spi. S. pari ratione propter duas proprietates pater videtur esse duo principia filij & Spi. S. Quod est inconueniens. Non ergo pater & filius sunt vnum principium Spi. S.

3 ¶ Preterea, Filius non magis cōuenit cū patre quàm Spi. S. sed Spi. S. & pater non sunt vnum principium respectu alicuius diuinę personæ. Ergo neque pater & filius.

4 ¶ Preterea, Si pater & filius sunt vnū principium Spiri. S. aut vnum quod est pater, aut vnum quod non est pater, sed neutrum est dare. Quia si vnū quod est pater, sequitur quod filius sit pater. Si vnum, quod non est pater, sequitur quod pater non est pater. Non ergo dicendum est, quòd pater & filius sint vnum principium Spi. S.

5 ¶ Preterea, Si pater & filius sunt vnū principium Spi. S. videtur econuerso dicendū, quod vnum principium Spi. S. sit pater & filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principium, oportet quod supponat vel pro persona patris, vel pro persona filij: & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa: pater & filius sunt vnum principium Spiri. S.

6 ¶ Preterea. Vnum in substantia facit idem. Si igitur pater & filius sunt vnum principium Spi. S. sequitur quòd sint idem principium, sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum quòd pater & filius sint vnum principiū Spi. S.

7 ¶ Præterea. Pater & filius & Spiri. S. quia sunt vnum principium creaturæ, dicuntur esse vnus creator, sed pater & filius nō sunt vnus spirator, sed duo spiratores, vt à multis dicitur. Quod etiam consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo * de Trin. quod Spi. S. à patre & filio autoribus confitendus est. Ergo pater & filius non sunt vnum principium Spi. S. (Li. 1. de tri. nō remotè à fine lib.)

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in septimo de Tri*. quòd pater & filius nō sūt duo principia, sed vnum principium Spiri. S. (Li. 7. de tri. ca. 14. in fi. tom. 3.)

CONCLVSIO.

¶ *Pater & filius ad Spi. S. relati, cum nulla relatiua oppositione distinguantur, vnum principium sunt Spi. S.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd pater & filius in omnibus vnum sunt, in quibus nō distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde, cum in hoc quod est esse principium Spiri. S. non opponantur relatiuè, sequitur quòd pater & filius sunt vnū principium Spi. san. Quidam tamen dicunt hanc esse impropriam, pater & filius sunt vnū principium Spi. san. Quia cum hoc nomē principiū singulariter acceptum nō significet personā, sed proprietatē, nō pōst cōueniēter dici, qp pater & filius sint vnū principium Spiri. S. nisi vnum intelligatur quasi aduerbialiter positum, vt sit sensus, sunt vnum principiū, id est, vno modo. Sed simili ratiōe posset dici pater duo principia, filij & Spiri. S. id est, duobus modis. Dicēdum est ergo quod licet hoc nomen principium significet d proprietatem, tamē significat eā per modū substātiui: sicut hoc nomen pater & filius etiā in rebus creatis. Vnde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantiua. Sicut d igitur pater & filius sunt vnus Deus propter vnitatē formę significatæ per hoc nomē Deus c, ita sunt vnū d principium Sp. S. propter vnitatem proprietatis significatæ in hoc noīe principiū. (D 495.)

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si attēdatur virtus spiratiua, Sp. S. procedit à patre & filio, inquantū sunt vnū in virtute d spiratiua, quæ quodāmodo significat naturā cum proprietate, vt infrà * dicetur. Neq; est inconueniens, vnam proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est vna natura *. si verò cōsiderentur supposita spirationis, sic Sp. S. procedit à patre & filio, vt sunt plures. Procedit enim ab eis, vt amor vnitiuus duorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cū dicitur, pater & filius sunt vnū principiū Sp. S. designatur vna proprietas, quæ est forma significata per nomē. Nō tamē sequitur, quòd propter plures proprietates possit dici pater plura principia, qa implicaretur pluralitas suppositorū.

¶ Ad tertium dicendū, quòd secundum relatiuas proprietates nō attēditur in diuinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundū essentiā c. Vnde sicut pater non est similior sibi quàm filio, ita nec filius similior patri quàm Sp. S.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hæc duo, scilicet pater d & filius sunt vnum principium quod est pater, aut vnum principiū, quod non est pater: non sunt contradictoriè opposita, Vnde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus, pater & filius sunt vnum principium, hoc quod dico principium, nō habet determinatam suppositionem, imò cōfusam pro duabus personis simul. Vnde in processu est fallacia figuræ dictionis à confusa suppositione ad determinatam.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hæc etiā est vera, vnum principium Sp. S. est pater & filius: quia hoc quod dico principum, non supponit pro vna persona tantùm, sed indistinctè pro duabus, vt dictum est.*

¶ Ad sextum dicendum, quòd conuenienter potest dici, quòd pater & filius sunt idem principiū secundū quod ly principium supponit cōfusè & indistinctè pro duabus personis simul.

¶ Ad septimum dicendum, quòd quidam dicunt quòd pater & filius, licet sint vnum principium Sp. S. sunt tamen duo spiratores propter distinctionem suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia actus referuntur ad supposita. Nec est eadem ratio de hoc nomine creator, quia Sp. S. procedit à patre & filio, vt sunt duæ personæ distinctæ (vt dictum est *) nō autem creatura procedit à tribus personis vt sunt personæ distinctæ, sed vt sunt vnū in essentia. Sed videtur melius dicendum, quod quia spirans adiectiuum est, spirator verò substantiuū, possumus dicere quod pater & filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorū, non autē duo d spiratores, propter vnam spirationem. Nam adiectiua d nomina habēt numerum secundum supposita, substantiua d verò à seipsis secundum formam significatam c. Quod verò d Hil. dicit, quod Sp. S. est à patre & filio autoribus, exponendum est quod ponitur substātiuum pro adiectiuo.

¶ *Num pater dici non possit plura principia, quia implicaretur plura supposita.*

¶ In responsione ad secundum, dubium est circa illa verba, pater non potest dici plura principia: quia implicaretur pluralitas suppositorum. Quia si regula de plurificatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ, vera est, voluntarium apparet excipere plurificationem principij in patre. Constat enim formas significatas esse plures ipsa paternitatem & spirationem. Nec potest dici rectè (vt quidam credidit) quod illa regula est vera tantum, quando est pluralitas realis formæ significatæ. Nam constat [illegible] ... Ad hoc dicitur, [illegible] substantiuo, [illegible] de substantiuo [illegible] substantiuū enim [illegible] penes pluralitatem [illegible] mæ significatæ plurificatur: sufficiēter quidem, si est absolutum, id est, quod ad sui pluralitatem exigit pluralitatem formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue non. Substantiuum autem concretum, quia substantiuum, exigit pluralitatem formæ, quia verò concretum, exigit pluralitatem suppositorum. Et sic cum principium sit substantiuum concretum, optimè intellecta dicitur, quod implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Nec disceditur à regula de substantiuo sane intellecta, vt exposuimus.

¶ *Num quando dicitur, pater & filius sunt vnum principium Spiritus sancti, ly principium supponat confuse.*

¶ In responsione ad quartum & quintum, dubiū est logicale, motū à Gregorio in 12. dist. 1. tractatumque à Capreolo in 11. quomodo scilicet ly principium supponat confusè. Tum quia nullum est confusium. Tū quia si supponeret confuse, liceret descendere sub pre[illegible] ad eius singularia per propositionem de disiuncto extremo: quod non licet.

¶ Ad horum primum dicitur dupliciter. Primo quod non oportet quæcunque confusium, respectu termini communis tenere substantiuū: quia hoc habet ex naturali sua suppositione, vt San. Th. dicit in 1. sent. dist. 4. q. 1. ar. 4. sed oportet quod & differentium, quādo supponeret determinate. Secundo dicitur quod confunditur à ly, & quasi est prædicatum.

¶ Ad secundum verò similiter, duplicite respondetur. Primo, quod illa regula non habet locum vbi sub præ[illegible] nō sunt plura singularia, vt contingit in proposito: singulare enim principij non est pater, vel filius, sed hoc principium, cum autem ibi nō sint plura numero principia, sed pater & filius sint vnum numero principium Spi. S. non restat descensus ad singularia principij: sed si ad patrem & filium venitur, iam extra regulam sumus. Et sic in [illegible] figuræ dictionis. Secundò dicitur concedendo consequentiam, & negando falsitatem consequentis, vt videre potes in Capreolo.

¶ In responsione ad sextum, aduerte quod hec [illegible] autor determinat, quod inde sit dictum in 1. sent. dist. 12. ad 2.

¶ In responsione ad septimum, aduerte, quod in hoc loco autor arguit opinionem quam ipse secutus fuit in 1. sent. di. 11. q. 1. ar. vlt. Ratio autem in litera adducta confirmabitur in 3. ar. 19. q. vbi ex proposito tractatur de adiectiuis & substantiuis.

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum primum.*

Titulus clarus ex dictis in corpore, superius discussis de nomine patris & verbi.

¶ In corpore vna est distinctio cum vna conclusione. Distinctio est, amor potest sumi essentialiter & personaliter.

QVAESTIO TRIGESIMASEPTIMA de nomine Spiritussancti, qui est amor, in duos Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris.

¶ Et circa hoc quęrūtur duo.

¶ Primò, vtrum sit proprium nomen Sp. S.

¶ Secundò, vtrum pater & filius diligant se Spir. Sanct.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum amor sit proprium nomen Spir. S.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod amor nō sit propriū nomē Sp. S. Dicit enim Aug. 15. de tri. *) Nescio cur sicut sapientia dicitur, & pater & filius & Sp. S. & simul omnes non tres, sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur pater & filius & Sp. S. & simul omnes vna charitas. Sed nullum nomen quod de singulis personis prædicatur, & de omnibus in cōmuni singulariter, est nomen proprium alicuius personæ. Ergo hoc nomen amor non est proprium Sp. S.

2 ¶ Præterea, Sp. S. est persona subsistens, sed amor non significatur vt persona subsistēs, sed vt actio quædam ab amante transiens in amatum. Ergo amor non est proprium nomen Spir. Sanct.

3 ¶ Præterea, Amor est nexus amantiū: quia 2. Dio.* 4. c. de diui. no. est quædam vis vnitiua: sed nexus est medium inter ea quæ connectit, non autem aliquid ab eis procedens. Cum igitur Sp. S. procedat à patre & filio (sicut ostēsum * est c) videtur quod non sit amor aut nexus patris & filij.

4 ¶ Præterea, Cuiuslibet amantis est aliquis amor: sed Sp. S. est amans. Ergo eius est aliquis amor. Si igitur Spir. S. est amor, erit amor amoris. & Spiritus à Spiritu. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod Gregor. dicit in * Homil. Pentecostes, Ipse Spir. S. est amor.

CONCLVSIO.

¶ *Amor personaliter acceptus proprium nomen est Spiritus sancti.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomen amoris in diuinis sumi potest essentialiter & personaliter. Et secundum quòd personaliter sumitur, est proprium nomen Sp. S. sicut verbum est proprium nomen filij.

¶ Ad cuius euidentiam sciendū est, quòd cū in diuinis, vt suprà * ostensum est c, sint duæ processiones, vna per modum intellectus, quæ est processio verbi: alia per modum voluntatis, quæ est processio amoris: quia prima est nobis magis nota ad singulā significanda quæ in ea considerari possunt, sunt magis propria nomina adinuenta, non autem in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circūlocutionibus vtimur ad significandam personā procedentem: & relationes etiam quæ accipiuntur secundum hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt suprà * dictum est c: quæ tamen sunt magis nomina originis: quàm relationis secundum proprietatem vocabuli. Et tamē similiter secundū vtranque processionē cōsiderari oportet. Sicut enim ex hoc quod aliquis rē aliquā intelligit, prouenit d quędam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum: ita ex hoc quod aliquis rem aliquā amat, prouenit d quædam impressio, vt ita loquar, rei amatæ in affectu amantis, secundum quam amatum dicitur esse in amante, sicut & intellectum in intelligente, ita cum aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso, non solum per identitatem rei, sed etiam vt intellectum in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuenta ad significandum respectum intelligentis ad rem intellectam, vt patet in hoc quod dico intelligere. Et sunt etiam alia vocabula adinuenta ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum dicere & verbum. Vnde in diuinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia non importat habitudinem ad verbum procedens: sed verbum personaliter dicitur, quia significat id quod procedit. Ipsum verò dicere dicitur notionaliter, quia importat habitudinem principij verbi ad verbū ipsum. Ex parte autem voluntatis præter diligere & amare, quæ important habitudinem amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, quæ importent habitudinem ipsius impressionis vel affectionis rei amatæ, quæ prouenit in amante ex hoc quod amat, ad suum principium aut econuerso. Et ideo propter vocabulorum inopiam huiusmodi habitudines significamus vocabulis amoris & dilectionis, sicut si verbum nominaremus intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitā. Sic igitur inquantum in amore vel dilectione non importatur nisi habitudo amantis ad rem amatam, amor & diligere essentialiter dicuntur, sicut intelligentia & intelligere. Inquantum verò his vocabulis vtimur ad exprimēdā habitudinem eius rei quæ procedit per modū amoris ad suum principium, & econuerso, ita quòd per amorem intelligatur amor procedens, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare. (D. 1201.)

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de charitate secundum quod essentialiter sumitur in diuinis, vt dictū * est c. (In cor. art. q. 37. ar. 2. ad. 4.)

¶ Ad secundum dicendum, quòd intelligere & velle & amare, licet significentur per modum actionum transeuntium in obiecta, sunt tamen actiones manentes in agentibus vt suprà * dictum est c ita tamen quòd in seipso agente important habitudinem quandam ad obiectum. Vnde amor etiam in nobis est aliquid manens in amante, & verbū cordis manens in dicente, tamen cum habitudine ad rē verbo expressam vel amatam. Sed in Deo in quo nullum est accidēs, plus habet: quia tam verbum quàm amor est subsistens. Cum ergo dicitur, quòd Spi. S. est amor patris in filium, vel in quicquam aliud, nō significatur aliquid transiens in aliud, sed solum habitudo amoris ad rem amatam, sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam. (Q. 14. ar. 4)

¶ Ad tertium dicendum, quòd Spi. S. dicitur esse nexus patris & filij inquantum est amor, quia cum pater amet vnica dilectione se & filium, & econuerso, importatur in Spi. S. prout est amor habitudo patris ad filium, & econuerso, vt amantis ad amatum. Sed ex hoc ipso quod pater & filius se mutuo amant, oportet quod mutuus amor qui est Spi. S. ab vtroque procedat. Secundum igitur originē Spi. S. nō est medius, sed tertia in trinitate persona. Secundū verò prædictam habitudinē est medius nexus duorum ab vtroque procedēs.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut filio

Conclusio autem est, amor personaliter est nomen proprium Spi. S. Manifestaturque simul quatuor faciendo, tali ordine. Primo ponitur in communi differentia inter processiones diuinas, quo ad notitiam & nominationem spectantium ad ipsas. Secundo ibi, & tamen similiter ponitur conuenientia inter eas quo ad duo, scilicet modum producendi, quia sicut intelligēdo se producit verbum, quod est conceptus rei intellectæ in intelligente, ita amando se, producit impressionem seu affectionē rei amatæ in amante, & numerum habitudinum, quia sicut ibi tres sunt habitudines, scilicet ad rē intellectam & ad verbū, & econuerso, scilicet verbi ad eius principium: ita hic tres sunt, scilicet ad rem amatam, ad affectionem, & illius ad eius principium. Tertio ibi, sed ex parte, in speciali ostendit differētiam inter has processiones, quo ad nominationem habitudinū prædictarum, quia scilicet in intellectu omnes sunt nominatæ. In voluntate autem sola prima, cæteris enim primæ nomina accommodantur. Quarto ibi, sic igitur infert ex dictis distinctionem prius & conclusionem, deinde vt clarè patet in litera.

¶ Aduerte hic quòd illa distinctio amoris in essentialem & personalem vt clarè ex hoc articulo habetur, non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes. Tota enim ratio distinctionis est accommodatio vocabuli ad aliam significationem: sicut si notitiæ nomen accommodaretur verbo. Vnde nō sunt duo amores in diuinis, vnus essentialis & alter personalis. Sed ly amor propter penuriam vocabulorum, quandoque significat diuinum amorē qui procul dubio essentiale quoddam est. Quādoque verò tertiam personam procedentem per modum voluntatis & amoris. Vnde vanus est labor argumentorum Aureoli in trigesimasecunda distinctione prima, apud Capreolum contra hanc distinctionem, inquantum est Sanct. Tho. quoniā sic intelligitur. Reliqua ad hunc articulum spectantia, superius in vigesimaseptima quæstione discussa sunt. (Annot.)

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd licet quæstio proponatur de re, dicendo vtrum pater & filius, &c. difficultas tamen circa veritatem propositionis versatur. An scilicet propositio ista sit vera, pater & filius diligunt se Spi. S. De re enim, siue diligere sumatur notionaliter, siue essentialiter, constat quomodo se habeant pater & filius, & Spi. S.

¶ In corpore tria facit. Primo ostendit causam difficultatis: secundo refert quinque opiniones, tertio respōdet quæsito. (Comment.)

¶ Quo ad primum, ratio diffi-

difficultatis est circa propositionem: quia ille ablatiuus Spi. S. videtur importare habitudinem principij respectu dilectionis in patre & filio: quod tamen est impossibile.

¶ Quo ad secundum opiniones satis claræ sunt in litera.

¶ Quo ad tertium ponit duas conclusiones iuxta membra distinctionis præmissæ, scilicet diligere sumitur dupliciter, essentialiter & notionaliter. Prima conclusio est, quòd sumendo diligere essentialiter, pater & filius nõ diligunt se Spi. S. Secunda est, quod sumendo diligere notionaliter pater & filius diligunt se Spiritu. S. Declarat eas & probat, trahendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamentis: alterum est de ly formalis, alterum de modo denominandi. Primum igitur est omne denominans vt sic habet rationem formalis. Et declaratur dupliciter, primo, quia res communiter à formis denominantur. secundo exemplo de vestimento. Secundum vero est, producens denominari potest ab eo quod ab ipso procedit, non solum vt actio, sed etiam vt effectus: sed hoc quando ipse effectus in intellectu actionis clauditur. Prima pars huius declaratur in igne & calefactione. Secunda autẽ in arbore & floribus, ex his enim subiuncto intellectu ipsius, diligere notionaliter pro secunda conclusione talis est formanda ratio, quandocunque in intellectu actiõis clauditur effectus, agens potest denominari ab actione & effectu, sed diligere notionaliter sumptũ, est actio huiusmodi, ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & Spi. S. Minor declaratur dupliciter, primo exponendo ly diligere notionaliter, secundo ex simili illi dicere. Prima autem cõclusio Aug. authoritate probata relinquitur, vtpote euidens.

Aug. — d — 199 — 1. di. 14. q. 1. ar. 4. cor. Et di. 32. q. 1. ar. 1. & 4. c. et. 23. fin. & po. q. 2. ar. 5. 11. & 9. 9. ari. 9. 13. — Li. 7. de tri. cap. 1. in fi. præsertim tom. 3. — b — 189 — 162 — 198 — Ar. præced. & q. 27. art. 3.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pater & filius diligant se Spi. S.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pater & filius nõ diligãt se Spi. S. Aug. enim 7. de trinitat.* probat, quòd pater non est sapiens sapientia genita. Sed sicut filius est sapiens sapientia genita c, ita Spi. S est amor procedens, vt dictum * est e. Ergo pater & filius non diligunt se amore procedente, qui est Spi. S.

2 ¶ Præterea, Cũ dicitur, pater & filius diligũt se Spi. S. hoc verbum diligere aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed non potest esse vera secundum quod sumitur essentialiter, quia pari ratione posset dici quòd pater intelligit filio. Neque etiam secundum quod sumitur notionaliter, quia pari ratione posset dici, quòd pater & filius spirant Spi. S. vel quod pater generat filio. Ergo nullo modo hęc est vera, pater & filius diligunt se Spi. S.

3 ¶ Præterea, Eodem amore pater diligit filiũ & se & nos. Sed pater nõ diligit se Spi. S. quia nullus actus notionalis reflectitur super principiũ actus. Nõ enim potest dici quòd pater generat se, vel spirat se. Ergo etiã non potest dici quod diligat se Spi. S secũdũ quod diligere sumitur notionaliter. Itẽ amor quo diligit nos nõ videtur esse Spi. S. quia importatur respectus ad creaturam, & ita ad essentiã pertinet. Ergo & hæc est falsa, pater diligit filiũ Spi. S.

¶ SED CONTRA est quod Augusti. dicit 6. de trini. quod Spi. S. est quo genitus à generante diligitur, genitoremque suũ diligit.

Li. 6. de tri cap. 5. circa prin. to. 3.

CONCLVSIO.

¶ *Pater & filius non diligunt se Spi. S. prout diligere essentialiter sumitur, diligunt autem se Spi. S. si diligere notionaliter accipiatur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæst. difficultatẽ affert, quod cũ dicitur, pater diligit filium Spi. S. cũ ablatiuus cõstruatur in habitudine alicuius causæ, videtur quod Spi. S. sit principiũ diligendi & patri & filio, quod est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt hanc esse falsam, pater & filius diligũt se Spi. S. Et dicũt hanc esse retractatam ab Aug.* no in suo simili, cum s. retractauit istam, pater est sapiens sapientia genita. Quidam verò dicunt quòd est propositio impropria: & est sic exponenda, pater diligit filium Spi. S. id est amore essentiali qui appropriatur Spi. S. Quidam vero dixerunt quod ablatiuus iste construitur in habitudine signi, vt sit sensus, Spi. S. est signum quod pater diligat filium, inquantum procedit ab eis Spi. S. vt amor. Quidam vero dixerunt quod ablatiuus iste construitur in habitudine causę formalis, quia Spi. S. est amor quo formaliter pater & filius se inuicem diligunt. Quidam vero dixerunt quod construitur in habitudine effectus formalis. Et isti propinquius ad veritatem accesserũt. Vnde ad huius euidentiam sciẽdũ est, quòd cũ res cõmuniter denominẽtur à suis formis sicut albũ ab albedine, & homo ab humanitate, õne illud à quo aliqd denominatur, quãtũ ad hoc habet habitudinẽ formę. Vt si dicã iste est indut* vestimẽto, iste ablatiuus cõstruitur in habitudine causæ formalis, quamuis nõ sit forma. Contingit autẽ aliquid denominari per id quod ab ipso procedit, nõ solũ sicut agens actione, sed etiã sicut ipso termino actiõis qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus enim quod ignis est calefaciẽs calefactione, quãuis calefactio nõ sit calor, qui est forma ignis, sed actio ab igne procedẽs. Et dicim* quòd arbor est florẽs floribus: quãuis flores nõ sint forma arboris, sed quidã effectus ab ipsa procedẽtes. Secundũ hoc ergo dicendũ, quod cũ diligere in diuinis dupliciter sumatur, essentialiter, s. & notionaliter, secundũ quod essentialiter sumitur, sic pater & filius non diligunt se Sp. S. sed essentia sua. Vnde Aug. in 15.* de tri. Quis audet dicere patrẽ nec se, nec filium, nec Sp. S. diligere nisi per Sp. S. Et secundum hoc procedũt primæ opiniones. Secundũ verò quod notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud quàm spirare amorẽ, sicut dicere est producere verbũ, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur pater dicens verbo vel filio se & creaturã. Et pater & filius dicũtur diligẽtes Sp. S. vel amore procedente, & se & nos.

Li. 1. retra. c. 26. aliquã tulũ à prin. tom. 1.

D. 450

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse sapientem, vel intelligentem, in diuinis nõ sumitur nisi essẽtialiter c. Et ideo nõ potest dici quod pater sit sapiens, vel intelligens filio. Sed diligere sumitur non solũ essentialiter, sed etiã notionaliter. Et secundũ hoc possumus dicere quòd pater & filius diligũt se Spir. S. vt dictũ est e.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus, potest denominari principiũ actionis ab actione & ab effectu: sicut possum* dicere quòd arbor est florens floritione & floribus. Sed quando in actione nõ includitur determinatus effectus, tũc nõ potest principiũ actionis denominari ab effectu, sed solũ ab actione. Non enim dicimus quòd arbor producit florẽ flore, sed productiõe floris. In hoc igitur quod dico, spirat vel generat, importatur actus notionalis tantũ. Vnde nõ possumus dicere quod pater spiret Sp. S. vel generet filio. Possumus autẽ dicere quòd pater dicit verbo tanquã persona procedẽte, & dicit dictione tanquã actu notionali: quia dicere importat determinatã personã procedẽtẽ: cũ dicere sit producere verbũ. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorẽ. Et ideo potest dici, quòd pater diligit filium Sp. S. tanquam persona procedẽte, & ipsa dilectione tanquã actu notionali.

¶ Ad tertium dicendum, quod pater non solũ filium, sed etiam se & nos diligit Sp. S. quia, vt dictum est e, diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinę personę, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde sicut pater dicit se & omnem creaturam verbo, quod genuit inquantũ verbum genitum sufficienter repręsentat patrẽ & omnem creaturam: ita diligit se & omnem creaturam Sp. S. inquantũ Sp. S. procedit vt amor bonitatis primæ, secundũ quã pater amat se & omnem creaturam. Et sic etiã patet quòd respectus importatur ad creaturã, & in verbo e & in amore procedẽte quasi secũdario, inquãtũ scilicet bonitas & veritas diuina est principiũ intelligendi & amandi omnem creaturam.

Aug.

¶ Circa hæc dicta pro secunda conclusione dubium est multiplex. Scot* enim in 1. dist. 32. q. prima, arguit quadrupliciter, Primo contra fundamentum positionis, ædificare importat ædificiũ, cum sit eadem facere: & tamen non dicitur, ædificator ædificat ædem, & in proposito, spirare importat spiritum. Est enim emittere spiritum, & tamen nõ cõceditur quod spirent Spi. S. ergo fundamentum nullum. Secundo, dato quòd talis positio quandoque concederetur, non tamen esset cõuersiua super agẽs: quod tamen in proposito accidit, cum dicitur, diligũt se. Tertio in constructione transitiua nunquã effectus vt effectus cõstruitur in ablatiuo, diligere autem est verbum transitiuum, ergo. Quarto arguit contra exemplũ de florere dupliciter, primo quia florere non est florẽ producere. Tum quia est verbum neutrum, quod significet idẽ quod suum adiectiuum, si esset impositum sicut calere est esse calidum. Tum quia addit Aug. si Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tũ quia exemplum non est simile, quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, non construitur vt terminus actionis, in proposito autem est sermo de termino actionis in ablatiuo, respectu verbi actiui quale est diligere.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis notãdum. Primò quòd cum in fundamento positionis dicitur quando in intellectu actionis, &c. dupliciter intelligi potest. Primo de intellectu actionis absolutæ, secundo, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito nõ intelligitur primo modo, sed secundo. Actus enim notionalis quo pater & filius producunt Sp. S. vnius tantum rationis est absolute. Alterum tamen est significatum nominis spirare & nominis diligere: pro quanto aliquid clauditur ratione huius vt significatur dilectionis nomine, quod nõ clauditur vt significatur spirationis vocabulo: vt in littera habetur in responsione ad secundũ. Secundo aduertendum, quod in intellectu actionis sic significatæ claudi effectum, contingit dupliciter. Vno modo vt significantem seu determinantem qualitatem actionis: sicut in dealbare clauditur albedo, & in calefacere clauditur calor: & sic [illegible] quid non quodcunq. [illegible] cere sed tale significat [illegible] calefacere & dealbare & [illegible] care dicimus. Secundo modo clauditur effectus vt coniunctus illi actioni, vt productum [illegible] vt in ly dico, vocaliter sumpto, clauditur verbum vocale: [illegible] enim dicere, verbum pro[illegible]. Et hoc modo sumitur in propositio ista quod sensus illius fundamenti est, quandocunq in intellectu actiõis tali termino significatæ, clauditur effectus, vt effectus consecutus suæ productionis, producẽs denominari potest ab illo effectu [illegible] &c. Et si quæritur causa quare quidam sic significat & quidam non, non est alia ratio, nisi quia hi sunt impositi ad sic significandum, hi autem non. [illegible] tur tamen hi ab illis [illegible] hoc quod verba sic [illegible] dentis effectum, si construitur cum [illegible] transitiue non significant habere habitudinem ad illud producentem ad productum, vt patet quia Sortes dicit historiam Troiæ, illa vero sic, vt patet dicendo, Sortes ædificat [illegible] lem. Et hoc ex prima [illegible] tur differentia [illegible] illa claudũt in se proprium effectum, illa non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis [illegible] mutata quo ad [illegible] in illis aũt [illegible] secundũ [illegible] tem [illegible] ad primum patet responsio, negando assumptum: quoniã [illegible] care, spirare, & alia huiusmodi nõ importãt effectum, nisi specificatiue. ¶ Ad secundũ autẽ dicitur, quod potest fieri constructio conuersiua super se: quando obiectum potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito, & in similibus, potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ historiam.

¶ Ad tertium autem negatur quoque assumptũ in verbis claudentibus in se effectũ & transeuntibus super obiectum: qualia sunt diligere, dicere, &c. [illegible]

transeunt enim cum obiecto transitiuè, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicendo, Sortes dicit verbo historiam. Ad ea vero quæ quarto loco contra exemplum de florere adducuntur, facile dici potest, quod exempla ponimus non vt ita sit, &c. Veruntamen sustinendo exemplum, dicimus quod florere, vere significat flores emittere, vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutralitas verbi, quoniam hæc ad modum significandi spectat, non ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quamuis vere diceretur arbor florida, non tamen quod floruit, esset enim ista vera: arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum esse in hoc exemplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduerte quod in hac materia satis iudicio meo est, rationabiliter asserere ratione materiæ, scilicet vocabulorum. Hæc enim omnia ex terminis sic significantibus accidunt. Vnde & in responsione ad secundũ patet, quod & si conuenienter dicatur, Sortes dicit verbo historiam, incõuenienter tamen poneretur loco dicit totum eius significatũ, dicẽdo, Sortes profert verbũ verbo historiam Troiæ. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorum ad constructionem accidit, quia scilicet ly profert, non potest cõstrui cum illo effectu denominante, ly autem dicit sic. Et simile est de spirare & diligere respectu Sp. S. generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

QVAESTIO TRIGESIMAoctaua de nomine Spi. S. quod est donum, in duos Articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de dono.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primò, vtrum donum possit esse nomen personale.

¶ Secundo, vtrum sit proprium Sp. S.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum donum sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd donum non sit nomen personale. Omne enim nomen personale importat aliquam distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim Augu 15. de trin.* quòd Sp. S. ita datur, sicut Dei donum: vt etiã seipsum det, sicut Deus. Ergo donum non est nomen personale.

2 ¶ Præterea, Nullum nomen personale conuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donũ quod pater dat filio, vt patet per Hil. 8.* de trin. Ergo donum nõ est nomen personale.

3 ¶ Præterea, Secundum Dama.* nihil est subiectum aut seruiens in diuinis personis. Sed donum importat quãdam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

4 ¶ Præterea, donũ importat respectum ad creaturam. Et ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt pater & filius. Ergo donum non est nomen personale.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* dicit 15. de trin. Sicut corpus carnis nihil aliud est quã caro: sic donũ Sp. S nihil aliud est quã Sp. S. Sed Sp. S. est nomen personale. Ergo & donũ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum personæ diuinæ conueniat alicuius esse per originem, & haberi à creatura rationali, non ex propria virtute, competit necessariò personæ diuinæ donum esse, & dari.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd in nomine doni importatur aptitudo ad hoc quod donetur. Quod aũt donatur, habet aptitudinẽ vel habitudinẽ, & ad id à quo datur, & ad id cui datur. Nõ enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur, vt eius sit. Persona autẽ diuina dicitur esse alicuius, vel secũdũ originẽ, sicut filius est patris: vel inquantũ ab alio habetur. Habere autẽ dicimur id quo libere possumus vti vel frui e, vt volumus. Et per hũc modũ diuina persona nõ potest haberi nisi à rationali creatura Deo cõiũcta. Aliæ aũt creaturæ moueri quidẽ possunt à diuina persona: nõ tamẽ sic, quòd in potestate earũ sit frui diuina persona, & vti effectu eius. Ad quod quãdoq; pertingit rationalis creatura: vtputa cũ sit particeps diuini verbi & procedẽtis amoris, vt possit liberè Deũ vere cognoscere & rectè amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinã personam. Sed ad hoc quod sic eã habeat, nõ potest propria virtute peruenire. Vnde oportet quod hoc ei desuper detur. Hoc enim dari nobis dicitur, quod aliunde habemus. Et sic diuinæ personæ competit dari & esse donum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd nomen doni importat distinctionẽ personalẽ secundum quod donum dicitur esse alicuius per originem. Et tamen Spi. S. dat seipsum inquantum est suiipsius, vt potens se vti, vel potius frui, sicut & homo liber dicitur esse sui ipsius. Et hoc est quod Aug. dicit super Ioan. Quid tam tuum est quàm tu? Vel dicendum, & melius, quod donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius dicitur multipliciter. Vno modo per modum identitatis, sicut dicit Aug. super Ioan. Et sic donum non distinguitur à dante, sed ab eo cui datur. Et sic dicitur quod Spi. S. dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicuius, vt possessio vel seruus. Et sic oportet quod donũ essentialiter distinguatur à dãte. Et sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tãtum. Et sic filius est patris, & Spi. S. vtriusq;. Inquantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomen personale.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd essentia dicitur esse donum patris primo modo: quia essentia est patris per modum identitatis.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd donũ secũdũ quòd est nomẽ personale in diuinis, nõ importat subiectionẽ, sed originẽ tãtũ in cõparatiõe ad dãtẽ. In cõparatiõe vero ad eũ cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum * est c.

¶ Ad quartum dicendũ, quod donum nõ dicitur ex eo quòd actu datur, sed inquantũ habet aptitudinẽ vt possit dari. Vnde ab ęterno diuina persona dicitur donum, licet ex tẽpore detur. Nec tamẽ per hoc, quod importatur respectus ad creaturã, oportet quod sit essentiale, sed quod aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, vt suprà* dictum est e.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum donum sit proprium nomen Spi. S.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd donum non sit propriũ nomen Spi. S. Donum enim dicitur ex eo quod datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis, ergo esse donum conuenit filio, sicut Spi. S.

2 ¶ Præterea, Omne nomen proprium alicuius personæ significat aliquam eius proprietatem, sed hoc nomen donum non significat proprietatem aliquam Spi. S. Ergo donum non est proprium nomen Spi. S.

3 ¶ Præterea, Spi. S. potest dici spiritus alicuius hominis, sed non potest dici donum alicu-

a ¶ *Super Quæstionis trigesimaoctauæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte quòd vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentio est quærere an donũ sit nomen personale, non necessario, sed possibiliter, id est, an secundum aliquam eius significationem sit nomen personale, cum eo vtimur in diuinis.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Diuinæ personæ competit donũ esse & dari. Probatur sic, Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi à creatura rationali sola, non ex propria virtute: ergo conuenit sibi donum esse & dari. Antecedens quo ad primam partẽ patet, quia filius est patris per originem. Quo ad secundum vero, quia creatura rationalis sola libere potest frui persona diuina, & vel eius effectu. Quo ad tertiam autem, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatem fruendi diuina persona. Quarta demum per se patet. Consequentia autem probatur ex tribus conditionibus doni, scilicet quod sit alicuius vt donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile: & quod sit supra vires illius, id est non debitum illi. Et primæ quidẽ conditiones ponuntur in principio literæ: atque probantur ex hoc quòd donum importat habitudinem vt donetur. Tertia autem ponitur in calce literæ. Et si vis potes has rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimaoctauæ Articulum secundum.*

TItulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore est vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Donũ personaliter sumptum in diuinis est proprium nomen Sp. S. Et probatur. Donum est datio irreddibilis: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo [illegible] amor est primum donum, ergo Spir. Sanct. procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet authoritate Philosophi. Prima verò consequentia explanatur, quia irreddibilis datio est gratuita donatio. Secunda autem, quia ideo gratis damus alicui, quia bonum illi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc quòd est ratio dandi, est etiam datum. Quarta autem, quia solus Spi. S. procedit vt amor. Et confirmatur conclusio autoritate Augustini.

¶ *Nam donũ significet personalẽ proprietatẽ Spi. S. & vnde procedat Spi. S. vt amor.*

¶ Circa prædicta occurrit primo, commune dubiũ, an donum significet primo proprietatem personalẽ Spi. S. vel respectũ aptitudinis ad creaturas rationales, vel aliqd aliud. — Quæstio.

¶ Occurrit quoque dubium ex Aureo, apud Capreolũ in 18. dist. primi, multiplex. Tum quia hæc litera contradicit q. præcedenti. ibi siquidem dictũ est quòd Spi. S. procedit vt impressio, hic autem quod procedit vt amor. Tũ quia hoc dictũ est falsum. Si eñ Spi. S. procedit vt amor, igitur quo Spiritus, eo amor: igitur eo Deus bonus & sapiẽs &c. quoniam amor essentiale quid est. Tum quia cum dicitur Spi. S. procedit, vt amor, aut ly amor sumitur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositũ. Et etiã sequeretur quòd Spi. S. ex vi processionis suæ specialem clauderet causalitatẽ respectu creaturæ, illam, s. quam claudit amor essentialiter dictus. Si personaliter, consequentia nihil valet, ergo procedit vt donũ primum, quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto, is enim est ratio omnis gratuitæ collationis.

¶ Ad horũ euidentiã sciendũ est, quod donũ in communi tria manifeste importat, s. rẽ donabilẽ, respectũ donabilitatis & respectũ quasi possessionis, id est, quo res est illius qui potest illud donare. Sed rem donabilẽ importat denominatiue: quia denominat illã. Respectum verò donabilitatis, id est, vt aptum sit alteri donari significat primo, vt ex litera sumitur vtriusque arti. Ex hac enim parte in vtroq; processit articulo, vt patet intuẽti. Respectũ verò ad donatorem consignificat magis (iudicio meo) quàm significet, Vel dicatur quod significat illũ secũdario. Donũ autem in diuinis personaliter, quia primũ donum denominat amorem vt rẽ donabilem, quia donantis per originẽ est, relationẽ processionis cõstitutiuę Spi. S. significat, quia verò donabile creaturis tantũ rationalibus, respectum rationis ad eas significat. Eodem iudicio meo ordine, quem diximus in dono in communi. Veruntamen non est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui namque sancto primo conuenit sua proprietas personalis, ratione cuius est patris & filij donatiuum. Secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis: & tertio respectus donabilitatis. Quòd enim respectus donabilitatis conueniat Spi. S. ratione amoris essentialis inclusi, & ratione probatur, quia scilicet nullum personale, vt sic includit respectum ad creaturas. Et litera testimonio conuincitur in responsione ad quartum primi ar. vbi expresse docetur, quod sicut in diffinitione personæ clauditur aliquid essentiale, ita in ratione doni. & quod ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturam & ratione notionalis est nomen personale. Quod autem amor essentialis claudatur in doni nomine, ex eodem patet fundamento: quia. s. respectus ad creaturam exigit aliquid essentiale claudi in significante ipsum. Vnde secundum rem & secundum nomen, excepto ordine significandi, donum se habet vt verbum. Sicut enim verbum tria dicit, s. respectum originis, notitiã, & respectum ad res dictas & facien-

In corp. ar. a — Q. 29. ar. 4. & q. 34. ar 3. ad 1. — 172 — 191 — a — 201 — 1. dist. 18. ar. 2. Et ver q. 7. ar. 3. 5.

faciendo, ita donum dicit respectum originis, amorem, respectum ad amata, & susceptiua doni. Et sicut ibidem argumentum à rebus ad nomina, & econuerso non tenet, quoniam non valet verbū inquantū verbū, dicit respectū ad res dictas, ergo proprietas filij dicit talem respectū, nec econuerso proprietas filij non dicit respectum talem, ergo nec verbum inquantum verbū, quoniam plus importat verbi nomē, quā proprietas illa: ita proportionaliter de dono ostendum est. Nō enim valet à doni nomine arguere ad proprietatem Spi. S. aut econuerso: quoniam plus includit doni nomen, vt patet ex dictis. Esto igitur cau[illegible] an de rebus pure sit sermo, an digrediatur ad res sub nominibus. Si enim de rebus pure est sermo, nulla persona procedens ex vi processionis suæ, habet aliquā rō realem, aut rōnis propriā, nisi relationem originis, que est ipsa quod ipsa. Et sic neqꝫ personæ verbi conuenit notitia seu respectus ad res dictas, neqꝫ personæ Spi. S. amor, seu relatio vt donetur. Sed si de eisdem personis vt significantur his terminis. s. verbo & dono, est sermo, tunc dicimus verbi personę esse proprium respectū ad res dictas, & doni personæ respectū ad res doni capaces, &c. & per hæc patet solutio argumentorū multorū apud Capreolū, vbi supra, volētium quod respectus donabilitatis non est proprius alicui psonæ. Hoc enim est verū rōne proprietatis personalis simpliciter consideratę: falsū autē rōne absoluti inclusi nō extranee, sed vt in obliquo cadentis in eius rōne, sicut in diffinitiōe personæ ponitur rōnalis natura, & si diffiniretur persona diuina, caderet in eius rōne natura diuina, & similiter, si diffiniretur verbum diuinū, diffiniretur per notitiā diuinā, & similiter donū per amorem diuinū, &c. Ad argumēta ergo Aureo. veniēdo, dicitur, q ex inopia vocabulorum modo dicitur quod Spi. S. procedit vt impressio, modo vt impulsus: modo vt amor, &c. vt vel tot nominib⁹ rē obscurā, atqꝫ innominatā significare possim⁹. Quòd aūt additur, falsum esse, quod Spi. S. procedit vt amor, negatur, qm hoc cōe dictū sctōrū esse videtur. Et ad primā in oppositū probationē negāda est sequela, de amore essentiali loquendo, qm nō eo Spi. S. quo amor, quāuis eadē processiōe sit, Spi. S. & Deus & amor, & beat⁹, &c. vt patet per Au. & Hilar. in 1. di. 1. Ad secūdam vero dicitur, quod ly amor sumitur personaliter, & quod valet cōsequentia: Spi. S. procedit vt amor, idest, vt impressio amādo procedens: ergo procedit vt primū donū, quia amor essentialiter sumptus ex mō procedēdi clauditur in rōne illius impressionis in obliquo, sicut diximus de verbo respectu notitiæ, & persona respectu naturę. Et sic nihil obstat q de amore essentiali probatū sit esse donū, & tn hoc cōueniat amori personaliter sūpto rōne illius sclusi. Quāuis dici possit & verè, quod esse primū donū, pbatur de impressiōe illa i cōi, & deinde ascēdēdo ad diuina infertur conuenire Spi. S. qui est illa impressio. Sed qm est res relatiua, & iste respectus doni inuenitur cōuenire impressiōi in cōmunicatione absoluti, ideo subintelligimus quod Spi. S. conueniat hoc ratiōe absoluti, vt clausi in rōne respectiui. Posset & tertio dici, quod cum Spi. S. procedit vt amor, ly vt, notat modū amoris essentialis: quoniam tenens ad modum illius procedit. Et sic ex modo procedendi magis quàm ex proprietate procedentis probatur, donū quo ad respectum rationis ad illius susceptiua esse proprium nomen Spi. S. cointellecta relatione originis. Et ne fallaris in huiusmodi nominibus plura importantibus, iudica de eis sicut de cōplexis ex notionali, & essentiali, puta sapientia genita, amor, pductus, & similib⁹. Quodlibet enī horū ꝓpriū nomē est alicui⁹ psonę, rōne totius coniuncti simul, vel vni pars rōne alterius inter propria cōputatur, sic enim accidit de dono & similibus, vt de se patet resoluēdo clausa in eorū significatiōibus.

Li. 4. de tri. c. 20. à medio, tom. 3.

ius hominis, sed solum donum Dei. Ergo donum non est proprium nomen Spi. San.

¶ SED CONTRA est, quod Au. dicit in 4. de tri. *Sicut natum esse est filio à patre esse, ita Spiri. S. donum Dei esse est à patre & filio procedere. Sed Spi. S. sortitur proprium nomē inquantum procedit à patre & filio. Ergo & donum est proprium nomen Spi. S.

CONCLVSIO.

¶ Cum Spi. S. procedat in diuinis vt amor, donum est ei proprium nomen & personale.

¶ RESPONDEO dicendum, q donum secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est proprium nomen Spi. S.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quod donum propriè est datio irredibilis, secundum Philosophum, id est quod non datur intentione retributionis. Et sic importat gratuitam donationē. Ratio autem gratuitę donationis est amor. Ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo quod damus ei, est amor quo volumus ei bonum. Vnde manifestū est, quòd amor habet rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur. Vnde cum S. S. procedat vt amor, sicut iamdictū * est c, procedit in ratione doni primi. Vnde dicit August. * 15. de tri. quod per donum quod est Spiri. San. multa propria dona diuiduntur membris Christi.

Q. 37. ar. 1. 198 168

Lib. 15. de trin. ca. 19. ante med. tom 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet quòd sit similitudo sui principij, dicitur propriè imago, licet etiam Spi. S. sit similis patri, ita etiam Spi. S. qui à patre procedit vt amor, dicitur proprie donum, licet etiam filius detur. Hoc enim ipsum quod filius datur, est ex patris amore, secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in nomine doni importatur quòd sit dantis per originē. Et sic importatur proprietas originis Spi. S. quæ est processio.

¶ Ad tertiū dicēdū q donū antequam detur, est tātū dantis, sed postqꝫ datur, est eius cui datur. Quia igitur donū non importat dationē in actu, nō potest dici quod sit donū hominis, sed donum Dei dantis c. Cum autem iam datum est, tunc hominis est, vel spiritus, vel datū.

300 b d

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo ly idem, significat identitatem realem.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. prima reddit rationē quęsiti, secundo refert opinionē quandā ibi, & quia Boe. tertio improbat eam ibi, sed sicut suprà ostensum est, quarto respondet quæsito ibi, ex quo sequitur.

¶ Quo ad primū aduerte, quod potuisset obijci autori superfluitas hui⁹ articuli. Quoniam superius in q. 3. de diuina simplicitate quæsitum & determinatum fuit, in Deo esse idem omnino suppositum cū essentia. Et propterea in principio huius articuli rationem necessitatis eius assignauit, intendes quod quantum est ex parte simplicitatis, quæstio ista manifesta erat, nec iteranda, sed ex parte trinitatis suppositorum seu personarum ostense postmodum in vnitate essentiæ difficilis exorta q. Et propterea de nouo discutiēda, tūc enim non erat locus huic tractatui.

QVAESTIO TRIGESIMANONA, de personis ad essentiam relatis, in octo Articulos diuisa.

POST ea, quæ de personis diuinis absolute tractata sunt, considerandum restat de personis in comparatione ad essentiam, & ad proprietates, & ad actus notionales, & de comparatione ipsarū adinuicē.

¶ Quantum igitur ad primum horum octo quæruntur.

¶ Primo, vtrum essentia in diuinis, sit idem quod persona.

¶ Secundo, vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ Tertio, vtrū nomina essentialia prædicanda sint de personis in plurali, vel in singulari.

¶ Quarto, vtrum adiectiua notionalia, aut verba, vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiue acceptis.

¶ Quinto, vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis.

¶ Sexto, vtrum nomina personarū prædicari possint de nominibus essentialibus cōcretis.

¶ Septimo, vtrum essentialia attributa sint approprianda personis.

¶ Octauo, quòd attributum cuique personæ debeat appropriari.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in diuinis essentia sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in diuinis, essentia non sit idē quod persona. In quibuscunque enim essentia est idem quod persona, seu suppositū, oportet quòd sit tantum vnū suppositū vnius naturæ, vt patet in omnibus substantiis separatis. Eorū enim quæ sunt idē re, vnū multiplicari non potest, quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est vna essentia c, & tres personæ, vt ex supra * dictis patet c. Ergo essentia non est idem quod persona.

2 ¶ Præterea, Affirmatio & negatio simul & semel nō verificātur de eodē. Sed affirmatio & negatio verificātur de essentia & persona. Nā persona est distincta, essentia verò nō est distincta. Ergo persona & essentia non sunt idem.

3 ¶ Præt. Nihil subijcitur sibiipsi. Sed persona subijcitur essentiæ. Vnde suppositum vel

¶ Quo ad secundū opinio (vt videtur) Aureoli refertur, quod persona non est idem quod essentia: quia relatio est tantum assistens, & consequenter non realis in re, sententiam ergo nec personæ, cum sit ipsa relatio.

¶ Quo ad tertiū reprehendit hæc opinio, [illegible] falsū antecedēs assumit, q relatio in reb⁹ creatis nō solū assistit, sed est: ergo in Deo nō solū [illegible], sed substātiale esse habet, vt lati⁹ in 28. q. dictū est.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua est. Persona est idē realiter quod essentia, ipsæ tamē personæ inter se distinguuntur realiter. Et probatur quo ad vtranque partē, persona est relatio subsistens in diuina natura: ergo est idē realiter quod essentia, & distincta realiter ab altera persona relatiue sibi opposita. Et probatur sequela, quia relatio in Deo comparata ad essentiam, non differt re, sed ratione tantū. Comparata autem ad oppositā relationem, habet distinctionem realem, & hoc vi oppositionis relatiuæ realis.

¶ Num persona ab essentia distinguatur tantū secundum rationem.

¶ Circa illam propositionem relatio seu persona non differt re, sed ratione tantum ab essentia diuina, occurrunt obiectiones Sco. in 1. dist. 2. q. 4. Vult enim quod persona & essentia distinguantur sine omne actu intellectus. Arguit ergo rationibus & autoritatibus. Prima ratio est, pater sine actu intellectus habet in re entitatem communicabilem, & entitatem incommunicabilem: ergo habet in se rem diuersarum rationum formaliū: probatur sequela, quia si esset res vnius rationis in se, vel esset tantū cōmunicabilis, vel tantum incommunicabilis: quorū vtrunque est hæreticū. Secūda ratio est, pater intelligens in primo signo originis se, aut intelligit essentiam & paternitatem, vt duo obiecta formaliter distincta, aut non. Si sic, habetur intentum: quia cognitio intuitiua est rei secundum esse præsens in se: si non ergo distinguuntur tantum in modo concipiendi: ergo ex distinctione inter ea non est hoc communicabile, & hoc incōmunicabile, & tenet sequela, quia distinctio secundum modum concipiendi nihil facit in re. Autoritates autem sunt Aug. 7. de tri. omnis essentia quæ relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidem, si pater non est aliquid ad se, non est ad aliud. Et rursus, de filio non eo verbū quo sapientia. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in se, rem absolutam & ad aliud.

¶ Ad euidentiam horum scito, quod sicut in Deo secundū rem, siue in ordine reali est vna res non purè absoluta, nec pure respectiua, nec mixta, aut cōposita, aut resultās ex vtraqꝫ, sed eminentissimè & formaliter habens quod est respectiui, imo multarū rerū respectiuarū, & quod est absolutū: ita in ordine formali seu rationum formaliū secundū se, non, quo ad nos loquendo, est in Deo vnica ratio formalis, nō purè absoluta nec purè respectiua, nō purè cōmunicabilis, nec pure incommunicabilis, sed eminentissime ac formaliter continens, & quicquid absolutæ perfectionis est, & quicquid trinitas respectiua exigit. Oportet autē sic esse: quia oportet cuilibet simplicissime rei secundū se maxime vni, respondere vnam adæquatam rationē formalē. Alioquin non esset per se primo vnū intelligibile à quouis intellectu. Et confirmatur, quia verbum Dei vnicū tantū est. Cōstat enim verbū si perfectū est, adæquare id cuius est. Fallimur autem ab absolutis & respectiuis ad Deū procedendo: eo quòd distinctionem inter absolutum & respectiuum quasi priorē re diuina imaginamur: & consequenter illam sub altero membro oportere poni credimus: & tamen est totum oppositum. Quoniam res diuina prior est ente, & omnibus differentiis eius, est enim superans & super vnū, &c. Et propterea quemadmodū virtutes inferiores non vt derelinquantur ac distinctæ inter se ad vnam solis virtutem etiā formaliter eleuantur, multo magis absolutū & respectiuum ad vnam rem & rationem formalē diuinam eleuantur. Vnde ad primum

primum Scoti negatur consequentia. Et ad probationem eius negatur assumptū conditionalis, ex hoc enim quod est vnius rationis in se, non sequitur, ergo tantum communicabilis, vel tantū incōmunicabilis: sed stat quod sit & cōmunicabilis & incommunicabilis, & hoc propter infinitatem illius rationis formalis. Nec est mirabilius vnicam rationē formalem habere virtutem, quam vnicam rem, [illegible] illud secundum [illegible] Philosophum [illegible] sequitur ea hoc posito per [illegible] ceteris quoque notionalis distinguere illā cōditionale, dicendo, quòd est vera de vna ratiōe formali limitata, nō autem de illimitata, vt in proposito contingit.

¶ Ad secundam verò dicitur, quod pater nō intelligit essentiā & paternitatem, vt duo obiecta formalia secundū se, sed vt vnū formaliter & multa virtualiter, vt patet ex dictis. Non ita quòd in illa summa re atque ratione formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita, quod sint formaliter & realiter, sed distinctio earum est virtualiter, quia ita ibi sunt ac si distinctæ: & rursus quia ita exercet propria vtriusque, ac si essent distinctæ. Vnde Sco. errauit dimittendo hūc modum loquendi, & introducendo vt proprissimum aliū de distinctione formali ex natura rei. Nouus siquidē hic modus alienus valde est à diuinitatis eminentia formali. Dearticulat enim tam formaliter, [illegible] quem nos sequimur, tantæ rei, vt eum consonat.

¶ Ad autoritates autem dicitur, quod quia balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus, ideo Aug. & doctores de essentia & relatione, vt de distinctis formaliter loquūtur, hoc enim ex parte rei fundatur super hoc, quia sunt formaliter distincta virtualiter, quamuis non actualiter, ex parte autem nostri, quia ratione obiectionis quod nos distinguimus actualiter: sed hoc [illegible] in Deo ponit, nisi [illegible] denominationem entis rationis.

¶ In responsione ad primā, aduerte quod summa responsionis cōsistit in hoc, quod illa maxima non tenet vbi natura est absoluta, & suppositū relatiuum: & hoc propter oppositionē relatiuā, vt patet ex supra dictis.

¶ In responsione ad secūdā, aduerte quòd argumentū [illegible] ab Au[illegible] contra hāc responsionē apud Capr. in 1. dist. 2. q. 3. sic effectus in actu habet causam in actu: sed nō cōtradicere communicabile & incōmunicabile distingui & non distingui effectus in actu est, [illegible] oēm actum intellectus: ergo habet causam in actu. Sed causa eius est distinctio, ergo est ibi distinctio ante omnem intellectum. Nec sufficit respondere, quod ibi est distinctio fundamentaliter: sic enim causa nō esset in actu, & tamē effectus esset in actu contra Philosophum 5. met. & 2. physic.

¶ Ad hoc à quibusdam respondetur negando minorem, quoniam negatio, quæ est alterum extremum contradictionis, non est actu sine opus intellectus, quoniam non est nisi ens rationis. Sed hæc responsio nihil valet, errat enim non discernendo inter non esse, quod negatio significat in actu exercito, & inter illud met non esse inquantum induit rationem entis rationis, hominem enim non esse bonū, nec ens reale, nec ens rationis significat, sed nō esse bonum. Et quamuis nullo intellectu considerante, ista propositio nō esset, & illud non esse nō haberet rationem entis: significatum tamen propositionis ab intellectu non pendet. [illegible] argumentum potest [illegible] tius fieri, effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria, scilicet commune & proprium, sunt effectus in actu, &c. Vnica tamen responsione ad hæc omnia & similia dicitur, negando vniuersaliter illā propositionem, s. quod sola distinctio est causa huius effectus, nam iste effectus potest oriri à distinctione, vt à causa quasi vniuoca: & à virtualiter continente distinctionem, vt à causa æquiuoca: modo constat, quod quando effectus potest oriri à causa vniuoca sola, & à causa æquiuoca sola, ad positionem effectus in actu, non sequitur determinate altera causarum, sed sub disiunctione, & quia sic est in proposito, concedo quod effectus in actu habet causam in actu: sed illa est vel distinctio in actu, vel continens virtualiter distinctionem, & hoc secundum membrum est verū in proposito, nec aliquid obiectorum contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materiis, vbi de causa distinctionis secundum rationem ex parte rei à Scotistis & aliis molestaberis, hoc enim vno omnium ora obstrues.

hypostasis nominatur. Ergo persona non est idem quod essentia.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit 7. de trin. Cum dicimus personam patris, non aliud dicimus, quàm substantiam patris.

Li. 7. de tri. c. 6 paulo post med. tom. 3.

CONCLVSIO.

¶ Cum persona sit relatio subsistens in diuina natura, idem realiter est quod diuina essentia, distinguūtur tamen personæ diuinæ inter se realiter, ratione oppositæ realis relationis.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd considerātibus diuinā simplicitatē, quęstio illa in manifesto habet veritatē. Ostēsum est * enim supra c, q diuina simplicitas hoc requirit, quòd in Deo sit idē essentia & suppositū, qđ in substātiis intellectualibus nihil est aliud quā persona. Sed difficultatē videtur ingerere, qa multiplicatis personis diuinis, essentia retinet vnitatē. Et quia vt Boët. * dicit, Relatio multiplicat personarū trinitatē, posuerunt aliqui hoc modo in diuinis differre essentiā & personam, quo relationes dicebat esse assistētes, cōsiderātes in relationibus, solū quod ad alterū sunt, & non quod res sunt. Sed (sicut supra * ostēsum est c.) sicut relationes in rebus creatis accidentaliter insunt, ita in Deo sunt ipsa essentia diuina. Ex quo sequitur, quòd in Deo nō sit aliud esētia, quam persona secundū rē, & tamen quod personæ realiter abinuicem distinguantur. Persona enim (vt dictum * est suprà c,) significat relationē, prout est subsistēs in diuina natura. Relatio autē ad essentiam comparata non differt re, sed ratione tantū c. Comparata autem ad oppositam relationē habet virtute oppositionis realem distinctionem. Et sic remanet vna essentia & tres personæ.

Li. de syn. od. in [illegible] tio fid. à prin. lib.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q in creaturis non potest esse distinctio suppositorū per relationes, sed oportet quòd sit per essentialia principia, quia relationes nō sunt subsistentes in creaturis. In diuinis autē relationes sunt subsistentes. Ideo secundum quod habent oppositionem adinuicem, possunt distinguere supposita: neqꝫ tamē distinguitur essentia, quia relationes ipsæ non distinguitur ab inuicē, secundum quod sunt realiter idem cum essentia.

¶ Ad secūdū dicendū, q inquantū essentia & persona in diuinis differūt secūdū intelligētiæ rationē, sequitur quod aliquid possit affirmari de vno, qđ negatur de altero: & per cōsequens quod supposito vno non supponatur alterum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd rebus diuinis nomina imponimus secundū modū rerū creatarū: vt suprà dictū est c. Et quia natura rerum creatarū indiuiduātur per materiā quæ subiicitur naturæ speciei, inde est quod indiuidua dicūtur subiecta vel supposita vel hypostases. Et propter hoc etiā diuinæ personę supposita vel hypostases nominantur, nō quod ibi sit aliqua suppositio vel subiectio secundum rem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrū sit dicēdū tres personas esse vnius essentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q nō sit dicendū, tres personas esse vnius essentiæ. Dicit enim Hil. in * lib. de synodis quòd pater & filius & Spir. S. sunt quidē per substantiam tria, per consonantiā vero vnū. Sed substātia Dei est eius essentia. Ergo tres personæ non sunt vnius essentiæ.

2 ¶ Præterea, Nō est affirmādum aliquid de diuinis quod autoritate scripturæ sacræ nō est expressum, vt patet per Dion. * 1. ca. de di. no. Sed nunquam in scriptura sacra exprimitur quod pater & filius & Sp. S. sunt vnius essentiæ. Ergo hoc non est asserendum.

3 ¶ Præterea, Natura diuina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere, quòd tres personæ sunt vnius naturæ.

4 ¶ Preterea, Non cōsueuit dici, quòd persona sit essentiæ, sed magis quòd essentia sit personæ. Ergo neque conuenienter videtur dici quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

5 ¶ Præterea, Aug *. dicit quòd non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia & persona. Sed sicut præpositiones sunt transitiuæ, ita & obliquæ. Ergo pari ratione non est dicendū, quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

6 ¶ Preterea. Id quod potest esse erroris occasio, nō est in diuinis dicendum. Sed cū dicuntur tres personæ vnius essentiæ, vel substātiæ, datur erroris occasio. Quia, vt Hilarius * dicit in li. de syno. vna substantia patris & filij prædicata, aut vnum qui duas nuncupationes habet, subsistentē significat, aut diuisam vnā substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ à duobus & vsurpata sit & assumpta. Non est ergo dicēdū, tres personas esse vnius substantiæ.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in li. 3. contra Maximinum, Quòd hoc nomen omousion, quod in concilio Niceno aduersus Arrianos firmatum est, idem significat quòd tres personas esse vnius essentiæ.

Li. 3. cōtra Maximinū. c. 14. ante medium, tom 6. ὁμοούσιον

CONCLVSIO.

¶ Essētia diuina, cū in diuinis significetur vt forma, erit vna triū personarū, quæ tres erūt vnius essentiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà * dictū est c, intellectus noster res diuinas nominat, non secundū modum earū, quia sic eas cognoscere nō potest, sed secundū modum in rebus creatis inuētum. Et quia in rebus sensibilibus, à quibus intellectus noster scientiā capit, natura alicuius speciei per materiā indiuiduatur, & sic natura se habet vt forma, indiuiduū autē vt suppositum formę: propter hoc etiā in diuinis quantum ad modum significādi, essentia significatur vt forma trium personarum, dicimus autem in rebus creatis formā quancunqꝫ esse eius cuius est forma, sicut sanitatē vel pulchritudinem hominis alicuius. Rē autē habētē formā nō dicimus esse formę, nisi cum adiectione alicuius adiectiui, quod designat illā formam. Vt cū dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectæ virtutis. Et similiter, quia in diuinis multiplicatis personis nō multiplicatur esētia, dicimus vnā esentiam esse trium personarum, & tres personas vnius esentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

Q. 13. ar. 1. & 11. 68 69 71

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q substantia sumitur ꝓ hypostasi, & non pro esentia.

¶ Ad secundum dicēdum, quod licet tres personas esse vnius essentiæ, nō inuenitur in sacra scriptura per hæc verba: inuenitur tamen quantum ad hunc sensum. Sicut ibi, Ego & pater vnum sumus. Et ego in patre, & pater in me est. Et per multa alia haberi potest idem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia natura designat principium actus, essentia verò ab esse dicitur, possunt dici aliqua vnius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia. Sed vnius essentiæ dici nō possunt nisi quorum est vnum esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, quòd dicitur, tres personæ sunt vnius esentiæ, quam si diceretur quòd sunt vnius naturæ.

¶ Ad quartum dicendum, quod forma absolute accepta consueuit significari, vt eius cuius est forma, vt virtus Petri. Econuerso autem res habens formam aliquam non conuenit significari vt eius, nisi cum volumus deter-

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo id solum aduertendum est, quòd de propositione est quæstio an sit vera & congrua.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet dicimus vnam essentiam trium personarū, & tres personas vnius essentiæ. Probatur, diuina nominamus à nobis secundū modum non suum, sed in rebus creatis inuentū. ergo essentia in diuinis significatur vt forma trium personarum. ergo dicimus vnam essentiā trium, & tres vnius. Antecedens probatur, quia, sic diuina cognoscimus. Consequentia autem, quia in sensibilibus natura per materiam indiuiduatur, & se habet vt forma, & indiuiduum vt suppositum illius. Secunda verò probatur quia in illis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si adiectiuum appositum sit determinans formam, vt patet exemplariter, omnia enim clara sunt in litera.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum tertium.*

IN Titulo notanter dicitur, vt hoc nomen Deus, ad insinuandum quòd præsens quæstio est de nominibus essentialibus in concreto siue adiectiua, siue substantiua sint.

¶ In corpore duo facit. Primò distinguit subiectum quæst. proponens iuxta distinctionis membra, duas conclusiones responsiuas quæsito. Secundò probat eas simul.

Aureol.

¶ Quo ad primū, distinctio est, nominum diuinorum essentialiū quędā sunt substātiua, & quędā adiectiua. Prima conclusio est, substantiua prædicantur de tribus personis singulariter tātum, non pluraliter. Secūda est, adiectiua prædicantur de tribus personis in num. plurali.

¶ Quo ad secūdum, probatur vtraque conclusio tali ordine. Primo ponitur maior in communi. Secundo antequam subsumatur minor in diuinis, explanatur in creaturis ipsa maior ibi, in creaturis autem. Tertio subsumitur minor, & infertur vtraque conclusio, explanando etiam Athanasij verba: est ergo ratio ex differentia inter substantiua & adiectiua in modo significandi sumpta: substantiua significāt per modum substantiæ. Adiectiua vero per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas substātiui attenditur penes formam significatam, adiectiui autem penes suppositum, & tenet sequela: quo ad primam partem: quoniam substantia sicut esse habet ex se, ita vnitatem & pluralitatem: accidens verò sicut esse non habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinē ex ipso suscipit.

Lib. de synod. in vit. fol. ante fi. libri.

204 1 di. 42. ar. 2. ad 5. Et Boet. trini. q. 1. ar. 4. Quæstio.

¶ *Num secundum plures formas in subiecto plurificentur nomina, & quando.*

¶ Circa hanc partem dubiū occurrit. Primo, de regula, secūdo, de efficacia rationis adductæ. Circa regulam quidem dubiū est. Tum quia vt in quæstione 36. tactum fuit, Sortes habens plures artes nō dicitur plures artifices. Tum quia sanctus Tho. expresse infecius in tertia parte q. tertia. ar. 7. ad secundum, dicit quod si verbum Dei assumeret duas naturas humanas, non diceretur duo homines, & tamen forma significata hominis nomine plurificaretur.

Li. 1. de doctrina Christia. c. 5. tom. 3.

¶ Circa rōnē vero, quā Scotus in primi di. 12. putat hanc rationē insufficiētē, arguens cōtra eā sic: Terminus numeralis ponit significatū suū circa significatū sui determinabilis: sed significatū adiectiui & substantiui est idem: quia vtrumq; significat formā, ergo vtrobique determinat formam, nec hoc ei auferre potest modus significandi, igitur ratio nihil valet.

¶ Ad primū dubiū dicendū è, quod differētia inter adiectiuū & substātiuū consistit in hoc, quod pluralitas substantiui exigit pluralitatē formæ & pluralitatem suppositi. Ad adiectiui vero pluralitatē sufficit pluralitas suppositorū. Nec diminuta est propterea autoris doctrina: quoniā nō oportuit hic exprimere nisi id in quo differt substātiuū ab adiectiuo. Coparātia n. ea facile apparet, quod conueniūt in pluralitate suppositorū: & differūt quo ad vnitatē & pluralitatē formæ. Vtrāque n. pluralitas requirit plura supposita: sed adiectiui pluralitas nō requirit pluralitatē formæ, substantiua tē sic. Sat ergo fuit hoc in loco hæc expressisse differentiā: de substantiuis cōcretis loquendo, vt distīguūt ab adiectiuis. Nec tamē reticuit reliquā cōparationē: quoniā superius in q. 6. eius meminit in destructione illius propositiōis, pater est plura principia, & clarissime eadem docuit in loco proprio: vbi, s. opus erat, s. in tertia parte loco allegato: vbi et reprehēdit oppositā opinionē quā ipsemet sequutus fuerat in 3. sen. d. 12. q. 1. ar. 5. quicquid alij dicāt prætermittendo.

¶ Ad secūdū vero dubitationē dicitur, quod ratio collor est omnino fallax: quoniā per se primo terminus numeralis ponit significatū suū circa suppositū determinabilis: & hoc in adiectiuis & substantiuis, vt patet ex dictis: sed in cōcretis substantiuis, quia substātiua sunt, ponit etiam significatū suū circa significatū illius. Et sic nec obiectio aliquid valet, nec modus significādi exclusus est qui peteretur quod substātiua etiam quo ad formā numerantur, seu termino numerali determinantur.

¶ Stabilita igitur regula vniuersali loco maioris ex ratione, manifestat autor in creaturis, vbi & duo docet. Primū est, quod inter vnitatem formæ in pluribus suppositis diuinis, & in suppositis creatis tantū interest, quod in pluribus suppositis creatis, non inuenitur forma vna numero, nisi vnitate ordinis: in diuinis autē suppositis inuenitur vna numero essentialiter & indiuisibiliter. Secūdū est, quod etiā in ista minima vnitate attestātur res creatæ regulæ: vt patet in collegijs. Deinde subsumpta minore: quod essentia diuina est simplex, & maxime vna in tribus personis, cōcludit primā cōclusionē, s. de substātiuis, & applicat eā ad differentiā inter tria indiuidua humana, & tria supposita diuina. Deinde infert cōclusionē secūdā, de adiectiuis, adiectiue sumptis, propter Athanasiū, qui substantiuis vsus est adiectiuis in symbolo: nec opus est ampliori declaratione.

minare siue designare formam. Et tunc requiruntur duo genitiui, quorum vnus significet formam, & alius determinationem formæ, vt si dicatur, Petrus est magnæ virtutis. Vel etiā requiritur vnus genitiuus habens vim duorū genitiuorum, vt cum dicitur, vir sanguinum est iste, id est, effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur vt forma respectu personę, cōuenienter essentia personæ dicitur, non autem econuerso, nisi aliquid addatur ad designationem essentiæ, vt si dicatur quòd pater est persona diuinę essentiæ vel quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ Ad quintum dicendum, quod hec prepositio ex, Vel de, non designat habitudinem causę formalis, sed magis habitudinē causę efficientis vel materialis. Que quidem causæ in omnibus distinguuntur ab his quorum sunt causæ. Nihil enim est sua materia, neque aliquid est suum principium actiuū. Aliquid tamē est sua forma, vt patet in omnibus rebus immaterialibus. Et ideo per hoc quod dicimus, tres personas vnius essentiæ, significando essentiam in habitudine formæ, non ostenditur aliud esse essentia quàm persona. quod ostenderetur si diceremus tres personas ex eadem essentia.

¶ Ad sextū dicēdū, quod sicut Hila*. dicit in li. de syno. male sanctis rebus prędicatur: si, qā nō sanctę à quibusdā habetur, esse nō debebunt. Sic, si male intelligitur omousion, quid ad me bene intelligentem? Sic ergo vna substantia ex vna geniti proprietate, non sic aūt ex portione, aut ex vnione: aut ex communione.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum nomina essentialia prædicantur singulariter de tribus personis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod nomina essentialia (vt hoc nomē Deus) nō prædicentur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur vt habens humanitatem, ita Deus significatur vt habens deitatem. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

2 ¶ Preterea, Ge. 1. vbi dicitur In prīcipio creauit De' cęlū & terrā, Hebraica veritas habet, Elohim: quod potest interpretari dij siue iudices. Et hoc dicitur ꝓpter pluralitatē ꝑsonarū. Ergo tres ꝑsonæ sūt plures dij & nō vn' Deus.

3 ¶ Præterea, Hoc nomē res (cū absolute dicatur) videtur ad substantiā pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prędicatur de tribus personis. Dicit enim Au. in li. de doc.* Christiana Res quibus fruendum est, sunt pater & filius & Spi. S. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

4 ¶ Præterea, Sicut hoc nomen Deus significat habentem deitatem, ita hoc nomē persona significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres personas. Ergo eadem ratione dicere possumus tres deos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deu. 6. Audi Israel, dominus deus tuus, deus vnus est.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina essentialia substantiua in diuinis in singulari tantum prædicantur de personis, nomina vero adiectiua in plurali tantum.*

¶ RESP. dicēdū, quòd nominū essentialium quædā significāt essentiā substātiue, quedā vero adiectiue. Ea qdē que substātiue essētiā significāt prædicantur de tribus ꝑsonis singulariter tantum, & non pluraliter. Quæ vero adiectiue essentiam significant, prædicātur de tribus personis in plurali. Cuius ratio est, quia nomina substantiua significāt aliquid per modum substantiæ, nomina vero adiectiua significant aliquid per modū accidētis quod inhæret subiecto. Substantia autem sicut per se habet esse, ita per se habet vnitatē vel multitudinē: vnde & singularitas vel pluralitas[d] nominis substātiui attenditur secundum formam significatam per nomen[e]. Accidētia autē sicut esse habēt in subiecto, ita ex[d] subiecto suscipiunt vnitatem, & multitudinē[e]. Et ideo in adiectiuis attenditur singularitas & pluralitas secundum supposita. In creaturis autem non inuenitur vna forma in pluribus suppositis, nisi vnitate ordinis, vt forma multitudinis ordinatæ. Vnde nomina significantia talē formā si sint substantiua: prædicantur de pluribus in singulari: nō autem si sint adiectiua. Dicimus enim quòd multi homines sunt collegium vel exercitus, aut populus: dicimus tamen quòd plures homines sunt collegiati, in diuinis autem essentia diuina significatur per modū formæ, vt dictū* est[e]. Quæ quidē simplex est & maximè vna, vt suprà ostēsum* est. Vnde nomina significantia diuinā essentiā substantiuē, singulariter & nō pluraliter de tribus personis prædicantur. Hæc igitur est ratio quare Sortē & Platonē & Ciceronem dicimus tres homines, patrem autem & filiū & Sp. S. non dicimus tres deos, sed vnum Deum: quia in tribus suppositis humanæ naturæ sunt tres humanitates, in tribus autem personis est vna diuina essentia. Ea vero quæ significant essentiam adiectiue, prædicantur pluraliter de tribus propter pluralitatem suppositorum. Dicimus enim tres existētes, vel tres sapiētes, aut tres æternos & increatos & immensos, si adiectiue sumantur. Si verò substantiue sumantur dicimus vnum increatum, immensum & æternum, vt Atha.* dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet Deus significet habentē deitatē, est tamē alius modus significandi. Nam Deus dicitur substantiue, sed habens deitatem dicitur adiectiue. Vnde licet sint tres habentes deitatem, non tamē sequitur quòd sint tres dij.

¶ Ad secūdū dicendum, quod diuersæ linguæ habent diuersum modum loquendi. Vnde sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos autē non dicimus pluraliter neque deos neque substantias, ne pluralitas ad substantiam referatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc nomē res est de transcendentibus. Vnde secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in diuinis. secundū vero quod pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. Vnde Aug.* dicit ibidem, quod eadem trinitas quædam summa res est.

¶ Ad quartū dicendum, quòd forma significata per hoc nomen persona, nō est essentia vel natura, sed personalitas. Vnde cū sint tres personalitates, id est, tres personales proprietates in patre & filio & Sp. S. non singulariter sed pluraliter prædicatur de tribus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.*

AD QVARTVM sic proceditur: Videtur quòd nomina essentialia concreta non possunt supponere pro persona, ita quòd hæc sit vera, Deus genuit Deum. Quia (vt sophistæ dicunt) terminus singularis idem significat & supponit. Sed hoc nomen Deus videtur esse terminus singularis, cum pluraliter prædicari non possit: vt dictum* est[e]. Ergo cū significet essentiā, videtur quòd supponat pro essentia & non pro persona.

2 ¶ Præterea, Terminus in subiecto positus nō restringitur per terminū positum in predicato ratione significationis, sed solū ratione temporis cōsignificati. Sed cùm dico, Deus creat, hoc nomen Deus supponit pro essentia. Ergo cùm dicitur, Deus genuit: non potest iste terminus Deus ratione prædicati notionalis supponere pro persona.

3 Preterea, Si hęc est vera, Deus genuit, quia pater generat, pari ratione hæc erit vera, De' non generat, quia filius non generat. Ergo est Deus generans & Deus non generans. Et ita videtur sequi quod sint duo dij.

4 ¶ Preterea, Si De' genuit Deū, aut se Deū, aut alium Deum. Sed nō se Deū, quia vt Augu.* dicit in 1. de trinit. nulla res generat seipsam. Neq; aliū Deum: quia nō est nisi vnus Deus. ergo hęc est falsa. Deus genuit Deum.

5 ¶ Præterea, Si Deus genuit Deū, aut Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus pater. Si Deum qui est Deus pater, ergo Deus pater est genitus. Si Deum qui non est Deus pater. Ergo Deus est qui non est Deus pater. Quod est falsum, non ergo potest dici quòd Deus genuit Deum.

¶ SED CONTRA est quòd in simbolo dicitur, Deum de Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina essentialia in diuinis tūc etiā nonnunquā pro essentia, aliquādo pro vna persona, nonnunquam etiam pro tribus suppositis profertur, secundū quod adiungitur nomen ad essentiam seu personam spectans.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quod quidā dixerūt quòd hoc nomē Deus, & similia proprie secūdū suā naturā supponūt ꝓ essentia, sed ex adiuncto notionali trahūtur ad supponēdum pro persona. Et hæc opinio ꝓcessisse videtur ex cōsideratiōe diuinę simplicitatis: quæ requirit quod in Deo idē sit habēs, & qd habetur. Et sic habēs deitatē, quod significat hoc nomē Deus, est idē quòd deitas. Sed in proprietatibus locutionū, nō tātū attendēda est res significata, sed etiā modus significandi. Et ideo quia hoc nomē Deus significat diuinā essentiā, vt in habēte ipsam, sicut hoc nomē homo humanitatē significat in supposito: alij melius dixerūt, quòd hoc nomē Deus ex modo significandi habet vt proprie posit supponere pro persona, sicut & hoc nomē homo. Quādoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, vt cùm dicitur, Deus creat[e]: quia hoc prædicatū cōpetit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est deitas. Quandoque verò supponit personā vel vnā tantū, vt cū dicitur Deus generat: vel duas, vt cū dicitur. Deus spirat: vel tres, vt cùm dicitur, Regi sæculorū immortali, inuisibili, soli Deo, &c. 1. Timot. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod hoc nomē Deus, licet cōueniat cū terminis singularibus, in hoc quod forma significata nō[d] multiplicatur: cōuenit tamē cū terminis cōmunib' in hoc quod forma significata inuenitur in pluribus suppositis. Vnde non oportet quod semper supponat pro essentia quam significat.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd obiectio illa procedit contra illos qui dicebant, quod hoc nomen Deus non habet naturalem suppositionem pro persona.

¶ Ad tertiū dicendū, quod aliter se habet hoc nomē Deus ad supponēdū pro ꝑsona, quā hoc nomē homo. Quia enim forma significata per hoc nomē homo. i. humanitas, realiter diuiditur in diuersis suppositis, per se supponit pro persona etiā si nihil addatur quod determinet ipsum ad personā, quæ est suppositū distinctū. Vnitas autē siue cōmunitas[d] humanæ naturæ non est secūdum rem, sed solum secundū considerationem[e]. Vnde iste terminus homo non supponit pro natura cōmuni: nisi propter exigentiam alicuius additi, vt cum dicitur, homo est species. Sed forma significata per hoc nomē Deus, scilicet essentia diuina, est vna & cōmunis secundū rem. Vnde per se supponit pro natura[d] cōmuni, sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam. Vnde cū dicitur, Deus generat, ratione actus notionalis, supponit hoc nomē Deus pro persona patris. Sed cùm dicimus, Deus nō generat, nihil additur quod determinet hoc nomen ad personam filij. Vnde datur intelligi quod generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed si addatur aliqd pertinens ad personā filij, vera erit locutio, vt si dicatur, Deus genitus nō generat. Vnde etiā non sequitur, est Deus generans & Deus non generans, nisi ponatur aliquid pertinēs ad personas, vtputa si dicamus, pater est Deus generās, & filius est Deus non generans, & ita non sequitur quod sint plures dij, quia pater & filius sunt vnus Deus, vt supra* dictum est[e].

¶ Ad quartum dicendum, quod hæc est falsa, pater genuit se Deum: quia ly se (cùm sit reciprocum) refert idem suppositum. Neque est contrarium quod Aug.* dicit ad Maximum, quod Deus pater genuit alterum se. Quia ly se, vel est casus ablatiui, vt sit sensus, genuit alterum à se: vel facit relationē simplicem, & sic refert identitatem naturæ: sed est impropria vel emphatica locutio: vt sit sensus, genuit alterum simillimum sibi. Similiter & hęc est falsa, genuit aliū Deum: quia licet filius sit alius à patre (vt suprà* dictum est) nō tamen est dicendū, quod sit alius Deus, quia intelligeretur quod hoc adiectiuum alius, poneret rē suam circa substātiuum, quod est Deus: & sic significaretur distinctio deitatis. Quidā tamen concedunt istā, genuit aliū Deū, ita quod ly alius, sit substantiuū, & ly Deus, appositiuē cōstruatur cum eo. Sed hic est improprius modus loquēdi, & euitandus ne detur occasio erroris.

¶ Ad quītū dicēdū, quod hęc est falsa, De' genuit Deū, qui est Deus pater. Quia cū ly pater, ap-

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum quartum.*

Titulus clar' est ex præcedentibus. ¶ In corpore duo facit. Primò refert opinionē quandam. Secūdò eam reprobat. ¶ Quo ad primū opinio quædā fuit, quod nomina essentialia ex se supponūt proprie pro essentia: Sed ex adiūcto notionali trahūtur ad standum pro persona. Et est huius fundamentum diuina simplicitas, quæ facit quod essentia pro qua supponit abstractum, est idem supposito pro quo supponit concretum.

¶ Quod ad secūdū improbatur primo prefata opinio: quia in proprietate locutionis attendenda sunt ābo, s. significatio & modus significādi. Prædicta aūt opinio significationē tantū inspexit, ad quā spectat idē esse habentē & rē habitā. Ponitur deinde altera opinio responsiua quęstio, s. nomina essentialia in cōcreto possunt proprie supponere pro persona. Et probatur ex eodē fundamēto ex mō significādi. Deus & similia significant naturā in habēte ergo possunt supponere pro personis. Antecedēs manifestatur inductiue, in ly homo, &c. Tertio explanatur quomodo de facto ly De' quāq; ꝑ personis vna vel duabus vel tribus supponit.

¶ *Nū hoc nomē Deus supponat pro essentia quandoque, quandoque autem pro supposito.*

¶ Circa dicta hic tria occurrūt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolū in 1. dist. 4. q. 1. art. 3. Primū est, quod ly Deus quandoq; pro essētia, & quādoq; ꝓ persona supponit. De' semper supponit pro habente deitatē: ergo semper pro persona. Et consequentia patet, quia ista est ratio literæ, fundans responsiuam conclusionem.

¶ Secundū est, quod in illa Deus creat, ly Deus supponit pro essentia. Actiones sunt suppositorum, ergo. Præterea ratio nō abstrahit à supposito, sicut nec clare videt essentiam: ergo.

¶ Tertiū est, quod in ly regi seculorū, &c. ly deo supponit pro trib' suppositis. Hoc enim repugnat præcedēti dicto: illi enī soli qui creat, debetur honor & gloria: sed ille per te nō demōstrat aliquod suppositum: ergo nec hic si hoc ostēdit tria supposita ergo & ibi.

¶ Preter hæc aūt tria dubia adhuc, tria alia dubia sunt circa tria dicta in responsione ad tertiū, que oportet simul cum istis tractare, vt facilior ac breuior sit disciplina eorum. Dicitur etenim in responsione ad tertium, quod differētia est inter ly Deus & ly homo in supponendo, & tamē duplex est ratio dubij. Prima est, aut ista differentia attenditur penes suppositionem pro persona determinata, aut pro persona indistinctè. Si primo modo, nulla est differentia: quia nec De' stat pro patre aut filio, sine addito: nec homo pro Sorte aut Platone, sine aliquo cōtractiuo. Si secundo modo, nulla est quoque differentia, quia sicut homo naturaliter supponit pro habente humanam indefinite, ita Deus pro habente naturam diuinam indifinite, vt etiam San. Tho. in primi, distinct. 4. dicit. Secunda vero ratio est. Quia videtur differentia hæc contradicere his quæ dicta sunt in corpore. Dū n. dictum est, quod Deus ex se ratione modi significandi stat pro persona: reprehensaque est altera opinio dicens, quod supponere pro persona habet ex adiuncto notionali: hic autem in reprehensam incidit opinionem, dum dicit, quod in hoc differunt ly Deus & ly homo: quod ly Deus ex se pro natura, ex adiuncto pro persona: ly homo vero econtra supponit, manifestè itaque hæc videntur contrariari.

¶ *Num hæc sit vera, Deus generat.*

¶ Secundū aūt dubiū est, quod ibi dicitur, hæc esse falsam. Deus nō generat. Contra hoc enim multa habes argumēta apud Capreolū in primi dist. 4. quęst. 1. artic. 1. quæ oportet soluere. Aureolus arguit primo sic. In ista, Deus non generat, ly Deus stat pro natura, vt tu dicis, ergo est vera. probatur sequela: quia natura non generat, vt patet extra de summa trinitate. Præterea, nō generare est notionale, ergo contrahit ly Deus ad standum pro persona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio sunt eiusdem generis. Præterea, Deus non generat, & omnis Deus generat, sunt contradictoriæ: ergo supponunt pro eisdem: sed in secunda supponit pro personæ, ergo & in prima. Deinde arguūt Durādus & Greg. de Arimi. quod de virtute sermonis vera est hæc propositio, quāuis propter erroris periculum à magistris nō acceptetur. Durandus quidē igitur sic, de Deo predicātur omnia quæ de personis diuinis verificantur: sed nō generare verificatur de duabus personis. ergo. Præterea, Deus secundū naturā est singularis, secūdum verò supposita plurificatur: ergo respectu prædicatorū essentialiū habet vim termini singularis, respectu vero personalium habet vim termini cōmunis indefiniti, vt patet: quia dicimus, Deus est generās, Deus est genitus: & verificatur pro distinctis suppositis: ergo & cōsequentia seu concomitātia, scilicet generat & non generat, similiter verificari oportet. Gregorius autem sic, ista est indefinita, & habet duas singulares veras, sicut & ista, persona diuina nō generat: quam constat esse simul veram cum altera indefinita, scilicet persona diuina generat: ergo non est falsa. D. 367. a 207

¶ *Num ex hac, Deus non generat, aliqua natura repugnantia inferatur.* Quæstio.

¶ Tertiū dubiū est, circa rationem literæ, scilicet quod cum dicitur, Deus non generat, datur intelligi quod generatio repugnat diuinæ naturæ. Hoc enim inquit Aureol. non est verum: quoniā ex negatione alicuius ab aliqua natura, non sequitur repugnantia: stat enim quod abstrahat. D. 928.

¶ Ad euidentiam horum notandum est diligentissime, quòd inter Deum et cæteras substantias hoc interest, quod in reliquis hęc duo, scilicet naturam & habens naturam, oportet sic se habere, vt habēs naturam sit suppositum. Natura verò sit ipsa essentia. In Deo autem habens naturam, dupliciter inuenitur, scilicet suppositum, vt pater vel filius, & singulare, idest hic Deus. Itaque in diuinis consideranda sunt tria, s. essentia, hic Deus, & supposita diuina .s. pater, & filius, & spiritus sanctus. In reliquis autē duo tantum inueniuntur, puta humanitas & Sortes, non enim hic homo est aliud quàm Sortes. Hic tamen Deus est pater, & filius, & spiritus sanctus, & generat, & genitus est, &c. de quo scriptū est Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum: vt in calce vltimi articuli huius quęstionis S. Tho. exponit. Est autem ratio diuersitatis: quia natura diuina ex seipsa subsistit, nec mendicat substantiam à suppositis: imò confert eam illis. Reliquæ autem naturæ non subsistunt nisi in supposito. Cùm autem naturalissimum sit cuiq; termino concreto supponere pro habente significatam formam, consequens est, quod Deus primo supponat pro hoc Deo. Et quia hic Deus significat singulare naturæ diuinæ, ideo dicitur, quod pro natura in cōcreto. Et quia hoc singulare est cōmune tribus suppositis, ideo quandoq; dicitur, quod stat pro ꝑsonis distinctè. Et quia est idē cuilibet supposito & cōcreto significato: ideo potest stare pro singulis personis. Ex hoc autē fundamēto sigillatim respondendo & inchoando à primo dubio, in respōdendo ad tertiū, propter ordinē doctrinę dicitur, quòd inter Deum & hominem in supponēdo, differētia attenditur, quo ad suppositionē pro persona indeterminata. Et stat differētia in hoc quod Deus sine aliquo adiūcto reddit propositionē singularē, quoniā supponit pro hoc Deo cōmuni secūdū rē tribus personis. homo verò sine aliquo adiūcto cōstituit propositionē indefinitā, quoniā supponit personaliter, quāuis indeterminate. Et ecōtra, homo ex adiūcto cōstituit propositionē singularē, cum habet suppositionē simplicem, vtputa homo est species. Deus vero ex adiuncto constituit propositionē indefinitam supponendo personaliter. Et oritur hoc, vt in litera dicitur, ex hoc quod inuenitur hic Deus in rerum natura tribus personis cōmunis, nō autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpore, vt secūda ratio obijciebat, quoniam in corpore articuli de po-

Arti. præce. 204

In epist. ad Maximum medicū, quæ est 66. paulò antè medium to. 3.

Q. 31. ar. 2. 18

de potentia ad supponendū personaliter, fuit sermo. Et dictū est ꝙ potest ex modo significandi supponere ꝓ psona, sicut & homo. In responsione aūt ad tertiū est sermo de modo reductionis potentiæ ad actū. Et dicitur ꝙ ly Deus, quū possit ex se supponere pro essētia. i. pro hoc Deo, & pro persona. i. pro patre, & filio, & spiritu sā. ad supponēdū actualiter pro hoc Deo nō eget reducēte, ad supponendū vero pro personis reducitur per aliquid additū. In homine vero, in cuius significato non inuenitur vnum commune, nisi vt subest intellectui: ecōtra accidit reductio. vnde nulla est repugnantia interdictæ.

¶ Ad primū autē dubiū in corpore articuli motū, breuiter ex dictis patet responsio, negāda est.n. sequela. supponit pro habente deitatē: ergo pro persona stat. n. ꝙ supponat pro hoc Deo. Nec approbo ꝙ alij sentire videntur de mēte S. Tho. esse, ꝙ semper Deus stat pro persona distinctè, vel indistinctè. Tū quia in præsenti litera expresse distinguitur, quādo Deus stat pro personis etiā omnibus, & quando stat pro essentia. Tū quia aliter nō saluatur differētia posita in litera in responsione ad tertiū. Tū quia in ista Deus nō generat: si ly Deus staret pro personis indistinctè, esset vera: vtpote indefinita. Tū quia in ista, Deus est pater & filius & spiritussanctus, seu trinitas, ly Deus nō stat pro supposito, vt in art. 6. litera contra Porretanū dicet, sed pro vna numero re cōmuni. Nec obstat si quandoque supponēdo pro natura dicatur etiam supponere pro personis indistinctè. Hoc enim concomitanter intelligēdū est. primò enim pro natura in cōcreto supponit. Et quia etiā verificatur pro personis aliquādo prædicatū, ideo supponere pro personis indistinctè, tunc secundariò tamen acceptari potest.

206 *1. dist. 5. q. 1. art. 1.*

Li. 7. de trini. ca. 1. circa fi. & c. 2 in princip. tom. 3.

Q. 3. art. 3. & 4. 17 16 *Art. præce.* 20 205

¶ Ad secūdū autē dubiū in corpore motum, iam patet quòd arguens deceptus est, intelligens pro essentia essentiam in abstracto: cum tamen autor intelligat de essentia in concreto, cum dicit quod in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro natura: stat enim secundum veritatem pro hoc Deo vnico singulari communi tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis conuenit. Nec est verum, quòd actiones sint suppositorum vniuersaliter, sed singularium subsistentium, quale est hic Deus: & nihil refert non abstrahere à suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet.

Lib. 4. de trini. c. 20. declinando ad fin. to. 3.

Li. 1. de tri. cap. 1. autē med. to. 3.

¶ Ad tertiū autē dubium ibidē motū dicitur, quod vt iam ex dictis patet, nō repugnat: imo quandoq; vnū sequitur ad alterum Deum supponere pro natura & pro omnibus personis: quamuis difformiter, vt dictum est. Vnde licet in vtraque istarum, scilicet Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro trinitate: quia tamē Aug. de tota trinitate exclusiuam exponit, vt in q. 31. habitum est: ideo hanc in exemplum allatam puto. oportet autem distingui hoc membrum cōtra primum, quia primus separatur ab eo: stat enim Deus quandoq; pro natura, & non pro aliquo supposito, vt dictum est.

Art. præce. 205

¶ Ad secūdū aūt dubiū motū in responsione ad tertiū circa veritatē istius, Deus nō generat, ex fundamēto iā dicto respōdetur. Et ad primū quidā Aureo. iam

positiuè cōstruatur cū ly Deus, restringit ipsum ad stādū pro psona patris: vt sit sensus, genuit Deū q est ipse pater: & sic pater esset genitus. Quod est falsū. Vnde negatiua est vera, genuit Deū qui nō est Deus pater. Si tamē intelligeretur cōstructio nō esse appositiua, sed aliqd esse interponendū, tunc econuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sensus, genuit Deum, qui est Deus, qui est pater. Sed hæc est extorta expositio. Vnde melius est ꝙ simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua concedatur. Præpositiu' tamē dixit ꝙ tā negatiua q̄ affirmatiua est falsa: qa hoc relatiuū qui, in affirmatiua potest referre suppositū, sed in negatiua refert & significatū & suppositū. Vnde sensus affirmatiuæ est, ꝙ esse Deū patrē, cōueniat personæ filij. Negatiuæ verò sensus est, ꝙ esse Deum patrem, non tantū remoueatur à persona filij, sed etiam à diuinitate eius. Sed hoc irrationabile videtur, cū secundū Philosophū de eodē, de quo est affirmatio possit etiā esse negatio.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona.*

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd nomina essētialia in abstracto significata possint supponere pro psona, ita ꝙ hæc sit vera, essentia generat essentiam. Dicit enim Aug.* 7. de tri. Pater & filius sunt vna sapientia, quia vna essentia: & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia.

2 ¶ Præterea, Generatis nobis vel corruptis: generātur vel corrūpuntur ea q in nobis sunt, sed filius generatur. Ergo cū essentia diuina sit in filio, videtur quod essētia diuina generetur.

3 ¶ Præterea, Idē est Deus & essentia diuina, vt ex supradictis* patet c. Sed hæc est vera, Deus generat Deum, sicut dictum * est c. Ergo hæc est vera, essentia generat essentiam.

4 ¶ Præterea, De quocunq; prædicatur aliquid, potest supponere pro illo. Sed essentia diuina est pater. Ergo essentia potest supponere pro persona patris. Et sic essentia generat.

5 ¶ Præterea, Essentia est res generans, quia est pater qui est generās. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans & non generans. Quod est impossibile.

6 ¶ Præterea, August.* dicit in 4. de trinit. Pater est principium totius deitatis, sed nō est principium nisi generando vel spirando. Ergo pater generat vel spirat deitatem.

¶ SED cōtra est quod Aug. dicit in 1.* de tri. ꝙ nulla res generat seipsam. Sed si essentia generat essentiā, nō generat nisi seipsam, cūm nihil sit in Deo quod distinguatur à diuina essentia. Ergo essentia non generat essentiam.

CONCLVSIO.

¶ *Essentialia nomina in abstracto minimè pro persona supponere possunt.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserens quod sicut dicitur, Deus genuit Deum, ita potest dici quòd essentia genuit essentiā, cōsiderās quod ꝓpter diuinā simplicitatē nō est aliud Deus q̄ diuina essentia. Sed in hoc deceptus fuit: quia ad veritatē locutionū non solum oportet cōsiderare res significatas, sed etiam modū significandi, vt dictū * est c. Licet autē secundū rem sit idē Deus quod deitas, nō tamē est idē modus significādi vtrobiq;. Nā hoc nomen Deus, quia significat diuinā essentiam, vt in habēte, ex modo suæ significationis naturaliter, habet ꝙ possit supponere pro psona. Et sic ea q̄ sunt propria personarū, possint prædicari de hoc noīe De', vt dicatur ꝙ Deus est genitus vel generās, sicut dictū * est c. Sed hoc nomē essentia non habet ex modo suæ significationis quod supponat pro persona: quia significat essentiā vt formam abstractā. Et ideò ea quæ sunt propria personarum, quibus ab inuicem distinguuntur, nō possunt essentiæ d attribui. Significaretur enim quod esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ad exprimendā vnitatē essentiæ & personæ, sancti doctores aliquādo expressius loquuti sunt, q̄ proprietas locutionis patiatur. Vnde huiusmodi locutiones nō sunt extēdendæ, sed exponēdæ, vt s. noīa abstracta exponātur per cōcreta, vel etiā per noīa personalia: vt cū dicitur, essentia de essentia, vel sapiētia de sapiētia, sit sensus, filius qui est essentia & sapiētia, est de patre, qui est essentia & sapiētia c. In his tamē noībus abstractis est quidā ordo attēdēdus: quia ea quæ pertinēt ad actū, magis propinquè se habēt ad personas, qa actus sunt suppositorū. Vnde minus impropria est ista, natura de natura vel sapientia de sapientia, q̄ essentia de essentia.

¶ Ad secundū dicendū, quod in creaturis generatū nō accipit naturā eādem numero quā generans habet, sed aliam numero, quę incipit in eo esse per generationē de nouo, & desinit esse per corruptionē, & ideo generatur & corrumpitur per accidens. Sed Deus genitus eandē naturā numero accipit, quam generans habet. Et ideo natura diuina in filio non generatur neque per se, neque per accidens.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ licet Deus & diuina essentia sint idem secundum rem, tamen ratione alterius modi significandi, oportet loqui diuersimode de vtroque.

¶ Ad quartū dicendum quòd essentia diuina prædicatur de patre per modum identitatis propter diuinam simplicitatem: nec tamen sequitur quod possit supponere pro patre, propter diuersum modū significandi. Ratio autē procederet in illis quorum vnum prædicatur de altero, sicut vniuersale de particulari.

¶ Ad quintū dicēdū, ꝙ hęc est differētia inter nomina substātiua & adiect. qa noīa substātiua ferūt suū suppositū, adiectiua vero nō, sed rē significatā ponūt circa substātiuū. Vnde sophistę dicūt ꝙ noīa substātiua supponunt, adiectiua vero nō supponūt, sed copulāt. Noīa igitur ꝑsonalia substātiua possunt de essentia ꝑdicari propter idētitatē rei. Neq; sequitur ꝙ proprietas ꝑsonalis distinctā determinet essentiā c. Sed ponitur circa suppositū importatū per nomē substātiuū. Sed notionalia & psonalia adiectiua nō possūt prędicari de essentia, nisi aliquo substātiuo adiūcto. Vnde nō possumus dicere ꝙ essētia d est generās: possum' tamē dicere ꝙ essētia est res generās, vel De' regnās, si res & Deus supponāt pro psona, nō aūt si supponāt ꝓ essētia. Vnde nō est cōtradictio, si dicatur ꝙ essētia est res generās & res nō generās, qa primo res tenetur pro psona, secūdò pro essentia.

¶ Ad sextū dicēdū, ꝙ deitas inquātū est vna in pluribus suppositis, habet quādā cōuenientiā cū forma noīs collectiui. Vnde cùm dicitur, pater est principium totius deitatis, potest sumi pro vniuersitate personarū: inquātū, s. in omnibus personis diuinis ipse est principiū. Nec oportet quod sit principiū suiipsius, sicut aliquis de populo dicitur rector totius populi, non tamen

patet, ꝙ æquiualeat de natura, qđ nos dicimus, ꝙ stat pro natura in cōcreto, i. pro hoc Deo, de quo falsū est dicere, nō generat quāuis verificetur de deitate. Ad scdm vero negatur, quòd nō gnare sit notionale: qm ad esse notionale requiritur ꝙ sit aliqd speciale: nō gnare aūt est cōe, cū cōueniat etiā naturæ. Nec ex hoc quod negatio & affirmatio sint eiusdē gnis, sequitur quod nō generare sit notionale: qm illud intelligitur de genere rei, nō aūt in genere principij cognoscēdi. Nō enim si affirmatio est propria ratio cognoscēdi aliquid, sequitur quod negatio sit propria ratio cognoscēdi aliquid aliud speciale, quū negatio verificetur tam de ente quàm de non ente. Notionale autē propriam rationē cognoscendi sonare patet ex dictis.

¶ Ad tertiū verò dicitur quod quāuis nefas sit dicere, omnis Deus quē nia vnus numero tantū, respondēdo tamē negatur quod in ly omnis Deus, ly Deus stet pro suppositis: quoniam non potest distribuere, aliquo indiuiduis deitatis: quod constat esse vnum tantū. Et si tu accipis ea pro suppositis, non sunt contradictoria.

¶ Ad argumenta autē Durandi & Gregorij breuiter dicitur, quod cōuenientia personis sunt duplicia: quædā propria suppositis, vt generare & generari, & similia. Et quædā cōia suppositis & naturis, vt diuinum esse, non generare, & similia. Inter quæ tm differt quod propria trahunt terminos ad standum suppositaliter, eo, quia propria suppositis sunt. Communia autē quia communia sunt nō contrahūt. Et ex hoc sequitur alia differentia, quod ꝓpria prædicata de personis prædicantur etiā de concretis substantialibus. Ex eo enim quod trahunt illa ad supponendū personaliter, nihil significant personale determinare esse mixtum, sed tantum suppositis. Communia vero, quāuis verificentur de personis non prædicantur de concretis substantialibus, ex eo enim quod non contrahūt ipsa, significaretur personalis [illegible] essentiæ. Et propterea quāuis concedatur pater distinguitur realiter à filio, non tū ista, Deus distinguitur realiter à Deo. Et ex hoc patet ad argumenta Durandi quæ Greg. qui vero fundantur sup hoc, quod quicquid prædicatur de aliquo, [illegible] potest prædicari de eo. Quāuis enim [illegible] catum [illegible] quod [illegible] non generat, sit [illegible] tamen [illegible] quū supponit ꝓ hoc Deo.

¶ Ad vltimū demū dubiū dicitur, ꝙ [illegible] negatione [illegible] pugnantia [illegible] sequitur [illegible] oportet enim [illegible] conuenire vel repugnare quicquid necessariò [illegible] buitur [illegible] nerare & non generare [illegible] non nisi necessariò [illegible] bui potest [illegible] ueniant [illegible].

a *Super Quæstionis trigesimæ nonæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo refert errorem Abbatis Ioachim. Secundo respondet quæsito. ¶ Quo ad primum, Abbas Ioachim, vt patet in principio Decretalium, tenuit partem affirmatiuam: & fundamentum eius erat diuina simplicitas, cum autoritate Augustini male intellecta.

¶ Quo

¶ Quo ad secundū cōclusio respōsiua est negatiua, scilicet ꝙ huiusmodi nomina abstracta nō possunt supponere pro psonis. Et probatur, ad veritatē ꝓpositionū oportet seruare & re significatā & modū significādi: sed Deus & deitas habēt diuersos modos significandi, ergo &c. litera enim plana est. Et additur cōfirmatio ducēs ad inconueniēs: quia si de huiusmodi abstractis dicerētur psonalia, significaretur distinctio in ipsis.

¶ In responsione ad quintū, aduerte ꝙ in illis verbis possum' dicere quod essentia est res vel Deus generans, si res & Deus supponunt pro persona, non aūt si supponāt pro essentia] ly supponere pro essentia, sumitur iuxta propositū præsentis articuli, scilicet pro essentia in abstracto, & nō sumitur pro essentia in cōcreto: iuxta propositū præcedentis articuli. Et ratio cōuincens ad hanc expositionē est, qa de quolibet de quo contingit negare, potest affirmari cōtradictorie: & consequēter, cū de essentia in concreto falsū sit negatiua, scilicet Deus nō generat, verum oportet esse affirmatiuā contradictoriā, scilicet Deus generat. & sic hæc affirmatiua est vera non solū accipiendo ly Deus pro patre, sed etiā pro essentia in concreto, sumitur ergo in hac litera essētia pro essentia in abstracto.

207

a ¶ *Super Quæst. trigesimænonæ Artic. sext.*

TItulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio habens duas partes: & est hæc, nomina personalia quā notionalia si sunt adiectiua, non prædicantur de essentia: si vero substantiua prædicantur de ea. Et quo ad primā quidē partem, satis probata est ex præcedēti articulo. Quo ad secundā verò manifestatur ex reali idētitate inter essentiam & personas singulas & omnes, & hoc respectu essentiæ in abstracto quàm in concreto. Ita quod vtraque est vera: essentia est tres personæ: & Deus est tres personæ, vt clare patet in litera. Et aduerte quod id quod dicitur de substantiuis, licet verificetur respectu essentiæ, tam in abstracto quàm in concreto: quod tamen dictū est de adiectiuis in prima parte cōclusionis respectu essentiæ in abstracto, tantum intelligas eo quod idem est iudiciū de adiectiuis & verbis, & per hoc de quo verificatur quod generat, verificatur etiam quod est generans, & de quo negatur vnū, negatur aliud. Et iā patet ex dictis quantū hæc differūt respectu cōcreti & abstracti substantialis.

¶ In responsione ad secūdū dubiū occurrit: quoniā expresse in quæstio. 7. de potētia Dei articulo 4. autor dicit nō esse prædicationē per se, quum paternitas prædicatur de essentia: & modo ibi incidere sophisma accidentis: hic autem dicit quod hæc est per se, & nullo modo per accidēs: pater est Deus. Et posset augeri dubitatio simpliciter, sed quoniā vnico verbo difficultas euacuatur, pertranseo distinguēdo, ꝙ prædicatio per se est duplex: quædā identica, & quædam formalis. Inter quas tantū distat, quod identica per se, nō vocatur absolutè per se, sed cū determinatione, scilicet per se identica. Illa autem simpliciter vocatur per se: cum autem vtrobiq; dicantur huiusmodi propositiones idēticæ, salua veritate, potuit sibi dici, quod nō sunt per se: quia non formales, vt ibi exponitur. Et dic quod sunt per se in latitudine identicarum, vt hic innuitur: & in principio responsionis & in intento: intendit nāque quod non accidit Deo esse patrem: cum tamē accidat animali identificari homini. Est ergo nullo modo per accidens, quo ad identitatem. Et tamen interuenit fallacia accidentis, quo ad formalitatem. Et sic omnia consonāt: & euacuantur argumenta de prædicationibus formalibus & directis, & per se iuxta modos positos in libris posteriorū: nihil enim horum identicam prædicationem molestat, propriè loquendo.

suiipsius. Vel potest dici quod est principiū totius deitatis, nō quia eā generet & spiret, sed quia eā generando & spirādo communicat.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ psonę non possint prædicari de nominibus essentialib. cōcretis, vt dicatur, Deus est tres personæ, vel est trinitas. Hæc enī est falsa, homo est omnis homo, quia pro nullo suppositorū verificari potest. Neque enim Sor. est omnis homo, neq; Plato, neq; aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, pro nullo suppositorū naturę diuinæ verificari potest. Neq; enī pater est trinitas, neq; fili', neq; Spi. S. Ergò hæc est falsa, Deus est trinitas.

2 ¶ Præterea, Inferiora non prædicantur de suis superioribus, nisi accidētali prædicatione, vt cùm dico, animal est homo. Accidit enī animali esse hominē. Sed hoc nomen Deus se habet ad tres personas, sicut cōmune ad inferiora, vt Damas.* dicit. Ergo videtur quod nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine Deus, nisi accidentaliter.

¶ SED CONTRA est quòd Aug.* dicit in lib. de fide ad Petrum, Credimus vnum Deum, vnam esse diuini nominis trinitatem.

CONCLVSIO.

a ¶ *Nomina tam personalia quàm notionalia, si sunt adiectiua, non prædicantur de essentia: si vero sint substantiua, de ea prædicantur.*

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ (sicut iā dictum est c) licet noīa personalia vel notionalia adiectiua non possint prædicari de essentia, tamē substātiua possunt propter realē idētitatē essentiæ & personæ. Essentiā autē diuina non solū idē est realiter cū vna persona, sed cū tribus. Vnde & vna persona & duæ & tres possunt de essentia prædicari, vt si dicamus, essentia est Pater, & Filius, & Spirit. S. Et quia hoc nomen Deus per se habet quod supponat pro essentia (vt dictum * est c) ideo sicut hæc est vera, essentia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ (sicut supra * dictum est c) hoc nomē homo d per se habet supponere pro persona, sed ex adiūcto habet ꝙ stet pro natura cōmuni. Et ideo hęc est falsa, homo est oīs homo: qa pro nullo supposito verificari potest. Sed hoc nomē Deus per se habet ꝙ stet pro essentia. Vnde licet pro nullo suppositorū diuinæ naturę, hęc sit vera, Deus est trinitas, est tamen vera pro essentia. Quod nō attēdens Porretanus, eam negauit.

¶ Ad secundū dicēdum, ꝙ cùm dicitur, Deus vel diuina essentia est pater, est a prædicatio ꝑ idētitatē, non autē sicut inferioris de superiori: quia in diuinis nō est vniuersale & singulare c. Vnde d sicut est ꝑ se ista, pater est Deus, ita & ista, Deus est pater: & nullo modo per accidēs.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrū nomina essētialia sint appropriāda personis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia nō sint appropriāda personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandū est in diuinis: quia vt Hier.* dicit ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis appropriare alicui, potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi quod vel illi tantùm personæ conueniant cui appropriantur, vel quod magis conueniant ei quàm alijs. Ergo essentialia attributa non sunt appropriāda personis.

2 ¶ Præterea, Essentialia attributa in abstracto significata significant per modum formæ. Sed vna persona nō se habet ad aliā, vt forma, cum ab eo cuius est forma supposito nō distinguatur. Ergo essentialia attributa maximè in abstracto significata, nō debēt appropriari psonis.

3 ¶ Præterea, Proprium prius est appropriato. Proprium enim est de ratione appropriati. Sed essentialia attributa secundū modum intelligendi sunt priora personis, sicut commune est prius proprio: ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit 1. Cor. 1. Christū Dei virtutē & Dei sapiētiam.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit ad fidei manifestationem essentialia nomina personis diuinis appropriari & accōmodari, vel per viam similitudinis, vel dissimilitudinis.*

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ ad manifestationē fidei cōueniēs fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enī trinitas personarū demōstratione probari nō possit (vt supra * dictū est e) conuenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia verò attributa sunt nobis magis manifesta secundū rationē, quā ꝓpria personarū: qa ex creaturis ex quibus cognitionē accipimus, possum' per certitudinē deuenire in cognitionē essentialiū attributorū, nō autē in cognitionē personaliū proprietatū, vt supra * dictū est c. Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta vtimur ad manifestationē diuinarum personarū, ita & essētialib' attributis. Et hæc manifestatio personarū per essentialia attributa, appropriatio nominatur. Possunt autē manifestari personę diuinę per essentialia attributa dupliciter. Vno modo per viā similitudinis, sicut ea quę pertinēt ad intellectū, appropriātur filio, qui procedit per modū intellectus, vt verbū. Alio modo per modū dissimilitudinis: sicut potētia appropriatur patri (vt Aug. dicit) qa apud nos patres solēt esse propter senectutē infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ essentialia attributa nō sic appropriātur personis, vt eis esse propria asserātur, sed ad manifestandum personas per viam similitudinis vel dissimilitudinis: vt dictum est c. Vnde nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

¶ Ad secundū dicēdū, ꝙ si sic appropriarētur essētialia attributa psonis, ꝙ essēt eis propria sequeretur quòd vna psona se haberet ad aliā in habitudine formę. Quod excludit Aug.* in 6. de tri. ostēdēs quòd pater nō est sapiētia quā genuit, quasi solus filius sit sapiētia, vt sic pater & filius simul tātū possint dici sapiētia, nō autem pater sine filio. Sed filius dicitur sapientia patris, qa est sapiētia de patre sapientia. Vterq; enim per se est sapiētia, & simul ambo vna sapientia. Vnde pater non est sapiens sapientia quā genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd licet essentiale attributum secundum rationem propriam sit prius quàm persona secundum modum intelligendi: tamen inquātum habet rationem appropriati, nihil prohibet propriū personę esse prius q̄ appropriatum. Sicut color posterior est corpore, inquātū est corpus: prius tamē est naturaliter corpore albo, inquātū est album.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum conuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ incōuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa. Dicit enim Hila.* in 2. de tri. æternitas est in patre, species in imagine, vsus in munere. In quibus verbis

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum septimum.* *Q. 32. art. 1.* 181

IN titulo appropriari non significat propriū fieri, quoniā essentialia nulli personæ possunt fieri propria, sed significat accommodari & adaptari, vt consueuerunt doctores facere, attribuentes sapientiam filio, quia est verbum, &c. *Annot.* *Q. 32. art. 1.* 181

¶ In corpore duo facit. primò respōdet quæsito affirmatiuè vnica conclusione, conueniens fuit ad manifestationē fidei essentialia appropriari personis. Et probatur breuiter sic, trinitas, quāuis indemonstrabilis est, tamē notificabilis per magis manifesta nobis: ergo conuenit ipsam manifestari per essentialia: ergo essentialia cōuenit appropriare personis. Prima consequētia probatur dupliciter. Primo, quia essentialia possunt ratione naturali cognosci: personales autē proprietates nō. Secundo, ex simili, sicut persona manifestatur per similitudinē vestigij vel imaginis, ita per essentialia. Secūda autem sequela declaratur, quia appropriatio in proposito nihil aliud est quàm manifestatio personarum per essentialia attributa. Secundò, ponit duos generales modos appropriādi, s. per similitudinē ad propriam personarū aut per dissimilitudinē ad imperfectiones inuētas apud nos in personis eorūdem nominum, puta patribus aut filijs, &c. vt in sequēti articulo clare patet. *Comment.* *In corp. ar.* *Lib. 6. de tri c. 2. ad medio to. 3.*

¶ *Super Quæst. trigesimænonæ Artic. octauum.*

TItul' valde ampl' est, cōprehēdit enim quæstiones de tot appropriatis, quot arguēdo tāguntur: quæ omnia in scriptura tradita cōtineri videntur.

209 *1. dist. 3. q. 1 art. vnico. Et ibid. q. 3 ar. 1. & di. 34. q. 2. artic. vnico.* *Aug. lib. 6. trin. ca. 10.* *Lib. 2. de trin. paulò post princ.*

¶ In corpore nihil addēdum puto: quoniā distinct', ordinat', formatus, facileq; intelligibilis ex se est. Vnde lectione potius quàm expositione eget.

verbis ponit tria noia ,ppria personarū, f. nomē patris, & nomē imaginis quod est propriū filio (vt suprà dictū est e) & nomē muneris siue donū, quod est propriū Sp. S. (vt suprà habitū est e). Ponit etiā tria appropriata. Nā æternitatē appropriat patri, speciē filio, vsum Sp. S. Et videtur quòd irrationabiliter. Nā æternitas importat durationē essendi, species verò est essendi principiū, vsus vero ad operationē pertinere videtur. Sed essentia & operatio nulli personæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter videntur ista appropriata personis.

[Li. 1. c. 5. in fine tom. 3.] 2 ¶ Præterea, Aug. in 1. de doc.* Christiana sic dicit. In patre est vnitas, in filio æqualitas, in Sp. S. æqualitatis vnitatisq; cōcordia. Et videtur quod inconuenienter: qa vna psona nō denoiatur formaliter per id quod appriatur alteri. Nō. n. est sapiēs pater sapiētia genita, vt* dictū est. Sed sicut ibid. subditur, tria hęc vnū oīa sunt ,pp̄ter patrē, equalia oīa ,pp̄ter filiū, cōnexa oīa ,pp̄ter Sp. S. Nō ergo cōueniēter appropriantur psonis. Itē secūdū Aug. patri attribuitur potētia, filio sapiētia, Sp. S. bonitas. Et videtur hoc esse incōueniēs. Nā virtus ad potētiā ptinet. Virtus aūt inuenitur appropriari filio, secūdum illud 1. ad Cor. 1. Christū Dei virtutē. Et etiā Sp. S. secūdū illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Non ergo potentia patri est appropriandá.

[Lib. 6. de tri. c. 10. in fi. illi* to. 3.] 3 ¶ Itē Aug. in lib. de* tri. dicit, Nō cōfusè accipiēdū est quod ait Apost. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: ex ipso dicēs propter patrē, per ipsum propter filiū, in ipso propter Spir. sanctū. Sed videtur quòd inconuenienter: quia per hoc quod dicit in ipso, videtur importari habitudo causæ finalis, quæ est prima causarum. ergo ista habitudo causæ deberet appropriari patri, qui est principium non de principio.

[Glosa ordi. ibid. Glosa interli. ibid. C. 1. 26 post mediū illius, tom. 1.] 4 ¶ Itē inuenitur veritas ap,ppriari filio, secūdū illud Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita. & similiter liber vitę, secūdū illud Psa. 39. In capite libri scripū est de me. Glo.* 2 apud patrē q est caput meū. Et similiter hoc quod dico qui est. Quia sup illud Isa. 63. Ecce ego ad gētes, dicit* Glo. Filius loquitur qui dixit Moysi: Ego sum qui sum. Sed videtur quòd propria sint filij, & nō appropriata. Nā veritas secundū Aug. in lib. de vera* religione. est summa similitudo principij absq; omni dissimilitudine. Et sic videtur quòd propriè cōueniat filio, qui habet principiū. Liber etiā vitæ videtur propriū aliquid esse: quia significat ens ab alio. Omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiā ipsum qui est, videtur esse propriū filio. Quia si cum Moysi dicitur, Ego sum q sum, loquitur trinitas. Ergo Moyses poterat dicere, ille qui est pater, & filius, & spiri. san. misit me ad vos. Ergo & vlterius dicere poterat, ille qui est pater, & filius, & spiri. san. misit me ad vos, demōstrando certā personā. Hoc autē est falsum. Quia nulla persona est pater, & filius, & spiri. san. Nō ergo potest esse cōmune trinitati, sed est propriū filij.

CONCLVSIO.

¶ In consideratione Dei, qua Deus absolutè secundū esse suum consideratur, Patri æternitas, filio species, vsus verò spiritui san. in consideratione verò Dei, qua vnus cōsideratur, patri vnitas, filio æqualitas, spiritui san. cōcordia, vel connexio: in consideratione verò Dei secundū rationē causalitatis: patri potētia, filio sapiētia, spiritui san. bonitas attribuitur: in cōsideratione verò Dei, vt suos respicit effectus, appropriatur patri à quo, filio per quem, spiritui sancto in quo.

¶ RESPONDEO dicēdū, q intellectus noster qui ex creaturis in Dei cognitionē manu ducitur, oportet q Deū cōsideret secundum modum quē ex creaturis assumit. In cōsideratione autē alicuius creaturæ quatuor per ordinē nobis occurrūt. Nam primò cōsideratur res ipsa absolutè, inquantū est ens quoddā. Secundò autē cōsideratio rei est, inquantū est vna. Tertia consideratio rei est secundū quod inest ei virtus ad operandum, & ad causandum. Quarta autē consideratio rei est secūdum habitudinem, quā habet ad causata. Vnde hæc etiā quadruplex cōsideratio circa Deum nobis occurrit. Secundum igitur primam consideratione, qua consideratur absolutè Deus secundum esse suum, sic sumitur appropriatio Hila. secundū quam æternitas appropriatur patri, species filio, vsus spiritui sancto. æternitas enim inquantum significat esse nō principiatum, similitudinem habet cum proprio patris, qui est principium nō de principio. species autem siue pulchritudo habet similitudinem cum proprijs filij. Nā ad pulchritudinē tria requiruntur. Primò quidem integritas siue perfectio. Quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio siue cōsonātia. Et iterū claritas. Vnde quæ habent colorē nitidū, pulchra esse dicuntur. ¶ Quantum igitur ad primum, similitudinem habet cum proprio filij, inquantum est filius habens in se verè & perfectè naturam patris. [Lib. 6. de tri. cap. 10.] Vnde ad hoc innuendum Aug.* in sua expositione dicit, vbi scilicet in filio summa & perfecta vita est, &c.

[paulò à princ. to. 3.] ¶ Quantum verò ad secūdum cōuenit cum proprio filij, inquantū est imago expressa patris. Vnde videmus quòd aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfectè repræsentat rem, quamuis turpem. Et hoc tetigit [Loco nunc prox. dicto.] Aug.* cùm dicit, Vbi est tanta conuenientia, & prima æqualitas, &c. ¶ Quantū verò ad tertiū conuenit cū proprio filij, inquantū est ver- [Lib. 1. c. 8.] bū, quod quidē lux est, & splendor intellectus: vt Dam.* dicit. Et hoc [paru ante med. etc. 8] tangit Aug.* cùm dicit, Tanquā verbū perfectū cui non desit aliquid, & ars quędā omnipotentis Dei, &c. Vsus autem habet similitudinem [Loco nunc prox. dicto.] cum proprijs Spiri. san. largo modo accipiēdo vsum: secūdū quod vti cōprehendit sub se etiam frui: prout vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui, est cum gaudio vti, vt Aug. 10. de trin.* dicit. Vsus ergo quo pater & filius seinuicem fruuntur, conuenit cū proprio Sp. S. inquantum est amor. Et hoc est quod Aug. dicit. * illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab illo appellatus est. Vsus verò quo nos fruimur, similitudinem habet cum proprio Sp. S. inquantum est donum. Et hoc ostēdit Aug.* cum dicit, Est in trinitate. Sp. S. genitoris, genitique suauitas, ingenti largitate atque hubertate nos vel creaturas perfundens. Et sic patet quare æternitas, species, & vsus personis attribuantur vel approprientur, non autem essentia vel operatio: quia in ratione horum, propter sui communitatem non inuenitur aliquid similitudinem habens cum proprijs personarum.

¶ Secunda vero consideratio Dei est, inquantum consideratur vt vnus. Et sic Aug.* patri appropriat vnitatem, filio æqualitatem, Sp. S. concordiam siue connexionem. Quę quidem tria vnitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam vnitas dicitur absolute, non præsupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui non præsupponit aliquam personam cum sit principium non de principio: æqualitas autem importat vnitatem in respectu ad alterum. Nam æquale est quod habet vnam quantitatem cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio, qui est principium de principio. Connexio autē importat vnitatem aliquorum duorum. Vnde appropriatur Sp. S. inquantum est à duobus: ex quo sensu etiam intelligi potest quod dicit Aug. * tria esse vnum propter patrem, æqualia propter filium, connexa propter Sp. S. Manifestum est enim, quod illi attribuitur vnumquodque in quo primo inuenitur sicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animam vegetabilem, in qua primo inuenitur ratio vitæ in istis inferioribus. Vnitas autem statim inuenitur in persona patris, etiam per impossibile, remotis aliis personis. Et ideo aliæ personæ à patre habent vnitatē. Sed remotis aliis personis non inuenitur æqualitas in patre. Sed statim posito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicuntur omnia æqualia propter filium: non quòd filius sit principium equalitatis patri, sed quia nisi esset patri æqualis filius, pater æqualis non posset dici, æqualitas enim eius primo consideratur ad filium. Hoc enim ipsum, quod Sp. S. patri æqualis est, à filio habet. Similiter excluso Sp. S. qui est duorū nexus, non posset intelligi vnitas connexionis inter patrem & filium. Et ideo dicuntur omnia esse connexa propter Sp. S. Quia posito Sp. S. inuenitur ratio connexionis in diuinis personis. Vnde pater & filius possunt dici connexi.

¶ Secundum verò tertiam considerationem, qua in Deo sufficiens virtus cōsideratur ad causandum, dicitur sumi tertia appropriatio, scilicet potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Quæ quidem appropriatio fit & secundum rationem similitudinis, si consideretur quod in diuinis personis est: & secundum rationem dissimilitudinis, si cōsideretur quod in creaturis est, potentia enim habet rationem principij. Vnde habet similitudinem cum patre cœlesti c, qui est principium totius diuinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia verò similitudinem habet cum filio cœlesti inquantum est verbū, quod nihil aliud est quàm conceptus sapientiæ. Deficit autem interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas autem cum sit ratio & obiectum amoris: habet similitudinē cum spiritu diuino qui est amor: sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum, secundū quod importat violentiam quandam & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem. Virtus autē appropriatur filio d & Sp. S. non secundū quòd virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum quod interdum virtus dicitur id quòd à potentia rei procedit, prout dicimus aliquod virtuosum factum esse virtutem alicuius agentis. Secundum verò quartam considerationem prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim præpositio ex, importat habitudinem quandam causæ materialis, quæ locum non habet in diuinis. Aliquando verò habitudinem causæ efficientis. Quæ quidem competit Deo ratione suæ potentiæ actiuè. Vnde & appropriatur patri, sicut & potentia. Hæc verò præpositio. Per, designat quidem quandoque causam mediam: sicut dicimus quòd faber operatur per martellum. Et sic ly per, quandoq; non est appropriatū, sed propriū filij e: secundum illud Io. 1. Omnia per ipsum facta sunt: nō quia filius sit instrumentum, sed quia ipse est principiū de principio. Quandoq; verò designat habitudinē formæ per quā agēs operatur, sicut dicimus q artifex operatur per artē. Vnde sicut sapiētia & ars appropriātur filio: ita & ly per quod. Hæc verò præpositio in, denotat proprie habitudinem cōtinentis, cōtinet autē Deus res dupliciter. Vno modo secundū suas similitudines, prout, s. res dicuntur esse in Deo, inquantū sunt in eius scientia. Et sic hoc quod dico in ipso, esset appropriatū filio. Alio vero modo continētur res à Deo, inquantū Deus sua bonitate eas conseruat & gubernat, ad finē conuenientē adducendo. Et sic ly in quo, appropriatur Sp. S. sicut & bonitas. Nec oportet quod habitudo causę finalis (quæ finis est prima causarum) approprietur patri qui est principium non de principio, quia personæ diuinæ, quarum pater est principiū, non procedunt vt ad finē (cum quælibet illarū sit vltimus finis) sed naturali processione, quæ magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere videtur.

¶ Ad illud verò q de alijs quæritur dicēdū, q cū veritas pertineat ad intellectum (vt supra dictū est c) appropriatur filio, nō tamē est propriū eius. Quia veritas: vt supra dictū est e, cōsiderari potest prout est in intellectu, vel prout est in re: sicut igitur intellectus & res essentialiter sumpta, sunt essentialia & nō psonalia, ita & veritas. Diffinitio aūt Aug. inducta datur de veritate secundū q appropriatur filio. Liber aūt vitę in recto quidē īportat notitiā, sed in obliquo vitā. Est enim, vt supra dictū est, notitia dei de his qui habituri sunt vitā æternā. Vnde ap,ppriatur filio, licet vita approprietur spiritui sancto, inquātū īportat quēdā interiorē motū, & sic cōuenit cū ,pprio spiritussancti inquātū est amor. Esse aūt scriptū ab alio, nō est de ratione libri inquātum est liber, sed inquātum est quoddā artificiatū. Vnde nō importat originē, neq; est psonale, sed ap,ppriatur psonę. Ipsum aūt nomē, qui est, ap,ppriatur personæ filij, nō secundū propriā rationē, sed ratione adiuncti: inquātum scilicet in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio humani generis, q facta est p filium. Sed tamē secundū q ly qui, sumitur relatiue, posset referri interdū ad psonā filij: & sic sumeretur psonaliter, vtputa si dicat. filius est genitus. qui est, sicut & De* genit* psonale est. Sed infinite sumptum est essentiale. Et licet hoc pronomē ille, grāmaticè loquēdo, ad aliquā certam personā videatur ptinere: tamē quælibet res demōstrabilis: grāmaticè loquēdo psona dici potest, licet secundū rei naturā nō sit persona. Dicimus enim, iste lapis & iste asinus. Vnde & grāmaticè loquēdo, essentia diuina secundū q significatur & supponitur per hoc nomē Deus, potest demōstrari hoc pronomine iste, secundū illud Exo. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eū.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primò tractat opinionem Porretani: secūdo præsuppositis responder quæsitis. Antequam vltra procedatur, aduerte quòd quatuor modis possunt variari opiniones in proposito. Primò tenendo proprietates neque esse personas neque in personis. Secundo esse personas, sed non in personis. Tertio econtra, esse in personis, sed nō esse personas. Quarto, esse personas & in personis, nō potest. n. [illegible] quartus modus imaginari, quia significant diuersas habitudines ly esse, & ly in. Nā ly esse identitatem, ly verò in, formalem denominationē significat. Vnde quartus modus, excepto tertio, tenti sunt opinantes, vt in articulo patet. Primum enim, scilicet proprietates, neq; esse personas neque in personis, Porretani ex ratione asserebant, quia relationes vt assistentes cōsiderabāt in ordine ad aliud. Sed hoc in litera reprehenditur, ratione pluries dicta: quia scilicet relatio est idem quod essentia diuina.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit quia manifeste videtur opinio Porretani: quoniā vt in quæstione præcedēte allegatū est, ponebat ipse relationem esse personam, personam autem non esse essentiam: [illegible] ergo hic sibi attribuitur, relationem non esse personam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod in hoc loco supponit autor personā significari essentiæ: quod non supposuit, sed quæsiuit in primo articulo quæstionis præcedentis. Et propterea hic & ibi verum recitauit. Nā loquendo de persona diuina, non curando vtrū sit eadem essentiæ, dicebat Porretanus ipsam relatione assistētem esse personam. Supposito autem quod persona sit idem quod essentia, sequebatur ex Porretano, quod relatio non est persona: quia relatio assistit & nō identificatur essentię: sicut autem patet. In hoc articulo sermonem haberi de persona: quare nullus error est.

¶ Quod ad secundū præpositum dicebat proprietates esse personas & non in personis, ea ratione quia in quæst. 32. negauit notiones, exponendo semper abstractū in concreto. Vnde & in litera reprehēditur: quia necesse est ponere proprietates in abstracto, vt formalia principia personarum, vt ibidem probatum fuit.

¶ Quod tertiū conclusio responsiua amplectitur quartum modum, & est proprietates sunt personæ & in personis, & manifestatur dupliciter. Prima ratione sic, de ratione formæ est esse in eo cuius est forma: ergo proprietaté oportet esse in persona. Et probatur sequela, quia est forma personæ. Secūdo quoad vtramque partem simul [illegible] deitas est in Deo, & est Deus: ergo, ¶ Aduerte hic, quòd proprietates esse in personis, potest intelligi & trāsitiuè, & intrāsitiuè. Et si quidem intrāsitiuè intelligeretur, redit opinio præpositiua: quoniā nihil aliud significatur nisi proprietates esse personas. Si aut trāsitiuè, dupliciter intelligi potest. Primò vt ly in, denotet trāsitionē secundū rē: & sic est falsum. Alio modo vt denotet trāsitionē secūdū ratione, nō qualēcunq; sed velut formæ in supposito: & sic sumitur in proposito. Est autē ratio necessitans ad vtranque affirmationē, scilicet esse personam & in persona, quia si sola identitas poneretur, cum proprietas sit etiā eadē essentię, non pluribus modis esset proprietas in persona quàm in essentia. Et sic idē esset iudiciū de hac, paternitas est in patre, & paternitas est in essentia: cum tamen ista sit identica tantū, prima autē sit identica & formalis. Et scito quod fundamentum identitatis est indistinctio realis, fundamētū autem denominationis formalis exigit aliquid secundum rationē, scilicet distinctione inter quod & quo. Et ex his facile respondere potes ad arg. Greg. de Arimino in 26. & 27. dist. primi, negantis dari proprietates in personis. omnia enim soluūtur, aduertendo q non denotatur transitio formalis nisi secundum rationem. Vnde & ratio facta in litera, ex hoc eodem fundamento tenet, scilicet quòd sicut de ratione formæ inhærentis secūdum rem supposito, est quòd realiter insit illi: ita de ratione formæ seu principij formalis in cognoscendo, est quòd secundum rationem insit: ita quod sola distinctio importata per ly in, est, est secundum rationem, coniunctio enim proprietatis in supposito est secundū rem, sicut formæ in supposito. [Titulus lib. est: An omne quod est in Deo sit ipse Deus.]

¶ *Vtrum relatio sit idem quòd persona.*

QVAESTIO QVADRAGESIMA de personis in comparatione ad relationes & proprietates, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de personis in comparatione ad relationes, siue proprietates.

¶ Et quæruntur quatuor.

¶ Primò vtrum relatio sit idem quòd persona.

¶ Secundò, vtrum relationes distinguant & constituant personas.

¶ Tertio, vtrū abstractis p intellectū relationibus à psonis remaneāt hypostases distinctæ.

¶ Quarto, vtrum relationes secūdum intellectū præsupponāt act* personarū, vel ecōuersō.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum relatio sit idem quòd persona.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in diuinis nō sit idē relatio quod psona. Quæcunque enim sunt idē, multiplicato vno eorū, multiplicatur & aliud. Sed cōtingit in vna persona esse plures relationes, sicut in persona patris est paternitas & cōmunis spiratio. Et iterū vna relationē in duabus psonis esse, sicut cōmunis spiratio est in patre & filio. Ergo relatio non est idem q persona.

2 ¶ Preterea. Nihil est in seipso secundū Philosophum in 4. physic. Sed relatio est in persona. Nec potest dici quod ratione identitatis, quia sic esset etiā in essentia: ergo relatio, siue proprietas, & persona non sunt idē in diuinis.

3 ¶ Preterea. Quęcūq; sunt idē, ita se habēt q quicquid pdicatur de vno, pdicatur & de alio. Nō aūt quicquid prædicatur de psona pdicatur de ,ppriete. Decim* enī, q pater generat, sed nō dicimus q paternitas sit generās. Ergo proprietas nō est idē quod persona in diuinis.

¶ SED CONTRA, in diuinis nō differūt quod est, & quo est, vt habetur à Boe.* in li. de hebdo. Sed pater paternitate est pater. Ergo pater idem est quod paternitas. Et eadē ratione aliæ proprietates idem sunt cum personis.

CONCLVSIO.

¶ Relationes ac proprietates in personis & personæ ipsæ sunt.

¶ RESPONDEO dicēdū, q circa hoc aliqui diuersimodè opinati sunt. Quidā enim dixerunt proprietates neq; esse personas, neq; in personis. Qui fuerūt moti ex modo significādi relationū, quę quidē nō significāt vt in aliquo, sed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt relationes esse assistentes, sicut supra* expositū est c. [Q. 28. ar. 2. 16] Sed quia relatio secundū quod est quædā res in diuinis, est ipsa essentia: essentia autē idem est quod persona (vt ex dictis patet e) oportet quòd tunc relatio sit idem quod persona. [Q. præced. artic. 1. 202] Hāc igitur identitatē alij cōsiderātes, dixerunt proprietates quidē esse personas, nō autem in personis: qa nō ponebāt proprietates in diuinis, nisi secundū modū loquendi, vt suprà* dictū est c. [Q. 32. ar. 2. 182] Necesse est aūt ponere ,pprietates in diuinis, vt supra ostēdimus c. Quæ quidē significātur in abstracto, vt quędā formæ psonarū c. [182 Loco nunc citato. 68 b] Vnde cū de ratione formæ sit, q sit in eo cui* est forma, oportet dicere q ,pprietates esse in personis, & eas tamē esse personas, sicut essentiā esse in Deo dicimus, quæ tamen est Deus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q persona & proprietas sunt idē re, differūt tamē secundū rationē. Vnde nō oportet quod multiplicato vno multiplicetur reliquum. Considerandum tamen est, q propter diuinā simplicitatē consideratur duplex realis identitas in diuinis, eorū q quę differūt in rebus creatis. Quia enim diuina simplicitas excludit cōpositionē formæ & materiæ, sequitur quod in diuinis idē est abstractū & concretum, vt deitas & Deus. Quia verò diuina simplicitas excludit cōpositionem subiecti & accidētis, sequitur quòd quicquid attribuitur Deo, est eius essentia: & propter hoc sapientia & virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in diuina essentia. Et secundum hanc duplicem rationem identitatis, proprietas in diuinis est idem cum persona. Nam proprietates personales sunt idem cum personis, ea ratione qua abstractum est idem cum concreto. Sunt enim ipsæ personę subsistentes, vt paternitas est ipse pater, & filiatio, filius, & processio, spiritus sanctus. Proprietates autem non personales sunt idem cum personis, secundum aliam rationem identitatis, qua illud quod attribuitur Deo, est eius essentia. Sic igitur communis spiratio est idem cum persona patris & cum persona filij: non quòd sit vna persona per se subsistens, sed sicut vna essentia est in duabus personis, ita & vna proprietas, vt suprà* dictum est c. [Q. 30. ar. 2. 174]

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.* [Annot.]

In titulo quæritur non de quocunque, sed de primo distinctiuo, an scilicet relationes distinguant primò personas. ¶ In corpore quatuor facit. Primo præmittit quędā necessaria. Secūdo refert quandā opinionē. Tertio improbat eam. Et quartò respondet quæsito. ¶ Quo [Comment.]

¶ Ad secundum dicendum, quòd proprietates dicuntur esse in essentia per modum identitatis d tantum, in personis autem dicuntur esse per modum identitatis, non quidem secundum rem tāntùm, sed quantum ad modum significandi, sicut forma in supposito. Et ideo proprietates determinant & distinguunt personas, non autem essentiam. [197 D. 95 b.]

¶ Ad tertium dicendum, quòd participia & verba notionalia significant actus notionales. Actus autem suppositorum sunt. Proprietates autem non significant vt supposita, sed vt formæ suppositorum c. Et ideo modus significandi repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur. [b 182]

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum personæ distinguantur per relationes.* [111 1. dist. 26. q. 2. art. 2. & pot. q. 8. ar. 3. et q. 9 ar. 5. ad 18.]

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd personæ non distinguantur per relationes. Simplicia enim seipsis distinguuntur, sed personæ sunt maximè simplices, Ergo distinguuntur seipsis, & non relationibus.

¶ Præter

2 ¶ Præterea, Nulla forma distinguitur nisi secundum suum genus. Non enim album à nigro distinguitur, nisi secũdum qualitatem. Sed hypostasis significat indiuiduum in genere substantiæ. Non ergo relationibus hypostases distingui possunt.

3 ¶ Præterea, Absolutum est prius quàm relatiuum, sed prima distinctio est distinctio diuinarum personarum. Ergo diuinę personę non distinguuntur relationibus.

4 ¶ Præterea, Id quod præsupponit distinctionẽ, nõ potest esse primũ distinctionis principiũ. Sed relatio præsupponit distinctionẽ, cũ in eius diffinitione ponatur. esse enim relatiui est ad aliud se habere. Ergo primũ principium distinctionis in diuinis non potest esse relatio.

¶ SED CONTRA est quod Boë. dicit in libr. de Trinit.* quòd sola relatio multiplicat trinitatem diuinarum personarum.

Boe. de tri. non procul à fin. lib.

CONCLVSIO.

¶ *Relationibus potius quàm per originem, diuinæ personæ, seu hypostases distinguuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in quibuscunque pluribus inuenitur aliquid commune, oportet quærere aliquid distinctiuum. Vnde cum tres personæ conueniãt secundum essentiæ vnitatem, necesse est quærere aliquid quo distinguantur ad hoc quòd plures sint. Inueniuntur autem in diuinis personis duo, secundum quæ differunt, scilicet origo & relatio. Quæ quidem quamuis re non differant, differunt tamen secundum modum significandi. Nam origo significatur per modum actus, vt generatio *, relatio verò per modum formæ, vt paternitas. Quidam igitur attendentes quòd relatio consequitur actum, dixerunt quod hypostases in diuinis nõ distinguuntur per originem, vt dicamus quòd pater distinguitur à filio, inquãtum ille generat, & hic est genitus. Relationes autem siue proprietates manifestant cõsequenter hypostasum siue personarum distinctiones: sicut & in creaturis proprietates manifestant distinctiones indiuiduorum, quæ fiunt per materialia principia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primò quidem quia ad hoc quòd aliqua duo distincta intelligantur, necesse est eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum vtrique: sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autem alicuius rei non significatur vt aliquid intrinsecũ, sed vt via quędam à re, vel ad rem. Sicut generatio significatur vt via quædam ad rem genitam, & vt progrediens à generante. Vnde nõ põt esse, quòd res genita & generans distinguantur sola generatione, sed oportet intelligere tam in generãte quàm in genito ea quibus abinuicem distinguuntur. In persona autem diuina non est aliud intelligere nisi essentiam & relationem siue proprietatem. Vnde cum in essentia conueniant, relinquitur quòd per relationes personę abinuicem distinguantur. Secundò, quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligenda quasi aliquid commune diuidatur: quia essentia communis remanet indiuisa, sed oportet quòd ipsa distinguentia constituant res distinctas. Sic autem relationes vel proprietates distinguunt vel constituunt hypostases, vel personas, inquantum sunt ipsæ personæ subsistẽtes, sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo quòd in diuinis non differunt abstractũ & concretum *. Sed contra rationem originis est quod cõstituat hypostasim vel personam. Quia origo actiuè significata significatur vt progrediens à persona subsistente, vnde præsupponit eam. Origo autem passiue significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personã subsistentem, & nondum vt eam constituens. Vnde melius dicitur quod personæ seu hypostases distinguũtur relationibus quàm per originem. Licet enim distinguantur vtroque modo *, tamen prius & principalius per relationes secũdum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen genitor vel generans significat tantum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem, quæ est distinctiua & constitutiua hypostasis *. Hoc autem nomen generans vel genitus significat originem, quæ non est distinctiua & constitutiua hypostasis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd personæ sunt ipsæ relationes subsistẽtes. Vnde non repugnat simplicitati diuinarum personarum, quòd relationibus distinguantur.

¶ Ad secũdum dicẽdũ, quod personæ diuinæ non distinguuntur in esse in quo subsistunt, nec in aliquo absoluto, sed solum secundum

¶ Quo ad primũ tria præmittit, scilicet necessitatẽ quæsiti: quia sunt ibi plura communia in vno. Et limites quæstionis: quia nõ est vagandũ in quærẽdo distinctiua, sed tantum infra hæc duo, scilicet relationẽ & originem: quia secundũ hæc duo personæ differunt. Et differentiã inter hæc duo atq; cõuenientiam quãuis sunt vna res, & differũt in modo significãdi. Nam relatio significatur per modũ formæ, origo vero p modũ actus. ¶ Circa limites quæstionis aduerte primo, quòd Scotus in 26. dist. 1. nisi timeret ecclesiæ contradicere, ostẽderet se velle libenter tenere quod in persona diuina præter essentiam communem tribus, & relationem ac originẽ cuiq; personæ propriã, sit quædam entitas absoluta incommunicabilis, quæ est constitutiua diuinæ personæ. Inchoatq; positionẽ hãc à dicto quodã Bonauenturæ in 25. dist. 1. Fundatq; se super autoritate scripturæ, Prouerb. 30. quod nomẽ eius & quod nomen filij eius si nosti, arguẽs sic. Quæstio quærit dubiũ, & supponit aliquid certũ. Ista supponit filij nomen, & quærit nomen proprium eius: ergo filiatio non est eius nomen propriũ & constitutiuum. Affert quoq; multas rationes & autoritates quibus, quia ipsemet respõdet, dimissis, prædicta duo declaranda sunt. S. Bonauentura inprimis nõ est talis opinionis, quod personæ diuinæ sint absolutæ, vt expresse patet in 25. dist. 1. q. ii. vbi ponit proprietates vt origines distinguere personas: ita quod eis abstractis nõ remanẽt hypostases. Ponitque omnes proprietates esse relatiões seu origines excepta innascibilitate quæ est negatiua. Illa vero verba quæ Scotus adducit, sunt quidẽ Bonauẽturæ, sed ad aliud propositum: ipse enim in 25. dist. 1. art. 1. quæstiõe de significatione hui' nominis persona, tenet quod persona de generali & primo significato importat substantiam: de speciali vero & vltimo significato importat relationẽ: quia in diuinis proprietas personalis est relatio. Et arguit cõtra se: quia dici secundum substantiam & secundum relationem, distinguuntur in diuinis ex opposito, ergo non potest persona simul dici secũdum substantiã ex generali & primo, & secundum relationẽ ex speciali & vltimo. Et respõdet, quod dici secundũ substantiam inuenitur dupliciter, primo secundũ substantialẽ essentiam: secundo secundũ hypostasim. Et quòd dici secundũ substantiã, primo modo distinguitur cõtra dici secundũ relationẽ, nõ autẽ secũdo modo: quia substantia, id est, hypostasis ad diuina cõtrahitur per relationẽ. Ex hoc autẽ dicto liquet etiam cæcis, quod nõ ponitur à Bonauẽtura duplex res absoluta: altera essentialis, & altera hypostatica, vt Scot. fingere vellet: sed habetur tantũ, quod substãtia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi quod etiã habetur 5. Meta. & quod substantia secũdo modo, id est, hypostasis, dicitur formaliter de persona diuina, & q simul & semel persona diuina est hypostasis, & tamẽ relatio, &c. Hæc enim omnia cõmunia sunt omnibus theologis. Valde autẽ mirũ est hoc imponi Bonauẽ. cũ in calce illius articuli expresse dicat, quod persona patris nõ potest abstrahi à paternitate, salua sua personalitate, quid clarius, &c. Ad id vero Salomonis, quod Scot. tãti facit, facillime respõdetur, quod est æquiuocatio de nomine filij Dei. Dupliciter enim potest nominari, sicut & concipi. Vno modo secundũ suum (vt ita dicã) quod quid est. Alio modo secundũ conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidẽ modo nullũ nomẽ non solũ filij, sed nec Dei habemus. scriptũ est enim Isa. 53. Generationẽ eius quis enarrabit? & sic filius est nomẽ propriũ secũdæ personæ diuinæ inter nomina parientia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen proprium pertinens ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut etiã Deus est nomen proprium ipsius Dei. & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est. ¶ Circa eosdẽ limites quæsiti aduerte secũdò, quod relationis nomine autor intelligit ipsam relationẽ indistinctè, id est, non curando ipsam distinguere in seipsam, vt habet actũ relationis, & in seipsam, vt habet actũ proprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietatẽ vel relationẽ. Dico aũt hoc (quoniã vt inferius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquãtũ relatio, & vt proprietas indiuidualis seu personalis. Litera tamen vltimos modos sub vno hic comprehendit triplici vtreor ratione. Primò quia non habemus nomina primarum intentionũ pertinentia ad proprietates nisi relationis vel originis, vt patet discurrendo. Secundo quia alterum membrum, s. relatio, salua sua ratione, poterat subsistere, vt de facto subsistit, vt est in litera quarto ar. huius quæstionis. Tertio, quia cum personalitas secundum veritatẽ sit relatio, personam quæ reponatur genere ad aliquid, generationis nomine largè accepto, consequens est vt relationi daretur hic actus.

112

¶ *Nam relatio ab ag[illegible] vnde tantum significandi diuersificat.*

¶ Circa differentiam assignatam inter relationem & originem dubium occurrit: quoniam [illegible] videtur quod differat in modo significandi. Ambo enim significantur, & in abstracto & in concreto, & adiectiue & substantiue, & cæteris modis significandi: ergo in hoc non differunt. Est & aliud dubium circa [illegible] differentiam, scilicet quod relatio significatur per modum formæ, origo verò per modum actus. Aut enim per significari per modum formæ, intendit significari per modum principij formalis in denominando, [illegible] est vt quo aliquid est talis & sic [illegible] quoniam sicut pater [illegible] aliter est quo aliquis [illegible] & dicitur paternitate [illegible] ratio [illegible] & dicitur generans. Aut intendit significari vt inhærentem: & sic falsum est, quod relatio significatur per modum formæ, quoniam vt ipsemet S. Thom. in quæst. de pot. quæst. 8. articul. 2. dicit, relatio licet insit, tamen significatur vt [illegible] hærens: imo [illegible] nulla esset: quoniam [illegible] ibidem dicitur eadem de actione & relatione quo ad hoc ratio. Ad [illegible] simul dicitur, quod non est hic sermo de modo significandi grammaticè, seu ex parte nominis significantis: sed potius metaphysicè, seu ex parte rei significatæ [illegible] vnius rei rationes appellando plures illius modos. Itaque intentio literæ est, quod illa vna res, alio modo, id est, alia ratione significatur nomine originis & nominis relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundam ambiguitatem: quod quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ, est in proposito significari per modum dantis esse formaliter. Et quoniam hoc contingit dupliciter, scilicet ex parte nominis, & ex parte rationis significatæ: & iam dictum est, quod hic non est sermo de modo significandi ex parte nominis, ideo conceditur secundum membrum. Et ad obiectionem in oppositũ dicitur, vt iam tactum est, quod aliud est loqui de relatione vt relatio, & est aliud loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim vt relatio nõ est aliquid inhærẽs, de ratione tamen relationis realis est vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quod actio tã vt actio quàm vt realis actio, habet rationem [illegible] entis quamuis forte insit. Relatio autẽ realis esse vt relatio nõ habet rationẽ nisi assistẽtis, tamen vt relatio realis habet rationẽ assistẽtis & inhærentis. Sed propterea ex parte rationis significatę significatur per modũ formę. Et in hoc differt ab origine, & hæc est ratio quare inferius relationi attribuitur distinguere ac constituere personam, & non origini, vt plenius patebit in 4. articulo. ¶ Quo ad secundum, recitatur opinio quam sequitur Bonauentura, [illegible] primo quod relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundo quod origo distinguit eadem ratione, quia scilicet est prior relatione. Tertio quod relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates indiuiduales. ¶ Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionẽ adducuntur. Prima est, distinctiuum oportet esse intrinsecũ & propriũ: ergo nec origo, nec essentia distinguit, ergo relatio. Antecedẽs probatur in creaturis in quibus distinctio aut est per materiã, aut per formã. prima vero cõsequentia quo ad primã partem probatur, quia origo vt sic, habet rationẽ viæ à re, vel ad rẽ, & sic non est intrinseca: quo ad secundã vero, quia essentia est cõmunis: & sic nõ est propria. Secunda vero cõsequẽtia probatur per locũ à diuisione: quoniã in persona præter essentiã & originẽ, sola relatio restat. Secũda aũt ratio est, distinctiuum personale in diuinis est constitutiuũ personę, sed origini repugnat esse constitutiuum personæ

id, quòd ad aliquid dicuntur. Vnde ad earum distinctionem sufficit relatio.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd quanto distinctio prior est, tanto propinquior est vnitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio personarum non debet esse nisi per id quod minimum distinguit, scilicet per relationem.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quòd relatio presupponit distinctionem suppositorũ quãdo est accidẽs: sed si relatio sit subsistens, nõ præsupponit, sed secum fert distinctionem. Cum enim dicitur, quod relatiui esse, est ad aliud se habere: per ly aliud, intelligitur correlatiuum quod non est prius, sed simul natura.

ARTICVLVS III.

* ¶ *Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases.*

AD TERTIVM sic proceditur: Videtur, quòd abstractis per intellectum proprietatibus, seu relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases. Id enim ad quod aliquid se habet ex additione, potest intelligi remoto eo quod sibi additur. Sicut homo se habet ad animal ex additione, & potest intelligi animal remoto rationali. Sed persona se habet ex additione ad hypostasim. Est enim persona hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinẽte *. Ergo remota proprietate personali à persona intelligitur hypostasis.

2 ¶ Præterea, Pater nõ ab eodẽ habet quòd sit pater, & quod sit aliquis. Cũ enim paternitate sit pater: si paternitate esset aliquis, sequeretur quòd filius in quo non est paternitas, non esset aliquis. Remota ergo per intellectum paternitate à patre, adhuc remanet quod sit aliquis, quod est esse hypostasis. Ergo remota proprietate à persona, remanet hypostasis.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit 5. de * Trinit. Non hoc est dicere ingenitũ, quod est dicere patrẽ. Quia si filiũ non genuisset, nihil prohiberet eũ dicere ingenitum, sed si filiũ non genuisset, non inesset ei paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypostasis patris vt ingenita.

¶ SED CONTRA est quòd Hilar. dicit 4. de * Trini. Nihil habet filius nisi natum. Natiuitate autem est filius. Ergo remota filiatione, non remanet hypostasis filij. Et eadem ratio est de alijs personis.

CONCLVSIO.

¶ *Abstractis totali abstractione proprietatibus, sola essentia, et nõ personæ remanẽt. formali verò abstractione abstractis proprietatibus nõ personalibus, remanent personæ: sed abstractis formali abstractione personalibus proprietatibus, non remanent hypostases.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex sit abstractio per intellectũ. Vna quidem secundum quod vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine. Alia verò secundum quod forma abstrahitur à materia. Sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.

¶ Inter has aũt abstractiões hęc est differẽtia, quòd in abstractione quę fit secũdũ vniuersale & particulare, nõ remanet id à quo fit abstractio. Remota.n. ab hoie differentia rationali, non remanet in intellectu hõ, sed solũ animal.

¶ In abstractiõe verò quæ attẽditur secũdum formã & materiã, vtrunq; manet in intellectu. Abstrahendo enim formã circuli ab ære, remanet seorsum in intellectu nostro & intellectus circuli & intellectus æris. Quãuis autẽ in diuinis nõ sit vniuersale neq; particulare nec forma & materia secundũ rem, tamẽ secundũ modũ significãdi inuenitur aliqua similitudo horũ in diuinis, secundũ quẽ modũ Dam. dicit *, q cõmune est substãtia, particulare verò hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione quę fit secundũ vniuersale & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia cõmunis, nõ aũt hypostasis patris, quæ est quasi particulare. Si verò loquamur secundũ modũ abstractiõis formæ à materia, remotis proprietatib' nõ personalib', remanet intellectus hypostasum & personarum. Sicut remoto per intellectũ à patre q sit ingenitus, vel spirãs, remanet hypostasis, vel persona patris. Sed remota proprietate personali per intellectũ, tollitur intellectus hypostasis. Non enim proprietates personales sic intelligũtur aduenire hypostasib' diuinis, sicut forma subiecto pręexistẽti, sed ferũt secũ sua supposita inquãtũ sunt ipsæ psonę subsistẽtes. Sicut paternitas est ipse pater. Hypostasis enim significat aliquid distinctũ in diuinis, cùm hypostasis sit substantia indiuidua. Cùm igitur relatio sit quæ distinguit hypostases & constituit (vt dictum est *) relinquitur quòd relationibus personalibus remotis per intellectũ, non remaneant hypostases.

personæ, non autẽ relationi, ergo non origo, sed relatio distinguit. Antecedẽs declaratur [illegible] duplicem modum distinguendi, scilicet cõstituendo distinctum vel distinguendo tantum iuxta duplicem modum se habendi ad distinctum. cõtingit enim rem præexistentem distinguere, vt patet in diuisione [illegible], & tunc sola distinctione opus est: contingit etiam rem non præexistentem distinguere, & tunc cõstitutione & distinctiõe simul opus est. Essentia igitur diuina, quantum præexistens intelligitur relationibus distinctiuis, non tamen patitur seu distinguitur per relationes, quoniam semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere, & constituere personas, vtpote non præexistẽtes: vt in antecedente assumptum est. Minor autem quo ad primam partem probatur, quia origo actiue præsupponit personam: passiue autẽ est via in eam. Quo ad secundam autem, quia relatiões sunt ipsæ personæ subsistentes, eo quòd nõ differunt ibi abstractũ & concretum.

¶ *Quomodo intelligitur, & num verũ sit, relationem constituere personam, inquantum personæ sunt, quia ibi non differunt abstractum & concretum.*

¶ Circa hanc rationem dubiũ est de hac vltima propositione quoad duo. Primo quid sibi velint illa verba, relationes constituere personas inquantum sunt ipsæ personæ. Secundo, quam vim habent, cum illa adiuncta propositione, abstractũ & concretum ibi nõ differunt. Est autẽ ratio dubij: quoniam si est verum, omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personam, vt patet ex illatione reduplicatiua, & sic origo inquantum est ipsa persona constituere [illegible] & similiter essentia, &c. Nihil enim videtur dictũ, quod hoc conueniat illud, inquantum est ipsum: nisi quod idem cõstituat se. [illegible] non est ad propositum. Extra propositum [illegible] subiuncta videtur illa, de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera: quoniam se esse personas, & abstractum non differre à concreto, verificatur de [illegible]ibus.

¶ Ad hoc dicitur, quod per personas, non intelligit autor tantummodo identitatem, sed identitatẽ ex ratione ipsius proprietatis, seu relationis. In hoc enim, vt supra dictũ est, differt ab origine: quia ipsa ex sua ratione inest, loco cuius in [illegible] consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly autẽ, inquantum [illegible] non reduplicatiuẽ, sed specificatiuẽ, determinat enim conditionẽ secundum quã conuenit relationi cõstituere, & nõ origini: sicut cùm dicitur, homo inquantũ capillatus, cõuenit enim relationi secundũ quod esse aliquid significat in diuina persona cõstituere ipsam. Et quia nõ cõstituit ipsam [illegible] nec distinguit vt adueniens: ideo dicit quod cõstituit ipsam inquantum est ipsa. Itaq; sensus est, quod quia relatio est ex propria ratione non pars, nec adueniens aliquid, sed ipsa persona, ideo & cõstituit & distinguit, subintelligendo semper sermonẽ de proprijs personarum. Et ad manifestandũ quod relatio sit ipsa persona, & nõ pars vel aliquid, adductũ est, quod ibi abstractum idem quod concretum. hoc enim nõ est verũ in his quæ se habẽt vt totum & pars. Vnde patet responsio ad obiecta omnia, latens enim sententia, occasio fuit obiectionum. Hæc autem intelligas de his, inquantum huic rationi deseruiunt. Sed quomodo absolute vera sit apud autorem hæc propositio; relatio constituit inquantum est persona ipsa, in articulo sequenti dicetur.

¶ Circa dicta in his rationibus aduerte duo. Primũ est in prima ratione quòd distinctio oportet quòd sit per aliquod intrinsecũ, formam scilicet vel materiã: hoc enim oportet habere pro fundamento in materia de principio indiuiduationis, vt non ponatur quantitas intrinsecũ distinctiuum Sortis à Platone. Secundum est in secunda ratione, quòd distinguere etiam personam contingit constituendo & nõ constituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione filij, à spiritu sancto, vt in quæstione 36. diffuse diximus.

¶ Quo ad quartũ conclusio responsiua est, hypostases diuinæ, melius dicitur quòd distinguũtur relationibus, quàm per originẽ. Et quoniã melius supponunt vtrunq; bonum declarãdo conclusionem, primo dicit quod vtrunq; est verũ. Secundò, quòd hoc est melius quia secundũ modum intelligendi prius & principalius distinguuntur per relationes. Et demum deducit corollarium consistens in differentia inter patris & genitoris nomen: quia pater est non solum proprietatis, sed personæ nomen, genitor autem proprietatis tantum. Et patet sequela: quia relatio cõstituit, origo autem non. Ad fundamentũ autẽ alterius opinionis, scilicet origo est prior relatiõe, vtpote cõsequente ipsam, respondebitur in 4. artic. vbi distinguitur relatio.

¶ In responsione ad primum aduerte, quod de personis diuinis possum' loqui dupliciter, scilicet secundum se: & sic verum est, quòd distinguuntur seipsis: vt Præpositiuus & Gregor. de Arimino tenent. Et hoc expresse concedit Sanct. Thom. in primo sententiarum dist. 26. quæst. secunda, articulo primo ad quintum. Si autem considerentur vt notæ & significatæ nobis, sic cum non distinguantur à relationibus nisi in modo significandi, constituuntur & distinguuntur relationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur deitate à reliquis. *Annot.*

Lib. 3. orth. fid. ca. 6. in princip.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tum quia secundum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria: reliquas enim non implicat contradictionẽ nõ esse, quoniam extra Deum sunt. Tum quia nihil imperfectionis ponit, aut præsupponit. Et propterea diuinæ perfectionis est prima, & hoc intellige, ordinando distinctiones in ordine entium simpliciter: secus enim esset in ordine distinctionum, vt sic, vt in postprædicamentis diffuse diximus. *Annot.*

¶ In responsione ad quartum habes tria. Primò, quòd relatio subsistẽs facit distinctionẽ suppositalem: & de hoc inferius erit sermo. Secũdo quòd ly aliud, positum in diffinitione ad aliquid seu relatiui, stat pro correlatiuo. Et ex hoc habes quàm conformiter diximus in quæst. decimatertia de termino relatiui. Tertio, quòd ly aliud, non præsupponitur à relatiuo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quàm bene quoque dictum sit, quod vnum relatiuum diffinit reliquum, non vt prius, sed vt simul natura & intellectu. *Annot. Art. præce.* 121

* ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum tertium.*

IN titulo ly abstractis, quod distinguendũ erat, in principio corporis distinguitur: per proprietates autem intelligit notiones, siue personales siue non. *Annot.*

¶ In corpore tria facit. Primò distinguit abstractionẽ in titulo positam. Secundo respondet quæsito. Tertio tractat quandam oppositam opinionem. *Comment.*

¶ Quo ad primum distinguit abstractionem: & applicat eã ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalẽ & formalem, id est, qua totũ vniuersale abstrahit à partibus subiectiuis: & qua forma abstrahit à materia, ponitq; inter eas vnicam differentiam, scilicet quod in totali, abstracti tantũ cõceptus remanet: in formali vero vtriusq; scilicet abstracti & eius à quo abstrahitur, vt patet in exẽplis literę. Et si vis diffuse has abstractiones videre, lege cõmentaria nostra in De ente & essentia, in prima quæstione: applicat vero ad diuina non secũdum rem, sed secundum modum significãdi, autoritate vtens Damasceni.

¶ Quo ad secundum respondet quæsito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem: abstractis proprietatibus, non remanent personæ, sed sola essentia. Et probatur, quia personæ se habent vt particularia, essentia vt vniuersale, id est remanet Deus, & nõ remanet pater, & filius, & spiritus sanctus: habet enim se Deus ad personas, vt vniuersale ad particularia, vt Damascenus dixit. Secunda conclusio iuxta abstractionem formalem est, abstractis proprietatibus non personalibus, remanent personæ: & declaratur in ambabus, scilicet innascibilitate & spiratione.

¶ *Num abstractis proprietatibus non personalibus, remaneant personæ.* *Quæstio.*

¶ Circa hãc cõclusionẽ dubiũ occurrit. Qm cõtradicere videtur doctrinę traditæ

dit: in quæst. 26. vbi dictum est, quòd abstracta spiratione à filio, non distingueretur personaliter à spiritu sancto: si enim abstracta spiratione, filius remanet persona, vt ibi dicitur: ergo remanet hypostasis distincta à personis, quæ esse possunt in natura diuina: & consequenter non distinguitur personaliter à spiritu sancto per spirare. Et econuersò, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratione, cuius oppositum hic dicitur.

Art. præce. 211 Comment. ¶ Ad hoc breuiter ex fundamēto suprà posito dicitur, quòd vtrūq; sane intellectum est verū: abstracta siquidē spiratione, remanet hypostasis filij, vt hic dicitur: & tamen abstracta spiratione, non remanet distinctus illius hypostasis à spiritu sancto, vt ibi dicitur. Hęc autem non contradicunt, & ratio est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui non remaneret, relatiua ab illa non remaneret distincta. Falsum. n. est quod persona diuina & vniuersaliter res relatiua per vnum & idem constituatur, & distinguatur relatiuè à ceteris, etiam in eadem natura, vt suprà ostensum est.

Sed (sicut dictum est c) aliqui dicunt quòd hypostases in diuinis non distinguuntur per relationes, sed per solā originem, vt intelligatur pater esse hypostasis quędā, per hoc quod non est ab alio: filius autem per hoc quod est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatē pertinentes cōstituunt rationem personæ. Vnde & personales dicuntur. Vnde remotis huiusmodi relationibus per intellectū, remanent quidem hypostases, sed nō personæ. Sed hoc nō potest esse propter duo. Primò, quia relationes distinguunt & constituunt hypostases, vt ostensum * est c. Secūdò, quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, vt patet per diffinitionem Boe. * dicentis, quòd persona, est rationalis naturæ indiuidua substātia c. Vnde ad hoc quod esset hypostasis, & nō persona, oporteret abstrahi ex parte naturę rationalitatem, non autem ex parte personæ proprietatem.

Art. præce. 211

Boe. lib. de duabus na. à prin. lib. 169

Argumen. a

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd persona nō addit supra hypostasim proprietatem distinguētem absolutè, sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totū enim hoc est accipiendū loco vnius differentiæ. Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens, secundum quod intelligitur subsidēs in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguēte à persona, non remanet hypostasis, sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturę. Tā enim persona quàm hypostasis est substātia indiuidua. Vnde in diuinis de ratione vtriusq; est relatio distinguens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd paternitate patris non solum est pater, sed est persona: & est quis siue hypostasis. Nec tamen sequitur quòd filius non sit quis siue hypostasis, sicut non sequitur quòd non sit persona.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intētio Aug. non fuit dicere quòd hypostasis patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas constituat & distinguat hypostasim patris. Hoc enim esse nō potest: cū ingenitum nihil ponat, sed negatiuè dicatur *: vt ipsemet dicit. Sed loquitur in communi: quia nō omne ingenitum est pater. Remota ergo paternitate, non remanet in diuinis hypostasis patris, vt distinguitur ab alijs personis, sed vt distinguitur à creaturis: sicut Iudæi intelligunt.

Comment. ¶ Tertia verò conclusio est iuxta eandem abstractionem formalem, abstractis proprietatibus personalibus, non remanent hypostases. Et probatur ex vtroque actu proprietatis personalis, scilicet constituere & distinguere. Ex constituere quidē proprietates personales non adueniunt præexistentibus hypostasibus, sed ferunt secum sua supposita, inquantum sunt ipsa: ergo ipsis abstractis non remanent supposita. Ex distinguere vero, hypostasis est substantia indiuidua, ergo est aliquid distinctum in diuinis: ergo remota relatione personali, nō remanet hypostasis, & tenet hæc vltima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

* 128 ¶ Circa hanc partem aduerte, quòd illa propositio pluries repetita, scilicet proprietates constituunt personas, seu ferūt secum supposita inquātum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in omnibus puris & simplicibus communis. Deitas enim cōstituit Deum inquantum est ipse Deus: & Gabrielitas Gabrielē inquantum est Gabriel, sic sunt omninò idē. Et significant hæ propositiones specialē modum constituendi: dupliciter enim contingat constituere, primo, sicut forma constituit compositū: secundò sicut simplex constituit simplex, cùm de primo modo constituendi loquimur, quoniam realis est constitutio: simpliciter dicimus quod anima rationalis cōstituit hominē, &c. Et sic constituens non est constitutum. Cùm autē de secundo constituendi modo est sermo ad differentiam primi dicitur cum additione, quòd constituit inquantum est ipsum constitutum, nihil aliud intendēdo per hoc, nisi quòd constitutiuum pro tāto dicitur cōstituere, pro quāto ponit se: ponendo enim se, cōstituit, quia ly se monstrat constitutum, & hoc significat ly inquantū est ipsum. Itaq; paternitas ponendo se, constituit patrē, quia ipsa est pater. Et sic ly, inquantū tenetur reduplicatiuè: modumq; constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem viam respondendi obiicientibus contra huiusmodi propositiones.

213 1. dist. 27. q. 1. ar. 1. & pot. q. 10. art. 5. & opus. 3. cap. 63. & 64. *Li. 1. dist. 27. para. 6.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales præintelligantur proprietatibus. Dicit enim magister * 27. dist. 1. sententiarum, quòd pater semper est, quia genuit filium. Et ita videtur quòd generatio secundum intellectum præcedat paternitatem.

2 ¶ Præterea, Omnis relatio presupponit in intellectu id supra quod fundatur: sicut æqualitas quātitatem. Sed paternitas est relatio fundata super actione, quæ est generatio. Ergo paternitas præsupponit generationem.

3 ¶ Præterea, Sicut se habet generatio actiua ad paternitatem, ita se habet natiuitas ad filiationem. Sed filiatio præsupponit natiuitatem. Ideo enim filius est, quia natus est. Ergo & paternitas præsupponit generationem.

¶ SED CONTRA, generatio est operatio personæ patris. Sed paternitas constituit personam patris. Ergo prius est secundum intellectum paternitas, quàm generatio.

CONCLVSIO.

¶ *Origo passiuè præcedit proprietates personarum procedentium etiam personales: actiuè verò præcedit originantis relationem non personalem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum illos qui dicunt, quòd proprietates non distinguunt & constituunt hypostases c, sed manifestant hypostases distinctas & constitutas, absolutè dicendū est, quod relationes secundum modū intelligēdi cōsequūtur actus notionales, vt dici possit simpliciter, quod quia generat est pater. Sed supponēdo q relationes distinguant & constituant hypostases in diuinis c oportet distinctione vti. Quia origo significatur in diuinis actiuè & passiuè: actiuè quidē, sicut generatio attribuitur patri, & spiratio sumpta pro actu notionali attribuitur patri & filio. Passiuè autē, sicut natiuitas attribuitur filio, & processio spiritui sancto. Origines enim passiuè significatæ simpliciter, pręcedunt secundum intellectum proprietates personarū procedentium etiam personales. Quia origo passiuè significata significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Similiter & origo actiuè significata prior est secundū intellectum, quàm relatio personæ originantis, quę non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secundum intellectum præcedit proprietatem relatiuam innominatā, communē patri & filio, sed proprietates personalis patris potest considerari dupliciter. Vno modo vt est relatio. & sic iterum secundum intellectū præsupponit actum notionalem. Quia relatio inquantum huiusmodi fundatur super actū. Alio modo secundum quod est constitutiua personæ. Et sic oportet quod præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agēs præintelligitur actioni.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q cū magister dicit, quod quia generat est pater: accipit nomē patris secundū quod designat relationem tantū, non aūt secundum quod significat personam subsistētem. Sic enim oporteret ecōuerso dicere, quod quia pater est, generat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de paternitate, secundum quod

¶ In responsione ad secūdum aduerte, quod vt dicitur 5. met. non inconuenit quædam dici ad aliquid secundū nomina specifica, quæ non dicuntur ad illud secundū nomina generica. Et propterea non inconueniens similiter accidere in proposito, scilicet quod pater, patris nomine & refertur ad filium, persona autem re quidem, sed non nomine refertur ad eundem. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate pater est pater, & persona: sed persona significat esse illam per modum absoluti. Dixi autem hæc propter argumenta Aureoli & sequentium: quæ tacenda censui. Ex hoc enim facile soluuntur.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.*

Titulus satis ex præcedentibus est clarus.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet secundum opinionē superius minus probatam. Secundo respondet iuxta viam quam sequitur.

¶ Quo ad primum, conclusio secundum illos est vnica, relationes consequuntur actus notionales: & manifestatur, quia apud eos non distinguunt nec constituunt hypostases, &c.

¶ Quo ad secundum primo distinguit originem in actiuam & passiuam, manifestando eas exemplariter. Secundò ponit conclusionem vnam de origine passiua. Origo passiuè præcedit proprietates personarum procedentium etiam personales. Probatur, quia significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Tertiò ponit secundam conclusionem de origine actiua. Origo actiuè præcedit relationem originantis non personalem. Et manifestatur in communi spiratione, & vt est actus, & vt est relatio. Quartò distinguit proprietatem personalē patris, quæ sola relatiua, quod potest dupliciter considerari, scilicet, vt relatio, & vt constitutiua personæ. Et ponit hanc conclusionē, quòd paternitas vt est relatio sequitur generationem: vt verò constitutiua personæ, præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur super actum. Secundam verò, quia actio præsupponit personam agentem.

¶ *Num sola relatio, & qua ratione constituat & distinguat personam diuinam.*

¶ Circa vltima dicta dubium occurrit. Primò quia videtur hæc cōtrariari supradictis in art. 2. Quia vt loquimur de origine & relatione secundū rem, & sic non differunt. Aut secundū rationem: & sic, cum vtraque earum sit multiplex, quoniā potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo constituit: aut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum est: aut affirmandum non erat, quod relatio magis quam origo constituit & distinguit.

¶ Circa eādem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis, aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio, & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est autor ostendere, quod constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur contra essentiā, & cōtra originē, vt patet in artic. 2. & 3.

Comment. ¶ Quo ad tertiū refert & confutat opinionē quādam dicentem, quòd abstractis relationibus remanēt hypostases, sed non personæ. Et ratio primi est, quia remanēt origines distinguētes. Ratio verò secundi: quia relationes pertinent ad dignitatem quæ est de ratione personæ, non autem hypostasis. Confutatur autē dupliciter. Primò, ratio primi dicti, quia relatiōes probatū est esse prima distinctiua. Secūdò, ratio secūdi dicti, qa dignitas qua differt persona ab hypostasi, tenet se ex parte naturæ. Persona enī addit supra hypostasim ex parte naturæ intellectualitatē. Ex parte ipsius indiuidui nihil penitus addit, vt patet ex diffinit. Boe. Vnde quia relationes se tenent ex parte indiuiduationis, falsum est quod relationes sint proprietates personę, & nō hypostasis, sunt enim æquè abstracta, persona & hypostasis ex parte indiuiduationis: quāuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum.

Et cōfirmatur atq; augetur dubiū quoniā à S. T. quatuor prædicata habemus realia, ratione quorū attribuitur relationi cōstituere personā. Primū est essentia diuina, inquit enim in quæstionibus de potentia. q. 9. art. 5. in respōsione ad secundū, quod relationes cōstituūt hypostases inquantū sunt essentia diuina. Secundū est ly diuina, inquit enim in 1. sent. di. 26. ar. 2. ad primū, quod relatio quantū diuina distinguit hypostasim. Tertium est ly subsistēs, dixit enim 2. art. huius qu. in respōsione ad quartum, q relatio si sit subsistēs, fert secū distinctionem suppositalē. Quartum est ly ipsa persona, dixit enim in prædicto articulo, quod relationes cōstituūt & distinguunt hypostases inquātū sunt ipsæ personæ subsistentes. Ex quibus omnib' cōnatur ambiguitatem de mēte S. T. relatio sit cōstitutiua personæ, & ibis infra latitudinē relationis & cōditionū ei', an vt includit essentiā, seu aliquod essentiale. Vnde q: eius angustiæ aūt, si enim infra latitudinē relatiuā cōstituit, ruunt allegata locis prædictis. Si aūt, vt est idē alicui absoluto, constituit, sequitur quod personalitas in diuinis est formaliter absoluta, cuius oppositū concessum *. Accedūt quoque argumēta Aur. apud Cap. in 26. di. 1. specialiter contra illud dictū superius quæst. de potētia Dei. Et rursus cōtra terminum dictū sumptū ex secundo articulo huius q. Relatio vt subsistēs constituit quærēdo quid importat ly vt subsistēs: & similiter inferēdo, quod nihil aliud est, nisi quod idem cōstituat se. Vel quod constituens vt constitutum constituit.

¶ Ad euidentiā horū sciendum quod licet non desint Thomistę tenentes oppositū propter illa adducta ex quæstionibus disputatis, & illis alludentia in Scoti [illegible] mihi tamē videtur de mente S. Th. quod relationes illę quas dicimus personales, & proprias & incōmunicabiles: sub latitudinē relatiuā sed tamē cōstituunt personas. Moueor autē ex doctrina huius quæst. expresse enim in primis, actus constituendi personaliter in secundo articulo attributus est relationi, vt distinguitur contra essentiā, & contra originē: ergo non inquantum est essentia constituit personā. Deinde in eodem expressè dictū est, quod relationes personales ferūt secū sua supposita, si enim ferūt nō in quātū sunt essentia supponūt, quomodo cōstat quod nō ferūt secū essentiā. Postmodū etiā ibidē in respōsione ad secūdū explicite dictū est, quod pater est paternitate nō solū pater, sed quis & hypostasis. Cōstat autem quod cōuenit personæ paternitate formaliter, nō cōuenit ei in quantū est eadē essentiæ, sed vt potius distinguitur ab ea. Vt sic oīa cōsonēt, & melius explicatur intētū, scito q aliud est relationē habere aliquid, quia est eadē essentiæ, & aliud est relationē habere aliquid vt est essentia. Primū enī significat relationē habere illud ab essentia radicaliter, secūdū aūt formaliter. Exēplū primi relatio est res realis, exēplū secūdi relatio est creatrix. Vñ in proposito [illegible] quemadmodū relatio illa nō ex hoc q relatio, sed ex esse q de ratione essentialiū est, est realis, vt supra dictū est cōtra Porretanos: & tū realitas conuenit relationi illi per se ipsā formaliter, per essētiā aūt radicaliter. ita esse substantialis naturę subsistētis hypostatica, cōuenit illi relationi puta paternitati per se ipsā formaliter, per essētiā aūt radicaliter. & sic relatio illa, nō inquantū relatio, quia cōuenit omni relationi, sed inquātū illa, i. inquātū res relatiua hypostatica & prima cōstituit personā. Itaq; esse cōstitutiuū hypostasis, seu esse hypostaticū nō ratione alicuius absoluti formaliter illi cōuenit, sed ratione sui. Nec oppositū volūt loca allegata: quoniā in quæstionib. disputatis intēdit, quod cōstituere habēt ab essentia radicaliter, vt patet ex quæst. 9. art. 5. ad 2. vbi idem iudiciū de hoc cōsēt, & de ratione quare pater est paternitas, s. propter identitatē cū essentia: quod cōstat radicaliter intelligi. Relatio quoq; potest dupliciter dici diuina vno modo idētice, quia scilicet est eadē deitati: alio modo formaliter, quia s. est in genere diuinorū. In proposito hoc secūdo modo relatio est diuina, est enim paternitas illa increata & suprema, ac per hoc diuini ordinis se ipsa formaliter, quamuis ab essentia hoc habeat radicaliter, cui est eadē. Et quomodo res ex hoc quod diuina formaliter subsistēs, & substantifices est: nihil enim diuinū accidentis naturam habere potest, adeo in idem redit dicere relatio vt diuina, & vt subsistēs: ita quod relatio, puta paternitas, vt substantifica relatiua res est, personam patris constituit subintellectis alijs conditionibus, scilicet incommunicabilitate & primitate ad differentiam spirationis: quæ etiā si soli patri conueniret, quia nō est prima, non cōstitueret personā. Vnde patet quid est dictu relatio vt subsistēs. i. vt substātifice naturę secūdū se formaliter est. Ex hoc enim habet quod cōstituat hypostasim, & quod nō includit essentiā intrinsecè, sed cōnotatā veredicè. Et quoniā secundū veritatē hic nō est distinctio inter cōstituēs & cōstitutū, nisi in modo significādi dicit[ur] eo ad hoc insinuendū, dictum est, q relatio cōstituit inquātū est ipsa persona, relatio cōstituit personam, hoc solū modo. s. ponēdo seipsam, quia est ipsa persona. Et propterea cōstituēs & cōstitutū sūt omnino idem realiter & formaliter, soloq; modo significādi distincta. Colligēdo igitur omnia, cum dictu est, relatio cōstituit personā, quia est diuina essētia, quia diuina, quia subsistēs, quia ipsa persona: essentia radicem, diuina denominatio cōditionem formalē in cōmuni, subsistētia eadē in speciali, & ipsa persona modū cōstituēdi personā expressit: Tanta enim celsitudinis cōstitutio pluribus debuit quo ad plures cōditiones nominib' explicari. Vnde Aureoli rationes oēs cessant. Aduertētes nanq; quādo de radice, quādo de conditione formali, & quādo de modo cōstituendi est sermo: nec miscētes vnum alteri: animaduertēt pariter, aut in æquiuoco laborare, aut non esse inconueniēs quod inconueniens apparet: puta quod cōstituens cōstituat inquantū est ipsum constitutū, si ly inquātū specificet modū constituēdi, &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradū prosequendo ordinē, ad reliquas dicendū est. Et ad secūdam quidē dicitur, quod sicut apud logicos relatio dupliciter significatur. s. vt concepta, & vt exercita, & tamen vnamet relatio est: ita in proposito paternitas vt exercita cōsequitur actū generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt concepta, præcedit generationē, & constituit hypostasim, vnde nō coincidunt membra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquantum relatio, communicando in vocabulis cū litera: quoniam in litera paternitas vt relatio, significat paternitatē, vt exercet actū relationis vt relatio est: paternitas verò vt constitutiua personæ significat paternitatē eandē vt exercet actū hypostatica formæ. Et licet vtrunq; infra relatiuā illius latitudinē cōprehendatur, simul tamen nō sunt secūdū rationis ordinē, sed paternitas vt præcedit generationē, cōstituit & distinguit relatiuā personam patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter, sed nō relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas, nō vt relatio, sed vt cōstitutiua. Vt cōsequitur autē generationē cōstituit, & distinguit eandē personā nō esse in hypostatico, sed in esse relatiuè exercito: & ideo vocatur paternitas vt relatio: ita quod nō sunt duo esse relatiua in patre, sed vnū tantū datū à paternitate formaliter ante generationē vt hypostatiuū, & post vt exercitū. Et similiter vnica est distinctio relatiua patris à filio, sed data prius vt hypostatica & post vt exercita: & sic de similibus. Et hæc si perspicies, omnia cōsonabūt, & videbis quomodo Sco. ratio, in 1. di. 27. q. vlt. cōtra hāc distinctionē literæ nihil valet, quia laborat in æquiuocatione percipiēs, quod ly vt relatio, hic significat nō naturā, sed actum seu officiū relationis, vt expositū iam est. Percipies quoq; quàm vanus fuerit tantus eiusdem labor, in quol. quæst. 4. eodē pollutus peccato. paternitas enim vt constitutiua, & vt relatio non duas naturas, sed vnam, & illam atomam. s. paternitatem importat, significando distinctas eiusdem relationis rationes, secundum quarum vnam præcedit generationem, & secūdum alteram sequitur: sed relationis vocabulum eam decipit. & motiuum, de quo in q. 42. art. 1. erit sermo, vbi reliqua soluentur.

¶ Ad primā verò dicitur, quod relatio distingui & affirmari debuit, & nō origo. Primò, quia opināres oppositū nō distinguūt de origine, sed vt originē ipsam constituentē faciūt nō curātes de modo significādi. Secundo, quia relatio realis, vt dictū est, secundū propriam rationē nō solum adest, sed est vt dictū est, cōtra Porretanos. origo autē vt sic, viā tantū habet rationē. Tertiò & potissimè, quia in diuinis duo tantū genera saluātur, secūdū Boetiū. s. substantia & ad aliquid: persona autē diuina est formaliter ad aliquid, vt supponim', & consequenter oportet constitutiuum personæ esse ad aliquid. Et propterea oportuit relationē affirmare, & deinde distinguere in duplicē eius actum, scilicet relationis, & talis vt expositū est. si cōmunis autē doctrina sanctorum in diuinis genera originis, puta actionis, & passionis posuisset, & non relationis, proculdubio origo affirmaretur constituens, & distingueretur. Quia igitur

est relatio, & non secundum quod est constitutiua personæ.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd natiuitas est via ad personā filij. Et ideo secūdū intellectū præcedit filiationē, etiā secūdū quod est cōstitutiua personæ filij. Sed generatio actiua significatur vt progrediēs à persona patris. Et ideo presupponit proprietatem personalem patris c.

QVAESTIO QVADRAGESIMAPRIMA de personis in cōparatione ad actus notionales, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de personis in comparatione ad actus notionales.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

¶ Secundo, vtrum huiusmodi actus sint necessarij, vel voluntarij.

¶ Tertio, vtrum secundum huiusmodi actus persona procedat de nihilo, vel de aliquo.

¶ Quarto, vtrum in diuinis sit ponere potentiam respectu actuum notionalium.

¶ Quinto quid significet huiusmodi potētia.

¶ Sexto, vtrū actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum actus notionales sint attribuēdi personis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q actus notionales nō sint personis attribuēdi. Dicit enim Boe. * in li. de tri. q oīa genera cum quis in diuinā vertit prędicationē, in diuinā mutātur substātiā, exceptis relatiuis c. Sed actio est vnū de decē generib *. Si igitur actio aliqua Deo attribuitur ad eius essentiam pertinebit, & non ad notionē.

2 ¶ Præterea, Aug. * dicit 5. de tri. quod oē quod de Deo dicitur, aut dicitur secundū substantiā, aut secundum relationē. Sed ea quę ad substantiā pertinent, significantur per essentialia attributa: quæ vero ad relationē, per nomina personarū, & per nomina proprietatū. Nō sunt ergo præter hæc attribuendi personis notionales actus.

3 ¶ Pręterea, Propriū actiōis est ex se passionē inferre. Sed in diuinis nō ponimus passiones. Ergo neq; actus notionales ibi ponendi sunt.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. * dicit in li. de fi. ad Pe. Propriū quidē patris est q filiū genuit. Sed generatio actus quidā est, ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis. Cap. 2. in prin. to. 3.

CONCLVSIO.

¶ *Actus notionales propter ordinē originis conuenienter attribuuntur diuinis personis.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd in diuinis personis attēditur distinctio secundū originem. Origo autē conuenięnter designari nō potest nisi per aliquos actus c. Ad significandū igitur originis ordinem in diuinis personis, necessariū fuit attribuere psonis actus notionales. 211

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnis origo designatur per aliquem actū. Duplex aūt ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidem secundū quod creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et ideo actiones quæ attribuuntur Deo ad designādum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinēt. Alius autem ordo originis in diuinis attenditur secundum processionem personæ à persona. Vnde actus designātes huius originis ordinem, notionales dicūtur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines adinuicem, vt ex dictis patet. e Q. 33. ar. 3. 213

¶ Ad secūdum dicēdum, quòd actus notionales secundū modū significandi tantū differunt à relationib' personarum, sed re sunt omnino idem c. Vnde magister dicit in primo sententiarū 26. di. * quod generatio & natiuitas alijs nominibus dicuntur paternitas & filiatio. 211 Para. 2. circa finem.

¶ Ad cuius euidentiā attendēdū est, quòd primo oportet cognoscere originem alicuius ab alio ex motu: Quia enī aliqua res à sua dispositione remoueretur per motū, manifestū fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio secūdum primā nominis impositionē importat originē motus. Sicut enim motus prout est in mobili ab aliquo, dicitur passio: ita origo ipsius motus secūdū quod incipit ab alio, & terminatur in id quod mouetur, vocatur actio. Remoto d igitur motu, actio nihil aliud importat q ordinē originis, secūdū quod à causa aliqua, vel principio, pcedit c in id quod est à

D. 39. 34 b 239 a 167

oppositum de facto est, idcirco optimè relatio præaffirmata ac distincta est.

a ¶ *Super quæstionis quadragesimæ primæ Articulum primum.*

Comment. Titulus ex prædictis patet, sunt enim actus notionales generare, spirare, dicere, &c. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Actus notionales attribuendi sunt personis, & probatur sic. in diuinis personis est distinctio secundum ordinem originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere personis. & probatur sequela, quia huiusmodi ordo nô potest conuenienter designari, nisi cum his actibus.

a 108 311 Annot. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quod duo dicit, quod actiones istæ sunt idem realiter quod relationes, & quod differunt ratione ab eis. Et primum probatur, quia actio subtracto motu nô est nisi relatio, &c. Secundum vero, quia de diuinis sensibilium more, intelligimus & loquimur, &c. Et hic est locus quo vtuntur, dicentes actionem esse subiectiuè in passo. sed facilè ad hoc respondetur, quia hic est sermo de actione vt actio est, & nô vt accidens est, vel substantia: & ideo nihil ruunt.

principio. Vnde, cùm in diuinis nô sit motus, actio personalis producentis personâ, nihil aliud est quàm habitudo principij ad personam quæ est à principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relationes vel notiones c. Quia tamen de diuinis & intelligibilibus rebus loqui nô possumus, nisi secundum modum rerum sensibilium à quibus cognitionem accipimus, & in quibus actiones & passiones in quantum motum implicant, aliud sunt à relationibus quæ ex actionibus & passionibus consequuntur: oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actus, & seorsum per modum relationum. Et sic patet quòd sunt idem secundum rem, sed differunt solùm secundùm modum significandi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio secundum quod importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem nô ponitur actio in diuinis personis. Vnde nô ponuntur ibi passiones, nisi grammaticè loquendo quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum actus notionales sint voluntarij.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd actus notionales sint voluntarij. Dicit. n. Hila. 1. lib. de Syno. Nô naturali necessitate ductus pater genuit filium.

2 ¶ Preterea, Apoc. c. 1. Transtulit nos in regnum filij dilectionis suę. Dilectio aût voluntatis est. Ergo filius genitus est à patre voluntate.

3 ¶ Præterea, Nihil magis est voluntarium quàm amor. sed spiritus sanctus procedit à patre & filio vt amor. Ergo procedit voluntariè.

4 ¶ Præterea, Filius procedit per modum intellectus vt verbum: sed omne verbum procedit à dicente per voluntatem. Ergo filius procedit à patre per voluntatem, & non per naturam.

5 ¶ Preterea, Quod nô est voluntarium, est necessarium, si igitur pater genuit filium non voluntate, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est côtra August.* in lib. ad Orosium.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit pater filium, neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶ *Actus notionales non nisi concomitanter voluntarij esse dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm dicitur aliquid esse vel fieri voluntate, dupliciter potest intelligi. vno modo, vt ablatiuus designet concomitantiam tantùm: sicut possunt dicere, quòd ego sum homo mea volûtate, quia scilicet volo me esse hoîem. Et hoc modo potest dici quòd pater genuit filiû voluntate, sicut & est volûtate Deus: quia vult se esse Deû, & vult se generare filiû. Alio modo sic, quod ablatiu* importet habitudinê principij. Sicut dicitur quod artifex operatur volûtate, quia volûtas est principiû operis. Et secûdû hûc modum dicêdû est, quòd Deus pater nô genuit filiû volûtate, sed volûtate produxit creaturâ. Vnde in li. de Syno.* dicitur, quod si quis voluntate Dei tanquâ vnû aliquid de creaturis filiû factû dicat, anathema sit. Et hui* ratio est: quia volûtas & natura secundû hoc differunt in causando, quia natura determinata est ad vnû c: sed voluntas nô est determinata ad vnû. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formæ agentis per quâ agit. Manifestû est aût, quòd vnius rei nô est nisi vna forma naturalis per quâ res habet esse c. Vnde quale ipsum est, tale facit. Sed forma per quâ voluntas agit, non est vna tantùm, sed sunt plures, secundû quod sunt plures rationes intellectæ. Vnde quod voluntate agitur, non est tale quale est agês, sed quale vult, & illud intelligit esse agês. Eorum igitur voluntas principiû est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorû aût quę nô possunt nisi sic esse, principium natura est. Quod autê potest sic, vel aliter esse, lôge est à natura diuina, sed hoc pertinet ad rationê creaturæ, quia Deus est per se necesse esse, creatura aût est facta ex nihilo. Et ideo Arriani volêtes ad hoc deducere quòd filius sit creatura, dixerunt, quòd pater genuit filium voluntate, secûdum quod voluntas designat principium. Nobis autê dicendum est quòd pater genuit filium nô voluntate sed natura. Vnde Hil.* dicit in lib. de Sy. omnibus creaturis substantiam Dei volûtas attulit, sed naturam dedit filio ex impassibili, ac non data substantia perfecta natiuitas. Talia enim cûcta creata sunt, qualia Deus esse voluit: filius autem natus ex Deo, talis subsistit, qualis & Deus est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas illa inducitur contra illos qui à generatione filij etiam concomitantiam paternæ voluntatis remouebant dicentes, sic cum natura genuisse filium, vt tamen voluntas generandi ei non adesset, sicut & nos multa naturali necessitate, contra voluntatem patimur, vt mortem, senectutem, & huiusmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia & subsequentia, sic enim ibi dicitur *, Nô enim nolente patre, vel coactus pater, vel naturali necessitate inductus, genuit filium.

¶ Ad secundum dicendum quòd Apo. nominat Christû filiû dilectionis Dei, inquantum est à Deo superabundanter dilectus, nô quod dilectio sit principium generationis filij.

¶ Ad tertium dicendum quòd etiam volûtas inquantum est natura quędam, aliquid naturaliter vult, sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinê c. Et similiter Deus naturaliter vult & amat seipsum. Sed circa alia à se voluntas Dei se habet ad vtrumque quodammodo, vt dictum est c. Spiritus autem sanctus procedit vt amor, inquantum Deus amat seipsum: vnde naturaliter procedit, quamuis per modum voluntatis procedat.

¶ Ad quartû dicendû, quod etiâ in conceptionibus intellectualib* fit reductio ad prima, quæ naturaliter intelliguntur. Deus autem naturaliter intelligit seipsum. Et secundum hoc conceptio verbi diuini est naturalis.

¶ Ad quintû dicendû, quòd necessariû dicitur aliquid per se, & per aliud. Per aliud quidê dupliciter c. Vno modo sicut per causam agête & cogêtem, & sic necessariû dicitur, quod est violêtû. Alio modo sicut per causam finalê: sicut dicitur aliquid esse necessariû in his quæ sunt ad finê, inquantû sine hoc nô potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorum diuina generatio est necessaria. Quia Deus nô est propter finê neq; coactio cadit in ipsum. Per se autê dicitur aliquid necessariû quod non potest non esse. Et sic Deû esse est necessarium. Et hoc modo patrem generare filium est necessarium.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum actus notionales sint de aliquo.*

215 1. dist. 6. ar. 1. 2. & 3. et po. q. 2. ar. 3

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus intelligendus est ita ample vt sonat: in corpore namque distinguetur.

* In medio lib. & est dissinitio 25 & etiâ aliquantulû à medio lib.

¶ In corpore vnica est distinctio bimembris, cum singulis conclusionibus iuxta ipsa membra. Distinctio est, aliquid esse, vel fieri voluntate, contingit dupliciter. s. concomitanter, vel causaliter, seu principatiuè, exemplum primi. Sortes est homo sua voluntate. exemplum secundi, Sortes ædificat domum sua voluntate.

Comment. Côclusio prima iuxta primum membrum, pater genuit filiû voluntate concomitante. Et manifestatur, quia etiam pater est Deus voluntate concomitante. ergo à fortiori, &c. Secunda vero côclusio iuxta secundum membrum est. Pater genuit filium natura, non voluntate principiante, sed sic produxit creaturam.

Hic lib. ad Orosium inscribitur dialogo 65. Quæst. habetur 10. 4. c. 7. in princ.

Hęc côclusio quo ad omnes sui partes primò probatur autoritate Hil. Secûdò ratione. Tertio ab opposita hæresi Arriana. Et autoritas quidê Hilarij plana est in litera. Ratio vero sumitur ex quadruplici differentia naturæ & voluntatis in causando sic. Vnius rei vna tâtum est forma naturalis qua est: voluntatis autê nô vna est forma per quam agit, sed plures, secûdû quod sunt plures rationes intellectæ: ergo natura est determinata ad vnû, voluntas vero non. ergo naturale agens, quale ipsum est tale agit: voluntarium autem quale vult & intelligit, & nô quale ipsum est, agit. ergo natura est principium eorum quæ non possunt nisi sic esse: voluntas autem eorû quę possunt sic, vel aliter esse. ergo natura non volûtas est principium diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima consequentia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autê, quia persona diuina, vtpote diuinæ naturæ, procul est à sic & aliter se habere, quia Deus est per se necesse esse: quo ad creaturâ vero, quia est ex nihilo. Reliqua, vt nota, relinquuntur. Testimonium autem ab Arrij errore assertum: quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hilar. autoritate vulgata.

Annot. ¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni filij & spiritus sancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalibus vniuersaliter quærente, & ex tertio argumento. Expressit autem in conclusionibus autor generationem filij, tanquam priorem secûdum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefaceret, quomodo se habent ad voluntatem.

Annot. ¶ Circa primam conclusionem & distinctionem simul aduerte quod volûtas concomitâs vocatur volûtas côparata ad illud, vt ad obiectû præcisè. Volûtas autê principians vocatur voluntas côparata ad illud, vt causa seu principiû ad effectum. Et propterea volûtas côcomitans potest inueniri dupliciter, scilicet antecedenter, sicut cum desidero pluuiam futuram: & consequêter, sicut cum placet pluuia quę est aut fuit. Verû autê côclusio prima verificetur de voluntate côcomitâte, & prius & post secundâ intellectâ, an non, in litera nô exprimitur. Sco. tamen in pri. distinct. 6. tenuit partem affirmatiuam, quam credo consonam sancto Thomæ. Tum quoniam apud ipsum superius in quæstione 32. articulo tertio ad primum, docuit, quod absoluta communia toti trinitati sunt priora notionalibus, côstat autem quod velle generationê filij, sicut etiam velle essentiam diuinam, est absolutum cômuneque toti trinitati: ergo prius pater vult generationê filij quâ generet. Tû quoniâ par videtur ratio de processione Spirit. S. quâ côstat prius amari secundû rationem quàm spirari, quoniam pater amando se, & Filiû, & Spirit. S. & eadem ratione spirat ipsam, spirat Spiri. S. Nec obstant dicta in q. de potentia Dei, q. 2. art. 3. quoniam ibi per volûtatê præcedentê & volûtatem priorê têpore, natura, siue intellectu, intelligit voluntatem vt principium, vt patet diligenter côsideranti.

¶ Circa rationem adductam pro secunda conclusione aduerte, quod tres ibi differêtiæ inter voluntatê & naturam in causando ponuntur. Et quarta in essendo. Alio tamen ordine eas numerauit quàm in litera ponuntur, vt vis illationis à priori fieret. Differêtia ergo in essendo in antecedente assumpta est, reliquæ autem tres in tribus consequentibus successiuè ponuntur. Est autê sensus primæ differentiæ, quòd vnius rei naturalis in esse vnica est forma. Et quo ad propositû spectat, nihil refert, vtrû vna res naturalis habeat plures formas subordinatas, vt putant tenentes pluralitatem formarû in eodê, an sit solum vna forma substantialis. Tum quia omnes quo ad propositû sumuntur vt habêt rationê vnius. Tum quia quælibet vna tantû est. Voluntas autê vna & eadê plures, vt plures, i. nô vnius [illegible] vim habentis formas sortitur: vt patet quia [illegible] nulla sua forma dat velle, sed oppositum: quoniam vt dicitur, potêtia rationalis oppositorû est. Differt igitur volûtas à natura, quia natura [illegible] côstituitur in esse per vnicâ formâ, voluntas autê côstituitur [illegible] quod est velle, per multas formas. i. obiecta [illegible] multa. Tum volendo multa posita per vnum. Vltima aût differêtia ex parte productorû se tenens intelligenda est nô absolutè, sed vt stant sub talibus causis, hoc siquidem duplici modo intelligi potest. s. simpliciter, & sic falsum est quod effectus naturæ nô possint aliter se habere, vt manifestum est [illegible] pater. Et vt stat sub tali causa, & sic est verum intentum: quoniam effectus naturalis deductis impedimentis, oportet quod sit talis quale est agens: nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri: effectus verò voluntarius potest, aut potuit sic & aliter fieri, ex quo voluntarius est.

Quæstio. ¶ *Nam & quomodo verû sit, effectû assimilari formæ agêtis per quâ agit.*

¶ Circa probationê primæ côsequentiæ, qua deducitur secunda differentia & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agentis per quam agit dubium occurrit. Aut ista propositio est vera de assimilatione ad formam & modum essendi illius formę. Aut de assimilatione ad formam tantum. si quo ad formam tantum, ergo vanè affertur in litera ad probandum naturam determinari ad vnum, & quale est naturale agens, tale agere ex hoc quòd vnius rei naturalis est vna forma, per quam res constituitur in suo esse naturali: quia effectus assimilatur formæ agentis. Et manifestatur sequela ex differentia inter secundam & tertiam differentiam, nam secunda, scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam: nam si agens, vnicam habet formam, & producit simile, oportet quod producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum. ¶ Tertia aût secûdû agere tale quale ipsû in se est, ptinet ad assimilationê ad formâ & modû essendi illius, vt patet, & est hic principaliter intentum ex hac tertia quarta, quæ proximû mediû est côclusionis. Si igitur propositio illa ad [illegible] quo ad assimilationê ad modû essendi, nô probatur intentû. Si aût dicatur quòd est vera quo ad similationê vtriusq; s. formæ & modi, sequitur contra alterum membrum nam sequitur, ergo effectus voluntatis assimilatur formæ in modo essendi: quod potest esse falsum: nâ domus in mête est sine materia [illegible].

¶ Ad hoc dubiû quâuis ad pauca respiciêtes distinguerent de agente naturali & voluntario, si tamen attendimus, quòd hac propositione litera cômuniter vtitur ad naturale & voluntariû, & infert ex ea quod illud agit quale ipsum est, hoc aût quale vult, nô quale est, aliter oporteret dicere. Dicito ergo propositionem illâ esse verâ quo ad formâ & modû per se illius, inquantû est ratio agendi. Omne nâque agens siue naturale, siue voluntariû, quantum potest facit simile sibi secûdum formâ, & per se conditiones seu modum eius. Vocatur autem & est modus per se illius, qui modificat eam infra propriam latitudinem. Modus enim per se docendi infra doctrinæ latitudinem est, & sic de alijs. Inter naturale autem & voluntarium agens, hoc interest, quod naturale agit quia est, voluntarium vero quia vult: ac per hoc forma naturalis est ratio agêdi quia est, forma vero voluntaria est ratio agendi quia volita. Et propterea modus per se formæ naturalis, est sic vel sic esse: nam sic esse ad latitudinem essendi spectat. Modus vero per se formæ voluntariæ, est sic vel sic volitum, & non sic esse, nam sic volitum spectat ad latitudinem voliti: sic autem distinguitur contra illud. Ex his aût vlteri* sequuntur duo. Primo, quòd forma voluntaria habet duplicê essendi modû, vnum inquantum est vna essentia in mûdo: & hic est esse immaterialiter in mente. Et alterû in quâtum est ratio agêdi: & hic est esse sic, vel sic volitû. forma aût naturalis eundem essendi modum habet, inquantum est ens, & inquâtum est ratio agendi, [illegible] est illa quia volita: velle. n. est aliud ab esse. Secûdoq; agês naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quâtû potest effectû absq; distinctione aliqua: & propterea filius assimilatur patri, etiam in indiuidualibus conditionibus, si virtus generatiua sit fortis. Et inde prouenit etiâ, quòd tantû substâtiæ côpositæ possunt immediatè producere substantias materiales apud Peripateticos. Agês vero voluntarium assimilat effectû formæ qua agit, & modo eius inquantû ratio agendi, non autem modo eius inquâtum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta: quia, in maiori quale subsumitur, quod modus essendi formæ voluntariæ, sit modus formæ per se, non est sermo in illa maxima: nam in ea est sermo de modo per se formæ, inquantum est ratio agendi: & est vniuersaliter vera. Agens enim voluntarium côcipit quantum potest vt faciat quod vult, sicut quando, vbi, & quomodo vult, & patet. Et sic vides quàm perspicuè ex illa maxima autor tertiam differêtiam intulerit, quòd scilicet naturale agit quale ipsum est: voluntarium vero quale vult, non quale est: & hæc bene notato & applicato quando oportet.

¶ Circa has differêtias aliud occurrit dubiû ex parte voluntatis, an scilicet verificetur de ea vt productiua ad extra tantû, an etiam vt productiua ad intra. Nâ si ad extra tantû, vanus est hic labor vbi de productionibus ad intrà est quęstio. Si vero etiâ ad intrà, sequitur quod nihil erit productû à voluntate intus, nisi in actu reflexo. & tenet sequela, quia ex prædictis omne volitû productû, est productum vt volitum, nihil est enim in voluntate volitû nisi reflexè, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd aliquid esse in voluntate volitû contingit dupliciter. vno modo vt rem quandam, & sic reflexè est volitum. Alio modo vt tendentiâ in obiectum amatum, & sic est directè volitum, eadê volitione qua [illegible] volitum. potest quoque & aliter volitum distingui in volitum vt rationê volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtrâque distinctionem intus & extrà verificatur id quod de voluntate hic dicitur. Est enim intus productum, quia [illegible] in actu recto, vel vt ratio volendi, vel vt tendentia in aliud. Et hoc sufficit. [illegible] voluntarium est ipsum velle, & liber ipse amor.

¶ In responsione ad tertium nota distinctionem & responsionem. Distinctio est de voluntate in communi: quod potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quędam, & vt se habet ad vtrûque, & quod primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, liberè. Et declaratur primus modus. In voluntate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus verò in voluntate Dei respectu aliorum à se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, quòd scilicet Spiritus sanctus procedit naturaliter, per modû tamê volûtatis.

¶ *Num voluntatis sit aliquid actus naturaliter.*

¶ Circa distinctionem voluntatis dubiû occurrit. Sco. enim in primo distinc. 10. in quæst. de numero productionum diuinarum, & distinct. decimaquinta, & in quolibetis, quæstione decimasexta, tenens Spiritum Sanct. procedere liberè, conatur infringere hanc distinctionem: & ostendere quod voluntas nullum actum habet merè naturaliter. Arguit ergò primo sic. Voluntas & natura habent oppositos modos principiandi, ita quod nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem, ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum: voluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed se ipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam vero partem, quod vnus non reducitur in alterû, probatur quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertranseo. Et confirmatur: quia oppositi modi agendi primò distinguentes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentię actiuæ, sed libere & naturaliter operari sunt huiusmodi: ergo probatur minor per Aristo. in phy. & in metaphy. ponente primas differentias actiui principij, naturale & liberû, sub diuersis tamen nominibus. Nam in secundo phy. vocatur propositio, & in 9. metaph. vocatur potentia rationalis, &c. Et confirmatur, quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem. vt potentia libera: ergo sub ratione etiam potentiæ liberæ vult ipsum finem Et tenet sequela, quia eadem est potentia circa vtrumque.

¶ Præterea. Côditio intrinseca potentiæ absolutæ vel in ordine ad actum perfectû, nô repugnat perfectioni in operando: sed libertas est huiusmodi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas: ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur, firmitas operationis perficit: sed necessitas importat firmitatem: ergo perficit operationem liberam. Et confirmatur vltimo: quia nô est eadê diuisio in principium actiuû necessariû & côtingês, & in naturale & liberû. sicut igitur aliquod naturale potest côtingêter agere, quia potest impediri, ita aliquod liberû potest necessario agere. Affert quoque ad hoc autoritatê Aug. aut voluntas nô est, aut libera dicenda est, qua beati sic esse volum*, vt esse miseri nô solû nô velimus, sed nequaquam velle possimus. Ex quibus omnibus duo intendit. s. quòd omnis actus voluntatis sit liber: & quod cum libertate actus stat necessitas simpliciter eiusdem: & dicit spiritum procedere libere & necessario.

¶ *Num spiritus sanctus in diuinis procedat à voluntate vt principio naturaliter.* Quæstio.

¶ Circa eandem distinctionê applicatam ad spiritû san. dubiû occurrit ad hominem. Spiritus san. est à volûtate vt principio. ergo spi. san. potest sic & aliter se habere. Antecedens probatur: quia volûtas paterna est principiû spirit* san. sicut intellect* paternus est principiû verbi. côsequêtia aût tenet ex dictis in corpore huius art. vbi dictû est, quòd est à volûtate vt principio, potest aliter se habere. Et si dicatur quòd esse à voluntate vt principio distincto côtra naturâ dat sic & aliter se habere, esse aût à volûtate vt natura nô. Contra, spiritus san. est à volûtate, vt volûtas est distincta côtra naturâ: ergo antecedens probatur tripliciter: quia aliter numerus processionû diuinarû malè fuisset probatus superi* in q. 27. art. 5. ex hoc quod in natura intellectuali nô est nisi intelligere & velle. Secûdo, quia voluntas in productione spiri. san. concurrit vt potêtia distincta secundû rationê ab essentia, seu natura, & ab intellectu. Tertio, quia vt in hac responsione dicitur, spiritus sanctus procedit per modum voluntatis.

¶ Ad euidêtiâ huius difficultatis, distinctionis, ac propriè locutionis aduerte primo quòd quêadmodû intellectus trifariâ côsideratur. Primo absolute, vt est potêtia intellectiua, & sic vocatur intellect*. Secûdo prout est cognoscitiu* absq; discursu, & sic etiâ vocatur intellectus. Tertiò prout est discursiuus, & sic vocatur ratio. Ita proportionaliter nô eodê tamê ordine, volûtas trifariâ sumi potest. primo pro potêtia volitiua: & sic vocatur volûtas. Secûdo pro eadê potêtia inquâtû est naturaliter determinata ad aliquod obiectû seu opus, & sic vocatur volûtas vt natura. Tertio pro eadê potêtia vt est indeterminata ad vtrumlibet: & sic vocatur quādoq; liberû arbitriû, quâdoq; volûtas. Et quia côtingit volûtatem determinari ex se dupliciter. vno modo quo ad specificationê actus. i. quòd si operatur circa tale obiectû, oportet ex ea in actû talê, ita quòd nô oppositû, sicut volûtas nostra determinata est ad beatitudinê. Alio modo quo ad specificationê & exercitiû actus, sicut volûtas videntis Deû determinatur ad amâdû ipsum: ita quòd non solû nô potest habere actû odij erga ipsum, sed etiâ nô potest suspêdere actû amâdi eûdê. ita dupliciter volûtas habet rationê naturæ. Primo, vt determinata est ex se respectu alicuius obiecti ad velle, ita quòd nô potest nolle illud: vel econuerso ad nolle aliquid. ita quòd nô potest velle illud. Et sic côcorditer dicimus, quòd volûtas habet rationê naturę respectu beatitudinis & miseriæ: sed cû hoc naturalitate stat libertas quo ad exercitiû actus. i. velle, aut nô velle, & similiter nolle, aut nô nolle. Secûdo vt determinata est ex propria natura respectu alicui* obiecti ad velle: nô solû vt distinguitur côtra nolle, sed etiâ vt distinguitur côtra nô velle. s. quod oportet ipsam ex se præsentatum tale obiectû velle absq; libertate suspêdendi actû. Et in hoc dissentire intendit Scot. Ita quod ratio naturæ in voluntate respectu exercitij actus est in qua dissentimus, & quæ impugnatur.

¶ Aduerte secûdo quod quia potêtię distinguûtur per actus, & actus per obiecta: consequês est, quòd si actus plures habêt distinctiones ac differêtias, oportet distinguêdo côsiderare, quod differêtiæ actuû, quæ attêdûtur penes per se primo differêtias obiectorû formalium, sunt distinctiuæ potentiarû. Reliquæ autê differêtiæ actuû nô distinguût potêtias, quantumcûq; inter se sint diuersæ. Et propterea, si naturale & liberû nô sunt differêtiæ actuû penes per se, primo obiecta distinctiua potêtiarû nô inferêt ex hac parte distinctionê personarû. Videtur autê naturale & liberû esse differêtiæ modi agêdi, quêadmodû discurrere & simpliciter intueri sunt modi intelligêdi. Et quêadmodû intelligere per discursum & simpliciter, sunt quidê oppositi modi cognoscêdi, & per se primò nô diuersificât potêtiâ, sed modû operâdi, præsuppositiuè tamê potest dici diuersificare potentiâ, pro quâto. s. præsupponût diuersas potêtias, vnâ ita intellectualê, quod non rationalê. Alterâ vero ita rationalê, quod etiâ intellectualê, nô enim potest esse rationalis absq; intellectu, quia posterius nô potest absolui à participatione prioris. Ita naturale & liberû per se primo diuersificat nô potêtiâ, sed modû operâdi. præsupponût tamê diuersitatê potêtiarû naturalis & liberæ: non ita quod sicut datur potêtia merè naturalis, ita detur potentia merè libera, quia hoc est impossibile: quoniâ in posteriori oportet saluari rationê prioris, & infimum inferioris participare superius. côstat enî, quod natura prior est volûtate, sed datur potêtia verè libera, quæ secûdû sui supremû habet rationê naturæ, secûdû vero reliquû est merè libera. His igitur prælibatis, ad rationê Sco. negatur, quod neuter istorû modorû agêdi reducatur in alterû: quoniâ liberû reducitur ad naturale, habet. n. se liberû ad naturale vt multa ad vnû: vt mot* ad immobile, vt variû ad vniforme. Et propterea oportet quod oriatur ab ipso, & fundetur in ipso, sitq; ipsius effectus: vt inferi* in q. 60. ar. 2. & 82. ar. 1. manifestatur. Et cû probatur oppositû: quia sequeretur quod liberû secûdû totû genus suû esset imperfectû, accipiêdo imperfectû priuatiuè, & propriè negatur côsequêtia, loquêdo de naturali & libero ex parte producêtis. Si autê est sermo ex parte etiâ producti, dico quod productio libera dicit imperfectionê in realiter producto liberè: quoniam dicit illud in se posse sic & aliter se habere, vt in corpore ar. deductû est. Dixi autê realiter producto, propter liberâ volitionê qua Deus vult bonû creaturis, ipsa enim nô est pducta realiter, & propterea nô potest in se sic & aliter se habere, aut habuisse, quâuis possit aliter habuisse habitudinê rationis ad creaturas, propter imperfectionê termini. Et sic ruit fundamentû Scot. ex hoc art. ex hac propositione, productio libera vt distinguitur contra naturalê, dicit imperfectionê in realiter producto, & propterea poni nô potest in diuinis ad intra. Et hic est ali* defectus sui fundamenti. Vnde ad côfirmationê primâ dicitur, quod quia differêtiæ posteriores nô variât suû prius, & naturale & liberû, sunt differêtiæ modi agêdi: ideo non variât differêtias actiuû quibus distinguunt potêtias. Côcedo ergo quod naturale & liberum sunt distincti modi agendi, non tamen quod sint oppositi

407

modi distinctiui potentiarum: sed proprie loquendo sunt distinctũ modorum possendi. Et hoc intendit Aristo. in locis adductis: non enim intenit excludere à proposito & rationali naturam identicè & causaliter, sed vt si formaliter: vt etiam autor in hoc articulo distinxit voluntatem contra naturam. Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia: sed, ergo est alia potentia, vel alia ratio eiusdem potentiæ.

216 Posset tamen hæc materia vnico verbo absolui, dicendo quod voluntas distinguitur contra naturam præcise, & non contra naturam intraneam voluntati, quæ est simul natura & voluntas. Ad aliam verò confirmationem dicitur, quod eadem quidem est potentia attingens finem & referens in finem, sed non eodem modo. Sicut etiam idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo. ita enim se habent liberum & naturale in voluntate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam verò rationem distinguendum est de necessitate, aut simpliciter, aut immutabilitatis: & dicendum quod actui libero vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: quia spiritus sanctus necessario procedit, ita quod eius oppositum implicat contradictionem secundum se. Necessitas autem immutabilitatis, est firmitas quæ stat cum libertate, & perficit operationem liberam. Et per hoc patet responsio ad confirmationes: supponunt enim libertatem esse compossibilem necessitati simpliciter alicuius actus vt sic: quod vt ex nono Metha. patet falsum est, oportet enim libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

1. dist.5. q. 2. art.1. & 2. Et 3. dist. 11. ar.1. ad 1

Dist. vl. de Tri. nõ procul à fi. lib.

¶ Ad secundam dubitationẽ quæ est ad hominẽ dicitur, quòd labor, est in æquiuoco, nã spirit. san. procedit à voluntate vt principio, & à voluntate vt voluntas, sumendo voluntatis nomẽ pro potẽtia volitiua: & hoc concludunt omnes obiectiones. Sic enim voluntatem accipiendo, verum est quod productio spiritus sancti est à voluntate vt principio, & vt distincta contra naturã, id est, substantiam volẽtis: nõ autẽ cõtra naturã .i. rationẽ naturæ in se quasi participatã .i. cõtra modum operandi naturæ: & q̃ penes intellectum & voluntatem sumitur numerus processionũ diuinarũ, & quod spiritus sanctus procedit per modum voluntatis. Ex hoc enim quòd procedit per operationem volitiuę potentiæ, habet illas tres conditiones, in quibus differt modus voluntatis à modo naturæ: quas vide in quæstionibus disputatis de potẽtia Dei. q.10. ar.2. ad 11. Cum his omnibus tamen stat, quod cõueniunt in hoc vnico modo, scilicet naturaliter, vt in litera habes. Accipiendo autẽ voluntatis nomen pro ratione voluntatis, inquantũ est libera: sic negatur, quod processio spiritus sancti sit à voluntate: & dicitur quod est à volũtate, non inquantũ voluntas, sed inquãtum natura, & similia. Vnde hic oportet aduertere quomodo vtatur quis vocabulis.

¶ Restat vnum dubiũ, an voluntas æquiuocè sumatur in prima & secũda conclusione, quæ tamen sunt communes omnibus theologis, & determinatæ in primo sententiarum dist.6. Si enim sumitur vniuocè, sequitur quod pater voluntate concomitante ad vtrumlibet, velit generationem filij: de hac enim est sermo in secunda. Si autẽ æquiuocè, satis leuis videtur disputatio & differẽtia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod sumitur vniuocè vtrobique. s. pro potẽtia volitiua, seu actu volendi absolute & indistincte. Et in prima ostenditur, quod actus volendi non curando qualis respicit generationem filij, sine processionem spiritus sancti, vt obiectum. in secunda verò determinatur, quod velle etiam non curando quale, non habet rationem principij ad vtrumlibet, respectu actuum notionalium. Verum habere rationem principij ad vtrumlibet significatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vt puta, genuit voluntate: & sic non est æquiuocatio.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum tertium.*

Titulus quærit de actibus notionalibus. &c. in actu exercito, an scilicet pater generet filium de sua substantia, an de nihilo.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actus notionales nõ sint de aliquo. Quia si pater generat filium de aliquo, aut de seipso aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cũ id de quo aliquid generatur, sit in eo quod generatur, sequitur quòd aliquid alienum à patre sit in filio. Quod est cõtra Hilar.* 7. de tri. vbi dicit, Nihil in his diuersum est vel alienum. Si autem filium generat pater de seipso, id autem de quo aliquid generatur, si sit permanens, recipit eius prædicationem quod generatur: sicut dicimus quòd homo est albus, quia homo permanet, cùm de non albo fit albus. Sequitur igitur quod pater vel nõ permaneat genito filio, vel quòd pater sit filius, quod est falsum. Non ergo pater generat filium de aliquo, sed de nihilo.

2 ¶ Præterea, Id de quo aliquid generatur, est principiũ eius quod generatur, si ergo pater generat filiũ de essentia vel natura sua, sequitur quod essentia vel natura patris sit principium filij. Sed non principium materiale, quia materia locum in diuinis non habet. Ergo est principium quasi actiuum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur quod essentia generet. Quod supra improbatum est c.

Q.41. ar.3. 7. de Trin. cap.7. 206 & c 203

3 ¶ Præterea, Aug. dicit, q̃ tres personæ non sunt ex eadẽ essentia: quia non est aliud essentia & persona. Sed persona filij non est aliud ab essentia. Ergo filius non est de essentia patris.

4 ¶ Præterea, Omnis creatura est ex nihilo, sed filius in scripturis dicitur creatura. Dicitur enim Eccl.24. Ex ore sapientiæ genitæ. Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturã. Et postea ex ore eiusdẽ sapiẽtiæ dicitur, Ab initio & ante sæcula creata sum. Ergo filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo. Et similiter potest obijci de spiritu sancto propter hoc quod dicitur Zach.12. Dixit dominus extẽdens cœlũ & fundans terrã, & creans spiritũ hominis in eo. Et Amos 4. secundũ aliam literam. Ego formans montes: & creans spiritum.

Cap.1. circa fin. tom.3.

¶ SED CONTRA est, quod Aug.* dicit in lib. de fi. ad Pet. Pater Deus solus est de sua natura, sine initio genuit filium sibi æqualem.

CONCLVSIO.

¶ *Filius Dei propriè & verè filius non ex nihilo, sed ex tota substantia patris genitus cum sit, actus notionales ex aliquo necessariò sunt.*

Q.27. ar.2. et q.33. ar. 2. & 3. 155 186 187

¶ RESPONDEO dicẽdum, quod filius non est genitus de nihilo, sed de substantia patris: Ostensum est enim * supra c, q̃ paternitas & filiatio, & natiuitas verè & propriè est in diuinis. Hoc autem interest inter generationem veram per quam aliquis procedit vt filius, & factionem qua faciẽs facit aliquid de exteriori materia, sicut scamnum facit artifex de ligno, homo autem generat filium de seipso. Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt infra * ostenditur e) non quod nihilum cedat in substantiã rei, sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo filius procederet à patre, vt de nihilo existẽs, hoc modo se haberet ad patrem, vt artificiatum ad artificem, quod manifestum est nomen filiationis propriè habere non posse, sed solum secundum aliquam similitudinem. Vnde relinquitur quòd si filius Dei procederet à patre, quasi existens ex nihilo, non esset vere & propriè filius. Cuius contrarium dicitur. 1. Ioan. vlti. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus non est ex nihilo, nec factus d, sed tantum genitus. Si qui autem ex nihilo à Deo facti filij Dei dicantur, hoc erit metaphorice secundum aliqualem assimilationem ad eum qui verè filius est. Vnde inquantum solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, secundum illud Ioan. 1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. inquantum verò per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphorice dicitur esse primogenitus, secundum illud Rom.8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo quòd Dei filius sit genitus de substantia patris, aliter tamẽ quàm filius hominis. Pars enim substantiæ hominis generantis transit in substantiam geniti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est quod pater generando filium, non partem naturæ in ipsum transfuderit, sed totã naturã ei communicauerit, remanẽte distinctione solum secundum originem, vt ex dictis * patet e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum filius dicitur natus de patre, hæc præpositio de, significat principium generans consubstantiale, non autẽ principiũ materiale. Quod enim producitur de materia, fit per trãsmutationẽ illius de quo producitur in aliquã formã. Diuina autem essentia, non est transmutabilis, neque alterius formæ susceptiua e.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd cùm dicitur filius genitus de essentia patris, secundũ expositionem Magist. 5. dist. 1. sententiarum, designat habitudinem principij quasi actiui. Vbi sic exponit. Filius est genitus de essentia patris, id est de patre essentia, propter hoc quod August.* 15. li. de trinitate dicit, Tale est quod dico de patre essentia, ac si expressius dicerem de patris essentia. Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quòd creatura est ex Deo essentia, non tamen quòd sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, quod hæc prepositio de, semper denotat consubstantialitatem. Vnde non dicimus quod domus sit de ædificatore, cùm non sit causa cõsubstantialis. Possumus autẽ dicere q̃ aliquid sit de aliquo, quocunq; modo illud significetur vt principiũ cõsubstantiale, siue illud sit principiũ actiuũ, sicut filius dicitur esse de patre: siue sit principium materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro: siue sit principium formale in his dũtaxat, in quibus ipsæ formę sunt subsistẽtes, & non aduenientes alteri, possumus enim dicere, quod Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modum dicimus quòd filius est genitus de essentia patris, inquãtum essentia patris filio per generationem cõmunicata, in eo subsistit.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ cùm dicitur filius est genitus de essentia patris, additur aliquid, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cũ dicitur, quòd tres personæ sunt de essentia diuina, non ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per præpositionem significata. Et ideo non est simile.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd cũ dicitur, sapiẽtia est creata, potest intelligi, non de sapiẽtia, quæ est filius Dei, sed de sapientia creata, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccles 1. Ipse creauit eam, scilicet sapientiam Spiritu sancto, & effundit illã super omnia opera sua. Neq; est incõueniens quod in vno cõtextu locutionis loquatur scriptura de sapiẽtia genita & creata, quia sapiẽtia creata est participatio quædam sapientiæ increatæ. Vel potest referri ad naturam creatam assumptã à filio, vt sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum, i. præuisa sum creatura vniri. Vel per hoc, q̃ sapientia creata & genita nuncupatur: modus diuinæ generationis nobis insinuatur. In generatione enim quod generatur, accipit naturam generantis, quod perfectionis est. In creatione verò creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creãtis. Dicitur ergo filius simul creatus & genitus: vt ex creatiõe accipiatur immutabilitas patris, & ex generatione vnitas naturæ in patre & filio. Et sic exponitur intellectus huius scripturæ ab Hil. li.* de synodis. Autoritates autem inductę non loquuntur de Spiritu sancto, sed de spiritu creato: qui quandoque dicitur ventus, quandoque aër, quandoque flatus hominis, quandoque etiã anima, vel quæcunque substantia inuisibilis.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito, filius est genitus, non de nihilo, sed de substantia patris. Probatur prima quoad partem negatiuam ducendo ad impossibile: si filius produceretur de nihilo, ergo esset factus: ergo non esset vere & proprie filius. Prima consequentia probatur ex proportione materiæ ad artificem, & nihili ad Deum. Secunda autem est ex differentia inter factionem & natiuitatem. Destructio autem consequentis manifestatur ex autoritate Ioann. Apostoli. Deinde respondet obiectioni tacitæ: scilicet quòd in scripturis filius Dei verificatur de aliquo qui est ex nihilo, dicendo quod hoc non verificatur de vero filio, sed de filio per assimilationem, allatis ad hæc autoritatibus. Inferens postmodum Secunda pars conclusionis per locum à diuisione. & subiungitur quam differenter intelligitur hæc secunda pars de substantia patris humani, & de substantia patris diuini: quia ibi de parte, hic de toto.

¶ *Num Filius ex essentia patris sit genitus, vt ex materia, secluso omni ratione imperfectionis ab ipsa.*

¶ In responsione ad primum, in quo negatur, essentiam diuinam habere rationem materiæ: & secundum, in quo dicitur, quod habet rationem formæ substantialis, occurrunt argumenta Henrici & Durãdi, apud Capreolum in quinta distinct. primi, ad probandum quod filius est genitus de substantia patris vt materia, quo ad conditiones materiæ, non importãtes imperfectionem. Afferuntur autem quatuor conditiones sic: esse intrinsecum genito, non accipiens esse, & præexistere, & inexistere, & manere idem in tota generatione, & esse de quo genitum generatur, vt ly de quo distinguitur contra de nihilo, conuenit essentiæ diuinæ respectu generationis filij: & sunt propriæ conditiones materiæ, ergo de essentia vt materia, vel quasi materia generatur filius. Assumptum quoad omnia manifestatur inductiuè. Et quo ad vltimum probatur, ex differentia inter creationem & generationem: quod illa de nullo subiecto, hæc de præexistenti subiecto est. Adducuntur & confirmationes, si pater de patre, aut de aliena substantia generaret filium, proculdubio substantia illa haberet rationem materiæ, ergo si de tota & propria generat, eandem habet rationem. Totum enim & pars, propria & alienum, non variant propositum. Et confirmatur rursus, quia essentia recipit proprietatem constitutiuam geniti, & est quasi potentia passiua in generatione, alioquin non omnipotentiæ actiuæ naturali responderet passiua, ergo habet rationem materiæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur: quòd quamuis secundum quid tolerari possit diuinam essentiam habere aliquam conditionẽ materiæ in generatione, vt in dist. 5. primi, quæst. 2. articulo 1. sustinuit autor simpliciter: tamen cum litera huius articuli negandum est filium genitum de patris substantia vt materia, & affirmandum vt forma. Nec aliqua propria conditio materiæ saluatur in diuina essentia. Esse enim de quo, vt distinguitur contra de nihilo, nõ est proprium materiæ, sed præexistentis intrinsici, quod est commune formæ & materiæ, vt patet si fingamus ex præexistẽte Sortis anima, & nũc noua materia fieri à Deo Sortem, tunc enim non crearetur: quia ex præexistẽte aliquo fieret, & tamen nõ fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac & in alijs conditionibus accidit, quia vt plurimum in ista consueuimus per subiectũ, seu materiã declarare, vt etiã in hoc articulo fit, vbi de nihilo, per proportionem. Ad te subiecto articulum declaratur cum tamen opponatur. Ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistẽte. Et similiter reliquæ tres conditiones communes sunt præexistenti intrinseco. Ad confirmationem autem de patre & alieno negandum est assumptũ: si quo ad alienum quidẽ patet in natura angelica, quo ad patrem vero in fictione propositi exempli de Sorte. Ad ea autẽ quæ in vltima confirmatione adducuntur, negandũ est essentiam recipere proprietatem, quoniam compatiuntur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quoq; passiua, procul est à productione omnino simplicium, de quorum numero constat esse diuinam personam. Nec aliquod incõueniens est huiusmodi potentijs actiuis nõ respõdere passiuas. sufficit enim respõdere terminos, vt potentia creatiua (quæ tamen inferior est) testatur.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.*

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in diuinis non sit potentia respectu actuum notionalium. Omnis enim potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potentia enim passiua in Deo non est, vt suprà ostensum esse. Potentia verò actiua non competit vni personæ respectu alterius: cum personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est e. Ergo in diuinis nõ est potentia ad actus notionales.

2 ¶ Præterea, Potẽtia dicitur ad possibile. Sed diuinæ personæ nõ sunt de numero possibiliũ, sed de numero necessariorum: ergo respectu actuũ notionaliũ, quibus diuinæ personæ procedunt, non debet poni potentia in diuinis.

3 ¶ Præterea, Filius procedit vt verbũ, quod est conceptio intellectus: Spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad voluntatẽ. Sed potentia in Deo dicitur per cõparationem ad effectus: nõ autẽ per comparationem ad intelligere & velle, vt supra * habitum est e. Ergo in diuinis non debet dici potentia per comparationem ad actus notionales.

Q.25 ar.1. ad 3. & 4. argu. c d 110 104

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug.* contra Maxi. hæreticum, si Deus pater non potuit generare filium sibi æqualem, vbi est omnipotentia Dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

Lib.3. cõtra Maxim. ca.12. circa fi. tom.6.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm in diuinis sint actus notionales, potentiam quoque ibi horum actuum ponere oportet: vt in patre potentiam generandi filium: in patre & in filio spirandi spiritum sanctum potentiam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potentiam respectu huiusmodi actuũ, cum potentia nihil aliud significet quàm principium alicuius actus. Vnde cum patrẽ intelligamus vt principium generationis, & patrem & filiũ vt principiũ spirationis, necesse est quòd patri attribuamus potentiam generandi, & patri & filio potentiam spirandi. Quia potentia generandi significat id quo generans generat: omne aũt generans generat aliquo. Vnde in omni generante oportet ponere potentiã generandi, & in spirante potentiam spirandi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut secundum actus notionales non procedit aliqua persona vt facta, ita neque potentia ad actus notionales dicitur in diuinis per respectum ad aliquam personam factam, sed solum per respectum ad procedentem personam. D.494.

¶ Ad secundũ dicendum, quod possibile secundum quod necessariò opponitur, sequitur potentiam passiuam, quæ non est in diuinis. Vnde neq; in diuinis est aliquid possibile per modum istũ, sed solũ secũdum quod possibile cõtinetur sub necessario. Sic aũt dici potest, q̃ sicut Deũ esse est possibile, sic filiũ generari est possibile.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod potentia significat principium e. Principium autem distinctionem importat ab eo cuius est principium. Consideratur autem duplex distinctio in his quæ dicuntur de Deo. Vna, secundum rem, alia secundum rationem tantum, secundum rem quidem Deus distinguitur per essentiam à rebus, quarum est per creationem principium: sicut vna persona distinguitur ab alia, cuius est principium secundum actum notionalem. Sed actio ab agente non distinguitur in Deo, nisi secundum rationem tantùm, alioquin actio esset accidens in Deo. Et ideo respectu illarum actionum, secundum quas aliquæ res procedunt distinctæ à Deo, vel essentialiter, vel personaliter: potest à Deo attribui potentia secundum propriam rationem principij. Et ideo sicut potentiam ponimus creandi in Deo, ita possumus ponere potentiam generandi vel spirandi. Sed intelligere & velle non sunt tales actus, qui designent processionem alicuius rei à Deo distinctæ, vel essentialiter, vel personaliter e. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentiæ in Deo, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantùm: prout diuersimode significatur in Deo intellectus & intelligere, cum tamen ipsum intelligere Dei sit eius essentia, non habens principium.

130 e D.495. b 239

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quartum.*

IN titulo, potentia, vt patet quinto & nono metaph. dupliciter sumitur. Primo pro potentia logica: quæ consistit in non repugnantia terminorum, & de hac non est sermo. Secundo pro principio operationis, & sic sumitur hic, vnde in diuinis esse potentiam significat esse potentiæ rationem formalem respectu notionalium, sicut etiam cum quæritur vtrum in Deo sit scientia, nil aliud quæritur, nisi an scientia dicatur de Deo formaliter.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. necesse est ponere in diuinis potentiam respectu actuum notionalium. Hæc cõclusio primo in litera probatur sic. In diuinis ponũtur actus notionales; ergo necesse est ibi ponere potentiam horũ. Et probatur sequela: quia potentia nihil aliud significat, quàm principium actus. Secũdò explanatur vis rationis huius in speciali sic. Omne generans generat aliquo: ergo in omni generante oportet ponere potentiam generandi: ergo necesse est patri attribuere potentiam generandi. Prima consequentia probatur: quia potentia generandi significat id quod generans generat. Secunda vero probatur: quia pater est generationis principium. Et similiter potest formari ratio de spirãte & potentia spiratiua, idem enim est iudicium.

¶ *Num actus inferat potentiam in eo cui est, & num potentia generandi inferat potentiam simpliciter.*

¶ Circa hæc aduerte, q̃ quãuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7. distinct. primi, contra rationem & conclusionem arguat: duo tamen afferenda censui. Alterum contra rationem & conclusionem simile. Alterũ contra cõclusionem. Arguitur ergo primo sic, aut potẽtia ponitur in Deo respectu actuũ notionalium secundũ rem: & hoc non, quia non est secundum rem principium elicitiuum actus notionalis, vt patet: quoniam actus est idem cum ipsa potentia. Aut secundum rationẽ tantum: & hoc non, quia sic etiam intellectus haberet rationem potentiæ: quoniam secundum rationem est principium intelligendi. nullo igitur modo valet ratio literæ fundata super hoc, quod potentia est principium actus. Secundo arguitur sic, ex opposito. Negatio potentiæ generandi, non est negatio potentiæ: ergo affirmatio potentiæ generandi non est affirmatio potentiæ. Antecedens est Augustini: consequentia vero patet ex primo Perihermenias: affirmatio & negatio de eodem sunt.

¶ Ad primum horum dicitur, quod potentia ponitur in diuinis respectu actuum notionalium secundum rem. Sed aduertendum est, quòd aliquis actus potest inferre potentiam sui principium, ex duplici conditione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus eius realiter per ipsum productus. Ita quod quodlibet horum per seipsum separatim infert potentiam secundum rem. Verum quando actus est elicitus, infert potentiam principium illius secundum se. Quando vero actus non est elicitus, sed tantum effectus seu terminus realiter productus, infert potentiam principium illius, non secundum se, sed secundum suum effectum, seu terminum. Et quoniam generatio non est actus elicitus à patre, sed ipse pater, habet tamen quasi effectum filium realiter distinctum, ideo in patre est potentia generandi: quæ est principium secundum rem generationis, non secundum se: sed secundum quod ponit genitum. Vnde ratio literæ ex actu sumpta valida est, cum distinctione tamen prædicta intelligenda, scilicet de actu vel secundum se, vel secundum suum terminum realiter emanante. Et ad hoc insinuandum, in litera expressè dicitur, quòd sicut ponuntur ibi actus, ita potentia, significando per ly sicut, & ly ita, quod iuxta modum actus est modus potentiæ. Et hoc quia pluribus modis actus vendicare potest sibi potentiam, vt diximus, & in litera respondendo ad tertium exprimitur. Ad secundum vero conceditur totum: quoniam potentia generandi non affirmat potentiam, sed potentiam sic, id est potentiam respectu talis actus, scilicet notionalis: nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optimè dixit, quòd filius non genuit: non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiæ absolutæ, quam constat communem esse toti trinitati: cum quo tamen stat, quòd in solo patre, vt infra dicetur, est potentia generandi.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est ex præcedentibus. Tantum hoc aduertas nouitius, quòd poten-

potentia sumitur hic, non pro respectu principij, sed pro re cui conuenit ille respectus, vtrumque namque clauditur in ratione potentiæ: sed de illa re dubitatur hic, an sit essentia, vel paternitas, &c.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primò refert opinionem quandam. Secundò reprehendit illam. Tertiò reprehendit quandam aliam opinionem ibi, nec etiam essentiam &c. Quartò respondet quæsito.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum potentia generandi significet relationem & non essentiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd potentia generandi vel spirandi significet relationem & non essentiam. Potentia enim significat principium, vt ex eius diffinitione patet. Dicitur enim potẽtia actiua esse principium agendi, vt patet in 5.* metaphys. Sed principium in diuinis respectu personæ dicitur notionaliter. Ergo potentia in diuinis non significat essentiam sed relationem.

2 ¶ Præterea, in diuinis non differt posse, & agere: sed generatio in diuinis significat relationem. Ergo & potentia generandi.

3 ¶ Præterea, ea quæ significant essentiam in diuinis communia sunt tribus personis, sed potentia generandi nõ est communis tribus personis, sed propria patri. ergo non significat essentiam.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut Deus potest generare filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

CONCLVSIO.

¶ Potentia generandi principaliter diuinam significat essentiam & in recto, paternitatem verò ac relationem non nisi in obliquo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quod potentia generandi significat relationem in diuinis. Sed hoc esse non potest. Nam illud propriè dicitur potentia in quocunque agente quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem, producit sibi simile, quantum ad formam qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cuius virtute pater potest generare hominem. illud ergo est potentia generatiua in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur patri gignẽti in natura diuina. Vnde natura diuina in patre est potentia generandi in ipso. Vnde Hilar.* dicit in secundo de Trinit. Natiuitas Dei non potest eã ex qua perfecta est non tenere naturã: nec enim aliud quàm Deus subsistit, quod non aliunde quàm de Deo subsistit.

¶ Sic igitur dicendum est, quod d potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, vt Magister dicit 7. distinct. pri. sen. non autem tantùm relationem. Nec etiam essentiã inquantum est idem relationi, vt significet ex æquo vtrumque. Licet enim paternitas vt forma patris significetur, est tamẽ proprietas personalis habens se ad personam patris vt forma indiuidualis ad aliquod indiuiduum creatum. Forma autem indiuidualis in rebus creatis cõstituit personam generantem, non autẽ est quo generans generat: alioquin Sortes generarẽt Sortem. Vnde neque paternitas potest intelligi vt quo pater generat, sed vt constituens personam generantis: alioquin pater generaret patrem. Sed id quo pater generat est natura diuina, in qua sibi filius assimilatur. Et secundum hoc Damas.* dicit, quòd generatio est opus naturæ non sicut generantis, sed sicut eius quo generans generat. Et ideo potentia d generandi significat in recto naturam diuinam, sed in obliquo relationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentia non significat ipsam relationem principij: alioquin esset in genere relationis, sed significat id quod est principium, non quidem sicut agens dicitur principium, sed sicut id quo agens agit, dicitur * principium. Agens autem distinguitur à facto, & generans à generato. Sed id quo generans generat, est commune genito & generanti: & tantò perfectius quantò perfectior fuerit generatio. Vnde, cum diuina generatio sit perfectissima e, id quo generans generat, est commune genito & generanti, & idem numero, non solum specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo quod dicimus, quòd essentia diuina est principium quo generans generat, nõ sequitur quod essentia diuina distinguatur sicut sequeretur, si diceretur quòd essentia diuina generat.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd sicut est idẽ in diuinis potentia generandi cum generatione: ita essentia diuina cum generatione & paternitate est idem re, sed non ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dico potentiam, potentia generandi significatur in recto, & generatio in obliquo. sicut si dicerem essentiam patris. Vnde quantum ad essentiam quæ significatur, potentia generandi communis est tribus personis. Quantum autem ad notionem quæ connotatur, propria est personæ patris.

221 ¶ Quo ad primum, recitata opinio est, quod potentia generandi significat relationem tantum.

1. dist. 7. q. 1. art. 2. & pot. quæ. 2. art. 2. Lib. 5. Metaphys. com. 3.

¶ Quo ad secundum reprehenditur hæc prima, ostendendo quod significat essentiam principaliter sic: potentia in vno quoque agente, id est, quo agens agit: ergo est forma cui fit assimilatio: ergo potentia generatiua est in quo genitum assimilatur generanti: ergo natura diuina in patre est potentia generandi: ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantum. Prima consequentia probatur: quia omne producens producit sibi simile quantum ad formam qua agit: quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autem probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur autoritate Hilarij. Quarta verò consequens quo ad primam partem confirmatur autoritate Magistri in 7. distinct. primi.

¶ Quo ad tertium reprehendẽda opinio est quod potentia generandi significat essentiam inquantum est idem relationi: Ita quòd ex æquo significat vtrunque: reprehẽditur autem sic, forma indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, & non est quo generans generat: ergo in diuinis paternitas est constituens personam patris generantis, & non est quo pater generat. Antecedẽs probatur quo ad secundam partem: quia alioquin Sortes generaret Sortem. Consequentia vero probatur: quia paternitas licet sit forma, est tamen forma indiuidualis & applicatur probatio secundæ partis antecedentis secundæ parti consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet quod pater generaret patrem, sicut ibi, Sortes Sortem gigneret.

Lib. 2. de Trinit. non procul à fine. & li. 5. circa ad finẽ. D. 497.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est: potentia generandi significat diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex prædictis sic, quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius: & generatio apud Damas. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo, ergo.

¶ Et aduerte quod pro constanti cum cæteris theologis supponit autor, potentiam generandi claudere in se relationem: & ideo non fuit solicitus vt probaret ipsam includi, sed sat fuit probare quod non sola, & quòd non sic, s. ex æquo includitur. Et scito, quòd secunda opinio reprehensa in litera, est ea quam autor secutus fuerat in 7. dist. primi. q. 1. art. 2. ac per hoc est hic retractata.

¶ Num potentia in agente id sit quo omne agens agit.

¶ Circa primum assumptum, s. potentia in vno quoque agente est id quo agens agit, dubium occurrit: an hoc sit verum de omni quo agens agit, aut solum de quo primo, aut solum de quo proximè. Non potest dici, quòd omne quo agẽs agit, sit potentia: quia tunc sequeretur quod in Sorte essent plures potentiæ generatiuæ: quoniam generat humanitate, & generat potentia generatiua, quæ est vis partis vegetatiuæ. Nec potest dici quòd verificatur solum de quo primo: quoniam sequeretur quod calor in igne non esset potentia calefactiua, sed eius substantia, quæ est primum principium calefactionis. Nec potest dici, quod verificatur tantum de quo proximè: quia sic falsum dictum esset in litera, quòd natura humana est potentia generatiua hominis. Et similiter male inferretur conclusio principalis: quoniam natura diuina non nisi mediante intellectu & voluntate est principium generationis & spirationis, vt ex supra dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur, quod assumptũ est verũ de omni quo agẽs agit, duabus cõditionibꝰ seruatis, s. quod illud sit aliqua forma agẽtis, & hoc ad differẽtiã instrumẽtorum: & q sit per se principiũ illius actionis, siue elicitiuũ, siue principale, & hoc ad differentiã concomitantiũ. Nec propterea sequitur esse plures potentiæ eiusdem rationis in eodem: quia secundum se potentiæ in eodem sunt diuersorum ordinũ, dum altera prima, altera proxima est, vt patet de natura humana & potentia generatiua: in ordine verò ad actũ vnitatẽ habẽt formalem vnius & eiusdẽ generationis principiũ: & ideo vt sic, computantur quasi vnum principium & vna potentia constans ex proximo & primo concurrentibus.

¶ Num potentia generandi de natura vel essentia sit & quomodo.

¶ Circa positionẽ quæ tenuit affirmat potẽtiam generatiuam esse diuinã naturã, ex duplici capite dubium occurrit. Primo ex diuina natura, vt distinguitur contra perfectiones attributales, puta intellectũ & voluntatẽ: & cõtra hoc afferuntur argumenta à Sco. Secundo ex eadem vt distinguitur contra relationẽ. Et contra hoc afferuntur argumenta Bonauẽturæ, Gandauensis, Henr. & Durandi. Verùm quia autor non sumit hic diuinã naturam vt distinguitur contra intellectũ & voluntatẽ, nisi forte secundum quid, quoniã apud ipsum, & si natura diuina sit primũ principiũ quo generantis, nõ tamẽ sola, sed ipsa est vt primũ quo, intellectus autẽ est vt proximũ quo, vt ex tractatu de processione filij & Spirit. S. manifestè patet. Vnde diuina natura hic sumitur non solũ vt ipsa, sed comprehendens quodcunque absolutũ, vt principium quo concurrens ad huiusmodi actus notionales. Et propterea nil refert quantum ad propositum spectat, loqui de diuina natura, & de quocunque alio absoluto essentiali. Propter quod Scotica argumenta contemnenda sunt. Aliorum verò qui essentiam vt distinguitur contra relationes impugnant rationes, ex forma essentiæ ratiõe, ex forma personali, ex actu notionali atque autoritate procedunt. Ex essentia quidem primo sic, forma quæ est formalis ratio alicuius actionis, deberet illa actio, etiam si sit separata à subiecto, vt patet de albedine separata: sed respectu disgregationis, si deitati vt intelligitur separata à patre, non deberetur ista actio, puta generare: ergo ipsa non est ratio generandi. Præterea deitas est vnius simplicissimæ rationis. ergo non est ratio duarum actionum, s. generationis & spirationis, sed vt vnius aut infinitarum. Præterea deitas est communis tribus personis, ergo non est propria ratio actus proprij vni personæ. Ex forma vero constitutiua patris paternitate, quia idem est principium essendi & operandi, imperfectionis enim est vt forma det actum primum & non secundum. Ex actu verò, quia sicut actus essentialis à forma essentiali, ita personalis à personali, autoritas autem est Aug. 5. de Trin. cap. 4. Eo pater quo est ei filius, ergo non diuinitate, sed paternitate est ei filius: & tenet sequela: quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiã horũ scito, q in hoc videntur opponentes decipi: quia nõ discernũt quantũ intersit inter diuinã naturã & diuinam naturam in hoc, puta patre. Non intendit autor quod diuina natura sit potentia generatiua, sed quod natura diuina in principio non de principio est potentia generatiua. Et ad hoc insinuandũ in litera immediate ante autoritatem Hilarij dicitur, inde diuina natura in patre est potentia generatiua in ipso: vbi bis personam nominauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potẽtiæ generãdi, vt ostẽderet quod neutrum sumitur purè absolute. Diuina siquidẽ natura cõmunis est tribus, cũ omnibus suis proprietatibus. Diuina aũt natura nõ solum vt pater, sed vt in patre, solius est patris: ipsa enim vt sic, i. vt in patre, seu vt patris, potẽtia est generandi. Et propterea in litera dicitur, quod potentia generandi includit paternitatẽ nõ in recto, sed in obliquo. Deitas enim non vt paternitas, sed vt patris potentia est generandi, & patri propria. Et per hoc facilè respõdetur obiectionibus: quia primæ rationis licet posset negari maior, quoniã albedo separata à quãtitate non disgregaret, distinguatur tamen quod actus attribuitur dupliciter alicui formæ, vno modo absolute, ac per se positiuè. Et sic dato quod maior esset vera, minor est falsa: quoniã generatio nõ attribuitur diuinæ naturæ absolute, nec per se positiue, quoniã conueniret ei in quocunque inueniretur: sed quasi permissiue, eo modo quo particularia conueniunt vniuersalibus, sic enim cõparantur personæ ad essentiam, vt in q. 40. dictũ est. Alio modo attribuitur actus formæ vt in hoc: & sic maior est falsa, & minor vera. Et per hoc patet respõsio ad tertium. Commune enim vt cõmune, nõ est propria ratio proprij, sed bene cõmune vt proprij, i. personæ, est propria ratio actus proprij ipsi personæ.

¶ Ad secundã verò potest per idẽ responderi: quod licet deitas secũdũ se nõ magis respiceret duo quã mille, tñ vt in hoc, s. vt in principio nõ de principio, & vt in eo, & principio de principio simul, duos tãtũ inchoat actꝰ. Potest tñ ratio hæc pluribus alijs modis solui, s. quia deitas cũ intellectu vnius & cũ volũtate alterius est principiũ. Nec plurium, quia præter actũ intellectus & volũtatis, nõ datur tertius in natura intellectuali. Ex parte quoq; certi ordinis ipsarum productionũ inter se dici potest quod nõ incõuenit ab vno ordine oriri. Ad rationem verò ex parte formæ falsum est assumptum secũdum communem philosophiæ viã, supponentem non omnem formam esse actiuam, & specialiter relationẽ. Posset tamen dici, quod quodammodo paternitas cõstituendo patrem, dat generare, pro quanto dat ei conuenientiã actiuæ ad generationem vt quod, nec plus illi debetur. Ad illud verò de actu negãda est proportionalis similitudo, quoniã actus essentialis infra latitudinẽ puræ essentialitatis inuenit quod & quo: actus verò personalis infra latitudinem puræ personalitatis reperit, quod inueniat quo quia personalitas nõ potest esse ratio faciendi sibi simile, nisi idem possit generare se quod non est intelligibile. Ad autoritatem demũ Aug. dicendum est, quod labor est in æquiuoco: quoniã loquitur de quo formaliter. Deitas aũt patris est quo formaliter pater generat, & ei est filius.

¶ In responsione ad primum aduerte, q inter generantem & genitũ inueniũtur duo, s. cõuenientia & distinctio. Et distinctio quidẽ conditio est. Assimilatio autem ratio est. generans enim nõ generat vt distinguat, sed vt assimilet, & distinctum. Et propterea quanto maior est conuenientia, tantò perfectior est generatio, salua distinctione hypostatica. Et quãtò minor est huiusmodi suppositalis distinctio, tantò perfectior est generatio. Vnde in diuinis distinctiuè est minima quia relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem res numero simplicissima & omnino indiuisa, &c.

4 *¶ Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulũ sextum.*

In titulo aduerte, q nõ quæritur hic, an personæ diuinæ possint esse plures tribus: hoc enim in q. 30. discussum est: sed hic tantũ quæritur an ratio formalis alicuius personæ possit plurificari: ita, s. quod nõ sit tãtũ vnꝰ filius, aut vnus Spirit. S. vt sic ista quæstio differat ab illa, quod ibi de pluralitate personarum simpliciter: hic autem de pluralitate personarũ eiusdem rationis formalis quæstio est. Dupliciter autem imaginari possumus talem pluralitatem. Primo vt sint plures filij, quorum neuter sit pater, aut spiritus. Secundò vt sint plures filij, vt etiã Spirit. S. sit filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duobus Spiritibus sanctis, s. aut vt neuter sit filius, aut vt etiã filius sit Spirit. S. alia numero spiratione passiua. Vtroque enim modo essent plures filij & plures spiritus sancti, & vno modo essent plures personæ quàm tres. Alio vero modo nõ. Propter quod si subtiliter consideretur quæstio ista, staret cum trinitate personarum. Et ideo posita est post determinatum numerum personarum. Nec ad eam spectat discutere nisi pluralitatem purè numeralem, seu indiuidualem.

¶ In corpore vnica est cõclusio ex Athan. Symbolo, In diuinis est tãtũ vnus pater, vnus filius, vnus Spi. S. Et probatur quadrupliciter, & rationes quidẽ in litera satis formatæ sunt: quia tamen impugnantur, sigillatim examinabuntur.

¶ Num formæ vnius speciei multiplicetur tantum secundum materiem.

¶ Prima ergo ratio fundata super hoc, q forma vnius speciei nõ multiplicatur nisi secundũ materiã, multos habet aduersarios, s. Sco. Aureolũ, Adã, &c. Quorũ fundamẽtũ cõsistit in hoc, quod inuenitur multiplicatio formæ accidẽtalis in eadem materia, & afferunt lumen, speciẽ in medio, seu oculo, & relationẽ. In eadẽ namque parte diaphani videmus multa lumina secundũ multitudinẽ illuminãtium: vt oppositarum multitudo vmbrarũ & illuminationũ testatur. In eodẽ quoque medio species est vtriusq; parietis eiusdẽ quãtitatis, coloris, figuræ, & cõstat quod non sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnumquodque albũ multas habet similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnus pater pluribus paternitatib. refertur ad plures filios. Alioquin relatio remaneret corrupto termino. Afferũtur & alia contra hãc rationẽ: que vide, si vis, apud Capreolũ in septima dist. primi. Ad euidentiam quidẽ soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. in quol. q. secunda directè multipliciter, quòd immaterialitas formæ, nõ est ratio q ipsa sit hæc, seu inmultiplicabilis numero. Primò sic, quo primo aliqd est in actu

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum actus notionalis ad plures personas terminari possit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita quòd sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in diuinis. Cuicunque enim inest potentia generandi, potest generare: Sed filio inest potentia generandi. Ergo potest generare. Nõ autem seipsum. Ergo alium filium. Ergo possunt esse plures filij in diuinis.

2 ¶ Præterea, Aug.* dicit contra Max. Filius non genuit creatorem. Neque enim non potuit, sed non oportuit.

3 ¶ Præterea, Deꝰ pater est potẽtior ad generãdũ q pater creatꝰ. Sed vnꝰ homo potest generare plures filios. Ergo & Deꝰ, pręcipue cũ potẽtia patris vno filio generato nõ diminuatur.

¶ SED CONTRA est, q in diuinis nõ differt esse & posse. Si igitur in diuinis possent esse plures filij, essẽt plures filij. Et ita essẽt plures psonæ q tres in diuinis. Quod est hæreticum.

CONCLVSIO.

¶ In diuinis vnus tantum est pater, vnus filius, vnus Spiritus Sanctus.

¶ RESPONDEO dicendũ, q sicut Athan.* dicit in diuinis est tãtũ vnus pater, vnus filius, vnus Spirit. S. Cuius quidem ratio quadruplex assignari potest. Prima quidẽ ex parte relationũ: quibus solũ personę distinguuntur. Cũm enim personæ diuinæ sint ipsæ relatiões subsistẽtes e, non possunt esse plures patres, vel plures filij in diuinis, nisi essent plures paternitates & plures filiationes. Quod quidẽ esse nõ posset nisi secundũ materialẽ rerũ distinctionẽ. Formę enim vnius speciei nõ multiplicãtur nisi secundũ materiam: quæ in diuinis nõ est. Vnde in diuinis non potest esse nisi vna tantũ filiatio subsistẽs, sicut & albedo subsistẽs nõ posset esse nisi vna e. Secunda verò ex modo processionũ: quia Deus omnia intelligit, & vult vno & simplici actu. Vnde nõ potest esse nisi vna persona procedens per modum verbi, quę est filius: & vna tantùm per modum amoris, quæ est Spi. S. e. Tertia verò sumitur ex modo procedendi, quia personæ ipsæ procedunt naturaliter, vt dictum * est e. Natura autem determinatur ad vnum e. Quarta ex perfectione diuinarum personarum. Ex hoc enim est perfectus filius, quòd tota filiatio diuina in eo continetur, & quod est tantum vnus filius. Et similiter dicendum est de alijs personis.

c 164 Art. 2. huius quæst. 225 & c 118

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis simpliciter concedendum sit, quod potentiã, quã habet pater, habeat filius, nõ tamen concedendum est, quod filius habeat potẽtiam generandi, si generandi sit gerundiuum verbi actiui, vt sit sensus, quod filius habeat potentiã ad generandum. Sicut licet idem esse sit patris & filij: non tamen conuenit filio esse patrem propter notionale adiunctum. Si tamen hoc quod dico generandi, sit gerundiuũ verbi passiui, potẽtia generandi est in filio. i. vt generetur. Et similiter si sit gerundiuum verbi impersonalis, vt sit sensus, potentia generandi. i. qua ab aliqua persona generatur.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod Aug. in verbis illis non intendit dicere, quod filius posset generare filium: sed quòd hoc non est ex impotẽtia filij, quod non generet, vt infrà * patebit e.

Q. 42. art. 6. ad 3.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q immaterialitas & perfectio diuina requirit vt nõ possint esse plures filij in diuinis, sicut dictũ est e. Vnde q nõ sint plures filij, nõ est ex impotẽtia patris ad generãdũ. 225 c

QVAESTIO QVADRAGESIMA secunda de æqualitate & similitudine diuinarum personarum ad inuicem, in sex articulos diuisa.

DEINDE, considerandum est de comparatione personarum ad inuicem. Et primò quantum ad æqualitatẽ & similitudinem. Secundò quãtum ad missionem.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primo, vtrũ ęqualitas locũ habeat in diuinis

extra causam & intellectum, eo est hoc primo: sed quęlibet entitas absoluta seipsa primo est extra causam & intellectum: ergo probatur maior: quia esse extra causam & intellectũ, nõ conuenit nisi huic. Et confirmatur, res non est hoc per illud, quod nõ est per se causa eius: sed materia non est causa formæ, secundum Auicen. ergo forma nõ est hæc per materiã. Præterea sequeretur quod Gabriel esset ex se hic, & consequenter absque contradictione nõ posset poni vniuersalis, prædicabilis de pluribus, &c. Præterea contra hanc propositionem sunt articuli Parisijs damnati, si forma nõ recipiũt diuisionem nisi secundum materiam: error, &c. Et tandem infert, non esse sanã doctrinam, conclusionem adeo certam & necessariam tenere per propositiones generales nimis, & cum tot instantijs.

¶ Ad horum euidentiam nota primò, quod materiæ nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuũ. Nam constat quod charitas forma est vnius speciei multiplicata ad multitudinem beatorum angelorum & hominum, & tamen nulla est in voluntate materia, quæ est pars compositi: sed receptiua tantũ potẽtia. Vnde sensus propositionis est: quod forma specifica nõ multiplicatur nisi secundum receptiuum: & intendit, quod si est forma receptibilis, plurificatur ad plurificationem receptiuorum actu vel potentia: quod dico propter animas intellectiuas: si autem est irreceptibilis, eo ipso est implurificabilis. Aduerte secundò, quod (vt patet quinto Metaphys. vbi fundamẽta omnis scientiæ traduntur,) dum omnium seminum rationes habemus, vnum numero sunt, quorũ materia est vna: identitas igitur numeralis penes vnitatem attẽditur materię: nec cum vnitate materię stat pluralitas numeralis formæ eiusdem speciei. Et propterea Aristotelem sequentes, negamus omnia in instantijs assumpta. Quoniam stat formam esse vnã in essendo, & multiplicem in dependendo, vel repræsentando, vel respiciendo, vel alijs huiusmodi. Et sic similitudo albi ad omnia alba, vna est relatio in essendo, & multiplex in respiciendo. De defectu autem ad defectum termini distingue: quod deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respecta ab vno: singulum enim inadæquatur extensiue. Et ideo altero remanente, non sufficit ad hoc vt desit relatio quæ erat ad ipsum, sed ad hoc quod designat ipsum respicere. Species quoque in medio etiam respectu obiectorum intensi & remissi vnica est secũdum esse, multiplex autem in repræsentando, & dependendo. Et propterea vt intentio est huius, ducit ad hoc, & vt illius ad illud. Et similiter est de lumine. est enim vnum lumẽ secundum esse, & multiplex in dependentijs. Et propterea conceduntur multæ illuminationes, & conceditur quod est multiplex secundum vias, seu tendẽtias & obstacula. Et propterea apparent multæ vmbræ. Stat igitur in suo robore assumpta propositio, in tractatu de angelis stabilienda. ad primam autem Scoti rationem dicitur primo, quod ipse non intellexit propositionẽ tanto studio à se impugnatam. non enim immaterialitas, id est carentia materiæ (quæ est altera pars cõpositi) sed immaterialitas, id est carẽtia materiæ, id est potentiæ receptiuæ, est de qua autor loquitur, vt manifestauimus, & etiã litera insinuat hic in exẽplo de albedine, si subsisteret. Et propterea vanè articulos Parisiẽses, qui de materia vt materia loquuntur, affert, cum secundum veritatem materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo, in hac propositione intelligatur. Verum ne eadem argumenta fierent contra irreceptibilitatem, respondetur ad singula. Ad primum quidem, falsa est maior: quia vnumquodque est primò extra causam & intellectum esse, significato per secundum adiacens, & tamen non est illud hoc. Probatio verò nihil valet, etiam secundum apparentiam, ex hoc quod non nisi singulari aliquo duo, scilicet esse extra intellectũ & causam, & esse hoc conueniunt, inferens identitatem formalem, vtriusq; quo. Ad secundã verò quod nec somniauimus, quod forma in materia existens, sit hæc per materiam intrinsecè, seu formaliter, sed causaliter. Et licet materia secundum Auicen. nõ sit causa materialis formæ, sed cõpositi: quia causa materialis nominat causam intrinsecã, est tamẽ materia causa formę in genere causę materialis: educitur enim de ea vt materia: & hoc sufficit. Ad ea verò quę de angelis tãguntur, suo loco dicetur, & dictum est in cõmentarijs de ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glossauimus. Et aduerte, quod hæc doctrina modò tradita, nõ est noua, sed forte ascendẽ ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem irreceptabilitatẽ immaterialitatem. Tum quia in substantijs separatis, irreceptibilitas non nisi immaterialitatem subsistentem in specie significat. Tum quia po-

tentia receptiua ex parte materiæ se tenet: & facile propterea erat ex hac illam intelligere. Hinc patet prima ratio sumpta ex communibus omnibus omnino immaterialibus formis subsistentibus. Nec inconueniens eam adduxisse ad propositas personales, imo necesse fuit, quoniam ipsæ de talium numero sunt, & non cognoscimus eas secundum seipsas, sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus, vt teneamus conclusionem certam & necessariam, ex propositione certissima communi omnibus philosophis, imo communi animi conceptioni sapientum.

personis. ¶ Secundò, vtrū persona procedēs sit æqualis ei a qua procedit secūdū æternitatē. ¶ Tertio, vtrū sit aliqs ordo in diuinis psonis. ¶ Quartò, vtrum personæ diuinę sunt æquales secundum magnitudinem. ¶ Quinto, vtrum vna earum sit in alia. ¶ Sexto, vtrum sint æquales secundū potētiā.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod æqualitas non competat diuinis personis, æqualitas enim attenditur secundum vnum in quātitate, vt patet per Philosophum 5. Metaphys.* In diuinis autem personis non inuenitur, neque quantitas continua intrinseca, quæ dicitur magnitudo: neq; quantitas continua extrinseca, quæ dicitur locus & tempus: neque secundum quantitatem discretam inuenitur eis æqualitas, quia duæ personæ sunt plures quàm vna. Ergo in diuinis personis non conuenit æqualitas.

2 ¶ Præterea, Diuinæ personæ sunt vnius essentiæ, vt supra * dictum est c. Essentia autem significatur per modum formæ. Conuenientia autem in forma non facit æqualitatem, sed similitudinem. Ergo in diuinis personis est dicenda similitudo, & non æqualitas.

3 ¶ Prętera, In quibuscunq; inuenitur æqualitas, illa sunt sibi inuicē æqualia, quia æquale dicitur æquali æquale. Sed diuinæ personę non possunt sibi inuicem dici æquales. Quia vt August.* dicit 6. de Tri. imago si perfectè implet illud cuius est imago, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ. Imago autem patris est filius. Et sic pater non est æqualis filio. Non ergo in diuinis personis inuenitur æqualitas.

4 ¶ Præterea, Aequalitas relatio quædā est, sed nulla relatio est communis omnibus personis, cùm secundum relationes personę ab inuicem distinguantur. Non ergo æqualitas diuinis personis conuenit.

¶ SED contra est quod Atha.* dicit quòd tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

CONCLVSIO.

¶ Cum in diuinis sit vna essentia, æqualitatem quoque ibi ponere necessarium esse.

¶ RESPONDEO dicēdum quod necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Quia secundū Philosophū in 9. Meta.* æquale dicitur quasi per negationem minoris & maioris. Non autem possumus in diuinis personis ponere aliquid maius & minus. Quia vt Boe. dixit * in lib. de Trinit. eos differentia, s. deitatis comitatur, qui vel augēt vel minuunt. vt Arri. qui gradibus numerorum trinitatē variantes distrahunt, atque in pluralitatem deducunt. Cuius ratio est: quia inæqualium nō potest esse vna quantitas numero. Quantitas autē in diuinis non est aliud quàm eius essentia. Vnde relinquitur, quod si esset aliqua inæqualitas in diuinis personis, quod nō esset in eis vna essentia. Et sic non essent tres personæ, vnus Deus. Quod est impossibile. Oportet igitur æqualitatem ponere in diuinis personis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est quantitas. Vna, s. quę dicitur d quātitas molis, vel quātitas dimensiua, quæ in solis rebus corporalibus est. Vnde in diuinis personis d locū nō habet. Sed alia est quantitas virtutis, quæ attenditur secundum perfectionem alicuius naturæ, vel formæ. Quæ quidē quantitas designatur secūdum quod dicitur aliquid magis vel minus calidum, inquātum est perfectius vel minus perfectum in tali caliditate. Huiusmodi autem quantitas virtualis attenditur primò quidem in radice. i. in ipsa perfectione formæ, vel naturę: & sic dicitur magnitudo spiritualis: sicut dicitur magnus calor propter suā intentionem & perfectionem. Et ideo dicit August. 6.* de Trin. quod in his quæ nō mole magna sunt, hoc est maius esse, quod est melius esse. Nam melius dicitur quod perfectius est. Secundò autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formæ. Primus autem effectus formæ est esse. Nam omnis res habet esse secundū suam formam. Secundus autē effectus est operatio, Nam omne agens agit per suam formā. Attenditur igitur quantitas virtualis, & secundum esse, & secundum operationem. Secūdum esse quidem, inquantum ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt maioris durationis. Secundum operationē vero, inquantū ea quæ sunt perfectioris naturę, sunt magis potentia ad agēdū. Sic igitur, vt Au.* dicit in li. de fi. ad Pe. Aequalitas intelligitur in patre & filio & Spir. S. in quantum nullus horū aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut supat potestate.

¶ Ad secundū dicendū, quod vbi attenditur ęqualitas secūdū quantitatē virtualē, æqualitas includit in se similitudinē, & aliqd plus: quia excludit excessum, Quæcūq; enī cōmunicāt in vna forma possunt dici similia, etiā si inęqualiter

Comment. ¶ Secunda ratio sumitur à modo specificandi processiones, scilicet per modum verbi & amoris, & fundatur super vnitate actus intelligendi, & vnitate actus amandi in diuinis. Contra quā rationem instant quidam sic. Si vnitas actus intelligendi infert vnitatem filij, aut intendis de vnitate reali, aut secundum rationem. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatē personæ productæ: si secundum rationem, ergo distinctio secundum rationem inferret distinctionem personarum: sicut enim vnitas ad vnitatem, sic distinctio ad distinctionem se habet.

220 3. q. 5. & ar. 3. & 1. dist. 19. q. 1. ar. 1 et 4. cō. c. 9

Text. 20. tom. 3.

Q. 39. ar. 2. 201

Quæstio. *¶ Num vnitas intellectionis inferat vnicum verbum in diuinis.*

¶ Scotus autem in quodlibetis, vbi suprà contra hanc rationem: dicit, quod non est valida: quia fundatur super hac propositione. Vbi non potest esse nisi vnicus actus intelligendi, non potest esse nisi vnicum dicere & vnicum verbum, hæc autem propositio est vera in nobis gratia materiæ: quia in nobis omne intelligere est expressum per actū dicendi, non sic autem est in diuinis, &c. Et breuiter inquit ex vnitate formæ absolute eiusdem rationis, non potest inferri vnitas productionis & termini vniuersaliter, & in omni materia: ergo ex vnitate intellectionis nō sequitur gratia formæ, vnitas dictionis & verbi.

Lib. 6. de trin. ca. 10. parum à prin. to. 3.

In suo symbolo pa. 1.

Lib. 10. Meta. tex. 15. 16. & 17. tom. 3.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic est sermo de vnitate numerali quæ supponit vnitatem formalem, vt patet 5. Meta. c. De vno: quoniam de multiplicatione numerali tantum personarum est quæstio, ita quod ratio consistit in hoc. intellectio Dei est vna numero, ergo verbum est vnum numero, & si essent intellectiones Dei plures secundū numerum, essent plura verba secundum numerum. Ad argumentum ergo dicitur, quod intendit de vnitate numerali formali, quæ infert vnitatem formalem, non autem de vnitate numerali identica, qualis est inter actum intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autem ex distinctione formali secūdum rationem inter intellectum & volūtatem inferatur distinctio personarum, in q. 27. declaratum fuit, & dictum, quod hoc non sequitur immediate, sed mediante ordine originis. Ad obiectionem verò Scoti dicitur, quod ratio literæ non fundatur super illa propositione, sed super hoc, quod vbi est vnum tantum intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non est nisi vnum dicere & vnum verbum, quod patet esse verum: superflueret namque aliud dicere. Et similiter ex vnitate formæ absolutæ optimè infertur vnitas formæ respectiuæ, seu actionis adæquatæ. Et ad hanc adæquationem insinuandam dicitur in litera, quod Deus omnia simplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

Quæstio. *¶ Num natura sit determinata ad vnum.*

¶ Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui verè est modus, quod scilicet procedunt naturaliter, distinguitur contra liberè. Et fundatur super hoc quod natura determinatur ad vnum.

Comment. ¶ Contra quam etiam rationem instant quidam. Aut intendis, quod natura determinatur ad vnum numero: & hoc est falsum, etiam in naturis limitatis. Aut ad vnum modum producendi & hoc est falsum in natura infinita. Neutro igitur modo ratio aliquid valet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod intendit tertio modo. Quod natura determinatur ad vnum formaliter: sub hac enim subsumitur & rectè de natura eadem pluribus modis cōmunicabili, quod secundū vnumquēq; modū est determinata ad vnū formaliter illius modi, & cōsequēter quòd hæc natura secundū hunc modum est determinata ad hoc vnum: & sic cōcluditur vnitas numeralis producti vno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostendendum differentiam inter naturale & voluntarium agens, in largiendo vnitatē numeralē effectui: vnica simul actione agendo: agēte enim voluntario possunt simul plura produci, vt inquit Auerrois, consil. 44. 12. meta. à naturali aūt nō nisi vnū ab vno. Ex his patet responsio ad obiectionem Scoti, vbi supra infringentis quoque hanc rationem, quia natura nō determinatur ad vnum numero.

¶ Quarta vero ratio ex perfectione diuina sumitur. Et fundatur super hoc, quod omnis res diuina habet quicquid inueniri potest infra latitudinē illius rationis formalis. Ex hoc enim manifeste sequitur, quod compatitur sui particulationem, & cōsequenter [illegible] pluralitatem.

¶ Nam cum ex quod ad [illegible] diuina [illegible] perfectionem vnius rationis formalis, inferatur vnitas in singulis perfectionibus.

¶ Sed contra hanc quoque rationem instatur, quod nihil valeat: quia non sequeretur quod esset vnum tantum productum in diuinis: & probatur sequela, quia productum est res diuina, & per hoc habens quicquid infra latitudinem producti inueniri potest, & sic excludit multiplicationem sui: quod si hic non valet, ergo nec in ratione tua.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod fundamentum illud intelligendū est de re diuina, quæ est vna per modum speciei specialissimæ, & nō de re diuina, quę est vna per modū generis: quoniā sub specie nō nisi materialis ratione differentia: sub genere autē latent multa, & sic deseruit propositio: quoniā de pluralitate numerali, vt iam dictū est, quæritur, & ideo obiectiones, productum enim non specificam, sed genericam rationem significat, filius autē specificam, & ideo de filiatione tenet ratio, de productione aūt non. Et nota hanc rationē: quoniā concludit vniuersaliter nullitatem in Deo pluralitatis secundum quodlibet illum prædicatum specificum, siue absolutum, siue respectiuum in Deo pluralitatem. Vnde patet, quod nulla sit instantia Scoti, vbi suprà, cōtra hanc rationem: quia filius est perfectus Deus, & tamen non habet deitatem omni modo habendi: ergo filiatio potest esse perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudo enim nulla est, vt patet: quia est à modo habendi ad diuersitatem numeralem infra latitudinem: quia filius, est perfectus Deus sequitur: ergo habet quicquid est infra latitudinem deitatis, & cōsequenter est multiplicabilis secundum deitatem.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum primum.

Titulus satis clarus est: ita enim indeterminate vt sonat, interpretandus est: discutiendum est enim, & an sit, & quomodo sit, &c.

¶ In corpore vnica est conclusio directè responsiua quæsito, necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Et probatur sic. In diuinis personis nō possumus ponere maius & minus: ergo necesse est ponere æqualitatē. Consequentia probatur, ex 10. meta. quia æquale dicitur quasi p negationē maioris & minoris. Antecedēs vero probatur dupliciter: primò autoritate Boetij: secūdò ratione sic. Si esset inæqualitas in diuinis personis, non esset in eis vna numero quātitas: ergo nec vna essentia: ergo tres personę nō essent vnus Deus: quod est impossibile. Et prima cōsequentia probatur: quia inæqualium nō potest esse vna numero quantitas. Secundo autem, quia quantitas in diuinis nihil aliud est quàm essentia.

¶ Circa hic rationē aduerte, quod licet ex negatiōe inæqualitatis nō sequatur hoc esse affirmatio ęqualitatis, vt patet de pūcto respectu lineæ, & propter hoc in litera dicit autor, quod æquale dicitur quasi per negationē. Supposita tamē distinctione in distinctis extremis sequitur ex negatiōe inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Verū aūt sequatur æqualitas quæ sit relatio realis, aut nō, inferius patebit.

¶ In responsione ad primum aduerte Thomistas, quod apud S. T. hic, intensio & remissio formæ est ipsius essentiæ formæ, & non solum ipsius esse: hoc in primo modo quantitatis virtualis habes.

¶ In responsione ad secundū habes solutionem omniū argumentorū Aureoli apud Capreo. in dis. 19. primi, æqualitas enim fundata in substātia differt à similitudine & identitate secundum modum: sicut etiam fundamenta sic distinguuntur, vt in litera manifestatur de æqualitate & similitudine alborū, vt album enim vt habet rationem albi non excedentis, nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eadem relatione, & idē est iudicium de substantia per modum quantitatis sumpta, semper namque æqualitas includit priorem relationem, & addit modum fundamenti.

illam formā participāt, sicut si dicatur aer esse similis igni in calore. Sed nō possunt dici æqualia, si vnū altero perfectius formā illā participet. Et quia non solum vna est natura patris & filij, sed etiam ęque perfectè est in vtroque, ideo nō solum dicimus filium esse similem patri, vt excludatur error Eunomij, sed etiam dicimus ęqualem, vt excludatur error Arrij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ęqualitas vel similitudo dupliciter potest significari in diuinis, scilicet per nomina, & per verba. Secundum quidem, quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis personis, & similitudo. Filius enim est æqualis, & similis patri, & econuerso. Et hoc ideo, quia essentia diuina non magis est patris quàm filij. vnde sicut filius habet magnitudinem patris, quod est esse eum æqualem patri, ita pater habet magnitudinē filij, quod est esse eum æqualem filio. Sed quantum ad creaturas (vt Diony*. dicit 9. cap. de di. no.) non recipitur conuersio æqualitatis, & similitudinis e. Dicuntur enim causata similia causis, in quantum habent formam causarum, sed non econuerso: quia forma principaliter est in causa, & secundariò in causato. Sed verba significant æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis, est tamen ibi accipere. Quia igitur filius accipit à patre, vnde est æqualis ei, & non econuerso, d propter hoc dicimus, quòd filius coæquatur patri, & non econuerso.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in diuinis personis nihil est considerare nisi essentiam, in qua communicant, & relationes in quibus distinguuntur. æqualitas autem vtrunque importat. scilicet distinctionem personarum, quia nihil sibipsi dicitur æquale, & vnitatem essentiæ, quia ex hoc personæ sunt sibiinuicem ęquales, quod sunt vnius magnitudinis & essentiæ. Manifestū est autem quod idē ad seipsum nō refertur aliqua relatione reali. Nec iterum vna relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cum enim dicimus, quod paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo æqualitas & similitudo in diuinis personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus personalibus, sed in suo intellectu includit & relationes distinguentes personas, & essentiæ vnitatem. Et propterea Magister dicit in 31. dist. 1. sen. quod in his appellatio tantùm est relatiua.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum persona procedens sit coæterna suo principio, vt filius patri.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod persona procedens non sit coęterna suo principio, vt filius patri. Arrius enim 12. modos generationis assignat. ¶ Primus modus est iuxta fluxum lineæ à puncto. Vbi deest æqualitas simplicitatis. ¶ Secundus modus est iuxta emissionem radiorum à sole. Vbi deest æqualitas naturæ. ¶ Tertius modus, est iuxta characterem seu impressionem à sigillo. Vbi deest consubstantialitas & potentiæ efficientia. ¶ Quartus modus est iuxta immissionem bonæ voluntatis à Deo. Vbi etiā deest consubstantialitas. ¶ Quintus modus est iuxta exitum accidentis à substantia. Sed accidēti deest subsistentia. ¶ Sextus modus est, iuxta abstractionem speciei à materia: sicut sensus accipit speciē à re sensibili. Vbi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. ¶ Septimus modus est, iuxta excitationem voluntatis à cogitatione. Quæ quidem excitatio temporalis est. ¶ Octauus modus est, iuxta trāsfigurationem, vt ex ære fit imago: quæ materialis est. ¶ Nonus modus est motus à mouente, & hic etiam ponitur effectus & causa. ¶ Decimus modus est, iuxta eductionem specierum à genere. Qui non competit in diuinis: quia pater non prædicatur de filio, sicut genus de specie. ¶ Vndecimus modus est, iuxta ideationem: vt arca exterior ab ea quæ est in mente. ¶ Duodecimus modus est, iuxta nascentia: vt homo est à patre. Vbi est prius & posterius secundum tempus. Pater ergo, quod in omni modo quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ aut æqualitas durationis. Si igitur filius est à patre, oportet dicere, vel eum esse minorem patre, aut posteriorem, aut vtrunque.

Quæstio. *¶ Num patris & filij sit mutua æqualitas.*

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod Aureolus apud Capreolum eiusdem impugnat vltima verba, volens quod pater est æqualis & æquatur filio. Et consistunt rationes suæ in hoc. Aequari non significat æqualitatē accipere, sed æqualitatem habere per modum fluxus, vt cætera verba: ergo potest conuenire patri. Antecedens patet ex se, & inductiue: dicimus enim quod duæ lineę coæquantur, & tamen neutra ab altera æqualitatem sumit, &c. Ad hoc dicitur, quod æquari secundum proprietatem vocabuli significat motum, seu actionem quandam ad id quod æquatur: vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, nisi cum sit secundum rem, vel desideratione æqualis alteri: vnde negandum est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verū gratia materiæ in diuinis omnia accipere, accedere, &c. spectat ad originem, & propterea ibi sequitur differentia in litera posita, inter nomen & verbum quo ad patrem & filium: quamuis etiam in creaturis quum linea ęquatur per se lineæ, ab illa æquatur, sicut imago Cæsaris à Cæsare sit.

¶ In responsione ad quartum aduerte opinionem Scoti & eius fundamenta. Opinio est, quod æqualitas diuinarū personarum non est relatio realis, & quod quum dicitur pater & filius sunt æquales ly æquales, tria includit, scilicet vnitatem essentiæ: distinctionem realem relationum subsistentium, id est personarum, & relatiuam appellationem, qua formaliter denominantur æquales, & quod secūdum illa duo, æqualitas ponit aliquid reale in diuinis, secundum tertium autē relationem tantum rationis ponit, quod & autoritate magistri confirmatur in trigesimaprima distinctio. primi. Fundamenta autem positionis sunt duo, secundum duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super alia relatione.

¶ Num æqualitas ponat aliquid reale in his quæ æqualitatem habent.

¶ Verum contra hęc arguitur à tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in trigesimaprima di. 1. & in quodl. q. 6. vbi contra hęc obiicit. Arguitur igitur primo contra illam conditionem de reali di. fundamentorum. Aequalitas fundatur super vna quantitate distinctorum extremorum: ergo super simpliciter vna quantitate distinctorum verior est ęqualitas, quàm super quantitate vna secundum quid: ergo super quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secundo, quia ad relationes reales sufficiunt tres conditiones, scilicet distinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quod insint extremis absque omni opere intellectus: ergo. Tertio quia sic relationes originis non possent distingui realiter, quoniam si essentia est fundamentum, ipsa est indistincta: si relatio, obstat secunda conditio. Et confirmatur, quia si vna albedo esset in duabus superficiebus, illę essent similes. Deinde arguitur contra conclusionem sic. Aequalitas est in filio ex vi productionis: & est prima æqualitas apud Aug. sexto de Tri. cap. viii. & est perfectio simpliciter apud eundem de quantitate animæ, ca. septimo, ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia seclusa omni intellectu, filius est realiter ęqualis patri, ergo aliqua ęqualitate ęqualis: ergo non ęqualitate quę est relatio rationis.

¶ Præterea. Inquit Scotus, si esset inæqualitas inter patrē & filium, esset relatio realis, ergo ęqualitas est realis. Et cōfirmatur, inuenitur inęqualitas perfecta in re, ergo & æqualitas, sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniam omnis alia quantitas est imperfecta, ergo.

¶ Ad euidentiam horū aduerte, quod defectus primę conditionis positæ in litera, id est, si non est distinctio realis fundamentorū, infert quòd impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quę primo referuntur, sicut albedo primò disgregat. Et de eis primò intelligitur quū dicitur quod exigitur distinctio extremorum: esse enim ęquale primo, conuenit quanto, & cuicunq; substracto vel coniuncto non conuenit nisi ratione quanti. Secunda autē conditio non facit relationes nō esse reales, sed facit eas non esse alias à fundamentis. Vnde qualibet duo correlatiua realibus relationibus oppositionis opponuntur ad inuicem, sed sunt illæmet correlatiua, scripta enim paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea si prima conditio non deficeret, æqualitas filij ad patrem esset ipsa filiatio, & patris ad filium esset paternitas. Vnde ad rationem primam dicitur, quod antecedens est sane intelligendū. Potest enim dupliciter intelligi. Primo, vt sonant verba, scilicet quod vnitas quātitatis faciat æquale. Alio modo, quod vnitas, id est indistinctio quantitatis ab alia secundum magis & minus faciat æquale. Rursus æquale potest dupliciter sumi. Vno modo vt significet relationē æqualitatis realis: alio modo vt significet æqualitatem indistinctè siue secundum rem, siue non. Si primo modo sumatur, antecedens verum est de æquali secundo modo, id est, confuse sumpto, & non de æqualitate, id est, reali relatiōe, & ideo ratio nihil valet. Si secundo modo, antecedens verum est de æqualitate reali, & est radix positionis nostræ. Et ex his patet quod secunda ratio male interpretatur conditiones relationum realium: debēt enim extrema realiter distingui secundum fundamenta, si relationes sunt præexigentes fundamenta. Ad tertium autem dicitur dupliciter. Primo, quod relationes originis fundantur super actibus notionalibus. Et cum dicitur, illi sunt tres respectiue, respondetur quod ex hoc benè sequitur, ergo relationes originis nō sunt aliæ relationes ab illis, & non sequitur, ergo non sunt relationes reales. Secundo dicitur & melius, quod illa conditio intelligitur de relationibus inexigentibus fundamentū. Sūt enim relationes duplicis ordinis. Quædam ferunt secum non solum fundamenta, sed etiam supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus constituere hypostases, &c. Quædam vero non ferunt, sed supponunt fundamenta & hypostases, & tales sunt æqualitas & similitudo, & ideo illæ reales, illæ non. Et per hoc patet solutio rationum Scoti in quodlib. procedunt enim ex hoc, quod essentia est fundamentum relationum originis, quod nō est verum propriè loquendo. Ad confirmationem vero de albedine, negatur quod ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi fortè ratione diuersarum partium ipsius albedinis extensæ, quod est extra propositum.

¶ Ad ea verò quæ primo contra conclusionem obiiciuntur, vnica est responsio, quod filius est secluso omni intellectu verè & realiter æqualis patri, quo ad vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum, & quo ad relatiuam appellationem fundamentaliter: hæc enim habet ex vi generationis. Et sic est prima æqualitas, & nō per realitatē additæ relationis, sicut etiā filius est idem sibi ipsi realissimè, secluso omni intellectu: & hoc habet à patre, &c. tamē nō sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis, est enim idem sibi identitate fundamentali, & ita filius æqualis æqualitate, fundamētaliter sumpta. Hæc enim instātia manifestat vitium obiectionum. Nec est verū, quòd æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Aug. hoc dicit, quamuis dicat, quod æqualitatem inæqualitati iure præponis. Album enim nigro iure præpones, & tamen neutrum est perfectio simpliciter. Scito tamen veritatem, quod æquale nō quo ad relationem, sed quo ad fundamentum præponitur inæquali: quia vnū præponitur multo, & sicut vnum præponitur multo, vnum autem perfectionem simpliciter non dicit, nisi ens denominatum vnum sit perfectio simpliciter, & propterea æquale à genere perfectionum simpliciter est valde remotū. Nec realitas inæqualitatis si esset in diuinis, infert realitatem æqualitatis: quoniā illa habet duas quantitates numero distinctas, maiorē scilicet & minorē. Hæc autem vnam tantum de facto habet. De perfectione autem æqualitatis dupliciter contingit loqui, scilicet absolutè & vt realis relatio. Et vtroque modo concedo quod inuenitur in re perfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secundo autem modo in aliis rebus. Falsum est enim, imo impossibile, quod secundo modo inueniatur in diuinis: quoniam est forma imperfectionē coexigens, scilicet distinctionem numeralem absolutorum. Et bene in re hac aduertas, & concedas in diuinis veram æqualitatem, & perfectam, & primam summā, &c. vt in corpore articuli probatum est: sed non inquantum est relatio realis, vt in responsione ad quartum dicitur. Nec fallaris digrediendo ab æqualitate vno modo ad eam alio modo.

221 4. Dist. 31. [illegible] Et p. 9. q. [illegible] ar. 3. co. [illegible] q. 3. ar. 1 [illegible] Et opusc. [illegible]

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ Super Quaestionis quadragesimaesecundae Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quaesito affirmatiue: necesse est filium esse coaeternum patri. Probatur sic, omne ex principio existens posterius illo, aut procedit ab illo voluntarie, aut a natura paulatim perfecta, mediante actione successiua: sed pater non generat filium voluntate, sed natura ab aeterno perfecta & absque actione successiua: ergo habet filium coaeternum. Et similiter est de Spir. S. Maior declaratur distinguendo causam posterioritatis ex parte agentis, vel actionis, &c. vt patet in litera. Minor vero quo ad vltimam partem declaratur, ducendo ad impossibile, scilicet quod filius esset successiue natus & cum materia & motu. Nec fundatur hic illatio materiae super hoc, quod vbicunque est successio, ibi sit materia: sed, quod vbicunque est generatio successiua substantiae, ibi est materia.

In suo symbolo fidei.

a ¶ Super Quaestionis quadragesimaesecundae Articulum tertium.

Annotat. IN titulo ly naturae, non est obliquus determinatus per ly ordo: sed econtra determinans ipsum ordinem. Ita quod, nō est sensus: vtrū sit ordo naturae, tanquam rei ordinatae, sed vtrum sit ordo naturae, id est naturalis: vt naturale distinguitur contra voluntarium.

Q.41.ar.2. 215 246

Comment. ¶ In corpore vna est cōclusio, in personis diuinis est ordo naturae. Probatur, ordo semper est per cōparationem ad aliquod principium, ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principij, ergo est in diuinis secundum originē absque prioritate, ergo est ordo naturae. Prima consequentia explanatur in situ, intellectu, & singulis causis. Secunda autem probatur, quia principium in diuinis est secundum originē absque prioritate, ex quaest. 33. ar. 1. Tertia autem manifestatur autoritate Aug. qui hoc vocabulum induxit.

Q. praeced. ar. 2. 215 36 45 160 161

¶ *Num de ratione ordinis originis sit prioritas & posterioritas.*

Ser. 38. per tot. 10. 10.

Quaestio. ¶ Circa hanc partem: pro quarto ponitur ordo absque prioritate: dubium insurgit apud multos putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatē: & sicut ibi ponitur ordo originis, ponendū est quod ibi sit prioritas & posterioritas originis, verū, quia nō est Theologorū contentionibus deseruire, & in ea hac nulla dissensio est, nisi in verbis: idcirco breuiter scito, quod cū ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc & in eo secūdū rem inuenitur a quo alius, & qui ab alio: & rursus a quo ali' est quādoq; a se producēs, vt pa-

D. 570.

2 ¶ Praeterea, Omne quod est ex altero, habet principium, sed nullum aeternum habet principium. Ergo filius nō est aeternus, neque Sp. S.

3 ¶ Praeterea, Omne quod corrumpitur, desinit esse. Ergo omne quod generatur, incipit esse. Ad hoc enim generatur, vt sit. Sed filius est genitus à patre. Ergo incipit esse, & non est coaeternus patri.

4 ¶ Praeterea, Si filius genitus est à patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instās suę generationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectum: sicut patet in successiuis, quae sunt semper in fieri, vt tempus est motus) sequitur quòd filius semper sit imperfectus. Quod est inconueniens. Est ergo dare aliquod instans generationis filij. Ante illud ergo instans filius non erat.

¶ SED CONTRA est, quod Atha.* dicit. quòd totae tres personae coaeternae sibi sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cum pater non voluntate, sed natura ab aeterno perfecta, absque successiua actione filium generet, eundem ipsum sibi coaeternum habet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere filium esse coaeternum patri.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod aliquid ex principio existēs posterius esse suo principio, potest cōtingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntariis, aliter in agentibus naturalibus. In agentibus quidem voluntariis, propter electionem temporis. Sicut enim in agentis voluntarij potestate est eligere formam quam effectui conferat, vt suprà dictum est* ita in eius potestate est eligere tempus in quo effectum producat. In agentibus autem naturalibus hoc contingit, quia agens aliquod non à principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agendū, sed ei aduenit post aliquod tempus, sicut homo non à principio generare potest. Ex parte actionis impeditur ne id quod est à principio, simul sit cū suo principio, propter hoc quod actio est successiua. Vnde dato quòd aliquod agēs tali actione agere inciperet statim cum est, non statim eodem instanti esset effectus, sed in instanti ad quod terminatur actio. Manifestum est autē secundum* premissa, quòd pater non generat filium voluntate, sed natura. Et iterum quòd natura patris ab aeterno perfecta fuit. Et iterū quòd actio, qua pater producit filium, non est successiua: quia sic filius Dei successiue generatus esset, & eius generatio materialis & cū motu esset, quod est impossibile. Relinquitur ergo quòd filius fuit quandocunque fuit pater. Et sic filius est coaeternus patri, & similiter Spiritus sanctus vtrique.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Aug.* dicit in lib. de verbis Domini, nullus modus processionis alicuius creaturae perfectè repraesentat diuinā generationē. Vnde oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt quod deest ex vno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in synodo Ephe. Coexistere semper coaeternū patri filiū splendor tibi denunciet. Impassibilitatem natiuitatis ostendat verbum, consubstantialitatem filii nomen insinuet. Inter omnia tamen expressius repraesentat processio verbi ab intellectu. Quod quidem non est posterius eo à quo procedit: nisi in intellectu qui exeat de potentia in actū. Quod in Deo dici non potest.

¶ Ad secundū dicendum, quod aeternitas excludit principium durationis, sed non principium originis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis corruptio est mutatio quaedam. Et ideo omne quod corrumpitur, incipit non esse, & desinit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio, vt dictū est supra*. Vnde filius semper generatur, & pater semper generat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in tempore aliud est quod est indiuisibile, scilicet instans: & aliud est quod est durans, scilicet tempus. Sed in aeternitate ipsum nunc indiuisibile est, & semper stans, vt supra* dictum est. Generatio vero filij non est in nunc temporis, aut in tempore, sed in aeternitate. Et ideo ad significandum praesentialitatem & permanentiam aeternitatis, potest dici quòd semper nascitur, vt Origenes* dixit. Sed (vt Grego. & August.* dicunt) melius est quòd dicatur semper natus, vt ly semper, designet permanentiam aeternitatis: & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo filius non imperfectus est, neque erat quando non erat, vt Arrianus dixit.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum in diuinis personis sit ordo naturae.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in diuinis personis non sit ordo naturę. Quicquid enim in diuinis est, vel est essentia, vel persona, vel notio. Sed ordo naturae non significat essentiam, neque est aliqua personarum aut notionum, ergo ordo naturae non est in diuinis.

2 ¶ Praeterea, In quibuscunque est ordo naturę, vnum est prius altero, saltem secundum naturā & intellectum, sed in diuinis personis nihil est prius & posterius, vt Athan. dicit. Ergo in diuinis personis non est ordo naturae.

3 ¶ Praeterea, Quicquid ordinatur, distinguitur: sed natura in diuinis non distinguitur. Ergo non ordinatur. Ergo nō est ibi ordo naturae.

4 ¶ Praeterea, Natura diuina est eius essentia. Sed non dicitur in diuinis ordo essentiae, Ergo neque ordo naturae.

¶ SED CONTRA, vbicunque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio, sed in diuinis personis non est confusio, vt Athana. dicit. Ergo est ibi ordo.

CONCLVSIO.

¶ *Quendam in diuinis naturae ordinem necesse est esse, secundum quod ibi quoddam originis principium est absque prioritate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principium. Vnde sicut dicitur principiū multipliciter, scilicet secundum situm, vt punctus: secundum intellectum, vt principium demonstrationis, & secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In diuinis autem dicitur principium secundum originem absque prioritate, vt supra* dictum est. Vnde oportet ibi esse ordinem secundum originem absque prioritate. Et hic vocatur ordo naturae secundum Au. non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo naturae significat notionem originis in communi, non autem in speciali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in rebus creatis etiam cum id quod est à principio, sit suo principio coaeuum secundum durationem, tamen principium est prius secundum naturam & intellectum, si consideretur id quòd est principium. Sed si considerentur ipsae relationes causae & causati & principii & principiati, manifestum est quòd relatiua sunt simul natura & intellectu, inquantum vnum est in diffinitione alterius. Sed in diuinis ipsae relationes sunt subsistentes personae in vna natura. Vnde neque ex parte naturae, neque ex parte relationum, vna persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ordo naturae dicitur, non quòd ipsa natura ordinetur, sed quòd ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

¶ AD quartum dicendum, quòd natura quodammodo importat rationem principii, non autem essentiae. Et ideo, ordo originis melius nominatur ordo naturae, quàm ordo essentiae.

ter de primo productiuo & in his nullus dissentit, dis, consequens est & inter nos & Scotum his omnibus consentientem in primi distinct. vigesima octaua, quaestio vlt. & quolibetis quaestio 4. non sit controuersia secundum rem, sed tantum dissensio est in vocabulis. Quoniam ipsi vocant prius origine à quo alius, & [illegible] à se producens posterius vero origine, quod ab alio: ita quod prioritas originis est à ly à quo, [illegible] posterioritas vero ly ab alio: vt patet ex ipsis in primi distin. [illegible] ma quaestione [illegible] & alibi. Vnde in huiusmodi propter [illegible] doctorum reuerentiam qui his vocabulis vsi sunt, & ad tollendas erroris occasiones: sententiam teneant, sed linguam [illegible] habeant. Pariunt quoque huiusmodi loquutiones obscuritatē in rebus manifestis, vt patet quoniam quaestio de identitate vel diuersitate signi originis quo vel quibus pater & filius spirant, cum tamen res clara sit, quod pater à se, & filius à patre, vnico simul actu spirant, vt vnū cum principium, vt dictum est.

¶ *Num pater sit aliquo modo prior filio.*

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit, non praetereundum Sco. in vigesima octaua distinctione primi. quaestio vltima, quod hoc dictum repugnat dictis in quaestione quadragesima articulo vltimo. Hic enim dicitur paternitas [illegible] patre nullo modo est prior filio: ita quod nec secundum naturam, nec secundum intellectum. Ibi autem expresse dictū est, quod hypostasis patris est prior secundum intellectum actu notionali, qui est generatio: & consequenter filio, qui sequitur generationem [illegible] vt ibidem dicitur. quo stant haec duo simul.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, & simpliciter & ad hominem solutio, quòd de patre & filio in diuinis contingit loqui dupliciter. Vno modo secundum rem [illegible] secundum [illegible] sic loquitur hic autor [illegible] gans omnem prioritatem & posterioritatem, & probat hoc efficacissima ratione, scilicet quod in eis non est nisi relatio & essentia. In essentia [illegible] la est prioritas [illegible] vna, relationes simul natura & intellectu. Alio modo contingit loqui de eis sub aliquo [illegible]

conceptu seu modo concipiēdi, & sic loquut' est superius. Et merito: quia illa articulitas de praeintellectione proprietatū respectu actuū, & econuerso. Et si pater similiter & paternitas, conceptus vt Hypostasis, praecedit secundum intellectum generationem & filium, vnde nulla est in dictis contradictio. Imo ex hoc loco manifeste apparet, quod Sco. tam in loco allegato, quàm in quolibeti q. 4. imposuit S. T. [illegible] motiuum ad faciendam illā distinctionē de patre [illegible] & constitutiua & vt relatio, vt saluaret patrem esse priorem filio: neque enim hoc somniauit autor vnquam, sed hic docuit oppositum, dicens ipsas relationes subsistentes, quae sunt pater & filius, oportere esse omnino simul etiam intellectu, & hoc ex meritis rerum. Ratio enim quae mouit autorem ad illam distinctionē fuit, quia relatio [illegible] habet duos actus, s. constituere hypostasim, & referre: vt ibi patuit, & scilicet, quod cum hac vnica distinctione premissa, s. de re [illegible] secundum se, aut de [illegible] secundū aliquē specialē conceptū seu concipiendi modum soluentur obiectiones eorum qui omnino prioritatē in diuinis probare volūt: vel ex eo quod Au. dicit, quod nihil generat se, eo quod esset antequā esset, & de ratione generantis est esse antegenitū, vel ex eis similibus. Haec enim omnia non concludunt rem, seu plane generatū, &c. esse priorem etiam secundū intellectū, sed rē illam sic conceptā, esse priorē secundum rationem. Constat autē nō [illegible] [illegible] a re sic [illegible] ad eandē simpliciter. Est em sophisma à secūdū qd ad simpliciter.

a Super Quaest. quadragesimae secundae Ar. quartū.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio, necesse est filium esse equalē patri in magnitudine ab aeterno. Et probatur primò quo ad primam partē sic. De ratione paternitatis & filiationis est, quod filius pertingat ad perfectionem naturae, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet perfectionem naturae paternae, ergo est aequalis patri in magnitudine. Antecedens declaratur in creaturis. Prima vero cōsequentia probatur, quia in diuinis vere & propriè paternitas & filiatio. Secunda, quia magnitudo nihil aliud significat quā perfectionē naturae. Quo ad secundā vero partē. s. ab aeterno, probatur, virtus Dei patris nō est defectiua, nec etiam filij Dei successiua: ergo ab aeterno, & declaratur sequela, quia ex horum oppositis in humanis, q̄ filius non statim aequatur patri. Et confirmatur totum autoritate Hilarij.

a ¶ Super Quaestionis quadragesimae secundae Articulum quartum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio habens tres partes: pater est in filio, & econuerso, secundū essentiam, & relationem, & originem. Quo ad primam partē sic, essentia patris est in filio: ergo pater est in filio, & antecedens manifestatur: quia

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrū filius sit aequalis patri secundū magnitudinē.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd filius non sit aequalis patri in magnitudine. Dicit enim ipse Io. 14. Pater maior me est. Et Apost. 1. Cor. 15. Ipse filius subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia.

2 ¶ Praeterea, Paternitas pertinet ad dignitatē patris, sed paternitas non conuenit filio. ergo nō quicquid dignitatis habet pater, habet filius. Ergo non est aequalis patri in magnitudine.

3 ¶ Praeterea, Vbicunq; est totum & pars, plures partes sunt aliqd maius, quàm vna tātum vel pauciores, sicut tres homines sunt aliquid maius quàm duo vel vnus. Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale & pars. Nam sub relatione vel notione plures notiones cōtinentur, cum igitur in patre sint tres notiones, in filio autem tantum duę, videtur quòd filius non sit aequalis patri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Phi. 2. Non rapinam arbitratus est esse se ęqualē Deo.

CONCLVSIO.

¶ *In diuinis necesse est filiū esse aequalem patri in magnitudine, accipiēdo totam naturae patris perfectionē.*

¶ RESPONDEO dicendum quòd necesse est dicere filium esse aequalem patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei non est aliud quàm perfectio naturę ipsius. Hoc autem est de ratione paternitatis & filiationis, quòd filius per generationem pertingat ad habendam perfectionem naturae, quae est in patre, sicut & pater. Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quaedam exeuntis de potentia in actum, non statim à principio homo filius est aequalis patri generanti, sed per debitum incrementum ad aequalitatem perducitur: nisi aliter eueniat propter defectum principij generationis. Manifestum est autem ex dictis*, quod in diuinis est propriè & vere paternitas & filiatio. Nec potest dici, quod virtus Dei patris fuerit defectiua in generando, neque quod Dei filius successiue & per transmutationem ad perfectionem peruenerit. Vnde necesse est dicere, quod ab aeterno fuerit patri aequalis in magnitudine. Vnde & Hila*. dicit in lib. de synodis. Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores & omnem humanam necessitatem, omnis filius secundum naturalem natiuitatem aequalitas patris est, quia est & similitudo naturae.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd verba illa intelliguntur dicta de Christo secundum humanam naturam, in qua minor est patre, & ei subiectus. Sed secundum naturam diuinam equalis est patri, & hoc est quod Atha*. dicit, Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem. Sed secundum Hil.* in 9. lib. de Trinita. donantis autoritate pater maior est, sed minor non est cui vnum esse donatur. Et in lib. de Syno.* dicit quòd subiectio filij naturę pietas est, id est recognitio autoritatis paternę. Subiectio autem ceterorum, creationis infirmitas.

¶ Ad secundum dicendum, quod ęqualitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in diuinis significat perfectionem naturę (vt dictum est) & ad essentiam pertinet. Et ideo equalitas in diuinis & similitudo secundum essentialia attenditur: nec potest secundum distinctionem relationum inęqualitas vel dissimilitudo dici. Vnde August*. dicit contra Maximinum, Originis quęstio est quid de quo sit, ęqualitatis autem qualis aut quantus sit. Paternitas igitur est dignitas patris, sicut & essentia patris. Nam dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet. Sicut igitur eadem essentia quę in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem dignitas quae in patre est paternitas, in filio est filiatio. Verè ergo dicitur quòd quicquid dignitatis habet pater, habet filius: nec sequitur, paternitatē habet pater, ergo paternitatē habet filius. Mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia & dignitas patris & filij. Sed in patre est secundum relationē dantis, in filio secundum relationem accipientis.

¶ Ad tertium dicendū, quòd relatio in diuinis non est totum vniuersale, quamuis de singulis relationibus praedicetur, quia omnes relationes sunt vnum secundum essentiam & esse. Quod repugnat rationi vniuersalis: cuius partes secundum esse distinguuntur. Et similiter persona (vt supra dictum est) non est vniuersale in diuinis. Vnde neque omnes relationes sunt maius aliquid quàm vna tantum: nec omnes personae maius aliquid quàm vna tantum: quia tota perfectio diuinae naturae est in qualibet personarum.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum filius sit in patre, & econuerso.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd filius non sit in patre, & econuerso. Philosophus enim in 4. physi.* ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & secundum nullum horum filius est in patre, aut econuerso: vt patet discurrenti per singulos modos. Ergo filius non est in patre, nec econuerso.

2 ¶ Praeterea, Nihil quod exiuit ab aliquo, est in eo, sed filius ab aeterno exiuit à patre, secundum illud Michaeae 5. Egressus eius ab initio à diebus aeternitatis. Ergo filius non est in patre.

3 ¶ Praeterea, Vnum oppositorum non est in altero. Sed filius & pater opponuntur relatiuè. Ergo vnus non potest esse in alio.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioā. 14. Ego in patre, & pater in me est.

CONCLVSIO.

¶ *In diuinis pater est in filio, & econtra secundum essentiam, relationem, & originem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in patre & filio tria est considerare, scilicet essentiā, & relationem, & originem, & secundū quodlibet istorum filius est in patre, & econuerso. Secundum essentiam enim pater est in filio, quia pater est sua essentia, & communicat suam essentiam filio, non per aliquam suam transmutationem. Vnde sequitur quòd cum essentia patris sit in filio, quod in filio sit pater. Et similiter cum filius sit sua essentia, sequitur quòd sit in patre, in quo est eius essentia. Et hoc est quod Hil.* dicit 5. de trin. Naturam suam (vt ita dicam) sequitur immutabilis Deus, immutabilem gignens Deum subsistentē. Ergo in eo Dei naturā intelligimus, cum in Deo Deus insit. Secundum etiā relationes manifestum est, quod vnum oppositorum relatiue est in altero secundum intellectum. Secundum originem etiam manifestum est, quod processio verbi intelligibilis non est aliquid extra, sed manet in dicente. Id etiam quod verbo dicitur, in verbo continetur. Et eadem ratio est de Sp. S.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quae in creaturis sunt, non sufficienter repraesentant ea quae Dei sunt. Et ideo secundum nullum eorum modorum quos Phyl. enumerat, filius est in patre, aut econuerso. Accedit tamen magis ad hoc modus ille, secundum quē aliquid dicitur esse principio originante: nisi quod deest vnitas essentiae in rebus creatis inter principium & id quod est à principio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd exitus filij à patre est secundum modum processionis inte-

pater cōmunicat essentiā filio absq; aliqua trāsmutatione, cōsequētia vero probatur, quia pater est sua essentia: & similiter econuerso, essētia filij est in patre: ergo filius est in patre: quia fili' est sua essentia. Et cōfirmatur autoritate Hilarij.

¶ Circa hanc partē aduerte duo. Primū est q; patrē esse in filio ratiōe essentiae potest intelligi dupliciter. Vno modo quod ipsa essentia secundum se, sit ratio essendi in filio quemadmodum dicimus, quod pater intelligit ratiōe essentiae. Et hic sensus alienus est à mente autoris: sic enim optime sequeretur, ergo filius est in filio, sicut sequitur, ergo filius intelligit. Alio modo quòd essentia vt vna in pluribus sit ratio vni, quod sit in alio quēadmodum etiā dicimus quod essentia, vt in principio, est ratio generādi. Et sic verificatur in proposito. Esse enim in alio cū duo exigat, coniunctionē & distinctionē extremorū, dupliciter cōtingit: vel secundū ratione quo ad distinctione, vt Deitas in Deo, & vniuersalitas forma in supposito, à quo nō distinguitur realiter: vel secūdū rē, & in proposito intelligitur secūdū rē, ita quod ad esse inuicē diuinarū personarū cōcurrit, & realis alietas, & realis coniunctio. Est enim pater in filio, vt cōsubstātialis in alio cōsubstātialitatione vnius essentiae in vtroq;. Ex hoc autē scito secundo, quòd esse in psona, vt modo loquimur, est de numero notionalium illorum, sicut potētia generādi, quoniā claudit in se distinctionē personarū, & vnitatē essentiae. Et propterea sicut in aliis huiusmodi mediis inter essentialia & notionalia nō valet argumētū ab essētialia parte sumpta, ita nec hic. Vnde sicut essentia nō generat & tamen in patre est ratio generandi, ita ipsa nō est in aliqua persona eomodo quo persona vna est in alia: & ipsa tamē in pluribus est ratio essendi in inuicē. Et ex his patet primò efficacia rationis literae, quae nō ex identitate patris, aut filij cū essentia, vt quidā intellexisse videntur, sed ex vnitate essentiae vtriusq; procedit. Et optimè hic insinuatur in ipsis patris & filij ac essentiae nominibus. Patet secundò solutio rationū allatarum in 19. dist. apud Capr. Ambae namq; conditiones simul iunctae reddūt processum validum.

e 215

D. 1033.

Q. 3. ar. 4. ad 3. 276

224 1. dist. 19. q. 2. art. 2. Et 4. cont. c. 9. & 65. Et Io. 10. li. 6. col. 2. & c. 16. li. 7. * tex. 23. tom. 2.

Li. 5. de tri. vlt fo. lib.

¶ *Num ex vnitate essētiae in personis diuinis inferatur, vnam in alia esse.*

Quaestio. ¶ Vnum tamē restat dubium an ista ratio valeat ex vnitate essentiae vtriusq;, ita q; par fuerit dixisse, essentia patris est in filio: ergo, &c. & essentia patris est filius: ergo, &c. id est, an ad vim processus exigatur ille mod' in, vt iacet in litera, s. essentia patris est in filio, ergo, &c. Et ratio dubij est, quia ly in, non nisi relationem rationis dicit: Pater autē in filio secundū rē. Et rursus essentia alio modo est in filio q̄ pater in filio: quia illa vt forma in supposito, hic vt suppositum substantiale in alio supposito.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia ad veritatem propositionũ modus significandi tantũ spectat, quodq; quandoq; variat veritatẽ, idcirco licet processus iste quo ad rem super vnitate essentiæ in pluribus funderetur (hic enim cõsubstantiales personas reddit, & vt intrinsecũ aliter in alia ponit secundum rem) tamen quo ad manifestandũ quod proprie verificatur hæc loquutio, pater est in filio, & cõuersio ... etiã supra ly in. In hoc enim quod vna est essentia plurium congruè admittit ly in, & specie singularum personarũ optime sequitur, ergo quælibet persona ratione illius essentiæ potest quoque dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, quia de necessitate oportet diuersum esse modum rationis essendi & entis, vt patet inductiue: nec officit quod relationũ significat rationis: quoniam rationis quoque relatio est, quum dicitur pater est in filio, sicut quum dicitur æqualis filio: nulla siquidem in diuinis est realis relatio, præter illas quatuor relationes originis. Vnde sicut de æqualitate & similitudine personarũ distinctũ est, quo ad fundamentum & extrema, &c. ita de esse in inuicem proportionaliter dicendum est: includit enim vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum, sicut ille, vt ex dictis patet.

¶ Quo ad secundã vero partẽ probatur, vnũ correlatiuũ est in alio secundũ intellectum: ergo vna persona diuina est in alia secundum relationem.

¶ Contra hanc rationẽ arguunt Aureolus & Durandus apud Capr. vbi supra. Primo quia vnum relatiuum non est in alio, sed ad aliud, & distinguitur ac opponitur. Secundò, quia sic Sp. S. nõ esset in patre & filio: quia non refertur ad eos, sed in spiratore ad quem refertur. Sed hæc & similia facillime apparet nihil obstare: in confesso enim verbis differentiam esse. Neque enim vult autor patrem esse in filio secundũ esse quo ad relationẽ: quoniam liquet, patrem vt sic ad filium esse, non in filio, sed secundum intellectum, seu distinctiuum rationem: frequentissimo namque vsu dicimus, vnũ correlatiuum in ratione alterius esse, vt Porphyr. in prædicabilibus dicit. Et cum in litera explicite ponitur ly secundum intellectum, mirum est quomodo isti arguãt cõtra hoc. Rursus quum vnicuique modo sat sit propria habere infra suam rationem formalẽ, nullum inconueniens est concedere, quod Sp. S. nõ est secundum intellectũ quo ad relationẽ in patre & filio, nisi vt sunt spirantes ipsum. Nõ enim à quolibet modo exigendum est quicquid ex omnibus simul modis habetur: vt arguens somniat falsò de intentione autoris. Vnde si ex hoc inferretur, ergo Sp. S. non est in patre & filio: vel, ergo non est in patre & filio nisi vt spirantibus: sophisma est à secundum quid ad simpliciter. Est namque in eis sic, & est in eis ratione essentiæ vt consubstantialis, vt in primo modo dictũ est, & etiam secundum originem, vt dicitur. Non valet igitur argumentum Sp. S. secundum rationem non est in patre & filio nisi sic, ergo Spi. S. non est in eis nisi sic, ly enim secundum relationem, se habet vt secundum quid.

¶ Quo ad tertiã aũt partẽ, probatur, verbũ nõ procedit extra dicentẽ, & q verũ dicitur, in verbo continetur: ergo vna persona diuina est in alia secundũ originẽ.

¶ Cõtra hanc rationẽ arguit Aureo. supra dupliciter. Primo, quia modus essendi in alio, sicut principio, est imperfectionis vt cõmẽtator vult 4. Phy. cõ. 14. & nõ est reciprocus. Modus aũt quo vna persona diuina est in alia, est perfectissimus & reciprocus: ergo. Secũdo, quia secundum hanc rationem pater esset in verbo, sicut totus mundus est in verbo, probatur sequela: quia sicut res dicta, & constat totum mundum verbo Dei dictum esse.

¶ Ad hæc dicitur, quod esse in principio actiuo contingit dupliciter, s. extraneo & intraneo, id est secundũ operationẽ transeuntem & immanentẽ. Et quod licet esse in principio actiuo extraneo sit imperfectionis, sicut esse causatũ esse: tamẽ in principio intraneo, nullius imperfectionis est: vnde in litera probatio sumpta est, quia verbum non procedit extra dicentem. Reciprocatio autem etiam in extraneis admittitur, dũ eãm in effectibus esse per imitationem, seu repræsentationem cõcedimus. Ad secundum vero dicendum, quòd esse dicta non est vno modo. Quædam enim est res essentialiter dicta: quædam vero repræsentatiue. Pater igitur est in filio verbo essentialiter dictus. Creatura autem ...

tionis, prout verbum exit à corde, & manet in eo. Vnde exitus iste in diuinis est secundum solam distinctionem relationum non secundum essentialem aliquam distantiam.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd pater & filius opponuntur secundum relationes, non autem secundum essentiam, & tamen oppositorum relatione vnum est in altero, vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum filius sit æqualis patri secundũ potentiam.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd filius non sit æqualis patri secundum potentiam. Dicitur enim Ioan. 5. Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Pater autem à se potest facere. Ergo pater maior est filio secundum potentiam.

2 ¶ Præterea, Maior est potentia eius qui præcipit & docet, quàm eius qui obedit & audit, sed pater mandat filio, secundum illud Ioan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium secundum illud Ioan. 5. cap. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Similiter & filius audit, secundũ illud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. Ergo pater est maioris potentiæ quàm filius.

3 ¶ Præterea, Ad omnipotentiam patris pertinet quod possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim Aug.* in lib. contra Maxim. Si non potuit generare sibi æqualem, vbi est omnipotentia Dei patris. Sed filius non potest generare filium, vt supra* ostensum est. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potestate æqualis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

CONCLVSIO.

¶ Cum filius æqualis sit patri in perfectione naturæ, æqualem ei esse in potentia, necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere, quòd filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi cõsequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, quod quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris virtutis in agendo. Ostensum est autem* supra, quòd ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit, quòd filius sit æqualis patri in magnitudine, id est, in perfectione naturæ. Vnde relinquitur quòd filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de Sp. S. respectu vtriusque.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc quod dicitur filius, non potest à se facere quicquam, non subtrahitur filio aliqua potestas quam habeat pater, cum statim subdatur, quòd quodcunque pater facit, filius similiter facit: sed ostenditur, quod filius habet potestatẽ à patre, à quo habet naturã. Vnde dicit Hil.* 9. de trin. Naturæ diuinæ hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, quòd non à se agat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filii non intelligitur, nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idẽ potest referre mandatum patris, per hoc, quod ab æterno dedit ei scientiam & voluntatem agendorum, eum generando. Vel potius referendum est ad Christum, secundum humanam naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem est potentia, qua pater generat, & qua filius generatur. Vnde manifestum est quòd quicquid potest pater, potest filius, non tamen sequitur quòd possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quam pater, sed cum alia relatione. Quia pater habet eam vt dans. Et hoc significatur, cum dicitur quòd potest generare. Filius autem habet eam vt accipiens. Et hoc significatur, cum dicitur quòd potest generari.

QVAESTIO QVADRAGESIMATERTIA, de Missione diuinarum personarum, in octo Articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandũ est de missione diuinarum personarum.

¶ Circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti.

¶ Secundò, vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum.

¶ Tertiò, secundum quid diuina persona inuisibiliter mittatur.

¶ Quartò, vtrum cuilibet personæ conueniat mitti.

¶ Quintò, vtrum inuisibiliter mittatur tam filius quàm Spi. S.

¶ Sexto, ad quos fiat missio inuisibilis.

¶ Septimò, de missione visibili.

¶ Octauo, vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd personæ diuinæ non cõueniat mitti. Missus enim minor est mittente. Sed vna persona diuina non est minor alia. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

2 ¶ Præterea, Omne quod mittitur, separatur à mittente. Vnde Hier. dicit super Ezech. Quod coniunctum est, & in corpore vno copulatum, mitti non potest. Sed in diuinis personis nihil est separabile, vt Hila*. dicit. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

3 ¶ Præterea, Quicunque mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locum de nouo vadit. Hoc aũt diuinæ personæ non conuenit, cũ vbiq; sit. Ergo diuinæ personæ non conuenit mitti.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 8. Non sum ego solus, sed ego & qui misit me, pater.

CONCLVSIO.

¶ Diuinæ personæ conuenit mitti, inquantum originatur ab alia, & nouo modo essendi incipit esse, vt filius à patre missus est in mundum per assumptam carnem, vbi semper fuit secundum diuinitatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in ratione missionis duo importantur. Quorum vnũ est habitudo missi ad eum à quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum ad quem mittitur. Per hoc autem, quòd aliquis mittitur, ostenditur processio quædam missi à mittente: vel secundum imperium, sicut Dominus mittit seruũ: vel secundum consilium, vt si consiliarius mittere dicatur regem ad bellandum: vel secundum originem vt si dicatur quòd flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum ad quem mittitur, vt aliquo modo ibi esse incipiat: vel quia prius ibi omnino non erat, quo mittitur: vel quia incipit ibi aliquo modo esse, quo prius non erat. Missio igitur diuinæ personæ conuenire potest secundum quod importat ex vna parte processionem originis à mittente, & secundum quod importat ex alia parte nouum modum existendi in alio. Sicut filius dicitur esse missus à patre in mundum, secundum quod

¶ Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum primum.

Titulus ex consuetudine scripturæ clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiue. Alicui personæ diuinæ potest conuenire mitti. Probatur sic, missio includit duo, scilicet habitudinem processionis à mittente ...

secundum imperiũ vel secundũ consiliũ, vel secũdũ originẽ, & habitudinẽ ad id quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo personæ diuinæ potest cõpetere missio, vt importat habitudinẽ processionis secundũ originẽ, & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. Et cõfirmatur cõsequẽs, quia de facto filius est missus à patre, vt nouo modo esset in mũdo, s. per assumptam carnem.

incepit in mundo esse per carnem assumptam: & tamen ante in mundo erat, vt dicitur Ioan. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod missio importat minorationem in eo qui mittitur, secundum quod importat processionem à principio mittente, aut secundum imperium, aut secundum consilium: quia imperans est maior, & consilians est sapientior. Sed in diuinis non importat nisi processionem originis, quæ est secundum æqualitatem, vt supra dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod sic mittitur, vt incipiat esse vbi prius nullo modo erat, sua missione localiter mouetur. Vnde oportet quod loco separetur à mittente. Sed hoc nõ accidit in missione diuinæ personæ, quia persona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius non fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione, sed habet solã distinctionem originis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione quæ fit secundum motum localem, quæ non habet locum in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd missio possit esse æterna. Dicit enim Grego*. eo mittitur filius, quo generatur. Sed generatio filij est æterna. Ergo & missio.

2 ¶ Præterea, Cuicunque conuenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina nõ mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

3 ¶ Præt. Missio processionẽ importat. Sed processio diuinarũ psonarũ est æterna, Ergo & missio.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.

CONCLVSIO.

¶ Missio contra generationem & spirationem distincta, temporalis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in his quæ important originem diuinarum personarum, est quædam differentia attendenda. Quædam enim in sui significatione important solam habitudinẽ ad principiũ, vt processio & exitus. Quædam vero cum habitudine ad principium determinant processionis terminum. Quorum quędam determinant terminum æternum, sicut generatio & spiratio. Nam generatio est processio diuinæ personę in naturã diuinã. Et spiratio passiue accepta importat processionem amoris subsistentis. Quædam vero cum habitudine ad principium important terminum temporalem, sicut missio & datio. Mittitur enim aliquid ad hoc vt sit in aliquo, & datur ad hoc quod habeatur. Personam autem diuinã haberi ab aliqua creatura, vel esse nouo modo existendi in ea, est quoddam temporale. Vnde missio & datio in diuinis dicuntur temporaliter tantum. Generatio autem & spiratio solum ab æterno. Processio autem & exitus dicuntur in diuinis & æternaliter & temporaliter, nam filius ab æterno processit vt sit Deus, temporaliter autem, vt etiã sit homo secundum missionem visibilem, vel etiam vt sit in homine secundum inuisibilem missionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Greg. loquitur de generatione temporali filij, non à patre, sed à matre. Vel quia ex hoc ipso filius habet quod possit mitti, quòd est ab æterno genitus.

¶ Ad secundũ dicendum, quod diuinam personam esse in nouo modo in aliquo, vel ab aliquo haberi temporaliter, non est propter mutationem diuinæ personæ, sed propter mutationem creaturæ, sicut & Deus temporaliter dicitur Dominus propter mutationem creaturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod missio non solum importat processionem à principio, sed determinat processionis terminũ temporalẽ. Vnde missio solum est temporalis, vel missio includit processionem æternam, & aliquid addit, scilicet temporalem effectum. Habitudo enim diuinæ personæ ad suum principiũ non est nisi ab æterno. Vnde gemina dicitur processio æterna, scilicet & temporalis, non propter hoc quod habitudo ad principium geminetur, sed geminatio est ex parte termini temporalis & æterni.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd missio inuisibilis diuinæ personæ non sit solũ secundũ donum gratiæ gratum facientis. Diuinam enim personam mitti, est ipsam donari. Si igitur diuina persona mittitur solum secundũ dona gratiæ gratum facientis, non donabitur ipsa persona diuina, sed solum dona eius. Quod est error dicentium Sp. S. non dari, sed eius dona.

2 ¶ Præterea, Hæc præpositio secundum, denotat habitudinem alicuius causæ, sed persona diuina est causa quòd habeatur donum gratiæ gratum facientis, & non econuerso, secundum illud Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Sp. S. qui datus est nobis. Ergo inconuenienter dicitur, quòd persona diuina secundũ dona gratiæ gratum facientis mittatur.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit* 4. de trin. quod filius cum ex tempore mente percipitur, mitti dicitur. Sed filius cognoscitur, non solum per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datam, sicut per fidem & per scientiam. Non ergo persona diuina mittitur secundum solam gratiam gratum facientem.

4 ¶ Præterea, Rabanus dicit quòd Spiritus sanctus datus est Apostolis ad operationem miraculorum. Hoc autem non est donum gratiæ gratum facientis, sed gratiæ gratis datæ.

alia dona communia bonis & malis: puta secundum scientiam, fidem, prophetiam, &c. Et dicitur gratia gratum faciens, ad differentiam gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quibus Apost. ad Cor.

¶ In corpore tria intendit probare. Primũ est, quod persona diuina mittitur inuisibiliter secũdũ solã gratiã gratũ facientẽ: & hæc est conclusio directe responsiua quæsito. Secundũ est, quod persona diuina habetur secundũ solam gratiam. Tertiũ est, quod persona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittitur ibi, sed tamen in ipso dono. Probat aũt hæc adiuuando duo prima sic, diuinæ personæ missio quidem exigit existentiam nouo modo in aliquo, datio autẽ exigit quod habeatur ab aliquo: ergo vtrunque exigit gratiam gratum facientẽ. Et probatur sequela, quia nouum modum ... secundum perfectam gratiam, quod in litera significatum probatur. & primo de nouo modo existendi sic, modi existendi Dei in creaturis sunt duo communis scilicet & specialis. Primus attenditur secundum participationẽ causæ ab effectibus, & distinguitur per essentiam, præsentiam, & potentiam, de quibus in q. 8. diffuse tractatum est. Secundus vero specialis attenditur secundum esse obiectiuũ respectu solius creaturæ rationalis. Et quia secundum hunc modum Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existit nouo modo in creatura rationali vt in templo suo, & consequenter secundum solam gratiam nouo modo existit.

¶ Quem modum essendi in rationali natura ipsa gratia dicat, cum diuina persona per solam gratiam mitti dicitur.

¶ Circa hanc deductionem dubium occurrit, de intento & de vi processus. De intento quidem, an intendat nouum modum existendi tanquam disparatum ab illis quatuor enumeratis, scilicet per essentiam, præsentiam, potentiã, & vt cognitum & amatum: ita quòd detur quintus modus proprius gratiæ, secundum quem persona diuina existat et mittitur: aut intendit nouum modum existendi tanquam nouam speciẽ alicuius istorum quatuor modorum. Si primum intendit, ergo falsum dicit, quòd secundum illum modum quo amatum est in amante, Deus habitat in creatura rationali, vt in templo. Si vero intendit secundũ, patet & forte meliori ratione, nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum triũ priorum modorum species, puta esse per essentiã: quoniam gratia est in essentia animæ à Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶ Num cognoscere Deum & ipsum diligere, efficiat ipsum rationalis naturæ mentem, vt templum suum inhabitare, & per solam gratiã concessũ dici dignũ sit.

¶ De vi autem processus dubium est primo, quoniam causa reddita in litera non est causa. In litera enim dicitur, quia cognoscendo & amando creatura rationalis attingit operatione sua ipsum Deum: ideo secundum istum modum Deus habitat in ea vt in tẽplo. Quod enim hoc non sit causa, manifeste probatur: quia cum posita causa ponitur effectus, sequeretur quod in omni creatura rationali cognoscente & amante Deum, habitaret vt in templo suo, quod patet esse falsum in gentilibus Philosophis, &c.

¶ Dubium est secundo, quia concesso quod assignata causa sit efficax, ambiguum tamen restat vnde sequatur exclusiua, scilicet quod secundum solã gratiã fit nouus modus. Quamuis enim Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiã, nõ tamẽ per solã: quia per fidẽ & prophetiam etiã est, vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in Christianis existentibus in mortali peccato & multa opera bona amore Dei facientibus. Et quicquid sit de re, dato quod sit verum

Universidad de [illegible] Biblioteca

verum quod per solam gratiã fit nouus modus vnde hoc probatur in litera, & tamẽ cũ nota illationis subditur. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio quod diuina persona existat, nisi gratia gratũ faciens, &c. Nulla enim alia causa huius illationis in litera apparet, nisi supra dicta, quæ aut solam exponentem affirmatiuam, aut nullum infert. Voluntariè igitur exclusiua illata est, &c.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur quod intẽdit non de disparato mõ, sed de specie noua quarti modi: & quartus modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex cũ insinuatur secũdũ duas differẽtias inter ipsum & alios positos. Prima est, quod iste est specialis cuilibet rationali creaturæ, reliqui vero cõmunes sunt omnib'. Secũda est quod per istũ Deus ipse attingitur à creatura per illos effectus eius tantum. Oportet. n. eã excellẽtẽ missionẽ, vtpote diuinæ personæ ad rationalia, attendi secundũ propriũ & supremũ rationalis creaturæ. Hoc aũt constat nõ esse actũ aliquẽ primũ, quoniã est sicut dormiẽs, nec quẽlibet actũ secũdũ, sed eũ quo cognoscitur ac amatur ipse Deus optim': vnde Deus vt per gratiæ habitũ in aĩa existẽs ignobiliori modo existit, quàm ipse in eadẽ per gratiæ actus, s. cognitionẽ & amorem, quãto actus præstat habitui: & tãgere secũdũ se præstat actui per aliud: solus igitur quartus modus est, secũdũ quẽ nouus inquirẽdus est modus existẽdi Dei in creatura rationali.

Ex lib. 3. c. 4. circa si. elicitur ro.

41 ¶ Ad secũdũ vero & tertiũ dubiũ simul dicitur quòd litera potest dupliciter exponi. Primò, vt reddat causã quasi proprij generis. Secũdo, vt reddat causam quasi propriæ formæ. Potest siquidẽ intelligi de amore & cognitione Dei absolute, & potest intelligi de amore & cognitione Dei in se, vt est ex charitate diligẽdus. Si de amore Dei absolute intelligam', tũc redditur ratio proprij & per se generis illius noui modi q quæritur. Ex eo. n. quod iste mod' quartus est spiritualis creaturæ rationali & secũdũ eũ Deus ipse attingitur operatione creaturæ, sequitur quod excelliẽs iste modus quæsitus infra latitudinẽ istius cõtineatur & hic sensus aperte prætẽditur in litera. Et sic patet nihil obstare obiectionẽ secũdi dubij: quoniã stat quod sit vera causa assignãs proprium genus, & tamẽ non valet, ergo vbi est illa causa, ibi est illa species: sed, ergo ibi est illud genus: licet. n. anima sit propriũ leonis gen', inuenitur tñ extra leonẽ. Et quoniã oĩs species cõstituitur differẽtia per se sui generis, & non differẽtia per accidens, vt patet 7. Met. ideo ex hoc quod quæritur ille mod' est propriũ genus istius noui, oportet quòd iste nouus modus cõsistat in differentia Dei, vt amati & cogniti. Et cũ Deus vt amatus & cognitus præter cõmunẽ modũ nõ sit nisi vno modo, simpliciter loquendo, s. per charitatẽ seu gratiã sanctificantem templum suum, consequẽs est quod ex illa causa habeatur etiã exclusiua, de qua est

200

Ergo persona diuina non solum datur secundum gratiam gratum facientem.

¶ SED CONTRA est quod Augu*. dicit 3. de Tri. quòd Sp. S. procidit temporaliter ad sanctificandam creaturam. Missio autem est temporalis processio. Cum igitur sanctificatio creaturæ non sit nisi per gratiam gratum facientem, sequitur quòd missio diuinæ personæ non sit nisi per gratiam gratum facientem.

CONCLVSIO.

¶ Non mittitur diuina persona inuisibiliter nisi secundum solam gratiam gratum facientem, quo simul datur ac mittitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd diuinæ personæ conuenit mitti, secundũ quod nouo modo existit in aliquo: dari autem, secundum quod habetur ab aliquo: neutrũ autem horum est, nisi secundum gratiam gratum facientem. Est enim communis modus quo Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam, sicut causa in effectibus participantibus bonitatem ipsius. Super istum modum autem communem est vnus specialis, qui conuenit naturæ rationali in qua Deus dicitur esse sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante e. Et quia cognoscendo & amando creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundum istum specialem modum Deus non solum dicitur esse in creatura rationali, sed etiam habitare in ea sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quòd diuina persona sit nouo modo in rationali creatura, nisi gratia gratum faciens. Vnde secundum solam gratiam gratum facientem mittitur & procedit temporaliter persona diuina. Similiter illud solum habere dicimur quo liberè possumus vti, vel frui e. Habere autem potestatem fruendi diuina persona, est solum secũdum gratiam gratum facientem. Sed tamen in ipso dono gratiæ gratum facientis, Sp. S. habetur, & inhabitat hominem. Vnde ipsemet Sp. S. datur & mittitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per donum gratiæ gratum facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc, quod libere, non solum ipso dono creato vtatur, sed vt ipsa diuina persona fruatur. Et ideo missio inuisibilis fit secundum donum gratiæ gratum facientis, & tamen ipsa persona diuina datur.

¶ Ad secundũ dicendum, quod gratia gratum faciens disponit animam ad habedum diuinam personam: & significatur hoc cũ dicitur, quod Sp. S. datur secundum donum gratiæ. Sed tamen ipsum donum gratiæ est à Sp. S. Et hoc significatur, cũ dicitur quod, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Sp. S.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet per aliquos effectus filius cognosci possit à nobis, non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd operatio miraculorũ est manifestatiua gratiæ gratum facientis, sicut & donum prophetiæ & quælibet gratia gratis data. Vnde 1. Corin. 12. Gratia gratis data nominatur manifestatio spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus Sp. S. ad operationem miraculorum: quia data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autem daretur solũ signum gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter Sp. S. nisi fortè cum aliqua determinatione, secundum quod dicitur quòd alicui datur spiritus propheticus vel miraculorum, inquantum à Spir. Sanct. habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi,

tertium dubium. At si dixeris quod in litera non habetur, quod Deus non est præter cõmunẽ modũ amatus, nisi ab his quos inhabitat, &c. fateor. Sed memito quod autor hic supponit proprietates gratiæ & charitatis. Et propterea tacitis his, cucurrit ad conclusionem. Ipsa quoque exercitatio ecclesiasticæ nobis hic insinuat. Deum enim à nullo amari (nisi communiter) concedimus existentem in peccato mortali, seu extra gratiam, quare hoc quasi in promptu est ex practica submissione [illegible] ctum est. Si vero de amore Dei, quo ex charitate diligitur, interpretemur, breuior est via. Ex eo namque quod amando & cognoscẽdo creatura rationalis ad tantam celsitudinem conscendit, quod Deum ipsum, i. secundum quod in se est ex charitate diligendus, attingit, sequitur statim, & quod secundum hunc quartum modum in hac sui celsitudine tantum diuina persona non solũ existat, sed inhabitet, vt in tẽplo quo actibus cognitionis & amoris colitur, quoniam extra hanc celsitudinẽ nõ attingitur ipse secundũ quod in se est, prout ex charitate diligitur. Et quoniã hæc celsitudo & hoc templum sola gratia fit, ideo optime infertur, ergo sola gratia gratũ faciens est ratio, vt Deus nouo modo sit in creatura ratiõali. Et sic patet solutio vtriusque dubij.

¶ Deinde probatur in litera assumptum de habere personam diuinam ab aliquo: habetur solum quo liberè quis potest vti vel frui, ergo persona diuina sola gratia habetur, quia probatur sequela, quia per solam gratiã potest quis persona diuina frui. Tertium autem, scilicet quod ipsa persona diuina simul datur & mittitur, probatur, quia ipso gratiæ dono Spiri. Sanct. inhabitat creaturam.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum patri conueniat mitti.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur quod patri etiam conueniat mitti. Mitti enim diuinam personam est ipsam dari, sed pater dat seipsum, cum haberi non possit nisi seipso donante, ergo potest dici quod pater mittat seipsum.

2 ¶ Preterea, Persona diuina mittitur secundũ inhabitationẽ gratiæ. Sed per gratiã tota trinitas inhabitat in nobis, secundũ illud Io. 14. Ad eũ veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Ergo quælibet diuinarũ personarum mittitur.

3 ¶ Preterea, Quicquid conuenit alicui personæ, conuenit omnibus, præter notiones & personas. Sed missio non significat aliquam personam, neque etiam notionem, cum sint tantùm quinque notiones, vt supra * dictum est e. ergo cuilibet personæ diuinæ conuenit mitti.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in 2. lib. de Trini. quod solus pater nunquam legitur missus.

CONCLVSIO.

¶ Cum pater in diuinis ab alio non sit, mitti minime dicitur, sed solum filius & Spi. S. qui ab alio sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod missio in sui ratione importat processionẽ ab alio: & in diuinis secundum originem, vt supra dictum est e. Vnde cum pater non sit ab alio, nullo modo conuenit sibi mitti, sed solum filio & Spi. S. quibus conuenit esse ab alio.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd si dare importet liberalem communicationem alicuius, sic pater dat seipsum inquantũ se liberaliter communicat creaturæ ad fruendum. Si verò importet autoritatem dantis respectu eius quod datur, sic nõ conuenit dari in diuinis, nisi personæ quæ est ab alio, sicut nec mitti.

¶ Ad secundum dicendũ, quod licet effectus gratiæ sit etiã à patre qui inhabitat per gratiam, sicut & filius & Spi. S. quia tamen non est ab alio, nõ dicitur mitti. Et hoc est quod dicit Aug.* 4. de Trini. quod pater cum in tempore à quoquã cognoscitur, non dicitur missus. Non enim habet de quo sit, aut ex quo procedat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd missio inquantum importat processionem à mittente, includit in sui significatione notionem, non quidem in speciali, sed in generali e, prout esse ab alio est commune duabus notionibus.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum filio conueniat inuisibiliter mitti.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd filio non conueniat inuisibiliter mitti. Missio enim inuisibilis diuinæ personæ attenditur, secundum dona gratiæ. sed omnia dona gratiæ pertinent ad Spi. S. secũdum illud 1. Corin. 12. Omnia operatur vnus atque idem spiritus, ergo inuisibiliter non mittitur, nisi Spi. S.

2 ¶ Preterea, Missio diuinæ personæ fit secundum gratiam gratum facientem. Sed dona quæ pertinent ad perfectionem intellectus, non sunt dona gratiæ gratum facientis, cum sine charitate possint haberi, secundum illud 1. ad Cor 13. Si habuero prophetiam, & nouero mysteria omnia & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Cum ergo filius procedat vt verbũ intellectus videtur quòd non conueniat sibi inuisibiliter mitti.

3 ¶ Præterea, Missio diuinæ personæ est quædam processio, vt dictum est e. Sed alia est processio filij, alia Spi. S. Ergo & alia missio, si vtraque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum vna sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

¶ SED CON-

a ¶ Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito. Patri nõ conuenit mitti, sed filio & Spi. Probatur. missio importat processionem ab alio, & in diuinis secundum originem: ergo non patri, sed filio & Spi. S. conuenit mitti. Consequentia probatur. quia pater nullo modo est ab alio, sed filius & Spi. S.

a Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum quintum.

Titulus ex præcedentibus patet.

¶ In corpore vna conclusio. Tam filio quàm Spi. S. conuenit inuisibiliter mitti. Probatur. mitti inuisibiliter personam aliquam significat originem eius ab alia, & inhabitationem illius per gratiam, sed vtrique horum, ergo vtrique conuenit mitti. Antecedens quo ad hoc quod manifestetur ab opposito, & ex tota trinitate, & ex parte, quoniã eis conuenit alterum tantum, scilicet inhabitare per gratiam.

a ¶ Super [illegible]

¶ SED CONTRA est quod Sapien. 9. dicitur de diu. Sapientia. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuę.

CONCLVSIO.

¶ Cum filio & spirituisancto rationalis naturæ mentem per gratiam inhabitare conueniat, & ab alio esse, eis quoque conuenire necesse est inuisibiliter mitti, non autem patri, cui & toti trinitati conuenit per gratiam inhabitare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Ioan. 14. Ad eũ veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Mitti aũt personam diuinam ad aliquem per inuisibilem gratiam, significat nouum modum inhabitandi illius personæ, & originem eius ab alia. Vnde cum tam filio quàm Spi. S. conueniat, & inhabitare per gratiam, & ab alio esse, vtrique conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet conueniat inhabitare per gratiam, non tamen sibi conuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet omnia dona inquantum dona sunt, attribuantur Spi. S. (quia habet rationem primi doni secundum quod est amor, vt supra dictum est e) aliqua tamen dona secundum proprias rationes attribuuntur per quandam appropriationẽ filio, scilicet illa quæ pertinent ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio filij. Vnde Aug *. dicit 4. de Trinita. quod tunc inuisibiliter filius cuiquam mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima per gratiam conformatur Deo. Vnde ad hoc, quod aliqua persona diuina mittatur ad aliquẽ per gratiam, oportet quòd fiat assimilatio illius ad diuinam personam, quæ mittitur per aliquod gratiæ donum. Et quia Spi. S. est amor, per donum charitatis anima Spi. S. assimilatur. Vnde secundum modum charitatis attenditur missio Spi. S. Filius autem est verbum, non qualecunque, sed spirans amorem. Vnde Aug. dicit * in 9. li. de Trini. Verbum autem quod insinuare intendimus, cum amore notitia est e. Non igitur secundum quamlibet perfectionem intellectus mittitur filius: sed secundum talem institutionem vel instructionem intellectus, qua prorumpat in affectum amoris, vt dicitur Ioan. 6. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. Et in Psal. In medi. mea exardescit ignis. Et ideo signanter dicit *. Aug. quod filius mittitur cum à quoquam cognoscitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandã notitiam significat. Et hæc proprie dicitur sapientia, quasi sapida scientia, secundum illud Eccle. 6. Sap. doctrinæ secundum nomen eius est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum missio importat originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiam (vt suprà * dictum est e) si loquamur de missione quantum ad originem, sic missio filij distinguitur à missione Spi. S. sicut & generatio à processione. Si autem quantum ad effectum gratiæ, sic communicant duæ missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflammatio affectus. Et sic manifestum est, quod vna non potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec vna persona separatur ab alia.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod missio inuisibilis non fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ. Patres enim veteris testamenti, gratiæ participes fuerunt. Sed ad illos non videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes qui sunt participes gratiæ.

2 ¶ Præterea, profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut proficiat, aut deficiat. Et sic missio esset continua. Ergo missio inuisibilis nõ fit ad omnes participes gratiæ.

3 ¶ Præterea, Christus & beati plenissime habent gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem secundum quòd homo, & omnes beati, perfecte sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ fit missio inuisibilis.

4 ¶ Præterea, Sacramenta nouæ legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Non ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

¶ SED CONTRA est, quod secundum Aug. * missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturam. Omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

CONCLVSIO.

¶ Ad omnes participes gratiæ conuenit vt inuisibiliter missio fiat.

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est e) missio de sui ratione importat, quod ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius non fuit, sicut accidit in rebus creatis, vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodam modo nouo, secundum quod missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandã per gratiã. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hęc duo inueniuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio inuisibilis est facta ad patres vete. Test. Vnde dicit Aug.* 4. de Trin. quòd secundum quod filius mittitur inuisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in patribus & prophetis. Cum ergo dicitur, nondum erat datus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quæ facta est in die Pentecostes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam secundum profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Aug.* dicit 4. de trin. quòd tunc cuiquam mittitur filius, cum à quoquam cognoscitur, atq; percipitur, quantum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deum, vel perfectæ animę rationalis in Deo. Sed tamen secundum illud augmentum gratiæ præcipuè missio inuisibilis attenditur, quando aliquis proficit in aliquem nouum actum, vel nouum statum gratiæ: vt puta cum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc quòd ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quæ possidet, aut quodcunque opus arduum aggreditur.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd ad beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundum intentionẽ gratiæ, sed secundum quod aliqua mysteria eis reuelantur de nouo. Quod erit vsque ad diem iudicij. Quod quidẽ argumentũ attẽditur secundũ extensionem gratiæ ad plura se extendentis. Ad Christum autem fuit facta inuisibilis missio in principio suæ conceptionis e: non autem postea, cum à principio suæ conceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia est in sacramentis nouæ legis, instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis, secũdum quendam discursum ab agente in patiẽs. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinæ personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum Sp. S. conueniat visibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod Sp. S. non conueniat visibiliter mitti. Filius enim secundum quod visibiliter missus est in mũdo, dicitur esse minor patre. Sed nũquam legitur Sp. S. minor patre. Ergo Sp. S. non cõuenit visibiliter mitti.

2 ¶ Præterea, Missio visibilis attenditur secũdum aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut missio filij secundum carnem. Sed Sp. S. non assumpsit aliquam creaturã visibilẽ. Vnde non potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo quàm in aliis, nisi forte sicut in signo, sicut est etiam in sacramentis & in omnibus figuris legalibus. Non ergo Sp. S. visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd secundum omnia huiusmodi, eius missio visibilis attenditur.

3 ¶ Præterea, Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur Sp. S. quàm alia persona.

4 ¶ Præterea, Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilium creaturam, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur Sp. S. visibiliter mittitur, debuit mitti secundũ aliquas creaturas rationales.

5 ¶ Præterea, Quæ visibiliter fiunt diuinitus dispensantur per ministerium angelorum, vt Aug.* dicit 3. de Trin. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non Sp. S.

a ¶ Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum sextum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna est conclusio implicite responsiua quæsito affirmatiuè. Missio inuisibilis fit ad omnes participes gratiæ. Probatur, missio importat inceptionem essendi vel simpliciter, vel nouo modo, ergo in eo ad quem fit missio inuisibilis, oportet ponere gratiã & eius nouitatem, ergo missio inuisibilis fit ad omnes in quibus sunt hęc duo, ergo ad omnes participes gratiæ.

¶ Aduerte hic, quòd nouitas gratiæ non est à gratia distincta, tanquã gratia possit esse non noua, sed ad ostendendum tempus, quando fit inuisibilis missio. Ad hoc enim non sufficit, sola inhabitatio gratiæ, vt patet in his qui sunt in gratia pro illo tẽpore, quo eorum gratia non augetur. Et siquidẽ tunc inhabitans gratiæ sed quia deest innouatio aliqua, ideo tunc eis non fit missio. Et propterea puto autorẽ subticuisse conclusionem vltimo illatam, quasi intulisset quòd missio inuisibilis fit ad omnes participes gratiæ cum aliqua nouitate: nõ ad excludendũ quosdam participes, sed quoddam tempus: vt dictum est. & diffuse patet in responsionibus argumentorum, in quibus ea quæ dicuntur de sacramentis & Christo, loco proprio discutienda sunt.

Lib. 4. de tri. ca. 20. parum ante finem. Comment.

Lib. 4. de tri. cap. 20. tom. 3. Annot.

6 232

a ¶ Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum septimum.

Titulus ex precedentibus est notus, & de solo quærit Sp. S. quoniam de filio constat quod missione visibili missus est, cum verbum caro factum est.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito vniuersalius quàm quæsitũ fuerat, id est, non solum de Sp. S. sed filio. Secundo ponit differentiam inter modum vtriusque missionis.

¶ Quo ad primum conclusio est. Conueniens fuit filium & Sp. S. visibiliter mitti: probatur sic. Modus connaturalis hominis est, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur, ergo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari, ergo sicut seipsum & æternas processiones per visibilia Deus hominibus quodãmodo demonstrauit: ita conueniens fuit, vt inuisibiles missiones personarum, secundum aliquas visibiles creaturas manifestaret, hoc autem est ipsas visibiliter mitti: prima consequentia probatur: quia Deus prouidet omnibus secundum vniuscuiusque modum, reliqua sunt satis rationabilia.

Annot. 232 Locis suprà ar. 6. inductis. Comment.

Lib. 3. de trin. c. 4. 5. & 9. 10. 5.

¶ Quo

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Quo ad secundū differentia est, quia filius est missus visibiliter tanquā sanctificationis autor, vt patet in processu sacræ scripturę: spiritus verò sanctus tanquā sanctificationis indiciū, vt in baptismo Christi apparet. Rō autem huius differētiæ satis accōmodè redditur ex conditionibus notionalibus: quia s. filius est principiū Sp.S. ipse autē Sp.S. est donū, inquātum procedit vt amor, vt ex supra dictis patet.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum octauum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primo refert duas opiniones: secundo saluat vtranque: tertio excludit obiectionē ibi, nō autem propter hoc homo: & quoniā omnia ordinate sunt in litera ac clare, nō opus est mora. Ad euidentiā tamen huius q̄onis, scito, quod optima via omnes difficultates soluendi, est dicere, q̄ missio est nomen multiplex habēs multas intētiones, quēadmodū nomina tractata in 5. meta. & quod intentiones eius sunt hę quæ narrantur in litera, s. processio missi à mittēte secundū se, & secundū nouum modum essendi. Et rursus processio missi secundū se ab aliquo, & secundū nouū modū essendi à mittente, & secūda intentio reducitur ad primā tanquā ad poriorē. Et propterea in 1. art. huius quęst. autor dixit, quod de ratione missionis est processio missi à mittente: loquebatur enī de primaria intentione missionis, hic autem non oblitus distinguit, vt secūdam intentionē eiusdem adijceret, præsertim ob reuerentiam Aug. sanctorum, & magistri in 15. dist. 1. vbi .q. 3. ar. 1. diffuse rationem secundæ intentionis inuenies. (Q.12.ar.12.) (Li. 2. de tri. c. 6. parum à med. to. 3.)

a ¶ *Super*

6 ¶ Præterea, Si Sp.S. visibiliter mittatur, hoc non est nisi ad manifestandum inuisibilem missionem, quia inuisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quē missio inuisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad omnes ad quos fit missio inuisibilis, siue in nouo, siue in veteri testamēto, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo Sp.S. visibiliter mittitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matt. 3. quòd Sp.S. descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

CONCLVSIO.

¶ *Filium & Spir. S. decuit visibiliter mitti, filium vt sanctificationis autorem, Spir. S. vt indicium sanctificationis.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd Deus prouidet omnibus secundum vniuscuiusque modum. Est autem modus connaturalis hominis, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur, (vt ex suprà dictis * patet.) Et ideo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus & processiones æternas personarum per creaturas visibiles secūdum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conueniens fuit vt etiam inuisibiles missiones diuinarum personarum secundum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamen filius & Sp.S. Nam Sp.S. inquantum procedit vt amor, competit esse sanctificationis donum: filio autem inquantum est Sp.S. principium, competit esse sanctificationis huius autorem. Et ideo filius visibiliter missus est, tanquam sanctificationis autor, sed Sp.S. tanquam sanctificationis indicium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptæ filius dicitur minor patre. Sed Sp.S. non assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit in vnitatem personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter inuisibilem creaturam.

¶ Ad secundū dicēdum, quòd missio visibilis Sp.S. non attenditur secundum visionem imaginariā, quę est visio prophetica: quia, vt Aug. dicit * 2. de Trin. visio prophetica non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam verò illam & ignem oculis viderunt quicunque viderunt. Neque verum sic se habuit Sp.S. ad huiusmodi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quam significabat. Sed illa columba & ignis ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videtur esse similia flammæ illi, quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columnæ quā populus in eremo sequebatur, & fulgoribus ac tonitruis, quæ fiebant cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret atq; prædiceret. Sic igitur apparet, quòd missio visibilis neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui testam. in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed Sp.S. visibiliter dicitur esse missus, inquantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd licet illas creaturas visibiles tota trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demonstrandum specialiter hanc vel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater & filius & Spir.S. ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quamuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

¶ Ad quartū dicendū, quòd personam filij declarari oportuit, vt sanctificationis autorem (vt dictum est c.) Et ideo oportuit quòd missio visibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcunq; alia creatura. Neq; oportuit quòd creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta à Spi.S. in vnitatem personæ, cum nō assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam non oportuit quòd duraret, nisi quamdiu peragerer officium suum. (In corp. ar. 232)

¶ Ad quintū dicendum, quòd illę creaturę visibiles formatæ sunt ministerio angelorum: non tamen ad significandum personam angeli, sed ad significandam personam Spi. S. Quia igitur Spi.S. erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secundū eas Spi.S. visibiliter mitti dicitur, & non angelus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius, sed sicut dicitur 1. Cor. 12. manifestatio spiritus datur alicui ad vtilitatem scilicet ecclesiæ. Quæ quidem vtilitas est, vt per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per Apostolos, secundum illud Heb. 2. Cum initium accepisset enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio visibilis Spi.S. ad Christum, ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos sanctos, in quibus quodammodo ecclesia fundabatur, ita tamen quòd visibilis missio facta ad Christum, demonstraret missionem inuisibilē non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam c. Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in Christo autoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (vnde vox patris intonuit, Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vnigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione verò sub specie nubis lucidæ ad ostendendam exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est, Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis igneis ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur quòd cœperunt loqui varijs linguis. Ad patres autem veteris testamenti missio visibilis Spi.S fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis filij quàm Spi.S. cum Spi.S. manifestet filium, sicut filius patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones diuinarum personarum patribus veteris testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici non possunt: quia non fuerunt factæ secundum Au*. ad designandum inhabitationem diuinę personę per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit August.* 4. de Trinit. Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quod sit ab illa.

2 ¶ Præterea, Mittens habet autoritatem respectu missi, sed respectu diuinæ personæ nō potest haberi autoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet quod diuina persona quę mittitur, sit à persona mittente.

3 ¶ Pręterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo non est, nihil prohibebit dicere, quod Spi.S. detur ab homine, quamuis nō sit ab eo. Quod est contra August.* 3. de Trinitate. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

¶ SED CONTRA est, quod filius mittitur à Spi.S secundum illud Isa. 48. Nunc misit me Dominus Deus & spiritus eius. Filius autem non est à Spi. S. Ergo persona diuina mittitur ab ea, à qua non est.

CONCLVSIO.

¶ *Secundum missionem, vt processio est, non mittitur persona, nisi ab ea à qua æternaliter procedit, vt filius à patre, Spi. S. à patre & filio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc inueniuntur aliqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina non mittitur, nisi ab eo à quo est æternaliter. Et secundum hoc cum dicitur filius Dei missus à Spi. S. referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum à Spi.S. Aug. autem dicit * 2. de Trinita, quòd filius mittitur & à se & à Spi.S. & Spi. S. etiam mittitur & à se & à filio, vt sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personæ, sed solum personę ab alio existenti: mittere autem conueniat cuilibet personę. Vtrunque autem habet aliquo modo veritatem, quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personę attenditur. Si igitur mittens designetur vt principium personæ, quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa cui conuenit, esse principium illius personæ. Et sic filius mittitur tantum à patre d. Spi. S. autem à patre & filio. Si verò persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundū quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Nō autem propter hoc homo dat Spi. San. quia nec effectum gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAEST.

QVAESTIO QVADRAGESIMA quarta, De processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem diuinarum personarum considerandum restat de processione creaturarū à Deo. Erit autem hæc consideratio tripartita, vt primo consideretur de productione creaturarum. Secundò de earum distinctione. Tertiò de conseruatione & gubernatione. Circa primum tria sunt consideranda. Primò quidem quæ sit prima causa entium. Secundò de modo procedendi creaturarum à prima causa. Tertiò verò de principio durationis rerum.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium.

¶ Secundò, vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei.

¶ Tertiò, vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum.

¶ Quartò, vtrum ipse sit causa finalis rerum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum sit necessarium omne ens esse creatū à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium omne ens esse creatum à Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei, sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. Ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata à Deo.

2 ¶ Præterea, Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quòd non potest non esse, non indiget causa efficiente. Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse non potest non esse. Cum igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quod non omnia entia sint à Deo.

3 ¶ Præterea, Quorumcunq; est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illā. Sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt per Phil. patet in 3.* meta. Non igitur omnia entia sunt à Deo sicut à causa agente.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 11. cap. Ex hoc ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit ipsum subsistens esse, quod vnum tantum est, necesse est omne quod quocunque modo est, à Deo esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere omne ens quod quocunque modo est, à Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationē, necesse est quod causetur in ipso ab eo cui essentialiter cōuenit: sicut ferrū fit ignitū ab igne. Ostēsum est * aūt suprà e cū de diuina simplicitate ageretur, quòd Deus est ipsum esse per se subsistēs. Et iterum ostēsum est c, quòd esse subsistēs nō posset esse nisi vnū, sicut si albedo esset subsistēs, non posset esse nisi vna, cū albedines multiplicētur secūdū recipiētia. Relinquitur ergo quòd omnia alia à Deo nō sint suū esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quòd omnia quæ diuersificātur secūdū diuersam participationē essendi, vt sint perfectius, vel minus perfecte, causari ab vno primo ente, quod perfectissime est c. Vnde & Plato dixit, q̄ necesse est ante omnē multitudinē ponere vnitatem, & Aristot. dicit in 2. metaphysic.* quòd id quod est maximè ens & maximè verum, est causa omnis entis & omnis veri: sicut id quod maximè calidū est, & causa omnis caliditatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd licet habitudo ad causam nō intret diffinitionē entis qd̄ est causatū: tamē sequitur ad ea quæ sunt de eius ratione, quia ex hoc quod aliquid per participationem est ens, sequitur quod sit causatū ab alio. Vnde huiusmodi ens non potest esse quin sit causatum, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia esse causatum non est de ratione entis simpliciter, propter hoc inuenitur aliquod ens non causatum.

¶ Ad secundū dicendum, q̄ ex hac ratione quidā moti fuerunt ad ponēdū q̄ id qd̄ est necessarium, non habeat causam, vt dicitur in 8 physi. Sed hoc manifeste falsum apparet in scientijs demōstratiuis, in quibus principia necessaria sunt causę conclusionum necessariarum. Et ideo dicit Arist. in 5. metap, quòd sunt quædam necessaria, quæ habent causam suæ necessitatis. Non ergo propter hoc solum requiritur causa agens quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset si causa non esset. Hæc enim conditionalis est vera, siue antecedens & consequens sint possibilia, siue impossibilia.

¶ Ad tertium dicendū, quòd mathematica accipiuntur, vt abstracta secundum rationem c, cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuique autem competit habere causam agētem, secundum quod habet esse. Licet igitur ea quæ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinem quam habent ad causam agentem, cadunt sub consideratione mathematici. Et ideo in scientijs mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum materia prima sit creata à Deo.*

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum primum.*

IN titulo ly, omne ens, non stat pro omni re alia à Deo, alioquin superflueret sequens articulus, sed stat pro omni re quæ propriè dicitur ens, vt sunt apud nos composita, & in superioribus, quæ subsistunt, ly creatum non propriè sumitur, quoniā in toto decursu huius art. nulla sit differentia de causalitatis modo significato p creationem: sed significat ly creatū in proposito, causatū effectiue, hoc enim intendit discutere. Vnde hic idē titulus in distinctione articulorū huius quæstionis proponitur in litera, primo sic, vtrum Deus sit causa efficiens omniū entiū, vbi manifestè patet quod diximus, & idē etiā ostendit litera in cōclusione responsiua. Vbi est aūt autor nō causa ly causa efficiens & ly creatū, sed ex ratione, vt ostenderet quòd gratia potentiā hæc duo coincidāt, omne ens est creatū, & omne ens est factum à Deo &c.

¶ In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè. Necesse est omne quod quocunque modo est, à Deo esse, & probatur sic omne inuentū in aliquo per participationem causatur ab eo cui inest per essentiā. Sed esse inuenitur in omnibus alijs à Deo per participationē, & in Deo per essentiā, ergo omnia alia entia causata sunt ad ipso Deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor verò quo ad Deū probatur ex quæstione tertia, in qua probatum est quod Deus est ipsū esse subsistens, quo ad alia verò à Deo sic: esse subsistēs non est nisi vnum: ergo omnia alia à Deo nō sunt suum esse: ergo participāt esse. Antecedēs, & probatur dicitur, quæst. 7. art. 1 ad 3. & clarius ar. 2. eiusdem quæst. & manifestatur exemplo, sicut si albedo esset subsistens, &c. & additur ratio, quia multiplicatio est secundum recipientia. Et confirmatur ratio autoritatibus Platonis & Arist.

¶ Circa hanc rationem multa sunt aduertēda, & circa literam, & circa rē. Circa literam quidem aduerte primo, quod quum in conclusione dicitur, omne quod quocunque modo est, significatur omnis modus entis constituus cuiuscunque generis nō communis, seu transcendēs modus: quo ens distinguitur per actū & potentiam: ita quod sensus est, omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, vel potentia, dico autem hoc propter materiam primam quæ sequenti reseruatur articulo: & propter ipsum actum essendi, de quo verificari non potest quod non est suum esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à Deo. Aduerte secundo, quod pro eodem reputat litera, quod omnia alia à Deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem verò scito quod ista ratio in terminis communibus communis est sapientibus ferè omnibus: differentia autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quod illa communis est Platonicis & Peripateticis. illud per essentia inuenitur, & est proposito secundum se immediatæ quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta à perfectis, & per aliud à per se naturaliter deriuatur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres cōditiones. Primo quod est ipsa natura, puta bonitas vel albedo. Secundo quòd non est contracta quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & platonicas positiones: si albedo vt quatuor separaretur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertiò, quod est in se ipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modum significandi nominis abstracti: res enim albedinis nomine significata non est albedo per essentiam, nisi secundum modum significandi. Res autem per participationem, constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis, quouis modo contingat, siue substantiuè gradualiter, siue quouis alio modo.

¶ Circa minorem nota, quod omnes concedunt solum Deū esse ens per essentiam: diuersimode tamen exponunt, Scot. enim in 1. di. 2. quæstione tertia ad tertiū principale: & distinctione octaua ad secundū iuxta primā quęst. exponit, ideo Deū dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimū, & infinitū, & ideo creaturā dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse quod suū est esse infinitū: & ideo reduci ad infinitū vt imperfectū ad perfectū. A sancto Tho. autē Auicen. Boet. Alpharabio & Algazele exponitur: quia esse est ipsa quidditas Dei in creaturis vero esse est actualitas quidditatis cōtracta per illam. Et propterea in litera ex subsistētia ipsius esse manifestatur quod est per essentiā. (Annot. 27. 25 33 & c. 264 229 Q.3.ar.4. Q.11.art.3. & 4.)

¶ Circa probationem vtriusque partis minoris, aduerte diligenter, quod subsistere solum, non facit rem subsistētē esse talem per essentiā, vt patet de substantijs separatis & etiā cōpositis materialib*. Sed subsistere actu receptibilis secūdū suū ordinē, cōstituit talē actū per essentiā: & negatio subsistētie cōstituit eundē per participationē. Vnde quia esse secūdū suū ordinē est receptibile in alio, & similiter, sapientia, bonitas, &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erāt i materia. Ideo quodcunq; horū si subsistat, est tale per essentiā, & si non subsistat per participationē. Et propterea in litera datur exemplū de albedine quæ cōstat esse formā receptibilē in alio. Et quoniam naturaliter subsistere includit irreceptibilitatē, & non subsistere receptionem in alio, propterea in litera à subsistentia ad recipi declinatur, dū dicitur quod albedo non multiplicatur nisi secundum recipientia. Restant tamen hic duo dubia. Alterū super prætactum, & infra discutiēdum, s. an multiplicatio indiuiduorum eiusdē rationis sit solū penes recipientia. Alterū an verū sit, q̄ omnia alia à Deo nō sunt suū esse, quod in cōmētarijs de ente & essentia capi. quinto requires ibidem quoq; multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies, vnde & hic pertransco. (14 373 Annot. Li. 2. Meta. tex. 4. to. 3.) (Lib. 5. Met tex. 6. to. 4.) (27 8)

¶ Circa vim huius rationis aduerte duo. Primo quòd licet non concludat explicitè, nisi ergo omne ens est à Deo, omittendo quòd effectiue, pro constanti tamen relictum est, quòd effectiue, quoniam cum naturalissimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere, quàm id quod est tale per essentiam, consequens est necessario, quòd ipsum sit primum faciens talia per participationē, nisi forte inueniretur aliquid eminentius præhabens illud, quod in proposito non habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo quòd autor tractans de creatione hic, subtilissima arte vsus est, processit namque ex vere proprijs. Creare enim, cum nihil aliud sit quàm facere quod res sint, & non includat quod sint tales, vel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium, inquantum entia, vt etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entium inquantum entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic, sicut viuentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiam, iuxta autoritatem secundi met. & propositionē 12. lib. de causis, sub intellecta proprietate causæ effectiuæ, quæ est facere sibi simile. (Annot.)

¶ In respōsione ad primum esset dubiū an relatio creationis passiuæ distinguatur realiter à re creata: sed de hoc erit sermo. ar. 3. quest. quadragesimaquinta.

¶ In responsione ad secundum ad ... te, quòd responsio formalis consistit in

negatione illius maioris, quod non potest non esse, non indiget causa efficiente, [illegible] non indiget causa dante sibi quod sit: & ratio assignatur in litera: quia est fallacia consequentis, à pluribus causis veritatis, &c. Indigere enim causa efficiente contingit [illegible] duobus: vel ex eo quod potest esse & non esse, vel ex eo quod non esset si causa [illegible] causa non esset, id est si ab alio non haberet illud esse, hunc enim

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd materia prima nõ sit creata à Deo. Omne enim quod fit, componitur ex subiecto & ex aliquo alio, vt dicitur in 1. phy *. sed materiæ primæ nõ est aliquod subiectum. Ergo materia prima non potest esse facta à Deo.

2 ¶ Prçterea, Actio & passio diuiduntur contra se inuicẽ. Sed sicut primũ principiũ actiuum est Deus, ita primũ principiũ passiuũ est materia. Ergo Deus & materia prima sunt duo principia cõtra se inuicẽ diuisa: quorũ neutrũ est ab alio.

3 ¶ Prçterea, Omne agens agit sibi simile. Et sic cum omne agens agat inquantũ est actu, sequitur quòd omne factũ aliquo modo sit in actu. Sed materia prima est tantùm in potentia inquantũ huiusmodi. Ergo contra rationem materiæ primæ est quod sit facta.

¶ SED CONTRA est quod dicit * Aug. 11. confes. Duo fecisti domine, vnum prope te, s. angelũ: aliud prope nihil, s. materiam primam.

CONCLVSIO.

¶ *Necessarium est primam materiam creatam esse ab vniuersalissimo entium causa, quæ Deus est.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd antiqui philosophi paulatim, & quasi pedetẽtim intrauerunt in cognitionem veritatis. A principio enim quasi grossiores existentes non existimabant esse entia nisi corpora sensibilia [a]. Quorũ qui ponebat in eis motum, non considerabant motũ nisi secundũ aliqua accidentia, vt puta secundum raritatem & densitatem, per congregationem & segregationem. Et supponentes ipsam substantiam corporũ increatam, assignabãt aliquas causas huiusmodi accidentaliũ trãsmutationũ, vt puta amicitiam, litem, intellectum, aut aliquid huiusmodi. Vlterius verò procedẽtes distinxerũt per intellectũ inter formã substantialem, & materiam, quã ponebant increatã: & perceperunt transmutationem fieri in corporibus secundum formas essentiales. Quarũ transmutationum quasdam causas vniuersaliores ponebant, vt obliquum circulum, secundũ * Arist. vel ideas, secundum Platonem. Sed considerandũ est quòd materia per formam contrahitur ad determinatam speciem [c], sicut substantia alicuius speciei per accidens ei adueniens contrahitur ad determinatum modum essendi, vt homo contrahitur per album. Vtrique igitur cõsiderauerunt ens particulari quadam cõsideratione: vel inquantum est hoc ens, vel inquantum est tale ens. & sic rebus causas agentes particulares assignauerunt. Et vlterius aliqui erexerunt se ad considerandum ens inquantum est ens: & considerauerunt causam rerum, non solum secundum quòd sunt hæc vel talia, sed secundũ quod sunt entia. Hoc igitur quod est causa rerũ inquantum sunt entia, oportet esse causam rerũ non solum secundũ quòd sunt talia per formas accidentales, nec secundum quòd sunt hæc per formas substantiales, sed etiam secundum omne illud, quod pertinet ad esse illorum quocunque modo [c]. Et sic oportet ponere etiã materiã primam creatam ab vniuersali causa entiũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Phyl. 1. in phy. loquitur de fieri particulari, quod est de forma in formam siue accidentalem, siue substantialem: nunc autem loquimur de rebus secundum emanationem earum ab vniuersali principio essendi. A qua quidem emanatione, nec materia excluditur, licet primo modo factionis excludatur.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd passio est effectus actionis. Vnde & rationabile est quòd primum principium passiuum sit effectus primi principij actiui. Nam omne imperfectum causatur à perfecto. Oportet enim primum principiũ esse perfectissimum, vt dicit Arist. in 12. met.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa non ostendit, quòd materia non sit creata, sed quod nõ sit creata sine forma. Licet enim omne creatũ sit in actu, non tamen est actus purus. Vnde oportet, quod etiã illud quod se habet ex parte potentiæ, sit creatum, si totum quod ad esse ipsius pertinet, creatum est.

[Commentary, left column:] [illegible] nomẽ [illegible] interpretatione diligenter notator per eã est solutio dubitatio [illegible] penetrantiũ hãc literã, & instantium, [illegible] nõ valet hoc non esset [illegible] illud non esset ergo illud est causa illius, et patet in correlatiuis: & etiã in hoie & risibili, homo enim quod est, si risibile nõ est, & risibile non est [illegible] hoie. Cessant enim hæc vis, si perspectũ fuerit quod litera de causa inquirit est, & nõ de re quæ est causa, absolute loquitur. Valet enim. A non est, si causa illius non esset, id est si nõ causaretur, ergo A eget causa. Illi aũt interpretabantur de re quæ est causa materialiter.

¶ Circa eundem responsionem diligenter aduerte, quod autor explicite concedit plura entia necessaria quod etiã probat in 2. contra Gent. cap. 30. Et scito, quod secundum rem nulla forte est dissensio Scoti ab autore, sed tantũ modo in vocabulis: quia Scotus & alij sequaces eius, noĩe necessarij simpliciter intelligũt id quod nulla potentia potest non esse: & sic solum Deum dicunt necessarium simpliciter. S. T. autem peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones quinti meta. necessarium simpliciter vocat id quod non potest non esse per potentiam in se. Et propterea concedit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et teneas quia iudiciũ de rebus debet dari & dici secundum propria ipsarum, & non secũdum extranea: rationabilior est nominatio autoris: quoniam multa entia sunt quæ in se nullam habent potentiam ad non esse, & sic verum est simpliciter, quod non possunt non esse: & cõsequenter quod sunt entia necessaria: quamuis secundum potentiam logicã, & potentiam in alio, s. Deo, omnia alia à Deo possint nõ esse. Et hinc habes quàm pueriliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidam dicere, quòd verba S. Tho. in hac materia male sonant. Attendant naturas rerum, sermoni formali à proprio, & intentionibus metaphysicis: & deprehendent cæcitatem propriam.

¶ Circa eandem responsionem nota, quod quidam autoritates allatas in litera ex 5. me. tex. 6. & 8. phy. tex. 15. dicunt nõ esse ad propositum: quia Arist. loquitur de complexis & non de incomplexis. Sed rudis valde interpretatio hæc est. Tum quia 8. phys. hoc dicit tractando de principio motus æterni contra Democritum volens quod rei æternæ, quærenda sit causa: & ad hoc manifestandum inducit de triangulo habente tres angulos. Tum quia 5. met. postquam de complexis tractauit, subdit duplex esse necessarium, scilicet ex se & ab alio: & vult quòd necessarium ex se sit omnino simplex: & loquitur de Deo. Tum quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse quod sub affirmatione vel negatione subiacet, quod constat esse incomplexum: omnis namque complexio in sola est anima.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimaquartæ Articulum secundum.*

IN titulo creatum non accipitur proprie vt distinguitur contra cõcreatum, sed vt distinguitur contra increatum, scilicet in causatum effectiue.

¶ In corpore duo facit. Primò ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim à philosophis inuentos. Secundo ibi, hoc igitur, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, quatuor facit. Primo, primum ordinem causarum transmutationum accidentalium. Secundo, secundum ordinem causarum transmutationum substantialium. Tertiò ibi, sed cõsiderandum est, conuenientiã inter hos ordines inter se, & consistit in hoc quod vtrobique philosophi, causas agentes particulares rebus assignauerunt, quod probatur, quia vtroque modo considerauerunt ens particulare particulariter, s. inquantum est tale ens vel inquantum est hoc ens, quod probatur, quia sicut subiectum per formam accidentalẽ contrahitur ad determinatum modum essendi, ita materia prima per formam substantialẽ ad determinatã speciẽ. Quartò, tertiũ ordinẽ ponit causarũ, & in eo est cã entiũ in quãtũ sunt entia, & inuestigata dicitur hæc cã ex cõsideratiõe entiũ nõ solũ secundũ quod sunt hæc vel illa, vt in priorib', sed secũdũ quod sunt entia.

¶ Circa hos causarũ ordines aduerte primo, quo sumatur ens seu esse in loco. Tres enim hic ponũtur rerũ cõditiões, s. esse accidẽtale, esse substantiale. & esse absolute, quæ inter se nõ vniformiter distinguũtur. Nã inter esse substãtiale & accidẽtale manifesta est disparatio. Esse aũt absolute nõ est tertia res, sed se habet ad illa, quasi sicut animal ad tale, & tale aial. Et propterea, quãuis semper quod

sit aliquod esse, siue substantiale, siue accidentale fiat esse, sicut ex [illegible] animal: & quod fit album fit coloratũ. Nõ tamẽ semper esse fit per se, sed quandoque per accidens, & quandoque per se. Et quod quidẽ fit esse per accidens, ab omni causa fit: & extra præsens est propositũ, quod autẽ fit per se, à sola causa entis inquantũ ens fit. Et hoc modo præsens litera de ipsis efficiẽti ente loquitur. & hoc [illegible]

[Commentary, middle column:] [illegible] nota inquantũ entia [illegible] propterea in litera [illegible] quod cõsiderauerunt [illegible] trãsmutationũ [illegible] substantialiũ quã accidentaliũ cõsiderauerunt [illegible] quadã particulari cõsideratione, id est, secũdũ rationẽ specialẽ, & [illegible] secundũ ratione [illegible] specialissimã, id est, cõsiderauerũt inquantũ sunt hæc, puta homo, bos, animal, &c. vel talia, puta grauia, calida, album, dulce, &c. & nõ inquantũ sunt [illegible].

¶ *Nõ ens fieri inquantum ens, excludat quantum trãsmutationem, & [illegible] quæ ab eo quod est ex [illegible] in potentia fieri [illegible].*

¶ Circa conuenientiam inter primos ordines, & differentiã eorũ à tertio, dubium occurrit, quoniam valeat ratio reddita in litera: dum dicitur, quod materia contrahitur per formã sicut subiectũ, &c. ideo vtrobiq; cõsiderationes contrariis, & causæ particulares: & propterea istæ cõsiderandi entia ita [illegible] dũ quod ens, & causæ [illegible] ma ac vniuersalissima. Hæc satis ambigua sunt, & propter autoritatẽ & propter rationẽ. Propter autoritatẽ quidẽ: quia vt patet 12. met. tex. 18. cum sint ẽte entis inquantũ ens, sunt causæ facientes substantiã ex pura potẽtia. Et 4. phy. tex. 70. dicitur, quod in generatione substantiali est ens simpliciter: ex quo esse ens simpliciter: ergo fit ens secundũ quod ens. & hoc millies habetur in philosophia Ari. Propter rationẽ autẽ, quia fieri ens inquantũ ens, & inquantum ens actu, idẽ est, quoniam

potẽtia est cõditio diminuens, vt dicitur 4. met. con. 15. sed ens in actu fit per se ex ente in potentia pura: ergo per transmutationem substantialẽ fit ens, inquantum ens. Et sic differentia assignata in litera, nulla est, & ratio eius, [illegible] materia est contrahetur, non tamen contrahitur quasi secundũ se sit, sed quia ex contractione accipit esse in actu simpliciter: quoniã secundũ se neque quid, nec quale, neq; aliquid est aliorum generum, vt dicitur 7. meta. tex. 8.

¶ *Num entis inquantum ens, sit aliqua effectiua causa.*

¶ Circa ipsum tertium ordinem, dubium occurrit, falsum supponit quod ens inquantum ens, habeat causam effectiuam: Si enim ens inquantum ens haberet causam effectiuam, omne ens haberet causam effectiuam secundum quod est ens: & sic Deus vt ens esset causatus, &c. & valet sequela: etiam si ly inquantum, teneatur specificatiuè, vt patet quum dicitur, ens inquantum ens, est subiectum metaphysicæ: ergo omne ens, secundum quod est subiectum metaphysicæ.

¶ Antequã ad hoc respõdeatur, secũda pars corporis articuli tractanda est, vt simul omnia pateant: quoniam connexa sunt. R. espõdet igitur autor quæsito affirmatiuè, scilicet oportet materiã primam esse creatam ab vniuersali entium causa, quæ Deus est. Probatur causa entium inquantum entia est causa entium secundũ omne illud quod pertinet ad esse ipsorũ quocunque modo: ergo oportet materiam primam esse ab vniuersali entiũ causa, consequentia patet. & antecedens infertur in litera, ex præmissa differentia inter causam entium, inquantum entia & causas transmutationum, scilicet quòd istæ sunt causæ entium inquantum hæc, vel talia illa inquantum sunt entia.

¶ *Num quid est causa entis inquantum ens est, sit causa omnium illorum quæ quoquo modo ad esse eius spectant.*

¶ Circa antecedens huius rationis dubium occurrit: quantum valeat, A est causa entium inquantum entia: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum. Quum non valeat. A est causa hominis inquantum homo: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse hominis: & similiter de causa bouis, & ceterorum. Et quod non valeat, patet si fingamus ideas Platonicas esse per se causas sensibilium: cõstat enim quod idea hominis esset causa hominum, vt sic: & tamen non causaret materiam, quæ tamen est pars hominis: & idem iudicium de quocunque transmutante est.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, prælibandũ est quando ens fit per se. Iuxta doctrinam igitur 1. phy. tex. 75. dupliciter in communi loquendo, contingit fieri aliquid, scilicet per se & per accidẽs. Et vt ibi dicitur, illud fit per se, cuius ratio immediate ante hoc non fuit. Illud verò fit per accidens, cuius ratio antequã fieret, erat. Exemplum primi, quando coloratũ fit ex non colorato. exemplũ secundi quando ex nigro fit coloratũ, quia fit album. In nigro enim præerat coloratũ: & ratio huius differentiæ assignatur ibidẽ optima, s. quia [illegible]

[illegible] agens per se intendit facere id quod est, sed quod nõ est vt sit. Et sumitur ly ex in proposito, nõ vt denotat habitudinẽ subiecti, sed ordinem durationis ad terminum à quo, ita quod significat idẽ quod post, vt patet ibidẽ. Ens igitur dupliciter contingit fieri, s. per accidens & per se. Per accidens quidẽ fit, quando [illegible] inuenit ens, seu quando fit ex ente, sicut quãdo coloratũ fit ex nigro, per se autẽ, quando fit ex nõ ente, sicut quod coloratũ fit ex non colorato propter eãdẽ causam. Et quo niã omne trãsmutãs aliquod ens in actu, inuenit, ex quo facit aliud [illegible] in actu, ideo nullum transmutans facit per se ens, sed per accidẽs tantũ. Ex quo enim inuenit ens, licet non illud quod intẽdit generare, nõ ideo agit per se vt faciat ens: sed accidit vt intendẽdo facere tale ens, faciat etiã ens: vnde si nõ intẽderet facere nisi ens, nõ ageret: quia iã ante actione sua erat. Si itaque peripatetica hæc doctrina, & optime fundata super cõtinua experientiæ ratione vera est, oportet dicere, quod sicut ad hoc quod coloratũ fiat per se, oportet quod non præexistat coloratũ, ita ad hoc quod ens fiat per se, oportet quod non præexistat [illegible] hoc autem est nihil præesse, & totũ fieri non ex aliquo. Et sic oportet quod si ens fit per se, quod fit post nihil ipsi' entis. Sed hic patet ratio dictorum in litera, ex eo namque quod trãsmutãs omne præsuppositũ subiectũ debet. Minimè manifeste patet, ipsa quidẽ non facit per se, sed determinat ad hoc vel illud. Materia enim prima est secundũ se nõ est quid, vel quale, & tamen tali pacto ens, quod vnumquodque ex [illegible] producibile seipso potentia nihil. Est enim aliquid omnium. Et propterea merito impedit rationẽ entis in eo quod ab agente per se ens, debet produci effectiuè syncategorematice, vt in litera dicitur.

¶ Ad primũ ergo dubiũ dicitur, quod de causis in communi loquendo, eadẽ, quãuis non eodẽ modo sunt causæ entiũ in eo quod transmutabilium vt sic, s. materia & forma, vt patet 1. phy. & 7. meta. Transmutabilia enim entia inquantum entia, ex materia & forma constant separata autẽ à materia ex sola forma. De principiis quoq; extrinsecis loquendo, principia transmutabiliũ & entium vt sic materialiter coincidũt, quoniã Deus principium est, & primus motor, & supremus finis, & primũ essendi principiũ: & propterea indistinctè quandoque inuenitur de causis entiũ, in eo quod entia, & causis transmutationũ. Oportet tamen diligenter lectorẽ discernere, quãdo formaliter, & quando materialiter sermo verificatur. Nos enim hic, quia formaliter loquimur, ideo causas entiũ in eo quod entia à causis transmutationis separamus. Id verò quod additur ex 5. phy. & similibus, non obstat quoniã aliud est fieri ens simpliciter, & aliud est fieri ens secundũ quod ens: illud enim importat fieri ens ex pura potentia, vt subiecto, hoc autem fieri ens post non ens simpliciter. Ad rationẽ autem concesso quod idẽ sit fieri per se ens & ens in actu, negandũ est quod ens in actu fit per se, quãdo fit ex pura potẽtia, nunquã enim per se fit, nisi quãdo post nõ ens in actu: hoc autẽ nunquã potest per trãsmutationẽ cõtingere, vt patet ex dictis. Et caue ne fallaris nesciens discernere has duas propositiones, ens in actu fit ex ente in potẽtia per se. & ens in actu fit per se. In prima enim notatur habitudo termini ad subiectũ, & est vera: quia si ens in actu habet subiectum, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. met. tex. 8. In secunda autem notatur habitudo termini ad terminum absolutè: & propterea nũquã verificatur, quãdo ratio termini præerat.

¶ Ad secundũ dubiũ dicitur, quod à specificatiuo ad vniuersalẽ: nec valet cõsequentia simpliciter, nec cũ nota specificationis formaliter loquendo. Non enim valet, sortes est crispus, &c. vnde, cũ in ista ens inquantũ ens habet causas, tenetur ly inquantũ specificatiuè: quoniã sensus est, quòd ens habet causas non solum secundum speciales rationes essendi, puta humanum, equinum, &c. sed etiam secundum ipsam entis rationem, quamuis non in quolibet. quia non in Deo, nõ sortes dependet, quia est homo, vel animal, sed etiam quia est, &c. De [illegible] vero allata, nihil necesse quia tenet gratia materiæ.

¶ Ad tertium verò dubiũ dicitur, quod formaliter loquendo. In omni materia valet. A est causa effectiua per se B. inquantum B. ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse B. vt sic, alioquin nõ esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hominis inquantum homo, est causa omnis eius quod pertinet ad hominis esse, vt sic. & similiter causa entis inquantũ ens, est causa omnis eius quod pertinet ad ens, vt sic: & in hoc non est differentia. Sed dispatitas est in vlteriori consequentia, gratia materiæ. Cũ enim inter ens, & reliqua specialia, puta hominẽ, animal, &c. tantũ differt, quod in aliis aliud est materia absolute, & aliud materia vt est eius, quoniã materia absolute est ingenerabilis & incorruptibilis, vt autem est propria hominis, est ab agente homine. In ente vero, idem est materia, & materia vt entis: quoniam materia absolute non nisi entis esse potest: ideo in terminis specialibus nõ valet sequela. A est causa per se hominis, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad hominem: sed oportet addere, vt sic, & postmodum nõ valet vlterior sequela, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse hominis: & ergo est causa materiæ quæ est pars hominis: sed in termino vniuersalissimo, scilicet Ens, valet primo, A est causa entis, vt ens: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad ens vt sic: & valet vlterius: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad ens: & ergo est causa materiæ, quæ est pars entis, vt in litera infertur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum causa exemplaris sit aliquid præter Deũ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd causa exemplaris sit aliquid præter Deum. Exemplatum enim habet similitudinem exemplaris: sed creaturæ longe sunt à diuina similitudine. Non ergo Deus est causa exemplaris earum.

2 ¶ Præterea, Omne quod est per participationẽ, reducitur ad aliquid per se existens, vt ignitum ad ignem, sicut iam dictum est [c]. Sed quæcunque sunt in sensibilibus rebus, sunt solũ per participationem alicuius speciei. Quod ex hoc patet, quod in nullo sensibiliũ inuenitur solum id quod ad rationem speciei pertinet, sed adiunguntur principiis speciei principia indiuiduantia. Oportet ergo ponere ipsas species per se existentes [c], vt per se hominem, & per se equum, & huiusmodi. Et hæc dicuntur exemplaria. Sunt igitur exemplaria res quædam extra Deum.

3 ¶ Præterea, Scientiæ & diffinitiones sunt de ipsis speciebus, nõ secundũ quod sunt in particularibus, quia particulariũ non est sciẽtia, nec diffinitio. Ergo sunt quædã entia, quę sunt entia vel species non in singularibus. Et hæc dicuntur exemplaria. Ergo idem quod prius.

4 ¶ Præterea, Hoc idẽ videtur per Dion. qui dicit * 5. ca. de diui. no. quòd ipsum secundum se esse prius est eo quod est per se vitam esse. & eo quod est per se sapientiam esse.

¶ SED CONTRA est quod exemplar est idẽ quod idea. Sed ideæ (secundum quod Aug. * lib. 83. q. dicit) sunt formæ principales, quæ diuina intelligentia continentur. Ergo exemplaria rerum non sunt extra Deum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ex diuina sapientia determinatæ naturales formæ procedant. Deum ipsum exemplar primum rerum omnium esse, asserendum est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est prima causa exemplaris omnium rerum. Ad cuius euidẽtiam considerandũ est, quod ad productionem alicuius rei ideo necessariũ est exemplar, vt effectus determinatam formam consequatur. Artifex enim producit determinatã formã in materia propter exemplar ad quod inspicit, siue illud sit exẽplar ad quod extra intuetur, siue sit exemplar interius mente conceptum. Manifestũ est aũt, quod ea quæ naturaliter fiunt, determinatas formas cõsequuntur. Hæc autẽ formarũ determinatio oportet quòd reducatur sicut in primũ principiũ, in diuinã sapientiã quæ ordinẽ vniuersi excogitauit, qui in rerũ distinctione cõsistit. Et ideo oportet dicere quod in diuina sapientia sunt rõnes oĩm rerũ: quas supra * diximus ideas [c], id est formas exẽplares in mente diuina existẽtes. Quæ quidẽ, licet multiplicẽtur secũdum respectum ad res, tamen non sunt realiter aliud à diuina essentia, prout eius similitudo à diuersis participari potest diuersimode. Sic igitur ipse Deus est primum exẽplar omniũ. Possunt etiã in rebus creatis quædã aliorũ exẽplaria dici, secundũ quod quædã sunt ad similitudinem aliorũ, vel secundum eandem speciem, vel secundum analogiam alicuius imitationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet creaturæ non pertingant ad hoc quòd sint similes Deo secundũ suã naturã similitudine speciei, vt homo genitus homini generãti, attingũt tamẽ ad eius similitudinẽ secundũ repræsentationẽ rationis intellectæ à Deo, vt domus quæ est in materia, domui quæ est in mente artificis.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd de ratione hominis est quòd sit in materia. Et sic non potest inueniri homo sine materia. Licet igitur hic homo sit per participationẽ speciei, nõ tamẽ potest reduci ad aliquid existens per se in eadẽ specie, sed ad speciẽ sup excedẽtẽ [c], sicut sunt substãtiæ separatæ. Et eadẽ ratio est de aliis sensibilibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet quælibet scientia, & diffinitio sit solũ entium, non tamen oportet quòd res eundem modum habeant in essendo, quẽ intellectus habet in intelligẽdo [c]. Nos enim per virtutẽ intellectus agẽtis abstrahimus species vniuersales à particularibus cõditionibus: nõ tamẽ oportet quod vniuersalia præter particularia subsistãt vt particulariũ exẽplaria.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd sicut dicit Dio. * c. de diu. no. per se vitã, & per se sapientiã quandoq; nominat ipsum Deũ, quandoque virtutes [illegible]

[Commentary, right column:] ¶ *Super Quæst. quadragesimaquartæ Ar. tertiũ.*

IN titulo causa exẽplaris, nõ est quintũ genus causarũ, sed coordinatur in 5. met. inter causas formales, est enim causa formalis, sed separata tamẽ. Nec vocatur exẽplar ars factiua rei, sed id ad cuius imitationẽ ars facit effectũ: siue illud sit res extra ipsã, siue intus: siue sit idẽ quod ipsa ars, siue nõ: sic formaliter enim loquimur. Præter Deũ autẽ dicitur directe contra positionẽ Plat. attributã, de exemplaribus sensibiliũ, &c.

¶ In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito. Deus est primũ exẽplar omniũ rerũ: hæc cõclusio primo probatur, secũdo ibi, possunt etiã in rebus creatis manifestatur illa particula primũ. Probatur determinatio formæ effectus, est à causa exẽplari, & res naturales determinatas formas cõsequuntur: ergo determinatio formarũ naturaliũ reducitur, sicut in primũ principiũ in diuinã sapientiã, quæ ordinẽ vniuersi excogitauit: ergo in diuina sapiẽtia sunt exẽplares formæ omniũ rerũ, ergo ipse Deus est primũ exẽplar omniũ rerũ. Antecedens pro prima parte declaratur in artificialibus, de exẽplari tam intus quàm extra. Quo ad secundã vero partẽ manifestũ est, cõsequentia verò probatur, quia ordo vniuersi in rerũ distinctione cõsistit. Cõsequẽtia autẽ tertia probatur, excludẽdo simul obiectionẽ quãdã. Probatio est: quia illæ exẽplares rationes nõ sunt aliud realiter à diuina substãtia. Obiectio vero est, quia huiusmodi formæ sunt multæ, substãtia verò Dei vna. Exclusio autẽ obiectionis est, quòd multitudo ista nõ multiplicat diuinã rẽ, sed respectũ ad creatas seu creabiles res, vt in 15. q. patuit. Deinde declaratur cur dixerit in cõclusione ly primũ, dicẽs, quia possunt dari secũdaria exẽplaria, perfectioris siquidẽ entis exẽplaria dici possunt inferiorũ, vt Philosophi dicũt.

¶ Circa necessitatem exemplaris causæ, scito, quòd determinationẽ formæ effectus esse proprium effectum causæ exemplaris, vt in litera dicitur, inductiua experientia manifestat. Videmus enim artifices formas artificialibus determinare, secundum quòd proponunt, petentes huiusmodi artificialia, ipsum autem proponere, quòd tale quid sit tantum, &c. volo: est exemplar dare: ex quo certa datur forma effectus. Veruntamen est, quòd huiusmodi operationẽ non habet exemplar per seipsum, sed per agens: diuersimode tamen, quia per agens à proposito immediate: per agens verò naturale, mediate: mediãte scilicet datore naturæ. Et sic pro quanto opus naturæ est opus intelligentiæ. exẽplaris causa ad determinandum omnibus effectibus formas, necessaria est exẽplaris causa sufficientiam agentis siue naturalis, siue à proposito non tollit. Nec ipsa superfluit: sed in suo ordine idem facit, quod agens alio causandi genere facit.

¶ Circa radicem conclusionis rursus aduerte, quod quia ant[illegible] suprà determinationẽ formarum naturalium, quam manifestè videmus, fundat processum suum, ad ponendum Deum esse causam exemplarem: & Arist. cõfutat Plat. credentẽ exẽplaria esse præter particularia agentia, vt res certas formas sortiantur, ne errare hic cõtingat: dupliciter potest ex determinatione formarũ inferri, quòd sunt exemplaria. Vno modo sic, quòd ex determinatis formis cõcludamus determinata exẽplaria tanquã proximas rerũ causas. Et sic falsum est: quoniã perinde principaliter actio agentis, quæ sunt apud nos, bos enim nõ generaret bouẽ. Alio modo sic, vt ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo vniuersi, concludamus earũ exemplaria in prima causa: quæ ordinem excogitauit vniuersi, tanquam partes ideæ ipsius ordinis. Et hoc est rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfectè non habetur, nisi propria partium exemplaria habeãtur, & sic manifestè hic proceditur: vnde non aufertur causalitas proximarum causarum, sed cum opus naturæ sit opus intelligentiæ, primæ rationes naturalium operũ assignantur. Et sic habes vim primæ cõsequentiæ.

ipsis rebus datas: non autem quasdam subsistentes res, sicut antiqui posuerunt.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum Deus sit causa finalis omnium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit causa finalis omnium. Agere enim propter finem videtur esse alicuius indigentis fine. Sed Deus nullo est indigens. Ergo non cōpetit sibi agere propter finem.

2 ¶ Praeterea, Finis generationis & forma generati, & agens, non incidunt in idem numero (vt dicitur in secundo * physic.) Quia finis generationis est forma generati. Sed Deus est primum agens omnium ᵉ. Non ergo est causa finalis omnium.

3 ¶ Praeterea, Finem omnia appetunt. Sed Deū non omnia appetunt: quia neque omnia ipsum cognoscunt. Deus ergo non est omnium finis.

4 ¶ Praeterea, Finalis causa est prima causarū. Si igitur Deus sit causa agens & causa finalis, sequitur quòd in eo sit prius & posterius. Quod est impossibile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit primum agens, primus quoque finis omnium necessario est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne agens agit propter finem. Alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud nisi à casu ᵉ. Est autem idem finis agentis & patientis in quantum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est quod agens intendit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quaedam quae simul agunt & patiuntur, quae sunt agentia imperfecta: & his conuenit quòd etiam in agendo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantū, non conuenit agere propter acquisitionē alicuius finis, sed intēdit solū communicare suam perfectionem, quae est eius bonitas. Et vnaquęque creatura intendit consequi suam perfectionem, quae est similitudo perfectionis & bonitatis diuinę ᵉ. Sic ergo diuina bonitas est finis rerum omnium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd agere propter indigentiam non est nisi agentis imperfecti: quod natū est agere & pati. Sed hoc Deo non competit. Et ideo ipse solus est maximè liberalis: quia non agit propter suam vtilitatem, sed solum propter suam bonitatem.

¶ Ad secundū dicendum, quòd forma generati non est finis generationis, nisi in quantum est similitudo formae generantis ᵉ, quod suam similitudinem communicare intendit. Aliàs forma generati esset nobilior generante, cum finis sit nobilior his quae sunt ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnia appetunt Deum ᵉ vt finem, appetendo quodcunque bonū, siue appetitu intelligibili, siue sensibili, siue naturali, qui est sine cognitione. Quia nihil habet rationem boni & appetibilis, nisi secundum quod participat Dei similitudinem.

¶ Ad quartum ergo dicendum, quòd cū Deus sit causa efficiens, exemplaris & finalis omnium rerū, & materia prima sit ab ipso: sequitur quòd principiū omnium rerū sit vnum secundū rem. Nihil tamen prohibet in eo considerari multa secundum rationē, quorum quaedam prius cadunt in intellectu nostro, quàm alia.

QVAESTIO QVADRAGESIMA-quinta de Modo emanationis rerum à primo principio, in octo Articulos diuisa.

DEINDE quaeritur de modo emanationis rerum à primo principio: qui dicitur creatio. De qua quaeruntur octo.

¶ Primò, quid sit creatio.
¶ Secundo, vtrum Deus possit aliquid creare.
¶ Tertiò, vtrum creatio sit aliquod ens in rerum natura.
¶ Quartò, cui competit creari.
¶ Quintò, vtrum solius Dei sit creare.
¶ Sextò, vtrum commune sit toti trinitati, aut proprium alicuius personae.
¶ Septimò, vtrum vestigium aliquod trinitatis sit in rebus creatis.

¶ In responsione ad secundum, habes glossam illius propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam: glossatur enim vel ad aliquid eminenter continens illud.

4 ¶ *Super Quaestionis quadragesimaquartae Articulum quartum.*

Annot. IN titulo ly omnium, distribuit pro omnibus rebus aliis à Deo: quoniam tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio, diuina bonitas est finis rerum omnium. Probatur sic, primum agens intendit solum communicare suam bonitatem, & vnaquaeque creatura intendit consequi illius similitudinem: ergo diuina bonitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partē declaratur, ex differentia inter primū agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quod illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia simul agunt & patiuntur: hic vero non propter acquisitionem, sed propter communicationem tantū finis agit. Quo ad secundam vero partē probatur quia idem est finis agentis & patientis, vt sic, [illegible]. Consequētia vero probatur quo ad primum agens ex duabus propositionibus. prima est, quod omne agens agit propter finem, quod probatur, quia alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud, nisi à casu. secunda est, idem est finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propositione, scilicet idem est finis agentis & patientis.

Annot. ¶ Circa praedicta pro quanto ponitur quod omnium rerum, comprehendendo etiam primū agentē, diuina bonitas est finis, aduerte quod Deus potest dupliciter sumi. Primo modo absolute, & sic ei⁹ nullus est finis. Alio modo vt primū agēs: & tūc dupliciter, Vno modo quantum ad rem, quę est actio qua dicitur agens. Et sic rursus nullū habet finem quia actio Dei est ei⁹ substantia: & sic cōsonum dici, quòd Deus agit propter finē non sui, sed aliorum, vt in q.19.ar.2.ad primum, tactum est. Alio modo formaliter secundum rationem actionis, & sic habet suam bonitatem finem suae actionis: quia omne agens, vt in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, quia finis est causa causarū id est causalitatis caeterarū causarū: ergo est ꝙ causalitatis agentiū quod est esse causam suae actionis: si igitur finis, propter quem agit Deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare Deus agit. Et hoc expresse conatur litera docere in corpore & in responsione ad primum, distinguendo de agente propter finem consequendum vel communicandum, & in responsione ad quartum, docendo quòd non inconuenit in Deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, vt priorem causam seipso, vt agente. Et sic responsio amplior quodammodo est quàm quaestio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinae bonitatis, vt finis ad plures res, quàm sint omnes creaturae: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, vt sic, vt patet ex dictis.

Annot. ¶ Circa differentiam inter alia agentia & primū scito, quòd agētia imperfecta quae agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quaedam quę agūt & patiūtur ab his in quę agunt per reactionem. Et ista sunt quę communicant in materia, vt dicitur in secundo de generatione. Quędam vero sunt quae agūt & patiūtur, id est agunt mota ab alio. Et ista est conditio omniū secundorum agentium. Et dicūtur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta quia deficiunt à primi nobilitate, & de his loquitur directe litera, [illegible] distinguens contra ea primum agens: ex eo namque quod agūt quasi acta, consequens est vt in agendo tēdant quasi patientia in acquirendum seu conseruandum, non enim refert quid horum dicatur in proposito: quoniā agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem, non est aliquem propriā perfectionem, & vt inquit Auer. 12. meta. com. 36. saltem assimilationem ad primam causam in faciendo entia. Et hęc est summa perfectio, quoniam vt Dion. inquit, omnium diuinissimum est, Dei cooperatorem fieri.

¶ *Forma geniti quomodo diuidatur, & quomodo eam contingat esse finem generationis.*

¶ In responsione ad secundū nota tria. Primū est, quòd innuitur quaedam distinctio, cuius alterum tantum membrum exprimitur, scilicet forma geniti dupliciter, vno modo vt similis formae generantis. Alio modo tacetur, innuitur enim hęc distinctio, quū dicitur, quod non nisi vt similis, est finis, est igitur alia eius acceptio. Secūdū est quod ibi dicitur, scilicet quòd forma geniti nō nisi vt similis generanti est finis. Tertium est, quod hoc probatur: quia finis est nobilior his quae sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionem ambiguum est, quod sit alterum distinctionis membrum. Circa secundum, [illegible] quia falsum videtur, quoniam forma geniti etiam absolute est finis generationis: vt de se patet. Tum quia ex ea non satis fit argumento, [illegible] ex hoc quod forma geniti est finis generationis, quod ipsum agens non est finis suae actionis quoniam finis generationis non coincidit in idem numero cum agente. Cum enim ex hac responsione hoc solū habeatur, quod forma geniti non est finis nisi vt similis, confirmatur potius argumentum quia siue sit finis vt similis, siue non vt similis, sufficit quod ipsa est finis, quum constat eam coincidere in idem numero. Et confirmatur, quia ipsa vt similis est distincta à forma agentis, quia de ratione similitudinis est diuersitas, vt dicitur 5. metaph. Circa rationem demum dubium est, quia quum in vniuocis par sit nobilitas generati & geniti, si forma geniti non potest esse finis: quia non est nobilior his quae sunt ad finem) pari ratione nec forma geniti, nec forma generantis vt similis generanti potest esse finis.

¶ Ad euidentiam horum difficultatis sciendum, quod quamuis comparando corruptibilia ad sempiterna, vt in 2. de Anima tex. 34. & in 2. coeli, com. 17. dicitur, agentia corruptibilia agunt propter aliud. Et enim vt hic ostenditur, omnia agentia vt participent perfectionem diuinam. Absolute tamē secundū se his vel illis agentibus loquendo, & comparando ea ad aliquid, vt in hoc argumento fit, dicendum est quod omnibus agentibus commune est agere propter se, quamuis diuersimode. Quod sic manifestatur. omne agēs intendit facere sibi simile: ergo intendit seipsum diffundere, extendere, & ampliare, ob hoc namque generans generat, vt perseueret semper eo quo potest modo, vt Philosophus dicit ibidem. In hoc autem quòd dico seipsum diffundere seu communicare, duo clauduntur, scilicet diffundere, & seipsum, & quū constet quod nullū agens seipsum intendat propter diffusionem seu communicare vt finē, restat vt diffundere intendat propter seipsum vt finem: & sic ipsum est communicationis finis, & non econuerso. Differunt autem agentia caetera à primo, quo ad hoc quod reliqua communicationem ordinant ad se id est, ad suā vtilitatem. Quamuis hoc etiā fit diuersimode in substantiis sempiternis & corruptibilibus: quoniam illae ad conseruandam indiuiduum, vel assimilationem ad primam causam, istae ad conseruandam assimilationem [illegible] possunt ad eandem agunt. Prima autem causa communicationem ordinat ad se id est ad suam bonitatem: & ideo reliqua agunt vt sic sint, aut conseruentur. Deus autem, quia est. Et propterea liberalissima actionis est, à Philosophis dicitur, vt in responsione ad primum dicitur. His praelibatis ad primum dubium dicitur, quòd distinctio est haec, forma geniti dupliciter, scilicet [illegible] & vt est similis generanti: quoniam intendit autor excludere, quod forma geniti, non est finis agentis: vt sustineat, quod Deus non agit propter creaturam vt finem, sed propter seipsum. Ad secundum verò negatur quod hoc sit falsum: generatio enim potest dupliciter sumi, vno modo [illegible], alio modo absolute: puta vt via. Et hoc quidem modo finis generationis est forma etiam vt geniti, sed primo modo [illegible] vt in litera dicitur. Nec est verò quod hinc non satis fit argumento, quoniā forma vt similis formae generantis significat formā geniti quidē, sed ex ea parte quae est vna cū illa, quae est altera ipsius quae est quasi vicaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa vt quasi indiuiduum finis quia illa est verè finis. Et sic formaliter satis fit argumento: quod licet forma generationis non coincidat in idem numero cum forma agentis, tamen in idem numero: ex eo quod forma geniti non est finis nisi vt similis formae agentis. Ad confirmationem vero dicitur, quod similitudo quae significat quorum eadem qualitas sit, ex parte vnitatis magis se tenet, quam significat distinctionis, quàm vt subiectorum conditionem exigit: & ideo autor ad vnitatem insinuandam illa vsus est. Ad dubium demum contra rationem dicitur, quod ratio literae optime concludit, quod forma geniti, vt sic, non potest esse finis generationis vt ab agente: quia non est nobilior agente. Sed non est reflecti contra formam geniti vt similem agenti, id est, contra formam generantis: quia nulla comparatio habet locum seclusa distinctione: non enim oportet idem esse nobilius se, quum agit propter se: sed quum finis est aliud ab agente oportet finem esse nobiliorem agente.

¶ Super

¶ Octauò, vtrum opus creationis admisceatur in operibus naturae & voluntatis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod creare non sit ex nihilo aliquid facere, dicit enim Aug. * contra aduersarium legis & prophetarum. Facere est quod omnino non erat: creare verò est ex eo quod iam erat, educendo aliquid constituere.

2 ¶ Praeterea, Nobilitas actionis & motus ex terminis consideratur. Nobilior igitur est actio, quae ex bono in bonum est, & ex ente in ens, quam quae est ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur esse nobilissima actio & prima inter omnes actiones. Ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens.

3 ¶ Praeterea, Haec praepositio ex, importat habitudinem alicuius causae, & maximè materialis: sicut cùm dicimus quòd statua fit ex aere. Sed nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare nō est ex nihilo aliquid facere.

¶ SED CONTRA est quod super illud Gen. 1. In principio creauit Deus coelū, &c. dicit glo. * quòd creare est aliquid ex nihilo facere.

CONCLVSIO.

¶ *Creare est ex nihilo aliquid facere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà * dictū est ᵉ,) non solum oportet considerare emanationem alicuius entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiam emanationem totius entis à causa vniuersali, quae est Deus, & hanc quidem emanationem designamus nomine creationis. Quod autem procedit secundum emanationem particularem non praesupponitur emanationi. Sicut si generatur homo, non fuit prius homo, sed homo fit ex non homine, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis vniuersalis à primo principio, impossibile est quòd aliquod ens praesupponatur huic emanationi. Idem autem est nihil, quod nullum ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo: ita creatio quae est emanatio totius esse, est ex non ente, quod est nihil ᵉ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. aequiuoce vtitur nomine creationis secundum quod creari dicuntur ea quae in melius reformantur, vt cum dicitur aliquis creari in episcopum. Sic autem non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est ᵉ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mutationes accipiunt speciem & dignitatem non à termino à quo, sed à termino ad quē. Tanto ergo perfectior & prior est aliqua mutatio, quanto terminus ad quē illius mutationis est nobilior & prior, licet terminus à quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior. Sicut generatio simpliciter est nobilior & prior quàm alteratio, propter hoc quod forma substantialis est nobilior, quā forma accidentalis, tamen priuatio substantialis formae, quae est terminus à quo in generatione, est imperfectior quàm contrarium, quod est terminus à quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia terminus ad quem est tota substantia rei. Id autem quod intelligitur vt terminus à quo, est simpliciter non ens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur aliquid ex nihilo fieri, haec praepositio ex, non designat causam materialem, sed ordinem tantùm, sicut cum dicitur, ex mane fit meridies, id est post mane fit meridies. Sed intelligendum est, quod haec praepositio ex, potest includere negationem importatam in hoc quod dico nihil, vel includi ab ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, & ostenditur ordo eius quod est ad non esse praecedens. Si verò negatio includat praepositionem, tunc ordo negatur, & est sensus. Fit ex nihilo, id est non fit ex aliquo ᵉ, sicut si dicatur, iste loquitur de nihilo, quia non loquitur de aliquo. Et vtroque modo verificatur cum dicitur ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo haec praepositio ex importat ordinem, vt dictum est ᵉ. Secundo modo importat habitudinem causae materialis quae negatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Deus possit aliquid creare.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid creare. Quia secundum Philosophum 1. phy. * antiqui philosophi acceperunt vt communem conceptionem animi ex nihilo nihil fieri. Sed potentia Dei non se extendit ad contraria primorum principiorum, vtpote quòd Deus faciat quòd totum non sit maius sua parte, vel quòd affirmatio & negatio sint simul vera. ergo Deus non potest aliquid ex nihilo facere vel creare.

2 ¶ Praeterea, Si creare est aliquid ex nihilo facere, ergo creari est aliquid fieri. Sed omne fieri est mutari, ergo creatio est mutatio. Sed omnis mutatio est ex subiecto aliquo, vt patet diffinitionem motus. Nam motus est actus existentis in potentia, ergo est impossibile aliquid à Deo ex nihilo fieri.

3 ¶ Praeterea, Quod factum est, necesse est aliquando fieri. Sed non potest dici quod illud quod creatur, simul fiat & factum sit, quia in permanentibus quod fit non est, quod autem factum est iam est, simul ergo aliquid esset & non esset. Ergo si aliquid fit, fieri eius praecedit factum esse. Sed hoc non potest esse, nisi praeexistat subiectum in quo sustentetur ipsum fieri. Ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

4 ¶ Prae. Infinitam distantiam non est pertransire. Sed infinita distantia est inter ens & nihil. Ergo non contingit ex nihilo aliquid fieri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus coelū & ter. * vbi dicit glo *. quod creare est aliquid ex nihilo facere.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nihil in vniuersitate entium sit non causatum ab ipso, non solum possibile, sed necessarium est omnia à Deo creata esse.*

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ nō solū est impossibile à Deo aliquid creari, sed necesse est ponere à Deo oīa creata esse, vt ex pmissis habetur. Quicunque enī facit aliqd ex aliquo, illud ex quo facit, psupponitur actiōi ei⁹, & nō pducitur per ipsam actionē. Sicut artifex operatur ex rebus naturalib⁹, vt ex ligno & aere, quae per artis actionē nō causantur, sed causantur per actionē naturę. Sed & ipsa natura causat res naturales, quātū ad formā, sed praesupponit materiā. Si ergo De⁹ nō ageret nisi ex aliquo praesupposito, sequeretur ꝙ illud praesuppositū nō esset causatū ab ipso. Ostēsum est aūt * supra ᵉ quod nihil potest esse in entibus, quod non sit à Deo, qui est causa vniuersalis totius esse. Vnde necesse est dicere quod Deus ex nihilo res in esse producit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd antiqui philosophi, sicut supra dictū est ᵉ, non considerauerūt, nisi emanationem effectuum particularium à causis particularibus, quas necesse est praesupponere aliquid in sua actione. Et secundū hoc erat eorū cōis opinio, ex nihilo nihil fieri. Sed tātum hoc locum non habet in prima emanatione ab vniuersali rerum principio.

¶ Ad secundum dicendū, quòd creatio non est mutatio, nisi secundum modum intelligendi tantum. Nam de ratione mutationis est, quod aliquid idem se habeat aliter nunc, & prius. Nam quandoque est idem ens actu, aliter se habēs nūc & prius, sicut in motibus secundum quantitatē & qualitatem. Quandoque vero est idem ens in potentia tantū, sicut in mutatione secundū substantiā cuius est subiectum materie, sed in creatione (per quā producitur tota substātia rerū) nō pōt accipi aliquid idē aliter se habens nunc & prius, nisi secundum intellectum tantū: sicut si intelligatur aliqua res prius nō fuisse totaliter, & postea esse. Sed cum actio & passio conueniant in substantia motus, & differant solum secundum habitudines diuersas ᵉ, vt dicitur in 3. phy *. oportet quod substracto motu non remaneant nisi diuersae habitudines ᵉ, in creante & creato. Sed quia modus significādi sequitur modum intelligendi, vt dictum est ᵉ, creatio significatur per modum mutationis. Et propter hoc dicitur quòd creare est ex nihilo aliquid facere quamuis facere & fieri magis in hoc conueniāt quàm mutare & mutari: quia facere fieri importāt habitudinē causae ad effectum, & effectus ad causam: sed mutationem ex consequenti.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd in his quę fiunt sine motu, simul est fieri & factum esse, siue talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur & illuminatum est) siue nō sit terminus motus, sicut simul for-

4 ¶ *Super Quaestionis quadragesimae quintae Articulum primum.*

Titulus in principio corporis manifestabitur.

Annot. ¶ In corpore duo facit, primo dicit qd nois creationis, scdo rūdet quęsito.

¶ Quo ad primū duo dicit, primo quòd creatio significat emanationē totius entis à causa vniuersali: secundo quod significatū inuenitur: quod probat, quia non solū oportet in rebus inspicere emanationem particularē sed vniuersalem, vt iam patet ex dictis. Comment.

¶ Quo ad secūdum conclusio rūsiua est, Creatio est ex nihilo. Et probatur sic, quod procedit secundum emanationem particularem, non praesupponitur. ergo quum totum ens procedit emanatione vniuersali impossibile est aliquod ens praesupponi: ergo quod creatur, fit ex non ente, quod est nihil, antecedens probatur inductiuè. Quum fit homo, & album, &c. consequentia autem manifesta relinquitur, ex communi ratione factionum proportionaliter applicata. Secunda autem sequela manifestatur & quo ad terminos (quia nihil, idē est quod nullum ens: & creatio est emanatio totius entis) & quo ad similitudinem proportionis in generatione hominis.

Habetur ex Beda super hunc locum. Qu. praeced. artic. 1. 234 235 238 Qu. praeced. ar. 1. & 2. 234 235 Q. praeced. art. 2. 235

Annot. ¶ Circa praedicta aduerte duo. Primū est, quod antecedens cum suis inductionibus & consequentibus non loquitur de fieri ex non homine, aut nō albo, & vniuersaliter ex non tali vt subiecto: quoniam sic intelligendo, nihil concluderet. Posset enim dici, quod fit totum ens ex non ente: quod est ens in potentia: sicut homo ex non hoīe, quod tamen est homo in potentia, & album ex non albo quod tn est album in potentia. Sed intendit Ex, id est Post. Oportet enim hominem fieri post non hoiem, & album post nō album, si per se fit. Nihil enī aliud hic intēdit, nisi supradictum fundamentum in primo physi. tex. 76. Vñ & verba sua hic manifeste insinuant hūc sensum, quum dicit, sicut si generatur homo, non fuit prius homo, contra ex non homine, distinguens prius hominē, insinuauit, quod ly ex, significat post. Secundo quod nomine totius entis in pposito nihil refert verū intelligas totum vniuersum, aut aliquod particulare ens totum syncategorematice: semper enim oportet quod creatur, ex nihilo sui fieri, i. post nihil sui. Et ex hoc habes solutionem dubitationis, quomodo anima intellectiua creatur, & tamen fit semper in subiecto: quia scilicet post nihil sui fit per se: quod de nulla alia forma in materia verificatur.

167 a 234 b 68 70 Li. 5. Phys. tex. 20. & 21. tom. 2. 274

4 *Super Quaestionis quadragesimaquintae Articulum secundum.*

Titulus patet.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio. Non solum est possibile, sed etiam necessarium, omnia esse creata à Deo. Et probatur sic: si Deus non ageret nisi ex aliquo praesupposito, sequeretur quod illud praesuppositum nō esset causatum ab ipso, sed nihil est in entibus incausatum ab ipso, ergo necesse est quod Deus ex nullo praesupposito res in esse produxerit: hoc autem est creare. Conditionalis assumpta probatur ex illa categorica vniuersali, omne faciens aliquid, ex aliquo non facit, sed praesupponit illud ex quo facit: quae manifestatur inductiue, primo in artificialibus, secundo in naturalibus. Destructio autem consequentis probatur ex quaestio. praecedente, vbi ostensum est quod Deus est causa vniuersalis totius esse.

¶ *Super Quaestionis quadragesimaequintae Articulum tertium.*

Annotat. IN titulo creatio sumitur pro creatione passiua, qua scilicet aliquid significatur creari, & ly aliquid sumitur pro ente reali, vt patet ex propositione articulorum in principio quaestionis.

Comment. ¶ In corpore vnica concl. creatio ponit in creato relationē tm̄. Et probatur sic. Productio totius esse à causa vniuersali, non est ex aliquo praeexistente: ergo Deus creādo producit res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura nō est nisi relatio quaedā ad creatorem principium sui esse. Antecedēs probatur ex differētia inter productiones particulares & productionē totius esse, seu vniuersalem. Prima verò consequentia probatur, quia omne quod fit per motum vel mutationē, fit ex aliquo praeexistente. Secunda autem, quia subtracto motu ab actione & passione nihil remanet nisi relatio. Et confirmatur, quia sicut in passione, quae est cum motu, importatur relatio ad principium motus, ita in creatione passiua, importatur relatio ad principium essendi.

240 2. dist. 40. q. 1. ar. 1. ad 3. Et po. q. 3 ar. 3. In responsione ad tertiū, manifeste habes cōsequenter do eā argumēto, quòd relatio creationis est accidens, & non est relatio transcēdens: quod etiam manifeste in quaestionibus de potentia, q. tertia, ar. 3. ad tertiū explicatur. Et qm̄ omne accidens distinguitur realiter à substantia, oportet vt creatio distinguatur realiter à substantia creata quaecunque, secūdum doctrinam quam sequimur.

129 b ¶ *Nam relatio creaturae ad creatorem sit relatio trāscendens, distincta à suo fundamento.*

74 Quaestio. ¶ Circa tamē hoc dubiū est. Sco. enī in Scdo dist. 1. quaestionibus 4. & 5. tenens creationem passiue sumptam esse relationem transcendentem: & eandē realiter fundamēto simpliciter nititur probare. Primo, illud quod propriē inest alicui, & sine quo illud non potest esse absque contradictione, est idem sibi realiter, sed relatio lapidis ad Deum est huiusmodi, ergo probatur maior sic, contradictio, secundū esse & non esse, dicta de aliquibus, infert distinctionem realē illorū: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorum. (D. 34) Et hoc innuit ipse, vbi non est dependentia essentialis. (Ar. praeced. ad. 2. 214. b) Et declaratur aliquis impossibilitas, quod A sit sine B, aut est propter identitatem illorū, aut propter simultatem in natura eorūdē, aut propter potestatē ipsi' A. sed nihil horū duorū vltimorū conuenit lapidi respectu illius relationis ad Deum, vt patet [illegible] ne illi, ergo est idem illi. (Q. 11. ar. 7. 74 Ar. praeced. 144 b) Praeterea, quod vniformiter dicitur de omni ab à Deo ad ipsum, nulli accidit, sed talis relatio vniformiter conuenit omni creaturae ad Deum, ergo nulli accidit, & sic est idem fundamento. Probatur maior, quia par ratio est de omnibus. Praeterea substantia 7. meta. est prior accidente natura diffinitione & tpe, & hic tpe intelligitur sic, quod nulla est cōtradictio ex parte substantiae, quin possit esse prior duratione oī accidēte, ergo nō est cōtradictio, quod lapis esset prior duratiōe omni dependētia ad Deū, & si esset absque eo quid

matur verbum in corde & formatum est. Et in his quod fit, est cū dicitur fieri. Sed significatur ab alio esse, & prius non fuisse. Vnde cū creatio sit sine motu, simul aliquid creatur & creatū est.

¶ Ad quartum dicēdum, φ obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod infinitum medium inter nihilum & ens. Quod patet esse falsum. Procedit autem falsa haec imaginatio ex eo quòd creatio significatur vt quaedam mutatio inter duos terminos existens.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum creatio sit aliquid in creatura.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod creatio nō sit aliquid in creatura. Sicut enim creatio passiue accepta attribuitur creaturae, ita creatio actiue accepta attribuitur creatori: sed creatio actiue accepta non est aliquid in creatore. Quia si sic, sequeretur quòd in Deo esset aliquid temporale. Ergo creatio passiue accepta nō est aliqd in creatura.

2 ¶ Praet. Nihil est mediū inter creatorē & creaturā. Sed creatio significatur vt mediū inter vtrūque. Nō enī est creator, cū nō sit aeternus: neque creatura: quia oporteret eadem ratione aliam ponere creationem qua ipsa crearetur, & sic in infinitum. Creatio ergo non est aliquid.

3 ¶ Praet. Si creatio est aliquid praeter substātiam creatā, oportet φ sit accidens eius. Omne autē accidēs est in subiecto. Ergo res creata esset subiectum creationis, & sic idē esset subiectum creatiōis & terminus. Quod est impossibile. Quia subiectū prius est accidente, & conseruat accidēs. Terminus aūt posterius est actione & passione, cuius est terminus: & eo existēte cessat actio & passio, igitur ipsa creatio nō est aliqua res.

¶ SED CONTRA, maius est fieri aliqd secūdū totā substātiā, φ secūdū formā substātialē vel accidētalē. Sed generatio simpliciter vel secūdum quid, qua fit aliquid secundum formā substātialē vel accidentalē, est aliquid in generato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam est aliquid in creato.

CONCLVSIO.

¶ *Creatio in creatura non est nisi relatio quaedam ad creatorem, vt ad principium.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod creatio non ponit aliquid in creato secūdū relationē tātū quia quod creatur, non fit per motū, vel per mutationē. Quod enim fit p motū vel mutationē, fit ex aliquo praeexistēti. Quod quidē cōtingit in pductionibus particularibus aliquorū entiū. Nō autē potest hoc contingere in productione totius esse à causa vniuersali omnium entium, quae est Deus. Vnde Deus creādo producit res sine motu. Substracto autem motu ab actione & passiōe, nihil remāet nisi relatio, vt dictū * est c. Vnde relinquitur, quod creatio in creatura non sit nisi relatio quaedam ad creatorem, vt ad principium sui esse: sicut in passione quae est cū motu, importatur relatio ad principium motus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod creatio actiue significata significat actionem diuinam, quae est eius essentia cum relatione ad creaturam. Sed relatio in Deo ad creaturam non est realis, sed secundum rationem tantum. Relatio verò creaturae ad Deum est relatio realis, vt supra dictum est c. cum de diui no ageretur.

¶ Ad secundū dicēdū, φ quia creatio significatur vt mutatio, sicut dictū est, mutatio aūt media quodāmodo est inter mouēs & motū, ideo etiā creatio significatur vt media inter creatorem & creaturam. Tamen creatio passiuè accepta est in creatura, & est creatura. Neque tamen oportet quòd alia creatione creetur. Quia relationes (cum hoc ipsum quod sunt, ad aliquid dicantur) non referuntur per aliquas alias relationes, sed per seipsas, sicut etiā supra dictum est c, cum de aequalitate personarum ageretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creationis, secundum quod significatur vt mutatio, creatura est terminus. Sed secundum quod verè est relatio creatura est eius subiectū, & prius ea in esse, sicut subiectū accidente. Sed habet quandā rationē prioritatis ex parte obiecti, ad quod dicitur quòd est principium creaturae. Neq; tamen oportet quòd quandiu creatura sit, dicatur creari quia creatio importat habitudinē creaturae ad creatorem, cum quadā nouitate seu inceptione.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrū creari sit propriū compositorū & subsistētiū.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd creari non sit proprium cōpositorum & subsistentiū. Dicitur enim in lib.* de causis. Prima rerum creatarū est esse. Sed esse rei creatae nō est subsistens. Ergo creatio propriè non est subsistentis & compositi.

2 ¶ Praeterea, Quod creatur est ex nihilo. Cōposita autem nō sunt ex nihilo, sed ex suis cōponentibus. Ergo compositis non conuenit creari.

3 ¶ Praeterea, illud propriè producitur per primam emanationem quod supponitur in secunda. Sicut res naturalis per generationem naturalem, quae supponitur in operatione artis. Sed illud quod supponitur in generatione naturali, est materia. Ergo materia est qua propriè creatur, & non compositum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cael. & ter. Caelum autem & terra sunt res compositae subsistentes. Ergo horum propriè est creatio.

CONCLVSIO.

¶ *Creari propriè subsistentibus in suo esse conuenit, aliis verò concreari.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd creari est quoddam fieri, vt dictū est c. Fieri autē ordinatur ad esse rei. Vnde illis propriè cōuenit fieri & creari, quibus cōuenit esse c. Quod quidē cōuenit propriè subsistentibus, siue sint simplicia, sicut substātiae separatae: siue sint cōposita, sicut substantiae materiales. Illi enim propriè conuenit esse quod habet esse, & quod est subsistens in suo esse. Formae autē & accidētia, & alia huiusmodi, nō dicūtur entia quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est c, vt albedo ea ratione dicitur ens, quia eius subiectū est albū. Vnde secundū Phil * accidēs magis propriè dicitur entis quàm ens c. Sicut igitur accidentia & formae & huiusmodi, quae non subsistunt, magis sunt coexistentia quā entia, ita magis deberent dici concreata quàm creata. Propriè vero creata sunt subsistentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, prima rerum creatarum est esse, ly esse, non importat substantiam creatam, sed importat propriam rationem obiecti creationis. Nam ex eo dicitur aliquid creatū, quod est ens, nō ex eo quod est hoc ens, cum creatio sit emanatio totius esse ab ente vniuersali, vt dictum * est c. Et est similis modus loquendi, sicut si diceretur quod primum visibile est color, quamuis illud, quod propriè videtur, sit coloratum.

¶ Ad secundū dicendū, quod creatio non dicit constitutionē rei cōpositae, ex principiis praeexistentibus, sed cōpositū sic dicitur creari, φ simul cū omnibus suis principiis in esse producitur c.

dependeret à Deo, & dependentia est accidens: hoc autem est absurdum, ergo. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis non est opus alia facere fundamenta sed superius determinata sequendo, dicendū est quod huiusmodi relatio dependentiae ad Deū in qualibet creatura est accidens distinctū realiter à substātia, & φ tamen creatura non potest esse sine huiusmodi dependentia sicut nec homo, quin sit risibilis, vt in q. praecedenti. Ad rationem autem difficultas ex ratiōe, quia, s. omnis creatura est ens p participationem Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad primā ergo rationē [illegible] in opposito negatur maior, & ad probationem dicitur, φ antecedens est falsum, vniuersaliter loquendo: vt superius quā de relatione & fundamēto tractādo ostēdimus. Et rursus cōsequentia nihil valet formaliter loquēdo, vt ipsemet fatetur ponēdo exceptionē [illegible] cur & mihi [illegible] exceptionem ponere. Ad declarationē autem negatur diuisionē illa, quia insufficiens est [illegible] ipsum, vt patet de [illegible] simul sumptis [illegible] [illegible] entitati, illa [illegible] nō possunt esse, quin [illegible] tia entitas sit, & tamen [illegible] sūt posteriores, nec simul natura, nec eadē illi entitas [illegible] dependentiae [illegible] Vnde ratio nihil valet [illegible] quod impossibilitas [illegible] propter necessariā [illegible] connexionē, & sic [illegible] propositio propter assignatam causam. Ad secundā vero rationē negatur minor [illegible] in responsione ad secundā dependētia ad Deū [illegible] conuenit substantiis [illegible] tis, & aliter ipsis relationibus dependentiae [illegible] substantiae dependent per relationes, ipsae autē relationes dependent seipsis, non ergo vniformiter huiusmodi relatio cōuenit omnibus ab ipso Deo. Ad tertiā vero dicitur, quod admissa expositione illa, non valet sequela, ergo substātia creata potest esse sine omni accidente: quoniā ad veritatē illius propositionis substantia est prior, &c. sufficit quod aliquo substantia sit huiusmodi, talis est autē prima substantia secūdū veritatē [illegible] libet intelligentia secundū Auer. 12. met. com. [illegible]

¶ *Super Quaestionis quadragesimaequintae Articulum quartum.*

IN titulo primū distinguitur contra [illegible] & creari distinguitur ab concreari: ita φ sensus quaestionis est vtrū creari sic sumptū sit [illegible] subsistentium, siue [illegible] compositis, siue non. ¶ In corpore vnica est conclusio, creari propriè [illegible] sunt tantū subsistentia. Et probatur sic. Creari est quoddā fieri, ergo propriè cōuenit illis quibus cōuenit esse, ergo propriè cōuenit subsistentibus. Prima cōsequentia probatur, quia fieri ordinatur ad esse. Secūda vero probatur, quia esse propriè cōuenit subsistentibus, quod probatur ex differentia inter subsistētia, & formas, accidentia, & alia huiusmodi in hoc, quod subsistentia habent esse sic, quod in suo esse subsistunt, reliqua autem [illegible] tur habere esse non quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, vt patet de albedine. Et confirmatur autoritate Philosophi, & ex hac sequitur alia differentia in conclusione cōtēta. Nā sicut sola substātia, sunt entia, & reliqua sunt coexistentia, ita

ria sola subsistentia sunt creata, & reliqua sunt concreata.

¶ *Super Quaestionis quadragesimaequintae Articulum quintum.*

Titulus ex praedictis clarus est. ¶ In corpore quatuor facit. Primò respondet quaestioni quod ad creare virtute propria. Secundo refert quandā opinionē quod creare instrumentaliter, ibi, cōtingit autē. Tertio im pbat praefatā opin. in communi, ibi sed hoc esse non potest. Quarto improbat eandem in speciali, quoad agens corporeum, ibi, & hoc praecipue. ¶ Quo ad primū conclusio responsiua quaestio est, creare est propria actio solius Dei. Et probatur sic. Esse est proprius effectus primae, & vniuersalissimae causae, quae est Deus, ergo producere esse absolute pertinet ad rationem creationis, ergo creatio est propria actio solius Dei. Prima propositio probatur dupliciter. Primo ex eo, quia effectus vniuersaliores oportet in vniuersaliores & priores causas reducere. Esse autem inter omnes esse est vniuersalissimū. Secundo ex autoritate ex lib. de causis quod neque intelligentia, neque anima nobilis dat esse nisi inquantum operatur operatione diuina.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa non probat quod sola materia creetur, sed quod materia non sit nisi ex creatione. Nam creatio est productio totius esse, & non solum materiae.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum solius Dei sit creare.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non solius Dei sit creare. Quia * secūdū Phil. perfectum est quod potest sibi simile facere. Sed creaturae immateriales sunt perfectiores creaturis materialibus, quae faciunt sibi simile. Ignis enim generat ignē, & homo generat hominē. Ergo substantia immaterialis potest facere substantiam sibi similem c. Sed substantia immaterialis non potest fieri nisi per creationem, cū non habeat materiā ex qua fiat. Ergo aliqua creatura potest creare.

2 ¶ Praeterea, Quanto maior est resistētia ex parte facti, tanto maior virtus requiritur in faciēte. Sed plus resistit cōtrariū φ nihil. Ergo maioris virtutis est aliquid facere ex contrario, quā tamē creatura facit, φ aliquid facere ex nihilo. Multo magis igitur creatura hoc facere potest.

3 ¶ Praeterea, Virtus facientis consideratur secundū mensuram eius quod fit. Sed ens creatum est finitum, vt supra * probatū est c, cum de Dei infinitate ageretur. Ergo ad producendum per creationem aliquid creatum non requiritur nisi virtus finita. Sed habere virtutem finitam non est contra rationem creaturae. Ergo non est impossibile creaturam creare.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. * de trin. quod neque boni, neque mali angeli possunt esse creatores alicuius rei. Multo minus igitur aliae creaturae.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ipsum esse quod inter omnes effectus vniuersalissimus est, terminus sit creationis, solum Dei est, qui prima & vniuersalissima causa est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd satis apparet in primo aspectu secundū praemissa c. φ creare non potest esse propria actio, nisi solius Dei. Oportet enim vniuersaliores effectus in vniuersaliores & priores causas reducere. Inter omnes autē effectus vniuersalissimum est ipsum esse c. Vnde oportet quòd sit proprius effectus primę & vniuersalissimę causę, quę est Deus c. Vnde etiā dicitur in li. * de causis, quòd neq; intelligentia, vel anima nobilis dat esse, nisi inquātum operatur operatione diuina. Producere autē esse absolute, nō inquātum est hoc, vel tale, pertinet ad rationē creationis. Vnde manifestum est, quod creatio est propria actio ipsius Dei. Cōtingit autē quod aliquid participet actionē propriā alicuius alterius, non virtute propria, sed instrumētaliter, inquātum agit in virtute alterius, sicut aer per virtutem ignis habet calefacere & ignire. Et secundū hoc aliqui opinati sunt, φ licet creatio sit propria actio vniuersalis causae, tamē aliqua inferiorum causarum inquātum agit in virtute primae causae, potest creare. Et sic posuit Auicenna c, quod prima substātia separata creata à Deo creat aliā post se, & substantiam orbis, & animam eius, & quod substantia orbis creat materiā inferiorum corporum. Et secundum hunc etiā modum magister dicit in 5. dist.* quarti sententiarum, quod Deus potest creaturae communicare potentiā creādi, vt creet per ministerium, non propria autoritate. Sed hoc aūt esse nō potest, quia causa secūda instrumētalis nō participat actionē causae superioris, nisi inquantum per aliquid sibi propriū dispositiuè operatur ad effectum principalis agentis. Si igitur nihil ibi ageret secundum illud quod est sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum. Sic enim videmus, quod securis scindēdo lignum, quod habet ex proprietate suae formę, producit scamni formam, quae est effectus

¶ *Nam esse & quo sit vniuersalissimum effectum & proprium primae causae vniuersalissimae.*

¶ Circa hanc partem nullum dubium occurrit. Et primo circa primā propositionē assumptā. Arguit Scotus in 4. dist. 1. contra dicens eā esse falsam, quod probat sic. Esse cōpositi est à generante cōposito, ergo non est proprius effectus Dei, & tenet sequela, quia cōpositum hoc est ab vniuoco generante, &c.

¶ Dubium est secūdo probationes illius arguit ibidē cōtra eas. Et primo contra primam: Aut ibi est sermo de vniuersalitate causae & effectus secūdum praedicationē, aut secūdū perfectionē: aut de vniuersalitate effectus secūdum praedicationē, causę vero secundū perfectionē. Si semper est sermo de vniuersalitate secundū praedicationē, minor etiā est falsa: quia Deus nō est causa vniuersalissima in praedicādo, & vt patet non cōcluditur intētū. Si verò semper est vniuersalitate secundū perfectionē, minor etiā est falsa, quia esse nō est perfectissimus effectus, quod probatur, quia quodcūque includitur in multis, nō potest esse perfectius quolibet illorū in quo includitur. Si aūt difformiter accipiatur, ita quod ex parte causae sumitur vniuersalitas secundū perfectionē, & ex parte effectus secundū praedicationē, tunc dupliciter peccat ratio, quia primo minor est falsa, [illegible] vniuersalissimus in praedicatione potest esse à causa imperfecta, quia [illegible] in pluribus effectib' imperfectis. Secūdo quia peccat secūdū sophysma consequentis: quoniam ex hoc quod effectus vniuersalissimus in praedicatione est à causa vniuersalissima secūdū perfectionē & esse est huiusmodi, sequitur ista conclusio, ergo esse inquātū huiusmodi non pōt esse nisi à causa vniuersalissima secūdū perfectionē: sed ex hoc nō sequitur, ergo esse huius creabilis nō potest esse nisi à tali causa, patet ergo φ in illatione est fallacia consequentis. Quod si dicat, quod in isto pducto est cōsiderare esse hui', & esse simpliciter, hoc nō soluit: quia ista nō sic distinguūtur quin ab eadē sint causa cū sint idē. Deinde cōtra aliā probationem inuehit, quod cōcludit oppositū intenti: quia nō absolute [illegible] propositio illa intelligentiā dare esse, imo magis affirmat dum dicit, quod non competit sibi dare esse, nisi inquantum operatur operatione diuina.

¶ Circa vim illationis rationis literae dubitatur sic. Aut autor intendit quòd esse sit proprius effectus primae causae, quod est à sola prima causa, & tunc militant obiectiones Sco. Aut quod sic est proprius, quod per se primo est à solo Deo, & tunc illatio nihil videtur valere, nisi in virtute istius categoricae, producere esse per se primò est creare: haec autē est falsa: quoniam producere per se primo esse in boue, non est creare, alioquin cum bos generatur, vel esse eius à illo producitur per se primo, vel creatio semper admiscetur omni operationi naturae, quod est contra Sanct. Tho. in vlt. articulis quaest.

¶ Ad euidētiā horū scito, φ magna differētia est inter aliquē effectū & seipsum esse conditione per se primo. Valde. n. differt A fit à B, & A per se primo fit à B. In primo, n. significatur solū quod A fit. In secūdo quod per se primo fit. Vnde hoc esse fit, & esse per se primo fit, differt plus quàm caelū & terra. In primo nāq; significatur tātū φ esse terminat factionē: in secūdo verò quod terminat, & modo quo terminat. In primo quoq; nō infert, ergo immediate ante hoc nō erat esse, in secūdo autē sic, vt patet ex supradictis ex 1. phy. In primo rursus nō infert agens propriū, in secūdo autē infert agēs propriū, & per se primo. In primo [illegible] quod in quocunq; fiat ab illa causa. In secūdo autē infert quod in quocunq; fit, ab illo agēte fit: quoniā oportet vniuersaliter ab illo fieri, à quo per se primo fit. Vnde cū in praesenti rōne nō sit sermo de effectib', vt quomodolibet fiūt, sed vt per se primo fiūt, vt patet ex verbis literae dicētis, quod vniuersaliores effectus oportet in priores & vniuersaliores causas reducere, reductio vero A per se primo fit: manifeste liquet, quod malè intellecta est ratio ista à Sco. interpretāte eā de fieri effectuū absq; ly per se primo. Vnde ad primū dubiū dicitur, φ propositio illa est verissima, sed male intellecta ab arguēte: debet enim accipi conclusio vt sequitur ex praemissis, ex quibus habetur, φ esse est proprius effectus causae vniuersalissimae, quae est Deus, id est esse est per se primò effectus Dei, hoc enim significat ly proprius, & non significat idem quod solo, seu tantū, vt arguēs intellexit imponens autori, quod esse est effectus solius Dei, hoc enim nunquam somniauimus, imo omnē causam tenemus dare esse, virtute tamē primae causae vt propositio libro de causis adducta intimat. Vnde frustra nixus est Scot' cōtra hūc articulū quoad hoc.

¶ Ad secundū vero dubium cōtra probationes dicitur, quod directe loquēdo maior intelligit vniuersale ex parte causae & effectus quoniā sensus est: quod effectus vniuersalior secundum praedicationē, reducitur in cām vniuersaliorē secundū causalitatē, seu secundū perfectionē. (214 238 26 135 83) Et ad primam obiectionē in oppositū dicitur: quod illa maior est verissima, vt etiam ipse postmodū cogitur fateri ibidem. (Ex propositione 3. potest haberi, item 3.) Et quod probatio ad oppositum nihil valet. Nā cū hoc quod effectus vniuersalissimus fit à pluribus, imo ab omnibus causis, stat quod à sola prima causa est per se primo. (41 149) Nō enim diximus quod effectus vniuersaliores sunt tantūm à causis vniuersalioribus, vt arguens intellexit, sed quod reducuntur in eas, id est quod sunt per se primo ab eis. (4. Sen. dist. 5. parag. 3. D. 410 418) Et mirum est quo modo in hoc errauerit, cū in promptu erat nosse hanc maiorem ex 2. phys. & quinto metaphys.

¶ Ad secūdā vero probationē dicitur, quod consequentia est optima, esse per se primo est à causa vniuersalissima: ergo esse huius & illi' & cuiuscunq; est per se primo ab eadē causa. Et fundatur consequētia super illa categorica, esse in quocunque fit, ab eo oportet fieri, à quo per se primo fit, quā cōstat esse per se notam. Nec huic veritati obstat quod cum sit hoc, esse fiat à boue generante, quoniā nō fit ab eo nisi per accidens, illo accidentalitatis modo quo coloratum fit per accidens, cū ex nigro fit album. Ad obiectionem vero contra allegatā autoritatem, iā patet responsio: quia non est allata ad probandum, quod esse est à solo Deo, sed quod esse est per se primo à Deo.

¶ Ad tertiū autem dubiū dicendum est, quòd ratio literae potest dupliciter intelligi. Primo, vt ex identitate productionis esse per se primo, & creationis inferatur, quod creatio est propria actio solius Dei, id est conueniat soli Deo, ex propriis seu virtute propria, & sic processus pateret ex dictis in praecedēti quaestione. Et licet vera diceret, non multū tamen artificiosus videtur. Nec propositiones assumptae de reductiōe effectuū in causas multū viderētur ad propositū. Vnde secūdo intelligitur, vt ex idētitate per se primo termini actiōis primae causae & creationis inferatur, quòd creatio est propria solius Dei actio, & sic artificiosus valde, & efficaciter ex assumptis ppositionibus sit pcessus. Ex eo nanque quod esse est per se primo ratio, φ aliquid fiat à prima causa, & etiā quod aliquid creetur, optimè sequitur quod creatio primae causae propria est. Et hūc sensum manifeste insinuat litera, dū primā propositionem, s. quod esse est per se primo ratio, quod aliquid attingatur ab vniuersalissima causa, probat ex regula reductionis effectū vniuersaliorū in causas vniuersaliores. Secūdā vero, scilicet quod esse est ratio quod aliquid creetur, ponit dicēdo, quod producere esse nō inquantū est hoc, vel tale, sed inquātū esse pertinet ad rationē creationis. In his enim verbis ostēditur quod esse ratio creationis est, & sic subtiliter ex idētitate per se primo termini conclusum est intētū. Et quia hoc ex dictis satis in promptu erat, ideo litera dixit quod satis apparet in primo aspectu φ creatio est propria actio solius Dei. Vnde ad obiectionē in oppositū dicitur, quod categorica fundans hunc processum, nō est illa propositio, quāuis sit vera, s. producere per se primo esse est creare, sed quod respicere per se primo esse, est operatio propria primae causae, vel creare est respicere per se primo esse. Quū vero dicitur quod ista est falsa, dare per se primo esse est creare, quia in factione bouis, &c. respondetur quod nullū inconueniens est, imo oportet in factione rerū naturaliū esse à nullo fieri per se primo simpliciter quoniā fit semp vnūquodq; ex aliquo ente, licet per accidēs, & vt millies iā dictū est, nō fit p se primo, & cōsequēter à nullo fit per se primo id cuius ratio immediate ab illud erat, siue per se, siue per accidēs, vt patet ex 1. phy. Notāter aūt dixi, sic, ne ex hoc errares, aut imponeres mihi aliquē effectū positiuū per se vnū in vniuerso, à nullo agēte p se primo, quodlibet enim ens quod à natura fit, in productione totius vniuersi, in qua producta sunt omnia secūdū vnā sui partē, s. materiā, inchoatiue à prima cā cępit pēdere, & postmodū ex cooperatiōe primae causae in secūdis causis, vnumquodq; cōplete fit ens. Et sic p se primo quodlibet sequātū ens, est à prima causa sed nō per actionē totaliter nouā, & similiter cōseruatur ab ipsa. Et sic esse omne reducitur in actionem Dei, vt per se primò causae, sed nō totaliter nouam. Comment.

¶ Quo ad secūdū, ponit opiniones Auic. & magistri satis clarè circa cōmunicationē actus creādi, quod. s. potest cōicari creaturę. Et licet eorū rationes nō nisi argu-

Universidad de Deusto Biblioteca

[illegible] demonstratur quod positio hęc nõ repugnat conclusioni determinatæ, ... enim quod creatio propria est Dei actio: stat quod põt alteri cõuenire, nõ ex propriis, sed inquantũ participat Deũ, cui' est illa actio propria, & hoc quãtũ est ex parte ... & hoc ostẽditur in litera de actiõe ignis respectu aeris. ¶ Aduerte ... recitãdo Magistrum, refert quoq; seipsum in ...

Annot.

Comment.

238
335

proprius principalis agentis. Illud autem quod est proprius effectus Dei creantis, est illud quod præsupponitur omnibus aliis, scilicet esse absolute. Vnde non potest aliquid operari dispositiue, & instrumentaliter ad hunc effectum, cum creatio non sit ex aliquo præsupposito, quod possit disponi per actionem instrumentalis agentis. Sic igitur impossibile est, quod alicui creaturæ conueniat creare, neque virtute propria, neque instrumentaliter, siue per ministerium. Et hoc præcipue inconueniens est dici de aliquo corpore quod creet, cum nullum corpus agat, nisi tangendo vel mouendo. Et sic requirit in sua actione aliquid præexistens quod possit tangi & moueri. Quod est contra rationem creationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod aliquod perfectum participans aliquam naturam facit sibi simile, non quidem producendo absolute illam naturam, sed applicando eam ad aliquid. Non enim hic homo potest esse causa naturæ humanæ absolute, quia sic esset causa sui ipsius: sed est causa quod natura humana sit in hoc homine generato. Et sic præsupponit in sua actione determinatam materiam, per quam est hic homo. Sed sicut hic homo participat humanam naturam, ita quodcunque ens creatum participat, vt ita dixerim, naturam essendi: quia solus Deus est suum esse, vt supra dictum est. Nullum igitur ens creatum potest producere aliquod ens absolute, nisi inquantum esse causat in hoc.

508
17

Et sic oportet quod præintelligatur id per quod aliquid est hoc actioni, qua facit sibi simile, in substantia autem immateriali non potest præintelligi aliquid, per quod sit hæc: quia est hæc per suam formam per quam habet esse, cum sint formæ subsistentes, igitur substantia immaterialis non potest producere aliam substantiam immaterialem sibi similem, quantum ad esse eius; sed quantum ad perfectionem aliquam superadditam: sicut si dicamus, quod superior angelus illuminat inferiorem, vt Dio. * dicit. Secundum quem modum etiam in cælestibus est paternitas, vt ex verbis Apostoli patet, Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Et ex hoc etiam euidenter apparet, quod nullum ens creatum potest causare aliquid, nisi præsupposito aliquo. Quod repugnat rationi creationis.

¶ Ad secundum dicendum, quod ex contrariis fit aliquid per accidens, vt dicitur in 1. * phy. Per se autem fit aliquid ex subiecto quod est in potentia. Contrarium igitur resistit agenti, inquantum impedit potentiam ab actu in quem intendit reducere materiam agens. Sicut ignis intendit reducere aquam in actum sibi similem, sed impeditur per formam & dispositiones contrarias: quibus quasi ligatur potentia ne reducatur in actum. Et quanto magis fuerit potentia ligata, tanto requiritur maior virtus in agente ad reducendam materiam in actum. Vnde multo maior potentia requiritur in agente, si nulla potentia præexistat. Sic ergo patet quod multo maioris virtutis est facere aliquid ex nihilo, quàm ex contrario.

¶ Ad tertium dicendum quod virtus facientis non solum consideratur ex substantia facti, sed etiam ex modo faciendi. Maior enim calor non solum magis, sed etiam citius calefacit. Quamuis igitur creare aliquem effectum finitum non demonstret potentiam infinitam, tamen creare ipsum ex nihilo demonstrat potentiam infinitam. Quod ex prædictis patet *. Si enim tanto maior virtus requiritur in agente, quanto potentia est magis remota ab actu, oportet quod virtus agentis ex nulla præsupposita potentia, quale agens est creans, sit infinita: quia nulla proportio est nullius potentiæ ad aliquam potentiam, quam præsupponit virtus agentis naturalis, sicut non entis ad ens. Et quia nulla creatura habet simpliciter potentiam infinitam, sicut neque esse infinitum, vt supra probatum est, relinquitur quod nulla creatura possit creare.

Q. 3. art. 4.
* Nã causa instrumẽtalis propria aliquã actionẽ habere oportet, præter actionẽ principalis agentis, & nõ dispositiue tamẽ agat.

... non est ex aliquo: & sic excludit omne dispossibile.*

¶ Circa hãc cõnẽ occurrũt obiectiões, primo Scoti, qui vbi supra dupliciter maiorẽ assumptã impugnat, volẽs eã esse falsam cũ illa particula, dispositiue, sine illa aũt posse bene & male intelligi. Et quia autor expresse ponit illã particulã, & in illa cõstituit vim medij termini, vt patet: ideo singula asserẽda sunt distincte. Vult ergo primo, quod causa instrumẽtalis nõ oportet quod habeat actionẽ propriã, cui' oppositũ in litera dicitur: cõcedẽs quoq; quod cã instrumẽtalis habeat aliquid propriũ per quod agit, negat quod per illud propriũ habeat actionẽ, nisi in virtute principalis agẽtis. Et hoc probat, Quia in quacunq; actione quã habet instrumẽtũ in virtute principalis agẽtis, in illa nõ est instrumẽtũ, sed principale agẽs. Tertio arguit cõtra ly dispositiue, instrumentũ potest attingere effectũ principalis agentis. Ergo non oportet vniuersaliter quod agat dispositiue. Antecedẽs conceditur inquit etiam ab ipso. I. Sen. Thom. alibi, s. in 4. sen. dist. 1. q. 1. art. 4. q. 1. Et manifestatur in factione monetę, & sigillatione. Quarto inuehit contra exemplum de securi & similibus, volens quod ex his non potest trahi intentum: quia sunt instrumenta ad actionẽ præuiam alteri actioni: securis enĩ est instrumentũ ad scissionẽ, quæ est præuia formationi scãni: non sic aũt est in omnibus causis instrumẽtalibus, quoniã aliqua sũt instrumẽta, vt dictũ est, ad solũ illã actionẽ quæ principalis effectus sit. Durãdus deinde arguit, volẽs primo, quod ratio supponit vnũ falsum, s. quod omnis cã secũda sit cã instrumẽtalis respectu Dei. Hoc inquit est falsum, quia angelus nullo mõ mouetur à Deo cum agit. Et præterea sequeretur quod omnẽ naturalẽ actionẽ sequeretur effectus Dei. Secũdo, quod rõ in secũda præcipue probatione minoris supponit aliud falsũ, s. quod oĩs actio causæ secũdæ sit ex subiecto, hoc inquit nõ est necessariũ: quia nõ min' põt De' separare accidẽs à subiecto, dũm à naturali agẽte, quã factũ est. Tũc sic, separet De' accidẽs à subie. dũ fit à naturali agẽte, ergo illud fieri erit nõ ex subiecto. nõ ergo sic oportet cãm secũdã agere ex subiecto, quod possit oppositũ diuina fieri potẽtia.

¶ Ad euidẽtiã huius difficultatis scito, quod vniuersaliter loquẽdo, dupliciter intelligi potest, cãm instrumentalem exigere actionẽ, s. propriã & principalis agentis. Vno modo sic, vt sint duæ actiones habẽtes diuersas res pro terminis, sicut calor animæ & calefacit & digerit carnem, & hoc iudicio meo non est necessariũ: & contra hoc tendit Sco. Alio modo sic, vt vna operatio prout est ex propria instrumenti virtute, faciat aliquid præuiũ ordine naturę, ei quod facit, prout est ex virtute principalis agẽtis, sicut figuralis compositio trianguli ex virtute motiua simul ponit tres virgas, ex ratione autẽ facit formam trianguli, nulla alia actione adiuncta. & simile est in sculpturis. Et hoc est indubitatũ, & intẽtum. Certum quidem, quia oĩs causa instrumẽtalis propriã aliquã virtutẽ actiuã habet, alioquĩ vt in litera dicitur, frustra ad agẽdũ assumeretur, &c. Omni aũt virtuti actiuę respondet aliquid per eã factibile, alioquin esset actiua nihil. Et cũm cõstet, quod primum in intentione est vltimũ in generatione, & quod concurrẽtibus cã principali & instrumẽtali simul, primũ in intẽtiõe, est effectus, secundũ id quod habet ex causa principali, cõsequẽs est, quod id quod habet esse ex cã instrumẽtali, est præuiũ ei quod est ex cã principali, siue illa duo sint multæ res, siue vna, & distinguantur vtres & modus eius, siue quouis alio mõ, nihil refert. Intẽtũ aũt, quia & nõ alludũt, & efficax processus est. Nomine enim dispositionis intelligitur omne præueniẽs, & nomine propriæ actionis intelligitur operatio inquantũ est ex instrumenti virtute. Efficacia autẽ processus liquet, quia si oĩs causa instrumẽtalis causat virtute propria aliquid præuiũ termino formali principalis agẽtis, & in creatiõe nihil põt causari præuiũ quocunq; mõ: [illegible] est nullã posse in creãdo instrumentalem causam concurrere. Vñ ad rõnes Sco. [illegible] contra primũ sensum tẽdũt, [illegible] quis forte nõ oportere: dico tñ quod cã instrumẽtalis habet actionẽ propriã, coincidẽtẽ tamẽ materialiter cum actione quã habet vt instrumentum agẽtis. Et quũ secundo dicitur, quod quicquid operatur per illud propriũ causat in virtute principalis agẽtis, potest dupliciter intelligi. Primo sic in virtute principalis agentis id est per virtutem principaliter existẽtem in principali agente, & sic est falsissimum quoniam per virtutem in se, & non in principali causat illud propriũ, alioquin, vt deductũ est, per illud propriũ nihil propriũ faceret. Alio mõ sic, in virtute principalis agẽtis, s. vt fiat sub principali agẽte. Et sic videtur verũ, quia principale agẽs dupliciter se habet ad cãm instrumẽtalẽ, s. vt vtẽs propria instrumẽti virtute, &

doque: ergo non dispositiuè, disponendo namque ex propriis pertingit ad vltimũ ex virtute agentis principalis: etiã ponendo dispositionem pro dispositione realiter distincta, vt ibidem dat autor exemplum de qualitatibus actiuis & formis naturalium, & per oppositum respectu animæ intellectiuæ.

¶ Ad vltimũ dicitur, quod doctrina à notioribus tradẽda est. Et propterea autor exẽplũ de securi induxit, in quo tamẽ declarauit intẽtũ, dicẽdo quod producit formã scãni, Insinuãs per hoc, quod nihil aliud intẽdebat, nisi quod instrumentũ attingẽdo formã intẽtã à principali, disponit, id est, præuiũ aliquid facit.

¶ Ad Durandũ autẽ dicitur primo, quod ratio literæ nõ eget illa [illegible] propositione, s. oĩs causa secũda est instrumẽtũ Dei: sed illa quæ aliqui causa secunda meretur ad creationis actũ, esset causa instrumẽtalis: quã cũ sit nõ posse [illegible], quia secũdũ oẽs creatio est propria actio solius Dei, & quæcunque causa assumitur ad exequendam propriam superioris actionẽ, cõstat quod vt instrumẽtalis causa adhibetur. Dicitur secũdo quod etiã illa propositio est vera, vt patet ex q. De potẽtia, q. 3. ar. 7. vbi angelus & oẽs causæ secũdæ nõ agit, nisi agatur à Deo multipliciter, vt diffusẽ ibidẽ ostẽditur. Nec inconueniens, imo oportet oẽm actionẽ creaturæ attingere ad effectũ Dei, quia semper attingit ad esse, quod nulla causa dat nisi in virtute primæ causæ, vt hic & in 3. cõ. Gẽ. c. 64. & 65. ostẽditur.

¶ Ad obiectionẽ aliã verò eiusdẽ dicitur, quod licet semper possit accidens à subiecto separari in sensu diuiso, nõ tamen cõpossibile est quod accidens separetur à subiecto, & fiat ab agente naturali: nisi forte eidẽ in fieri tribuatur, [illegible] gerat vicẽ subiecti: sicut in sacramẽto altaris dicimus, quod quantitas gerit vicem substantiæ, etiam in corruptione. Ratio autẽ disparitatis inter possibilitatẽ separationis accidentis in fieri, & facto esse est, quia esse accidentis non est in esse actualiter, sed aptitudinaliter in subiecto. Et propterea fiat quod separetur & sit, Fieri autẽ eius ab agẽte naturali est actualiter educi de potẽtia subiecti. Et propterea sicut [illegible] aliter agens naturale agit nisi educendo de potẽtia subiecti. Et propterea subiecto non fiat simul, quod fiat ab agente naturali, & nõ reducatur de potentia subiecti, quia implicat. ita nõ fiat simul, quod fiat ab agẽte naturali, & sit separatũ à subiecto, est. n. manifesta implicatio, quasi aduertisset Durãdus, forte tacuisset.

¶ Quo ad quartum cõstat ex prædictis opinio specialiter, quo ad corpus: quia omne corpus agit tangendo, ergo præexigendo aliquid suæ actioni: nullum autem creans præexigit aliquid, ergo, &c.

Comment.

¶ Num participans naturam aliquam, & quomodo faciat sibi simile non producendo naturam absolute, sed eam ad aliquid applicando.

¶ In responsione ad primũ aduerte quod Scotus eã refert vbi supra, per modũ rationis cõtra Auicẽnã, sic participans naturã aliquã facit sibi simile, nõ producẽdo naturã absolutè, sed applicãdo, &c. Et contra eã multipliciter arguit. Primo, quia hic assumũtur duo alibi improbata, s. quod homo nõ est hic nisi per materiã. Et quod angelus est hic per suã formã. Secũdo quia illa maior aut fundatur super hoc, quod productũ oportet participare naturã. Et sic sequeretur quod nec à Deo posset creari angelus. Aut super hoc, quod producẽs angelus participat [illegible]. Et sic nihil valet, quia angelus producẽs nõ habet aliquid præsuppositũ ipsi esse, producẽs ergo nec in producẽdo requiritur aliquid præsuppositũ ipsi esse, [illegible] oportet esse similẽ productẽ. Tertio, cõtra illã propositionẽ minorẽ, omne ens creatũ participat naturam essendi, aut esse participatur tanquã actus potẽtiæ essentiæ, aut tanquam idẽ essentiæ, sed neutro modo, cõcluditur intentũ, ergo.

Comment.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, & ad primũ, quod illa alibi improbata sunt etiã alibi sustentata, & verificata. Ad secundũ verò dicitur, quod vt in litera aperte mõstratur, maior ipsa verificatur, quia agens participat illã naturam: & probatur in litera maior, inducẽdo ad impossibile: quia, s. si participans aliquã naturã causaret illã absolutè, & nõ in hoc, sequeretur quod causaret illam & in seipso. & tenet sequela, quia causa alicuius naturæ absolutè, est causa illius vbicunque est: & cõsequẽter in quocunq; est participata: & cõsequenter in seipso, cum ipsum quoq; sit de numero participantiũ illã naturã. Ad obiectionẽ ergo dicitur, quod ex hoc antecedẽte angelus producit aliũ angelũ, sequuntur duo cõtradictoria, s. & quod angelus producẽdus habet aliquid præsuppositum, & quod nihil habet. Ex eo nanq; quod oportet esse similẽ producenti, sequitur quod nõ habet. Ex eo vero quod producens est ens per participationẽ, sequitur quod producendi aliquid præexistat: quia eius actio nõ potest esse nisi factio esse in hoc. Nec

Nec est mirũ hoc, quia antecedẽs implicat. Vnde argumentũ Scoti nihil valet, quia sequela vnius cõtradictorij inferẽs nõ sequelã alterius, dicimus enim quod sequitur vtrunque: & hoc ostendit, quod antecedens est omnino impossibile: & vt in litera dicitur, ex hoc euidenter patet, quod nulla creatura potest creare. ¶ Ad tertiũ aũt dicitur, quod nihil refert ad propositũ, identitas aut diuersitas essentiæ ab esse, satis est quod sint entia per participationẽ, aut omnino simplicia, aut inseparabiliter cõposita, [illegible]

[illegible] ¶ Nã ex eo quòd potentia creandi est infinita, sequitur ipsam esse incommunicabilem. ¶ In responsione ad tertium [illegible]

Articulus VI.

cessus literæ, vt patet ex ipsa litera expresse assumẽte in prima propositione duo extrema. s. & proportionale argumentũ, & decrementũ eorũ, dicẽs, quod si tãto maior virtus exigitur in agẽte, quãto potẽtia elõgatior est ab actu: hoc enim diminutionẽ importat: & postmodũ subdit alterũ extremũ ad nõ gradũ, oportet, inquit, quod virt' agẽtis ex nulla præsupposita potẽtia sit improportionalis, &c. Et quãuis hæc, etiã si fingẽdi licẽtia daretur, nõ possit negari: potest tamẽ probari, & ad propositum in nostris terminis. [illegible]

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum creare sit proprium alicuius personæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod creare sit proprium alicuius personæ. Quod enim est prius, est causa eius quod est post, & perfectum imperfecti. Sed processio diuinæ personæ est prior quàm processio creaturæ, & magis perfecta: quia diuina persona procedit in perfecta similitudine sui principii, creatura verò in imperfecta. Ergo processiones diuinarum personarum sunt causa processionis rerum. Et sic creare est proprium personæ.

2 ¶ Præterea, personæ diuinæ non distinguuntur ab inuicem nisi per suas processiones & relationes. Quicquid igitur differenter attribuitur diuinis personis, hoc conuenit eis secundum processiones personarum & relationes. Sed causalitas creaturarum diuersimode attribuitur diuinis personis. Nam in symbolo fidei patri attribuitur, quod sit creator omnium inuisibilium & visibilium. Filio autem attribuitur, quod per eum omnia facta sunt. Sed Spiritui S. quod sit dominus & viuificator. Causalitas ergo creaturarum conuenit personis secundum processiones & relationes.

3 ¶ Præterea, Si dicatur quod causalitas creaturæ attenditur secundum aliquod attributum essentiale, quod appropriatur alicui personæ, hoc non videtur sufficiens. Quia quilibet effectus diuinus causatur à quolibet attributo essentiali, scilicet potentia, bonitate, & sapientia, & sic non magis pertinet ad vnum, quam ad aliud. Non debet ergo aliquis determinatus modus causalitatis attribui vni personæ magis quam alii, nisi distinguerentur in creando secundum relationes & processiones.

¶ SED CONTRA est quòd dicit Dio. * 2. ca. de di. no. quod communia totius diuinitatis sunt omnia creabilia.

CONCLVSIO.

¶ Creare commune est toti trinitati: & personis diuinis, non nisi vt essentialia attributa includunt, scientiam scilicet & voluntatem, conuenire potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quod creare est propriè causare, siue producere esse rerum. Cum autem omne agens agat sibi simile, principium actionis considerari potest ex actionis effectu. Ignis enim est qui generat ignem. Et ideo creare conuenit Deo secundum suum esse, quod est eius essentia: quæ est communis tribus personis. Vnde creare non est proprium alicui personæ, sed commune toti trinitati. Sed tamen diuinæ personæ secundum rationem suæ processionis habent causalitatem respectu creationis rerum. Vt enim supra * ostensum est, cum de Dei scientia & voluntate ageretur: Deus est causa rerum per suum intellectum & voluntatem, sicut artifex rerum artificiatarum. Artifex autem per verbum in intellectu conceptum, & per amorem suæ voluntatis ad aliquid relatum operatur. Vnde & Deus pater operatus est creaturam per suum verbum quod est filius, & per suum amorem qui est spiritus sanctus. Et secundum hoc processiones personarum sunt rationes productionis creaturarum, inquantum includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia & voluntas.

Q. 14. ar. 8. & q. 19. art. 4
87

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod processiones diuinarum personarum sunt causa creationis, sicut dictum * est.

In corp. ar.
118

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut natura diuina, licet sit communis tribus personis, ordine tamen quodam eis conuenit, inquantum filius accipit naturam diuinam à patre, & spiri. san. ab vtroque: ita etiam & virtus creandi, licet sit communis tribus personis, ordine tamen quodam eis conuenit. Nam filius habet eam à patre, & spiri. san. ab vtroque. Vnde creatorem esse attribuitur patri, vt ei qui non habet virtutem creandi ab alio. De filio autem dicitur: Per quem omnia facta sunt, inquantum habet eandem virtutem, sed ab alio. Nam hæc præpositio, per, solet denotare causam mediam, siue principium de principio. Sed spiritui sancto, qui habet eandem virtutem ab vtroque, attribuitur quod dominando gubernet, & viuificet quæ sunt creata à patre per filium. Potest etiam huius attributionis communis ratio accipi ex appropriatione essentialium attributorum. Nam sicut supra * dictum est, patri attribuitur & appropriatur potentia, quæ maximè manifestatur in creatione, & ideo attribuitur patri creatorem esse. Filio autem appropriatur sapientia, per quam agens per intellectum operatur. Et ideo dicitur de filio, Per quem omnia facta sunt: Spiritui sancto autem appropriatur bonitas, ad quam pertinet gubernatio deducens res in debitos fines, & viuificatio. nam vita in interiori quodam motu consistit. Primum autem mouens est finis & bonitas.

105

Q. 39. ar. 8
289

¶ Ad tertium dicendum, quod licet effectus Dei procedat ex quolibet attributorum, tamen reducitur vnusquisque effectus ad illud attributum, cum quo habet conuenientiam secundum propriam rationem. Sicut ordinatio rerum ad sapientiam, & iustificatio impii ad misericordiam & bonitatem se superabundanter diffundentem. Creatio verò quæ est productio ipsius substantiæ rei, reducitur ad potentiam.

[illegible] bari, & ad propositum in nostris terminis. Quia [illegible] potẽs facere ex aliqua potẽtia, & virtus potẽs facere ex nulla potẽtia, essent æquales: quod nõ est intelligibile: repugnat enim illi per se nota maiori assumptæ in litera, quã Sco. [illegible] tacuit. Et patet sequela, arguẽdo modo Arist. sumpta aliqua virtute faciẽte ex nulla potẽtia, & finita [illegible] puta A: & alia virtute certa puta B. faciẽte ex aliqua potentia, puta C: & statuta inter eas certa proportione, puta decupla: arguatur sic, si sumatur potẽtia in decuplo elongatior ab actu, quàm C, virtus faciẽs ex illa potentia in decuplo excedet B: ergo erit equalis ipsi A, quod in decuplo tantum excedit B, ergo virtus agens ex aliqua potẽtia erit equalis virtuti agenti ex nulla. Et aduerte quod nihil refert, vtrũ possit dari in natura potentia in decuplo, aut centuplo remotior: sicut nihil refert vtrum possit dari corp' in cẽtuplo, &c. subtilius, & motus ſemper velocior, sufficit enim veritas conditionalium. Quicquid enim repugnat veritati huiusmodi conditionalium, est impossibile. Et si hoc negas, philosophiam naturalem Arist. destruis, vt patet in 4. & 7. & 8. physi. Ad Scotum ergo dicitur, quod ratio non arguit extremis improportionalibus absolutè, sed ex eis vt terminis progressus augmentationis & diminutionis proportionalis, vt patet: & ideo valet. Exemplũ vero de pũcto & linea, quæ extrema improportionalia absolute sunt, nihil obstat: quia ad nullũ est propositum. Stat ergo solida demõstratio literæ, quòd virtus creatiua est infinita, & ideo incõmunicabilis: omnis enim virtus finita est alteri virtuti finitæ proportionalis: vt etiã ipse fatetur: quoniã vtraque quanta est & finita.

[illegible] regula Peripatetica, quòd quando sunt duo extrema sic se habentia, quod quantũ vnum minuitur, reliquum crescit tãtum proportionaliter, & quod vtrunque numeraliter multiplicatũ ponatur & combinetur ita quod combinatio constet ex vno vnius, & altero alterius extremi, si vnũ posse diminui vsque ad non gradum suum, cõpar crescit supra omnẽ gradum, id est, in infinitum, ac per hoc sicut inter minutum vsque ad nõ gradũ, & reliquũ gradum nulla est proportio, ita inter reliqua duo crescẽtia nulla est proportio. Verbi gratia, & est exemplũ ad propositũ ex quarto physic. tex. 71. velocitas motus & corpulentia spatij sunt duo extrema, quæ cæteris paribus ita se habent, quod quanto minuitur corpulẽtia, tantò motus est velocior: vt patet ad sensum. Si multiplicetur vtrũq; & ponamus duos motus, & duo spatia, vnũ motum in vno spatio, & reliquũ in alio, & corpulentia vnius spatij minuatur vsque ad non gradũ, id est, quod nullũ sit corpus: oportet quod velocitas motus in illo spatio augeatur in infinitũ, & qualis est proportio spatij sine corpore ad spatium corpore plenũ, talis sit proportio velocitatis istius ad velocitatẽ illius. Et super hac regula fundatur processus Philosophi ibidem ad probandum, quod motus in vacuo & pleno sunt improportionales. Sup hac regula fundatur pro-

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum sextum.

Annot.

IN titulo propriũ distinguitur contra cõmune.

Comment.

¶ In corpore duæ cõclusiones. prima est, creare non est proprium alicui personæ, sed cõmune toti trinitati. Probatur, creare est propriè causare esse rerũ, ergo conuenit Deo secundum suum esse: ergo est commune toti trinitati. prima consequentia probatur: quia principium actionis ex effectu consideratur, quia omne agens agit sibi simile. secunda verò: quia esse Dei est eius essentia, quæ communis est toti trinitati.

¶ Circa antecedẽs nõ oportet solicitari: quia iam patet ex dictis, quod causare per se primo, esse, & creare, idem sunt: & ideo in litera ponitur ly propriè.

Annot.

¶ Secunda conclusio est, personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis, inquantum includunt essentialia attributa, scientiam & voluntatem, habent causalitatem respectu productionis rerum. Et probatur: Artifex per verbum & amorem relatum, &c. operatur. ergo Deus pater per filium & spiritum sanctum operatus est creaturam. cõsequentia probatur: quia Deus est rerum causa sicut artifex, & filius est verbum, & spiritus sanctus amor.

Comment.

¶ Aduerte hic, quod argumẽta quæ in secunda distinctione prima facit Scotus, non faciunt nec militant contra positionẽ illam, sed cõtra (vt ibidem dicitur) Henricum, ponentem quod personæ diuinæ ratione propriorum habent causalitatem: nos enim ratione appropriatorum dicimus: & ideo nihil contra nos.

Annot.

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum in creaturis sit necesse inueniri vestigium trinitatis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quod in creaturis non sit necesse inueniri vestigium trinitatis. Per sua enim vestigia vnumquodq; inuestigari potest, sed trinitas personarum non potest inuestigari ex creaturis, vt supra * dictum est c. Ergo vestigia trinitatis non sunt in creatura.

2 ¶ Præterea, Quicquid in creatura est, creatum est. Si igitur vestigium trinitatis inuenitur in creatura secūdum aliquas proprietates suas, & omne creatum habet vestigium trinitatis, oportet in vnaquaque illarum inueniri etiam vestigium trinitatis. Et sic in infinitum.

3 ¶ Præterea, Effectus non repræsentat nisi suā causam. Sed causalitas creaturarū pertinet ad naturā communem c; nō autem ad relationes quibus personæ & distinguuntur & numerantur. Ergo in creatura non inuenitur vestigium trinitatis, sed solum vnitatis essentiæ.

¶ SED cōtra est quod Aug. * dicit 6. de tri. quod trinitatis vestigium in creatura apparet.

CONCLVSIO.

¶ *In rationalibus creaturis est imago trinitatis, in cæteris verò creaturis est vestigiū trinitatis, quia in eis inueniūtur aliqua, quæ reducūtur in diuinas personas.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod omnis effectus aliqualiter repræsentat suam causam, sed diuersimodè. nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatem causæ, non autē formam eius, sicut fumus repræsentat ignem: & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigium autem demonstrat motum alicuius transeuntis, sed non qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam, quantum ad similitudinem formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantem: & statua Mercurij, Mercurium: & hæc est repræsentatio imaginis. Processiones autem diuinarum personarum attenduntur secundum actus intellectus & voluntatis, sicut supra * dictum est c. Nam filius procedit vt verbum intellectus: spiritus sanctus vt amor voluntatis. In creaturis igitur rationalibus, in quibus est intellectus & voluntas, inuenitur repræsentatio trinitatis per modum imaginis, inquantum inuenitur in eis verbum conceptum, & amor procedens c. Sed in creaturis omnibus inuenitur repræsentatio trinitatis per modum vestigij, inquantū in qualibet creatura inueniuntur aliqua quę necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formam per quam determinatur ad speciem, & habet ordinem ad aliquid aliud c. Secundum igitur quod est quædā substantia creata, repræsentat causam & principium: & sic demōstrat personā patris, qui est principium, non de principio. Secundum autē quod habet quandam formā & speciem, repræsentat verbum secundum quod forma artificiati est ex cōceptione artificis. Secūdum autem, quod habet ordinem, repræsentat spiritum sanctum inquantum est amor c: quia ordo effectus ad aliquid, alterū est ex voluntate creantis. Et ideo dicit Aug. * in 6. li. de tri. quòd vestigium trinitatis inuenitur in vnaquaq; creatura, secūdum quod vnum aliquid est, & secūdum quod aliqua specie formatur, & secūdum quòd quēdam ordinem tenet. Et ad hęc etiam reducuntur illa tria, numerus, pondus, & mensura, quæ ponuntur Sap. 11. Nam mensura refertur ad substantiā rei limitatam suis principijs, numerus ad speciē, pondus ad ordinem. Et ad hæc tria reducuntur alia tria quæ ponit Aug. * modus, species, & ordo. Et ea quæ ponit in lib. * 83. q. quod constat, quod discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam substantiam, discernitur per formam, congruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt quæcunque sic dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd repræsentatio vestigij attenditur secundum appropriata: per quē modum ex creaturis in trinitatem diuinarum personarum veniri potest, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creatura est res proprie subsistens, in qua est prædicta tria inuenire. Neq; oportet quod in quolibet eorū quæ ei insunt, hæc tria inueniantur, sed secundum ea vestigium rei subsistendi attribuitur.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est c.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatione naturæ & artis producitur aliqua forma. Sed non producitur ex aliquo, cū non habeat materiam partem sui: ergo producitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis est creatio.

2 ¶ Præterea, Effectus non est prior sua causa, sed in rebus naturalibus non inuenitur aliquid agens nisi forma accidentalis, quæ est forma actiua vel passiua, non ergo per operationē naturæ producitur forma substantialis. Relinquitur igitur quòd sit per creationem.

3 ¶ Præterea, Natura facit sibi simile. Sed quędam inueniuntur generata in natura nō ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus generatis per putrefactionem. Ergo eorum forma non est à natura, sed à creatione. Et eadem ratio est de alijs.

4 ¶ Præterea, Quod nō creatur, nō est creatura. Si igitur in his quæ sūt à natura, nō adiūgatur creatio, sequitur quod ea quæ sunt à natura, non sunt creaturæ. Quod est hæreticum.

¶ SED CONTRA quòd Augus. * super Ge. ad lit. distinguit opus propagationis, quod est opus naturæ ab opere creationis.

CONCLVSIO.

¶ *Creatio non admiscetur operibus naturæ & artis, sed aliquid ad illius operationem præsupponitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hęc dubitatio inducitur propter formas, quas quidam posuerunt non incipere per actionem naturæ, sed prius in materia extitisse, ponentes latitationem formarum. Et hoc accidit eis ex ignorantia materię: quia nesciebant distinguere inter potentiam & actum. Quia enim formæ præexistunt in materia, in potentia posuerunt eas simpliciter præexistere.

¶ Alij verò posuerunt formas dari vel causari ab agente separato per modum creationis. Et secundū hoc cuilibet operationi naturę adiūgitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia formæ. Non enim considerabant, q forma naturalis corporis non est subsistens, sed qua aliquid est. Et ideo cùm fieri & creari non conueniat propriè nisi rei subsistenti, sicut suprà dictum est c, formarū nō est fieri, neq; creari, sed cōcreata esse. Quod aūt ppriè fit, ab agēte naturali est cōpositū c, quod fit ex materia. Vnde in operibus naturæ nō admiscetur creatio, sed præsupponitur aliquid ad operationē naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd formæ incipiunt esse in actu compositis factis: nō quòd ipsæ fiant per se, sed per accidens tãtùm.

¶ Ad secundum dicendum, quòd qualitatis actiuę in natura agunt in virtute formarū substantialium: & ideo agens naturale non solum producit sibi simile secundum qualitatem, sed secundum speciem.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus cælestis, cui assimilantur, non secundum speciem, sed secundum analogiam quandam. Neque oportet dicere, quod eorum formæ creantur ab agente separato. Ad generationem verò animalium perfectorum non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens propriū, quod est generans vniuocum.

¶ Ad

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum septimum.*

IN titulo vestigium metaphoricè sumitur pro repræsentatiuo per modum quo vestigiū repræsentat impressiōem eius. Et sumptum circa 3. dist. primi senten. vbi à theologis hoc tractatur.

¶ In corpore tria. Primò quid nominis vestigij & imaginis. Secundò conclusionem responsiuam quo ad imaginem. Tertiò, quo ad vestigiū.

¶ Quo ad primum. Commune est vestigio & imagini repræsentare: quia omnis effectus repræsentat suam causam. Differentia est inter ea, quia vestigiū repræsentat causalitatem, imago formam eius, declaratur quoniam his duobus modis inueniuntur effectus repræsentare causam. & congruunt vestigij & imaginis rationibus.

¶ Aduerte hic quòd quia vestigiū metaphoricè tantum sumitur in proposito, & translatio metaphorica potest secundum multas conditiones fieri, ideo non inconuenit quod vestigium dicatur, vt repræsentatiuum causalitatis, & non formæ, vel vt repræsentatiuum partis & non totius: vel repræsentatiuum imperfectum, id est, secundum communia omnibus creaturis: & non propria rationalibus, &c. Vnicuique namq; in hoc suo abundare sensu conceditur, modo à vero nō declinetur.

¶ Quo ad secundum conclusio est: In creaturis rationalibus est imago trinitatis. Probatur: processiones diuinæ sunt verbi & amoris intellectualis. ergo in creaturis rationalibus est imago earum. probatur, quia in eis sunt verbū & amor. Sed quoniam de hac re erit q. 93. ideo transeamus.

¶ Quo ad tertiū, conclusio est: In creaturis omnibus inuenitur vestigiū trinitatis. Probatur: in qualibet creatura inueniuntur aliqua quæ oportet reducere in diuinas personas, sicut in causam: ergo in qualibet est vestigium trinitatis. Antecedens manifestatur secundum quatuor assignationes triplicitatis inuentæ in qualibet creatura: & clare patet in litera.

¶ Aduerte in antecedēte duo. Primò quod ly in qualibet creatura distribuit etiam pro rationalibus, quoniam in his habet locum imago, vt infra patebit, secundum rationem, & vestigium secundum proportionales conditiones earū, & cæterarum creaturarū, puta modi, speciei, & ordinis, &c. Secundò, quod cum dicitur quod oportet reducere in diuinas personas, vt causam, intelligitur modo iam determinato, scilicet in diuinas personas ratione appropriatorum, rationes quorum sunt causæ creaturarum.

244 Suprà q. 5. ar. 5. et infrà q. 93. art. 6. co. Et 1. dist. 3. q. 2. art. 3. et 5. et cōt. c. 25. fi. & pot. q. 9. art. 9.
111
241
Lib. 6. de trinit. non procul à fi. lib. tomo 3.
Q. 27. per totam.
161
162
164
468
29
Annot. 468 li. 6. de tri. c. vlt. to. 3.
In lib. de natura boni cap. 3. Q. 18. in prin. to. 4.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum octauum.*

IN titulo hoc aduerte, quod quæstio est non de singulis operibus naturæ & artis, sed de omnibus aut pluribus, aut certis in omnibus aut pluribus operibus naturæ & artis misceatur. Dico autem hoc, propter generationē hominis: quoniam de ea nulla hic fit mentio, quia quod in pluribus est, tractatur hic.

¶ In corpore quatuor fiunt: primo redditur causa quæsiti: secundo tractat varias opiniones, tertio oppositum: quarto respondet quæsito.

¶ Quoad primum, causa quæsiti est factio formarum, de qua apud cōmunes fuit, & est maxima quæstio. Quum enim communis animi conceptio omnium esset, quod ex nihilo nihil fit & similiter nihil reuertitur in nihil. Et intelligitur ex nihilo fit, & similiter in nihil sit: & nō vtendes intelligēre, ex nullo p[…]positio: & viderēt formas substantiales principia quandoque apparere, & quandoque non: in varias inciderūt opiniones extremas. Nam quidā ponentes latitationem formarum debāt negatiue quæstioni: quia negabant omnia fieri ne ponerent aliquid ex nihilo fieri: & hos reprehendit autor in ignorantiæ materia. Alij de quorum numero videtur Plato & Aui. &c. ponentes formas proprie generari, responderūt affirmatiuè, quia fiunt ex nihilo sui subiecta tamen materia velauit oculos eorū, ne aduerterent ponere ex nihilo aliquid fieri. Et hos arguit autor, quia nesciebant naturam formæ: quòd scilicet formæ materialis (de qua loquimur) nō est fieri nec esse. Solus diuinus ille Arist. quoad ingenium, etiam inuenit medium, quia nihil verè res fierent, & nihil fieret ex nihilo sui. Ponendo enim q formæ fiunt & non sunt absque generatione & corruptione, id est, quòd earum nō est fieri, nec corrumpi, sed quòd sola composita fiunt, generantur, & corrumpuntur, omnia saluauit: semper enim aliquid compositi præest & remanet materia: & sic respōdetur negatiuè quæstioni, sed non quia nihil fit, sed quia sola composita fiunt: formæ autem sunt ad factionem compositorū, & non sunt ad corruptionem eorundem. Creatio ergo non admiscetur

¶ Ad quartum dicendum, quòd operatio naturę non est nisi ex præsuppositione principiorum creatorum. & sic ea, quæ per naturā fiunt, creaturæ dicuntur.

QVAEST. QVADRAGESIMA-sexta, De principio durationis rerū creatarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de principio durationis rerum creatarum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum creaturæ semper fuerint.

¶ Secūdò, vtrū eas incepisse sit articulus fidei.

¶ Tertiò, quomodo Deus dicatur in principio cœlum & terram creasse.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum vniuersitas creaturarum semper fuerit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod vniuersitas creaturarum, quę nunc mundi nomine nuncupatur, non incęperit, sed fuerit ab æterno. Omne enim, quod incœpit esse antequam fuerit, possibile fuit ipsum esse: aliquin impossibile fuisset ipsum fieri. Si ergo mundus incœpit esse antequā inciperet, possibile fuit ipsum esse. Sed quod possibile est esse, est materia: quæ est in potentia ad esse, quod est per formam: & ad nō esse, quod est per priuationē. Si ergo mundus incœpit esse, ante mundū fuit materia. Sed non potest esse materia sine forma. Materia aūt mundi cum forma, est mūdus. Fuit ergo mūdus antequam esse inciperet. Quod est impossibile.

2 ¶ Præterea, Nihil quod habet virtutē vt sit semper, quādoque est, & quandoq; nō est: quia ad quantū se extēdit virtus alicuius rei, tamdiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutem vt sit semper. nō enim virtutē habet ad determinatū durationis tēpus. Nihil ergo incorruptibile quādoque est, & quandoque nō est. Sed omne quod incipit esse, quādoque est, & quādoque nō est. nullū ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, vt corpora cœlestia: & omnes substantiæ intellectuales. Ergo mundus non incepit esse.

3 ¶ Preterea, Nullū ingenitū incepit esse. Sed Philosophus * in 1. phy. dicit, q materia est ingenita. Et in 1. de cæ. * & mun. q cælū est ingenitū. Non ergo vniuersitas rerū incepit esse.

4 ¶ Præterea, Vacuum est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mundus incepit esse, vbi nunc est corpus mundi, prius non fuit aliquod corpus, & tamē poterat ibi esse. Aliquin nunc ibi non esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. Quod est impossibile.

5 ¶ Præterea, Nihil de nouo incipit moueri nisi per hoc, quòd mouens & mobile aliter se habet nūc, quàm prius. Sed quod aliter se habet nunc quàm prius, mouetur. Ergo ante omnem motum de nouo incipientem fuit aliquis motus. Motus ergo semper fuit. Ergo & mobile. quia motus non est nisi in mobili.

6 ¶ Præterea, Omne mouēs aut est naturale, aut est voluntarium, sed neutrū incipit mouere, nisi aliquo motu præexistēte. Natura enim semper eodem modo operatur. Vnde nisi præcedat aliqua immutatio vel in natura mouentis, vel in mobili, nō incipit à mouente in naturali esse motus, qui non fuit prius. Voluntas autem absque sui immutatione retardat facere quod proponit. Sed hoc non est nisi per aliquam immutationem, quam imaginatur ad minus ex parte ipsius temporis c. Sicut qui vult facere domum cras & non hodie, expectat aliquid futurum cras quod hodie nō est: & ad minus expectat, quòd dies hodiernus transeat, & crastinus adueniat: quod sine mutatione nō est: quia tempus est numerus motus. Relinquitur ergo quòd ante omnem motum de nouo incipientem, fuit alius motus. Et sic idem quod prius.

7 ¶ Preterea, Quicquid est semper in principio, & semper in fine, nec desinere, nec incipere potest. Quia quod incipit, non est in suo fine: quod autē desinit, non est in suo principio. Sed tempus semper est in suo principio & fine: quia nihil est tēporis nisi nunc, quod est finis prçteriti, & principium futuri. Ergo tempus nec incipere nec desinere potest. Et per consequens nec motus, cuius numerus tempus est.

8 ¶ Præterea, Deus aut est prior mūdo natura tantū, aut duratione. Si natura tātū, ergo cū Deus sit ab æterno c, & mundus est ab æterno. Si autē est prior duratione, prius autē & posterius in duratione cōstituunt tempus. Ergo ante mundum fuit tempus. Quod est impossibile.

9 ¶ Prçterea, Posita causa sufficiēti ponitur effectus. Causa enim ad quā nō sequitur effectus, est causa imperfecta indigēs alio ad hoc q effectus sequatur. Sēd Deus est sufficiēs causa mundi, & finalis ratione suæ bonitatis, & exēplaris ratione suæ sapientiæ, & effectiua ratione suæ potētiæ, vt ex superioribus * patet c. Cùm ergo Deus sit ab æterno, & mundus fuit ab æterno.

10 ¶ Prçterea, Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio Dei est eius substantia, quæ est æterna. Ergo & mundus est æternus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioā. 17. Clarifica me pater apud temetipsum claritate quam habui priusquā mundus fieret. Et Prouerb. 8. Dominus possēdit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à princip.

CONCLVSIO.

¶ *Non est necessariū mundum semper fuisse cùm ex voluntate diuina processit: quamuis possibile hoc fuerit, si Deus voluisset, nec demonstratiuè hoc probari ab aliquo vnquam potuit.*

¶ RESPONDEO dicendū, q nihil præter Deū ab æterno fuisse. Et hoc quidē ponere nō est impossibile. Ostensum est * enim supra c, q voluntas Dei est causa rerū. Sic ergo aliquā necesse est esse, sicut necesse est Deū velle illa cū necessitas effectus ex necessitate causæ dependeat, vt dicitur in 5. * Meta. Ostēsum est autē * supra c, quod absolutè loquēdo nō est necesse Deū velle aliquid nisi seipsum. Nō est ergo necessariū Deū velle, q mūdus fuerit semper, sed eatenus mūdus est, quatenus Deus vult illum esse, cùm esse mundi ex volūtate Dei depēdeat, sicut ex sua causa. Non est igitur necessariū mundū semper esse. Vnde nec demonstratiuè probari potest. Nec rationes quas c ad hoc Arist. * inducit, sunt demōstratiuę simpliciter, sed secundū quid. s. ad contradicendū rationibus antiquorum ponentiū mundum incipere, secundū quosdā modos in veritate impossibiles c. Et hoc apparet ex tribus. Primò quidem, quia tam in 8. Phy. quā in 1. de * cæ. præmittit quasdā opiniones, vt Anax. & Emp. & Plat. cōtra quos rationes cōtradictorias inducit. Secundò, quia vbicunq; de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorum. Quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadentis. Tertiò, quia expresse dicit in primo lib. * Topi. quod quædā sunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, vt vtrum mundus sit æternus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod antequā mundus esset, possibile fuit mundū esse, non quidē secundum potentiā passiuam, quæ est materia, sed secundū potētiam actiuā Dei c. Et etiam secundū quod dicitur aliquid absolutè possibile, non secundū aliquā potētiam, sed ex sola habitudine terminorū, qui sibi non repugnant secundū quod possibile opponitur impossibili, vt patet per Philosophum in 5. * Metaph.

¶ Ad secundū dicendū, quòd illud quod habet virtutem vt sit semper, ex quo habet illam virtutem, non quandoq; est, & quandoq; non est: sed antequā haberet illam virtutem non fuit c. Vnde hæc ratio, quæ ponitur ab Arist. in 1. de cæ. * non concludit simpliciter, quod incorruptibilia non incœperunt esse, sed quod non incœperunt esse per modum naturalem, quo generabilia & corruptibilia incipiunt esse.

¶ Ad tertiū dicendū, q Arist. in 1. Phy. * probat materiā esse ingenitā per hoc, quod non habet subiectum de quo sit: in primo autem de cælo & mun. probat cælum * ingenitum, quia nō habet contrarium ex quo generetur. Vnde patet, quod per vtrunque non concluditur nisi quod materia & cælum non incœperunt per generationem, vt quidam ponebant: præcipue de cælo. Nos autem dicimus, quod materia & cælum producta sunt in esse per creationem, vt ex dictis * patet c.

¶ Ad quartum dicendum, quod ad rationem vacui non sufficit in quo nihil est, sed requiritur quod sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus, vt patet per Arist. in * 4. Physic. Nos autem dicimus non fuisse locum aut spatium ante mundum.

¶ Ad

sc[e]tur operibus naturæ, sed præsupponitur eidē: & sic patent omnia quæ sunt in litera.

¶ In responsione ad secundum tractandum est, an qualitates actiuæ possint inducere formas substantiales virtute substantiarum. Sed quoniam inferius vbi de potentia angeli & animæ agetur, vniuersaliter tractabitur, an substantia creata possit esse immediatū principium alicuius operationis, ideo illuc vsque differtur, &c.

¶ In responsione ad tertium, aduerte duo. Primò quòd quum dicitur ad generationem animalium imperfectorum sufficere agens vniuersale, nō excluditur virtus proportionalis seminis, quæ est proxima causa generationis, sed excluditur proprium vniuocū formale, à quo decisum sit [...] sicut à boue generatur semen generatum bouis, &c. An autem illæ virtutes necessario ponendæ sint alterius negotij est. Sat est quod illæ non excluduntur ex sufficientia agentis vniuersalis: quoniam illæ sunt instrumentum vniuersalis agentis, de quibus vide Auer. 11. meta. com. 13. &c. Secundò, quod quia adhuc non est decisum, an virtus cælestis sit animata, vt possit animal facere virtute separata vitæ sufficienter participata: idcirco non ad hūc spectat locū, quo cælum viuum fieri potest: suo igitur loco quæstio relinquitur.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio, & duobus corollarijs. conclusio est, Nihil præter Deum fuit ab æterno, ita quod hoc ponere nō est impossibile. Vbi aduerte, quod conclusio duo asserit, s. nihil aliud à Deo fuisse semper. Et quoniā hoc de fide tenetur, nec probatur, addit complementum, scilicet quod hoc assertum est possibile. Et hoc probat sic, voluntas Dei est causa rerū, ergo sic necesse est alia esse, sicut necesse est Deum velle illa, ergo nō est necessarium Deū velle, quod mundus fuerit semper: ergo eatenus mūdus est, quatenus Deus vult illum esse: ergo non est necessarium mūdum semper esse. Antecedens patet ex superioribus: prima vero cōsequentia probatur: quia necessitas effectus dependet ex necessitate causæ, ex 5. meta. Secunda vero, quia non est necesse Deū velle aliquid nisi seipsum. Tertia probatur, quia esse mundi ex voluntate Dei pēdet, vt ex causa.

¶ Primum corollarium: Non potest demonstratiuè probari mūdum semper fuisse. Secundum est, rationes quas ad hoc probādum adducit Arist. non sunt demonstratiuæ simpliciter, sed secūdum quid. Quod manifestatur tripliciter, scilicet ex opinionibus confutatis, ex testimonijs inductis, & expressa eius confessione: omnia plana sunt in litera.

¶ In responsione ad dubium, dubium est, an actio Dei sit actu ab æterno formaliter, id est quantum actio est in se ipsum materialiter, id est, secundum quod res est. Si enim primo modo intelligitur, sequitur quod Deus ab æterno est actu agens, creans, causans, &c. & si sic, ergo ab æterno est aliquid creatum, actum, causatum, &c. Et tenet sequela, ex 5. Meta. causæ singulares in actu inquantum causæ, & effectus simul sunt & non sunt. Si autem secūdo modo tantum intelligitur, ergo ab æterno est in causa agens in potentia, & postmodū est causa in actu agens: quod est inconueniens.

¶ Ad hoc dubium cum cautela respondendū est, ne dicamus vel Deum ab æterno causam in potentia tantum: quod in secundo contra Gent. cap. 35. reprobatur, vel Deum ab æterno creantem mundum, quod cōstat esse erroneum, quoniam creans ad creatum dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur 5. Metaphisi. Media ergo via diligenter dicamus, quod actio Dei est in actu ab æterno non

48
Q. 44. art. 1. 3. & 4.
14
237
256
152
Q. 19. ar. 4
117
Li. 5. tex. 6 tex. 6 fi. implicitè. to. 8
116
Q. 19. ar. 3.
D. 912. 256.
Li. 8. Phys. à prin. lib. per multos tex. tom. 2.
251
136
Li. 1. de cæ. tex. 101. & sequē. Li. 8. Phy. à prin. per mul. te.
Li. 1. Top. c. 9. parum à prin. to. 1.
152
Lib. 5. Meta. tex. 17. tom. 3.
6
238
Li. 1. de cælo tex. 120. tomo 2.
Lib. 1. Phys. tex. 82.
Li. 1. de cælo, tex. 29. tom. 2.
Q. 44. art. 1. & 2.
234
325
239 b
Lib. 4. tex. 60. tom. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Q. 45. art. 2. ad 2. 235 240

non solum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Primo, vt sit in actu secundum id quod ponit actio, inquantum actio in agente. Secundo, secundum quod infert ex se passionem vel effectum. Primo modo actio Dei est in actu ab aeterno. Secundo modo non. Et propter primum Deus non est causa in potentia, sed in actu ab aeterno. Propter secundum verò Deus non creauit mundum ab aeterno, nec creat modo animam Antichristi. Et si quaeratur quomodo illatio passionis vel effectus est in Deo ab aeterno actu vel potentia. Responsio in promptu est, quod est in eo impotentia actius, & nunquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconueniens est ponere aliquid in potentia in Deo. Et propterea actionem secundum totum id quod in agente ponit formaliter, oportet ab aeterno in Deo esse actu, &c.

a ¶ *Super Quaestionis quadragesimae sextae Articulum secundum.*

Annotat. IN titulo, articulus fidei sonat, quod sola fide tenere oportet.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quaesito, scilicet mundum incepisse sola fide, tenetur, ita quòd demonstratiuè probari nō potest. Quam cōclusionem primo probat quo ad secūdam partem. Secūdo manifestat, quo ad primam. Et tertiò ostendit quantae vtilitatis sit nosse propositam conclusionem. Quo ad primum igitur, intendit talem rationem. Nouitas mundi nō potest demonstrari ex parte mundi, nec ex parte suae causae: ergo est indemonstrabilis. Antecedens quo ad primam partem probatur. demonstrationis principium est quod quid est: & vnumquodque secundum rationem suae speciei abstrahit ab hic & nunc: ergo non potest demonstrari, quod homo, aut caelum, aut lapis non semper fuit. secunda pars antecedentis manifestatur à communi dicto quòd vniuersalia sunt vbiq; & semper. Quo ad secundam verò partem probatur voluntas Dei ratione inuestigari non potest, nisi circa necessario volita. ergo non potest demonstratiue sciri quid circa creaturas voluerit, & tenet sequela: quia nihil circa creaturas necessario vult.

Li. 4. Phys. text. 99. tom. 2. — Li. 8. tex. 10. tom. 2.

Annot. ¶ Circa probationem primae partis antecedentis assumpti, aduerte quod vis rationis consistit in hoc quòd quid est vniuscuiusque rei creatae specifice sumptum abstrahit ab hoc & nunc: ergo non potest esse sufficiens medium ad inferendam nouitatem rei: quia nouitas ipsa temporis differen-

Q. 14. art. 8. & q. 41. art. 2. 218 215 87

¶ Ad quintum dicendum, quod primus motor semper eodem modo se habuit, primum autem mobile non semper eodem modo se habuit, quia incepit esse cum prius non fuisset. Sed hoc non fuit per mutationem, sed per creationem, quae non est mutatio, vt supra * dictū est c. Vnde patet quòd haec ratio, quam ponit Arist. in 8. Physic. procedit contra eos qui ponebant mobilia aeterna, sed motum non aeternum, vt patet ex opinionibus Anax. & Empe. Nos autem ponimus, ex quo mobilia inceperunt, semper fuisse motum.

¶ Ad sextum dicendum, quod primum agens est agens voluntarium. Et quamuis habuit voluntatem aeternam producendi aliquem effectum, non tamen produxit aeternum effectum. Nec est necesse quod praesupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationem temporis. Aliter enim est intelligendum de agente particulari quòd praesupponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente vniuersali quod producit totum, sicut agens particulare producit formam, & praesupponit materiam, vnde oportet quòd formam inducat secundum proportionem ad debitam materiam. Vnde rationabiliter in ipso consideratur quòd inducit formam in talem materiam, & non in aliam ex differentia materiae ad materiam. Sed hoc non rationabiliter videtur in Deo, qui simul producit formam & materiam, sed consideratur rationabiliter in eo quòd ipse producit materiam congruam formae & fini. Agens autem particulare praesupponit tempus, sicut & materiam. Vnde rationabiliter consideratur in eo quòd agit in tempore posteriori, & non priori secundum imaginationem successionis temporis post tempus. Sed in agente vniuersali, quod producit rem & tempus, non est considerare quod agat nunc, & non prius secundum imaginationem temporis post tempus, quasi tempus praesupponatur eius actioni, sed considerādum est, quòd dedit effectui suo tempus quantum voluit, & secundum quod conueniens fuit ad suam potentiam demonstrandam. Manifestius enim mundus ducit in cognitionem diuinę potentiae creantis, si mundus nō semper fuit, quàm si semper fuisset, omne enim quòd non semper fuit, manifestum est habere causam. Sed non ita manifestum est de eo quòd semper fuit.

¶ Ad septimum dicendum, quod sicut dicitur in * 4. Phy. prius & posterius, est in tempore secundum quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tempore, sicut & in motu. Supposita autem aeternitate motus, necesse est quod quodlibet momentum in motu acceptum sit principium & terminus motus. Quod non oportet si motus incipiat. Et eadem ratio est de nunc temporis. Et sic patet quòd ratio illa instantis nunc quod semper sit principium & finis temporis, praesupponit aeternitatem temporis & motus. Vnde Arist. hanc rationem inducit in * 8. Physi. contra eos qui ponebant aeternitatem temporis, sed negabant aeternitatem motus.

¶ Ad octauum dicendum, quod Deus est prior mundo duratione. Sed ly prius non designat prioritatem temporis, sed aeternitatis. Vel dicendum quod designat aeternitatem temporis imaginati, & non realiter existentis, sicut cùm dicitur, supra caelum nihil est, ly supra designat locum imaginatum tantùm, secundum quod possibile est imaginari, dimensionibus caelestis corporis dimensiones alias superaddi.

¶ Ad nonum dicendum, quod sicut effectus sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suae formae, ita sequitur ab agente per voluntatem secundum formam ab eo praeconceptam & diffinitam, vt ex superioribus * patet c. Licet igitur Deus ab aeterno fuerit sufficiens causa mundi, non tamen oportet quod ponatur mundus ab eo productus, nisi secundum quod est in praedefinitione suae voluntatis, vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declaret suum autorem.

¶ Ad decimū dicendū, quòd posita actione sequitur effectus secundū exigētiam formae, quae est principium actionis. In agentibus autem per voluntatem quod conceptum est & praediffinitum, accipitur vt forma, quae est principium actionis c. Ex actione igitur Dei aeterna non sequitur effectus aeternus, sed qualē Deus voluit, vt scilicet haberet esse post non esse.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum mundum incepisse sit articulus fidei.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod mundum incepisse non sit articulus fidei, sed conclusio demōstrabilis. Omne enim factum habet principiū suae durationis. Sed demonstratiuè probari potest, quòd Deus sit causa effectiua mundi: & hoc etiam probabiliores philosophi posuerūt. Ergo demonstratiuè probari potest quod mūdus incoeperit.

2 ¶ Praeterea, Si necesse est dicere quod mūdus factus est à Deo, aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed non ex aliquo, quia sic materia mūdi praecessisset mundū, contra quod procedūt rationes Arist. * ponentis coelum ingenitum. Ergo oportet dicere quòd mūdus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post non esse. Ergo oportet quòd esse incoeperit.

3 ¶ Praeterea, Omne qđ operatur per intellectū à quodā principio operatur, vt patet in omnibus artificialibus, Sed Deus est agens per intellectū. Ergo à quodam principio operatur. Mūdus igitur qui est eius effectus, nō fuit semper.

4 ¶ Praeterea, Manifestè apparet artes aliquas & habitationes regionū, ex determinatis temporibus incoepisse. Sed hoc non esset, si mūdus semper fuisset, Mundum igitur non semper fuisse manifestum est.

5 ¶ Praeterea, Certum est nihil Deo aequari posse. Sed si mundus semper fuisset, aequipararetur Deo in duratione. Ergo certum est non semper mundum fuisse.

6 ¶ Praeterea, Si mundus semper fuit, infiniti dies praecesserunt diem istum. Sed infinita non est pertransire. Ergo nunquam fuisset peruentum ad hunc diem. Quod est manifestè falsum.

7 ¶ Praeterea, si mundus fuit aeternus, & generatio fuit ab aeterno. Ergo vnus homo genitus est ab alio in infinitum. Sed pater est causa efficiens filij, vt dicitur in 2. * physic. Ergo in causis efficientibus est procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. metaphy. f

8 ¶ Praeterea, Si mundus & generatio semper fuit, infiniti homines praecesserunt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinitae animae humanae nunc essent actu. Quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri potest, quod mundus inceperit, & non sola fide tenetur.

¶ SED CONTRA, fidei articuli demonstratiuè probari nō possunt: quia fides de non apparentibus est, vt dicitur ad Heb. 2. Sed Deū esse creatorem mundi, sic quòd mundus inceperit esse, est articulus fidei. Dicimus enim, Credo in vnum Deum. &c. Et iterum Greg. dicit in Homil. * 1. Ezechielis, quòd moyses prophetizauit de praeterito dicens, In principio creauit Deus coelum & terram. In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tantùm per reuelationem. Et ideo non potest probari demonstratiuè.

CONCLVSIO.

¶ *Mundum incepisse sola fide tenetur: nec demonstratiuè hoc sciri potest, sed id credere maximè expedit.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd mundū non semper fuisse sola fide tenetur, & demonstratiuè probari non potest, sicut & supra de mysterio trinitatis * dictum est c. Et huius ratio est, quia nouitas mundi nō potest demonstrationē recipere ex parte ipsius mūdi. Demōstrationis enim principiū est quod quid est. Vnumquodque aūt secundum rationē suę speciei abstrahit ab hic & nunc, propter quod dicitur quod vniuersalia sunt vbiq; & semper c. Vnde demōstrari non potest quod homo, aut coelum, aut lapis, non semper fuit. Similiter etiam neque ex parte causae agentis, quae agit per voluntatem. Voluntas enim Dei ratione inuestigari non potest, nisi circa ea quae absolutè necesse est Deū velle. Talia autem non sunt quae circa creaturas vult, vt * dictum est c. Potest autē voluntas diuina homini manifestari per reuelationem, cui fides innititur. Vnde mundum incoepisse est credibile, non autem demonstrabile vel scibile. Et hoc vtile est vt cōsideretur, ne forte aliquis quod fidei est demonstrare praesumens, rationes non necessarias inducat, quae praebeant materiam irridendi infidelibus existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere quae fidei sunt.

¶ Ad

tiam continet. Liquido enim constat, nō esse rationem essendi nunc, & non prius, quod secundum se indifferens est ad nūc & prius, vnde autor non solum de mundo, sed de quacunq; re mundi intulit: quod ex sua quidditate non potest monstrari eius nouitas simpliciter.

¶ Circa principalē consequentiā aduerte, quod quum mūdus significet vniuersitatem rerum, & vniuersum nihil extra vniuersum sit nisi caput ipsius cōsequens est quod nullus locus relinquatur demonstrationi: quia ad inferēdum nouitatem mundi, & propterea litera exclusa causa, & quod quid est ipsius, & omnium eius partium pro cōstanti relinquit nouitatem mundi indemonstrabilem.

¶ Quo ad primam vero partem cōclusionis, scilicet quod sola fide tenetur, manifestatur. Voluntas diuina potest homini manifestari per reuelationē, ergo mundum incoepisse est credibile, & tenet sequela, quia fides reuelationi innititur.

¶ Tertio, vtile est, inquit, hoc considerare: & hoc ex duabus vtilitatibus manifestat. Prima est repressio praesumptionis. Secunda est cessatio irrisionis ab infidelibus, vt clarè patet in litera.

¶ In responsione ad septimum, aduerte nouitie, quòd aliud est dicere, Sortes pater est causa per se Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis: & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causa Cicer. Primum enim est verissimum: quoniam sicut homo generat hominem per se, ita & pater suum, vt dicitur 12. metaph. tex. 17. Secūdum autem est falsissimum, quoniā causae per se ordinatae respectu alicuius effectus sunt, vt in litera dicitur, diuersorum ordinum simul causantes effectum illum, & propterea non possunt infinitari. Pater autem & auus eiusdem ordinis causae sunt, non simul causantes tertium: quamuis, vt dictum est, vterque suus fuerit per se causa patris, & pater filij: & propterea ad productionem Sortis nō refert finitas vel infinitas progenitorum.

¶ In responsione ad octauum diligenter aduerte quid ibi dicitur, & quare dicatur. Post recitatas namque opiniones subdit considerandum esse, quòd haec ratio particularis est, & verum dicit: quoniam particularis est non in se, sed respectu quaesiti, vt ipsemet subdit. Quaesitum est enim hic, vtrum mundum, id est, vniuersitatem creaturarum incoepisse sit articulus fidei, & non vtrū singulas species creaturarū incoepisse, sit articulus fidei. Detur ergo quòd hominem incoepisse sit demonstrabile, adhuc dubium restat, vtrū vniuersum incoepisse sit demōstrabile: quoniā stat cum inceptione hominis aeternitas mundi, vel angeli, vt in litera dicitur. Causa autē quare hoc dicit est, quia secundum doctrinam autoris ratio inducta cogit: parum tamen vtilis ab eodē dicitur in 2. contra Genti. ca. 38. quoniam multa supponit in quibus discordant philosophi.

¶ Circa eandem responsionem aduerte, quòd secundum autoris doctrinam sustinentem immortalitatem animę numerositatem circulo & impossibilitatem infinitatis in actu, simul etiam per accidens intelligibile non est, quod generatio humana sit aeterna. Et propterea cauti sint Tho. in concedendo mundum potuisse esse ab aeterno: concedant mundum quo ad substantiam, constantem ex quinque corporibus simplicibus. Concedendum etiam quo ad motum coeli & generationes omnes, praeter hominum: Ineuitabile enim est, quin aut sit infinitas in actu, aut ad minus recurratur, ponendo enim hominem infinito tempore vixisse, & certo tempore generasse, & sic etiam non saluaretur generatio humana aeterna, sed species humana. Sed ridiculum, iudicio meo est, hoc miraculum interponere: vbi de possibilitate productionis mundi talis, qualem videmus, est sermo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit, Aug. * 11. de ciuit. Dei, philosophorum ponentiū aeternitatem mundi, duplex fuit opinio. Quidam enim posuerunt, quòd substantia mundi non sit à Deo. Et horum est intolerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidam autem sic posuerunt mundum aeternum, quòd tamen mūdum à Deo factum dixerunt. Non enim mundum tēporis volūt habere, sed suae creationis initium, vt quodā modo vix intelligibili semper sit factus. Id autem quomodo intelligant, inuenerunt, vt idem dicit in * 10. de ciuit. Dei. Sicut enim inquiunt, si pes ex aeternitate semper fuisset in puluere, semper subesset vestigium, quod à calcante factum nemo dubitaret: sic & mundus semper fuit, semper existente qui fecit.

¶ Et ad hoc intelligendū considerandum est, quòd causa efficiens, quae agit per motum, de necessitate praecedit tēpore suum effectū, quia effectus non est nisi in termino actionis: agens autem omne oportet esse principium actionis. Sed si actio sit instantanea, & nō successiua, nō est necessarium, faciens esse prius facto duratione, sicut patet in illuminatione. Vnde dicūt quòd non sequitur ex necessitate, si Deus est causa actiua mundi, quòd sit prior mundo duratione, quia creatio qua mundum produxit, non est mutatio successiua, vt suprà dictū est c.

¶ Ad secundum dicendū, ꝙ illi qui ponerent mundum aeternum, dicerent mundum factum à Deo ex nihilo: nō quòd factus sit post nihilū, secundum quod nos intelligimus per nomen creationis c, sed quia non est factus de aliquo. Et sic etiam nō recusant aliqui eorum creationis nomen: vt patet ex Auic. * in sua metaph.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa est ratio Anax. quae ponitur in 3. phy. Sed nō de necessitate concludit, nisi de intellectu qui deliberando inuestigat quid agendum sit, quod est simile motui. Talis autem est intellectus humanus, sed non diuinus, vt suprà patet c.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ponentes aeternitatem mundi, ponunt aliquam regionem infinities esse mutatam de inhabitabili in habitabilem, & econuerso. Et similiter ponūt, quòd artes propter diuersas corruptiones & accidētia infinities fuerunt inuentae, & iterum corruptae. Vnde Arist. dicit in lib. meteo. quod ridiculum est, ex huiusmodi particularibus mutationibus opinionem accipere de nouitate mundi totius.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ etsi mundus semper fuisset, non tamē parificaretur Deo in aeternitate, vt dicit Boe. in fine de * conso. quia esse diuinum est esse totum simul absque successione. Non autem sic est de mundo c.

¶ Ad sextum dicendum, quòd transitus semper intelligitur à termino in terminum. Quaecunque autem praeterita Dies signetur, ab illa vsque ad istam sunt finiti dies, qui pertransiri poterunt. Obiectio autem procedit, ac si positis extremis sint media infinita.

¶ Ad septimum dicendum, quòd in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitum per se c, vt puta si causae quae per se requiruntur ad aliquem effectum: multiplicarentur in infinitum. Sicut si lapis moueretur à baculo, & baculus à manu, & hoc in infinitū. Sed per accidens in infinitum procedere in causis agentibus non reputatur impossibile, vt puta si omnes causae quae in infinitum multiplicantur, non teneant ordinem nisi vnius causę, sed earū multiplicatio sit per accidēs c. Sicut artifex agit multis martellis per accidens, quia vnus post vnū frangitur. Accidit ergo huic martello, ꝙ agat post actionē alterius martelli. Et similiter accidit huic homini in quātum generat, ꝙ sit generat* ab alio. Generat enim inquātū homo, & nō inquantū est filius alterius hominis. Omnes enim homines generantes habent gradum vnum in causis efficientibus, scilicet gradum particularis generantis. Vnde non est impossibile quòd homo generetur ab homine in infinitum. Esset autem impossibile, si generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & à corpore elementari, & à sole: & sic in infinitum.

¶ Ad octauum dicendū, quòd hanc rationem, ponentes aeternitatem mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in Met. Algazelis, dicentis hoc esse infinitum per accidens. Sed hoc improbatū * est superius c. Quidam verò dicunt animam corrumpi cum corpore. Quidam verò, quòd ex omnibus animabus remanet vna tantùm. Alij verò (vt Aug. * dicit) posuerunt propter hoc circuitum animarum, vt scilicet animae separatae à corporibus, post determinata temporum curricula, iterum redirent ad corpora. De quibus omnibus in sequentibus est agendum c. Considerandum tamen quòd haec ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis quod mūdus fuit aeternus, vel saltem aliqua creatura, vt angelus: non autem homo. Nos autem intendimus vniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab aeterno.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio rerum non fuit in principio temporis. Quod enim non est in tempore, non est in aliquo tempore. Sed creatio rerum non fuit in tempore. Per creationem enim rerum substantia in esse producta est. Tempus autem non mensurat substantiam rerum, & praecipuè incorporalium. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

2 ¶ Praeterea, Philosophus * probat, quod omne quod fit, fiebat. Et sic omne fieri habet prius & posterius. In principio autem temporis (cùm sit indiuisibile) non est prius & posterius. Ergo cùm creari sit quoddam fieri, videtur quòd res non sint creatae in principio temporis. Li. 6. Phys. tex. 40. & seq. tom. 2.

3 ¶ Praeterea, Ipsum etiam tempus creatum est. Sed nō potest creari in principio temporis: cùm tempus sit diuisibile, principium autem temporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

¶ SED CONTRA est quod Genes. 1. dicitur: In principio creauit Deus caelum & terram.

CONCLVSIO.

¶ *In principio temporis omnia à Deo creata sunt, & in principio, id est in filio, & in principio, id est ante omnia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud verbum Genes. 1. In principio d creauit Deus caelum & terram, tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerunt mundum semper fuisse, & tempus non habere principium. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio scilicet temporis. Quidam verò posuerunt duo esse creationis principia, vnum bonorum, aliud malorum. Et ad hoc excludendum exponitur in principio, id est, in filio. Sicut enim principium effectiuum, appropriatur patri propter potentiam, ita principium exemplare appropriatur filio propter sapientiam: vt sicut dicitur, omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur Deum omnia fecisse in principio, id est in filio, secundum illud Apost. ad Colos. 1. In ipso, scilicet filio, condita sunt vniuersa. Alij verò dixerunt corporalia esse creata à Deo mediantibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio creauit Deus caelum & terram, id est ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata, scilicet caelum empireum, materia corporalis quae nomine terrae intelligitur, tempus, & natura angelica. D. 1152.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non dicuntur in principio temporis res esse creatae, quasi principium temporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore caelum & terra creata sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Philosophi intelligitur de fieri, quod est per motum, vel quod est terminus motus. Quia cùm in quolibet motu sit accipere prius & posterius, ante quodcunque signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moueri, & fieri, est accipere prius, & etiam aliquid post ipsum, quia quod est in principio motus vel in termino, non est in moueri. Creatio autem neque est motus, neque terminus motus, vt supra * dictum est c. Vnde sic aliquid creatur quod non prius creabatur. Q. praeced. art. 2. b c 339

a ¶ *Super Quaestionis quadragesimae sextae Articulum tertium.*

TItulus satis clarus est.

Comment. ¶ In corpore conclusio responsiua est, quod ly in principio creauit Deus caelum & terram, tripliciter exponitur, contra tres errores, scilicet in principio temporis contra philosophos. In filio, contra Pythagoricos & Manichaeos. Ante omnia, contra Platonem, Aui. & sequaces. omnia plana sunt in litera. Ex quibus habetur conclusio responsiua quaesito affirmatiuè, & ad perfectionem doctrinę cum multis adiunctis.

Q. 7. ar. 4. 58 — Lib. de haeres. ca. 46. to. 6. Idem citā ser. 143 de tempore tom. 10. 582 367 370 & b

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte, quòd autor negat primum temporis instans mensurare creationem. Non quòd diutius emanatio illa durauerit, cùm instantanea sit, vt in responsione ad primum in articulo praecedente dictum est: sed quia creatio ad substātias etiam incorporales, quae supra tempus & temporis instantis sunt, se extendit. Vnde primum instans temporis, etsi non fuerit mensu-

248 — 2. di. 1. q. 1. ar. 6. ad 3. Et quol. 5. q. 1. art. 1. tor. & opu. 9. q. 100.

¶ Ad

Universidad de D[illegible] Biblio[illegible]

mensuram creationem, fuit tamē coexistens creationi: quæ indiget temporis discreti quo mensuratur, operationes spirituales, vt infrà patebit, mensurata est.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo quæritur an distinctio sit à Deo, non quomodolibet, sed vt per se intenta, vt in processu articuli patet.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primò tractat opinionem antiquorum: secūdo opinionem Auicē. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, quòd distinctio rerum est à materia sola & causaliter, vel à materia simul & agente. Reprehēditur autē vtraque opinio quo ad hoc, in quo communicāt, scilicet quòd distinctio est à materia vt à causa prima, id est, in reducibili in aliam priorē causam dupliciter. Primò, quia ipsa materia est à Deo. Secundò, quia etiam forma est prior materia: quoniā materia est propter formam.

249 2.cō.ca.39. vsq; 45. in clusiuè, & li.3.c.97. & pot.q.3. art.1.ad 9. & art.16 co. & opus. 3.c.71.72. 73.& 101. Et 12. me. l.2. in fine. Q.11.ar.4. 54 Q.44 ar.3 216 Q.44.ar.4 237

¶ Quo ad secundum refertur opinio Aui. quòd distinctio est ex secundis agentibus: & improbatur dupliciter. Primo, quia hoc est falsum de distinctione incorruptibilium, quoniam à solo Deo fieri possunt. Secundo, quia distinctio rerum esset à casu: & cōsequenter complementum vniuersi esset à casu, & tenet prima sequela, quoniam quod fit ex concursu multarum causarum agentium, non per se intētum ab aliquo dirigente eas in vnum, casu fit, secunda autem sequela tenet, quia perfectio vniuersi in rerum diuersitate consistit.

¶ Quo ad tertium cōclusio responsiua est. Distinctio seu multitudo rerū est ex intentione primi agētis, qui est Deus. Probatur: Deus produxit res in esse propter suam bonitatem communicandam creaturis, & per eas repræsentandam: ergo produxit multas creaturas, & diuersas. & tenet sequela, quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari non potest. Quod probatur, quia bonitas, quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur: quia perfectius participat diuinam bonitatem totum vniuersum, quàm quæcunque creatura. Secunda probatur conclusio autoritate scripturæ, Genes. primo: Dixit Deus, &c.

Q.44. ar.2 235

235 242 Q.50. ar.2 c 262

¶ Circa hanc rationē aduerte, quòd cùm dicitur, nominatur, aut quæritur sufficiēs repræsentatio bonitatis diuinæ: non est sermo de sufficientia simpliciter, quoniam nec mille mundi sufficerent ad id, sed de sufficiētia con-

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil fit nisi secundum quod est. Nihil autem est temporis nisi nunc. Vnde non potest fieri nisi secundum aliquod nūc, Non quia in ipso primo nūc sit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.

QVAESTIO QVADRAGESIMA septima de rerum distinctione in communi, in tres articulos diuisa.

POST productionem creaturarum in esse considerandum est de distinctione earum.

¶ Erit autē hæc cōsideratio tripartita. Nam primo considerabimus de distinctione rerum in communi.
¶ Secundo, de distinctione boni & mali.
¶ Tertio, de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.
¶ Circa primum quæruntur tria.
¶ Primo, de ipsa rerum multitudine, seu distinctione.
¶ Secundò, de earum inæqualitate.
¶ Tertio, de vnitate mundi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum rerū multitudo & distinctio sit à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd rerū multitudo & distinctio non sit à Deo. Vnum enim semper natum est vnū facere. Sed Deus est maximè vn⁹, vt ex præmissis *patet c. Ergo nō producit nisi vnū effectū.

2 ¶ Preterea, Exemplatū assimulatur suo exemplari, sed De⁹ est causa exēplaris sui effectus, vt supra * dictū est c. Ergo cum Deus sit vnus, effectus eius est vnus tantùm, & non distinctus.

3 ¶ Præterea, Ea quæ sunt ad finem, proportionātur fini, Sed finis creaturæ est vnus, scilicet diuina bonitas, vt supra * ostensum est c. Ergo effectus Dei non est nisi vnus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 1. quòd Deus distinxit lucem à tenebris, & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est à Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Cum propter bonitatem suam communicandam condiderit Deus creaturas, & per illas repræsentandam non ex materia, vel ex agente & materia, aut ex secundis causis, sed ex intentione primi agentis & Dei, multæ & diuersæ creaturæ processerunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causam distinctionis rerū multipliciter aliqui assignauerunt. Quidam enim attribuerūt eam materiæ vel soli, vel simul cum agente: soli quidem materiæ, sicut Democritus & omnes antiqui naturales, ponētes solam causam materialem, secundum quos distinctio rerum prouenit à casu secundum motum materiæ. Materiæ verò & agēti simul distinctionem & multitudinem rerum attribuit Anaxa. qui posuit intellectum distinguentem res, extrahendo quod erat permistum in materia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidē, quia suprà * ostensum est c, quod etiam ipsa materia à Deo creata est. Vnde oportet & distinctionē, si qua est ex parte materiæ, in altiorē causam reducere. Secundò, quia materia est propter formā, & nō econuerso, distinctio autē rerum est per formas proprias. Non ergo distinctio est in rebus propter materiā, sed potius econuerso in materia creata est difformitas, vt esset diuersis formis accommodata. Quidam vero attribuerunt distinctionem rerum secundis agentibus, sicut Auic. qui dixit, quod Deus intelligendo se produxit intelligentiam primā c: in qua, quia non est suū esse, ex necessitate incidit cōpositio potētiæ & act⁹, vt infra * patebit c. Sic igitur prima intelligētia inquātū intelligit causam primā, produxit secūdā intelligentiā: inquantū autē intelligit se secūdum quod est in potētia, produxit corpus cæli, quod mouet: inquantum vero intelligit, secundū illud quod habet de actu, produxit animam cœli. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidem, quia suprà ostēsum est c, quod creare solius Dei est. Vnde ea quæ non possunt causari nisi per creationem, à solo Deo producuntur. Et hæc sunt omnia quæ non subiacent generationi & corruptioni. Secundò, quia secundum hanc positionem non proueniret ex intentione primi agentis vniuersitas rerum, sed ex concursu multarum causarum agentiū: tale autem dicimus prouenire à casu. Sic igitur complementum vniuersi, quod in diuersitate rerum consistit, esset à casu, quod est impossibile. Vnde dicendum est, quòd distinctio rerum & multitudo est ex intentione primi agentis, quod est Deus. Producit enim res in esse propter suam bonitatem cōmunicandam creaturis c, & per eas repræsentandam. Et quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari nō potest, producit multas creaturas & diuersas: vt quod deest vni ad repræsentandam diuinam bonitatem, suppleatur ex alia. Nam bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim c. Vnde perfectius participat diuinam bonitatem, & repræsentat eam totum vniuersum, quam alia quæcunque creatura c. Et quia ex diuina sapientia est causa distinctionis rerum, ideo Moyses dicit res esse distinctas verbo Dei, quod est conceptio sapientiæ. Et hoc est quod dicitur Genes. 1. Dixit Deus, Fiat lux. Et diuisit lucem à tenebris.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd agens per naturam agit per formam per quam est, quæ vnius tantum est vna. Et ideo non agit nisi vnum. Agens autem voluntarium, quale est Deus, vt supra * ostensum est c, agit per formam intellectam. Cùm igitur Deū multa intelligere non repugnet vnitati & simplicitati ipsius, vt supra * ostensum est c, relinquitur quòd licet sit vnus, possit multa facere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa teneret de exemplato, quod perfecte repræsentat exemplar, quod non multiplicatur nisi materialiter. Vnde imago increata quæ est perfecta est vna tātum. Sed nulla creatura repræsentat perfecte exemplar primum, quod est diuina essentia: & ideo potest per multa repræsentari. Et tamen secundum quod ideæ dicuntur exemplaria, pluralitate rerum correspondet in mente diuina pluralitas idearum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in speculatiuis medium demonstrationis, quod perfecte demonstrat conclusionem, est vnum tantum. Sed media probabilia sunt multa. Et similiter in operatiuis, quādo id quod est ad finem, adæquat (vt ita dixerim) finem, non requiritur quòd sit nisi vnum tantum. Sed creatura non sic se habet ad finem, qui est Deus c. Vnde oportuit creaturas multiplicari.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum inæqualitas rerum sit à Deo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd inæqualitas rerum non sit à Deo. Optimi enim est optima adducere. Sed inter optima vnum non est maius altero. Ergo Dei qui est optimus, est omnia æqualia facere.

2 ¶ Preterea, Aequalitas est effectus vnitatis vt dicitur in * metaph. Sed Deus est vnus, Ergo fecit omnia æqualia.

3 ¶ Præterea, Iustitię est inæqualia inæqualibus dare c. Sed Deus est iustus in omnibus operibus suis. Cùm ergo operationi eius qua esse rebus communicat, non præsupponatur aliqua inæqualitas rerum, videtur quod fecerit omnia æqualia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 33. cap. Quare dies diem superat, & iterū lux lucem, & annus annum, sol solem à Domini scientia separata sunt.

Q.46.ar.1 344

fons perfectionaliter vniuersi, hic enim tendit ratio, vt huiusmodi repræsentationem diuinæ bonitatis in rerum vniuersitate per se intentam à Deo sola creatura quæ vnica creatura ad huiusmodi repræsentationem non sufficeret.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd exemplar dupliciter Deo attribui litera vult. Primo ratione substātiæ simpliciter, & sic Deus est vnum exemplar omnium. Secundò, ratione subsistentiæ sic vel sic imitabilis, & sic in mente diuina sunt multa rerum exemplaria iuxta multitudinem idearum.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItulus intelligendus est sicut præcedens.

¶ In corpore duo facit. Primo tractat opinionē Originis. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum ponitur in litera opinio Origenis satis clare, continens tria, scilicet rationales creaturas, æquales creatas, & inæqualitatem ex libero arbitrio, & diuersitatem, imo & creationem corporum ex punitione: & sic respondet quæsito negatiuè. Refertur quoque & occasio huius opinionis, quia scilicet excludere conat⁹ est opinionem ponentem distinctionem ex contrarietate principiorū boni & mali, quę videtur fuisse Empedoclis & Manichæorum. De quibus omnibus, si diffuse tractatum videre vis, lege in 2. cōtra Genti. à cap. 39. ad 40. hic enim hæc breuiter tanguntur.

¶ Contra hanc autē opinionē arguitur in litera. Quia sequeretur, quod vniuersitas corporalium creaturarū non esset propter Dei bonitatem communicādam, sed propter peccatum puniēdum, sed hoc esse inconueniens probatur autoritate Genesis, & Aug.

¶ Aduerte hic, quòd nō excluditur in hac ratione totaliter diuina bonitas, quoniam etiam Iustitiæ punitiuæ finis est diuina bonitas: sed ea[illegible] bonitas à solitudine diuina bonitas à [illegible] sufficienti. Hæc enim est differentia inter bona absolute, & bona non nisi punitiua: quod primorum ratio finis diuina bonitas est, secundorum vero nunquam diuina bonitas causa est, nisi de merito supposito. Et quod non est à Deo [illegible] propterea in litera non [illegible] est simpliciter negatiua [illegible] diuina bonitas, sed opposita est aduersatiua, licet ad puniendum peccatum. Ex hoc enim insinuatur quod [illegible] mus. Manifestatur vero optimè inconueniens [illegible] inducta autoritate. Vidit Deus cūcta quæ fecerat, & erant valde bona, enim nō nisi ad puniendū bona

bona fuat, inter simpliciter bona non connumerantur: quoniam nō sunt simpliciter appetibilia.

¶ Quo ad secundū, conclusio responsiua est, sapientia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primo, quod sit causa inæqualitatis: secundo quod sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis. Primum ergo probatur sic. Sapientia Dei est causa distinctionis rerum, ergo est causa distinctionis formalis: ergo est causa inæqualitatis. Prima consequentia probatur: quia distinctio formalis est principalis distinctio, quod probatur, quia duabus tantum existentibus distinctionibus, scilicet numerali & formali, materia est propter formam: ergo distinctio materialis est propter formalem. Et rursus manifestatur signo, quod videmus vnitatem & pluralitatem numeralem esse propter formam speciem. Secunda autem consequentia probatur: quia distinctio formalis semper inæqualitatem requirit, quod probatur dupliciter, primo, quia formæ rerum sunt sicut numeri ex octauo metaphysico. Secundo, quia in rebus naturalibus species ordinata gradatim apparent, vt patet inductiue. Secundò probatur, quòd sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis, sic vniuersum nō esset perfectum si vnus tantum bonitatis gradus inueniretur: ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitatem: ergo sic inæqualitas est à Deo propter perfectionem vniuersi, sicut & distinctio. Totus processus patet.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum tertium.*

IN titulo sermo est de vnitate numerali, & de mundo nō solum corporeo, sed vniuerso, & de facto, non de possibili, non enim nunc de potentia Dei disputamus, sed de diuersitate iuncta in rebus in communi.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito: secundo ex ratione dicta deducit corollarie quid alij potuerunt opinari.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, quòd mundus est tātum vnus. Et probatur sic, quæcunque sunt à Deo, ordinem habent ab inuicem ad ipsum Deum: ergo omnia ad vnum mundū necesse est pertinere, & probatur sequela, quia mundus ille vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundo conuenientia differentia inter philosophos, scilicet quòd illi potuerunt mundos plures, qui causam aliquem ordinantem sapientiam, non posuerunt plures mundos. qui vero res à casu factas, vt Democritus

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ex diuina sapiētia multæ et diuersæ creaturæ in esse processerūt, ita eadē ex causa rerū inæqualitas processit, et nō ex meritis seu demeritis creaturarum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Orig. volens excludere positionem ponentium distinctionem in rebus ex cōtrarietate principiorū boni & mali, posuit, à Deo à principio omnia creata esse æqualia. Dicit enim quòd Deus primò creauit creaturas rationales tantùm, & omnes æquales c. In quibus primo exorta est inæqualitas ex lib. arbit, quibusdam conuersis in Deum secundum magis & minus, quibusdā etiam secundum magis & minus à Deo auersis. Illæ igitur rationales creaturæ, quæ ad Deum per lib. ar. cōuersæ sunt, promotæ sunt ad diuersos ordines angelorum pro diuersitate meritorum. Illę autem quæ auersę sunt à Deo, sunt corporibus alligatę diuersis secundum diuersitatē peccati: & hāc causam dicit esse creationis, & diuersitatis corporū. Sed secundum hoc vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter bonitatē Dei cōmunicandā creaturis, sed ad puniendū peccatū. Quod est cōtra illud quod dicitur Genes. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona c. Et vt Augus. dicit. de * ciuit. Dei. Quid stultius dici potest, q̄ istum solem vt in vno mundo vnus esset, non decori pulchritudinis, vel saluti rerū corporalium consuluisse artificem Deum: sed hoc potius euenisse, quia vna anima sic peccauerat: ac per hoc si centum animæ peccassent, cētum soles haberet hic mundus? Et ideo dicendū est, quòd sicut sapientia Dei est causa distinctionis rerum c. ita & inæqualitatis.

¶ Quod sic patet. Duplex enim distinctio inuenitur in rebus c. Vna formalis, in his quę differunt specie. alia vero materialis, in his quæ differunt numero tātum. Cùm autem materia sit propter formam c, distinctio materialis est propter formalem. Vnde videmus, q in rebus incorruptibilibus non est nisi vnū indiuiduum vnius speciei: quia species sufficienter cōseruatur in vno. In generalibus autē & corruptibilibus sunt multa indiuidua vnius speciei ad cōseruationem speciei. Ex quo patet, quòd principalior est distinctio formalis quàm materialis. Distinctio aūt formalis semper requirit inęqualitatem c: quia (vt dicitur in 8. * metap.) formæ rerū sunt sicut numeri, in quibus species variantur per additionem vel subtractionem vnitatis. Vnde in rebus naturalibus gradatim species ordinatæ esse videtur. Sicut mixta perfectoria sunt elementis, & plantæ corporibus mineralibus, & animalia plantis, & homines alijs animalibus, & in singulis horum vna species perfectior alijs inuenitur. Sicut ergo diuina sapientia causa est distinctionis rerum, propter perfectionem vniuersi, ita & inæqualitatis. Non enim esset perfectū vniuersum, si tantū vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd optimi agentis est producere totum effectum suum, optimū, non tamē quamlibet partem totius faciat optimam simpliciter: sed optimā secundū proportionem ad totum c. Tolleretur enim bonitas animalis si quælibet pars eius, oculi haberet dignitatem. Sic igitur & Deus totum vniuersum constituit optimū secundū modum creaturæ: non autem singulas creaturas, sed vnam alia meliorem. Et ideo de singulis creaturis dicitur Gen. 1. Vidit Deus lucē quod esset bona. Et similiter de singulis. Sed de omnibus simul dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

¶ Ad secundum dicendum, quòd primū quod procedit ab vnitate, est æqualitas c, & deinde procedit multiplicitas. Et ideo à patre (cui secundum Aug. * appropriatur vnitas) processit filius, cui appropriatur æqualitas: & deinde creatura, cui competit inæqualitas, sed tamen etiam à creaturis participatur quædam æqualitas scilicet proportionis.

¶ Ad tertium dicendū, q ratio illa est quę mouit * Orig. sed nō habet locū nisi in retributione præmiorum, quorū inæqualitas debetur inęqualibus meritis c. Sed in constitutione rerum non est inæqualitas partium per quamcunque inæqualitatem præcedentē vel meritorum, vel etiā dispositionis materię, sed propter perfectionem totius c: vt patet etiam in operibus artis: non enim propter hoc differt tectū à fundamento, quia habet diuersam materiam: sed vt sit domus perfecta ex diuersis partibus, quęrit artifex diuersam materiam, & faceret eam si posset.

Lib.1. Periar.c.7. circa me.10.4 c 334 143

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum sit vnus mundus tantum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur. quòd non sit vnus mundus tantum, sed plures. Quia vt Aug. dicit * in lib. 83. q. inconueniēs est dicere quòd Deus sine ratione res creauit. Sed ea ratione qua creauit vnum, potuit creare multos: cum eius potentia non sit limitata ad vnius mūdi creationē, sed est infinita, vt supra * ostensum est c. Ergo Deus plures mundos produxit.

251 Pot.q.3.ar. 16. ad 1. & 12. Met.l.7. & l.9.s. et 1.12. l.16. vsque 22. * Q.40 parti à medio.

2 ¶ Præterea, Natura facit quod melius est, & multo magis Deus. Sed melius esset esse plures mundos quàm vnum: quia plura bona paucioribus meliora sunt c. Ergo plures mundi facti sunt à Deo.

Annot. * Q.7.ar.2. et q.15.ar.2

3 ¶ Præterea, Omne quod habet formam in materia, potest multiplicare secundum numerum manente eadem specie: quia multiplicatio secundum numerum est ex materia. Sed mundus habet formam in materia. Sicut enim cùm dico, homo, significo formam, cùm autem dico, hic homo, significo formam in materia: ita cùm dicitur mundus, significatur forma, cùm autem dicitur hic mundus, significatur forma in materia. Ergo nihil prohibet esse plures mundos.

55 151 143

¶ SED contra est quod dicitur Ioan. 1. Mundus per ipsum factus est. Vbi singulariter mundū nominauit, quasi vno solo mūdo existente.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm vniuersas creaturas ad se, & inuicem mirabili quodam ordine instituerit Deus, vnum tantùm mundum, & non plures ponere conueniens est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ipse ordo in rebus sic à Deo creatis existens vnitatem mundi manifestat. Mundus enim iste vnus dicitur vnitate ordinis secundum quòd quædā ad alia ordinantur. Quæcunq; autem sunt à Deo, ordinē habēt ab inuicē & ad ipsum Deum, vt supra * ostensum est c. Vnde necesse est quod omnia ad vnum mūdum pertineāt. Et ideo illi potuerūt ponere plures mūdos, qui causam mūdi nō posuerūt aliquā sapientiā ordinantē, sed casum, vt Demo. qui dixit, ex concursu atomorum factum esse hunc mundum, & alios infinitos. Q.11. ar.5. & q.21.ar. 2. ad 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd hæc ratio est quare mundus est vnus, quia debent omnia esse ordinata vno ordine ad vnum. Propter quod Arist. in 2.* Meta. ex vnitate ordinis in rebus existentis concludit vnitatem Dei gubernantis. Et * Plato ex vnitate exemplaris probat vnitatem mundi, quasi exemplati. 53 27 31 c Lib.2. Meta.tex.52. tom.3.

¶ Ad secundum dicendū, quod nullum agens intēdit pluralitatem materialem vt finem c, quia materialis multitudo non habet certum terminum, sed de se tendit in infinitum. Infinitum autem repugnat rationi finis. Cùm autē dicitur plures mundos esse meliores quàm vnum, hoc autē dicitur secundū multitudinem materialem. Tale autē melius non est de intentione Dei agentis, quia eadem ratione dici posset, quod si fecisset duos, melius esset quòd essent tres. Et sic in infinitum. Plato in Timæo, in 3 fol. à prin. lib. numeranda. 488

¶ Ad tertium dicendum, quod mundus cōstat ex sua tota materia. non enim est possibile esse aliam terram, quàm istam: quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc medium vbicunque esset. Et eadem ratio est de alijs corporibus quæ sunt partes mundi. 145 264 d

QVAESTIO QVADRAGESIMA OCTAVA de rerum distinctione in speciali, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione rerum in speciali. Et primo de distinctione boni & mali. Deinde de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

¶ Circa primū quærēdum est de malo, & de causa mali.
¶ Circa malum quæruntur sex.
¶ Primo, vtrum malum sit natura aliqua.
¶ Secundò, an malum inueniatur in rebus.
¶ Tertiò, vtrum bonum sit subiectum mali.
¶ Quartò, vtrum malum totaliter corrumpat bonum.
¶ Quintò, de diuisione mali per pœnam & culpam.
¶ Sextò, quid habeat plus de ratione mali, pœna vel culpa.

ARTICV.

plures potuerunt dicere mundos.

Annot. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd tota responsio sumpta est ex Aristot. in primo cæli & mundi. Verùmtamen cùm in litera dicitur, quòd nō est possibile esse aliam terram: ly possibile, non sumitur pro possibili, secundum actiuam potentiam Dei, neque pro possibili logico, sed pro possibili sumpto ex potentia indita rebus creatis secundum quam dicimus, quòd impossibile est mortuum resurgere. Tractatus enim iste, vt iam diximus, attestatur quòd non quid possit, aut non possit Deus, sed quid distinctio rerum habeat, requiritur.

¶ Circa rationem in litera adductam ex Arist. ad probandam vnitatem terræ, quia omnis terra natu-

Universidad de Deusto Biblioteca

naturaliter mouetur ad hoc medium quocunque esse, dubium est, sed quoniam hoc ex intentione spectat ad librũ de cælo. vnde sumpta est ratio: idem fiet aut hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

252 1. dist. 46. ar. 3 cor. ad 4. & 2. di. 34. q. 1. ar. 2. & 3. 10. & 7. 8. 9. et 11. rati. 1. Et per. q. 3. ar. 6. & mal. q. 1. art. 12. ad pri. & opu. 3. c. 115. * c. de opp. in fin. 10. 1.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primò ponit modum sciendi quæsito. Secundo exequendo illum respondet quæsito. Tertiò reddit rationẽ cuiusdam dicti Dionysij.

¶ Quo ad primum, modus consistit in hoc, quod oportet ex ratione boni accipere quid sit malum. Probatur, quia vnum oppositorũ cognoscitur per reliquum, vt tenebræ per lucem.

8 ca. de oppositis. 10. 1.

¶ Quo ad secundum, malum est quędam absentia boni. Probatur, omne appetibile est bonum: ergo esse & perfectio cuiusq; naturæ est bonitas, ergo malum nõ significat esse, aut formã, aut naturam aliquam: ergo est quædã boni absentia. prima consequentia probatur: quia omnis natura appetit suũ esse & suã perfectionem.

Euch. c. 10. in fin. & c. 11. in princ. tom. 3.

¶ Aduerte, quod in conclusione ideo dicitur quędam absentia, quia non omnis negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio contra Genti. cap. 6. patet: absentia ergo debitæ præsentiæ boni malum est: debita autem præsentia est, quando, sicut, vbi, in quo, &c. debet. Probatio verò conclusionis, ideo de hoc non curauit, quia præsenti intentioni sufficit genus mali inueniri: per hoc enim scitur an natura sit aliqua. meritò igitur inuento quod est absentia, quam negationem constat esse, stetit processus.

Ca. 4 par. 4 non multũ remotè à princ. Annot.

Q. 5. ar. 1. et sequent. 25 528

D. 784.

¶ Quo ad tertium, quia malum negatione boni stabilitum est, & Diony. (vt in argumento ad oppositum litera dicit) malum negatione nõ solum boni, sed entis definiuit: ideo autor dicit hoc dictum esse secũdario: quoniã ens vt sic est bonum: negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: & ideo malum negatio vtriusque à Dionysio ponitur, sed quia boni est primo, ideò per bonũ est diffinitum à nobis.

342 Lib. 4. tex. 4. & li. 10. tex. 15. Et lib. 5. tex. 27. tom. 3.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum secundum.*

Annot.

IN titulo malum inueniri in rebus non significat esse reale: quoniam iam hoc exclusum est. Sed significat esse communiter in rebus: in rebus autẽ dicitur propter ea quæ solum inueniuntur in anima, vt secundæ intentiones. Et est quæstio de inuẽtione formali: ita quod non intendimus vtrũ malum habeat

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum malum sit natura quædam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd malum sit natura quædam. Quia omne genus est natura quædam. Sed malum est quoddam genus. Dicitur enim in * prædicamentis, quod bonum & malum non sunt in genere, sed sunt genera aliorum. Ergo malum est natura quædam.

2 ¶ Præterea, Omnis differentia constitutiua alicuius speciei est natura quædam. Malum autem est differentia constitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus à bono, vt liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum significat naturam quandam.

3 ¶ Preterea, vtrunq; contrariorum est natura quædam. Sed malum & bonum non opponuntur, vt priuatio & habitus, sed vt contraria, vt probat Philosophus * in prædicamentis, per hoc quod inter bonũ & malum est aliquid medium: & à malo potest fieri reditus ad bonum. ergo malum significat naturam quandam.

4 ¶ Præterea, Quod non est, non agit. Sed malum agit, quia corrumpit bonum. ergo malum est, quoddam ens, & natura quædam.

5 ¶ Præterea, Ad perfectionem vniuersitatis rerum non pertinet, nisi quod est ens & natura quædam. Sed malum pertinet ad perfectionem vniuersitatis rerum. Dicit Aug. in Ench. * quod ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur benè ordinatum & suo loco positum, eminentius commendat bona. Ergo malum est natura quædam.

¶ SED CONTRA est quod Diony. dicit * 4. cap. de diui. no. Malum est non existens, neque bonum.

CONCLVSIO.

¶ *Non esse, vel natura aliqua, sed ipsa boni absentia malum est.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd vnum oppositorum cognoscitur per alterũ, sicut per lucem tenebra. Vnde & quid sit malum, oportet ex ratione boni accipere. Diximus autem * suprà e, quod bonum est omne id quod est appetibile, & sic, cum omnis natura appetat suum esse & suam perfectionem e, necesse est dicere quod esse & perfectio cuiuscunque naturæ rationem habeat bonitatis. Vnde non potest esse quod malum significet d quoddam esse, aut quandam formam, seu naturam. Relinquitur ergo quod nomine mali significetur quędam absentia boni, & pro tãto dicitur quod malum neque est existens, nec bonum. Quia cum ens inquantum huiusmodi sit bonum, eadem est remotio vtrorumque.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Arist. ibi loquitur secundum opi. Pythagoricorum, qui malum existimabant esse naturã quandam. Et ideo ponebant bonum & malum genera. Consueuit enim Arist. & præcipue in libris logicalibus ponere exempla quæ probabilia erant suo tempore, secundum opinionem aliquorum philosophorum e. Vel dicendum, sicut dicit philosophus in * 4. Met. quod prima contrarietas est habitus & priuatio: quia scilicet in omnibus contrarijs saluatur, cùm semper vnum contrariorum sit imperfectum respectu alterius: vt nigrum respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et pro tanto bonum & malum dicuntur genera, non simpliciter, sed contrariorum: quia sicut omnis forma habet rationem boni: ita omnis priuatio inquantum huiusmodi habet rationem mali.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod bonum & malum non sunt differentiæ constitutiuæ: nisi in moralibus, quæ recipiunt species ex fine, qui est obiectum voluntatis à quo moralia dependent. Et quia bonum habet rationem finis, ideo bonum & malum sunt differentiæ specificæ in moralibus. Bonum per se, sed malum inquantum est remotio debiti finis. Nec tamen remotio debiti finis constituit speciẽ in moralibus, nisi secũdum quod adiũgitur fini indebito. Sicut neque in materialibus inuenitur priuatio formæ substantialis, nisi adiuncta alteri formę. Sic igitur malum quod est differentia constitutiua, in moralibus est quoddam bonum adiunctum priuationi alterius boni. Sicut finis intẽperati est, nõ quidem carere bono rationis, sed delectabile sensus absque ordine rationis. Vnde malum inquantum malum non est differentia constitutiua, sed ratione d boni adiuncti.

¶ Et per hoc etiam patet respõsio ad tertium. Nam ibi philosophus loquitur de bono & malo, secundum quod inueniuntur in moralibus. Sic enim inter bonum & malũ inuenitur medium: prout bonum dicitur quod est ordinatũ: malum autem quod nõ solum est deordinatũ, sed etiam nocinum alteri. Vnde dicit Philosophus in 4. Ethic. * quòd prodigus vanus quidem est, sed non malus.

¶ Ad hoc etiam malo, quod est secũdum morem, contingit fieri reditum ad bonum: nõ autem ex quocunque malo: non enim ex cæcitate fit reditus ad visionem, cùm tamen cæcitas sit malum quoddam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter eo modo loquendi quo dicitur albedo facere album. Et sic malum etiam ratione ipsius priuationis dicitur corrumpere bonum: quia est ipsa corruptio vel priuatio boni. Alio modo dicitur aliquid agere effectiuè, sicut pictor dicitur facere album parietem. Tertio modo per modum causæ finalis, sicut finis dicitur efficere mouendo efficientem. His autem duobus modis malum non agit aliquid per se, id est, secundum quod est priuatio quædam, sed secundum quod ei bonum adiungitur. Nam omnis actio est ab aliqua forma, & omne quod desideratur vt finis est, & perfectio aliqua. Et ideo, vt Dio. dicit 4. cap. de di. no. * malũ nõ agit, neque desideratur nisi virtute boni adiuncti. Per se autẽ est infinitum, & præter volũtatem & intentionẽ.

¶ Ad quintum dicendũ, quòd sicut supra * dictum est e, partes vniuersi habẽt ordinem ad inuicem secundum quod vna agit in alteram: & est finis alterius & exemplar. Hæc autem, vt dictum * est e, non possunt conuenire malo nisi ratione boni adiũcti. Vnde malum d neque ad perfectionem vniuersi pertinet, neque sub ordine vniuersi concluditur, nisi per accidens, id est, ratione boni adiuncti.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum malum inueniatur in rebus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd malum non inueniatur in rebus. Quicquid enim inuenitur in rebus, vel est ens aliquod, vel priuatio entis alicuius quod est non ens. Sed Dio. * dicit quarto capite de diuinis nominib. quòd malum distat ab existẽte, & adhuc plus distat à nõ existẽte: ergo malũ nullo modo inuenitur ĩ reb*.

2 ¶ Præterea, Ens & res conuertuntur. Si ergo malum est ens in rebus, sequitur quòd malum sit res quædã. Quod est contra prædicta e.

3 ¶ Præterea, Albius est quod est nigro impermixtius: vt dicitur in 3. libro * topicorum. Arist. ergo & melius est quòd est malo impermixtius. Sed Deus facit semper quòd melius est multò magis quàm natura. Ergo in rebus à Deo conditis nihil malum inuenitur.

¶ SED CONTRA est, quòd secundum hoc remouerẽtur omnes prohibitiones & pœnæ, quæ non sunt nisi malorum.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ad vniuersi perfectionem oportuit nõ tantum incorruptibilia & indefectibilia à bono esse, ita necesse est in rebus inueniri malum, sicut defectum & corruptio boni, non quidem positiuè, sed formaliter remotiue.*

fundamentum in rebus, sed an inueniatur formaliter in rebus.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Malum inuenitur in rebus, sicut & corruptio.

¶ Et probatur, perfectio vniuersi requirit inæqualitatem in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur: ergo sicut requirit vt sint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit vt sint indeficibilia à bono, & deficibilia à bono, ergo quædam in vniuerso deficiunt quandoque, ergo malum inuenitur in rebus, sicut corruptio. Antecedens probatur ex distinctione [illegible] sequentia probatur: quia sunt duo gradus bonitatis inueniri in vniuerso, iuxta illos duos gradus entis, vt de se patet. Secunda vero consequentia relinquitur per se nota. Et vere sic est, quoniam impossibile est, seclusis miraculis, possibilia nunquam deficere. tertia autem probatur, quia ratio mali consistit in defectu à bono, subintelligẽ debito. Et confirmatur illa modificatio & expressio: sicut quia corruptio ipsa quoddã malum est, quia est malum corrupti.

¶ Et bene notat [illegible] dicit: quoniam solatio dubium nouitiorum, quærentium quomodo si malum est negatio formaliter, & negationes non habent esse nisi in anima, vt etiam in responsione ad secundum litera dicit applicando ad esse mali: quomodo inquam verum est quod malũ est formaliter in rebus habens [illegible] lationem, quia non verificatur, quod est in rebus vt ens, sed est in rebus vt corruptio in actu exercito, id est, vt rei remotio formalis, ipsa namque absentia boni formaliter malum est. & vt in responsione ad quartum præcedentis articuli dictũ est, malum formaliter corrumpit bonum oppositum, quia est ipsa priuatio boni in subiecto apto, &c. Dicitur ergo mala in rebus esse non positiuè, sed remotiuè, id est, non ponendo, sed remouendo formaliter aliquid à se. Et sic mala formaliter inueniuntur in rebus vt mala, sicut entia rerum mala: in anima autem per compositionem, & quamcunque operationem intellectus [illegible] inueniuntur entia & bona. Et ideo nihil obstat, imò prodest proposito, quod malum non sit esse ponat in re, nam de malo verum est in actu exercito, loquimur, quod est, vt malum in [illegible] non inuenitur [illegible] aliquid, sed remouet bonum debitum: hic est enim actus eius formalis, vt patet ex dictis. Nihil ergo obstat consequentia, malum esse vel priuatio nullum esse ponat

se ponit in re, sed est tantum ens in anima: ergo non inuenitur formaliter in rebus. Quoniam est quod inuenitur formaliter, vt remotio rei in actu exercito, imò sequitur oppositum, remouet esse in subiecto: ergo inuenitur in re, vt exercitio negationis non positionis actum. Sic autem hæc inueniri in rebus, est simpliciter ipsa inueniri, quia formaliter inueniuntur: & secundum modum proprium sui generis, puta non entis, vel priuationis.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum tertium.*

Annot.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: Malum est in bono vt in subiecto. Probatur. Malum est boni remotio nõ negatiue, sed priuatiue: ergo malum & bonum priuatum sunt in eodem subiecto, s. ente, in potentia simpliciter, vel secundum quid: ergo malum est in bono sicut in subiecto. Antecedens quo ad secundam partem probatur ducendo ad impossibile duplex. Primum est quod ea quæ nullo modo sunt, essent mala. secundum est quod omnia essent mala. Quo ad tertiam vero ex sufficientia bimembris distinctionis, ipsius remotionis boni. Prima consequentia probatur, quia priuationis & formæ idẽ est subiectum, s. ens in potentia simpliciter, vel secundum quid: secunda vero, quia vtrumque est bonum, & de ente quidem in potentia secundum quid, probatur, quia est in actu actus autẽ bonitas quædam est: de ente vero in potẽtia simpliciter, quia bonũ dicitur sicut & ens, ac p hoc sicut ens in potentia ens quoddam est, ita bonum in potentia, bonũ quoddam est.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum quartum.*

IN titulo: corrumpere sumitur formaliter, totum verò bonum sumitur pro toto integrali, vel quasi integrali: circa quod malum ponitur. Ita quod sensus est, vtrum malum positum in aliquo auferat formaliter quicquid bonitatis inuenitur in illo.

¶ In corpore vnica est principalis conclusio directe responsiua quæsito negatiue. Malũ nõ potest totaliter consumere bonum. Hanc autem cõclusionem manifestat via distinctione trimembri, adiunctis singulis membris conclusionibus specialibus. Distinctio est, bonum triplex est, s. forma, subiectum, & habilitas subiecti ad formam.

liter remotiue.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est *) perfectio vniuersi requirit inæqualitatem esse in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Est autem vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonũ sit quod nunquam deficere possit. Alius autem gradus bonitatis est, vt sic aliquid bonum sit quodã bono deficere possit, qui etiam gradus in ipso esse inueniuntur. Quædam enim sunt, quæ suũ esse amittere non possunt, vt incorporalia e. Quædam verò sunt, quæ amittere possunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuersitatis rerum requirit, vt non solùm sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia, ita perfectio vniuersi requirit vt sint quædam quæ à bonitate deficere possint; ad quod sequitur ea interdum deficere. In hoc autem consistit ratio mali, vt scilicet aliquid deficiat à bono. Vnde manifestum est, quòd in rebus malum inuenitur, sicut & corruptio. Nam & ipsa corruptio malum quoddam est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum distat ab ente simpliciter, & non ente simpliciter: quia neque est sicut habitus, neque sicut pura negatio, sed sicut priuatio.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd sicut dicitur in 5. metaphys. * ens dupliciter dicitur e. Vno modo secũdum quod significat entitatem rei, prout diuiditur per decem prædicamenta. Et sic conuertitur cum re. Et hoc modo nulla priuatio est ens. Vnde nec malum. Alio modo dicitur ens quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit e, cuius nota est, hoc verbum est. Et hoc est ens quo respondetur ad quæstionem an est. Et sic cæcitatem dicimus esse in oculo, vel quamcunque aliam priuationem. Et hoc modo etiam malum dicitur ens. Propter huius autem distinctionis ignorantiam, aliqui considerãtes quòd aliquæ res dicuntur malæ, vel quòd malum dicitur esse in rebus, crediderunt quod malum esset res quædam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus & natura, & quodcunque agens facit quod melius est in toto: sed non quod melius est in vnaquaque parte, nisi per ordinem ad totum, vt suprà dictum est e. Ipsum autem totum, quod est vniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si in eo sint quædam quæ à bono deficere possunt, quæ interdum deficiunt, Deo hoc non impediente. Tum quia prouidentiæ non est naturam destruere, sed saluare: vt Dio. dicit * 4. capite de Diuinis nomin. Ipsa autem natura rerum hoc habet, vt quæ deficere possunt quandoque deficiant. Tum quia, vt dicit Aug. in Enc. * Deus est adeò potens, quòd etiam bona potest facere de malis. Vnde multa bona tollerẽtur, si Deus nullum malum permitteret esse e. Non enim generaretur ignis, nisi corrũperetur aer. Neque conseruaretur vita leonis, nisi occideretur asinus. Neque etiam laudaretur iustitia vindicans & patientia sufferens, si non esset iniquitas.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum malum sit in bono sicut in subiecto.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod malum non sit in bono sicut in subiecto. Omnia enim bona sunt existentia. Sed Dio. dicit * 4. cap. de Diuinis nomin. quod malum non est existens, neque in existentibus. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

2 ¶ Præterea, Malum non est ens: bonum verò est ens. Sed non ens non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malum requirit bonum, in quo sit sicut in subiecto.

3 ¶ Præterea, Vnum contrariorum non est subiectum alterius, Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

4 ¶ Præterea, Id in quo est albedo sicut in subiecto, dicitur esse albũ. Ergo & id in quo est malũ sicut in subiecto, est malũ. Si ergo malũ sit in bono sicut in subiecto, sequitur quod bonum sit malum, contra id quod dicitur Esa. 5. Væh qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit Enchir. quòd malum non est nisi in bono.

CONCLVSIO.

¶ *Cum malum sit priuatio boni, & in eodem subiecto sint, malum in bono non negatiuè, sed priuatiuè est, vt in suo subiecto.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut * dictum est e: malum importat remotionẽ boni. Non autem quælibet remotio boni malum dicitur. Potest enim accipi remotio boni & priuatiuè & negatiuè. Remotio igitur boni negatiuè accepta mali rationem nõ habet. Alioquin sequeretur quod ea quę nullo modo sunt, mala essent. Et iterum, quòd quælibet res esset mala ex hoc, quod non habet bonum alterius rei, vtpote quod homo esset malus: quia non habet velocitatem capreæ, vel fortitudinẽ leonis, sed remotio boni priuatiuè accepta malũ dicitur: sicut priuatio visus cæcitas dicitur. Subiectum autem d priuationis & formæ est vnũ & idem, scilicet ens in potentia: siue sit ens in potentia simpliciter, sicut materia prima, quæ est subiectum formæ substantialis & priuationis oppositæ: siue sit ens in potentia secundum quid & in actu simpliciter, vt corpus diaphanum, quod est subiectum tenebrarum & lucis. Manifestum est autem quod forma per quã aliquid est actu, perfectio quædam est, & bonum quoddam. & sic omne ens in actu bonum quoddam est. Et similiter omne ens in potentia, inquantum huiusmodi bonum quoddam est secundum quod habet ordinem ad bonum. Sicut enim est ens in potentia, ita & bonum in potentia. Relinquitur ergo quod subiectum mali sit bonum d.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q; Dio. intelligit malũ nõ esse in existẽtibus sicut partẽ, aut sicut ꝓprietatẽ naturalẽ alicuius existẽtis e.

¶ Ad secundum dicendum, quod non ens negatiuè acceptum, non requirit subiectum: sed priuatio est negatio in subiecto e: vt dicitur * in 4. Meta. Et tale non ens est malum.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod malum nõ est sicut in subiecto in bono quod ei opponitur, sed in quodam alio bono. Subiectum enim cæcitatis non est visus, sed animal. Videtur tamẽ (vt Aug. dicit *) hic fallere dialecticorum regula: quæ dicit contraria simul esse non posse. Hoc tamẽ intelligendũ est secundũ communẽ acceptionem boni & mali: nõ autẽ secundũ quod specialiter accipitur hoc bonũ, & hoc malum. Albũ autem & nigrũ, dulce & amarũ, & huiusmodi contraria nõ accipiũtur nisi specialiter: quia sunt in quibusdã generibus determinatis. Sed bonum circuit omnia genera. Vnde vnum bonum potest simul esse cum priuatione alterius boni e.

¶ Ad quartũ sic dicẽdum, quod Propheta imprecatur væh, illis qui dicũt id quod est bonum secundũ quod est bonũ esse malũ: hoc autẽ non sequitur ex præmissis, vt per prædicta * patet e.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum malum corrumpat totum bonum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod malum corrumpat totum bonum. Vnum enim contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum potest corrumpere totum bonum.

2 ¶ Præterea, August. * dicit in Enchir. quòd malum nocet inquantum adimit bonum, sed bonum est sibi simile, & vniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

3 ¶ Præterea, Malum quandiu est, nocet, & aufert bonum, sed illud à quo semper aliquid aufertur quandoque consumitur, nisi sit infinitum; quod non potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consu-

Prima cõclusio est, bonũ vt forma, tollitur totaliter per malum. probatur quia est sibi oppositũ: & manifestatur, sicut lumen tollitur per tenebras, & visus per cæcitatem. Secunda conclusio est bonũ vt subiectũ, nec tollitur, nec diminuitur per malũ, & manifestatur in aere & tenebris. Tertia est, bonum vt habilitas subiecti ad actum, diminuitur per malũ, & nõ totaliter tollitur. Et declaratur hæc conclusio. Primo quantũ ad diminutionẽ. Secundo ibi, si igitur contrariæ dispositiones quantũ ad nõ totalẽ ablationem. Intendens ergo declarare qualis & quanta sit huiusmodi diminutio, insinuat duplicem diminuẽdi modum inueniri. s. per substractionem, & per remissionem. prima est quãtitatiua: secunda est qualitatiua: & rursus diminutio per remissionem, seu qualitatiua dupliciter contingit. Primo per remissionẽ ipsius qualitatis, & per contrarias dispositiones subiecti ad talẽ actũ. In proposito diminutio sumẽda est per remissionẽ, non in quolibet, sed per appositionẽ contrariarũ dispositioni. Et probatur hoc secũdum sic, habilitas intenditur per dispositiones præparantes materiam ad actũ: ergo remittitur per dispositiones impedientes potentiã ad actum. Antecedẽs manifestatur: quia quãto magis multiplicatur dispositionis materię, tãto habilior est ad actũ. Consequentia vero probatur quia remissio sumitur econtrario intẽtioni. Deinde intendẽs manifestare quomodo nunq; tollitur totaliter habilitatis bonũ distinguit remissionẽ per cõtrarias dispositiões dupliciter inueniri posse. primò finite: secundo infinitè. Et neutro modo totaliter habilitatẽ subiecti ad actum tolli ostẽdit. Quod enim finita sit quandoq; remissio habilitatis, probatur ex eo q; finita est multiplicatio dispositionũ cõtrariarum, vt patet in multiplicatione qualitatũ elemẽtorũ, quibus materiæ habilitas ad formã ignis verbi gratia diminuitur. Quod verò in huiusmodi remissione non tollatur totaliter habilitas, ex eo patet, q; finitis existentibus appositione contrariorum & remissione non est opus eradicari habilitatem remanentis subiecti. Quod autem infinita quandoq; sit remissio, manifestatur ex infinita multiplicatione opacorũ corporũ inter solem & aerẽ. Et proportionaliter ex infinita multiplicatione peccatorum inter

Euchi. c. 14 ante med. tom. 3.

Art. 1. huius quæst. 252

D. 1053.

D. 291. a

251 110

Lib. 4. Metaph. tex. 4. et li. 5. tex. 27. & lib. 10. tex. 15. tom. 3.

Euch. c. 13. in prin. to. 3

31 a

In corp. art. 335 12. qu. 85. art. 1. 2. & 4. et 2. dist. 34. ar. 5. Et 3. con. c. 10, & 12. & mal. q. 2. art. 9. 11. & 12. et opus. 3. 117. & 118. * Cap. 12. circa med.

mit totaliter bonum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in Enchir.* quod malum non potest totaliter consumere bonum. *Ench. c. 12. per totum, tom. 3.*

CONCLVSIO.

¶ Malum corrūpit totum sibi oppositū bonum. nunquam autē bonum quod est subiectum, nec bonū totum quod est habilitas subiecti ad actum, corrūpere potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quod malum non potest totaliter consumere bonum. ¶ Ad cuius euidentiā cōsiderandū est, quòd est triplex bonum. Quoddam, quod per malū totaliter tollitur, & hoc est bonum oppositū malo. Sicut lumē totaliter per tenebras tollitur, & visus per cæcitatem. Quoddam verò bonū est, quod nec totaliter tollitur per malum, nec diminuitur, s. bonum, quod est subiectum mali. Non enim per tenebras aliquid de substātia aeris diminuitur. Quoddā verò bonum, est quod diminuitur quidē per malū, sed nō totaliter tollitur, & hoc bonū est habilitas subiecti ad actum. Diminutio autē huius boni non est accipiēda per subtractionem, sicut est diminutio in quantitatibus, sed per remissionē, sicut est diminutio in qualitatibus & formis. Remissio autē huius habilitatis est accipienda econtrario intesioni ipsius c. Intēditur enim huiusmodi habilitas per dispositiones quibus materia præparatur ad actum: quę quanto magis multiplicātur in subiecto, tanto habilius est ad recipiendā perfectionē & formā, & ecōtrario remittitur per dispositiones contrarias. Quæ quanto magis multiplicatæ sunt in materia & magis intentæ, tanto magis remittitur potētia ad actū. Si igitur contrarię dispositiones in infinitum multiplicari & intendi nō possunt, sed vsq; ad certū terminum, neq; habilitas prędicta in infinitum diminuitur vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis elementorum. Frigiditas enim & humiditas, per quę diminuitur siue remittitur habilitas materię ad formā ignis, nō possunt multiplicari in infinitum. Si verò dispositiones contrarię in infinitum multiplicari possunt, & habilitas prędicta in infinitum diminuitur vel remittitur: non tamen totaliter tollitur, quia semper manet in sua radice quæ est substantia subiecti. Sicut si in infinitū interponantur corpora opaca inter solē & aerem, in infinitū diminuetur habilitas aeris ad lumen, nunq̃ tamen manente aere tollitur totaliter, qui secundum naturā suam est diaphanus. Similiter in infinitū potest fieri additio in peccatis, per quæ semper magis ac magis minuitur habilitas animæ ad gratiā. Quæ quidem peccata sunt quasi obstacula interposita inter nos & Deum, secundum illud Isa. 59. cap. Peccata nostra diuiserunt inter nos & Deum. Neq; tamē tollitur totaliter ab anima prædicta habilitas, quia consequitur naturam ipsius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd bonū quòd opponitur malo totaliter tollitur, sed alia bona non totaliter tolluntur, vt dictū est c.

¶ Ad secundum dicendum quod habilitas prędicta est media inter subiectum & actum. Vnde ex ea parte qua attingit actum diminuitur per malum, sed ex ea parte qua tenet se cum subiecto, remanet. Ergo licet bonum in se sit simile, tamen propter comparationem eius ad diuersa, non totaliter tollitur, sed in parte.

¶ Ad tertiū dicēdum quòd quidam imaginantes diminutionē boni prędicti ad similitudinē diminutiones quantitatis dixerunt, quod sicut continuum diuiditur in infinitum facta diuisione secundum eandem proportionem, vtpura quòd accipiatur medium medij, vel tertium tertij, sic in proposito accidit. Sed hæc ratio hic locum non habet, quia in diuisione, in qua seruatur eadē proportio, semper subtrahitur minus & minus. Minus enim est medium medij, quàm mediū totius. Sed secundum peccatum nō de necessitate minus diminuit de habilitate prædicta, quàm præcedens, sed fortè aut æqualiter, aut magis. Dicendum est ergo, quòd licet ista habilitas sit quoddam finitum, diminuitur tamen in infinitū, non per se, sed per accidens, secundum quod contrariæ dispositiones etiā in infinitum augentur, vt dictum est c.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd malū insufficienter diuidatur per pœnā & culpā. Omnis enim defectus malum quoddā esse videtur. Sed in omnibus creaturis est quidam defectus, quod se in esse conseruare non possunt, qui tamen nec pœna, nec culpa est. Non ergo sufficienter malum diuiditur per pœnam & culpam.

2 ¶ Preterea, in reb' irrationabilib' nō inueniuntur culpa nec pœna, inuenitur tamē in eis corruptio & defectus, q̃ ad rationē mali pertinēt. Ergo non omne malum est pœna vel culpa.

3 ¶ Preterea, Tentatio quoddā malū est. Nec tamen est culpa, quia tentatio cui non cōsentitur, non est peccatū, sed materia exercende virtutis, vt dicitur in gl.* 2. Cor. 12. Nec etiam pœna, quia tentatio præcedit culpam, pœna autē subsequitur. Insufficienter ergo malum diuiditur per pœnam & culpam.

¶ SED CONTRA videtur, quòd diuisio sit superflua. Vt enim Aug. dicit in Ench. malū dicitur quia nocet, Quod autem nocet, pœnale est. Omne ergo malum sub pœna continetur.

CONCLVSIO.

¶ Quoduis malum cū bono oppositū sit, in rebus voluntarijs est pœna, vel culpa.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd malum (sicut suprà dictū est) est priuatio boni, quod in perfectione & actu consistit principaliter & est per se. Actus autem est duplex, primus & secundus. Actus quidem primus est forma & integritas rei. Actus autem secūdus est operatio. Contingit ergo malum esse dupliciter. Vno modo per subtractionem formæ, aut alicuius partis, quæ requiritur ad integritatem rei, sicut cæcitas malum est, & carere membro. Alio modo per subtractionem debitæ operationis: vel quia omnino non est, vel quia debitum modum & ordinē nō habet. Quia verò bonum simpliciter est obiectum voluntatis, malum quod est priuatio boni secundum specialē rationē, inuenitur in creaturis rationalibus habētibus voluntatē. Malū igitur, quod est per subtractionem formæ & integritatis rei habet rationē pœnæ, & præcipuè supposito, quod omnia diuinæ prouidentiæ & iustitiæ subduntur, vt suprà * ostensum est c. De ratione enim pœnæ est quod sit contraria voluntati. Malum autē quod cōsistit in subtractione debitæ operationis in rebus voluntarijs, habet rationem culpæ. Hoc enim imputatur alicui in culpam, cùm deficit à perfecta actione, cuius dominus est secundum voluntatem. Sic igitur omne malum in rebus voluntarijs consideratum est pœna vel culpa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ quia malum priuatio est boni, & nō negatio pura, vt dictum est * suprà c, non omnis defectus boni est malum, sed defectus boni quod natum est, & debet haberi. Defectus enim visionis non est malum in lapide, sed in animali: quia contra rationem lapidis est quòd visum habeat. Similiter etiam contra rationem creaturæ est quod in esse conseruetur à seipsa, quia idē dat esse & conseruat c. Vnde iste defectus non est malum creaturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœnā & culpa non diuidunt malum simpliciter, sed malum in rebus voluntarijs.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tentatio prout importat prouocationē ad malum, semper malum culpę est in tentante: sed in eo qui tentatur non est propriè nisi secundum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agentis est in patiente. Secundum autem quod tentatus immutatur in malum à tentante, incidit in culpam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd de ratione pœnæ est quod noceat agenti in seipso. Sed de ratione culpæ est quod noceat agenti in sua actione. Et sic vtrunque sub malo continetur secundum quod habet rationem nocumenti.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ habeat plus de ratione mali pœna q̃ culpa. Culpa enim se habet ad pœnā, vt meritū ad præmium. Sed præmiū habet plus de ratione boni q̃ meritū, cùm sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali q̃ culpa.

2 ¶ Præterea, illud est maius malum quod opponitur maiori bono. Sed pœna sicut * dictum est c, opponitur bono agentis, culpa autem bono actionis. Cum ergo melius agens quàm actio, videtur quòd peius sit pœna quàm culpa.

3 ¶ Præterea, Ipsa priuatio finis pœna quędā est, quæ dicitur carentia visionis diuinæ. Malū autē culpę est per priuationē ordinis ad finem: ergo pœna est maius malum quàm culpa.

¶ SED CONTRA, sapiens artifex inducit minus malū ad vitandū maius, sicut medicus precidit mēbrum ne corrūpatur corpus. Sed Dei sapiētia infert pœnā ad vitandam culpā. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

CONCLVSIO.

¶ Culpæ malum, cū sit quo mali sumus, & à nostra sit tantùm voluntate, non autem malum pœnæ est ipsa pœna, malum culpæ longe maius malum.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd culpa habet plus de ratione mali q̃ pœna. Et nō solū quàm pœna sensibilis, quę cōsistit in priuatiōe corporaliū bonorum, cuiusmodi pœnas plures intelligunt, sed etiā, vniuersaliter accipiēdo pœnā, secundum quod priuatio gratię, vel gloriæ pœnę quedā sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidē est, quia ex malo culpę fit aliquis malus, nō autē ex malo pœnæ, secūdū illud Dio.* 4. ca. de diu. no. Puniri nō est malum, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, quia cùm bonū simpliciter cōsistat in actu, & nō in potentia, vltimus autē actus est operatio, vel vsus quarūcunque rerum habitarum, bonū hominis simpliciter cōsideratur in bona operatione, vel bono vsu rerum habitarum. Vtimur autem rebus omnibus per voluntatem. Vnde ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur homo bonus c, & ex mala malus. Potest enim qui habet malam voluntatem, etiam bono quod habet, male vti, sicut si grammaticus volūtarie incongruè loquatur. Quia ergo ipsa culpa consistit in deordinato actu voluntatis, pœna verò in priuatione alicuius eorum quibus vtitur voluntas, perfectius habet rationē mali culpa quàm pœna.

¶ Secunda ratio sumi potest ex hoc, q̃ Deus est autor mali pœnæ, non autem mali d culpæ. Cuius ratio est, quia malum pœnę priuat d bonum creaturæ, siue accipiatur bonum creaturæ aliquid creatum, sicut cæcitas priuat visum: siue sit bonum increatum, sicut per carētiā visionis diuinæ tollitur creaturæ bonum increatū. Malum verò culpæ ponitur propriè bono increato. Contrariatur enim impletioni diuinæ voluntatis & diuino amori, quo bonū diuinū in seipso amatur, & nō solū secūdum quod participatur à creatura. Sic igitur patet quod culpa habet plus de ratione mali, quàm pœna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ licet culpa terminetur ad pœnam, sicut meritum ad præmium: tamē culpa nō intēditur propter pœnam, sicut meritum propter præmium, sed potius econuerso pœna inducitur vt vitetur culpa. Et sic culpa est peius quàm pœna.

¶ Ad secūdum dicēdum, q̃ ordo actionis qui tollitur per culpā, est perfectius bonū agentis, cum sit perfectio secunda: q̃ bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd nō est cōparatio culpę ad pœnā, sicut finis & ordinis ad finē: quia vtrumq; potest priuari aliquo modo, & per culpam & per pœnā. Sed per pœnā quidē secundū quod ipse homo remouetur à fine, & ab ordine ad finem. Per culpam verò, secundum quod ista priuatio pertinet ad actionem, quæ non ordinatur ad finem debitum.

¶ QVAESTIO QVADRAGESIMA nona, de Causa mali, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de causa mali.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum bonum possit esse causa mali.

¶ Secundò, vtrum summum bonum, quod est Deus, sit causa mali.

¶ Tertiò, vtrum sit aliquod summum malum, quod sit prima causa omnium malorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum bonum possit esse causa mali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non possit esse causa mali. Dicitur enim Matth. 7. Non potest bona arbor malos fructus facere.

2 ¶ Præterea, Vnum contrariorū non potest esse causa alterius. Malum autem est cōtrarium bono. Ergo bonum non potest esse causa mali.

3 ¶ Preterea, Effectus deficiens non procedit nisi à causa deficiente, sed malum si causam habeat, est effectus deficiens. Ergo habet causam deficientem. Sed omne deficiens malum est. Ergo causa mali non est nisi malum.

4 ¶ Præterea, Dionys.* dicit 4. cap. de diui. nomi. quòd malum nō habet causam. ergo bonum non est causa mali. *Ca. 4. par te 4. à medio.*

¶ SED CONTRA est quod Aug.* dicit contra Iulianum. Non fuit omnino vnde oriri posset malum nisi ex bono. *Lib. 1. cōtra Iulia. ca. 9. parum ante med. to. 7.*

CONCLVSIO.

¶ Bonum non nisi materialiter, vt videlicet subiectum mali, & tangens, sed per accidens est causa mali, non autem vt est forma, vel finis, vel per se agens.

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere, quòd omne malum aliqualiter causam d habeat. Malum enim est defectus boni, quod natum est, & debet haberi c. Quòd aut aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, nō potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellente. Nec agens deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens inquantum huiusmodi, bonum est. Et si cōsideremus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandam important, quæ pertinent ad rationem boni. Sed materia, inquantum est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem quòd bonum sit causa d mali per modū causæ materialis, iam ex præmissis * patet c. Ostensum est enim, quòd bonum est subiectum mali. Causam autem formalem malum non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finē debitum. Non solùm enim finis habet rationem boni, sed etiam vtile, quod ordinatur ad finem c. Causam autem per modum agentis habet malum, non autem per se, sed per accidens. *D. 818. / 254 / D. 291. Q. praeced. art. 4. / 155*

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quod aliter causatur malum in actione, & aliter in effectu c. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis: vel principalis agentis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitatē virtutis motiuæ, vt in pueris: vel propter solam ineptitudinem instrumenti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamen in proprio effectu agētis, quandoq; ex virtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, vel materiæ. Ex virtute quidem vel perfectione agentis, quando ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formam ignis sequitur priuatio formæ aeris vel aquæ. Sicut ergo quanto ignis fuerit perfectior in virtute, tātò perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit contrarium. Vnde malum & corruptio aeris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens, quia ignis non intendit d priuare formam aquæ, sed inducere formam propriam, sed hoc faciendo causat & illud per accidens. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta quod deficiat à calefaciendo, hoc est, vel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, vt dictum * est: vel ex indispositione materiæ, quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono, cui per se competit agere c. Vnde verum est, quod malum secundum nullum modum habet causam, nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali. *D. 1061. / In isto art. / 253*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Augustinus * dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus voluntatem malam: & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autem bona nō producitur actus moralis malus, cùm ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ voluntatis causatur à creatura rationali, quæ bona est. Et sic est causa mali. *Lib. 1. cōtra Iuli. c. vlt. nō multum à fine, to. 7.*

Commentary (Caietanus), margins of both pages:

intentus fiant solē & animā. Quod verò addit, infinitè remissione non totaliter tollitur habilitas, probatur ratione. Quia semper manet in sua radice quod est substātia subiecti, & manifestatur in similibus exēplis, in natu ralibus & moralibus, in diaphano, scilicet respectu luminis, & anima respectu gratiæ. & sic patet principalis conclusio. s. quod malū totaliter non tollit bonū, quoniam relinquit subiectū & aliquid habilitatis ad actū.

¶ In responsione ad tertiū nota, quod tanta est differentia inter diminui per se, & per accidēs. diminutione sui vel alterius, quod cū impossibile sit finitū non consumi infinita & æquali substractione per se, possibile tamē est, vt in litera dicitur, à finito in infinitum etiā æqualiter subtrahi, & tamē illud nō consumi, quādo diminutio est per accidens. s. per aliud, vt in proposito, minuitur enī habilitas propter oppositū impedimētum, & non secūdum se. *280*

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum quintum.

Titulus suscipitur vt iacet, intelligēdo per culpam, malum quod agimus: per pœnam verò malum quod patimur. *Aeust.*

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito limitata. s. omne malū in rebus voluntarijs est pœna vel culpa. In qua conclusione tria continentur .s. omne malum & in rebus voluntarijs, & pœnā vel culpa. *Commens.*

* Et propterea hæc tria ordinatè procedendo declarat. Primo igitur distinguit malū in communi, in malū rei, & malum operis: Quā distinctionē probat ex distinctione boni in bonitatē per modū actus primi, & actus secūdi. Secūdo ostēdit quod rationabiliter malum in voluntarijs sortitum est speciales rationes distinctione, & nomina sic. bonum simpliciter est obiectum volūtatis, ergo malum secūdum specialē rationem inuenitur in voluntarijs creaturis. Probatur cōsequentia, quia malum est priuatio boni, & per hoc, sicut bonum specialiter reperitur in volūtario, ita & malū. Demū tertium principaliter intentū manifestat sic. Malū rei habet rationem pœnæ in rebus voluntarijs, supposito pręcipuè, quod omnia diuinę prouidētię & iustitiæ subdūtur, malum verò operationis in eisdē habet rationē culpæ. ergo omne malum in rebus voluntarijs est pœna, vel culpa. Antecedens quo ad primā partē manifestatur, quia de ratione pœnæ est quod sit cōtraria volūtati. quo ad secūdam verò, quia hoc alicui imputatur in culpā, quando. s. deficit à pfecta actione existēte in potestate eius, cōsequētia verò no- *In corp. art.*

ta est ex distinctione membrorum [illegible] propositis.

a ¶ Super Quæst. quadragesimæ octauæ Articulum sextum.

Titulus clarus ex præcedentibus.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito, culpa plus habet de ratione mali quàm pœna quæcunque, tam sensibilis quàm damni. Et probatur dupliciter [illegible] ex malo culpæ fit aliquis malus, ex malo pœnæ non: ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo auctoritate Dionysii, secundo, ratione sic. Bonum simpliciter consistit in actu, ergo bonum hominis simpliciter consistit in bono vsu rerum habitarum: ergo ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, homo dicitur bonus, homo & ex malo malus: ergo perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna. [illegible] prima consequentia probatur: quia vltimus actus est operatio, secunda vero ex his rerum: secunda vero quia vtimus rebus omnibus per voluntatē. & [illegible] planatur secūda pars consequentis [illegible] lam- *Comment.*

in malum, quia potest quis etiam bono male vti, vt patet de Grammatico, tertia autem, quia culpa consistit in deordinato actu voluntatis, pœna vero in priuatione alicuius eorum quibus vtitur voluntas. Secunda vero ratio est, Deus est autor mali pœnæ, & non mali culpæ: ergo malum culpæ est incomparabiliter prius. Antecedens probatur sic: et malum pœnæ priuat bono creaturæ, malum verò culpæ opponitur propriè bono increato, ergo illius potest esse causa Deus, non huius. Antecedens hoc quo ad primam partem manifestatur in duplici bono creaturæ, s. possessio & participatio. Quo ad secundam verò probatur sic. Malum culpæ contrariatur impletioni diuinæ voluntatis, & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur, ergo opponitur bono increato.

¶ Esset hic dubitandum, quomodo bono diuino potest aliquid opponi, & diuinæ voluntas non impleri, sed quoniam hoc in littera, de voluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur, ideo nunc transeamus.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum primum.

Titulus vt iacet de causa in communi sumēdus est.

¶ In corpore duo facit: Primò respondet quæsito in communi affirmatiuè. Secundo in speciali, secundum singula genera causarum.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, causa mali est boni. Et probatur sic. Malum est defectus boni debiti, ergo omne malum habet aliquam causam: ergo causa mali est boni. Prima consequentia probatur quia defectus à naturali & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionē. Quod probatur inductiuè, primo in malo rei exemplo motus grauis: secundo in malo actionis, quoniam non nisi ex impedimento prouenit. Secunda autem consequentia probatur, quia esse causam soli bono conuenit, quod dupliciter probatur. Primò vniuersaliter, quia esse causam, conuenit soli enti, ergo soli bono, & tenet sequela quia omne ens inquantum huiusmodi, est bonū. Secundo, in singulis generibus causarum, quia agens, finis, & forma perfectionem, & consequenter bonitatem important. Materia quoque bonitatem habet, prout potentia bonum est, omnis enim consilitas bono soli conuenit.

¶ Quo ad secundum ponit quatuor conclusiones, iuxta quatuor genera causarum. prima est iuxta causam materialē. bonum est causa mali materialiter. Probatur: quia est eius subiectū. Secunda est, malum non habet causam formalem. Probatur: quia est priuatio formæ. Tertia est, malum non habet causam finalem. Probatur: quia est priuatio ordinis ad debitum finem, ac per hoc boni vtilis, id est ad finem. Quarta est, malum habet causam efficientem non per se, sed per accidens. Et hanc manifestat distinguendo sic. Malum actionis & malum rei diuersimodè causantur, nam malum actionis causatur ex defectu principij principalis, vel instrumentalis: malum verò rei, non curando vtrum illa res sit effectus proprius agentis, vel non, causatur tripliciter: quandoq; ex virtute agentis, quandoque ex defectu agentis, quandoque ex defectu materiæ. Hac distinctione stante probatur, quod nunquam malum habet causam efficientē, nisi per accidens

258 / 1. 2. q. 75. art. 1. Et 2. dist. 1. q. 1. art. 1. ad 2. Et dist. 34. ar. 3. Et 2. cō. c. 4. 6. Et li. 3. c. 9. & 10. Et mal. q. 1. art. 3.

cidens, & primo quidem quando causatur ex virtute agentis; quia agens per se intendens inducere formam propriam per accidens, intendit nocere opposito. Secundo reducit exteros modos in vnum, quod est agens esse deficiens. & probatur intentū in esse deficiens accidit bono ergo malum secundū nullum modū habet causam nisi per accidens. & tenet sequela, quia bono per se competit agere. Reductio autē prefata sic sic, reliqui modi continebant mali, aut effectus proprij, aut actionis: sed defectus effectus proprij est vel ex defectu actionis, vel ex defectu passionis: & hoc quidē ex materia, ille vero ex defectu actiui principij procedit & vtrunque rursus constituit causam deficere: ergo omnis modus quo malū prouenit ad deficere agentis, reducitur vndecunq; oriatur defectus. Et sic breuiter autor omnia membra totius diuisionis perlustrauit ad duo reducta, scilicet malum effectus extra nei, & malū effectus proprij, in hoc enim etiā malum actionis comprehendit quo ad causam.

In cor. ar. et q. 19. art. 9.
123
In corp. art.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd cum dicitur quod defect* subiectionis regulæ, non est culpa, sed cum sequitur culpa, potest bene & male intelligi. Si intelligatur de defectu tali absolute, verū dicitur: si autē dicitur de defectu hoc, i. applicato ad hūc operantē sine regula, falsum est: quoniam ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem, culpæ rationem sortitur.

259 3. dist. 31. q. 2. art. 1. Et di. 37. q. 3. art. 1. Et 2. con. ca. 40. & li. 3. ca. 71. Et lo. 9. & Rom. 1. lec. 5. Ar. præced. 258 Q. 6. art. 1. & 4. 34 31 Li. 2. Physic. tex. 30. tom. 2. Lib. 83. qu. q. 21. in medio, tom. 4.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum secundum.*

Titulus satis ex prædictis patet.

¶ In corpore duas conclusiones respōsiuas posuit, iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est, malum actionis non reducitur in Deum sicut in causam. Et probatur sic. Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducitur in Deum vt causam: & tenet sequela, quia in Deo nullus est defectus, sed summa perfectio.

Ar. præced. 258 Q. 4. per totam. 23 22

¶ Secunda conclusio est. Malum rerum aliquarum reducitur in Deū sicut in causam: & probatur hoc tam in naturalibus quàm in voluntarijs. & primo in naturalibus, sic. Deus intendit vt formam principaliter intentam in rebus creatis, bonum ordinis vniuersi exigens quædam defectiua & actualiter interdum deficientia: ergo causando bonum ordinis vniuersi per accidēs causat mala rerum. Consequentia probatur: quia agens per se producēs formam, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat illā corruptionem & defectum per accidens. Et confirmatur consequēs autoritate scripturę

Art. præce. D. 106. Q. 48. ar. 2. & quæ. 22. art. 2.

¶ Ad secundū dicendū, quòd bonū non causat illud malū quod est sibi cōtrariū, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malū aquæ, & homo bonus secundū suā naturā causat malum actū secundū morem. Et hoc ipsum per accidēs est, vt dictum * est c. Inuenitur autem quòd etiam vnum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ambiens calefacit inquantum calor retrahitur ad interiora.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malum habet causam deficientem aliter in rebus voluntarijs & naturalibus. Agens enim naturale producit effectum suum talem quale ipsum est, nisi impediatur ab aliquo extrinseco, & hoc ipsum est quidem defectus eius. Vnde nunquam sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliquod aliud malum in agente, vel materia, sicut * dictum est c. Sed in rebus volūtarijs defectus actionis à voluntate actu deficiente procedit inquantum non subijcit se actu suæ regulæ. Qui tamen defectus non est culpa, sed cum sequitur culpa, ex hoc quòd cùm tali defectu operatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd malum non habet causam per se, sed per accidens tantùm, vt dictum est c.

ARTICVLVS II.

a *Vtrum summū bonū, quod est Deus, sit causa mali.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd summum bonum, quod est Deus, sit causa mali. Dicitur enim Esa. 43. Ego Dominus: & nō est alter Deus formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Et Amos 3. Si erit malum in ciuitate quod Dominus non fecerit.

2 ¶ Præterea, Effectus causæ secundæ reducitur in causam primam. Bonum autem est causa mali: vt dictum * est c. Cùm igitur omnis boni causa sit Deus (vt supra * ostensum est c) sequitur quòd etiam omne malum sit à Deo.

3 ¶ Præterea, Sicut dicitur in 2. Phy. * idem est causa salutis nauis & periculi. Sed Deus est causa salutis omnium rerum. Ergo est ipse causa omnis perditionis & mali.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in * lib. 83. q. quòd Deus nō est autor mali, quia non est causa tendendi ad non esse.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm summum bonum perfectißimum sit, mali causa esse non potest, nisi per accidens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut ex dictis * patet c, malum quod in defectu actionis consistit, semper causatur ex defectu agentis. In Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio, vt supra * ostensum est c. Vnde malum quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in Deum sicut in causam. Sed malum quod in corruptione rerum aliquarum consistit, reducitur in Deum sicut in causam. Et hoc patet tam in naturalibus, quàm in voluntarijs. Dictum est enim *, quod aliquod agens inquantum sua virtute producit aliquam formam, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat sua virtute illam corruptionem & defectum. Manifestum est autem, quod forma, quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis vniuersi. Ordo autem d vniuersi requirit, vt supra * dictum est c, quod quædam sint quę deficere possint, & interdum deficiant. Et sic Deus in rebus causando bonum ordinis vniuersi, ex consequenti & quasi per accidens causat corruptiones rerum, secundum illud quod dicitur 1. Regum 2. Dominus mortificat & viuificat. Sed quod dicitur Sapient. 1. quòd Deus mortem non fecit, intelligitur quasi per se intentam. Ad ordinem autem vniuersi pertinet ordo iustitiæ, qui requirit vt peccatoribus pœna inferatur. Et secūdum hoc Deus est autor mali quod est pœna, nō aūt d mali quod est culpa, ratione suprà * dicta c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritates illæ loquuntur de malo pœnæ: nō autem de malo culpæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd effectus causæ secundæ deficientis reducitur in causam primā non deficientem, quantū, ad id quod habet entitatis & perfectionis: non autē quantum ad id quod habet de defectu. Sicut quicquid est motus in claudicatione, causatur à virtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, non est ex virtute motiua, sed ex curuitate cruris. Et similiter quicquid est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam: sed quod est ibi defectus, non causatur à Deo, sed ex causa secunda deficiente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd submersio nauis attribuitur nautæ vt causæ, ex eo quod non agit quod requiritur ad salutē nauis. Sed Deus nō deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem: Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum sit vnum summum malum, quod sit causa omnis mali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod sit vnum summum malum quod sit causa omnis mali. Cōtrariorū enim effectuum cōtrariæ sunt causæ. Sed in rebus inuenitur contrarietas, secundum illud Eccles. 33. cap. Contra malum bonum est, & contra vitam mors. Sic & contra virum iustū peccator. Ergo sunt contraria principia: vnum bonum, & aliud mali.

2 ¶ Præterea, Si vnū contrariorū est in rerū natura, vt reliquū, vt dicitur * in 2. de cęlo & mū. Sed summū bonū est in rerū natu quod est causa omnis boni, vt suprà ostensum est c. Ergo est & summū malū ei opposirū causa omnis mali.

3 ¶ Præterea, Sicut in rebus inuenitur bonū & melius: ita malū & peius, sed bonum & melius dicuntur per respectum ad optimum. Ergo malum & peius dicitur per respectum ad aliquod summum malum.

4 ¶ Prçterea, omne quod est per participationē, reducitur ad illud quod est p essentiā c. Sed res quę sunt malę apud nos, nō sunt malę p essē tiā, sed per participationē. Ergo est inuenire aliquod summū malū, quod est causa omnis mali.

5 ¶ Prçterea, Omne quod est per accidēs, reducitur ad illud quod est per se, Sed bonū est causa mali per accidens. Ergo oportet ponere aliquod summum malum, quod sit causa malorū per se. Neque potest dici quòd malum non habeat causam per se, sed per accidens tantùm. Quia sequeretur quòd malum non esset vt in pluribus, sed vt in paucioribus.

6 ¶ Prçterea, Malū effectus reducitur ad malū causæ: quia effectus deficiēs est à causa deficiēte, sicut suprà * dictū est c. Sed hoc non est procedere in infinitum. Ergo oportet ponere vnū primum malum quod sit causa omnis mali.

¶ SED CONTRA est, quòd summum bonū est causa omnis entis: vt supra ostensum * est c. Ergo non potest esse aliquod principium ei oppositum, quod sit causa malorum.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm nullum sit per essentiā malū, non datur in rebus aliquod summū malum omniū malorum causam, sicut datur summum bonum, omniū bonorū causam.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd ex prędictis * patet c, nō esse vnū primū principiū d malorū, sicut est vnū primū principium bonorum. ¶ Primò quidē quia primū principiū bonorū est p essentiā bonū, vt supra ostēsum * est c. Nihil aūt

¶ *Num actionis mali qualisqualis, & quomodo sit, reducatur in Deum.*

¶ Circa hæc dubium occurrit: an prima conclusio intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis, an tantum in voluntarijs. Si enim intelligatur vniuersaliter, sic sequitur quod claudicatio Sortis nō sit à Deo, quia est malum actionis. Et si hoc concedatur, manifeste sequitur, Deū non esse actorem mali pœnæ, cum claudicatio sit de numero pœnarum. Et quod de hoc dicitur, simile potest adduci de cæteris defectibus actionū, puta visionis, auditionis, &c. Et sic periret scripturarum sanctorum doctrina tradens hæc omnia esse à Deo, vel ad punitionem, vel ad augmentum meriti, & cetera. Si autem intelligitur in voluntarijs tantum, oblitus videtur autor limitationis quod literæ non consonat, eo quod manifeste secundā conclusionem vniuersaliter tractat: & locus iste de malo vniuersalem tractatum exigit.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quod cōclusio intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, in quantum actio est. Et quum dicitur: ergo claudicatio Sortis non reducitur in Deum, distinguatur quòd claudicatio inquantum sonat defectum actionis vt sic, non reducitur in Deum, vt effectiuam causam, sed in defectum causæ secundæ. Et rursus claudicatio inquantum est voluntaria, reducitur in Deum, vt autorem pœnæ: inquantum vero est à charitate ordinata, reducitur in Deum vt autorem meriti: & sic de alijs.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod tunc tantum absentia causæ agentis dicitur causa defectus, quādo debebatur præsentia. Et propterea quia nunquam cum rebus debetur, Deus subtrahit influxum: ideo nō sequitur propriè loquendo, quod Deus sit causa defectuum ex hoc solo quod nō facit. Quamuis quandoque scriptura ipsum tali modo causam appellet vt patet circa indurationem Pharaonis.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum tertium.*

Titulus directè quærit de causa efficiente.

¶ In corpore duo facit. Primò, respondet quæsito vnica conclusione negatiue. Secundò, radicem erroris aliter opinantium ostendit. Quo

¶ Quo ad primū conclusio est. Non datur vnū summū malū primum principium omnium malorū, sicut econtra datur vnum summū bonū. Et probatur tripliciter. Primo, quia nō datur malum per essentiam, i. aliquid per essentiam malum. Secundo, quia nō datur malum summū, i. integrum. Tertiò, quia hæc duo repugnant primum principium, & malum, & omnia clare patent in litera.

¶ Quo ad secundum narratur errores, & consurgunt ex vna communi radice. Errarunt ponentes duo prima principia, bonum & malum in duobus. Primum est, aliqua natura est in se mala. Secundum est, prima principia sunt contraria. Ratio primi erroris fuit, quia considerarunt naturam aliquam puta ignem vt nociuam huic. Confutatio autem eius est, quia simpliciter debet considerari vt pars totius vniuersi, quoniam sic omnis ordinatissime suū locum obtinet, atque bona est. Ratio vero secundi erroris fuit, quia effectus cōtrarios in causas tantum contrarias reducere nouerunt. Confutatio vero ei* est, quod reducenda sunt contraria in communem & vniuersalē causam: quod probatur, quia omnia contraria conueniunt in aliquo, puta genere & subiecto. Patet enim est hoc dictum de vnitate formæ & agentis quum similes sint, & actiui & passiui, quum debeant adæquari. Et manifestatur in corpore cælesti respectu inferiorum.

¶ Communis autem radix horum & similium errorum est, quia particulares causas & non vniuersalē causam entium, in eo quod entia attigerunt. Omnia enim ad vnū essendi principium reducuntur, quoniam omnia in participatione esse conueniunt, vt patet ex supradictis.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit. Quoniam in articulo vltimo præcedentis quæstionis dictum est & probatum, quod malum culpæ opponitur propriè bono increato, non vt in nobis, sed vt in seipso, hic autem dicitur & probatur, quod bono increato nullum malum opponitur, non videtur ergo stare hæc duo simul.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod malum opponi increato bono, potest intelligi dupliciter, formaliter, vel obiectiue. Formaliter quidem est impossibile: malū aliquod opponi diuino bono, propter rationem in litera tactam, s. bonum habens nullum formaliter oppositum exigit potentiam, circa quam habet fieri malum: Deus autem actus purus, ergo. Obiectiue autem malum culpæ opponitur bono diuino in seipso quod ostensum est in loco allegato, ex obiecto charitatis. Vult enim expiissime vel interpretatiue quilibet peccans quātum in se est, Deum non esse vltimum finē, quod est opponi ei obiectiue secundum quod in se est sicut

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.*

In titulo nota duo, quòd ly incorporeus, & ly omnino. Corporeū dicitur quātum seu, extensum, siue per se vt quantitas, siue per accidēs, vt albedo. Incorporeū ergo dicitur, quod neutro modo est extensum. Omnino dupliciter intelligi potest, primo ad differentiam animæ nostræ, quæ licet in se sit inextensa, est tamen forma corporis: & sic non sumitur hic, vt patet ex primo articulo quæstionis sequentis, vbi dubitatur an angelus sit forma corporis, non ergo hic hoc excluditur, secundo ad differentiam animarū eui malū perfectorum, quæ licet sint incorporea, id est, inextensæ, apud Sen. Thom. quæst. 75. artic. 4. non tamen sunt omninò incorporeæ, quia nullam habent operationem nisi corporalem. Per omnino ergo incorporeum intendit substantiam sic eleuatam supra corpus, quod nec ipsa, nec operatio sua sit corporea, id est, per organum corporeum exercita.

Annot. Art. 1. huius quæst. 258 D. Sign. 295

¶ In corpore tria, primò respondet quæsito vnica conclusione, secundo antiquos & Sadducæos arguit ibi: antiqui autem. tertiò conclusionem confirmat ex reprehensione eorū, ibi, sed hoc ipsum. Conclusio est, necesse est ponere aliquam creaturam incorpoream. Probatur, necesse est vniuersum esse perfectum. ergo perfecte simile Deo: ergo simile Deo secundum intellectiuam naturam. ergo necesse est ponere aliquam creaturam incorpoream. Antecedens patet. prima vero consequentia probatur, quia perfectio vniuersi consistit in assimilatione ad Deū, quod probatur, quia est præcipuè intenta inter omnia in reb* ipsis creatis à Deo. Secunda verò consequentia probatur: quia Deus agit secundū intellectum & volūtatem. Tertia verò consequentia probatur, eo quod intellectus nullius corporis est actus: quod probatur, quia omne corpus determinatur ad hic & nunc.

Comment.

¶ *Quomodo vniuersum assimilari Deo oporteat.*

¶ Sed sunt hic plura dubia. Dubitatur enim primo circa sensum consequentiæ primæ cōsequentiæ, hoc enim videtur falsum. Quia aut intendit de similitudine perfecta simpliciter, quæ est similitudo vniuoca, & sic patet esse falsum. Aut de perfecta in tali genere, puta creaturarum. Et cum hoc contingat dupliciter, scilicet aut in genere creaturarum factibilium, aut factarum: si factibiliū est falsum, quia quæcunque facta potest perfectiorem ac similiorem sibi Deus facere. Si factarum, quamuis sit verum, nō tamē infert propositum suum: quoniā ex hoc quod effectus perfectis-

261 2. cō. c. 46. & 50. Et pot. q. 6. ar. 6. tot. & spu. ar. 5. et opus. 3. ca. 74. et spu. 15. cap. 1. a Lib. 2. ortho. fidei c. 3. non longè à princip. a Li. 6. Phy sic. tex. 2. b Dam. lib. 2. cap. 3. c Lib. 1. de spiritu san. cap. 7. in prin. 10. 2.

potest esse per suam essentiam malum. Ostensum * est enim, quod omne ens inquantum est ens, bonum est, & quòd malum non est nisi in bono, vt in subiecto.

¶ Secundò, quia primum bonorū principium est summum & perfectum bonum quod præhabet in se omnē bonitatē, vt suprà * ostēsum est c. Summum aūt malum esse nō potest, quia sicut ostēsum est c, & si malū semper diminuat bonum, nunquam tamen illud potest totaliter consumere. Et sic semper remanente bono, nō potest esse aliquid integre & perfecte malum. Propter quod Philosophus dicit in 4. Ethic. * quòd si malum integrum sit, seipsum destruet. Quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali) subtrahitur etiam ipsum malum, cuius subiectum est bonum.

¶ Tertio, quià ratio mali repugnat rationi primi principij, tum quia malum causatur ex bono, vt suprà ostensum * est c, tum quia malum non potest esse causa nisi per accidens. Et sic non potest esse prima causa, quia causa per accidens est posterior ea quę est per se, vt patet in 2. phy. * Qui autē posuerūt duo prima principia, vnum bonum, & alterum malum c, ex eadem radice in hunc errorē inciderunt, ex qua & aliæ extraneæ positiones antiquorum ortū habuerunt: quia, s. nō considerauerunt causam vniuersalem totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuum c. Propter hoc enim, si aliquid inuenerunt esse nociuum alicui rei per virtutem suæ naturæ, æstimauerunt naturā illius rei esse malam c. Puta si quis dicat naturam ignis esse malam, quia cōbussit domum alicuius pauperis. Iudicium autem de bonitate alicuius rei non est accipiendum secundum ordinē ad aliquid particulare, sed secundum seipsum, & secundum ordinem ad totum vniuersum, in quo quælibet res suum locum ordinatissimè tenet, vt ex dictis * patet c. Similiter etiam qui inuenerunt, duorum particularium effectuum contrariorum duas causas particulares contrarias, nesciuerunt reducere causas particulares cōtrarias in causam vniuersalem communem. Et ideo vsq; ad prima principia contrarietatem causis esse iudicauerunt. Sed cum omnia contraria conueniant in vno communi, necesse est in eis supra causas contrarias proprias, inueniri vnam causam communem. Sicut supra qualitates contrarias elementorum inuenitur virtus corporis cælestis. Et similiter supra omnia quæ quocunq; modo sunt inuenitur vnum primum principium essendi, vt suprà * ostensum est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contraria conueniunt in genere vno, & etiā conueniunt in ratione essendi. Et ideo licet habeant causas particulares contrarias, tamen oportet deuenire ad vnam primam causam cōmunem.

¶ Ad secundū dicendū, quòd priuatio & habitus nata sunt fieri circa idē. Subiectū aūt priuationis est ens in potentia, vt dictū * est c. Vnde cū malum sit priuatio boni, vt ex dictis * patet c, illi bono opponitur cui adiūgitur potentia, nō autem d summo bono, quod est actus purus.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd vnumquodq; intēditur secundum propriā rationē. Sicut aūt forma est perfectio quædam, ita priuatio est quædam remotio. Vnde omnis forma & perfectio, & bonū per accessum ad terminū perfectū attēditur, priuatio autem & malum per recessum à termino c. Vnde nō dicitur malū & peius per accessum ad summū malū, sicut dicitur bonum & melius per accessum ad summum bonum.

¶ Ad quartū dicendum, quòd nullum ens dicitur malum per participationē, sed priuationē participationis. Vnde non oportet fieri reductionem ad aliquid quod sit per essentiam malum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd malum nō potest habere causam nisi per accidēs, vt supra * ostensum est c. Vnde impossibile est fieri reductionē ad aliquid quod sit per se causa mali. Quod autem dicitur quòd malum est, vt in pluribus simpliciter, falsum est. Nam generabilia & corruptibilia, in quibus solum cōtingit esse malū naturæ, sunt modica pars totius vniuersi. Et iterū in vnaquaq; specie defectus naturæ accidit, vt in paucioribus. In solis autē hominibus malum videtur d esse vt in pluribus: quia bonū hominis secūdum sensum corporis nō est bonum hominis inquantū homo, sed secundū rationē. Plures autē sequuntur sensum quàm rationem.

¶ Ad sextum dicendū, quòd in causis mali non est procedere in infinitum, sed est reducere omnia mala in aliquam causam bonam, ex qua sequitur malum per accidens.

QVAEST. QVINQVAGESIMA de substantia angelorum absolute, in quinque articulos diuisa.

POST hæc considerādum est de distinctione corporalis & spiritualis creaturæ. Et primò de creatura purè spirituali, quę in scriptura sacra angelus nominatur. Secundò, de creatura purè corporali. Tertiò, de creatura composita ex corporali & spirituali, quæ est homo.

¶ Circa vero angelos cōsiderandum est primò de his quæ pertinēt ad eorū substantiā. Secūdo, de his quę pertinēt ad eorū intellectum. Tertio, de his quę pertinēt ad eorū voluntatē. Quarto, de his quæ pertinēt ad eorū creationē. De substantia autē eorum considerandū est & absolutè, & per cōparationē ad corporalia. Circa substantiā verò eorum absolutę quinq; quærūtur.

¶ Primo, vtrum sit aliqua creatura omnino spiritualis, & penitus incorporea.

¶ Secūdo, supposito quòd angelus sit talis, quæritur vtrum sit cōpositus ex materia & forma.

¶ Tertio, quæritur de multitudine eorum.

¶ Quarto, de differentia ipsorum ab inuicem.

¶ Quinto, de immortalitate, seu incorruptibilitate ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angelus sit omnino incorporeus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non sit omnino incorporeus. Illud enim quod est incorporeū solum quo ad nos, non quo ad Deum, non est incorporeum simpliciter. Sed Damas. * dicit in lib. 2. quod angelus incorporeus & immaterialis dicitur quantum ad nos: sed comparatus ad Deum corporeus & materialis inuenitur. Non ergo est incorporeus simpliciter.

2 ¶ Præterea, Nihil mouetur nisi corpus, vt probatur a in 6. Physi. Sed Damas. b dicit ibidē, quod angelus est substātia intellectualis semper mobilis. Angelus ergo est substantia corporea.

3 ¶ Præterea, Amb. c dicit in lib. de spiri. san. Omnis creatura certis suæ naturę circunscripta est limitibus. Circunscribi autem proprium est corporū. Ergo omnis creatura est corporea. Angeli autē sunt Dei creaturę, vt patet in Psal. 148. Laudate Dominū oēs angeli eius. Et postea subditur: Quoniā ipse dixit & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. Ergo angeli sunt corporei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 103. Qui facit angelos suos spiritus,

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

...militer assimilatur suæ causæ analoga seu æquiuocè inter omnes effectus factos ab ea: non sequitur ergo, assimilatur sibi in natura, qua agit, vt patet de effectibus inferioribus respectu corporum cælestium, & intelligentiarum.

Quæstio. ¶ *Num ex eo quòd Deus est agens per intellectum & voluntatem, oporteat in vniuerso esse naturam purè intellectualem.*

CONCLVSIO.

¶ *Cum necessarium sit vniuersum assimilari Deo, qui est agens per intellectum & voluntatem, oportuit inter creaturas reperiri aliquas purè intellectuales & incorporeas.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod præcipuè in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod cõsistit in assimilatione ad Deũ. Perfecta autẽ assimilatio effectus ad causam attẽditur: quãdo effectus imitatur causam, secundũ illud per quod causa producit effectũ, sicut calidũ facit calidum. Deus autẽ creaturam producit per intellectum & voluntatem, vt supra ostensum est c. Vnde ad perfectionem vniuersi requiritur, quòd sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, quia omne corpus determinatur ad hic & nũc. Vnde necesse est ponere ad hoc ꝙ vniuersum sit perfectũ, quòd sit aliqua incorporea creatura. Antiqui autem ignorantes vim intelligendi, & non distinguẽtes inter sensum & intellectum c, nihil esse existimauerũt in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione nõ cadit nisi corpus, existimauerunt quòd nullũ ens esset nisi corpus c, vt Philosophus dicit in 4.* Physic. Et ex his processit Sadducæorũ error, dicentium nõ esse spiritum. Sed hoc ipsum quòd intellectus est altior sensu rationabiliter, ostendit esse aliquas res incorporeas à solo intellectu comprehensibiles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod substantiæ incorporeæ mediũ sunt inter Deum & creaturas corporeas. Medium autem cõparatum ad vnum extremũ, videtur alterum extremum, sicut tepidum cõparatum calido, videtur frigidum: & hac ratione dicitur quod angeli Deo comparati, sunt materiales & * corporei, non quod in eis sit aliquid de natura corporea.

¶ Ad secundũ dicẽdum, ꝙ motus ibi accipitur prout intelligere & velle motus quidam dicuntur. Dicitur ergo angelus substãtia semper mobilis, quia semper est actu d intelligẽs, nõ quandoq; actu quandoq; potentia c, sicut nos. Vnde patet quod ratio procedit ex æquiuoco.

¶ Ad tertium dicendum, quod circumscribi terminis localibus est proprium corporum, sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tam corporali quàm spirituali. Vnde dicit Ambr.* in lib. de spiritu sancto, quod licet quædam locis corporalibus non contineantur, circumscriptione tamen substantiæ non carent.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus sit cõpositus ex materia et forma.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod angelus sit compositus ex materia & forma. Omne enim quod continetur sub aliquo genere est cõpositum ex genere & differentia, quę aduenięs generi, constituit speciem. Sed genus sumitur ex materia c, differẽtia vero ex forma, vt patet in 8.* Meta. Ergo omne quod est in genere, est compositum ex materia & forma. Sed angelus est in genere substantiæ. Ergo est compositus ex materia & forma.

2 ¶ Præterea, In quocũq; inueniũtur proprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Proprietates autem materiæ sunt recipere & substare. Vnde dicit Boet.* in lib. de Trinit: quòd forma simplex subiectum esse non potest. Hoc autem inuenitur in angelo. Ergo angelus est compositus ex materia & forma.

3 ¶ Preterea, Forma est actus. Quod ergo est forma tantũ, est actus purus. Sed angelus nõ est actus purus. Hoc enĩ solius Dei est. Ergo nõ est forma tantùm, sed habet formam in materia.

4 ¶ Preterea, Forma propriè limitatur & finitur per materiam c. Forma ergo quę non est in materia, est forma infinita c. Sed forma angeli non est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia.

¶ SED CONTRA est, ꝙ Diony.* dicit 4. ca. de di. no. quod primæ creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntur.

CONCLVSIO.

¶ *Errant qui angelos ex materia & forma compositos esse affirmant.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quidã ponunt angelos esse cõpositos ex materia & forma: & hãc opinionem astruere nititur Auicebron in li. fontis vitæ. Supponit enim quòd quæcũque distinguuntur secundũ intellectum, sint etiam in rebus distincta. In substantia autẽ incorporea intellectus apprehendit aliquid per quod distinguitur à substantia corporea, & aliquid per quod cum ea conuenit. Vnde ex hoc vult concludere ꝙ illud per quod differt substantia incorporea à corporea, sit ei quasi forma: & illud quod subijcitur huic formę distinguẽti quasi commune, sit materia eius. Et propter hoc ponit, quòd eadem est materia vniuersalis spiritualium & corporalium: vt intelligatur quòd forma incorporeæ substantiæ sic sit impressa in materia spiritualium, sicut forma quantitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu apparet esse impossibile vnam esse materiam spiritualium & corporalium c. Non enim est possibile quòd forma spiritualis & corporalis recipiatur in vna parte materiæ: quia sic vna & eadem res numero esset corporalis & spiritualis. Vnde relinquitur quòd alia pars materiæ sit, quę recipit formam corporalem, & alia quæ recipit formam spiritualem. Materiam autem diuidi in partes non conuenit, nisi secundum quod intelligitur sub quãtitate: qua remota remanet substantia indiuisibilis, vt dicitur in 1.* physi. Sic igitur relinquitur, quod materia spiritualiũ sit substantia subiecta quãtitati, qđ est impossibile. Impossibile est ergo quòd vna sit materia corporaliũ & spiritualium. Sed adhuc vlterius impossibile est quòd substantia intellectualis habeat qualemcunq; materiam. Operatio enim cuiuslibet rei est secundũ modũ substantiæ eius. Intelligere autẽ est operatio penitus immaterialis c. Quod ex eius obiecto apparet, à quo act⁹ quilibet recipit speciem & rationem. Sic enim vnumquodque intelligitur inquantum à materia abstrahitur, quia formæ in materia sunt indiuiduales formæ, quas intellectus non apprehendit secundũ quod huiusmodi. Vnde relinquitur, quòd substantia intellectus est omnino immaterialis. Non est autem necessarium quòd ea quæ distinguuntur secundum intellectum, sint distincta in rebus, quia intellectus non apprehendit res secũdum modum rerum,

¶ Secundum dubium est circa medium assignatum ad probandum secundam consequentiam, scilicet Deus agit secundum intellectum & volũtatem, ergo vniuersum, quod eius est effectus perfectè simile, habet in se naturã intellectualẽ. Non enim videtur valere, quia secundum ipsum & omnes cõmuniter ad perfectam similitudinem inter effectum & causam requiritur, & sufficit quod effectus sit similis non naturæ, aut potentiæ agentis, sed rationi agendi: non vt res est, sed vt ratio agendi est, vt patet de arte & artificiato. Intellectus autem & voluntas & natura intellectualis, siue in Deo, siue in quocunque alio agẽte per artem, non se habet vt ratio agendi, vt ex se patet, igitur malè illatum est, ergo oportuit esse naturas intellectuales.

Quæstio. ¶ *Num ex eo quòd oporteat in vniuerso esse naturam intellectualem, inferri possit, ergo naturam incorpoream oportet in vniuerso esse.*

¶ Tertiò dubitatur circa tertiam consequentiam. Non enim videtur concludere intentum, quia ex hoc quod ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur, ergo omnino incorporea. Dicit enim quispiam quod illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ incorporeę, puta cęli, aut aereæ, aut humanæ creaturæ.

¶ Ad primum horum dicitur, quod sermo est de similitudine perfecta in genere creaturarum factibilium. Vbi sciendum, ꝙ aliud est cõparare vniuersum ad gradus rerum, & aliud ad speciales modos habendi gradus illos. Gradus siquidẽ rerum finiti sunt actu & potentia, nisi fortè in thesauris etiã per per essentiã lateat aliquis, & supremus inter eos simillimusq; Deo, apud August. 14. de trini. est intellectualis. Modi autem essendi quãuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamẽ logica & Dei loquendo, sunt infiniti: quia non datur suprema creatura factibilis à Deo. Vnde perfectio vniuersi exigit quidem continentiam omnium graduum creabilium, sed non omnes creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione vniuersi optimè infertur gradus intellectualis, ac per hoc perfectissima similitudo vniuersi ad Deum, vtpote consequẽs etiam perfectissimum gradum factibilem. Vniuersum igitur esse perfectè simile Deo in genere factibilium, dupliciter potest intelligi, scilicet graduum aut creaturarum, primo modo est verum, secundo modo non. Et quia, vt ex dictis patet, vniuersum perfecte simile secundo modo nõ est dabile, nec perfectio vniuersi exigit talem similitudinem: consequẽs est quod simpliciter & absolutè loquendo, rectè dicitur, vniuersum perfectè simile Deo, cum secundum omnes essendi gradus ei est simile.

¶ Ad secundum dubium dicitur præmittendo, quòd aliud est comparare quæcunque singularem effectum suæ causæ, & aliud ipsum vniuersum, quia effectus est primo intentus, propterquem cæteri sunt effectus, ad hoc enim requiritur assimilatio ad causam secundum omnes gradus possibiles participari ab illa causa. Ad primũ vero hoc nõ requiritur. Dicitur ergo, quod per intellectum & voluntatem S. Tho. intendit formam intelligibilem, seu artem Dei, qua regit mũdum per actionem intellectus & voluntatis.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur, quod cum ratio agendi det in se duo, s. ipsam rationem & modum agendi, rationem & modũ essendi eiusdem effectus, qui assimilatur causæ in ratione agendi, tamen minus perfectè ea assimilantur, quàm illi qui assimilantur etiam in modo essendi. Domus enim in materia producta ab artifice similior esset illi domificatori, si esset immaterialis. Et ideo, cum Deus agat per se formam habitam esse intelligibilem, consequẽs est, quod vniuersum in quo similitudo illius formæ secundum omnes modos possibiles saluanda est, assimiletur illi, & in forma & in modo essendi, & per hoc, & sit tale quale illa descriptum est, & sit talis qualis illa est, & sic contineat in se esse intellectuale.

¶ Ad tertium dubium dicitur tripliciter. Primò, quòd instantia nõ est ad propositum, cũ quod sermo noster est de creaturis. Anima autem, quæ pars est cuiusque substantiæ, constat non esse creaturam propriè loquendo, sed creaturę partem essentialem. Secundo, dicitur iuxta calcem corporis huius articuli, quod ex illa instantia confirmatur magis propositum, cũ quod si ponitur natura intellectualis creata, vt pars substantiæ corporeæ, rationabile est, quòd ponatur in genere creaturarũ substantia intellectualis absolutior, & à corpore absoluta. Tertio, potest dici secundum rei explanationem litteræ, quod ly omnino incorporea non sumitur hic adeo strictè. Reliqua autem sunt plana.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ articulum secundum.*

TItulus clarus est. In eo tamen aduerte, ꝙ remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quantitatis substracta, remanebat adhuc dubium, an talis substantia indiuisibilis quantitatiue, esset diuisibilis essentialiter, & composita ex materia & forma.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primo, recitat opinionem Auicebron. Secundo improbat eam.

¶ Quo ad primũ, quia ordinatè refert fundamentum, positionem, & modum, s. ꝙ materia, quam ponebat in angelis, ponebatur tali modo, ꝙ erat vna omniũ, nũ oportet aliter laborare.

¶ Quo ad secũdũ retrogrado ordine hec tria impugnãtur. Vnitas quidẽ materiæ, quia sequeretur ꝙ angelus esset quãtus. Positio vero materię, quia intelligere est operatio penit⁹ immaterialis, ergo substãtia intellectualis est penit⁹ immaterialis, cõsequẽtia tenet, quia modus operãdi attestatur modo operãtis. Antecedens vero ꝓbatur ex natura obiecti, quia intellectũ oportet esse immateriale, ergo & intelligere, quia ab obiecto operatio specificatur, fundamentum autem elidit. Tũ in communi: quia modus quo res intelligitur à nobis, non est modus quo res est in se, cuius signũ est, quod materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quàm in se. Tũ in speciali proposito, quia superiora intelligimus per modũ rerum cõpositarum, in quibus aliud est in quo cõueniunt, & aliud in quo distinguuntur: & ex hoc [illegible] fundamentum illud tum in natura diuina.

Quæstio. | a 14. art. 8. & q. 19. art. 4. | 8 | 118 | 417 | Quæstio. 235 | Li. 4. Phys. tex. 52. & 57. tom. 2. | Tertul. li. 1. de an. ca. 2. Hila. can. 5 super Mat. Gennad. de eccles. dog. cap. 11. | D. 114. 278 | Li. 1. de spiritu san. c. 7. in prin. tom. 2. | 262 2. di. 8. q. 5. art. 1. & 2. con. ca. 49. & 50. Et spi. ar. 1. Et quol. 9. art. 6. & opusc. 7. c. 74. & 95. et op. 15 c. 1. 5. 6. 7. 8. & 18. Et op. 30. lib. 6. & 9 & opusc. 42. c. 4. & 5. | * Text. 6. tom. 3.

sed secundũ modũ suũ c. Vnde res materiales, quæ sunt infra intellectũ nostrum, simpliciori modo sunt in intellectu nostro, quã sint in seipsis. Substãtiæ aũt angelicę sunt supra intellectum nostrum. Vnde intellectus noster nõ potest attingere ad apprehendendũ eas, secũdum quod sunt in seipsis, sed per modũ suũ secũdum quod apprehẽdit res compositas. Et sic etiã apprehendit Deum, vt supra * dictum est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ differentia est, quę constituit speciem. Vnũquodque aũt cõstituitur in specie, secundũ quod determinatur ad aliquẽ specialem gradũ in entibus, quia species rerum sunt sicut numeri, qui differunt per additionẽ & subtractionem vnitatis, vt dicitur in 8. met. In rebus autẽ materialibus aliud est quod determinat ad specialem gradũ, s. forma, & aliud quod determinatur, s. materia. Vnde ab alio sumitur genus, & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus nõ est aliud determinans & determinatum c, sed vnaquæque earũ secundũ seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus & differentia d in eis nõ accipitur secundum aliud & aliud, sed secundum vnum & idẽ c. quæ tamen differunt secundum cõsiderationem nostrã. Inquantum enim intellectus noster considerat illam rem vt indeterminatè, accipitur in eis ratio generis: inquantum verò considerat, vt determinatè, accipitur ratio differentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ratio illa ponitur in libro fontis vitę. Et esset necessaria, si idẽ esset modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum c. Materia enim recipit formam, vt secundum ipsam cõstituatur in esse alicuius speciei, vel aëris vel ignis, vel cuiuscunq; alterius. Sic autẽ intellectus nõ recipit formam: alioquin verificaretur opinio Empedo.* qui posuit quòd terrã terra cognoscimus, & ignem igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secundum ipsam rationem formę: sic enim cognoscitur ab intellectu. Vnde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet in angelo nõ sit cõpositio formæ & materię, est tamẽ in eo actus & potẽtia. Quod quidem manifestum potest esse ex cõsideratione rerum materialiũ. In quibus inuenitur duplex cõpositio. Prima quidẽ formæ & materiæ, ex quibus cõstituitur natura aliqua. Natura autem sic composita nõ est suum d esse, sed esse est actus eius. Vnde ipsa natura comparatur ad suum esse, sicut potentia ad actum. Substracta ergo materia, & posito quòd ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet comparatio formę ad ipsum esse, vt potẽtiæ ad actum. Et talis compositio d intelligenda est in angelis. Et hoc est quod à quibusdam dicitur, quòd angelus est compositus ex quo est, & quod est, vel ex esse & quod est c, vt Boe. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum autẽ esse, est quo substãtia est, sicut cursus est quo currens currit. Sed in Deo nõ est aliud esse, & quo est: vt supra * ostensum est c. Vnde solus Deus est actus purus.

¶ Ad quartũ dicẽdum, quòd omnis creatura est finita d simpliciter inquantũ esse eius nõ est absolutè subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam cui aduenit. Sed nihil prohibet aliquam creaturam esse secundum quid infinitam. Creaturæ autẽ materiales habent infinitatẽ ex parte materiæ: sed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materiam in qua recipitur. Substantię autem immateriales creaturæ sunt finitæ secundum suum esse, sed infinitæ d secundũ quod earum formæ non sunt receptæ in alio c, sicut si diceremus albedinem separatam existentem esse infinitam quantum ad rationem albedinis, quia non contrahitur ad aliquod subiectum. Esse tamen eius esset finitum, quia determinatur ad aliquã naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligẽtia est finita superius, inquantum scilicet recipit esse à suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrùm angeli sint in aliquo magno numero.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli nõ sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quantitatis est, & sequitur diuisionem cõtinui. Hoc autem non potest esse in angelis, cùm sint incorporei, vt supra * ostẽsum est c. Ergo angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

2 ¶ Præterea, Quanto aliquid est magis propinquum vni, tantò minus est multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior c. Cùm ergo Deus sit maximè vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimum de multitudine.

3 ¶ Præterea, Proprius effectus separatarum substantiarum videtur esse motus corporũ cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehendi potest. Ergo angeli non sunt in maiori multitudine, quàm motus corporum cælestium.

4 ¶ Præterea, Dionys.* dicit 4. cap. de diui. no. quòd propter radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius non multiplicatur, nisi secundum diuersitatem recipientium. Non autem potest dici, quòd materia sit receptiua intelligibilis radij, cùm substantiæ intellectuales sint immateriales, vt supra * ostensum est c. Ergo videtur quòd multiplicatio substãtiarum intellectualium non possit esse nisi secundum exigentiam primorum corporum, scilicet cæ-

¶ *Num si esset vna communis materia spiritualium & corporalium, spiritualia essent corporalia.*

¶ Circa improbationem vnitatis materię dubium occurrit. Nã posset dici consequentiam non valere, eo quòd materia illa cõmunis omnibus sic diuisa est, quod per receptionem quãtitatis facta est vna pars materia corporalium. Reliquum vero materiæ absque quantitate remansit, & sic est materia spiritualis distincta à corporali, per hoc quod non est affecta quantitate.

¶ Ad hoc potest tripliciter responderi. Primo, ꝙ quia S. Th. præuidit hanc fugam: ideo adiungit reprobationẽ materię simpliciter, quod erat principaliter intentum. Secundo & melius potest dici, quod ista responsio non euadit quin materia spiritualis sit diuisibilis quantitatiue, quamuis sint actu: quoniã quũ sit vna ante receptionem quãtitatis, non est maior ratio, quæ secundũ hanc portionem vel illam affecta sit quantitate. Ponere autem substantias spirituales esse actu vel potẽtia quantas, seu actu vel potentia diuisibiles quantitatiue, eiusdem rationis est. Tertio & melius potest dici, quod ista responsio non potest dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imo eadẽ ratione arguetur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cum sit eiusdem rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualiũ, ratio Sancti T. efficax fuit.

¶ *Nũ substantia intellectualis excludat compositionẽ materiæ et formæ.*

¶ Circa efficaciam rationis in littera factæ contra positionem Auicebron, dubium ex Durando occurrit. Quia non videtur valere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales secundum se totos. Stat namque quòd detur substantia intellectualis secundum partem, i. formam: & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de homine & cœlo, si est animatum, &c. Et si sic est, ergo nihil valet ratio contra Auicebron: quoniam ipse nõ videtur tenere illam viam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio litteræ manifeste concludit, quod substantia intellectualis vt sic est immaterialis, i. independens in esse à materia, hoc enim ex operatione & obiecto probatur. Ac per hoc si est substantia in specie completa, omnino est immaterialis, vt patet. Et quoniam angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cuius signum est, quia alia est quæstio de animabus cœlorum & aliorum animatorum. Et alia de angelis, ideo euidenter sequitur, quod euadi non potest ab hac ratione per illam responsionem obijciendo allatam, negando quod supponimus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus quod supponimus quid nominis terminorum, scilicet quod angelus significat substantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formaliter ratio.

¶ In responsione ad primũ aduerte, quòd quia vis argumẽti cõsistit in illa propositione Philosophi, ideo S. T. tria facit. Primo, ostẽdit quid formaliter requiritur ad rationẽ differentię, s. determinare ad aliquẽ gradũ in entibus. Secũdo ex hoc declarat in quibus habeat locum propositio Philosophi, s. in materialibus. Tertiò ex eodem fundamento ostendit aliter poni in angelis differẽtiam & genus.

¶ In eadem responsione diligenter notato S. Tho. à Peripateticis nõ discrepare, in ponẽdo angelos in genere: quia vt hic patet etiã verba Arist. ex 8. Metã. in vltimo imitatur: & non ex parte rei, sed nostræ considerationis, genus dicit in eis distingui à differẽtia. Et hęc intellige de intentione eorum loquendo.

¶ *Num intellectus recipiat secundum rationem formæ: & quodnam hoc sit, quo receptio in materia & intellectu distinguantur.*

¶ In responsione ad secundũ, dubium est de differẽtia assignata inter receptionem materiæ & intellectus: quia illa recipiendo cõstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic autem recipit formã secundum ipsam rationẽ formæ, quod est recipere secundum ipsam rationem formę. Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, quia etiam materia hoc recipit. Aut est recipere sola formam: & hoc nõ, quia etiã materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc nõ, quia etiã aer recipit intentionaliter. Aut recipere vniuersaliter: & hoc non potest secundũ S. Tho. dici, quia apud ipsum quicquid recipitur in intellectu, est indiuidualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis.

¶ Et augetur difficultas, quia hic distinguuntur receptio formæ secundum ipsam rationẽ formę, contra receptionem, qua res cõstituuntur in esse. Constat enim ꝙ receptio cõtra istã distincta, est receptio intentionalis. Et tamen hæc est etiã receptio materialis, vt patet ex S. Tho. secũdo cõtra Gentiles ca. 51. ratione tertia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd recipere secundũ ipsam rationẽ formæ, est recipere formã per modũ formæ. Modus autem formæ est, quem secũdum se forma habet: hic autem est indeterminato ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo vel ad vltimũ est recipere formam, salua eius communitate & amplitudine ad quæcunque: & hoc est recipere vniuersaliter.

¶ Ad obiectionẽ autem in oppositũ dicitur, quod recipere vniuersaliter nõ opponitur cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, quæ est ad hic & nunc: quoniam vnum indiuiduum immateriale æquiualet infinitis materialis ordinis. Et species lapidis in anima est lapis vniuersalis, quamuis sit vna quædam res numero alterius ordinis, scilicet immaterialis.

¶ Ad secundam obiectionẽ dicitur, quòd receptio intẽtionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalem & particularem, quæ cõuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intẽtio san. Tho. insinuare, quòd receptio secundum ipsam rationem formæ & receptio intentionalis conuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet purè materialis, quæ consistit in esse. Et purè formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis particulariter conueniens sensibus. Contra vnum extremũ, scilicet receptionem simpliciter materialem S. Tho. alterum extremum distinxit, s. receptionem intentionalem vniuersalem. Insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionem ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore sunt duo. Primò referuntur tres opiniones, Platonis, Aristot. & Rabbi Moysi, & sigillatim improbãtur. Secundò respõdetur quæsito tali conclusione. Angeli sunt in quadã maxima multitudine, omnem materialẽ numerum

Annot. | d 366 | Quæstio. q. 3. art. 4. 17 | D. 736. | D. 112. 36 | 263 2. di. 3. q. 1. art. 3. Et 2. con. c. 91. et 92. Et po. q. 6. ar. 6. cor. s. et op. 15. c. 2. 3. et 4. | 261 Art. 1. huius quæst. | 54 | Cap. 4. aliquantulum à princip. | Art. 2. huius quæst. 269 | Comment.

Universidad de Deusto Biblioteca

rum excedentes. Et probatur dupliciter, scilicet autoritate Dionys. & ratione tali: quanto aliqua sunt in entibus perfectiora, tanto in maiori excessu creata sunt. Angeli sunt perfectissimi, ergo. Maior probatur dupliciter: primo quia perfectio vniuersi est principaliter intenta: secundo, quia videmus corpora cælestia creari in maximo excessu secundum magnitudinem.

Annot.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quod probatio maioris satis obscure habetur in litera, quia clarius posita fuerat in secundo contra Gēt. c. 92. vbi aperte probatur, ex hoc quod perfectio vniuersi, quę in ordine consistit, exigit vt partes principales, quę propter seipsas sunt, plurificentur quantū possibile est, eo ꝗ hæc differentia est inter quæsita propter aliud, & quæsita propter seipsa, quod quæsita propter aliud exiguntur in tanto numero quātus sufficit ad illū finē. Quæsita vero propter se, quāto plura sunt, tāto melius est vniuersum. Et quia perfectiora in entib⁹, inter partes propter se sunt, & imperfectiora sunt propter ipsa: ideo ab intendēte pricipaliter vniuersi perfectionē, quāto aliqua sunt perfectiora, tantò in maiori excessu secūdum multitudinē vel magnitudinem erant creanda.

Ita refert Arist. 1. Metaph. tex. 6

14

Li. 1. Meta. tex. 31. per multos textus, 10. 3.

365

Lib. 12. Meta. tex. 43. tom. 3.

Quæstio.

a

541

¶ Num quanto aliqua sunt perfectiora, excedant alia magnitudine vel multitudine.

¶ Circa maiorē eiusdem rationis occurrit dubiū, quia nō videtur verū, quod quāto aliqua sunt pfectiora, excedūt alia magnitudine, vel multitudine. Aurū.n. neutro modo excedit ferrū. Gēmæ quoq; incōparabiliter exceduntur à lapidib⁹: & tamē cōstat hæc pretiosiora esse. ¶ Ad hoc videtur dicendū, quod, vt in primo de cælo & mūdo discutitur, partes vniuersi sunt duplices. Quædā velut integrātes substantiā eius: & hæc pertinēt ad primā integritatē vniuersi. Quædā vero sunt velut perficiētes ipsum ad secundariā perfectionē vniuersi, & sunt effectus primarū. Primę partes sunt tātū elemēta, corpora cælestia & intellectuales creaturæ. Secūdæ vero sunt qualibet mista. In primis partibus intelligenda est maior San. Thom. & in illis est verissima: & satis sufficit proposito suo. Quoniam ex hoc nō solū concluditur, quòd numerus angelorum. i. intellectualiū substātiarum excedit numerū celorū & elemētorum. Sed quemadmodum excessum magnitudinis incōparabiliter intuemur inter superiora corpora & inferiora, à fortiori, cùm longe plus distent substantiæ immobiles & spirituales à corporalibus, quàm quæcunque corpora inter se, consequens est eas incomparabiliter excedere & prædictorum & cæterorum materialium multitudinem.

Lib. 2. perplexorū, ca. 4. & 6.

Lib. 12. Metaph. tex. 43. tom. 3.

Cap. 14. in med. illius.

b

552

a

552

Quæstio.

a *¶ Num multitudo substantiarum spiritualium excedat multitudinem materialem corporalium specificam, vel numeralem.*

¶ Circa conclusionē principalē dubiū occurrit, an intelligatur de omni multitudine materiali, s. secundū species, & secundū numerū, an de multitudine specifica materialiū tantū, an de multitudine primarū partiū materialiū vniuersi. Si hoc tertio vel secundo modo intelligitur, nō tam magnus & excessiuus videtur numerus angelorū quantus dici solet: Et tamē tertio modo intelligi oportere, solutio præcedēs ostēdit, alioquin æquiuocatio cōtingeret in præmissis & cōclusione. Si autem primo modo, absurditas nō parua videtur, puta quòd sint plures angeli quàm grana milij, frumēti, &c. numerus enim horū, & lapillorū, & arenæ, & aliorū huiusmodi, nō sapienter cōparari videtur rebus intellectualibus.

morum corporum, scilicet cælestium, vt ad ea, quemadmodum processus prædictorum radiorum terminetur. Et sic idem quod prius.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Daniel. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.

CONCLVSIO.

¶ Angeli, cùm longè perfectiores sint corporalibus creaturis, in quadam maxima multitudine sunt omnem materialem multitudinem excedentes.

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝗ circa numerū substātiarū separatarū diuersi diuersis vijs processerūt. Plato enim * posuit e, substātias separatas esse species rerū sensibiliū, vtpote si poneremus ipsam naturā humanā esse separatam, & secundū hoc oportebat dicere, quòd substantiæ separatæ sint secundū numerū specierū sensibilium. Sed hāc positionē improbat Arist. * ex eo quòd materia est de ratione specierū sensibilium e. Vnde substātiæ separatæ nō possunt esse species exēplares horum sensibilium, sed habēt quasdā naturas altiores naturis rerū sensibiliū. Posuit tamē Arist. * quod illę naturę perfectiores habēt ordinē ad sensibilia ista secundū rationem mouentis & finis. Et ideo secundū numerum primorum motuum conatus est adinuenire numerum substantiarum separatarum e.

¶ Sed quia hoc videtur repugnare documentis sacræ scripturæ, * Rabbi Moysi, Iudæus, volens vtrunq; concordare, posuit ꝗ angeli secundum quod dicūt, substātiæ immateriales multiplicantur secundū numerum motuū vel corporū cælestiū, secundū Ari. * Sed posuit quod angeli in sacra scriptura dicūtur etiā homines diuina annuntiātes. Et iterū virtutes rerū naturaliū, quæ Dei omnipotentiā manifestāt. Sed hoc est alienum à cōsuetudine scripturæ, quòd virtutes rerum irrationabiliū angeli nominētur. Vnde dicendum est, quòd etiā angeli, secundum ꝗ sunt immateriales substantiæ, in quadā multitudine maxima sunt, omnem materialē multitudinem excedētes. Et hoc est quod dicit Dio. * 9. c. cæl. hierar. Multi sunt beati exercitus supernarum mentiū, infirmam & cōstrictam excedentes nostrorum materialium numerorum cōmensurationē e. Et huius ratio est, quia cū perfectio vniuersi sit illud, quòd præcipuē Deus intendit in creatione rerum, quāto aliqua sunt magis perfecta, tāto in maiori excessu sunt creata a Deo, sicut autē in corporibus attenditur excessus secūdum magnitudinem, ita in rebus incorporeis potest attēdi excessus secundum multitudinem. Videmus autem quod corpora incorruptibilia, quæ sunt perfectiora inter corpora, excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphæra actiuorum & passiuorum est aliquid modicum respectu corporum celestium. Vnde rationabile est quòd substantiæ immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝗ in angelis non est numerus, qui est quantitas discreta, causatus ex diuisione continui, sed causatus ex distinctione formarum, prout multitudo est de trāscendentibus, vt suprà * dictum est e.

¶ Ad secundū dicendum, quòd ex hoc quod natura angelica est Deo propinqua, oportet quòd habeat minimum de multitudine in sui compositione e, non autem ita quòd in paucis saluetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa est Arist. in 2. Met. Et ex necessitate concluderet si substantiæ separatæ essent propter substantias corporales. Sic enim frustrà essent immateriales substantię, nisi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non est aūt hoc verū, quòd substantię immateriales sint propter corporales: quia finis nobilior est his quæ sunt ad finem. Vnde etiam Arist. dicit ibidē, quòd hæc ratio nō est necessaria, sed probabilis. Coactus autem fuit hac ratione vti: quia ad cognoscendum intelligibilia non possumus peruenire, nisi per sensibilia.

¶ Ad quartū dicēdum, quòd ratio illa procedit secundum opinionem eorum, qui causam distinctionis rerum ponebant esse materiam. Hoc autem improbatum * est e. Vnde multiplicatio angelorum neque secundum materiā, neque secundum corpora est accipienda, sed secundum diuinam sapientiam diuersos ordines immaterialium substantiarū excogitantem.

ARTICVLVS IIII.

a *¶ Vtrum angeli differant specie.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non differant specie. Cùm enim differentia sit nobilior genere, quæcunque conueniunt secundum id quod est nobilissimum in eis, conueniunt in vltima differentia constitutiua, & ita sunt eadem secundum speciem. Sed omnes angeli cōueniunt in eo quod est nobilissimum in eis, s. in intellectualitate e. Ergo omnes angeli sunt vnius speciei.

2 ¶ Præterea, Magis & minus non diuersificant speciem. Sed angeli non videntur differre adinuicem nisi secundum magis & minus, prout scilicet vnus alio est simplicior, & perspicacioris intellectus. Ergo angeli non differunt specie.

3 ¶ Præterea, Anima & angelus ex opposito diuiduntur: sed omnes animæ sunt vnius speciei. Ergo & angeli.

4 ¶ Præterea, Quantò aliquid est perfectius in natura, tantò magis debet multiplicari. Hoc autem non esset, si in vna specie esset vnum tantum indiuiduum. Ergo multi angeli sunt vnius speciei.

¶ SED CONTRA est, quòd in his quæ sunt vnius speciei, non est inuenire prius & posterius, vt dicitur in 3. met. * Sed in angelis etiā vnius ordinis sunt primi, & medij, & vltimi, vt dixit Dion. * 10. cap. angelicæ hierar. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei.

CONCLVSIO.

¶ Cùm omnes spirituales substantiæ ex materia & forma compositæ non sint, eiusdem non sunt speciei.

¶ Ad hoc dicitur ꝗ sermo iste per se loquēdo est de multitudine specifica. Tū quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tū quia vis medij super quo fundatur ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primę partes vniuersi elemēta, & corpora cælestia scilicet singulis indiuiduis cōtenta sunt. Nec ex hoc sequitur non esse excessiuū numerū angelorū: quia multitudo incōparabiliter excedens multitudinem specificā materialē, valde magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incōparabiliter excedit quātitatem elementalē, valde etiā magna est. Et hæc est absq; dubio mēs S. Thom. Vnde inferius, quæstione 112. ar. 4. ad secundū de hoc loquēs, apposuit naturæ nomē dicens, quòd excedunt oēs naturas corporeas. Et in quol. de potētia Dei, q. 6. ar. 4. in corpore, apposuit nomē speciei, dicens ꝗ excedunt oēs species materialiū. Id aūt quod in oppositū obijcitur de primis partibus vniuersi, nō obstat: quoniā primæ partes corporales vniuersi continent cæteras species & si non formaliter, saltē virtualiter. Et ideo loqui de multitudine primarū partiū vniuersi, & loqui de multitudine specifica omnium materialiū, non refert nisi secundū implicitum & explicitum. Ac per hoc excedens improportionabiliter multitudinē primarum materialium partiū vniuersi, excedere etiam improportionabiliter intelligitur multitudinem implicitè & virtualiter contentam in illis. Et si obijciatur, ergo intelligitur etiam de materiali distinctione: quia etiā illa virtualiter cōtinetur in illis primis, patet respōsio, ꝗ nō est similis ratio: quoniam cum ex habitudine partium vniuersi eius perfectione, ratio robur trahat, vt patet ex dictis & propterea de illa tantū multitudine sermo esse debet, quę ad perfectionē spectat vniuersi, qualis nō est multitudo numeralis, sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

a *¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, recitat tres opiniōes clarè. tertia est quā sequitur Sco. Secūdo impugnat simul oēs quoad propositum dupliciter: vt patet.

¶ Prima ratio, angeli nō sunt compositi ex materia & forma: ergo nō plures in vna specie: consequentia probatur, quia quæcunque conueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.

¶ Secundò impugnat, posito quod essent materiales, probando cōclusionem, sic. Distinctio causata ex materia, aut est secundum diuersitatem quantitatis, aut secundum diuersitatem potentiæ: sed ibi non est prima, quia sunt incorporei, ergo esset secunda. sed hæc non solum excludit identitatem specificam, sed genericam: ergo.

a *¶ Num ex eo quòd angeli ex materia & forma compositi non sint, materialiter non differunt.*

¶ Circa probationē cōsequētię in prima ratiōe occurrit dubiū: quia aut assumit falsum, aut nihil pbat. Si enim ly differūt materialiter, significat differentiā propriè dictā, quę sit altera pars rei differētis, falsum assumitur, quoniam duæ differūt materialiter, & tamē nō differūt in materia, quia carēt illa. Et similiter duæ lineæ mathematicæ sumptæ, & similiter duo accidētia eiusdē speciei in angelis. Si vero ly differūt materialiter, significat differentiā in materia propriè dicta, nō tamē q̄ sit pars rei differētis, tunc & falsum assumitur, vt patet in duabus instantijs vltimo dictis. Et cōtra hoc sunt argumēta multa Sco. quæ in q. de anima cælesti habes. Et iterū nō pbat, eo ꝗ differre materialiter hoc nō superius materialiter, per hoc q̄ est cōpositū ex materia & forma, & ad differre materialiter ꝗ hoc quod aliquo nō differt secūdū materiā. Ac per hoc ex negatione cōpositionis nō potest inferri negatio differentiæ materialis, sed est fallacia cōsequētis ab inferiori ad superius negatiue. Si aūt ly differunt materialiter, significat differre in materia cōmuniter sumpta, s. in eo ꝗ se habet vt materiale respectu speciei, hoc modo accepit in omnibus. Sed tunc nihil omnino probatur ad propositum propter eandem rationē: quia s. materia sub intellecta, s. angeli nō differūt materialiter, non probatur ex hoc, quia non sunt cōpositi ex materia & forma, sed est sophisma consequentis.

¶ Ad hoc dicitur quòd propositio S. T. sit vniuersalis, eo modo intelligenda est: in cuius signum subdit exemplum de pluralitate albedinis, quā constat indiuiduari non ex materia, sed ex quantitate. Ad instantiam aūt in oppositū dicitur quod S. T. excitari studens tāc suā aperte probationem efficacem in illa materia, de qua loquebatur. Ad cuius euidentiam scito, quòd cum apud ipsum omnis differētia potentia [illegible] oriatur, aut ex quantitate (vt accidit in rebus materialibus,) aut ex subiecto, vt accidit in accidentibus spiritualibus, differentia vero ex quantitate orta, in substantiis locum non habeat, nisi ratione materiæ. Materia autem non alio pacto in substantia completa sit, nisi vt pars eius consequēs est, quod de substantiis quæ completæ quales sunt angeli, loquendo sufficienter ex illa sumitur ab eis differentia materialis per hoc, ꝗ excluditur ab eisdem compositio ex materia & forma.

¶ Circa primum argumētum nota quod S. Thom. non ex defectu argumentorum ex proprijs vt consuleuit argumentatur ex communibus: sed argumentum hoc propria angelorum scrutatur.

¶ Ad cuius euidētiam aduertēdū sunt duæ propositiones quasi per se notę. Prima est, quòd in substātijs quæ apud nos sunt, in quolibet genere inuenitur secundum existens in rerum natura absq; nobilitate sui perfectissimæ naturæ. Corpus enim inuenitur absque perfectione mixtionis, vt patet in elementis, & mixtum absque vita, vt patet in mixtis inanimatis. Et viuū absque sensu, vt patet in plantis: & sensitiuum absque motu, vt patet in ostreis. Et hoc absque intellectu, vt patet in brutis. Secunda est quod intellectualitas est vltima & summa natura in vniuersitate. Ex his enim duabus propositiōibus productum est argumentum. Maior enim ex prima, & minor ex secunda, scilicet propositione. Si enim genus semper inuenitur à summa natura, quia natura imperfectior: cōsequens est quod non omnes angeli conueniant in summa natura. Et si cōueniunt in summa natura, quod illa non sit genus, quia non potest extra seipsam inueniri: sed angeli conueniunt in intellectualitate, quæ est nobilissimum omnium, ergo.

¶ Circa responsionē ad primū aduerte duo. Primo, quòd ibi non est sermo de communitate inter naturā generis & differētiæ. Sed de aliețate reali separationis, nā rationis genericæ à ratiōe pfectioris differētiæ, sed rationis genericæ in vna latitudine differētiarū pfectioris ordinis: puta viui à rationibus sensitiui, & sensitiui à rationib⁹ bipedis & quadrupedis, &c. Ita ꝗ intēdit autor interimere primā propositionē, volēs eā nō esse necessariā vniuersaliter, quamuis quādoq; verificetur, & probat hoc dupliciter, primo ostēsiuè, quia genus & differentia sat est quod differant vt indeterminatū, & determinatū. Secundò ducēdo ad inconueniens, s. quod in irrationalibus animalibus esset præter naturam sensitiuā, quæ est genus, alia perfectior forma: vel essent vnius speciei: vtrūque enim est inconueniens, vt inferius patebit.

¶ Secundò, quod respōsio formaliter cōsistit in hoc quod conuenire in nobilissimo sui contingit dupliciter. Primò in nobilissima natura. Secundò in nobilissimo gradu naturæ eius communis. Primo modo maior est falsa, secundo vero modo est vera, sed tunc minor est falsa.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas e.

¶ Alij vero, quòd omnes angeli sunt vnius speciei, sed non animæ. Quidam vero, quod omnes angeli vnius Hier. aut etiam vnius ordinis.

Sed hoc est impossibile. Ea enim quæ conueniunt specie, & differunt numero, conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma, vt dictum est supra e: sequitur d quod impossibile sit esse duos angelos vnius speciei, sicut etiam impossibile esset dicere, quod essent plures albedines separatę, aut plures humanitates, cum albedines non sint plures, nisi secundum quod sint in pluribus substantiis e. Si tamen angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures angeli vnius speciei. Sic enim oporteret quod principiū distinctionis vnius ab alio, esset materia non quidem secundum diuisionem quantitatis, cum sint incorporei, sed secundum diuersitatem potentiarum. Quæ quidem diuersitas materiæ causat diuersitatē nō solum speciei sed generis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd differentia est nobilior genere, sicut determinatū indeterminato, & proprium communi, non autē sicut alia, & alia natura e. Alioquin oporteret quòd omnia animalia irrationalia essent vnius speciei, vel quod esset in eis aliqua alia perfectior forma, quàm anima sensibilis. Differunt ergo specie, animalia irrationalia secundum diuersos gradus determinatos naturæ sensitiuæ. Et similiter omnes angeli differunt specie secundū diuersos gradus naturę intellectiuæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd magis & minus secundum quod causantur ex intensione & remissione vnius formæ, nō d diuersificant speciem. Sed secundum quod causantur ex formis diuersorum graduum, sic diuersificant speciem, sicut si dicamus, quod ignis est perfectior aere. Et hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum speciei præponderat bono indiuidui. Vnde multo melius est quod multiplicentur species in angelis, quàm ꝗ multiplicētur indiuidua in vna specie.

¶ Ad quartum dicendum, quod multiplicatio secundum numerum cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundum speciem, vt suprà * dictū est. Vnde perfectio naturæ angelicæ requirit multiplicationem specierum, non autem multiplicationem indiuiduorum in vna specie.

ARTICVLVS V.

a *¶ Vtrum angeli sint incorruptibiles.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint incorruptibiles. Dicit enim Dam *. de angelo, ꝗ est substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.

2 ¶ Præterea, Plato dicit in Timæo, O Dij deorum, quorum opifex idem paterque ego. Opera siquidem vos mea dissolubilia natura. Hos autem deos nō aliud quàm angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.

3 ¶ Præterea, Secundum Gregor. * omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotentis conseruaret. Sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cum angeli sint à Deo facti, videtur quod sint corruptibiles secundum suam naturam.

Li. 16. Moral. c. 18. nō procul à princ.

¶ SED CONTRA, est quod Dion. * dicit 3. ca. de Di. No. quòd intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem ab vniuersa corruptione, morte & materia, & generatione, mundæ existentes.

Ca. 4. part. à principio.

CONCLVSIO.

¶ Quæuis substantia intellectualis, & angeli cum simplices sint, incorruptibiles sunt secundum suam naturam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere angelos secūdū suā naturā esse d incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrūpitur, nisi per hoc ꝗ forma eius à materia separatur. Vnde cū angelus sit ipsa forma subsistēs, vt ex * dictis patet e, impossibile est quòd eius substantia sit corruptibilis. Quod enim cōuenit alicui secūdū se nunquā ab eo separari potest e. Ab eo autē cui conuenit per aliud, potest separari, separato eo, secundū quod ei cōueniebat. Rotunditas enim à circulo separari non potest: quia conuenit ei secundū seipsum: sed æneus circulus potest amittere rotunditatē per hoc quod circularis figura separatur ab ære. Esse autē secundū se cōpetit formæ e. Vnumquodque enim est ens actu secundum quod habet formā. Materia vero est ens actu per formam. Compositum igitur ex materia & forma desinit esse actu per hoc, quòd forma d separatur à materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, vt dictū est e, non potest amittere esse. Ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio quare angelus est incorruptibilis secundū suā naturā. Et huius incorruptibilitatis signū accipi potest ex eius intellectuali operatione. Quia enim vnumquodq; operatur secundū quod est actu, operatio rei indicat modū esse ipsius e. Species autē & ratio operationis ex obiecto cōprehenditur. Obiectū autē intelligibile cū sit supra tēpus, est sempiternū. Vnde oīs substātia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

D. 122. 36 Ar. 1. & 2. huius q. 262 367 44 367 D. 1131. 262 Ar. 2. huius q. 367

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dama. accipit immortalitatē perfectā, quæ includit omnimodam immutabilitatē e: quia omnis mutatio est quædā mors, vt Aug. * dicit. Perfectam autem immutabilitatem angeli non nisi per gratiam assequuntur, vt infra * patebit e.

¶ Ad secundū dicendum, quòd Plato deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elementis composita. Et ideo secundū suam naturam erant dissolubilia, sed voluntate diuina semper conseruabantur in esse e.

¶ Ad tertium dicendū, quod sicut suprà * dictum est e, quoddam necessarium est quod habet causam suæ necessitatis. Vnde non repugnat necessario nec incorruptibili, quod esse eius dependeat ab alio sicut à causa. Per hoc ergo quod dicitur, quod omnia deciderent in nihilum, nisi continerentur à Deo, & etiam angeli, non datur intelligi, quòd in angelis sit aliquod corruptionis principiū, sed quod esse angeli de-

44 338 b Lib. 5. cont. Maxim. c. 12 à medi. 10. 6. & in epi. ad Dios. fere in med. Q. 62. 234 122 338 b Q. 44. ar. 2.

a *¶ Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

Comment.

¶ In corpore vna cōclusio. Angeli sunt incorruptibiles secundum suā naturā. Probatur dupliciter. Primo sic, omne quod corrūpitur, quod eius forma separatur à materia, ergo angeli sunt incorruptibiles. tenet cōsequētia: quia angeli sunt formæ subsistentes, & omnino immateriales: ac per hoc in eis nō potest habere locū separatio formæ à materia. Antecedens verò probatur sic, esse per se cōuenit formæ: ergo inseparabile est à forma, ergo in omni corruptione fit separatio à materia. Antecedēs primū nūc assumptū probatur ex eo, quod cuicunque conuenit esse, cōuenit ratione formæ, vt patet in materia, quæ maximè distat à forma. Prima vero consequentia patet ex primo posteriorū: & declaratur exemplo rotunditatis circuli & æris, seu circuli ænei. Secunda verò cōsequētia fundatur super duobus: primū est, corruptio est mutatio de esse in non esse. Secundū est, in omni corruptione oportet materiā remanere. Ex his enim manifeste sequitur separatio formę à materia: quia cū in omni corruptione destruatur aliquid esse, & esse non possit separari à forma, oportet quòd esse & forma simul pereant, & cum ex alia parte in omni corruptione oporteat subiectū remanere, necesse est quòd si corruptio fit quòd esse separetur à subiecto remanente: ac per hoc forma etiam ab eodē separetur: aliter enim corruptio intelligi non potest.

¶ Num esse per se conueniat formæ.

Quæstio.

¶ Circa primā rationē dubitatio accidit de veritate illius propositionis assumptæ, s. esse per se cōuenit formæ. Hæc enim aut est falsa, aut nihil infert ad propositū. Dupliciter enim interpretari potest. Primo vt ly per se, distinguatur contra per aliud, & idē significat quod sine medio seu immediatè. Et hoc modo licet sit vera, propositum tamen non probat: quia ex hoc sequitur ipsum esse inseparabile esse à forma. Non enim valet, A cōuenit B immediatè, ergo inseparabiliter, vt patet de forma respectu materiæ, & albedine respectu superficiei. Obstat etiā huic interpretationi declaratio S. T. ex rotunditate & circulo, &c. Secūdo modo potest accipi ly per se, vt distinguitur contra per accidens. Et sic propositio est falsa, tū in doctrina S. T. tū Dei: ita quòd nec est de essentia alicuius formæ, nec fluit ab illa vt passio, vt superius in q. 3. ar. 4. dixit: quia nulla res est sibi sufficiēs causa quod sit. Simpliciter autem, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius quod conuenit per se. Constat autem quod absque contradictione, de quacunque forma, excepta diuina

Universidad de Deusto Biblioteca

diuina, potest dici quod non est, igitur esse non per se conuenit formæ.

¶ Ad hoc dicitur, quod ly per se, vtroque modo interpretari potest. Et quo ad primum modum distinguendum est de medio, scilicet de media actione, & de media forma: ex coniunctione enim aliquorū immediatè, id est sine media forma, non potest concludi inseparabilitas, vt obiiciendo probatum est. Quandocunque vero aliqua duo sic se habent, quod coniunguntur vniuersaliter absque media actione coniungente, tunc illa duo oportet esse inseparabilia adinuicem: propterea, quia quæcunque eadē generatione generantur, eadem quoque corruptione corrumpuntur. Talis autem immediatio actionis nō inuenitur inter materiā & formam, & alia huiusmodi: quoniā cōstat præexistentibus subiectis agens sua actione coniungere illa. Sed inter formā quancunq; & existentiā rei, nulla media actio iungens hæc illi: quoniā non prius fit forma, & per aliā actionē iungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illā coniunctionem terminatur, & propterea inseparabiliter se habent.

¶ Ad euidentiā vero secundi modi sciendū est, quod aliquid cōuenire alicui per se, id est non per accidens, contingit dupliciter. Vno modo simpliciter. Alio modo physicè. Vocatur autem perseitas simpliciter, quæ fundatur super habitudine terminorū absolutè sumptorū. Perseitas verò physica, quæ fundatur super habitudine terminorū in esse naturali positorū. Exemplum primi: quinarius est impar. Exemplū secundi: Sortes quandoq; corrumpetur. Conueniunt autē hæ duæ perseitates in hoc, quod quēadmodū quod cōuenit alicui per se simpliciter, necessariò & inseparabiliter adhæret illi absolute sumpto, ita proportionabiliter quod cōuenit alicui per se physicè necessariò & inseparabiliter comitatur illud in esse naturali positū. Differunt vero quia prædicata per se simpliciter nihil non necessarium supponunt, quoniam respiciunt subiecta absolute sumpta: prædicata vero per se physicè supponunt aliquid non necessariō, s. subiecta producta fuisse in rerum natura: productio autem rerū non semper est necessaria, & hoc est, quia talia prædicata respiciunt subiecta in esse physico. Ex hoc autem differunt secundo, quia perseitas prima adeo est necessaria, vt oppositum implicet contradictionem. Perseitas vero secunda non est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus, & ideo oppositum non implicat contradictionem. Patent hæc omnia dicta de perseitate physica, comparando actualem corruptionem, non nunc, sed quandoq; ad quodcunq; corruptibile. Nō enim accidit misso alicui q corrūpatur quādoq; sed per se cōuenit illi ex principiis essentialib': & tamē non implicat contradictionē, illud nunquā corrumpi, sed illud suæ naturæ dimissum nunquā corrumpi. Et per hoc patet responsio ad obiecta, quia existere est prædicatū accidentale respectu cuiusque naturæ citra diuinā, id est, nō per se simpliciter; & ideo oppositū non implicat contradictionē. Dicitur vero prædicatū per se respectu formæ, quia perseitate physica illi coniungitur: quoniā formā productā necessariò comitatur existere, & nō per accidens: & hoc est verum & efficaciter infert propositū. Notandū est autē & pre oculis habēda distinctio hæc: quoniā & ad theologalia, & ad physica in multis materiis est vtilis & necessaria. Soluitur quoq; ex dictis obiectio de separatiōe existētiæ propriæ ab anima Christi, pducta in rerū natura. Quoniā illa apud S.T. propriū nō habet esse existentiæ. Iā enim ex dictis patet, quod esse per se & inseparabiliter comitatur formā productā quantū est ex se, seu sibi dimissam. Anima aūt Christi producta non sibi dimissa est, sed præuenta à verbo diuino, & ad illius esse assumpta est.

¶ Secunda ratio à signo est ista. Obiectum intellectus est sempiternum: ergo intellectualis substātia est incorruptibilis. Antecedens probatur: quia est supra tēpus, consequentia vero, quia intellectionis species & ratio ex obiecto cōprehenditur: & operationis modus, operantis essendi modum ostendit: quia vnumquodque operatur secundum quod est actu.

¶ Notanda hic sunt duo circa antecedens. Primo, quod subiectū antecedentis, s. ly obiectū intellectus dupliciter sumi potest, scilicet materialiter pro re obiecta intellectui. Alio modo formaliter, id est pro intelligibili in actu, vt sic. primo modo nō sumitur hic, sed secūdo. Secūdo quod prædicatū antecedētis, s. ly sempiternū, dupliciter sumi potest, s. positiuè & negatiuè. Et quidem secūdo modo expositū sit indubiè verū: & primo modo aliqualiter sit ambiguū, in vtroq; tū sensu ppositio seruit, & magis in prima. Nulli siquidē dubiū est, quod intelligibile in actu vt sic, cū abstrahat à motu & mutatione, sit immutabile & necessariū: ac per hoc perpetuū negatiuè. Si quis quoq; pfundius scrutatus fuerit, inueniet, quod quia intelligibile vt sic, est supra tēpus & motū, cōsequēs est & q intelligibile per se loquēdo, vēdicet sibi sempiternitatē: quēadmodū motus velocibilitatē in infinitū, ac per hoc accidit intelligibili corrūpi, qa est sic intelligibile, puta in phantasmatibus & q intelligibile in actu, si extra animā inquātū tale existeret, sempiternū positiue secūdum suū esse poneretur qm existere supra tempus & motum poneretur habere, intelligibile ergo in actu vt sic, si existit, est sempiternum positiue, & si non, est sempiternum per se negatiue.

Auer.

267

Comment.

Auer.

¶ Circa consequentiam aduerte, quod vis consequentiæ consistit in hoc, intelligibile in actu vt sic est supra tempus, ergo intellectio est eorū quæ sunt supra tēpus, ergo & intellectualis substātia. Prima cōsequētia probatur, qa ratio operationis ex proprio obiecto formaliter sumpto sumitur. Si enim intelligibile vt sic supra motū & tēpus eleuatū, immobilitatē sempiternitatemque exposcit, consequēs esse debet, vt intellectionis cōditio ex immobilitate & sempiternitate sumatur: ac per hoc ad eūdē spectat ordinē. Secunda vero cōsequētia probatur, quia si intelligere est operari hoc modo, s. supra tēpus, &c. ergo modus essendi intellectualis substātię erit etiā supra tēpus & motū, ergo erit sempiternū ens. Aduerte bene hic, quod ex sempiternitate obiecti nō infertur sempiternitas operationis: sed illā esse de ordine sempiternorū, id est eleuatā supra tēpus & motū. Et hoc per se loquēdo de intellectiōe vt sic: quod per accidēs cōtigit, quod intellectio tali mō, s. per phātasmata fit, est cōtinuo & tēpore. Ex hoc aūt quod intellectio sic est eleuata supra tēpus, sequitur intellectus vt sic, magis est eleuatus, ac per hoc substātia incorruptibiliter.

pendeat à Deo sicut à causa. Non autē dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc quod Deus possit illud in non esse redigere, subtrahendo suam conseruationē, sed per hoc quod in seipso aliquod principium corruptionis habet e, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA prima, De comparatione Angelorum ad corpora, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Angelis per comparationem ad corporalia. Et primo de cōparatione angelorum ad corpora. Secundo, de comparatione angelorum ad loca corporalia. Tertio, de comparatione angelorum ad motum localem.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita.

¶ Secundò, vtrum assumant corpora.

¶ Tertiò, vtrum in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita.

266
2. di. 8. ar. 1. Et 3. cōt. c. 48. 89. et 90. Et pp. q. 6. art. 6. Et mal. q. 16 ar. 1. Et spū. ar. 5. Et opusc. 211. 3. c. et 211. Et opusc. 15. c. 18.
* Lib. 1. c. 6. in fine to. 4.
x Ser. 5. & 6 circ. prin.
y Lib. 2. ca. 17. & li 3. super Gen. cap. 10. in prin to 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Dicit enim Orig. in li. perarchōn. * Solius Dei, id est Patris, & Filij, & Sp. S. naturæ illud proprium est, vt sine materiali substantia & absque vlla corporeæ adiectionis societate, intelligatur existere. Bernardus etiā dicit in 6. Ho. x super cant. Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem, cuius natura sola neque propter se, neque propter alium solatio indiget instrumēti corporei. Liquet autem omnem spiritum creatum corporeo indigere solatio. Aug. y etiam dicit super Gen. ad lit. Dæmones aërea dicuntur animalia: quia corporū aëreorum natura indigent. Eadē autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

2 ¶ Præterea, Greg. in Hom. Epiphaniæ, nominat angelum rationale animal. Omne autem animal componitur ex corpore & anima. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

3 ¶ Præterea, Perfectior est vita in angelis, quā in animabus. Sed anima non solum viuit, sed etiam viuificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Di. * 4. cap. de di. no. quòd angeli sicut incorporales intelliguntur, ita & immateriales.

CONCLVSIO.

¶ Substantiæ intellectuales & angeli, cum non suscipiant scientiam à sensibilibus, non habent corpora sibi naturaliter vnita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, non inuenitur vniuersaliter in natura illa: sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non conuenit omni animali. Cum autem intelligere non sit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, vt infra * patebit e: habere corpus vnitū non est de ratione substantiæ intellectualis inquantum huiusmodi, sed accidit alicui substantiæ intellectuali propter aliquid aliud, sicut humanæ animæ competit vniri corpori, quia est imperfecta & in potentia existens e in genere intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirens eam per sensus corporeos à sensibilibus rebus, vt infrà e dicetur e. In quocunque autem genere inuenitur aliquid imperfectum, oportet præexistere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantiæ perfectæ intellectuales in natura intellectuali, non indigentes acquirere scientiam à sensibilibus rebus. Non igitur omnes substantiæ intellectuales sunt vnitæ corporibus sed aliquæ sunt à corporibus separatæ. Et has dicimus Angelos.

¶ Ad primū ergo dicēdum, quod sicut * suprà dictū est e, quorundam opinio fuit, q omne ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatū videtur, q aliqui existimauerūt nullas substantias incorporeas esse, nisi corporibus vnitas: adeo quòd quidam etiā posuerūt Deū esse animā mundi e: vt Au*. narrat in 7. de Ciui. Dei. Sed quia hoc fidei catholicæ repugnat, quæ ponit Deū super omnia exaltatū: secūdū illud Psal. 8. Eleuata est magnificētia tua super cælos. Ori. hoc de Deo dicere recusans, de aliis secutus est aliorum opinionem, sicut & in multis aliis deceptus fuit, sequēs antiquorū Philosophorū opiniones. Verbū aūt Ber. potest exponi, q spiritus creati indigeant corporali instrumēto, nō naturaliter vnito, sed ad aliquid assumpto, vt infra dicetur e. Aug. autē loquitur nō asserēdo, sed opinione Platonicorum vtens, qui ponebant esse quædā aīalia aerea, quę demones nominabant.

¶ Ad secundum, dicendū quòd Greg. nominat Angelū rationale animal metaphoricè, propter similitudinem rationis.

¶ Ad tertiū dicendum, quod viuificare effectiue simpliciter perfectionis est. Vnde & Deo cōuenit, secūdum illud 1. Re. 2. Dominus mortificat & viuificat, sed viuificare formaliter est substātię, quę est pars alicuius naturæ, & nō habētis in se integram naturam speciei. Vnde substātia intellectualis, quæ non est vnita corpori, est perfectior quam ea quæ est corpori vnita.

a ¶ Super Quæstionem quinquagesimamprimam, Articulum primum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna cōclusio respōsiua, s. angeli nō habēt corpora sibi naturaliter vnita. Tho. ... batur sic. Dantur aliquæ substantiæ intellectuales perfectæ non indigentes acquirere scientiam à sensibus: ergo dantur substantiæ intellectuales separatæ à corporibus. Tales dicimus angelos, ergo. Antecedens probatur: quia in quolibet genere in quo inuenitur imperfectum, oportet præexistere perfectum. Sed in genere substantiali intellectuali inuenitur aliqua imperfecta indigēs sensibus ad acquisitionē sciētię: qa est potētia in genere intelligibiliū, vt patet de anima humana, ergo, &c. consequētia vero probatur sic, in antecedēte duo assumpsit, s. ly substantiæ intellectuales, & ly perfectę absque indigētia, &c. Et ideo primo probatur, quod inquātū substātiæ intellectuales nō habent quod sibi conueniat vniri corpori: deinde probatur quod nec inquātū tales substātię hoc habent. Primū ergo probatur sic, intelligere nō est actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, ergo esse vnitū corpori non est de ratione intellectualis substantię vt sic, ergo non conuenit omni intellectuali substātię. Ista vltima cōsequentia probatur, qa qđ accidit alicui naturę, nō vniuersaliter inuenitur illis, & declaratur exēplo animarū respectu animalis. Secūdū vero probatur sic: substantiæ intellectuali accidit vniri corpori propter imperfectionem & indigentiā scientiæ, vt patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substantiis perfectis, ergo.

¶ Nū & quō ex eo quod in quocūque genere imperfectum est, ibi oportet perfectum præexistere, sequatur, intellectuales substantias à corporibus separatas esse.

¶ Circa aūs & eius probationē occurrit triplex dubiū. Primo enī dubitatur de terminis assūptis, s. pfectū & īperfectū, quo in illa pbatiōe sumūtur, quia dicitur in quocūque gñe inuenitur īperfectū, ideo oportet pręexistere pfectū. Aut enī hęc propō fundatur super illo principio. Actus est naturaliter prior potentia. Et hoc nō: quia veritas illius principij nō certificatur nisi ex hoc quia id quod est in potētia: oportet reduci ad actū ab eo q est in actu, quod in proposito nō habet locū. Ex hoc nanq; principio nō potest cōcludi nisi aliqua substātia intellectualis, q sit reductiue in actu aīa nostræ, quæ est in potētia, talis aūt est intellectus agēs quicquid ille sit. Aut fundatur super illo alio principio, s. differentiarū eiusdē generis oportet vnā se habere vt habitū & pfectionē, alterā vero vt priuationē & imperfectionē. Et hoc etiā nō sufficit proposito, quia ex hoc nihil aliud potest concludi nisi quod datur aliqua substantia intellectualis secundum suam speciem perfectior anima hūana. Vtrū aūt illa pfectior speciem habeat scientiam cōpletam ex se inditā, aut nō, ex hoc principio nō sufficienter concluditur: quia stat esse spēm pfectiorē, & tñ nō habere tali mō sciētiā. Ex cōfirmatur hoc, quia in sensitiua in qua qñ inuenitur ad sensitiua perfecta in aīalib' perfectioribus, nō tñ sequēs est vt dētur aīalia perfectiora hētis virtutes sensitiuas pfectiores interiores, siue exteriores. Sic ergo erit in proposito. Scdo dubitatur circa aliū terminū ibidē assūptū, s. ly in eodē genere. Aut enī sumitur gen' strictè. Et hoc non quia

sequeretur quòd ista ratio nō valeret, nisi ex suppositiōe q angeli sūt in gñe, quod omnibus nō conceditur, imo à Peripateticis discrepare videtur. Aut sumitur genus pro coordinatiōe, iuxta cōsuetudinē qua solem' dicere in gñe entiū & in gñe intelligibiliū, &c. Et si sic sumitur, interū nō cōcluditur, quiuis verū assumatur. Quoniā dicetur, quod substātia illa intellectualis perfecta, quā oportet præexistere in genere intelligibiliū, est De' gloriosus: & hoc male illatū est, talēs dicimus Angelos. Tertio circa ipsum antecedens dubitatiuncula occurrit: quia in numero plurali dicitur, quod sunt aliquæ substātiæ intellectuales, &c. Et tamen ex probatione adducta non potest inferri nisi in numero singulari, ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta, &c. Male igitur conclusum videtur illud antecedens.

¶ Ad euidētiā harū dubitationū notādū est, quod virtualiter assumptæ ad probādū antecedēs cōsistit in hoc, q quācunq; datur aliqua natura diuisibilis per plures modos aut differentias essentiales, necesse est q si inuenitur secūdū imperfectiorē modū aut differētiā, quod inueniatur etiā secūdū perfectiorē. Et huius ratio est multiplex: tū quia vtranque sit possibile, natura nō est magis [illegible] circa imperfecta, [illegible] circa perfecta. Tum quia imperfectiora sunt propter magis perfecta. Tum quia diuisibilis naturæ [illegible] natura, vt patet de [illegible] generibus post prædicamentum: aut alterum se habet vt prius, & alterū vt posterius, vt contingit in diuisione analogi: & sic est posteri' sieri pri'.

¶ Hoc igitur stante, dicitur ad primū dubiū, quod [illegible] propositio [illegible] secundo fundamēto.

¶ Et ad obiectionē in oppositum respōdetur dupliciter. Primo, quod quia hæc duo, s. perfectior natura intellectualis, q sit tota aīa humana: & natura intellectualis, ita perfecta quod nō indiget acquirere sciētiā à sensibilibus, cōuertūtur ad inuicē: ideo S.T. [illegible] conclusum antecedēs pro cōstāti dimisit. Et declaratur cōuertibilitas hæc ex inferius dicendis: nā manifestabitur in q. 70. aīam intellectiuā propter ipsum intelligere in solo hoīe indigere corpore. Et potest etiā colligi ex dictis Arist. in 3. de anima, in fi. & potest rōe probari: sed nolo nūc insistere. Secūdo dicitur, quod dato, quod supra animā hominis essent aliquæ substātiæ intellectuales, nō habētes sciētiā inditā à natura, adhuc tamē ratio cōcludit intētum: quoniā habere sciētiā cōgenitā est modus possibilis secūdū naturā intellectualis substātiæ: & est perfectus: ergo si dētur imperfecti modi habēdi naturam intellectualē, debet inueniri modus perfectus habēdi eādē, ac per hoc dātur substātiæ intellectuales nō indigētes acquisitione sciētiæ. Et per hoc patet respōsio ad cōfirmationē: quia nō est similis ratio in natura intellectuali & sensitiua quo ad hoc, s. quod in natura intellectuali modus habēdi illā cum plenitudine sciētiæ & specierū ab intrinseco est modus possibilis in natura. Mod' vero habendi naturā sensitiuā sic perfectā, q habet etiā spēs sensibiles inditas, est modus impossibilis in natura: & ideo rō pcedit in natura intellectuali, nō aūt in sensibili.

¶ Ad secūdā dubitationē dicitur, quod quomodocūque sumatur genus in antecedente, concluditur. Tū quia Deus nō clauditur in coordinatione substantiarū intellectualium: quoniam nō est pars vniuersi, sed bonū separatū eiusdem, vt dicitur in 12. me. tex. 52. Tū quia restringēdo minorē, scilicet in genere intellectualium substātiarū conditarum, nihilominus sequitur propositū, vt patet discurrenti.

¶ Ad tertiū dubiū dicitur, quod numero plurali vsus est S. Tho. non ex vi rationis huius præcise, sed ex hac ratione simul & supradictis in præcedente quæstione de numero intellectualium substantiarum.

¶ Num quod accidit, non vniuersaliter conueniat.

¶ Circa probationem illius cōsequētiæ, scilicet accidit, ergo nō cōuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non videtur necessaria. Quoniam stat aliquid accidere alicui, & tamen cōuenire omni: nihil enim prohibet colorem, vel quod aliud accidere animali & tamen inueniri in omni animali.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod accidentia, id est prædicata accidentalia sunt duplici ordine: & quædā sunt accidentalia & superiori & inferioribus: quædam vero sunt accidentalia quidem superiori, essentialia tamen & constitutiua inferiorum: vel consequentia essentialiter constitutiua inferiorum, vt rationale vel visibile, respectu animalis est accidens: respectu vero hominis est essentiale. Cum ergo dicitur quod accidens alicui naturæ non conuenit ei vniuersaliter, vera & necessaria propositio est de accidente secundo modo. Vero etiā pluribus de accidente vt primo modo. Et quia S. Tho. de accidēte secūdo modo loquebatur, ideo non solum ex veris, sed ex necessariis processit.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum angeli assumant corpora.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non assumant corpora. In opere enim angeli nihil est superfluum, sicut neque in opere naturæ. Sed superfluum esset si angeli corpora assumerent. Angelus enim non indiget corpore, cum eius virtus omnem virtutem corporis excedat. Ergo angelus non assumit corpus.

2 ¶ Præterea, Omnis assumptio ad aliquā vnionē terminatur: quia assumere dicitur quasi ad se sumere. Sed corpus non vnitur angelo vt formæ, sicut * dictū est e. Ex eo aūt quod vnitur sibi vt motori, nō dicitur assumi: alioqn sequeretur q oia corpora mota ab angelis, essēt ab eis assumpta, ergo Angeli non assumunt corpora.

3 ¶ Præterea, Angeli non assumunt corpora de terra vel aqua: quia non subito disparerent. Neque iterum de igne: quia comburerent ea quæ contingerent. Neque iterum ex aëre, quia aër infigurabilis est, & incolorabilis. Ergo Angeli corpora non assumunt.

¶ SED CONTRA, est quod Aug.* dicit 15. de Ciuit. Dei, quòd Angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

Lib. 15. de Ciui Dei c. 29 cir. prin. & lib. 16. c. 29. to. 5.

CONCLVSIO.

¶ Cum Angeli corpora non sint, nec ea naturaliter vnita habeant, & interdum corporibus visi sint: nonnunquam corpora assumere illos non dedecet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt Angelos nunquā corpora assumere: sed omnia quæ in scripturis diuinis leguntur de apparitionibus angelorū, cōtigisse in visione prophetiæ, hoc est secundū imaginationē. Sed hoc repugnat intentioni scripturę. Illud enim quod imaginaria visiōe videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde nō videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autē diuina sic introducit interdū angelos apparentes, vt cōmuniter ab omnibus viderentur. Sicut angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, & tota familia ei', & à Loth, & à ciuibus Sodomorū. Similiter angelus qui apparuit Tobię, qui ab omnibus videbatur. Ex quo manifestū fit huiusmodi cōtigisse secūdū corporeā visionē, qua videtur id qd positū est extra videntē: vnde ab omnibus videri potest. Tali autē visione nō videtur nisi corpus. Cū igitur angeli neq; corpora sint e, neque habeāt corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet e, relinquitur q interdū corpora assumāt.

166
Ar. preced. & ar. 1. q. 50.
266

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiariter cum hominibus conuersando demonstrent intelligibilem societatem, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc etiam quòd Angeli corpora assumpserunt in veteri testamento, fuit quoddam figurale indi-

¶ Quomodo valeat hæc probatio, angeli non indigent corpore ad intelligendum, ergo sunt separati à corpore.

¶ Circa probationē consequentiæ, quo ad secūdā partē dubitari posset, quòd non nisi vnus modus excluditur quo substantia intellectualis corpus naturaliter vnitū habere potest, illa, s. quod animæ humanæ cōpetit. Posset enim aliquis dicere, q insufficienter cōcluditur separatio naturalis à corpore ex hoc, nisi probetur, q nullus alius modus est possibilis, quod cū S.T. nō fecerit, insufficienter conclusisse videtur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd formaliter loquendo de substātia intellectuali & tota eius latitudine per se, id est, de omnibus substantiis intellectualibus, & inquantū intellectuales sunt, & inquantū sic vel sic intellectuales sūt sufficiēs fuit processus S.T. quoniā hoc tantūmodo cōtingit intellectualē operationē egere corpore, s. propter acquisitionē scientiæ, & seruitiū phātasmatū, vt cōtingit in homine. Et quia S.T. formaliter de substantia intellectuali loquebatur, Ideo hoc vno modo excluso pertransiuit. Et vere sufficienter processit: quoniā si esset quod alicui substantiæ intellectuali, puta animę cæli, vel alicui' corporis aerei, aliūde posset cōpetere naturalis vnio ad corpus, nihilominus ratio ista in suo perseuerat robore: quoniā si in latitudine intellectualis discurrendo per omnes differētias intellectualitatis vt sic, nō inuenitur vnio ad corpus, nisi propter imperfectionē vis intellectualis: cōsequēs est vt præinueniatur perfecta vis intellectualis absque indigentia corporis. Et sic interpretandus est processus S.T.

¶ Sed contra hanc respōsionē quiuis subtilis instari potest: quoniā vt ex vi istius processus nō potest inferri, quod sint substantiæ tales à corporibus separatæ simpliciter, sed inquantū intellectuales sunt. Diceret autē quispiam, quod cum hoc stat, quod sint coniunctæ corporibus aliunde, puta quia motiuæ seu operatiuæ sunt ad extra. Ad hoc dicitur quod opinari talem causam vnionis ad corpus, nō est rationabile circa omnes substantias intellectuales: quamuis circa aliquas sit forte dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tam limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt non nisi coniunctio secundum esse organa applicari possunt immediate: cæteris autem mediante illo. Vnde si substantia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quod præinueniatur secundum gradum perfectum, in quo vis operatiua ad extra sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quod scilicet vtraque sit eleuata, ita quòd neutra egeat coniuncti secundum esse corporis adminiculo. Quia ergo intentio S.T. erat concludere particularem, scilicet quòd aliquæ substantiæ intellectuales sunt separatæ à corporibus, non discutere vniuersalem, scilicet an omnes substātiæ intellectuales perfectæ secundum scientiā sunt separatæ à corporibus: imo inferius q. 70. vertetur in dubium. Et per istam mer rationem qua vsus est, excludebatur obiectio ista, pro quanto obstaret illi particulari, & ista Instantia sumpta est à conditione extra latitudinē intellectualitatis, vt sic: & idcirco ab intendente processum ex vi intellectualitatis potuit silentio pertransiri. Secundo potest dici, quod instātia ista quamuis possit facere ambiguitatem simpliciter, non potest tamen hanc parere, stantibus supradictis de numero angelorum, quod tantus est numerus talium substantiarum, & quod non sunt propter mouere: necesse est enim vt latitudo earū attendatur non penes mouere, sed penes intelligere. Tertio potest dici, quod intentio S.T. est quidem concludere specificatiuā hanc, scilicet quod angeli quātum est ex meritis intellectualitatis eorum, sunt separati à corporibus. Affirmare autem simpliciter hanc, scilicet angeli sunt separati à corporibus: nec hoc vitiosum est. Tum ex parte medij quo vsus est de perfecto & imperfecto, quod eadem ratione infert illam præiacentem, vt in prima responsione dictum est. Tū ex parte illatæ conclusionis: quoniam esse intellectiuum est principale & essentiale. Esse verò motiuū quasi accidentale & secundariū est: vtpote ratione primi conueniēs. Ac per hoc si essentiale præcipuū nō exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialiū, consequens est vt aliquæ tales sint nō egētes corporibus, iuxta secundā responsionē. Tum ex parte dicendorum inferius, vbi de eis inquantum motores, erit sermo. Nunc enim cum de substantia eorum sit sermo, & substantialia rerum ex operatione principali pensanda sint, & cætera suis propriis locis discutienda: satis est ostendere quod operatio propria & essentialis earum ducit ad ponendam substantiā earum posse ita eleuatā, quod corpore non egent. Ac per hoc hic simpliciter dici potest, q separatæ sunt

Universidad de Deusto Biblioteca

sunt temporalia, In substantialibus enim nō differunt possibile & necessariū.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus quid ad quid nominis, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primò ly assumere, quòd significat adse sumere, id est, ad suipsius manifestationem, & non ad sua opera porrigendum. Secundo, scripturæ cō fecundo attendendum est: in qua introducuntur Angeli in corporibus apparentes.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primò refert quandam opinionem Rabbi Moysi. Secundo improbat eam. Tertio respondet quæsito vnica conclusione.

D.117. ¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet, & quod angeli non assumant corpora. Et quod ea quæ dicuntur in scripturis de corporea apparitione angelorum intelliguntur de imaginaria tantum apparitione.

¶ Quo ad secundum arguitur contra vltimum dictum sic. Communiter, visum ab omnibus videtur visione corporali, quia videtur illud quod est positum extra videntem: sed angeli corporaliter apparentes faciunt visi communiter ab omnibus: ergo. *D.117.* Maior patet ex differentia inter visionē corporalem exteriorē & imaginariā ex parte obiecti: quia pura imaginaria terminatur ad obiectum intra oculorum, vero visio terminatur ad obiectum extrinsecum. Et ex hoc sequitur alia differentia: quia visum imaginarie, vt sic, solum est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet. Visum autē oculis, quia extra videntem existit, ab omnibus cōmuniter videri potest. Minor verò est scriptura probatur, de angelis: quia apparuerūt Abrahę, Loth, & Tobiæ.

268 *2.di.8.art.4. Et po q.6.ar.8. Et quol.3.ar.3.*

Lib. 2. de anima tex. 13.10.2. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est ista: angeli interdum assumūt corpora. Probatur sic, quod est substantia, quæ nō est corpus, nec habet corpus naturaliter vnitum, & quandoque videtur visione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo & præcedentibus: & similiter maior.

Lib. 2. de anima tex. 90. tom. 2.

cium, quòd verbum Dei assumpturum esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris testamenti ad illam apparitionem ordinatæ fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne.

¶ Ad secundū dicendum, quòd corpus assumptum vnitur angelo, non quidem vt formæ, neque solū vt motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptum. Sicut enim à sacra scriptura proprietates rerū intelligibiliū sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur: ita corpora d sensibilia diuina virtute sic formantur ab angelis, vt congruant ad repræsentandum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

¶ Ad tertium dicendum, quod licet aër in sua raritate manens non retineat figuram neq; colorem: quando tamen condensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aëre, condensando ipsum virtute diuina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationem.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceāt. angelos enim veritatis non decet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum quod viuum videtur, & opera vitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

2 ¶ Præterea. In operibus angeli nō sunt aliqua frustra, frustra autem in corpore assumpto per angelum formarentur oculi & nares, & alia sensuum instrumenta, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per corpus assumptum. Quod est proprissimum opus vitæ.

3 ¶ Præterea, Moueri motu processiuo, est vnum de operibus vitæ, vt patet in 2. de anima * manifestè autem angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gen. 18. quod Abraham simul gradiebatur deducens angelos qui ei apparuerant. Et angelus Tobiæ quærēti. Nosti viam quæ ducit in ciuitatem Medorum? respondit, Noui, & omnia itinera eius frequenter ambulaui. Ergo angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera vitæ.

4 ¶ Præterea. Locutio est opus viuentis. Fit enim per vocem, quæ est sonus ab ore animalis prolatus, vt dicitur in 2. de anima.* Manifestum est autem ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera vitæ.

5 ¶ Præterea, Comedere est proprium opus animalis. Vnde Dominus post resurrectionem in argumentum resumptæ vitæ cum discipulis manducauit, vt habetur Lucæ vlt. Sed angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abrahā eis cibos obtulit: quos tamen prius adorauerat: vt habetur Gen. 17. Ergo angeli in assumptis corporibus exercent opera vitæ.

6 ¶ Præterea. Generare hominem est actus vitæ. Sed hoc competit angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Gen. 6. Postquam ingressi sunt filij Dei ad fil. hominū: illæque gene. isti sunt potentes à seculo viri famosi. Ergo angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

¶ SED CONTRA, corpora assumpta ab angelis, non viuunt, vt suprà dictum est c. Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli in corporibus assumptis opera quædam vitæ exercere valent, quo ad id in quo communicant cum corporibus non vitalibus, non autem quo ad illud quod proprium viuentium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quædam opera viuentium habent aliquid commune cum aliis operibus. Vt locutio, quæ est opus viuentis, conuenit cum aliis sonis inanimatorū, inquantum est sonus: & processio cum aliis motibus, inquantum est motus. Quantum ergo ad id quod est commune vtriusque operibus, possunt opera vitæ fieri ab angelis per corpora assumpta: non autem quantum ad id quod est proprium viuentium: quia secundum Philosophū in libro de som *. & vigi. cuius est potentia, eius est actio. Vnde nihil potest habere opus vitę quod non habeat vitam, quæ est potentiale principium talis actionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut non est contra veritatem, quod in scriptura intelligibilia, sub figuris sensibilibus describuntur: quia hoc non dicitur ad astruendū quòd intelligibilia sint sensibilia, sed quòd per figuras sensibilium proprietates intelligibilium secundum similitudinem quandam dantur intelligi: ita nō repugnat veritati sanctorum angelorum, quòd per corpora ab eis assumpta videntur homines viuentes, licet non sint. Non enim assumuntur, nisi vt per proprietates hominis & opera hominis, spirituales proprietates angelorum, & eorū spiritualia opera designentur. Quòd non ita cōgruè fieret, si veros homines assumerent: quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in angelos.

¶ Ad secundum dicēdum, quod sentire est totaliter opus vitę. Vnde nullo modo est dicendū quòd angeli per organa assumptorum corporū sentiant: nec tamen superfluè sunt formata. Nō enim ad hoc sunt formata, vt per ea sentiatur, sed ad hoc, vt per huiusmodi organa virtutes spirituales angelorum designentur: sicut per oculum designatur virtus cognitiua angeli, & per alia membra aliæ eius virtutes, vt Dio *. docet vlti. ca. cæ. hierar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus qui est à motore coniuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem non mouentur corpora assumpta ab eis, quia angeli non sunt eorum formæ. Mouentur tamen angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus: cum sint in eis sicut motores in mobilibus, & ita sunt hic, quòd non alibi. Quod de Deo dici non potest. Vnde licet Deus non moueatur motis his in quibus est, quia vbique est: angeli tamen mouentur per accidens ad motum corporum assumptorum. Non autem ad motum corporum cælestium: etiam si sint in eis sicut motores in mobilibus: quia corpora cælestia non recedunt de loco secundum totum. Nec determinatur spiritui mouēti orbem locus, secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis, quæ nunc est in oriente, nunc in occidente, sed secundum determinatum situm: quia semper est in * oriente virtus mouens c, vt dicitur in 8. Physi.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd angeli propriè non loquuntur per corpora assumpta, sed est aliquid simile locutioni, inquantum formant sonos in aere similes vocibus humanis.*

¶ Ad quintum dicendum, quòd nec etiam comedere, propriè loquendo, angelis conuenit, quia comestio importat sumptionē cibi cōuertibilis in substantiam comedentis. Et quamuis in corpus Christi post resurrectionē cibus non cō uerteretur, sed resolueretur in præiacentem materiam: tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibus cōuerti. Vnde fuit vera comestio. Sed cibus assumptus ab Angelis nec

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus est in corpore articuli.

¶ In corpore articuli vna conclusio responsiua, scilicet angeli per corpora assumpta possunt operari quædam opera vitæ quantū ad id in quo cōmunicant cū corporibus non vitalibus, non autem quantum ad id quod est proprium viuentium. Conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantum ad distinctiões quas supponit. Probatur verò quantum ad vltimā particulam. Distinctiones sunt istæ: operationū quędam est vitalis, quæ scilicet est ab anima inquantū animæ: & quędā nō vitalis, quæ scilicet

Ar præced. arg. 1. præcipuè & 1. 269 267

est à natura tantū, vt motus sursum vel deorsum. Operationū rursus vitalium quædā habent aliquid commune cū nō vitalibus, & aliquid proprium inquantū vitales sunt, quædam verò nihil habēt commune cū nō vitalibus. Exemplū vtrunque habetur in litera. Probatio verò vltimæ particulæ est, quia cuius est actio eius est potentia, vt dicitur in li. de Somno & vigilia: sed angelorū in corporibus assumptis nō est potentia propria animæ: ergo nec actio.

¶ Circa distinctionē secundam & primam partem conclusionis simul dubium occurrit. Quoniam quā assignatur talis distinctio, aut intendit, quod in quibusdam operationibus inueniatur duo realiter distincta: alterum cōe vitalibus, & non vitalibus, & alterum proprium vitalibus: aut quod illa duo sint secundū rationem tantum distincta, quemadmodum superius & inferius. Si primo modo, falsum apparet, quia operationes oēs animæ sunt simplices, & non compositæ ex duobus realiter distinctis. Si secundo modo, falsum quoq; videtur: quia in hoc non differunt operationes animæ inter se, quoniam omnes operationes animæ communicant cum operationibus inanimatorum in aliquo prædicato communi, & sic distinctio est nulla.

¶ Ad hoc est dicendum, quod intētio S.T. (vt patet ex q. 6. de potētia Dei ar. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, non tamen componentibus operationē, sed cōcurrentibus ad ipsam. Ita quod sensus distinctionis est, quod operationū vitaliū quædā sunt cōmunicantes cum non vitalibus in effectu, seu termino: quāuis differant in principio. Quædam vero sunt quæ nec in principio, nec in termino, seu effectu cōmunicant cum non vitalibus. Primæ sunt locutio & motus processiuus & generatio: quorum termini seu effectus sunt diuisio aëris, motus localis & alteratio: quæ possunt etiā per actiones non vitales fieri, causari. Secūdæ vero sunt, sentire, nutriri, & reliqua quę non solum ab anima sunt, sed ad animā & corpus, vt sic terminantur.

¶ Circa probationem conclusionis, aduerte diligenter quod ex ista ratione sufficienter concluditur, quod angeli nullū opus vitę, absolute loquēdo in corporibus assumptis exercent, eo quod nullam potentiam vitalem in assumpto corpore habent. Et sic neque locutio, neque motus processiuus vere cōpetit angelis. Sed quia quarundā operationū vitaliū terminatio potest fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potentia vitali animæ, vt verberare aerem, & moueri localiter: ideo talia opera vitæ angelis per corpora assumpta attribuuntur non secundum quod opera vitæ, nec secūdū quod vitalia sunt, sed secundum similitudinem effectus, id est, attribuuntur opera similia istis vitalibus quo ad effectum. Similia autem dico non metaphoricè, sed propriè, quemadmodum album albo simile est. Nam metaphorica similitudine omnia opera vitæ eis attribui possunt.

¶ Circa dicta S.T. in hac materia hic & in q. de potētia loco allegato, dubium occurrit: ex eo quod ponit generationem in genere operum vitalium communicantium cum non vitalibus, sed separat eā à corporibus assumptis Angelorum, quia materia corporalis nō obedit Angelis ad trāsmutationem formalem. Hoc enim non videtur verum: quia generatio viui terminatur ad animatum, inquantum animatum est: & consequenter dato quod nisi concurreret transmutatio formalis esset disconueniēs Angelis: & est sub altero genere operationum vitalium.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ibidem facta à S.Th. quamuis potuisset fieri amplior, restricta tamen est ab eo ad opera quæ sunt ab eadem anima in eodem numero, ab his quæ non sunt huiusmodi: Et sic generatio quæ terminatur ad animatum non eandem numero, sed specie, posita est in secundo membro, & exclusa propter aliam causam. Non contradicit tamen his amplior distinctio, qua animæ opera distinguuntur in ea quæ in sunt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandem numero, siue & ea quæ tantum in sunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excluduntur, scilicet & quia terminantur ad animatum vt & quia sunt transmutationes formales.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo radet quæsito vnica conclusione. Secundo ex ipsa cōclusione deducit quasi tria corollaria.

¶ Quo ad primū, conclusio ista, Angelus est in loco æquiuocè tamē respectu corporis. Probatur secunda pars directè, Corpus est in loco per contactum quātitatiuum: ergo Angelus est in loco per contactum virtualem, tenet consequentia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.

¶ Quo ad secundam partem, tres proprietates corporis inquantum locati excludit à locatione Angeli, scilicet commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, vt clare patet in litera.

¶ Circa probationem positæ conclusionis aduertenda sunt duo. Primò, quòd licet formaliter quæratur, an Angelus sit in loco, intentio tamen theologorum præcipuè est quærere de modo quo Angelus est in loco, quia hoc tātum cadit sub dubio. Et idcirco Sanct. Tho. de prima parte conclusionis non nisi implicitè curauit, & secundæ directè respondit. Secundò quod vis conclusionis S. Thom. consistit in hoc, omne quod est in loco, ratione suæ quantitatis est in loco. quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatē molis, ratione illius locari potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quātitatem virtutis in loco esse potest. Rursus cum neutra quantitas actualiter sit & extendi in loco, nisi per actualem contenctionem eius in loco: consequēs est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi tactu quantitatiuo, & distinguatur loco: ita res spiritualis actualiter nō est in loco, nisi quātitas virtutis contactu virtuali cōiungatur loco. Ac per hoc æquiuocè vtrunq; locari dicitur.

¶ *Nam Angelus sit in loco per contactum virtualem, secundum actum primum vel secundum.*

¶ Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem quid intendat Sanct. T. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actū primum, aut absolutū aut respectiuum. Si actum secundū, aut immanentē, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor potest dici, ergo. Quòd enim non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primò quia omne absolutum in Angelo aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens à loco. Secundò quia actus virtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem quæ est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem inter eas quidem, cum non nisi forte per accidēs sit quantitatiuus actus per se loquendo, virtualis tantum contactus est secundum esse substantiale vel accidentale. Constat autem nihil Angeli dare vel recipere formaliter esse à loco, igitur. Quod autem nō sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quæ & qualis est illa mutatio, quam sequitur hæc forma respectiua. Quoniā non est necesse, quod sequatur fieri secundum substantiam, neque quantitatem, neque qualitatē, neque motum localem: quia nō est necesse quòd Angelus fiat in loco, nec quod moueatur ad locū, ad hoc quod sit in loco. Patet hoc, si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturā corporeā, vt multi doctores tenuerunt, hac enim hypothesi facta saltem conditionaliter, patet quod creata postmodum creatura corporea, Angeli non cœperunt esse in loco per hoc tantum, quod locus qui non erat est, quia nō esset maior ratio ex hoc loco: & ille in illo: Nec oportuit moueri tunc motu locali, quia nusquā erat. Moueri enim localiter præsupponit esse in loco. Quod vero non sit actus secundus immanens, patet. Tū quia omnis actio immanens Angeli est omnino immaterialis. Tum quia intelligere aut velle locum, non sufficit quòd aliquis sit in loco. Quod demū non sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primo ex eo quòd omnis actio trāsiens est cum motu, aut mutatione formali, vel locali subiecti, in quod transit: non facilē autem est fingere quomodo aliquid horum conueniat angelo respectu cæli empirei. Secundò quia hoc videtur contra San. Tho. in quol. lib. 1. q. 2. art. 1. vbi expresse exponens illam propositionem, scilicet Angelus est in loco, solum per operationem dicit, quòd si per operationem intelligimus motionem, quòd propositio nō est vera: si vero per operationē intelligimus quācunque vnitionem virtutis, propositio est vera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contactus virtutis, quàm actionem transeuntem.

¶ Tertiò contra hoc sunt sex argumenta Scoti in secundo sent. distin. 2. q. 6. quæ habes à Capreolo dist. 2. quæst. 2.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes & Philosophi & Theologi concedentes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quod Angelus est in loco non per quantitatē molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus in hoc etiam conuenire omnes videntur, quòd contactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum causaliter vel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas consistit in assignando, quod sit illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim euidentia eius humani ingenij capacitatē: propterea, quia ex sacris eloquiis habemus Angelos alicubi esse: & non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt. Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentem esse loco. Secundo, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertio applicabimus ad Angelos. Quarto videbimus quæ sit mens San. Th. & sic respondebimus quæsito. Quinto satisfiet obiectionibus.

¶ Quo ad primum, præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circunscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partiū quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda vero importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, id est, esse ita hic quòd nō alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autem præsentia substantialis, relatio præsentiæ, qua formaliter substantia etiā indiuisibilis præsens est ita huic loco, quòd non alibi: etiamsi nullam causalitatē habere posset respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicē statū causæ effectiuæ distinguitur in triplicem, scilicet in præsentiā ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiā operationis. Appellatur autem præsentia ordinis relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quādo sunt in pro-

QVAESTIO QVINQVAGESIMASECVNDA, de comparatione Angelorum ad locū, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de loco Angeli.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò, vtrū angelus sit in loco.

¶ Secundò, vtrum possit esse in pluribus locis simul.

¶ Tertiò, vtrum plures Angeli possint esse in eodem loco.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Angelus sit in loco.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Angelus non sit in loco. Dicit enim Boet. * in lib. de Hebd. Communis animi conceptio apud sapientes est, incorporalia in loco non esse. Et Arist. in 4. Phy. x dicit, quod non omne quod est, est in loco, sed mobile corpus. Sed Angelus non est corpus (vt suprà y ostensum est c.) Ergo Angelus non est in loco.

269 *1.di.37.q.3.art.1. & 2. & 2.di.6.ar.3. Et po.q.3.art.19. & quo.11.q.1.* 263 *Boet. in lib. An omnia quod est bonum sit circa princ.* *x Lib.4.ph. tex.45. & 57. & 2.* *y Q.50.ar.1.*

2 ¶ Præterea, Locus est quantitas positionē habens. Omne autem quod est in loco, habet aliquem situm: sed habere situm non potest conuenire Angelo, cum substantia sua sit immunis à quantitate, cuius propria differentia est, positionem habere. Ergo Angelus non est in loco.

3 ¶ Præterea, Esse in loco est mēsurari loco, & contineri à loco, vt patet per Philosophum in 4. physi. * Sed Angelus non potest mensurari neque contineri à loco: quia continens est formalius contento, sicut aër aqua: vt dicitur in 4. * phy. Ergo Angelus non est in loco.

Lib. 4. ex tex.119. *Lib.4.phy. tex.35. & 49.tem.2.*

¶ SED CONTRA est, quod in collecta * dicitur, Angeli tui sancti ha. in ea, nos in pace custodiant.

In coll. esta quæ solet cantari in cōpletoria.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus non est in loco nisi secundum contactum virtualem, nec commensuratur, nec continetur à loco.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod Angelo conuenit esse in loco: æquiuocè tamen dicitur Angelus esse in loco vt corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quòd applicatur loco secundum contactum dimensiuæ quantitatis. Quæ quidem in Angelis non est, sed est in eis quantitas virtualis c. Per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad aliquem locum qualitercunque, dicitur Angelus esse in loco corporeo. Et secundum hoc patet, quòd non oportet dicere quòd Angelus commensuretur loco, vel quòd habeat situm in continuo, hoc enim conuenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensiua. Similiter etiam non oportet propter hoc quod contineatur à loco. Nam substantia incorporea sua virtute contingens rem corpoream, continet ipsam, & non continetur ab ea. Anima enim est in corpore vt continens, & non vt contenta c. Et similiter Angelus dicitur esse in loco corporeo, non vt contentum, sed vt continens aliquo modo. a b 40

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta. b 39

in potentia proxima præparata & immediata, sufficienteque ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia vero approximationis vocetur relatio approximationis immediatæ agentis in patiens immediatum, quæ præuenit actionem ordine naturæ saltem. Præsentia autem operationis dicitur relatio agentis ad passum immediate inseparabilis ab actione: ita quòd vel est ipse respectus in passum immediate importatus, vel non est sine illo. Possunt autem hi tres modi præsentiæ causa exempli declari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui præsentia ordinis, existentis inter virtutē suā, & nauē, vt gubernabilis ab ipso est. Et deinde præsens eidē secundū approximationē, dū ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertio fit præsens naui secundū actualem operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem sit idem quod relatio mouentis ad motum, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundū sciendū est, quòd harū quinq; præsentiarū tres tantū sunt certæ, scilicet circūscriptiua, & ordinis, & operationis. Aliæ autē duæ ambiguæ valde sunt, & coincidūt, & propter eas est vniuersa hæc difficultas. De præsentia quidem circunscriptiua laborare non oportet: quia est nota ad sensum. Præsentia vero ordinis ex hoc conuincitur, quod si nullū corpus esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequā intelligeretur agere vna in aliā, esset inter eas ordo actiui ad passiuum quo altera posset potētia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc enim præsentia consequitur rationes potentiæ actiuæ & passiuæ proxime deductis impedimentis, &c. Et inuenitur tā in corporalibus, quā in spiritualibus. Præsentia vero operationis manifesta est, oportet enim agens immediatū immediatione suppositi indistans esse à patiente, quandiu agit, vt patet 7. phy. longo processu. Ambiguitatē vero habent reliquæ duæ præsentiæ propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidē affirmatiua præsentiæ substātialis ratio est potissima. Quia talis præsentia non est res impossibilis: cū nō implicet cōtradictionē, substantiā esse sic præsentē. Loco igitur ponenda est in q. tā difficili. Antecedens declaratur, non solū de possibili, sed de facto, sic. Substantia particularis, puta hæc terra locata in hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectū separaretur ab ea sua quātitas, nihilominus esset ita in hoc vase quod nō alibi, quod est habere relationē præsentiæ substantialis ad hunc locū. Datur ergo præsentia substantialis, qua substantia indiuisibilis præsens est loco, seclusa omni habitudine actiui ad passiuū, vel econuerso. Pro parte vero negatiua est: quia positio nō est intelligibilis. Omnis enim respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus aduenies, exigit aliquod fundamentū. Sed talis respectus præsentiæ substantialis nullū habet fundamentū, ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tū inductiue. Tū quia aliter voluntarie posset quilibet respectus cuilibet attribui ex quo fundamentū nullū requirēdū est, sed quod sit ratio quare hoc sibi cōueniet respectu actus vel potētiæ. Tū q[ui]a respectus omnis, aut cōuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti assignāda est eius ratio ex ente inquantū ens, vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdā, assignanda est ratio, quare illis potius quàm aliis ex fundamento in illis, & non aliis inuento. Tū quia posse certū respectū habere, est prædicatū demonstrabile de re quamuis habere illū in actu sit forte contingens: ergo habet in subiecto causam necessariam, per quā à priori infertur, & per quam inest illi: alioquin contingenter inesset. Causa autem illa aut fundamentum est, aut ex ipsa illud habetur. Minor verò probatur: quoniā aut fundamentū talis respectus est aliquod absolutū inuentū in pura substātia: aut absolutū cū aliquo extrinseco connotato. Sed neutrū potest poni, ergo. Quod enim non sit absolutū aliquod, patet distinguendo ea quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ, & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius, & limitatio eiusdē. Substantia enim inquantū substantia, hūc nō fundat respectum. Tum quia nō omnis substantia potest illū fundare. Tū etiam quia ponentes illū, fatentur iuxta articulū Parisiensem 218. quod substātia nō est ratio essendi in loco diffinitiuē. Inquātū vero limitata siue ad genus, siue ad speciē, siue ad singulare, hoc etiā non habet quoniā æquiuoce dicitur limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locū. Modi enim entis & differentiæ essentiales & indiuiduales contrahunt ad tale & hoc ens, & nō ad ens in loco seu locabile: nisi quā contrahitur ens per quantū quātitate molis. Tunc enim manifestè cōtrahitur cōsequēter ad locabile. Per alios autē entis modos cū per se primo nō contrahatur ad locabile, oportet assignare quomodo cōsequenter contrahatur, & cū non possit assignari, restat quod sit fictio. Simile quoque iudicium est virtute substantiæ, quæ ponitur eadē realiter cū substantia & limitatione eius: quoniam limitatio virtutis entitatiua est limitatio ad tale & tantum effectū, non localis. Quòd autem fundamentū & ratio talis respectus non sit substantia, connotato aliquo alio, probatur. Tale extrinsecū non potest esse nisi aut negatio aut relatio: sed relatio non est: quia iterū de illius fundamento quærendo eadem redibit q. Negatio verò nō apparet ad propositū, nisi indistantiæ: vt putari forte possit quod substantia indistās à loco fundat præsentiæ relationē ad locū. Sed hoc nihil est: quia talis negatio cōuenit substātiæ indiuisibili, etiam nusquā existenti: vt patet, & sic substantiā nusquā existentē cōtingeret esse præsentē huic loco, ac per hoc esset nusquā, & esset hic, quod implicat contradictionem. Si hæc vera sunt, patet quòd imaginatio ponentiū talē respectū, in falso fundatur. Credit enim quòd quemadmodū hæc aqua existens in vase, habet duo; scilicet quòd sit ibi diffinitiue, & sit ibi circunscriptiue: ita habeat duo fundamēta, s. quantitatē fundantē circūscriptionē, & substantiā fundantē diffinitionē. Cū tamē ex prædictis habeatur, quòd vnū tantū est hic fundamentū, s. quantitas mediāte qua hæc aqua & diffinitur & circunscribitur hic. Et ex hoc vlterius sequitur, quòd quemadmodū hæc aqua seclusa colore implicat cōtradictionē q[uod] sit visibilis: ita seclusa quātitate, q[uod] sit locabilis. Et hoc loquendo, vt modo loquimur de substantiis seclusa omni virtute actiua & passiua quocunq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exemplū quod adducitur de hac aqua existente in vase remota per intellectū quantitate, &c. dicitur, q[uod] imaginatio in hoc decipitur: quoniā nullā habitudinem nisi seclusa quantitate, aqua illa nusquā remaneret: quoniā nullā habitudinem haberet ad locū. Sed restaret cū negatione distantiæ ab illo loco, & quocunq; alio. Et propterea nō oportet quærere quo iret: sed vas plenū aere reperiretur aqua indiuisibili reddita, & nusquā existēte. Nec hoc est mirabile. Sed cōsequēs ad hypothesim factā. Sicut si poneretur à Sorte remoueri quātitatē, oporteret cōsequēter fateri, q[uod] nō haberet partes integrales, s. cor, hepar, caput, &c. q[uod] remaneret substantia indiuisibilis & tamē imaginamur, q[uod] remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus nō est credendū. Pro parte quoq; affirmatiua præsentiæ approximationis agentis ad passum præuenientis actionē potissima ratio est: quia agens agere in passum immediatū, & agens esse simul cū passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cū actio non sit prior simultate, relinquitur quòd simultas est prior actione, declarantur singula. Primū: quia quū dicitur ex 7. phy. quòd oportet agens & patiens immediata esse simul (si esse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc pati, dicēdo oportet agens & patiens esse simul) nihil aliud diceremus, quàm, oportet agens agere, & patiens pati quod est ridiculum. Differunt ergo hæc inter se. Deinde declaratur secundum, scilicet quod sint hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine, ibi est confusio. Demū declaratur tertiū, scilicet quod actio nō sit prior simultate: quia non ideo agens proximū est passo quia agit: sed quia ante proximatū est passo, ideo agit. Pro parte vero negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cum prædictis: aut est vna fictio. Quoniam vel vtrumque scilicet agens & patiens est corporeum, aut vtrunq; spirituale, aut alterū spirituale, & alterum corporeū. Si vtrunq; est corporeū, simul tas præueniēs actionē, est quātitatiuus cōtactus, vt patet in 7. Phy. hic autē ad præsentiā circunscriptionis pertinet. Si vero vtrunque est spirituale, cū si fingendi daretur licētia, simultas præueniens actionē est præsentia ordinis, non cuiuscunq; sed talis, scilicet immediati, &c. Et merito: quia vt Aug. docuit, hoc facit ordo in spiritualibus, quod situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus attenditur secundum situm: ita in spiritibus secundum ordinē. Si autē alterum est spirituale, & alterū corporeū, approximatio illa nō potest fingi quòd sit situalis: quia spiritu[a]le inclusiuū est. Oportet ergo quòd coincidat cū approximatione ordinis & approximatione secūdū substātiā. Non facile enī esset tertiū quid fingere. Et si prædictæ vera sunt, ita q[uod] præsentia substātialis sit fictio, restat vt sola præsentia ordinis intelligi possit præueniens operationem. Et sic ista præsentia approximationis incidit cū præsentia ordinis, & addit in corporalibus præsentiam secundum contactum quātitatiuū, aut pura fictio est si aliquid aliud esse dicetur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ satisfit ex nunc dictis: concedendo quod fit multas agētis & passi sit aliud ab operatione, & quòd sit prior natura quā operatio. Sed negatur, quod sit aliud quid, quā præsentia ordinis in cōmuni loquēdo. Descēdēdo aūt ad corporalia, negatur q[uod] sit aliud à præsentia ordinis & situs. In his enī duæ sufficiūt ad hoc, quod illud immediatè agat: & illud immediatè patiatur. Situalis quidē præsentia requiritur, quia quāta sunt. ordinis verò, quia actiua & passiua sunt. Et quoniā vtriusq; huius ambiguitatis tractatæ pars negatiua rationi magis est cōsona, & ex notis nobis resolutè intellectū quietare videtur: ideo partē negatiuā tenēdā arbitror. Et sic tres tantum præsentias acceptabimus secundum situm, secundum operationem, & secundum ordinem.

¶ Sed dubiū circa præsentiā secūdū operationē remanet, an formaliter in eā loquēdo inter agēs in actu, & patiēs præter relationes agētis & patiētis, sit relatio præsentiæ adinuicē: præsentiæ dico, nō præuenietis, sed cōcomitantis operationē: qua relatione ipsum agēs formaliter dicatur præsens passo, & econuerso. Si enim ponitur cū talis præsentia sit relatio æquiparātiæ, ac per hoc exigens fundamētū eiusdē rationis in vtroque extremo, surgit q[uod] de fundamento eius, & deinde de inseparabilitate eius ab operatiōe. Nec video quo possit his quæstionibus satis fieri stātibus supra dictis. Si vero nō ponitur, nullas patiemur angustias, quoniā nulla est necessitas eā ponendi. Ex ratione nanque agētis & patientis vt sic, nullā oportet cōsurgere aut concomitari relationē æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad partem negatiuam: quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens. Primo esse simultatem secundum præsentiam ordinis, secundo secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quantitatiuum contactum. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est, licet quidam, de quorum numero est Scotus in secundo sen. di. 3. posuerunt Angelum esse in loco, per præsentiam substantialem penes quam etiam attendi dicunt approximationem agentis ad patiens: quia tamen præsentia huiusmodi voluntaria ac sine ratione ponitur, imo contradicit notis nobis ex sensibus, vt ex dictis patet, & Angeli substantiæ sunt incorporeæ & immateriales & consequenter à præsentia situali alienæ: non nisi duobus modis præsentes esse possunt loco, scilicet secundum præsentiam ordinis, vel secundum præsentiam operationis. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartū, circa mentem S. Thom. diuersimode à diuersis dicitur. Quidā in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putant. Prima est. Sola operatio transiens est Angelo ratio essendi in loco. Secunda est, substantia Angeli est sic cōiuncta huic loco, quod est ab alio loco distās. Imaginantur enī, quod quēadmodū quantitas est ratio substātiæ corporeæ, quod sit in loco: & cū hoc ipsa substantia corporea mediante quātitate est in loco sic, q[uod] vere ab alio loco distat, & alteri propinquior est. Ita operatio transiēs sit ratio Angelo q[uod] existat in loco, ipse tamē Angelus per illā ad locū diffinitur: ita quòd à remotiori magis distat loco, quàm à propinquo. Quidam aūt primæ propositioni non consentiunt. Sed dicunt quòd vel operatio transiens vel quæcunq; relatio per modū operationis transeuntis significata est Angelo ratio essendi in loco, propter verba S. T. ex quolibetis adducta. De secunda verò propositione affirmant primam partem, scilicet quod substantia Angeli est coniūcta loco, & non solum operatio eius. Fūdant aūt vtrique secundam propositionem super verba S. T. expresse in 3. parte q. 52. ar. 2. dicentis quod anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationem, & per substantiam: in aliis verò per operationem seu effectum tantùm. Et in quolibeto 6. ar. 2. Respondens argumento primo dicenti. Si Angelus ageret per imperium voluntatis, posset ita agere in propinquo sicut in distans: & sic non oporteret ipsum descendere de cælo in terrā, vt aliquid operaretur, dicit, quod quia oportet mouens esse simul cum mobili quod ab eo mouetur: vt dicitur in 7. Phy. Ideo oportet substantiā angeli aliqualiter coniūgi rebus quas mouet. Ex his clarè habetur, q[uod] etiā apud substātias spirituales modus essendi in loco per substantiā distinguitur à modo essendi in loco per operationem, & quòd vterq; cōuenit substantiæ spirituali. Quinetiā ex secūda autoritate videtur haberi distantia & propinquitas, quæ posita est in secūda propositione. Mihi aūt dicendum occurrit, quod tria quærantur: ratio essendi in loco, præsentia in loco, & modus secūdū distantiam & propinquitatē. Prima quòd apud S. T. est quantitas virtualis tangens locum. Tactus aūt iste nihil aliud est, quàm præsentia secundū operationē, & præsentia ordinis, siue vtraque simul cōcurrat, siue altera. Sed diligēter aduertenda sunt hic duo. Primò, quod præsentia ordinis nō distinguitur à præsentia operatiōis, sicut potētia ab actu secūdo, sed potius quemadmodū habitus ad actu secūdo. Nō enim ex hoc quod angelus potest operari alicubi, dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substātiæ angeli negatione situalis distātiæ, eo modo quo sibi potest cōpetere, vt inferius dicetur. Ex parte verò intellectus cognitionē practicā talis operis in hoc corpus vt à se exercēdi. Ex parte verò potētiæ executiuæ expeditionē: ita quòd potētia sua nec detineatur seu impediatur virtute aliqua à superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata prōptaque habeatur. Ex parte aūt volūtatis electionem prædictæ præparatiōis ad hoc opus in hoc corpus exercendū. Hæc enim est ratio habitus, vt cū voluerit quis, operetur. Secūdo attendum est, quòd quemadmodū operationū duplex est genus, (quoniā quædā sunt cum continua exteriori actione, vt mouere: quædā verò interpolata ab ipsa exteriori sunt contentæ, vt præsidere, custodire, & his similia.) ita dupliciter contingit Angelos præsentes esse loco secundū operationem. Vno modo, quia

aliqualiter exteriori operatione attingūt corpora. Alio mō, quia aliqualiter ... [illegible] ... succedat, quāuis non continue exteriori operatione ... [illegible] ... Et hoc modo Angeli custodientes homines, præsidentes ... [illegible] ... esse. Nō enim qui custodit aut præsidet, oportet quòd semper in custodito aut subdito aliquid faciat: sed quod semper vigilet ... [illegible] ... & videt ad hoc, ... impedimenta ... nunc euentu sed ... occurrentibus ... &c. De secūda vero, sequum dicitur Angelū alicubi esse: quæ ... existens in loco ... quod non solum ... seu effectus Angeli in loco, sed ipsa substantia proculdubio, ... diuersimode. Nam operatio est in corpore ... perfectio in perfectibi[li] ... Substantia vero Angeli est vt res per seipsam, seorsum habens suū subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidentale ipsi loco, cum neutrum alterius accidens aut substantia quoquo modo sit.

¶ Sed est aduertendum, quòd sicut dupliciter contingit Angelum operari in corpore, scilicet immediate immediatione suppositi, & mediate: ita dupliciter potest dici esse in loco mediante operatione, s. per potentiam, & per substantiam. In corpore enim in quo immediate operatur, est per operationem, & per potentiam, quia attingit illud sua virtute, & per substantiā: quia immediate immediatione suppositi attingit ipsum coeunte negatiōe distantiæ situalis, vt causæ ... [illegible] ... siue qua nō. In corpore vero in quo mediate agit, est per operationem, & per potentiam, nō autem per substantiā. Tertium aute, scilicet an substantia Angeli existens in loco, distet ab alio loco, distinctione eget. Distantia enim dupliciter sumi potest. Primò propriè pro distantia locali seu situali, secūdum distantia inter agēs & patiēs vt sic. In propositione inter hoc & illud, vt alterum agat, & alterū patiatur ab eo. Si hoc secundo modo loquimur de distantia, manifeste patet Angelum esse vni loco propinquiorem quam alteri. Quia hoc nihil aliud est, quàm esse proportionatum agens respectu vnius magis quàm alterius. Si autem loquimur de distantia situali, tunc distinguendum ... aut per accidens. Et per accidens dupliciter, iuxta doctrinā 5 phi. ... distanda sunt. Primo, quod Angelus non est per se distans, ... propinquus loco alieni. Secūdo, quòd Angelus secundū seipsum nō est per accidens distans, aut propinquus alteri loco, quemadmodū albedo quia est per accidens in vno loco distat per accidens ab alio loco. Tertiò, quòd Angelus est per accidens distās, aut propinquus loco alieni secundum corpus in quo est: ita quòd distantia non redundat in ipsum Angelum, sed prædicatur de ipso ratione corporis in quo est, & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & etiam à ... [illegible] ... apud Aristo, motor orbis inferioris dicitur moueri per accidens ad motum superioris. Et per hæc patet quomodo diuersa S. T. dicta sunt intelligenda. Quia ... quæ dixit in 3. parte de anima Christi, ideo dixit: quia in vna parte inferni ... immediate operari ipsum posuit, in aliis vero mediate. Non quod numerū ... sed quia in ... effectu quem in limbo patrum habuit, ad alias ... quoniam per virtutum ... descensum in limbum patrum, & damnatos confudit, & purgandis spem dedit, &c. vt ex verbis S. T. in responsione ad tertium ... patet. Potest quoque in vno tantum inferni loco sufficienter anima Christi secundum substantiam intelligi alia ratione, quia scilicet ab aliis partibus erat distans per accidens, modo præexposito, & tamen diuinitatis virtute ... in illis locis fuisse. Quæ verò in quolibeto 6. dixit propter ... ordinis quæ præuenit operationem, & excludit distantiam ... Patet quoque ex his ratio quare S. T. in quolibeto 1. ... contactum virtutis ab operatione, quia scilicet contactus virtutis ... secundum exteriorem operationem continue exercitam ... studium & attentionem ad corpus sequendū, &c. Vnde ibidem ... quòd per operationem, non sola motio intelligatur, sed quæcunque qualitas virtute contingit corpus siue præsidendo, siue continendo. Et ... non de coniunctione substantiali, qua in superioribus inferiora naturaliter continentur eminenter: quia sic quilibet Angelus esset vbique. Sed de continentia quæ ... competere formis: quæ est simul tenere corporis partes ... modo anima continet corpus, vt dicitur in 1. de ani. tex. 90. in cuius ... partes desinunt, &c. Assistentia ergo Angeli ad simul ... quo ad aliquid esse vel operari, est continentia sufficiens ad hoc q[uod] ... dicatur esse. Nec ex his mihi imponas, quod dixerim Angelos loca ... ex sola præsentia ordinis, hoc enim adhuc non est habitum. Sed ad ... prostratum est, quod Angelus præsens est loco dupliciter secundum operationem, & secundum ordinē. Et quod ista præsentia præuenit naturaliter ... ipsa appropinquatio agētis ad patiēs. Verū autē talis præsentia sufficiat ad hoc quod Angelus dicatur esse in loco, crediderim ego distinguendū ... esse in loco Angelū, contingit dupliciter. Vno mō cōplete, & sic nō sufficit ... præsentia ordinis. Alio modo incōplete, & sic sufficit. Quū enim sola est præsentia ordinis, incōplete quidē est præsentia Angeli ad locū, sed nō est cōpleta. ... verò actualiter incipit operari, tūc est cōplete præsens. Et secūdū hoc possunt diuersa theologorum dicta interpretari, modo de esse in loco cōplete, modo de esse in loco incōplete. De S. T. autem intentione non clare cōstat, quia ... in illo 1. quolibet, & hic, non [?] dixit, quod per applicationē virtutis ... qualitercunq; ad locū, Angelus est in loco, & cōsequēter est hic appositus ... modus nō sit extra qualitercunq;, inclusus videtur ab eo, & vere sic ... nisi obstet quod applicationis mod' de quo loquitur, est talis, ... Angeli nō possent simul habere illū, respectu eiusdē loci. Videtur aūt ... præsentia ordinis respectu eiusdē loci possit pluribus Angelis simul competere ... pōt obstare, q[uod] in responsione cuiusdā argumēti in prædicto quolibet dicitur, quòd quo ad esse in loco prius natura est operari quā esse in loco ... præsentiā ordinis, q[uod] prius natura est quā operatio, non tenuit sufficere ... quia si prius esset in loco, quā operetur. Sed ad hoc pōt dupliciter ... Primò, quod apud S. T. præsentia ordinis includitur sub præsentia secundum operationē qualitercunq;, quia ex dictis patet, tripliciter pōt variari, vel secundū exteriorē operationē: vel secūdū cōtinuatā attentionē interpolatis exteriorē operationē cū reliquis cōditionibus (vt supra dictū est) ... secūda habitualē qualitercunq;, quā importat præsentia ordinis. Et sic colligitur ... operari actualiter vel habitualiter, clare cōstat operari nō prius ... esse in loco quàm esse: imò sunt idem, sed eo modo quo ratione distinguuntur,

operari est prius: quia est ratio essendi in loco. Secundò potest dici, quod responsio S. Th. intelligenda est formaliter, id est, vt cuenat vim argumenti dato etiā quod per solam operationem actualiter exercitam Angelus esset in loco, quicquid de hoc sit: oportet enim responsionem illam ab omnibus admitti, quicquid sit de conclusione. Vnde & Scotus in 2. dist. 2. fingens præsentiam inter substantias inter Deum & vbiq; fatetur quod prius natura potentia Dei habet terminum suæ operationis, quam eius immensitas terminum compræsentem. De primo vero obiiciendo quod dicendum sit in q. articulis quæ discutiuntur. Satis ergo nunc sit nosse, quòd relatio præsentiæ substantiæ spiritualis ad locum, seu per positionem ad actionem, vel etiā per actionem transeuntem actualiter vel habitualiter exercitam. Quantum ego capere hactenus possum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintum, vt dictum iam est, Scot. multipliciter contra S. T. arguit, quæ quoniam diffuse à Capr. tract. ... in 1. q. 2. dist. 2. sent. breuiter perstingendi duxi. Ex primo arguit quod detur præsentia substantialis dupliciter. Primo ad hominē: quia S. T. in hac prima parte q. 8. art. 1. hanc posuit & nunc negat, ergo. Deinde simpliciter, virtus operatiua Angeli, aut est habet mediate, aut immediate ad actione in loco, si mediate quæretur de illo medio, & sic deinceps, si immediate ergo substātia operātis est immediata loco, & habetur intentū.

¶ Sed ad hæc patet responsio ex dictis. Ad primū quidē ex dictis in q. 8. Ad secundū verò ex nunc ostensis cōceditur enim immediatio suppositalis, & indistantia localis: vtraque enim est conditio præsentiæ tam secundū ordinē quàm secūdū operationē. Ad hoc enim tātū ratio illa ducit, & nō ad aliquā positiuā præsentiā substātialem: vt arguēs fingit. & nulla hoc ratione probauit, sed supposuit.

¶ Secundo arguit, quod operatio non sit ratio Angelo essendi in loco tripliciter. Primò deducendo ad inconueniens tripliciter, scilicet quod Angelus frequenter esset nusquam: quia in cœlo empireo nihil operatur. Et quod Angelus mouens cœlū, esset in toto cœlo, quia totū primo mouet, quin esset sibi proportionatum mita quod si adderetur stella orbi, moueret cum labore, 2. cœli tex. 79. Et quod Angelus esset vt loco commensuratiue, quia operatio sua est in loco commensuratiue per accidens, & ipse non nisi per eā sit est. Secundò ostendit, ratio essendi in loco est in Angelo formaliter. Alioquin Angelus non esset formaliter in loco. Sed operatio trāsiēs nō est in Angelo formaliter, ergo. Tertio autoritatibus Damasceni quæ dicit Angelū operari & esse in loco, ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in Angelo. Aliòquin superflue vtrunque diceretur.

¶ Sed ad hæc quoque ex dictis facile respondetur. Primū quidem, quod reputatur inconueniens, scilicet Angelum nusquam esse: non inconueniens. Imo vt Arist. 1. cæli tex. 100. dixit, entia illa beata non sunt apta esse in loco. Quod vero in argumento miscetur de operatione circa cælū empireum potest multipliciter solui. Primò quod Angelos esse in loco empireo, est loquutio Metaphorica: quia sunt in gloria ad quam sanctificatorum est cælum empireum. Cuius signum est, quod (vt Magister adducit in 2. dist. 2.) dicitur quod cælum illud est plenum angelis, quod non potest nisi Metaphorice intelligi. Secūdo, quod Angeli in cælo empyreo operentur, sed nos latet qualis est operatio illa. Quod autem à quibusdam dicitur, quod sunt ibi per exornationem; vel aliquid huiusmodi, quod est relatio per modū operationis significata: imaginarie magis quàm rationaliter dictum puto: nihil enim ad q. hanc est modo significandi qui à nobis sit. Si ergo secundum rē solus respectus sine omni operatione actu vel habitu tangente locum, poni potest in angelo, quo formaliter præsens sit Angelus loco: iam ponitur secundum rem præsentia substantialis superius impugnata, iam Angelus ponitur in loco, & non vt operans in operato, & vniuersa quæ diximus ruunt. At si quis rationabilem non putet hanc operationis ignorantiam, primam necesse est amplectatur responsionem, si autoritatē Gregorij Nazianzeni negare veretur. Ait enim quod cùm sine dicimus Angelos esse in loco: quoniam deberemus dicere quod operantur in loco. Alterius vero inconuenientis sequela negatur: vt enim patet 8. Phy. Motor cæli non est primo in toto cælo, sed in circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissimus. Nec in toto illo, sed in loco orientali: vt patet in 2. cæli: quia ibi est dextrum ea natura determinatum, nō materialiter, sed formaliter, vt dicit Auer. & beatus in 2. cæli com. ... Nec est quærendum vbi quiescat quoniam non eget loco, nec quiescit: sed est immobilis omnino. Tertij quoque inconuenientis sequela nulla est, vt patet de se. per accidens enim effectualis modo non redundat in causam. Imo vt Sanct. Tho. dicit, Angelus est per in se loco simpliciter, sed vt operans.

¶ Ad rationem ostensiuam dicitur, quod licet maior sit vera de esse in loco locali: non tamen de esse in loco æquiuoce, s. vt operans in eo, vt patet. Ad autoritatem Damasceni dicitur, quod propter nostrum modum intelligendi, quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus. Cum hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: copulauit de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguuntur re, sed ratione tantum concipiente modum illum per modum operationis, & per modum præsentiæ.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum secundum.

Titulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quod ly, possunt, dicit potentiā naturalē ipsorū Angelorū, & ordinariā ipsius Dei: quoniā hic nō examinatur q[uod] Dei potentia de hac re possit absolute, sed quid rerū ordo habeat.

¶ In corpore articuli quinq; facit. Primò respondet quæsito. Secundò ex hoc excludit quendā errorē. Tertio remouet quandā obiectionē. Quartò infert quā differentiam corpus angel[us] & deus sint in loco. Vltimo ex dictis soluit argumēta.

¶ Quo ad primū, conclusio responsiua habet tres partes, & hæc est. Angelus non est vbique, sed in vno particulari loco. Et probatur singula particula. Primo, quod non sit vbique, ex differentia inter virtutem Angeli, & virtutem diuinam. Quia altera est finita altera infinita. Altera est causa particularis, altera est vniuersalis omnium. Deinde probātur secunda & tertia particula simul, scilicet quod sit in vno loco, & quod sit in particulari loco, sic. Angelus non potest habere nisi vnum effectum particularem, ergo non potest esse nisi in vno loco particulari. Antecedens probatur, quo ad primam partem: quia quodcunq; comparatur ad aliquam vnam virtutem, comparatur vt vnum. Quo ad tertiam vero sic: sicut se habet vniuersum ens ad Dei vniuersalē virtutem, sic aliquod particulare ens, ad virtutem Angeli, ergo, &c. consequentia autē probatur: quia Angelus non est in loco, nisi per applicationem virtutis suæ ad locum.

¶ Num

ARTICVLVS. II.

¶ Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod Angelus possit esse in pluribus locis simul. Angelus enim non est minoris virtutis, quàm anima, sed est simul in pluribus locis, quia est tota in qualibet parte corporis, vt Aug.* dicit. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

2 ¶ Preterea, Angelus est in corpore assumpto, & cum assumat corpus continuum, videtur quod sit in qualibet eius parte, sed secundum partes eius considerantur diuersa loca. Ergo Angelus est simul in pluribus locis.

3 ¶ Præterea, Damas.* dicit quod vbi Angelus operatur, ibi est. Sed aliquando operatur simul in pluribus locis, vt patet de Angelo subuertente Sodomam. Ergo angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶ SED CONTRA est, quod Da.* dicit quod Angeli dū sunt in cælo, non sunt in terra

Lib. 2. Ort. fid. c. 3. & lib. 1. c. 17.

Lib. 2. c. 3. circa med.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Num & quomodo quoduis comparatum ad aliquam vnam virtutem comparetur vt vnum.

Quæstio. ¶ Circa hanc partem multiplex dubitatio occurrit. Et primo in probatione secundæ particulæ conclusionis. Quonia aut ibi assumitur falsum, aut nō probatur intentum. Tum ex parte præmissæ assumptæ propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quodcunque cōparatum ad vnam aliquid virtutem, comparatur vt vnum, aut est sermo de quacunque virtute vniuersaliter, aut de aliqua, puta creata. Si de aliqua, tria inconuenientia sequuntur. Primo quod assumitur probandum. Secundo quod male intulisset sanctus Tho. ex hac propositione proportionalitatem vniuersalis entis ad virtutē Dei, & particularis entis ad virtutem Angeli. Tertio quod esset irrationabilis restrictio, aut saltem ambigua. Quoniam ex duobus capitibus posset forte restringi propositio hæc, scilicet ex differentia inter virtutē naturalē & voluntariam, aut inter virtutem finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniam Angelus etiam est agens à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet nisi de virtute naturali, nō erit ad propositū. Finiti autē & infiniti ratio nihil facit ad vnitatē & pluralitatem effectus:

CONCLVSIO.

¶ Cum virtus Angeli finita sit & particularis, Dei verò infinita, non vbique Angelus est, sicut Deus, sed in vna parti, alíue loco diffinitiuè.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Angelus est virtutis & essentiæ finitæ. Diuina autem virtus & essentia infinita est, & est vniuersalis causa omnium, & ideo sua virtute omnia contingit*, & non solum in pluribus locis est, sed vbique; virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid vnum determinatum. Oportet enim quicquid comparatur ad vnam virtutem, vt vnum aliquid comparari ad ipsam. Sicut igitur vniuersum ens comparatur vt vnum aliquid ad vniuersalem Dei virtutem, ita & aliquod particulare ens comparatur vt aliquid vnum ad Angeli virtutem. Vnde cum Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur quod non sit vbique, nec in pluribus locis, sed in vno loco tantum.

¶ Circa hoc tamen aliqui decepti sunt. Quidam enim imaginationem transcēdere non valētes cogitauerunt indiuisibilitatem Angeli, ad modum indiuisibilitatis puncti. Et ideo crediderunt, quod Angelus non posset esse nisi in loco punctali. Sed manifestè decepti sunt. Nam punctum est indiuisibile habens situm, sed Angelus est indiuisibile extra genus quantitatis & situs existens*. Vnde non est necesse quòd determinetur ei vnus locus indiuisibilis secundum situm, sed vel diuisibilis vel indiuisibilis, vel maior vel minor, secundum quod voluntariè applicat suam virtutem ad corpus maius, vel minus. Et sic totum corpus cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei vt vnus locus. Nec tamen oportet quòd si aliquis Angelus mouet cælum, quòd sit vbique. Primo quidem, quia non applicatur virtus eius nisi ad id quod primò ab ipso mouetur. Vna autem pars cæli est in qua primo est motus, scilicet pars orientis. Vnde etiam Philosophus in octauo Physico.* virtutem motoris cælorum attribuit parti Orientis*. Secundò, quia non ponitur à Philosophis, quod vna substantia separata moueat omnes orbes immediate. Vnde non oportet quòd sit vbique. Sic igitur patet, quòd esse in loco diuersimode conuenit corpori, & Angelo, & Deo. Nā corpus est in loco circumscriptiue: quia commēsuratur loco. Angelus autem non circumscriptiue, cum non commensuretur loco, sed diffinitiuè: quia ita est in vno loco, quod non in alio. Deus autem neque circumscriptiue, neque diffinitiue, quia est vbique.

¶ Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta, quia totum illud cui immediate applicatur virtus Angeli, reputatur vt vnus locus eius, licet sit continuum.

quoniam virtus naturalis siue finita siue infinita, ad vnum est determinata, voluntaria vero, siue finita, siue infinita ad opposita se habet, vt patet. 10. Met. ergo. Si autem vniuersaliter de omni virtute intelligitur, quæstio emergit. Tum quia ex hoc sequitur, quod diuina virtus est determinata ad vnum. Tum quia ex hoc etiam sequitur, quod virtus agēs à proposito sit determinata ad vnum.

¶ Secundo dubium est de quali vnitate virtutis sit hic sermo: reali, s. an formali, an vtraque simul. Si reali tantum, instantia est manifesta: de virtute generatiua, spiratiua, & creatiua Dei: quæ sunt vnares, & tamen non est determinata ad vnum. Si vero de formali est sermo, tunc propositio quamuis sit vera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas virtutes formaliter tantum distinctas in Angelis, non inconuenit puta virtutē motiuam, virtutem custoditiuā, & sic de aliis iuxta diuersas rationes formales effectuū. Et sic ex hac ratione non probaretur intentum: quoniam dici posset quod angelus quamuis secundum vnam virtutem sit in vno tantum loco: secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconuenit vnum & idem agens vti pluribus virtutibus simul, vt patet de anima quæ simul audit & videt, & operationes partis vegetatiuæ & intellectiuæ agit vnica existens apud Sanct. Tho. Et per idē habetur quod non intelligit de reali & formali simul, hoc enim membrum infertur à præmisso vt patet.

¶ Tertio dubiū est, de quali vnitate effectus sit sermo, scilicet de formali an numerali. Si de formali, non sequitur intentum: quoniam ex vnitate formali non sequitur vnitas numeralis effectus. Si de numerali, aut intelligitur de vno numero simpliciter, seu omnino, & tunc hoc est falsum. Quia sic sequeretur quod Angelus non posset mouere simul duos lapillos discontinuos: quoniā motus illorum essent distincti numero à distinctione subiectorū: nec possent dici vnus numero, nisi forte secundum quid. Aut intelligitur vnum numero quocunque modo, quo etiam modo aceruus lapidum est vnus, & sic etiam videtur esse falsum. Tum quia sequeretur quod Deus non posset producere plura numero, vt plura. Tum quia inter Angelum & Deum non esset differentia in producendo simul vnum, aut plura, sed maius aut minus tantum. Et similiter nō esset differētia inter eos in existēdo in vno aut pluribus locis, sed in maiore aut minore tantum, omnis enim virtus determinatur ad vnū numero secundū hoc. Sed diuina ad vnum, id est, totum vniuersum: cæteræ vero ad particularia quæq. Hoc autē est manifeste inconueniens: quoniā Deus potest simul plura, vt plura producere, & in pluribus simul esse. Tū quia sequeretur oppositū principalis intenti, Angelū scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nā si talis vnitas numeralis possibilis est in effectu ipsius Angeli, cum hæc vnitas non requirat continuitatem: qua ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab inuicem per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decem cubitos, cum non sit opus agendo in eos agere simul in distantiam mediam, & sic posset simul mouere duos lapillos, alterum Romæ, & alterum in Francia, & consequenter esset in multis locis.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, sciendum est, quod effectus dupliciter potest comparari ad suam causam. Primo, vt obiectum ad potentiam. Secūdo, vt effectus ad causam, verbi gratia, calefactum comparatur ad virtutem calefactiuā vt obiectū possibile, & vt effectus executioni mādatus. Primo modo attenditur comparatio inter rationem formalem effectus, & rationem operandi ipsius causæ. Secundo vero modo attenditur suppositum seu indiuiduum ipsum effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cū interpretari posset propositio assumpta, dicitur quod si primo modo interpretetur hæc propositio, æquiualet illi, ab vno inquantū vnum non procedit nisi vnum: quæ de vnitate formali tam causæ quàm effectus intelligitur, & est vniuersaliter vera. Quoniam omnis virtus respicit vnam rationem formalē in suo adæquato obiecto: alioquin vna nō esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quod potentia rationalis non sit ad opposita: aut quod virtus diuina non possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quonia tamē potentia rationalis, quàm virtus diuina, per se primo respicit vnum. Et de potentia quidem rationali ex 10. Meta. patet, vbi dicitur, quod potentia rationalis per se primo respicit alterum oppositorum: reliquum vero per se secundo. De potētia vero diuina patet, quia per se primo respicit esse. Reliqua vero tantum sunt essendi modi & participationes, propterea pōt plura producere formaliter sub eadem, quemadmodū & visus potest plures colorum species videre, sub vno tamē genere. Et per hoc excluditur instātia de multiplicatione formali virtutis Angelicæ. Dicitur enim quod in Angelo est vna virtus operatiua, sed eius vnitas formalis nō attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes genericā seu analogā aliquā rationē, sub qua comprehēduntur multæ species rationes formales. Vnde non solū realiter, sed etiam formaliter eadē virtus, qua Angelus custodit, præsidet, mouet & perficit quicquid facit. Et sic propositio illa in hoc sensu vera est, non tamen est principaliter intenta: quia vnitatē numeralē intēdimus concludere. Dixi autē principaliter, quia secūdario est sic intenta, quoniā, vt dicitur 5. Meta. q est vnū numero per se, est etiā vnū cōnexione. Quia in secūdo sensu propositio hæc est principaliter intēta, ad eius euidētiam sciēdum est, quòd quemadmodū ex parte causæ inueniuntur vsitatā di. In causam totalē, & in causas partiales, id est, in causam quæ suo ordine sola sufficit, & causas quæ pluriū concursum requirunt eiusdē ordinis: vt patet de pluribus trahētibus nauē, & de vno solo trahēte nauem, ita proportionaliter ex parte effectus distingui potest, ita quòd quidā est effectus totalis, & quidā effectus partialis. Ita quòd quemadmodum partiales causæ sunt, cuius effectus dicitur nō quæcunque duæ causæ, etiā eiusdē generis, sed illæ tantum quæ & in eodem genere causæ, & in eodē ordine concurrunt ad integrandam vnam illius ordinis causam. Non enim sol & homo partiales causæ sunt. Sed plures trahentes nauem partiales causæ tractus dicūtur: quia ad integrandum vnum perfecte trahentem conueniunt. Ac per hoc vim vnius causæ totalis obtinent, concurrentibus tamē superioribus causis in ordinibus suis, similiter effectus partiales alicuius virtutis dicuntur, non quicunque duo effectus illius, sed illi tantū qui ad integrandū vnū totalem effectum producuntur. Ac per hoc ratio effectus partialis distinguitur à ratione effectus totalis in hoc, quod ille necessario sit vt pars alterius, iste vero absolute.

¶ Secundo sciendum est quod effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita quod maius illo potest mouere. Tertia distinctio est de fieri simul, vel successiue. Ex his enim tribus distinctionibus habetur interpretatio illius propositionis. Est enim sic interpretanda, quodcunque comparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel quasi & simul, ad virtutem vnam realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero. & sic est vniuersaliter vera de omni virtute siue finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & Sanctus Thomas in hoc articulo post hanc propositionem statim subintulit, virtuti diuinæ respondere vniuersum ens, quasi adæquatum effectum. Sed aduertito, quod licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolutè, secunda tamen non est opus si contrahitur ad virtutem Angelicam: quia etiam duos effectus defectiuos, non potest simul producere. Tertia quoque opus non est si contrahitur ad virtutem infinitam: quoniam illa quicquid potest producere successiue, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Non sequitur primo, quod Deus non possit producere plura numero vt plura: quoniam illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus compatitur secum omnem latitudinem tam numeralem quàm formalem possibilem. Est enim illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione virtutis creatiuæ ad vniuersum formaliter, id est ad esse, stat quod possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero, id est vniuersum, stat multitudo ista rerum, ex quibus consurgit vniuersum. Nec huic determinationi obstat, quòd Deus possit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturam produxisse. Tum quia vniuersum hoc & quicquid & quodcunque, qualitercunque separatim & seorsum producet ponantur, necessario partes erunt vniuersi entis: quamuis nō essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter quod notanter Sanctus Thomas in litera non assignauit virtuti diuinæ velut adæquatum effectū vniuersum, sed vniuersum ens. Nec dixit quodcunque fit ab aliqua vna virtute, &c. sed quodcunque comparatur, vt insinuaret quod de adæquato, vel quasi adæquato effectu loquebatur. Qualem constat non esse respectu diuinæ quodcunque ens factū aut factibile, sed vniuersum ens tantum. Tum quia vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, à qua non nisi vnū vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatus concludens in se multos defectiuos partiales effectus. Non sequitur etiam secundum inconueniens: quoniam attingere aliquos effectus partiales contingit dupliciter. Primò secundum id in quo conueniunt tantum. Secundo, secundum ea etiam in quibus distinguuntur. Et in hoc

in hoc differūt virtus diuina & angelica, quoniā angelica attingit multos effectus partiales secundū id tantū in quo vniuntur. Virtus vero diuina attingit in omnibus vniuersi partibus, etiā ea in quibus distinguūtur: & ideo angelus vnū tantū numero potest simul facere. Diuina vero plura: quia illa nō attingit plura nisi vt vnū, hæc vero attingit plura, vt vnū, & vt plura. Propter quod S. Th. in litera vtrunque insinuās duo dixit: & conuenientiam virtutis angelicæ & diuinæ, in hoc quod sunt determinatæ ad vnum numero & differentiam, in hoc quod diuina est determinata ad tale vnum numero. Ex quo sequitur necessario, ipsam attingere plura sub illo vno. Ex hoc namque quod vniuersum ens attingitur, consequens est quod multitudo vt multitudo est, attingatur: quoniam de ratione vniuersi est habere nō solum multa vt vnū, sed multa vt multa. Id est, non solum id in quo multa conueniunt, puta ordinē: sed ea in quibus distinguuntur. Angelica vero virtus est determinata ad vnū tale ex quo nō sequitur multitudo ad particulare ens.

¶ Ad tertium demum inconueniens dicitur, quod quāuis angelus possit mouere duos lapides discōtinuos vt partialia mobilia vnius totalis motus consurgentis ex duabus partialibus motionibus, non tamē posset mouere eosdē vt duo mobilia totalia, id est, quod neutrum moueretur vt complet alterius, sicut patet in trahente paruum lignū potenterque trahere simul vnum aliud æquale. Si enim posset trahere ambo simul, vt duo partialia mobilia eadē actione tractus non tamē posset dū trahit vnum alia actione seorsum trahere aliud. Quanta autē distantia intercipi possit inter duos partiales effectus certū non habemus. Necessariū tamē videtur, quod quemadmodum cæteræ virtutes finitæ naturales habent certam sphærā actiuitatis suæ, vltra quā nō possint immediate operari. Cōtingit enim aliquid simul copulari, vt dicit de sensu & sensato. Sic virtus angelica habet certā sphærā suæ actiuitatis infra quā quæcunq; simul moueat, tanquam in loco vno existentia respicit. Nec posset illa tamen simul mouere si alterum eorū extra sphæram actiuitatis suæ poneretur. Et propterea negatur quòd sit eadem ratio de paruis & magnis distantia partialium effectuum inter se. Vnde non sequitur, quòd angelus possit esse simul in diuersis locis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum plures angeli possint simul esse in eodem loco.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd plures angeli possint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora non possunt esse simul in eodē loco: quia replent locum. Sed angeli non replent locū: quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum, vt patet per Philosophū in 4. * phy. Ergo plures angeli possunt esse in vno loco.

2 ¶ Præterea, Plus differt angelus & corpus, quàm duo angeli. Sed angelus & corpus sunt simul in eodem loco: quia nullus locus est, qui non sit plenus sensibili corpore: vt probatur in 4. phy. * Ergo multo magis duo angeli possunt esse in eodem loco.

3 ¶ Præterea, Anima est in qualibet parte corporis, secūdū Aug. * sed dæmones licet nō illabantur mentibus, illabuntur tamen interdū corporibus. Et sic anima & dæmon sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione quæcunque aliæ spirituales substantiæ.

¶ SED CONTRA, duæ animæ non sunt in eodem corpore, Ergo pari ratione neque duo angeli in eodem loco.

CONCLVSIO.

¶ Cum sint angeli in loco secundum suam virtutē contingentem locum per modum continentis perfecti, impossibile est plures angelos esse in eodem loco, sed vnus angelus in vno tantum loco est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duo angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est: quia impossibile est quod duæ causæ completæ sunt immediatè vnius & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum, quia vna est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens: licet possint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus nauem. Quia nullus eorum est perfectus motor, cum virtus vniuscuiusq; sit insufficiens ad mouendum. Sed omnes simul sunt in loco vnius motoris, inquantum omnes virtutes eorum aggregantur ad vnum motum faciēdum. Vnde cum angelus dicatur esse in loco per hoc, quod virtus eius immediate contingit locū per modum continentis perfecti, vt dictum est e, non potest esse nisi vnus angelus in vno loco.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd plures angelos esse in vno loco, non impeditur propter impeditionem loci, sed propter aliam causam, vt dictum est e.

¶ Ad secundum dicendum, quod angelus & corpus non eodem modo sunt in loco. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nec etiam dæmon & anima comparantur ad corpus, secundum eandem habitudinem causæ, cum anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

¶ Num angelus possit esse in loco quantumuis paruo vel magno.

¶ Circa illā propositionē, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis: vel diuisibilis, maior vel minor secundū quod voluntariè applicat virtutē suā: dubiū occurrit. An angelus possit in loco diuisibili quantūcunq; paruo, aut quantūcunq; magno esse. Sco. enim in 2. sen. di. 2. q. 6. tenet partē negatiuā, & dupliciter probat, angelū nō posse esse in loco quantūcunq; paruo, quāuis cōcedat in loco punctali. Primo ex 16. primi Euclidis, vbi dicitur quod quicquid potest esse in vno æqualium, potest etiam esse & in alio, si sibi figuratio nō repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequitur quòd angelus potest esse in loco quantūcunque longo: quia semper est inuenire quadrāgulū strictius æquale cuicunque quadrato dato. Secūdo ratione naturali: quia sequeretur, angelum esse infinitæ virtutis. Probatur consequentia: quia determinata virtute angeli ad maximū locum, posse illum applicare ad minorē, est aliquantæ virtutis actiuæ: & posse applicare adhuc ad minorē, est magis & perfectius posse: & sic in infinitū: ergo si potest ad locum quantumcunque paruiorem se semper transferre, erit virtutis infinitæ. S. T. autē tenet in re hæc tria. Primo, quod potest esse in loco indiuisibili. Secundo, quod non potest esse in loco quantumcunque magno: quia virtus eius est finita. Nec potest arbitrium voluntatis suæ efficax esse, nisi iuxta vires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo, quod angelus potest esse in loco quantumcunque paruo: quoniā proculdubio potest operari in loco quantumcunque paruo: cum nulla repugnātia sit ex parte effectus, aut virtutis, &c. vt de se patet. Motus enim localis saltē, non determinat sibi minimū locum, vt patet 6. phy. Vnde in quantumcunque paruo potest causari ab angelo.

¶ Ad rationes autem Scoti faciliter responderi potest. Ad primam quidem, quod non est ad propositū propositio Euclidis. Quoniam manifestè loquitur de esse in loco cōmensuratiue, volens quod omne cōmensurabile alteri æquale, sit cōmensurabile reliquo, nisi figuratio obstet: quod ridiculū est ad propositum reducere. Quamuis etiā posset secundo dici, quod aliud esse posse esse in quantūcunq; longo simpliciter: & aliud est posse esse inquantumcunq; longo respectu datæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitum crescere secundū partes auferibiles ex data linea, vt patet 3. phy. Quamuis enim longum in infinitum simpliciter non possit respondere angelo: quod tamen esset infinite longum per restrictiones assignati quadrati, posset respōdere angelo vt locus vnus. Tale enim esset simpliciter finitum secundum longitudinem, & nunquam quacunque excrescentia facta excederet certam quantitatē. Ac per hoc nisi longitudo in tantum protraheretur, quod exiret sphærā actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadrāgulo, posset etiā in quadrangulo. Si autem sphæram actiuitatis exiret, iam habetur ratio quare in illo esse nō posset: obstaret enim exitus extra sphærā: quemadmodum Euclides dicit, quod corporali alicui obstaret figuratio.

¶ Ad secundā rationē dicitur quod falsum est, maioris virtutis esse ad minorē, & ad minorē locū se posse applicare, hoc enim non est ex quantitate virtutis, sed ex libertate pendet, vt S. Th. dicit. Vnde quamuis applicare se ad totum locū sit aliquātæ virtutis, quia nullus effectus potest esse quin ab aliquāta virtute sit: applicare tamē se ad maiorē vel minorē infra propriā sphærā, nō maiorē aut minorē, per se loquēdo, exigit virtutē, sed libertatē vsus illius. Et per hoc patet quid secundū S. T. de alia ambiguitate quā in fine mouet Scot. tenēdū sit. An, s. si angelus est in loco, de necessitate sit in tāto loco determinate, puta vni' palmi: ipse enī reputat vtramque quæstionis partē nullū parere inconueniēs. Ex dictis autem S. T. manifeste sequitur negatiua: ita quòd affirmatiua opposita inconueniēs inducere: quia sequeretur quòd latitudo vsus virtutis angelicæ nō esset libera, sed naturalis: quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæsecundæ Articulum tertium. Annot. 269

Titulus clarus est, ex prædictis. Quæritur enim directe de possibili, secundum rerū potentiā. Q. præced. art. 1.

¶ In corpore articuli vnica cōclusione respondet quæsito: angeli plures nō possunt simul esse in vno loco. Probatur sic. Impossibile est duas causas totales & immediatas simul esse eiusdem effectus. Ergo impossibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedēs inductiue, & in causis efficiētibus & formalibus: deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta excluditur instātia de pluribus immediate trahentibus nauem, consequētia verò probatur ex eo, quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quàm perfectè & immediate continere illum in genere causæ efficientis. Comment. In corp. ar.

¶ Num potentia logica, vel naturali, non possint duo angeli esse in eodē loco.

Quæstio. ¶ Circa hāc cōclusionē aduerte, quod dupliciter potest intelligi. s. de potentia naturali & de potētia logica. Et si quidē intelligatur de potētia logica, multas habet instātias. Tū quia nulla apparet cōtradictio, plures angelos virtute diuina alligari vni & eidem loco: imo de facto forte est de pluribus animabus damnatorum æqualis omnino demeriti. Tum quia cōfusio operationum, quamuis sit inconueniens quoddā sequēs ex hoc quod angeli sunt in eodē loco, nō liquet tamē quod sit omnino impossibilis. Tū quia duo corpora simul esse in eodē loco nō est sic īpossibile: quamuis nisi hoc fide teneremus, diceremus q implicet cōtradictionē. Si vero de naturali potētia intelligitur, tria obstāt. Primū est medium assumptū à S. T. propositio enim illa, impossibile est duas causas cōpletas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdē: verificatur de impossibili logico. quoniā fundatur super hoc, quod sequerentur aliter duo cōtradictoria, s. q idem simul depēderet & nō depēderet à sua per se causa, patet sequela quia stante dualitate causarum per se ex vna parte sequitur, ergo effectus depēdet ab vtraque, quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera verò parte sequitur, ergo effectus à neutra depēdet: patet sequela, quia ab illa non dependet, quia seclusa nihil minus esset vel fieret. Sed quāuis altera earū seclusa, effectus esset vel fieret: ergo à neutra pendet, ergo implicat cōtradictionē. Secūda est, quia nō inconuenit, in vno & eodē loco secūdū easdē partes produci simul duos diuersarū rationū effectus ab agentibus diuersarū rationū: potest enim vnū & idē secundum eandem partē ab vno agēte fieri calidū, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce, simul ergo poterūt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est, quòd secundū hoc præsentia ordinis nō videtur esse sufficiēs ratio existendi in loco, quoniā plures angeli possunt vni & eidē loco præsentes sic esse: quoniam ex hoc non sequitur confusio operationum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur iudicio meo, quod cōclusio intelligēda est nō de potentia logica, sed potētia naturali. Moueor aūt ad hoc, ex parte medij assumpti à S. T. quoniam illud medium non habet locum nisi in naturali modo, quo angelus est in loco, s. per operationē suam. Cum tamen constet dæmones locari per pati potius quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositæ in litera, fecit enim categoricam propositionem de inesse, scilicet quod duo angeli nō sunt simul in eodē loco: & non modalē de possibili. Moueor tertio ex cōsuetudine S. T. qui semper ex propriis & de propriis rei de qua agitur, determinare consueuit. Quærim' enī hic (vt in titulo diximus) quid rerū ordo habeat, non quid Dei potentia possit. Vnde ad instantias in oppositū dicendū est: & ad primū dicitur dupliciter. Primò, quod cūm tales duæ causæ se habeāt, vt causæ eiusdem rationis solo numero distinctæ, vt patet: dicitur quod ibi non est contradictio. Tū quia non ab omnibus videtur cōcedi, quod hic effectus sit per se ab hac causa, propterea quia posset esse hic & non ab hac causa, vt dicūt. Tum quia concessa perseitate, nō sequitur contradictio, sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraque & neutra: sed quòd dependeat ab vtraque inquantum vniuntur cū quo stat, quod ambæ istæ sint falsæ, ab vtraque dependet, & à neutra dependet. Declarantur hæc & patent, si fingas duo luminosa eiusdem rationis & virtutis, æque proxima alicui secūdum se totū medio primo illuminabili perfectè, id est, summo à quouis eorū, & vt nō negetur ista fictio, nec dissimilis sit proposito, ponantur per Dei potentiam illa duo luminosa in eodē loco. Tunc quæritur, aut mediū illuminatum erit ab altero aut vtroque, &c. Est enim iste præcise casus de quo disputamus. Vnde cum talis fictio nō implicet contradictionem, sed de potentia Dei absoluta posset poni in esse: sequitur, quod ponere duas totales, &c. nō sit impossibile logicū, sed physicū. Quocirca in tali casu illa duo luminosa se haberent vt partes vnius luminosi super excedentis in duplo vel amplius sua actiuitate potentiam passiuam cui

approximatur: quo constat, quòd non secũdum partes diuisim, sed vt vniuntur in vno, effectus dependeret. & sic in proposito à duobus agentibus non vt duo sunt, dependẽtes, sed vt vniuntur duo tamen essent. Secundo dicitur, quod aliud est plures angelos esse simul in eodem loco, & aliud est plures angelos esse naturaliter simul in eodẽ loco. Primũ enim non implicat contradictionem, dato quod secundum implicare contradictionẽ, propter rationem adductam: sic posset sustineri istam distinctionem vtraque pars. Propter quod S. T. conclusionem quidẽ de facile, maiorem autem assumpsit de impossibili loquendo quidem, loquendo de talibus causis vt plures sunt physico quidem, loquendo de eisdem causis pluribus, sed non inquantum plures. Ad secundum instantiam dicitur quod cum angelus sit per se in loco, vt operans in operato: quemadmodum operata continent esse diuersa realiter & formaliter, & tamen esse vnum subiecto, ita non inconuenit plures angelos esse in eodẽ loco materialiter, non tamen formaliter.

¶ Ad tertium dicitur, quòd sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis, &c. sint aeque approximata immediatè vni & eidem passo, secundum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, vt duae intelligentiae sint praesentes vni & eidem loco, secundum eandem potentiam passiuam, & ratio vtrobique est. Quia tam natura quã intellectus horret superfluitates tanquam ociosas. Vnde nec ex hoc prohibetur praesentia ordinis à sufficienti ratione locandi angelum.

*271 1. di. 17. q. 4. art. 1. Et opusc. 15. cap. 18. Et Mat. 28. c. 3 * tex. 21. & à tex. 86. vsque ad 90. Li. 3. Phys. tex. 6. 10. 2.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMATERTIA, de Motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de motu locali angelorum.

¶ Et circa hoc quaeruntur tria.

¶ Primò, vtrum angelus possit moueri localiter.

¶ Secundò, vtrum moueatur de loco ad locũ, pertranseundo medium.

¶ Tertiò, vtrum motus angeli sit in tempore vel in instanti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat Philosophus in 6. physic.* nullum impartibile mouetur: quia dum aliquid est in termino à quo, nõ mouetur, nec etiam dum est in termino ad quem, sed nũc mutatum est. Vnde relinquitur, quod omne quod mouetur, dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

2 ¶ Praeterea, Motus est actus imperfecti, vt dicitur in 3. physic.* Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

3 ¶ Praeterea, Motus non est nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

¶ SED CONTRA, eiusdẽ rationis est angelũ beatũ moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei, quòd Christus secundum animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiter.

CONCLVSIO.

¶ Sicut angelus non est in loco vt contentus à loco, quemadmodum corpora, sed vt continens: ita nec in loco mouetur motu continuo, nisi per accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Angelus beatus potest moueri localiter. Sed sicut esse in loco aequiuocè conuenit corpori & angelo,* ita etiam & moueri secundum locũ. Corpus enim est in loco inquantum continetur sub loco, & commensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundum locum commensuretur loco, & sit secundũ exigentiam eius. Et inde est, quòd secundum continuitatem magnitudinis est continuitas motus. Et secundum prius & posterius in magnitudine est prius & posterius in motu locali corporis, vt dicitur in 4 phy.* Sed angelus non est in loco vt commensuratus & contentus, sed magis vt continens. Vnde motus angeli in loco non oportet quòd commensuretur loco, nec quod sit secundum exigentiam eius, vt habeat continuitatem ex loco, sed est motus nõ continuus. Quia enim angelus non est in loco, nisi secundum contactũ Virtutis, vt dictũ * est, necesse est, quod motus angeli in loco nihil aliud sit, quàm diuersi contactus diuersorum locorum successiuè, & non simul: quia angelus non potest simul esse in pluribus locis, vt supra * dictum est.* Huiusmodi autem* contactus, non est necessarium esse continuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus continuitas quaedam inueniri: quia, vt dictum est,* nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum suae virtutis: sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suae magnitudinis. Vnde sicut corpus successiuè, & non simul dimittit locum in quo prius erat, & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius, ita etiam angelus potest dimittere successiuè locum diuisibilem in quo prius erat. Et sic motus eius erit continuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, & toti alteri loco simul se applicare. Et sic motus eius non erit continuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd illa ratio dupliciter deficit in proposito. Primò quidẽ, quia demonstratio Arist. procedit de indiuisibili secundum quantitatem, cui respondet de necessitate locus indiuisibilis. Quod non potest dici de angelo.* Secundò quia demonstratio Arist. procedit de motu continuo. Si enim motus non esset cõtinuus, posset dici, quod aliquid mouetur dum est in termino à quo, & dum est in termino ad quẽ: quia ipsa successio diuersorum vbi circa eandem rẽ motus diceretur. Vnde in quolibet illorum vbi res esset illa, posset dici moueri. Sed continuitas motus hoc impedit, quia nullum continuum est in termino suo, vt patet, quia linea non est in puncto. Et ideo oportet quòd illud quod mouetur, non sit totaliter in altero terminorum dum mouetur, sed partim in vno, & partim in altero. Secundum ergo quòd motus angeli non est continuus, demonstratio Arist. non procedit in proposito: sed secundũ quod motus angeli ponitur continuus. Sic concedi potest quòd angelus dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: vt tamen partialitas non referatur ad substãtiam angeli, sed ad locum, quia in principio* sui motus continui angelus est in toto loco indiuisibili, à quo incipit moueri. Sed dum est in ipso moueri, est in parte primi loci quem deserit, & in parte secundi loci quem occupat. Et hoc quidem quòd possit occupare partem duorum locorum, competit angelo ex hoc quod potest occupare locum diuisibilem per applicationem suae virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundum locum, quòd sit diuisibile secundum magnitudinem: de angelo autem, quòd virtus eius possit applicari alicui diuisibili.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus existentis in potentia est actus imperfecti. Sed motus qui est secundum applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quod actu est.

¶ Ad tertium dicendum, quod motus existentis in potentia est propter indigentiam suã: sed motus existentis in actu non est propter indigentiam suam: sed propter indigentiam alterius. Et hoc modo angelus propter indigentiã nostram localiter mouetur secundũ illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos qui haereditatem capiunt salutis.

Quaestio.

¶ *Num angelus sit in loco per modum continentis perfecti.*

¶ Circa probationem consequentiae dubium occurrit: quoniam assumpta propositio, scilicet angelus est in loco per modum continentis perfecti, non videtur necessaria. Quoniam perfectio causalitatis, aut est cõditio necessario requisita ad hoc, quòd angelus sit in loco, aut est conditio necessario comitans ad idẽ. Sed neutrum potest dici: ergo, &c. Quod enim non necessario requiratur patet e duobus. Tum ex pluribus trahentibus nauem: quorum quilibet seclusa corporitate diceretur esse ibi. Tum ex eo quod supra dixit S. T. quòd angelus est in loco per applicationem suae virtutis immediatè aequaliter cunque. Quod vero nõ necessario concomitetur, ex eo patet, quod angeli sunt virtutis finitae, & possunt eiusdem rationis effectum immediatè producere in loco: ex his enim duobus manifestè sequitur, quòd est possibile aliquem effectũ, puta motum localẽ alicuius eõcutienda molis, debere produci, ad quem plurium angelorum motiue virtutes requirantur.

¶ Ad hoc est dicẽdũ, quod cũ praesens quaestio sit de potẽtia naturali, & nõ logica, satis est, si propositio ista necessaria est necessitate physica, i. vt in pluribus. Et quoniã haec sunt remotissima à sensibus, satis est si est nobis nota propositio haec ex mediis rationabilibus, vt patet ex 2. coeli. & 12. met. Cõsentaneum siquidẽ est rationi, vt quilibet angelus cũ dignitatis inter causas obtineat, vt immaterialis huius, quae est esse causam materialem, expers sit: quoniam dignitas haec astris omnibus tributa à natura creditur: quanto magis immaterialibus causis, quarũ minima excedit incõparabiliter omnem corporalem causam. Accedit ad haec, quod boni angeli virtute suffulti diuina ad loca haec applicãtur, & ideo ad omnia, ad quae mittuntur sufficere dixit, S. T. in primo sententiarum, dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum non oportet aliter respondere. Quoniam fatemur, quod propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus, quod eius necessitas talis non est, nisi probabiliter nota nobis. Et propterea posset sustineri, si quandoque inuenitur à sanctis aut illustribus doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco: quod Ricar. sentire videtur.

a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimatertiae Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli duo principaliter facit. Primò proponit conclusionẽ responsiuã habentẽ duas partes, scilicet angelus potest moueri localiter, aequiuocè tamen respectu corporis. Secundo declarat, & probat simul eam quo ad tria. Primum est, quod non eadem ratione motus competit corpori & angelo. Secundum est, quod sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primum, talem rationem inducit. Corpus est in loco vt cõtentum & commensuratum, igitur motus eius necessario est secundum exigentiam loci: & per hoc ex continuitate eius est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori eiusdem est prius & posterius in motu. Angelus vero est in loco vt continens locum non commensuratum eidem, igitur eius motus non est necessario secundum exigẽtiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in praecedente quaestione: & ex 6. physic. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est, quia sanctus Thomas in processu illo arguit à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, & per hoc sophisticè procedere videtur. Secundum est, an vera sit propositio illa causalis, quòd continuitas ex magnitudine seu spatio redundet in motum, per hoc, quod mobile cõmensuratur illi magnitudini, ex hoc enim pendet quaestionis multiplicis solutio: an scilicet indiuisibile possit moueri vt subiectum, veri motus localis non continui: & an diuisibilitas spatij sola sit sufficiens ratio continuitatis motus, &c. Et quoniam haec dubitatio e phys. est propria: ideo ibidem discutienda est, Domino concedente: vbi opinio & rationes Scoti circa hoc insunt dist. 2. q. 9. examinabuntur.

¶ Ad primam tamen dubitationem pro nunc dicendum est, quod processus Sancti Tho. fundatur super illa regula tradita In primo Poster. Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: quam tenet in propriis causis, qualem se assumere supponit hic. Quo ad secundum intendit hoc: Motus angeli est diuersorum locorũ virtualis contactus successiue. Et declaratur quo ad duo: & quod sit contactus: quia esse in loco nihil aliud est, quàm virtualiter tangere locum. Et quod sit diuersorum locorũ: quia non potest esse simul in pluribus locis: & per hoc diuersa loca tangi successiue oportet. Sed quoniã diuersa loca contingit non simul tangere intercedente quiete media: & cum tales contactus non dicerentur angeli motus: ideo additur successiue, id est immediatè & consequenter se habendo. Quo ad tertium intendit hoc. Motus angeli potest esse cõtinuus, & non continuus. Et declaratur vtraque pars: quia potest totum locũ simul deserendo, ad alium se transferre: & potest paulatim vnum deserẽdo, partem alterius continuè occupando acquirere.

¶ Circa praedicta aduertẽdum: ex diligente, quòd mens S. T. expresse, & absque dubitatione sentit motum localem propriè loquendo, non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & aequiuocè nominibus vtendo, vt plures, dicitur substantias spirituales esse in loco ita & moueri localiter: vnde moueri eas, non est esse subiectum motus, sicut nec locari est eas esse subiectum vbi. Sed virtualiter tangere in genere causae efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primò, quòd inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse verè moueri localiter: quia susceptiuum alicuius generis, & nõ in determinatum nec finitum, &c. Supponit enim quod nunquam probauit, angelum, scilicet esse susceptiuum ipsius, vbi diffinitiue secundum substantiam: vt in quaestione praecedente dictum est. Patet secundo, quod non consona eorum videtur sententia, qui vel Sanct. Thom. attribuunt substantias spirituales motu locali localiter verè moueri, vel hoc de mente eius suspicantes, vt verum asserũt. Et quod amplius est, glorientur se intelligere S. Th.

¶ *Num vna, seu plures operationes intelligantur in motu angelorum.*

¶ Circa continuitatem motus angeli dubium occurrit: an ibi sit vna tantum operatio, an multae. Si enim vna est, in vno tãtum loco per illam erit, & sic mouetur, & non moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum, & esset in vno tantum loco propter vnitatem operationis. Sequitur etiam quod motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatem contactuum: quoniam vnitas operationis infert vnitatem contactus. Si vero necessario multae ibi sint operationes, sequitur quòd non sit motus continuus. Et sequeretur etiã, quod angelus non posset manutenere, seu continuare eandem operationem, de loco ad locum: quod tamen homo potest.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quum dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & vnã tantum, & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duae distinctiones notandae sunt. Prima est, dupliciter potest intelligi angelum continuè applicari diuersis locis: primo modo, ita quòd locus & patiens sese commitentur, quo ad vnitatem & diuersitatem. Alio modo, vt cum diuersitate passiorum sit vnitas patientis. Tertius siquidẽ modus, scilicet cum diuersitate patientium sit vnitas loci, non est ad propositum: quia localis mutatio ibi nõ interuenit, de qua modo loquitur. Secunda distinctio est, quòd operationem esse vnam aut multas cõtingit dupliciter, vno modo secundum quod exit ab operante. Alio modo secundum quod terminatur in patiens. Et hoc dupliciter, scilicet vel in ordine ad aliquid extrinsecum ipsi patienti: vel secundum seipsum. Ex his enim patet primò, quòd siue angelus dicatur moueri ex eo quòd vnam magnam aquam paulatim per partem post partem continuè mouet: semper interuenit diuersitas contactus & operationis ex parte patientis: vel in ordine ad extrinsecum terminum, scilicet magnitudinem seu spacium: vt quando defert lapidem, vel in ordine ad extrinsecum & secundum seipsum patiens: vt quando modo praedicto mouet aquam. Concurrere autem in hac continuitate diuersitatẽ operationis ex parte operantis, nec video esse necessarium, nec impossibile. Sat enim est ad salutandam descriptionem motus angeli, talis diuersitas contactuũ, ex parte patientis. Neque sequitur ex vnitate operationis, quod per eam non attingat diuersa loca continuè, sicut ex vnitate corporis locati non sequitur semper in eodem loco esse: sed quemadmodum cũ corpus mouetur, in qualibet parte temporis & in quibusque instantibus, est in diuersis locis, alioquin quiesceret: in singulis tamen instantibus in vno sibi adaequato est loco. Ita angelus operãs operatione vna ex parte sui, multiplici vero ex parte passi simpliciter, vel secundum quid in quocunque instanti vnum respicit locum: in singulis tamen partibus temporis, & in quibuscunque duobus instantibus diuersa attingit loca.

Illa. ¶ *Num angelus mouetur in termino motus à quo, vel ad quem.*

¶ In responsione ad primum dubium occurrit, eo quod S. Th. & sibi ipsi & veritati contrarius videtur, dũ dicit quod angelus potest dici moueri dũ est in termino à quo, vel ad quem. Nam in 1. sent. di. 17. q. 4. ar. 1. ad 3. dicit, quod angelus in neutro termino mouetur, sed in successione vnius ad aliud: & ratio est, quia motus angeli non componitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius: & per hoc partes motus eius non sunt motus: & consequenter in neutro termino mouetur. Et cõfirmatur, quia motus angeli comparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad vnitates, apud S. T. Et cõsequenter sicut numerus nõ potest dici esse altera tantum vnitate existente, nec angelus mouetur altero tantum termino existente. Et sic quemadmodum motus cõtinuus non est suo termino adueniente, ita nec motus angeli, cuius oppositum hic dicitur.

¶ Ad huius difficultatis solutionem duo attendẽda sunt. Primũ est, quod termini motus angelici sunt de natura instantaneorum mutationũ: quo ad hoc quod in eis inuenitur, simul fieri & factũ esse, vt dicitur 5. phy. Ita quod terminus quicunque angelici motus potest distingui in fieri & factum esse. Et inquantum continet in se factum esse, verificatur negatiua, scilicet quod in eo angelus non mouetur: inquantũ vero continet in se fieri, verificatur affirmatiua, scilicet quod in eo angelus mouetur. Et merito, quia terminus à quo motus angelici, non habet rationẽ primi motus, nec rationẽ termini à quo, nisi in respectu ad succedentẽ terminum, & econtra de termino ad quem: secundũ tales tamen respectus successio attenditur terminorum, & consequenter motus angelicus. Secundo attendẽdum est, quod cum motus sit de genere successiuorũ & non permanentium, motus angelicus habet non vt numerus permanens, sed vt numerus successiuus. Numerum autem successiuum constat sufficienter esse si in successione sua vnitas sit. Vnde non requirit vnitates, ex quibus componitur simul esse, sed esse in actu successiuo. & ex his patet respõsio ad obiecta. Nec mihi imponas, quod in loco termini à quo dixerim respectu esse ad terminũ ad quem: quum angelus relinquendo lapidem in quo fuit, coelo empireo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius, quod in ipso angelo operante circa vnum terminum est actus permixtus potentiae: pro quanto operando circa illud operabitur immediatè circa aliud. Et similiter operatio circa terminum ad quem, habet necessario duo, scilicet succedere praecedenti terminando praedictam potentiam. Et id quod est absolute & quandoque terminum, scilicet permixtam potentiã ad succedentem operationem.

Comment. a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimatertiae Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor facit. Primo distinguit motũ angeli in continuum, & nõ continuũ. Secundo respondet quaesito conclusione affirmatiua, de motu continuo. Tertio respondet quaesito quo ad motum non continuum conclusione negatiua. Quarto reddit causam emergentis differentiae inter motum angeli, & inter motum corporis respectu medij.

¶ Quo ad primum nihil oportet addere, quia ex praecedente articulo manifesta est distinctio hic repetita.

¶ Quo ad secundũ conclusio est ista: Angelus motu continuo necessario pertransit media. Et probatur ex ratione medij ex 6. phy. Et eius ratio adducitur ex 4. phy. vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium conclusio est ista. Angelus motu non continuo nõ potest pertransire omnia media. Et probatur sic, media inter quaecunque extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia nõ possunt, aut infinita actu numerabuntur. Sed infinita actualiter numerando consumi est impossibile: ergo impossibile est quod omnia media discontinuo motu pertranseantur. Antecedens probatur. Tum quo ad loca indiuisibilia. Tum quo ad loca diuisibilia ratione & exemplo, quae satis patent in litera. Cõsequentia vero deducitur ex eo, quod infinitas locorum non cõsumitur à mobili quocunque nisi propter continuitatẽ motus: & meritò, quoniam infinitas potentialis ab infinitate potẽtiali aequari potest, sibique inuicem possunt respondere: vt quemadmodum in locis sunt infinitae partes, & infiniti termini in potentia, ita in correspondente sibi sit potentialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminis aequentur: stat ergo vis probationis in hoc: infinita loca sola continuitate motus à mobili quocunque consumi possunt: ergo motu discontinuo aut non pertranseũtur, aut si transita dicantur actu dinumerabuntur, quoniam singula loca actualiter terminabũt partiales mutationes integrantes motum discontinuum.

¶ Quo ad quartũ, quia ex di-

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum angelus transeat per medium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nõ trãseat per medium. Omne enim quod pertransit medium, prius pertransit locũ sibi aequalem, quàm maiorem. Locus autem aequalis angeli, qui est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet quod numeret puncta infinita suo motu. Quod est impossibile.

2 ¶ Praeterea, Angelus est simplicioris substantiae, quàm anima nostra. Sed anima nostra sua cognitione potest transire de vno extremo in aliud, non pertranseundo medium. Possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitãdo de Italia, quae est in medio. Ergo multo magis angelus potest de vno extremo transire ad aliud, non per medium.

¶ SED CONTRA, si angelus mouetur de vno loco ad alium, quando est in termino ad quem, nõ mouetur, sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse praecedit mutari. Ergo alicubi existens mouebatur. Sed non mouebatur dum erat in termino à quo. Mouebatur ergo dum erat in medio. Et ita oportet quòd pertranseat medium.

CONCLVSIO.

¶ Angelus, cum mouetur motu continuo, necessario transit per media: motu vero non continuo non potest per omnia media pertransire.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum * est, motus localis* angeli potest esse continuus, & non continuus. Si ergo sit cõtinuus, non potest angelus moueri de vno extremo in alterum, quin transeat per mediũ: quia vt dicitur in 6. phy. * medium est in quod prius venit, quod continuè mutatur, quàm in quod mutatur vltimum. Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secundum ordinem prioris & posterioris in magnitudine, vt dicitur in 4. phy. * Si autem motus angeli non sit continuus, possibile est quod pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio. Quod sic patet. Inter quaelibet enim duo extrema* loca sunt infinita loca media: siue accipiantur loca diuisibilia, siue indiuisibilia. Et de indiuisibilibus manifestũ est, quia inter quaelibet duo pũcta sunt infinita puncta media, cum nulla duo puncta consequantur seinuicem sine medio, vt in 6. phy.* probatur. De locis autẽ diuisibilibus necesse est hoc dicere.* Et hoc demonstratur ex motu continuo alicuius corporis. Corpus enim non mouetur de loco ad locum nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motum corporis non est accipere duo nunc, in quibus corpus quod mouetur, nõ sit in alio & alio loco. Quia si in vno & eodẽ loco esset in duobus nunc, sequeretur quòd ibi quiesceret: cum nihil aliud sit quiescere quàm in loco eodem esse nũc & prius. Cum igitur inter primum nunc & vltimum temporis mensurantis motum, sint infinita nunc, oportet quod inter primum locum à quo incipit moueri, & vltimum locum ad quẽ terminatur motus, sint infinita loca. Et hoc sic etiam sensibiliter apparet. Sit enim vnum corpus vnius palmi, & sit via per quam transit, duorum palmorum: manifestum est quod locus primus à quo incipit motus, est vnius palmi, & locus ad quẽ terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, quod quando incipit moueri, paulatim deserit primum palmum, & subintrat secundum. Secundum ergo quod diuiditur magnitudo palmi, secundum hoc multiplicantur loca media: quia quodlibet punctum signatum in magnitudine primi palmi est principium vnius loci: & punctum signatum in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdem. Vnde, cum magnitudo sit diuisibilis in infinitũ, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quaelibet duo loca sint infinita loca media. Mobile autem infinitatem mediorum locorum nõ consumit, nisi per continuitatem motus: quia sicut loca media sunt infinita in potentia, ita & in

271 Ar. praeced. D. 118. Lib. 5. tex. 22. & lib. 6. tex. 77. Lib. 4. phy. tex. 99. 10. 4. D. 821. Lib. 6. phy. à prin. lib. per 10. tex. tem. 2.

ex dictis sequitur, quod angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito: quando mouetur motu discontinuo, immo necessario, oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte constat corpus non posse transire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiæ huius ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia, secundum totum vel partes: angelus vero continet locum, &c.

motu continuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus non sit continuus, omnes partes motus erunt numeratæ in actu. Si ergo mobile quodcunque moueatur in motu nõ continuo, sequitur quod vel nõ trãseat omnia media, vel quod actu numeret media infinita. Quod est impossibile. Sic igitur secundũ quod motus angeli non est continuus, non pertransit omnia media. Hoc autem, s. moueri de extremo in extremum, & non per medium, potest conuenire angelo, sed non corpori c: quia corpus mensuratur, & continetur sub loco. Vnde oportet quod sequatur leges loci, in suo motu. Sed substantia angeli non est subdita loco vt contenta, sed est superior eo vt continens. Vnde in potestate eius est applicare se loco, prout vult, vel per medium, vel sine medio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locus angeli non accipitur ei æqualis secundum magnitudinem, sed secundum contactum virtutis. Et sic locus angeli potest esse diuisibilis, & non semper punctualis c. Sed tamen loca media etiam diuisibilia sunt infinita, vt dictum est*. Sed consumuntur per continuitatem motus, vt patet ex prædictis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus dum mouetur localiter, applicatur eius essentia diuersis locis: animæ autem essentia non applicatur rebus quas cogitat, sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in motu continuo mutatum esse non est pars moueri, sed terminus. Vnde oportet quòd moueri sit ante mutatum esse. Et ideo oportet quod talis motus sit per medium. Sed in motu non continuo mutatum esse est pars, sicut vnitas est pars numeri. Vnde successio diuersorum locorum etiam sine medio constituit talem motum.

¶ Nũ & quomodo inter duo loca diuisibilia sint loca media infinita.

Quæstio. ¶ Circa antecedens assumptum ad secundam conclusionem quæstiuncula occurrit, quomodo sit verum inter quælibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, cum manifeste pateat inter duas medietates alicuius continui vnum tantum medium inueniri, scilicet indiuisibile: quod est terminus communis adquẽ copulantur, & nullum inter eas inuenire mediũ diuisibile.

271

¶ Ad hoc est dicendum breuiter, quod aliud est loqui de duabus partibus continui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquendo duo loca non sunt quæ vt sic situaliter non distant. Et propterea duæ partes continuæ magnitudinis dupliciter sumi possũt: vno modo ex ea parte, qua cõtinuantur vel contiguantur: & sic cum in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere nõ possunt. Nec inter eas localis motus esse potest. Si vero sumãtur ex ea parte qua aliqualiter abinuicem distant, sic de vna in aliã potest esse motus localis, & inter eas sunt infinita media tam diuisibilia quàm indiuisibilia: vt patet ex ratione cõtinui. Et quia S.Th. de pluralitate locorũ vt plura sunt formaliter loquebatur, & non de partibus continui absolute: ideo optime dixit, quod inter quælibet duo loca sunt infinita loca media: & non dicit, quod inter quaslibet duas partes sunt infinitæ partes.

0 / 270 / In corp. ar.

274 / 1. di. 57. q. 4. ar. 3. & 4. di. 44. q. 2. ar. 3. q. 3. Et quol. 1. q. 3. art. 2. Et quol. 9. q. 4. art. 1. Et quol. 11. ar. 4.

Annot. ¶ Circa secundam conclusionem aduerte, quod Sco. in secundo dist. 2. q. vlti. tenens, quod angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminum distantem à termino à quo, nisi pertransito medio: arguit tali ratione. Ordo præfixus à superiore agente videtur esse necessarium cuicunque agenti inferiori, quando habet actionem circa talis ordinata. Sed ordo partium vniuersi penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus à Deo cuilibet virtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se tali corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distantia aut distinctio impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod minor est falsa simpliciter: quoniam talis ordo non est præfixus virtuti immaterialiter quantum motiua est in motu discontinuo, quoniam ex parte sua absoluta est à legibus distantiæ situalis, vtpote superioris ordinis. Nec ex parte effectus alligatur ad ordinem istum: quoniam discontinui ponuntur. Ad confirmationem vero dicitur, quod nec distantia locorũ inter se, nec distinctio eorum impedit, quin succedẽs operatio possit ad alterum terminorum: quoniam absoluta ab vno loco operatione, indifferenter & indistanter se habet ad quemcunque locum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum motus angeli sit in instanti.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd motus angeli sit in instanti. Quanto enim virtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior. Sed virtus angeli mouentis seipsum improportiabiliter excedit virtutem mouentem aliquod corpus. Proportio autem velocitatum est secundum minorationem temporis. Omne autem tẽpus omni tẽpori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus mouetur in tempore, angelus mouetur in instanti.

2 ¶ Præterea, Motus angeli simplicior est quã aliqua mutatio corporalis: sed aliqua mutatio corporalis est in instanti vt illuminatio: tamen quia non illuminatur aliquid successiue, sicut calefit successiue: tum quia radius non prius pertingit ad propinquum quàm ad remotum. Ergo multo magis motus angeli est in instanti.

3 ¶ Præterea, Si angelus mouetur in tempore de loco ad locum, manifestum est quòd in vltimo instanti illius temporis est in termino ad quem, in toto autem tẽpore præcedenti, aut est in loco immediate præcedenti, qui accipitur vt terminus à quo, aut partim in vno & partim in alio. Si autem partim in vno & partim in alio, sequitur quòd sit partibilis: quod est impossibile. Ergo in toto tempore præcedenti est in termino à quo. Ergo quiescit ibi, cum quiescere sit in eodem esse nunc & prius, vt dictum est c. Et sic sequitur, quod non mouetur nisi vltimo instanti temporis.

¶ SED CONTRA, In omni mutatione est prius & posterius. Sed prius & posterius motus numeratur secundum tempus. Ergo omnis motus est in tempore, etiam motus angeli, cum in eo sit prius & posterius.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus cum propriè moueatur motu continuo, vel discreto: non in instanti: sed in tempore continuo vel discreto moueri necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod quidam dixerunt motum localem angeli esse in instanti. Dicebãt enim quòd cũ angelus mouetur de vno loco ad alium in toto tẽpore præcedenti, angelus est in termino à quo, in vltimo autem instanti illius temporis est in termino ad quem. Nec oportet esse aliquod medium inter duos terminos, sicut non est aliquod medium inter tempus & terminum temporis. Inter duo autem nunc temporis est tempus medium. Vnde dicũt quod non est dare vltimum nunc in quo fuit in termino à quo: sicut in illuminatione, & in generatione substantiali ignis non est dare d vltimum instans, in quo aer fuit tenebrosus, vel in quo materia fuit sub priuatione formæ ignis. Sed est dare vltimũ tẽpus, ita quod in vltimo illius tẽporis est vel lumen in aere, vel forma ignis in materia. Et sic d illuminatio & generatio substãtialis dicuntur motus instantanei. Sed hoc non habet locum in proposito, quod sic ostenditur. De ratione enim quietis est, quòd quiescens nõ aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis quietem, quiescens est in eodem, & in primo, & in medio, & in vltimo. Sed de ratione motus est, quòd id quod mouetur, aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nũc temporis mensurantis motum, mobile se habet in alia & alia dispositione. Vnde oportet quòd in vltimo nunc habeat formã quam prius nõ habebat. Et sic patet, quòd quiescere in toto tempore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo in quolibet instanti illius tẽporis. Vnde non est possibile, vt aliquid in toto tempore præcedẽte quiescat in vno termino: & postea in vltimo instanti illius tẽporis sit in alio termino. Sed hoc est possibile in motu, quia moueri in toto aliquo tempore non est esse in eadẽ dispositione in quolibet instanti illius temporis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum tertium.*

Annot. Titulus eget diligentissima annotatione. Aduertendum est enim, quòd cum motus nomen commune sit motui & mutationi, tripliciter intelligi potest quæstio ista. Primo de simplici acquisitione loci: vtrũ scilicet angelus in instanti acquirat locum. Et talis sensus non est ad propositum, vt patet ex solutione eius. Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusquam fuisset. Secundo modo potest intelligi de acquisitione loci succedente mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. Primò, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in alium. Seu quod idem est, de mensura desitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio etiam habet euidentem solutionem: quoniam cõstat talem mensuram esse instantis, nec in isto sensu quæritur à S. Tho. Et propterea multa argumenta Gregor. recitata à Capreolo. in 6. distinct. secundi: quia ad hunc sensum spectant, contra S. Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi quod in instanti acquiritur terminus ad quem: in quo etiam desinitur terminus à quo, cuius oppositum dicitur nos opinari. Alio igitur modo potest intelligi de comparatione mensuræ propriæ acquisitionis termini ad quem ad mensuram propriam termini à quo: vtrum scilicet se habeant, hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & instans, aut vt instans & tempus. Et hæc est quæstio præsens quã discutere intendit S.Th. vnde quærere vtrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere vtrum mensura transitus angeli de loco ad locũ sic se habeat, quod mensura acquisitionis termini ad quẽ se habeat ad terminum à quo, vt instãs ad tempus: & hoc est valde notandum.

¶ In corpore articuli est quinque. Primo, refert quandam opinionem, secundo, impugnat illam, tertio respondet suam propriã opinionem ibi: sed oportet assignare, quarto, ostendit qualiter tempus in quo mouetur angelus, ibi: continuo quidem. Quinto, ostendit quomodo differat tale tempus à tempore communi, ibi, sed illud tempus.

¶ Quo ad primum quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, quod cum angelus mouetur, in toto tempore præcedenti est in termino à quo: in vltimo autem instanti est in termino ad quem: ac per hoc mouetur instantanee. Secunda est, quod inter duos terminos non est aliquod medium: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quod nõ est dare vltimum nunc in quo fuit in termino à quo, sicut nec in generatione, &c. Quarta est, quod est dare vltimum tempus in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quam sequitur Scotus.

¶ Quo ad secundum impugnatur primò propositio tali ratione. Omnis mutatio instantanea est terminus alicuius motus: sed motus angeli nõ est terminus alicuius motus: ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior vero probatur ex cõuenientia inter motum & quietẽ, quo ad mensuras. In hoc ¶ quicquid mouetur in aliquo toto tẽpore: in quolibet illius tẽporis aliter & aliter se habet. Et simpliciter quicquid quiescit in aliquo toto tẽpore: in quolibet illius eodẽ modo se habet. Ex hac enim cõuenientia sequuntur duæ modales. Altera est impossibile est aliquid toto aliquo tẽpore quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est, possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autẽ manifeste patet minor.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est ista. Motus angeli necessario est in tempore.

¶ Et probatur sic: In motu angeli sunt duo nunc, ergo ibi est tempus. Antecedens patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tempus: sed est vltimum nunc, in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterũ nunc: vt patet ex

ex improbatione præcedentis opinionis. Consequentia vero probatur, ex eo quod vbicunque sunt plura nunc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartum dicitur, quod motus angeli continuus est in tempore continuo: motus vero discontinuus est in tempore discreto. Et probatur: quia tempus habet continuitatem à motu.

¶ Quo ad quintum dicitur, quod vtrunque tẽpus mensurans motum angeli, aliud est à tempore mensurante motũ cæli: quia motus angeli non dependet ex eo.

Igitur omnes huiusmodi mutatiões instantaneæ sunt termini motus continui. Sicut generatio est terminus alterationis materiæ: & illuminatio terminus mot' localis corporis illuminãtis. Motus autem localis angeli non est terminus alicuius alterius motus continui, sed est per seipsum à nullo alio motu dependens. Vnde impossibile est dicere, quod in toto tempore sit in aliquo loco, & in vltimo nunc sit in alio loco. Sed oportet assignare nunc, in quo vltimo fuit in loco precedenti. Vbi autem sunt multa nunc sibi succedentia, ibi de necessitate est tẽpus, cum tempus nihil aliud sit quàm numeratio prioris, & posterioris in motu. Vnde relinquitur quod motus angeli sit in tempore. In d cõtinuo quidẽ tempore, si sit motus eius continuus: in nõ continuo autem, si motus sit non continuus. Vtroque enim modo contingit esse motum angeli, vt dictũ est*. Continuitas enim tẽporis est ex continuitate motus, vt dicitur in 4. phy*. Sed istud tempus, siue sit tempus continuum siue non, nõ est idem cum tempore quod mensurat motum cæli: & quo mensurantur omnia corporalia, quæ habent mutabilitatem ex motu cæli. Motus enim angeli non dependet ex motu cæli.

Art. 1. huius q. 276 / 273 / Lib. 4. Phy. text. 99. tom. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd si tempus motus angeli non sit continuum, sed successio quædam ipsorum nunc, non habebit proportionem ad tempus quod mensurat motum corporalium, quod est continuum: cum non sit eiusdem rationis. Si vero sit continuum, est quidem proportionabile: non quidem propter proportionem mouentis & mobilis, sed propter proportionem magnitudinũ in quibus est motus. Et propterea velocitas motus angeli nõ est secundum quantitatẽ suæ virtutis, sed secundũ

¶ Num quiescens in aliquo toto tempore in quolibet instanti illius eodem modo se habeat, & in vltimo instanti non aliter se habeat.

¶ Circa improbationem primæ opinionis dubium occurrit, de propositione illa super qua fundatur ratio S.Tho. s. Impossibile est aliquid in aliquo toto tempore quiescere: & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere. Et similiter de illa, Omne quiescens in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius eodem modo se habet. Dubium inquam est, an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicuntur veritatem habere gratia formæ, oportet eas in omni materia verificari. Et tamen habet multas instantias. Quoniam ista non est vera necessariò, Omne quod mouetur in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius mouetur. Tum quia in nullo instanti mouetur. Tum quia in primo instanti non aliter se habet nunc & prius. Alioquin sequeretur quod daretur primum mutatum esse in motu. Nec etiam quicquid est album aut homo, in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius est homo, aut album. Sed stat quod in vltimo instanti illius nõ sit, vt patet in corruptione permanentium. De his enim vere enuntiatur, quod in toto tempore præcedẽte sunt, & quod in vltimo instanti non sunt. Si autem est vera gratia materiæ: quod in istis terminis, scilicet in quiete, & eodem modo se habere verificetur tantum, oportet primò reddere rationem quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias quas contra hoc affert Sco. in 2. di. secundi. q. 11. quas etiam habes recitatas in Capreolo, in 6. dist. secundi. Et prima instantia est de instantanea transsubstantiatione panis in corpus Christi, cum tamen in toto tempore præcedente panis quieuerit.

¶ Secunda verò est de aere tenebroso, & subitò illuminato: quoniam in toto tẽpore præcedenti quieuit sub tenebris. Et si dicatur inquit ipse, quod illuminatio est terminus motus localis, hoc nihil facit. Tũ quia hoc est per accidens. Tum quia Deus posset instantanee producere corpus luminosum præsens aeri quiescenti in tenebris toto tẽpore præcedente. Tum quia ex hoc non euadit quin ex parte subiecti aer quieuerit toto tempore in rei veritate. Et tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instantia est de ipso angelo: quoniam ex ista propositione sequeretur, quod angelus aliquo tempore quiescens, nunquam moueretur postmodũ. Probatur sequela: quoniam posito quod in vna hora quiescat, aut incipiat moueri in vltimo instanti illius horæ: & hoc non per se. Aut in aliquo instanti mediato vel immediato illi. Non mediato: quia tunc in tempore intermedio quieuisset. Nec immediato: quia instans nõ est immediatum instanti. Et si dicatur incipere in instanti temporis discreti: quæratur, quid de tempore nostro respondet illi instanti, an scilicet vltimum instans horæ, an tempus immediate sequens, an aliquod instans mediatum. Et cum non possit assignari nisi tẽpus immediate sequens, sequitur quod angelus quiescens non potest incipere moueri instantanee: quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primo videndus est sensus propositionis. Deinde respondendum quæsito.

¶ Quo ad primum, sciendũ est quod quidã duas distinctiones subintelligi putant in prædictis propositionibus, vna est de ly in toto aliquo tempore, scilicet primo vel non primo. Altera est de ly in quolibet instanti, scilicet intrinseco vel extrinseco. Et dicunt quod propositio sic moderanda est, Omne quiescens in aliquo toto tempore primo. i. adæquate: in quolibet instanti intrinseco illius eodem modo se habet. Et hoc modo dicunt, quod propositio est per se nota, sicque eam assumptã fuisse à S. T. Sed salua pace eorum dixerim, vocem propriam ignorare videntur. Quoniam apud S.T. eorum iudicio ex ista propositione non haberetur, quod si aliquid est tale, puta homo, vel album in aliquo toto tempore, oportet quod sit etiam tale in vltimo instanti illius. Et tamen si ista propositio esset sic intelligenda, euidenter constat, quod quicquid est homo in aliquo tempore adæquate, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset euasionem præbere. Quoniam prima opinio quam improbat S. Tho. non dicebat aliquid quiescere in toto aliquo tempore, & in vltimo instanti intrinseco aliter se habere: vt patet in littera. Quia ergo intentio doctoris, ex proposito in quo loquitur, colligenda est, & manifeste patet primam opinionem iudicasse, motũ angeli ad eius quietem præcedentem se habere vt instans generationis ad tempus præuiæ alterationis: & constat quod nec alteratio illa mensuratur toto illo tempore primo, nec instans illud generationis est intrinsecum tempori, vt mensuranti alterationẽ, consequens est, quòd si S.Tho. efficaciter improbare intendit positionem prædictam, quòd assumat propositionẽ valentem cum aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Sciendum est igitur, quod in toto tempore dupliciter dici potest. Primo in partes tantum, vt idem sit dicere: in toto aliquo tempore, & in qualibet parte illius temporis. Secundo in partes & in quæcunque illius sunt. Et sic idem est dicere in toto aliquo tempore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quamuis vtroque modo propositio sit in vsu, in proposito tamẽ in primo sensu à Philosophis & theologis intelligitur. Alioquin esset implicatio in adiecto dicere cum ex aqua fit ignis, in toto illo tempore est aqua, & in vltimo instanti est ignis. Et in hoc sensu constat, primam opinionem dixisse, quod angelus in toto aliquo tempore quiescit: & in vltimo illius instanti nouum locum acquirit. Et quoniam realiter & non apparenter S. Tho. intendit sibi contradicere, idcirco oportet dicere in eodem sensu distribui ly in toto tempore. Ita quod controuersia est an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tempore, id est in qualibet parte alicuius temporis, & in vltimo instanti illius aliter se habeat: sit possibilis. Prima enim opinio reputauit eam possibilem, & super ipsam fundauit positionem suam. S.Tho. vero reputat eam esse impossibilem: & hæc de primo.

¶ Quo ad secundum dicitur, quod hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autem gratia formæ, id est, non verificatur in omnibus terminis, sed in istis. Et declaratur vtrunque: prima pars negatiua, quia ex esse tali in aliquo toto tempore, non formaliter infertur esse etiam tale in vltimo instanti illius temporis. ista enim conditionalis non est necessaria. Si est homo in aliqua hora, ergo in termino illius horæ est homo: imo de facto apparet illius falsitas, de hora mensurante eius corruptionem. euidẽs est autem ratio quare nõ teneat formaliter: quia scilicet totum tempus præcedens suum terminum, comparatur ad illud, vt prius ad posterius. Nec est necessarium, quod si est tale in priori mensura perseuerare tale in posteriori. Pars vero affirmatiua declaratur, aduertendo quod cum intentio S. Tho. sit tractare de naturis & naturaliter competentibus ipsis angelis: tam secundum statum naturæ, quàm gratiæ, non est hic sermo de possibili aut impossibili logico, & respectu potentiæ diuinæ, sed de possibili physico, in quo attenditur quid rei ordini congruat, seclusis miraculis: non quid Deus possit. Et hoc semper est attendendũ in scrutandis rerum naturis, sectantibus S.Tho. doctrinam. Dicitur ergo, quod impossibile est secundũ ordinem rerum naturalem aliquid habere esse quietum in toto aliquo tempore: & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quẽ, seu omnis terminus, præceditur secundũ naturæ cursum ab aliquo fieri: habet enim hoc rerum ordo experientia teste, vt nihil nouum tã repente fiat per se, quin aliqua præcesserit via ducens ad illum terminum. Et propterea cum habere aliquid esse sub quiete, non sit via ad alterationem siue acquisitiuam siue deperditiuam: sed habere illud esse in mora (quia hoc est, acquirere vel perdere) cõsequens est, vt quiescens in aliquo toto tẽpore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin venisset ad terminum ad quem non processisset. Quod autem in termino aliter se habet quàm prius, præcedente motu ad terminum peruenit.

¶ Ad instãtias autẽ adductas cõtra propositionẽ sic intellectã, facile patet ex dictis responsio. Quod enim adducitur de trãssubstãtiatione, dupliciter deficit. Primo, quia illud non est naturale, sed miraculosum valde: ne per hoc ad potẽtiam Dei spectat. Secundo in hoc quod transsubstantiatio nullam habet quietem oppositam, nisi abuti velimus vocabulis, cum nec motus ipsa sit.

¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dicitur, quod illuminatio est terminus motus localis. Et ad obiectiones cõtra hoc respondendo ad primam dico, quod quamuis illuminatio absolute per accidens terminet motum localem, quoniam scimus partes propinquas corpori solari perpetuo esse luminis, nullo accessu vel recessu solis ab eis concurrente: tamen illuminatio noua, de qua tantum præsens potest esse sermo, ad propositum per se est terminus motus localis: non per se primo, sed per se secundo, secundum naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secundum, quia scilicet non est ad propositum: quia de Dei potentia, non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam vero dicitur: quod quamuis aer quiescat, secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis: non tamen quiescit secundum esse relatiuum, quia continue aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum vel distans: sed, quia ad relationẽ nõ est per se motus, vt dicitur 5. physic. Sed aliquid potest aliter se continue habere secundum esse relatiuum: propter motum non in se sed in alio ad ipsum habentem ordinem aliquem: ideo stat, quod aer non quiescat sub tenebris, nec moueatur, sed habens eam continue aliter se habeat, propter motum alterius, secundum esse respectiuũ ducens ad exclusionem tenebræ & acquisitionem luminis. Et vtrumque horum ponitur satis rationabiliter. Nam quia ad relationem non est motus, ergo nec quies: quoniam circa idem habent fieri: sed loco motus est aliter se habere, & loco quietis eodẽ modo se habere. Et quia priuatio luminis, scilicet tenebra, non radicatur in aliqua forma contraria lumini, sed in relatione distantiæ seu absentiæ inter diaphanum & lucens: consequens est quod aer absque motu in se, aliter se habet continue, secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc, quod aliter se habet continue secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mẽtẽ S.Th. loquentis de propria mensura motus angelici: & de aliter vel eodẽ modo se habere in vltimo instanti in ratione termini ad quem: & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionẽ simplicẽ ipsius termini, sed vt exposuimus in titulo. Vnde instãtia illa æquiuocat. Primo de motu angeli intendẽs motus nomine termini acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dico quod angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco, & vt in termino ad quẽ, & vt in principio motus, vt in principio quidem motus, quia potest postquam nusquam fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Nunc enim in tota hora nusquam fuit: & in vltimo illius est hic: quod apud S. Tho. non est moueri, sed mutatum esse. Vt in termino verò ad quem: quia potest angelus in duobus instantibus sui temporis immediatis diuersis locis successiue se applicare: ita quod illa duo instantia coexistant vni horæ: sic quod secundum coexistat vltimo instanti horæ: & primum toti tempori præcedenti. Et si dicatur quod hoc est, quod dicebat prima opinio: & quod impugnatur hic à S. Tho., respondetur quod non est verum, sed ex malo intellectu S. Thomæ hoc creditur. Vt enim in titulo dictum est, quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriã termini à quo. Et prima opinio dicebat, quòd se habẽt vt instans & tempus immediate præcedens, & ideo

non datur vltimum instans in termino à quo, &c. S. Tho. vero vult quòd se habent vt instans, & instans immediata, & quod detur vltimũ in termino à quo. Et si contingit illa instantia coexistere tẽpori, nostro modo prædicto, hoc est, per accidens, & coexistenter, & non tanquam in propria mensura, Et rursus, quod etiã in tali contingentia coexistenter loquendo & non mensuratiue, non diceretur angelus in toto tempore præcedente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in vltimo esse in termino ad quem, vel in toto tẽpore præcedente non motum fuisse, in vltimo autẽ inchoare motũ. Et quia hęc non aduerterunt Scotus, & alii, ideo ipsum non intellexerunt impugnãtes ignotum.

D. 719.

determinationem suæ voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illuminatio est terminus motus, & est alteratio, non motus localis: vt intelligatur lumen moueri prius ad propinquum quàm ad remotum. Motus autem angeli est localis & non est terminus motus. Vnde non est simile.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod obiectio illa procedit de tempore continuo. Tempus autẽ motus angeli potest esse nõ continuũ. Et sic angelus in vno instanti potest esse in vno loco, & in alio instanti in alio loco, nullo tempore d inter medio existente. Si autem tempus motus angeli sit continuum, angelus in toto tempore præcedẽti vltimum nunc variatur per infinita loca vt prius expositum est e. Est tamen partim d in vno locorum continuorum, & partim in alio: non quod substantia illius sit partibilis, sed quia virtus sua applicatur ad partem primi loci, & ad partem secundi, vt etiam supra * dictum est e.

D. 741. 273 ¶ *Num præter tempus commune continuũ, necessariũ sit esse aliquod tempus aliud discretum.*

¶ Circa quartam partem & quintã, vbi S.Th. ponit motum angeli non mensurari tempore, quod est

Ar. præced. mẽsura primi motus, sed alio siue cõtinuo siue discreto: dubitatio multiplex est, s. de natura talis

D. 119. 120 Ar. 3. huius q. 72. temporis discreti, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate talis tẽporis cõtinui à tempore communi. Et quoniã hæc parti spectãt & tractata sunt in q. 10. partim seorsum tractanda essent speciali quæstione: ideo hic tantũ afferendas censui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici se tenẽt. Sco. igitur in 2. dist. 2. q. 11. contra tempus discretum tripliciter arguit. Primo, quia pluralitas nõ est ponenda sine necessitate, nulla autẽ ratio cogit ponere tale tẽpus, quod declaratur tripliciter. Primo, quia angelus est in loco apud te per operationem: aut ergo trãseuntẽ, aut immanentẽ. Si immanẽtẽ, illa mensuratur æuo: si trãseuntẽ illa mensuratur tẽpore cõmuni vel instãti. Secũdo, quia quicquid saluatur per tẽpus discretũ, potest saluari per tempus continuum. Tertio quia quemadmodum non inconuenit angelos cõuenire cum corporibus in aliqua corporali cõditione eiusdẽ rationis aliquo modo, s. esse in loco. Ita nõ inconuenit secũdũ tale esse, mẽsurari eadẽ mensura qua mẽsurãtur similes cõditiones in corporibus. Secũdo specialiter arguit cõtra alietatẽ talis tẽporis continui. Quia si poneretur propter hoc maxime deberet poni, quia motus angeli nõ dependet à motu cæli. Sed hoc nihil facit ad propositũ. Tũ quia mẽsuratio qualis à quali, vel quanti à quanto, nõ exigit dependentiã essentialẽ, sed sufficit quod quantitas huius certa cognitione certificari possit ex illo. Tũ quia ambulatio Petri post resurrectionẽ nõ potest fingi, quod mensuraretur alio tempore quã communi: & tamen non depẽdet à motu cæli, quia tunc nõ erit. Tum etiam quia quies cæli tempore communi mẽsurabitur: & tamen motus cæli non erit. Tum etiam quia tempore Iosue stante cœlo, motus, qui facti sunt interim, tempore communi mensurabantur.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quod necessitas ponendi tempus discretũ ex natura operationum angelicarũ consequẽter se habẽtium, in q. 10. est ostensa. Necessitas vero ponendi aliud tempus continuũ à tempore cõmuni, assignatur à S. T. hic ex hoc, quod mutabilitas alicuius non dependet à motu cœli. Ad obiectiones autẽ in oppositũ respõdendo dicitur, quod prima instantia falsum vtrinque assumit. Nam neque operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo, sed tempore discreto. Neque operationes transeuntes quas secundũ cõmunem cursum habent. Quod dico propter motores orbium, vt sic mensurãtur tempore communi aut eius instanti: vt in litera dicitur. Secunda quoque instantia falsum assumit. Nam sine tempore discreto non potest saluari quod detur vltimũ esse operationis angelicæ. Nec potest saluari quod habeant mẽsuras sibi proportionales: inconueniens siquidem est quod operationes angelicæ, quæ immediate se consequuntur (ita quod ambæ totæ simul, successiue tamen existunt) ad temporis nostri mensurationem aptentur: quoniam vt patet, neque tempus nostrum secundũ quamcunque partem est totum simul, neque instans nostrum est stabile. Tertia similiter instantia falsum supponit, angelum, s. esse subiectum ipsius, vbi & motus localis: vt ex dictis patet. Ad primam verò obiectionem specialiter contra motum continuũ dicitur, quòd verũ est, indepẽdentiam & motus & mutabilitatis alicuius mobilis esse rationẽ: quod nõ mẽsuretur à motu cæli. Et ad rationẽ in oppositum dicitur, quòd quantum mensurari à quanto, contingit dupliciter, s. per se. & per accidens. Et quamuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mẽsurari tamen per se ab aliquo requiritur depẽdere per se ab illo: non in genere causæ efficientis: vt q. 10. art. vlt. ad vltimum docuit autor: sed in genere causæ formalis, eo modo quo simpliciora in entibus exemplaria per se sunt cæterorum: ita quod alia non possunt eorum simplicitati perfectionique æquari, nedũ excedere. Intelligi enim non potest, vt ex natura alicuius insit illi mensurabilitas ab A. & tamen ab A. non dependeat. vnde & in 10. meta. tex. 21. Ari. dicit, quod mensurabile refertur quidem ad mensuram, sed mensura non refertur ad ipsum. Vnde nullum inconueniens est dicere ambulationem Petri post resurrectionem non mensurari per se tempore communi. Sicut & motum angeli de quo loquimur: quia potest esse velocior motu cæli, &c. Mansio autem cæli tunc si quietis rationem haberet, tempore communi potentialiter rationaliter mensurari diceretur. Sed quoniam non quietis, sed fictionis miraculosæ rationem habebit, ideo [illegible] lũ stans æuo potius mensuratur, vtpote nulli in ipso existente potentiali ad fictionis status remotionem. Tempore autem Iosue, primum mobile stetisse non constat, sed tantum corpus solare. Vnde instantia non est ad propositum. Quamuis posset etiam concessa cessatione primi motus dici quod miraculum non [illegible] fert quin motus inferiores ex natura sua nõ dependeãt à primo. Quãuis [illegible] quia ista dependentia est respectu [illegible] tripliciter, [illegible] diuina virtus suspenderet aut supplere eam posset.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAQVARTA, de Cognitione Angelorum, in quinque articulos diuisa.

CONSIDERATIS his quæ ad substantiam angeli pertinent, procedendum est ad cognitionem ipsius. Hæc autem consideratio erit quadripartita. Nam primo cõsiderandum est de his quæ pertinent ad virtutẽ cognoscitiuam angeli. Secundo de his quæ pertinent ad medium cognoscendi ipsius. Tertio, de his quæ ab eo cognoscuntur. Quarto, de modo cognitionis ipsorum.

¶ Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum intelligere angeli, sit sua substantia.

¶ Secundo, vtrum eius esse sit suum intelligere.

¶ Tertio, vtrum eius substantia sit sua virtus intellectiua.

¶ Quarto, vtrumque in angelis sit intellectus agens & possibilis.

¶ Quinto vtrum in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua quàm intellectus.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intelligere angeli sit eius substantia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intelligere angeli sit eius substãtia. Angel' enim est sublimior & simplicior quã intellect' agẽs animæ. Sed substãtia intellectus agentis est sua actio, vt patet in 3. de anima per * Arist. & eius com. Ergo multo fortius substantia angeli est sua actio, quæ est intelligere.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 11. metaphy. * quod actio intellectus est vita, sed cum viuere sit esse viuentibus, vt dicitur in 2. de Anima, videtur * quod vita sit essentia. Ergo actio intellectus est essentia intelligentis angeli.

3 ¶ Præterea, Si extrema sunt vnum, medium non differt ab eis: quia extremum magis distat ab extremo, quàm medium. Sed in Angelo idem est intellectus & intellectum ad minus, inquantum intelligit essentiam suam. Ergo intelligere quod cadit medium inter intellectum & rem intellectam, est idem cum substantia angeli intelligentis.

¶ SED CONTRA, plus differt actio rei à substantia eius, quàm ipsum esse eius. sed nullius creati suum esse est sua substantia hoc enim solius Dei proprium est, vt ex * superioribus patet. Ergo neque angeli, neque alterius creaturæ sua actio est eius substantia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum solus Deus actus purus existens, sit suum intelligere, nulla cuius vis creaturæ actio est idẽ quod substantia eius, nec etiam ipsum intelligere angelorum, idem est substantia ipsorum.*

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quartæ Articulum primum.*

Titulus clarus est, [illegible] tummodo requiritur [illegible] noteru quod substantia pro essentia, & non pro esse substantiali Angeli supponit. Et quod ista quæstio est cum philosophis tenentibus, in substantiis immaterialibus omnino quales sunt intelligentiæ nullum esse accidens, vt Auer. tenet in 12. meta. comm. 25.

¶ In corpore vna conclusio responsiua simpliciter probata respondetur. Est autem conclusio talis. Nec intelligere, nec actio cuiuscunque creaturæ est eius substantia. Hæc conclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli. Altera est de quacunque actione respectu cuiuscunque substantiæ creatæ. & primã quidem ratione vtranque partem intendit S. Tho. probare, duabus vero reliquis circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis. Solus actus purus est sua actualitas. Solus Deus est actus purus. Ergo solus Deus est sua actualitas. Sed agere est propria actualitas virtutis, quemadmodum esse est propria actualitas essentiæ, igitur solus Deus est suum esse, & suum agere. Maior propositio habet duas exponentes, scilicet actus purus est sua actualitas, & nihil aliud ab actu puro est sua actualitas. & quo ad hanc secundam probatur in litera sic, Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admixtum: ergo non est sua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat.

¶ *Num & quomodo solus actus purus sit sua actualitas. Et quoduis aliud ab actu puro ad suam actualitatem comparetur, vt potentia ad actum.*

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit de veritate assumptarum propositionum, efficaciaque earundem ad propositum inferendum. Et ratio dubitandi est: quia aut propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, duo inconuenientia sequuntur. Primum est, quod prima exponens maioris implicat in adiecto, dicens, actus purus est sua actualitas. Quoniã si est sua actualitas formaliter loquendo, ergo aliquid puri actus habet rationem actuantis: & aliquid habet rationem eius quod actuatur. Tenet sequela: quia ratio formalis actus est respectiua. Et si ad intrinseca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomẽ, sua, necesse est quod terminus eius, scilicet potentia vel potentiale sit in eodem: & sic non est actus purus. Secundũ inconueniens est, quod actio virtus & esse, & essentia formaliter, & cõmunissime sumpta, ex propriis rationibus formalibus vendicarent sibi hoc, quod alterum scilicet puta actio esset actualitas alterius, scilicet virtutis, & similiter esse respectu essentiæ. Patet sequela: quia super hanc propositionem fundatur processus S. Tho. vt patet in litera, si formaliter intelligatur. Et confirmatur: quia cum dicit S. Tho. actio est propria actualitas virtutis, sicut esse essentiæ: aut intendit de eis in communi, aut in speciali. Nõ in speciali. quia nõ potuisset ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam. vt fecit, ergo in communi. Quod autem concedere, hanc propositionem sit inconueniens, ex eo patet, quia sequeretur quod in quocunque ista formaliter inuenirentur, alterum esset actus, & alterum potentia: alioquin secundum suas rationes formales eo non essent. Si vero intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequuntur inconuenientia. Primum, petitio principij in maiore, dicẽdo, solus actus purus est sua actualitas, id est operatio: hoc est enim quod vertitur indubiũ, & quod à sectatoribus oppositæ opinionis negatur, vt patet de Auer. 12. metaph. com. 25. Secundo nullitas Processus S. Tho. non enim facile esset fingere quomodo processus iste apparentiam aliquam, ne dicam veritatem, haberet, si ratio actus & potentiæ præcidatur, cum totus super his fundetur.

¶ Circa secundam exponentem maioris, scilicet nihil aliud ab actu puro est sua actualitas: dubium occurrit. Quoniam inefficax videtur eius probatio. Nam aut intendit hic concludere distinctionem formalem tantum, aut formalem

& realem simul. Non primum, quia ex hoc non haberetur intentum, vt de se patet: ergo secundum. Sed hoc nõ sequitur. Tum quia illa propositio assumpta, actualitas potentialitati repugnat, est vera de identitate formali, non autẽ reali. Stat enim quod eadem res sit actualis & potentialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quædam est, & potentialis ad existentiam. Tum quia ex habere aliquid potentiæ admixtum non sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantum. Non enim valet, A habet aliquid de potentia permixtũ, ergo non est actus: sed, ergo nõ est actus purus. Et tamẽ S. Tho. hoc assumpsit, dicẽs, quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et confirmatur ex illo verbo (sua) quod idem importat quod propria: sic, propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtum, est defectiua & quodammodo potentialis, cũ non sit actus purus: ergo nullam habet repugnantiã, vt identificetur rei quæ sic est actus, quod habet aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela, propter proportionem quam habent adinuicem.

¶ Ad euidentiam huius rationis S. Tho. sciendũ est primo, quod duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad identitatẽ realẽ. Aut enim ex seipsis vendicant sibi identitatem realẽ, & istæ in quocunque inueniũtur, sunt eadẽ realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & similia. Aut ex seipsis vendicant nõ identitatẽ seu distinctionẽ realẽ: vt ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocunque inueniuntur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrũ sibi vendicãt. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam indifferenter se habent ad identitatẽ & diuersitatem realẽ: quædam vero magis ad diuersitatem, quàm identitatem declinant. Sunt enim quædam rationes formales rerũ, quę nec ex seipsis, nec ex conditionibus quæ comitarentur eas, si inuenirentur sibiipsis derelictæ, aliquam per se vnionẽ haberent: vt patet de rationibus iustitię & sapientiæ. Quædã vero sunt quæ quamuis ex seipsis neutrum sibi vendicent, tamen ex seipsis aliquam inter se sibi vendicant per se coniunctionẽ: & ex conditionibus concomitantibus eas, quantũ est ex parte ipsarũ si solę inuenirentur, coniunctio illa realẽ distinctionẽ exigeret extremorũ. Et tales sunt rationes virtutis & operationis. Nam nec ex seipsis identitatẽ realẽ habent: alioquin in omnibus essent idẽ realiter. Nec ex ipsis diuersitatẽ habent realẽ: alioquin in Deo distinguerentur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni coniunctione inter se: imò & ex seipsis habẽt coniunctionẽ quãdã per se, quasi vt propria perfectio, & id cuius est illa perfectio. Et si tãnen istæ solæ cõsiderẽtur, quantũ ex earũ meritis pendet coniunctio illa, non est aliter per se, quã per naturã actus & potẽtiæ. Nullo enim alio modo, etiã si fingedi daretur licẽtia, imaginari potest taliũ per se cõiunctio. Ex hoc autẽ quod coniungerẽtur per se vt actus & potẽtia, sequitur vlteriũ quod distinguerẽtur realiter. Si enim essent realiter idẽ, iã essent cõiũcta idẽtice. Et sic neutrum esset actus alterius. Quãuis enim posset forte intelligi vt actus suiipsius, intelligẽdo vnũ vt duo: impossibile tamẽ est vt idẽ sit actus suiipsius. In cõiũctione autẽ aliquorum per se, vt actus & potentiæ, alterũ non solũ intelligitur, sed est vere actus: & alterũ vere potentia illius. Sciẽdum est secundo, quod aliqua duo habere se vt actũ & potẽtiã, cõtingit dupliciter: s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidẽ, quãdo alterũ ita inuenitur in re alteri cõiũctũ, quod actuat secundũ rẽ reliquũ, virtualiter autẽ, quãdo aliqua duo identice quidẽ sunt vnũ, habent tamẽ tales rationes formales, quæ si cõiungerentur abstrahẽdo ab eo ex quo habent quod sint vnũ identice, alterũ reliquũ secundũ rẽ actuaret. Et hoc modo se habent virtus & operatio. Nam in quibusdã actualiter operatio virtutẽ secundũ rẽ actuat, & virtus operatiua per illã perficitur: vt patet in nobis. In quibusdã vero virtus & operatio eadẽ res sunt, ac per hoc operatio virtutẽ secundũ rẽ perficere nequit. Non perdit tamẽ operatio ex hoc quin sit tale ens, quod si nõ præueniretur ab identificãte ipsam cũ virtute, actuaret secundũ rẽ illã. Et propterea põt dici, quod se habẽt adinuicẽ tũc, sicut actus & potẽtia virtualiter seu conditionaliter. Quẽadmodũ æternitas & immutabilitas dicimus quod se habent sicut causatũ & causa: nõ formaliter: (quia æternitas nõ causatur secundũ rẽ ex immutabilitate, quia sunt idẽ) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his autẽ patet & vis rationis S. Th. & responsio ad obiecta. Vis quidẽ rationis in hoc cõsistit. Quæ se habẽt vt proprius actus & propria potẽtia, nõ sunt idem nisi in actu puro. Virtus & operatio se habent vt proprius actus & propria potẽtia. ergo maior fundatur super hoc. Quia talia vbicunque inueniuntur cũ ratione actus & potentiæ, inter se distinguuntur realiter, ergo à destructione cõsequentis si non distinguũtur realiter, non saluantur cõiuncta vt proprius actus & propria potẽtia: ergo aut vtrũque in illo habebit rationẽ potentiæ: quod est impossibile: aut vtrunque rationẽ actus. Vel, ergo illud in quo talia identificantur absque remansione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habetur intentũ, aut est potẽtia pura. Sola enim hæc duo per se loquendo sunt propriæ rationes & causæ excludentes permixtionẽ actus & potentiæ: sed impossibile est quod sit pura potẽtia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter cõtinet actũ, imo est imperfectissimũ omniũ entiũ, ergo est actus purus, qui eminenter continet in se & rationem actus & rationem potentiæ. Et ex eo quod actus actualitatem habet, ex eo vero quod purus, imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

¶ Ad obiecta vero in oppositũ, dicitur quod propositiones assumptæ intelligẽdæ sunt formaliter: sed cũ formali intellectu propositionũ stat distinctio supra dicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expresse etiã docetur ab Arist. in 2. cæli: qui hanc propositionẽ motus cæli incipit ab oriẽte, non materialiter sed formaliter sustinẽs: exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit quod est falsa, quia apud ipsum motus cæli nunquam incepit: vel virtualiter. i. si inciperet, ab oriẽte inciperet, & sic dicit esse verum. Similiter igitur in proposito. Actus purus est sua actualitas, distingui potest formaliter intellecta actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare vt obiiciẽdo tactũ est. Secũdo vero modo est verissima, & proculdubio ad hũc sensum fiũt huiusmodi propositiones à doctoribus. Non enim intendũt dicere quod actus purus sit id quod ipsum actuat: sed sit id quod ipsum actuaret, si actuabilis esset. Sicut cum dicimus quod Deus sit sua perfectio, non intendimus quod Deus sit id quod perficit ipsum, sed quod ipsum perficeret si esset perfectibilis. Illa vero propositio cõmunis, operatio & virtus se habẽt vt actus & potẽtia, de virtute & operatione in cõmuni intelligitur. Sed vtendũ est eadem distinctione, s. actualiter vel virtualiter, & sic non sequitur: vel quod in Deo inueniantur cum ratione actus & potẽtiæ: vel quod ratio sit inefficax, quoniã vt ostendẽdo vim rationis declarauimus, hoc sufficit. Ex his quoque patet, quid ad secundã dubitationẽ dicendũ sit: vel si quidẽ distinctione eia soluũtur, s. quod aliud est loqui de actu & potẽtia absolute, & aliud de actu, proprio & potẽtia propria. Quãuis enim vna res quæ nõ sit actus purus, possit habere rationẽ actus & potẽtiæ respectu diuersorũ: impossibile tamẽ est quod vna res sit proprius actus & propria potẽtia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniã si actualiter inueniũtur, distinguerẽtur realiter: aut idẽ esset, proprius actus sui ipsius, quod nõ est intelligibile. Dicitur ergo quod intẽdit S. T. inferre distinctionẽ realẽ. & quod illa propositio, actualitas potẽtialitati repugnat, est vera quo ad idẽtitatẽ realẽ, si potentialitas propriæ actualitati de qua loquimur cõparetur. Et similiter quãuis ista cõsequẽtia nõ valeat, A habet aliquid potẽtialitatis admixtũ, ergo non est actualitas aliqua: valet tamen ista, ergo nõ est propria actualitas, respectu cuius est potentialis. Et similiter quãuis nihil prohibeat rem habentẽ aliquid potentiæ esse actũ defectiuũ: impossibile tamẽ est esse suũ actũ quãuis defectiuũ. Quia iam (vt pluries dictũ est) actus suus nõ esset, quãuis intelligeretur. Aduerte tamẽ diligẽter, quod prædictæ propositiones dupliciter possunt applicari ad intentũ S. Th. Primo ad ostendẽdũ quod angelus nõ sit sua operatio: quia est potẽtialis respectu illius. Et sic in hoc processu supponeretur angelũ esse in potentia respectu operationis, & probatur ex hoc distinctio realis ab eadẽ. Secũdo ad ostendendũ quod in angelo nõ est ratio identificationis inter virtutẽ & operationẽ. quæ se habent vt proprius actus, & propria potentia. Et secũdum hoc supponitur, angelũ non esse actum purũ. Et probatur distinctio realis angeli à sua operatione. Quia ratio identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus, non est nisi puritas actus. Et ad hoc, non ad primũ applicandæ sunt propositiones adductæ: quoniam primo modo supponeretur quodammodo probandum. Secundo vero efficax redditur processus, vt patet ex dictis. *Comment.*

¶ Secunda ratio est ducens ad impossibile sic. Si intelligere angeli esset eius substantia: ergo esset subsistẽs. ergo vnũ tantũ. ergo vnus angelus, neque distinguerẽtur ab altero, neque à Deo. Secunda consequẽtia probatur: quia intelligere subsistens nõ potest esse, nisi vnum, quod probatur: quia nullum abstractum subsistens potest esse nisi vnum.

¶ *Num si intelligere angeli esset substantia, eius esset subsistens.* *Quæstio.*

¶ Circa hanc rationem multiplex dubitatio occurrit. Primo dubitatur circa primã consequentiam, s. Si intelligere angeli esset substãtia eius, esset subsistẽs. Aut enim ibi sumitur subsistere simpliciter, & sic ista quidẽ cõsequentia est optima: quia de substantia cõpleta, de qua hic est sermo loquẽdo, ista categorica est necessaria, Substãtia est subsistẽs: sed secũda cõsequẽtia tũc nihil valet, s. est subsistẽs, ergo vnũ tm, vt in sequẽti dubio patet. Aut ibi sumitur subsistere in seipso præcidẽdo omne posterius. & sic cõsequẽtia ista nihil valet: quia ista categorica nõ est necessaria, sed cõtingẽs: substãtia est subsistẽs in seipsa abstracte. Perfectio namque simpliciter substantia nomine importata indifferenter se habet ad subsistendũ in seipsa, vt cõtingit in Deo: & ad subsistẽdũ in aliquo cõtrahẽte ipsam ad naturã permixtam potẽtiæ, vt cõtingit in angelis & aliis cõpletis substãtiis, sicut intelligere cõtingit esse substãtia puta in Deo: & accidens puta in nobis.

¶ *Num & quomodo si intelligere angeli est subsistens, sit vnum tantum.* *Quæstio.*

¶ Secundo dubitatur an illa cõsequentia, intelligere angeli est subsistẽs, ergo vnũ tantũ, intelligenda sit gratia materiæ, vel gratia formæ. Non gratia formæ, quia nõ tenet in omnibus. Nõ enim valet, A est subsistens, ergo nõ est nisi vnũ specie & numero, de tali enim vnitate est hic sermo: vt patet de prædicatis quidditatiuis ipsarũ substantiarũ, Tale enim est cõe pluribus substãtiis secundũ speciẽ, & tamẽ subsistit. Nõ enim inficiari potest quin aliquod prædicatũ essentiale sit cõmune pluribus angelis: & tamẽ subsistat in eis. Et sic nõ valet: talis res est subsistẽs, ergo est vna tantũ specie & numero. Similiter si essent albedo & nigredo subsistẽtes nõ valeret, color est subsistens. ergo est vnũ tantũ secundũ speciẽ & numerũ. Nec etiã gratia materiæ. Tũ quia oporteret assignare illã conditionẽ in intelligere angeli: ratiõe cuius teneret: quod hic nõ fit. Tũ quia probatio assumpta in litera est vniuersalis, ac per hoc significãs, quod nõ gratia materiæ est sermo.

¶ *Num intelligere subsistens sit tantum vnum necessario.* *Quæstio.*

¶ Tertio circa illã categoricã assumptã ad probationẽ secundæ cõsequentię, scilicet intelligere subsistẽs non potest esse nisi vnũ: dubiũ occurrit. Quoniã aut nõ est ad propositũ, aut est falsa. Probatur hoc distinguẽdo, Primo ly intelligere, secũdo coniunctionẽ eius cũ ly subsistẽs, intelligere enim potest supponere vel pro intelligere puro, vel pro intelligere tali, id est tãtæ perfectionis, puta quantam ponit naturalis intellectio Gabrielis. Si intelligatur de intelligere simpliciter dato quòd propositio sit vera, nõ est ad propositũ. Quoniã intelligere angelicũ non est purũ intelligere, sed tale. Si vero intelligatur de intelligere cõtracto nihil aliud infert, nisi quod tale intelligere, puta Gabrielis, est vnũ specie & numero, quẽadmodũ substãtia eius. Et sic vltima cõsequentia, scilicet quod vnus angelus non distingueretur ab altero, nec à Deo, nihil valeret. Similiter intelligere quouis modo supponat, dupliciter cõtingit, quod subsistat, scilicet formaliter & identice, formaliter quidẽ, si ex perfectiõe propria vẽdicat sibi subsistere: identice verò, si subsistere nõ secundũ propriam rationẽ sibi cõuenit, sed ex eo cui coniungitur. Exemplum vtriusque modi habetur in casu posito, si albedo & nigredo subsisterẽt. Tũc enim color quidẽ subsisteret idẽtice, albedo & nigredo formaliter. Aut ergo in ista propositione intẽditur, quòd intelligere subsistẽs formaliter nõ potest esse nisi vnũ, & sic nõ est ad propositũ: quoniã intelligere angeli nõ cõcederetur sic subsistere. Aut intenditur quod intelligere subsistens identice non potest esse nisi vnum, & sic in proposito est falsa, vt ex exemplo dato patere potest. Et hoc modo diceret Auerro. quod intelligere angeli est subsistens, quia scilicet est idem substantiæ angeli.

¶ *Quomodo quoduis abstractum & qua nam abstractione subsistens vnum tantum est, & quo sensu asseratur in proposita materia.* *Quæstio.*

¶ Quarto circa illam aliã vniuersaliorem propositionẽ assumptam, s. quodlibet abstractũ subsistens est vnum tantũ: dubium occurrit, de quali abstractione intelligatur: an, s. secundum modũ significandi, an secundũ modum essendi. Si secundũ modum significãdi, ad propositũ non est. Tũ quia actus intelligẽdi nõ significatur abstracte per hoc nomẽ intelligere, sed per hoc nomẽ intellectio. Tum quia de rebus & realibus rerũ modis quæstio est, & nõ de modis significandi. Si verò de abstractione secundũ esse intelligitur, aut de abstractione à receptiuo, aut de abstractione à quocunq; posteriore tota sua ratione formali. Si primo modo, propositio est falsa, vt patet in casu posito de colore. Tunc enim color abstractũ quoddã esset ab omni recipiente, & tamẽ multiplicaretur in albedine & nigredine subsistẽtibus. Si verò intelligitur secũdo modo, dato quod esset vera, nihil aliud inferret, nisi & quòd intellectio præcisa ab omni cõtrahẽte, si subsistit, non est nisi vna: & quod intellectio talis, id est tantę perfectionis, abstrahens ab omni posteriore sua propria ratione si subsistit, non est nisi vna. Quẽadmodũ ex ipsa sequitur, quod si color præcise subsisteret, quod esset tantum vnus. Et si color talis puta albedo subsisteret, esset tantum vna albedo. Et sic nõ sequeretur intentum: quia cum hoc stat quod essent plures intellectio, nec distinctę speciei: quemadmodũ stat quod essent plures colores subsistentes, distincti speciei, quamuis non posset esse multitudo pure numeralis.

¶ Circa vltimã consequentiam in eadẽ ratione illa, s. ergo nõ distingueretur à substãtia Dei: dubiũ occurrit: quoniã nõ videtur valere. Posset nãque saluari quod intelligere subsistens distingueretur à substãtia Dei: per hoc quod intelligere Dei esset nõ solũ intelligere, sed velle, & quicquid in Deo est. Intelligere aũt subsistẽs non esset nisi intelligere. Et cõfirmatur, quia ex hoc quod alicui retribuitur subsistere, nulla perfectio intrinseca ei accrescit: vt patet si fingamus albedinẽ subsistere per diuinam potentiam: eiusdem enim rationis intrinsecã esset subsistens, & non subsistens, quamuis differenter se haberet à sentiri ad depen-

dere à subiecto ad agere, & pati, & similia.

¶ Ad has obiectiones dicendum est tali ordine, quod primo ad quartam, secundo ad secundam, tertio ad tertiam, quarto ad primam, & quinto ad quintã dicendum est: quia sic exigit ordo doctrinæ, vt à magis vniuersalibus & formalibus, ad minus vniuersalia & materialia descendamus.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quòd impossibile est, quod actio angeli vel cuiuscunq; alterius creaturæ sit eius substantia, actio enim est propriè actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substãtiæ vel essentię. Impossibile est autẽ, quod aliquid quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtũ, sit sua actualitas: quia actualitas potentialitati repugnat. Solus autem Deus est actus purus. Vnde in [d] solo Deo sua substantia est suum esse, & suum agere.

¶ Præterea, Si intelligere angeli esset sua substantia, oporteret quod intelligere angeli esset subsistens. Intelligere autem subsistens non potest esse nisi vnũ, sicut nec aliquod abstractũ subsistens [e]. Vnde vnius angeli substantia nõ distingueretur, neque à substantia Dei, quæ est ipsum intelligere subsistens, neque à substãtia alterius angeli. Si etiã angelus ipse esset suũ intelligere, nõ posset esse gradus in intelligendo perfectius & minus perfectè, cum hoc contingat, propter diuersam participationem ipsius intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod cũ dicitur quod intellectus agens est sua actio, est prædicatio nõ per essentiam, sed per concomitãtiam: quia cum sit in actu eius substantia, statim quantum est in se, concomitatur ipsam actio. Quod non est de intellectu possibili, [e] qui nõ habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

¶ Ad secundum dicendum, quod vita nõ hoc modo se habet ad viuere, sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere, [e] quorum vnum significat actum in abstracto, aliud in cõcreto. Vnde non sequitur, si viuere sit esse, quod vita sit essentia. Quamuis etiã quãdoque vita pro essentia ponatur: secũdum quod Aug. * dicit in li. de Tri. quod memoria & intelligentia, & voluntas sunt vna essentia, vna vita: sed sic non accipitur à Philosopho cũ dicit, q̃ actio intellectus est vita.

¶ Ad tertium dicendum, quod actio quæ trãsit in aliquid intrinsecum, est realiter media inter agens & subiectum recipiens actionem. Sed actio quæ manet in agente, non est realiter media inter agens & obiectum, sed secundũ modum significandi tantũ. Realiter verò consequitur vnionẽ obiecti cũ agente. Ex hoc enim quod intellectũ sit vnũ cũ intelligente, cõsequitur intelligere quasi quidã effectus differẽs ab vtroq;.

D.761. ¶ Ad quartam igitur dubitationem dicitur, quod in illa propositione vniuersali, omne abstractum subsistens non potest esse nisi vnum ex parte subiecti duo termini ponuntur, ly abstractum, & ly subsistens. Et ly quidem subsistens modum essendi significat: ly vero abstractũ modum concipiendi. Ita quod sensus propositionis est, omnis res abstractè concepta seu cõceptibilis, si sic abstractè subsistit, nõ potest esse nisi vna. Et est sermo de abstractione in cõ-

614 muni à quocunque contrahente seu contractiuo: siue illud sit receptiuum, siue sit differentia essentialis, &c. Et sic intellecta propositio hæc ambiguitate caret. Nec habet aliquam instantiam: quoniã color abstractè cõceptus tam à differentiis quàm à subiectis, si in tali abstractione subsisteret, nõ esset nisi vnus. Formaliter enĩ multiplicari nõ posset: quia à formalibus differentiis abstraheret, materialiter vero minime. Tum quia à distinctiuis numeraliter abstraheret. Tum quia non esset assignare, per quid alter ab altero distingueretur, cũ in vtroque nihil aliud esset nisi color & subsistentia. Nec est extra propositum abstractio secundum modũ concipiendi, sed maxime propositũ clarificat. Tum quia de abstractione conceptus ex parte rei, & non ex parte nostri tantũ est sermo. Tum quia à notioribus nobis occulta hæc hoc modo insinuatur. Quemadmodum enim ratio aliqua formalis in abstracto non multiplicatur si sola sumatur, ita & si secundũ rem in seipsa subsistere ponatur, multitudinẽ excludere manifestatur. Quomodo autem propositio hæc intentum S. Th. inferat, ex sequentibus est manifestum.

¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur, & consequentia illa dupliciter potest accipi. Primo vt iacet: & sic est bona, gratia materiæ. Alio modo secundũ id quod implicite importat: & sic est bona, gratia formæ. Si enim formetur sic: si intelligere est subsistens, ergo non est nisi vnum, non tenet gratia formæ. Quia ista est falsa: omne subsistens non est nisi vnum. Sed tenet gratia materiæ: non specialis, id est, huius quod est intelligere, sed generalis, id est huius quod est esse abstractum. Ita quod in materia abstractorum, ista est vera, omne subsistens non est nisi vnum. Et quia intelligere est de numero abstractè conceptorum, quãuis significetur non per nomen, sed per verbum infinitiui modi: ideo consequentia tenet. Si vero consequentia hæc secundum id quod implicite cõtinet, explicite sic formaretur, si intelligere in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vnum: est bona gratia formæ. Et quia eius categorica in cuius virtute tenet, non est ista, scilicet omne subsistens nõ est nisi vnum: sed ista, scilicet omne abstractum subsistens non est nisi vnum: quantum S. Tho. assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu exposito.

¶ Ad tertiam vero dubitationem quæ valde difficilis est, cum Dei adiutorio dicam quid occurrit. Cũ enim tota difficultas cõsistat in hoc, an de intelligere, an de intelligere tali sit sermo: duas tantum vias inter se incompossibiles habemus: quarum tamen alterã oportere eligere video ad soluendã difficultatẽ hãc. Prima est, negare quod obiectiones supponũt, s. quæ detur intelligere & intelligere tale, abstrahẽdo actũ intelligendi ab extrinsecis, & stãdo præcise in intrinsecis illius. Quoniã intelligere non est tale, nisi vel subiectiue, puta diuinum, angelicũ, vel humanũ: vel obiectiue, quia ad tale vel tale obiectũ terminatur. Et secundũ hoc facillime ad obiecta patet responsio. Nã sermo præsens est de intellectione, secũdũ eius intrinseca tantũ intelligẽdus, & sic ratio stat: quoniã si intelligere angeli præcise sumptũ abstrahẽdo ab omni intrinseco subiecto, s. & obiecto nõ esset formaliter loquẽdo nisi pura intellectio, cõsequens est, quod si in tali abstractione subsisteret, quod esset purum intelligere subsistens, ac per hoc non esset nisi vnum, vt ex dictis patet. Sed quoniam hæc responsio minus cõsonans est rationi, Tum quia omnis intellectio, imo omnis actus immanẽs, esset vna species specialissima intrinsece loquendo: quoniam par est ratio de omnibus, & sic velle omne esset vnius speciei, & similiter omnis visio, omnis auditio, &c. Tum quia aliquid eiusdem speciei specialissimæ esset connaturaliter commune intelligentiis omnibus & nobis. Tum quia intellectionem esse talem obiectiue, nõ est esse talẽ extrinsece, vt nouenunc patebit. Vnde alio modo & rationabilius potest dici, concedendo, quod supponunt obiectiones, scilicet dari intellectionem, & intellectionẽ talem intrinsece, quod sermo S. Th. intelligendus est formaliter & per se: & quod hoc sufficit ad propositum.

¶ Ad euidentiam autẽ primi sciendũ est, quod intellectio tripliciter contrahi potest. Primo per subiecta, cũ distinguitur in angelicã & humanã, secundo per obiecta, cũ distinguitur per terminari ad tale & tale obiectũ. Tertio per proprias differentias diuisiuas illius, quẽadmodũ genus diuiditur seu analogũ per suos modos. Et diuisio quidem per subiecta manifeste est extrinseca, & per accidens: alioquin idem esset differentia per se plurium non subalternatim positorum, puta humanũ esset per se differentia intellectionis, volitionis, visionis, & reliquorũ similium. Diuisio vero penes obiecta dupliciter contingit, s. penes obiecta secundaria: & hæc manifeste est extrinseca & per accidens. Et penes obiecta primaria, puta cum diuiditur intellectio in actum intelligendi proportionatum intelligibili relucenti in phantasmate, aut proportionatum relucenti in seipso. Et de tali diuisione crediderim ego, quod sit per se essentialis: non quod putem obiecta etiam primaria esse differentias per se actus intelligendi, quia obiecta sunt extrinseca: differentias vero oportet esse intrinsecas constitutis per ipsas, quoniã differentia eius quod est esse, rei pars est. Sed arbitror differentias essentiales actus intelligendi sumi in ordine ad talia obiecta: ita quod nõ sunt absolubiles à tali ordine. Et hoc rationabiliter dici potest, quoniam nec ipsum intelligere absolui potest ab ordine ad obiectum suũ formale. Quoniã si quæratur quid est intelligere, non poterit respõderi nisi quod est operatio vitalis circa verũ, vel aliquid simile. Dicimus autẽ quod per se differentiæ alicuius superioris accipiẽdæ sunt illæ, quę diuersificant id ex quo illud superius formaliter cõstat. Differẽtiæ enĩ animalis sunt quę diuersificãt illud quantum sensitiuũ. Et sic q̃ intellectio cõstat ex relatione ad intelligibili à tali obiecto, cõsequẽs est q̃ per se differentię illius erũt res essentialiter respicientes diuersas per se rationes talis obiecti. Et sic intellectio erit vt genus diuisibile formaliter per essentiales differẽtias, seu modos. Nec sequitur ex hoc quod idẽ esset differẽtia plurium, quoniã quãuis vnũ sit obiectũ actus intelligẽdi & volẽdi, aliam tamen rationem formali obiicitur vtrique. Actus quidẽ intelligẽdi vt species veri, volẽdi vero, vt species boni. Vnde nõ est idẽ obiectũ formale vtriusq;. Hęc de primo.

¶ Quo ad secundũ dicendũ est, quod quãuis intelligere angeli præcise sumpto, abstrahẽdo ab extrinsecis claudat in se intrinsecè duo, s. & quod sit intelligere, & quod sit tale, puta proportionatũ intelligibili in seipso habẽti aliquid potẽtialitatis: claudit tamen vltra hæc perfectionis modũ, quoniã secundũ vtranque rationẽ aliquid perfectionis ponit. Et quoniã subiecta sic accipienda sunt, vt consonent prædicatis: & ad propositum, esse substantiã est prædicatum ad perfectionẽ spectans: ideo hic sumitur intelligere angeli, nõ inquãtũ intelligere absolute, quia intelligere absolute abstrahit à substãtia & accidẽte. Et sic nullũ intelligere inquãtũ intelligere subsistit. Nec sumitur inquãtũ tale: quia vt obiiciẽdo deductũ est, nõ cõcluderetur intẽtũ. Sed sumitur inquãtũ intelligere habẽs tãtũ perfectionis simpliciter. Dico autẽ simpliciter, vt distinguitur à seipso, vt habet aliquid imperfectionis admixtum. Et sic intelligere angeli sumitur medio modo inter intelligere absolute, & intelligere tale, ita quod cũ assumitur, si intelligere angeli esset substantia, ly intelligere angeli supponit pro ipso actu intelligẽdi, & modo suę perfectionis simpliciter. Et est sensus, si intelligere angeli est tantę perfectionis, quod est substantia, hoc, &c. & sic saluatur sermo formalis & perfectionis. Formalis quidem, quoniã de intelligere angelico quantum ad id quod conuenit sibi ex perfectione sui intelligere, est sermo. Per se autem, quoniã esse perfectũ non est prædicatũ accẽtale aut trahens rẽ extra rationẽ suam, sed cuiquẽ infra latitudinem formalem conuenit: vt in quæst. 4. plenius dictum est.

¶ Quo ad tertium dicendũ est, quod (vt obiiciendo tactum fuit,) ex duobus tamen capitibus videri posset processus iste insufficiẽs, s. aut quia indiscussum relinquitur an intelligere angeli inquantum tale sit substãtia. Aut quia prætermissa est distinctio de subsistere formaliter & identice. Sed quod neutrũ horũ obstet declaratur. Et de primo quidẽ facile patet. Tũ quia cum esse substantiã sit prædicatum, dicens perfectionẽ simpliciter, si intelligere angeli secundũ totum id quod dicit perfectionẽ simpliciter, non est substantia: à fortiori minus erit substantia, secundũ id in quo habet aliquid imperfectionis admixtũ. Constat autẽ quod inquantũ tale aliquid imperfectionis cõtinet. tum etiã quia intelligere angeli inquantũ tale, est subiectũ extraneũ respectu prædicati, dicentis perfectionẽ simpliciter, quale est substãtia. Et ideo mirũ nõ est si in doctrina ex propriis omissum fuit. Nec obstat quod prædicatũ sit non substantia absolute, sed substãtia angeli. Quia si intelligere est substãtia angeli, sequitur ergo quod sit substãtia, quod est prædicatũ dicens perfectionẽ simpliciter. Quod etiã principaliter intẽditur in hac qõne: si enĩ substãtia est, proculdubio sua, s. intelligentis substãtia est. Quod autẽ secũdũ non obstet, sic declaratur. Subsistere seu substãtiã esse possumus imaginari cõuenire alicui rationi formali quadrupliciter. Primo modo vt superius suo inferiori, quemadmodũ cõuenit homini. Secundo vt inferius suo superiori, quemadmodũ cõuenit enti. Tertio modo quasi modus intrinsecus, sicut dicimus quod sapientia infinita subsistit. Quarto modo identice, sicut dicimus quod relationes in diuinis sunt substãtię. Et si volumus recte considerare, primus modus omnino erat extra propositũ. Quoniam de se patet, quod intelligere nõ est inferius ad substantiã. Et similiter secundus modus extraneus erat, quia substantia non est inferius ad intelligere. Cõstat enim quod neque differentiæ substantiæ sunt differentię actus intelligendi, neque e conuerso differentiæ actus intelligẽdi sunt differentiæ substantiæ. Vnde duo tantũ modi relinquebantur, vterque aũt modus si per se attribui crederetur ipsi intelligere angeli, sufficienter excluditur ex hac ratione. Quia ad maximam perfectionẽ ipsius intelligere spectaret quodlibet horũ. Si namque intelligere angeli per se conuenit subsistere, quasi modus essendi eius, aut identitas cũ substantialitate, ex perfectiõe sua simpliciter hoc habet: quoniã vtrunque horũ ponit perfectionẽ simpliciter. Excludens aũt quãdcũque cõueniunt per accidẽs, quoniam non fuit. Tũ quia esse substantiã vel accñs, nulli rei conuenit per accñs, sed semper sunt cõditiones essentiales rerũ. Tum quia hoc solo modo posset dici, quod intelligere subsistit per accidens, quia identitas cũ substantia nõ conuenit sibi ex parte sui, sed ex parte substantiæ. Sed hoc extraneũ erat à proposito, quia substantia angeli iã declaratum est, quod est res finitę perfectionis, & non est actus purus. Ac per hoc non habet in se vnde vendicet sibi identitatẽ cũ omni eo quod sibi conuenit. Propter has enim conditiones substantia Dei est quicquid habet. Et per hoc iam patet responsio ad obiecta. Et in quo consistit vis S. Th. Quamuis enim sit ratio ducens ad impossibile: mediũ tamen super quo firmatur, est causa conclusionis. Funditur enim super quantitate perfectionis ipsius intelligere angeli. Et intendit quòd si tantę perfectionis est vt sibi vendicet substantialitatem, non cõpatietur secum multitudinem, sed erit vnum tantum. Et probat sequelam: quia sic subsisteret in sua abstractione, omnino aũt abstractũ si subsistit vnum tantum est. vnde manifeste patet ex dictis, quod nihil obstat distinctio de subsistere identice & formaliter. Nec de intelligere tali. Et quod categorica illa sic accipitur, intelligere ex sua perfectione subsistens non est nisi vnum. ¶ Ad primam autem dubitationẽ dicitur, quòd consequentia illa intendit de subsistere in se seu abstractè. Et quod categorica eius non est ista, substantia est subsistẽs in se præcise: sed ista, substantia angeli, puta Gabrielis, est subsistẽs in seipsa, quoniam prædicatũ antecedentis est totum hoc, s. substãtia angeli, vt patet in litera. Sed hoc non saluat consequentiam, quia secundũ hoc non sequeretur, ergo intelligere angeli esset subsistens in seipso intelligere, sed in seipsa substantia angeli. Cũ tamen cõstet, quod primũ oporteat inferre, & non secundum tantũ: vt ex dictis patet. Quod autẽ sophisma amphibologię hic committeretur, exẽplo declaratur aut supposito. Albedine enĩ similiter color esset res subsistens in seipsa, quia esset albedo quæ in seipsa subsisteret, non tamẽ color in seipso esset subsistens, sed in albedine contractus. Et similiter substantia, cõmune prædicatum Deo & creaturis, est substantia Gabrielis, quæ in seipsa subsistit. Nõ tamen sequitur, ergo est in seipsa, abstractè subsistẽs. Et si dicatur, quod istæ instantia nõ habent locũ in proposito: quia cõstat liquido, quod intelligere & substantia nõ possunt se habere sicut superius & inferius, quia neutrius differentiæ alterius esse possunt per se. Facile hoc retũditur obiiciendo, q̃ quãuis hoc cõstet, nõ tamen cõstat quin intelligere & substantia immaterialis se habeant sicut ens & bonũ: quorũ per se differentia quãuis sint aliæ formaliter, identice tamen coincidunt. Et sic, quẽadmodũ non valet: bonitas est idẽ quod substãtia angeli quæ subsistit in seipsa, ergo est subsistẽs in seipsa: ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendum est, prænotando quo modo hi duo modi subsistendi se habeant ad inuicẽ, & in ordine ad substantiã. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere in seipso, vt homo si subsisteret separatus: se habẽt vt imperfectũ & perfectũ in eodẽ genere. Perfectius namq; lõge est in seipso subsistere, q̃ ab alio subsistentiã mẽdicare, vt de se patet, & vt prius & posterius, quia id quod est per se in quolibet genere, prius est eo quod est per aliud; vt patet 2. physic. tex. 66. Comparantur autem hæc ad substantiam hoc pacto, quod esse substantiã, sequitur subsistere, siue in se, siue in alio, nisi imperfectio, puta quia est pars substantiæ, magis quàm substãtia, prohibeat. Esse autẽ substãtiam perfectibilem formaliter, vel contrahibilẽ indiuidualiter, sequitur subsistere in alio. Esse vero substantiã sic completam, vt excludat contrahens omne tã formale quàm materiale, sequitur subsistere in seipso. His autẽ stantibus dicitur, quòd quemadmodũ in antecedẽte duo continẽtur, alterũ explicite, scilicet si intelligere angeli esset substantia: & alterũ implicite, scilicet si intelligere angeli est tantæ perfectionis quod vendicet sibi esse substantiã. Ita in cõsequente duo intelligenda sunt: alterũ explicite, scilicet, ergo esset subsistens, accipiendo ly subsistens communiter: alterũ implicite, scilicet, ergo in seipso subsisteret. Et sicut explicitũ sequitur ex explicito ita implicitum ex implicito. Et quòd in antecedẽte illud cõtineatur, ex dictis patet, & ex eo quia per se notũ est, quod istæ duæ perfectiones simpliciter, secundũ se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo quod sunt perfectiones simpliciter, vnde iungantur: sed si iunguntur, ex magnitudine perfectionis alterius vel vtriusq; prouenit. Quòd autẽ ex implicito hoc sequatur illud, ex duobus patet. Primo, quia si intelligere ponitur tantæ perfectionis, quod vẽdicet sibi perfectissimã naturam, qualis est natura substãtiæ, cõsequens est quod vendicet quoque sibi perfectissimũ modum illius naturæ, qualis natura est subsistere in seipso. Secundo, quia cũ intelligere perfectio simpliciter sit, ac per hoc independẽs à materia secundũ rationem & secundũ esse: si cum tanta perfectione intra propriã rationem ponitur in rerũ natura, vt vendicet sibi identitatem, cum sã perfectissima natura & extranea ab ipso secundũ se, à fortiori supponitur esse tantę perfectionis, quòd excludat à se determinabilitatem formaliter & materialiter: quoniã vtraq; imperfectionẽ importat. Ac per hoc quod sit de ordine rerũ non mendicantiũ esse ab aliquo cõtrahente. Et in talibus manifeste patet cõsequentia: quia si est substãtia, non potest esse nisi substãtia sic perfecta, quod nõ expectet esse à cõtrahente: & cõsequenter oportet quod subsistat in seipso. Accipiendo igitur cõsequentiã tam secundũ id quod explicite, quàm id quod implicite continetur. Quoniam prædicatum consequentis non est simplex, sed duo continet, scilicet subsistere in seipso. Prædicatum quoq; antecedentis compositũ oportet esse. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato: & erit ista. Substãtia ex tãta pfectiõe, est ratio subsistẽdi in seipso.

¶ Ad quartam dubiũ dicitur, quòd subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tantũ affirmationem essendi in rerum natura, & negationẽ sustentationis in alio quocunque. Alio modo subsistere importat quendam naturalẽ entis modũ, cui naturaliter annexæ sunt talis negatio & talis affirmatio. In proposito nõ est sermo de subsistere primo modo, sed secũdo. Quoniã de subsistentia naturali ipsius intelligere loquimur: quæ substantialitas est, & perfectionẽ simpliciter ponit: & nõ nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi conuenit. Vnde ad obiectionẽ in oppositum dicitur. Quod si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantæ perfectionis, quantæ potest habere actus intelligẽdi, quo nullo limitatione propriæ latitudinis modificaretur, quemadmodũ humanitas subsistens apud Platonem, totã hominis perfectionẽ sibi vẽdicaret. Et consequenter, cũ intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oporteret quod intelligere subsistẽs esset infinitum. Ac per hoc identificaret sibi omnẽ aliam perfectionem simpliciter. Et sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, quod si intelligere subsisteret, quod esset sic purum intelligere, q̃ nõ esset velle, immo esset & velle, & voluntas, & deitas, &c.

¶ Ad confirmationẽ verò dicitur, quòd æquiuocat de subsistere: quãuis enim subsistere primo modo, perfectionẽ non augeat intrinsecum: vendicare tamen sibi subsistentiã, magnam perfectionẽ ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionẽ infinitam. Quod etiã ex eo patet, quia cũ intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tãtę perfectionis est, vt hanc perfectionem simpliciter quæ est esse, substantiam sibi vendicat: par ratio est, vt ex eadem perfectione sua omnem aliã perfectionem simpliciter sibi idẽtificet, quæ enim est maior ratio de ista quàm alia? & sic intelligere esset actus purus, &c. Et hęc distinctio de subsistere cũ hac confirmatione vltima, est notanda, quoniã ex illa Scotista, ex ista vero Auerroistæ retunduntur.

ARTICVLVS II.

[a] ¶ *Vtrum intelligere angeli sit eius esse.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in 2. de Anima *. Sed intelligere est quoddam viuere, vt in eodem dicitur. * Ergo intelligere angeli est eius esse.

2 ¶ Præterea, sicut se habet causa ad causam, ita effect⁹ ad effectũ. Sed forma per quã angelus est, est eadẽ cũ forma per quã intelligit ad min⁹ seipsum. Ergo ei⁹ intelligere est idẽ cũ suo esse.

¶ SED CONTRA, intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium * 4. ca. de diui nomini. Sed esse non est motus, Ergo esse angeli non est intelligere eius.

CONCLVSIO.

¶ *Cum solius Dei esse sit infinitũ, actio vero cuiusuis creatæ substantiæ infinito aliquo pacto sit, angeli actionẽ ab ipso suo esse diuersam affirmare necesse est, sicut cuiuslibet creaturæ operatio distinguitur ab esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd actio [a] angeli non est eius esse, neq; actio alicuius creaturæ. Duplex enim est actionis genus, vt dicitur 9. Metaph. * Vna scilicet quæ transit in aliquid exterius inferens ei passionẽ, sicut vrere & secare. Alia verò actio est quæ non transit in rẽ exteriorem, sed magis manet in ipso agente [c] sicut sentire, [d] intelligere & velle. Per huiusmodi enim actionẽ non immutatur aliquid extrinsecũ, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actiõe manifestũ est, quod nõ potest esse ipsum esse agentis. Nam esse agentis significatur intra ipsum: actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autẽ actio de sui ratione habet infinitatẽ vel simpliciter vel secũdũ quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cuius obiectũ est [d] verum, & velle cuius obiectũ est bonum. Quorũ vtrunque cõuertitur cũ ente. Et ita intelligere & velle quantum est de se, habent se ad omnia, & vtrunque recipit speciem ab obiecto. Secundũ quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus, ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad vnum secundum genus & speciem. Esse autem solius Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens, vt dionysius dicit * 5. cap. de diui. nomi. vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suum velle.

Lib. 9. Met. tex. 16. 10. & 81 & D. 1122. 140 283

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere quandoque sumitur pro ipso esse viuentis...

¶ Tertia ratio est ista. Si intelligere angeli esset substãtia, nõ possent esse gradus in intelligẽdo perfectè, & minus perfectè. Probatur cõsequẽtia, quia tales gradus attenduntur secũdũ diuersam participationẽ ips⁹ intelligere.

D. 752. ¶ Circa istam rationem primo notandus est sensus consequentis. Nã cõsequẽs illatũ potest habere duos sensus. Alter est, quod in eodẽ angelo nõ possit esse intelligere perfectius & minus perfecte. Et sic cõsequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdẽ angeli nõ suscipit magis & minus: sed quomodo cõsequens sit impossibile non video, cũ nulla ratio appareat cogẽs ad diuersitatẽ magis & minus intelligẽdi in eodẽ angelo. Alter igitur & intentus sensus à S. Th. est, q̃ nõ essent diuersi gradus intelligẽdi simpliciter. Et cõfirmatur ista cõsequentia super præcedẽte ratione, quoniã si intelligere subsisteret, nõ esset nisi vnum: ac per hoc excluderet distinctionem in multos gradus.

¶ *Nam si substantialitas subsistit, indiuisibilis, & vna sit.* Quæstio.

¶ Secundo circa hanc rationẽ dubitatur, quia non videtur consequentia valere formaliter. Quoniam non valet substantialitas est substantia, seu subsistit, ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitas. Et tamen substantialitas est perfectio simpliciter, sicut & intelligere. Quod autẽ nõ valeat de substantialitate consequentia hæc, de se patet: quia substantialitas in omnibus angelis & completis substantiis: cum tamen graduum diuersitate secundum magis & minus perfectum inuenitur.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod consequentia est optima formaliter: & quod si substantialitas in sua abstractione subsisteret non esset nisi vna, nec cõpateretur graduum diuersitatem. Sed argumentum fallitur, quoniam de substantialitatis subsistere æquiuocat: dupliciter enim cõtingit. Vno modo, quod ex sua perfectione quã dicit præcidendo ab omni mixtione imperfectionis, sic abstracta subsistat: & hoc modo verificatum est, non est nisi vna. Alio modo vt admixtum habet aliquid imperfectionis ex eius per se differentiis diuisiuis, quales sunt omnes differẽtiæ in genere substantiæ: & sic procedit obiectio. Et ideo non est contra propositum. Habet autem sola ista perfectio simpliciter, scilicet substãtialitas, vtrunque modum subsistendi possibilem: quia omnes differentiæ & modi per se illius, constituunt substantiam aliquam in aliquo esse substantiali, & consequenter subsistente.

[a] ¶ *Super quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum secundum.* Comment.

Titulus clarus. ¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit cõclusionẽ responsiuã: scilicet quod neque actio angeli, neque actio alicuius creaturæ, est eius esse. Secundo distinguit duplex genus actionis: scilicet immanentis & transeuntis. Tertio probat conclusionẽ propositam, quo ad actionẽ transeuntem. Quarto quo ad actionẽ immanentem. Et medium quidẽ assumptũ ad probandũ de actione trãseunte est: quia est effluxus ab agente in actum, esse autẽ significatur, id est, est res significata intra ipsum agẽs: vt etiã significatio ostendit. ly enim significatur, ex parte rei se tenet, & nõ tantũ ex parte modi significandi. De actione autẽ immanẽte mediũ est, quia actio immanens est infinita simpliciter, vel secundum quid, id est in aliquo genere: esse autẽ cuiusque rei est finitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciẽ rei, scilicet cuius est, ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partẽ intellectiuam, alterũ ad partẽ sensitiuã. Primũ enim est infinitũ simpliciter, quia obiectũ eius ad omnia se extendit. Secundum vero est infinitum secundũ quid, quia obiectũ eius ad quasdam tantum species se extendit, & omnia clara sunt in litera.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd operatio immanens dupliciter sumi potest, scilicet in communi, puta intelligere, videre, &c. Et in speciali, seu cõtractè ad tale vel tale subiectũ, puta intelligere humanũ, videre bouinũ, &c. In proposito nõ est sermo de istis in cõmuni, quia sic nõ esset differẽtia inter ea. & esse in communi: sed est de eis sermo, vt cõtracta sunt ad subiecta. Ita quod intẽdit quod quia esse humanũ est certę speciei, intelligere vero humanũ nõ: sed est infinitũ. ideo nõ sunt idẽ. Aduerte secundò, quod determinari seu esse in aliqua specie cõtingit dupliciter, vno modo per accidẽs, seu extrinsece. Alio modo per se, & intrinsece. In proposito nõ est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens, quia sic ratio nihil valeret, vt patet discurrẽti facillime. Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quod intẽdit, quod quia esse humanũ est essentialiter determinatũ ad speciẽ hominis, intelligere vero humanũ nõ est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis seu veri: ac per hoc est infinitũ & indeterminatũ simpliciter, ideo nõ sunt idẽ. & simile est in aliis. Et ex hoc patet quã cõformiter S. Th. diximus in præcedẽti articulo, nõ admittẽdo intelligere esse speciẽ atomã. Si enĩ esset perfectio indiuisibilis, formaliter iã esset determinatum ad certam speciem essentialiter, super cuius opposito fundatur hæc ratio. Annot.

¶ Circa fundamentū huius rationis dubiū est: quia duplex credi potest, scilicet vel hoc, quorūcunque sunt diuersæ essentiales differentię specificę, illa diuersæ sunt res. Vel hoc, Ea quorū alterum est certæ speciei, alterū vero ad plures species essentialiter determinari potest: sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentū huius rationis est, concedere oportet omnē distinctionē formalē & specificam esse realē: quod nec à Thomistis tenentibus relationē esse idē fundamento, acceptatur. Nec videtur consona doctrinæ S. Thomæ, quoniam sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentię per se boni à speciebus & differentiis entis distinguūtur formaliter, & tamē sunt idē realiter. Si vero propositio hæc falsa dicitur, & super secunda propositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas similis, & forte maior. Tum quia secūda propositio nō differt à prima nisi penes vnū. Quoniā in prima alietas tantū specificarū differentiarū entitas tur causa distinctionis realis. In secunda vero alietas & pluralitas, quia scilicet ex vna parte est vna differentia constituens, ex alia vero parte sunt plures differentiæ specificæ: sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autem valde videtur vnde habeat pluralitas differentiarū aliarū, quòd faciat distinctionē realē à se vnius aliis differētiæ, si vnitas alius differētiæ ad hoc nō sufficit. Quoniā pluralitas ista nihil aliud operatur, nisi quod id cui cōuenit, se habeat vt natura generica, quēadmodū vnitas differentię facit, quod res cui cōuenit se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua quare res vnius speciei nō possit esse idē cū re naturæ genericæ alterius ordinis, si potest esse idem cū re naturæ specificæ alterius ordinis. Tū quia nec propositio potest acceptari à prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certę speciei: relatio autē quæ ponitur identificata illi ad multas indifferens est species, quoniā diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et confirmatur, quia cuicunque nō repugnat pluralitas differētiarū specificarum, illi nec repugnant magis tres quàm quatuor aut decē differētiæ. Et propterea si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, nō minus vna res esse poterit, & esse in omnibus speciebus vnius generis.

Ca. 4. pd. 1. parum ante med.

280

261

277

1. q. 77. ar. 1. cor. & q. 79. art. 1.

Ca. 7. & 9. de di. no. & ca. 12. cœl. Hier.

plicitur infinitum, in se omnia comprehendens, vt dicit Dio. 4 cap. de diui. no. Vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suum velle.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere quandoq; sumitur pro ipso esse viuētis, quandoque vero pro operatione vitę, id est, per quā demonstratur aliquid esse viuens c. Et hoc modo philosophus dicit, quòd intelligere est viuere quoddā. Ibi enim distinguit diuersos gradus viuentium secundum diuersa opera vitæ.

¶ Ad secundū dicendū, quòd ipsa essentia angeli est ratio totius sui esse, non autem est ratio totius sui intelligere, quia non omnia intelligere potest per suam essentiā c. Et ideo secundum propriam rationē inquantum est talis essentia, cōparatur ad ipsum esse angeli. Sed ad eius intelligere comparatur secundū rationem vniuersalioris obiecti, scilicet veri vel entis. Et sic patet quòd licet sit eadem forma, non tamen secundū eandē rationem est principium essendi & intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quod in angelo sit idem esse & intelligere.

ARTICVLVS III.

¶ *An potentia intellectiua angeli sit eius essentia.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd virtus vel potentia intellectiua in angelo nō sit aliud quàm sua essentia. Mēs enim & intellectus nominatur potentia intellectiua. Sed Dionysius * in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

2 ¶ Præterea, Si potentia intellectiua in angelo est aliquid prēter eius essentiā, oportet quod sit accidens. Hoc enim dicimus esse accidens alicui quod est præter eius essentiā. Sed forma simplex subiectum esse non potest vt Boëtius dicit in libro de * Trinitate. Ergo angelus non esset forma simplex: quod est contra premissa c.

3 ¶ Præterea, August. dicit 12 * confes. quod Deus fecit angelicam naturā prope se, materiā autem primā prope nihil. Ex quo videtur quod angelus sit simplicior quàm materia prima, vt pote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Diony. dicit 11. capit. * angelicæ hierar. quod angeli diuiduntur in substantiam, virtutem, & operationem. Ergo aliud est in eis substantia, & aliud virtus, & aliud operatio.

CONCLVSIO.

¶ *Cum esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa operatione, omnis quoque creatæ substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potētia d operatiua est idē quod sua essentia. Quod sic patet. Cum enim potentia dicatur ad actum, oportet quòd secundum diuersitatem actuum sit diuersitas potentiarum. Propter quod dicitur quod proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato essentia differt à suo esse, & cōparatur ad ipsum sicut potētia ad actū, vt ex supra * dictis patet e. Actus autē, ad quē cōparatur potētia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idē intelligere & esse: nec aliqua alia operatio, aut in ipso, aut in quocunq; alio creato. Vnde essentia angeli non est

¶ Ad hoc dubiū dicitur, quod processus S. Tho. directè & proximè super secunda propositione fundatur, absque primæ tamē negatione: ita quod proximū fundamentū est hæc propositio. Determinatū essentialiter secundū esse specificū non est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin vna met res esset essentia cōpleta formaliter vltimo cōplemento formali. Et nō esset completa vltimo complemento formali, quod implicat cōtradictoria simul. Et licet non referat an res ponatur determinabilis per vnū esse specificū, aut per plura, quēadmodū natura generica per plura specificatur. Sequitur tamē plura impossibilia tā ex secūdo, quàm ex primo. Quoniam si ponitur quod res specifica vnius ordinis est identice res specifica alterius ordinis, nō sequitur nisi hoc, quod terminatū essentialiter vltima determinatione formali, est determinabile essentialiter alia determinatiōe formali: & sic esset determinatū vltimate, & nō determinatū vltimate. Si vero ponitur quod res specifica vnius ordinis est idētice res generica alterius ordinis, præter prædictū incōueniens sequūtur duo alia, s. quod determinatum formaliter vltima determinatiōe esset natura formabilis essentialiter multis differentiis. Et quod essent duæ naturæ oppositæ, quia esset idē cū duabus differentiis extremis diuidentibus rē illā genericā. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur quod vna & eadem superficies esset albedo & nigredo. Quia omnis superficies esset identice color, ac per hoc, hæc superficies esset nō solū talis color, puta albedo: sed esset idētice omnis color, quod implicat cōtradictionē. Sicut si quis poneret colorē significare vnū numero, & tū esse genus. Ex hoc patere potest, quod quāuis ambæ propositiones veræ forte sint, ad propositū tamē non spectāt de necessitate. Nisi ille qui de idētitate & distinctione inter rē specificā & rē genericā alterius ordinis loquūtur, quæ habent maiorē euidentiā.

¶ Vnde ad obiectiones in oppositum nihil aliud puto esse dicendum, nisi quod sermo præsens limitandus est duabus vel tribus cōditionibus. Prima est, quod hic loquimur de differentiis realibus, id est addentibus aliquā rationem realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: quoniam nō addunt rē realem, sed relationē rationis tantū. Secūda est, quod loquimur de idētitate per se, quoniā per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excludūtur imaginationes eorū qui loquūtur in aëre, fingētes aliqua esse eadē realiter, & eādem rē esse essentialiter determinatam vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis, hoc enim per se loquēdo non est intelligibile. Per accidens autē, dato quod non implicaret contradictionē, nulla tamen ratione tale per accidēs poni videtur, quoniā natura quantū possibile est horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia cōditio est ab illis apponēda, qui relationē tenent idē cum fundamēto, scilicet quod sermo pręsens est de absolutis. Sed aduertant qui hāc apponunt tertiā cōditionē, quomodo prædicta inconuenientia, & maxime tertiū, possint euadere, quū prædicta non gratia materiæ absolutæ vel respectiuæ, sed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & speciei, quæ communia sunt absolutis, & respectiuis deducta sint.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quarta Articulum tertium.*

IN titulo notandum est, quod cum potentia sit principium actiuum, vel passiuum operationis, duo in se claudit, scilicet relationem principii, & rem absolutam, quæ est proxima ratio agendi vel patiendi. In proposito non est quæstio de relatione, sed de re absoluta. Ita quod sensus tituli est, vtrū potentia nō pro respectu sed pro re absoluta, quam significat, sit idem cum substantia angeli.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua negatiue, & est vniuersalis tam de angelo, quàm de quacunque creatura, scilicet nulla virtus operatiua siue angeli, siue cuiuscunque creaturæ est eius substantia. Et probatur sic. Nullius creaturæ esse est sua operatio, ergo nullius creaturæ substantia est sua potentia operatiua. Antecedens patet ex præcedente articulo: consequentia verò deducitur, quia secundum diuersitatem actuum oportet esse diuersitatem potētiarum propriarum: quia vnusquisque actus proprius respondet propriæ potentiæ: sed operatio & esse sunt actus diuersi, quorum propriæ potentiæ sunt substantia & potentia operatiua, ergo substantia & potentia operatiua sunt diuersæ.

¶ *Num ex actuum diuersitate diuersitas inferatur in potentiis, & quomodo ex hoc sequi valeat distinctio potentiæ ab essentia.*

¶ Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo in illa propositione, diuersitas actuum exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolute, aut tali. Si absolute nil concludit. Quia distinctio in principiatis nō infert distinctionem in principiis, nisi forte distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit proposito. Si de tali, aut de formali, & sic etiam non infert propositum. Aut de reali, & sic est falsa manifeste, quia cum diuersitate realium actuum stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visiua, & aliis, imò cum contrarietate reali actuū, vt patet 2. cęli comment. 13. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tali. Si de omni, manifeste sequitur processus in infinitum, quoniam ipsa potentia operatiua actus quidam est apud te: cum accidens ponatur & subiectiue in anima. Et sic si vnusquisque actus exigit propriam potentiam, præexiget alia potentia prior, & cum illa quoque esset actus quidam, præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si vero de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quod est sermo de actibus vltimatis, deprehenditur quod hic est fuga quædam ex eo, quia sic actus vltimatus inquantum actus vltimatus est, haberet hanc proprietatem, scilicet exigere potentiam propriam. Sed hoc est falsum: quoniam vt patet in 12. metaphysic. & secundo de anima. & tertio physic. quilibet actus qui per se fit, fit in propria potentia. Constat autem quod non omnis actus qui est per se terminus actionis, alicuius est actus vltimatus, quoniā omnis forma accidentalis absoluta ad aliquam operationem ordinatur. Si verò dicitur, quod est sermo de actu tali, id est de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Santi Thomæ hic subsumentis sub istis propositionibus, quod esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quod essentia nō expectat esse, Nec aliquod mediat fieri ad cōiungendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generātur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum ante dictis, manifeste sequitur, quod quemadmodum operari & esse distinguūtur semper formaliter & realiter: ita omnis essentia distingueretur realiter ab omni operatiua potentia: quod implicat contradictionem. Tum quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua. Et sic calor non esset potentia calefactiua. Tum quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia.

¶ *Num substantia creata possit esse immediatum principium operationis.*

¶ Circa cōclusionē ipsam multæ sunt dubitatiōes & obiectiones. pro quarum ponit quod nulla substātia creata est immediatū principiū alicuius operationis. Quoniā aut vniuersaliter intelligit de principio tā actiuo quàm passiuo, aut de actiuo tantū. Si de vtroque, sequitur quod subiectū nullius transmutationis subiectū proximum esse potest, hoc autem est inconueniens. Tum quia oppositum apparet in materia prima. Tum quia hoc saluari non potest nisi ponendo in omni substātia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ: quibus mediantibus esset transmutabilis diuersis transmutationibus: hoc autē est voluntariū & irrationabile. Quia pluralitas non est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, vt patet primo physicorum. Si autem est sermo de principio actiuo tantum, sequitur quod [illegible] omnes potentias partis sensitiuæ & intellectiuæ esse actiuas, eo quod [illegible] operatiuæ. Et tamen in secundo de anima manifeste dicitur, sensitiuas potentias passiuas, & similiter intellectū possibilem in tertio eiusdē. Deinde contra hoc sunt obiectiones Sco. in 2. di. 16. & in 4. di. 12. Et primo arguit sic [illegible] ordinatur ad finem quàm [illegible] ordinatur [illegible], substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finem per operationem attingendam, ergo immediate operabitur. Et confirmatur, quia operari immediate conuenit formæ ignobiliori, s. accidentali, & formæ nobiliori, s. Dei. [illegible] ergo conuenit etiam formæ mediæ, s. substantiali creatæ. Et confirmatur secundo, quia alioquin substantia intellectualis esset beata per accidens, quod est inconueniens, probatur consequentia: quia esset subiectum beatitudinis per receptum medium, in quo reciperetur beatitudo, si esset separatum à substantia. Secundo sic: substantiam oportet produci à substantia, etiam tanquam à principio quo agens agit, ergo substantia est principium actiuum vt quo: quod nihil aliud est quam potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te forma in qua genitum assimilatur generanti, est ratio & principium generandi: ergo potentia generatiua in quacunque substantia, est substātia. Et si dicatur concedendo, quod substātia est principiū actiuum quo operationis & generationis nō proximū, sed primū, vt dicitur in diffinitione naturæ, & quod potētia operatiua nominat principiū proximum. Contra hoc multipliciter obiicitur. Tū quia negari nō potest quin substantia sit immediatum principiū talis potentiæ operatiuæ, quā ponis esse accidens. Tum quia negari etiam non potest, quin substantia sit immediatum principium substantialis productionis. Quoniam aut substantialis productio elicitur immediate à forma substantiali, vel à forma accidentali. Si à substantiali, habetur intentum: si ab accidentali aut virtute propria, & hoc non vt de se patet. Aut virtute substantiæ, quia est eius instrumentum, Et hoc esse etiam falsum declaratur quadrupliciter. Primo, quia instrumentum apud te non mouet nisi motum à principali agente: ergo aliqua est operatio substantiæ, qua mouet accidens ad agendum, quod est principale intentum. Secundo, quia causa principalis & instrumentalis sunt ordinatæ essentialiter sicut superior & inferior. Constat autem, quod causa superior prius natura attingit effectum quàm inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quantū potest, prius naturaliter agit quàm inferior. In illo ergo priori producta est substantia immediate à substantia. Et consequenter in secundo signo naturæ, in quo terminatur actio causæ secundæ, nō producitur substātia nisi idē bis producatur. Tertio, quia quò instrumentum non se extendit, illuc oportet principalis agentis actionem pertingere. Sed actio accidentis non attingit nudæ materiæ primæ essentiam: ergo generationem substantialem quæ in ea fit à substantia immediate, elici oportet. Quarto, quia cum dicitur accidens causare substantiam in virtute substantiæ, aut illa virtus addit aliquid absolutum, aut respectiuum. Si absolutum cum illud sit accidens, eadem quæstio erit. Si respectiuum, manifeste patet, quod ex respectu superaddito, accidens non potest facere substantiam, quoniam relatio [illegible] virtutem actiuam: & etiam illa relatio esset accidens. Tum quia non potest negari quin substantia in suo ordine sit immediatum principium alicuius propriæ operationis, vt patet ex ratione causæ superioris principalis, vt dictum est. Et confirmatur, quia quamuis Deus apud philosophos nō causet nisi mediantibus causis secundis, tamen ipse est immediata causa propriæ operationis in suo ordine, ergo similiter se habebunt substantia creata, & forma accidentalis: dato quod non causet nisi mediante accidente. Tertio arguitur ducendo ad impossibile, quia sequeretur quod posset fieri per diuinam potentiā substantia intellectualis sine intellectu, & econuerso: quia omne absolutum prius potest fieri sine alio absoluto distincto realiter à se. Et si dicatur, quod hoc non potest fieri propter necessariam connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentum propter duo. Primo quoniam hæc connexio attenditur non secundum connexionem potentiæ ad actum. Quia omnis potentia est potentia contradictionis, vt dicitur 9. meta. tex. [illegible] sed secundum connexionem causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. Vnde & apud te potentiæ fluunt ab essentia, ergo substantia est immediate actiua: quod est principale intentum. Secundo, quia cum Deus possit supplere vicem omnis causæ extrinsecæ, quantumcunque talis connexio videatur necessaria, poterit tamen Deus facere vnum sine alio. Quarto arguitur ex confessis & experientia. Fatemur in primis quod angelus intelligit substantiā propriā per seipsam. igitur essentia angeli est proximū principium intellectionis. Experimur quoque, quod aqua calefacta sibi relicta à se ipsa: ergo propria substantia est principium proximū frigefactionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua.

¶ Ad secundū dicendum, quod forma simplex quæ est actus purus, nullius accidētis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. Et de tali forma loquitur ibi Boe[tius]. Forma autem simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum, vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis c: & præcipue eius quod consequitur speciē. Huiusmodi autē accidens pertinet ad formam. Accidens vero quod est indiuidui non consequens totam speciem, consequitur materiam, quæ est indiuiduationis principium. Et talis forma simplex est angelus.

¶ Ad euidentiam præsentis materiæ, notandæ sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidam est adæquatus potentiæ: vt intelligere respectu intellectus, & videre respectu visus. Quidā vero inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouem, & tale videre, puta album. In proposito est sermo de actibus adæquatis tantum: quoniam de talibus tantum verificatur, quod potentiæ distinguuntur per actus. Secunda est de graduatione rerū. Quędā enim res sunt, quæ primaria intētione intendūtur à natura, vt actus. Quædā vero vt potentiæ, quāuis contingat res intētas vt actus habere aliquid potētiæ admistū. Et similiter res intentas vt potentias, habere aliquid actualitatis admistū. Et illæ quidem sunt per se primo & essentialiter actus: & per hoc simpliciter locantur in coordinatione actuum. Istæ vero sunt per se primo & essentialiter potentiæ. Et consequenter simpliciter locantur in ordine potentiarum. Ita quod imaginandū est quod quemadmodum in genere substantia est inuenire quasdā res à natura intentas per se primo, vt principia aliorum sint, ita in quolibet genere sint quædam res per se primo intentæ à natura, vt principia proxima aliorum. Et si ita est, ex hoc habetur tertia distinctio actus & potentiæ, quia vtrunque est duplex. Actuum enim quidam est per se primo actus & secundario potentia. Quidam vero econuerso. Et similiter potentiarum quædam est per se primo potentia, & secundario actus. Quædā vero contra. Quamuis in his sit latitudo quædam: quoniam potentiæ passiuæ sunt actus tantum modaliter, pro quanto subiectis inhærent aliquæ earum: habent enim ex hoc quendam actus modum. Potentiæ vero actiuæ actus quidem sunt, sed tales, quod sunt essentialiter intenti: & ad hoc producti in natura, vt principia operationum sint. Et propter hoc in genere principiorum essentialiter locantur. In proposito ergo sermo est ad actu per se primo intentio in ratione actus, & de potentia per se primo intenta in ratione potētiæ. Quòd autē dentur in natura tales, res specialē quæstionem exigeret. In promptu tamen apparet rationabiliter eas poni posse. Quandoquidē habitus omnes practici, vt docuit Arist. in Ethic. res tales sunt. Quoniā ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia significata potētiarū animæ ad nihil aliud sunt, nisi ad operari. His præsuppositis ad obiectiones cōtra rationē S. Tho. factas, respōdetur, quod præsens sermo est de diuersitate reali non quacunque, sed formali non quorumcunque actuum, sed adæquatorum, & per se primo intentorū in ratione actus, talis enim diuersitas totalis potentiarū diuersitatē exigit non à posteriori, sed à priori inferens eam: quoniā actus adæquatus est finis potentiæ. & ex 2. phy. expresse patet, quòd ex fine assignare rationē & cōditionem eius, quod est ad finem, est reddere causam à priori, imo potissimam causam in rebus naturalibus, quia naturalia sunt propter finem. Et propterea argumentum illud, distinctio in principiatis non arguit distinctionem in principiis, sophisma est accidentis. Quoniam actus potentiarum non in eo quod effectus, sed in eo quod fines potentias distinguunt. Ad id vero quod obiicitur contra propositiones subsumptas: dicitur quod (vt patet ex verbis S. Tho. in responsione ad vltimum argumentum) esse hic non sumitur vniuersaliter: prout est commune quid ad actum primum substantialem & accidentalem, sed pro esse substantiali tantum. Et ratio est, quia hic sumitur vt totaliter distinguitur contra esse, quod datur per operari. Tale autem nō est esse accidentale, quia operari est quoddam accidentale esse habere. Et ideo non est mirum, si forma accidentalis proximum principium essendi & operandi est: quia & esse eius & operari eiusdem, est quoddam esse accidentale. Non sic autē se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substantia, & hoc accidens.

¶ Ad obiectiones contra conclusionem ordinate dicendo, respondetur: quod sermo præsens proprie loquendo est tantum de potentiis operatiuis, siue actiuæ, siue passiuæ operari dicatur, modo ibi vera operatio sit. Et per hoc excluduntur omnes potentiæ puræ receptiuę, id est, quæ nō media aliqua operatione aliquid habent vt actum, qualis est potentia subiecti respectu propriæ passionis, & vniuersaliter respectu eorum quæ per se congenita sunt rei. Vnde nō videtur inconueniens ponere potentialitates tales congenitas substantialis rei. Nec multiplicantur entia sine necessitate. Quoniam vt patet 5. met. in tex. 26. & 28. in quolibet genere est dare propriam potentiam, & proprium actum, quæ sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequitur manifeste, quod oportet alterum duorum dicere. Aut quod substantia sit reductiue in aliis generibus, vt potentia reducitur ad genus actus. Aut quod dentur illię potentiæ congenitæ. Et cum primum sit inconueniens, vt etiam ipse Sco. fatetur, oportet dicere secundum. Neque potest ad illum tex. Arist. respōnderi: quod loquitur de potentia obiectiua: quoniam expresse loquitur de potentia & actu, vt principia sunt eius quod est in genere. Constat autem quod potentia obiectiua principium non est rei, imo est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id vero quod de potentia materiæ obiicitur, patet responsio à S. T. intendente, quod potentia materiæ est ad esse substantiale, nulla mediāte operatione, quæ sit vere operatio, ac per hoc accidens inter ipsam materiam & formam substantialem: [illegible] in instanti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis cum sequentibus ad ipsam.

¶ Ad primam autem rationem Sco. dicitur, quod esse principium operationis contingit tripliciter, s. vel proximum tantū vel principale tantum, vel proximum & principale simul: & quod elicere operationem vt principium proximum tantum, est imperfectionis: quia oportet esse de genere accidentis. Elicere vero operationem vt proximum & principale simul, est summæ perfectionis, quia ponit in se perfectionem substantiæ & accidentis. Elicere vero vt principale tantum, medium est, & propterea rationabiliter conuenit substantiæ creatæ, quæ media est inter Deum & accidentia. Vnde ad primum dicitur, quod substantia debet ordinari ad finem nobilissimum, modo possibili tamen. Immediatio autem per exclusionem potentiæ mediæ, est modus impossibilis substantiæ creatæ. Et per hoc patet ad primam confirmationem, quia, si ratione nimiæ perfectionis quam haberet, repugnat substantiæ creatæ, esse proximum principium operationis, quoniam esset proximum & principale simul.

¶ Ad alteram vero confirmationem (si non velimus abuti vocabulis) negatur consequentia: quoniam operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari per accidens. Et ad probationem negatur, quod beatitudo comparetur ad potentiam substantiæ intellectiuæ: & ad ipsam substantiā intellectualem, vt color ad superficiem & substantiam corpoream. Ita quod quemadmodum color informaret superficiem si esset separata à corpore, ita beatitudo potentiam si esset separata à substantia. Dico enim quod ista conditionalis est falsa: quoniam beatitudo est essentialiter operatio vitalis, quam non est intelligibile esse nisi viuentis. Tum etiam quia beatitudo nō potest esse nisi in beato. Non potest autem fingi quod potentia separata esset beata: quemadmodum superficies esset colorata. Vnde non solum antecedens & consequens illius conditionalis sunt impossibilia, sed etiam conditionalis ipsa.

¶ Ad secundam rationem Sco. conceditur substantiam oportere fieri à substantia, tanquam à causa principali, non autem proxima. Et ad primam instantiam de causatione accidentis à substantia, dicitur quod nullum accidens causatur à substantia immediate per operationē mediā. Cum hoc tamen stat: quod multa accidentia consequuntur substantiam & in genere causæ effectiuę, & materialis per modum naturalis sequelæ. Et hoc modo substantia est causa suarum passionum & potentiarum.

¶ Ad instantiam vero de propria causalitate causæ principalis & superioris dupliciter dici potest. Primo negādo, quod substantia & sua potētia operatiua sunt proprie loquendo causa principalis & instrumētalis, superior & inferior. Et propterea obiectiones nō habent locū. Et potest esse ratio negationis, quod substātia & potētia operatiua concurrūt, nō vt duæ causæ, sed vt causa, & quasi conditio causæ. Secundo potest dici admittendo quod se habeant nō vt causa superior & inferior, sed quodāmodo vt principalis & instrumētalis. Et quod instrumentum est duplex, coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentatiua, coniuncta instrumenta animæ dici possunt, potentia tamen magis coniunctum instrumentum est. Nec opus est omne coniunctum instrumentum moueri à principali, sed operari principaliter concurrente ad illud operari principali

Universidad de Deusto Biblioteca

principali agenti: quoniam sic largè accipiendo instrumentum hanc sufficit habere instrumenti conditionem. Vnde non oportet obiectis aliter respondere, supponentibus substantiā & potentiā operatiuam se habere vt duas causas.

¶ Ad id tamen quod tangitur de proximo principio elicitiuo generationis substantialis dicitur, quod secundum rem generatio substantialis instantanea non est operatio aliqua,

¶ Ad tertium dicendū, quod potētia materiæ est ad ipsum esse substantiale, & nō potētia operatiua, sed ad esse accidētale. Vnde nō est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum in angelo sit intellectus agens & possibilis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelo sit intellectus agens & possibilis. Dicit enim Philo. in 3. de anima*, quod sicut in omni natura est aliquid quo est omnia fieri, & aliquid quo est omnia facere, ita etiam in anima. Sed angelus est natura quædam. Ergo in eo est intellectus agēs & possibilis.

2 ¶ Præterea, Recipere est proprium intellectus possibilis: illuminare autem est propriū intellectus agentis: vt patet in 3. de anima*. Sed angelus recipit illuminationē à superiori, & illuminat inferiorem. Ergo in eo est intellectus agens & possibilis.

¶ SED CONTRA est, quòd in nobis intellectus agens & possibilis, est per comparationē ad phātasmata. Quæ quidē cōparātur ad intellectū possibilē vt colores ad visum, ad intellectum autem agentem vt colores ad lumen, vt patet ex 3. de anima*. Sed hoc non est in angelo. Ergo in angelo non est intellectus agens & possibilis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum non sint Angeli in potētia quãdoque ad sua intelligibilia, sed in actu, quæ ex se sunt ab ipsis primo intelligibilia, nullum in illis intellectum agentem, vel possibilem ponere oportet, nisi æquiuoce.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessitas ponendi intellectum possibilē in nobis, fuit propter hoc, quod nos inuenimur quandoque intelligentes in potentia, & non in actu. Vnde oportet esse quandam virtutem, quæ sit in potentia ad intelligibilia ante ipsum intelligere,

377 b

sed est terminus generationis transmutantis materiam vsque ad hoc. Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem quod in toto tempore præcedente generabat, in instanti vltimo illius temporis generat, terminando actionē suam.

378

1. con. ca. 66. ratione 6.

¶ Et quā quæritur quomodo alteratio aut quodcunque accidens virtute substantiæ substantiam faciat: quid est illa virtus? breuiter dico dupliciter dici posse. Primo à quibusdam dicitur, quòd est res quædam intentionalis eo modo, quo intentio coloris dicitur esse in aere: & quod licet sit accidens secundum esse, est tamen causaliter substantia, non vt principalis causa, sed vt vis quodammodo instrumentalis, quam constat posse esse imperfectiorem effectu: vt patet de formis feminarum, & approbatur 12. meta. tex. 40. Secundo dicitur, quod accidens ipsum ex hoc ipso quod est coniunctum substantiæ tali, est eius organum coniunctum: & est ipsius virtus, nec oportet aliam superaddere virtutem. Et hoc puto verum in his quæ non sunt vera instrumenta: sed ipsum & substantia sunt vna causa.

Li. 3. de anima, tex. 17. to. 2.

Li. 3. de anima tex. 2. 3. & 18. tomo, 2.

Li. 3. de anima tex. 12. to. 2.

¶ Ad tertiā autē rationē dicitur primo: quod illa propositio absoluta, realiter distincta sunt separabilia ab inuicē, est falsa, etiā in doctrina sua: quoniam partes essentiales simul sumptæ apud ipsum, distinguuntur realiter à toto: & tamen non posset alterum sine altero fieri. Deinde dicitur, quòd connexio necessaria inter substantiam & eius potentiam: dato quod esset ex causalitate actiua, non tamen inferret substantiā esse immediatum principium alicuius operationis, vt patet ex dictis, non infert etiam, quod Deus possit eas separare, quia potest supplere vicem causæ efficientis: quoniam hoc intelligitur de efficiente propria, scilicet per operationem medium. Tale autem non est substantia respectu suæ passionis, vt ex dictis iam patet.

¶ Ad illud quod obiicitur de essentia angeli, dicitur quod substantia angeli non est elicitiuū principium intellectionis, sed potentia. Et quamuis substantia absque media specie intelligibili ad intellectionē concurrat, non tamē concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectus in actu respectu sui: vt infra patebit.

¶ Ad vltimum vero de frigefactione aquæ calidæ dupliciter dicitur. Primo quòd principium illius frigifactionis est forma mediante frigiditate, quæ in aliquo gradu in ea remansit: quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat quòd frigiditas illa sit minor caliditate introducta, quamuis enim sit minor formaliter, est tamē maior radicaliter seu virtualiter, propter formā substantialem propriam eius radicem, cuius est virtus & proprietas. Contingere autem potest totum quodammodo pati à toto propter contrarietatem qualitatum actiuarum in toto existentium in continua pugna. Secundo dicitur, & melius, quod frigescit per se à generante, & à forma propria per modum motū sequelæ: eo modo quo graue grauitando frangit prohibens ipsum descendere, & deorsum mouetur: imaginandū est enim, & ita est q̄ quemadmodū ad formā grauis geniti extra locum suū, naturaliter sequeretur motus deorsum nisi aliquid prohiberet: ita ad formā aquæ sequitur esse frigidum in tanta perfectione. Et si impediatur à tanta perfectione, sequitur, remoto prohibente, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue grauitando vincit prohibens quandoque: ita frigidum frigendo vincit calidum prohibens. Quando calidum illud ab agente, illud fouente destituitur. Et rursus quemadmodum graue sequitur motus deorsum mediante grauitate: ita aquam frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est denudabilis. Quod autē altero illorum modorum, qui valde propinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oportebit recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc non potest rationabiliter dici. Tum quia aqua efficitur frigidior continente. Tum quia si circumscriberetur continens, aut poneretur neutrale: nihil minus aqua calida frigesceret: cuius signum euidens est, quia aqua calida posita in continente non calido tepescit. Vnde continens, & quæcunque alia causa extrinseca non potest poni nisi causa per accidens, vt remouens prohibens. Oportet enim naturalis accidentis alicuius naturam causam ponere, quæ intrinsecū principiū est, vt patet 2. Physic.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimaquartæ Articulum quartum.*

Annot.

TItulus eget recordatione eorum quæ traduntur in tertio de anima: vbi ponuntur in anima nostra duæ virtutes ad intelligendum concurrentes: vna actiua, vocata intellectus agens: & altera passiua, vocata intellectus possibilis. Hoc enim est quod vertitur nunc in dubium de angelis. An scilicet vis intellectiua angelorum distinguatur in duas potentias, actiuā s. & passiuam, an nō: hoc enim est quærere verū in eis sit intellect* agēs & intellectus possibilis.

¶ In corpore articuli, vnica conclusione quæsito respōdet negatiuè, scilicet in angelis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi æquiuoce, probatur: ratio necessitatis vtriusque intellectus non habet locum in angelis, ergo antecedens declaratur. primo quo ad intellectum possibilem, secundo quo ad intellectum agentem. Possibilis enim ponitur propter potentiā ad actū duplicē, scilicet ad actū primum, & ad actum secundum, qui non habet locum in angelo quo ad naturalia de quibus est sermo. Agens vero ponitur propter defectum intelligibilis: quia scilicet oportet intelligibile in potentia transferri ad ordinem intelligibilium in actu, quod etiam non habet locū in angelis: quia propriū intelligibile eorū est quidditas immaterialis de se intelligibilis, vt lumen est de se visibile.

Comment.

sed reducitur in actum eorum, cum sit sciens, & vlterius cum sit considerans. Et hæc virtus vocatur intellectus possibilis. Necessitas autē ponendi intellectum agentem fuit, quia naturę rerum materialium, quas nos intelligimus, non subsistunt extra animam immateriales & intelligibiles in actu, sed sunt solum intelligibiles in potentia extra animam existentes. Et ideo oportuit esse aliquam virtutē, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc virtus dicitur intellectus agens c in nobis. Vtraque autem necessitas deest in angelis, quia neq; sunt quandoque intelligentes in d potentia tantum respectu eorum quæ naturaliter intelligunt: neque intelligibilia eorum, sunt intelligibilia in potētia, sed in actu. Intelligunt enim primo & principaliter res immateriales, vt infra* patebit e. Et ideo nō potest in d eis esse intellectus agens & possibilis nisi æquiuoce.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus intelligit ista duo esse in omni natura in qua contingit esse generari vel fieri, vt ipsa verba demonstrant. In angelo autem non generatur scientia, sed naturaliter adest*. Vnde non oportet ponere in eis agens & possibile.

¶ Ad secundum dicendum, quod intellectus agentis est illuminare: non quidem d alium intelligentem, sed intelligibilia in potentia in quantum per abstractionem facit ea intelligibilia actu. Ad intellectum autem possibilem pertinet esse in potentia respectu naturalium cognoscibilium, & quandoque fieri actu. Vnde quod angelus illuminat angelum, non pertinet ad rationem intellectus agentis. Neque ad rationem intellectus possibilis pertinet quod illuminatur de supernaturalibus mysteriis, ad quæ cognoscenda quandoque est in potentia. Si quis autem velit hæc vocare intellectum agentem & possibilem, æquiuoce dicet, nec de nominibus est curandum.

¶ *Num in angelis sit intellectus possibilis.*

¶ Circa rationem probantem non dari intellectū possibilē in angelis obiectiones Scoti occurrunt in 2. di. 3. q. vlt. directè intendentes confutare eam sic, In angelis est potentia receptiua specierum intelligibilium: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur consequentia: quia nihil refert an potētia receptiua præcedat durationē actum receptum, an natura tantum in quo ratio ponis differre intellectū angeli à nostro possibili. Et confirmatur: quia si Deus dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectum possibilem, vt patet in Christo.

¶ *Num in angelis sit intellectus agens, propterea quod eius obiectum est intelligibile in actu.* Quæstio.

¶ Contra rationem adductam adductam de intellectu agente arguit Scotus ibidem: ostendens falsam esse minorem, & oppositum concludere. Quoniam primum, id est adæquatum obiectum intellectus angelici, quod dicis esse intelligibile in actu, aut est aliqua res singularis, aut vniuersalis non singularis, quia nullum singulare continet virtualiter omnia cognoscibilia ab angelo, ergo est aliqua ratio vniuersalis per prædicationem ad omnia cognoscibilia ab angelo, & cum talia sint non solem immaterialia, sed etiā sensibilia quæ sunt intelligibilia in potentia: ergo primum obiectum intellectus angelici erit abstractum ab intelligibili in potentia, ergo non est ex se omnino intelligibile in actu: ergo debet poni intellectus agens in eis.

¶ Contra conclusionem instat etiam ibidem sic. Potentia actiua, quæ est perfectionis in creatura inferiori, nō est neganda à creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi, ergo. Præterea, Natura nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam si nō habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibile, vt possit sibi acquirere cognitionem: vniuersalium quidem si nō haberet inditam, & singularium quam non habet congenitam.

¶ Ad has obiectiones facile est respondere, si natura angelorum consideretur. Vt enim patet ex superioribus quæstionibus, natura angeli media est inter actū purum, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis, vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus non informis: sed formatus naturalis omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & à philosophis tam Peripateticis, quàm Platonicis concorditer asseritur. Quamuis ex eo quod habet potentialitatis comparetur ad intellectum formatum, vt recipiens ad receptum. Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturæ prouenit, quod ex ea fluant proprietates. Et ex potentialitate fit vt recipiantur in ea. Et quia natura sicut non deficit in necessariis, ita non abundat dando superflua: propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelæ naturalis non impedibilis nata est sequi perfectio propria: oportuit naturā solicitari ad dandum sibi virtutes, quibus posset acquirere sibi suā perfectionē. Quum enim talis sic sit instituta, quod eam necessario comitatur sua perfectio, superfluæ adiunctæ essent virtutes quibus naturaliter acquirere posset perfectionē, qua naturaliter carere nō potest. Ex hac etiam radice manifeste prouenit. Et quod intellectus angelicus nullū habet obiectum motiuum eius quo ad actum primum. Et quod intellectus eius nunquam naturaliter est in statu potentiæ & consequenter nullo eget actiuo.

¶ Ad obiectiones autem in oppositum de intellectu possibili dicitur, quod nihil valent: quia non distinguunt inter per se & per accidens. Potentia enim receptiua duplex est. Quædā per accidens coæua suo actui: & de tali procedūt obiectiones, quæ imaginantur intellectum angelicum esse sicut intellectū nostrum, cui accidere potest quod habeat species coæuas. Quædam verò est per se coæua

coæua suæ perfectioni, quia scilicet est naturaliter inseparabilis ab ea, quemadmodum figura respectu cæli: & talis non potest vocari possibilis, quoniam nunquam est in statu potentiæ. Vnde ridiculum esset dicere, quod cælum est possibile respectu suæ figuræ apud philosophos, vt patet 9. metaphysic. tex. 17. & talis potentia est in intellectu angeli.

¶ Ad obiectiones vero de intellectu agēte, dicitur quod peccāt. Primo, quia obiectum illud quod ponitur adæquatū per prædicationem, non est vniuersale abstractum à sensibilibus, neque totaliter neque partialiter. Sed ex hoc ipso factum, quod illæ species naturaliter sunt inditæ angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agēs ob illius abstractionem. Peccant secūdo, quia necessitas ponendi intellectū agēte nō est ex parte obiecti inquantū est vniuersale per prædicationem, sed inquantum est in rerum natura actualiter perfectiuum & motiuum intellectus, ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandum intellectum possibilem. Patet autem ex dictis tale obiectum, scilicet in ratione motiui nullum esse respectu angeli: nisi forte substantia propriam aut alicuius alterius superioris intelligentia, quas constat esse actus intelligibiles. Peccant tertio, quoniam obiectum per prædicationē adæquatū, commune est omnibus intellectibus, scilicet ens, aut verum: & per hoc nullius intellectus propria venanda sunt. Sed proprium obiectum cuiusque intellectus est ens, & verum modificatum in per se primo obiecto motiuo, vel quasi motiuo illius. Quēadmodum ad intellectum nostrum se habet quidditas esse rei sensibilis, & ad quemlibet angelum se habet substantia propria, & penes talia obiecta distinguuntur intellectus, & proprietates eorū conditiones accipiuntur. Vnde posset dici, & bene, quod obiectum primo, & per se adæquatum in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiuslibet, est res singularis in essentia, scilicet essentia propria. Et cum obiicitur quod non continet virtualiter omnia, dicendum est, quod non est opus obiectum continere virtualiter omnia, sed sat est quod contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum conditionem naturaliter cognoscibiles à tali intellectu repræsentatiue: & hoc cōuenit essentiæ angeli, diuersimode tamen respectu diuersorum: quoniam superiora repræsētant quasi vt effectus causam. Inferiora vero econtrario: quasi vt causa effectum, & vniuersaliter tam superiorum quàm inferiorum repræsentatiua species virtualiter continet, quamuis non eorum naturas: & hoc vltimū sufficit. Quoniam sat est quod primum obiectum contineat, virtualiter cognitiones omnium. Diuini nanque intellectus proprium est, & cognitiones & naturas omnium continere.

¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem iam patet ex dictis: quoniam falsum est, quod intellectus agens pertinet ad perfectionem simpliciter naturæ intellectiuæ, sed pertinet ad perfectionem eius inquantum est natura imperfecta, scilicet imperfectissima in genere intellectualium: quoniam pertinet ad perfectionem acquisitiuam propriæ perfectionis, quæ præsupponit eius naturalem absentiam: quæ imperfectionē importat manifeste. Vnde illa propositio, potentia actiua, quæ est perfectionis, &c. non est vera, nisi de perfectione simpliciter, quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quæ essent imperfectiones in superioribus. Patet etiam falsum esse, quod in omni natura ponendæ sunt virtutes quibus posset acquirere suam perfectionem si careret illa, quoniam hoc no habet locū, nisi in his quæ naturaliter carere possunt sua perfectione. Alioquin oporteret etiam in Deo ponere intentionem agentem & possibile. De cognitione autem singularium inferius erit sermo, pro nunc autem negatur intellectū angeli esse in potentia naturali ad quemcunque actum primum, siue sit obiectum vniuersale, siue sit obiectum singulare.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum in angelis sit sola intellectiua cognitio.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod in angelis non sit sola intellectiua cognitio. Dicit enim Aug*. octauo de Ciuitate Dei, quod in angelis est vita, quæ intelligit & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiua.

2 ¶ Præterea, Isidorus * dicit, quod angeli multa nouerunt per experientiam, experientia autē fit ex multis memoriis, vt dicitur in 1. met. * Ergo in eis est etiam memoratiua potentia.

3 ¶ Præterea, Diony.* dicit quarto capitulo de Diuin. nomin. quod in dæmonibus est phantasia proterua. Phantasia autem ad vim imaginatiuam pertinet. Ergo in dæmonibus est vis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia sunt eiusdem naturæ.

¶ SED CONTRA est quod Greor.* dicit in Homilia de Ascensione, quod homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli cum sint immateriales à corpore penitus abstracti, ac non habeant corpora naturaliter sibi vnita: in eis solum intellectus & voluntas ex potentiis cognoscitiuis dicitur, ac ex hoc vocantur intellectus & mentes.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur c, & huiusmodi vires sunt actus quarundam partium corporis, sicut & visus in oculo & auditus in aure. Quædam vero vires animæ nostræ sunt, quarum operationes per organa corporea non exercentur, vt intellectus & voluntas, & huiusmodi, non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter vnita, vt ex * supradictis patet c. Vnde de viribus animæ non possunt eis competere nisi intellectus d & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit duodecimo metaphysicorum, quod substantiæ separatæ diuiduntur in intellectum & voluntatem. Et hoc conuenit ordini vniuersi, vt suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua, & non secundum partem, vt anima nostra. Et propter hoc etiam angeli vocantur intellectus & mentes, vt supra * dictum est e.

¶ Ad ea vero, quæ in contrarium obiiciuntur, potest dupliciter responderi. Vno modo quod autoritates illæ loquuntur, secundum opinionem illorum, qui posuerunt angelos & dæmones habere corpora naturaliter sibi vnita. Qua opinione frequēter * Augustinus in libris suis vtitur, licet eam asserere non intendat. Vnde dicit 31. de * Ciuitate Dei, quod super hac inquisitione non est multum laborandum. Alio modo potest dici quod autoritates illæ, & consimiles, sunt intelligendæ d per quandam similitudinem. quia cum sensus certam apprehēsionem habeat de proprio sensibili, est in vsu loquentium, vt etiam secundum certam apprehensionem intellectus aliquid sentire dicantur. Vnde etiam sententia nominatur. Experientia vero angelis attribui potest per similitudinem virtutis cognoscitiuæ c. Est enim in nobis experiētia dum singularia per sensum cognoscimus. Angeli autem singularia cognoscunt, vt infra patebit c, sed non per sensum. Sed tamen memoria in angelis potest poni secundum quod ab Augustino * ponitur in mēte, licet nō possit eis competere secundum quod ponitur pars animæ sensitiuæ. Similiter dicendum quòd phantasia proterua attribuitur dæmonibus, ex eo quod habent falsam practicam existimationem de vero bono c. Deceptio autem in nobis propriè fit secundum phantasiam, per quam interdum similitudinibus rerū inhæremus, sicut rebus ipsis, vt patet in dormientibus & amantibus c.

295

Q. 57. ar. 2. c

329

Lib. 10. de Trin. ca. 11. tom. 2.

287

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimaquartæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

295 Comment.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua. In angelis est sola intellectiua cognitio. Probatur quadrupliciter. Primo ratione tali. In angelis, de virtutibus animæ sunt solæ illæ, quæ non sunt actus corporis: ergo in eis est tantum intellectus, & voluntas, ergo in eis est sola intellectiua cognitio. Antecedens patet: quia angeli nō habēt corpora naturaliter vnita. Prima vero cōsequentia declaratur distinguendo duplex genus potentiarum animæ. s. organicarum, & non organicarum: secunda vero relinquitur per se nota. Secundo probatur autoritate Auerrois duodecimo metaphy. cōmentario trigesimoseptimo. Tertio, pbatur ex congruentia ordinis vniuersi, quia scilicet infima pars est tota sensibilis: & media partim de genere sensitiuo, & partim de genere intellectiuo: vnde restat, vt suprema sit intellectiua totaliter. Quarto, ex nominibus, quia vocantur mentes, & intellectus idē suadetur.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAQVINTA de medio cognitionis Angelicæ, in tres Articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de medio cognitionis angelicæ.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò. Vtrū angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species.

¶ Secundo, Si per species, vtrum per species cōnaturales, vel per species à rebus acceptas.

¶ Tertio, Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales, quàm inferiores.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod angeli cognoscant omnia per suam substantiam. Dicit enim Dionysius septimo capite de Diuinis nominibus.* quod angeli sciunt ea, quæ sunt in terra, secundum propriam naturam mentis. Sed natura angeli est eius essentia. Ergo angelus per suam essentiam cognoscit.

280

2. di. 12. ar. 3. ad 5. Et 3. di. 14. ar. 1. q. 2. cor. & 1.

Cap. 7. à medio.

2 ¶ Præterea, Secundum Philosophum in duodecimo meta.* & in tertio de anima, in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur. Id autem quod intelligitur est idem intelligere in ratione eius quo intelligitur. Ergo in his, quæ sunt sine materia, sicut sunt e angeli, id quod intelligitur, est ipsa substantia intelligentis.

3 ¶ Præterea, Omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Sed angelus habet naturam intellectualem. Ergo quicquid est in ipso, est in eo, per modum intelligibilem. Sed omnia sunt in eo. Quia inferiora in entibus sunt in superioribus essentialiter, superiora verò sunt in inferioribus participatiue. Et ideo dicit Diony*. 4. capite de diuin. nomin. quod Deus tota in totis congregat, id est omnia in omnibus. Ergo angelus omnia in sua substantia cognoscit.

¶ *Nū quia virtutes solæ non organicæ sunt in angelis, solum intellectus & voluntas sint in eis.* Quæstio.

Li. 12. met. tex. 51. & 3. de anima tex. 15. to. 2.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit. Quoniam mala videtur ex eo quòd in angelis est etiam potētia motiua, quæ non est actus alicuius corporis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod, vt patet tertio de Anima, motiuū secundum locum ex parte animæ coincidit cum appetitiuo: quamuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis nō sint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Et propterea dixerunt Aristoteles, & Auerrois loco allegato, quod intelligētiæ mouēt amando, & desiderādo intellectualiter. Et propterea consequentia fuit optima, vis enim motiua, vt non est virtus organica, non differt ab intellectu & voluntate. Potest quoque & totius dici: quòd quia exclusio non fit à cōcomitantibus, non est exclusa potentia motiua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantum. Comes enim eorum inseparabiliter est.

Cap. 4. par. 1. parum ante medium.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum primum.*

Annot.

IN titulo nota quatuor terminos. Primo ly intelligantur stat enim pro cognitione distincta. Secundo ly omnia: distribuit namque pro omnibus rebus, &

rerum

rerum prædictis, ac conditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertio, ly per, denotat habitudinem causæ formalis eo modo, quo ratio intelligendi formaliter ad intellectionem concurrere creditur. Quarto, ly substantiam suam, intellige cum præcisione, id est, solam ad excludendum species intelligibiles & superiores substantias, ita quod sensus quæstionis est, vtrum essentia angeli sola sit sufficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia tantum quantum potest illa cognoscere.

Comment. Cap. 4. non remote à princ.

¶ Conclusio est vna conclusio responsiua quæsito negatiue, scilicet angelus non cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas. Probatur sic, nulla forma complete perficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quæ se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet vt forma, respectu suæ intellectiuæ potentiæ: & non continet omnia quæ potest angelus intelligere: ergo non est ei forma adæquata: & consequenter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur à posteriori in forma & materia sensibilium, minor verò quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secunda vero pars probatur, quia intellectiua angelicus extendit se ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum est obiectum intellectus omnis. Essentia autem angeli non continet in se omnia. Quod probatur. Tum quia est determinata ad genus & ad speciem. Tum quia continere in se omnia est proprium essentiæ diuinæ, quæ est infinita simpliciter. Nota primo, quod secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequelæ à Sancto Thoma apposita est, & non probata, sed quasi per se nota dimissa, quod supponentes, angelos habere cognitionem de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & concedentes dari species intelligibiles. Vnde duæ hic annectuntur quæstiones. Altera an angeli cognoscant omnia secundum proprias rationes. Altera an dentur species intelligibiles. Et secunda quidem Scotum tractabitur. Ad primam autem, quia directe spectat ad propositum, & expresse hoc sumitur in minore: esset nunc dicendum, nisi inferius multis quæstionibus sigillatim discutienda esset, vnde pro nunc supponatur.

832 417 328 390 D.752. 276 23 85 81 a 425 D.762. 417

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit in eodem * capite, quod angeli illuminantur rationibus rerum. ergo cognoscunt per rationes rerum, & non per propriam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ Angelus non cognoscit omnia per essentiam suam sicut Deus, sed per similitudines superadditas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, vt forma eius [c], quia forma eius quo agens agit. Oportet autem ad hoc quod potentia perfectè compleatur per formam, quòd omnia contineantur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quod in rebus corruptibilibus forma non perfectè complet potentiam materiæ [c]: quia potentia materiæ ad plura se extendit, quàm sit continentia formæ huius, vel illius. Potentia autem intellectiua angeli se extendit ad intelligendum omnia: quia obiectum intellectus est [d] ens, vel verum commune [c]. Ipsa autem essentia angeli non comprehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, vt in se simpliciter omnia comprehendat perfectè [c]. Et ideo solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur angelum secundum suam naturam res cognoscere, ly secundum non determinat medium cognitionis, quod est similitudo cogniti: sed virtutem cognoscitiuam, quæ conuenit angelo secundum suam naturam.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd sicut sensus in actu est sensibile in actu [c], vt dicitur in secundo de anima, non ita quod ipsa vis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis quæ est in sensu, sed quia ex vtroque fit vnum, sicut ex actu & potentia: ita & intellectus [d] in actu dicitur esse intellectum in actu: non quod substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idẽ est autem quod dicitur in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur, quod intellectus in actu est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu, quod est immateriale [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea quæ sunt intra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius: non quidem perfectè neque secundũ propriam rationem, cum angeli essentia finita existens secundum propriam rationem ab aliis distinguatur.

Nota secundo, quòd in præsenti ratione supponitur, essentiam angeli posse esse ei rationem intelligendi. Et discutitur in respectu omnium intelligibilium ab eo seiratio, an non respectu omnium. Illud autem quod præsupponitur, in sequenti quæstione articulo primo explanabitur & discutietur: hoc autem tanquam communiter confessum supponitur. Nota tertio, quod continentia de qua est sermo in maiore & minore est continentia completa, siue formalis siue virtualis sit. Completa autem continentia dicitur quando aliquid continetur secundum omnes ipsius conditiones formaliter, vt genus in specie, vel virtualiter, vt creaturæ sunt in creatoris potentia. Nam nisi de huiusmodi continentia sit sermo, forma non adæquaret potentiam quantumcunque esset continens alias. Et sic minor clara est, quoniam essentia angeli sola, etsi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium, in se tamen secundum se solam non æquiualet speciebus eo ea fluentibus: quoniam multa addunt in repræsentando, quæ sola per ipsam repræsentare nequit. Quia ea, quæ repræsentantur, in solo Deo continentur, secundum omnes eorum conditiones, quia addũt aliquid positiui, quod in angelorũ essentiis non continetur: quia sunt finitæ. Nota quarto, quod quum in litera probatur, quod quo intellectus intelligit, est forma eius, quia quo agens agit, est forma eius: sumitur agens & agere communiter, vt etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non est actio sed qualitas. Vis tamen rationis non infirmatur ex hoc, imo valida magis redditur, quoniam si intelligere est tale agere, quod est esse tale à fortiori, sequitur, ergo quo sic agit, est eius forma, quia est quo intelligens habet tale esse.

tur, sed secundum quandam rationem communem [c]. In essentia autem Dei sunt omnia perfectè, & secundum propriam rationem, sicut in prima & vniuersali virtute operatiua [c] a qua procedit quicquid est in quacunque re proprium vel commune. Et ideo Deus per essentiam suam habet propriam [d] cognitionem de rebus omnibus: non autem angelus, sed solam communem.

a ¶ *Super Quæstionis D. quinquagesimæ quintæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angeli intelligant per species à rebus acceptas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod angeli intelligant per species à rebus acceptas. Omne enim quod intelligitur per aliquam sui similitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero existens, aut est ibi per modum exemplaris, ita quòd illa similitudo sit causa rei: aut est ibi per modum imaginis, ita quod sit causata à re: oportet igitur quod omnis scientia intelligentis vel sit causa rei intellectæ, vel causata à re [c]. Sed scientia angeli non est causa rerum existentium in natura, sed sola diuina scientia [c]. Ergo oportet quòd omnes species, per quas intelligit intellectus angelicus, sint à rebus acceptæ.

2 ¶ Præterea, Lumen angelicum est fortius quàm lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus, ergo lumen intellectus angelici potest abstrahere species etiam ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita nihil prohibet dicere quòd angelus intelligat per species à rebus acceptas.

3 ¶ Præterea, Species quæ sunt in intellectu, indifferenter se habent ad præsens & distans, nisi quatenus à rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo angelus non intelligit per species à rebus acceptas, eius cognitio indifferenter se haberet ad propinqua & distantia. Et ita frustra secundum locum moueretur.

¶ SED CONTRA est quod Dion.* dicit. 7. cap. de di. no. quòd angeli non congregant diuinam cognitionem à rebus diuisibilibus, aut à sensibilibus.

CONCLVSIO.

¶ Angeli, cum à corporibus sint abstracti, non intelligunt per species à rebus acceptas, sed per species sibi naturaliter congenitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd species per quas angeli intelligunt, non sint à rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distinctionem spiritualium substantiarum & ordinem, sicut est distinctio & ordo corporalium [c]. Suprema autem corpora habent potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus superiora corpora generant inferiora, angeli autem non generant animas particulariter, & sic nihil concludit. Secundo in complemento naturali corporum cælestium: quia aut intelligit de perfectione substantiali, & sic non est ad propositum, aut de accidentali etiam, & sic falsi in assumit, quia luna & stellæ recipiunt lumen à sole. Tertio, ducendo ad impossibile, quia stantibus assumptis propositionibus tuis, sequeretur quod angelus esset sic naturaliter perfectus quod non esse in potentia ad aliquem accidentalem perfectionem, & consequenter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem, quod tu negares.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua. Species per quas angeli intelligunt nõ sunt à rebus acceptæ, sed sunt eis connaturales. Et probatur tripliciter duabus rationibus, & vnica auctoritate Augustini. Prima ratio est, distinctio ordoque corporalium habens vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, & successiue acquirant eas: corpora vero superiora congenitas habeant suas perfectiones, sintque naturaliter completa, &c. ergo distinctio ordoque substantiarum intellectualium, hoc idem habebunt, vt scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones: superiores vero habeant eas naturaliter congenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles, &c.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quod Scotus in secundo, distinctione tertia, quæstione vltima dicit, hanc rationem non concludere propositum, sed magis oppositum: Quia perfectiones cælestes sunt causabiles à Deo solo: perfectiones vero angelicæ sunt causabiles à creaturis. Ex hoc enim sequitur, & quod ratio non concludit, quia non est idem iudicium de vtrisque: & quod inferat oppositum, quia perfectiones causabiles à creaturis facit prouidentia diuina per secundas causas. Constat autem quod obiectum & intellectus possunt causare speciem: ergo. Durandus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. Primo, improportionalitate corporum superiorum ad inferiora, & angelorum ad animas nostras, quia aut intelligit vniuersaliter, & sic est falsa: quoniam superiora corpora generant inferiora…

¶ Ad has obiectiones facile respondetur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionibus angelicis, siue cælestibus, quod dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secundum rationem cõmunem, & sic vtræque sunt causabiles à creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi entia sunt acquisibilia per actionẽ creaturarum de nouo. Alio modo secundũ propriæ rationes prout & inquantum sunt in tali & tali natura, scilicet cælesti & angelica. Et hoc pacto supponere perfectiones angelicas esse causabiles ab extra creatura, aut non causabiles, est petitio principij, quia hoc est quod quærendo vertitur in dubium. Et S. Thomas rationabiliter ex hoc, quod natura indidit corporibus cælestibus perfectiones suas, quæ tamen in cõmuni sunt de nouo acquisibiles, intulit à fortiori, intelligentias esse tales naturas, quibus cõgenitæ sunt propria perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc à priori sequitur, quod neutræ vt in tali natura sunt, tum causabiles extra, sed ab actore naturæ tantum. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de potentia, quia vt dicitur 9. Metaph. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, id est, ad actum primum, aut accidentali, id est ad actum secundum. Et vt patet in secundo & tertio de anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tũc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo sermo est de potentia essentiali, & ad perfectionem secundũ esse primum: non aliquam, sed omnẽ tã substantialem quàm accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quod obiectio est satis puerilis: quo aliud est arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna conditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex illa corporum cælestium conditione, quia scilicet sunt naturaliter completa, & tamẽ facimus propositionem vniuersalem de omnibus corporibus primis. Vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem in qua attenditur, & est vniuersalis quo ad prædicationem.

¶ Ad secundam vero instãtiam dicitur, quòd corpora cœlestia quãuis complentur ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia se habent vt receptiuum ad receptum non tamen sunt in potentia essentiali vt accidẽtali respectu earum. Vnde non est ad propositum talis potentialitas.

¶ Ad tertiam vero instãtiam dici potest dupliciter. Primò, quòd proportionalitas inter angelos & corpora cœlestia magis attenditur secundum potentiam essentialem quàm accidentalem, quia actus secundus corporum est operatio transiẽs, angelorũ verò immanens, actus verò primus vtrobique est in eo genere, & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum quia actus primus vtrobique est naturalis: actus vero secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporum vero naturalis. Et propterea hęc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi vero ex libertate, in natura tamen finita, habent potentiam accidentalem. Secundò dici potest, quod quemadmodum in corporibus cœlestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, vt patet de partibus motus & luminis eius, & similiter de partibus lunæ quo ad illuminationem: ita in angelis est potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim se habent. Corpora namque cœlestia semper mouentur, & tamen mutantur de termino in terminum, & luna semper illuminatur, & tamen semper mutatur. Angeli autem & semper actu intelligunt, saltem seipsos, & mutantur de vna intellectione in aliam respectu aliorum cognitorum.

¶ Secunda ratio est, modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est, quod in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur, est vt accipiat à corpore: alioquin frustrà vniretur corpori, cum materia sit propter formam, & non econuerso. Sed angeli subsistunt absque omni coniunctione ad corpus, ergo perficiuntur absque acceptione à corpore per influxum intelligibilem ab actore naturæ.

¶ *Num ex eo quòd angelus non est corpus, inferatur, ipsum perfici non posse ab obiecto corporeo.*

¶ Circa hanc rationem Scot. vbi supra dicit, quòd quãuis ex modo essendi animæ concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamẽ angeli non potest concludi, quòd non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia à corpore vt materia, non infert independentiam à corpore vt obiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quod processus Sancti Th. iuxta doctrinam traditam primo Posteriorum procedit, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis proprijs. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionẽ suam à corpore, est modus essendi eius: consequẽs est quod negatio talis modi essendi erit causa negationis talis modi perficiendi, imo oppositus modus essendi erit causa oppositi modi perficiẽdi. Quòd autẽ modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiuè, probatur à Sancto T. quia aliter vnio animæ intellectiuæ ad corpus, quæ importat talem modũ essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis vnio, aut est primo propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam: relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in perfectione intellectuali consistere. Et ex hoc patet, quod independentia naturalis à corpore vt à materia, infert independentiam ab eodem vt obiecto.

¶ Sed contra hoc tamen insistit iterum Scotus in quarta distinct. quadragesimaquinta, dicens dupliciter posse solui hanc rationem, primo dicendum, quod non sequitur animam frustra vniri si per hãc viam, & per aliam possit perfectionem acquiri: sicut non sequitur, frustra potionem sumere infirmum, qui etiã per sectionem absq; potione posset sanari. Secundo, dicendo quod anima nõ vnitur propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius compositi, & sic vtroq; modo negatur quod modus essendi tali sit propria causa talis modi perficiendi.

¶ Ad primum horum dicitur, quod in generatione entiũ & perfectorum nõ contingit ponere plures modos, vt patet in naturalibus, non ergo est rationabile, perfectionem substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri: quoniam vnius naturę vnus est modus naturalis suæ perfectionis. Secundò, quod frustra fit per plura, quod fit per pauciora æquè benè. Sed sic esset in proposito, imò melius anima perficeretur immediate ab obiecto, quàm à vice obiecto, id est phantasmate: igitur aut ille non esset naturalis, aut ille.

¶ Ad secundum autẽ dicitur, quod quia intellectuale vt sic, non est actus corporis, consequẽter vt sic non est pars compositi corporei: ergo loquendo de substantia intellectuali formaliter, nõ potest dici, quod primo est propter compositum, nisi assignetur ratio quare vnibilis est corpori. Nec potest dici, quia est talis forma, pura intellectiua simul & sensitiua, quia de hac cõiunctione quæritur eodem modo, aut propter bonum sensitiui aut intellectiui. Non primũ, quia illud est vt materia. Ergo secundum, scilicet vt à sensibus accipiat: & habetur intentum.

Lib. 2. super Genes. c. 8. circa med. tom. 3

rum, non quidem ab ipsis creaturis acceptæ, sed à Deo, qui est creaturarum causa, & in quo primo similitudines rerum existunt. Vnde Augustinus dicit in eodem * libro, quòd sicut ratio qua creatura conditur, prius est in verbo Dei quàm ipsa creatura quæ conditur, & sic eiusdem rationis cognitio prius sit in creatura intellectuali: ac deinde est ipsa conditio creaturæ.

nunc vnam, nunc aliam formam ab aliquo agente. Similiter & inferiores substantiæ intellectiuæ, scilicet animæ humanæ habent potentiam intellectiuam non completam naturaliter. Sed completur in eis successiuè [c]: per hoc quod accipiunt species intelligibiles à rebus. Potentia verò intellectiua in substantijs spiritualibus superioribus, id est, in angelis naturaliter completa est per species intelligibiles connaturales, inquantum habet species intelligibiles cõnaturales ad omnia intelligenda [c] quæ naturaliter cognoscere possunt. Et hoc etiã ex ipso modo essendi huiusmodi substantiarum apparet. Substantiæ enim spirituales inferiores, scilicet animæ, habent esse affine corpori inquantum sunt corporum formę: & ideo ex ipso modo essendi competit eis vt à corporibus, & per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur [c], alioquin frustrà corporibus vnirentur. Substantiæ veró superiores, id est, angeli sunt à corporibus totaliter absolute immaterialiter, & in esse intelligibiles subsistentes: & ideo suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem effluxum, quo à Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum intellectuali natura [c]. Vnde August.* dicit 2. super Gen. ad literã, quod cætera quæ infra angelos sunt, ita causantur, vt prius fiant in cognitione rationales creaturæ, ac deinde in genere suo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in mente angeli sint similitudines creatura-

¶ Ad secundum dicendum, quod de extremo ad extremum non peruenitur nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidem sine materia, non tamen sine materialibus conditionibus, medium est inter esse formæ, quæ est in materia, & esse formæ, quæ est intellectu per abstractionem à materia, & ea conditionibus materialibus. Vnde quantumcunque sit potens intellectus angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile: nisi prius reduceret eas ad esse formarum imaginatarum. Quod est impossibile, cùm careat imaginatione, vt * dictum est [c]. Dato etiam quod posset abstrahere species intelligibiles à rebus materialibus: non tamen abstraheret, quia non indigeret eis, cùm habeat species intelligibiles connaturales.

Q. præced. art. 5. 276

¶ Ad tertium dicendum, quod cognitio angeli indifferenter se habet ad distans & propinquum secundum locum. Non tamen propter hoc motus eius localis est frustra. Non enim mouetur localiter ad cognitionem accipiendam [c], sed ad operandum aliquid in loco.

d 288 a 527

¶ Num esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & esse sensibile.

¶ In responsione ad secundũ, vbi ponuntur duæ viæ respondẽdi, aduerte quod Scotus in locis allegatis impugnat primam respõsionem tripliciter. Primò contra eius efficaciam arguit sic, esse imaginabile, aut ponitur medium inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti seu rei cognitę, aut ex parte intellectus seu potentiæ abstrahẽtis. Si ex parte rei, sequeretur quod etiam Deus nõ posset intelligere lapidem, nisi media imaginatione aut esse imaginabili. Si ex parte intellectus, arg. nõ concludit, quia stat quod aliquid sit mediũ virtuti inferiori, & tamen non sit medium virtuti superiori, sicut (verbi gratia) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medij respectu virtutis calefactiuæ debilis paulatim calefacientis: & non virtutis vehementis subitò magnum calorem inducentis.

¶ Secundò ad idem arguit sic. Nihil est in phãtasmate, per quod sufficiat ad causandum speciẽ intelligibilem in suo ordine, quod non eminentius sit in re cuius est phantasma, ergo res sensibilis in se ipsa potest communicare speciem, igitur phantasma est medium per accidens, id est, pro statu isto. Antecedens probatur: quia phantasma per hoc tantum agit, quia est repræsentatiuum obiecti.

¶ Tertiò contra eius veritatem instat, volens falsum esse, quòd esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & sensibile: quoniam esse imaginabile comprehenditur sub hoc extremo, quod est esse sensibile: quemadmodum imaginatio sub cognitione sensitiua.

¶ Ad has obiectiones dupliciter dici potest. Primo quod S. Thomas ideo addidit secundam responsionem quia videbat rationem hanc pati calumniam, nec credidit ipsam esse necessariam, sed probabilem. Ego autem puto opinatum esse ipsum cum Auerroi in de sensu & sensato hanc rationem necessario concludere, si philosophiæ propositiones vt philosophos decet admittatur. Addit tamen secundam responsionem: vt theologantibus, & secundum imaginationem loquentibus satisfaceret. Dicẽdum est ergo, quod ratio efficax est quod medium hoc est essentiale: non tantum in essendo, sed etiã in causando: & non simpliciter, sed respectu talis causæ. s. rei sensibilis. Quod enim esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius, & esse intelligibile: per se notum est: quia quod quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quod vero sit mediũ in causando esse intelligibile nõ simpliciter, ex eo patet, quod effectus esse. s. esse intelligibile, potest causari absq; esse imaginabili cõcurrente: vt patet de speciebus cõgenitis ipsis angelis. Quod autẽ sit medium essentiale in causando eundẽ effectum respectu talis causæ. s. sensibilis exterioris, id est, quod si esse intelligibile causari debet à re sensibili extrinseca, causari non potest nisi per tale mediũ. s. esse imaginabile. Et loquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Diony. 7. c. de diui. no. scilicet quod ordo vniuersi hoc habet, vt supremũ infimi attingat infimum supremi. Ex hac enim habeo, quòd sensibile non nisi in suo supremo, pertingit ad infimum ordinem intelligibilem. Constat autem quod supremum in ordine sensibilium est esse imaginabile: quia est spiritualissimũ & propinquissimũ intelligibilitati: & q̃ infimum in ordine intelligibile est cõcurrere ad speciẽ intelligibilẽ educendã de potentia ad actum: igitur naturalis ordo rerum exigit, vt res sensibilis secundũ esse omnino materiale, non possit esse immediatũ cooperans virtuti intellectuali producenti esse intelligibile. Sed si cooperari debet, oportet quod prius ad summum gradum perueniat. Habeo etiam secũdo, quod solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualium coniungitur supremo sensibilium, quod est concurrere cum sensibilibus ad habendum & colli-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

& cohærendi esse intelligibile. Intellectus verò superiores altiori modo illud obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum: quod esse sensibile est medium non solum ex parte virtutis intellectiue, sed etiam ex parte sensibilis rei cognitæ. Non inquantum habet rationem obiecti seu termini, sed inquantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantias non obstare.

282 2 dist. 3. q. 3. ar. 2. cont. ca. 96. Et ver. q. 8 art. 10. Et opu. 3. c. 7. & lec. 20. 126. Et com. sit. lec. 4. & lec. 10. 181

¶ Ad secundam verò negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis non percedides, sed per se concurrit ad talem causalitatem, vt ex dictis iam patet. Ad probationem autem dicitur, quod phantasma agere ratione naturæ repræsentatiuæ tantum, potest dupliciter intelligi. Vno modo tanquam ratione agendi, & sic conceditur. Alio modo tanquam conditione agentis, & sic est falsum. Quidditas enim bouis nō secūdum quodcunque esse est proximum principium sui ipsius in esse intelligibili, sed secundum esse spiritualissimum proprij ordinis, scilicet sensibilis. Vnde quemadmodum quod quid erat esse bouis, est prima ratio agendi in generatione naturali, cum bos generet bouem: esse autem materialiter & sensibiliter, vt bos est, & in rerum natura est conditio & rationis agendi, & agentis. Ita cum phantasma speciem intelligibilem concauset (quum phantasma nihil aliud sit quàm natura bouina in tali esse spirituali) ratio agendi est ipsa natura, sed conditio rationis agendi & agentis est talis spiritualitas, quæ nō eminentius continetur in obiecto extrinseco, quoniam ipsa est ab anima, non quacunque, sed suprema, seu secundum sui supremum, quoniam sensitiuum ex coniunctione ad intellectiuum, obtinet vim cogitatiue, a qua est tanta spiritualitas. Nec obstat quod phantasma sit quantum quoddam materiale, ac per hoc conueniens in modo essendi cum obiecto extrinseco: quoniam vt ex dictis patet, modus ille essendi quamuis sit eiusdem generis, est tamen alterius & nobilioris rationis, adeo vt differat ab illo plusquam genere physico, & sit supremus in tota latitudine modorum essendi sensibilium: vt summa propinquitas eius ad ordinem intelligibilium testatur. Et propterea, vt dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis. Non autem quidditas in esse omnino materiali.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum superiores angeli intelligant per species magis vniuersales, quàm inferiores.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd superiores angeli non intelligant per species magis vniuersales, quàm inferiores. Vniuersale enim esse videtur quod a particularibus abstrahitur. Sed angeli non intelligunt per species à rebus abstractas c. Ergo non potest dici quòd species intellectus angelici sint magis & minus vniuersales.

2 ¶ Præterea, Quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur quàm quod cognoscitur in vniuersali: quia cognoscere aliquid in vniuersali, est quodammodo medium inter potentiam & actum. Si ergo angeli superiores cognoscunt per formas magis vniuersales, quàm inferiores: sequitur quòd angeli superiores habeant scientiam magis imperfectam, quàm inferiores. Quod est inconueniens.

3 ¶ Præterea, Idem non potest esse propria ratio multorū. Sed si angelus superior cognoscat per vnā formā vniuersalem diuersa quæ inferior angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur quòd angelus superior vtitur vna forma vniuersali ad cognoscenda diuersa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de vtroque. Quòd videtur inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio.* 12. cap. angelicæ hierar. quòd superiores angeli participant scientiam magis in vniuersali, quàm inferiores. Et in lib.* de causis dicitur, quòd angeli superiores habent formas magis vniuersales.

Ca. 12. cæle. hierarch.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli quantò superiores sunt, tantò per species vniuersaliores intelligunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quod sunt vni primo, quod est Deus, propinquiora & similiora. In Deo autem tota plenitudo intellectualis cognitionis continetur in vno, scilicet in essentia diuina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus simpliciter inuenitur. Vnde oportet quod ea quæ Deus cognoscit per vnum, inferiores intellectus cognoscant per multa. & tantò amplius per plura, quantò amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur quantò angelus fuerit superior, tantò per pauciores species vniuersitatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet quod eius formę d sint vniuersaliores e, quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc exemplū aliqualiter in nobis perspici potest: sunt enim quidam qui veritatem intelligibilem capere non possunt: nisi eis particulatim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum cōtingit. Alij verò qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidit vniuersali vt à singularibus abstrahatur, c inquantum intellectus ille cognoscens à rebus cognitionem accipit. Si verò sit aliquis intellectus à rebus cognitionem non accipiens, vniuersale ab eo cognitum non erit abstractum à rebus, sed quodammodo ante res præexistēs, vel secundum ordinem causæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in verbo Dei, vel saltem ordine naturæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in intellectu angelico.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd cognoscere aliquid in vniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ, vt scilicet cognoscatur solum vniuersalis natura rei. Et sic cognoscere aliquid in vniuersali est d imperfectius. Imperfectè enim cognosceret hominē qui cognosceret de eo solum quod est animal. Alio modo ex parte medij cognoscēdi. Et sic perfectius est cognoscere aliquid in vniuersali. Perfectior enim est intellectus qui per vnum vniuersale medium potest singula propria cognoscere, quàm qui non potest.

¶ AD TERTIVM dicendum, quod idem non potest esse plurium propria ratio adęquata. Sed si sit excellens, potest idem accipi vt propria ratio & similitudo diuersorum e. Sicut in homine est vniuersalis prudentia quantum ad omnes actus virtutum: & potest accipi vt propria ratio & similitudo particularis prudentiæ, quæ est in leone ad actus magnanimitatis, & eius quę est in vulpe, ad actus cautelę, & & sic de aliis. Similiter essentia diuina accipitur propter sui excellentiam, propria ratio singulorum quæ sunt in ea. Vnde sibi singula similantur secundum proprias rationes. Et eodem modo dicendum est de ratione vniuersali, quæ est in mente angeli, quod per eam propter eius excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

Secunda verò probatur ex eo quòd Deus omnia per vnum vt quo intelligit, & hoc est perfectionis simpliciter. Ex hoc enim euidēter sequitur, quod similius Deo & perfectius intelligēdi vim obtinet, qui per pauciora omnia intelligit distinctè, quā qui per plura: quoniā minor paucitas propinquior est vnitati quàm multitudo. Et lumē intellectus minus diuisum, aut diuisibile perfectius est, quàm diuisibile per multas rationes intelligēdi ad hoc vt intelligat. Cuius signum est secunda probatio in litera adducta, quæ experientia dubitare non permittit. Experimur enim in nobisipsis quosdam discipulos esse quibus oportet omnia sigillatim dicere, quasi per singulas species de articulando. Quosdam verò, qui statim ex vno multa apprehendūt: nec hoc aliunde quàm ex nobilitate ingenij prouenit.

¶ *Num quo angeli Deo similiores sunt, tantò per pauciores species intelligunt.*

¶ Circa rationes adductas & conclusionem occurrunt obiectiones, Scotus in 2. dist. 3. quæst. 10. vbi cōtra primam rationem instat, dicens propositionem illam quanto angeli sunt similiores Deo, tanto per pauciores species intelligunt, esse falsam. Quia non oportet quod intellect' similior Deo assimiletur magis per sibi in hoc quod est per pauciores species intelligere: sed in hoc quod limpidius intelligit.

¶ *Nam homines subtilioris ingenij per pauciores species intelligant.*

¶ Contra secundam verò rationem à signo sumptam instat, dicens supponi ibi falsum, puta quod homines melioris ingenij, per pauciores species intelligāt: quoniam tot sunt in illis quot sunt in his qui sunt hebetioris ingenij. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Contra conclusionem autem directè arguit tripliciter. Primo, vnitas rationis intelligēdi præsupponit vnitatē obiecti adæquati, id est, cōtinentis virtualiter obiectiuè omnia quæ species illa continet repræsentatiuè: vt patet de essentia diuina: vt ratione intelligendi, & vt obiecta. Sed impossibile est dari tale vnum obiectum continens multitudinem quidditatum, ergo non potest dari aliqua species creata repræsentans distinctè multas quidditates. Secundo, quælibet ratio cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum: Sed talis species non posset habere actum sibi adæquatū: ergo non datur. Probatur minor, quia apud te angelus non potest simul plures species actu intelligere distinctè. Tertio, arguit ad idem ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, scilicet quod angelus plures naturas simul cognosceret distinctè. Affert præterea vnam aliam rationem contra tenentes speciem aliquam in angelo non repræsentare tot, quin possit plura repræsentare: quod quidem dicit à nobis non oportere negari, & benè dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularibus: & propterea quum tractabitur inferius de repræsentatione infinitorum singularium per vnam speciem angelicam, soluetur eius ratio.

¶ Ad obiectionem contra primam rationem dicitur notādo, quod duplex genus perfectionum inuenitur in Deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis, vt sapientia & bonitas. Quædam verò incommunicabiles, vt infinitas & deitas, & intelligere omnia distinctè per substantiam suam: & alia huiusmodi. Nec solum inter se differunt perfectiones hæ: sed differenti modo creaturæ similiores Deo his appropinquāt: quoniā secundum primas perfectiones attenditur appropinquatio penes magis participare rationem formalem illius perfectionis. Secundum verò perfectiones incommunicabiles appropinquatio attenditur secundū maiorem recessum ab opposito. Illud enim est similius deitati, cuius natura magis recedit à non esse, &c.

¶ Nota secundo quòd non solum intelligere est perfectio simpliciter, sed etiā intelligere omnia per vnū: vt patet ex diffinitione perfectionis simpliciter posita ab Anselmo monologion. xv. Nec refert in proposito an sit perfectio simpliciter seorsum, & de per se. an sit gradus seu modus perfectionis simpliciter: vt hoc quod dico actus purus.

¶ Nota tertio, quòd suprema pars vniuersi, id est, angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundū quasdā perfectiones simpliciter, sed secundum omnes: magis tamen & minus secundum gradus suos: vt patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Th. ostendentis, angelos quanto superiores, tanto per pauciores species intelligere, quia sunt similiores Deo secundum omnes perfectiones simpliciter, & consequenter secundum hanc, vnde irrationabilis, & à Philosophia aliena est exceptio illius, quare enim magis ista quàm aliæ excipienda est. Secundo, dicitur quod ratio fundatur super essentiali graduatione intellectuum, vt sic: quoniam quantò intellectus est superior, tātò est perfectior. Quātò autem perfectior, tātò vnitior (vt sic liceat loqui) eo quòd virtus vnita maior est seipsa dispersa. Constat autem magis vnum & indiuidualem esse intellectum minus partitū per species intelligibiles, quàm eum qui per plures species diuidendus est ad singula cognoscenda: & consequēter quanto intellectus est perfectior, tantò est similior Deo non solum in hoc quod limpidius cognoscit, sed etiam in hoc quod per pauciores species cognoscit.

Annotat. ¶ Ad tertium verò dicitur, quod esse sensibile duobus modis sumi potest. Vno modo communiter: & sic constat quod esse imaginabile est eius species. Alio modo magis strictè & vsitatius pro sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse medium: quia de tali sensibili est sermo vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶ In responsione ad tertium aduerte quod Sco. in 4. dist. 45. q. 2. tenens distantiam localem impedire cognitionem tam angeli quàm animæ separatæ, autoritatibus munit se, scilicet Aug. in lib. de cura agenda pro mortuis, & Gregor. in homilijs, dicentium animas separatas, nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt à Ioan. Bapt. descensum ad inferos. Adducit etiam duas autoritates Arist. Alteram ex 8. Physi. vbi vult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus, alteram ex 7. Phy. vbi vult agens & patiens esse simul simultate cōtactus in corporibus, vel simultate maiore, scilicet mutuæ præsentiæ in spiritualibus, apud ipsum ergo requiritur præsentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

Annot. ¶ Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primo, quia supponunt angelū seu animam separatam accipere cognitionem à rebus sensibilibus: peccant secūdo secundum non causam vt causam: quoniā aliunde prouenit ignorantia eorum quæ fiunt apud nos, & non ex distantia, vt infrà patebit. Vnde autoritates Aug. & Greg. non sunt ad propositū, similiter & autoritates Arist. quia loquuntur de actione & passione: quamuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorum iam pateat: quomodo autoritas intelligenda sit de præsentia ordinis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo aduertendum est, quòd cūm vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicādo, seu essendo, nec in causando, sed in repręsentādo, intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est quàm intelligere per species ad plura se extendentes in repræsentando. Et quoniam hoc contingit dupliciter: Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis: Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo modo quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differentiarum eius actualiter vniuersalior species diceretur & esset, quàm repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tantùm, & hoc modo sumitur vniuersalior in proposito, & non primo modo.

Comment. ¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua affirmatiue, dupliciter probata, scilicet angeli quantò sunt superiores, tantò per species vniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista. Intellectus quātò sunt naturaliter superiores, tantò sunt similiores Deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligūt, ergo per vniuersaliores: consequentia est nota. Alioquin intelligens per pauciores species, nō haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autē propositio patet ex eo quòd naturę graduātur secundum propinquitatē similitudinis naturalis ad primum.

¶ Ad

¶ Ad obiectionem verò contra secundam rationem dicitur, quod S.T. non accipit pro signo ingeniosiores homines ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidens est nos, scilicet qui ingenio præstant, ex paucioribus principiis: & absque distinctā singulorum propositione apprehēdere, hoc enim est signum euidens quod in vno multa apprehendere, nec egere singula seorsum proponi, attestatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autem contra conclusionem, dicitur quod vnitatem speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, dupliciter intelligi potest. Vno modo, quod præsupponit vnitatem formalem & realem illius sic in rerum natura existentis. Et hoc modo non oportet esse verum, vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinæ. Talis enim res non est sic in rerum natura, vt adæquatè præsentatur per speciem. Et propterea nulla vna res singularis inuenitur in rerum natura adæquatè illi respōdens. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tantum formalem obiecti: quemadmodum si species naturę leonis à Deo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo verum est vniuersaliter: quod omnis species supponit vnitatem obiecti: quoniam & omnis potentia respicit primo vnam rationem formalem. Et sic dico quod argumentū decipitur, putans primo modo verificari maiorem, cum tamen in solo Deo verificetur. In cæteris verò sat est quod quælibet species respiciat primo vnam rationem formalem & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad secundam verò obiectionem, ex parte actus conceditur, quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suę speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quod non potest simul plura vt plura intelligere simul. Non est autem plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiam per plures species ordine quodam se habentes, vel in ordine ad vnum.

¶ Contra eandem conclusionem instatur, quia videtur contradicere suprà dictis, quoniam sequitur ex ea, quod posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam, & tenet sequela, adiuncta alia propositione tua, scilicet quod quolibet angelo facto potest Deus facere perfectiorem substantialiter, ex hoc enim sequitur, quod si facto angelo qui omnia intelligit per duas species, scilicet essentiam propriam, & vnam superadditam, fiat alter superior ille intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantum, quæ procul dubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur quòd creato superiore angelo, necessario omnibus inferioribus angelis super adderetur noua species, qua distinctè possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species, in isto verò nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodē modo dicendum est, si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.

¶ *Num species intellectus angelici plura distinctè repræsentet.*

¶ In responsione ad vltimum argumentum, dubium occurrit circa illam propositionem, species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distinctè: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile, quoniā talis excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici quod sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellētiam in essendo, quia scilicet est præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem quare species angelica vna existens, est multorum distinctè repræsentatiua, quia est excellēs, id est, quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verbo, quia idem est multa distinctè repræsentare, & singula excellēter seu inadæquate repræsentare. Nec etiā dici potest, quod sit propter excellentiā in essendo. Tū quia sequeretur quod vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantiis sensibilibus specificè distinctis, imo multis substantiis angelicis: immò forte omnibus substantiis acreatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiā nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias earum quidditates nobilius in essendo quàm id quod non habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quemadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quod sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, quum vtrunque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis notādum est primò, quod duo sunt genera entium. Quædā ad hoc primo instituta vt sint: quamuis forte secundariò alia repræsentent: & hæc vocamus res. Quædam verò ad hoc primo instituta sunt naturaliter, vt alia repræsentent: & hæc vocamus intentiones rerum, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera est, quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectiuum verò esse omnia, vt patet ex q. 14. & communi animi philosophorum conceptione, conuenientium in hoc, quod simile simili cognoscitur. Nec naturę rerum secundum seipsas, possunt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuum secūdum suam substantiam solam & finitam potest esse tantæ excellentiæ, vt habeat in se vnde distinctè sibi assimilentur naturæ rerum cognoscibilium, secundum proprias earum rationes. Vnde restat vt quum nec esse naturæ cognoscitiui sit ratio cognoscibilium, nec esse naturale cognoscibilium sit secundum se in cognoscitiuo: vt oportuerit institui à natura ens intentionale, quo cognoscitiuum esset cognoscibilia. D. 10

¶ Notandum est secundo, quod cognoscitiuum & intentionale, non distinguuntur, sicut duo rerum ordines: sed potius vt concurrentia ad perfectionem vnius ordinis, scilicet naturarum cognoscitiuarum, quoniam intentionale complementū intrinsecum cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendum quod substantiæ cognoscitiuæ debetur, scilicet esse cognoscibilia, inuentum est. Intrinsecum verò: quia ad perficiendum & eliciendum intrinsecam eius operationem adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu inditum est actu esse intentionale quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo verò in potentia inest in potentia tale esse intentionale, vt patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad altitudinem verò gradus, quoniam quanto vis cognoscitiua est altior, tanto magis vnitē se habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quanto autem magis virtus cognoscitiua vnitur, tanto minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia. Ac per hoc quanto virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & consequenter minus distinctum, & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est, quod nihil aliud est quàm id quod vocamus species intelligibiles, & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primo intellectu ordinatè prouenien perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solam omnia nouit. Et cum hoc aliis communicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis vt tales essent substantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quod secundum esse substantiale habere non possunt, secundum esse intentionale haberent: magis & minus vniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substantiæ cognoscitiuæ, adeo quod anima nostra vltima in ordine intellectualium, diuisibilis sit secundum esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus ad obiecta dicitur, quod hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quæ repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentatiuarū eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia, non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & propter talem excellentiam potest plurium esse ratio distincta. Si verò intelligatur respectu specierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate relucet intentum: & intelligitur de excellentia, non solum in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quod imaginamur, quòd quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentatarum, puta species bouis, species leonis, species aquilæ, & cætera ascendendo erit dare vnam speciem altioris ordinis, æquiualentem excellenter seu eminenter illis tribus seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantē distinctè altiori modo & illam & quę repræsentātur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationem vniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clarē patet, adductas instantias nihil obstare. Non tamen oportet dicere speciem vniuersaliorem esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectiorem repræsentatiuis adæquatis earum: quod est necessarium. Nec est idem iudicium de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se, sed proportionale. Non esse idem quidem ex eo patet, quia impossibile communiter fatemur esse, quòd angelus secundum esse substantiale repræsentet propriam differentiam lapidis: & iam concepimus pariter, quod secundum esse intentionale sibi additum illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, quod sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secundum propriam illius differentiam repręsentatiuum, & non repugnare hoc esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitum ens est inter accidentia: & tamen bouinæ differentię propriè repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea quam suprà tetigimus, quia scilicet (n) intentionale est primo à natura institutum ad

QVAESTIO QVINQVAGESIMA sexta de Cognitione angelorum respectu immaterialium, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de cognitione angelorum ex parte rerum quas cognoscunt. Et primo de cognitione rerum immaterialium, Secundo de cognitione rerum materialium.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primò vtrum angelus cognoscat seipsum.

¶ Secundò vtrum vnus cognoscat alium.

¶ Tertiò vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum.

Universidad de ... Biblioteca

repræsentandum pro complemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ verò res quarum sunt intentiones, sunt primo institutæ ad essendum. Proportionale autem iudicium de substantia intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto substantia est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altius: imo ex altitudine substantiæ prouenit altitudo intentionis, maioremque perfectionem, æquiuocam tamen, ponit in angelo altitudo gradus substantialis, quã altitudo intentionis: quoniam hæc nihil aliud ponit nisi eminenter æquiualere repræsentatiuis adæquatis rerum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angelus cognoscat seipsum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus seipsum non cognoscat. Dicit enim Dion.* 6. cap. Angelicæ hierarch. quod angeli ignorant proprias virtutes. Cognita autem substantia, cognoscitur virtus. Ergo angelus non cognoscit suam essentiã.

(283; 2. q. 87. ar. 1. & 12. cont. c. 96. Et li. 4. c. 11. 10. 1 & 2. Et ve. 14. q. 8. ar. 6. Et tracta. lect. 13. su. Annot. — Ca. 6. eccle. hierar. non procul à f.)

2 ¶ Præterea, Angelus est quædam substantia singularis, alioquin non ageret, cum actus sint singularium subsistentium. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo nõ potest intelligi. Et ita quum angelo non adsit nisi intellectiua cognitio, non poterit aliquis angelus cognoscere seipsum.

3 ¶ Præterea, Intellectus mouetur ab intelligibili: quia intelligere est quoddam pati, vt dicitur in 3. de * Anima. Sed nihil mouetur, vt patitur à seipso, vt in rebus corporalibus apparet. Ergo angelus non potest intelligere seipsum. (Li. 3. de anima. tex. 12. & 2. Comment.)

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. super Genes. ad lit. * quod angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est in illustratione veritatis, cognouit seipsum. (Lib. 2. de Ge. ca. 8. in princ. fere. to. 3.)

CONCLVSIO.

¶ Cum angelus sit intelligibile subsistens, seipsum per substantiam suam intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supra dictis * patet, ᶜ obiectum aliter se habet in actione quæ manet in agente, & in actione quæ transit in aliquid exterius. (Q. 54. ar. 2. 176. 113 a) Nam in actione quæ transit in aliquid exterius, obiectum siue materia in quam transit actus, est separata ab agente, sicut calefactum à calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione quæ manet in agente, oportet ad hoc quòd procedat actio, quòd obiectum vniatur agenti, sicut oportet quod sensibile vniatur sensui, ad hoc quod sentiat actu: & ita se habet obiectum potentiæ ad huiusmodi actionem, sicut forma quę est principium actionis in aliis agentibus. Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.

¶ Sed considerandum est, quòd huiusmodi species obiecti quandoque est in potentia tantum in cognoscitiua virtute: & tunc est cognoscens in potentia tantùm. Et ad hoc quod actu cognoscat, requiritur quòd potentia cognoscitiua reducatur in actum speciei. Si autem semper eam actu habeat, nihilominus per eam cognoscere potest absque aliqua mutatione vel receptione præcedenti. Ex quo patet, quod moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis inquantum est cognoscens, sed inquantum est potentia cognoscens. Nihil autem differt ad hoc quòd forma sit principium actionis, quòd ipsa forma sit aliquando inhærens, & quòd sit per se subsistens. Non enim minus calor calefaceret si esset per se subsistens, quam calefacit inhærens. Sic igitur etsi aliquid in genere intelligibiliũ se habeat vt forma intelligibilis subsistens, intelligit se ipsum. Angelus autem cum sit immaterialis, est quædam forma subsistens: & per hoc intelligibilis actu. Vnde sequitur quod per suam formam, quæ est sua substantia, seipsum intelligat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod litera illa est antiquæ translationis, quæ corrigitur per nouam in qua dicitur,

¶ Præterea, Et ipsos, scilicet angelos cognouisse proprias virtutes. Loco cuius habebatur in alia translatione: & adhuc eos ignorare proprias virtutes. Quamuis etiam litera antiquæ translationis saluari possit quãtum ad hoc, quod angeli non perfectè cognoscunt suam virtutem, secundum quod procedit ad ordine diuinæ sapientiæ: quæ est angelis incompræhensibilis.

¶ Ad secundum dicendum, quod singularium quæ sunt in rebus corporalibus, non est intellectus apud nos: non ratione singularitatis, sed ratione materiæ ᵉ quæ est in eis indiuiduationis principium. Vnde si aliqua singularia sunt sine materia subsistentia, sicut sunt angeli, illa nihil prohibet intelligibilia esse actu.

¶ Ad tertium dicendum, quod moueri & pati conuenit intellectui secundum quod est in potentia. ᶜ Vnde non habet locum in intellectu angelico, maxime quantum ad hoc quod intelligit seipsum. Actio etiam intellectus non est eiusdem rationis cum actione quæ in corporalibus inuenitur, in aliam materiam transeunte.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ sextæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solum notandum est, quod præsentis intentionis est discutere principaliter modũ quo angelus cognoscit se ipsum: quoniã quod cognoscat seipsum, apud sapientes dubium non est, sed de modo, an scilicet per substantiam suam, an per aliquam speciẽ superadditam seipsum cognoscat, dubitatur.

¶ In corpore articuli vnã cõclusionẽ intendit affirmatiue responsiuam quæsito, scilicet angelus intelligit seipsum per suam substantiam. Et probat eã syllogismo hypothetico sic. Si aliquid in genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistẽs, illud tale intelligit se ipsũ per seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi, ergo, &c. primam propositionẽ conditionalem probat Sãctus Th. quo ad id quod hic intenditur, discurrendo conditiones intelligibilis per seipsum. Vbi aduerte, quod in prædicato cõsequentis assumptę conditionalis quatuor dicũtur, s. quod illud tale intelligit, & quod intelligitur, & quod à seipso, & quod per seipsum. Et primũ superius discussum est cõuenire angelo. Reliqua vero hic intenduntur: quartũ tamen principaliter, ideo tota intẽtio huius corporis versatur circa intelligibile declarãdo quid per se, & quid per accidẽs cõcurrit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor præmittit cõditiones, quas examinat de obiecto intelligibili, scilicet coniunctionem, causalitatem, motionẽ, & inhæsionẽ. Ostendit ergo primo, quod intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectũ operationis transeuntis & immanentis. Secundo quod intelligibile in actu coniunctũ se habet ad intellectionẽ vt principiũ formale, sicut calor ad calefacere, & species visibilis ad videre. Tertio, quod mouere intelligentẽ accidit ex eo quod intelligens est in potentia: & cõsequenter, quod non per se requiritur ad intelligibile in actu quod moueat intelligentem. Quarto, quod inhærere intelligenti, quemadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quod est accidẽs. Quia si esset subsistẽs, nihil minus ad eundẽ effectum concurreret, & consequenter quod non requiritur ad intelligibile in actu quod informet intellectum per inhæsionem. Ex his enim quatuor deducitur assumpta conditionalis, dũ ex his habetur, quod ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requiritur, nisi quod sit coniunctum, & sic cõiunctum intelligenti vt sit principium formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhæreat sibi, siue non, sed subsistat. Ex hoc enim manifeste sequitur, quod si aliquid in genere intelligibiliũ se habet vt forma intelligibilis subsistens, quod illud tale habet rationẽ completam intelligibilis in actu respectu suipsius, quod præsupponitur esse intellectiuũ, & per hoc intelligi à seipso per seipsum, & si diligenter inspexeris, aduertes quod quatuor hæ cõditiones tribus illis conditionibus in consequente positis respondent: quoniã primæ duæ inferunt, quod illud tale intelligitur, tertia vero, quod à seipso: quarta autẽ, quod per seipsum. Ex quarta enim habetur, quod non oportet speciem mediare quę inhæreat intelligenti. Ex tertia vero, quod non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda vero & prima, quod oportet esse vt actum & formam in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta probatur à Sancto Thoma: quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

¶ Quomodo quo formaliter quippiam operatur, sit coniunctum ei quod operatur.

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusionem, dubium occurrit multiplex, tactum à Sco. in 2. sen. dist. 2. q. 2. sed antequam illa afferã, moueo vnum dubium circa processum Sanct. Tho. quod etiam aliqualiter tangitur à Sco. sub alia formã: & consistit in hoc, quia videtur processus ille aduersari sibi ipsi, & aliis dictis Sanct. Tho. & veritati. Sibiipsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur, quod oportet intelligibile esse vnitum intellectui vt principiũ formale quo operãs operatur. Deinde vero dicitur, quod non oportet coniunctionem istam fieri secundum inhæsionem, qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili. Et confirmatur: quia coniunctio ista intelligibilis cũ intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quod cõiunctio ista præuenit operationẽ, imò est eius causa, ergo est secundum esse, non substantiale, quia substantia angeli non est forma substantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa apud te, ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur inquit Sco. exemplo suo: quia calor si esset subsistens, quãuis esset principium calefaciendi, non tamen esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quamuis substãtia angeli sit secundo se actu intelligibilis, & possit esse principiũ formale intellectionis, sicut calor calefactionis: non tamen posset esse principiũ formale, quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si non insit illi intellectui, sed per se subsistat. Aliis vero dictis Sã. Thomæ obstat hæc: quoniam ipse in 3. cont. Gen. cap. 51. dicit hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quod est veritas ipsa, & purus actus etiam in genere intelligibilium, quod possit esse principium formale quo intellectus intelligit: & non informat illum intellectum secũdum esse. Nõ igitur stat simul quod hic dicitur. Contra veritatem autem inquit Scotus, quia impossibile est aliquid esse quo formaliter res operatur operatione immanente, & illud non esse in ea: vt patet ex 2. de anima. Vbi per hoc medium, scilicet quo formaliter operatur, demonstratur, illud esse formam dantem esse operanti.

¶ Num accidat intellectus ab intelligibili obiecto moueri, quia quandoque est intelligens in potentia.

¶ Circa tertiam conditionem obiectio Sco. occurrit argumentis sic: Obiectum in actu est causa intellectionis in fieri, & in esse respectu intellectionis, ergo intellectus quandiu intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili, & si semper intelligit, semper mouetur, male ergo dicitur à Sancto Thoma, quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, quia est quandoque intelligens in potentia.

¶ Circa quartam conditionem occurrent obiectiones Scoti. Sed quia supponunt intellectum angelicum, quantum est ex se concurrere mere passiue ad intellectionem, & de hoc specialem faciemus quæstionem, ideo omittantur.

¶ Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, quod omnes supponunt vnum falsum, scilicet quod essentia angeli comparetur ad angelum inquantum intelligens est, vt forma separata, quia ponitur non inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus essentiã esse ipsi angelo, nõ solũ in esse naturæ intimè inhærentem, sed etiam in esse intelligibili. Ita quod est obiectum actu intelligibile magis intimè vnitum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduertendum est, quod causa huius erroris est non discernere inter intelligibile extrinsecum & intrinsecum. Quum enim oporteat intelligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur quod quemadmodum aliorum intelligibilium naturas per informationem habet, ita & suipsius oporteat habere: quum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum. Quoniam quemadmodum intelligens diuersimodè se habet ad essendum ipsum, & ad essendum alia, ita diuersimode se habet ad intelligendũ se & alia. Et propterea, quia est ipsummet in tali esse naturæ, quod est etiam illud in esse intelligibili, quia illud esse naturæ est actu intelligibile, ideo seipsum per seipsum intelligere potens est. Quia verò alia non est, neque secundum esse naturale, neque secundum esse intelligibile, nisi aliquid superaddatur: ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo quid dicendum sit ad obiecta. Negandũ est enim poni hic obiectũ separatum, quoniam penitus coniunctum non per inhæsionem, sed per identitatem & per subsistentiam, non seorsum & separatim ab intelligẽte, vt Scotus intellexit, sed in ipso intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore quo lignum calefacit, qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identice, non minus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si species visibilis esset per se subsistens per identitatem in vidente, esset nihilo minus principium formale visionis in eo.

¶ Ad id autem quod oppositum est obiiciendo, quod intellectus apud Sanct. Thom. distinguitur realiter ab ipso angelo, dicendum est, quòd nihil refert ad propositum distinctio vel identitas intellectus cum angelo. Vt enim ex libro de anima patet, siue ponatur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorum sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsæ sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeãt: idem est iudiciũ quo ad posse & ad posse operari. Imaginandum est enim, quod quia intelligere primo est opus substantiæ intelligentis, perfectius intelligere sit, si substantia ipsa vtrãque vim habet, scilicet & obiecti, & operantis, quamuis mediante aliqua proprietate illa operationem eliciat, quàm si solam vim operationis habeat: & mediante illa proprietate, obiecti vim accidentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc aliis dictis Sanct. Tho. quoniam esse formam intelligibilem alterius dixit proprium deitatis, non autem esse formã intelligibilẽ sui ipsius: quod in proposito assumitur.

mus, dũ dicimus quod substantia angeli quia est subsistens & perfecta in esse immateriali habet & quod sit intellectiua, & quod sit intelligibilis. Ac per hoc fluat ab ea vis qua intelligit respectu suiipsius, non egens alia formatione, ipsa substantia præueniente: & magis intrinseca & modificatiua ipsius, quàm quodcunque superadditum. Et ex his etiam patet, quod hoc non repugnat demonstrationi factæ in secundo de anima, quia nõ ponimus intelligibile separatum, sed magis coniunctum operanti, quàm per informationem. Sed quod multos fallit, est, quia considerantur intellectus angeli & substantia eius, quasi duæ res separatæ, & quæritur quomodo vniuntur, quum tamen secundum veritatem intellectus fluat ab essentia actu intelligibili magis quàm intimius formalius illa, quàm quæcunque intentionalis species: & hoc in genere intelligibili. Vnde qui hic non vult decipi, nõ distinguat inter intellectum & intelligentem vt sic: sed vtatur eis vt vno, & quiescet.

¶ Ad obiectionem Scoti contra tertiam conditionem dicitur, quod quum cognoscens seu intelligens, vt in 2. & 3. de anima dupliciter dicatur, in potentia, scilicet essentiali & accidentali, seu ad actum primum & secundum: moueri ab obiecto attenditur secundum actum primum in intellectu, & non secundum actum secundum, quoniam vt patet in tertio de anima, intellectus in actu, sicut sciens non eget motore. Dupliciter ergo peccat arguens, primo attendendo motionẽ cognoscenti à cognito, quo ad actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscens & cognitum cõiuncta sunt, vna completa causa actus secundi in fieri & in esse. Et ideo hoc modo & non aliter, verificatur cognitionem dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia male interpretatur Sanct. Tho. intelligens quòd assignaretur pro causa motionis ab obiecto, differentiam temporalem, scilicet quãdoque esse in actu, & quãdoque esse in potentia: quoniam tamen hoc non intendatur in Sanct. Tho. sed assignatur pro causa esse in potentia, loquendo de potentia ad actum primum, quod est manifeste verum & euidenter. Ex hoc enim quod cognoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in potentia ad illud: sequitur quod moueatur ab illo, & fiat actu tale quale cognitum est. Vnde vt subdit S. T. si cognoscens ex se vel aliũde actu haberet in se naturã cogniti, nõ moueretur à cognito, vt de se patet, quia nihil est mobile ad id quod habet.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum vnus angelus alium cognoscat.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alium non cognoscat. Dicit enim Philosophus in 3.* de anima, quòd si intellectus humanus haberet in se aliquam naturam de numero naturarũ rerũ sensibilium, illa natura interius existẽs prohiberet apparere extranea, sicut etiam si pupilla esset colorata aliquo colore, non posset videre omnem colorem: sed sicut se habet intellectus humanus ad cognoscendas res corporeas, ita se habet intellectus angelicus ad cognoscendas res immateriales. Cum igitur intellectus angelicus habeat in se aliquam naturam determinatam de numero illarum naturarum, videtur quòd alias cognoscere non possit.

2 ¶ Præterea, In * libro de causis dicitur, quòd omnis intelligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo: & quod est sub se inquantum est causa eius. Sed vnus angelus non est causa alterius. Ergo vnus angelus non cognoscit alium.

3 ¶ Præterea, Vnus angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius angeli cognoscentis: cum omnis cognitio sit secundum rationem similitudinis. ᶜ Essentia autem angeli cognoscentis non est similis essentiæ angeli cogniti, nisi in genere, vt ex supra dictis * patet. Vnde sequeretur quòd vnus angelus non haberet de alio cognitionem propriam, sed generalem tantum. Similiter etiã non potest dici quod vnus angelus cognoscat alium per essentiam angeli cogniti, quia illud quo intellectus intelligit, est intrinsecum intellectui. Sola autem trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici non potest quod vnus cognoscat alium per speciem, quia illa species non differt ab angelo intellecto, cum vtrunq; sit immateriale. Nullo igitur modo videtur quod vnus angelus possit intelligere aliũ.

4 ¶ Præterea, Si vnus angelus intelligit alium: aut hoc esset per speciem innatam, & sic sequeretur, quòd si Deus nunc de nouo crearet aliquem angelum, quod non posset cognosci ab his qui nunc sunt. Aut per speciẽ acquisitam à rebus, & sic sequeretur quod angeli superiores non possent cognoscere inferiores à quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur quòd vnus angelus alium cognoscat.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in lib. * de causis, quod omnis intelligentia scit res quæ non corrumpuntur. (Propos. 11. in prin. habetur hic liber inter opera Arist. tom. 3.)

CONCLVSIO.

¶ Quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Augusti.* dicit 2. super Gene. ad lit. ea quæ in verbo Dei ab æterno preextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. (Lib. 2. c. 8. per totum tom. 3.) Vno modo in intellectum angelicum. Alio modo vt subsisterent in propriis naturis. In intellectum autem angelicum processerunt per hoc quòd Deus mẽti angelicæ impressit rerum similitudines, quas in esse naturali produxit. In verbo autem Dei ab æterno extiterunt non solum rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omnium spiritualium creaturarum. Sic igitur vnicuique spiritualium creaturarum à verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium tam corporalium quàm spiritualium, ita tamen quòd vnicuique angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intellectuale simul: ita scilicet quod in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum tam spiritualiũ quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantùm ᵉ vt videlicet per huiusmodi species impressas tam creaturas corporales quàm spirituales cognosceret.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod naturæ spirituales angelorum ab inuicem distinguũtur ordine quodam, sicut supra dictum est ᵉ (Q. 50. art. 4. 262 & 4 26) Et sic natura vnius angeli non prohibet intellectum ipsius à cognoscendis aliis naturis angelorum, cum tam superiores quàm inferiores habeant affinitatem cum natura eius, differentia existente, tantum secundum ᵈ diuersos gradus perfectionis. (D. 116.)

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ articulum secundum.*

IN titulo articuli illud tantum aduertendum est, quòd hic simul intenditur, & an vnus angelus cognoscat alium & quomodo.

¶ In corpore vna conclusione affirmatiua respondet quæsito: quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo. Declaratur conclusio ex authoritate August. dicentis, res esse productas à Deo, non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste habetur, quòd in vnoquoque angelo sint rationes omnium tã corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniam ly omnium, distribuit etiam pro ipso angelo cognoscente: ideo Sanct. Tho. ad confirmationem præcedentis articuli sollicitus fuit hic, vt declararet quomodo in ipso angelo intelligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibili, ne crederes, ipsum secundum esse intelligibile aliquam intentionem in se, ipso superaddere supra esse naturale ipsius.

¶ Quomodo intus existens prohibeat extraneum.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, quomodo responsio illa satisfaciat argumento: videtur enim consistere in quadam exceptione, quasi dicat quòd cognoscens potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilibus ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli cuiusque ad cæteros: ideo stat quod habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & non impediatur à cognitione aliorum. Sed hoc patitur magnam difficultatem. Tum quia vt dicit Auerrois in tertio de anima com. 3. propositio dicens, quod recipiens debet esse denudatum à natura recepti intelligitur à natura generis proximi rerũ receptarũ. Et cõsequẽter ex hoc, quod natura intranea habet affinitate cum extraneis: magis obstat propositio. Et cõfirmatur, quia apud Sanct. Th. omnes angeli sunt eiusdem generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundum hanc glosam rueret processus Aristo. in tertio de anima: quoniam posset quispiam dicere animam habere actu aliquã de naturis cognoscibiliũ, puta seipsam, vel vt antiqui dicebat, aliquod elementum, & quod hoc non impedit aliorum cognitionẽ, quoniam ordine quodam se habet ad alia secundum perfectius & imperfecti⁹, vt de se patet, & habet affinitatem cum eis propter proximitatem in essendo aut principiando. Tum quia habere affinitatem distinguique ordine quodam, nõ remouet causam quare intus existens prohibet extraneum. Causa enim est, quia determinatum ex se ad certam naturam in actu non potest ad alias determinari, sicut nec illa natura ad quam determinatur, potest determinari ad alias. Vnde & Auerrois in primo physicorum com. sexagesimo tertio dicit, quod si materia prima haberet ex natura sua aliquam formam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet aliquam priuationem, non reciperet omnes priuationes. Constat autem quod causa hæc habet locum in naturis quantumcunque affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniam commune est omnibus naturis specificis actualibus: quod vltima differentia vnius non potest determinari per vltimam differentiam alterius. Et quo ad actum discernẽdi experimur, quod sensus affectus quocunque sensibili, impeditur à discretione aliorum secundum id in quo differunt.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primò fundamentum illius maximæ. Quare intus existens prohibet extraneum. Secundo sensus literæ.

¶ Quo ad primum, sciendum est quod propria ratio huius est quia vna natura non est determinabilis per aliam, si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima, habendo illam, non impendiretur à receptione omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis ipsa salua, esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur à gustu dulcedinis. Ex hoc autem relinquitur, quòd propositio illa non tenet in naturis, quarum vna est determinabilis per alteram: sed in his tantũ, quarum neutra potest alterius esse determinatio. Propterea manifeste non tenet in naturis quæ se habent vt potentia & actus. Nõ enim receptiuum omnium formarum sensitiuarum, vt sic impediretur à receptione earum, si esset actus vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est per sensitiuam, vt potentia per actum.

¶ Quo ad secundum, verba literę dupliciter intelligi possunt iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, propter duplicem ordinem cognoscibilium. Constat enim quod naturæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quædam enim cognoscibiles tantum, vt patet de sensibilibus. Quædam vero sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ non per accidens, puta quia ratione vnius cognoscit, & ratione alterius cognoscitur, vt contingit in animalibus, sed per

¶ AD SECVNDVM dicendum, quod ratio causæ & causati non facit ad hoc quod vnus angelus alium cognoscat, nisi ratione similitudinis, inquantum causa & causatum sunt similia, & ideo si inter angelos ponatur similitudo absque causalitate, remanebit in vno cognitio alterius.

¶ AD TERTIVM dicendum, quod vnus angelus cognoscit alium per speciem eius in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio angelo cuius similitudo est: non secundum esse materiale & immateriale, sed secundum esse naturale & intentionale. Nam ipse angelus est forma subsistens in esse naturali: non autem species eius quæ est in intellectu alterius angeli, sed habet ibi esse intelligibile tantum, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quod Deus vnamquamq; creaturā fecit proportionatā vniuerso quod facere disposuit. Et ideo si Deus instituisset facere plures angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamētum. Vnde eiusdem rationis est quod Deus adderet aliquam creaturam vniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli per sua naturalia Deum cognoscere possint.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possint. Dicit enim Diony. nono cap. de di. no. quod Deus est super omnes cælestes mentes incomprehensibili virtute collocatus. Et postea subdit, quòd quia est supra omnem substantiam, ab omni cognitione est segregatus.

2 ¶ Præterea, Deus in infinitum distat ab intellectu angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi. Ergo videtur quod angelus per sua naturalia non possit Deum cognoscere.

3 ¶ Præterea, Pri. Cor. 13. dicitur, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ex quo videtur quód sit duplex Dei cognitio. Vna qua videtur per sui essentiā, secundum quam dicitur videri facie ad faciem. Alia secundum quod videtur in speculo creaturarum. Sed primam Dei cognitionem angelus habere non potuit per sua naturalia, vt supra * ostensum est. ᵉ Visio autē specularis angelis nō conuenit: quia non accipiunt diuinam cognitionem à rebus sensibilibus: vt dicit Diony. * 7. ca. de di. no. Ergo angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt.

¶ SED CONTRA angeli sunt potentiores in cognoscendo quam homines: Sed homines per sua naturalia Deum cognoscere possunt, secundum illud Romanorum primo. Quod notum est Dei, manifestum est in illis. Ergo multo magis angeli.

CONCLVSIO.

¶ *Possunt Angeli per suas naturales vires Deum aliqualiter cognoscere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli aliquam cognitionem de Deo habere possunt per sua naturalia.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiam ᵈ suæ essentiæ in cognoscente: sicut si lux videatur in oculo. Et sic * dictum est ᵉ quod angelus intelligit seipsum. Alio modo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiua: sicut lapis videtur ab oculo, per hoc quod similitudo eius resultat in oculo. ᶜ Tertio modo per hoc quod similitudo rei cognitæ non accipitur immediate ab ipsa re cognita, sed à re aliqua in qua resultat: sicut videmus hominem in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur diuina cognitio, qua per essentiam suam videtur. Et hæc cognitio Dei non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, vt supra dictum est. ᵉ Tertiæ autem cognitioni assimilatur cognitio qua nos cognoscimus Deum in via, per similitudinem eius in creaturis resultantem, secundum illud Roman. primo. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Vnde & dicimur Deum videre in speculo. Cognitio autem qua angelus per sua naturalia cognoscit Deum, media est inter has duas:

285 *2. di. 23. q. 2 art. 1. cor. Et. 4. di. 49. q. 2. a. 6. & 7. Et. 3. cōt. cap. 49. & 52. Et. Re. 1. l. 6. ʃi. & veri. q. 8. art. 3. cor.* * *Ca. 9. inter principium & medium.*

fecita quod idem est secundum se cognoscens & cognitū actu, vt contingit in separatis à materia. Et ex hoc prouenit, quod naturæ cognoscibiles possunt dupliciter considerari, scilicet vt cognoscibiles præcise, & vt cognoscentes cognitæ, vbi vtrunque inuenitur. Ex his enim duabus distinctionibus oritur & veritas sensuū, & veritatis clarias. Prima namque facie sensus literæ videtur, qui iam tactus est, quod scilicet natura eiusdem generis solo ordine gradúque specifico ab aliis naturis cognoscibilibus differens, si intus existit, non prohibet alias, quia sunt affines. Et videtur satis firma ratio super hoc, quod cognitio fit per assimilationem, ac per hoc in naturis similibus, quales sunt prędictę, vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorum sunt huiusmodi: ideo natura vnius non impedit cognitionē alterius. Et hic sensus considerat naturas vt cognoscibiles tantum, & par facit iudicium de naturis spiritualibus & corporalibus. Sed obstat huic sensui experientia, præter auctoritates, & rationes allatas, quoniam experimur vnum colorem impedire cognitionem aliorum, & similiter in saporibus. Et tamen constat quód colores inter se, & similiter sapores inter se sola specie differunt, & in genere cōueniunt. Interius autem contemplantibus, sensus literæ videtur, quod non est idem iudicium de naturis sensibilibus, quæ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles: super quo tamen stabat vis argumenti. Quod autem non sit idem iudiciū ex affinitate spiritualium inter se, ex hoc, quod solo specifico ordine distant, apparet: Vbi icito quod proximitas naturarum potest applicari ad cognoscibilia tantum, & sic vt dictum est, intus existens prohibet aliud. Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic nō impedit, imo iuuat cognitionem. Quod non impediat, probatur: quia remouetur causa impedimenti, quæ est indeterminabilitas vnius naturæ per aliā, vt patet ex dictis. Ex hoc enim quod ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessario ponitur determinabilis per alias: vnde si albedo esset non solum visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per alios colores, sicut potentia visiua. Modo autē quia est visibilis tantū, non est determinabilis per eos, & propterea modo intus existens prohibet alios. Tunc autē non impediret. Quod autem magis adiuuet, ex eo patet: quod cognitio fit per assimilationem: & minor opus est superueniente assimilatio, vbi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supra dictis, substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis proximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo autor respondendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit & argumento satisfecit proportionali, affinitatem apud nos impedientem, ibi non impedire dicens. Et ex his patet solutio obiectorum omnium: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolute loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imo opposita ratio, vt patet ex dictis.

ᵃ ¶ *Super quæstionis quinquagesimæ sextæ Articulum tertium.*

Annot. TItulus clarus est: hoc adiecto, quod, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

Comment. ¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionem responsiuam affirmatiue, hanc scilicet, Angeli possunt per sua naturalia aliquam cognitionem habere de Deo. Secundo declarat eam, ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguēdo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum respectu intellectuum creatorum, medio loco ponendo modum quo Deus realiter cognoscitur ab angelo: & clarè patent omnia in litera. Tertio probat conclusionem iam modificatam, scilicet quòd angelus cognoscit Deum per similitudinem immediate ab eo habitam sic, in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina, ergo per suam substantiam intelligit Deum, tanquam per speciem immediate sumptam ab eo: & tenet consequentia: quia substantia à solo Deo est. Quarto respondet tacitæ obiectioni: qua posset quisquam credere, quòd talis cognitio Dei esset eius visio, propterea quia experimur in nobis, cognitionem per speciem immediate ab obiecto impressam visionis rationem habere. Facit autem hoc assignando primo causam, quare talis cognitio Dei in angelo non est visio Dei: quia scilicet nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deum perfecte. Secundo declarando, quod talis cognitio magis declinat in alterum extremum, scilicet visionem specularem, ex similiter causa, id est, elongatione à primo extremo, scilicet visione faciali: & ex hoc quod angelus dicitur speculum Dei.

¶ *Num angelus naturali cognitione Deum distinctè cognoscat, & quomodo.*

¶ Circa hanc conclusionem sic modificatam, dubium occurrit ex tribus capi. Primo ex imperfectione cognitionis talis, quæ maior secundum hoc ignoraretur, quod angelus non haberet nisi cognitionem confusam de ipso Deo. Et tenet sequela, quia substantia angeli non repræsentat id quo Deus constituitur in esse proprio, & distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur, quia si angelus per solā substantiam suam cognosceret alios angelos, non cognosceret eos distincte, propter rationem prædictam, ergo cognoscendo Deum per solam substantiam suam, nō cognoscit eum distincte, quod est inconueniens. Secundo obiicit Scotus in secunda di. 3. quæst. 9. ex ratione discursus, sic. Cognitio per similitudinem repræsentantem vt cognita, est cognitio discursiua. Sed cognitio angeli de Deo per substantiam angeli est per similitudinē repræsentantē vt cognitam: ergo est discursiua. Hoc est inconueniens ponere, qui negat discursum in angelis: & ideo simpliciter conueniens ponere, quod prima & perfectissima cognitio naturalis, quam habet angelus de Deo, sit discursiua, dato quod angelus posset discurrere. Maior propositio patet ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentātē vt cognitā, qualis est species in speculo. Minor vero relinquitur per se nota: quoniā angelus nō nisi cognoscendo se, cognoscit Deū, cū cognoscit ipsum per suā substantiā. Tertio arguit idem ibidem ex possibilitate & rationabilitate ponendi in mēte angelica speciē intelligibilē repræsentantē distincte, nō tamē adæquate & cōprehensiue Deū: quēadmodū ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et tripliciter nititur hoc probare. Primo quia homo in statu innocentiæ habebat cognitionē de vltimo fine in speciali, & non solum in communi, vt modo habet, ergo angelus secundū naturā suam habet cognitionē de illo in speciali maiorem, quod est cognoscere distincte: tenet cōsequentia, quia beatitudo naturalis angeli est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secundo sic Paulus raptus ad videndum Deum potuit meminisse eius quod viderat: ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod viderat, tenet consequētia, quia aliter nō meminisset. Antecedēs vero ex ipso Apostolo patet, qui recordabatur se audisse arcana verba quæ non licet homini loqui: &c. Tertio, quia cognitio matutina apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & competens angelis ante beatitudinem: ergo erat in eis cognitio distincta Dei per aliquam speciem intentionalem, vt rationem cognoscēdi: tenet consequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo: impossibile est autem quod in causa confuse cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc, an scilicet ponenda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei, an ipsa essentia substantia intellectualis locum speciei intelligibilis repræsentantis Deum tali intellectui sufficienter suppleat. Primo videndum est quid requiritur ad distincte repræsentare aliquid. Secundo, an sit possibile dari repræsentatiuum Dei distincte in esse naturali vel intentionali.

¶ Quo ad primum breuiter sciendum est, quod repræsentari distincte non dicitur res, nisi repræsentetur illa conditio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiue. Non enim homo distincte repræsentatur, nisi rationali repræsentato supposito quod rationale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distincte non repræsentatur, nisi vltima sua differentia repræsentetur. Vnde deus non distincte repræsentabitur, nisi repræsentetur id quod se habet ad ipsum, quasi essentialis & propria differentia constitutiua eius, in hoc quod est esse deū. Hæc de primo.

¶ Quo

& similatur illi cognitioni, qua videtur res per speciem ab ea acceptam. Quia enim imago Dei est in ipsa natura angeli impressa per suum essentiam, angelus Deum cognoscit, inquantum est similitudo Dei. Non tamen ipsam essentiam Dei videt: quia nulla similitudo ᵈ creata est sufficiens ad repræsentandam diuinam essentiam. ᶜ Vnde magis ista cognitio tenet se cum speculari, quia & ipsa natura angelica est quoddam speculum diuinam similitudinem repræsentans.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dio. loquitur de cognitione ᵈ comprehensionis, vt expresse eius verba ostendunt. Et sic à nullo intellectu creato cognoscitur. ᵉ

¶ Ad secundum dicendum, quod propter hoc quod intellectus & essentia angeli in infinitum distant à Deo, sequitur quod non possit ipsum comprehendere, nec per suam naturam eius essentiam videre. Non tamen sequitur quod propter hoc nullam habeat eius cognitionem: quia sicut Deus in infinitum distat ab angelo: ita cognitio, quam Deus habet de seipso, in infinitum distat à cognitione quam angelus habet de eo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cognitio quam naturaliter angelus habet de Deo, est media inter vtranque cognitionem: & tamen magis se tenet cum vna, vt supra * dictum est. ᵉ

QVAESTIO QVINQVAGESIMASEPTIMA, de Angelorum cognitione respectu rerum materialium, in quinque Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de his materialibus quæ ab angelis cognoscuntur. Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primò vtrùm angeli cognoscant naturas rerum materialium.

¶ Secundò, vtrùm cognoscant singularia.

¶ Tertiò, vtrùm cognoscant futura.

¶ Quartò vtrùm cognoscant cognitiones cordium.

¶ Quintò, vtrùm cognoscant omnia mysteria gratiæ.

ARTICVLVS I.

ᵃ ¶ *Vtrum angeli cognoscant res materiales.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non cognoscant res materiales. Intellectum enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo angeli non cognoscunt res materiales.

2 ¶ Præterea, visio intellectualis est eorum quæ sunt in anima per sui essentiam: vt dicitur in gl. * 2 ad Cor. 12. Sed res materiales, non possunt esse in anima hominis, vel in mēte angeli per suas essentias. Ergo non possunt intellectuali visione cognosci, sed solum imaginaria qua apprehenduntur similitudines corporum: & sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In angelis autem non est visio imaginaria & sensibilis, sed solum intellectualis. Ergo angeli materialia cognoscere non possunt.

3 ¶ Præterea, Res materiales non sunt intelligibiles in actu, sed sunt cognoscibiles appræhensione sensus & imaginationis, quæ non sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

¶ SED CONTRA, quicquid potest inferior virtus, potest virtus superior. Sed intellectus hominis, qui est ordine naturæ infra intellectum angeli, potest cognoscere res materiales, ergo multo fortius intellectus angeli.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli, cum superiores rebus materialibus & corporalibus sint, materialia omnia cognoscunt per species intelligibiles existentes in eis, inquantum in illis sunt intelligibiliter.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod talis est ordo in rebus, quod superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus, ᶜ & quod in inferioribus cōtinetur deficienter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus continetur eminenter, & per quandam totalitatem & simplicitatem. Et ideo in deo sicut in summo rerū vertice omnia supersubstantialiter præexistunt, secundum ipsum suum simplex esse, vt Dionys. dicit in * li. de diuinis nominibus. Angeli autē inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores & similiores. Vnde & plura participant ex bonitate diuina

286 *Infrà q. 89. art. 3. Et 2. co. ca. 97. Et ver. q. 8. art. 8. & q. 10. art. 4. cor. & q. 20. art. 4. cor.*

Elicitur ex Aug. 12. super Gen. ad literam. ca. 25. to. 3.

Comment.

Ca. 1. declinando ad finem præcipuè, &c. 5. paulo ante medium.

534

¶ Quo ad secundum ex parte repræsentatiui, sciendum est, quod quantum contingit esse repræsentatiuum, tantum contingit esse cognitionem. Et propterea à destructione consequentis arguendo, si non contingit esse tantam cognitionem, nec possibile erit esse tantum repræsentatiuum: sed impossibile est dari naturaliter tantam cognitionem Dei in creatura, scilicet quod sit eius cognitio distincta: ergo impossibile est dari repræsentatiuū Dei distincte. Quod autē talis cognitio sit impossibilis, probatur ex eo, quod cognoscere distincte, est cognoscere vltimā differentiam, vel id quod se habet vt vltima differentia. Cognoscens autē rem vsque ad vltimam differentiam inclusiue, non solum secundum quod terminat quæstionem an est, seu quia est, sed secundum quod terminat quæstionem quid est, cognoscit sufficienter ex natura rei à priori omnia cōuenientia illi rei. Quoniā sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates: & principium omnis demōstrationis est quod quid est, quod nulli creaturæ naturaliter conuenire potest respectu Dei, de tali obiecto quod est Deus. Ex parte vero obiecti advertendum est, quod si de diuinis balbutiēdo loqui licet, irrepræsentabilitas eius relucet ex eo quod infinitum entitatiue vt sic, non est distincte repræsentabile. Vnde quamuis sapiētia diuina possit repræsentari per aliquod creatum distincte, non tamen distincte repræsentatur inquantum infinita, nisi quoad quæstionē an est, sed constitutiuum proprium Dei, puta Deitas vt sic, est ens infinitum, ergo est irrepræsentabile distincte. Patet minor, quia nō est imaginandum, quod deitas se habeat ad deitatem quemadmodum se habet ad rationes attributales. Non enim quemadmodum sapientia & bonitas sunt quædam rationes formales, seu realitates se habentes, & infinitatem vel finitatem sortiuntur, vt modum quantitatis perfectionalis: ita deitas sortitur infinitatē, sed infinitas est ipsum quod deitas esse deitatis. Aliquin Deus non esset primo essentialiter & intrinsece ens infinitum.

¶ Ex his autem patet quid dicendum sit ad primam obiectionem. Nam volo omnem cognitionem rei citra quidditatiuam cognitionem confusam, & concedo quod omnis cognitio possibilis haberi de Deo à creatura naturaliter est confusa, quia non quidditatiua.

¶ Ad secundam vero obiectionem, quæ est Scoti, dicitur quod maior est simpliciter falsa, vt patet de cognitione Sortis per speciem eius in speculo. Talis enim fit per similitudinem repræsentantem vt cognitam, & tamen non est discursiua. Nec obstat si dicatur, quod Sortes tunc non apprehenditur ab eadem potentia, scilicet visiua, sed per accidens ab altera potentia quemadmodum videntes Sortem, dicuntur videre viuū: hoc enim magis facit ad propositum, quoniam ex hoc nō impeditur responsio data, sed siue per se, siue per accidens, siue per eandem potentiam, siue per diuersam, satis est quòd cognoscens per similitudinem vt cognitam non oportet quod discurrat. Hoc enim firmato facillime patet, quomodo angelus absq; discursu per essentiā suā cognoscere potest Deū ex illo principio. Quæ sunt diuersa & dispersa in inferioribus, vnita præhabentur in vno superioris ordinis. Et propterea quemadmodum angelus per vnam virtutem cognoscitiuā percipit nobiliori modo quicquid nos per tot virtutes cognoscitiuas apprehendimus & intelligamus: ita per vnam virtutem & vnam speciem eminentius potest habere quod nobis conuenit per diuersas potentias & species se consequentes. Ac per hoc poterit per speciem repræsentantem vt cognitam eminentius repræsentati cognitionem elicere absque discursu per eandem virtutem: & absque alia specie, sicut nos absque discursu per cōsequentem tamen speciem & potentiam facimus. Dicitur secundo, quod similitudo repræsentans vt cognita est duplex, quædam vt cognita tantum: quædā vt cognita, & ratio cognoscendi simul, vt patet de essentia diuina respectu omnium simpliciter. Et tunc dico, quod quicquid sit de repræsentante primo modo, falsa est maior de repræsentante secundo modo: & quod essentia angeli tali modo repræsentat ex sua excellentia: vnde & Sanct. Th. in corpore articuli dicit, quod cognitio ista assimilatur cognitioni per speciem ab obiecto impressam immediate, repræsentantem tamen imperfecte. Et sic argumentum peccat, & propter excellentiam intellectus angelici, & propter excellentiam substantiæ eius vt repræsentatiuæ. Nec obstat quod essentia angeli non continet Deū virtualiter: sufficit enim quod contineat ipsum participatiue.

¶ Ad obiectiones autem tertió loco adductas ex Sco. dicitur, quod nec homo, nec angelus in quocunque statu naturæ potuit habere cognitionem distinctā, id est quidditatiuā ipsius Dei, quamuis in latitudinē cognitionis nō quidditatiuæ perfectius homo cognouerit in statu innocentiæ quā nūc: & perfectius angeli quā homo: & inter eos vnus perfectius altero. Sed arguens decipitur in hoc, quia supponit quod cognitio Dei nō in communi, sed in speciali sit cognitio quidditatiua, quam negamus ab angelis: quum tamen cōstet quod stat cognoscere aliquid in speciali, & non quidditatiue. Ad id vero quod obiicitur de memoria rapti, dicitur à S. Tho. expresse, quod non potuit remanere species obiecti, quamuis potuerit accipere species rerū visarum, in obiecto: vnde & Paulus non meminit obiecti nisi in confuso: & quia fuit, sed rerum visarum, propter quod dicit in numero plurali, Arcana verba quæ non licet homini loqui. Ad vltimū de cognitione matutina, dicitur negando, quod cognitio matutina fuerit in angelis ante beatitudinem. Quamuis etiā consequentia non videatur necessaria: quia non est remotū quod in causa nō quidditatiue cognita aliqui effectus ordinati cognoscātur distincte: quamuis impossibile sit in tali cognitione cognoscere omnes effectus.

ᵃ ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna conclusio responsiua. Angeli cognoscunt res materiales per species intelligibiles existētes in eis. Et probatur sic. In angelis continentur res materiales secundum esse intelligibile: ergo Antecedens habet duas partes: & quo ad primam, scilicet quod contineātur, probatur à Sanct. Tho. quia ordo vniuersi hoc habet, vt inferiora in superioribus contineantur excellentiori modo, scilicet magis vnite & simplicius: & declaratur ex continentia omnium in Deo. Sed angeli sunt supremi in entibus, quia propinquissimi Deo, igitur. Quo ad secundam vero partem, quia quæ continentur in aliquo sunt in eo secundum modum cōtinētis: ac per hoc quum angeli sint intellectualis naturæ, omnia quæ sunt in eis sunt in eis intelligibiliter: & declaratur ex simili proportione rerum ad continentiam Dei.

Annot.

¶ Aduerte hic vnum, quod ex vi istius processus nihil aliud infertur, nisi quod angeli continent res materiales intelligibiliter, vtrum autem illud esse intelligibile quo simpliciori & immaterialiori modo sunt in angelis res materiales: quàm in anima nostra sint ipsæmet res materiales: sit esse substantiale ipsorum angelorum, vt quidam Peripatetici credunt: vel esse intentionale per species scilicet intelligibiles, ex hoc processu non habetur. Sed San. Thom. conclusit tale esse fore intentionale: quia iam in præcedente quæstione determinauerat, quod esse substantiale angeli secundum se solum non est tanta perfectionis vt habeat vnde sibi assimilentur alia secundum proprias eorum differentias.

Comment.

ᵃ ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum secundum.*

TItulus est clarus aduertenti, quod de singularibus materialibus est hic quæstio, & de modo cognoscendi.

¶ In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionem totaliter negatiuam qua videtur Auerrois, scilicet quod angeli non cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & administratione angelorum circa hæc ex autoritate Apostoli. Secundo, ex motione orbium cælestium per intellectum, & voluntatem, iuxta Aristot. 12. metaph. com. 36. & 37. Secundo tractat opinionem aliam forte Auicennæ, dicentis intelligentias cognoscere singularia cognoscendo vniuersales causas. Et impugnat eam simili modo dupliciter: eisdem mediis adiungens hoc, quod cognoscere singulare in causis vniuersalibus, non est cognoscere singulare vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cognitionis, quam habet astrologus de hac eclypsi quam semper ignorat vt hanc, nisi sensu percipiat eam.

¶ *Num cognoscens singulare in causis vniuersalibus, non cognoscat singulare inquantum hoc.*

¶ Circa rationem hanc dubium occurrit. Quia non videtur verum, illud assumptum, scilicet cognoscens singulare in causis vniuersalibus, non cognoscit singulare inquantum hoc. Quoniam sequendo exemplum de astrologo, manifestum est quod sciens recte computare motus astrorum, sciet nō solum eclypsim quando esse, sed etiam tali tunc, id est tali signo, & tali minuto, & in tali loco: & breuiter sciet nunc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, etiam inquantum singularia, sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

C. 4. caelest. Hier. ante medium. 267 293

¶ Ad hanc obiectionē dicitur, quod nunquam astrologus habebit certā cognitionem de aliquo singulari quantuncunque necessario, nisi per sensum: quia conclusio singularis non potest sciri ex maiore & minori in vniuersalibus, sed oportet alteram praemissarum esse singularem. Singularem autem propositionem cogitatiua format. Et decipitur in hoc obiiciens: quia nō aduertit quod scire nunc solem esse in tali signo, & lunam in tali, non ad scientiam, sed ad sensum pertinet: & tamē sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclypsis. Ad scientiam enim hoc vniuersale tantum spectat, scilicet quod quotienscunque sol & luna sunt in talibus signis, &c. & quod à tali signo ad aliud signum tantum temporis computatur, & similia. Ex quibus nunquam scit aliquod singulare, nisi subsumatur, sed nunc est sic, quod per sensum oportet haberi.

Li. 3. de anima. tex. 36. to. 2. D. 752. 24 b 284 281 287 2. d. 3. q. 7. ar. 3. Et 2. con. c. 98. Et ver. q. 8. ar. 11. & q. 10. & ar. 5. & opus. 15. ca. 13. & 15. * lec. 43. to. 1. q. 54. ar. 5.

¶ Tertio respondet quaesito vna conclusione affirmatiua, scilicet angeli cognoscunt singularia. Et probat eam: quia quae sunt dispersa in inferioribus, cōueniūt vnite in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus communis, igitur quae nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnice apprehēdit.

na, & perfectius, vt Dion. dicit 4. ca. cae. Hierar. * Sic igitur omnia materialia in ipsis angelis praeexistunt, simplicius quidē & immaterialius quàm in ipsis rebus, multiplicius autem & imperfectius quàm in Deo. Omne autem quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est. Angeli autem secundum suam naturam sunt intellectuales. Et ideo sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit, ita angeli ea cognoscunt per hoc quod sunt in eis per suas intelligibiles species.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectū est perfectio intelligentis secundū speciē intelligibilem, quā habet in intellectu. Et sic species intelligibiles quae sunt in intellectu angeli, sunt perfectiones & actus intellect* angelici.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensus non apprehendit essentias rerum, sed exteriora accidentia tantum, similiter neque imaginatio. Sed apprehendit solas similitudines corporum: intellectus autem solus apprehēdit essentias rerum. Vnde * in 3. de anima, dicitur, quod obiectū intellectus est quod quid est. Circa quod non errat, sicut neque sensus circa proprium sensibile. Sic ergo essentiae rerum materialium sunt in intellectu hominis, vel angeli, vt intellectū est in intelligente, & non secundum esse suū reale. Quaedam verò sunt quae sunt in intellectu vel in anima, secundum vtrunque esse. Et vtrorunque est visio intellectualis.

¶ Ad tertium dicendum, quod si angelus acciperet cognitionem rerum materialium ab ipsis rebus materialibus, oporteret quod faceret eas intelligibiles actu abstrahendo eas: non autē accipit cognitionem earum à rebus materialibus, sed per species actu intelligibiles rerum sibi connaturales, rerum materialium notitiam habet, sicut intellectus secundum species quas intelligibiles facit abstrahendo.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum angelus cognoscat singularia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus singularia non cognoscat. Dicit enim Philosophus in 1. Post. * quod sensus est singularium: ratio vero vel intellectus vniuersalium. In angelis autem non est vis cognoscitiua nisi intellectiua, vt ex superioribus* patet. Ergo singularia non cognoscunt.

2 ¶ Praeterea, Omnis cognitio est per assimilationem aliquam cognoscentis ad cognitū. Sed non videtur quòd possit esse aliqua assimilatio angeli ad singulare, inquantum est singulare, cum angelus sit immaterialis, vt supra * dictum est, singularitatis vero principium sit materia. Ergo angelus non potest cognoscere singularia.

3 ¶ Praeterea, si angelus scit singularia, aut per species singulares, aut per species vniuersales. Non per singulares, quia sic oporteret quod haberet species infinitas. Neque per vniuersales, quia vniuersale non est sufficiens principium cognoscēdi singulare inquantum est singulare, cum in vniuersali singularia non cognoscantur nisi in potentia. Ergo angelus non cognoscit singularia.

¶ SED CONTRA, nullus potest custodire quod non cognoscit: sed angeli custodiunt homines singulares, secundum illud Psal. 90. Angelis suis mandauit de te, &c. Ergo Angeli cognoscunt singularia.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli cognoscunt singularia non in causis vniuersalibus, sed vt sunt in seipsis per species infusas à Deo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam totaliter subtraxerunt angelis singulariū cognitionem. Sed hoc primo quidem derogat catholicae fidei, quae ponit haec inferiora administrari per angelos: secundum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus. Si autem singularium notitiam non haberent, nullam prouidentiam habere possent de his quae in hoc mundo aguntur, cum actus singularium sint. Et hoc est contra illud quod dicitur Eccl. 5. Ne dicas, coram angelo non est prouidentia. Secundo etiam derogat philosophiae documentis, secundum quae ponuntur angeli motores caelestium orbium: & quod eos moueant secundum intellectum & voluntatē. Et ideo alij dixerunt, quod angelus habet quidem cognitionem singularium: sed in causis vniuersalibus, ad quas reducuntur particulares omnes effectus: sicut si astrologus iudicet de aliqua eclypsi futura per dispositiones caelestium motuum. Sed haec positio praedicta inconuenientia non euadit: quia sic cognoscere singulare in causis vniuersalibus, non est cognoscere ipsum vt est singulare, hoc est, vt est hic & nunc. Astrologus enim cognoscens eclypsim futuram per computationem caelestium motuum, scit eam in vniuersali, & non pro vt est hic & nunc, nisi per sensum accipiat. Administratio autem prouidentia, & motus sunt singularium, prout sunt hic & nūc. Et ideo aliter dicendū est, quod sicut homo cognoscit diuersis viribus cognitiuis omnia rerum genera, intellectu quidem vniuersalia & immaterialia, sensu autem singularia & corporalia: ita angelus per vnam intellectiuā virtutem vtraque cognoscit. Hoc enim rerum ordo habet, quod quanto aliquid est superius, tāto habeat virtutē magis vnitā & ad plura se extendentem: sicut in ipso homine patet, quod sensus communis, qui est superior quàm sensus proprius, licet sit vnica potētia, omnia cognoscit quae quinque sensibus exterioribus cognoscuntur: & quaedam alia quae nullus sensus exterior cognoscit, scilicet differentiam albi & dulcis. Et simile etiam est in alijs considerare. Vnde cū angelus naturae ordine sit supra hominem, inconueniens est dicere, quod homo quacunque sua potentia cognoscat aliquid, quod angelus per vnam vim suam cognoscitiuam, scilicet intellectum, non cognoscat. Vnde Arist. pro inconuenienti habet, vt litem quam nos scimus, Deus ignoret, vt patet in 1. * de ani. & in 3. met.* Modus autem quo intellectus angeli singularia cognoscit, ex hoc cōsiderari potest, quòd sicut à Deo effluunt res vt subsistant in propriis naturis, ita etiam vt sint in cognitione angelica. Manifestum est autem quod à Deo effluit in rebus non solum illud quod ad naturam vniuersalem pertinet, sed etiam ea quae sunt indiuiduationis principia. Est enim causa totius substātiae rei, & quantum ad materiam, & quantum ad formam. Et secundum quod causat, sic & cognoscit, quia scientia eius est causa rei, vt supra* ostensum est. Sicut igitur Deus per essentiam suam per quam omnia causat, est similitudo omnium, & per eam omnia cognoscit, non solum quantum ad naturas vniuersales, sed etiam quātum ad singularitatem, ita angeli per species à Deo inditas, res cognoscunt, non solum quantum ad naturam vniuersalem, sed etiam secundum eārum singularitatem, inquantū sunt quaedam repraesentationes multiplicatae illius vnicę & simplicis essentiae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de intellectu nostro, qui non intelligit res nisi abstrahendo, & per ipsam abstractionem à materialibus conditionibus id

Et confirmatur autoritate Arist. reputantis inconueniens litem cognosci à nobis & non à superioribus.

Quaestio. ¶ *Quomodo quae dispersa sunt in inferioribus, vnite & perfectiori modo continentur in superioribus.*

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc primam conclusionem, dubium occurrit. Propterea quia illud principium. Quae sunt dispersa in inferioribus, adunantur in superiori: potest intelligi dupliciter, scilicet quod adunentur eminenter & formaliter, quemadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuū exteriorum, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo eminenter quidem, sed non formaliter: quemadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur, quū non sit verū, vniuersaliter ratio ruet. Si vero secundo modo, cōcludit oppositū. Si autem indistinctè assumptū sit, indistinctè etiam infert, ergo omnes cognitiones nostrae eminenter continentur in angelo. Et non poterit inferri ex hoc, ergo cognitio singularium erit in eo formaliter: quoniam dicam quod cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter continens cognitionē singularium. Et confirmatur obiectio haec, quia constat quod intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus: & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium: sic quod ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitiue & indirecte, ex admistione ad sensus. Vnde si ratio valeret, concluderet etiam de intellectu nostro: & quia non concludit de illo, igitur simpliciter non valet.

¶ Ad obiectionem hanc dicitur, quod propositio illa indistinctè sumitur, sic vt intelligatur quantum possibile est iuxta modum superioris. Ita quod sensus est, dispersa inferius adunari superius eminentiori modo, quo adunari possunt, iuxta tamen modum & capacitatem superioris. Et propterea in his quae possunt adunari eminenter & formaliter, infert adunationem talem. In his autem quae contingit eleuari eminenter tantum, non infert nisi adunationē eminentiae. Et quoniam cognoscere quodcunque obiectum, est de genere eorum, quae possunt eleuari formaliter, ideo in his infert adunationem eminentem & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici potest, primo negando, quod ipse non cognoscat singularia, quoniam saltem in statu separationis cognoscet ea. Secundo, & melius (iudicio meo) dicitur, quod intellectus humanus non constituit alium gradum in cognitione rerum, sed clauditur in illo rerum gradu, in quo homo locatur. Et propterea non oportet quòd in ipso habeat locum dicta propositio simpliciter, quae de natura rei superioris completae in specie intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter praehabere inferiora, sed magis conuenire & adunari cum eis, ad integrandum vnum perfectum: vt contingit in homine. Dixi autem simpliciter, quia quodam modo quicquid potest virtus nostra inferior, potest & nostra superior, dum rem eādem perfectius vel nobilius attingit.

q. 14. ar. 11. 279 282

¶ Quartò respondet quaesito, quo ad modum cognoscendi, dicēs, quod angeli cognoscunt singularia per species infusas à Deo: & probat, seu declarat hoc sic. Res omnes causantur à Deo, & quantum ad formalia & quantum ad materialia earum in propriis naturis, ergo quo ad eadem causantur à Deo in mentibus angelorum: ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedens supponitur. Prima vero consequentia ex Augustino etiam supponitur, volente res factas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda vero consequētia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia Dei per quā omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiae secundum quod est causa talium rerum ad intellectus, in quibus sunt illae similitudines. Sed Deus scit omnia per illam, & quo ad vniuersales, & quo ad particulares conditiones: quia illa est similitudo omnium quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerum: ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares.

¶ *Num angelus cognoscat singularia per species infusas, aut per species à rebus acceptas.*

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc secundam conclusionem, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. d. 3. q. vltima. Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primo, quia non valet consequentia, res fluunt à Deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis: praecipue apud te, qui tenes contra Commentatorem, quòd materia sit pars quidditatis: sed sufficit quod fluant in mente angeli vt partes quidditatis in esse cognito. Secundo, quia species infusa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, vt alias probatum est. Tertio, quia cum dicis Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatem, ergo & species in mente angeli, dico quod ibi est sophisma, procedēdo à magis perfecto ad minus perfectum affirmatiue.

¶ Circa ipsam conclusionem secundam multiplex obiectio occurrit. Et primo contra eam arguit Scotus in quaestio. eadem, intendens quod angelus cognoscat singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas, primo, quia singulare, puta Sortes, cognoscitur vt hoc, & nō per speciem quidditatis, ergo per propriam speciem, ergo aut in angelo sunt inditae omnium singulariū propriae species: quod non est rationabile: aut acquirit species singularium quum cognoscit illa: quod est intentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam verò patet, ex eo quod hoc singulare non continetur determinate sub quidditate vt hoc singulare est. Et probatur ab eodem multipliciter in 2. distinct. 9. quaestio. 2. contra primum argumentum. Vnde sumpsit Capreolus argumenta quae recitat, quae nec sunt facta à Scot. contra Sanct. Thom. nec militant contra eum omnia, sed quaedam quae inferius adducentur.

¶ Secundo sic, singulare cognoscitur ab angelo quo ad suam existentiam actualem: ergo per speciem acquisitam: tenet consequentia, quia nec ex notitia vniuersalium, nec ex rationibus terminorum certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illae rationes aut repraesentant determinate me sedere seu me esse cras, aut indeterminate: Si determinate, igitur impossibile est ipsam per ipsos terminos habere notitiam, quod hoc sit contingens. Si indeterminate, ergo non quam per hos terminos habebit quod determinate sedeam: igitur oportet quod accipiat aliunde notitiam huius.

¶ Tertio sic, singulare cognoscitur ab angelo intuitiue: ergo accipit cognitionem ab ipso, tenet consequentia, quia ad cognitionē intuitiuam necessario concurrit ipsa res vt praesens. Et confirmatur, quia impossibile est cognitionem intuitiuam esse per speciem eodem modo repraesentantem, permanente & non manente re, de se patet.

¶ Quarto directe contra conclusionē adduco rationes [illegible] distinct. 9. loco allegato, ad probādum quod vna mei species intelligibilis nō potest esse in angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est: species vna repraesentat infinita singularia distinctè: ergo est infinitae perfectionis, consequens est impossibile: consequentia vero probatur, quia vbi plurima infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. [illegible] posse repraesentare plura, concludit maiorem perfectionem: quoniam in [illegible] perfectionem duarum rationum repraesentatiuarum adaequate: ergo posse repraesentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda verò est, species quam ponis, aut repraesentat similiter opposita pertinentia ad existentias singularium, aut alteram partem contradictionis determinatam successiue modo vnam, modo aliam. Non primum: quia sic nihil repraesentaret. Non secundum, quia sic semper angelus cognosceret vnum oppositum tantum, & nunquam reliquum. Non tertium: quia naturale repraesentatiuū & vniforme in se, & in intellectu non repraesentat difformiter aliquid. Tertia ratio est: quia ex ista propositione sequitur, quod quodlibet singulare existēs statim esset notū naturaliter cuilibet angelo: & ita distantia localis nō impediret, &c.

¶ Ad obiectiones contra rationem ad secundam conclusionē dicitur, quod per se primo & directe intentum San. Tho. est, quod quia à Deo effluit in angelum similitudo Sortis, non solū quo ad conditiones cōmunes, sed quo ad conditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed quia opinatur materiam esse principium singularitatis in rebus materialibus, & formā communitatis. Ideo in quaestionibus de ve. q. 8. ar. 1. inuenitur, rationē quam hic expressit per vniuersale & indiuiduale, expressisse per formā & materiā. Vnde dupliciter respondetur. Primo, quod quantum ad praesens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma: quoniam vis rationis consistit in hoc, quod in angelo [illegible] est similitudo omnium tam vniuersalium quàm indiuidualium conditionum, quaecunque sint, & per quaecunque naturalia principia habeantur. Secundo, quod de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo secundum seipsam, id est prout est in rerum natura. Alio modo secundum quod ex ordine ad formam per intellectū abstrahitur: & quod materia secūdo modo cadit in quidditate rei naturalis. Primo vero modo indiuiduat: & quod in proposito est sermo de materia non vno tantum modo, sed omnibus modis. Ita quod intendit quod in angelo sit similitudo materiae repraesentans eam secundum esse naturale, quod habet existendo in rerum natura in rebus, & non solum similitudo secundum quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici potest: quod in eo est similitudo non materiae, sed materiae signatae, quam constat in diffinitione non poni.

¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quod species infuxa sit ratio cognoscendi tantum quidditatem: nec aliquam adduxit vnquam argumentationem efficacem ad oppositum.

¶ Ad tertiā dicitur, quod nulla est fallacia arguendo à communi exemplari ad consimilitudinem exemplatorum: imo est locus necessarius, & non tantum probabilis: quoniam quicquid conuenit vni similium, vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quod à Deo fluxerūt res in duplici esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste sequitur non ex ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex ratione similium, quod similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intentionalis repraesentet illā rem, quam repraesentat diuina similitudo, à qua est exemplata, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶ Ad obiectiones verò contra conclusionem ordinate respondendo ad primam, dicitur, quod cognosci per propriam speciem, dupliciter contingit, scilicet adaequate vel excellenter. Et quod singulare ab angelo nō cognoscitur per propriam speciē adaequate, quia sic sequeretur infinitas specierum: sed per speciem excedentem, id est repraesentantem non solum hoc, sed multa alia. Rursus cognosci per speciem quidditatis contingit dupliciter, scilicet adaequate & excellenter. Et quod singulare nō cognoscitur per speciē quidditatis adaequatam, quia sic nō cognosceretur vt hoc, nisi forte arguitiue & valde imperfecte: sed per speciē quidditatis excessiue, id est repraesentantē non solum ipsam, sed etiā singulares eius conditiones, quas habet in rerū natura. Et haec est via San. Tho. Non enim putat ipse, quod angelus cognoscendo quidditatem, puta humanitatem, ex vi talis obiecti cogniti cognoscat singularia illius, imò hanc viam in q. de ve. loco allegato reprobat: sed opinatur quod cognoscendo quidditatem cognoscat indiuidua illius, id est per eādem speciem per quam cognoscit quidditatem, cognoscit indiuidua illius: quoniam species illa est distincte repraesentans vtrunque excellenter.

¶ Ad secundam vero & tertiam obiectionem simul dicitur, quod species angelica repraesentat quidditatem rei, puta humanitatem, & omnes varietates eius, secundum omnes conditiones eius naturales, vt Sanct. Tho. loco allegato dicit: vnde & repraesentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo, talem & tantam: & sic de aliis conditionibus.

¶ Ad cuius euidentiā, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiae, videnda sunt duo, scilicet quid repraesentatur, & quomodo repraesentatur. 384 90 256 235

¶ Quo ad primum sciendum est, quatuor esse in rebus, scilicet quidditatem, singularitatem, existentiam seu coniunctionem vnius cum alio in rerum natura, & durationē talis existentiae seu coniunctionis. Et haec omnia oportet sciri ab intellectu habente perfectam notitiā de singularibus. Suntque separabilia ab inuicē in esse cognito: quoniam vnum potest cognosci alio ignoto, vt patet discurrendo per singula. Et quoniam cognitio fit per assimilationem, necesse est intellectui cognoscenti haec, repraesentari illa. Et de primis quidem duobus non est difficile concipere, quod indita sit angelo eorum similitudo. Quoniam vtrunque spectat ad quaestionem quid est: quoniam per primum scitur quid est Sortes vniuersaliter conceptus, id est, inquantum homo: per secundum vero, quid est Sortes inquantum Sortes singulariter apprehensus, quod à nobis non est scibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre, & praecipuè de quarto: quoniam hoc ad quaestionē, an est, & quando est, spectat. Et vt plene lustremus rem hanc, sciendum est, quod coniunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repraesentari intellectui, scilicet in suis causis, vel in seipsis. In suis causis quidem, quemadmodum coniunctio humanitatis cum risibilitate repraesentatur intellectui, repraesentatis sibi quod quid erat esse vtriusque. Ex his enim intellectus conspicit coniunctionem & coaeuitatē eorum: sed hoc nō habet locū in contingentibus, vt de se patet. In seipsa autē repraesentari potest dupliciter. Vno modo, ita quod duratio illius coniunctionis sit repraesentata, sicut qualitas aliqua rei repraesentata, quemadmodū albedo figurae repraesentatur visui. Alio modo, vt ipsa coniunctio sola sit res repraesentata, & eius duratio concurrat vt conditio necessaria ad hoc quod repraesentetur. Quemadmodum de facto se habet duratio seu praesentia coloris ad colorem visum repraesentatum oculo. Non enim species visibilis repraesentat durationem praesentiae, sed videri ac repraesentari color non potest, nisi praesenti tempore mensuraretur. Et cum ita sit, species angelicae apud San. Tho. non solum repraesentant humanitatem & sorteitatem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum, et existere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repraesentat durationem talium coniunctionum, tanquam rem repraesentatam, sed tanquam conditionem, sine qua coniunctio illa non repraesentatur. Quod enim non repraesentetur duratio contingentis coniunctionis ex eo patet, quod firmiter credimus angelos non cognoscere futura contingentia. Si namque in angelo esset indita similitudo sessionis meae crastinae, praesciret euidenter sessionem mihi contingendam cras. Quod autem repraesentet durationē vt conditionem sine qua non, & quod hoc sufficiat, declaratur, & primo secūdum. Quia constat sufficienter à nobis haberi cognitionem etiam intuitiuam rei per talem speciem: vt patet in visu nostro. Et clarius patet, si fingas visum esse virtutem omnium cognoscitiuam. Tum enim per talē speciem qua repraesentaretur sibi color praesens vt modò repraesentatur, scilicet, quod praesentia concurrit vt conditio sine qua non cognosceret non solum hunc colorem, sed hunc colorem existentem in praesenti tempore. Deinde declaratur primum ex eo, quod duratio alicuius nullam habet repugnantiam, vt sit talis conditio sine qua res non repraesentetur. Et confirmatur: quia quemadmodum duratio coloris est eius conditio, sine qua color nec immutat visum, nec videtur: ita est etiam conditio sine qua non repraesentatur. Et haec de primo.

q. 14. ar. 8. 61

¶ Quo ad secundum vero modum, scilicet repraesentandi, breuiter dicitur, quod apud San. Th. species impressa angelo à Deo respectu praedictorum se habet sicut si in oculo esset naturaliter cognita species alicuius obiecti, puta huius albi. Tunc enim per talem speciem nec repraesentaretur, nec cognosceretur hoc album, nisi quando existeret: quoniam inter repraesentans & repraesentatū requiritur similitudo. Nec hoc album simile est illi speciei repraesentanti, nisi hoc album existat: quoniam species illa repraesentat hanc albedinem existentē: & sic per illam speciem videret oculis hoc album, quando illud esset, & non videret illud quando illud non esset: & sic duratio huius albi in rerum natura se haberet, vt conditio sine qua hoc albū nec repraesentaretur, nec videretur, non ex defectu speciei visibilis, sed ex defectu ipsius obiecti. Nec permutationem speciei, sed permutationem ipsius obiecti cognosceret hoc album nunc esse, & post modum perciperet illud nō esse ex defectu assimilationis illius. Et ex hoc patet, quo stat quod species sit indita, & non causata ab obiecto singulari. Et quod naturaliter repraesentet, & sit ratio cognoscendi rem per se primo & directe, quando est, ex consequenti autem quando non est. Et quoniam vnum indiuiduū superioris ordinis aequiualere potest multis, non solum indiuiduis, sed speciebus inferioris ordinis: eleuationem naturae angelicae supra corporea intuitus San. Tho. posuit quod vna species in angelo sit tantae excellentiae, quod distincte quidem, excellenter tamē, sit ratio repraesentatiua multarū quidditatum & singularium, & multarum coniunctionum contingentium in rerū natura, ita quod quandocunq; cōiunctio illa ponitur in rerū natura, statim assimi-

Universidad de Deusto Biblioteca

assimilatur illi speciei, & sic repraesentatur & cognoscitur, desinente autem desinit repraesentari, quia desinit assimilari. Et ex his facillime patet responsio ad obiecta. Nam secunda obiectio supponit, quod coniunctio contingens repraesentetur, non in se ipsa, sed in rationibus terminorum tantum. Tertia vero supponit quod praesentia temporalis non concurrat necessario ad rē cognitā, nisi quia est causa cognitionis, cū tamen si quido cuitare posset, quod hoc albom dupliciter cōcurrit ad visionem, scilicet vt causa immutatiua visum, & vt obiectū terminans, & quod praesentia temporalis exigitur ad visionem non solū in quantum immutans, sed in quantum terminans. Ita quod si terminaret, & non immutaret, nihilominus praesentiam exigeret temporalem: & sic se habet in proposito, vt patet ex dictis.

¶ Ad cōfirmationem autē dicitur, quod illa propositio supra quam septimi se fundat Sco. s. quod species repraesentans rē absente & praesente, nō sufficit ad cognitionem intuitiuam, non est vniuersaliter vera. Quoniā hoc dupliciter cōtingit, s. per hoc quod abstrahit a praesentia & absentia rei quē admodum se habent species intelligibiles apud nos, & de talibus est vera ppositio. Alio modo nō per abstractionē, sed p excellentiam, id est, quia tāta excellētiae est, vt repraesentet rem, & secundum conditiones eius absolutas, & secundum conditiones praesentiae, vel tanquā rem repraesentatā, vt species diuina, vel vt conditionem sine qua non, vt species Angelicae: & de talibus non est vera propositio. species ergo nō propter abstractionē, sed excellentiam sui eodem modo repraesentans ex parte sui vtrum res sit siue nō, sufficit ad cognitionem intuitiuam: quia posita re, aliquid noui repraesentat, nō per sui, sed rei repraesentatae mutationē seu nouitatem. Et hoc bene nota.

¶ Ad primam vero rationem ex di. 9. adductam, ad locu dicitur negando cōsequentiam. Et ad probationem, qua dicitur, quoniam pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitatē, dicitur primo quod falsum assumitur, debet enī sub disiunctione concludi, si pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert vel infinitā perfectionem, vel altioris ordinis perfectionem. Stat enim quod vna perfectio altioris ordinis tanta sit perfectionis, quod excedat infinitas perfectiones inferioris ordinis, & eminenter aequiualeat eis. Rursus secūdo dicitur, quod quū aliquid esse infinitae perfectionis contingat dupliciter, s. simpliciter, vel in tali genere, aut specie, non oportet quod est infinitū in tali genere, aut specie esse infinitū ens simpliciter, vt patet de albedine infinita, si esset intensiue infinita: non enim propterea esset perfectior quā substantia. sed esset infinitae perfectionis, infra speciem tamen albedinis. Vnde in proposito, dato quod infinitas extensiuā inferret infinitatē cōtinentis, non sequitur, ergo illud continēs est infinitae perfectionis simpliciter, sed in tali genere aut specie. Et sic ratio haec ex duplici deficit capite, primo quia nō sequitur infinitas nisi sub disiunctione. Secundo, quia etiam quando sequitur infinitas, non sequitur infinitas perfectionis simpliciter, sed perfectionis in genere vel in specie, quēadmodū pluralitas non infert tunc maiorē perfectionem nisi eiusdem rationis. Et quoniā Scotus saepe vtitur ista ratiōe ad diuersa proposita, & in diuersis materiis, oportet diligenter notare quae diximus, & applicare ad materias. Quantū ad praesentem autem spectat, iam patet quod ponimus speciem altioris ordinis, & similiter actum intelligendi speciei proportionatum.

¶ Ad secundam autem rationem ex dictis habetur responsio. Supponit enim ratio vnum falsum. s. quod species in mente angelica repraesentet durationem coniunctionis contingentis tanquam rem repraesentatam, cuius oppositum diximus, imo hoc proprium est essentiae diuinae, & forte non est communicabile alicui speciei, quoniam hoc est repraesentare ea quae futura sunt contingenter in seipsis determinate. Et ideo, quū dicitur aut repraesentat vtrunque opposi-

id quod abstrahitur, fit vniuersale. Hic autem modus intelligendi non conuenit angelis, vt supra* dictum est. Et ideo non est eadem ratio.

¶ Ad secundum dicendum quod secundum suā naturam angeli non assimilantur rebus materialibus: sicut assimilatur aliquid alicui secūdum conuenientiam in genere vel in specie, aut in accidente, sed sicut superius habet similitudinem cum inferiori, vt sol cum igne. Et per hunc etiam modū in Deo est similitudo omnium, & quantum ad formam, & quātum ad materiam: in quantum in ipso praeexistit vt in causa, quicquid in rebus inuenitur. Et eadem ratione species intellectus angeli, quae sunt quędam deriuatae similitudines a diuina essentia, sunt similitudines rerum, non solum quantum ad formam, sed etiam quantum ad materiam.

¶ Ad tertium dicendū, quod angeli cognoscunt singularia per formas vniuersales, quae tamen sunt similitudines rerū, & quantū ad principia vniuersalia, & quantum ad indiuiduationis principia. Quomodo autē per eandē speciē possunt multa cognosci, iam supra* dictū est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli cognoscant futura.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Angeli cognoscāt futura. Angeli enim potentiores sunt in cognoscēdo quam homines. Sed homines aliqui cognoscunt futura multa. Ergo multo fortius angeli.

2 ¶ Praeterea, Praesens & futurum sunt differentiae temporis. Sed intellectus angeli est supra tempus. Parificatur enim intelligentia aeternitati, id est, aeuo, vt dicitur in lib. de* causis. Ergo quantum ad intellectum angeli non differunt praeteritum & futurum, sed indifferenter cognoscit vtrunque.

3 ¶ Praeterea, Angelus, non cognoscit per species acceptas a rebus, sed per species innatas vniuersales. Sed species vniuersales aequaliter se habent ad praeteritum & futurum. Ergo videtur quod angeli indifferēter cognoscunt praeterita, & praesentia, & futura.

4 ¶ Praeterea, Sicut aliquid dicitur distās secundum tempus, ita secundū locum. Sed angeli cognoscunt distantia secundum locum. Ergo etiam cognoscunt distantia secundum tempus futurum.

¶ SED CONTRA, id quod est propriū signum diuinitatis, non conuenit angelis. Sed cognoscere futura est proprium signum diuinitatis, secundum illud Esa. 41. Annunciate quae ventura sunt in futurum, & sciemus quod dij estis vos. Ergo angeli non cognoscunt futura.

torum, &c. respondetur cum triplici distinctione, s. de repraesentari tanquam rem repraesentatā, & conditionem, sine qua non, & de oppositis secundum differentias temporis & absolute, & de oppositis positiue & contradictorie, & dicitur quod species in mēte angelica, repraesentat tanquā rem repraesentatā alterū oppositorū positiuorū absolute, & nō cū aliqua differentia temporis: repraesentat [illegible]

CONCLVSIO.

¶ Futura necessaria in suis causis per certitudinem ab angelis cognoscuntur: futura vero vt in pluribus per coniecturam: futura vero vt in paucioribus, penitus incognita sunt, omnia vero futura in seipsis a solo Deo cognoscuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd futurū dupliciter potest cognosci. Vno modo, in causa sua. Et sic futura quę ex necessitate ex causis suis proueniunt, per certam scientiam cognoscūtur, vt solē oriri cras. Quę vero ex suis causis proueniunt vt in pluribus, cognoscuntur nō per certitudinem sed per cōiecturam, sicut medicus praecognoscit sanitatem infirmi. Et iste modus cognoscendi futura adest angelis, & tanto magis quam nobis, quanto magis rerum causas & vniuersalius & perfectius cognoscunt, sicut medici, qui acutius vident causas, melius de futuro statu ęgritudinis prognosticātur. Quę vero proueniunt ex causis suis vt in paucioribus, penitus sunt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo cognoscuntur futura in seipsis. Et sic solius Dei est futura cognoscere: non solum quae ex necessitate proueniunt, vel vt in pluribus, sed etiam casualia & fortuita. Quia Deus videt omnia in sua aeternitate: quae cū sit simplex, toti tempori adest, & ipsum cōcludit. Et ideo vnus Dei intuitus fertur in omnia quae aguntur per totum tempus, sicut in praesentia, & videt omnia vt in seipsis sunt, sicut supra* dictum est, cum de Dei scientia ageretur. Angelicus autem intellectus & quilibet intellectus creatus deficit ab aeternitate diuina. Vnde non potest ab aliquo intellectu creato cognosci futurum, vt est in suo esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod homines nō cognoscūt futura nisi in causis suis, vel Deo reuelante. Et sic angeli multo subtilius futura cognoscunt.

¶ Ad secundū dicendum, quod licet intellectus angeli sit supra tempus, quo mensurantur corporales motus: est tamen in intellectu angeli tempus secundum successionem intelligibiliū conceptionum: secundum quod dicit Aug.* 8. super Gen. ad lit. quod Deus mouet spiritualem creaturam per tempus. Et ita cum sit successio in intellectu angeli, non omnia quę aguntur, per totum tempus sunt ei praesentia.

¶ Ad tertiū dicendū, quod licet species quae sunt in intellectu angeli, quantū est de se, aequaliter se habeāt ad praesentia, praeterita, & futura, tamē praesentia, praeterita, & futura non aequaliter se habēt ad rationes. Quia ea, quae praesentia sunt, habent naturam per quam assimilantur speciebus quae sunt in mente angeli. Et sic per eas cognosci possunt. Sed quae futura sunt, nōdum ha-

coniunctionē Sortis cum sessione, & nō coniunctionis [illegible] Nec repraesentat coniunctionem Sortis cum sessione duratura hodie vel cras, sed absolute coniunctionem eius cum sessione, & coniunctionem eius cum cursu. Et si dicis, quod ergo angelus cognoscet [illegible] similiter quo certitudinem habebit per talem speciem de hodierna sessione Sortis, & crastino eius cursu, iam ex dictis patet, quod cū ponitur in esse sessio Sortis, statim fit assimilatio inter Sortē sedentem & illā speciem, & percipiens temporis differentias repraesentatur per illā. Et quando conditio sine qua non, sic cognoscitur Sortes nūc sedens. Cognoscitur vero post horā per eandē speciem Sor. non sedens, definēte assimilatione inter ipsum vt sedentem & illam speciem. Et cras cognoscetur currens facta assimilatione inter illam & Sortē vt currentē. [illegible] alterū oppositorū determinate, quod nunquā per speciem cognoscetur [illegible]

¶ Ad tertiā autē rationem iā patet quod nō ita conuenit, imo est necessaria quia [illegible] cum sint, congeneri esse [illegible] tam localem non importat [illegible] cognitionem.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaeseptimae Articulum tertium.

Titulus clarus est: aut pliter enim in communi futurum et sic [illegible]

¶ In corpore duas distinctiones ponit, alterum cognosci, vel in sua causa, vel in seipsis. Alteram de futuro necessario, vel vt in pluribus, vel vt in paucioribus. Et duo facit. Quia primo examinatione membra secundae distinctionis quomodo se habeant ad primum membrum primae: & secundo quomodo se habeant ad alterum eiusdem primae distinctionis membrum.

¶ Quo ad primum tres conclusiones dicit. Prima est, Futura necessaria cognoscuntur in suis causis ab angelo per certitudinē. Secūda est, futura vt in pluribus cognoscūtur in suis causis ab angelo per coniecturā. & declaratur, quia etiā homines hāc habent cognitionem, sed angeli tanto magis quanto vniuersalius & perfectius intimas causarum conditiones penetrant. Tertia est, Futura vt in paucioribus in sua causa sunt penitus ignota.

¶ Quo ad secundum vnica est conclusio, futura tam necessaria quam vt in pluribus, quām in paucioribus, in seipsis a solo Deo cognoscuntur. Et probatur, quia solus intuitus Dei aeternitate mensuratur, aequaliter se habente ad omnes temporis differentias, ac per hoc aequaliter respiciens simul omnia quae fiunt secundum quancunque temporis differentiam.

¶ Aduerte hic duo, primum est, quod San. Tho. multa hic dicit quae non probat, vel quia sunt per se nota ex terminis, puta quod effectus necessarij cognoscātur per certitudinem in suis causis, vel quia sunt superius discussa, puta quod futuru contingens in sua causa vt sic sit penitus ignotum, hoc enim in q. 14. a. 13. tēstum fuit. Nota secundo, quod cum duae rationes assignari possint respectu & plenitudo cognitionis futurorum contingentium in seipsis. s. aeternitas intuitus, & plenitudo rationis repraesentatiuae, quia, s. repraesentat rem & eius durationem, &c. Sanct. Tho. non curans de hac secunda exclusione prima ab angelis, sufficienter intentum concludi voluit. Propterea, vt arbitror, quia mutuo se consequuntur, & exclusio vnius est exclusio alterius: quia illa spectat ad infinitatē, haec ad aeternitatem. Tam autem aeternitas quām infinitas soli Deo conueniunt. Maluit autē ex aeternitate arguere, quia euidētius constat, Angelis repugnare aeternitatē intuitus, quām plenitudinem talis repraesentatiui. Dubia vero quae sunt

sunt circa hanc rationem de aeternitate intuitus in quaest. 14. tractata sunt: vnde nunc transeundum est ad alia.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaeseptimae Articulum quartum.

In titulo aduerte, quod praesens quaestio est de cognitione cogitationis cordis alterius in particulari & complete, scilicet quo ad quaestionem an est, & in se quam respectu termi[illegible], id est, vtrū angelus cognoscat si actualiter cogitem de aliquo, quid cogito, quid delibero, &c.

¶ In corpore vnica ponitur distinctio bimembris, scilicet quod cogitatio potest cognosci dupliciter, scilicet in suo effectu, vel in seipsis. Et duae conclusiones ponuntur iuxta duo praedicta mēbra. Prima est, cogitatio cordis alterius potest cognosci ab angelo in suo effectu. Et probatur a fortiori: quia sic etiā potest cognosci ab homine per immutationē vultus, & dispositionem corporis, vt medici discernunt quandoque. Et hoc confirmatur auctoritate Aug. Secunda conclusio est, quod cogitationes cordium in seipsis, seu quod idē est, vt sunt in voluntate: soli Deo sunt naturaliter cognitae. Et probatur sic. Mere voluntaria soli Deo, & volenti sunt nota: cogitationes cordium sunt pure voluntariae, quia ex sola voluntate dependet quod aliquis actu cogitet, aut velit aliquid: quoniam habitus est quo quis vtitur quando vult. Ergo. Maior probatur: quia voluntas soli Deo subiacet, qui solus in ea operari potest, vt primum obiectum & finis vltimus. Et confirmatur conclusio auctoritate Apost. 1. ad Cor. 2.

¶ Nam cogitatio vel quia a voluntate sunt, Deo tantum, qui omnium corda scrutatur, nota sunt.

¶ Circa rationem adductam ad secundam cōclusionem dubium occurrit a Durando, in 2. dist. 8. [illegible] & est tale. Si voluntarium soli Deo est cognitum, quia voluntarium est ex aliqua harum quinque conditionum prouenit: aut quia voluntas soli Deo subiacet, quo ad causari. Et ex hoc nō sequitur quod cogitationes materia principali [illegible] anima soli Deo essent notae. Aut quia soli Deo subiacet quo ad moueri. Et ex hoc nō quia sic etiā motus primi mobilis, si a solo Deo esset, sibi soli cognitus esset. Aut quia libera est formaliter. Et ex hoc non: quia libertas est a coactione, non a cognitione. Aut quia est indeterminata ad vtrunque oppositorum. Et ex hoc non: quia indeterminatio tollitur cogitatione posita in actu. Iam enim determinata tūc est. Aut quia a voluntate fit. Et ex hoc praecise non, quia sic omnis actus imperatus a voluntate, esset soli Deo notus: et sic etiam actus exteriores voluntarij ignoti essent angelis. Et cōfirmatur, quia apud te angeli intelligunt per species innatas quae aequaliter repraesentant actus interiores & exteriores, spirituales & corporales.

¶ Contra eandem rationem arguit Scotus in secunda distinctione nona, quaestione secunda, dupliciter. Primo, quia non est maior ratio quare voluntas possit occultare cogitationem positam in actu, quām ipsam essentiā & voluntatem. Secundo, quia si cogitatio occultatur volitione, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occultari: si manifesta, habetur intentum: si occulta, ergo alia volitione occultabitur: & iterum quaeretur de alia, & sic in infinitum.

¶ Contra conclusionem multa refert Capreolus in dist. 9. secundi, argumenta multa quorum quaedam in Sco. non inuenio. Quaedam autem argumenta sunt ad hominē a Sco. contra Henri. facta, & quaedam eandem habent difficultatem, quod ex solutione praecedentium vno adiuncto argumento, quod directe contra conclusionem facit, omnia essent clara. Tangit ergo vbi su-

bent naturam per quam illis assimilentur. Vnde per eas cognosci non possunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd distantia secundum locum sunt in rerum natura, & participant aliquam speciem, cuius similitudo est in angelo. Quod non est verum de futuris, vt* dictum est. Et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum angeli cognoscant cogitationes cordium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod angeli cognoscant cogitationes cordium. Dicit enim Greg. in Moralibus, super illud Iob. 28. nō aequabitur ei aurū vel vitrum, quod tunc, scilicet in beatitudine resurgentium, vnus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi. cum vniuscuiusque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed resurgentes erunt similes Angelis sicut habetur Mat. 22. Ergo vnus angelus potest videre id quod est in conscientia alterius.

2 ¶ Praeterea, Sicut se habent figurae ad corpora, ita se habent species intelligibiles ad intellectū. Sed viso corpore videtur eius figura. Ergo visa substantia intellectuali, videtur species intelligibilis quę est in ipsa. Ergo cum Angelus videat alium angelum & etiam animam: videtur quod possit videre cogitationem vtriusque.

3 ¶ Praeterea, ea quae sunt in intellectu nostro, sunt similiora Angelo, quām ea, quae sunt in phantasia: cum haec sint intellecta in actu, illa verò in potentia tantum. Sed ea quae sunt in phantasia, possunt cognosci ab angelo, sicut corporalia: cum phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur quod angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

¶ SED CONTRA est, quod proprium Dei non conuenit Angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est proprium Dei, secundū illud Iere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile. Et quis cognoscet illud? Ergo Dominus scrutans, &c. Ergo Angeli non cognoscunt secreta cordium.

CONCLVSIO.

¶ Cognoscunt Angeli cordium cogitationes in suis effectibus, vt autem in seipsis sunt, Deo tantum sunt naturaliter cognitae.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Vno modo in suo effectu, & sic non solum ab Angelis, sed etiā ab homine cognosci potest, & tanto subtilius quanto effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum nō solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt. & multo magis angeli vel etiam dęmones, quanto subtilius huiusmodi immutationes occultas corporales perpendūt. Vnde Au. dicit in li.* de Diuinat. daemonum, quod aliquando hominum dispositiones non solum voce prolatas, verū etiam cogitatione conceptas, cum signa quaedam in corpore exprimuntur ex animo, tota facilitate perdiscunt: quamuis in lib.* Retractationum hoc dicat nō esse afferendum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes prout sunt in intellectu: & affectiones, prout sunt in voluntate. Et sic solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cuius ratio est: quia voluntas rationalis creaturę soli Deo subiacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est principale eius obiectū, vt vltimus finis: & hoc magis infra* patebit. Et ideo ea quę ex voluntate sola dependēt, vel quę in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestū est autem, quod ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu aliqua cōsideret: quia cum aliquis habet habitum scientiae, vel species intelligibiles in eo existentes, vtitur eis cum vult. Et ideo dicit Apo. 1. Corint. 2. quod quae sunt hominis nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cogitatio vnius hominis non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitiem corporis, & propter voluntatem claudentem sua secreta. Primum autem obstaculum tolletur in resurrectione, nec est in Angelis. Sed secundum impedimentum manebit post resurrectionem, & est modò in angelis Et tamen qualitatem mentis, quantum ad quātitatem gratiae & gloriae, repraesentabit claritas corporis. Et sic vnus mentem alterius videre poterit.

¶ Ad secundum dicendum, quod etsi vnus angelus species intelligibiles alterius videat, per hoc quod modus intelligibiliū specierum secundum maiorē & minorem vniuersalitatem proportionatur nobilitati substantiarū, non tamē sequitur quod vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur, actualiter considerando.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus brutalis non est Dominus sui actus, sed sequitur impressionem alterius causae corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earum, possunt per hoc cognoscere quod est in appetitu, & in apprehēsione phantastica brutorum animalium, & etiā hominum, secundū quod in eis quandoq; appetitus sensitiuus procedit in actū, sequēs aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamē oportet, quod angeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quod mouentur a volūtate & ratione: quia etiam inferior pars animae participat aliqualiter rationem: sicut obediens imperanti, vt dicitur in* 1. Ethico. Nec tamen sequitur, quòd si Angelus cognoscit quod est in appetitu sensitiuo, vel phantasia hominis, quod cognoscat id quod est in cogitatione vel voluntate: quia intellectus & voluntas non subiacent appetitui sensitiuo & phantasiae, sed potest eis diuersimode vti.

pratale medium, cogitatio, pręcipue angelica, posita in actu, est obiectum ad[illegible], intelligibile in se, & proportionatum cuicunque intellectui Angelico, & sufficienter praesens omni tali intellectui, ergo potest naturaliter intelligi ab altero Angelo. consequentia est nota, & potest confirmari ex illa maxima, Actiuo & passiuo naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. Antecedens vero quo ad omnes sui partes est per se notum, supponēdo quod distantia localis non impedit actionem & passionem omnino immaterialem, de qua hic est sermo. Et potest cōfirmari quia quicquid potest inferior, potest & superior. At per hoc si Michael cognoscit propriā cogitationē intuitiue, poterit eandem multo eminētius intueri seraphim.

¶ Ad euidentiam difficultatis huius sciendum est, quod secundum duplicem opinionem de intellectu angelico, dupliciter in materia hac procedi potest. Secundum namque opinantes intellectum angeli moueri ab obiecto, seruari oportet an cogitatio voluntatis posita in actu sit obiectum proportionatum & sufficienter praesens in ratione motiui respectu cuiuscunque intellectus angeli. Sco. enim tenet partem affirmatiuā, Greg. de Arimin. partem negatiuam. Sed haec quaestio nō habet locum apud opinantes intellectum Angelicum nō esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportere ipsum intelligere quicquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hāc viam vnus est sermo omnis de actiuo & passiuo motiuo & mobili, & aliis huiusmodi. Sed oportet seruari an coniunctio voluntatis cum sua libera operatione in actu exercito repraesentetur per aliquā speciem innatam in Angelis, an non. In hoc enim pendet tota difficultas. Dictum est enim speciem in mente Angeli esse tantae excellentiae, vt habeat in se vnde sibi assimiletur Sor. sedens, Sor. scribens, Sor. currens. Cur igitur nō habet in se, vnde sibi assimiletur Sor. volens, aut Sort. cogitās A. vt autem clare patet ex dictis. San. Tho. hic & in q. de verit. q. 8. arti. 13. & in q. 16. de daemonibus articu. 8. arbitratur diuus T. cogitationes cordiū quo ad esse actuale in particulari &c. non repraesentari per species innatas. Quia sunt altioris ordinis quā sunt omnia naturalia. ita quod ex eo quod voluntas vt volens. A. vel B. est supra totū ordinē causarum & effectuū naturaliū, ideo nō repraesentatur per species impressas angelis, quae repraesentatiuae tantū sunt causarum & effectuū naturaliū. Et hoc tendit ratio San. T. vbique. probat enim semper altitudinem voluntatis vt operantis ex exemptione eius a dependentia & cōnexione a quacunque naturalibus quod vis rationis suae cōsistit in hoc, quòd voluntas vt operans in particulari, &c. est extra ordinē rerum naturaliū. ergo est naturaliter occulta cuicunq; extrinseco intellectui creato, & tenet sequela: quia species naturales intellectuū nō repraesentāt nisi naturalia. Antecedens vero probatur, quia voluntas soli Deo subiacet: & quo ad exercitium actus: & quo ad specificationē actus in particulari: quia ipse solus potest efficaciter mouere voluntatē tam effectiue quām obiectiue: cū sit summū bonū, & finis vltimus, &c. Ex hoc autē facile soluitur obiectiones. Nā ad Durādi patet, quod dicēdū est, s. quod volūtas & volūtariū ex hoc ipso quod volūtariū, est in seipso occultū cuicūq; extrinseco creato, quia soli Deo subiacet effectiue & obiectiue. Et ideo nulla illarū causarū enumeratarū ab eo admittitur praecise, nisi tertia. Et est ista quā dixit S. T. quamq; arguēs aut nō intellexit, aut intelligere noluit. libertas enim voluntatis nō solum a coactione, sed a dependentia & connexione cum

naturalibus effeae per hoc à cognitione extrinseca creaturæ. Ex hoc enim quod aliquid est soli Deo sublacet, quod nullam natum est habere connexionem cum naturalibus, occultum naturaliter est his qui naturalium tantum rationes habent.

¶ Ad obiectiones verò Scot. contra eandem rationem ex eodem principio iam patet responsio. Quia olia ratio est de cogitatione, voluntate, & intellectu angeli: & de his et sunt in actu secũdo mere voluntaria. Quoniam illa pertinent ad naturalẽ ordinem rerum: hoc autem nõ. Et similiter non dicimus esse ignotũ, quod cogitatio occultetur velamine velut quodam velamine, vt arguens imaginatur, quærens aliud illius velamen: sed dicimus quod cogitatio eo quia volita seu libera, est naturaliter occulta. Et habet rationem suæ occultationis, libertatem impertrãtis vt dictum ac expositum est.

290 infra q. 64. ar. 1. ad 4. Et q. 106. ar. 4. ad 2. Et Ephe. 3. lect. 3.

Li. 5. super Gene. c. 19. circa med. to. 3.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli mysteria gratiæ cognoscãt. Quia inter omnia mysteria excellẽtius est mysteriũ incarnationis Christi. Sed hoc angeli cognouerunt à principio. Dicit enĩ Aug. 5. super Gene* ad lite. quod sic fuit hoc mysterium absconditum à seculis in Deo, vt tamẽ innotesceret principibus & potestatibus cælestibus. Et dicit Apost. 1 ad Timo. 3 quod apparuit Angelis illud magnũ sacramentum pietatis. Ergo angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

2 ¶ Præterea, Rationes omnium mysteriorũ gratiæ in diuina sapientia continentur. Sed angeli vident ipsam Dei sapientiam. quæ est eius essentia, ergo angeli mysteria gratiæ cognoscũt.

3 ¶ Præterea, Prophetæ per angelos instruũtur, vt patet per Dio. 4. ca. angelicæ Hierar. Sed Prophetæ mysteria gratiæ cognouerunt. Dicitur enim Amos 3. Non faciet Do. verbum nisi re. se. suum ad seruos suos Prophetas. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

¶ SED CONTRA est, quòd nullus discit illud quod cognoscit, sed angeli etiã supremi quærũt de diuinis mysteriis gratiæ, & ea discũt. Dicitur enim 7. c. cel. Hier. quod sacra scriptura inducit quasdã cælestes essentias ad ipsum Iesum quæstionẽ facientes, & addiscẽtes scientiã diuinæ eius operationis pro nobis, & Iesum eas sine medio docentem, vt patet Isa. 63. vbi quærentibus angelis, quis est iste qui venit de Edõ, respondit Iesus. Ego qui loquor iustitiã. Ergo Angeli non cognoscunt mysteria gratiæ.

Ca. 7. post medium.

CONCLVSIO.

¶ *Mysteria gratiæ, cum ex sola diuina voluntate dependeant, non possunt naturali cognitione ab angelis cognosci, sed tantùm supernaturali & beatifica cognitione in verbo ab angelis cognoscuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in angelis est cognitio duplex. Vna quidem naturalis, secundum quam cognoscunt res tum per essentiã suam, tum etiam per species innatas. Et hac cognitione mysteria gratiæ Angeli cognoscere non possunt. Hæc enim mysteria ex pura Dei voluntate dependent. Si enim vnus angelus nõ potest cognoscere cogitationes alterius ex volũtate eius dependentes, multo minus potest cognoscere ea quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumẽtatur Apost. 1. Cor. 2. Quæ sunt hominis nemo nouit nisi spiritus hominis, qui in ipso est: ita & quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei. Est autẽ & alia angelorũ cognitio, quæ eos beatos facit, qua vidẽt verbũ & res in verbo. Et hac quidẽ visione cognoscũt mysteria gratiæ, non quidẽ omnia, nec æqualiter omnes, sed secundũ quod Deus voluerit eis reuelare, secũdũ illud Apo. 1. Cor. 2. Nobis autẽ reuelauit Deus per spiritũ suũ: ita tamẽ quod superiores angeli perspicacius diuinã sapientiam cõtẽplãtes, plura mysteria & altiora in ipsa Dei visione cognoscũt, quæ inferioribus manifestãt, eos illuminando. Et horum etiam mysteriorũ quædam à principio suæ creationis cognouerunt; quædam vero postmodum secundum quod eorum officiis congruit, edocentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd de mysterio incarnationis Christi dupliciter contingit loqui. Vno modo in generali. Et sic omnibus reuelatũ est à principio suæ beatitudinis. e Cuius ratio est, quia hoc est quoddam generale principium, ad quod omnia eorum officia ordinantur. Omnes enim sunt administratorij spiritus, vt dicit Heb. 1. In ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Quod quidẽ fit per incarnationis mysterium. Vnde oportuit de hoc mysterio omnes à principio cõmuniter edoceri. Alio modo possumus loqui de mysterio incarnationis quantum ad speciales conditiones. Et sic non omnes Angeli à principio de omnibus sunt edocti: imò quidam etiã superiores Angeli postmodum didicerũt, vt patet per autoritatẽ Dio. inductã. e

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd licet Angeli beati diuinam sapientiã contemplẽtur, non tamen eã d comprehendunt. e Et ideo non oportet q cognoscãt quicquid in ea latet.

¶ AD TERTIVM dicendum, quod quicquid Prophetæ cognouerunt de mysterio gratiæ per reuelationem diuinam, multo excellentius est Angelis reuelatum. Et licet Prophetis ea quæ Deus facturus erat circa salutem humani generis, in generali reuelauerit, quædam tamen specialia Apostoli circa hoc cognouerunt, quæ Prophetæ non cognouerant, secũdum illud Ephe. 3. potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum, sicut reuelatum est sanctis Apostolis eius. Inter ipsos etiam Prophetas posteriores cognouerunt quod priores non cognouerunt, secundum illud Psal. 118. Super senes intellexi. Et Greg.* dicit, quòd per successiones temporum creuit diuinæ cognitionis augmentum.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA octaua de modo cognitionis Angelicæ, in septem articulos diuisa.

POST hæc considerandũ est de modo Angelicæ cognitionis.

¶ Et circa hoc quærũtur septem.

¶ Primo vtrũ intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu.

¶ Secundo vtrum angelus possit simul intelligere multa.

¶ Tertiò, vtrum intelligat discurrendo.

¶ Quartò, vtrum intelligat componendo & diuidendo.

¶ Quintò, vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.

¶ Sextò vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina.

¶ Septimò, vtrum sit eadem cognitio matutina & vespertina.

¶ Ad obiectionem demum Sco. contra conclusionem dicitur, quod tam hæc quã omnes aliæ supponunt vnum falsum, scilicet intellectum separatum accipere cognitionẽ à rebus cognitis, hoc enim est falsissimum: quoniam omnis intellectus separatus intelligit per species infusas, & non aliter nisi seipsum & Deum, vt ex prædictis patet. Et in hoc stando, omnes obiectiones soluuntur.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnã ponit distinctionẽ de cognitione, bimembrem. Et iuxta vtrũque membrum duabus conclusionibus respõdet quæsito. Distinctio est. In angelis est duplex cognitio, scilicet naturalis, & hæc est per essentias ipsorum, & per species innatas. Et supernaturalis, & beatifica: & hæc cognitio est quã habent in verbo Dei. Prima autem conclusio est negatiua, scilicet angeli cognitione naturali nõ cognoscunt mysteria gratiæ. Et probatur, quia ista ex sola Dei voluntate dependent. Et confirmatur ex hoc, quod non cognoscũt naturaliter cogitationes cordium. Et confirmatur tam via quam modus arguendi autoritate Apost. 1. ad Corint. 2.

Annot. ¶ Circa hanc conclusionem, aduerte quod eadem est ratio quare cogitationes cordium, & quare mysteria gratiæ sunt occulta: quia scilicet sunt extra ordinem rerum naturaliũ: quia scilicet ista soli voluntati sunt connexa diuinæ: illa vero voluntati diuinæ & cognitãtis tãtum. Et propterea apud ponentes intellectũ angelicũ moueri ab obiecto: qua ratione ponunt moueri ipsum à cogitationibus cordiũ iam positis in actu, eadem ratione ponunt moueri ipsum à mysteriis gratiæ in actu positis nisi aliunde impediantur virtute diuina. Et hoc expresse sentit Scotus in quarto dist. decima, quæstione nona. Nec est opus aliter hic immorari: quoniam negando illud suppositum fundamentum eorum, quod scilicet intellectus separatus sit mobilis ab obiecto, totum eorum ædificium ruit.

¶ Secunda conclusio est affirmatiua, habens tamen multas conditiones, scilicet angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiæ, non omnia tamẽ, neque æqualiter, neque simul. Conclusio ipsa probatur autoritate Apostoli prima ad Cor. 2. Nobis autem reuelauit, &c. Prima verò cõditio declaratur: quia superiores angeli plura & altiora mysteria cognoscunt, ea ratione, quia perspicacius diuinam contemplantur sapientiam. Secunda verò cõditio: quia superiores de his mysteriis illuminãt inferiores. Tertia autem, quia quædam horum nouerunt à principio. Quædam verò indies addiscunt, prout eorum congruit officiis.

¶ *Num Angeli beatifica cognitione cognoscant mysteria gratiæ.*

¶ Circa hãc conclusionem dubium occurrit, quoniam non videtur verum quod Angeli cognitione beatifica cognoscant mysteria gratiæ. Arguit enim Scotus in quarto dis. distinctione decima, quæstione nona, in cõclusione tertia, contra hoc: sic Beatus non distinguitur à non beato, nisi videndo obiectum beatificum vt sic, & ea quæ in ipso includuntur vt sic: sed mysteria gratiæ nõ claudũtur in obiecto beatifico vt sic, ergo. Minor patet, quia non ipse actus ad beatitudinem cognoscere gratiam conferri huic, vel illi, &c.

¶ Præterea, arguo ego ad hominẽ est, apud Sanct. Thom. Videre plura in diuina essentia, infert à potiori videre magis ipsam diuinam essentiam vt patet ex quæstione duodecima. Et rursus apud ipsum & veritatem actus beatificus ad minus angelorum (quicquid sit de anima separata) nunquã intenditur essentialiter. ergo impossibile est angelos in verbo de nouo aliquid videre, quod prius non viderant. Sine enim alterã prædictarum propositionum destruit: quoniam si de nouo aliquid videt, ergo aut non magis videt verbũ contra primam propositionem: aut magis videt contra secundam.

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dico, quod cognoscere aliquid in verbo, contingit dupliciter, vno modo formaliter, alio modo causaliter. Et dico quod Sanct. Thom. non intendit Angelos quoscunque de nouo videre aliquid in verbo formaliter sed tantum causaliter, id est ex diuinis illuminationibus, quæ se habent ad visionem verbi, sicut accidentia quædã concomitantia, non simul, sed successiuè, iuxta successiuam dispositionem ipsorum secundũ congruentiam ad officia sua exequenda. Cum hoc tamẽ stat, quod quædam mysteria gratiæ Angeli omnes, vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suæ. nec tamen oportet hæc pertinere ad obiectum beatificũ, vt sic. Iam enim in quæstione duodecima declaratum est, quod videre aliquid in verbo formaliter, contingit dupliciter, scilicet per se primo & secundario. Et quod ipse Deus tantum videtur per se primo, creaturæ autem secundario. Et propterea ipse solus beatus, iuxta illud August. qui autem te & illa nouit non propter illa beatior, sed propter te solũ beatus. Vnde ratio Scoti cõcludit quod gratis concedimus, imo quod edocemus, scilicet omne aliud à Deo non necessario pertinere ad obiectum beatitudinis, sed non infert esse impossibile in obiecto beatifico multa alia à Deo secundario, & quasi concomitanter videri eadem numero visione.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solum aduertendum est, quod hic est sermo de actu & potentia, vt sunt modi cognitionis angelicæ, siue naturalis, siue supernaturalis.

¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, scilicet essentiali, vel accidentali. Alteram de cognitione naturali, scilicet & supernaturali: & hæc duplici, scilicet per reuelationem, & per visionem verbi. Et

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus angeli quandoque sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia vt dicitur 3.* Physi. Sed mentes angelicæ intelligendo mouentur, vt dicit Diony. 4. capi. de diuin. nomi. Ergo mentes angelicæ quandoque sunt in potentia.

2 ¶ Præterea, Cum desiderium sit rei non habitæ, possibilis tamen haberi: quicunque desiderat aliquid intelligere est in potentia ad illud. Sed 1. Pet. 1. dicitur. In quem desiderant angeli prospicere. Ergo intellectus angeli quandoque est in potentia.

3 ¶ Præterea, in lib*. de causis dicitur, quod intelligentia intelligit secundum modum suæ substantiæ. Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permixtum: ergo quondoque intelligit in potentia.

¶ SED CONTRA est quod Aug*. dicit 2. super Gene. ad lit. quod angeli ex quo creati sunt in ipsa verbi æternitate, sancta & pia contemplatione perfruuntur, sed intellectus cõtemplans non est in potentia, Sed in actu. Ergo intellectus angeli non est in potentia.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli quæ naturaliter cognoscunt, non semper sunt in actu considerantes, sed quo ad cognitionem in verbo semper sunt actu considerantes.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 3. de Anima, & in 8. Physi. intellectus dupliciter est in potentia. Vno modo sicut ante addiscere vel inuenire, id est, antequàm habeat habitum scientiæ. Alio modo dicitur esse in potentia, sicut cum iam habet habitum scientiæ, sed non considerat. Primo igitur modo intellectus angeli nunquam est in potentia respectu eorum ad quæ eius cognitio naturalis se extendere potest. Sicut enim corpora superiora, scilicet cœlestia, non habent potentiam ad esse, quæ non sit completa per actum, ita cœlestes intellectus, scilicet angeli, nõ habent aliquam intelligibilem potentiam quæ non sit totaliter completa per species intelligibiles connaturales eis e. Sed quantum ad ea quæ eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet, intellectus eorum esse in potentia, quia sic etiam corpora cœlestia sunt d in potẽtia quandoq, vt illuminentur à sole. Secundo vero modo intellectus angeli potest esse in potentia ad ea quæ cognoscit naturali cognitione. Non enim omnia quæ naturali cognitione cognoscit semper actu considerat: sed ad cognitionem verbi, & eorum quæ in verbo videt, nunquam hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur verbum, & ea quæ in verbo videt. In hac enim visione eorum beatitudo consistit. Beatitudo autem non consistit in habitu, sed in actu, vt dicit Philosophus in primo*. Ethicorum cap. 8.

Li. 1. Ethic. cap. 8. to. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod motus ibi non sumitur secundũ quod est actus imperfecti, id est existentis in potentia, sed secũdum quod est actus perfecti, id est, existentis in actu. Sic enim intelligere & sentire dicũtur motus, vt dicitur in tertio de Anima.

L. 3. de ani. tex. 28. to. 3

¶ Ad secundum dicendum, quod desiderium illud angelorũ non excludit rem desideratã, sed eius fastidiũ. Vel dicuntur desiderare Dei visionẽ quantum ad nouas reuelationes, quas pro opportunitate negotiorum à Deo recipiunt.

¶ Ad tertium dicendum, quod in substantia Angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia, quod sit absque actu.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Angelus nõ possit simul multa intelligere. Dicit enim philosophus* secundo Topico. quod contingit multa scire, sed vnum tantum intelligere.

292 infra q. 85. ar. 4. Et 2. di. 3 q. 3. ar. 4. Et 3. di. 14. ar. 2. q. 4. & 1. con. c. 55. Et veri. q. 8. ar. 14. & quo. 7. q. 1. ar. 2.

*c. 4. in declaratione. 33. loci to. 1.

2 ¶ Præterea, nihil intelligitur nisi secundũ quod intellectus formatur per speciem intelligibilem: sicut corpus formatur per figurã. Sed vnum corpus non potest formari diuersis figuris. Ergo vnus intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

3 ¶ Præterea, Intelligere est motus quidam. Nullus autẽ motus terminatur ad diuersos terminos. Ergo non contingit simul multa intelligere.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 4.* super Gen. ad lit. Potentia spiritualis mentis angelicæ cuncta quæ voluerit, facillimè simul comprehendit.

Li. 4. super Gen. ad lit. c. 32 in pri. c. 29. to. 3.

CONCLVSIO.

¶ *Cognoscunt Angeli omnia simul in verbo, & quæcunque & per vnam speciem repræsentari possunt: non possunt autem simul omnia cognoscere, quæ per diuersas species innatas repræsentantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ad vnitatẽ motus requiritur vnitas termini, ita ad vnitatem operationis requiritur vnitas obiecti. Contingit autem aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui. Si enim vnaquæque per se accipiatur, plures sunt. Vnde & nõ vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectũ. Alio modo accipiuntur secundũ quod sunt vnum in toto. Et sic simul vna operatione cognoscuntur e. tam per sensum quã per intellectum, dum totum continuum consideratur, vt dicitur in 3. de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subiectum & prædicatũ, prout sunt partes vnius propositionis, & duo cõparata secundum quod cõueniunt

Et iuxta has omnia membra huius secundæ distinctionis, applicando ea ad vtrumque membrum primæ distinctionis sigillatim. Et tria facit. Primo ponit & declarat membra primæ distinctionis ex tertio de anima. Secundo ostendit quomodo se habeat cognitio angelica ad potentiam essentialem. Tertio quomodo se habeat ad potentiam accidentalem. Quo ad secundum duo dicit. Primum est, quod angeli nõ sunt in potentia essentiali secundum cognitionem naturalem. Secundũ est quod angeli sunt in ea potentia secundũ cognitionẽ per reuelationẽ. Et probat vtrumque ex proportionalitate inter angelos & corpora cælestia, secundum potentiam ad esse permanens substantiale vel accidentale: & secundum potentiam ad illuminari.

¶ Nota hic quod Scot. in 2. di. 9. q. vlt. iterũ contra hanc rationem ex corporibus cælestibus sumptam insurgit. Et quoniam obiectiones suæ coincidunt cum superius recitatis, ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertium duo dicit, scilicet quod angeli cognoscunt naturaliter, non actu omnia considerant: & quod secundum cognitionem in verbo semper actu considerant, quia beatitudo cõsistit in actu, illa autẽ est eorum beatitudo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore responsio quæsito tribus conclusionibus. Prima est, angeli in verbo cognoscunt omnia simul. Secũda est, angeli possunt naturali cognitione omnia ea simul cognoscere, quæ per vnam speciem repræsentantur. Tertia est, angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea quæ per diuersas spẽs innatas eis repræsentantur. Probantur autem hæ omnes conclusiones eodem medio sic. Multa nõ vt multa, sed vt vnum intelligibile possunt vna operatione & simul intelligi, sed repræsentata per vnam speciem habent rationem vnius intelligibilis. Repræsentata vero per plures habent rationem plurium intelligibilium, ergo. Minor vero: cognitio in verbo est per vnam speciem tantum, essentiam scilicet diuinã: igitur. Et confirmatur hæc conclusio prima autoritate Au. Quo ad primam partem probatur, ex hoc quod vnius operationis debet esse vnum obiectum, quemadmodum vnius motus vnus terminus. Secundo declaratur quo ad distinctionem quam præsupponit, scilicet quod multa possunt dupliciter comparari ad virtutem perceptiuam, scilicet vt multa & vt vnum, & hoc in sensu respectu partium continui & intellectu nostro respectu partiũ propositionis. Et vniuersaliter respectu extremorũ cuiuscunque comparationis. Et declaratur simul veritas totius maioris assumptæ ex sensu & intellectu nostro. Minor vero probatur sic. esse intelligibile conuenit repræsentatis per speciem intelligibilem, quia vnumquodque est intelligibile in actu, secundum quod eius similitudo est in intellectu. Ergo esse vnum intelligibile conuenit eisdem per vnitatem speciei intelligibilis. Et consequela, quia in omni genere ex eodem res habet esse & vnitatem.

¶ Circa hunc processum occurrunt duo dubia. Primum est quia hic non distinguitur inter simul cognoscere, & vna operatione cognoscere, cum tamẽ multum inter se differant, cum experiamur simul nos percipere sonum & colorem, & tamen non vna operatione, & breuiter per se nota est eorum diuersitas. Quod autem hic confunditur, patet ex eo, quod conclusio & q. de simultate intelligendi loquitur. Probatio autem maioris de vnitate operationis mentionem facit, & sic processus videtur esse nullus.

¶ Secundum dubium est circa probationẽ minoris. Quoniam illa propositio, Vnumquodque est intelligibile in actu secundum quod eius similitudo est in intellectu, habet locum tantum in his sensibilibus, quæ secundum se sunt intelligibilia in potentia, & non in separatis à materia, quæ secundum se sunt actu intelligibilia, vt manifestum est. Et consequenter ista ratio nõ erit nisi probatio particularis, scilicet quod sensibilia repræsentata per vnam speciem, sunt vnum intelligibile, & per diuersas diuersa, & nõ est ratio vniuersalis de omnibus repræsentatis, quod tamen erat probandum.

¶ Circa vltimã conclusionem dubiũ ex duplici capite occurrit. Primo ex eo quod angelus apud S. Tho. potest simul per tres species intelligere, scilicet per essentiam diuinã, per essentiã propriam, & per aliquã speciem innatã: alio quia cũ semper intelligant Deũ & se, nunquam possent intelligere aliud: non videtur igitur stare quod hic dicitur. Secũdo ex eo, quod angelus cognoscit, & ponit differentiam inter cognita per diuersas species, puta inter animal & lapidẽ: ergo simul cognoscit per diuersas species, & tenet sequela ex doctrina secundi de ani. in capite sensu communi. Et augetur difficultas ex hoc capite: quia nõ videtur valere processus factus ad cõcludendã hãc conclusionẽ, eo quod stat aliqua cognosci vt vnum intelligibile pro quanto cognoscuntur vt cõparata adinuicem secundum diuersitatem: & tamen per diuersas species.

¶ Circa primam & vltimam conclusionem dubium pulchrum occurrit sic. Angelus potest omnia simul intelligere per vnã speciem: ergo potest omnia quorum species habet simul intelligere. Antecedens est prima conclusio: consequens verò est oppositũ vltimæ, cõsequentia autem probatur sic. Angelus simul nouit se & omnes suas perfectiões. Sed inter suas perfectiones est esse intelligibilia: imò hæc est magna essentiæ angeli ex perfectio, quod sit ipsa & alia tali modo: ergo simul intuetur se esse talẽ ens quidditatiue, & talia entia intentionaliter. Sed hoc est nosse omnia repræsentata per species, quæ sunt illa esse intentionalia: ergo angelus simul & vno actu omnia nouit quorum species habet.

Ad euidentiam harum difficultatum sciendum est, species per quas intelligit angelus, nõ esse eiusdem rationis. Nam quedam inter se eiusdẽ ordinis: quædam vero se habent ad inuicẽ ordine quodã, quẽadmodum etiam in naturalibus. Quædam formæ existentes in materia sunt eiusdem ordinis inter se: vt forma leonis, & bouis, & similes. Quædam vero ordine quodam se habent, vt vegetatiuum & sensitiuum. Nec intendo per hoc exemplum aliud insinuare nisi ordinem inter quasdam species intelligibiles in angelo. Habent autẽ inter se ordinẽ species illæ, quæ se excedunt in repræsentando idẽ, quamuis diuersimode, & tales sunt essentia diuina, quæ cũ nulla specie ponit in numerũ, quia est omniũ perfectissimũ repræsentatiuũ: & essentia propria ipsius angeli, cũ qua nulla eius species ponit in numerũ: quia ipsa essentia est omniũ à se intelligibiliũ species, imperfecta tamẽ. Et per superadditã intelligibilẽ speciẽ perficitur, & determinatur quodãmodo vt sit distinctè repræsentãs talia, puta animalia. Species vero illæ eiusdẽ inter se ordinis, sunt quæ disparatæ inter se sunt in repræsentando: quales sunt omnes species inditæ singulis angelis. Rursus species istæ disparatæ dupliciter accipi possunt, scilicet vt extrema sunt in repræsentãdo relationes alicuius & absolute. His autem stantibus dicitur, quod quoniam aliud sit simul intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere. In proposito tamẽ eadẽ est difficultas de simultate & vnitate, & notius est propositũ de vnitate. Eadem enim est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt sic absolute & repugnat simul intelligi, & vna operatione intelligi, quemadmodum repugnat

16

gnat

Universidad de Deusto Biblioteca

gnate dici, vt in 4. Metaphy. tex. 10. dicitur, quod qui vnum non intelligit, nihil intelligit: & in 3. de Anima contingit multa scire, vnum autem intelligere. Notius autem est, quod vni operationi vnum debetur obiectum, quàm pluribus eiusdem potentiæ simul: quamuis & hoc sit verũ. Et ideo Sanct. Tho. vtrunque explicauit, & probando à notiori tradidit disciplinam. Et per hæc patet responsio ad primum dubium. Et ad vltimum, quod est contra vltimam conclusionem: fatemur enim quod angelus potest simul per plures species intelligibiles ordinẽ inter se habentes intelligere: quoniam intelligibile earum non est totaliter diuersum. Sed quemadmodum species excedit & continet speciem quodammodo vt totam partem: ita intelligibile vnius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter discernere inter intelligibilia disparatarũ specierum, est vnum intelligere: & non per diuersas species absolute: sed per diuersas species, vt ad vnum relatiuum intelligibile coeunt. Nec propterea insufficiens aut falsus fuit processus, quo vnitas intelligibilis ex vnitate speciei adęquatè declarata est. Quoniam quid regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabatur & tractari debet. Exceptio enim hæc nota est, & ideo nihil officit vniuersali regulæ, quæ traditur & tradenda est de cognoscibili absolute. Et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis. Respectiua namque constat vtrunque exigere extremum: Vnde & in q. de verita. q. 8. art. 14. ad primum in contrarium dicit San. Tho. quod nihil prohibet multa vt vnum simul intelligi, vel per vnam formam.

¶ Ad secundam autem dubitationẽ dicitur quod aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic intellectui. Et quod licet res immateriales & materiales in hoc inter se differãt, quod illæ sunt intelligibiles actu in seipsis: istæ vero intelligibiles in potentia secundum seipsas. In hoc tamen conueniunt, quod huic aut illi intellectui intelligibiles actu non sunt, nisi secundum quod sunt in hoc aut illo intellectu. Supponimus etiam supra dictu quod sunt in hoc aut illo non nisi per similitudinem. Et ideo sequitur quod esse intelligibile huic intellectui, sortitur vnaquęque res per hoc quod est in illo intellectu secundum speciem: & hoc modo intelligendus est hic Sanct. Tho.

¶ Ad dubiũ vltimo cõtra primã & tertiã cõclusionẽ motũ respõdetur, quod intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo absolute alio modo vt sunt aliquid intelligentis seu intellecti, puta perfectio. Primo modo nõ simul intelliguntur, sed secundo. Nec hoc est cõtra determinata. Sed hæc responsio patitur difficultatẽ. Quia quum commune sit omni substantiæ separatæ intelligere alia à se per modum substantiæ suæ, nulla intelligẽtia cognoscit aliquid aliud à se, nisi secundum quod ipsa est illud. Et sic Gabrielem cognoscere lapidem, absolute est cognoscere lapidem, vt est in Gabriele, aut seipsum Gabrielem secundũ quod est lapis, quod idem est. Non enim plus cognoscit de lapide, quàm ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quod responsio est bona, & quod istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partium seorsum. Quamuis enim idem videatur vtraque visione, aliquid tamen impedit visionem partis seorsum, quod non impedit visionem eius in toto. Et rursus acutius videtur pars seorsum, quàm in toto: vt patet quum video totam domum, & quum distinctè applicare volo visionem ad discernendum singulas partes eius. Prius enim omnes partes simul in toto video. Sed quum distinctè singula perspicio, ab aliis partibus visionem intentio animæ ad vnam dedita subtrahit. Ita proportionaliter cõtingit in angelo, quod quamuis primũ omnia simul in se vt toto quodam videat, si tamen singula distinctè secundum seipsa absolute perspicaciter intueri vult, dum vni attendit alterum negligit quia non potest finita vis simul esse in actu perfecto secundũ duo esse eiusdem generis & ordinis, &c.

in vna comparatione. Ex quo patet quòd multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod vniũtur in vno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu secundũ quod eius similitudo est in intellectu. Quæcunque igitur per vnã speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscũtur vt vnũ intelligibile. Et ideo simul cognoscũtur. Quæ verò per diuersas species intelligibiles cognoscuntur, vt diuersa intelligibilia capiuntur. e Angeli igitur ea cognitione qua cognoscunt res per verbum, omnia cognoscunt vna intelligibili specie, quæ est essentia diuina. Et ideo quantum ad talem cognitionem omnia simul cognoscunt: sicut & in patria non erunt volubiles nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram simul vno conspectu videbimus, vt Aug.* dicit in 15. de Trin. cap. 16. Ea vero cognitione qua cognoscunt res per species innatas, omnia illa simul possunt intelligere quæ vna specie cognoscuntur: non autem illa quæ diuersis.

86 64 427 — Lib. 15. de Trin. ca. 16. circa fi. to. 3

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intelligere multa vt vnum, est quodammodo vnum intelligere.

¶ Ad secundum dicendum, quod intellectus formatur per intelligibilem speciem, quã apud se habet. Et ideo sic potest vna specie intelligibili d multa simul intelligibilia intueri, sicut vnum corpus per vnam figuram potest simul multis corporibus assimilari.

D. 765.

¶ Ad tertium dicendum, sicut ad primum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angelus cognoscat discurrendo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Angelus cognoscat discurrendo. Discursus enim intellectus attenditur secundum hoc quod vnum per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscũt vnum per aliud, Cognoscunt enim creaturas per verbum. Ergo intellectus angeli cognoscit discurrendo.

293 — 3. con. t. 44 & 91. Et veri. q. 8. ar. 15. & q. 24. artic. 5.

2 ¶ Præterea, Quicquid potest virtus inferior, potest & virtus superior. Sed intellectus humanus potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, secundũ quæ discursus attenditur. Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

3 ¶ Præterea, Isidorus dicit,* quod dæmones per experientiam multa cognoscũt. Sed experimentalis cognitio est discursiua. Ex multis enim memoriis fit vnum experimentum: & ex multis experimentis fit vnum vniuersale, vt dicitur in * fin. Posteriorũ, & in principio met. Ergo cognitio angelorum est discursiua.

L. 1. de summo. bono. c. 12 post. me. — Li. 2. Posterior. vlt. cir. medium.

¶ SED CONTRA est, quòd Dionysi. dicit 7.* capi. de diui. nomi. quod angeli non congregant diuinam cognitionem à sermonibus diffusis, neque ab alio communi ad ista specialia simul aguntur.

L. 1. Met. c. 1. paul. à prin. to. 3. cap. 7. inter princip. & medium.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli quæcunque cognoscunt, sine discursiua apprehendunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut sæpius * dictum est, angeli illum gradum tenent in substantiis spiritualibus, quem corpora cælestia in substantiis corporeis. e Nam & cælestes mentes à Diony.* dicuntur. Est autem hęc differentia inter cælestia & terrena corpora, quod corpora terrena per mutationem & motum adipiscuntur suam vltimam perfectionem: corpora vero cælestia statim ex ipsa sua natura suam vltimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum, per quędam motum & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum scilicet ex vno cognito in aliud cognitum procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti, inspicerẽt quasi notas omnes conclusiones consequentes in eis, discursus locum non haberet. Et hoc est in d angelis, quia statim in illis quæ primo naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt. e Et ideo dicuntur intellectuales, quia enim apud nos ea quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicuntur. Vnde intellectus dicitur habitus primorum principiorum. Animæ verò humanæ, quæ veritatis notitiã per quendam discursum acquirunt, f rationales vocantur. Quod quidem contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberent plenitudinem intellectualis luminis, sicut angeli, statim in primo aspectu principiorũ totam virtutem eorum comprehenderent intuendo quicquid ex eis syllogizari posset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod discursus quendam motum nominat. e Omnis autem motus est de vno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attenditur secundum quod ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionem alterius posterius noti, quod prius erat ignotum. Si autem vno inspecto simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei & res, non est propter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognocunt Angeli res in verbo.

¶ Ad secundum dicendum, quod angeli syllogizare possunt tanquam syllogismum cognoscentes. Et in causis effectus vident, & in effectibus causas, non tamen ita quod cognitionem veritatis ignotæ acquirant syllogizando c, ex causis in causata, & ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd a experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundũ quandam similitudinem e, prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamẽ absque omni discursu.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua: & dupliciter probatur. primo ratione sic. Angeli inter substantias spirituales eum tenent locum, quem corpora cælestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt à substantiis spiritualibus inferioribus proportionaliter: quemadmodum corpora cælestia à corporibus inferioribus. Sed inter hęc corpora tantum differt, vt inferiora per motum suas perfectiones vltimas acquirãt: superiora vero statim habent suas vltimas perfectiones. Ergo substantiæ spirituales inferiores, quales sunt animæ humanæ, per motum discursiuum perfectionem vltimam, quæ in veritatis cõtemplatione consistit, acquirant: ergo relinquitur quod angeli veritatis contemplationem complere statim absq; discursu naturaliter habeant. Prima propositio autoritate Dion. firmatur. Assertio vero quo ad corpora per se nota sunt. Quo ad substantias vero spirituales, experimento in nobis patent. Deinde cõfirmatur conclusio ex differentia nominum conuenientium substantiis spiritualibus superioribus & inferioribus: quia scilicet illæ dicuntur intellectuales, istæ vero rationales. Et omnia clara sunt.

¶ Sed aduerte, quod in his declarationibus S. Tho. immiscet rationem fundamentalem, & proportionalitatem primę rationis, & differentiam signi secũdo loco adducti. Et est ratio perfecti & imperfecti luminis intellectualis. Ita quod quia superiores spiritus à nostris differunt penes perfectum & imperfectum lumen: & imperfectionis est ad videndam veritatem, discurrere egere. Cuius signum est, quòd si tantum haberet anima nostra luminis, quod visis principiis videret in eis quæ in eorum virtute continentur, non discurreret: relinquitur quod substantiæ illæ quæ in apprehenso aliquo obiecto apprehendunt quicquid virtualiter continetur, veritatem & principij & conclusionis, absque discursiuo motu habeant.

¶ *Num aliquo pacto angelis conueniat discursus.* Quæstio

¶ Circa prædicta occurrit primo Sco. in 2. distin. 7. q. 2. dicens, non esse probabile ab angelis negare omnem discursum: & remittit se ad proœmium primi in illa quæ est, vtrũ theologia sit scientia, vbi hanc rationem inuenio: Arguit quidem contra cognitionẽ in verbo: & cõsequenter cõtra omnes alias. Arguit ergo sic. Quidditas subiecti per lineã in quocunque lumine visa continet virtualiter veritates suarum passionum, est prius natura nota illis: ergo est causa causarum in quocunque intellectu ab illa passiuo, ergo erit discursus. Antecedens cum prima consequentia est euidens. Vltima vero probatur: quia ad rationem discursus non exigitur ordo temporis, sed ordo naturæ, & causalitatis, quod hoc sit prius naturaliter notum illo, & quod per hoc agnoscamus illud, scilicet quamuis simul tempore.

¶ Occurrit deinde Greg. de Ari. in 2. di. 7. q. 5. dicẽs processum S. T. super nulla ratione fundari, sed sola suasione de corporibus cælestibus: & quod conclusio deducit ad impossibile. Quoniã si angelus absq; discursu cognoscit viso aliquo subiecto oẽs eius passiones, sequitur quod aut habet simul infinitas intellectiones specie distinctas, aut vnam equiualentẽ infinitis distinctis, quorũ vtrunq; est impossibile, quia esset infinitũ ens: & tenet sequela de passionibus numeri & figuræ, quæ sunt infinitæ, sicut & species numerorum & figurarum.

¶ Ad hęc breuiter dicitur, & primo quod ratio Scot. quadrupliciter peccat. Quia supponit esse iudicium de re cognita in se & cognita in alio, quum ita non multum intersit. Secũdo, quia supponit intellectum angelicum & beatum esse passiuum à re visa in alio: quum tamen & hoc sit falsum, & vniuersaliter intellectus angelicus non sit mobilis ab obiecto extrinseco. Tertio, quia discursus est effectus se tenens ex parte intellectus magis quàm obiecti: quoniam in omnino simplicissimo intellectu non est discurrere, puta Deo, & ideo quicunque obiectum in se habeat, vnde causet discursum, & intellectus sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso: non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto: & statim in quod quid est viso nõ penetret virtutem eius. Et tamen in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. Quarto quia ad rationem discursus non sufficit, quod veritas vnius causetur à veritate alterius, imo nec hoc requiritur ex parte in discursu a posteriori, sed exigitur quod cognitio vnius causetur ex cognitione alterius, in illo intellectu quod locũ habere non potest, quando vna & eadẽ cognitione cognoscitur vtrumque, quoniam idem non est sibi ipsi causa sui, & sic est in proposito.

¶ Ad Greg. vero dicitur quod S. T. proportionalitatem angelorũ ad corpora cælestia, super ratione fundauit perfecti & imperfecti luminis: & nihilominus autoritate Dio. & vt Arist. docuit in secundo cæli, in huiusmodi rebus tam occultis & arduis satis dicitur, quã rationabile aliquid dicitur; præsertim quod hæc conclusio communis animi conceptio philosophorum videtur esse. Ea vero quæ arguens obiicit in oppositum, facile soluuntur à recolentibus, quod non inconuenit vnum indiuiduum superioris ordinis æquiualere infinitis inferioribus, etiam si specie distinguerentur, arctatis tamẽ ad certum aliquod genus: & aduertentibus quod si essent infinitæ species coloris: lux nihilominus omnibus illis eminenter præstaret. Nec tamen esset ens infinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitũ: sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinitæ vero secundum quid in ratione coloris. Et hoc dico non curando pro nunc, an angelus possit simul intelligere distinctè omnes species figurarum & numerorum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli intelligant componendo & diuidendo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod angeli intelligant componendo & diuidendo. Vbi enim est multitudo intellectuum, ibi est compositio intellectuum, vt dicitur in *3. de Anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum: cum per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul. Ergo intellectus angeli est compositio & diuisio.

2 ¶ Præterea, Plus distat negatio ab affirmatione, quàm quæcunque duæ naturæ oppositæ, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus non cognoscit per vnum, sed per diuersas species, vt ex dictis * patet. e Ergo oportet quod affirmationem & negationem cognoscat per diuersa. Et ita videtur quòd angelus intelligat componendo & diuidendo.

3 ¶ Præterea, Locutio est signũ intellectus. Sed angeli hominibus loquẽtes proferũt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu) vt ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo videtur quod angelus intelligat componendo & diuidendo.

SED CONTRA est quod.* Dyon. dicit 7. ca. de di. no. quod virtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorum intellectuũ simplicitate, sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in tertio. *de Anima. Ergo angelus intelligit sine cõpositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in intellectu ratiocinante comparatur conclusio ad principium, ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nunquam intelligeret discurrendo vel ratiocinando c. Similiter si intellectus statim in apprehensione quidditatis subiecti haberet notitiam de omnibus quæ possunt attribui subiecto, vel remoueri ab eo, nunquam intelligeret componendo & diuidendo, sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quod ex eodem prouenit, quòd intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc scilicet quod non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo virtute continetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est e. Vnde cum sit speculum purum & clarissimum, vt dicit Dionysius *. quarto capite de diuinis nominibus, relinquitur quod Angelus sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enunciationem intelligit, sicut & ratiocinationem syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter, & mobilia immobiliter, & materialia immaterialiter.

93 — Ar. præced. 293 — C. 4. parte 4. paruo ante. med. D. 142.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non qualiscunque multitudo intellectuũ compositionem causat, sed multitudo illorum intellectuũ, quorum vnum attribuitur alteri, vel remouetur ab altero. Angelus autem intelligẽdo quidditatẽ alicuius rei, simul intelligit quicquid ei attribui potest vel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus, & componendo & diuidendo, per vnum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod diuersæ quiddi-

¶ *Quęnam præcisa compositionis & diuisionis causa sit.*

¶ Circa maiorem adductæ rationis, dubium occurrit: quoniam insufficiens videtur. Ex eo quod causa illa non est vniuersalis causa componendi & diuidendi, sed particularis. Est enim causa quare non opus sit compositione & diuisione, in cognoscendis his quæ per se insunt vel absunt subiecto. Non autem in his quæ sunt per accidens, & casualibus seu fortuitis. Quod dupliciter probatur. Primo quia non ex defectu luminis prouenit, quod aliquo subiecto cognito, non videantur ea quæ sunt per accidens, vel saltem casualia. Quoniam quantũcunque perfecte cognoscatur subiectum aliquod, nunquam ex eo videbitur accidentalis coniunctio, & maxime fortuita. Tum quia sequendo proportionalitatem Sanct. Tho. illa prædicata cognoscuntur in subiecto viso, quæ se habent ad subiectum vt conclusio ad principium: hæc autem constat, non omnia, sed illa tantũ esse, quæ virtualiter clauduntur in subiecto: quemadmodũ cõclusio in principiis, qualia non sunt accidentalia & fortuita. Et confirmatur, quia alioquin quilibet effectus haberet aliquam per se causam, contra Aristotelẽ 6. metaphysi. & secundo physicorum.

¶ *Nam ex eo quod discursus & compositio & diuisio humano intellectui ex imperfectione conueniunt, ex hoc ab intellectu Angelico excludantur.* Quæstio

¶ Circa minorem eiusdem rationis, dubium occurrit. Quia non valet cõsequentia hæc, puta componere, & diuidere, seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione: ergo opposita perfectio conuenit intellectui Angelico: quum possit quispiam dicere, quod illa imperfectio communis est intellectui nostro & Angelico quoniam constat intellectum Angeli cum non excludere omnem imperfectionem, & sic cũ ista ratio super hac consequentia fundetur, inefficax videtur.

¶ Ad euidentiam primæ dubitationis sciendum est primo, quòd aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri cõtingit tripliciter. Primo vnũ cum alio: vt si simul videantur albedo & rubedo, & quæcunque duo vel disparata. Secundo vnum cum & in alio, vt quodcunque accidens & vniuersaliter prædicatum in subiecto. Tertio, cum in & ex alio, vt passio propria, & vniuersaliter effectus quandoque cognoscitur cum causa, in causa, & ex causa. Sciendũ est secundo, quòd quamuis quocunque modo simul plura absolute cognoscere simplici intuitu attestetur perfectioni cognoscentis: differt tamen primus modus ab aliis in hoc, quod intelligere intuendo vnum cum alio prouenit ex perfectione intellectus absolute. Intelligere vero intuendo vnum in alio prouenit non solum ex perfectione intellectus absolute: sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectum, id est in quo seu ex quo aliud cognoscitur. Tum quia ex hoc quod magis penetrat intellectus causam, aut subiectũ cognitũ prouenit simul intueri quæ in eis, aut ex eis sũt & sunt, quia quãto magis aliquid cognoscitur, tanto virtus seu potentia eius magis penetratur. Nam ex penetratione potentiæ sciuntur ea ad quæ se extẽdit proportionaliter, id est, quod ex penetratione potentiæ secundũ esse quidditatiuũ, quidditatiue quoq; sciuntur ea ad quæ se extendit. Ex penetratione vero potentiæ secũdum esse existentiæ & indiuiduale cum annexis conditionibus, cognoscuntur ea ad quæ se extendunt secundum existentiam, quando tamen sunt. Tum quia ad perfectiorem cognitionem alicuius obiecti spectat, non solum potentiam, sed etiam omnia ad ipsum quomodolibet pertinentia cognoscere, & consequenter ad perfectiorem cognitionem naturalem alicuius obiecti spectat cognoscere omnia infra latitudinem naturaliũ quomodolibet pertinentia ad obiectum illud. His stantibus ad obiectiones in oppositum respondetur. Et ad primam dicitur, quod ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus est ratio vniuersalis & non particularis. Et quum dicitur, quod non est ex defectu luminis, sed ex naturis cognoscibilium patere obiectum & latere contingens, vel casuale negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo, & casualibus aut contingentibus naturalibus. Quoniam ex mediocritate luminis intellectualis prouenit, quod viso Sorte qui actualiter inuenitur à debitore in foro: non simul videatur inuentio à debitore iam illi coniuncta, sed oportet componendo propositionem formare, quæ feratur in Sortem vt inuentum à debitore.

¶ Ad secundam verò obiectionem dicitur, quod proportio inter subiectum & prædicatum & principium & conclusionem, attenditur in proposito, secundum

secundum potentiam, non secundum virtualem continentiam. Virtus enim principium actiuum seu operatiuum nominat. Potentia autem commune nomen est, etiam ad potentiam passiuam ad esse. Ita quod similitudo proportionalis consistit in potentialiter continere per se, vel per accidens, & quomodolibet infra latitudinem tamen (vt dictum est) naturalium. vel consistit quod sicut se habet discursus ad continentiam virtualē conclusionem in principiis, ita se habet compositio & diuisio ad continentiam potentialem prædicatorum in subiecto. Et hoc magis consonat literæ virtutis nomen exprimentis in principio, potentiæ autem in subiecto: dū dicit quæcunque possunt attribui subiecto. Quod autem prædicata omnia potentialiter saltē contineantur in subiecto inductiue patet. Quoniā spectantia ad materiā naturalem actu vel virtute clauduntur in eo, vt essentialia & passionis, spectantia vero ad materiam contingentem (quamuis infinita sint in potentia, quæ tamen actu quandoque insunt alicui) finita & certa sunt, cum sunt. Ac per hoc potentia iam reducta ad actum contineri in illius potentia manifestat. Spectantia vero ad materiā remotam, dubium non est virtualiter claudi in subiecto. Quoniam negationes repugnantium ex affirmatione subiecti necessario consequuntur. Et per hoc patet quod non oportet casualibus dare causam, per se, ex hoc quod ponuntur cognosci cū subiecto, & pertinere ad perfectiorem eius cognitionem: sequeretur enim hoc, si poneremus casuale antequam esset, pertinere ad perfectiorem cognitionē suæ causæ, non autē postquā est. Quoniam quemadmodum esse eius iam determinatum compositionem facit cum eo in quo est in rerū natura: & illius quoddā esse est, quāuis accidētale, absq; hoc quod habeat per se causam: sic & intellectus si perfecte cognoscit subiectū illud, omne eius esse intuetur, quod actu aliter habet absq; perseitate coniunctionis illorū.

295
8. di. 11. q. 2. ar. 5. ad 5. & veri. q. 8. ar. 14. ad 6. & mal. q. 16. ar. 5 cor.
Ca. 4. parte 4. parum à medio.
Ca. 7. parti 3 à med. et c. 6. declinā do ad finē.
Cap. 7. ante medium.
Li. 3. de anima, tex. 26. & 51. to. 2. In lib. 83. q. q. 54. & q. 32. to. 4.

tates rerū minus differunt quantū ad rationē existendi, quàm affirmatio & negatio: tamē quantum ad rationem cognoscendi, affirmatio & negatio magis conueniunt: quia statim per hoc quod cognoscitur veritas affirmationis, cognoscitur falsitas negationis oppositæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc quod angeli loquuntur enūtiationes affirmatiuas & negatiuas, manifestat quòd angeli cognoscunt cōpositionem & diuisionem, nō autem quòd cognoscant componendo & diuidendo, sed simpliciter cognoscendo quod quid est.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in intellectu angeli possit esse falsitas. Proteruitas enim ad falsitatem pertinet. Sed in dæmonibus est phantasia proterua, vt dicit Di. 4 * ca. de diu. nominibus. Ergo videtur quod in angelorum intellectu possit esse falsitas.

2 ¶ Preterea, Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed in angelis potest esse nescientia, vt Dyon.* dicit 6. cap. Ecclesia. hierar. Ergo videtur quod in eis possit esse falsitas.

3 ¶ Præterea, Omne quod cadit à veritate sapientiæ, & habet rationē deprauatam, habet falsitatem vel errorem in suo intellectu, Sed hoc Diony. dicit de dæmonibus * 7. cap. de diuinis nominibus. Ergo videtur quod in intellectu angelorum possit esse falsitas.

¶ SED CONTRA, Philosophus dicit * 3. de Anima, quod intellectus semper verus est. August. etiam dicit in lib. 83.* quæst. quod nihil intelligitur nisi verum. Sed angeli non cognoscunt aliquid nisi intelligēdo. Ergo in angeli cognitione non potest esse deceptio & falsitas.

CONCLVSIO.

¶ *Non est aliqua in intellectu angelico falsitas per se, sed per accidens, cum quicquid attingant prima operatione intellectus cognoscant.*

¶ Ad dubitationem vero contra minorem dicitur, quod defectus intellectus est duplex. Quidam cōmunis omni intellectui creato, & quidam specialis & proprius intellectui nostro. Cōmunis quidem est, quod virtus ipsa intellectiua potentialitatis aliquid habet admixtum. Et quod modus cognoscendi sit per speciem superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius vero est intelligere per conuersionem ad phantasmata, esse in potentia, & alia huiusmodi. Nec est dubiū quòd id quod conuenit intellectui nostro ex imperfectione cōmuni, conuenit etiam angelo: sed consequentia illa tenet in his quæ conueniant intellectui nostro ex imperfectione propria: quoniā perfectiones oppositæ ponuntur in angelis. Quod autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectione propria nostri intellectus proueniat, S. Th. hic supponit, & facile ex eius etiā dictis declaratur. Existētibus enim duobus modis cognoscendi, scilicet simplici intuitu, & per oppositionem quandā: & vtroque conueniente intellectui nostro, & tā discursu quàm cōpositione & diuisione importante modum cognoscendi per oppositionem quandam, quum constet perfectiorem modum cognoscendi esse per simplicem intuitū: & quod in nobis hic modus cognoscendi parū participatur in nostri supremo, in prima operatione intellectus: & vtrunque ac similitudinarie in principio secundæ, id est in cognitione principiorum: & iam stabilitum sit à Dio. in 7. de di. no. quod supremum infimi attingit infimum supremi, euidenter sequitur, quòd modus cognoscendi componendo & diuidendo, ex propria nostri imperfectione intellectus prouenit: cui ex aliquali superiorum participatione, communicatur quod degustet experiendo modum intelligendi per simplicem intuitum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quæsito vnica conclusione, habente quatuor partes, scilicet in intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primam partem: quia intellectus in prima operatione semper est verus, per se loquendo, vt patet in sensu, & ex tertio de Anima. Intellectus autem angelicus semper intelligit per modum primæ operationis. Ergo Maior declaratur assignando causas vtriusque modi, quo falsitas inuenitur in nobis, intelligendo quodquid est, quod est obiectum primæ operationis: quia scilicet vterque contingit ex compositione admixta. Et rursus secundus modus contingit respectu quorundam obiectorum tamen, scilicet compositorum non simplicium, vt patet ex 9. met. tex. 22. Quo ad secundam vero partem, declaratur assignando differentiam inter modum, quo per accidens nostræ simplici intel-

ligentiæ admiscetur falsum, & modū quo per accidens admiscetur angelicæ, quia scilicet falsitas apud nos præcedit quod quid est: quoniam in vtra admiscetur cōponendo vel applicando. In angelis vero falsitas sequitur quod quid est, quoniā in iudicando ex illo contingit. Quo ad tertiā vero & quartam partem simul probatur, & declaratur sic intellectus in

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huius quæstionis veritas aliquatenus ex præmissa dependet. Dictum est e enim quòd angelus non intelligit componendo & diuidendo, sed intelligendo quod quid est. Intellectus autem circa quod quid est, semper verus est, sicut & sensus circa proprium obiectum, e vt dicitur in tertio de * Anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio & falsitas intelligendo quod quid est, scilicet secundum rationem alicuius compositionis: vel cum diffinitionem vnius rei accipimus vt diffinitionem alterius, vel cum partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicuius rei animal quadrupes volatile. Nullum enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis, quorum diffinitio ex diuersis sumitur: quorum vnum est materiale ad aliud. Sed intelligendo quidditates simplices, vt dicitur in nono * metaphysic. non est falsitas: quia vel totaliter non attinguntur, & nihil intelligimus de eis, vel cognoscuntur vt sunt. Sic igitur per se non potest esse falsitas, aut error, aut deceptio in intellectu alicuius angeli. Sed per accidens contingit, alio tamen modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectum quidditatis peruenimus, sicut cum diuidendo & demonstrando diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non contingit: e sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enuntiationes ad illam rem pertinentes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscēdi respectu eorum quæ naturaliter conueniunt rei, vel ab ea remouentur: non autem eorum quæ à supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni habentes rectam voluntatem per cognitionem quidditatis rei, non iudicant de his quæ supernaturaliter ad rē pertinent, nisi salua ordinatiōe diuina. Vnde in eis nō potest esse falsitas aut error. Dęmones verò per volūtatē per-

iudicando ex quod quid est, conditiones rei potest iudicare, saluo diuinæ sapientiæ ordine, & non saluo illo potest falli circa supernaturalia, quidam nō circa naturalia, sed intellectus angelicus est huiusmodi in quibusdam, ergo maior propositio patet quoad naturalia: quia ex cognitione quod quid est, sufficiens habetur ratio naturalium, & ordinis diuinæ sapientiæ, vt disponentis causam necessariam. Quoad supernaturalia vero quia hæc ex reuelatione tantū sciri possunt. Et declaratur exemplariter, de mortuo resuscitando, & de Christo homine & Deo. Minor autem declaratur. Quia angelorum quidam sunt boni, quidam vero mali, & illi quidem sua sorte contenti, iudicant saluo semper superiori ordine: & quantum est ex merito causarum naturalium. Isti vero superbia elati iudicant simpliciter, ac si nullus esset ordo superior immutatiuus ordinis naturæ. Et per hoc subducere dicuntur intellectus suos quandoque ab ordine diuinæ sapientiæ, & falli.

¶ *Num aliquo pacto in intellectu angeli falsitas esse possit.*

¶ Circa prædicta dubium occurrit non dissimulandum, quomodo possit falsum inueniri in intellectu angeli, Cum intellectio sit simplex apprehensio, cui non admiscetur compositio aut diuisio. Nulla enim prima intellectus operatio falsitati subesse potest, nisi ratione compositionis adiunctæ, vt in litera dicitur: & in nobis experimur, & ex diffinitione veri & falsi 4. met. tex. 27. patet. Sed nulla intellectio angeli tam naturaliū, quàm supernaturaliū habet compositionē adiunctam siue præcedentē, siue subsequentē, ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

¶ Ad hanc dubitationem dici primò potest negando minorem, quod quamuis angelus naturalia omnia intelligat intuendo quod quid est, tanquam pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, vt prius dictum fuit: supernaturales tamē conditiones componendo & diuidendo intelligit. Et quod hæc sit mens San. Tho. ex tribus suadetur. Primo, ex eo quod ratio excludens compositionem & diuisionē ab angelis, non habet locum nisi in naturalibus: quoniam viso subiecto ex defectu luminis, prouenit quod non videantur prædicata naturaliter ei competentia: nō autem quæ supernaturaliter conuenire possunt, quoniam quum hæc attendantur secundum potentiam Dei, sciri non possunt nisi comprehensa Dei potentia: quod nulli creaturæ est communicabile. Secundò quia aliter in hoc eodē articulo contradiceret sibiipsi, vt ostendendo deductū est: & processus eius ad ostendendū quomodo in iudicio angeli est falsitas per accidens (quēadmodū in nobis, quāuis differenter: quia in nobis ratio falsitatis præcedit quod quid est, in eis vero sequitur: & quod in nobis accidit inuestigando, in eis vero compatādo naturale ad supernaturale) nullum esset. Tertio, quia in calce articuli huius respondendo ad opposita dicit intellectum quod quid est habere falsitatem per accidens, vt ordinatur ad compositionem: & loquitur de intellectu angeli. Sed quoniam expresse S. T. tenet, quod etiā dæmones ad ea quæ sunt eis naturaliter occulta, vt cognitiones cordium, non discurrunt, consequens est, vt apud ipsum nunquam angelus cognoscat componendo & diuidendo. Idem est apud ipsum iudicium in præcedenti articulo de discursu, & compositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto & de alio. Quod autem rationabile sit, omnem angeli cognitionem absque compositione esse, ex eo colligi potest, quòd regulariter apparet, quòd supernaturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoque secundum naturalem modum recipientis: vt in nobis experimur, quibus reuelata nostro modo cognoscuntur: vnde sic naturalis modus cognoscendi angelis inditus est per simplicem apprehensionem, consequens est vt reuelata simpliciter etiam apprehendant, & pari ratione quælibet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicendum est, quod quum verum & falsum in cognitione consistat, quemadmodum compositio dupliciter admiscetur cognitioni ex parte, ita & verum & falsum. Potest enim intellectui competere compositio ex parte rei & ex parte modi cognoscendi, vt quū cognoscimus, quòd homo est homo, & ex parte rei cognitæ, vt quum cognoscimus rem cōpositam. Et per oppositum simplex apprehensio, dupliciter inuenitur, scilicet quo ad modū cognoscendi, aut quo ad rē cognitā. Nec requiritur ad rationē veri & falsi vtraque compositio, sed altera quæuis earū sufficit. Patet enim quod de re quantūcunq; simplicissima potest

quis habere cognitionem compositam, veram aut falsam: Puta formare propositionem, quod ipsa est ipsa, aut quod ipsa non est ipsa. Et similiter quantumcunque modus concipiendi sit simplex, potest apprehendi compositum ex partibus discohærentibus vel cohærentibus: ac per hoc verum vel falsum. Et ex hoc patet quod ad secundā operationē intellectus, nō sufficit nec requiritur necessaria cōpositio ex parte rei cognitæ, sed exigitur & sufficit compositio ex parte modi cognoscendi. Et vlterius sequitur, quod ad primam operationē intellectus nō exigitur simplicitas rei cognitæ, sed modi cognoscendi, sequitur etiā vlterius quod in prima operatione intellectus, est nō possibile falsitas aut veritas ratione modi cognoscendi. Potest tamen in ea esse veritas aut falsitas ratione rei cognitæ, quando res cognita est composita. Et propterea 9. met. dicitur, quod in simplicibus nullo modo est falsitas, quia scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscendi, si prima operatione cognoscitur, quarum cognoscēdi modum simplicitas exigit. Et si quæratur quomodo in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri ratio veri aut falsi, quum in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facile respondetur, quod quum cōcipit quidditatem seu rē compositam, quāuis nō formaliter affirmet aut neget, virtualiter tamen est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si hæc cohęrēt, cōcipit verū virtualiter, quia concipit sic esse sicut est. Si vero non cohærent, cōcipit falsum virtualiter, quoniam concipit sic esse sicut nō est. Dicitur autē verum & falsum inueniri per accidens, in prima operatiōe intellectus, tū quia compositio super qua fundatur ratio veri & falsi, accidit primæ operationi, nō solū ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, sed cuidam cōuenit: sed quia obiectum primæ operationis, est incomplexum vt incomplexum est, quod et sic nullam compositionem dicere patet: & consequenter nullam veritatem aut falsitatē. Et propterea sicut accidit incomplexo compati in se compositionē, ita & veritatē & falsitatem. Et propter hoc dicitur & bene, quod veritas & falsitas, sicut & compositio, per se nō sunt nisi in secunda operatione, cuius obiectum est cōplexum vt complexū est. Ex his autem patet responsio ad obiecta, nam quum angelus omnia cognoscat per modum primæ operationis, dum cognoscit cōposita, falsum virtualiter incurrere potest ratione compositionis adiunctæ in obiecto. Et hoc est quod intendebat S. Th. per radices quas in articulo enumerauit, falsitatis aut veritatis, ex parte rei cognitæ, simplicis aut compositæ, cum naturali aut supernaturali conditione, aut habitudine quacunque. Et sic veritas vel falsitas formaliter semper est in compositione ex parte intellectus. Veritas vero vel falsitas virtualiter est in compositione, aut diuisione obiecti, quamuis non modali.

uersam subducentes intellectum à diuina sapiētia, absolute interdum de rebus iudicant secundum naturalem conditionem. Et in his quæ naturaliter ad rē pertinent, nō decipiuntur. Sed decipi d possunt quantū ad ea quæ supernaturalia sunt. Sicut si considerās hominem mortuū, iudicet eum non resurrecturum. Et si videns hominem Christum, iudicet, eum non esse Deum.

¶ Et per hoc patet responsio ad ea quæ vtrimque obiiciuntur. Nā proteruitas dæmonum est secundum quod non subduntur diuinæ sapientiæ. e Nescientia autem est in angelis non respectu naturaliū cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiam, quod intellectus eius quod quid est, semper est verus: nisi per accidens secundum quod indebite ordinatur ad aliquam compositionem, vel diuisionem.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum in angelis sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit vespertina, neque matutina cognitio: vespere enim & mane admistionem tenebrarum habent. Sed in cognitione angeli nō est aliqua tenebrositas, cum non sit ibi error vel falsitas. Ergo cognitio angeli non debet dici matutina vel vespertina.

2 ¶ Præterea, Inter vespere & mane cadit nox, & inter mane & vespere cadit meridies. Si igitur in angelis cadit cognitio matutina & vespertina, pari ratione videtur quòd in eis debeat esse meridiana & nocturna cognitio.

3 ¶ Præterea, Cognitio distinguitur secundum differentiam cognitorū. Vnde in 3.* de anima dicit Philosophus, quod scientiæ secantur quemadmodū & res. Triplex autē est esse rerū, scilicet in verbo, in propria natura, & intelligētia angelica, vt Aug. dicit * 2. super Gen. ad lite. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis, & vespertina propter esse rerū in verbo, & in propria natura, debet etiam in eis poni tertia cognitio propter esse rerum in intelligentia angelica.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. 4 super Ge.* ad lite. & 10. de Ci. Dei, distinguit cognitionē angelorū per matutinā & vespertinā.

CONCLVSIO.

¶ *Distinguitur in angelis cognitio matutina, qua rei cognoscunt in prima causa, à vespertina qua cognoscunt res vt sunt in seipsis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc quod dicitur de cognitiōe d matutina & vespertina in angelis, introductū est ab Aug. * qui 6. dies, in quibus Deus legitur fecisse cuncta. Ge. 1. intelligi vult nō hos vsitatos dies, qui solis circuitu peraguntur: cum sol quarto die factus legatur, sed vnum diem, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam. e Sicut autem in die cōsueto mane est principium diei, vespere autem terminus: ita cognitio ipsius primordialis esse rerum, dicitur cognitio matutina. Et hæc est secundum quod res sunt in verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creatæ secūdum quod in propria d natura consistit, dicitur cognitio vespertina. e Nam esse rerum fluit à verbo sicut à quodam primordiali principio. Et

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ articulum sextum.*

Comment. Titulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit.

¶ In corpore respondēdo quæsito affirmatiuè duo facit. Primo autorem & radicem huius distinctionis ostendit. Autorē quidem Aug. Radicem vero, quia cognitio angelica dies vocatur. Ge. 1. Ac per hoc rationabiliter partes diei differentiæ cognitionis angelicæ ponuntur, & ex mane & vespere, cognitio matutina & vespertina dicta est. Secundo, quia differentiæ istæ metaphorice dicuntur de cognitione angelica: ostendit penes quid attenditur similitudo, dicens attendi in hoc quod est esse principium, & esse terminum. ita quod cognitio illa dicitur matutina, quæ respicit primordiale esse rei, id est, esse rei in eius prima causa. Illa vero vespertina, quę respicit vltimatū esse rei, id est, esse rei in seipsa. Et omnia clara sunt in litera.

hic effluxus terminātur ad esse rerum quod in propria natura habet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vespere & mane nō accipiuntur in cognitiōe angelica secundum similitudinē ad admistionē tenebrarum, sed secundū similitudinē principii & termini. Vel dicendum quod nihil prohibet, vt dicit * Au. 4. super Ge. ad lit. aliquid in comparatione ad vnum dici lux, & in cōparatione ad aliud dici tenebra: sicut vita fideliū & iustorum in comparatione ad impios dicitur lux, secundū illud Ephe. 6. Fuistis aliquādo tenebrę, nunc aūt lux in domino. Quæ tamen vita fidelium in cōparatione ad vitam gloriæ tenebrosa dicitur: secundū illud 2. Pet. 1. Habetis propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Si igitur cognitio angeli qua cognoscit res in propria natura, dies est, per cōparationē ad ignorantiā vel errorē: sed obscura est per cōparationem ad visionē verbi.

¶ Ad secundum dicendum, quod matutina & vespertina cognitio ad diē pertinet, id est, ad angelos illuminatos, qui sunt distincti à tenebris, e id est, à malis angelis. Angeli autē boni cognoscētes creaturā, nō in ea figuntur, quod esset tenebrescere & noctē fieri: sed hoc ipsum referūt ad laudem Dei: in quo sicut in principio omnia cognoscūt. Et ideo post vesperam non ponitur nox, sed mane, ita quod mane sit finis præcedentis diei, & principium sequentis, in quantum angeli cognitionē præcedētis operis ad laudē Dei referunt. Meridies autē sub nomine diei cōprehenditur, quasi medium inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionem ipsius Dei, quæ non habet principium, nec finem.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiā ipsi angeli creaturæ sunt. Vnde esse rerum in intelligentia angelica comprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerum in propria natura.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum vna sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit cognitio vespertina & matutina. Dicitur enim Gen. 1. Factum est vespere & mane dies vnus. Sed per diē intelligitur cognitio angelica, vt Augu.* dicit: Ergo vna & eadem est cognitio in angelis, matutina & vespertina.

2 ¶ Præterea, impossibile est vnam potentiā simul duas operationes habere. Sed angeli semper sunt in actu cognitionis matutinę, quia semper vident Deum & res in Deo, secundum illud Mat. 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei, &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia à matutina, nullo modo angelus posset esse in actu cognitionis vespertinæ.

3 ¶ Præterea, Apostolus dicit 1. Co. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Sed si cognitio vespertina sit aliud à matutina, cōparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectum, Ergo non poterit simul vespertina cognitio esse cum matutina.

¶ IN CONTRARIVM est quod dicit Aug.* 4. super Gen. ad lit. quod multum interest inter cognitionē rei cuiuscunq; in verbo Dei, & cognitionem eius in natura eius. vt illud

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum septimum.*

Li. 4. super Gen. ad lit. c. 23. circa princ. to. 3.

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore sub distinctione respondetur quæsito, examinando diffinitionem vespertinæ: & duo facit. Primò examinat rationem cognitionis vespertinæ. Secundo respondet quæsito dupli ci conclusione.

¶ Quo ad primū quia cognitio vespertina est cognitio creaturæ in propria natura, secundum quod ly in, triplicem habitudinem denotare potest, tripliciter exponitur cognitio vespertina. Potest enim denotare habitudinem causæ, habitudinem medij, & habitudinem termini. Et quod denotet habitudinem termini, dubium non est. Sed an cum hoc denotet etiā habitudinem causæ vel habitudinem medij, discutitur. Et sic tria hic dicuntur. Primum quod non denotet habitudinē causæ: quia angelus non accipit cognitionem à re cognita, vt superius iam discussum est. Secundum quod potest denotare habitudinē medij, ita scilicet, & quòd creatura sit terminus cognitionis, & sit etiam medium seu ratio cognoscēdi, quia scilicet cognoscitur per speciem innatam in ipso angelo, siue sit adæquatē, siue nō, nō est curæ. Tertiū quod potest denotare habitudinem termini pure & præcise: ita scilicet quod creatura sit terminus cognitionis, & non causa, neque ratio. Sed ratio cognoscendi sit ipsa essentia diuina.

297
Loca supra ar. 6. inductis.
Loca citatis in artic. præcedenti, in prin. cor.

¶ Quo ad secundum, prima conclusio est, quòd cognitio vespertina habens creaturam pro termino & medio, differt essentialiter à cognitione matutina. Secunda est, cognitio vespertina habens creaturam pro termino tantùm, est eadem realiter cum cognitione matutina, differēs solum secundum terminos seu cognita, quod idem est.

¶ Aduerte hic quod quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcedenti articulo decisum sit matutinum & vespertinum in cognitione attendi, & differre penes esse primordiale & vltimatum, id est esse rei in verbo, & esse in seipsa: & esse rei in verbo, vno tantum modo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per Augustinum patet: consequens fuit, vt tota latitudo differentiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam ex diuersitate, modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur.

Aug. Li. 4. super Gen. c. 23. in prin. to. 3.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet in angelis est voluntas. Et probatur sic. In habentibus intellectū est appetitus boni

Universidad de Deusto Biblioteca

boni vniuersaliter apprehensi, angeli sunt intellectuales, ergo in eis est talis appetitus: ergo voluntas. Tenet hæc vltima consequentia ex quid nominis voluntatis, minor est nota: maior vero cōtinet in se duo, scilicet quod in intellectualibus insit appetitus boni, & quod insit talis appetitus, scilicet boni vniuersalis. Et quo ad primum probatur, ex eo quod omnia habēt appetitum boni: quia procedunt ex volūtate diuina, quæ non nisi in bonū tēdere & ordinare potest. Quo ad secundū vero declaratur ostendendo triplicem gradū appetitus, iuxta triplicem ordinem naturarum appetentium, id est, sine cognitione, cū cognitione particulari, & cognitione vniuersali, vt clarè patet in litera.

Ar. præced. 395

Q.55. ar.2. 281

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus apud Thomistas communiter & indubiè interpretatur de differentia reali.

Comment. ¶ In corpore vna est cōclusio duas partes habēs negatiuas, volūtas angelorū neq; est intellectus, neq; est natura eorū. Et probatur quo ad singulas sigillatim. Et primò quod non sit natura sic: quicquid se extendit ad id quod est extra rem, non est rei essentia: volūtas angelica se extēdit ad id quod est extra rem, ergo. Maior probatur dupliciter, primo ratione à priori: quia essentia rei intra rem ipsam apprehenditur. Secundo à posteriori, quia videmus in sensibilibus quòd inclinatio ad intrinsecum est intrinseca, inclinatio vero ad extrinsecum est extrinseca. Minor vero probatur sic, voluntas habens bonum infinitum extra volentem, extenditur naturaliter extra se: at voluntas creata habet bonum infinitum extra volentem, ergo. Maior huius prosyllogismi probatur sic, voluntas naturaliter tendit in bonū, ergo sola illa non tendit in bonum extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonū, quod in solo Deo locum habere constat.

Locis citatis in princ. cor. ar. præcedentis. 296

* 317

Lib. 4. super Gen. ca. 23. to. 3.

d 317

Annot. ¶ Circa maiorem assumptam aduerte, quod duplicem sensum habere potest, secundum quod ly extra rem, dupliciter exponi potest. Vnomodo vt supponat pro re appetente, & hoc modo propositio est falsa, quoniam materia appetit formam per appetitum qui est essentia eius, & tamen forma est extra rem appetentem. Alio modo, vt supponat pro re pertinente ad integritatem substantiæ completæ, vt sit sensus, quod quicquid se extendit ad id quod est extra integritatem completæ substantiæ, non est essentia rei, id est nec essentia, nec pars essentiæ, nec aliquid ad cōplementum essentiæ spectans. Et secundum hunc sensum assumpta est à Sanct. Tho. & probatur in litera.

merito pertineat ad diem, hoc ad vesperam.

CONCLVSIO.

¶ Cognitio vespertina vt terminatur ad creaturas, vt mediū talis cognitionis essentialiter à matutina diuersa est: vt autē solum ad creaturas terminatur, idem est cum illa distincta tantū ex cognitorum distinctiōe.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut * dictum est c cognitio vespertina dicitur qua angeli cognoscunt res in propria natura. Quod non potest ita intelligi quasi ex propria rerum natura cognitionem accipiant, vt hæc propositio indicet habitudinem principii: quia non accipiunt angeli cognitionē à rebus, vt supra * habitum est c. Relinquitur igitur, quod hoc quod dicit in propria natura, accipiatur secundum rationē cogniti, secundum quod subest cognitioni, vt scilicet cognitio vespertina in angelis, dicatur secundū quod cognoscunt esse rerum, quòd habent res in propria natura. Quod quidē per duplex mediū cognoscunt, scilicet per species innatas, & per rationes rerum in verbo existentes. Non enim videndo verbum cognoscunt solum illud esse rerū, quod habent in verbo, sed illud esse quod habent in propria natura, sicut Deus per hoc quod videt se cognoscit esse rerū quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina secundū quod cognoscunt esse rerum, quod habent in propria natura videndo verbum: sic vna & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina & matutina, differēs solū secundū cognita. Si vero cognitio vespertina dicatur secundū quod angeli cognoscunt esse rerū, quod habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina & matutina. Et ita videtur intelligere Augu. cū vnam ponat imperfectam respectu alterius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod sicut numerus sex dierum secundum intellectū * Aug. accipitur secundum sex genera rerum, quę cognoscuntur ab angelis c, ita vnitas diei accipitur secundum vnitatem rei cognitæ, quæ tamen diuersis cognitionibus cognosci potest.

¶ Ad secundū dicendum, quod duæ operationes possunt simul esse vnius potentiæ, quarum vna ad aliam refertur c, vt patet cum voluntas simul vult & finem, & ea quæ sunt ad finem. Et intellectus simul intelligit principia & cōclusiones per principia, quando iam scientiam acquisiuit. cognitio autem vespertina in angelis refertur ad matutinam vt Augu.* dicit. Vnde nihil prohibet vtranque simul esse in angelis.

¶ Ad tertium dicendum, quod veniente perfecto euacuatur imperfectum, quod scilicet ei opponitur. Sicut fides, quæ est eorum quæ nō videntur, euacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis nō opponitur perfectioni matutinæ c Quod enim cognoscatur aliquid in seipso, non est oppositum ei quod cognoscatur in sua causa. Nec iterum quod aliquid cognoscatur per duo media, quorum vnū est perfectius, & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet. Sicut ad eandem conclusionem habere possumus & medium domonstratiuum & dialecticū. Et similiter eadem res potest sciri ab angelo per verbum increatum, & per species innatas.

QVAESTIO QVINQVAGESIMANONA de voluntate Angelorum, in quatuor Articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de his quæ pertinent ad voluntatem angelorum.

¶ Et primò cōsiderabimus de ipsa voluntate,

¶ Secundò de motu eius qui est amor siue dilectio.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum in angelis sit voluntas.

¶ Secundo, vtrum voluntas angeli sit ipsa natura eorum, vel etiam ipse intellectus eorum.

¶ Tertio, vtrum in angelis sit liberum arbitriū.

¶ Quarto, vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in angelis sit voluntas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in angelis non sit volūtas. Quia, vt dicit philosophus in tertio de * Anima, voluntas in ratione est. Sed in angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. Ergo in angelis non est voluntas, sed aliquid superius voluntate.

2 ¶ Præterea, voluntas sub appetitu continetur, vt patet per Philosophum in 3. de * Anima. Sed appetitus est imperfecti. Est enim eius quod nondum habetur. Cum igitur in angelis, maxime in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur quod non sit in eis voluntas.

3 ¶ Præterea, Philosophus * dicit in 3. de Anima, quod voluntas est mouens motum: mouetur enim ab appetibili intellecto. Sed angeli sunt immobiles, cum sint incorporei. Ergo in angelis non est voluntas.

¶ SED CONTRA est quod August.* dicit 10. lib. de Trin. quod imago trinitatis inuenitur in mente secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Imago autem Dei inuenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente angelica: cum etiam mens angelica sit capax Dei. ergo in angelis est voluntas.

CONCLVSIO.

¶ Cum angeli per intellectum vniuersalem boni rationem attingant, est in eis voluntas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in angelis voluntatem.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod cum omnia procedant ex voluntate diuina c, omnia suo modo per appetitum inclinantur in bonum, sed diuersimodè. Quædam enim inclinantur in bonum per solam naturalem habitudinem absque cognitione, sicut plantæ & corpora inanimata c. Et talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædā d vero ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non tamen sic quod cognoscant ipsam rationem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare sicut sensus, qui cognoscit dulce & album, & aliquid huiusmodi. Inclinatio autem hanc cognitionem sequens dicitur appetitus sensitiuus. Quædam vero inclinantur ad bonū cum cognitione, qua cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intellectus c. Et hæc perfectissime inclinantur in bonum: non quidē quasi ab alio solummodo directa in bonū, sicut ea quæ cognitione carent, neque in bonum particulariter tantum, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio: sed tantum inclinatio in ipsum vniuersale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Vnde cum angeli per intellectum cognoscant ipsam vniuersalem rationem boni, manifestum est quod in eis sit voluntas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod aliter ratio transcendit sensum, & aliter intellectus rationem. Ratio enim transcendit sensum secundum diuersitatem cognitorum. Nam sensus est particularium, ratio vero vniuersalium. Et ideo oportet quod sit alius appetitus tendens in bonum vniuersale, qui debetur rationi: & alius tendens in bonum particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, ratio vero discurrendo de vno in aliud. Sed tamen ratio per discursum peruenit ad cognoscendum illud quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet vniuersale. Idem est ergo obiectum quod appetitiuæ proponitur, & ex parte rationis, & ex parte intellectus. Vnde in angelis qui sunt intellectuales tantum, non est appetitus superior voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet nomen appetitiuæ partis sit sumptum ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetitiua pars non solum ad hæc se extendit, sed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis sumptum est à læsione pedis, cum tamen lapidi non hoc solum conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cum tamen in ea sint plures aliæ passiones, vt spes, & audacia, & huiusmodi.

¶ Ad tertium dicendum, quod voluntas dicitur mouens motum, secundum quod velle est motus quidam & intelligere c, cuiusmodi motum nihil prohibet in angelis esse: quia talis motus est actus perfecti, vt dicitur in 3.* de Anima.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in angelis voluntas differat ab intellectu.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in angelis non differat voluntas ab intellectu & natura. Angelus enim est simplicior quàm corpus naturale. Sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finem, qui est eius bonum. Ergo multo magis angelus. Forma autem angeli est vel natura ipsa, in qua subsistit, vel species quæ est in intellectu eius. Ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam, & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur angeli nō est aliud quàm eius natura, vel intellectus.

2 ¶ Præterea, Obiectum intellectus est verum, voluntatis autē bonum. Bonum autē & verum non differunt realiter, sed secundum rationem tantùm. Ergo volūtas & intellectus non differunt realiter.

3 ¶ Præterea, Distinctio cōmunis & proprij non diuersificat potentias. Eadem enim potētia visiua est coloris & albedinis. Sed bonum & verum videntur se habere sicut commune & proprium: nam verum est quoddā bonum, scilicet intellectus. Ergo voluntas, cuius obiectum est bonum, non differt ab intellectu, cuius obiectum est verum.

¶ SED CONTRA, volūtas in angelis est bonorum tantum, intellectus autē est bonorum & malorū. Cognoscunt enim vtrunque. Ergo voluntas in angelis est aliud quàm eius intellectus.

CONCLVSIO.

¶ Voluntas angelorum neque est intellectus, neque eorum natura.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd volūtas in angelis est quædam virtus, vel potentia: quæ nec est ipsa eorum natura c, nec eorum intellectus. Et quòd non sit eorum natura, apparet ex hoc, quòd natura vel essentia alicuius rei intra ipsam rem comprehenditur: quicquid ergo se extendit ad id quod est extra rem, non est rei essentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, quod inclinatio quę est ad esse rei, non est per aliquid superadditū essentiæ, sed per materiam quæ appetit esse antequam habeat, & per formam quæ tenet rem in esse postquam fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinsecū est per aliquid essentiæ superadditum, sicut inclinatio ad locum est per grauitatem, vel leuitatem. Inclinatio autem ad faciendū sibi simile est per qualitates actiuas c. Voluntas autem habet inclinationem in bonum naturaliter c. Vnde ibi solum est idē essentia & voluntas, vbi totaliter bonum cōtinetur in essentia volentis, s. in Deo, qui nihil vult extra se, nisi ratione suæ bonitatis c. Quod de nulla creatura potest dici, cum bonum infinitum sit extra essentiam cuiuslibet causati. Vnde nec volūtas angeli, nec alterius creaturæ potest esse idem quod eius essentia. Similiter nec potest esse idē c quod intellectus angeli vel hominis. c Vnde ea ratione se extēdit eius intellectus in id quod est extra se, secundum quod illud quod extra ipsum est, per essentiam natum est aliquo modo in eo esse. Nam cognitio fit per hoc quod cognitum est in cognoscente. Voluntas verò se extēdit in id quod extra est, secundū quod quadā inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorē. Alterius autem virtutis est quòd aliquid habeat in se quod est extra se, & quòd ipsum tendat in rē exteriorē. Et ideo oportet quòd in qualibet creatura sit aliud intellectus & voluntas. Non autem in Deo, qui habet & ens vniuersale, & bonum vniuersale in seipso. Vnde tam voluntas quàm intellectus est eius essentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd corpus naturale per formam substātialem inclinatur in esse suum: sed in exterius inclinatur per aliquid additum, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd potentię nō diuersificantur secundum materialem distinctionem obiectorum, sed secundum formalem distinctionem, quæ attenditur secundum rationem obiecti c. Et ideo diuersitas secundum rationem boni & veri sufficit ad diuersitatem intellectus & voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia bonum & verum conuertuntur secundum rem, inde est quòd & bonum ab intellectu intelligitur sub ratione veri: & verum à voluntate appetitur sub ratione boni c. Sed tamen diuersitas rationum ad diuersificandum potentias sufficit, vt dictum est c.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum in angelis sit liberum arbitrium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis nō sit libe. arbi. Actus enim liberi arbitrij est eligere: sed electio non potest esse in angelis, cum electio sit appetitus præconsiliati. Consilium autem est inquisitio quædam, vt dicitur in * 3. Ethico. Angeli autem non cognoscunt inquirendo: quia hoc pertinet ad discursum rationis: ergo videtur quòd in angelis non sit liberum arbitrium.

2 ¶ Preterea, Liberum arbitrium se habet ad vtrūlibet. Sed ex parte intellect* est nō aliquid se habens ad vtrumlibet in angelis, quia intellectus eorum non fallitur in naturalibus intelligibilibus, vt * dictū est c. Ergo nec ex parte appetitus liberū arbitriū in eis esse potest.

3 ¶ Præterea, Ea quę sunt naturalia in angelis, conueniūt eis secundū magis & minus: quia in superioribus angelis natura intellectualis est perfectior quàm in inferioribus. Liberum autem arbitrium non recipit magis & minus. Ergo in angelis non est liberum arbitrium.

¶ SED CONTRA, Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet: sed angeli digniores sunt hominibus. Ergo libertas arbitrij cum sit in hominibus, multo magis est in angelis.

CONCLVSIO.

¶ Cum angeli sint natura intellectuales, in eis est liberum arbitrium.

¶ RESPONDEO dicendū, quod quædā sunt quę nō agūt ex aliquo arbitrio c, sed quasi ab alijs acta & mota: sicut sagitta à sagittāte mouetur ad finem. Quædā verò agunt quodā arbitrio, sed nō libero, sicut animalia irrationalia. Ouis enim fugit lupū ex quodā iudicio, quo existimat eum sibi noxiū. Sed hoc iudiciū nō est sibi liberum, sed à natura inditū. Sed solū id quod habet intellectum, potest agere iudicio libero, inquantum cognoscit vniuersa-

¶ *Nam ex quo natura est intra rem, sequatur distinctio naturæ & appetitus.*

¶ Circa probationem maioris principalis dubium occurrit, eo quod digredi videtur. Quoniā ex hoc quod natura est intra rē, quāuis benè sequatur, ergo appetitus ad extra rē, nō est appetitus ad naturā: non tamen apparet vnde sequitur, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. Stant namque hæc duo simul, quod quidditas alicuius sit sibi intrinseca, & tamen appetitus eius, qui est ipsamet, sit ad aliquid extrinsecū. Et confirmatur, quia ista consequentia, natura est intra rem, ergo quicquid se extendit ad extra, non est natura. Si est necessaria, tenet in omni natura: quòd tamen esse falsum videmus, quia natura grauitatis est intrinseca indiuiduo grauis, & tamen extendit se ad extra.

¶ Ad hoc breuiter dicēdum est, quod quum verè & propriè ens sola cōpleta substantia sit, quoniam & partes & accidentia, vt substantiæ aliquid sint, instituta sunt à natura. In proposito naturæ, vel essentiæ nomine integram quidditatē solius substantiæ, quæ sola est ens per se & propter se, intelligitur. Esse autem vel apprehēdi intra, nihil aliud significat, nisi essentialem independentiam, tā in esse, quàm in diffiniri ab extrinseco: sicut per oppositum extendere se ad extra, nihil aliud est quàm essentialiter ordinari & insitum esse ad aliquid extrinsecum à substantia rei: quoniā non de quacunque extensione ad extra est sermo, quum constet substantiam rei esse principium generationis & motus, & quietis, sed de extensione proximè & immediatè, & essentialiter. Ita quòd vis rationis consistit in hoc: Quidditas substantiæ completæ diffinitur apprehendendo tantum intrinseca rei, extendēs se essentialiter ad extra, non potest diffiniri, nisi per illud extrinsecum. Igitur extendens se ad extra, non est quidditas rei, nec intra eam, sed voluntas & vniuersaliter potentia ad operari & ad quodcunq; esse accidentale, extendit se ad extra hoc modo, vt ex superioribus quæstionibus patet: ergo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Circa probationē minoris secundi syllogismi dubium occurrit: quia non videtur valere consequentia: Voluntas naturaliter inclinatur in bonum, ergo voluntas habens bonum infinitum extra se, tēdit in aliquid extrinsecū: quoniā non tenet in omni materia. Materia enim substantiæ naturaliter inclinatur in bonū, & tamen nō extēdit se ad extra: igitur ratio nulla.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod consequentia est bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius, quod est inclinari in bonum: dupliciter enim potest intelligi: vno modo, vt bonum distinguitur contra malum, & sic appetitus materiæ, & vniuersaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonum. Alio modo, vt bonum distinguitur contra tale vel tale bonum, & sic solus appetitus intellectiuus tendit in bonum. Quoniam solus intellectus ipsam boni rationem vt bonum est, apprehendit: & quia bonum vt bonum est, omne bonum comprehendit, consequens est vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonum, non quiescat nisi in omni bono, & per hoc si infinitum bonum habet extra se, tendat in aliquid extra. Non sic autem de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantùm. Quoniā si tale bonum intra substantiam rei concluditur, ad extra non tendit, quamuis infinitum bonum extra remaneat. Et per hoc patet responsio ad obiectū, quia hic sumitur inclinari ad bonum simpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocunque alio appetitu, nisi de intellectiuo, qui appellatur voluntas.

¶ Quoad aliam verò partem conclusionis, scilicet, quod non est intellectus, adducitur ratio talis. Alterius virtutis est habere in se aliquid extrinsecum, & tendere in ipsum: sed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, scilicet habere in se, & tendere in illud, igitur sunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectū voluntatis, neque obiectum intellectus complete continetur in substantia earum, cuius oppositū inuenitur in Deo, qui est infinitum ens, & infinitum bonū.

* 379 301

Annot. ¶ Circa vtranque partē conclusionis aduerte simul, quod ex rationibus aliquid concluditur directè & immediatè, scilicet distinctio quidditatiua voluntatis à natura & intellectu. Aliquid verò cōcluditur mediatè, scilicet distinctio realis eorundem. Quoniam quum quodlibet horum sit ens limitatū, si quidditatiuè distinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit identitas vnius cum alio, consequens est vt distinguantur realiter: distinctio enim realis non potest conuenire entibus accidentaliter. Et quod hic supponitur, scilicet quòd ex neutrius quidditate prouenit, quod sint idē seu vnum identicè, probare opus non fuit, probata distinctione quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, nisi ex duabus causis prouenire, scilicet vel ex infinitate, vt inuenitur in Deo, vel ex essentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenitur in vegetatiuo & sensitiuo, quorum posterius semper includit in se prius, & aliquid vltrà. Vtrumque autem horum constabat locum non habere in proposito. Et ideo sat fuit sic respondere quęsito. Et cōstimari potest sufficientia huiusmodi procedendi authoritate Aristotelis, qui in quarto physicorum concludit distinctionē realem existentis in aliquo ab eo in quo existit, ex distinctione quidditatiua harū rationū, scilicet esse in aliquo, & in quo est aliquid.

a 102 b

In cor. art. adiuncto ar. 3. & 4. q. 16.

300 *2. d. 37. q. 1. art. 1. ad 1. & 2. cōt. ca. 47. Et verit. quæst. 23. artic. 1. cor. & q. 24. ar. 2. & 3. & mal. q. 16. artic. 5. cor. & cp. 3. c. 76.*

** Lib. 3. c. 3. & lib. 6. c. 9. to. 5.*

Q. 58. ar. 5.

412

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ articulum tertium.*

IN titulo hoc solum notandum est, quòd licet voluntas & liberum arbitriū sint vna re potentia secundum veritatem, & per hoc videri posset, quod posita voluntate non debere reuocari in dubium liberum arbitrium, & sic articulus iste sit superfluus: si quis tamen diligenter consideret, necessitatē huius articuli ex duobus perpendet. Primò, quia liberum arbitrium facultatem communem sonat intellectus & voluntatis, quum dicat quid compositum ex libertate & arbitrio, et per hoc incertum adhuc est in hoc loco, an sit idem quod voluntas, quinetiam à quibusdam hoc non acceptatur. Secundò ex eo quod voluntas appetitum intellectiuum ipsius boni nominat, & non modū appetendi, scilicet liberè vel non liberè: & propterea post stabilitam voluntatem, id est, appetitū boni intellecti in angelis, meritò restabat quærere de modo appetendi. Vtrum liberè vel non liberè, quod in præsenti articulo intenditur, sub vocabulo liberi arbitrij, quod nihil aliud significat nisi actū liberū.

lem rationem boni: ex qua potest iudicare hoc vel illud esse bonum. Vnde vbicunque est intellectus, est liberum arbitrium. Et sic patet liberum arbitrium esse in angelis etiam excellentius quàm in hominibus, sicut & intellectū.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd philosophus loquitur de electione secundum est quòd hominis. Sicut autē existimatio hominis in speculatiuis differt ab existimatione angeli in hoc quòd vna est absq; inquisitione, alia verò per inquisitionem, ita & in operatiuis. Vnde in angelis est electio, nō tamē cum inquisitiua deliberatione consilij, sed per subitam acceptionem veritatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut * dictum est, cognitio fit per hoc quòd cognita sunt in cognoscente. Ad imperfectionem autē alicuius rei pertinet, si non sit in ea id quod natum est in ea esse. Vnde angelus non esset perfectus in sua natura, si intellectus eius nō esset determinatus ad omnem veritatem, quā naturaliter cognoscere potest. Sed actus appetitiuæ virtutis est per hoc, quòd affectus inclinatur ad rem exteriorem. Non autem dependet perfectio rei ex omni re ad quam inclinatur, sed solū ex superiori. Et ideo nō pertinet ad imperfectionem angeli, si non habet voluntatem determinatam respectu eorū quę infra ipsum sunt. Pertineret autē ad imperfectionem eius, si indeterminatè se haberet ad illud quod supra ipsum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitriū nobiliori modo est in superioribus angelis quàm in inferioribus, sicut & iudicium intellectus. Tamen verum est, quòd ipsa libertas, secundum quod in ea consideratur quędā remotio coactionis, non suscipit magis & minus: quia priuationes, & negationes non remittuntur, nec intenduntur per se, sed solum per suam causam, vel secundum aliquam affirmationem adiunctam.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrū in angelis sit irascibilis & concupiscibilis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis sit irascibilis & concupiscibilis. Dicit enim Dio * 4. cap. de di. no. quòd in dæmonibus est furor irrationabilis, & concupiscentia amens. Sed dæmones eiusdem naturæ sunt cum angelis, quia peccatum non mutauit in eis naturam. Ergo in angelis est irascibilis & concupiscibilis.

2 ¶ Præterea, Amor & gaudium in concupiscibili sunt: ira verò, spes, & timor in irascibili. Sed hæc attribuuntur angelis bonis & malis in scripturis. Ergo in angelis est irascibilis & concupiscibilis.

3 ¶ Præterea, Virtutes quædam dicuntur esse in irascibili & concupiscibili, sicut charitas & temperantia videntur esse in concupiscibili: spes autem & fortitudo in irascibili. Sed virtutes hæ sunt in angelis. Ergo in angelis est concupiscibilis & irascibilis.

¶ SED CONTRA est, quod philosophus dicit in * 3. de Anima, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, quæ non est in angelis. Ergo in eis non est irascibilis & concupiscibilis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in angelis sit solus appetitus intellectiuus, non distinguitur in eis aliqua virtus irascibilis, vel concupiscibilis: sed indiuisus in eis appetitus, qui dicitur voluntas, manet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectiuus appetitus nō diuiditur per irascibilem & cōcupiscibilem, sed solum appetitus sensitiuus. Cuius ratio est: quia cum potentiæ nōn distinguantur secundum distinctionem materialem obiectorum, sed * solum secundū rationem formalem obiecti, si alicui potentiæ respondeat aliquod obiectum secundum rationem cōmunem, nō erit distinctio potentiarū secundū diuersitatem propriorum quæ sub illo cōmuni cōtinentur. Sicut si propriū obiectum potentiæ visiuæ est color secundum rationem coloris, nō distinguūtur plures potentiæ visiuæ secundum differentiam albi & nigri. Sed si proprium obiectum alicuius potentiæ esset album, inquantum album, distingueretur potentia visiua albi, à potentia visiua nigri. Manifestū est autem ex dictis, quòd obiectum appetitus intellectiui, qui voluntas dicitur, est bonum secundum cōmunem boni rationem. Nec potest esse aliquis appetitus nisi boni. Vnde in parte intellectiua appetitus non diuiditur secundum distinctionem aliquorum particularium bonorum, sicut diuiditur appetitus sensitiuus qui non respicit bonum secundum cōmunem rationē, sed quoddam particulare bonum. Vnde cum in angelis nō sit nisi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non distinguitur per irascibilem & concupiscibilem, sed remanet indiuisus, & vocatur voluntas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd furor & concupiscentia metaphoricè dicūtur esse in dæmonibus: sicut & ira quandoq; Deo attribuitur propter similitudinem effectus.

¶ Ad secundū dicendum, quod amor & gaudium secundū quòd sunt passiones, sunt in cōcupiscibili. Sed secundum quod nominant simplicem voluntatis actum, sic sunt in intellectiua parte: prout amare est velle bonum alicui, & gaudere est quiescere voluntatem in aliquo bono habito. Et vniuersaliter nihil horum dicitur de angelis secundum passionem, vt Augusti.* dicit 9. de Ciuita. Dei.

¶ Ad tertium dicendū, quòd charitas, secundū quòd est virtus, nō est in cōcupiscibili, sed in voluntate. Nā obiectum cōcupiscibilis, est bonum delectabile secundum sensum. Huiusmodi autem nō est bonum diuinum: quod est obiectum charitatis. Et eadem ratione dicēdum est quòd spes nō est in irascibili: quia obiectum irascibilis est quoddam arduum, quod est sensibile, circa quod non est spes quæ est virtus, sed circa arduum diuinum. Tēperātia autem secundum quod est virtus humana, est circa cōcupiscentias delectabilium sensibiliū, quæ pertinent ad vim concupiscibilem. Et similiter fortitudo est circa audacias & timores, quæ sunt in irascibili. Et ideo temperantia secundum quod est virtus humana, est in cōcupiscibili, & fortitudo in irascibili. Sed hoc modo non sunt in angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum, vel timoris & audaciæ: quas oporteat per temperantiam & fortitudinem regulari. Sed tēperantia in eis dicitur secundum quod moderate suam voluntatem exhibent, secundum regulam diuinæ voluntatis. Et fortitudo in eis dicitur, secundum quod voluntatem diuinam firmiter exequuntur. Quod totum fit per voluntatem, & nō per irascibilem & concupiscibilem.

¶ In corpore vnica est cōclusio respōsiua affirmatiuē, In angelis est liberū arbitriū. Et probatur sic. Intellectuale est iudicij liberi. Angelus est intellectualis, ergo. Maior probatur dupliciter. Primò à posteriori, quia agit iudicio libero, quod manifestatur ex triplici ordine agentiū, scilicet sine arbitrio vt naturalia, & cū arbitrio seu iudicio, sine tamē libertate, vt sensitiua iudicantia ex 125 instinctu naturæ: & cum arbitrio & libertate, vt habētia intellectum. Secundo à priori, quia apprehendit vniuersalem rationem boni & consequenter potest hoc præponere illi, & econuerso, quod est liberè iudicare. Ex eo enim quòd apprehendens non arctatur ad 293 hanc, vel illam boni rationem 294 appetendam, & eas adinuicem conferre potest, liberum sibi de eis relinquitur iudiciū.

Ar. præced. Et q. 12. art. 4. ¶ In responsione ad secundum duplex dubium occurrit. Primo, quia si intellectus est 299 determinatus ad omnem 58 naturalem veritatem, ergo 188 voluntas non potest nisi vnam partem contradictionis quo ad naturalia velle, sicut & intellect' intelligere, quia 303 volitum oportet esse cognitum. Secundo, quia si voluntas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, quum superius voluntate sit solus Deus, respectu ergo aliorum angelus se habet ad vtrumlibet: & si sic est, ergo potest odisse alium angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶ Ad horum primum dicitur, quòd angelus habet intellectum determinatum ad verum tā in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilibus: Ita quòd non potest natura- 54. a liter errare, si in puris naturalibus consideretur. Non ad hoc verum vel illud indiuidualiter, & consideratum quo ad agibilia, neque ad hoc 501 verum vel illud specifice consideratum quo ad veri. q. 24. art. 10. cor. Ca. 4. par. 4. parum à medio. factibilia. Et hoc loquendo de cognitione imperatiua seu affectiua: quoniam secundum cognitionem speculatiuam indeterminatio nulla est naturaliter: & consequenter voluntas potest velle hoc & oppositum, & intellectus intelligere imperatiue hoc & oppositum. Et ratio diuersitatis est, quia cognitio vt imperatiua est, à voluntate pendet: vt speculatiua verò, à natura tantum. Nec hoc est contra S. Thomam: quoniam per veritatem, quam naturaliter angelus cognoscere potest, intendit veritatem naturaliter notam, vt distinguitur contra supernaturaliter, & contra liberè notam: quoniam harum negatio non ponit Lib. 3. de anima textu. 41. imperfectionem in intellectu, vt patet. Et vt clarè liquet, tota intentio sua in hoc argumēto versatur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶ Ad secundū verò dicitur, quòd quia omne peccatū in moralibus est per declinationē à summo bono: & quicunq; peccat, cōtra Deū peccat, iuxta illud, Tibi soli peccaui: consequens est, vt omnia inquantum referibilia in Deum, &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata voluntas quo ad superiora, sit determinata quo ad rectitudinē simpliciter, infra eā naturalia. Cū hoc tamen stat indeterminatio quo ad hoc vel illud nūc vel tūc agere, & quo ad tale vel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata: quia hæc respicit.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd irascibilis & cōcupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo modo vt sunt passiones seu potētiæ sensitiuæ. Et hoc modo ridiculū esset quærere vtrū sint in angelis, quos superius declarauimus nō habere in se naturam sensitiuā. Alio modo vt significant absolute vim seu appetitū iræ, aut concupiscentiæ, siue per operationem sensitiuam, siue non. Et hoc modo vertitur hic in dubium, an appetitus angelicus, cum hoc quòd est immaterialis, distinguatur in concupiscibilem & irascibilē. Et fuit ratio quæstionis sermo scripturæ & sanctorum, attribuens opera horum angelis.

¶ In corpore est vnica conclusio respōsiua negatiuè, scilicet appetitus angelicus non distinguitur per concupiscibile & irascibile. Et probatur sic. Potentia non distinguitur penes distinctionem materialem obiecti: ergo non distinguitur penes differentias sui primi obiecti: ergo appetitus intellectiuus non distinguitur penes differentias diuisiuas boni: ergo non distinguitur in irascibilem & concupiscibilem: ergo appetitus angelicus non distinguitur in irascibilem & concupiscibilem. Antecedens est per se notum, quia potentiæ distinguuntur penes distinctionem formalem obiectorum, vt obiecta sunt. Prima autem consequentia euidens est, quia differentię diuisiuæ alicuius superioris materialiter se habent ad id quod respicit primo illud superius, vt patet de visu respectu coloris, & differentiarum eius. Secunda verò consequentia tenet ex eo, quòd propriū obiectum appetitus intellectiui est bonum in eo quòd bonum: quod ex eo declaratur, quòd nullius appetitus potest esse nisi boni. Si enim animi appetitus ad bonum formaliter, necesse est vt das appetitus voluntatis obiectiue ad vniuersalis rationem boni, quæ ipsa boni ratio est, tanquam ad propriū obiectum necessario inclinabitur. Tertia verò consequentia probatur, quia irascibilis & concupiscibilis distinguuntur secundū distinctionem bonorum particularium inter se, puta ardui & absoluti, & simpliciter boni. Et præterea ista distinctio habet locum in appetitu sensitiuo, cuius non est respicere bonum, sed secundum aliquas speciales rationes. Vltima vero consequentia tenet, quòd in angelis non est nisi appetitus intellectiuus.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd hic posset esse dubiū, quo pacto cum efficacia istius fiet. Quoniam appetitus sensitiuus distinguatur per irascibilem & concupiscibilem, & consequenter ex hoc quòd appetitus intellectiuus respicit alius obiectum, & consequenter quoque circa arduo & simplici bono, caret tali distinctione, quum appetitus quoque sensitiuus respiciat vt proprium obiectum bonū secundū sensum, quod est commune ad arduū & simplex bonum: consequens erit quod nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilē. Sed quoniam de hac distinctione sermo specialis in sequentibus ex proposito, pro nunc sufficiat credere, quod ratio boni secūdū sensum, nō est vna aliqua ratio mouēdi aut terminādi actū appetendi appetitus sensitiui, quemadmodū ratio boni est ratio mouēdi & terminandi actū appetitus intellectiui: sed se habet ad appetitū sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem.

QVAESTIO SEXAgesima, de Amore & dilectione Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actu voluntatis, qui est amor, siue dilectio. Nā omnis act' appetitiuæ virtutis ex amore seu dilectione deriuatur. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrum in angelis sit dilectio naturalis. ¶ Secundò, vtrū in eis sit dilectio electiua. ¶ Tertiò, vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. ¶ Quartò, vtrū vnus angelus diligat alium dilectione naturali sicut seipsum. ¶ Quintò, vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in angelo sit amor seu dilectio naturalis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in angelis non sit amor vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuiditur contra intellectualem: vt patet per Dio.* 4. ca. de diuinis nomin. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo nō est naturalis.

2 ¶ Præterea, Ea quæ amant amore naturali, magis aguntur quàm agunt. Nihil enim habet dominium suæ naturæ. Sed angeli non aguntur sed agunt: cùm sint liberi arbitrij, vt ostensum * est. Ergo in angelis non est amor seu dilectio naturalis.

3 ¶ Præterea, Omnis dilectio aut est recta, aut nō recta. Dilectio autē recta pertinet ad charitatem. Dilectio autem nō recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam. Quia charitas est supra naturam, iniquitas autem est contra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

¶ SED CONTRA est, quod dilectio sequitur cognitionem. Nihil enim amatur nisi cognitum, vt Augustinus dicit * de tri. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

CONCLVSIO.

¶ *In angelis est naturalis dilectio, cùm sint naturæ intellectualis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est in angelis ponere dilectionem naturalem. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod semper prius saluatur in posteriori. Natura autem prior est quàm intellectus. Quia natura cuiuscūq; rei est essentia eius. Vnde id quod est naturæ, oportet saluari etiā in habentibus intellectum. Est autē hoc commune omni naturæ, vt habeat aliquā inclinationē, quæ est appetitus naturalis vel amor. Quæ tamen inclinatio diuersimodè inuenitur in diuersis naturis in vnaquaq; secundum modum eius. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem: in natura autem sensitiua secundum appetitum sensitiuū: in natura verò carēte cognitione, secundū solū ordinē naturę in aliquid. Vnde cum angelus sit natura intellectualis, oportet quòd in voluntate eius sit naturalis dilectio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectualis amor diuiditur contra naturalē, qui est solum naturalis inquantum est naturę, quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus aut intellectus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit, quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est incōue-

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd amor naturalis dupliciter sumitur. Vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, ita quòd inclinatio illa nō sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatione derelicta, sed naturalis quædam aptitudo ad illud. Et hoc modo non est dubium in omni esse appetitum siue amorem naturalem ad aliquid. Alio modo sumitur amor naturalis pro actu elicito potētiæ appetitiuæ. Et sic ad rationem amoris naturalis requiruntur duo, scilicet quod sit amor, & ex hoc oportet quod sit talis actus elicitus, qualis est amor, id est primus actus appetitus: & quod sit naturalis, & hoc oportet ex natura amantis conuenire ei. Ex natura autem dico, vt distinguitur cōtra electionem. Et sic quæritur in proposito vtrum in angelis sit dilectio naturalis: ita quod sensus est vtrum in eis sit aliquis actus amandi, nō ex electione seu libertate, sed à natura proueniens. ¶ Ad cuius maiorem euidentiam sciendum est, quòd quum naturale sumatur hic vt distinguitur contra liberum, & aliquid dupliciter liberum dicatur, scilicet quo ad exercitium, vel quo ad specificationem actus secundi per oppositum: dupliciter etiam dicetur naturale. Ita quòd operationum alia est libera quo ad vtrunque, vt eligere, quia & liberè eligimus, & liberè si eligimus, determinamus nos ad alterā partē cōtradictionis ex parte obiecti. Alia verò est libera quo ad exercitiū, sed naturalis quo ad specificationē, vt velle bonū, & intelligere principia. Quonia liberè exercemus aut continemus nos ab vsu taliū actuū. Sed si citra hæc obiecta operandum nobis est, non est in libertate nostra determinare nos ad alteram partē contradictionis ex parte obiecti. Alia autē est naturalis vtroq; modo, vt sunt omnes operationes nullo modo subditæ libertati. In proposito igitur sermo præsens est de naturali, quo ad specificationē actus, quicquid sit de exercitio eius. Ita q quū quærimus in quæstione, aut affirmamus in conclusione, amorem naturalem esse in angelis: intendimus quòd in eis est amor naturalis obiectiuè, non autem subiectiuè, ita quòd naturalitas determinat ordinem actus ad obiectū, & non ordinem actus ad potentiam. Nec intendimus per hoc negare naturalitatem actus quo ad exercitium, sed intēdimus quòd quicquid sit de hoc, in præsenti quæstione non est sermo nisi de naturalitate, quo ad specificationem actus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua ad quæsitum affirmatiuē. In angelis est amor naturalis. Et probatur tali ordine, quia primò probatur quòd in omnibus intellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secundò, quòd talis inclinatio inuenitur in eis secundum voluntatem. Ex his enim duobus manifestè sequitur intenta conclusio. Primum probatur sic: omni naturæ cōmune est, vt ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid, ergo intellectualibus etiam conuenit habere aliquam inclinationem ex natura. tenet consequentia, tum ab vniuersali ad partem subiectiuam, tum à priori naturaliter ad suum posterius. Natura enim prior est intellectu, sicut essentia virtute, ergo natura prius est intellectuali, sicut vniuersaliter communior essendi gradus, essentialiter communiorem supponente, & non nisi in eo fundabili. Secundum vero probatur sic. In vnaquaque re inuenitur inclinatio naturalis secundum modum eius: ergo in angelo inuenitur secundū voluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet purè naturalium, sensitiuorum & intellectualium. Consequentia verò tenet ex eo, quòd angelus est natura intellectualis.

¶ *Num & quomodo cuiuis naturæ insit aliqua naturalis inclinatio.*

¶ Circa prædicta occurrit dubiū, quomodo in probatione primi sumitur ly inclinatio, & similiter ly natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secūdo. Si pro actu primo, nihil cōcluditur, nisi forte q in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quā voluntatē: quod in præcedente quæstione cōclusum fuit, & nūc nō est ad propositū. Si verò sumitur pro actu secundo, quum nō sit sermo vniuersalis quo ad actum, id est de omni actu secūdo, sed de aliquo, nihil aliud cōcluditur, nisi quòd ex natura intellectuali potest sibi cōuenire aliquis actus secūdus. Et tunc patet quod in probatione secundi, quum subsumitur quòd hoc conuenit intellectualibus secundum voluntatem, nihil valet quod dicitur, quia stat quod conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguū est quomodo sumitur ly natura, an scilicet pro substantia rei, vt distinguitur contra potētias eiusdem, an pro essentia seu quidditate cuiuscunque siue sit substātia, siue potentia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifestè sequitur destructio libertatis, quoniam sequeretur, quod potentia libera naturaliter operaretur, quod implicat contradictionem. Si autē sumitur primo modo, aut intelligitur secundū omnes eius potētias cōuenire sibi talem inclinationem, aut secūdum aliquam. Nō secundū omnes, quia sic concluderetur amor naturalis non magis in volūtate, quàm in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio S. Thomæ valet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posteriori: ita concludit de vna potentia, sicut de alia.

Li. 1. de Tri. c. 8. & lib. 10. c. 1. & 2. tom. 3.

D. 225. D. 221. quæstio. 115. 268. 402.

¶ *Num & quomodo prius saluatur in suo posteriori.*

¶ Circa illam propositionem assumptam, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubium occurrit quomodo accipiatur in proposito. An scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo quo prius efficiens saluatur in posteriori agente. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert, nisi quod in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in communi est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem non habetur nisi quod conditiones essentiales naturæ conueniant intellectualibus, quemadmodum homini cōditiones animalis. Si autē sumitur secūdo modo, nihil aliud infertur nisi quòd potentiæ omnes operātur in vi essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intēdis quòd vis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quoad operari, aut quo ad modū operādi. Si quo ad operationē ipsam, nihil aliud infertur, nisi quod operatio posterioris est quodāmodo etiam operatio prioris; quod non est ad propositū. Si quo ad modū operādi: ita quòd modus operandi prioris sit etiā modus operandi posterioris, falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quod operatur liberè, & tamen substantia à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in vniuerso alia liberè, alia naturaliter agunt, & tamen primum agens non agit nisi vno modo.

¶ Ad has obiectiones est dicendum breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed non est de qualicunq; actu secundo, sed de illo tantùm qui habet rationem tendentię in aliud, & de natura, vt dicitur de substantia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ, id est, substantiæ habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniā inclinatio actualis nō cōuenit nisi mediante inclinatione habituali, cōsequēs est vt omni naturę insit talis actus secūdus, qui est inclinatio actualis secundū inclinationē habitualē, quæ quū nihil aliud sit quàm proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet quòd talis inclinatio actualis insit secundū appetitum. Et consequenter inclinatio actualis naturæ intellectualis insit ei secundū propriū illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus, qui vocatur voluntas. Et sic patet quòd nō est par ratio de omni actu secundo, aut de omni potentia rei. Sed quemadmodū ex quæstione præcedente ostensum est, quòd ad omnē naturā sequitur potētia aliqua appetitiua, & cōsequēter ad naturā intellectualē appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostēditur, quòd omni naturæ cōuenit, quòd ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnū, hoc enim idem est dicere, quod naturalis, & cōsequēter, quod hoc cōueniat naturæ intellectuali secundum eius propriū appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶ Ad secundā verò quæstionem qua inquiritur sensus probationis adductæ ad præfatā maiorē, breuiter dicitur, q hic est sermo de illo modo saluādi quo superius imbibitū saluatur in suo inferiori: ita quòd q natura intellectualis nec habet in se duo, & q sit natura, & q sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rationē naturę secūdū aliquē aliū gradū q intellectualē: cōsequēs est q appetitus proprius totius seu suppositi habētis naturā intellectualē, habeat in se aliquid ex substātia intellectuali, inquantū natura est, & aliqd inquantū intellectualis est. Et quū ex hoc quòd intellectualis est, sortiatur li-

bertatē, ex eo quod habet rationem naturæ, naturalitatē libertati non repugnante fortiù debet: talis autē est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet quod quum sermo S. Tho. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra liberum vt liberum est, si comparemus rationem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit quod prius eo modo quo superius dicitur, prius formaliter saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas quod sic sit superior quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, quia scilicet natura non dicit alium gradum à quidditate in qua saluatur, sed eundē penitus. Ita quod quemadmodum dicendo eas homo, nō dico duos gradus, sed hominē tantum, sub duabus tamen rationibus: sic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, non dico, duos gradus rerum, sed humanitatem tantū. Non sic autem est dicendo, animal homo, quia
303.
dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notanter dixi quod hic est sermo de illo modo quo superius imbibitū saluatur in suo inferiori: oportet enim conditiones talis prioris imbibitas esse in proprietatibus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum concurrere, quemadmodum proprietates animalis cōueniunt homini. Et sic ex hoc sequitur quod appetitus intellectualis in propria operatione naturalitatē simul cum libertate habeat illam obiectiuè, respectu tamē alicuius obiecti, hanc elicitiue. Et sic non solum sequitur, quod conditiones naturæ insint naturæ intellectuali, sed etiam quod sint illi imbibitæ. Si vero comparetur ratio naturæ ad ipsam potētiam appetitiuam, tunc posset vterque modus saluationis sustineri: superioris quidē in inferiori, quia voluntas natura quædam est; prioris vero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia voluntas à natura, id est substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

Infra q. 62. ar. 2. cor. et 1. 2. q. 10. ar. 1. cor. & 1. 2. q. 154. ar. 12. cor. & veri. q. 22. ar. 6. cor.
* Li. 3. Ethic. c. 3. à medio.
* C. 4. non longè à princ.
Art. præce. & q. 19. art. 1.
302.
415.
502.

¶ Ad confirmationem verò qua quæritur, aut tenet in operatione aut modo operandi: respondetur quòd non est limitanda propositio illa, sed indistinctè & abstractè intelligēda, quod vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamen capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modū operādi, siue quo ad vtrūq;. Et quoniam in proposito ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu determinatū esse ad vnum, consequens est vt in omni habente rationem naturæ, secūdum omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas erit determinata ad vnum secundum capacitatem eius. Non compatitur autem gradus intellectualis ratio determinationem ad vnum elicitiue, nec determinationem ad vnū obiectiuè vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantū. Et ideo non cōclusimus vniuersalem, sed particularem, scilicet quod aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis. Nec est eadē ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omnibus quia naturalitas in aliquo quoad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictū est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus est: electiua, id est libera totaliter, & quo ad obiectū, & quo ad exercitium actus.

Commen. ¶ In corpore quatuor facit. Primò proponit duas conclusiones ad quæsitū. Secundò probat secundam. Tertio probat primam. Quartò aperit prædicta omnia habere locum in naturalibus.

¶ Quo ad primū prima conclusio est, in angelis est dilectio duplex, naturalis & electiua. Secunda vero naturalis dilectio in eis est principiū electiuæ.

¶ Quo ad secundū probatur secunda conclusio sic. Quod spectat ad naturam est principiū in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principiū dilectionis electiuæ. Antecedens dupliciter probatur. Primo ratione, quia natura est principium in vnoquoque: ac per hoc sicut ipsa est fundamentum omnium, ita id quod spectat ad ipsam, est principium reliquorum. Probatur sequela à posteriori, quia scilicet vniuersaliter videmus id quod habet rationem principij in vnoquoque pertinere ad prius in illo. Secundo manifestatur dictum antecedens in natura intellectuali nobis nota, in homine, scilicet tam quoad intellectum, quàm quo ad voluntatem, & clare patet in litera.

niens, si angelus agatur inquantum inclinatio naturalis est sibi indita ab autore suę naturæ. Non tamen sic agitur quòd nō agat cùm habeat liberam voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut cognitio naturalis semper est vera, ita dilectio naturalis semper est recta, cùm amor naturalis nihil aliud sit, quàm inclinatio naturæ indita ab autore naturæ. Dicere ergo, quod inclinatio naturæ non sit recta, est derogare autori naturæ. Alia tamen est rectitudo naturalis dilectionis, & alia est rectitudo charitatis & virtutis, quia vna rectitudo est perfectiua alterius: sicut etiam alia est veritas naturalis cognitionis, & alia est veritas cognitionis infusę, vel acquisitæ.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in angelis sit dilectio electiua.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in angelis non sit dilectio electiua. dilectio enim electiua videtur esse amor rationalis, cùm electio sequatur consilium quod in inquisitione consistit, vt dicitur in 1. Ethic. * Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius angelorum, vt dicitur * 4. cap. de di. no. Ergo in angelis non est dilectio electiua.

2 ¶ Præterea, In angelis non est nisi cognitio naturalis præter cognitionem infusam, quia non discurrunt de principijs ad acquirendum conclusiones. Et sic ad omnia quæ naturaliter cognoscere possunt, sic se habēt, sicut intellectus ad prima principia, quæ naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionem, vt dictū est e. Ergo in angelis præter dilectiōnem gratuitam, nō est nisi dilectio naturalis, Non est ergo electiua.

¶ SED CONTRA, naturalibus neque meremur, neque demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merentur vel demerentur. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

CONCLVSIO.

¶ *Distinguitur in angelis duplex dilectio, naturalis & electiua, cuius naturalis dilectio electiuæ principium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod in angelis est quædam dilectio naturalis, & quędam electiua. Et naturalis dilectio in eis est principiū electiuæ, quia semper id quod pertinet ad prius e, habet rationē principij. Vnde cum natura sit, primum quod est in vnoquoque, oportet quod id quod ad naturam pertinet, sit principiū in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine sciētia cōclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem vel doctrinam. Similiter in voluntate, finis hoc modo se habet sicut principium in intellectu, vt dicitur in secundo * physicorum. Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliæ voluntates, cum quicquid homo vult, vult propter finem. Dilectio igitur boni quod homo naturaliter vult sicut finem, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quę est boni quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differēter se habet ex parte intellectus & voluntatis. Quia, sicut supra * dictum est, cognitio intellectus fit secundum quod res cognitę sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quod nō statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam, à quibus in alia quodammodo mouetur. Sed act' appetitiuę virtutis est ecōuerso secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secundum se bona, & ideo secūdum se appetibilia. Quædam verò habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud. Vnde non est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid appetat naturaliter vt finem, & aliquid per electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio & naturalis & electiua. Hæc autem dicta sunt prætermissis his quæ supra naturam sunt. Horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infra* dicetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis dilectio electiua est amor rationalis, secundum quod rationalis amor diuiditur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, vt supra* dictum est, cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio hominis. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad secundū patet responsio ex dictis e.

Li. 2. Phys. tex. 87.

¶ *In quo genere causæ naturalis dilectio sit causa electiua.* Quæstio

¶ Circa hanc conclusionem dubium occurrit, in quo genere causæ dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dilectio naturalis ex parte obiecti causa est finalis electiuæ, quia propter naturalem dilectionem diligimus alia. Ex parte vero actus est causa per modum efficientis, sicut cognitio principij est causa efficiens cognitionis conclusionis. Voluntas enim ex volitione finis facit se volentem alia, facit autem liberè vtendo volitione naturali ad causandum dilectionem electiuam. Vnde non admittitur libertas ex concursu hoc, sicut nec ex concursu assensus habitus ad electionem.

Commen.

¶ Quo ad tertium probatur prima conclusio sic. Habere vtramque dilectionem, naturalem scilicet & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura, ergo non est negandum ab angelis. Antecedens probatur ex differentia duplici inter dilectionem & cognitionem. Prima est in hoc quod cognitio fit per hoc quod cognitum habetur à cognoscente. Dilectio vero per hoc quod diligens tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, scilicet quod cognitio inquisitiua prouenit ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio autem electiua non prouenit ex imperfectione appetentis. Et probatur sequela huius differentiæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, cū importat discursum ex noto ad ignotū, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc, quod cognitum habetur in cognoscente. Dilectio autem electiua quum importet appetitum vnius, non propter se, sed propter aliud ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili propter aliud. Ex hoc enim quod non propter se, sed propter alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis nō fit per hoc quod appetibile sit in appetente, sed propter hoc quod appetens tendit in ipsum appetibile.

Annot.

¶ Nota hic quòd præsens sermo est de non appetente secundum omnia concurrentia ad actum appetendi: quoniam sic oporteret etiam appetibile esse in appetente, sed de appetente secundum vim appetitiuam præcise formaliter, in quantum appetens est. Sic enim saluantur differentiæ assignatæ.

Commen.

¶ Quo ad quartum manifestè aperit, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

Annot.

¶ In responsione ad secundum, dubium restat, quia ex prædictis non videtur euacuari dubium: quia si intellectus est determinatus ad vnum, ergo non potest vtranque contradictionis partem proponere voluntati: ergo nec voluntas potest vtranque contradictionis partem eligere, libertas enim voluntatis indifferentiam supponit in intellectu.

¶ Ad hoc dicitur, quòd intellectū esse determinatum ad vnū contingit tripliciter: vno modo in actu primo, alio modo in actu secūdo, tertio in particulari obiecto. Determinationem in actu primo voco determinationem ad speciem intelligibilē. Determinationem in actu secundo voco determinationem ad operationem intellectus. Determinationem ad particulare obiectum voco determinationem ad tale obiectum, id est ad hoc ita quod non ad illius oppositum, id est ad hāc contradictionis partem, ita quod non ad alteram. Et dico quod licet intellectus angeli speculatiuus sit à natura determinatus omni modo, intellectus tamē practicus non est vniuersaliter determinatus tertio modo. Est siquidem intellectus vterque habens omnes species intelligibiles, sed speculatiuus sic exit in actum, est determinatus ita ad hāc partem contradictionis, scilicet eam, quæ vera est, quod non potest eam in alteram, vt in nobis experimur in principijs. Practicus vero vtranque potest contradictionis partem sub ratione boni apprehendere & proponere, quum de particularibus agitur, quoniam vtraque pars potest fini cōsonare, non autem potest vtraque pars in speculatiuis esse vera, sed altera tantum. Quæ non cognoscitur in particulari nisi quando est, vt ex dictis patet. Negādum ergo est quod intellectus non possit vtranq; contradictionis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia non priuatur intellectus aliquo esse obiectiue in actu primo. Negat enim priuatio est de qua in articulo dicitur, quod poneret imperfectionem. Nec fuit dimittenda S. Tho. si hoc tacuit: quoniam eiusdem rationis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens, alterum insinuauit studiosis.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non diligat seipsum dilectione naturali & electiua. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut * dictum est e, dilectio autem electiua eorū quæ sunt ad finem. Sed idem non potest esse finis, & ad finem respectu eiusdem. Ergo nō potest esse eiusdem dilectio naturalis & electiua.

2 ¶ Præterea, Amor est virtus vnitiua & cōcretiua, vt Dio. dicit * 4. cap. de di. no. Sed vnitio & concretio est diuersorum in vnum reductorum. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

3 ¶ Præterea, Dilectio est quidā motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo videtur quòd angelus non possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit * 9. Ethic. quòd amicabilia quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus quæ sunt ad seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Diligit angelus seipsum naturali & electiua dilectione.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm amor sit boni, bonum autem sit in substantia & accidente, vt patet * 1. Ethic. dupliciter aliquid amatur. Vno modo vt bonū subsistens; Alio modo vt bonū accidētale, siue inhærens, illud quidem amatur vt bonū subsistēs quod sic amatur vt ei aliquis velit bonum. Vt bonū verò accidentale seu inhærens amatur id quod desideratur alteri. Sicut amatur scientia, non vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hunc modum amoris quidam nominauerunt concupiscentiam, primum verò amicitiam e. Manifestum est autem, quòd in rebus cognitione carentibus vnūquodque naturaliter appetit consequi id quod est sibi bonum e, sicut ignis locum sursum. Vnde & angelus & homo naturaliter appetunt suum bonum, & suā perfectionem. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tam angelus quàm homo diligit seipsum, inquātum aliquod bonum naturali appetitu sibi desiderat. Inquantum verò sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intantum amat seipsum dilectione electiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus aut homo nō diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa, vt * dictum est e.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut plus est esse vnū quàm vniri: ita amor magis est vn' ad seipsum, quàm ad diuersa quæ ei vniuntur e. Sed ideo Diony. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostenderet deriuationē amoris à se in alia e, sicut ab vno deriuatur vnitio.

¶ Ad tertiū dicendū, φ sicut amor est actio manēs in agēte, ita est motus manēs in amante: nō autem tendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat seipsum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum vnus angelus naturali dilectione diligat alium sicut seipsum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus non diligat naturali dilectione alium sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionē. Sed vnus angelus non cognoscit alium sicut seipsum. Quia seipsum cognoscit per suam essentiam, aliū verò per eius similitudinē, vt supra * dictum est e. Ergo videtur quod vnus angelus non diligat alium sicut seipsum.

2 ¶ Præterea, Causa est potior causato, & principiū eo quod ex principio deriuatur. Sed dilectio quæ est ad aliū, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum, sicut dicit Philosophus 9. Ethi. Ergo angelus non diligit alium sicut seipsum, sed seipsum magis.

3 ¶ Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterū hæc dilectio potest remoueri, vt patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

¶ SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter aliū sicut seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnes angeli conueniant in natura, vnus alium sicut seipsum diligit naturali dilectione, quo ad aliquid vero non diligit dilectione naturali.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut dictū est e, angelus & homo naturaliter seipsum diligit. Illud autē qd' est vnū cū aliquo, est ipsummet. Vnde vnūquodq; diligit id quod est vnum sibi. Et siquidem sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si verò sit vnum secum vnione non naturali, diligit ipsum dilectione non naturali. Sicut homo diligit ciuem suum dilectione politicæ virtutis, consanguineum autem suum dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis. Manifestum est autem quòd id quod est vnum cum aliquo genere vel specie, est vnum per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id quod est secum vnum secundum speciem, inquantum diligit speciem suā. Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carent. Nam ignis naturalem inclinationem habet, vt communicet alteri suā formā; quod est bonū eius e, sicut naturaliter inclinatur ad hoc quòd quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quod vnus angelus diligit aliū naturali dilectione, inquātum cōuenit cum eo in natura. Sed inquātum cōuenit cum eo in aliquibus alijs, vel etiā inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

¶ AD PRIMVM ergo dicedū, quod hoc quod dico sicut seipsum, potest vno modo determinare cognitionem seu dilectionē ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit aliū sicut seipsum, qa cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic non cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suā essentiam, alium autem non per eius essentiā. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatē, alium autem non diligit per eius voluntatem.

¶ Ad secundum dicendum quod ly sicut, nō designat æqualitatem, sed similitudinem. Cum enim dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud quod est minus vnum cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnum numero, quā quod est vnum specie vel genere. Sed naturale est quod similem dilectionem habeat ad alium sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quod sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquātum vult eius bonum.

¶ Ad tertium dicendum, quod dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tanquam cui aliquis velit bonum, sed tanquam bonum quod quis vult sibi, & per consequens alij inquantum est vnum sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura. Sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probatur sic. Angelus desiderat sibi aliquod bonum naturali appetitu, & aliquod per electionem: ergo. Antecedens quo ad secundam partem est per se notum. Quo ad primā vero probatur, ex eo quod vniuersaliter etiam in rebus cognitione carentibus inuenitur vnumquodque naturaliter appetere suam perfectionē. Consequentia vero probatur, quia hoc est amare seipsum: quod declaratur distinguendo duos modos quibus res amatur, scilicet aut vt substantia, aut vt accidens: & probatur distinctio ex ratione obiecti amoris, scilicet boni, quod in hæc duo distinguitur: & omnia clara sunt.

Li. 9. Ethi. c. 8. non remotè à prin.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd bonum distingui in substantiam & accidens, dupliciter intelligi potest. Vno modo, vt sit distinctio in res. alio modo, vt sit distinctio in modos. Et si quidem est distinctio realis, sensus est, quod bonorum aliud secundum rem est accidēs, aliud substātia: & sic hęc distinctio infert secundam, scilicet, quod aliud habet rationem boni per modum accidentis, & aliud per modum substantiæ. Nec tamen membra harum distinctionū mutuo se inferunt: quoniam stat aliquid esse substantiam secundum rem, & tamen habere rationem boni & accidentalis & substantialis respectu diuersorum, vt patet in his substantijs quæ assumūtur in vsum nostrum: à seipsis enim diliguntur per modum substantiæ, à nobis verò per modum accidentis. In proposito autem vtraque distinctio est necessaria. Tum quia sermo est de dilectione suijpsius in rebus habentibus perfectiones supradictas de natura accidentium. Tum quia secunda distinctio quæ principaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens) & vt accidentale, fluit ex prima: & propterea in litera ex prima posita in primo Ethicorum, deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctionis amoris in amorem amicitiæ & cōcupiscentiæ.

Ar. præcede.
304
216

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulū quartum.*

Titulus clarus est.

Commen. ¶ In corpore vna conclusio habens duas partes. Angelus vnus diligit alium dilectione naturali, quo ad aliquid, & quo ad aliquid non. Et probatur sic. Vnumquodque diligit quod est sibi vnum, & eo modo quo est sibi vnum. ergo quod est sibi vnum secundum naturam diligit dilectione naturali, & quod non: ergo naturaliter diligit quod est sibi vnum in specie, vel in genere: ergo tam homo quàm angelus naturaliter diligit alium quo ad aliquid, scilicet secundum conuenientiam in natura, & quo ad aliquid non, scilicet secundum id, aut in quo aliter conuenit, puta per electionem, aut consuetudinē vani differt, quia secundum hoc forte odio habetur. Antecedens probatur quo ad primam partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnumquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam vero declaratur in amore con-

re consanguinei & conclusi. Secunda verò cōsequentia probatur, ex eo quod vnum genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequentis fundatur prima pars conclusionis directè respondens quæsito: Probatur idem consequens à S. Thoma à posteriori, ex naturali appetitu generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

306 1.2.q.109. ar.3. et 2.2. q.26. ar.3. cor. Et quo. 1.ar.1. cor.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quintum.

Comment. * Ar. præc.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò refert quandam opinionem circa quæsitum. Secundò determinat vnica conclusione, simul improbando relatam opinionem. Quo ad primum tria dicit opinio illa. Primò quòd angelus naturaliter diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ. Secūdò, quod etiam quodāmodo amore amicitiæ. Tertiò, quòd simpliciter diligit plus se quàm Deum, quia intensius & principalius. Quo ad secundum conclusio responsiua est hæc. Angelus naturali dilectione diligit plus Deū, quàm se. Et probatur dupliciter, primò sic. Vnumquodque, quod id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quàm seipsum: ergo natura intellectualis secundum appetitum sibi proprium magis diligit id cujus est, quàm seipsum: ergo angelus magis diligit Deū, quàm seipsum. Antecedens probatur à posteriori dupliciter. Primo ex hoc signo in naturalibus, quòd pars absque deliberatione exponitur pro toto, & consequenter naturaliter, quia vnumquodque sic agit naturaliter sicut aptum natum est agere. Secundo ex signo in rationalibus, quia bonus, seu fortis exponit se pro salute reipublicæ: & proculdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem facit hoc ex ratione, & est signū naturæ, quia ars imitatur naturam. Et quia si ciuilitas esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequentia verò prima patet ex eo, quod inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequentia autem secunda tenet ex eo, quod Deus est vniuersale bonum. Et angelus, sicut & omnis creatura continetur sub eo: quia omnis creatura, secundum id quod est, Dei est. Deinde probatur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex, primum est, quod naturalis dilectio esset peruersa. Secundum verò, quòd naturalis dilectio non perficeretur per charitatem, sed destrueretur: hoc enim esse impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

Lib. 12. de ciui. Dei c. 9. post medium to. 5.

Lib. 14. de ciui. Dei c. vl. in prin. tom. 5.

129

Li. 2. Phys. tex. 78. tom. 2.

¶ *Num omne quod est alterius, alterum magis quàm seipsum naturali dilectione diligat.*

¶ Circa rationem primam adductam ad conclusionem, aduertendum est, quòd quum esse alterius contingat multimodis, scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hoc multipliciter, & impossibile sit vniuersaliter intelligi secundum omnem modum alterius illā propositionē assumptā: vnumquodq; quod est alterius magis diligit ipsum quā seipsum, quoniam manifestè esset falsa: consequens est, quòd intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius, intelligenda est, ita quod vis rationis stat, in hoc quòd pars naturaliter magis diligit totū quàm seipsum. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionem, & assentiat secundæ rationi, & illi signo de forti politico, ad hoc quòd naturalis ratio inclinat ad magis Deū diligendū quàm seipsum, hanc tamen primā rationem destruere nititur, & in duobus deficere eam dicit. Primò falsum esse dicit hoc fundamentum, scilicet quòd pars naturaliter diligit plus totū quàm seipsum. Et ad signum, quod manus exponitur pro salute toti', dicit falsum esse, q manus exponat se pro toto: sed quod ipsum totum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, quàm minus principales: exponit partem pro toto, & minus principale pro magis principali. Secundò dicit, quòd dato quòd pars naturaliter exponeretur pro toto, hoc esset propter identitatem esse sui cum toto: quia scilicet intēdit saluare seipsam inquantum habet esse in toto. Et sic falsum subsumitur quod dicitur, quòd angel' sicut quæcunque creatura se habet ad Deum, vt pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionem requisitam ad propositum: scilicet quòd sit aliquid eius quod ei turatur vt totum: nulla enim creatura est aliquid Dei.

¶ Ad primam obiectionē respondetur, fundamentum illud esse nō solum verum, sed sufficienter probatum à S. Thoma ex adductis signis.

¶ Ad impugnationem autem primi, facillimè patet quid dicendū sit: quia siue pars exponatur à toto, siue à seipsa pro salute totius, dummodo naturaliter exponatur, sem per sequitur quòd pars habet magis inclinationem naturalem in bonū totius, quàm suiipsius, ex eo quod vnumquodque, sicut naturaliter agitur & mouetur siue à ipso siue ab alio, sic aptum natum est agi, & econuerso: vt patet in secundo physic. tex. 78.

¶ Ad secundam autem obiectionē dicitur, quod ratio quare pars exponitur pro toto, non est identitas, quæ est inuenta inter partem & totum. Et huius manifestum signum habetur ex hoc quod pars exponitur ad perdendam identitatem cum toto vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis, est identitas, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius secundum se, etiam cum non esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignat Sanctus Thomas, quia scilicet & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primo, propter totum & totius esse est. Quod cōuenire cuilibet creaturæ respectu Dei patet: quia qualibet creatura secūdum suam naturam, est naturalis pars vniuersi. Ac per hoc naturaliter diligit plus vniuersum quàm seipsum, iuxta primum fundamentum: ergo à fortiori magis diligit ipsum bonum vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonum. Tū quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus, glorioso est finis & bonum ipsius vniuersi & consequenter à quocunq; magis amatur vniuersum, eo eodem magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. metaphy. tex. 52.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus naturali dilectione non diligat Deum plus quàm seipsum, quia vt * dictum est c, dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maximè distat à natura angeli. Ergo naturali dilectione angelus minus diligit Deum quàm se, vel etiam alium angelum.

2 ¶ Præterea, Propter quod vnumquodque & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Vnumquodque enim diligit aliquid inquantū est bonum sibi. Ergo dilectione naturali angelus non diligit Deum plus quàm seipsum.

3 ¶ Præterea, Natura reflectitur in seipsam. Videmus enim quòd omne agens naturaliter agit ad conseruationem sui. Non autem reflecteretur in seipsam natura, si tenderet in aliud plusquā in seipsam. Nō ergo naturali dilectione diligit angelus Deum plus quàm se.

4 ¶ Præterea, Hoc videtur esse proprium charitatis, vt aliquis Deum plus quàm seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorū per spiritum sanctum, qui datus est eis, vt dicit Aug.* 12. de ciuit. Dei. Ergo non diligunt Deum angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

5 ¶ Præterea, Dilectio naturalis semper manet manente natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine. Quia (vt Aug. dicit * 14. de ciuit. Dei) fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenum, scilicet amor sui vsque ad Dei contemptum, cæleste verò amor Dei vsq; ad cōtemptum sui. Ergo diligere Deum supra seipsum non est naturale.

¶ SED CONTRA, omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali angelus diligit Deum supra seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum sit vniuersale bonum omnis creaturæ, angelus ipsum plusquā se diligit naturali dilectione: non autem amore concupiscentiæ.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd quidam dixerunt, quòd angelus naturali dilectione diligit Deum plus quàm se, amore concupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonum diuinum, quàm bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, inquantū scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonum quàm sibi. Vult enim naturaliter Deum esse Deum, se autem vult habere naturam propriam c. Sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se quàm Deū, quia intensius & principalius naturaliter diligit se quàm Deum. Sed falsitas huius opinionis manifestè apparet, si quis in rebus naturalibus cōsideret ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in his quæ sunt sine ratione, demonstrat inclinationem naturalē in volūtate intellectualis naturæ. Vnumquodque autem in rebus naturalibus, quòd secundum naturam hoc ipsum quod est alterius, est principalius, & magis inclinatur in id cuius est, quàm in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his quæ naturaliter aguntur. Quia vnumquodque sicut agitur naturaliter, sic aptū natum est agi, vt dicitur in 2. phy. Videmus enim quòd naturaliter pars se exponit ad cōseruationem totius corporis. Sicut manus exponitur ictui absque deliberatione ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem inuenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis vt se exponat mortis periculo pro totius reip. cōseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hęc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse Deus, & sub hoc bono continetur etiam angelus & homo, & omnis creatura, quia omnis creatura naturaliter secundum id quod est, Dei est: sequitur quòd naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat Deum quàm seipsum: alioquin si naturaliter plus seipsum diligeret quàm Deum, sequeretur quòd naturalis dilectio esset peruersa, & quòd non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit in his quæ ex æquo diuidūtur, quorum vnum non est alteri ratio existēdi & bonitatis. In talibus enim vnumquodque diligit naturaliter magis seipsum quā alterum, inquantum est magis sibiipsi vnum quàm alteri. Sed in illis quorum vnum est tota ratio existendi & bonitatis alii, magis diligitur naturaliter tale alterum quàm ipsum, sicut dictum est c, quòd vnaquæque pars diligit naturaliter totum plus quàm se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, quàm bonū suum singulare. Deus autem non solum est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum plus quàm seipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur quòd Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, si ly inquantum, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deū. Si verò dicat rationem amoris ex parte amātis, sic verum est. Non enim esset in natura alicuius quòd amaret Deum, nisi ex eo, quòd vnumquodq; dependet à bono, quod est Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quod natura reflectitur in seipsam, non solum quantum ad id quod est ei singulare, sed multò magis quantū ad commune. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruādum non solum suum indiuiduū, sed etiam suam speciem. Et multò magis habet naturalem inclinationem vnumquodque in id quod est bonum vniuersale simpliciter.

¶ Ad quartum dicendum, quod Deus secūdum quod est vniuersale bonum, à quo depēdet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab vnoquoque c. Inquantum verò est bonum beatificans naturaliter omnes supernaturali beatitudine, sic diligitur dilectione charitatis.

¶ Ad quintum dicendum, quod cum in Deo sit vnum & idem eius substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiam, eodem motu dilectionis mouentur in ipsam Dei essentiam, prout est ab alijs distincta, & secundum quod est quoddam bonum commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicunque videt eum per essentiam, impossibile est quin diligat ipsum. Sed illi qui non vident essentiam eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdum eorum voluntati contrariantur. Et si hoc modo dicuntur odio habere Deum, cum tamen inquantum est bonum commune omnium, vnūquodque naturaliter diligat c plus Deum quā seipsum.

QVAESTIO SEXAgesimaprima, De productione Angelorum in esse naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POST ea quæ præmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & voluntate eorum, restat cōsiderandum de eorū creatione, siue vniuersaliter de eorū exordio. Et hęc consideratio est tripartita.

¶ Nam primo cōsiderabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundo, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertio, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

¶ Circa primū quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum angelus habeat causam sui esse. ¶ Secūdò, vtrū angelus sit ab æterno. ¶ Tertiò, vtrum angelus sit creatus ante corporalē creaturam. ¶ Quartò, vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli habeant causam sui esse.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt à Deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati à Deo.

2 ¶ Preterea, Philosoph. dicit in 8. metaph. * quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnum. Sed angeli sunt formę immateriales, vt supra * ostensum est c. Ergo non habent causam sui esse.

3 ¶ Præterea, Omne quod fit ab aliquo agēte, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cùm sint formę, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 148. Laudate eū omnes angeli ei'. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cum solus Deus sit ipsum esse subsistens, nō solum angelos, sed omnia ab ipso creata esse necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse: in omnibus autē alijs differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet c. Et ex hoc manifestū est quòd solus Deus est ens per suam essentiam, omnia verò d alia sunt entia per participationē. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est angelos à Deo creatos esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. dicit in 11. de ciui. * Dei, quòd angeli nō sunt prætermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cœli, aut etiā lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondū capere poterant incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyses eos præcipuè reuocare intendebat.

¶ Ad secundū dicendum, quod substantiæ, quæ sunt formę subsistentes, nō habent d causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentem per trāsmutationem materiæ de potentia in actum c, sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum primum.

Titulus hoc solum aduertendum est, quod de causa effectiua est sermo.

¶ In corpore breuiter vna conclusione affirmatiua respondet quæsito. Angelus est creatus à Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum esse, ergo. Recole hic quæ superius, quum de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore breuiter vnā conclusionē responsiuam ponit. Solus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Et probatur quia hoc tenet fides catholica, sic, quod contrarium est sicut hæreticum refutandum: quod probatur, quia secundum fidem, quā dicitur, quod Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quod ly ex, notat ordinem durationis, id est, postquam nihil fuit.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrū angelus sit productus à Deo ab æterno.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suum esse. Nō enim agit per aliquid additum suæ essentiæ: Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

2 ¶ Præterea, Omne quod quandoque est, & quandoque non est, subiacet tempori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro * de causis. Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

3 ¶ Præterea, August. * probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quod per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est ęterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & angeli non solum est incorruptibilis, sed etiam æterna.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Prouer. 8. ex persona Sapientiæ genitæ. Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Sed angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est. Ergo angeli aliquando non fuerunt.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus pater, filius, & spiritus sanctus ab æterno fuerunt, cætera verò ex nihilo facta sunt, id est postquam nihil fuit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. sic enim Deus creaturas produxit quod eas ex nihilo fecit, id est postquam nihil fuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo quod deus produxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem creaturarum, vt supra dictū est c. Et ideo produxit & quæ voluit, & quando voluit.

¶ Ad secundum dicendum, quod Angelus est supra tempus, quod est numerus motus cęli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ, Non tamē est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius post non esse: & etiam quod est numerus successionis quæ est in operationibus eius c. Vnde Aug. dicit 8. super Gen. * ad lit. quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli & animæ intellectiuæ ex hoc ipso quod habent naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles d. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno, sed data fuit eis à Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur quòd angeli sint ab æterno.

108 Po.q.3. ar. 18. & 19.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò refert duas esse & contrarias sanctorum doctorum opiniones, Græcorū & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuam, isti negatiuam. Secundò ostendit quòd rationabilior est positio Latinorum tali ratione. Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sunt naturaliter vna para vniuersi: igitur essent imperfecti extra vniuersum: igitur nō sunt producti à Deo ante vniuersum. Maior patet, & minor probatur: quia angeli non constituunt vnum vniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrant vniuersum: quod probatur, quia vna ordinatur ad aliam: ordo enim est ipsum bonum, & vinculum partium vniuersi. Vltima verò consequentia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sunt. Tertio ostendit quòd opinio Græcorum nō est reputanda errones, quia autoritas Gregorij Nazianzeni eam sustinet.

Comment. Propos. 2. in fi. est inter opera Arist. to. 3. Ex li. 13. de Tri. c. 8. to. 3. Et lib. 2. solil. c. 19.

Ar. præce. 307

D. 305

234 248

¶ Circa hoc vltimo dictum, dubium occurrit: quoniam vt patet in Decretalibus de summa Trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter credimus, Ecclesia in consilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam. ergo errones est reputanda opinio opposita. Habētur enim ibi hæc verba, Deus sua omnipotēti virtute simul ab initio temporis vtramq; de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem: angelicam videlicet, & mundanam. Nec potest excusari Sanctus Thomas ex nouitate determinationis: quoniam tempore suo iam erant promulgatæ & compilatæ Decretales.

Annot. q. 19. ar. 5. & 8 & q. 46. ar. 1. 117

246 122 Li. 8. super Gen. c. 20. & 22. & 23. to. 3. 288 325 d D. 122.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundū corporeū. Dicit enim Hieron. * super epistol. ad Titum. Sex millia nondum nostri temporis complentur annorū. Et quanta tempora, quantasque seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines Deo seruierunt? Damas. * etiam dicit in 2. lib. Quidam dicunt, quod ante omnem creationē geniti sunt angeli, vt Theologus dicit Greg. Primum quidem excogitauit angelicas virtutes & cœlestes, & excogitatio opus eius fuit.

2 Præterea, Angelica natura est media inter naturā diuinā, & naturā corpoream. Sed natura diuina est ab æterno, natura autē corpo-

399

¶ Ad hoc dicitur à quibusdam, quod si Sanctus Thomas recoluisset huius Decretalis, quum scripsit hunc articulum, non dixisset hæc verba. Sed mihi videtur quod sciens & prudens hæc scripserit. Nam illa verba Decretalis, interpretanda sunt in sensu in quo fiunt, magis quàm in sensu, quem faciunt: & vt dicit Sanctus Thomas in expositione illius Decretalis verba illa apposita sunt contra errorem Origenis, & eorum qui ponunt, creaturas spirituales tantum esse per se productas à Deo,

2. di. 2. q. 1. ar. 3. Et po. q. 3. ar. 18. & 19. * C. 1. super illud. Quoniam promisit ille qui non est mentitus & c. to. 3. * Dam. li. 2. ortho. fi. c. 3. circa finem. Grego. Nazian. in ser. de Natali.

Universidad de Deusto Biblioteca

rea, ex tẽpore. Ergo natura angelica facta est ante creationẽ tẽporis, & post æternitatem.

3 ¶ Præterea, Plus distat natura angelica à natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Gen. describũtur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnẽ naturam corpoream.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Non autem hoc esset verum si aliquid creasset antea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

CONCLVSIO.

¶ *Cum angeli ad vniuersi perfectionem creati fuerint, probabilius est illos fuisse à Deo creatos in ipso vniuerso, quàm ante.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa hoc inuenitur duplex sanctorum doctorũ sententia: illa tamen probabilior videtur, quòd d angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars vniuersi. Non enim constituunt per se vnũ vniuersum, sed tam ipsi quàm creatura corporea in cõstitutionẽ vnius vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturæ ad aliam e. Ordo enim rerum adinuicem, est bonum vniuersi. Nulla autem pars perfecta est à suo toto separata. Non est igitur probabile, vt Deus, cuius perfecta sunt opera, vt dicitur Deu. 32 creaturam angelicam seorsum ante alias creaturas creauerit. Quamuis contrarium nõ sit reputandum erroneum, præcipuè propter sententiam Greg. Nazian. cuius tanta est in doctrina Christiana autoritas, vt nullus vnquam eius dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut nec Athanasij documẽtis, vt Hieron. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hiero. loquitur secundũ sententiã doctorum Græcorũ, qui omnes hoc concorditer sentiũt, quòd angeli sunt ante mũdũ corporeũ creati.

¶ Ad secundum dicendum, quod Deus non est aliqua pars vniuersi: sed est supra totũ vniuersum, e præhabens in se eminentiori modo totam vniuersi perfectionem e. Angelus autẽ est pars vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cũ creatura corporea e. Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata: non autem creatis angelis esset ipsum vniuersum creatum. Si verò contrarium teneatur: quod dicitur Gen. 1. In princ. creauit Deus cælum & terram. exponendum est in principio, id est in filio, vel in principio tẽporis, non autẽ in principio, id est ante quod nihil: nisi dicatur ante quod nihil in genere corporaliũ creaturarum.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum angeli sint creati in cælo empyreo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantia incorporea non dependet à corpore secundum suum esse: & per consequens neque secundum suum fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit 3. super Gen. * ad lit. quòd angeli fuerunt creati in superiori parte aeris, Non ergo in cœlo empyreo.

3 ¶ Præterea, Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cœlo empyreo, non cõuenisset eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id quod ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam in cælum.

¶ SED CONTRA est, quod Strabus * dicit super illud, In principio crea. Deus cælum & terram. Cælum non visibile firmamẽtum hic appellat, sed empyreum, id est igneum, vel intellectuale, quod non ab ardore, sed à splendore dicitur. Quod statim factum angelis est repletum.

Deo, ac postmodum propter demerita earũ corporales creaturas productas fuisse. Vnde quum dupliciter teneatur, angelos productos esse ante corpora: scilicet tanquam res sic per se productas, quòd propter earum demerita quodammodo per accidens mũdus corporeus sit productus. Vel simpliciter & absolute: quòd ex voluntate Dei angeli præcesserint mundum visibilem. Decretalis illa quamuis secundum verba vtrãque positionem destruat: cõtra primam tamen tanquam contra hæresim interpretanda est. Ad secundam vero tanquã ad minus probabilem applicari potest. Et ratio huius glosæ est, quia determinationes illæ non nisi contra aliquos errores consueuerunt fieri. D.416.

334 D.111. a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus est.

Aug. l. 11. de ci. Dei c. 32 ¶ In corpore vna cõclusio affirmatiua, Angeli sunt creati in cælo empyreo, seu supremo, Et probatur: quia sunt creati vt partes vnius vniuersi cum corporibus: ergo vt habentes aliquẽ ordinem ad creaturam corporalem: ergo vt præsidentes toti naturę corporeæ: ergo conuenienter in supremo corpore. Et omnia clara sunt.

501 23 262 a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum primum.*

Annot. Titulus clarus est, hoc attento, quòd quamuis de beatitudine in cõmuni quæratur, principalis tamẽ intentio versatur circa beatitudinem quam credimus, quam simpliciter dicimus beatitudinem.

Comment. 248 ¶ In corpore tria facit. Primò dicit quid nominis beatitudinis, scilicet quod est vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundo distinguit beatitudinẽ in duas species, scilicet naturalem & supernaturalem. Tertio respondet quæsito duabus conclusionibus iuxta duas beatitudines. Altera affirmatiua, Angelus fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia perfectiones naturales angelus non acquirit per motũ discursiuũ, sed statim, sicut nos prima principia. Altera

310 Infra q. 102 ar. 2. ad 1. & 4. ad 1. Et 2. di. 6. ar. 3. cor. Et op. 15. ca. 17 fin.

Lib. 3. super Gene. c. 10. ante med. tom. 3. Refertur in glo. ord. super hoc verbum, & in tom. Gen. cap. 1.

CONCLVSIO.

¶ *Angelos nobiliores vniuersi partes decuit in supremo loco, & cælo empyreo creari.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut * dictum est e, ex creaturis corporalibus & spiritualibus vnum vniuersum constituitur. Vnde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quòd ad creaturã corporalem aliquem ordinem habent, & toti creaturæ corporali præsident e. Vnde conueniens fuit, quòd angeli in supremo corpore crearentur tanquam toti naturæ corporeæ præsidentes, siue id dicatur cælum empyreum, siue qualitercunque nominetur. Vnde Isi. dicit, quòd supremum cælum est cælum angelorum, super illud Deut. 8. cap. Domini Dei tui est cælum, & cælum cæli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes à corpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri. Potuisset enim Deus angelos ante totam creaturam corporalem creasse, vt multi sancti doctores tenent e. Sed facti sunt in loco corporeo ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream, & quòd sua virtute corporea contingunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd August. fortè per supremam partẽ aeris intelligit supremam partem cæli: cum quo aer quandam conuenientiam habet propter suam subtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, sed de illis qui peccauerunt. Qui secundum quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet dicere, quòd superiores angeli habentes virtutem eleuatam & vniuersalem supra omnia corpora, sint in supremo creaturæ corpore creati. Alij verò habentes virtutes magis particulares sunt creati in inferioribus corporibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd loquitur ibi non de cælo aliquo corporeo, sed de cælo sanctæ Trinitatis: In quod angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, vt infrà patebit e.

QVAESTIO SEXAGESIMA secunda, De perfectione angelorũ in esse gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuisa.

CONSEQVENTER inuestigandum est quomodo angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ.

¶ Et circa hoc quęruntur nouem. Primò, vtrum angeli fuerint in sua creatione beati. Secundo, vtrũ indiguerint gratia ad hoc, quòd ad Deum conuerterentur. Tertiò, vtrum fuerint creati in gratia. Quartò, vtrũ suã beatitudinẽ meruerint. Quintò, vtrum statim post meritum beatitudinem adepti fuerint. Sextò, vtrũ gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium receperint. Septimò, vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis dilectio & cognitio naturalis. Octauo, vtrum postmodum potuerint peccare. Nonò, vtrum post adeptionem gloriæ potuerint proficere.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli fuerint in sua creatione beati.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in li. de eccle. dog. * quòd angeli qui in illa in qua creati sunt beatitudine, perseuerant, non natura possident bonum quod habent. Sunt ergo angeli creati in beatitudine.

2 ¶ Præterea, Natura angelica est nobilior quàm corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata, formata, & perfecta: nec informitas præcessit in ea formationem tempore, sed natura tantum, vt Augustinus dicit 1. super Gene. ad lit.* Ergo nec naturam angelicam creauit Deus informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio est per beatitudinem, secundum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.

3 ¶ Pręterea, Secundum Aug. super Gen. ad lit. * ea, quę leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet quòd statim à principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum eius expositionem) mane fuit cognitio angelica, secundum quam cognouerunt verbum & res in verbo. Ergo statim à principio creationis cognouerunt verbum & res in verbo. Sed angeli beati sunt per hoc quod verbũ vident. Ergo statim à principio sue creationis angeli fuerunt beati.

¶ SED CONTRA, de ratione beatitudinis est stabilitas siue confirmatio in bono. Sed angeli non statim vt creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundam ostendit. Non ergo angeli in sua creatione fuerunt beati.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli fuerũt à Deo creati beati beatitudine naturali, non autem beatitudine supernaturali, quæ in visione diuinæ essentiæ consistit.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd nomine beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ e, & inde est quod naturaliter desideratur, Quia vnũquodque naturaliter desiderat suam

vltimam perfectionem, vltima autem perfectio rationalis seu intellectualis naturæ est duplex. Vna quidem quam possunt assequi virtute suæ naturæ: & hæc quodammodo beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Ari. * perfectissimam hominis contẽplationem, qua optimũ intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse vltimam hominis fœlicitatem, sed super hanc fœlicitatem est alia fœlicitas, quam in futuro expectamus: qua videbimus Deum sicuti est. Quod quidem est supra cuiuslibet intellectus creati naturam, vt suprà ostensum est e. Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primam beatitudinem, quam angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem huiusmodi angelus non acquirit d per aliquem motum discursiuum, sicut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatẽ, vt suprà * dictũ est. Sed vltimam beatitudinem, quæ facultatem naturæ excedit, angeli non statim in d principio suæ creationis habuerũt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Et ideo non statim eam à principio debuerunt habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali quam angelus habuit in statu innocentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere non potuit perfectionem, ad quã per suam operationem perducitur. Vnde secundum Aug. * germinatio plantarum ex terra, nõ statim fuit in primis operibus in quibus virtus sola germinatiua plantarum data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem ad quam per suam operationem peruenire debebat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus duplicem habet verbi cognitionem. Vnam naturalem, & aliam gloriæ. Naturalem quidem, qua cognoscit verbum per eius similitudinem in sua natura relucentem e. Cognitionem vero glorię, qua cognoscit verbum per suam essentiam. Et vtraque cognoscit angelus res in verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfecte, cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in verbo affuit angelo à principio suæ creationis: secunda vero non e, sed quando facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus indiguerit gratia ad hoc quod conuerteretur in Deum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus non indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum. Ad ea enim quæ naturaliter possumus, gratia non indigemus. Sed naturaliter angelus conuertitur in Deum: quia naturaliter Deum diligit, vt ex supradictis * patet e. Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

2 ¶ Præterea, Ad ea tantum videmur indigere auxilio quæ sunt difficilia: sed conuerti ad Deum non erat difficile angelo, cum nihil esset in eo quod huic conuersioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

3 ¶ Pręterea, Conuerti ad Deum est se ad gratiam pręparare. Vnde Zach. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Sed nos non indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparemus: quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

¶ SED CONTRA, per conuersionem ad Deum angelus peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam. Quod est contra illud Apost. Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

CONCLVSIO.

¶ *Non potuit angelus in Deum conuerti nisi diuinæ gratiæ auxilio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli indiguerũt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout est obiectum beatitudinis. Sicut enim superius * dictum est e, naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id quod est conueniens secundum naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta. Sicut patet, quòd ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumentum ab anima nutritiua. Ostensum est autem suprà e, cum de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illam d beatitudinem, nisi mota à supernaturali agente. Et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum est, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate cõuerti non potuit, nisi per auxilium gratiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum inquantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conuersione ad Deum inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd difficile est quod transcendit potentiam. Sed hoc cõtingit esse dupliciter. Vno modo, quia trãscendit potentiam secundum suum naturalem ordinem, & tũc si ad hoc possit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile. Si autẽ nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentiæ, sed propter aliquod impedimentũ potentiæ adiunctum. Sicut ascendere nõ est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ. Quia anima quantum est de se, nata est mouere in quamlibet partem. Sed impeditur ad hoc propter corporis grauitatẽ. Vnde difficile est homini ascendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimã homini quidẽ est difficile: & quia est supra naturã, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati. Sed angelo est difficile propter hoc solum, quod est supernaturale.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quilibet motus voluntatis in Deũ, potest dici cõuersio in ipsum. Et ideo triplex d est conuersio in Deũ. Vna quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruentis. Et ad hanc cõuersionem requiritur gratia cõsummata. Alia conuersio est, quæ est meritũ beatitudinis. Et ad hanc requiritur d habitualis gratia, quæ est merendi principium e. Tertia cõuersio est, per quam aliquis præparat se ad gratiam habendam. Et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis e, secundũ illud Thr. vlti. Conuerte nos domine ad te, & cõuertemur. Vnde patet quod non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli sint creati in gratia.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod angeli non sint creati in gratia. Dicit enim Aug. super Gen. ad lit. quod angelica natura primo erat informiter creata, & cęlũ dicta. Postmodũ verò formata est, & lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

2 ¶ Pręterea, Gratia inclinat creaturã rationalẽ in Deũ. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset à Deo auersus.

3 ¶ Pręterea, Gratia mediũ est inter naturam & gloriam. Si angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur quod nec etiam creati sint in gratia, sed primo in natura tantum: postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

¶ SED CONTRA, est quod * Augusti. dicit 12. de ciuitate Dei. Bonum voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, id est cum amore casto quo illi adhærent, creauit, simul in eis condens naturam, & largiens gratiam e.

CONCLVSIO.

¶ *Probabilius est angelos in gratia fuisse creatos, quàm sine gratia.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod quãuis super hoc sint diuersæ opiniones quibusdam dicentibus, quòd creati sunt angeli in naturalibus tantum: alijs verò quæ sunt creati in gratia: hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis dictis sanctorum consonum est, quod d fuerunt creati in gratia gratum faciente. Sic enim videmus quòd omnia quę processu temporis per opus diuinę creata à Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundũ quasdam seminales rationes, vt * Aug. dicit super Gen. ad lit. e, sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestum est autem quod gratia gratum faciens, hoc modo comparatur ad beatitudinẽ, sicut ratio seminalis in natura ad effectũ naturalem. Vnde 1. Io. 3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secũdũ opi. Augu.

negatiua. Angelus non fuit creatus beatus, beatitudine supernaturali; quia hæc non inest ex natura, sed est naturæ finis.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd conuerti in Deum, nihil aliud est quàm habere actum voluntatis quo voluntas tendat rectè in Deum, vt beatitudo supernaturalis est quocunque id modo eueniat, vt in responsione ad tertium dilucidatur. Gratia autem hic sumitur cõmuniter pro gratuito dono Dei: gratuitum autem dicitur, quod non debetur naturæ, sed gratis datur. Annot.

D.559. ¶ In corpore vna est conclusio affirmatiua. Angelus non potest cõuerti in Deum nisi adiutus auxilio gratiæ. Et probatur: quia nulla voluntas potest ferri in id quod est supra facultatem naturæ volentis, nisi adiuta ab eo quod potest in illud: sed vltima beatitudo excedit facultatem cuiusque naturæ creatæ: ergo. Maior probatur dupliciter, Primò, quia omnis motus voluntatis initiatur ex motu eius naturali, ac per hoc non se extendit supra illum. Secundò declaratur in igne respectu calefactionis & generationis carnis. Minor verò probatur: quia visio Dei per essentiam excedit omnẽ naturam creatam, vt in quæstione duodecima probatum fuit. Comment. D.151. a 519 143 313 1. 2. q. 5. ar. 1. cor. Et 2. d. 4. q. 3 & d. 5. q. 2. ar. 2. cor. & quo. 9. q. 4. ar. 3. cor.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum tertium.*

IN titulo hoc solum aduertendum est, quòd hic est sermo de gratia gratum faciente. Annot. Li. 12. de ci. Dei. ca. 9. à med. to. 5.

¶ In corpore duo facit. Primò duas refert opiniones contrarias. Secundo affirmatiuã ostendit esse probabiliorem tali ratione. Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt, in prima rerum conditione secundum quasdam rationes seminales producta fuerunt. ergo & beatitudinis status secundum gratiam productus fuit in creaturis intellectualibus: quemadmodum naturales effectus virtualiter in creaturis corporalibus, Antecedens probatur authoritate Augustini. consequentia fundatur super authoritate Ioannis, dicentis gratiam esse rationem seminalem beatitudinis, & super proportionalitate naturalium & supernaturalium. Comment. contra 476 D.149. Li. 8. ca. 5. to. 3. Et 5 de Gen. ad lit. ca. 14. b 564 567

& c a ¶ Super

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore duo facit. Primò respondet quaesito affirmatiuè, ostendendo quòd angelus meruit suam beatitudinem. Secundò ostendit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primum. Instrat tres modos, quibus posset imaginari quod esse beatum conuenit alicui, scilicet aut per naturam sine operatione media, sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturae ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis praemium. Et fundatur sufficientia distinctionis horū modorum super hoc, quòd beatitudo perfecta est vltimus finis, talem enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationē acquiri. Sed quum soli Deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, id est substantia & beatitudo: Reliqua per operationem beatitudinē assequuntur. Et quum nō per operationem sufficientem ex vi naturae operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quod per operationem meritoriam: quod erat probandum.

Lib. 1. super Gene. c. 15, 10. 3.

D. 723. D. 819.

314 2. di. 5. q. 2. ar. 2. & quo lib. 9. q. 4. ar. 3.

Annot. ¶ Circa praedicta aduerte primò, quòd haec dicta accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas. sic enim omnia consonant: alioquin inficiationi esset locus: quoniam si ad Christum spectemus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniā beat' est, nec per naturam nec per acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionē. Nec beatitudo eius habet praemij rationem, sed communicatae foelicitatis absque merito: quia quod in Maria natum est, non qualecunq; natum est, sed sanctum natum est.

Annot. ¶ Circa hunc articulū aduerte secūdo, quòd inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. sent. distinct. 5. haec est differentia, quod sanctus Thomas ibi quidem sub dubio relinquit, an angeli fuer creati in gratia, & descendit quartam opinionem: hic autem amplectitur opinionē, quòd angeli praehabuerūt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferius, quaest. 63. artic. 6. ostendetur, opinio Sancti Thomae ex vtriusque dictis hic scilicet & ibi constatur.

Commen. ¶ Quo ad secūdum circuit quatuor modos, qui bus imaginari potest, angelum meruisse beatitudinem. Primò habendo gratiam prius non solū natura, sed duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinē absque praecedente gratia: & sic oportet aliquod horum trium dicere, vel absque merito, vel per actus consequentes beatitudinem, vel quòd vnus & idē actus fuit meritorius & fruitio beata: sed nihil horum potest dici, ergo relinquitur primum. Sufficientia distinctionis satis facilè patere potest: quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est secundum membrum. Aut cum merito, & tunc vel praecedente, & sic est primum membrum: vel simultaneo, & sic est quartum: vel consequente, & sic est tertium. Nec potest quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorū, satis planè habetur in litera: quia carere merito est contra rationem praemij. Consequi autem praemium, est contra rationem meriti. Eundem verò actum mereri & frui, est contra rationem gratiae fruentis & merentis. quia illa perfecta, ista imperfecta est.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd Scotus in secunda distinct. quinta, consentiens conclusioni dicit hīc vltimam rationem ad quartum membrum excludēdum non cogere. Quia falsum est, quòd gratia merentis sit necessariò imperfectior gratia fruentis. quamuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via. Stat enim aequalem gratiam habere aliquem in via & in patria.

¶ Sed ad hoc dicendum est, quòd quicquid sit de hac quaestione, an possibile sit gratiam viatoris aequari secundum essentiam gratiae comprehensoris: quoniam hoc exigit specialem quaestionem, ratio Sancti Thomae non se restringit ad perfectum & imperfectum secundum essentiam, sed simpliciter & absolutè assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectam, merentis verò imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam illa est in statu cōsummato, ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in proposito vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

¶ Circa eandem rationem aduerte, quod videtur, quòd haec ratio Sancti Thomae efficax non sit, sed soluta sit ab ipsomet in quolibet 9. articulo octauo, vbi expressè dicit, quòd cum mereri & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia perfecta & imperfecta simul: sed ergo gratia perfecta termini & gratiae imperfectae simul. Sed hoc non est ita, quoniam ibi loquitur de mereri, vt termino viae: hic verò de mereri vt in via, vt plenius patebit in quaestione sequente articulo sexto.

Ponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creaturae inditae sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim à principio sunt angeli creati in gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod informitas illa angeli potest intelligi vel per cōparationem ad formationē gloriae, & sic praecessit tempore informitas formationem: vel per comparationem, ad formationem gratiae, & sic non praecessit ordine temporis, sed ordine naturę, sicut etiam de formatione corporali Aug.* ponit.

¶ Ad secundū dicendum, quòd omnis forma inclinat suū subiectū secundum modū naturę eius. Modus autē naturalis intellectualis naturae est, vt liberè feratur in ea quae vult. Et ideo inclinatio gratiae d nō imponit necessitatē, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd quāuis gratia sit mediū inter naturam & gloriam ordine naturae, tamen ordine tēporis in natura creata non debuit simul esse gloria cum natura, quia est finis operationis ipsius naturę per gratiam adiutae. Gratia autem non se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium bene operandi. Et ideo statim cum natura gratiam dare conueniens fuit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod angelus creatus suam beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

2 ¶ Praeterea, Naturalibus nō meremur. Sed naturale fuit angelo quod conuerteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinē.

3 ¶ Praeterea, Si angelus beatus beatitudinē suam meruit, aut ergo antequam eam haberet aut post: sed non ante (quia vt multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritum: nec etiam post: quia sic etiam modo mereretur. Quod videtur esse falsum, Quia sic minor angelus merendo ad superioris angeli gradum posset pertingere. Et nō essent stabiles distinctiones graduum gratiae: Quod est inconueniens. Non ergo angelus beatus suam beatitudinem meruit.

¶ SED CONTRA, Apoca. 21, dicitur quod mensura angeli in illa caelesti Hierusalē est mensura hominis Sed homo ad beatitudinem pertingere non potest, nisi per meritum. Ergo neque angelus.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm solus Deus sit naturaliter ab aeterno beatus, oportuit angelos fuisse à Deo creatos vt suam supernaturalem beatitudinem mererentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idē est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autem creaturae esse beatum, non est natura, sed vltimus finis. Quaelibet autem res ad vltimum finem per suam operationem pertingit. Quae quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutem eius quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem. Vnde expectatur finis ex dono alterius e. Beatitudo autem vltima excedit & naturā angelicam & humanam, vt ex dictis* patet e. Vnde relinquitur, quòd tā homo quā angelus suam beatitudinem meruerint. Etsi quidē angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum est meritum absq; difficultate, dicere possumus, quòd suam beatitudinem meruerit. Et similiter si quis diceret, quòd qualitercūq; gratiam habuerit antequàm gloriam. Si verò gratiā non habuit antequam esset beatus, sic oportet dicere, quod beatitudinē absq; merito habuit, sicut nos gratiam e. Quod tamen non est contra rationē beatitudinis, quę habet rationem finis, & est premium virtutis, vt etiā Philosophus dicit in 1. Ethic.* Vel oportet dicere quòd angeli merentur beatitudinē per ea quae tā beati operantur in diuinis ministerijs, vt alij dixerūt. Quod tamen est contra rationem meriti. Nam meritum habet rationem viae ad finem. Ei autem qui iam est in termino, non conuenit moueri ad terminum: & sic nullus meretur quod iam habet. Vel oportet dicere quòd vnus & idem actus conuersionis in Deū inquantum est ex libero arbitrio, est meritorius, & inquantum pertingit ad finem, est fruitio beata. Sed nec hoc d etiā videtur esse conueniens, quia libe. arb. non est sufficiens causa meriti. Vnde actus nō d potest esse meritorius secundum quod est ex libero arbitrio, nisi inquantum est gratia informatus. Non autē simul potest informari gratia imperfecta, quae est principium merendi, & gratia perfecta, quae est principium fruendi. Vnde non videtur esse possibile quòd simul fruatur, & suam fruitionē mereatur. Et ideo melius dicendum est, quòd gratiam habuit angelus antequam esset beatus, per quā beatitudinem meruit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd difficultas bene operandi non est in angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimentum naturalis virtutis, sed ex hoc quòd opus aliquod bonum est supra virtutem naturae e.

¶ Ad secundum dicendum, quòd conuersione naturali angelus non meruit beatitudinē: sed conuersione charitatis, quae est per gratiam.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis e.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angelus statim post vnū actum meritii beatitudinem habuit.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd angel' non statim post vnum actum meritorium beatitudinē habuerit, difficilius enim est homini bene operari, quàm angelo. Sed homo non praemiatur statim post vnum actum. Ergo neque angelus.

2 ¶ Praeterea, Angelus statim in principio suę creationis & in instanti actum aliquem habere potuit: cum etiam corpora naturalia in ipso instanti suae creationis moueri incipiant. Etsi motus corporis in instanti esse posset, sicut opera intellectus & voluntatis, in primo instanti suae generationis motum haberent. Si ergo angelus per vnum motum suae voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suae creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorum beatitudo nō retardatur, statim in primo instanti fuerunt beati.

3 ¶ Praeterea, Inter multū distātia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis angelorum multum distat à statu naturae eorum. Medium autem inter vtrumque est meritum. Oportuit igitur quod per multa media angelus ad beatitudinem perueniret.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiuè. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et probatur sic. Angelus naturalem perfectionem non per discursum acquirit, sed statim ex natura habet, ergo supernaturalem beatitudinem statim ex merito consequitur. Sed meritū per vnicū actum habetur, ergo statim post primum actū meritorii fuit beatus. Antecedens patet ex supradictis, cōsequentia verò probatur: quia ex merito ita se habet ad gloriā angelus, sicut ex natura ad beatitudinē naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam proportionalis est modo, quo natura assequitur suam foelicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturae, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio verò subsumpta probatur ex eo, quòd homo potest vnico actu mereri: ergo & angelus.

¶ *Num angelus vnico actu meruerit beatitudinem.*

¶ Circa hanc conclusionem & rationem aduerte, quod Scotus in secunda distinctione quinta quaestione prima ad vltimum argumentum tripliciter hoc impugnat. Primò, conclusionem ad hominem: quia si esset vera, sequeretur quod nullus angelus esset damnatus: quia apud Sanctum Thomam quilibet meruit vnico actu beatitudinem. Secundò, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multo falsius extenditur ad perfectionē supernaturalem, quae non competit ex vi naturae, sed ex arbitrio donantis. Tertiò, contra conclusionem simpliciter, Praemium debetur secūdum legem praemiantis: sed lex Dei est, nō quod qui vnum actum aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: igitur nisi quis vsque in finem viae suae meruerit, quamuis angelus per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

¶ Ad euidentiam horum duo notanda sunt. Primò vis processus Sancti Thomae. Secundò, verificatio eius. Quo ad primum, cum ea quae ex sola diuina voluntate dependent, nobis nota non sint nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra scriptura, de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus: consequēs est vt secundum generales regulas beatitudinem eis datam esse credamus. Et quoniam communis lex est, vt in termino viae cuiusque beatitudo detur, non aliunde ostendi potest quando beatificati sunt angeli, quàm ex duratione viae eorum. Nec aliud intendit hic Sanctus Thomas, nisi quòd angelus statim post primum actum meritorium est in termino viae suae. Et propterea idem est quaerere, vtrum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quaerere vtrum post primum actum meritorium sit in termino viae. Et similiter idem est respondere cuiuis eorū. Quo ad secundum, ex eodem fundamēto, quia scilicet diuinus ordo nō est aliter nobis notus, quam vniuscuiusq; intellectualis naturae via, aut ex diuina voluntate tantum taxetur, aut secundum modum naturae vitricis statuta credatur. Et de diuina voluntate nihil specialiter habeamus quo ad hoc: sed generaliter, quòd secundùm gratuita perficit naturas per modum earum. Reliquum est, vt vniuscuiusque via sit & extendatur secundum modum suę naturae. Et hoc attendens Sanctus Thomas diffiniuit viam angelorum, statim post meritum esse in termino, quia hoc congruit suae naturae: cui propriū est statim post principium habere finem. Et ad obiectionem in oppositum contra rationem dicitur, quod ipse nunquam probauit falsum esse assumptum de perfectionibus naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verum esse de supernaturalibus, alioquin gratia nō perficeret naturam per modum naturae. Ad obiectionem verò contra conclusionem simpliciter iam patet quod nos dicimus, ideo praemiari, quia vsque ad terminum viae perseuerauit. Ad obiectionem verò ad hominem non potest hic completè dici, sed inferius in quaestione sequēti, articulo quinto ad quartum satisfiet. Pro nunc autem negetur cōsequentia: quoniam post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem contingit dupliciter, scilicet impedibiliter, & non impedibiliter, & Sanctus Thomas intendit primo modo: Scotus verò accipit ac si intendisset secundo modo.

2. sent. dist. 3. para. 2. à medio illius.

¶ SED CONTRA, anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinātur. Vnde sanctis promittitur aequalitas angelorū. Sed anima à corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur: nisi aliud sit impedimentum. Ergo pariter ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cum in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum vnum actum meritorium.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus post primum charitatis actum beatitudinem consequutus est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus post primum actū charitatis quo beatitudinē meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secūdum modum naturae, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modū eius. Est autem hoc proprium naturae angelicae, quòd naturalem perfectionem non per discursum d acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut supra * ostensum est e. Sicut autem ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinē ad gloriam. Et ita statim post meritum in angelo fuit beatitudo consequuta. Meritum autem beatitudinis non solum in angelo, sed etiam in homine esse potest per vnicū actum. Quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquitur quod statim d post vnum actum charitate informatum angelus beatus fuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo secundum suam naturā non statim natus est vltimam perfectionē adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quàm angelo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus est supra tempus rerum corporalium e. Vnde instantia diuersa in his quae ad angelos pertinēt, non accipiuntur nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Non d autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio, cum vnus sit gratiae imperfectae, & alius gratię consummatae e. Vnde relinquitur quod oportet diuersa instantia accipi: in quorum vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de natura angeli est, quòd statim suam perfectionem cōsequatur ad quam ordinatur. Et ideo nō requiritur nisi vnus actus meritorius, qui ea ratione medium dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum angeli sint consecuti gratiam & gloriā secundum quantitatem suorum naturalium.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint consecuti gratiam, & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo & quantitas gratiae dependet ex voluntate Dei, & non ex quantitate naturalium.

2 ¶ Praeterea, Magis propinquū videtur ad gratiam actus humanus, quàm natura: quia actus humanus praeparatorius est ad gratiam. Sed gratia non est ex operib. vt dicitur Ro. 11. Multo igitur minus quantitas gratiae in angelis est secundum quantitatem naturalium.

3 ¶ Praeterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem vel gratiā. Sed homini non datur plus de gratia secundū gradū naturalium. Ergo nec angelo.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit 3. distinct. secundi sent.* quod angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt, hi etiam maioribus gratiae muneribus praediti sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Consecuti sunt angeli gratiā & gloriā secundum naturaliū viriū quantitatem, quòd meliores & excellentiores maiorē gratiā & gloriā consequerentur.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd rationabile est, quòd secundum gradum naturalium angelis data sint dona gratiarū, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primò quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suae sapiētiae diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est à Deo, ad gratiam & beatitudinē cōsequendam, ita etiam gradus naturae angelicae ad diuersos gradus gratiae & gloriae ordinari videntur. Vtputa si aedificator lapides polit ad cōstruendam domum: ex hoc ipso quod aliquos pulchrius & decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Sic igitur videtur quòd Deus angelos quos altioris naturae fecit, ad maiora gratiarum dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundò apparet idem ex parte ipsius angeli. Non enim angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturae impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuae partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuae. Quando autem non est aliquid quod retardet aut impediat, natura in id secūdum d totam suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile est quòd angeli, qui meliorē d naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad Deum sint conuersi e. Hoc autem etiam in hominibus contingit. Quia secūdū intentionē cōuersionis in Deū datur maior gratia & gloria e. Vnde videtur quod angeli qui habuerūt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut gratia est ex mera Dei volūtate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturę ad gradus gratiae.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus rationalis creaturae sunt ab ipsa: sed natura est immediatè à Deo. Vnde magis videtur quod gratia detur secundum gradum naturae quàm ex operibus.

¶ Ad tertium dicendū, quòd diuersitas naturaliū aliter est in angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secūdū speciē est propter finem: sed differentia secundū numerum est propter materiam e. In homine etiam est aliquid quod potest impedire vel retardare motum intellectiuae naturae, non autē in angelis. Vnde non est eadem ratio de vtroque.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimae secundae Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vnā est conclusio affirmatiua. Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum quantitatem naturalium. Et probatur dupliciter. Primò, quia Deus condidit naturam intellectualem ad beatitudinem: ergo diuersos gradus naturae ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentiae, ex simili, in artifice diuersimode praeparante lapides ad domum. Secundò, quia angelus toto conatu fertur in beatitudinem: ergo consequitur beatitudinem secundum quātitatem naturalium. Antecedens probatur, quia rationabile est, quòd voluntas non impedita, quantum potest afficiatur supremo appetibili. Constat autem voluntatem angeli nullū habuisse impedimentum: quia angeli sunt naturae simplicis, & non compositae ex intellectuali & sensitiua, &c. consequentia verò probatur: quia gratia datur etiam hominibus secūdum intentiorem conatum.

D. 1158. 121 D. 316. Similiter. 532

577

d 264 e

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quod in angelis beatis non remaneat cognitio & dilectio naturalis, quia vt dicitur primo Corinth. 13. Cum venerit quod perfectum est,

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimae secundae Articulum septimum.*

Comment. 217 Titulus clarus est. ¶ In corpore respondet quaesito vna cōclusione affirmatiuè: Dilectio naturalis remanet in beatis. Et probatur sic, natura remanet in beatitudine: ergo actus naturae. Ergo dilectio

dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinem, vt primum ad secundum. Consequentia vero probatur: quia sicut se habent principia operationum adinuicem, sic se habent operationes ipsae.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum octauum.*

Lib.1.Ethi. c.8.10.5.

Titulus clarus est. ¶ In corpore respõdet quaesito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic. Angelus videt Deum per essentiam: ergo videt ipsam essentiam bonitatis. ergo nõ potest velle aut agere nisi attendens ad Deum. ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum prima consequentia: secunda vero declaratur sic, videns ipsam bonitatis essentiam se habet ad illius appetitum: quemadmodum cuiusque voluntas ad beatitudinem seu bonum in communi.
302. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur respiciens ad malum,
297. ergo impossibile est quòd videns ipsam bonitatis essentiam velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

Annot.

¶ Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum vt sic, fundatur super hoc, quod ipsa bonitatis essentia omne bonum, & omnis boni ratio eminenter est.
297. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire à bono in communi, vt appetat aliquid non sub ratione boni: consequens est vt appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.
D.50.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimae secundae Articulum nonum.*
b 207

Comment. 318. 2.dist.7.q.1.ar.1.& 2. cor. & dist. 23.q.1.art.1.ad 1.& ar.2.ad 2. Et Iob 4. * ar.praec. 320. Lib.9.met. tex.3.to.3.

Titulus clarus est. ¶ In corpore respondet quaesito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat eam sic. omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinem tendit vt mobile ab ipso Deo. ergo ex intentione diuinae praedestinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum. ergo ad certum gradum beatitudinis. ergo non potest amplius proficere. Ma-

euacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatę, ergo adueniente beatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

2 ¶ Praeterea, Vbi vnũ sufficit, aliud superfluẽ existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriae. Superfluũ ergo esset q remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

3 ¶ Praeterea, Eadem potentia non habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadẽ parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatae. Foelicitas enim non est secundum habitum, sed secundum actum, vt dicitur in 1. Ethic.* Ergo, nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶ SED CONTRA, quamdiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo non tollit naturam, cùm sit perfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem & dilectionem.

CONCLVSIO.

¶ *Remanet in angelis beatis naturalis dilectio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habent principia operationum adinuicem, ita se habent & operationes ipsae. Manifestum est autem, quod natura ad beatitudinem comparatur sicut primũ ad secundũ, quia beatitudo naturae additur. Sẽper autem oportet saluari primum in secundo e. Vnde oportet quòd natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet quòd in actu beatitudinis saluetur actus naturae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perfectio adueniens tollit imperfectionẽ sibi oppositã e. Imperfectio autẽ naturae nõ opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiae substernitur perfectioni formae. Et non tollitur potẽtia per formam, sed tollitur priuatio, quae opponitur formae. Et similiter etiã imperfectio cognitionis naturalis nõ opponitur perfectioni cognitionis glorię. Nihil enim prohibet simul aliquid cognoscere per diuersa media e, sicut simul potest aliquid cognosci per mediũ probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiã Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriae: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturae.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quę sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc quod sint praeexigunt ea quae sunt naturae, quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duae operationes d non possunt esse simul vnius potentiae nisi vna ad aliam ordinetur e. Cognitio autẽ & dilectio naturalis ordinantur ad cognitionem & dilectionem gloriae. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionem & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriae.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum angelus beatus peccare possit.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturam, vt dictum est. * Sed de ratione naturae creatae est, quòd possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare e.

2 ¶ Praeterea, Potestates rationales sunt ad opposita, vt Philosophus * dicit. Sed voluntas angeli beati non desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

3 ¶ Praeterea, Ad libertatem arbitrij pertinet, quod homo possit eligere bonum & malum, Sed libertas arbitrij non minuitur in angelis beatis, Ergo possunt peccare.

¶ SED CONTRA est quod Augu.* dicit 11. super Gen. ad lit. quòd illa natura quae peccare non potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cum non possit angelus beatus quicquam velle vel agere nisi Deum attendens, qui est ipsa bonitas, non potest aliquo pacto peccare.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli beati peccare nõ possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc consistit, quòd per essentiam Deum videant e. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicunque non videns Deum ad cõmunem rationem boni. Impossibile est autẽ quòd aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quòd velit diuertere à bono inquantum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendens ad Deum: sic autem volens vel agens, nõ potest peccare. Vnde angelus beatus nullo modo peccare potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonũ increatum, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscitur, quòd peccare non possit ratione iam dicta e.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd virtutes rationales se habent ad opposita in illis ad quae non ordinantur naturaliter. Sed quantũ ad illa ad quae naturaliter ordinantur, nõ se habent ad opposita. Intellectus enim non potest non assentire principijs naturaliter notis. Et similiter voluntas nõ potest non adhaerere bono inquantum est bonum: quia in bonũ naturaliter ordinatur, sicut in suũ obiectũ. Volũtas igitur angeli se habet ad opposita quantum ad multa facienda vel non facienda. Sed quantum ad ipsum Deum quem vident esse ipsam essentiã bonitatis, nõ se habent ad opposita: sed secundum ipsum ad omnia diriguntur, quodcunque oppositorum eligant. Quod sine peccato est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium sic se habet ad eligendum ea quae sunt ad finem: sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestũ est aũt, quòd ad virtutem intellectus pertinet, vt in diuersas conclusiones procedere possit secundum principia data. Sed quòd in aliquam conclusionem procedat praetermittendo ordinem principiorũ, hoc est ex defectu ipsius. Vnde quòd liberum arbitrium diuersa eligere possit seruato ordine finis: hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius. Sed quòd eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc pertinet ad defectũ libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est in angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum angeli beati in beatitudine possint proficere.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli beati in beatitudine proficere possunt. Charitas enim est principium merendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, & praemium beatitudinis crescit. Ergo angeli beati in beatitudine proficere possunt.

2 ¶ Praeterea, Aug. dicit in li. de doct.* Christia. quod Deus vtitur nobis ad nostram vtilitatem & ad suã bonitatẽ. Et similiter angelis, quibus vtitur in ministerijs spiritualibus, cum sint administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis, vt dicitur Heb. 1. Non autem hoc esset

ior proposito probatur ex eo quod intentio est de fine, cui repugnat infinitum, vt patet in secundo metaphysic. Minor vero probatur ex eo quòd creatura rationalis non est sufficiens vt perducat seipsam ad beatitudinem. Consequentia verò subiuncta probatur perlustrando modos, quibus posset imaginari, inueniri in beatitudine determinatum & vltimum: & sic. Aut illud determinatum attenditur secundum determinationem obiecti: aut secundum determinationem gradualem ipsius beatitudinis: seu quod idem est, secundum determinationem modi fruendi illo obiecto. Et si secundum determinationem gradus beatitudinis, tripliciter hoc credi posset. Primo, quod ille gradus determinatus esset summus simpliciter. Secundo, quod esset gradus quidã certus ex natura rei. Tertiò, quod determinatio talis gradus esset ex intentione dirigentis, statuentis dirigere & perducere ad talem gradum, ita quòd non ad inferiorem, neque ad superiorem. Et sic cum sint quatuor modi quibus credi posset inueniri determinationẽ & vltimitatem in motu ad beatitudinem, discurrendo per singulos, & tres primos excludendo, quartum concludit. Ac per hoc consequentia probatur manifeste, Illud determinatum & vltimũ ad quod mouetur angelus à Deo, non est obiectum, nec summus gradus habendi illud, nec aliquis certus gradus ex natura ipsius modi habendi tale obiectum: ergo relinquitur quòd sit certus gradus beatitudinis determinatus ex praedestinatione diuina. Prima pars huius assumpti probatur. Tum quia obiectum commune est omnibus beatis. Illud autem determinatũ proprium est cuilibet. Tum quia in beatitudine sunt diuersi gradus, quibus obiectum communicatur diuersis: obiectum autem ipsum in seipso non habet illam diuersitatem graduum. Secunda verò pars probatur: quia summa visio cum sit comprehensio talis obiecti, incommunicabilis est creaturae, & soli Deo possibilis: quum requirat efficaciam infinitam, vt patet ex quaestione duodecima. Tertia verò pars probatur ex hoc quod inter visionem Dei & comprehensionem eius est infinita distantia: ac per hoc multi, imò infiniti gradus videndi Deum sunt medij, & consequenter modi videndi: & sic nullus est determinatus modus videndi [illegible]

sic quàm ille ad quem debeat moueri creatura rationalis à Deo, & declaratur distantia infinita, ex hoc quòd inter quodlibet finitum & infinitum sunt infinita media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factae. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia assequuto termino vlterius transire non potest.

¶ *Num quoduis mobile moueatur à motore ad aliquid determinatũ.*

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa, vt manifeste patet in motu caeli, qui proculdubio posset à Deo perpetuari, quamuis non teneamus philosophos dicere ipsum de facto fore perpetuum. Erit ergo aliquod mobile quod nõ mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. Nec probatio adducta sufficienter ipsam probat: quoniam cũ intentione finis certi (puta communicare bonitatẽ suam, vel assimilari bonitati diuinae) stat infinitas motionis, vt Auerrois 12. metaph. trigesimo sexto commento dicit.

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primò, quod duplex est motus. Quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionẽ ipsius mobilis, vel alicuius mobilis [illegible]. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito. Quoniam moueretur ad impossibile, scilicet ad consequendum id ad quod peruenire non potest: quia infinitus motus nunquam terminabitur. Quidam autem est motus non per se primo ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanans. Et talis motus potest esse infinitus. Nec propterea intentio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecũ ab infinito motu, nõ cõsequendum per motum, sed magis aut conseruandum, aut communicandum. Ita quod omni motui commune est, quod intentio motoris tendit ad aliquid certum & determinatum quia fini cuius est intẽtio, repugnat ratio infiniti, id est nunquam haberi posse quod est de ratione infiniti. Sed differentia inter motus est in hoc, quòd quidam ordinatur ad illum certum finem, vt consequendum, quidam verò non, sed vt conseruandũ aut cõmunicandum. Et quoniã in proposito sermo est de motu consequutiuo ipsi' finis intẽti, quoniã quaestio est de motu ad beatitudinem, idcirco maior S. Thom. cum eius probatione & solida stat vniuersaliter, & propositũ infert. Non enim assumpsit omne mobile moueri motu finito, sed ad certum finem, quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motum per se primo assequutiuum seu ordinatum ad consequendum, nulla erit instantia etiam apparenter: & habetur intentum. Si verò simpliciter & absolute, nihil minus habetur intentum applicando in subsumptis propositionibus proportionaliter illã certitudinẽ finis, puta si motus requirit certũ finẽ, subintelligitur quòd motus consequutiuus requirit certũ finem consequendum: & sic patet responsio ad obiecta. Secũdò posset dici, quod S. Tho. non simpliciter, sed vt theologus assumpsit illam maiorẽ: quoniam de facto omnis motus est ad aliquem finem consequendum. Nam & caelum mouetur vt impleatur numerus electorum: sed prima responsio est solidior.

ad eorum vtilitatem si per hoc nõ mererẽtur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo, quòd angeli beati & mereri, & in beatitudine proficere possunt.

3 ¶ Praeterea, Ad imperfectionem pertinet quod ille qui non est summo, non possit proficere, Sed angeli non sunt in summo. Si ergo ad maius proficere non possunt, videtur quod in eis sit imperfectio, & defectus, Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est, quòd mereri & proficere pertinent ad statum viae. Sed angeli non sunt viatores, sed comprehensores. Ergo angeli beati non possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

CONCLVSIO.

¶ *Cum angeli moueantur à Deo in beatitudinem, non valent amplius in ea proficere.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd in vnoquoq; motu motoris, intẽtio fertur in aliquid determinatũ ad quod mobile perducere intẽdit. Intentio enim est de fine cui repugnat infinitũ. Manifestũ est autẽ, quòd cũ creatura rationalis per suã virtutem consequi non possit suam beatitudinem, quae in visione Dei cõsistit, vt ex * superioribus patet e, indiget vt ad beatitudinẽ à Deo moueatur. Oportet igitur, quod sit aliquid determinatũ ad quod quęlibet creatura rationalis dirigatur, sicut in vltimũ finẽ. Et hoc quidẽ determinatum non potest esse in diuina visione quantũ ad ipsum quod videtur: quia summa veritas ab oibus beatis secundũ diuersos gradus cõspicitur, sed quãtũ ad modũ visionis praefigitur diuersimode terminus ex intẽtione dirigẽtis in finẽ. Non enim possibile est, quòd sicut rationalis creatura producitur ad videndũ summã essentiã, ita producatur ad summũ modum visionis, qui est d cõprehensio. Hic enim modus soli Deo cõpetere potest, vt ex supradictis patet. * Sed cum infinita efficacia requiratur ad Deũ comprehendendum, creaturae verò efficatia in videndo non possit esse nisi finita, ab infinito autem finitũ quodlibet infinitis gradibus distet: multis modis contingit creaturam rationalẽ intelligere Deũ, vt clarius & minus clarẽ. Et sicut beatitudo cõsistit in ipsa visione ita gradus beatitudinis in certo modo visionis. Sic igitur vnaquaeque creatura rationalis à Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiam ad determinatum gradum beatitudinis perducatur ex praedestinatione Dei. Vnde consecuto illo gradu ad altiorem d transire non potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mereri est eius quod mouetur ad finẽ, Mouetur autẽ ad finẽ creatura rationalis: nõ solum patiendo, sed etiã operãdo. Et si quidẽ finis ille subsit virtuti rationalis creaturae, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis: sicut homo meditãdo acquirit sciẽtiã. Si verò finis nõ sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis e. Ei autẽ quod est in vltimo termino, non cõuenit moueri, sed mutatũ esse. Vnde charitatis imperfectae quae est viae, est mereri: charitatis autẽ perfectae nõ est mereri, sed potius praemio frui e. Sicut & in habitibus acquisitis operatio prẹcedẽs habitũ est acquisitiua habitus. Quae verò est ex habitu iam acquisito, est operatio iam perfecta cũ delectatione. Et similiter actus charitatis perfectẽ non habet rationem meriti, sed magis est de perfectione praemij.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd aliquid dicitur vtile dupliciter. Vno modo sicut quod est in via ad finem: & sic vtile est meritum beatitudinis. Alio modo sicut pars est vtilis ad totum, vt paries ad domũ. Et hoc modo ministeria angelorum sunt vtilia angelis beatis, inquantum sunt quaedam pars beatitudinis ipsorum. Diffundere enim perfectionẽ habitam in alia, hoc est de ratione perfecti, inquantum est perfectum e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamen in vltimo quantum ad seipsum secundum praedestinationem diuinã. Potest tamẽ augeri d angelorum gaudium de salute eorum qui per ipsorum ministerium saluantur, secundum illud Luc. 15. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente. Sed hoc gaudium ad praemium accidentale pertinet. Quod quidem augeri potest vsque ad diem iudicij. Vnde quidam dicunt, quod quantũ ad praemium accidentale, etiam mereri possunt. Sed meli' est vt dicatur, quòd nullo modo aliquis beatus mereri potest, nisi sit simul viator & comprehensor: vt Christus qui solus fuit viator & comprehensor e. Praedictum enim gaudium magis acquirũt ex virtute beatitudinis, quàm illud mereantur.

QVAESTIO SEXAgesimatertia de Angelorum malitia quo ad culpam, in nouem articulos diuisa.

DEinde considerandum est quomodo angeli facti sunt mali. Et primo quantum ad malum culpae. Secũdò, quantum ad malũ poenae. ¶ Circa primũ quaeruntur nouẽ. ¶ Primò, vtrũ malum culpę in angelo esse possit. ¶ Secũdò, cuiusmodi peccata in eis esse possunt. ¶ Tertiò, quid appetẽdo angelus peccauit ¶ Quartò, supposito quod aliqui peccato propriẽ voluntatis facti sunt mali, vtrum aliqui naturaliter sint mali. ¶ Quintò, supposito quod nõ, vtrũ aliquis eorũ in primo instanti suae creationis potuerit esse malus per actum propriae voluntatis. ¶ Sextò, supposito quod non, vtrum aliqua mora fuerit inter creationẽ & lapsum. ¶ Septimò, vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. ¶ Octauò, vtrũ peccatũ primi angeli fuerit alijs aliqua causa peccandi. ¶ Nono, vtrum tot ceciderint quot remanserunt.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum malum culpę possit esse in angelis.*

AD primũ sic pceditur. Videtur q malũ culpae in angelis esse non possit. Quia malũ culpę nõ potest esse, nisi in his q sunt in potẽtia, vt dicitur in 9. met. * Subiectũ enim priuationis est ens in potẽtia, sed angeli, cũ sint formę subsistẽtes, nõ habẽt esse in potẽtia. Ergo in eis non potest esse malũ culpae.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaetertiae Articulum primum.*

Titulus clarus est, malum superius declaratum fuit culpae contra poenam: quod tripliciter differt, &c.

Comment.

¶ In corpore vna est cõclusio responsiua affirmatiue, oĩs creatura rationalis in solis naturalib' cõstituta potest peccare. & probatur sic, sola virtus operatiua, quę est sua regula operandi, no potest declinare à rectitudine actus, ergo sola voluntas diuina non potest declinare à rectitudine actus voluntarij. Antecedens probatur ex ratione peccati in communi, quia scilicet nihil aliud est quàm declinatio à rectitudine quam debet habere actus. 118 Et declaratur seu manifestatur haec ratio in peccato naturae, artis & moris. Et declaratur exẽplariter in manu & regula incidendi respectu actus incisionis. D.218 Consequentia vero quoad expositionem primã probatur: quia voluntas diuina non habet superiorem, ac per hoc est & sibijpsi lex. Quo ad secundam vero: quia quaelibet alia voluntas regulanda est secundum voluntatẽ diuinam: quod probatur. D.157 281. a 556 Tum quia eius est proprium obiectum vltimus finis simpliciter. Tum quia vniuersaliter voluntas inferioris regulanda est volũtate superioris, vt patet in milite & duce: & vniuersaliter in omnibus subordinatis voluntarijs agentibus.

Quaestio. ¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non possit.*

¶ Circa antecedens dubitatiuncula occurrit: quoniam secunda expositio illius falsa videtur, scilicet omnis virtus quę non est sua regula, potest declinare à rectitudine actus: constat enim quòd nõ sit sua regula: & tamen habeat ipsam immobiliter congenitã, sicut homo risibilitatem: & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod eiusdem rationis est, & pro eodem in proposito reputatur, virtutem aliquam esse suã regulam, vel habere eam immobiliter cõgenitam, quoniam hoc redit in idem. Et tantũ differt in hoc, quòd primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identice: 120 secundo verò modo esset sua regula virtualiter, vnde nihil obest proposito, quocunq; id modo accipiatur. Cõstat enim nullam voluntatem, excepta diuina, esse tantae perfectionis, quòd aut sit sua regula, aut quòd habeat eam congenitam ex natura: quoniam hoc includit quòd ex natura flueret immobilis amor omnis boni, tam naturalis, quàm supernaturalis, tam congeniti naturaliter, quã per reuelationem ostensi: quod implicat contradictionem manifeste. Quamuis ex aliquo gratuito Dei dono, immobilitatem talis amoris consequi possit.

12.quae.89. ar.4. Et 2. dist.3.q.1. ar.1. Et 3. cont.c.108 109. et 100 & opusc.15 ca.19. et 20 Lib.9. tex. 19. tom.3.

¶ Ad euidentiã antecedentis scito, quòd fundatur super hoc, quòd actus rectus dicit duo, actũ & rectitudinẽ: ac per hoc principia eius sunt duo, scilicet potentia operatiua & regula. Et propterea secundũ coniunctionẽ potentiae cũ regula, erit cõiunctio actus cũ rectitudine: ita quòd si cõiunctio est inseparabilis, etiã actus necessariò erit rectus: & si coniunctio illorum principiorum est se-

Universidad de Sevilla Biblioteca

est separabilis, actus etiam poterit esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus: & si ex dono gratiæ, actus stante dono erit rectus, & non ex vi naturę. Et propterea per se nota est illa propositio, virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, vt diximus.

Annot. ¶ Circa consequentiam aduerte duo. Primū est, quod nō intendimus solam voluntatē diuinam absolute, excludēdo omnia alia agentia esse regulā sui actus, sed inter voluntates sola ipsa est regula sui actus, ita quod dictio exclusiua non excludit omnem aliam virtutem operatiuam, sed tantum omnē aliam voluntatem. Quoniam naturaliter virtutes naturales declinare nō possunt à rectitudine sui actus, suntque sibijpsis agendi regulæ. Secundum est, quod non intendimus quod quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu volūtario: quoniam angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium non potest deficere, sed quod omnis alia voluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enim sufficit ad hoc quod possit peccare.

306.

¶ Circa probationem illius exponentis, quælibet alia voluntas non est sua regula: quia ordinatur ad vltimum finem qui pertinet ad voluntatem diuinam, & quia habet superiorem: dubium occurrit. Quia si ista ratio est efficax, concludit quod omne agens secundum potest naturaliter deficere in sua actione: quoniā habet superius, & ordinatur ad finē vltimum simpliciter, &c. quod tamē Sanctus Thomas negat.

¶ Ad hoc dicitur, quod ista ratio est efficax nō in omni agente, sed voluntario. Nec in omni operatione voluntaria (vt dictum est) sed aliqua: ita quod optime infert, ergo voluntas omnis secunda potest in aliqua operatione deficere, & ratio diuersitatis est disformitas ordinis ad vltimū finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio namq; naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deū vt vltimum finem naturalis esse. Et ideo ad regulandum eam sufficit ratio illius vnius boni: quam quum particulare bonum ponat, non inconuenit connaturalem esse alicui creaturę. Operatio verò libera potest in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad vltimū finem in seipso: & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam exigitur ratio omnis boni: quam constat non posse connaturalem esse creaturæ: quia sic ex vi natura haberet omne bonum simpliciter, quamuis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo voluntas ordinatur in finem vltimum in seipso, vt supernaturalis est: cuius ratio soli voluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim important illa verba textus, ad quā pertinet vltimus finis: & quia sic habet superiorem, ideo ex hoc optimè infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina voluntate. Hæc autem non conueniunt agentibus naturalibus, nec voluntarijs omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

D 996.

D. 723.

b 352.

D. 149.

2 ¶ Præterea, Angeli sunt digniores quàm corpora cælestia. Sed in corporibus cælestibus non potest esse malum, vt philosophi dicunt. Ergo neque in angelis.

3 ¶ Præterea, Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est angelis quòd moueantur motu dilectionis in Deum e. Ergo ab eis remoueri nō potest. Sed diligendo Deum nō peccant. Ergo angeli peccare non possunt.

4 ¶ Præterea, Appetitus nō est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis nō potest esse apparēs bonū, quod nō sit verū bonū. Quia in eis vel omnino error esse nō potest, vel saltem non potest præcedere culpā. Ergo angeli non possunt appetere nisi id quod est verè bonum. Sed nullus appetendo id quod est verè bonū, peccat. Ergo angelus appetendo non peccat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 4. In angelis suis reperit prauitatem.

CONCLVSIO.

¶ *Quāuis creatura rationalis in puris naturalibus cōstituta errare ac peccare potest. Deus verò nec errare neque peccare potest, cùm solus sui actus regula sit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod tā angelus quam quæcunque creatura rationalis si in sua natura cōsideretur, potest d peccare. Et cuicunque creaturæ hoc conuenit vt peccare nō possit, hoc d habet ex dono gratiæ, nō ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare à rectitudine actus, quam debet habere e, siue accipiatur peccatum in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illū actum à rectitudine declinare non contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nūquam posset artifex nisi rectè lignum incidere, sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam & non rectam. Diuina autem voluntas sola est regula sui actus, quia non ad superiorem finem ordinatur. Omnis autē voluntas cuiuslibet creaturæ, rectitudinem in suo actu non habet, nisi secundum quod regulatur à voluntate diuina, ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari secundum voluntatem superioris: vt voluntas militis secundum voluntatem ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse non potest, in qualibet autem voluntate creaturæ potest d esse peccatum secundum conditionem suæ naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in angelis nō est potentia ad esse naturale. Est tamen in eis potentia secūdum intellectiuam partē ad hoc quod cōuertatur in hoc vel in illud. Et quantū ad hoc potest in eis esse malū.

¶ Ad secundum dicendum, quod corpora cælestia non habent operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum: ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in angelis est actio liberi arbitrij, secundum quam contingit in eis esse malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd naturale est angelo quòd conuertatur motu dilectionis in Deum, secundum quod est principium naturalis esse e. Sed quòd conuertatur in ipsum secūdum quòd est obiectum beatitudinis supernaturalis: hoc est ex amore d gratuito à quo auerti potuit peccando.

¶ Ad quartū dicēdū, quòd peccatū mortale d in actu liberi arbitrij contingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc quòd aliquod malū eligitur: sicut homo peccat eligēdo adulteriū, quod secundū se est malū. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia vel errore. Alioquin id quod est malum, d nō eligeretur vt bonum. Errat quidē adulter in particulari, eligēs hanc delectationem inordinati actus quasi aliquod bonum ad nunc agendum, propter inclinationē passionis aut habitus: etiāsi in vniuersali non erret, sed verā de hoc sententiā teneat. Hoc autem modo in angelo peccatū esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus ratio aut intellectus ligetur, vt ex * supradictis patet e: nec iterum primum peccatū habitus procedere potuit ad peccatum inclinās. Alio modo cōtingit peccare per lib. arbit. eligendo aliquid quod secundum se est bonum, sed nō cum ordine debitæ mensuræ aut regulæ: ita quod defectus inducens peccatum sit solum ex parte electionis, quæ nō habet debitū ordinem nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, nō attendens ad ordinē ab ecclesia institutum. Et huiusmodi peccatum non præexigit ignorantiā, sed absentiam solū considerationis eorū quæ considerari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum absque ordine ad regulam diuinæ voluntatis.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum in angelis possit esse tantum peccatum superbiæ & inuidiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in angelis non possit esse solum peccatum superbiæ & inuidiæ. In quemcunque enim cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed dæmones delectantur etiam in obscœnitatibus carnalium peccatorum, vt Aug. dicit 4. de Ciuit. Dei, * Ergo in dęmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

2 ¶ Preterea, Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita accidia, & auaritia, & ira. Sed spiritui cōueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo non solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam acidia & auaritia.

3 ¶ Preterea. Secūdū Greg. * in moralib*, ex superbia nascūtur plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita autē causa ponitur effect*. Si ergo superbia & inuidia in angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. lib. de Ciui. Dei, * quod angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Et tamen superbus & inuidus.

prima iuxta primum membrū, & aliæ iuxta secundum. Distinctio est de modo essendi peccati in aliquo: dupliciter enim cōtingit, scilicet secundū reatum, aut secundū affectū. Et vocatur secundū affectum, id est formaliter. Secundū verò reatum, id est secundū obligationē ad pœnam illius peccati, quæ obligatio est effectus maculæ, quæ est formaliter peccatum remanens. Et quoniā nemo obligatur seu reus est pro peccato cuius non est causa, esse reus secundum reatum, vt dicitur, contra esse secundum affectum, est esse in eo causaliter. Prima cōclusio est, omnia peccata possunt esse in angelis secundum reatum. Secunda conclusio est, secundum affectum in angelis primum peccatum nō potest esse aliud quàm superbia. Tertia est, secundum affectum potuit consequenter in angelis esse peccatū inuidiæ. Prima conclusio probatur: quia possunt inducere homines ad omnia peccata. Secunda verò sic: primum peccatū fuit in affectione deordinata ad bona spiritualia: ergo fuit in non subiectione superioris regulæ: ergo non fuit nisi superbia. Antecedēs probatur: quia angelus non potest affici nisi ad bona spiritualia: quod probatur, quia nihil afficitur nisi ad conueniens quodammodo naturæ suæ. Prima verò consequentia probatur: quia in affectione ad spiritualia nō contingit aliter peccare, nisi quia superioris regula non seruatur. Secūda autem consequentia probatur: ex eo quod nō subdi superiori, superbia est. Tertia conclusio probatur quo ad duo sigillatim. primò quo ad posse: secundò, quo ad modum quo fuit. primum scilicet quòd potuit consequenter ibi esse inuidia, probatur. quia eiusdem rationis est tendere in bonum, & reniti opposito: quod actus est inuidiæ: quia inuidus dolet de bono alterius, inquantū impeditiuū proprij quod amat. Secundum scilicet quo modo inuidet, manifestatur sic: Angel* malus affectauit excellentiā singularem: ergo doluit de bono hominis, & de excellentia diuina. Antecedens probatur: quia non aliter potuisset habere ibi locum inuidia. Consequentia verò manifestatur ex eo quod singularis excellētia cessat, & ex excellentia cōmunicabili homini, & ex excellentia diuina.

¶ *Num immoderatus affectus ad spiritus alia quàm non sit aliud quàm superbiæ vitium.*

¶ Circa rationem adductam pro secunda cōclusione, dubiū occurrit ex duplici capite. Primò ex eo quod hic assumitur, scilicet quòd immoderatus affectus ad spiritualia non potest esse aliud peccatum nisi superbia. Secundo ex ratione adducta ad probandum hoc, scilicet affectus ad spiritualia non est malus, nisi quia declinat à regula superioris: ergo est superbia. Contra primū enim obstat. Tum quia multa videntur esse vitia habētia pro obiecto bonum spirituale. Tum quia appetitus immoderatus boni spiritualis delectabilis, vt sic ad luxuriam magis reduci videtur, quàm ad superbiā. Vnde Sco. in secūdo dist. 6. q. vlt. ponit quòd appetitus quo angelus inordinatē cōcupiuit beatitudinem, ad luxuriam magis reducitur: quia est appetitus non excellentiæ, sed delectabilis. Cuius signum adducit, quod peccatum quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secundā verò obstat: quia sic sequeretur quod omnis inordinata affectio ad quodcunq; bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonum quod-

306. 312. D. 151. D. 7. 8. D. 5. 8.

Lib. 14. de Ciui. cap. 3.

Comment. ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore est vnica distinctio bimēbris, & tres cōclusiones respōsiuæ

quodcunque habet rationem mali: nisi quia Dei regula non seruatur in tali affectu, & sic & luxuria & auaritia essent superbiæ species.

¶ *Quomodo si angeli peccatum fuit ex parte electionis, & non rei electæ, fuit eius peccatum superbia.*

¶ Circa secundam conclusionē occurrit dubiū dissimulandū, quia videtur cōtrariari dictis in præcedenti articulo in responsione ad quartū: vbi dixit S. Tho. quod peccatum angeli fuit ex parte electionis, & nō ex parte rei electæ. Nūc verò dicitur, quod est peccatum superbiæ. Si enim peccatū superbię, ergo quia nō subijci Deo, ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet cōsequentia prima ex differētia inter superbiā & alia peccata, in hoc quod à regula diuina regula in aliis peccatis inuenitur & consequenti, in superbia autē per se ex hoc ipso quod superbus non subditur Deo & eius regulis, vt expresse dicit S. Tho. in secunda secūdæ q. 162. artic. 6. & 7. prætereà dicitur quod angelus appetijt excellentiam singularem, ergo peccauit ex parte rei electæ.

¶ *Quodnam bonum in primo peccato angelus optauit.*

¶ Circa secundā cōclusionē occurrit dubium secundo: quid fuit illud bonum spirituale appetitū in primo peccato angeli. Et videtur fuisse ipsemet amatus à seipso ex amore amicitiæ: an beatitudo vt desiderata ei, vel, quod idem est, bonum vt concupita est beatitudo. Et est occasio dubitandi: quoniā apud S. Tho. nō inuenitur aliquid angeli peccatū, nisi per inordinatū affectū sui vt beatificabilis. Apud Scotum verò loco allegato habetur, quod ibi fuerunt duo peccata: primū superbia deordinans amorē amicitiæ erga seipsum: secundum luxuriæ, deordinans amorē concupiscentiæ quo sibi beatitudinem concupiuit. Et eius ratio est, quia inordinata concupiscentia necessario supponit inordinatam amicitiam, quoniam quem tantum inordinatè amo, illi inordinatè concupisco.

¶ *Num inuidiæ peccatum in angelis aliud esse potuit quàm affectata excellentia.*

¶ Circa modū assignatū vltimæ conclusionis dubiū occurrit: quoniā falsum videtur, quod non aliter potuit esse inuidia, nisi affectata excellentia singulari. Potest enim inuidus dolere de bono alterius nō solū inquātū impedit singularitatē, sed etiam inquantū impedit quācunque aliam conditionē proprij boni, puta delectationē, liberū vsum, & alia huiusmodi: & si sic est, videtur modum pati calumniam processus Sancti Thomæ.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quod non est mens S. Tho. dicere simpliciter, quod circa spiritualia non cōtingit inordinatè affici, nisi superbe. Quū enim circa eadē posse esse vitium superbiæ oppositū, tanquam extremum vitiosum humilitati tanquam virtuti mediæ: quoniam opposita habent fieri circa idem. Sed mens sua est, quod primo circa affectū spiritualiū non peccatur nisi superbè. Quoniam quum propriū obiectum superbiæ sit excellens, quocunque modo cōsiderentur, aut qualitercunque, sed excellēs mensurā à Deo præfixā excedens, & quod in quacūq; re excellētia mēsuræ vt à Deo taxatur, est propriū obiectum superbiæ. Bona verò spiritualia quū secundum se excessiua esse non possint, quia quanto maiora habentur, tanto meliora sunt: & cōsequenter quia non possunt amari nimis nō possunt: consequens est vt ex hoc primo habeant rationem vitiosi appetibilis, ex quo primo habent rationē excedentis, & inordinate affectari alicui: hoc autē cōstat esse diuinam dispensationē & regulā. Et propterea affect* primus inordinatus ad spiritualia, superbia rationabiliter est dicendus, vnde primò habēt spiritualia rationē vitiosi appetibilis. Notāter autem vtitur S. Tho. vocabulo Affectionis, insinuās per hoc quod primū peccatum non esse actū volitionis, qui fertur in bonum vt sic: & nō actū nolitionis, qui respicit malū vt sic. Vnde ad primā obiectionē in oppositū dicitur, quod quāuis in affectu spiritualiū possint esse plura vitia, primū tamē oportet esse superbiam. Vitiū enim sibi oppositū quū tendit in vilius ipso appetēte, in angelis respectu spiritualiū, omnino locū non habet, aut primū locum habere nō potuit: quoniā lōge similius est naturæ tā excellenti appetere aliquid supra se quàm infra: quū etiā oibus inditū naturaliter videatur, ad maiora anhelare. Vitia autē cætera circa spiritualia, aut cōsistunt circa nolle, & sic non possunt esse prima, vt odiū & inuidia, & huiusmodi: aut oriūtur ex affectu superbiæ, vt inanis gloria, & cōsequēter nō possunt esse prima. Nec obstat appetitus boni delectabile vt sic, quē obijcit Sco. Tū quia sicut delectabile nō potest esse primū appetitū, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitū boni conuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono cōuenienti cōiuncto. Ita deformitas in appetitu alicuius obiecti, nō est deordinatio appetit* delectabilis, sed illius boni ad quod cōsequitur ratio delectabilis: tū quia inordinata affectio ad delectabile, nullū speciale vitiū cōstituit: sed spectat ad eadē vitia quæ respiciunt illa bona delectabilia. Ita q inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honorib*, in potestate, in diuitijs, in scientia, & in alijs, nō spectāt ad vnū vitiū, nec quælibet earū constituit seorsum aliquā speciem vitij: sed singulæ ad illas vitij species pertinent, quæ obiecta, puta potestatē, scientiā, potū, cibū, &c. inordinatè respiciūt. Quemadmodum per oppositū ordinatè delectari in aliquo bono non constituit vnā aut plures virtutes, sed est conditio sequens singulas. Iustus enim inordinatè delectatur in bono ad alterū. Tēperans verò in bono sensibili moderato: & sic de alijs. Vnde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile vt sic, voluntarium videtur. Et quod dicitur de inordinata cōclusionis geometricę delectatione, respondetur, quòd spectat ad illud vitium, ad quod spectat ratio boni apprehensi fundātis delectabile quicquid sit illud: non enim cōtigit aliter delectari. Tum quia ipsemet Scotus fatetur, quòd si excellētia appetitur, appetitus talis delectabilis ad superbiā, nō ad luxuriā spectat. Ex hoc enim habeo duo. Primò q id quod nūc dictū est, scilicet quod inordinata affectio alicuius spectat ad idem vitiū, ad quod pertinet inordinata affectio sui fundamenti: sicut inordinata affectio ad delectari in excellentia, spectat ad inordinatum appetitum excellētiæ: quia ad superbiam. Secundò, quod appetitus beatitudinis nō fuit luxuria, sed superbia: quia fuit appetitus inordinatus excellentiæ propriæ. Quoniā beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: & sic appetēdo beatitudinem appetijt primo excellentiā, in qua plurimū consistere credimus beatitudinē. Et propterea nulla maior excellētia ipsa fœlicitate est, quæ omnis appetibilis excellentiā summūq; gradū in ratione sua claudit: aliàs beatitudo vltimi finis rationē nō haberet.

¶ Ad id verò quod obijcitur ex alio capite, dicitur, quòd bonū aliquod appeti non seruata superioris regula, dupliciter cōtingit, scilicet per se, id est, quod per se dispiciatur superioris regula. Alio modo ex cōsequenti seu per accidēs. Et primo modo infertur superbia, cuius proprius actus est contemptus superioris: secundo modo commune est cæteris vitijs digredi à diuina regula.

¶ Ad primum contra secundā conclusionē dicitur, quod proculdubio aspernari superiorem per se conuenit superbiæ, & cæteris ex cōsequenti. Sed quia tale per se contingit dupliciter, ideo vniuersaliter loquendo, tribus modis fit superioris regulæ cōtemptus. Primò obiectiuè, & modaliter simul. Et in hoc consistit supremus gradus superbiæ: quo eligitur non subijci Deo, & vt res electa, & vt modus ipsius electionis: namque ipsamet electio non regulatur diuina tunc regula. Secundo fit modaliter & ex consequenti. Et in hoc consistit auersio cæterorum peccatorū mortaliū: quoniā dum tendunt ad sua obiecta, concomitatur auersio à diuina regula. Tertio fit modaliter & per se: & in hoc consistit ratio superbię, dum ad secundū se bona tendit superbè. Ex eo nāque quod talis appetitus est ad bonū, sequitur quòd ex obiecto nō redundet deformitas in actum: ac per hoc non comitatur auersio. Et ex eodē patet, q auersio tunc non cōcurrit obiectiuè tanquā res electa. Ex eo verò quod in bona superbè tendit, sequitur quòd ibi interueniat nō subiectio diuinæ regulæ vt modus ipsius appetitionis. Et quod voluntariè ibi interueniat talis modus: alioquin peccatū nō esset. Et si his adiungas, quòd nō ex passione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus, restat vt per se inueniatur non subiectio ista. Et sic auersio est per se volita: nō vt obiectū volitionis, sed vt modus eiusdē. Et hoc modo fuit peccatū angeli superbia. Nec requiritur ad per se volitū, vt priuatiuū modū electionis, quod sit cognitum actu: quoniā hæc est cōditio voluntarij obiectiuè, sed sufficit q potuerit cognoscere & vitare illud si voluisset: & voluntariè nō vtatur eius opposito, scilicet regula. Quū ergo dicit S. Tho. quod superbia est auersio per se, ex hoc quod nō vult Deo & eius regulæ subijci: intelligendū est obiectiuè vel modaliter. Sufficit enim ad peccatū superbiæ, quòd nō per aliud, sed merè voluntariè aspernetur quis diuinā regulā vt modū suæ electionis, id est purè & voluntariè eligat, nō vtēs diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu incōsideratio regulæ. Et quoniā hæc oīa concurrūt in peccato angeli, vt ex dictis patet, ideo optimè dictū est, quod peccatū fuit superbia. Ad secundū dicetur inferius in articulo sequēti.

¶ Ad secūdū dubiū dicitur, quòd quū amare sit velle bonū alicui: nō video quomodo posset esse amor amicitiæ siue ad se, siue ad alterū purus, i. absque aliqua cōcupiscētia. Amicū enim amare, est velle eū habere ad minus ea quæ habet: & similiter amare seipsum est sibi velle seipsum ad min*. Vnde superius quū autor quæsiuit, quomodo angelus amet se, p tāto dixit amare se naturaliter vel electiuè, p quāto aliquod bonū sibi naturaliter vel electiuè vult. Et propterea ad quæsitū dicendū est, q quæstio supponit falsum: q angel* amet se pura amicitia. Talis enī amor nō videtur possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret mōstrare quomodo absq; digressione ad cōcupiscētiā aliquā peccatū esset. Ex parte nāq; obiecti peccatū nō est, ex parte vero modi amādi peccatū nō video, nisi q nimis se amaret. Quod ad hoc reducitur, q aliquid sibi vult

consecutum est in angelo peccante malum inuidiæ, secundum quod de bono hominis doluit: & etiam de excellentia diuina, secundum quod eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

CONCLVSIO.

¶ *Quāuis peccata in angelis esse possunt secundū reatum: secundum affectum autem primum peccatū aliud esse non potuit, quàm superbia, quod consequi potuit in illis aliquod inuidiæ peccatum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatū aliquod in aliquo esse potest dupliciter. Vno modo secundum reatum, alio modo secundum affectum. Secundum reatum quidem omnia peccata in dæmonibus esse contingit: quia dum homines ad omnia peccata inducunt, omnium peccatorum reatum incurrūt. Secundum affectum verò illa solū d peccata in malis angelis esse possunt, ad quæ cōtingit affici spiritualem naturā. Spiritualem autem naturam affici non contingit ad bona quæ sunt propria corpori, sed ad ea quæ in rebus spiritualibus inueniri possunt, nihil enim afficitur nisi ad id quod suæ naturæ potest esse quodāmodo conueniens. In spiritualibus autem bonis nō potest esse peccatū, dū aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc, quòd in tali affectu superioris regula non seruatur, & hoc est peccatū superbiæ, non subdi superiori in eo quo debet. Vnde peccatū primū angeli nō potest esse aliud quàm superbia. Sed cōsequēter potuit in eis esse etiā inuidia. Eiusdem enim rationis est quòd affectus tendat in aliquid appetendū, & quòd renitatur opposito. Inuidus autē ex hoc de bono alterius dolet, inquantū bonū alterius æstimat sui boni impedimentū. Nō autē bonum alterius poterat æstimari impedimentum boni affectati per angelū malum, nisi inquantum affectauit excellentiam singularem: quæ quidem singularitas per alterius excellentiam cessat. Et ideo post peccatū superbiæ

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dæmones non delectantur in obscœnitatibus carnalium peccatorum, quasi ipsi afficiantur ad delectationes carnales. Sed hoc totum ex inuidia procedit, quòd in peccatis hominum quibuscunq; delectantur, inquantū sunt d impedimenta humani boni.

D. 1001.

¶ Ad secundum dicendum, quòd auaritia, secundum quod est speciale peccatum, est immoderatus appetitus rerum temporaliū, quæ veniunt in vsum vitæ humanæ, quæcunq; pecunia æstimari possunt. Et ad ista non afficiūtur dæmones: sicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia propriè sumpta in eis esse non potest. Sed si auaritia dicatur omnis immoderata cupiditas habendi quodcunque bonum creatum, sic auaritia continetur in superbia, quæ est in dæmonibus. Ira verò cū quadā passione est, sicut concupiscentia. Vnde ipsa in dæmonibus esse non potest nisi metaphoricè. Accidia verò est quædam tristitia, qua homo redditur tardus ad spirituales actus propter corporalem laborem, qui dæmonibus nō competit. Et sic patet quòd sola superbia & inuidia sunt purè spiritualia peccata, quæ dæmonibus competere possunt: ita tamen quod inuidia non sumatur pro passione, sed pro voluntate renitente bono alterius.

¶ Ad tertiū dicendū, quod sub inuidia & superbia, prout in dæmonibus ponūtur, cōprehēdūtur omnia peccata quæ ab illis deriuātur.

vult quod ei nō cōuenit, quod est cōcupiscere: puta quòd tantū se amet, vt nō curet de diuina beatitudine: hoc enim est velle sibi sufficientiā ad beatitudinē. Vnde distingui potest nō curando de veritate membrorū in rectū natura: quod amor amicitiæ ad seipsum dupliciter cōtingit. Vno modo in sua puritate: & sic nō fuit primū peccatū angeli. Alio modo, vt ratio est cōcupiscēdi sibi aliquid: & hoc modo primum peccatum angeli fuit ex nimio amore sui. sed ille nimius amor ex hoc primo habuit rationem excessiui, 322. quod fuit ratio cōcupiscendi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamentum Scoti: distinguēdo quod inordinatam concupiscentiam prouenire ex inordinata amicitia cōtingit dupliciter. Primò quod illa amicitia in se absolutè sit mala, & ex eius malitia fiat mala cōcupiscentia: & hoc modo non contingit in proposito. Alio modo quod simul & vna numero in ordinatione vtrunq; deformetur: sed vnum sit ratio alterius. Nec prius natura vnū sit deforme quàm alterum: sed sit quasi prius origine formali tantùm: ita ꝙ amicitia non vt prior in se, sed vt ratio concupiscendi sit primo mala & inordinata: quia scilicet est inordinata ratio concupiscendi. Et sic accidit in peccato angeli: ac per hoc primum eius peccatū fuit amor vnus & idem numero concupiscentiæ & amicitiæ: si tamen amor dici debet appetitus ardui.

q. 113. à med. 10. 4.

¶ Ad tertiam dubitationē breuiter dicitur, quòd ratio S. Tho. non affert solam singularitatē pro ratione inuidiæ, sed totū coniunctum, scilicet excellentiam singularē: & propterea ex vtroq; eorum potest sumi ratio inuidiæ. Vnde ipse & dolorem de excellētia humana intulit ex singularitate: dolorem verò de excellētia diuina intulit potius ex excellētia appetita: eius enim propriū est dolere de potestate deprimentis. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum diabolus appetierit esse vt Deus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd diabolus non appetierit esse vt Deus. Illud enim quod non cadit in apprehensione, non cadit in appetitu: cum bonum apprehensum moueat appetitum vel sensibilem, vel rationalem, vel intellectualem. In solo enim huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem Deo non cadit in apprehensione. Implicat enim contradictionem, quia necesse est finitum esse infinitum, si æquatur infinito. Ergo angelus non potuit appetere esse vt Deus.

2 ¶ Præterea, Illud quod est finis naturæ, absq; peccato appeti potest. Sed assimilari Deo est finis in quem tendit naturaliter quelibet creatura. Si ergo angelus appetijt esse vt Deus, non per æqualitatem, sed per similitudinem, videtur quòd in hoc non peccauerit.

3 ¶ Præterea, Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est quàm homo. Sed nullus homo nisi omnino amens eligit esse æqualis Angelo, nedum Deo: quia electio non est nisi possibilium, de quibus est consilium. Ergo multo minus peccauit angelus appetēdo esse vt Deus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 14. c. ex persona diaboli. Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo. Et Aug. * dicit in lib. de quæstionibus ve. te. quòd elatione inflatus voluit dici Deus.

CONCLVSIO.

¶ *Peccauit angelus appetendo esse vt Deum, non quidem per æqualitatem, sed appetendo vt vltimum finem, quod virtute suæ naturæ consequi poterat: vel appetendo assequi beatitudinem propriis viribus absque diuinæ gratiæ auxilio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus absque omni dubio peccauit appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiā. Alio modo per similitudinē. Primo quidē modo non potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse impossibile naturali cognitione. Nec primum actum peccandi in ipso præcessit vel habitus, vel passio ligans cognoscitiuam ipsius virtutem *, vt in particulari deficiens eligeret impossibile, sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato, quòd esset possibile, hoc esset contra naturale desiderium: est enim vnicuique naturale desiderium ad conseruandum suum esse *. Quod non conseruaretur si transmutaretur in alteram naturam. Vnde nulla res quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus nō appetit esse equus: quia si transferretur in gradum superioris naturæ, iam ipsum non esset. Sed in hoc imaginatio decipitur. Quia enim homo appetit esse in altiori gradu, quantū ad aliqua accidentalia, quæ possunt crescere absque corruptione subiecti, æstimatur quòd possit appetere altiorem gradum naturæ, in quē peruenire non posset nisi esse desineret. Manifestum est autem, quòd Deus excedit angelū, non secundum aliqua accidentalia, sed secundum gradum naturæ: & etiam vnus angelus alium. Vnde impossibile est, quòd vnus angelus inferior appetat esse æqualis superiori, nedum quòd appetat esse æqualis Deo. Appetere autem esse vt Deus per similitudinem, contingit dupliciter. Vno modo quantum ad id in quo aliquid natum est Deo assimilari. Et sic si aliquis quantum ad hoc appetat esse Deo similis, non peccat, dummodo similitudinem Dei debito ordine appetat adipisci, vt scilicet eam à Deo habeat. Si quis autē appeteret secundum iustitiam esse similis Deo quasi propria virtute, & non ex virtute Dei, peccaret. Alio verò modo potest aliquis appetere similis esse Deo, quantum ad hoc in quo non natus est assimilari, sicut si quis appeteret creare cælum & terram, quod est proprium Dei: in quo appetitu esset peccatum. Et hoc modo diabolus appetijt esse vt Deus, non vt ei assimilaretur quantum ad hoc quod est nulli subesse simpliciter: quia sic suum non esse appeteret, cum nulla creatura esse possit, nisi per hoc quòd sub Deo esse participat. Sed in hoc appetijt esse similis Deo, quia appetijt vt finem vltimum beatitudinis id ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire: auertēs suum appetitum à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei. Vel si appetijt vt vltimū finem illam Dei similitudinem quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suę naturæ, non ex diuino auxilio secundum Dei dispositionē. Et hoc consonat dictis * Ans. qui dicit, quod appetijt illud ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt: quia secundum vtrunq; appetijt finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est propriū Dei: quia verò quod est per se, est principiū & causa eius quod est per aliud: ex hoc etiā consequutum est, quod appetijt aliquem principatum super alia habere. In quo etiam peruerse voluit Deo assimilari.

¶ Et per hoc patet respōsio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum aliqui dæmones sint naturaliter mali.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqui dæmones sint naturaliter mali. Dicit enī Porph. vt Augu. introducit 10. de Ciuitate Dei, quòd est quod dæmonum natura fallax, simulans Deos & animas defunctorū. Sed esse fallacem, est esse malum. Ergo aliqui dæmones sunt naturaliter mali.

2 ¶ Preterea, Sicut angeli sunt creati à Deo, ita & homines. Sed aliqui homines sunt naturaliter mali. De quibus dicitur Sap. 17. Erat eorū malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

3 ¶ Preterea, Aliqua animalia irrationalia habent quasdam naturales malitias: sicut vulpes naturaliter est subdola: & lupus naturaliter est rapax: & tamen sunt creaturæ Dei. Ergo & demones, licet sint creaturæ Dei, possunt esse naturaliter mali.

¶ SED CONTRA est quod * Dio. dicit 4. c. de di. no. quòd demones nō sunt naturaliter mali.

CONCLVSIO.

¶ *Dæmones aliqui, cum ad vniuersale bonum inclinentur, non sunt naturaliter mali.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd omne quod est inquantum est, & naturā habet aliquam in bonum aliquod naturaliter tendit, vtpote ex principio bonum existens, quia semper effectus conuertitur in suum principium. Contingit autem alicui bono particulari aliquod malum esse adiunctum, sicut igni coniungitur hoc malum, quod est esse consumptiuū aliorum. Sed bono vniuersali nullū malū potest esse adiunctū. Si ergo aliquid sit cuius natura quidē ordinetur in aliquod bonū particulare, potest naturaliter tendere in aliquod malū, nō inquantū malū, sed per accidēs, inquantū est cōiunctū cuidam bono. Si verò aliquid sit, cuius natura ordinetur in aliquod bonum secundū cōmunē boni rationē, hoc secūdū suā naturā nō potest tendere in aliquod malū. Manifestū est autem, quod quælibet natura intellectualis habet ordinem in bonum vniuersale *, quod potest apprehendere, & quod est obiectum voluntatis. Vnde cū dæmones sint substantiæ intellectuales, nullo modo possunt habere inclinationem naturalem in aliquod quodcunq; malum *. Et ideo non possunt esse naturaliter mali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Aug. ibidē reprehendit Porphy. de hoc quod dixit, quòd dæmones erant naturaliter fallaces: dicens eos non esse naturaliter fallaces, sed propria voluntate. Porphyrius autem hac ratione posuit dæmones esse natura fallaces: quia ponebat demones esse animalia habentia naturam sensitiuam. Natura autem sensitiua ordinatur ad aliquod bonum particulare, cui potest esse coniunctum malum. Et secundum hoc aliquam inclinationem naturalē habere possunt ad malum, per accidens tamen, inquantum malum est coniunctum bono.

¶ Ad secundum dicendū, quòd malitia aliquorum hominū potest dici naturalis vel propter consuetudinem quæ est altera natura, vel propter naturalem inclinationem ex parte naturæ sensitiuæ ad aliquam inordinatam passionem, sicut quidam dicuntur naturaliter iracundi vel concupiscentes. Non autem ex parte naturæ intellectualis.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd animalia bruta secundū naturā sensitiuā habēt naturalē inclinationem ad quædā particularia bona, quibus cōiuncta sunt aliqua mala, sicut vulpes ad quęrendū victū sagaciter, cui adiūgitur dolositas. Vnde esse dolosum nō est malū vulpi, cū sit

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum tertium.*

Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primo proponit cōclusionē respōsiuā quæsito in cōmuni affirmatiuè. Secūdo in speciali ostēdit quale fuit primū peccatum angeli. Tertiò ostendit hoc idem in secūdario eius peccato. ¶ Quo ad primum conclusio est, Angelus peccauit appetendo esse vt Deus. ¶ Quo ad secundū quatuor principaliter dicit, tractās tria mēbra resultantia ex distinctione & subdistinctione hui' appetibilis, scilicet esse vt De'. Distinguitur enim in modū æqualitatis, & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationē in eo quo natum est aliquid assimilari, & penes assimilationē eius in quo nō potest aliquid assimilari, id est, penes cōmunicabile & incōmunicabile illi creaturæ. Et sic restāt tria mēbra discutiēda. Et primo, iuxta primū quidē ponit cōclusionē negatiuā: Angelus nō appetijt esse vt Deus per æqualitatē. Et probat eā dupliciter, primo sic: Impossibile naturaliter cognitum non eligitur ab appetente, cuius virtus cognoscitiua nullo habitu aut passione impeditur. Sed esse vt Deus per æqualitatē respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi: ergo. Patet minor, quia primū peccatū nō præcessit aliqua talis passio. Secūdo sic, vnicuiq; inest naturale desiderium ad cōseruandū suū esse: ergo cōtra naturale desideriū cuiusq; est appetere gradum altioris naturæ: ergo impossibile est quòd angelus inferior appetat esse æqualis Deo, aut etiā angelo superiori. Prima cōsequētia probatur, primo ex eo ꝙ esse in gradu naturæ superioris, habet necessario annexū nō esse subiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quē experimur in nobis ad habēdas cōditiones aliarū naturarū: & cōsistit exclusio in hoc, quòd appetitus iste est ad cōditiones accidentales, quas nobis volumus, saluis substātijs, & nō ad substātiales, quāuis imaginatio nō discernens inter hæc quandoq; fallatur. Secundò tractat membra subdistinctionis in cōmuni, ostendens quomodo in eis accidit peccatū, in altero quidē, quod est secundū totius distinctionis membrū ex parte modi: in altero verò ex parte obiecti appetiti. Tertiò in speciali iuxta hæc membra respondet quæsito vna cōclusione disiunctiua: Angelus peccauit appetēdo esse vt Deus, quo ad hoc quod est quiescere in naturali sibi fine, vel quo ad hoc quod est habere beatitudinē illā supernaturalē virtute propria. Et declaratur primā partē pertinere ad tertiū membrū, distinguendo propria Dei duo, scilicet nulli subesse simpliciter, & excludendo hoc ab appetitu angeli, quia implicat nō esse appetentis, & nulli supernaturali subesse fini: & hoc appetijt. Secūda verò pars Ansel. authoritate firmatur. Quarto reducit partes ambas ad tertium membrū, quia secunda pars videbatur magis pertinere ad secundum. Tertio principaliter quo ad secundariū peccatū angeli. Angelus secundario peccauit appetēdo assimilari Deo in principatu super alia: quia id quod est per se primo, & causa est eius quod est per aliud.

¶ *Nam voluntas possit esse impossibilium.*

¶ Circa primā conclusionem dubiū occurrit dupliciter: primo circa primam rationem, deinde circa secundā. Scotus enim in 2. distinct. 6. q. multipliciter probare nititur quod voluntas perfecta potest esse respectu impossibilium. Tū quia odio habens Deum, vult ipsum non esse, ex 2. rhetorico. Tum quia voluntas potest vti fruēdis, apud Aug. lib. 83. q. 9. ac per hoc potest frui se: ac per hoc velle sibi summum bonum, & tenet ista vltima sequela: quia eiusdē rationis est, velle sibi fieri passiuè, & summam bonitatem: quoniam illa summa bonitate finita dum est. Tum quia voluntas secundum virtutem quæ actum amandi, scilicet amore amicitiæ, habet & cōcupiscentiæ, habet terminū ens pro obiecto. Præterea soluens rationes S. Tho. distinguit, quod electionis nomine duo possumus intelligere, scilicet vel actum voluntatis efficacem, id est, consequentem conclusionem consilij: & talis non potest esse impossibilium: vel actum voluntatis consequentem plenam apprehensionē obiecti: & talis potest esse impossibilium.

¶ Secundum dubium est contra secundam rationem ab eodem ibidem motū, eo quòd ratio dupliciter deficit. Primò quia voluntas potest velle antecedēs absq; volito consequentis: quod modum etiā intelligit de voluntate ordinata, & secus est de inordinata, hæc enim potest acceptare antecedens absque consequenti intrinseco vel extrinseco: quamuis illa non possit. Videtur quoque mihi alium pati defectum. Nam ratio supponit id quod est contra, scilicet desiderium naturale non posse appeti: quum tamen cōstet hoc non esse verum, nisi loquendo de per se appetibili. Contingit enim per accidens, velle contra naturale desiderium, vt patet in interficientibus se.

¶ Ad euidentiam horum sciendū est primò, quòd quum obiectū voluntatis sit bonū cognitum: & boni ratio absq; existere aut inexistere, nec esse, nec ordo ad intelligi possit, oportet vt volibile duas habeat conditiones. Prima est vt possit existere aut inexistere, scilicet quòd sit aut insit actu vel potentia. Secunda est vt appareat bonum: apprehensio eius vera vel falsa: quoniam nihil differt, esse aut apparere bonum, vt dicitur in 2. physic. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd secundum primā operationē intellectus purā nunquā præsentatur appetibile: quoniam non intelligit rem in ordine ad esse. Sequitur etiam quod volibile vt sic complexum quoddam sonat non abstrahens à possibili & impossibili. Quod autem boni ratio ab existere non abstrahat, patet tum ex eo, quod nullus appetit sapientiam aut iustitiam absolute: sed eam esse aut inesse sibi vel alteri. Tum ex eo quod omnis amor, si est amicitiæ, tendit ad rem amatam: quia est, si est concupiscentiæ, vt sit simpliciter vel secundū quid. Tum ex eo quod in mathematicis non inuenitur bonū: quia abstrahunt à causis conseruantibus esse. Secundū est secundo, quod tā impossibile quàm appetibile aliquid dicitur dupliciter, scilicet per se & per accidens. Impossibile per se vocatur, nō quod hic & nunc, aut propter talē hypothesim est impossibile, sed simpliciter est impossibile. Per accidens verò, quod redditū est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur manifestum est.

¶ His stantibus dico tria, primō, quòd impossibile per se, nō est per se appetibile. Secūdo, quod impossibile per se potest appeti per accidens. Tertio, quod impossibile per accidēs, potest appeti per se. Et ab hoc tertio incipiendo declaratur ex cōtinua in nobis experiētia. Quilibet enim seclusa fide de omnipotentia Dei, & resurrectione mortuorū, & immortalitate animæ, mortuo suo desiderat eius vitā, & totaliter perdito ac abscisso mēbro desiderat eius integritatē, & alia huiusmodi, quæ supponuntur impossibilia per accidens: quoniā hic aut nunc reddita sunt hæc impossibilia, quemadmodum desiderans aliquod peccatū nō fuisse. Secundū verò ex Dei odio manifestatur: odientes enim eū non solū volunt hoc impossibile per accidens, scilicet ipsum punitorem non esse: sed volunt hoc impossibile per se, scilicet ipsum [illegible] non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esse, apprehenditur coniunctum alicui appetibili apparenti, & cōuenienti odientibus eū. Primū aūt est per se notū: quoniā impossibile per seipsum nec habet rationem entis, nec nō entis: quia implicat contradictoria, & consequenter nō potest sub propria ratione appeti. Et sic cum hoc quod est me esse æquale Deo, sit impossibile per se, non potest esse per se appetibile. Et si hic obijcias, quod hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio locum habere non potuit, consequens est quod non potuit hoc appetere. Et ex dictis patet responsio ad obiecta primi dubij. Nam prima obiectio de odio Dei, nihil aliud concludit, nisi quod per accidēs appetunt odientes Deum illum non esse: quod non est inconueniens. Secunda quoque aut nihil infert, aut idem, s. quod per accidēs appetitur impossibile. Nihil quidē, quia frui se nō sequitur nisi velle se esse summum bonū sibi, & non summū bonū simpliciter. Idē autem quia patet se esse sibi summū bonū, non nisi cōsequenter & per accidens appeteretur. Tertia obiectio, & assumit falsum, quia amicitia non est ad inanimata, vt dicitur 8. Ethicorum. Et supponit falsum, s. quod ens incomplexum vt sic sit concupiscibile. Et subsumit falsum, s. creaturam esse æqualem Deo, sit ens quoddam, quum implicet contradictoria, & consequenter nec ens, nec non ens. Solutionem autē Sco. nō potest aliter infringere, quia ex dictis patet quod distinctio illa locum habet respectu impossibilium per accidens tantum, loquendo de appetitu per se.

¶ Ad obiectiones autem Scoti contra secundum dictum breuiter dicitur, quod nec voluntas ordinata, nec deordinata potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita: & loquor de velle simpliciter siue ex consequenti, per se, vel per accidens. Alioquin quilibet excusaretur a peccato, dum vellet antecedens, scilicet bonum delectabile, & non consequens, s. deformitatē annexam. Vnde implicat, quod aliquis velit episcopatum, & sciat ipsi necessario annexū sacerdotium: & saltem ex consequenti non velle illud.

¶ Ad vltimam autem obiectionem dicitur, quod ratio S. Tho. non supponit illud, sed supponit quod sermo sit de primo peccato angeli: quod nec ignorantia, nec passione potest excusari: & ad obiectum ad quod natura appetentis inclinatū præbebat, oportuit terminari. Constat enim quòd natura seclusis ignorantia & passionibus non impellit etiam per accidens ad eius per se primo oppositum, scilicet non esse eius.

¶ Circa conclusionem responsiuam affirmatiuè, dubiū duplex occurrit. Primò, quia expresse hic dicitur, ꝙ angelus primo peccauit appetendo beatitudinem ex propria virtute: sed hoc est quoddam malū secundum se respectu angeli, ergo peccauit ex parte rei electæ: & appetijt non solū male, sed malū: cuius oppositum in articulo primo fuit dictum. Probatur minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat ꝙ illa ex virtute creata habenda est appetibilis est malum. Et si loquimur de beatitudine naturali, constat ꝙ quanuis quiescere finaliter in illa non sit malum respectu naturæ creatę in puris naturalibus: imo est eius optimum, nec posset vlteriorem appetere: quia nullius alterius notitiā haberet: est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratum est à conditore, ꝙ ordinata est ad hunc vlteriorem finem, &c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione S. Thomæ habetur oppositum præmissarum. Quoniam ex hoc habetur, quod angelus appetijt impossibile: quoniam habere finalem beatitudinem ex propria virtute, est quoddam impossibile, & non solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali patet ex dictis in q. 12. De beatitudine verò naturali patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapiētiæ, q̃ statuisse se manifestauerat angelos, & omnē intellectualem naturam in finem supernaturalē tāquā vltimū ordinasse, & nō in naturalē.

¶ Ad primū horū dicitur, quod obiectum appetitus angelici cū peccauit, fuit secundum se bonum, & nō malū: sed modus tendendi in illud fuit malus: quia scilicet illis diuinę regulę ordine destitutus fuit. Cum autē dicitur quod appetijt beatitudinem virtute propria, interpretandum est, quod beatitudo sit res appetita: & vis naturę sit modus appetendi, non autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imò priuatiuo, s. destitutionē regulę diuinę quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus, s. quod naturaliter voluit habere. Ex hoc enim quod voluit & nō supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetijt beatitudinē supernaturalē, quia appetijt illā & nō secundum ordinē diuinæ misericordiæ, ergo cōuincitur quod appetijt illā ex virtute naturæ. Et si appetijt beatitudinē naturalem vt vltimā simpliciter, fuit hoc modo: quia appetijt beatitudinē vt re appetitā: & quia nō ordinauit illā in beatitudinē supernaturalem, conuincitur appetijsse vt vltimā, & consequenter finalē beatitudinem ex virtute naturæ, quia habet eam ex vi naturæ. Omnis ergo conditio malificans talem appetitionem ex parte modi appetendi non obiecti appetiti, se tenet formaliter. Quanuis ex consequenti & implicitè ex modo redundet in obiectū: propter quam redundantiam vtuntur doctores tali modo loquendi ex parte obiecti. 298. Ista enim redundantia nihil officit proposito: quia & consequens est, non præueniens: 302. 318. & quia implicitè inuenta sunt ibi istæ conditiones positiuæ & non explicitè, & quia ex parte illius primi modi, qui primo constituit rationem peccati, oriuntur, & non ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionem factam in præcedenti art. quia eodem modo exponendum est, angelū appetiisse excellentiam singularē interpretatiuè implicitè: & consequenter ad modum appetendi. Ex eo enim quod sic aduersè appetiit singularitatem, conuincitur appetiisse per exclusionem communicationis cum aliis in habēdo summam excellentiā, ex misericordia, noluit enim in hoc cum aliis cōuenire.

¶ Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primo quod S. Th. dicit, quòd impossibile nō potest appeti vt res appetita. Ex dictis autē nūc patet, quòd res electa non solum possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, vt patet ex dictis. Secundò dicitur, quòd quo ad beatitudinem supernaturalē fuit per accidens volitum impossibile per se, & non fuit per se volitum: quo ad beatitudinem naturalem vt finalem: dicitur & quòd hoc est impossibile per accidens ex suppositione, scilicet superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti, &c.

Annot. ¶ Circa dicta S. Th. aduerte duo. Primo quod cum dicitur angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetijsse assimilari Deo, in eo in quo non est natus assimilari: propterea quia solus Deus habet naturale pro beatitudine: intelligēdum est secundum ordinē iam statutum à diuina sapientia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solæ intellectuales, ordinatę sunt vt obiectū beatitudinis diuinæ habeant pro vltima beatitudine. Et nō est intelligendū absolutè secundū solas rerū naturas: quoniā si non superadditus esset à Deo ordo ille supernaturalis, quælibet intelligentia vltimū naturale absq; peccato haberet pro beatitudine vltima: hoc enī mō Philosophi posuerunt entia illa beata.

Annot. ¶ Secundo aduerte, quod peccatum angeli rationabilius ponitur in appetitu quiescendi in naturali beatitudine, quàm in appetitu volendi supernaturalem absque misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis, & natura magis impellit superbum ad illud quàm ad hoc, vt etiā in nobis experimur, dum superbe vellemus in nostris quiescere, diuina Deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S. Thomæ, in cuius signum hanc simpliciter posuit. Aliam verò sub conditionali. Et tunc Anselmus interpretandus est, quod illud ad quod peruenisset, non facit demonstrationem personalem, sed simplicem, id est demonstrat beatitudinem vltimam, & non hanc vel illam. Constat enim quod si stetisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua negatiuè. Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonum vniuersale, non inclinantur ad malum, ergo nec substātię intellectuales, ergo nec dæmones: ergo nō sunt naturaliter mali. Antecedens probatur & declaratur simul, ostendēdo modum, causam, & conditionem inclinationis naturalis in malum. Modus

est per accidens, quoniam nulla natura ordinatur per se in malum, sed in bonum: quia ex bono principio est, & vniuersaliter effectus in suam conuertitur causam. Causa est coniunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tendit, patet exemplo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet: quia particulari bono potest aliud bonum contrariari: ac per hoc malum illius huic coniungi: & e conuerso, vniuersali autem bono de cuius omnis boni rationem contineat, impossibile est alicuius malum coniungi. Ex his manifeste patet antecedens. Et nota diligenter quod non diximus particularitatem boni esse causam mali, sed conditionem boni fundantis malum: quia non est opus omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequentia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonum vt sic, quia non est minor intellectu praesentante, sed adequat ipsum. Secunda patet, quia daemones sunt intellectuales naturae. Tertia patet ex terminis.

c.4. par. 4. parum à medio. 324. 2. di. 3. q. 2. Et ma. q. 16 ar. 2. & 15. & lib. 6. Lib. 1. super Ge. c. 15. parũ à prin. et li. 2. de Gen. ad lit. ca. 5 Li. 2. ca. 9. parum à princ.

ei naturale, sicut nec esse furiosum est malum cani: sicut Dio.* dicit 4. cap. de di. no.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum diabolus fuerit malus in primo instanti suae creationis per culpam propriae voluntatis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod diabolus in primo instanti suae creationis fuerit malus per culpã propriae voluntatis. dicitur enim Ioannis 8. de diabolo, Ille homicida erat ab initio.

2 ¶ Praeterea, Secũdũ August. 1. super* Genes. ad literã. Informitas creaturae nõ praecessit formationẽ tempore, sed origine tantũ. Per caelũ autẽ quod legitur primò creatũ, vt ipse dicit in secundo lib. intelligitur natura angelica informis. Per hoc autẽ quod dicitur, quod Deus dixit, fiat lux, & facta est lux, intelligitur formatio eius per conuersionẽ ad verbũ. Simul ergo natura angel. creata est, & facta est lux. Sed simul dũ facta est lux: distincta est à tenebris, per quas intelliguntur angeli peccantes. Ergo in primo instanti suae creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidam peccauerunt.

3 ¶ Praeterea, peccatũ opponitur merito, Sed in primo instanti suae creationis aliqua natura intellectualis põt mereri, sicut aĩa Christi, vel etiã ipsi boni angeli. Ergo & daemones in primo instanti suae creationis potuerunt peccare.

4 ¶ Praeterea. Natura angelica virtuosior est, quam natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instanti suae creationis incipit habere suam operationẽ, sicut ignis in primo instanti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instanti suae creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut nõ rectam. Si rectam, cum gratiam habuerint, per eam meruerunt beatitudinem. In angelis autem statim ad meritum sequitur praemium, vt suprà dictum est e Ergo fuissent statim beati, & ita nunquam peccassent. Quod est falsum. Relinquitur ergo quod in primo instanti non recte operando peccauerunt.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Vidit Deus cũcta quae fecerat, & erãt valde bona. Inter ea aũt erant etiam daemones. Ergo & daemones aliquando fuerunt boni.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus cum fuerit à Deo productus, in primo instanti sui esse non peccauit, nec peccare potuit per inordinatum suae voluntatis actum.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod quidã posuerunt, quod statim daemones in primo instanti suae creationis mali fuerunt, non quidẽ per naturam, sed per peccatũ propriae voluntatis: quia ex quo est factus diabolus, iustitiam recusauit. Cui sententiae, vt August.* dicit 11. de ci. Dei, quisquis acquiescit, non cũ illis haereticis sapit, id est Manichaeis, qui dicunt quod diabolus habet naturam mali. Sed quia haec opinio autoritati scripturae contradicit: (dicitur enim sub figura principis Babylonis de diabolo, Isa. 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad diabolũ sub persona regis Tyrii,) ideo à magistris haec opinio tanquam erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt, quod angeli in primo instanti suae creationis peccare potuerunt, sed non peccauerunt. Sed haec opinio etiã à quibusdam reprobatur ea ratione: quia cùm duae operationes se consequuntur, impossibile videtur, quod in eodem nunc vtraq; operatio terminetur, manifestum est autem quod peccatũ angeli fuit operatio creatione posterior. Terminus autẽ creationis est ipsum esse angeli. Terminus verò operationis peccati est quod sunt mali. Impossibile ergo videtur quod in primo instanti quo angelus esse coepit, fuerit malus. Sed haec ratio non videtur sufficiens. Habet enim solum locum in motibus tẽporalibus, qui successiuè agũtur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationẽ, non potest in eodem instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instantaneae, simul & in eodem instanti potest esse terminus primae & secundae mutationis, sicut in eodem instanti in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aër à luna. Manifestũ est autẽ quod creatio est d instantanea, & similiter motus liberi arbitrii in angelis. Non enim indigent collatione & discursu d rationis, vt ex suprà dictis patet. e Vnde nihil prohibet, simul & in eodẽ instanti esse terminũ creationis, & terminum liberi d arbitrii. Et ideo aliter dicẽdũ est, quod impossibile fuit angelũ in primo instanti peccasse per inordinatũ actũ liberi arbitrii. Quãuis enim res aliqua in primo instanti quo esse incipit, simul incipere possit operari: tamẽ illa operatio quae simul incipit cum esse rei, est ei ab agente à quo habet esse, sicut moueri sursum inest igni à generante. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiuae actionis, poterit in primo instanti in quo incipit esse, habere defectiuam operationem, sicut si tibia, quae nascitur clauda ex debilitate seminis, statim incipiat claudicare. Agens autẽ quod angelos in esse produxit, scilicet Deus, non potest esse causa d peccati. Vnde non potest dici, quod diabolus in primo instanti suae creationis fuerit malus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod sicut Aug.* dicit 11. de Ciuit. Dei: cum dicitur quod diabolus ab initio peccat, non ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est: sed ab initio peccati, scilicet, quia nunquam à peccato suo recessit.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quod illa distinctio lucis & tenebrarũ, secundũ quod per tenebras peccata daemonum intelliguntur, accipienda est secundum Dei praescientiam e. Vnde Aug. dicit 11. de Ci. Dei, quod solus lucem ac tenebras discernere potuit, qui potuit etiam priusquam caderent, praescire casuros.

¶ Ad tertium dicendum, quod quicquid est in merito, est à Deo. Et ideo in primo d instanti suae creationis angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, vt dictum est e.

¶ Ad quartũ dicendũ, quod Deus non diferentit inter angelos ante auersionẽ quorundã & conuersionem aliorum, vt Augu.* dicit 11. de Ciui. Dei. Et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerunt. Sed quidam eorũ statim impedimentum praestiterunt suae beatitudinis, praecedens meritum mortificantes. Et ideo beatitudine, quã meruerunt, sunt priuati.

a Super Quaestionis sexagesimaetertiae Articulum quintum.

Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter iuxta tres opiniones quas tractat. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, scilicet, quod fuit malus in primo instanti: secundum quod non spectat ad Manichaeos ex Augu. tertium quod repugnat scripturae. In secunda opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, quod potuit peccare in primo instanti, sed non peccauit. Secundum est improbatio quorundam ex ratione ordinis actionis creaturae ad actionem qua creatur. Tertium est exclusio illius rationis: quia habet locum in successiuis, nõ in instantaneis, quales sunt creatura & volitio. In tertia opinionem propriam ponit & probat. Conclusio est: quod nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agens, quod angelos in esse produxit, non potest esse causa peccati, ergo angelus non potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tam per se, quàm per accidens. Consequentia probatur: quia operatio incipiens cum esse rei inest ab agente illius. Quod declaratur & in operatione naturali, scilicet motus sursum respectu ignis: & in operatione defectiua, id est claudicatione tibiae, à natiuitate, & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

Q. 62. ar. 5. 305.

Li. 11. de Ci. Dei cap. 13. circa finem tom. 5.

¶ *Num omnis operatio incipiens cum esse rei sit ab agente.* Quaestio.

¶ Circa rationem adductam pro vltima opinione dubium occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa propositio fundamentalis, Omnis operatio incipiens cum esse rei est ei ab agente à quo habet esse: aut intelligitur quod sit ab agente, seu à generante immediate, id est, sine agente medio: sicut creditur de motu grauium & leuium. Et sic propositio est manifeste falsa: sequeretur enim quod ignis non calefaceret, & vniuersaliter quod res naturales non essent propriae causae effectiuae. Aut intelligitur in communi siue mediate, siue immediate. Et tunc obstat primũ verbum S. Tho. subiungentis: sicut moueri sursum inest igni à generante. Obstat secundo, quia cum de operatione dupliciter possit esse sermo, scilicet quo ad substantiam eius, & quo ad conditiones eiusdem: & hic sit sermo secundo modo, alioquin non esset ad propositum: propositio ista neque est per se nota, neque cum aliqua probatione assumpta, & ideo videtur voluntaria. Obstat tertiò Scotus in quinta distin. secundi. quaest. 2. sic, In causa secunda sunt duo, perfectio quam habet ab agente, & defectus quidã, ergo operatio incipiens cum esse rei, potest in duas causas reduci, scilicet in autorẽ naturae, quo ad substantiam, & in defectum secundae causae quo ad conditionẽ defectuosam ipsius operis, non igitur totaliter attribuitur agenti naturae. Et cõfirmatur in proposito: quia ad Deum, cui in proposito cõuenit ratio generantis, sit causa nõ solum in fieri, sed etiam in cõseruari: par ratio est, quod operatio coexistens ipsi fieri, attribuatur autori naturae, quia sicut operatio coexistens ipsi conseruari, attribuatur ipsi conseruatori. Et sic aut omnis operatio naturae à Deo producta ei attribuitur, aut nulla. Neque est maior ratio de prima, quàm de aliis.

¶ *Num afferens angelum in primo instanti suae creationis errasse, sit haeresis Manichaeae.* Quaestio.

¶ Dubium quoque est in applicatione medii ad conclusionem, quoniam videtur repugnare dictis Augustin. 11. de Ciuitate Dei relatis hic à S. Tho. Quoniam ille dicit non sapere Manichaeã haeresim, si angelum voluntate peccasse in primo instanti quis asserit. S. Th. verò dicit, quod ex hoc sequitur. Deum esse causam mali culpae immediate, sicut generans est causa motus sursum. Et ex hoc vlterius sequitur, ergo Deus est malus, & redit haeresis Manichaea cum pluralitate deorum, boni & mali, ita quod & Augu. sibi ipsi videtur contradixisse, & haec obiectio tangitur etiam à Scoto vbi suprà.

¶ *Num angelus potuit peccare in primo instanti sui esse.*

¶ Circa conclusionem ipsam obiectiones occurrunt Scoti, vbi suprà. Simpliciter contra illam partem, scilicet (non potuit in primo instanti peccare) arguentis: primo ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri: ergo potuit peccare: & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tempus, mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operatiuam perfectam ad operandum, & non determinatam ad rectitudinem operationis: ergo & peccare. [illegible] tur antecedens quo ad secundam partem, quia non magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessario tale determinans.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quod iuxta S. Tho. in hoc fundamento, quod vt superius iam dictum est, primum in vnaquaque re est naturale, vtpote à [illegible], & consequenter prima operatio cuiusque rei est naturalis, vtpote in quantum naturae rationem habet proueniens. Et quoniam operatio rei naturalis, opus est actoris naturae illius: ideo vniuersaliter omnis prima operatio & naturalis est, & actori naturae attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, eo quod libera est: quoniam etiam in ipsa libera potestate natura rationis primum locum obtinet, vt ex supradictis iam patet. Vnde ad obiectionem contra primam propositionem respondendo dicitur, quod propositio illa intelligitur in communi. Et intendit quod prima operatio cuiusque rei inest illi ab agente, id est, inest illi ratione eius quod habet ab agente. Nec refert vtrum illud quod habet ab agente, concurrat ad talem operationem effectiue proprie, sicut ignis calefacit, aut per modum principii formalis, vt quidam ponunt, motu grauitatem concurrere. Comparatio enim adducta in litera, similitudinem denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod verò obiicitur de resolutione operationis in duas radices, scilicet perfectionem & defectum, locum non habet in proposito: quoniam aequiuocatio ibi committitur. Nam defectus tam naturae quàm operationis est duplex, scilicet negatiuus, puta quia non est infinitae & [illegible] perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui consistit in carentia perfectionis aptae natae haberi, & debitae naturae intellectuali. Et propterea si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, quamuis non negatiuas in id quod est ab actore naturae illius, oportet defectum operationis in aliquem defectum priuatiuum acceptae naturae reducere: vt optime manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiae à natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. Quoniam non est par ratio, quod primus actus sit naturalis, & quod alii: sicut non est par ratio de fundamento, & consequenter se habentibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & conseruari nihil facit ad propositum, quoniam haec sunt per accidens.

¶ Ad dubium autem ex autoritate August. occasionatum, breuiter dicitur, sustinendo dictum August. à S. Tho. ratificatum: quod, vt patet ex dictis & ex litera, tenere angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libera voluntate: non deducitur ad hoc quod Deus sit malus, sed ex communi suppositione quod Deus sit optimus: & quod non sit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiae, quod scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorantia enim quod primus motus voluntatis est naturalis, arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expresse san. Tho. supponit cum aduersariis oppositum Manichaeae haeresis: & coassumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile, sed ostensiue concludit intentum, vt patet in formatione corporis.

¶ Ad obiectionem primam contra conclusionem non oportet aliter respondere, quàm in litera habetur. Ad secundam vero negatur secũda pars consequentis: quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturae determinabat ad rectitudinẽ. Non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis: secundus autem liber. Et scito quod haec Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in q. disp. de daemonibus, articulo 4.

¶ *Num angelus in primo instanti sui esse solum mereri potuerit.*

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit duplex. Primum ex Scoto, vbi suprà, contra hoc quod dicitur, quod angelus potuit in primo instanti mereri. Prima enim operatio angeli non erat sua, sed actoris naturae apud te: ergo in ea non potuit mereri, tenet sequela: quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum: quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. Non totaliter naturalis. Tum quia in purè naturalibus non meremur, nec demeremur. Tum quia apud Sanct. Thomam respectu cuiusque actus viator est liber, quo ad exercitium actus, ergo operatio prima est secundum quid libera. Et si sic est, cur voluntas, vt libera, non potuit apponere aliquam circunstantiam deformitatis. Nulla enim ratio de hoc apparet. Et confirmatur: quia si fuit libera quo ad exercitium actus, ergo poterat elicere illum actum, & non elicere: ergo poterat peccare peccato omissionis, & non commissionis.

¶ Ad haec breuiter dicitur, quod operatio angeli prima fuit quidem naturalis, quo ad specificationẽ & rectitudinẽ actus: Ita quod natura angeli determinat ipsum ad hoc quod primũ eius velle sit cõsonũ naturae volẽtis, hoc enim est volũtatẽ inchoare actũ sub ratione naturae, i. rei determinatę, ita ad hoc quod nõ ad oppositum, & ita ad rectitudinẽ quod nõ ad oppositũ. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finẽ & naturae actorem, & seipsum, & ad se intẽse amãdũ ita quod nõ ad oppositũ, quod primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitium actus: quia nõ necessitatur voluntas angeli nẽcessitate naturę ad eliciẽdũ hunc actum in primo instanti, quamuis si exeat in actũ, ad actum naturae cõsonum naturali necessitate determinata sit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit autem voluntas libera circunstantiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinem eius determinata est à natura. Omissionem autem actus quamuis potuisset incurrere, alioquin libera nulla fuisset, non tamen potuit omissionis peccatum incurrere: quoniam peccatum omissionis rationem voluntariae declinationis p̃reincludit: ac per hoc actũ voluntatis nõ rectum habet necessario annexũ. Iam autẽ dictũ est, quod voluntas angeli determinata naturaliter, est ad rectitudinem primi actus: & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis, qua non potuit esse commissionis.

¶ In responsione ad quartum occurrit dubium in sequenti artic. tractandum.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. dicitur enim Ezech. 28. Ambulasti perfectus in viis tuis à die conceptionis tuae, donec inuenta est iniquitas in te. Sed ambulatio, cum sit motus continuus, requirit aliquam morã. Ergo aliqua mora fuit inter creationẽ diaboli, & eius lapsum.

2 ¶ Praeterea, Orig. dicit* quod serpens antiquus non statim supra pectus & ventrem suum ambulauit, per quod intelligitur eius peccatũ. Ergo diabolus non statim post primum instans suae creationis peccauit.

3 ¶ Praeterea, Posse peccare commune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationem hominis & eius peccatum. Ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatum.

4 ¶ Praeterea, Aliud instans fuit in quo diabolus peccauit, ab instanti in quo creatus fuit. Sed inter quaelibet duo instantia cadit tempus medium. Ergo aliqua mora fuit inter creationem eius & lapsum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 8. de diabolo, quod in veritate non stetit. Et sicut Aug.* dicit 11. de Ciu. Dei, oportet vt hoc sic accipiamus, quod in veritate fuerit, sed non permanserit.

Lib. 11. de Ciui. Dei, cap. 15. parũ ante med. tomo 5.

CONCLVSIO.

¶ *Probabilius est, & sanctorum dictis magis consonum, angelum statim post primum instans suae creationis peccasse, praecipue si fuit in gratia creatus: non inconuenit autem, si non fuit in gratia creatus, moram aliquam fuisse inter creationem & lapsum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior & sanctorum dictis magis cõsonans est, quod statim post primum instans suae creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse est dicere, si ponatur quod in primo instanti suae creationis in actum liberi arbitrii proruperit, & cum gratia fuerit creatus, vt suprà diximus. c Cum enim angeli per vnum actum d meritorium ad beatitudinem perueniant, vt suprà dictum est, e si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimẽtum praestitisset peccando. Si verò ponatur, quod angelus in gratia creatus non fuerit, vel quod in primo instanti actum liberi arbitrii non potuerit habere, nihil prohibet aliquam moram fuisse inter creationem & lapsum.

Q. 62. art. 5. 313. D. 160.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoq; in sacra scriptura intelliguntur metaphoricè motus spirituales instãtanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrii tendentis in bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quod Orige. dicit, quod serpens antiquus non à principio, nec statim supra pectus ambulauit, propter primum instans in quo malus non fuit.

¶ Ad tertium dicendum, quod angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem. e Et ideo nisi statim post primum instans in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum praestitisset beatitudinis, fuisset confirmatus in bono. Sed non est similiter de homine. Et ideo ratio non sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, quod inter quaelibet duo instantia esse tempus medium, habet veritatem in quantum tempus est continuum, vt probatur in 6. Physic. Sed in angelis, qui non subiacent caelesti motui, qui primo per tempus continuum mensuratur, accipitur tempus pro ipsa successione operationum intellectualium vel etiam affectionum. Sic igitur instans primum in angelo intelligitur respondere operationi mentis angelicae, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem: quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane. Et haec quidem operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac operatione quidam per matutinam cognitionem ad laudem verbi sunt conuersi: quidam verò in seipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, vt Aug. dicit 4. super Gen. ad lit. Et sic prima operatio fuit omnibus communis: sed in secunda sunt discreti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni: sed in secundo fuerunt boni à malis distincti.

a Super Quaestionis sexagesimaetertiae Articulum sextum.

Titulus clarus est. Comment.

¶ In corpore tria facit. Primo vtramq; opinionẽ refert & comparat. Secundò radices primae: Tertiò radices secundae ponit.

¶ Quo ad primum duo dicit, s. opiniones & negatiuam, scilicet non fuit mora, praefert ex autoritate, & ex probabilitate rei in se.

¶ Quo ad secundũ duas radices ponit, scilicet angelum prorupisse in actũ liberi arbitrii in primo instanti: & quod fuit creatus in gratia. Ex his enim adiuncto tertio illo fundamento, scilicet quod per vnum actum pergũt ad beatitudinẽ, sequitur quod statim beatitudinẽ accepissent, nisi statim impedissent.

¶ Quo ad tertium dicit, quod quocunq; horum duorum negato sequitur oppositum, vbi aduerte, quod licet etiam negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationẽ & casum, vt Scot. negat, tamen quia hoc fundamentum tertium ex philosophiae principiis euidenter sequitur, non connumerauit illud S. Tho. cum illis duobus, de quibus diuersae sustinentur opiniones.

¶ *Num angeli in gratia creati in primo instanti beatitudinem accepissent, et per vnicum actum, nisi impedimentum praestitissent peccando.* Quaestio.

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnum valde: quia secundum instans fuit libertatis & meriti, ita quod liberum fuit omnibus immediatè, post creationis instans mereri & demereri: ergo erant omnes viatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, quod angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent, nisi, &c. Falsum est secundo, quod per tantum vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant: quia vnum omnes habuerunt. Repugnat & tertio, quod via angelorum vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen possit post illam impedimentum praestari: haec sunt quae hanc S. Tho. doctrinam difficilem reddunt.

330.

¶ Ad haec breuiter dicendum est, quod vt apparet ex quolibetis S. Thomae quolibeto 9. art. 8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterũ ita est via, quod non terminus. Alterum verò est simul via & terminus, via, inquantum est ex libero arbitrio. Terminus, inquantum consummatè à Deo perfunditur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris ad Deum, idem instans est conuersionis & infusionis gratiae: Et vniuersaliter quemadmodum in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secundum instans libertatis & meriti dupliciter intelligi potest, primo modo vt viae distinctae contra terminum, & sic negatur. Alio modo, vt in termino viae, & sic conceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito, & beatitudine: quoniam actus ille vt inchoat ex libero arbitrio, & gratia, meritorius est. Inquantum verò completur per gloriam, beatitudo est. Et sic verificantur omnia dicta: & quod statim post primum actum beatitudinem acceperint: & quod per vnum tantum actum meritorium perueniant ad beatitudinẽ, vnum scilicet vt viam, cum quo stat quod exigatur alter vt terminus. Et sic stat, quod post vnum vt viam possit impedimentum praestari, per alterum vt terminum. Via enim pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus constat. Et haec est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multae Scoti in 2. dist. 5. in responsione ad quaestio. moram in dist. 4. & duo dicta S. Th. impugnat. Primum est, quod in secundo instanti simul fuit meritum & praemium. Quia meritum praecedit duratione praemium: vt ex quaest. praecedente probatum fuit, ex ratione gratiae perfectae & imperfectae secundum statum. Secundum est quod in secundo instanti quidam posuerunt obicem. Quia merentes vsque ad nunc praemiationis, in illo nunc praemiati sunt: sed omnes per te meruerunt vsque ad nunc praemiationis: quia vsque ad secundũ nunc quod apud te est nũc praemiationis: ergo omnes praemiati sunt: & sic nullus peccauit. Maior probatur, Tum quia in nunc praemii nõ sunt amplius in via, ponentes autem obicem sunt in via. Tum quia homo in tota vita sua existens in merito, in instanti mortis nõ potest demereri, aut obicẽ ponere quia praemiatur: meruit enim vt daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autẽ

Universidad de Deusto Biblioteca

ctus, supposito quod via omnium angelorum fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu morulis apud te.

¶ Ad primũ respondetur, quod meritũ dupliciter contingit viæ puræ, & vt termini. Et quod meritum puræ viæ præcedit duratione præmium. Sed meritum vt in termino potest esse simul cum præmio. Nec sequitur quod simul sit gratia perfecta & imperfecta sed quod simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritum enim quẽadmodũ dupliciter contingit, s. vt in via, & vt in termino: ita infert imperfectionem gratiæ: vel vt in via, vel in termino. Et propterea ex ratione meriti rationabiliter infertur, quod merens prius duratione meruit, quàm premiatus est vt hic intulit S. Tho. Nõ tamen infertur, quod nullum instans meriti sit instans premij. Ex eo enim quod meritum oportet esse in termino viæ, & in via, necesse est duratione precedere præmium, & gratiã esse imperfectã secundũ statũ: Ex eo verò, quod post meritum viæ sequitur meritũ termini, necesse est simul esse meritũ illius instantis cũ præmio: & esse terminũ gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace minus bene intellectus est S. Tho. ab his, qui dixerunt doctrinam S. Tho. in summa hac non esse eam quam in quolib. tradiderat. Iam enim apparet hã doctrinã sine illa nõ posse saluari, veruntamen diligenter aduerte, quod licet in sua opinione hic & ibi non discrepet, quia vtrobique tenet duplicem actum meritorium cõcurrisse. Alterũ vt viã duratione precedentẽ præmiũ: alterũ vt terminũ natura tantũ precedentẽ. In hoc tamen difformitas quædã est, quod vbi nõ reputauit falsam opinionẽ dicentẽ, vnum tantũ fuisse actum meritorium, illum. s. vt in termino fuit. & nullũ precessisse meritorium vt in via: quã tamẽ opinionẽ hic reputauit falsam, dum in q. precedẽte expresse voluit meritũ precedere duratione premiũ. Nec hoc est mirum consideranti quod continue intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quã pro rationabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittẽda est, & applicãda ad meritũ in termino. Ideo enim sic diligenter illã est prosecutus, quia suã opinionẽ illa egere doctrina videbat: cuius signũ est, quòd argumenta in opposito soluit ex illa doctrina. Et tamẽ cõstat quod ipse per se illam opinionem elegerat ibidẽ. Et cõstat etiã quod mos eius & omniũ, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secũdũ propriã scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa cõmunia esse & suæ & illi opinioni, ideo ex doctrina vtrique communi responsiones construit communes: & hæc bene nota.

274 Li. 6. Phys. tex. 2. & sequent. to. 2 b 308. 427.

¶ Ad secundũ verò dicitur, quod mereri vsq; ad nũc præmiationis cõtingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidẽ modo verũ est quod præmiantur, sed non primo modo. Et ad primã probationẽ in oppositũ dicitur, quod in nũc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obiectum tanquam in termino viæ existentes. Ad secundam vero dicitur, quod in termino vitæ hominis cõsummatur meritũ cuiusq;. Nec videtur verũ, quod tũc sit impeccabilis, sed quilibet est liber vt in termino viæ existens quẽadmodum de angelo dictum est.

in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset formatus in bono. Sed non est simile de homine. Et ideo ratio non sequitur.

¶ Ad quartũ dicendum, quod inter quælibet duo instantia, esse tẽpus medium, habet veritatẽ inquantum tempus est continuum e vt probatur in 6. Physi.* Sed tamẽ in angelis, qui nõ sunt subiecti cælesti motui, qui primo per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus c. Sic igitur instans primum in angelis intelligitur respondere operationi mentis angelicæ, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem, quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane. Et hæc quidem operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac operatione quidam per matutinam cognitionẽ ad laudem verbi sunt conuersi. Quidam verò in seipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, vt Augustinus* dicit 4. super Genes. ad literam. Et sic prima operatio fuit omnibus cõmunis. Sed in secunda sunt distincti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni, c sed in secundo fuerunt boni à malis distincti.

Quæstio. ¶ *Nam vnus & idem actus angeli sit primus naturalis, & meritorius.*

¶ In responsione ad tertium, dubiũ est non paruum. Quia hæc videntur sibi inuicem repugnantia, scilicet quod actus vnus angeli sit primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius, ergo est informatus gratia: & nõ sufficit esse habentis gratiam, vt patet. Et rursus, ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deũ vt principium gratiæ, & obiectum beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deũ ordinat. Et quia est primus: ergo actualiter tẽdit in Deum vt obiectũ Beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quã virtualiter: sicut vniuersaliter id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Cõstat nanque quod actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est naturalis siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem: ergo non est meritorius. Et de exercitio quidẽ patet: quia sic nullo modo actus esset liber & consequẽter nullo modo meritorius. De specificatione verò deducitur facile: quia si actus ille sisteret ad obiectum naturale, ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo, ergo non informatur gratia: ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio: quia S. Tho. in q. de malo. q. 16. ar. 4. vult naturalitatem primi actus angelici esse talem, vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶ Ad hãc obiectionem dicitur, quod si verba S. Thomæ ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis non dixit illum actum angeli esse naturalẽ absolute, sed esse naturalem motũ in bonũ. Ita quòd naturalitas vt prius declaratum est, determinat actum non simpliciter, sed in ordine ad obiectum. Et nũc adiungimus quod determinat actum in ordine ad tale obiectum, s. bonũ. Vnde intentio S. Tho. est accipiendo naturale vt distinguitur contra liberum, dicere, quod primus actus angeli non fuit totaliter liber libertate, quæ nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato, s. ad bonũ & malum: sed fuit motus naturalis quo ad hoc, quod tẽderet in bonũ: quia nõ poterat esse malus. Et nõ quo ad hoc, quod terminaretur ad obiectum purè naturale: vt sic naturalitas determinet actum quo ad specificationem à bono, siue naturali siue supernaturali. & determinat obiectũ naturale sic, quòd nõ ad oppositũ eius, id est malũ, nõ autem sic, quòd nõ ad aliud quodcunque, quia potest esse simul ad aliud non oppositum, sed perficiens: quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primò quia tendit naturaliter, id est non libere, in bonum. Secundo, quia tendit necessario in obiectum vel purè naturale, puta si nõ habuit gratiam vel non dissonum à naturali, sed perfectiuum eius, puta si creatus fuit in gratia. Et per hanc met distinctionem vltimam patet quomodo intelligenda est doctrina S. Tho. in q. de malo. Quoniam tendere in supernaturalia contingit dupliciter, s. absolute, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute, est tẽdere in ea indifferenter, & per hoc bene vel male. &c. Tendere verò in ea vt conformia naturalibus, arctatur ad tendere bene: eo quòd malũ est præter naturã. Et quia iã dictũ est, quòd angelus in secũdo instanti liber fuit ad bonum & malũ. In primo aũt ex natura ad bonũ determinatus est: consequens est quòd non potuit tẽdere in primo instanti in naturalia & super naturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hęc sit mẽs S. Tho. patet: quia cõstat, quòd apprehẽdere naturale & super naturale, vt perfectio est naturalis, simul nõ inconuenit, quãuis absolutè sit impossibile. Vnde ex hoc, quod angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur quod non potuit peccare tunc, cum oportebat ipsum in naturalia ferri. Cum hoc tamen stat, quod simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale vt perfectionem naturalis, eo modo quo finis vlterior est perfectio finis anterioris ordinati in illum. Quẽadmodum vniuersaliter simul apprehendere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶ *Num angeli in primo instanti suæ creationis meruerint vitã æternam.*

¶ Circa eandem responsionem dubium aliud occurrit. An angeli in primo instanti verè & propriè meruerint vitam æternam. Si enim dicitur quòd sic, ergo habuerunt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cum electio eorum sit inflexibilis, ergo redditi sunt omnes impeccabiles: quod est hæreticum. Si verò dicitur quod non, ergo non amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis, ergo nullo modo meruerunt, quod est oppositum doctrinæ tuæ. Secunda consequentia est per se nota: quia meritum non est nisi per actum charitatis: cuius obiectum constat esse Deum, vt obiectum supernaturalis beatitudinis. Prima verò probatur, quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali, non enim datur tertia. Sed non naturali: quia illa non se extendit suprà obiectum naturale: vt patet, ergo. Si non electiua, nullo modo amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis: quod erat deducendum.

¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primò quod non propriè meruerunt. Tum quia S. Tho. in responsione ad tertium dicit, illum motum fuisse naturalem. Tum quia in responsione ad quartum expresse dicit, quod primum instans respondet operationi, qua mens angelica conuersa est in seipsam. Tum propter rationem in oppositum adductam: quia, s. vere meritum est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione, credunt enim quod angelus in primo instanti ad naturalia tantum se conuerterit, cum gratia tamen: & ideo meritorius non fuerit. Quod tamen est impossibile: quia ad rationem actus meritorij non sufficit, quod sit actus non malus habentis gratiam: sed exigitur, quod sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuiusque actus spectantis ad quemcunque habitum, exigitur, quod informetur illo habitu. Alioqnin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo modo aliquid habet ab habitu nisi per informationẽ. Si autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis, quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter in obiectum charitatis tẽdit, vt probatum est, restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo ex ratione verè & propriè meriti. Nihil enim aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficiente, quis vitam æternam mereatur: hoc autem omnibus fuit commune: quoniam beatitudinem quam meruerunt inquit S. Tho. fuerunt quidam priuati: sufficienter autem meruisse intellige vt in via, non vt in termino: nisi perseuerantes vsque ad finem. Tertio, ex solutione obiectionum. Iam enim declaratum est quomodo motus ille non fuit naturalis absolutè, sed in bonum.

¶ Quod vero in responsione ad quartum dicit S. Th. nihil obstat, quia vt ibi patet, non loquitur de conuersione angeli in se absolute, sed per cognitionem vespertinam: vt distinguitur contra matutinam propriè dictam, quæ est illa beata. Et intendit, quod duo distantia attenduntur penes duas operationes angelicas, quarũ vna succedit alteri: & prima est vespertina, secunda matutina: sed sub prima vespertina, si erant in gratia, comprehenditur omnis cognitio citra beatam, quæ sola est matutina: ita quod cognitio vespertina distinguitur in naturalem & reuelatam. Et similiter omnis conuersio in se & in Deum citra conuersionẽ fruitionis. Patet autem hanc esse verè mentem literæ. Tum quia expresse loquitur de vespertina conuersione: vt distinguitur contra matutinam. Tum quia de successione solicitus erat. Constat autem, quod quotquot operationes simultaneas ponimus, non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis, sed ad vnum tantum instans spectant: & ideo non fuit opus illud multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Designauit autem illud magis ab actu naturæ, s. conuersionis in se: quia ille fundamentum est omnium & certior. Quum autẽ quæritur aut dilectione electiua, &c. respondetur, quòd quum dilectio electiua significet idem quòd libera, dilectio nõ solum quo ad exercitium, sed etiam quo ad specificationem actus: & hæc sit duplex, distinguendum est iuxta suprà dicta. Et dicendum, quòd quædam est dilectio libera totaliter, & quædam non totaliter. Et loquimur de libertate naturaliter conueniente voluntati creatæ. Illa est libera totaliter, quæ est etiam libera ad bonum & malum. Nam hæc libertas nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato. Illa vero est libera, sed non totaliter: quæ quamuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamen ad bonum & malum. Vnde angelus diligens Deum libera seu dilectione electiua, non totaliter in primo instanti: quia non potuit tunc eligere malum. Quando verò dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit esse ante secundum instans. Posset quoque dici, quòd illa dilectio fuit naturalis non angelo absolutè, sed habenti gratiam in primo instanti sui esse, & tunc operanti: quemadmodum ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans à gratia [illegible] quòd liberum arbitrium si supernaturalibus se immiscet, determinatur ad [illegible] formiter gratiæ se habendum. Et sic quamuis dilectio naturalis absolutè [illegible] tendat ad supernaturalia, dilectio tamen naturalis habentis gratiam in primo instanti tendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis, quia determinata ad vnum, ad conforme scilicet gratiæ, ita quod non ad oppositum. Et hæ duæ responsiones in idem redeunt.

¶ Circa prædicta adhuc non quiescit intellectus, sed dubium consurgit. Quia si angeli omnes in primo instanti verè meruerunt per actum dilectionis [illegible] vt obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secundo instanti [illegible] bantur ad actualiter dirigendum actum suum in obiectum charitatis [illegible] peccauerunt eligendo bonum non cum debita subiectione ad Deum. Sed non

peccauerunt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequentia probatur: quia præceptum charitatis est affirmatiuum: & obligat pro principio ad actualiter amandum, quod constat impleri à quolibet habente charitatem: quia in primo actu in Deum tendit vt sui suorumque omnium finem: & sic omnia sua consequentia, modo non repugnent virtualiter, tendunt in obiectum charitatis, virtute, s. primi actus. Secunda vero consequentia probatur sic. Elligere bonum absque actuali ordinatione ad Deum immediate post primum actum charitatis, non est malum, imo est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instanti apud S. Th. vt patet ex supradictis, ergo male dictum fuit peruersitas, quod sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶ Ad hoc dicitur, quod argumentum procedit ex malo intellectu dictorũ S. Th. Imaginatur nanque quod primum peccatum angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamen peccauerit faciendo actum contra illam regulam. Licet enim ex parte intellectus solũ fuerit incõsideratio, liberum tamen arbitrium cum illa inconsideratione non solum elegit sine illa, sed contra illam moraliter, non obiectiue: sicut si incidens aliquid absque regula, incidas obliquè. Actus enim tunc non solum fit absque regula, sed contra regulam. Potest autem sic angelum peccasse, quia superbiæ peccatum commisit. Superbiam enim contrariè opponi humilitati, & diuinæ regulæ, quoniam vt Aug. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à virtute charitatis, quam in primo actu habuit voluntate superbiendo. Posset quoque dici, quod angelus in secundo instanti, quia erat primum & vltimum totalis suæ libertatis ad bonum & malum, determinabatur deliberatione de fine vitæ suæ, sicut homo in principio suæ libertatis.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor. Primo radices duas diuersimode opinandi, secundo opinionem Damasceni penes primam radicem tractat: tertio opinionem Gregorij penes secundam. Quarto comparat eas adinuicem, & tam opiniones quàm radices.

¶ Quo ad primum radices, s. pronitatem ex parte peccantis, & motiuum ex parte obiecti.

¶ Quo ad secundum Auctor dicit. Primo opinionem, quòd de inferiori ordine fuerunt mali, & quod maior inter prælatos terrestribus fuit primus ex prima radice. Secundo, quomodo superficie tenus suppetere videtur hæc opinio secundum Platonicos. Tertio reprehendit illud suppositum. Quartò ostendit quomodo potest bene intelligi opinio Damasceni, & omnia clara sunt.

¶ Quo ad tertium ex secunda radice, & quod superiores peccauerunt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶ Quo ad quartum comparat opiniones ex radicibus quo ad probalitatem: & dicitur secunda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatem: & dicit quòd nõ propterea prima iudicanda est falsa, quia etiam in his habet locum secunda radix, omnia clara.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. Dicitur enim Ezech. 28. Tu Cherub extentus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, vt Diony. dicit 7. ca.* angelicæ hierar. Ergo angelus qui fuit supremus inter peccantes, nõ fuit supremus inter omnes.

2 ¶ Præterea, Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur angelus qui fuit supremus inter omnes, peccauit, sequitur quòd ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. Quod est inconueniens.

3 ¶ Præterea, Quanto aliquid magis inclinatur in aliquid, tanto minus potest ab illo deficere. Sed angelus quanto est superior, tanto magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest à Deo peccando deficere. Et sic videtur quòd angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Gre.* in homil. de Centum ouibus, quòd primus angelus qui peccauit, dũ cunctis agminibus angelorum prælatus eorum charitatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum peccatum angeli ex arbitrii libertate processerit, consonum magis est supremum angelum inter peccantes, fuisse supremum inter omnes.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod in peccato est duo considerare, scilicet pronitatẽ ad peccandum, & motiuũ ad peccandũ. Si ergo consideremus in angelis pronitatem ad peccãdum, minus videtur quod peccauerint superiores angeli, quàm inferiores. Et propter hoc Damasc.* dicit, quod maior eorum, qui peccauerunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam Aug. recitat in lib. de Ciuit.* Dei octauo & decimo. Dicunt enim quod oẽs dij erant boni. Sed dæmonũ quidam boni, quidã mali. Deos nominantes substãtias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius: dæmones verò substantias intellectuales quæ sunt à globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abiicienda hæc opinio tanquam à fide aliena: quia tota creatura corporalis administratur à Deo per angelos, vt Aug.* dicit tertio de Trinitate c. Vnde nihil prohibet dicere inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora, superiores verò ad administrãdũ corpora superiora, supremos verò ad assistendum Deo. Et secũdũ hoc Dam.* dicit, quod illi qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus. In quorum etiam ordine aliqui boni angeli permanserunt. Si verò consideretur motiuum ad peccandũ, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit enim dæmonum peccatum superbia, vt supra dictum est c. Cuius motiuum est excellentia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Gre.* dicit, quod ille qui peccauit fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum angeli non processit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio. Vnde magis videtur consideranda esse ratio quæ sumitur à motiuo ad peccãdum. Non est tamen inde alij opinioni præiudicandum, quia etiam in principe inferiorum angelorum potuit esse aliquod motiuum ad peccandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Cherubin interpretatur plenitudo scientiæ, seraphin interpretãtur ardentes, siue incendentes. Et sic patet quòd cherubin denominatur à scientia quæ potest esse cum mortali peccato: c Seraphin verò denominatur ab ardore charitatis, quæ cum peccato mortali esse non potest. Et ideo primus angelus peccans non est denominatus Seraphin, sed Cherubin.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuina intentio non frustratur, nec in his qui peccant, nec in his qui saluantur. Vtrorunq; enim euentum Deus præcognoscit, & ex vtroque habet gloriam, dum hos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa verò creatura intellectualis dum peccat, à fine debito deficit. Nec hoc est inconueniens in quacunque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est à Deo, vt in eius arbitrio positum sit agere propter finem.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd quantacunque inclinatio ad bonũ fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium eam non sequi.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum octauum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua, Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu. Cæteri dæmones sunt subditi primo, ergo eius suggestiõe peccauerunt. Antecedẽs probatur autoritate Christi, Matth. 25. diabolo & angelis eius, id est nuntiis & ministris eius. Consequentia probatur, quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna, quod probatur secundæ Petri 2. A quo quis, &c. Comment. 327. c

ARTICVLVS VIII.

a *Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod peccatum primi angeli peccantis non fuit aliis causa peccãdi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt, vt Damasc. dicit.* Ergo peccatum vnius non fuit aliis causa peccandi.

2 ¶ Præterea, Primum peccatum angeli non potest esse nisi superbia, vt supra* dictum est. e Sed superbia excellentiam quærit. Magis autem excellentiæ repugnat, quòd aliquis inferiori subdatur quàm superiori. Et sic non videtur quod dæmones peccauerint per hoc, quòd voluerunt subesse alicui superiorum angelorũ potius quàm Deo. Sic autem peccatum vnius angeli fuisset aliis causa peccandi, si eos ad hoc induxisset vt sibi subiicerentur. Non ergo videtur quòd peccatum primi angeli fuerit causa peccandi aliis.

3 ¶ Præterea, Maius peccatum est velle subesse alteri contra Deum, quàm contra Deum alteri velle præesse: quia minus habet de motiuo ad peccandum. Si ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi in hoc, quod eos vt sibi subiicerentur, induxit, grauius peccassent inferiores angeli, quàm supremus. Quod est cõtra illud Psal. 103. Draco iste, quẽ formasti. Dicit * glos. Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apoca. 12. quòd Draco traxit secum tertiam partem stellarum.

CONCLVSIO.

¶ *Primi angeli peccatum fuit aliis causa peccandi, non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi: non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens. Cuius signum ex hoc apparet, quòd omnes dæmones illi supremo subduntur, vt manifestè apparet per illud, quod dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Habet enim hoc ordo

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi suprà contra hoc scilicet, quod secundum instans est mora indiuisibilis in se, seu instantanea. Tum quia angeli peccauerunt pluribus peccatis diuersarum specierum, & non simul, sed ordine quodam. Tum quia peccatum malorum angelorum tentauit homines: ita quòd Apoc. 12. Victoria tentationis in laudem, & excellens meritum bonis ascribitur. ergo & tenet sequela. Tũ quia si in instãti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facillimum fuisset, prælium inter eos. Tum quia mali prius peccauerunt, deinde tentauerunt, & vltimo victoria bonorum resistentiũ subsequuta est. Non ergo instantanea fuit mora pugnæ & meriti.

Anot. 327. 2. di. 6. ar. 3 & di. 34 in expone. li. ad 2. Lib. 2. c. 4. de fide Cathol. Art. 2. huius q.

¶ Ad hæc dicitur breuissime, quod totus ille ordo tam peccatorũ, quàm pugnæ & victoriæ, &c. quum sit ordo operationum indiuisibilium seu instantanearum, non est ordo durationis, sed naturæ & præsuppositionis. Quẽadmodũ quotcunq; illuminationes ordinatæ in eodem sunt instanti: victoriæ autem instantaneæ apud eos qui non sunt naturæ discursiuæ, sed omnia completè habent in instanti, summæ sunt laudis: quamuis apud nos qui cum continuo & tempore intelligimus pro nihilo habeantur.

In glos. ordinaria ibi & dicitur esse Aug.

Super

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum nonum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶In corpore vna conclusio responsiua: Plures remanserunt quàm ceciderunt. Probatur: quia præter naturam inuenitur in paucioribus: peccatum autem est cõtra naturam angelorum: ergo.

117.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶In corpore duo. Primo distinctionem trimembrem ponit. Secundo iuxta singula membra conclusiones. Distinctio est, cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio, Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta, probatur dupliciter. Primo quia consequitur naturam simplicem. Secundo, autoritate Dionysij. Secūda. Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca, & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. Aliis autem plura & clarius. Tertia, Cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata.

diuinæ iustitiæ, vt cuius suggestioni aliquis cõsentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna, secundum illud 2. Pet. 2. A quo quis superatus est, huic seruus addictus est.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod licet simul dæmones peccauerint, tamen peccatum vnius potuit esse aliis causa peccandi. Angelus enim non indiget ad eligendū, vel exhortandum, vel etiam consentiendum temporis mora: ᶜ sicut homo, qui deliberatione indiget ad deligendum & ad consentiendum, & locutione vocali ad exhortandum: quorum vtrumque tempore agitur. Manifestum est autem, quod etiā homo simul dum aliquid iam corde concepit, in eodem instanti incipit loqui. Et in vltimo instanti locutionis, in quo aliquis sensum loquentis capit, potest assentire ei quod dicitur: vt patet maxime in primis conceptionibus, quas quisq; probat auditas. Sublato ergo tempore deliberationis, quod in nobis requiritur in codē instanti, in quo primus angelus suā affectionem intelligibili locutione expressit, possibile fuit aliis in eam consentire.

¶Ad secundum dicendum, quòd superbus cæteris paribus magis vult subesse superiori quā inferiori. Sed si aliquam excellentiam consequatur sub inferiori, quam sub superiori consequi non possit, magis eligit inferiori subesse quàm superiori. Sic igitur non fuit contra superbiam dæmonum, quod subesse inferiori voluerunt in eius principatum consentientes: ad hoc enim principem & ducem habere volentes, vt virtute naturali suam vltimam beatitudinem consequerentur: præsertim quia supremo angelo naturæ ordine etiam tunc subiecti erant.

Q.62.ar.6. 226. D.1158. & 121.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut suprà * dictum est, ᶜ angelus non habet aliquid retardans, sed secundum suam totam ᵈ virtutem mouetur in illud ad quod mouetur, siue in bonum, siue in malum. Quia igitur supremus angelus maiorem habuit naturalem virtutem, quàm inferiores, intensiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.*

328. Li.2.Ethi. c.6.à med. to.5.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerunt de angelis, quàm permāserunt. Quia, vt dicit Philosophus, malum est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus.

2 ¶ Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniuntur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quàm boni: secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

3 ¶ Præterea, Angeli distinguuntur secundum personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt quàm cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

CONCLVSIO.

¶ *Plures Angeli permanserunt in gratia, quàm peccauerunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd plures angeli permanserunt quā peccauerūt. Quia peccatū est contra naturalem inclinationem. Ea verò quæ contra naturam fiunt, vt in ᵈ paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus. D.839.

¶AD PRIMVM ergo dicendū quod Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus ᵈ malum cõtingit ex hoc quod sequūtur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis aūt nō est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum. D.295.

¶ Ad tertium dicendum, quod secundum illos qui dicunt quod diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus, manifestum est quod non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantùm. Secundum verò illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine, probabile est quòd de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra scriptura tamen nomina quorundam ordinum vt Seraphim & Thronorum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatum & Principatuum, quia hæc nomina sumuntur à scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia. ᶜ

a 326

QVAESTIO SEXAGESIMAQVARTA DE POENA DAEMONUM, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, de obtenebratione intellectus. ¶ Secundò, de obstinatione voluntatis. ¶ Tertiò, de dolore ipsorum. ¶ Quartò, de loco pœnali ipsorū.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent, magis cognoscerent seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad magnam beatitudinem pertinere videatur: intantum quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis.

2 ¶ Præterea, Id quod est maximè manifestum in natura, videtur esse maximè manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maximè manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cum sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

3 ¶ Præterea, Cognitio rerum angelis conueniens est duplex, secundum Aug.* scilicet matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus: quia non vident res in verbo. Nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris. Vnde post vespere fit mane, vt dicitur Genes. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

4 ¶ Præterea, Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Aug.* dicit quarto super Genes. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent, nequaquam dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.

5 ¶ Præterea, Quamcunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo, aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux à tenebris vt Aug.* dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis.

¶SED CONTRA est quod Dio.* dicit 4. ca. de di. nom. quod data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus, sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autem naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

CONCLVSIO.

¶ *Cognitio naturalis in angelis peccantibus non est ab illis ablata, vel diminuta, gratuita verò speculatiua quorundam secretorum Dei, est diminuta: gratuita verò, quæ ferebantur in Dei amorem, est totaliter ablata.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est cognitio veritatis. Vna quæ habetur per gratiam: alia quæ habetur per naturam. Et ista quæ habetur per gratiam, est duplex. Vna, quæ est speculatiua tantùm, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia verò, quæ est affectiua producens amorem Dei. Et hæc propriè pertinet ad donum sapientiæ. ᶜ Harum autem trium cognitionum prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatē autem suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per substractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit * Dionys. quod dona naturalia in eis integra manent. Vnde ᵈ naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, nō est in eis totaliter ablata, sed diminuta: quia de huiusmodi secretis diuinis tantū reuelatur eis quantum oportet, vel mediantibus angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis effecta, vt dicit Aug. 9. de ci. Dei.* Non autem sicut ipsis sanctis angelis quibus plura & clarius reuelantur in ipso Verbo. A tertia verò cognitione sunt totaliter priuati, sicut & à charitate.

a *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶In corpore duo. Primo tractat opinionem Origenes. Secundo determinat veritatem.

¶Quo ad primum duo. Primo opinionē in duobus punctis & causa eorū, scilicet quod oēs mobiles præter Christū: causa primi, libertas: causa secundi, vnio Verbi. Secundo dicit hāc tanquam erroneam vitandam, ratione & autoritate. Ratio est quia esset ratio beatitudinis sanctorum. Autoritas, Christi.

¶Quo ad secundum tria dicit. Primo conclusionē responsiuam. s. dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. Secundo vnde huius causa sumenda sit ostendit, scilicet non ex grauitate tantum culpæ, quia omnes culpæ remissibiles sunt: sed ex conditione status, s. quod extra viam sint: quis hoc est angelis casus, quod hominibus mors. Tertio causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quod grauitatem culpæ non dixit S. Thomas non esse causam, sed non tantum esse causam: quia in rei veritate grauitas culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria: & ex genere, quia mortalis: & ex specie, quia superbiæ: & ex causa, quia ex malitia: & ex conditione peccantis, quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo quod iustum est, vt qui nō venialiter, sed vsque adeo delinquit, vt impotentem se faciat ad bene faciendum, hac pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quantumcunque maior sit culpa, remissibilitatem ex grauitate nō excludit. Aduerte secundo, quod causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamen: quoniā causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: quia, s. sunt iā extra viam. Conditio enim viatorum est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angelus cadendo fiat extra viam, sicut homo moriendo est, autem causa huius obstinationis & confirmationis: quoniā est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. Et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatā status conditionem ex autoritate Damasceni in litera, proponitur venanda obstinationis causa, s. principalis: vbi tria facit. Primò causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter, ergo appetit immobiliter. Et sic postquam semel elegit bonū aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia vero probatur. Tum, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehēsiuæ virtuti sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis sequitur apprehensionem singularē, & vniuersalis vniuersalem. Tum ex opposito, quia apprehēsionem mobilē sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrunque oppositorum: electio quoq; mutabilis est. Secundò confirmatur consueta differentia inter liberum arbitrium angeli & hominis. Tertio remittit se ad Ioannem alium in tertia parte de obstinatione hominum, cuius meminerat.

¶ *Nam ex eo quod angeli apprehendunt immobiliter, appetant & eligant immobiliter, & quænam præcisa & sufficiens causa sit immobilitatis in suis creaturis in aliquo obiecto.*

¶Circa antecedens assumptum occurrit dubium. Primò ex ratione discursus negati ab angelo, de quo suprà dictum est. Secundò: quia æquiuocatur de apprehensione: quoniam immobilitas conuenit apprehensioni naturali modo autē loquimur de apprehēsione practica supernaturali, respectu quorū peccatum est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurante mortem Christi, & postmodum dissuadente per vxorem Pilati. Tertio: quia erratur in radice immobilitatis: quoniam non discurrere non est sufficiens ratio immutabilis apprehēsionis: quoniam & immutabilis cognitio stat cum discursu, vt patet in conclusionibus geometricis. Et cum negatione discursus stat mutabilis cognitio, propter successionem cognitionum simplicium, quia cognoscens actu absque discursu, aliquid est in potentia ad cognitionē oppositi: vt si cognoscens quod omne totū est maius sua parte, esset in potentia ad cognoscendum oppositum per simplicē apprehensionem: vnde si per simplicem apprehensionem cognoscatur ratio aliqua alicuius conclusionis, & postmodum per simplicem apprehensionem apprehendatur ratio alia probabilior, ad oppositum intellectus flecti potest ad hāc secundam. Quartò: quia omittitur vera radix immobilitatis, scilicet connaturalitas. Ex eo enim quod aliquorum cognitio est naturaliter indita siue speculatiuè, siue practicè, oritur immutabilis apprehensio, vt patet in primis principiis. Ex hoc enim excluditur potentia ad oppositum, & non ex eo quod per simplicem apprehensionem cognoscitur, vt experimur in prima operatione intellectus. Quintò: quia si angelus apprehendit immobiliter, quum in primo instanti omnes apprehenderint Deum, vt obiectum beatificum, amabilem super omnia, & cætera: ergo semper hanc cognitionē practicam seruant, & sic in secundo instanti non peccauerunt.

¶ Circa consequentiam occurrit dubium, quo ad vtranque eius probationem, & simpliciter. Et quidē cōtra primam probationem arguit Scotus in 2. di. 7. Primò, aut intendis de motore sufficiente, aut insufficiente. Si de insufficiēte manifestè falsum est, quod oportet mobile proportionari tali motori, quamuis verū sit voluntatem moueri sic ab intellectu. Si de sufficiente, quamuis verum sit, mobile oportere proportionari motori, falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu voluntatis. Falsum quidem, vt in 25. dist. huius declarabitur. Repugnans vero, quia duo ex hoc sequuntur, primò quod angelus non potuerit peccare. Secundo, quod non solum post primam electionem, sed in prima vel ante primam electionem sit voluntas immobilis. Primū deducitur sic: intellectus ante peccatum immobiliter & rectè apprehendit, & mouit voluntatem, quia pœna non præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet: ergo voluntas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectum immobiliter tendit: ergo nunquam potuit peccare. Secundum verò sic: quia par ratio est de prima apprehensione & consequentibus: omnes enim immobiles sunt.

¶ Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primò, quod consequentia non valeat: quia sic etiam voluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundo, quòd differentia assignata inter voluntatem angeli & hominis non valeat, quia immutabilis est intellectus, quamuis in angelo sine discursu, in homine etiam cum discursu inueniatur: tamen in homine voluntas est mobilis: ergo & in angelis. Cōtra ipsam verò consequentiam obiicit idem Scotus ibidem: quia effectus communis in homine & angelo, oportet assignare causam vtrique communem: sed obstinatio est cōmunis affectus, & vnius rationis in vtroque, vt Aug. innuit de fide ad Petrum, cap. 3. Immobilitas autem apprehensionis, non est communis angelo & homini, ergo. Probatur minor: quia quum in hac vita nunquam immobiliter ar homo in malo

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod felicitas cōsistit in applicatione ad id quod superius est. Substantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. Vnde aliqualis ratio felicitatis esse potest homini, si cognoscat substātias separatas, licet perfecta eius felicitas sit in cognoscendo primā substantiā, s. Deū. Sed substantiæ separatæ cognoscere substantiam separatam est cōnaturale, sicut & nobis cognoscere naturas sensibiles. Vnde sicut in hoc nō est felicitas hominis, quod cognoscat naturas sensibiles, ita nō est felicitas angelo in hoc ᵈ quod cognoscat substantias separatas.

¶ Ad secundum dicendum, quod illud quod est manifestissimum in natura, est nobis occultum propter hoc quod excedit proportionem intellectus nostri, & non solum propter hoc quod intellectus noster accipit à phātasmatibus. Excedit aūt diuina substantia non solum proportionem intellectus humani, sed etiā intellectus angelici. Vnde nec ipse angelus secundum suā naturā potest ᵈ cognoscere Dei substantiā. Potest tamē altiorē cognitionē de Deo habere per suam naturā, quàm homo, propter perfectionem sui intellectus. Et talis cognitio remanet etiam in dæmonibus. Licet enim nō habeant puritatem, quæ est per gratiam habēt tamē puritatē naturę, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura.

¶ Ad tertiū dicēdū, quod creatura tenebra est cōparata excellētiæ diuini luminis. Et ideo cognitio creaturæ in propria natura, vespertina dicitur. Vespere enim est tenebris adiunctum, habet tamē aliquid de luce. Cū autē totaliter deficit lux, est nox. Sic igitur & cognitio rerum in propria natura, quādo refertur ad laudem Creatoris, vt in bonis angelis, habet aliquid de luce diuina, & potest dici vespertina. Si autem non referatur in Deū, sicut in dæmonibus, nō dicitur vespertina, sed nocturna. Vnde & in Gen. legitur, quod tenebras quas Deus à luce separauit, vocauit noctem.

¶ Ad quartū dicendum, quod mysteriū regni Dei, quod est impletū per Christū, omnes quidem angeli à principio aliquo modo cognouerunt, ᶜ maxime ex quo beatificati sunt visione Verbi, quam dæmones nunquā habuerunt. Non tamen omnes angeli cognouerunt perfectè neque æqualiter. ᶜ Vnde dæmones multo minus, Christo existente in mundo, perfectè mysterium incarnationis cognouerunt. Non enim innotuit eis, vt Aug.* dicit, sicut angelis sanctis, qui Verbi participata æternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autē perfectè & per certitudinē cognouissent ipsum esse filiū Dei, & effectū passionis eius, nūquā dominū gloriæ crucifigi procurassent.

b. 525. Lib. 9. de ciuit. Dei c. 21. cū procul à princ. to. 5.

¶ Ad quintum dicendum, quod ᵈ dæmones tribus modis cognoscūt veritatē aliquā. Vno modo subtilitate suæ naturæ. Quia, licet sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tamē lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundò, per reuelationem à sanctis angelis, cum quibus non conueniunt quidem per conformitatem voluntatis, conueniunt autē similitudine intellectualis naturæ, secundū quam possunt accipere quod ab aliis manifestatur. Tertio modo cognoscunt per experientiā longi temporis, non quasi à sensu accipientes, ᶜ sed dum in rebus singularibus completur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditā, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognouerunt futura, vt supra de cognitione angelorum dictū est. ᶜ

b 279. Q.57.ar.3. 445. 288.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum voluntas dæmonū sit obstinata in malo.*

c d. 350. 2.di.7.q.1. ar.2. Et veri.quæ. 24. ar.1. & ar. 2. cor. & mal. q.16. ar.5. 232

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas dæmonū non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturā intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in dæmonibus. ᶜ Sed libertas arbitrij per se & prius ordinatur ad bonū quā ad malū. Ergo volūtas dæmonis nō est ita obstinata in malo, quin possit redire ad bonum.

2 ¶ Præterea, Maior est misericordia Dei, quæ est infinita, quàm dæmonis malitia, quæ est finita. A malitia autem culpæ ad bonitatem iustitiæ nullus redit nisi per Dei misericordiam. Ergo etiam dæmones à statu malitiæ possunt redire ad statum iustitiæ.

3 ¶ Præterea, Si dæmones habent voluntatē obstinatā in malo, maxime haberent eā obstinatā in peccato quo peccauerunt. Sed illud peccatū in eis nūc nō manet, s. superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo dæmon non est obstinatus in malitia.

4 ¶ Præterea, Greg. dicit, quòd homo per alium reparari potuit, quia per alium cecidit. Sed dæmones inferiores per primū ceciderūt, vt supra dictum est. ᶜ Ergo eorum casus per

Q. præced. ar. 5. 327.

malo, aut anima separata obstinata redditur absque prævia apprehensione immutata, aut prævia in statu separato. Non secundum, quia anima separata non demeretur: ergo primum: quod est intentum. Et confirmatur: quia Lazari anima fuit separata. Et tamen nec immobilitatus est in bono nec in malo.

¶ Num voluntas angeli sit inflexibilis post electionem.

Annot.

alium reparari potuit. Ergo non sunt in malitia obstinati.

5 ¶ Preterea, Quicūq; est in malitia obstinatus nūquam bonum opus operatur. Sed dæmon aliqua bona opera facit. Confitetur enim veritatem, dicens Christo, Scio quia sis sanctus Dei, Mar. 1. Dæmones etiam credunt & contremiscunt: vt dicit Iac. 3. Dio. etiam dicit 4. c. de di. no.* quod bonum & optimum concupiscunt esse viuere & intelligere. Ergo non sunt obstinati in malitia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in psal. 37. Superbia eorū qui te oderūt ascendit semper. Quod de dæmonibus exponitur. Ergo semper obstinati in malitia perseuerant.

CONCLVSIO.

¶ Quia hoc est angelis casus, quod hominibus mors. Angeli boni diuinæ iustitiæ adhærentes, confirmati sunt in bono: angeli verò mali & dæmones obstinati remanserunt in malo.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Origenis* positio fuit, quod omnis voluntas creaturæ propter libertatem arbitrij potest flecti & in bonum & in malum, excepta anima Christi propter vnionem verbi. Sed hæc positio tollit veritatem beatitudinis à sanctis Angelis & hominibus, quia stabilitas sempiterna est de ratione veræ beatitudinis: Vnde & vita æterna nominatur. Repugnat etiam autoritati scripturæ sacræ, quæ dæmones, & homines malos in supplicium æternum mittendos, bonos autem in vitam æternam transferendos pronunciat. Vnde hæc positio est tanquam erronea reputanda, & tenendum est firmiter secundum fidem catholicam, quod & voluntas bonorum Angelorum confirmata est in bono, & voluntas dæmonum d obstinata est in malo. Causam autem huius obstinationis oportet accipere, non ex grauitate culpæ, sed ex conditione naturæ status. Hoc enim est hominibus mors, quod angelis casus, vt Damasc.* dicit. Manifestum est autem, quod omnia mortalia peccata hominum, siue sint magna, siue sint parua, ante mortem sunt remissibilia, post mortem verò irremissibilia, & perpetuo manentia.

¶ Ad inquirendam ergo causam huiusmodi obstinationis, considerandum est, quod vis appetitiua in omnibus proportionatur apprehensiuæ, à qua mouetur sicut mobile à motore. Appetitus enim sensitiuus est boni particularis, voluntas verò vniuersalis, vt supra dictum est: e sicut etiā sensus apprehensiuus est singularium, intellectus verò vniuersalium. e Differt autē apprehensio angeli ab apprehensione hominis in hoc, quòd angelus apprehendit immobiliter per intellectū, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorū est intellectus: homo verò per rationē apprehendit mobiliter discurrendo de vno ad aliud, habens viam procedendi ad vtrunque oppositorum. Vnde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter quasi potens etiam ab eo discedere & contrario adhærere: voluntas autem angeli adhæret fixè & immobiliter. Et ideo, si consideretur, ante adhæsionē potest libere adhærere, & huic & opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult. Sed postquam iam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideo consueuit dici, quòd liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionē, & post: liberū autē arbitriū angeli est flexibile ad vtrunq; oppositum ante electionē, sed

Li. 4. parte 4. parum à med. & in multum ante finem.

Li. 1. Periarchon c. 6. à med. & ca. 5. to. 4.

¶ Contra conclusionē obijcit Scotus vbi suprà, intendens probare, quòd voluntas angeli non sit inflexibilis post electionem quadrupliciter. Primò autoritate Aug. de fide ad Pet. cap. 5. volentis quòd si homo ex se posset redire ad iustitiam, multo magis angelus: ergo, inquit Scotus, naturæ angeli non magis repugnat reuersioni ex se ad bonum, quàm natura hominis: sed si esset inflexibilis post electionem, magis repugnaret, vt patet. igitur. Secundò ratione tali, causa totalis non aliter causat, nisi secundum quod ipsa causa aliter se habet: & hoc deductis impedimentis: ergo voluntas non aliter causat actus post primam electionem, nisi ipsa secundum quod cā aliter se habeat. Sed ex hoc quod elicuit primam electionem, non aliter se habet secundum quod causa: ergo eadē libertatis autoritate causare potest actus consequētes sicut primū: processus clar⁹ est totus. Et illa propositio, scilicet quod post primam electionem non aliter se habet secundum quod causa probatur, quia ipsa est causa vt prior suo actu, & nō vt stat sub actu. Prius aūt pri⁹ vt non variatur ex posteriori. Et cōfirmatur: quia nulla causa secunda potest esse causa principalis causæ agendi opposito modo illi, qui conuenit principali causæ ex sua causalitate: alioquin non esset principalis causa, sed voluntas ex se agit liberè: ergo per nullum habitum aut actum superadditum agit necessariò. Tertiò, quia dæmon pluribus peccatis non simul peccauit: ergo non quæcunque adhæsio fecit ipsum obstinatum, & posuit in termino. Quartò, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt & adhæserunt bono: ergo inflexibiliter & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶ Contra eandē arguunt Durādus & Gregorius: quia ex hoc sequitur, quod angeli boni sint naturaliter cōfirmati in bono, nec male velle possunt: quod est cōtra Damasc. lib. 2. ca. 3. Nunc immobiles sunt ad malum, non natura sed gratia.

¶ Ad dubiū cōtra antecedēs respōdetur: q̄ positio S. Th. fundatur super duab⁹ propositionibus. Prima est, quod naturalis cognitio angeli est immobilis. Secūda est, quod supernaturalis cognitio est per modū naturalis, & cōsequēter immobilis. Prima propositio nō fundatur super alio fundamēto, quā eo quod posuit S. Th. in litera. I. negatione discursus. Sed intelligēdum est, nō solum de discursu in actu, sed in potētia. Ita quod nō ex hoc, q̄ aliqua cognitio habetur absq; discursu, cōcluditur immobilis, sed ex hoc q̄ naturalis, quæ sic nec terminat nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifestè excluditur etiam mobilitas per vicissitudinē. Nam quū vnicuiq; naturæ intellectuali naturaliter inditā esse oporteat aliquam cognitionē immobilē, vt patet ex hoc, quia post præstitū est animæ nostræ, quæ est infima omnium, si aliquorum cognitio cogenita est, & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principijs ad ignota se perducendo perficiat, vt patet in nobis. Non enim potest dici, quod superiores habent talem notitiam congenitam aliquorum, & quod priuata sint habitudine principij respectu ignotorum, quum habere hanc rationem principij sit nobilitatis præsupposita ignorantia aliorum. Si verò omnium notitia congenita est, neque discursus, neque vicissitudo habitualis locum habere potest. Sed omnium notitia ad illam comparatur naturam, quemadmodum notitia principiorum ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilis cognitionis est absolutè non discurrere tam actu quàm potentia: quod enim est sic intellectiuum omnium, notitiam habitualem habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositum nullam habet potentiam: & consequenter immutabilis est cognitionis. Secunda verò propositio fundatur super hoc, quod vnumquodque recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo conformi illi naturæ. Et experimur, quod eo modo, quamuis non ex euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his autem patet responsio ad omnes obiectiones in oppositum, præterquàm ad vltimum. Nulla enim æquiuocatio commissa est, sed de omni cognitione siue naturali, siue supernaturali verificatur immobilitas: quāuis de naturali primò & de supernaturali consequenter propter illam & non ex se. Negatio quoque discursus non actualis tātum, & respectu vnius singularis cognitionis, sed tā actu quàm potentia, & totius naturæ cognoscētis posita est causa immutabilitatis, quoniā ex tali negatiōe oritur negatio viæ ad opposita, s. ex principijs ad conclusiones: & vbi hæc negatio totaliter inuenitur, habet secum annexam negationē vicissitudinis habitualis, vt patet: nec per hoc nulla vis restat ad opposita. Tacta est ergo & inclusa cōnaturalitas cognitionis tanquam radix immutabilitatis, ponendo negationem totalem discursus propriè dicti in tota vna natura: quia (vt iam dictum est) hoc manifestè infert actualiter inesse habitualem notitiam omnium tanquam principiorum. Ad vltimam autem obiectionem, dicendum est, quòd quum dicitur omnem apprehensionem angeli esse immobilem, intelligitur de apprehensione complexa & iudiciaria: ita quod quum semel iudicauerit aliquid immobiliter, illud met semper iudicat, & ex hoc excluditur … stantia de fluctuatione dæmonis, de morte Christi, & de pugna angelorum bonorum apud Danielē, & aliorum eiusmodi: (quia scilicet in nullo horum fuit totale iudicium, sed velut dubia & suspensa tentatio) quam indicantia de iudicio angelorum. In primo instanti … tale iudicium completum non fuit, non propter dubitationem: sed in euidētiam annexam, sed propter defectum libertatis. Iudicium namque de fine supernaturali … do in viatore puro ex sui naturā exigit quod sit liberum ad bonum & malum: alioquin completum non est. In primo autem instanti iudicium istud liberum non fuit ad bonum & malum. Sed determinatum … erat ad bonum, ipsum liberum modum ipsum liberi arbitrium, vt dictum est. Et ideo non ex plenâ libertate iudicantium illud bonum esse amandum super omnia: & ideo non immobiliter, sed in secundo instanti iudicium eorum fuit plenè in completa libertate, nullā euidentiam conueniēre intellectu ad alteram partem, quæ … de supernaturalibus iudicium erat, & iam erant ad bonum & malū liberi: & ideo illud fuit immobile quod iudicatum est tunc.

¶ Ad abiectiones Sco. cōtra primā probationē consequentiæ dicitur, quod sermo est de motore sufficiente in suo ordine, obiectiue enim & in genere causæ finalis intellectus est sufficiens motor voluntatis. Nec hoc est falsum, vt inferius quū de intellectu & voluntate quæretur, manifestabitur. Nec repugnat dictis. Neutra enim earum quæ inducuntur, sequitur quoniā intellectus & sic nō male deficiens … mouit voluntatē angeli ad primā electionē, vt ex supradictis patet. Et ideo deficiēs à rectitudine mouit volūtatē immobiliter ad actū mali. … conueniēs dupliciter intelligi pōt. Vno mō, q̄ prīa electio sit immutabilis, ita q̄ per naturā intelligim⁹ ipsam positā nō posse aliter fieri quin ipsa talis ponatur. Et hoc propriè vocatur immobilitas ante electionē, & est impossibilis … Alio mō, quod etiā ipsa prīa electio ex quo posita est, nō potest retractari … mō oīs electio angeli est immobilis: Et hoc manifestè est ipsa … ¶ Ad obiectionē autē cōtra secundā probationē dicitur, quod differentia assignata est optima, & quod de notitia practica, seu affectiua in particulari circa … ris singularibus circunstātiis loquēdo: nulla cognitio per discursum acquisita est alicui homini immobilis naturaliter loquēdo: quoniā iudiciū in particulari nūc sic, in ordine ad hæc, &c. potest semper variari, vel ex aliquo passionis motu insurgēte, vel ex aliquo medio probabiliore nunc … apparente, vel ex obliuione prioris medij, aut in cōsideratiōe eiusdē, quæ oīa ad discursum pertinēt. Nō sic autē est in angelo, in quo semper cōclusio cū suo medio … quia nō est ibi discursus, vnde patet quod differētia voluntatū penes discurrere & nō discurrere, mobilitatē & immobilitatē inducit. ¶ Ad obiectionē autem cōtra cōsequētiā dicitur, quod obstinatio dæmonis & animæ separatæ non est omnino eiusdē rationis secundū veritatē, nec secundū Aug. Et ideo non oportet quod habeat causam cōmunē eiusdē omnino rōis in vtroq;. Sed eo modo quo aliqualiter est eiusdē rōis, sic aliqualiter habet causam cōmunē, & illa est immobilitas tā intellectus quā voluntatis animæ positæ extra statū viæ. Et dico q̄ anima obstinata redditur per primū actū, quē elicit in statu separato, quod oīa tūc demeretur, nō vt in via, sed vt in termino: vt ex superioribus patet. Anima autē Lazari quāuis extra præsentē vitā, nō tamē extra viam posita fuit dispēsatione diuina, q̄ nulli legi arctatur. Nec hōc oportet prolixius … sensum patuit. Ad argumēta Sco. cōtra cōclusionē dicitur, & primo ad autoritate Aug. quod cū veritate illius cōditionalis stat veritas nostræ categoricæ … redire ad bonū post peccatū mortale, nōnisi Deiformi natura, quæ gratia … tur, fieri potest. Et si illa esset naturalis homini, à fortiore angelo, qui … lū est purissimū suscipiēs totā, si fas est dicere, Dei pulchritudinē … Cū veritate igitur huius cōditionalis, l. si vis qua reditur ad bonū inesset homini, à fortiori inesset angelo: stat quod nec homo nec angelus possit à malo resurgere, & quod ille immobiliter ex se malo adhæreat postquam elegit illud. ¶ Ad rōnē aūt dicitur: quod volūtate vt priorē actu esse cām sui actus … pliciter intelligi. Pro vt ly actu, distribuatur pro omni actu volūtatis … ter: & ē sensus volūtas vt prior oī sua opatiōe, est cā oīs velle, & in hoc sensu propositio ē falsissima, sic em ē cā tm primi sui velle: qm̄ volūtas affecta … actu, qui est amor finis, vult cætera: & nuda nihil vult nisi finē quē … Scdo vt ly actu, distribuatur accōmodè: & est sensus, volūtas vt prior … endo est cā illius: & sic est verissima, qm̄ vniuersaliter causa efficiens est prior …

non post. Sic igitur & boni angeli semper adhærentes iustitiæ, sunt in illa confirmati, mali verò peccantes, sunt in peccato obstinati. De obstinatione verò hominum damnatorum infrà dicetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd boni & mali angeli habēt liberum arbitrium, sed secundum modum & conditionem suæ naturæ, vt dictum est e.

¶ Ad secundum dicendum, quod misericordia Dei liberat à peccato pœnitentes. Illi verò qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent, & per diuinam misericordiam non liberantur.

¶ Ad tertium dicendum, quod adhuc manet in diabolo peccatum, quo primo peccauit, quantum ad appetitum, licet non quātum ad hoc, quod credat se posse obtinere: Sicut si aliquis credat se posse facere homicidium, & velit facere, & postea adimatur ei potestas, nihilominus voluntas homicidij in eo manere potest, vt velit fecisse, vel velit facere si posset.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est tota causa quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerente peccauit. Et ideo ratio non sequitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd actus dæmonis est duplex. Quidam scilicet ex voluntate deliberata procedens, & is propriè potest dici actus eius. Et talis actus dæmonis semper est malus. Quia etsi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen bene facit. Sicut dum veritatem dicit vt decipiat, & dum non voluntariè credit & confitetur, sed rerum euidētia coactus. Alius autem actus dæmonis est naturalis, qui bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ. Et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum dolor sit in dæmonibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor non sit in dæmonibus. Cum enim dolor & gaudium opponantur, non possunt esse simul in eodem. Sed in dæmonibus est gaudium. Dicit enim Aug.* contra Manichæos: diabolus potestatem habet in eos qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infelici potestate lætatur. Ergo in dæmonibus non est dolor.

2 ¶ Præterea, Dolor est causa timoris. De his enim timemus dum futura sunt, de quibus dolemus dum præsentia sunt. Sed in dæmonibus non est timor: secundum illud Iob 16. Factus est, vt nullum timeret. Ergo in dæmonibus non est dolor.

3 ¶ Præterea, Dolere de malo, est bonum. Sed dæmones non possunt benefacere. Ergo non possunt dolere ad minus de malo culpæ, quod pertinet ad vermem conscientiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd peccatum dæmonis est grauius quàm peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati: secundum illud Apocal. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Ergo multo magis diabolus, qui maxime se glorificauit, punitur doloris luctu.

CONCLVSIO.

¶ Dolor non vt passio quædam, sed vt simplex voluntatis actus in dæmonibus est, prout multa quæ sunt, esse non vellent, & quæ non sunt, esse vellent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd timor, dolor, gaudium, & huiusmodi secundum quod sunt passiones, in dæmonibus esse non possunt. c Sic enim sunt propriæ appetitus sensitiui qui est virtus in organo corporali. Sed secundum quod nominat simplices actus d voluntatis, sic possunt esse in dæmonibus. Et necesse est dicere, quod in eis sit dolor.

531

2. dis. 5. q. 1. art. 2. co. Et ver. q. 24. art. 1. cor. & q. 26. art. 1. ad 5. et ar. 8. cor. principio & ad 5.

Lib. 2. de Gen. cont. Manich. c. 17 circa med. to. 1.

Quæstio.

D. 978.

naturæ effectū. Nec est quærēda alia causa huius, nisi ipsa natura voluntatis cui naturaliter cōuenit, quod aliter causat nuda, & aliter affecta, eo q̄ transit in affectionis suæ naturā. Ad confirmationē verò dicitur, q̄ voluntas obstinata est libera, & liberè causat actus suos: quāuis nō sit libera hac libertate, scilicet ad bonū & malū. vnde simpliciter loquēdo argumentū nō valet: est determinata ad malum immobiliter, ergo non est libera: imo est sophisma consequentis à negatione minus communis ad negationē magis cōmunis. Quemadmodum enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter, quia nemo operatur respiciens ad malum. Ita cum determinatione ad malum stat libertas plurium eligibilium sub illo malo. Quod si ad libertatem respectu boni & mali restringatur argumentum, dicendum est, quod causare libere ad bonum & malum, esse modū causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter. Vno modo vt ly ex se, aut per se teneatur positiue: vt sit sensus, quod volūtas vēdicat sibi per se iuxta aliquem modum perseitatis talem modum causandi. Alio modo vt ly per se, teneatur negatiue, id est nullo additore vt sit sensus, quod volūtas cum nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet libere ad bonum & malū. Et hac distinctione stante, dicitur, quod si in argumento sumatur ly per se positiue, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati cōuenit talis libertas per se in primo, aut in secundo modo dicendi per se: aliquin oporteret dicere, quod voluntas beatorum potest peccare: quod enim conuenit alicui per se, necessariò & inseparabiliter cōuenit. Si verò sumatur ly per se, negatiue, tūc minor est vera, sed maior est falsa: quoniā oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiue, id est hoc sumpto, potest conuenire per aliquid adiunctū, vt manifeste patet: & sic est in proposito: quoniā voluntas si nuda est, libera est ad bonū & malū: si affectione determinata ad malū aut ad bonū, amplius talē libertatē non habet: libera tamen semper remanet respectu eorū quæ sunt ad finē suum, siue bonum, siue malū. Ad tertium autem & quartā obiectiones patet respōsio ex supradictis.

¶ Ad obiectionē Durandi & Gregorij dicitur negando consequentiā, absolutè loquēdo: & de bono moris supernaturali, de quo est sermo, quēadmodū bene operari principaliter est ex gratia, & secūdario ex volūtate angeli: ita obstinatio bonæ operationis principalius est ex gratia quàm ex natura: quia gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cū hoc tamē stat, quod quia gratia perficit naturā per modū illius naturæ, quod cōditio naturæ redundet in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiā, & volūtati mobili gratia mobiliter inhæret. Et hoc modo dicimus angelos cōfirmatos in bono, & non q̄ natura sit principalis causa cōfirmatiōis.

¶ Num malorum angelorum peccatum non perseueret, quo ad opinionem assequendæ excellentiæ.

¶ In responsione ad tertium, dubiū occurrit: videtur enim repugnare determinationi factæ in corpore articuli. Nā hic dicitur, quod peccatū angeli nō perseuerat quo ad opinionē assequendæ excellentiæ. ergo apprehensio illa qua peccauit, non est immobilis, & patet sequela: quia de facto mutata est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, negādo consequentiā. Tum quia apprehensio qua peccauit, fuit iudiciū talis eligibilis, & nō opinio talis possibilis, hoc autem iudicium, vt in litera dicitur, perseuerat immobile. Tū quia opinio talis possibilis, nō positiue, sed negatiue cōcomitata est iudiciū electionis. Non enim oportet, quod dum iudicauit excellentiā suam appetendā, crediderit possibilem illam. Sed satis est, quod nō reputauerit illam impossibilē, quā nō reputationē modo non habet positiue, apprehendendo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista nō est de positiuo, in positiuū, neque de iudicio in iudiciū oppositū. Et per hoc patet respōsio ad Durandū arguentem angelum posse conuerti ad bonum cessante inconsideratione, quemadmodū peccans ex passione cessante passione. Inconsideratio enim illa quātis cessauerit speculatiue, nō tā affectiue: vt cōditio iudicij. Sed demon perseuerat iudicans optimum sibi fore beatū absq; recursu ad diuinā misericordiā supernaturalē.

¶ Num omnis actus dæmonis ex libertate arbitrij procedēs semper sit malus.

¶ In responsione ad quintum, tria dicta sunt ambigua. Primum est, quod quilibet actus voluntarius dæmonis est malus. Secundum est eius ratio. Tertium est, quod actu naturæ bono abutuntur.

¶ Cōtra primū enim dupliciter instatur à Scot. vbi suprà. Primò, quia hoc nō est necessarium: quoniā voluntas potest se suspēdere ab omni actu secūdo, sicut potest aliqua aliā virtutū: vt patet ex Aug. primo retractationū, cap. 22. dicente quod nihil est tā in potestate nostra quàm ipsa volūtas. Secūdo, quia sequeretur quòd quilibet actus volūtarius angeli esset eiusdē speciei, quod est incōueniens, & tenet sequela: quoniā causa vniuersalis malitiæ nō posset esse nisi prima affectio mala, quam constat nō inclinare nisi ad actus eiusdem speciei. Tertio instat Durandus: quia sine existere bono ex genere, non est necesse cæteros actus esse malos: sic autem est in angelis, vt patet ex dictis.

¶ Num quod non bene sit, malum sit.

¶ Cōtra secundum verò est, Quia nō valet, sit nō bene, ergo male: sed est sophisma consequentis, quoniam nō bene, & dicitur de malo, quod est contrariū bono, & de nō bono, quod negatiue opponitur bono, quod scilicet nō habet circunstātias bonificantes moraliter ipsum. Et cōfirmatur, quia in carente gratia inter actum bonum & malum datur medium, puta honorare parentes. Et sic in proposito credere ex euidētia rerum est actus, quamuis nō bonus: quia non debito fine, non tamen malus: vt etiam Scotus vbi suprà tangit.

¶ Num dæmones semper actu naturæ bono abutantur.

¶ Contra tertium autem instat ibidē Sco. quia inclinatio naturæ, puta sinderesis, potest habere actū conformē sibi sistēdo in eo, puta displicentiam de malo culpæ, Et similiter dolere de malo pœnæ, inquantū læsiua naturæ: & similia. Quare enim non potest sistere in hac absque eo quod apponet circunstātias malas, nulla apparet ratio, quū naturalia eorū apud Dio. 4. c. de di. no. sint integra & splendidissima.

¶ Ad euidentiā horū sciendū est, quod proportio volūtatis perfectæ extra viā ad finē suū, est quemadmodū proportio volūtatis nostræ ad beatitudinē in cōmuni. Ita quòd ita se habet ille finis ad volūtatē sic cōpletè affectā, quēadmodū beatitudo nūc se habet ad nos: qm̄ voluntas in naturā affectionis illius trāsit. Et perinde volūtas illa affectiōe determinatur ad vnū talē finē: quēadmodū volūtas naturaliter determinata est ad boni rationē. Et quoniā affectio illa nō est ad aliquē particularē, sed vniuersalissimū finē, vtpote vltimū est, & ad vltimū finē alicui⁹ simpliciter oīa diriguntur, & in ordine ad illū oīa mēsurātur: cōsequēs est, vt obstinat⁹ simpliciter nō solū habitualiter semper in illa affectiōe permaneat, sed etiā virtualiter. Etsi nō actualiter, vt in illa antiquo peccauit obstinate: virtualiter autē dico, id est participatiue: quēadmodū in omni actu volūtatis nostræ saluatur virtualiter appetit⁹ beatitudinis: dū quicquid volum⁹, vt participem⁹ beatitudinē volumus. Ac per hoc oīa quæ vult obstinat⁹, ppter illū finē, virtualiter vult. Et sic ex eo quòd illa affectio inest volūtati, immobiliter determinat velut natura ad vnū. Ex eo enī q̄ illa est respectu finis vltimi simpliciter, & nō in hoc vel in illo ordine, habet rationē principij respectu oīm actuū volūtariorū sequētiū, eo q̄ finis in operabilib⁹ se habet vt principiū in speculabilib⁹. Ex his autē patet facile res. ad oīa obiecta.

¶ Ad obiecta itaque Sco. cōtra primū dictū dicitur, quòd volūtas nec se nec aliā vim potest sine omni suo actu suspēdere: quia velle suspēdere, se vel aliā, actus volūtatis est: & ille actus esset malus ppter vim primæ electionis, quāuis in proposito negandū sit voluntatē obstinatā esse huius libertatis: quoniā nō potest facere quin doleat, & odio habeat dānationē, &c. Et manifeste sophisma figuræ dictiōis cōmittitur, à volūtate ad volūtatē obstinatā arguēdo. Nec incōuenit, imò oportet omnē actū volūtatis obstinatæ esse eiusdē rationis virtualiter. Quemadmodū actus omniū virtutū sunt actus charitatis virtualiter. Cū tali enim idētitate specifica, stat diuersitas specifica formaliter eorundē actuū: vt patet in exēplo adducto. Nec obstat Durādi obiectio, quia nihil refert an finis sit malus ex genere, an nō: modò affectio ad illū sit mala & immobilis, & ad vltimū simpliciter. ¶ Ad obiecta verò cōtra secundum iam patet, quòd si nō valeat simpliciter, sit nō bene, ergo male: valet tamē in obstinato propter immobilitatē finis vltimi simpliciter. Et propter eandem causam nō datur actus medius voluntarius in statu extra viā: quāuis detur in via. Et propter hoc met patet respōsio ad obiecta cōtra tertiū: quia quum omnes actus secūdi siue naturæ cōformes, siue in angelo volūtati sue sint subiecti quo ad exercitiū actus, & volūtas dæmonis sit determinata ad talē finē, necesse est, vt in omnibus illud velit quod est finis eius. Et sic omnes eius operationes etiā naturales, inquātū voluntariæ, inficiūtur initiali affectiōe finis. Nec potest sistere in aliquo opere, vt naturæ cōforme est tātū, nisi possit velle, & nō ppter vltimū finē, quod est impossibile. Volūt enim quæcunq; volūt in tali pessimo statu habere & facere, vt dictū est: & sic omnibus abutūtur bonis.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.

Commentar.

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primò distinguitur dolor dupliciter, assignando iuxta singula possibilitatem, vel impossibilitatem respectu angeli. Secundò respondetur quæsito vna conclusione affirmatiua de necessario.

¶ Quo ad primum, dolor dupliciter, vt passio, & vt simplex actus voluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo est possibilis.

Annot. ¶ Circa hanc partem aduerte, quod Scot. in primo lib. q.1. & in 4. dist. 49.q.7. imaginatur quodam nouo modo tristitiam & delectationem in angelis & animabus separatis. Distinguit voluntatem vt operatiuā, vt receptiuam, vt productiuam: & imaginatur quod voluntas inquantum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Inquantum receptiua, delectatur, tristaturq;: ita quod delectari aut tristari non est operari, sed pati. Est enim passio consequens operationē perfectā. Inquantum verò productiua, spirat amorem. Et sic apud ipsum tam delectatio quàm tristitia semper est passio, sed quandoque est passio cum alteratione organi. Et tūc est passio appetitus sensitiui. Quandoque verò est passio voluntatis, & tunc est ab obiecto præsenti in ipsa voluntate. San. Tho. autem vt hic & clarius in prima 2. q. 22. & specialiter in arti. 3. & singulariter ad tertium, nescit huiusmodi passiones in voluntate, sed actus simplices voluntatis ponit cum similitudine effectus. Nec obstat si dicatur, quod delectatio nō est in potestate voluntatis, & quod consequitur operationē perfectā. Cum his enim omnib* stat simul, quod sit simplex actus voluntatis: quoniam non quomodolibet disposita voluntas potest libere non operari, sed stante vna necesse est tunc sequi aliam, &c. Fundamentum autem autoris hic tactum, sed ibi declaratum est, quia passio à pati sumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudij, sed secundum quod patiens trahitur ad agens, quod in omni actu volūtatis fit: facti sunt enim sicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus voluntatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio non est, vt per Augusti. 9. de Ciui. Dei. ibidem allegatum patet.

Li.19.c.13. post mediū tom.5.

332

4. dist. 45. q.1. arti.3. cor. & ad 4. & dist. 47.q.1.ar. 3.q.4. ad 2.

Li.3. super Gen. ca.10. à me. to.3.

¶ Quo ad secundū conclusio est: Dolor necessario est in dæmonibus. probatur sic: dæmones multa esse volunt, quæ non sunt: & non esse quæ sunt. ergo dolent. Consequentia probatur ex diffinitione doloris sic sumpti. Antecedens vero probatur quadrupliciter. Primò, quia inuidi sunt: secundò, quia pœnis addicti, de ratione enim pœnæ est inuoluntarium: tertio, quia beatitudine priuantur: quartò, quia iniqua eorum voluntas cohibetur à multis.

Quia dolor secundum quod significat simplicem actum voluntatis, nihil est aliud, quàm renisus voluntatis ad id quod est vel non est. Pater autem, quòd dæmones multa vellent non esse quæ sunt, & esse quæ nō sunt. Vellēt enim cum sint inuidi, damnari eos qui saluātur. Vnde oportet dicere, quòd in eis sit dolor. Et præcipue, quia de ratione pœnæ est, quòd voluntati repugnet: priuantur etiam beatitudine quam naturaliter appetunt. Et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gaudium & dolor de eodem sunt opposita, nō aūt de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnū simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maxime secundū quod dolor & gaudiū importāt simplices voluntatis actus. Quia nō solū in diuersis, sed etiā in vna & eadē re potest esse aliquid quod volumus, & aliquid quod nolumus.

¶ Ad secundū dicendum, quòd sicut in dæmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quòd autem dicitur, Factus est vt nullū timeret: intelligitur de timore Dei cohibente à peccato. Alibi nanq; scriptum est, quòd dæmones credunt & contremiscunt.

¶ Ad tertium dicendum quòd dolere de malo culpæ propter se, attestatur volūtatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ, propter pœnā, attestatur bonitati naturę, cui malū pœnę opponitur. Vnde Aug.* dicit 19. de Ciu. Dei, quòd dolor amissi boni in supplicio, testis est naturę bonę. Dæmō ergo cū peruersæ sit voluntatis & obstinatę, de malo culpę nō dolet.

ARTICVLVS IIII.

4 ¶ *Vtrum aer iste sit locus pœnalis dæmonum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aër iste non sit locus pœnalis dæmonum. Dæmon enim est natura spiritualis. Natura autem spiritualis non afficitur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

2 ¶ Præterea, Peccatum hominis non est grauius quàm peccatum dæmonis, sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multó magis dæmonis. Ergo non aer caliginosus.

3 ¶ Pręterea, Dęmones puniūtur pœna ignis. Sed in aere caliginoso non est ignis: ergo aer caliginosus non est locus pœnæ dæmonum.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit 3. super Genesim, ad lit.* quòd aer caliginosus est quasi carcer dæmonibus vsque ad tempus iudicij.

CONCLVSIO.

¶ *Angelis malis duplex pœnalis conuenit locus: infernus pro ipsorum culpa, aër iste caliginosus vsque ad diem iudicij ad bonorum exercitium.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli secundum suam naturam medij sunt inter Deum & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidentiæ ratio, quod inferiorū bonū per superiora procuretur. Bonum autē hominis dupliciter procuratur per diuinam prouidētiā: vno modo directè, dū scilicet aliquis inducitur ad bonū, & retrahitur à malo: & hoc decenter fit per angelos bonos: alio modo indirectè, dū scilicet aliquis exercetur impugnatus per impugnationem contrarij. Et hāc procurationē boni humani cōueniens fuit per malos angelos fieri, ne totaliter post peccatū ab vtilitate naturalis ordinis exciderēt. Sic ergo dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidē ratione suę culpæ, & hic est infernus: alius autē ratione exercitationis humanę, & sic debetur eis caliginosus aer. Procuratio autē salutis humanæ protenditur vsque ad diē iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium angelorū, & exercitatio dæmonū. Vnde & vsq; tunc & boni angeli ad nos huc mittuntur, & dæmones in hoc aere caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiā nūc in inferno sint ad torquendum eos quos ad malū induxerunt, sicut & aliqui boni angeli sunt cum animabus sanctis in cælo. Sed post diem iudicij omnes mali tam homines quàm angeli in inferno erunt, boni verò in cælo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locus nō est pœnalis angelo, aut animæ, quasi afficiens alterando naturam, sed quasi afficiens voluntatem contristando, dum angelus vel anima apprehendit se esse in loco non conuenienti suæ voluntati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima secundum ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferuntur hominibus. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendū, quòd aliqui dixerunt, vsque ad diem iudicij differri pœnam sensibilem, tam dæmonum quàm animarum, & similiter beatitudinem sanctorū differri vsque ad diem iudicij. Quod est erroneum & repugnās Apostoli sententiæ, qui dicit 2. Cor. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, domum habemus in cælo. Alij verò licet hoc nō concedant de animabus, cōcedunt tamen de dæmonibus. Sed melius est dicendum, quòd idem iudicium sit de malis animabus & malis angelis: sicut idem iudiciū est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicendum est, quòd sicut locus cælestis pertinet ad gloriam angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cum ad nos veniunt: quia cōsiderant illum locum esse suum, eo modo quo dicimus honorem episcopi non minui dum actu non sedet in cathedra. Similiter dicēdum est, quòd dæmones, licet non actu allegentur gehennali igni, dum sunt in aere isto caliginoso: tamē ex hoc ipso quòd sciūt illam alligationē sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadā * gl. Iacobi 3. quòd portant secū ignem gehennæ quocunque vadant. Nec est contra hoc, quòd rogauerunt Dominū, vt non mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderentur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matt. 8. dicitur, quod deprecabātur eū ne expelleret eos extra regionem.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimaquartæ Articulum quartum.* Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito vna conclusione. Secundo respondet tacitæ obiectioni.

¶ Quo ad primum conclusio est ista. Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit: infernus simpliciter, & aer caliginosus vsque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secunda probatur sic. Ratio diuinæ prouidentiæ habet quòd inferiorum bona per superiora procuret. ergo conueniens est quòd hominum bonum indirectè per dæmones procuret: ergo conueniens est eos iuxta nos in aere isto locari vsque ad diem iudicij. Prima consequentia & declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo dupliciter procurari bonum hominis, scilicet directè & indirectè per exercitium cōtrarij. Probatur verò: quia dæmones sunt medij inter Deum & homines, & non totaliter exclusi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt, vt directè promoueant nos ad bonum. restat ergo, vt indirectè impugnando, scilicet exercendo nos. Secunda vero consequentia quo ad primam partem, patet: quia locus debet esse conueniens exercitio. Quo ad secundam autem probatur: quia pugna & exercitiū nostrū vsque ad diem est iudicij: & declaratur ex opposito: quia angeli boni etiam vsque ad illud tempus huc mittuntur.

¶ Quo ad secundum dicit cum his stare, quod aliqui angeli mali torquentur etiam nunc in infernum, sicut etiam boni, sed multi non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudicium verò omnes hi in inferno, & omnes illi in cælo.

QVAESTIO SEXAGESIMA-quinta, de opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem spiritualis creaturæ considerandum est de creatura corporali. In cuius productione tria opera scriptura commemorat, scilicet opus creationis, cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, &c. Opus distinctioins, cum dicitur, Diuisit lucem à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab aquis quæ sunt sub firmamento. Et opus ornatus, cum dicitur, Fiant luminaria in firmamento, &c. Primo ergo considerandum est de opere creationis. Secundo, de opere distinctionis. Tertio, de opere ornatus. ¶ Circa primum quęruntur quatuor. ¶ Primo, vtrùm creatura corporalis sit à Deo. ¶ Secundo, vtrùm sit facta propter bonitatem Dei. ¶ Tertio, vtrùm sit facta à Deo mediantibus angelis. ¶ Quarto, vtrùm formæ corporum sint ab angelis, an immediatè à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum creatura corporalis sit à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis nō sit à Deo. Dicitur enim Ecc. 3. Didici quod omnia quæ fecit Deus, perseuerant in æternum. Sed corpora visibilia non perseuerant in æternum. Dicitur enim 2. Corinth. 4. Quæ

videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

2 ¶ Præterea, Genesis 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias, vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malum, quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à Deo.

3 ¶ Præterea, Id quod est à Deo, non retrahit à Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ corporales retrahunt à Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Cor. 3. Non contemplantibus nobis quæ videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt à Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 120. Qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cum corporalia & omnia conueniant in esse, necesse est vt omnia effectiuè in esse à Deo dependeant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quorundam hæreticorum positio est, quòd visibilia ista non sunt creata à bono Deo, sed à malo principio. Et ad argumentum sui erroris assumunt, quòd Apostolus dicit 2. Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. Hæc autem positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo vniantur, necesse est huius vnionis causam esse aliquam, non enim diuersa secundum se vniuntur. c Et inde est quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnū, oportet quòd illa diuersa illud vnū ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habēt calorem ab igne. Hoc autem quòd est esse cōmuniter, inuenitur in omnibus rebus quantumcunque diuersis. Necesse est ergo esse vnum essendi principium, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia. e Dicitur autem diabolus esse Deus huius seculi, non creatione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philippenses 3. Quorum Deus venter est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundum aliquid in æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quanto creaturæ magis appropinquāt ad Deum, qui est immobilis, tanto magis sunt immobiles. c Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manent secundum materiam, e sed mutantur secundum formam substantialem. Creaturæ verò incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed sunt mutabiles secundum alia, puta secundum locum, e vt corpora cælestia: vel secundum affectiones, vt creaturæ spirituales. Quòd autem Apostolus dicit, quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quantum ad ipsas res in se consideratas, secundum quòd omnis creatura visibilis subiacet tempori, vel secundum suum esse, vel secūdum suum motum: tamen Apostolus intendit loqui de visibilibus secundum quòd sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter transeunt. Quæ autem sunt in rebus inuisibilibus, permanent in æternum. Vnde & suprà præmiserat, AEternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturam est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est quoddam bonum d particulare & contractum: secundum quam particularitatem & contractionem sequitur in ea contrarietas, e per quam vnum contrariatur alteri, licet vtrunque in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earum natura, sed ex suo proprio commodo, quæcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non considerantes quòd id quod est vni nociuum quantum ad aliquid, vel alteri, vel eidem quantum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset si secundum se corpora essent mala & noxia.

¶ Ad tertium dicendum, quod creaturæ, quantum est de se, non retrahunt à Deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciuntur, vt dicitur Roma. 1. Sed quòd auertant à Deo, hoc est ex culpa eorum qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sapien. 14. quòd creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium. Et hoc ipsum quòd sic à Deo abducunt, attestatur quòd sunt à Deo. Non enim abducunt insipientes à Deo, nisi alliciendo secundum aliquid boni in eis existēns, e quod habent à Deo.

ARTICVLVS II.

a *Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatem. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus, vt essent omnia. Ergo omnia sunt creata propter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

2 ¶ Præterea, Bonum habet rationem finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis comparatur ad corporalem, sicut maius bonum ad minus bonum. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & non propter Dei bonitatem.

3 ¶ Præterea, Iustitia non dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed Deus est iustus. Ergo ante omnem inæqualitatē à Deo creatā est inæqualitas à Deo non creata. Sed inæqualitas à Deo non creata, non potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ propter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

CONCLVSIO.

¶ *Visibilia omnia & corporalia sunt effectiuè à Deo producta: non in pœnam spiritualium substantiarum, sed ex ipsa Dei intentione propter diuinam bonitatem repræsentandam.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd Orig. posuit, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit enim, quòd Deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & omnes æquales c. Quarum, cum essent liberi arbitrij quædam conuersæ sunt in Deū, & secundum quantitatem conuersionis sortitę sunt maiorem vel minorem gradum, in sua simplicitate remanentes. Quędam vero auersæ à Deo, alligatæ sunt corporibus diuersis secundum modum auersionis à Deo. Quæ quidem positio erronea est. Primo quidem, quia cōtrariatur scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciei creaturæ corporalis, subiungit: Vidit Deus quia hoc esset bonum: quasi diceret, quod vnumquodque ideo factū est, quia bonum est ipsum esse. Secundum autem opinionem Orige. creatura corporalis facta est, non quia bonum est eam esse, sed vt malū alterius puniretur. Secundò, quia sequeretur quòd mundi corporalis dispositio quæ nunc est, esset à casu. Si enim ideo corpus solis tale factum est, vt congrueret alicui peccato spiritualis creaturæ puniendo: si plures creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum, sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de alijs: hæc autem sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota tanquam erronea, considerandū est quòd ex omnibus creaturis constituitur totum vniuersum c, sicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem assignare, inueniemus primò quidem, quòd singulæ partes sunt propter suos actus, sicut oculus ad videndum. Secūdò verò, quòd pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum, & pulmo propter cor. Tertio vero omnes partes sunt propter perfectionem totius, sicut & materia propter formā. Partes d enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem totus homo est propter aliquem finē extrinsecū, puta vt fruatur Deo e. Sic igitur & in partibus vniuersi vnaquæque creatura est propter suum proprium actum & perfectionem. Secundò autem creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturæ quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autē singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius vniuersi. Vlterius autem totum vniuersum, cum singulis suis partibus, ordinatur in Deum sicut in finē: inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam Dei. Quāuis creaturæ rationales speciali quodam modo supra hoc habeant finem Deum, quem attingere possunt sua operatione, cognoscendo & amando e. Et sic patet quòd diuina bonitas est finis omnium corporalium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso quòd creatura aliqua habet

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.* Comment.

Titulus clarus. ly à Deo tenetur effectiuè.

¶ In corpore tria facit. Primò refert opinionem quandam. Secundò determinat veritatem contra eam, respondendo quæsito. Tertio satisfacit motiuo aduersariorum.

¶ Quo ad primum dicit: Primum est opinio Manichæa, visibilia sunt à Deo malo: secundum autoritas 2. ad Corint. 4.

¶ Quo ad secundū conclusio responsiua est, Corporalia imò omnia sunt à Deo. Probatur sic, quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum, oportet quòd illa diuersa illud vnū ab aliqua vna causa recipiant. Sed in omnib* tā corporalibus, quā spiritualibus inuenitur esse, ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus, ergo maior declaratur exemplo seu inductione in habentibus calorem, &c. Et probatur ratione: quia diuersa vnita, seu communicantia in aliquo (quod idem est) aut ex se, aut ab alio vniuntur. Et quum non ex se, quia diuersa, vt sic non vniuntur: ergo ab aliqua causa vnionis.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd S. Tho. breuitati studens, maiorem absolute assumpsit, sciens tamen sub distinctione debere intelligi, quod quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum specie, genere, siue analogia, oportet vel quod in omnibus illis illud vnū sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quod vnum sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in philosophia. 350 Tertiò exponit quomodo intelligenda sit autoritas Apostoli adducta ab hæreticis: & patet in litera.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo adducit opinionem Origen. Secundò excludit illam. Tertiò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo refert, opinionem, & radicem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, quæ ad bonitatem suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Radix verò est prioritas creationis spiritualium, æqualitas naturalium, libertas arbitrij, & difformitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera. 309

¶ Quo ad secundum, dupliciter probat hanc positionē esse erroneam. Primò, quia contrariatur scripturæ, dicēti creaturam corporalem esse per seipsam bonam. Secundò, ducendo ad impossibile, scilicet, quòd dispositio corporalis mūdi quę nunc est, esset casualis, vt patet in litera. D. 732. D. 852

351

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est hæc. Diuina bonitas est finis omnium corporalium: & probatur sic. Totum vniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in Deum, sicut in finem, ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Antecedens declaratur, ostēdendo & graduando fines alicuius totius & partium eius, iuxta quadruplicem habitudinem & gradum: primo partium ad sua opera, secūdo partium inter se, tertio partiū ad totū, & quarto totius ad finē extrinsecū. Et probatur, quia vniuersum est ad imitan- 55 257

Universidad de Deusto Biblioteca

31 b 57 imitandum & repræsentandum diuinam bonitatem, quod est ad eius gloriam ordinari: consequentia vero probatur ex eo, quod ex omnibus creaturis cõstituitur vniuersum, sicut totum ex partibus. Ac per hoc idẽ est finis totius & illarũ, communiter loquendo. Nihil enim prohibet, quasdam partes peculiarius secundum proprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per proprias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet. 350

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore duo facit. Primò refert opinionem Auicennæ. Secundo excludit eam, determinando conclusionem responsiuam quęsito, ratione & autoritate. 335 *2. dist. 1. q. 1. art. 4. Et opus. 15. c. 9. & 10.* ¶ Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet. ¶ Quo ad secundum cõclusio est, Creatura corporalis est immediatè à Deo: Prima productione. Probatur primo ratione. *Lib. 1. c. 2. to. 3. Lib. 3. de Trin. c. 4. to. 3.* Creatio est actio impossibilis creaturæ, Prima productio creaturæ corporeæ est creatio, ergo. Minor patet ex identitate effectus. 20 541 Ad primam enim productionem spectat producere primum ordine generationis, & consequenter id quod est imperfectissimum & in re: quia imperfectius est, fiunt prius. Ad creationẽ quoque spectat idẽ, quoniam extendit se vsque ad productionem materiæ primæ, ergo. Maior vero probatur sic: Causa quanto superior, tanto ad plura se extendit in causando, ergo ad communius, ergo ad magis substratum, ergo quod primo in omnibus substernitur: propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secunda potest aliquid producere, non præsupposito in re producta aliquo causato à prima causa, ergo nulla causa secũda potest creare. Antecedens & prima cõsequentia patet. Secũda vero probatur, quia substratum communius inuenitur semper, quàm informans illud: quia informare est restringere & terminare, vt patet de esse, viuere, & intelligere: in quibus est gradum informatio: & materia & forma, in quibus rerum duarum est per formationem vnio. 249 Vltima autẽ consequentia probatur ex ratione creationis: 215 quia scilicet creatio est productio rei secundum totam substantiam, nullo præsupposito creato vel increato. 242 D. 127. 242 D. 563. Deinde affertur autoritas scripturæ ad cõclusionem.

esse, repræsentat diuinum esse, & bonitatem eius ᶜ. Et ideo per hoc quòd Deus creauit omnia vt essent, non excluditur quin creauerit omnia propter suam bonitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis proximus non excludit finem vltimum. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta est quodãmodo propter spirituale, nõ remouetur quin sit facta propter Dei bonitatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æqualitas iustitiæ locum habet in retribuendo. Iustũ enim est quòd æqualibus æqualia retribuantur. Nõ autem habet locum in prima rerum institutione ᶜ. Sicut enim artifex eiusdem generis lapides in diuersis partibus ædificij ponit absque iniustitia: non propter aliquam diuersitatẽ in lapidibus præcedentem, sed attendens ad perfectionem totius ædificij, quæ non esset nisi lapides diuersimode in ædificio collocarẽtur: sic & Deus à principio, vt esset perfectio in vniuerso, diuersas & inæquales creaturas instituit secundũ suam sapientiã absque iniustitia, nulla tamẽ præsupposita meritorũ diuersitate.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam sapientiam, ita omnia sunt per Dei sapientiam facta, secundum illud Psalm. Omnia in sapientia fecisti: sed ordinare est sapientis, vt dicitur in princ. * metaphy. Vnde in gubernatione rerum, inferiora per superiora reguntur quodã ordine: vt August. dicit 3. de Trinitate ᶜ. Ergo & in rerum productione talis ordo fuit, quod creatura corporalis tanquam inferior, per spiritualem tanquam superiorem est producta.

2 ¶ Præterea, Diuersitas effectuum demõstrat diuersitatem causarum: quia idem semper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam spirituales quàm corporales, sunt immediate à Deo productæ, nulla esset inter creaturas diuersitas, nec vna magis distaret à Deo quàm alia. Quod patet esse falsum: cum propter lõge distare à Deo dicat Philosophus quædam corruptibilia esse.

3 ¶ Præterea, Ad producendum effectum finitum, non non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum est. Ergo per finitã virtutem spiritualis creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus nõ differt esse & posse: præsertim quia nulla dignitas competens alicui secundum suam naturam, ei denegatur, nisi forte ob culpam suam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediatè à Deo producta.

CONCLVSIO.

¶ Creaturæ corporales sunt effectiuè & immediatè à Deo productæ, & non media aliqua angelorum operatione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt gradatim res à Deo processisse. Ita scilicet quòd ab eo immediate processit prima creatura, & illa produxit aliam: & sic inde vsque ad creaturam corpoream ᶜ. Sed hæc positio est impossibilis. Quia prima corporalis creaturæ productio est per creationẽ, per quam etiam ipsa materia producitur ᶜ. Imperfectum enim est prius quàm perfectum in fieri. Impossibile est ᵈ autem aliquid creari nisi à solo Deo.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quanto aliqua causa est superior, tanto ad plura se extendit in causando ᶜ. Semper ᵈ autem id quod substernitur in rebus, inuenitur communis, quàm id quòd informat & restringit ipsum: sicut esse quàm viuere, & viuere quam intelligere, ᶜ & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid est magis substratum, tantò à superiori causã directè procedit. Id ergo quod est primo substratum in omnibus, propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. Nulla igitur secunda causa potest aliquid producere non præsupposito in re producta aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autem est productio alicuius rei secundum suam totã substantiã, nullo præsupposito quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum. ᶜ Vnde relinquitur, quod nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo vt Moyses ostenderet corpora omnia immedite à Deo creata, dixit, In principio creauit Deus cælum & terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in productione rerum est aliquis ordo: non quidem vt vna creatura creetur ab alia ᶜ (hoc enim impossibile est) sed ita quòd ex diuina sapientia diuersi gradus in creaturis constituuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipse Deus vnus absque suæ simplicitatis detrimento diuersorum cognoscitiuus est, vt suprà * ostensum est. ᶜ Et ideo etiam est secundum diuersa cognita diuersorum productorum causa per suam sapientiã: sicut & artifex apprehendẽdo diuersas formas producit diuersa artificiata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi. ᶜ quia vnum & idem aliter fit & à maiori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo, vt nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum formæ corporum sint ab angelis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod formæ corporum sint ab angelis. Dicit enim Boe. in libro * de Trinitate, quod à formis quæ sunt sine materia, veniunt Formæ quæ sunt in materia. Formæ autem quæ sunt sine materia, sunt substantiæ spirituales: formæ autem quæ sunt in materia, sunt formæ corporum. Ergo formæ corporum sunt à spiritualibus substantijs.

2 ¶ Præterea, Omne quod est per participationẽ, reducitur ad id quod est per essentiam. ᶜ Sed spirituales substantiæ per suam essentiam sunt formæ, creaturæ autem corporales participant formas. Ergo formæ corporalium rerum sunt à spiritualibus substantijs deriuatæ.

3 ¶ Præterea. Spirituales substantiæ magis habent virtutem causandi quàm corpora celestia. Sed corpora cælestia causant formas in istis inferioribus. Vnde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multò magis à spiritualibus substantijs formæ quæ sunt in materia, deriuantur.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit * 3. de Trinit. quòd non est putandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Illi autem ad nutum dicitur seruire corporalis materia à quo speciem recipit: non ergo formæ corporales sunt ab angelis, sed à Deo. ᶜ

CONCLVSIO.

¶ Cum formæ sensibiles & corporales sint quibus composita sunt & fiunt, non producuntur à formis separatis nisi vt motoribus ad formas: & à Deo, vt prima causa, & à compositis agentibus corporalibus, vt propinquis agentibus illæ, ex materiæ potentia.

¶ Aduerte hic primo quod quum dicitur, de ratione creationis esse producere rem nullo præsupposito, quod non negatur simpliciter omne præsuppositum: quoniam semper præsupponitur agens, & quandoque materia, vt patet in creatione animæ intellectiuæ: sed negatur omne præsuppositum, quod sit aliquid illius quod est per se primo terminus illius creati. Ita quod creari dicitur illud, quod sic producitur, quod nihil eius præsupponitur. Tunc enim tota eius substantia syncategorematice producitur. Notanter autem dixi, quod per se primo terminus productionem: alioquin omnes formæ creantur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil est earum: secundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per se, sed ad fieri compositorum, vt Aristoteles adinuenit: quia hac sola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiunt ad creari duo, & quod per se fiat, & quod nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ, hoc est enim ex nihilo fieri.

¶ Aduerte secundo, quod ratio adducta hic ad excludendum creationis actum à causis secundis, si subtiliter perspiciantur, & ad memoriam reducantur dicta superius in quæstione quadragesimaquinta, concludit non solum quod nulla secunda causa potest propria virtute creare, sed etiam quod nec instrumentaliter aliqua earum hoc possit: quoniam primum ordine compositionis in re est proprius effectus primæ causæ, nihil fingi potest præuium, quod ad causam aliquam instrumentalem spectet, quoniam ante primum nihil est: & tamen constat instrumentum omne ad aliquid agendum apponi, vt ex supra dictis patet.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo principaliter facit. Primò refert opinionem affirmatiuam, diuersimodè tamen à Platone, Auicenna, & quibusdam modernis hæreticis dictam. Secundò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet & quod posuit formas materiales separatas, & quod ponebat eas iuxta materiem formarum materialium: & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia, & quod hoc sit per modum participationis & assimilationis cuiusdam. Ex Aui. vero refert tria, scilicet quòd sunt quædam substantiæ separatæ, nõ de naturis inferiorum, quas angelos dicimus: & quòd in mente earum sunt formæ naturalium, sicut in artifice, & quòd ab illis effluunt formæ naturales. Ex hæreticis autem duo, scilicet Deum esse creatorem omnium, & diabolũ formare materiam corporalem per varias species. Quo ad secundum tria. Primo, quòd formæ corporum non per se fiũt. Secundò, quod eo modo quo fiũt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt à causis propinquis, à substantijs separatis, vt motoribus ad formas, & à Deo, vt à prima causa. Tertio quod in prima rerũ cõditione formę corporales productæ sunt à solo Deo. prima cõclusio probatur sic. Eius est fieri, cuius est esse, & eodem modo: quia fieri terminatur ad esse: sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis cõposita sunt. Igitur nec fiũt per se. Et confirmatur autoritatẽ Aristo. 7. meta. Et sic patet radix erroris omniũ relatorum. Secunda vero conclusio probatur eodẽ medio, adiũcta alia propositione, scilicet quod vnumquodque fit à sibi simili, sic. Compositum per se primo fit, & forma non fit nisi ad factionẽ compositi: ergo formæ corporales causantur non quasi influxę ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potentia in actũ ab aliquo agente cõposito. Et probatur consequentia: quia omne quod fit, fit à sibi simili. Ex hoc enim probatur prima pars sic: Forma nõ fit, ergo non oportet ab aliqua forma immateriali eam deriuari. Et antecedens patet, tum ex 7. Met. tum ex ratiõe: quia eiusdem & eodem modo est esse & fieri: formæ autem non sunt quasi ipsæ sint, ergo nec fiunt. Declaratur etiã secũda pars sic. Compositum fit, ergo à composito, aliàs nõ fieret à sibi simili: ergo à transmutãte materiã de potentia in actũ. Nullo enim alio modo compositum agere potest. Et his adiungas, quod forma non alia ratione est, nisi vt qua compositum est. Sequitur euidenter quod ab eodem cõposito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ verò partes huius secundæ cõclusionis, scilicet quod formæ fiunt à substantijs spiritualibus, tanquam à mouentibus ad formas, & à Deo tanquam à prima causa. Et probatur: quia composita agentia mouentur à substantijs spiritualibus, vt Augu. dicit. Et

¶ RESPONDEO dicendum, quòd opinio fuit quorundam, quòd omnes ᵈ formæ corporales deriuẽtur à substantijs spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidẽ dupliciter aliqui posuerunt. Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari à formis sine materia subsistentibus, per modũ participationis cuiusdam ᶜ. ponebat enim hominem quendã immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de alijs, ex quibus constituuntur hęc singularia sensibilia, secundum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modum assimilationis cuiusdam, quam participationem vocabat. Et secundum ordinem formarum ponebant Platonici ordinem substantiarum separatarũ. Puta quòd vna substantia separata est, quæ est equus, que est causa omnium equorum: supra quam est quædã vita separata, quam dicebant per se vitam & causam omnis vitæ. Et vlterius quandã, quam nominabant ipsum esse & causam omnis esse. Auicen. verò, & quidam alij non posuerunt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quæ sunt in materia corporali ᶜ. Sicut à formis, quæ sunt in mente artificis, procedunt formæ artificiatorum: Et in idem videtur redire quod quidam moderni hęretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem à diabolo formatam, & per varias species distinctã. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice processisse videntur. Quærebant enim causam formarum ac si ipsæ formæ fierent secundum seipsas. Sed sicut probat * Arist. in 7. meta. id quod proprie fit, est compositum ᶜ. Formę autem corruptibilium rerum habent vt aliquando sint, aliquando non sint, absque hoc, quòd ipsæ generentur, aut corrumpantur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiã formæ non habent esse, sed composita habent esse per eas: sic enim alicui competit fieri sicut & esse. Et ideo cũ simile fiat à suo simili, non est quærẽda causa formarũ corporaliũ aliqua forma immaterialis, sed aliquod compositũ, secundũ quod hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formæ corporales causantur non quasi influxę ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente cõposito. Sed quia agẽs cõpositum, quod est corpus, mouetur à substantia spirituali creata ᶜ, vt Augu. * dicit 3. de Tri. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales à substantijs spiritualibus deriuentur, nõ tãquam influentibus formas, sed tanquã mouẽtibus ad formas. Vlterius autẽ reducuntur in Deum sicut in primam causam, etiam species angelici intellectus: quæ sunt quædam seminales rationes corporalium formarũ. In prima autem corporalis creaturæ productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actu. Et ideo formę corporales, quas in prima productione corpora humana habuerũt, sunt immediate à Deo productæ ᶜ, cui soli ad nutũ obedit materia tanquam propriæ causæ. Vnde ad hoc significandũ Moyses singulis operibus pręmittit: Dixit Deus, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerũ per verbum Dei facta, à quo secundum * Aug. est omnis forma, & cõpago, & cõcordia partiũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Boe. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mẽte diuina, sicut etiam Aposto. dicit Heb. 11. Fide credimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicendum est, quòd ab eis veniunt formæ quæ sunt in materia, non per influxũ, sed per motũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd formæ participatæ in materia, reducuntur non ad formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellectus angelici ᶜ (à quibus per motum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (à quibus etiam formarum semina sunt rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

¶ Ad tertium dicendum, quod corpora cælestia causant formas in istis inferioribus, non influendo, sed mouendo ᶜ.

QVAESTIO SEXAGESIMA-sexta, de ordine creationis ad distinctionem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere distinctionis. Et primo considerandum est de ordine creationis ad distinctionẽ. Secundò, de ipsa distinctione secundum se. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrùm informitas materiæ creatæ præcesserit tempore distinctionem ipsius. ¶ Secundò, vtrùm sit vna materia omnium corporalium. ¶ Tertiò vtrùm cælum empyreum sit concreatum materiæ informi. ¶ Quartò, vtrùm tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

a Vtrùm informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gene. 1. Terra erat inanis & vacua, siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt Augustin. * dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

2 ¶ Præterea, Natura in sua operatione Dei operationem imitatur: sicut causa secunda imitatur causam primã. Sed in operatione naturæ informitas tempore præcedit formationem: ergo & in operatione Dei.

3 ¶ Præterea, Materia potior est accidente: quia materia est pars substantiæ. Sed Deus potest facere quòd accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

¶ SED CONTRA Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agẽtis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nunquam fuit informe.

¶ Præterea, Creaturæ corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni autem opponitur confusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcessit tempore formationem materiæ, sequitur, à principio fuisse confusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt Chaos.

CONCLVSIO.

¶ Informitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura: præcessit autem informitas materiæ eius formationem, id est, pulchritudinem & ornatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorum. * Augustinus enim vult, quod informitas materiæ corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum origine vel ordine naturæ. ᶜ Alij verò, vt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus, volunt quod informitas materiæ tempore præcesserit formationem.

Ipsæ species Intellectus Angelici reducuntur in primam causam: quasi rationes seminales in agens perfectum & primam causam. Tertia conclusio, formæ corporales in prima rerũ conditione fuerunt immediate à Deo. b 136 Et probatur: quia nulla ibi interuenit transmutatio de potentia ad actũ: & soli Deo obedit materia ad nutum. Secundò confirmatur autoritate scripturæ, Genesis primo, vt patet in litera. *Annot.*

c 355 337 ¶ Aduerte hic diligẽter, quòd formam fieri per transmutationẽ, & ipsam educi de potentia ad actum, non differunt. Et propterea non est idem formam recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet quòd forma ex vi transmutationis resultet. Imaginandũ est enim formas omnes educibiles præesse in materia in potentia quasi latitantes sub potestate ipsius: & esse in ea vim causatiuã earum, materialiter tamen: ita quod accedente determinato agente ad certam speciem, & transmutante materiam: illa ex vi talis mutationis mutatur: nõ ex eo quòd habet in se aliquid extrinsecus aduenions; sed ex eo quod habet indeterminate, paulatim determinatur ad habendum distinctè quod in se prius habebat confusè. Hæc enim est vis determinatę transmutationis. *Infr. q. 69. ar. 1. & 2. co. & q. 74. art. 2. cor. Et po. q. 4. art. 1. et ar. 2. cor.*

a Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore tria principaliter facit. Primò refert diuersitatẽ opinionum. Secundò ostendit sententiam Augustini oportere veram fateri. Tertiò sententiam aliorum tractat. *Li. 12. confes. c. 12 & med. Et lib. 2. super Gen. ad lit. c. 11.*

¶ Quo ad primum duo dicit, scilicet ipsas opiniones contrarias de quæsito, & radicem, quod in rei veritate non sunt cõtrariæ, propter æquiuocationem informitatis.

¶ Quo ad secundũ duo dicit. Primò quid nominis ipsius informitatis apud Aug. significat enim negationem omnis formę. Secundò conclusionem responsiuam apud eundem, Informitas materiæ non præcessit duratione eius formationẽ, aut distinctionẽ, sed natura tãtum. Et de formatione quidem probatur: quia sequeretur quòd esset ens in actu sine actu. De distinctione verò: quia sequeretur opinio antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et cõsequẽter generari nõ esset nisi alterari: quia omnis forma genita non faceret ens simpliciter, sed adueniret illi. Quod autẽ precedat natura, sicut potẽtia actũ, & partes totũ, probatur ex eo quod talis informitas est cõditio materię primę secũdum se. *Aug. lib. 1. super Gen. c. 15. paulò à prin. t. 3. Amb. li. 1. hexamerõ. c. 8. t. 4. Basilius ex Homil. 2. sul hexam. paulò à pr. Chrysost. homil. 2. in Gene à me. illius: to. 1.* 340

¶ Circa

Annot. ¶ Circa hanc partem aduerte, quòd ad hunc locũ videntur spectare quões duæ: altera est, an materia possit esse formata altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma coæua materiæ. Sed prima quidem non directè ad hunc spectat locũ; quoniam non de diuina potentia, sed de rerum ordine sermo est. Constat autem etiam secundum aduersarios, quòd secundum rerum ordinẽ materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc specialis requiritur quæstio in commentarijs de ente & essentia. Secunda autem, quum de pluralitate formarũ inferius tractabitur, aliqualiter tractabitur.

Comment. ¶ Quo ad tertium quinque dicit. Primò quid nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium, & Chrysostomum, scilicet negationem formositatis. Secundò conclusionem responsiuam, Informitas præcessit duratione formationem. Tertiò discordiam Augusti. & concordiam in hoc. Quartò triplicem distinguit formositatem ex scriptura luminis in cælo & corpore diaphano, visibilitatis in terra, & decoris vegetantium in eadem. Quintò informitates oppositas ex verbis scripturæ accipit: & patet in litera.

Loco citato in prin. cor. artic.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus. Vna propriè sumitur pro vnitate generis physici, quæ propriè est vnitas materiæ, vt patet 5. met.

351 ¶ In corpore duo principaliter. Primò tractat opiniones partis affirmatiuæ. Secundo, partis negatiuæ.

Comment. Q. 69. ar. 1.

349 ¶ Quo ad primum duas

360 opiniones tractat, prima est antiquorum, secunda est Auicebron. Vtrique enim ponunt vnam omnium materiã. In opinione antiquorũ tria dicit, scilicet opinionem eorum, & Platonis defensionem, & Aristo. contra eos impugnationem. In opinione Auicebron tria quoque dicit, scilicet opinionem eius, & fundamẽtum eius, & impugnationem contra eum: quia sequitur quòd generari non est nisi alterari.

¶ Quo ad secundũ duas quoque opiniones tractat, scilicet Auer. & suã tali ordine. Primò probat hanc negatiuam, Materia corruptibilium & incorruptibiliũ non est vna. In hac enim conuenit cum Auer. & differt ab omnibus suprà dictis, ex eisdem enim fundamentis eliditur opposita opinio. Probat autem eam tali ratione, Materia secundum id quod est, est in potentia ad formam: ergo secundum se est potentia ad oẽs formas, quibus est

Locis citatis in arg. Et lib. 1. de Gen. cont. Manichæos c. 5. & 7. tomo. 1.

Et quamuis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ab inuicem differũt. Aliter enim accipit informitatem materiæ August. quàm alij. Aug. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere, quòd informitas materiæ tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionẽ. Et de formatione quidẽ manifestum est. Si enim materia informis præcessit duratione, hæc erat iam in actu, hoc enim duratio importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autẽ quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. Quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, quòd habuit aliquam formam communem, & postmodum superuenerunt ei formæ diuersæ, quibus sit distincta. Quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aërem, aut aquam, aut aliquod mediũ. Ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari. Quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur quòd superueniens forma non faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. Quod est proprium formæ accidentalis. Et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, quòd materia prima neq; fuit creata omnino sine forma, neq; sub forma vna cõmuni, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationem seu distinctionem ipsius tempore, vt Aug.* dicit, sed origine seu natura tantùm, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij verò sancti accipiũt informitatem, non secundum quod excludit omnẽ formam, sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicunt, quòd informitas materiæ corporalis duratione præcessit formationem eiusdem c. Et sic secundum hoc quantum ad aliquid cum eis August. concordat, & quantum ad aliquid discordat, vt infra patebit c. Et quantum ex litera Gene. accipi potest, triplex formositas deerat, propter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim à toto corpore diaphano, quod dicitur cælum, pulchritudo lucis. Vnde dicitur quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc quòd est aquis discooperta, & quantum ad hoc dicitur, quòd terra erat inanis & vacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat, propter aquas vndique eam cooperientes. Alia verò, quam habet ex hoc quod est ornata herbis & plantis. Et ideo dicitur, quòd erat vacua & incomposita, id est non ornata, secundum aliam literam. Et sic cum præmisisset duas naturas creatas, scilicet cælum & terram, informitatem cæli expressit, per hoc quod dixit, tenebræ erãt super faciem abyssi, secundum quod sub cælo etiam aer includitur. Informitatem verò terræ per hoc quod dixit, terra erat inanis & vacua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod terra aliter accipitur in loco isto ab August. & ab aliis sanctis. Aug.* enim vult quod nomine terræ & aquæ significetur in hoc loco ipsa materia prima. Non enim poterat Moyses rudi populo primam materiã exprimere, nisi sub similitudine rerum eis notarum. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram, ne videatur secundum rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua. Habet tamen similitudinem cum terra, inquantum subsidet formis, & cum aqua, inquantum est apta formari diuersis formis. Secundum hoc ergo dicitur terra inanis & vacua, vel inuisibilis & incomposita: quia materia per formam cognoscitur. Vnde in se considerata dicitur inuisibilis vel inanis: & eius potentia per formam repletur. Vnde & * Plato materiam dicit esse locum. Alij verò sancti per terram intelligunt ipsum elemẽtum. Quæ qualiter secundũ eos erat informis, dictũ * est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd natura producit effectum in actu de ente in potentia. Et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actum, & informitas formationem. Sed Deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo statim potest producere rem perfectam, secundum magnitudinem suæ virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd accidens cum sit forma, est actus quidam: materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quàm accidenti sine subiecto.

¶ Ad primum verò quod obijcitur in contrarium, dicendum est, quòd si secundum alios sanctos informitas tempore præcessit formationem materiæ, non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex eius sapientia, vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem excludentem omnem distinctionem, præter hoc, quòd Anax. posuit solum intellectum distinctum & immixtum. c Sed ante opus distinctionis scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem. Primò quidem cæli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam, vt infrà patebit c. Et hoc cùm dicit, In principio Deus creauit cælum & terram, &c. Secundò per distinctionem elementorum, quantum ad formas suas: per hoc quòd nominat terram & aquam. Aerem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua: quamuis Plato aerem intellexerit significari per hoc, quòd dicitur * spiritus Domini: quia etiam aer spiritus dicitur: c ignem verò intellexerit significari per cælum, quod igneæ naturæ esse dixit, vt Augu. refert in 8. lib. de Ciui. Dei cap. 11. Sed Rabbi * Moyses in alijs cum Platone concordans, dicit ignem significari per tenebras: quia vt dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis videtur esse conueniens quod prius dictum est c, quia spiritus Domini, in scriptura non nisi pro spiritu sancto consueuit poni, qui aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quam vult formare. Tertia distinctio significatur secundum situm: quia terra erat sub aquis, quibus inuisibilis reddebatur. Aer verò, qui est subiectum tenebrarum, significatur fuisse super aquas: per hoc quod dicitur, tenebræ erant super faciem abyssi. Quid autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit. c

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum vna sit materia informis omnium corporalium.*

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Aug. 12.* confes. Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatum: Alterum quod erat informe. Et hoc dicit esse terram inuisibilem & incompositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo vna est materia omnium corporalium.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in * 5. meta. quòd illa quæ sunt vnum in genere, sunt vnum in materia: Sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporaliũ est vna materia.

3 ¶ Præterea, Diuersus actus fit in diuersa potentia, & vnus in vna. Sed omnium corporum est vna forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia vna.

4 ¶ Præterea, Materia in se considerata, est solum in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est vna tantùm omnium corporalium.

¶ SED CONTRA, Quæcunque conueniunt in materia, sunt transmutabilia adinuicem, & agunt & patiuntur adinuicem: vt dicitur * in primo de generatione. Sed corpora cælestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est vna.

CONCLVSIO.

¶ *Non est vna omnium corporum corruptibilium & incorruptibilium materia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerunt diuersæ opiniones philosophorum. Plato enim & omnes philosophi ante Ari. posuerunt omnia corpora esse de natura 4. elementorũ. Vnde cum 4. elementa communicent in vna materia, vt mutua generatio & corruptio in eis ostendit: per consequens sequebatur quòd omnium corporum sit materia vna. Quòd autem quædam corpora sint incorruptibilia, Plato * ascribebat non conditioni materiæ

communis: ergo habendo vnã illarum remanet in potẽtia ad omnes alias formas: ergo est simul sub forma vna & priuatione alterius: ergo si vna est corruptibilis & incorruptibilis compositi, erit idẽ simul corruptibile & incorruptibile secundum naturam: ergo impossibile est esse vnam materiam corruptibilium & incorruptibilium. Secunda consequentia probatur: quia si habendo vnam, nõ remaneret in potentia ad reliquas, hoc esset, quia illa forma, quã habet, perficeret eam sic, quòd nõ relinqueret potentiã ad alias: sed hoc nõ potest esse. Probatur dupliciter. primo, quia materia per vnã nõ fit actu nisi secundum potentiã ad illam, secundo, & est exclusio responsionis, quia materia secundum se, indifferẽter se habet ad formam perfectam & imperfectam.

* ¶ *Vtrum omnium possibile sit esse vnam materiam, & num materia talis & horum inferiorum vna sit.*

¶ Circa hanc partẽ aduerte quòd Sco. cõtra conclusionem, Aegidius verò cõtra rationẽ & conclusionẽ instat. Vnde hic in 2. distin. 12. rationẽ hanc nititur soluere, negãdo secũdam cõsequentiam: imaginatur enim quòd materia lunæ nõ sit in potẽtia ad formã ignis, quia forma lunæ nõ habet contrariũ, & sic nõ est priuata, nec appetit illã. Sed reuera mirum est de tã præclaro discipulo, quomodo à tanto declinauit magistro, in re tã patula. Priuatio enim (vt habetur quarto meta.) est negatio in subiecto apto nato: sed materia lunæ est secundũ se apta nata recipere formã ignis, & habet negationẽ eius, ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis. Nec potest responderi ad hoc, nisi negãdo rationẽ priuationis. Vnde San. Tho. & Sco. conati sunt excludere respõsionẽ in litera tactã, quia apparentiã habet, nõ istam quæ nihil valet: stat ergo ratio. Contra conclusionẽ autem dupliciter arguitur: primo impugnãdo in cælo materiã quæ est pura potẽtia, secundo impugnãdo quòd alterius rationis. Contra primũ arguit Sco. in 2. distin. 14. quæstio. 1. in cælo non est potentia cõtradictionis: ergo in eo nõ est materia quæ est purè potẽtia. Antecedens ex nono meta. tex. 17. cõsequentia probatur, potẽtia pura est secundũ se ad esse & nõ esse. Et cõfirmatur hoc motiuũ: quia pura potentia prius natura habet priuationem quã formam. probatur, quia priuationem habet ex se, formam ab alio: sicut aer se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quã res potest esse & nõ esse, & materia primo physicorũ est principium vnũ subiecto, & duo secundũ rationem, propter priuationem, et 36. Arguunt quoque cõtra idem alij, quia si cælum esset compositũ ex materia & forma, nõ esset opus anima siue intelligentia motrice: & tenet sequela: quia formã sequeretur motus circularis: sicut motus deorsum sequitur formã grauis. Cõtra secundum verò arguit primo Scot. vbi supra, nõ dantur duo vltimi fines, nec duo prima agentia, ergo nec dantur Primæ materiæ duæ.

¶ Præterea, Materia solis, dato quod nõ sit in potẽtia ad aliã formam, est tamen secundũ se in potentia ad formam solis, & eius priuationem, ergo est in potẽtia cõtradictionis, & cõsequenter corruptibile erit quantũ est ex se corpus cæleste. Aegidius verò vbi suprà cõtra hoc idẽ arguit. Primo, quia negatio omnium formarum constituit vnitatẽ materiæ secundũ se, sed seclusa omni forma tam cælesti quàm inferiori inuenitur omnis materia cũ abnegatione omnis formæ: ergo omnis materia secundum se est vna & eadẽ negatiuè, vt de materia omniũ inferiorũ dicimus. Secundò, quia actus est qui distinguit, & sepitur septimo metaph. tex. 49. ergo in pura potẽtia nulla potest esse distinctio seclusis actibus. Tertio, si daretur diuersæ puræ potẽtiæ, sequeretur quod inter actũ & potentiã purã nõ esset maxima distantia positiua: hoc nõ potest intelligi, ergo & probatur sequela: quia positis duabus puris potẽtijs diuersarum rationũ, vt hic ponitur, oportet quod altera magis distet ab actu puro quàm altera: ergo distantia vnius potentiæ puræ non est maxima. hæc soluãtur hic quoniam solutio horum erit manifestatio reliquorum.

¶ Ad euidentiã huius rei aduerte diligentissime, quòd si quis naturã materiæ vt se considerauerit, facile omnium rationem reddet. Materia enim secundũ se secundum id quod est, vt in litera dicitur, non est aliquod ens, nisi substãtialis potentia ad formam, nec aliam naturã habet: & hoc est eius quod quid est. Verum hoc nõ contingit vno modo, sed duobus, quia esse ad formã contingit dupliciter, scilicet ad formã secundũ genus, & ad formã talẽ secundum speciem. Quum enim oporteat potentiã omnem aliquem actum per se primo respicere, vt ad adæquatum sibi per quẽ definienda est, vt patet 9. meta. consequens est, vt substantialis potẽtia materiæ respiciat, vt adæquatum actũ, aut formã talem secundũ genus, aut secundum speciem: indiuidua enim extra artem sunt. Inter hos autẽ duos modos hæc est manifesta differẽtia, quòd potẽtia ad formam vnam genere tantũ est ad plures species: potentia vero tantum ad formam vnã specie nõ est ad plura, nisi forte per accidẽs, puta quia species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autẽ differentia sequitur alia, scilicet quòd potẽtia primo modo habet priuationẽ annexã: potentia vero secundo modo nõ. & patet sequela: quia materia quæ est in potentia ad plura, habendo vnã actu, adhuc est in potentia ad aliud: ac per hoc priuatur illo. potentia enim ad aliquid cũ negatione illius in eo cõstituit priuationem, vt patet. Materia verò cuius est potẽtia ad vnum solũ, quum habendo illud nullo est possibili careat: nullã habet priuationem. Nec pertransibis hic, sed philosophice subsiste: & cõsidera quòd nulla res appetit negationẽ aut malum, nisi quia appetit bonũ, cui est annexa negatio alterius. Sicut calefactibile appetẽs caliditatem, appetit negationẽ frigoris: & ignis appetendo perpetuitatem sui, corruptionem aque ex cõsequenti appetit. Et propterea si potentia aliqua nõ est ad aliam formã, non habet congenitã priuationem eius formæ quàm habet, aliter appeteret primo nõ esse quod nõ est intelligibile. Vnde in proposito sic cõtingere rationi cõsonat. Et quod materia prima horum inferiorũ est potentia substãtialis respectu omniũ formarum rerum generabilium & corruptibilium, ac per hoc respicit per se primo, vt actũ adæquatum formam sub ratione generabilis: sub qua quoniã multæ sunt species, oportet ipsam sub vna esse in potẽtia ad aliam, & consequenter illa priuatã: & sic omnia sunt adinuicem transmutabilia, &c. Et quod materia cælestis corporis non est ad actũ vnum tantum secundum genus, sed vnum specie atoma: ita quòd nõ est putãdum, quod materia cæli respiciat formã cælestẽ, vt actũ adæquatũ, quia sic sequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibilitas ab intrinseco: sed quòd materia lunæ est in potẽtia secundũ se ad formã lunæ tantũ, & materia solis ad formam solis tantũ, & sic de alijs: ita quòd quot sunt species corporũ cælestium, tot sunt genera physica eorũ. Et hoc quod dico, cæli materia, nõ significat aliquã vnam materiam, sed quoddã analogum omnibus materijs cælestium corporũ. Ad rationem ergo Sco. & Auer. dicito dupliciter, primo secundum rem, secundo ad hominem, id est secundũ modum loquendi Arist. 9. met. Secundum rem distingue, quòd potẽtia passiua est duplex. Quædã purè receptiua, quæ scilicet nulla passione media recipit formã. Quædã vero receptiua & passiua simul, ita quòd & agitur ab agente, & recipit formã. Modo dico, & nego, quòd potẽtia purè receptiua nõ est potentia cõtradictionis. potentia autem receptiua & passiua simul hæc est cõtradictionis. Ex dictis autem patet, quòd materia lunæ est potẽtia receptiua tantùm, quoniã nulla passione aut actione media materia habet illã formam: & patet hãc distinctionem esse veram in potentia cæli respectu suæ figuræ. Illa enim non est cõtradictionis, & tamẽ receptiua, non tamen passiua. Et si cõtra insistatur, quia potentia secũdũ se est indifferẽs ad actũ & negationem: vel quod plus est, prius natura habet negationẽ: quia secũdũ se ex Aui. 8. meta. c. 2. dicatur negãdo consequẽtiã si antecedẽs fiat negatiuè: vel antecedẽs si fiat positiuè. Ista enim propositio negatiua est vera, potẽtia nõ ex se habet actũ: sed ex hac nõ sequitur affirmatiua, ergo ex se habet nõ actũ, quod est esse in potẽtia cõtradictiõis secundũ se: ad actũ, scilicet & nõ actũ. Illa vero affirmatiua, Potẽtia ex se habet nõ actũ, est falsa, & similiter ista est falsa, potẽtia ex se nõ habet actũ magis quã nõ actũ: quia ex se in proprio genere causæ, scilicet materialis, ita vendicat sibi actũ talẽ, q nullo modo oppositũ: quia ista talẽ quod nullũ aliũ. Ad hominem vero scito, quod Ari. 9. meta. tex. 17. q allegatur, nõ vocat potentiam nisi potẽtiã vt potẽtiã: potẽtia autẽ vt potẽtia nõ est, quando iã est sub actu: & sic potẽtiã purè receptiuã nõ vocat potẽtiã, & propterea dicit quod omnis potẽtia est potentia cõtradictiõis. Et si vis etiã proteruos cõuincere, aspice codicẽ, & videbis ibidẽ quòd negat in cęlo esse potẽtiã ad motũ localẽ, quã tamẽ constet q mot' est actus entis in potentia inquãtũ in potẽtia. Quia enim posuit motũ cælo coæternũ, sicut & figurã: ac per hoc cælũ nũquã est in statu potẽtiæ respectu motus, sed semper in actu: ideo dicit nõ esse in potentia ad motũ, sed in potẽtia ad terminos motus, vnde & quo ad quos cõtinue agitur à motore deperdẽdos & acquirẽdos. Ad cõfirmatiões autẽ dicitur dupliciter. Primò distinguẽdo de nõ esse & priuatione simpliciter, vel secũdũ quid. Et quod materia est per quã potest res nõ esse saltẽ secũdũ quid, & similiter est idẽ subiecto cũ priuatiõe secũdũ quid saltem. Secũdò potest dici & melius, quòd istæ propositiões possunt dupliciter exponi. Primo vt subiectũ vendicet sibi prædicatũ, & sic nõ sunt veræ nisi cũ disiunctiõe simpliciter, vel secũdũ quid, alio modo vt prædicatũ determinet sibi subiectum, & sic sunt veræ absolutæ. Vbicũque nanq; est potẽtia ad esse & non esse, ibi est materia: similiter vbi est priuatio, ibi est idẽ subiecto, est materia, & nõ ecõtra. Ad argumẽtum aliorũ negatur sequela: & ratio est: quia motus circularis est motus animalis, & nõ merè naturalis: & propterea nõ superfluit forma cæli. Nec est dicendũ quod est principiũ purè passiuũ respectu motus circularis: sed q quẽadmodũ forma cordis cõcurrit ad motũ cordis medio modo inter purè passiuũ, & actiuũ, & tamẽ nõ nisi ab anima motus ille esse potest: ita forma cæli natura talis est, ad quã in cõiunctiõe ad animã, seu intelligẽtiã, natus est sequi motus circularis. Vnde substãtia corporalis cæli est principiũ naturale motus circularis: alioquin rueret totus processus in primo de cælo & mũdo, ad inferendã quintã essentiã: & nihilominus animã oportet adiũgere. sicut patet in motu cordis. Est enim primus motus in vniuerso, sicut motus cordis in animali, vt patet in 8. physico.

¶ Ad rationẽ aũt primã Scoti cõtra secũdũ dictũ negãda est sequela: quia nõ est par rõ de causis extrinsecis & intrinsecis: quæ istæ sunt partes rei, & intrant cõpositionẽ rerũ, ac p hoc oportet esse varias iuxta rerũ varietates: extrinsecæ aũt nõ. Ad secũdũ vero iã patet respõsio ex dictis. Negatur siquidẽ q materia solis sit in potẽtia secũdũ se ad priuationẽ suæ formæ: & rõ est, qa potẽtia ad priuationẽ huius formæ fundatur super potẽtia ad aliã formã, vt patet ex dictis.

¶ Ad primũ vero Ægidij modificatur illa ppositio, negatio omniũ formarũ cõstituit vnitatẽ materiæ, potest enim dupliciter intelligi. Primo absolute, vt sonat, & sic est falsa: qa negatio absolute dicitur de nihilo. Alio modo in subiecto apto nato, & sic est vera: sed subiectũ aptũ in proposito est materia cõis multis. hæc enim est vna negatiue nõ positiue: sed materia cõmunis multis, cũ materia propria vni nõ sortitur vnitatẽ ex negatiõe: quia ex hoc ipso quod hæc est cõmunis his, illæ nõ iã sunt diuersæ. Ad secũdũ aũt cõceditur, quod solus actus distinguit: & dico quod duæ purę potẽtiæ distinguũtur actibus quos per se primo respiciũt, & per quos diffiniuntur, & à quibus nõ possunt abstrahi, etiam per primam operationem intellectus. Et si quæras distinctiuũ intrinsecum in eis, dico quod est ipsa cuiusque substantialis commensuratio ad actum sibi adæquatum. Et si de ipsa substãtiali commensuratione ad actum quæras, dico quod est non solũ identice, sed formaliter ipsa essentia cuiusque puræ potẽtiæ. Et propterea sicut actus adæquati sunt diuersi seipsis, ita potentiæ propriè ad eos sũt per se diuersæ propter actus. Sicut enim materia est propter formam, ita distinctio materiæ est propter diuersitatẽ formarum. Ad tertium quo ad rem dicitur, quod nullum inconueniens est, vnã puram potentiam magis distare ab actu puro quàm aliam puram potentiã: nõ per inclusionem alicuius actualitatis in vna magis quàm in alia: quia nõ essent ambæ puræ potentiæ: sed per vnius commensurationem ad perfectiorem actũ adæquatũ respectu alterius. ita quòd ex hoc vna pura potẽtia est altera pura potẽtia minus ab actu distãs, quia est capacitas perfectioris actus. Sed caue hic ne fallaris sophismate consequentis, aut figuræ dictionis, à pura potẽtia ad purã potẽtiã ad talẽ actũ. Illa enim est prope nihil, & maxime distãs à Deo, &c. sed habet latitudinẽ, pper actus respectiuos modo declarato. Singularũ aũt purè potẽtiarũ nulla nisi cõmẽsurata infimo actui est maximè distãs & ppe nihil. Ex his aũt puto facile reliq̃ solui posse: q̃re transeamus ad alia.

Quæstio. ¶ In litera deinde autor destruit hãc affirmatiuã, quæ est positio Auer. Materia cæli est simplex substãtia corporea, tali ratiõe. Omne ens actu vel est act', seu forma, vel habẽs actũ seu formã: sed corporeitas cæli secluso motore est ens actu, & nõ est habẽs actũ seu formã, ergo est actus seu forma. Discursus bonus est præmissis euidentibus, saltem naturaliter & ad hominem, scilicet Auer. falsitas autẽ cõclusiõis probatur sic, si corporeitas illa esset actus, esset intellecta in actu, quod repugnat cælesti corpori, quia est sensibile, vt patet.

¶ *Num quod secundum se totum actus est, est intellectum in actu.*

Comment. ¶ Circa hãc rõnẽ aduerte, q calũniã patitur, ppterea quia fundatur sup hac propositione, omne qđ est secũdũ se totũ actus, est intellectũ in actu, vt patet, hoc aũt esse falsum patet ex eo, quòd hęc albedo est secũdũ se tota actus, & similiter hęc forma hui' bouis est tota act': nihil enim horũ habet plures partes, quarũ vna sit act' vel forma, & altera nõ. Et tñ cõstat, q nihil horũ est intellectũ in actu sed sensibile in actu, & intelligibile i potẽtia. Et similiter diceret Auer. de illa corporeitate, q est de genere substãtię sẽsibilis: & tñ tota est act' potẽtię admixt', q mobilis, & subiect' q̃titati, figuræ, & cęteris accidẽtibus.

¶ Ad euidẽtiã huius, scito, quod esse ens in actu, cõtingit dupliciter. Vno modo, ppriè, alio modo communiter. Et cõmuniter quidẽ vocatur ens in actu, omne quod quomodolibet extra causas suas est. Propriè aũt illud tñ, cui' propriè est esse, qđ scilicet est per seipsum, nõ quia aliquid est alicuius, hoc aũt in his q̃ fiũt, est illud q fit, i. cõpositũ, vt patet 7. met. In his aũt q̃ nõ generãtur nec corrũpũtur, est illud qđ fieret si fieret. In pposito nõ est sermo de ente in actu cõmuniter, sed propriè. Et propterea instãtię nihil valẽt. nulla enĩ forma apud nos est, aut fit, nisi quia est, aut fit cõpositũ. Vnde ratio literæ ex resolutiõe substãtiæ robur trahit. Quũ enim substãtia diuidatur sufficienter in materiã & formam, & compositũ ex illis, & materia diffinita sit, quòd nõ est secundum eam hoc aliquid: forma verò sit secũdũ quam fit hoc aliquid: oportet quod corporeitas cælestis, quũ manifeste sit hoc aliqd, secluso moto-

re: patet

Universidad de Deusto Biblioteca

Ita refert. Aug. 13. de ciui. Dei. cap. 16.

re spatet quod non cadat sub membro primo, scilicet materia, sed secundo vel tertio, scilicet forma vel composita. Ex quo Auerrois neget compositum, ergo restat quod sit forma: & est ratio, quia aliquid alijs vel est sed est per seipsum, ita quod si fieret, eius esset per se primo fieri: ac per hoc eius est per se primo esse. Omnis autem forma, quæ per se primo est, est intellecta in actu, quoniam ut in 3. de Anima dicitur, omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa separationem à materia. Duo igitur sequuntur ad positionem Auerrois. Ex eo quod per se primo est ens in actu sequitur quod sit de genere intellectorum in actu. Ex eo vero quod subijcitur quantitati potentiæ ad vbi, &c. sequitur quod sit de genere sensibilium. Sunt ergo hæc incompossibilia. Nec potest ab hac ratione euadere quis, nisi ponendo quartum genus substantiæ, quod ab Arist. philosophia alienum esse patet. Quod enim aliqui ponunt, scilicet corporeitatem illam comprehendi sub primo membro, scilicet sub materia, distinguentes materiam in materiam ad esse, & in materiam ad vbi, contradicit diffinitioni seu proprietati materiæ, quæ ipsum est primum membrum, ut patet in 2. de An. Contrariatur quoque doctrinæ Arist. alibi, ut ostendi facile posset, si contra Auerroim modo scribendum esset.

b 265 Lib. 1. de cælo, à tex 5. vsque ad 19. & 2.

367

372

¶ Tertiò infert tres propositiones, prima est, materia cæli secundum se non est in potentia, nisi ad formam quam habet. Secunda est, quod non remanet in potentia ad esse, sed ad vbi. Tertia, quòd materia corporum corruptibilium & incorruptibilium, non est eadem, nisi analogice: & est responsio ad quæsitum directe.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus ex vsu. Cœlum immobile.

Comment. ¶ In corpore quinque facit. Primo vnde habent cælum empyreum esse, id est, à tribus eius. Secundo, in quo conueniunt hi tres, quia in fine, & in quo differunt, quia in ratione.

In lib. de substantia orbis, c. 2.

teriæ, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit loquentem corporibus cælestibus dicentem. * Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia: c quia voluntas mea maior est nexu vestro. Hanc autem positionem Aristote. * reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cæleste habeat naturalem motum diuersum à naturali motu elementorum, sequitur quòd eius natura sit alia à natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis cælestis, caret contrarietate: motus autem elementorum sunt inuicem contrarij (ut qui est sursum ei qui est deorsum) ita corpus cæleste est absque contrarietate: corpora verò elementaria sunt cum contrarietate: & quia corruptio & generatio sunt ex contrarijs, sequitur quòd secundum suam naturam corpus cæleste sit incorruptibile c, elementa verò sunt corruptibilia. Sed non obstante hac differentia corruptibilitatis & incorruptibilitatis naturalis, Auicebron posuit vnam materiam omnium corporum, attendens ad vnitatem formæ corporalis: sed si forma corporeitatis esset vna forma per se, cui superuenirent aliæ formæ, quibus corpora distinguuntur, haberet necessitatem quod dicitur, quia illa forma immutabiliter materiæ inhæreret, & quantum ad illam esset omne corpus incorruptibile: sed corruptio accideret per remotionem sequentium formarum. Quæ non esset corruptio simpliciter, sed secundum quid: quia priuationi substerneretur aliquod ens actu, sicut etiam accidebat antiquis naturalibus, qui ponebant subiectum corporum aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid huiusmodi c. Supposito autem quòd nulla forma quæ sit in corpore corruptibili, remaneat ut substrata generationi, & corruptioni, sequitur de necessitate quod non sit eadem materia corporum corruptibilium & incorruptibilium. Materia enim secundum id quod est, est in potentia ad formam. Oportet ergo quod materia secundum se considerata sit in potentia ad formam omnium illorum, quorum est materia communis. Per vnam autem formam non fit in actu, nisi quantum ad illam formam. Remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si vna illarum formarum sit perfectior, & continens in se virtute alias, quia potentia quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectum & imperfectū. Vnde sicut quando est sub forma imperfecta est in potētia ad formam perfectā, ita e conuerso. Sic ergo materia secundū quòd est sub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potētia ad formā corruptibilis corporis. Et cū non habeat eā in actu, erit simul sub forma & priuatione: quia carētia formæ in eo quod est in potētia ad formam, est priuatio. Hæc autem dispositio est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est, quod corporis corruptibilis & incorruptibilis, per naturā sit vna materia. Nec tamen dicendum est, ut * Auerrois fingit, quòd ipsum corpus cæleste sit materia cæli ens in potentia ad vbi & non ad esse, & forma eius est substantia separata, quæ vnitur ei ut motor. Quia impossibile est ponere aliquod ens actu, quin vel ipsum totum sit actus & forma, vel habeat actum seu formam. Remota ergo per intellectum substantia separata quæ ponitur motor, si corpus cæleste non est habens formam (quod est componi ex forma & subiecto formæ) sequitur quod sit totum forma & actus. Omne autem tale est intellectum in actu. Quod de corpore cælesti dici non potest, cum sit sensibile. Relinquitur ergo, quòd materia corporis cælestis secundum se considerata non est in potentia, nisi ad formam quam habet c. Nec refert ad propositum quæcunque sit illa, siue anima, siue aliquid aliud. Vnde illa forma sic perficit illam materiam, quòd nullo modo in ea remanet potentia ad esse, sed ad vbi tantum, ut Ari.* dicit. Et sic non est eadem materia corporis cælestis, & elementorum, nisi secundum analogiam, secundum quod conueniunt in ratione potentiæ.

390 Lib. 1. de cælo à tex. 20. vsque ad 3. 10. 2

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. sequitur in hoc opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quòd materia informis est vna vnitate ordinis, sicut omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si genus consideretur physicè, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis, ut dicitur * decimo metaphy. Secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium corporum propter vnam rationem corporeitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd forma corporeitatis non est vna in omnibus corporibus, cùm non sit alia à formis quibus corpora distinguuntur, ut dictum est c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso, quòd ordinatur ad diuersum actum, sicut visus ad colorem, & auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi: quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cælum empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cælum enim empyreum, si est aliquid, oportet quòd sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile est mobile. Cælum autem empyreum non est mobile, quia motus eius deprehenderetur per motum alicuius corporis apparentis. Quod minime apparet. Non ergo cælum empyreum est aliquid materiæ informi concreatum.

2 ¶ Præterea, Aug.* dicit in 3. de Tri. quòd inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cælum empyreum est quoddam supremum corpus, oportet quod habeat aliquam influentiam in hæc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile, cum nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materiæ informi concreatum. Si dicatur quod cælum empyreum est locus contemplationis non ordinatum ad naturales effectus. Contrà August.* dicit in 4. de Tri. quod nos secundū quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus. Ex quo patet quòd contemplatio mentem supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

3 ¶ Præterea, inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidum, scilicet cælum sydereum. Inuenitur etiam aliquod cælum totum diaphanum, quod aliqui nominant cælum aqueum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cælum, oportet quod sit totum lucidum. Sed hoc esse non potest, quia sic continuè aer illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

¶ SED CONTRA est quod Strabus * dicit, quòd cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, cælum dicit non visibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit in principio mundi corpus totaliter lucidum fuisse creatum, vbi inchoaretur beatorum gloria secundum corpus: quod cælum empyreum est appellatum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cælum empyreum non inuenitur positum nisi per autoritates Strabi & Bedæ: & iterum per autoritatem Basilij. In cuius positione quantū ad aliquid conueniunt, scilicet quantum ad hoc quòd sit locus beatorū. Dicit enim * Strabus, & etiam Beda, quod statim factum angelis est repletum. Basil. etiam dicit in secundo hexame. Sicut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce quæ est extra mundum, & ibi quietis domicilium sortientur: differunt tamen quantum ad rationem ponēdi. Nam Strabus & * Beda ponunt cælum empyreum ea ratione, quia firmamentum per quod cælum sydereum intelligunt, non in principio, sed secunda die dicitur factum. Basil.* verò ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suum à tenebris inchoasse, quod Manichæi calumniantur, Deum veteris testamenti, Deum tenebrarum nominantes. Hæ autem rationes non sunt multum cogentes. Nam quæstio de firmamento, quod legitur factū in secunda die, aliter soluitur ab Aug. & aliter ab alijs sanctis. Quæstio autem de tenebris soluitur secundum Aug.* per hoc, quòd informitas, quæ per tenebras significatur, nō præcessit duratione formationē, sed origine. Secundum alios verò, cum tenebræ nō sint creatura aliqua, sed priuatio lucis, diui. sapi. attestatur, ut ea quæ produxit ex nihilo, primo in statu imperfectionis institueret, & postmodū ea perduceret ad perfectum. Potest autem cōuenientior ratio sumi ex ipsa cōditione gloriæ. Expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria, scilicet spiritualis & corporalis, non solum in corporibus humanis glorificandis, sed etiam in toto mundo innouando. Inchoata est autem spiritualis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorum, c quorum æqualitas sanctis promittitur. Vnde conueniēs fuit, ut etiam à principio corporalis gloria inchoaretur, in aliquo corpore,

quòd etiam à principio fuerit absq; seruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidum: sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionem futuram. Et ideo illud cælum dicitur empyreum, id est igneum, non ab ardore, sed à splendore.

¶ Sciendum est autem, quòd Aug.* 10. de ciui. Dei, dicit quòd Porphyrius discernebat à dæmonibus angelos, ut aërea loca esse dæmonum, ætherea verò vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius, tanquam Platonicus cælum istud sydereum, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, secundum quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à velocitate motus, ut Aristot.* dicit. Quod pro tanto dictum sit, ne aliquis opinetur August. cælum empyreum posuisse, sicut nunc ponitur à modernis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mundi: quia per motum creaturę corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consummatione gloriæ cessabit corporum motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd satis probabile est, quòd cælum empyreum, secundū quosdam, cū sit ordinatum ad statum glorię, nō habet influentiā d in inferiora corpora, quæ sunt sub alio ordine: utpote ordinata ad naturalē rerū decursum. Probabilius tamen videtur dicendum quòd sicut supremi angeli, qui assistunt, habent influentiā super medios & vltimos, qui mittuntur, quamuis ipsi non mittantur c secundū * Dio. ita d cælum empyreum habet influentiā super corpora quæ mouentur, licet ipsum nō moueatur. Et propter hoc potest dici quòd influit in primum cælū, quod mouetur: non aliquid transiens & adueniens per motum, sed aliquid fixum & stabile: puta virtutem continendi & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens.

¶ Ad tertium dicendum, quod locus corporeus deputatur contemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, ut exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius * dicit, quòd ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd *(sicut Basilius dicit in 2. hexam.) cōstat factum esse cælum rotunditate conclusum, habens corpus spissum & adeo validum, ut possit ea quæ extrinsecus habentur, ab interioribus separare. Ob hoc necessario posse, religionem relictam carentem luce constituit: utpote fulgore qui superradiabat excluso. Sed quia corpus firmamenti, & si sit solidum, est tamen diaphanum, quòd lumen non impedit (ut patet per hoc quòd lumen stellarū videmus nō obstātibus medijs cælis) potest aliter dici, quòd habet lucē cælum empyreum non condensatā, ut radios emittat, sicut corpus solis, sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ: quæ non est conformis cum claritate naturali.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd tempus non sit concreatum materiæ informi. Dicit enim * Aug. 12. confes. ad Deum loquens: Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus, scilicet materiam primam corporalem, & naturam angelicam. Non ergo tempus est concreatum materiæ informi.

2 ¶ Præterea, Tempus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat, Sed postmodum cùm diuisit Deus lucem à tenebris. Ergo à principio non erat tempus.

3 ¶ Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

4 ¶ Præterea, Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata, quàm tempus.

5 ¶ Præterea, Sicut tempus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet computari inter primo creata tempus quàm locus.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* dicit super Gen. ad lit. quòd spiritualis & corporalis creata est creata in principio temporis.

CONCLVSIO.

¶ *In prima mundi origine fuit tempus informi materiæ concreatum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod communiter dicitur quatuor esse primo creata, scilicet naturam angelicam, cælum empyreum, materiam corporalem informem, & tempus. Sed attendendum est quòd hoc dictum non procedit secundum Aug.* opinionem. Aug. enim ponit duo primò creata, scilicet naturam angelicam, & materiam corporalem, nulla mentione facta de cælo empyreo. Hæc autem duo, scilicet natura angelica, & materia informis, præcedunt formationem non duratione, sed natura. Et sicut natura præcedunt formationem, ita etiam & motum, & tempus. Vnde tempus non potest eis connumerari. Procedit autem prędicta enumeratio secundum opinionem aliorum sanctorum, ponentiū quòd informitas materiæ duratione præcessit formationem: & tūc pro illa duratione necesse est ponere tempus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Aug. hoc dicit ea ratiōe, qua natura angelica, & materia informis pręcedūt origine seu natura tēpus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut secundum alios sanctos materia erat quodammodo informis, & postea fuit formata: ita tempus quodammodo fuit informe, & postmodum formatum & distinctum per diem & noctem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si motus firmamenti non statim à principio incepit: tunc tempus quòd præcessit, non erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunq; primi motus. Accidit enim tempori d quòd sit numerus motus firmamenti, inquantum hic motus est primus motuum. Si autem esset alius motus primus, illius motus esset temporis mensura: quia omnia mensurantur d primo sui generis. Oportet autem dicere, statim à principio fuisse aliquem motum, ad minus secundum successionem conceptionum & affectionum in mente aliqua. Motum autem non est intelligere sine tempore, cum nihil aliud sit tempus quā numerus prioris & posterioris in motu.

¶ Ad quartum dicendum, quòd inter primo creata computantur ea quæ habent generalē d habitudinē ad res. Et ideo cōputari debuit tempus, quòd habet rationem cōmunis mensuræ, non autem motus, qui comparatur solum ad subiectum mobile.

¶ Ad quintum dicendum, quòd locus intelligitur in cælo empyreo omnia continēte. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul: tempus autem quod non est permanens, concreatum est in suo principio, sicut etiam modò nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

Tertiò libratorum rationes. Quartò rationem magis congruam assignat. Quintò ostendit secundā partem exclusiue propositā, excludendo Augustinum à ponentibus tale cælum, omnia clara sunt.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quod S. Tho. suam olim in secundo sententiarum, dist. 2. quæst. 2. art. 3. relinquit opinionem de negatione influentiæ cæli empyrei: quam etiam in quolibeto sexto, quæstione vndecima reprehendit: quare hic dicta amplectere. Annot. D. 1151.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulū quartum.* D. 869. Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primo conclusionem responsiuam affirmatiuè: cōmuniter dicitur quatuor esse concreata. Secundo ostendit hoc non verificari apud Augustinum: & consequenter apud Aug. negatiuè respondetur quęsito. Tertio ostendit hoc verificari apud alios, omnia clara. D. 1150.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum primum.* Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio de significatione duplici, nominis scilicet quo ad primā impositionē, & quo ad vsum, iuxta vtrunque membrum respondet quæsito: iuxta primum negatiuè, iuxta secundum affirmatiuè.

QVAESTIO SEXAGESIMASEPTIMA, DE OPERE distinctionis secundum se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere distinctionis secundum se. Et primo de opere primæ diei. Secundò, de opere secundæ diei. Tertiò, de opere tertiæ.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lux propriè in spiritualibus dici possit.

¶ Secundo, vtrùm lux corporalis sit corpus.

¶ Tertiò, vtrùm sit qualitas.

¶ Quartò, vtrùm conueniens fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lux propriè in spiritualibus dicatur. Dicit enim * Aug 4. super Genes. ad lit. quòd in spiritualibus melior & certior lux est. Et quod Christus non sic dicitur lux quomodo lapis, sed illud propriè, hoc figuratiuè. 341. 2. dist. 13. artic. 2. Et quol. 6. fin. Et Io. 1. l, 3. principio.

2 ¶ Præterea, Dio.* 4. cap. de di. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia Dei. Nomina autem intelligibilia propriè dicuntur in spiritualibus. Ergo lux propriè dicitur in spiritualibus. Cap. 28. à medio.

3 ¶ Præterea, Apostolus dicit ad Ephe 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis propriè est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Ergo & lux. Ca. 4. par. 1 Ambro. in priu. Prol. lib. 2. de fide ad Gratianū. 10. 2.

¶ SED CONTRA est quod Ambros. in lib. * de Fide ponit splendorem inter ea, quæ in Deo Metaphoricè dicuntur.

CONCLVSIO.

¶ *Lumen quo ad vsum, assumitur ad significandum quodcunque manifestationem & cognitionem facit: quo ad impositionem verò, ut scilicet importet manifestationem in sensu visus, non nisi metaphoricè in spiritualibus assumitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secundum primam eius impositionem. Alio modo secundum vsum nominis: sicut patet in nomine visionis, quod primo impositum est ad significandum actum sensus visus. Sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium ad omnem cognitionem aliorum sensuum. Dicimus enim. Vide quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidum. Et vlterius etiam ad cognitionem intellectus: secundū illud Matth. 5. c. Beati mundo corde, quoniā ipsi Deū videbūt.

¶ Et similiter dicendum est, de nomine lucis. Nam primo quidem est institutum ad significandum id, quod facit manifestationem in sensu visus: Postmodum autē extensum est ad significandum omne illud quod

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaeseptimae Articulum secundum.*

Comment.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua negatiue. Lux non est corpus. Probatur clare ex tribus motiuis, scilicet loco, motu, & generatione & corruptione: & clare patent sine quaestione.

342. 2.di.2.q.1. ar.4.ad 2. & 4.sent. d.10. q.1.ar.1.co. et 2.cael.le. 10.prin. & 2.de Anima.lec 14.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimae septimae Articulum tertium.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria iuxta tres opiniones duas extremas, Prima est tenentium lumen intentionale. Secunda tenentium lucem substantiam. Et medium, scilicet esse qualitatem actiuam consequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo. Primum opinio, lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra dupliciter: primo, quia denominat, secundo, quia causat effectus naturales.

Li.5.c.5. & med.te.1. Comment. ca.2.per.1. circa med.

Quaestio.

¶ *Nam lumen habeat esse intentionale.*

¶ Hic aduerte quod Scotus in 2. distinctione 13. & Aegidius in secundo de Anima, & in 2. sentent. distinct. 13. tenent lumen intentionale esse ha. rec. Et ad primam rationem S.Thom. dicit Sco. quod maior non est necessaria, sed vera in multis per accidens: quia non habemus denominatiua propria. Ad secundam vero negat maiorem: assert autem Scotus rationem pro se contra S.Thomam dicentem, lumen recipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedens probat autoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibidem ponentis lumen intrinsecum oculo, consequentia probatur: quia sensibile positum supra sensum non causat sensationem.

¶ Ad hoc breuiter videtur mihi dicendum, quod esse luminis neque est esse pure intentionale, neque naturale, vt distinguitur contra intentionale: sed est esse altius praehabens in se virtualiter id quod spectat ad esse naturale & intentionale, ita quod est vtrunque & neutrum. Est alterum, scilicet naturale, vt Sanct. Thomas dicit. Neutrum quidem, quia non habet esse naturale, quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic materiale: quemadmodum sensibilia obiecta sensus habent, quae ob suam materialitatem sentiri non possunt, posita supra sensum secundum

Aug.Ep.3. ad Volus.li. 4. de Gene. ad lit.c.22.

facit manifestationem secundum quamcunque cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis secundum suam primam impositionem, metaphorice in spiritualibus dicitur, vt Ambros. dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in vsu loquentium ad omnem manifestationem extensum, sic proprie in spiritualibus dicitur.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum lux sit corpus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod lux sit corpus. Dicit enim Aug.* in lib. de liber. arbit. quod lux in corporibus primum tenet locum, Ergo lux est corpus.

2 ¶ Praeterea, Philosophus dicit quod lumen est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.

3 ¶ Praeterea, Ferri, intersecari, & reflecti, est proprie corporum. haec autem omnia attribuuntur lumini vel radio. Coniunguntur etiam diuersi radij, & separantur, vt Dio. dicit 2.ca. de diuinis no. Quod etiam videtur non nisi corporibus conuenire posse. Ergo lumen est corpus.

¶ SED CONTRA, duo corpora non possunt simul esse in eodem loco, sed lumen est simul cum aere. Ergo lumen non est corpus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum illuminatio fiat in instanti, & in omnem partem, lumen ipsum non est corpus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod impossibile est lumen esse corpus. Quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem ex parte loci, Nam locus cuiuslibet corporis est alius a loco alterius corporis, nec est possibile secundum naturam duo corpora esse simul in eodem loco, qualiacunque corpora sint: quia contiguum requirit distinctionem in situ. Secundo apparet idem ex ratione motus. Si enim lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis corporis potest esse in instanti, quia omne quod mouetur localiter, necesse est quod prius perueniat ad medium magnitudinis, quam ad extremum. Illuminatio autem fit in instanti, nec potest dici quod fiat in tempore imperceptibili. Quia in paruo spatio posset tempus latere, in magno autem spatio, puta ab Oriente in Occidentem, tempus latere non posset. Statim enim cum sol est in puncto horizontis, illuminatur totum hemisphaerium vsque ad punctum oppositum. Est etiam aliud considerandum ex parte motus. Quia omne corpus habet motum naturalem determinatum. Motus autem illuminationis est ad omnem partem, nec magis secundum circulum, quam secundum rectitudinem. Vnde manifestum est, quod illuminatio non est motus localis alicuius corporis. Tertio apparet idem ex parte generationis & corruptionis. Si enim lumen esset corpus, quando aer obtenebrescit per absentiam luminaris, sequeretur quod corpus luminis corrumperetur, & quod materia eius acciperet aliam formam. Quod non apparet, nisi aliquis dicat etiam tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tantum corpus quod replet medium hemisphaerium, quotidie generetur. Ridiculum est etiam dicere, quod ad solam absentiam luminaris tantum corpus corrumpatur. Si quis etiam dicat quod non corrumpitur, sed simul cum sole accedit & circumfertur, quid dici poterit de hoc quod ad interpositionem alicuius corporis circa candelam tota domus obscuratur? Nec videtur quod lumen congregetur circa candelam: quia non apparet ibi maior claritas post, quam ante. Quia ergo omnia haec non solum rationi, sed sensui etiam repugnant, dicendum est, quod impossibile est lumen esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug.* accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

¶ Ad secundum dicendum, quod Arist. lumen nominat ignem in propria materia: sicut ignis in materia aerea dicitur flamma, & in materia terrea dicitur carbo. Non tamen est multum curandum de eis exemplis quae Arist. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundum opinionem aliorum. c

¶ Ad tertium dicendum, quod omnia illa attribuuntur lumini metaphorice: sicut etiam possent attribui calori. Quia enim motus localis est naturaliter primus motuum (vt probatur in 8. phy.) vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantiae deriuatum est a loco ad omnia contraria, vt dicitur in 10.* metaph.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum lux sit qualitas.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto, etiam postquam agens discesserit: sicut calor in aqua postquam remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aere recedente luminari. Ergo lumen non est qualitas.

2 ¶ Praeterea, Omnis qualitas sensibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. Tenebra enim est priuatio luminis. Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

3 ¶ Praeterea, Causa est potior effectu. Sed lux caelestium corporum causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiam esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

¶ SED CONTRA est, quod Damas.* dicit in lib. 2. quod lux est quaedam qualitas.

CONCLVSIO.

¶ *Cum lumen non sit substantia, neque intentio, necesse est esse quandam actiuam qualitatem consequentem per se corpus lucens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt quod lumen in aere non habet esse naturale, sicut color in pariete, sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aere. Sed hoc non potest d esse propter duo. Primo quidem, quia lumen denominat aerem. Fit enim aer luminosus in actu. Color d vero non denominat ipsum. Non enim dicitur aer coloratus. Secundo, quia lumen habet effectum in natura. Quia per radios solis calefiunt corpora. Intentiones autem non causant transmutationes naturales. Alij vero dixerunt, quod lux est forma substantialis solis. Sed hoc etiam apparet impossibile propter duo. Primo quidem, quia nulla forma substantialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectum intellectus, vt dicitur in 3. de * Anima. Lux autem est secundum se visibilis. Secundo, quia impossibile est vt id quod est forma substantialis in vno, sit forma accidentalis in alio: e quia formae substantiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux autem non est forma substantialis aeris: alioquin ea recedente corrumperetur. Vnde non potest esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, quod sicut calor est qualitas actiua consequens formam substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua consequens formam substantialem Solis: vel cuiuscunque alterius corporis a se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signum est, quod radij diuersarum stellarum habent diuersos effectus, secundum diuersas naturas corporum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum qualitas consequatur formam substantialem, diuersimode se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formae. Cum enim materia perfecte recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas conse-

se: quia sensus non est receptiuus, nisi specierum sine materia. Nec habet esse intentionale, vt distinguitur contra naturale: quia scilicet non est tantum intentio rei sensibilis, sed res ipsa sensibilis. Nec deficit a complemento essendi, quod natum est in natura conuenire quidditati lucis: quemadmodum intentio albedinis non habet esse illud quod natum est in natura conuenire quod quid erat esse albedinis. Visione vero, quia hoc [illegible] sui enim in organo non impedit, imo facit sensationem: ergo habet quod est intentionale. Causat rursus transmutationes reales in rebus illuminatis calefaciendo &c. ergo habet quod est esse naturale. Alterum autem, scilicet naturale tem, quia hoc esse altius [illegible] quo lumen praehabet, quod est vtriusque naturale [illegible] se, illius est, vt subiectum ostendit. Esse siquidem naturale alicuius qualitatis ab intentionali eiusdem, in subiecto differunt, vt patet in omnibus inductiue. Subiectum autem lucis & luminis idem est, scilicet diaphanum inquantum huiusmodi igitur. Sed quoniam hoc esse est spirituale valde, ideo habet etiam id quod est intentionale. Et hoc eodem radice sentit: quia organum visus est, eiusdem naturae cum eius subiecto: quia diaphanum est, vt patet in De sensu & sensato: & hoc modo omnes aliquo modo dixerunt verum.

¶ Quo ad secundum duo. primum opinio, quod est forma substantialis secundum contra dupliciter, & primo quia sensibile per se, & quia in vno accidens.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua. Lux est qualitas actiua consequens formam substantiam corporis ex se lucentis. Probatur dupliciter. Primo quasi per locum a diuisione, quia nullum praedictorum est: ergo. Secundo signo: quia radij stellarum habent diuersos effectus iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signum est dubium, ad quid adducatur. Nam sit hoc signum [illegible] enim ad hoc quod lux sit qualitas. Nec ad hoc quod sit actiua qualitas [illegible] trunque horum [illegible] tum est. ergo ad hoc quod est consequens formam corporis lucentis ex se. Sed hoc non [illegible] ex hoc signo, nisi [illegible] nendo omnes stellas lucere ex se: quod est aut falsum, aut dubium. Ergo [illegible] ter hoc, quia diuersitas effectuum non [illegible] cem consequi corpus, nisi quod [illegible] ex se lucens, nisi forte qualibet lux [illegible] virtute illius corporis ex quo fluit, si [illegible] xta diuersitatem [illegible] diuersificetur.

¶ Ad hoc est dicendum, quod quicquid sit de [illegible]

quens formam, sicut si aqua conuertatur in ignem. Cum vero forma substantialis recipitur imperfecte secundum inchoationem quandam, qualitas consequens manet quidem aliquandiu, sed non semper: e sicut patet in aqua calefacta, quae redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam transmutationem materiae ad susceptionem formae substantialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formae. Et ideo lumen non remanet nisi ad praesentiam agentis.

¶ Ad secundum dicendum, quod accidit luci quod non habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est a contrarietate elongatum.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumentaliter in virtute formae substantialis: ita lumen agit quasi instrumentaliter in virtute corporum caelestium ad producendas formas substantiales: & ad hoc quod faciat colores visibiles d actu inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quaedam: vt dictum est. c Qualitas autem cum sit accidens, non habet rationem primi, sed magis rationem postremi. non ergo prima die debet poni productio lucis.

2 ¶ Praeterea, Per lucem distinguitur nox a die. Hoc autem fit per solem qui ponitur factus die quarta. Ergo non debuit poni productio lucis in prima die.

3 ¶ Praeterea, Nox & dies fit per circularem motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamenti, quod legitur factum die secunda. Ergo non debuit poni in prima die productio lucis distinguentis noctem & diem. Si dicatur quod intelligitur de luce spirituali: contra, lux quae legitur facta prima die, facit distinctionem a tenebris. Sed non erant in principio spirituales tenebrae, quia etiam daemones fuerunt a principio boni, vt supra dictum est. c Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

¶ SED CONTRA, Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit diuinae sapientiae ordinem, vt primo die lux fieret.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod de productione lucis est duplex opinio.* Aug. enim videtur dicere quod non fuerit conueniens Moysen praetermisisse spiritualis creaturae productionem. Et ideo dicit, quod cum dicitur, In princip. crea. Deus cael. & ter. per caelum intelligitur spiritualis natura adhuc informis, per terram autem intelligitur materia informis corporalis creaturae. Et quia natura spiritualis dignior est quam corporalis, fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis naturae significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali. e Formatio enim naturae spiritualis est per hoc, quod illuminatur vt adhaereat verbo Dei. Alijs autem videtur, quod sit praetermissa a Moyse productio spiritualis creaturae. Sed huius rationem diuersimode assignant. Basil. enim dicit, quod * Moy. principium narrationis suae fecit a principio, quod ad tempus pertinet sensibilium rerum. Sed spiritualis natura, id est angelica praetermittitur, quia fuit ante creata. Chrys. autem assignat aliam rationem, quia * Moy. loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quem etiam ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autem idololatriae occasionem, si propositae fuissent eis aliquae substantiae supra omnes corporeas creaturas. Eas enim reputassent deos, cum etiam proni essent ad hoc, quod solem, & lunam, & stellas colerent tanquam deos: quod eis inhibetur Deut. 4. Praemissa autem fuerat circa creaturam corporalem multiplex informitas. e Vna quidem in hoc, quod dicebatur, Terra erat inanis & vacua, alia vero in hoc, quod dicebatur, Tenebrae erant super faciem abyssi. Necessarium autem fuit, vt informitas tenebrarum primo remoueretur per lucis productionem propter duo. Primo quidem, quia lux, vt dictum est, e est qualitas primi corporis. Vnde secundum eam primo fuit mundus formandus. Secundo propter communitatem lucis. Communicant enim in ea inferiora corpora cum superioribus, Sicut autem in cognitione proceditur a communioribus, ita etiam in operatione. Nam prius generatur viuum quam animal, & animal quam homo, vt dicitur * in li. de generatione animalium. Sic ergo oportuit ordinem diuinae sapientiae manifestari, vt prima inter opera distinctionis produceretur lux, tamquam prima corporis forma, & tanquam communior. Bas.* tamen ponit tertiam rationem, quia per lucem omnia alia manifestantur. Potest & quarta ratio addi, quae in obiiciendo est tacta: e quia dies non potest esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod secundum opinionem, quae ponit informitatem materiae duratione praecedere formationem, e oportet dicere, quod materia a principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodum vero fuerit formata secundum aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

¶ Ad secundum dicendum, quod quidam dicunt lucem illam fuisse quandam nubem lucidam, quae postmodum facto sole in materiam praeiacentem rediit. Sed illud non est conueniens. Quia scriptura in principio Gen. commemorat institutionem naturae quae postmodum perseuerat. Vnde non debet dici quod aliquid tunc factum fuerit, quod postmodum esse desierit. Et ideo alij dicunt, quod illa nubes lucida adhuc remanet, & est coniuncta soli, vt ab eo discerni non possit. Sed secundum hoc illa nubes superflua remaneret. Nihil autem est vanum in operibus Dei. Et ideo alij dicunt, quod ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc etiam dici non potest, si ponatur corpus solis non esse de natura quatuor elementorum, sed esse incorruptibile per naturam. Quia secundum hoc materia eius non potest esse sub alia forma. Et ideo est dicendum, quod vt Dio.* dicit 4. c. de di. no. quod illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis quantum ad hoc quod iam erat substantia solis: & habebat virtutem illuminatiuam in communi, sed postmodum data est ei specialis & determinata virtus ad particulares effectus. e Et secundum hoc in productione huius lucis distincta est lux a tenebris, quantum ad tria. Primo quidem quantum ad causam secundum quod in substantia solis erat causa luminis: in opacitate autem terrae causa tenebrarum. Secundo, quantum ad locum: quia in vno hemisphaerio erat lumen, in alio tenebrae. Tertio, quantum ad tempus: quia in eodem hemisphaerio secundum vnam partem temporis erat lumen: secundum aliam, tenebrae. Et hoc est quod dicitur, Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.

¶ Ad tertium dicendum, quod Basil.* dicit, lucem & tenebras tunc fuisse per emissionem & contractionem luminis, & non per motum.

¶ Sed contra hoc obiicit Aug.* quod nulla ratio esset huius vicissitudinis emittendi & retrahendi luminis: cum homines & animalia non essent, quorum vsibus hoc deseruiret. Et praeterea hoc non habet natura corporis lucidi, vt retrahat lumen in sui praesentia: sed miraculo se potest hoc fieri. In prima autem institutione naturae non quaeritur miraculum, sed quid natura rerum habeat, vt Aug.* dicit. Et ideo dicendum est quod duplex est motus in caelo. Vnus communis toti caelo, qui facit diem & noctem, & iste videtur institutus primo die. e Alius autem est qui diuersificatur per diuersa corpora. Secundum quos motus fit diuersitas dierum ad inuicem, & mensium, & annorum. Et ideo in prima die fit mentio de sola distinctione noctis & diei, quae fit per motum communem. In quarta autem die fit mentio de diuersitate dierum, & temporum, & annorum: cum dicitur. Vt sint in tempora & dies & annos. Quae quidem diuersitas fit per motus proprios.

¶ Ad quartum dicendum, quod secundum * Aug. informitas non praecedit formationem duratione. Vnde oportet dicere quod per lucis productionem intelligatur formatio spiritualis creaturae non quae est per gloriam perfecta, cum qua creata non fuit, sed quae est per gratiam perfecta, cum qua creata fuit, vt * dictum est. e Per hanc ergo lucem facta est diuisio a tenebris, id est ab informitate alterius creaturae non formatae. Sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio a tenebris spiritualibus: non quae tunc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quas Deus futuras praeuidit.

[illegible]sitate lucis ex stellis, ad propositum distinguere sufficit, quod luce sequi contingit: lucem contingit dupliciter, scilicet quo ad agere, & quo ad esse. Et quod dico quod lux sequatur quo ad vtrunque simul tantum corpus lucens ex se, & illud sit solis sequitur tamen ad agere quodlibet corpus lucens: quoniam lux imbibitur in eo, & agit secundum proprietatem eius: & inde est quod lux lunae habet proprium effectum, quamuis sit a sole. Ex hoc igitur quod lux sequitur cuiuslibet corporis lucentis proprietatem quo ad agere, vt patet in radiis diuersarum stellarum, habentibus diuersum effectum iuxta earum diuersitatem, signum habetur, quod lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere simul corpus lucens ex se tanquam primum subiectum.

Cap. 4. per. 1. inter principium & medium.

351 b.

a ¶ *Super quaestionis sexagesimaeseptimae Articulum quartum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo respondetur secundum Aug. Secundo apud alios, & iuxta vtranque opinionem affirmatiue. Sed differentia est, quod primo modo lux supponit pro luce spirituali: secundo vero pro corporali. Prima responsio lux conuenienter primo fit, quia naturae spiritualis informitas primo debuit formari: & ea non debuit taceri. Quo ad secundum duo. Primo arguit oppositum secundae partis primae, tripliciter. Tum quia illa fuit ante creata apud Basil. Tum quia apud Chrysost. quia occasio idololatriae: tum quia rudis populus docebatur. Secundo ponitur secunda responsio quadrupliciter probata. Tum quia lux est primi corporis forma. Tum quia communior. Tum quia est manifestatiua caeterorum. Tum quia dies non poterat esse sine luce.

Homil. 3. in hexemer. ad med. illius. Lib. 1. super Genes. ad lit. c. 16. tomo 3. Comment. Lib. 2. super Genes. ad ad lit. ca. 1. parum a princ. to. 3. c 359.

Lib 1 super Genes. ad lit cap. 15. tomo 3. Q. 62. art. 5 313 324. d b 324

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaeoctauae Articulum primum.*

Comment.

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo principaliter. Primo praemittit duo generalia do-

QVAESTIO SEXAGESIMA OCTAVA, DE OPERE SECVNDAE

diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Opere secundae diei.
¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.
¶ Primo, vtrum firmamentum sit factum secunda die.
¶ Secundo, vtrum aliquae aquae sint supra firmamentum.
¶ Tertio, vtrum firmamentum diuidat aquas (ab aquis.
¶ Quarto, vtrum sit vnum caelum tantum, vel plures.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum firmamentum sit factum secunda die.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur quod firmamentum non sit factum secunda die. Dicitur enim Gen. 1. Vocauit Deus firmamentum caelum. Sed caelum factum est ante omnem diem, vt patet cum dicitur. In principio creauit Deus caelum & terram. Ergo firma- 343.

Universidad de Deusto Biblioteca

firmamentum non est factum secunda die.

2 ¶ Præterea, Opera sex dierū ordinātur secū dum ordinem diuinæ sapientiæ. Non conueniret autem diuinæ sapientiæ, vt posterius faceret quod est naturaliter prius. Firmamentum autem est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fit prima die; non ergo firmamentū factum est secunda die.

3 ¶ Preterea, Omne quod est factū per sex dies formatum est ex materia prius creata ante omnē diem. Sed firmamentum nō potuit formari ex materia præexistente, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamentū non est factum secunda die.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur gen. 1 Dixit Deus. Fiat firmamētū. Et postea sequitur. Et factū est vespere & mane dies secundus.

CONCLVSIO.

¶ Secundum temporis ordinem, firmamentū, id est cælū sydereum, secunda die factum fuisse conuenit, est secundum substantiam: est autem factum secunda die cælum sydereum, id est corpus ex elementis compositū, vel corpus simplex, vel prima pars aeris, si naturæ ordo attendatur in dierum successione, quocunque modo acceptum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut Aug.* docet, in huiusmodi quæstionibus duo sunt obseruanda. Primo quidē, vt veritas Scripturæ inconcusse teneatur. Secundo, cùm scriptura diuina multipliciter exponi possit, quòd nulli expositioni aliquis ita præcise inhæreat, quod si certa ratione cōstiterit hoc esse falsū, quod aliquis sensum scripturę esse asserere præsumat: ne scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credēdi præcludatur. Sciēdū est ergo, quòd hoc quod legitur, firmamētū secūda die factū, dupliciter intelligi potest. Vno modo de firmamēto in quo sunt sydera, & secundū hoc oportet nos diuersimode exponere secundū diuersas opiniones hominum de firmamēto. Quidā enim dixerunt firmamentū illud esse ex elementis cōpositum. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse: quia in eius compositione lis nō erat, sed amicitia tātum. Alij verò dixerūt firmamentum esse de natura quatuor elemētorum, nō quasi ex elemētis cōpositum, sed quasi elementum simplex. Et hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cæleste esse elementum ignis. Alij verò dixerunt, cælum non esse de natura quatuor elementorum, sed esse quintum corpus, præter quatuor elementa. Et hæc est opinio Arist.* Secundum igitur primã opinionē absolute posset cōcedi, quod firmamētū factum fuerit secunda die, etiā secundū suam substantiam. Nam ad opus creationis pertinet producere ipsam elementorū substantiā: ad opus autē distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elementis. Secundum verò opinionem Plat. non est conueniens quòd firmamentum credatur secundum suam substantiam esse factum secunda die. Nam facere firmamentum secundum hoc, est producere elementum ignis. Productio autē elementorum pertinet ad opus creationis, secundum eos qui ponunt informitatē materiæ tempore præcedere formationē: quia formæ elementorum sunt quæ primo adueniunt materiæ. Multo autem minus secūdum opinionem Arist.* poni potest, quòd firmamentum secundū suam substantiā sit secunda die productum, secundum quod per istos dies successio tēporis designatur. Quia cælum, cum sit secundum suā naturā incorruptibile, habet materiam quę non potest subesse alteri formę. Vnde impossibile est, quòd firmamentū sit factū ex materia prius tēpore existente. Vnde productio substantiæ firmamenti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundum has duas opiniones pertinet ad opus secundæ diei: sicut etiam Dio. dicit 4. cap. de di. no. quod lumē solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatum. Si autem per istos dies non designetur tēporis successio, sed solum ordo naturæ, vt Aug.* vult: nihil prohibebit dicere secundū quãcunque harum opinionum formationem secundum substantiā firmamenti ad secundam diem pertinere. Potest autem & alio modo intelligi, vt per firmamentum quod legitur secunda die factum, non intelligatur firmamentum illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aeris, in qua condensantur nubes. Et dicitur firmamētum propter spissitudinem aeris in parte illa. Nam quod est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmum & ad differentiam corporis Mathematici, vt dicit Basilius. Et secundū hanc expositionem nihil repugnans sequitur cuicunq; opinioni. Vnde Aug.* 2. super Gen. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit. Hãc & ipsam considerationem laude dignissimam indico. Quod enim dixit, neque est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Chrysost. primo Moyses summatiè dixit quid Deus fecit, præmittens, In principio creauit Deus cælum & terram, postea per partes explicauit: sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domum istam, & postea subdat, Primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectum. Et sic non oportet nos aliud cęlum intelligere, cum dicitur, In princ. creauit Deus cælū & terram. Et cùm dicitur, quòd secunda die factum est firmamentum. Potest etiam dici aliud esse cælum quod legitur in principio creatum, & quod legitur secunda die factum. Et hoc diuersimode. Nam secundum August.* cælum quod legitur primo die factum, est natura spiritualis informis. Cælum autem quod legitur secunda die factum, est cælum corporeum. Secundum verò * Bedam & Strabum, cælum quod legitur primo die factum, est cælum empyreum. Firmamentum verò quod legitur secunda die factū, est cælum sydereum. Secundum verò Damas.* cælum quod legitur prima die factum, est quoddam cælum sphæricum sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ipsum esse nonam sphæram, & mobile primum quod mouetur motu diurno. Per firmamentum verò factum secunda die intelligitur cælum sydereum. Secundum autem aliam expositionem quam Aug.* tangit, cælum prima die factum est etiam ipsum cælum sydereum. Per firmamentum verò secunda die factum intelligitur spatium aeris, in quo nubes condensantur: quod etiam cælum æquiuoce dicitur. Et ideo ad æquiuocationem designandam signanter dicitur. Vocauit Deus firmamentum cælum: sicut & suprà dixerat. Vocauit lucem diem, quia dies etiam pro spatio viginti quatuor horarum ponitur. Et idem est in aliis obseruandum: vt Rabbi Moyses dicit.

¶ Ad secundum & tertium patet solutio ex supradictis.

Ex li. 1. su. gen. c. 1. et li. 12 confe. c. 24. & 25. collig. to. 3. & 1.

...menta Aug. Primum, quod veritas salutaris seruetur. Secundū quod nulli opinioni immobiliter attribuatur alij. Secundo rñdet quæsito iuxta tres opiniones de firmamento (secundū quod aut cælum sydereum compositum ex elemētis, aut cælum sydereū corpus simplex, & hoc vel ex aliquo elementorum, vel quinta essentia, aut superior pars aeris in qua nubes) sub distinctione & cōclusione bimembri. Si ordo dierum dicat ordinem temporis, firmamētum primo modo potest dici secunda die factū secundū substantiam. Non autem secundo. Idem autem est iudicium de tertio, sed secundū informatione aliquam factum dicitur. Si verò dicat ordinē naturæ, potest dici secundum substantiam secunda die factum, quocunque modo sumatur. Prima pars patet: quia firmamentum primo modo est compositum, secūda, quia formæ simpliciū corporū pertinent ad productionem primo die factam. Secundum membrū patet ex se.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo principaliter. Primo respondet quæstioni, an est affirmatiue autoritate scripturæ. Secundo quæst. quid est. Id est, quid sint illę aquæ. Et quo ad hoc tria facit. Primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Originem & Basi. concludens corporales, respōdet secundo tripliciter iuxta tres opiniones de firmamēto: iuxta Platonē, quod sint de natura elemētaris: iuxta Arist. quod sint de quinta essentia diaphana: iuxta æquiuocatione firmamenti quod sint aquæ pluuiales, &c. Tertio excludit errorē dicentiū vapores aqueos supra sydera eleuari quinq; rationibus, vt patet in litera.

318. Li. 1. de cælo, à tex. 16 vsque ad 32. tom. 2.

317. 360. tri. li. 1. de cælo, tex. 20 tom. 2.

b. 346. Li. 4. sup. Gen. ad lit. c. 12. et 14. & lib. 5. c. 4. tom. 3.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aquæ sint supra firmamentum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aquæ non sunt supra firmamentum. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autem proprius grauis non est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

2 ¶ Præterea, Naturaliter aqua est fluida. Sed quod est fluidum, non potest consistere super corpus rotundum: vt experimento patet. Ergo cum firmamentum sit corpus rotundum, aqua non potest esse supra firmamentum.

3 ¶ Præterea, Aqua cum sit elementum, ordinatur ad generationem corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Sed supra firmamentum non est locus mixtionis, sed supra terram. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autem in operibus Dei est frustra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 1. quòd diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

CONCLVSIO.

¶ Fuerunt aquæ elementares supra firmamentum, id est cælum sydereum de natura quatuor elementorum: vel fuerunt aquæ super firmamentum, id est cælum igneum, cælum aliquod aqueum & diaphanum: & fuerunt aquæ super firmamentum supra aeris regionem, id est, aquæ pluuiales.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicit Augu.* 2. super Ge. ad lit. maior est scripturæ huius autoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas. Vnde quomodo & quales aquæ ibi sint, eas tamen ibi esse minimè dubitamus. Quales autem sint illæ aquæ non eodem modo ab omnibus assignatur. Orig. enim* dicit, quòd aquæ illæ quæ super cælos sunt, sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psal. 148. dicitur. Aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen domini, & Dan. 3. Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt, domino. Sed ad hoc respondet Basilius* in 3. exemplum quòd hoc non dicitur eo quod aquæ sint rationales creaturæ, sed quia consideratio earum prudenter à sensu absolutis contemplata glorificationem perficit Creatoris. Vnde ibidem dicitur idem de igne & grandine, & huiusmodi, de quibus constat quòd non sunt rationales creaturæ. Dicendum est ergo, quod sunt aquæ corporales, sed quales aquæ sint oportet diuersimode diffinire, secundum diuersam de firmamento sententiam. Si enim per firmamentum intelligitur cælum sydereum, quod ponitur esse de natura quatuor elementorum, pari ratione & aquæ quæ super cælos sunt, eiusdem naturæ poterunt credi cum elementaribus aquis. Si autem per firmamentum intelligatur cælum sydereum, quod non sit de natura quatuor elementorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut secundum Strabum* dicitur cælum empyreum, id est igneum, propter solis splendorem, ita dicetur aliud cælum aqueum propter solam diaphaneitatē, quod est supra cælum sydereum. Posito etiam, quod firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc potest dici quod aquas diuidit, si per aquam non elementum aquæ, sed materiam informem corporum intelligamus, vt Aug.* dicit super Gen. ad lit. contra Manichæos: quia secundum hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autem per firmamentum intelligatur pars aëris in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamentum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ supra aliquam partem aeris eleuātur, ex quibus pluuiæ generātur. Dicere enim, quòd aquæ vaporabiliter resolutę eleuentur supra cælū sydereum, (vt quidam dixerunt, quorum opinionem August. tangit in secūdo * super Gen. ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditatē cæli. Tum propter regionem ignis mediā, quæ huiusmodi vapores consumeret. Tum quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra concauū orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet vapores non eleuari vsque ad cacumina quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quod corpus est in infinitū diuisibile, vanum est. Non enim corpus naturale in infinitum diuiditur aut rarescit, sed vsque ad certum terminum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quibusdam videtur ratio illa soluenda per hoc, quòd aquæ quanuis sint naturaliter graues, virtute tamen diuina super cælos continentur. Sed hanc solutionem Aug. excludit * 2. lib. super Ge. dicens, quod nunc quemadmodum Deus instituit naturas rerum, conuenit quærere, non quidam eis ad miraculum suæ potentiæ velit operari. Vnde aliter dicendum est, quòd secundum duas vltimas opiniones de aquis & firmamento patet solutio ex præmissis. Secundum autem primam opinionem oportet ponere alium ordinem in elementis, quàm Ari. ponat, vt quedā aquæ spissæ sint circa terram: quædam vero tenues circa cælum, vt sic se habeant illæ ad cælum, sicut istæ ad terram. Vel quòd per aquam intelligatur materia corporum, vt dictum est.

¶ Ad secundum etiā patet solutio ex premissis secundum duas vltimas opiniones. Secundum verò primam respondet Basi.* dupliciter. Vno modo, quia nō est necessarium, vt omne quod in concauo apparet rotūdum, sit etiā supra rotundū, sed cōnuexum. Secundo, quia aquæ quę sunt supra cælos, non sunt fluidę, sed quasi glaciali soliditate extra cælum firmatæ. Vnde & à quibusdam dicuntur cælum crystallinum.

¶ Ad tertium dicendum, quod secundum tertiam opinionē, aquæ sunt supra firmamentum vaporabiliter eleuatæ, propter vtilitatē pluuiarum. Secundum verò secundā opinionem aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanum absq; stellis. Quod quidā ponunt primum mobile, quod reuoluit totum cælū motu diurno, vt operetur per motū diurnum continuitatem generationis: sicut cælum in quo sunt sydera per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas virtutes stellarum. Secundum verò primam opinionem aquæ sunt ibi, vt* Basi. dicit, ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, vt Aug.* dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum non diuidat aquas ab aquis. Vnius enim corporis secundum speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit Philosophus.* Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

2 ¶ Si dicatur quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis quę sunt sub firmamento: contrà. Ea quæ sunt secū dum speciem diuersa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

3 ¶ Preterea, Illud videtur aquas ab aquis distinguere, quod ex vtraq; parte ab aquis contingitur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quod aquæ inferiores non pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

CONCLVSIO.

¶ Factum est firmamentum in medio aquarum, diuidens aquas superiores ab aquis inferioribus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis considerando superficietenus literā Gen. posset talem imaginationem concipere secundum quorundam antiquorum Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam aquam quoddam infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quam quidem immensitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cum dicitur, quòd tenebræ erant super faciem Abyssi. Ponebant etiam, quòd istud cælum sensibile quod videmus, non continet infra se omnia corporalia, sed est infinitum aquarum corpus supra cælum. Et ita posset aliquis dicere, quod firmamentum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, id est, ab omnibus corporalibus quæ intra cælum continentur, quorum principium aquam ponebant. Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendū hanc esse intellectum scripturæ. Sed considerandum est quod Moyses rudi populo loquebatur. Quorum imbecillitati condescendens, illa solum eis proposuit, quæ manifestè sensui apparent. Omnes autem quantumcunque rudes terram & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aër autem non percipitur ab omnibus esse corpus, intantum quòd etiam quidam philosophi aërem dixerunt nihil esse, plenum aëre vacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam: aërem autem non expresse nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aërem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dixit, quod tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super faciem aquæ esse aliquod corpus diaphanum, quod est subiectum lucis & tenebrarum. Sic igitur siue super firmamentū intelligamus cælum in quo sunt sidera, siue spatiū aëris nubilosum, conuenienter dicitur, quòd firmamentum diuidit aquas ab aquis, secundum quod per aquam materia informis significatur: vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni conuenientia aquarum intelliguntur. Nam cælum sydereum distinguit corpora inferiora diaphana à superioribus. Aer vero nubilosus distinguit superiorem aeris partem in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi impressiones ab inferiori parte aëris quæ aquæ connectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod si per firmamentum intelligatur cælum sidereum, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. si autem per firmamētum intelligatur nubilosus aer, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei: & deputātur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarū, locus autem inferior est locus quietis earum.

¶ Ad secundum dicendum, quod si accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis, non sicut causa faciens diuisionem, sed sicut terminus vtrarumque aquarum.

¶ Ad tertium dicendum, quod Moyses propter inuisibilitatem aeris & similium corporum, omnia huiusmodi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est quod ex vtraque parte firmamenti qualitercunque accepti sunt aquæ.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo tractat quandam falsam opinionem. Secundò respondet quæsito tripliciter. Comment.

¶ Quo ad primum refert opinionem in duobus punctis. Primum, quod sit corpus infinitum. Secundum, quod cælum nō contineat omnia, sed quasdam partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundum ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat dupliciter: in se quidem, quia hoc est falsum: ergo, iuxta dice verò, quia superficies litera non est vt iacet accipienda: quia rudi populo, &c. cuius signum est de aëre tacito, & tamen insinuato.

¶ Quo ad secundum, aquæ dupliciter: materia informis, vel corpus diaphanum. primo modo sal natur quomodolibet sumendo firmamentum, vt in præcedente articulo Augustin. dixit. Secundo vero modo dupliciter iuxta firmamentum, vel pro cælo inter diaphana vtrinque, vel pro aere nubiloso inter superiorem & inferiorem partem eiusdem & vtranque diaphanam, & hanc aquis contiguam & aquarum nomine comprehensam.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum sit vnum cælum tantùm.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod sit vnum cælū tantùm. Cęlum enim contra terram diuiditur, cum dicitur. In princip. crea. Deus cælum & terram. Sed terra est vna tantum, Ergo & cælum est vnum tantùm.

2 ¶ Præterea, omne quod constat ex tota sua materia, est vnum tantum. Sed cælum est huiusmodi, vt probat Philosophus in 2. de cælo. Ergo cælum est vnum tantum.

3 ¶ Præterea, Quicquid dicitur de pluribus vniuoce, dicitur de eis secundum vnam rationem communem. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur vniuoce, de pluribus: quia si æquiuoce, non propriè dicerētur plures cæli. Oporret ergo si dicūtur plures cæli, quod sit aliqua ratio cōmunis secundum quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cœli.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psalm. 150. Laudate eum cæli cælorum.

CONCLVSIO.

¶ Quod supra terram est, cælum vnum tantum est, multi autem sunt cæli secundum similitudinem ex sacris eloquiis acceptam.

¶ a Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum quartum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò discordiam inter Chrysostomum & Basiliū quo ad vnum vel plures cælos. Secundò, iuxta diuersas acceptiones numerat eos. Comment.

¶ Quo ad discordiā: quia ille vnum, hic multos, in voce tamen tantum dissonant, quia æquiuocant dum ille totum, iste partes respicit.

¶ Quo ad secundum. Cæli nomen distinguitur, in tres significationes, scilicet propriè, participatiuè, & metaphoricè. Propriè & primo modo tres cæli, totaliter lucidum, totaliter diaphanum, & partim vtrunque propriè & participatiuè. Secundo modo, etiam tres, apud Damascenum, aereum, sydereum, & supremum. Sed hic vtitur Cæli nomine participatiuè in primo, & propriè in reliquis. Apud Rabanum participatiuè, & propriè septem: igneum, olympium, æthereum, aereum, sidereum, aqueū, & empyreum. Metaphoricè vel sancta Trinitas vnum, vel bona diuina in cælis, vel tria genera, supernaturalis visionis corporalis, imaginaria, & intellectiua.

318 2. di. 14. ar. 4. & 1. meta. l. 7. fin.

Lib. 1. de cælo tex. 95. tomo 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ Super Quaestionis sexagesimaoctauae Articulum primum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo respondet secundum Aug. secundo, secundum alios sanctos, different siquidem in ordine naturae vel temporis tantum comparando informitatem ad formationem, quàm vnam formationem ad aliam. Et rursus different, quia illi ad spirituales & corporales. isti ad corporales tantum se extendunt. Lux igitur informitatem & alia formationes, triaque dicunt: sed primo Aug. duo. Cælum, id est naturam angelicã, & materiam informẽ corpoream formatam luce, Fiat lux & forma cœlesti, Fiat firmamentum & forma elementari, Congregentur aquæ omnia ordine naturæ. Alij verò tria, celũ, aquã & terram prius tempore & primo die cælum formatum luce & tẽpore secundo aquam distinctione & ordine. Fiat firmamentum. Tertio, terram distinctione à mari & visibilitate, Congregentur aquæ.

Bas. hom. 3 hexa. inter med. et fin. Damas. li. 2 Orth. fi. c. 7. Chrys. hom. 4. in ge. ... ¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc videtur esse quędã diuersitas inter Basi. & Chrys. Dicit enim Chryso. non esse nisi vnum cælum: & quod pluraliter dicitur Cæli cælorum, hoc est propter proprietatem linguę Hebrææ, in qua consuetũ est, vt cælũ solũ pluraliter significetur, sicut sunt etiam multa nomina in Latino, quæ singulari carent. Basi. * autem & Damas. * sequens eum, dicunt plures esse cęlos. Sed hæc diuersitas magis est in voce quàm in re. Nam * Chrys. vnum cælum nominat totum corpus quod est supra terram & aquam. Nam etiam aues quæ volant in aëre, dicuntur propter hoc volucres cæli. Sed quia in isto corpore sunt multæ distinctiones, propter hoc Basi. posuit plures cælos.

¶ Ad distinctionem ergo cælorum sciendũ, cõsiderandũ est, quòd cælum tripliciter dicitur in scripturis. Quandoque enim dicitur propriè & naturaliter. Et sic dicitur cælũ corpus aliquod sublime, & luminosum actu vel potentia, & incorruptibile per naturã. Et secundum hoc ponuntur tres cæli. Primum totaliter lucidum, quod vocant empyreum. Secundum totaliter diaphanum, quod vocant cælum aqueum & crystallinum. Tertium partim diaphanum, & partim lucidum actu, quod vocant cælum sydereum. Et diuiditur in octo sphæras, scilicet in sphæram stellarum fixarum: & septem sphæras planetarum, quæ possunt dici septem cæli, vel septem sphæræ. Secundo dicitur cælũ per participationem alicuius proprietatis cælestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis actu vel potentia. Et sic to-

Dam. lib. 2 Orth. fi. c. 7. tum illud spatium, quod est ab aquis vsque ad orbem lunæ, Damas. * ponit vnum cęlum, nominans illud aereum. Et sic secundum eum sunt tres cæli, aereum, sydereum, & aliud superius: de quo intelligit, quod Apostolus legitur raptus vsq; ad tertium cælum. Sed quia illud spatium

Rab. in Gen. cap. 1. continet duo elementa, s. ignis, & aeris, & in vtroq; eorum vocatur superior & inferior regio: ideo istud cælũ Rabanus distinguit in quatuor, supremã regionẽ ignis nominans cęlũ igneum, inferiorẽ vero regionẽ cælũ olympium ab altitudine cuiusdam montis, qui vocatur Olympus. Supremam vero regionem aeris vocauit cælum ęthereum, propter inflammationem: inferiorem verò regionem cælum aereum. Et sic cum isti quatuor cæli tribus superioribus connumerantur, fiunt in vniuerso secundum Rabanum septem cęli corporei. Tertio dicitur cælum metaphoricè. Et sic quandoque ipsa sancta Trinitas dicitur cælum propter eius spiritualem sublimitatem & lucem. De quo cælo exponitur Diabolum dixisse, Ascendam in cęlum, id est ad ęqualitatem Dei. Quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est sanctorũ remuneratio, propter eo-

Li. 1. de Ser. do. in mon te. cap. 9. Li. 12. c. 29. et 34. to. 3. rum eminentiam cęli nominantur: vbi dicitur, Merces vestra multa est in cęlis: vt Aug. * exponit. Quandoque verò tria genera supernaturalium visionum, scilicet corporalis, imaginariç, & intellectualis, tres cęli nominantur. De quibus August. * exponit, quòd Paulus est raptus vsq; ad tertium cęlum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd terra se habet ad cęlum, vt centrum ad circumferentiam. Circa vnum autem centrum possunt esse multę circunferentię. Vnde vna terra existente, multi cæli ponuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de cęlo, secundum quod importat vniuersitatem creaturarum corporalium, Sic enim est vnum cęlum tantum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in omnibus cęlis inuenitur communiter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet. *c*

In corp. ar.

QVAESTIO SEXAGESIMA- NONA, DE OPERE TERTIAE DIEI, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere tertię diei. ¶ Et circa hoc quęruntur duo. ¶ Primo, de congregatione aquarum. ¶ Secundo, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum congregatio aquarum conuenienter dicatur facta tertia die.

349. 2. dist. 14. arti. 5. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod aquarum congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quę facta sunt prima & secunda die, verbo factionis exprimuntur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies condiuiditur duabus primis. Ergo opus tertię diei debuit exprimi verbo factionis, & non solum verbo congregationis.

2 ¶ Præterea, Terra prius vndique erat aquis cooperta. Propter hoc enim inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram in quo aquæ congregari possent.

3 ¶ Præterea, quæ non sunt continuata adinuicem, non habent vnum locum. Sed non omnes aquæ habent ad inuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

4 ¶ Præterea, Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

5 ¶ Præterea, Terra etiam in principio suæ creationis nominatur, cum dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram, Inconuenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ impositum.

¶ SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt quarta die congregarentur aquæ quæ sub cælo sunt, & appareret arida.

¶ RESPONDEO dicendum, quod hic oportet aliter dicere secundum expositionem * Aug. & aliorum sanctorum. Aug. enim in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solum originis & naturæ. Dicit enim creatam naturam spiritualem informem, & naturam corporalem absque omni forma: quam dicit * primo significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præcesserit tempore, sed origine tantum. Neque vna formatio secundum eum præcessit aliam duratione, sed solum naturæ ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit, vt primo poneretur formatio supremæ naturæ, scilicet spiritualis: per hoc quòd legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præeminent inferioribus. Vnde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur, Fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cælestis in materiam informem non prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertio verò loco ponitur impressio formarum elementarium in materiam informem, non tempore, sed origine præcedentem. Vnde per hoc quòd dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur quòd materiæ corporali impressa est forma substantialis terræ, per quam competit sibi talis motus: & forma substantialis aquæ, per quam competit sibi sic videri. Sed secundum * alios sanctos in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt enim, quòd informitas materiæ tempore præcessit formationem, & vna formatio aliã. *e* Sed informitas materiæ secundum eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia iam erat cælum, & aqua, & terra: quę tria nominantur tanquam manifestè sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materię carentia debitę distinctionis, & consummatę cuiusdam pulchritudinis. Et secundum hęc tria nomina posuit Scriptura tres informitates. Ad cœlum enim, quod est supremum, pertinet informitas tenebrarum: quia ex eo est origo luminis. Informitas verò aque, quę est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatam aquarum, vt Augustinus * dicit contra Faust. Informitas vero terrę tangitur in hoc quod dicitur, quod terra erat inanis & inuisibilis, per hoc quod erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die, & quia tempus sequitur motum cœli, tempus autem est numerus motus supremi corporis: per huiusmodi formationem facta est distinctio temporis, noctis scilicet, & diei. Secundo vero die formatum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamentum accipiens quandam distinctionem & ordinem: ita quod sub nomine aquę etiam alia comprehenduntur, vt supra dictum est. *e* Tertio vero die formatum est vltimum corpus, scilicet terra: per hoc quod discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde satis congruè sicut informitatem terræ expresserat dicens, quod terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc quod dicit, Et appareat arida.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod secundum * August. ideo in opere tertiæ diei non vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in præcedentibus operibus, vt ostendatur quod superiores formę scilicet spirituales angelorum & cęlestium corporum sunt perfectę in esse, & stabiles: formæ vero inferiorum sunt imperfectæ & mobiles. & ideo per congregationem aquarum & apparentiam aridę, impressio talium formarum designatur. Aqua enim est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa, vt ipse dicit * in 2. super Gen. ad lit. Secundum verò alios dicendum est, quod opus tertię diei est perfectum secundum solum motum localem. Et ideo non oportuit quòd Scriptura vteretur verbo factionis.

¶ Ad secundum patet solutio secundum Aug. * quia non oportet dicere, quòd terra primo esset cooperta aquis, & postmodum congregatæ, sed quod in tali congregatione fuerunt productæ. Secundum vero alios tripliciter respondetur, vt Aug. dicit 1. super Gene. * ad li. Vno modo, vt aquæ in maiorem altitudinem sint eleuatæ in loco vbi sunt congregatæ. Nam mare est altius terra, vt experimento compertum est in mari rubro: vt Basilius * dicit. Secundo, vt dicatur, quod rara aqua velut nebula terras tegebat, quæ congregatione densata est. Tertio modo, vt dicatur quod terra potuit aliquas partes præbere concauas, quibus cõfluentes aquę reciperẽtur. Inter quas prima videtur probabilior.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnes aquæ vnum terminum habent, s. mare in quo confluunt vel manifestis, vel occultis meatibus. Et propter hoc dicuntur aquę congregari in vnum locum. Vel dicit vnum locum non simpliciter, sed per comparationem ad locum terræ siccæ: vt sit sensus, Congregentur aquæ in vnum locum, id est seorsum à terra sicca. Nam ad designãdam pluralitatem locorum aquæ subdit, quod congregationes aquarum appellauit maria.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iussio Dei naturalẽ motum corporibus præbet. Vnde dicitur, quod suis naturalibus motibus faciunt velle eius. Vel potest dici, quòd naturale esset, quod aqua vndique esset circa terram, sicut aer vndique circa aquam & terram; sed propter necessitatem finis, vt, s. animalia & plantæ essent super terram, oportuit quod aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidem aliqui Philosophi attribuunt actioni solis per eleuationem vaporum desiccantis terram. Sed sacra scriptura attribuit potestati diuinæ: non solum in Gen. sed etiam in Iob, 38. ca. vbi ex persona Domini dicitur, Circundedi mare terminis meis, & Ierem. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum mari.

¶ Ad quintum dicendum, quod secundum Aug. * per terram, de qua primo fiebat mentio, intelligitur materia prima: nunc autem intelligitur ipsum elementũ terræ. Vel potest dici secundum Basi. * quòd primo nominabatur terra secundum naturam suam, nũc autem nominatur ex sua principali proprietate, quæ est siccitas. Vnde dicitur, quod vocauit aridam, terrã. Vel potest dici secundum Rabbi Moysem, quod vbicunq; dicitur, Vocauit, significatur æquiuocatio nominis. Vnde prius dictum est, quòd vocauit lucem diem propter hoc, quòd etiam dies vocatur spatium viginti quatuor horarum, secundum quod ibidem dicitur, Factum est vespere & mane dies vnus.

¶ Similiter dicendum est, quòd firmamentum, id est aerem vocauit cælum, quia etiam cælum dicitur quod est primo creatum. Similiter etiam dicitur, quod aridam, id est illam partem, quæ est discooperta aquis, vocauit terram, prout distinguitur contra mare: quamuis commune nomine terra vocetur, siue sit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbique per hoc quod dicitur Vocauit, id est dedit naturam, vel proprietatem, vt posset sic vocari.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod plantarũ productio inconuenienter tertia die facta legatur. Plantæ enim habent vitam sicut & animalia. Sed productio animalium non ponitur inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plantarum commemorari debuit in tertia die, quæ pertinet ad opus distinctionis.

2 ¶ Præterea, Illud quod pertinet ad maledictionem terræ, non debuit commemorari cum formatione terrę. Sed productio quarundã plantarum pertinet ad maledictionem terrę, secundum illud Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarum vniuersaliter non debuit commemorari in tertia die, quę pertinet ad formationem terræ.

3 ¶ Præterea, Sicut plantæ adhærẽt terræ, ita etiam lapides & metalla, & tamen non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Protulit terra herbã virentem. Et postea sequitur, Factum est vespere & mane dies tertius.

CONCLVSIO.

¶ Cum plantarum productio ad terram spectet, congruit vt tertio die plantarum productionem factam fuisse in sacris describeretur eloquiis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, *c* in tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autem informitas circa terram describebatur. Vna, quod erat inuisibilis & inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, quòd erat incomposita siue vacua, id est, non habens debitum decorem, qui acquiritur terræ ex plantis, eam quodammodo vestientibus. Et ideo vtraque informitas in hac tertia die remouetur. Prima quidem per hoc, quòd aquæ congregatæ sunt in vnum locum, & apparuit arida. Secunda vero per hoc, quod protulit terra herbam virentem. Sed tamen circa productionem plantarum aliter opinatur Aug. ab aliis. Alij enim expositores dicunt, quod plantæ productæ sunt actu in suis speciebus in hac tertia die. *c* secundũ quod superficies literę sonat. Aug. autẽ 5. super Gen. ad literã dicit, quod causaliter tunc dictum est produxisse terram herbã & lignũ, id est producendi accepisse virtutem. Et hoc quidem confirmat autoritate Scripturæ. Dicitur enim Gene. 2 Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo Deus fecit cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra omnemq; herbam regionis priusquã germinaret, Ante ergo q̃ orirẽtur super terrã, factę sunt causaliter in terra. Confirmatur autẽ hoc etiã in ratione. Quia illis primis diebus * cõdidit Deus creaturã originaliter, vel causaliter: à quo opere postmodũ requieuit, qui tamẽ postmodum secundum administrationẽ rerũ conditarum per opus propagationis vsq; modo operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantum. Quamuis secundũ alios dici possit, quod prima institutio specierum ad opera sex dierum pertinet. Sed quod ex speciebus primo institutis generatio similium in specie procedat, hoc iã pertinet ad rerum administrationem. Et hoc est quod Scriptura dicit, Antequam oriretur super terram vel antequam germinaret, id est, antequam ex similibus similia producerentur: sicut nunc naturaliter fieri videmus secundum viam seminationis. Vnde signanter Scriptura dicit, Germinet terra herbam virente & facientem semen: quia scilicet sunt productæ perfectæ species plantarum, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec refert vbicunque habeant vim seminatiuam, vtrum scilicet in radice, vel in stipite, vel in fructu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vita in plantis est occulta quia carent locali motu & sensu, quibus animatum ab inanimato maximè distinguitur. *c* Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quædam terræ formatio.

¶ Ad secundum dicendum, quod ante etiam illam maledictionem spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu, sed non erant producti homini in pœnam, *c* vt scilicet terra quã propter cibum coleret, infructuosa quædam & noxia germinaret. Vnde dictum est, Germinabit tibi.

¶ Ad tertium dicendum, quod Moses ea tantum proposuit, quę in manifesto apparẽt: sicut iam dictum est. *c* Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terræ. Et iterum non habent manifestam distinctionem à terra, sed quædam terræ species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit.

a ¶ Super Quaestionis sexagesimaenona Articulum secundum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo directe respondetur quæsito affirmatiue. Secundo qualis sit productio plantarum tractatur. Commun.

¶ Quo ad primum conclusio, Productio plantarum conuenienter tertio die facta est, probatur: quia pertinet ad formationem terræ. Declaratur hoc ex duplici informitate terræ.

¶ Quo ad secundum tria. Primo diuersitas opinionum Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter plantas productas ponunt. Secundo, motiua Augustini ab autoritate Gen. secundo: & ratione differentiæ inter opus creandi & administrãdi propagando. Tertio motiua aliorum ex opposito, & à ratione, quia institutio perfectorum ad opus creationis spectat, & nihilominus saluatur differentia inter propagationem & creationem: & ab autoritate eadem Genesis secundo. Et in hanc partem videtur autor declinare. III.

355 f 344 337 c Q. 67. ar. 4

QVAESTIO SEPTVAGESIMA, DE OPERE ornatus quantum ad quartam diem, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere ornatus. Et primò de singulis diebus secundum se. Secundo, de omnibus sex diebus in communi. ¶ Circa primum ergo considerandum est de opere quartæ diei. Secundo, de opere quintæ. Tertio, de opere sextæ. Quarto, de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, de productione luminarium. ¶ Secundo, de fine productionis eorum. ¶ Tertio, vtrum sint animata.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia non potest esse absque formis eorum. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorum formæ. Nõ ergo sunt facta quarta die.

2 ¶ Præterea, Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerunt prima die, & nõ quarta.

3 ¶ Præterea, Sicut plantæ fixæ sunt in terra: ita luminaria fixa sunt in firmamento. Vnde Scriptura dicit, quod posuit ea in firmamẽto,

a ¶ Super Quaestionis septuagesimæ Articulum primum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, ex Scripturæ verbis triplex opus ponit, creationis, formationis seu distinctionis, & ornatus, vnicuique suum obiectum attribuens. primo, res informes: secundo formas: tertio extrinseca mobilia. Secundo respondet quæsito affirmatiuè, luminaria conuenienter producuntur quarta die. Et probatur: quia ista est prima dies ornatus, qua primum creatum ornandum erat, quemadmodum fuit prima die distinctionis formarum, &c. Declaratur hæc enumerando tria primo creata, cælum, terram & aquas, id est media: & ordinando formationem eorum tribus diebus, primo cælum: secũdo aquas: tertio terram, & consimiliter ornatum: quarto cælum: quinto aquas: sexto terram. Tertio ostendit Augustinum cum aliis cõuenire quo ad actum, & quare omnia patent.

¶ Nota hic, quod scriptura in creationis opere secundo loco ponit terram, & tertio aquas: in distinctionis vero & ornatus opere econuersò. Quia quo ad esse simpliciter terra habet priorem necessitatem: quia primo propter cælum, vt patet in secundo cæli. comment. 18. &c. quo ad nobilitatem vero est vltimum.

351 Infra q. 74 ar. 1. ad 4. Et 2. di. 15. q. 1. ar. 1. et po. q. 4. ar. 1. ad. 30.

a ¶ Super Quaestionis septuagesimæ Articulum secundum.

Comment.

Titulus causa, vt luceat super terram in signa & tempora.

¶ In corpore duo. Primo quadruplicem causam finalem ostendit posse de creatura corporali assignari, actum proprium, secundo Caeli, text. 17. Alii circa ... secundo phy. text. vniuersum, 12. Metaphy. Et Deus ibidem. Secundo respondet quaesito, quod Moyses vnam tantum tetigit, propter idololatriae occasionem tollendam: & illa est vtilitas humana tripliciter, vt patet.

Sed productio plantarum simul describitur cum formatione terrae, cui inhaeret. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

4 ¶ Praeterea, Sol & luna, & alia luminaria sunt causae plantarum. Sed naturali ordine causa praecedit effectum. Ergo luminaria non debuerunt fieri quarta die, sed tertia, vel ante.

5 ¶ Praeterea, Multae stellae secundum astrologos sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna debuerunt poni duo magna luminaria.

¶ SED in contrarium sufficit autoritas Scripturae.

CONCLVSIO.

¶ Congruit in ornatum seculi vt luminaria describerentur facta quarta die.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in recapitulatione diuinorum operum, Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt caeli, & terra, & omnis ornatus eorum. In quibus verbis triplex opus intelligi potest, scilicet opus creationis: per quod caelum & terra producta leguntur, sed informia. Et opus distinctionis, per quod caelum & terra sunt perfecta: siue per formas substantiales attributas materiae omnino informi, vt Aug.* vult: siue quantum ad conuenientem decorem & ordinem, vt alij sancti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatus, & differt ornatus à perfectione. Nam perfectio caeli & terrae ad ea pertinere videtur, quae caelo & terrae sunt intrinseca, ornatus verò ad ea quae sunt à caelo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid huiusmodi. Distinctio autem aliquorum maxime manifestatur per motum localem, quo abinuicem separantur. Et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarum rerum quae habent motum in caelo & in terra. Sicut autem supra dictum est, de tribus fit mentio in creatione, scilicet de caelo, & aqua, & terra. Et haec tria etiam formantur per opus distinctionis trium dierum. Primo die caelum: secundo die distinguuntur aquae, tertio die fit distinctio in terra, maris, & aridae. Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quae mouentur in caelo, ad ornatum ipsius. Secundo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatum medij elementi, quia habent motum in aëre & aqua, quae pro vno accipiuntur. Tertio die, qui est sextus, producuntur animalia quae habent motum in terra, ad ornatum ipsius.

Li. 2. super Gen. ca. 11. tom. 3.

111. 338. Q. prae. artic. 1.

¶ Sed sciendum est, quod in productione luminarium non discordat Aug.* ab alijs sanctis. Dicit enim luminaria esse facta in actu, non in virtute tantum. Non enim habet firmamentum virtutem productiuam luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. Vnde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

Li. 5. su. ge. c. 5, tom. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Aug.* nulla difficultas ex hoc oritur. Non enim ponit successionem temporis in istis operibus. Et ideo non oportet dicere, quod materia luminarium fuerit sub alia forma. Secundum eos autem, qui ponunt caelestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia potest dici, quòd sunt formata ex praeiacenti materia, sicut animalia & plantae. Sed secundum eos qui ponunt corpora caelestia esse alterius naturae ab elementis, & incorruptibilia per naturam, oportet dicere, quòd substantia luminarium à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatae virtutis. Ideo tamen non fit mentio à principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysost.* dicit: vt per hoc remoueat populum ab idololatria, ostendens luminaria non esse Deos: ex quo nec à principio fuerunt.

Li. 4. super gen. c. 22. et 34. et 11. de Ciui. Dei c. 9. t. 3. et 5.

Chrys. ho. 6 in gen. post med. id habet in seu. tom. 1.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum August.* nulla sequitur difficultas: quia lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis, nunc autem fit lux corporalis. Si autem lux primo die facta intelligitur lux corporalis, oportet dicere quòd lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturam: quarto autem die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus: secundum quod videmus alios effectus habere radium solis, & alios radium lunae, & sic de alijs. Et propter hanc determinationem virtutis dic. Dio. 4. cap.* de diui. no. quòd lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est.

Li. 2. super Gen. c. 5. et li. 1. c. 9. t. 3

b 344.

c. 4. par. 1. inter princ. & med.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum Ptolomeum luminaria non sunt fixa in sphaeris, sed habent motum seorsum à motu sphaerarum. Ideo Chrysost.* dicit, quòd non ideo dicitur, quòd posuit ea in firmamento quia ibi sint fixa: sed quia iusserit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed secundum opinio. Arist. stellae fixae sunt in orbibus, & non mouentur nisi motu orbiū secundū rei veritatē: tamē motus luminariū sensu percipitur, non autē motus sphaerarū. Moyses autē rudi populo cōdescendēs, secutus est quae sensibiliter apparēt, * vt dictū

b 244.

Hom 6. in Gen. inter. med. et fin. 10. t. Et ho. 11. ad pop.

Q. prae. ar. 1

est. Si autem sit aliud firmamentum quod factum est secunda die, ab eo in quo posita sunt sydera secundum distinctionem naturae, licet sensus non discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est, cessat obiectio. Nam firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorem partem. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die, quantum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensui apparet.

¶ Ad quartum dicendum, quod (sicut dicit* Basilius) praemittitur productio plantarum luminaribus ad excludendam idololatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quod primordialem originem habent plantae à luminaribus: quamuis (vt Chrysost.* dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

¶ Ad quintū dicendū, quòd (sicut Chrys.* dicit) dicūtur duo luminaria magna, nō tā quantitate quàm efficacia, & virtute. Quia etsi aliae stellae sint maiores quantitate, quàm luna, tamen effectus lunae magis sentitur in istis inferioribus, & etiam secundum sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur enim Iere. 10. A signis caeli nolite metuere, quae gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

2 ¶ Praeterea, Signum contra causam diuiditur. Sed luminaria sunt causa eorum quae hic aguntur. Ergo non sunt signa.

3 ¶ Praeterea, Distinctio temporum & dierum incepit à primo die. Non ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horum distinctionem.

4 ¶ Praeterea, Nihil fit propter vilius se: quia finis est melior iis quae sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Non ergo facta sunt vt illuminent terram.

5 ¶ Praeterea, Luna non praeest nocti, quando est plena. Probabile autem est quod luna facta fuerit plena. Sic enim homines incipiunt computare. Ergo luna non est facta vt praeesset nocti.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturae.

CONCLVSIO.

¶ Decuit vt luminaria describerentur facta in signa, tempora, dies, & annos.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum* est supra, creatura aliqua corporalis potest dici esse facta vel propter actum proprium, vel propter aliam creaturam, vel propter totum vniuersum, vel propter gloriam Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illam solam causam tetigit, secundum quod sunt facta ad vtilitatem hominum. Vnde dicitur Deut. 4. Ne forte eleuatis oculis ad caelum videas solem & lunam, & omnia astra caeli, & errore deceptus adores ea & colas, quae creauit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus. Hoc autem ministerium explicat in principio Gen. per tria. Primo enim prouenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maxime vtilis ad cognoscendas res, & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundo, quantum ad vicissitudines temporum quibus & fastidium tollitur, & valetudo conseruatur, & necessaria victui oriuntur. Quae non essent si semper esset aut aestas, aut hyems. & quantum ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio, quantum ad opportunitatem negotiorum & operum: inquantum ex luminaribus caeli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quae sunt apta diuersis negotiis. Et quantum ad hoc dicit, vt sint in signa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum quae dependent ex libero arbitrio.

¶ Ad secundum dicendum, quod per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionem idololatriae tolleret.

¶ Ad tertium dicendum, quod in prima die facta est communis distinctio temporis per diem & noctem secundum motum diurnum, qui est communis totius caeli: qui potest intelligi incepisse primo die. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

¶ Ad quartum dicendum, quod in illuminatione terrae intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam praefertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici quod dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se consideratur, sed secundum quod ordinatur ad integritatem vniuersi.

¶ Ad quintū dicendū, quòd luna quādo est perfecta, oritur vespere & occidit mane. Et sic praeest nocti. Et satis probabile est, quod luna facta fuerit plena: sicut & herbae factae sunt in sua perfectione, habentes semen: & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simpliciter tamē perfectum prius est

a ¶ Super Quaestionis septuagesimae Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor: Primo opiniones refert. Secundo inuestigat qualitatem litis vtrinsque supposito, quod principium motiuum sit cognoscitiuum. Tertio probat suppositum hoc. Quarto concludit responsionem.

¶ Quo ad primum opiniones philosophorum Anaxagorae & Platonis. Et curfus theologorum Orige. Hieronymique & Damasceni cum Basilio. Augusti. demum neutraliter.

¶ Quo ad secundum. Caelesti corpori nō est coniuncta aliqua anima vt forma, sed vt motor. Probatur summarie sic. Vnio illis nō est nisi propter motionē, ergo sufficit cōmunicatio vt motor. Antecedens probatur: quia materia est propter formam: & forma propter opus, & ab opere cognoscitur: & nō propter vegetationem nec sensationem, nec intellectionem, ergo propter motionem. Assumpta omnia clare patet in littera, quia ibi non est plantatum, & cae. consequentia ecō declaratur ex Arist. 8. phys. & Platone.

¶ Quo ad tertium, probatur, corpora caelestia non moueri à natura vt grauia & leuia, sed ab apprehensiua virtute, dupliciter. Primo ratione, quia natura ad vnum est determinata. Secundo autoritate August.

¶ Quo ad quartum, primo responsio est, corpora caelestia sunt animata aequiuoce ab istis inferioribus. Secundo est corollarium quod inter vtramque opinionem nulla quasi est differentia in re.

¶ In secundo dubiū occurrit, quia Sanctus Thomas in secundo contra Gen. c. 70. vult quod secundum Aristo. oportet talem ponere animatum, ita quod anima vnitatur caelo vt forma: hic dicit ex Arist. quod sufficit vniri vt motorem mobili.

¶ Ad hoc non video responsionem, nisi alteram duarum. Vel quod hic melius dixit, quia & posterius scripsit. Vel quod ibi intendebat, quod oportet secundum Arist. existimare proprie animatum, saltem non repugnare, eo quod doctrina sua ad hoc tēdit. Quamuis enim posset intelligi vt hic fecit. Ex his tamen quae in secundo Caeli dicuntur, habetur quod animatum indistincte posuit: oportet ergo nō repugnare quod sit animatum secundum substantiam. Et hoc fuit contra Auerroim, contra quem loquebatur. Sufficient autem verba illa hanc glosam sola quando contra A.

est imperfectio. August. * tamen hoc non asserit: quia dicit non esse inconueniens quòd Deus imperfecta fecerit, quae postmodum ipse perfecit.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum luminaria caeli sint animata.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd luminaria caeli sint animata. Superius enim corpus nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quae pertinent ad ornatum inferiorum corporum, sunt animata, scilicet pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria quae pertinent ad ornatum caeli.

2 ¶ Praeterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora quàm corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima autem forma est anima, quae est principium vitae. Quia (vt Augu. dicit* in libro de vera relig.) quaelibet substantia viuens naturae ordine praefertur substantiae non viuenti. Ergo luminaria caeli sunt animata.

3 ¶ Praeterea, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitae, vt patet maxime in animalibus ex putrefactione generatis, quae virtute solis & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora caelestia viuunt & sunt animata.

4 ¶ Praeterea, Motus caeli & caelestium corporum sunt naturales, vt patet* in 1. de caelo. Motus autem naturalis est à principio intrinseco. Cum igitur principium motus caelestium corporum sit aliqua substantia apprehensiua, quae mouetur sicut desiderans à desiderato, vt dicitur in 11. metaphy. videtur quòd principiū apprehendens sit principium intrinsecum corporibus caelestibus. Ergo sunt animata.

5 ¶ Praeterea, Primum mobile est caelum. In genere autem mobilium primum est mouens seipsum: vt probatur in 8. physic. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Sola autem animata mouent seipsa, vt in eodē lib.* ostēditur. Ergo corpora caelestia sunt animata.

¶ SED CONTRA est quod Damascenus * dicit in libro secundo, Nullus animatos caelos, vel luminaria aestimet: inanimati enim sunt & insensibiles.

CONCLVSIO.

¶ Corpora caelestia non nisi aequiuoce animata dicuntur ab ijs inferioribus, quibus coniungitur anima vt forma, illis verò vt motor tantum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quaestionem apud philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras enim, vt Augusti. refert in libro 18. de Ciuitate Dei, factus est reus apud Athenienses: quia dixit solem esse lapidem ardentem, negans vtique ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici verò posuerunt corpora caelestia animata. Similiter etiam apud doctores fidei fuit circa hoc diuersa opinio. Origines * enim posuit corpora caelestia animata. Hieronymus etiam idē sentire videtur, exponens illud Ecclesiastici primo. Lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius verò & Damascenus* asserunt corpora caelestia non esse animata. Augustinus* vero sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, vt patet in 2. super Genesim ad literam, & in Enchiridio. Vbi etiam dicit, quòd si sunt animata caelestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum eorum animae. In hac autem opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerandum est, quòd vnio animae & corporis non est propter corpus, sed propter animam. Nō enim forma est propter materiam, sed econuerso. Natura autem & virtus animae deprehendi-

tur ex eius operatione, quae etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquā operationem animae quae mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animae sensitiuae & nutritiuae. Vnde necesse est tales animas vniri esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animae, quae non exercetur corpore mediante, sed tamen ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animae humanae phantasmata, quibus indiget ad intelligendum. Vnde etiam talem animam necesse est corpori vniri propter suam operationē, licet contingat ipsam separari. Manifestum est autem, quod anima caelestis corporis non potest habere operationes nutritiuae animae, quae sunt nutrire, augere, & generare: huiusmodi enim operationes non competūt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animae sensitiuae corpori caelesti conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactum qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatam proportionem secundum commistionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora caelestia ponuntur remota. Relinquitur ergo quòd de operationibus animae nulla potest competere animae caelesti, nisi duae, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuae animae corporibus caelestibus non conueniunt, vt dictum est. Sic igitur propter operationem intellectualem anima caelesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, quod propter solam motionem. Ad hoc autem quòd moueat, non oportet quod vniatur ei vt forma, sed per contactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vnde Aristoteles * libro octauo Physicorum postquam ostendit, quòd primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota, assignans quo modo hae duae partes vniantur: dicit,* quòd per contactum vel duorum adinuicem, si vtrunque sit corpus: vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam animas corporibus vniri non ponebant, nisi per contactum virtutis, sicut motor mobili. Et sic per hoc, quòd Plato ponit corpora caelestia animata, nihil aliud datur intelligi, quàm quod substantiae spirituales vniuntur corporibus caelestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora caelestia moueantur ab aliqua substantia apprehendente, & non solum à natura, sicut grauia & leuia: patet ex hoc quod natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. Quod in motu corporum caelestium non apparet. Vnde relinquitur, quòd mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit * tertio de Trinitate. Corpora omnia administrari à Deo per spiritum vitae. Sic igitur patet, quod corpora caelestia non sunt animata eo modo, quo plantae & animalia, sed aequiuoce. Vnde inter ponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantum.

ner. erat sermo, sed erat declinare in oppositum, vt Augusti. contra Pelagianos facit. Posset tertio forte dici, quod hic secundum propriam opinionem, ibi secundum Aristotelem & quomodo adducat Aristotelē, non tamen asserit hanc esse eius opinionem, sed ex dictis eius sibi seruit.

¶ In responsione ad quintum, dubium est: quomodo potest dici mouere ab intrinseco, si vnitur motor solum, vt motor. & est hoc dubium tam contra Aristotelem, quam Auerroim, & caeteros.

124

365 c 368

b In isto ar.

Lib. 8. tex. 40. 41. 10. 2.

Lib. 8. Phy. tex. 42. & 43. 10. 2. 375

Lib. 3. de Trin. c. 4. paulo à pr. to. 3. 311

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad ornatum pertinent aliqua secundum proprium motum. Et quantum ad hoc luminaria caeli conueniunt cum alijs quae ad ornatum pertinent: quia mouentur à substantia viuente.

¶ Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter: quod tamen non est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo caelestis corporis etsi non sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationem formae. Perficit enim totaliter suam materiam, vt nō sit in potentia ad aliam formam. Quod anima non facit. Quantum etiam ad motum mouentur corpora caelestia à nobilioribus motoribus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus caeleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quòd agit in virtutem principalis agentis. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam.

b 568 D. 334.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus corporis caelestis est naturalis, non propter principium actiuum, sed propter principium passiuum: quia scilicet habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd caelum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili; non sicut ex forma & materia, sed secundum contactum virtutis, vt dictum est. Et hoc etiam modo potest dici, quòd eius motor est principium intrinsecum: vt sic etiam motus caeli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animali inquantum est animal, vt dicitur * in 8. Physicorum.

In corp. ar.

Lib. 8. tex. 27. 10. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ Super Quaestionem septuagesimam primam.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo respondet assimilatiue, quia quintus dies respondet secundo. Secundo differentiam inter Augu. & alios, qualis sit productio piscium & auium, actu vel virtute.

354 Supra qu. 70. artic. 1. cor.

a ¶ Super Quaestionem septuagesimam secundam.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo respondet assimilatiue, quia sextus dies respondet tertio. Secundo differentiā Augustini, & aliorum, qualis sit productio animalium terrestrium, actu vel virtute.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAprima, de opere quintae diei.

DEINDE considerandum est de opere quintae diei. Et videtur quòd inconuenienter hoc opus describatur. Illud enim aquae producunt, ad cuius productionem sufficit virtus aquae. Sed virtus aquae non sufficit ad productionem omnium piscium & auium: cum videamus plura eorum generari ex semine. Non ergo conuenienter dicitur, Producant aquae reptile animae viuentis, & volatile super terram.

2 ¶ Praeterea, Pisces & aues nō tātum producuntur ex aqua, sed in eorum compositione videtur magis terra dominari quàm aqua: quia corpora eorū naturaliter mouētur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

3 ¶ Praeterea, Sicut pisces habēt motū i aqs, ita & aues i aere. Si ergo pisces ex aquis producūtur, aues nō deberēt ꝑduci ex aqs, sed ex aere.

4 ¶ Praeterea, Non omnes pisces reptāt in aquis, cum quidā habeant pedes quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quod dicitur, Producant aquae reptibile animae viuentis.

5 ¶ Praeterea. Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. Quod patet ex hoc quod habent membra magis distincta, & perfectiore generationē. Generāt enim animalia. Sed pisces & aues generāt oua. Perfectiora autem praecedunt in ordine naturae. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturae.

CONCLVSIO.

Q. praeced. art. 1. *¶ Conueniens fuit vt quinta die describeretur aquas produxisse reptile animae viuentis, & volatilia.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut suprà dictū est, opus 351. ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos, media (quae est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquae: ita inter dies deputatos ad opus ornatus, media, id est quinta deputatur ad ornatū medij corporis per productionem auium & piscium. Vnde sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucem, vt designet quòd quarta dies respōdet primae, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionem de aquis, & de firmamento caeli, vt designet, quòd quinta dies respondet secundae.

350 ¶ Sed sciendum est, quòd sicut in productione plātarum differt Aug. ab alijs, ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicūt pisces & aues quinta die esse productos in actu. Augu. * autem dicit. 5. super Gene. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

Lib. 5. super Gene. c. 5. à med. tom. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auic. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elemētorum commixtione, absq; semine, etiam per viam naturae. Sed hoc videtur inconueniens. Quia natura determinatis medijs procedit ad suos effectus. Vnde illa quae naturaliter generātur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, quòd in naturali generatione animalium principium actiuum est virtus formatiua, quae est in semine in ijs quae ex semine generantur. Loco cuius virtutis in ijs quae ex putrefactione generantur, est virtus caelestis corporis. Materiale autem principium in vtrorumq; animalium generatione est aliquod elementum, vel elementatum. In prima autem rerum institutione fuit principium actiuum verbum Dei, quod ex materia elementari produxit animalia, vel in actu secundum alios sanctos, vel virtute secundum * Augu. non quòd aqua aut terra habeat in se virtutem producēdi omnia animalia, vt Auic. posuit: sed quia hoc ipsum quod ex materia elementari virtute seminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elementis data.

b 456 D. 115. 214

Lib. 5. de Gene. ad lit. cap. 5.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora auium & piscium possunt dupliciter considerari. Vno modo secundum se. Et sic necesse est quòd in eis magis terrestre elementum dominetur. Quia ad hoc quòd fiat contemperatio mixtionis in corpore animalis, necesse est quòd quātitatiuè abundet in eo elementum quod est minus actiuum, scilicet terra. Sed si considerentur secundū quod sunt nata moueri talibus motibus, sic habent affinitatem quandam cum corporibus in quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

351 & 347 ¶ Ad tertium dicendum, quòd aer, quia insensibilis est, non per seipsum connumeratur: sed cum alijs, partim quidem cum aqua, quantū ad inferiorem partem, quae exhalationibus aquae ingrossatur, partim etiam cum caelo quantum ad superiorem partem. Aues autem motum habent in inferiori parte aeris. Et ideo sub firmamento caeli volare dicuntur, etiam si firmamentum pro nebuloso aere accipiatur. Et ideo productio auium aquae ascribitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd natura de vno extremo ad aliud transit per media. Et ideo inter caelestia & aquatica animalia sunt quaedam media quae communicant cum vtrisque, & computantur cum illis cum quibus magis communicant, secundum id quod cum eis communicant, non secundum id quod communicant cum alio extremo. Tamen vt includantur omnia huiusmodi quae habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat. Producant aquae reptile animae viuentis: Creauit Deus cete grandia, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd productio horum animalium ordinatur secundum ordinem corporum, quae eis ornantur magis quàm secundum propriam dignitatem. Et tamen in via generationis ab imperfectioribus ad perfectiora peruenitur.

QVAESTIO SEPTVAGESIMASECVNDA, de opere sextae diei.

DEINDE quaeritur de opere sextae diei. Et videtur quòd inconuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent animam viuentem, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo inconuenienter dicitur, Producat terra animam viuentem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animae viuentis.

2 ¶ Praeterea, Genus non debet diuidi contra speciem. Sed iumenta & bestiae sub quadrupedibus computantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestijs.

3 ¶ Praeterea, Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie, ita & homo. Sed in factione hominis nō fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mentio de genere vel specie, cum dicitur in genere suo, vel specie sua.

4 ¶ Praeterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini qui à Deo dicitur benedici, quàm aues & pisces. Cùm igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de alijs animalibus.

5 ¶ Praeterea, Quaedam animalia generantur ex putrefactione, quae est corruptio quaedam. Corruptio autem non conuenit primae rerum institutioni. Non ergo animalia debuerunt in prima rerum institutione produci.

6 ¶ Praeterea, Quaedam animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nociuum ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia vel omnino fieri à Deo non debuerunt, qui est bonorum autor, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturae.

CONCLVSIO.

¶ Decuit quinta die describi terram produxisse terrestria animalia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secundae diei: ita in sexto die ornatur vltimum corpus scilicet terra, per productionem animalium terrestrium, & respondet tertiae diei. Vnde vtrobique fit mentio de terra. Et hic etiam secundum Augu. *, animalia terrestria producuntur potentialiter: secundum vero alios sanctos, in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basil. * dicit, diuersus gradus vitae, qui in diuersis viuentibus inuenitur, ex modo loquendi Scripturę colligi potest. Plantae enim habēt imperfectissimam vitam & occultam. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solum de generatione, quia secundum hanc solum inuenitur actus vitae in eis. Nutritiua enim & augmentatiua generatiuae deseruiunt, vt infrà dicetur. Inter alia vero animalia perfectiora sunt communiter loquendo (terrestria in auibus & piscibus: nō quòd pisces memoria careāt, vt Basil. dicit, * & Aug. improbat, sed propter distinctionem membrorum, & perfectionem generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates etiam aliqua animalia imperfecta magis vigent, vt apes & formicae. Et ideo pisces vocat non animam viuentem, sed reptile animae viuentis. Sed terrena animalia vocat animam viuentem propter perfectionem vitae in eis, ac si pisces sint corpora habentia aliquid animae, terrestria vero animalia propter perfectionem vitae sint quasi animae dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus vitae est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit produci à terra vel aqua, sicut caeterorum animalium, sed à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per iumenta vel pecora intelliguntur animalia domestica quae homini seruiunt qualitercunque. Per bestias autem intelliguntur animalia saeua, vt vrsi & leones. Per reptilia vero, animalia quę vel non habent pedes quibus eleuentur à terra, vt serpentes: vel habent breues, quibus parū eleuantur, vt lacertae & formicae. Sed quia sunt quędam animalia quę sub nullo horum comprehenduntur, vt cerui & capreae: vt etiam ista cōprehenderentur, addit quadrupedia. Vel quadrupedia praemisit quasi genus, & animalia subiunxit quasi species. Sunt enim quaedam reptilia quadrupedia, vt lacertae & formicae.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in alijs animalibus & plantis mentionem fecit de genere, & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In homine autem non fuit necessarium vt hoc diceretur, quia quod praemissum fuit de alijs, etiam de

homine intelligi potest. Vel quòd animalia & plantae producūtur secundū genus & speciē suā, quasi lōge à similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinem Dei.

¶ Ad quartū dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutē multiplicādi per generationē. Et ideo quod positū est in auibus & piscibus, quae primo occurrūt, nō fuit necessariū repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autē iteratur benedictio: quia in eis est quędā specialis multiplicationis ratio, propter cōplendū numerū electorum. Et ne quisquam diceret in officio gignēdi filios nullū esse peccatum. Plantae vero nullum habēt propagandae prolis affectum, ac sine vllo sensu generant. Vnde indignae iudicatę sunt benedictionis verbis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum generatio vnius sit corruptio alterius, quòd ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora, non repugnat primae rerum institutioni. Vnde animalia quae generantur ex corruptione rerum inanimatarum, vel plantarum, potuerūt tunc generari: non autem quę generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci, nisi potentialiter tantum.

¶ Ad sextū dicendum, quòd Aug. dicit in 1. super * Gen. cōtra Manichaeos, quòd si in alicuius, opificis officinā imperitus intrauerit, videt ibi multa instrumenta quorum causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Iam vero si in fornacē incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa. Quorū vsum, quia nouit artifex, insipientiā eius irridet. Sic in hoc mūdo quidā audēt multa reprehendere, quorū causas non vident. Multa enim etsi domui nostrae non sunt necessaria, in eis tamen completur vniuersitatis integritas. Homo autem ante peccatū ordinate fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent.

QVAESTIO SEPTVAGESIMATERTIA, De ijs quae pertinent ad septimum diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ijs quae pertinent ad septimum diem.

¶ Et circa hoc quaeruntur tria. ¶ Primo, de completione operum. ¶ Secundo, de requie dei. ¶ Tertio, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum completio diuinorum operum debeat septimo diei ascribi.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd completio diuinorum operum non debeat septimo diei ascribi. Omnia enim quae in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinent; sed consummatio seculi erit in fine mundi, vt habetur Matth. 13. Tempus etiam incarnationis Christi est cuiusdam completionis tempus. Vnde dicitur tempus plenitudinis. Galat. 4. Et ipse Christus moriens dixit, Consummatum est, vt dicitur Ioan. 19. Non ergo completio diuinorum operum competit diei septimo.

2 ¶ Praeterea. Quicunq; cōplet opus suū, aliquid facit. Sed Deus nō legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

3 ¶ Praeterea, Non dicitur aliquid esse cōpletum cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua: quia perfectum dicitur cui nihil deest eorum quae debet habere. Sed post septimum diem multa sunt facta, & productio multorum indiuiduorū, & etiā quarundā nouarū specierū quae frequēter apparēt, pręcipue in animalibus ex putrefactione generatis. Quotidie etiā Deus nouas animas creat. Nouū etiā fuit incarnationis opus. De quo dicitur Iere. 31. Nouum faciet dominus super terram. Noua etiam sunt miraculosa opera. De quibus dicitur Eccles. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabuntur etiā omnia in glorificatione sanctorum: secūdum illud Apoca. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Completio ergo diuinorum operum non debet attribui septimo diei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod fecerat.

CONCLVSIO.

¶ Completam fuisse omnem creaturam quantum decuit vniuersi integritatem & naturalem perfectionem, septima die, conueniens fuit.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd duplex est rei perfectio, prima & secūda. Prima quidē perfectio est secundū quod res in sua substātia est perfecta. Quae quidē perfectio est forma totius, quae ex integritate partiū cōsurgit. Perfectio autē secunda est finis, finis aūt vel est operatio, sicut finis cytharistae vel cytharizare: vel est aliquid ad quod per operationem peruenitur, sicut finis aedificatoris est domus, quam ędificando facit. Prima autem perfectio est causa secundae: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quae est finis totius vniuersi, est perfecta beatitudo sanctorum, quae erit in vltima cōsummatione seculi. Prima autem perfectio, quę est in integritate vniuersi, fuit in prima rerum institutione. Et hec deputatur septimo diei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dictum est, perfectio prima est causa secundae. Ad beatitudinem autem consequendam duo requiruntur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit in fine mūdi: vt dictum est. Sed ista consummatio praecessit causaliter, quantū ad naturam quidem, in prima rerum institutione: quantum ad gratiā verò, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consummatio naturae, in incarnatione Christi consummatio gratiae, in fine mundi consummatio gloriae.

¶ Ad secundū dicēdū, quòd septima die Deus aliquid operatus est, nō nouā creaturā cōdendo, sed creaturā administrādo, & ad propriam operationē eā mouēdo: quod iam aliqualiter pertinet ad inchoationē quādā secūdae perfectionis. Et ideo cōsummatio operū secūdū nostrā translationē attribuitur diei septimae: Sed secundū aliā translationē attribuitur diei sextę. Et vtrumq; potest stare, quia cōsummatio quę est secundū integritatē partiū vniuersi, cōpetit sextae diei, cōsummatio quę est secundū operationē partiū, competit septimae. vel pōt dici ꝙ in motu cōtinuo, quādiu aliquid potest moueri vlterius, nō dicitur motus perfect⁹ ante quietē. Quies enim demonstrat motū cōsummatū. Deus autē poterat plures creaturas facere, praeter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso quòd cessauit nouas creaturas condere in septima die, dicitur opus suum consummasse.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd nihil postmodum à Deo factū est totaliter nouū, quin aliqualiter in operibus sex dierū praecesserit. Quedā enim praeextiterūt materialiter: sicut quod Deus de costa adę formauit mulierem. Quędam verò pręextiterūt in operibus sex dierum, nō solum materialiter, sed etiam causaliter. Sicut indiuidua, quae nūc generātur, pręcesserunt in primis indiuiduis, suarū specierū. Species etiā nouae si quae apparēt, pręextiterunt in quibusdā acquisitis virtutibus. Sicut & animalia ex putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum & elementorū: quam à principio acceperunt, etiā si nouae species talium animaliū producantur. Animalia etiā quaedā secundū nouā speciē aliquādo oriuntur ex cōmixtiōe animalium diuersorum secundū speciē: sicut cum ex asino & equa generatur mulus. Et haec etiam precesserūt causaliter in operibus sex dierum. Quaedam verò praecesserunt secundum similitudinē, sicut animae quae nunc creātur. Et similiter incarnationis opus. Quia vt dicitur 454 Phil. 2. filius Dei est in similitudinē hominum factus. Gloria etiā spiritualis secundum similitudinē praecessit in angelis: corporalis verò in 362 a caelo praecipuè empyreo. Vnde dicitur Eccle. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim praecessit in seculis quae fuerunt ante nos. 359

ARTICVLVS II.

a *Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus septima die non requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan. 1. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere. 357 2. dist. 15. q. 5. ar. 1.

2 ¶ Praeterea, Requies motui opponitur, vel labori qui interdū causatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absque labore sua opera produxit. Non ergo dicendum est, septima die à suo opere requieuisse.

¶ Si dicatur quòd Deus requieuit die septima, quia fecit hominem requiescere. contrà, requies contraponitur eius operationi. Sed quòd dicitur, Deus creauit vel facit hoc, vel illud, non exponitur, quòd Deus hominē fecit creare aut facere. Ergo nec conuenienter exponi potest, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominem requiescere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 2. Requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶ Requieuit Deus die septima ab omni opere, in quantum cessauit à nouis condendis, & quia in seipso quieuit, dum sibi sufficiens & seipsa beatus est in suo desiderio quiescens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quies proprie opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu consurgit. Quamuis autem motus proprie acceptus sit corporum, tamen nomen Motus etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res, secundum quod se eis communicat, vt Dio. * dicit. 2. c. de diui. nom. Alio modo, desiderium Cap. 2. par. 1. & 2 medio.

in aliud

a ¶ Super Quaestionis septuagesimae tertiae Articulum primum. In corp. ar. Comment.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna cōclusio responsiua. Prima perfectio vniuersi congrue septimae diei asseritur, vltima autem consummationi seculi. Declarantur primo termini in communi, distinguēdo duplicem perfectionem, primam & secundam: & hāc dupliciter, ordinādo eas. Probatur deinde: & quo ad secundam partē, quia illa est beatitudo sāctorū perfecta: & quo ad primam, quia consistit in integritate vniuersi.

a ¶ Super Quaestionis septuagesimae tertiae Articulum secundum. Comment.

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualibus, sicut & motus, cui primò opponitur, scilicet pro cessatione, & pro impletione desiderij. Secūdo respondet vna cōclusione bimēbri, Deus vtroq; modo requieuit septimo die. Et probatur quo ad primum, quia cessauit à nouis: quo ad secundū, quia in seipso quieuit. Tertio excluditur obiectio contra hoc secundū: quia scilicet non debet hoc modo magis septima die, quàm alia die quiescere: quia semper hoc modo quieuit, & nunquam habuit motū oppositū. Et hoc excludit quòd satiari seipso nō absolutè, sed post condita opera attribuitur septimo diei. Et hoc non semper cōuenit quamuis nec oppositus motus. Et explicauit hoc Scriptura, vt ostēderet Deū non agere factis.

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis septuagesimætertiæ Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo enumerat duo in die septimo. Secundo respondet quæsito affirmatiue. Benedictio debetur diei septimo. Probatur: quia in eo inchoat administratio, & requies in Deo post opera: vtrique autem debetur benedictio & sanctificatio, primum primo, & secundum secundo, vt patet.

Q.69. ari. 2. c 356

in aliud tendens, quidā motus dicitur. Vnde & requies dupliciter accipitur. Vno modo pro cessatione ab operibus. Alio modo pro impletione desiderij. Ex vtroq; modo dicitur Deus requieuisse die septima. Primo quidem, quia die septima cessauit nouas creaturas condere. Nihil enim posteà fecit, quod non aliquo modo præcesserit in primis operibus, vt dictum est c. Alio modo secundum quod rebus cōditis ipse non indigebat, sed seipso fruēdo beatus est. Vnde post conditionem omnium operum nō dicitur, quod in suis operibus requieuit, quasi eis ad suā beatitudinem indigens: sed ab eis requieuit, vtiq; in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quamuis ab æterno in seipso requieuerit, tamen quòd post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem. Et hoc est ab operibus requiescere, vt Aug.* dicit super Gen. ad lit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus vsque modo operatur cōseruādo & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

¶ Ad secūdū dicēdū, ꝙ requies nō opponitur labori siue motui, sed productioni nouarū rerū, & desiderio in aliud tendēti, vt dictum est c.

¶ Ad tertium dicendū, quod sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiam facit nos à suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, vt dicatur Deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed nō est hæc sola ponēda, sed alia expositio est principalior & prior.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimaquartæ Articulum primum.

Li.4. c.15. Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primo respondet quæsito in communi. Secundo in speciali secundum alios. Tertio secundum Augu. Conclusio affirmatiua, Sex dies sufficienter numerantur. Quæ conclusio probatur: quia in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partium mundi fieri: secundum alios, tres corporeæ partes sunt mundi: singulæ duobus diebus, altero distinguēte, altero ornante egent. ergo. Sed secundum Aug. creatura spiritualis admiscetur & consummatur primo die, secundo corporalis superior, tertio inferior, in reliquis conuenitur. *In corp. 1.*

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.*

358 2.dist.15. q.3.art.3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd benedictio & sanctificatio non debeatur diei septimæ. Tempus enim aliquod consueuit dici benedictum aut sanctum propter aliquod bonum quod in illo tempore euenit, aut propter hoc quòd aliquod malum vitatur. Sed Deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Non ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ.

2 ¶ Præterea, Benedictio à bonitate dicitur. Sed bonum est diffusiuum & communicatiuum sui secundum Dio. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producendis creaturis cessauit.

3 ¶ Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio cōmemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit Deus quòd esset bonum. Non oportuit igitur quòd post omnium productionem dies septima benediceretur.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ge.2 Benedixit De' diei septimo, & sanctificauit illū, quia in illo cessauerat ab omni opere suo.

CONCLVSIO.

¶ *Congruit vt die septima benediceret Deus omnibus à se conditis creaturis, & diem illum sanctificaret.*

Ar. præce. 357

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sicut supra dictum est c, requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidē quantum ad hoc quòd cessauit à nouis operibus condēdis, ita tamē quod creaturā conditā conseruat & administrat. Alio modo secundū quod post opera requieuit in seipso. Quantum ergo ad primū cōpetit septimæ diei benedictio: quia sicut suprà dictum est c, benedictio ad multiplicationem pertinet, Vnde dictum est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autem rerum fit per administrationē creaturæ, secundū quā ex similibus similia generantur. Quātum vero ad secundum cōpetit septimæ diei sanctificatio. Maxime enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, quòd in Deo requiescit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur. *Q.62. ad 4. argum. d 355*

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ nō propter hoc dies septimus sanctificatur, quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere, sed qa creaturis aliqd accrescit per multiplicationē & quietē in Deo.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd in primis sex diebus productæ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & conseruātur: quod etiā ad bonitatē diuinā pertinet. Cuius etiam perfectio in hoc maxime ostenditur, quod in ipsa sola & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruentes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum quod in singulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem: benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA QVARTA, DE omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DENIDE quæritur de omnibus septē diebus in cōmuni. ¶ Et quæruntur tria. ¶ Primo, de sufficientia horū dierū. ¶ Secundo, vtrum sint vnus dies, vel plures. Tertio, de quibusdā modis loquendi, quibus Scriptura vtitur enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

a *Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd nō sufficienter isti dies enumerentur. Non minus enim distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quam hæc duo opera ab inuicem. Sed alij dies deputantur distinctioni, & alij ornatui. Ergo etiam alij dies debent assignari creationi.

2 ¶ Præterea, Aer & ignis sunt nobiliora elementa, quàm terra & aqua. Sed vnus dies deputatur distinctioni aquæ, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aeris.

3 ¶ Præterea, Non minus distant volucres & pisces quàm volucres & terrestria animalia. Homo etiā plus distat ab alijs animalibus, quàm alia quæcūque animalia abinuicē. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animaliū terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auiū cæli, & alius productioni hominis.

¶ SED CONTRA videtur, quòd aliqui dies superflue assignentur. Lumē enim ad luminaria se habet, vt accidens ad subiectum. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶ Præterea, Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum. Ergo septima dies non debet alijs connumerari.

CONCLVSIO.

¶ *Septem diebus conditam fuisse omnem creaturam, & ornatum tam corporalem, quàm spiritualem, conuenienter fuit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ratio distinctionis horum dierū ex præmissis potest esse manifesta. c Oportuit enim primo distingui partes mundi: & postmodum singulas partes ordinari per hoc quòd quasi suis habitatoribus replētur. Secundum ergo alios sanctos in creatura corporali tres partes designantur. Prima, quæ significatur nomine cæli. Media, quæ significatur nomine aquæ. Infima quæ significatur nomine terræ. c Vnde & secundum Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine. vt dicitur in 1. de *cæ lo. Prima ergo pars distinguitur prima die, & ornatur quarta. Media distinguitur secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. vero conuenit quidem cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia secundum eum in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus alijs creatura corporalis: ita quòd in secundo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorū operū respondet perfectioni senarij numeri, qui consurgit ex suis partibus aliquotis cōiunctis, quæ quidē partes sunt vnū, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ spiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Augu. & natura opus creationis pertinet ad productionem materiæ informis, & naturæ spiritualis informis. Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. confes. Et ideo creatio vtriusque ponitur ante omnē diem. Sed secundum alios sanctos potest dici, quòd opus distinctionis & ornatus attenditur secundum aliquam mutationem creaturæ quæ tempore mensuratur. c Opus autem creationis consistit in sola diuina actione in instanti rerū substantiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio, quod sonat aliquid indiuisibile.

¶ Ad secundū dicendū, quod ignis & aer, quia nō distinguuntur à vulgo, inter partes mūdi nō sunt expressè nominata à Moyse: sed cōputātur cum medio, s. aqua, maximè quantū ad inferiorē aeris partem. Quantum vero ad superiorē cōputantur cum cælo: vt Aug. dicit.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd productio animaliū recitatur secundum quod sunt in ornatū partiū mūdi. Et ideo dies productionis animalium distinguuntur, vel vniuntur, secundum hāc conuenientiā, vel differentiam, qua cōueniunt vel differunt in ornādo aliquam partem mundi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo producta, sed quia sunt in aliquo modo formata quo prius non erant, vt supra * dictum est. c

¶ Ad quintū dicēdū, quod septimę diei secundū Aug.* deputatur aliquid post omnia quæ sex diebus attribuūtur, s. quòd Deus à suis operibus in seipso requiescit. Et ideo oportuit post sex dies fieri mentionem de septimo. Secundū vero alios potest dici, quòd in septimo die mundus habuit quendam nouum statum, vt, s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo post sex dies ponitur septima, deputata cessationi ab operibus.

Artic.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd omnes isti dies sint vnus dies. Dicitur enim Ge. 2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit dominus cælum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra. Vnus ergo est dies in quo fecit cælum, & terram, & omne virgultum agri. Sed cælum & terram fecit in prima die, vel potius ante omnem diem: virgultum autem agri tertia die. Ergo vnus est primus dies & tertius: & pari ratione omnes alij.

2 ¶ Præterea, Eccle. 18. dicitur: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Sed hoc nō esset, si dies horum operum essent plures. quia plures dies non sunt simul. Ergo non sunt plures dies, sed vnus tātum.

3 ¶ Præterea, Die septimo cessauit Deus à nouis operibus condēdis. Si ergo septima dies est alia ab alijs diebus, sequitur quod illam diem non fecerit. Quod est inconueniens.

4 ¶ Præterea, Totum opus quod vni diei ascribitur, in instanti perfecit, cum in singulis operibus dicatur, Dixit, & factum est. Si igitur sequens opus in diem alium reseruasset, sequeretur quod in reliqua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluum. Non igitur est alius dies sequentis operis à die operis præcedentis.

¶ SED CONTRA est quod Gene. 1. dicitur, Factum est vespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de alijs. Secundum autem & tertium dici non potest vbi est vnum tantum. Ergo non fuit vnus dies tantum.

CONCLVSIO.

¶ *Non vno, sed septem diebus condita fuit omnis creatura.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in hac quæstione Aug. ab alijs expositoribus dissentit. Aug.* enim vult. 2. super Ge. ad lit. & 11. de Ciui.* Dei, ad Orosium, quòd omnes qui dicuntur septē dies, sunt vnus dies, septēpliciter rebus præsentatus c. Alij vero expositores sentiunt quòd fuerunt septem dies diuersi, & non vnus tātum. Hæ autem duæ opiniones si referantur ad expositionē literæ Ge. magnā diuersitatem habent. Nam secundum Aug. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secundi operis: & sic de alijs. Et dicitur vnumquodque opus esse factum in aliqua die: quia nihil Deus produxit in rerum natura quod non impresserit menti angelicæ c. Quæ quidem multa simul potest cognoscere, præcipue in verbo, in quo omnis angelorum cognitio perficitur & terminatur. Et sic distinguitur dies secundum naturalem ordinem rerum cognitarum: non secundum successionem cognitionis, aut secundum successionem productionis rerum. Cognitio autē angelica propriè & vere dies nominari potest, cū lux quæ est causa diei, propriè in spiritualibus secundum Aug. inuenitur c. Secundū vero alios per istos dies & successio dierū temporalium ostenditur, & successio productionis rerum. Sed si istæ duæ opiniones referātur ad motū productionis rerū, nō inuenitur magna differentia. Et hoc propter duo in quibus exponendo diuersificatur Aug. ab alijs, vt ex supradictis patet c. Primo quidem, quia Aug. per terram & aquā prius creatā intelligit materiā totaliter informē. Per factionē autem firmamenti, & cōgregationem aquarū, & apparitionem aridæ intelligit impressionem formarum in materia corporalem. Alij vero sancti per terram & aquam primo creatas intelligunt ipsa elementa mundi sub proprijs formis existentia. Per sequentia autem opera, aliquam distinctionem in corporibus prius existentibus, vt supra dictum est c. Secundo autem differunt quantum ad productionē plantarum & animalium, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Aug.* verò potētialiter tantū c. In hoc ergo quòd Aug. ponit opera sex dierū esse simul facta, sequitur idē modus productionis rerum. Nam secundum vtrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum c, & secundū vtrosque in prima rerum institutione non fuerunt animalia & plantæ in actu c. Sed remanet differentia quantum ad quatuor. Quia secundum alios sanctos post productionem creaturę fuit aliquod tempus in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamētum formatū. Item in quo non erat terra discooperta aquis. Et in quo non erant formata cæli luminaria: quod est quartum c. Quæ non oportet ponere secundum expositionem Augu. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die in quo creauit Deus cælum & terram, creauit etiam omne virgultum agri non in actu, sed antequam oriretur super terram, id est potentialiter, quod August. ascribit tertiæ diei: alij vero primæ rerum institutioni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus creauit omnia simul, quātum ad rerum substantiam quoddammodo informem: sed quātum ad formationem quæ facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in die septimo cessauit Deus à nouis operibus condēdis, non autem propagandis quibusdā alijs. Ad quā propagationem pertinet, quòd post primum diem alij succedunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est ex impotentia Dei, quasi indigentis tempore ad operandum, quòd omnia non sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerum institutione. Et ideo oportuit, vt in diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autem per sequens opus nouus perfectionis status mundo est additus.

¶ Ad quintum dicendum, quod secundum * Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalē ordinem operum, qui diebus attribuuntur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Scriptura non vtatur cōuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentum, & huiusmodi opera per Dei verbum sunt facta, ita cælum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Io. 1. c. Ergo in creatione cæli & terræ debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in alijs operibus.

2 ¶ Præterea, Aqua est creata à Deo: quæ tamen creata non commemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

3 ¶ Præterea, Sicut dicitur Ge. 1. vidit Deus cūcta quę fecerat, & erāt valde bona. In singulis ergo operib' debuit dici, Vidit Deus quod esset bonū. Incōuenienter ergo pętermittitur in opere creationis, & in opere secūdæ diei.

4 ¶ Præterea, Spiritus Dei est Deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Incōuenienter ergo dicitur, quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

5 ¶ Præterea, Nullus facit quod iam factum est. Inconuenientēr ergo postquam dictum est, Dixit Deus, fiat firmamentum, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. Et similiter in alijs operibus.

6 ¶ Præterea, Vespere & mane non sufficienter diuidunt diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, quòd factum est vespere & mane dies secundus vel tertius.

7 ¶ Præterea, Secundo & tertio non conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factum est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vnus.

¶ RESPONDEO dicēdum ad primum, quòd secundum Aug.* persona filij cōmemoratur tam in prima rerū creatione, quā in rerū distinctione & ornatu, aliter tamen & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut autem formatio artificiatorum est per formā artis quæ est in mente artificis, quę potest dici intelligibile verbū ipsius: ita formatio totius creaturę est per verbū Dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de verbo. In creatione autem commemoratur filius vt principium, cum dicitur, In principio creauit Deus: quia per creationē intelligitur productio informis materię. Secundum vero alios qui ponūt primo creata elemēta sub proprijs formis, oportet aliter dici. Basil. enim dicit, * quòd per hoc quòd dicitur, Dixit Deus, importatur diuinū imperiū. Prius autē oportuit produci creaturā quæ obediret, quam fieri mentionem de diuino imperio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum Aug.* per cælum intelligitur spiritualis natura informis, per terrā autem materia informis omnium corporum. Et sic nulla creatura est prętermissa. Secundum Basil.* vero ponuntur cælum & terra tanquā duo extrema, vt ex his intelligantur media. præcipuè quia omnium mediorum motus vel est ad cælum, vt leuium: vel ad terram, vt grauium. Alij vero dicunt, quòd sub nomine terræ comprehendere solet Scriptura omnium quatuor elementa. Vnde in Psal. 148. postquā dictū est, Laudate dominū de terra, subditur, Ignis, grādo, nix, glacies.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei quod

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus est. *Comment.*

¶ In corpore quatuor. Primo diuersitatem opinionū Aug. & aliorū scilicet quòd ille vnū multipliciter præsentatū, isti multos. Secundo diuersitatē opinionū ad literam Genes. vbi ex Aug. quinque. Primo, dies est cognitio in mēte angelica: quia lux propriè in angelo. Secundo, dies primus, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secūdi: tertius tertij. &c. Tertio, sic vnus dies, quia omnia præsunt in mente angelica. Quarto, vnitas diei: quia omnia simul in verbo. Quinto distinctio eorū, nō successu cognitionis, aut productionis, sed ordine naturæ inter res cognitas & Dei opera. Ex alijs vero successio, & temporaliū dierū & productionis rerum. * Tertio diuersitatē opinionū ad modū productionis rerū. vbi duo dicit, scilicet quod est differentia, & quod non magna. Et quidem quod nō magna, tū ex opere formationis, seu distinctionis: quia conueniunt, dum ponūt elementa primo producta. Tum ex opere ornatus, quia conueniunt, quòd primo virtualiter, deinde actualiter producta sunt animātia & plātæ. Quod vero differentia restat in quatuor manifestatur. Primo, quia post primam productionē fuit tēpus sine luce: secūdo, sine firmamento formato: tertio, sine apparitione terræ: quarto, sine formatione luminariū: iuxta primos quatuor dies. Quarto respondet quæsito dicens, neutri præiudicandum esse.

In solo citatis in pr. corp. ar. — *361 2.dist.13. q.1.ar.4.* — *Li.4. Gen. ad lit. c.5.*

¶ Nota quod S. Tho. differentiam inter Augu. & alios non posuit, nisi in quatuor primis diebus, & nō in quinto & sexto. Quia vt ex conuenientia apparet, vtrique conueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine temporis facta in actu post primam institutionem rerū: quāuis applicando ad literā Gen. illi dicant, ꝙ tertio, quinto & sexto die. Augustin. non, sed quum in principio temporis hæc virtualiter fecerit, post actu facta sunt. *Annot.* *Homil.3. hexa. post medium.* *Li.11. de ci. ui. Dei. c. 33. circa fi. to.5.*

a ¶ Super Quæstionis septuagesimaquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus est. *Comment.*

¶ In corpore respondet dupliciter. Primo secundū Aug. persona filij exprimitur in omni opere, diuersimode tamen, scilicet vt principium, & vt verbum in creatione & alijs duobus: quia illa ad informitatem, hæc ad formationem pertinent. Secūdū alios verò primo creatur, deinde imperatur iam facto per sy dixit. Nota quòd quū quæstio sit *Homil.1. sui Hexa. post mediū illius.*

Li. 1. super Gene. c. 8. circa principium tom 3.

ftio sit de omnibus, in corpore (quod est etiam responsio ad primum) S. Tho. Respondet de communibus ad creationem & alia, inquantum Deo respiciunt.

¶ In responsionibus vero argumentorum ad alia verba descendit.

a ¶ *Super Quaestionis septuagesimaquintae Articulum primum.*

Annot.

IN titulo ly corpus, sumitur vt distinguitur cōtra actū. Ita quod siue corpus significet substantiam simplicem siue compositam, nihil refert quo ad propositum: vtroque enim modo distinguitur cōtra actum. Et similiter siue sumatur pro toto, siue pro parte (modo sumatur substantia subiecta per se trinae demensioni sufficit) hoc enim Corporis nomine intelligitur.

Comment.

¶ In corpore tria. Primo quid nominis animae. Secundo, opinio antiquorum. Tertio responsio ad quaesitū. Quo ad primū anima significat primū principium vitae, in his quae apud nos viuūt. Declaratur ex differentia vsitatae locutionis inter animata & inanimata.

In lib. perplexorum. Annot. In codē li.

¶ Aduerte hic, quòd caute in litera dicitur, quòd in his quae apud nos viuunt. Quia nomine animae non dicimus primū principiū vitae absolute, sed illud potius dicimus Deum, aut quamcunque aliam naturam: sed in his quae apud nos viuunt, primum vitae principium animam nominamus, nec pertransfeas illam praepositionem in, quoniam denotat intraneitatem: vocamus enim animam primum vitae principium non extra rem, sed forte caelum vel solem tale principium dicimus, sed intus in rebus viuentibus existens.

b 337 Li. 1. super Gene. c. 7. in fine 1. 3. Li. 1. super Gene c. 7. in fine. 1. 3.

¶ Quo ad secūdum, opinio antiquorum, anima est aliquod corpus. Probatur, sola corpora sunt res: ergo corpus aliquod est principium cognitionis & motus, ergo anima. Probatur haec vltima sequela, quia vita his operibus manifestatur, antecedens vero ex defectu intellectus.

Comment. Basil hom. 2. in Hexā. à medio illius.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua: & destructiua opinionis antiquorū est, habens duas partes. Anima non est corpus, sed corporis actus. Probatur. Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuendi principium. Anima est primum viuendi principium: ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declaratur, quòd totam vim suam ponit in ly primū: quia esse principiū vitae conuenit corpori, vt patet de corde, non tamen esse primum vitae principium. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principiū vitae, vel viuens non in eo

Li. 2. super Gene. ad lit. cap. 8. tom. 3.

dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc vel illud esse bonum.

¶ Ad cuius euidētiā cōsiderādū est, quòd spiritussanct. amor est. Duo aūt sunt, vt Aug.* dicit primo super Gen. ad lit. propter quae Deus amat creaturam suam, scilicet vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset quod permaneret, dicitur, quòd spiritus Dei ferebatur super aquas, secūdū quod per aquā materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiā aliquā, vt ex ea formet opus. Vt aūt maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deus quòd esset bonū. In hoc enim significatur, quędā cōplacētia Dei opificis in re facta, no quod alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iā facta, quam antequā faceret. Et sic in vtroque opere creationis & formationis trinitas personarum insinuatur. In creatione quidē persona patris per Deū creātē. persona filij per principium, in quo creauit. spiritussancti, qui superfertur aquis. In formatiōe verò, persona patris in Deo dicēte: persona vero filij in verbo, quo dicitur: persona spiritussancti in cōplacētia, qua vidit Deus esse bonū quod factū erat. In opere verò secūdae diei nō ponitur, Vidit Deus quòd esset bonū: quia opus distinctionis aquarū tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde quod ponitur in tertia die, refertur etiā ad secundā. Vel quia distinctio quae ponitur secūda die, est de his quae nō sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione scriptura nō vtitur. Vel iterū propter hoc quòd firmamētū simpliciter intelligitur aër nubilosus, qui nō est de partibus permanētibus in vniuerso, seu de partibus principalibus mūdi. Et has tres ratiões Rabby Moyses* ponit. Quidā aūt assignāt rationem mysticā ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secūdę diei nō approbatur.

¶ Ad quartū dicēdum, quòd Rabby Moyses per spiritum domini intelligit aërem vel vētum: sicut & Plato intellexit: & dicit quòd dicitur, spiritus domini, secundum quod scriptura cōsueuit vbiq; flatū vētorū Deo attribuere. Sed secundum sanctos per spiritum domini intelligitur spiritussanctus, qui dicitur superferri aquę, id est materię informi secundum Aug.* ne faciēdo opera sua propter indigētię necessitatē putaretur Deus amare. Indigentiae enim amor rebus quas diligit, subijcitur. Cōmode autē factum est, vt prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur. Nō enim superfertur loco, sed praeexcellēte potentia, vt Aug.* dicit 1. super Gen. ad lit. Secundum Basilium vero, superferebatur elemēto aquę, id est fouebat & viuificabat naturā aquae ad similitudinē gallinae cubātis, vitalem virtutem his, quę fouentur, iniciens. Habet enim aqua pręcipue vitalem virtutem, quia plurima animalia generātur in aqua, Et omnium animalium semina sunt humida. Vita etiam spiritualis datur per aquam baptismi. Vnde dicitur Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

¶ Ad quintum dicēdum, quod secundū Aug.* per illa tria designatur triplex esse rerum. Primò quidem esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, fiat. Secundò esse rerum in mēte angelica, per hoc quòd dixit, factum est. Tertio esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit, fecit. Et quia in primo die describitur formatio angelorum, nō fuit necesse vt ibi adderetur, fecit. Secundum alios vero potest dici, quod in hoc quod dicit, dixit Deus, fiat, importatur imperium Dei de faciendo: per hoc autem quod dicit, factum est, importatur cōplementum operis. Oportuit autē vt subderetur quomodo factum fuit: pręcipue propter illos qui dixerūt omnia visibilia per angelos facta: Et ideo ad hoc remouēdum subditur, quod ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquā dicitur, & factū est, aliquis act* Dei subditur, vel fecit, vel distixit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

¶ Ad sextum dicendum, quòd secundum Augu* per vespere, & mane intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est supra. e Vel secundum Basilium,* totum tempus consueuit denominari à principaliori parte, scilicet à die: secundū quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meae: nulla mentione facta de nocte. Vespere autē & mane ponuntur, vt termini diei, cuius mane est principium, sed vespere finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autem fuit, vt ibi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia temporum designarentur. Praemittitur autem vespere: quia cum à luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quàm terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chryso.* vt designetur quod dies naturalis non terminatur in vespere, sed in mane.

¶ Ad septimum dicendum, quòd dicitur vnus dies in prima diei institutione, ad designandum, quod viginti quatuor horarum spatia pertinent ad vnum diem. Vnde per hoc quòd dicitur Vnus, praefigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, vt significaret diem consummari per reditum solis ad vnum & idem punctum. Vel quia completo septenario dierum, reditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. Et has tres rationes Basilius* assignat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA QVINTA, De homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur, & primò quantum ad essentiam animae, in septem articulos diuisa

POST considerationem creaturae spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur. Et primo de natura ipsius hominis. Secundo de eius productione. Naturam autem hominis considerare, pertinet ad theologum ex parte animae, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animā. Et ideo prima consideratio circa animam versabitur. Et quia secundum Dio. 2. c. angelicae hierarch. tria inueniuntur in substantijs spiritualibus, scilicet essentia, virtus, & operatio. Primò considerabimus ea quae pertinent ad essentiam animae. Secundo, ea quae pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertio, ea quae pertinent ad operationem eius.

¶ Circa primum duplex occurrit consideratio. Quarum prima est de ipsa anima secundum se. Secunda, de vnione eius ad corpus.

¶ Circa primum quaeruntur septem. ¶ Primo, vtrùm anima sit corpus. ¶ Secundo, vtrùm anima humana sit aliquid subsistēs. ¶ Tertio, vtrùm animae brutorū sint subsistentes. ¶ Quarto, vtrùm anima sit homo: vel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶ Quinto, vtrùm sit composita ex materia & forma. ¶ Sexto, vtrùm anima humana sit incorruptibilis. ¶ Septimo, vtrùm anima sit eiusdem speciei cum angelo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima sit corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, non autem est mouens non motum. Tum quia videtur quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod non est calidum nō calefacit. Tum quia si aliquid est mouens non motum, causat motum sempiternum & eodem modo se habentem, vt probatur in 8. phy. Quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est mouens motum. Sed omne mouens motum est corpus. Ergo anima est corpus.

2 ¶ Praeterea. Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Non potest autem esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

3 ¶ Praeterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum. Contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit 7. de Trin. quòd anima simpliciter dicitur respectu corporis: quia mole non diffunditur per spacium loci.

CONCLVSIO.

¶ *Anima, cum sit primum principium vitae, in his quae apud nos sunt, impossibile est ipsam esse corpus, sed corporis actum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad inquirendum de natura animae oportet praesupponere, quòd anima dicitur esse primum principium vitae, e in his quae apud nos viuunt. Animata enim viuentia dicimus: res vero inanimatas, vita carentes. e Vita autem maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui philosophi imaginationem transcendere non valentes aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes: e & quod non est corpus, nihil esse. Et secundum hoc animam aliquod corpus esse dicebāt. Huius autē opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur: quo etiam communius & certius patet animam corpus non esse. Manifestum est enim quod non quodcunque vitalis operationis principium est anima, sic enim oculus esset anima, cum sit quoddam principiū visionis. Et idem esset dicendū de alijs animae instrumētis. Sed primū principiū vitae dicimus esse animā. Quāuis autē aliquod corpus possit esse quoddā principiū vitae, sicut cor est principiū vitę in animali: tamē nō potest esse primū principium vitae aliquod corpus. Manifestū est enim quòd esse principiū vitae vel viuēs, nō cōuenit corpori ex hoc quòd est corpus: alioquin omne corpus esset viuēs, aut principiū vitae. Cōuenit igitur alicui corpori quòd sit viuēs, vel etiā principiū vitę, per hoc quòd est tale corpus. Quod autē est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod dicitur actus eius. Anima igitur, quae est primū principiū vitae, nō est corpus, sed corporis actus: sicut calor qui est principium calefactionis, nō est corpus, sed quidā corporis actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd cū omne quod mouetur, ab alio moueatur, quòd non potest in infinitū procedere, necesse est dicere, quòd nō omne mouēs mouetur. e Cum enim moueri sit exire de potētia in actū, mouēs dat id quod habet mobili, inquantū facit ipsum esse in actu. Sed sicut ostēdit in 8. Phy.* est quoddā mouens penitus immobile, quod nec per se, nec per accidēs mouetur: & tale mouēs potest mouere motū semper vniformem. Est autē aliud mouēs, quod non mouetur per se, sed mouetur per accidēs. Et propter hoc nō mouet motū semper vniformē. Et tale mouēs est anima. Est autē aliud mouēs, quod per se d mouetur, scilicet corpus. Et quia antiqui naturales nihil esse credebāt nisi corpora, posuerunt, quod omne mouēs mouetur, & quod anima per se mouetur, & est corpus.

¶ Ad secundū dicendum, quod nō est necessarium quod similitudo rei cognitae sit actu in natura cognoscentis. Sed si aliquid sit quod prius est cognoscens in potētia, & postea in actu, oportet quòd similitudo cogniti non sit actu in natura cognoscētis, sed in potētia tātū e. Sicut color nō est actu in pupilla, sed in potētia tantum. Vnde non oportet quòd in natura animae sit similitudo rerū corporearū in actu, sed quòd sit in potentia ad huiusmodi similitudines. Sed quia antiqui naturales nesciebāt distinguere inter actum & potentiam, ponebant animam esse corpus, ad hoc quòd cognosceret omnia corpora: & quòd esset cōposita ex principijs omnium corporum e.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd est duplex cōtactus, quātitatis & virtutis. Primo modo corpus nō tāgitur nisi à corpore. Secundo modo corpus potest tāgi à re incorporea quę mouet corp* e.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima humana non sit aliquid subsistens. Quod enim est subsistens, dicitur hoc aliquid. Anima autem non est hoc aliquid, sed compositū ex anima & corpore. Ergo anima non est aliquid subsistens.

2 ¶ Praeterea, Omne quod est subsistens, potest dici operari. Sed anima non dicitur operari, quia vt dicitur in 1.* de anima, dicere animam sentire aut intelligere, simile est ac si dicat eum aliquis texere vel ędificare. Ergo anima non est aliquid subsistens.

3 ¶ Pręterea, Si aīa esset aliquid subsistēs, esset aliqua eius operatio sine corpore. Sed nulla est eius operatio sine corpore, nec etiā intelligere. Quia nō cōtingit intelligere, sine phātasmate. Phantasma autem non est sine corpore. Ergo anima humana nō est aliquid subsistens.

quod corpus: ergo aliquod corpus est viuēs, seu vitae principiū inquantum tale, ergo habet quod sit viuens, aut vitae principium ab actu eius quod est internum. Antecedens probatur: quia alioquin omne corpus viueret.

¶ Secunda quoq; consequentia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio quod est eius actus. Minor autē probatur, quia animę nomine nō quodcunq; vitae principium, sed primum tātū intelligimus, quod manifestatur: quia alioquin oculus, animae nomine intelligeretur.

¶ *Nota quomodo corpori conuenit esse principium vitae inquantum tale.*

¶ Circa illam cōsequentiam, Esse principiū vitae conuenit corpori inquantum tale: ergo per actum eius, ergo nō inquātum corpus dubiū occurrit. Quia posset quis inficiari, quod est sophisma cōsequentis, quoniam ly tale potest conuenire corpori per aliquam corporeitatis differentiam, puta igneitatem & consequēter diceretur, quod per hanc rationem non concluditur, nisi quod anima non est corporeitas simpliciter, cum quo stat quod sit corpus tale, vt antiqui dicebant: etiam quod omne tale corpus est principium vitae.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cum hic non intēdatur aliud nisi concludere, quòd anima sit actus seu perfectio corporis, nō corpus ipsum: semel iudiciū de corpore animato in communi, & de tali, puta igneo: quia si ignis est principium vitae, aut ergo primo ratione corporeitatis, id est partis materialis aut ratione principij, quo constituitur in esse tali. Nō primū, quia sic omne in quo illud materiale absque tali cōstitutione esset, viueret. ergo secundū: & hoc vocamus animā. Sed dubitatur, primo, quia si nomine corporis pars materialis intelligitur, non caret vitio articulus iste, nunquid materiae vocabulū deficiebat. Secundo, quia adhuc nō habetur intentum: quia diceret quispiā, quod illud corpus principiū vitae primū est ratione sui totius, & non huius vel illius partis: sicut oculus est principiū visionis, non ratione huius vel illius componentis, sed ratione totius resultantis ex tali mistione: & quod omne tale est principium vitae.

¶ Ad primū horū dicitur, quòd aliud est circūloqui aliquid, & aliud est vim rationis alicuius extēdi ad aliquid: quia idē est iudicium de illo. In proposito S. Thomas nomine corporis intelligit nō materiā, sed vere corpus subiectū trinę dimēsioni, quicquid sit illud. Sed ratio quę cōcludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autē magis corporis nomine, quia vsitatissimum apud omnes est, animarum duo dicere, scilicet corpus viuens: per hoc etiam Arist. hinc incepit tractatum de anima.

¶ Ad secundū vero dicitur, quòd quāuis aliqua passio vel operatio possit sic primo cōuenire cōposito, quod nulli alteri prius tanquam subiecto. Nulla tamen passio aut operatio potest conuenire ei sic primo, quin cōueniat prius alicui eius parti essentiali tanquā priori principio: quoniā partes essentiales cōpositi radices primae sunt omniū illi cōuenientiū. Et propterea ly primū, in ratione assumpta, nō denotat primo. i. adaequatè, sed primum. i. principaliter: quod vs animis stat in hoc, prima radix vitae in corpore viuēte aut est corporeitas, aut aliquid quo viuit. Compositū enim esse nō potest, sed corporei ... ergo. & est processus resolutiuus: vt etiā Ari. fecit, alio tamen medio.

¶ Quo ad argumēta nota, quòd primū argumentū procedit de anima secūdū quod est principiū motus: & quo ad primā partē est antiquorū in primo de anima tex. 20. quo ad secundā vero. 8. phy. tex. 32. & 35. & respōsio eius ex 51. & 52.

¶ Argumentum vero secundum procedit de anima secundum quod est principium cognitionis: & est antiquorum ibidem in tex 25. & 26.

¶ In responsione autem ad tertium, vide in secundo contra Gent. cap. 56. triplicem differentiam inter tactum virtualem, & quantitatiuum.

b ¶ *Super Quaestionis septuagesimae quintae Articulum secundum.*

TItulus. subsistēs multipliciter accipi potest, in proposito tamē sumitur vt distinguitur cōtra inexistere formae materialis, hęc enim existit in materia, quod nō sustinet suū esse, sed cōstituitur in esse per materiā in qua sustinetur. Subsistere autē diceretur, si ita esset in materia, quod non dependeret eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecerit circa hunc terminum subsistere, seu habere esse per se assumptum à S. Tho. vt habes in illius 4. dist. 43. quaest. 1. art. 1.

¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionē responsiuā affirmatiuē, habentem duas partes. Secundo probat primam partem. Tertio ibi: ipsum igitur intellectuale probat secundam partem. Conclusio, Anima humana est principium incorporeum & subsistens.

¶ Vbi nota primo, quòd vnū quaesiuit, scilicet an subsistēs: & duo respōdet, incorporea & subsistens: quia mutuo se inferūt hec, & ad secundū per primū manuducimur à posteriori. Nota secundo, quod incorporeū sumitur hic non solum vt distinguitur cōtra corporeum, id est extēsum ad extensionē corporis de prędicamēto quantitatis (quoniā, vt infra patebit apud S. Tho. multę formę materiales sunt sic incorporeę) sed etiā vt distinguitur contra corporeum, id est conclusum infra corporis perfectionem: et quod incorporeū dicitur per negationē naturae, seu formae nō excedentis corporis facultatē, id est eductę de potentia materię, quales sunt omnes quę corporibus seu cū conditionibus materialibus generantur. Nota tertio, quod anima potest dici incorporea, id est inextēsa, & supra facultatē corporū, dupliciter, scilicet in essendo, & in operādo: & ideo in litera probatur prima pars conclusionis quo ad vtrū que, eodē medio tamē. 426.

Quo ad secundū prima pars, scilicet quod anima humana sit incorporea in essendo, probatur sic à priori. Cognoscitiuū omnium corporum nullam habet naturam corporis: Anima humana est huiusmodi, ergo. Minor patet: quia homo per intellectū potest cognoscere omnia corpora, maior probatur ex illa maxima, Cognoscitiuū aliquorū nihil eorū habet in sua natura: quae probatur, quia vnum impediret cognitionē aliorum: quod declaratur experiētia in sensu gustus. Deinde quod sit incorporea in operando, eadē probatur ratione, quia si per corporeum organum operaretur, natura illius organi, impediret omniū cognitionē: & probatur experientia in sensu visus.

49 515 363 Pot. qu. 3. artic. 8. ad 7. Et ar. 9. cor. Et art. 11. cor. Et de anima artic. 1. Et Ro. 5. le. 3. Lib. 1. de anima tex. 64. to. 2. Annot.

¶ Circa hanc partē nota, primo sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorum, dupliciter inuenitur in potētia essentiali, & in potētia accidentali, id est in habitu. Habere in natura sua obiectū dupliciter, scilicet secundū esse naturale, vel secundū esse intentionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter: vel in natura sua in hāc siue, vt formae sunt in materia: vel in natura sua compositiue, seu intrinsecè, vt cōponentis sunt in cōposito, & vniuersaliter ea quae actu sunt intrinseca essentiae rei dicuntur esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuū in intellectiuo, &c. In proposito directè intēditur de cognoscitiuo in potētia essentiali: quia tale est animae: & de esse naturali obiecti, quia tale cōstitueret corporeū: & de habere intrinsece in natura cognoscētis, quia essentiam & quod quid est animę venamur. Ita quòd sensus est, cognoscitiuum in potentia essentiali aliquorum non habet in se intrinsece obiectum, secundum naturale esse illius, & est illa propositio per se nota: quia alioquin esset simul in potentia essentiali, & non esset in potentia essentiali: si enim haberet in se actu obiectum iam cum eo posset illud cognoscere, & sic non in potentia essentiali: vt in secundo de anima, tex. 51. patet, & declaratur ex effectu in litera: quia impediret alia.

¶ *Quomodo Cognoscitiuum aliquorum non habeat in se naturaliter obiectum, secundum esse naturale illius obiecti.* Quaestio.

¶ Sed tūc occurrit dubiū triplex. Primo, quomodo cū veritate illius propositiōis stat, quòd anima nostra cognoscat seipsam in potētia essentiali: & tā ipsa sit in seipsa intrinsece secūdū esse naturale. Secūdo, quomodo cū hac ppositiōe stat, quod aīa nostra habeat i se itrīsece naturā entis seu substātie secūdū esse naturale, & tā sit i potētia essētiali ad cognitionē entis & substātię. Tertio quomodo cū hac ppositiōe stat quod cogitatiua cognoscat oīa sēsibilia i particulari: vt dicit Auer. i secūdo de aīa com. 63. & tā ipsa est quoddam sēsibile.

¶ Ad primū breuiter dicitur, quòd propositio illa intelligitur de cognitione directa, nō autē reflexa: & ratio est, quia directe cognitū recipitur secundū se aut suā speciē in cognoscēte: reflexe vero nō. Quāuis etiam dici possit, quòd anima non est in potētia essentiali ad cognitionē sui: sed magis remota à sui cognitione, quā aliorum ad quae est in potētia essentiali: quia oportet prius illa, quam se, & mediātibus illis se cognoscere. Melius autē & vniuersalius dicitur, quòd propositio illa intelligitur tantū de natura cognoscibili cōtracta & indeterminabili per alias: vtpote cōtra eas distincta, vt nunc nunc dicetur: qualis non est natura animae.

¶ Ad secundū dicitur, quod propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti, & nō de natura communi: vt ex dictis in q. 56. de angelis patet: & Auer. in com. 4. tertij de anima innuit. Determinatā aūt & cōmune nō dicim* hic secundū genus aut speciē: sed determinata natura vocatur, quae indeterminabilis est per naturas caeterorū obiectorū illius cognoscitiuę naturę. Qualis est species quęlibet respectu alterius speciei eiusdē ordinis: vt albedo respectu aliorū colorū. Cōmunis vero vocatur, quę licet in se natura quędā determinari nata est per reliquorū naturas cognoscibiliū ab illa potētia: vt diaphaneitas respectu colorū, & sensus visus. Et ratio huius glosę patet ex ratiōe Ari. & S. Tho. pro tāto enim cognoscitiuū debet esse expers cognoscibilis, ꝓ quāto impediretur à discernēdis alijs. Cōstat autē quod natura cōmunis nō impedit, sed promouet magis: sed bene natura cōtracta. Nō enim visus impeditur diaphaneitate, sed albedine aut nigredine: cū tū diaphanū verū sit visibile. Et propterea superius dictum fuit, quod stat angelū habere actu naturā suam cognitam: & tamen non prohiberi à cognitione aliorū: quia natura sua

velut

velut communis natura est determinabilis per reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiã S.Tho. hic nõ superflue apposuit illã propositionem. Omne autẽ corpus habet aliquam naturã determinatã. hæc enim propositio cum ratione nõ potest aptari nisi subintelligẽdo quod ipse videbat, quod scilicet maiores assumptæ nõ habent veritatẽ nisi in naturis cõtractis & determinatis: quales sunt corporeæ, quæ scilicet determinabiles per omnes nõ sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil valeret, nisi subsumeretur omne corpus esse determinatæ naturæ: substantiam autẽ & eius, & vniuersaliter naturam incorporeã determinabilem dicere naturam, per omnes certũ est, & in substantia angelica, & nostræ animæ: & ideo non obstat. Et propterea Ari. nõ cõclusit, intellectũ nullius esse naturę simpliciter: sed huius, scilicet quod possibilis vocatus est, insinuans cõmunitatẽ suæ naturæ, vt determinetur per omnes. Nec propterea sequitur quod substãtialitas & huiusmodi possit intelligi ab anima per seipsam: quia non sunt in ipsa anima actu in genere intelligibili, sed modificata ad naturã animę, quę est pura potẽtia in tali genere. Vnde ex hoc, quod omne intelligibile in ea est determinabile per cætera, habet quod nõ impediatur à cognitiõe aliorũ: ex hoc vero, quod omne tale est vt in potẽtia in ea, habet quod nõ possit actu intelligere secundũ se solam.

Lib. 10. de Tri. c. 7. parum à medio, to. 3.

¶ Ad tertiũ autem dicitur, quòd cogitatiua seipsam directe nõ cognoscit, ppter rationẽ assumptã. Nec ipsa est secũdum se actu cogitabilis: alioqn posset se cogitare absq; motu facto à sensu secũdũ actu. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quo modo scilicet cogitatiua est nota: secundum hanc enim doctrinam ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui.

369.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cum dici nõ possit, quòd sit reflexiua super seipsam, & per sit iudicium de propria & aliena, quia omnes sunt eiusdẽ naturæ, & nõ sit rationabile aliquã naturã sensibilem esse, quæ per propriam speciẽ cognosci non possit quantũ est de se: videtur mihi, quod cogitare percipiatur à cogitatiua, nõ absolutè, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quẽadmodum visus vt iũgitur sensui cõmuni, percipit suũ videre: & phãtasia vt iũgitur cogitatiuæ, percipit suũ actum. Cogitatiua autẽ in actu percepta quodammodo à seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficiẽter cogitata, vt possit ppriã speciẽ ex intellectu agẽte imprimere in intellectũ possibilem: & sic est nota & sensui & intellectui, etiã salua propositiõe assumpta.

¶ Si autẽ propositio intelligatur de cognoscitiuo aliquorũ quomodolibet, scito quòd oportet aut nullũ obiectorũ habere in sua natura, vt in potẽtia cõtingit essentiali: aut quodlicet, vt in puro actu: aut vnũ, scilicet seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligẽtijs patet. Habere autẽ aliquod aliud, vnũ, aut plura, est omnino impossibile, quia intus existẽs prohibet extraneũ: quod nõ solũ sensibili experiẽtia patet, sed ratione cõuincitur. Quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solũ aliquod determinatũ obiectũ, quia obiectũ est determinatiuũ: ergo specificat aliquã illius cognoscitiui cognitionem, ita quòd nõ omnẽ: & quia intus est in natura cognoscitiui: ergo specificat omnẽ illius cognitionẽ: & quia ab intrinseco essentiali, nulla operatio potest subterfugere: & rursus, quia determinatũ est, ergo nõ determinabile per alia obiecta: & quia intus, ergo determinabile per alia: quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua obiecta: vnde si Geometria sola, aut eius obiectum, esset de essentia animæ, sequeretur quòd omnis cognitio animæ esset geometrica, & quod anima non esset aliorum discretiua: & sic impediretur ab alijs cognoscendis. Et vlterius esset anima, & non esset anima, vt patet: & ita est in alijs cognoscitiuis tam intellectuali, quàm sensitiua cognitione. Et propterea princeps philosophorum super hac propositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tamen Sco. in 2. dist. 3. quæst. 8. ad tertiũ, non intellexit, & vim medij Arist. non penetrans, ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamentum hoc ex ratione & sensu: ita vt vtrinq; resoluatur in per se nota. Sed de his require in tertio de anima diffuse.

¶ *Num anima sit corporis perfectio.*

Quæstio. ¶ Circa eandem partem dubium est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura iuxta præcedentem articulum: & tamen nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur, hoc enim implicat, nisi seipsam possit à se excludere.

¶ Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rẽ hãc discussuri, quòd equiuocatio hic interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis: dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem & constitutionem corporis, vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, cæteræ præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶ SED CONTRA est quod Augu. * dicit 10. de Trin. Quisquis videt mentis naturam, & esse substantiam, & non esse corporeã, videt eos qui opinantur eam esse corpoream, ob hoc errare, quòd adiũgũt ei ea, sine quibus nullam possunt cogitare naturã, scilicet corporum phantasias. Natura ergo mẽtis humanæ non solum est incorporea, sed etiam est substantia, scilicet aliquid subsistens.

CONCLVSIO.

¶ *Anima humana, cùm sit omnium corporum cognoscitiua, est incorporea & subsistens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere, id quod est principiũ intellectualis operationis, quod dicimus animam hominis, esse quoddam principium incorporeum & subsistens. Manifestũ est enim, quòd homo per intellectum cognoscere potest naturas omnium corporũ. Quod autem potest cognoscere aliqua, oportet vt nihil eorum habeat in sua natura: quia illud quod inesset ei naturaliter, impediret cognitionẽ aliorũ. Sicut videmus quòd lingua infirmi, quæ infecta est cholerico & amaro humore, nõ potest percipere aliquid dulce, sed omnia videntur ei amara. Si igitur principium intellectuale haberet in se naturam alicuius corporis, nõ posset omnia corpora cognoscere. Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatã. Impossibile est igitur, quòd principium intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est quòd intelligat per organũ corporeũ: quia si esset natura determinata illius organi corporei prohiberet cognitionem omnium corporum. Sicut si aliquis determinatus color sit non solũ in pupilla, sed etiam in vase vitreo, liquor infusus eiusdẽ coloris videtur. Ipsum igitur intellectuale principiũ, quod dicitur mens, vel intellectus, habet operationẽ per se, cui non cõmunicat corpus ᵉ. Nihil autẽ potest per se operari, nisi quod per se subsistit. Nõ enim est operari, nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operatur quo est. Propter quod nõ dicimus quòd calor calefacit, sed calidũ. Relinquitur igitur, animam humanam, quæ dicitur intellectus vel mens, esse aliquid incorporeum ᶜ & subsistẽs.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc aliquid potest accipi dupliciter. Vno modo pro quocunque subsistẽte. Alio modo pro subsistente completo in natura alicuius speciei. Primo modo excludit inhærentiam accidentis & formæ materialis. Secundo modo excludit imperfectionem partis. Vnde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo modo. Sic igitur cùm anima humana sit pars ᵈ speciei humanæ, ᵉ potest dici hoc aliquid primo modo quasi subsistens, sed non secundo modo. Sic enim compositum ex anima & corpore dicitur hoc aliquid.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod verba illa Arist. dicit non secundum propriam sententiam, sed secundum opinionem illorum, qui dicebant quod intelligere est moueri, vt patet ex ijs quæ ibi præmittit. Vel dicendum, quod per se agere conuenit per se existenti. Sed existens per se quandoque potest dici aliquid si non sit inhærens, vt accidens, vel vt forma materialis, etiam si sit pars. Sed propriè & per se subsistens dicitur quod neque est prædicto modo inhærens, neque est pars. Secundum quem modum oculus aut manus non posset dici per se subsistens: & per consequens nec per se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim quod homo videt per oculum, & palpat per manum, aliter quàm calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit propriè loquendo. Potest igitur dici quod anima intelligit, sicut oculus videt: sed magis propriè dicitur, quod homo intelligat per animam.

¶ Quo ad tertium secunda pars probatur sic. Anima intellectiua habet operationẽ per se, cui nõ cõmunicat corpus, ergo per se subsistit. Antecedens concluditur ex prima parte cõclusionis. Consequentia probatur: quia nihil per se operatur nisi per se subsistat. Probatur: quia nihil operatur nisi ens in actu: & modus operandi est secundum modum essendi, quod declaratur signo: quia non dicimus quod calor calefacit, sed calidum.

¶ *Num anima habeat operationem per se, & consequenter hoc per se, ipsum per se subsistere.*

¶ Circa hanc partem, quia (vt patet ex titulo) licet à prima radice pendet tota scientia de immortalitate animæ, quod Sco. in 4. dist. 43. q. 2. hanc consequentiam inficiatur, dicens, animã habere operationem per se, potest dupliciter intelligi, scilicet absque corporeo organo. Et sic non valet, ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistẽs: quia sic quod cõmunicet, vt ratio quæ totum compositum corporeũ, puta homo, operatur. Alio modo potest omnino, id est quod non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsi operatur: & sic valet consequentia. Sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, vt quod operatur.

¶ Ad hanc dubitationem non oportet respondere non solum quod homo intelligit faciendo vim in modo loquẽdi: puta quia dicimus nõ solum quod homo intelligit per animã, sed etiam quod anima intelligit (iuxta illud tertij de anima) de parte animæ, qua intelligit & sapit anima: quoniã in tanta re etsi modus loquendi nõ sit despiciendus, in fundamento tamẽ locari nequaquã debet. Ad rem autẽ ipsam spectando, notanda sunt tria. Primò distinguendi modi quibus potest dici animam operari per se. Secundò quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertio respondendum est obiectioni.

¶ Quo ad primũ quatuor modis dici potest anima operari per se, id est absque corpore. Primo absque corporeo obiecto: puta si intelligeret absque phantasmate. Secundò absque corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, quæ talẽ exerceat operationem: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertiò absque corporeo correceptiuo, id est quòd, sola anima recipiat illã operationẽ: & non cõpositum aliquod ex ipsa & corpore sit proximũ receptiuum illius operis. Quarto absque corporeo supposito, id est, quod anima sola sit quod operetur per illã tale opus: vt si anima haberet aliquã intellectionem quæ non esset hominis: vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ, omisso primo modo, nunc, quoniã inquantum tangit subsistentiã animæ, sat tractatur in tertio argumẽto in litera: inquantũ verò separabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto articul. huius quæst. vbi discutietur: secũdus & tertius modus, quodãmodo coincidũt, & quodãmodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroq; modo operatio recipitur in cõposito ex anima & corpore tanquã in proximo susceptiuo. Differũt autẽ, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica, est & corporalis: si autem corporalis, non sequitur, ergo organica: vt in operatione nutritiua hominis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod cõuenit primo toti non immediatè aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, nõ tamẽ organica: quia organũ partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partẽ, etsi concedatur quo ad aliquid, nihil tamẽ facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ, & quo ad hoc quod est esse qualẽ vel quantum: totũ enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tã totum quàm quælibet pars quale & quanti rationẽ habet: quo ad hoc igitur idem est de toto & parte iudiciũ. Et propterea cuicũque repugnat corporea cõmunicatio ratione determinatæ naturæ in corpore, aut rationẽ qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quãtitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeũ organũ, excludit vniuersaliter: corporeũ correceptiuũ. Minor patet in litera, in prima parte conclusionis, & habetur in tertio de anima tex. com. 4. 5. & 6. Et propterea in litera vtrã que communicationẽ cũ corpore S. Th. exclusit, eodem medio vtens: & primo exclusit tertiũ modũ vtpote cõmuniorẽ: & deinde secundum, quicquid ergo in proposito sequitur ad secundũ modũ, sequitur etiã ad tertium, & ecõuerso. Vt inferius autẽ patebit, ex hoc quod anima operatur per se vtroq; hoc modo, sequitur, ergo est subsistens: & ex negatione tamen modi operandi sequitur negatio, scilicet, ergo non est subsistens. Quartus autẽ modus per se operandi manifeste infert subsistentiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ.

¶ Quo ad tertium autem Sco. intendit quod anima non operatur per se tertio modo, id est, absq; corporeo correceptiuo: aut quarto, id est absque corporeo supposito, cuius sit illa operatio, vt supponitur hoc vel illo modo intelligat, sibi ipsi aduersatur & veritati. Sibi ipsi quidem: quia ipse tenet duas propositiones: alteram in quarto, distinctione 43. quæstione 2. quod in nobis est operatio quædam transcendens omnem operationem sensibilem, alteram, in quolibet quæstion. 9. quod ex hoc quod operatio aliqua est sic immaterialis, quod recipitur in sola anima, & non in composito ex anima & corpore, vt proximo receptiuo: infertur bene. Ergo anima est separabilis à corpore. Ex his siquidem duabus manifeste sequitur tertia, scilicet quod intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in composito vt proximo receptiuo, alioquin esset quantum, & qualitate sensibili affectum, & infra genus sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quarta propositio, scilicet quod anima est immortalis, quod tamen ipse dicit neutiquam certificari: sed de hoc alias.

Nunc autem patet: quod si intendit in obiectione, quod anima est ratio intelligendi toti composito, sic vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc non est subsistens, facit consequentiam optimam, sed contradicit assumptum propositioni quam dixit in 4. quia sic intelligere esset operatio sensibilis. Si verò intendit, quod anima est ratio operandi toti composito sic, vt totum sit suppositum quod operatur, & propter hoc non est subsistens. Assumptum quidem verum est, sed illatio contradicit propositioni, quam dixit in quolibeto illo. Igitur vndique obiectio sua contra se facit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedens intelligitur vt ex dictis patet, affirmando secundum & tertium modum per se operandi: ita quod sensus est, anima humana habet operationẽ per se, i. sine corpore tam toto quàm parte correceptiuo ipsius operationis. Iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera: & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est, independens in esse à corpore. Cum quo stat quod sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici quàm Auerroistæ etiam fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod corpus requiritur ad actionẽ intellectus non sicut organum quo talis actio exerceatur, sed ratiõe obiecti. ᵈ phãtasma enim cõparatur ad intellectum, sicut color ad visum. Sic autẽ indigere corpore nõ remouet intellectũ esse subsistentẽ. Alioquin animal non esset aliquid subsistens, cum indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod animæ brutorum animalium sint subsistentes. Homo enim conuenit in genere cum alijs animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistẽs, vt ostensum est. Ergo & animæ aliorum animalium sunt subsistentes.

2 ¶ Præterea, Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehẽdit sensibilia sine corpore. Animę autem brutorum animalium sunt sensitiuę. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quæ est intellectiua.

3 ¶ Præterea, Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in libro Eccl.* dogmatibus. Solum hominẽ credimus habere animam substantiuam: animalium verò animæ non sunt substantiuæ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum animæ brutorum per seipsas minime operentur, subsistentes non sunt.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod antiqui philosophi nullam distinctionem ponebãt inter sensum & intellectũ: & vtrunq; corporeo principio attribuebant, vt dictum est. ᵉ Plato autem distinxit inter intellectum & sensum, vtrunque tamen attribuit principio incorporeo, ponens quòd sicut intelligere ita & sentire conuenit animæ secundum seipsam. ᵉ Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorum animalium sint subsistentes. Sed Arist. *posuit quòd solum intelligere inter opera animę sine organo corporeo exercetur. Sẽtire verò & cõsequentes operationes animæ sensitiuæ manifeste accidunt cum aliqua corporis immutatione. Sicut in vidẽdo immutatur pupilla per speciẽ coloris. Et idem apparet in alijs. Et sic manifestum est quòd anima sensitiua non habet aliquam operationem propriam per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est cõiuncti. Ex quo relinquitur quòd cum animæ brutorum animalium per se non operentur, non sint subsistentes. Similiter enim vnumquodq; habet esse & operationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ quod hõ etsi cõueniat in genere cum alijs animalibus, specie tamen differt. Differẽtia autem speciei attenditur secundũ differentiam formæ. Nec oportet quòd omnis differentia formæ faciat generis diuersitatem.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quòd sensitiuum quodãmodo se habet ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquãtũ scilicet vtrunq; est in potentia ad sua obiecta. Sed quodam modo dissimiliter se habẽt inquantũ sensitiuũ patitur à sensibili cum corporis immutatiõe. Vnde excellentia sensibilium corrumpit sensum. Quod in intellectu non cõtingit. Nam intellectus intelligẽs maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si verò in intelligendo fatigetur corpus, hoc est per accidens, inquantum intellectus indiget operatione virium sensitiuarum, per quas ei phantasmata præparantur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, s. appetitiua. ᶜ Et huius operatio in anima sensitiua nõ est sine corpore, sed ira & gaudium, & huiusmodi passiones sunt cum aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum per quam membra redduntur habilia ad obediendum appetitui: ᵉ cuius actus non est mouere, sed moueri. Vnde patet, quòd mouere nõ est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima sit homo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo, corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diẽ. Sed id quod est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

2 ¶ Præterea, Aĩa humana est substãtia quædã. Nõ autẽ est substãtia vniuersalis. Ergo est substãtia particularis. Ergo est hypostasis, vel persona, sed non nisi humana. Ergo anima est homo, Nam persona humana est homo.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* 9. de Ciuit. Dei cõmendat Varronem, quod hominem nec animam solam, nec solum corpus, sed animã simul & corpus esse arbitrabatur.

CONCLVSIO.

¶ *Homo anima tantum non est, sed compositum ex anima & corpore.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod animam esse hominẽ, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quod homo sit anima, sed hic hõ nõ sit anima, sed cõpositũ ex anima & corpore, puta Socrates. Quod ideo dico, quia quidã posuerunt solã formã esse de ratiõe speciei, materiã vero esse partem indiuidui, & non speciei. ᵉ Quod quidẽ nõ potest esse verũ. Nam ad naturam speciei pertinet id quod significat diffi. Diffinitio autẽ in rebus naturalibus nõ significat formã tantũ, sed formã & materiã. ᶜ Vnde materia est pars speciei in rebus naturalibus, non quidẽ materia signata, quæ est principium indiuiduationis, sed materia cõmunis. Sicut enim de ratiõe huius hominis est, quod sit ex hac anima, & his carnibus, & his ossibus: ita de ratione hominis est, quòd sit ex anima, & carnibus, & ossibus. Oportet enim de substantia speciei esse quicquid est communiter de substãtia omniũ indiuiduorũ sub specie cõtentorũ. Alio vero modo potest intelligi sic, quod etiam hæc anima sit hic homo. Et hoc quidem sustineri posset, si poneretur quod animæ sensitiuæ operatio esset eius propria sine corpore: quia omnes operationes, quæ attribuuntur homini conuenirent soli animæ. Illud autem est vnumquodque res, quod operatur operationes illius rei. Vnde illud est

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.* — *Comment.*

Titulus clarus ex præcedente.

¶ In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in vno extremo, quòd principium tam intelligendi, quam sentiendi est corporeum: & hanc sequitur Alex. in parte. Secundo, Platonis in altero extremo, quòd vtrunq; incorporeũ. Tertio, medium Aristotel. quod intellectus incorporeus, sensus vero corporeus. Et ex hoc respondet quæsito vna conclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistẽtes. Probatur sic, Animæ brutorum non per se operantur, ergo non subsistunt. Antecedẽs probatur, quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti, probatur, quia fit cum aliqua corporis immutatione. Consequentia probatur: quia vnumquodque similiter se habet ad esse & operari. 403

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartum.* d 365 *Comment.*

Titulus in corpore declaratur diffuse. 365

¶ In corpore tria facit. Primo distinguit sensum tituli. Secundo tractat primum sensum. Et tertio tractat secundum.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo dat duplicem sensum. Primus, quod anima & homo sumantur tãtum in communi, id est, non indiuidualiter. Secundus, quod sumantur & in specie, & in indiuiduo, scilicet quod hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat causam præfatæ distinctionis: & est positio Auer. in 7. Meta. scilicet quod materia non est pars quidditatis, sed indiuidui.

3. dist. 5. q. 3. ar. 2. Et di. 22. q. 1. ar. 1 cor. Et 2. con. c. 56. Et po. q. 5. ar. 10. cor. Lib. 9. de Ciuit. Dei, c. 3. per totum, to. 5.

¶ Quo ad secundum impugnat Auerroim tali ordine. Primo arguit vna ratione: quia materia pertinet ad diffinitionem speciei: ergo ad naturã eius. Secundo distinguit & declarat ly materia dupliciter communiter & signate, & applicat ad propositum. Tertio alia ratione arguit: quia quicquid pertinet ad essentias omniũ indiuiduorum, est de integritate speciei: & in litera clara sunt. b 424

¶ Circa hanc partem multa essent dicenda: sed ne eadem repetamus, vide in quæst. vel in commentarijs de Ente & essentia. 16 170 c *Anbot. Comment.*

¶ Quo ad tertium, quatuor facit. Primo affirmatiuam partem Platonicam proponit, scilicet hæc anima est hic homo. Secundò ostẽdit vnde hæc quæstio pẽdet, à posteriori tamen, scilicet, ex hoc quod animæ opera sint eius propria: quia illud est homo, quod operatur quicquid operatur homo. Alioquin aut res sine propria operatione, aut econtra propria operatio sine eo cuius est, inueniretur. Tertio probat partem negatiuam, destruendo antecedẽs illius conditionalis assumptæ de anima sensitiua, vt patet. Quartò affert Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis.

¶ Circa radicem huius decisionis dubium occurrit. Quia falsum assumitur in probatione conditionalis illius: si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo, dum probatur: quia tunc anima operaretur omnes operationes hominis, hoc enim est falsum, quia non operaretur opera partis vegetatiuæ: quoniam manifeste illa sunt opera coniuncti: dato igitur quod sentire *Annot.*

tire

Universidad de Deusto Biblioteca

tire esset sine corporeo organo, adhuc nō esset hæc anima hic homo. Et confirmatur, quia aut est sermo de homine inquantum homo: aut absolute: aut inquantum animal. Si inquantum homo, sequeretur secundum istam rationem quod hæc anima intellectiua esset de facto hic homo. probatur sequela, quia operatur omnes operationes hominis inquātū homo, s. intelligere & velle. hō enim inquantum homo constituitur per gradū rationalem. Si absolute: quemadmodum igitur, quia sentire modo operationis sensitiuæ communes toti coniuncto, non dicitur anima operari omnes operationes hominis, ita tunc quia restarent vegetatiuæ communes toti, non diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si in quantum animal, sequeretur quod hæc anima non esset hic homo simpliciter, sed cum nota specificationis, s. inquantum animal: quod contradicit literæ & rationi: quia sic etiā nūc posset dici, quod hæc anima est hic homo, in quantum intellectiuus est. Et confirmatur, quia ad hoc quod anima sit aut requiritur habere omnes operationes hominis, aut principales. Si omnes, tūc nūquam anima esset homo, etiā apud Pla. Si principales, ergo anima intellectiua est homo.

¶ Ad hoc dicitur, quod sermo S. Tho. est formalis & intelligitur de homine inquantum homo est simpliciter: & de omnibus, non de principalibus tantum operationibus hominis inquantū homo. Sed diligenter aduertendū est quod quia homo est de genere substantiarum sensibilium, ly inquantum homo non reduplicat partē intellectiuam purā, quia nec homo est intellectualis sed partem intellectiuam, & sensitiuam simul, quia homo est naturæ rationalis: cuius actus à phātasia & sensu dependet, non autem à vegetatiua & elementari parte, nisi per accidens & remotè. Quia ergo de integritate hominis vt sic, non est nisi ratiocinari (quod constat ex intellectu & sensu) ideo omnes operationes hominis, formaliter loquendo, habet anima, si tam intelligere quàm sentire est sibi proprium.

¶ Et per hoc patet responsio ad confirmationes omnes, quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis vt sic: Nec operationes vegetatiuæ aut elementaris partis in homine sunt opera hominis vt sic.

Ar. præce.

homo, quod operatur operationes hominis. Ostensum est autē,* quod sentire nō est operatio animæ tantum. Cum igitur sentire sit quædam operatio hominis, licet non propria, manifestum est quod homo nō est anima tātum, sed aliquid cōpositū ex anima & corpore. Plato vero ponēs sentire esse propriū animę, c ponere potuit φ homo esset anima vtēs corpore.

Li. 9. Ethi. cap. 4. ante med. et c. 8. à medio. Et li. 10. ca. 4. & 7. 10. 5.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, φ secundum Philos. in 9. Eth.* illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in ipso. Sicut quod facit rector ciuitatis, dicitur ciuitas facere. Et hoc modo aliquādo quod est principale in homine, dicitur homo. Aliquādo quidē pars intellectiua secundū rei veritatem, quę dicitur homo interior. Aliquando verò pars sensitiua cum corpore secundum æstimationē quorundam, qui solum circa sensibilia detinentur. Et hic dicitur homo exterior.

Ad secundum dicendum, quòd nō quælibet substantia particularis est hypostasis, vel persona: sed quæ habet cōpletam naturam speciei. Vnde manus vel pes non potest dici hypostasis vel persona. Et similiter nec anima, cum sit pars speciei d humanæ. e

D. 173. c 169. a 363. 366.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum anima sit cōposita ex materia & forma.*

infra di. 8. qu. 5. ar. 2. Et 2. di. 17. q. 1. ar. 2. et 2. c. c. 49. Et quol. 3. q. 8. et quo. 8. quæst. 8. artic. 1. Et spū. ar. 1. et de anima, ar. 6. & opusc. 30. li. 6 Cap. 5.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod anima sit cōposita ex materia & forma: potentia enim cōtra actum diuiditur. Sed omnia quæcunq; sunt in actu participant primum actum, qui Deus est: per cuius participationē omnia sunt & bona, & entia, & viuentia: vt patet per doctrinā Dio. in li. de di. no. Ergo quæcunq; sunt in potentia participant primam potentiā. Sed prima potentia est materia prima. Cum ergo anima humana sit quodammodo in potentia quod apparet ex hoc, quòd homo quandoque est intelligens in potentia, videtur quòd anima humana participet materiam primam tanquam partem sui.

2 ¶ Pręterea, In quocunq; inueniūtur proprietates materię, ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniūtur proprietates materiæ, quę sunt subiici & trāsmutari. Subiicitur enim scientię & virtuti: & mutatur de ignorātia ad scientiā, & de vitio ad virtutē. Ergo in anima est materia.

Lib. 8. tex. 16. to. 3.

3 ¶ Præterea, Illa quæ nō habent materiā, non habent causam sui esse, vt dicitur in 8. meta. * Sed anima habet causam sui esse: quia creatur à Deo. Ergo anima habet materiam.

4 ¶ Pręterea, Quod non habet materiā, sed est forma tantū, est actus purus & infinitus. Hoc aūt solius Dei est. Ergo anima habet materiā.

Li. 7. c. 7. 8 & 9. to. 3.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* pbat in 7 super Gen. ad li. quod anima non est facta nec ex materia corporali, nec ex materia spirituali

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulum quintum.*

Annot. Titulus clarus. Nomine materiæ ens in potentia tātū in genere substantiæ subiectum formarum & priuationū, & occasionem sumpsit à positione Auicebrō: vt patet in quæstione de anima articulo sexto.

CONCLVSIO.

¶ *Anima, & præcipue intellectiua, cum sit forma corporis, & formarum cognoscitiua, non est composita ex materia & forma.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod anima non habet materiam. Et hoc potest considerari dupliciter. Primo quidē ex ratione animę in cōmuni. Est. n. de ratiōe animę, quod sit forma alicuius corporis. Aut igitur est forma secundum se totam, aut secundum aliquā partē sui.

Comment. ¶ In corpore duæ conclusiones responsiuæ, altera vniuersalis, altera specialis. Prima conclusio, Anima non est composita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur sic. Anima est forma corporis, ergo aut secundum se totum, aut secundum aliquid sui. Si primo modo, ergo non est composita, quia potentia tantum non potest esse actus alterius etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentiæ esse partem actus. Si secundò, illud aliquid vocamus animam, & reliquum primum animatum: & sic habetur intentum. Secunda probatur dupliciter: ostensiue, & ad impossibile. Ostensiue sic: lapis cognoscitur ab anima intellectiua absolute: ergo est in ea absolute: ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedens patet, quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima consequentia probatur, quia vnumquodque eo modo quo cognoscitur, est in cognoscente, & econuerso. Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque recipitur in aliquo secundum modum recipientis. Ad impossibile vero sic. Si anima intellectiua esset cōposita ex materia & forma, non reciperet formas nisi vt indiuiduales: & consequenter non cognosceret nisi singularia. Et probatur consequentia dupliciter. Primo, quia hoc experimur in sensibus. Secundo ratione, quia materia est principium indiuiduationis.

Si secundum se totā, impossibile est quod pars eius sit materia, si dicatur materia aliquod ens in potentia tantum, quia forma est inquantum forma est actus. Id autem quod est in potentia tantùm, nō pōt esse pars actus cū potentia repugnet actui: vt pote cōtra actum diuisa. Si autē sit forma secundum aliquā partem sui, illā partē dicemus esse animā: & illam materiā, cuius primo est actus, dicemus esse primum animatum. e Secundo specialiter ex rōne humanæ animæ, inquantum est intellectiua. Manifestum est enim, quod omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis. Sic aūt cognoscitur vnumquodq; sicut forma eius est in cognoscente. Anima autem intellectiua cognoscit rem aliquā in sua natura absolute, e puta lapidem, inquantū est lapis absolutè. Est igitur forma lapidis absolute secundū propriā rōnē formalē in anima intellectiua. Anima igitur intellectiua est forma absoluta, nō aūt aliquid cōpositum ex materia & forma. Si enim anima intellectiua esset cōposita ex materia & forma, formæ rerum reciperentur in ea vt indiuiduales. Et sic non cognosceret nisi singulare, sicut accidit in potentiis sensitiuis, quæ recipiunt formas rerum in organo corporali. Materia enim est principium indiuiduationis formarum. Relinquitur ergo quod anima intellectiua & omnis intellectualis substantia, cognoscens formas absolute, caret compositione formæ & materiæ. e

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod primus actus est vniuersale principium omnium actuum, quia est infinitum virtualiter in se omnia e præhabens, vt dicit Dion. Vnde participatur à rebus non sicut pars, sed secūdum diffusionem processionis ipsius. Potentia autem, cum sit receptiua actus, oportet quod actui proportionetur. Actus vero recepti, qui procedunt à primo actu infinito, & sunt quędā participationes eius, sunt diuersi. Vnde non potest esse potentia vna, quæ recipiat omnes actus, sicut est vnus actus influens omnes actus participatos. Alioquin potentia receptiua adæquaret potentiam actiuam primi actus. Est autem alia potentia receptiua in anima intellectiua à potētia receptiua materię primę, e vt patet ex diuersitate receptorum. Nam materia prima recipit formas indiuiduales, intellectus autem recipit formas absolutas. Vnde talis potētia in anima intellectiua existēs, nō ostendit quòd anima sit cōposita ex materia & forma.

¶ Ad secundū dicendū, quod subiici & trāsmutari conuenit materiæ, secundū quod est in potentia. e Sicut ergo est alia potētia intellectus, & alia potentia materiæ primæ: ita est alia ratio subiiciēdi & trāsmutādi. Secūdū hoc enim intellectus subiicitur scientiæ, & transmutatur de ignorantia ad scientiam, secundum quod est in potentia ad species intelligibiles.

¶ Ad tertiū dicēdū, quod forma est causa essē di materię, & agēs. Vnde agēs inquātum reducit materiā in actū formæ trāsmutando est ei causa essendi. Siquid aūt est forma subsistens, nō habet esse per aliquod formale principium nec habet causam trāsmutantē de potentia in actum. e Vnde post verba præmissa Philosophus * cōcludit, φ in his quę sunt cōposita ex

¶ Circa hanc rationem ostensiuam aduerte, quod sumitur forma absoluta contra vt distinguitur contra contractionem, ad conditiones indiuiduales & materiales. de tali enim absolutione est semper hic sermo. Et iuxta tales modos absolutionis ab indiuiduantibus & contrahentibus ad illa tenent omnes propositiones assumptæ, tā de modo cognoscendi, quàm recipiendi, vt patet.

¶ In responsione ad primum nota pulchram doctrinam, quod in ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, à quo omnes alij actus sunt. In ordine verò potentiæ, qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius vniuersi ad vnam numero potentiam, sed ad vnam potentiam analogia, id est, in multas potentias ordinatas ad diuersos actus, & conuenientes inter se proportione: quia quælibet se habet ad actū suum vt alia ad suum. Ordo autem inter eas est iuxta ordinem actuum, quorum sunt capaces. Et sic reductio in genere causæ materialis tripliciter fieri potest. Primo omnium ad vnum genere, & sic ad vnum numero potentiam. Secundo totius vniuersi: & sic ad vnam analogia. Tertiò ipsarum potentiarum: & sic vna non resoluitur in aliam vniuersaliter loquendo: quia nec potentia intellectus in potentiā materię, nec econuerso resolui potest quamuis inter eas sit infima ordine imperfectionis, puta materia prima. Et ratio subtilissima S. Thomę est, quia potentia etiam intrinseca rei cuius est: & ideo oportet esse diuersorum diuersam. Efficiens verò primum nihil est rerum: & ideo stat vnum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca, effectiua vero extrinseca.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnam ponit conclusionem responsiuam, quam probat primo à priori simpliciter, secundo dato quod esset composita ex materia & forma. tertio à signo.

¶ Quo ad primum conclusio est. Anima humana est incorruptibilis. Probatur sic: Nulla forma subsistens est corruptibilis per accidens, nec per se. Anima intellectiua est forma subsistens. Ergo nec per accidens, nec per se potest corrumpi. Ergo est incorruptibilis. Ista vltima consequentia patet: quia omne quod corrumpitur, aut per se, aut per accidens corrumpitur. Minor est probata in artic. 2. Maior habet duas partes. Et primo probatur prima sic. Forma subsistens habet esse per se: ergo nec generatur, nec corrumpitur per accidēs. probatur sequela: quia vnumquodque eo modo quo habet esse, habet generari & corrumpi: quia generatio dat esse, & corruptio aufert. Secundo probatur secūda: quia omne per se corruptibile habet esse separabile ab aliquo eius. Sed forma subsistens tantum non est huiusmodi. Ergo, minor probatur, quia nec esse est separabile à forma: quia per se ei conuenit, quod probatur: quia materia inquantum habet esse inquantū habet formam, & perdit esse inquantum formam, & similiter compositum. Nec forma potest à seipsa separari. Altero enim horum modorum separatione fieri oportet, s. aut secundo esse, aut formam, aut vtrunque ab aliquo in corruptione. Maior vero manifestatur in corruptione compositi: & facile patet, quia alioquin esset annihilatio.

materia & forma: nulla est alia causa nisi mouens ex potestate ad actum. Quæcunq; verò non habent materiam, omnia simpliciter sunt quasi verè entia aliquid.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omne d participatum comparatur ad participans, vt actus eius. Quęcunque autem forma creata per se subsistens ponatur, oportet quòd participet esse: quia etiam ipsa vita, vel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse: vt dicit Dion, * 5. ca. de diui. nom. Esse autem participatum, finitur ad capacitatem participantis. e Vnde solus Deus, qui est ipsum suum esse, est actus purus & infinitus. In substantiis vero intellectualibus est compositio ex actu & potentia, non quidem ex materia & forma, sed ex forma & esse participato. Vnde à quibusdam dicuntur componi ex quo est, e & quod est. ipsum enim esse est quo aliquid est.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum anima humana sit corruptibilis.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima humana sit corruptibilis. Quorum enim est simile principium, & similis processus, videtur esse similis finis. Sed simile est principium generationis hominum & iumentorum, quia de terra facta sunt. similis est etiam vitæ processus in vtrisque: quia similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius, vt dicitur Eccle 3. Ergo vt ibidem cōcluditur, vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua vtrisq; conditio. Sed anima brutorū animalium est corruptibilis. Ergo & anima humana est corruptibilis.

2 ¶ Præterea, Omne quod est ex nihilo, vertibile est in nihilum: quia finis debet respondere principio. Sed sicut dicitur Sapien. 2. Ex nihilo nati sumus. Quod verum est non solum quantum ad corpus, sed etiam quantum ad animam. Ergo, vt ibidem concluditur, post hoc erimus tanquam non fuerimus, etiam secundum animam.

3 ¶ Pręterea, Nulla res est sine propria operatione. Sed propria operatio animæ, quæ est intelligere cum phantasmate, nō potest esse sine corpore. Nihil enim sine phantasmate intelligit anima: phantasma autem non est sine corpore, vt dicitur in lib. * de anima. Ergo anima non potest remanere destructo corpore.

Lib. 2. text. tomo 2.

¶ SED CONTRA est quod Dio. * dicit 4. c. de di. no. quod animæ humanæ habēt ex bonitate diuina, quod sint intellectuales, & quod habeāt substātialē vitā incōsumptibilē.

Cap. 4. aliquantulum à principio.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima humana sit forma per se subsistens, expers omnis contrarietatis, non est corruptibilis per se, nec per accidens.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod necesse est dicere, animam humanam, quam dicimus intellectiuum principium, esse incorruptibilē. Dupliciter enim aliquid corrūpitur. Vno modo per se, alio modo per accidens. Impossibile est autē aliquid subsistens generari, aut corrumpi per accidens, i. aliquo generato vel corrupto. Sic enim competit alicui generari & corrumpi, sicut & esse, quod per generationē acquiritur, & per corruptionem amittitur. Vnde quod per se habet esse, non potest generari vel corrūpi nisi per se. Quæ verò nō subsistūt, vt accidentia & formę materiales, dicuntur fieri & corrūpi per generationē & corruptionē cōpositorū. e Ostensum est aūt supra, c quod animæ brutorum non sunt per se subsistentes, sed sola anima humana. Vnde aīæ brutorum corrumpuntur corruptis corporibus: aīa aūt humana non posset corrūpi, nisi per se corrumperetur. Quod quidē omnino est impossibile nō solum de ipsa, sed de quolibet subsistente, quod est forma tantū. Manifestum est enim. φ id quod secundum se conuenit alicui, est inseparabile ab ipso. Esse autem per se conuenit formæ, quæ est actus. e Vnde materia secūdum hoc acquirit esse in actu, quod acquirit formam: secundum hoc autem accidit in ea corruptio, quod separatur forma ab ea. Impossibile est autem quòd forma separetur à seipsa. Vnde impossibile est, quod forma subsistens desinat esse. Dato etiam, quod anima esset ex materia & forma composita, vt quidā dicunt, adhuc oporteret ponere eā incorruptibilem. Non enim inuenitur corruptio nisi vbi inuenitur contrarietas. Generationes enim & corruptiones ex contrariis & in contraria sunt. Vnde corpora cælestia, quia non habent ma-

Comment.

¶ *Num & quomodo anima inueniatur esse per se.*

¶ Contra probationē primæ partis maioris Sco. in 4. dist. 43. q. 2. arguit sic. Quum dicit. Anima humana habet esse per se: aut sumit ly per se, vt distinguitur contra inesse accidentis: & sic nihil valet argumētum, quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut vt ly per se dicit modum essendi cōpositi seu suppositi. Et sic falsum assumitur, quia illud esse incommunicabile est. Aut accipit ly per se, non solum vt distinguitur contra inesse accidentis: sed vt dicit naturalē independētiam illius esse à corpore. Et tunc est propositio credita, & non probata sufficiēter.

¶ *Num corruptio fiat per separationem alterius ab altero.*

¶ Contra secundā probationē ibidē arguit Sco. negando quod omnis corruptio fiat per separationem alterius ab altero. Quia esse angeli si ponatur aliquid aliud ab essentia, est destructibile per successionē oppositi: & tamē nō est separabile. ergo. Ad argumentū cōtra primam dicitur breuiter, quòd tertio modo sumitur per se. Et propositio illa est probata sufficiēter in 2. ar. ex operādi modo.

¶ Ad instantiam contra secundum patet, quòd instantia Sco. nulla est, quia de annihilatione instat: nos autem de corruptione loquimur. Imò instantia est pro nobis, s. quod forma subsistens aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

¶ Quo ad secundū probatur sic, Omnis corruptio est cū cōtrarietate. Sed in anima intellectiua nulla est cōtrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo, quia generationes & corruptiones sunt ex cōtrariis & in contraria. 5. phy. Secūdo, quia in corporib' cælestibus hoc videmus. Minor probatur sic: recepta in anima sunt absq; cōtrarietate. ergo & ipsa anima. Antecedens probatur, quia etiā rationes cōtrariorū in anima non sunt cōtrariæ. probatur, quia vna vtriusq; sciētia est. cōsequentia probatur, quia vnūquodque recipit secundū modū sui esse.

¶ *Nam in anima aliqua sit contrarietas.*

¶ Circa hanc partē occurrit dubiū, quia non videtur verū quòd in anima nulla sit cōtrarietas. Primo, quia in anima recipiuntur opiniones cōtrariæ: vt patet in 2. Perihermę. Et rursus animę immutatio de ignorantia prauæ dispositionis in scientiā est, mutatio de cōtrario in contrariū. Secundo, quia aut intendis quòd anima intellectiua secundū suā substantiam caret contrario: aut etiā secundum accidentia sibi propria. Si primo modo, hoc est cōmune omni substātię. Si secūdo, hoc est manifeste falsum: quia dispositiones conseruantes animā intellectiuam, contrarias habent, vt patet: alioquin homo nunquam moreretur.

¶ Ad primum horum dicitur, quod opiniones & vniuersaliter entia in anima dupliciter sumi possunt: vt Auer. dicit 3. de anima cō. 5. s. vt entia quędā sunt, s. ex parte subiecti: & vt vera vel falsa sunt, id est obiectiuè. Primo modo in eis non est contrarietas, sed secundo. Quod ex eo patet, quod contrarietas & error non accidunt nisi ratione veri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti, sed obiecti: quoniam, vt in prædicamentis dicitur: ab eo quod res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. Sunt igitur ea, quæ in anima recipiuntur, & contraria in ordine ad obiecta: & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic quum anima mutatur de errore in scientiam, mutatur de contrario in contrarium obiectiuè, non subiectiuè. Cuius signum euidens est, quod eadem propositio subiectiuè est successiue vera & falsa absque sui mutatione: vt in prędicamentis dicitur. Et hoc sufficit proposito: vbi recepta in anima ex parte animæ consideramus, & eius naturam inuestigamus.

¶ Ad secundum verò dicitur, quod aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolute, & aliud de dispositionibus vnionis eius ad corpus nostrum. Istæ habent contrarium, in illis impossibilis est contrarietas: quia aut nullæ sunt, si sit per se subsistens absque corpore: aut immobiles sunt, vt corporum cælestium, si sint composita ex materia & forma. Et de illis loquitur S. Th. quoniam disseruit quid animæ intellectiuæ ex eo quod intellectiua est, conueniret si esset composita ex materia & forma.

¶ Quo ad tertium probat sic habens intellectum, naturaliter desiderat esse semper. ergo intellectus est incorruptibilis, consequentia nota, quia desiderium naturale non potest esse frustra. Antecedens probatur sic: apprehendēs esse absolute, & secūdum omne tempus appetit naturaliter esse semper: intellectus est huiusmodi. Probatur assumptum: quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

241 245 364 *Ar. 3. huius quæst.*

¶ *Num ex naturali animæ desiderio immortalitatis inferri possit illius immortalitas.* *Quæstio.*

44 265

¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto vbi supra, volente quòd ex desiderio naturali non possit certificari immortalitas animæ, tali ratione: Desiderium naturale ad semper esse, aut supponit animā posse semper esse, aut apprehensionem mouentem esse rectam: sed vtrunque horum est æque ignotum aut magis, ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter, vel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali, aut de actu elicito conformi naturæ, & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ: aut per potentiam naturæ, & redit primum aut per rectitudinem cognitionis repræsentantis tale appetibile, quod erat secundum.

¶ *Nam ex eo quo intellectus apprehendit esse, semper sequatur in tali natura desiderium talis esse.* *Quæstio.*

¶ Secundo dubitatur & difficilius circa medium S. Th. quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Videtur enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper dupliciter contingit, scilicet positiuè, vt in Deo: & negatiuè, vt in vniuersali. Aut ergo intendit positiuè: & tunc aut esse proprium aut alienum, aut aliquod in communi. Nullo autem istorum modorū infert naturale desiderium talis apprehensi. Ex hoc namque quod apprehendimus esse proprium sempiternum speculatiuè, nihil sequitur. Practicè autem falsa est apprehensio respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius hoc non experimur nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse, sed probandum hoc esset. Ex eo vero quod apprehendimus esse alterius, puta Dei sempiternum, non sequitur, ergo volumus esse semper. Ex eo quoque quod apprehendimus aliquod esse, esse sempiternum: nec etiam sequitur, ergo volumus esse semper, nisi velleitate quadam, qua omnes vellemus perfectiones etiam impossibiles, vt volare, &c. Aut intendit negatiue: & tunc idem est esse semper, & esse in vniuersali. Et antecedens quidem est verissimum: quia naturaliter appetimus esse semper: sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quod naturaliter appetimus esse in vniuersali & in communi, & non solum hic & nunc: quod gratis conceditur. Sed ex hoc non sequitur, ergo appetimus esse semper, imò est fallacia amphibologiæ: qa quæstio est de naturaliter appetere esse semper, ita quod ly semper, est pars obiecti appetiti, id est quod appetatur hoc totum esse semper. Ista verò ratio loquitur de esse semper: vt ly semper est conditio sine qua res appetita, scilicet esse, non repræsentatur & appetitur, vnde esse semper in quæstione idem est quod esse sempiternum. In ratione verò æquiualet huic quod dico, esse sempiterno modo oblatum: quia vniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiuè: & ratio militat de esse semper negatiuè.

¶ Ad has obiectiones præpostero ordine dicendum est cum Dei adiutorio: præmittendo quod in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito, quia de sequente cognitionem, vt patet in litera, & diffusius in 2. contra

Universidad de Deusto Biblioteca

Gent. cap. 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, id est totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ, non curando an animæ & nostri sit vnum aut diuersum esse. Ita quod hæc ratio Sancti Thomæ, est ex eo quòd in natura intellectiua est naturaliter inditum, vt optet esse semper, inferre à posteriori eius incorruptibilitatem. Quod autem talis appetitus illi insit, non ex eo quod sibimet oblata optatur sempiternitas probatur, quoniam velleitatem enim hoc infert, vt patet in nobis: quos quũ constet mortales esse, propositam tamen immortalitatem cõcupiscimus. Sed ex eo probauit quod intellectus apprehẽdit esse semper, & intẽdit nõ de esse proprio aut alieno, sed simpliciter & absolute de esse. Sempiternitate aut iudicio meo vtitur etiã in cõmunione positiua siue negatiua nõ curãdo, & hoc extẽdendo sicut in rei veritate extẽditur hoc signũ ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc experimur, ex illis nobis dilucidandum est intẽtum, hoc enim manifestato de reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc quod cognitio non se extendit ad bonum nisi in hoc & nunc, necesse est quod appetitus sequẽs talem cognitionem non feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonum. Et consequenter ex eo quod cognitio se extendit ad bonũ non in hoc aut illo, non hic aut ibi, non nunc aut tunc, sed ad bonum absolute, abstrahendo ab omnibus temporis loci indiuidualibus cõditionibus: appetitus quoque talem cognitionem sequens fertur in bonum absolute abstrahendo ab his. Et propter hoc voluntas est vniuersalium, sicut & intellectus. Vnde & in secundo Rhetoricorum dicitur quod odio habemus genus latronum. Ex hoc autem quod voluntas seu appetitus intellectualis habet hoc inditum, vt feratur in bonum absolute, sequitur inuenti: quia quũ naturaliter appetat esse, & non secundum aliquam certam differentiam temporis, ergo sempiternum. Quòd autem naturaliter appetat esse actu elicito, probat Sanct. Tho. hic, quia vnumquodque secundum vnumquemque gradum naturaliter appetit esse: ergo intellectuale, vt sic: & consequenter actu elicito, alioquin non intellectualiter tenderet. Et in secundo contra Gent. affert signum manifestum & irrefragabile: quia videmus quod animalia naturaliter secundum modum suæ cognitionis, per illam conseruant sibi esse, & pugnant pro illo: hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. Quod vero non secundum aliquam certam differentiam temporis, patet: quia appetitur absolute abstrahendo à temporis differentia. Abstrahi autem à differentia temporum dico, non solum vt conditione obiecti, siue quæ non: sed etiam vt parte rei appetitæ: quia esse absolute, non vt nunc, nec tanto tempore appetitur. Consequentia verò fundatur super illa maxima ostensa in primo cæli, tex. 116. &c. quod omnis potentia naturalis est determinata ad maximum & minimum: ita quòd impossibile est quod aliquid habeat naturalem inclinationem ad agendum, aut essendum vage, sed oportet quod determinetur vel tantum tempus, vel semper, vel nunquam. Ex hoc enim aperte sequitur, quod si appetitus naturalis est ad esse, & non secundum aliquam differentiam temporis, ergo ad esse semper. Quod probatur etiam ducendo ad impossibile: quia si appetitus naturalis est ad esse vage, ergo potentia naturalis illius naturæ est etiam ad esse vage. ergo posse esse illius naturæ non est determinatum ad maximum & minimum tempus: quod est contra doctrinam primi de cælo, & contra rationem, quia omnis natura aut est corruptibilis, aut incorruptibilis. Si incorruptibilis, habet virtutẽ determinatam ad semper esse: vt patet primo cæli, text. 1. Si corruptibilis: ergo principia eius habent limitatam virtutem ad conseruandum tanto tempore: ita quòd non maiore, per se loquendo. Vnde & in secundo de generatione æquale ponitur tempus generationis & corruptionis rerum & periodus vnicuique assignatur corruptibili. Et sic patet minor. Th. subtilitas in summa dio. quod quia non potest [illegible] trans Scot. ideo ad [illegible] nea se conuertit. Vnde ad obiectionem eius [illegible] quid dicendũ, quia [illegible] do ex desiderio naturali [illegible] pro actu elicito, non oportet probare quod appetibile sit huius appetibilis [illegible] semper sit recta sed [illegible] appetibilis quod est [illegible] absolute sumendo, quod est per se notum. Ex hoc enim sequitur [illegible] tiue esse semper [illegible] vt in quæstione [illegible] & vt pars appetibilis [illegible] in hoc fuit [illegible] tus quod ex apprehendere & appetere esse [illegible] negatiue, & ly semper [illegible] currente vt conditione [illegible] sine qua non, [illegible] est appetere esse semper [illegible] fitiue: & vt partem [illegible] conditionem rei appetitæ nulla fallacia incidente.

¶ In responsione ad tertium esset difficultas [illegible] in primo de anima, text. 12. & 13. tractata est, [illegible] propria operatio de anima.

teriã contrarietati subiectam, incorruptibilia sunt. In anima autem intellectiua non potest esse aliqua contrarietas. Recipit enim secundũ modum sui esse. Ea vero, quæ in ipsa recipiuntur, sunt absque cõtrarietate: quia etiam rationes contrariorum in intellectu non sunt cõtrariæ, sed est vna scientia cõtrariorum. Impossibile est ergo quòd anima intellectiua sit corruptibilis. Potest etiã huius rei accipi signũ ex hoc, quòd vnumquodque naturaliter suo modo esse desiderat. Desiderium autẽ in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem. Sensus autem non cognoscit esse nisi sub hic & nunc: sed intellectus apprehendit esse absolute, & secundũ omne tẽpus. Vnde omne habẽs intellectũ naturaliter desiderat esse semper. Naturale autẽ desideriũ nõ potest esse inane. Omnis igitur intellectualis substãtia est incorruptibilis.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod Salomon inducit rationem illã ex persona insipientium, vt exprimitur Sap. 2. Quod ergo dicitur quòd homo & alia animalia habent simile generationis principiũ, verum est quantum ad corpus, similiter enim de terra facta sunt omnia animalia: nõ autem quantum ad animam. Nam anima brutorum producitur ex virtute aliqua corporea, anima vero humana à Deo. Et ad hoc significandum dicitur Gen. 1. quantum ad alia animalia: Producat terra animam viuẽtem. Quantum vero ad hominẽ dicitur, quòd inspirauit in faciẽ eius spiraculũ vitæ. Et ideo concluditur Eccl. vlt. Reuertatur puluis in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deũ, qui dedit illum. Similiter processus vitæ est similis quantum ad corpus. Ad quod pertinet, quod dicitur in Eccl. Similiter spirant omnia, & Sap. 2. Fumus & flatus est in naribus nostris &c. Sed non est similis processus quantum ad animam: quia homo intelligit, non autem animalia bruta. Vnde falsum est quod dicitur, Nihil habet homo iumento amplius. Et ideo similis est interitus, quantum ad corpus, sed nõ quantum ad animam.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd sicut posse creari dicitur aliquid non per potentiam passiuã, sed solum per potentiam actiuam creantis, qui ex nihilo potest aliquid producere. ita cũ dicitur aliquid vertibile in nihil, nõ importatur in creatura potentia ad non esse, sed in creatore potentia ad hoc quod esse non influat. Dicitur autem aliquid corruptibile per hoc quod inest ei potentia ad non esse.

¶Ad tertium dicendum quod intelligere cum phãtasmate est propria operatio animæ secũdum quod corpori est vnita. Separata autẽ à corpore habebit alium modum intelligendi similem aliis substantiis à corpore separatis: vt infra melius patebit.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum anima & Angelus sint vnius speciei.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod anima & angelus sint vnius speciei. Vnumquodque enim ordinatur ad proprium finem per naturam suæ speciei, per quam habet inclinationem ad finem. Sed idem est finis animæ & angeli, scilicet beatitudo æterna. Ergo sunt vnius speciei.

2 ¶ Præterea, Vltima differentia specifica est nobilissima: quia complet rationem speciei. Sed nihil est nobilius in angelo & anima, quàm intellectuale esse. Ergo conueniunt anima & angelus in vltima differentia specifica. Ergo sunt vnius speciei.

3 ¶ Præterea, Anima ab angelo differre non videtur nisi per hoc quòd est corpori vnita. Corpus autem cum sit extra essentiã animæ, non videtur ad eius speciem pertinere. Ergo anima & angelus sunt vnius speciei.

¶SED CONTRA, Quorum sunt diuersæ operationes naturales, ipsa differunt specie. Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales, quia vt dicit Dio. 7. c. de di. no. mentes angelicæ simplices & beatos intellectus habent, non de visibilibus congregantes diuinam cognitionem. Cuius contrarium postmodum de anima dicit. Anima igitur & angelus non sunt vnius speciei.

CONCLVSIO.

¶ *Anima & angelus non sunt eiusdem speciei, sed diuersarum.*

¶RESPONDEO dicendũ, quod Orig. posuit omnes animas humanas & angelos esse vnius speciei. Et hoc ideo, quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantiis inuentam accidentalem, vtpote ex libero arbitrio prouenientem, vt supra dictum est. Quod non potest esse. Quia in substantiis incorporeis non potest esse diuersitas secũdum numerum absque diuersitate secundum speciem, & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint compositæ ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes, manifestum est quod necesse erit in eis esse diuersitatem in specie. Non enim potest intelligi quod aliqua forma separata sit, nisi vna vnius speciei. Sicut si esset albedo separata, nõ posset esse nisi vna tantum. Hæc enim albedo non differt ab illa nisi per hoc, quod est huius vel illius. Diuersitas autem secundum speciem, semper habet diuersitatem naturalem concomitantẽ. Sicut in speciebus colorum vnus est perfectior altero. Et similiter in aliis. Et hoc ideo: quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ. Cõtraria autem se habent secundum perfectum & imperfectum: quia principium contrarietatis est priuatio & habitus, vt dicitur in 10. Meta ph. Idem etiam sequeretur, si huiusmodi substantiæ essent compositæ ex materia & forma. Si enim materia huius distinguitur à materia illius, necesse est quod vel forma sit principium distinctiõis materiæ: vt, s. materiæ sint diuersæ propter habitudinem ad diuersas formas, & tunc sequitur adhuc diuersitas secundum speciem, & inæqualitas naturalis, vel materia erit principium distinctionis formarum. Nec potest dici materia hęc alia ab illa, nisi secundum distinctionem quantitatiuam: quę nõ habet locum in substantiis incorporeis, cuiusmodi sunt angelus & anima. Vnde non potest esse quod angelus & anima sint vnius speciei. Quomodo autẽ sunt plures animæ vnius speciei infrà ostendetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de fine proximo & naturali. Beatitudo autem æterna est finis vltimus & supernaturalis.

¶Ad secundũ dicẽdũ, quod differentia specifica vltima est nobilissima, inquantum est maximè determinata, per modũ, quo actus est nobilior potentia. Sic autem intellectuale nõ est nobilissimum, quia est indeterminatum & cõmune ad multos intellectualitatis gradus: sicut sensibile ad multos gradus in esse sensibili. Vnde sicut non omnia sensibilia sunt vnius speciei, ita nec omnia intellectualia.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod corpus non est de essentia animæ, sed anima ex natura suæ essentię habet quod sit corpori vnibilis. Vnde nec propriè anima est in specie, sed compositum. Et hoc ipsum quod anima quodammodo indiget corpore ad suam operationem, ostendit, quòd anima tenet inferiorem gradum intellectualitatis, quàm angelus, qui corpori non vnitur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus specialissima. ¶ In corpore articuli [illegible] tria. Primo refert opinionem Origenis. Secundo improbat respõdendo [illegible] sito. Tertio respondet [illegible] citra obiectioni [illegible] ¶ Quo ad primum [illegible] fert positionem Origenis scilicet partem [illegible] nam quæstionis [illegible] tionem: quia [illegible] æqualitatem [illegible] beatæ [illegible] patet superius [illegible] ¶ Quo ad secundum [illegible] clusio responsiua [illegible] Angelus & anima [illegible] uersarum specierum [illegible] turaliter inæquales [illegible] tur sic. Substantiæ [illegible] poreæ sunt [illegible] mæ subsistentes [illegible] positæ ex materia [illegible] ma. Sed vtraque [illegible] non possunt esse [illegible] eiusdem speciei, & [illegible] turaliter æquales [illegible] Maior patet [illegible] probatur tali [illegible] Primo dato quod [illegible] formæ subsistentes [illegible] ad primam partem prædicati scilicet diuersitatem speciei, quia formæ [illegible] separatæ: & quo ad à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata [illegible] inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secundò, dato quod sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia [illegible] Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate [illegible] in corporeis non est intelligibilis: ergo.

¶ Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter conclusum, quod nullæ duæ substantiæ incorporeæ differunt solo numero: ideo statim de numero animarum promittit se dicturum.

¶ Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in via Sancti Thomæ & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶ In responsione ad secundum, nota quod in quæst. 50. ar. 4. ad primum, habetur eadem responsio per hanc declarata.

¶ In responsione ad tertiũ, aduerte quod Sco. in 2. di. 1. q. 5. non impugnat [illegible] differentia secundum esse vnibile vel nõ vnibile materiæ inferat [illegible] specificam: sed quod ista sit prima radix distinctionis specificæ: quod S. Tho. non dixit. ideo non oportet respondere. Sed esset hic alia difficultas [illegible] do vnibilitas est de essentia animæ, vt S. Tho. hic dicit, de hoc vide [illegible] præsunt in commentariis de ente & essentia, in materia de indiuiduatione animæ separatæ. & in quæst. de inhærentis accidentis.

¶ Quo ad alia quæ dicit Scotus hic, vide quæst. specialem, quomodo angelus & anima differunt specie.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA sexta, de vnione animæ ad corpus, in octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est de vnione animę ad corpus. ¶ Et circa hoc quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma. ¶ Secundo vtrum intellectiuum principiũ numero multiplicetur secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omniũ hominum. Tertio, vtrum in corpore, cuius forma est principium intellectiuum, sit aliqua alia anima. ¶ Quarto, vtrum sit in eo aliqua alia forma substantialis. ¶ Quinto, quale debeat esse corpus, cuius intellectiuum principium est forma. ¶ Sexto, vtrũ tali corpori vniatur mediante aliquo alio corpore. ¶ Septimo, vtrum mediante aliquo accidente. ¶ Octauo, vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiuum principium nõ vniatur corpori vt forma. Dicit enim Philosophus in 3. de anima, quod intellectus est separatus, & quòd nullius corporis est actus. Non ergo vnitur corpori vt forma.

2 ¶ Preterea, Omnis forma determinatur secũdum naturã materię cuius est forma. Alioquin nõ requireretur proportio inter materiam & formam. Si ergo intellectus vniretur corpori vt forma, cum omne corpus habeat determinatã naturam, sequeretur quod intellectus haberet determinatam naturam, & sic non esset omnium cognoscitiuus: vt ex superioribus patet. Quod est contra rationẽ intellectus. Non ergo intellectus vnitur corpori vt forma.

3 ¶ Præterea, Quæcunque potentia receptiua est actus alicuius corporis, recipit formã materialiter & indiuidualiter: quia receptum est in recipiente secundũ modum recipientis. Sed forma rei intellectę non recipitur in intellectu materialiter & indiuidualiter, sed magis immaterialiter & vniuersaliter. Alioquin intellectus non esset cognoscitiuus immaterialiũ & vniuersalium, sed singulariũ tãtũ: sicut & sensus. Intellectus ergo nõ vnitur corpori vt forma.

4 ¶ Præterea, Eiusdem est potentia & actio. Idem enim est quod potest agere, & quod agit. Sed actio intellectualis non est alicuius corporis: vt ex superioribus patet. Ergo nec potentia intellectiua est alicuius corporis potentia. Sed virtus siue potentia non potest esse abstractior vel simplicior quàm essentia à qua virtus vel potentia deriuatur. Ergo nec substantia intellectus est corporis forma.

5 ¶ Præterea, Id quod per se habet esse, non vnitur corpori vt forma, qa forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formæ non est ipsius formę secundũ se. Sed intellectiuũ principium habet secundũ se esse, & est subsistens, vt suprà dictũ est. Nõ ergo vnitur corpori vt forma.

6 ¶ Præterea, Id quod inest alicui rei secundũ se semper inest ei. Sed formæ secundũ se inest vniri materiæ. Nõ enim per accidẽs aliquod, sed per essentiam suam est actus materiæ. Alioquin ex materia & forma nõ fieret vnum substantialiter sed accidentaliter. Forma ergo nõ potest esse sine propria materia. Sed intellectiuum principium, cum sit incorruptibile, vt supra ostensum est, remanet corpori non vnitũ corpore corrupto. Ergo intellectiuum principium non vnitur corpori vt forma.

¶SED CONTRA, Secundum Philosophum in 8. Meta. differentia sumitur à forma rei. Sed differentia constitutiua hominis est rationale: quod dicitur de homine ratione intellectiui principij. intellectiuum ergo principium est forma hominis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima intellectiua sit, qua primo homo & hic homo intelligit, necesse est ipsam esse corporis formam.*

¶RESPONDEO dicendũ, quod necesse est dicere quod intellectus, qui est intellectualis operationis principium, sit humani corporis forma. Illud enim, quo primo aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas, & quo primo scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis, & sciẽtia, animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, quod primum, quo corpus viuit, est anima. Et cum vita manifestetur secundum diuersas operationes in diuersis gradibus viuentium, id, quo primo operamur, vnumquodque horum operum vitæ, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum, & similiter quo primo intelligimus. Hoc ergo principium, quo primo intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. Et hæc est demonstratio Aristo. in 2. de anima. Si quis autem velit dicere animam intellectiuam non esse corporis formam, oportet quod inueniat modum quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim vnusquisque seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: vt patet per Philosophum 5. physi. Dicitur enim mouere aliquid aut agere vel secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidens, sicut dicitur, quòd album ædificat: quia accidit ædificatori esse album. Cum igitur dicimus Sortem, aut Platonem intelligere, manifestum est quòd non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantũ est homo,

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primum.*

IN titulo ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in secundo contra Gen. ca. 67. duo requiruntur. Primo quod forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiam. Secundo, quod forma & materia conueniant in vno numero esse quo compositum ex eis est. Sed nota, quod quidam non admittentes [illegible] materiæ & formæ esse vnum, solum esse admittitur tamen quod vtrunque esse in vno compositi esse conuenit. Auer. tamen, contra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia reuera ita est simpliciter.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, probando eam dupliciter. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni, ibi, considerandum est. Tertio respondet cuidam alteri quæstioni, ibi, est autem attendendum.

¶ Quo ad primum conclusio est, necesse est intellectiuum principium esse hominis formam substantialem. Sed quo ad primam probationem tali ordine procedit. Primo ponit rationem. Secundo tractat modos quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostendat & consequenter ad assentiendũ præmissæ rationi Arist. Tertio affert opinionem Auerrois, & improbat. Quarto affert quorundam aliorum opinionem, & improbat quadrupliciter, & sic concludit intentum propositum ex ratione primo inducta, & postmodum aggreditur secundam rationem principalem. Ratio ergo prima est ista. Quo primo operamur quodcunque vitali opere, est forma eius, cui operatio attribuitur, sed intellectiua anima est quo primo Sortes intelligit: ergo est forma Sortis. Maior probatur inductiue in sanitate & scientia: minorem experimur. Igitur. Et quoniam hæc ratio sumpta est ex Arist. in secundo de anima, text. 24. formaliter & ibi diffuse de hoc scripsimus, examen huius rationis quæratur ibi.

¶ Quo ad secundam partem, ponit ex quinto phy. in principio tres modos clare: secundum totum, vel partem, vel accidens. Non secundum accidens: quia intelligit in quantum homo quod est prædicatum essentiale. Non secundum se totum, quia corpus est pars Sortis. Probatur, quia Sortes experitur se sentire corpore: ergo corpus est eius pars. ergo secundum partem est. igitur intellectus seu aliquid Sortis. Et sic oportet videre quomodo possit saluari quòd intellectus sit aliquid Sortis. Et venitur ad tertium, scilicet positionem Auerrois in tertio de anima, commento quinto. Vbi nota, quòd æquiuoce vtitur ly subiecti nomine: quoniam phantasma dicit subiectũ speciei intelligibilis, id est obiectum quod vocatur subiectum, quia est subiectum veritatis eorũ: quoniam in ordine ad phantasmata vt ad obiecta sumitur adæquatio specierum. Intellectus vero vocatur subiectum inhæsionis: quod vsu frequenti dicimus subiectum. 366 Q. præced. art. 2. 363 353 262

¶ Reprobatio huius consistit in hoc, quod ista cõiũctio largitur Sorti vt intelligatur, non vt intelligat: & formatur ratio sic. Vnio speciei visibilis ad obiectum non sufficit, ad hoc quod obiectũ videat, sed vt videatur: ergo nec vnio speciei intelligibilis ad phantasmata, dat phantasmati vt intelligat, sed vt intelligatur: tenet sequela ex doctrina Aristo. 3. de anima tex. 5. intellectiuæ animæ phantasmata, &c. Q. 75. ar. 7 363

¶ Sed occurrit hic dubiũ: quoniam vt sui sequaces dicunt, Auerr. non ponit quòd ex tali vnione præcise Sortes habet quod intelligat. Sed vnio ista consistit primo quo ad esse. Primo, quia intellectus habet esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, quod coexigit esse corporis humani. Secundo, quia esse eius est indiuisum loco à subiecto à corpore humano. Deinde quoad operari: quia in sua essentiali operatione, quæ est intelligere, dependet à corporea phantasia eius tripliciter. Primò tanquã à motiuo proprio. Secundo tanquam à termino proprio. Tertio tanquam necessario cooperante: quia oportet phantasiam esse semper in actu secundo, quando intellectus est in actu secundo. Demum quo ad operari operatione secundaria, s. mouere: quia, s. se habet ad corpus humanũ vt ad proprium mobile essentialiter sibi respondens, vt intelligentia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedunt, quòd anima intellectiua est forma Sortis per informationem assistentię, non inexistentiæ. Et sic dicũt, quòd Sortes intelligit, quemadmodum cælum mouet se. Annot. Q. 75. ar. 6. 67. Lib. 8. Meta. text. 6. tomo 2. 813 262 355

¶ Sed de vnione quo ad mouere, erit nunc sermo à S. Tho. & similiter de tali composito. Nunc autem scito, quod vnio, quo ad operari prima & essentiali operari nihil facit: quoniã illa triplex habitudo non dat Sorti nisi quod videatur: & addit hoc, quòd actu phantasietur: quod constat non esse intelligere. Quia si paries esset animatus, & aliqua vitali operatione citra visionem vteretur colore, quum videretur: nihil minus non propter hoc videret. Vnio verò secundum illam co- Lib. 2. de anima, tex. 24. to. 2. Lib. 5. Phy. tex. 1. to. 2.

exigentiam, & corruptionem in esse nihil dat nisi ordinem essentialem & dependentiam, qualis est inter magis & minus perfectum. Non quod esse vnius sit in aliquo genere causæ intrinsecæ causa esse alterius. Indiuisio quoque secundum locum & subiectum, quum non sit nisi negatiua, nec fundetur super aliquo communi esse vtriusque, vt contingit in indiuisione animæ sensitiuæ cum animam nihil dat, nisi quod nulla distantia situalis impedire possit vnionē intellectus cum phantasia. Vnde ex his omnibus potest argui sic. Ex omnibus istis simul non habet, nisi quod Sor. est proprius minister intellectus, & in quo est obiectum intellectus, ergo ex his Sor. non intelligit: omnia enim hæc faciunt ad hoc, quod illa operatio sit in Sorte vt in habente ipsam, quod tamen oportet ponere: quia est intelligens, sicut album oportet habere in se albedinem. Quarto igitur ponit positionem Platonis & quorundam etiā Auerroistarum, qui volunt saluare, dicendo quod ex intellectu & homine fit vnū sicut ex motore & moto: quemadmodum ex intelligentia & orbe, ita quod Sortes intelligit, sicut & cælum mouet se. Sed hāc responsionē S.Th. quadrupliciter euacuat, & primæ tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita quod intendunt, quod penes vnionē secundum actualem motionem non potest saluari, quod Sortes intelligat. Primò ex ordine inter mouere & intelligere. Sic, intelligere est prius quàm mouere: ergo per vnionem in motu Sortes non intelligit. Consequentia nota. Antecedens patet: quia motus animæ fit appetitu, qui est posterior cognitione. Secundo, ex differentia operum penes immanere & transire: quia intelligere est operatio immanens, motus transiens: ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio ex differentia penes communicari instrumento, quia operatio motoris non communicatur moto, nisi vt instrumento; sed intelligere non est sic communicabile, ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorum vnitorum, scilicet motoris & moti: quia diceret aduersarius, quod non ex vnione penes motum habet Sortes quod intelligat, sed ex vnione, quæ fundat quod hic est intrinsecus motor, & illud motum: ex illa inquam habet Sortes quod intelligat. Sed illam vnionem describimus & declaramus tanquam ab effectu per mouere & moueri. Et propterea additur ista quarta ratio euacuans hanc responsionē sic. Aut hoc quod dico, Sortes significat tantum partem corporeā compositi ex motore & mobili: aut totum compositum. Si partem tantum, ergo sibi non potest attribui intelligere. Probatur sequela: quia operatio partis non attribuitur alteri parti nisi fortè per accidens, & dixit fortè quia etiam per accidens non est in visu. Si totum, ergo Sortes non est vnum simpliciter, ergo nec ens simpliciter, patet prima sequela: quia ex motore & mobili non fit vnum simpliciter: secunda patet: quia vnumquodque eo modo est ens quo vnum.

Lib.5.de natura hominis, nō multum procul à fine.

Q.75.ar.4 *

Lib.3.tex.5 & 36.

392

Lib.3.de anima, text. 18. tomo 2.

371

410

quod essentialiter prædicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere, quod Sortes intelligit secundum se totum, sicut Plato * posuit, dicens hominem esse animam intellectiuam: aut oportet dicere, quod intellectus sit aliqua pars Sortis. Et primum quidem stare non potest, vt suprà ostensum est, * propter hoc quod ipse idē homo est qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autē non est sine corpore. Vnde oportet corpus aliquam esse hominis partem. Relinquitur ergo, quod intellectus quo Sortes intelligit, est aliqua pars Sortis: ita quod intellectus aliquo modo corpori Sortis vniatur. Hanc autem vnionem Cōmentator in 3. de anima * dicit esse per speciem intelligibilem. c Quæ quidem habet duplex subiectum: vnum scilicet intellectum possibilē, & aliud ipsa phātasmata, quæ sunt in organis corporeis. Et sic per speciem intelligibilem continuatur intellectus possibilis corpori huius vel illius hominis. Sed ista continuatio vel vnio non sufficit ad hoc quòd actio intellectus sit actio Sortis. Et hoc patet per similitudinem in sensu ex quo Arist. procedit ad considerandum ea, quæ sunt intellectus. Sic enim se habent phantasmata ad intellectum, vt dicitur in 3. de anima,* sicut colores ad visum. Sicut ergo species colorum sunt in visu, ita species phantasmatum sunt in intellectu possibili. Patet autem, quod ex hoc quod colores sunt in pariete, quorum similitudines sunt in visu, actio visus non attribuitur parieti. Non enim dicimus: quod paries videat, sed magis quod videatur. Ex hoc ergo quod species phantasmatum sunt in intellectu possibili, non sequitur quod Sortes, in quo sunt phantasmata, intelligat, sed quod ipse vel eius phātasmata intelligantur. Quidā autem dicere voluerunt, quod intellectus vnitur corpori vt motor. c & sic ex intellectu & corpore fit vnum, vt actio intellectus toti attribui possit. Sed hoc est multipliciter vanū. Primo quidē quia intellectus non mouet corpus nisi per appetitum, cuius motus præsupponit operationem intellectus. c Non ergo, quia mouetur Sortes ab intellectu: ideo intelligit: sed potius econuerso, quia intelligit, ideo ab intellectu mouetur Sortes. Secundo, quia cum Sortes sit quoddam indiuiduum in natura, cuius essentia est vna composita ex materia & forma: si intellectus non sit forma eius, sequitur quòd sit præter essentiam eius, & sic intellectus comparabitur ad totum Sortem, sicut motor ad motum. Intelligere autem est actio quiescens in agente, non autem transiens in alterum, sicut calefactio. Non ergo intelligere potest attribui Sorti propter hoc quòd est motus ab intellectu. Tertio, quia actio motoris nunquam attribuitur moto, nisi sicut instrumento, sicut actio carpentarij serræ. Si igitur intelligere attribuitur Sorti, quia est actio motoris eius: sequitur quòd attribuatur ei sicut instrumēto. Quod est cōtra Philosophū,* qui vult quod intelligere non sit per instrumentum corporeum. Quartò, quia licet actio partis attribuatur toti, vt actio oculi homini: nunquam tamen attribuitur alij parti, nisi forte per accidens. Non enim dicimus, quod manus videat, propter hoc quod oculus videt. Si ergo ex intellectu & Sorte fit vnum, actio intellectus nō potest attribui Sorti. Si verò Sortes est totum quod componitur ex vnione intellectus ad reliqua, quæ sunt Sortis, & tamen intellectus non vnitur aliis, quæ sunt Sortis, nisi sicut motor sequitur quod Sortes non sit vnum simpliciter, & per consequens nec ens simpliciter. Sic enim aliquid est ens quomodo & vnum. Relinquitur ergo solus modus, quem Aristo,* ponit, quod hic homo intelligit, quia principium intellectiuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet, quod intellectiuum principium vnitur corpori, vt forma. Potest etiam idem manifestari ex ratione speciei humanæ. Natura enim vniuscuiusque rei ex eius operatione ostenditur. c Propria autem operatio hominis inquantum est homo, est intelligere. Per hanc enim omnia alia transcendit. Vnde & Aristot.* in lib. Ethic. in hac operatione, sicut in propria hominis, vltimam felicitatem constituit. Oportet ergo, quod homo secundum illud speciem sortiatur, quod est huius operationis principium. Sortitur autem vnum-

¶ Ad id quod de cælo dicunt, dicenda sunt tria. Primò, quòd si cælum mouet se, est verè animatum. Secundo, quod quia motus est operatio transiens, & actio principalis attribuitur instrumento: ideo magis potest dici de motu quàm intelligere. Tertio, quod hoc est obscurum: quoniam hoc nescimus, an cælum se moueat: sed tamen experimur nos intelligere, vnde velle clara & certa per dubia & obscura notificare est ineruditi, & egentis disciplina: quam magis quam per nostra notificari debeat.

¶ Secunda ratio principalis est ex ratione speciei sic, intelligere est propria operatio hominis, vt sic: ergo homo constituitur in esse specifico per principium suæ operationis, quæ est intelligere, ergo illud principium est propria forma dans esse homini. Secunda consequentia nota quia vnumquodque constituitur in specie per propriam formam, differentia enim est intrinseca. Prima verò consequentia probatur: quia natura cuiusque rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens verò probatur: quia per intelligere, homo transcendit cætera animalia & in auctoritate Arist. qui in decimo Ethicorum in hac operatione propriam hominis felicitatem ponit.

¶ Ad hanc rationem dicunt, quod homo dupliciter sumitur, vno modo in esse completo, alio modo incompletè. Primo modo non est per se in genere, aut specie, & dicit compositum ex anima intellectiua & corpore. Secundo modo sic, & reponitur in specie per animam cogitatiuam vt dicit Auerrois. Sed secundum hoc sequitur primo, quod nulla species est in mundo quæ sit animal rationale: quod est contra communem animi conceptionem, nam & illum philosophorum omnium qui senserunt. Patet sequela: quia rationale non constituit hominem intrinsecè. Rursus sequitur, quod omnes species animalis sint animalia bruta essentialiter, & consequenter quod ipse Auerrois & sui sequaces sunt essentialiter animalia bruta, & propterea non est mirum si nihil intellexerunt de seipsis.

¶ Contra eandem rationem Scot. in 4. di. 43. q. 2. instat dicēs, quod ista ratio deficit apud nos, quia intelligere nō est ab alia apud nos. Sed intellectus mere passiuè, & obiectū actiuè. Et sic ex ista ratione non habetur intentum: quia illa maxima propria operatio quæ est à propria forma, nō iuuat ad propositum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur. Primo quod falsum est, quod intellectus concurrat purè passiuè ad intelligere. Secundò dicitur, quod intelligere quum sit operatio vitalis, manifeste est animæ, eo modo quo operatio est formæ elicientis ipsam. Vtrum autem actiuè vel aliter, impertinens est: ideo sat est. Tertiò dicitur quod aliud est loqui de anima, quæ est primum principium intelligendi, & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat enim quod ab anima est intelligere. Sed vtrum mediante intellectu possibili actiuè, hoc est impertinens. Stat enim quod mediante fortè alia virtute agat illam. vnde ratio stat solida, fundata super hoc, quod intelligere est propria operatio animæ eo modo, quo operatio dicitur esse formæ: quoniam semper æstimabitur, vt dicitur in 3. physicor. tex. 17. species aliqua operari.

¶ Quo ad secundam partem corporis articuli: quia posset quispiam obijcere. Quomodo est possibile quòd intelligere & intellectus nullius corporis dicatur actus à philosophis: & tamen sit forma corporis dans illi esse, vt concluditur? Idcirco huic obiectioni satisfacit graduando formas penes eleuationem supra materiam, intantum quod ascendatur vsque ad formam ita excedentem materiam, quod habeat aliquam virtutem & operationem, in qua non communicat sibi omnino materia, & talis est anima intellectiua, quia est suprema. Et declarat graduationem formarum in forma elementi mixti vegetabili, sensibili, & intellectiua.

¶ Circa hanc partem occurrit dubiū, quia Sco. in quolibetis, q. 9. adducit hæc S. Th. verba, & contra ea dupliciter arguit. Primo sic. Homo est homo per animam, non nisi vt informat materiam: ergo non intelligit per eam nisi vt informat materiam: ergo non intelligit per eam vt supergreditur, id est, non informat materiam, vt dicis. Antecedens patet ex 7. meta. quia compositum non est ipse nisi per formam vnitam. Secundò sic. Anima humana secundum supremum gradum suæ essentialis perfectionis informat materiam, & secundū eundem est principium intelligendi, ergo est principium intelligendi vt informat materiam, & non vt excedit materiam. Antecedens patet. Alioquin homo non esset supremum ens corporeum, nec proximum angelo in ordine specierum. ¶ Ad

¶ Nota hic, quod sectatores Auerrois nescientes, neque propriam vocem intelligentes dicunt; quod Sortes significat totum compositum: & dicunt, quod est vnum simpliciter, quia est vnum substantialiter: non per informationem, sed per assistentiam formæ. Sed quod hi propriam nesciunt vocem ex ratione & Aristotele conuincitur. Ex ratione: quia vnum idem est quod indiuisum. 4. Metaph. tex. 3. Si sunt vnum substantialiter, ergo sunt indiuisa substantialiter. ergo quamuis verè anima & corpus sint duæ res, sunt indiuisæ substantialiter: ergo secundum aliquod esse substantiale: sicut indiuisa secundum quantitatem, & qualitatem, & vbi, &c. semper sunt secundum aliquod esse illius generis non distincta, anima autem & corpus apud eum præueniendo omnem operationem in nullo esse indiuisa sunt. ergo.

¶ Præterea, secundo de anima, text. septimo Aristoteles ait, Non oportet quærere quomodo ex anima & corpore fiat vnum, &c. Vnde habetur quod si subtrahatur quod in essendo hoc sit actus illius, & illud sit potentia illius, non habetur quomodo sit vnum: Sed apud eum neque hoc est illius actus, &c. ergo; Neque potest subterfugi ad actum per assistentiam: quia responsio Aristotelis consistit: quia actus est quod propriè est, & potentia non est nisi per actum, proculdubio formaliter, ideo vnum sunt. Nec oportet aliud quærere glorium quod de anima Auerrois negat: quia corpus Sortis non est potentia quæ non sit nisi per actum: quia non est anima intellectiua formaliter, nec in esse substantiali, nec in esse accidentali.

quodque speciem per propriam formam. Relinquitur ergo, quod intellectiuum principiū sit propria hominis forma.

¶ Sed considerādum est, quòd quanto forma est nobilior, tanto magis dominatur materiæ corporali, & minus ei immergitur, & magis sua operatione vel virtute excedit eam. Vnde videmus, quòd forma mixti corporis habet aliquam operationem, quæ non causatur ex qualitatibus elementaribus. Et quanto magis proceditur in nobilitate formarum, tanto magis inuenitur virtus formæ materiam elementarē excedere. c Sicut anima vegetabilis plus quam forma metalli, & anima sensibilis plus quam anima vegetabilis. Anima autem humana est vltima in nobilitate formarum. Vnde intantum sua virtute excedit materiam corporalē, quod habet aliquam operationem & virtutē, in qua nullo modo cōmunicat materia corporalis. c Et hæc virtus dicitur intellectus.

¶ Est autem attendendū, quod si quis poneret animam componi ex materia & forma, nullo modo posset dicere animam esse formam corporis. Cum enim forma sit actus, materia verò sit ens in potētia tantum: nullo modo id, quod est ex materia & forma compositum, potest esse alterius forma secundum se totum. Si autem secundum aliquid sui sit forma, id quod est forma, dicimus animam: & id, cuius est forma, dicimus primum animatum, vt suprà dictum est. c

¶ AD PRIMVM ergo dicedū, quod sicut Philosophus dicit in secundo * physic. vltima formarum naturalium, ad quam terminatur consideratio Philosophi naturalis, scilicet anima humana est quidem separata, c sed tamen in materia. Quod ex hoc probat: quia homo ex materia generat hominem, & sol. Separata quidem est secundum virtutem intellectiuā: quia virtus intellectiua non est virtus alicuius organi corporalis: sicut virtus visiua est actus oculi. Intelligere enim est actus, qui non potest exerceri per organum corporale, c sicut exercetur visio. Sed in materia, est inquantum ipsa anima, cuius est hæc virtus, est corporis forma, & terminus generationis humanæ. Sic ergo Philosophus dicit in 3. de * anima, quod intellectus est separatus: quia non est virtus alicuius organi corporalis.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum & tertium. Sufficit enim ad hoc quòd homo possit intelligere omnia per intellectum, & ad hoc quòd intellectus intelligat omnia immaterialia & vniuersalia, quod virtus intellectiua non est corporis actus.

¶ Ad quartum dicendum, quod humana anima non est forma in materia corporali immersa, vel ab ea totaliter comprehensa propter suam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquam eius virtutem non esse corporis actum, c quamuis anima secundum suam essentiam sit corporis forma.

¶ Ad quintum dicendum, quod anima illud esse in quo subsistit, communicat materiæ

Li.2.Phys. tex.26. to.2

382

c

363

Text. citato in arg.

376

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primò declarandum est quid sit animam supergredi facultatem materiæ: deinde respondendum obiectis, formam excedere facultatem materiæ quo ad ipsam facultatem seu potentiam materiæ, est non esse in potentia materiæ: ita quod non est de numero seu genere eorū, ad quæ illius potentia se extendit, sed supra eas. Quo ad fieri, est non per trāsmutationem materiæ educi, sed de foris aduenire. Quo ad esse, est esse subsistentem seu independentem secūdum esse à materia quod sic informet quod non pendeat. Quo ad posse, est habere virtutē nō receptā in corpore, sed in ipsa anima sistentem. Quo ad operari, est operari aliquid nullo comunicante corpore cum subiecto. Vnde animam intellectiuam excedere facultatem materiæ nihil aliud est, quàm ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter, quod quāuis informet subsistens, tamen seu independens à materia est. Vel animam intellectiuam supergredi facultatem materiæ est eā esse talis generis, quod ex ratione sui generis, seu ex hoc quod intellectiua est non habet quod informet materiam: illam tamen in formas subsistendo.

¶ Ad rationes autē in oppositum dicitur, secundum ea quæ de facto tenet S. Tho. quod anima intellectiua secundum omnem sui gradū informat materiā, sed potentia intellectiua nullius corporis est actus nec per superexcedere materiam intendit S.T. nō informationem ipsius corporis ab anima, sed separationem virtutis intellectiuæ & intellectionis à corpore: & hanc tanquam effectum essentialis excessus ipsius animæ supra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter respondendo dicitur, quod Sortes intelligit per animam intellectiuā & inquātum supergreditur materiam, & inquantū est vnita materiæ, sed ly inquantum, in primo notat rationem operandi: & in secunda conditionem rationis operandi. Anima enim secundum illum supremum gradum, ex quo habet subsistentiam independentem à materia & separationem ab ea negatiue, est ratio intelligendi Sorti. Sed non est illi ratio, nisi habeat hanc conditionem quòd sit illi vnita.

¶ Vltimo in corpore ar. quia superius ostendit cōclusiones suas sequi, siue anima ponatur forma subsistens, siue composita ex materia & forma: & nunc posuisset hoc idem hic quæri. Ideo ostendit, quod si anima etiam est composita ex materia & forma, quod impossibile est ipsam esse formā humani corporis: quia aut secundū se totam, aut secundū aliquid sui: nō primo modo, quia implicat: nec secundo, quia sua materia esset primum animatum. ergo.

¶ In responsione ad primū nota, quod quia præsens negotium arduum valde est, & debet si potest intenta conclusio saluari secundum omnem opinionem, quæ non euidenter est impossibilis, vt solicitudo S.T. in superioribus ostēdit, et de distinctione intellectus ab anima scrupulosa valde quæstio sit. Thomistis tenentibus distingui ipsum realiter ab ea: Scotistis dicentibus ipsum esse idem realiter quod essentia animæ, sed distingui formaliter ab ea. quamuis de facto responsio ista, quam dat S.Tho. sustinenda sit non videtur tamē mihi arctanda natura res sub iugo istius alterius quæsiti. Sed dicendum potius, quod quicquid sit de distinctione intellectus ab anima intellectiua secundum essentiam est actus corporis: & secundum potentiam nō est actus corporis, quia intelligit inquantū potest intelligere, corpus nō perficit. Cuius signū est, quod intelligere non suscipitur in corpore, eiusdem enim est actus cuius est potentia, vt dicitur de somno & vigilia. Et si insteur, quomodo est possibile si anima idem est intellectui, quod ipsa sit actus corporis, & non sit actus corporis: facile respondetur, quod ipsa quidem est actus corporis: sed ipsa inquantum intellectiua non est actus corporis, id est anima intellectiua identice non formaliter est actus corporis. Vel & melius: intellectus identice non formaliter est actus corporis, & hoc est dictum quod secundum rem est res recepta in corpore: sed non habet ex hoc quod sit in corpore, sed ex hoc habet quod sit independens à corpore. Et si cōtra hoc insteur. Primo, quia sic anima intellectiua nō differret ab aliis gradibus metaphysicalibus, de quibus verè dicitur, quod formaliter non dependent à materia: & tamen quando sunt recepti in materia, sunt verè materiales. Anima enim bouis inquantum substantia non habet quod sit corporis actus, vt patet, & tamen non propterea potest verè dici, quod substantia animæ bouis, non est actus corporis: ergo nec de anima intellectiua. Secundo quia videmur incidere in id quod dicit Ari. in 1. de anima, tex. 13. vel 14. quod anima est sicut curuum aut sphæra, cui formaliter sumpto attribuitur aliquid, quum tamen nihil illius realiter inueniatur nisi in materia: sic enim secundum hoc secernitur de intellectu ex quo secundum rem in materia ponitur, quamuis nō formaliter. Dicendum est ad ista, quod anima intellectiua ex hoc quod intellectiua est, nō hac tantum gaudet negatione, quod ex hoc nō habet quod sit corporis actus, sed vendicat sibi positiue hoc quod habet secundum rem esse independens à corpore: & consequenter secundum rem posse & operari absque dependentia ex corpore: quod neque gradibus metaphysicalibus, neque mathematicalibus conuenit. Anima enim intellectiua & informat corpus, & inde pendet secundū esse realiter à corpore: & operatur reali operatione absque communicatione corporis: ita quod operatio illa à sola, & in sola anima est, quāuis ipsa anima sit in corpore: & hoc q ipsa anima habet esse independens à corpore. Nihil ergo obstat veritati, attribuere, & quod non sit actus corporis, & indeterminationē ad naturam corpoream, & receptionem vniuersaliter excessui essentialis animæ intellectiuæ supra corpus, id est subsistentiæ seu independentiæ eius secundum esse à corpore: quoniam secundum veritatē ista est radix, siue sit proximum fundamentum secundum rem, siue non: sed mediante potentia realiter à se distincta. Ex hoc enim quod anima habet esse independens à corpore, sequitur, & quod est forma non materialis, & consequenter non determinata ad aliquam naturam corpoream: & quod potest recipere sola, & consequenter vniuersaliter. Nec hæc latuerunt diuum Thomā, imo ab ipso hæc didici: quoniā in quæstione præcedente probauit essentiā animæ, quam modo fatetur actum corporis esse formā incorpoream, subsistentem & vniuersalem in recipiendo à posteriori, quia cognoscit naturas omnium corporum: neq; enim de vno accidente, quod ponitur intellectus, sed de ipsa animæ substantia conditiones essentiales tradidit. Quamuis igitur vtatur quandoque S. Tho. propria opinione de distinctione intellectus ab anima: non tamen sic vti intelligendus est, vt alligauerit hoc ad illam: imo ex sua insinuauit doctrina, etiam sine illa reliqua posse intelligi: & hæc bene nota.

¶ In eadem responsione ad primum discucienda esset illa propositio, anima intellectiua est finis generationis humanæ, quia videtur falsa, & à multis negatur: sed quoniam ex proposito tractabitur de productione animæ in quæst. 118. huius, ideo illucusque res hæc differatur.

¶ In responsione ad quartum, aduerte quod S. Tho. respondet ad materiam: sed quia multi faciunt vim in forma, scito quod responsio consistit in negatione minoris, scilicet intellect' est abstractior essentia animę. Et ad probationē, scilicet intellectus non est actus corporis, essentia animæ est actus corporis: ergo intellectus est abstractior essentia, dicitur quod committitur sophisma figuræ dictionis, mutando quomodo in magis, id est modum abstractionis in maiorem abstractionem. Quamuis enim intellectus habeat hunc modum abstractionis, scilicet non actuare corpus, & essentia animæ non habeat illum, essentia tamen animæ habet alium modum abstractionis, quo magis abstrahit à corpore, scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse substantiale non pendēs à materia. Et hic modus est causa æquiuoca illius modi abstrahendi qui conuenit intellectui & potior illo, sicut vniuersaliter causa effectu, & hoc est quod Sanctus Thomas intendit, vt patet intuenti.

¶ Num esse animæ intellectiuæ sit esse compositi. Quæstio.

¶ In responsione ad quintum sunt quatuor dicta, circa quæ est difficultas, & quæstio. primum, Esse animæ intellectiuę est ipsum esse compositi. Secundum, quod hoc non conuenit aliis formis. Tertium, quod propter hoc anima intellectiua non corrumpitur. Quartum, quod propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶ Contra primum enim Sco. in 4. di. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum quia omne ens habet aliquod propriū esse. Nec capio, inquit, aliquod esse ens extra causam suam, & non habere proprium esse, sed compositum: puta homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contradicit S.Th. sibiipsi: quia secundū hoc anima non esset perfectior coniuncta quàm separata: quod S.Th. tenet. Probatur sequela. Primo, quia nullum habēs totaliter idē esse est imperfectius ex hoc, quod nō cōmunicat illud esse alteri. probatur, quia cōmunicare perfectionē supponit, non dat. Secundo, quia si ipsa retinēs esse propriū est imperfecta in essendo, quō cōpositum habens illud met erit perfectū in essendo. Tū quia si remanet esse totius compositi, cōsequēs est q compositū remaneat.

¶ Num solius animæ intellectiuæ esse, sit esse compositi.

¶ Contra secundum arguo: quia hoc repugnat doctrinæ S.Th. quoniam in boue & cæteris non sunt duo esse substantialia: sed vnum tātum, quo compositum primo est & forma & materia participatiue apud S. Tho. Quæstio.

¶ Num anima intellectiua sit incorruptibilis, quia eius esse est esse compositi.

¶ Contra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primò quod ex hoc sequitur magis oppositum: quia generatio est via ad esse compositi: & corruptio ab esse eiusdem: ergo si esse compositi est illud met quod est proprium animæ, esse animæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundo, quia si ita est, ergo ratio sua in q. præcedēte ad incorruptibilitatē animæ, quia est inseparabilis ab esse, nihil valet: quia cum illud esse sit esse compositi, dicetur quod quemadmodum anima est separabilis à cōposito, sic & ab esse: & sic male illatum fuit, ergo separaretur à seipsa.

¶ Num animæ aliorum ab homine, sint corruptibiles, quod esse animæ illorum, est esse compositi.

¶ Contra quartum arguit Scot. ibidem, quia ratio, quare aliæ formæ corrumpuntur est non habere aliud esse à composito, sed vel contrarietas ad corrumpens, vel separabilitas à composito. Potest quoque argui, quod hoc est magis ratio oppositi: quia si id quod propriè corrumpitur, est compositum: & si aliud est esse compositi, & aliud formæ, non est necesse corrupto cōposito corrumpi formam: sicut nec vniuersaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius. Quæstio.

¶ Ad euidentiam horū notanda sunt duo. Primò conuenientia & differentia

inter animam intellectiuam, & alias formas respectu esse. Secundo conuenientia & differentia inter compositionem substantialem & accidentalem radicaliter tangenda est, & breuiter. Quo ad primum, commune est omni formæ, quod esse existentiæ, de quo est præsens sermo, sit sibi proprium, ita quod per se primo sibi conueniat, quod manifestatur ex eo quod formæ conuenit esse, & non per aliud: quia nec per materiam nec per compositū, quum tam materia sit actu per formam quam compositum, vt patet 7. met. tex. 7. & consequenter cuicumque conuenit, ratione formæ conuenit. Sed cum dupliciter intelligi possit quod esse est proprium formæ, scilicet vel vt rationis essendi, seu quo est, vel subiecti seu quod est, in hoc communicare dicendum est omnes formas, quod esse est eis proprium saltem vt rationibus essendi. In reliquo autem, scilicet vendicare sibi esse: vt quod est, differentia est inter formas. Quoniam quædam sunt independentes à materia seu subiecto: & istis esse est proprium vtroque modo: vt quo, & vt quod: & ideo vocantur formæ subsistentes: & inquantum formæ sunt, esse eas comitatur: inquantum vero tales, puta independentes, esse suum ipsæ sustentant. Quædam vero sunt dependentes à subiecto, & talibus esse non est proprium, vt quod est: quia nunquam aliqua earum est naturale quod est. Et fundamentum huius differentiæ est, quia forma dicitur essendi causa, inquantum facit formaliter completum susceptiuum ipsius esse: vt diaphaneitas quodammodo complet propriū subiectum luminis.

382. b 370. 376.

¶ Et propterea illæ formæ, quæ tantū imperfectionis habent, vt à receptiuo egeant sustentari, quia formæ sunt, esse secum ferunt: quia vero sustinere per seipsas solas illud nequeūt, perficiunt cōpositū ex se & receptiuo, vt propriū receptiuum ipsius esse. Aliæ verò quæ sustentante nō egent, sufficientes sunt, vt per seipsas suum sustineāt esse ac subsistant, & propterea esse dicitur & est omnino propriū formarum subsistentium: quia vt quo & quod sibi illud vendicant: reliquæ vero vt quo tantū. Et quoniam formæ istæ subsistentes sunt duplicis ordinis: quædam sic subsistunt vt non possint esse aliis rationes essendi: & has vocamus intelligentias. Quædam verò sic subsistunt, vt tamen possint esse aliis rationes essendi, vt anima intellectiua hominis & cæli si est animatū. Considerādū est, quod istæ habēt in se tria ordinate: & quod sint formæ, & quod subsistentes seu independentes: & quod rationes essendi cōpositis, quorum ordo ex effectibus patet: nā ex primo habent, quòd esse cōmitetur inseparabiliter eas: ex secūdo habēt, quod sustineant sufficienter illud: & tertio habent, quod cōmunicent illud composito. Rursus ex primo habent, quod sint quo: ex secundo quod sint quod: ex tertio quod sint pars alicuius, cōpositi cum quo illo esse gaudeat. Et rursus, in primo cōueniunt cū omnibus formis, in secundo cū intelligentiis: in tertio cū formis materialibus. Est ergo differentia inter animā intellectiuā, & alias formas sensibiliū in hoc, quòd esse est sibi vere propriū vt quo & quod, reliquis verò vt quo tantū: ita quòd esse quo homo est, prius conuenit animæ intellectiuæ: & non solū vt quo, sed vt quod est, quàm cōposito. In reliquis verò esse prius cōuenit formæ vt quo, nō tamen vt quod, sed cōposito conuenit prius vt quod est: & per cōpositum formæ. Et ratio diuersitatis iā dicta est: quia in reliquis cōpositum tātū habet rationē sufficientis susceptiui ipsius esse: reliqua vero sunt inquantū sunt aliquid illius. In homine vero non solū compositū, sed anima est sufficiens receptiuum ipsius esse, & prius natura ipsa anima, quæ prior est naturaliter cōposito, & ex sua substantiali & intrinseca perfectione hanc habet independentiam, quia sustinet in se esse. Et propterea, singulariter attribuitur animæ intellectiuæ, quod esse sibi sit proprium, & quod illud communicat composito: & dicitur, quod hoc non cōuenit aliis formis, & quod propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum composito: sed retrahit illud esse secum. Cæteræ autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles sunt cum compositis, quorū sunt: hæc enim omnia manifeste sequūtur ex prædicto fundamento. Si enim anima esse habet independens à corpore, illud retrahit secum, composito corrupto: & sic non corrumpitur necessariò, composito corrupto. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundū, dic quòd compositio substātialis & accidētalis in hoc cōueniūt: quòd vtraq; cōstat ex actu & potētia. Sed differūt in hoc: quod in substantiali sit ens & vnū per se: in accidētali verò nō. Et radix huius diuersitatis est: quia ens & vnū per se oportet in aliquo vno tū genere & specie essentialiter esse: ac per hoc ex essentialiter actu & essentialiter potētia cōponi si cōpositū est, alioquin nō esset essentialiter in vna specie. Essentialiter aūt potētiā alicuius actus illā & solā esse constat, quæ nihil aliud est quā potētia illius, vt figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significāt, & sic de aliis. Quādocūq; aūt vnus solus actus est solæ potētiæ adunatur, vnū tātū esse interuenit secūdū illū actum: ac per hoc per se ens & vnū fit. Quādo verò duo act[us] vniūtur, duo quoq; esse necesse est fieri: ac per hoc nō per se ens, nec per se vnū, sed ens & vnū per accidēs, propterea 7. met. dicitur, quod ex duobus actibus nō fit vnū per se. Verbi gratia calidū cōstat ex calore & calefactibili: calefactibile aūt nō est tūm hoc quod significat calefactibile, i. capacitas caloris: sed est in se alteri[us] naturæ, puta ligneæ vel aqueæ. Et propterea ex calefactibili & calore nō fit per se ens & vnum: quia ex illa substrata natura, puta aqua vel ligno, & calore nō potest fieri per se ens & vnū, ponit enim vtrunq; eorū suū esse propriū: & cōsequenter duo entia cōstituūtur. Sed si calefactibile nō esset alicuius certa naturæ, sed huius tantū, quod naturaliter esset potentia ad calorē & frigus: tunc ex calefactibili & calido fieret per se vnū ens: quia ibi nullum interueniret esse, nisi caloris: calefactibile enim nullū aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ac per hoc in vnū tantū quod quid erat esse vtrunq; adunaretur, quod est esse per se ens & vnū. Et quoniā in cōpositione substātiali subiectū est ens in pura potētia: in accidētali verò ens in actu, vt dicitur in 2. de anima cōmento 4. ideo ibi fit vnū per se: hic verò vnū per accidēs. Patet ergo quòd radix quòd compositū sit per se ens & vnū, est vnitas esse: & quod nō sit per se ens vnū, est pluralitas esse: & quod vnitas & pluralitas esse attenditur secundū vnitatē & pluralitatē formæ: quia per se primò formæ cōuenit. Et propterea intolerabilis est physi. error dicentiū, in cōposito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturā cōpositionis essentialis: & illud maximū metaphysicæ principiū iā probatum, quod esse per se primo conuenit formæ, & multa alia. Vnde præclare Aristot. in 2. de anima in tex. 7. exclusit quæstionem, quomodo ex anima & corpore fiat vnum: per hoc quod ente & vno multipliciter dicto, cuius proprium est esse, actus est.

corporali: ex qua & anima intellectiua fit vnū: ita quod illud esse quod est totius compositi, est etiam ipsius animæ. Quod non accidit in aliis formis quæ non sunt subsistentes. Et propter hoc anima humana remanet in suo esse destructo corpore: [e] non autem aliæ formæ.

¶ Ad sextum dicendum, quòd secundū se cōuenit animæ corpori vniri, [f] sicut secundum se conuenit corpori leui esse sursum. Et sicut corpus leue manet quidem leue, cum à loco proprio fuerit separatum, cum aptitudine tamen & inclinatione ad proprium locum: ita anima humana manet in suo esse, cum fuerit à corpore separata, habens aptitudinem & inclinationem naturalem ad corporis vnionem.

¶ Illis prælibatis dicendū est ad rationes in oppositū. Et ad primā dicitur: quòd omne ens habet aliquod esse proprium vt proprium distinguitur contra extraneum, quia nulla res est per esse extraneum à se: non autem vt proprium distinguitur contra commune, imò nulla pars habet esse proprium hoc modo: quia qualibet habet esse commune sibi & toti dum in toto est. Ad secundam dicitur, quod stant hæc duo simul, & quod anima intellectiua suum esse composito communicet, & quod sit imperfectior separata, sicut stat cum sua independentia, quod sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quod communicare non dat perfectionem, respondetur quod communicare formaliter addit perfectionem communicanti: communicare enim non. Modo anima communicat formaliter se & suum esse composito: & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quamuis idem omnino esse habeat separata & coniuncta, non tamen eodem modo: quia coniuncta habet illud integrando humanam speciem cuius est pars: separata vero non integrādo. Et quia alio & alio modo habet: ideo mirū nō est, si perfectiorem statum habet in composito quàm extra. Attenditur enim perfectior status in modum habendi, & hinc patet ad illud quæsitum. Quare & quomodo separata est imperfecta in essendo, & compositum perfectum in essendo: hoc enim est ratione modi habendi idem esse, scilicet in integritate speciei, & absque integritate illius.

¶ Ad tertiam autem iam patet ex dictis: & quare potest remanere esse composito corrupto: quia illud esse non conueniebat primo composito, vt quod, sed formæ vt quo & vt quod. Vnde esse hominis est formæ, vt proprium: hominis vero vt communicatum, & ideo non est mirum si remanet composito, id est homine corrupto.

¶ Ad rationes contra secundum & quartum simul dicitur, quod procedunt ex malo intellectu verborum S. Tho. cum enim dicit, Sanct. Thom. in litera (quod non accidit in aliis formis) ly quod, non refert identitatem esse formæ cum composito, sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quod non est sensus, habere idem esse cum composito, non conuenit aliis formis: quoniam hoc conuenit omnibus substantialibus. Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium: vt quod non conuenit aliis formis, quoniam hoc conuenit tantum independentibus à subiecto formis, vt patet ex dictis.

¶ Ad rationes autem contra tertium dictum respondetur. Et ad primam negatur sequela, quia esse animæ non ponitur esse compositi vt proprium, sed vt communicatum, & ideo corruptio quæ est ab esse compositi non hoc facit vt esse compositi non sit, sed vt non sit compositi: ex quo enim non est proprium compositi, sequitur quod non auferetur ipso ablato, sed quod desinat ipsius esse, & cum eo cuius est proprium remaneat. In his vero quorum esse est proprium composito corrupto, compositio necesse est esse corrumpi: vt quod est proprium, & consequenter forma remanere non potest, vnde optime ratio illa infert incorruptibilitatem animæ intellectiuæ, & corruptibilitatem aliarum. Et per hoc idem patet responsio ad secundum, quia quamuis forma sit separabilis à composito, non tamen ab esse compositi: quia aut illud esse est primo compositi vt quod: & tunc cum ipso corrumpitur, & consequenter forma, nisi vt aut illud esse est primo formæ etiam vt quod: & tunc non est compositi, nisi vt communicatum, formæ verò & omnino proprium: & consequenter forma est omnino inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur à seipsa, cui per se primo conuenit illud esse: à composito autem nihil prohibet separari, propter solubilem eorum connexionem: vnde non est idem iudicium de separatione à composito & ab esse eius, quando esse non est proprium, sed vt cōmunicatū, vt in homine accidit. Quare omnia stant solida.

¶ In responsione ad sextum circa vnionem animæ intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est quid sit vnio illa. Secundum quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis multi dubitant, an sit substantia vel accidens absolutum vel respectiuum: proprium vel separabile ab anima. Si enim est substantia, ergo aliquid substantiæ animæ desinit esse in morte hominis, quando vnio illa desinit. Si accidens proprium, ergo remanet in anima post mortem, & sic anima est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio, ergo anima constituit hominem per accidens. Et si dicatur concedendo & distinguendo hoc vltimum membrum, quod illa vnio est relatio: sed animam constituere substantiam compositam per relationem contingit dupliciter, scilicet dispositiuè vel formaliter, & quod primo modo non inconuenit, & sic anima mediante vnione accidente constituit substantiam. Contra hoc est primo, quia vnio non est dispositio: sed est ipsa constitutio & integratio compositi. Secundo, quia apud S. Tho. nullum accidens tam absolutum quàm respectiuum præuenit substantiam, vnde remanet dubium quid sit illa vnio.

¶ De naturalitate autem eius pro tanto est dubium, quia si vnio naturalis est, separationis status dicitur violentus: & sic cum violentum nō sit perpetuum, erit resurrectio naturalis.

¶ Ad euidentiam primi sciendum est, quod vnio potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiam & formam, & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis vnio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur, quod quemadmodum causa efficiens distinguitur in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi, & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & eius causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est, quàm actualiter esse id quod subiectum est substantialiter, si est forma substantialis, aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam vnio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: ideo ista quæstio de causalitate formali, an sit substantia vel accidens, &c. vana est, sicut de vnione. Constat enim quod causalitas formalis est velut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis: & quod nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti: quod non est ipsa forma, nec ipsum subiectum, nec aliquod ens medium: quia esset processus in infinitum: sed est subiectum & forma in esse tali indiuisis esse: seu subiectum esse simpliciter vel secundum quid talis forma. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorum sunt causæ, quædam non, consequens est quod quibusdam formis causalitas formalis, id est hæc vnio adsit separabiliter, & quibusdā non. Nec propterea est accidens, nisi metaphorice sumendo accidens, id est, extra essentiam: & hoc in actu, quia in apti-

tudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exēplum dedit San. Tho. in tex. de esse sursum respectu ignis, hoc enim nō est accidens per accidens igni: sed proprium est sibi: quamuis impedibiliter. Et quoniam hæc communia sunt omnibus formis, conuenire quoq; est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæsitum dicitur, quod vnio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quæ est dare esse formale. Et cum dicitur, aut est substantia, vel accidens: dico quod proprie loquendo dicendum esset, quod est causalitas substantiæ. Tamen vt quærenti satisfiat, dicatur quod non significat vnam substantiam simpliciter, sed vnam in alia, scilicet formam in materia. Et ideo cum auferatur, non est opus quod desinat substantia simpliciter: sed vna substantia in alia, quod potest fieri vtraque remanente seorsum.

¶ Ad ea autem quæ naturalitatem huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, quod vnio animæ ad corpus procul dubio naturalis est. Sed non conuincit resurrectionem futuram: quamuis probabiliter eam suadeat apud S. Thom. in quarto contra Gen. cap. 79. Potest enim dici, vel vt Aui. putauit, quod vnio est naturalis animæ in sui principio: esse vero separatam, est similiter naturale post. Ita quod vterque status est sibi successiue naturalis: quemadmodum animalibus in seipsis animalificantibus, naturale est in principio viuere in vtero materno, & post extra vterum. Vel cum S. Thom. in 4. contra Gen. cap. 81. quod ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quod resurrectio est naturalis quo ad finem: quia scilicet tendit ad finem, scilicet vnionem animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri, sed supernaturalis. Et ideo de violento, & imperfecto est distinguendum: non cum Scoto in quarto, distinctio. 43. quæstio. secunda, somniante quod anima sit talis pars hominis, quod nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantum communicat: & ideo non incōuenit perpetuo impediri, & manere in statu nullam imperfectionem in ea ponente. Quoniam hoc est & contra ipsum, qui in quæstione præcedēte dixit se nō capere quod aliquid sit ens absque proprio esse, quod tamen ponit, qui animam tantum communicare se dicit composito. Et contra veritatem: quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto: alioquin natura non propter melius componeret, nec partes haberent rationem materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quod violentum est duplex. Alterum oppositum tam termino quàm viæ naturali. Alterum oppositum termino: sed non viæ naturali. Id est alterum quod est in esse, cuius oppositum esset naturale: sed tamen non habet in sua natura principium viæ ducentis ad illud esse naturale. Alterum quod est in esse, cuius oppositum esset naturale, & in natura illius est principium eundi ad tale esse: vt patet, graui retento sursum. Prima violentia non potest perpetuari: quia ponit principium viæ perpetuo impediri. Secundo autē nō inconuenit si perpetuetur: quia propriè violentia non est, vbi nullum principium perueniendi ad terminum impeditur, quamuis si esset in termino, ille status esset naturalis. Talis autē violentia est animæ separatæ: quoniam habet aptitudinē & inclinationē naturalem ad vnionem quo ad esse: non quo ad fieri. Et hoc est quod occulte sensit, Sanctus Thomas dum dixit, quod resurrectio est naturalis secundū finē, & nō secundum principiū actiuū, & consequenter nec passiuum: quia omni potentiæ passiuæ naturali respondet actiua naturalis. In hoc enim manifestè patet, quod separatæ animæ vnio secundum esse est naturalis, sed secundum suum fieri est supernaturalis. Quia tamen rationabile est, quod nec etiam talis imperfectio à prima causa in tam nobili natura perpetuo permittatur: probabilis ratio resurrectionis fidei suffragatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiuum principium non multiplicetur secundum multiplicationem corporum, sed sit vnus intellectus in omnibus hominibus. Nulla enim substantia immaterialis multiplicatur secundum numerum in vna specie [e]. Anima autem humana est substātia immaterialis. Non enim est composita ex materia & forma, vt supra ostensum est [e]. Non ergo sunt multæ in vna specie, sed omnes homines sunt vnius speciei. Est ergo vnus intellectus omnium hominum.

2 ¶ Præterea, Remota causa remouetur effectus. Si ergo secundum multiplicationem corporum multiplicarentur animæ humanæ, consequens videretur quod remotis corporibus multitudo animarum non remaneret, sed ex omnibus animabus remaneret aliquod vnum solum. Quod est hæreticum. Periret enim differentia præmiorum & pœnarum.

3 ¶ Præterea, Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo, intellectus meus est quoddā indiuiduū, & similiter intellectus tuus. Particularia enim sunt quę differūt numero, & cōueniunt in vna specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modū recipiētis. Ergo species rerū in intellectu meo & tuo reciperētur indiuidualiter. Quod est cōtra rationē intellectus, qui est cognoscitiuus vniuersalium.

4 ¶ Præterea, Intellectū est in intellectu intelligēte. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet quod aliud sit intellectum à me, & aliud sit intellectum à te: & ita erit indiuidualiter numeratum & intellectum in potentia tantum, & oportebit abstrahere intentionem communem ab vtroque: quia à quibuslibet diuersis contingit abstrahere aliquod commune intelligibile. Quod est contra rationem intellectus: quia sic non videretur distingui intellectus à virtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, quod sit vnus intellectus omnium hominum.

5 ¶ Præterea, Cū discipulus accipit sciētiam à magistro, non potest dici quod scientia magistri generet scientiam in discipulo: quia sic etiam scientia esset forma actiua, sicut calor, quod patet esse falsum. Videtur ergo quod eadem numero scientia, quæ est in magistro, cōmunicetur discipulo. Quod esse non potest, nisi sit vnus intellectus vtriusque. Videtur ergo quod sit vnus intellectus discipuli & magistri, & per consequens omnium hominum.

6 ¶ Præterea, Aug. * dicit in lib. de quantitate animæ. Si plures tantum animas humanas dixerō, ipse me deridebo. Sed maxime videtur anima esse vna quantum ad intellectum. Ergo est vnus intellectus omnium hominum.

Lib. de quātitate animæ. ca. 22. ad finem. tom. 1.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo physic. * quod sicut se habent causæ vniuersales ad vniuersalia, ita se habēt causæ particulares ad particularia. Sed impossibile est quod vna anima secundum speciem sit diuersorum animalium secundum speciem. Ergo impossibile est, quod anima intellectiua vna numero sit diuersorum secundum numerum.

Lib. 2. Physic. tex. 38. to. 2.

CONCLVSIO.

¶ Intellectiuum principium vnum in omnibus esse est impossibile, sed multiplicatur ad corporum multiplicationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod intellectum esse vnum omnium hominum omnino est impossibile. Et hoc quidem patet si secundum Platonis sententiam homo sit ipse intellectus. * Sequeretur enim, si Sortis & Platonis est vnus intellectus tantum, quod Sortes & Plato sint vnus homo: & quod non distinguantur abinuicem, nisi per hoc quod est extra essentiam vtriusque: & erit tunc distinctio Sortis & Platonis non alia quàm hominis tunicati & cappati, quod est omnino absurdum. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, si secundum sententiam Aristotelis * intellectus ponatur pars seu potentia animæ, quæ est hominis forma. Impossibile est enim plurium numero diuersorum esse vnam formam: sicut impossibile est, quod eorum sit vnum esse. Nam forma est essendi principium. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, quocunque modo quis ponat vnionem intellectus ad hunc & ad illum hominem. Manifestum est

Lib. 3. de anima tex. 51. & li. 1. tex. 25. & 26. tom. 2.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum secundum.

Titulus clarus est contra Auerroim directè motus.

¶ In corpore vnica est conclusio negatiuè respondens quæsito: impossibile est intellectum, quo intelligimus esse vnum in omnibus. Et probatur tripliciter. Primo in via Platonis. Secundo in via Aristote. Et tertio simpliciter.

¶ Quo ad primum, ducitur ad impossibile: Si intellectus esset vnus, Sortes & Plato essent vnus homo numero essentialiter. tenet sequela, quia apud Platonem ipsa anima est homo.

¶ Quo ad secundum ostensiue: impossibile est plura numero habere vnum esse numero: ergo impossibile est pluriū numero esse vnam formam numero. Probatur: quia forma est essendi principium, ergo nō potest esse vnus intellectus, & tenet sequela hæc: quia intellectus est potentia animæ, quæ est forma substantialis hominis apud Aristotelem.

¶ Quo ad tertium ducitur ad impossibile sic. Si intellectus esset vnus in omnibus, omnes homines essent vnus intelligens, & vnum numero haberent intelligere, respectu eiusdem intelligibilis: hoc est impossibile: ergo. Consequentia quo ad primam partem probatur: quia vnitas operantis attenditur penes vnitatem principalis agentis: constat autem quod intellectus est principale inter omnia quæ sunt in homine, & quæ faciunt ad intelligere: quia omnia sibi obediunt. Assumptum vero manifestatur ex differentia inter agens principale & instrumentale, in hoc, quod est dare vnitatem & pluralitatem operantis: quoniam vnitas, vel pluralitas operantis attenditur penes vnitatem & pluralitatem agentis principalis. Quo ad secundam verò partē probatur consequentia sic, pluralitas operationis in eodem operante respectu eiusdem obiecti, aut est ratione pluralitatis organorum, aut ratione plurium formarum: sed neutrum hic potest dici, ergo. Maior hæc quo ad primam partem manifestatur ex supradicta differentia: quo ad secundam vero, quia contingit idem pluribus formis plures actiones elicere: sufficientia autem disiunctiue relinquitur per se nota. Minor verò quo ad primam partem probatur: quia intelligere nullo exercetur organo. Quo ad secundā vero, quia vnica tantum in vno intellectu est forma vnius intelligibilis, scilicet species abstracta à phantasmatibus: non phantasmata ipsa. Quod probatur: quia ex phantasmatibus eiusdem speciei nō abstrahitur nisi vna species, quod manifestatur in singulis hominibus: in vno enim & eodē homine nullus ponit abstrahi plures species à pluribus phantasmatibus eiusdē. Et hinc cōcluditur corollariè, quod intolerabilis sit error Auerrois, qui propter pluralitatē phantasmatū in hoc & in illo, posuit plurificari intellectiones, & tenet sequela: quia illa non sunt formæ intellectus: sed obiecta quodammodo, vt colores respectu visus.

365 4

¶ Circa hanc rationē aduerte, quòd Auerroistæ sunt diuisi. Quidā enim adeo insaniunt, vt concedāt conclusionem secundū rem: dicentes Sortis & Pla. esse non solum vnum intellectū, & vnā speciem intelligibilem, si species acceptatur, sed vnū numero intelligere subiectiue: plura verò obiectiue quodāmodo ex parte, scilicet phantasmatū. Quidā verò ipsi Auerroi consentiētes, ponunt aliā esse intellectionē Sortis, aliam Plat. quamuis vnum ponant intellectum & speciē intelligibilē in vtroque. Vtrique tamē eodē modo respōdent: in hoc tantum differētes, quod dicta illorū applicantur ad actum primum, & secundum: istorum vero ad actū primum tantū. Dicunt ergo, quod ex pluralitate phantasmatū prouenit pluralitas operationis: vel simpliciter apud secūdos: vel secundū quid apud primos. Quomodo autē hoc accidat nesciunt dicere: nisi quod quicquid est in intellectu, est vnū & multiplex, vnū ex parte intellect[us]: multiplex ex parte qua respicit phātasmata istius & illius. Vnū inquantū est in se: est multiplex inquantū est verū, secundum adæquationem, aut inadæquationē ad phantasmata. Et hāc multiplicitatem dicūt sufficere ad hoc quod Sortis & Plat. sit diuersum intelligere simpliciter, vel secundū quid. Quoniam id quod est intellect[us], cōtinuatur Sorti, & Pla. ex hac parte: qua est multiplex, & nō ex illa parte qua est vnum. Sed cōtra hos latior habēdus esset sermo quā loc[us] iste exigat: & aut in tertio de anima, aut in speciali tractatu hoc faciemus, Deo cōcedente. Nunc autē aduertendum est, quod S. T. non disputat hic contra primos: quia cōtra Auerroim agebat: cui illorum opinio repugnat, vt patet in cōmento 5. tertij de anima: vbi vult potentiā phantasmatum esse actiuam respectu intētionis intellectæ, quod saluari nō potest in esse vero, nisi addatur alia fatuitas, quod esse relatiuum habet per se motorē. Secunda horū responsio, quæ ex Auerroi sumpta est, præuisa, & exclusa est à San. Tho. in hoc, quod dixit, quod actio vnius agentis non multiplicatur nisi duobus modis, Notātes enim (Auerroi.)

enim dixit actio, id est operatio ex parte operantis, id est secundum quod exit ab operante: quoniam quamuis ab eadem forma numero, quę est vna in se, & multiplex in respectu, possint inferri multæ passiones eiusdem rationis secundum diuersitatem simul patientium, vt patet cũ multa simul calefiũt ab vno calido: vnõ tamen sit a multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc quod sint multæ calefactiones actiones: Nisi forte recurratur ad diuersitatem partium caloris calefacientis. Sed hoc facile subtrahitur si ponamus tale agens esse indiuisibile. Tunc enim actio necessario est vna, quamuis passiones sint plures: cum ergo intellectus sit impartibilis, ex hoc quod species intelligibilis est multiplex, secundum respectum ad diuersa phantasmata, non potest saluari pluralitas intellectionis. Tum quoniam ista pluralitas est pluralitas operationis ex parte operantis cum sit actio immanens & non transiens in aliquid extra. Tum quoniam Sortes intelligit vt operans, & habet se ad intellectionem, vt ex quo oritur intellectio: & non vt passum seu materia ad quam terminatur: vt experimur in nobis. Et propterea dixit Sanctus Thom. quod nisi ponatur quod phantasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorum diuersitate inferri diuersitas actionis. Sed isti sunt sine ratione loquentes: quare omittamus eos: non enim sunt digni de quibus hic verba fiant.

enim, quòd si sit vnum principale agens & duo instrumenta, dici poterit vnum agẽs simpliciter, sed plures actiones. Sicut si vnus homo tangat diuersa duabus manibus, erit vnus tangens, sed duo tactus. Si vero econuerso instrumentum sit vnum, & principales agentes diuersi, dicentur quidem plures agentes, sed vna actio. Sicut si multi vno fune trahant nauem, erunt multi trahentes, & vnus tractus. Si vero agens principale sit vnum, & instrumentum vnum, dicetur vnum agens, & vna actio. Sicut cum faber vno martello percutit, est vnus percutiens, & vna percussio. Manifestum est autem, quod qualitercunque intellectus seu vniatur in copuletur vel huic vel illi homini, intellectus inter cætera, quæ ad hominẽ pertinent, principalitatem habet. Obediũt enim vires sensitiuæ intellectui, & ei deseruiunt. Si ergo poneretur quod essent plures intellectus, & sensus vnus duorũ hominũ, puta si duo homines haberent vnũ oculũ, essent quidẽ plures vidẽtes, sed vna visio. Si vero intellectus est vnus (quantumcũque diuersificẽtur alia, quibus omnibus intellectus vtitur, quasi instrumẽtis) nullo modo Sortes & Plato poterũt dici nisi vnus intelligens. Et si addamus, quod ipsum intelligere, quod est actio intellectus, non fit per aliquod aliud organum, nisi per ipsum intellectum, sequetur vlterius, quòd sit & agens vnum, & actio vna, id est, quod omnes homines sint vnus intelligens, & vnum intelligere, Dico autem respectu eiusdem intelligibilis. Posset autem diuersificari actio intellectualis mea & tua per diuersitatem phantasmatum: quia scilicet aliud est phantasma lapidis in me, & aliud in te: si ipsum phantasmata secundum quod est aliud in me, & aliud in te, esset forma intellectus possibilis: quia idem agens secundum diuersas formas producit diuersas actiones, sicut secundum diuersas formas rerum respectu eiusdem oculi sunt diuersæ visiones. Sed ipsum phantasma non est forma intellectus possibilis, sed species intelligibilis, quę à phãtasmatibus abstrahitur. In vno autem intellectu à phantasmatibus diuersis eiusdem speciei non abstrahitur nisi vna species intelligibilis. Sicut in vno homine apparet, in quo possunt esse diuersa phantasmata lapidis: & tamen ab omnibus eis abstrahitur vna species intelligibilis lapidis, per quam intellectus vnius hominis operatione vna intelligit naturam lapidis non obstante diuersitate phantasmatum. Si ergo vnus intellectus esset omnium hominum: diuersitates phantasmatum, quæ sunt in hoc & in illo, non possent causare diuersitatem intellectualis operationis huius, & illius hominis, vt Commenta. * fingit in 3. de Anima. Relinquitur ergo, quod omnino impossibile, & inconueniens est, ponere vnum intellectum omnium hominum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet anima intellectiua non habeat materiam ex qua sit, sicut nec angelus: tamen est forma materiæ alicuius, quod adgelo non conuenit. Et ideo secundum diuisionem materiæ sunt multæ animę vnius speciei: multi autem Angeli vnius speciei omnino esse non possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quod vnumquodque hoc modo habet vnitatem, quo habet esse: & per consequens idem est iudicium de multiplicatione rei, & de esse ipsius. Manifestum est autem, quod anima intellectualis secundum suum esse vnitur corpori, vt forma: & tamen destructo corpore remanet anima intellectualis in suo esse. Et eadem ratione multitudo animarum est secundum multitudinem corporum, & tamen destructis corporibus remanent animæ in suo esse multiplicatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod indiuiduatio intelligentis, aut speciei, per quam intelligit, non excludit intelligentiam vniuersalium: alioquin, cum intellectus separati sint quædam substantiæ subsistentes, & per consequens particulares: non possunt vniuersalia intelligere. Sed materialitas cognoscentis & speciei, per quam cognoscitur, vniuersalis cognitionem impedit. Sicut enim omnis actio est secundum modum formæ, qua agens agit, vt calefactio secundum modum caloris: ita cognitio est secundum modum speciei, qua cognoscens cognoscit.

406

Comment. ¶ Circa dicta Sanct. Thomæ hic est vnum aliud dubiũ. Quomodo, scilicet, est possibile quod in vno homine sint diuersa phãtasmata eiusdem speciei, cum duo accidentia eiusdem speciei non possint simul in eodem esse: Ad hoc quamuis possit dici, quod in litera non dicitur quod sint simul, & cõsequenter potest intelligi, quod sunt successiue: intentio tamen literæ obstat: quia intendit contra Auerroim, quod à diuersis phantasmatibus eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi vna species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quod ex multis phantasmatibus successiue non generatur nisi vna species: quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus nõ fit nisi vna cauatio lapidis, vltima in virtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, quod duo phantasmata esse eiusdem speciei contingit dupliciter: vel id repræsentando tantum, vel in essendo & repræsentando: & quod prima possunt esse simul in eodem, alia vero non. Exemplum primorum: phãtasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phantasmata vnius, & eiusdem lapidis. Et quoniam à phantasmatibus secundum repræsentatam naturam fit abstractio speciei, ideo Sanctus Thomas vtens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter vocauit phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiua: & posuit ea simul in eodem, vt phãtasmata duorum lapidum. Loquitur ergo de eis in repræsentando, non in essendo. Non enim videtur eiusdem rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatem indiuidualem & illam: nisi quis dicat, quod indiuiduatio phantasmatis est repræsentatiua indiuiduationis obiecti. Et tũc oporteret dare tertiam responsionem, dicendo, quod quamuis phantasmata sint simul & eiusdem speciei, non tamen in eadem parte subiecti. Veruntamen secunda responsio videtur probabilis, quoniam indiuiduatio phantasmatis Sortis, ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repræsentatæ, se tenere videtur: & consequenter ipsa natura phantasmatis proprietatem indiuidualem Sortis repræsentat, ac per hoc diuersorum indiuiduorum diuersa secundum naturã phantasmata sunt: & consequenter distinguuntur specie. Et confirmatur hoc, quia alioquin cogitatiua non posset forte directe cognoscere intentiones indiuiduales omnium.

Annot. ¶ In responsione ad secũdum aduerte primò, quod quemadmodũ corpus nõ est causa animæ, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua fit: ita nõ est causa vnitatis & multitudinis earum, sed occasio & materia in qua. Et in hoc stat responsio San. T. vnde minor propriè loquẽdo negatur. Vel distinguatur de vera causa & occasione: à vera enim causa rẽ depẽdere oportet. Aduerte secundo tu Thomista, quod San. Tho. loquitur hic de vnitate & multiplicatione numerali: & dicit idem esse iudicium de esse rei, & illius vnitate, & multiplicatiõe. Et fundamentũ huius est ex quarto metaphy. quod ens & vnũ dicũt eandem naturã. Nec refert vtrum illud ens sit specifica, aut numeralis res: quemadmodum enim idem est homo, & ens homo, & vnus homo, &c. Ita si Sortes, & ens Sortes, & vnus Sortes, & diuersus Sortes: & in proposito sic est hęc anima, hæc vna anima, hęc diuersa anima. Nec ab alia causa pẽdet hæc anima: & ab alia vnitas eius: & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cum eandem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optime infertur in litera, quod quia ens quod est anima, non pendet à corpore, quod nec vnitas eius, nec multiplicatio pendet à corpore. Et tu infer, quod quia Sortes non est Sortes quantitate, sed substantia formaliter: ergo nec vnus numero, nec diuersus numero quantitate formaliter: alioquin esset doctrina hæc, aut ratio tario priuilegio singularis dicetur.

¶ In responsione ad tertium diligenter aduerte primo, quod Sanct. Th. inchoat ab immaterialitate absolute: sed postmodum descendit ad immaterialitatem talem, scilicet per abstractionem à materia: quia ex primo species intelligibilis habet, quod sit ratio intelligendi absolute: ex secundo verò quod sit ratio intelligendi vniuersale tantum, id est, quod quid erat esse rei: ita quod non singularitatem eius, & hoc directe ad mentem. Vnde non docet, quod species immaterialis est species quidditatis tantum: sed quod species sit immaterialis, scilicet per abstractionem à materialibus phantasmatibus & singularibus, vt patet literam diligenter inspicienti. Hoc autem dico, ne quis putet oblitum San. Thomam eorum quæ supra docuit de angelis.

¶ *Num singularitas obstet intelligibilitati.*

¶ Aduerte secundo, quòd Auerroistæ responsionem hanc infitiantur, dicentes, quod Auerrois non intendit, quod singularitas impediat intellectionem, sed diat intellectionem, vt dicipiendo singulare, vt distinguitur contra vniuersale: omnes intelligentes sale in prædicando: quoniam optime nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit quod singularitas, vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo, si inueniretur vniuersalis in essendo, vt Plato finxit. Et ratio huius est: quia quod est hoc modo particulare, non totum in se habet naturam, sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat respondere.

¶ Ad hoc est dicendum, quod obiectio ista supponit quoddam falsum, scilicet quod singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam sciendum, quod secundum veritatem intentio Auerrois est, non quod singularitas, sed quod singularitas materialis impedit intellectionem, & in hoc conueniunt. Sed putat ipse, quod quęcunque sunt singularia per diuisionem naturæ specificæ, in eis sunt singularia materialia: quia materialium proprietas est esse multa vnius speciei: ac per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares, eo scilicet modo quo ista entia materialia sunt particularia, & consequenter impediretur intellectio.

¶ Sanctus Thomas autẽ, quia in responsione ad primum iam euacuauerat hoc fundamentum, ponens tertium genus singularium: ita quod singularium quædam sunt tota natura specifica, & ista non multiplicantur numeraliter, sed sunt velut vniuersalia in essendo: quę manifestum est nõ officere intellectioni: & hęc sunt intelligentię. Quædam sunt participantia naturam specificam: quia quædam multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædam sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione conditionum materialium, quoniam per separationem à materia fit intellectio: quædam verò sunt immaterialia, & ista non impediunt intellectionem: quia non ratione singularitatis: nec ratione materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificę: quia vtrunque, scilicet participatum & participans est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quod autem diuisio naturæ talis possit fieri, & esse absque materia, multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc Sanctus Thomas, quoniam impossibilem posuit multiplicationem absque materia, id est absque receptiuo, vt patet ex essentialis in doctrina sua.

¶ *Num intellectum oporteat esse vnum.*

¶ In responsione ad quartum aduerte, quod loquentes in aere, Instat Auerrois tes, hanc responsionem non euacuare vim argumenti Auerrois, quoniam æquiuoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic, hic vero respondet de vnitate rei intellectæ, dũ dicit, quod siue intellectus sit vnus, siue multiplex, semper id quod intelligitur, est vnũ: puta quidditas lapidis. Vnde vis rationis in hoc stat, intellectũ lapidis est vnũ: ergo intellectus est vnus. Antecedens patet: quia si multiplicaretur, esset intellectũ in potẽtia. Consequentia probatur: quia intellectum, aut sumitur pro esse reali quod ponit in intellectu, scilicet esse speciei intelligibilis vel actus intelligendi: aut pro esse diminuto aliquo obiectiuo: quo scilicet formale obiectum dicitur intellectum, quicquid sit illud esse. Et vtroque modo oppositum consequentis infert oppositum antecedentis, scilicet multa eius denominationis, ergo intellectum in eis non est vnũ secundum esse subiectiuum, sed multiplex numero, vt patet. Et similiter secundum esse obiectiuum: quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationem numeralem rationum intelligibiliũ, in quibus relucet: cuilibet enim speciei in intelligibili respondet obiectum proprium, relucẽs in illius relucentia, quod non alterius.

¶ Ad hoc est dicendum, quod responsio intendit de intellecto vt sic: nec in æquiuoco laboratur, sed formale intelligitur. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod cum natura lapidis non inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiam terminari ad lapideitatem existentem in hoc. Et quia scientia non est de singularibus vt sic, non terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc: sed absolute, id est ad ipsam: non ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas secundum se singularitatibus, non habet penes quid multiplicetur: consequẽs est quod lapideitas vt terminat actum intellectus, sit vna non solum formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali enim vnitate intelligitur illa propositio, intellectum oportet esse vnum. Verum quoniam lapideitas vt intellecta, dupliciter dicitur: scilicet lapideitatem, & esse cognitum. Si de esse reali loquamur, esse cognitum nullũ addit supra lapideitatem, nisi esse phantasmatum in quibus substinetur, & intelligibilium specierum quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiecti in intelligente: sed de hoc in præcedente articulo tractauerat San. Tho. Si vero de esse obiectiuo est sermo, tunc secundum veritatem quum tale esse non sit nisi esse relatiuum relatione rationis: vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum nihil addit nisi relationem rationis, quo intelligitur terminus visionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici potest. Secundum enim tenentes, in vno termino relationem eiusdem rationis non multiplicari, quantumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quod quamuis ex parte plurium specierum intelligibilium in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis, ex parte tamen lapideitatis est vna repræsentatio: quia est vnum repræsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est vnum simile vnica similitudine mille albis. Et hæc est opinio Sancti Thomæ, ideo apud ipsum lapideitas est vnum intellectum omnino & per priuationem omnis differentiæ numeralis & per positionem vnius numero esse relatiui quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt vnum vel plures ponere intellectus, quia nec illa vnitas negatiua, nec ista positiua variatur propter pluralitatem intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum verò ponentes relationem plurificari plurificato altero termino, dupliciter dici potest. Primo, quòd quia omnes relatiões eiusdem rationis in vno termino se habent vt vna, ideo simpliciter cõceditur, quod lapideitas est vnum obiectum numero in esse obiectiuo: quemadmodũ Sortes dicitur vnum simile multis consimilibus: quãuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secundo potest dici, quod quia in obiecto res ipsa est terminus cognitionis, esse vero obiectiuum est cõditio sine qua non: nõ inconuenit concedere quod intellectum lapidis apud diuersos intellectus sit vnum & multiplex, vnum secundum rem quæ terminat cognitionem, multiplex secundum conditionem sine qua non. Ex hoc enim non sequitur quòd intellectum lapidis plurificetur numero in me & in te, sed quod conditio eius sine qua non multiplicetur: quia intellectum quidem est vnum per negationem omnis numeralis differentiæ: & tamen habet multos respectus eiusdem rationis ad multos intellectus. Et sic patet, quod ex vnitate intellecti vt intellectum, & obiectiue, non sequitur vnitas intellectus: sed bene sequeretur ex vnitate intellecti secundum esse subiectiuum in intellectu: & si sic, esset necessario vnũ, cuius oppositum patuit in præcedẽti responsione.

Manifestum est autẽ, quod natura communis distinguitur, & multiplicatur secundum principia indiuiduantia, quæ sunt ex parte materiæ. Si ergo forma, per quã fit cognitio, sit materialis, non abstracta à cõditionibus materiæ, erit similitudo naturę speciei, aut generis secundũ quod est distincta & multiplicata per principia indiuiduantia. Et ita non poterit cognosci natura rei in sua communitate. Si vero species sit abstracta à conditionibus materiæ indiuidualis, erit similitudo naturæ absque iis quę ipsam distinguunt & multiplicãt. Et ita cognoscetur vniuersale. Nec refert quantum ad hoc, vtrum sit vnus intellectus vel plures: quia si etiã esset vnus tantum, oporteret ipsum esse aliquem quendam, & speciem per quam intelligit esse aliquam quandam.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd siue intellectus sit vnus, siue plures, id, quod intelligitur, est vnũ. Id enim, quod intelligitur, nõ est in intellectu secundum se, sed secundum suam similitudinẽ. Lapis enim non est in anima, sed species lapidis, vt dicitur in 3. de Anima. * & tamen lapis est id quod intelligitur, non autem species lapidis, nisi per reflexionem intellectus supra seipsum: alioquin scientiæ nõ essent de rebus, sed de speciebus intelligibilibus. Contingit enim eidem rei diuersa secundum diuersa formas assimilari. Et quia cognitio fit secundum assimilationem cognoscentis ad rem cognitam: sequitur quod idem à diuersis cognoscentibus cognosci contingit, vt patet in sensu. Nã plures vident eundem colorem secundum diuersas similitudines. Et similiter plures intellectus intelligunt vnam rem intellectam, Sed hoc tantum interest inter sensum & intellectum secundũ sententiam Arist. * quia res sentitur secundum illam dispositionẽ, quam extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei quæ intelligitur, est quidem extra animam, sed non habet illum modum essendi extra animã secundum quem intelligitur. Intelligitur enim natura communis, exclusis principiis indiuiduantibus: non autem hunc modum essendi habet extra animam. Sed secundum sententiã Platonis res intellecta, eo modo est extra animam quo intelligitur. Posuit enim naturas rerum à materia separatas.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd scientia alia est in discipulo, & alia in magistro. Quomodo autem causetur, in sequentibus ostendetur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. intelligit animas non esse plures tantum, quin vniantur in vna ratione speciei.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiã differentes, s. sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile non sunt vnius substantiæ. Sed anima intellectiua est incorruptibilis, aliæ vero animæ, scilicet sensitiua & nutritiua, sunt corruptibiles, * vt ex superioribus patet. Ergo in homine non potest esse vna essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.

2 ¶ Si dicatur quòd aĩa sensitiua in homine est incorruptibilis, contrà, Corruptibile & incorruptibile differũt secundũ genus: vt dicitur in 10. Met. * Sed anima sensitiua in equo & leone, & aliis brutis animalibus est corruptibilis, Si igitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdem generis anima sensitiua in homine & bruto. Animal autẽ dicitur ex eo quòd habet animã sensitiuam, Neque ergo anima erit vnum genus commune hominis & aliorũ animalium. Quod est inconueniens.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in li. de gen. * animalium, quòd embrio prius est animal quã homo. Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ. Est enim animal per animam sensitiuã, homo vero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est vna essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ.

4 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 8. Met. * q genus sumitur à materia, differentia verò à forma. Sed rationale, quod est differentia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal vero dicitur ex hoc, q habet corpus animatum anima sensitiua. Anima ergo intellectiua comparatur ad corpus animatum anima sensitiua, sicut forma ad materiam. Nõ ergo anima intellectiua est eadem per essentiam cum anima sensitiua in homine, sed præsupponit eam sicut materiale suppositum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de eccl. * dog. Neque duas animas esse dicimus in homine vno, sicut Iacobus, & alij Syrorum scribunt vnam animalem, qua animatur corpus, & immixta sit sanguini, & alteram spiritualẽ, quę rationi ministret. Sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificat, & semetipsum sua ratione disponit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima non vt motor, sed vt forma vniatur corpori, impossibile est in homine esse plures animas. sed vna tantum est anima intellectiua, quæ sensitiuæ & vegetatiuæ, & intellectiuæ officio fungitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Plato * posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiam secundum organa distinctas.

211 *2. cõtra g. 58. & de ani. criic. 11 Et quol. 1. quæst. 4. ar. 1. et quo 11. ar. 5. et opu. 3. c. 90 91. & 62. 67. Q. 75. ar. 6*

Li. 10. Met. tex. 26. t. 5

Li. 2. ca. 3. tom. 4.

Li. 8. Met. tex. 6. 10. 3.

Li. de Eccl. dog. c. 15. in prin. tom. 3 inter opera Aug.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ De animarum tantum pluralitate, non omnium formarum substantialium inquirens, in forma tria facit. Primo tractat opinionem Platonis. Secundo respondet quæsito negatiue. Tertio ostẽdit modum suæ positionis.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primo refert Platonem tenere partem affirmatiuam: s. tres animas distingui essentia & loco, secundo in quo Arist. eũ arguerit, s. quo ad sensitiuam & vegetatiuam propter animalium partes decisas, vitam vtranque habentes. quo ad intellectiuam vero sub dubio reliquit quo ad locum. Tertio quomodo opinio Platonis potest sustineri, & quomodo non: quia ponẽdo vnionem animę vt motoris tantum potest, vt formæ substantialis nequaquam, vt probabitur.

¶ Quo ad secũdum conclusio responsiua. Eadem numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua: probatur tripliciter. Primo, quia si essent plures animæ in eodem, illud non esset vnũ simpliciter, probatur sequela tripliciter. Primo ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formæ. Tum quia ab eodem res habet esse & vnitatem. Tum à posteriori: quia ea, quæ denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter: vt homo albus. Secundo ex argumentatione Arist. cõtra Platonem 7. Meta. tex. 20. Tertio ex argumentatione eiusdem in primo de Anima. tex. 90. omnia clara sunt in textu.

Ita refert. Arist. lib. 1. de anima: tex. 90 Et lib. 3. tex. 41. tom. 2.

Annot. ¶ Circa hanc conclusionẽ & sequentes aduerte, quòd rationes istæ cõmuniter arguunt: & non solum contra pluralitatem animarum: sed vniuersaliter formarũ substantialium in eodem. Vnde non quantum ad cõclusionem huius artic. sed simpliciter in sua communitate, vt se extendunt ad inferendam vnitatẽ formę in composito impugnantur à Sco. In 4. di. 11. q. 3. Et contra hanc primã rationẽ dicit duo. Primo, quod falsum est quod vnum esse fit ab vna sola forma. Nescio, inquit, istã fictionẽ, quod esse sit superueniens essentiæ, sed esse diuiditur in simplex & compositũ, quemadmodum ens. Secundo, quod compositum ex pluribus formis constat ex vltima forma, & cõposito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu & propria potentia, & sic totale esse compositi est ab vna forma cõpletiue, cum quo stat quod sit ex formis præuiis incomplete. Sed hæc responsio tripliciter deficit. Primo, quia non intelligit rationem Sancti Thomæ, quam affert. respondens namque primo dicto loquitur de esse actualis existentiæ, & Sanctus Thomas, vt patet in textu, loquitur de vni-

de vni.

de vnitate entis simpliciter, quod primo attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse vnitatem, quamuis vnitas esse actualis existentiæ, & essentiæ se consequatur. Secundo, quia, vt alibi probatum est, in omni re citra Deum existentia distinguitur realiter ab essentia, & necessario est simplex, quāuis ab ipso nesciatur: sed hoc est præsenti negotio impertinēs. Tertio deficit ex illa communi caligine, qua naturam entis & vnius per compositionem non vident, & tamen in eius principijs fatentur, dum quotidie resonamus quod ex duobus existentibus in actu non potest fieri vnum per se ens, sed ex actu & potentia. Nec est alia causa quærenda: & tamē cum hæc applicanda sint, ad glossas venitur, operientes positam patulam veritatē. Ideo namque ex actu & actu nō potest ens nisi per accidens cōstitui: quia quilibet actus, quantumcunque imperfectus, naturā quandam & quod quid erat esse constituit: ponit enim vel quid, vel quale, vel quantum, &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunque imperfectis, constat non fieri vnum per se. Nihil enim refert an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc quòd nō possit cum alia vnum per se facere. Quoniam hoc repugnat non ex perfectione quidditatis, sed ex hoc quod in se quædam quidditas est. Ex quibusque namque duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, quòd fiat vnum: quāuis vna magis repugnet quàm altera ex proprijs. Ex potentia vero & actu ideo manifeste fit vnum, quia potentia vt sic, nullam naturam aut quidditatem ponit. non enim ponit quid, aut quale, aut quantum, sed hoc tantum quod potentiale est respectu talis naturę. Actu vero naturam secum aut formaliter, aut causaliter, causalitate tamen formali, afferente, non nisi vnū quod quid erat esse constitui potest ex eo & tali receptiuo. Et propterea nō oportet quærere, quomodo ex actu & potentia fiat vnum. Sed si res illa quæ est potentia aliam ponit naturam, & non est potentia tantum, iam componitur res non ex actu & potentia tantum, sed ex actu & actu, & consequenter non fit ens ex tali compositione, nisi per accidens. Nec oportet aliam quærere causam. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponunt compositum per se ens constare ex actu & potentia cōstante ex actu & potentia. est enim implicatio in adiecto: quoniam est ponere quòd fiat ex duobus actibus, & quòd fiat non ex per se potentia: quoniam accidit præcedenti composito talis potentia: est enim præter eius rationem, vt patet. Nec posset reddi ratio, quare magis fit per se vnum ex anima & corpore, quàm ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine. sunt enim proprius actus, & propria potentia. Et super hoc fundatur ratio S. Th. quæ vnitatem entis ex vnitate formæ probat: quia alioquin vnum ens non esset.

¶ Secunda ratio, Si dicerent diuersas formas, aut per accidēs esset prædicatio, aut in secundo modo dicendi per se: sed neutrū horum est, sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicūt eandem animam. Conditio-

Comment.

quibus diuersa opera vitæ attribuebat, dicens vim nutritiuam esse in hepate, concupiscibilē in corde, cognoscitiuā in cerebro. Quā quidē
Lib.3. tex. 41. et sequent. 1. 2. opinionem Arist.* reprobat in lib. de Anima, quantū ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc quod in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniūtur diuersæ operationes animę, sicut sensus & appetitus. Hoc autem nō esset, si diuersa principia operationū animę tanquā per essentiā diuersæ, diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrum sit separata ab alijs partibus animę solum ratione, an etiam loco. Opinio autē Platonis sustineri vtique posset, si
372 poneretur, quòd anima vnitur corpori, non vt forma, sed vt motor, vt posuit Plato [c]. Nihil enim inconueniens sequitur, si idem mobile à diuersis motoribus moueatur, pręcipue secundum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam: omnino impossi-
D. 650. bile [d] videtur, plures animas per essentiam
215 differētes in vno corpore esse. Quod quidē triplici ratione manifestari potest. Primo quidem, quia animal non esset simpliciter vnum,
510 cuius essent animæ plures [e]. Nihil enim est simpliciter vnum nisi per formam vnam, per quam habet res esse. Ab eodem enim habet res quòd sit ens, & quòd sit vna. Et ideo ea quę denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, sicut homo albus. Si igitur homo ab alia forma haberet quòd sit viuum, scilicet ab anima vegetabili: & ab alia forma quòd sit animal, scilicet ab anima sensibili: & ab alia quòd sit homo, scilicet ab anima rationali: sequeretur quòd homo non esset vnum
Lib.3. tex. 20. 10.3. simpliciter, sicut & Aristote. argumentatur contra Platonem in 3. meta. quòd si alia esset idea animalis, & alia bipedis, non esset vnum
Lib. 1. de anima tex. 90. 10. 2. simpliciter animal bipes. Et propter hoc in 1. de Anima * contra ponentes diuersas animas in corpore, inquirit quid contineat illas, id est quid faciat ex eis vnum. Et non potest dici, quòd vniātur per corporis vnitatem: quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, quàm econuerso. Secundo hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ enim sumuntur à diuersis formis, prędicantur adinuicem: vel per accidens, si formę non sint adinuicem ordinatę, puta cum dicimus quòd album est dulce: vel si formæ sint ordinatæ adinuicem, erit prædicatio per se in secundo modo dicendi per se: quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus quòd corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit à qua aliquid dicitur animal, & à qua aliquid dicitur homo, sequeretur quòd vel vnum horum non possit prædicari de altero nisi per accidēs, si istæ duę formæ adinuicem ordinem non habent: vel quod sit ibi prædicatio in secundo modo dicendi per se, si vna animarum sit ad aliam præambula. Vtrunque autem horum est manifestè falsum: quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens: homo autem non ponitur in diffinitione animalis, sed econuerso. Ergo oportet eandem formam esse per quam aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non verè esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertio apparet hoc esse impossibile, per hoc quod vna operatio animæ cum fuerit intensa, impedit aliam. Quod nullo modo cōtingeret, nisi principiū actionum esset per essentiam vnum. ¶ Sic ergo dicēdum, quod eadē numero est anima in homine sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quomodo autem hoc cōtingat, de facili cōsiderari potest, si quis differētias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre abinuicem secundum perfectius & minus perfectum. Sicut in rerum ordine animata perfectiora sunt inanimatis, & animalia plantis, & homines animalibus brutis. [e] Et in singulis horum generum sunt gradus diuersi. Et ideo Arist. in 8. met. * assimilat species rerum numeris, qui differunt specie secundum additionem, vel subtractionem vnitatis. Et in 2. de anima, * comparat diuersas animas speciebus figurarum, quarum vna continet aliam: sicut pentagonum continet tetragonum, & excedit. Sic igitur anima intellectiua continet in sua virtute quicquid habet anima sensitiua brutorum, & nutritiua plantarum. Sicut ergo superficies, quę habet figuram pentagonam, nō per aliam figuram est tetragona, & per aliam pentagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pentagona continetur) ita nec per aliam animam Sortes est homo, & per aliam animal, sed per vnam & eadem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd anima sensitiua non habet incorruptibilitatem ex hoc quòd est sensitiua, sed ex hoc quòd est intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quādo ergo anima est sensitiua tantùm, corruptibilis est: quādo verò cū sensitiuo intellectiuum habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuū incorruptionem non det, tamen incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd [d] formæ nō collocantur in genere vel in specie, sed composita. Homo autē corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differētia secundum corruptibile & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundum genus ab alijs animalibus differre. [e]

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd prius embrio habet animā, quæ est sensitiua tantū. Qua ablata aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infrà plenius ostenditur. [e]

¶ Ad quartum dicendum, quod non oportet secundum diuersas rationes vel intentiones logicas, quæ consequuntur modum intelligendi, diuersitatem [d] in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnum & idē secundum diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictum est, * anima intellectiua virtute continet id, quod sensitiua habet, & adhuc amplius, potest seorsum ratio considerare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectum & materiale. [e] Et quia hoc inuenit commune homini & alijs animalibus: ex hoc rationem generis format. Id verò in quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo format differentiam hominis. [e]

nalis probatur. quia formæ diuersæ & coeuntes, aut ordinatæ inter se sunt, aut non: si non, ergo pariunt prædicata per accidens: si sic, ergo forma præambula fundat subiectum, & forma reliqua prædicatum secundi modi: quia præambula ponitur in ratione secundæ: vt superficiatum ostendit respectu coloris. Destructio vtriusque partis patet. prima quidem, quia animal per se dicitur de homine: secunda verò, quia homo, quod est subiectum, non ponitur in ratione animalis, quod est prædicatum, sed econuerso.

¶ Contra hanc rationem Scotus vbi supra tria dicit. Primo, quod prima facie ex hoc non habetur, nisi quod prædicatum à forma posteriori non prædicatur per se de subiecto à forma priori: & consequenter, quod hæc non esset per se, animal est homo: quod gratis conceditur. Secundo, quod regula de prædicatis sumptis à diuersis formis, est ista, scilicet quod si sumantur ab eis præcise, neutrū de altero per se prædicatur: & ex hoc optime sequeretur, quod nec genus de differentia, nec differentia de genere prædicatur per se, quod etiam gratis conceditur. Tertio, quod ex hoc non sequitur, genus non prædicaretur per se de specie, quia species non dicit præcise differentiam, quam nisi illam principaliter importet: sed claudit in se genus, tanquam de per se conceptu eius. Et tamen Sanct. Thom. hoc inferebat.

¶ Ad hæc dicitur, quòd arguens dissimulando quodammodo primum obiicit. Nam in promptu est solutio ex litera: fundatur enim ratio super hoc, quòd duorum terminorum à diuersis formis sumptorum prædicatio, aut esset per accidens, aut ille, qui habet subiectum, ponitur in rationem, ponitur in ratione alterius. ergo si animal & homo à diuersis formis sumuntur, aut erit prædicatio omnino per accidens, aut homo ponetur in ratione animalis: quia homo est naturaliter subiectum respectu animalis: quoniam illa est directa prædicatio, homo est animal, conuersa verò sua, non, sed est indirecta: Vnde patet & quòd prima & secunda facie processus infert intentū ex præmissis. Quod verò secundo loco dicitur, euitando & reprehendendo implicite regulam S. Tho. quam assumpsit in maiorem, manifeste falsum est: quia ista est per se, terra est grauis, ignis est calidus, & tamen subiectū & prædicatum sumitur à diuersis formis præcisè: quia terra à forma substantiali, & grauis à forma accidentali: quòd neutrius ratio in alterius conceptu includitur, [illegible] cè clauditur, vt patet. Ergo stat regula San. T. quòd vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se sit horum prædicatio: nec est aliqua instantia. Ad id verò, quod tertio loco dicitur, quasi diceret, quod illa regula quocunq; modo sit, verificatur in terminis præcisè sumptis ab illis, & nō in specie, &c. respōdetur, quòd illa regula verificatur in terminis, siue præcisè, siue nō præcisè sumptis ab illis: dūmodo sumantur formaliter. Nihil enim refert differentia præcisionis, nisi forte ad modum significandi, quod non est ad propositum. Quoniam supposito cōgruo modo significandi ipsius speciei, & generi loquimur: ita quod sensus regulę est, quod illi termini formaliter sumpti sic se habēt. Et cū cōtra hoc dicitur, quod species importat genus tanquā de per se cōceptu eius respōdetur, quod licet de facto ita sit, stante tamē hypothesi, quod essent diuersæ formæ, generica & specifica, tūc homo aut sola formam specificā significaret per modū totius & determinati: & in hoc differret à differentia, quæ significaret per modum determinabilis formaliter: aut significaret habēs verè formam genericam & specificam, sicut si aliquod vnum nomen significaret habēs igneitatem & leuitatem. Et tunc optime sequitur, quod homo nō verè esset id quod est animal: nisi vel ratione partis, quod repugnat veræ & directæ prædicationi primi modi iuxta hanc significationem vel per accidens, quia habens hanc formam est etiam habens illam iuxta primam significationē, quod etiam repugnat prædicationi directæ primi modi, quia prædicatum nullo modo debet esse per accidens, id est extra essentiam subiecti.

¶ Tertia ratio est à signo. Intensa vna operatione animę impeditur alia. ergo principium earum est vnum per essentiam: alioquin vna non impediret aliam.

¶ Quo ad tertium ostendit modum quo omnes animę vnæ sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine continentiæ. Perfectionis quidem: quia se habent sicut numeri ex additione. ex 8. meta. tex. 10. Continentiæ vero: quia se habent sicut figuræ ex 2. de anima, ex his constatur, quod superesset alia anima: & est quarta ratio.

¶ Contra hanc quartam rationem, quam Sco. dicit plus cæteris valere, dicit ibidem, quod facile soluitur, dicendo, quod non est superfluum, sed necessarium ponere præter animam intellectiuam aliam formam: quia illa recedente alia remanet. ergo hæc non est illa. Antecedens patet. Ad hoc [illegible] dicitur. primo, quod superfluitas nō potest subterfugi: quoniam natura secundū eos posuisset duas corporeitates substantiales in homine: alteram in anima intellectiua quæ continet omnes imperfectiores, vt tetragonum, trigonum: & alteram in illa alia forma: & tamen natura non potest abundare in superfluo, nec deficere vt in pluribus. hoc autē esset in omnibus hominibus & animabus, igitur. Secūdo dicitur, quod antecedēs est falsum: & ad rationes pro illo in sequenti articulo respondebitur.

ARTICVLVS IIII.

[a] ¶ *Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. Dicit enim Philosophus in secundo de Anima, * quod anima est actus corporis physici potentia vitam habentis. Comparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquam formam substantialem per quam est corpus. Ergo ante animā præcedit in corpore aliqua forma substātialis.

2 ¶ Præterea, Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum diuiditur in duas partes: quarum vna est mouens, & alia est mota, vt probatur in 8. phy. Pars autem mouēs est anima. Ergo oportet quòd alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, vt dicitur in 5. Physi. cum sit ens solum in potentia: quinimò omne quod mouetur est corpus. Ergo oportet, quòd in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

3 ¶ Præterea, Ordo in formis attenditur secundū habitudinem ad materiā primā. Prius enim & posterius dicitur per comparationem ad aliquod principium. Si ergo non esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediate materiæ primæ inhæreret: sequeretur quod esset in ordine imperfectissimarum formarum, quæ immediatè inhærent materiæ.

4 ¶ Præterea, Corpus humanū est corpus mixtum. Mixtio autem non fit secūdum materiam tantùm, quia tunc esset corruptio sola. Oportet ergo quod remaneant formę elemētorum in corpore mixto, quę sunt formę substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formę substātiales pręter animā intellectiuā.

¶ SED CONTRA. Vnius rei est vnū esse substantiale. Sed forma substantialis dat esse substantiale. Ergo vnius rei est vna tantū forma substantialis. Anima autem est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est quod in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima humana vniatur corpori vt forma, dans illi esse simpliciter, impossibile est esse in homine aliam formam præter animam intellectiuā.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod si poneretur anima intellectiua non vniri corpori vt forma, sed solum vt motor, vt Platon. posuerunt: [e] necesse esset dicere, quod in homine esset alia forma substantialis, per quam corpus ab anima mobile in suo esse cōstitueretur. Sed si anima intellectiua vnitur corpori, vt forma substantialis, sicut suprà * iā diximus, [e] impossibile [d] est, quòd aliqua alia forma substantialis præter eam inueniatur in homine.

¶ Ad cuius euidentiā considerandū est, quòd forma substantialis in hoc à forma accidentali differt: quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale. [e] Sicut calor facit suū subiectum nō simpliciter esse, sed esse calidum. Et cum aduenit forma accidentalis, nō dicitur aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habens. Et similiter cum recedit forma accidentalis, non dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secundū quid. Forma autem substantialis dat esse simpliciter. Et ideo per eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari, & per eius recessum simpliciter corrumpi. Et propter hoc antiqui naturales, qui posuerunt materiam primam esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid huiusmodi, [e] dixerunt quòd nihil generatur aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri statuerunt alterari, vt dicitur in 1. phy. * Si igitur ita esset, quòd præter animam intellectiuam præexisteret quæcunque alia forma substantialis in materia, per quam subiectū animæ esset ens actu, sequeretur quòd anima non daret esse simpliciter, & per consequens quòd non esset forma substantialis, & quod per aduentum animæ nō esset generatio simpliciter, sed solum secundum quid. Quæ sunt manifestè falsa. Vnde dicendum est, quòd nulla alia forma substantialis est in homine nisi sola anima intellectiua, & quòd ipsa sicut virtute continet animam sensitiuam & nutritiuā, ita virtute cōtinet omnes inferiores formas: & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formæ in alijs faciunt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plātis: & vniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectiorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aristote. non dicit animam esse actum corporis tantùm, sed actum corporis physici organici potentia vitam habentis, & quod talis potentia non abijcit animam. Vnde manifestum est, quòd in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur: eo modo loquendi quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi: non quòd seorsum sit lucidum sine luce, sed quia est lucidum per lucem. Et similiter dicitur, quòd anima est actus

[a] ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus clarus de forma substantiali.

¶ In corpore quatuor. Primo quid secundum Platon. dicendū. Secūdo respondet quæstioni negatiue. Tertio ostēdit modum positionis. Quarto extēdit rationem ad omnes compositas substantias.

¶ Quo ad primū, vnum dicitur, scilicet quod respōdendum esset affirmatiue. Et probatur: quia oporteret ponere formam, qua constitueretur corpus mortuum.

¶ Quo ad secundū vna est conclusio respōsiua, In homine nulla est forma substantialis, nisi anima intellectiua. Probatur ducēdo ad impossibile. Si præter animam intellectiuā præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentū animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa. impossibilia ergo. Consequentia probatur ex differentia inter formam substantialem & accidentalem quoad esse, fieri & corrumpi simpliciter vel secundum quid: quia penes substantialem omnia hæc sunt simpliciter, penes accidentalē secundū quid. Et confirmatur hæc differētia ex errore antiquorum 1. phy. vel de generatione: falsitas cōsequētis ex dictis patet. Aduerte hic quod Sco. in 4. d. 11. q. 3. dicit hanc rationē nō cōcludere intentum. Quia ly simpliciter potest dupliciter sumi. Primo, vt opponitur ei, quod est nullo modo, & sic ex nō ente simpliciter nihil fit apud philosophos. Alio modo vt opponitur ei quod est secundū quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter, quàm esse primum naturaliter, & esse secundū quid, esse naturaliter posterius. Et hoc modo verum est, quod omnis forma substātialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc siue forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, siue non. Semper enim esse datum à forma substātiali secundum suam naturam est prius: & illud posterius, sicut substantia accidente. Vnde ex hoc non sequitur, ergo vna est forma in cōposito: quia stat vni composito haberi vnum esse prius naturaliter accidentali formæ aduenire illud perfectius esse etiam prius naturaliter, quam sit esse accidentale. Sed quod responsio hæc voluntaria & nulla sit, facile manifestatur. Quod voluntaria quidem sit, patet: quia ad placitum exponit terminos, & non secundum vsum philosophorum loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, duplicem tantum habet apud philosophos significationem: primo, vt idem est, quod ly totaliter: & sic intelligimus ex non ente simpliciter, id est totaliter nihil fit. Et sic dicimus multa non esse simpliciter completa, quando non sunt totaliter facta. Secundo vt idem est, quod nullo addito, iuxta illud Topicorum, simpliciter dico, quod nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum omnium, & sic sumitur in proposito. Nec potest inficiari, nisi propriam loquelam ipsemet Scotus cum cæteris velit negare. Sed aduerte quod in hoc deceptus videtur Scotus, & multi eadem tenentur cæcitate, quod non discernunt in ly simpliciter actum exercitum ab actu signato: cum tamen distent, sicut cælum à terra. Vtinam quę ipso in actu signato est ponere ly simpliciter, in ipsa re, de qua est sermo: vt cū dicimus, quod generatio hominis, est generatio simpliciter: generatio vero hominis albi est secundum quid, &c. Vel verò ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re de qua est sermo, absque adiectiuo aliquo: vt in generatione hominis dicimus, homo fit: cum dealbatur verò non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Arist. enim & San. Tho. & cæteri ponunt differentiam inter formam substantialem, & accidentalem, penes simpliciter & secundum quid, in actu exercito. Nec eget probatione: quoniam etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc in substantialitatem substantiali: dicimus etiam fieri simpliciter: vt patet in factione domus: dicimus enim, quod domus fit, & quod facta est: cum autem decoratur, non dicimus quod fit, sed cum adiectiuo, quod fit alba, aut pulchra. Est ergo vsitatissimum, & proprijssimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem San. Tho. quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est de illo verificatur quod est, ergo non potest de illo verificari quod fit, sed quod fit tale, quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi, nisi concedendo, quod de vno, & eodem potest absolute, & absque adiectione aliqua concedi quod est & fit. Quod quantæ stultitiæ sit ei relinquo iudicandum. Et hoc bene nota: quoniam in hoc lumine videbis clarè multa secreta apud Aristote. & complures tenebras apud alios.

375 Ar.1. huius q. 369 D.650. 382 938 Lib.1. Physi. tex. 33. 10.2.

¶ Quo ad tertium, modus positionis est idemet qui in præcedenti articulo positus est: scilicet ratione ordinis perfectioris & continentis. Comment.

¶ Quo ad quartum dicitur, quod prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶ Circa hanc partē occurrit dubium, quoniam Henricus de Gandauo, in quolibeto secundo, quæst. secunda & tertia, & quolibeto quarto, quæstio. 13. & tenet quod non est eadē ratio de homine & alijs, & quod quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & vegetatiua, non tamē pro forma

mixtionis

mistionis & corporeitatis: quia illa est inextēsa, istæ vero sunt extensæ. vnde arguit sic: omne per se agens habet aliquem per se proprium terminū: ergo vbi sunt duo per se diuersa agentia & diuersæ actiones, ibi non est eadem forma vtriusq; terminus. sed sic est in solo homine, quia anima à Deo per creationē reliqua à semine per generationem, ergo duæ formæ. Antecedēs patet ex se, & s. 9by. vbi negatur ediræ eundem sanitatem propter diuersitatem actionis. Consequentia patet. Et cōfirmatur: quia idem terminus aut est forma aut compositum. si compositum, ergo homo creatur: si forma, ergo anima intellectiua generatur ex semine.

¶ Ad hoc breuiter. Primo dicitur à S. T. quod accipiendo proprium vt distinguitur contra commune, & loquendo de termino formali, maior non est vera, quando sunt agentia subordinata: qualia sunt generans & creans animam intellectiuam. Secundo dicitur, quod habere eundem terminum formalem eodem modo, licet sit incōueniens, non tamē diuersimode, vt hic accidit: quia anima terminat creationem intrinsece, & generationem extrinsece: & sic forma est idem terminus vtriusq; sed non eodem modo. Ideo non sequitur, ergo generatur. Tertio dicitur quod cuilibet actioni datur proprius per se primo terminus, quamuis non formalis: & quod generationis terminus

b
581

corporis, &c. quia per animam, & est corpus, & est organicum, & est potentia vitam habēs. Sed actus primus dicitur respectu actus secūdi, qui est operatio. Talis enim potentia est nō abijciens, id est, non excludens animam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima non mouet corpus per esse suum, secundum quod vnitur corpori vt forma: sed per potentiā motiuam, cuius actus præsupponit iā corpus effectum in actu per animam: vt sic anima secūdum vim motiuam sit pars mouens, & corpus animatum sit pars mota.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in materia cōsiderantur diuersi gradus perfectionis: sicut esse, viuere, sentire, & intelligere. Semper autem secundum superueniens priori perfectius est c. Forma ergo, quæ dat solum primum gradū perfectionis materiæ, est imperfectissima: sed forma, quæ dat primum, & secundum, & tertium, & sic deinceps, est perfectissima: & tamen materię immediata.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Aui. posuit formas substantiales elementorum integras remanere in mixto: mixtionem autem fieri secundum quòd contrarię qualitates elementorum reducuntur ad medium. Sed hoc ēst impossibile. Quia diuersę formę elementorum non possunt esse nisi in diuersis partibus materię. Ad quarum diuersitatem oportet intelligi dimensiones, sine quibus materia diuisibilis esse non potest. Materia autem dimensioni subiecta non inuenitur nisi in corpore. Diuersa autem corpora non possunt esse in eodem loco. Vnde sequitur, quod elementa sint in mixto distincta secundum situm. Et ita nō erit vera mixtio, quæ est secundum totum: sed mixtio ad sensum, quæ est secundum minima iuxta se posita. Auer. autem posuit in 3. de cælo, * quod formæ elementorum propter sui imperfectionem sunt mediæ inter formas accidētales, & substantiales. Et ideo recipiunt magis & minus. Et ideo remittuntur in mixtione, & ad medium reducuntur, & conflatur ex eis vna forma. Sed hoc est etiam magis impossibile. Nam esse substantiale cuiuslibet rei in indiuisibili consistit: & omnis additio & subtractio variat speciem, sicut in numeris: vt dicitur in 8. * meta. Vnde impossibile est, quod forma substantialis quæcunque recipiat magis & minus. c Nec minus est impossibile aliquid esse medium inter substantiam & accidens. c Et ideo dicendum est secundum Philosophum in primo de generatione, * quod formæ elementorum manent in mixto non actu, sed virtute. Manent enim qualitates propriæ elementorum, licet remissę, in quibus est virtus formarum elementarium. Et huiusmodi qualitas mixtionis est propria dispositio ad formam substantialem corporis mixti, puta formam lapidis vel animæ cuiuscunque.

proprius est compositum creationis anima intellectiua: sed de his quæstio. 118. ex proposito est sermo.

¶ *Num in homine præter animam intellectiuam sit forma corporeitatis.*

Quæstio. ¶ In respōsione ad primū, vbi agitur de forma corporeitatis, aduerte q; Scot. in 4. vbi supra dupliciter probat in homine, præter animā intellectiuā esse aliā formā corporeitatis seu mixtionis. Primo ex identitate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idē numero: & huic annectitur de idētitate Eucharistię in triduo mortis Christi: quoniā idē est iudicium de identitate corporis Christi in se & Eucharistia. Secūdo ex idētitate specifica formę cadaueris: quia nō potest esse regulariter idē effectus à quibuscunque & quantuncunq; diuersis agētibus: sed corpus viuū quomodocunq; moriatur, modo nō statim dissoluatur in elemēta, ad sensum apparet eiusdē rationis. ergo nō producitur noua forma, sed remanet quę erat forma corporeitatis. Henricus autē cū multis alijs arguit ex parte effectus sic. Anima intellectiua nō potest supplere effectus & operationes formę corporeitatis & mixtiōis. ergo pręter eā oportet aliā formā ponere. Cōsequētia plana: & antecedēs probatur. quia esse diuisibile, quātū, extēsum, figuratū, corruptibile, &c. nō sunt ab anima intellectiua: quoniā esse eius est indiuisibile, est inextensibile, incorruptibile, immateriale, &c. ergo. Et hoc pręcipuè militat aduersus S. T. nullū aliud esse ponētē in homine, nisi illud qd' est animæ intellectiuę. Et cōfirmatur: quia non videtur intelligibile quod cōpositum sit quantū, extēsumq;, & quælibet pars eius nō sit quanta & extensa.

¶ Ad primū horū iā dixit S. T. quod corpus Christi in triduo fuit simpliciter idē numero: quia idē suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existētiæ. Et quod nō valet, ergo idē formaliter. Et hoc sufficit ad verificādas omnes sanctorū autoritates: & similiter in Eucharistia. Ita quòd in hostia cōsecrata aut rētēta triduo, continebatur illud cōpositū ex materia, & illa forma cadaueris, quod tūc erat verum Christi corpus, idem cum viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione in eadē hostia fuisset cōpositum ex materia & anima intellectiua, vt dat esse corporeum. Ita quod par est ratio varietatis hic & ibi. Nec hic est aliquod incōueniens, nisi incōueniens fuerit, corpus Christi variari secundū vitā & mortē: hoc enim ad hoc sequitur. Sed trepidauerūt timore, vbi non erat timor: quia non vident naturam compositionis substantialis.

¶ Ad secūdū dicitur, quòd ibi dicuntur tria. Quorū vnū est dubiū, & duo sunt falsa. Dubium siquidē est, cadauer esse eiusdē rationis: quoniā sustineri potest rationabiliter vtraq; cōtradictionis pars. Potest enim dici, quòd cadaueris forma est diuersarū rationū iuxta diuersitatē naturaliū agētiū: puta ignis, aut aquę. Ita quòd cadauer mortui ex dominio cholerę, sit alteri' ratiōis à mortuo ex dominio phlegmatis. Et meritò, quia illud ab igne corruptū ad ignem tendit ex intētione agētis: reliquū ab aqua in aquam: vt alijs existentibus terminis alia etiam sit via. Nec refert vtrū gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur: quoniā illa se habent vt excitantia & applicantia actiua passiuis. Potest etiā dici, q; forma cadaueris est vnius ratiōis: & q; est forma imperfecta & cōmunis via, à viuo ad quodlibet elementum. Nec inconuenit eam esse cōmunē, & vnius rationis: quia est mediū remotum ad illa. Falsum vero est, q; effectus vnius rationis nō possit ab hac agentiū diuersitate produci: quoniam aliquid produci stat dupliciter: vt mediū est aut terminū principaliter intētū. Et rursus, vt mediū propriū vel cōmune. Et q; quia forma cadaueris producitur vt cōmune mediū ad omnia elementa, ideo potest à quolibet eorū produci. Nec est hic quantacunq; diuersitas agentiū: sed quadruplex tātum iuxta numerū elementorū. Falsum quoq; est, & cōtra Aristo. 2. de genera. tex. 17. q; in corruptiōe hominis nō fiat noua forma: quoniā tūc nō semp corruptio vni' esset gñatio alteri', & natura operaretur aspiciēs ad malū, qd' est impossibile.

¶ Ad tertiū dicitur, supposita distinctione de ly esse quātū, dupliciter, scilicet per se, & per accidens: & quod hic non est quæstio nisi de quāto & extēso per accidēs, id est subiectiue: quoniam nulla res extra prædicamentum quantitatis dat formale esse per se quantū, vt patet: quod quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonū, trigonum ipsa potest supplere, imò necessario facit omnē effectum & operationem formæ mixtionis & corporeitatis. Et vt satisfiat verbis argumenti, potest distingui quod in anima intellectiua inueniri esse corporeum, materiale quantū & figuratum, &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter, alio modo virtualiter. Et quod quamuis in ea nō inueniatur hæc formaliter, sunt tamen in ea virtualiter: sicut trigonum etiam nō est in tetragono formaliter, sed virtualiter: & sic anima dat quod habet virtualiter, & hoc sufficit. Est enim anima intellectiua tanta excellentiæ, vt & faciat ens materiale quantitati subiectum, & inquantum habet in se vim priorum: & vt det esse intellectuale & indiuisibile, inquantum formaliter excedit omnem [illegible]. Facileque percipi potest, quod cōpositum sit quātum, & figuratum [illegible] tamen illius forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine, quo discernere datū est, quod inter formam pure indiuisibilem, vt sunt intelligentiæ, & formam pure diuisibilem, vt sunt omnes materiales, mediæ formæ indiuisibilis formaliter, & diuisibilia virtualiter [illegible] ex formali indiuisibilitate cōuenit esse [illegible] tum: & ex virtuali diuisibilitate cōuenit facere formaliter ens extēsum subiectiue. Et nota quod cum dicimus animam intellectiuam dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud namque indiuisibile & immateriale, sicut anima ipsa: hoc verò diuisibile & materiale: illud est animæ simplicitate communicatum tantum composito & materiæ, hoc verò [illegible] compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare [illegible] positioni San. T. de vnitate esse in composito: quoniam in æquiuoco laborātur, dū quęstio est de esse essentię, quod est ipsum compositum subiectū quālitati, & positio loquitur de esse exīstētię. ¶ In respōsione ad secundū aduerte, quòd diuisio animalis in partē mouentē & partē motā in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & nō in partes essentiales, nisi causaliter: quoniā omne animal integratur ex duabus partibus corporis, quarū vna actuatur potētia motiua ipsius animalis, & est pars mouēs: & reliqua mouetur. In homine autē, quia habet duplex motiuū iuxta duplicē appetitū, sensitiuū scilicet, & intellectiuū, est diuisio in partes integrales, quo ad motū prouenientē ab appetitu sensitiuo: quia ille est actus cuiusdā partis corporis. Et quodāmodo in partes essentiales, quo ad motū prouenientem ab appetitu intellectiuo: quia ille nullius corporis est actus: & sic pars mouēs est anima, quæ est pars essentialis. Dixi autē quodāmodo, quoniā pars mota nō est proprie pars essentialis: quoniā est corpus in actu, quod nō est pars nisi per synecdochē realiter loquēdo: sed est & dicitur pars hominis, inquātū hō actu animal, quia formaliter sumēdo animā, corpus, & animal, cōponitur animal ex anima & corpore tāquā ex partib' essētialibus: corpus tū nō est verè pars, vt dictū est.

¶ In respōsione ad tertiū nota, quòd respōsio redarguit argumentū quod ponebat secundū non causam: non enim immediate vniri materię primę infert imperfectionem formę, sed dare illi primum tantum perfectionis gradum. Vnde hinc habes quod esse formam propinquam materię primę, contingit dupliciter. Vno modo quo ad vnionem, & sic omnis forma substantialis est æquè propinqua materię primę, quia in ipsa immediatè recipitur: & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio vel imperfectio formarum substantialium. Alio modo quo ad gradualem perfectionem: & sic non omnis forma est æquè propinqua materię primę. Sed quanto aliqua forma est propinquior materię, tanto imperfectior: & quanto magis elongata, tanto perfectior. Et sic formæ elementorum dicuntur imperfectissimę & immediatę materię, & primę formę eius: & deinde mixtorū: & sic deinceps. vocatur autē forma propinqua materię secundum perfectionem, quę primum ordine generationis gradum perfectionalem dat tantum: remotior verò quę primum & secundum: & sic procedendo data latitudine in quolibet gradu.

¶ In respōsione ad quartū vbi mixtio elementorum tractatur longius, esset habendus sermo, si cuncta adducenda essent obiecta. Vnde in loco proprio scilicet primo de generatione requirātur: hic sat sit rationes has tractare. Tria ergo sunt in hac responsione. Primo, opinio Auicen. quę satis efficaciter impugnatur. Secūdo opinio Auerrois in 3. celi. commen. 67. Cuius rationes sunt: quia si elementa reciperent formas totaliter, non saluaretur ratio elemēti: nec materia reciperet formas mixtorum medijs elementis: sed primò & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, quod optime saluatur ratio elementi: quia elementum est ex quo sit aliquid, cum insit actu vel virtute. Et quod materiam recipere formas mixtorum immediatè, potest dupliciter intelligi. Primò quo ad vnionē formę cum materia. & sic est necessariū. Alio modo quo ad transmutationē: & sic mediantibus elemētis. Ita quod elemēta media sunt in trāsmutatiōe, nō in informatione. Sed dicatur, quod nō solū in fieri, sed in esse elemēta sunt media nō formaliter, sed virtualiter: sicut & manēt nō formaliter, sed virtualiter. Sed aduerte hic, quod Auerroistę deridēt secūdā rationē S. T. cōtra Auerroim: quia manifeste patet in commēto illo, quòd Auerrois posuit, formas elementorum esse substantias imperfectas, medias autem inter substantias perfectas, & accidentia: & ex earum imperfectione qua proxime sunt accidētibus, possunt suscipere magis & minus c & non posuit aliquod medium inter substantiā & accidens. Sed isti dū derident quam se derisibiles exhibeāt si viderēt, tacerent. Non penetrāt subtilitatē fortem: quoque S. T. qui ad philosophos loquebatur, nō sciolos. Ad cuius euidentiam sciendū est, quod ratio S. T. nō tendit contra cōclusionē, sed cōtra rationem Auer. Sustentatur enim Auer. super ratione medij, vt expresse patet in cōmento illo: ita quod ideo dicit esse possibile formas elementorum suscipere magis & minus: quia esse earū est medium inter formas substantiales perfectas, & accidētia. Cōtra hanc rationem arguit San. Tho. quia inter substantiam & accidens impossibile est esse aliquid habens vere rationem medij. Et verificatur hoc nō solum accipiendo totum genus substantiæ ex vna parte, & accidentium ex alia: sed sumendo quantumcunq; substantiam ex vna parte: quoniam, vt patet 10. meta. medium oportet esse eiusdem generis cum extremis, nulla substantia est eiusdem generis cum accidente. Si dicatur, quod Auerr. non loquitur de vere medio per participationem: hoc est quod volumus: quia ex hoc habetur quod nulla sit ratio sua ex ratione medij vt medium est: & hoc intendebat S. Tho. Et confirmatur: quia aut ratio sua fundatur supra rationem medij: & tunc aut per participationem: & hoc non, vt patuit. Aut per abnegationem: & hoc [illegible], vt de se patet. Aut per comparationem: & hoc [illegible] quia forma elementi non est accidens in respectu ad substātiam, & substantia in respectu ad accidens, sed est absolute substantia. Et similiter non verificatur, quod suscipit magis & minus in respectu ad substantiam, & nō suscipit in respectu ad accidens: quoniam apud ipsum absolute suscipit magis & minus, & secūdum veritatē non suscipit absolute. Aut per approquinquationem, & de hoc pro certo [illegible] intendit. Sed nihil infert: quia aut ratio fundatur super rationem medij: & nulla est, quia non est verè medium. Aut super ipsa approquinquatione naturæ: & tunc nihil aliud est dicere, nisi quod quia formæ elementorum sunt imperfectissimæ, & vicinissimæ accidentibus, ideo suscipiunt magis & minus. Et apparet tunc duplex defectus. Primo, quod ratio medij non est ad propositum, vt subtiliter exclusit S. T. Secundo, quod ratio assignata est nulla, quia ex hoc quod aliquid est imperfectissimum & infimum in aliquo genere, non excluditur à communibus conditionibus sui generis, sed potius eo ipso quod infrā genus cōstituitur, illas habet: conditio autem quod suscipere magis & minus communis conditio generis substantiæ, vt patet in prædicamentis. Taceant ergo & voluntarie fateantur Auerroim esse locutum, & non ex medij ratione, vt tamen loqui se credidit.

¶ Tertio in hac responsione San. T. ponit opinionem propriam: quòd elementa remanent non actu, sed virtute. Sed aduerte quod elementa remanere virtute, potest dupliciter intelligi. Vno modo in forma substantiali mixti, eo modo quo vegetatiuū est in forma sensitiua: & hæc est opinio Sco. in 2. sen. dist. 15. Alio modo in qualitate, quæ est propria dispositio ad formam mixti: & hæc est opinio S. T. Et quamuis opinio Sco. contra viā S. T. sit, & rationi aduersetur, quia nō est eadem proportio formæ perfectioris, puta sensitiuæ ad formas specificas elementorum, & ad gradus genericos: vt quemadmodum hos continet, ita illas contineat: quoniam illarum prædicatio sibi repugnat: non autem horum. Et sensui contradicit: quia operatio elementi non æquè perfecte, aut perfectius est in forma mixti: sed longe imperfectior: cui' oppositionem videmus in omnibus virtualiter clausis in formis posterioribus, sensitiuum enim perfectiori modo operatur opera vegetatiui, quā pure vegetatiuum, quia tamen non est contra præsentem intentionē in qua pluralitatem formarum excludimus, discutienda relinquatur in loco proprio: sed hæc sint ad discretionem opinionis Sancti Thomæ dicta.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori vniatur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua inconuenienter tali corpori vniatur. Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis. Non ergo conuenienter vnitur corpori corruptibili.

2 ¶ Præterea, Anima intellectiua est forma maxime immaterialis. Cuius signum est, quod habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quāto corpus est subtilius, tanto minus habet de materia. Ergo anima deberet subtilissimo corpori vniri, puta igni, & non corpori mixto & terrestri magis.

3 ¶ Præterea, Cum forma sit principiū speciei, ab vna forma non proueniūt diuersę species. Sed anima intellectiua est vna forma. Ergo non debet vniri corpori, quod componitur ex partibus dissimilium specierum.

4 ¶ Præterea, Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile. Sed anima intellectiua est perfectissima animarum. Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta, puta pilorum loco vestium, & vnguium loco calceamentorum: habeant etiam arma naturaliter sibi data, sicut vngues, dentes, & cornua: ergo videtur, quod anima intellectiua non debuerit vniri corpori imperfecto tanquam talibus auxilijs priuato.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 2. de Anima, * quod anima est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima intellectiua sit etiam virtute sensitiua secundum gradum perfectissimum, decuit corpus, cui vnitur, mixtum esse, & inter omnia alia corpora magis reductum ad complexionis æqualitatem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum forma non sit propter materiam, sed potius materia propter formam c: ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua, sicut supra habitum est, * secundum naturæ ordinem infimum gradum in substantijs intellectualibus tenet: intantum, quod non habet naturaliter sibi inditam notitiam veritatis, sicut angeli c: sed oportet quod eam colligat ex rebus diuisibilibus per viam sensus: vt Dyoni. * dicit 7. cap. de diui. nomi. Natura autem nulli deest in necessarijs. Vnde oportuit, quòd anima intellectiua non solum haberet virtutem intelligendi, sed etiam virtutem sentiendi c. Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento c. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori vniri, quod possit esse conueniens organum sensus. Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum c. Ad organum autem tactus requiritur, quòd sit medium inter contraria, quæ sunt calidum & frigidum, humidum & siccum, & similia, quorum est tactus apprehensiuus. Sic enim est in potentia ad contraria, & potest ea sentire. Vnde quanto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis, tanto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completissime virtutem sensitiuam: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori: vt dicit Dionys. in lib. de diui. nomi. Vnde oportuit corpus cui vnitur anima intellectiua, esse corpus mixtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis. c Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris est tactus. Et inter ipsos homines, qui sunt melioris tactus, sunt melioris intellectus. Cuius signum est, quod molles carne bene aptos mente videmus, vt dicitur in secundo de anima.

a 457 Lib. 2. de anima tex. 94. tom. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod hanc obiectionem aliquis forte vellet euadere per hoc, quod diceret corpus hominis ante peccatum incorruptibile fuisse. Sed hæc responsio non videtur sufficiens. Quia corpus hominis ante peccatū immortale fuit, non per naturam, sed per gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eius per peccatum sublata non esset, sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendum est, quod in materia duplex conditio inuenitur. Vna, quæ eligitur ad hoc quòd sit conueniens formæ: alia, quæ ex necessitate consequitur priorem dispositionem. Sicut artifex ad formam serræ eligit materiam ferream aptam ad secandum dura. Sed quod dentes serræ hebetari possint, & rubiginem contrahere, sequitur ex necessitate materiæ. Sic igitur & animæ intellectiuæ debetur corpus, quod sit æqualis complexionis. Ex hoc autem de necessitate materię sequitur, quod sit corruptibile. Si quis verò dicat, quod Deus potuit hanc necessitatem vitare, dicendum est, quod in constitutione rerum naturalium non consideratur quid Deus facere possit: sed quid naturæ rerum conueniat, vt Augu. * dicit 2. super Gene. ad lite. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶ Ad secundum dicendum, quod animę intellectiuæ non debetur corpus, propter ipsam intellectualem operationem secundum se, sed propter sensitiuam virtutem, quæ requirit organum æqualiter complexionatum. c Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori vniri, & non simplici elemento vel corpori mixto, in quo excederet ignis secundum quantitatem: quia non posset esse æqualitas complexionis propter excedentem ignis actiuam virtutem. Habet autem hoc corpus æqualiter complexionatum quandam dignitatem, per hoc quod est remotum à contrarijs. In quo quodammodo assimilatur corpori cælesti.

¶ Ad tertium dicendum, quod partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiusmodi, non sunt in specie, sed totum. Et ideo non potest dici propriè loquendo, quod sint diuersarum specierum, sed quod sint diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ intellectiuę, quæ quāuis sit vna secundū essentiā, tamen propter sui perfectionē est multiplex in virtute. c Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quod maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his quàm in plātis.

¶ Ad quartum dicendum, quod anima intellectiua, quia est vniuersalium comprehensiua, habet virtutem ad infinita. c Et ideo non potuerunt sibi determinari à natura vel determinatæ existimationes naturales, vel etiam determinata auxilia, vel defensionum vel tegumentorum: sicut alijs animalibus, quorum animæ habent apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omniū homo habet naturaliter rationem & manus: quę sunt organa organorum: c quia per ea homo potest sibi præparare instrumēta infinitorum modorū, & ad infinitos effectus.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo respōdet quæsito vna conclusione affirmatiua. Secundo, ex conclusione deducit duo corollaria. Conclusio responsiua est, corpus cui vnitur anima intellectiua, oportet q; sit mixtum, & maximè ad æqualitatem reductum, quale est nostrum. Probatur sic. Anima intellectiua exigit corpus habens has duas conditiones, ergo. Probatur consequētia: quia ex forma accipitur ratio materiæ: quoniam materia est propter formam, & non econuerso. Antecedens vero quo ad primam partem, scilicet ly mixtum, probatur sic, anima intellectiua non habet inditam cognitionem intellectiuam, ergo est etiam sensitiua: ergo exigit corpus organum tactus, ergo medium inter contraria, ergo mixtum. Antecedēs huius probationis probatur, ex eo quod tenet infimū gradum in ordine intelligētiū, ac per hoc est vt pura potentia, vt patet ex supra dictis. Prima cōsequentia probatur, quia natura nō deficit in necessarijs, acquisitio autē notitiæ in anima, oportet q; fiat ex sensibus, vt patet: & Dio. cōfirmat. Secūda vero cōsequentia probatur, quia omnes sensus fundantur super tactum, vt patet in tertio de Anima. Tertia autem probatur: quia organum tactus debet esse in potentia ad contraria calidum & frigidum, & reliqua tangibilia. Quarta autem relinquitur per se nota, quia constat corpus animalis non posse esse medium per abnegationē, imò nullum corpus potest esse in poten-

Li. 2. super Gene. ca. 1. paulo post prin. to. 3.

e
455

378

b
63

potentia ad visibilia, vt mediū per abnegationē. Secūda autem pars antecedētis, scilicet maxime reductum ad æqualitatem, probatur sic: anima intellectiua habet perfectissime virtutem sensitiuā: ergo exigit corpus maxime ad æqualitatē reductum. Antecedēs probatur quia inferius perfectius cōtinetur in superiori vt patet per Dio. consequētia probatur ex eadē radice, quia scilicet vis sensitiua fundatur super tactū. Constat enim quod quāto organū tactus fuerit æqualius, tāto melius percipiet, quia ab excellentijs remotius melius discernit.

374. 1 contra gent. ¶ Corollaria sunt duo. Primum, quod ex hoc homo præstat tactu cæteris animalibus. Secundum, inter homines meliorem habens tactum, est melioris ingenij. Patet sequela huius de primo ad vltimum, & declaratur signo ex secundo de Anima.

q.13.ar.4. co. Et mal. q.4.art.4. co. Et spir. ar.3. & de anima art. 9. et ar. 10. co. et 2. lib. de anima, lec. 2. fin.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua vniatur corpori mediantibus dispositionibus accidentalibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua vniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidētalibus. Omnis enim forma est in materia sibi propria & disposita. Sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animam, cum anima sit quædam substantialis forma.

2 ¶ Præterea, Diuersæ formæ vnius speciei requirūt diuersas materiæ partes. Diuersæ aūt partes nō possunt intelligi nisi secūdū diuisionē dimēsiuarū quantitatū c. Ergo oportet intelligere dimensiones in materia ante formas substantiales, quæ sunt multæ vnius speciei.

3 ¶ Præterea, Spirituale applicatur corporali per contactū virtutis. Virtus autem animæ est eius potentia. Ergo videtur, quod anima vnitur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

¶ SED CONTRA est, quod accidens est posterius substantia & tempore, & ratione, vt dicitur in 7. met. * Non ergo forma accidentalis aliqua potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

Li. 7. Met. tex. 4. l. 5.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima intellectiua det homini esse substantiale & simpliciter, impossibile est vniri ipsam corpori medijs accidentibus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod si anima vniretur corpori solum vt motor, nihil prohiberet, imò magis necessarium esset esse aliquas dispositiones medias inter animā & corpus: potentiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquam habilitatem ex parte corporis, per quam corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut iam supra dictum est c, impossibile est, quod aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animam, vel inter quancunque formam substantialem & materiam d suam. Et huius ratio est: quia cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet quod id quod est primum simpliciter in actibus, primò in materia intelligatur. Primum autem inter omnes actus est esse. Impossibile est ergo intelligere materiam prius esse calidam vel quantam, quàm esse in actu. Esse autem in actu habet per formam substantialem, quæ facit esse simpliciter, vt iam dictum est. e Vnde impossibile est, d quod quæcunque dispositiones accidentales præexistant in materia ante formam substantialem, & per consequens neque ante animam.

Ar. 1. huius quæst.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod, sicut ex prædictis * patet, forma perfectior virtute continet quicquid est inferiorum formarum. e Et ideo vna & eadem existens perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus. Vna enim & eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, & per quam est corpus, & per quā est viuum, & per quam est animal, & per quam est homo. Manifestum est autem, quod vnumquodque genus consequuntur propria accidentia. Sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse ante intellectum corporeitatis, & sic de alijs: ita præintelliguntur accidentia, quæ sunt propria entis ante corporeitatē. Et sic præintelligūtur dispositiones in materia ante formam, non quantum ad omnem eius effectum, sed quantum ad posteriorem.

¶ Ad secundum dicendum, quod dimensiones quantitatiuæ sunt accidentia consequentia corporeitatem, quæ toti materiæ conuenit. Vnde materia iam intellecta sub corporeitate & dimēsionibus, potest intelligi, vt distincta in diuersas partes, vt sic accipiat diuersas formas secundum vlteriores perfectionis gradus. Quā uis enim eadem forma sit secundum essentiam, quæ diuersos perfectionis gradus materiæ attribuit, vt dictum est, e tamen secundum considerationem rationis differt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd substantia spiritualis, quæ vnitur corpori solum, vt motor, vnitur ei per potentiam vel virtutem. Sed anima intellectiua corpori vnitur, vt forma per suum esse. e Administrat tamen ipsum & mouet per suam potentiam & virtutem.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum sextum.*

IN titulo hoc solum aduerte, quod hic est sermo de mediatione informationis: non autem trāsmutationis tantum. Ita quod quæstio est vtrum in instanti quo anima recipitur in materia, medient inter ipsam & materiam accidentia aliqua, quibus prius natura, etsi non tempore materia informetur, quàm ipsa forma substantialis. Et est quæstio contra Auer. & vniuersaliter contra omnes ponentes idem numero accidens ingenito & corrupto saluari.

Comment ¶ In corpore duo facit. Primo tractat quid secūdum Plat. respondēdum esset, scilicet affirmatiue. Secundo quid secundum determinatā: quia negatiue. Primum de se patet. Secundū est conclusio responsiua. Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis recipitur in materia nullo mediāte accidēte. Probatur sic: materia est in potentia ad omnes actus ordine quodā. ergo primo ad esse in actu: ergo ad formam substantialem: ergo prius recipitur forma substantialis, ac per hoc anima, quā quodcunque accidēs. Antecedens patet ex 7. met. prima consequentia probatur: quia esse in actu est actus primus simpliciter, secunda verò: quia sola & omnis forma substantialis facit esse simpliciter, tertia relinquitur per se nota.

369. 373. D. 542.

¶ Circa hāc rationem aduerte, quod dupliciter cauillari potest. Primo quātum ad ordinē dicendo, quod materia est primo in potentia ad esse substātiale primitate intentionis, non autē primitate executionis, quia primū in intentione, est vltimum in executione: & ideo prius ordine generationis recipit dispositiones accidentales, quàm formam substantialem. Secūdo, quantū ad secūdā consequentiā: quia cōcesso quod esse in actu est prius ordine generatiōis, non sequitur, ergo esse datum à forma substātiali, est prius ordine generationis: sed quod est sophisma cōsequētis, quoniā esse in actu cōmune est omnibus prædicamētis: vt patet 3. phy. tex. 3. ac per hoc clauditur intrinsece in esse accidētali, & cōsequēter faciēdo esse quātū, aut quale, fit esse in actu. Et sic nihil aliud cōcluditur ex hoc, quòd esse est primus actus ordine generatiōis, nisi quod prius sit esse in actu, quàm esse tale, quod saluatur ēt in forma accidētali, quia dū calor facit esse calidū, pri' natura dat ly esse, quàm ly calidū: nō ergo ex hoc potest inferri, ergo prius recipit formā substātialē. Sed ad hęc breuiter, & simul dicitur, quòd sermo presens principaliter est de ordine generatiōis: ita quod materia est in potētia ad oēs act' ordine generatiōis: ac per hoc ad actū primū ex natura sua ordine generatiōis, est primo ordine generatiōis in potētia: & cōsequenter prius recipit illū ordine executiōis. Quod aūt forma substātialis sit prior accidēte ordine generatiōis, probatur sufficiēter in litera ab effectibus earū formalibus: quia scilicet esse in actu est pri' quā esse tale, qd' nō solū verificatur, propterea quia quolibet esse pri' intelligitur esse, quàm specificatio eius, vt obijciēdo tactū est, qd' est extra propositū: sed necessario est verū, & interū in proposito, propterea quia nulla res potest suscipere esse tale, nisi prius natura de ipsa verificetur absolutè, quod habet esse. Impossibile est enim imaginari domū suscipere esse albū, aut pulchrū, nisi imaginemur quod domus ipsa est absolute, seu sine additiōe aliq. Si ergo materia secūdū se nullū esse in actu habet, impossibile est imaginari, quòd sit talis, si non prius natura de ea verificetur, quòd habet esse absolute, & sine additione aliq: sed dare esse ita quòd sine additione aliqua verificetur de aliquo quod est, est proprius effectus formalis formæ substātialis, vt superius declaratum fuit, ergo impossibile est materiam prius recipere accidēs, quod facit solum esse tale, quā formā substantialē, quæ facit esse simpliciter, id est sine additione aliqua. Nisi ergo sophisma arguere ex hoc quod esse simpliciter, id est sine additione aliqua, est primus actus ordine generatiōis, ergo forma substātialis, quia hoc non clauditur intrinsece in forma accidētali, sed præsupponitur, & in forma substātiali tantū. Et ideo illa est prior ordine generationis. Est autem ratio apparentia in argumento: quia esse potest dici absolute dupliciter. Vno modo per abstractionem, & sic quid absolute & secundum quid. Aliter hoc modo simpliciter dicimus, quod esse dicitur de esse in omnibus generibus, & sic accipiebatur in arguendo, & hoc modo esse nec excludit, nec includit simpliciter, aut secundum quid. Alio modo per exclusionem secundum quid, & includit simpliciter: & hoc modo dicimus in actu signato quod forma substantialis dat esse simpliciter: & de actu exercito, quod per formā substantialem est, per calorē vero calidum non est, sed est calidum. Et sic visus est S. T. esse simpliciter seu absolute in proposito. Vnde patet quid diuersimode simpliciter esse cū dicitur, quod calor faciendo esse calidum, prius esse quā calidum, cum dicitur, quod forma substātialis dat esse. Et vtrobique vtimur summo absolutè: quoniā illic dicit actum confusum existentiale ad simpliciter & secundum quid: hic vero dicit actum excludentem secundum quid.

¶ In responsione ad primum, aduerte propter substantiam quæ posita est, quod de ordine reali, quod sic anima exigit materiam non ita ter dispositam, & non solum ordine rationis. Aduerte inquam, quod substantiam vniri materiæ ... positæ, potest quadrupliciter intelligi. Primo in compositionis præcedentis ordine durationis. Et sic verificatur, quia instans generationis materia est sic disposita pro me ... introducta. Secundo dispositionibus simultaneis & hoc modo etiam est verum, quia in instanti introductionis formæ substantialis adsunt etiam omnes dispositiones requisitæ in ipsa materia. Tertio, dispositionibus simultaneis præsuppositis tamen reali ordine naturæ. Et sic est falsum, formam vniri materiæ dispositæ: quoniam ipsa forma præcedit reali naturæ ordine omnia accidentia, vt in corpore articuli probatum est. Quartò, dispositionibus simultaneis & præsuppositis ordine naturæ secundum intellectum. Et hoc modo est verum non de ipsa forma substātiali absolutè, sed de ipsa secundum posteriorem gradum & effectum. Non est quidem verum de ipsa: quia materia secundum seipsam nulla eget dispositione ad hoc, vt suscipiat formam substantialem si nihil addatur, quamuis egeat disponi, vt recipiat formam substantialem quia, vt in litera dicitur. Est autem verum de ipsa quātum ad vlteriorem gradum: quia, vt in litera dicitur, formam substantialē, vt sic, intelligitur comitari proprietates entis & substantiæ: ac per hoc capacem esse corporeitatis, quam comitantur dimensiones &c. Et sic intelligitur capax mixtionis, quam sua accidentia comitantur, & sic semper forma secundum vlteriorem gradum, & effectum formalem & accidentia propria perfecta intelligitur aduenire materiæ dispositæ. Vnde patet quod propositio illa maxima, forma & actus fit in materia disposita, triplici verificatur: duobus modis, realiter, scilicet, dispositionibus præcedentibus & simultaneis, loquendo vtrobique de ordine durationis: & vno modo secundum rationem, loquendo de ordine naturæ: & hunc tantū posuit hic S. T. quia est obscurus. Et hæc bene memora in tota hac materia. De qua & materia huius articuli, vide in commentarijs de ente & essentia, si nostra videre vis.

ARTICVLVS VII.

a *Vtrum anima vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod anima vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. Dicit enim Augustinus * tertio super Gene. ad literam, quod anima per lucem, id est ignem & aerem, quæ sunt similiora spiritui, corpus administrat. Ignis autem & aer sunt corpora. Ergo anima vnitur corpori humano mediāte aliquo corpore.

2 ¶ Præterea, Id, quo subtracto, soluitur vnio aliquorū vnitorum, videtur esse medium inter ea. Sed deficiente spiritu, anima à corpore separatur. Ergo spirit', qui est qd'dā corpus subtile, medium est in vnione corporis & aīæ.

3 ¶ Præterea, Ea, quæ sunt multum distantia, non vniuntur nisi per medium. Sed anima intellectiua distat à corpore, & quia est incorporea, & quia est incorruptibilis. Ergo videtur quòd vniatur ei mediante aliquo, quod sit corpus incorruptibile. Et hoc videtur esse aliqua lux cælestis, quæ conciliat elementa, & redigit in vnum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo * de anima, quòd non oportet quærere si vnum est anima & corpus, sicut neque ceram & figuram. Sed figura vnitur ceræ nullo corpore mediante. Ergo & anima corpori.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima vnitur corpori non vt motor, sed vt forma, impossibile est vniri corpori mediante aliquo corpore.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si anima secundum Platonicos corpori vniretur solū vt motor, e conueniens esset dicere, quod inter animam hominis vel cuiuscunque animalis & corpus aliqua alia corpora media interuenirent. Conuenit enim motori aliquid distans per media magis propinqua mouere. Si verò anima vnitur corpori, vt forma, sicut iam dictum est, e impossibile d est quod vniatur ei aliquo corpore mediante. Cuius ratio est, quia sic dicitur aliquid vnum quomodo & ens. Forma autem per seipsam facit rem esse in actu, cum per essentiam suam sit actus: nec dat esse per aliquod medium. Vnde vnitas rei compositæ ex materia & forma, est per ipsam formam, quæ secundum seipsam vnitur materiæ, vt actus eius. Nec est aliquid aliud vniens nisi agens, quod facit materiam esse in actu: vt dicitur in octauo * metaphy. Vnde patet esse falsas opiniones eorum, qui posuerunt aliqua corpora esse media inter animā & corpus hominis. Quorum quidam Platonici dixerunt, quod anima intellectiua habet corpus incorruptibile sibi naturaliter vnitum, à quo nunquam separatur, & eo mediante vnitur corpori hominis corruptibili. Quidam verò dixerunt, quod vnitur corpori mediante spiritu corporeo. Alij vero dixerunt, quod vnitur corpori mediante luce, quam dicunt esse corpus, e & de natura quintæ essentiæ: ita quod anima vegetabilis vnitur corpori mediante luce cæli syderei, anima verò sensibilis mediante luce cæli crystallini, anima vero intellectualis mediante luce cæli empirei. Quod fictitium & derisibile apparet. Tum quia lux non est corpus. e Tum quia quinta essentia non venit materialiter in compositionem corporis mixti, cum sit inalterabilis: sed virtualiter tantum. e Tum etiam, quia anima immediatè corpori vnitur, vt forma materiæ. e

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Augustinus loquitur de anima inquantum mouet corpus. Vnde vtitur verbo administrationis. Et verum est, quod partes grossiores corporis per subtiliores mouet. Et primum instrumentum virtutis motiuæ est spiritus, vt dicit Philosophus in libro de causa motus * animalium.

¶ Ad secundum dicendum, quod subtracto spiritu deficit vnio animæ ad corpus, non quia sit medium, sed quia tollitur dispositio, per quam corpus est dispositum ad talem vnionem. Est tamen spiritus medium in mouendo, sicut primum instrumentum motus.

¶ Ad tertium dicendum, quod anima distat à corpore plurimum, si vtriusque conditiones seorsum considerentur, vnde si vtrunque ipsorum separatum esse haberet, oporteret quod multa media interuenirent. Sed inquantum anima est forma corporis, non habet esse seorsum ab esse corporis: e sed per suum esse corpori vnitur immediatè. Sic enim & quælibet forma, si consideretur, vt actus, habet magnam distantiam à materia, quæ est ens in potentia tantùm.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primo respondet secundum positionem Platonis, & dicit quod conueniens esset ponere aliquod medium propter distantiam naturæ animæ à natura corporis: quoniam illa motor incorruptibilis, hoc mobile corruptibile: & ideo medium aliud conuenit. Secundo qui secundum rei veritatem determinatam, conclusio responsiua, Anima non vniri potest mediante aliquo corpore. Probatur dupliciter. Primo ratione, Forma seipsa immediate facit formaliter compositum ex se & materia ens in actu: ergo & vnum. Antecedens probatur: quia forma per essentiam suam est actus. consequentia probatur: quia vnumquodque eodem modo est ens & vnum. Secundo probatur autoritate 8. metaphysi. Tertio excludit opiniones oppositas, enumerans tres earum, & tertiam tripliciter excludit, omnia clara sunt in litera.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quod responsio innuit hanc distinctionem, quod multum distantia dupliciter distinguuntur: similitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. Primo modo forma & materia multum distant, non secundo. Et inter multum distantia primo modo tantum, non oportet esse medium: sed inter distantia vtroque modo oportet esse media.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore. Primo, quid secundum positionem Platonis diceretur, scilicet negatiue respondendum esset. Secundo secundum veritatem dicendo, respondet quæstio affirmatiue. Tertio ostendit differentem modum quo anima est in toto & partibus, in fine articuli.

¶ Primum est clarum, quod non ideo repetitum toties est à Sancto Thoma, vt quasi opinio Platonis, vt dubia semper tractaretur, sed vt ostenderetur continuè, quanta oritur diuersitas ex illa radice, & confirmetur intentum ex differentia inter vnionem per modum motoris, & per modum formæ.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte. Et probatur tali ordine. Primo probatur: quod anima in toto & in qualibet parte est. Secundo, quòd in toto, & qualibet parte est tota. Primum probatur dupliciter seu tripliciter. Primo ex differentia inter formam substantialem & accidentalem: sic. Dare esse formale toti & non partibus singulis, est conditio propria formæ accidentalis: ergo non conuenit animæ, quæ est forma substantialis. Antecedens declaratur in formis, quæ sunt compositio & ordo. Secunda ex effectu, sic. Recedente anima nec totum nec partes remanent, nisi æquiuocè: ergo anima est actus totius & partium. Antecedens probatur autoritate Philosophi 7. metaphysic. & ratione, quæ potest esse tertia probatio seorsum à signo, sic. Recedente anima nulla pars corporis retinet propriū opus: ergo non remanet eiusdem speciei: ergo anima erat in eis. Antecedens patet ad sensum: prima consequentia patet: quia retinens speciem retinet operationem. secunda vero: quia actus, est in eo cuius est actus, per hoc enim anima recedens fit ille actus partium, quo habebant illa opera, ergo in eis erat. Secundum vero probat tali ordine. Primo distinguit triplicem totalitatem. Secundo comparat eas ad formas in communi. Tertio applicat quæstionem propositam ad formas habentes omnes totalitates, & soluit eam. Quarto defendit ad intentum respondendo quæsito distinctè.

369. 370.

¶ In primo horum ponitur triplex totalitas: quantitatiua, essentialis, & potestatiua, iuxta triplex genus totius & partium.

¶ In secundo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuam & alias, respectu formarum quo ad hoc quod illa nō inuenitur in formis, nisi per accidens, iste per se: illa in solis formis, quæ indifferenter respiciunt totum & partes: iste non sic, quia perfectio essentiæ & rationis, & esse principium operationis per se conuenit formę. Ex his sequitur tertia differentia: quod illa non inuenitur in anima, precipue animalium perfectorum: Iste sic, & tenet sequela, quia anima non eadem habitudine respicit totum & partes: quia requirit manifeste diuersitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primū est quod si fiat hic quęstio de albedine, id est forma habēte omnes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quantitatiua, &c. Secundum quod de duabus totalitatibus, scilicet quantitatiua & virtuali, respondendum est negatiue, quia vna pars est extra aliam: & in maiori quanto est maior virtus. Tertium: quod de totalitate essentiali respondendum est affirmatiue.

¶ In quarto dicit tria. Primo, quod non oportet distinguere in anima de omnibus totalitatibus, sed essentiali & virtuali tantum, probatur: quia non est quanta per se, nec per accidēs. Secundo respondet quæsito affirmatiue, quo ad totalitatem essentię. Anima secundum essentiam est tota in toto, & tota in qualibet parte,

Lib. 3. super Gen. ad lit. c. 19. 3. de anima, tex. 9. lib. 2. de causa mot. anim. 8. Met. text. 15.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philosophus in lib. * de causa motus animalium. Non opus est in vnaquaque corporis parte esse animam; sed in quodam in principio corporis existente alia viuere: eo quod simul nata sint facere proprium motum per naturam.

*3. de anima art. 4. c. Et 1. contra gen. 27. & lib. 4. 6. 67. & de spi. art. 4. & de anima ar. 10. & opusc. 61. c. 47. * Cap. 7. parum à prin. to. 4. Lib. 2. de anima tex. 9. 10. 2.*

2 ¶ Præterea, Anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico. Sed non quęlibet pars corporis hominis est corpus organicum. Ergo anima nō est in qualibet parte corporis tota.

3 ¶ Præterea, In 2. de anima * dicitur, quòd sicut se habet pars animæ ad partem corporis, vt visus ad pupillam: ita anima tota ad totum corpus animalis. Si igitur tota anima est in qualibet parte corporis, sequitur quod quælibet pars corporis sit anima.

4 ¶ Præterea, Omnes potentiæ animæ in ipsa essentia animæ fundantur. Si igitur anima tota est in qualibet parte corporis, sequitur quòd omnes potentiæ animæ sint in qualibet corporis parte: & ita visus erit in aure, & auditus in oculo. Quod est inconueniens.

5 ¶ Præterea, Si in qualibet parte corporis esset tota anima, quælibet pars corporis immediatè dependeret ab anima. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars esset principalior quàm alia. Quod est manifestè falsum. Non ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in sexto * de Trinitate, quod anima in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est.

Lib. 6. de Trin. c. 6. to. 3.

CONCLVSIO.

¶ *Anima, cum vniatur corpori ex diuersis partibus constituto, vt forma substantialis, est essentialiter & non virtualiter tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod, sicut in alijs iam * dictum est, si anima vniretur corpori solum, vt motor, e posset dici quod non esset in qualibet parte corporis, sed in vna tantum, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori, vt forma, necesse est quod sit in toto, & in qualibet parte corporis. Non enim est forma corporis accidentalis, sed substantialis. Substantialis autem forma non solum est perfectio totius, sed cuiuslibet partis. Cum enim totū cōsistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma, quæ est compositio & ordo, sicut forma domus, e & talis forma est accidentalis. Anima verò est forma substantialis. Vnde oportet, qd' sit forma & actus nō solum toti', sed cuiuslibet partis. Et ideo recedēte anima, sicut nō dicitur animal, & homo nisi equiuocè

Ar. præced. 371 508.

Tertio secundum totalitatem virtualem negatiue, scilicet quod non est tota in qualibet parte, sed secundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia. ¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiam inter modum essendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differre ait, quod quis totum & quælibet pars conueniant in hoc, quod anima est in eis vt actus: differunt tamen in modo, quia anima est actus totius vt per se primo perfectibilis singularum vero partium vt partiũ primo perfectibilis.

Lib. 2. de anima tex. 9. tom. 2.

Quæstio. ¶ *Nota & quomodo formæ inextensæ sint, quæ differenter se habent ad totum & partem.*

¶ Circa hæc dicta sunt multa dubia. Primum est circa totalitatẽ quantitatiuã, quid sit differens habitudo formæ ad totũ & partes, q̃ comitatur inextensionẽ formę. Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionem
577 primi perfectibilis à non primo perfectibili in actu. Et hoc non: quia sic omnis forma esset inextensa: quoniã omnis forma respicit totum vt primum perfectibile in actu: partes verò non vt primũ perfectibile, sed vt partes primi. Aut penes distinctionem primi perfectibilis à non primo tam actu quam potẽtia: ita q̃ pars nec sit, nec esse possit primũ perfectibile a tali forma. Et hoc non, quia sic anima vegetatiua esset inextensa: quoniã sic differẽter respicit totũ & partes: quod totũ est eius primũ perfectibile, & nulla pars eius potest ei respondere vt primo perfectibile: quoniam nulla pars plãtæ habet omnia organa plantæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. Aut penes distinctionem perfectibilis à non perfectibili, ita quod pars sic perficiatur in toto à forma, quod extra totum non possit esse perfectibilis tali forma. Et hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: quoniam nulla eius pars potest tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

quemadmodum & animal pictum vel lapideum, ita est de manu & oculo, aut carne & osse, vt Philosophus * dicit. Cuius signũ est, quod nulla pars corporis habet proprium opus anima recedente: cum tamen oẽ quod retinet speciẽ, retineat operationẽ speciei. Actus aũt est in eo cuius est actus. Vnde oportet animam esse in toto corpore, & in qualibet eius parte. Et quod tota sit in qualibet parte eius, hinc cõsiderari potest. Quia cũ totũ sit quod diuiditur in partes, secũdũ triplicẽ diuisionem est triplex totalitas c. Est enim quoddam totum quod diuiditur in partes quantitatiuas, sicut tota linea, vel totum corpus. Est etiam quoddam totum, quod diuiditur in partes rationis & essentiæ e: sicut diffinitum in partes diffinitionis, & compositum resoluitur in materiam & formam. Tertium autem totum est potentiale, quod diuiditur in partes virtutis. Primus autem totalitatis modus non conuenit formis, nisi forte per accidens: & illis solis formis, quæ habent indifferentem habitudinẽ ad totum quantitatiuum & partes eius. Sicut albedo quantum est de sui ratione, æqualiter se habet, vt sit in tota superficie, & in qualibet superficiei parte c. Et ideo diuisa superficie diuiditur albedo per accidens. Sed forma, quę requirit diuersitatem in partibus, sicut est anima, & præcipue animalium perfectorum, non æqualiter se habet ad totum, & partes. Vnde non diuiditur per accidens, scilicet per diuisionem quantitatis. Sic ergo totalitas quãtitatiua non potest attribui animæ, nec per se, nec per accidẽs. Sed totalitas secunda, quę attenditur secũdum rationis & essentiæ perfectionẽ, proprie & per se cõuenit formis. Similiter autem & totalitas virtutis: quia forma est operationis principium. Si ergo quęreretur de albedine, vtrum esset tota in tota superficie, & in qualibet eius parte, distinguere oporteret: quia si fiat mentio de totalitate quantitatiua, quam habet albedo per accidens, non tota esset in qualibet parte superficiei. Et similiter dicendũ est de totalitate virtutis. Magis enim potest mouere visum albedo, quę est in tota superficie, quã albedo quæ est in aliqua eius particula. Sed si fiat mẽtio de totalitate speciei & essentiæ; tota albedo est in qualibet superficiei parte. Sed quia anima totalitatẽ quãtitatiuã nõ habet, nec per se nec per accidẽs, vt dictũ est, * sufficit dicere quod anima tota est in qualibet parte corporis secundũ totalitatẽ perfectionis & essentiæ, nõ autẽ secundũ totalitatẽ virtutis: quia non secundum quãlibet suam potentiam est in qualibet parte corporis, sed secundũ visum in oculo, secundũ auditũ in aure, & sic de alijs. Tamẽ attẽdendũ est, q̃ quia anima requirit diuersitatẽ in partibus, nõ eodẽ modo cõparatur ad totũ, & ad partes, sed ad totũ quidem primò & per se, sicut ad propriũ & proportionatũ perfectibile: ad partes aũt per posterius secundũ quod partes habẽt ordinem ad totum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Philosophus loquitur de potentia motiua animę.

¶ Ad secundum dicendum, quod anima est actus corporis organici, sicut proportionati & primi perfectibilis.

¶ Ad tertium dicendũ, quod animal est quod cõponitur ex anima & corpore toto, quod est primum & proportionatum eius perfectibile. Sic autem anima non est in parte. Vnde non oportet quod pars animalis sit animal.

¶ Ad quartum dicendum, quod potentiarum animæ quædam sunt in ea secundũ quod excedit totã corporis capacitatẽ, scilicet intellectus & volũtas. e Vnde huiusmodi potẽtię in nulla parte corporis esse dicuntur. Aliæ verò potentiæ sunt communes animæ & corpori. Vnde talium potentiarum non oportet quod quælibet sit in quocunque est anima, sed solum in illa parte corporis, quæ est proportionata ad talis potentiæ operationem.

¶ Ad quintũ dicendũ, quod vna pars corporis dicitur esse principalior quàm alia, propter potentias diuersas, quarũ sunt organa partes corporis. Quæ enim est principalioris potentiæ organũ, est principalior pars corporis: vel quæ etiam eidem potentiæ principalius deseruit.

Nec te moueat quod abscissa tibia aut brachio anima perficit reliquã partẽ. Quoniã secundũ veritatẽ, reliquũ corpus, in quo mẽbra principalia restat, non propriè vocatur pars, sed totũ imperfectũ, quod in tantũ differt à parte rationis quod in 5. Meta. Ari. fecerit propriũ cap. de colobo, id est trũcato. Quędã autẽ sunt medię formę, quę partim ęqualiter & partim inæqualiter respiciunt totũ & partes: & hę sunt quę sic totum respiciunt, vt primo perfectibile, quod partes non possunt habere, non tamen primũ perfectibile simpliciter, sed secundũ quid. Et tales sunt animæ vegetatiuæ & sensitiuæ animalium imperfectorum: habent enim totũ animatum corpus ex omnibus organis ex propria ratione sibi vendicat, vt primo perfectibile, quod tamẽ in partibus eius non sum saluari possunt, non vt in primo perfectibili simpliciter, vt accidit in formis naturalibus, sed secundũ quid. Et inter has est latitudo, nã vegetatiua saluatur in parte, vt in primo perfectibili secundum quid, id est virtualiter: quoniã pars in eis est totũ corpus organicũ virtualiter. Sensitiuum autem imperfectorum est in parte vt in primo perfectibili secundũ quid, id est, quãtum ratione particulare, scilicet secũdum rationẽ corporis. Est enim pars decisa, viuens verè quoddã corpus animatũ totũ, nõ tñ est verè quoddã totũ animal. Vñ cũ in litera dicitur, q̃ totalitas quãtitatiua inuenitur per accidẽs in solis formis quæ indifferentẽ habent habitudinẽ ad totum & partem, intelligitur, vt ad primum perfectibile, siue simpliciter, siue secundum quid. Et per oppositum, cum dicitur istas formas esse inextensas, quæ differentem habent habitudinem ad totum & partes, intelligitur, vt ad primum perfectibile, excludendo tam simpliciter quàm secundum quid. Ita quod illa pars totum differẽter respicit, quæ nec potest esse talis formæ primum perfectibile simpliciter, nec secundum quid: & sic est totaliter differens habitudo formæ ad totum & partes. In cæteris vero est aliquo modo consimilis, & aliquo modo differens. Et per hoc patet responsio ad primum dubium.

Quæstio. ¶ *Num propter animam intellectiuam oporteat ponere in animali aliquam aliam formam inextensam.*

¶ Dubium secundũ est circa eandem totalitatem: quoniam S.Tho. à cõmuni opinione discordare videtur hoc in loco, eo quod ponat præter animã intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animã sensitiuam animalium perfectorum, cum tamẽ vix possit sustineri, quod anima intellectiua de foris veniens informet secundum esse, & sit inextensa. Tũ quia sequitur idem indiuisibilẽ simul moueri & quiescere. Tum quia sequeretur, quod manus intelligeret, existẽte ibi essentia animæ, & cõsequẽter intellectu. Voluntarie quoque & absque probatione aliqua dicitur hoc, vt patet in litera, & in secundo contra Gent. cap. 72. quod non decet Philosophum.

Quæstio. ¶ *Num totalitas essentialis per se conueniat formis & animæ.*

¶ Dubium tertiò est circa totalitatem essentialem: quia male dicitur illã conuenire formis & animę per se. Quia aut intẽdit positiue, & sic cõstat esse falsum: quia nõ habet partes essentiales, cũ sit simplex. Aut negatiue: & sic etiam contingit totalitas quãtitatiua animæ intellectiuæ, nã caret partibus quãtitatiuis, quemadmodum & essentialibus: igitur pari ratione dicendum erat, quod non habet essentialem totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

¶ Ad primum horum dicitur, quod intelligitur secũdo modo ista differens habitudo. Sed oportet quod subintelligatur de totaliter differente, & nõ secundũ quid. Ad cuius euidentiã sciendũ, triplex esse genus formarũ. Quędã omnino æqualiter respiciunt totum & partes, vt primũ perfectibile, & tales sunt formæ merè naturales, vt aquæ, ignis, & aliorum huiusmodi. Et loquimur de formis quantũ est ex parte sui, & de toto & partibus absolute, & nõ de tãto toto aut tanta parte: liquet enim quod forma aquæ quãtum est ex se, indifferẽter respicit vt primũ perfectibile materiã bicubitã & cubitalẽ, quæ sunt totum & pars: & sic de alijs. Nec instãtia de partibus minimi mouere debet: quoniã mutatur totũ in tãtũ, & pars in partẽ tãtã: quod est sophisma figuræ dictionis: minimũ enim significat totũ tãtũ: & similiter pars eius. Iã aũt diximus q̃ sermo noster est absolutè cõparãdo formã specificã ad totũ & partes vt primo perfectibile. Quędã vero sunt omnino inæqualiter respiciẽtes totũ & partes. Et hęc ita totũ sibi vẽdicãt vt primũ perfectibile, quod nulla pars seorsum potest habere rationẽ nõ solũ primi perfectibilis, sed nec perfectibilis: huiusmodi autẽ est procul dubio anima intellectiua, & vt videbitur, animę animaliũ perfectorũ.

¶ Ad secundũ dubiũ dicitur, quod doctrina hic tradita, est quidẽ cõtra modernorũ cõmunem phantasiam, sed nõ cõtra philosophicas rationes: parum est autẽ de horũ autoritate curandũ. Cũ autẽ dicitur quod sine ratione, hoc est dictũ, respõdetur quod ratio insinuata est à posteriori: quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinẽ ad totũ & partẽ ipsa forma ex propria ratione. Et quia habet totaliter diuersam habitudinẽ ad totũ & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionẽ totius, iã pars formæ proportionaretur parti corporis: & cũ pars quantitatiua formæ sit tota essentiæ formæ, ergo ipsa forma secundũ rationẽ suæ essentiæ nõ habet totaliter diuersam habitudinẽ ad totũ & ad partes: sed vtrũque, scilicet tã totũ quàm partem respicit, vt proportionatũ perfectibile. Et cõfirmari potest ista ratio: quia habet forma extensa ex vi solius diuisionis, nõ desinit esse secundũ illã partẽ quã habet in parte decisa. Imò quę quodãmodo erat per modũ potẽtię perficitur, & sit actu seorsum, vt patet in formis naturalibus: ergo à destructione consequentis, si per diuisionẽ pars decisa nõ potest retinere eandẽ speciem: ergo nõ erat extensa & diuisibilis ad diuisionẽ subiecti. Potest quoque principalis hæc conclusio de animabus animalium perfectorũ probari per hoc, quod forma extensa in maiori est maior, & in minori minor secundum virtutẽ. Quia in maiori quantitate maior virtus, loquendo de virtutibus extẽsis. In animalibus verò videmus sæpe totum oppositum, eo quod animalia magni corporis secundũ rationẽ speciei sue, videmus debiliora illis eiusdẽ speciei, quę sunt commensuratę magnitudinis: tanquam anima non sufficiente ad tantã corporis molem sustentandã. Non est ergo sine ratione dictum, quod animę aliquę præter intellectiuã sunt tantæ perfectionis, quod sunt inextensę, tã per se, quàm per accidens: quamuis potentię omnes earum sint extensę per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatę. Ad ea, quę contra indiuisibilitatem animę intellectiuę adducuntur, facile respondetur, negando consequentias. Primam quidem: quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vnius tantum partis, sed totius: & ratio est, quia in nulla parte est diffinitiue, id est ita in ea quod non in alia. Spirituale autem non mouetur per accidens nisi ad motum illius in quo est diffinitiue. Et propter hanc eandem rationem angelus non mouetur ad motum celi, quãuis moueretur ad motum eius, si totum cęlum mutaret locũ subiecto. * Secundã verò: quia plus requiritur ad hoc, quod corpus aliquod denominetur intelligens, quàm quod sit cõpositum ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quod ly corpore, supponat pro corpore

primo perfectibili ab ipsa anima, quoniam oportet esse animal & suppositũ quoddã id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Sortes tãtum. ¶ Ad tertiũ dubium dupliciter respondetur. Primo quod totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et ex partibus secundum rationem suæ diffinitionis: & hæc conuenit formis, ita quod sic totalitas essentialis sumitur positiue, sed distribuit pro partibus diffinitionis, non rei: & est dicere quod est totum essentialiter, id est secundum omnes partes suę diffinitionis intrinsecas. Secũdo dicitur q̃ sicut totum idem est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas per se conuenit formis. Quoniam & diffinitur vnumquodque, & perfectionem habet ratione formæ. Et vtraque responsio tangitur in litera prima, vbi dicitur quoddam totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ vt diffinitum & compositum. Secunda vbi dicitur, quòd ista totalitas attenditur secundũ rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem dicitur forma tota positiue.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA septima. De his, quæ pertinent ad potentias animę in generali, In octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad potentias animæ. Et primo in generali. Secũdo in speciali. ¶ Circa primũ quęrũtur octo. ¶ Primo, vtrũ essentia animæ sit eius potentia. ¶ Secundo, vtrum sit vna tantum potẽtia aię vel plures. ¶ Tertio, quomodo potentiæ animæ distinguantur. ¶ Quarto, de ordine ipsarum adinuicem. ¶ Quinto, vtrum anima sit subiectum omnium potentiarum. ¶ Sextò, vtrum potentiæ fluant ab essentia animę. ¶ Septimò, vtrum potentia vna oriatur ex alia. ¶ Octauò, vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in ea post mortem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum ipsa essentia animæ sit eius potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod ipsa essentia animæ sit eius potentia. Dicit enim August. in 9.* de trini. quod mens, notitia, & amor, sunt substantialiter in anima, vel (vt idem dicam) essentialiter. Et in 10.* dicit, quod memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna vita, vna mens, & vna essentia.

2 ¶ Præterea, Anima est nobilior quã materia prima: sed materia prima est sua potentia: ergo multo magis anima.

3 ¶ Pręterea, Forma substantialis est simplicior quàm accidẽtalis. Cuius signum est, quod forma substantialis non intenditur vel remittitur, sed in indiuisibili consistit. Forma autem accidẽtalis est ipsa sua virtus. Ergo multo magis forma substantialis, quæ est anima.

4 ¶ Pręterea, Potentia sensitiua est qua sentimus, & potẽtia intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primo sentimus & intelligimus, est anima secũdum Philosophum in 2.* de Anima. Ergo anima est suæ potentiæ.

5 ¶ Pręterea, Quod non est de essentia rei, est accidẽs. Si ergo potẽtia animæ est pręter essentiã eius, sequitur quod sit accidẽs. Quod est contra Aug. in 9.* de tri. vbi dicit, quod prędicta non sunt in anima sicut in subiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Mens autem potest etiam alia amare & cognoscere.

6 ¶ Pręterea, Forma simplex subiectũ esse *nõ potest. Anima autem est forma simplex, cum non sit composita ex materia & forma, vt supra dictum est. e Non ergo potentia animę potest esse in ipsa sicut in subiecto.

7 ¶ Præterea, Accidens non est principiũ substantialis differentiæ, sed sensibile & rationale sunt substantiales differentiæ, & sumuntur à sensu & ratione, quæ sunt potentiæ aiæ. Ergo potentiæ animæ non sunt accidẽtia. Et ita videtur, quod potentia animę sit eius essentia.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 11 cap. cælest. hierar. quod cælestes spiritus diuiduntur in essentiam, virtutem, & operationem. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, & aliud virtus, siue potentia. Cap. 11. circa med. illum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nulla animæ operatio sit substantia, & quoduis animam habens non semper operetur, potentiam animæ ab ipsa animæ essentia & substantia diuersam esse necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod impossibile est dicere, quod essentia animæ d sit eius potentia: licet hoc quidam posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quantum ad præsens. Primo, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet quod ad idem genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus non est in genere substantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum, non potest esse in genere substantiæ. Operatio autem animæ non est in genere substantię, sed in solo Deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde Dei potentia, quę est operationis principium, est ipsa Dei essentia. Quod non potest esse verum neque in anima, neque in aliqua d creatura, vt supra etiã de angelo dictum est. e Secundo hoc etiam impossibile apparet in anima: nam d anima secundum suã essentiã est actus. Si ergo ipsa essentia animæ esset immediatum operationis principium, semper habens animam actu, haberet opera vitæ, sicut semper habens animam actu est viuum. Non enim inquantum est forma, est actus ordinatus ad vlteriorem actum, sed est vltimus terminus generationis. Vnde quod sit in potentia adhuc in alium actum, hoc non competit ei secundũ suam essentiam inquantum est forma, sed secundum suam potentiam, e & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potentiæ, dicitur actus primus ordinatus ad actum secundum. Inuenitur autem habens animam non semper esse in actu operum vitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, quod est actus corporis potentia vitam habentis, quæ tamen potentia non abiicit animam. Relinquitur ergo, quod essentia animæ non est eius potentia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. loquitur de mente secũdum quòd noscit se, & amat se. Sic ergo notitia & amor inquantum referuntur ad ipsam vt cognitam & amatam, substantialiter vel essentialiter

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum primum.*

IN titulo nota, ly sit secundum rem.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua negatiue, dupliciter probata, conclusio est, impossibile est animæ substantiam esse suam potentiam. Ratio prima est, Operatio animæ non est in genere substantiæ: ergo nec potentia operatiua. Et sic non est substantia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium Dei, quòd operatio sit substantia, consequentia probatur: Potentia est in eodem genere in quo est actus, probatur: quia actus & potentia diuidunt ens & quodlibet genus entis. Et quia ratio extendit se ad potentiam operatiuam cuiusque creaturæ, ideo sequitur corollarie, imò extensiue, quod in solo Deo essentia sit potentia: sicut operatio est substantia in eo solo. Secunda ratio est ducens ad impossibile, circa quam sic proceditur. Primo ponitur ipsa consequentia cũ eius probatione: Si essentia animæ esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animam, haberet actu opera vitæ: sed hoc est falsum. Ergo consequentia probatur dupliciter. Primo, quia anima secundum essentiam est actus, secundo à simili, sicut semper est viuum. Deinde excluditur obiectio, quæ posset contra probationem consequentiæ adduci: dicendo, quod anima est actus talis, id est ordinatus ad vlteriorem actum: quia est actus primus, vt dicitur in 2. de anima. Et hoc excludit dupliciter: primo interimendo, quod hoc conueniat animæ secundum essentiam: quod probat, quia secundum essentiam est vltimus terminus generationis, ergo non ordinatur ad vlteriorem actum. Secundo ostendendo quomodo hoc contingit animæ, scilicet secundum quod subest suæ potentiæ. Deinde probat falsitatem consequentis dupliciter, primo experientia, secundo ex diffinitione animæ: deinde infert intentam conclusionem principalem. Et demum exprimit radicem rationis pro conclusione intenta: quia scilicet nihil est in potentia secundum actum inquantum est actus.

¶ *Num potentia & actus sint eiusdem generis*

¶ Contra primam rationem arguit Sco. in secundo dist. 16. quæstio. 1. sic. Potentia spectans ad idem genus cum actu, est potentia quæ est differentia entis, scilicet potentia obiectiua: ergo æquiuoce infertur ex hac radice de potentiis animæ. Antecedens probatur: quia de potentia obiectiua est vniuersaliter vera illa maxima: de receptiua verò est quasi semper falsa: quia excepto genere substantiæ vt plurimum subiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis, consequentia patet: quia potentiæ animæ sunt potentiæ operatiuæ, & receptiuæ, vt in pluribus. Et confirmatur. Tum quia aliter esset processus in infinitum, nisi veniretur ad substantiam, quæ esset immediatum receptiuum accidentis. Tum quia 7. meta. proprium est substantiæ non fieri nisi substãtia præsupposita: quantum autẽ vel quale sit nullo quãto, aut quali præexistente, nisi in potentia, ergo substantia est immediatum principium accidentis. Tum quia apud te anima est immediatum principiũ suarum potentiarum, quæ sunt accidentia vt dicis. Et similiter apud te anima est immediatum receptiuum aliquarum potentiarum, puta intellectus & voluntatis. nõ ergo proximum principiũ actiuum siue passiuũ, & actus sunt eiusdem generis etiam apud te. D. 568.

¶ Contra secundam rationem arguitur multipliciter. Primo arguit Scotus, ibidem contra illam similitudinem sic. Anima est principium viuendi formale, operandi verò effectiuum, ergo non est similis ratio de esse viuo & operari in actu. Antecedẽs patet: consequentia probatur ex differẽtia inter hęc genera causarum: quia causa actiua potest esse in primo tantum absque secundo actu, formalem verò implicat esse absque effectu formali. Secundo arguit contra probationem sic. Negatio formalis non infert identitatem, sed in istis actus vt sic non est in potentia & vltimus terminus generationis vt sic, non ordinatur ad vlteriorem actum: non est negatio nisi formaliter, ergo ex eis non sequitur, ergo res, quæ est actus: ergo res quæ est terminus generationis, non ordinatur ad vlteriorem actum, vbi est negatio identica: quod tamẽ in litera infertur, alioquin nõ haberet intentũ.

Amor. D. 71. 277. D. 168. Qu. 59. ar. 2 292 282 275 D. 118. 277

¶ Præterea, si hoc esset verum, sequeretur quod calor non esset ipsa potentia calefactiua: & probatur sequela, quia calor secundũ suã essentiã est actus, & vt sic, terminat generationẽ sui. Igitur si ratio in litera facta valeret, sequeretur, quod in calore aliud esset essentia eius, & aliud potẽtia calefactiua, quod est ridiculum. Nec mutatur rationem, si quis dicat quod calor non generatur nisi secũdũ quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc quod est esse actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et super hac natura sustentatur ratio, quare, &c.

¶ *Num nihil sit in potentia inquantum actus est.* Quæstio.

¶ Tertio specialiter contra illam propositionem fundamentalem. Nihil est in potentia secundum actum inquantum actus est: sic potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiuè, quia est actu: vt patet tertio de Anima. tex. 40. & 3. physi. tex. 17. ergo falsum est illud assumptũ etiã formaliter de potentia actiua, hæc igitur ratio non est vniuersalis de omnibus potentiis animæ. Præterea, & difficilius omnes habitus animæ secundum idẽ sunt actu & in potentia operatiua: ergo falsum est, quod nihil est in potentia secundum id quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedens patet, quia quilibet habitus est res simplex, nec potest in eo fingi distinctio duarũ rerum: quarum altera sit actus & altera potentia: & est essentialiter actus, aliàs enim nõ esset per se terminus generationis, & est essentialiter potentia, quia essentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia ruunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de ... Biblioteca

sunt in anima: quia ipsa substantia vel essentia eius cognoscitur, & amatur. Et similiter intelligẽdũ est, quod alibi dicit, quod sunt vna vita, vna mẽs, vna essentia. c Vel sicut quidã dicunt, hæc locutio verificatur secundũ modum, quo totum potestatiuum prædicatur de suis partibus, quod medium est inter totum vniuersale, & totum integrale. Totum enim vniuersale adest cuilibet parti secundum totam suam essentiam & virtutem, vt animal homini & equo, & ideo propriè de singulis partibus prædicatur. Totum verò integrale non est in qualibet parte, neque secundum totam essentiam, neque secundum totam virtutem. Et ideo nullo modo de singulis partibus prædicatur: sed aliquo modo, licet impropriè de omnibus simul: vt si dicamus quod paries, tectum, & fundamentum sunt domus. Totum verò potentiale adest singulis partibus secundum totam suã essentiam, sed non secundum totam virtutem. Et ideo quodãmodo potest prædicari de qualibet parte, sed non ita propriè, sicut totum vniuersale. Et per hũc modum Aug. * dicit, quod memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna animæ essentia.

395.

Loco citato in arg. 277. *

¶ Ad secundum dicendum, quod actus, ad quem est in potentia materia prima, est substãtialis forma. Et ideo potentia materiæ non est aliud quàm eius essentia.

¶ Ad tertium dicendũ, quod actio est cõpositi sicut & esse. Existentis enim est agere. Cõpositum autẽ per formã substantialẽ habet esse substãtialiter: per virtutẽ aũt, quæ consequitur formam substãtialem, operatur. Vnde sic se habet forma d accidentalis actiua ad formam substãtialem agentis, vt calor ad formam ignis, sicut se habet potentia animæ ad animam.

D. 631.

¶ Ad quartum dicẽdũ, quod hoc ipsum, quòd forma accidentalis est actionis principium, habet à forma substantiali. Et ideo forma substantialis est primũ actionis principiũ, sed non proximũ. Et secundũ hoc Phylos. * dicit, quod id, quo intelligimus & sentimus, est anima.

Li. 2. de anima text. 24. tom. 2.

¶ Ad quintum dicendum, quòd si accidens accipiatur secundum quod diuiditur contra substantiam, sic nihil d potest esse medium inter substantiam & accidens, c quia diuiduntur secundum affirmationem & negationem, scilicet secundũ esse in subiecto, & nõ esse in subiecto. Et hoc modo, cum potentia animæ nõ sit eius essentia, oportet quod sit accidens: & d est in secunda specie qualitatis. Si verò accipiatur accidens secundum quod ponitur vnum quinque vniuersalium, sic aliquid est medium inter substantiã & accidens. Quia ad substantiam pertinet quicquid est essentiale rei. Non aũt quicquid est extra essentiam, potest sic dici accidẽs, sed solũ id, quod non causatur ex principiis essentialibus speciei. Proprium enim nõ est de essentia rei, sed ex d ex principiis essentialibus speciei causatur. Vnde medium est inter essentiam & accidens, sicut dictum est. c Et hoc modo potẽtiæ animæ possunt dici mediæ inter substantiam & accidens, quasi proprietates animæ naturales. Quod autem Aug. dicit, quod notitia & amor non sunt in anima sicut accidentia in subiecto, intelligitur secundum modum prædictum, * prout comparantur ad animam, non sicut ad amantem & cognoscentem, sed prout comparantur ad eam sicut ad amatam & cognitam. Et hoc modo procedit sua probatio. Quia si amor esset in anima amata sicut in subiecto, sequeretur quod accidens transcenderet suum d subiectum: cum etiam alia sint amata per animam.

¶ Ad sextum dicendum, quod anima licet nõ sit composita ex materia & forma, habet tamen aliquid de potentialitate admixtum: vt supra dictum est. c Et ideo potest dici subiectum accidentis. Propositio autem inducta locum habet in Deo, qui est actus purus. In qua materia Boet. * eam introducit.

¶ Ad septimum dicendum, quod rationale & sensibile, prout sunt differentiæ, non sumuntur à potentiis sensus & rationis: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. * Quia tamen

¶ Ad euidentiam solutionum recolenda sunt quæ diximus in q. 54. arti. 3. Vbi distinctum est de actu & potentia. Dictum est enim quod inter purum actũ & purum potentiam mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, sic, quod quædam sunt essentialiter in genere actuum, quædam vero essentialiter in genere potentiarum: de quibus tantum in hac materia est sermo. Et quia obiicientes diuertunt ab his, nec discernunt inter per se & per accidens, ideo illuduntur. Vnde ad singula veniendo: cum in prima ratione dicitur, quod potentia & actus sint in eodem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actum, siue receptiua, siue actiua, vt patet in 12. Met. text. 26. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Non enim obstat, quod res vnius prædicamenti sit immediatum receptiuum rei alterius: quoniam nullum prædicamentum est essentialiter potentia respectu alterius, sed vt patet in loco allegato, in quolibet prædicamento est propria potentia illius generis. Nec sequitur processus in infinitum: quoniã act⁹ cuiusque generis respõdet propriæ potentiæ, vt essentialiter ad te ordinatæ: illi vero potentiæ nõ respõdet alia præcedẽs potentia essentialiter ad illam ordinata: quoniam ipsa est essentialiter in genere potentiæ: & si aliquid actualitatis habet, non nisi quendam actus modum habet: puta quia inest alteri, & ad hoc sufficit quod habeat receptiuum in quo sustentetur, absque hoc quod essentialiter ordinetur ad hoc, & sic est status in re alterius generis, puta substantia. Et nisi sic dicatur, non potest euadi, quin substantia sit reductiue in genere accidentis. Et per hoc patet etiam responsio ad illud 7. Metaphy. quia fatemur substantiam esse immediatum principium quantitatis: loquendo de principio receptiuo, non autem essentialiter ordinato ad illam. Quamuis illa autoritas non sit ad propositum: quia si adducitur quo ad principium passiuum, constat quod par est ratio de substantia, & quanto, & quali, quia quodlibet eorũ fit ex non tali in actu, sed in potentia tantum. Si quo ad principium actiuum, differentia non verificatur, nisi respectu emanationis rerum ab intelligentiis: quæ sunt causæ æquiuocæ, à quibus cum deriuentur substantia, quantitas, qualitas, &c. ipsæ tamen non sunt quantæ, nec quales nisi virtualiter: substantiæ autem actu. Cætera namque agentia, sicut substantiæ sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quod anima sit principium suarum passionum: quas ponimus accidentia: quia nec actiuum nec passiuum earum est principium essentialiter ad eas ordinatũ, sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quod sustentat eas inhærentes sibi.

¶ Ad ea vero, quæ primo contra secundam rationem adducta sunt, dicitur dupliciter. Primo, quod in litera illa similitudo adducitur, non ad probandum, sed declarandum. Secundo, quod licet non sit simile quo ad genus causæ, est tamen simile quo ad actum vel potentiam quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dicitur, quod causa efficiens potest esse sine actu secundo, non autem formalis: respondetur quod licet hoc sit verum simpliciter, & in communi, non tamen est verum in causa actiua, cuius actio sequitur immediate actum secundum, quod est actus: quoniam ab actu inquantum actus, non prouenit potentia. constat autem quod esse in actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶ Ad id, quod secundo obiicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quod quãuis absolute negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationum. Dico oppositarũ propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid sapiũt rationes earum, huiusmodi autẽ sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi & similiter esse terminum vltimum generationis, & ordinati ad vlteriorem actum, opponuntur. & vtrunque inuenitur in anima essentialiter: ergo secundum diuersitatem primum secundum substantiam & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potentiis receptiuis, aut actiua, seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potentia propter hoc, vt patet ex dictis.

¶ Ad ea, quæ tertio obiiciuntur, dicitur, quod potẽtia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operatiõis principio effectiuo vt quo: & sic argumentum concludit, sed non propriè sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfecte. Et ideo propriè loquendo talis potentia actiua, nõ potentia, sed principium actiuum vocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet complete rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi propriè loquimur. Primo modo calor est potentia calefactiua. Secundo modo non. Et vniuersaliter nulla res est propriè potentia actiua, nisi sit talis quod sibi conueniat quandoque esse in actu primo tantum: hoc enim est habere statum potentiæ, vt patet in 9. metaphy. text. 6. vel 7. Vnde propriè loquendo ad primam obiectionem dicimus, quod aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potentia actiua. Illud enim simpliciter sequitur actum, & non sequitur illi. De hac vero distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi, & conditionem: & quo ad rationem causandi dicit actum inquantum actus est: quo ad conditionem dicit potentiam inquantũ potentia est. Et ideo in solo actu permixto potentiæ inuenitur propriè potentia actiua, quamuis in Deo summè recipiatur potentia, id est principiũ actiuũ. At si minus consonum doctrinæ S. Thom. videtur, quod ad completam rationem potentiæ actiuæ sufficiet potentialitas: dicatur quod huiusmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, id est entis, quod adhoc per se primo est institutum vt sit potentia subiectiua: & hoc sufficit propositio, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶ Ad secundam autẽ obiectionem omnium difficillimam, quia asserit permixtionem actus essentialis & potentiæ essentialiter absque distinctione reali, Dicendum est, quod habere permixtionem essentialis actus & potentiæ essentialiter contingit dupliciter, scilicet per se primo, & per accidens, seu per aliud. & hac ratione quod sermo noster est de habente hæc per seipsum: & non de habente hac ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: quoniam eius, quod cõuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & nõ ex se, & per oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa propria. modo constat, quod habere in se hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter, animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipso quod est actus primus, quod est eius diffinitio: Et cõsequenter in ipso ponenda est propria causa huius permixtionis, quæ, vt ex dictis patet, est distinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitus vero cuicunque non conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc enim habent habitus & reliqua quæ in anima sunt, quod non semper vigilent, sed quiescant que sint, vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signum est, quod in solis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et confirmatur ex diffinitione habitus 3. de Anima tex. & com. 17. habitus est quo quis vtitur cum vult, vbi libertas animæ ponitur causa vigiliæ & somni ipsius habitus. Nec obstat, quod leue non semper ascendat. Quoniam deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione, philosophicus sermo intelligendus est, quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non sit talis permixtio actus & potentiæ, nisi ratione subiecti: consequens est, quod hæc instantia non sit contra rationem factã, quæ causam permixtionis talis in eo: in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

¶ Ad ea, quæ quartò obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Non enim formæ, quæ generationem per se terminant, & sunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentiæ actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vtpote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt propriæ potentiæ, non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus patet ex dictis.

¶ In tertio argumento & eius responsione diligenter aduerte, & accipe hinc quod apud S. Tho. cum accidens dicitur agere in virtute substantiæ, est constructio in transitiua, id est, est ipsa virtus substantiæ: huc enim tendit tota responsio, quod accidentalis vis non sua, sed substantiæ est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi, quod substantiali forma est, & accidentali vt virtute operatur. Non ergo fingas intentionalem aliquam formam, qua accidens fulcta agere in virtute substantiæ, vt quibusdam visum fuit.

¶ Super

formæ substantiales, quæ secundum se sunt nobis ignotæ, innotescunt per accidentia, nihil prohibet interdum accidentia loco differentiarum substantialium poni.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum sint plures potentiæ animæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod non sint plures potentiæ animæ. Anima enim intellectiua maxime ad diuinam similitudinem accedit: sed in Deo est vna & simplex potentia, ergo & in anima intellectiua.

2 ¶ Præterea, Quanto virtus est superior, tanto est magis vnita: sed anima intellectiua excedit omnes alias formas in virtute: ergo maximè debet habere vnam virtutẽ, seu potentiã.

3 ¶ Præterea, Operari est existẽtis in actu. Sed per eandem essentiam animæ homo habet esse secundum diuersos gradus perfectionis, vt supra habitum est. c Ergo per eandem potentiam animæ operatur diuersas operationes diuersorum graduum.

¶ SED CONTRA est, quod Philos. * in 2. de Anima ponit plures animæ potentias.

CONCLVSIO.

¶ *Cum homo ad summam beatitudinis bonũ pluribus motibus consequendum vt infima creatura ordinatur, necesse est in anima plures potentias esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est ponere plures animæ potentias. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod sicut Philosophus dicit in 2. de cælo, quæ sunt in rebus infima, non possunt consequi perfectam bonitatem, sed aliquam imperfectam consequuntur paucis motibus. Superiora verò his adipiscuntur perfectam bonitatem motibus multis. His autẽ superiora sunt, quæ adipiscuntur perfectam bonitatem motibus paucis. Summa vero perfectio inuenitur in his, quæ absque motu perfectam possident bonitatem. Sicut infime est ad sanitatem dispositus, qui non potest perfectam consequi sanitatem, sed aliquam modicam consequitur paucis remediis. Melius autem dispositus est, qui potest perfectam consequi sanitatem, sed remediis multis. Et adhuc melius qui remediis paucis. Optime autem qui absque remedio perfectam sanitatem habet. Dicendum est ergo, quod res, quæ sunt infra hominem, quædam particularia bona consequuntur. Et ideo quasdam paucas & determinatas operationes habent & virtutes. Homo autem potest consequi vniuersalem & perfectam bonitatem: quia potest adipisci beatitudinem. Est tamen in vltimo gradu, secundum naturam eorum quibus competit beatitudo. c Et ideo multis & diuersis operationibus & virtutibus indiget anima humana. c Angelis vero minor diuersitas potentiarum competit. In Deo vero non est aliqua potentia vel actio præter eius essentiam. Est & alia ratio quare anima humana abundat diuersitate potentiarum, videlicet quia est in confinio spiritualium & corporalium creaturarum. Et ideo concurrunt in ipsa virtutes vtrarumque creaturarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso magis ad similitudinem Dei accedit anima intellectiua, quàm creaturæ inferiores, quod perfectam bonitatem consequi potest, licet per multa & diuersa. In quo deficit à superioribus.

¶ Ad secundum dicendum, quod virtus vnita est superior, si ad æqualia se extendat. Sed virtus multiplicata est superior, si plura ei subiiciantur.

¶ Ad tertium dicendum, quod vnius rei est vnum esse substantiale, sed possunt esse operationes plures. Et ideo est vna essentia animæ, sed potentiæ plures.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum potentiæ distinguantur per actus & obiecta.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod potentiæ non distinguantur per actus & obiecta. Nihil enim determinatur ad speciem per illud quod posterius vel extrinsecum est. Actus autem est posterior potentia, obiectum autem est extrinsecum. Ergo per ea potentiæ non distinguuntur secundum speciem.

2 ¶ Præterea, Contraria sunt quæ maximè differunt. Si igitur potentiæ distinguerẽtur penes obiecta, sequeretur quod contrariorum non esset eadem potentia. Quod patet esse falsum fere in omnibus. Nam potentia visiua eadem est albi & nigri, & gustus idem est dulcis & amari.

3 ¶ Præterea, Remota causa remouetur effectus. Si igitur potentiarum differentia esset ex differentia obiectorum, idem obiectum nõ pertineret ad diuersas potentias, quod patet esse falsum. Nam idem est quod potentia cognoscitiua cognoscit, & appetitiua appetit.

4 ¶ Præterea, Id quod per se est causa alicuius, in omnibus causat illud. Sed quædam obiecta diuersa, quæ pertinent ad diuersas potentias, pertinent etiam ad aliquam vnam potentiam. Sicut sonus & color pertinent ad visum & auditum, quæ sunt diuersæ poten-

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue. Secundo probatur in communi. Tertio in speciali de hominis anima. Conclusio est, Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille, quia ad paucum bonum paucis eget concurrentibus motibus. Isti graduantur, quod aliqui multis, alii quipaucis, alii qui nullo motu perfectum habent: & quanto à pluralitate recedunt, tanto perfectior gradus: ex quo rationabiliter accidit, quod res infra hominem paucis motibus, & consequenter potentiis, homo multis, angelus paucis, Deus nullo eget motu aut potentia. Antecedens patet ex secundo cæli. text. 62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequentia probatur quia infra hominem res ad particulare quoddam bonum ordinantur, homo autem & superiora ad vniuersale: quia ad ipsam beatitudinem in seipsa, & homo infimum tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in confinio spiritualium & corporalium, ergo habet vtrarumque potentias, & nec sequela ex ratione medii & compositi.

¶ Circa istam rerum graduationem essent multa discutienda, quæ in 2. cæli requiruntur in loco proprio: hoc tamen hic aduerte, quod illa graduatio sit secundum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimum medium sumitur in redditione causarum rerum naturalium, vt patet in 2. Physi. ideo hoc ratio perfacere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæ sit assignanda. Quoniam cum natura agat propter finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum tertium.*

Titulus, aduertentes tres terminos. Primo ly distinguuntur, quæritur enim vtrum distinguantur, & non vtrum manifestentur distinctæ. Et rursus quæritur de distinctione formali per se & directe, de reali autem consequenter quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundo ly per, quia ly per notat causalitatem. Tertio ly actus & obiecta in numero plurali, quia denotat eorum diuersitatem: ita quod non quæritur, vtrum obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed vtrũ diuersitas obiectorum & actuum, sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

¶ In corpore duo, conclusio responsiua affirmatiue; secundo modificatio vnius termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

¶ Conclusio est, potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem. Et quoniã duas subordinatas causas cõclusio hæc assignat, scilicet diuersitatem actuum, & diuersitatem obiectorum: probatur quo ad vtramque causam simul sic, Potẽtia essentialiter seu secundum id quod est, ordinatur ad actum, ergo eius ratio sumitur ex actu: ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum, ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima vero consequentia probatur sic, Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit, consequentia nota & assumptum probatur diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vterque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic, obiectum, est efficiens actum illius, ergo specificat illum: quo ad actum vero actiuæ sic, obiectum est finis seu proprius terminus actus illius, ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique, quia operatio à principio aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut à calore calefaciente, aut à calore terminante eam speciem habet, & similiter frigefactio, &c.

¶ Quo ad secundũ: quia, vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex: ideo in litera subditur, quod in proposito non est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tantum de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis formalis, quæ per se primo obiicitur potentiæ: & manifestatur exemplariter. Quæ autem dicantur per se differentiæ alicuius in septimo metaphysic. & sexto Topicor. dicitur. In litera autem exemplariter manifestantur in differentiis animalis: & ad propositum in differentiis sensibilis vt fit.

c 361 c 174

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, scito quod potentias distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi potest: Primo quod ly per, denotet differentiam distinctiuam, ita quod actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idem est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secundo quod ly per, denotet principium declaratiuum tantum: ita quod sit sensus. quod potentiæ distinguuntur per actus, id est manifestantur distinctæ per actus & obiecta à posteriori. Et hæc opinio processit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus vt effectus sunt potentiarum, & vt fines sunt earum, eo quod, vt dicitur in secundo cæli, text. 17. vnumquodque est propter suam operationem. Si enim hanc distinctionem considerassent, cum ex 2. physic. expresse habeatur, quod rerum naturalium optima redditur ratio à priori, cum ex fine sumitur, distinctionem potentiarũ per actus non dixissent esse à posteriori, sed à priori: vt respõsione ad primum S. Tho. hic explicat. Tertio quod ly per, denotet principiũ distinctiuum omnino extrinsecum. Ita quod potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientem: sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere, quod distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi, per formalem scilicet intrinsece, & effectiuam extrinsece, &c. Et horum opinio quamuis magis veritati propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum quia nihil singulare à patribus accepissemus quoniam de quibusdam tantummodo entibus specificarunt, quod distinguuntur per actus & obiecta, hoc enim de potentiis & habitibus singulariter tradiderunt. Tum quia horum entium naturam perspicue non attingit. Vnde est quarta opinio, quod ly per, denotet principium diffinitiuum extrinsecum quidem à re, sed intrinsecum diffinitioni rei. Ita quod potentiæ distinguuntur per actus à priori, nõ tanquam per differentias, nec tanquam per causas omnino extrinsecas, sed tanquam per causas inclusas necessario in diffinitionibus primis earum. Inclusas autem dico per additamentum, eo modo quo alterum correlatiuum cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius id est, quod in antecedente assumitur, in litera scilicet. Quia potentia secundum id quod est, ad actũ dicitur, & est, id est, quia potentia secundum suam entitatem non est res absoluta ab actu & obiecto, quamuis sit res absoluta à termino, & propterea non est in genere relationis. Imaginamur enim secundum diuum Tho. quod potentiæ & habitus, & alia huiusmodi sunt entitates quædã mediæ inter absolutas omnino & respectiuas totaliter,

Auerr.

379 1. di. 17. q. 1 art. 4. cor. Et 2. di. 44 q. 2. ar. 1. cor. Et q. de Anima. ar. 23. Et q. de Anima le. 2. princ. & lect. 6. & le. 8.

totaliter. Ita quod non per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinē habent ad actuatiuā quod absq; eis intelligi etiā in prima operatione intellectus non possunt. Non quia differentiæ earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed transcendente. Et hæc est radix prima, & vltima in resolutione, tā in hac materia quàm in similibus, (dicit de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu, &c. Et hoc stante patent omnia in litera. Vnde non oportet assentire aliter obiectiones aliorum, nec aliter examinare hæc. Omnia enim ex hoc vno pendent: quod potentia, actio, & passio, & huiusmodi entia, essentialiter specificantur esse & vnitatem & diuersitatem habent ex intrinseca quidem differentia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agente, fine, vel actu. Et hæc si vis in proposito intelligere, imaginare naturam agere propter finem, & producere potentias proportionatas actibus intentis. Ideoque tales facere potentias: quia tales actuum quidditates exigunt, & non econuerso, & quia potentias non accidentaliter ordinat ad actus, consequens est, quod ideo potentiæ sint tales essentialiter: quia actus exigit eas tales secundum essentiam: & sic non abstrahunt essentialiter à transcendenti ordine ad actus. Aduerte hic, quod de potentiis animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo inquantum potentiæ sunt, & sic est totus sermo præsens. Alio modo inquantum proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum quibus insunt. Iuxta illud Auerr. in primo de Anima com. 61. mēbra hominis diuersa sunt specie à membris leonis.

Li. 2. de anima tex. 33. tom. 2.

365.

tiæ, & tamen pertinent ad vnam potentiam sensus communis. Non ergo potentiæ distinguuntur secundum differentiam obiectorum.

¶ SED CONTRA. Posteriora distinguūtur secundum priora. Sed philos. dicit 2.* de Aīa, quod priores potētiis actus & operationes secundum rationē sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potentiæ distinguuntur secundum actus & obiecta.

CONCLVSIO.

¶ Potentia cum per se ordinentur ad actus, distingui etiam per actus & obiecta formaliter oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quod potentia, secundum illud quod est potentia, ordinatur ad actum. Vnde oportet rationem potentiæ accipi ex actu, ad quem ordinatur: & per consequens oportet quod ratio potentiæ diuersificetur, vt diuersificatur ratio actus. Ratio autem actus diuersificatur secundum diuersam rationem obiecti: omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiectum autem comparatur ad actum potentiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens. Color enim inquantum mouet visum, est principium visionis. Ad actum autē potentiæ actiuæ comparatur obiectum, vt terminus & finis. e Sicut augmentatiuæ virtutis obiectum est quantum perfectum, quod est finis augmenti. Ex his autem duobus actio speciē recipit, s. ex principio vel ex fine seu termino. Differt enim calefactio ab infrigidatione, secundum quod hæc à calido, scilicet actiuo ad calidum, illa autem à frigido ad frigidum procedit: vnde necesse est quod potentiæ diuersificentur secūdum actus & obiecta. Sed tamen considerandū est, quòd ea quæ sunt per accidens, non diuersificant speciem. Quia enim coloratū accidit animali, nō diuersificantur species animalis per differentiam coloris, sed per differentiam eius quod per se accidit animali: per differentiam, scilicet animæ sensitiuæ, quæ quandoque inuenitur cum ratione, quandoque sine ratione. Vnde rationale & irrationale, sunt differentiæ diuisiuæ animalis, diuersas eius species constituentes. Sic igitur non quæcunque diuersitas obiectorum diuersificat potentias animæ, sed differentia eius, ad quod per se potentia respicit. e Sicut sensus per se respicit passibilem qualitatem, quæ per se diuiditur in colorem, sonum, & huiusmodi. Et ideo alia potentia sensitiua est coloris, scilicet visus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut colorato accidit esse musicum, vel grammaticum, vel magnum & paruum, aut hominem, vel lapidem. Et ideo penes huiusmodi differentias potentiæ animæ non distinguuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actus d licet sit posterior potētia in esse, est tamē prior in intētione, & secūdū rationē, sicut finis agente. e Obiectum autem licet sit extrinsecum, est tamen principium vel finis actionis, Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ si potētia aliqua per se respiceret vnū contrariorū sicut obiectum, oporteret q̄ cōtrariū ad aliā potentiam pertineret. Sed potētia aīæ nō per se respicit propriā rōnem cōtrarij, sed cōmunē rōne vtriusq; cōtrariorū. Sicut visus nō respicit rōne albi, sed rationē coloris. Et hoc ideo, quia vnū contrariorum est quodāmodo ratio alterius, cum se habeant sicut perfectum & imperfectum.

¶ Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet id quod est subiecto idem, esse diuersum secundum rationem. Et ideo potest ad diuersas potentias animæ pertinere.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ potētia superior per se respicit vniuersaliorē rōnem obiecti, q̄ potētia inferior: quia quāto potētia est superior, tāto ad plura se extendit. Et ideo multa conueniunt in vna rōne obiecti, quā per se respicit superior potētia, quæ tamē differunt secundum rationes, quas per se respiciunt inferiores potētiæ. e Et inde est, quòd diuersa obiecta pertinent ad diuersas inferiores potentias, quæ tamen vni superiori potentiæ subduntur.

Quæstio. *¶ Num potentiæ per se possit respicere vnum contrariorum.*

¶ In responsione ad secūdum, dubium occurrit circa illam conditionalem, Si potentia per se respiceret vnū contrariorum vt obiectum, oporteret alterū ad aliā potentiam pertinere. Quoniam obuiare sibi videtur Ari. 10. met. seu ipsemet dicēs quod habitus, puta s. scientia est per se vnius contrarij & tamē est etiam alterius contrarij: ergo à fortiori vna potentia potest esse per se vnius contrarij, & tamen etiam alterius.

9
7
D. 52.
82.
4
27.
28.
416.
4

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod solutio huius habetur in litera, ex ly vt obiectum: per hoc enim insinuauit obiectum adæquatum: & clare liquet, quod si aliquis habitus vel potentia habet pro obiecto adæquato vnū contrariorum, quod nunquam attinget alterum contrarium secundum naturam positiuam, quæ non includitur in altero, quamuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitū spectare potest. In 10. verò met. non sic sumitur contrarium per se respici, s. vt obiectum adæquatum, sed per se, id est principaliter seu non per aliud. Ita quod ibi intendit quod eadem potentia rationalis est vnius contrarij ratione sui, & alterius ratione illius Primi: & sic vnius principaliter, alterius secundario: & vnius per se, alterius per accidens, id est per aliud, nullius tamen eorum vt obiecti adæquati.

Quæstio. *¶ Num ex distinctione formali, seu secundum rationem obiectorum, diuersificentur potentiæ reali distinctione.*

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia diuersitas rationis in obiecto non videtur sufficiens causa diuersitatis realis potentiarum. Tum quia ens reale non causatur ab ente rationis: quoniam effectus non est perfectior causa finali, aut effectiua. Tum quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tum quia nullo ente rationis existente, distinctiones reales rerum essent, quoniam non dependet ab opere animæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quod obiectiones hæ procedunt ex malo intellectu illius propositionis: distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum, oportet namque distinguere ly distinctio, & ly causa. Potest namque esse sermo de distinctione actualiter & virtualiter, & similiter de causa vt ratione causandi, & vt conditione causantis. Si enim ratione loqui, nullimus propriè loqui, nulla causarum distinctio dicitur esse propriè causa effectiua vt ratio causandi: quoniam diuersitas non est forma actiua, quamuis sit quandoque conditio causarum necessaria. Secundum autem causalitatem finalem quamuis diuersitas possit esse ratio causandi, quia propter diuersitatem aliquorum finem potest aliquid fieri, aut ordinari. In proposito tamen conditio est causarum finalium: non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potentia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hanc conditionem, quod sunt diuersi, oportet quod etiam potentias exigant diuersas. Si velimus quoque propriè loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quod non est sermo de distinctione eorum actualiter: quia illa fit per opus intellectus, sed de distinctione eorum virtualiter, seu fundamentaliter. Ita quod non solum intellectus & voluntas distinguūtur ratione actualiter, sed quia ens & bonū distinguūtur ratione actualiter, sed q̄ ens & bonū distinguūtur tali distinctione formali virtualiter: quod non est per opus intellectus, sed ex ipsis re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad obiectiones primum & vltimum. Iam enim patet, quod non procedit ens tale pendens ab ente rationis.

¶ Ad secundum autem dicitur, quod cum diuersitate effectuum stet vnitas in causa, vtrum autem efficiens, si cum maiore diuersitate effectuum stet minor distinctio in causa. Vnde distinctio in causa, falsum est, quod minor distinctio non sit causa maioris vt conditio causæ. Tum quia & vnitas causæ potest esse causa distinctionis. Tum quia distinctio non est res dicens perfectionem: vt oporteat ab vnitate aut perfectione distinctione procedere, sed magis spectat ad ordinem imperfectorum, vtpote ab vnitate recedens, vt patet in astrologiis Pythagoræ 1. metaphy.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum in potentiis animæ sit ordo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod in potentiis aīæ non sit ordo. In his enim quæ cadunt sub vna diuisione, nō est prius & posterius, sed sunt naturaliter simul. sed potentiæ aīæ contra se inuicē distinguūtur. Ergo inter eas nō est ordo.

2 ¶ Præterea, Potētiæ aīæ cōparātur ad obiecta, & ad ipsam animā. Sed ex parte aīæ inter eas non est ordo: quia aīa est vna. Similiter etiā nec ex parte obiectorū, cū sint diuersa & penitus disparata, vt patet de colore & sono. In potentiis ergo animæ non est ordo.

3 ¶ Præterea. In potentiis ordinatis hoc inuenitur, quòd operatio vnius dependet ab operatione alterius. Sed actus vnius potētiæ aīæ non dependet ab actu alterius. Potest enim visus exire in actum absque auditu, & econuerso. Non ergo inter potentias animæ est ordo.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus in 2.* de anima, comparat partes, siue potentias animæ figuris Sed figuræ habent ordinem ad inuicem. Ergo & potentiæ animæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum essentia animæ sit vna descendens in plures potentias ordine quodam, necessarium est in animæ potentiis ordinem esse perfectionis, temporis & obiecti, pro variis potentiarum muneribus.

¶ RESPONDEO dicendū, quod cum anima sit vna, potentiæ vero plures, ordine autē quodā ab vno in multitudinē procedatur: necesse est inter potentias animæ ordinem esse. Triplex autē ordo inter eas attenditur. Quorum duo considerantur secundū dependentiā vnius potentiæ ab altera. Tertius aūt accipitur secundum ordinē obiectorum. Depēdētiā autē vnius potentiæ ab altera dupliciter accipi pōt. Vno mō secundū naturæ ordinē, prout perfecta sunt naturaliter imperfectis priora. Alio mō secundum ordinem generationis & temporis, e prout ex imperfecto ad perfectum venitur. Secundum igitur primū potentiarum ordinem potentiæ intellectiuæ sunt priores potentiis sensitiuis. vnde dirigunt eas, & imperant eis. Et similiter potentiæ sensitiuæ hoc ordine sunt priores potētiis animæ nutritiuæ.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quæsito affirmatiuè, & dicit vna conclusione. In potentiis animæ est ordo. Probatur: ab vno non venitur ad multa sine ordine: sed essentia animæ est vna, potentiæ multæ, ergo. Et recordare quod est sermo de progressu naturali. Natura enim non confert se ab vno ad multa absque ordine, quoniam in operibus eius confusio non habet locum, vbi autem pluralitas sine ordine, ibi cōfusio. Secundo ostendit quotuplex, qualis, & quis, quarum potentiarum ordo sit. Quotuplex, quia triplex. Qualis, in communi, quia duplex, secundum dependentiam vnius potētiæ ab alia, & tertius, secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis qui secundum dependentiam potentiarum: alter secundum ordinem naturæ, & perfectionis, alter, secundum ordinem generationis est. Quis vero, cui conueniat: quia ordine perfectionis intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regunt & imperant eis, & has vegetatiuas præcedunt. Ordine vero generationis econtra, in cuius signum nutritiuæ præparant corpus illis, &c. Ordine autem obiectorum ordinantur quædam sensitiuæ inter se, visus & auditus, olfactus: quia obiectum illius primum, & secundi secundum, & tertij tertium: vt patet ex subiectis calentibus, scilicet aere & mixto.

Secundum verò ordinem secundum ecōuerso se habet. Nam potentiæ animæ nutritiuæ sunt priores in via generationis potentiis animæ sensitiuæ: vnde ad earum actiones præparant corpus. Et similiter est de potentiis sensitiuis respectu intellectiuarum. Secundum autem ordinem tertium ordinantur quædam vires sensitiuæ adinuicem, scilicet visus, auditus, & olfactus. Nam visibile est prius naturaliter: quia est commune superioribus & inferioribus corporibus. e Sonus autem audibilis fit in aere, qui est naturaliter prior commixtione elementorum, quum consequitur odor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod alicuius generis species se habent secundum prius & posterius, sicut numeri & figuræ quātum ad esse: licet simul esse dicantur inquantum suscipiunt communis generis prædicationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo iste potentiarum animæ est ex parte animæ, quæ secūdum ordinem quendam habet habitudinem ad diuersos actus: licet sit vna secundum essentiā. Et ex parte obiectorum, & etiam ex parte actuum, vt dictum est. e

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de illis potentiis, in quibus attenditur ordo solum secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ quæ ordinantur secundum alios duos modos, ita se habent, quòd actus vnius dependet ad altera.

Quæstio. *¶ Nam ordo ex obiectis tribus tantum sensibus debeatur, visui scilicet, auditui, & olfactui.*

¶ Circa hanc partem occurrit dubitandum propter quid, in litera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potentiis enumeratis: cum ordo secundum obiecta manifestus sit, etiam in aliis: constat namque intellectum esse prius sensibili, & sensibile esse prius vegetabili, cur ergo non vniuersaliter hūc ordinem applicauit, sicut alios duos?

¶ Ad hoc dicitur, quod non propterea ad tres sensus ordinem obiectalem applicauit, quia in eis solum saluetur aut pateat, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si contra hoc instatur: quia etiam illi tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vnus est perfectior altero, vt patet: & generationis, quia vnus generatur prius altero, vt patet ex eo quod quibusdam animalibus inest naturaliter vnus sine alio. In perfectioribus enim animalibus, quæ sunt priora ordine generationis, insunt, & ad posteriora non attingunt, dicendum est, quod ordinari secundum perfectionem aut generationem potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo secundum habitudinem seu dependentiam earum adinuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo sat est quod hoc perfectius sit, & illud minus perfectum. Sed ad ordinē perfectionis secundo modo exigitur, quod hoc sit perfectio illius, & similiter ad ordinem generationis, primo modo sufficit quod hoc prius generetur, quàm illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo requiritur, quod generatio huius ordinetur materialiter ad generationē illius. In proposito autem sermo est de vtroque ordine secundo modo, vt patet ex signis adductis in litera, & apertissime in responsione ad tertium: vbi conceditur quasdam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo, non enim visus perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui: sed intellectus perficit sensum, & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quod vegetatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem: quod per seipsum nunquam faceret.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentiæ corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animæ ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

2 ¶ Præterea, Operationes potentiarum animæ attribuūtur corpori propter animā: quia, vt dicitur in secūdo de* Anima, anima est quo sentimus & intelligimus primum. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ. Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

3 ¶ Præterea, Aug.* dicit 12. super Gene. ad literam, quod anima quædam sentit non per corpus, imò sine corpore, vt est timor & huiusmodi. Quædam verò sentit per corpus. Sed si potentia non esset in sola anima sicuti in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione omnium aliarum potentiarum.

¶ SED CONTRA est quod Philos.* dicit in libro 2. de somno & vigilia, quod sentire non est proprium animæ, neque corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in cōiuncto sicut in subiecto Non ergo sola anima est subiectum omnium potentiarum suarum.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quintum.

Titulus clarus. Potentia vocatur, proximum & completum principium elicitiuum operationis. *Annot.*

¶ In corpore conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in sola anima, vt in subiecto. Secunda, Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt subiecto. Probatur vtraq; conclusio simul eodem medio sic. subiectum operatiuæ potentiæ est potens operari, ergo ipsum operans, ergo anima sola est subiectum non organicarum, & compositum organicarum. Antecedens probatur, quia omne accidens denotat suum subiectum. prima consequentia probatur dupliciter. Primo quia idem est quod potest & facit. Secundo autoritate Arist. secunda vero consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarum potentiarum sola anima dicit: organicarum vero compositum. *Comment.*

CONCLVSIO.

¶ Potentia non organica sunt in ipsa essentia animæ tantum, organica vero sunt in composito ex anima & corpore.

¶ RESPONDEO dicendum, quod illud est subiectum operatiuæ potentiæ, quod est potens operari. Omne enim accidens denominat proprium subiectum. Idem autem est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet quod eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: vt etiam Philosophus *dicit in princ. de som. & vigilia. Manifestum est autem ex supradictis, e quod quædam operationes sunt animæ, quæ exercentur sine organo corporali, vt intelligere & velle. Vnde potentiæ, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam verò operationes sunt animæ, quæ exercentur per organa corporalia, sicut visio per oculum, auditus per aurem, Et simile est de omnibus aliis operationibus nutritiuæ & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in coniuncto sicut in subiecto, & non in anima sola. e

Cap. 1. ante med. cap. 10. 2.
Q. 76. ar. 1. d
376

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnes potentiæ dicuntur esse animæ, non sicut subiecti, sed sicut principii e: quia per animam coniunctum habet, quod per tales operationes operari possit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnes huiusmodi potentiæ per prius sunt in anima quàm in coniuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

¶ Ad tertium dicendum, quod opinio Platonis fuit, quod sentire est operatio animæ propria, sicut & intelligere. e In multis autem, quæ ad philosophiam pertinent, Aug. vtitur opinionibus Platonis, non asserendo, sed recitando. Tamen quantum ad præsens pertinet, hoc quòd dicitur anima quædam sentire cum corpore, & quædam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd hoc quod dico cum corpore, vel sine corpore, determinet actum sentiendi secundum quod exit à sentiente. Et sic nihil sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale. e Alio modo potest intelligi, ita quod prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti quod sentitur. Et sic quædam sentit cum corpore, id est in corpore existentia: sicut cum sentit vulnus, vel aliquid huiusmodi: quædam vero sentit sine corpore, id est non existentia in corpore, sed solum in apprehensione animæ: sicut cum sentit se tristari, vel gaudere de aliquo audito.

¶ Aduerte quod ex supra dictis & hic patet, quod sola anima dicitur potens intelligere, & intelligere & subiectum esse intellectionis, vt per se primo potens intelligens & subiectum: compositum autem dicitur intelligens, ratione partis, scilicet animæ. Nec obstat quod Sortes dicitur esse quod propriè intelligit: quia operationes sunt suppositorum: quoniam etsi Sortes primo intelligat vt suppositum, non tamen primo intelligit absolutè: quia falsum est quod operatio sit primo suppositi, absolutè loquendo: sed primo subsistentis. Et tu hoc aduerte, quia multi in hac falluntur consequentia, id est, Est primo huius vt suppositi, ergo est primo huius. Cum tamen deberent dicere, est primo huius vt subiecti, ergo est primo huius.

384
382
364
364.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò præmittit conuenientiam & differentiam inter formam substantialem & accidentalem. Secundò respondet quæsito vna conclusione affirmatiuè. *Comment.*

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod potentiæ animæ non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici non procedunt diuersa. Essentia autem animæ est vna & simplex. Cum ergo potentiæ animæ sint multæ & diuersæ, non possunt procedere ab eius essentia.

¶ Conuenientia est in duobus, primò in essentiali prædicato, scilicet esse actum, secundo in effectu formali, scilicet secundum vtramque aliquid esse actu. Et ex his datur intelligi tertium, quod subiectum vtriusque est aliquo modo ens in potentia. Differentia est in duobus. Primò in qualitate effectus formalis, quia substantialis facit esse simpliciter: accidentalis verò tale aut tantum. Et hanc comitatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tantum, huius vero ens in actu. Et hinc nascitur differentia secundum ordinem actualitatis quia actualitas illius est prior actualitate subiecti: actualitas vero istius est posterior. Et hinc oritur differentia secundum causalitatem, quia actualitas illius causat actualitatem subiecti: istius vero causatur ab actualitate subiecti. Et ratio sequelæ huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur: quia primum est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidente proprio non aduentitio: hoc enim ab extra causatur. Secundò differunt: quia illius materia est propter illam, ista verò econtra est propter subiectum: & ratio est vtriusque: quia

382
1. di. 3. q. 4. ar. 2. Et veri. q. 14. ar. 5. cor. Et opusc. 3. cap. 90.

Comment. quamuis principale est propter principalius, constat enim subiectum principalius esse accidente, & formam substantialem materia.

¶ Circa haec aduerte tria. Primo quod quia S. Tho. ante probauit potentias esse propria accidentia, & hic quaeritur vtrum fluant ab essentia animae, quae est forma substantialis, ideo haec praemittit. Secundo, quod quia vt patebit in responsione ad secundum subiectũ est causa proprij accidentis in triplici genere causae: ideo secunda differentiam adiecit S. Tho. cũ tamen ad probandã conclusionẽ articuli prima differentia sola deseruiat. Tertio quia subtiliter procedit in litera, ex hoc namque forma substantialis est talis naturae, quòd facit ens in actu absolute: oritur quod nõ supponit ens in actu: nõ enim absolute & sine additione aliqua faceret ens actu, si iam esset ens in actu: sed cum additione faceret ens tale in actu. Ex hoc autem oritur ordo, quod prius actualitas conuenit formae substantiali quàm subiecto: quod nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clare sequitur, quod forma substantialis causat non esse in actu, sed totũ esse in actu sui subiecti. Tũ quia nihil in se actualitatis habet subiectum. Tum quia primum in quolibet ordine caeterum est causa caeterorum. Et per oppositum: quia forma accidentalis non est actus faciens formaliter, nisi ens in actu tale: quod naturaliter supponit ens in actu absolute: oportet quod causet in subiecto suo, esse quidem in actu aliquo, sed non totum esse in actu sui subiecti: ita quod ex hoc ipso quod supponit subiectum in actu, cõstat quod nõ facit illius actualitatem absolute. Et si huic coniungas quod primum est causa reliquorũ: sequitur quod actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

In prin. lib. tom. 3. — Li. 1. de anima tt. 66 tom. 2. — e 377. — Li. 7. met. à tex. 12. vsque ad 16. tom 3. — 378. — D. 21. Comment.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est. Omnes potentiae animę fluũt ab essentia animae. Probatur sic, accidens proprium causatur à subiecto secundũ quod est actu: & recipitur in eo secundum esse in potentia: ergo omnes potentiae animae fluũt ab essentia. Antecedens patet ex prima differentia: consequentia probatur diuidendo: quia potentiae animae aut sunt in sola anima subiectiue: & sic ergo ab ipsa secundum rationem actualitatis, & in ipsa ratione potentialitatis: aut mixtae sunt aut in cõposito: & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositũ non est actu nisi ratione animae.

Art. prae. Q. 75. ar. 5. 381. a d 366. D. 21. f 377. 384. o In illo art.

¶ Nam quoduis accidens fluat à subiecto.

Quaestio. ¶ Circa rationem adductã ad probandam causalitatem subiecti respectu proprij accidentis dubiũ occurrit. Quia si illa ratio esset efficax, cõcluderet etiã quod accidens per accidẽs flueret à subiecto cui inest: quod est manifeste falsum & contra literam. Probatur sequela: quia eadem ratio locum habet, s. quod actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni enim accidenti conuenit praesupponere subiectum in actu, & praecedi ab actualitate eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod vt ex litera patet, ratio S. Tho. est, quod primũ in quolibet genere, &c. Illa autem maxima intelligitur in his, quae habent per se ordinem, non autem per accidens ordinatis. Vnde obiectio supponit falsum: scilicet quod prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinem ad reliqua: hoc autem non oportebat exprimere: quia in illa maxima subintelligebatur. Et propterea eadem vi intulit causalitatem subiecti respectu proprij, & formae respectu materiae: vtrobique enim est primitas & per se ordo: quamuis diuersimode: quia ibi inter duas actualitates, hic vero ipsius actus ad recipiens & participans ipsum. Posset quoque iuxta doctrinam sequentis articuli dici, quod illa maxima metaphysicalis applicata ad materiam emanationis intelligitur stante eodem ordine emanationis: modo constat quod subiectum & proprium eodem emanant ordine, quia eadem generatione generantur, & corruptione corrumpuntur: quamuis non in eodem gradu: quia illud primo, hoc consequenter, substantia vero & accidens per accidens non ad eundem spectant productionis ordinem: & ideo non obstat.

2 ¶ Praeterea, Illud, à quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animae non potest dici causa potentiarum, vt patet discurrenti per singula causarum genera. Ergo potentiae animae non fluunt ab eius essentia.

3 ¶ Praeterea, Emanatio quendã motum nominat. Sed nihil mouetur à seipso: vt probatur in 7. li.* phys. nisi forte ratione partis: sicut animal dicitur moueri à seipso: quia vna pars eius est mouens, & alia mota. Neq; etiam anima mouetur, vt probatur in 1. de Anima.* Non ergo anima causat in se suas potentias.

¶ SED CONTRA, Potẽtiae animae sunt quaedã proprietates naturales ipsius. e Sed subiectum est causa propriorum accidentium. Vnde & ponitur in diffinitione accidentis, vt patet in 7.* met. Ergo potentiae animae procedunt ab eius essentia sicut à causa.

CONCLVSIO.

¶ *Cum potentiae animae sint accidentia, de necessitate fluunt ab ipsa animae essentia.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod forma substãtialis & accidẽtalis partim conueniũt, & partim differunt. Cõueniunt quidem in hoc, quod vtraq; est actus, & secundũ vtrãq; est aliquid quodãmodo in actu. Differunt autem in duobus. Primo quidẽ, quia forma substãtialis facit esse simpliciter, & eius subiectũ est ens in potẽtia tantũ. forma aũt accidẽtalis non facit esse simpliciter, sed esse tale aut tantũ, aut aliquo modo se habẽs. e Subiectũ enim eius est ens in actu. Vnde patet, quòd actualitas per prius inuenitur in forma substantiali, quàm in eius subiecto. Et q[uia] primũ est causa in quolibet genere, forma substãtialis causat esse in actu in suo subiecto. Sed econuerso, actualitas prius inuenitur in subiecto formę accidẽtalis, quàm in forma accidẽtali. Vnde actualitas formę accidẽtalis causatur ab actualitate subiecti, ita quòd subiectũ inquãtum est in potẽtia, est susceptiuũ formę accidentalis: inquãtũ autem est in actu, est eius productiuũ. Et hoc dico de proprio, & per se accidente. u Nam respectu accidentis extranei subiectũ est susceptiuũ tantum. Productiuũ vero talis accidentis est agẽs extrinsecum. Secundo autẽ differunt substãtialis forma & accidẽtalis: quia cũ minus principale sit propter principalius, materia est propter formã substantialẽ. sed econuerso forma accidẽtalis est propter complexionẽ subiecti. Manifestũ est autẽ ex * dictis, e quod potentiarũ animae subiectũ est vel ipsa anima sola, quae potest esse subiectũ accidẽtis secundũ quod habet aliquid potentialitatis, vt suprà dictũ est: e vel cõpositũ. Cõpositũ autẽ est in actu per animã. Vnde manifestũ est, quod oẽs potẽtię animę, siue subiectũ earũ sit anima d sola, siue cõpositũ, fluunt ab essentia animę, sicut à principio. Quia iã dictum * est, e quod accidẽs causatur à subiecto secundum quod est actu, & recipitur in eo inquantum est in potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ab vno simplici possunt naturaliter multa procedere ordine quodam.

¶ Et iterũ propter diuersitatem recipientium. Sic igitur ab vna essentia animae procedunt multae & diuersae potentiae: tum propter ordinem potentiarum, tum propter diuersitatem organorum corporalium.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod subiectũ est causa proprij accidentis & finalis, & quodammodo actiua: & etiã vt materialis inquantum est susceptiuum accidentis. Et ex hoc potest accipi, quod essentia animae est causa omnium potentiarum sicut finis, & sicut principium actiuum, quarundam autem sicut susceptiuum.

¶ Ad tertium dicendum, quod emanatio propriorum accidentium d à subiecto non est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultationem. e Sicut ex vno naturaliter aliud resultat, vt ex luce color.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum vna potentia animae oriatur ab alia.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod vna potentia animae nõ oriatur ab alia. Eorum enim, quae simul esse incipiunt, vnum non oritur ab alio. Sed omnes potentiae animae sunt simul animae concreatae. Ergo vna earũ ad alia non oritur.

2 ¶ Praeterea, Potentia animae oritur ab anima, sicut accidens à subiecto. Sed vna potentia animae non potest esse subiectum alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

3 ¶ Praeterea, Oppositum non oritur à suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secundum speciem. Potentiae autem animae ex opposito diuiduntur sicut diuersae species. Ergo vna earum non procedit ab alia.

¶ SED CONTRA, Potentiae cognoscũtur per actus. Sed actus vnius potentiae causatur ab alio, sicut actus phantasiae ab actu sensus. Ergo vna potẽtia animae causatur ab alia.

CONCLVSIO.

¶ *Potentiae animae, cum ordine quodam ab anima vt à primo quodam procedunt, quae illarum imperfectiores sunt, à perfectioribus procedunt effectiue & finaliter, perfectiores vero ab imperfectioribus procedunt quodam materiali ordine.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod in his quae secundum ordinem naturalem procedũt ab vno, sicut primum est causa omnium, ita quod est primo propinquius est quodãmodo causa eorum, quae sunt magis remota. Ostensum est autẽ suprà, e quod inter potentias animae est multiplex ordo. Et ideo vna potentia aĩae ab essentia animae procedit mediante alia: sed quia essentia aĩae cõparatur ad potentias, & sicut principiũ actiuũ & finale, & sicut principiũ susceptiuum, e vel seorsum per se, vel simul cũ corpore: agens autem & finis est perfectius, susceptiuum autem principium inquantum huiusmodi est minus perfectũ: consequens est, quod potentiae animae, quae sunt priores secũdum ordinem perfectionis & naturę, sint principia aliarũ per modũ finis & actiui principij. Videmus enim quod sensus est propter intellectum, & non econuerso. e Sensus etiã est quędam deficiens participatio intellectus. Vnde secundum naturalem originem quodammodo est ab intellectu, sicut imperfectum à perfecto. e Sed secundum viam susceptiui principij, econuerso potentiae imperfectiores inueniuntur principia respectu aliarum. Sicut anima secundum quod habet potentiam sensitiuam, consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc imperfectiores potẽtiae sunt priores in via generationis. Prius enim animal generatur quam homo.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod sicut potentia animae ab essentia fluit, non per transmutationẽ, sed per naturalem quandam resultationem e, & est simul cum anima: ita est etiam de vna potentia respectu alterius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd accidens per se non potest esse subiectum accidentis, sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quàm aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. Et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vno accidente mediante recipit aliud. Et similiter potest dici de potentijs animae.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd potentiae animae opponuntur adinuicem oppositione perfecti, & imperfecti: sicut etiam species numerorum & figurarum. Haec autem oppositio non impedit originem vnius ab alio: quia imperfecta naturaliter à perfectis procedunt.

¶ In responsione ad secundum, aduerte, quod male dixit ... partem, & male doctus ... nam hanc ab Auerroi dicit sentire: eo quod in quarto metaph. commemorat se secundo dixit, quod subiectum non est agens aut finis accidentium, sed solum subiectum. Sed reuera si ... quamuis multi, tamen ... sunt. Auerrois enim primis hoc non dixit, sed declarans qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine dicit, quod praedicata non attribuuntur substantiae, quia sit agens aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis optime habetur, quod in nomine entis non importatur analogia secundum causam finalem: neq; secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cum hoc tamen euidẽter patet stare quod substantia sit efficiens, & finis accidentis, non enim oportet quod omnis habitudo, quae est inter substantiam & accidens, importetur entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolute in ordine ad substantiam cui insunt: & non de accidente proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finem sui proprij accidentis, grauitas enim est propter conseruationem substantiae grauis ... &c. Vnde in hac re nulla est inter hos philosophos dissentio.

¶ Responsionem ad tertium diligentissime notato: quoniam ex ea soluuntur multae difficultates. Scilicet & quomodo substantia est immediate causa effectiua, & quomodo causa si effectiua non potest impediri: & quomodo aliquid agit in seipsum: & alia huiusmodi, quae in suis locis soluimus. Vtendo hac distinctione de causa actiua per actionem mediam, & sine aliqua media actione per solam naturalem resultationem. hoc enim modo actiua multa habent, quae aliis impossibile est conuenire.

a ¶ *Super Quaestionis septuagesimae septimae Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo conclusio responsiua affirmatiuẽ. Secundo in speciali distinguit & respondet duabus conclusionibus.

¶ Quo ad primũ conclusio est. Vna potentia animae oritur ab alia: Probatur sic: In procedẽtib' naturali ordine ab vno, primo propinquius est quodãmodo causa remotiorum: potẽtiae animae procedunt multiplici ordine naturae ab vno: ergo prior est causa subsequentis. Minor patet ex dictis: maior probatur sic: In istis primum est causa omnium. ergo propinquius primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent: sicut primũ ad omnia, ita prius ad sequentia naturae ordine: constat autem essentiam animae, & potẽtias ordine quodam produci, & essentiam: quia primo producitur esse omnium potentiarum causam: vt in praecedenti articulo definitum est: ergo restat, vt quae prius naturalis fluit potentia, causa sit median te qua remotiores ab essentia fluunt.

¶ Quo ad secundum distinctio est, quod ordo naturalis inter potentias est triplex, scilicet secundum causam actiuam, finalem, & materialem: quia anima est his tribus modis causa earum sola, vel cum corpore. Prima conclusio in speciali, Potentiae imperfectiores oriuntur à perfectioribus ordine finali & actiuo. Secunda in speciali: Potentiae perfectiores oriuntur ab imperfectioribus ordine materiali. Probantur primo ambae simul in communi: quia agens & finis vt sic, est perfectius, susceptiuum autem vt sic est imperfectum. Deinde declaratur prima in speciali: quia intellectus est principium finale, & actiuum quodammodo sensus. Finale quidem: quia sensus est propter intellectũ & non econuerso. Actiuum vero, quia sensus est quaedam participatio intellectus. Diuinum namque lumen, cuius participatione & intellectus, & sensus omnis percipit & discernit in intellectu subsistens, exemplare quoddam est defluentis offuscatique luminis in corpore cognitionem potentis. exemplare autem habet annexum genus actiuae causae, cum nihil aliud sit quàm extrinseca forma: formare enim extrinsece agentis, aut per agens est. Demum declaratur secunda quoque in speciali: quia sensitiuum est principium materiale intellectus: quoniam animal secundum quod habet sensitiuam virtutem, subiectum & materiale, & in potentia est respectu intellectus: vt patet.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum omnes potẽtiae animae remaneant in anima à corpore separata.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod omnes potentiae animae remaneant in anima à corpore separata. Dicitur enim in lib.* de spiritu & anima, quod anima recedit à corpore secum trahens sensum & imaginationem, & rationem, & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatem, & irascibilitatem.

2 ¶ Praeterea, Potentiae animae sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper inest, & nunquam separatur ab eo cuius est proprium. Ergo potentiae animae sunt in ea etiam post mortem.

3 ¶ Praeterea, Potentię animae etiam sensitiuae non debilitantur debilitato corpore: quia, vt dicitur in primo * de anima, si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtique sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad corruptionẽ. Ergo potentiae animae non corrũpuntur corrupto corpore, sed manent in anima separata.

4 ¶ Praeterea, Memoria est potentia animae sensitiuae, vt Philosophus * probat, sed memoria manet in aĩa separatã. Dicitur enim Lucae. 16, diuiti epuloni in inferno secundũ animam existenti: Recordare, quia recepisti bona in vita tua. Ergo memoria manet in anima separata, & per consequens aliae potentiae sensitiuae partis.

5 ¶ Praeterea, Gaudium & tristitia sunt in cõcupiscibili, quae est potẽtia sensitiuae partis. Manifestum est autẽ animas separatas tristari & gaudere de praemijs, vel poenis, quas habẽt. Ergo vis concupiscibilis manet in anima separata.

6 ¶ Praeterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. quod sicut anima, cum corpus iacet sine sensu, nondum penitus mortuum, videt quaedam secundum imaginariam visionẽ: ita cùm fuerit à corpore penitus separata post mortem. Sed imaginatio est potentia sensitiuae partis. Ergo potẽtia sensitiuę partis manet in anima separata, & per consequens omnes alię potentię.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib.* de Eccle. dog. Ex duabus tantum substãtijs cõstat homo: anima cum ratione sua, & carne cum sensibus suis. Ergo defuncta carne potentiae sensitiuę non manent.

a ¶ *Super Quaestionis septuagesimae septimae Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo facit: primo respondet quaesito duabus conclusionibus. Secundo corollarie excludit duas opiniones.

¶ Quo ad primum, prima conclusio est: Potentiae existentes in sola anima vt subiecto, remanent destructo corpore. Secunda: Potentiae existentes in composito vt subiecto, non remanent actu, sed virtualiter tantum. Declarantur & probantur simul ex conuenienti & disconuenienti habitudine potentiarum ad animam. Conuenienti quidẽ in hoc, quod omnes sunt à sola anima vt principio: disconuenientia vero in hoc, quia quaedam in sola animã, quaedã in composito sunt. Ex hoc probatur specialiter secũda conclusio, quo ad primã partem: quia corrupto subiecto impossibile est accidẽs remanere: quo ad secũdã vero, q[uia] anima est radix omniũ.

¶ Quo ad secundũ excluditur positio dicentium, potentias omnes remanere actu, & dicentiũ actus remanere. Quod ideo est falsius, quia dato quod manerent potentiae, vt Plato dicit, non maneret tamen actus propter defectum organi ministrantis: sicut non remaneret loquutio sine lingua, quãuis in homine esset vis loquutiua.

CONCLVSIO.

¶ *Potentiae animae, cum sint accidentia animae, vel coniuncti, illae, quae sunt in anima vt in subiecto, corrupto corpore, in anima remanent: quae vero coniũcti sunt, nõ remanẽt corrupto corpore, nisi virtute.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod sicut iã dictũ est e, omnes potentiae animae comparantur ad animam solam, sicut ad principium. Sed quaedã potentiae cõparantur ad animam solam sicut ad subiectum, vt intellectus & voluntas e: & huiusmodi potentiae necesse est, q[uod] maneant in anima corpore destructo. Quaedã vero potẽtiae sunt in coniuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potentiae sensitiuae partis, & nutritiuae. Destructo autẽ subiecto, nõ potest accidẽs remanere. Vnde corrupto coniuncto non manent huiusmodi potẽtiae actu, sed virtute tantum manent in anima, sicut in principio, vel radice. Et sic falsum est, quòd quidam dicũt huiusmodi potentias in anima remanere etiã corpore corrupto. Et multo falsius, quod dicunt etiam actus harum potẽtiarum remanere in anima separata: quia taliũ potentiarũ nulla est actio nisi per organum corporeum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod liber ille autoritatẽ nõ habet e. Vnde quod ibi scriptũ est, eadẽ facilitate cõtemnitur, qua dicitur. Tamẽ potest dici, quod trahit secũ anima huiusmodi potentias non actu, sed virtute.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd hę potẽtię quas dicimus actu in anima separata nõ manere: nõ sunt proprietates solius animae, sed coniũcti.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod dicuntur nõ debilitari huiusmodi potentiae debilitato corpore: quia anima manet immutabilis, quę est virtuale principium huiusmodi potentiarum.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quòd illa recordatio accipitur eo modo quo Aug.* ponit memoriã in mẽte, non eo modo quo ponitur pars animę sensitiuae.

¶ Ad quintũ dicẽdum, quod tristitia & gaudium sunt in anima separata, non secundum appetitum sensitiuum e, sed secundum appetitum intellectiuum, sicut etiam in angelis e.

¶ Ad sextum dicẽdum, quod August. loquitur ibi inquirẽdo, non asserẽdo. Vnde quędam ibi dicta retractat.

¶ *Nam sola anima sit principium potentiarum.* (Quaestio. Art. 6. & 7. huius quaest.)

¶ Circa illam propositionem, scilicet omnes potentiae animae comparantur ad animam solam, sicut ad principium: dubiũ occurrit. Quia si sola anima est principium omniũ potentiarum, ergo nihil aliud ab anima est principium alicuius potentiae animae: ergo compositum nullius potentiae est principium: ergo falsum est quod subiectum sit causa proprij accidentis in triplici genere causae.

¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primo distinguendo ly esse principium. s. primo, vel ratione partis, & dicẽdo, quod sola anima est primo principium potentiarum omnium, & quòd compositum nõ est earum principium nisi ratione partis, scilicet animae. Vnde superius in litera non est dictum absolute, quod subiectum sit principiũ proprij, sed quod subiectum secundum quod est actu, est principiũ proprij: constat autẽ subiectum compositum esse actu secũdũ formã. igitur secundũ eã habet hoc quòd sit principium actiuum potẽtiarũ: & propter hoc in litera proponitur haec propositio, vt ex dictis deducta. (Lib. 10. de Trinit. cap. 11. 10. 3.)

¶ Secundo, sustinendo cõpositum ratione tertiae entitatis esse principium actiuum completũ respectu potentiarum suarum: quod ly sola tenetur categorematice: itaquod sensus est, quod anima solitarie sumpta habet hoc q[uod] sic principium actiuũ omniũ potentiarũ. Cum hoc tamen stat, quòd cõpositũ etiam sit actiuũ principiũ quarundã, quãuis diuersimode: quia illa incompletũ, hoc cõpletum. Et hic sensus etiam habetur ex supra dictis. Dum dicimus, quòd essentia animę est actiuum principiũ omniũ potẽtiarum: non explicando cõpletum, vel incompletum. Et ad intẽtum nunc deseruit, quia intenta differentia saluatur, scilicet quòd anima sola, id est ipsa vt distinguitur contra compositũ, habet hoc quod est principium omnium potẽtiarum: sed non habet hoc quod sit subiectum omnium potentiarum, sed quarundam oportet esse cõpositum. ex hac nãque differentia conclusiones deductae sunt, vt patet. (Ver. q. 10. art. 2. ad 2. & q. de anima art. 13. & 3. li. de anima. le. 14. princip. & lib. 2. 33. & le. 5. & le. 6.)

QVAESTIO SEPTVAGESIMAOCTAVA, de Potentijs animę in speciali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdũ est de potẽtijs animae in speciali. Ad cõsiderationem autẽ theologi pertinet inquirere specialiter solũ de potẽtijs intellectiuis & appetitiuis, in quibus virtutes inueniũtur. Sed quia cognitio harũ potentiarũ quodãmodo depẽdet ex alijs, ideo nostra cõsideratio de potẽtijs animę in speciali erit tripartita. Primo nãque cõsiderandum est de his, quae sunt preambula ad intellectũ. Secũdo de potẽtijs itellectiuis. Tertio de potẽtijs appetitiuis.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, de generibus potentiarum animae.

¶ Secundo, de speciebus vegetatiuae partis.

¶ Tertio, de sensibus exterioribus.

¶ Quarto, de sensibus interioribus.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum quinque genera potentiarum animae sint distinguenda.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod non sint quinque genera potentiarũ animae distinguẽda, scilicet vegetatiuũ, sensitiuũ, appetitiuũ, secũdũ

a ¶ *Super Quaestionis septuagesimaeoctauae Articulum primum.* Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo proponit tres

Universidad de Deusto Biblioteca

locum motiuum, & intellectiuum. Potentiæ enim animæ dicuntur partes ipsius c. Sed tantū tres partes animæ communiter ab omnibus assignantur, scilicet anima vegetabilis, anima sensibilis & rationalis. Ergo tantum tria sunt genera potentiarum animæ, & non quinque.

2 ¶ Præterea. Potētiæ animæ sunt principia operum vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. Dicit enim Philosophus * in secūdo de anima, Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horū insit, solum aliquid dicimus viuere: vt intellectus & sensus, motus & status secundū locū. Adhuc autem motus secundū alimentum, & decrementum, & augmentū. Ergo tantùm quatuor sunt genera potentiarum animæ appetitiuo excluso.

3 ¶ Præterea, Ad illud quod est commune omnibus potētijs, nō debet deputari aliquod speciale animę genus. Sed appetere conuenit cuilibet potētiæ animę. Visus enim appetit visibile conueniens. Vnde dicitur Eccl. 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus: & super hoc virides sationes. Et eadem ratione quælibet alia potentia desiderat obiectum sibi conueniens. Ergo non debet poni appetitiuum vnum speciale genus potentiarum animæ.

4 ¶ Præterea, Principiū mouens in animalibus est sensus, aut intellectus, aut appetitus, vt dicitur in 3.* de anima. Non ergo motiuū debet poni speciale gen' animę pręter prędicta.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in * 2. de anima. Potentias autē dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuū, motiuum secūdum locum, & intellectiuum.

CONCLVSIO.

¶ Quinque sunt animæ potentiarum genera, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuū secundum locum, & intellectiuum: tres animæ, vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & quatuor modi viuendi, vegetatiuum, sensitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd quinque sunt genera potentiarum animæ, quæ numerata sunt. Tres vero dicūtur animæ. Quatuor verò dicuntur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersę animæ distinguuntur, secundum quod diuersimodè operatio animæ supergreditur operationē naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & cōparatur ad ipsam sicut materia, & instrumentum. Est ergo quędam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quòd neque etiam exercetur per organū corporale: & talis est operatio animæ rationalis e. Est autē alia operatio animæ infra istam, quæ quidem fit per organū corporale, non tamen per aliquam corpoream qualitatē. Et talis est operatio animæ sensibilis. Quia etsi calidū & frigidū, & humidum & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeę requirantur ad operationem sensus: non tamen ita quòd mediante virtute talium qualitatū operatio animę sensibilis procedat. Sed requiruntur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationum animæ est, quę fit per organum corporeum, & virtute corporeę qualitatis. Supergreditur tamen operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio, huiusmodi autem operationes sunt à principio intrinseco e. Hoc enim commune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum aliquo modo mouet seipsum. Et talis est operatio animæ vegetabilis. Digestio enim & ea quæ consequuntur, fit instrumētaliter per actionem caloris, vt dicitur in * secūdo de anima. Genera vero potentiarum animę distinguuntur secundum obiecta. Quanto enim potentia est altior, tanto respicit vniuersalius obiectum, vt suprà dictum est e. Obiectum autem operationis animæ in triplici ordine potest cōsiderari. Alicuius enim potentiæ animæ obiectum est solum corpus animæ vnitum. Et hoc genus potentiarum animæ dicitur vegetatiuum. Non enim d vegetatiua potētia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autē aliud genus potentiarū animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, scilicet omne corpus sensibile, & non solum corpus animæ vnitum. Est autē aliud genus potentiarum animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectū, scilicet nō solum corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet, quòd ista duo secūda genera potētiarum animæ, habent operationē nō solum respectu rei coniunctæ, sed etiā respectu rei extrinsecæ. Cum autem operans oporteat aliquo modo coniungi suo obiecto circa quod operatur, necesse est extrinsecam rem, quę est obiectū operationis animæ, secundum duplicem rationem ad animam comparari. Vno modo secundum quod nata est animæ cōiungi, & in anima esse per suam similitudinem. Et quantū ad hoc sunt duo genera potentiarū, scilicet sensitiuum respectu obiecti minus communis, quod est corpus sensibile: & intellectiuum respectu obiecti communissimi, quod est ens vniuersale. Alio verò modo secundum quod ipsa anima inclinatur, & tendit in rem exteriorē: & secundum hanc etiam cōparationem sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidē: scilicet appetitiuū, secundū quod anima comparatur ad rē extrinsecam, vt ad finem, qui est primum in intentione. Aliud autē motiuum secundum locum, prout anima comparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminum cōparationis & motus. Ad consequendum enim aliquod desideratum & intentū, omne animal mouetur. Modi verò viuendi distinguuntur secundum gradus viuentium. e Quędam enim viuentia sunt, in quibus est tantum vegetatiuum, sicut in plantis. Quędam verò in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum, non tamen motiuum secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt conchilia. Quædam verò sunt, quæ supra hoc habent motiuum secundum locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita quærere possint. Quædam verò viuentia sunt, in quibus cum his est intellectiuum, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem non constituit aliquem gradum viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt dicitur in * secundo lib. de Anima.

¶ Et per hoc soluuntur duo prima obiecta.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd appetitus naturalis est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid ex natura sua. Vnde naturali appetitu quælibet potentia desiderat sibi conueniens. Sed appetitus animalis consequitur formam apprehensam. Et ad huiusmodi appetitum requiritur spiritualis animæ potentia, & non sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autem secundum suam naturam in virtute apprehensiua, sed secundum suam similitudinem. Vnde patet quòd visus appetit naturaliter visibile solum ad suum actum, scilicet ad videndum. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuam, non solum ad videndum, sed etiam ad alios vsus. Si autē non indigeret anima rebus perceptis à sensu, nisi propter actiones sensuum, scilicet vt ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus naturalis potentiarum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quāuis sensus & appetitus sint principia mouentia in animalibus perfectis, non tamen sensus & appetitus, inquantum huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superaddetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus: non tamen habent vim motiuam. Hæc autem vis motiua nō solum est in appetitu, & sensu, vt imperante motū, sed etiam est in ipsis partibus corporis, vt sint habilia ad obediendum appetitui animæ mouentis. Cuius signum est, quòd quando membra remouentur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum conuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum. Huiusmodi enim vires dicuntur naturales. Sed potentiæ animæ sunt supra vires naturales. ergo huiusmodi vires non debent poni potentiæ animæ.

2 ¶ Præterea

370

tres conclusiones. Secundo primam ponit. Tertio secundam. Quarto tertiam. Prima conclusio, Animæ sunt tres. Secunda. Potentiæ animæ secundum genus sunt quinque. Tertia, Modi viuentium sunt quatuor.

Lib. 2. de anima tex. 13. to. 2.

¶ Prima probatur ex simplici modo excessus operationis animalis super naturam corpoream, scilicet supra organum, qualitatem corpoream, & extraneitatem. Vegetatiuū namque in seipsum, à seipso per se operatur, organo tamen & qualitate elementari: sensitiuum non qualitate, sed organo: virtute intellectiuum ab omnibus absoluitur: omnia clara sunt in littera. Et si dubites, quo pacto proprium est animæ operari ab intrinseco, cum in diffinitione naturæ ponatur etiam, quod sit principiū intrinsecum, scito ex 8. physic. quod hoc intelligitur, vt quod agit, & quod patitur simul. Nulla enim res nisi animata alterat, auget, vel mouet localiter seipsam. Naturalibus autem conuenit habere principium intrinsecum, vt quo tantum, & ideo necessario præsupponit aliquod extrinsecum, à quo principaliter sit motus ille. Propterea dicuntur hic motiones corporum esse ab extrinseco, vt latius in materia de motu grauium & leuium differetur.

Lib. 3. de anima tex. 48. & sequen. vsque ad 58. to. 2.

Lib. 2. de anima tex. 27. to. 2.

¶ Secunda probatur quintuplici ratione generica obiecti, scilicet corpore coniuncto: corpore sensibili ad animam: ente vniuersaliter ad animam: & rursus his secundum motum intentionis animæ ad ea: & rursus secūdum motum localem ad ea. Primo enim vegetatiuum: secundo sensitiuum: tertio intellectiuum: quarto appetitiuum: quinto secundum locum motiuum constituitur, vt patet in litera clare.

369

¶ Tertia probatur quadruplici graduatione viuentium, scilicet vegetatione tantùm: hac & sensu: his & motu locali: & demum cū prædictis omnibus intellectu. Appetitus enim non separatur à sensu & intellectu.

¶ In responsione ad tertium occurrit quæstio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, quòd appetitus naturalis dupliciter sumi consueuit. Primo pro inclinatione à natura indita. Et sic non est actus aliquis elicitus: sed est velut actus primus habens naturalem habitudinem ad tale quid. Et talis appetitus inuenitur in omnibus potentijs tam actiuis quàm passiuis: vt in litera dicitur. Secundo sumitur pro actu secundo: quo tenditur in præcognitum sic, quod non potest in oppositum tēdi. Et hæc est operatio appetitus animalis, siue intellectualis, siue sensitiui. Ex eo enim quod ad apprehensum vt sic, immediatè tendit, animalis appetitio est. Ex eo vero, quod determinatum est à natura, ita ad hoc tale obiectum, quod non ad oppositum, naturalis est: naturalium enim est proprium determinatum esse ad vnum. Et de tali appetitu dicitur primo metaphysicæ, quòd naturaliter desideramus, & vniuersaliter, quod naturaliter appetimus viuere: esse beatitudinē, &c. Et hunc appetitum expresse à San. Tho. superius in quæst. de amore angelorum habes & in secunda secundæ in quæstio. de studiositate, vel curiositate expressissime de illa propositione primi metaphysic. Ex quo patet error loquentium.

113

Lib. 2. de anima tex. 50. Et lib. 3. de partibus animalium, ca. 3. to. 2.

Q. præced. art. 3. ad 4. argum.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respondet, Secundo comparat. Conclusio responsiua, Tres sunt partes vegetatiuæ. Probatur. Corpus viuens, vt sic, eget tribus operibus. Corpus viuēs, vt sic, est obiectum vegetatiuæ: ergo obiectiua vegetatiuæ exigit tria opera: ergo tres potentias in vegetatiuo: talia sunt generari, nutriri, & augeri, quia ergo maior patet, quia eget esse, & perfecta quantitate, & conseruatione vtriusque. minor ex dictis: reliqua plana.

2 ¶ Præterea, Ad id quod est cōmune viuentibus & non viuentibus, non debet aliqua potentia animæ deputari. Sed generatio est communis oibus generabilibus & corruptibilib', tam viuentibus quàm non viuentibus. Ergo vis generatiua nō debet poni potētia animæ.

3 ¶ Præterea, Anima est pars potentior natura corporea. Sed natura corporea cadē virtute actiua dat speciem & debitam quantitatem. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potētia animę augmētatiua à generatiua.

4 ¶ Præterea, Vnaquæque res conseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potētia generatiua est per quam acquiritur esse viuentis: ergo per candē res viua conseruatur. Sed ad conseruationē rei viuentis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in secūdo * de anima. c Est enim potentia potens saluare suscipiēs ipsam. Non debet ergo distingui nutritiua potētia à generatiua.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secūdo * de anima, quod opera huius animæ sunt generare, & alimento vti: & iterum augmentum facere.

CONCLVSIO.

¶ Tres sunt animæ vegetatiuæ partes, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tres sunt potētię vegetatiuę partes. Vegetatiuū enim vt dictū est c, habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex aīę operatio est necessaria. Vna quidē, per quā esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia vero, per quam corpus viuū acquirit debitā quantitatem: & ad hoc ordinatur vis augmētatiua. Alia vero, per quā corpus viuēs saluatur & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinatur vis nutritiua.

¶ Est tamen quædam differentia attendenda inter has potētias. Nam nutritiua & augmentatiua habet suum effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmētatiuam & nutritiuam in eadem anima existētem. Sed vis generatiua habet effectum suum non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuū sui ipsius. Et ideo vis generatiua quoddāmodo appropinquat ad dignitatē animæ sensitiuæ, quę habet operationem in res exteriores, licet excellētiori modo & vniuersaliori. Supremū enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimum superioris, vt patet per Dio. in 7. capi. de diui. nomi. Et ideo inter istas tres potentias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in 2. * de anima. Est enim rei iam perfectæ facere alterā qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua: augmētatiuę vero nutritiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicūtur naturales, Tum quia habent effectum similem naturæ, quæ etiam dat esse, & quantitatem, & conseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tum quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quæ sunt naturalium actionum principia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis c: quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei viuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. Et hæc est vis generatiua.

¶ Ad tertium dicēdum, quia generatio viuētium est ex aliquo semine, oportet quòd in principio animal generetur paruę quātitatis. Et propter hoc necesse est quòd habeat potētiā animæ per quā ad debitā quātitatē perducatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem secundum materiæ conditionem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut iā dictū est, c operatio vegetatiui principij cōpletur mediante calore, cuius est humidū cōsumere. Et ideo ad restaurationem humidi deperditi, necesse est habere potentiam nutritiuā, per quā alimentum conuertatur in substantiam corporis. Quod etiam est necessarium ad actum virtutis augmentatiuæ & generatiuæ.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidentium. Sunt autem multa genera accidentium. Cum ergo potentiæ distinguantur per obiecta, videtur quòd sensus multiplicentur secundum numerum, qui est in generibus accidentium.

2 ¶ Præterea, Magnitudo & figura, & alia quæ dicuntur sensibilia communia, non sunt sensibilia per accidens: sed contra ea diuiditur in * 2. de anima. Diuersitas autem per se obiectorum diuersificat potentias. Cum ergo plus differant magnitudo & figura à colore, quàm sonus: videtur quod multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figuræ, quàm coloris & soni.

3 ¶ Præterea, Vnus sensus est vnius contrarietatis: sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quàm quinque.

4 ¶ Præterea, species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidam. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

¶ SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in * secundo de anima, quod non est alter sensus præter quinque.

CONCLVSIO.

¶ Quinque sunt exteriores sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.

¶ RESPONDEO dicendum, quod ratione distinctionis & numeri sensuum exteriorum quidam accipere voluerunt ex parte organorum, in quibus aliquod elementorum dominatur, vel aqua, vel aer, vel aliquid huiusmodi. Quidam autem ex parte medij, quod est vel coniunctum, vel extrinsecum: & hoc vel aer, vel aqua vel aliquid huiusmodi. Quidam autem ex diuersa natura sensibilium qualitatum, secundum quod est qualitas simplicis corporis, vel sequens complexionem. Sed nihil istorum conueniens est. Non enim potentiæ sunt propter organa, sed organa propter potentias. Vnde non propter hoc sunt diuersæ potentiæ, quia sunt diuersa organa. Et ideo natura instituit diuersitatem in organis, vt congruerent diuersitati potentiarum. Et similiter diuersa media diuersis sensibus attribuit, secundum quod erat conueniens ad actus potentiarum. Naturas autem sensibilium qualitatum cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipienda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorum sensuum secundum illud quod propriè & per se ad sensum pertinet. Est autem sensus quædam potentia passiua, quę nata est immutari ab exteriori sensibili. Exterius ergo immutatiuum est, quod per se à sensu percipitur, & secundum cuius diuersitatem sensitiuæ potentiæ distinguuntur. Est autem duplex immutatio, vna naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secundum d esse spirituale, vt forma coloris in pupilla, quæ non fit per hoc colorata. Ad operationem autem sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formę sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendum, omnia corpora naturalia sentirent dum alterantur. Sed in quibusdam sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantum, sicut in visu. In quibusdam autem cum immutatione spirituali etiam naturalis, vel ex parte obiecti tantùm, vel etiam ex parte organi. Ex parte autem obiecti inuenitur transmutatio naturalis, secundum locum quidem in sono, qui est obiectum auditus. Nam sonus ex percussione causatur, & aeris commotione. Secundum alterationem verò in odore, qui est obiectum olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc quod spiret odorem. Ex parte autem organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nam & manus tangens calida calefit, & lingua humidatur per humiditatem saporum. Organum verò olfactus aut auditus nulla naturali immutatione immutatur in sentiendo, nisi per accidens. Visus autem, quia est absque immutatione naturali organi & obiecti, est maxime spiritualis, & perfectior inter omnes sensus, & communior: & post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habent immutationem naturalem ex parte obiecti. Motus tamen localis est perfectior & naturaliter prior quàm motus alterationis, vt probatur in octauo * physi. Tactus autem & gustus sunt maxime naturales. De quorum distinctione post dicetur. c Et inde est quòd alij tres sensus non fiunt per medium coniunctum, ne aliqua naturalis transmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non omnia accidentia habent vim immutatiuam secundum se, sed solæ qualitates tertiæ speciei secundum quas contingit alteratio. Et ideo solæ huiusmodi qualitates sunt

D. 1119.

Lib. 8. Phys. tex. 55. to. 2.

In solut. ad 3. & 4. ar. c

¶ Quo ad secundum, primo differentiam ponit inter has: quia generatiua ad alienum, aliæ vero ad proprium corpus. Deinde ordine dignitatis: quia generatiua dignior ex prædicta conditione, vtpote attingens ad vim sensitiuam: & confirmatur autoritate Dionysij. Deinde ordinem ministerij: quia illi hæ seruiunt, & augmentatiuæ nutritiua. Nota quod tres dicuntur potentiæ vegetatiuæ in genere. Verum autem plures sunt secundum speciem specialissimam potentiæ vnius præcipuæ, puta digestiua, attractiua, expulsiua, &c. non est præsentis speculationis.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo tractat penes quid attendi debet distinctio, & numerus sensuum. Secundo assignat ipsam rationem vtrinsque.

¶ Quo ad primum tria. Primo refert tres opiniones, scilicet ex organis, ex medijs, ex rebus sensatis. Secundo reprehendit omnes. Et primas quidē: quia potentiæ non sunt propter organa, aut media, sed econuerso. Tertiam vero, quia diuersitas sensibilis secundum simplex aut mixtum subiectum pertinet ad intellectum. Aduerte hic, quod primæ opiniones non arguuntur falsitatis: sed quia non assignant causam quæsitam, sed effectum, tertia vero assignat causam pace... & ideo peior omnibus. Tertio igitur dicit distingui debere sens' penes diuersitatem immutatiui exterioris. Et sic ponitur prima conclusio responsiua affirmatiue. Sensus distinguuntur secūdū diuersitatē immutatiui exterioris. probatur sic, Sensus est potentia passiua per se primo immutabilis ab extrinseco sensibili, ergo. Antecedens patet, & consequentia est euidēs: quia constat diuersitatem aliquam ex eo quod per se primo respicit, pendere.

¶ Quo ad secundum conclusio, Sensus sunt quinque iuxta quinque species immutationum, probatur præmittendo tria, diuisione immutationis in naturalem & spiritualem, & descriptionem vtriusque: & in qua earum consistat sentire: & clara sunt omnia, probat ergo sic, Immutatio spiritualis aut est sola, & est visus: aut mixta ex parte obiecti, & tunc aut motu locali, & sic auditus: aut alteratione, & sic olfactus: aut ex parte organi, & tunc aut secundū eandem qualitatem, & sic tactus: aut secundum præambulam, & sic gustus: vt ex responsione ad vltimum habetur.

Universidad de Deusto Biblioteca

Lib. 7. tex. 14. ¶ De hac materia, & his, quę in responsionibus argumentorum hic dicuntur, vide in additionibus super libros de anima.

a ¶ *Super Quęstionis septuagesimę octauę Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito in talea posita. Non est necesse ponere interiores vires sensitiuæ partis, nisi quatuor: sensum communem, phantasiam, æstimatiuam, & memoratiuam. Et quoniam ista conclusio cum sit exclusiua, habet duas exponentes: affirmatiuam, scilicet sensus interiores sunt quatuor: & negatiuam, scilicet nõ sunt plures quàm quatuor. Idcirco tria facit in corpore. Primò facit duo coptima fundamenta. Secundò ex eis deducit expositionem affirmatiuam. Tertiò negatiuam, & sic demum infert conclusionem integram.

Lib. 2. de anima. tex. 106. vsque ad 120. tom. 2. ¶ Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi ac multiplicandi potentias animæ. Prima est de multiplicatione actionum, scilicet tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiunt. probatur, quia natura non deficit in necessarijs, nec etiam abundat superfluis: quia nihil otiose agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatem potentiæ, scilicet actiones, quæ non possunt in vnum reduci principium, exigunt diuersas potentias. & probatur, quia potentia animæ nihil aliud est, quàm proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæ veræ radices: quia causas ferunt diuersificandi potentias, cum sint propter actus. *Lib. 2. de anima. tex. 28. & 94. tom. 2.*

¶ Quo ad secundum: quia illæ quatuor virtutes dupliciter diuersificantur: & quo ad hoc, quod aliquæ sunt receptiuæ & aliquæ retentiuæ: & quo ad hoc, quod aliquæ sunt inferioris ordinis, vtpote circa extrinseca tantum rerum: aliquæ superioris ordinis, ad interiora se extendentes. Ideo expositis regulis primo distinguit apprehensiuas à conseruatiuis: secundo vtrasque vnius ordinis ab vtrisque alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice, quod in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, scilicet non solum recipere, sed retinere, probatur: quia oportet apprehendere rem non solum præsentem, sed absentem, probatur ducendo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens, & tenet sequela: quia appetitus & motus animalis cognitionem sequitur. Ex secunda vero radice, quod hæc duo opera non sint eiusdem corporei principij, probatur: quia bene recipere est humidi, bene retinere est sicci: & sic sequitur prima conclusio subseruiens. Conseruatiuę virtutes sunt aliæ à receptiuis. Deinde rursus ex prima radice dicit: In animali perfecto sunt necessariæ duæ actiones, scilicet non solum circa sensibilia, vt sic, sed circa intentiones insensatas ad commodum & vtile suum spectantes. Probatur, quia animal non solum mouetur propter delectabile, aut tristabile secundum sensum, sed propter cõmodum & vtile suum. Probatur quo ad tristabile in fuga ouis respectu lupi: quo ad delectabile verò in collectione paleæ hirundinis, in respectu ad constructionem nidi. Ex secunda verò radice quod hæ actiones non eiusdẽ sunt principij, probatur ex diuersitate immutatiuorũ: quia scilicet ad illam immutat sensibile exterius, ad hanc non, sed interius. Et sic sequitur secunda præambula conclusio, potentię versantes circa intentiones insensatas, sunt aliæ à respicientibus sensata. Et consequenter habetur tota exponens affirmatiua, scilicet quod sunt quatuor virtutes interiores apprehensiua sensatorum, sensus communis, retentiua eorundem, imaginatio apprehensiua intentionum æstimatiua, conseruatiua earundem memoratiua. Et cõfirmatur hoc vltimum signo duplici. Primo, quia recordatio ex aliqua intentione innasci solet vtilitatis, vel nocumenti. Secundo, quia ipsa ratio præteriti, penes quam attenditur memoria, vt patet in de memoria & reminiscentia, vna harum est intentionum.

388 *De anima artical. 13. cor.*

¶ Quo ad tertium, quia ex duobus capitibus cogitari posset, quod plures prædictis essent potentię, scilicet ex actibus interioribus hominis, scilicet cogitare & reminisci: & ex opinione Auic. sumpta ex illo actu, qui est componere sensata ad aliquid insensatum: idcirco vtrunque ordinate excludens, conuenientiam & differentiam inter hominis & aliorum sensus assignat, ex qua apparet illos actus non requirere alias potentias à prædictis. Deinde contra Auic. ratione & teste se conuertit. Conuenientia est in actione sensuum respectu sensibilium: & eius ratio est similiter immutari ab eis. Differentia est in actione respectu intentionum, & quo ad apprehensiuam: quia cętera instinctu, homo collatione apprehendit, & quo ad retentiuam: quia cętera subita recordatione, homo inquisitione suo discursu. Vnde & nominibus etiam differunt, dum illorum æstimatiua in nobis est cogitatiua, & memoratiua est reminiscentia. Ratio contra Auic. est, quia ad operationem illam sufficit imaginatiua in homine, in quo solo hoc operatio apparet. Testimonium est Auer.

sunt obiecta sensuũ: quia, vt dicitur in 7. phys. secundum eadem alteratur sensus, secundum quæ alterantur corpora inanimata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicũtur communia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidens, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primò & per se immutãt sensum, cum sint qualitates alteratiuæ: sensibilia vero cõmunia omnia reducũtur ad quantitatẽ. Et de magnitudine quidẽ & numero patet quòd sunt species quãtitatis. Figura autẽ est qualitas circa quantitatẽ: cum cõsistat ratio figurę in terminatione magnitudinis. Motus autẽ & quies sentiuntur secũdum quod subiectum vno modo vel pluribus modis se habet secũdum magnitudinem subiecti, vel localis distantiæ quantũ ad motũ augmẽti, & motũ localẽ, vel etiã secundũ sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motũ & quietem, est quodammodo sentire vnũ & multa. Quantitas autem est proximum subiectum qualitatis alternatiuæ, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia communia non mouẽt sensum primo & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidẽs: quia huiusmodi sensibilia aliquã diuersitatem faciũt in immutatiõe sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie & à parua: quia & ipsa albedo dicitur magna vel parua. Et ideo diuiditur secũdũ propriũ subiectũ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd sicut Philosophus videtur dicere in * 2. de anima, sensus tactus est vnus in genere, sed diuiditur in multos sensus secundũ speciẽ. Et propter hoc est diuersarũ cõtrarietatũ. Qui tamen nõ separãtur ab inuicẽ secundum organum, sed per totum corpus se cõcomitantur: & ideo eorum distinctio non apparet. Gustus autẽ, qui est perceptiuus dulcis & amari, cõcomitatur tactũ in lingua, non autem per totum corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tamen dici, quòd omnes illæ contrarietates & singulę cõueniũt in vno genere proximo, & omnes in vno genere cõmuni: quod est obiectũ tactus secundum rationem cõmunem. Sed illud genus cõmune est innominatum, sicut etiã genus proximum calidi & frigidi est innominatum.

¶ Ad quartũ dicẽdum, quòd sensus gustus secundũ * dictum philosophi, est quædã species tactus, quę est in lingua tantùm. Non autem distinguitur à tactu in genere, sed à tactu quãtùm ad illas species, quę per totum corpus diffunduntur. Si vero tactus sit vnus sensus tantùm, propter vnã rationẽ communem obiecti, dicẽdum erit, quòd secundũ rationẽ diuersam immutationis distinguitur gustus à tactu. Nã tactus immutatur naturali immutatione, & non solum spirituali quãtum ad organũ suum secundum qualitatẽ, quæ ei propriè obijcitur. Gustus autẽ organum non immutatur de necessitate naturali immutatione secundũ qualitatẽ, quæ ei propriè obijcitur, vt scilicet lingua fiat dulcis vel amara, sed secũdũ præambulã qualitatẽ in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem qui est obiectum tactus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrũ interiores sensus cõuenienter distinguãtur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd interiores sensus incõuenienter distinguantur. Commune enim non diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas, præter sensus exteriores proprios.

2 ¶ Præterea, Ad id, ad quod sufficit sensus proprius & exterior, nõ oportet ponere aliquã vim apprehensiuã interiorem, sed ad iudicandũ de sensibilibus sufficiunt sensus proprij & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto. Similiter etiam videntur sufficere ad hoc quod percipiant suos actus. Quia cum actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, videtur quòd multò magis visus possit suam visionem, tanquam sibi propinquiorem percipere, quàm colorem. Et sic de alijs. Non ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorem potentiam, quæ dicatur sensus communis.

3 ¶ Præterea, Secundum philosophum, * phantasticum & memoratiuum sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

4 ¶ Præterea, Intellectus minus dependet à sensu, quàm quæcunque potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiendo à sensu. Vnde dicitur * primo Poster. quòd quibus deest vnus sensus, deficit vna scientia. Ergo multò minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam vocant æstimatiuam.

5 ¶ Præterea, Actus cogitatiuę, qui est conferre, & componere, & diuidere: & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo, vti ad inquirendum, non minus distat ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuam & memoratiuam: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires præter phantasiam.

6 ¶ Præterea, August. 12. super Gen. ad literam ponit tria genera visionum, scilicet corporalem quæ fit per sensum: & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quę fit per intellectum. Non est ergo aliqua vis interior, quę sit media inter sensum & intellectum, nisi imaginatiua tantùm.

¶ SED CONTRA est, quòd Auic. in suo lib. de anima ponit quinque potentias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

CONCLVSIO.

¶ *Quatuor tantum sunt animæ sensitiuæ interiores vires: sensus communis, phantasia, imaginatiua, æstimatiua, seu cogitatiua, & memoratiua.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum natura non deficiat in necessarijs, oportet esse tot actiones animæ sensitiuæ, quot sufficiant ad vitam animalis perfecti. Et quęcunque harum actionum non possunt reduci in vnum principium, requirunt diuersas potentias: cum potentia animæ nihil aliud sit, quàm proximum principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti requiritur, quòd non solum apprehendat rem apud pręsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam: alioquin cum animalis motus & actio sequantur apprehensionem, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrarium apparet maxime in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. Mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, quòd animal per animam sensitiuam nõ solum recipiat species sensibilium, cum præsentialiter immutatur ab eis, sed etiam eas retineat & conseruet. Recipere autem & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida bene recipiunt, & malè retinent: econtrario autem est de siccis. Vnde cum potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam quę recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶ Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile & contristabile secundum sensum, non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarum quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, vt quærat aliqua, vel fugiat, non solum quia sunt conuenientia vel non conuenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates & vtilitates, siue nocumenta. Sicut ouis videns lupum venientem, fugit, non propter indecentiam coloris vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similiter auis colligit paleam, non quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali quòd percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principium, cum perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionum prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorum distinctione post dicetur. e Ad harum autem formarum retentionem aut conseruationem, ordinatur phantasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidem formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum autem eas, vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. Cuius signum est quòd principium memorandi fit in animalibus ex aliqua huiusmodi intentione: puta quòd est nocimum vel conueniens. Et ipsa ratio præteriti, quam attendit memoria, inter huiusmodi intentiones computatur. Considerandum est autem quòd quantum ad formas sensibiles, non est differentia inter hominem & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus. Sed quantum ad intentiones prędictas differentia est. Nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solũ naturali quodam instinctu, homo autẽ per quandam collationẽ. Et ideo quæ in alijs animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua, c quæ per collationem quandã huiusmodi intẽtiones adinuenit. Vnde etiã dicitur ratio particularis, cui medici assignant determinatũ organum, scilicet mediã partẽ capitis. Est enim collatiua intentionum indiuidualium, sicut ratio intellectiua intentionum vniuersalium. Ex parte autem memoratiuæ non solum habet memoriam sicut cætera animalia in subita recordatione præteritorum, sed etiam reminiscentiam, quasi syllogisticè inquirendo præteritorum memoriam, secundum indiuiduales intentiones. e Auic. verò ponit quintam potentiam mediam inter æstimatiuam & imaginatiuam, quæ componit & diuidit formas imaginatas, vt patet cũ ex forma imaginata auri, & forma imaginata montis, componimus vnam formam montis aurei, quem nunquam vidimus. Sed ista operatio non apparet in alijs animalibus ab homine: in quo ad hoc sufficit virtus imaginatiua. Cui etiam hanc actionem attribuit Auer. in libro quodam quem fecit de sensu, & sensibilibus. Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis, scilicet sensum communem, & imaginationem, æstimatiuam & memoratiuam.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod sensus interior nõ dicitur communis per prædicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principium exteriorum sensuum.

¶ Ad secũdum dicendũ, quod d sensus proprius iudicat de sensibili proprio discernendo ipsum ab alijs quæ cadunt sub eodem sensu: sicut discernendo album à nigro vel à viridi. Sed discernere albũ à dulci non potest d neque visus, neq; gustus: quia oportet quod qui inter aliqua discernit, vtrunque cognoscat. Vnde oportet ad sensum communem pertinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad communem terminum omnes apprehensiones sensuum, à quo etiam percipiãtur intentiones sensuum, sicut cum aliquis videt se videre. Hoc enim nõ potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit nisi formam sensibilis, à quo immutatur, in qua immutatione perficitur visio: & ex qua immutatione sequitur alia immutatio in sensu communi qui visionem percipit.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod sicut vna potentia oritur ab anima, alia mediante, vt supra dictum est: e ita etiam anima subijcitur alij potentiæ mediante alia. Et secundum hunc modum phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

¶ Ad quartum dicendũ, quod licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

¶ Ad quintum dicendum, quod illam eminentiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: nõ per id quod est propriũ sensitiuæ partis: sed per aliquã affinitatẽ & propinquitatem ad rationẽ vniuersalem secundum quandã refluẽtiã. Et ideo non sunt aliæ vires, sed eædem perfectiores quàm sint in alijs animalibus.

¶ Ad sextum dicendum, quod Augu. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporum. Vnde patet, quòd communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA-nona, De potentijs intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE quæritur de potentijs intellectiuis.

¶ Circa quod quęrũtur 13. ¶ Primo vtrũ intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. ¶ Secũdo, si est potẽtia, vtrũ sit potentia passiua. ¶ Tertio, si est potẽtia passiua, vtrũ sit ponere aliquẽ intellectũ agẽtẽ. ¶ Quarto, vtrũ sit aliquid animæ. ¶ Quinto, vtrũ intellectus agens sit vnus omniũ. ¶ Sexto, vtrũ memoria sit in intellectu. ¶ Septimo, vtrũ sit alia potẽtia ab intellectu. ¶ Octauo, vtrũ ratio sit alia potẽtia ab intellectu. ¶ Nono, vtrũ ratio superior & inferior sint diuersę potentiæ. ¶ Decimo, vtrũ intelligẽtia sit alia potẽtia pręter intellectũ. ¶ Vndecimo, vtrũ intellectus speculatiuus & practicus sint diuersę potẽtię. ¶ Duodecimo, vtrũ synderesis sit aliqua potentia intellectiuę partis. ¶ Tertiodecimo, vtrũ conscientia sit aliqua potentiæ intellectiuæ partis.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte, quod non quæritur hic distinctio potentiæ ab essentia, sed supponitur ex superioribus: & quæritur sub quo continetur intellectus.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua, Intellectus in solo Deo est substantia, in reliquis est potentia. Probatur, in solo illo proximum operationis principium est substãtia, in quo operatio est esse: sed hoc est in solo Deo, ergo. Maior probatur quia operatio est proprius actus potentiæ operatiuæ, vt esse essentiæ: ac per hoc, vt actus ad actum, ita potentia ad potentiam: & identitas actuũ infert identitatem priorum actuabilium: & diuersitas diuersitatẽ. Omnia hæc discussa sunt superius in q. 54. art. 3. & c. & sic patet conclusio sustinendo, quod intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium,

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intellectus sit aliqua potẽtia animæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus nõ sit aliqua potẽtia animę, sed sit ipsa eius essentia. Intellectus enim idẽ videtur esse quod mens. Sed mens non est potẽtia animę, sed essentia. Dicit enim * Aug. 9. de Trinita. Mens & spiritus nõ relatiue dicuntur, sed essentiam demonstrant. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ. 389 *Veri. quæst. 17. artic. 1. cor.* *Lib. 9. de Trinit. c. 4. circa med. tom. 3.*

2 ¶ Pręterea, Diuersa genera potẽtiarũ animæ non vniuntur in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum autem & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ: vt dicitur in * secundo de anima: conueniunt autẽ in mente. quia August. * 10. de Trinita. ponit intelligentiam & voluntatem in mente. Ergo mens & intellectus est ipsa essentia animæ, & non aliqua eius potentia. *Lib. 2. de anima, tex. 27. to. 2.* *Lib. 10. de Trin. c. 11. circa med. tom. 3.*

3 ¶ Præterea, Secũdum Gregoriũ in Homil. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicuntur mentes & intellectus. Ergo mens & intellectus hominis non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima. *Ell hom. 29. in euã. non multũ remotè à prin*

4 ¶ Præterea, Ex hoc conuenit alicui substantiæ, quod sit intellectiua: quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam c. Ergo videtur quod anima per suam essentiam sit intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus ponit intellectiuum potentiam animæ: vt patet in * secundo de anima. 366 *Tex. 27. tom. 2.*

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus in solo Deo intellectus est idem essentiæ eius, in alijs vero distinguitur ab essentia, cuius est potentia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est * dicere secundum præmissa e, quod intellectus sit aliqua potentia animæ, & non ipsa animæ d essentia. Tunc enim solum immediatum principium operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo Deo autem idem est intelligere quod suum esse. Vnde in solo d Deo intellectus est eius essentia e, in alijs autem creaturis intellectualibus intellectus est quędã potẽtia intelligẽtis. *Q. 54. art. 3. & 59. art. 2. & 77. art. 1. D. 749.* 299 377

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sensus accipitur aliquãdo pro potentia, aliquando vero pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potentiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoque nominatur nomine intellectus, quasi à principaliori sua virtute, sicut dicitur in primo * de anima, quod intellectus est substantia quædam. Et etiam hoc modo Augusti. dicit, quòd mens est species vel essentia. *D. 568.* 83 299 *Lib. 1. de anima tex. 65. to. 2.*

¶ Ad secundum dicẽdum, quod appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cũ sensitiuo quantum ad modum operandi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Augustinus * ponit voluntatem in mente, & Philosophus in ratione. * *Aug. loco in arg. citato.*

¶ Ad tertium dicendum, quod in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua & voluntas, quæ ad intellectũ consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens vel intellectus c: quia tota virtus sua in hoc consistit. Anima autem habet multas alias vires, sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile. *Lib. 3. de anima, tex. 42. to. 2. D. 136.* 278

¶ Ad quartum

a ¶ *Super Quaestionis septuagesimaenonae Articulum secundum.*

Annot. In titulo adverte, quod quaestio ista tripliciter tractari potest. Primo communiter, utrum intellectus sit potentia passiva, id est receptiva quocunque id modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundo proprie, utrum intellectus sit potentia passiva potentia essentiali, quae dicit privationem actus primi, & proprij illius. Tertio pure, utrum intellectus sit in potentia pure passiva: ita quod tam respectu actus primi quam secundi, non nisi passive concurrat. In proposito hic tertius sensus nō tractatur hic, sed nos dicemus de hoc inferius in artic. Primus quoque sensus hic non intenditur: quoniam, ut in corpore patet, intellectus angelicus non dicitur pati, neque potentia passiva, ut modo loquimur: & tamen constat quod intelligere eius in eo recipitur. Unde relinquitur, quod secundus sensus sit intentus. Et merito: quoniam de ipsa potentia intellectiva nuda debet esse prima quaestio, utrum sit passiva. Passibilitas autem potentiae secundum seipsam solam attenditur secundum ordinem quem habet ad propriū actum, & non ad hunc vel illum: ac per hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur secundum coniunctionem intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio: si enim intellectus est in potentia essentiali respectu intelligibilis, potētia est: & si non, non: quamvis sit forte passivum respectu alicuius.

390
3. dist. 14. art. 1. q. 2. cor. & ad secundum. Et 2. contra Gen. ca. 59. Et ver. qu. 16. artic. 1. ad 13.
80
Q. 75. ar. 6.
367
Lib. 3. de anima tex. 20. 18. 2.
Aug. lib. 12. ca. 16. in medio. t. 3.
Arist. 3. de anima. tex. 19. 18. 2.

¶ Ad quartum dicendum, quod ipsa immaterialitas substantiae intelligentis creatae nō est eius intellectus: sed ex immaterialitate habet virtutem ad intelligendum. Unde non oportet quòd intellectus sit substantia animae, sed eius virtus & potentia.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Utrum intellectus sit potentia passiva.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod intellectus non sit potentia passiva. Patitur enim unumquodque secundum materiam, sed agit ratione formae. Sed virtus intellectiva consequitur immaterialitatem substantiae intelligentis e. Ergo videtur quod intellectus non sit potentia passiva.

2 ¶ Praeterea, Potentia intellectiva est incorruptibilis, ut supra dictum est e. Sed intellectus si est passivus, est incorruptibilis, ut dicitur in 3. de * anima. Ergo potentia intellectiva non est passiva.

3 ¶ Praeterea, Agens est nobilius patiente, ut dicit Aug. * 12. super Gen. ad literā. & Arist. in tertio de anima. * Potētię autē vegetativę partis omnes sunt activae: quae tamē sunt infimę inter potētias animę. Ergo multo magis potentiae intellectivae, quae sunt supremae, omnes sunt activae.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. * de aīa, quod intelligere est pati quoddā.

CONCLVSIO.

¶ *Cum intelligere sit quoddam pati, intellectus est potentia passiva.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quod pati tripliciter dicitur. Uno modo proprijssimè, scilicet quando aliquid removetur ab eo quod convenit sibi secundam naturam, aut secundum propriam inclinationem, sicut cum aqua frigiditatem amittit per calefactionem, & cum homo aegrotat, aut tristatur. Secundo modo minus proprie dicitur aliquis pati ex eo quod aliquid ab ipso abijcitur, sive sit ei conveniens, sive non conveniens. Et secundum hoc dicitur pati non solum qui aegrotat, sed etiam qui sanatur: non solum qui tristatur, sed etiam qui laetatur: vel quocunque modo aliquis alteretur, vel moveatur. Tertiò dicitur aliquis pati communiter ex hoc solo, quod id, quod est in potentia ad aliquid, recipit illud ad quod erat in potentia absque hoc quod aliquid abijciatur. Secundum quem modum omne quod exit de potentia in actum potest dici pati: etiam cum perficitur. e Et sic intelligere nostrum est pati. Quod quidem hac ratiōe apparet: intellectus enim sicut supra dictū est, c habet operationē circa ens in universali. Considerari ergo potest utrū intellectus sit in actu vel potētia, ex hoc quod cōsideratur quomodo intellectus se habeat ad ens universale. Invenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens universale se habet sicut actus totius entis: & talis est intellectus divin⁹: quia est Dei essentia in qua originaliter & virtualiter totū ens praeexistit sicut in prima causa. Et ideo intellectus divinus nō est in potētia, sed est actus purus. Nullus autē intellectus creatus potest se habere ut actus respectu totius entis universalis: quia sic oporteret quod esset ens infinitū. Unde omnis intellectus creatus per hoc ipsum quod est, nō est actus omniū intelligibiliū, sed cōparatur ad ipsa intelligibilia, sicut potentia ad actum. Potentia autem dupliciter se habet ad actum. Est enim quaedam potentia quae semper est perfecta per actum, sicut dicimus de materia corporum caelestium. e Quaedam autē potentia est quae non semper est in actu, sed de potentia procedit in actum, sicut invenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus semper est in actu suorum intelligibilium propter propinquitatem ad primum intellectū, qui est actus purus, ut supra dictum est. e Intellectus autem humanus, qui est infimus in ordine intellectuum, & maxime remotus à perfectione divini intellectus est in potentia respectu intelligibilium, & in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, ut Philosophus dicit in * tertio de anima. Quod manifestè apparet ex hoc, quod in principio sumus intelligentes solum in potentia: postmodum autem efficimur intelligentes in actu. Sic igitur patet, quod intelligere nostrum est quoddam d pati secundum tertiū modum passionis, & per consequens intellectus est potentia passiva.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod obiectio illa procedit de primo & secundo modo passionis, qui sunt proprij materiae primae. Tertius autem modus passionis est cuiuscūq; in potentia existentis, quod in actū reducitur.

¶ Ad secūdū dicēdū, quod intellectus passivus secundū quosdā dicitur appetitus sensitiv⁹, in quo sunt aīae passiones, qui etiā in 1. * Ethi. dicitur rationalis per participationē, quia obedit

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo declarat illū terminum passiva. Secūdo respondet quaesito unica conclusione affirmative.

Annot. ¶ Quo ad primum quia passivum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter, proprijssime, & propriè, & communiter: & satis clara sunt in litera.

¶ Et adverte primò duo: convenientiam scilicet & differentiam. Conveniunt enim, quia in omnibus modis inveniūtur duo: scilicet ordo, quod prius erat in potentia, postmodum est in actu: & receptio alicuius. Discrepāt autem, quia in primo comitatur perditio convenientis, in secundo perditio sola, non curādo an convenientis, an disconvenientis. In tertio autem nulla perditio necessariò comitatur.

¶ Secundo adverte, quod licet receptum iuxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quàm primus: & cōsequenter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens, & ita hic tertius modus patiēdi latitudinem habeat: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi, infra hunc tamen modum, sermo est interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia passiva, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundū, non primo neque absolute dicitur potentia passiva, sed secundum quid, quo ad hoc scilicet.

¶ Tertio adverte, quod ordo inter recipiens & receptum quamvis possit esse naturae solius, ut patet de subiecto & passione: materia & forma celi: stella & lumine, quod habet à sole: & naturae & tēporis simul, ut patet in his quae generantur de novo: ac per hoc ex hac quoque parte videatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis sermo est, ut inferius clare patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundū naturae cursum, id est quod secundum ordinem rebus inditū talis potentia nota est praecedere actū suum, vel (& in idem redit) exponatur negative, id est, quod ex vi naturae suae nō convenit sibi quod sit coaeva suo actui: & hinc patent miracula, quibus poneretur Deum influere alicui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

Comment. ¶ Quo ad secundum conclusio responsiva est: Intellectus noster est potentia passiva: probatur: Intellectus noster est in potētia separata ab actu: ergo ei⁹ intelligere est pati tertio modo: ergo intellectus est potētia passiva. Antecedens habet duas partes, s. quòd sit in potentia: & quod separata ab actu, quo ad primam probatur sic. Intelligere est operatio circa ens in universali, ergo intellectus ut actus se habet ad universale ens ut actus totius entis: ergo sol⁹ intellectus divinus est, secundū id quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potētia, hoc ultimū antecedens est per se notū: nō arctatur enim intelligere ad hoc, vel illud ens. Prima vero sequela probatur, quia ex diversa habitudine ad universale ens tanquā ad propriam perfectionē obiectivā attenditur esse in actu vel potētia ipsum intellectū: sicut universale quodlibet perfectibile penes accessum ad suum mēsuratur perfectivum. Secūda vero sequela patet: & quo ad exponētē affirmativā: quia intellect⁹ divinus est Dei essentia, in qua insunt omnia: & quo ad negativā, quia oporteret intellectū creatū esse ens infinitū. Tertia autem sequela evidēs est ex se: si enim divinus solus est actus omnium & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia: cōsequens est, ut reliqui omnes sint in potentia, nō respectu singulorū, sed alicuius intelligibilis: respectu siquidē alicuius nō prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam vero partē antecedēs probatur ex distinctione potētiae in potentiam semper perfectam, & non semper perfectam, sed procedentem de potentia ad actum, applicata ad differentiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est purus actus, est semper in actu omniū naturaliter à se intelligibiliū: hic vero propter hoc quòd est ultimus & maxime remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa. Cui signū affertur, quia in principio sumus intelligētes in potētia, deinde in actu. Prima verò consequentia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet, & enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster, ut assumptum probatumque est, huiusmodi est, ergo patitur. Secunda verò est per se nota.

¶ Circa primam consequentiam adverte primo, quod tripliciter illatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, causaliter, & concomitanter. Et formaliter quidem intellectum plurimum habet ambiguitatis diversasque opiniones, dum alij intelligere putant esse pati, sicut illuminari passionem significat: alij actionem immanentem tantum, ac per hoc passionis habentem naturam admiratam: ut lucere, si fingatur, quod sit operatio à lucendo, in ipsomet quiescens. Causaliter verò seu indistinctè, sive formaliter, sive causaliter intellectū, apud vere Peripateticos non vertitur in dubium, dum intelligere contingere credunt ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniam in proposito pati in communi nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quam erat in potentia: & in speciali intellectum pati, nihil aliud est quàm recipere intelligibile, ad quod erat in potētia: ideo quo ad vim huius rationis, sat est quod inferatur, & verificetur sive formaliter, sive causaliter. Utroque enim modo infert, ergo intellectus est potentia passiva. Si enim formaliter est pati, constat quod intellectus est potentia non solum passiva, sed purè passiva. Si autem causaliter, quia scilicet causatur ex passione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia passiva simpliciter: quia respectu sui proprij obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

¶ Tertio autem modo, scilicet indistinctè, sive formaliter, sive causaliter, sive concomitanter intellectū, apud omnes verificatur, quandoquidem nullus est qui nō credat intelligere recipi in intellectu: & saltē ex ratione esse pati: quia recipitur in intellectu. Sed iuxta hūc sensum nō infert, ergo intellectus est potentia passiva simpliciter loquēdo, sed secundū quid: inquantū scilicet recipit operationem propriam: quod est cōmune omni potētiae operativae operatione immanente. Secundus ergo sensus est directè intētus, & ad propositū ut patet. Tū ex eo quod in litera infertur, intelligere esse pati: nō esse eo quod intellectus est in potentia, sed ex eo quod est in potentia separata ab actu. Tum ex eo quod infertur ex differētia inter intellectum angelicū & humanum, si enim tertium sensum intendisset, sat erat nota natura potētiae in intellectu: & in hoc nō est differentia inter angelos & animā. Tum ex eo quod pati à quo potentia passiva, ut in hoc patebit articulo, requirit eductionē potētiae ad actum primum.

¶ Circa antecedētis probationē dubium est in illa parte, qua probatur possibilitas intellectus: quia non semper est perfectus. Haec enim ratio assumit id quod est per accidēs, prioritas nāque durationis per accidēs se habet ad esse passivum. Tum quia duratio ipsa extranei est generis à genere passionis. Tū quia stat esse potentiam verè & purè passivam: & tamen coaevam actui, ut patet de potentia passiva, qua partes orbis propinquae soli semper illuminantur.

¶ Ad hoc dubiū dicitur, quod ratio ista est à posteriori, ita quod prioritas durationis manifestat, nō facit potentiam passivam. Sed hoc nihil est. Tum quia, ut ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidēs, super quo non debet fundari ratio aliqua. Tum quia radicem proponit se assignaturum S. Tho. Unde intellectus potentia sit passiva. Dicendum est igitur, quod differentia potentiae secundum praeexistere, aut non praeexistere respectu actus proprij, posita est ad circumloquendū propriam differentiam potentiarum secundum separabilitatem & inseparabilitatem ex intrinsecco ab actu proprio: quaedam namque sunt quibus ab intrinseca earum natura repugnat separabilitas ab actu: & hae dictae sunt coaevae suis actibus, & semper perfectae: quaedā vero sunt quibus separari ab actu nō repugnat ex intrinseco, quāvis separari non possint. Et hae comprehenduntur sub potentijs, quae nō semper sunt perfectae: quia nō per se & ab intrinseco habēt quod semper sint perfectae per actus suos. Rursus potētiae passivae nō sunt: quia nulla passione media actum recipiant, quamvis receptivae sint, sed eadem generatione generantur cū suis actibus: reliquae autem nō solum receptivę, sed passivę sunt: quia passione intercedente, actus sortiuntur: & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quod intellectus noster est in potentia passiva potentia essentiali. Unde patet responsio ad obiecta. Ad primum quidem: quia ordo durationis ad circumloquendum positus est ad occultam differentiā. Ad secundum verò, quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco coaeva suo actui, sed propter perpetuam praesentiā illuminantis. Intellectus autem angelicus ab intrinseco est coaevus suae scientiae: quia ex natura eius fluit, ut passio à subiecto. Glosanda est ergo litera, quod intelligitur de potentia semper, aut non semper, perfecta ab intrinseco: & sic per se, & à priori est processus.

¶ *Num intelligere sit causaliter, vel formaliter pati, & intellectus sit potentia purè passiva.*

¶ Circa haec, tria supersunt dubia. Primò an intelligere sit causaliter pati. Secundò an sit formaliter pati. Tertiò quantū valeat praesens ratio S. T. Ex his enim consurgit manifestatio quarti principaliter intēti, an intellectus sit potentia passiva, & etiā an sit potentia purè passiva, quod S. T. hic discutere non curavit.

¶ Circa primā dubitationē tria sunt agēda. Primo declarādus est titulus: & quo ad hoc advertendū est, quod quū esse causaliter pati nihil aliud sit quā causari à passione, & in proposito si aliqua passio praevenit intellectionē, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quaerere utrū intelligere sit causaliter pati, est quaerere utrum intelligere causetur ex passiōe intellectus ab intelligibili.

¶ Quo ad secundum tres sunt de re hac opiniones. Quidam tenent, quod intellectus nō patitur ab intelligibili: ita quod intelligibile concurrit ad intellectionem terminative tantum, & non causaliter. Alij vero tenent, quod intellectus patitur quidē ab intelligibili, sed per accidens: ita quod per se loquendo non patitur ab intelligibili: concurrit tamen intelligibile ad intellectionē nō solum terminativè, sed causaliter: non immutando intellectum, sed simul cum intellectu gignendo effective intellectionem. Et sic apud istos intelligere nostrum non est pati causaliter, nisi per accidens. Alij autē arbitrātur quod intellectus noster patitur & per se ab intelligibili: ita quod intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et sic apud hos intelligere est causaliter & per se pati.

¶ Quo ad tertium singulae sunt discutiendae opiniones. Prima opinio super nobilitate intellectus, & animae fundatur. Eo enim quod praestantior est corpore, à phantasmate pati non potest, iuxta illud Aug. nullum corpus agit in spiritum. Eo vero quod praestantior est caeteris formis, se sola potest operari quam activitatem sequitur. & constat quod se solo agere convenit inferioribus formis, puta elementis, & animae vegetativae. Sed haec facile solvuntur: quoniam intellectus non patitur à phantasmate principaliter, sed ab intellectu agente: &, ut in responsione ad ultimum in litera dicitur, nobilius est pati cum tanta excellentia, quàm agere vilia.

¶ Secunda vero opinio cum duo dicat, scilicet quod ambo obiectum & intellectus sunt causa activa intelligendi, & quod intellectus nihil habet ab obiecto, aut è converso, nisi per accidens. Primū quidē fundatur super duas conditiones intellectionis, s. & quod sit operatio vitalis, & quod sit ad talem naturam obiecti determinata: primum enim ab aīa, secūdū ab obiecto esse oportet. Sed secundū, in quo quaestio est, nulla ratione probat, sed credidit Sco. quod confutatis opinionibus quas recitat, relinqueretur hoc quasi per viam divisionis. Attamen pro illa posset: quia quicquid potest species intelligibilis posset obiectum repraesentatum, si praesens intellectui adesset, eo quod species agit vice obiecti: & propterea accidit obiecto ut concurrat ad intellectionē causandam, quod sit praesens intellectui secundum suā speciem: ac per hoc quod immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictum continet quidem quod utrunque, s. intellectus & obiectum concurrant ad intellectionem: sed quod utrunque active concurrat, non plane probat, nisi ut inferius patebit. Secundū vero voluntarium, & contra philosophum, & naturam intellectus. Voluntariū quidem, quia absque ratione. Nec opiniones sufficienter retulit, imo per suppositionem omisit, quia ut puto latuit eū. Nec adducta ratio aliquid valet, quoniā ut superius patuit phantasma, & universaliter similitudo quaecunque obiecti, non ex ratione dicitur vice obiectum, quia solum fungatur officio obiecti, sed quia ratio operandi, natura obiecti quam repraesentat, est. Ex hoc autem non sequitur quod obiectum per seipsum potest aut posset. Tum quia hoc supponit, quod intellectus nudus sit activus, quod tamen principaliter probandū erat, & quasi supponit hanc consequentiam. Intellectus concurrit active ad intelligendum: ergo nudus concurrit active: quae tamen nihil valet. Tum quia hoc supponit speciē ad nihil aliud per se poni nisi pro obiecto: cū tamen in intellectu nostro ponitur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus: quoniā est in potētia essentiali, ut dicitur in 3. de anima, tex. 7. Contra Philosophos verò & rationem est: quoniam expresse Arist. ponit intellectum esse potentiam passivam. Tum ex eo quod Arist. posuit intellectum quo intelligimus, esse absolute & simpliciter in genere potentię passivae, & non secundū quid tantū: inquantū, s. recipit intellectionem: alioquin processus eius in tex. 17. ad investigandum intellectum agentem, nihil valeret: fundatur enim manifeste super hoc, quod in omni natura, in qua est potentia passiva, oportet poni activā quae reducat passivam de potentia ad actum. Quid clarius si intellectus esset, ut Sco. fingit, virtus activa partialiter: & non nisi per accidens agens ut informetur ab obiecto: vanus esset labor, qui super natura potentiae passivae fundatur.

¶ Ex his enim, quae sunt per accidens, essentialis ordo rerum non pendet, & consequenter inferri non posset intellectum agentem esse: debuerat enim Ari. ex imperfectione virtutis activae intellectus possibilis, non ex hoc quod est potentia passiva, intellectum concludere agentem: falsa quoque esset maior illa, scilicet quod in omni natura esset sic. Non enim ubicunque est agens imperfectum, ibi oportet esse agens perfectum, quod reducat in actum agens illud imperfectum, ut ipsemet Scotus ibidem dicit: quoniam in multis agens imperfectius non patitur à perfectiore. Contra naturam vero intellectus esse nunc declarando veritatem ostendetur.

¶ Tertia ac peripatetica opinio super natura cognoscitiva ut sic, fundatur. Recolendum est enim, quod ut in quaest. 14. dictum fuit, res qualibet ex hoc est cognoscitiva, quod est tum elevatae naturae: quod est non solum ipsa, sed aliae. Et rursus dictum fuit quod rem aliquam esse alias, contingit tripliciter: actu puro, potentia pura, & medio modo, quoddammodo, scilicet actu, & quodammodo potentia, & quod in ultimo gradu, scilicet in pura potentia anima nostra posita est. Est enim à principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictum. Ex his patet, quod si anima cognoscere actu debet, oportet eam actu esse res cognitas. Est igitur intellectus in potentia passiva ad intelligibile, & intelligere est pati causaliter: quia ex passione ab intelligibili, id est ex receptione intelligibilis causatur. Nec potest dici, quod passio ista cōcurrat per accidens, nisi quis usque adeo deliret, ut dicat animā, quae est intelligibile in potentia, esse actu intelligibile, & per accidens. Nec refert in proposito utrum intellectus ab obiecto vel intellectu agente vel alio illud recipiat, satis est quod oportet passionem hanc intercedere. Et confirmatur: quia si ex hoc quod res est primo in potentia essentiali, & deinde in actu primo, & deinde in actu secundo, non coniicimus quod fieri in actu primo sit passionis via ad probandum potentiam passivam & passionem nulla est. Et si non coniicimus quod illud pati per se exigitur ad operandum in actu secundo, nunquam probabitur differentia inter potentiam essentialem, & accidentalem, quam in hoc stare ex 8. physic. & 2. de anima patet, quod illa per priorem mutationem ab alio venit ad operationem, ista autem per seipsam posse operari permittitur. Est igitur intelligere nostrum pati causaliter & hoc per se. Angelicum verò non propriè est causaliter pati, quia congenitum est angelis intelligibile, nec transfertur eorum intellectus de potentia ad actum primum. Ex his autem quae in 3. de anima dicuntur, quae & adducta sunt, patet hoc sequi. Unde Arist. Averroimque hoc sensisse non est dubium. Nec tenoveant verba S. Tho. in quodl. 8. q. 2. art. 1. expressè sonantia, quod intellectus possibilis est patiens cooperans agenti ad eius formationem. Per hoc enim, ut ibi patet, non intendit, quod intellectus nudus cooperetur intellectui agenti, & phantasmati ad sui formationem: sed quod intellectus iam formatus potest ex praeacceptis speciebus alias species in se producere multo magis quàm imaginativa: quae etiam non nuda, sed formata iam auri & montis speciebus format in se speciem montis aurei.

Q. 58. ar. 3. & q. 2. ar. 3. & q. 3. ar. 1.
282
291
Lib. 3. de anima. text. 14. 10. 2.
D. 750.
D. 755.
Li. 1. Ethi. c. vlt. to. 5.

¶ Circa secundam dubitationem, an intelligere sit formaliter pati, eodē procedendum est ordine, intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est quàm intellectum possibilem concurrere purè passivè ad intellectionem: quicquid sit illud quod intellectionē effectivè causat, sive intellectus agēs solus, sive ipse simul & intelligibile in actu, & in intellectu possibili depictū, sive quodcunque aliud.

¶ Quo ad secundum, quia hic non quaerimus modum, quo sit intellectio à specie intelligibili aut obiecto: sed tantummodo an intellectus concurrat purè passivè ad intellectionem: ideo omittendae sunt hic opiniones multae, & quatuor breviter tangendae: duae tenentes intellectum purè passivè, & duae activè: quoniam ex his melius patescit intentum. Aut enim creditur, quod nudus intellectus est totale activū intellectionis. Aut partiale cum Sco. Aut quod intellectus est totaliter passivus. Aut quod ratione sui est passivus, ratione verò speciei intelligibilis est activus. Ad harum enim quatuor aliquā omnis videtur opinio de hoc reduci. Sed diligenter advertendum est, quod ultima opinio S. Tho. attribuitur, sed malè intellecta. Potest siquidē dupliciter intelligi, primo quod intellectus concurrat ad intellectionis productionē: quemadmodum aqua calida ad calefactionem, ita quod sicut aqua informata calore dicitur calefacere, ita intellectus informatus specie intelligibili, dicitur intelligere activè. Et iuxta hunc sensum intelligitur à Sco. & communiter exponi videtur. Sed hi longe sunt ab intēto sensu. Iuxta hunc siquidē sensum sola species intelligibilis activè causat: quemadmodum solus calor calefactionem causat: intellectus autē non concurreret ad causandum: nisi ut sustentans rationē agendi, quemadmodū aqua ut sustinens calorē. Unde quemadmodum cum aliqua calida calefacit, secundum denominationē quidem ipsa aqua dicitur calefaciens seu efficiens calefactionē: quia actiones sunt subsistentium, saltem denominative: secundum rem tamen aqua nihil ad calefactionis actionē cōfert, nisi remotè: quia scilicet sustinet principiū agendi, quod ex eo liquet, quod si illa agēdi ratio, puta calor per se subsisteret, absque concurrente subiecto eandē faceret actionē, Ita cum intellectus informatus specie intelligibili intelligit, dicitur intelligens denominative: & nihil facit ipse ad intellectionis productionē: sed quia intelligere est actio immanens, ipse per seipsum suscipit eā. Apud S. Tho. autē & veritatē, intellectus in actu se toto primo activè concurrit ad intellectionē, & sensus ad sensationē: ut patet in quodl. 8. q. 2. art. 1. Ad cuius evidentiā scito, quod quia intellectus secundū se est in genere potētiae passivae, non habet ex se aliquā agendi rationem. Et hoc est in quo primo differt à Sco. Ex hoc vero quod intellectus fit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandā agendi rationem, cōmune namque est omni formae non prohibitae ab actione, esse agendi rationem. Ex hoc autem quod intellectus non acquirit intelligibile, quemadmodum materia acquirit formā, sed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodammodo in ipso intellectu: sequitur quod hoc totum, scilicet intellectus in actu primo, & non ratione partis activae intelligit: quāvis ratione partis, s. intellectus recipiat intellectionē. Existimādum est enim, quod anima apprehensiva est alterū genus entium à naturalibus, & quod aequivoce cōmunicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formā ut ex eis resultet cōpositum, & illius cōpositi est actio sequens illā formā, & non materiae, nisi quia sustinet formā, & pars est cōpositi. Anima autem ut Auer. optime dixit in 3. de anima. com. 5. non sic recipit cognoscibile ut ex eis fiat cōpositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus activè ad intellectionem, quàm receptivum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaque intellectus, quod activè concurrat, ad intellectionem non ex partiali ratione agendi ut Scot. contra Aristotelem finxit, nec praecise ex specie intelligibili, ut moder-

rationi. Secundum alios autem intellectus passiuus dicitur virtus cogitatiua, quæ nominatur ratio particularis. Et vtroq; modo passiuum accipi potest secundum primos duos modos passionis, inquantum talis intellectus sic dictus est actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus, qui est in potentia ad intelligibilia (quem Aristoteles * ob hoc nominat intellectum passibilem) non est passiuus, nisi tertio modo: quia non est actus organi corporalis. Et ideo est incorruptibilis.

Lib. 3. de anima tex. 17 & tex. 5. tomo. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd agens est nobilius patiente, si ad idem actio & passio referātur: non aūt semper, si ad diuersa. Intellectus autem est vis passiua, respectu totius entis vniuersalis. Vegetatiuum autem est actiuum, respectu cuiusdam entis particularis, scilicet corporis coniuncti. Vnde nihil prohibet huiusmodi passiuum esse nobilius tali actiuo.

ARTICVLVS III.

391 De anima articul. 4.

a ¶ *Vtrum sit ponere intellectum agentem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod non sit ponere intellectum agentem. Sicut enim se habet sensus ad sensibilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia. Sed quia sensus est in potentia ad sensibilia, non ponitur sensus agens, sed sensus patiens tantùm. Ergo, cum intellectus noster sit in potentia ad intelligibilia, videtur, quod non debeat poni intellectus agens, sed possibilis tantum.

2 ¶ Si dicatur, quod in sensu etiā est aliquod agens, sicut lumen: contra, Lumen requiritur ad visum, inquantum facit medium lucidum in actu. Nam calor ipse secundum se est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo non est necessariū ponere intellectum agentem.

3 ¶ Præterea, Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patientis. Sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc quod recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, quod est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agentem, ad hoc quod faciat species intelligibiles in actu.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3.* de anima, quod sicut in omni natura, ita & in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere. Est ergo ponere intellectum agentem.

CONCLVSIO.

¶ *Præter intellectū possibilem, qui est omnia fieri, necesse est ponere in anima intellectum agentem, qui facit intelligibilia in potentia, intelligibilia in actu.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum opinionem Platonis nulla necessitas erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu; sed forte ad præbendum lumen *intelligibile intelligenti, vt infra dicetur c. Posuit enim Plato formas rerum naturalium sine materia subsistere, & per consequens eas intelligibiles esse: quia ex hoc est aliquid intelligibile actu, quod est immateriale. Et huiusmodi vocabat species, siue ideas. Ex quarum participatione dicebat etiā materiam corporalē formari, ad hoc quòd indiuidua naturaliter cōstituerētur in proprijs generibus, & speciebus: & intellectus nostros ad hoc quòd de generibus, & speciebus rerum scientiam haberent c. Sed quia Arist.* nō posuit formas rerum naturalium subsistere sine materia: formæ autem in materia existētes nō sunt intelligibiles actu: sequebatur quòd naturæ, seu formæ rerum sensibiliū, quas intelligimus, non essent intelligibiles actu. Nihil autem reducitur de potentia in actū, nisi per aliquod ens actu: sicut sensus fit in actu per sensibile in actu. Oportet igitur ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faceret intelligibilia in actu per abstractionem specierū à conditionibus materialibus. Et hæc est necessitas ponendi intellectum agentem c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sensibilia inueniuntur actu extra animam: & ideo non oportuit ponere sensum agentem. Et sic patet, quòd in parte nutritiua omnes potētiæ sunt actiuæ: in parte autem sensitiua omnes passiuæ. In parte vero intellectiua est aliquid actiuum, & aliquid passiuum.

¶ Ad secundū dicendū, quòd circa effectum luminis est duplex opinio. Quidam enim dicunt quòd lumen requiritur ad visum, vt faciat colores actu visibiles. Et secundū hoc similiter requiritur & propter idem intellectus agēs ad intelligendū, propter quod lumen ad videndum. Secundū alios verò lumen requiritur ad videndū, non propter colores vt fiant actu visibiles, sed vt mediū fiat actu lucidum, vt Cōment. dicit in 3. de anima. Et secundū hoc similitudo, qua Arist. assimilat intellectū agentem lumini, attenditur quantum ad hoc quòd sicut hoc est necessarium ad videndum, ita illud ad intelligendum, sed non propter idem.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd supposito agente bene contingit diuersimode recipi eius similitudinem in diuersis, propter eorum dispositionem diuersam. Sed si agens non præexistit, nihil ad hoc faciet dispositio recipientis. Intelligibile autem in actu non est aliquid existens in rerum natura quantum ad naturam rerum sensibilium, quæ non subsistunt præter materiam. Et ideo ad intelligendum non sufficeret immaterialitas intellectus possibilis, nisi adesset intellectus agens qui faceret intelligibilia in actu per modum abstractionis.

dernaignorentis intelligit: sed ex hoc ipso quod animalis vis in actu est, ita quod ex hoc, quod est animalis vis, habet inchoatiue, quod facta in actu sit actiua. Fallitur autē plurimi in hoc, quia de anima iudicāt ad modū rerū naturaliū: et tamen Auerrois diceret, quod magis fit vnū ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma. & cōsequenter fit magis vnum operans. Intelligere, ergo non est formaliter pati, quamuis propriè loquendo non sit etiam formaliter agere, sed potius actiue passiueque vitaliter operari: & idem iudicium est de sensatione. Quicunque autem elementeporerit intellectu, & recolendo, quod actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones: intuerique quod intelligere nihil aliud est, quàm intelligentem esse actu intellectū: & quod anima superior, quæ natura est talis, quod seipsa est quandoque vt somnus, & quandoque vt vigilia, percipiet in his modum quendam actiui & passiui, magis quàm actiuum & passiuum. Et sic inter sapientes loquēdum esset. Rationes autem, quæ contra hoc sunt quia scilicet efficiens & materia non coincidunt in idē numero, ex tertio physicorum: & agens & patiens respectu eiusdem nō est idem: quia esset in actu & in potentia simul: & idem referretur realiter ad seipsum, facile soluuntur ab inspicientibus hic non esse propriè agēs & patiens, neque materiam, & consequenter nō oportere esse relationem realem. Hæc enim communia principia intelligēda sunt: vbi propriè talium ratio reperitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti animam intelligere, propriè loquendo nihil aliud est quàm propriam operationem exercere: quam quia immanens est, concomitatur quod sit in ipsa & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre potest, cōsideret, quod grauitas lapidis est à lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non propriè dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quamuis sigillatim dici possit, quod materia ex qua non coincidit cum agente, materia vero in qua coincidere potest. & quod omnino idem non est patiens & agens, neque referatur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patitur & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit vero se toto primo. Et sic diuersimode est simul in actu & potentia.

¶ Circa tertiam dubitationem, quātum scilicet valet ratio Sancti Thomę, aduertēdum est, quod tripliciter calumniam potest pati. Primo diceret Sco., quod peccat ratione potentiæ communiter sumptæ, inferēs potentiam propriè sumptam. Ex eo enim quod intellectus nō est in se actus totius entis, sequitur bene. ergo est in potentia, sumēdo potentiā communiter prout omne deficiēs ab actu puro dicitur esse permixtum potētia: sed ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua quæ est propriè potentia, vt de se patet: & tamen San. Tho. hanc potētiam infert. Et confirmatur ista obiectio, quia intellectus agēs cum non sit actus purus, est in potentia: & tamen non in potentia receptiua. Secundo diceret quispiam, quod deficit in præsupposito, supponitur enim quod quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis. oportet enim hoc supponi, aliquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens, penes esse actu aut potētia totum ens: & tamē constat hoc suppositū esse falsum, in via S. Tho. præcipuè. Tum quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tum quia intellectus noster nō est capax substantiarum immaterialiū. Et cōfirmatur: quia intellectus noster nō est possibilis omnia fieri nisi quæ intellectus agens est potens facere: sed hic nō est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantum materialia ergo.

¶ Tertio deficere videtur: quia si ratio valeret, concluderet quod etiam volūtas sit potentia passiua: quoniam ipsa est respectu totius entis: quoniam bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis, aut perfecta semper per illud: cōsequens est inconueniens: quoniam voluntas mouet actiue intellectum, & cæteras vires. & sic velle est actionis species.

¶ Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamēta quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. Fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi. scilicet quod oportet cognoscitiuū esse rem cognitā, quod fuit cōmunis animi cōceptio antiquorum in primo de anima, & approbatum ab Aristot. & super tali natura cognoscitiua, scilicet intellectiua, scilicet quod intellectus cognoscit ens in cōmuni, quod est per se notum. Ex his enim habetur, quod cū intellectus nō sit actu totus ad hoc vel illud entis genus, sed vniuersale ens respiciat vt obiectū, vt visus colorē, & consequēter quod potest cognoscere omne ens: oportet quod aut sit actu, aut potentia aut quodāmodo actu, & quodāmodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale & potest esse tale, est verè in potētia receptiua, quæ potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc quod intellectus nō se habet vt actus totius entis, optime sequitur non solum quod sit in potentia, sed quod sit in potētia vt sic ens illud qd' nō est actu: ac per hoc sit in eo verè potētia receptiua illius esse. Et sic patet respōsio ad primo obiecta. Nō enim ex esse in potentia illatum est esse in potētia tali, sed ex esse in potētia cognoscitiuum per intellectum: quod, vt ex dictis patet, optime infert propositū. Nec hoc cōuenit intellectui agenti, si vis est nostræ animæ non intelligēs, sed faciēs tantum intellecta in actu. Ad ea vero, quę secūdo obijciūtur, dicitur quod, vt in textu patet, ex hoc quod intelligere est circa ens in communi, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens, aliquin obiectum excederet operationem & virtutem operatiuam. Vnde concedendum est quod omnis intellectus est circa omne ens. Sed diligenter animaduerte ne fallaris à cognitione ad modum cognitionis declinans: ad cognoscere quippe omne ens sufficit cognoscendo attingere omne ens: ita quod ad omne ens terminari possit cognitio illius. ad modū verò cognoscēdi spectat quod cognoscat perfecte vel imperfecte per propriam speciem vel alienam, per causam vel effectum, &c. Constat autem quod omnis intellectus in omne ens potest, quamuis non perfecte, aut per species proprias, vt instantiæ adductæ ostendunt. Vnde ratio. S. Tho. stat solida sic per hoc quod quia intelligere est circa omne ens terminatiue, oportet quemlibet intellectum esse omnia. Aut actu puro, vt Deus gloriosus. Aut quodammodo actu, & quodammodo potentia, & hoc habet magnam latitudinem vt intelligentiæ. Aut in potentia puro, & hoc est anima humana, quæ est omnia: non per omnium similitudines, sed per similitudines naturalium rerum, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentijs, quamuis imperfecte.

¶ Ad tertiam autem obiectionem de voluntate dicitur, quod quia ratio illa manifeste loquitur de respicientibus totum ens, vt in se habere debentibus totum ens, consequens est, quod locum non habet in voluntate, quæ in hoc differt ab intellectu. Illa enim tendit in ens, iste vero habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile est in potētia & imperfectus, voluntas autē non volēs omne volibile, nō est in potētia, nec imperfecta. Stat ergo ratio solida in his, quorum perfectio & operatio est in habēdo ens vniuersale, & per hoc quoque solui possunt primo obiecta.

a ¶ *Super quæstionis septuagesimænonæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore respōdet primo secundū Platonis fundamenta falsa. Secundo secundū Arist. Ex Platone duo dicit. alterū certum, & alterum dubium. Vbi scito quod duo opera attribui possunt intellectui agēti. Vnum est facere intelligibilia in potētia esse intelligibilia in actu: alterum, illuminare intellectū possibilem, iuxta duo quæ cōueniunt intellectui possibili, scilicet recipere intelligibile, & huic respōdet factio intelligibilis & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerū natura, sequitur quod non oportuit ponere intellectū agentem vt faceret intelligibile in actu, & hoc est primū, & certum ex Platone. Quod probatur quia posuit ideas, ex quibus tā materia quàm anima formatur: illæ vt essent res, hæc vt cognosceretur. Et si coniunxerimus his, quod Plato posuit nostrum scire nō esse nisi reminisci, videbimus quod apud eū intellectus noster nō recipit de nouo aliquod intelligibile, sed à principio est format' omnibus. Ambiguum verò est an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

¶ Ex Arist. vnam habemus responsiuā cōclusionē, quod necesse est ponere intellectū agentē. probatur sic. Omne quod est in potētia, nō reducitur in actū, nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster est in potētia ad intelligibile in actu: ergo nō reducitur in actū nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales nō inuenitur in rebus. ergo oportet fieri. ergo ex parte intellect' oportet ponere virtutē factiuā, & hāc vocam' intellectū agētē.

¶ Nota hic quod duarum operationū, quas diximus attribui intellectui agēti, illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniā diceret quispiā quod ipsa vis intelligēdi quæ est intellectus possibilis, lumen est sufficiēs sibi ad cognoscēdum intelligibile in actu oblatum per speciem, & sustentatū per phantasmata: quemadmodum in sensu ipsa vis sentiendi sat est ad iudicium de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum in illustratiuum & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, conuincit ad ponendum intellectum agentem. Quemadmodum si natura non posset facere visibile in actu, conuinceremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludendo dicitur in litera, & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶ *Num sit necessarium ponere intellectum agentem.*

¶ Circa hunc articulum aduerte, quod etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platonem sequitur in negatione intellectus agētis. Godofredus etiā concedat intellectum agentem, negat tamen ipsum effectiue illuminare, credit enim quod formaliter illuminet. Sed de hac opiniōe erit in sequētibus sermo: modo cum quæstio an est ventilatur, cum Durando disputandum est. Et arguo forma rationis eius: quia si intellectus agēs ponitur, vel ratione operationis phantasmatis,

phantasma, aut in intellectū possibilem, aut vtrumq; ponitur: sed nihil horū: ergo. probatur quod nō in phantasma: quia nec influēdo illi aliquid, vt potentiæ abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notū: nec educendo de potentia eius, vt ex eo liquet: quia eductū est post eductionē in eo ex quo educitur, similiter probatur quod non in intellectū: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cū phantasmate, & hoc nō. Tum quia si phantasma secundum se est impotēs in intellectum agere, vtpote immaterialē, ergo etiam erit impotens ad cogendum: non enim est mutatum, aut si secundum se erat potens, & sic nō oportet ponere intellectum agentem, sicut nec sensum agentem cū obiecto sensibili.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd (vt in litera dicitur) necessitas intellectus agētis est, vt ens sensibile fit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autē requiritur operatio & in phantasma, & in intellectum possibilem, & de actione quidem in phantasma erit sermo prius in q.85. arti.1. ad 4. Quamuis breuiter dici possit, quòd agit educēdo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed ministeriali: & ideo eductum non est in eo, sed in potentia subiectiua quæ est intellectus possibilis. De actione verò in intellectum possibilem dicitur, quòd necesse est ponere præter phantasma aliud agens: quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & nō sicut vnus gradus alicuius generis ab alio eiusdem vt in sensibili contingit, dum vtrumque materiale, intelligibili vero actu immateriale esse oportet. Et cum dicitur, Phantasma solum est impotens, ergo immutatum semper erit impotens, respondetur concedendo antecedens, & negando consequens immutatum in se vel in ordine ad aliud. primo modo est immutatum, sed nihil obstat, quoniam sufficit quod sit mutatum in ordine ad aliud. Et consistit ista mutatio in hoc, quia de seorsum agente transit in ministrum alterius: constat autem quòd eadem vis aliquid potest sub alterius authoritate quod sola non posset. * Et cum dicit arguens, quod mirum est, quòd ex assistentia alterius aliquid possit quod prius non posset: respondendum est, quod propter admirari cœpit Philosophia: causa enim huius inferius patebit in loco prædestinato.

¶ *Num intelligibile in actu sit prius quàm species intelligibilis, vel sit idem quod species intelligibilis.*

¶ Circa hunc tertium articulum est non parua dubitatio. An intelligibile in actu, quod est effectus intellectus agentis, sit priusquam species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agentis. Quod enim sit prius saltem natura, ex hoc articulo habetur dupliciter. Primò ex calce corporis articuli, vbi dicitur quod quia id quod est in potentia, non reducitur in actum nisi per aliquod ens actu, quēadmodum sensus per sensibile: & intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia ad actum, non inuenitur in rebus: oportere ponere intellectum agentem facientem intelligibile in actum eductiuum intellectus possibilis de potentia ad actum. hic enim videtur planus sensus litteræ. ex hoc autem liquido habetur, quod intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilem, imò est ipsius causa. Secundum ex responsione ad secundum, vbi expresse dicitur, quod si lumen requiritur ad visionem ex parte colorum, quod similitudo inter lumen & intellectum agentem tenet non solum quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter idem requiritur. Sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorem in actu visibilem, à quo producitur species visibilis in oculo: ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile: & sic à phantasmate illuminato producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositum autem est: quia phantasma semper est quid de genere sensibilium & materialiū: ergo intelligibiliū impossibile. intelligibile enim in actu oportet abstrahere ab hic & nūc, quod est impossibile cōuenire phantasmati. Et cōfirmatur: quia cū cogitatiua possit cōprehendere quicquid repræsentat actu suū phantasma, si phantasma esset intelligibile in actu, phantasia cognosceret intelligibile in actu, hoc autē est intelligibile: & sic cogitatiua esset intellectus, & intellectus nō differret à sensu, &c.

¶ In hac difficultate sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Communiter quidem tenetur, quòd species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agētis. Ita tamen quod actio intellectus agentis quæ terminatur primò ad speciem intelligibilem, terminatur secundario ad rem repræsentatam per speciem: puta naturam bouinā vel leoninā: quæ vt sic repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis in actu, intelligibilitate actuali, id est immaterialitate existente in specie intelligibili, non in se.

¶ Et iuxta hanc viā glossānda erunt verba S. Thomæ in corpore articuli dicendo, quòd cautè & artificiose processit: quoniā nō subsumpsit, quòd oportet ponere intelligibile in actu, quod reducat intellectū de potentia ad actū, quod apparet quod subsumi debuisset: sed subsumpsit quod oportet ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem specierum, &c. quasi subintellexerit quod oportet alterum duorum subsumere, aut quod ponatur intelligibile in actu reductiuū intellectus de potentia ad actū, aut oportet ponere aliquid æquiualens, scilicet virtutem reductiuā intellectus de potentia ad actū: & exprimens modū dixit, per abstractionē specierum, &c. Verba quoq; responsionis ad secundum glossanda sunt, quòd lumen intellectus agentis requiratur propter idem, id est, ex parte obiecti quo ad hoc, quia obiectū de se non sufficit mouere potentiam: & nō oportet quòd intelligatur quo ad hoc, quòd sicut color lumine fit actu visibilis, ita phantasma illustratū. Fauent autē huic opinioni verba S. Thomæ in multis locis, dum appellat ipsam speciē intelligibilem intelligibile in actu. Et dū dicit intelligibile in actu fieri per abstractionē speciei à conditionibus materialibus. Et secundū hanc viā vbicūq; inuenitur, quòd intelligibile in actu mouet intellectum nostrū, glossanda sunt dupliciter: aut intelligibiliter quo ad actum secundum: aut mouet non effectiue, sed formaliter, etiam quo ad actum primum.

D.361.

¶ Singularis autē dicendi modus occurrit mihi nō despiciendus. Et consistit in hoc, quod lumē intellectus agentis facit intelligibile in actu in phantasmate per modum abstractionis, prius natura quàm fiat species intelligibilis in intellectu. Ad cuius euidentem perceptionem ab effectu luminis & abstractionis procedēdum est. effectus luminis duplex est, scilicet formalis & obiectiuus: Formalis quidē est esse luminatiuum, vt patet in diaphano. Obiectiuus vero est apparere: vt patet in colore, color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autem in qua non est mendaciū, cum consistat in acceptione vnius & non alterius sibi coniuncti, eius proprius quasi effectus est, apparere vnū, non apparendo aliud, vt de se patet. Vnde in proposito imaginor, quod cum in phantasmate sit natura hæc aduenīente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur nō formaliter vt diaphanum, sed obiectiuè vt color: quia illustratione splendet atque relucet in phantasmate non totum quod est in eo, sed quidditas seu natura tantum, & nō singularitas illius ei coniuncta: ita quod ista illuminatio est abstractiua, quia facit apparere vnum, scilicet quod quid est, non apparendo aliud, scilicet principium indiuiduans: ac per hoc splēdet in phantasmate intelligibile in actu, natura scilicet abstrahens ab hic & nunc, & tale intelligibile in actu mouet intellectum possibilem. Et si quæritur cur non relucet etiā singularitas, in promptu causa est. Quia singularitati materiali, de qua est sermo, repugnat esse intelligibile in actu: quidditati autem nō nisi ratione talis singularitatis. Vnde sicut lumen corporeum facit colorē pomi apparere, & non saporē, aut odorē, quia repugnat his reddi apparibiles lumine, non autem colori: ita quidditas rei sensibilis potest reddi apparibilis lumine, non autem illius singularitas. Quod ex eo patet, quòd species intelligibiles non possumus generari tales quod sint similitudines singularium. Nec ex hoc sequitur, quod singularitas materialis à nullo intellectu sit per se intelligibilis: quoniam intelligi eā posse per speciē non ab ipsa, sed aliunde habitam, nihil obstat prædictis: nō enim tūc ipsa singularitas est actu intelligibilis nisi extrinseca denominatione ab illa specie sumpta. Nec ex his pono, quòd phantasma sit ens intelligibile: sed quòd in phantasmate illustrato relucet actu intelligibile, ipsum autē phantasma est de genere sensibilium. Nec hoc est mirabile contemplantibus vim abstractionis, & perspicuè videntibus quod hoc nihil aliud est, quàm phantasma illustrari, quo ad vnum, & non quò ad aliud. Nec superfluit propterea species intelligibilis, sicut non superfluit species visibilis: & tamen color est actu visibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut mediate concurrit ad speciei productionem: imò cum vnumquodque agat secundū quod est actu, & phantasma non habeat intelligibile in actu, nisi lumine intellectus agētis, cōsequens est quòd ipsum lumen sit primum agens, & immediatum: nullū enim inter ipsum, & speciem mediat agens. Non enim est imaginādū quòd ab intellectu agente fluat lumen in phantasma: & quod phantasma illo suffultum lumine producat speciem, quemadmodum corpus illuminatum mouet visum. Sed quòd ipse intellectus agens est lumen, quo splendet obiectiuè phantasma secundum quidditatem in eo existentem. & sic producitur species ab vtroq; ita quòd ab intellectu agente immediate procedit vtrunque ordine tamen quodam, quia prius natura illustratur phantasma, quàm à se, & à phantasmate actuetur intellectus possibilis: & est simile si fingamus lucem corporis lucentis non diffundere lumen in medio, sed approximatum colori illum illustrando visibilem reddere: ac sic videri. Vnde S. Tho. in 2. contra Gentiles, cap.77. expressè dicit, quòd actio intellectus agentis in phantasmate præcedit receptionem intellectus possibilis. Et in eodem ca. exprimēs quid sit actio ista, dicit: In anima intellectiua est virtus actiua in phantasmate, faciens intelligibilia in actu, &c. Consonant quoque huic positioni dicta eiusdem in eodem lib. c.91. vbi dicit. Arist. attribuit possibili intellectui pati ab intelligibili: suscipere species intelligibiles, esse in potentia ad eas, &c. Vbi patet quod contra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu: non enim pati potest intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoq; de anima quæst.15. dicit, quòd intellectus agens per phantasmata, facta ab eo intelligibilia, in actu causat scientiam in intellectu possibili.

Lib. 3. de anima tex. 18 tom. 2.

¶ Ad obiecta vero in oppositū facile respondetur, notando quòd intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiectiuè. Formaliter est species intelligibilis cū reliquis immaterialibus. Obiectiuè verò est qdditas relucens in phantasmate, lumine intellectus agētis. Differētia autē multipliciter est inter vtrunque: quia formale est immateriale secundū esse: obiectiuū vero secundū relucentiā tantū. Et ideo formale abstrahit ab hic & nunc secundum esse: obiectiuū vero secundūm relucentiam tantum. Formale, quod est species intelligibilis secundūm se totum, nō est nisi similitudo quidditatis obie-

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.*

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd intellectus agens non sit aliquid animæ nostræ. Intellectus enim agentis effectus est illuminare ad intelligendū. Sed hoc fit per aliquid quod est altius anima: secundū illud Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hūc mūdum. Ergo videtur quòd intellectus agens nō sit aliquid animæ.

2 ¶ Præterea, Philosophus in 3. * de anima, attribuit intellectui agēti, quod aliquando intelligit, & aliquando nō intelligit. Sed anima nostra non semper intelligit, sed aliquando intelligit, & aliquando nō intelligit. Ergo intellectus agens non est aliquid animæ nostræ.

3 ¶ Præterea, Agens & patiens sufficiunt ad agēdū. Si igitur intellectus passiuus est aliquid animæ nostræ, qui est virtus passiua: & similiter intellectus agens, qui est virtus actiua, sequitur quòd homo semper poterit intelligere cùm voluerit: quod patet esse falsum. Non est ergo intellectus agens aliquid animæ nostræ.

4 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. * de anima, quòd intellectus agens est substantia actu ens. Nihil autē est respectu eiusdē in actu, & in potentia. Si ergo intellectus possibilis, qui est in potentia ad omnia intelligibilia, est aliquid animæ nostræ, videtur impossibile quòd intellectus agens sit aliquid animæ nostræ.

5 ¶ Præterea, Si intellectus agens est aliquid animæ nostræ, oportet quod sit aliqua potentia: nō est enim nec passio, nec habit⁹. Nā habitus & passiones non habent rationem agentis respectu passionum animæ, sed magis passio est ipsa actio potentiæ passiuæ, habitus autem est aliquid quod ex actibus consequitur. Omnis autem potentia fluit ab essentia animæ: sequeretur ergo quòd intellectus agens ab essentia animæ procederet. Et sic non inesset animæ per participationem ab aliquo superiori intellectu. Quod est inconueniens. Non ergo intellectus agens est aliquid animæ nostræ.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus * dicit 3. de anima, quod necesse est in anima has esse differentias, scilicet intellectum possibilem, & agentem.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima sit natura perfecta in ordine intellectualiū naturarū, necesse est in anima esse intrinsece intellectū agentē, quo sicut quodā intrinseco lumine intelligibilia, in potentia, fiunt intelligibilia in actu.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd intellectus agens, de quo Philosophus loquitur, est aliquid animæ.

¶ Ad cuius euidentiā cōsiderandum est, quod supra animā intellectiuā humanam necesse est ponere aliquem superiorē intellectum, à quo anima virtutē intelligendi obtineat. Semper enim quod participat aliquid, & quod est mobile, & quod est imperfectum, præexigit ante se aliquid quod est per essentiā suā tale, & quod est immobile & perfectum. Anima autē humana intellectiua dicitur per participationē intellectualis virtutis. Cuius signum est, quod non tota est intellectiua, sed secundum aliquam sui partem. Pertingit etiam ad intelligentiam veritatis cum quodam discursu & motu arguēdo. Habet etiam imperfectam intelligentiam: Tum quia non omnia intelligit: Tum quia in his quę intelligit de potētia procedit ad actū. Oportet ergo esse aliquem altiorem intellectū quo anima iuuetur ad intelligendum. Posuerunt ergo quidam hunc intellectum secundum substantiam separatum, esse intellectum agentem: qui quasi illustrando phantasmata, facit ea intelligibilia actu *. Sed dato quòd sit aliquis talis intellect⁹ agēs separatus, nihilominus tamē oportet ponere in ipsa anima humana aliquā virtutē ab illo intellectu superiori participatā, per quā anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in alijs rebus naturalibus perfectis præter vniuersales causas agētes sunt propriæ virtutes inditę singulis rebus perfectis ab vniuersalibus agentibus deriuatę. Nō enim solus sol generat hominem, sed est in homine virtus generatiua hominis: & similiter in alijs animalibus perfectis. Nihil autē est perfectius in inferioribus rebus anima humana. Vnde oportet dicere, quod in ipsa sit aliqua virtus deriuata à superiori intellectu, per quā possit phātasmata illustrare. Et hoc experimēto cognoscimus, dū percipim⁹ nos abstrahere formas vniuersales à conditionibus particularibus, quod est facere actu intelligibilia. Nulla autem actio cōuenit alicui rei, nisi per aliquod principium* formaliter ei inhærens, vt supra * dictū est, cū de intellectu potētiali ageretur c. Ergo oportet virtutem, quæ est principiū huius actionis esse aliquid in anima. Et ideo Arist. * cōparauit intellectū agentē lumini, quod est aliquid receptū in aëre. Plato autē intellectū separatū imprimentem in animas nostras, cōparauit Soli, vt Themistius dicit in cōment. tertij de anima. Sed intellectus separatus secundū nostræ fidei documenta est ipse Deus, qui est creator animæ, & in quo solo beatificatur, vt infra patebit c. Vnde ab ipso anima humana lumē intellectuale participat, secūdū illud Psa. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa lux vera illuminat, sicut causa vniuersalis, à qua anima humana participat quandam particularem virtutem, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd * Philosophus illa verba non dicit de intellectu agente, sed de intellectu in actu c. Vnde supra de ipso præmiserat, idem autem est secundum actum scientia rei, vel si intelligatur de intellectu agēte, hoc dicitur, quia non est ex parte intellectus agentis hoc quod quandoq; intelligimus & quandoque non intelligimus: sed ex parte intellectus qui est in potentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si intellectus agens compararetur ad intellectū possibilem vt obiectum agens ad potentiam, sicut visibile in actu ad visum, sequeretur quòd statim omnia intelligerem⁹: cū intellectus agēs sit, quo est oīa facere, nunc autem non se habet vt obiectū, sed vt faciens obiecta in actu, ad quod requiritur preter præsentiam intellectus agentis præsentia phātasmatum, & bona dispositio virium sensitiuarum, & exercitium in huiusmodi opere: quia per vnum intellectū fiunt etiā alia intellecta, sicut per terminos propositiones, & per prima principia conclusiones. Et quantum ad hoc non differt vtrum intellectus agens sit aliquid animę, vel aliquid separatum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd anima intellectiua est quidem actu immaterialis, sed est in potentia ad determinatas species rerum. Phātasmata autem econuerso sunt quędam actu similitudines specierum quarundam, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil prohibet vnā & eandem animā inquantū est immaterialis, in actu habere aliquam virtutem, per quam faciat immaterialia in actu, abstrahendo à cōditionibus indiuidualis materię, quę quidem virtus dicitur intellectus agens: & aliam virtutem receptiuam huiusmodi specierum, quę dicitur intellectus possibilis, inquantū est in potentia ad huiusmodi species c.

¶ Ad quintum dicendum, quod cùm essentia animæ sit immaterialis à supremo intellectu creata, nihil prohibet virtutem, quæ à supremo intellectu participatur, per quam abstrahitur à materia ab essentia ipsius procedere, sicut & alias eius potentias.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum intellectus agens sit vnus in omnibus.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus agens sit vnus in omnibus. nihil enim quod est separatum à corpore, multiplicatur secundum multiplicationem corporum. Sed intellectus agens est separatus, vt dicitur in 3 *. de anima. Ergo non multiplicatur in multis corporibus hominum, sed est vnus in omnibus.

2 ¶ Præterea, Intellectus agens facit vniuersale, quod est vnum in multis. Sed illud quod est causa vnitatis, magis est vnum. Ergo intellectus agens est vnus in omnibus.

3 ¶ Præterea, Omnes homines conueniunt in primis conceptionibus intellectus. His autē assentiunt per intellectum agētem. Ergo conueniunt omnes in vno intellectu agente.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit * in tertio de anima, quod intellectus agens est sicut lumen. Non autē est idem lumen in diuersis illuminatis. Ergo non est idē intellectus agens in diuersis hominibus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum intellectus agens sit virtus animæ, necesse est non vnum in omnibus esse, sed multiplicari ad multiplicationem animarum.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod veritas huius quæstionis dependet ex pręmissis c. Si enim intellectus agens non esset aliquid animę sed esset quędā substantia separata, vnus esset intellectus agens omnium hominum. Et hoc intelligunt qui ponunt vnitatem intellectus agentis. Si autem intellectus agens sit aliquid animæ vt quędā virtus ipsius, necesse est dicere quòd sint plures intellectus agentes secundū pluralitatem animarum, quæ multiplicantur secundū multiplicationem hominum, vt supra dictum est c. Non enim potest esse, quòd vna & eadem virtus sit diuersorum subiectorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus probat intellectum agentem esse separatum per hoc, quòd possibilis est separatus. Quia (vt ipse * dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus autem possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis: & secundum hunc modum etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus agens causat vniuersale abstrahendo à materia. Ad hoc autem non requiritur, quòd sit vnus in omnibus habentibus intellectum, sed quòd sit vnus in omnibus secundum habitudinem ad omnia, à quibus abstrahit vniuersale, respectu quorum vniuersale est vnum. Et hoc competit intellectui agenti inquātum est immaterialis.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd omnia quę sunt vnius speciei, communicant in actione consequēte naturā speciei: & per cōsequens in virtute, quę est actionis principium, nō quòd sit eadē numero in omnibus. Cognoscere aūt prima intelligibilia est actio cōsequens speciē humanā. Vnde oportet quòd omnes homines cōmunicent in virtute, quæ est principium huius actionis. Et hæc est virtus intellectus agentis. Nō tamē oportet quòd sit eadē numero in omnibus, oportet tamē quòd ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa cōmunicatio hominum in primis intelligibilibus demonstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato cōparat soli, non autē vnitatem intellectus agentis, quem Arist. comparat lumini c.

ARTICVLVS VI.

a *Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ.*

AD sextū sic proceditur. Videtur, quòd memoria non sit in parte intellectiua animę. Dicit enim August. * 12. de Trin. quòd ad partem superiorem animæ pertinent quæ non sunt hominibus pecoribusque communia. Sed memoria est hominib⁹ pecoribusque cōmunis. Dicit enim * ibidem quod possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & ea mandare memorię. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

2 ¶ Preterea, Memoria preteritorū est, sed preteritū dicitur secundum aliquod determinatū tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tempore, quod est cognoscere aliquid sub hic, & nūc. Hoc autē nō est intellectus sed sensus. Memoria igitur nō est in parte intellectiua, sed solū in parte sensitiua.

3 ¶ Præterea, In memoria cōseruantur species rerum, quę actu nō cogitātur. Sed hoc non est possibile accidere in intellectu, quia intellectus fit in actu per hoc quod informatur specie intelligibili. Intellectum autē esse in actu, est ipsum intelligere in actu. Et sic intellectus oīa intelligit in actu, quorū species apud se habet. Non ergo memoria est in parte intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit 10. de Trin. quod memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna mens.

CONCLVSIO.

¶ *Memoria vt virtus conseruatiua specierum intelligibilium est, ad partem spectat intellectiuam: vt vero ad præterita, vt præterita sunt, respectum habet magis ad animæ sensitiuam partem attinet.*

¶ RESPONDO dicendū, quòd cū de ratione memoriæ sit conseruare species rerū, quæ actu non apprehendūtur; hoc primū considerari oportet, vtrū species intelligibiles sic in intellectu conseruari possint. posuit enim Auic. hoc esse impossibile. In parte enim sensitiua dicebat hoc accidere quantū ad aliquas potētias inquantum sunt actus organorū corporaliū, in quibus cōseruari possunt aliquæ species absq; actuali apprehēsione. In intellectu autē, qui caret organo corporali. nihil existit, nisi intelligibiliter. Vnde oportet, intelligi in actu illud, cuius similitudo in intellectu existit. Sic ergo secundum ipsum quam citò aliquis actu desinit intelligere aliquam rē, desinit esse illius rei species in intellectu: sed oportet si denuo vult illā rē intelligere, quod cōuertat se ad intellectū agentē, quē ponit substantiā separatam c, vt ab illo effluāt species intelligibiles in intellectū possibilē. Et ex exercitio & vsu conuertendi se ad intellectum agentē, relinquitur secundū ipsum quædā habilitas in intellectu possibili cōuertendi se ad intellectū agentē, quem dicebat esse habitum scientiæ. Secundū igitur hāc positionē, nihil conseruatur in parte intellectiua, quod nō actu intelligatur. Vnde nō poterit poni memoria in parte intellectiua secundū hunc modum. Sed hæc opinio manifeste repugnat dictis Ari. * Dicit enim in 3. de anima, quod cū intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciens dicitur quis secundū actum: & quòd hoc accidit cum possit operari per seipsum: est quidem igitur & tunc potentia quodāmodo, non tamē simpliciter vt ante addiscere, aut inuenire. Dicitur autē intellectus possibilis fieri singula secundū quod recipit species singulorum. Ex hoc ergo quod recipit species intelligibiliū, habet quod possit operari cum voluerit, nō autē quòd semper operetur: quia & tūc est quodāmodo in potentia, sed aliter quàm ante intelligere: eo scilicet modo quo sciens in habitu est in potētia ad considerādum in actu. Repugnat etiam prędicta positio rationi. Quod enim recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modum recipientis. intellectus autem est magis stabilis naturæ, & immobilis, quàm materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas quas recipit, nō solum tenet dū per eas agit in

… 2. 79
… 1. & 2. c. 76.
& 78. Et de anima ar. 5

Li. 3. de anima tex. 20. tom. 2.

Li. 4. de anima tex. 19. tom. 2.

Lib. 3. de anima tex. 17. & 18. tom. 2.

tionum verò, vt sic quidditas, tamen est imago: secundum tamen totum quod est repræsentat singularitatē materiale, quia in essendo materiale est. Et ideo diligenter ac cautè oportet attendere in hac re vocabula quod formaliter importent, vt formaliter loquamur. Phātasma enim sonat imaginē singularis, & ideo simpliciter conceditur quod est de genere sensibiliū & inanimatiū, & nō abstrahentiū ab hic & nūc. Et quod est intelligibile in potētia, & quod potest comprehendi à cogitatiua, &c.

¶ Sed quidditas in phātasmate illustrata lumine intellectus agētis sonat aliquid à sensibus eleuatum, & abstractū per relucentiā ipsius, & non relucentiam indiuiduantium sensibiliū materialium, &c. Et propterea concedo, quòd est intelligibilis in actu. Et cū dicitur, ergo vna res scilicet phātasma est in duobus generibus, scilicet sensibili & intelligibili, cōceditur secūdū diuersa esse, quia secundū reale est sensibilis & secundū esse relucētię est intelligibilis. Et hoc cōsonat cōnexioni vniuersi quoniā sic supremū infimi attingit infimum supremi. Nec oportet cogitatiuā comprehendere omni eo modo, quo phātasma repræsentat qualitercunque sumptum: sed sufficit quòd adæquet phātasma vt phantasma: non autem vt illustratū superiori lumine, quoniam hoc sortitur in homine, vt ministrat intellectui, & non absolutè. Vnde phantasma dormientis non est actu intelligibile: sed tunc tantū cū actualiter relucet lumine intellectus agētis. Et iuxta hāc viā omnia facile saluātur: & dicta peripaterica diuersa cōcordantur, & glossantur cū prædicto fundamēto suisque distinctionibus, optimeque ac plano sensu interpretatio præsentis articuli fit: dum verè ponimus intelligibile in actu, & effectum intellectus agētis, & motiuum intellectus possibilis.

¶ In responsione ad primū, est quæstio de sensu agente propter Auer. in secundo de ala. com. 60.

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimanonā Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque facit. Primò proponit cōclusionem responsiuam affirmatiuè. Secundo ponit occasionem diuersitatis opinionum. Tertio ponit opinionem oppositam. Quartò improbat eam, simul probādo intentam, tripliciter. Quintò ad bonitatē doctrinæ addit, quid sentiendū sit de illo alio intellectu.

¶ Quo ad primū cōclusio est ista. Intellectus agēs, de quo Philosophus loquitur, est aliquid animæ nostræ. Vbi nota quòd nō absolutè, sed cū determinatione illa, scilicet de quo Philosophus loquitur, proponit cōclusionem: quoniā, vt in quęstionibus disputatis patet, multi per intellectū agentē intelligūt Deum gloriosum, qui verissimè est intellectus simpliciter, & summè agens: sed tamen propositū nostrum quod est his propria inquisitio.

¶ Quo ad secūdū occasio diuersitatis est: quia oportet ponere intellectū quendam superiorem nostro, à quo noster intelligendi vim habeat. Probatur triplici medio. Tū quia ante participatum est per essentiā tale. Tum quia ante mobile est immobile. Tū quia ante imperfectū est perfectum. Constat enim quod anima nostra quo ad primum est intelligens per participationē, in cuius signū non tota totaliter est intellectiua, sed secundū aliquas vires est intellectiua, secundum aliquas sensitiua. Et quo ad secundum est mobilis: dū intelligit cum discursu. discursus enim in intellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionem termini. Et quo ad tertium est imperfecta. Tū quia non omnia, s. per propriam speciem intelligit. Tum quia procedit de potentia ad actū. A tali aūt per essentiā & immobili & perfecto, dubiū nō est … te quod est tale per participationē mobile & imperfectum. Est igitur aliquis superior intellectus à quo nostra anima dependet in intelligendo.

¶ Quo ad tertiū … multorū fuit, quod intellectus superior & separatus, est intellectus agens illustrans phantasmata, &c. Et hæc opinio est Auer. & est Platonis vt in litera dicitur.

¶ Quo ad quartū probatur: quòd dato quod sit intellect⁹ illustrans phantasmata, adhuc oportet ponere aliū intellectū agentē, quod sit aliquid animæ nostræ, quod est conclusio proposita. Et probatur tripliciter. Primo ratione tali: in omni natura perfecta, præter agentia vniuersalia, sunt virtutes actiuæ propriæ ad perficienda propria illius opera, sed anima humana est natura perfecta, imò perfectissima omnium inferiorum, ergo præter agentia vniuersalia sunt in ea virtutes propriæ quasi agentiuæ, ad opera propria perficienda.

¶ Circa hāc rationem dubiū occurrit, quia videtur petere principium in minore: subsumit enim … vel supponit, quod facere intelligibilia in actu sit opus animæ humanæ: hoc enim est de quo … tatur cū ponentibus intellectū agentē separatum.

¶ Ad hoc dicitur, quod (vt apparet ex secundo cōtra Gen. cap. … ratione contra Auer. … Alex.) ista ratio non supponit neque subsumit quòd facere intelligibilia in actu sit opus, sed probat … sumit autē quòd intelligere sit opus humanū, & consistit in agere … in actu, & pati ea, ergo principiū propriū agendi & patiendi est in ea, alioquin imperfectiora habuissent omnia principia necessaria ad sua opera, & humana …

anima perfectissima, nō.

¶ Secundo sic, experimur nos abstrahere vniuersalia à phantasmatibus, ergo intellectus agens est aliquid nostri. Consequentia probatur: quia actio non conuenit alicui, nisi principium illius quod est ratio agendi, insit illi cui attribuitur actio. Antecedens vero liquet ex eo quòd ad libitum quæcunque oblata intelligimus in cōmuni, hoc enim absque abstractione fieri nequit.

¶ Tertio probatur autoritate Ari., qui comparauit ipsum lumini, ad differentiam Platonis, qui comparauit soli.

¶ Quo ad quintū, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dum aliqui tenent illum esse vltimam intelligentiam, vt Auicenna, aliqui penultimam, vt Auerrois: aliqui Deum, vt doctores canonici. Et quia magni refert ad fidē: quoniam in illius consecutione tanquam in propriæ causæ adeptione consistit beatitudo: ideo S. Tho. sollicitus de his quæ sunt fidei, statim subdidit quòd secundū fidei documenta intellectus ille habens illas tres quas diximus conditiones, est Deus gloriosus, in quo solo beatur anima, & à quo solo est signatum lumen in nobis.

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimanonā Articulum quintum.*

Titulus clarus: vnus numero.

¶ In corpore respondet quæsito iuxta vtranque viam, scilicet quod si intellectus agens est substantia separata, est vnus numero, si aliquid animæ, multiplicatur cū animis, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimanonā Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ Memoria vt patet inde memoria & reminiscentia, significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorum vt præterita sunt. Et patet hoc ex communi vsu loquentium: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius præteriti actus & noti.

¶ In corpore subintellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoriæ ratione, quæ sunt conseruatio specierum rerum apprehensarum & præteritio rei apprehensæ, duo principaliter facit. Primo respondet quæsito iuxta primam memoriæ conditionem, scilicet conseruatiuæ. Et secundo iuxta secundam rationem obiecti.

¶ Quo ad primū, primo refert opinionē Auic. secundo respōdet secundū propriā opinionē. Ex Auicen. refert tria, radicem opinionis, opinionem ipsam, & concomitans ipsam. Et sic quæsito applicando ad propositum respondetur quæsito negatiue secundum Auicen.

¶ Circa radicem opinionis aduerte, quòd satis profunda est. Ad cuius euidentiā secundum est, quòd aliquid esse in aliquo, cōtingit dupliciter scilicet cognoscibiliter, & realiter. Cognoscibiliter vocatur esse in aliquo, quod est in eo vt cognitum in cognoscēte realiter vero, quod est in eo vt res in re quomodo quælibet forma est in eo quod informat. Hac autem distinctione verissima supposita, vlterius Auic. vtens alia propositione, scilicet, Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter, sub ea subsumebat: sed intellectus est vis cognoscitiua: ergo non recipit nisi cognoscibiliter. Tunc vltra: sed retinere species absque cognitione, est habere eas non cognoscibiliter, sed realiter: quia non per modum cogniti, sed rei retinentur, vt quælibet forma in subiecto. ergo nulla vis cognoscitiua retinet species. quum primum desinit habere cognitum vt cognitum. Vnde & in parte sensitiua conseruarentur species, distinxit vires sensitiuas, in cognoscitiuas & hæ non seruant, & in thesauros specierum, in quibus apprehensa conseruantur. Et quoniam talis distinctio virtutum sensitiuarū permittitur, quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet quod retineat aliquid per modū rei cōmunicans in hoc cum materia corporali: & intellectiua pars, quia ab omni corpore est eleuata, consequēs est, quod pars intellectiua recipiat tantū cognoscibiliter, & consequēter quod nō conseruet, & sic patet radix opinionis Auic. Ipsa autē opinio consistit in hac negatiua, scilicet quod non conseruat: & in affirmatiua, scilicet quod quotiens intelligit fluit in ipsum ab intellectu agente species intelligibilis. Comitatur autem ipsam, quod apud ipsum doctus differt ab inscio habilitate se conuertēdi ad intellectū agētem. Et sic patet responsio ad quęsitū apud illū.

¶ Ex propriis opinione S. Thomæ arguit contra Auic. primo autoritate Aristo. secundo ratione, tertio concludit responsionem ad quæsitum affirmatiue: omnia clara sunt in litera: & habes hoc diffusius in secundo contra Gent. cap. 74.

¶ Aduerte hic, quod Auic. in hoc videtur esse deceptus, quod nō subtiliter distinxit latitudinē actus & potentiæ. Concesso siquidem toto suo processu, & conclusione quæ sequitur, scilicet quòd intellectus nihil

504
2. con. cap. 74. fin. & veri. q. 10. ar. 2.
Ca. 7. & 8. circa prin.
Li. 12. de Trin. c. 2. in prin. to. 3.

Li. 10. de Trin. c. 11. parum an. med. to. 3.

Annot.

475

Li. 3. de ani. tex. 8.

Annot.

Universidad de Oviedo Biblioteca

recipit, nisi intelligibile, vlterior consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quando in actu cognoscit, supponit vnum falsum. s. quod recipere cognoscibiliter contingat vno tantum modo, scilicet in actu: cum tamen contingat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur quod est actus primus sicut somnus: quod non [illegible], si tunc tantum non operaretur quum est in potentia: cum hoc sit commune omnibus passiuis principijs: sed optimè saluatur cum anima ponitur talis natura, quæ est actu quandoque vt somnus, quandoque vt vigilia. Constat autem quod esse actu vt somnus est esse in actu primo: & rursus constat, quod esse actum primum præcipuè conuenit animæ intellectiuæ, igitur non ex hoc quod organica est pars sensitiuæ: sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua, habet quod retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu, nec potentia, sed medio modo inter actum & potentiam; id est, partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuum enim tripliciter potest se habere ad cognitum, scilicet in pura potentia. Et tunc nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrunque in potentia. Vel partim in actu, & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & nõ est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. * Vel totaliter in actu: & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species conseruatur, obiectũ est in cognoscitiuo cognoscibiliter, quia vt cognoscibile, quamuis non vt cognitum. Et quia obiectum esse cognoscibiliter vtroque modo, scilicet vt cognoscibile, & vt cognitum, non aduertit Auic. ideo putauit speciem remanere per modum rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba: in hoc tamen minus perspicaciũ. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multæ soluuntur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinetur.

Lib. 3. de anima tex. 6. 10. 2.

Q. 75. ar. 2. 363

D. 865.

Commen. ¶ Quo ad secundum respondet iuxta secundam conditionem memoriæ negatiuè. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis obiectũ non est particulare: præteritum autem vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiam est determinatum. Est enim sermo de præterito in actu exercito. Præteritũ enim in actu signato, importatur hoc nomine præteritum: in actu vero exercito verbis præteriti temporis, vt fui percussi, loquutus sum, & cætera. Constat autem quòd quemadmodũ intellectus non immutatur à colore hoc, ita nec à colore vt sic natus fuit heri: quia abstrahit à particulari: & tamen cõstat, quod cum memoramur, immutemur ab obiectis, vt tunc occurrerunt. 362

Anno. ¶ Circa hanc partẽ aduerte duo. Primũ est, quòd ex hoc, quòd intellectus reflexè respicit singulare, nõ sequitur quòd in eo sit memoria: quia cognitio reflexa non ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ: oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obiecti præteriti vt sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt præteriti per se: non tamen inconuenit intellectum reflexè reminisci singularium, sicut & cognoscit ea. & hoc bene nota. Secundum est quòd Scotus in 4. quæst. distinct. 45. q. 3. tenet memoriam singularium sensibilium vt præteritorum, &c. esse in intellectu. Sed quia (vt ipsemet dicit) supponit intellectum cognoscere intuitiuè hæc singularia sensibilia, & [illegible] suum nostrorum: & inferius erit specialis quæstio, vtrum intellectus noscat singularia: [illegible] illucusque differatur solutio rationum suarum.

actu, sed etiam postquàm agere cessauerit, multo fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue à sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solum pro vi conseruatiua specierum, oportet dicere memoriã esse in intellectiua parte. Si verò de ratione memoriæ sit, quòd eius obiectum sit præteritum vt præteritum, memoria in parte intellectiua non erit, sed sensitiua tantùm, quæ est apprehensiua particularium. Præteritum enim vt præteritum, cùm significet esse sub determinato tempore, ad conditionem particularis pertinet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd memoria, secundum quod est cõseruatiua specierum, non est nobis pecoribusque communis: species enim conseruantur non in parte animæ sensitiua tantum, sed magis in coniuncto, cum vis memoratiua sit actus organi cuiusdam. Sed intellectus secundum seipsum est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in * 3. de Anima, quòd anima est locus specierum non tota, sed intellectus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritio potest ad duo referri, scilicet ad obiectũ, quod cognoscitur, & ad cognitionis actum. Quæ quidem duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quæ est apprehensiua alicuius per hoc quòd immutatur à præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se pri' sensisse in præterito, & se sensisse quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partem intellectiuam pertinet, præteritio accidit, & non per se cõuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem, inquantum est homo. Homini autem inquantum est homo, accidit vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte verò actus præteritio per se accipi potest etiã in intellectu, sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidam particularis actus in hoc, vel in illo tẽpore existẽs: secundum quod dicitur homo intelligere nunc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quãuis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus, vt suprà de intellectu dictum est c. Et ideo sicut intelligit seipsum intellectus, quamuis ipse sit quidam singularis intellectus: ita intelligit suum intelligere, quod est singularis actus, vel in præterito, vel in præsenti, vel in futuro existens. Sic igitur saluatur ratio d memoriæ, quantum ad hoc quòd est præteritorum in intellectu, secundum quod intelligit se prius intellexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic & nunc.

¶ Ad tertium dicendum, quòd species intelligibiles aliquando sunt in intellectu in potentia tantùm: & tunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autẽ secundum vltimam completionem actus: & tũc intelligit actu. Aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum: & tũc dicitur esse intellectus in habitu c. Et secundũ hunc modum intellectus conseruat species etiam quando actu non intelligit.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. August. enim in 10. de Trini. ponit in mente memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Manifestum est autem, quòd memoria est alia potentia à voluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu.

2 ¶ Præterea, Eadem ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis, & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potentia à sensu, vt supra dictum est c. Ergo memoria partis intellectiuæ est alia potentia ab intellectu.

3 ¶ Præterea, Secundũ Aug. * memoria, intelligentia, & volũtas sunt sibi inuicem æqualia, & vnũ eorũ ab alio oritur. Hoc autẽ esse non posset, si memoria esset eadẽ potentia cum intellectu. Non est ergo eadem potentia.

¶ SED CONTRA de ratione memoriæ est, quòd sit thesaurus vel locus conseruatiuus specierum. Hoc autem * Philosophus in 3. de Anima attribuit intellectui, vt dictum est c. Nõ ergo in parte intellectiua est alia potentia memoria ab intellectu.

CONCLVSIO.

¶ *Non est in homine memoria distincta potentia ab intellectu, sed vna potentia sunt: cum idem obiectum habeant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut supra dictum est e) potentiæ animæ distinguuntur secundũ diuersas rationes obiectorũ, eò quòd ratio cuiuslibet potentiæ consistit in ordine ad id, ad quod dicitur, quod est eius obiectum. Dictum est etiã suprà c, quod si aliqua potentia secundum propriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum cõmunem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia secundum diuersitates particularium differentiarum. Sicut potentia visiua, quæ respicit suum obiectum secundum rationem colorati, non diuersificatur secundum rationem albi & nigri. Intellectus autem respicit suum obiectum secundum communem rationem d entis, eò quòd intellectus possibilis est, quod est oĩa fieri. Vnde secundum nullam differentiã entiũ diuersificatur differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tamen potẽtia intellectus agẽtis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdẽ obiecti aliud principium oportet esse potentiã actiuam, quæ facit obiectum esse in actu: & aliud potentiam passiuam, quæ mouetur ab obiecto in actu existente. & sic potentia actiua comparatur ad suum obiectum vt ens in actu ad ens in potentia. Potentia autem passiua comparatur ad suũ obiectũ econuerso, vt ens in potentia ad ens in actu c.

¶ Circa hunc secundum articulum remanet [illegible] bium non [illegible] dum: & est tale. In anima separata est memoria quoad vtranque conditionem, scilicet conseruationem obiecti, & [illegible] præteritionem [illegible] quàm obiecti sensibilis [illegible] ergo in parte intellectiua est memoria completa. Antecedens patet: quia [illegible] aliter non recordaretur malorum sensibilium quæ fecit, puta quòd fecit tale furtum, tunc cum tali, & cætera. consequentia autem est per se nota, quia quod remanet in anima separata, solam partem intellectiuam pertinet. Ad hoc [illegible] potest complere dici, [illegible] nec de anima separata determinetur. Verumtamen concesso antecedente: de cui' veritate [illegible] do in quæstione [illegible] gesimanona [illegible] dicitur quòd præteritio obiecti dupliciter inueniri potest in memoria. Vno modo vt [illegible] memoratur & sic [illegible] tur in anima separata. Alio modo vt immutans ad memorandum: & sic non inuenitur in parte intellectiua, & tamen ad memoriam propriè dictam requiritur præteritio obiecti vtroque modo, vt experimur à nobis [illegible] cum reminiscimur rebus vt tunc & ibi cognitis: & sic recordamur [illegible] tunc & ibi nobis occurrisse, anima autem separata nouit quidem se ibi hoc commisisse, sed non immutatur ab illo, vt tunc ibi commisit. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionem obiecti vt immutantis: conceditur tamen vt terminatiuum. Et hoc modo conceditur etiam consequentia: quia ibi non est nisi memoria reflexa & intellecta, quæ non est propriè & completè memoria vt ex dictis patet, & ex dicendis cum de intellectione singularium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata per species hinc delatas [illegible] cordatur.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum septimum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua negatiuè. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic. In intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarum, nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedens quoad vtranque partem probatur vigore talis disiunctionis implicitè: diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuerso genere attingendi idem obiectum formaliter: sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo: & secundo modo solum causatur distinctio inter agentem & possibilem: ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi agentis

& possibilis. Disiunctiua quoad disiunctionis sufficientiã per se nota relinquitur, quoniã nõ facilè esset tertiũ modũ fingere. Primus enim complectitur obiectum, ad quod est potentia. Secundus, verò genus ipsius potentiæ. Præter quæ duo nihil est essentialiter. Quoad mẽbra verò disiunctionis sigillatim in litera declarãtur tali ordine. Primò probatur quo ad primam partem sic. Potentia secundum id quod est, est ad obiectum: ergo secũdum diuersitatem formalẽ obiecti diuersificatur.

¶ Secũdò probatur minor etiam quo ad primã partem sic. Potentia respiciens rationem communem non diuersificatur per inferiores differentias: ergo potentia respiciens rationem entis non diuersificatur penes aliquas entis differentias, ergo intellectus nullam ex parte obiecti diuersitatem sortitur.

¶ Tertio, quoad secundam partem tam maioris quàm minoris: quia ad idem obiectũ alia est ratio agentis, alia patientis, quia illud vt actus ad potentiam, hoc vt potẽtia ad actum se habet: cõsequẽtia vero dicit duo: & quòd memoria nõ est alia ab his, & quod coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidem probatione non egent, quia si illæ sunt solæ, non datur ergo tertia. Quo ad secundum verò probatur in litera: quia conseruare, quod est actus proprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igitur non coincidit cum intellectu agente, sed possibili.

¶ *Num differentiis entis diuersificentur intellectus.*

¶ Circa hũc processum dupliciter dubitatur. primo simpliciter, deinde ad hominẽ. Simpliciter quidẽ, quia ex ista ratione videtur sequi, quod nulla sit diuersitas specifica inter quoscunque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem: & consequenter, quòd intellectus angeli & hominis sunt eiusdẽ speciei, imo omnes intellectus sunt eiusdem speciei. Quòd autẽ hoc sequatur, patet vtendo hac ratione sic. Nulla differentia entis diuersificat intellectũ, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti, omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiuè, vt visus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarum, vt visus hominis & visus leonis. Antecedẽs est S. Th. qui & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus, consequentia est nota: quia nõ nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt. nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprij.

¶ Ad hominem verò, quia ipsemet S. Tho. superius in q. 12. assignauit diuersitatẽ in intellectu ex parte obiecti, cũ posuit triplicem gradũ intellectus iuxta triplicem modũ essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia, subsistere absq; materia, & esse absq; omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est triplicem esse de hac quæstione opinionem. Quidam enim tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animæ esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodãmodo Scotus in 2. distinct. 1. quæst. vltima, quamuis sub dubio relinquat. Alij verò tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ esse eiusdem speciei, vt potentiæ sunt, id est in ordine ad obiecta. Esse autem diuersarum specierum vt proprietates sunt diuersarum naturarum: quemadmodum dicimus de potentijs sensitiuis exterioribus. Alij verò credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierum, & hæc est vis peripatetica, & S. Thomæ. Fundatur autem opinio hæc vltima & ratio contra alias quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt specie: & operationes earũ diuersarum sunt rationum, vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solũ discutienda est ratio posita in litera, & dicendũ quod apud S. Tho. & veritatẽ, diuersitas intellectuum non sumitur ex prima radice, scilicet ex diuersitate obiecti, sed ex secunda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti est: quia cum obiectum respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter, scilicet terminatiuum & motiuum, aut quasi motiuum, diuersitas non attenditur penes diuersitatem obiecti motiui: quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ: sed penes diuersitatem obiecti terminatiui: quod constat æquari potentiæ & econuerso extensiuè: oportet enim de intellectu sicut de alijs potentijs loqui. Videmus autem, quod visus hominis nõ distinguitur specie à visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusque obiectum terminatiuum est idem, puta lux, quamuis noctuæ visus à tenebroso tantum lumine, hominis verò à claro moueatur. Vnde cum obiectum terminatiuum omnis intellectus sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificet, quamuis motiuum obiectum intellect' nostri sit aliud à motiuo angelorũ: quoniam quod quid est rei rei sensibilis, mouet nostrũ intellectũ: quilibet autem angelus propriam habet substantiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio verò secundi dicti est: quia intelligere est actus perfecti. perfectum autem cõsequitur actus. & ideo sicut substantia immaterialis se habet substantialiter ad actum & potentiam, ita se habet ad intelligere. Vnde primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur puritate actus. Infimus verò in tertio de anima cõstituitur pura potẽtia: & consequenter medij permixtione actus & potẽtiæ diuersæ consurgunt, & hæc est illamet radix, qua intellectus possibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic scilicet actu, ille potentia.

¶ Vnde ad primam dubitandi rationem respõdetur, concedendo quòd diuersitas potentiarũ intellectiuarum non ex obiectis prouenit, sed neq; ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agentem & possibilem, scilicet ex actu & potẽtia. Vnde cum in antecedente dicitur, in intellectu non est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis: intellige vel exceptiuam, nisi agentis & possibilis, id est, nisi secundum radicem, qua distinguuntur agens & possibilis, scilicet actum & potentiam.

D. 768.

¶ Ad secũdã verò obiectionẽ dicitur, quòd illa distinctio & graduatio intellectuũ nõ est facta ad distinguendũ intellectus simpliciter: quoniã hoc non erat in quæst. illa ad propositũ, sed ad ostendendũ efficaciã intensiuã cuiusq; intellectus: quoniã ex illa prouenit, quòd intellectus possit ex naturalibus videre, id est quidditatiuè cognoscere Dei substãtiã. Et ideo per obiecta quasi motiua graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adæquata intensiuè potentijs. Vnde nõ obstat proposito vbi de obiecto terminatiuo, penes quod distinguitur simpliciter potentia, est sermo. Diuersitas enim potẽtiarũ ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autẽ penes motiua, non terminatiua. Et hoc loquendo ex proprijs: quoniam concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis.

Sic igitur nulla alia differentia potentiarum in intellectu esse potest, nisi possibilis & agẽtis. Vnde patet, quòd memoria d nõ est alia potẽtia ab intellectu. Ad rationem enim potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis in tertia distinctione primi sentẽtiarum dicatur, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sint tres vires: tamen hoc non est secundum intentionem Aug. e qui expresse dicit in 14. de * Trin. quòd si accipiatur memoria, d intelligentia, & voluntas, secundum quod semper præsto sunt animæ siue cogitẽtur, siue non cogitentur, ad solam memoriam pertinere videntur. Intelligentiam autem nũc dico, qua intelligimus cogitantes: & eã voluntatem, siue amorem vel dilectionem, quæ istam prolem parentemque coniungit. Ex quo patet quòd ista tria non accipit Augustinus pro illius tribus potentiis. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatem autem pro actu voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritum & præsens possunt esse propriæ differẽtiæ potentiarum sensitiuarum, secũdum diuersitatem obiectorum, non autem potentiarum intellectiuarum, ratione suprà dicta e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod ratio sit alia potẽtia ab intellectu. in libro enim de spiritu & anima * dicitur: cum ab inferioribus ad superiora ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à ratione.

2 ¶ Præterea, Boet. * dicit in lib. de conso. q intellectus comparatur ad rationẽ, sicut æternitas ad tẽpus. Sed nõ est eiusdẽ virtutis esse in æternitate, & esse in tempore. Ergo non est eadem potentia, ratio, & intellectus.

3 ¶ Præterea, Homo communicat cũ angelis in intellectu, cum brutis verò in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia à sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu: qui propriè conuenit angelis. Vnde & intellectuales dicuntur e.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 3. super Genesim * ad literam, quòd illud quo homo irrationabilibus animalibus antecellit, est ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vocabulo commodius appellatur. Ratio ergo & intellectus & mens sunt vna potentia.

293 Li. 3. de Ge. c. 20. Et lib. 15. De Tri. c. 15. to. 3.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ in homine, sed vna potentia, cui est intelligere simpliciter, vt intellectus est: & ei succurrendo veritatem attingere, vt ratio est.*

RESPONDEO dicendũ, quòd ratio & intellectus in homine non possunt esse diuersæ potentiæ. Quod manifestè cognoscitur, si vtriusque actus cõsideretur. Intelligere enim est simpliciter veritatẽ intelligibilẽ apprehẽdere. Ratiocinari autem est procedere de vno intellecto ad aliud, ad veritatem intelligibilem cognoscẽdã. Et ideo angeli, qui perfectè possidẽt secundum modum suæ naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud, sed simpliciter & absque discursu veritatem rerũ apprehendunt, vt Dio. dicit * 7. ca. de diui. no. Homines autem ad intelligibilem veritatẽ cognoscendam perueniũt procedẽdo de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicuntur e. Patet ergo quòd ratiocinari cõparatur ad intelligere, sicut moueri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum vnum est perfecti, aliud autẽ imperfecti. Et quia motus semper ab immobili procedit, & ad aliquid quietũ terminatur, inde est quòd ratiocinatio humana, secundum viam acquisitionis vel inuentionis procedit à quibusdam simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus in via iudicij resoluendo redit ad prima principia, ad quæ inuẽta examinat. Manifestum est autem quòd quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad vnam & eandem etiam in naturalibus rebus: quia per eãdem naturam aliquid mouetur ad locum & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligimus, & ratiocinamur. Et sic patet quod in homine eadem potentia est ratio d & intellectus.

D. 1014.

415

C. 7. inter prin. & me.

198

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum octauum.*

Annot. Titulus ratio est, quia dicimus hominem habere intellectum, dicimus & ipsum ratione vigere. Vtrum igitur hæc dicentes eandem significemus virtutem animæ, an diuersam.

Comment. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito negatiuè. Intellectus & ratio in homine nõ sunt diuersæ potẽtiæ. Probatur ex actibus sic: quiescere & moueri nõ reducũtur in diuersas potẽtias, sed eãdẽ, sed intelligere & ratiocinari se habẽt vt quiescere & moueri: igitur nõ pertinẽt ad diuersas potẽtias. Huius rationis in litera primo ponitur cõclusio, deinde probationes minoris cũ ipsa: vltimo maior cũ sua probatione. In cõclusione autẽ notanter dicitur in homine: quia simpliciter loquẽdo, virtus, quæ est intellect' tantũ, alia potẽtia & natura est à virtute quæ est ratio: quoniã illa repugnat discursui, hæc autẽ discursiua est, sed illa in hoĩe nõ inuenitur, sed in angelo, intellectus enim in homine modica est participatio in primis principijs. Minoris aũt probatio est duplex: primo à qd nominis intelligere & ratiocinari: quia scilicet illud significat apprehẽdere simpliciter, hoc aũt procedẽdo de vno in aliud: quod declaratur

Universidad ... Biblioteca

cetur ab effectu. Differētia scilicet quo ad nomina inter angelos & nos, quia illi intellectuales, nos rationales vocamur. Secūdo à proprietatibus motus: mouetur enim ... ab immobili & ad quietū aliquid tendit, ratiocinari quoque ab intellectu procedendo, & ad intellectū resoluēdo prouenit: habet igitur intellectus manentis ration ... & quiescentis: ratio autē motus. Et cōfirmatur: quia illud est perfecti, hoc imperfecti. maior vero probatur per locū à minori: quia sicut in naturalibus moueri & quiescere reducūtur in eandē potentiam, ergo & in intellectualibus, antecedēs patet de graui & leui. consequētia fundatur super illa maxima, quod natura spiritualis est vnitior materiali, imò quæ in hac diuersa sunt, in superiori vniuntur.

374 In cor. ar.

a Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum nonum.

Titulus ex August. 12. de Trin. verbis occasionem sumit.

Comment. 397

¶ In corpore vna cōclusio bimembris. Ratio inferior & superior apud Augustin. non sunt diuersæ potentiæ, sed distinguuntur officijs & habitibus. Probatur primo prima pars: secundo secunda. Prima sic, Medium & conclusio ad eandem potentiam pertinent, sed obiecta rationis inferioris & superioris se habent vt medium & conclusio. ergo eiusdem sunt potentiæ. Minor prius probatur sic: æternum & temporale se habent vt medium, & cōclusio, vt patet in via inuentionis & in via iudicii, quamuis econuerso se habeant: sed hæc sunt obiecta rationis inferioris & superioris: vt patet ex Aug. qui rationis superioris officiū dicit, æterna conspicere & cōsulere: inferioris vero temporalia. Maior vero probatur dupliciter. primo ex differentia inter habitum & potentiam quo ad hoc: quia, si medium & cōclusio ad diuersos habitus pertinent quandoque: vt patet de primis principiis & eorū cōclusionibus, & in sciētiis subalternantibus & subalternatis. Secundo, quia eiusdē mobilis est moueri, & ad terminum pertingere, sed mediū & conclusio se habent vt motus & terminus, potentia verò vt mobile. ergo eadem est potentia recipiens mediū & conclusionem. Secūda vero pars conclusionis iam patet: quo ad diuersitatem officiorum. Quo ad diuersitatem vero habituum declaratur: quia in superiori sapientiam, in inferiori autem scientiam locauit.

12. q. 7. 4. a. 7. cor. & 2. di. 24. a. 2. & veri. q. 15. art. 2. Ca. 2. & 7. 376

Li. 6. Eth. c. 1. à me. t. 5.

Li. 6. Ethi. c. 1. tom. 5.

Li. 12. de Tri. c. 7. in fin. tom. 3.

Eodē loco nunc dicto

Li. 2. orth. fidei c. 22.

Li. 12. de Tri. c. 4. in prin. to. 3.

Quæstio

¶ Nam & quomodo medium & conclusio ad eandem potentiam spectent.

Li. 12. de Tri. c. 7. t. 3.

¶ Circa hunc processum dubium occurrit, in doctrina S. Tho. præcipue: quoniā illa propositio, Medium & conclusio ad eandē potentiā pertinēt, aut intelligitur permissiuè, aut necessario. non permissiue: tum, quia sic etiā pertinerent ad eundē habitum: tū, quia non concluderetur intentū. ergo necessario. sed sic est falsa, vt patet in particulari syllogismo, in quo medium est vniuersale, & cōclusio particularis: constat enim quod mediū spectat ad intellectū, & conclusio ad cogitatiuā apud S. Th. & Auerroim. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod sermo S. Tho. est formalis,

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illa enumeratio fit secūdum ordinem actuum, nō secūdum distinctionem potentiæ: quamuis liber ille non sit magnæ autoritatis c.

¶ Ad secundum patet respōsio ex dictis c. Aeternitas enim cōparatur ad tēpus, sicut immobile ad mobile. Et ideo Boet. cōparauit intellectum æternitati, rationem verò tempori.

¶ Ad tertium dicēdū, quòd alia animalia sunt ita infra hominem, quòd non possunt attingere ad cognoscendam veritatem, quam ratio inquirit. Homo vero attingit ad cognoscendam intelligibilem veritatem quam angeli cognoscunt, sed imperfectè. Et ideo vis cognoscitiua angelorū non est alterius generis à vi cognoscitiua rationis, sed comparatur ad ipsam vt perfectum ad imperfectum.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ratio superior & inferior sint diuersę potentiæ. Dicit enim Augustin. 12. * de Trinitate, quod imago trinitatis est in superiori parte rationis. non autem in inferiori. Sed partes animæ sunt ipsæ eius potentiæ c. Ergo duæ potentiæ sunt ratio superior & inferior.

2 ¶ Præterea, Nihil oritur à seipso, Sed ratio inferior oritur à superiori, & ab ea regulatur & dirigitur. Ergo ratio superior est alia potentia ab inferiori.

3 ¶ Præterea, Philosoph* dicit in 6. Eth, *quod scientificū animæ, quo cognoscit anima necessaria, est aliud principiū & alia pars animę ab opinatiuo & ratiacinatiuo, quo cognoscit cōtingētia. Et probat * per hoc, quia ad ea quę sunt genere altera, altera genere particula animæ ordinatur. Contingēs autē & necessariū sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cū autē idem sit necessariū quod ęternū: & tēporale idē quod cōtingens: videtur quòd idē sit quod Philosoph* vocat scientificum & superior pars rationis, quę secundū August.* intendit ęternis cōspiciendis & consulendis: & quòd idē sit quod philosophus vocat ratiocinatiuū, vel opinatiuū, & inferior ratio, quę secundū Aug.* intendit temporalibus disponendis. Est ergo alia potentia animę & ratio superior, & ratio inferior.

4 ¶ Pręterea, Dam,* dicit quod ex imaginatione fit opinio, deinde mens diiudicans opinionē, siue vera sit, siue falsa, diiudicat veritatē. Vnde & mēs dicitur à metiendo. De quibus igitur iudicatū est iā & determinatū, vere dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud à mente & intellectu, per quod potest intelligi ratio superior.

¶ SED contrà est quod Au. dicit 12. de* Tr. quòd ratio superior & inferior nō nisi per officia distinguuntur. Nō ergo sunt duę potētię.

CONCLVSIO.

¶ *Vna & eadē sunt in homine ratio superior & inferior, distincte tamen actibus & habitibus diuersis, dū superior ratio ipsa sapiētia habitu æternis cōspiciendis & consulēdis intēdit, inferior vero temporalibus per scientiam ad æterna disponitur.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod ratio superior & inferior secundum quod ab Augu. accipiuntur, nullo modo duæ potentiæ animę esse possunt. Dicit enim *quod ratio superior est, quę intendit ęternis cōspiciendis, aut cōsulendis. Cōspiciendis quidem secundū quod ea in seipsis speculatur. cōsulendis vero secūdum quod ex eis accipit regulas agendorum. Ratio vero inferior ab ipso dicitur, quę intendit temporalibus rebus. Hęc autem duo, s. temporalia & æterna comparātur ad cognitionem nostrā hoc modo, quòd vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secūdum viam inuentionis per res tēporales, in cognitionem deuenimus æternorum, secundū illud Apost. ad Roman. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta cōspiciuntur. In via verò iudicij per æterna iam cognita de temporalibus iudicamus, & secundum rationes æternorum temporalia disponimus. Potest autem contingere, quòd medium & id ad quod per medium peruenitur, ad diuersos habitus pertineant, sicut principia prima indemonstrabilia pertinent ad habitum intellectus: cōclusiones vero ex his deductæ ad habitum scientiæ. Et ideo ex principiis Geometriæ contingit aliquid concludere in alia scientia, puta in perspectiua. Sed eadē potentia rationis est, ad quam pertinet & mediū & vltimum. Est enim actus rationis quasi quidam motus de vno in aliud perueniens. Idē autem est mobile, quod pertransiens medium, pertingit ad terminum. Vnde vna & eadē potētia rationis est ratio superior & inferior, sed distinguuntur secundum August.* per officia actuum, & secundum diuersos habitus. Nā superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori verò scientia.

¶ AD primum ergo dicendum, quòd secundū quācūque rationem participationis potest pars dici: inquantū verò ratio diuiditur secūdū diuersa officia, ratio superior & inferior partitiones dicūtur, & nō quia sunt diuersæ potētiæ.

¶ Ad secundū dicendū, quod ratio inferior dicitur à superiori deduci, vel ab ea regulari, inquātū principia quibus vtitur inferior ratio deducūtur & diriguntur à pricipijs superioris rōis.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd sciētificū, de quo Philosophus loquitur, nō est idē quod ratio superior. Nā necessaria sciibilia inueniuntur etiam in rebus temporalibus, de quibus est scientia naturalis & mathematica. Opinatiuum autē & ratiocinatiuum in minus est quàm ratio inferior, quia est contingentium tantum. Nec tamen est simpliciter dicendum, quod sit alia potētia qua intellectus cognoscit necessaria, & alia qua cognoscit contingentia: quia vtraque cognoscit secundū eandē rationem obiecti, scilicet secundum rationē entis & veri. c Vnde & necessaria quę habent perfectū esse in veritate, perfecte cognoscit: vtpote ad eorū quidditatē pertingens, per quā propria accidentia de his demōstrat. Contingentia vero imperfecte cognoscit, sicut & habent imperfectū esse & veritatē. perfectū aūt & imperfectū in actu nō diuersificāt potētiā, sed diuersificāt act* modū agendi quantum ad & per cōsequens principia actuum & ipsos habitus. Et ideo Philosophus posuit duas particulas animę scientificū, & ratiocinatiuum: nō quia sunt duæ potentiæ. sed quia distinguuntur secūdum diuersam aptitudinē ad recipiendum diuersos habitus, quorū diuersitatē ibi inquirere intendit. Cōtingentia enim & necessaria etsi differant secundū ppria genera, cōueniūt tamē in cōmuni ratiōe entis quā respicit intellectus, ad quam diuersimode se habent secundū perfectum & imperfectum.

¶ Ad quartū dicendū, quod illa distinctio Da. est secundum diuersitatē actuū nō secundū diuersitatē potentiarū. Opinio enim significat actum intellectus, q fertur in vnā partē cōtradictionis cū formidine alteri*. Diiudicare vero vel metiri est actus intellectus applicantis pricipia certa ad examinationem propositorum. Et ex hoc sumitur nomen mentis. Intelligere aūt est cum quadā approbatione diiudicatis inhęrere.

vt iam pluries dictū est: & de medio conclusionis, neque vt sic intelligendus: & non de his, quæ extra eorū rationes sunt, ita quod intēditur, quòd quæcūque res inquantū differunt vt mediū & cōclusio, non diuersificant potentiā, quamuis habitū quandoque, vt patet ex dictis: sed æternū & temporale differunt tantū vt medium & conclusio, loquēdo de distantia in ordine ad cognitionē. hec enim sola est ... propositio: ... non pertinent ad diuersas potentias. minor autē ex autoritate August. &c. In litera patet. Singulare autem & vniuersale quāuis vt mediū & cōclusio se habeant, Sed hoc non diuersificat potentiam: magis tamē distant in ordine ad cognitionē, quàm vt mediū & cōclusio, vt patet, singulare enim materialiter, vniuersale vero formaliter cognoscitur, & cæt. & ideo ad diuersas potentias pertinent. Non intēdit igitur negare S. Th. quin mediū & cōclusio ad diuersas quādoque potentias spectent simpliciter, vel quodammodo ex alia differētia, sed quòd ex sola differētia medij & conclusionis nunquam potentia diuersificatur, quia tamē non differunt, nisi sicut motus & terminus. ... tanter autem dixi ad potentias diuersas quodam modo: quoniam cum conclusionis singularis prædicatum est vniuersale, illius propositionis subiectum cogitatiuæ, prædicatum intellectiuæ apud S. Thomā ... Et consequēter est conclusio quodāmodo eiusdem potentiæ, scilicet intellectus ratione prædicati: & quodammodo est alterius, scilicet cogitatiuæ ratione subiecti. Quando vero conclusio est vndique singularis, conclusio est simpliciter alterius potentiæ & hoc loquendo de cognitione directa: indirecte enim vtrunque ad intellectum pertinere patet, vt inferius patebit.

¶ *Nunc cognitio medij respectu conclusionis se habent vt medium motus.*

¶ Circa probationem maioris dubitatur de illa propositione actus rationis de vno in aliud procedens, hoc est, de principio seu medio ad conclusionem est vt motus. Est autem ratio dubitandi: quia si hæc ratio est efficax, oportet quod conclusio sit vt terminus motus, medium vt medium motus, & ipse rationis discursus sit motus, & ipsa ratio ... respectu medij & conclusionis. sed hæc proportionalis similitudo non tenet quo ad id quod est propositum. ergo. probatur minor: quia medium motus est medium inter actum & potentiam, & ideo eiusdem est potentiæ: vt patet quinto Physicorū, commentario nono. medium vero syllogismi est potentia actiua respectu conclusionis. vnde æquiuocatio intercedit, imo ex ratione talis medij oppositum videtur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & medium sic se habent. ergo similiter non est vt motus progressus de potentia actiua in effectum, sed est potius conuersio patientis ad agens, aut econuerso. ergo.

¶ Ad hoc breuiter, quod cognitio medij ad notitiam conclusionis duplicem habet habitudinem, scilicet illationis & confusionis. Et quo ad vim illatiuam non habet rationem medij motus, vt argutum est. Sed quo ad conditionem cōfusionis quam habet, vt mediū motus se habet. Nam notitia medij notitia confusa conclusionis est: per hoc intellectus tendens per mediū ad conclusionem incipit à pura potentia, mediat in cognitione confusa conclusionis in medio: & consequenter naturaliter media inter potentiam & actum vt in motu contingit. Et hoc modo ... est hic S. Thom. notitia medij & non primo. Et ideo ratio est efficax. vnde signanter non dixit quod medium syllogisticum medium motus, quamuis fuisset verum quo ad cōditionem confusionis: sed ad excludendas calumnias, dixit quod ipse actus rationis scilicet discursus de vno in aliud perueniens est quasi motus, vt innueret ex hoc quod de conditione ipsius cognitionis, vt progreditur de imperfecto ad perfectū, & confuso ad distinctū, loquebatur.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ nonæ Articulum decimum.*

Titulus occasionatus ex dictis theologorum, præcipue qui hoc vocabulo vti pluries videntur.

¶ In corpore respondet quæstio vnica conclusione habente duas partes sic. Intelligentia distinguitur ab intellectu non sicut potentia à potentia, sed sicut actus à potentia, & declaratur dupliciter. primo quia nominis intelligentiæ, secundo ex eo quod hæc distinctio non fuisse dicta Philosophorum. Et in primo ponitur duplex significatio intelligentia, scilicet propria, & pro actu secundo: & transsumpta, particularis scilicet apud Arabes, nō Græcos. In secundo ponitur distinctio intellectus in quatuor clare: & habetur ex Alexan. Themistio, Auerroi, & aliis antiquis. & tu nota eam, vt intelligas terminos in tertio de anima.

Ca. 2. non procul à prin. tom. 3.

¶ In responsione ad secundū aduerte, quòd inuestigationis vocabulo large hic vtitur pro acquisitione qualicunque. Et similiter in responsione ad tertium, intentionis nomen non proprie, sed extensiue accipit potius causaliter quàm formaliter, vt patet ex prima secunda.

Annot. 388 399

3. di. 23. q. 2. a. 3. q. 2. Et veri. q. 3. a. 3. Et 3. de anima lec. 15. Quæstio. Te. 27. t. 2.

ARTICVLVS X.

a ¶ *Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.*

AD DECIMVM sic proceditur, Videtur quòd intelligētia sit alia potētia ab intellectu. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, * quòd cum ab inferioribus ad superiora ascendimus, prius occurrit sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio, & sensus sunt diuersę potentiæ: Ergo & intellectus, & intelligentia.

2 ¶ Præterea, Boet.* dicit in 5. de consol. quod ipsum hominē aliter sensus, aliter imaginatio aliter ratio aliter intelligētia intuētur. Sed intellect* est eadē potētia cū ratione. Ergo videtur quod intelligētia sit alia potētia q̄ intellect*: sicut ratio est alia potētia quàm imaginatio & sensus.

3 ¶ Præterea, Actus sunt præuij potētijs, vt dicitur in 2. de anima,* sed intelligētia est quidā actus ab alijs actibus, qui attribuūtur intellectui, diuisus. Dicit enim Damas. quòd primus mot* intelligētia dicitur. Quę vero circa aliquid est intelligētia, intentio vocatur. Quæ permanēs & figurās animā ad id quod intelligitur, excogitatio dicitur. Excogitatio vero in eodē manens, & seipsam examinans & diiudicās, Phronesis dicitur, id est, sapiētia. Phronesis aūt dilatata facit cognitionē, id est, interius dispositū sermonē. Ex quo ait prouenire sermonem per linguam enarratum. Ergo videtur quòd intelligentia sit quædā specialis potētia.

¶ SED CONTRA est quod Philosoph. dicit in 3. de anima, *quòd intelligētia indiuisibiliū est, in quibus nō est falsum. Sed huiusmodi cognoscere pertinet ad intellectū. Ergo intelligētia nō est alia potentia pręter intellectū.

CONCLVSIO.

¶ *Intelligentia & intellectus non distinguuntur vt duæ potentiæ, sed vt actus à potentia.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd hoc nomen intelligentia, propriè significat ipsum actū intellectus, qui est intelligere. In quibusdā tamen libris de Arabico trāslatis substantiæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligētię vocātur: forte propter hoc quod huiusmodi substātiæ semper actu intelligūt. In libris tamē de Græco translatis dicuntur intellectus seu mentes. Sic ergo intelligentia ab intellectu, nō distinguitur sicut potentia à potentia, sed sicut actus à potentia. Inuenitur enim talis diuisio etiā à philosophis. Quandoque enim ponūt quatuor intellectus, scilicet intellectum agentem, possibilem, & in habitu, & adeptū. Quorū quatuor intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in omnibus est alia potētia actiua, & alia passiua. Alia vero tria distinguūtur secundū tres status intellectus possibilis. Qui quandoque est in potentia tantū. Et sic dicitur Possibilis. Quandoque autem in actu primo qui est scientia: Et sic dicitur intellectus in habitu. Quandoque autem in actu secundo, qui est cōsiderare. Et sic dicitur intellectus in actu c, siue intellectus adeptus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd si recipi debet illa autoritas c, intelligentia ponitur pro actu intellectus. Et sic diuiditur contra intellectum, sicut actus contra potentiam.

¶ Ad secundū dicendum, quòd Boet. accipit intelligentiam pro actu intellectus. qui transcendit actū rationis. Vnde ibidem dicit* quòd ratio tantum humani generis est sicut intelligentia sola Dei. proprium enim Dei est, quòd absque omni inuestigatione omnia intelligat.

¶ Ad tertium dicendū, quòd omnes illi actus quos Damas. enumerat, sunt vnius potentiæ, scilicet intellectiuæ. Quæ primo quidem simpliciter aliquid apprehendit, Et hic actus dicitur intelligentia. Secundo vero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum: & hic vocatur intentio. Dum vero persistit in inquisitione illius quod intendit, vocatur cogitatio. Dum vero id quod est excogitatū examinat ad aliqua certa, dicitur scire vel sapere: quod est phronesis vel sapientia. Nam sapientiæ est iudicare, vt dicitur in primo Meta.* Ex quo autem habet aliquid pro certo, quasi examinatū, cogitat quomodo possit aliud alijs manifestare: & hæc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actuum potentias diuersificat, sed sola illa, quæ non potest reduci in idem principium, vt suprà dictum est c.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. Apprehensiuum enim & motiuum sunt diuersa genera potentiarum, vt patet in 2. de Anima.* Sed intellectus speculatiuus est apprehensiuus tantùm: intellectus autem practicus, est motiuus. ergo sunt diuersæ potentiæ.

2 ¶ Præterea, Diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam. Sed obiectum speculatiui intellectus est verum: practici autem bonum. Quæ differunt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus sunt diuersæ potentiæ.

3 ¶ Præterea, In parte intellectiua intellectus practicus comparatur ad speculatiuum, sicut æstimatiua ad imaginatiuam in parte sensitiua. Sed ęstimatiua differt ab imaginatiua sicut potentia à potentia, vt supra dictum est c: Ergo & intellectus practicus à speculatiuo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima,* quòd intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliam. Ergo intellectus speculatiuus & practicus nō sunt diuersæ potentię.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ea, quæ intelliguntur per accidens, ordinentur ad opus, non duæ, sed vna potentia sunt in homine intellectus practicus & speculatiuus.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod intellectus practicus & speculatiuus non sunt diuersæ potentiæ. Cuius ratio est, quia, vt suprà dictum est c, id quod accidētaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiam. Accidit enim colorato quòd sit homo aut magnum, aut paruum. Vnde omnia huiusmodi eadē visiua potentia apprehenduntur. Accidit autem alicui apprehenso per intellectum quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur. Secundum hoc autē differunt intellectus speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est, qui quod apprehendit, nō ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem, Practicus vero intellectus dicitur, qui hoc quod apprehendit, ordinat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, * quòd speculatiuus differt à practico fine. Vnde & à fine denominatur vterque. Hic quidem speculatiuus, ille vero practicus, id est operatiuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus practicus est motiuus non quasi exequens motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod conuenit ei secundum modum suæ apprehensionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verum & bonum seinuicem includunt c. Nam verum est quoddam bonum: alioquin non esset appetibile. Et bonum est quoddam verum, alioquin non esset intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse verum inquantum habet rationem boni, sicut cum aliquis appetit veritatem cognoscere. ita obiectum intellectus practici est bonum ordinabile ad opus, sub ratione veri. Intelle-

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum vndecimum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua negatiue. Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. Probatur sic, differentiæ per accidens obiecti, non diuersificant potentiam: ergo ordinari & non ordinari ad opus non diuersificant intellectum: ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. Antecedens & est per se notum, & declaratur in differentijs obiecti visus. Prima vero consequentia probatur: quia apprehenso per intellectum accidit ordinari, aut non ordinari ad opus. Secunda autem probatur: quia istæ differentiæ sunt penes quas differunt intellectus speculatiuus & practicus. Quod dupliciter declaratur: primo, ex officijs eorum, secundo ex autoritate Arist. in tertio de anima.

Q. 78. a. 4. 388

Videtur esse hyi à doctoribus ex te. 49.

Q. 77. ar. 3. 379

¶ Circa hanc rationem aduerte duo. Primo, quòd per ordinari, & nō ordinari ad opus, non sumitur actualiter tantum, sed aptitudinaliter, & non per accidens, sed per se: ita quod intellectus speculatiuus differt à practico in hoc, quòd hic versatur circa id quod ex se est aptum natum ordinari ad opus alterius potentiæ, quàm intellectus: ille vero circa id quod ex se opus hoc non habet, sed solius veritatis cognoscendæ gratia à natura institutum est, quamuis per accidens aliquis illud ordinet ad opus: vt si quis trianguli speculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundo, quod non est hic sermo de quibuscunque, sed de primis differentijs inter intellectum speculatiuum & practicum: distant enim primo prædictis differentijs, à quibus & nomen sumpserunt. Et propterea processus iste nullam patitur calumniam.

Annot.

Li. 3. de an. te. 49. t. 2.

Q. 78.

a 410

ctus enim practicus veritatem cognoscit, sicut & speculatiuus, sed veritatẽ cognitam ordinat ad opus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd multæ differentiæ diuersificẽt sensitiuas potentias, quæ non diuersificant potentias intellectiuas, vt suprà dictum est c.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum synderesis sit quædam specialis potentia ab aliis distincta.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd synderesis sit quædam specialis potentia ab alijs distincta. Ea enim quæ cadunt sub vna diuisione, videtur esse vnius generis. Sed in glos. Hiero.* Ezech. 1. diuitur synderesis contra irascibilem, & concupiscibilem, & rationalem: quæ sunt quædam potentiæ. Ergo synderesis est quædam potentia.

2 ¶ Præterea, Opposita sunt vnius generis: sed synderesis & sensualitas opponi videntur: quia synderesis semper inclinat ad bonum, sensualitas autem semper ad malum. Vnde per serpentem significatur, vt patet per Aug. 12. de Trinit.* Videtur ergo quòd synderesis sit potentia, sicut & sensualitas.

3 ¶ Præterea, Aug.* dicit in lib. de libero arbi. quòd in naturali iudicatorio adsunt quædam regulæ, & semina virtutum, & vera & incommutabilia. Hęc autem dicimus synderesim. Cũ ergo regulæ incommutabiles, quibus iudicamus, pertineant ad rationem secundum sui superiorem partem, vt Aug. dicit 12. de Trini.* videtur quòd synderesis sit idem quòd ratio. Et ita est quædam potentia.

¶ SED CONTRA, Potentiæ rationales se habẽt ad opposita secundũ Philosophũ, Synderesis autem nõ se habet ad opposita, sed ad bonum tantum inclinat. Ergo synderesis non est potentia. Si enim esset potentia, oporteret quod esset rationalis potentia. Nõ enim inuenitur in brutis.

CONCLVSIO.

¶ *Synderesis non quædam specialis potentia est ratione altior, vel vt natura, sed habitus quidam naturalis principiorum operabilium: sicut intellectus habitus est principiorum speculabilium, & non potentia aliqua.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd synderesis non est potentia, sed habitus: licet quidam posuerint synderesim esse quandam potentiam ratione altiorem: quidam vero dixerint eam esse ipsam rationem, non vt est ratio, sed vt est natura.

¶ Ad huius autem euidentiã considerandum est, quòd (sicut supra dictum est e) ratiocinatio hominis, cum sit quidam motus, ab intellectu progreditur aliquorum, scilicet naturaliter notorum absque inuestigatione rationis: sicut à quodam principio immobili: & ad intellectum etiam terminatur, inquantum iudicamus per principia per se naturaliter nota de his, quę ratiocinando inueniũtur. Cõstat autem, quòd sicut ratio speculatiua ratiocinatur de speculatiuis, ita ratio practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis esse indita sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium. Prima autem principia speculabilium nobis naturaliter indita, non pertinent ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendã specialem habitum, qui dicitur intellectus principiorũ, vt patet* 6. Eth. Vnde & principia operabilium nobis naturaliter indita, nõ pertinent ad specialem potentiam, sed ad specialem habitũ naturalem, quem dicimus synderesim. Vnde & synderesis dicitur instigare ad bonũ, & murmurare de malo: inquãtum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo quòd synderesis non est potentia, sed habitus naturalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd illa diuisio Hiero. attenditur secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potentiarum. Diuersi autem actus possunt esse vnius potentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd oppositio sensualitatis & synderesis attenditur secundum oppositionem actuum, non sicut diuersarum specierum vnius generis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi incõmutabiles rationes sunt prima principia operabilium, circa quæ nõ contingit errare: & attribuũtur rationi sicut potentiæ, & synderesi sicut habitui. Vnde & vtroque, scilicet ratione & synderesi, naturaliter iudicamus.

ARTICVLVS XIII.

a ¶ *Vtrum conscientia sit quædam potentia.*

AD TERTIVMDECIMVM sic proceditur. Videtur quod cõsciẽtia sit quædam potentia. Dicit enim Origen.* quòd conscientia est spiritus corrector & pedagogus animæ sociatus, quo separatur à malis & adhęret bonis. Sed spiritus in anima nominat potentiam aliquam, Vel ipsam mentem, secundum illud Ephe. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ. Vel ipsam imaginationẽ. Vnde & imaginaria visio spiritualis vocatur, vt patet per August. 13. super Gene. ad lit.* Est ergo conscientia quædam potentia.

2 ¶ Præterea Nihil est peccati subiectum, nisi potentia animæ. Sed conscientia est subiectum peccati. Dicitur enim ad Ti. 1. de quibusdam quòd inquinatæ sunt eorum mentes, & cõsciẽtia. Ergo videtur quod cõsciẽtia sit potẽtia.

3 ¶ Præterea, Necesse est quòd conscientia sit actus vel habitus, vel potẽtia. Sed nõ est actus quia non semper maneret in homine. Nec etiã habitus, non enim esset vnum quid consciẽtia, sed multa. Per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis. Ergo conscientia est potentia.

¶ SED CONTRA, Conscientia deponi potest, non autem potentia. Ergo conscientia non est potentia.

CONCLVSIO.

¶ *Conscientia non est potentia, si propriè sumatur: sed actus, quo scientiam nostram diuersis, quæ agimus, applicamus variis actibus conscientiæ, testificationis scilicet, vel ligationis, seu excusationis.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd conscientia propriè loquendo, non est potentia, sed actus. Et hoc patet: tum ex ratione nominis, tum etiam ex his quæ secundum communem vsum loquendi conscientiæ attribuuntur. Conscientia enim secundum proprietatem vocabuli, importat ordinem scientiæ ad aliquid. nam conscientia dicitur cum alio scientia. Applicatio autem scientiæ ad aliquid fit per aliquẽ actum. Vnde ex ista ratione nominis, patet quòd conscientia sit actus. Idem autem apparet ex his, quæ conscientiæ attribuuntur. Dicitur enim conscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiam remordere siue reprehendere. Et hæc omnia consequuntur applicationem alicuius nostræ cognitionis vel scientiæ ad ea, quę agimus. Quæ quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo secundum quod recognoscimus aliquid nos fecisse, vel non fecisse, secundũ illud Eccl. 7. Scit conscientia tua te crebro male dixisse alijs. Et secundum hoc conscientia dicitur testificari. Alio modo applicatur secundum quod per nostram conscientiam iudicamus aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Et secundum hoc dicitur conscientia ligare vel instigare. Tertio modo applicatur secundum quod per conscientiam iudicamus, quòd aliquid quod est factum, sit benefactum vel non benefactum. Et secundum hoc conscientia dicitur excusare vel accusare, seu remordere. Patet autem quòd omnia hæc consequuntur actualem applicationem scientiæ ad ea quæ agimus. Vnde propriè loquendo, conscientia nominat actum. Quia tamen habitus est principium actus, quandoque nomen cõscientię attribuitur primo habitui naturali, scilicet synderesi: sicut Hiero. in glo. Ezech. 1. synderesim conscientiã nominat: & Basilius naturale iudicatorium. & Damasc. dicit quòd est lux intellectus nostri. Consuetum enim est quòd causæ & effectus per inuicem nominentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ cõsciẽtia dicitur spiritus, secundũ ꝙ spirit' pro mente ponitur: quia est quoddam mentis dictamẽ.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd inquinatio dicitur esse in conscientia, non sicut in subiecto, sed sicut cognitum in cognitione, inquantum scilicet aliquis scit se esse inquinatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus, etsi non semper maneat, semper tamen manet in sua causa, quæ est potentia & habitus. Habitus autem, ex quibus conscientia informatur, etsi multi sint, omnes tamen

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum duodecimum.*

IN titulo. Synderesis, id est, instigatorium ad bonum & murmur, quem sentimus in nobis de malo moris. Specialis contra communem, Potentia, contra actum & habitum. Ita quòd duo quæruntur. an sic murmur spectet ad quandam specialem potentiã animæ, an ad communẽ lum dictum, scilicet intellectum. Et siue spectet ad intellectum, siue ad aliam potentiam, an sit ipsa potentia, an non.

¶ In corpore tria. Primò proponit responsionem appositis duabus opinionibus contrariis. Secundo præmittit quoddam præsuppositum necessarium ad veritatem habendam. Tertio probat propositam conclusionem.

¶ Quo ad primum, determinatio est, quòd synderesis non est potentia, sed habitus. Prima opinio tenet, quòd est potentia & specialis, altior scilicet ratione. Secunda, quòd est quidem potentia, sed non specialis, sed sub speciali ratione: tenet enim quod est ratio non vt ratio, sed vt natura.

¶ Quo ad secundum præsupponitur, quòd nobis sunt indita principia operabilium, sicut & speculabilium. quod probatur sic. Omnis ratio commotus sit, à naturaliter notis est, & terminatur resolutiue ad illa, ergo & ratiocinatio de operabilibus: ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, Synderesis non est potentia, sed naturalis habitus intellectus, respectu principiorum in operabilibus. Probatur sic, Indita cognitio principiorum speculabilium, non est potentia, sed naturalis habitus intellectus speculatiui. ergo indita cognitio principiorum operabilium non est potentia, sed naturalis habitus, sed synderesis est talis prædicta cognitio operabilium principiorum: ergo. Processus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet instigare & murmurare: sunt enim hi actus à principiis naturaliter notis, ac per hoc ad vnum determinatis & immobilibus prouenientes. Et sic patet quomodo etiam illæ falsæ opiniones aliqualiter verum dixerunt: est enim synderesis altior ratione: quia immobilis ad bonum, determinata est etiam ratio vt natura, id est vt determinata naturaliter ad verum operabile, quia tamen vtrunque horum inditę habitu sũt, ideo errarunt.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum decimumtertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo, iuxta duo membra implicitè distinctionis, scilicet, conscientiæ nomen sumitur dupliciter, scilicet propriè & communiter. Primo, quid sit propriè. Secundo, quid communiter.

¶ Quo ad primum conscientia propriè est actus non potentia aut habitus. Probatur dupliciter. Primo ex quid nominis. Secundo ex tribus generibus actuum ei attributorum, scilicet testificationis quo ad præterita, & ligationis quo ad futura, & excusationis quo ad bene vel male, & omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundum, conscientia communiter sumitur pro habitu primo, scilicet synderesi, quæ est conscientiæ principalis radix regula. Declaratur autoritatibus Hieronymi, Damasc. & Basilij & redditur causa, quia consuetum est, vt causas effectuũ nominibus appellemus, & habitus ab actibus nuncupemus.

Annot. In illo ar. Et 7. Et q. 27. ar. 3. d 392 365 400 1 d. 24. q. 3. ar. 3. & veri. q. 16. a. 1. & a. 2. ad 4. Super illud quatuor facies vni, 13. 5. Commen. Li. 12. de Trin. c. 12. & 13. Li. 2. de li. arb. c. 10. post med. to. 1. Li. 12. de Trin. c. 2. circa fin to. 3. Arist. li. 9. Meta. tex. 3 tom. 3. Hiero. Eze. c. 1. Ar. 3. hu. q. 396 Li. 6. Ethi. c. 6, tom. 5.

tamen efficaciam habent ab vno primo principio, scilicet ab habitu primorum principiorum, qui dicitur synderesis. Vnde specialiter hic habitus interdum conscientia nominatur, vt supra dictum est e.

QVAESTIO OCTVAGESIMA, de Potentiis appetitiuis in communi, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de potentiis appetitiuis. Et circa hoc consideranda sunt quatuor. ¶ Primò, de appetibili in cõmuni. ¶ Secũdò, de sẽsualitate. ¶ Tertiò, de volũtate. ¶ Quartò, de libero arbitrio. ¶ Circa primum quæruntur duo ¶ Primò, vtrũ debeat poni appetitus aliqua specialis potentia aĩæ. ¶ Secundò, vtrũ appetitus diuidatur in appetitum sensitiuum & intellectiuum, sicut in potentias diuersas.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum appetitus sit aliqua specialis animæ potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd appetitus non sit aliqua specialis animæ potentia. Ad ea enim, quæ sunt communia animatis & inanimatis, non est aliqua potentia animæ assignãda. Sed appetere est commune animatis, & inanimatis, quia bonum est quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic.* Ergo appetitus nõ est specialis potentia animæ.

2 ¶ Præterea, Potentiæ distinguuntur secundum obiecta. Sed idẽ est quod cognoscimus & appetimus. Ergo vim appetitiuã non oportet esse aliam præter vim apprehensiuam.

3 ¶ Præterea, Cõmune nõ distinguitur contra proprium. Sed quælibet potẽtia animæ appetit quoddam particulare appetibile, scilicet obiectum sibi conueniens. Ergo respectu huius obiecti, quod est appetibile in cõmuni, nõ oportet accipi aliquam potentiam ab aliis distinctam, quæ appetitiua dicatur.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosop. in 3. de Anima, distinguit appetitiuum ab aliis potentiis. Damasc. etiam in 2. lib. distinguit vires appetitiuas à cognitiuis.

CONCLVSIO.

¶ *Necesse est cognitionem habentes sequi potentiam quãdam appetitiuam, videlicet, qua ad aliorum perfectiones inclinentur, quæ apprehendunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere quandam potentiam animæ appetitiuam.

¶ Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est, quòd quãlibet formam sequitur aliqua inclinatio e. Sicut ignis ex sua forma inclinatur in superiorem locum, & ad hoc quod generet sibi simile. Forma autem in his, quæ cognitionem participant, altiori modo inuenitur quã in his, quæ cognitione carent e. In his enim, quæ cognitione carent inuenitur tantummodo forma ad vnũ esse proprium, determinãs vnumquodq;, quod etiam naturale vniuscuiusque est. Hanc igitur formam naturalem sequitur naturalis inclinatio, quæ appetitus naturalis vocatur. In habentibus autẽ cognitionem sic determinatur vnumquodque ad proprium esse naturale per formam naturalem, quod tamen est receptiuũ specierum aliarum rerum. Sicut sensus recipit species omnium sensibilium, & intellectus omnium intelligibilium. Et sic anima hominis fit omnia quodam modo secundũ sensum & intellectũ, in quo quodãmodo cognitionem habentia ad Dei similitudinẽ appropinquant, in quo omnia præexistũt, sicut Dionys. dicit. Sicut igitur formæ altiori modo existũt in habentibus cognitionem supra modũ formarũ naturalium, ita oportet quòd in eis sit inclinatio supra modum inclinationis naturalis, quę dicitur appetitus naturalis. Et hæc superior inclinatio pertinet ad vim animæ appetitiuam, per quam animal appetere potest ea, quæ apprehendit, non solum ea ad quæ inclinatur ex forma naturali. Sic igitur necesse est ponere aliquam potentiam animæ appetitiuam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd appetere inuenitur in habentibus cognitionẽ supra modum communem, quo inuenitur in omnibus, vt dictũ * est. Et ideo oportet ad hoc determinari aliquam potentiam animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd id quod apprehenditur & appetitur, est idem subiecto, sed differt ratione e. Apprehenditur enim vt est ens sensibile vel intelligibile, appetitur verò vt est conueniens aut bonum. Diuersitas autem rationum in obiectis requiritur ad diuersitatem potentiarum, non autem materialis diuersitas e.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod vnaqueq; potẽtia animæ est quædã forma, seu natura, & habet naturalem inclinationem in aliquid. Vnde vnaquæq; appetit obiectũ sibi conueniens naturali appetitu e, supra quẽ est appetitus animalis consequens apprehensionem quo appetitur aliquid non ea ratione, qua est conueniẽs ad actum huius, vel illius potentiæ, vtpote visio ad videndum, & auditio ad audiẽdum: sed quia est conueniens simpliciter animali.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum appetitus sensitiuus & intellectiuus sint diuersæ potentiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod appetitus sensitiuus & intellectiuus non sint diuersæ potentiæ. Potentiæ enim non diuersificantur per accidentales differentias, vt supra dictum est e. Sed accidit appetibili, quod sit apprehensum per sensum, vel intellectum. Ergo appetitus sensitiuus & intellectiuus nõ sunt diuersæ potentiæ.

2 ¶ Pręterea, Cognitio intellectiua est vniuersalium, & secundum hoc distinguitur à sensitiua, quæ est singularium. Sed ista distinctio non habet locum ex parte appetitiuæ. Cum enim appetitus sit motus ab anima ad res quæ sunt singulares, omnes appetitus videntur esse rei singularis. Non ergo appetitus intellectiuus debet distingui à sensitiuo.

3 ¶ Pręterea, Sicut sub apprehẽsiuo ordinatur

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus in se. Eius autẽ ratio est, quia cũ omnibus rebus attribuatur appetere suũ bonum, animalibus specialiter attribuitur, quòd appetunt.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue. Necesse est ponere quãdã animæ potentiã appetitiuã. Probatur, in cognoscẽtibus inuenitur forma altiori modo, ꝙ in cognitiõe carentibus. ergo in illis inuenitur inclinatio altior quã in illis. ergo appetitiua potentia. Antecedẽs probatur. Quia in reliquis forma determinat vnũquodq; ad proprium & naturale tantum esse: in cognoscentibus autẽ nõ solum ad hoc, sed ad alienum & intentionale esse se extendit, declaratur, quia sic anima est quodammodo omnia. Prima consequentia fundatur super hoc, quod omnem formam sequitur proportionaliter inclinatio aliqua, quod patet tam in proprijs, vt formã bonis sequitur inclinatio sursum, quàm in alienis, vt perfecta sequitur inclinatio ad generationẽ similium. Secunda vero consequentia fundatur super hoc, quod talis superior inclinatio ad appetitiuam potentiã pertinet, cuius probatio insinuatur ex eo quod p appetitiuam potentiam animal potest appetere non solum propria & naturalia, sed apprehensa.

¶ Aduerte hic, quod ratio ista S. T. subtilissima est, & à priori ostendit necessitatem, quare appetitiuum ponit specialem potentiam, seu virtutem distinctam contra alias potentias in habentibus cognitionem, in alijs vero non. Cum enim appetere nihil aliud sit quam inclinari in aliquid, & appetitus inclinatio ipsa sit, & vnumquodq; naturã imò vnumquodq; rem consequitur inclinatio sua ad aliquid sibi proportionatum, cõsequens est, vt quemadmodum rerum naturæ proportionaliter inueniuntur, & nõ vnius rationis perfectionẽ habent, ita etiam proportionales comitentur inclinationes, ita quòd quemadmodum forma excedens formam non secundũ gradum perfectionis tãtum, sed secundum rerũ ordinem, quia scilicet vltra in altiori rerũ ordine quàm alia, ita inclinatio sit superior inclinatione, & in hoc fundatur prima consequentia litera. Videmus autem duos rerum ordines in toto vniuerso. Vnũ eorum, quorũ naturæ hoc solum habent, quod sunt tantum ipsæmet, vt patet in omnibus inanimatis, & etiam vegetabilibus tantum, alteram vero eorum, quorum naturæ nõ sufficit vt sint ipsæmet, sed extẽdunt se ad hoc, vt sint etiã alia, vt patet in sentientibus & intelligentibus. Si igitur vnumquãq; naturam proportionalis sequitur inclinatio, primi ordinis naturis sequetur inclinatio ad naturalia & propria tantum: secundi vero ordinis naturas sequetur inclinatio non solum ad naturalia, sed ad apprehensa: sunt enim ipsæ & apprehensa, illæ vero sunt tantum ipsæ. Ex hoc vlterius sequitur quod inclinatio rerũ primi ordinis multiplicatur in eodẽ iuxta multiplicationem rerum, quemadmodum & esse proprium & naturale cuiusq; cum scilicet multiplicatur. Et propterea aliud est naturalis appetitus leuis ad esse sursum, & illius eiusdẽ ad generandũ sibi simile, &c. ille enim est leuitas, hic vero calor, vel quicquid est sua vis productiua. Inclinatio verò cõsequẽs naturas secundi ordinis nõ multiplicatur in eodẽ, iuxta rerũ multiplicationẽ, sed est vna quædã specialis vis: alioquin proportionata nõ esset naturæ à qua fluit. Natura enĩ ipsa vna existẽs est ipsa & alia. ergo & inclinatio si proportionalis est, debet se extẽdere ad vtraq; naturalia s. & apprehẽsa. Ex amplitudine igitur naturæ, qua nõ solũ est ipsa, sed alia, oritur ꝙ appetitus eius sit vn' respectu vtriusq; ac p hoc sit specialis vis potestatiq; naturæ. Et hoc fuit fundamentum secundæ consequentiæ, vt patet in litera.

¶ In respõsiõe ad secũdũ memento quòd ea rõne dicitur ens intelligibile, aut sensibile apprehẽsionis obiectũ, qua in 2. de An. dicitur visibile obiectũ visus. Nõ enim intẽditur in litera, quòd ea sub rõne intelligibilitatis aut sẽsibilitatis sit obiectũ apprehẽsiõis, sicut nec color sub rõne visibilitatis est obiectũ visus, sed intẽditur, quòd obiectũ apprehẽsionis est ipsum ens, intelligibile quidẽ respectu intellectiuę, & sensibile respectu sensitiuæ: ita quòd distinctio apprehẽsiuę vis ab appetitiua in hoc stat, quòd ratio obiecti illius est entitas, istius verò est bonitas siue conuenientia.

¶ In respõsiõe ad tertiũ nota hic, ꝙ in cognoscentibus quẽadmodũ est vtriusq; ratio, s. naturæ cognoscitiui, ita est vterque appetitus naturalis: qui nihil aliud est quam ipsa naturalis potẽtia cuiusq; ad suã perfectionẽ, & animalis qui nõ fertur nisi ad actũ cognitũ. Et propterea videre, audire, & alia huiusmodi, & etiam ipsum appetere dupliciter appetim'. Naturaliter secundũ partẽ, id est secundũ illã potẽtiã cui' est perfectio. Et animaliter, cũ apprehensum visionis aut volitionis bonũ cõcupiscimus, & conseruare conamur.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue, appetitus intellectiuus, & sensitiu', sunt diuersę potentiæ. Probatur, Passiua & mobilia distinguuntur secundũ distinctionẽ actiuorũ & motiuorũ, appetitus est potẽtia passiua ab apprehẽso, ergo appetitus diuersitas est secũdũ diuersitatẽ apprehẽsi, sed apprehensum per intellectũ diuersi est generis ab apprehẽso per sensum. ergo appetitus intellectiu' alia est potentia ab appetitu sensitiuo. Maior ꝓbatur dupliciter. Primo, mobile oportet esse proportionatũ motori. Secũdo, quia ipsa potẽtia passiua rõnẽ habet ex ordine ad suum actiuũ, minor vero ꝓbatur, quia appetibile apprehẽsum solũ est mouens non motum, vt patet in 3. de Anima, reliqua per se nota relinquuntur.

¶ Circa maiorẽ & illius probationẽ nota duo. Primo, quòd quis debeat esse mutua proportio inter motiuũ & mobile, & similiter inter actiuũ & passiuũ, quia tñ materia est propter formã, & nõ ecõuerso, vt patet 2. Phy. passiuũ autẽ & mobile materialiter se habeant respectu actiui & motiui, quę ratione formæ agunt & mouẽt, distinctio passiuorũ & mobiliũ ex actiuis & motoribus est à priori, ecõuerso verò assignaretur à posteriori. Vnde ratio ista est à priori. Et ex hoc habes secũdũ, i. differẽtiã inter primã ꝓbationẽ & secundã: prima enĩ sumpta est ex proportione mutua inter actiuũ & passiuũ; secũda vero ex proprijs potentiæ passiuæ, s. quod diffinitionẽ suã sortitur ex ordine ad suum actiuum,

Annot. In corp. ar. b. 399 385 Commen. 403 veri. q. 15. ar. 3. cor. & q. 22. ar. 4. Et 1 de anima lec. 10 con. Et lib. 3. le. 14. con. 2. Q. 77. ar. 3. Et 79. a. 7. 179

actiuum, sicut materia ex ordine ad formā. De hoc autē multa superius scripta sunt, quomodo s. huiusmodi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca.

Quæst. ¶ *Num appetibile moueat appetitū in genere causæ efficientis, vel finalis.*

¶ Circa minorē dubiū non paruum occurrit, an appetibile moueat appetitū in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatē simpliciter, & in via S.Tho. Simpliciter quidē quia si mouet actiue, aut efficit in appetitu aliqd præuiū actui, aut actum ipsum. Non aliquid præuium. Tū quia fictio est ponere tale ens præuium, vt patet ex diuisione facta. 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tū quia ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetendi ipsi appetitui. Nec actum ipsum: quia aut vt agēs totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc periret libertas, voluntate puræ passiuæ cōcurrente ad actū suū, aut vt agens partiale, & hoc videtur incōueniens. Tū quia effectus totaliter liber qualis est electio, non esset totaliter sed partialiter liber, quia ab vna causa partiali naturali, s. obiecto, & alia libera s. volūtate. Tū quia scrutandū restat, an istæ duæ causæ, obiectū, s. & appetitus se habeant, sicut causæ, quarū neutra aliquid ab altera recipit in seipsa, sed conueniunt tātū in vno effectu, an sicut illæ quarū altera à reliqua suscipit. & si sic, dicendum est, quid & quomodo. Si autē non mouet actiue, falsum est in primis, quod appetitus sit potentia passiua. Nulla quoq; erit efficax vna ad probandum aliquid pati ab alio, si appetit⁹, quē experimur ab appetibili moueri, negam⁹ pati ab ipso, dicentes quod ipse seipsum agit ad præsentiā appetibilis, & nō appetibile mouet ipsum: hoc enim modo dicemus quoq; de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiā de ligno respectu comburētis. In doctrina vero S.Th. specialiter est hoc difficile, quia hic expresse ponit voluntatē in genere potentiæ passiuæ vt distinguitur cōtra actiua, & apprehensum in genere actiui vt distinguitur cōtra passiuū. Et tamen inferius q. 82. ar. 4. cū arguisset, quod si voluntas mouet intellectū, mouens moueretur à moto quod est impossibile per se loquendo. Respondendo dicit has motiones esse diuersorū generū, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiuæ. Vbi expresse negare videtur quæ hic dicit, quia si appetitus ab apprehēso mouetur vt agens à fine, ergo appetitus nō est in genere potētiæ passiuę vt distinguitur cōtra actiua, vt hic dicit. Et rursus, ergo appetibile nō mouet appetitū, vt actiuū passiuū. Et rursus, ergo ratio hic facta cū hoc articul. perit.

¶ In hac dubitatione multa possent dici, breuiter tamen ac radicaliter tractando rem, tria faciam. Primò opiniones perstringam. Secundò veritatē. Tertio, obiectis respondebo.

¶ Quoad primū opiniones simpliciter sunt tres. Alij tenēt solū appetitū esse causam actiuā volitionis, & in his sunt Sco. in 2. dist. 25. Henri. & Capreolus, quāuis forte de causalitate obiecti differāt, quia aut ponitur causa sine qua nō vel remouēs, prohibens s. puta ignorātiā, aut etiā causam formalis & finalis. Alij vero tenent solū obiectū esse causam actiuam, & in his dicitur Godofredus. Alij autē tenent vtrunq; obiectū s. & appetitum actiue concurrere. Et in his Herueus, Grego. & Adam videntur. Opiniones vero in via S.Th. sunt duæ. Capreolus enim Bernardū de Ganaio sequens, tenet apud S.Tho. obiectū nō actiue, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Alijs autē videtur, quod etiam apud S.Tho. actiue concurrat, particulariter tamen.

¶ Quoad secundū sciendū est, quod cū in appetitione omni sint duo, s. exercitiū ipsius & specificatio, & vtrunq; inueniatur per se & de nouo, oportet vtriusq; ponere aliquā causam in genere causę efficientis, alioquin daretur aliquid aliud à Deo inuentū per se & de nouo, absque per se efficiente, quod est impossibile omnino. Exercitij autē appetitionis si liber est, proculdubio appetitus ipse causa est actiue: liberū enim est quod sui causa est, seruit autē omne quod agitur. Et vniuersaliter cū appetitus mouēs sit animalia motu locali effectiue, si appetere nō esset aliquo modo agere, nō esset mouere animal, sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere oēs cōuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est, oportet enim vel appetitū vel obiectū talē esse causam, præter enim hæc duo, nihil per se requiritur ad appetendū, supposito vniuersali agente Deo glorioso, de quo nō est sermo, cū proprias causas actionū nostrarū quærimus. Quod autē appetitus non sit per se causa sufficienter effectiua ad specificationē sui actus, patet ex eo quod oēs actus eius essent vnius speciei, sicut ipse vnius est naturæ, & sicut oēs actiones à calore & quauis alia forma immediatè prouenientes: relinquitur igitur ab obiecto effectiue fit specificatio actus. Nec video quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi. Decepti siquidem mihi apparent qui assignantes actū specificum ex obiecto vt termino, forma & fine, crediderunt satis dixisse. Manifeste enim posuerunt specificationē actus absq; causa effectiua, voluntatem enim negāt illius specificationis causam. Quemadmodū enim motus, vt eorū vtar exemplo, à termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuā exigit, ita & volitiōis specificatio. ergo obiectū est effectiue specificans ipsam appetitionē. Et sic appetibile apprehensum est actiuū nō totale, sed partiale appetitionis. Nec causat aliquid præuiū actui, sed actum ipsum non totaliter, sed quo ad aliquid eius, s. quo ad specificationem eius. Nec cōcurrit cū appetitu ex æquo ad causandum actū, sed appetitus est causa actiua principalis, obiectū verò secundaria: imò si rectè loquendū est, appetit⁹ est verè causa actiua, & obiectū nō est propriè alia causa actiua, sed ipsi appetitui ratio causandi effectiuè speciē ipsius actus. Quoniā ab appetitu quasi informato obiecto prouenit actiue & sufficienter appetitio talis, puta ambitio, quæ inquantū ab appetitu est appetitio est: inquantū verò est ab obiecto, talis est. cōstat enim quod prius natura est substantia actus quā eius qualitas etiā specificans. Nec obstat quòd appetibile dicitur in 3. de Anima, & in 12. Meta. primū mouens & immobile, appetitus verò secundariū & mouens motū. Quoniam de appetibili, vt efficiens est loquendo, seclusa causalitate finali formaliter, nō radicaliter, quia efficiētia obiecti finalizādi ratione cōsequitur, dicendum est quod appetibile & appetitus possunt dupliciter cōparari, s. in ordine ad actū appetitionis cōmunē vtriusq; effectū, & inter se. Si comparentur ad cōmunē effectū, sic appetitus inuenitur causa prior propter dictā rationē, semper enim quod est prius in effectu, respondet priori causæ, & quod est posterius, posteriori, constat autē quòd specificatio actus, posterius quid est quā sit substantia actus specificati, & quod specificatio respondet obiecto, & substantia actus appetitui. igitur appetitus prior inuenitur causa efficiens in ordine ad actū. Si autē comparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior, quia appetibile reducit appetitū de potentia ad actum specificationis, & non econuerso, & ideo in genere causæ efficientis appetibile obtinet primatū, & est mouens immotum, & est mouens autem mobile, appetitus autem mouēs motū ab ipso appetibili: oportet enim appetitū specificatū ab obiecto mouere quodcunq; appetendo mouet. Similiter non obstat quod inest appetitui: oportet enim iuxta naturarum diuersitatē diuersimode & propriè diffinitiones & proprietates assignare. Singulare autem est hoc in appetitu, quòd ratio agēdi in appetente quidē non mediante appetitu, sed apprehensiua vi esse debet. Et merito, quoniā appetere opus est vtriusq; virtutis, nec sibi, sed appetenti animali appetitus appetit. sibi enim naturaliter appetitus appetit, sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouere appetitum duplici genere causæ 12. Meta. commen. 36. optimè dixit Auer. s. effectiuè secundū quod est apprehensum, & finaliter secundū quod est extra animā. Et vtroq; modo specificat actū. Et sic appetitus est, potentia verè passiua ab obiecto, quia reducitur ab eo de potentia ad actum specificationis, recipitque ab eo actum specificatū inquātum specificatum. Verum quia ista reductio de potentia ad actum fit ab obiecto (vt dictum est) multipliciter, s. in ratione finis, & termini, & ratione agendi, cautum oportet esse ad intelligendum doctorum dicta, & singulariter S.T. In primis enim, quia causalitas finalis manifestissimè conuenit appetibili, ideo illa sæpius nominatur, illa sæpius Philosophi vtūtur, vt patet in Ari. Deinde quia causare effectiuè contingit nō vno, sed multis modis, s. primo vt ipsa causa, & participatiuè vt ratio causandi, & secūdario vt instrumēta causarū, &c. Et ideo modū quādoq; distinguitur cōtra extremū. Inde est quod causare actiuè per modū agendi rationis quādoq; distinguitur cōtra causare causæ efficiētis, & hoc modū etiam distinguitur cōtra ipsam causam efficientem. Et hoc modo S.T. in prima secundæ q. 9. distinguit causalitatem obiecti à causalitate appetitus, hanc efficientis, illam formæ vocans, quia ista est primo agentis, illa non agentis, sed rationis agendi. Et confirmatur hæc interpretatio, quia alioquin oporteret ponere quintum genus causæ, non enim sufficit verbo dicere, causat per modum formæ: sed cum certū sit, quòd loquitur de forma quæ est ratio agendi, & illam constat habere causalitatem pertinentem ad genus causæ effectiuę, cōsequens est quod illius causalitatem, nō contra totū genus causæ effectiuæ distinxit, vt male intellectus fuit, sed contra proprijssimum & primum illius generis modum. Propter hanc autem rationē, & vna aliam, scilicet quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ non qualitercunq; sed vt radici, nā appetibile quia finis est, ideo ratio est appetendi ipsi appetitui, ideo ad vtrunq; respiciens D. Thomas, s. ad diminutum modum agendi, & ad [illegible] illius, dixit inferius quod intellectus non mouet voluntatē, eo modo quo voluntas mouet intellectū, quia hæc effectiue, ille vt finis, i. quia hæc vt causa efficiens, ille vt causa finalis, ac per hoc non vt efficiens, sed vt efficiendi ratio. Inseparabiliter enim se concomitantur esse finē, & esse rationē agendi non inhærentē potentiæ agendi. Ex hac quoq; radice saluatur quod Aristo. æquiuocauit, ordinē mouentiū ad vnū reducens mouentē immotū, quia ad appetibile. Seruatur nāq; idē genus causæ hoc modo, vt patet ex dictis. & in primis breuiter oīa cōsonant. Quod autē hæc sit mēs S.T. doctrina eius hic, & in prima secundæ diligenter perspecta testatur, ponderandæq; potissime sunt duæ rationes ipsius. Altera quod appetitus est in potētia secundū se ad huiusmodi specificationē, & nō reducitur in actū talē à seipso, ex hoc enī sequitur, ergo aut à nullo effectiue, quod est stultū, aut ab obiecto, quod est intentū. Altera ex parte obiecti, quod verbū producit amorē in genere causæ efficiētis. Et hoc arguitur sic, subsistētia adiūcta alicui causæ, non variat causalitatē illius de vno genere causandi in aliud, quis variet modū causandi, sicut & modū essendi: quia dat illā esse, & causare vt quod, quę absq; subsistētia causabat vt quo, quia erat vt quo: ergo subsistētia adiūcta verbo cordis, nō variat genus causæ quoad talia respectu appetitus, sed modū causandi tm. Ergo eodē genere causæ, sed nō eodē modo causat amorē verbū cordis absolute, & verbum subsistens: sed verbū subsistens apud S.Tho. causat actiue amorē. ergo & verbū absolute, quia illud vt quod, hoc vt quo. Constat autem verbum cordis nihil aliud esse, quàm obiectum apprehensum. ergo. & sic benedictus Deus.

¶ Circa propositionē subsumpti, s. quod appetibile per intellectū & sensum est diuersi generis, aduerte quod quia diuersitas specifica ex parte obiecti non sufficit ad diuersificandū potētias, quoniā cuilibet potētiæ obiectū est genus aliquod: quia diuersitas potētiæ est diuersitas generis Physici, dicēte Philo. 10. Meta. quod eodē genere sunt, quorū materia est vna. Ideo diuersitatē potētiarū inferre recte valens S.Tho. ex obiecto, diuersitatem genericam obiecti assumpsit. Constat autem diuersum genus esse intelligibilium & sensibilium.

¶ In responsione ad primū occurrerent, non dubitatio, sed argumentatio eorū qui paralogizant appetitum posse appetere non apprehensum. Sed quoniam de appetitu animali, de quo est sermo, loquendo, fatuum est hoc vertere in dubium, cum continua id experientia doceat, & quolibet persuadere contraria, solicitum esse stultū est, idcirco vide apud Capreolū hæc si vacat.

¶ *Num appetitus intellectiuus distinguatur à sensitiuo, quòd ille feratur in bonum singulare apprehensum secundum rationem vniuersalem, hic non.*

¶ In respōsiōe ad secūdū, dubiū duplex occurrit. Primo quo ad primā differentiā assignatā ibidē inter appetitū sensitiuū & intellectiuū, in hoc quòd [illegible] fertur in res singulares sub aliq̄ rōnē vniuersalē, sicut cū appetit [illegible]

Lib. 3. de anim. tex. 37. 38.

appetitiuum, vt inferior potentia, ita & motiuum. Sed non est aliud motiuum in homine consequens intellectum, quàm in alijs animalibus consequens sensum. Ergo pari ratione neque est aliud appetitiuum.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus in 3. de Anima * distinguit duplicem appetitum, & dicit quòd appetitus superior mouet inferiorem.

CONCLVSIO.

¶ *Cum illud quod intellectu apprehenditur, diuersi sit generis ab eo, quod à sensu apprehenditur, necesse est appetitum sensitiuum, & intellectiuum ad diuersas potentias pertinere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere appetitum intellectiuum esse aliam potentiam à sensitiuo. Potētia enim appetitiua est potentia passiua, quæ nata est moueri ab apprehenso. Vnde appetibile apprehēsum est mouēs nō motū: appetitus aūt mouēs motū: vt dicitur in tertio de anima, & 12. Met. * Passiua autē & mobilia distinguuntur secūdū distinctionem actiuorum & motiuorum: quia oportet motiuum esse proportionatum mobili, & actiuum passiuo, & ipsa potentia passiua propriā rationem habet ex ordine ad suum actiuum. Quia igitur ᵈ est alterius generis apprehensum per intellectum, & apprehēsum per sensum, consequens est quòd appetitus intellectiuus sit alia potentia à sensitiuo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd appetibili non accidit esse apprehensum per sensum, vel intellectum, sed per se ei conuenit. Nam appetibile ᵈ non mouet appetitum nisi inquantum est apprehensum. Vnde differentiæ apprehensi sunt per se differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuę distinguuntur secundū differentiam apprehēsorum, sicut secundum propria obiecta.

¶ Ad secundū dicendū, quòd ᵈ appetitus intellectiuus, etsi feratur in res, quæ sunt extra animam singulares, fertur tamen in eas secundū aliquam ᵈ rationem vniuersalem, sicut cum appetit aliquid quia est bonum. Vnde Philosophus dicit in sua Rhetorica *, quod odium potest esse de aliquo vniuersali, puta cū odio habemus omne latronum genus. Similiter etiam per appetitum intellectiuum appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus nō apprehēdit, sicut scientiā, virtutes, & alia huiusmodi.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut dicitur in 3. de Anima, * opinio vniuersalis nō mouet nisi mediante particulari, & similiter appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia vis motiua consequens intellectū & sensum.

bonū. Hoc enim cōmune est omni appetitui, imò etiā omni potētiæ tendere in res secundū aliquā rationē vniuersalē. Visus enim fertur in omnia sub ratione colorati, & similiter cōcupiscibilis appetit sub ratione delectabilis secundū sensum, vnde ista differentia nulla videtur. Secūdò dubitatur circa idē à quo scilicet mouetur appetitus intellectiuus, cū fertur in istas res singulares sensibiles. Si enī mouetur ab ipso singulari apprehenso, cū apprehēsio ista fiat per sensum, s. per cogitatiuam, ruit ratio facta in corpore articuli, quoniam fundata est super hoc, quod quia apprehensum per intellectum est diuersi generis ab apprehenso per sensum, oportet mobilia ab istis esse diuersa, iā enim idem ponetur moueri ab vtroque. Si autē mouetur ab vniuersali, nūquam appetet hoc singulare signatū determinate, quia vniuersale nō determinat magis ad hoc quàm illud: sed aut ad omnia simul singularia distribuit, aut nullū determinat in actu, sed cōfuse & in potentia omnia offert. Experimur tamen nos per appetitum intellectiuum appetere hoc singulare sensibile, & nunc & hic determinate, vt patet cum eligimus sectionem alicuius membri, aut aliam passionem parti sensitiuæ contrariam.

¶ Ad euidentiam primi dubij duas oportet recolere distinctiones. Prima est, quòd in termino alicuius actus sunt duo, scilicet terminus & ratio terminādi, termin⁹ est res ipsa, ad quā cognitio vel appetitio terminatur, quę s. cognoscitur & appetitur. Ratio autem terminandi iuxta nomen suū est id quo formaliter terminus ipse habet, quod terminet actum illū. verbi gratia, cum video hoc album, terminus est res visa scilicet hoc albū. ratio terminandi est eius albedo, ex ea enim formaliter habet hoc album, quod visionem terminet. Et in proposito cum appetimus sanari, res appetita est corpus sanum, ratio vero terminandi appetitum, est sanitatis bonitas.

¶ Secūda distinctio est, natura aliqua dupliciter sumitur in cōmuni, s. aduerbialiter & nominaliter. Aduerbialiter quidē, vt cū dicitur quod color in cōmuni est obiectum visus: non enim color communis aut vniuersalis, sed color cōmuniter & vniuersaliter est obiectum visus, quoniam visio nō terminatur ad colorem vniuersalem, hoc enim solo intellectu attingitur: sed ad colorem vniuersaliter, id est in quocunq;, quandocunq;, & vbicunq; inuenitur. Nominaliter autem cum dicitur, quod color in communi intelligitur, scitur, diffinitur, & cætera. Quoniam color vniuersalis, id est abstractus ab indiuiduantibus conditionibus hæc terminat.

¶ His stantibus dicitur, quòd obiectum appetitus nostri quadrupliciter potest variari, diuersimode combinando terminum appetitus, & rationem terminandi. Quia aut vterque est vniuersalis, vt cum appetimus aliquod vniuersale, puta omnes homines saluari. Aut vterque singularis, vt cum appetimus hanc vindictam, quia nunc, hic, in hoc, &c. conueniens videtur. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est vniuersalis, vt cum appetimus aliquid impertinēs scire: quia omne scire, perfectionis est. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est communis communiter, ita quòd ly cōmuniter, sit conditio diminuens. Et hic videtur frequentissimus noster appetitus, continuè enim appetimus aliquod singulare vtile, delectabile, aut honestum, propter aliquam conditionem communiter inuentam in pluribus, quæ moueret etiā non minus nos ad appetendū, si in illo alio singulari præsentaretur. Nihil enim refert, vt appetenti hunc potum, alter solo numero differens tribuatur. Inter hæc autem appetibilia tantum distat, quòd duo tantum appetitum sensitiuum terminant, secundum scilicet & quartū, quibus nihil vniuersalitatis admiscetur. Ad appetitum vero intellectiuum omnia referri possunt, prout experientia docet. In litera tamen duo tantum nominantur, primum in quo vtrunq; est vniuersale ex auctoritate Aristote. & tertium in quo appetibile est singulare, & ratio terminandi vniuersalis, in quo inchoat differentia inter intellectiuum, & sensitiuum appetitum. Quoniam sensitiuus fertur in singulare ratione conditionis aut singularis, aut communis vniuersaliter, nō vniuersalis: quia nec sensus nec potētia aliqua nisi intellectiuæ partis ad vniuersale terminatur. Intellectiuus autē extēdit se ad singulare ratione cōditionis vniuersalis consideratæ, & præter hoc ad vniuersale ipsum, & præter hoc ad immateriale omnino bonum, vt in secunda differentia dicitur.

¶ Ad secundā dubitationē dicitur, quòd appetit⁹ intellectiu⁹ semper mouetur ab intellectu practico, cuius est etiā apprehēdere singularia sensibilia, siue directè, siue reflexè, nō est curæ: nō enim oportet quod apprehēsum reflexè sit appetitū reflexe, multa enim reflexè intelligimus, vt quę in anima sunt, & directè volumus. Nec obstat si intellectui practico oportet quādoq; immisceri apprehensum per cogitatiuā ad perfectè mouendū: quoniā apprehensum per sensum, exclusum est à motione appetitus intellectiui virtute propria, & secūdū se, nō autē vt adiūgitur apprehēso per intellectū. Itaq; quod ex hoc diuersificatur appetitus intellectiuus & sensitiuus, quia illi⁹ secūdū se & propria virtute motiuū est apprehēsum per intellectū: huius aūt per se & propria virtute motiuū est apprehēsum per sensum. Cū hac tamē differētia penes diuersitatē motiuorū secūdū se, stat quod per adiūctionē & colligationē istorū obiectorū sensatū vt cōiūctū intellecto, cōpleat quādoq; motiuū intellectiui appetit⁹. Sensatum autē & secundū seipsum sensatum, sit proprium motiuum solius appetitus sensitiui.

¶ *Nū appetitus superior moueat mediāte inferiori.* Quæst.

¶ In responsione ad tertiū, dubiū occurrit, quia quamuis appetitus superior qñq; moueat mediāte inferiori, nō tn semper. Nō enī est simile de parte apprehēsiua & appetitiua. Oportet enī partē sensitiuā esse in actu, quādo intellectus est in actu, quia oportet intelligētē phātasma aliquod speculari, sed nō oportet quòd quicquid appetimus voluntate, id appetamus sensitiuo appetitu, vt patet. Nec rursus oportet vt si appetitus intellectiuus ad appetitum à se mouere debet, quòd illud appetibile appeti faciat ab appetitu sensitiuo, cum contingat illud esse supra ordinem appetibilium per sensum, vel contrarium appetibili secundum sensum. Dupliciter ergo peccare videtur responsio ista. Primo, quia hoc falsum dicit. Secundo, quia restat vis argumenti, quòd oportet diuersificare vim motiuam iuxta appetitiuæ diuersitatem, ex quo immediatè vterque appetitus mouet.

¶ Ad hoc dicitur, quod quā absolute loquēdo potentia secūdū locū motiua, communis est intellectiuo puro, vt credimus de corporibus cælestibus, si sunt animata, & sensitiuo puro, vt patet in brutis, & composito ex intellectiuo & sensitiuo, vt patet in homine. Idcirco dato etiā, quòd appetitus superior immediate moueret corpus, nō videtur necessario sequi, quod multiplicetur potentia motiua: eadē enim habilitate aptū potest esse corpus ad obediendū appetitui superiori & inferiori simul, & vtriq; sigillatim. Hæc ideo dixerim, quia nullā rationē ex proprijs cogentē ad hoc video, quod superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cū cōtingat appetitum superiorem ferri cōpletē in aliquod appetibile singulare, secundū certum locū & tēpus, &c. absque appetitu inferiori, constat enim quòd ad appetitum completum singulariū sequitur motus, si impedimentum non adsit ex parte corporis. Ex communibus tamen rationabile videtur quòd appetitus superior semper moueat mediāte inferiori, quia ordo naturæ habet, vt infima à summis per media moueantur. Et quia vt in pluribus hoc accidere videtur, ideo in litera innuitur hoc, non expresse dicitur. Nā de parte apprehensiua in litera fit exclusiua, dū dicitur quòd ratio vniuersalis mouet tantū mediante particulari, de parte verò appetitiua absq; exclusione dicitur, quòd appetitus superior mouet mediante inferiori, & fortè disparitas ista fuit ad insinuandū hoc esse verum, vt in pluribus, & nō semper sicut de parte apprehensiua. Quia ergo, quod est verū vt in pluribus, in materia naturalium rerum vniuersale est, ideo etiam absolutè verificatur appetitum superiorem non mouere nisi medio inferiori.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd licet principale appetitum ab appetitu superiori quandoq; excedat, vel sit contra appetitum inferiorem, quilibet tamen locus ad quem mouere potest, appetitus superior potest reddi appetibilis appetitui inferiori, vt obedit parti superiori, cū locus de genere sensibilium sit, & infinitas rationes conuenientiæ possit ad rationem particularē habere. Non oportet autem quòd appetitus inferior idē appetat quod superior, si mediatè debet in mouendo, sed satis est quod feratur in aliquid ordinatum ad appetibile intentum à superiori, quòd semper fieri posse patet.

QVAESTIO OCTVAGESIMAPRIMA, de Sensualitate, in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de sensualitate. ¶ Circa quam quæruntur tria. ¶ Primo, vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantùm. ¶ Secundo, vtrum diuidatur sensualitas in irascibilem & concupiscibilē, sicut in diuersas potētias. ¶ Tertio, vtrū irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum sensualitas solum sit appetitiua.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sensualitas, non solum sit appetitiua, sed etiam cognitiua. Dicit enim August. 12. de Trinit. * quòd sensualis animæ motus, qui in corporis sensu intenditur, nobis pecoribusque communis est. Sed corporis sensus sub vi cognitiua continetur: ergo sensualitas est vis cognitiua.

2 ¶ Preterea, Quę cadūt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed Aug. * in 12. de Trin. diuidit sensualitatē contra rationē superiorē & inferiorē quę ad cognitionē pertinent, ergo sensualitas etiam est vis cognitiua.

3 ¶ Præterea, Sensualitas in tentatione hominis tenet locū serpentis. Sed serpens in tentatione primorum parentum se habuit vt nuntiās & proponens peccatū, quod est vis cognitiuæ. ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶ SED CONTRA est, quòd sensualitas diffinitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

CONCLVSIO.

¶ *Sensualitas non aliquam cognoscitiuam virtutē importat, sed animæ vim appetitiuam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomē sensualitatis sumptū videtur à sensuali motu, de quo Aug. loquitur 12. de Trin. * sicut ab actu sumitur nomen potentiæ, vt à visione visus. Motus aūt sensibilis est appetit⁹ apprehensionem sensitiuā cōsequens. Actus enim apprehensiuę virtutis nō ita propriè dicitur motus, sicut actio appetitus. Nā operatio virtutis apprehensiuę perficitur in hoc quod res apprehensæ sunt in apprehendente, operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc quod appetens inclinatur in rem appetibilē. Et ideo operatio apprehensiuę virtutis assimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

Lib. 12. de Trin. c. 12. & 13. to. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd per hoc quod dicit August. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi, quòd corporis sensus sub sensualitate cōprehendantur: sed magis, quod motus sensualitatis sit inclinatio quędā ad sensus corporis, dum s. appetimus ea, quæ per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatem quasi præambuli.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensualitas diuiditur contra rationem superiorem & inferiorem, inquantum communicant in actu motionis: vis enim cognitiua, ad quā pertinet ratio superior & inferior, est motiua: sicut & appetitiua, ad quam pertinet sensualitas.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum primum.* Commen.

TItulus clarus, appetitiua vt distinguitur contra apprehensiuam.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito assumitur, sensualitas est nomen appetitus sensitiui. Probatur sic, per motum sensualem, intelligitur motus appetitus sensitiui, ergo sensualitas est nomen appetitus sensitiui, consequentia probatur, quia sensualitatis nomen à motu

Universidad de ... Biblioteca

motu sensuali sumptū videtur, sicut ab actu potētia. Antecedēs probatur, qa actus appetitiuæ partis magis habet rationē motus q̄ apprehēsiuę, ergo motus sensualis magis propriè insinuat actū appetitus. Probatur assumptū, qa appetere perficitur secundū inclinari ad res, apprehēdere verò secundū esse rerum in anima: & inclinari pertinet ad motū, esse verò magis pertinet ad quietem.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum secundum. Commen. 405

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primò proponit conclusionem. Secundo, declarat vnam eius partem. Tertio, reliquam. Quarto ex conclusione reddit duorum accidentium rationem.

¶ Quo ad primum conclusio est affirmatiuè responsiua quæsito. Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ diuisum in irascibilem & concupiscibilem, vt diuersas species. Hæc conclusio licet multas partes videatur habere, omnia tamen ex dictis clara sunt, præter duo, scilicet quòd in parte sensitiua sit vtrunque principium, scilicet irascibilis & concupiscibilis. Secundo, quod sint diuersa principia, quod est quæsitū. Et ideo quo ad hæc duo, conclusionē probare intēdit ordinatè.

¶ Quo ad secundū probatur, quòd in parte sensitiua sint irascibilis & concupiscibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione seu appetitu ad tria, i. tendēdum in cōuenientia, fugiendum disconuenientia, & resistendū tā impedientibus, quàm corrumpētibus, ergo animalibus secundum appetitum animalem prouidit etiam de his. ergo in eis sunt concupiscibilis & irascibilis. antecedēs patet in igne. Prima consequentia probatur, quia proportionaliter appetitus naturalis sequitur formam naturalē, & animalis sequitur formam apprehēsam per sensum. Secunda consequentia declaratur ex actib' cōcupiscibilis & irascibilis.

¶ Quo ad tertium probatur, quòd hæ vires sint diuersæ tripliciter. Primo ex diuersitate obiecti ex qua prouenit, q̄ contra inclinationē cōcupiscibilis propter obiectum irascibilis prosequendum, tristia amplectūtur animalia. Si enim idem esset vtriusque obiectum, vtrique consonaret quod alteri conuenit, cum proprium obiectum potentiæ conueniens sit. Si igitur irascibili consonat prosequi, & concupiscibili discōuenit, diuersum est vtriusq; obiectum, & consequenter diuersę potētię. Secundo ex repugnantia passionū vtriusque, quia intensę in vna alterius passiones minuunt.

¶ Tertiò, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertium signum possit aliter introduci non in vi medij ad conclusionē, sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita quod probata cōclusione dupliciter tantum, eā declarasset quod irascibilis & cōcupiscibilis sunt in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ: modò declaratur quo modo se habeant adinuicē dicens, quòd se sic habent, quòd irascibilis est propugnatrix respectu cōcupiscibilis, quod tripliciter declarat. Primo namque infert illud ex dictis, & optimè sequitur ex dictis in prima parte conclusionis. Secundo ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili, & terminātur in eam. Tertio ab exteriori effectu, quia propter hæc concupiscibilia pugnant animalia.

¶ In respōsione ad secundū memēto nouitię, quod sensus nomine exteriorē tantū sensum significamus, cū ab eo delectabilia, aut tristia secundū sensum dicimus. nō enim hirundo colligit paleam, quia delectet visum, aut gustum eius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hanc significationem distinguitur in parte sensitiua duo genera appetibilium, secundum conuenientiam & disconuenientiam ad sensus. Et secundum conuenientiam & disconuenientiam ad ipsum animal. Ad primorum adpetitum mouent sensata, ad secundorum intētiones elicitæ ex speciebus sensatis.

Vert. q. 1. a. 1. cor. 5. & q. 25. ar. 2. 1. 2. Ethic. q. 23. ar. 3. de eod. lect. 14.

¶ Ad tertium dicendum, quòd serpens non solum ostēdit & proposuit peccatum, sed etiā inclinauit in affectum peccati. Et quantum ad hoc sensualitas per serpentem significatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrū appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilē & concupiscibilem, sicut in potentias diuersas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd appetitus sensitiuus nō distinguatur in irascibilem & concupiscibilem, sicut in potentias diuersas. Eadem enim potentia animæ est vnius contrarietatis, vt visus albi & nigri, vt dicitur in 2. de anima.* Sed conueniens & nociuum sunt contraria. Cum ergo concupiscibilis respiciat conueniens, irascibilis vero nociuum, videtur quod eadem potentia animæ sit irascibilis & concupiscibilis. Lib. 2. de anim. tex. 170. to. 2.

2 ¶ Præterea, Appetitus sensitiuus nō est nisi conuenientium secundum sensum, sed conueniens secundum sensum est obiectum concupiscibilis. Ergo nullus appetitus sensitiuus est à concupiscibili differens.

3 ¶ Præterea, Odiū in irascibili. Dicit enim Hier.* super Mat. Possideamus in irascibili odium vitiorum. Sed odium cum contrarietur amori, est in concupiscibili. Ergo eadem vis est concupiscibilis & irascibilis. Super illud Matt. 13. Simile est regnum calorū fermento tom. 2.

¶ SED CONTRA est, quod Greg. Nicenus * & Damasc. * ponunt duas vires, irascibilem & concupiscibilem, partes appetitus sensitiui. Nissen. lib. 4. Philo. ca. 8. in princ. Damas. lib. 2. de fide c. 12. cir. fin.

CONCLVSIO.

¶ Irascibilis & concupiscibilis non diuersæ potentiæ sunt, sed ad vnam potentiam sensitiuam & appetitiuam spectant, qua animalia quæ vitæ conducunt, & nociua propellunt, insequuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod appetitus sensitiuus est vna vis in genere, quæ sensualitas dicitur, sed diuiditur in duas potētias, quæ sunt species appetitus sensitiui, scilicet in irascibilem, & concupiscibilem.

¶ Ad cuius euidentiam considerare oportet, quòd in rebus naturalibus corruptibilibus, nō solum oportet esse inclinationem ad consequendū conuenientia, & refugiēdū nociua, sed etiā ad resistendū corrumpētibus & cōtrariis, quæ conuenientibus impedimentum præbēt, & ingerunt nocumenta. Sicut ignis habet naturalem inclinationem non solum vt recedat ab inferiori loco, qui sibi non conuenit, & tēdat in locum superiorem sibi conuenientem, sed etiam quod resistat corrumpentibus & impedientibus. Quia igitur appetitus sensitiuus est inclinatio consequens apprehensionem sensitiuam, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formam naturalem, necesse est quod in parte sensitiua sint duæ appetitiuæ potentiæ. Vna, per quam anima simpliciter inclinatur ad prosequendum ea, quæ sunt cōuenientia secundum sensum, & ad refugiendū nociua. Et hæc dicitur cōcupiscibilis. Alia verò per quam animal resistit impugnantibus, quæ conuenientia impugnant & nocumenta inferunt. Et hæc vis vocatur irascibilis. Vnde dicitur quod eius obiectum est arduum, quia (scilicet) tēdit ad hoc quod superet cōtraria & supereminceat eis. Hæ autē duæ inclinationes non reducuntur in vnum principium, quia interdum anima tristibus se ingerit contra inclinationem concupiscibilis, vt secundum inclinationem irascibilis impugnet contraria. Vnde etiā passiones irascibilis repugnare videntur passionibus concupiscibilis. Nam concupiscentia accensa minuit iram, & ira accensa minuit concupiscentiam, vt in pluribus. patet etiā ex hoc quòd irascibilis est quasi propugnatrix & defensatrix cōcupiscibilis, dum insurgit contra ea, quæ impediunt cōuenientia, quæ cōcupiscibilis appetit, & ingerunt nociua quæ concupiscibilis refugit. Et propter hoc omnes passiones irascibilis incipiūt à passionibus cōcupiscibilis, & in eas terminātur. sicut ira nascitur ex illata tristitia, & vindictā inferens in lętitiam terminatur. Propter hoc etiam pugnæ animaliū sunt de cōcupiscibilibus, scilicet de cibis & venereis, vt dicitur in 8. de animalibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd vis concupiscibilis est conuenientis & inconuenientis. Sed irascibilis est ad resistendum inconuenienti quod impugnat.

¶ Ad secundum dicendū, quod sicut in apprehensiuis virtutibus in parte sensitiua est aliqua vis ęstimatiua, scilicet quæ est perceptiua corū quæ sensum non immutant, vt supra dictū est *. ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetens aliquid quod non est conueniens secundum delectationem sensus, sed secundum quod est vtile animali ad suam defensionē. Et hæc est vis irascibilis.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd odium simpliciter pertinet ad concupiscibilem: sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd irascibilis & concupiscibilis non obediant rationi. Irascibilis enim & concupiscibilis sunt partes sensualitatis: sed sensualitas non obedit rationi. Vnde per serpentem significatur, vt dicit August. 12. de Trin*. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

2 ¶ Prætérea, Quod obedit alicui, nō repugnat ei. Sed irascibilis & concupiscibilis repugnat rationi, secūdum illud Apostoli, ad Ro. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnā tem legi mentis meæ. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

3 ¶ Præterea, Sicut rationali parte animæ inferior est vis appetitiua, ita etiā & vis sensitiua. Sed sensitiua pars animæ non obedit rationi. Non enim audimus nec videmus, quando volumus. Ergo similiter neque vires sensitiui appetitus. scilicet irascibilis, & concupiscibilis, obediunt rationi.

¶ SED CONTRA est quòd Da*. dicit, quòd obediens & persuadibile rationi diuiditur in concupiscentiam & iram.

CONCLVSIO.

¶ Irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi & voluntati, sed non eademratione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori

a Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo ponit bimembrem conclusionem responsiuam quæsito affirmatiue. Secundo probat primam partem. Tertio secundam.

¶ Quo ad primam conclusio est ista. Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti duplicitèr vbi aduerte quod pluralitas illius obedientiæ attenditur vtrinque, scilicet ex parte præcipientis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & voluntas, & ex parte obsequentis, quia quo ad duo præstatur obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus, & quo ad exteriorem motum localem.

¶ Prima ergo pars conclusionis est, quod obediunt rationi quo ad actus suos interiores. Secūda autem, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet clare in litera.

¶ Quo ad secundū probatur prima pars dupliciter sed tali ordine. Primo ponitur ratio talis, Appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur à cogitatiua, quæ est ratio particularis, ista mouetur & dirigitur à ratione vniuersali. ergo de primo ad vltimū appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur à ratione, ergo concupiscibilis & irascibilis obediunt rationi. Prima propositio probatur. Ex proportionali conuenientia inter naturale motiuū appetitui sensitiuo in homine & alijs animalibus, quia cogitatiua est in homine loco aliorum æstimatiue, cuius est mouere appetitum in alijs, vt patet in oue. Secunda vero probatur, quia conclusio particularis nō syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima verò cōsequētia patet, quia appetitus sensitiuus in his duas distribuitur, & naturale est obedire naturę ordine pręcipienti. Secūdo est hoc interponitur ratio nominis, qua scilicet magis dicimus hęc obedire rationi quā intellectui, eū adē fit intellectus & ratio, quia scilicet obedit deductiui & applicationi vniuersaliū ad singularia: hic autē actus est intellectus inquātū ratio, nō inquantū intellectus, cuius proprius actus simplex apprehēsio est, vt superius patet. Tertio ponit secūdā probationē intēti ex experientia, quia, experimur ex cōsideratione vniuersalium regularum mitigari aut instigari nos secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, tristitia, spe, &c. ¶ Quo

¶ Quo ad tertiū probatur secūda pars tripliciter. Primò experimentali differentia inter hominē & animalia, quo ad mouere localiter, quia s. alia statim ad appetitum sensitiuum mouentur, homo non, sed expectatur consensus voluntatis. Secundo ratione, quia in omnibus potentijs motiuis ordinatis secunda nō mouet, nisi in virtute primæ: sed appetitus inferior & superior sic se habēt. ergo. Tertio autoritate Aristote. 3. de Anima, Sicut sphæra sphæram.

¶ Num appetitus sensitiuus possit mouere non à voluntate motus.

¶ Circa hanc rationem pro secunda parte cōclusionis, dubium occurrit. Quia non videtur tam arcta obedientia appetitus sensitiui ad voluntatem, vt non possit moueri nisi in virtute eius, vt in litera expresse cōcluditur ex illa ratione. Tū quia appetitus sensitiuus potest sine volūtatis cōsensu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine quam in alijs. Tum quia appetitus sensitiuus in homine mouere quandoq; cōtra voluntatem videtur, vt patet in incontinente.

¶ Ad hoc dicitur, quòd id quod dicitur in litera, verissimum videtur, sed intelligendum est cum grano salis, scilicet deductis impedimentis, & de consensu volūtatis qualitercunque, scilicet explicite vel implicitè, expresse vel interpretatiue &c. Quòd enim in homine solus sensitiuus appetitus moueat, ex impedimento superioris partis prouenit, vt in pueris & amentibus patet. Quod verò sublato impedimēto, appetitus inferior nō moueat nisi concurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, quod omnem nostrum transfationem voluntariam fatemur. Quòd autē subiectio hęc non deroget dignitati naturæ sensitiuæ in homine, ex eo patet, quod nobilius est iā alia opera, qualia sunt moralia humani, efficere subiectum, quàm villa prelati. Quemadmodū enim non dubitamus in causa, scilicet quod ad dignitatē sensitiuæ naturæ pertinet, quod cōiuncta est rationali, per quod perdit esse caput, quod tamen in brutis habet, ita non est dubitandū de effectu, s. quod ad eiusdem spectat nobilitatē, quod moueat subdita intellectiuo appetitui. nobilitatur enī & leuatur vniuersaliter inferius ex cōiunctione ad superius, quantūlū subsit, vt patet etiam tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobiliores enim operantur virtutes vt obedientes charitati, quàm solæ: & nobilius est assistere regi, quàm regere villam. Ad id autem quod objicitur de incōtinēte, patet responsio: non enim incontinentis appetitus mouet inuitum, sed renitentem aliquali inclinatione ad bonū virtutis, volūtatē primū inclināndo vincit, & sic cōsensu te illa motū causat. Nūq̄ ergo mot' in homine ab appetitu sensitiuo sine volūtate causatur, quāuis sępe cōtra volūtatis bonū ab ipsamet proueniat.

parti, in qua est intellectus siue ratio & voluntas, dupliciter. Vno modo quidem, quantū ad rationem. Alio verò modo quantū ad voluntatem. Rationi quidem obediunt quātum ad ipsos suos actus. Cuius ratio est, quia appetitus sensitiuus in alijs quidem animalibus natus est moueri ab æstimatiua virtute. Sicut ouis ęstimans lupum inimicum, timet. Loco autem æstimatiuę virtutis est in homine, sicut supra dictum est c, vis cogitatiua, quæ dicitur à quibusdam ratio particularis, eo quòd est collatiua intentionum indiuidualium. vnde ab ea natus est moueri in homine appetitus sensitiuus. Ipsa autem ratio particularis nata est moueri & dirigi in homine, secundum rationem vniuersalem. Vnde in syllogisticis, ex vniuersalibus propositionibus concluduntur cōclusiones singulares. Et ideo patet, quòd ratio vniuersalis imperat appetitui sensitiuo, qui distinguitur per concupiscibilem & irascibilem. Et hic appetitus est ei obediens. Et quia deducere vniuersalia principia in conclusiones singulares non est opus simplicis intellectus, sed rationis c, ideo irascibilis & concupiscibilis magis dicuntur obedire rationi, quàm intellectui. Hoc etiam quilibet experiri potest in seipso. Applicando enim aliquas vniuersales considerationes, mitigatur ira aut timor aut aliquid huiusmodi, vel etiam instigatur. Voluntati etiam subiacet appetitus sensitiuus quantum ad executionem, quæ fit per vim motiuā. In alijs enim animalibus statim ad appetitum concupiscibilis & irascibilis sequitur motus, sicut ouis timens lupum, statim fugit, quia nō est in eis superior appetitus qui repugnet. Sed homo non statim mouetur secundum appetitum irascibilem & concupiscibilem, sed expectatur imperium voluntatis, quod est appetitus superior. In omnibus enim potentijs motiuis ordinatis secundum mouens non mouet, nisi virtute primi mouentis. Vnde appetitus inferior non sufficit mouere, nisi appetitus superior consentiat. Et hoc est quòd Philosophus dicit in 3. de Anima, * quòd appetit' superior mouet appetitum inferiorem, sicut sphera superior inferiorē. Hoc ergo modo irascibilis & concupiscibilis rationi subduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensualitas significatur per serpentem quantū ad id, quod est proprium sibi ex parte sensitiuę partis c. Irascibilis autem & cōcupiscibilis magis nominant sensitiuum quàm appetitiuum ex parte actus, ad quem inducuntur ex ratione vt dictum est c.

¶ Ad secundū dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. Politicorum *, est quidem in animali contemplari & despoticū principatum & politicum c. Anima quidem corpori dominatur despotico principatu, intellectus autem appetitui politico & regali. Dicitur enī despoticus principatus, quo aliquis principatur seruis, qui non habent facultatem in aliquo resistendi imperio præcipientis, quia nihil sui habent. Principatus autem politicus & regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis, qui etsi subdantur regimini pręsidentis, tamen habēt aliquid proprium ex quo possunt reniti pręcipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, quia corporis membra in nullo resistere possunt imperio animæ, sed statim ad appetitum animæ mouetur manus & pes, & quolibet membrum, quod natum est moueri voluntario motu. Intellectus autem seu ratio dicitur principari irascibili & concupiscibili politico principatu, quia appetitus sensibilis habet aliquid proprium, vnde potest reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus, non solum ab æstimatiua in alijs animalibus, & cogitatiua in homine, quam dirigit vniuersalis ratio: sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem vel concupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus vel imaginamur aliquod delectabile, quod ratio vetat: vel triste, quod ratio præcipit. Et sic per hoc quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rationi repugnant, non excluditur quin ei obediant.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exterioribus sensibilibus, quibus immutentur, quorum præsentia non est in potestate rationis. Sed vires interiores tam appetitiuæ quàm apprehensiuæ non indigent exterioribus rebus. Et ideo subduntur imperio rationis, quæ non potest non solum instigare vel mitigare affectus appetitiuæ virtutis, sed etiam formare imaginatiuæ virtutis phantasma.

QVAESTIO OCTVAgesimasecunda, de Voluntate, in quinque Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de voluntate. ¶ Circa quam quæruntur quinque. ¶ Primò, vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat. ¶ Secundo, vtrum omnia ex necessitate appetat. ¶ Tertio, vtrum sit eminentior potentia quàm intellectus. ¶ Quarto, vtrū voluntas moueat intellectum. ¶ Quinto, vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Augustin. * in quinto de Ciuitate Dei, quòd si aliquid est necessarium non est voluntarium. Sed omne quod voluntas appetit, est voluntarium. Ergo nihil quod voluntas appetit, est necessariò desideratum.

2 ¶ Preterea, Potestates rationales secundum Philosophum *, se habent ad opposita: sed voluntas est potestas rationalis, quia (vt dicitur in 3. de Anima *) voluntas in ratione est

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distinguit de necessario. Secūdo respōdet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primū distinguit necessariū iuxta quatuor genera causarū, tali ordine. Primò proponit, q̄ dicitur multipliciter. Secūdò assumit illius quid nominis, s. quod non potest esse. Tertiò hoc qd nominis distribuit distinguēdo, vel extrinseco, & sic materiali, vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta: Vel extrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate. Vel agente, & hæc est coactionis. est ergo triplex necessitas naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundum iuxta triplicem necessitatem prædictam tres conclusiones respōsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle necessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primò sic. violentum est contra inclinationem eius quod cogitur, sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum. minor probatur, quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secundò sic, sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita volūtarium ad voluntatis inclinationem se habet: ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. cōsequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶ Num voluntas possit inferri violentia. Quæst.

¶ Circa hanc partem est dubium dupliciter. Primò, quia voluntas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quoad operari. posset nanque per diuinam potentiam cohiberi ne omnino exeat in actum, cùm nulla appareat cōtradictionis implicatio in hoc. Secūdò, quia si ratio assignata valet, sequitur quod nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela, quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale, quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem est naturaliter vel liberè inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horum dicitur, quod cum Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omni potentia sua supra creatam facultatē sit alicui violentū, quoniam in omnibus est potentia obedientiæ ad supernaturalia: consequens est, quòd si voluntas per diuinam potentiam quiesceret, non ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur quod operatio dupliciter conuenire potest appetitui. s. originaliter & subiectiuè. Exemplum primi est in ascēsu leuis. Exemplum secūdi verò est in descensu eiusdem. Et quòd appetitus ille, cui non conuenit operatio, nisi oriatur ab ipso, est violētiæ expers, q̄ repugnat oriri ab eo & violēte. Appetitus verò cui operatio cōuenire potest subiectiuè tantū, est violētabilis, vt patet. Inter voluntatē autē, & appetitū naturalē hoc interest, quòd illa omnē suum motū sustinet & inchoat, iste verò non semper hæc habet, sed quādoq; sustinet & nō cōfert ad illum, imò renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est par ratio.

¶ Secūda cōclusio est, quòd volūtas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur, quia quando vno tantū medio ad finē peruenire potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

407 1. 2. q. 10. ar. 1. & q. 80. ar. 1. co. Et veri. q. 22. ar. 6. Et Ma. q. 6. ar. vnico. Lib. 5. c. 10. to. 5. Arist. lib. 9. Meta. tex. 3. to. 3. Lib. 3. de anima tex. 42. tom. 2.

¶ Tertio

Universidad de D… Biblioteca

¶ Tertia conclusio est. Volūtas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Volūtas necessitate naturali vult vltimū finē, puta beatitudinē. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primò ex ꝓportione ad intellectū: sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finē. Antecedens hoc patet ex 2. Physi. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secūdo, quia fundamentū & principium aliorū oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primū in vnoquoq;. Tertiò, quia fundamentum & principium alicuius oportet in esse immobiliter. probatur: quia quod omnis mot⁹ ab aliquo est immobili, & quamuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale intentum sic conuersa ostendunt.

Ergo voluntas se habet ad opposita. Ad nihil ergo de necessitate determinatur.

3 ¶ Præterea, Secundū voluntatē sumus Domini nostrorum actuum. Sed eius quod ex necessitate est, non sumus Domini. Ergo actus voluntatis non potest de necessitate esse.

Lib. 13. de Trin. c. 4. in princip. ¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 13. de Trinit. * quòd beatitudinem omnes vna voluntate appetunt. Si autem nō esset necessarium, sed contingens, deficeret ad minus in paucioribus: ergo voluntas ex necessitate aliquid vult.

CONCLVSIO.

¶ *Voluntas nihil velle potest coactionis necessitate: potest autem aliquid velle necessitate finis seu suppositionis: naturali etiam necessitate aliquid vult, beatitudinem videlicet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod necessitas dicitur multipliciter c. Necesse est enim quod non potest non esse. Quod quidem conuenit alicui vno modo ex d principio intrinseco, siue materiali: sicut cū dicimus, quod omne compositum ex contrariis necesse est corrumpi: siue formali, sicut cū dicimus quod necesse est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Et hæc est necessitas naturalis, & absoluta. Alio modo conuenit alicui quòd non possit non esse ex aliquo extrinseco, vel fine, vel agente. Fine quidem, sicut cum aliquis non potest sine hoc consequi aut bene consequi finem aliquem, vt cibus dicitur necessarius ad vitam, & equus ad iter. & hæc vocatur necessitas finis, quæ interdum etiam vtilitas dicitur. Ex agente autem hoc alicui conuenit. Sicut cum aliquis cogitur ab d aliquo agente, ita quòd nō possit contrarium agere. & hæc vocatur necessitas coactionis.

Annot. ¶ Circa hanc conclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito quod vltimus finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in cōmuni s. & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. (215. c D.921.) Et si omnibus forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, i. beatitudine in cōmuni, quā experimur naturaliter desiderare. Et secundario de vltimo fine in particulari supernaturali essentia. s. diuina clarè visa, in qua plenissimè ratio beatitudinis saluatur. Et cōsequenter sic euidēs esset de vltimo fine in speciali etiā, sed naturali, Deo s. scito, quantum possibile naturaliter est: (D.919.) quoniā in eo etiā ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto Deus creaturam rationalem ad vlteriorem finem ordinauit, vnde duobus primis modis sumemus.

¶ Rursus scito, quòd appetere naturaliter contingit dupliciter. Vno modo quo ad specificationē act⁹. Alio modo quo ad exercitiū illius. Cū enim natura ad vnū determinata sit, appetere tātū habet naturalitatis, quantū determinationis ad vnū: vn, si actus alicuius potētię est determinatus ad vnū obiectū, ita quòd non potest ad oppositum, est naturalis quo ad specificationē actus: quia necessario specificatur à tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita quod non est in potestate sua suspendere illū, actus ille est naturalis quo ad exercitiū actus: quia necessario exercetur. In ꝓposito directè, & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationē, de naturali verò quo ad exercitiū nō nisi in cōfuso forte. Dico aūt hoc, quoniā volūtas dupliciter potest sumi, s. absolutè, & secundū talē statū, s. videntis diuinā essentiā. Et si absolutè de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniā respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiū actus. Si verò de voluntate videntis diuinā essentiā sit sermo, tūc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis vtroq; modo. Et quoniā hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolutè potius est sermo, quā de ea secundū talē statum, quis in illa, secundū illū statū hæc verificetur. Idcirco cōclusionis sensus principaliter intētus est, ꝙ voluntas nostra appetit aliqd naturaliter quo ad specificationē act⁹. Et rursus ꝙ volūtati nō repugnat aliqd velle naturaliter, tā quo ad specificationē, ꝙ exercitiū actus. Vnde in sequēti artic. explicādo ea, ꝙ naturaliter appetuntur, De⁹ clarè visus adducitur.

¶ *Num voluntas incitetur in beatitudinem in communi, vel in particulari.*

Quest. ¶ Circa cōclusionē hanc iā expositā aduerte primo, quod Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntatis, s. naturali & libero: & primū dicēs esse inclinationē, & non actum elicitum, arguit primo cōtra id quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinē in cōmuni, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionē intrinsecā realē, qua voluntas perficitur, ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis nō est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectū nisi intellectus aut cōsequentis actum intellectus, appetere autem istud nō sequitur cognitionē, quia tunc esset liberum, ergo appetitus iste nō est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facilè respōdetur ex illa distin. quæ sit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter, nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autē potentia & appetitus nō determinatus ad vnū numero obiectū, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima appetit formā & informari vniuersaliter, & nō solū hanc vel illā: & visus naturaliter appetit videre, & nō solū hoc vel illud videre, & sic de alijs. Vn appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionē nō solū intrinsecā, sed obiectiuā, i. ad beatitudinē, & velle illam, & non ad hoc velle illius, quia hoc inadæquatur sibi, illud verò æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rē obiectiuā seu appetibilem, & modum quo obijcitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur, ergo in particulari, cùm tamen fiet medium, scilicet quod vniuersaliter. Et ex hac distinctione patet solutio secūdi.

¶ Deinde arguit cōtra idē dictū expositum de appetitu vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare cōtradictionē, naturaliter velle beatitudinem in cōmuni, & non in particulari. Primò igitur arguit, quia beatitudo vera in particulari includit omne bonū, & excludit omne malum, ergo si in cōmuni etiā in particulari appetit naturaliter. Secundo, particulare maiorē perfectionē includit, quā vniuersale, ergo si vniuersale, necessario & illud. Tertiò, Appetitus, i. inclinatio naturalis volūtatis, est ad beatitudinē in particulari, ergo & actus elicitus, probatur sequela: quia poni debet vt sit conformis illi. Quartò, Intellectus indubi⁹ de fine particulari appetit in particulari sicut communē: quia est par ratio: ergo idē appetit necessario & nō necessariò.

Hæc igitur coactionis necessitas omnino repugnat voluntati. Nam hoc dicimus esse violentum, quod est cōtra inclinationem rei. Ipse autem motus voluntatis est inclinatio quædā in aliquid. Et ideo sicut dicitur aliquid naturale, quia est secundum inclinationem naturæ, ita dicitur aliquid voluntarium, quia est secūdum inclinationem voluntatis. Sicut ergo impossibile est quòd aliquid simul sit violentum & naturale, ita impossibile d est quòd aliquid simpliciter sit coactum siue violentum & voluntarium. Necessitas autem finis non repugnat voluntati, quādo ad finē non potest perueniri, nisi vno modo. Sicut ex voluntate trāseundi mare fit necessitas in voluntate, vt velit nauem. Similiter etiam nec necessitas naturalis repugnat voluntati, quinimo necesse est quod sicut intellectus ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas ex necessitate inhæreat vltimo fini e, qui est beatitudo. Finis enim se habet in operatiuis sicut principium in speculatiuis, vt dicitur in 2. Phy. * Oportet enim quod illud, quod naturaliter alicui conuenit & immobiliter, sit fundamētum & principium omnium aliorum: quia natura rei est primum in vnoquoque e, & omnis motus procedit ab aliquo immobili.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod verbum August. * est intelligendum de necessario necessitate coactionis. Necessitas autem naturalis non aufert libertatem voluntatis, vt ipsemet in eodem libro dicit.

¶ Ad secundū dicendum, quod voluntas secundum quod aliquid naturaliter vult, magis respondet intellectui naturalium principiorum quàm rationi, quæ ad opposita se habet. Vnde secundum hoc magis est intellectualis

¶ Ad primū horū breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omni bona, & certa, si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter ꝙ in cōmuni, vt patet de Deo clarè viso, negatio enim nostra est de particulari nō clarè viso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶ Ad tertium dicitur, quod falsam assumit, vt prius patuit, & quod cōformitas ista est quo ad obiectū extra, vt scilicet actus secundus tendat in idē obiectū quo inclinatio tanquā in obiectum, & non tanquā operatione, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationē vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur, quod ad naturaliter volendum finē vltimum in particulari non sufficit indubietas, quoniam hæc est in quolibet fideli: sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet. quare.

¶ Aduerte secundo, quod non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, s. quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primo, quòd nō detur in volūtate appetitus naturalis qui sit actus elicitus. Secundo, quòd respectu beatitudinis in communi voluntas est determinata quoad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti, quamuis non vtatur istis terminis. Vtrunque autem horum concedit S. Tho. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solum inclinationem volūtatis in obiectum, & cætera, sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationem, ipse verò non vult vocare illum appetitū naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nec nos dicimus naturalē. Est ergo quæstio in verbis, & ideo omittenda. Id tamen dicendum, quòd sermo noster vsui loquendi conformis est. Vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Aristote. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, secundo Physi. Talis autem est iste actus apud ipsum, imò si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus, ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, s. quod voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum, qui sit ei omnino naturalis, s. quo ad specificationem & exercitium, differimus non solum verbis, sed re ipsa. Nos tenemus quòd vltimo fine Deo glorioso per essentiam viso, voluntas necessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius. Ipse autem tenet quod liberè, vt in primo sent. dist. 1. q. 4. patet: sed quoniā hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infra. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, id est Dei clarè visi, soluere debemus tunc: eas verò quæ sunt contra naturam voluntatis absolutæ, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cum de modo processionis Spiritussancti, siue scilicet vel naturaliter tractauimus, solutas credimus.

¶ *Nū & quō sicut intellectus se habet ad principia, ita voluntas ad finem.*

¶ Circa rationes ꝓ cōclusione adductas aduerte, quòd Sco. duo assumpta in eis impugnat. Primo proportionē inter intellectū respectu principiorum, & voluntatē respectu finis, dicens, tā in primo, quàm quarto vbi supra, quòd non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolutè respectu volitorum, sed quo ad ordinē volitorum inter se, & quo ad habitudinē voluntatis ordinatæ respectu volitorū: ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur cōclusio, ita finis est ex quo pendet id quod est ad finē, & propter quē voluntas ordinate volens vult id quod est ad finē. Nō autē sicut intellectus necessariò inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc probat tripliciter. Primò ducēdo ad impossibile, q̄a sequeretur, quòd sicut conclusiones scimus necessario propter principia, ita quod est ad finē, necessario vellemus volito fine, quod est falsum. Secundò, quia nō est necesse, quòd volūtas eiusdē seruet ordinē in actibus suis, qualē nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertiò, quia adhæsio intellectus causatur ex euidētia obiecti necessario, adhæsio autem volun-

voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur, sed libera est: sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundo impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim quod illud immobile, non oportet quòd sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et volūtas volēs aliquid ad finē, esset sub duobus actibus, aut saltē sub vno referente hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

quàm rationalis potestas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sumus domini nostrorum actuum, secundum quod possumus hoc vel illud eligere. Electio autē non est de fine, sed de his quæ sunt ad finem, vt dicitur in 3. Ethic. Vnde appetitus vltimi finis non est de his quorum domini sumus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum voluntas ex necessitate omnia velit quæcunque vult.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas ex necessitate omnia velit quæcunque vult. Dicit enim Diony. *4. capi. de diuin. nomi. quòd malum est præter voluntatem. Ex necessitate ergo voluntas tendit in bonū sibi propositum.

2 ¶ Præterea, Obiectum voluntatis comparatur ad ipsam sicut mouens ad mobile. Sed motus mobilis necessario consequitur ex mouente. Ergo videtur quòd obiectum voluntatis ex necessitate moueat ipsam.

3 ¶ Præterea, Sicut apprehēsum secundū sensum est obiectū appetit⁹ sensitiui; ita apprehēsum secundum intellectum est obiectum intellectiui appetitus, qui dicitur voluntas. Sed apprehensum secundum sensum ex necessitate mouet appetitum sensitiuum. Dicit enim August. *super Genes. ad literam, quòd animalia mouentur visis. Ergo videtur quòd apprehensum secundum intellectum ex necessitate moueat voluntatem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. *dicit, quòd voluntas est, qua peccatur & rectè viuitur. Et sic se habet ad opposita. Non ergo ex necessitate vult quæcunque vult.

CONCLVSIO.

¶ *Voluntas non quæcunque vult: de necessitate vult, cum beatitudinem necessario velit, & ea quæ necessariam cum beatitudine connexionem habent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd voluntas nō ex necessitate vult quęcunque vult. ¶ Ad cuius euidentiā considerandū est, quòd sicut intellectus naturaliter ex necessitate inhęret primis principiis, ita voluntas vltimo fini, vt iam dictum est c. sunt autem quædam intelligibilia, quæ non habent necessariam connexionem ad prima principia. Sicut contingētes propositiones, ad quarum remotionem nō sequitur remotio primorum principiorum. Et talibus non ex necessitate assentit intellectus. Quædam autem propositiones sunt necessariæ, quę habent connexionem necessariam cū primis principiis. Sicut conclusiones demonstrabiles, ad quarum remotionem sequitur remotio primorum principiorum. Et his intellectus ex necessitate assentit cognita cognitione necessaria conclusionum ad principia per demonstrationis deductionem. Non autem ex necessitate assentit antequàm huiusmodi necessitatem connexionis per demonstrationem cognoscat. Similiter etiam ex parte volūtatis. Sunt enim quędam particularia bona, quę nō habent necessariam cōnexionem ad beatitudinem. quia sine his potest aliquis esse beatus, & huiusmoni voluntas non de necessitate inhæret e. Sunt autem quædam habentia necessariam cōnexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo vera beatitudo consistit. Sed tamen antequàm per certitudinem diuinæ visionis necessitas huiusmodi connexionis demonstretur, voluntas nō ex necessitate Deo inhæret, nec his, quæ Dei sunt. Sed voluntas videntis Deum per essentiā de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate volumus esse beati. Patet ergo, quòd voluntas non ex necessitate vult quæcunque vult.

¶ Ad has obiectiones dupliciter respondendū arbitror, prout dupliciter rationes contra quas sunt, adduci possunt ad propositum ostēdendum. Possunt enim induci primo ad concludendū appetitum naturalē respectu vltimi finis in communi. Et possunt induci ad concludendum appetitum naturalem respectu Dei clarè visi. Et vt patet ex dictis iuxta primam intētionem, inducuntur ad ostendendam naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantum. Iuxta secundam verò, ad ostendendam naturalem necessitatem, & quo ad specificationem, & quo ad exercitiū: & quia vtrūq; totū sub intentione presenti cadit efficaciam harum rationū quo ad vtrūq; saluare intendimus. Et de primo quidem intētio solicitum esse non oportet, quia nec obiectiones contra illam intentionē sunt factæ à Sco. Sed cōtra naturalitatem sunt sic vtroque modo, quā in voluntate possibilem esse negat. Pro defensione autem secundæ intētionis dicendū est, quod ratio illa non est per locum à simili, sed ex proportione quæ est inter intellectū & intellectiuū appetitum. Et cùm dicitur quod non sunt proportionales, quo ad necessitatē incōsideratè dicitur, quoniā in litera probatur hoc, ex eo quod primū in vnaquaq; re naturæ ratio est. Quā probationē non vult videre Sco. quæ tamē est prima radix positionis S. Th. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, quòd in voluntate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ conditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat, sed saltē respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clarè visus sibi conuenit.

¶ Ad primam autem obiectionem dicitur, quòd (vt in sequentis articuli litera dicitur) falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur fine necessario volito: verissimum tamen est quòd aliquid ad finem ex illo fine necessario appetatur.

¶ Ad secundam verò dicitur, eodem modo, quòd respectu aliquorum volitorum oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primo velle finem, deinde alia.

¶ Ad tertiam negatur, quòd nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitans adhæsionem, quoniam bonitas diuina clarè visa necessitat illam.

¶ Ad ea verò quæ cōtra secundū motiuū adducuntur, ex rerum ordine atque progressu patet respōsio: videmus enim quod actus primi variabiles reducūtur in actū primū inuariabilē, & actus secundi in actū secūdū, vt semper in quolibet ordine pluralitas ab vnitate procedat. vnde & in ipsis motibus oēs motus ab vno motu immutabili quantū possibile est in motu inuenire immobili procedunt: oportet ergo in motibus volūtarijs, cū varij sint quo ad specificationē, quòd reducantur in vnū immobilē quo ad specificationē. Et hoc repetimur: quia oēs fundātur super appetitu boni. Et cū sint variabiles quo ad exercitiū, quod ꝓcedāt ab vno necessario exercito, quod in Deo scim⁹ esse de facto, in nobis autē est possibile respectu diuinæ bonitatis clarè visæ. Nec instantiæ Scoticæ aliquid valent, nā quod dicitur de calefactionibus, nihil est: calefaciens enim immobiliter & vniformiter ex parte sua calefacit: voluntatē autē simul habere plures actus, quorū vnus sit ratio alterius, aut vnū respectu finis, & eorum quæ ad finem, nullum inconueniens est.

¶ In responsione ad primum nota, quod cum dicitur quod necessitas naturalis non aufert libertatem, potest bene & male intelligi. Male quidē si intelligatur quod necessitas naturalis tam obiectiuè quàm elicitiuè stat cū libertate illius actus: hoc enim non est intelligibile. Bene verò intelligendo, quod naturalis necessitas actus quo ad specificationem seu obiectiuè, non aufert libertatem eiusdem: quia stat quod liberè elicitur.

¶ In responsione ad tertiū recolito, quod quēadmodū beatitudinis appetitus est naturalis obiectiuè: ita nō est in potestate nostra obiectiuè: & quēadmodū est liber elicitiuè, ita est in potestate nostra elicitiuè. Vnde appetēdo beatitudinē in cōmuni nō meremur ratione obiecti naturalis, sed ratione act⁹ electi.

4 ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito negatiuè. Volūtas nō quęcunq; vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & volūtatis sic. volūtas inhæret fini, & his quæ sunt ad finē proportionaliter vt intellectus principijs & cōclusionibus, sed intellectus necessario quidem assentit principijs & cōclusionibus demōstratis, nō autē cōtingentibus, aut indemōstratis: ergo voluntas necessario quidē inhæret fini, & necessario ac euidenter connexis fini, nō autē contingenter aut incertè cōnexis: nō ergo oīa ex necessitate vult. Maior ex 2. Physi. stabilita est: minor patet distinguēdo duo genera cōclusionū, s. cōtingentiū & necessariarū: (Ar. præc. 407) & rursus necessariarū demonstratarū, & demonstrabiliū quidē, sed nō demonstratarū. Et similiter ex parte volitorū fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶ Veruntamē aduerte ad intellectum literæ, quod quatuor appetibilia San. Tho. numerat beatitudinem, Deū, ea quib⁹ Deo inhæremus, & quæ Dei sunt. Quæ aliter ordināda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam secundū se Deus ipse habet primo rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhæremus, deinde beatitudo in cōmuni: ea autē quæ Dei sunt, ad finem, non finis sunt. Quo ad nos verò beatitudo in cōmuni primo habet finis rationem, (117) & deinde Deus, & ea quibus Deo inhærem⁹: quia nos beatitudinem appetimus naturaliter: Deum autē per inuestigationē. Et huius ratio est: quia obiectum volūtatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitum tātummodo est appetibile, & propterea quamuis Deus sit in se maius & eminētius vniuersale bonum quā beatitudo in communi, quia tamen non est euidens & apparens nobis sub tali ratione sicut beatitudo, ideo in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis, & non apparentis, & inter ea quæ sunt ad finē quodammodo numeratur. Vnde ei tria necessario attribuuntur. Et quod in eo solo vera beatitudo cōsistit, atq; illi cōnexa necessario appetātur illo viso, & hæc spectāt ad rationē finis. Et quod voluntas nō necessario inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi postquam videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quod ea quibus Deo inhæremus sunt vt conclusiones, necessariam, occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius quod est ad finem. Ita vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notanter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine sicut conclusiones cum principio, non numeratur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

Annot. ¶ Aduerte secundo, ꝙ cū ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera, s. principia, cōclusiones cōtingentes, demonstratas, & demōstrabiles, & totidē dixerit esse in voluntate, tria tantū in volūtate numerauerit, scilicet beatitudinem vt finē, & eligibilia ad vtrumlibet vt cōtingentia, & diuina vt necessaria demonstrabilia: quartum autem, scilicet necessaria vt demonstrata omisit: non quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse, viuere, nosse, negatio mali, & cætera. Hæc enim & similia necessitate naturali appetim⁹, quo ad specificationē actus, quēadmodum beatitudinē: quamuis minus quām beatitudinem propter quod per accidens appetunt aliqui, accidentes se, non viuere.

¶ *Num voluntas de necessitate Deo inhæreat.*

Quæstio. ¶ Circa illā probationē, scilicet quod voluntas non necessario inhæret Deo in speciali, occurrit dubium ex duplici capite. Primo ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. qui non propositionē in se, sed in cōparatione ad rationes pro alia cōclusione, scilicet quod voluntas necessario inhæret vltimo fini in vniuersali, impugnat illam dicens, quod rationes illæ si acceptantur, concludunt contra hoc: sed quoniam illæ rationes hic non ponuntur à S. Thoma, sed alibi, & vnico verbo respondetur Scoto, quod scilicet ex defectu apparentiæ diuinæ bonitatis hoc prouenit, ideo omittantur hic. Secundo ex doctrina S. Thomæ, qua tenet, quod omnis creatura diligit naturaliter plus Deum quàm seipsam, ex hoc enim arguitur sic, voluntas nostra naturaliter diligit bonum propriū: ergo Deum, tenet sequela: quia naturaliter plus diligit Deum, quàm se. & loquimur de Deo in speciali, sic enim est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo quod æquocatur ly naturaliter vbiq;, quoniā hic sumitur naturaliter, vt distinguitur cōtra liberè, vt patet ex dictis: cū autē dicitur quod omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit Deū quā se, sumitur naturaliter vt distinguitur cōtra supernaturaliter. Intendunt enim doctores, quod nō solū ex infusa charitate, sed ex natura inclinamur ad Deum plusquā nos ipsos amandum, quāuis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium cælestis patriæ.

Secun-

Universidad de Deusto Biblioteca

Secundo dici potest, quod etiã sumẽdo vniuoce hic & ibi naturale, adhuc saluatur intentio, quia cũ loquimur de amore illicito, semper supponitur cognitio, eo quod incognita deligere nequaquã possum': & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandũ, est ad cognitũ. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandũ Deum cognitũ, quàm se cognitam. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat: Deus vero non naturaliter est creaturæ euidẽs, & ideo in litera dicitur quòd nõ naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita ... Et ad probationem distinguendũ est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnia esse principium naturale: quoniam si euidens esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas in nihil potest tendere nisi sub ratione boni. Sed quia bonũ est multiplex, propter hoc non ex necessitate determinatur ad vnũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mouens tũc ex necessitate causat motum in mobili, quãdo potestas mouentis excedit mobile, ita quòd tota eius possibilitas mouenti subdatur. Cum autem possibilitas voluntatis sit respectu boni vniuersalis & perfecti, non subijcitur eius possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate mouetur ab illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vis sensitiua non est vis collatiua diuersorũ sicut ratio, sed simpliciter aliquid vnum apprehendit. Et ideo secundum illud vnum determinate mouet appetitum sensitiuũ. Sed ratio est collatiua plurium. Et ideo ex pluribus moueri potest appetitus intellectiuus, scilicet voluntas, & non ex vno ex necessitate.

Quæstio. ¶ *Num quodcunque volitũ ametur tantũ vt finis, vel vt ad finem.*

¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quod omne volitum aut amatur vt finis, aut ad finem: dubium occurrit ex Scoto in primo distinct. 1. q. 5. & in 4. dist. 49. q. 10. quod enim hoc hic supponatur, patet ex eo quod aliter non euacuaretur sufficiẽter quæsitũ: quæritur enim hic an omnia de necessitate voluntas velit. Et respondetur tantum de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur, aut vt finis, aut ad finem. Si nanque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito: quòd autem dubium hoc sit, ex contraria Scoti opinione habetur. Distinguit ergo primo in communi ipse triplex genus appetitorum, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primò, quia voluntati potest offerri triplex bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolute: primum habet rationem finis: secũdum ad finem: tertium neutrius. Secũdo in speciali arguit, quòd nõ quicquid appetitur, appetitur propter hũc finẽ, qui est beatitudo. Primò, quia voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinẽ, vt ly non, tenetur purè negatiue. Tũ quia non quãdocunque volũtas vult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine: ergo nec ipsa vult propter beatitudinẽ. Tũ quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid vt in se bonũ, nõ vt ad beatitudinẽ: ergo & volũtas potest velle absolute illud. Secũdo, quia volũtas potest velle aliquid non propter beatitudinem: vt ly non, tenetur cõtrarie, vt patet in certe tenente beatitudinem in Deo, & cætera, & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

409.
3. di. 27. q. 1. ar. 4. Et ver. q. 22. ar. 11.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd id quod facit dubitare in re hac est: quia quædã sunt quæ absolute velle aut nolle dicimus: quæ tamen in ordine ad finem aliter volũtas appetit: vt patet de proiectione merciũ in mare: hanc enim nauta nolle dicitur: & tamẽ attẽto fine, salute scilicet quæ ex alleuiatione nauis speratur, vult. Vnde videtur, quòd proiectio mercis sit obiectũ nolitionis: nec vt finis, nec vt ad finẽ: & similiter accidit in alijs huiusmodi. Verũtamẽ si diligẽtius cõsideremus, nõ est hoc tertiũ genus appetibilis: sed latet ibi quidã appetẽdi modus, participãs modũ quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideo medius nõ per abnegationẽ, vt Scotus dixit: sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidẽ hæc vt ad finẽ, non formaliter, sed virtualiter. Ideo nãq; Christus & Martyres volebãt vitã, & nõ mori absolute, quia hæc absolute consonãt beatitudini, quã naturaliter appetunt: quod est virtualiter propter finem appetere. Et rursus appetũtur hæc vt finis pro quanto habent hãc conditionẽ finis, quòd propter bonũ aut malum proprium in eis amãtur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca quia medium modo huius, modo illius extremi induit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari aut odio haberi dicãtur. Ex his autem patet respõsio ad Sco. nã quamuis sit aliquod bonũ secundũ propriam bonitatem, non tamen sine depẽdentia à primo bono: & non solũ ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quò ad notitia quòd licet multa sint à nobis appetibilia propter proprias bonitates, non tamen sine dependentia ad primũ appetibile à nobis, quod est beatitudo in communi, sicut nullum complexũ est cognoscibile sine dependẽtia ad prima cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialem omnium ad primum. Falsum est ergo inueniri tertiũ appetibile per abnegationẽ vtriusque: nec intellectus potest proponere absq; actuali vel virtuali seu implicita dependẽtia ad beatitudinẽ: & similiter nec volũtas potest aliter velle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniã nihil refert bonũ vel apparens in ordine ad beatitudinẽ absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si inferetur inferẽdo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit mediũ per abnegationẽ, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquẽdo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finẽ appetitur: quoniam & mortẽ recusant martyres propter esse, & ipsam acceptãt propter Christum: & similiter natura mercis iacturam recusat propter bonum tuendum: & illam vult propter euasionem, & sic de alijs.

¶ *Num voluntas videntis Deum de necessitate Deo inhæreat.*

¶ Circa illa verba literæ, scilicet quòd volũtas videntis Deũ necessario inhæret Deo, dubiũ occurrit ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. & cõsistit vis rationis suę in hoc, Volũtas Pauli vidẽtis & nõ vidẽtis Deũ, eodẽ modo se habet: & non videndo contingenter inhæret Deo: ergo etiã videndo cõtingenter inhæret. Antecedens probatur: quia stat æqualẽ esse charitatẽ in vidente, & nõ vidente. Et si diceretur, quòd volũtas non eodẽ modo se habet in vidente & non vidente, propter ipsam differentiam quæ est inter visum & non visum: contra, Deus visus à seipso cognito & viso non differt, nisi sicut magis & minus approximatum obiecto: ergo non differt penes necessario & contingenter amari: sed penes magis & minus amari: Antecedens hoc patet: & cõsequẽtia probatur, quia maior & minor approximatio agentis nõ facit necessarium vel contingens: sed magis vel minus: vt patet.

¶ Ad hæc breuiter dico, quòd voluntas non eodẽ modo se habet: quoniam aliter se habet respectu visi, & non visi: quia hæc spectant per se ad obiecti differentiã: eo quod bonum cognitũ & non bonum absque cognitione est obiectum voluntatis. Et falsum est quòd visum & non visum differant tãtũ sicut magis & minus in eadem specie: imo differunt sicut res diuersarum rationũ obiectiuarũ: ita quòd Deus visus est obiectũ diuersæ rationis obiectiuæ à seipso cognito circa visionem. Quòd si quis non penetrat ex hoc, percipiat effectu quòd visus beat: non visus, non beat: Constat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta vide, si vis, in Capreolo in primo, distinctione prima, quæst. 1.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum voluntas sit altior potentia quàm intellectus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas sit altior potentia quàm intellectus. Bonum enim & finis est obiectum voluntatis. Sed est prima & altissima causarum. Ergo voluntas est prima & altissima potentiarum.

2 ¶ Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentijs animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum voluntatis. Ergo voluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

3 ¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potentijs, sicut perfectiones perfectibilibus. Sed habitus, quo perficitur voluntas, scilicet charitas, est nobilior habitus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim 1. ad Corinth. 13. Si nouerim mysteria omnia, & si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeã, nihil sum. Ergo voluntas est altior potentia quã intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 10. Ethicorum * ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto voluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm voluntas, quæ aliquo modo & interdũ nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura inuentum fuerit.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò distinguitur titulus. Secundò respondetur iuxta primum sensum. Tertio, iuxta secundum. Quartò, colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primum nobilius dupliciter, simpliciter, & secundum quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, id est secundum se: secundum quid, id est in ordine ad alterum.

¶ Quò ad secundũ, intellectus est potentia nobilior simpliciter, quã voluntas. Probatur sic, Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis: ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutũ. quod patet: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quod ratio simplicior & absolutior est eo, cuius est ratio, consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertiũ, voluntas est interdũ nobilior secundum quid intellectu. Vbi nota duas cõditiones, scilicet secundũ quid, & interdũ. Probatur sic. Obiectũ voluntatis interdũ inuenitur in altiori re, quàm sit obiectũ intellectus: ergo voluntas secundum quid est interdum nobilior intellectu. Antecedens probatur sic. Obiectum voluntatis est in rebus, intellectus in anima: ergo est interdũ in altiore re, quã obiectũ intellectus. Hoc antecedẽs probatur dupliciter. Ratione, quia actio voluntatis terminatur ad res in se: intellectus vero ad rationẽ cõceptã. Et autoritate Aristo. 6. Meta. Consequẽtia vero hæc secunda declaratur: quia interdũ res in qua bonũ amatur, est altior anima, vt Deus: interdum inferior, vt creatura corporalis. Prima vero cõsequẽtia principalis declaratur dupliciter. Primò exponendo quod est esse nobilius secundũ quid ex ratione cõparationis ad alterũ: habere scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundo exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quò ad quartum tria concludũtur, scilicet amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter tamen est intellectus nobilior voluntate.

1 ¶ *Num ratio veri sit nobilior ratione boni.*
2 ¶ *Num verum sit obiectum intellectus, bonum autem voluntatis.*
3 ¶ *Num quanto quippiam abstractius est, tanto sit nobilius.*
4 ¶ *Num ratio boni ad intellectum, bonum verò ad voluntatẽ spectet.*
5 ¶ *Num intellectus sit voluntate excellentior.*

¶ Circa rationẽ pro prima conclusione dubiũ occurrit quadrupliciter primo Sco. in 4. dist. 49. quæst. 4. arguit contra illã propositionẽ. Ratio veri est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia sunt vna res, & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentẽ opus intellectus: & sic non est ad propositũ, quia hoc est relatio rationis. constat enim quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus aut voluntatis. Aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oportet probare, quòd istæ rationes, scilicet boni & veri addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuæ.

¶ Secundo arguit contra illã aliã propositionem suppositam, scilicet bonũ est obiectum voluntatis: & verũ intellectus. Primum inquit est dubium. Secundum verò est falsum: vt in primo, distinct. 3. quæst. 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in quæst. 16. art. 1.

¶ Tertiò arguit cõtra illã ppositionẽ: Quãto aliquid est abstractius, tanto nobilius. Aut loqueris de abstractione secundũ esse, aut secũdũ rationẽ. Si secundũ rẽ, quis maior sit vera, minor tñ est falsa: q tũ veri nõ est absolutior rõne boni secũdũ rẽ, cũ sint vna res veri & boni. Si secũdũ rationẽ, quis minor sit vera, ipsa tñ ppositio maior euidẽs nõ est: q abstractio negatio est, nulli dicit perfectionem: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. In proposito autem constat quod verũ nõ dicitur abstractius, quia magis recedat à materia aut potentia: cum bonum à quo abstrahi dicitur verũ, neq; materiam neque potentiam aliquã includat: vt patet ex eo quod actui purissimo conuenit. ergo ex hoc, quod abstractius est verum, non habetur quod sit nobilius, quamuis optime habeatur, q sit prius natura.

¶ RESPONDEO, dicendum quod eminentia alicuius ad alterum potest attendi dupliciter. Vno modo simpliciter. Alio modo secundum quid. Cõsideratur autem aliquid tale simpliciter, prout est secundum seipsum tale: secundum quid autẽ, prout dicitur tale secundum respectum ad alterum. Si ergo intellectus & voluntas considerentur secundum se, sic intellectus eminentior inuenitur. Et hoc apparet ex comparatione obiectorum adinuicem. Obiectum enim intellectus est simplicius & magis absolutum quam obiectum voluntatis. c Nam obiectum intellectus est ipsa ratio boni appetibilis. Bonum autem appetibile, cuius ratio est in intellectu, est obiectum voluntatis. Quanto autem aliquid est simplicius & abstractius, tanto secundum se est nobilius est altius. Et ideo obiectum intellectus est altius quàm obiectum voluntatis. Cum ergo propria ratio potentiæ sit secundum ordinem ad obiectum, sequitur quod secundum se & simpliciter intellectus sit altior & nobilior voluntate. Secundum quid autem & per comparationem ad alterum, voluntas inuenitur interdum altior intellectu, ex eo scilicet quòd obiectum voluntatis in altiori re inuenitur quàm obiectum intellectus. Sicut si dicerem auditum esse secundum quid nobiliorem visu inquantum res aliqua cuius est sonus, nobilior est aliqua re cuius est color, quamuis color sit nobilior, & simplicior sono. Vt enim supra* dictũ est, e actio intellectus d consistit in hoc, quòd ratio rei intellectæ est in intelligente: actus vero voluntatis perficitur ex eo quod

¶ Quarto arguit cõtra probationem antecedentis, s. quia ratio ipsa boni est obiectũ intellectus: bonum autẽ ipsum est obiectum volũtatis. Primo, quia falsa ac chimerica videtur differentia illa inter bonũ & boni rationẽ: quod ista intellectus, illud voluntatis sit: quoniam boni ratio bonitas est. Bonitas autẽ ratio formalis est obiecti voluntatis: eo quod bonũ inquantum bonum appetibile est, primo Ethi. ergo & bonitas & bonũ ad voluntatem spectant: imo plus. ergo est implicatio in adiecto, quod bonum sit proprium obiectum voluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectum, id est terminare actum illius potentiæ: obijci illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifeste est, quod boni ratio sit obiectũ intellectus. nam obiectum formale intellectus est entis aut veri ratio, nõ boni. Cuius ratio est obiectũ formale voluntatis. Si autem per esse obiectũ intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quã terminare actus intellectus & voluntatis, intelligi s. & amari, primo sequitur quod differentia assignata nulla est: quia hoc modo non solum boni ratio: sed bonum est obiectum intellectus: vtrunque enim intelligitur, & vtrũq; similiter est obiectum volũtatis: quia vtrunq; amatur. Secundo sequitur quod non habetur intentũ: quia ex nobilitate diuersa formalium obiectorum, iudicanda est nobilitas simpliciter & secundum se potentiarum, quæ in litera inquit: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Sco. ex dictis in secunda conclusione, primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorum per te. ergo actus voluntatis secundũ genus suum est nobilior actu: ergo voluntas intellectu, tenet sequela: quia si optimum est nobilius optimo: ergo & genus genere, & species specie. Secundo si actus coniungens obiecto secundũ nobilius esse est nobilior simpliciter, sed actus voluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto secundũ nobilius esse, quia vt in se est: actus vero intellectus vt est in cognoscente. ergo. Probatur maior, quia actus intantũ habet perfectionis rationem, inquantũ coniungit obiecto perfecto, qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem in secunda cõclusione ex autoritate Arist. dubium occurrit ex Scoto vbi suprà. inquit enim quod in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatem: quoniam proportionaliter vterque ad extra & intra terminatur. Nam cognitio intuitiua terminatur ad rem in se: & similiter dilectio illam sequens. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in anima: & similiter dilectio illam sequens. ergo nulla est differentia. Autoritas vero Philosophi non iuuat: quia loquitur de cognitione abstractiua, & de voluntate desideratiua, non respectu obiecti, sed respectu termini seu effectus, qui res futura est.

¶ Ad obiectiones Sco. contra illam propositionẽ, ratio veri est nobilior ratione boni, respondetur, quod vt pluries dictũ est, sermo est de rationibus formalibus veri, distinctis tamẽ actualiter sola ratione. Ita quod ipsæ rationes non sunt ab intellectu: sed distinctio earũ actualiter. Cũ ergo arguitur, aut est nobilior realiter, &c. dicitur quod est nobilior formaliter, seu secundum rationẽ formalem præueniente intellectus opus, tã in se quàm in sua distinctione virtuali ab alijs: vt comparatio secundũ nobilitatem habeat distinctionem extremorũ præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionẽ aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia enim sufficit, quod distinguũtur virtualiter. Distingui enim virtualiter est habere & vendicare sibi omnia ad distinctionẽ pertinẽtia, ac si essent distincta: vt in materia de distinctione diuinorũ dictum est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quod rationes istę addãt res absolutas supra ens: sed ad hoc vt vna altera nobilior sit, sufficit quod res relatiue cõcepta vel conceptibilis nobilior sit sic relatiue sumpta, quàm sic etiam relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, &c. respondetur quòd propositio verificatur de abstractione formali in communi, siue secundum rem, siue secundum rationem: cæteris tamen paribus. Non enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili: quamuis sit abstractior: quia huius natura est substãtia, illius accidens. Et cũ dicitur quod negatio coniunctionis cum alio non dicit perfectionem, nisi ratione imperfectionis negatæ, conceditur. Et dicitur quod quia abstractio formalis incipit ab exclusione materiæ, & continue ascendit excludendo potentialitatis gradus, signum est quod cum ventum fuerit ad eas rationes formales, que nullam materiæ aut potentiæ rationem claudant, quod quanto aliqua est abstractior, tanto perfectior, vtpote remotior & magis distans ab iis quæ potentiam claudunt. Cum enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primam, scilicet entis rationem abstractissimam: consequens est quod quanto aliqua ratio minus abstracta est, tanto vicinior est his quæ sunt potentialitati admixtæ: & quanto abstractior, tanto ab his remotior: ac per hoc nobilior & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta autem contra illam differentiam inter bonum & boni rationem respondetur, quod male intelligitur litera, nec penetratur intentio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quod in re qualibet sunt duo, quidditas & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguũtur. inter hæc autẽ hanc non tam ratione quàm experiẽtia videmus differentiam: quod quidditas est ratio rei quod intelligatur: existere autẽ quod appetatur. Experimur siquidem quod non minus intelligitur si nõ est, quàm si est: nullus tamẽ appetit sanitatem nisi vt sit, aut quia est. Intantum autem propriũ est existẽtię appeti, & quidditati intelligi, vt ipsa existẽtia nõ qualitercunq; sed in actu exercito in re vel in spe sit ratio appetibilis vt sic. Ita quod nullius qđ quid erat esse etiã si ipsa existentia sit quidditas illius, desideratur, ametur, aut delectat, nisi vt sit, aut quia est in actu exercito. Et similiter ipsum quod quid erat esse, non qualitercunq; sed in actu exercito ipsius quod quid est (si tamen sic loqui licet in hoc re vbi nullum est exercitium) id est vt habet rationem quidditatis, id est vt non curat de actu exercitio existentiæ, est ratio intelligibilis vt sic. Ita q etiam si ipsam existere intelligitur, inquantum intelligitur, induit rationẽ quidditatis: quoniã accidit sibi vt sit exercitium existentiæ, intelligitur enim ipsum esse tale quid. Nec ideo intelligitur quia actum habet existentiæ, quamuis ipsa existentia sit cognita.

¶ Ex hac autem differentia oritur primo quod in primo adæquato obiecto intellectus sint duo: scilicet ratio obiectiua, puta quod quid erat esse entis: & conditio obiectiua, scilicet ratio seu mod' quidditatis: ita quod ens significat obiectum intellectus ex parte rationis obiectiuæ: quod quid est autẽ significat idem ex parte conditionis obiectiuæ. Q8. 16. ar. 1 & q. 27. ar. 4. 99 163 D. 222. Oritur secundo intenta differẽtia in litera, quod obiectũ intellectus sit abstractius obiecto voluntatis: quia quælibet res vt habet rationem quod quid est, est abstractior seipsa vt habet actum existentiæ, illo modo est obiectum intellectus, hoc volũtatis. Vbi aduerte D. S. Tho. ingenium, quod cum de nobilitate inter obiectũ intellectus & voluntatis tractaret: & in obiecto vtroq; sit considerare duo, s. rationẽ obiectiuã & conditionẽ obiectiuã, secundum quam ratio obiectiua obiectum est: & rationis obiectiuæ sint vna res nõ solum realiter, sed formaliter. seclusis relationibus rationis vt patet de entitate & bonitate: ad ostendendam differentem eorum nobilitatem, ad conditiones obiectiuas se conuertit: & obiecta intellectus & voluntatis vt obiecta sunt formaliter, & per se cõsiderans ostendit quod obiectũ intellectus est abstractius, id est ratio formalis obiectiua intellectus vt obijcitur intellectui, est abstractior ratione formali obiectiua voluntatis vt obijcitur voluntati. dato etiã quod illa ratio sit eadẽ cum ista: ita quod abstractio maior directe ponitur in conditione obiectiua: ac per hoc in obiecto, vt obiectũ est. Ostendit autẽ hoc, quia obiectum intellectus est res vt quod quid est: voluntatis autẽ vt habens esse. Cõstat enim quod quid est abstractius est habere esse: ita quod in ipso Deo, cuius quod quid est, est existentia abstractior secundum rationem, est existentia vt quod quid est, quàm ipsamet vt est existere in actu exercito. Et sic simpliciter obiectum intellectus est abstractius obiecto voluntatis, formaliter loquendo. Et per hoc soluitur potissima obiectio quæ contra hãc remanserat rationẽ, s. esse est abstractius quidditate: quia cõtrahitur per illã in cuius signũ esse vtpote abstractiuũ ponitur nomẽ proprissimũ nomen Dei: ergo ratio formalis obiecti volũtatis est abstractior ratione formali obiecti intellectus. Iã enim patet quod esse dupliciter sumi potest, s. in actu exercito ipsius existẽtiæ, & per modũ quidditatis & quod vt exercet existentiã, addit supra seipsum vt quod quid est: & consequenter vt obiectũ intellectus est abstractius, quia est obiectũ volũtatis secundũ quod stat in actu exercito existentie, intellectus autẽ secundum quod rationẽ habet quidditatis cuiusdã in seipso.

¶ Ex his autem facile respondetur ad obiecta. Iã enim patet quid nomine obiecti intelligitur, s. obiectum vt obiectum, id est ratio obiecti cũ conditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, s. quod quid est non solum boni vt sic, puta bonitas, sed boni qualitercunq; sumpti: & quid nomine boni, s. ipsum bonũ vt sit: quod nihil aliud est dictũ q res in ordine ad esse cõueniẽs. Vnde cum dicitur in prima obiectione, quod tã bonum quã boni ratio spectat ad voluntatẽ, quia bonitas, &c. respõdetur quod boni ratio potest accipi dupliciter: vno modo vt ratio: alio modo vt existẽs: & quod secundo modo spectat ad voluntatẽ, primo modo ad intellectum. Et quia de ipsa vt habet rõnẽ quod quid est loquebatur S. Th. ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationem boni.

¶ Cum verò in secunda obiectione dicitur, aut nomine obiecti intendis obiectum formale, &c. respondetur quod nomine obiecti proprie & explicite neutrum illorũ intelligimus, sed obiectũ vt obiectum est: quod cõstituitur per cõditionẽ obiectiuã rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falsum esse, quod ratio boni sit obiectum intellectus, dicitur quod ratio boni vt ratio est, est cõditio obiectiua: ac per hoc cõstituit obiectum intellectus in esse obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni quàm veri & cuiuscunque alterius: quoniam hoc conuenit rationi vt ratio est, sed adducta est boni ratio magis quàm aliorũ, quia ad ipsum fiebat cõparatio. Et hæc est directe & explicite intentio literæ: ac si dixisset, quod bonum abstractiori modo offertur intellectui: quia per modum rationis & quod quid est: quã voluntati: quia per modum ipsius entis boni, & ideo obiectum intellectus vt sic, abstractius est quàm obiectum voluntatis vt sic. Quia tamen implicite subintelligitur in obiecti nomine etiam ratio formalis obiectiua sic cõditionata, potest de ratione illa quoq; implicita tacta saluari litera, quamuis non sit opus, dupliciter, primo. Quia ens & bonum cõuertuntur, & sunt idem. Et nulla est entis ratio quæ non sit boni ratio: cũ ratio entis sit ratio obiectiua, veridice quoq; dici potuit, quod boni ratio est obiectum formale intellectus, boni enim ratio nõ solũ bonitas, sed entitas est, & quæcunq; alia ratio. Dicitur secundo, & in idẽ redit cõclusio, quod boni ratio insinuat omne qđ quid est vt sic: facit enĩ S. Tho. vt soliti sunt doctores, ab vno insinuare cætera. Meritò autẽ magis meminit rationis boni, quia respectu obiecti voluntatis, quod bonũ est, maiorem abstractionẽ ostendere volebat in obiecto intellectus: sed quod perinde est ac si dixisset obiectũ intellectus esse abstractius obiecto voluntatis manifestat: quia etiã in ipso volũtatis obiecto id quod intellectus obiectũ est vt sic, abstractius est eo quod voluntati obijcitur: quoniã voluntati obijcitur ipsum bonũ, intellectui autẽ illius ratio. Nec fallaris ex his concipiendo aliud esse quod apprehẽditur, & aliud quod appetitur: cũ impossibile sit appeti incognitũ: ac per hoc idẽ, & secundũ idẽ oportet esse appetitum & cognitum, sed accipe ex his quod idem & secundum idẽ est appetitum & cognitum. Sed tamen & ratio & conditio obiectiua cogniti vt sic, est alia ratione & conditione appetiti vt sic: & quo ad hæc obiectum intellectus est abstractius obiecto voluntatis.

¶ Ad obiectiones Sco. cõtra cõclusionem ipsam respondetur. Et primò negatur sequela. Et ad probationẽ dicitur, quòd illa maxima, Cuius optimum est nobilius optimo, &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter: non autem secundũ quid, modò amor superiorũ est nobilior secundum quid cognitione eorum, vt in litera dicitur, nõ simpliciter. Secundò vero distinguitur dupliciter maior, s. actus coniungens obiecto secundum perfectius esse est nobilior. Primo, quoniam potest dupliciter intelligi: primo de perfectiori esse obiecti vt obiectum est, & sic vera est: sed minor falsa, scilicet quod actus voluntatis iungat obiecto secundum perfectius esse: quia vt in litera ostenditur, obiectum intellectus vt obiectum est nobilius: quia abstractius, & consequenter perfectius vt obiectũ, quia in his idem nobilius est & melius. Alio modo de perfectiori esse obiecti vt res est: & sic dato quod minor esset vera, maior est falsa. Secundo, quoniã potest intelligi de obiecto absolute: & sic tantummodo est ad propositum, vel in tali materia puta superiorum, & sic non infert nisi maiorem nobilitatẽ secundum quid. Resoluẽdo igitur obiectionem, si sermo est de obiecto absolute vt obiectum est, negatur minor. Et ad probationem: quia esse in se est perfectius quàm esse in anima respondetur primo, quod hoc non est verum vniuersaliter: & consequenter nec absolute, vt patet de inferioribus. Secundo, quod falsum supponitur, scilicet quod obiectũ intellectus vt sic constituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illius: actus enim intellectus coniungit obiecto absolute vt quicquid est in se est, & per hoc differt primo ab actu voluntatis coniungendi obiecto vt exercet esse. Modò dicitur quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extra, coniungat obiecto secundum perfectius esse vt res est, quàm actus coniungens obiecto absolute: tamen ecõtra iste coniungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm ille: quia secundum abstractiorem modum. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatem obiectorum, non vt res, sed vt obiecta sunt: ideo simpliciter intellectus nobilior est voluntate. Si verò sermo est de obiecto tali, puta beatifico, vt Scotus insinuat, tunc distingue vel in via, vel in patria. Et dic quod ratio concludit amorem talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia æque nobile imò idem est esse Dei in se & in anima beatorum: quia secundum essentiam immediatè intelligitur: & consequenter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid, vt in via excedebatur.

Li.6. Met. tex.8.10.3.

voluntas inclinatur ad ipsam rem prout in se est. Et ideo Philosophus dicit in 6. meta. quod bonum & malum, quæ sunt obiecta voluntatis, sunt in rebus: verum & falsum, quæ sunt obiecta intellectus, sunt in mente. Quando igitur res in qua est bonum, est nobilior ipsa anima, in qua est ratio intellecta: per comparationem ad talem rem voluntas est altior intellectu. Quando verò res, in qua est bonum, est infra animam, tunc etiam in comparatione ad talẽ rem intellectus est altior voluntate. Vnde melior est amor Dei quàm cognitio: econtrario autem melior est cognitio rerum corporalium quàm amor. e Simpliciter tamen intellectus est nobilior quàm voluntas.

534.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio causæ accipitur secundum comparationem vnius ad alterum: & in tali comparatione ratio boni principalior inuenitur, sed verũ dicitur magis absolute, & ipsius boni rationem significat. Vnde & bonum quoddam verum est. Sed rursus & ipsum verũ est quoddã bonum, secundum quod intellectus res quædam est, & verum finis ipsius. Et inter alios fines iste finis est excellentior sicut intellectus inter alias potentias.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod est prius generatione & tempore, est imperfectius: quia in vno eodemque tempore potentia præcedit actum, & imperfectio perfectionem. Sed illud quod est prius, simpliciter & secundum naturæ ordinem est perfectius. Sic enim actus d est prior potentia. e Et hoc modo d intellectus est prior voluntate, sicut motiuum mobili, & actiuum passiuo. Bonum enim intellectum mouet voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quod illa ratio procedit de voluntate secundum comparationem ad id quod supra animam est. Virtus enim charitatis est qua Deum amamus.

¶ Ad ea quæ contra differentiã inter intellectum & voluntatẽ in secunda cõclusione, ex Ari. positã obiicit Sco. dicitur quod quia Philos. obedit rationi cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem intuitiuam secundum intellectum, ideo in secundo de anima Ari. inter obiectum intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quod illud in anima, istud extra animam est. Vnde sicut hoc non impugnatur, ita nec impugnari debet idem repetitũ in 6. meta. in ordine ad voluntatem: vtrobiq; enim dicit obiectum intellectus esse in anima. Et verum est, Tum quia intuitiuam cognitionem non experimur. Tũ quia absolute loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua intellectũ vt sic in intelligente habetur. id est res intelligitur vt vnitur intelligenti. amatur verò econtra, vt amans vnitur amato: & hoc saluatur in omni cognitionis modo, etiam intuitiuo. Vnde si non quo ad rem, saltẽ quo ad modum, semper intellectus obiectum est intra, voluntatis extra. Et hæc est prima differentia in qua deficit Sco. Secunda est ex parte voluntatis, cum dicit quod dilectio sequens cognitionem abstractiuã terminatur ad intra: manifeste experimur quod abstractiue cognoscimus balneum, & amamus illud secundũ esse extra. volumus enim extrinsecus balneari, & non balneari intentionaliter. Et cum dicit, quod hoc est respectu voluntatis desideratiuæ, non respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. est: quoniam hoc experimur, non solũ respectu desiderij, quo optamus futura: sed respectu amoris, quo amamus rem absolute. Intelligentes enim abstractiue amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale. Rursus quod dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est: quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur, quod constat esse balneum extra, quãuis hoc idem sit termini actionis executiuæ ex desiderio prouenientis. Stat ergo solida differentia assignata: & quo ad modum simpliciter, & quo ad rem in nobis, secundum eos quos experimur actus.

Aureol. ¶ In responsione ad primũ nota triplicem comparationem inter bonum & verum. prima est secundũ seipsa: & sic boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio verò veri dicitur magis absolute. Et ex hoc soluitur argumentum: nã cũ obiiceretur, illud est nobilius quod fundat nobilissimã causalitatem, respondetur modò, quod hoc est verum de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se, quia esse causam in ordine ad alterum attenditur. Secunda secundum mutuã inclusionẽ: & sic vnumquodque eorum materialiter sumptũ est pars subiectiua alterius, bonũ enim est quoddam verum: & verum est quoddam bonum: quod declaratur in litera: quia verum est bonũ intellectus ad quod naturaliter inclinatur intellectus, sicut quælibet res naturaliter tendit ad suã perfectionẽ. Tertia est secundũ nobilitatẽ vtriusque in ratione boni: & sic dicitur, quod verum est nobilius bonum quocunq; alio bono: quia est finis nobilioris potẽtiæ quacunque alia potentia: ita quod intẽtio literæ est, non solũ saluare quod obiectum intellectus sit nobilius obiecto volũtatis, id est verũ vt verũ, bono vt bono, quod in prima comparatione factum est: sed ostendere quod etiam verũ vt bonum intellectus est nobilius obiecto volũtatis, vt sic intellectus omnino inueniatur nobilior. Sed est hic locus quæst. quoniã falsum videtur hoc: nam finis voluntatis est bonum vt bonum, finis verò intellectus est quoddã bonũ. Constat autẽ quod nullum particulare bonum est melius ipso bono, ergo verum & bonũ nõ est magis bonum quàm finis voluntatis. Et confirmatur: quia bonum per participationẽ non est melius bono per essentiam: verum autẽ est quoddã bonum, & consequenter per participationem bonum: bonum autẽ est ipsum bonum essentialiter, & vniuersaliter, ergo. Sed ad hoc est dicendum: quod in obiecto voluntatis est cõsiderare duo, scilicet rationem vniuersalem, qua, s. est totũ vniuersale respectu omnis boni: & specialem rationem perficiẽdi: qua, s. ita respicit, & perficit talem potentiã, puta voluntatẽ quod non omnes. Quãuis enim omne bonum sit pars subiectiua boni: quod est finis & obiectum voluntatis: non tamen perfectio qua vnumquodq; bonum perficit id cuius est bonũ, est pars subiectiua perfectiõis voluntatis à bono: non enim perfectio visus à colore est pars subiectiua perfectiõis voluntatis, vt patet. Rursus, vniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, s. simpliciter vel distributiue: sicut quodlibet aliud vniuersale, vt patet. Ex hoc autem dico tria. Primò quod comparando obiectum voluntatis ad alia, vt totum vniuersale simpliciter: tamen sic verum est nobilius bono, vt prima species est nobilior generica ratione, quicquid sit de aliis speciebus boni, obiectis scilicet aliarum potentiarum, quod pro tanto dico, quia non attingunt ad immaterialem ordinem in qua generica ratio boni eleuata residet. Secundò, quod cõparando obiectum voluntatis ad alia secundum specialem finalizationem & perfectionem: sic in obiecto voluntatis inuenitur quædam species boni, & non omne bonum: quia non bonum oculi: nec est prima species boni, sed secunda: quod à posteriori declarauit S. Tho. in litera: quia finis nobilioris potentiæ est excellentior, ergo bonum quod est finis intellectus, est excellentius. Antecedens autem iã in corpore probatum supponitur. Tertiò, quod cõparando obiectum voluntatis distributiuè ad singula sub eo cõtenta: sic bonum quod est obiectũ voluntatis, includit omnẽ boni rationem: nec vlla fit comparatio nisi inter totum & partem, voluntas enim non solum vult sibi: sed vult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæterisq; proprias perfectiones, & proprios modos suarum perfectionum. Nec est dubium quod hoc modo bonum intellectus cadit sub fine voluntatis, nec potest comparari illi, cum comparatio supponat distinctionem, nisi (vt dictum est) sicut pars ad totum: & secundum hoc dicitur in litera sequentis articuli ad primum, quod voluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primum enim dicitur, quod ratio primæ speciei boni est nobilior ipsa boni ratione: sicut & prima species ratione sui generis. Talis autem est ratio boni in vero. Ad secundum negatur, quòd bonum per essentiam sit proprium obiectum & finis voluntatis. Aliud enim est dicere bonum in vniuersali, & aliud bonum per essentiam: hoc enim est omne bonũ inclusiuè, illud permissiuè: hoc actu, illud potentia: hoc distinctè, illud cõfusè. Si autem fiat vis: quia bonum vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictum est quod accipiendo bonũ vniuersale distributiuè sic inuenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior, sed hæc est altitudo secundum quid, quia in ordine ad aliud & non ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

¶ In respõsione ad secundũ nota breuissimã & integerrimã glossam illius propositionis, Prius generatione est imperfectius, intelligitur prius generatione tantum. Si enim est prius generatione & alio modo, nõ est imperfectius: tale autẽ est intellectus respectu volũtatis: qa est prior nõ solũ generatiõe, sed simpliciter, vt actus potẽtia, vt finis eo quod est ad finẽ: & hãc glos. intendit S. Th. hic.

¶ In respõsione ad tertium esto cautus: quia respõsio ista non concedit nisi in via habitũ voluntatis esse nobiliorẽ habitibus intellectus: secus enim est in patria. Lumẽ enim gloriæ perfectius est charitate. Cuius signũ est quod nõ solum non potest esse informe: sed nõ cõpatitur imperfectionẽ viæ, quam tamen charitatis habitus compatitur, & quod plus est, essentia diuina, vt in q. 12. habitum est. est loco habitus intellectualis: quia vicẽ supplet speciei intelligibilis: non autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum voluntas moueat intellectum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod voluntas nõ moueat intellectum. Mouens enim est nobilius & prius moto: quia mouens est agens. Agens autem est nobilius patiente, vt Augu. dicit 12. super Gen. * ad lit. & Philosophus in 3. de anima.* Sed intellectus est prior & nobilior voluntate, vt suprà dictum est. e Ergo voluntas non mouet intellectum.

2 ¶ Præterea, Mouens non mouetur à moto, nisi fortè per accidens. Sed intellectus mouet voluntatem: quia appetibile apprehensum per intellectum est mouens non motum: e appetitus autem mouens motum. Ergo intellectus non mouetur à voluntate.

3 ¶ Præterea, Nihil velle possumus, nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet voluntas volendo intelligere, oportebit quod etiam illud velle præcedat aliud intelligere, & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitum quod est impossibile. Non ergo voluntas mouet intellectum.

¶ SED CONTRA est quod Damas.* dicit, quod in nobis est percipere quamcunque volumus artem, & non percipere. In nobis autem est aliquid per voluntatem: percipimus autem artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus mouet voluntatem vt finis, quæ mouet intellectũ & omnes inferiores potestates animæ effectiuè.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod aliquid dicitur mouere dupliciter: vno modo per modum finis, sicut dicitur quod finis mouet efficientem. Et hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis, & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per modum agentis, sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. Et hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes animæ vires, vt Ansel.* dicit in lib. de similitudinibus. Cuius ratio est, quia in omnibus potentiis actiuis ordinatis, illa potentia, quæ respicit finem vniuersalem, mouet potentias, quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. Cælum enim quod agit ad vniuersalem cõseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodque agit ad conseruationem propriæ speciei: vel etiam indiuidui. Rex etiam quia intendit bonum commune totius regni, mouet per suum imperium singulos præpositos ciuitatum: qui singulis ciuitatibus curam regiminis impendũt. Obiectum autem voluntatis est bonum & finis in communi. e Quælibet autem potentia comparatur ad aliquod bonum proprium sibi conueniẽs, sicut visus ad perceptionem coloris, intellectus ad cognitionem veri. Et ideo voluntas per modum agentis mouet omnes animæ potentias ad suos actus, præter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio non subduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus dupliciter considerari potest. Vno modo secundum quod intellectus est apprehensiuus entis d & veri vniuersalis. Alio modo secundum quod est quædam res & particularis potentia, habens determinatum actum. Et similiter voluntas dupliciter considerari potest. Vno modo secundum communitatem sui obiecti, prout scilicet est apprehensiua boni communis. Alio modo secundum quod est quædam determinata animæ potentia, habens determinatum actum. Si ergo comparentur intellectus & voluntas secundum rationem communitatis obiectorum vtriusque, sic dictum est supra, e quod intellectus est simpliciter altior & nobilior voluntate. Si autem consideretur intellectus secundum communitatem sui obiecti, & voluntas secundum quod est quædam determinata potentia, sic iterum intellectus est altior & prior voluntate, quia sub ratione entis & veri, quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipsa & actus eius & obiectum ipsius. Vnde intellectus intelligit voluntatem & actum eius & obiectum ipsius, sicut & alia specialia intellecta, vt lapidem aut lignum, quæ continentur sub communi ratione entis & veri. Si verò consideretur voluntas secundum communem

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum quartum.*

Titulus, Moueat, id est reducat intellectum de potentia & actum.

¶ In corpore tria. Primo proponitur distinctio bimẽbris, & iuxta primũ membrum prima cõclusio. Secundò iuxta secundum secunda cõclusio, quæ est directè responsiua quæsito. Tertiò ponitur exceptio à secunda conclusione.

¶ Quo ad primũ distinctio est ista: mouere dupliciter, finaliter & effectiuè. & conclusio iuxta primum mẽbrum est, quod intellectus mouet voluntatẽ finaliter. Probatur, quia bonũ intellectũ est obiectum voluntatis, mouens ipsam vt finis.

¶ Circa hanc conclusionem ea quæ dicenda essent, non oportet repetere: quoniã in q. 8. art. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est quomodo bonum intellectum mouet vt finis & actiuè quo ad specificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad secundũ, secunda conclusio iuxta secundum mẽbrum & responsiua quæsito est, quod volũtas mouet intellectum, & omnes vires aĩæ effectiuè. Probatur dupliciter: primo autoritate Anselmi, secundo rõne. In omnibus potentiis actiuis ordinatis respiciẽs vniuersalẽ finẽ mouet actiuè respiciẽs fines particulares, voluntas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi, ergo. Maior probatur inductione tã in naturalibus de cælo, quàm in politicis de rege. Minor habet duas partes, scilicet quod voluntas & aliæ vires sint actiuæ, & quod volũtas respiciat finem vniuersalem, aliæ particulares, prima pars non probatur, sed secũda, quia bonum in communi est obiectum & finis voluntatis, tale autem bonum est huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de visu & intellectu: hæc enim non sunt vniuersale sed particulare.

¶ Circa hanc rationem, aduerte quod in litera prima pars minoris neque exprimitur, neque probatur. Tum quia supponitur: nulla enim vis animæ est adeo passiua, quæ facta in actu, non sit quodammodo actiua: vnde & sensus exterior actiue concurrit ad eliciendum sensationem, & expresse in secundo de anima tex. 37. dicitur quod anima est causa actiua huius alterationis quæ est sentire. Tum quia nihil minus habetur intentum, etiam si non omnes vires animæ sint aliquo modo actiuæ: quoniam si voluntas mouet omnes actiuas, à fortiori mouet passiuas, vel mediantibus actiuis, à quibus mouentur passiuæ: vel applicando s. item passiua actiuis, ponendo vel amouendo obstacula: vt patet de visu. Prima tamen responsio est secundum veritatem & mentem sanct. Thom. Aduerte secundo, quod voluntatem mouere vires animæ non quantum ad specificationem, sed quantum ad exercitium actus intelligitur, & cum magna latitudine: non enim consistit in indiuisibili obedientia sua, sed aliquæ vires magis & aliquæ minus obediunt. Sunt enim rationales per participationem magis & minus. Vnde exteriores vires minus obediunt quàm interiores, & inter interiores quanto superiores, tanto magis obedire videntur.

¶ In respõsione ad primũ diligenter recolito dicta in responsione ad primum præcedentis articuli.

¶ In responsione ad secundum recolito dicta in artic. 2. quæst. 10. vbi hæc responsio declaratur.

¶ *Num primus motus intellectus reducatur in Deum, & quomodo.*

In responsione ad tertiũ, dubiũ occurrit quo ad duo. Primo cur reducitur in Deum motus animi nostri in Deum. Cum in promptu esset causa proxima, s. natura, in quam primus motus intellectus reducitur. Secundo quid intendit per hanc primam motionem à Deo, an s. generalem influxum in intellectualia in principio, an specialem aliquam operationem aliter in hoc quàm in illo.

¶ Ad euidentiam huius obscuræ dubitationis, sciendũ est, quod propter alterã harum causarum aut vtrãque, posset credi necessitas reductionis talis in Deũ. Primo propter impotentiã intellectus. Secundò propter euitationem casus. Propter impotentiã quidem: vt quia intellectus est secundum se in potentia omnibus, & cum in principio præsentatur sibi obiectũ, nec adest voluntas, habet sufficiens motiuum quo ad specificationẽ actus, s. obiectum, sed nullũ habet motiuum quo ad exercitiũ actus: quia deest voluntas quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotens ad excundũ in actũ, nisi aliquod aliud adsit motiuum: & propterea poni oportet altius motiuum ad exercitium, quod dicimus Deum. Propter euitationem verò casus, quia si nec volũtas nec aliqua superior causa ponitur mouere intellectum magis ad intelligendũ quam non intelligendum: aut magis ad hoc quàm illud intelligendũ, à casu est omnis prima intellectio: prout, s. contingit sic, aut aliter offerri obiecta, &c. Sed si diligenter consideremus, neutra harum causarum ad propositam resolutionem facit. Impotentia in primis falso imponitur intellectui: quoniam & sensus exterior aut saltem æstimatiua (quam clarius patet actiue operari) sufficit ex se exire in actum secundum: si reducitur in actum primum ab obiecto, nullo præcedente appetitu: vt patet de primis sensationibus brutorum. Nec est minoris efficaciæ intellectus possibilis informatus specie obiecti, quã sensus informatus specie sensibili. Vnde quemadmodũ non oportet ponere altius motiuum sensus ad primas sensationes quo ad exercitiũ actus, sed ipsa sensuum natura sufficit, ita nec in intellectu. sufficit enĩ ad hoc naturalis vis intelligẽdi indita animæ mediante intellectu agẽte & possibili. Casualitas deinde male attribuitur: quoniã quæ ex frequenti vsu proueniunt casu nequaquam fiunt: constat autẽ quod vniuersale quod est propriũ motiuum intellectus, ex multis rationibus memoriis & experientiis colligitur: vt dicitur in secundo posteriorũ & proœmio met. non igitur casu sed ex frequentioribus actibus sensuum circa hoc magisquam circa illud prouenit, quòd prius intelligatur hoc quàm illud, Rursus quia frequentius sensus mouentur ab vniuersalissimis: vtpote cum omnibus sensatis concurrentibus non casu, sed ex ordine naturæ est: quod primo moueatur intellectus à communissimis: iuxta ea quæ diximus in quæstione de primo cognito, in commentariis de ente & essentia. Si igitur nec impotentia, nec casus ad talem reductionem ducunt, inquirenda est alia ratio eius. Cum temerarium videatur concordẽ talium tantorumq; Philosophorum Aristotel. & D. Tho. sententiam inficiari. Dicendum ergo videtur mihi, quod intellectio prima dupliciter dicitur, vno modo simpliciter prima: quã scilicet puer primo habet: alio modo prima in tali ordine, quam scilicet in aliquo negotio tractando aliquis primò habet. Et quamuis de vtraq; sit hic sermo, & secundum superficiem literæ magis de prima simpliciter: secundum tamen profunditatem, de secunda non minus intenditur: imò de ea directè loquitur Aristoteles in loco allegato diffuse. Reducere ergo primas simpliciter intellectiones in Deũ cogit ratio eadem: qua astringimur reducere omnes motus in primum motum. Ita quod sicut dicimus quod ignis non combureret cessante primo motu: ita dicimus quod motus intellectuales, qui sunt extra motus corporeos (vt patet in 3. de anima) oportet quod reducantur in primum intellectualiter motum, id est in primum intellectum in actu. Et cum motus intellectuales nostri sint ordinati, motus voluntatis reducuntur medio motu intellectiuo: motus autem intellectus per seipsum, & quia motus intellectus vt intellectus non est qui imperatur à voluntate: sed qui præuenit voluntatẽ, qualis est prima intellectio simpliciter: ideo prima intellectio reducitur in Deum vt vniuersale, & primum principium intellectualium: non vt primum cæli motorem. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influentia, sed generalis est influxus in omnes non solum animas nostras, sed angelicos spiritus, eadem ratione. Reduci autem primos intellectus motus in tali ordine in Deũ, eadem ratio ostendit. Si enim motus intellectus puri, id est absq; mistione imperij voluntatis reducũtur immediatè in primum intellectum: cum primas motiones in multis negotiis habeamus, non ex electione & discursu, sed nescientes vnde eas habuerimus: consequens est vt principium primum talium intellectionum sit ipse primus intellectus. Nec vlla est hic differentia: nisi quia conceptiones primæ simpliciter sortitæ sunt Deũ principium ratione sui vniuersalis influxus in intellectualia. Conceptiones autem primæ in tali re aduenientes (non ex electione & discursu) sortiuntur primum intellectum, vt causam ratione suæ prouidentiæ, quam habent de intellectualibus: vtpote de prima parte vniuersi. Et confirmatur: quia motus intellectuales non sunt deterioris conditionis quàm motus corporales: sed hi omnes reducuntur in causam aliquam per se sui ordinis: saltem in primum motum, ergo motus intellectuales isti reducuntur in aliquam per se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuum secundorum: sunt enim consilium & intellectus in actu, ergo debent reduci in aliquod eminentius consilio & intellectu in actu: tale autem non est intellectus in anima nostra: ergo est altius mouens ad huiusmodi consilia & intellectiones. Et hæc ratio videtur induxisse Aristotel. ad hanc sententiam in libro de bona fortuna hic allegato. Quamuis enim causam illius intellectionis magis quàm illius poneremus, præsentiam & dispositionem huius phantasmatis magis quàm illius, non propter hoc saluaretur quod hic effectus tam nobilis haberet causam per se sui ordinis. Et confirmatur: quia experimur non solum nos habere tales intellectiones qualitercunque, sed efficaces & impetuosas, quod à superiore emanare oportet natura, cessantibus passionibus & habitibus & voluntate. Verùm quia anima nostra coniungitur motui phantasmatum & tempori, &c. Idcirco has motiones diuina exercet prouidentia, secundum naturam recipientis diuersimode: modo exercitatione aut compositione phantasmatum, modo confortatione luminis intellectualis, modo interiori impulsu, & cætera. Consonum quippe his etiã quæ dicuntur in 12. metaphy. text. 52. est vt singulari modo habeat Deus prouidentiam de intellectualibus vt sic (quia sunt in vniuerso vt filij) quàm de aliis. Quamuis nostri animi in hoc parum à filiis minorentur: quod temporum varietatibus iunguntur: & propterea casus aliquo modo in eis habent locum. Non tamen propterea totaliter excluduntur à filiis sed ratione immaterialis naturæ, superiores influxus intellectualium aliquo modo recipiunt. Et tanto magis, quanto magis ab his corporalibus recedunt: vt in eodem lib. Arist. dicit. Et sic patet ad quæsita, quod natura non sufficit ad primos actus: nec ponimus miracula: sed generalem influxum & non solum in

301 · D. 752. · Ar. præced. 409

corporibus, sed inordinē intellectuum, & specialē de eis prouidentiam.

a ¶ Super Quaestionis octuagesimaesecundae Articulum quintum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vnica cōclusio responsiua quaesito negatiue. Appetitus intellectiuus seu voluntas nō distinguitur per irascibilem & concupiscibilem. Probatur, Potentia ordinata ad bonum, secundum communem rationem nō diuersificatur penes differentias speciales illius rationis, sed appetitus intellectiuus respicit communem boni rationem. Ergo non distinguitur penes speciales differētias boni: Tunc vltra: sed concupiscibilis & irascibilis distinguuntur penes tales differentias: ergo voluntas nō distinguitur per concupiscibilem, & irascibilem. Maior probatur dupliciter. Primo ex verificatione ipsius inductiuè in potentia visiua, & consequēter in aliis secundo, ex opposito, quia scilicet si visus esset albi vt sic, esset alius à visu nigri. Et tangitur hic probatio illa. Si affirmatio est causa affirmationis, & caetera. Si enim respiceret rationem specialē, esset ratio diuersitatis, non respicere specialem erit causa non diuersitatis. Minor vero est per se nota, quia bonum intellectum est vniuersale. Propositio autem subsumpta alterius probatur: concupiscibilis respicit rationem conuenientis, irascibilis rationem nocumenti propellendi.

b 399. 101 a

In corp. ar. a

D. 772.

411. supra q. 59 ar. 4. Et 2. dist. 17. ar. 1. quest. 3. Et veri. q. 25 ar. 3. Et 3. de anima, c. 4.

In Matt. 13 super illud Simile est regnum caelorum fermento, l. 9.

¶ Aduerte hic, quod licet ad integritatem formalem rationis pro conclusione sufficerent hec, quae ex litera ad hanc formam reducta sunt, ad claritatem tamen & bonitatem doctrinae in litera inferuntur duae aliae manifestationes, non seorsum, sed mistae: vna est ex opposito, seu ex differentia inter appetitum sensitiuum & intellectiuum non quod de appetitu sensitiuo minus sufficienter dictum fuerit in quaestione praecedente, sed vt ostendatur ex eadem radice procedere, quod ille diuersificetur per has differentias, & iste non: & sic ratio ista firmior redditur. Vnde duas maximas proposuit, se habentes sicut se habent affirmatio ad affirmationem, & negatio ad negationem, primam de cōmunitate obiecti, secundam de specialitate eiusdem: & consequenter duo deduxit, vnitatem superioris, & diuersitatē inferioris appetitus: quia non habet obiectum illud commune, quia nec sensus illud apprehendit.

Ca. 13. à medio 10. 3.

Q. 77. arti. 5. & 8. 281. 314.

Li. 4. de virtut. animae cap. 9. Dam. li. 2. Orth fide c. 12. ad fi.

Ari. 3. de anima. text. 42. tom. 2.

¶ Altera est ex apprehensiua praeuia, quam in calce ponit, quod quemadmodum vis apprehen-

rationem sui obiecti quod est bonum, intellectus autem secundū quod est quaedam res & potentia specialis, sic sub communi ratione boni continetur, velut quoddam speciale. & intellectus ipse, & ipsum intelligere, & obiectum eius, quod est verum, quorum quodlibet est quoddam speciale bonum. Et secundum hoc voluntas est altior intellectu, & potest ipsum mouere. Ex his ergo apparet ratio quare hę potentiae suis actibus inuicem se includunt, quia intellectus intelligit volūtatem velle, & voluntas vult intellectum intelligere. c Et simili ratione bonum continetur sub vero, inquantum est quoddam verum intellectum: & verum continetur sub bono, inquantum est quoddam bonum desideratum.

¶ Ad secundum dicendum, quod intellectus alio modo mouet volūtatem quàm voluntas intellectum, vt iam dictum est. e

¶ Ad tertium dicendū, quod non oportet procedere in infinitum, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnē enim voluntatis motū necesse est quod d praecedat apprehensio, sed non omnē apprehensionē praecedit motus voluntatis: sed principiū consiliandi & intelligendi est aliquod intellectiuū principium altius intellectu nostro: quod est Deus, vt etiam Arist. dicit in 8. Ethi. Et per hunc modum ostendit quod non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum irascibilis, & concupiscibilis distingui debeant in appetitu superiori.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod irascibilis & concupiscibilis distingui debeant in appetitu superiori, qui est voluntas. Vis enim concupiscibilis dicitur à concupiscendo: & irascibilis ab irascendo. Sed aliqua concupiscentia est quae non potest pertinere ad appetitum sensitiuum, sed solum ad intellectiuum, qui est voluntas: sicut cō cupiscentia sapientiae, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiscentia sapientiae perducit ad regnum perpetuum. Est etiam quaedam ira, quae nō potest pertinere ad appetitum sensitiuum, sed intellectiuum tantum: sicut cum irascimur contra vitia. Vnde & Hier.* super Mat. monet vt odium vitiorum possideamus in irascibili. Ergo irascibilis & cōcupiscibilis distingui debēt in appetitu intellectiuo, sicut & in sensitiuo.

2 ¶ Preterea, Secundū quod communiter dicitur, charitas est in concupiscibili, spes autem in irascibili. Non autem possunt esse in appetitu sensitiuo, quia non sunt sensibilium obiectorum, sed intelligibilium. Ergo concupiscibilis & irascibilis sunt ponenda in parte intellectiua.

3 Preterea, In libro de spiritu & anima dicitur, quod * has potentias, scilicet irascibilem, & concupiscibilem, & rationalem, habet anima antequàm corpori misceatur. Sed nulla potentia sensitiuae partis est animae tantum, sed coniuncti, vt supra dictum est. e Ergo irascibilis & concupiscibilis sunt in voluntate, quae est appetitus intellectiuus.

¶ SED CONTRA est quod Greg. Nicenus dicit, * quod rationalis pars animae diuiditur in desideratiuū & irascitiuum. Et idem dicit Damas.* in li. 2. & Philosophus dicit in tertio de Anima, * quod voluntas in ratione est. In irrationali autem parte animę concupiscentia & ira, vel desiderium & animus.

CONCLVSIO.

¶ *In superiori appetitu hominis, voluntate scilicet, non distinguitur concupiscibilis, & irascibilis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod irascibilis & concupiscibilis non sunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur voluntas. Quia sicut supra dictum est, c potentia, quae ordinatur ad aliquod obiectum secundum communem rationem, non diuersificatur per differentias speciales sub illa ratione communi contentas. Sicut quia visus respicit visibile secundum rationem colorati, non multiplicantur visiuae potentiae secundum diuersas species colorum. Si autem esset aliqua potentia quae esset albi inquantum est album, & non inquantum est coloratum, diuersificaretur à potentia quae esset nigri, inquantum est nigrum. Appetitus autem sensitiuus non respicit communem rationem boni: c quia nec sensus apprehendit vniuersale. Et ideo secundum diuersas rationes particularium bonorum diuersificantur partes appetitus sensitiui. c Nam concupiscibilis respicit propriam rationem boni, inquantum est delectabile secundum sensum & conueniens naturae. Irascibilis autem respicit rationem boni, secundum quod est repulsiuum & impugnantium eius quod infert nocumentum. Sed voluntas respicit bonum sub communi ratione boni, c Et ideo non diuersificantur in ipsa quae est appetitus intellectiuus, aliquae potentiae appetitiuae, vt sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis: sicut etiam ex parte intellectus non multiplicantur vires apprehensiuae, licet multiplicentur ex parte sensus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod amor, concupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiuntur. Quandoque quidem secundum quod sunt quaedam passiones, c cum quadam scilicet concitatione animi prouenientes: & sic communiter accipiuntur: & hoc modo sunt solum in appetitu sensitiuo. Alio modo significant simplicem d affectum absque passione vel animi concitatione. Et sic sunt actus voluntatis. Et hoc etiam modo attribuuntur angelis & Deo. Sed prout sic accipiuntur, e non pertinent ad diuersas potentias, sed ad vnam tantum potentiā, quae dicitur voluntas.

¶ Ad secundum dicendum, quod ipsa voluntas potest dici irascibilis, prout vult impugnare malum, non ex impetu passionis, sed ex iuditio rationis. Et eodem modo potest dici concupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibili & cōcupiscibili sunt charitas & spes, id est in voluntate, e secundum quod habet ordinem ad huiusmodi actus. Sic etiam potest intelligi quod dicitur in libro * de Spiritu & anima, quod irascibilis & concupiscibilis sunt animae, ante quàm vniatur corpori, vt tamen intelligatur ordo naturae & non temporis, licet non sit necessarium verbis illius libri fidem adhibere. Vnde patet solutio ad tertium.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-tertia, de libero arbitrio, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quaeritur de libero arbitrio.
¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.
¶ Primo, vtrū homo sit liberi arbitrii.
¶ Secundo, quid sit liberum arbitrium, vtrum sit potentia, vel actus, vel habitus.
¶ Tertio, si est potentia, vtrum sit appetitiua, vel cognitiua.
¶ Quarto si est appetitiua, vtrum sit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homo sit liberi arbitrij.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homo non sit liberi arbitrij. Quicunq; enim est liberi arbitrij facit quod vult. Sed homo nō facit quod vult. Dicitur enim Rom. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud fa-

siua in parte superiori non multiplicatur, nec appetitiua: oppositum autem est in parte inferiori: quia & apprehensiuae, & appetitiuae multiplicantur: licet non aequali numero, satis est proposito nostro differentia inter partem inferiorem & superiorem in multiplicatione & non multiplicatione tam apprehensiuarū, quàm appetitiuarū, quicquid sit de numero, quem constat non oportere esse aequalem: quia non ponitur appetitus primo propter apprehensiuarum potentiarum bona propria, sed propter ipsius animalis bonum, vt dictum est. Nec apprehēsorum per se differentiae constituunt aut pariunt totidem per se differentias genericas appetibilium: imo omnia sensu percepta duabus tantum boni per se differentiis, quas modo distinximus in quaestione praecedente comprehendūtur: & ideo duas tantum appetitiuas potentias in parte sensitiua distinxit superius.

a ¶ Super Quaestionis octuagesimaetertiae Articulum primum.

Titulus clarus.

In corpore vna est conclusio responsiua quaesito affirmatiuè: circa quā tria facit. Primo ponit eam: & probat ducendo ad impossibile, secundo manifestat, tertiò probat à priori.

¶ Quo ad primum conclusio est: Homo est liberi arbitrij. probatur ducendo ab impossibili: quia frustra essent sec consilia, &c.

¶ Quo ad secundum distinguuntur res in triplici ordine quo ad hoc: quaedam operantur sine iudicio, quaedam cum iudicio, sed non collatiuo, sed naturali, quaedam cum iudicio libero: prima sunt inanimata: secunda sunt bruta: tertia rationalia, inter quae est homo. Vbi nota quod iudicium seu arbitrium liberum distinguitur contra naturale, naturale autem est, quod est determinatum ad vnum: agere ergo iudicio naturali nihil aliud est, quàm agere iudicio non indifferenti ad hoc & oppositum, sed determinato ad alterum oppositorum: hoc modo bruta agunt, agere autem arbitrio libero, est agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppositum. Nec attenditur ista differentia in hoc: quod quando est iudicium liberum, est indeterminatum, & naturale determinatum, quia quando exit in actum, oportet omne iudicium determinatum esse ad vnum, sed attenditur penes hoc, quod iudicium brutorum secundum se nō est indifferens ad hoc & oppositum, rationalium

verò sic. potentiae enim rationales, vt dicitur 10. Metaphy. se habent ad opposita: irrationales verò ad vnum tantum oppositorum.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio à priori sic. Ratio circa contingentia habet viam ad opposita: ergo circa particularia operabilia: ergo non habet iudicium determinatum ad vnum: ergo habet iudicium liberum. Antecedens patet tam in dialecticis, id est probabilibus, quàm in rhetoricis, quae sunt minus probabilia, vtpote verisimilia. Prima consequentia patet: quia particularia operabilia à nobis manifeste sunt contingentia. Secunda vero patet ex terminis: determinari enim ad vnum oppositum, & posse in vtrumque oppositorum, e contrario diuiduntur. Tertia quoque patet ex terminis. Quoniam nihil aliud est iudicium liberum quàm indifferens: ex quo concluditur de primo ad vltimū, quod ex hoc quod homo est rationalis, sequitur est liberi arbitrij.

¶ *Num ratio libertatis in ratione, vel in voluntate consistat.*

¶ Circa hanc rationem aduerte, quod hinc habes, quod prima radix libertatis est ratio, ita quod ex hoc primo inest libertas alicui: quia ratio indeterminata est, & indifferens est ad hoc & oppositum. Et quoniam hęc est ante omnem actum voluntatis, consequens est, quod minus bene Scotus in primo, distinct. 18. dixerit libertatem primo quaerendam in voluntate. Quamuis possit distingui, quod primo est in voluntate formaliter, & primo in ratione radicaliter. Vnde ad rationem Scoti ibidem, scilicet quicquid intelligitur ante omnem actum voluntatis, intelligitur mere naturaliter: ergo nulla est ibi libertas. Respondetur, quod antecedens quocunque modo formetur, potest habere duplicem sensum. Primus est, quod omnis actus intellectus ante voluntatis actum, est mere naturalis elicitiue, & sic est verum: Quoniam ante voluntatis actum, quemcunque actum intellectus elicit à natura, non ab electione elicit. Secundus sensus est, quod omnis actus intellectus praeueniens voluntatem, est mere naturalis obiectiue. Et in hoc sensu potest dupliciter intelligi: vel quo ad conditiones positiuas, vel quo ad conditiones negatiuas, seu negatiue monstratas. Si intelligamus de conditionibus positiuis, verum est: si de negatiuis, vniuersaliter non est verum. Quoniam actus intelle-

cio, Ergo homo non est liberi arbitrij.

2 ¶ Praeterea, Quicunq; est liberi arbitrij, eius est velle & non velle, operari & non operari. Sed hoc non est hominis. Dicitur enim ad Ro. 9. Non est volentis, scilicet velle: neq; currentis, scilicet currere, Ergo homo nō est liberi arbitrij.

3 ¶ Preterea, Liberū est quod sui causa est: vt dicitur in 1. Met.* Quod ergo mouetur ab alio, non est liberum. Sed Deus mouet voluntatem. Dicitur enim Prouerb. 21. Cor regis in manu Dei est: & quocunque voluerit, vertet illud. Et Philip. 2. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

4 ¶ Praeterea, Quicunq; est liberi arbitrij, est dominus suorum actuum: sed homo non est Dominus suorum actuum, quia vt dicitur Hiere. 10. Non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij.

5 ¶ Praeterea, Philos. dicit in 3. Ethi. Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. Sed non est in potestate nostra aliquales esse, sed hoc nobis est à natura. Ergo naturale est nobis, quòd aliquem finem sequamur. Non ergo ex libero arbitrio.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit enim in manu consilij sui. Glos. i. in libertate arbitrij.

CONCLVSIO.

¶ *Cum homo sit rationalis, liberi etiam arbitrij necessario est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod homo est liberi arbitrij. Alioquin frustra essent consilia, exhortationes, praecepta, prohibitiones, praemia, & poenae.

¶ Ad cuius euidentiā considerandū est, quod quaedā agunt absque iudicio. Sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia cognitione carentia. Quaedam autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ouis videns lupum, eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero: quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. Et simile est de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoscitiuā iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequendum. c Sed quia iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio potens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viam ad opposita, vt patet in dialecticis syllogismis, & rhetoricis persuasionibus. Particularia autem operabilia sunt quaedam contingentia. Et ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum. Et pro tanto necesse est quod homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso quod rationalis est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, c appetitus sensitiuus, etsi obediat rationi, tamen potest in aliquo repugnare, concupiscendo contra illud quod ratio dictat. c Hoc ergo est bonum quod homo nō facit cum vult, scilicet non concupiscere contra rationem, vt glo. Aug. ibidem dicit. *

¶ Ad secundū dicendum, quod verbum illud Apostoli non sic est intelligēdum quasi homo non velit & nō curat libero arbitrio, sed quia liberum arbitrium ad hoc non est sufficiens nisi moueatur & iuuetur à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium seipsum mouet ad agendum. Non tamen hoc est de necessitate libertatis quod sit prima causa sui, id quod liberum est: sicut nec ad hoc quod aliquid sit causa alteri, requiritur quòd sit prima causa eius. Deus igitur est prima causa mouēs & naturales causas & voluntarias. Et sicut naturalibus causis mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas volūtarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariae, c sed potius hoc in eis facit, operatur enim in vnoquoque secundum eius proprietatem.

¶ Ad quartum dicendum, quod dicitur non esse in homine via eius quantum ad executiones electionum, in quibus homo impediri potest, velit nolit. Electiones autem ipsae sunt in nobis, supposito tamen diuino auxilio.

¶ Ad quintum dicendum, quòd qualitas hominis est duplex. Vna naturalis, & alia superueniens. Naturalis autem qualitas accipi potest vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quod homo est aliqualis qualitate naturali, quae attenditur secundum intellectiuam partē, naturaliter homo appetit vltimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est, & non subiacet libero arbitrio, vt ex supradictis patet. c Ex parte vero corporis & virtutum corpori annexarum potest esse homo aliqualis naturali qualitate secundum quod est talis complexionis, vel talis dispositionis ex quacunque impressione corporearū causarum, quae non possunt in intellectiuam partem imprimere, eo quod non est alicuius corporis actus. c Sic igitur qualis vnusquisque est secundum corpoream qualitatem, talis finis videtur ei: quia ex huiusmodi dispositione homo inclinatur ad eligendum aliquid vel repudiandum. Sed istae inclinationes subiacent iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum est. c Vnde per haec libertati arbitrij non praeiudicatur. Qualitates autem superuenientes sunt sicut habitus & passiones, secundum quas aliquis magis inclinatur in vnum quàm in alterum. Tamen istae etiam inclinationes subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi etiam qualitates ei subiacent, inquantum in nobis est tales qualitates acquirere vel causaliter vel dispositiuè, vel à nobis excludere. Et sic nihil est quod libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium sit potentia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod liberum arbitrium non sit potentia. Arbitrium enim liberum nihil est aliud quàm liberum iudiciū. Iudicium autem non nominat potentiam, sed actum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

2 ¶ Praeterea, Liberum arbitrium dicitur esse facultas voluntatis & rationis. Facultas autē nominat facilitatem potestatis, quae quidem est per habitum. Ergo liberum arbitrium est habitus. Ber.* etiā dicit, quod lib. arbit. est habitus animae liber sui. Non ergo est potentia.

3 ¶ Praeterea, nulla potentia naturalis tollitur per peccatum: sed liberum arbitrium tollitur per peccatum. Aug. enim * dicit, quod homo malè vtens libero arbit. & se perdit & ipsum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

¶ SED CONTRA est, quod nihil est subiectum habitus, vt videtur, nisi potentia. Sed liberum arbitrium est subiectum gratiae, qua sibi assistente bonum eligit. Ergo liberum arbitrium est potentia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum liberum arbitrium sit quo indifferenter se habent homines ad bene vel male eligendum, impossibile est esse habitum quendam, vel potentiam cum habitu, sed necessariò potentia quaedam animae naturalis est.*

ctus perueniens voluntatem, etsi obiectum habeat à natura oblatum, & quicquid in eo cognoscit & iudicat, naturaliter cognoscat & iudicet: habet tamen respectu contingentium operabilium hanc negatiuam conditionem, scilicet indeterminationem & indifferentiam iudicij respectu vtriusque partis contradictionis, quae opponitur directe naturae; quoniam natura determinat ad vnum. a b 515

Et haec conditio est radix libertatis. Si enim iudicium tale esset determinatum, voluntas non posset ad quam vellet contradictionis partem declinare, sed necessitaretur à determinato iam iudicio de volendo, vel non volendo hoc: quod esset contra rei ipsius experientiam & omnium opinionem. Quia verò rationis iudicium circa hoc amandum, vel non amandum ante voluntatis actum indifferens est, & vtrinque rationes habens suspensum stat, nec natura nec electione determinatum secundum se. Hinc iudicium tale & naturale non est, quo ad talem indifferentiam, imo naturae repugnat, & libertatem fundat. Et sic patet quod distinctio antecedente Scoti iuxta sensum in quo verificatur antecedens, neganda est consequentia, in alio vero sensu antecedens est negandum: quia falsum est vt patet. Et si inferetur quod aut indifferentia iudicij est naturalis aut libera, respondendum est quod neutra est formaliter, sed est radicaliter libera, id est libertatis radix. Est enim implicatio in adiecto dicere indeterminatio naturalis, quia si naturalis, ergo determinata ad vnum, & si indifferens, ergo non naturalis. Inhaesio tamen talis indeterminati iudicij est naturalis: vt de libertate formaliter etiam dicetur in sequenti articulo.

Q. pra. ar. 2 124 408 55

569

Q. 81. ar. 3. 406

419 2. di. 24. q. 1. ar. 1. & 3 Et veri. q. 24. ar. 4. Comment. Non multū remote à princ. Lib. Enchirid c. 30. circa princ. to. 3.

a ¶ Super Quaestionis octuagesimaetertiae Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit significationes huius nominis liberum arbitrium. Secundò respondet quaesito vnica conclusione affirmatiuè.

¶ Quo ad primum dupliciter sumitur propriè & ex accōmodatione vsus. Primo modo significat actum. Secundo principium huius actus, & de hoc est quaestio.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, liberum arbitrium est potentia. Probatur sic. Aut est habitus, aut potentia, aut potentia cum habitu: sed nec habitus, nec potentia cum habitu est: Ergo potentia, assumptum proba-

Universidad de Deusto Biblioteca

probatur, quia principium actus in nobis aliquod horum est: probatur, quia his dicimur & principiis cognoscere, minor vero probatur dupliciter, primo sic, si esset habitus, ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis: & esse habitum, est contra rationem naturalitatis liberi arbit. consequentia patet, quia liberū arbitriū non acquiritur sed infunditur [illegible] naturaliter nobilem. Destructio consequentis quo ad primam probationem patet: quoniam est naturale, ergo non subest libero arbitrio, & si subest libero arbitrio, ergo non est naturale, vt patet de assensu principiorum & appetitu beatitudinis.

¶ *Nam libero arbitrio repugnat naturalitas, cum sit potentia naturalis.*

¶ Circa hanc partem duo dubia parua sunt. Primum est: quia videtur contradictio in eodem contextu literæ, dum dicitur, & quod rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas, & simul dicitur, quod est naturalis. Secundum est: quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt patet, ponitur enim in secunda specie qualitatis: ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hęc duo simul dicitur, quod naturale hic sumitur vt distinguitur contra liberum: ita quod naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum conuenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo: vel supra rationem rei de qua est sermo vel supra inhæsionem illius rationis in subiecto. Et si quidem determinet inhæsionem, omnia quæ congenere naturaliter naturalia sunt: quia non libere insunt, sed a natura determinantur ad habenda illa: & hoc modo liberum arbitrium est naturale: quia inest nobis à natura, vt in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionem infertur in litera: quod si esset habitus, esset naturalis vt patet. Si vero determinet ipsam rationem rei, sic non omnia congenita sunt naturalia, sed aliquid naturale & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatum ad vnum: aliquod indifferens ad hoc & oppositum & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur: Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, scilicet determinans rationem, non inhæsionem: & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium. Quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis: distinguitur tamen contra potentias naturales: & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animus cur simpliciter dicitur quòd libero arbitrio repugnat esse habitum naturalem: & non naturalem potentiam, cum vtriusque naturalitas, quo ad rationem, repugnet, & quo ad inhæsionem conueniat. Ad hoc dicitur, quod in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quod si est naturalis quo ad inhæsionem, est etiam naturalis quo ad rationem: quamuis non econtra, vt patet: in potentia verò non: sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitas habitus tanquam omnino repugnantem liberum arbitrium excludit: potentia vero tanquam permissiue compatientem secum libertatem non sic excludit: & ex hoc patet responsio ad obiectionem quartam, quæ posset contra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrij infertur naturalitas habitus secundum inhæsionem, & tamen probatio procedit dum fit contra naturalitatem rationis: hæc enim probatur repugnare libero arbitrio, & sic videtur inefficax processus, & in æquiuoco laborans. Iam enim patet satisfactio: quod quia in habitu naturalitas rationis euidens est: quoniam omnis habitus ad vnum determinatus, nulla opus erat probatione circa hoc: & ideo sicuit deducta naturalitate inhæsionis ex alia naturalitate, scilicet rationis, tanquam per se nota procedere: & ex naturalitate rationis inferre repugnantiam ad libertatem, processus non fecisset loquendo de potentia: quia illata naturalitate inhæsionis non haberetur secunda naturalitas secundum habitu.

¶ Secundò probatur, liberum arbitrium indifferenter nos habere ad bene vel male eligendum. Ergo non est habitus. Tenet sequela: quia habitus est quo bene vel male inclinamur: probatur [illegible] sitate & inductione in intellectu & appetitu.

Quæstio.

¶RESPONDEO dicendum, quod quamuis liberum arbitrium nominet quendam actum secundum propriam significationem vocabuli: secundum tamen communem vsum loquendi, liberum arbitrium dicimus id, quod est huius actus principium, scilicet quo homo libere iudicat. Principium autem actus in nobis est & potentia & habitus. Dicimur enim aliquid cognoscere & per scientiam & per intellectiuā potentiā. Oportet ergo quòd liberum arbitrium vel sit potentia, vel sit habitus, vel sit potentia cum aliquo habitu. Quod autem non sit habitus, neque potentia cum habitu, manifeste apparet ex duobus. Primò quidem, quia si est habitus, oportet quod sit habitus naturalis. Hoc enim est naturale homini quòd sit liberi arbitrij. Nullus autem habitus naturalis adest nobis ad ea quæ subsunt libero arbitrio, quia ad ea, respectu quorum habemus habitus naturales, naturaliter inclinamur: sicut ad assentiendum primis principijs. Ea autem, ad quæ naturaliter inclinamur, non subsunt libero arbitrio, sicut dictum * est de appetitu beatitudinis. e Vnde contra propriam rationem liberi arbitrij est, quod sit habitus naturalis. Contra naturalitatem autem eius est, quod sit habitus non naturalis. Et sic relinquitur quòd nullo modo sit habitus. Secundo hoc apparet: quia habitus dicuntur secundum quos nos habemus ad passiones, vel ad actus bene vel male, vt dicitur in 2. Ethic. * Nam per temperantiam bene nos habemus ad concupiscentias. Per intemperantiam autem male: per scientiam etiam bene nos habemus ad actum intellectus, dum verum cognoscimus: per habitum autem contrarium male. Liberum autem arbitrium indifferenter se habet ad bene eligendum vel male. Vnde impossibile est quod liberum arbitrium sit habitus. Relinquitur ergo quod sit potentia.

Q. 82. ar. 1. & 412.

Li. 2. Ethi. c. 6. tom. 5.

404.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cōsuetum est potentiam significari nomine actus. e Et sic per hunc actum, qui est liberum iudicium, nominatur potentia, quæ est huius actus principium: alioquin si liberum arbitrium nominaret actum, non semper maneret in homine.

¶ Ad secundum dicendum, quod facultas nominat quandoque potestatem expeditam ad operandum. Et sic facultas ponitur in diffinitione liberi arbitrij. Ber autem accipit habitum non secundum quod diuiditur contra potentiam, sed secundum quod significat habitudinem quandam, qua aliquo modo se aliquis habet ad actum. Quod quidem est tam per potentiam quàm per habitum. Nam per potentiam homo se habet vt potens operari, per habitum autem vt aptus ad operandum bene vel male.

¶ Ad tertium dicendum, quod homo peccando liberum arbitrium dicitur perdidisse, non quantum ad libertatem naturalem, quæ est à coactione, sed quantum ad libertatem, quæ est à culpa & à miseria. De qua infrà in tractatu moralium dicetur in secunda parte huius operis.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.*

414. 2 di. 24. q. 1. arti. 3. Et 3. di. 17. ar. 1. q. 3. ad 5. Et veri. q. 24. arti. 4. & 6.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitrium non sit potētia appetitiua, sed cognitiua. Dicit enim Damasc. * quod cum rationali confestim comitatur liberum arbitrium. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberum arbitriū est potentia cognitiua.

2 ¶ Præterea, Ad liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudicium, sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

3 ¶ Præterea, Ad liberum arbitrium præcipue pertinet electio. Sed electio videtur ad cognitionem pertinere: quia electio importat quandam comparationem vnius ad alterum: quod est proprium cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est potētia cognitiua.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in tertio * Ethicorum, quod electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secundum quod eligimus. Ergo liberum arbitrium est virtus appetitiua.

CONCLVSIO.

¶ *Cum proprius actus liberi arbitrij sit ipsa electio in parte animi appetitiua, necesse est arbitrium liberum esse.*

¶RESPONDEO dicendum, quod proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quod possumus vnum recipere alio recusato: quod est eligere, & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte autem cognitiuæ requiritur consilium, per quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiuæ requiritur quod appetendo acceptetur quod per consilium diiudicatur. Et ideo Arist. in sexto Ethic. * sub dubio relinquit, vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam vel ad vim cognitiuam: dicit enim quod electio vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus. Sed in tertio * Ethic. in hoc magis d declinat quod sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium consiliabile. & huius ratio est, quia proprium obiectum electionis est illud quod est ad finem, hoc autem inquantum huiusmodi habet rationem boni, quod dicitur vtile. Vnde cum bonum inquantum huiusmodi, sit obiectum appetitus, sequitur quod electio sit principaliter actus appetitiuæ virtutis. Et sic liberum arbitrium est appetitiua potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod potentię appetitiuæ concomitantur apprehensiuas. e Et secundum hoc dicit Damascenus, quod cum rationali confestim concomitatur liberum arbitrium.

¶ Ad secundum dicendum, quod iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium primo quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus dicit in 3. * Ethic. quod ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium à quo nominatur liberum arbitrium.

¶ Ad tertium dicendum, quod ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen in quantum à vi cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum vnum alteri præoptat.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiua. Liberum arbitrium est potentia appetitiua. Probatur, electio est principaliter actus appetitiuæ virtutis: ergo liberum arbitrium est appetitiua potentia. Huius rationis probatur consequentia in litera: quia proprius actus liberi est electio: quod probatur: quia ex hoc dicimur liberi, quia possumus optare vnum altero refutato, quod est eligere. Secundo declaratur. Et probatur antecedens. Declaratur quidem declarando: primo quod ad electionem duo concurrunt, iudicium ex parte consilij & intellectus, & acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus: secundo ponendo quid de hoc senserit Aristoteles, Philosophus in sexto libro Ethicorum, & quid in tertio. Probatur vero sic, obiectum electionis est id quod est ad finem vt sic. Ergo est bonum vtile. Ergo est obiectum proprie actus appetitiuæ virtutis. Antecedens hoc cum prima consequentia patet: secunda vero probatur, quia bonum vt bonū, & consequenter omnis boni species, vt sic, ad appetitiuæ potentiæ obiectum proprium spectat.

¶ Circa hanc partem esset quæstio de electione, quę est in prima secundæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod liberum arbit. sit alia potentia à voluntate. Dicit enim Dam. * in li. 2. quod aliud est thelisis, aliud verò bulisis. Thelisis autem est voluntas, bulisis autem videtur arbitrium liberum, quia bulisis secundum ipsum est voluntas quæ est circa aliquid, quasi vnius per comparationem ad alterum. Ergo videtur quod liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.

2 ¶ Præterea, Potentiæ cognoscūtur per actus. Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij, est aliud à voluntate, vt dicitur in 3. Ethic. quia voluntas est de fine, electio autem de iis quæ sunt ad finem. Ergo liberum arbitrium est alia potentia à voluntate.

3 ¶ Præterea, Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiam ex parte appetitus intellectiui debet esse alia potentia præter voluntatē: & hæc nō videtur esse nisi liberū arbitriū. Ergo liberū arbitrium est alia potentia præter voluntatem.

¶ SED CONTRA est quod Dam. dicit in 3. quod liberum arbitrium nihil aliud est quam voluntas.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ratio & intellectus non duæ, sed vna potentia sunt: ita voluntas & liberum arbitrium non duæ, sed vna tantum potentia sunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quod potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potentijs apprehensiuis, vt supra dictū est. e Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & li. arb. quod nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuum. Nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicuntur propriè principia, quæ sine collatione per seipsa cognoscuntur. e Ratiocinari autem propriè est deuenire ex vno in cognitionem alterius. Vnde propriè de conclusionibus ratiocinamur, quæ ex principijs innotescunt. Similiter ex parte appetitus velle importat simplicē appetitum alicuius rei. Vnde voluntas dicitur esse de fine, qui propter se appetitur. Eligere autem est appetere aliquid propter alterum consequendum. Vnde propriè est eorum quæ sunt ad finem. Sicut autē se habet in cognitiuis principium ad conclusionem, cui propter principia assentimus, ita in appetitiuis se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, quæ propter finē appetūtur. Vnde manifestū est quod sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet voluntas ad vim electiuam, id est ad liberum arbitrium. Ostensum est d autem supra, e quod eiusdem potentię est intelligere & ratiocinari, sicut eiusdē virtutis est quiescere & moueri. Vnde etiā eiusdem potentiæ est velle & eligere. Et propter hoc voluntas & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod bulisis distinguitur à thelisi, non propter diuersitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum.

¶ Ad secundum dicendum, quod electio & voluntas, id est ipsum velle, sunt diuersi actus: sed tamen pertinēt ad vnam potentiam, sicut etiā intelligere & ratiocinari, vt dictum est. e

¶ Ad tertiū dicendū, quod intellectus cōparatur ad volūtatē vt mouēs. Et ideo nō oportet in voluntate distinguere agens & possibile.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Voluntas & liberum arbitrium non sunt duæ, sed vna potentia, probatur. Sicut se habet intellectus ad rationē, ita se habet voluntas ad libe. arbit. seu (quod idem est) vim electiuam: sed intellectus & ratio sunt vna potētia, ergo voluntas & li. arbit. Maior probatur dupliciter: primo ex communi ratione. Quia oportet appetitiuas esse proportionales apprehensiuis: ac per hoc sicut in apprehensiua sunt duo, ita in appetitiua. Secundo ex specialibus rationibus horum ex parte obiectorum & actuum. Actuum quidem, quia intelligere est simplex, & ratiocinari est discurrere: & similiter velle & eligere: obiectorum vero, quia ex illorum primum est principij: secundum conclusionis, horum quoque primum est finis, secundum ad finem.

¶ Constat autem quod hæc proportionaliter se habent, minor vero non solum probatur: quia eius idem est virtutis, quies & motus: sed idem medium [illegible] hic conclusio [illegible] dicitur. Et sic duobus quodammodo medijs probatur intentam conclusionem, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuam & appetitiuam virtutem, & ex habitudine inter actum lib. arb. & actum voluntatis: quia scilicet se habent vt quies & motus: vt supra dictum fuit de intellectu & ratione.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAQVARTA.

Quomodo anima coniuncta intelligat corporalia quæ sunt infra ipsam.

CONSEQVENTER considerandum est de actibus & habitibus animæ, quantum ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ non pertinent directè ad considerationem Theologi. Actus autem & habitus appetitiuæ partis ad considerationem moralis scientiæ pertinent, Et ideo in secunda parte huius operis de eis tractabitur, in qua cōsiderandum est de morali materia. Nunc autem de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primo quidem de actibus. Secundo de habitibus. In consideratione vero actuum hoc modo procedemus. Primo nanque considerandum est quomodo intelligit anima corpori coniuncta. Secundo quomodo intelligit à corpore separata. Prima autem consideratio erit tripartita. Primo nanque cōsiderabitur quomodo anima intelligit corporalia quæ sunt infra ipsam. Secundo quomodo intelligit seipsam, & ea quæ in ipsa sunt. Tertio quomodo intelligit substantias immateriales, quæ sunt supra ipsam.

¶ Circa cognitionem verò corporalium tria consideranda occurrunt. Primò quidem per quid ea cognoscit. Secundò quomodo & quo ordine. Tertio quid in eis cognoscit.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. ¶ Secundo, vtrum intelligat ea per essentiam suam, vel per aliquas species. ¶ Tertio, si per aliquas species, vtrum species omnium intelligibilium sint ei naturaliter innatæ. ¶ Quarto, vtrum effluant in ipsam ab aliquibus formis immaterialibus separatis. ¶ Quinto, vtrum anima nostra omnia quæ intelligit, videat in rationibus æternis. ¶ Sexto vtrum cognitionem intelligibilem acquirat à sensu. ¶ Septimo, vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata. ¶ Octauo, vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virtutum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod anima non cognoscat corpora per intellectum. Dicit enim August. * in 2. sol. quod corpora intellectu comprehendi non possunt: nec aliquod corporeum nisi sensibus videri potest. Dicit etiam 12. super Genes. ad literam, quod visio intellectualis est eorum quæ sunt per essentiā suam in anima, huiusmodi autem non sunt corpora. Ergo anima per intellectum corpora cognoscere non potest.

416 Veri. q. 10. ar. 4. Lib. 2. c. 4. à med 10. 1. Lib. 12 super Gen. ca. 25. colligitur, 10. 3.

2 ¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensum nullo modo potest cognoscere spiritualia quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum potest cognoscere corpora, quæ sunt sensibilia.

3 ¶ Præterea, intellectus est necessariorum, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodem modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶SED CONTRA est, quod scientia est in intellectu. Si ergo intellectus non cognoscit corpora, sequitur quod nulla scientia sit de corporibus. Et sic peribit scientia naturalis, quæ est de corpore mobili.

CONCLVSIO.

¶ *Anima per intellectum cognoscit corpora immateriali, vniuersali, & necessaria cognitione.*

¶RESPONDEO dicendum, ad euidentiam huius quæstionis quòd primi Philosophi, qui de naturis rerum inquisierunt, putauerunt nihil esse in mundo præter corpus. e Et quia videbant omnia corpo- 562.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque. Primo refert antiquorum opiniones, secundo Platonis. Tertio arguit cōtra opinionem Platonis. Quarto fundamentū eius examinat & destruit, quinto infert conclusionem responsiuam quæstioni affirmatiue.

¶ Quod ad primum, antiquorum positio est, quod corporeorum nulla est certa cognitio: quia sunt in continuo motu: & ex hoc quod corporale variū, nullum est aliquid certum, sed cognitio quia sola certa ponebant.

¶ Quo ad secundum, Platonis positio, quòd corporū sensibilium secundum se ipsa non est certa scientia, sed secundum eorum ideas: quia hæc sunt materialia & fluxa: illæ autem sunt species horum.

¶ Quo ad tertium dupliciter arguit. Primo ducēdo ad impossibile, quia scilicet materia & motus excluderentur à scientia, tam in ratione obiecti quàm in ratione medij: & sic periret scientia naturalis, quæ & de mobili, & per principia motus est. Secundo ducendo ad inconueniens, quod demonstrationum manifestorum scientiam quærimus, aliorum quæ nescimus, scientiam inuenimus, quæ nō sunt horum substantiæ: per quæ de his iudicare nequimus, & tamen iudicamus.

¶ Quo ad quartum, primo fundamentum Platonis: fundauit se Plato super tres propositiones. Prima est, quod cognitio fit per assimilationem, primo de anima. secunda, quod ista similatio debet esse non solum in forma, sed in modo formæ. Tertia, quod inter intellectum & res corporales non potest esse ista assimilatio, sed bene inter animam & ideas. Et hanc tertiam propositionem probauit: quia in anima rei cognitæ forma est immaterialiter, vniuersaliter, & immobiliter, quod ex operatione apparet: quia experimur intelligere vniuersaliter, & necessario: operatio enim est secundum modum formæ, in corporibus autem his opposito modo sunt formæ: in ideis autem sunt simili modo, scilicet vniuersaliter, immaterialiter, & absque motu, ergo.

¶ Deinde destruit hoc fundamentum ostendendo secundam propositionem esse falsam dupliciter. Primo in assimilatione absolute. Secundo in assimilatione cognoscentis ad cognitum: absolutè quidem, quia inter similia nō oportet quod sit similitudo

modi essendi, neque intrinsecè, vt patet de intentio & sensibili, neque extrinsecè, vt patet de duobus albis, altero dato & altero non. In cognoscente autem quia sensus est simili... fato in forma, non in materia: ergo iuxta hunc eundem modum dici potest quod intellectus respicit species rerū absque materia, motu, & particularitatibus: quia vnumquodque recipitur in aliquo per modum recipientis.

Li. 4. Met. tex. 22. t. 5

Annot. ¶ Aduerte hic quod (vt patet ex supra dictis) ista ratio, Vnumquodque recipitur per modum suum, non sufficeret ad propositum, nisi præsupposito actiuo sufficiente: quia tamen superius ex proposito hoc declarauerat, vbi de intellectu agente tractabatur, ideo suppositis illis nunc non curat sic breuiter & quasi diminute loqui.

34

419.

Comment. ¶ Quo ad quintum infertur conclusio responsiua, Anima per intellectū cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali, & necessaria. Vbi aduerte, quod hę tres conditiones determinant cognitionem secundum genus proprium & in ordine ad obiectum. Secundum genus quidem proprium: quia cognitio ista est de genere cognitionū immaterialium, vniuersalium, & immobilium, seu necessariarum, quod idem est: necessarium enim est quod mutari non potest, omnis enim intellectio in tali genere est. In ordine vero ad obiectum: quia cognitio ista immaterialiter, vniuersaliter & immutabiliter attingit obiectum, nulla enim materia mediante, nulla conditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obuiante intelligimus species corporum: quæ secundum esse sunt materiales, particulares, & motui subiectæ.

415.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quartæ Articulum secundum.*

b 425. Annot. Titulus per essentiam vt rationem cognoscendi, eo modo quo species intelligibilis dicitur ratio cognoscendi: ita quod sola essentia animæ sit ei sufficiens ratio cognoscendi omnia corpora.

Comment. ¶ In corpore quatuor. primo ponit opiniones antiquorum, secundo arguit contra, tertio ostēdit modum quo cognitum oportet esse in cognoscente, quarto respōdet quęsito.

d 63. Lib. 22. de ciuit. Dei, c. 29. declinādo ad fin. tomo. 5.

¶ Quo ad primum quatuor narrat. primo conclusionem responsiuam secundum antiquos, scilicet quod anima cognoscit omnia corpora per essentiam suam. Secundo commune fundamentum omnibus antiquis, scilicet quod cognitio fit assimilatione: vt patet in primo de anima. Tertio quomodo diuersimode ex eodem fundamento Plato & alij fabricauerunt: quia ille ab anima inchoans posuit cognita immaterialiter existere per se, vt in anima: illi à rebus inchoantes posuerunt cognita materialiter existere in anima vt in se. Quarto, quomodo ad omnia extendebant animæ similitudinem & cognitionem, scilicet per naturam, aut naturas principij seu principiorum: quia principiata ex principiis constituuntur & cognoscuntur, & declarantur discurrendo per opiniones eorum & Empedoclis, quæ omnia clara sunt in litera.

¶ Aduerte hic quod fundamentum illud commune, etsi verum in se est: & ideo commune fuit & est sapientibus & insipientibus, sed quia male intellectum fuit, ideo fuit occasio erroris: namque tam Plato quàm alij intellexerunt de similitudine & in forma & in modo formæ: & propterea vtrique errauerunt, & in extremas inciderunt opin. Arist. autem distinguens similitudinē in forma à similitudine in modo illius, & vidēs primam sufficere ad cognitionem, media via incessit, quam sectamur, putantes, quod licet requiratur similitudo inter cognoscens & cognitum in forma: stat tamen dissimilitudo in modo: imò respectu corporalium requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic vterque processus tam à modo animæ ad res, quàm à modo rerum ad animam ducit ad falsum.

¶ Quo ad secundum arguitur contra alios, non contra Platonem, quia ipse non ponebat animam per suam substantiam cognoscere omnia, sed per species participatas ab ideis: quamuis conueniret cum antiquis in malo intellectu illius fundamenti. Dupliciter autem reprehenduntur antiqui. Primo quo ad vltimum dictum eorum, scilicet quòd omnia cognoscuntur per naturas principiorum. Secundò quo ad primum dictum, quod cognita sint in anima materialiter. Contra primum arguitur. Ratio cognoscendi oportet quod sit actu cognitum: quod probatur ex eo quod cognoscitur per sententiam 9. Metaph. & non econuerso: sed principium materiale non est actu sed potentia & principiabile: ergo.

¶ Nota quod maior intelligitur de esse actu formaliter vel eminenter: neutro autem illius cognitionis potest conuenire principio materiali.

¶ Contra secundum arguitur quia si res deberent materialiter esse in anima ad cognitionem, ratio nulla esset quare res extra non cognosceret. ¶ Sed

corpora mobilia esse, & putabāt ea in continuo fluxu esse, existimauerunt quod nulla certitudo de rerum veritate haberi posset à nobis. Quod enim est in continuo fluxu, per certitudinem apprehendi non potest: quia prius labitur quàm mente diiudicetur: sicut Heraclitus dixit, quod non est possibile aquam fluuij currentis bis tangere, vt recitat Philosophus in 4. Met.* His autem superueniens Plato, vt posset saluare certam cognitionem veritatis, à nobis per intellectum haberi, posuit prę ter ista corporalia aliud genus entium à materia & motu separatum, quod nominabat species siue ideas, per quarum participationē vnumquodque istorum singularium & sensibilium dicitur vel homo, vel equus, vel aliquid huiusmodi. [c] Sic ergo dicebat, scientias & diffinitiones & quicquid ad actum intellectus pertinet, non referri ad ista corpora sensibilia, sed ad illa immaterialia & separata, [c] vt sic anima non intelligat ista corporalia, sed intelligat horum corporalium species separatas. Sed hoc dupliciter apparet falsum. Primo quidem, quia cum illæ species sint immateriales & immobiles, excluderetur à scientiis cognitio motus & materiæ quod est proprium scientiæ naturalis, & demonstratio per causas mouentes & materiales. Secundo, quia derisibile videtur, vt dum rerum, quæ nobis manifestæ sunt, notitiam quærimus, alia entia in medium afferamus, quæ non possunt esse eorum substantiæ, cum ab eis differant secundum esse: & sic illis substantiis separatis cognitis, non propter hoc de istis sensibilibus iudicare possemus. Videtur autem in hoc Plato deuiare à veritate: quia cum æstimaret omnem cognitionem per modum alicuius similitudinis esse, credidit quòd forma cogniti ex necessitate sit in cognoscente, eo modo quo est in cognito. Considerauit autem, quod forma rei intellectæ est in intellectu vniuersaliter & immaterialiter, & immobiliter. Quod ex ipsa operatione intellectus apparet, qui intelligit vniuersaliter & per modū necessitatis cuiusdam. Modus enim actionis est secundum modum formæ agentis. Et ideo existimauit quod oporteret res intellectas hoc modo in se ipsis subsistere, scilicet immaterialiter & immobiliter. Hoc autem necessarium non est: quia etiam in ipsis sensibilibus videmus, quod forma alio modo est in vno sensibilium quàm in altero: puta cum in vno est albedo intentior, in alio remissior: & cum in vno albedo cum dulcedine, in alio sine dulcedine. Et per hunc etiam modum forma sensibilis alio modo est in re quæ est extra animam, & alio modo in sensu, qui suscipit formas sensibilium absque materia, [c] sicut colorem auri sine auro. Et similiter intellectus species corporum quæ sunt materiales & mobiles, recipit immaterialiter, & immobiliter, secundum modum suum. Nam receptum est in recipiente per modum recipientis. Dicendum est ergo, quod anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali, & necessaria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod verbum August. est intelligendum quantum ad ea quibus intellectus cognoscit, non autem quantum ad ea quæ intellectus cognoscit. Cognoscit enim corpora intelligendo, sed non per corpora, neque per similitudines materiales & corporeas, sed per species immateriales & intelligibiles, quæ per sui essentiam in anima esse possunt. [c]

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus dicit 22. de ciuit. Dei, Non est dicēdum, quod sicut sensus cognoscit sola corporalia, ita intellectus cognoscit sola spiritualia: quia sequeretur quod Deus & angeli corporalia non cognoscerent. Huius autem diuersitatis ratio est, quia inferior virtus non se extendit ad ea, quæ sunt superioris virtutis: sed virtus superior ea quæ sunt inferioris virtutis, excellentiori modo operatur. [c]

¶ Ad tertium dicendum, quod omnis motus supponit aliquid immobile. Cum enim transmutatio fit secundum qualitatem, remanet substantia immobilis: & cum transmutatur forma substantialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium sunt immobiles habitudines. Sicut Sortes etsi non semper sedeat, tamen immobiliter est verum, quod quando sedet, in vno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus immobilem scientiam habere.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum anima per essentiam suam corporalia intelligat.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima per essentiā suam corporalia intelligat. Dicit enim Augustinus * 10. de Trin. quod anima imagines corporum conuoluit & rapit factas in semetipsa de semetipsa. Dat enim eis formandis quiddam substantiæ suæ. Sed per similitudines corporum corpora intelligit. Ergo per essentiam suam, quam dat formandis talibus similitudinibus, & de qua eas format, cognoscit corporalia.

2 ¶ Præterea, Philosophus dicit in tertio de anima,* quod anima quodammodo est omnia. Cum ergo simile simili cognoscatur, videtur quod anima per seipsam corporalia cognoscat.

3 ¶ Præterea, Anima est superior corporalibus creaturis. Inferiora autem sunt in superioribus eminentiori modo quàm in seipsis: vt Diony.* dicit. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo existunt in ipsa essentia animæ, quàm in seipsis. Per suam ergo substantiam potest creaturas corporeas cognoscere.

¶ SED CONTRA est, quod Aug.* dicit 9. de trinit. quod mens corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit. Ipsa autem anima non est cognoscibilis per corporis sensus. Non ergo cognoscit corporea per suam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus cum sit virtualiter & eminenter omnia, cognoscit per essentiam suam omnia: anima autem non.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod antiqui Philosophi posuerunt, quod anima per suam essentiam cognoscit corpora. Hoc enim animis omnium communiter inditum fuit, quod simile simili cognoscitur. Existimabant autem quod forma cogniti sit in cognoscente, eo modo quo est in re cognita. E contrario tamen Platonici posuerunt. Plato enim quia perspexit intellectualem animam immaterialem esse, & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere. [c] Priores vero naturales, quia considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerunt oportere res cognitas etiam in anima cognoscente materialiter esse. Et ideo, vt animæ attribuerent omnium cognitionem, posuerunt eam habere naturā cōmunem cum omnibus. Et quia natura principiatorum ex principiis constituitur, attribuerunt animę naturam principij: ita quod qui dixit principiū omnium esse ignem, posuit animam esse de natura ignis: & similiter de aëre & aqua. Empedocles autem, qui posuit quatuor elementa materialia, & duo mouentia, ex his etiam dixit animam esse constitutā. Et ita cum res materialiter in anima ponerent, posuerunt omnem

cognitionem animæ materialem esse, non discernentes inter intellectum & sensum [c]. Sed hæc opinio improbatur. Primo quidem, quia materiali principio, de quo loquebantur, non existunt principiata nisi in potentia. Non autem cognoscitur aliquid secundum quod est in potentia, sed secundum quod est actu, vt patet in 9. metaphys. Vnde nec ipsa potentia cognoscitur nisi per actum [c]. Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum naturam ad hoc quod omnia cognosceret, nisi inessent ei naturæ & formæ singulorum effectuum, puta ossis & carnis & aliorum huiusmodi, vt Arist. contra Empedoclem argumentatur in primo * de Anima. Secundo, quia si oporteret rem cognitam materialiter in cognoscente existere, nulla ratio esset, quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carent: puta si anima igne cognoscit ignem, & ignis etiam qui est extra animam, ignem cognosceret. Relinquitur ergo quod oportet materialia cognita in cognoscente existere non materialiter, sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: quia actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem. Cognoscimus enim etiam ea quæ extra nos sunt. Per materiam autem determinatur forma rei ad aliquid vnum [c]. Vnde manifestum est, quod ratio cognitionis ex opposito se habet ad rationē materialitatis. Et ideo, quæ non recipiunt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua [c], sicut plantæ: vt dicitur in 2. lib. de Anima. Quanto autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus, qui abstrahit speciem non solum à materia, sed etiam à materialibus conditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formam rei cognitæ sine materia quidem, sed cum materialibus conditionibus. Et inter ipsos sensus visus est magis cognoscitiuus, quia est minus materialis, vt suprà dictum est [c]. Et inter ipsos intellectus tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

¶ Ex his ergo patet, quod si aliquis intellectus est qui per essentiam suam cognoscit omnia, oportet quod essentia eius habeat in se immaterialiter omnia, sicut antiqui posuerunt essentiam animæ actu cōponi ex principiis omnium materialiū, vt cognosceret omnia. Hoc autem est propriū Dei, vt sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omniū, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit [c]: non autem anima humana, neque etiam angelus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. ibi loquitur de visione imaginaria, quæ fit per imagines corporum. Quibus imaginibus formandis dat anima aliquid suæ substantiæ: sicut subiectum datur, vt informetur per aliquam formam. Et sic de seipsa facit huiusmodi imagines: non quod anima vel aliquid animæ conuertatur, vt sit hæc vel illa imago, sed sicut dicitur de corpore fieri aliquid coloratum prout informatur colore. Et hic sensus apparet ex his quæ sequuntur.* Dicit enim quod seruat aliquid, scilicet non formatum tali imagine quod libere de specie talium imaginum iudicet. Et hoc dicit esse mentem vel intellectū. Partē autē quæ informatur huiusmodi imaginibus, scilicet imaginatiuam, dicit esse communem nobis & bestiis.

¶ Ad secundum dicendum, quod Arist. nō posuit animam esse actu compositam ex omnibus, sicut antiqui naturales [c]: sed dixit quodā modo animam omnia inquantū est in potentia ad omnia. Per sensum quidem ad sensibilia, per intellectum vero ad intelligibilia. [c]

¶ Ad tertium dicendum, quod quęlibet creatura habet esse finitum & determinatum. Vnde essentia superioris creaturę etsi habeat quā dam similitudinem inferioris creaturæ, prout communicant in aliquo genere, non tamen complete habet similitudinem illius: [c] quia determinatur ad aliquam speciem, præter quā est species inferioris creaturæ. Sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantum ad omnia, quæ in rebus inueniuntur, sicut vniuersale principium omnium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. Dicit enim Gregor.* in homil. ascensionis, quod homo habet commune cum angelis intelligere. Sed angeli intelligunt omnia naturaliter per formas inditas. Vnde in li. de caus. dicitur * quod omnis intelligentia est plena formis. Ergo & anima habet species rerum naturalium inditas, quibus corporalia intelligit.

2 ¶ Præterea, Anima intellectiua est nobilior quàm materia prima corporalis. Sed materia prima est creata à Deo sub formis, ad quas est in potentia. Ergo multo magis anima intellectiua est creata à Deo sub speciebus intelligibilibus. Et sic anima intelligit corporalia per species sibi naturaliter inditas.

3 ¶ Præterea, Nullus potest verū respondere, nisi de eo quod scit. Sed aliquis etiam idiota non habens scientiam acquisitam, respondet verum de singulis, si tamen ordinate interrogetur: vt narratur in Menone * Platonis de quodam. Ergo antequam aliquis acquirat scientiam, habet rerum cognitionem. Quod non esset, nisi anima haberet species natura-

Annot. ¶ Sed est hic locus quæstionis, vnde valet ista consequētia facta: videtur enim nulla: quoniam ratio esset in promptu, quare ignis extra non cognoscit, & interius cognoscendi est ratio: quia interior est in anima cuius natura est cognoscitiua, exterior non. Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio, nisi quia ipsa est ipsa: sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicendum, quod consequentia ista est optima: & fundatur super hoc, Esse cognoscitiuum sequitur esse immateriale, vt in qu. 14. dictum fuit, & modo replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut vterque, aut neuter est cognoscendi ratio: quia eiusdem sunt virtutis, naturæ, & modi: nec alter magis exit latitudinem materialis, quàm reliquus: & ideo par est ratio. Nec suffragatur dicere quod interior est in natura cognoscitiua: quia est implicatio in adiecto: quia esse in natura cognoscitiua, est esse in natura immateriali, quod repugnat materiali. & quamuis quærere quare cognoscitiuum est cognoscitiuum, sit quæstio nulla: quærere tamen quare talis substantia est cognoscitiua, & talis non, est quæstio subtilissima. Vnde & in 2. de Anima redditur ratio, quare plantæ non cognoscunt: quia scilicet sunt materiales.

Comment. ¶ Quo ad tertium conclusio est, Cognitum oportet esse in cognoscente immaterialiter: & probatur quadrupliciter. Primo infertur per locum à diuisione ex dictis: aut enim materialiter, aut immaterialiter oportet res in cognoscente esse: sed non materialiter, vt probatum est: ergo immaterialiter. Secundo firmatur ratione sic. Actus cognitionis se extendit ad ea quæ sunt extra cognoscentem: ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt, consequentia probatur quia materia determinat ad vnum.

Annot. ¶ Aduerte quòd ratio ista est subtilissima: & est eadem cum antedicta in q. 14. art. 1. & fundatur super duas propositiones. Prima est quod cognoscēs non est tantum ipsum, sed alia: hoc enim est idē quod dicere quod actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem: oportet siquidem cognoscētem esse non solum seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt, quæ cognoscit. Secunda est, quod per materiam res arctatur & determinatur ad vnum: cuius signum manifestum est, quod natura quæ infima agendi est ratio, vtpote materialis, ad vnum determinatur: & quanto magis à materia receditur, tanto minus ad vnum res determinatur. Vnde & plantarum principium ad multa quodammodo se habet, supra naturam se eleuans, dum mouet ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur quod cognoscitiuum oportet à materia eleuari: vtpote non determinatum ad vnum, scilicet esse proprium, sed extendens se ad essendum etiam alias quod est oppositæ conditionis his ad materialia. immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertio probatur ab effectu: quia scilicet, quæ recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo cognoscunt, vt plantæ. Quarto ex gradibus cognoscentium, quia quanto aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit: vt patet de sensu, & intellectu, & de visu, & aliis sensibus: & vno intellectu respectu alterius intellectus.

¶ Quo ad quartū conclusio respōsiua quæsito est vna exclusiua. Solus Deus cognoscit omnia per essentiā suam. Probatur sic. Si aliquis intellectus cognoscit omnia per suam essentiam, oportet quod eius essentia sit immaterialiter omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi: ergo. Conditionalis probatur dupliciter. Primo infertur ex dictis, vt patet: secundo ex autoritate antiquorum. Minor vero probatur, quia Dei proprium est esse omnia virtualiter, vt & 5. metaph. c. de perfecto, dicitur.

¶ Sed occurrit dubium hic: quia quæstio præsens est de cognitione omnium corporum, & non de cognitione omnium simpliciter. Responsio autem literæ est de cognitione omnium simpliciter: non igitur conueniens videtur. Ad hoc breuiter dicitur, quod, vt apparet ex supradictis, in tractatu de angelis, & hic ex responsione ad tertium, par est ratio de continentia virtuali omnium corporum, & omnium rerum: quia eadem est ratio repugnantiæ respectu vtriusque: quia scilicet actus limitatus non continet perfectè vltimas differentias extranearum specierum: & dico extranearum, propter differentias proprietatum & passionum: quas perfectè forte claudunt in se quidditates, à quibus fluunt: sed illæ non sunt species extraneæ, quamuis distinctæ. Si enim quidditas aliqua limitata contineret differentias vltimas corporum, nulla esset ratio, quare aliqua limitata prohiberetur cōtinere differētias omnium rerum, saltem inferiorum se: quoniam iam cessaret ratio limitationis. Vnde propter identitatem rationis in litera eleuatur responsio respectu omnium, & sufficienter satisfit respectu omnium corporum vtrobique.

Annot. — *Eadem loco in argu. citato.* — b 363 — 101 — c 180 — 418

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum tertium.*

Veri. q. 10. ar. 6. Et quol. 8. ar. 3. Et opusc. 3. ca. 81. — Hom. 29. in euang. non remotè à pr. — Annot. — Propo. 10. in prin. habetur inter opera Ari. 10. 3.

Titulus clarus, omnia corporalia.

¶ Sed circa ordinem huius tituli statim oritur dubium: quia videtur diminutus progressus iste, & omissa vna quæstio valde difficilis, An scilicet anima intelligat per species. In hac enim quæstione sunt diuersæ opiniones: & hoc loco erat tractanda. Antè namque quàm inquiratur an per species congenitas, influxas aut acquisitas stabiliendum erat quod intelligit per species. Dicerent enim alij, quod neque per substantiam propriam, neque per speciem aliquam intelligit anima: sed ipse actus intelligendi est similitudo quodammodo obiecti.

Declinando ad medium illius.

¶ Ad hoc videtur mihi dicēdū, quod D. T. subtilius intuitus vidit in hac quæstione quæ omissa dicitur, latere duo quæsita. Primum est, an dentur in intellectu nostro species intelligibiles. Secundum, an dentur species intelligibiles præuiæ actibus. Et primam quidem quęstionē omitti oportuit: quia communis animi conceptio omnium & antiquorū & posteriorum est, quòd cognitio fit per assimilationem: idem autem intendimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionum: & si fuisset hoc quærendum, debuisset ante primum articulum hoc in dubiū verti. Secundam vero quęstionem in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget autem eam in quæstione sequenti, art. 2. Vnde patet quod nihil omissum est. Nullus enim negat in anima cognoscente esse similitudinem cogniti. Sed an illa similitudo præueniat actū, aut sit actus, aut terminet actū, alterius est quęstionis. Vnde in litera supponitur in quærendo cōmuniter concessum cognitionem fieri per assimilationē: & quæritur, vnde ista assimilatio proueniat. Nec obstat prędictis si ante articulū secundū sequētis quęstionis vtetur litera specie intelligibili pro principio. Tū quia ex tractatu de angelis hoc satis patet. Tum quia nihil prohibet supponere probandū, præsertim in breui.
¶ In corpore tria: primo respondet quęsito negatiue. Secundo refert opinionem oppositam Platonis. Tertio arguit contra illam.

Universidade do Porto Biblioteca

Comment.

¶ Vnde ad primum cõclusio est, Anima non intelligit per species inditas. Probatur ratione ex authoritate ... illa, Homo quandoque est cognoscens in potentia tantum, tam secundum sensum, quàm secundũ intellectũ & reducitur in actum quo ad sensum per actiones sensibilium: & quo ad intellectum per disciplinam, aut inuentionem: ergo secundum se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sentiendi & intellectionis: ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: consequentia vero probatur, quia eo modo aliquid se habet ad formam, quæ est principium actionis, quo ad actionem ipsam: quod declaratur in leuitate, & ferri sursum: quia quod est in potentia ad vnum, est in potentia ad reliquum: & quod in actu vnum, etiam in alterius est actu.

liter inditas. Intelligit igitur anima res corporeas per species naturaliter inditas.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, * de intellectu loquens, quod est sicut tabula, in qua nihil est scriptum.

Lib. 3. de anima. tex. 14. to. 2.

CONCLVSIO.

¶ Anima cum sit quandoque intelligens, & cognoscens in potentia, & quandoque in actu, impossibile est, vt corporalia per species sibi inditas cognoscat.

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum forma sit principium actionis, oportet, vt eo modo se habeat aliquid ad formam, quæ est actionis principium, quo se habet ad actionem illam: sicut si moueri sursum est ex leuitate, oportet quod in potentia tantum sursum fertur, esse leue solum in potentia, quod autem actu sursum fertur, esse leue in actu. Videmus autem, quod homo est quandoque cognoscens in potentia tantum, tam secundum sensum, quàm secundum intellectum. Et de tali potẽtia in actum reducitur, vt sentiat quidem per actiones sensibilium in sensum, vt intelligat autem per disciplinam, aut inuentionem. Vnde oportet dicere, quod anima cognoscitiua sit in potentia tam ad similitudines, quæ sunt principia sentiendi, quàm ad similitudines, quæ sunt principia intelligendi. Et propter hoc Aristot. * posuit, quod intellectus, quo anima intelligit, non habet aliquas species naturaliter inditas, sed est in principio in potentia ad huiusmodi species omnes. Sed quia id quod habet actu formam, interdum nõ potest agere secundũ formam propter aliquod impedimentum, sicut leue si impediatur sursum ferri: propter hoc Plato posuit quod intellectus hominis naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus, sed per vnionem corporis impeditur ne possit in actum exire. Sed hoc non videtur conuenienter dictum. Primo quidem, quia si habet anima naturalem notitiam omnium, non videtur esse possibile, quod huius naturalis notitiæ tantam obliuionem capiat, quòd nesciat se huiusmodi scientiam habere. Nullus enim homo obliuiscitur ea, quæ naturaliter cognoscit: sicut quod omne totum sit magis sua parte, & alia huiusmodi. Præcipue autem hoc videtur esse inconueniens, si ponatur esse animæ naturale corpori vniri, vt supra habitum est c. Inconueniens enim est, quod naturalis operatio alicuius rei totaliter impediatur per id quod est sibi secundum naturam. Secundo manifeste apparet huius positionis falsitas ex hoc, quod deficiente aliquo sensu deficit scientia eorum, quæ apprehenduntur secundum illum sensum: sicut cæcus natus nullam potest habere notitiam de coloribus. Quod non esset, si intellectui animæ essent naturaliter inditæ omnium intelligibilium rationes. Et ideo dicendum est, quod anima non cognoscit corporalia per species naturaliter inditas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo quidem conuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamen ab eminentia intellectus eorum: sicut & corpora inferiora, quæ tantum existunt, secundum Gregorium deficiunt ab existentia superiorum corporum. Nam materia inferiorum corporum non est completa totaliter per formam, sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cælestium corporum est totaliter completa per formam: ita quod non est in potentia ad aliam formam, vt suprà habitum est c. Et similiter intellectus angeli est perfectus per species intelligibiles secundum suam naturam: intellectus autem humanus est in potentia ad huiusmodi species.

¶ Ad secundum dicendum, quod materia prima habet esse substantiale per formam: & ideo oportuit quòd crearetur sub aliqua forma: alioquin non esset in actu. Sub vna tamẽ forma existens est in potentia ad alias. Intellectus autem non habet esse substantiale per speciem intelligibilem. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quod ordinata interrogatio procedit ex principijs communibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscentis. Vnde cum verum respondet de his, de quibus secundo interrogatur, non hoc est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil enim refert vtrum ille qui docet proponendo, vel interrogando, procedat de principijs communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus per priora.

¶ Nam quomodo aliquid se habet ad actionem, eodem modo ad formam se habeat, quæ est actionis principium.

Quæstio.

¶ Circa hanc rationem aduerte quod in ea sunt duo manifesta & tertium ambiguitatem habet aliquam. Patet in primis, quod in probatione consequentiæ non est sermo de quocunque modo, sed de his duobus, scilicet actu & potentia: ita quod propositio assumpta, ¶ vnumquodque eodem modo se habet ad formam principiantem actionem, & actionem ipsam, intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo, quod hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia & deductis impedimentis. In naturalibus quidem, quia ipsæ statim cum sunt operantur, nec prius duratione sunt, & postea principiant actionem: vt patet in elementis deductis autem impedimentis, quia si per accidens contingit formam impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detento deorsum: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur: per se autem propositio ista est verissima. Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus voluntarie: si enim in his dicatur vera, obstat: quia experimur falsum esse quod forma voluntarie exeat in actum statim cũ est: imo habemus multas tales, secundum quas non operamur actu. Si autem dicatur quod non tenet nisi in formis quæ sunt principia naturalia, frustra ad propositum adducta videtur: quoniam similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere secundum imperium nostræ voluntatis. Et hoc præcipue secundum doctrinam Sancti Thomæ, qui ponit species intelligibiles conseruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

Q. 76. ar. 1. c * & f 369

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod propositio assumpta tenet in omnibus formis tam naturalibus quàm voluntarijs: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem & actum sibi correspondentem, ita quod sensus est, quod vnumquodque ita se habet ad formam, quæ est actionis principium, sicut ad actionem, quo ad hoc, quod si est in potentia essentiali ad operationem, est etiam in potentia essentiali ad formam. & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad intellectionẽ, & in actu habet speciem intelligibilem: imò hoc implicat: quia si actu habet, ergo potest cum vult intelligere. Et si potest cum vult, ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum, vt patet ex 8. physicorum, & 2. & 3. de anima. Patet autem hanc esse mẽtem literæ: quia ex potẽtialitate qua experimur nos nõ posse intelligere ad libitũ quæ volumus, infert nõ esse nobis inditas habituales species rerũ. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cũ vellemus: vt experimur in his quorum sensum habuimus.

Comment.

¶ Quo ad secundum refert duo. Primo obuiationem: qua non obstante præmissa ratione Plato tenuit oppositũ. Secundo opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obuiatio ad rationem est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus.

¶ Circa obuiationem ad rationem præmissam dubium occurrit: quia videtur Sanctus Thomas numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes: quæ scilicet ideo non agunt, quia impediuntur. Cum tamen constet eas agere voluntariè: intelligimus enim cum volumus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod habere impedimentum, commune est formis naturaliter & voluntariè agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impeditæ agunt statim, voluntariæ ad libitum. Vnde ex hoc quod species intelligibiles impeditæ poni dicuntur, & ideo non posse exire in actum, non sequitur, ergo numerãtur inter naturales formas, sed est sophisma consequentis.

¶ Quo ad tertium arguitur dupliciter contra Platonem. Primò: quia ponitur effectus, scilicet obliuio sine causa sufficienti: & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum quæ naturaliter nouimus: sicut, Omne totum est maius sua parte: cum vnio ad corpus est naturalis, vt probatum est: & præcipue hoc procedit: quia non solum ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: vtpote ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundo, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius: vt patet, & habetur primo Posteriorum: ergo non est indita omnium scientia. Si enim scientia omnium inesset animæ ex se et excitatione, & expergefactione circa sensibilia quatuor sensuum, cæci anima posset quandoque vti omnibus speciebus quas habet, & consequenter colorum: quod experimur falsum. Ergo tenet sequela: quia sensibilia non requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos: & experimur sed ex reminiscentiam quodam in quiddam: ergo à fortiori sic fieret reminiscentia intellectualis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis. Omne enim, quod per participationem est tale, causatur ab eo, quod est per essentiam tale: sicut quod est ignitum, reducitur sicut in causam in ignem. Sed anima intellectiua secundum quod est actu intelligens, participat ipsa intelligibilia. Intellectus enim in actu quodammodo est intellectum in actu. Ergo ea quæ secundum se, & per essentiam suam sunt intellecta in actu, sunt causæ animæ intellectiuæ, quod actu intelligat. Intellecta autẽ in actu per essentiã suam sunt formæ

sine materia existentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, causantur à formis aliquibus separatis.

2 ¶ Præterea intelligibilia se habent ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animam, sunt causæ ipsorum sensibilium, quæ sunt in sensu quibus sentimus. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam existentibus. Huiusmodi autem non sunt nisi formæ à materia separatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus nostri effluunt ab aliquibus substantijs separatis.

3 ¶ Præterea, Omne quod est in potentia, reducitur in actum per id quod est actu. Si ergo intellectus noster prius in potẽtia existẽs, postmodum actu intelligat, oportet quod hoc causetur ab aliquo intellectu qui semper est in actu. Hic autem est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus substãtijs separatis causantur species intelligibiles, quibus actu intelligim'.

¶ SED CONTRA est: quia secundum hoc sensibus non indigeremus ad intelligendũ. Quod patet esse falsum, ex hoc præcipue, quod qui caret vno sensu, nullo modo potest habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

CONCLVSIO.

¶ Species intelligibiles, quibus anima intelligit, non effluunt à formis separatis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, vel substantijs separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictum est c, posuit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam vel ideã equi, quam nominabat per se equum, & sic de alijs. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & à materia corporali. Ab anima quidem nostra ad cognoscendum: à materia verò corporali ad essendum: vt sicut materia corporalis per hoc quod participat ideam lapidis, fit hic lapis, ita intellectus noster per hoc quod participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam, per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali, effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines: ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus esse similitudines quasdam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, vt suprà dictum est c, scientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia contra rationem rerum sensibilium est, quod earum formæ subsistant absq; materijs, vt Aristot. * multipliciter probat, ideo Auicen. hac positione remota posuit omnium rerum sensibilium intelligibiles species, non quidem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorum primo deriuantur huiusmodi species in sequentem, & sic de alijs vsque ad vltimum intellectum separatum, quem nominat intellectum agentem. A quo, vt ipse dicit, effluunt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalem. Et sic in hoc Auicen. cum Platone concordat, quod species intelligibiles nostri intellectus effluunt à quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit per se subsistere. Auicen. vero ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantum ad hoc, quod Auicen. ponit species intelligibiles non remanere in intellectu nostro, postquàm desinit actu intelligere: sed indiget, vt iterato se conuertat ad recipiendum de nouo c. Vnde non posuit sciẽtiam animæ naturaliter inditam, sicut Plato, qui ponit participationes idearum immobiliter in anima permanere. c Sed secundum hanc positionem sufficiens ratio assignari non posset, quare anima nostra corpori vniretur. Non enim potest dici, quod anima intellectiua corpori vniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiam, c nec motor propter mobile, sed potius econuerso. Maximè autem videtur corpus esse necessarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: quia secundum esse suum à corpore non dependet. Si autem anima species intelligibiles secundum suam naturam apta nata esset recipere per influentiam aliquorum separatorum principiorum tantum, & non acciperet eas ex sensibus, non indigeret corpore ad intelligendum: vnde frustra corpori vniretur.

¶ Si autem dicatur quod indiget anima nostra sensibus ad intelligendum, quibus quodammodo excitetur ad consideranda ea, quorum species intelligibiles à principijs separatis recipit, hoc non videtur sufficere: quia huiusmodi excitatio non videtur necessaria animæ nisi inquantum est consopita secundum Platonicos quodammodo, & obliuiosa propter vnionem ad corpus: c & sic sensus non proficerent animæ intellectiuæ nisi ad tollendum impedimentum, quod animæ prouenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendum, quæ sit causa vnionis animæ ad corpus. Si autem dicatur secundum Auicen. quod sensus sunt animæ necessarij, quia per eos excitatur, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, à qua recipit species: hoc quidem non sufficit. Quia si in natura animæ est, vt intelligat per species ab intelligentia agente effluxas, sequeretur quod quandoque anima possit se conuertere ad intelligentiam agentem ex inclinatione suæ naturæ, vel etiam excitata per alium sensum, vt conuertat se ad intelligentiam agẽtem, ad recipiendum species sensibilium, quorum sensum aliquis non habet. Et sic cæcus natus posset habere scientiam de coloribus: quod est manifeste falsum. Vnde dicendum est, quod species intelligibiles, quibus anima nostra intelligit, non effluunt a formis separatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod species intelligibiles, quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primam causam in aliquod principium per suam essentiam intelligibile, scilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantibus formis rerum sensibilium, & materialium, à quibus scientiam colligimus, vt Dionysius dicit.

¶ Ad secundum dicendum, quod res materiales secundum esse quod habent extra animam, possunt esse sensibiles actu: non autem actu intelligibiles. Vnde non est simile de sensu & intellectu.

¶ Ad tertium dicendum, quod intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id est per intellectum agentem, qui est virtus quædam animæ nostræ, vt dictum est: c non autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam propriam proximam, sed forte sicut per causam remotam.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum anima intellectiua cognoscat res immateriales in rationibus æternis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua non cognoscat res immateriales in rationibus æternis. Id enim in quo aliquid cognoscitur, ipsum magis & per prius cognoscitur. Sed anima intellectiua hominis in

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quartum. Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque. Primo proponit opinionem tenentem affirmatiuam dupliciter: & refert Platonis viam. Secundo, Auicennæ. Tertio, in quo isti conueniunt & differunt. Quarto arguit vtrunque. Quinto respondet quæsito negatiue.

¶ Quo ad primum tria de Platone: primo, ideas sensibiliũ subsistẽtes. Secũdo, duplicem participationem earũ materialiter & intelligibiliter. Tertio, corollarium, ideo scientiam dicebat idearum nõ sensibiliũ. Et nota ibi, quod quemadmodum nos Arist. sequentes, quia species ex sensibilibus in animã prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, quia species ab ideis, scientiam de ideis posuit.

¶ Quo ad secundum tria ex Auicen. Primo, naturas sensibilium immateriales nõ per se, sed in intellectibus separatis. Secũdo, deriuationem ordinis earũ à primo vsq; ad vltimum. Tertio nomen & officium istius vltimi: nomen intellectus agens officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter, materiæ corporali materialiter, & animæ nostræ intelligibiliter.

¶ Quo ad tertium: conuenientia in vno: quod vterq; ponit species intelligibiles animæ nostræ effluere à formis separatis: & sic respondet quæsito affirmatiue, differentia in tribus. Primo, quia Plato formas separatas dicit subsistentes. Auic. in intellectibus. Secũdo, quia Plato ponit immobiliter recipi influxum in anima. Auic. mobiliter, imo tantum dum actualiter influit. Tertio, quia ex hoc Plato scientiam ponit ingenitam animæ. Auicen. vero non, sed acquiri de nouo successiue.

¶ Quo ad quartum, quatuor. Primo proponit impossibile, quod sequitur ad vtrunque, scilicet quod anima frustra vniretur corpori. Secundo probat sequelam sic, Anima non vnitur corpori propter corpus, sed propter animam: quia scilicet, corpus necessarium est ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: sed secundum viam vtranque, hæc operatio non eget corpore, ergo anima frustra vnitur corpori. Maior quo ad primam & secundam partem probatur: quia nec forma est propter materiam, & hoc contra positionem Auic. nec motor propter mobile, & hoc contra Platon. sed econtra. Quo ad tertiam vero relinquitur per se nota, loquendo de anima intellectiua vt sic, imo innititur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius, à corpore non pendens: quasi dicat, anima aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc non: quia intelligere est operatio à corpore non pendens. Minor vero probatur: quia si anima naturaliter accipit species à substantijs separatis, nulla restat indigentia sensibilium ad intellectionem. Tertio refert responsionem Plat. & refellit. Responsio est: quod sensibilia requiruntur ad excitandam animam ad considerandum ea, quorum habet species. Repulsio est: quod hoc non respondet quæsito: quoniam excitatio ponitur ad auferendum quasi soporem conuenientem animæ ex vnione ad corpus, & non ex se. Vnde cum ex se non sit sopita, cur vnitur corpori, vt incurrat talem soporem?

¶ Quarto refert responsionem Auicen. & refellit. Responsio est: quod sensibilia sunt necessaria ad excitandam animam ad conuersionem ad intelligentiam agentem. Repulsio est: quia si ex natura sua anima est receptiua ab intelligentia agente: ergo quando ex sola natura conuertetur absque excitatione, vel saltem excitata iam à visibilibus, poterit se conuertere ad species audibiliũ: & econuerso. sed vtrunque est falsum: quia cæcus natus nescit colores. Vide in secundo contra Gentiles, circa probationem consequentiæ contra Auicennam. 418

¶ Quo ad quintum concludendo respondet quæsito negatiue: vt patet in corpore. 443

¶ In responsione ad tertium esto cautus: ne intelligas intellectiuum recipere species ab intellectu agente, qui est potentia animæ nostræ: sed recolito illius distinctionis: qua in specie intelligibili consideratur intelligibilitas actu, & determinatio, &c. sat fuit hic excludere, quod nec etiam quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus possibilis de potentia ad actum ab intellectu aliquo separato tanquam à proximo agente. 379

¶ Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quintum. Comment.

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primò declaratur origo tituli, & titulus ipse. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo inducuntur. Primò regula in communi circa philosophorum doctrinam seruanda: & tam quo ad bene, quàm quo ad male dicta ex Augu. Secundo inducitur quo modo ipse Aug. hanc regulam seruauit in hac materia circa doctrinam Platonicam: accepit enim rationes æternas, & mutauit modum essendi earum: & sic patet sensus tituli, & eius origo, omnia clara sunt in litera. Aduerte tamen, quod positio Plat. propter duo extranea iudicatur à fide. Primo: quia ponebat sapientiam & vitã, & alia huiusmodi, quæ sunt perfectiones simpliciter, per se subsistere: & non solum naturas sensibiliũ, scilicet bouis, equi, leonis, &c. sequitur enim quod daretur vita infinitæ perfectionis, & simpliciter sapiẽtia infinita, &c. extra Deum. Et insinuatur in litera, vbi ad innuendum hoc adducuntur exemplariter hæ perfectiones simpliciter. Secundo, quia ponuntur istæ formæ creatrices, cum solius Dei sit creare. hoc in litera etiam exprimitur.

Cap. 7. de diui. no. inter princip. et medium.

Q. 79. a. 4. 363

¶ Quo ad secundum respondetur sub distinctione duorum sensuũ, quos potest habere quæstio, tali ordine. Primo ponitur conclusio responsiua sub vno sensu. Secundo ponitur alia conclusio responsiua sub alio sensu, & probatur. Tertio ostenditur, quod prima conclusio est de intentione Aug. Distinctio est, cognosci omnia in rationibus æternis dupliciter: scilicet obiectiuè, vel causaliter. Prima conclu-

420 Infra q. 88. art. 3. ad 1. Et verit. q. 8. ar. 7. ad 6. Et q. 10. arti. 1. cor. & ad 6. et ar. 8. cor.

conclusio est, In rationibus aeternis obiectiue secundum statum praesentem animam non cognoscit omnia, sed bene anima beata: ista ex se est euidens. Secunda conclusio est, In rationibus aeternis causaliter, sed non solis, anima nunc cognoscit omnia. Probatur quo ad primam partem: quia omnia cognoscit lumine naturali: ergo rationibus aeternis. probatur consequentia: quia hoc nihil aliud est quàm participatio diuini luminis, in quo sunt illae. Probatur hoc autoritate Psal. Signatum est, &c. deinde probatur quo ad secundam partem, scilicet non tamen solis, dupliciter: ratione, quia praeter lumen requiruntur species intelligibiles à rebus sumptae: & autoritate Augusti. in quarto de trini. Quod autem prima conclusio sit de mente Augu. eius autoritate in lib. 83. q. probatur.

Lib. 83. q. q. 46. à medio illius to. 4.

419 Li. 12. confess. c. 25. à medio illius, to. 1.

statu praesentis vitae non cognoscit rationes aeternas: quia non cognoscit ipsum Deum in quo rationes aeternae existūt, sed ei sicut ignoto coniungitur vt Dionys. dicit in 1. cap. mysticae theologiae. Ergo anima non cognoscit omnia in rationibus aeternis.

2 ¶ Praeterea, Ro. 1. dicitur, quod inuisibilia Dei per ea quae facta sunt, conspiciuntur. Sed inter inuisibilia Dei numerantur rationes aeternae. Ergo rationes aeternę per creaturas materiales cognoscuntur: & non econuerso.

3 ¶ Praeterea, Rationes aeternae nihil aliud sunt quàm ideae, Dicit enim Aug. * in lib. 83. q. quod ideę sunt rationes stabiles rerū in mēte diuina existētes. Si ergo dicatur quod anima intellectiua cognoscit omnia in rationibus aeternis, redibit opinio Platonis, qui posuit omnem scientiam ab ideis deriuari.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. 12. confes. Si ambo videmus verum esse quod dicis, & ambo videmus verū esse quod dico, vbi quaeso id videmus. Nec ego vtique in te, nec tu in me: sed ambo in ipsa, quae supra mētes nostras est, incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis in aeternis rationibus cōtinetur. ergo anima intellectiua omnia vera cognoscit in rationibus aeternis.

a ¶ *Super Quaestionis octuagesimae quartae Articulum sextum.*

CONCLVSIO.

¶ In rationibus aeternis anima non cognoscit omnia obiectiue in praesenti statu, sed causaliter.

Comment. Lib. 2. de doctri. Christ. c. 39. in fine to. 3.

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo Democriti, secundo Platonis, tertio Arist. opinionem tractat: quarto respondet quaesito iuxta opinionē Arist.

¶ Quo ad primum quatuor refert. Primo quod cognitio inest omnibus à sensibilibus. Secūdo quod à solis. Tertio quod per defluxionem. Quarto radicem, quia intellectum ponebat eiusdem ordinis cum sensitiua parte: omnia patent in litera.

Vt patet ex lib. 1. met. tex. 6. in Arist.

Arist. praete. 34 419

¶ Quo ad secundū quatuor. Primo oppositionem radicis praedictae. Secundo quod intellectualis non à sensibilibus nisi excitatiue. Tertio quod sensitiua non à sensibilibus, nisi quo ad organa, sed à seipsa. Quarto radicē huius: quia sentire posuit opus propriū animae.

336 Cap. 11. aliquantulum à medio. Li. 83. q. q. 46. to. 4. D. 192. & 193.

¶ Quo ad tertium tria. Primo conuenientiam & differentiam eius circa radicem, tā cum Plat. quàm Democ. vbi duo. Primo intellectus discretus à sensu, cum Plat. contra Democ. Secundo operatio sensitiua non animae tantum sed coniuncti, cum Democ. contra Plat. Secundo quo ad cognitionē sensitiuam: vbi duo. Primo quod fit sufficienter à sensibilibus, contra Plat. cum Dem. quia coniuncti, &c. Secundo quod nō per defluxionem, sed immutationem contra Democritum. Tertio quo ad cognitionem intellectiuam: vbi duo. Primo quod ad eam requiritur agens superius sensibilibus, cum Plato. contra Democ. Secūdo quod ipsa non fit à solo illo agēte: sed etiam phantasmatibus per modum abstractionis, contra Plat.

a 442.

¶ RESPONDEO dicendū, quod sicut Aug. dicit in 2. de doctr. Christiana: qui philosophi vocantur, si qua forte vera, & fidei nostrae accommoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda sunt. Habent enim doctrinae Gentilium quędam simulata, & superstitiosa figmēta, quę vnusquisque nostrum de societate Gētilium exiens debet euitare. Et ideo Aug. qui doctrinis Platonicorū imbutus fuerat, si qua inuenit fidei accommoda in eorum dictis, assumpsit. Quae vero inuenit fidei nostrae aduersa, in melius cōmutauit. Posuit autem Plato, * sicut suprà dictum est e, formas rerum per se subsistere à materia separatas, quas ideas vocabat, per quarum participationem dicebat intellectum nostrum omnia cognoscere: vt sicut materia corporalis per participationem ideae lapidis fit lapis: ita intellectus noster per participationem eiusdem ideae cognosceret lapidem. Sed quia videtur esse alienum à fide, quod formae rerum extra res per se subsistant absque materia, sicut Platonici posuerunt, dicentes per se vitam, aut per se sapientiam esse quasdam substantias creatrices e: vt Dionys. * dicit 11. c. de di. no. ideo Aug. in lib. 83. q. posuit * loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarū in mente diuina existere, secundum quas omnia formantur: & secundum quas etiam anima humana omnia cognoscit. Cum ergo quaeritur vtrum anima humana in rationibus aeternis omnia cognoscat, dicendum est, quod aliquid in aliquo dicitur cognosci dupliciter. Vno modo sicut in obiecto cognito: sicut aliquis videt in speculo ea, quorum imagines in speculo resultant: & hoc modo anima in statu praesentis vitae non potest videre omnia in rationibus aeternis. Sed sic in rationibus aeternis cognoscunt omnia beati qui Deum vidēt, & omnia in ipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci in aliquo sicut in cognitionis principio: sicut si dicamus quod in sole videntur ea, quae videntur per solem, & sic necesse est dicere, quod anima humana omnia cognoscat in rationibus aeternis, per quarum participationem omnia cognoscimus. Ipsum enim lumen intellectuale, quod est in nobis, nihil est aliud quàm quaedam participata similitudo luminis increati e, in quo continentur rationes aeternae. Vnde in Psal. 4. dicitur. Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? Cui quaestioni Psal. 23 respondet dicens, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsam sigillationem diuini luminis in nobis omnia demonstrantur. Quia tamen praeter lumen intellectuale in nobis exiguntur species intelligibiles à rebus acceptae, ad scientiam de rebus materialibus habendam, ideo non per solam participationem rationum aeternarum de rebus materialibus notitiam habemus: sicut Platonici posuerunt, quod sola idearum participatio sufficit ad scientiam habendam. Vnde Aug. dicit in 4. de Trin. Nunquid quia philosophi documentis certissimis persuadent aeternis rationibus omnia temporalia fieri: propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere: vel ex ipsis colligere quot sunt animalium genera, quae semina singulorum? Nonne ista omnia per locorum ac temporum historiam quaesierunt? Quod autem Aug. non sic intellexerit, omnia cognosci in rationibus aeternis, vel in incommutabili veritate, quasi ipsae rationes aeternae videantur, patet per hoc quod ipse dicit * in lib. 83. q. quod rationalis anima non omnis & quaecunque, sed quae sancta & pura fuerit, asseritur illi visioni, scilicet rationum aeternarum esse idonea: sicut sunt animae bonorum. Et per haec patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiua cognitio nō accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Au. * in lib. 83. q. quod non est expectanda synceritas veritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quòd omne quod corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis commutatur. Quod autem non manet, percipi non potest. Alio modo per hoc, quod omnia, quae per corpus sentimus, etiam cum non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur: vt in somno, vel furore. Non autem sensibus discernere valemus, vtrum ipsa sensibilia, vel imagines eorum falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest quod à falso non discernitur. Et sic concludit, quod non est expectanda veritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

2 ¶ Praeterea, Aug dicit * 12. super Ge. ad lit. Non est putandum facere aliquid corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materiae vice subdatur. Omni enim modo praestantior est, qui facit ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quod imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

3 ¶ Praeterea, Effectus non se extendit vltra virtutem suae causae. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia. Intelligimus enim quaedam, quae sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶ SED CONTRA est quod philosophus * probat 1. Meta. & in fine * Posteriorum, quod principium nostrae cognitionis est à sensu.

CONCLVSIO.

¶ Intellectiua cognitio non fit à sensibili sicut à perfecta & totali causa, sed potius sicut à materia causae.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quaestionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quod nulla est alia causa cuiuslibet nostrae cognitionis, nisi cum ab his corporibus, quae cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animas nostras, vt Aug. * dicit in epistola sua ad Dioscorum. Et Aristo. etiam dicit in li. de som. * & vig. quod Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit: quia tam ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebant intellectum differre à sensu, e vt Arist.* dicit in lib. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnem nostram cognitionem fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidem immutationem Democritus asserebat fieri per imaginum defluxiones. Plato vero econtrario posuit intellectum d differre à sensu: e & intellectum quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari à corporeo, posuit quod cognitio intellectualis non fit per immutationem intellectus à sensibilibus, sed per participationem formarum intelligibilium separatarum, vt dictum est. e Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem. e Vnde nec ipsi sensus, cum sit quaedam vis spiritualis, immutatur à sensibilibus, sed organa sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur, vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere videtur August. * 12. super Gen. ad lit. vbi dicit quod corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtimur ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionem neque intellectualis cognitio à sensibili procedit, neque etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant

¶ Quo ad quartum, conclusio responsiua est: Intellectualis cognitio fit à sensibili, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causae, probatur prima pars: quia fit à phantasmate. Secūda vero, quia etiam ab intellectu agente. Tertia autem, quia phantasma fit actu intelligibile ab intellectu agente, conditio enim materiae est esse in potentia tale.

¶ Aduerte hic, quod quae hic discutienda essent de modo concursus phantasmatis cum intellectu agente ad intelligendum, superius discussa sunt. Diuina tamen hic vox notanda est: quod phantasma magis materia causae, quàm causa sit.

tant animam intellectiuam ad intelligendum. Aristot. autem media via processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre à sensu. Sed sensum posuit propriam operationem nō habere sine communicatione corporis, ita quòd sentire non sit actus animae tantum, sed coniūcti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuae partis. Quia igitur non est inconueniens, quod sensibilia, quę sunt extra animam, causent aliquid in coniunctum: in hoc Aristot. cum Democrito concordauit, quòd operationes sensitiuae partis causentur per impressionem sensibilium in sensum: non per modum defluxionis, vt Democritus posuit, sed per quandam operationem. Nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionem atomorum, vt patet in * primo de generatione. Intellectum verò posuit Arist. * habere operationem absque communicatione corporis. Nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorpoream e. Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Aristot. non sufficit sola impressio sensibilium corporum, sed requiritur aliquid nobilius: quia agens est honorabilius patiente, vt * ipse dicit. Non tamen ita quod intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, vt Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam supra diximus e, quod facit phantasmata à sensibus accepta intelligibilia in actu per modum abstractionis cuiusdam. Secundum hoc ergo ex parte phantasmatum intellectualis operatio à sensu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiunt immutare intellectum possibilem, sed oportet quod fiant intelligibilia actu per intellectum agentem, nō potest dici, quod sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod per verba illa August. datur intelligi, quod veritas non sit totaliter à sensibus expectāda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoscamus, & discernamus ipsas res à similitudinibus rerum e.

¶ Ad secundum dicendum, quód Aug. non loquitur de intellectuali cognitione, sed de imaginaria. Et quia secundum Plat. opinionem, vis imaginaria habet operationem, quae est animae solius, eadem ratione vsus est Aug. ad ostendendum, quod corpora non imprimunt suas similitudines in vim imaginatiuam: sed hoc facit ipsa anima, qua vtitur * Aristot. ad probandum intellectum agentem esse aliquid separatum: quia scilicet, agens est honorabilius patiente. Et proculdubio oportet secundum hanc positionem in vi imaginatiua ponere, non solum potentiam passiuam, sed etiam actiuam. Sed si ponamus secundum opi. Arist. * quod actio virtutis imaginatiuae sit coniuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quod comparatur ad ipsum, vt vt ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratum in actu ad pupillam, quae colorata est in potentia. Posset tamē dici, quod quamuis prima immutatio virtutis imaginarię sit per motum sensibilium, quia phantasia est motus factus secundum sensum: vt dicitur in lib. de * Anima: tamen est quaedam operatio animę in homine, quae diuidendo & componendo format diuersas rerum imagines, etiam quae non sunt à sensibus acceptae. e Et quantum ad hoc possunt accipi verba Augustini.

¶ Ad tertium dicendum, quod sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo non est mirum, si intellectualis cognitio vltra sensitiuam se extendit.

ARTICVLVS VII.

d ¶ *Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet: non conuertendo se ad phantasmata. Intellectus enim fit in actu per speciem intelligibilem qua informatur. Sed intellectum esse in actu est per ipsum intelligere. Ergo species intelligibiles sufficiunt ad hoc quod intellectus actu intelligat, absque hoc quod ad phantasmata se conuertat.

2 ¶ Praeterea, Magis dependet imaginatio à sensu quàm intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio potest imaginari actu absentibus sensibilibus. Ergo multo magis intellectus potest intelligere actu, non conuertendo se ad phantasmata.

3 ¶ Praeterea, incorporalium non sunt aliqua phantasmata: quia imaginatio tempus & continuum non transcendit. Si ergo intellectus noster non posset aliquid intelligere in actu, nisi conuerteretur ad phantasmata: sequeretur quod non posset intelligere incor-

a ¶ *Super Quaestionis octuagesimaequartae Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶ Conuerti enim ad phantasma, nihil aliud significat nisi vti phantasmate actualiter ad tale opus.

¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam negatiue quidem, sed cum quibusdam limitationibus. Secundo manifestat eam quo ad quia est ex duobus indicijs. Tertio assignat illius propter quid.

¶ Quo ad primum conclusio est ista. Intellectus coniunctus corpori passibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata: vbi notandae limitationes. Primo, quod non est hic sermo de intellectu nostro absolute, aut secundum statum separationis à corpore: sed de eo vt coniunctus est corpori. Secunda est, quod non loquimur de eo, vt coniunctus est corpori glorioso, vt in resurrectione erit, sed corpori passibili.

¶ Quo ad secundum manifestatur sic conclusio. Primo ex impeditione intellectus prouenienti à parte sensitiua. Secundo experientia, tam in docendo seipsum quàm in docendo alium: vtrunque siquidem pertinet ad vsum specierum: & omnia clara.

¶ Quo ad tertium ostenditur à priori non sic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid tantum, & non dicens simul quia est, & propter quid est: est ergo ratio talis. Proprium obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili: ergo intellectus ad hoc, vt cognoscat suum obiectum, oportet vt conuertatur ad phantasma. Antecedens probatur sic, quidditas rei materialis est proprium obiectum: ergo. Assumptum hoc iam patet: & consequentia haec probatur: quia de ratione talis quidditatis est esse in particulari materiali. Consequentia autem principalis fundatur super tres propositiones. Prima est, quòd potentia cognoscitiua est proportionata cognoscibili, proprio scilicet & connaturali: quae declaratur ad propositum in angelis & nobis, ex differentia inter obiectum angelicum & nostrum. Secunda est, quod natura rei materialis non potest vere & perfecte cognosci, nisi cognoscatur vt in particulari existens: & probatur, quia de ratione talis naturae est esse in particulari. Tertia est, quod intellectus noster non cognoscit particulare, nisi vt continuatur ei viribus sensitiuis: & hoc accipitur vt per se nota. Ex his autem liquere potest consequētia, si obiectum & potentia proportionata sunt secundum primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci claudit in se duo, scilicet naturam & indiuiduum, oportet quod potentia habeat vnde vtrunque attingat: & cum non habeat vnde particulare cognoscat nisi vt coniunctus phantasmati, reliquum est, vt quicquid est rei materialis, exigat intellectum, vt coniunctum phantasiae, vt potentiam sibi proportionatam: quod erat in illa consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadem consequentia ab opposito: quia scilicet, si obiectum nostri intellectus esset separata substantia, puta angelus: aut quod quid est sensibilium subsisteret absque particularibus materialibus, vt Plato putauit, non opus esset conuersione ad phantasma, nec per hoc si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & e conuerso. Sed sunt hic multae ambiguitates.

¶ Num quidditas rei materialis sit obiectum intellectus.

¶ Dubium est primo circa antecedēs: quia quidditas rei materialis nō est obiectum intellectus, sed ens. Et ad hoc sunt argumenta Scoti in prima di. 3. q. 3.

¶ Num de ratione naturae sensibilis sit esse in particulari. Quaestio.

¶ Dubium secundo est circa illā propositionem: De ratione naturae sensibilis est esse in particulari. Hoc enim videtur falsum, quoniam esse in particulari est modus naturę, vt superius in tractatu de personis habitum est. Constat autem quod modus essendi posterior est quidditate: non ergo est de ratione seu diffinitione naturae sensibilis esse in particulari, siue significato, siue vago.

Li. 3. de Anima te. 19. tom. 2.

Li. 2. de anima, tex. 152 & 155. vsque ad fi. lib. Et li. de so. & vig. ca. 1. tom. 2.

¶ Num possibile sit naturam sensibilem cognosci nisi in particulari existens.

Quaestio. Li. 2. de anima tex. 161. tom. 2.

Dubium tertio est circa secundam propositionem quo ad duo. Primo quo ad cognitionē: quia aut est sermo de cognitione intuitiua, quae apud S. Tho. vocatur scientia visionis. Aut de cognitione abstractiua, quae apud nostros vocatur scientia simplicis intelligentiae. Non de prima, vt patet, quia exigeretur quod intellectus videret naturam non solum in aliquo particulari, sed in hoc exteriori sensibili sicuti est: ergo de secunda: sed ad secundā perfecte habendam sufficit cognoscere, quod quid erat esse rei secundum omnia praedicta quidditatiua vsque ad vltimam differentiam inclusiue: vt patet. esse autem in particulari non est praedicatum quidditatiuum alicuius naturae sensibilis: ergo natura sensibilis potest perfecte cognosci absque hoc quod cognoscatur, ut existens in particulari.

e 415. 244.

422. infrà q. 89. ar. 1. & 2. Et 3. q. 11. ar. 2. & q. 6. artic. 2. cor. Et 2. cōtra. c. 59. et 72 co. 7. Et li. 4. c. 11. fi. Et 1. cor. 13. lec. 3.

¶ Deinde dubium est circa ly, vt existēs in particulari: aut enim denotat rem obiectā, aut modum obiecti, vt obijcitur. Si enim denotat rem obiectam, sensus est, quod natura sensibilis non perfecte cognoscitur, nisi cognitio terminetur etiam ad modum existendi illius: ita quod etiam modus naturae cognoscatur. Si verò denotat modū obiecti, vt obiectum est, tūc est sensus, quod natura sensibilis non cognoscitur perfectè, nisi modus essendi eius, scilicet in particulari, sit etiam modus repraesentandi seu obijciendi illa. Neutro autem sensu vera aut efficax est propositio ista: & contra primum sensum praecedens argumentatio militat: & tamē dato quòd esset vera propositio iuxta illum sensum, non infert intentum: quoniam cum tam natura quàm modus eius sint res vniuersales, vt patet in q. de potentia, q. 9. potest natura sub tali modo cognosci ab intellectu absque cognitione singularis: propter quod hic dicitur requiri phantasma: & confirmatur, quia indiuiduum vagum ab intellectu cognoscitur. constat autem quod de ratione hominis non est esse in hoc signato homine, sed in aliquo forte: ergo. Contra secundum verò sensum est, quia sequeretur quod natura sensibilis ab intellectu separato à corpore nō posset perfecte cognosci: quia illi non potest offerri vt existens in particulari ita quod existere in particulari sit quo obijcitur, quia nec in particulari extrinseco: quia supponimus intellectus separatos non accipere scientiam à rebus, nec in particulari imaginato, quia separatus non esset à corpore, si imaginatio ministraret illi.

¶ Dubium quartò est circa quartā propositionem, An intellectus noster cognoscat per seipsum singulare. Sed quia de hoc erit inferius ex proposito quaestio, ideo illuc vsque differatur.

¶ Dubium 5. est circa vim rationis ex duplici capite. Primo, quia ex vi eius nō sequitur, omnem cognitionem intellectus egere phantasmate, sed perfectam tantum: quia enim obiectū nō potest perfecte cognosci, nisi vt existēs in particulari: ideo phātasmate opus esse dicitur. quādo ergo imperfecte obiectū cognoscēdū est, nulla mōstratur necessitas phātasmatis. Et sic hęc ratio peccat ad conclu-

Universidad de Deusto Biblioteca

porcũ aliquid. Quod patet esse falsum. Intelligimus enim veritatẽ ipsam, & Deũ & angelos.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus * dicit in 3. de anima, quod nihil sine phantasmate intelligit anima.

Lib.3. de anima. tex. 30.&c.2.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus corpori passibili coniunctus, non potest quippiam intelligere sine phãtasmate.

¶ RESPONDEO dicendum, quod impossibile est intellectum secundum præsentis vitæ statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu c nisi cõuertendo se ad phantasmata. Et hoc duobus indicijs apparet. Primo quidem, quia cum intellectus sit vis quædam non vtens corporali organo, nullo modo impediretur in suo actu per læsionem alicuius corporalis organi, si non requireretur ad eius actum actus alicuius potentiæ vtentis organo corporali. Vtuntur autem organo corporali sensus, & imaginatio, & aliæ vires pertinentes ad partem sensitiuam. Vnde manifestum est, quod ad hoc quod intellectus actu intelligat, non solum accipiendo scientiã de nouo, sed etiam vtendo scientia iam acquisita, requiritur actus imaginationis & cæterarum virtutum. Videmus enim quod impedito actu virtutis imaginatiuæ per læsionem organi, vt in phreneticis: & similiter impedito actu memoratiuæ virtutis, vt in lithargicis c: impeditur homo ab intelligendo in actu etiam ea, quorum scientiam præaccepit. Secundo, quia hoc quilibet in seipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum: in quibus quasi inspiciat quod intelligere studet. Et inde est etiam quod quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est: quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Vnde intellectus angeli, qui est totaliter à corpore separatus, obiectum proprium est substantia intelligibilis à corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia materialia cognoscit. Intellectus autem humani, qui est coniunctus corpori, proprium obiectum est quidditas, siue natura in materia corporali existens, & per huiusmodi naturas visibilium rerum, etiam in inuisibilium rerũ aliqualem cognitionem ascendit. c De ratione autem huius naturæ est, quod in aliquo indiuiduo existat: quod non est absque materia corporali. Sicut de ratione naturæ lapidis est quòd sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est, quod sit in hoc equo, & sic de alijs. Vnde natura lapidis, vel cuiuscunque materialis rei cognosci non potest complete & verè, nisi secundum quod cognoscitur, vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum & imaginationem. Et ideo necesse est ad hoc quod intellectus intelligat suum obiectũ proprium, quod cõuertat se ad phãtasmata, vt speculetur naturã vniuersalem in particulari existentẽ. Si autẽ proprium obiectũ intellectus nostri esset forma separata, vel si formæ rerũ sensibilium subsisterent non in particularibus secundum Platonicos, c non oporteret, quòd intellectus noster semper in intelligendo conuerteret se ad phantasmata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existunt habitualiter quando actu non intelligit, sicut supra dictum est. c Vnde ad hoc, vt intelligamus in actu non sufficit ipsa conseruatio specierum: sed oportet quod eis vtamur secundum quod conuenit rebus, quarum sunt species: quæ sunt naturæ in particularibus existentes.

¶ Ad secundum dicendum, quod etiam ipsum phantasma est similitudo rei particularis: vnde non indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

¶ Ad tertium dicendum, quod incorporea, quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatem speculamur. Deum autem, vt Diony. * dicit, cognoscimus, vt causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substantias in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus:

conclusionem vniuersalem, asserens causam particularem. Secundo, quia ex vi istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de coniuncto corpori impassibili: quoniam ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: constat enim eandem esse naturã obiecti sensibilis tunc & nũc: & similiter eandem naturam potentiæ, sed de corpore glorioso hoc negatur: ergo ex hac parte peccat ratio adducens causam vniuersalem ad conclusionem particularem. Et cõfirmatur: quia istam rationem locum habere vult S.Thom. etiam de intellectu coniuncto corpori sano, scilicet in statu innocentiæ: vt patet inferius in q.94. artic.2.

D.190. ¶ Ad primum dubium dictum fuit in q.12. artic.4. & alibi. Sco. namque male interpretatus mentem S.Tho. arguit contra eum: quidditatem enim rei sensibilis obiectũ non quodcunque, sed naturaliter proportionatum intensiue ponimus intellectus nostri: quia nihil potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiue, nisi naturas sensibilium. Et pro statu isto non solum est intensiue, sed extensiue obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus noster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensibilem. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attingimus causalitatis, aut excellentiæ, aut negotiationis respectu sensibilium conditione vestitum cognoscitur, vt experimur. (423.) Vnde & ipse Scotus à veritate coactus dicit, quod quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratione motiui: quamuis minus philosophice loquens neget in ratione terminatiui: vt patet ex dictis. sed non est in verbis facienda vis, modo de rebus constet. Quid autem sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quod aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.

¶ Ad secundũ dubiũ dicitur vtẽdo duplici distinctione, prima est, de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet, radicaliter, vel formaliter; secũda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo: simpliciter. Alio modo, vt modus intrinsecus seu essentialis. Et tũc dico tria. Primo, quod esse in particulari est radicaliter & simpliciter de ratione sensibilis naturæ. Secũdo, quod esse in particulari formaliter, est de ratione naturæ, vt modus. Tertio, quod in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo: & similiter esse de ratione singula singulis applicãdo. Primũ ex differẽtia inter Platonem & Aristot. apud Peripateticos est, vt per se notũ. Plato enim posuit solam bouinã formam esse quidquid erat bouis: & illam per se absque carnibus, & ossibus, &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quod bouina natura non potest absq; carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oportere esse in carnibus & ossibus: quibus non his aut illis determinare, ac per hæc posuit radicem huiusmodi, quæ est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiã esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, quod particulariter existere, radicaliter sumptũ, est simpliciter de ratiõe naturæ sensibilis: hoc enim nihil aliud est, quàm materia esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iã facile potest secundũ. Cõstat enim quod particulariter, aut vniuersaliter existere, modi naturę sunt valde inter se diuersi, & quod posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius namque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quod non aduentitij, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ, deriuãtes non accidẽs superadditum, sed substantiã eandẽ prædicãt cum natura, cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim homo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidẽtalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertiũ verò ex sequentibus manifestum erit.

¶ Ad tertium dubium quo ad primam dubitandi rationem dicitur, quod sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditiua tamen: & quod naturæ sensibilis quidditas non perfecte cognoscitur ignorato suo substantiali modo essendi: & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfecte absque eius cognitione penetrari.

¶ Ad cuius euidẽtiam scito, quod aliquid esse posterius aliquo cõiuncto sibi contingit multipliciter: in proposito tamen logice, & metaphisice loquendo, dupliciter accidit. Primo, quia illud conuenit ei extra primum modum perseitatis, & sine tali potest perfecte prioris natura cognosci quidditatiue. Secundo quia illud conuenit ei infra primum modum perseitatis, & à tali posteriori perfecta cognitio quidditatiua dependere potest: vt patet de perfecto & imperfecto: hęc enim prędicata sunt rerum infra primum modum per se: nec absque eis habetur completa quidditatiua cognitio. (D.752.) Vnde Aristot. 1. cæli. Primum prædicatũ quod inuestigat de mundo, est ly perfectum. Et Diuus Thom. post simplicitatem quæ pertinet primo ad quodquid esset rei, statim de perfectione Dei quæstione subdit in prin. huius operis, cum ergo modus essendi particulariter sit substantialis ei cuius est: nec aliam rem, aut rationem formalem superaddat naturæ: sed eadem dicat alio modo: extra prædicata primi modi nequaquam continetur. Ac per hoc sine eius cognitione perfecte natura cognosci non potest. Et confirmatur: quia modus iste non est simpliciter posterior natura, sed aliqualiter. Non simpliciter quidem: quia cum omne prius reducatur ad illum modum, scilicet à quo non conuertitur consequẽtia, & vt patet in 5. metaphy. & constet, quod si est homo, est homo aliquis, quamuis non hic: & econuerso, consequens est, quod natura non sit prior simpliciter modo isto substantiali. Dico autem quod si est homo, est homo aliquis, non eo modo quo sequitur, si est homo, est risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturæ verificari potest de aliquo quòd sit homo: & tamen non adhuc sit homo aliquis. Quamuis enim prius natura generetur homo quàm risibilis, & quodammodo, quàm hic homo: non tamen quam homo aliquis: vt patet apud Peripateticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis.

¶ Quo ad secundam verò dubitandi occasionem dicitur, quod ly, vt existens in particulari denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam verò dicitur, quod licet modus ille sit vniuersale quoddam principium tamen illius est singulare, vt Sanctus Thomas dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfectè nequit. Quamuis possit arguitiue cogitari naturã habere modum essendi particulariter ex cognitione naturæ, & modo essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plene nosse principiatum. Habet quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino scire plenè nequit terminatum.

¶ Ad quintum autem dubium dicitur, quod arg. ex primo capite deficit in cõsideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporeis conditionibus sese eleuans: si intellectio perfecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo depressa atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo, à fortiori intellectio imperfecta, cui minus debetur eleuatio à materialibus conditionibus, magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quod quanto perfectius contemplamur, tanto purior redditur à phantasmatibus cognitio: quamuis totaliter denudatam non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasmata concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videtur inesse, &c.

¶ De materia autẽ quæ tangitur in argumento ex secundo cap. scito diuersas esse opiniones. Sco. enim in primo di.3.q.3.& in 45.q.2. cõsentiens cõclusioni principali, scilicet quod nihil sine phãtasmate intelligimus, dissentit in medio. Vult enim quod hoc non insit intellectui nostro ex se absolute: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quod cõiunctus est corpori, quia sic anima in corpore glorioso egeret phãtasmate: sed quod hoc insit, aut in pœnã peccati originalis, iuxta illud Aug. 15. de tri. c. 27. Quę causa, vt ipsam lucẽ fixa acie videre non possis, nisi infirmitas: & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas: Aut propter ordinem potentiarũ naturalium hoc habentiũ quod vna potẽtia attingente

nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

ARTICVLVS VIII.

a *¶ Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius enim non dependet ad inferiori. Sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

2 ¶ Præt. Syllogizare est actus intellectus: in somno autẽ ligatur sensus, vt dicitur in lib. de som. * & vig. Cõtingit tamẽ quãdoq; quod aliquis dormiẽs syllogizat. Ergo nõ impeditur iudicium intellectus per ligamentum sensus.

¶ SED CONTRA est, quod in dormiẽdo ea, quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt Aug. * in 12. super Gen. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberum vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

CONCLVSIO.

¶ Cũ omnia, quæ in præsenti statu cognoscimus per comparationem ad sensibilia nobis nota fiant, necesse est per ligamẽtum sensus impediri rationis iudicium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ * est, proprium obiectum intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis c. Iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rẽ pertinẽt cognoscatur, & præcipue si ignoraretur id quod est terminus & finis iudicij. Dicit autẽ Philosophus in 3. de cælo, quòd sicut finis factiuæ sciẽtiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis est quod videtur principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli, nisi propter opus, vt operetur hũc particularẽ cultellũ. Et similiter naturalis nõ quęrit cognoscere naturam lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quę videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quòd nõ posset esse perfectum iudicium fabri de cultello si opus ignoraret. Et similiter non potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus si sensibilia ignorarẽtur. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales c. Vnde impossibile est quod sit in nobis iudicium intellectus perfectum cum ligamento sensus c, per quem res sensibiles cognoscimus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo à sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quod impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶ Ad secundum dicendum, quod sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas c, vt dicitur in lib. de somno & vig. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum contingit esse ligamentum sensus maius vel minus. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur non solum sensus, sed etiã imaginatio: ita vt nulla appareant phantasmata, sicut præcipue accidit, cum aliquis incipit dormire post multum cibum & potum. Si verò motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si verò adhuc magis motus sedetur, apparent phantasmata ordinata, sicut maximè solet contingere in fine dormitionis, & in hominibus sobrijs, & habentibus fortem imaginationem. Si autem motus vaporum fuerit modicus, non solum imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus communis ex parte soluitur, ita quod homo iudicat interdum in dormiendo ea quæ videt somnia esse, quasi diiudicans inter res, & rerum similitudines. Sed tamen ex aliqua parte remanet sensus communis ligatus. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus; tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscũt se in aliquo defecisse.

QVAESTIO OCTVAGESIMA quinta, de modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerãdũ est de modo & ordine intelligẽdi. ¶ Et circa hoc quæruntur octo. ¶ Primò, vtrùm intellectus noster intelligat abstrahendo species à phantasmatibus. ¶ Secũdò vtrùm species intelligibiles abstractæ à phantasmatibus se habeant ad intellectũ nostrũ, vt quod intelligitur, vel sicut id quo intelligitur. ¶ Tertiò vtrùm intellectus noster naturaliter intelligat prius magis vniuersale. ¶ Quartò, vtrùm intellectus noster possit multa simul intelligere. ¶ Quintò, vtrum intellectus noster intelligat cõponendo & diuidẽdo. ¶ Sextò, vtrũ intellectus possit errare. ¶ Septimò, vtrùm vnus possit eandẽ rẽ melius intelligere quàm alius. ¶ Octauo, vtrùm intellectus noster per prius cognoscat indiuisibile quàm diuisibile.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium non sunt abstractæ à particularibus: quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum à phantasmatibus, erit falsitas in intellectu nostro.

2 ¶ Præterea, Res materiales sunt res naturales, in quarum definitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est indiuiduationis principium. Ergo res materiales nõ possunt intelligi per abstractionem vniuersalis à particulari, quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

3 ¶ Preterea, In 3. de anima * dicitur ꝙ phãtasmata se habent ad animã intellectiuam sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionem aliquarum specierum à coloribus, sed per hoc quod colores imprimunt in visum. Ergo nec intelligere contingit per hoc quod aliquid abstrahatur à phãtasmatibus, sed per hoc quòd phantasmata imprimunt in intellectum.

Lib.3. de Anima tex. 18. & 2.

4 ¶ Preterea, Vt dicitur in tertio * de anima, in intellectiua anima sunt duo, scilicet intellectus possibilis & agens. Sed abstrahere à phãtasmatibus species intelligibiles non pertinet ad intellectum possibilem, sed recipere species iam abstractas: sed nec etiam videtur pertinere ad intellectum agentem, qui se habet ad

Lib.3. de Anima tex. 17. & 18. 10.2.

gentem obiectum: aliæ quæ nata sunt illud attingere, coattingunt idem. Diuus autem Tho. vt hic & alibi patet, tenet hoc esse naturale animæ coniunctæ corpori passibili, ex parte obiecti relati ad potentiam sub tali modo essendi. Ita quod quia obiectum habet in se illa duo supradicta, scilicet naturam & particularitatem: & intellectus coniunctus non potest vtrũque percipere, nisi ministerio sensus alterum cognoscatur: inde est indigentia phantasmatis. Ad dicta vero in oppositũ dicitur: quòd hoc est naturale animæ nostræ ex modo essendi, scilicet in coniunctione ad corpus. Vnde conueniebat etiam in statu innocentiæ. Et cum infertur, ergo conueniret etiam animæ in corpore glorioso, negatur cõsequentia: quoniã de statibus pure naturalibus loquimur, & non de miraculosis. Et si instetur ꝙ glorificatio nõ aufert naturã, sed perficit: respondetur, quod conditiones naturales dicentes imperfectionem hoc modo, id est quarum opposita sunt perfectiones, simpliciter possunt salua integritate naturæ auferri: glorificatio auferendo perficit, vt patet de passibilitate corporis. Talis est autem obligatio ad phantasmata. Nec habet locum ratio præsens in statu corporis glorificati: quoniam deest secunda conditio ex parte intellectus, scilicet quod ipse non potest per seipsum cognoscere singulare. Hæc enim conditio est vera si de intellectu coniuncto secundum naturalem statum, falsa tamen est de eo secundum statum glorificati corporis: quoniam potest quiete & eodem modo intelligere: quod & quomodo potest anima separata. Verum ratio assignata à Sco. nihil valet: imò potius oppositũ infert: quia vna potentia animæ intensa in opere suo: aliæ operando impediuntur, vt experientia testatur. Intentio ergo operationis intellectus non exigit phantasiam: imò deijcit quantum est ex hoc. Et præterea ex hoc non haberetur vniuersaliter: ꝙ sine phãtasmate nihil intelligimus, vt patet. Nec est eadem ratio, aut maior de imperfecta intellectione: vt nos dicebamus. Ratio vero ex peccato originali non est naturalis: hoc autem est naturale, vt mori, &c.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsiti affirmatiue. Iudicium intellectus impeditur ligato sensu. Probatur sic. Ignotis pertinentibus ad rem, & præcipue sine sen termino iudicij, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit: ergo. maior patet, & minor probatur: quia ligato sensu ignoratur particulare, quod est terminus iudicij. Quod probatur tripliciter. Primo ratione, quia proprium obiectum nostri intellectus est natura sensibilis. Secundo auctoritate Aristot. in 3. cæli. Et tertio, quia omnia quę cognoscimus, discernimus in ordine ad sensitiua.

Annot. ¶ In responsione ad secũdũ nota quatuor gradus ligamenti sensitiuæ partis.

¶ Nota hic diligentissime & cautissime, quod quia iudiciũ intellectuale ideo fallitur ligato sensu, quia non potest resoluere quod iudicat in particulare sensibile: consequens est, quod multo magis intellectuale fallatur, quando despiciuntur particularia: nec est curæ, vt habeat iudicium rationis testimonium à sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas suas incõsultis sensibus. Vnde pater philosophorum Arist. nunquam à sensibus recedens semper iuxta veritatem iudicauit.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus.

Annot. 424. infrà q.87. ar.2. ad 2. et q.101. art.1. & 3. q.61. ar.2.

¶ Circa titulum occurrit statim dubium, quia videtur superfluus articulus iste, aut impertinens. In quæstione siquidem præcedente determinatum est, an anima intelligat per species acceptas à sensibilibus, &c. igitur aut superflue reperitur, aut tractanda erant hæc ibi, & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, quàm recipere à sensibus, & egere illis in vsu.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod præsens articulus bene distinctus, & ordinatus est. Distinctus quidem, quia aliud est formaliter quærere & scire an habeamus intelligibiles species à sensibilibus & phantasmatibus: & aliud an intelligamus abstrahendo. Hoc enim includit, & modum quo habetur species à phantasmatibus, scilicet per abstractionem, & modum quo intellectus attingit res sensibiles, scilicet denudando eas à conditionibus phantasiatis, illud verò hoc in se non claudit, nisi forte virtualiter. Sed quæstiones cũ sint æquales numero his, quę vere scimus, distinguendæ sunt penes quæsita formaliter non virtualiter. Ordinatus verò, quia vt patet in diuisiõe quæstiõis præce-

phantasmata, sicut lumen ad colores: quod nõ abstrahit aliquid à coloribus, sed magis eis influit c. Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo à phantasmatibus.

5 ¶ Preterea, Philosophus in 3. de Anima dicit, quòd intellectus intelligit species in phantasmatibus. Non ergo eas abstrahendo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in 3. de Anima, quòd sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, inquantum à materia abstrahuntur, & à similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus cum sic non sit actus alicuius organi corporalis, quod tamen est animæ, quæ est forma corporis, potestas, necesse est, vt intelligat materialia & sensibilia abstrahendo à phantasmatibus, & per ea in immaterialium cognitionẽ eleuetur.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictum * est, obiectũ cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuę c. Est autem triplex gradus cognoscitiuę virtutis. Quędam enim cognoscitiua virtus est actus organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectũ cuiuslibet sensitiuæ potẽtiæ est forma, prout in materia corporali existit. Et quia huiusmodi materia est indiuiduationis principium, ideo omnis potẽtia sensitiuæ partis est cognoscitiua d particulariũ tantũ. Quædã autẽ virtus cognoscitiua est, quæ neque est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materiæ coniuncta: sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscitiuę obiectum est forma sine materia subsistens. Etsi enim materialia cognoscant, non tamen nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autẽ humanus medio modo se habet. Non enim est actus alicuius organi, sed tamen est quædam virtus animæ, quę est forma corporis, vt ex suprà * dictis patet. Et ideo proprium eius est cognoscere formã in materia quidem corporali indiuidualiter existentẽ, non tamẽ prout est in tali materia. Cognoscere vero id quod est in materia indiuiduali, non prout est in tali materia est abstrahere formã à materia indiuiduali, quam repræsentãt phãtasmata. Et ideo necesse est dicere quòd intellectus noster intelligit d materialia abstrahẽdo à phantasmatibus, & per materialia sic cõsiderata in immaterialiũ aliqualẽ cognitionẽ deuenimus: sicut econtra Angeli, per immaterialia materialia * cognoscunt c. Plato vero attendens solum immaterialitatẽ intellectus humani, non autem ad hoc quòd est corpori quodammodo vnitus, posuit obiectũ intellectus, ideas separatas, & quòd intelligimus, nõ quidem abstrahendo, sed magis abstracta participando, vt suprà dictum est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd abstrahere cõtingit dupliciter. Vno modo per modum compositionis & diuisionis, sicut cum intelligimus aliquid non esse in alio, vel esse separatum ab eo. Alio modo per modum simplicitatis, sicut cum intelligimus vnum, nihil considerando de alio. abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundum rem non sunt abstracta secundum primum modum abstrahendi, non est absque falsitate. Sed secundo modo abstrahere per intellectum, quæ non sunt abstracta secundum rem, non habet falsitatem c, vt in sensu apparet. Si enim dicamus colorem non inesse corpori colorato, vel esse separatũ ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si vero consideremus colorem & proprietatẽ eius, nihil considerantes de pomo colorato: vel sic, quod intelligimus voce exprimamus: erit absque falsitate opinionis, & orationis. Pomum enim non est de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorem intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quod ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi: possunt considerari sine principijs indiuidualibus, quæ nõ sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, vel speciẽ intelligibilem à phantasmatibus, considerare scilicet naturam speciei absque consideratione indiuidualium principiorum quę per phantasmata repræsentantur. Cum ergo dicitur quod intellectus est falsus, qui intelligit rem aliter quàm sit, verum est si ly aliter referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus, quando intelligit rem esse aliter quàm sit. c Vnde falsus esset intellectus, si sic abstraheret speciem lapidis à materia, vt intelligeret eam non esse in materia, vt Plato posuit. Non est autem verum quod proponitur, si ly aliter accipiatur, ex parte intelligentis. Est enim absque falsitate, vt alius sit modus intelligentis in intelligendo, quàm modus rei in essendo: quia intellectum est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non autem materialiter per modum rei materialis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solum, & quod materia non sit pars speciei. c Sed secundum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, scilicet cõmunis & signata vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem, vt hæ carnes & hæc ossa. Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis à materia sensibili indiuiduali, non autem à materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei, sed partes indiuidui, vt dicitur in 7. Metaphys. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum à carnibus, & ossibus. Species autem mathematicæ possunt abstrahi per intellectum à materia sensibili, non solum indiuiduali, sed etiam communi: non tamen à materia intelligibili communi, sed solum indiuiduali. Materia enim sensibilis dicitur materia corporalis, secundum quod subiacet qualitatibus sensibilibus, scilicet calido & frigido, duro & molli, & huiusmodi. Materia verò intelligibilis dicitur substãtia secundum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem quod quantitas prius inest substantiæ quàm qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimensiones & figurę, quæ sunt terminationes quantitatum) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi à materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantię quantitati subiectę, quod esset eas abstrahi à materia intelligibili communi. Possunt tamen considerari sine hac vel illa substantia: quod est eas abstrahi à materia intelligibili indiuiduali. Quędam verò sunt, quę possunt abstrahi etiã à materia intelligibili communi, sicut ens vnũ, potentia, & actus, & alia huiusmodi, quę etiã esse possunt absque omni materia, vt patet in substantijs immaterialibus. Et quia Plato nõ considerauit quod dictum est de duplici modo abstractionis: omnia quæ diximus abstrahi per intellectum, posuit abstracta esse secundum rem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd colores habent eundem modum existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. Et ideo possunt imprimere suam similitudinem in visum. Sed phantasmata cum sint similitudines indiuiduorum, & existant in organis corporis, non habent eundem modum existendi, quem habet intellectus humanus, vt ex dictis patet; c & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectum possibilem. Sed virtute intellectus agentis resultat quædam similitudo in intellectu possibili, ex conuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repræsentatiua eorum quorum sunt phantasmata, solum quantum ad naturã speciei. c Et per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phantasmatibus, non quod aliqua eadem numero forma quæ prius fuit in phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili ad modum quo corpus accipitur ab vno loco, & transfertur ad alterum.

¶ Ad quartum dicendum, quod phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidem: quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectum efficitur virtuosior, ita phantasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur. Abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles à phantasmatibus, inquãtum per virtutem intellectus agentis accipere possumus in nostra consideratione naturas specierum sine indiuidualibus conditionibus: secundum quarum similitudines intellectus possibilis informatur.

¶ Ad quintum dicendum, quod intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus, inquantum considerat naturas rerum in vniuersali, & tamen intelligit eas in phantasmatibus: quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi cõuertendo se ad phantasmata, vt supra dictum est. c

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ, se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ, se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectum enim in actu est in intelligente: quia intellectum in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intelligente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

2 ¶ Præterea, Intellectum in actu oportet in aliquo esse: alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animam: quia cum res quæ est extra animã, sit materialis, nihil quod est in ea, potest esse intellectum in actu. Relinquitur ergo quòd intellectum in actu sit in intellectu. Et ita nihil est aliud quàm species intelligibilis prædicta.

3 ¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. Periher. quòd voces sunt notæ earum, quæ sunt in anima, passionum. Sed voces significant res intellectas. Id enim voce significamus quod intelligimus. Ergo ipsæ passiones animæ, s. species intelligibiles, sunt ea quę intelligũtur in actu.

¶ SED CONTRA, species intelligibilis se habet ad intellectum, sicut species sensibilis ad sensum. Sed species sensibilis non est illud quod sentitur, sed magis id quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis non est quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

CONCLVSIO.

¶ Species intelligibilis, est qua intellectus intelligit, & non nisi secundario est quod intelligitur: res vero, cuius species intelligibilis est similitudo, illud est quod primo intellectus intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt quòd vires quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt nisi proprias passiones: puta quod sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secundum hoc intellectus nihil intelligit nisi suam passionem, s. speciem intelligibilem in se receptam. Sed hæc opinio manifestè apparet falsa ex duobus. Primo quidẽ, quia eadem sunt quæ intelligimus, & de quibus sunt scientiæ. Si igitur ea quæ intelligimus essent solum species, quæ sunt in anima, sequeretur quod scientiæ omnes non essent de rebus, quæ sunt extra animam, sed solum de speciebus intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secundum Platonicos omnes scientiæ sunt de ideis: quas ponebant esse intellecta in actu c Secundo, quia sequeretur error antiquorum dicentium, omne quod videtur esse verum. Et similiter quod contradictoriæ essent simul veræ. Si enim potentia non cognoscit nisi propriam passionem, de ea solum iudicat. Sic autẽ videtur aliquid secundum quod potentia cognoscitiua afficitur, Semper ergo iudicium potentiæ cognoscitiuæ erit de eo quod iudicat, s. de propria passione secundum quod est: & ita omne iudiciũ erit verum. Puta si gustus non sentit nisi propriam passionem, cum aliquis habẽs sanum gustum iudicat mel esse dulce, verè iudicabit. Et similiter si ille qui habet gustum infectum, iudicet mel esse amarum, vere iudicabit. Vterque enim iudicabit secundum quod gustus eius afficitur. Et sic sequitur, quod omnis opinio æqualiter erit vera, & vniuersaliter omnis acceptio. Et ideo dicendum est, quod species intelligibilis se habet ad intellectum, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cum enim sit duplex actio, sicut dicitur 9. met. vna quæ manet in agente, vt videre & intelligere: & altera quæ transit in rem exteriorem, vt calefacere & secare. c vtraque fit secundum aliquam formam. Et sicut forma secundum quam prouenit actio tendẽs in rem exteriorem, est similitudo obiecti actionis: vt calor calefaciens est similitudo calefacti: similiter forma secundum quam prouenit actio manens in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est, secundum quã visus videt: & similitudo rei intellectæ, quæ est species intelligibilis, est forma secundum quam intellectus intelligit. Sed quia intellectus supra seipsum reflectitur, secundum eandem reflexionem intelligit, & suum intelligere, & speciem qua intelligit. c Et sic species intellecta secundario, est id quod intelligitur. Sed id quod intelligitur primo, est res cuius species intelligibilis est similitudo. c Et hoc etiam patet ex antiquorũ opiniõe, qui ponebãt

---

b 361 precedentis, tota præcedens quæstio quærit formaliter de his per quæ intelligimus, vt deinde vero de modo & ordine, quo intelligimus: & ideo ab vniuersalissimo modo incepit, scilicet abstractione à phantasmatibus, hic enim modus communis est omni nostræ intellectioni, vt patebit.

Lib.3. de anima tex. 12. & 39. tomo.2. Lib.3. de anima. tex. 11. tomo.2.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo refert opinionem Plat. oppositam in calce.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua affirmatiue est hæc, intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus. Vbi primo nota, quod abstrahere à phãtasmate quandoque significat operationẽ intellectus agẽtis, quandoque operationem intellectus possibilis. Intellectus agentis quidem, quando dicitur, quod abstrahimus species intelligibiles à phantasmatibus. Intellectus vero possibilis: quando dicitur quod cognoscimus, quod quidquid est hominis abstrahendo ab hoc & illo homine. Tantum autem interest inter abstractionem vtranque, quod abstractio illa est realis productio rei abstractæ, scilicet speciei intelligibilis, ista autem solum est expoliatio rei abstractæ. nõ per realem denudationẽ, sed per negationem actionis seu considerationis, vt in responsione ad primum clarè patet in litera. Et quoniam secunda est effectus primæ, & eiusdem rationis cum ea, vt patebit: ideo præsens conclusio de vtraque intelligitur indistinctè.

Q.84. ar. 7. & q. 80. art. 2. 422 58 D. 188. Q.76. ar. 1. & ad 4 369 58

¶ Deinde probatur conclusio, Intellectus noster sic, non est actus corporis, quod tamen est virtus animæ existentis in corpore: ergo proprium eius est cognoscere formam in materia hac, non prout est in hac materia, hoc est abstrahere à phantasmatibus: ergo. Antecedens supponitur ex dictis. & declaratur distinguendo triplicem gradum virtutis cognoscitiuæ, scilicet actum corporis: non actum corporis: & quodammodo sic, & quodam modo nõ. Consequentia vero probatur ratione, quia obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Et confirmatur distribuendo proportionata obiecta singulis gradibus cognoscentium.

D. 752. & 9. Lib.1. Meta. in Ari. tex. 6. 423 Q.84. articul. 1. 416.

b 425 Annot. ¶ Nota, quod maxima illa, Obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ, absque dubio tenet quo ad cognitionem & eleuationem à materia, quicquid obijci possit de alijs conditionibus. Impossibile namque est, quod vis corporea possit in aliquid supra corporea eleuatum, & rursus, vt vis incorporea sit naturaliter obligata ad corpora. Et propterea intellectus noster medio modo se habens ad medio modo se habentia, vt ad propria obiecta se extendit.

Annot. ¶ Sed occurrit dubitatio hic: quia falsum videtur quod assumptum est & habetur in litera, quod scilicet considerare naturam existẽtem in hac materia, nõ prout est in hac, est abstrahere à phantasmatibus. Angeli in primis intelligunt quandoque quod quid est alicuius rei materialis, non intelligendo ipsum, vt in hoc: & tamen non abstrahunt, nos quoque si vera esset opinio Platonis, nihilominus intelligeremus quod quid erat esse hominis, non intelligẽdo hunc vel illum, & tamen non abstraheremus. ergo. Ad hoc dicitur quod dictum illud est verissimum, modo sane intelligatur, scilicet per se primo. Angeli, vt in litera dicitur, non cognoscunt materialia per se primo, sed res separatas à materia: & in illis illarumque connaturalibus speciebus materialia percipiunt. Nostri quoque actus intellectus (si vera est Platonis opinio) ad quidditates separatas, s. per se hominem, & per se bouem primo terminatur, & non ad naturam existentem in Sorte non prout est in Sorte. Vnde in litera vtraque obiectio excluditur. Prima cum obiectum proprium intellectui Angelico datur. Secunda cum Plat. opinio refertur. de cuius opinione tria refert. Primum ex parte animæ, quòd naturam intellectus non nisi dum essendi cõsiderauit. Secundum ex parte obiecti: quod propterea posuit obiectum res separatas & immateriales. & sic actus intellectus nostri cum primo terminatur ad ideas. Tertium ex parte modi, de quo est quæstio, scilicet quod non abstrahendo, sed potius abstracta participando intelligimus.

D. 760. 79 81 c.d. 419 368 Lib.7. Met. tex. 28.

¶ In responsione ad secundum esset quæstio, an materia sit pars quidditatis rei naturalis: sed quia hoc ad quæstionem hanc nihil refert, & alibi tractatum est, ideo transeo.

¶ Num illuminatio intellectus agentis aliquid super phantasmata positiuum ponat.

Annot. ¶ In responsione ad quartum difficile occurrit dubium an illuminatio intellectus agentis super phantasmata aliquid nostri ponat in eis. Quibusdam enim videtur quod sic, per hæc verba literæ: esse namque phantasmata intelligibilia recipere quandam intentionalem virtutem per modum fluentis, quæ reddatur formaliter habilia ad abstractionem. Et confirmatur hoc: quia regulariter est apud S. T. quod instrumentum impotens ad principalem effectũ, sumit à principali agente intentionem qua instrumentaliter possit in illũ. Constat autẽ phantasma se habere ad intellectum agentem vt instrumẽtum, &c. Alijs vero videtur hoc impossibile, quia vis illa aut est de ordine materialium: aut immaterialium: si materialium, ergo erit hæc particularizata vt phantasmata: non ergo erit propterea phantasma habilius, si immaterialis, ergo non erit subiecti sui in phantasmatis: quia quicquid est ibi subiectiue, est particularizatum vt ipsa, cum vnumquodque recipiatur per modum recipientis.

¶ Mihi autem non propter has rationes, sed propter rerum ordinem & literæ verba diligentius perspecta, videtur quod illuminatio ista nullam rem addendo habilitet.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quod vt in litera dicitur, pars sensitiua sortitur gradatim ex coniunctione ad intellectum. Primo redditur virtuosior: secundo habilis ad abstractionem. tertio ab ea abstrahitur species intelligibilis. Et primum quidem conuenit ipsis viribus seu potentiis sensitiuis ex hoc, quod naturaliter connatæ sunt cũ intellectiuo: quemadmodum vegetatiuum redditur virtuosius ex coniunctione ad sensitiuum. Vnde vegetatiuum in animali generat carnem, & sensitiuum in homine potest particularia conferre. Secundum verò, quia naturæ ordo exposcit, vt summum naturæ, & potentis potentiæ coniunctus vigoratur, quod multo magis actus actui coniunctus vigoretur. Idcirco hoc ex actuali assistentia phantasiæ in ministrando intellectui agenti sortitur: phantasmata enim habilia fieri & esse ad hoc vt abstrahatur species ab eis, nihil aliud est, quàm ipsa fieri & esse in summo spiritualitatis gradu citra intelligibilem ordinem: & hoc conuenit eis cum ordinata sunt actualiter, & summe disposita vt cooperentur intellectui agenti: hoc autem est cum intellectus agens conuertitur super ea, Illuminando ea, non formaliter sed obiectiuè, sicut colores illuminantur. Phantasia ergo existente in actu secundo, & ordinando rite sua phantasmata intellectus agens assistit illis & fit illis propinquus: ipso coniunctus coniunctione qua lumen coniungitur colori, & sic illuminantur phantasmata obiectiuè: & hæc obiectiua illuminatione attingunt summum spiritualitatis gradum, & sic redduntur, & sunt habilia: vt ex eis species intelligibilis abstrahatur: quod est tertium in serie quæ assequitur pars sensitiua, quæ abstractio nihil aliud in productione speciei est, quàm vti ipsis phantasmatibus quo ad naturam repræsentatam, & non quoad indiuidualia. Sic autem esse, & secundum veritatem, & apud Sanctum Thom. nõ est difficile videre. Secundum veritatem quidẽ: quia ordo rerũ exigit, vt supremũ infimi attingat infimũ supremi: ac per hoc natura sensitiua in sui supremo, id est in cogitatiua in actu, perueniat ad summũ spiritualitatis & actualitatis gradũ, cum latitudine tamen quadã infrà ordinem intellectualium. Et confirmatur: quia natura horret superflua, nec superaddit intẽtiones his, quę posuit per ipsas res perfici: imò hoc est addere intẽtiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum mentem vero S. Th. apparet: quoniam docẽs illustrari phantasmata, dicit hoc esse, quemadmodum pars sensitiua vigoratur ex coniunctione ad intellectum: vbi constat nihil aliud superaddi, &c. Nec obstat regula de instrumentalibus agentibus: quoniã de secretis his, vt possumus, loquimur, non enim est ibi proprie instrumentum, cum phantasma (vt supra dixi) non tam est causa speciei, quàm causa materia.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarissimus est, si notetur attente ly quod intelligitur, vt distinguitur contra quo intelligitur. Est enim sermo de intellectione directa: propter hãc enim est quæsitio.

¶ In corpore duo facit. Primo tractat opinionem affirmatiuam impugnãdo illam. Secundo respondet quæsito.

Comment. ¶ Quo ad primum duo. Primo refertur opinio in communi & in speciali. In communi quidem: quia nulla vis nostra perceptiua cognoscit nisi suã passionem. In speciali verò: quia intellectus non intelligit nisi speciem intelligibilẽ: & sic ipsa est id quod directè & primo intelligitur. Secundo impugnatur dupliciter. Primo, quia sequeretur quod scientia non esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secundo, quia omnia quæ videntur essent vera, etiam contradictoria, & probatur sequela: quia res visa non esset nisi passio, videntis, omnia patẽt in litera. 401

¶ Quo ad secundum ponuntur tres conclusiones pro euacuatiõe huius materiæ. Prima est: species intelligibilis est quo intellectus intelligit. Secunda est, species intelligibilis est quod secundario intellectus intelligit. Tertia est: res cuius species intelligibilis est, similitudo est quod primo intellectus intelligit. Prima probatur sic, intelligere est actio immanens: ergo fit, secũdum aliquam formam, ergo secundum similitudinem obiecti. Antecedens probatur ex 9. meta. distinguendo duplicem actionem, prima cõsequentia relinquitur per se nota de vtraque actione: quia commune est omni agenti agere secundum quod est actu: & vt dicitur tertio phy. tex. 17. semper æstimabitur species mouere. Secunda vero probatur ex proportionali similitudine inter actionem immanentem, & transeuntem. Secunda vero conclusio probatur ex eo, quod intellectus est potentia reflexiua super seipsum: ac per hoc super ea quæ in ipso sunt, imò prius potentia reflectitur ordine generationis super speciem, & vltimo super se: sed ordine intentionis & causalitatis primo reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, ideo etiam super sua, & eadem est reflexio super sua & se, eo modo quo est eadem generatio animalis & hominis: ita quod sicut prius generatur animal quàm homo, & tandem vnico actu numero simul generatur Sortes animal & homo existens: ita prius reflectimur super speciem intelligibilem, & tandem simul eodem actu intelligimus intellectum perfectum specie, vt materiam forma, aut potius potentiam proprio actu: & idem est indicium de specie & actu intelligendi: illa enim est vt potentia respectu actus secundi.

Li.9. Met. tex.16. 184 83 432 438

Universidad ... Biblioteca

Universidad de ... Biblioteca

¶ Tertia autem conclusio simul cum prima probatur ex autoritate Arist. ex dictis antiquorum manifesta. duo ponebant antiqui obiectum, scilicet terram extra & principium, scilicet terram intus, in vno reprehenduntur ab Arist. scilicet in terram interiorem non omnino, sed quo ad modum essendi: quia non terra, sed terrae species est in anima: testatur ergo obiectum. id est id quod cognoscitur esse rem extra, & speciem illius esse principium intelligendi: illamque id est primae & tertiae conclusionis sententia.

417. Annot. Li.3. de anima tex. 38. tom. 2. ¶ In responsione ad primum & secundum esset tractanda materia de intellectu in actu, & intellecto in actu. Sed ne idem pluries repetatur, in commentariis tertii de anima vide disseri vbi fit quaestio specialis.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notandum, quod hic fundat S. Tho. distinctionem verbi à specie intelligibili super testimonio partis sensitiuae: quicquid enim perfectionis inuenitur in inferioribus dispersum, totum vnitum eminentius praeinuenitur in superiori ordine. Et propterea cum sensitiua pars perficitur dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto, & secundum formationem à seipsa, pars intellectiua, cui primū quod alicuius imperfectionis est non repugnat, secundum consequenter sibi vindicat, id autem quod intellectus in se format verbum, dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio, &c.

b 280. 430. c

Annot. ¶ Secundo occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur, quod sensus exterior secundum solam immutationem ab obiecto operatur, & consequenter pure passiue sensus videtur sentire, cuius oppositum determinatum est.

Annot. ¶ Tertio occurrit dubium circa principale intentum quia ex hac responsione non satis fit difficultati tactae in argumento: quia licet ex hac responsione euadatur, quod voces non significent species intelligibiles, non tamen euaditur quin significent istas conceptiones, seu formationes, immo hoc asseritur. Et si ita est, cum istae sint animae passiones, & entia in anima, sequitur quod id quod primo intelligitur & significatur vocibus, &c. est res in anima: & consequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic redit oppositum determinationis factae in corpore articuli. D.758.

426. ¶ Ad primam dubitationem facillime patet ex litera responsio. Non enim ibi dicitur quod aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione: sed dicitur, quod operatur secundum solam immutationem. Vbi manifeste praeter immutationem operatio ponitur. Est igitur differentia non in operando actiue, vel passiue, sed in operando secundum solam formam quae producitur ad extra: & secundum formam quam ipsamet virtus sensitiua sibi ipsi parit. 326.

¶ Ad tertium autē dub. dicitur, quod ex vltimis verbis literę apparet responsio. Tam enim species intelligibiles quàm cōceptiones formatae possunt dupliciter sumi, vno modo secūdū quod res sunt quędā in anima: & sic de neutris est sciētia nisi reflexa. Alio modo secundū quod sunt rerū imagines aut intētiones: & sic inter eas hęc est differētia, quod species vt imagines sunt, quib⁹ intellect⁹ intelligit, vt in corpore dictum est: conceptiones autem vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species praesentat intellectui rem vt commune principium intelligendi. conceptus autem praesentat illam obiectiue. Significari autem & sciri res extra primo, & conceptiones non vt res sed vt intentiones sunt rerum extra, idem est, quia idem est motus animae in imaginem vt imago est, & in rem vt dicitur in de Memoria & reminiscentia.

simile simili cognosci. Ponebāt enim quod anima per terram quae in ipsa erat, cognosceret terram quae extra ipsam erat: & sic de aliis. Si ergo accipiamus speciem terrae loco terrae secundum doctrinam * Arist. qui dicit, quod lapis non est in anima, sed species lapidis, sequetur quod anima per species intelligibiles cognoscat res quae sunt extra animam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus est in intelligente per suam similitudinem. Et per hunc modum dicitur quod intellectum in actu est intellectus in actu: inquantum similitudo rei intellectae est forma intellectus, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu. Vnde non sequitur, quod species intelligibilis abstracta, sit id quod actu intelligitur, sed quod sit similitudo eius.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum dicitur intellectum in actu, duo importātur, s. res quae intelligitur, & hoc quod est ipsum intelligi. Et similiter cum dicitur vniuersale abstractum, duo intelliguntur, s. ipsa natura rei & abstractio seu vniuersalitas. Ipsa igitur natura cui accidit vel intelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, non est nisi in singularibus, sed hoc ipsū quod est intelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis est in intellectu. Et hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quaeratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestum est quod color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quod sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus: inquantū in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quae intelligitur, non est nisi in hoc vel in illo homine, sed quod humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis, accidit humanitati, secūdum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturae speciei, & non indiuidualium principiorum.

¶ Ad tertium dicendum, quod in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundum solam immutationem. Et sic perficitur operatio sensus per hoc quod immutatur à sensibili. Alia operatio est formatio, secūdum quod vis imaginatiua format sibi aliquod idolum rei absentis, vel etiā nūquam visę. Et vtraque hęc operatio coniungitur in intellectu. Nam primo quidem consideratur passio intellectus possibilis secundum quod informatur specie intelligibili. Qua quidem formatus format secūdo vel diffinitionem, vt diuisionem, vel compositionem, quae per vocem significatur. Vnde ratio quam significat nomē, est diffinitio: & enuntiatio significat compositionem & diuisionem intellectus. Non ergo voces significant ipsas species intelligibiles, sed ea quae intellectus sibi format ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum magis vniuersalia sunt priora in nostra cognitione intellectuali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod magis vniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali. Quia ea quę sunt priora & notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed vniuersalia sunt priora secundum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

2 ¶ Praeterea, composita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

3 ¶ Praeterea, Philos. dicit in 1. phys. * quod diffinitum prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersaliora sunt partes diffinitionis minus vniuersalium: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

4 ¶ Praeterea, Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed vniuersalia sunt quaedam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in primo physic. quod ex vniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

¶ *Magis vniuersalia & communia sunt priora in nostra intellectuali & sensitiua cognitione.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod in cognitione nostri intellectus duo oportet considerare. Primo quidem, quod cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordium sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem vniuersalium, necesse est quod cognitio singularium quo ad nos, prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare quod intellectus noster de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potentiam & actum, quàm ad actum perfectum. Actus autem perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa, per quam distincte & determinate res cognoscuntur. Actus autē incompletus est scientia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadā confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodāmodo in potentia. Vnde Philosophus dicit * in 1. phys. quod sunt primo nobis manifesta, & certa cōfusa magis. Posterius autē cognoscimus distinguendo distincte principia & elementa. Manifestum est autem quod cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quod habeatur propria notitia vniuscuiusque eorum quae continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadam. Sic autem potest cognosci tam totum vniuersale in quo partes continentur in potentia, quàm etiam totum integrale. Vtrunque enim totum potest cognosci in quadam confusione sine hoc quòd partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte id quod continetur in toto vniuersali, est habere cognitionem de re minus communi. Sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distincte, est cognoscere animal inquantum est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal quàm cognoscere hominem. Et eadem ratio est si comparemus quodcunq; magis vniuersale ad minus vniuersale. Et quia sensus exit de potentia in actum, sicut & intellectus: idem etiam ordo cognitionis apparet in sensu. Nam prius secundum sensum diiudicamus magis commune, quā minus cōmune: & secundum locum, & secundum tempus. Secundum locum quidem, sicut cū aliquid videtur à remotis pri⁹ deprehēditur esse corpus, quàm deprehendatur esse animal, & prius deprehenditur esse animal, quàm deprehendatur esse homo: & prius homo, quā Sortes vel Plato. Secundum tēpus autē, quia puer à principio prius distinguit hominē à nō homine, quā distinguat hunc hominem ab alio homine. Et ideo pueri à principio appellāt omnes viros patres, posterius autē determināt vnūquenq; vt dicitur in 1. Phy. Et huius ratio manifesta est, quia qui scit aliquid indistincte, adhuc est in potētia vt sciat distinctionis principium, sicut qui scit genus, est in potentia vt sciat differentiam. Et sic patet, quod cognitio indistincta media est inter potentiam & actum. Est ergo dicendum, quod cognitio singulariū est prior quo ad nos quàm cognitio vniuersalium: sicut cognitio sensitiua quàm cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum quàm secundum intellectū cognitio magis communis est prior quàm cognitio minus communis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vniuersale dupliciter potest considerari. Vno modo secundum quod natura vniuersalis consideratur simul cum intentione vniuersalitatis. Et cum intentio vniuersalitatis (vt scilicet vnū & idem habeat habitudinem ad multa) proueniat ex abstractione intellectus, oportet quod secundum hunc modum vniuersale sit posterius. Vnde in 1. * de anima dicitur, quod animal vniuersale aut nihil est, aut posterius est. Sed secundum Platonem qui posuit vniuersalia subsistētia, secundū hāc cōsiderationē vniuersale esset prius q̄ particularia: quę secundū eum non sunt nisi per participationem vniuersalium subsistentium, quae dicuntur ideae. Alio modo potest cōsiderari quantum ad ipsam naturam, s. animalitatis vel humanitatis, prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendum est quod duplex est ordo naturae. Vnus secundum viam generationis & temporis. secundū quam viam ea que sunt imperfecta & in potētia, sunt priora. Et hoc modo magis commune est prius secundum naturam. Quod apparet manifeste in generatione hominis & animalis. Nā pri⁹ generatur animal quàm hō: vt dicitur in 2.* de generatiōe animaliū. Ali⁹ est ordo perfectiōis siue intētionis naturę, sicut actus simpliciter est prius secūdū naturā quàm potētia, & perfectū prius quàm imperfectū. Et per hūc modū minus cōe est prius secundū naturā quàm magis cōe, vt homo quàm animal. Naturae enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominem.

¶ Ad secundū dicendū quod vniuersale magis cōmune cōparatur ad minus cōe, vt totum & vt pars. Et totum quidē secundū quod in magis vniuersali non solum continetur in potentia minus vniuersale, sed etiā alia: vt sub animali nō solum homo, sed etiam equus. Vt pars autem, secundum quod minus cōmune: cōtinet in sui rōne non solum magis cōmune, sed etiā alia, vt homo non solum animal, sed etiā rationale. Sic igitur animal consideratum in se, prius est in nostra cognitione quàm homo, sed homo est prius in nostra cognitione, quàm quod animal sit pars rationis eius.

¶ Ad tertiū dicendū, quod pars aliqua dupliciter potest cognosci. Vno mō absolutè, secundum quod in se est. Et sic nihil prohibet prius cognoscere partes, quàm totum: vt lapides quā domū. Alio mō secundum quod sunt partes huius totius. Et sic necesse est quòd prius cognoscamus totū quā partes. Prius enim cognoscimus domū quadā confusa cognitione, quàm distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicēdū est, quod diffinientia absolutè cōsiderata sunt prius nota, q̄ diffinitum: alioquin nō notificaretur diffinitū per ea. Sed secūdum quòd sunt partes diffinitionis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominem quadam confusa cognitione, quàm sciamus distinguere omnia quae sunt de hominis ratione.

¶ Ad quartum dicendum, quod vniuersale secundum quod accipitur cum intētione vniuersalitatis, est quidem quodamodo principium cognoscendi, prout intentio vniuersalitatis cōsequitur modum intelligēdi, qui est per abstractionem. Non autem est necesse quod omne quod est principium cognoscendi, sit principium essendi: vt Plato existimauit: cum quandoque cognoscamus causam per effectum, & substantiam per accidentia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiā Arist. non est principium essendi neque substantia, vt patet in 7. Meta. Si autem consideremus ipsam naturam generis & speciei, prout est in singularibus, sic quodammodo habet rationem principij formalis respectu singularium. Nam singulare est propter materiam, ratio autem speciei sumitur ex forma. Sed natura generis comparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo quod est materiale in re) ratio verò speciei ab eo quod est formale, sicut ratio animalis à sensitiuo, ratio vero hominis ab intellectiuo. Et inde est quod vltimae naturae intētio est ad speciem non autem ad indiuiduum, neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia verò est propter formam. Non autem oportet quod cuiuslibet causae vel principij cognitio sit posterior quo ad nos, cum quandoq; cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quandoque autē econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possimus multa simul intelligere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tēpus. Sed prius & posterius ad tempus perti-

a ¶ *Super Quaestionis octuagesimaequintae Articulum tertium.*

Annot. Li.1. phys. tex.3. Titulus absolutè sumendus est vt iacet: nec est arctandus. Et hoc bene notā propter quaestiones modernorum de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quaestionem in commentariis de ente & essentia, vbi contra eum, qui hunc articulum quo ad quinque impugnauit, disputatum est. Intelligendus est ergo titulus hic absolute. Et quoniam intellectui nostro directe non occurrit, nisi aut vniuersalius aut minus vniuersale, consequens est quod hic quaeritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu magis aut minus vniuersale. Dico autem absolute, & non in tali ordine, puta cognitionis confusae aut distinctae & consequenter hic est quaestio de primo cognito, & hic soluitur. Nec putes me aut immemorem, aut aetate tractare quod scripsi in commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quod hic non quaeritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confusae actualis. Et hoc verum est, scilicet quod hic quaeritur de primo cognito absolute. Li.1. Phy. tex.4.

Comment. ¶ In corpore quinque sunt. Primo ad bonitatem doctrinae comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secundo vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertio eorundem secundum sensum. Quarto redditur ratio ordinis vtriusque. Quinto epilogus dictorum fit.

¶ Quo ad primum conclusio est. Cognitio singularium est quo ad nos prior cognitione vniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secundum conclusio est. Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. Probatur. Omne exiens de potentia ad actum prius peruenit ad actum incompletum medium inter potentiam & actum perfectum, quàm ad actum perfectum, sed intellectus est exiens de potentia ad actum, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus vero incompletus & medius est notitia cōfusa: ergo prius indistinctè quàm distinctè cognoscit. Tunc vltra cognoscere vniuersalius indistinctè est cognoscere minus commune: cognoscere vero vniuersalius distinctè, est cognoscere magis commune: ergo prius cognoscitur magis commune quàm minus cōmune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, & ratione, quia cognoscere aliud confuse, est cognitio secundū quid, & quodāmodo in potētia & autoritate Philosophi in primo Phys. Antecedens vero vlterius processus probatur. Tum ex ratione cognitionis confusae: quia scilicet in hoc stat, quod cognoscatur aliquid, in quo plura cōtinētur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionū ad totū vniuersale, & ad totum integrale. Tum tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto vniuersali, puta animali & homine.

¶ Quo ad tertium conclusio est. Prius secundū sensum iudicamus magis commune, quàm minus commune. Probatur ratione tali, quia, scilicet sensus exit de potentia ad actum. Explanatur deinde secundum duplicem prioritatem, localem & temporalem. Cōfirmaturque autoritate primi physi. vlterius prioritas. Aduerte hic, quod, cum dicitur sensum prius cognoscere magis commune, quàm minus commune, exponendum est non de ipsis communibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci prius indiuiduum magis communis, quā indiuiduum minus communis, vt hoc corpus quā hoc viuum: & hoc animal quàm hunc hominem.

¶ Quo ad quartum redditur ratio secundi & tertij simul quia, scilicet, cognitio indistincta media est inter potentiam & actum: quod probatur: quia sciens aliquid indistincte, adhuc est in potentia vt sciat distinctionis principium: quod manifestatur exemplo generis & differentiae animalis & rationalis.

¶ Quo ad quintum patet epilogus primi, secundi & tertii.

¶ Circa hunc processum occurrit dubium, quod principale intentum videtur enim processus iste sophisticus & peccare secundum accidens: Ad cuius euidentiā recolendum est, quod, vt in litera dicitur, magis & minus commune possunt cōparari diuersimode adinuicem sub ratione totius & partis: nam vniuersale vt sic, est totum, & minus vniuersale est eius pars subiectiua. Et tamen minus vniuersale est totum diffinibile, & vniuersalius est eius pars diffinitiua. Et rursus vniuersalis & minus vniuersale possunt comparari adinuicem absolute, puta animal ad hominem, & è conuerso, nō considerando in eis rationem aliquam cuiuscunq; totius aut partis. Ex his ratio dubitandi ratio me consurgit, quoniā ex processu literae nihil aliud habetur, nisi quod res pri⁹ naturali ordine cognoscitur confuse quàm distincte: & hoc est verissimū. Et sub hac propositione consequenter infertur oppositum, quod totum vniuersale pri⁹ cognoscitur, quā pars eius subiectiua vt sic: & similiter quod totū diffinibile prius cognoscitur quàm pars eius diffinitiua vt sic: & vtrobique eadem est ratio, quia, s. cognitio totius praeueniens notitiam partium, est cōfusa, quę naturaliter est prior distincta. Sed ex hoc nō habetur quid absolute sit prius cognitū magis an minus vniuersale: id est res substracta maiori vniuersalitati an minori; totus enim processus est comparatiuus rerū vt vestitę sunt has intētiones, s. totius & partis, &c. Et ex hoc duo errores in hoc articulo apparent. Primus est quem diximus, s. quod nescitur de ordine cognitionis rerum absolute. Secūdus est valde maior, quia non respondetur quaesito. nam vt patet dictis, hinc ita habemus, quod minus vniuersale prius cognoscitur, quàm magis vniuersale: sicut è conuerso, diuersimode illa comparando sub ratione totius & partis.

¶ Ad hęc respōdetur ordine praepostero: & ad hoc vltimo adductū incōueniēs, negatur quod pari ratione habeatur quod minus cōe sit prius cognitū magis communi: nam ordo notitiae inter totum vniuersale & partem subiectiuam ex vna parte, & ordo notitiae inter totum diffinibile, & partem diffinitiuam ex alia parte non est vniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid. Nam pars diffinitiua non dependet secundū se in cognosci à toto diffinibili, sed tantum secundum quod est pars illius: possum enim prius perfecte nosse quid est animal: & postmodum nosse quod animal est pars diffinitiua Pygmęi. Pars verò subiectiua simpliciter dependet in cognosci à notitia vniuersalioris, vt de se patet. Licet ergo cognitio totius vtrobique praecedat notitiam partis, non tamen quamlibet notitiam. Sed notitia totius vniuersalis praeuenit cognitionem simpliciter partis subiectiuę, non solum inquantum pars huius est: & ideo magis hinc habetur, quod communius sit prius notum, quàm econuerso. Ordo enim cognitionum simpliciter magis attendendus est: & prior naturaliter est, quàm secundum quid. D.969. Ad id verò quod primo obiicitur, similiter negatur, quod hic non habeatur quod absolute prius cognoscitur. Ex hoc nanque quod docemur vniuersalius esse prius notum minus vniuersali, non solum secundum quid, id est inquantum est pars subiectiua vniuersalioris: sed simpliciter, id est, inquantum est talis res. e 427 Prius notum autem dico ordine generationis & potētiae ad actum: dicere cogimur cōsequenter quod notitia vniuersalioris quantumcunque perfecta secundū id quod actualiter in ipso clauditur, est potentialis ad cognitionem minus communis: ac per hoc naturaliter praecognoscitur magis cōmune, non solum vt totum, sed absolute, quàm minus commune. D. 752 Nec est sophisma accidentis aut figurae dictionis ab vniuersaliori ingredi ad rē, quae nominatur vniuersalior: sed est declaratio occulti, quasi causae à manifestiori effectu. Li.7. Met. tex.45. tomo 3. Ex hoc enim quod vniuersalius est notius partibus potestatiuis suis, declaratur, quod res denominata vniuersalior est notior rebus denominatis à minore vniuersalitate. D. 670. Imò si rectius loqui volumus cum in litera traditur iste ordo nomine magis vniuersalis, intelligitur res ipsa & secundum se, & vt totum, & non tantum vt totum. d 371 d 264 438 Et similiter nomine minus vniuersalis, vt patet in litera, & explanatur in respōsionibus argumentorum. Quia ergo res denominata vniuersalior est naturaliter nobis notior, consequens est, quod simpliciter primum notum nobis sit res denominata vniuersalissima, puta ens. Et aduertere quod haec ratio si acuto subiiciatur ingenio, valde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim vniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam quod hunc naturalem ordinem sensuum ministeria non mutant aut impediunt, imò quod ad eum cō ferunt, nam in sensu idem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus, naturalis ordo habet quod magis commune praeueniat, absolutè loquendo, non in hoc vel illo ordine: ergo, &c.

427 1. sup. q. 12. ar. 10. & q. 58. ar. 2. cor. Et 2. di. 3. q. 3. ar. 4. Et 3. di. 14. art. 2. q. 4. Et 1. contra c. 55. Et ve ri. q. 8. art. 14. Et quol. 7. ar. 2.

a ¶ *Super Quaestionis octuagesimaequintae Articulum quartum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore tria: primo conclusio responsiua. secundo explanatio eius, tertio probatio illius.

¶ Quo ad primum conclusio est, Intellectus non potest multa per modū multorum intelligere, sed vnius,

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Quo ad secundum declaratur quid sit dicere per modum vnius aut plurium, scilicet per vnam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur: quia modus actionis consequitur formam quæ est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio explanata: impossibile est idē subiectum simul perfici pluribus formis eiusdem generis, sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur Inductiue in corpore respectu colorum & respectu figurarum, &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

tient. Ergo intellectus nõ intelligit diuersa secundum prius & posterius, sed simul.

2 ¶ Præterea, Nihil prohibet diuersas formas non oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorem pomo. Sed species intelligibiles non sunt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum vnum simul fieri in actu secundum diuersas species intelligibiles. Et sic potest multa simul intelligere.

3 ¶ Præterea, Intellectus simul intelligit aliquod totum, vt hominem vel domum. Sed in quolibet toto continentur multæ partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

¶ Num intelligere multa vt multa, & multa per modum vnius, sit intelligere per multas, vel vnam speciem.

Li.3. de anima tex.146 tom.2. Quæstio.

4 ¶ Præterea, Non potest cognosci differentia vnius ad alterum, nisi simul vtrunq; apprehendatur, vt dicitur in li.* de anima: & eadem ratio est de quacunque alia comparatione. Sed intellectus noster cognoscit differētiam vnius ad alterum. Ergo cognoscit multa simul.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in li.* Topic. quod intelligere est vnum solum, scire verò multa.

Li.2. Topi. ca.4. in declarat. loc. 33. tom.1.

CONCLVSIO.

¶ Non potest intellectus humanus multa per modum multorum intelligere, sed per modum vnius, si licet per vnam speciem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod intellectus quidem potest multa intelligere per modum vnius, non autem multa per modum multorum. Dico autem per modum vnius vel multorum, per vnam vel plures species intelligibiles.e Nam modus cuiusque actionis consequitur formam, quę est actionis principium. Quæcunque ergo intellectus potest intelligere sub vna specie, simul intelligere potest: Et inde est quod Deus omnia simul videt per vnū, quod est essentia sua.e Quæcunq; verò intellectus per diuersas d species intelligit, non simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est idem subiectū perfici simul pluribus formis vnius generis & diuersarum specierum: sicut impossibile est quod idem corpus secundum idem simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species intelligibiles sunt vnius generis: quia sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorum generum. Impossibile d est ergo, quod idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus intelligibilibus ad intelligendum diuersa in actu.

¶ Circa hoc occurrunt dubia: primo circa explanationem: quia non est verum quod idem sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species & per modum vnius, & per vnam speciem. Cum enim ponitur differentia inter hominem & lineā, hoc fit per multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vt vnum, consequētis nota, antecedens probatur: quia sensus communis, qui est virtus longe inferior intellectu, ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa vt vnum: ergo. Et hæc ratio militat tam contra explanationem quàm contra responsionem ad tertium.

292.

¶ Num quilibet modus actionis sit secundum modum formæ.

433. Q.795. Quæstio.

¶ Circa rationem assignatam præfatæ explanationis dubium quoque est: quia licet aliquis modus actionis consequatur formam, quæ est actionis principium, non tamen omnis, & specialiter iste, scilicet per modum vnius aut multorum: quamuis enim intensio vel remissio actionis consequatur quantitatem intensionis formæ, vt calefactio calorem principiantis illam, non tamen est necesse formis existentibus multis actiones plurificari per modum plurium, cum contingat ex duabus formis & vnam actionem prouenire, vt patet in actu discernendi apud sensum communem: & plures actiones ad vnum tendere, vt patet cum simul inducens cognoscit præmissam & conclusionem, vt dicitur in primo posteriorum.

¶ Circa rationem pro conclusione dubiū occurrit: tum quia maior videtur falsa vt patet de speciebus albedinis & nigredinis, in eadē parte aeris ex opposito constitutis albo & nigro secundū situm: tum quia illius probatio (inquit Scotus in .di.3.q.6. ad tertiū) nihil valet, quia hic tollitur oppositio quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim oppositorum non sunt oppositæ in intellectu, vt Arist. & Auer. volunt: tum quia minor est falsa, vt patet in intellectu angelico, essentia enim sua & aliæ species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur quod probatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & tamen nō sunt eiusdem generis. Tū quia ex hac ratione si valet, concluditur quod in intellectu non conseruantur* vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. Et si dicatur quod quando sunt in habitu, non sunt in actu completo. Cōtra (inquit Durandus) formam informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibilis conseruata: ergo quod si aliud requiritur ad hoc vt sit in actu simpliciter, ex primatu illud: & si dicatur quod est actualiter operari absq; ratione, imo ridiculose hoc dicitur quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfecte figura, aut color in corpore, si causant visionem sui actualiter, quàm si non.

* vel vnquam.

¶ Ad euidentiam horum recolenda sunt quæ superius in q.12. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet quid ad multa horum dicendū sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus vt sic, eiusdem ordinis & absolute, de his enim hoc modo verificatur quod idem est dictu, per modū vnius intelligibilis vt sic, & per vnam speciē: & per modum plurium, & per plures species: quoniā plures species intelligibiles vt sic, non habentes ordinem adinuicē & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia vt sic, & vnitas vnitatē, nec oppositum potest intelligi à percipientibus terminos. Vnde non obstat differentia quandoque inter diuersa per plures species: quia tunc non sunt plures species absolute sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentat differentiam inter illa, propter quod in litera dicitur esse idem iudicium de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitate: non negatur ergo quin [illegible] plures [illegible] concurrere simul species ad intelligendum quomodolibet, sed absolute & simpliciter, vt valuntur autem ad vnum aliud præsentandū, nō negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari: quia absolute prolatus sermo, absolute quoque interpretandus est. Et ex hoc patet responsio ad secundam obiectionem: quoniam multas species ad vnum obiectum concurrentes vt sic, non multas sed vnam diximus, quia vim vnius habent. Vnde siue vna intellectio siue plures simul, ex pluribus speciebus et ad vnum sunt intelligibile ordinatæ, prouenire, semper modus actionis sequitur modum formæ: quia forma se habente vt vna sequitur actio per modum vnius: & se habente forma vt pluribus absolute, sequuntur actiones per modum plurium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus est supra tempus, quod est numerus motus, corporalium rerum. Sed ipsa pluralitas specierum intelligibilium causat vicissitudinem quandam intelligibilium operationum, secundum quam vna operatio est prior altera. e Et hanc vicissitudinem Aug.* nominat tempus, cum dicit 8. super Gen. ad literam, quod Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad secundum dicendum, quod non solum oppositæ formæ non possunt esse in eodē subiecto, sed nec quæcunq; formæ eiusdem generis, licet non sint oppositæ: sicut patet per exemplum inductum de coloribus & figuris.e

¶ Ad tertium dicendum, quod partes possunt intelligi dupliciter. e Vno modo sub quadam confusione, prout sunt in toto. Et sic cognoscuntur per vnam formam totius. Et sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secundum quod quælibet cognoscitur per suam speciem. Et sic non simul intelliguntur.

¶ Ad quartum dicendum, quod quando intellectus intelligit differentiam vel comparationem vnius ad alterum, cognoscit vtrunq; differentium vel cōparatorum sub ratione ipsius comparationis vel differentiæ, sicut dictū est, e quod cognoscit partes sub ratione totius.

¶ Ad obiecta autem tertio loco contra rationem pro conclusione dicitur notando, quod [illegible] sensum [illegible] contingit dupliciter pati à sensibili aut intelligibili, scilicet vt quandam [illegible] & vt sensum vel intellectum patitur autem [illegible] est, recipiendo realiter [illegible] inhæsiue similitudinem rei sensibilis aut intelligibilis: patitur vero [illegible] sus vel intellectus recipiendo obiectum, non vt causam, sed vt obiectiue [illegible] est obiectiue [illegible] ipsum, quia sic [illegible] ideo species intelligibiles [illegible] potest dupliciter considerari, s. vt res, & vt intelligibile: sed in genere intelligibili vt sic, & in genere rei vt sic [illegible] vt res sunt, sermo est [illegible] actu sunt sicque [illegible] aliter informant intellectum vt res est. si vero [illegible] genere intelligibili considerentur actu, tunc simpliciter sunt: quando intellectum vt intellectus est, actualiter informant, quod patet non accidere, nisi cum actu intellectus intelligit. In tali enim pati consistit, & natura & intelligere: & quia formalis est sermo omnis Philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligendi modum venamur. Ad obiectionem ergo de speciebus sensibilibus in medio dicitur, quod non sunt in actu completo vt sensibiles sunt, vt patet in 2. de anima in calce: species enim sensibiles nunquam sunt in actu nisi in sensu in actu. Ad Sco. dicitur ex responsione ad primum in litera, quod non oppositio, sed vnigeneitas specierum prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem dicitur, quod non est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto, & de speciebus angelorum: quoniam omnes nostræ sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ, & cum dicitur, ergo non [illegible] mittitur vnitas generica specierum ex vnitate potentiæ intellectiuæ (vt in litera dicitur) respondetur negando sequelam, & dicendo, quod & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ sunt vnius generis propter vnitatē potentiæ, sed tamen species subordinatas nō inconuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt cōmune & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolute: species vero eiusdem ordinis nō subordinatas est, eodē possibile: quia habent rationem multorum actuum vnius secundum idē eodem modo & simul, & quamuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali, sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad vltimo verò obiecta iam patet responsio ex dictis: quia scilicet noster sermo est de his intentionibus rerum non in esse reali, sed in esse intelligibili, in quo non esse actu eas patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas talium entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes quid eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

ARTICVLVS V.

a *¶ Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster non intelligat componendo & diuidendo. Compositio enim & diuisio non est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere componendo & diuidendo.

2 ¶ Præterea, Omni compositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, vel futurum. Sed intellectus abstrahit à tempore, sicut etiam ab aliis particularibus conditionibus. Ergo intellectus nō intelligit componendo & diuidendo.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.*

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: ex quibus totus iste articulus clarus etiam redditur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Intellectus noster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuisione, & ex discursu: hæc enim omnia membra tanguntur simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum. id est, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primum naturalem. Ex hoc namque oritur, quod intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: vt sicut hæc non statim, sed successiue suam assequuntur perfectionem, ita intellectus, &c. Confirmaturque hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem ille proportionatus est rebus incorruptibilibus vt sic, quæ statim sunt id quod sunt: & sic intelligunt statim totum simpliciter, &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

3 ¶ Præterea, intellectus intelligit per assimilationem ad res. Sed compositio & diuisio nihil est in rebus. Nihil enim inuenitur in rebus, nisi res quæ significatur per prædicatum & subiectum, quę est vna & eadē, si compositio est vera. Homo enim est verè id quod est animal. Ergo intellectus non componit & diuidit.

¶ SED CONTRA, Voces significant conceptiones intellectus, vt dicit Philosophus in 1. Periher. Sed in vocibus est compositio & diuisio, vt patet in propositionibus affirmatiuis & negatiuis. Ergo intellectus componit & diuidit.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus intelligit componendo & diuidendo, quæ simplici apprehenduntur actu ab angelico & diuino intellectu.

¶ RESPONDEO dicendum, quod intellectus humanus necesse habet intelligere componendo & diuidendo. Cum enim intellectus humanus exeat de potentia in actum, similitudinem quandam habet cum rebus generabilibus: quæ non statim perfectionē suam habent, sed eam successiue acquirunt e Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehēsione capit perfectam rei cognitionē, sed primo apprehendit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei, quæ est primum d & proprium obiectum intellectus, & deinde intelligit proprietates & accidentia & habitudines circunstantes rei essentiam. Et secundum hoc necesse habet vnum apprehensum alii componere & diuidere, & ex vna compositione & diuisione ad aliam procedere. Quod est ratiocinari. Intellectus autem angelicus & diuinus se habet sicut res incorruptibiles, quæ statim à principio habent suam totam perfectionem. e Vnde intellectus angelicus & diuinus statim perfecte totam rei cognitionem habet. Vnde in cognoscendo quidditatem rei cognoscit de re simul quicquid nos cognoscere possumus componendo, & diuidendo, & ratiocinando. Et ideo intellectus humanus cognoscit cōponendo, & diuidendo, sicut & ratiocinando. Intellectus autē diuinus & d angelicus cognoscunt quidem compositionem & diuisionem & ratiocinationem, non componendo & diuidendo & ratiocinādo, sed per intellectum simplicis quidditatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod compositio & diuisio intellectus per quandam differentiam vel comparationem fit. e Vnde sic intellectus cognoscit multa componendo & diuidendo, sicut cognoscendo differentiam vel comparationem rerum.

¶ Ad secundum dicendum, quod intellectus abstrahit à phantasmatibus, & tamen non intelligit actu non conuertendo se ad phantasmata, sicut suprà dictum est. e Et ex ea parte, qua se ad phantasmata cōuertit, compositioni & diuisioni intellectus adiungitur tempus.

¶ Sed est circa prædictum processum dubiū. Quia ex ratione potentiæ prædictæ non videtur sequi intentum. Nam aut intendit quod intellectus sit similis generabilibus quo ad modum acquirendi singulas perfectiones, aut quo ad successionem earum, aut quo ad compositionem earum. Si primo modo sequeretur, quod intellectus non naturaliter perficeretur in instanti, sed successiue: quod est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi quod intellectus acquirit suas perfectiones vnam post aliam: quod non est discurrere, nec cōponere, aut diuidere, vt patet. Tertio verò modo est manifeste falsum. Communis quoque ratio dubitandi, secundum quē cunque modum est: quia ex hoc quod intellectus noster exit de potentia ad actum, nihil aliud sequitur, nisi quod non habet [illegible] suam perfectionem, non quod tali aut tali modo acquirat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quod ex hoc quod aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionem, habet quod naturaliter non acquirat illam perfecte statim, sed successiue. Diuersimode tamen iuxta naturas perfectionum & perfectibilium, & hoc patet in discursu tam in potentia respectu perfectionis substantialis quàm quantitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiam lumen non acquiritur nisi medio motu locali existente subiecto in potentia essentiali. Vnde hic modus perfectionis passiue est qui sequitur ex potentia essentiali. Et est intentus in litera quod intendit quod intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilibus quo ad modum acquirendi suas perfectiones completas. Et cum dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, quod intellectualiter nō repugnet recipere & intelligere in instāti, repugnat tamē naturali modo quo perfici naturaliter debet, quod suā completā perfectionē in instāti naturaliter assequatur. Vbi nota duo: primo quod quāuis hæc duo mutuo se inferant, Intellectū vt rem, & intellectum vt intellectū esse in actu primo, in proposito tamē sermo est de intellectu vt intellect* est respectu suę perfectiōis, quę est intellectū vt intellectum est. Secūdò, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul vel successiue: sed ad vnumquodq; intellectum perfecte, id est secundum se, & omnia quæ virtualiter in eo clauduntur, ita quod quidditas & passiones & accidētia, & cætera eius nō nisi vnius intellecti loco cōputantur. Et sic ex hoc quod intellectus noster vt intellect* est, est in potentia, puta, habet quod intellectum perfectum bouis vel leonis non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiue totum illud apprehendat. Hæc autē successio nihil aliud est, quàm componere primò apprehensum puta quidditatem cum reliquo, puta passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimode secundum diuersitatem materiæ subiectæ ponere.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum sextum.*

¶ Ad tertium dicendum, quod similitudo rei recipitur in intellectu secundum modum intellectus, & non secundum modum rei. Vnde compositioni & diuisioni intellectus respondet quidem aliquid ex parte rei, tamen non eodem modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani proprium obiectum est quidditas rei materialis, e quæ sub sensu & imaginatione cadit. Inuenitur autem duplex compositio in re materiali: prima quidem formæ ad materiam, & huic respondet compositio intellectus: qua totum vniuersale de sua parte prædicatur. Nam genus sumitur à materia communi, differentia verò completiua speciei à forma: particulare vero à materia indiuiduali. Secunda vero compositio est accidentis ad subiectum. Et huic compositioni respondet compositio intellectus secundū quam prædicatur accidens de subiecto, vt cum dicitur homo est albus. Tamen differt compositio intellectus à compositione rei. Nam ea, quæ componuntur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus est signum idētitatis eorum quæ componuntur. Non enim intellectus sic componit, vt dicat quod homo est albedo: sed dicit quòd homo est albus, id est habens albedinem. Et simile est de compositione formæ & materiæ. Nam animal significat id quod habet materiam sensitiuam: rationale vero quod habet naturam intellectiuā: homo vero quod habet vtrunque: Sortes verò quod habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secundum hanc identitatis rationem intellectus noster vnum componit alteri prædicando.

Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima, intellectus circa quod quid est non fallitur, nisi per accidens. Secunda, Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem, potest falli componendo, diuidendo, vel ratiocinando. 423 e

¶ Has conclusiones probat dupliciter. Primo similitudine super Aristot. autoritate innixa. Secundò ratione probante in communi intentum tam in hoc quàm in simili. Vnde quatuor in corpore articuli facit. Primo proponitur similitudo: & dicitur quod apud Aristotelem intellectus est similis sensui quo ad veritatem & falsitatem iudicij. Secundò narrantur duo, vel tria de sensu. Primum, quod respectu proprij obiecti est verus per se. Secundum quod implicitè insinuatum iam est, est quod per accidens respectu proprij obiecti est falsus: tale accidens est indispositio organi, &c. Tertium est quod respectu sensibilium communium etiam per accidens fallitur, vt patet. Tertiò assignatur ratio vniuersalis & communis sensui & intellectui: & est, quia ordo potentiæ ad proprium obiectum semper eodem modo de se habet, probatur: quia conuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potest syllogizare sic, Potentia semper eodem modo se habet, ipsa manente ad proprium obiectum: ergo nunquam ab eo deficit: & consequenter non fallitur circa illud: cum falli in defectu consistat. Consequentia nota: & antecedens probatur quia potentia per se & secundū quod ipsa ordinatur ad proprium obiectum: ergo semper eodem modo, & tenet sequela, quia secundum quod ipsum infert necessarium & sempiternum, vt patet in primo Posterio. Quartò applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & totidē dicuntur de intellectu; proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primò assignat propriū obiectum intellectus quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundò infert primam conclusionem similem primo dicto de sensu. Tertio infert secundam conclusionem similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quartò ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, quod propter hoc quia intellectus circa quidditatem non fallitur, oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas, & quòd inde nascatur hoc, probatur, quia hoc conuenit eis, quia euidentes sunt ex sola quidditate terminorum. principia enim cognoscimus in quantum terminos cognoscimus, vt dicitur in primo Poste. Habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectum: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest, merito circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc vere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidēs illud dependere ostendimus.

ARTICVLVS VI.

a *¶ Vtrum intellectus possit esse falsus.*

419 Sup.q.17. ar.3. Et 2. di.39.q.3. ar.1. Et vatis q.1.ar.12 Et 6. Met. l.4. Et lib. 9. fin. Et 3. de anima, le. 11. fin.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus possit esse falsus. Dicit enim Philosophus in 6. Meta.* quod verum & falsum sunt in mente. Mens autem & intellectus idem sunt, vt supra dictum est. e Ergo falsitas est in intellectu.

* Lib.6. tex.8.to.3.

2 ¶ Præterea, opinio & ratiocinatio ad intellectum pertinent. Sed in vtraque istarum inuenitur falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

3 ¶ Præterea, Peccatum in parte intellectiua est. Sed peccatum cum falsitate est. Errant enim qui operantur malum, vt dicitur Pro. 14. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

Q.79 ar.1. 363 595 e

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug.* in lib. 83. quæst. quod omnis, qui fallitur, id, in quo fallitur, non intelligit. Et Philosophus dicit in lib. de* Anima, quod intellectus semper est rectus.

Li.83.q.32. in princ. to.4. Li.3. de anima tex.51 to.2.

CONCLVSIO.

¶ Cum quicquid est, sit proprium obiectum intellectus nunquam contingit circa ipsum falli nisi per accidens, prout ipsi compositio vel diuisio, seu discursus admiscetur, quibus fallitur quandoque.

Libr.3. de anima tex. 26.to.2.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Philosophus in 3. de Anima, comparat quan-

Infallibilitatis igitur intellectus causa optime dicta est ordo ad quod quid est: cum ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt hic fit. Quinto declaratur, quomodo per accidens etiam intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens non sicut in sensu est impedimentum organi: sed compositio quidditatis, & propterea dupliciter contingit, vt patet in litera. Sexto ad plenitudinem doctrinæ dicit, quod circa quidditates simplices nec per se nec per accidens fallitur: sed 103. aut vere cognoscuntur aut non attinguntur, & confirmatur autoritate nono Metaphysicæ. Hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt, cum de compositione, veritate, & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, quod cum prima operatio intellectus ex parte sua sit simplex: si ex parte quoque obiecti est incomplexio omnimoda, nulla compositio, & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc 422. si accidit in prima operatione falsitas, hoc est ratione compositionis in obiecto: ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino enim 109. simplex à simplici operatione 295. nō potest ex parte attingi: quamuis à complexa operatione possit falso attingi ex parte operationis.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus: occasionatus ex Augustini verbis, vt fecor.

Comment. ¶ In corpore respondet quæsito cum distinctione bimembri duabus conclusionibus iuxta illa membra.

¶ Distinctio est, quod quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Prima conclusio est negatiua, Eandem rem Li. 9. Met. th. 22. to. 3. non contingit melius intelligere: si ly melius determinet actum ex parte obiecti. Probatur: quia falso intelligeretur, quia aliter quàm esset, & confirmatur processu Augustini. Secunda conclusio est affirmatiua, Eandem rem contingit melius intelligere, si ly melius determinet actum ex parte potentiæ. Probatur, quia vnus 430. est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sup. q. 12. arti. 6. cor. sequela à simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur Et 4. di. 49 q. 2. art. 4. ad primū. & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia non omnes animæ humanæ Et veri. q. 2. art. 2. ad 11. sunt æquales: sed meliorū corporum meliores sunt animæ: quod probatur dupliciter: & ratione actus fiunt proportionati his quorū Q. 32. in princ. sunt actus: vt manifeste patet in formis diuersarū specierū, & autoritate Arist. 2. de anima. Secundò, quia virtutes ministrantes intellectui non sunt æque dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus.

tum ad hoc intellectum sensui. Sensus enim circa proprium obiectum non decipitur, sicut visus circa colorem: nisi forte per accidens, ex impedimento circa organum contingente: sicut cum gustus febrientium dulcia iudicat amara, propter hoc quod lingua malis humoribus est repleta. Circa sensibilia verò communia decipitur sensus, sicut iudicando de magnitudine vel figura, vt cum iudicat solem esse pedalem, qui tamen est maior terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidens, vt cum iudicat fel esse mel propter coloris similitudinem. Et huius ratio est in euidenti: quia ad proprium obiectum vnaquæque potentia per se ordinatur secundum quod ipsa. Quę autem sunt huiusmodi, semper eodem modo se habent. Vnde manente potentia nō deficit eius iudicium circa proprium obiectum. Obiectū autem proprium intellectus est quidditas rei. Vnde circa quidditatem rei per se loquendo intellectus nō fallitur. Sed circa ea quę circunstant rei essentiā, vel quidditatē, intellectus potest falli: dum vnum ordinat ad aliud, vel cōponendo, vel diuidēdo, vel etiā ratiocinādo. Et propter hoc etiā circa illas propositiōes errare nō potest, quæ statim cognoscūtur cognita terminorum quidditate, sicut accidit circa prima principia, ex quibus etiam accidit infallibilitas veritatis secundum certitudinem scientiæ circa conclusiones. Per accidens tamen contingit intellectum decipi circa quod quid est in rebus compositis, non ex parte organi, quia intellectus non est virtus vtens organo, sed ex parte cōpositionis interuenientis circa diffinitionē, dum vel diffinitio vnius rei est falsa de alia, sicut diffinitio circuli de triangulo: vel dum aliqua diffinitio est in se falsa, implicans cōpositionē impossibilium: vt si accipiatur hoc vt diffinitio alicuius rei, animal rationale alatū. Vnde in rebus simplicibus, in quarum diffinitionibus compositio interuenire nō potest, nō possumus decipi: sed deficimus in totaliter nō attingendo, sicut dicitur in 9. Meta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod falsitas dicitur, esse in mēte secūdum cōpositionē & diuisionē. Et similiter dicendum est ad secundū de opinione & ratiocinatione. Et ad tertium de errore peccātium, qui cōsistit in applicatione ad appetibile. Sed in absoluta cōsideratione quidditatis rei, & eorū quę per eā cognoscuntur, intellectus nunquā decipitur. Et sic loquuntur autoritates in contrarium inductæ.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum vnam & eandem rem vnus alio melius intelligere possit.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnam & eandem rem vnus alio melius intelligere non possit. Dicitur enim in lib. 83. q. * Quisquis vllam rem aliter quàm est, intelligit, non eam intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligentiam qua præstantior esse non possit. Et ideo non est per infinitum ire, quod quælibet res intelligitur: nec eam posse alium alio plus intelligere.

2 ¶ Præterea, intellectus intelligendo verus est. Veritas autem cum sit æqualitas quædam intellectus & rei: non recipit magis & minus. non enim propriè dicitur aliquid magis, & minus æquale. Ergo neque magis & minus aliquid intelligi dicitur.

3 ¶ Præterea, Intellectus est id quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differentiam speciei. Si igitur vnus homo magis alio intelligit, videtur quod non sint vnius speciei.

¶ SED CONTRA est, quòd per experimentum inueniuntur aliqui aliis profundius intelligentes, Sicut profundius intelligit qui conclusionem aliquam potest reducere in prima principia & causas primas, quàm qui potest reducere solum in causas proximas prias.

CONCLVSIO.

¶ *Non contingit eandem rem vnum altero melius intelligere obiectiue, sed ex parte potentiæ intelligentis, dispositionem animæ & corporis sequentis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod aliquem intelligere vnam & eandem rem magis quàm alium, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quod ly magis, determinet actum intelligendi ex parte rei intellectæ. Et sic non potest vnus eandem rem magis intelligere quàm alius. Quia si intelligeret eam aliter quàm sit, vel melius vel peius, falleretur, & non intelligeret: vt arguit Aug.* Alio modo potest intelligi vt determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic vnus alio potest eandem rem melius intelligere: quia est melioris virtutis in intelligendo: sicut melius videt visione corporali rem aliquam, qui est perfectioris virtutis, & in quo virtus visiua est perfectior. Hoc autem circa intellectum contingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est perfectior. Manifestum est enim, quòd quanto corpus est melius d dispositum, tanto meliorem sortitur animam. Quod manifeste apparet in his, quæ sunt secundum speciem diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secundum materiæ capacitatem. Vnde cum etiam in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, sortiuntur animam maioris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in 2. de Anima, quod molles carne, bene aptos mēte videmus. e Alio mō cōtingit hoc ex parte inferiorū virtutū, quibus intellectus indiget ad sui operationē. Illi enim, in quib' virt'

Quæstio. ¶ *Num animæ humanæ sint inæquales iuxta corporum varias dispositiones.*

¶ Circa causam primam secundæ conclusionis, s. inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est, quod non solum hi qui à S.T. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrariantur: adeo vt dicant non esse mentem S.To. animarum humanarum substantias esse inæquales, cum tamen aperte hic etiam in corpore, & in responsione ad vltimum aperte hoc dicatur: & in secundo sententiarum di. 32. expresse idem scriptum sit. Vnde hos tanquam cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostram dirigamus aciem. Durandus, Henricus, & Bernardus de Ganuaco, negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius rationem arguunt. Contra ipsam quidem dupliciter. Primo, quia substantia susciperet magis & minus propriè dicta, & tenet sequela ex 7. physi. vbi dicitur, quòd participatio vnius formæ secundum speciem, secundum diuersos gradus, est propriè comparatio secundum magis & minus, & in prædicamentis idem confirmatur. Secundò, quia forma indiuidualis nullam substantiam includit præter specificam formam, ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedens patet, quia nec formam, nec materiam, nec compositum. Contra fundamentum verò eius, scilicet quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiam arguitur, primo, quia dispositiones corporis non redundant in formam non eductam de materia qualis est anima nostra: ergo. Secundo quia si melius dispositi corporis melior est anima: ergo anima vnius & eiusdem variabitur substantialiter iuxta variationem dispositionum corporis eiusdem: hoc est falsum: ergo probatur sequela: quia non maioris sunt efficaciæ dispositiones præuiæ ad introductionem formæ quàm dispositiones conseruantes ipsam formam in materia: sed istæ possunt variari: ergo corpus erit peius dispositum, ergo anima quæ erat melior, efficietur peior.

¶ Ad hæc argumenta facile satisfit ab aduertentibus qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat suscipere magis & minus propriè dicta. Quemadmodum enim anima communi est coaptata corpori organico physico &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibilium, ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam corpori commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto. Non enim consistit in indiuisibili æqualitas complexionis requisita ad corpus humanum vt patet ad sensum. Alij enim aliis præstant bonitate tactus. Et quia anima humana non causatur ex corpore, sed in suo esse tūm fieri dependet ex corpore, non vt causa, sed vt occasione: consequens est, quod anima hæc cum fit, sortiatur commensurationem substantialem ad corpus, sic complexionatum vt inuenitur in illo initio, & eam semper retineat necesse est: quia intrinseca immutabilis substantiæ est. Suscipere vero magis & minus motum, aut mutationem, habet annexam de magis in minus, vel de conuerso. Alioquin propriè non sumuntur, quod ex eo patet: quia nihil aliud est suscipere magis & minus, quàm intendi & remitti, sed hæc sine motu tione de minus in magis, aut conuerso intelligi nequeunt, ergo. Vnde ad obiecta, & ad primum dicitur, quia seclusis modis significandi, quamuis vna res sit perfectior altera siue eiusdem, siue alterius speciei, nunquam dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus, aut econuerso, vt patet ex dictis: hoc autem non conuenit animæ intellectiuæ: quoniam commensurationem illam quam semel accepit, imperdibilis & sortita est: quia est idem realiter quod substantia sua, quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum vero dicitur quod propriè loquendo, hæc forma non addit supra formam substantiā, sed modum potius substantiæ qui est secundum rem substantia. Commensuratio enim huius animæ ad hoc corpus est indiuidualis differentia, contrahens animam ad hanc, & est intrinseca huic animæ: sicut differentia specifica est intrinseca speciei. Ad obiecta autem contra fundamentum patet similiter ex dictis responsio. fatemur enim quod dispositiones corporis redundare in animam per substantiam contingit dupliciter. Vno modo causaliter, alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ. Secundo verò modo est necessarium, loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducenda. Et cum cōtra hoc obiicitur, quia non sunt maioris efficaciæ præcedētes quàm conseruātes: respondetur q ratio peccat secundum non causam vt causam.

Non enim maior aut minor, efficacia dat prauijs occasione tale graduum animæ, sed status corporis dispositi per eas. Et hoc quod afficiunt corpus in statu illo quo occasionaliter causa est animæ, habent quod occasionaliter concurrant ad talem commensurationem animæ. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanā inueniuntur in statu illo, ipsæ redundarent hoc modo in substantiam animæ: quod autem redundantia hæc rationabilis sit, iam patet ex dictis: s. quia anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

imaginatiua & cogitatiua & memoratiua est melius disposita, sunt melius dispositi ad intelligendum.

¶ AD PRIMVM ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secundum. Veritas enim intellectus in hoc consistit, quod intelligatur res esse sicuti est.

¶ Ad tertiū dicendū, quod differētia formæ, quę non prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, non facit diuersitatem secūdū speciē, sed solū secundum numerū. Sunt enim diuersorum indiuiduorū diuersæ formæ secundum materiam diuersificatæ.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum octauum.*

Titulus per prius ordine generationis: extrema sumuntur in communi.

¶ In corpore tria. Primo ostenditur radix & via veritatis quæsitæ. Secundo respondetur quæsito duplici conclusione. Tertio ex tertia conclusione confirmatur posita radix, & destruitur simul opinio Platonica.

¶ Quo ad primum est hæc conclusio. Ordo quo indiuisibile cognoscitur à nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilē pendens est. Probatur, quia quidditas materialis est proprium obiectum intellectus nostri: hic ergo primo cognitum: ergo ex appropinquatione ad ipsam indiuisibile vel diuisibile erit prius notum. Omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundum ponitur distinctio, indiuisibilium membris, & circa prima duo membra ponitur prima conclusio affirmatiua, iuxta tertium secunda negatiua. Prima ergo conclusio est, Indiuisibile actu tam secundum continuitatem quàm secundum diuinitionē, est prius notū opposita diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio confusa est prior distincta. Secundo, quia vtrunque indiuisibile est species proprij obiecti intellectus: ac per hoc secundum seipsum & nō per aliud prius cognitum cognoscitur. Est enim quodlibet horum quidditas quædam rei corporeę.

¶ Aduerte hic quod litera in secunda parte conclusionis infert, quod indiuisibile secundum rationē, id est incomplexum, est prius notum, etiam antequam intellectus componat: quod quidem probatione non eget: quia prima operatio intellectus est prior secunda, & cognitio cōplexa necessario præexigit incomplexam.

¶ Secunda conclusio est, Indiuisibile omnino, s. actu & potentia, est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter. Primo, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundo, quia hæc oppositionem quandam habent ad rem corpoream: quæ est proprium intellectus nostri.

¶ Aduerte hic quod genus hoc tertiū indiuisibiliū, quod solū propriè dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corporeę: quia priuatiuè opponitur illi dū hoc priuatiue diuisibilis reperibilis in cōtinuo & numero indiuisibile est, & dicitur.

¶ Quo ad tertiū eliditur opinio opposita radici posita, ex vltima cōclusione, Quia enim genus hoc indiuisibilium, scilicet actu & potentia posterius experimur nos cognoscere, sequitur quod intellectus noster non mouetur & actuetur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illis actuaretur, illa prius intelligeret, & probatur sequela: quia priora prius participantur à rebus, & consequenter intellectu. Potest quoque hæc pars introduci ad ostendendam necessitatem huius articuli: quia scilicet opiniones habet diuersas secundum diuersa principia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile. Dicit enim Philosophus in 1. Physi.* quod intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & elementa diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

2 ¶ Preterea, Id quod ponitur in diffinitione alicui' per prius, cognoscitur à nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut pūctum in diffinitione lineæ, c Linea enim vt Euclides dicit,* est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta. Et vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnum, vt dicitur in 10. Met. Ergo intellectus noster per prius intelligit indiuisibile quàm diuisibile.

3 ¶ Preterea, Simile simili cognoscitur, sed indiuisibile est magis simile intellectui quàm diuisibile: quia intellectus est simplex, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quod indiuisibile mōstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

CONCLVSIO.

¶ *Indiuisibile tam secūdum continuitatē quàm secūdū rationē est prius notū opposita diuisione, sed indiuisibile omnino actu & potētia est posterius notum.*

¶ RESPONDEO dicēdō, quod obiectū intellectus nostri secundū præsentē statum, est quidditas rei materialis quā à phantasmatibus abstrahit, vt ex præmissis patet. e Et quia id quod est primo & per se cognitū à virtute cognoscitiua, est proprium eius obiectum, considerari potest quo ordine indiuisibile intelligatur à nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autem indiuisibile tripliciter, vt dicitur in 3. de Anima. Vno modo sicut continuum est indiuisibile: quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potētia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectum à nobis quàm ei' diuisio, quæ est in partes: quia cognitio confusa est prior quàm distincta, vt dictū est. e Alio modo dicitur indiuisibile secundum speciē, sicut ratio hominis est quoddā indiuisibile. Et hoc etiam modo indiuisibile est prius intellectū quā diuisio eius in partes rationis, vt supra dictum est. e Et iterū prius quàm intellectus cōponat & diuidat affirmando, vel negādo. & huius ratio est, quia huiusmodi duplex indiuisibile intellectus secundū se intelligit, sicut propriū obiectū. Tertio modo dicitur indiuisibile quod est omnino indiuisibile, vt punctus & vnitas: quæ nec actu nec potētia diuiduntur. Et huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur per priuationē diuisibilis. Vnde punctū priuatiuē diffinitur. Punctū est, cui pars nō est. e Et similiter ratio vnius est quòd sit indiuisibile, vt dicitur in 10. Meta. Et huius ratio est, quia tale indiuisibile habet quandam oppositionē ad rem corporalem, cuius quidditatem primò & per se intellectus accipit. Si autem intellectus noster intelligeret per participationem indiuisibilium separatorum, vt Platonici posuerunt, e sequeretur quod indiuisibile huiusmodi esset primo intellectū, quia secundum Platon. prius participantur à rebus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in accipiendo scientiā non semper principia & elementa sunt priora: quia quandoque ex effectibus sensibilibus deuenimus in cognitionē principiorum & causarum intelligibilium. Sed in complemento scientiæ semper scientia effectuum dependet ex cognitione principiorum & elementorum: quia, vt ibidem dicit Philosophus. Tunc opinamur nos scire, cum principia possumus in causas resoluere.

¶ Ad secundum dicendum, quod punctum nō ponitur in diffinitione lineæ cōmuniter sumptæ. Manifestum est enim, quod in linea infinita & etiā in circulari non est punctum nisi in potētia. Sed Euclides diffinit lineā finitā rectā. Et ideo posuit punctum in diffinitione lineæ sicut terminum in diffinitiōe terminati. Vnitas vero est mensura numeri. Et ideo ponitur in diffinitione numeri mensurati, nō autē ponitur in diffinitione diuisibilis, sed magis ecōuerso.

¶ Ad tertium dicendum, quod similitudo, per quam intelligimus, est species cogniti in cognoscente. Et ideo non secundum similitudinem naturæ ad potentiam cognoscitiuam est aliquid prius cognitum, sed per cōuenientiam ad obiectum: alioquin magis visus cognosceret auditum quàm colorem.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-sexta, quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, quòd intellectus noster in rebus materialibus cognoscat. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo vtrum cognoscat singularia. ¶ Secundo, vtrum cognoscat infinita. ¶ Tertio vtrum cognoscat contingentia. ¶ Quarto, vtrum cognoscat futura.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster cognoscat singularia. Quicunque enim cognoscit compositionem, cognoscit extrema compositionis: sed intellectus noster cognoscit hanc compositionem, Sortes est homo. Eius enim est propositionē formare. Ergo intellectus noster cognoscit hoc singulare quod est Sortes.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.* Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore duæ cōclusiones responsiuæ. Prima est, Singulare materiale intellectus noster non potest directè & primo cognoscere. 57 d Probatur. Intellectus intelligit abstrahendo à materia indiuiduali: ergo directè intellectum 89 e est non singulare sed vniuersale, Antecedens patet, cōsequētia probatur, quo ad primam partem: quia materia indiuidualis est principium singularitatis: quo ad secundam vero, quia abstractum ab indiuidualibus est vniuersale. 419 Secunda conclusio est, quod intellectus noster potest intelligere singulare indirectè. Probatur, intelligens non nisi per cōuersionem ad phantasmata singularium, indirectè potest intelligere singulare. Intellectus noster est huiusmodi, ergo, &c. Loco citato in argu.

Quæstio. ¶ *Num vniuersale sit primo & directè cognitum, singulare autem indirectè.*

¶ Circa primam conclusionem occurrunt obiectiones contra duo. Primò contra illud, scilicet quod vniuersale sit primo cognitum ab intellectu nostro, arguit Durandus dupliciter. Tum quia obiectum & omnis eius per se conditio præcedit actū potentiæ: quoniam potentia non facit, sed supponit obiectum: sed vniuersale non præcedit omnem actum intellectus, ergo. Tum quia repræsentatiuū reale & naturaliter repræsentat rem secundum eius conditionem realem: sed vniuersalitas non est conditio realis: ergo non repræsentatur per realē speciem, &c. vt ponis. Secundo contra aliud, scilicet quod singulare non directe, & primò intelligitur tripliciter. Primo quia intellectus incipit vbi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare, ergo à singulari incipit. 432 Secundo, quia vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à quo, ergo singulare prius cognoscitur: abstractio enim non nisi à noto fit. Tertiò quia singulare primo mouet intellectum, ergo primo intelligitur, cōsequentia nota. Antecedens probatur: quia actiones sunt singularium: talis enim motio actio quædam est. *4. d. 50. q. 1 ar. 3. Et veri. q. 5. ar. 6 & q. 6. 10 ar. 5. Et de anima art. 20. et quol. 12. ar. 11. Et opus. 24. c. 1 & 2. Et 3. de anima. lec. 8. co. 2. & 3.*

¶ Ad primum horum dicitur, falsum esse assumptū: & quod intellectus, i. tota pars intellectiua nō supponit, sed facit obiectum intellectus: potentia enim actiua non prohibetur cōstruere suum obiectū, sed arguēs, quia negat intellectū agentē & spēs, fallitur. ¶ Ad scdm verò dicitur, q repręsentari vniuersale pōt dupliciter intelligi: vno mō vt vniuersalitas sit cōditio repsentata: & sic non dicimus speciē repsentare vniuersale. Alio mō vt vniuersalitas sit cōditio cōsequēs modū quo repsentatur: & hoc mō dicimus quòd species intelligibilis bouis repsentat naturā bouinam

Universidad ... Biblio

nam vniuersalem: quia scilicet repræsentat eam, & non repræsentat indiuiduales conditiones. Ex hoc enim quod sic repræsentatur, sequitur quod vniuersalis repræsentetur, quia nec vt vna numero, nec vt multiplicata numero, &c. & sic patet nullitas consequentiæ.

¶ Ad argumenta contra ipsam cõclusionẽ dicitur præmittẽdo quod in actione & passione intellectus duo ordines operationũ attenduntur. Primus realis, qui conuenit intellectui vt res est. Secũdus intelligibilis qui cõuenit intellectui vt intellectus est. Per primũ mouetur intellectus possibilis ab intellectu agẽte, effectiue principaliter: ab obiecto verò in phãtasmate secundario: à specie autẽ intelligibili ab illis producta formaliter. Per secũdũ vero perficitur ab intelligibili vt intelligibile est obiectiue: ab actu verò intelligẽdi formaliter. His itaq; stãtibus facile patet responsio ad omnia, distinguendo de quo ordine operationũ sit sermo. In primo nãq; omnia sunt singularia: sed nõ singularia materialia nisi phãtasma: & sic patet inceptio intellectus à phãtasmate. In secũdo verò obiectũ est vniuersale. Sigillatim ergo respõdẽdo ad primũ conceditur totũ in primo ordine, sed cõsequẽtia nihil valet: quia in illo nulla est intellectio. Si verò de intellectu, vt intellect' est loquatur, dicitur quod intellectus incipit nõ ab eo in quo finit sensus, sed à proximo sibi: hoc autem est vniuersale corporeum, falsum est enim quod potentiarum ordinatarũ posterior incipiat à termino prioris, sed bene à proximo sibi. Vnde cogitatio nõ à sensatis, sed elicitis intẽtionib' primo perficitur.

[Annot. — Li.1. Phys. tex.49.1.2 — Q.85.ar.1. 424. — D.753. — Q.84.ar.7 — 81. c 416. 424.]

2 ¶ Preterea, Intellectus practicus dirigit ad agendum. Sed actus sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

3 ¶ Preterea, Intellectus noster intelligit seipsũ. Ipse aũt est quoddã singulare. Alioquin nõ haberet aliquẽ actũ. Actus enim singulariũ sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

4 ¶ Preterea, Quicquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 1. Phy. q vniuersale secũdum rationẽ est notũ, singulare autẽ secundum sensum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum non contingat intelligere nisi secundum abstractionem à materia, impossibile est singularia ab intellectu apprehendi directe, sed tantum indirecte secundum quandam reflexionem.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod singulare in rebus materialibus intellectus noster directe & primo cognoscere nõ potest. Cuius ratio est: quia principium singularitatis in rebus materialibus est materia indiuidualis: intellectus autẽ noster, sicut supra dictũ est, c intelligit abstrahẽdo speciẽ intelligibilẽ ab huiusmodi materia. Quod autem à materia indiuiduali abstrahitur, est vniuersale. Vnde intellectus noster directe nõ est cognoscitiuus d nisi vniuersalium. Indirecte autem & quasi per quandã reflexionẽ potest cognoscere singulare. Quia, sicut supra * dictũ est, etiã postquã species intelligibiles abstraxerit, nõ pôt secundum eas actu intelligere, nisi cõuertendo se ad phãtasmata, e in quibus species intelligibiles intelligit, vt dicitur in 3. de Anima. Sic igitur ipsum vniuersale per speciem intelligibilem directe intelligit, indirecte aũt singularia, quorum sunt phantasmata. Et hoc mõ format hanc propositionem, Sor. est homo. Vnde patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quod electio particularis operabilis est, quasi cõclusio syllogismi intellectus practici, vt dicitur in 7. Ethic. Ex vniuersali autem propositione directe non potest concludi singularis, nisi mediante aliqua singulari propositione assumpta. Vnde vniuersalis ratio intellectus practici non mouet nisi mediante particulari apprehensione sensitiuæ partis, vt dicitur in 3. de Anima.

¶ Ad tertium dicendum, quòd singulare non repugnat intelligenti inquantum est singulare, sed inquantum est materiale, e quia nihil intelligitur nisi immaterialiter. Et ideo, si sit aliquod singulare & immateriale, sicut est intellectus, hoc non repugnat intelligenti.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quod virtus superior potest illud quod virtus inferior, sed eminentiori mõ. Vnde id quod cognoscit sensus materialiter & cõcrete (quòd est cognoscere singulare directe) hoc cognoscit intellectus immaterialiter & abstracte, quod est cognoscere vniuersale.

ARTICVLVS II.

a *Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod intellectus noster possit cognoscere infinita. Deus enim excedit omnia infinita. Sed intellect' noster potest cognoscere Deum, vt supra dictum est. c Ergo multò magis pôt cognoscere oĩa alia infinita.

2 ¶ Preterea, Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorundã generũ sunt infinitæ species, sicut numeri, proportiones, & figuræ. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

3 ¶ Preterea. Si vnũ corpus nõ impediret aliud ab existẽdo in vno & eodẽ loco, nihil prohiberet infinita corpora in vno loco esse. Sed vna species intelligibilis non prohibet aliã ab existẽdo simul in eodẽ intellectu. Cõtingit .n. multa scire in habitu. Ergo nihil phibet intellectũ nostrũ infinitorũ sciẽtiã habere in habitu.

4 ¶ Præterea, Intellectus cum non sit virtus materiæ corporalis, vt supra dictum est, c videtur esse potentia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 1. * Physic. quod infinitum inquantum est infinitum, est ignotum.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus humanus non potest actu vel habitu intelligere infinitum, sed in potentia tantum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum potẽtia proportionetur suo obiecto, oportet hoc mõ se habere intellectũ ad infinitũ, sicut se habet eius obiectũ, quod est quidditas rei materialis. In rebus autẽ materialibus nõ inuenitur d infinitũ in actu, sed solum in potẽtia, secũdũ q vnũ succedit alteri, vt dicitur in 3. Physic. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitũ in potẽtia, in accipiendo, s. vnum post aliud: e quia nũquã intellectus noster tot intelligit quin possit plura intelligere. Actu autem vel habitu non potest cognoscere infinita intellectus noster. Actu quidẽ non, quia intellectus noster non potest simul actu cognoscere nisi quod per vnã speciẽ cognoscit. e Infinitum aũt non habet vnã speciem: alioquin haberet totã rationem totius & perfecti. Et ideo non potest intelligi, nisi accipiendo partem post partem, vt ex eius diffinitione patet in 3. Phy. Est enim infinitum cuius quantitatẽ accipientibus semper est aliquid extra accipere. Et sic infinitum cognosci nõ posset actu, nisi omnes partes eius numerarentur, quod est impossibile. Et eadem ratione non possumus intelligere infinita in habitu. In nobis enim habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione. Intelligendo enim efficimur scientes, vt dicitur in 2. Ethic. Vnde non possemus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem, nisi considerauissemus omnia infinita, numerando ea secundum cognitionis successionem, quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potẽtia tantũ, vt dictũ est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut supra * dictum est, Deus dicitur infinitus sicut forma, quæ non est terminata per aliquã materiam c. In rebus autem materialibus aliquid dicitur infinitum per priuationem formalis terminationis. Et quia forma secundum se nota est, materia autem sine forma ignota: inde est quod infinitum materiale est secundum se ignotum. Infinitum autem formale quod est Deus, est secundum se notum e: ignotum autem quo ad nos propter defectum intellectus nostri, qui secundum statum præsentis vitæ habet naturalem aptitudinem ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deũ cognoscere non possumus, nisi per materiales effectus. In futuro autẽ tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre poterimus, tamen absque d comprehensione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phantasmatibus e. Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, non potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte in genere, & in principijs vniuersalibus. Quod est cognoscere in potentia & confuse.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod si duo corpora essent in vno loco vel plura, non oporteret quod successiue subintraret locũ, vt sic per ipsam subintrationis successionẽ numerarentur locata. Sed species intelligibiles ingrediuntur intellectũ nostrũ successiuè, quia nõ multa simul actu ĩtelligũtur. Et ideo oportet numeratas & nõ ĩfinitas species esse ĩ ĩtellectu nostro.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitũ cognoscit e. Est enim virtus eius infinita secundum quod non determinatur per materiã corporalem, & est cognoscitiuus vniuersalis, quod est abstractum à materia indiuiduali. Et per consequẽs non finitur ad aliquid indiuiduũ, sed quãtũ est de se ad infinita indiuidua se extẽdit.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrũ intellectus sit cognoscitiuus contingentiũ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit cognoscitiuus contingentium. Quia vt dicitur in 6. Ethic. * intellectus, & sapientia, & scientia non sunt contingentium, sed necessariorum.

2 ¶ Præterea, sicut dicitur in 4. Physic. ea quę quandoque sunt, & quandoq; nõ sunt, tẽpore mensurãtur. Intellectus aũt à tempore abstrahit, sicut & ab alijs conditionibus materiæ.

[424 — 6. Ethic. le. 1. fi. Et veri. q.15. ar.2. ad 3. — Ca.6. te.5. Li.4. Phy. tex.120. 10.2.]

¶ Ad secundum vero dicitur falsum esse, quod oporteat abstractionem fieri à noto tam de abstractione intellectus possibilis quàm agentis: & de agente quidem patet, de possibili verò manifestum fit ex sensu: visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoto sibi: tali enim pacto intellectus possibilis considerat vniuersale, & non particulares conditiones.

¶ Ad tertiũ aũt dicitur, quod si est sermo de intellectu vt re, conceditur, quod primum mouens est singulare sed non materiale, sed immateriale, s. intellectus agens: falsum enim supponitur, s. quod in tali motione obiectum sit primò mouens. Sed tunc consequẽtia nihil valet, ergo singulare primo cognoscitur, quia intellectus agens & obiectum in phantasmate in hoc primo ordine nõ mouet obiectiue, sed actiuè potius. Si verò est sermo de intellectu vt intellectus est, sic concesso q primo mouẽs sit obiectũ, negatur quod sit singulare, sed dicitur q est natura vniuersalis quæ obiectiue perficit, mouet, & facit esse in actu intellectum: quoniam illa est primo repræsentata per speciem intelligibilem, & primo intelligibilis vt in litera dicitur.

¶ *Num intellectus cognoscit singulare reflexe.* [Quæstio.]

¶ Circa secundam conclusionem dubium occurrit: quia cũ omnis cognitio fiat per assimilationẽ, & intellectus nũquàm neq; in actu recto neq; reflexo assimiletur singulari, sequitur quod nũquã cognoscat ipsũ. Et cõfirmatur, quia si intellectus intelligit singulare siue recte siue reflexe, sequitur, ergo format in se conceptum ipsius singularis: cum omnis intellectio in conceptu aliquo consistat: & propositio singularis formari non potest, nisi conceptus incomplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu nõ potest esse cõcept' materialis indiuidui vt sic: ergo probatur minor: quia cõceptus est similitudo expressa rei cõceptæ: repugnat autẽ intellectui nostro hic habere similitudinẽ materialis indiuidui, vt patet, quia aliter non abstraheret ab hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singularium in intellectu nostro: par enim est ratio quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶ Ad oppo. autem ducit demonstratio Arist. in 2. de anima de sensu communi, quod oportet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrunque: sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale & singulare, ergo.

¶ In hac difficultate dicendũ mihi videtur, & quod intellectus cognoscit vtrũque, & quod nõ format propriũ cõceptũ singularis: sed intelligit ipsũ in cõceptu alterius, qui tñ est eius quodãmodo. Ad quorũ euidẽtiã sciẽdũ est q dupliciter experimur nos intelligere aliquid, s. in seipso & in alio. In seipso quidẽ, cũ cognoscẽdo formamus in nobis cõceptũ illius rei quã intelligimus, sicut cũ intelligimus graue formamus in nobis cõceptũ propriæ rationis formalis ipsius grauitatis. & cũ percipimus bouẽ, formamus in nobis cõceptũ propriæ differẽtiæ, &c. In alio verò cũ vnũ cõcipimus, & aliud in illo cõcepto arguimus inueniri qd tñ quid sit nõ cõcipimus. Sicut cũ cõcipimus sapiẽtiã infinitã esse, rẽ quandã excellẽtissimã subesse arguimus quid tñ sit res illa ignotũ est. Sic enim res illa & nota quodãmodo & ignota est. Nota quidẽ in alio, s. in cõceptu sapiẽtiæ indefinitæ, ignota secũdũ suã rationẽ formalẽ, & cõsequẽter in proprio cõceptu: nota arguitiue, ignota directe: nota quãtũ ad quæstionẽ quia est, ignota quãtũ ad quæstionẽ quid est. Et hoc mõ singulare materiale notum est intellecti nostro. Nunquã enim concipere nos experimur siue directe siue indirecte Sorteitatẽ, quãuis cõcipiamus singularitatem in communi. Si enim cõciperemus hoc album aut hũc hominẽ proprio conceptu: illo intellectus vt intellectus est, esset hoc materiale signatũ, & quidditatiuam cognitionẽ haberet singularis vt sic: cum nil aliud sit nosse quod quid erat esse alicuius, quàm concipere illud secũdum propriũ illius conceptũ vt sic. Sed bene experimur quod ponimus differẽtiam inter Sortem & quod quid erat esse hominis inter hoc & vniuersale. Et ideo oportet quod vtrunque cognoscatur: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua, concipientes enim in nobis hominem & singularitatem: & quod homo non subsistit per se, &c. arguitur & cõcluditur ab intellectu in rerũ natura esse quãdam singularis, &c. differens ab vniuersali sibi oblato per differentiã sibi incognoscibilem quidditatiue, s. Sorteitatẽ, vt de deitate exemplariter manifestum est. Cõcipitur ergo singulare ab intellectu nostro non proprio, sed alieno conceptu, qui tamẽ est aliquo modo, i. confuse & arguitiue eius, non repræsentatiue, quemadmodum deitas concipitur in alieno cõceptu, qui est tamen deitatis conceptus non repræsentatiue, sed arguitiue: & hoc sufficit ad ponendum differentiã inter deitatem sic cognitã & id quod directe concipimus. Et propterea dixit S. Th. in corpore articuli intellectum cognoscere singulare dici: & in responsionibus ad colligationes partis sensitiuæ cum intellectiua confugit, insinuans per hoc quod nunquã intellectus hoc signatum indiuiduum, conceptu proprio, nisi incogitatiua attingit: & quod per illam ipse intellectus arguitiue attingit ad illud. Et hoc expressius indicat in q. de anima, ar. 20. in responsione ad primum secundæ seriei obiectorum, vbi dicit, quod ista reflexio non perficitur nisi adiunctiõe virtutis imaginatiuæ. Et hæc si bene perspexeris, multa obscura patefiẽt tibi. Nec te moueat quod in calce corporis articuli dicit, quod intellectus cognoscendo indirecte singulare, format hanc propositionem, Sor. est hõ, propterea quia formare hanc propositionem exigit formare conceptum Sor. Perspice sub prædicta, & vide quod intellectus format hanc propositionem de ignoto dicta te si vocaretur A. A est substantia prima, &c. & tamen careret proprio cõceptu ipsius A. ita intellectus format propositionem hanc. Sor. est homo, solo illo conceptu confuso & quid nominis contentus in seipso, vt patet ex dictis.

¶ In responsione ad quartum nota duo. Primum est, quod responsio consistit in hoc quod arguendo cõmittitur sophisma figuræ dictionis à quid ad quomodo, quoniam idem dicitur esse quod cognoscitur à sensu & intellectu sed non eodem modo: quia à sensu concrete, ab intellectu abstracte, & ideo cum subsumitur sensus cognoscit singulare, perinde est ac si diceretur quod sensus cognoscit concrete: hoc enim est cognoscere singulare, vt in litera dicitur. Secundum est quod hinc habes quod aliquid defert secum species visibilis quod visu non discernitur, & similiter species audibilis, & similes, percipiunt enim sensus obiecta sua tantum signate: quidditates autẽ & passiones eorũ quæ simul vehuntur, ab altiori potentia discernũtur: quod tamẽ nõ est alia cognoscere nisi obiecta per species sensibiles: alio modo quàm sensus exterior, aut vis interior.

¶ In hoc articulo aduerte quod Scot. in 4. dist. 45. q. 3. tenet, quod intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiue, hoc album, &c. quod sensitiuũ & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes, quæ in litera fiunt arguendo: sed quia soluuntur in litera, non oportet aliter laborare. [Comment.]

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt tres conclusiones: aut vna habens tres partes, scilicet intellectus noster nec actu nec habitu potest intelligere infinita, sed in potentia tantum. Et probatur in litera tali ordine. Quia primo probatur pars affirmatiua, scilicet quod in potentia. Secundo, prima negatio, scilicet quod non actu. Tertio, secunda negatio, scilicet quòd nec habitu.

¶ Quo ad primum ratio est hæc, obiectum intellectus nostri non compatitur infinitum nisi in potentia, ergo intellectus noster potest intelligere infinita in potentia. Antecedẽs probatur, quia illud est quidditas sensibilis, quæ nõ habet infinitatẽ nisi in potentia, vt patet 3. physi. Cõsequentia verò probatur, quia eodẽ modo oporteret se habere intellectum ad infinitum, quo se habet illius obiectum, quod probatur, quia oportet potentiam proportionari obiecto proprio.

¶ Circa hanc rationẽ aduerte primo quod tenet: propterea, quia quidditas rei materialis supponitur obiectũ & motiuũ & adæquatũ intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo: si enim intellectus ab ea mouetur, & in nihil pôt, quod illius aliquid aliquo mõ nõ sit vt sic, cõsequẽs est, quod vnũquodq; ita se habet ad cognosci à tali intellectu, quomodo se habet ad talem quidditatem, quod ergo in tali quidditate in potentia tantum inuenitur, in quod intellectu quoq; illo potẽtialiter tantũ inueniri oportet, & ideo infinita, quia quidditas sensibilis in essẽdo, sic intellect' in cognoscẽdo nõ nisi in potẽtia habet.

¶ Aduerte secũdo, quod hęc ratio nõ tãtũ probat partẽ affirmatiuã, s. quod intellectus intelligit in potẽtia infinita: sed negatiuã, s. quòd nõ actu. Veritas hic negatiua in litera ex proprijs infiniti & actus, additur ratio specialis ad partẽ hãc negatiuã. [Comment.]

¶ Quo ad secundũ ergo probatur dupliciter, ex eadẽ tamẽ radice. Primò sic. Infinitum nõ habet vnã speciẽ, ergo non potest actu cognosci ab intellectu nostro, consequentia nota, quia intellectus noster non potest simul actu intelligere nisi vnica specie repræsentata. Antecedens probatur: quia alioquin infinitum haberet rationẽ totius & perfecti. Secundo sic, Infinitũ non potest actu cognosci nisi numerando partes accipiendo partẽ post partem: ergo non potest actu cognosci nisi numerando partes, sed hoc est impossibile fieri actu: ergo nõ potest actu cognosci. Antecedens patet ex diffinitiõe eius 3. Physic. consequentiæ sunt per se notæ.

¶ Circa primã rationem dubiũ occurrit. Quoniã aut falsum assumit, aut concludit, quod infinita à nullo intellectu possunt simul actu cognosci, cuius tamẽ oppositũ superius in 14. q. diffinitũ est respectu intellectus diuini. Cũ enim infinita possint dupliciter repræsentari & cognosci, s. per modũ infiniti, id est, per partẽ post partẽ, & per modũ finiti, i. similiter vt ibidem dictum fuit. Si in antecedente est sermo de infinito per modũ infiniti, verũ est, & infert, ergo infinitũ à nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autẽ est sermo de infinito per modũ finiti, sic falsum est ãñs: quia nõ repugnat infinitis repræsentari simul vnica specie, vt patet de specie intellectus diuini.

¶ Ad hoc dicitur, quòd prima facie aspicienti, ambigua occurrit intentio litteræ: quoniã si attẽdimus ad cõclusionẽ intentã, cõstat quod sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocũq; modo, s. siue per modum infiniti, siue per modũ finiti: dũmodo distincte infinita cognoscãtur. Intendit nãq; cõcludere, quod intellectus noster nõ pôt actu cognoscere infinita distincte: vt patet in calce corporis articuli, & de se notũ est. Si vero attendimus ad mediũ terminũ, sic videtur quod sit sermo restrictus ad infinitũ per modũ infiniti, quoniã mediũ assumptũ se tenet ex parte cõditionũ ipsius infiniti secundũ se, scilicet habet rõnẽ partis & imperfecti. Si enim ex hoc repugnat sibi habere vnã speciẽ: ergo repræsentari per vnã speciẽ repugnat sibi ex intrinseco, & cõsequenter impossibile est, quod vna specie repræsentetur cuicũq; intellectui. Sed cum hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentãtur actu simul Deo & animę Christi, &c. consequens est, vt mediũ hoc intelligatur de infinito per modũ infiniti. Sic enim repugnat ex intrinseco repræsentari vna specie actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex secunda ratione: quæ manifeste loquitur de infinito per modũ infiniti. Subtilius tñ perspicientibus ambiguitatis solutio apparet, recolẽdo quod non de quacunque specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali, pro statu isto est sermo.

Ad cuius euidentiã scito primò, quòd infinita (sicut & quodcũque aliud obiectũ intellectus nostri) duplicem habitudinem habent respectu intellectus nostri, seu suæ speciei & cognitionis, scilicet causæ & repræsentati. Causæ quidẽ, quia scientia nostra causatur & mẽsuratur à rebus. Repræsentati aũt, quia res cognita per speciẽ propriam, qualis est infinitum sensibile, si cognoscitur distincte, repræsentatur per propriam speciem. Scito secundo, quod infinito repugnat ex intrinseco causare speciem sui adæquatam: & hoc quia habet rationem partis & imperfecti, id est, quia id quod actu est, aut habetur de infinitis, partis & imperfecti rationem habet, quoniam semper est extra aliquid sumere, vt dicitur in 3. Physic. Ex hoc enim quòd extra id quod actu sumitur, aut consideratur, semper restat extra aliquid infiniti, sequitur quod nunquam totum concurrit ad causandam sui speciem, sed semper vt pars: nunquam vt completum, sed semper vt incompletum: & consequenter nũquam poterit adæquatam sui speciem causare: omne enim totũ causans adæquatã sui speciẽ oportet secũdũ se totũ causare illã. Scito tertiò quòd quãuis infinito nõ repugnet distincte repræsentari vnica specie, p modũ finitę absolute loquẽdo, repugnat tñ sibi repræsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus. Prima pars huius dicti patet de infinitis cognitis à Deo. Secũda pars patet ex eo, quod species intellectus nostri est causata à rebus: infinito aũt repugnat habere talẽ speciẽ & vtriusq; ratio est, quia infinito repugnat habere vnã speciẽ proportionale sibi. Si enim proportionata est infinito, cũ ipsum habeat rationẽ incompleti, ergo ipsa incõplete repræsentabit. Si autem est species excessiue repræsentãs, quales sunt species nõ acceptæ à rebus, tunc non oportet eas cõmensurari, & proportionari infiniti naturæ. Intendit ergo tam conclusio quàm medium de repræsentatione & cognitione infiniti distincte, siue per modum finiti, siue per modum infiniti: respectu intellectus tamen nostri quo ad naturalia tantũ, respectu cuius obiectum habet rationẽ nõ solum repræsentati, sed etiã causæ & mensuræ, quam nõ habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo hæc doctrina non repugnat superioribus documentis.

Secũda quoque ratio seruit eidem sensui: quoniã ostendit, quod infinitum cognitione et proportionata, qualem supponit esse nostram, quæ ab obiecto causatur, & mensuratur, non potest cognosci actu, nisi numerando partem post partem. [In isto art. 50 — Q.7.art.1. a]

¶ Circa eãdem rationem aliud dubium occurrit: quia nõ videtur bene fundata super hoc quod infinitũ haberet rationẽ totius & perfecti. Nec enim consequentia quæ fit in littera. s. Si infinitum haberet vnam speciem, haberet rationem totius & perfecti: fundatur super ista categorica. Habens vnam speciem, habet rationem totius & perfecti: hæc enim constat ex prædicato antecedentis & cõsequentis, sed hæc est falsa: quoniam sequeretur, quod nulla pars haberet vnam speciem, similiter nullum imperfectũ, &c. [Annot. — 55 b — D. 366. — 424]

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod illa categorica si sane intelligatur, verissima est & necessaria, cum enim omne habens vnam speciẽ, adæquetur & comprehendatur ab illa, & nihil cuius aliquid extra maneat, comprehẽsum aut adæquatũ sit: cõsequẽs est, quod quicquid vna repræsentante specie contentũ est, vt completum & totũ se habeat: alioquin aliquo irrepræsentato remanente, non adæquaretur secundum quodlibet sui. Ad obiecta vero dicitur, quod pars & imperfectũ possunt sumi dupliciter, scilicet materialiter, & formaliter. Et materialiter quidẽ vna possunt specie præsentari, sed tũc habẽt rationem totius, quia comprehensi totaliter. Formaliter vero impossibile est vna specie præsentari, quoniam distincte præsentari non potest nisi quicquid est eius repræsentetur: sed imperfectio, vt sic, & parti hoc repugnat: nam vt sic sine perfectione qua priuat, repræsentatur imperfectum, & pars sine eo cuius est pars. Vnde oportet horũ plures esse species proprias. [36 b]

a ¶ *Super Quæst. 86. Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo respondet quæsito. Tertiò infert corollarium. [Comment.]

¶ Quo ad primũ. Prima ipsa distinctio. Cõtingentia dupliciter, vt cõtingẽtia, & vt necessariũ, habẽt insertũ. Secũdo distinctio probatiõis, qm nihil est adeo cõtingẽs, in quo nõ sit aliquid necessitatis, pbatur inductiue ex cursu Sor. &c.

¶ Quo ad secũdũ cõclusio respõsiua trimẽbris: contingẽtia vt sic directe sensu, indirecte intellectu: vt aũt necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habẽt, directe intellectu cognoscũtur. Primo probatur, quo ad primas partes simul sic. Indiuidua materialia his modis noscũtur: contingẽtia sunt indiuidua materialia: ergo, &c. probatur minor, quia idẽ, s. materia est principiũ indiuiduationis, & cõtingẽtiæ. Probatur hoc vltimũ: cõtingẽtia oritur ex potẽtia cõtradictiõis, scilicet esse & nõ esse: potẽtia talis est ex materia, ergo. Secũdo probatur quo ad vltimã partẽ per oppositũ sic: vniuersalia directe ab intellectu noscũtur, sed cõtingẽtia vt necessaria sunt vniuersalia. Probatur, quia idẽ est principiũ necessitatis & vniuersalitatis, forma scilicet: & q vniuersalitatis, pbatur: vniuersale fit p abstractionẽ à materia: oportet em vel formã vel materiã esse illius radicem: q vero necessitatis, probatur: quia quæ sequũtur formã, ex necessitate insunt.

¶ Corollariũ per quod habetur responsio ad obiecta, est, quod ly necessarium vel cõtingens cum possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali ratione rei. Si primo modo, sic, scilicet secatur scientia in eam quæ est de necessarijs, & eam quæ de contingẽtibus. Si secundo modo sic: Oĩs sciẽtia est de necessarijs, nec habet

Universidad de ... Biblioteca

in hoc sensu locū diuisio illa, sed tūc fit diuisio sciētię à sensu & opiniōe, &c.

Annot. ¶ Circa probationē primę partis conclusiōis dubitatur: quia falsum assumitur, seu supponitur, vel processus est ex particularibus. Tota enim vis probationis stat in hoc, quia contingens est cōtingēs propter materiā quę est indiuiduationis principiū, vt patet: ex hoc enim infertur. ergo à sensu directe cognoscitur, &c. Sed hæc propositio, aut est particularis: & sic non concludit nisi particulariter, ergo quædam contingentia directe à sensu tantū noscuntur, &c. cum tamē litera vniuersaliter quęrat de contingētibus. Aut est vniuersalis: & sic est falsa, tum quia dantur cōtingētia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrij: tum quia dantur contingentia vniuersalia, vt hominē comburi, &c. neutra enim ex materia indiuiduante oriūtur, cū ab ipsa hæc abstrahāt, illa vero omnino aliena sunt.

¶ *Num contingentia ad materiam, necessitas ad formam referantur.*

Quæstio. ¶ Circa probationē vltimę partis dubitatur: quia nulla videtur esse ista differentia inter consequētia formam, & cōsequentia materiam, quo ad necessitatē & contingētiam. Quoniam consequentia materiam distinguūtur in necessaria, & contingentia: mors enim & corruptio necessario insunt, & tamen ex materia. Et similiter cōsequētia formam distinguuntur in necessaria & contingentia: ridere enim est operatio sequens formam, & tamen cōtingēter inest: nō enim oportet Sortem ridere.

Art. 1. huius q. 431. Annot. Art. 1. huius q. 432 D. 392. ¶ Circa conclusionē principaliter intentā totumq; articulum dubium occurrit: quia totus iste labor otiosus videtur, & per accidens. Otiosus quidem, quia nihil hinc habetur nisi quòd cōtingentia in particulari per sensum, in vniuersali per intellectū cognoscuntur: hoc autem & scitū erat prius ex hoc, q intellectus est vniuersalium, & sensus singularium. Et rursus in hoc nulla differentia est inter contingens & necessarium: quoniam vtraque in particulari ad sensum, in vniuersali ad intellectum spectant. Per accidens vero, quia ex vniuersalitate & particularitate pendet solutio, vt patet in litera: necessitas autem & contingentia per accidens his conditionibus annexa sunt, ergo, &c.

¶ Ad euidentiā horum ex quod quid est cōtingentis & necessarij procedendū est. Contingens enim cū sit quod potest esse & nō esse, necessariū autē quod impossibile est aliter se habere, vt patet 5. Met. cōsequens est, quod cōtingētia, & necessitas entiū reales non logicæ differentiæ, diuersas habeant radices: ita quod cōtingentia ex potentia, necessitas vero ex actu oriatur. Cuius etiam signum est, quod in his inferioribus, in quibus plurimum est de potētia, maxime viget contingētia: in rebus vero superioribus maxime actus naturā participātibus, aut omnino nō est, aut secundū quid est cōtingētia: simpliciter enim entia illa necessaria sunt, & tantū habent cōtingentiæ, quantū potētiæ cuiusdam admissionem patiuntur. Vnde actus purus omnino liber est, à contingētia omnino. Verùm quia potentia in rebus materialibus differētia, substantialis autē proprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cōtingētia non simpliciter, sed sensibiliū ex materia: necessitas autē ex forma oriri in litera de sensibiliū cognitione tractāte dicitur. Et quoniā materia vt materia est, in indiuiduis tantū sensibilibus inuenitur in esse reali: forma aūt esse habet & perfectius absq; sensibili natura admista, idcirco contingētia indiuiduis materialib⁹ in litera attribuitur: non q sola aut omnia indiuidua materialia sint cōtingētia: cū etiā in vniuersalib⁹ materialib⁹ dētur cōtingētia & in cęlestib⁹ nihil sit cōtingēs: sed qa indiuidua materialia sunt primo cōtingentia in gñe materialiū, vniuersalia enī eorū cū à materia recedere incipiāt & formę ratiōē idui, secūdario cōtingētia sunt. Et ꝓpter hoc cōtingētia & singulare sensibile cōnexa sunt, nō per accidēs, sed per se ratiōe proprij principij vtriusq;. Nec propterea remouetur quin materiā alij necessitas sequatur, aut formā aliqua cōtingētia comitetur. Sed bene sequtur, quod formæ nulla cōtingētia adiungatur, nisi rōne potētiæ admistæ: & similiter materia nullius necessitatis sit causa nisi rōne actus quē participat. Materia enī ratione potētiæ cū vtrāq; cōtradictionis partē respiciat, necessariū nō respicit: participatiōe vero act⁹ necessitatis expers nō est. Et hoc dupliciter: quia vel vt participat actualitatē, induēdo modū actus, puta qa hoc ipsum quod est esse in potētia, habet actu, & sic cōuenit sibi necessitas ordinis ad vtrāq; cōtradictiōis partē sub disiūctiōe: & hinc prouenit necessitas corruptiōis vtriusq;. Vel vt participat actū per analogiā, seu ꝓportionē ad ipsum: & sic cōuenit sibi necessitas dispositionū materialiū, & hic fit vt quędā accñtia dicātur cōseq materiā, vt quātitas, &c. Et similiter formā, cū ratione actualitatis nō cōsequatur potentiā cōtradictiōis, sed poti⁹ actuale

Cum igitur proprium cōtingentium sit, quādoq; esse & quandoq; non esse, videtur quod contingentia non cognoscantur ab intellectu.

¶ SED CONTRA, Omnis sciētia est in intellectu. Sed quędā sciētiæ sunt de cōtingētibus, sicut scientiæ morales, quæ sunt de actibus humanis subiectis libero arbitrio: & etiam scientiæ naturales quantum ad partem, quæ tractat de generalibus & corruptibilib⁹. Ergo intellectus est cognoscitiuus contingentium.

CONCLVSIO

¶ *Contingentia vt contingētia sunt, à sensu directe, ab intellectu indirecte cognoscuntur: vt vero contingentia necessitatis & vniuersalitatis conditionem induunt, directe ab intellectu apprehenduntur.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q contingētia dupliciter possunt cōsiderari. Vno mō secūdum q contingētia sunt. Alio mō secundū q in eis aliquid necessitatis inuenitur. Nihil enī est adeo cōtingēs quin in se aliquid necessariū habeat. Sicut hoc ipsum quod est Sortē currere, in se quidē cōtingēs est, sed habitudo cursus ad motū est necessaria. Necessariū enī est Sortē moueri si currit. Est aūt vnūquodq; cōtingens ex parte materiæ, quia cōtingens est quod pōt esse & non esse. Potentia aūt ptinet ad materiā, necessitas autē consequitur ratione formæ, quia ea, quæ consequuntur ad formā, ex necessitate insunt. Materia autē est indiuiduationis principiū. Ratio autem vniuersalis accipitur secundū abstractionē formæ à materia pticulari. Dictū autē est supra [c], quod per se, & directe intellectus est vniuersaliū, sensus aūt singulariū: quorū etiā indirecte quodā modo est intellectus, vt supra dictum est [c]. Sic igitur cōtingentia prout sunt cōtingentia, cognoscūtur [d] directe qdem sensu, indirecte aūt ab intellectu: ratiōes aūt vniuersales & necessariæ cōtingentiū cognoscūtur per intellectū. Vnde si attendantur rationes vniuersales sensibilium, omnes scientiæ sunt de necessarijs. Si autem attendantur ipsæ res, sic quædam sciētia est de necessarijs, quædam verò de cōtingentibus. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

aliquid, quicquid ipsam nō inseparabiliter comitatur, eorum, vt sic ratiōe potentiæ sequitur, dico autē vt sic, id est inquantū separabilis rationē habet: quanto enim separabilitatis, tantū habet elōgabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facile patet responsio ad omnia quæsita & obiecta.

¶ Ad primū ergo dubiū dicitur dupliciter. Primo quod cōtingētia attribuuntur indiuiduis materialibus nō ratiō, sed primo: nō simpliciter, sed in gñere sensibiliū, de quorū cognitiōe est qō: & ideo non obstat quod detur cōtingētia & in rebus immaterialibus secūdū esse, vt in voluntate, & secundū ratione, vt in vniuersalib⁹. Scdo dicitur quod quātū ad pñtem tā literā spectat, cōtingētia distinguūtur hic nō tantū cōtra necessaria, sed etiā cōtra rationes cōtingētiū: ita q vniuersalia cōtingētiū in litera cōphenduntur sub rationib⁹ cōtingētiū, & nō sub ipsis cōtingētibus. Nec cōtra hoc pōt obijci, quod sic nulla esset differētia inter contingētia & necessaria in sensibilibus quoad cognosci: quoniā nec ipsa necessaria directe intelligūtur, sed rationes eorū. Soluitur enī hoc p interēptionē: quā entia necessaria, vt sic, abstrahūt ab omni tēpore & mutatione, cū sint impossibilia aliter se habere: ac per hoc consequentia ista sint cōsequentia materiā necessaria, quanto magis appropinquāt ad materiā, tāto minus sunt necessaria. Entia vero cōtingentia è cōuerso se habēt. Et propterea formaliter loquēdo, negatur, quod necessaria sensibilium repugnēt intelligibilitati, nisi inquantum necessaria sunt, nō habēt aliquā repugnantiā, imo habent proximitatē: quia scibile oportet esse necessarium: sed quod quædam necessaria sensibilia directe nō intelligantur, hoc est per accidens, quia sunt particularia sensibilia: sed ipsa contingentia habent per se repugnantiam ad intelligibilitatem: quia vt contingentia sunt, ex materia sunt, quia ex potētia sunt ex materiæ differentia: rationes autem eorum quia à materia aliqualiter abstrahunt, quanto à materia recedunt, tanto à contingentia separantur, & perpetuabiles sunt ab intellectu: & propterea meritò ab ipsis contingentibus distinguuntur in proposito. Vtraque tamen responsio quo ad rem in idem redit: sed pro literæ intellectu hæc explicari expedit.

¶ Ad secundū verò dicitur, quod distinctio illa quæ adducitur sine intellectu vera est. Nec obstāt differētiæ assignatæ in litera, vt enim ex dictis patet, differentia inter consequētia formā, & materiam in hoc quod illa necessaria, ista contingentia sunt, intelligitur de forma, vt forma seu actu, & materia, vt materia seu potētia. Distinctio verò cōsequentiū tā formā quàm materiā in necessaria & contingētia, intelligitur de forma, vt cōplectitur in se rationē actus & potentię: & similiter de materia, vt habet rationē potentiæ: & sapit rationem actus aliquo modo, vt expositū est. ¶ Ad tertiū autē dicitur, quod articulus hic cū suo processu necessarius & per se est. Nec est verū, quod nihil aliud hic habeatur, nisi quod cōtingētia in particulari per sensum, in vniuersali vero per intellectū apprehēduntur. Sed hic habetur quòd cōtingētia absolute loquēdo sensu, nō intellectu apprehēduntur nisi indirecte. Vnde nō discutitur hic quod ... ns notū: sed ponitur subtilis differētia inter necessariū & cōtingēs quo ad cognosci: quia necessariū spectat ad intellectū, cōtingēs ad sensum: & hoc quia cōtingētia in rebus sensibilibus est cōditio cōsequēs materiā indiuiduantē sensibilia: necessitas aūt formā fundātē oēm vniuersalitatē. Vñ nō p accidēs, sed pse cōtingētia & necessitas ad vniuersalitatē & pticularitatē, sed pse nō per se primo, sed ratiōe cōnexi radicis. Materia enim vt materia, radix est cōtingētię atq; indiuiduatiōis: & similiter forma, vt forma, radix est necessitatis & vniuersalitatis. Et hec cōnexio apte assignatur in litera rō cōclusiōis ...

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò respōdet quæsito directe, secūdo amplificando quæstionē, respōdet vniuersaliter de cognitiōe futurorum. ¶ Quo ad primū est vnica distinctio bimēbris, cū conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est. futura dupliciter, secundū seipsa, vel secundum rationes, vt de cōtingentibus dictū est, &c. ¶ Cōclusio prima, futura vt singularia intellectu nō nisi reflexè noscūtur. Probatur, quia sunt singularia. ¶ Conclusio secunda futurorū rationes intellectu perceptibiles sunt. & sciētiæ possunt esse de eis, &c. Probatur, quia vniuersales sunt. Omnia declarāda relinquuntur iuxta distinctionē in præcedēti articulo de contingentibus. ¶ Quo ad secundum extenditur quæstio ad omnia futura, & nō solū sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanum. Atque respondetur cum distinctione trimēbri singulis cōclusionib⁹ iuxta mēbra singula appositis. ¶ Distinctio est, Futura, dupliciter, in seipsis, vel causis suis, & his vel necessarijs, vel in pluribus. ¶ Conclusio

ARTICVLVS IIII

a *Vtrum intellectus noster cognoscat futura.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster cognoscat futura. Intellectus enim noster cognoscit per spēs intelligibiles quæ abstrahūtur ab hic & nunc: & ita se habent indifferenter ad omne tempus. Sed potest cognoscere præsentia. Ergo potest cognoscere futura.

2 ¶ Præterea, Homo quando alienatur à sensibus, aliqua futura cognoscere pōt: vt patet in dormiētibus & phreneticis. Sed quādo alienatur à sensibus magis indiget intellectu. Ergo intellectus quantum est de se, est cognoscitiuus futurorum.

3 ¶ Præterea, Cognitio intellectiua hominis efficacior est quàm cognitio quæcunque brutorum animalium. Sed quædam animalia sunt quæ cognoscunt quædam futura: sicut cornicę frequenter crocitātes significant pluuiam mox futuram. Ergo multo magis intellectus humanus potest futura cognoscere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccle. 8. Multa hominis afflictio, qui ignorat præsentia, & futura nullo potest scire nuntio.

¶ *Futura contingentia, vt sic & in seipsis, nō nisi reflexe cognoscuntur ab intellectu, & à solo Deo directè propter æternitatis eius intuitū: sed futura contingentia in causis necessarijs certa cognitione cognoscūtur: in causis vero, vt pluribus causantibus, per cōiecturā.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quod de cognitione futurorum eodem modo distinguendum est, sicut de cognitione contingentium. [c] Nam ipsa futura, vt sub tempore cadunt, sunt singularia, quæ intellectus humanus non cognoscit nisi per reflexionem, vt supra dictum est. [c] Rationes autem futurorum possunt esse vniuersales, & intellectu perceptibiles: & de eis etiam possunt esse scientiæ. Vt tamen communiter de cognitione futurorum loquamur, sciendum est, quod futura dupliciter cognosci possunt: vno modo in seipsis, alio modo in suis causis. In seipsis quidem futura cognosci non possunt, nisi à Deo, cui etiam sunt præsentia dum in cursu rerum sunt futura, in-

¶ Conclusio prima, futura in seipsis à solo Deo cognoscuntur propter æternitatis intuitum.

¶ Conclusio secunda, futura in causis necessarijs à nobis noscuntur certe, vt declaratur in eclipsi.

¶ Conclusio tertia, futura in causis vt in pluribus noscūtur per cōiecturā plus, & minus, iuxta inclinationē causarū, vt patet ex lit. Circa hæc nihil occurrit repetendum, sed pertinentia ad primo dicta in præcedenti articulo pertinearia ad hæc dicta in quæstione 14. videantur.

¶ In responsione ad secūdum afferuntur duæ opiniones de causa præuisionis futurorum ab anima nostra, iuxta mortem præcipue, vt Gregor. vult in quarto dialogo. & in somnis, vt experimur: & similiter in extasi: & vniuersaliter in alienatiōe à sensib⁹. ¶ Prima est, q anima ex sui natura hoc habet. Secūda est, quod anima habet hoc ex participatione superiorum causarum. Primam ex Aug. & Platonicam dicit & irrationabilem, quia talis modus cognoscendi. s. per participationem superiorū seu idearum, non est connaturalis animæ nostræ. ¶ Secūdam declarat, primo distinguēdo causas superiores in spirituales & corporales, &c. & reddendo causam, quare magis in alienatione sensuum: quia, scilicet maior appropinquatio, seu conuersio ad spiritualia per recessum à corporalibus quo ad primum: & quia noctes silentiores per quietus, & in somnis parui motus interiores percipiuntur, vt propter alijs non impedientibus: & anima etiam non intenta, aut occupata alijs: quo ad secundas.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum primum.*

Titulus ex sæpe dictis clarus. Ly enim per, notat rationem intelligēdi, qualē ponimus in specie intelligibili, ita quod sensus est: an ipsa essentia animæ sit sibiipsi, vt species intelligibilis, respectu sui, vt cognitæ.

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito habens duas partes: alterā affirmatiuam, alteram negatiuam, scilicet anima non per essentiā suā, sed per actum suū se cognoscit. Circa quam facit tria. Primò probat eā quo ad vtranq; partem simul. Secundo declarat partem affirmatiuam quid, scilicet sit ille suus actus, ibi, Si igitur intellectus humanus. Tertio manifestat modos quibus anima cognoscit se per suum actum.

¶ Quo ad primū ponitur talis ratio. Intellectus noster est pura potentia in genere intelligibili, ergo non cognoscit se per propriam essentiam, sed per actū suum. Huius rationis in litera primo ponitur ratio consequentiæ expresse, & antecedentis elicitiue. Deinde probatur antecedens: & tertio respondetur tacitæ obiectioni ibi, Sic etiam Platonici, &c.

¶ Ratio antecedētis & cōsequentiæ simul est hæc propositio, Vnūquodq; est cognoscibile secūdum quod est in actu, & nō secundū quod in potētia. Probatur primo autoritate Arist. 9. Meta. text. 20. Secundo ex ratiōe obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc modo. Nulla res habet rationē alicuius entis aut veri, nisi secundū quòd in actu rationē illius habet, vel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis, cōsequētia patet, quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia habet rationem albi. vnde non potest cognosci vt domus & album. Tertio inductione inchoāte à sensibilibus: vt cognoscuntur à sensibus: quia coloratum nō sentitur visu, nisi sit actu coloratū: & deinde à sensibilibus, vt percipiūtur intellectu nostro: in cuius signum materia non cognoscitur, nisi per analogiā ad formam ex primo Physic. Et deinum ad separata à materia deueniendo, quia in eis quælibet ita se habet ad hoc quod sit intelligibilis per seipsam: sicut se habet ad hoc quod sit actu. Et manifestatur hoc, graduādo intelligentias penes actum & potentiā. Prima enim, quia est actus purus nulli omnino potentiæ admistus, & completus secundū totam entis latitudinem: ita quod sua actualitas continet omnia actu eminētissimo: quia sic inquā est in essendo, ita est in intelligendo, ita quod est intelligibilis per seipsam, continens omnia intelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit nō solum se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarum vero intelligentiarū essentiæ sunt actus non tamen puri nec completi, ita quod eo quia actus sunt in genere intelligibilium, ideo per seipsas intelligibiles sunt actu: eo vero quia non sunt puri, sed potentię permisti plus, & minus, ac per hoc non cōtinent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas non sufficienter cognitionem pariunt aliorum. Vltimæ autem intellectualis substantiæ essentia pura potētia iure est in genere intelligibilium: ac per hoc nec sui ipsius, nec aliorū per se, ipsam cognitionem nata est facere. Ex his enim habetur ratio, & consequentiæ & antecedentis. consequentiæ quidē: quia si vnūquodque sicut se habet ad actum, ita ad intelligibilitatē, consequēs est, si aliquid ex se nihil habet actus, nihil habet secundum se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibilium, nō est per seipsum intelligibilis. Antecedens verò, quia ex quo intellectus supremus est actus purus, & consequenter se habētes habent aliquid actus & aliquid potentiæ crescente semper potentia cū elōgatione ab actu puro: cōsequens est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potentia sit in illo genere. Deinde probatur antecedens specialiter autoritate Aristot. 3. de Anima. tex. 5. & à quid nominis, quia possibilis nominatur. Tertiò respondet tacitę obiectioni: vbi aduerte, quod obiectio est eius origine est hæc: quia enim ex dictis in litera expresse habentur duo. Primum, quòd intellectus noster ex seipso habet virtutem, vt intelligat. Secundum, quod intellectus noster ex seipso non habet virtutem, vt intelligatur: hinc fit, vt ordo intellectuum sit infra ordinem intelligibilium. Si enim perfectio intellectus nostri quam ex se habet, sufficit ad hoc quod intelligat, & non ad hoc quod intelligatur, necessario sequitur, quod plus perfectionis requiritur ad hoc quod aliquid intelligatur, quàm ad hoc quod aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus Tho. hoc ex dictis consequi: & hoc prima facie non videtur esse verum, imò tanquam inconueniens poterat sibi obijci: ideo excludit hanc phantasiam, ostendens hoc esse acceptandum, vt conueniēs: non solum Peripateticis (secundum quorum documenta processit) sed etiam Platonicis. Vnde, inquit, quod etiam Platonici posuerunt intellectum infra intelligibile: & probat, quia intellectus non intelligit, nisi participatione intelligibilis: participans autem constat esse infra participatum.

¶ *Num & quomodo intellectus sit pura potentia in genere intelligibilium.*

¶ Circa antecedēs occurrit dubiū, quia falsum videtur: quoniā siue intellect⁹ sit idē quod esse anima, siue nō: oportet inquit Sco. in 1. dist. 3. q. 7. vt sit in se actus quidā. Tū quia potētia ad accidens seu operari, non fundatur supra pura potentia. Tum quia substantia animæ actus est, vt in secundo de Anima dicitur: & intellectus quoq; si potētia est, in ipsa essentia est, vt subiecto, ergo, &c.

¶ Circa idem antecedens dubium est, an sit facienda vis in vocabulo. Intelligibilis,

quantū eius æternus intuitus simul fertur supra totum temporis cursum, vt supra dictum est [c], cum de Dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam à nobis. Et si quidē in suis causis sint, vt ex quibus ex necessitate proueniāt, cognoscūtur per certitudinem sciētiæ, sicut astrologus precognoscit eclipsim futurā. Si autē sic sint in suis causis vt ab eis proueniāt vt in pluribus, sic cognosci possunt per quādā cōiecturam [c], vel magis vel minus certam, secundum quod causę sunt, vel magis vel minus inclinatæ ad effectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de cognitione, quæ fit per rationes vniuersales causarū, ex quibus futura cognosci possunt, secundum modum ordinis effectus ad causam.

¶ Ad secundū dicendū, quòd sicut Aug. dicit 12. confes. anima habet quādam vim sortis, vt ex sui natura possit futura cognoscere. Et ideo quādo retrahitur à corporeis sensibus, & quodammodo reuertitur ad seipsam, fit particeps notitię futurorum. Et hęc quidē opinio rationabilis esset, si poneremus quod anima acciperet cognitionē rerū secundum participationē idearū, sicut Platonici posuerunt [c]: quia sic anima ex sui natura cognosceret vniuersales causas omnium effectuum, sed impeditur per corpus. Vnde quando à corporis sensibus abstrahitur, futura cognoscit. Sed quia iste modus cognoscēdi nō est connaturalis intellectui nostro, sed magis vt cognitionem à sensibus accipiat, nō est secundū naturā animæ, quòd futura cognoscat, cum à sensibus alienatur: sed magis per impressionē aliquarū causarū superiorū spiritualiū & corporaliū. Spiritualiū [e] quidē, sicut cū virtute diuina ministerio angelorum intellectus humanus illuminatur, & phātasmata ordinantur ad futura aliqua cognoscēda, vel etiam cū per operationē dæmonum fit aliqua cōmotio in phātasia [c], ad præsignandū aliqua futura quę * demones cognoscūt, vt suprà * dictū est [c]. Huiusmodi autem impressiones spiritualiū causarum magis nata est anima humana suscipere cū à sensibus alienatur, quia per hoc propinquior fit substātijs spiritualibus, & magis libera ab exterioribus inquietudinibus. Cōtingit autē & hoc per impressionem superiorū causarū corporaliū materialiū. Manifestū est enim, quòd corpora superiora imprimunt in corpora inferiora, vnde cū vires sensitiuæ sint actus corporaliū organorū, consequēs est quòd ex impressione cælestiū corporū immutetur quodāmodo phantasia. Vnde cū cęlestia corpora sint causa multorū futurorū, fiunt in imaginatione aliqua signa quorundā futurorū. Hęc aūt signa magis percipiūtur in nocte & à dormientibus, quàm de die & à vigilātibus: qa, vt dicitur in libro * de som. & vigi. quę deferūtur de die, dissoluuntur magis. Plus est enim sine turbatiōe aer noctis, eo q silētiores sunt noctes: & in corpore faciūt sensum propter somnum, quia parui motus interiores magis sentiūtur à dormiētibus quā à vigilātibus. Hi verò motus faciunt phantasmata ex quibus præuidentur futura.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd animalia bruta non habēt aliquid supra phātasiā q ordine phantasmata, sicut habēt homines rationē. Et ideo phantasia brutorū animaliū totaliter sequitur impressionē cælestē. Et ideo ex motibus huiusmodi animaliū magis possunt cognosci quędā futura (vt pluuia & huiusmodi) quā ex motibus hominū qui mouētur per cōsiliū rationis. Vnde Philosophus dicit in libro * de som. & vigi. quòd quidā imprudētissimi sunt maxime præuidētes. Nā intelligētia horū nō est curis affecta, sed tāquam deserta, & vacua ab omnibus, & mota secundum mouens ducitur. Lib. de diui. per som. c. 2. à med. 10. 2.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-septima, Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrùm cognoscat seipsam per suam essentiam ¶ Secundò, quomodo cognoscat habitus in se existentes. ¶ Tertiò, quomodo intellectus cognoscat, ꝓpriū actū. ¶ Quartò, quomodo cognoscat actum voluntatis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam. Dicit enim August. 9. * de Trin. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea. 416 2. contra g. 96. prin. Et lib. 3. c. 46. & veri. q. 8. ar. 6. Et 2. de Anima. le. 6. & Et. lib. 3. le. 8.

2 ¶ Præterea, Angelus & anima humana conueniunt in genere intellectualis substantiæ. Sed angelus intelligit seipsum per essentiam suam. Ergo & anima humana. Li. 9. c. 5. in fine.

3 ¶ Præterea, In his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur 3. de * Anima. Sed mens humana est sine materia: non enim est actus corporis alicuius, vt suprà dictum est. [c] Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiam suam. Tex. 15. t. 2. Q. 75. ar. 2. Lib. 3. de anima. tex. 15. to. 2.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in tertio * de anima, quod intellectus intelligit seipsum, sicut & alia. Sed alia non intelligit per essentiam eorum, sed per eorum similitudines. Ergo neque se intelligit per essentiā suam.

Universidad de Deusto Biblioteca

gibilis, an intelligibile, sumatur communiter pro omni re immateriali. Et primũ est quærere, an intellectus noster sit pura potẽtia in genere intelligibiliũ, id est sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundũ verò, an sit pura potẽtia in genere intelligibiliũ, id est entiũ immaterialiũ. Refert aũt plurimum quonã mõ intelligatur: quoniã iuxta primũ sensum limitata est propositio: iuxta secundũ vero extẽsa est ad ordinẽ intelligibilium, vt sic, quàm ad ordinẽ intellectuũ, vt sic. Ita quod sensus esset, qd' intellectus noster est pura potẽtia, & in ordine intelligibiliũ, & in ordine intellectuum. Est autẽ præter diuersitatem sensuũ ratio addenda, quia si intellectus noster est pura potẽtia in genere vtroque, cõsequẽs est, quod sicut ex se nõ habet rationẽ intelligibilis: ita nõ habet virtutẽ intelligendi: cuius oppositum in litera dicitur. Si autem in altero genere, s. intelligibilium est pura potẽtia, sequitur, quod intellectus noster non est infimus in ordine intellectuum: quia potest dari inferior qui, s. sit pura potentia in ordine intellectuũ maxime distãs à primo q est purus actus.

Lib. 9. Meta. tex. 10. to. 3.

Li. 1. Phys. tex. 69. t. 2.

¶ Num & quomodo intelligibilium ordo sit supra ordinẽ intellectuum.

Quæstio.

¶ Circa illam propositionem, scilicet, quod ordo intelligibilium est supra ordinem intellectuũ, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter,

CONCLVSIO.

¶ Intellectus noster, cum sit pura potentia in genere intelligibilium, nõ potest seipsum per essentiam suam intelligere, sed per actum suum, per superiorum scilicet participationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque cognoscibile est secũdum quod est in actu, & non secundum quod est in potentia, vt dicitur in 9. Meta. Sic enim aliquid est ens & verum, quod sub cognitione cadit, prout actu est: & hoc quidem manifestè apparet in rebus sensibilibus. Non enim visus percipit coloratum in potentia, sed solum coloratum in actu. Et similiter intellectus, manifestum est, quod inquantum est cognoscitiuus rerum materialium, non cognoscit nisi quod est actu. Et inde est, quod non cognoscit materiam primam, nisi secundum proportionem ad formam, vt dicitur in primo Physicorum. Vnde & in substantijs immaterialibus secundum quod vnaquæque earum se habet ad hoc quod sit in actu per essentiam suam, ita se habet ad hoc quod sit per suam essentiam intelligibilis. Essentia igitur Dei, quæ est actus purus, & perfectus, est simpliciter, & perfectè secundum seipsam intelligibilis. Vnde Deus per suam essentiam non solum seipsum, sed etiam omnia intelligit. Angeli autem essentia est

aut secundum quid. Non secundum quid: quia penes ordinẽ secundũ quid nõ graduantur entia in vniuerso. Nec simpliciter: quia constat quod intellectus, vt sic, nobilior est quàm intelligibile, quoniã intellectus significat aliquid viuens: cũ intelligere viuere sit, intelligibile verò abstrahit à viuo & non viuo. Et rursus intelligibile est propter intellectũ: sicut accidens propter substantiã, & non econuerso. Et similiter intelligibile potest esse accidẽs, vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autẽ est substantia. Et confirmatur, quia ex hoc sequitur, quòd quilibet intellectus, vt sic, esset pura potentia: aut si datur latitudo inter eos, quod quanto intellectus est superior, tãto est magis in potẽtia: quod est manifeste falsum. Probatur sequela: quia si intelligibile est supra intellectũ, hoc nõ est nisi sicut actus est supra potentiã: & cum quilibet intellectus extendat se ad ens, secundũ cõmunem eius rationem, cõsequens est, quod quilibet se habeat ad totũ ens, vt potentia ad actum, ac per hoc quilibet sit pura potẽtia: vel si aliqua datur latitudo, cũ cõstat quod quãto intellectus est superior, tanto plures & magis entis differẽtias nouit, sequetur quod altior intellectus habet ampliorem potentiam, vtpote respectu amplioris intelligibilis: & sic intellectus diuinus, vt intellectus est, esset purissima potentia, quod nefas est cogitare.

¶ Ad euidentiã horum sciendũ est, quod cũ duplex rerũ ordo in vniuerso inueniatur, s. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia constet, vterque (vt cõcludit Auer. in 3. de anima, cõ. 5.) diuiditur in materiã & formã: ita quod queadmodũ in genere sensibiliũ aliquid est, vt in pura potẽtia, & aliquid, vt actus, &c. ita in genere rerũ immaterialiũ. Cũ autẽ intelligere exigat intellectum, & intelligibile: & proportio intellectus, vt sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriã perfectionẽ, cũ in hoc consistat intellectus in actu, quod sit intelligibile, vt ex supradictis patet: cõsequens est, vt entia immaterialia in duos distribuãtur ordines, s. intelligibiliũ & intellectuum. Et quoniã intelligibile constat ex immaterialitate perfectiua, cõsequẽs est, vt sicut res se habet ad hoc, quòd sit immaterialiter perfectiua, ita se habet ad hoc quod sit intelligibilis. Quod enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo, quod nullũ materiale est intelligibile, nisi per abstractionem à materia. Quod verò exigat perfectiuitatem, patet ex eo quod intellectus ex hoc cõstituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est omnino, vt actus purus: quia immaterialis cũ sit, ita est perfectiua intellectus respectu omnis intelligibilis, quòd respectu nullius habere potest rationẽ perfectibilis. Essentia vero angelica se habet, vt actus quidẽ, sed permistus potẽtiæ: quia sic perficit intellectũ, vt sit perfectibilis per alia intelligibilia: vnde quęlibet intelligentia præter primã intelligit aliquid extra se. Essentia verò animæ nostræ se habet, vt pura potentia. Ex eo enim quòd est immaterialis, continetur infra istud genus: sed ex eo, quòd perfectiuitatem nullam habet in actu ex se, quod manifestat receptio omniũ intelligibiliũ in ea, & ipsius in nullo pure potẽtię locũ tenet: ac per hoc infimo loco posita terminat genus intelligibiliũ. Sẽsibilia siquidẽ dñr intelligibilia in potẽtia æquiuoce ab anima: aĩa enim est intelligibilis in potẽtia, vt infra genus intelligibiliũ cõtẽta: res verò sensibilis dicitur intelligibilis in potẽtia, vt res extra genus. Et rursus aĩa dicitur intelligibilis in potẽtia propria, res verò sensibilis dicitur intellectualis potẽtia extrinseca, imò alterius generis, s. ipsius aĩæ: quæ potest facere eã intelligibilẽ. Vñ Auer. in li. de sen. & sensa. pulchrè dicit, quòd res sensibilis trãsfertur de ordine in ordinẽ, cũ fit per intellectũ agẽtẽ intelligibilia actu. Quia verò intellect' cõstat immaterialitate pfecta, seu perfectibili p ipsum intelligibile, cõsequẽs est, vt vnũquodq; queadmodũ se habet ad hoc quod sit per intelligibile, vt sit perfectũ, ita se habet q intelligat. Quod eñ ad intellectũ exigatur q sit immaterialis, planũ est, quod vero sit perfectus, vel perfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui grad' patet: ostẽsum est eñ suprà, quod ex hoc ipso quod res est, nõ solũ ipsa, sed alia, est cognoscitiua: & cõsequẽter ex hoc quod res est, nõ solũ ipsa, sed alia intelligibiliter, est intellectiua: esse aũt alia intelligibiliter cũ cõtingat & actu & potẽtia, ĩhil aliud est q perfectũ vel perfectibile esse per intelligibile vt sic. Vñ in ordine ĩtellectuũ diuin' intellect', q est ipsũ totũ suũ ĩtelligibile ĩ actu scdo, est act' pur'. Angelic' vero, q est totũ suũ naturale ĩtelligibile ĩ habitu, seu in actu

a

primo, cũ nõ oĩa simul actu ĩtelligat: habet rationẽ act' permisti potẽtię, & hic est magna latitudo secũdũ quòd quilibet intellectus est semper suũ primo intelligibile, qd' est propria essentia. Intellect' eñ, q est actuali' & vniuersali' intelligibile, est nobilior. Intellect' vero humanus, q nullo actu intelligibile est, eo q est sicut tabula rasa, est pura potẽtia in ordine etiã intellectuũ: habet enim q ĩtellect' sit ex eo qd' p ĩtellectibilis per intelligibile vt sic: quod vero in pura potentia ex eo quod nullũ actu intelligibile actu sit aut habitu habet ex sui natura. Ex his autẽ facile respõderi potest ad dubia mota. Ad primum enim iam patet, quod stat aliquid esse puram potentiam in genere immaterialiũ & tamen actũ in genere sensibilium. Vnde Scotus deceptus est, ac si puram potẽtia in genere intelligibili esset pura potẽtia simpliciter in genere entium. Anima enim est actus corporis sensibilis: est autem potẽtia pura intelligibilis.

¶ Ad secundũ vero respõdet, quod intellectus noster est pura potẽtia in vtroque ordine. s. intelligibilis & intellectus: diuersa tamẽ ratione. Et ad obiectionẽ in oppositum negatur sequela: quoniam nõ est par ratio de intellectu & intelligibili respectu pure potẽtię: quia potẽtia est conditio diminuens rationem intelligibilis, nõ autem rationem intellectus. Et hoc quia intelligibile habet rationem

quidem in genere intelligibilium vt actus, nõ tamen vt actus purus neque completus. Vnde eius intelligere non completur per essentiam suam. Etsi enim per essentiam suam se intelligat angelus c, tamen non omnia potest per essentiam suam cognoscere, sed cognoscit alia à se per eorum similitudines c. Intellectus autem humanus se habet in genere rerum intelligibilium, vt ens in potentia tantum, sicut & materia prima se habet in genere rerum sensibilium. Vnde possibilis nominatur. Sic igitur in sua essentia consideratus se habet, vt potentia intelligens. Vnde ex seipso habet virtutem vt intelligat, non autem vt intelligatur, nisi secundum id quod fit actu. Sic enim etiam Platonici posuerunt ordinem entium intelligibilium supra ordinem intellectuum: quia intellectus non intelligit, nisi per participationem intelligibilem. Participans autem est infrà participatum secundum eos. Si igitur intellectus humanus fieret actu per participationes formarum intelligibilium separatarum, vt Platonici posuerunt c, per huiusmodi participationem rerum incorporearũ intellectus humanus seipsum intelligeret. Sed quia connaturale est intellectui nostro secundũ statũ præsentis vitæ, q ad materialia & sensibilia respi-

perfectiui, intellectus vero huius disiuncti quod est perfecti aut perfectibilis. Constat enim quod potentia minuit rationẽ perfectiui, non autem perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, quæ innuitur in litera: quia, scilicet plura requiritur ad hoc quod aliquid dicatur absolute intelligibile, quàm intellectus quia ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod quãuis possit dici, quod intellectus & intelligibile se habẽt sicut excedẽtia & excessa: quia ille substãtia, viuẽs, finis, gratia cuius &c. Illud vero actus & ,ppria perfectio viuẽtis, vt sic, &c. Videtur tñ mihi quod formaliter loquẽdo de intellectu, & intelligibili vt sic, superior simpliciter sit ordo ĩtelligibiliũ: quoniã ,pportio intellectus ad intelligibile est ,pportio vel perfecti vel perfectibilis ad ,ppriã perfectionẽ. Cõstat aũt q duarum rationum formaliũ se habẽtiũ vt ,ppria potẽtia & propri' act', illa q habet rationẽ actus est simpliciter nobilior, vt patet. Et cõfirmatur hoc autoritate Arist. 12. Met. c. 51. vbi vult, quòd si Deus intelligeret aliqd extra se, quod haberet aliqd nobilius: qa intelligere est ,ppria pfectio intellectus. Ad obiecta vero ĩ oppositũ dicitur. Et primo ad primũ dupliciter. Primo, falsum esse q intelligere abstrahat à viuo: imo eiusdẽ vitę cã nobilior est intelligibile q intellectus: qa hęc vt materia, illud vt forma. Secũdo dicitur, q esse viuũ, esse substantiã, & alia hmõi, accidunt intellectui & ĩtelligibili vt sic: sicut esse figurã accidit triãgulo vt habet tres & vniuersaliter oẽ qd' est extra differẽtialẽ cõceptũ ĩferioris alicui', siue superioris siue ĩferi' accñs, i. extra rõnẽ formalẽ est. Vñ penes ista nõ est cõsiderãda nobilitas rerũ: & rõi ,pptu est, qa rões rerũ pẽsande sunt ex proprijs tm, q cõueniunt eis p se primo: & nõ rõe supioriũ, aut ĩferiorũ. Itellectus aũt & ĩtelligibili vt sic cõuenit pdicta ,pportio, secũdũ q ĩtellect' manifeste est ĩferior. Ad cõfirmatiõem vero vltimo adductã negatur sequela. Et ad probõnẽ admissa illa negatiua. Intelligibile nõ est sup ĩtellectũ, nisi sicut act' supra potẽtiã, R̃ndetur, q cũ ordo superioritatis supponat distĩctiõnẽ ĩter superi' & ĩferius, cõsequẽs est q vbi ĩtellect' & ĩtelligibile sunt idẽ, ibi ordo preuenitur ab idẽtitate: nec pñs cẽ ordo. Et idẽtitas rẽ, sed rõnẽ tãtũ: & quoniã idẽtitas preuenit habitudinẽ potẽtię ad actũ, q distĩctiõnẽ exigit, restat q ordo ĩtellectuũ & ĩtelligibiliũ nõ nisi vbi ĩtelligibile distinguitur aut distĩgueretur ab ĩtellectu, ,pprie locũ habet. Et iõ falsa est illa consequentia seq. Ergo quilibet ĩtellectus se habet ad totũ ens vt potẽtia ad actũ: imò ĩtellect' diuin' se habet ad totũ ens vt act' toti' entis, vt superi' discussũ fuit. Et quãto ĩtellect' est supior, tãto est magis ĩ actu respectu toti' entis. Quęlibet enim ĩtelligẽtia est totũ ens p̃ti ĩ actu secũdo, & parti ĩ actu primo. Et ĩter eas q quãto supior, tãto pl' entis est ĩ actu secũdo, & min' ĩ actu primo, qa tãto habet vniuersaliorẽ essẽtiã, quã semp ĩtuetur: & vniuersaliores species cõcomitãtes. Noster aũt sol' ĩtellect' est q est totũ ens in potentia, ita q nec ĩ actu 1. nec 2. aliquid eorũ q sunt, vt dicitur in 3. de Aĩa: sed possibilis tãtũ vocat' ĩtellectus.

¶ Quo ad secundum, ostendit quid sit ille actus, per quem intellectus noster nouit seipsum. Et hoc ostendit ex differentia inter modũ intelligẽdi attributum intellectui à Plato. & attributum ab Arist. Ille enim posuit, quod intellectus noster per participationem idearũ: iste quod per collectionem à sensibus, & consequenter apud illũ actus intellectus est participatio idearũ: apud istũ acceptio à sensibilibus: ac per hoc apud illũ actus per quẽ intellectus nouit seipsum, est participatio superiorũ: apud Arist. vero species à sensibus collecta lumine intellectus agentis: & quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto, &c.

¶ Circa hãc partẽ aduerte diligẽter inserta verba in litera, scilicet quod intellectus agẽs est actus ipsorũ intelligibiliũ, q abstrahũtur à materia: & eis mediantibus intelligit ĩtellectus possibilis: Remãserãt eñ duo dubia actus valde, alterũ de ĩtellectu possibili, alterũ de ĩtellectu agẽte. De possibili qdẽ tale, res sensibilis actu intelligibilis ĩ potẽtia sufficiẽter fit ex p̃sentia ĩtellect' agẽtis ĩtelligibilis in actu: ergo ĩtellectus possibilis sub lumine ĩtellectus agẽtis fit ĩtelligibilis in actu: ergo aĩa nostra per seipsam, seipsam nouit. Prima cõsequentia probatur: quia si id quod est ĩ potẽtia remotiori põt seclusõ oĩ alio à tali agẽte fieri tale ĩ actu, ergo id qd' est in potẽtia minus remota, sed cõstat rẽ materialẽ esse ĩtelligibilẽ ĩ potẽtia remotiori, q sit ĩtellect' possibilis: qa q̃uis verũ q sit ĩtelligibilis ĩ potẽtia, ĩtellect' tñ est ĩtra genus ĩtelligibiliũ: res aũt materialis extra. Si igitur phantasma sensibile cũ intellectu agẽte sat est ad faciẽdũ ĩtelligibile ĩ actu, cur ad hoc

hoc intelligibile, quod est intellectus possibilis, vna cum agente ad hoc sat est, cũ sit spiritualior? De agẽte vero: quia si intellectus agẽs est pars potestatiua animæ (vt superius determinatũ est) cũ ipse nõ sit pura potẽtia, sed sit actus in genere intelligibiliũ (vt patet hic, & in tertio de anima) cur ipse per seipsum nõ intelligitur ab anima: & sic anima per seipsam, id est absque omni extraneo obiecto intelligit seipsam?

Ambo siquidem hæc dubia his paucis verbis interiectis, diuinus ille intellectus exclusit: dum patefecit ordinem quo intellectus agens, actus est & perfectio possibilis. Recolendum est, quod ad hoc quod aliquid sit intelligibile in actu, exigitur quod possit perficere intellectũ obiectiue: alioquin intelligibile in actu non est, & propterea eo modo quo aliquid se habet ad perficiendũ intellectum obiectiue, ita se habet ad hoc, quod sit intelligibile in actu: duobus autẽ modis contingit hoc fieri, scilicet mediatè, & immediate: & quod immediate quidem potest, constat quod per seipsum intelligibile est in actu: quod vero mediate non nisi mediante alio quod est actualiter medium, vnde se patet. Vnde quia intellectus agens respectu intelligibilis materialiũ est actus immediate: respectu vero intellectus possibilis est actus mediatus intelligibilibus rerum materialium, vt in litera dicitur: ideo res sensibiles possunt immediate, idest, absque alio obiecto medio perficere intellectum obiectiue, ipse autem seipsum non. Et similiter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectum possibilem immediate, sed mediantibus intelligibilibus materialium, quorum primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absq; alio medio obiecto intelligitur: omnia ergo soluuntur ex ordine mediationis in litera assignato.

¶ Quo ad tertium, modus duos, quibus intellectus per suum actũ se nosse ostensurus, tria dicit. Primo modos ipsos. Alter terminat quæstionem in qualiter quæstione quid est: secundo respondet tacitæ obiectioni ex autoritate Augustin. dicentis, quod nouimus quid est anima per veritatem diuinam: æquiuocatio enim ostenditur in ly per: quoniam ly per actum suum, denotat habitudinem medij termini: ly vero per veritatem primam, denotat habitudinem causæ primæ à qua est omnis esse iudicij, &c. Tertio pro declaratione quoque doctrinæ Aug. addit differentias inter has cognitiones ad propositum: quod ad primam sufficit anima præsens suo actui: ad secundam exigitur valde diligens inquisitio: quoniam vt 1. de Anima dicitur, omnino & penitus difficillimorum est aliquam de eadem accipere.

ciat, sicut supra dictum est c: consequens est vt sic seipsum intelligat intellectus noster secundũ quod fit actu per species à sensibilibus abstractas per lumẽ intellectus agentis: quod est actus ipsorum intelligibilium: & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Nõ ergo per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit intellectus noster c. Et hoc dupliciter. Vno quidem modo particulariter, secundum quod Sortes vel Plato percipit se habere animã intellectiuam, ex hoc quod percipit se intelligere. Alio modo in vniuersali secundum quod naturam humanæ mentis ex actu intellectus consideramus. Sed verũ est quod iudiciũ & efficacia huius cognitionis per quam naturã animæ cognoscimus, cõpetit nobis secundũ deriuationẽ luminis intellectus nostri à veritate diuina: in qua rationes omnium rerum continentur, sicut suprà dictum est c. Vnde August. dicit in 9. de Trin. Intuemur inuiolabilem veritatem, ex qua perfectè quantum possumus diffinimus, nõ qualis sit vniuscuiusque hominis mens, sed qualis esse sempiternis rationibus debeat. Est autem differentia inter has duas cognitiones. Nam ad primã cognitionem de mente habendam sufficit ipsa mẽtis præsentia, quæ est principiũ actus, ex quo mens percipit seipsam. Et ideo dicitur se cognoscere per suã præsentiã. Sed ad secundam cognitionem de mente habendam non sufficit eius præsentia, sed requiritur diligens & subtilis inquisitio. Vnde & multi naturã animæ ignorãt, & multi etiam circa naturã animæ errauerũt. Propter quod Aug. * dicit 10. de Trin. de tali inquisitione mẽtis. Non velut absentem se quærat mens cernere, sed presentẽ quærat discernere, id est cognoscere differẽtiam suam ab alijs rebus: quod est cognoscere quidditatem, & naturam suam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mens seipsam per se nouit, quia tandem in sui ipsius cognitionem peruenit, licet per suum actũ c. Ipsa enim est quę cognoscitur, quia ipsa seipsam amat, vt ibidem subditur. Potest enim aliquid dici per se notum dupliciter: Vel quia per nihil aliud in eius notitiã deuenitur, sicut dicuntur prima principiã per se nota: Vel qa nõ sunt cognoscibilia per accidens, sicut color est per se visibilis, substantia autem per accidens.

¶ Ad secundum dicendum, quod essentia angeli est sicut actus in genere intelligibilium. Et ideo se habet & vt intellectus, & vt intellectum. Vnde angelus suam essentiam per seipsum apprehendit, non autem intellectus humanus, qui vel est omnino in potẽtia respectu intelligibilium, sicut intellectus possibilis: vel est actus intelligibilium quæ abstrahuntur à phantasmatibus, sicut intellectus agens.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q verbũ illud Philosophi vniuersaliter verũ est in omni intellectu. Sicut enim sensus in actu est sensibile propter similitudinẽ sensibilis, quæ est forma sensus in actu, ita intellectus in actu est intellectum in actu, propter similitudinẽ rei intellectę, quę est forma intellectus in actu c. Et ideo intellectus humanus qui fit in actu per speciẽ rei intellectæ, per eandẽ speciẽ intelligitur, sicut per for-

¶ In responsione ad secundũ occurrit quod restabat dub. quomodo, scilicet simul, quod anima secundũ substãtiam sit pura potẽtia, & quod secundũ vnã eius, & ab ea virtutẽ, scilicet intellectũ agentẽ, sit actus in eodem genere: impossibile enim est vt vis alicuius naturæ excedat naturam à qua sufficienter fluit. Ad hoc dicitur negãdo, quod intellectus agẽs sit actus in genere intelligibilium: oppositũ dicitur in litera, aut in 3. de Anima. Ad cuius euidẽtiã scito primo, quod aliud est esse actũ in genere intelligibili: & aliud esse actũ respectu ĩtelligibiliũ materialiũ. Primũ ĩportat esse actum absolutę & simpliciter, secũ-

dũ vero per cõparationẽ: In litera aũt & in li. de anima secũdũ S.T. affirmatur secũdũ, & nõ primũ. Et qm̃ hoc est difficile, scito secũdo quod si intellectus agẽs ponatur, vt lumẽ quoddã, dupliciter imaginamur aliquid illuminare. Vno mõ sic, q in se sit lux qdã, & ex ea emanet lumẽ diffusum in alia, vt patet de luce solari, &c. Alio mõ, vt in se nõ sit lux, sed sic habeat tñ naturã actiuã luminis, s. esse quo alia videntur. Quod illuminat primo mõ est visibile dupliciter, s. per se, & vt aliorũ lumẽ. Quod vero secũdo tamẽ mõ illuminat, nõ est visibile in actu per se, sed vt ratio aliorũ. Ad propositũ ergo, si intellectus agẽs ponitur separatus à possibili, est lux primo modo, & est actu intelligibilis: si vero ponitur pars potẽtiua animæ, sic est lumẽ secũdo mõ tãtũ. Ex illuminare secũdo mõ nõ potest inferri esse in se lucẽ aut visibilẽ actu sine alio visibili vt patet. Et quia hãc secũdã viã sequi (vt ex supra dictis patet) rationi congruit & Arist. verbis cum posuit intellectũ agẽtem actũ, vt lumẽ & habitũ aliorũ, & nõ lucidũ in se: ideo dico quod intellect' agẽs nõ est actus in genere intelligibiliũ, quia non est obiectiue perfectiuus intellectus secũdũ se, sed, vt aliorũ, lumẽ qualis sit actus horũ, s. intelligibiliũ materialiũ. Et si instetur, aut est actus, aut potentia in genere intelligibili, respõdetur quod propriissime loquẽdo neq; intelligibilis in potẽtia, neque in actu, sed vt actus intelligibiliũ in actu. Quod nõ in potẽtia, patet ex eo, qd' nõ eget faciẽte ipsũ deponẽte intelligibili actũ intelligibilẽ: qd' etiã nõ in actu, ex eo patet, quod experimur nõ esse sufficiens perfectiuũ intellectus nostri obiectiue: quod tamẽ exigitur ad intelligibile in actu: q autẽ vt actus aliorum experientia docet, & sic nihil obstat naturæ substantiali ipsius animæ. stat enim quod ipsa sit pura potẽtia in genere intelligibiliũ: & quod in genere intellectuũ (quia est infima inter intellectuales substãtias) habeat vim intellectiuã nõ vnitã, sed partitã: ita quod secundũ vnã sui partẽ, s. receptiuam, quæ est intellectus possibilis, est pura potẽtia in genere vtroque secundũ alterã vero partẽ, s. actiuã, ad actũ simpliciter nõ ascẽdit: sed quia in suo supremo substãtialiter attingit infimum superiorũ, s. intelligẽtiarũ in summa sua virtute tãtũ actualitatis manifestat, vt non, vt lux, sed vt aliorũ lumẽ actus inueniatur. hec enim omnia naturæ vniuersiq; ordini consonant, &c.

mam suam. Idem autẽ est dicere, quòd in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: ac si diceretur, quod in his quæ sunt intellecta in actu, idem est intellectus & quod intelligitur. Per hoc enim aliquid est intellectum in actu quod est sine materia. Sed in hoc est differentia: quia quorundã essentiæ sunt sine materia, sicut substãtię separatę, quas angelos dicimus: quarum vnaquæque & est intellecta, & est intelligens. Sed quædã res sunt quarum essentiæ non sunt sine materia, sed solum similitudines ab eis abstractæ. Vnde & Comment. dicit in 3.* de anima, quòd propositio inducta nõ habet veritatem nisi in substãtijs separatis. Verificatur enim quodãmodo in eis, quòd nõ verificatur in alijs, vt dictũ est. c

tex 15. In sol. ad 2. præcedens.

ARTICVLVS II.

4 *¶ Vtrum intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum.*

437 12. quæst. 49. ar. 2. Et 22. c q. 4. ar. 1. cor. Et 3. di. 23. qu. 1. ar. 2. Et veri. quæ 10. ar. 9. Et quæ. 8. ar. 4. co. * c. 1. in medio, to. 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster cognoscat habitus animę per essentiam eorum. Dicit enim Aug. 13. de * Tri. Non sic videtur fides in corde, in quo est, sicut anima alterius hominis ex motibus corporis videtur: sed eã tenet certissima scietia, clamatque conscientia. Et eadẽ ratio est de alijs habitibus animæ. Ergo habitus animę non cognoscuntur per actus, sed per seipsos.

2 ¶ Pręterea, Res materiales, quę sunt extra aĩm, cognoscũtur per hoc quod similitudines earũ sunt præsentialiter in anima. Et ideo dicũtur per suas similitudines cognosci. Sed habitus animę præsentialiter per suam essentiã sunt in anima. Ergo per suam essentiã cognoscũtur.

3 ¶ Præterea, Propter quòd vnumquodque ale, & illud magis. Sed res aliæ cognoscuntur ab anima propter habitus, & species intelligibiles. Ergo ista magis per seipsa ab anima cognoscuntur.

¶ SED CONTRA, Habitus sunt principia actuum, sicut & potẽtię. Sed, sicut dicitur in 2. de anima, priores potẽtijs secundũ rationem actus & operationes sunt. Ergo eadem ratione sunt priores habitibus. Et ita habitus per actus cognoscuntur sicut & potentiæ.

Lib. 2. de anima tex. 27. to. 2.

CONCLVSIO.

¶ Cum habitus non actus, sed medium inter potentiam & habitum sit, per seipsum, sed actum suum cognosci oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quod habitus quodammodo est medium inter potentiã puram, & purum actum. Iã autẽ dictum est, c quod nihil cognoscitur nisi secundũ quod est actu. Sic ergo inquãtũ habitus deficit ab actu perfecto, deficit ab hoc, vt nõ sit per seipsum cognoscibilis, sed necesse est, quod per actum suum cognoscatur: siue dum aliquis percipit se habere habitum, per hoc quod percipit se producere actum proprium habitus, siue dum aliquis inquirit naturam & rationem habitus ex consideratione actus. Et prima quidem cognitio habitus fit per ipsam præsentiam habitus: quia ex hoc ipso quòd est præsens, actum causat, in quo statim percipitur. Secunda autem cognitio habitus fit per studiosam inquisitionem, sicut supra dictum est de mente. c

Ar. præced. 430

4 *¶ Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo conclusio responsiua. Secũdo distinguit modos cognoscendi habitum.

Comment. Ar. præced. 436.

¶ Quo ad primũ cõclusio habẽs duas partes est ista, Habitus nõ per seipsũ, sed per actũ cognoscitur. Probatur. Quod nõ est act', nõ cognoscitur nisi per actũ: sed habitus nõ est actus, ergo nõ nisi per actũ cognoscitur. Maior patet ex precedẽti art. Minor probatur: quia habitus est mediũ inter potẽtiam & actum.

¶ Num habitus sit actu intelligibilis ex hoc quod non est actus, infertur ipsum non esse intelligibilem.

Quæstio.

¶ Circa hanc partẽ dubium est. Tum quia hoc cõtradicit superioribus, in quibus dictũ est, quod species intelligibiles sunt actu intelligibiles: habitus enim intellectus, aut est ipsa species, aut idem est iudicium de specie, & habitu, quo ad esse actu, vel potentia. Tum quia si ex hoc, quod habitus est actus admistus potẽ-

Universidad de D[illegible] Biblio[illegible]

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd etsi fides nō cognoscatur per exteriores corporis motꝰ, percipitur tamē etiā ab eo in quo est per interiorē actū cordis. Nullꝰ enī fidē se habere scit, nisi per hoc, quod se credere percipit.

¶ Ad secundum dicendum, quod habitus sunt præsentes in intellectu nostro, non sicut obiecta intellectus: quia obiectum intellectus nostri secundum statum præsentis vitæ est natura rei materialis, vt suprà dictum est e: sed sunt præsentes in intellectu, vt quibꝰ intellectus intelligit.

¶ Ad tertium dicendum, quod cum dicitur, propter quod vnumquodque illud magis, veritatē habet si intelligatur in his quæ sunt vnius ordinis: puta in vno genere causæ. Puta si dicatur, quod sanitas est desiderabilis propter vitā, sequitur quod vita sit magis desiderabilis. Si autē accipiātur ea quæ sunt diuersorum ordinū, nō habet veritatē. Vt si dicatur, quod sanitas est desiderabilis propter medicinā, nō ideo sequitur quod medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium, medicina autē in ordine causarum efficientium. Sic igitur si accipiamꝰ duo, quorum vtrumq; sit per se in ordine obiectorum cognitiōis, illud propter quod aliud cognoscitur, erit magis notū: sicut principia conclusionis. Sed habitus non est de ordine obiectorum inquantum est habitus: nec propter habitum aliqua cognoscuntur, sicut propter obiectum cognitū: sed sicut propter dispositionem, vel formam, qua cognoscens cognoscit. Et ideo ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum intellectus cognoscat proprium actū.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod intellectus non cognoscat proprium actum. Illud enim propriè cognoscitur, quod est obiectū cognoscitiuæ virtutis. Sed actus differt ab obiecto. Ergo intellectus non cognoscit suum actum.

2 ¶ Preterea, Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actum suum, aliquo actu cognoscit illum, & iterum illum alio actu. Erit ergo procedere in infinitum. Quod videtur impossibile.

3 ¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad actū suū, ita & intellectus. Sed sensus proprius non sentit actum suum: sed hoc pertinet ad sensum communem: vt dicitur in lib.* de anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit * 10. de trin. Intelligo me intelligere.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm ipso intelligere intellectus sit in actu, primū quod intelligitur ab intellectu, est ipsum suū intelligere, sed nō eodē modo in omnibus intellectibus percipitur.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd sicut iam dictum est e, vnumquodque cognoscitur secundum quod est actu. Vltima autem perfectio intellectus est eius operatio. Nō enim est sicut actio tendens ad alterum, quæ sit perfectio operati, sicut ædificatio ædificati: sed manet in operāte, vt perfectio & actus eius, vt dicitur in 9. Met. e Hoc igitur est primū, quod de intellectu intelligitur, scilicet ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellectus diuersimode se habēt. Est enim aliquis intellectus, scilicet diuinus, qui est ipsū suū intelligere. Et sic in Deo idē est, quod intelligat se intelligere, & quod intelligat suā essentiā: quia sua essentia est suū intelligere. Est etiā alius intellectus, scilicet angelicus, qui nō est suū intelligere, sicut supra dictū est e, sed tamē primū obiectū sui intelligere est eius essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo secundū rationē, quod intelligat se intelligere, & quod intelligat suā essētiā, tamē simul & vno actu vtrūq; intelligit: quia hoc quod est intelligere suā essentiā, est propria perfectio suæ essentiæ. Simul autē & vno actu intelligitur res cū sua perfectione. Est autē alius intellectus, s. humanus, qui nec est suū intelligere, nec suū intelligere est obiectū primū ipsa eius essentia, sed aliquid extrinsecū, s. natura materialis rei e. Et ideo id quod primo cognoscitur ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum, & secundariò cognoscitur ipse actus quo cognoscitur obiectum: & per actum cognoscitur ipse intellectus, e cuius est perfectio ipsum intelligere. Et ideo Philosoph.* dicit, quod obiecta præcognoscuntur actibus, & actus potentijs.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd obiectū intellectus est cōmune d quoddā, s. ens & verū: sub quo cōprehēditur etiā ipse actus intelligēdi. Vnde intellectus pōt suum actum intelligere, sed nō primo: quia nec primum obiectū intellectus nostri secūdū præsentē statū est quodlibet ens & verū, sed ens & verū cōsideratū in rebus materialibus, vt dictū est, e ex quibus in cognitionē omniū aliorū deuenit.

¶ Ad secundū dicēdū, quod ipsum intelligere humanū nō est actus & perfectio naturæ intellectæ, vt sic possit vno actu intelligi natura rei materialis & ipsum intelligere: sicut d vno actu intelligitur res cū sua perfectiōe. Vnde alius est actus quo intellectus intelligit lapidē, & alius est actus quo intelligit se intelligere lapidem, & sic deinde. Nec est incōueniens intellectū esse infinitum in potentia, vt supra dictum est. e

¶ Ad tertium dicēdum, quod sensus proprius sentit secundum immutationē materialis organi à sensibili exteriori. Non est autē possibile quod aliquid materiale immutet d seipsum, sed vnum immutatur ab alio. Et ideo actus sensus proprij percipitur per sensum communē. Sed intellectus noster non intelligit per materialē immutationem organi. Et ideo non est simile.

potentiæ inferius, ergo non est actu intelligibilis, sequeretur quod nihil esset actu intelligibile, nisi actus purus: quod repugnat etiam dictis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod quia medium vtroque extremorum nomine vocatur, sicut & vtriusq; ratione participat secundū compositionē ad diuersa: Idcirco species modo dicūtur intelligibilia in actu: & hoc cū cōparatur sensibilibus, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in pura potētia. Modo dicuntur intelligibilia in potētia, & hoc cum his cōparantur quæ simpliciter sunt in actu: contingit enim eis vtrunque habere: quia medium tenent inter actum & potētiam. Ad secundū vero dicitur, quod tale percipitur ratio literæ: non enim ex hoc quod aliquid habet potentiæ admixtum res, ideo negatur intelligibilis in actu, sed ex eo quod in genere intelligibili medium est inter potentiam & actum. Aliud enim est esse medium inter puram potētiam & purū actum, & aliud est esse mediū inter actū & potētiā. Hoc enim est cōmunius, & est à quo nō cōuertitur consequētia, essentia enī angeli media est inter purū actū & puram potentiā, est tñ simpliciter actus, & non media inter potentiam, & actū. Quamuis omne medium inter potentiam & actum sit etiam medium inter puram potentiam, & purum actum, vt patet. (Q.54. ar. tic. 7. 442)

Quo ad secūdum concludit duo. Primo modos duos cognoscendi habitum per actum. s. quo ad q. an est, & quo ad quæstionem, quid est. Deinde ponit differentiam, quia ad primum sufficit præsentia: ad secundū requiritur diligēs inquisitio, vt prædictū est de potentijs. (Comment.)

438 3. contra g. 73.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. (Comment.)

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito vnica conclusione. Secundo ostendit diuersos modos in diuersis intellectibus ad cognoscendum proprium actum.

¶ Quo ad primum conclusio est, primum quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere. Probatur sic: intellectus est actu simpliciter per intelligere: ergo primum quod intelligitur de eo est intelligere. Antecedēs probatur: quia intelligere est vltima perfectio intellectus. probatur, quia non est actio transiens, sed immanens. consequētia probatur quia vnumquodque intelligitur secundum quod est actu. (Lib.1. de anima tex. 136. & seq. to,2. Lib.10. de Trin. c.10. & 11. Art.1. & 2. huius quæst. 437)

¶ Quo ad secundum assignātur tres modi diuersi, quibus diuersimode se habēt tres intellectus, scilicet diuinus, angelicus, & humanus, circa cognoscendū ipsum intelligere. Et de diuino quidē dicit, quod omnia ibi sunt idē. De angelico vero, quod simul & eodē actu intelligere potest essentiam suam, & intelligere suum. De nostro verò, quod prius intelligit actum suum quàm se. Ratio eadem est vtriusque secundum affirmationem & negationem: quia scilicet primum obiectum intelligere angelici, est essentia angeli: nostri verò non, sed aliquid extraneum.

¶ Quo fit vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti: nostrū vero sit essentiæ vt subiecti nō obiecti: exterioris rei vero vt obiecti nō subiecti, & propterea sicut eodē actu quo cognoscitur subiectū, cognoscitur & sua perfectio, puta coloratū ita eodē actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiam vt intelligēs. Et quia prima cognitiōe cognoscitur essentia angeli, quia est primū obiectū sui intelligere: ideo eadē prima cognitiōe cognoscitur ipsa, vt intelligēs: quod est cognoscere suū intelligere. Et per oppositū de nostro intellectu: quia primū obiectū nostri intelligere nō est nostra essentia: sed quod quid naturale, ideo obiecta apud nos ante actus, & hi ante potētias cognoscuntur.

¶ Circa ea, quæ dicūtur, noto tria. Primo, quod cū quæstio esset de intelligere nostro tñ, cōclusio tñ respōsiua data est vniuersalis, respectu oīs intelligere, & intellectus: & hoc tñ ad bonitatē doctrinæ, tū ad ostēdēdū, quod vna eademque est radix, vnde prouenit intellectiōis cognitio oībus: quia scilicet, est perfectio propria intellectus, vt sic. Secūdo quod cū per cōclusionē respōsiuā ostēsum est ordo quo intelligere cognoscitur in cōparatione ad intellectū, & exquo in cognoscibilibus sunt: & manifestū esset quod intelligere tenet primū locū in cognoscibilibus omnia: quæ intus sunt, propterea quia est actus simpliciter: eleganter in secunda parte corporis ostēditur ordo simpliciter: an scilicet intelligere sit primum inter cognita simpliciter, & est primū inter cognita. Et ea perspicientia ad intus. Et manifestatur quod in Deo est primū simpliciter, in angelo, licet nō sit primū, eodē tamen actu, & simul cognitū cū primo: in homine autē est de secūdario reflexeque cognitis. Tertio, quod hic est sermo de intelligere, tā quo ad quæstionem an est, quàm quo ad quæstionem quid est: nobis enim vtraque reflexa cognitione habemus, superiora vero vtrunque recto & primo intuitu cōspiciunt. Sicut si nos simul intueremur subiectū & passionē, & quo ad an est, & quo ad quid est. Intuēdo enim essentias suas intuentur intelligere proprium, vel quia idē, vt in Deo, vel quia illius perfectio, vt in angelo. Nos autem cum intelligimus lapidē, cum nostrum intelligere lapidis perfectio nō sit, sed per hoc non pertinet ad completū intellectū lapidis apprehendere nostram intellectionem, nullo modo illam intelligimus, nisi postmodum reflectendo nos super opere nostro.

¶ Circa differentias inter angelū & Deū, occurrit dubium: Quia dicitur, quod in Deo est omnino idē, re & ratione, intelligere se & intelligere suam essentiam: in angelo vero esse sit idē re, est tamen aliud secundum rationē: hoc enim expressè habetur in litera ex parte angeli, & implicite ex parte Dei, locū ab opposito ex parte Dei. Et tamē videtur manifeste falsum: quia sicut intelligere dei, & essentia dei, distinguūtur ratione, ita intelligere essentiā, & ipsum intelligere. Ad hoc dicitur [illegible] quod hoc potest dupliciter respōderi. Primo, quod licet intelligere Dei & essentia [illegible] quo ad nos [illegible] ratiōe, secūdū se tamē, vt sunt in Deo sunt, sunt vnum re & ratione: & quia hic est sermo de cognitiōe qua ipse Deus seipsum nouit, [illegible] ideo intelligere suū intelligere [illegible] idē quod intelligere essentiā, quia ipsum intelligere subsistēs [illegible] in angelo, vt patet. Secūdo dicitur, quod intelligere esse aliud, vel idē ratiōe, potest dupliciter intelligi. Vno modo, ita quod alietas oriatur ex alietate formali & reali. Alio modo ex alietate formali tantū. Modo dicitur quod licet tā in Deo quā in angelo intelligere quo intuētur suā essentiā & suū intelligere sit idē re, in angelo tamen est aliud ratiōe correspōdēte diuersitati formali, & reali inter intelligere & essentiā: in Deo aūt est idē, nō quia nō sit aliquo modo aliud secūdū rationē, sed quia nō est aliud rōne fundata in distinctiōe reali obiectorū, s. intelligere & essentiæ diuinæ. Prima verior ac profundior. Secūda verò, famosior, & facilior.

¶ Circa intelligere nostrū dubiū occurrit. Quia si in litera dicitur, est intelligibile in actu, cur nō statim positū in intellectu intelligitur, nihil enim aliud requiritur ad hoc quod aliquid intelligatur, nisi quod sit intelligibile in actu, & positū in actu, secūdo in intellectu: sed hæc cōueniūt nostro intelligere: ergo, &c. Ad hoc breuiter dicitur, quod ad hoc quod aliquid intelligatur actu ab hoc intellectu, plus requiritur, quā quod in se sit intelligibile in actu, exigitur nāq; quod sit præsens huic intellectui nō qualitercūq; sed obiectiue, mō licet intelligere sit actu intelligibile, & pñs intellectui formaliter, nō tñ obiectiue, quādo directe intelligimꝰ, & iō nō pōt tūc intelligi. Quare aūt indirectè intellectū se ipsū nō sit præsens obiectiue, iā dictū est, quia scilicet intellectꝰ noster est per se primo perfectibilis obiectiue à quidditate sensibili, & nō à substātia aīæ, ex hoc enī est, quod intelligere nostrū neq; primū obiectū, vt in Deo, neq; aliquid primi obiecti, vt in angelo est, & cōsequēter, quod nō sit in primo ordine intelligibiliū à nobis. ¶ Super (Annot.)

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum intellectus intelligat actum volūtatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus non intelligat actū voluntatis, nihil enim cognoscitur ab intellectu, nisi sit aliquo modo præsens in intellectu. Sed actus volūtatis non est præsens in intellectu, cū sint diuersæ potētiæ. Ergo actꝰ volūtatis nō cognoscitur ab intellectu.

2 ¶ Præt. actꝰ habet speciē ab obiecto. Sed obiectū volūtatis differt ab obiecto intellectꝰ, ergo & actꝰ volūtatis spēm habet diuersā ab obiecto intellectꝰ. Nō ergo cognoscitur ab intellectu.

3 ¶ Præt. Aug.* in li. 10. cōfes. attribuit affectiōibus aīæ, quòd cognoscūtur neq; per imagines sicut corpora, neq; per præsētiā sicut artes, sed per quasdā notiōes. Nō videtur aūt quòd possint esse aliæ notiōes rerū in aīa, nisi vel essentiæ rerū cognitarū, vel earū similitudines. Ergo īpossibile est quòd intellectꝰ cognoscat affectiones aīæ, quæ sunt actus volūtatis.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug.* dicit 10. de Trin. Intelligo me velle.

CONCLVSIO.

¶ *Actus voluntatis, cum sit in ratione intelligibiliter, necessario cognoscitur ab intellectu.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd sicut supra dictū est e, actus volūtatis nihil aliud est quàm inclinatio quædam cōsequēs formā intellectam, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequēs formā naturalē. Inclinatio aūt cuiuslibet rei est in ipsa re per modū eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali: inclinatio aūt, quæ est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiēte, & similiter inclinatio intelligibilis quæ est actus volūtatis, est intelligibiliter in intelligēte, sicut in principio & in proprio subiecto. Vnde & Philosophus hoc modo loquēdi vtitur in * 3. de anima, quod voluntas in ratione est. Quod autē intelligibiliter est in aliquo intelligente, cōsequens est vt ab eo intelligatur. Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & inquātum aliquis percipit se velle, & inquātum aliquis cognoscit naturā huius actus, & per cōsequens naturā eius principij, quod est habitus, vel potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ratio illa procederet, si volūtas, & intellectus, sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiam subiecto differrēt. Sic enim quod est in voluntate, esset absens ab intellectu. Nunc autem cum vtrunque radicetur in vna substātia animæ, & vnum sit quodammodo principium alterius, consequens est, vt quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

¶ Ad secūdum dicendū, quod bonū & verū, quæ sunt obiecta volūtatis & intellectus differūt rōne: veruntamē vnū eorum continetur sub alio, vt suprà dictū est e. Nā verū est quoddā bonum, & bonū est quoddam verū. Et ideo quæ sunt voluntatis, cadunt sub intellectu, & quæ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

¶ Ad tertium dicendū, quod affectus animæ non sunt in intellectu, neq; per similitudinem tantum, sicut corpora neq; per præsentiam vt in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio in quo habetur notio principiati. Et ideo Aug.* dicit affectibus animæ esse in memoria per quasdam notiones.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-octaua, Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos causa.

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea quæ supra se sunt, scilicet immateriales substantias.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, vtrum anima humana secūdum statum præsentis vitæ possit intelligere substantias immateriales (quas angelos dicimus) per seipsas. ¶ Secundo, vtrū possit ad earū notitiā peruenire per cognitionem rerum materialiū.

¶ Tertio, vtrum Deus sit id quod primo à nobis cognoscitur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrū anima humana secūdū statū vitæ præsentis possit intelligere substātias immateriales per seipsas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod anima humana secundum statum vitæ præsentis possit intelligere substātias immateriales per seipsas. Dicit enim August. in 9 * de tri. Mēs ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearū rerū per semetipsam. Huiusmodi autem sunt substantiæ immateriales. Ergo mens substātias immateriales intelligit.

2 ¶ Præterea, Simile simili cognoscitur. Sed magis assimilatur mens humana rebus immaterialibus quàm materialibus: cū nostra mens sit immaterialis, vt ex supradictis * patet. e Cū ergo mens nostra intelligat res materiales, multo magis intelligit res immateriales.

3 ¶ Præterea, Quod ea quæ sunt secundum se maxime sensibilia, non maxime sentiantur à nobis, prouenit ex hoc quod excellentiæ sensibilium corrumpunt sensum. Sed excellentiæ intelligibilium non corrumpunt intellectum, vt dicitur in 3. de anima. Ergo ea, quæ sunt secundum se maxime intelligibilia, sunt etiā maxime intelligibilia nobis. Sed cum res materiales non sint intelligibiles, nisi quia facimus eas intelligibiles actu abstrahendo à materia, manifestum est, quod magis sint secundum se intelligibiles substantiæ, quæ secundum suam naturam sunt immateriales. Ergo multo magis intelliguntur à nobis, quàm res materiales.

4 ¶ Præterea, Commentator dicit in secundo Met. quod si substantiæ abstractæ non possent intelligi à nobis, tūc natura otiose egisset: quia fecit illud quod est naturaliter in se intellectū, non intellectum ab aliquo. Sed nihil est otiosum, siue frustra in natura. Ergo substantiæ immateriales possunt intelligi à nobis.

5 ¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad sensibilia: ita intellectus ad intelligibilia. Sed visus noster potest videre omnia corpora, siue sint superiora, & incorruptibilia, siue sint inferiora, & corruptibilia. Ergo intellectus noster potest intelligere omnes substantias intelligibiles, & superiores, & immateriales.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapient. 9. Quæ in cælis sunt quis inuestigabit? In cælis autē dicuntur huiusmodi substantiæ esse, secundum illud Matt. 18. Angeli eorum in cælis, &c. Ergo non possunt substantiæ immateriales per inuestigationē humanā cognosci.

CONCLVSIO.

¶ *Anima humana secūdū statū præsentis vitæ, non potest intelligere substātias separatas per seipsam, neque per intellectū possibilē, neq; per intellectū agētē.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod secundū opinionem Platonis substantiæ immateriales nonsolum à nobis intelliguntur, sed etiam sunt prima à nobis intellecta. Posuit enim Plato * formas immateriales subsistētes, quas ideas vocabat, e esse propria obiecta nostri intellectus: & ita primo & per se intelliguntur à nobis. Applicatur tamen animæ cognitio rebus materialibus, secundum quod intellectui permiscetur phantasia & sensus. Vnde quanto magis intellectus fuerit depuratus, tanto magis percipit immaterialium intelligibilem veritatem. Sed secundum Arist. sententiam, quam magis experimur, intellectus noster secundum statum præsentis vitæ naturalem respectum habet ad naturas rerum materialium. Vnde nihil intelligit nisi conuertendo se ad phantasmata, vt ex dictis patet. e Et sic manifestum est, quod substantias materiales, quæ sub sensū & imaginatione non cadunt, primo, & per se secundum modum cognitionis nobis expertum, intelligere non possumus. Sed tamen Auerrois in commen. 3. de anima ponit, quod in fine in hac vita homo peruenire potest ad hoc, quod intelligat substantiam separatam per continuationem, vel vnionem cuiusdam substan-

(Apud Ari. lib. Meta. tex. 6. 84 416 419 Q.84. ar. 7. 421 Lib.3. tex.)

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo: primo respōdet quæsito. 2. distinguit modos, vt supra.

¶ Quo ad primū, conclusio vnica est: Actus voluntatis cognoscitur ab intellectu. Probatur: actus voluntatis nihil aliud est, quàm inclinatio cōsequens formā intellectā vt sic: ergo est in intelligēte intelligibiliter: ergo intelligitur ab eo. Añs est per se notū, prima cōsequētia probatur ex proportionalitate, & ratione. Ratione quidē, quia vnumquodque est in eo cuius est, secundū modū illius, in quo est: ergo quod sequitur intellectū vt sic, est in ipso intelligibiliter. Proportionalitate vero teste ratiōis, quia sicut appetitus consequens formā naturalē inest naturaliter, & sensibilis consequens formā sensatā inest sensibiliter: ita intelligibilis consequens formam intellectā, intelligibiliter. Deinde declaratur sensus consequentis quo ad modū, & dicitur, actus voluntatis esse in intelligēte intelligibiliter duobus modis. scilicet, & eo modo quo operatio est in principio actiuo, & eo modo quo operatio est in suo obiecto à quo speciem habet. Et confirmatur modus loquēdi ex autoritate Arist. in 3. de anima.

¶ Aduerte hic, quòd intelligēs habet causalitatē respectu volitionis in duplici genere causæ. s. efficientis: quia operatiōes vitales sunt effectiuæ à supposito viuēte cuius sunt: & finalis, quia obiectū voluntatis est bonū cognitū: cōstat autem obiectū esse finem voluntatis. Nec hæc sufficiunt per accidēs intelligēti: quoniā & bonū cognitū vt cognitū est, est finis, & obiectum voluntatis. Vnde incognita diligere non possumus: & ab intelligente vt sic, quāuis mediate procedit amor, vt patet. Secunda consequentia relinquitur per se nota, sicut est.

¶ Quo ad secundū distinguntur duæ cognitiones vt superius, i. quo ad quæstionē an est, quæ terminatur ad particulare: & quo ad quæstionē quid est, per quā venamur etiam habitus & potentiam volūtatis, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulum primum.*

Titulus per seipsas, id est nō per naturas sensibilium, aut species causatum, siue hoc contingat per proprias species (vt Plato dixit) siue per continuationē quandam (vt Auer. fingit) siue quouis alio modo.

¶ In corpore quatuor. Primo opinio Plat. Secūdo Aristot. Tertio Auer. Quarto inuehitur contra Auerroim.

¶ Quo ad primum duo dicuntur. Primo principalis cōclusio Platonica est, Substātiæ immateriales cognoscūtur à nobis. Primo probatur: quia ideæ sunt prima obiecta nostri intellectus. Secundo redditur ratio quare sensibilibus se immiscet intellectus. Et dicitur, quod est propter phantasiā & sensum, quæ immiscētur intellectui: & probatur à signo, quia intellectus quāto purior, tāto magis superiora percipit. (440 2. contra g. 50. Et lib. 3. c. 41. 42. 43. 44. 45. 46 fin. Et de anima, ar. 16. Et opusc. 42. c. 9. * c. 3. in fi. 10.3.)

¶ Quo ad secundū cōclusio Arist. est: Substātias materiales nō possumus per se primo intelligere. Probatur quia intellectus noster primo respicit naturas sensibilium: cuius signū est, quia sine phantasmate nihil intelligimus. Et quia hoc magis experimur, relictā cōfutata opinio Plat. seu affirmatiua, quo ad hoc primo, & nō simpliciter. Hoc enim insinuant literæ verba, inferendo conclusionem Arl. Et merito: quia Arist. mouit hanc q. in 3. de anima, text. 36. & non soluit: sed dixit posterius esse perscrutandum. Vnde eius sententia non expresse habetur de reliqua quæstionis parte: de qua Auer. in 3. de anima com. 36. diffuse disputat. (Q.68. ar. 1. ad 4. 363 Lib.3. de anima tex. 7. & 10.2.)

¶ Quo ad tertiū, opinio Auer. ponitur in quatuor propositionibus. Prima est suppositio, s. quod intellectus agens sit substātia separata naturaliter intelligēs alias. Secūda quod per intellectiua speculatiua intellectꝰ agēs nobis vnitur, vt forma sic, quod quāto plura adepti fuerimus intellecta, tanto perfectius vnitur: & adeptis omnibus, perfecte est nobis vnitus. Tertia est quādo intellectus agēs est perfecte in nobis vnitus, tunc per ipsum intelligimus quicquid ipse intelligit. Quarta est, quod in hoc cōsistit vltima nostra felicitas. Adiungitur in fine his: quod nō refert ad propositum, an Alex. an Auer. sustineatur opin. quo ad differentiam inter nos, & intellectum possibilem.

¶ Secūda propositio probatur ex vnitate operationis propriæ intellectui agēti cōmunicatæ primis intellectis, i. primis principijs. Et si vis diffuse hæc videre, vide in 3. contra Gen. in loco proprio de felicitate. Et si hæc ad formā red acta inquiris, vide in cōmentarijs nostris de ente, & essentia. Nolo enim eadem replicare: vbi omnia hæc clare posui.

¶ Quo ad quartum ponuntur sex rationes con-

tra Auer. Quarum primæ duæ procedunt ex prima propositione. Tertia autem ex fine secundæ propositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta autem ex ipsa ratione intellectus agentis, &cæt. In responsione ad quartum essent multa dicenda, nisi dicta essent in commentarijs prædictis tractando hanc quæstionem.

¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.

Annot. Titulus clarus. ¶ De cognitione perfecta, id est, quidditatiuè completa substantiarum immaterialium.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo, opinio Auempace. Secundo, improbatio eius, & simul conclusionis responsiuæ probatio. Quo ad primum Auempace, vt refert Auerrois in com. 36. 3. de Anima, tenuit partem affirmatiuam quæstionis: & probat ratione in litera posita clarissime, sic, Abstrahendo à materia, aut est procedere in infinitum, & hoc non: aut deuenitur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substantiæ immaterialis, ergo, &c.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsiua est negatiua, Per substantias materiales non possumus perfectè cognoscere substantias immateriales. Probatur simul improbando fundamentum Auempace sic, Quidditas alterius rationis ab omni abstrahibili & denudabili à materia non potest perfectè sciri per res materiales: sed substantiarum immaterialium natura est alterius rationis, &c. Minor est per se nota apud Peripateticos. Maior vero probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: constat quod similitudo inter quidditatem abstrahibilem, & quidditatem separatam secundum rem est ratio, & fundamentum quare illa cognita, ista cognosci inferatur: ergo si non est similitudo, non erit cognitio, sed non est similitudo nisi apud Platonicos ponentes naturas subsistentes esse naturas sensibilium differentes tantum in modo essendi, ergo, &c. *Q.79. artic. 3. 369*

Annot. ¶ Aduerte nouitie, quod inter nos & Sco. non est in re hæc differentia, nisi forte in verbis. Conuenimus enim, quod pro statu isto non cognoscimus cognitione perfecta vsque ad vltimas differentias substantias immateriales: & quod cognoscimus de eis multa prædicata communia substantialia, tam affirmatiua, quàm negatiua, &c. puta quòd sunt substantiæ immateriales actus, &c. Sed nos Peripatetico sermone vtentes dicimus, quod tota *Lib.1.Eth. c.9.ante med.to.5. Lib.1.Eth. ca.10.to.5.*

substantiæ separatæ à nobis, quã vocat intellectum agentẽ, qui quidẽ, cũ sit substãtia separata, naturaliter substantias separatas intelligit. Vnde, cum fuerit nobis vnitus, sic vt per eũ intelligere possimus, intelligemus & nos substãtias separatas, sicut nũc per intellectũ possibilem nobis vnitum intelligimus res materiales: ponit autem intellectum agentem sic nobis vniri. Cum enim intelligamus per intellectum agentem, & per intelligibilia speculata, vt patet cum conclusiones intelligimus per principia intellecta: necesse est quòd intellectus agẽs comparetur ad intellecta speculata, vel sicut agens principale ad instrumenta, vel sicut forma ad materiam. His enim duobus modis attribuitur actio aliqua duobus principijs. Principali quidem agenti & instrumento, sicut sectio artifici & serræ: formæ autem & subiecto, sicut calefactio calori, & igni. Sed vtroq; modo intellectus agens comparabitur ad intelligibilia speculata, sicut perfectio ad perfectibile, & actus ad potẽtiam. Simul autẽ recipitur in aliquo perfectũ & perfectio, sicut visibile in actu & lumen in pupilla. Simul igitur in intellectu possibili recipiũtur intellecta speculata, & intellectus agens, & quanto plura intellecta speculata recipimus, tãto magis appropinquamus ad hoc quòd intellectus agens perfectè vniatur nobis: ita, quòd cum omnia intellecta speculata cognouerimus, intellectus agens perfecte vnietur nobis, & poterimus per eũ omnia cognoscere materialia, & immaterialia, & in hoc ponit vltimã hominis felicitatem. Nec refert, quantũ ad propositum pertinet, vtrum in illo statu felicitatis intellectus possibilis intelligat substantias separatas per intellectum agentem: vt ipse sentit: vel vt ipse imponit Ale. intellectus possibilis nunquã intelligat substantias separatas, propter hoc ꝙ ponit intellectũ possibilẽ corruptibilẽ: sed homo intelligit substãtias separatas per intellectũ agentẽ. Sed prędicta stare non possunt. ¶ Primo quidem, quia si intellectus agens est substantia separata, impossibile est, quòd per ipsam formaliter intelligamus. Quia id quod formaliter agẽs agit, est forma & actus agentis, cũ omne agẽs agat inquantũ est actu, sicut supra dictũ est c, circa intellectum possibilem. ¶ Secũdo, quia secundũ modũ prædictũ intellectus agẽs si est substãtia separata, nõ vnietur nobis secundũ suã substãtiã, sed solũ lumẽ eius secundũ quod participatur in intellectis speculatiuis, & nõ quantum ad alias actiones intellectus agẽtis, vt possimus per hoc intelligere substãtias immateriales, sicut dũ videmus colores illuminatos à sole, non vnitur nobis substãtia solis vt possimus actiones solis agere, sed solum nobis vnitur lumen solis ad visionem colorum. ¶ Tertio, quia dato quòd secũdũ modũ prædictũ vniretur nobis substãtia intellectus agẽtis, tamẽ ipsi nõ ponũt, quòd intellectus agens totaliter vniatur nobis, secũdũ vnũ intelligibile vel duo, sed secũdũ omnia intellecta speculata. Sed omnia intellecta speculata deficiunt à virtute intellectus agentis: quia multo plus est intelligere substãtias separatas quàm intelligere omnia materialia. Vnde manifestũ est, quod etiam intellectis omnibus materialibus, nõ sic vniretur intellectus agens nobis vt possemus intelligere per eũ substantias separatas. ¶ Quarto, quia intelligere oĩa intellecta materialia vix cõpetit alicui in hoc mũdo. Et sic nullus vel pauci ad felicitatẽ pueniret. Quod est cõtra Philosophũ in * 1. Ethic. qui dicit, ꝙ felicitas est quoddã bonũ cõmune, qd' põt peruenire oĩbus nõ orbatis ad virtutẽ. Est etiam cõtra rationẽ ꝙ finẽ alicuius speciei, vt in paucioribꝰ cõsequãtur ea q̃ cõtinentur sub specie. ¶ Quinto, quia Philosophꝰ dicit expresse in 1. Eth. ꝙ felicitas est operatio secundũ perfectã virtutem. Et enumeratis multis virtutibus in 10. concludit quòd felicitas vltima consistens in cognitione maximorum intelligibilium est secundũ virtutem sapientiæ, quam posuerat in 6. esse caput scientiarum speculatiuarum. Vnde patet, quod Arist. posuit vltimam felicitatem hominis in cognitione substantiarum separatarũ, qualis potest haberi per scientias speculatiuas, & non per continuationem intellectus agentis à quibusdam confictam. ¶ Sexto, quia supra ostẽsum est *, quòd intellectꝰ agẽs nõ est substãtia separata: sed virtus quædã aiæ ad eadẽ actiue se extẽdẽs, ad q̃ se se extẽdit intellectus possibilis receptiue. Quia, vt dicitur in 3. * de anima, intellectus possibilis est quo, est omnia fieri, intellectus agẽs quo est omnia facere. Vterq; ergo intellectus se extẽdit secũdũ statũ præsentis vitæ ad materialia sola, quę intellectus agẽs facit intelligibilia actu, & recipiũtur in intellectu possibili. Vnde secundum statum præsentis vitæ neque per intellectum possibilem, neque per intellectum agentem possumus intelligere substantias separatas immateriales secundum seipsas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ex illa autoritate Aug. haberi potest quod illud, quod mens nostra de cognitione incorporalium rerum accipit, per seipsam cognoscere possit. Ex hoc adeo verum est, vt etiam apud Philosophũ * dicatur, quòd sciẽtia de anima est principium quoddam ad cognoscendum substantias separatas. Per hoc enim quòd anima nostra cognoscat seipsam, pertingit ad cognitionem aliquã habẽdam de substantijs incorporeis: qualem eam contingit habere, non quòd simpliciter & perfecte eas cognoscat cognoscendo seipsam.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd similitudo naturæ non est ratio sufficiens ad cognitionẽ, alioquin oporteret dicere, quod Empe. dicit, quod anima esset de natura omniũ, ad hoc quod omnia cognosceret. Sed requiritur ad cognoscendũ, vt sit similitudo rei cognitæ in cognoscẽte, quasi quędã forma ipsius. Intellectus aũt noster possibilis secũdũ statum præsentis vitæ est natus informari similitudinibus rerũ materialiũ à phantasmatibus abstractis. Et ideo cognoscit magis materialia quã substãtias immateriales. ¶ Ad tertium dicendum, quod requiritur aliqua proportio obiecti ad potentiam cognoscitiuam, vt actiui ad passiuum, & perfectionis ad perfectibile. Vnde quod excellentia sensibilia non capiantur à sensu, non sola ratio est, quia corrumpunt organa sensibilia, sed etiam quia sunt improportionata potentiis sensitiuis. Et hoc modo substantiæ immateriales sunt improportionatæ intellectui nostro secundum præsentem statum, vt non possint ab eo intelligi.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quòd illa ratio Cõmentatoris multipliciter deficit. Primo quidẽ, quia nõ sequitur, quòd si substãtiæ separatæ nõ intelliguntur à nobis, nõ intelligãtur ab aliquo intellectu. Intelliguntur enim à seipsis & à se inuicẽ. Secundo, quia non est finis substantiarum separatarum, vt intelligantur à nobis. Illud autem otiose & frustra esse dicitur, quod non consequitur finẽ ad quẽ est. Et sic nõ sequitur substantias immateriales esse frustra, etiamsi nullo modo intelligerentur à nobis.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, quòd eodem modo sensus cognoscit & superiora & inferiora corpora, s. per immutationẽ organi à sensibili: nõ autẽ eodẽ modo intelliguntur à nobis substãtiæ materiales quæ intelliguntur per modum abstractionis, & substantiæ immateriales, quæ non possunt sic à nobis intelligi, quia non sunt earum aliqua phantasmata.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus noster per cognitionem rerum materialium possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales. Dicit enim Dio. * 1. ca. cæ. hier. quòd nõ est possibile humanę mẽti ad immaterialẽ illã sursum excitari cęlestiũ hierarchiarum contemplationẽ, nisi secundum se materiali manuductione vtatur. Relinquitur ergo, quòd per materialia manuduci possumus ad intelligendum substantias immateriales.

2 ¶ Præterea, Scientia est in intellectu. Sed sciẽtię & diffinitiones sunt de substãtijs immaterialibus. Diffinit enim Dam. * angelũ. Et de angelis aliqua documẽta tradũtur, tã in theologicis quã philosophicis disciplinis. Ergo substantiæ immateriales intelligi possunt à nobis.

3 ¶ Præterea, Anima humana est de genere substantiarum immaterialium. Sed ipsa intelligi potest à nobis per actum suum, quo intelligit materialia. Ergo & alię substantię immateriales intelligi possunt à nobis per suos effectus in rebus materialibus.

4 ¶ Pręterea, Illa sola causa per suos effectus cõprehẽdi nõ põt, quę in infinitũ distat à suis effectibus. Hoc aũt solius Dei est, ppriũ. Ergo aliæ substãtię immateriales creatę intelligi posũt à nobis per res materiales.

¶ SED CONTRA est quod Dio. * dicit 1. de di. no. quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

CONCLVSIO.

¶ Per rerum materialium notitiam non possumus ad perfectam cognitionem substantiarum separatarum peruenire.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ sicut Auer. nar. in 3. de aĩa, quidã Auẽpace noĩe posuit, ꝙ per intellectũ substãtiarũ materialiũ peruenire possumꝰ sedm vera philosophię principia ad intelligẽdũ substãtias immateriales. Cũ enim intellectus noster natus sit abstrahere qdditatẽ rei materialis à materia: si iterũ in illa qdditate sit aliquid mãæ, poterit iterato abstrahere: & cum hoc in infinitum non procedat, tandem peruenire poterit ad intelligibilium aliquã quidditatẽ, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substantiã immaterialẽ. Quod quidẽ efficaciter diceretur, si substãtiæ materiales essent formæ & species horũ materialium: vt Platonici posuerunt. Hoc autẽ nõ posito, sed supposito ꝙ substãtię immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialiũ rerum: quãtũcunq; intellectus noster abstrahat quidditatẽ rei materialis à materia, nunq̃ perueniet ad aliquid simile substãtiæ immateriali. Et ideo per substantias materiales non possumus perfecte substantias immateriales intelligere.

quam habemus, cognitio est quia est, & quid non est, &c. & quod non cognoscimus de eis quid sunt: quoniam cognitio per communia, cognitio quia est, primo posteriorum appellatur. Iterum, quia cognoscimus prædicata pertinentia ad quæstionem quid est, tamen lingua vtentes dicimus, quod cognoscimus quid sunt, imperfecte tamen. Vnde est quæstio omittenda, quia de verbis tantum, &c.

¶ Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum tertium.

Titulus clarus. Primum ordine originis.

¶ In corpore duo. Primò respondet directe quæsito. Secundo ostendit quid sit primum cognitum.

¶ Quo ad primum conclusio est, Deus nõ est primum quod à nobis cognoscitur. Probatur dupliciter. Primo sic, substantię immateriales creatæ non possunt à nobis cognosci, ergo nec Deus. Secundò sic, Deus cognoscitur à nobis per creaturas, ergo nõ primo. Antecedens patet ad Rom. primo.

¶ Quo ad secundum conclusio est, primum cognitum à nobis est quidditas rei materialis. Probatur: quia est proprium obiectũ intellectus nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primo, quid primitas cognitionis est sic primitas obiectiua, q. oportet primo cognitum primo esse obiectum intellectus, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi per propriam speciem aut essentiam immediate sit cognitum: consequens est vt id quod propriam speciem non habet intellectu, nec per essentiam suam immediate obiicitur, non possit esse primo cognitũ. Ac per hoc optime argumentatur litera: ex hoc quod substantiæ immateriales nõ cognoscuntur à nobis per proprias species: ergo nec Deus: ergo non primo potest cognosci.

¶ Aduerte secundò, quod cum primum dicatur in ordine ad consequentia, iuxta diuersitatem ordinum rerum diuersimode, quæri potest de primo cognito: ordinando enim vniuersum in tres ordines, scilicet quidditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur quod primum cognitum ab intellectu nostro ordine generationis est quidditas materialis. Si vero quæritur inter quidditates rerum materialium quæ est primo cognita: hoc alterius inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in commentariis de ente & essentia, quæstionem non paruam.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ Hoc tamen in ea aduerte, quòd supponitur hic, animam dari separatam à corpore, & quæritur de hac operatione quæ est intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionẽ immaterialium rerum, non tamen imperfectã, quia non est sufficiens cõparatio rerum materialium ad immateriales, sed similitudines, si quę à materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, vt Dio. * dicit 2. cæl. hie.

¶ Ad secundum dicendum, quod de superioribus rebus in scientiis maxime tractatur per viam remotionis. Sic enim corpora cælestia notificat Arist * per negationem proprietatum inferiorum corporum. c Vnde multo magis immateriales substantiæ à nobis cognosci non possunt, vt earum quidditates apprehendamus. Sed de eius nobis in sciẽtiis documenta traduntur per viam remotionis & alicuius habitudinis ad res materiales.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ anima humana intelligit seipsam per suum intelligere: quod est actus proprius eius. e perfecte demõstrans virtutem eius & naturam. Sed neque per hoc, neque per alia quæ in rebus materialibus inueniuntur: perfecte cognosci potest immaterialium substantiarum virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes.

¶ Ad quartũ dicendum, quod substãtię immateriales creatę in genere quidem naturali non conueniunt cum substantiis materialibus, quia nõ est in eis eadem ratio potentiæ & materię, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiã substantiæ immateriales sunt in prędicamento substantię: cum earum quidditas nõ sit earum esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neq; secundũ genus d naturale, neq; secundũ genus logicũ: quia Deus nullo mõ est in genere, vt supra ostensum est. e Vnde per similitudines rerũ materialium aliquid affirmatiuè potest cognosci de angelis secundum rationem cõmunem, licet non secundum rationem speciei: de Deo autem nullo modo.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum Deus sit primum quod à mente humana cognoscitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit primum quod à mẽte humana cognoscitur. Illud enim in quo omnia alia cognoscuntur, & per quod de aliis iudicamus, est primo cognitum à nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab intellectu. Sed oia in luce primæ veritatis cognoscimus, & per eã de omnibus iudicamus, vt dicit Aug. in lib. de tri. & in li. * de vera reli. Ergo Deus est id quod primo cognoscitur à nobis.

2 ¶ Pręterea, Propter quod vnumquodque & illud magis. Sed Deus est causa omnis nostrę cognitionis. Ipse enim est lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum: vt dicitur. Io. 1. Ergo Deus est id quod primò & maxime est cognitum nobis.

3 ¶ Pręterea, Id quod primo cognoscitur in imagine: est exemplar quo imago formatur. Sed in mente nostra est Dei imago, vt Augu. dicit. Ergo id quod primo cognoscitut in mente nostra, est Deus.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ioh. 1. Deum nemo vidit vnquam.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus cognoscatur à nobis per creaturas, nõ est primum quod à nobis cognoscitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum intellectus humanus secundum statum præsentis vitæ non possit intelligere substantias immateriales creatas, vt dictum est: e multo minꝰ potest intelligere essentiam substantiæ increatæ. Vnde simpliciter dicendũ est, quòd d Deus non est primum quod à nobis cognoscitur, sed magis per creaturas in Dei cognitionem peruenimus, secundum illud Apostoli ad Ro. 1. Inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta cõspiciuntur. Primum autem quod intelligitur à nobis secundũ statum præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectum, vt multoties supra * dictum est. e

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in luce primæ veritatis oĩa intelligimus & iudicamus, inquantum ipsum lumen intellectus nostri, siue naturale, siue gratuitum, nihil aliud est quàm quædam impressio veritatis primæ, vt supra dictum est. e Vnde cum ipsum lumen intellectus nostri nõ se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus Deus est id quod primo à nostro intellectu intelligitur.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd propter quod vnumquodq; illud magis, intelligendum est in his quæ sunt vnius ordinis, vt suprà dictũ est. e propter Deũ autẽ alia cognoscuntur, non sicut propter primum cognitum, sed sicut propter primam cognoscitiuæ virtutis causam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si in anima nostra esset perfecta imago Dei: sicut filius est perfecta imago patris, statim mens nostra intelligeret Deum. Est autem imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMANONA de Cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de cognitione aiæ separatæ. ¶ Et circa hoc quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum aïa separata à corpore possit intelligere. ¶ Secundo, vtrum intelligat substantias separatas. ¶ Tertio, vtrum intelligat omnia naturalia. ¶ Quarto, vtrũ cognoscat singularia. ¶ Quinto, vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. ¶ Sexto, vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ. ¶ Septimo, vtrum distantia localis impediat cognitionem aiæ separatæ. ¶ Octauo, vtrum aiæ separatæ à corporibus cognoscant ea quæ hic aguntur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrũ anima separata aliquid intelligere possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd aïa separata nihil omnino intelligere possit. Dicit enim Philosophꝰ in 1. de Anima, * quòd intelligere corrumpitur interius quodã corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrumpitur.

2 ¶ Præterea, Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut supra * dictum est. e Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex supradictis patet. e Ergo anima post mortem nihil intelligit.

3 ¶ Præterea, Si anima separata intelligit, oportet quod per aliquas species intelligat. Sed nõ intelligit per species innatas: quia à principio est sicut tabula in qua nihil est scriptũ. Neque per species, quas abstrahat à rebus: quia non habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species, intelligibiles abstrahuntur à rebus. Neque etiam per species prius abstractas & in anima conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem. Neque etiam per species intelligibiles diuinitus influxas. Hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agitur, sed gratiæ. Ergo anima separata à corpore nihil intelligit.

Ar. præced. 441 *Comment.* ¶ In corpore quatuor. Primò ostendit in quo est ratio difficultatis in hac q. Secundò ostendit modum soluẽdæ quęstionis. Tertiò auget difficultatẽ. Quartò soluit ibi, considerandum. *D.483. Q.84.ar.7 Et 85.ar.1 Et 87.ar.2 ad 2.*

¶ Quo ad primum duo dicit: effectum certum, & causæ incertitudinem. Effectus certus est modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad phantasmata: hoc enim in nobis experimur, quod sine phãtasmate nihil intelligimꝰ, sed quare sic intelligimus, an scilicet causa huius sit natura animę, an potius alligatio animæ ad corpus, ambiguũ est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Si enim causa huius est non natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens, s. propter alligationem ad corpus, vt Plato posuit: aut propter dispositionem ex sensibilibus, vt Auic. dicit: facilis quidẽ est solutio quæstionis nostræ, vt patet. Sed obstat, quia sic vnio animæ ad corpus non esset propter melius animæ, cõtra illud principium. Materia est propter formam. Si vero causa huius est natura animæ: licet saluetur hoc principium, non tamẽ solui potest quæstio motaquonia cum nunquam anima perdat suam naturam, nunquam intelliget sine phantasmate: & sic separata erit otiosa. Vndiq; ergo restat difficultas. *112 435 437 424 423 Q.12.ar.2. 56 65 Q.87.ar.2 ad 3. 437*

Annot. ¶ Aduerte hic, quod S. Tho. breuitati studens, omisit opinionem mediam quæ est Auicen. quia eam superius reprobauerat: cũ de scientia nostra esset sermo. Et quia quo ad propositũ in idem redit, cum Plato. quoniam apud vtrunque vnio animæ ad corpus nõ est propter melius: quoniam anima seipsa apud vtrunque habilis est vt proportionatam sibi perfectionem à substantiis immaterialibus suscipiat. In cuius signum anima separata ab infante omnia perfecte nouit: non ergo vnitur corpori propter melius: si tamen distincte cõtra eam procedere placet vide in q. de Anima, q. 15. * *443 3.q.11.ar.2 Et 3.di.31. q.2.ar.4. Et 4.di.50 qu.1.ar.1. & 2. & vari.q.19.ar.1. & 2. & de Anima ar.15.16. & 17.*

¶ Num animam oporteat intelligere vel conuertendo se ad phantasmata, vel ad superiora. *Lib.1.de Anim.tex. 66.to.2.*

¶ Circa hanc partem primum occurrit dubium: quia insufficiens videtur distinctio supposita in litera, scilicet quod oportet animã intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionẽ ad superiora. Stat enim quòd intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia quæcunque sint illa, siue corporea, siue incorporea. Et hic modus est communior vtroque, & est natu- *Qu.84.ar.7. & 8. Q.87.ar.1 422 42 384 Quæstio.*

est naturalis anima in omni statu: & sic ex hoc quod anima intelligit per conuersionem ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius q. eo quod phantasmata sunt quædam obiecta intellectus vt patet in 3. de Anima. Quod autem detur alterius modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. di. 45. quæst. 2. tripliciter.

Li. 1. de ani ma tex. 13. tom. 2. ¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit* in 1. de anima, quod si non est aliqua operationum animæ propria, non contingit ipsam separari. Contingit autem ipsam separari. Ergo habet aliquam operationem propriam, & maxime eam, quę est intelligere. Intelligit ergo sine corpore existens.

CONCLVSIO.

¶ Animæ separatæ à corpore conuenit intelligere, licet non secundum conuersionem ad phantasmata, sed per conuersionem ad superiora.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quęstio difficultatem habet ex hoc quod anima quādiu est corpori cōiuncta, nō potest aliquid intelligere nō cōuertendo se ad phantasmata, vt per experimentū patet. [a] Si autem hoc non est ex natura animæ, sed per accidens hoc conuenit ei ex eo quòd corpori alligatur: sicut Platonici posuerunt, [e] de facili quæstio solui posset. Nam remoto impedimento corporis rediret anima ad suam naturam, vt intelligeret & intelligibilia simpliciter, non conuertendo se ad phantasmata, sicut est de alijs substantiis separatis. Sed secundum hoc non esset anima corpori vnita propter melius animæ, si peius intelligeret corpori vnita quàm separata: sed hoc esset solū propter melius corporis. Quod est irrationabile, cum materia sit propter formā, & non econuerso: si autē ponamus quòd anima ex sua natura habeat vt intelligat conuertendo se ad phātasmata, cum natura animę post mortē corporis non mutetur, videtur quòd anima naturaliter nihil possit intelligere cum non sint ei præsto phantasmata ad quæ conuertatur. Et ideo ad hanc difficultatem tollendā cōsiderandū est, quòd cū nihil operetur nisi inquātū est actu, modus operādi vniuscuiusq; rei sequitur modū essendi ipsius: habet autē anima aliū modū essendi cū vnitur corpori, & cū fuerit à corpore separata, manēte tamen eadē animę natura, nō ita quòd vniri corpori sit ei accidentale, sed per rationem suæ naturæ corpori vnitur: sicut nec leuis natura mutatur

Primo, quia quicquid potest phantasma cum intellectu agente, potest etiam obiectum, cuius est phantasma cum eodem. Secundo, quia aliter natura animæ esset vilissima, probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinsecis etiam extrinsecis, cōeuntibus obiectis in nullam posset operationem, cum tamē lapis habet ex intrinseco in proprium opus: puta descendere. Tertio, quia pluralitas nō est ponēda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem specierum à Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum seipsam: ergo, &c.

422.

576. ¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quoniam materia ista superius fuit discussa quod distinctio posita est sufficientissima: & apud Philosophos est vt principium, & est à natura sollicitudine demōstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quidditates sensibilium spirituales magis per sensus cōtinue redderet, si obiecta extrà sat essent cooperari intellectui agenti?

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur assumptū, & ad probatiōes eius superius responsum fuit.

¶ Ad secundam vero dicitur, quod ratio peccat. Primo, nulla est vilitas alicuius naturæ passiuæ: si non occurrentibus proprijs actiuis non reducatur in actum. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potentia, actiua autem respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata: non lapis illustratus: quia lapidi propter esse in summo gradu materialitatis repugnat illustrari, non autem phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundo, quia vnumquodque tunc videtur vile, quando concurrentibus his quæ sui generis sunt, nō posset in proprium opus, non autem si non posset concurrentibus rebus aliorum generum: modo anima separata est de genere substantiarum intellectualium, & non corporum: & ideo vilis esset si cum substantiis separatis non intelligeret: non autem si cum corporibus. Peccat tertio, quia, vt dicitur in secundo cæli, non est vilius quod pluribus extraneis eget ad suum opus, illo quod nullo eget extraneo: quando opus egentis pluribus est altioris ordinis: hoc vero inferioris, vt patet ibi: modo constat quod intelligere quod est finis & opus animæ, est longe altioris ordinis quàm sit bonum lapidis, & aliorum inferiorum: & ideo dato quod anima valde multis extraneis egeret, & alia non: propterea non sequeretur vilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur arguens modum intelligendi per conuersionē ad superiora, esse extra ordinem naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus, quòd anima separata cum omnibus sibi naturaliter cooperantibus non possit intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatione: & quod quasi ex quadam largitate superiora impartiantur ei species. Sed hæc puerilia sunt: vt enim in responsione ad vltimum in litera dicitur, cooperatio superiorum ad formationem animæ naturalis est, & cum primum anima separata est, conuertitur naturaliter ad superiora tanquam ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiam, nulla enim ponitur superfluitas, imò est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo quod aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

Annot. ¶ Circa eandem partem occurrit dubium ex alio capite. Quia stante sufficiētia distinctionis nulla videtur nasci difficultas: vt propter hoc anima videretur vniri corpori nō propter melius. Ad hoc enī facilime posset dici cū Sco. vbi supra: quod animam vniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius compositi. Et licet anima non vniretur corpori propter suum melius, vnitur tamen propter melius hominis, & sic non oportet tātam solicitudinem, quanta in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et confirmatur hoc quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione haberi non potest.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: perspicientibus tamen Philosophiæ principia fuga videtur. Verum quippe est partes esse propter totum, & vniri propter melius totius: cum hoc tamen necessario exigitur vt verum etiam sit, quod materia sit propter formam, & quod vnio partium sit etiam propter melius formæ, super hoc autem consurgit difficultas quæstionis.

Et confirmatur, quia si vniuersaliter corpus est propter animā, vt materia propter formā, maximè debet esse propter formā, quia habet proprium operationem non cōmunicat materia nec cōpositum: quoniā hæc maxime habet rationem optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maxime verificari debet, quod vniatur propter melius, non solum cōpositi, sed propriū: & sic stat difficultas in suo arduo.

cum est in loco proprio, quod est ei naturale, & cum est extra proprium locum qui est ei præter naturā. Animæ igitur secundum illum modum essendi quo corpori est vnita, competit modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata corporum, quæ in corporeis organis sunt: Cum autem fuerit à corpore separata, competit ei modus intelligendi per conuersionem ad ea quæ sunt intelligibilia simpliciter, sicut & aliis substantiis separatis. Vnde modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata est animæ naturalis, [e] sicut & corpori vniri: sed esse separatam à corpore est præter rationem suæ naturæ: & similiter intelligere sine conuersione ad phantasmata est ei præter naturam. Et ideo ad hoc vnitur corpori, vt sic operetur secundum naturam suam. [e]

¶ Sed hoc rursus habet dubitationem. Cum enim res semper ordinetur ad id quod melius est: est autem melior modus intelligendi per conuersionem ad intelligibilia simpliciter, quàm per conuersionem ad phantasmata: debuit sic à Deo institui animæ natura, vt modus intelligendi nobilior ei esset naturalis, & non indigeret corpori propter hoc vniri. Considerandum est igitur, quod etsi intelligere per conuersionem ad superiora sit simpliciter nobilius quàm intelligere per conuersionem ad phantasmata, tamen ille modus intelligendi prout erat possibilis animæ, erat imperfectior, quod sic patet. In omnibus enim substantiis intellectualibus inuenitur virtus intellectiua per fluentiam diuini luminis. Quod quidem in primo principio est vnum & simplex, & quanto magis creaturæ intellectuales distant à primo principio, tanto magis diuiditur illud lumen & diuersificatur, sicut accidit in lineis à centro egredientibus. Et inde est quòd Deus per suam essentiam omnia intelligit, superiores autem intellectualium substantiarum, etsi per plures formas intelligant, tamen intelligunt per pauciores [d] & magis vniuersales, [e] & virtuosiores ad comprehen-

Comment. ¶ Quo ad secundum dicit quatuor. Primo quod statuit animam habere duos modos essendi, scilicet cum phantasmate & sine phantasmate, & hos probat sic: anima habet duos modos essendi actu: ergo duos modos operandi. Antecedens supponitur: quia habet quandoque esse coniunctum corpori, & quandoque separatum ab eo. Consequētia probatur ex eo, quod vnumquodque operatur secūdum quod est actu, id est operatio sequitur esse in actu, ergo & modus operandi modum essendi in actu. Secundo ibi, manente tamen, excludit obiectionē præstā in difficultatione quæstionis, dicens stare simul duo simul, scilicet & quod vniri corpori sit ex natura animæ, & quod natura animæ non mutetur habendo alium modum essendi: hoc enim est quod difficultatem faciebat. Si ex natura sua anima vēdicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura poterit absque corpore operari? Manifestat autē hæc stare simul exemplo à naturalibus: grauis enim & leuis non mutant naturas suas: & tamen aliud conuenit eis, cū sunt in proprijs locis, & aliud cum sunt extra propria & naturalia loca. Tertio declarat quales sint isti modi essendi quàm operandi quo ad naturalis ibi, Animæ igitur: & concludit, quod esse in corpore & intelligere cum phantasmate, est naturale animæ: esse vero separatum & intelligere per conuersionem ad superiora, est ei præter naturam: quarto ex hoc applicat ad propositum, concludendo, quòd anima vnitur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum.

¶ Num ex eo quod animæ conueniunt duo modi essendi, coniunctum & separatum, duo sequantur in ipsa modi operandi & intelligendi. Quæstio.

¶ Circa hanc secundam partem dubium occurrit circa illam consequentiam: Anima habet duos modos essendi, s. cōiunctum & separatum: ergo duos operandi, s. per cōuersionem ad phantasmata & superiora. Videtur enim inefficax: Quoniā cum operatio modificetur, & ex parte operationis & ex parte obiecti verum quidē est, quòd modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi: sed rationi nō cōsonat, quòd modus operandi ex parte obiecti causetur ex modo essendi operantis. In proposito autē constat, quod hi modi, s. per conuersionē ad phantasmata, & per conuersionē ad superiora se tenent ex parte obiecti, vt patet: ergo diuersitas horū modorum nō rite infertur ex diuersitate modi essendi ipsius aīæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersitas modi operādi: puta vt quod & vt quo. Vnde Sco. in 4. dist. 45. q. 2. Ex hoc inquit, quod aīa est separata à corpore in essendo, nō sequitur quod sit separata corpore vt obiecto in operādo, ita enim potest separata sicut cōiuncta corporeo obiecto copulari operādo. Præterea, inquit, si ex esse separato aīa cōuerteretur ad superiora, sequeretur quòd anima separata esset capacior influentiæ superioris, quàm anima coniuncta corpori glorioso: sed hoc est falsum, ergo, &c.

¶ Ad hæc dicitur, quòd quēadmodū in litera dicitur, cū vnumquodq; operetur secundū quod est actu: cōsequens est, quod iuxta modū essendi sit etiā modus operandi: ita quòd variato modo essendi oportet variari modum operandi secundum id quod ex modo essendi causabatur: & hoc est procul dubio verum.

¶ In proposito autem dico, quod hi modi licet pertineāt ad obiecta, nō tamē purè, imò radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligētis, itaquod negandum est, quod hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶ Ad cuius euidentiam breuissime recolito, quod ex hoc, quod aīa intellectiua est forma immaterialis, & tamen in materia, vt dicitur in 2. phy. tex. 26. nascitur quod proprium perfectiuum eius est partim immateriale & partim materiale: intelligibile enim in actu, quod est perfectiuum aīæ in phantasmate & intellectu agente existens, immateriale & in materia quodāmodo est, vt ex dictis patet: cessante ergo tali modo essendi ipsius animæ, necesse est cessare illum effectum, s. esse perfectibilem à tali perfectiuo, s. partim materiali & partim immateriali: & consequenter succedente alio modo essendi, s. omnino sine materia, consentaneum est vt succedat alter effectus, s. quod sit perfectibilis ab his quæ omnino sunt sine materia. Et sic hi modi, quamuis concernant diuersitatem ex parte obiecti, nascuntur tamen ex parte operantis: imò ex modis essendi operantis. Cuius signum est, quod apud philosophos omnis substantia intelle-

lectualis separata naturaliter à corpore, nihil accipit à corporibus.

¶ Ad primū vero eorū quæ dicit Sco. iam patet, quod separatio in essendo infert separationem in operādo, & iam superius ostensum est, quòd impossibile est separatum aliquid pati à corpore impressionem aliquam intelligibilem, &c.

¶ Ad vltimū vero dicitur, quod est impertinens, quoniā de naturali cognitione & conditione animæ est sermo: status autē animæ in corpore glorioso miraculosus est. Vnde nihil obstat proposito, si anima cōiuncta tali corpori sit magis aut nō minus capax talis influentię. Nō enim quęrimus quid Deus per miracula possit, sed quid rerū ordini absque miraculis congruat. Vnde non sunt miraculosa inferēda.

sionem rerū propter efficaciā virtutis intellectiuę, quæ est in eis. In inferioribus autem sunt formæ plures & minus vniuersales, & minus efficaces ad cōprehensionem rerū: inquantum deficiunt à virtute intellectiua superiorum. Si ergo inferiores substantiæ haberent formas in illa vniuersalitate, in qua habent superiores, quia non sunt tantæ efficaciæ in intelligendo: non acciperent per eas perfectam cognitionē de rebus, sed in quadam communitate & confusione. Quod aliqualiter apparet in hominibus. Nam qui sunt debilioris intellectus, per vniuersales conceptiones magis intelligentiū non accipiunt perfectam cognitionem, nisi eis singula in speciali explicentur. Manifestum est autem inter substantias intellectuales secundum naturæ ordinem infimas esse animas humanas. Hæc autem perfectio vniuersi exigebat vt diuersi gradus in rebus essent. Si igitur animæ humanæ sic essent institutæ à Deo, vt intelligerent per modum, qui competit substātiis separatis, non haberent cognitionem perfectam, sed confusam in communi. Ad hoc ergo quod perfectam & propriam cognitionem de rebus habere possent, sic naturaliter sunt institutæ vt corporibus vniantur, & sic ab ipsis rebus sensibilibus propriam de eis cognitionem accipiunt. Sicut homines rudes ad scientiam induci non possunt, nisi per sensibilia exempla. Sic ergo patet, quod propter melius animæ est vt corpori vniatur, & intelligat per conuersionem ad phantasmata: & tamen [d] esse potest separata. & alium modum intelligendi habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si diligenter verba Philosophi discutiantur, Philosophus* hoc dicit ex quadam suppositione prius facta, scilicet quod intelligere sit quidam motus coniuncti, sicut & sentire. Nōdum enim differentiam ostenderat inter intellectum & sensum. Vel potest dici, quod loquitur de illo modo intelligendi, qui est per conuersionem ad phantasmata. De quo etiam procedit secunda ratio. Eodem lib. 1 de anima tex. 12. 16. 2

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima separata non intelligit per species innatas, nec per species quas tunc abstrahit, [e] nec solum per species conseruatas, vt obiectio probat: sed per species ex influentia diuini luminis participatas, quarum anima fit particeps, sicut & aliæ substantiæ separatæ, quamuis inferiori modo. Vnde tam cito cessante conuersione ad corpus, ad superiora conuertitur. Nec tamen propter hoc cognitio vel potentia non est naturalis, quia Deus est autor non solum influentiæ gratuiti luminis, sed etiam naturalis.

¶ Num intelligere per conuersionem ad superiora sit ei præternaturale.

¶ Circa hanc partem dubium est, quia in litera dicitur quod intelligere per conuersionē ad superiora est præternaturale animę. Hoc enim videtur falsum: tū quia præternaturale exorbitat à naturali: hæc per hoc nō potest esse perpetuum nec diuturnius naturali: constat autē hūc modū intelligendi esse & diuturniorē alio, & perpetuū secundū naturę cursum. Tū quia præternaturale non nascitur ex natura rei, cui est præter naturale, vt patet: constat autē quod ex natura animę humanę nascitur vterq; modus essendi successiue in ea: ergo vterq; modus intelligēdi: ergo neuter est præternaturalis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quod est duplex modus dicēdi. Alter sequentiū Auic. & dicentiū, quod vterq; modus essendi & intelligendi est naturalis animæ successiuè: nā esse in corpore est naturale ei in principio: esse vero separatū est naturale ei in fine, quemadmodum homini inest duplex modus viuendi, s. in vtero materno in principio, & extra vterū in fine, seu post principiū: & secundum hanc viam facile solui videntur omnia. Derelicta tamen est à S. T. quia vt ex dicendis apparebit, profundius scrutatus est naturam animæ. Est et alter modus dicendi qui habetur in litera, quod. s. vnus est naturalis & alter præternaturalis. Vbi scito quod præternaturale non est idem quod contra naturam, sed est communius quid, & superius ad id quod conuenit alicui contra naturam, & supra naturam, & extra naturam, & quomodolibet aliter quàm secundā propriā naturā: in proposito autem sumitur præternaturale pro eo quod est supranaturale, non miraculosè, sed supra naturam propriam ipsius animæ.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd quemadmodum ignis habet duos motus, alterum naturalem, s. quo mouetur sursum. Alterum præternaturalem, i. supra propriam naturam, quo mouetur circulariter sequens motum diurnum: & iste præternaturalis est perpetuus, & cōuenit ei secundū quod participat naturā superioris cælestem, s. quæ participatio conuenit ei ex eo quod obtinet primatum in sphæra elementari: semper enim supremū infimi attingit infimum supremi, vt dicitur in 7. c. de di. no. Ita in proposito anima intellectiua, quia est suprema formarum in materia existentium secundū sui supremū, participat aliquid de natura substantiarum separatarū: & secundū seipsam absolute aliquid aliud vēdicat sibi proprium: secundū enim propriam naturā vt sic, vendicat sibi esse in corpore, & intelligere per conuersionē ad phātasmata: quoniā est essentialiter pars: secundū verò quod participat substantias separatas, habet quod sit etiam extra corpus, vt illa sunt, & intelligat per conuersionem ad intelligibilia simpliciter, vt illæ intelligunt: & sic ille modus est simpliciter naturalis animæ, hic vero præternaturalis. Nec inconuenit quòd huiusmodi præternaturale sit diuturnius aut perpetuum: quoniam non ex ratione dicitur præternaturale, quia exorbitet à natura, quia non est contra illam, sed quia est supra illam: vt patet manifeste in motu circulari ignis, qui indefesse semper ei actu conuenit. motus autē sursum non conuenit ei semper actu. Nec inconuenit etiam tale præternaturale nasci ex natura ipsius rei non absolute, sed secundum quod participat in sui supremo naturam superiorem: vt patet in motu circulari ipsius ignis, qui innascitur ex hoc quod ignis est in illo loco: esse autem in illo loco conuenit ex hoc quod est supremum inter elementa: esse autem supremum inter elementa habet annexum hoc quod participet naturam superiorem cælestem, s. &c. ergo de primo ad vltimum, &c. ita in proposito ex hoc quod anima humana est immaterialis, & infima inter intellectuales, habet duo. Et quod exigat corpus medium inter contraria, & consequenter corruptibile, & quod possit remanere solum: sed primū ex propriis habet, ex quibus habet quod ratiocinetur, & colligat scientiam ex sensibus. Secundum verò ex participatione superiorū in sui supremo quo etiā nunc habet quod intelligat principia, & quod quid est. Et quoniam hoc profundioris erat perscrutationis, & rationi magis est consonum, quamuis difficilius: ideo diuus Thomas hanc semper tradidit vbique doctrinam, nec vnquàm voluit Auicennæ facilitatem sectari.

¶ Quo ad tertiū obijcitur cōtra dicta ex cōparatione istorū modorū intelligēdi quo ad nobilitatem sic. Intelligere per conuersionē ad superiora est nobilius quàm per conuersionē ad phantasmata: & vterque modus conuenit animæ per se: ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ quàm iste: & tenet sequela, quia vnumquodq; semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: sed vltra, ille modus est naturalis animæ: ergo anima non eget vnione ad corpus, propter consequendum suum naturalem modum intelligendi.

¶ Quo ad quartū soluit distinguendo antecedens: & dicendo, quod intelligere per conuersionē ad superiora est nobilius & melius simpliciter, sed nō animæ: & ideo cū vnaquæque res naturaliter ordinetur non in melius simpliciter, sed in melius sibi: cōsequens est, quod anima nō ordinatur naturaliter ad intelligendum per modū substantiæ separatæ, quod est melius simpliciter, sed ad intelligendum per conuersionē ad phantasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter vnitur corpori propter melius ipsius animæ, vt prius dicebatur. Primā partē huius distinctionis, scilicet, intelligere per conuersionē ad superiora, est nobilius simpliciter, quàm per cōuersionē ad phātasmata: litera relinquit vt per se notam. Secundā verò, s. quod non sit melius animæ, probat. Modus cognoscendi quo cognitio confusa habetur ab aliquo, minus bonus est modo quo habetur cognitio distincta ab eodem: sed anima illo modo confuse, isto distinctè cognosceret: ergo iste sibi melior. Probatur minor, quia ille modus est improportionatus virtuti intellectiuæ animæ per excessum, probatur hoc sic, modus proprius substantiis superioribus est improportionatus inferioribus: iste est proprius substantiis superioribus, quæ s. naturaliter sunt separatæ: ergo est improportionatus animæ. Probatur maior sic. Vis intellectualis quanto magis recedit à primo, tanto magis diuersificatur: ergo intellectus quanto superior tanto magis per vnum aut pauciores vniuersaliores & efficaciores species intelligit: ergo modus superioris est improportionatus inferiori, quia per plures minus vniuersales & minus efficaces debet intelligere: & propterea si secundum species superioris intelligeret, non posset penetrare quod in eis est. Antecedēs nunc assumptum declaratur exemplo linearum egredientium à centro: consequentia vero non probatione, sed manifestatione eget: & dupliciter declaratur. Primò, quia inde prouenit, quòd Deus per vnum quod est ipse, omnia intelligit, vtpote habens vim intellectualem maxime vnitam: & successiuè superiores præstant inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierū propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quanto maior est, tanto minus partitur in intelligibilia: & consequenter paucioribus speciebus eget. Secundò declaratur in hominibus, experimur enim in nobisipsis, quod præstanti ingenio fulti paucissimis præceptis, multa sciunt: & econuerso rudiorem animam sortiti multis adhibitis & syllogismis & exemplis & de articulationibus rerum vsque ad minima, vix illa tantum comprehendunt, nec in illis alia nosse possunt: quo fit vt nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quod iste modus sit naturalis substantiis superioribus quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo, quòd animæ humanæ sunt vltimæ inter substantias intellectuales: ex hoc enim sequitur, ergo vltimus modus intelligendi est ei connaturalis, & non penultimus, sed infra istum datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata: ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ vero vltimus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat, &c. Reliqua sunt per se nota. D. 185

¶ Num modus intelligendi per conuersionem ad superiora sit nobilior, & quomodo.

¶ Circa hanc quartam partē dubitatur. Cum enim dicitur quòd modus intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut intelligitur positiue, aut permissiue. Si permissiue, non oportet esse verum nisi particulariter: & nihilominus vana est tanta sollicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiue, ergo vniuersaliter verum est, & tunc sequitur implicatio in litera, dum dicitur quod iste est vniuersaliter nobilior, & subditur quod iste in anima nostra est imperfectior, si enim in anima nostra est imperfectior, ergo non vniuersaliter, iste modus est perfectior: & si vniuersaliter, ergo & in anima. Quæstio.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod positiuè est perfectior. Et cum dicitur, ergo vniuersaliter, concedatur. Et cum dicitur, ergo in anima, negetur argumētum: quia est sophisma figuræ dictionis, dum ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia descenditur ad intellectionem, per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera contradictio: quoniam prius dixit quod est simpliciter, id est sine additione aliqua nobilior: & hoc est verum vniuersaliter: deinde subditur, quod ille modus, vt est possibilis animæ nostræ, id est non simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem est imperfectior. Et propterea glossando literam, diximus quod ille modus est nobilior in se & absolute, non tamen animæ: non quod ille modus in anima retineat nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolutè, sed conditionatus conditione diminuente, scilicet in proportione & in commensuratione specierum ad intellectum. Quod autem ille modus absolutè sit nobilior, ex eo patet, quod purior est: lumen enim nō admistū tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille modus est in puro lumine, quia in solis intelligibilibus in actu puris consistit: iste verò est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum: ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in 4. dist. 45. quæstione secunda ad secundū: vbi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectiorem positiue: & adducit rationem satis leuem, quia agens quod potest cum instrumento & sine, agere, non propterea perfectius positiue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat quòd cæteris paribus, modus agendi sine instrumento est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui paucioribus instrumentis rem perficiunt, & multo magis si cum vno, & si cum nullo.

Universidad · Biblioteca

¶Præterea, operatio ex genere suo incorporea, quãuis permittatur admisceri quoquomodo corpori, quanto elongatior à corporeo instrumento, tanto perfectior: positiue: quia magis accedit ad sui generis perfectionem, sed intelligere secundum omnes est huiusmodi: ergo, &c. Deceptus autem videtur Sco. quia non vidit sophisma prædictum latere: cum dicitur, quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius: ergo tale cõueniẽs animæ est nobilius.

¶In respõsione ad tertiũ aduerte, quod ibi sumitur naturale vt distinguitur contra miraculosum, sic enim influxus iste est naturalis: quamuis nõ sit naturalis secundum propriã naturam ipsius animæ: vt in corpore articuli dictũ est. Nec putes influxum istum dici diuinum, quia sit à Deo immediatè: quoniã fit mediantibus angelis: vt patet in quæst. de Anima q. 20. sed quia sunt resultationes quædam specierum diuinarum, quæ sunt factrices rerum secũdum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quàm materialia.

Annot. 444. 3.q.11.art. 1.ad secundum & de anima art. 27.co. si. et ad decimũ, & arti. 18. ad 17. 440. Q.88.ar.1.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum anima separata intelligat substantias separatas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta quàm à corpore separata: cum anima sit naturaliter pars humanæ naturæ, quælibet autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima cõiuncta corpori non intelligit substantias separatas, vt supra * habitum est. c Ergo multo minus cum fuerit à corpore separata.

2 ¶Præterea, Omne quod cognoscitur, vel cognoscitur per sui præsentiam, vel per suam speciem. Sed substantiæ separatæ non possunt cognosci ab anima per suam præsentiam: quia nihil illabitur animę nisi solus Deus. Neq; etiam per aliquas species quas anima ab angelo abstrahere possit: quia angelus simplicior est quàm anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas.

3 ¶Præterea, quidam Philosophi posuerunt in cognitione separatarum substantiarum consistere vltimam hominis fælicitatem. c Si ergo anima separata potest intelligere substantias separatas, ex sola sua separatione consequitur fęlicitatem. Quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est, quod animæ separatæ cognoscunt alias animas separatas, sicut diues in inferno positus vidit Lazarum & Abrahã. Luc. 16. Vident etiam & dæmones, & angelos animæ separatæ.

CONCLVSIO.

¶*Anima separata de alijs animabus habet perfectam naturalem cognitionem, de angelis verò imperfectam & deficientem.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut Aug. dicit in 9.* de tri. mẽs nostra cognitionẽ rerũ incorporearũ per seipsam accipit, id est cognoscendo seipsam. Sicut supra * dictum est. c Per hoc ergo quòd aïa separata cognoscit seipsam, accipere possumus qualiter cognoscit alias res separatas. Dictum est autem, c quod quamdiu aïa corpori est vnita, intelligit cõuertendo se ad phãtasmata. Et ideo nec seipsam potest intelligere nisi inquãtum fit actu intelligens per speciem à phantasmatibus abstractã. Sic enim per actum suum intelligit seipsam, vt supra dictum est. c Sed cum fuerit à corpore separata, intelliget non conuertendo se ad phãtasmata, sed ad ea quæ sunt secundum se intelligibilia. vnde seipsam per seipsam intelliget. Est autem cõmune omni substãtiæ separatæ, quod intelligat id quod est supra se, & id quod est infra se per modum suæ substantiæ, Sic enim intelligitur aliquid secundum quod est in intelligente. Est autem aliquid in altero per modum eius in quo est. Modus autem substãtiæ animæ separatæ est infra modum substantiæ angelicæ: sed est conformis modo aliarum animarum separatarum. Et ideo de alijs animabus separatis perfectam cognitionem habet, de angelis autem imperfectam & deficientem, loquendo de cognitione naturali animæ separatæ. De cognitione autem gloriæ est alia ratio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima separata est quidem imperfectior, si cõsideretur natura corporis, sed tamen quodam modo est liberior ad intelligendum inquãtum per grauedinem & occupationem corporis à puritate intelligentiæ impeditur.

¶Ad secundum dicendum, quod anima separata intelligit angelos per similitudines diuinitus impressas, quæ tamen deficiunt à perfecta repræsentatione eorum, propter hoc quod animæ natura est inferior quàm angeli.

¶Ad tertium dicendum, quod in cognitione substantiarum separatarum quarumcunq; nõ d consistit vltima hominis fælicitas, sed solius Dei, qui non potest videri nisi per gratiam. In cognitione vero aliarum substantiarum separatarum est magna felicitas. c etsi non vltima: si tamen perfectè intelligantur. Sed anima separata naturali cognitione non perfectè eas intelligit, vt dictum est. c

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum secundum.*

Annot. 440. IN titulo intelligat quidditatiue, de tali enim cognitione est dubium.

Comment. ¶In corpore vnica est cõclusio responsiua habens duas partes: anima separata habet de alijs animabus perfectam cognitionẽ naturalem, de angelis verò imperfectam & deficientem. Probatur sic, anima separata seipsam per seipsam cognoscit, ergo reliqua incorporea per modũ quo sunt in ipsa, ergo per modũ ipsius animę. ergo alias animas perfectè, angelos verò imperfectè. Antecedẽs probatur: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima verò consequẽtia probatur autoritate Augusti. volentis quod mẽs nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda verò consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente per modum ipsius intelligentis: & constat quod intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, quod commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora quàm inferiora per modum substantiæ suæ. Tertia verò consequentia quo ad vtranque partem probatur: quia modus substantiæ animæ est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

Libr. 9. de tri. ca. 3. in fi. tom. 3.

¶ *Quomodo si anima sit pura potentia in genere intelligibilium conueniat ei per seipsam intelligi.*

¶Circa antecedens dubiũ magnũ occurrit. Quoniã anima nostra est pura potẽtia in genere intelligibilium: vt Auer. & S.T. ex Arist. dixerunt: quomodo per se ipsam intelli potest? intelligibili enim in potentia pura, repugnat per seipsum intelligi: quoniam conditio intelligibilis in actu est esse perfectiuum per seipsum, i. sine alio obiectio medio ipsius intellectus, vt de se patet. Et sic videtur duplex peccatum in hoc processu accidere. Primo obliuionis doctrinæ datæ. Secundo, fallaciæ secundum non causam vt causam: nõ enim causa quare anima nũc nõ nouit se, est cõuersio ad phãtasmata, sed intelligibilitas eius in potẽtia. cuius effectus est naturalis cõuersio ad phãtasmata, vt ad propriũ perfectiuum & actuatiuũ: vnde soluta cõuersione ad phantasmata, si intellectus nõ est actuatus, remanet intelligibilis in potentia vt erat: & cõsequẽter nõ per seipsum, sed per aliquem actũ, puta à superioribus susceptũ debet fieri, & esse intelligibilis in actu. Et si ex sola separatione à corpore est intelligibilis in actu, ergo prius erat etiam intelligibilis in actu, quantũ est in se: quamuis nobis non esset intelligibilis nisi in potentia remota: propter naturaliter habere prius ordinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinã tertij de anima Arist. dicentis, quod nullam habet naturam, &c. & manifestè contradicit doctrinæ supra datæ.

¶Ad hoc est dicendũ, quod anima nostra secundum propriam naturã est intelligibilis in pura potẽtia: & q cũ separatur, fit intelligibilis in actu absq; aliquo extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per seipsam & nunc non.

¶Ad quorum euidentiam recolenda sunt prædicta & applicanda ad propositum. Anima nostra, vt dictum fuit, habet in se propriam naturam vt sic, & habet participatiue aliquid de natura substantiarum immaterialium. Et ex propria quidem natura cum vendicet sibi vnionem ad corpus, liquet, quod habet quod sit infima intellectualis substantia, non solum gradu, sed in modo essendi: vtpote exigens modum essendi proprium formis materialibus, scilicet esse in corpore per informationem. Et quia vniuscuiusque dispositio in entitate, est etiã quantum est in se, eius dispositio, in intelligibilitate, oportet quod ex hac eadem radice proueniat, quod anima sit infima in modo intelligibilitatis: ac per hoc sit intelligibilis in pura potentia. Et quia talem modum essendi exigit propter bonum suum: ex eadẽ radice pullulat conuersio ad phantasmata tam secundum intellectum possibilem quàm agentem: & consequenter quòd intellectus agens non sit actus ipsius intellectus possibilis, nisi mediantibus intelligibilibus sensibilium, &c. & consequenter quod aïa nõ cognoscat se nisi per actum suũ, &c. Hæc enim omnia ex eadẽ radice oriuntur, s. ex propria natura animæ vt sic. Et quia ad propriam naturam animæ spectat modus essendi in corpore, & intelligendi per phantasmata: ideo hęc in litera & alibi attribuuntur modo essendi vel intelligendi tanquam notioribus proprietatibus vt cultæ causæ. Ex eo vero quod participatiue sapit de natura substantiarum separatarum, non habet infimum modum essendi, & consequenter nec intelligibilitatis: sed habet superiorem modum essendi, scilicet separatum à corpore: & cõsequenter superiorem modum intelligendi tam actiue quàm passiue: ita tamen vt sicut modum essendi similem superioribus non ab initio sibi vendicat actu, sed potestate tantum: ita & modum intelligibilitatis similem superioribus non statim, sed ordinate post modum essendi ordine naturę sortiatur. Et ideo notanter dixit, quod ipsa est intelligibilis in pura potẽtia ex propria natura: & quod sit in separatione intelligibilis in actu. Quomodo autem hoc fiat non videtur difficile, si aduerterimus quod quemadmodum ex natura propria animæ fluit simpliciter conuersio ad corpus & phantasmata secundum omnes vires suas ita ex participatione superiorum, cum incipit actu sortiri modum essendi separatum. ex consequenti ex eadem radice sortitur conuersionem omnium virium suarum ad seipsam: principium enim aspectus omnium substantiarum separatarum est primò respectu sui met. Et propterea ipsa inquantum sapit naturam earum, hanc conformitatẽ sortitur vt primo conuertatur in seipsam, ac per hoc intellectus agens ex eadem radice conuertitur ad illustrandum primo substantiam animæ: & fit actus illius vt obiecti, & intellectus possibilis vt potentiæ: & sic substantia animæ de se intelligibilis in pura potentia fit intelligibilis in actu per seipsam sine alio obiecto, aut specie per conuersionem luminis intellectus agentis super ipsam: quæ cõuersio consequitur separationem, quæ consequitur non naturam animæ propriam, sed superiorum participatam in anima. Et sic patet quòd nec obliuionem passus est D. Thomas, nec fefellit eum sophisma: quoniam naturalis conuersio ad phantasmata causa verè est, quare non intelligimus animam per seipsam, sed per actum suum: quamuis talis conuersio non sit causa primaria sed secundaria: vt patet ex dictis. Et quia hoc iam dixerat superius in loco proprio, non operebat sic explicare: quoniam consequentia intelligenda sunt prout discussa sunt in antecedentibus in locis proprijs.

Q.88.ar.4. 440. Ar. præ. 441. Q.87.ar.1. & 4. 446. D. 574.

¶Circa primam consequentiam aduerte, quod quamuis autoritas Aug. loquatur de anima nostra in statu isto: subtilissime tamen ad propositum applicata est: Cum enim aliqua ordinariè se consequũtur, sic semper posterius cõmensuratur priori, vt vltimum cõmensuretur primo. Vnde quia in præsenti statu cognoscimus animam per actum & obiecta, & deinde incorporea cognoscimus per animã: oportet vt cognitio rerum superiorum tanta sit, quanta potest oriri ex prima cognitione, quam scilicet ex sensibilibus habemus. Sed si prima cognitio esset cognitio animæ, cognitio superiorũ non cõmensuraretur nisi ipsi animæ: & idcirco ex hoc quod anima per seipsam nouit seipsam, consequenter in illa propositione Aug. quod per seipsam nouit incorporea, optime infertur in litera quod nouit incorporea oĩa secundum quod sunt in ea. Ex eo enim quod per seipsam seipsam nouit, constat quod perfectè comprehendit se: ex eo vero quod seipsa alia nouit, sequitur quod cognitio aliorum nõ arctatur nisi ad modum quo in ipsa sunt, & non ad aliquam aliam priorem cognitionem: & sic excluditur duplex arctatio, quam nunc patimur, scilicet ad imperfectam cognitionem animæ de seipsa, & ad priorem cognitionem sensibilium.

¶Circa secundam consequentiam dubium occurrit. Quia aut intendit quòd anima cognoscit incorporea per propriam substantiam tanquam per rationem cognoscendi, aut tanquam per obiectum præcognitum aut tanquam per virtutem cognoscitiuam. Si primo modo optime procedit consequẽtia, sed expressè contradicit responsioni ad secundum in litera, vbi dicitur quod anima separata cognoscit angelos per species influxas: non ergo propria substantia est ratio cognoscendi eos. Nec oportet species imperfectè repræsentare, sicut substantia animæ repræsentat eos, vt patet in ipsis angelis, in quibus ideo superadditur species etiam respectu inferiorum, vt suppleatur quod deest substantiæ. Si secundo modo, aut ista erit cognitio discursiua, sicut per medium cognitum nouimus conclusionem: aut redibit primum membrum. quòd substantia sit etiam ratio intelligendi, vt diximus de substantia angeli [illegible] ligunt naturaliter Deũ per suas substantias absq; discursu, intuendo Deũ in se vt in speculo. Vtrunq; horum nõ consonat, hoc enim nunc reprobatum est, discursus autem non habet locum in proposito apud S.T. Si autem tertio modo, vanus est totus conatus corporis articuli. Iam enim liquidũ erat hoc, quod anima quidquid cognoscit per propriam substantiã, nouit vt per primũ operandi principiũ intrinsecum: sed quod ex hoc resultet imperfectio cognitionis, nõ probatur, nec autoritas Aug. est ad propositum: quæ de anima vt cognita loquitur.

¶Ad hoc est dicendum, quod omnibus illis modis verificatur animam per modum suæ substãtię intelligere & inferiora & æqualia, & superiora dire dę, nihilominus propositionis primus & secundus de mente ita quod substantia animæ cõcurrit, vt obiectum & species secundũ se incompleta: per superadditam autem speciẽ completa complemento apto nato inueniri in ea.

¶Vbi aduerte, quod dupliciter contingit intellectum aliquem per speciẽ intelligere. Vno modo immediate aspiciendo repræsentatum per illã speciẽ, sicut cum per speciem in oculo immediate respicimus coloratum. Alio modo, immediate aspiciendo ipsam speciem, & mediate ipsa repræsentatum per illã, sicut patet cum Deus in se intelligit alia à se intuendo essentiam suam, quæ est species omnium. In primo modo species habet rationem speciei tantum. In secundo verò tenet locũ speciei & obiecti prius natura non tempore notitia quo aliud relucet obiectum. Vtroq; autem modo cognoscendo, cognitio commensuratur modo substãtię cognoscẽtis. Quod sic patet: cognoscẽs habere speciem cognitam nihil aliud est, quàm esse ipsum cognitum in esse intentionali. Cum multis autem modis contingat, cognoscentem esse vnum atque idem cognitũ, quoniam multam habet latitudinem modus essendi quo cognoscens est cognitũ: illo nanq; modo angelus est lapis, & alio modo Deus est lapis, & alio modo anima est lapis, & diuersitas ista nõ ex est parte rei cognitæ, quia vna & eadem est, ex parte ergo cognoscẽtis est naturæ, quæ diuersitatẽ tãtã habet: ita quod mod' quo cognoscẽs est cognitũ, cõmẽsuratur cognoscẽtis substãtiæ. Et sic si substãtia cognoscẽs est altioris ordinis q cognitũ, cõsequẽs est vt sit illud altiori mõ q sit in seipso: & quo esse alti' & superioris ordinis prehabet vnitius quicquid habẽt inferiora differẽtia, efficaci' est illud esse, ad cognoscẽdũ inferius obiectũ, q si equale sibi esset. Si vero substãtia cognoscẽs sit inferioris ordinis, q obiectũ, tũc est illud imperfectiori modo, quàm sit ipsum in se: ac per hoc esse non poterit comprehendere illud: quãuis magis vel minus perfecte poterit ipsum nosse iuxta proportionẽ defectus sui ab illo. Iuxta modum ergo gradus & perfectionis substãtiæ cognoscẽtis est modus essendi cognitorũ in illa: iuxta modũ autem essendi illorũ in ea est cognitio. igitur de primo ad vltimum cognitio commensuratur substãtię cognoscẽtis. Quod vt clarius percipiatur, exemplariter declaretur, cũ anima separata comprehendit seipsam, cũ inter perfectiones suas sit non solum quod ipsa est sic infima substãtias immateriales in natura & modo essendi, sed quod ipsa est intentionaliter Gabriel, Raphaël, Michaël, &c. comprehendẽs seipsam perfectionem videt se & vt ipsa est & vt alia est: & sic videt per seipsam & speciem superadditam in ratione obiecti & speciei simul. Manifestũ est autẽ quod impossibile est hoc modo plus nosse de alijs, quàm habeatur ex mõ quo ipsa ea est alia: nõ enim nouit alia hoc mõ, nisi quia seipsam nouit sic esse illa. Sic patet est iudiciũ quo ad hoc, si per solã substãtiam, & si per substantiam & speciẽ superadditam cognitio fiat. Cum verò anima per speciem additam immediate tendit in Gabrielẽ, species in illa non est efficacior quã in prima cognitione fuerat, cũ speciei tantum locum teneat. prius autẽ speciei & obiecti simul, in ratione Gabrielem cognoscere facit, nisi quia est id quo cognoscẽs est ipse Gabriel. Tantũ autem facit formaliter cognoscentem esse Gabrielem: quãtum cognoscens capax est. Capacitas autẽ istius est secundũ modum substantiæ: cognitio igitur etiam ista substantiæ cognoscentis commensuratur.

¶Et sic patet respõsio ad quæsita & obiecta: quia nulla est cõtradictio in litera: cum substãtia animæ species & obiectum: & species superaddita ponitur quandoque vt ratio cognoscẽdi tantum, quandoque etiam vt obiectum: vt dictum est, &c. Et iuxta hunc modum potest anima separata omnia quæ nouit, simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrũ anima separata omnia naturalia cognoscat.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod anima separata omnia naturalia cognoscat. In substãtijs enim separatis sunt rationes omnium rerum naturaliũ. Sed animæ separatę cognoscunt substãtias separatas. Ergo cognoscunt omnia naturalia.

2 ¶Præterea, Qui intelligit magis intelligibile multo magis põt intelligere minus intelligibile. Sed anima separata intelligit substantias separatas, quæ sunt maxima intelligibilium. Ergo multo magis potest intelligere omnia naturalia, quæ sunt intelligibilia minus.

¶SED CONTRA, In dęmonibus magis viget naturalis cognitio, quàm in anima separata. Sed dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa addiscunt per longi temporis experientiam, vt Isidorus dicit. * Ergo neq; animæ separatæ omnia naturalia cognoscunt.

3 ¶Præterea, Si anima statim cum est separata omnia naturalia cognosceret, frustra homines studerent ad rerum scientiam capessendam. Hoc autem est inconueniens. Non ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

CONCLVSIO.

¶*Animæ separatæ de rebus naturalibus cognitionem habent non certam & propriam, sed communem & confusam.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut supra dictũ est, c anima separata intelligit per species separatas, quas recipit ex influentia diuini luminis, sicut & angeli: sed tamen quia natura aïæ est infra naturã angeli, cui iste modus cognoscẽdi est naturalis: aïa separata per huiusmodi species nõ accipit perfectã rerũ cognitionẽ, sed quasi in cõi & confusam. Sicut igitur se habẽt angeli ad perfectam cognitionẽ rerum naturaliũ per huiusmodi species, ita animæ separatæ ad imperfectã & cõfusam. Angeli autem per huiusmodi species cognoscunt cognitione perfecta omnia naturalia: quia omnia, quæ Deus fecit in proprijs naturis, fecit in intelligentia angelica, vt dicit Aug. super Gen.* ad lit. Vnde & aïæ separatæ de omnibus naturalibus cognitionem habent non certam & propriam, sed communem & confusam. c *Lib 2. c. 8. 10.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nec ipse angelus per suam substantiam cognoscit omnia naturalia, sed per species quasdam, vt supra dictum est. c Et ideo non propter hoc sequitur quod anima cognoscat omnia naturalia: quia cognoscit substantiam separatam.

¶Ad secundũ dicendũ, quod sicut anima separata nõ perfectè intelligit substãtias separatas, ita nec omnia naturalia perfectè cognoscit, sed sub quadam confusione: vt dictum est. c

¶Ad tertiũ dicendum, quod Isid. loquitur de cognitione futurorum: quã nec angeli, nec dæmones, nec aïæ separatæ cognoscũt, nisi vel in suis causis, c vel per reuelationem diuinam. Nos autem loquimur de cognitione naturali.

¶Ad quartum dicendũ, quod cognitio, quæ acquiritur hic per studium, est propria & perfecta, illa autem est confusa. Vnde non sequitur quod studium addiscendi sit frustra.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima separata cognoscat singularia.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod anima separata non cognoscat singularia. Nulla enim potentia cognoscitiua remanet in anima separata nisi intellectus, vt ex supradictis * patet. c Sed intellectus non est cognoscitiuus singularium, vt supra * habitum est. c ergo anima separata singularia non cognoscit.

2 ¶Præterea, Magis est determinata cognitio qua cognoscitur aliquid in singulari, quàm illa qua cognoscitur aliquid in vniuersali. Sed anima separata non habet aliquam determinatam cognitionem de speciebus rerum naturaliũ. Multo igitur minus cognoscit singularia.

3 ¶Præterea, Si cognoscit singularia, & non per sensum, pari ratione omnia singularia cognoscit. Sed non cognoscit omnia singularia. Ergo nulla cognoscit.

¶SED CONTRA est, quod diues in inferno positus dixit. Habeo quinque fratres, vt habetur Lucæ 16.

443 ¶Circa hanc quoq; partem aduerte, quod licet ad cognoscendũ quidditatiue alias animas separatas anima non egeat specie superaddita: quia sua substantia ad hoc sufficit, ad cognitionẽ tamen an est, & ad cognitionẽ pertinẽtẽ ad locutionẽ & auditionẽ exigitur species superaddita, quonia hæc nõ repræsentantur per substantiã intelligẽtis animæ. Et ideo simpliciter cõcedendũ est, quod vna anima intelligit aliam per speciẽ. Vñ S. Th. indistinctè hic de eis loquitur & in q. de Aïa. q. 20. dicit, quod anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ, sicut alias substantias separatas.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum tertium.* *Annot.*

TItulus. Naturalia, id est, omnes quidditates rerum sensibilium. *Q.88. ar.1. 430*

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito, Anima separata cognoscit omnia naturalia: in cõmuni tamen & confuse. Probatur sic, anima separata cognoscit per species diuinitus influxas vt angeli, imperfecte tamen & cõfuse, ergo proportionaliter se habet anima separata ad imperfectam rerum cognitionem, vt angelus ad perfectã: ergo cognoscit omnia naturalia imperfecte & confuse. Antecedens supponitur quoad primã partem ex primo art. secũda pars probatur ex medio ibidem tacto: quia scilicet modus cognoscendi proprius superiori naturæ, imperfecte conuenit inferiori, hic autem est proprius angelo, infra quem est anima, ergo. Prima consequentia est ex se euidens, quoniã cum anima & angelus conueniant in speciebus, & differant in efficacia & perspicacitate, proportionaliter se habebunt respectu repræsentatorum per illas species, sicut angeli ad efficacẽ, ita animæ ad effectiuã cognitionem. Secunda vero cõsequentia probatur ex eo, quod influxæ angelis species repræsentant eis omnia naturalia, & perfecte eorum in eis notitiam pariunt vt patet per Aug. ex hoc enim optime infertur, ergo ad eadẽ se extendũt species influxæ animæ, separatæ, sed imperfecte & confuse, quod est intentum.

Comment. In corp. ar. 4. c 329 446 4. dist. 50. q. 3. ar. 1. Et veri. q. 19. ar. 2. Et de Anima. ar. 15. & 20. Q.77. ar. 8. Q.86. ar. 1. 354 434

¶Hic aduerte studiose quanta sollicitudine vacandum sit sciendis rebus, q aïa nostra nõ nisi hic perficitur perfecte. Et rõ est, q ipsa est infima inter intellectuales substãtias, & exigit spẽs dearticulatissimas: dearticulatissime aũt sũt, quæ singulorũ obiectorũ sunt singulæ, obiecta aũt in gñe sẽsibiliũ cũ sint quidditates, oportet animã habere singulas spẽs iuxta numerũ quidditatũ: hoc autẽ ex phãtasmatibus fit, nõ ex superiorũ influxu, vbi oĩa sunt vnite & indistincte.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum quartum.*

TItulus. Singularia seu sensibilia: de his enim est quæstio.

Annot. ¶In corpore tria. Primo proponit cõclusionẽ responsiuã. Secundo distinguit. Tertio declarat conclusionẽ propositã ibi. In hoc tamen est differentia.

Comment. ¶Quo ad primũ conclusio est: Anima separata cognoscit quædam singularia: sed non omnia etiam præsentia, aduerte quod vltima particula posita est ad differentiam angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quod angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia, non omnia simpliciter.

¶Quo ad secundum distinguitur modus intelligendi per abstractionẽ à phantasmate, & per influxum specierum à Deo. Inter quos ad propositum hæc differentia est, quod iuxta primum impossibile est nosse singularia, nisi indirecte, vt probatum est: iuxta secundum verò possunt cognosci vt ostensum est de Deo & angelis. Et tangitur ratio, quia essentia diuina est præhabens in se principia indiuiduantia: & consequenter species exemplatæ ab illa repræsentare possunt eadem, &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶Quo ad tertiũ declaratur cõclusio, & quo ad partẽ affirmatiuã & negatiuam & limitatiuã, ostẽdendo differentiã inter angelos & animã in cognoscẽdo per huiusmodi species, angeli, q per huiusmodi species perfectè cognoscũt, q iste modus est eis naturalis: cõsequẽs est, quod per eas nõ solũ specierũ, sed indiuiduorũ participantiũ ipsas notitiã habent: animæ verò quia per eas imperfectè cognoscunt, nec species nec indiuidua distincte norunt, nisi aliunde determinentur: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modum recipientis: & sic cognoscunt aliqua & non omnia, sed ea ad quæ determinentur aliunde. Subdit quatuor modos, quibus fit ista determinatio, scilicet vel præuiam cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

¶Circa hanc partẽ dub. est, vnde & quomodo affectio, cognitio, & ordo deter-

Universidad de Deusto Biblioteca

minent ad cognitionem singularis. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largitur eis vim repræsentatiuā, vt patet. Si sic, sed non percipitur ab anima: ergo ista dant animæ vim perceptiuam: sed hoc est manifeste falsum: inest enim illa à natura: ergo, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia, vt sæpe dictum est, cognitio fit per hoc quod cognoscens est cognitum, anima nostra secundum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autem habet rationem determinabilis, secundum quod anima magis determinatur ad vnum, quam ad aliud, consequens est, quod secundum hoc magis accedit ad esse actu vnum, quam aliud. Determinatur autem anima ad aliquid vnum, vel per naturam, aut Dei ordinem, in ratione actiui vel passiui &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, vel per affectionem in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quod faciat illam esse illud, sed ita quod propinquam reddat illam ad esse illud. Ex hac autem propinquitate fit vt species influxæ, quæ ideo improportionatæ dicuntur animæ: quia plures in se continent, quam anima possit per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, sic propinqua determinentur ad efficaciter actuandum ipsam animam secundum illa obiecta distincte remanente secundum alia repræsentata confusa actuatione. Et merito, quia anima est disposita & magis determinabilis per species quo ad hæc quam quo ad alia. Et hæc est ratio, quæ redditur in litera: dum dicitur, quia vnumquodque recipitur in illo per modum recipientis, id est secundum modum quo dispositum est recipiens.

Q.86 art.1. 432. D.471. Q.14.ar.11 90. 450.

In cor. art. ¶ Ad quæsitum ergo dicitur, quod species repræsentant singulare, sed non distincte huic animæ: & cum dicitur, ergo ordo iste largitur vim perceptiuam, dicitur quod non dat vim

In corp. ar. perceptiuam, sed reddit ipsam habilem & proportionatam speciei inquantum repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiue ipsam illud percipere.

CONCLVSIO.

¶ *Anima separata cognoscit quædam singularia, sed non omnia præsentia, secundum quod determinantur per species influxas, vel per præuiā notionem, vel aliquam affectionem, vel naturalem habitudinem, vel diuinam ordinationem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod animæ separatæ aliqua singularia cognoscunt, sed non omnia etiam quæ sunt præsentia.

¶ Ad cuius euidentiā considerandum est, quod duplex est modus intelligēdi. Vnus per abstractionē à phantasmatibus: & secundum istum modū singularia per intellectum cognosci nō possunt directe, sed indirecte, sicut supra dictū est. e Alius modus intelligēdi est per influentiā specierum à Deo. Et per istum modū intellectus potest singularia cognoscere. Sicut enim ipse Deus per suā essentiā inquantum est causa vniuersaliū & indiuidualiū principiorum, cognoscit omnia & vniuersalia d & singularia, vt supra dictū est. e ita substātiæ separatę per species quæ sunt quædam participatæ similitudines illius diuinæ essentiæ, possunt singularia cognoscere. In hoc tamen est differentia inter angelos & animas separatas, quia angeli per huiusmodi species habēt perfectā & propriam cognitionē de rebus, animę verò separatę, confusam. Vnde angeli propter efficaciā sui intellectus per huiusmodi species non solum naturas rerum in speciali cognoscere possunt, sed etiā singularia sub speciebus contēta. Animę verò separatæ nō possunt cognoscere per huiusmodi species, nisi solū singularia illa, ad quæ quodāmodo determinantur vel per præcedentem cognitionē, vel per aliquam affectionē, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinā ordinationem: e quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus per viā abstractionis nō est cognoscitiuus singularium. Sic autem anima separata non intelligit, sed sicut dictum est, e

¶ Ad secūdū dicēdū, quod ad illarum rerū spēs vel indiuidua cognitio animæ separatæ, determinatur, ad quæ anima separata habet aliquā determinatam habitudinem, sicut dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quod anima separata non se habet equaliter ad omnia singularia, sed ad quædam habet aliquam habitudinem quam non habet ad alia. Et ideo non est equalis ratio, vt omnia singularia cognoscat.

Quæstio. 447. 12.q.67.ar 2.Et.3. di. 13.q.2.art. 4.Et 4.di. 50.q.1.ar. 2.Et 2, con trac.79.fi. et quo 3.q. 6.art.1. & quol.12.ar. 3.& 13.

¶ *Num anima separata cognoscit singularia per species abstractas.*

¶ In responsione ad primum occurrit dub. super his in q.79.art.6.tactum & est tale. Anima separata recordatur criminum cōmissorum: ergo cognoscit singularia, & singularia sunt sensibilia, & cū cōstet quod nouit ea per species quas secum detulit: ergo male hic dicitur, quod per species abstractas non nouit singularia.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod habitus scientiæ hic acquisitæ non remaneat in anima separata. Dicit enim Apost. 1. ad Corint. 13. Scientia destruetur.

2 ¶ Preterea, Quidam minus boni in hoc mundo sciētia pollent aliis magis bonis carētibus scientia. Si ergo habitus scientiæ permaneret etiam post mortem in anima, sequeretur quod aliqui minus boni etiam in futuro statu essent potiores aliquibus magis bonis: quod videtur inconueniens.

3 ¶ Præterea, animæ separatæ habebunt scientiā per influentiā diuini luminis. Si igitur scientia hic acquisita in anima separata remaneat, sequetur quod duæ erunt formæ vnius speciei in eodem subiecto. Quod est impossibile.

4 ¶ Præterea, Philosophus dicit in li. præd. * quod habitus est qualitas difficile mobilis. Sed ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi quandoq; corrūpitur scientia. Sed nulla est ita fortis immutatio in hac vita, sicut immutatio quæ est per mortem. Ergo videtur quod habitus scientiæ per mortem corrumpatur.

¶ SED CONTRA est, quod Hieron. * dicit in Epist. ad Paul. Discamus in terris quorum scientia nobis perseueret in cælo.

CONCLVSIO.

¶ *Habitus scientiæ hic acquisitæ manet in anima separata secundum quod est in intellectu.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidā posuerunt habitum scientiæ non esse in ipso intellectu, sed in viribus sensitiuis, s. imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua: & quod spēs intelligibiles nō cōseruātur in intellectu possibili. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur quod destructo corpore, totaliter habitus scientiæ hic acquisitæ destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierū (vt dicitur * in 3. de Aīa) oportet quod habit' scientiæ hic acquisitę partim sit in prædictis viribus sensitiuis, & partim in ipso intellectu. Et hoc potest considerari ex ipsis actibus, ex quibus habitus scientiæ acquiritur. Nā habitus sunt similes actibus ex quibus acquirūtur, vt dicitur in * 2. Ethic. Actus autem intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per cōuersionem intellectus ad phātasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales actus & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædā ad considerandum per species susceptas, & in prædictis inferioribus viribus acquiritur quædā habilitas, vt facilius per conuersionem ad ipsas intellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidem & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autem & dispositiue in inferioribus viribus: idem etiā dicendum est de habitu. Quantum ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, nō remanebit in anima separata: sed quātum ad id quod habet in ipso intellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in lib. de longitudine * & breuitate vitæ, dupliciter corrūpitur aliqua forma. Vno modo per se, quādo corrumpitur à suo cōtrario, vt calidū à frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quod per corruptionem subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano,

¶ Ad hoc posses breuiter dici, glossando hāc autoritatē, & cæteras similes, quod loquuntur de cognitione noua, & nō recordatione, & secundū hāc viam responsum fuit superius in quæstione prædicta. Sed quoniā hæc via non est consona S.T. Tum quia hæc cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa aūt cognitio sine singulari ad quod fit reflexio intelligi nequit: singulare aūt per sensus offertur. Et ideo in quæstionibus de Anima, q.20. in responsione ad primū in oppositū dicit S. T. quod quia præfata reflexio non cōpletur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat coniuncta. Tū quia vnū de determinantibus species influxas ad cognitionē singulariū in anima separata est præcedens cognitio: vt quia ipsa præcedens cognitio nō sufficit propter variatū modū essendi ipsarū specierū abstractarū, saltē sit præparatio & dispositio sufficiens ad hoc quod anima per speciē influxā cognoscat quæ nouerat singularia alio mō. Et sic cū anima separata cognoscit quæ cōmisit, illa cognitio, est noua cognitio.

quo ad modum cognoscendi & species cognitorum: & recordatio ratione præcedentis, quæ remansit in suo effectu, vt dispositio & præparatio ad cognoscendum illa. Et hoc modo patet quid dicendum est ad dubium in quæst. 79. motum: quia scilicet negandum est quod supponit, scilicet quod anima separata recordetur commissorum sufficienter per species hinc delatas. Quod cognoscat ergo & recordetur est certum, sed de modo ambiguitas est, quæ iudicio meo, secundum S. Thomæ doctrinam sic soluenda est.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo refert duas opiniones de subiecto habitus scientifici. Secundo respō det quæsito vna conclusione.

¶ Quo ad primum de prima opinione refert tria: de secunda vero duo. Primū est, ad primam opinionem, est ipsa positio, scilicet scientiam non esse in intellectu, sed in viribus sensitiuis. Secundum est ratio eius: quia species intelligibiles non conseruantur in intellectu. Tertium est, quid consequenter secundum hoc respondendum esset quæsito, scilicet quod scientia non remanet probatur: quia destructo corpore destrueretur. De secunda opinione primum est positio, scilicet quod scientia partim, scilicet formaliter est in intellectu, & partim, scilicet materialiter & dispositiue, est in viribus sensitiuis. Secundum est eius ratio: & quo ad primam partem probatur primo, quia intellectus primo est locus specierum: quo ad vtramque vero, quia habitus sunt similes actibus ex quibus intellectus ex quibus fiunt: sed illi sunt partim illic, partim hic. in intellectu formaliter: & in illis dispositiue & materialiter, ergo.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est, habitus scientiæ, secundum quod est in intellectu, manet in anima separata. Probatur, non corrumpitur per accidens, nec per se, ergo remanet, consequentia tenet. Antecedens probatur authoritate Aristot. quia forma aliquo modo corrumpitur. Antecedens quo ad primā partem probatur: quia subiectum est incorruptibile: quo ad secundam vero, quia eius scire caret contrario: quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarium. Et excluditur obiectio, quæ posset dici, quod scire in secundo & tertio opere intellectus habet contrarium, à quo per se corrumpitur, quod probatur, quia vero continetur ratione, quia verò contrariatur falsum: & autoritate Arist. Ponentis duos modos corruptionis per se ipsius scientiæ. Hoc excludit, dicens hæc non habere locum in anima separata: ita quod vis probationis consistit in carere contrario: quia primæ operationi nihil est contrarium. Secunda non habet ibi locum. Anima enim separata intelligit per modum substantiarum immaterialium, non componendo aut discurrendo, sed intuendo.

¶ Circa hanc partem aduerte, quod nostra scientia dicitur per se corrumpi per deceptionem, quantum ad id quod est in intellectu: & per obliuionem, secundum quod est in partibus sensitiuis. Iam enim dictum est, quod est partim hic & partim ibi: ita quod corruptio per obliuionem respicit per se scientiam, vt est in parte sensitiua, non vt in intellectu.

¶ In responsione ad tertium aduerte errorem Sco. in 4. dist. 45. q. 2. imponentis S. Tho. & quod anima separata non intelligat per species conseruatas, quas hic accepit: sed per influxas tantum: & arguentis contra ipsum, si conseruantur ex eo quod duo accidentia eiusdem rationis non possunt esse in eodem. Iam enim apertissime vtrunque horum in hoc art. exclusit. Et cum dicit Sco. quod non

Comment. in prædicamento qualitatis. Circa finem epist. & habetur to. 4 in princ. Lib. 3 de anima, tex. 18. Lib. 2. Eth. ca. 1. & 2. tomo 5. Ca. 1. & [illegible] to. 5. Anno.

corrumpi non potest: cum intellectus sit incorruptibilis, vt supra * ostensum est. Similiter etiam nec per contrarium corrūpi possunt species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni intelligibili nihil est cōtrarium, & præcipue quantum ad simplicem intelligentiam, qua intelligitur quod quid est. Sed quantum ad operationē, qua intellectus componit & diuidit, vel etiam ratiocinatur, sic inuenitur contrarietas in intellectu, secundum quod falsum in propositione vel in argumentatione est contrarium vero. Et hoc modo interdum scientia corrumpitur per contrarium, dum, s. aliquis per falsam argumentationem abducitur à scientia veritatis. Et ideo Philos. in lib. * prædicto ponit duos modos, quibus scientia per se corrumpitur, s. per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumētationis falsæ. Sed hoc non habet locum in anima separata. Vnde dicendum est, quod habitus scientiæ secundum quod est in intellectu, manet in anima separata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus non loquitur ibi de scientia quantum ad habitum, sed quantum ad cognitionis actum. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognosco ex parte.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut secundū staturam corporis aliquis minus bonus erit maior aliquo magis bono: ita nihil prohibet, aliquem minus bonū habere aliquem scientiæ habitum in futuro, quem non habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quasi nullius momenti est in comparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vtraque scientia non est vnius rationis. Vnde nullum inconueniens sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procedit de corruptione scientiæ quantum ad id, quod est ex parte sensitiuarum virium.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ maneat in anima separata.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod actus scientiæ hic acquisitæ non maneat in anima separata. Dicit enim Philos. in 1. * de Anima, quod corrupto corpore anima neq; reminiscitur neque amat. Sed cōsiderare ea quę prius nouit, est reminisci. Ergo anima separata nō potest habere actum scientiæ, quam hic acquisiuit.

2 ¶ Preterea, Species intelligibiles nō erūt potentiores in anima separata quàm sint in anima corpori vnita. Sed per species intelligibiles nō possumus modo intelligere nisi cōuertendo nos super phātasmata, sicut supra * habitū est. e Ergo nec anima separata hoc poterit. Et ita nullo modo per species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere poterit.

3 ¶ Preterea, Philos. dicit in 2. Ethi. * quod habitus similes actus reddūt actibus per quos acquiruntur. Sed habitus scientiæ hic acquiritur per actus intellectus cōuertentis se supra phātasmata. Ergo non potest alios actus reddere. Sed tales actus non competunt animæ separatæ. Ergo anima separata non habebit aliquem actum scientiæ hic acquisitæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Lucæ 16. dicitur ad diuitem in inferno positum, Recordare quia recepisti bona in vita tua.

CONCLVSIO.

¶ *Actus scientiæ acquisitæ manent in anima separata, sed non eodem modo.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q in actu est duo cōsiderare, scilicet speciem actus & modū ipsius. Et species quidem actus cōsideratur ex obiecto, in quod actus cognoscitiuæ virtutis dirigitur per speciem, quæ est obiecti similitudo. Sed modus actus pensatur ex virtute agentis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, contingit ex specie lapidis, quæ est in oculo: sed quòd acute videat, contingit ex virtute visiua oculi. Cum igitur species intelligibiles maneant in anima separata, sicut dictum est, e status autem animæ separatæ nō sit idem, sicut modo est, sequitur quòd secundum species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere possit quæ prius intellexit, non tamen eodem modo, scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modum conuenientem animæ separatæ. Et ita manet quidem in anima separata actus scientiæ hic acquisitæ, sed non secundum eundem modum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de reminiscentia secundum quod memoria pertinet ad partem sensitiuā, non autem secundum quòd memoria est quodammodo in intellectu, vt dictum est. e

¶ Ad secundū dicendū, quod diuersus modus intelligendi nō prouenit ex diuersitate specierum, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus per quos acquiritur habitus, sunt similes actibus quos habitus causant quantum ad d speciem actus, non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iusta sed non iuste, id est, delectabiliter causat habitum iustitiæ politicæ per quem delectabiliter operamur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. Dicit enim August. in lib. * de cura pro mortuis agenda, quòd animæ mortuorum ibi sunt, vbi ea quæ hic fiunt scire non possunt. Sciunt autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ.

2 ¶ Præterea, Aug. * dicit in lib. de diuinatione dæmonum, quòd dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiant. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, si distantia localis cognitionem dæmonis non impediret. Multo igitur magis distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ, quæ est inferior secundum naturam, quàm dæmon.

3 ¶ Præterea, Sicut distat aliquis secundum locum, ita secundum tempus. Sed distantia temporis impedit cognitionem animæ separatæ, non enim cognoscunt futura. Ergo videtur quòd etiam distantia secundum locum animæ separatæ cognitionem impediat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 16. quòd diues cum esset in tormentis eleuans oculos suos vidit Abraham à longe. Ergo distantia localis non impedit animæ separatæ cognitionem.

CONCLVSIO.

¶ *Distantia localis nullo modo impedit animæ separatæ cognitionem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt quod anima separata cognosceret singularia abstrahendo à sensibilibus. Quod si esset verum, posset dici quòd distantia localis impediret aīæ separatæ cognitionem. Requireretur enim quod vel sensibilia agerent in animā separatam, vel anima separata in sensibilia. Et quantum ad vtrunque requireretur distantia determinata. Sed prædicta positio est impossibilis: quia abstractio specierum à sensibilibus fit mediantibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis, e quæ in anima separata actu non manent. e Intelligit autem anima separata singularia per influxum specierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter se habet ad propinquum & distans. Vnde distantia localis nullo modo impedit animæ

non potest fingi differētia specifica inter speciem lapidis conseruatam hinc, & influxam ibi: quia nō differunt nisi in modo fiendi, sicut oculus à natura factus, & à Deo restitutus. Mirum est de ista quæstio, tamen enim millies dicitur in litera, quod species influxæ sunt vniuersaliores, quam acquisitæ hic: & propterea manifeste distinguuntur specifice. Putat Sco. quod quemadmodum species acquisita lapidis habet pro obiecto adæquato lapidem: ita species influxa repræsentans lapidē. Nos autē dicimus, quod speciei influxæ obiectum adæquatum, est quid cōmunius extendens se ad lapidem, & multa alia: & propterea sunt diuersorum ordinum. Qualiter autem ex huiusmodi speciebus possit proportionatus eis intellectus singulorum repræsentatorum propriam & perfectam cognitionem accipere, supra in tractatu de angelis dictum fuit.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito. In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanent in animæ statu, status verò animæ mutatur: ergo actus scientiæ remanet, & modus ei' mutatur. Antecedens quo ad vtranq; partem patet, consequentia verò probatur quo ad primam partē: quia species actus ex obiecto pensatur: cuius similitudo & vicaria est species intelligibilis: quo ad secundam verò, quia modus actus ex virtute seu dispositione agentis pensatur. Declaratur probatio exemplo in visione lapidis acuta, consequēs quoque declaratur quo ad secundam partē: quòd scilicet isti modi scilicet per conuersionem ad phātasmata, & per modū substantiæ separatæ: ab illo e[o] fit mutatio in hunc.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum septimum.*

In titulo dubium est cum anima separata sit incorporea, & à nullo corpore distet localiter, quomodo quæritur vtrum distātia localis. &c. Titulus enim videtur supponere quod negatum est superius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod de anima separata dupliciter loqui possumus. Primo secundum se. Et sic nusquam est, & à nullo distat, & de ea sic non quæritur. Alio modo, vt supponitur definita ad aliquem locum, & per accidens distat ab aliis secundum distantiam sui loci ab illis: & hoc modo hic quæritur, vtrum anima separata distans suo modo, scilicet per accidens ratione diffinitionis suæ ad vnum locū, impediatur propter distantiam à cognitione aliorum.

Ar. præc. 447

¶ In corpore tria. Primò refert quandam opinionē affirmatiuam. Secundò reprobat. Tertio respondet quæsito vna conclusione negatiua.

Anno.

¶ Quo ad primum opinio est, quam sequitur Scot. in 4. dist. 45. q. 2. quod distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ. Probatur, Anima, recipit cognitionem à rebus. ergo inter ipsam & res requiritur determinata distantia. Nec refert vtrum anima patiatur à rebus, an agat in eas vel vtrunque habeat in hac acceptione. Semper enim exigitur determinata distantia inter agens & patiens, altero saltem existente corporeo, & neutro infinito.

Q.79 ar.6 494 D.59.

¶ Quo ad secundum improbatur dicta propositio quo ad suam radicem, sic, Abstractio specierum à sensibilibus fit mediantibus sensibus, &c. ergo non potest fieri apud animam separatam. Antecedens patet, & consequentia tenet, quia vires sensitiuæ non remanent in anima separata.

449 4.di.5.q.1. ar.4. & de anima ar. 20. ad 3. & 4. Cap. 13. tomo 4. Anno. Cap. 4. & habetur tomo 3.

¶ Contra hanc rationem dicit Sco. vbi supra, quod non concludit. Quia sensus seu phantasmata non sunt media necessario requisita ad abstractionem simpliciter sed pro statu isto: & dicit quod antecedens est verum pro statu isto, non simpliciter. Probat autem dictum suum dupliciter, Primò, quia esse imaginabile non est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed cadit sub altero extremo, scilicet sub esse sensibili. Secūdo, quia stat aliquod esse medium vni virtuti actiuæ: quod non est mediū respectu alterius: vt patet de medio locali respectu diuinæ virtutis: & sic, licet esse imaginabile sit medium inter sensibile extrà & intelligibile: non est respectu omnis virtutis abstractiuæ, sed respectu virtutis imperfectæ, qualis est intellectus noster coniunctus.

¶ Ad hæc iam responsum est superius in q. 55. artic. 2. quare vide ibi: quoniam declarauimus & probauimus, quòd esse imaginabile est necessario mediū in abstrahendo vel in causando esse intelligibile ab exteriori sensibili secundum naturæ ordinem, cui omnis creata virtus subest: quoniam nulla virtus creata potest essentialem naturæ ordinem virtute propria præterire, quicquid diuina virtus possit.

422 384

¶ Quo ad tertium conclusio re-

Universidad de Deusto Biblioteca

sio responsiua est. Anima separata æque intelligit propinquum & distans. Probatur, intelligit singularia per influxum specierum à diuino lumine: ergo antecedens supponitur. consequentia nota: quia lumen illud & in se & diffusum per species non magis respicit propinquum quàm distans.

Ar. sequēti. 450.

Annot. ¶ Circa hanc partem, quæ dicit an cessent de istis species, quomodo, scilicet possunt causare notitiam intuitiuam, & tamen repræsentant & absentia & præsentia: in superioribus cum de angelorum cognitione tractaretur, discussa sunt. Rationes quoque Scoti in 4. dist. 45. quæst. 2. in fine: quod distantia localis impediat cognitionem, non oportet aliter afferre: quia supponunt animam accipere cognitionem à rebus: & de impedimento actionis & passionis loquuntur: & nihilominus superius sunt solutæ in tractatu de angelis.

Ca. 4. & 5. circa med. Li. 21. de ciui. Dei ca. 11 tom 5. 93. e

a ¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum octauum.

Comment. 450. 1. 2. q. 83. ar. 4. ad secundum, & 4. d. 4. q. 3. ar. 2. ad primū & secūdū. Et veri. q. 8. art. 11. ad 12. Et de anima art. 20. ad tertiū

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ respondet quæsito, de cognitione etiam gratuita loquendo.

¶ Quoad primum est vna conclusio responsiua. Animæ separatæ nesciunt naturaliter quæ hic aguntur. Probatur dupliciter. primo ratione. Animę separatæ sunt per diuinam ordinationem segregatæ à conuersatione nostra: & coniunctæ conuersationi spiritualium. ergo ista nostra nesciunt. Antecedens patet ex modo essendi earum: consequentia probatur ex dictis, s. quod anima separata non nouit singularia nisi per vestigium aut affectum aut ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu constat, quod non est ad omnia, ordo autem est ad ea quæ alterius vitæ sunt: ergo, &c. Secundo confirmat & conclusionem & rationem autoritatibus Gregorij & Augusti.

Arti. præc. 449. Ar. 4. huius quæst. 416.

¶ Quo ad secundum quatuor dicit. Primò differentiam inter Grego. & Aug. Apud Gregorium animæ sanctorum sciunt nostra, apud Augustinum non. Ratio illius est: quia Deum vident: illius vero ex facto matris, & ex promissione Iosiæ. Secundo dicit, quod non totaliter discrepant, quia Augusti. dubitando, Grego. asserendo.

Li. 12. Mo. c. 13. in principio.

¶ Tertio comparat conclusiones eorum: & præfert Gregorij sententiam ratione consona Augustino: quia animæ sanctæ æquales sunt ange-

Ca. 13. parū à prin. c. 4.

separatæ cognitionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. nō dicit, quòd propter hoc quod ibi sunt animæ mortuorū, ea quæ hic sunt, videre non possint: vt localis distātia huius ignorātię causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur. e

¶ Ad secundum dicendum, quòd Aug. ibi loquitur secundum opinionem illam, qua aliqui posuerunt quod dæmones habēt corpora naturaliter sibi vnita: secundum quā positionē etiam potentias sensitiuas habere possunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata distantia. Et hanc opinionem etiam in eodem li. Aug.* expresse tangit: licet hanc opinionem magis recitando, quàm asserendo tangere videatur: vt patet per ea quæ dicit 21. li. de ciuit. Dei.*

¶ Ad tertium dicendum, quod futura, quę distant secundū tempus, nō sunt entia in actu. Vnde in seipsis nō sunt cognoscibilia: e quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit à cognoscibilitate. Sed ea, quę sunt distantia secundum locum, sunt entia in actu, & secundum se cognoscibilia. Vnde non est eadem ratio de distantia loci, & de distantia temporis.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur, nisi enim ea cognoscerent, de eis curam nō haberent. Sed habent curam de his, quæ hic aguntur: secundum illud Luc. 16 Habeo quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locū tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea quæ hic aguntur.

2 ¶ Prǽterea, Frequēter mortui viuis apparēt, vel dormientibus, vel vigilantibus: & eos admonent de iis quæ hic aguntur: sicut Samuel apparuit Sauli, vt habetur 1. Reg. 28. Sed hoc non esset si ea quę hic sunt, non cognoscerent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoscunt.

3 ¶ Prǽterea, Animę separatę cognoscūt ea quę apud eas aguntur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distantiam: quod suprà negatum est. c

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob 14. Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, non intelliget.

CONCLVSIO.

¶ *Animæ mortuorum nesciunt naturaliter quæ hic aguntur: sed si sciunt, hoc est ex gratia collatū est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum naturalem cognitionem, de qua nunc hic agitur, animæ mortuorum nesciūt quę hic agūtur. Et huius ratio ex dictis accipi potest. e Quia anima separata cognoscit singularia per hoc quod quodammodo determinata est ad illa: vel per vestigium alicuius præcedentis cognitionis seu affectionis, vel per ordinationē diuinam. Animę autem mortuorum secūdum ordinationem diuinam, & secundum modum essendi segregatæ sunt à conuersatione viuentium, & coniunctæ conuersationi spiritualium substantiarum, quæ sunt à corpore separatæ. Vnde ea, quæ apud nos aguntur, ignorant. Et hanc rationem assignat Greg.* in 12. moralium dicens, Mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur nesciūt, quia vita spiritus longe est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. Et hoc etiā Aug.* videtur tangere in li. de cura pro mortuis agenda, dicens, quod animæ mortuorum rebus viuentium non intersunt. Sed quantum ad animas beatorum videtur esse differentia inter Greg. & Aug.* Nam Greg. ibidem subdit. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum nō est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quod sit foris aliquid quod ignorent. Aug.* vero in lib. de cura pro mortuis agenda, expresse dicit, quòd nesciunt mortui etiā sancti quid agant viui, & eorum filij, vt habetur in glo. super illud, Abraham nesciuit nos. Isa. 63. Quod quidem confirmat per hoc quod à matre sua non visitabatur, nec in tristitiis consolabatur, sicut quando viuebat. Nec est probabile, vt sit facta vita feliciore crudelior. Et per hoc quod Dominus promisit Iosiæ regi, quod prius moreretur ne videret mala quæ erant populo superuentura, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Aug.* hoc dubitando dicit. Vnde præmittit. Vt volet accipiat quisque quod dicam. Greg. autem assertiue. Quod patet per hoc quod dicit,* Nullo modo credendum est. Magis tamen videtur secundum sententiā Greg. quod animæ sanctorum Deum videntes, omnia præsentia, quæ hic aguntur cognoscant. Sunt enim angelis æquales. De quibus etiam Aug.* asserit, quod ea quæ apud viuos aguntur, nō ignorāt. Sed quia sanctorum animæ sunt perfectissime iustitiæ diuinæ coniunctæ, nec tristantur, nec rebus viuentium se ingerunt, nisi secundum quod iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod animæ mortuorum possunt habere curam de rebus viuentium, etiam si ignorent eorum statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quamuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognoscere, sed vel per animas eorū qui hinc ad eos accedunt, vel per angelos seu dæmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut August. in eodem lib. dicit.*

¶ Ad secundū dicendū, quod hoc quod mortui viuentibus apparent qualitercunq;, vel contingit per specialem Dei dispēsationem: vt animæ mortuorum rebus viuentium intersint, & est inter diuina miracula computandum, vel huiusmodi apparitiones fiunt per operationes angelorum bonorum vel malorum, etiā ignorantibus mortuis, sicut etiam viui ignorantes aliis viuentibus apparent in somnis, vt Aug.* dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuele dici potest, quod ipse apparuit per reuelationem diuinam: secundum hoc quod dicitur Ecclesi. 46. quod dormiuit & notum fecit Regi finem vitæ suæ. Vel illa apparitio fuit procurata per dæmones: si tamen Ecclesiastici autoritas non recipiatur propter hoc quod inter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

¶ Ad tertium dicendum, quod ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam. c

QVAESTIO NONAGESIMA.

De prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de prima hominis productione. ¶ Et circa hoc consideranda sunt quatuor.

¶ Primo de productione ipsius hominis.
¶ Secundo de fine productionis.
¶ Tertio de statu & conditione hominis primo producti. ¶ Quarto, de loco eius.
¶ Circa productionem autem consideranda sunt tria.
¶ Primo, de productione hominis quantum ad animam.
¶ Secundo, quantum ad corpus viri.
¶ Tertio, quantum ad productionē mulieris.
¶ Circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primo, vtrum anima humana sit aliquid factū, vel sit de substātia ipsius Dei. ¶ Secūdo,

lis, qui apud Augustinū sciunt nostra. Et sic conclusio Gregorij est etiam Augustini implicite.

¶ Quarto soluit motiua Augustini, quia animæ separatæ non mittantur. Et per hoc responderetur ad promissionem Iosiæ, si beatus statim fuisset: sed quia non fuit, in eo locum non habet cognitio beatorum: sed naturalis tantum pro tunc, secundum quam non vidit quod secutum est malum. Nec rebus nostris se ingerunt nisi secundum quem vident ordinem diuinum. Et sic soluitur obiecto de matre & Abraham, &c. Et fundamentum omnium est, quia sunt perfectissime coniunctæ diuinæ iustitiæ.

Cap. 11. cap. 16. prope fi.

¶ *Nam sancti vident omnia, quæ hic aguntur.*

¶ Circa hanc secundam partem articuli dubium est. Quia si sancti omnia vident omnia quæ hic aguntur, vana in primis videtur specialis quæstio. An sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur enim superfluum quòd quilibet beatus [illegible] dirigatur ad se oratio, siue non, eam videat: quo videt omnia, quæ hic fiunt. Et tamen in 4. dist. disputatur. Superflua quoque videntur reuelationes quæ fiunt inferioribus angelis à superioribus. Nec etiam videtur priuilegium animæ Christi, vt cognoscat omnia quæ nouit Deus scientia visionis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod si verba literæ ponderentur, & distincta [illegible] tur sano intellectu [illegible] nes phantasiæ huiusmodi [illegible] cessant. In litera in primis [illegible] restringitur ista cognitio [illegible] ad præsentia singularia, & non extenditur ad futura: quia præsentia participant speciem actu, non futura. Distribuendum est autem ly omnia præsentia, vt patet in tertio contra Gent. capite quinquagesimonono, & ex diuersis locis superius haberi potest, non respectu eorum, quæ pertinent ad solam voluntatem diuinam, vt electiones & alia pertinentia ad [illegible] dificationē creaturarum, quæ sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelationes in cælestibus. Nec respectu eorum, quæ ad solam voluntatem spectant creaturarum, vt cogitationes cordium [illegible] ter quas sunt occultæ nostræ. Et ideo [illegible] de eis quæstio sit, nec [illegible] nibus innotescunt, nec respectu rationum [illegible] naturalium ex diuina [illegible] nitate sumptarum [illegible] quas multi effectus fiunt [illegible] diuini ordinis [illegible] Quæ tamen omnia [illegible] Christi nouit ab initio. Et rationabile videtur, quod omnia

omnes post iudicium videbunt quæ videt Deus scientia visionis. Sed respectu omnium pertinentium ad naturalem ordinem vniuersi iuxta determinata superius, cum de cognitione cogitationum cordis ageretur.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo ostendit radices erroris oppositi.

¶ Quoad primum conclusio est, Anima non est substantia Dei, sed est facta. probatur, anima est in potentia & accipit scientiam à rebus, habetque diuersitatem potētiarum: ergo non est de substantia Dei, tenet sequela: quia deitas est actus purus, nihil accipiens aliunde, & nullam in se diuersitatem habens. Aduerte hic quod cum conclusio habeat duas partes, negatiuam tantum probat litera: quoniam affirmatiua ex illa negatiua sequitur, adiuncta determinatione superius facta, scilicet quod omne aliud à Deo sit factum.

¶ Quo ad secundum ponit duas radices, ex quibus omnis videtur hic error: prima est opinio ponentium tantū corpora esse, & animam de natura primi corporis, quod Deus erat. secunda est opinio ponentium nihil esse nisi in corpore: & sic animā mūdi & animā partis mundi, scilicet hominis, partem animæ totius. &c. omnia clara sunt in litera.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessario fit per creationem. Probatur, anima rationalis sola est subsistens: ergo sola propriè habet esse: ergo fieri: & non ex materia præiacenti: ergo per creationē. Antecedens patet ex supradictis quæstione septuagesimaquinta. Prima consequentia probatur. Primo ex differentia inter substantiam & accidens. quia substātia propriè dicitur esse, accidēs verò est quo aliquid est. Secundo ex ratione entis: quia scilicet ex ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistere, vt patet de albedine. Tertio autoritate Arist. confirmatur. Secunda verò consequentia probatur: quia fieri eorūdem tantum est, quorum esse, quia est via ad esse. Appositio autem vlterior probatur ex diuisione, quia aut ex materia corporali aut spirituali. Non prima: quia sic non sub-

supposito quòd sit facta, vtrum sit creata.
¶ Tertiò, vtrùm sit facta mediātibus angelis.
¶ Quartò, vtrùm sit facta ante corpus.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima sit facta, vel sit de substātia Dei.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod anima non sit facta: e sed sit de substantia Dei. Dicitur enim Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem, Sed ille qui spirat, aliquid à se emittit. Ergo anima qua homo viuit, est aliquid de substantia Dei.

2 ¶ Præterea, Sicut supra* habitum est, anima est forma simplex. e Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus. Quod est solius Dei. Ergo anima est de substantia Dei.

3 ¶ Præterea, Quæcunque sunt, & nullo modo differunt: sunt idem. Sed Deus & mēs sunt, & nullo modo differunt: quia oporteret quod aliquibus differentijs differrent, & sic essent cōposita. Ergo Deus & mēs humana idē sunt.

¶ SED CONTRA est quod August.* in lib. de orige animæ enumerat quædam, quæ dicit esse multum aperteque peruersa, & fidei catholicæ aduersa. Inter quæ primū est, quod quidam dixerunt, Deum animam non de nihilo, sed de seipso fecisse.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima humana sit in potentia intelligens, & à rebus scientiam accipiens, impossibile est esse de substantia Dei.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod dicere animam esse de substantia Dei, manifestam improbabilitatem continet. Vt enim ex dictis patet,* anima humana est quandoq; intelligēs in potentia, & scientiam quodammodo à rebus acquirit, & habet diuersas potētias. e Quę omnia aliena sunt à Dei natura: qui est actus purus, & nihil ab alio accipiens, & nullā in se diuersitatē habens, vt supra probatū est. e Sed hic error principium habuisse videtur ex duabus positionibus antiquorum. Primi enim, qui naturas rerum considerare inceperunt, imaginationē transcendere non valentes, nihil præter corpora esse posuerunt. e Et ideo Deum dicebant esse quoddam corpus quod aliorum corporum iudicabāt esse principium. Et quia animam ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebant esse principium, vt dicitur in primo de anima:* per cōsequens sequebatur quod anima esset de substantia Dei. Iuxta quā positionem etiam Manichæi Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, quā dam partem illius lucis animam esse posuerūt corpori alligatam. Secundo verò processum fuit ad hoc, quod aliqui aliquid incorporeum esse apprehenderunt: non tamē à corpore separatum, sed corporis formā. Vnde & Varro dixit, quod Deus est anima mundū intuitu, vel motu & ratione gubernās: vt Aug.* narrat 7. de Ciuit. Dei. Sic igitur illius totalis animę partem aliqui posuerunt animam hominis: sicut homo est pars totius mundi: nō valētes intellectu pertingere ad distinguendos spiritualiū substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporū. Hæc autem omnia sunt impossibilia, vt supra probatum est. e Vnde manifeste falsum est animam esse de substātia Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod inspirare non est accipiendū corporaliter. Sed idē est Deū inspirare quod spiritū facere. Quā uis & homo corporaliter spirās nō emittat aliquid de sua substantia, sed de natura extranea.

¶ Ad secundum dicendum, quod anima etsi sit forma simplex secundum suam essentiam: non tamen est suum esse, sed est ens per participationem: vt ex supradictis patet. e Et ideo non est actus purus sicut Deus.

¶ Ad tertium dicēdum, quod differēs proprie acceptū aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, vbi est conuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse composita quodammodo, cum in aliquo differant & in aliquo cōueniant. Sed secūdum hoc licet omne d differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens e: vt dicitur in decimo * Metaphysic. Nam simplicia diuersa sunt seipsis: non autem differunt aliquibus differentijs ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quod vlterius alijs differentijs differant.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum anima sit producta in esse per creationem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima non sit producta in esse per creationē. Quod enim in se habet aliquid materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

2 ¶ Præterea, Omnis actus materiæ alicuius videtur educi de potentia materiæ. Cū enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

3 ¶ Præterea, Anima est forma quædam. Si igitur anima fit per creationem, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationē. Quod est incōueniēs.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 1. Creauit Deus hominē ad imaginē suā. Est autem homo ad imaginem Dei secūdum animā. Ergo anima exiuit in esse per creationē.

CONCLVSIO.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd anima rationalis non potest fieri nisi per creationem: quod non est verū de alijs formis: Cuius ratio est, quia cum fieri sit via ad esse, hoc modo alicui competit fieri sicut ei cōpetit esse e. Illud autē proprie dicitur esse quod ipsum habet esse quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ proprie & vere dicūtur entia: accidens vero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 7. Metaph.* quod accidens dicitur magis entis quàm ens e. Et eadem ratio est de omnibus alijs formis non subsistentibus. Et ideo nullæ formæ non subsistenti propriè cōuenit fieri, sed dicuntur fieri per hoc quod cōposita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistēs, vt suprà habitū est e. Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, neque corporali, quia sic esset naturę corporeę: neq; spirituali, quia sic substātiæ spirituales inuicem transmutarentur: necesse est dicere quòd non fiat nisi per creationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autem in ipsa est esse participatū: quod quidem ex necessitate simul est cū essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formā e. Et eadē ratio esset si poneretur cōposita, ex quadā materia spirituali, vt quidam dicūt, quia illa materia nō est in potētia ad aliā formā, sicut nec materia cælestis corporis. Alioqn anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actum extrahi de potentia materiæ nihil aliud est quàm aliquid fieri actu quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis non habet esse suum dependens à materia corporali, sed habet esse subsistens, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt suprà dictum est e.

sisteret, sed esset forma materialis & corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur adinuicem: & consequenter essent corruptibiles. Haberēt enim materiam communem, ex cuius potentia educerentur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilem. Vltima consequentia est per se nota.

D. 508. 21. Lib. 10. Metaph. tex. 24. & 25. 10. 5.

Annot. ¶ Circa primas consequentias aduerte, quod hic est sermo de esse & fieri simpliciter, id est sine additione aliqua: & est sermo de eorum proprijs subiectis in propositione. Ita quod sensus est, quod de solis subsistentibus vere & proprie prædicatur, est & fit. quia sola hæc sunt ea quibus cōuenit esse vt quod, reliquis autem conuenit vt quo. Nec obstat quod animę rationali conueniat etiam esse vt quo: quia est qua homo est & viuit: quia non conuenit ei vt quo tantum, sed vt quo & quod simul: cæteris autem formis vt quo tantum. Vnde Aristoteles, vt Auerrois decimooctauo comment. duodecimo Metaphysicor. dicit sola hac via euitauit creationem formarum: quia negauit eas fieri: quia tamen & sunt & fiunt: dixit quod fiunt in quantum composita fiunt, & sunt in quantum sunt ea quibus composita sunt. Et ideo subtiliter diuus Thomas ex eodem fundamento processit, subsumendo quod anima rationalis vere & proprie est, & fit quia subsistit.

452 Infrà q̄. 118. art. 2. Et 2. dist. 18. qu. 2. art. 2. & 3. Et post q̄. 5. artic. 9. Et quo. 9. articul. 11. Et opus. 3. ca. 93. 131. 229. & 230. Et opus. 28. cap. 5. 24 241

Annot. ¶ Circa vltimam consequentiam aduerte, quod posteriores, de quorum numero est Scotus in quarto, putantes se distinctius cautiusque loqui, distinxerunt quod creatio potest dupliciter sumi. Vno modo pro factione rei nulla omnino materia supposita: & sic sumitur proprie creatio. Alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potentia educatur, sed ab extra: & sic dicunt animam creari. Et licet hoc dictum non sit falsum, est tamen rude & offuscans ingenium, dum liquida veritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis & fieri naturalis, penes quid distinguantur. Creari enim est ex nihilo fieri, id est, vt magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tantum fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creationi simpliciter & proprie præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius quod proprie fit: vt contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissime diuus Thomas cum probasset

Lib. 7. Meta. tex. 2. tom. 5. 241 Q. 75. ar. 2. 363 17 367 Q. 75. ar. 2. 363

Universidad de Deusto Biblioteca

bantur quod anima rationalis propter, subaudi quod non educitur corporali neque spirituali: quia scilicet sit aliquid sui, sicut materia est alicuius: quia est pars eius quod fit ex ea. Et supra hoc fundantur reliquæ consequentiæ, quod educi est corporeæ naturæ. Et hoc bene notat, quoniam est Peripatetica doctrina, præcipueque Aristotelis fundamentum.

In corp. ar. 455. Locis supra ar. 2. notatis. Cap 4 par. 1. aliquantulum ante fin.

¶ In responsione ad secundum nota secretum aliud Peripateticum. quid scilicet est formam educi de potentia materiæ: formam esse in potentia materiæ, est esse in ea vt causa non actiua, sed materiali: esse autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependens ab ea: cum omnis effectus à sua dependeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum, id est indistincte in ea. Non enim in potentia materiæ distinctum esse, habet formaque, aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse vt in ea sunt. Et meritò, quia actus est distinguere, esse autem in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu: habente ergo materia in se formam secundum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm materiam transmutari transmutatione sufficienter ita quod ex vi transmutationis materiæ forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum: ipsa transmutatio continue appropriat & distinguit ipsam materiam ad esse illius distinctū: quoniam continue aliter, & aliter se habet secundum illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic completa transmutatione qua præcedens compositum transmutatur in aliud compositum, resultat forma. Vnde per oppositum cum fit homo: quoniam ex vi transmutationis, qua præcedens compositum mutatur in hominem: nunquam resultaret anima rationalis. Quoniam causalitas materiæ non se extendit ad intellectus operi. Ideo non educitur de potentia materiæ. Educi ergo formam de potentia materiæ, est ipsam ex vi transmutationis resultare in ea, &c.

Cap. 5. eccl. Hier. par. 1. titulo de sacerdotum perfect. in prin. a 242. Ar. praced. 452. Q. 65. ar. 3. 238 335. 454 Infra q. 118. art. 3. Et 3. q. 6. artic. 3. & 4. Et 3. dist. 17. q. 2. ar. 2. Et 2. cõt. cap. 81. Et pos. q. 3. ar. 10. Et op. 30. lec. 4. quo. 65. q. 67. quæst. 70. Q. 66. & 70. Ar. 2. & 3. huius q. Comment.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito, secundo soluit obiecta.

¶ Quo ad primum simul refert opinionem contrariam: & impugnando illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita est pars affirmatiua, scilicet Anima fit à Deo mediantibus

propterea non educitur de potentia materiæ.

¶ Ad tertiū dicēdum, q non est simile de anima rationali & de alijs formis: vt dictum est c.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum anima rationalis, sit producta à Deo immediate.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod anima rationalis non sit producta à Deo immediate, sed mediantibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quā in corporalibus. Sed corpora inferiora producuntur per corpora superiora: vt Dio.* dicit 4. c. de di. no. Ergo & inferiores spiritus qui sunt animę rationales, producūtur per spiritus superiores, q sunt angeli.

2 ¶ Præterea, Finis rerū respōdet principio. Deus enim est principium & finis rerū. Ergo & exitus rerū à principio respōdet reductioni rerū in finē. Sed infima reducūtur per prima, vt Dio.* dicit. Ergo & infima procedunt esse per prima, scilicet animæ per angelos.

3 ¶ Præterea, Perfectum est quod potest sibi simile facere c: vt dicitur in 4. Meta. Sed spirituales substantiæ sunt multo magis perfectæ, quā corporales. Cum ergo corpora faciāt sibi similia secundū speciē, multo magis angeli poterunt facere aliquid infrà se, secundum speciem naturæ, scilicet animam rationalem.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen 2. quòd Deus ipse inspirauit in faciē hominis spiraculum vitæ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima rationalis per nullam alicuius materiæ transmutationem producatur, sed solum per creationem, à solo Deo immediate creare necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod quidā posuerunt quod angeli secundū quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & à fide alienū. Ostēsum est enim c, quòd anima rationalis nō potest produci nisi per creationē. Solus autē Deus potest creare: quia solius primi agentis est agere nullo præsupposito: cum semper agens secundum præsupponat aliquid à primo agente, vt suprà habitum est c. Quod autē agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando. Et ideo nullū aliud agens agit nisi trāsmutando: sed solus Deus agit creādo. Et quia anima rationalis non producitur per transmutationē alicuius materiæ, ideo nō potest produci nisi à Deo immediate. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nam quod corpora causant vel sibi similia vel inferiora, & quod superiora reducunt inferiora: totū hoc prouenit per quandam transmutationem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod anima humana fuerit producta ante corpus. Opus enim creationis præcessit opus distinctionis & ornatus: vt suprà habitum est c. Sed anima producta est in esse per creationem c: corpus autem factum est in fine ornatus, vt suprà habitum est c. Ergo anima hominis producta est ante corpus.

2 ¶ Præterea, Anima rationalis magis conuenit cū angelis, quàm cū animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim à principio cū corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die, quando & bruta animalia sunt producta. Ergo anima hominis fuit creata ante corpus.

3 ¶ Præterea, Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

¶ SED CONTRA est, quod actus proprius fit in potentia propria. Cum ergo anima sit proprius actus corporis, anima producta est in corpore.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima humana sit proprius corporis actus, & forma necessario simul cum corpore producta est.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd Ori.* posuit non solum animam primi hominis, sed animas omnium hominū ante corpora simul cū angelis creatas, c propter hoc quod credidit omnes spirituales substantias tam animas quā angelos æquales esse secundum suę naturę conditionem, sed solum merito distare, sic quod quędā earum corporibus alligantur, quę sunt animæ hominū, vel cęlestium corporū: quędā verò in sui puritate secūdum diuersos ordines remanent. De qua opinione supra iam diximus.c Et ideo relinquatur ad præsens. Aug.* verò in 7. supra Gen. ad lit. dicit, quod anima primi hominis ante corpus cum angelis est creata propter aliā rationē: * qa scilicet pōnit quòd corpus hominis in illis operibus sex dierum nō fuit productum in actu, sed solum secundum causales rationes. Quod nō potest de anima dici: quia nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata produci potuit. Et ideo videtur, quod ipsamet anima in operibus sex dierum, in quibus omnia facta fuerunt, simul cum angelis fuerit creata: & quod postmodū propria voluntate inclinata fuit ad corpus administrandum. Sed hoc non dicit asserendo, vt eius verba demonstrant.* Dicit enim Credatur, si nulla scripturarum autoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidē humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero iam ipsa crearetur. Posset autē vtique hoc tolerari secundum eos, qui ponūt quod anima habet per se speciem & naturā completam: & quod non vnitur corpori, vt forma, sed solū ad ipsum administrandum. Si aūt anima vnitur corpori, vt forma, & est naturaliter pars humanę naturæ: hoc omnino esse non potest. Manifestum est enim quòd Deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ, secundū quod vniuscuiusq; rei species exigebat. Anima autē cū sit pars humanæ naturæ, non habet naturalem perfectionem, nisi secundū quod est corpori vnita. Vnde nō fuisset cōueniens, animā sine corpore creari. Sustinēdo ergo opiniōnē Aug. de operibus sex dierū dici poterit, quod anima humana præcessit in operibus sex dierum secundum quandam similitudinem generis, prout conuenit cū angelis in intellectuali natura. c Ipsa enim fuit creata simul cū corpore. Secūdū alios verò sanctos tā anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod si natura animæ haberet integram speciem, ita quod secundum se crearetur: ratio illa procederet, vt per se in principio crearetur. Sed quia naturaliter est forma corporis, non fuit seorsum creanda, sed debuit creari in corpore.

¶ Et similiter est dicēdū ad secundū. Nā anima si per se speciē haberet, magis cōueniret cū angelis. Sed inquantū est forma corporis, pertinet ad genus animaliū, vt formale principiū.

¶ Ad tertium dicendum, quòd animam remanere post corpus accidit per defectum corporis, qui est mors. Qui quidem defectus in principio creationis animæ esse non debuit.

QVAESTIO NONAGESIMA-prima, de Productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de productiōe corporis primi hominis. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, de materia ex qua productum est. ¶ Secundò, de autore, à quo productum est. ¶ Tertiò, de dispositione, quæ ei per productionē est attributa. Quarto de mō & ordine productiōis ipsius.

angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit à Deo immediate. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per transmutationem, sed per creationem. ergo à Deo immediate. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequentia probatur ex differentia inter primum agens & alia agentia: quia illius tantum est creare, & horum est transmutare tantum. Quæ differentia probatur sic. Omne agens secundum præsupponit aliquid à primo agente: ergo agit ex aliquo præsupposito: ergo agit transmutando: ergo solius primi agentis est agere nullo præsupposito: ergo creare. Omnia sunt superius in quæstione quadragesimaquinta discussa.

¶ Quo ad secundum clara omnia in litera.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo refert opinionem Originis. Secundo Augu. Tertio examinat illam. Quarto respōdet quæsito.

¶ Quo ad primum, quod Originem omnes animæ ante corpora, &c. sed superius discussum est hoc.

¶ Quo ad secundum apud Augustinum. Primo conclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secundo ratio eius: quia corpus causaliter in sex diebus, anima vero in seipsa producta fuit, cum non possit dici, quod fuit in causis suis producta: quia solus Deus est eius causa. Tertio modus ergo nandi, scilicet quod non assertiue hæc dicit, vt patet ex verbis eius.

¶ Quo ad tertium continuatur hæc propositio secundum duas vias, scilicet dicentium animam per se speciem, vt Platonici, & partem speciei, vt Peripatetici. Apud primos potest sustineri, apud secundos est impossibile: quia anima est condita in suo perfecto. ergo coniuncta corpori, tenet sequela: quia pars non est perfecta nisi in toto.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua est. Anima est simul producta cum corpore. Probatur secundum vtranque viam, scilicet Aug. & aliorum doctorum de operibus sex dierum. Augustini quidē, quia ratio ad oppositum adducta non cogit: quia anima in primis operibus non poni potest producta non in seipsa, nec in suis causis: sed in suo genere, scilicet intellectuali natura, in qua communicat cum angelis. Aliorum verò sanctorum, quia simul in primis operibus sunt omnia in seipsis producta apud eos.

¶ Super

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue cum vno corollario. Conclusio est, Homo conuenienter dicitur formatus de limo terræ, id est terra aqua commista. Probatur sic, Deus est perfectus in se & suis operibus: ergo ab eo perfectio in omnes naturas deriuatur, secundum earum modum: ergo in hominem per compositionem ex omnibus: ergo cum intellectu & elongatione à contrarijs, permistionem æqualem ex omnibus elementis: ergo cum abundantia inferiorum elementorum secundum quantitatem: ergo conuenienter ex limo terræ. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur autoritate Deuteronomij. Secunda verò probatur ostendendo modum, quo perfectio est in Deo, scilicet vnite, vt in causa omnium ex autoritate. Subintellecta enim illa maxima, quod quæ in superioribus sunt vnite, ab inferioribus sparsim participantur gradatim: optime infertur, quòd perfectum esse secundum omnia in Deo simpliciter existēns, ad intelligentias intellectualiter deriuatur: ad hominem vero vltimam creaturarum nobilium compositè & materialiter deuenit: & consequenter homo est omnium perfectionem habens per compositionem ex omnibus. Secunda consequentia satis clare patet: quia aliter non possunt omnia componere vnam partialem speciem, dico autem partialem ad differentiam vniuersi: quod vnum eos cum sit, ex omnibus constat creaturis: sed hoc est totale ens & vnum, non per vnam substantialem formam, sed per ordinem. Tertia vero consequentia probatur quia aliter non salueretur æqualitas mistionis, probatur: quia superioribus habentibus longe plus virtutis in pari quantitate, si essent paria in quantitate, mistio non esset æqualis. Oportet ergo inferiora plus quantitatis habeant, vt per hoc æquam virtutem: quia in maiori quantitate est maior virtus: & sic mistio fiet æqualis, vt humana requirit complexio à contrarijs remotissima.

¶ Corollarium est, quod homo est minor mundus, patet, quia constat ex omnibus.

¶ Caue hic ne fallaris ex hoc articulo, putans S. Thomas oblitum doctrinæ propriæ de manentia elementorum in misto: propterea quia hic expresse dicit elementa in homine secundum substantiam. Aduertendum est enim ad rationem dicendi: vt autem patet

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod corpus primi hominis non sit de limo terræ. Maioris enim virtutis est facere aliquid ex nihilo, quàm ex aliquo: quia plus distat ab actu non ens, quā ens in potentia. Sed cum homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit, vt virtus Dei maxime ostēderetur in productiōe eius. Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

2 ¶ Præterea, Corpora cælestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximam nobilitatem, cum perficiatur à nobilissima forma, quæ est anima rationalis. Ergo nō debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cælesti.

3 ¶ Præterea, Ignis & aer sunt nobiliora corpora quàm terra & aqua. Quod ex eorū subtilitate apparet. Cum igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aere, quàm ex limo terræ.

4 ¶ Præterea, Corpus humanum est compositum ex quatuor elementis. Non ergo est factum ex limo terræ, sed ex omnibus elemētis.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Gē. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶ *Congruit hominem in principio secundū substantiam fieri de limo terræ, id est terra aquæ permista.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum Deus perfectus sit in operibus suis, perfectionem dedit omnibus secundū eorum modum, secundum illud Deut. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autem simpliciter perfectus est ex hoc, quod omnia in se præhabet: non per modum compositionis, sed simpliciter & vnite, c vt Dio.* dicit eo modo quo diuersi effectus præexistunt in causa secundū eius virtutē vnā. Ista aūt perfectio ad angelos quidē deriuatur secundū quod omnia sunt in eorum cognitione, quę sunt à Deo in natura producta per formas diuersas. Ad hominē vero deriuatur inferiori mō huiusmodi perfectio. c nō enim in sua cognitione naturali habet omniū naturaliū notitiā. Sed est ex reb' omnibus quodāmodo cōpositus: dū in genere spiritualiū substātiarum habet in se animam rationalē. De similitudine verò cęlestium corporum habet elōgationem à contrarijs per maximam æqualitatem complexionis. Elemēta verò secundum substantiā, ita tamen quòd superiora elementa prędominantur in eo, secundum virtutem, scilicet ignis & aer: quia vita præcipuè consistit in calido quod est ignis, & humido quod est aeris. Inferiora verò elementa abundāt in ea secundum substantiā. Aliter enim non posset esse mistionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quę sunt minoris virtutis, secundum quātitatem in homine abundarēt. Et ideo dicitur corpus hominis de limo terræ formatum, quia limus dicitur terra aquæ permista. Et propter hoc homo dicitur minor mundus, quia omnes creaturæ mundi quodammodo inueniuntur in eo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus Dei creantis manifesta est in corpore hominis: dum eius materia est per creationem producta. Oportuit autem, vt ex materia quatuor elemētorum fieret corpus humanum: vt homo haberet conuenientiam cum inferioribus corporibus, quasi medium quoddam existens inter spirituales & corporales substātias.

¶ Ad secundum dicendum, quod quāuis corpus cæleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animę rationalis est minus conueniens. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodammodo per sensus: quorum organa formari nō possunt ex corpore cęlesti, cū sit impassibile. c Nec est verum quòd quidam dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad cōpositionem humani corporis aduenire, ponētes animam vniri corpori mediante quadam luce c. Primo enim falsum est quod dicunt, lucē esse corpus c. Secūdo vero impossibile est aliquid de quinta essentia vel à corpore cælesti diuidi vel elemētis permisceri, propter cælestis corporis impassibilitatem. Vnde non venit in compositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

¶ Ad tertiū dicēdū, quod si ignis & aer, quæ sunt maioris virtutis in agēdo, etiā secundum quantitatē in compositione humani corporis abūdarent: omnino ad se traherēt alia, & non posset fieri æqualitas cōmistionis, quę est necessaria in cōpositione hominis ad bonitatem sensus tactus, qui est fundamentum sensuum aliorū c. Oportet enim organū cuiuslibet sensus non habere in actu cōtraria, quorū sensus est perceptiuus, sed in potētia tantum: vel ita quod oīo careat toto genere cōtrariorū sicut pupilla caret colore, vt sit in potētia ad oēs colores. Quod in organo tactus nō erat possibile, cū sit cōpositū ex elemētis: quorū qualitates pcipit tactus. Vel ita quod organū sit mediū inter cōtraria, vt necesse est in tactu accidere. Mediū enim est in potentia ad extrema.

¶ Ad quartum dicēdum, quod in limo terræ est terra & aqua cōglutinans partes terræ & aquæ. De alijs autē elementis Scriptura mentionem non fecit: tum quia minus abundant secundum quantitatem in corpore hominis, vt dictum est c: tum etiam quia in tota rerum productione de igne & aere, quæ sensu non percipiuntur à rudibus, mentionem non fecit Scriptura quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum corpus humanum sit immediate à Deo productum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod corpus humanum non sit immediate à Deo productum. Dicit enim Augu. in 3. de Tri. quod corporalia disponuntur à Deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali. vt dictum est c. Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediate à Deo.

2 ¶ Pręterea, Quod fieri potest virtute creata, non est necessarium quod immediate producatur à Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutem creatam cælestis corporis. Nam & quædam animalia ex putrefactione generantur per virtutem actiuam corporis cælestis, Et Albumasar dicit, quod in locis in quibus nimis abundat calor aut frigus homines non generantur, sed in locis temperatis tantùm. Ergo non oportuit quod immediate corpus humanum formaretur à Deo.

3 ¶ Pręterea, Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquā materię trāsmutationem. Sed omnis trāsmutatio corporalis causatur ex motu cęlestis corporis, qui est primus motuū. Cū igitur corpus humanū sit productū ex materia corporali, videtur quod ad eius formationem aliquid operatum fuerit corpus cæleste.

4 ¶ Pręterea, Aug.* dicit super Gen. ad lit. quod homo factus est sēdm corpus in operib' sex dierū secundū causales ratiōes, quas Deus inseruit creaturæ corporali, postmodum verò fuit formatum in actu. Sed quod præexistit in corporali creatura, secundū causales rationes per aliquā virtutem corporeā produci potest. Ergo corpus humanum productū est aliqua virtute creata, & non immediate à Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ecclesia. 17. Deus de terra creauit hominem.

CONCLVSIO

¶ *Cum in prima rerum formatione nullus præcesserit homo, à quo humanum immediate produceretur*

in litera, dixit hoc ad differentiam corporum cælestium, quæ non nisi secundum aliquid eis simile veniunt in compositionem hominis: ipsa verò elementa secundum substantiam dicuntur componere, non distinguendo an formaliter, an virtualiter. Rursus dicuntur elementa componere hominem secundum substantiam non formalem sed materialem, non tantum communē, scilicet materiam primam, sed propriā seu appropriatam: elementa enim ex vi mistionis alterata sic vniūtur in misto, quod materię eorum transeunt in materiā misti cum dispositionibus appropriatis illis elementis: puta siccitate, grauitate, humiditate, &c. Ita quod illa elementa dicuntur prædominari in aliquo secundum substantiam, seu quantitatem. De quorum materia dispositæ plus saluatur in misto. Illa verò secundum virtutem, de quorum vi plus saluatur in eo. & hæc est directe mēs huius literæ.

375 342 373

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus clarus. Comment. In corp. ar.

¶ In corpore vnica cōclusio responsiua quæsito. Corpus hominis primo fuit à Deo immediate formatum. Hæc conclusio postquàm proposita est in litera, probatur tali ratione. Corpus hominis non potest formari nisi aut à Deo immediate, aut à semine humano per viā generationis: sed in prima formatione nullum præcessit humanum corpus à quo per viam generationis formari potuisset corpus primi hominis: ergo est formatū immediate, à Deo. Huius rationis in litera primo tractatur maior: deinde subditur minor, & infertur cōclusio.

456 Infra q. 92. arti. 4. Lib. 4. de Trinit. c. 4. to. 3. Ar. praced

¶ In tractādo maiorē primo ponitur opinio illius contraria. Deinde improbatur, deinde excluditur obiectio quā, & deinceps ponitur ipsa maior, & educitur vnum corollarium.

¶ Opinio contraria est, quòd quidam putauerūt hanc distinctiuam assumptam insufficientē, ac per hoc falsam, ponentes tertium agens immediatum, scilicet formas immateriales, & hi sunt Auicen. & Plat. ante ipsum, & multi sequaces, dicentes formas materiales deriuari immediate à formis sine materia: corporalia autē agentia esse dispositiua agentia tantum. Improbatio est. Forma non fit nisi ratione compositi: ergo non fit à forma immateriali. Antecedēs supponitur ex dictis: quia esse & fieri non est nisi subsistentium. consequentia probatur. Compositum fit à composito: ergo non fit à forma immateriali. ergo nec forma quæ solum fit ad factionem ipsius compositi. Antecedens probatur: quia factum

Lib. 7. super Gene. c. 24. tom. 3.

corpus, oportuit immediate à Deo produci, qui solus creare materiam potuit.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd prima formatio humani corporis nō potuit esse per aliquā virtutē creatam, sed immediate à Deo. Posuerunt siquidē aliqui formas, quæ sunt in materia corporali, à quibusdā formis immaterialibus deriuari. Sed hanc opinionē repellit Philosophus in 7. Meta.* per hoc, quod formis nō cōpetit per se fieri, sed cōposito, vt supra expositū est. Et quia oportet agens esse simile facto, non conuenit quod forma pura quæ est sine materia producat formā, quæ est in materia, quæ nō fit nisi per hoc quod cōpositū fit. Et ideo oportet quòd forma, quæ est in materia, sit causa formæ quæ est in materia secundum quod compositū à cōposito generatur. Deus autē quāuis omnino sit immaterialis, tamē solus est, qui sua virtute materiā producere potest creando. Vnde ipsius solius est formam producere in materia absque adminiculo præcedentis formæ materialis. Et propter hoc angeli non possunt transmutare corpora ad formā aliquam, nisi adhibitis seminibus quibusdā, vt Aug.* dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanū nunquām formatū fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit quod primum corpus hominis immediate formaretur à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod etsi angeli aliquod ministeriū Deo exhibeant in his quæ circa corpora operantur: aliqua tamē Deus in creatura corporea facit, quæ nullo modo angeli facere possunt: sicut quod suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Secundum quā virtutē etiam corpus primi hominis de limo terræ formauit. Potuit tamen fieri vt aliquod ministeriū in formatione corporis primi hominis angeli exhiberēt: sicut exhibebūt in vltima resurrectione, pulueres colligendo.

¶ Ad secundū dicendū, quod animalia perfecta quæ generātur ex semine, nō possunt generari per solā virtutē cælestis corporis: vt Auic. fingit: licet ad eorū generationē naturalē cooperetur virtus cælestis corporis: prout Philosophus dicit in 2.* physic. quod homo generat hominē ex materia & sole. Et exinde est quòd exigitur locus temperatus ad generationē hominum & aliorū animaliū perfectorū. Sufficit autem virtus cælestiū corporū ad generandum quædā animalia imperfectiora ex materia disposita. Manifestum est enim quod plura requiruntur ad productionem rei perfectæ, quàm ad productionem rei imperfectæ.

¶ Ad tertiū dicēdū, quod motus cæli est causa transmutationū naturaliū: nō tamen transmutationum quæ fiunt præter naturæ ordinē, & sola virtute diuina: sicut quod mortui resuscitantur, quod cæci illuminantur. Quibus est simile, quod homo ex limo terræ formatur.

¶ Ad quartū dicēdū, quod secūdum rōnes causales in creaturis dicitur aliquid præexistere dupliciter. Vno modo secundum potentiā actiuam & passiuam: vt non solum ex materia præexistenti fieri possit: sed etiā vt aliqua præexistēs creatura hoc facere possit. Alio modo secūdum potentiam passiuā tantū: vt scilicet de materia præexistēti fieri possit à Deo. Et hoc modo secūdū Aug.* corpus hominis præexistit in operibus productis secundum causales rationes.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem dispositionem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod corpus hominis non habuerit conuenientem dispositionem. Cum enim homo sit nobilissimum animalium, corpus hominis debuit esse dispositum optime ad ea quæ sunt propria animalis, scilicet ad sensum & motum. Sed quædā animalia inueniuntur acutioris sensus, quàm homo, & velocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum.

2 ¶ Præterea, Perfectum est cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorum animalium, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanum est imperfectissime dispositum.

3 ¶ Præterea, Homo plus distat à plantis, quàm ab animalibus brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ec. 7. Deus fecit hominē rectum.

CONCLVSIO.

¶ *Corpus humanum factum & formatum fuit à Deo in optima dispositione non simpliciter, sed secundum quod congruit animæ rationali & eius operibus.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod nō omnes res naturales productæ sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodammodo artificiata ipsius Dei. Quilibet autem artifex intendit suo operi dispositionem optimam inducere, non simpliciter, sed per comparationem ad finem. Et si talis dispositio habet secum adiunctum aliquem defectum, artifex non curat. Sicut artifex, qui facit serram ad secandum, facit eam ex ferro, vt sit idonea ad secandum: nec curat eam facere ex vitro, quæ est pulchrior materia: quia talis pulchritudo esset impedimentum finis. Sic igitur Deus vnicuique rei naturali dedit optimam dispositionem, non quidem simpliciter, sed secundum ordinem ad proprium finem. Et hoc est quod Philosophus* dicit in 2. phy. Et quia dignius est sic, non tamen simpliciter, sed ad vniuscuiusque substantiam. Finis autem proximus humani corporis est anima rationalis: & operationes ipsius. Materia enim est propter formam, & instrumenta propter actiones agentis. Dico ergo quòd Deus instituit corpus humanum in optima dispositione secundum conuenientiam ad talem formam, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandum est, quod talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod tactus qui est fundamentum aliorum sensuum, est perfectior in homine, quàm in aliquo alio animali. Et propter hoc oportuit quòd homo haberet temperatissimam complexionem inter omnia animalia. c Præcedit etiam homo omnia alia animalia quantū ad vires sensitiuas interiores: sicut ex supra dictis apparet. c Ex quadam autem necessitate contingit, quod quantum ad aliquos exteriores sensus homo ab alijs animalibus deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet pessimum olfactum. Necessarium enim fuit, quod homo inter omnia animalia respectu sui corporis haberet maximum cerebrum. Tum, vt liberius in eo perficerentur operationes interiorum virium sensitiuarum, quæ sunt necessariæ ad intellectus operationem, vt supra dictum est. c Tum etiam, vt frigiditas cerebri temperaret calorem cordis, quē necesse est in homine abūdare ad hoc quod homo sit rectæ staturæ. Magnitudo autem cerebri propter eius humiditatem est impedimentum olfactus, qui requirit siccitatem. Et similiter potest assignari ratio, quare quædam animalia sunt acutioris visus & subtilioris auditus quàm homo, propter impedimentum horum sensuum. Quod necesse est consequi in homine ex perfecta complexionis æqualitate. Et eadem etiam ratio est assignanda de hoc quod quædam animalia sunt homine velociora: cui excellentiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ complexionis.

¶ Ad secundum dicendum, quod cornua & vngulæ, quæ sunt quorundam animalium arma, & spissitudo corij, & multitudo pilorum, aut plumarum, quæ sunt tegumenta animalium: attestantur abundantiæ terrestris elementi: quæ repugnat æqualitati & teneritudini complexionis humanæ. Et ideo hæc homini non competebant. Sed loco horum habet rationem & manus: quibus potest parare sibi arma & tegumenta & alia vitæ necessaria infinitis modis. c Vnde & manus in tertio de anima* dicitur organum organorū. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

¶ Ad tertium dicendum, quod habere staturam rectam conueniēs fuit homini propter quatuor. Primo quidem, quia sensus sunt dati homini non solum ad vitæ necessaria procurāda, sicut alijs animalibus: sed etiā ad cognoscendum. Vnde cum cætera animalia non delectentur in sensibilibus, nisi per ordinem ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibilium secundum seipsam. Et ideo quia sensus præcipuè vigent in facie, alia animalia habent faciē pronam ad terram, quasi ad cibum quærendum, & prouidendū sibi de victu: homo verò habet faciem erectā, vt per sensus, & præcipuè per visum, & qui est subtilior, & plures differentias rerum ostendit, liberè possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cælestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilem colligat veritatem. Secundò, vt interiores vires liberius suas operationes habeant, dum cerebrum in quo quodammodo perficiuntur, non est depressum: sed super omnes partes corporis eleuatum. Tertiò, quia oporteret, quòd si homo haberet pronam staturam, vteretur manibus loco anteriorum pedum. Et sic vtilitas manuum ad diuersa opera perficienda cessaret. Quartò, quia si haberet pronam staturam

factum & faciem oportet esse similis: consequentia est per se nota ex eodem fundamento, quo prima quàm secunda, quia forma immaterialis necesse est similis composito, nec formæ in materia.

D.642

¶ Obiectio autem excluditur, quia si ita ratio concludit, sequitur quod nec Deus possit esse causa proxima compositi, aut formæ materialis: & patet sequela, quia Deus ipse est forma immaterialis: at per hoc non est inter formam materialem aut compositum, & ipsum, similitudo. Excluditur enim hæc obiectio ex hoc, quod Deus est nō quomodolibet forma immaterialis, sed sic excellenter vt etiam materiæ causa existit: ac per hoc compositum est ei simile, etiam ratione materiæ: quod non potest dici de alijs. Et sic habemus maiorem. Ex quo enim habemus hæc tria, scilicet, quod forma immaterialis non est immediata causa formæ materialis: & quod compositum est causa immediata: & quod Deus ex sua excellentia, qua continet etiam materiā, potest esse causa immediata, colligitur maior, quod corpus humanum & vniuersaliter omnis res materialis aut à Deo aut à composito immediate formatur. Deducuntur autem hinc duo corollaria. Primum quod solius Dei est absque adminiculo præcedentis formæ trāsmutare materiam ad formā. Secundum quod angeli non possunt trāsmutare materiam nisi adhibitis actiuis passiuis: vt August. dicit.

336 — Lib. 7 Meta. tex. 26. 27. & 32. tom. 3. — Q. 65 ar. 4. & q. 90. art. 2. — 452 — Lib. 3. de Tri. c. 9. to. 3.

¶ Minor autem manifesta subdita patet cum conclusione: quare, &c.

a 354 — Li. 2. Physic. tex. 26. tomo. 2.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum tertium.*

D. 213. Annot.

Titulus clarus, nomine dispositionis intelligendo dispositiões qualitatiuas, & quantitatiuas, & membrales, &c.

Comment.

¶ In corpore duo simul fiunt: respondetur enim quæsito cōclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædam. Conclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanū in optima dispositiōe secundum conuenientiam ad animam rationalem & eius opera. Probatur sic: quilibet artifex intendit dare effectui suo dispositionem optimam nō simpliciter, sed secundum cōuenientiam ad finem proprium illius effectus: ergo Deus dedit optimam dispositionem rebus naturalibus secundum conuenientiam ad proprios fines: ergo corpori humano secundum conuenientiam ad talem formam & illius opera, scilicet animam rationalē & opera eius. Antecedens est per se notū, & declaratur in artifice serræ. Prima consequentia probatur ex eo quod Deus est artifex rerum naturalium. Et confirmatur autoritate Aristotel. Secunda vero ex

Loco citato in arg. — 457 — 1.2. q. 164. art. 1. ad 1. Et mal. q. 5. artic. 5. cor. col. 2. Et de anima. art. 8.

staturam, & vteretur manibus loco anteriorū pedum, oporteret quod cibum caperet ore. Et ita haberet os oblōgum, & labia dura & grossa, & linguā etiam duram: ne ab exterioribus læderetur, sicut patet in alijs animalib. Et talis dispositio omnino impediret locutionem quæ est propriū opus rationis. Et tamē homo staturam rectam habens, maxime distat à plātis. Nā homo habet superius sui, id est caput versus superius mundi, & inferius sui versus inferius mundi. Et ideo est optime dispositus secundum dispositionem totius. Plantæ verò habent superius sui versus inferius mundi, nā radices sunt ori proportionales, inferius autem sui versus superius mundi. Animalia verò bruta medio modo, nam superius animalis est pars qua accipit alimentum, inferius autem est pars qua emittit superfluum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum conuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur. Sicut enim corpus humanum est factum à Deo, ita & alia opera sex dierum. Sed in alijs operibus dicitur. Dixit Deus fiat, & factum est. Ergo similiter debuit dici de hominis productione.

2 ¶ Præterea, Corpus humanū à Deo immediate est factum: vt supra dictum* est. Ergo inconuenienter dicitur, Faciamus hominem.

3 ¶ Præterea, Forma humani corporis est ipsa anima, quæ est spiraculum vitæ. Inconuenienter ergo postquàm dixerat, Formauit Deus hominem de limo terræ, subiunxit. Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

4 ¶ Præterea, Anima quæ est spiraculū vitæ, est in toto corpore, & principaliter in corde. Non ergo debuit dicere quod inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

5 ¶ Præterea. Sexus masculinus & fœmininus pertinēt ad corpus: imago verò Dei ad animam. Sed anima secundū August.* nō fuit facta ante corpus. Inconuenienter ergo, cum dixisset, Ad imaginem suam fecit illum, addidit, masculum & fœminam creauit eos.

¶ IN CONTRARIVM, Est autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ *Quamuis omnia à Deo sint facta, decuit tamē, vt hominē ad ipsius imaginē factū, et in illius faciē vitæ spiraculū inspirasse, diuina traderetur scriptura.*

¶ RESPONDEO dicendū ad primum, quod sicut Aug. dicit* in 6. super Gen. ad lit. nō in hoc præeminet homo alijs rebus, quod Deus fecit ipsum hominē quasi alia ipse nō fecerit, cū scriptū sit: Opera manuū tuarum sunt cæli: & alibi, Aridā fundauerunt manus eius: sed in hoc quod ad imaginē Dei factus est homo. Vtitur tamen Scriptura in productione hominis speciali modo loquendi, ad ostendendum quòd alia propter hominē facta sunt. Ea enim quæ principaliter intendimus, cū maiori deliberatione & studio consueuimus facere.

¶ Ad secundum dicendum, quod non est intelligendum Deum angelis dixisse, Faciamus hominem, vt quidam peruerse intellexerunt. Sed hoc dicitur ad signādam pluralitatem diuinarum personarum: quarum imago expressius inuenitur in homine.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd quidam intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & postmodum Deum formato iam corpori animam infudisse. Sed contra rationem perfectionis primæ institutionis rerum est, quod Deus, vel corpus, sine anima, vel animā sine corpore fecerit: cum vtrūque sit pars humanæ naturæ. Et hoc etiam est magis incōueniens de corpore, quod dependet ex anima, & non econuerso. Et ideo ad hoc excludendum quidā posuerunt, quod cum dicitur, Formauit Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cum anima: quod autem additur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, intelligitur de spiritu sancto: sicut & dominus insufflauit in Apostolos dicēs: Accipite spiritū sanctum. Io. 20. Sed hæc expositio, vt dicit Aug. in li. de Ciuitate Dei,* excluditur per verba Scripturæ. Nam subditur ad prædicta. Et factus est homo in animam viuentem. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. non ad vitā spiritualem, sed ad vitam animalem refert. Per spiraculū ergo vitæ intelligitur anima, vt sic quod dicitur, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, sit quasi expositio eius quod præmiserat. Nam anima est corporis forma.

¶ Ad quartum dicendū, quod quia operationes vitæ magis manifestantur in facie hominis propter sensus ibi existētes, ideo dicit in faciem hominis inspiratum esse spiraculū vitæ.

¶ Ad quintū dicendū, quòd secundū Aug.* omnia opera sex dierū simul sunt facta. Vnde animam primi hominis, quam ponit simul factam cum angelis, non ponit factam ante sextam diem, sed in ipso sexto die ponit esse factam, & animam primi hominis in actu: & corpus eius secundum rationes causales. Alij vero doctores ponunt & animam & corpus hominis factum sexto die in actu.

QVAESTIO NONAGESIMA secunda, De Productione mulieris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de productione mulieris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum in illa rerum productione debuerit mulier produci. ¶ Secundo, vtrum debuerit fieri de viro. ¶ Tertio, vtrum de costa viri. ¶ Quarto, vtrum facta fuerit immediate à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non debuit produci in prima rerum productione. Dicit enim Philosophus in lib. de generatione animalium,* quod fœmina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatum & deficiens debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerum institutione mulier producenda non fuit.

2 ¶ Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta. Nam ad mulierem dictum est post peccatum Gen. 3. Sub viri potestate eris. Et Gregor. dicit,* quod vbi nō delinquimus, omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quàm vir. Semper enim honorabilius est agēs patiente: vt dicit August. 12. super Gen. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

3 ¶ Præterea, Occasiones peccatorum sunt amputandæ. Sed Deus præsciuit quod mulier esset futura viro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

CONCLVSIO.

¶ *Cum oportuit in prima rerum formatione dari homini adiutorium ad opus generationis explendum, debuit tunc mulier produci.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod necessariū fuit fœminā fieri, sicut Scriptura dicit in adiutoriū viri: nō quidē in adiutoriū alicuius operis, vt quidā dixerūt: cū ad quodlibet aliud opus conuenientius iuuari possit vir per alium virum, quàm per mulierem, sed in adiutorium generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus genera-

to quod corpus humanum est vnum naturalium, & illius finis propriæ est anima rationalis cum suis operibus: quod probatur: quia materia est propter formam: & hoc quo ad animam: & instrumenta sunt propter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autem est ista. Optimum dicitur quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter, vel in tali ordine, vt patet: sed id in quo inuenitur defectus aliquis potest esse melius: quia posset esse sine defectu, ergo quod est cum defectu non est optimum: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia scilicet nullus artifex curat de defectibus consequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem proprium: ergo nec Deus respectu materialium, ergo nec respectu corporis humani. Si qui igitur sunt in corpore humano defectus, non sunt ab actore electi, sed ex necessitate materiæ emergunt, totus processus est clarus.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Scriptura vtitur speciali modo loquendi in productione hominis. Probatur excludendo falsam causam, & assignando veram: falsa quidem est causa huius, quod solus homo sit à Deo: & hoc est August. Vera autem, quia solus homo est ad imaginem Dei: ex qua deducitur conclusio sic. Solus homo est ad imaginem Dei factus: ergo alia facta sunt propter ipsum: ergo ipse est principaliter intentus: ergo speciali modo loquendi debet eius productio insinuari. Omnia sunt clara & vltima consequentia probatur: quia ea quæ principaliter intendimus cum maiori deliberatione & studio facere consueuimus: ac per hoc hæc maior diligentia debuit insinuari speciali tractatu de productione ipsius. Aduerte nouitie, quod hic comparatur homo ad ea, quæ explicite sic scribuntur in principio Genesis, inter illa enim principatum tenet homo. Angeli enim non numerantur.

a *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quasi affirmatiue, necesse fuit fœminam fieri. Probatur, necesse fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo necesse fuit fieri fœminam. Consequentia probatur ex eo quod fœmina ad generationem adiuuat, & ad nullum aliud opus est necessaria: quod probatur cōtra quosdam, quia vir potest ad quodlibet aliud melius per virum quàm per fœminam adiuuari. Antecedens vero probatur ostendendo quod vir solus non sufficit ad generationis opus perficiendum: & consequenter cum sit generatiuus, eget adiutorio, ostendit autem hoc, graduando viuentia penes agere & pati ad generationem, secundum tres vel quatuor gradus. Primus habentium virtutem passiuam tantum, quæ scilicet ex cælo fiunt tantum. Secundus habentium passiuam & actiuam in eodem, vt plantæ habentes semina. Et ratio coniunctionis est: quia hoc est earum nobilissimum opus, prouidit enim natura vt in nobilissimo non deficiant. Tertius habentium actiuam & passiuam diuisam secundum sexum, vt in animalibus perfectis & in his sunt duo, diuersitas sexuum, & commistio quandoque. Primum est, quia habent excellentius opus. Secundum est, vt assequantur generationem habentes pro tunc: quod plantæ semper. Quartus ergo vel supremus ordo tertij gradus est, vt generatiua: & tamen fortiter excellentissimum omnium opus, scilicet intelligere habeant maxime diuersitatem sexuum cum temporali commistione. Et hæc quidem maxima diuersitas insinuatur in hoc, quod seorsum describitur factio mulieris à productione viri, cum in cæteris animalibus simul factus vterque sexus commemoretur. Commistio in eo quod subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedentis taliter. Natura viuens generatiua sortita excellentissimam operationē, scilicet intelligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cum eorum quandoque commistione: natura humana est huiusmodi: ergo solus vir non sufficit, sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

¶ *Nam ad quoduis opus viro melius per alium virum adiutorium præstetur, quàm per fœminam.*

¶ Circa probationem cōsequentiæ dubium occurrit. Non enim videtur verum quod ibi dicitur, scilicet quod ad omne opus melius viro per alium virum adiutoriū præstatur, quā per fœminam, excepta generatione. inquit enim Ari. in 1. œconomicorū, quod alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in

Lib. 13. ca. 24. tom. 5. — Lib. 4. super Gen. ad lit. ca. 34. — 459 — Opus. 73. ca. 17. — Lib. 2. de generatione animaliū, c. 3. non procul à fine tomo. 4. — In Pastorali part. 2. c. 6. parum à prin. habetur in sententiis — Lib. 12. ca. 16. in medio. to. 3.

Universidad de ... Biblioteca

ns in domo. Et in sequēti articulo expresse dicitur, quod in humana specie mas & fœmina coniunguntur, non solum ad generationem, sed ad domesticam vitā, in qua alia sunt maris, alia fœminæ opera. Constat autē quod vnūquodq; opus melius fit per vnū, cui est propriū, quā per alium. Igitur prę-ter generationē alia sunt quę per fœminam melius parantur, quā per virum: iuxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicēdum cum duplici distinctione: prima, quod aliud est loqui de vxore in comparatione ad maritū, & aliud absolute de fœmina & viro. Secūda est, quod aliud est loqui de fœmina & viro cæteris paribus, & aliud est loqui de fœmina, sic affecta, aut erudita, vel assueta, &c. Sermo siquidem est literę de fœmina & viro absolute. Arist. & articulus sequens loquūtur de fœmina in comparatione ad maritum. Et verū est, quod multa sunt in domestica vita, quā nō solum melius fiunt per vxorem, sed simpliciter nō decent maritum, quin potius nec scire debet talia, vt ibidem dicitur. Sed ex hoc nō sequitur quin ista melius fierēt per vnū aut plures alios viros: ex hoc enim quod melius per ipsam quàm per maritum fit, non sequitur, ergo melius quàm per virū. Multa quoque sunt opera quæ melius sperantur à muliere, quàm à viro ratione affectus maioris

Lib. 4. c. 2. hom. 4.

cōsuetudinis, instructionis, & cæt. & propter hoc vbi non est mulier, ingemiscit æger. Et secundum hoc mas & fœmina in hominibus iunguntur ad opera vitæ domesticæ: quia maximum vinculū amicabilis & perpetuæ coniunctionis reddit magis idoneam fœminā vxorem ad huiusmodi opera quàm virum: cum quo nō est ratio tanti vinculi. Stat ergo solidum dictum literæ ex Aug. acceptum.

492 b 406 483

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

Comment.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Mulier conuenienter ex viro formata est magis quàm fœmina cuiusque animalis ex eo. Quod probatur quadrupliciter: Primo ex parte dignitatis viri. Secundo, ex parte amabilitatis mulieris. Tertio, ex parte finis secundarij, scilicet domesticæ vitæ. Quarto parte sacramenti. omnia patent.

Q. 96. articul. 3. 482 b 136

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

460 Comment.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Probatur dupliciter. Primo, ex parte coniun-

tionis cōsideretur. Sunt enim quædam viuentia, quæ in seipsis non habent virtutem actiuā generationis, sed ab agēte alterius speciei generātur: sicut plantæ & animalia quę generātur sine semine ex materia conuenienti per virtutem actiuam cælestium corporum. Quędam verò habent virtutem generationis actiuam & passiuam coniunctam, sicut accidit in plantis, quæ generantur ex semine. Non enim est in plantis aliquod nobilius opus vitæ quā generatio. Vnde conuenienter omni tempore in eis virtuti passiuę coniungitur virtus actiua generationis. Animalibus vero perfectis competit virtus actiua generationis secundum sexum masculinum, virtus vero passiua secundum sexum fœmininum. Et quia est aliquod opus vitæ nobilius in animalibus quàm generatio, ad quod eorum vita principaliter ordinatur: ideo non omni tempore sexus masculinus fœminino coniungitur in animalibus perfectis: sed solum tempore coitus, vt imaginemur per coitum sic fieri vnum ex mare & fœmina, sicut in planta omni tēpore coniunguntur vis masculina & fœmina: etsi in quibusdam plus abundet vna harum, in quibusdam plus altera. Homo aūt adhuc ordinatur ad nobilius opus vitæ, quod est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratione distinctio vtriusque virtutis, vt seorsum produceretur fœmina à mare, & tamē carnaliter coniungerentur in vnu ad generationis opus. Et ideo statim post formationem mulieris, dicitur Gen 2. Erunt duo in carne vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per respectum ad naturā particularē fœmina est aliquid deficiēs & occasionatū: quia virtus actiua quæ est in semine maris, intēdit producere sibi simile perfectum secundum masculinum sexum. Sed quod fœmina generetur, hoc est propter virtutis actiuæ debilitatē: vel propter aliquam materię indispositionem: vel etiam propter aliquam transmutationē ab extrinseco: puta à ventis australibus qui sunt humidi, vt dicitur * in li. de generatione animalium c. Sed per cōparationem ad naturā vniuersalem fœmina non est aliquid occasionatum, sed est de intentione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autē naturę vniuersalis dependet ex Deo, qui est vniuersalis autor naturæ. Et ideo instituendo naturā, non solum marem, sed etiam fœminam produxit.

¶ Ad secūdum dicendū, quod duplex est subiectio c. Vna seruilis, secundū quam pręsidens vtitur subiecto ad suipsius vtilitatem. Et talis subiectio introducta est post peccatū. Est autē alia subiectio œconomica vel ciuilis: secūdum quam præsidēs vtitur subiectis ad eorum vtilitatem & bonum. Et ista subiectio fuisset etiā ante peccatū. Defuisset enim bonum ordinis in humana multitudine, si quidā per alios sapientiores gubernati nō fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter fœmina subiecta est viro: quia naturaliter in homine magis abundat discretio rationis. Nec inęqualitas hominū excluditur p innocētię statū: vt infra dicetur c.

¶ Ad tertiū dicendū, quod si omnia ex quibus homo sumpsit occasionē peccandi, Deus substraxisset à mundo, remansisset vniuersum imperfectum. Nec debuit bonum commune tolli, vt vitaretur particulare malum c, præsertim cum Deus sit adeò potens, vt quodlibet malum possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit fieri ex viro.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non debuit fieri ex viro. Sexus enim communis est homini & alijs animalibus. Sed in alijs animalibus fœminæ non sunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

2 ¶ Præterea, Eorū quæ sunt eiusdē speciei, eadem est materia. Sed mas & fœmina sunt eiusdem speciei. Cum igitur vir fuerit factus ex limo terræ, ex eodem debuit fieri fœmina, & non ex viro.

3 ¶ Præterea, Mulier facta est in adiutorium viro ad generationē. Sed nimia propinquitas reddit personam ad hoc ineptam. Vnde personæ propinquæ à matrimonio excluduntur: vt patet Leui. 18. Ergo mulier non debuit fieri ex viro.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ecclesia. 17. Creauit ex ipso, scilicet viro, adiutorium sibi, scilicet mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit mulierem ex viro formari in principio formationis rerum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cōueniens fuit mulierē in prima rerum institutione ex viro formari magis quàm in alijs animalibus.

¶ Primò quidem, vt in hoc quædam dignitas primo homini seruaretur: vt secundum Dei similitudinem esset & ipse principium totius suæ speciei, c sicut Deus est principium totius vniuersi. Vnde & Paulus dicit Act. 17. quod Deus fecit ex vno omne genus hominum.

¶ Secundò, vt vir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhæreret, dum cognosceret eam ex se esse productam. Vnde dicitur Gen. 2. De viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humana, in qua mas & fœmina commanent per totam vitam. Quod non contingit in alijs animalibus.

¶ Tertiò, quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic.* mas & fœmina coniunguntur in hominibus: nō solum propter necessitatem generationis, vt in alijs animalibus: sed etiā propter domesticam vitam, in qua sunt aliqua opera viri & fœminæ, & in qua vir est caput mulieris. Vnde conuenienter ex viro formata est fœmina, sicut ex suo principio.

¶ Quarta verò est ratio sacramentalis. Figuratur enim per hoc quod ecclesia à Christo sumit principium. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicēdum, quòd materia est ex qua aliquid fit. Natura autem creata habet determinatum principium. Et cū sit determinata ad vnum, etiam habet determinatum processum. Vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina, cum sit infinita, potest idem secundum speciem ex quacunque materia facere: sicut virum ex limo terræ, & mulierem ex viro.

¶ Ad tertium dicendū, quod ex naturali generatione cōtrahitur quędam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non est producta à viro per naturalem generationem, sed sola virtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a *Vtrum mulier debuerit formari de costa viri.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non debuerit formari de costa viri. Costa enim viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori non potest fieri maius nisi vel per additionem, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formata diceretur quàm de costa. Vel est per rarefactionem. Quia (vt dicit August. super Gen. ad lit.*) nō est possibile, vt aliquod corpus crescat nisi rarescat. Non autem inuenitur corpus mulieris rarius quàm viri, ad minus in ea proportione quam habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua non fuit formata de costa Adæ.

2 ¶ Præterea, In operibus primo creatis non fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtracta remansit imperfectum: quod videtur inconueniens.

3 ¶ Præterea, Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari à viro, vt ex ea mulier formaretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen 2. Aedificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit, vt mulier in prima mundi creatione ex costa viri formaretur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Primo quidem, ad significandum, quod inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum, & ideo non est formata de capite, neque debet à viro despici tanquàm seruiliter subiecta. Et ideo non est formata de pedibus. Secundo propter sacramentum. Quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta, id est sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod quidam dicunt, per multiplicationem materiæ absque alterius additione formatum fuisse corpus mulieris, ad modum quo Dominus quinque panes multiplicauit. Sed hoc est omnino impossibile. Multiplicatio enim prædicta, aut accidit secundum transmutationem substantiæ ipsius materiæ, aut secundum transmutationem dimensionum eius. c non autem secundum transmutationem substantiæ ipsius materiæ. Tum quia materia in se considerata est omnino intransmutabilis, vtpote existens in potentia, & habens solum rationem subiecti. Tum etiam quia multitudo

ctionis socialis non denominatiuæ, ex quacunque parte, secundo ex parte sacramēti, omnia clara sunt.

¶ In responsione ad primum aduerte, quod quia materia præuenit actus omnium prædicamentorū, vt dicitur 7. meta. nec est quid nec quale, nec quantum: sed omnia in potentia, Idcirco præter essentiam materiæ est & magnitudo & multitudo: quæ ad prædicamentum quantitatis pertinent, præter essentiam autem eius sunt hec in actu, non in potentia. Verum non est putandum materiam existentem sub quacunque dimensione esse in potentia ad quātamcunque dimensionem, sed est certus limes, vltra quem nec in potentia extenditur. Et propterea communiter & bene dicitur, quod licet in essentia materię non detur maius aut minus, multitudo, vel paucitas, datur tamen in ea plus & minus, ita quòd plus materiæ est sub pedali terrę, quàm sub pedali ignis. Et hoc patet ex rationibus rari & densi, quoniā hoc habet multum materiæ sub paruis, illud parū sub magnis dimēsionibus. Et propterea materia existēs sub costa, non erat in potentia ad quantamcunque quantitatem. Et rursus licet fuerit in potentia ad quantitatem maiorem muliere, non tamen seruata densitate debita ad corpus muliebre: & ideo oportuit plus materię haberi à corpore longe maiori, & non longe rariore.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue: solus Deus mulierem de costa viri potuit formare. Probatur, Solus naturæ institutor potest præter natura ordinem res in esse producere, ergo solus Deus potest corpus mulieris de costa viri formare. Antecedens patet: consequentia probatur: quia corpus mulieris est præter naturę ordinem formatum: quod probatur sic, generatio cuiusque speciei est ex determinata materia: ergo corporis humani naturalis generatio est ex semine humano. ergo productio ex quacunque alia materia non est naturalis: ergo formatio corporis ex costa non est naturalis: omnia clara sunt.

a *Super Quæstionis nonagesimætertiæ, Articulum primum.*

Titulus, Dei; quo ad naturam, non artem.

¶ In corpore duo. Primo incipit ostendere quid requiratur ad rationem imaginis, tam perfectæ quàm imperfectæ. Secundo respondet quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primum tres conditiones imaginis ve-

titudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materiæ. Et ideo nullo modo potest multiplicatio materię intelligi eadē materia manēte absque d additione: nisi per hoc quod maiores dimēsiones accipiat. Hoc autem est rarefieri, scilicet materiam eādem accipere maiores dimensiones: vt Philosophus dicit in 4. physi.* Dicere ergo materiā multiplicari absque rarefactione, est ponere contradictoria simul, scilicet diffinitionem absque diffinito. Vnde, cum nō appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ: vel per creationē, quod probabilius est: vel per cōuersionem. Vnde August. dicit* super Io. quod hoc modo Christus ex quinq; panibus satiauit quinque millia hominū: quo modo ex paucis granis producit multitudinē segetum. Quod fit per cōuersionem alimenti. Dicitur tamen vel ex quinque panibus turbas pauisse, vel ex costa mulierem formasse, quia additio facta est ad materiam præexistentem costæ, vel panum.

¶ Ad secundum dicēdum, quod costa illa fuit de perfectione Adæ nō prout erat indiuiduū quoddam, sed prout erat principium speciei: sicut semen est de perfectione generātis, quod operatione naturali cū delectatiōe resoluitur. Vnde multò magis virtute diuina corp* mulieris potuit de costa viri formari absq; dolore. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum mulier fuerit immediate formata à Deo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non fuerit immediate formata à Deo. Nullum enim indiuiduum ex simili secundum speciem productum sit immediate à Deo. Sed mulier facta est de viro, qui est eiusdem speciei cum ipsa. Ergo non est facta immediate à Deo.

2 ¶ Præterea, Augu. dicit 3. de Trin.* quod corporalia dispensantur à Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatum. Ergo est factum per ministerium angelorum, & non immediate à Deo.

3 ¶ Præterea, Ea quæ præextiterunt in creaturis secundum rationes causales, producuntur virtute alicuius creaturę, & non immediate à Deo. Sed secundum causales rationes corpus mulieris in primis operibus productum fuit, vt Aug. dicit 9. super Gen. ad lit.* ergo non fuit producta mulier immediate à Deo.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem lib. Formare vel ædificare costam, vt mulier esset, non potuit nisi Deus, à quo vniuersa natura subsistit.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus mulierē de costa viri formare potuit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut suprà dictū est, c vniuscuiusq; specieī generatio naturalis est ex determinata materia. Materia autē, ex qua naturaliter generatur homo, est semē humanum viri vel fœminæ. Vnde ex alia quacunque materia indiuiduum humanæ speciei generari non potest naturaliter. Solus autem Deus, qui est naturæ institutor, potest prẹter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo solus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio procedit, quādo indiuiduū generatur ex simili secundū speciem generatione naturali.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad lit.* an ministerium angeli exhibuerint Deo in formatione mulieris, nescimus: certum tamen est, quod sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelos: ita nec corpus mulieris de costa viri.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Augu. in eodē lib. dicit, * nō habuit prima rerum conditio, vt fœmina omnino sic fieret, sed tamen hoc habuit, vt sic fieri posset. Et ideo secundū causales rationes præexistit corpus mulieris in primis operibus, non secundum potentiam actiuā, sed secundum potentiam passiuam tātum, in ordine ad potentiā actiuā Creatoris.

QVAESTIO NONAGESIMA tertia, De fine, siue termino productionis hominis, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerādū est de fine siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginē & similitudinē Dei. ¶ Et circa hoc quęruntur nouē. ¶ Primo, vtrū in homine sit imago Dei. ¶ Secundo, vtrū imago Dei sit in irrationalibus creaturis. ¶ Tertio, vtrū imago Dei sit magis in angelo quàm in homine. ¶ Quarto, vtrū imago Dei sit in omni homine. ¶ Quinto, vtrū in homine sit imago Dei per cōparationē ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnā earū. ¶ Sexto, vtrum imago Dei sit in homine secundū potentias, aut secundū habitus, aut actus. ¶ Septimo, vtrum per comparationē ad omnia obiecta. ¶ Octauo, vtrū imago Dei inueniatur in homine solum secundum mentem. ¶ Nono, de differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum imago Dei sit in homine.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd imago Dei non sit in homine. Dicitur enim Isa. 40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

2 ¶ Præterea, Esse Dei imaginem est proprium primogeniti, de quo dicit Apostolus ad Coloss. 1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

3 ¶ Præterea, Hil. dicit in li. de syno.* quòd imago est eius rei ad quā imaginatur species indifferēs. Et iterū dicit quòd imago est rei ad rē coæquandā indiscreta & vnita similitudo. Sed nō est species indifferēs Dei, & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad Deum. Ergo in homine non potest esse imago Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

CONCLVSIO

¶ *Cum in homine non sit similitudo Dei secundum æqualitatem, dicitur potius ad imaginem Dei factus, quàm imago Dei.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sicut Aug. dicit* in lib. 83. q. vbi est imago, cōtinuo est & similitudo, sed vbi est similitudo, non continuo est imago. Ex quo patet quòd similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet quòd sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo quòd agitur ad imitationē alterius c. Vnde ouū, quantumcunq; sit alteri ouo simile & æquale, quia tamē nō est expressum ex illo, non dicitur ad imaginē eius. Aequalitas autem nō est de ratione imaginis: quia, vt Aug. * ibidem dicit, vbi est imago, non cōtinuò est æqualitas, vt patet in imagine alicuius in speculo relucēte, est tamē de ratione perfectæ imaginis. Nam in perfecta imagine non deest aliquid imagini, quod insit illi de quo expressa est. Manifestū est autē quòd in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quę deducitur à Deo, sicut ab exemplari, non tamen est similitudo secundum æqualitatē: quia in infinitum excedit exemplar hoc tale exemplatū. Et ideo in homine dicitur esse imago Dei, nō tamen perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura cùm dicit hominē factū ad imaginem Dei. Præpositio enim ad, accessum quendam significat, qui competit rei distanti.

natur. Primo, quòd sit similitudo, ex autoritate August. Secundo, quod sit deducta ex illo, probatur ex quid nominis: quia imago dicitur ex eo q imitatur alterum, & ab opposito, quia ouum non dicitur imago oui, &c. Tertio, quod sit aut non sit cum æqualitate: & penes hoc differt perfecta ab imperfecta imagine: ex autoritate August. & ratione: quia perfectæ imagini nihil deest imaginati.

¶ Quo ad secundum cōclusio est. In homine est imago Dei imperfecta, probatur dupliciter. Primo ex assignatis cōditionibus imaginis sic, in homine est aliqua Dei similitudo deducta ab eo non secundū æqualitatem: ergo in eo est imago Dei imperfecta. Antecedens quo ad primam partem est per se notum, quo ad secundam probatur: quia homo est exemplatus à diuina natura. quo ad tertiam probatur: quia in infinitum Deus excedit hominem: consequentia tenet ex conditionibus imaginis. Secundo probatur conclusio ex autoritate Scripturæ dicentis hominem ad imaginem Dei: quia ly, ad, exprimit imperfectionem, probatur: quia importat accessum: ergo distantiam. Accessus enim non nisi distantis est.

463 12. in prol. & 1. di. 3. q. 3. & 2. d. 16. ar. 3. Et 4. contra. ca. 26. Et veri. q. 10. articul. 7. cor.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium in probatione consequentiæ. Si enim valet: sequitur, ergo in boue: Imo ergo in lapide est imago Dei. patet sequela: quia omnes illæ conditiones saluantur in omni creatura respectu Dei: vt patet discurrendo per singulas. Et si dicatur, vt in articulo sequenti dicitur: quòd istæ conditiones non sufficiūt ad rationem imaginis: ergo sophisma consequentis commissum est hic in hac ratione à superiori ad inferius, affirmatiue inferendo, est similitudo deducta non secundū ęqualitatem, ergo imago. Antecedēs enim est superius ad imaginem, vt patet. ergo, &c. Ad hæc dicitur, quod cum *hæc quæstio sit nō tam de re, quàm de autore, nec cadere potest in sapientis cuiusquam mentem, vt in consequētibus immediate se, eiusdem quæstionis articulis oblitus sui fuerit tantus autor: distinguendum est quòd imago potest sumi dupliciter. Vno modo propriè: alio modo communiter: & quod in hoc articulo vsus est imaginis vocabulo communiter: in secundo vero propriè: & ideo nullum sophisma commissum est. Et quod hæc sit mens literæ colligitur ex calce corporis sequentis articuli, vbi dicit. Solæ creaturæ intellectuales propriè loquendo sunt ad imaginem Dei: insinuans distinctionem præfatam de com-

Annot. Hilarius li. de syno. in 2. fol. à prin. lib.

Lib. 83. q. q. 51. circa fin. to. 4.

192

Lib. 83. q. q. 73. in fi. tom. 4.

de communiter & proprie. Ratio autem quare diminute in hoc articulo imaginem acceperit, sunt vt reor triples. Prima, quia non incurritur inconueniens in conclusione imaginis in homine: eo quod secundum rem saluatur in eo etiam reliqua conditio perficiens imaginis rationem. Secunda est, vt à cõmunioribus etiam conditionibus ad speciales procederet disciplina: non diuersarum quæstionũ, sed eiusdem quæstionis secũdum diuersos articulos: non enim tã exacta in primo articulo requiritur doctrina: sed sat est successiue per alios articulos natura quæsiti discutitur perfecte. Tertia, quia ambiguitas imaginis proprie dictæ habebat specialem difficultatem vt in argumentis articuli sequentis patet: & ideo reseruata est speciali articulo.

Cap. 8. ad med. habetur hic liber, 10. 9.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum secundum.*

Comment.

Titulus imago Dei proprie dicta.

464

¶ In corpore duo: Primo complet rationem imaginis proprie dictæ. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum dicit duo, alterum negatiuum, alterum affirmatiuũ. Negatiuum est, non qualibet similitudo deducta ab alio, sufficit ad rationem imaginis. Probatur, quia nec similitudo secundum genus, vt patet de verme respectu hominis: nec secundũ accidens cõmune, vt patet de albo: non respectu albi formaliter, sed respectu subiecti, quod per accidẽs denominatur album. Affirmatiuum est, quod requiritur aut similitudo secundum speciẽ: vt patet in filio respectu patris: aut secundum proprium speciei & præcipue figuram: vt patet in denario, & probatur autoritate Hilarij.

2. dist. 16. ar. 2. Et 3. dist. 2. q. 1. ar. 1. & dist. 10. q. 2. ar. 2. q. 1. cor. Et 4. contra cap. 20. fin. Et 1. cor. 11. lect. 2. Cap. 2. par. 3. vel remote à fine. Cap. 4. aliquantulum à princip. Lib. 3. met. 9. parum à prin. Lib. 6. c. 12. circa med. 10. 3. ¶.

¶ Quo ad secũdum conclusio responsiua hæc est, Solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo sunt ad imaginem Dei. Probatur. Solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo, vt intelligit & sapit: ergo solæ creaturæ intellectuales assimilãtur Deo secundum quasi vltimam differentiam: ergo solæ assimilantur secundum speciem: ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet: & prima cõsequentia declaratur graduando res secundum similitudinem ad Deum in tres gradus. Et probatur autoritate Augustini dicentis nullum gradum esse proximiorẽ Deo, quàm sit intellectiuus: tenet ergo locum vltimæ differentiæ: cæteræ consequẽtiæ sunt euidentes.

181

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum tertium.*

In li. de Synod. in 2. fol, à pri. li.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio bimẽbris. Angelus est simpliciter magis ad imaginem Dei, homo autẽ est magis secundum quid, probatur quo ad vtranque partem simul. Angelus est similior Deo secundũ intellectualem naturam. ergo secũdum id in quo primo cõsideratur ratio imaginis, homo verò est similior Deo secundum quædam, scilicet communicationem naturæ, præsentiam animæ in toto & partibus. ergo secundum ea in quibus secundario attenditur ratio imaginis, ergo nõ per se, ergo non simpliciter, sed secundum quid. Antecedens tam pro angelo quàm pro homine est euidens: primæ verò consequentiæ declarantur, distinguendo quod de imagine dupliciter, quo ad principale & secundarium. Secunda verò de homine probatur: quia alioquin bruta essent ad imaginem Dei: cũ in eis saluentur hæc similia. Non ergo hæc pertinent ad imaginem: nisi quia in natura intellectuali, vltimæ consequentiæ patent ex terminis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Propheta loquitur de corporalibus imaginibus ab homine fabricatis. Et ideo signãter dicit. Quam imaginẽ ponetis ei, Sed Deus ipse sibi in homine posuit spiritualem imaginem.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd primogenitus omnis creaturæ est imago Dei perfecta, perfecte implẽs illud cuius imago est. Et ideo dicitur imago, & nunquã ad imaginem. Homo verò & propter similitudinẽ dicitur imago, & propter imperfectionem similitudinis dicitur ad imaginẽ. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse nisi in identitate naturæ, imago Dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi connaturali: in hoĩe aũt sicut in aliena natura, sicut imago regis in nummo argenteo: vt patet p Aug.* in li. de decẽ chordis.

¶ Ad tertium dicendũ, quod cum vnũ sit ens indiuisum: eo modo dicitur species indifferẽs quo vna. Vnum autẽ dicitur aliquid non solũ numero, aut specie, aut genere: sed etiã secundum analogiã vel proportionẽ quandã. Et sic est vnitas vel conueniẽtia creaturæ ad Deum. Quod autem dicit rei ad rem coæquandam, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis. Dicit enim Dionys.* in li. de di. no. Habent causata causarum suarum contingentes imagines. Sed Deus est causa non solum rationalium creaturarum, sed etiam irrationalium. Ergo imago Dei inuenitur in irrationalibus creaturis.

2 ¶ Pręterea, Quãto est expressior similitudo in aliquo, tãto magis accedit ad rationem imaginis. Sed Dionys.* dicit 4. ca. de diui. no. quod radius solaris maximè habet similitudinẽ diuinę bonitatis. Ergo est ad imaginẽ Dei.

3 ¶ Præt. Quãto aliquid est magis perfectũ in bonitate, tãto magis est Deo simile. Sed totum vniuersum est perfectius in bonitate, quã homo. Quia etsi bona sint singula, tamẽ simul oĩa dicũtur valde bona, Gen. 1. Ergo totũ vniuersum est ad imaginẽ Dei, & nõ solũ homo.

4 ¶ Præterea, Boe.* in lib. de conso. dicit de Deo, Mundum mente gerens, similique imagine formãs. Ergo totus mundus est ad imaginem Dei, & non solum rationalis creatura.

¶ SED CONTRA est qđ dicit Aug. 6. super Gen.* ad lit. Hoc excellit in homine, qa Deus ad imaginem suam hominem fecit propter hoc, quod dedit ei mentẽ intellectualem, qua præstat pecoribus. Ea ergo, quę non habent intellectum, non sunt ad imaginem Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Cũ omnes intellectuales creaturæ assimilentur Deo vt intelligit et sapit, solæ ad imaginẽ Dei esse dicũtur.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quòd nõ quęlibet similitudo, etiã si sit expressa ex altero, sufficit ad rationem imaginis. Si enim similitudo sit secundũ genus tantũ, vel secundũ aliquod accidens cõmune, non propter hoc dicetur aliquid esse ad imaginẽ alterius. Nõ enim posset dici quod vermis, qui oritur ex homine, sit imago hominis propter similitudinem generis. Neque iterum potest dici, quòd si aliquid fiat albũ ad similitudinem alterius, quod propter hoc sit ad eius imaginem, quia album est accidẽs cõmune pluribus speciebus. Requiritur aũt ad rationem imaginis quòd sit similitudo secundũ speciem e, sicut imago regis est in filio suo: vel ad minus secundũ aliquod accidens propriũ speciei, & pręcipue secundum figuram: sicut hominis imago dicitur esse in cupro. Vnde signãter Hila.* dicit, quod imago est species indifferens. Manifestum est aũt, quòd similitudo speciei attenditur secundum vltimam differentiam, assimilãtur autem aliqua Deo. Primo quidẽ & maxime cõmuniter inquantum sunt. Secundo verò inquantum viuunt. Tertio verò inquãtum sapiunt vel intelligunt. Quæ, vt August.* dicit in lib. 83. q. ita sunt Deo similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Sic ergo patet quòd solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo, sunt ad imaginem Dei.

Lib. 83. q. q. 51. in medio. t. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omne imperfectum est quædam participatio perfecti. Et ideo etiam ea quæ deficiunt à ratione imaginis: inquantum tamen aliqualem Dei similitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit, quod causata habent causarum contingentes imagines, id est, quantum contingit ea habere, & non simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Diony. assimilat radium solarem diuinæ bonitati quantum ad causalitatem, nõ secundum dignitatem naturæ, quæ requiritur ad rationem imaginis.

¶ Ad tertium dicendum, quod vniuersum est perfectius in bonitate quàm intellectualis creatura extensiue & diffusiue. Sed intensiue & collectiue similitudo diuinæ perfectionis magis inuenitur in intellectuali creatura, quę est capax summi boni. Vel dicendum, quòd pars non diuiditur contra totum, sed contra aliam partem. Vnde cum dicitur quòd sola natura intellectualis est ad imaginẽ Dei, non excluditur quin vniuersum secundum aliquam sui partem sit ad imaginem Dei: sed excluduntur aliæ partes vniuersi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd imago accipitur à Boet. secundum rationem similitudinis qua artificiatum imitatur speciem artis, quæ est in mente artificis. Sic autem quælibet creatura est imago rationis exemplaris quam habet in mente diuina. Sic autem non loquimur nunc de imagine, sed secundum quod attenditur secundum similitudinem in natura: prout scilicet primo enti assimilantur omnia inquantum sunt entia: & primæ vitæ inquantum sunt viuentia: & summæ sapientiæ inquantum sunt intelligentia.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus non sit magis ad imaginem Dei, quàm homo. Dicit* enim Aug. in sermone de imagine, quòd Deus nulli alij creaturę dedit quòd sit ad imaginem suam nisi homini. Non ergo verum est quòd angelus magis dicatur ad imaginem Dei, quàm homo.

2 ¶ Præterea, Secundũ Aug.* in lib. 83. q. homo ita est ad imaginem Dei, vt nulla interposita creatura formetur à Deo. Et ideo nihil est illi cõiunctius. Sed imago Dei dicitur aliqua creatura inquatũ Deo cõiungitur. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei, quàm homo.

3 ¶ Pręterea, Creatura dicitur ad imaginem Dei inquantum est intellectualis naturę. Sed intellectualis natura nõ intenditur nec remittitur. Non enim est de genere accidentis, cum sit in genere substantiæ. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei, quàm homo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Greg.* in quadam Homil. quòd angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imaginis magis insinuatur expressa.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli intellectualis naturæ perfectius homine existentes, magis ad imaginem Dei sunt simpliciter, quàm homo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de imagine Dei loqui dupliciter possumus. Vno modo quantum ad id in quo primo consideratur ratio imaginis: quod est intellectualis natura. Et sic imago Dei est magis in angelis, quàm sit in hominibus: quia intellectualis natura perfectior est in eis, vt ex supradictis patet. e Secundo potest considerari imago Dei in homine quantum ad id, in quo secundario consideratur: prout scilicet in homine inuenitur quædam Dei imitatio: inquantum scilicet homo est de homine, sicut Deus de Deo: & inquantum anima hominis est tota in toto corpore eius, & iterum tota in qualibet parte ipsius, sicut Deus se habet ad mundum. Et secundum hæc & similia magis inuenitur Dei imago in homine, quàm in angelo. Sed quantum ad hoc non attenditur per se ratio diuini imaginis in homine, nisi præsupposita prima imitatione, quæ est secundum intellectualem naturam: alioquin etiam animalia bruta essent ad imaginem Dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualem naturam angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo, simpliciter concedendum est angelum magis esse ad imaginem Dei, hominem autem secundum quid.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. excludit à Dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autem angelos.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut ignis dicitur esse subtilissimum corporum secundum suam speciem, cùm tamen vnus ignis sit alio subtilior: ita dicitur quod nihil est coniunctius Deo, quàm mens humana secundum genus intellectualis naturæ: quia sicut ipse suprà præmiserat quæ sapiunt, ita sunt illi similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Vnde per hoc non excluditur quin angelus sit magis ad Dei imaginem. ¶ Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur, quòd substantia non recipit magis & minus, non intelligitur quòd vna species substantię non sit perfectior quàm alia: sed quòd vnum & idem indiuiduum non participet suam speciem quandoque magis quandoque minus. Nec etiam à diuersis indiuiduis participatur species substantiæ secundum magis & minus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrũ imago Dei inueniatur in quolibet homine.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod imago Dei nõ inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apostol. 1. ad Cor. 11. quod vir est imago Dei, mulier autem est imago viri. Cum ergo mulier sit indiuiduum humanæ speciei, non cuilibet indiuiduo conuenit esse imaginem Dei.

2 ¶ Præterea, Apostolus dicit Rom. 8. quod illos, quos Deus præsciuit cõformes fieri imagini filij sui, hos prædestinauit. Sed non omnes homines prædestinati sunt. Ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis.

3 ¶ Præterea, Similitudo est de ratione imaginis, vt supra dictum est e. Sed per peccatum fit homo Deo dissimilis. Ergo amittit Dei imaginem.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 38. Verũtamẽ in imagine pertrãsit homo.

CONCLVSIO.

¶ *Imago creationis in omnibus inuenitur hominibus, sed recreationis iustis tantum, similitudinis verò beatis communicatur.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod cum homo secundum intellectualem naturam ad imaginem Dei esse dicatur e, secũdum hoc est maximè ad imaginem Dei, secũdum quod intellectualis natura Deum maximè imitari potest. Imitatur autem intellectualis natura maximè Deum quãtum ad hoc quod Deus seipsum intelligit & amat. Vnde imago Dei tripliciter potest considerari in homine. Vno quidẽ modo secundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum & amandũ Deum e. Et hæc aptitudo consistit in ipsa natura mentis, quæ est cõmunis omnibus hominibus. Alio modo secundum quod homo actu vel habitu Deum cognoscit & amat, sed tamẽ imperfectè. Et hæc est imago per conformitatem gratiæ. Tertio modo secundum quod homo Deum actu cognoscit & amat perfectè. Et sic attenditur imago secundum similitudinem gloriæ. Vnde super illud Psal. 4. Signatum est super nos lu. vult. tui Do. Glo. distinguit triplicem imaginem, scilicet creationis & recreationis & similitudinis. Prima ergo imago inuenitur in omnibus hominibus. Secunda in iustis tantum. Tertia verò solum in beatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tã in viro quàm in muliere inuenitur Dei imago, quantum ad id in quo principaliter ratio imaginis consistit, scilicet quantum ad intellectualem naturam. Vnde Gen. 1. cũ dixisset, Ad imaginem Dei creauit illũ, scilicet hominem, subdidit, Masculum & fœminam creauit eos. Et dixit pluraliter, eos (vt Aug.* dicit) ne intelligatur in vno indiuiduo vterq; sexus fuisse coniunctus. Sed quantum ad aliquid secundarium, imago Dei inuenitur in viro secundum quod non inuenitur in muliere. Nã vir est principiũ mulieris & finis, sicut Deus est principiũ & finis totius creaturæ. Vnde cum Apostolus dixisset quod vir imago & gloria est Dei, mulier autem est gloria viri: ostendit quare hoc dixerit, subdens, Non enim vir est ex muliere, sed mulier ex viro: & vir non est creatus propter mulierem, sed mulier propter virum.

¶ Ad secundum & tertium dicendum, quod illę rationes procedunt de imagine quæ est secundum conformitatem gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum in homine sit imago Dei quantum ad trinitatem personarum.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod in homine non sit imago Dei quantum ad trinitatem diuinarũ personarum. Dicit enim Aug.* in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Et Hil.* in 5. de trinit. dicit: quod homo fit ad cõmunem trinitatis imaginem. Est ergo in homine imago Dei quantum ad essentiam, & nõ quantum ad trinitatem personarum.

Hil. li. 5. de Trin. in fine præfatij à prin. lib.

2 ¶ Præterea, In lib. de eccle.* dog. dicitur, quod imago Dei attenditur in homine secundum æternitatem. Damas. etiam dicit,* quod hominem esse ad imaginem Dei significat intellectualẽ, & arbitrio liberum, & per se potestatiuum. Gre.* etiam Nicenus dicit, quod cũ scriptura dixit hominem factum ad imaginem Dei, tale est ac si diceret humanam natura omnis boni factam esse participẽ. Bonitatis enim plenitudo diuinitas est. Hæc autem omnia nõ pertinent ad distinctionem personarũ, sed magis ad essentiæ vnitatem. ergo in homine est imago Dei, non secundum trinitatem personarum, sed secundum essentiæ vnitatem.

Ca. 88. habetur inter ope. Au. t. 3. Dam. li. 2. c. 12. non tam. à pr. Lib. de creatione hom. cap. 9.

3 ¶ Præterea, Imago ducit in cognitionẽ eius cuius est imago. Si igitur in homine est imago Dei secundũ trinitatem personarum, cũ homo per naturalem rationem seipsum cognoscere possit: sequeretur quod per naturalem cognitionem posset homo cognoscere trinitatem diuinarum personarum. Quod est falsum, vt supra ostensum est e.

Q. 32. ar. 1.

4 ¶ Præterea, Nomen imaginis non cuilibet trium personarum conuenit, sed soli filio. Dicit enim Aug. in* 6. de trin. quod solus filius est imago patris. Si igitur in homine attenderetur Dei imago secundum personam, non esset in homine imago totius trinitatis, sed filij tantum.

Lib. 6. de Tri. c. 2. circa me. tom. 3.

¶ SED CONTRA est, quòd Hil. dicit in 4. de tri. Per hoc quod homo dicitur ad imaginem Dei factus, ostendit pluralitatem diuinarum personarum.

Lib. 4. de Trin. circa med.

CONCLVSIO.

¶ *In Deo, cum natura diuina in tribus existat personis, dicitur homo factus ad imaginem diuinæ non tantum naturæ, sed etiam diuinarum personarum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra habitum est e, distinctio diuinarum personarum non est nisi secundum originem, vel potius secundum relationes originis. Non autem est idem modus originis in omnibus, sed modus originis vniuscuiusq; est secundum cõuenientiam suæ naturæ. Aliter enim producũtur animata, aliter inanimata, aliter animalia atque aliter plantæ. Vnde manifestũ est quod distinctio diuinarum personarum est secundũ quod diuinæ naturæ conuenit. Vnde esse ad imaginem Dei secundum imitationem diuinæ naturæ, non excludit hoc quod est esse ad imaginem Dei secundum repræsentationem trium personarum: sed magis vnum ad alterũ sequitur. Sic igitur dicendum est in homine esse imaginem Dei: & quantum ad naturam diuinam, & quantum ad trinitatem personarũ. Nam & in ipso Deo in tribus personis vna existit natura.

Q. 40. ar. 3.

¶ Et per hoc patet responsio ad duo prima.

¶ AD TERTIVM dicendum, quod ratio illa procederet si imago Dei esset in homine perfectè repræsentans Deũ. Sed sicut Aug. dicit in 15.* de tri. maxima est differẽtia huius trinitatis, quæ est in nobis, ad trinitatem diuinam. Et ideo (vt ipse ibidem dicit) trinitatem quæ in nobis est, videmus potius quàm credimus: Deum verò esse trinitatem, credimus potius quàm videmus.

Lib. 15. de Trini. c. 6. to. 3.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quidam dixerunt in homine esse solum imaginem filij. Sed hoc improbat Aug. in 12.* de tri. Primo quidem per hoc quod cùm secundum æqualitatem essentiæ filius sit patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinem filij, quod sit factus ad similitudinem patris. Secundo, quia si homo esset factus solũ ad imaginẽ filij, nõ diceret pater: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã, sed tuã. cũ ergo dicitur, Ad imaginẽ dei fecit illũ, nõ est intelligendũ quod pater fecit hominẽ solũ ad imaginem filij qui est deus (vt quidã exposuerunt) sed intelligendũ est quod trinitas deus fecit hominẽ ad imaginẽ suã, i. totius trinitatis. Cũ autẽ dicitur quod

Lib. 12. de Trini. ca. 5. & 6. to. 3.

turalem, vt distinguitur contra supernaturalẽ tãtum. Fecit autem specialem mẽtionem in primo membro de aptitudine, & in secundo de actu & habitu, ad insinuandum quod notitia & affectio ex natura extendit se vsque ad aptitudinem, gratiæ vero vsque ad habitum tantum: & consequenter gloriæ ad actum tantum. Autoritas vero est glossæ super Psalmũ, & clara est.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulũ quintum.*

Comment.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo ostendit quomodo se habeant adinuicẽ imago naturæ, & personarum. Secundo respondet quæsito. ¶ Quo ad primum conclusio est. Imago naturæ non excludit imaginem personarum, sed potius infert illã. Probatur sic. Distinctio diuinarũ personarum est secundũ originem, seu originis relationes. ergo est secundũ quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, sed causæ potius imitationẽ personarũ. ergo, &c. Antecedens supponitur ex antedictis. Prima consequentia probatur, quia modus originis variatur secundũ quod exigit diuersitas naturarũ, quod manifestatur ex diuersa origine inanimatorũ & animatorũ: & rursus plãtarũ & animaliũ. Modus ergo diuinæ originis est secundũ quod natura diuina exigit: ergo & distinctio personarum, cætera sunt per se nota. ¶ Aduerte hic quod hęc quæ dicuntur, procedũt ex altera propositione credita, & altera scita: quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, sunt scita: ea verò, quæ ad pluralitatẽ personarum & imaginẽ earum vt sic, sunt credita: & ideo cum dicitur quod imago trinitatis sequitur ad imaginem naturæ, intelligendum est vt creditum non vt scitũ: sicut & trinitas ipsa respectu naturæ diuinæ.

Anno.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsiua est: in homine est imago Dei & quantum ad naturam diuinam, & quantum ad trinitatem personarum. Probatur, quia in ipso Deo vna natura existit in tribus personis. Aduerte hic quod conclusio supponit esse in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam, & intẽdit

Comment.

Universidad de Deusto Biblioteca

sit tamen probare, quod sit etiā quo ad trinitatem personarū. Vnde probatio nis cōsistit in duobus, p[ro]positionib[us], s[cilicet] quod natura diuina est trina suppositaliter, & ꝙ in hoīe est imago naturę diuinę. Ex his enim optimè infertur ergo in eo est imago trinitatis: quia illa imago infert istā, vt in prima parte hui[us] articuli declaratum est.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulū sextum.

Anno.

Commen. 468

1. di.3.q.3. Et 2.di.16. ar 3. Et 4. con.ct.26.

TItulus, secundū mētē tantum Dei: tam quo ad naturā q̄ trinitatem.

¶ In corpore vna cōclusio bimembris, in homine inuenitur Dei similitudo per modū imaginis secundū mentē, secūdū verò alias eius partes per modū vestigij. Probatur, Imago repræsentat secundū similitudinem speciei, vestigiū verò non pertingendo ad similitudinē speciei suæ causæ: ergo imago Dei inuenitur in sola rationali creatura, vestigium verò in cæteris: ergo imago Dei inuenitur in rationali creatura secundum id in quo excedit cætera: vestigium verò Dei in eadem secundū alias partes: ergo in homine inuenitur Dei similitudo per modū imaginis, secūdū mentē, secundū verò alias eius partes per modū vestigij. Antecedens quo ad primā partē patet ex dictis. Quo ad secundā declaratur in vestigio animaliū, ignis, & exercitus. Prima verò cōsequentia fundatur super quatuor. Primū est expressum & præmissum, s. quod in omnibus creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secundū est implicitè subiūctū, s. quod similitudo Dei aut est per modum imaginis, aut vestigij. Tertium est differentia inter imaginē & vestigiū: & hæc assumpta in antecedente. Quartū est quod sola intellectualis natura pertingit ad similitudinem quasi specificā ipsi[us] Dei. Et hoc licet supponatur quodammodo ex 2. artic. exprimitur hic distinguēdo & applicando ad imaginem & vestigiū ad diuinā naturā & trinitatē duabus differētiis. Prima. Rationalis est similis specificæ naturæ diuinæ per hoc per modū imaginis, cæteræ ex dispositione earum significāt, quod Deus est intellectualis: ergo vestigium naturæ Dei. Secūda, Rationalis est similis specificæ trinitati: quia principium verbi, &c. ergo in ea imago trinitatis: reliquæ innuunt ex modo & specie & ordine quod in Deo sint principium verbi, verbum & amor vtriusq[ue], ergo vestigium. Ex his manifestè patet tota prima consequētia explicata quo ad ly Dei, s. naturam & personas.

Li.12.c.7. & 24.c.3.

464

Ar.1.& 2. huius quæ. 464

Ar.2. huius quæst.

464

244

¶ Circa differentiā assignatā inter imaginem & vestigiū occurrit dubiū ex Scoto, in primo di.3.q.5.

Anno.

Deus fecit hominē ad imaginē suā, dupliciter potest intelligi. Vno modo quod hæc præpositio ad, designet terminū factionis: vt sit sensus, Faciamus hominē taliter vt sit in eo imago nostra. Alio modo hæc præpositio ad, potest designare causam exemplarem: sicut cum dicitur: Iste liber est factus ad illum. Et sic imago Dei est ipsa essentia diuina quæ abusiuè imago dicitur, secūdum quod imago ponitur pro exemplari: vel secundum quod quidam dicunt, diuina essentia dicitur imago: quia secundum eam vna persona aliam imitatur.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrū imago Dei sit in homine solū secūdū mentem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod imago Dei non sit in homine solum secundum mentem. Dicit enim Apost. 1. ad Cor. 11. quod vir est imago Dei. Sed vir non est solum mens. Ergo imago Dei non attenditur solum secundum mentem.

2 ¶ Præterea, Ge. 1. dicitur, Creauit Deus hominem ad imaginē suam, ad imaginē Dei creauit illum: masculum & fœminam creauit eos. Sed distinctio masculi & fœminæ est secundū corpus. Ergo secundum corpus attenditur Dei imago in homine, & non secundū mentē tātū.

3 ¶ Præterea, Imago præcipuè videtur attēdi secundū figurā. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago Dei attēditur in homine etiā secundū corpus, & nō secundū mentē tantum.

4 ¶ Præterea, Secundū Aug.* 12. super Ge. ad literam triplex visio inuenitur in nobis, s. corporalis, spiritualis, siue imaginaria, & intellectualis. Si ergo secundum visionē intellectualem, quæ ad mētem pertinet, est aliqua trinitas in nobis, secundum quam sumus ad imaginem Dei, pari ratione & in aliis visionibus.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominē. Ex quo datur intelligi, quod renouatio nostra quæ fit secundum noui hominis indumentum ad mentem pertinet: sed ad Col. 3. dicit. Induentes nouum hominem: qui renouatur in agnitionem Dei secundū imaginē eius, qui creauit eū. Vnde renouationem, quæ est secundum noui hominis indumentum, attribuit imagini Dei. Esse ergo ad imaginem Dei pertinet solum ad mentem.

CONCLVSIO.

¶ Communicatur homini Dei similitudo per modū imaginis secundum mentem, secundum verò alias eius partes per modum vestigij, sicut & cæteris irrationalibus creaturis.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ cū in omnibus creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rationali inuenitur similitudo Dei per modum imaginis, vt supra dictū est c, in aliis autem creaturis per modum vestigij. Id autem in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur quod nec in ipsa rationali creatura inuenitur Dei imago nisi secundum mentē. In aliis verò partib[us] si quas habet rationalis creatura, inuenitur similitudo vestigij: sicut & in cæteris rebus quibus secundū partes huiusmodi assimilatur. Cuius ratio manifestè cognosci potest, si attendatur modus quo repræsentat vestigium, & quo repræsentat imago. Imago enim repræsentat secundūm similitudinem speciei, vt dictum est c, vestigium autem repręsentat per modū effectus: qui sic repręsentat suum causam, quod tamen ad speciei similitudinem non pertingit c. Impressiones enim, quæ ex motu animalium relinquuntur, dicuntur vestigia. Et similiter cinis dicitur vestigium ignis, & desolatio terræ, vestigiū hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas: & quantū ad hoc quod in creaturis rationalibus repręsentatur similitudo diuinæ naturę, & q̄tū ad hoc quod in eis, repræsentatur similitudo trinitatis increatæ. Nam quantum ad similitudinem diuinæ naturæ pertinet, creaturę rationales videntur quodāmodo ad repræsentationē speciei pertingere inquantū imitātur Deū, nō solū in hoc quod est & viuit, sed etiā in hoc ꝙ intelligit, vt supra dictū est c. Aliæ verò creaturę nō intelligūt, sed apparet in eis quoddā vestigiū intellectus producentis, si earū dispositio consideretur. Similiter cū increata trinitas distinguatur secundū processionē verbi à dicēte, & amoris ab vtroq[ue], vt supra habitū est c: in creatura rationali, in qua inuenitur processio verbi secundum intellectum, & processio amoris secundum voluntatē, potest dici imago trinitatis increatæ per quandā repręsentationē speciei. In aliis autē creaturis nō inuenitur principiū verbi, & verbum, & amor: sed apparet in eis quoddā vestigium, quod hæc inueniātur in causa producente. Nā hoc ipsum quod creatura habet substantiā modificatam & finitā, demonstrat quod sit à quodā principio. Species verò eius demonstrat verbū facientis, sicut forma domus demonstrat cōceptionem artificis. Ordo verò demonstrat amorē producētis quo effectus ordinatur ad bonum c, sicut vsus ædificij demonstrat artificis volūtatem. Sic igitur in homine inuenitur Dei similitudo per modū imaginis secundum mentem, sed secundum alias partes eius per modum vestigij.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ homo dicitur imago Dei: nō quia ipse essentialiter sit imago, sed quia in eo est Dei imago impressa secundū mentē: sicut denarius dicitur imago Cæsaris, inquantum habet Cæsaris imaginem. Vnde non oportet quod secundum quālibet partem hominis accipiatur Dei imago.

¶ Ad secundū dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 12. de tri.* quidā imaginē trinitatis in homine posuerunt: nō secundū vnum indiuiduū, sed secundum plura: dicentes, quod vir patris personā intimat: filii verò personam, qui de viro ita processit vt de illo nasceretur: atq[ue] ita tertiam personam velut spiritum sanctum dicunt esse mulierem, quę ita de viro processit, vt nō ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdū videtur. Primò quidē q[uia] sequeretur, quod Spi. san. esset principium filii sicut mulier est principium prolis quę nascitur de viro. Secundò quia vnus homo nō esset nisi ad imaginē vnius personæ. Tertiò quia secundum hoc Scriptura de imagine Dei in homine mentionē facere nō debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, quod Scriptura postquā dixerat. Ad imaginem Dei creauit illum: addidit masculum & fœminam creauit eos: non vt imago Dei secundum distinctiones sexuum attendatur, sed quia imago Dei vtriq[ue] sexui est communis: cū sit secundum mentem in qua non est distinctio sexuum. Vnde Apost. ad Col. 3. postquam dixerat, Secundum imaginem eius qui creauit illum subdit. Vbi non est masculus & fœmina.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ q̄uis imago Dei in hoīe nō accipiatur secundū figurā corporeā: tamē quia corpus hoīs non solum inter terrenorū animalium corpora, nō pronum in aluum prostratum est, sed tale est vt ad contemplandum cœlum sit aptius magis in hoc ad imaginem & similitudinem Dei q̄ cætera corpora animalium, factum iure videtur, potest: vt Aug. dicit in lib. 83 q.* Quod tamen non est sic intelligendum, quasi in corpore hoīs sit imago Dei: sed quia ipsa figura humani corporis repręsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ tā in visione corporali, q̄ imaginaria inuenitur quædā trinitas: vt Aug. dicit in lib. de tri.* In visione enim corporali est quidē primo species exterioris corporis. Secundo verò ipsa visio quę fit per impressionē cuiusdā similitudinis prędictę speciei in visum. Tertiò est ibi intentio voluntatis applicans visum ad videndum, & cū in re visa detinens. Similiter etiā in visione imaginaria inuenitur primo species in memoria reseruata. Secūdo ipsa imaginaria visio quę prouenit ex hoc, quod acies animæ, i. ipsa vis imaginaria informatur secundum prędictā speciē. Tertiò verò inuenitur intentio voluntatis coniungens vtrunq[ue]. Sed vtraq[ue] trinitas deficit à ratione diuinæ imaginis. Nam ipsa species exterioris corporis est extra naturam animæ. Species autem quę est in memoria, etsi non sit extra animam, est tamen aduentitia animę. Et ita vtrobique deficit repręsentatio cōnaturalitatis & coęternitatis diuinarum personarum. Visio verò corporalis non procedit tantum à specie exterioris corporis, sed simul cum hoc à sensu videntis. Et similiter visio imaginaria non solum procedit à specie quę in memoria conseruatur, sed etiam à virtute imaginatiua. Et ita per hoc non repręsentatur cōuenienter processio filii à solo patre.

Intentio

Nulla creatura repræsentat Deum secundū conceptū speciei specialissimæ, sed solū secundū conceptus cōmunes: ergo differētia assignata nihil valet. Antecedens patet, & consequentia est euidens: quia in hoc stat tua differentia, quod imago ad speciē vestigium nō. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quicquid sit de antecedēte intellecto de specie specialissima repræsentatiis, quia in proposito est sermo de specie repræsentati: ad quam pertingit imago: non militat contra sensum assignatū: quia in noīe speciei in his quæ non sunt in specie qualis est Deus, nō intelligimus propriè speciē nec differentiā: sed vltimum gradum in illa natura inuētū: vt patet ex dictis. Vltimus autē: vt per Aug. probatur, est intellectiuus: & propterea in hoc optimè consistit differentia inter imaginem & vestigiū Dei: quod illa fundatur super imitationem speciei, id est vltimi gradus, id est naturæ intellectualis, istud verò super repræsentationem quod talis gradus sit in Deo, & non super assimilari sibi in illo.

¶ Reliqua pertinentia ad differentiam inter vestigium & imaginē declarata sunt superius in 45.q.ar.7. &c.

Super

Intentio verò voluntatis quæ cōiungit duo prædicta, non ex eis procedit, neq[ue] in visione corporea, neq[ue] in spirituali. Vnde non conueniēter repræsentatur processio Spiritus sancti à patre & filio.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd imago Dei nō inueniatur in anima secundum actus, dicit enim Aug. 11. de ciu. Dei, quod homo factus est ad imaginē Dei secundū quod sumus, & nos esse nouimus, & nostrū esse ad nosse diligimus. Sed esse non significat actum. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

2 ¶ Præterea, Aug. in 9. de Trin.* assignat imaginē Dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autē nō significat actum, sed magis potentiam, vel etiam essentiam intellectiuæ animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

3 ¶ Præterea, Aug. 10. de Tri. assignat imaginē trinitatis in aīa secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animæ, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

4 ¶ Præterea, Imago trinitatis semper manet in aīa. Sed actus nō semper manet. Ergo imago Dei nō attenditur in anima secundum actus.

¶ SED CONTRA est, quod Aug.* 9. de tri. assignat trinitatem in inferioribus animæ partibus, secundū actualē visionē sensibilem & imaginariā. Ergo & trinitas quæ est in mente, secundum quā homo est ad imaginem Dei, debet attendi secundum actualem visionem.

CONCLVSIO.

¶ Trinitatis imago attenditur primo in rationali creatura secundū actus verbi & amoris, secundario autem secundum potentias, & præcipuè habitus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est c, ad rationē imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in anima, oportet quòd secundum illud principaliter attendatur quod maximè accedit, prout possibile est ad repræsentandum speciem diuinarum personarum. Diuinæ autē personę distinguuntur secundum processionem verbi à dicente, & amoris connectentis vtrunq[ue] c. Verbum autem in anima nostra sine actuali cogitatione esse non potest, vt Aug. di. 14.* de tri. Et ideo primo d & principaliter attenditur imago trinitatis in mente secundum actus, prout s. ex notitia quam habemus cogitando interius, verbum formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus. Sed quia principia actuum sunt habitus & potentiæ, vnumquodque autem virtualiter est in suo principio secundario, & quasi ex consequenti imago trinitatis potest attēdi in anima d secundum potentias, & præcipue secundū habitus, prout in eis, scilicet actus virtualiter existunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse nostrum ad imaginem Dei pertinet, quod est nobis propriū supra alia animalia. Quod quidē esse cōpetit nobis inquantum mentem habemus. Et ideo eadē est hæc trinitas cum illa quam August. ponit in 9.* de Trin. quę cōsistit in mente, notitia, & amore.

¶ Ad secundū dicendū, ꝙ Aug. hāc trinitatē primo adinuenit in mēte. Sed quia mens, etsi se totam quodammodo cognoscat, etiam quodammodo se ignorat, prout scilicet est ab aliis distincta, & sic etiam se quærit: vt Aug. consequenter probat in 10. de Tri. ideo quia notitia nō totaliter menti coæquatur, accipit in anima tria quędam propria mētis, scilicet memoriam, intelligentiam, & volūtatem, quæ nullus ignorat se habere: & in istis tribus potius imaginē trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodammodo deficiens.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ sicut Aug. probat 14 de tri. intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quādo de his cogitamus, & quādo de his non cogitamus. Sed quādo sine cogitatione sunt ad solā memoriā pertinet: quæ nihil est aliud secūdū ipsum q̄ habitualis retētio notitiæ & amoris e. Sed quia, vt ipse dicit,* verbum ibi esse sine cogitatione nō potest: cogitamus enim omne quod dicimus etiā illo interiori verbo quod ad nullius gentis pertinet linguam: in tribus potius illis imago ista cognoscitur: memoria s. intelligentia, & voluntate. Hāc autē nunc dico intelligentiam qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatem siue amorē vel dilectionem quæ ipsam prolem parentemq[ue] cōiungit. Ex quo patet quòd imaginē diuinæ trinitatis potius ponit in intelligentia & voluntate actuali quā secundum quod sunt in habituali retentione memoriæ. Licet etiam quantū ad hoc aliquo modo sit imago trinitatis in anima, vt ibidem dicitur. Et sic patet quòd memoria, intelligentia, & voluntas, non sunt tres vires, vt in sententiis dicitur.

¶ Ad quartū dicendum, quòd aliquis respōdere posset per hoc quod Aug. dicit * 14. de tri. ꝙ mens semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidā sic intelligunt, quasi animę adsit actualis intelligētia & amor suipsius. Sed hūc intellectum excludit per hoc quod subdit, quòd non semper se cogitat discretam ab his quæ non sunt quod ipsa. Et sic patet quod anima semper intelligit & amat se, non actualiter, sed habitualiter. Quamuis dici possit quod percipiendo actū suū seipsam intelligit, quandocunque aliquid intelligit. Sed quia nō semper est actu intelligens, vt patet in dormiente: adeo oportet dicere quod actus etsi non semper maneāt in seipsis, manent tamen semper in suis principiis, s. potentiis & habitibus. Vnde Aug. dicit * 14. de tri. Si secundum hoc facta est ad imaginem Dei anima rationalis, quòd vti ratione atque intellectu ad intelligendum & conspiciendum Deum potest, ab initio quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrum imago diuinæ trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd imago diuinæ trinitatis sit in anima, non solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinæ trinitatis inuenitur in anima, sicut dictum est c: secundum quod verbum in nobis procedit à dicente, & amor ab vtroque. Sed hoc inuenitur in nobis secundum quodcunque obiectum. Ergo secundum quodcunque obiectum inuenitur in mente nostra imago diuinæ trinitatis.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in 12.* de tri. ꝙ cum quærimus in anima trinitatem, in tota quærimus, & non separantes actionem rationalē in temporalibus à contemplatione æternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago trinitatis in anima.

3 ¶ Pręterea, Quod Deū intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratię donum. Si igitur secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem seu dilectionem Dei, attēdatur imago trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam, sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis.

4 ¶ Præterea, Sancti qui sunt in patria, maximè cōformātur imagini Dei secūdū glorię visionē. Vnde dicitur 2. Cor. 3. In eandē imaginē transformamur à claritate in claritatē. Sed secundū visionem gloriæ temporalia cognoscūtur. Ergo etiam per comparationem ad tēporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶ SED CONTRA est quod Aug.* di. 14. de trin. ꝙ non propterea est Dei imago in mente quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiam meminisse intelligere & amare Deum à quo facta est. Multò igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

CONCLVSIO.

¶ Est anima rationalis ad imaginem Dei & diuinæ trinitatis secundum quòd apta nata est ferri in Deū notitia & amore.

¶ RESPONDEO dicendū, quod (sicut supra dictum * est) imago importat similitudinē vtcunque pertingentem ad speciei repręsentationem c. Vnde oportet quòd imago diuinæ trinitatis attendatur in aīa secundum aliquid quod repræsentat diuinas personas repręsentatiōe speciei, sicut est possibile creaturę. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est, secundū processionē verbi à dicente, & amoris ab vtroq[ue]. Verbū autē Dei nascitur de Deo secundū notitiā suipsius, & amor procedit à Deo secundū quod seipsum amat. Manifestū est autē, quòd diuersitas obiectorum diuersificat speciem verbi & amoris. Non enim idem est specie in corde hominis verbum conceptū de lapide & de equo, nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine secundum verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde deriuatum. Et sic imago Dei attenditur in anima secundum quod fertur, vel nata est ferri in Deum. Fertur autem in aliquid mēs dupliciter. Vno modo directè & immediatè. Alio modo indirectè & mediatè: sicut cum aliquis videndo imaginē hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominē. Et ideo Aug. dicit * in 14. de tri. quòd mens meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trinitatē: nondum quidem Deū, sed iam imaginem Dei. Sed hoc est nō quia fertur

a ¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum septimum.

Lib.14.de Tri.c.4.circa pr.10.3.

Commen. 470

2.dist.3.q.4.ar.4. Et veri.q.10. ar.7.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio trimembris respōsiua quæsito. Imago trinitatis in mente primo attenditur secundum actus verbi & amoris, secundario autem ex consequenti secundum potentias, & præcipuè habitus. Probatur prima pars: imago est repræsentatiua speciei: ergo primo attenditur in mente secūdum quod maximè appropinquat ad speciē trinitatis: ergo secundum quod accedit ad repræsentādum processionem verbi à dicente, & amoris connectentis: ergo secundum actus. Antecedens iam patet: prima cōsequētia est per se nota, secunda verò probatur: quia secūdum talē processionem constituitur trinitas. Vltima autem probatur: quia verbum sine actuali cognitione non est: vt Aug. dicit. Secunda verò pars probatur: quia cōditiones effectus sunt etiam suorū principiorum, pro quanto virtualiter sunt in eis: constat autem potentias & habitus esse principia actuum, ergo quæ conueniunt actibus, conueniunt etiam quodammodo potentiis & præcipuè habitibus: quia p[ro]ximioris principij rationem habent, & sic patet tertia pars. Et nota vltima verba literæ: quia limitant potentias & habitus, quòd non qualitercunque, sed vt virtualiter se habent ad actus: sic sunt partes imaginis, nō vt passiones aut proprietates, &c. Et hæc in solutione argumentorū patent.

Ar.præced. 469

Lib.12.de Trin.c.4. in prin.10.3.

Lib.14.de Tri.c.11. in fi.10.3.

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd cum ibi dicitur posse dici quòd anima seipsam intelligit percipiendo actum suum quandocunque aliquid intelligit: interpretandū est de cognitione an est: hoc est modo seipsam semper intelligit, modo se operari percipiat.

Anno.

Ar.2.& 7. huius q. 464 468

a ¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum octauum.

Ar.præced. 469 468 Commen.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito vna conclusione affirmatiue. Secundo distinguit modos eius.

¶ Quo ad primum conclusio est, Imago trinitatis attenditur in anima secundū quod fertur, aut nata est ferri in Deū notitia & amore, &c. Probatur, Imago est similitudo & repræsentatiua speciei: ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationem speciei diuinarum personarum: ergo secundū repræsentationem verbi de ipsius Dei notitia & amoris suipsius: ergo secundū quod anima Deū intel-

Lib.14.de Tri.c.8. non longè à pr. tom.3.

Universidad de ... Bibliot

Ir. sed contra.

intelligit & amat actu vel potentia. Antecedēs patet suie primo consequentia. Secunda verò probatur ex hoc quod verbum Dei, & similiter amor in ipso Deo, ab ipso Deo vt obiecto specificantur: vt patet ex dictis suprà. Vltima verò consequentia probatur ex hoc, quod diuersitas obiectorum variat speciem verbi & amoris. Et probatur in litera inductiue, ex per hoc verbum in anima de Deo obiectiue, & verbum de quacūque alia re differunt specie: & cōsequenter à specie diuini verbi, quod de Deo est: verba de cæteris rebus recedunt, & dissimilia sunt secūdum speciem obiecti, verbum autem in anima de Deo vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino verbo: & propterea ipsum maximè repræsentat speciem verbi diuini: & simile est dicendum de amore.

¶ Quo ad secūdum ponitur duplex mod⁹: quo anima fertur in Deum, scilicet immediatè & mediatè. Immediatè dum de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediatè, dum ipsum in anima nostra contemplamur & amamus. Primus modus est vt visio rei in se. Secundus est visio in speculo. Facta est autē hæc distinctio propter beati Aug. autoritatem, vt patet in litera.

Ar. 4. huius q. 466. 11 4

Li. 14. de Trin. ca. 4. to. 3.

mens in seipsam absolutè, sed prout per hoc vlterius potest ferri in Deum, vt patet per autoritatem supra inductam c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad rationem imaginis non solum oportet attendere quòd aliquid procedat ab aliquo, sed etiam quid à quo procedat, scilicet quod verbum Dei procedit à notitia de Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quod in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita, quod præter actionem temporalium & contemplationem æternorum quæratur aliquod tertium quo trinitas impleatur, prout ibidem subditur: sed in illa parte rationis quæ deriuatur à parte temporalium, etsi trinitas inueniri possit, non tamen imago Dei potest inueniri: vt postea dicitur, quia huiusmodi temporalium notitia adueniticia est animæ: & habitus etiam ipsi quibus temporalia cognoscūtur, non semper adsunt, sed quandoque quidē præsentialiter adsunt, quandoque autem secundum memoriam tantum, etiam postquam adesse incipiunt. Sicut patet de fide quæ temporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides, sed memoria fidei.

¶ Ad tertium dicendum, quod meritoria Dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis vt supra habitum est c. Et hoc etiam ipsum naturale est, quòd mens ad intelligendū Deū ratione vti potest, secundum quod imaginem Dei semper diximus permanere in mente: siue hæc imago Dei ita sit abolita quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atque deformis, vt in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, vt in iustis, sicut Aug. dicit 14.* de Trin.

¶ Ad quartum dicendum, quod secundū visionem gloriæ temporalia videbuntur in ipso Deo. Et ideo huiusmodi temporalium visio ad Dei imaginem pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit 14. de tri. quod in illa natura, cui mens feliciter adhærebit, immutabile videbit omne quod videbit. Nā & in ipso verbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

Lib. 14. de Trin. c. 14. circ. fi. to. 3.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.*

Commen. 471.

Titulus istius articuli occasionatus est ex verbis Genes. primo, vbi dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

1. di. 18. q. 2. ar. 1. cor. Et 2. di. 16. ar. 4. Et 3. ar. 11. Et 2. co. 4.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito bimembris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine: Vno modo vt præambula ad ipsam. Alio modo vt subsequens & perficiens ipsam. Probatur & declaratur primo veritas distinctionis. Secundo explanantur singula membra. Distinctio probatur sic, Vnum est commune omnibus & potest ad singula aptari, sicut bonum & verum, ergo & similitudo. ergo vt bonum se habet vt præambulū, & subsequens respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginem vt præambula, & vt subsequēs. Antecedens probatur, quia est transcendens sicut illa. Prima cōsequētia verò probatur, quia similitudo sequitur vnum, & probatur ex 5. Meta. Secunda verò consequentia probatur, quia æqua est vtrobique ratio. Cōmunitas enim & perfectio respectu huius faciunt quòd bonum habeat se vtroque modo. Vtraque autem conditio inuenitur in simili-

Quæst. 51.

Ar. 4. huius q. 466.

Lib. 83. q. Q. 11. nō remote à pr. tom. 4.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim non conuenienter distinguitur à specie. Sed similitudo comparatur ad imaginem vt genus ad speciem: quia vbi est imago, ibi est continuo similitudo: sed non conuertitur, vt dicitur in lib. 83. q. Ergo inconuenienter similitudo ab imagine distinguitur.

2 ¶ Præterea, Ratio imaginis attenditur, non solum per repræsentationem diuinarum personarum, sed etiam secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quam repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur quòd similitudo est in essentia: quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in aliis.

3 ¶ Præterea, Imago Dei in homine est triplex, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ: vt supra habitum est c. Sed innocētia & iustitia ad gratiam pertinent. Inconuenienter ergo dicitur quòd imago accipitur secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem, similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam.

4 ¶ Præterea, Cognitio veritatis ad intelligentiam pertinet, amor autem virtutis ad voluntatem: quæ sunt duæ partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur, quòd imago sit in cognitione veritatis, similitudo in dilectione virtutis.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in lib. 83. q. Sunt qui non frustra intelligunt duo dicta esse ad imaginē & similitudinem, cū si vna res esset, vnum nomen sufficere potuisset.

CONCLVSIO.

¶ *Non idem est esse ad imaginem & similitudinem Dei, sed distincta sunt, vt præcedēs & sequens imaginem sit ipsa similitudo.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd similitudo quædam vnitas est. Vnum enim in qualitate similitudinem causat, vt dicitur * in quinto meta. Vnum autem, cum sit de transcendētibus, & commune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verum. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest comparari vt præambulum & ipsam, & vt subsequens, prout designat aliquam perfectionē ipsius: ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulum ad hominem, secundum quod homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquem hominem specialiter dicimus esse bonum propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginem, inquantum est communius quàm imago, vt supra dictum est c. Consideratur etiam vt subsequens ad imaginem inquantum significat quandam imaginis perfectionem. Dicimus enim imaginem alicuius esse similem vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfectè vel imperfectè repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo prout est præābula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas propriè attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. * 83. q. quod spiritus, id est mens, ad imaginem Dei nullo dubitante factus est. Cætera autem hominis, scilicet quæ pertinent ad inferiores partes animę, vel etiam ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui volunt. Secundum hoc etiam in lib.* de quantitate animæ dicitur, quod similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo potest considerari similitudo secundum quod significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secundum hoc Dam. * dicit, quod id, quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberum per se potestatiuum. Quod autem secundum similitudinem, virtutis secundum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere. Non enim est virtus sine dilectione virtutis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis. Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secundum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis: vel etiam est imaginis perfectiua.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia animæ pertinet ad imaginem: prout repræsentat diuinam essentiam secundum ea, quę sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundum conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicem & indissolubilem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam virtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina. Et secundum has posset attendi similitudo naturalis. Quamuis non sit inconueniens, vt id quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶ Ad quartum dicendum, quod dilectio verbi quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

tudine respectu imaginis, quia & communior est: non enim omnis similitudo est imago: & vt perfectio eius, similitudo, alioquin nō [illegible] imago similis ad designandam eius perfectionem: Deinde explanantur singula membra sigillatim. Et primo primum ex duabus autoritatibus August. secundo secundum autoritatem Damasceni. Cætera clara sunt.

QVAESTIO NONAGESIMA quarta, de Statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primo quantum ad animam, Secundo, quantum ad corpus. ¶ Circa primū consideranda sunt duo. ¶ Primo de conditione hominis quantum ad intellectum. ¶ Secundo, de conditione hominis quantum ad voluntatem. ¶ Circa primum quęruntur quatuor. ¶ Primo vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. ¶ Secundo, vtrum videre potuerit substantias separatas, id est angelos. ¶ Tertio, vtrum habuerit omnium scientiam. ¶ Quarto, vtrum potuerit errare, vel decipi.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directè respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem primus homo de Deo habuit.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est negatiua. Primus homo non vidit Deum per essentiam secundum communē statum illius vitę. Hæc conclusio primo declaratur quantum ad vltimam particulam: quare sit addita, quia scilicet posset aliquis dicere, quod de speciali gratia Adā vidit Deū per essentiam quando in soporem venit. Deinde probatur. Videntes Deū per essentiam se habent ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem: ergo sunt stabiliti & in amore eius: ergo non possunt peccare: sed Adam peccauit, ergo non vidit Deum per essentiam. Antecedens probatur quia diuina essentia est ipsa beatitudo. Prima consequentia probatur: quia nullus potest beatitudinem nolle, aut eius oppositum, scilicet miseriam velle. Secunda vero est per se nota: quia peccare est auerti à Deo.

¶ Aduerte quod quia ex visione Dei per essentiā optime nascitur impeccabilitas durante visione, vt superius probatū fuit in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur optime etiam sequitur, quod si erat in statu videntis Deū per essentiam, ergo erat in statu impeccabilis: & ideo subtiliter litera non momentaneā visionem, sed statum videntis Deū per essentiam perspiciens dicit, quod videntes in æternum peccare non possunt. Et sic excluditur obiectio de peccato Pauli, & Moysi præcipue.

¶ Quo ad secundum est vna conclusio. Primus homo cognoscebat Deū altiore cognitione quàm nos modo. scilicet in per cognitionem patriæ & huius exilij. Probatur cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles: ergo est altior nostra ac media inter cognitionem patriæ, & nostram. Sed talis cognoscebat primo homini, ergo, &c. Prima propositio probatur sic. Visio Dei per essentiam distinguitur contra visionem per creaturam: ergo visio Dei per creaturā altior & Deo similiorem est altior & clarior: ergo cognitio in effectu intellibili est altior ea, quæ est per effectum sensibilem. Via primæ consequentiæ consistit in hoc, quod radix distinguendi visionē Dei per essentiā à visione eius per creaturā, est differentia secūdum perfectū & imperfectum: quia illa scilicet tanquàm perfecta distinguitur contra hanc tanquàm defectiuā. Et propterea quanto creatura est altior, tanto est minus defectiua: & minus recedit à visione per essentiam. Prima autem consequentia principalis, scilicet, ergo est altior nostra: probatur, quia nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur, vt non plene ac lucide intelligibiles effectus contemplemur. Minor aūt, scilicet quod talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter: primo ex rectitudine eius qua inferiora subdebantur superioribus: cuius oppositum est in nobis, secūdo ex autoritate Aug. Et nota quod nō distinguit litera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniam vtraque erat altior: & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Augustini & in responsione ad tertium.

Li. 11. super Ge. ad li. c. 33. circa pr. tom. 3.

Li. 11. super Ge. c. 18. paulo à pr. tom. 3.

D. 75.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum primus homo per essentiam Deū viderit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod primus homo per essentiam Deum viderit. Beatitudo enim hominis in visione diuinæ essentię consistit. Sed primus homo in paradiso conuersans, beatam & omnium diuitem habuit vitam: vt Damas. dicit * in 2. lib. Et Aug. dicit in 4. de ciui. Dei * Si homines habebant affectus suos quales nūc habemus, quomodo erant beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco, idest paradiso? Ergo primus homo in paradiso vidit Deum per essentiam.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit 14. de ci. Dei,* quod primo homini non aberat quicquàm quod bona voluntas adipisceretur. Sed nihil melius bona voluntas adipisci potest quā diuinę essentię visionē. Ergo homo per essentiā Deū videbat.

3 ¶ Præterea, Visio Dei per essentiam est qua videtur Deus sine medio & sine ęnigmate. Sed homo in statu innocentiæ vidit Deum sine medio: vt magister dicit in 1. di. 4. lib. sen. Vidit etiam sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat: vt Au. * dicit 15. de tri. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu vidit Deum per essentiā.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. quod non prius quod spirituale est, sed quod animale. Sed maxime spirituale est videre Deum per essentiam. Ergo primus homo in primo statu animalis vitę Deum per essentiam non vidit.

CONCLVSIO.

¶ *Primus homo cum peccauerit, non vidit Deum per essentiam secundum communem statum illius vitæ, sed ipsum cognoscent per intelligibiles effectus altiori cognitione illum cognoscebat, quàm nos cognoscamus, qui per sensibiles effectus illum nouimus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod primus homo Deum per essentiā non vidit secundum communem statum illius vitę, nisi forte dicatur quod viderit eum in raptu, quando Deus immisit soporem in Adam: vt dicitur Gen. 2. Et huius ratio est, quia cum diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus videntis diuinam essentiam ad Deum, sicut se habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifestum est autem quod nullus homo potest per voluntatem à beatitudine auerti. Naturaliter d enim & ex necessitate homo vult beatitudinem e, & fugit miseriam. Vnde nullus videns Deum per essentiam potest voluntate auerti à Deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes videntes Deum per essentiam, sic in amore Dei stabiliuntur, quod in æternum peccare non possunt. Cum ergo Adam peccauerit, manifestum est quod Deum per essentiam non videbat. Cognoscebat tamen Deum quadam altiori cognitione quàm nos cognoscimus. Et sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionem præsentis status & cognitionem patriæ, qua Deus per essentiam videtur.

¶ Ad cuius euidentiā considerandum est, quod visio Dei per essentiā diuiditur cōtra visionem Dei per creaturam. Quanto autem aliqua creatura est altior & Deo similior, tanto per eam Deus clarius videtur: sicut homo perfectius videtur per speculum in quo expressius imago eius resultat. Et sic patet quod multo eminētius videtur Deus per intelligibiles effectus, quàm per sensibiles & corporeos. A consideratione autem plena & lucida intelligibilium effectuum impeditur homo in statu præsenti per hoc quod distrahitur à sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccl. 7. Deus fecit hominē rectum. Hęc autē fuit rectitudo hominis diuinitus instituti, vt inferiora superioribus subderentur, & superiora ab inferioribus non impedirentur. Vnde homo primus nō impediebatur per res exteriores à clara & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit August.* in 11. super Ge. ad li. quod fortassis Deus primis hominibus antea loquebatur, sicut cum angelis loquitur ipsa incōmutabili veritate illustrans mētes eorū, etsi non tanta participatione diuinæ essentię quantam capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, deū clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo in paradiso beatus fuit: nō illa perfecta beatitudine in quā transferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ visione consistit. Habebat tamen beatam vitam secundum quendam modum: vt Augu. dicit 11. super Gen. ad li. inquantum habebat integritatem & perfectionem quandam naturalem.

¶ Ad secundum dicendum, quod bona voluntas est ordinata voluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata voluntas, si in statu meriti habere voluisset quod ei promittebatur pro præmio.

¶ Ad tertium dicendum, quod duplex est medium. Quoddam, in quo simul videtur quod per medium videri dicitur: sicut cum homo videtur per speculum, & simul videtur cum ipso speculo. Aliud mediū est per cuius notitiam in aliquid ignotum deuenimus: sicut est medium demonstrationis. Et sine tali medio Deus videbatur. Non d tamen sine primo medio. Nō enim oportebat primum hominem peruenire in Dei cognitionem per demonstrationem sumptam ab aliquo effectu: sicut nobis est necessariū: sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo Deum cognoscebat. Similiter etiam est considerandum, quod obscuritas quę importatur in nomine ęnigmatis dupliciter potest accipi. Vno modo, secundum quod quælibet creatura est quoddam obscurum, si comparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adā videbat Deū in ænigmate: quia videbat Deum per effectum creatum. Alio modo potest accipi obscuritas quæ consecuta est ex peccato: prout scilicet impeditur homo à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secundum hoc non vidit Deum in ænigmate.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Articulum secundum.*

Aunes.

Titulus per essentiam, id est quidditatiue intelligere.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito directe. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem habuit primus homo de angelis.

Comment.

¶ Quo ad primum conclusio est negatiua. Primus homo non potuit videre angelos per essentiam. Probatur, Primus homo naturaliter cognoscebat per conuersionem ad phantasmata: ergo non poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statum animæ dupliciter, scilicet secundum diuersos modos essendi: & de his supra dictum est, & secundum integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modo sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Conueniunt in hoc quod in statu naturæ tam integræ quàm lapsę anima est accommodata corpori, secundum animalē vitam, probatur autoritate. Quia factus est homo in animā viuentem. Differunt in hoc, quod corpus erat totaliter animæ subditū, & nō impediens in statu illo, nunc impedit. Ex his enim patet antecedens, si enim primus homo habuit animam accommoda-

471 2. di. 23. q. 2. a. 1. cor. Et veri. q. 8. ar. 4. & q. 4. ar. 6. cor. Cap. 1. in prin.

Q. 89. ar. 2. 444

In prop. 11. est hic lib. in' et opera Arist. t. 3.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. Dicit enim Gre.* in 4. dial. In paradiso quippe assueuerat homo verbo Dei perfrui, bonorum angelorum spiritibus cordis munditia & celsitudine visionis interesse.

2 ¶ Præterea, Anima in statu pręsenti impeditur à cognitione substantiarum separatarū ex hoc, quod est vnita corpori corruptibili, quod aggrauat animam, vt dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substantias separatas videre potest: vt supra dictum est c. Sed anima primi hominis non aggrauabatur à corpore, cum nō esset corruptibile. Ergo poterat videre substātias separatas.

3 ¶ Pręterea, Vna substātia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam: vt dicitur in lib. de causis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶ SED CONTRA Anima Adę fuit eiusdē naturæ cū aīabus nostris. Sed aīæ nostræ nō possunt nunc intelligere substantias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

modatam corpori secundum animalem vitã, vt in conuenientia dictum est. ergo intelligebat per conuersionem ad phantasmata, hic enim modus intelligendi ex illo essendi modo nascitur. Et nota illud verbum, secundum animalē vitā: quoniam excludit obiectionem de anima corporis glorificati, illa enim non est accōmodata corpori perficiendum ipsum secundum vitam animalē. Quoniam tunc non viuet amplius vita animali sed vt Apost. dicit. Seminatur animale & resurget spirituale. Appellatur enim animalis vita quę alimēto cęterisque necessarijs eget, de qua inferius erit sermo.

¶ Consequentia probatur intelligēdo quod per phantasmata anima mouetur secundum tres gradus: & nullus eorum terminatur ad perfectam cognitionem nisi primus. ergo non potest videre angelos. Assumptū quo ad primā partem probatur ex Diony. & explanantur qui sunt illi gradus: primus ad animam, secundus ad angelos, tertius ad Deum. Secunda pars sigillatim quo ad singula mēbra probatur. Et primo, quod primus ad perfectum, id est quidditatiuum cognitionem termini, id est animæ, ducit ex proportione medij: quia obiectu actus, actui potentia, potentiæ substātia cōmensuratur. Secundo, quod secūdus non ex improportione medij ad terminū: quia scilicet prima media nō sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligenti per phantasmata, & similiter ipsum proximū mediū, scilicet substantia animæ non adęquat substantiam superiorem modo naturaliter intelligentem, sed angelus non intelligit per phantasmata: ergo ea anima visa non videtur. Tertiò probatur quod tertius minime perficitur propter excessum termini, scilicet Dei, non solum super animam, sed etiā super angelum: qui etiā visus non sic esset vt duceret seipsum in visionem Dei, ob illius infinitum excessum. Quo ad secundum, conclusio est. Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et confirmatur autoritate Gregorij.

Ar. præced. 472

Q.84. a.7. 422

D.70.

Ca.4.pa.1. in ar prin. & medium

Q.84.a.6. 281

438

Q.15.ar.2. 282 412

474

Loco citato in argu.1.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua trimembris. Primus homo habuit scientiam omnium naturaliter scibilium, supernaturalium vero quantum opus erat ad vitæ regi-

In corp. ar. a 446 a

CONCLVSIO.

¶ *Tametsi primus homo habebat de angelis & substantiis separatis certiorem cognitionis modum, quàm nos habeamus: non potuit tamen illos per essentiam videre, seu quidditatiue intelligere in aliquo intelligibilitatis gradu.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod status animæ hominis distingui potest dupliciter. Vno modo secundum diuersum modum naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animę separatæ à statu animę coniunctę corpori. Alio modo distinguitur status animæ secundū integritatem & corruptionem, seruato eodem modo essendi secundum naturam, & sic status innocentiæ distinguitur à statu hominis post peccatū. Anima enim hominis in statu innocentiæ erat corpori perficiēdo & gubernando accōmodata, sicut & nunc. Vnde dicitur primus homo factus fuisse in animā viuentē, id est corpori vitā dantē, scilicet animalē. Sed huius vitę integritatē habebat inquantum corpus erat totaliter animæ subditum in nullo ipsam impediēs, vt supra dictum est e. Manifestum est autē ex præmissis c, quod ex hoc quod anima est accōmodata ad corporis gubernationē & perfectionē secundum animalē vitam, cōpetit animę nostrę talis modus intelligendi, qui est per conuersionē ad phantasmata. Vnde & hic modus d intelligendi etiam animæ primi hominis cōpetebat. Secundū autē hūc modū intelligēdi motus quidā inuenitur in anima, vt Dio. dicit * 4. ca. de di. no. secundū tres gradus. Quorū primus est secundū quod à rebus exterioribus aggregatur anima ad seipsam. Secūdus autē est prout anima ascēdit ad hoc quod vniatur virtutibus superioribus vnitis, scilicet angelis. Tertius autem gradus est secundū quod vlterius manuducitur ad bonū, quod est supra omnia, scilicet Deum. Secundū igitur primū processum animæ, qui est à rebus exterioribus ad seipsam, perficitur animæ cognitio, quia scilicet intellectualis operatio animæ naturalē ordinē habet ad ea, quæ sunt extra, vt supra dictum est g. Et ita per eorum cognitionē perfecte cognosci potest nostra intellectualis operatio, sicut actus per obiectum, & per ipsam intellectualem operationem perfecte potest cognosci humanus intellectus, sicut potentia per proprium actum f. Sed in secundo processu non inuenitur perfecta cognitio. Quia cum angelus non intelligat per conuersionem ad phantasmata, sed longe eminentiori modo (vt supra dictum est c) prædictus modus cognoscendi, quo anima cognoscit seipsam, non sufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus tertius processus ad perfectam notitiam terminatur. Quia etiam ipsi angeli per hoc quod cognoscunt seipsos, non possunt pertingere ad cognitionem diuinæ substantiæ propter eius excessum. Sic igitur anima primi hominis non poterat quidem videre angelos per essentiam, sed tamen excellentiorem modum cognitionis habebat de eis, quàm nos habemus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, quàm cognitio nostra. Et propter tantam eminentiam dicit * Gregorius quod intererat angelorum spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quod hoc quod anima primi hominis deficiebat ab intellectu substantiarum separatarum, nō erat ex aggrauatione corporis, sed ex hoc quod obiectum ei connaturale erat deficiens ab excellentia substantiarum separatarum. Nos autem deficimus propter vtrunque.

¶ Ad tertium dicendū, quod anima primi hominis non poterat per cognitionem suijpsius pertingere ad cognoscēdas substātias separatas vt supra dictū est: quia etiā vnaquęque substātia separata cognoscit aliā per modū suijpsius

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrū primus homo habuerit scientiam omnium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod primus homo non habuerit scientiam omnium. Aut enim habuit talem scientiam per species acquisitas, aut per species connaturales, aut per species infusas: non autem per species acquisitas. Huiusmodi enim cognitio ab experientia causatur: vt dicitur in 1. Meta.* Ipse aūt nō tūc fuerat omnia expertus. Similiter etiā nec per species connaturales, quia erat eiusdē naturę nobiscū anima aūt nostra est sicut tabula in qua nihil est scriptum: vt dicitur in 3.* de Anima. Si autē per species infusas, ergo scientia eius quā habebat de rebus non erat eiusdem rationis cum scientia nostra quam à rebus acquirimus.

2 ¶ Præterea, in omnibus indiuiduis eiusdē speciei est idē modus cōsequendi perfectionē. Sed alii homines non statim in sui principio habēt omniū scientiam, sed eā per temporis successionem acquirunt secundū suū modū. Ergo nec Adā statim format* habuit omniū scientiā.

3 ¶ Præterea, Status præsentis vitę homini conceditur, vt in eo proficiat anima & quantū ad cognitionem & quantum ad meritū. Propter hoc enim anima corpori videtur esse vnita. Sed homo in statu illo profecisset quantum ad meritum. Ergo etiam profecisset quantum ad cognitionem rerum. Non ergo habuit omnium rerum scientiam.

¶ SED CONTRA est, quod ipse imposuit nomina animalibus, vt dicitur Gen. 2. Nomina autem debent naturis rerum congruere. Ergo Adam sciuit naturas omnium animalium, & pari ratione habuit omnium aliorum scientiā.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut homo quo ad corporis bona sic perfectus à Deo institutus est ad opus generationis explendū, quod ei necessaria dedit, & superflua dimisit, ita quo ad animam perfectus itaed aliorum instructionē factus fuit, vt ei naturaliter scibilia nota essent, supernaturalia vero quantum fuerat opus, neutra vero ei penitus & diminute cognita remanerent.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quod naturali ordine perfectū præcedit imperfectū, sicut & actus potentiā e: quia ea, quę sunt in potētia nō reducūtur ad actū nisi per aliquod ens actu. Et quia res primitus à Deo institutę sunt nō solū vt in seipsis essent, sed etiā vt essent aliorū principia, ideo productę sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorū. Homo autē potest esse principiū alterius nō solū per generationē corporalē, sed etiā per instructionē & gubernationē. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quātū ad corpus, vt statim posset generare: ita etiā institutus est in statu perfecto quātū ad animā, vt stati posse alios instruere & gubernare. Nō potest aūt aliquis instruere nisi habeat scientiā. Et ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientiā in quibus homo natus est instrui. Et hæc sunt omnia illa, quæ virtualiter existunt in primis principijs per se notis, quęcūque scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationē aūt vitæ proprię & aliorū, nō solū requiritur cognitio eorū, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiā cognitio eorū quę naturalē cognitionē excedūt: eo quod vita hominis ordinatur ad quēdā finē supernaturalē, sicut nobis ad gubernationē vitæ nostræ necessariū est cognoscere quę fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantā cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanæ secundum statū illum. Alia vero, quę nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationē vitę humanę, primus homo non cognouit: sicut sunt cogitationes hominū, futura contingentia, & quædam singularia: puta quod lapilli iaceant in flumine, & alia hmōi.

men, naturaliter vero accōmodabat. Probatur hæc conclusio tali ordine. Primo enim probatur quo ad omnes partes per commune medium, quod est radix omnium membrorum, deinde sigillatim ex illo medio singula membra deducūtur. Est autem processus iste. Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis: ergo res omnes institutæ sunt à Deo in statu perfecto. ergo homo institutus est in statu in quo posset statim esse aliorum principium per instructionem & gubernationem. Tunc vltra ergo principium per instructionem: ergo habebat omnium instruibilium scientiam: ergo omnium quæ virtualiter continentur in primis principijs, ergo omnium naturaliter scibilium. Et similiter erat principium per gubernationem: ergo habebat cognitionē supernaturalis finis, ergo & mediorum, reliquorumque supernaturalium tantum quanta opus fuerat, non tantū habebat. Ex quibus homo institutus est in statu perfecto in quo, ne ... ergo eorum quæ neutra sunt, cognitionem non habuit.

¶ Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quod de prioritate quod actus est prior potentia, sed sermo: probatur, quia ea quæ sunt in potentia non reducuntur ad actū &c. Prima consequentia probatur, quia res institutæ sunt à Deo non solū vt essent, sed vt aliorū principia essent. Hos enim esse in statu priori & perfecto. Secunda vero consequentia probatur, & confirmatur: quia homo potest esse aliorum principium omnibus his modis. Confirmatur vero quia sicut homo, quia potest esse principium per generationem, institutus est perfectus secundum corpus, vt statim possit generare: ita quia potest esse principium animæ per instructionem & gubernationem, institutus est perfectus secundum animam vt statim possit instruere & gubernare. Alię vero singulares consequentiæ declarantur. Prima quidem, quia instructio sine scientia fieri non quit. Secunda vero, quia in vniuersis his homo natus est naturaliter instrui. Tertia est per se nota. Prima quoque consequentia quo ad aliam sequentiam probatur quia homo ordinatur ad finem supernaturalem, sed ad ea sequitur ea hæc membra. Et confirmatur ex statu præsenti, quo nos oportet & quæ sunt fidei, nosse. Ad tertium ... consequentiæ probatio supponitur ex oppositione. Quia scilicet sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non abundat in superfluis ... rerum

rerū: sed notitia talium naturalium erat superflua: vt patet de notitia cogitationum, & futurorum & occultorum indiuiduorum, &c. ergo, hæc enim eo quia necessaria nec parti speculatiuæ nec parti practicæ erant, vt patet ex dictis, superflua esse pro statu illo relinquuntur.

¶ In responsione ad primum notato, quod non omnis scientia infusa distinguitur specie ab acquisita: sicut nec est eiusdem speciei cum acquisita. Sed acquisitio & infusio concurrunt quandoque per accidens: & hoc est quando illamet omnino potest vtroque modo haberi: & tūc sunt eiusdē speciei. Talis autē erat scientia Adæ & nostra sicut & oculi cæci nati & nostri. Quandoque vero concurrūt, vt per se propria via ad tales terminos, & tunc semper sunt diuersarum specierū. Talis est autem scientia animæ separatæ & animæ coniunctæ: quia illa per infusionē tantum haberi potest. Spectandum autē est magis cū de diuersitate scientiæ agitur ad obiectum, & si obiectū est eiusdē rationis ipsa quoque scientia est eiusdem rationis. Scientiæ autem Adæ & nostræ omnino est idem obiectū formale, sicut si esset acquisita: scientia autē animæ separatæ & animæ Christi obiectū est vniuersalius & altius: & ideo alterius sunt rationis à nostra, nō ex sola infusione, vt ignorantes garriūt: sed ex formali ratione obiecti specierum.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, opinio affirmatiua. Secundo negatiua simul probatur improbādo oppositam.

¶ Quo ad primū tria dicit hæc opinio. Primo, quòd deceptio sumitur dupliciter, scilicet pro sola existimatiōe simplici eius quod nō est, vel pro existimatione & assensu credulitatis. Secundum est, quod primus homo neutro modo decipi potuit respectu scitorū. Tertium est, quod primus homo respectu nō scitorum potuit primo decipi. probatur, quia hoc nō erat noxium homini nec culpabile: quia sine temerario assensu.

¶ Quo ad secundum, conclusio est responsiua quæsito. Primus homo nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum quàm nescitorum. Probatur dupliciter, primo ex integritate primi status. Secundo ex rectitudine eiusdem ... Intellectu. Nunc quidē sic, In illo statu nullum malum esse poterat: ergo intellectui non poterat inesse falsum. Anteced. patet ex autoritate Augustini.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod primus homo habuit scientiā d omniū per species à Deo infusas: nec tamē scientia illa d fuit alterius rationis à scientia nostra sicut nec oculi quos cæco nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis quos natura produxit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Adam debebat aliquid habere perfectionis inquantum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit: vt ex dictis patet e.

¶ Ad tertium dicendum, quod Adā in scientia naturaliū scibilium nō profecisset quantum ad numerū scitorum, sed quantum ad modū sciēdi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset postmodum per experimentum. Quantum vero ad supernaturalia cognita profecisset etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum homo in primo statu decipi potuisset.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostol. 1. ad Cor. 2. quod mulier seducta in præuaricatione fuit.

2 ¶ Præterea, Magister dicit 21. dist.* 2. sent. quod ideo mulier non horruit serpentem loquentem: quia officium loquendi eum accepisse à Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

3 ¶ Præterea, Naturale est quod quanto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur. Sed natura oculi non est contracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocentiæ contigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quātitatem rei visæ, sicut & modo.

4 ¶ Præterea, Au. dicit *. 12. super Ge. ad literam, quòd in somno adhæret anima similitudini tanquam ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per consequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset adhærendo similitudinibus tanquam rebus.

5 ¶ Præterea, Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est e. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶ SED CONTRA est quod Au. * dicit. Approbare vera pro falsis non est natura instituti hominis, sed pęna damnati.

CONCLVSIO.

¶ *Cum homo in primo statu secundum intellectum sic à Deo fuerit institutus, quòd nullum malum in ipso inerat, & omnia inferiora superioribus subdebantur, nullo modo decipi potuit nec quo ad ea, quæ sciuit, nec quo ad ea, quæ nesciuit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscunque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero, sine assensu credulitatis, & iterum firma credulitas. Quantum ergo ad ea quorum scientiam Adam habebat, neutro istorū modorum homo decipi poterat ante peccatū. Sed quantum ad ea quorum scientiam non habebat, decipi poterat, large accepta deceptione pro existimatione qualicunque sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictum: quia existimare falsum in talibus, non est noxium homini & ex quo temere assensus non adhibetur, non est culpabile. Sed hęc positio non conuenit integritati primi status. Quia, vt Au. dicit * 14. de ci. Dei. in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manente nullū malū omnino esse poterat. Manifestū est autē quod sicut verū est bonum intellectus, ita falsum est malum eius, vt dicitur in 6. Eth. * Vnde nō poterat esse quod innocentia manente intellectus hominis alicui falso acquiesceret quasi vero. Sicut enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicuius, puta claritatis, non tamen aliquod malum inesse poterat: ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tamen poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quamdiu anima maneret Deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderentur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autem ex præmissis e, quòd intellectus circa propriū obiectum semper verus est. Vnde ex seipso nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phātasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus quòd quando naturale iudicatorium non est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solum quando ligatur, vt patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum internæ elationis. Dicit enim August. 11. super Gen ad literam, quod mulier verbum serpentis non crederet, nisi iam inesset menti eius amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. Quamuis non sit necessariū autoritatem Magistri sent. sequi in hac parte.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si aliquid repræsentatum fuisset sensui vel phantasiæ primi hominis aliter quàm sit in rerum natura, non tamen deciperetur, quia per rationem veritatem diiudicaret.

¶ Ad quartum dicendum, quòd id quod accidit in somno, non imputatur homini: quia non habet vsum rationis, qui est proprius hominis actus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris vel cogitationibus cordium, homo in statu innocētiæ non credidisset ita esse: sed credidisset quòd hoc esset possibile. Et hoc non esset existimare falsum. Vel potest dici, quod diuinitus ei subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habebat. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum ne deciperetur: licet tunc maximè indigeret. Quia iam præcesserat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recursum non habuit.

QVAESTIO NONAgesimaquinta, De his quę attinent ad voluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad volūtatem primi hominis.

¶ Et circa hoc consideranda sunt duo. Primò quidem de gratia & iustitia primi hominis. Secundo, de vsu iustitiæ quantum ad dominium super alia.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrū homo creatus fuerit in gratia. ¶ Secundò, vtrū in statu innocētiæ habuerit animę passiones. ¶ Tertiò, vtrum habuit virtutes omnes. ¶ Quarto, vtrum opera eius fuissent æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

Consequentia probatur, primo, quia falsum est malum intellectus: quod probatur ex 6. Ethi. quia verū est eius bonū. Deinde confirmatur ex proportionali bono & malo in membris corporeis, sic, Quemadmodum tūc cum negatione alicuius boni circa membra, puta claritatis, nō stabat inhęsio alicuius mali: ita in intellectu ponēda est negatio scientiæ aliquorū non tamen deceptio aliqua. Et nota bene hanc confirmationem: quoniā de directo confutat motiuum opinionis oppositæ, quæ ex nescientia quorundam concedebat deceptionem aliqualem circa illa. Et per hæc satisfactū etiam est rationi eius: quia iam ostensum est, quod omne falsum est malum intellectus & consequenter noxiū illi.

Q.85.ar.7. 429

¶ Ex rectitudine vero arg. sic. Quamdiu anima erat subdita Deo, inferiora hominis erant subdita superioribus absque omni turbatione: ergo inferiora intellectu erant illi subdita: ergo non poterat decipi. Antecedēs patet cum prima consequentia, secunda verò probatur: quia intellectus non decipitur nisi ex aliquo inferiori. Quod probatur dupliciter. Primo à priori: quia semper est verus circa proprium obiectum: ergo ex se semper est verus: ergo si decipitur, est ab alio non superiori: ergo inferiori. Secundo à signo, quia videmus quòd in apparitionibus seu phantasijs quando naturale iudicatorium est solutum non decipimur. Cum vero ligatur somno aut infirmitate, &c. tunc fallimur.

Li.11. super Ge. ad li. c. 30 parum à med. tom. 3

¶ *Num semper contingat intellectu decipi ex aliquo sibi inferiori.*

¶ Circa hanc rationem occurrēt dubium: quoniam nō videtur verum quòd intellectus semper decipiatur ex aliquo inferiori. Quoniam intellectus cōponendo & diuidendo & discurrendo versatur per se circa verum & falsum: nec in his actibus est semper verus: vt ex superius dictis patet. Igitur ex se quandoque est falsus: & non ex phantasia aut aliquo huiusmodi. Quæsito.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd nomine intellectus hic non intelligo potentiam intellectiuā absolute, sed ipsam vt habet intelligēdi officiū. Est enim hoc supremum in ipsa potentia intellectiua: vt patet ex antedictis. Intellectus autem vt sic, habet pro obiecto incomplexum vt sic: circa quod semper est verus. Et quoniā in ordine ad propriū obiectū semper est verus, consequens est quod ex se sit semper verus, nō nāque propria in ordine ad propriū obiectum cōsistit: ipso aūt existēte

Universidad [illegible] Biblioteca

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod primus homo non fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Cor. 15. distinguens Adam à Christo dicit, Factus est primus Adam in animam viuentem: nouissim⁹ autem in spiritum viuificantẽ. Sed viuificatio spiritus est per gratiam. Ergo hoc est propriũ Christi quod fuerit factus in gratia.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in lib. * de quæstionibus veteris & noui testamenti, quod Adam nõ habuit spiritum sanctum. Sed quicunque habet gratiam, habet spiritum sanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit in li. * de correptione & gratia, quod Deus sic ordinauit angelorum & hominum vitam, vt prius in eis ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitięque iudicium. Primo ergo condidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam contulit.

4 ¶ Preterea, Magister dicit in 23. dist. lib. * 2. sen. quod homini in creatione datum est auxilium per quod stare poterat, sed non poterat proficere. Quicunque autem habet gratiam, potest proficere per meritum. Ergo primus homo non fuit creatus in gratia.

5 ¶ Præterea, Ad hoc quòd aliquis accipiat gratiam, requiritur consensus ex parte recipientis: cum per hoc perficiatur matrimonium quoddam spirituale inter Deũ & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest, nisi prius existentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

6 ¶ Præterea, Natura plus distat à gratia, quã gratia à gloria: quæ nihil est aliud, quàm gratia consummata. Sed in homine gratia pręcessit gloriam. Ergo multo magis natura pręcessit gratiam.

¶ SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinantur ad gratiam. Sed angelus est creatus in gratia. Dicit enim Au. *12. de Ci. Dei, quod Deus simul erat in eis, condens naturam & largiens gratiam c. Ergo & homo creatus fuit in gratia.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm primus homo sic factus fuerit vt ratio Deo subderetur, rationi vero inferiores vires, animæ vero corpus: conueniens est illum in gratia fuisse creatum.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod quidam dicunt quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodũ gratia fuit sibi collata antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum autoritates attestantur hominẽ in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alii dicunt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua De⁹ hominem fecit: secundum illud Eccl. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundũ hoc quòd ratio subdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertię. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur, vt Aug. dicit. * Manifestum est autem quod illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem nõ erat naturalis: alioquin post peccatum mansisset, cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatum permãserint, vt Dio. dicit. *4. ca. de di. no. Vnde manifestũ est quòd & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse quod effectus sit potior quàm causa. Vnde Aug. dicit 13. de ciui. Dei, quòd postea quam præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporum suorum nuditate confusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiã in anima existentem inferiora ei subdebantur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod Apostolus illa verba inducit ad ostendendum esse corpus spirituale, sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incepit in Christo, q est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incepit in Adam. Non ergo in verbis Apostoli habetur quod Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed quod non fuit spiritualis secundum corpus.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd sicut Aug. dicit in eodem lib. * non negatur quin aliquo modo fuerit in Adã spiritus sanctus, sicut & in aliis iustis: sed quod non sic fuerit in eo sicut nunc est in fidelibus, qui admittuntur ad perceptionẽ hęreditatis ęternę statim post mortẽ.

¶ Ad tertium dicendũ, quod ex illa autoritate Augu. nõ habetur, ꝙ angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrii quã habuisset gratiam: sed quod ostẽdit quid in eis posset lib. arb. ante cõfirmationẽ, & quid post modum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶ Ad quartũ dicendũ, quod Magister loquitur secundum opinionẽ illorum, qui posuerunt hominem non esse creatũ in gratia, sed in naturalibus tantum. Vel potest dici, quod etsi homo fuerit creatus in gratia, nõ tamen habuit quod ex creatione naturæ posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

¶ Ad quintum dicendũ, quod cum motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis primum hominem gratiæ consensisse.

¶ Ad sextum dicendum, quod gloriam meretur per actum gratiæ, non autem gratiam per actum naturæ. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in primo homine fuerint animæ passiones.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in primo homine non fuerint animę passiones. Secundũ enim passiones animę contingit, quod caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentię. Ergo in statu innocentię non erant animæ passiones.

2 ¶ Præterea, Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

3 ¶ Pręterea, Per virtutẽ moralem comprimũtur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Au. * 14. de ci. dei, quod erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quædam alię animæ passiões.

CONCLVSIO.

¶ *Passiones quæ malum respiciunt vt timor, & dolor, nullo modo erant in statu innocentiæ, nec passiones circa bonum non habitum, vt nunc tamen habendum, vt spes: sed passiones circa bonum habitum, vel tempore suo habendum, vt amor, gaudium, desiderium, & spes, in illo fuerunt.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ passiones animæ sunt in appetitu sensuali, cuius obiectũ est bonũ & malũ. Vnde omniũ passionũ animę quędã ordinãtur ad bonũ, vt amor & gaudiũ, quædã ad malũ, vt timor & dolor. Et qa in primo statu nullum malũ aderat, nec imminebat, nec aliquod bonũ aberat quod cuperet bona voluntas pro tẽpore illo habendũ, vt patet per Au. * 14. de ci. Dei: oẽs illę passiones quæ respiciunt malũ, in Adã nõ erant: vt timor, vt dolor, & huiusmodi: similiter nec illæ passiones, quæ respiciunt bonũ nõ habitũ, & nunc habẽdũ, vt cupiditas æstuãs. Illę vero passiões, quæ possunt esse boni pręsentis, vt gaudiũ & amor, vel q sunt futuri boni in suo tẽpore habendi, vt desiderium & spes nõ affligens, fuerunt in statu innocentiæ: aliter tamẽ quàm in nobis, nam in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiones, non totaliter subest rationi. Vnde passiones quãdoque sunt in nobis pręuenientes iudicium rationis, & impedientes, quandoq; vero ex iudicio rationis cõsequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu verò innocẽtię inferior appetit⁹ erat rationi totaliter subiect⁹. Vnde nõ erãt in eo passiones animę nisi ex ratiõis iudicio consequentes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro concupiscit aduersus spiritum per hoc ꝙ passiones rationi repugnant e. Quod in statu innocentiæ non erat.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod corpus humanũ in statu innocentię erat impassibile, quantũ ad passiones quę remouẽt dispositionẽ naturalẽ, vt infra dicetur e. Et similiter aĩa fuit impassibilis quãtũ ad passiones quę impediũt rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quę oportet, vt dicitur in 3. Ethic.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Adam habuerit omnes virtutes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Adam non habuerit omnes virtutes. Quædam enim virtutes ordinantur ad refrenandã immoderantiam passionum, sicut per temperantiam refrenatur immoderata concupiscentia, & per fortitudinem immoderatus timor. Sed immoderantia passionum non erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ virtutes.

2 ¶ Præterea, Quędã virtutes sunt circa passiones respicientes malum, vt mansuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erant in statu innocentiæ, vt dictum est e. Ergo nec huiusmodi virtutes.

3 ¶ Pręterea, Pœnitentia est quędam virtus respiciens peccatum prius commissum. Misericordia etiam est quędam virtus respiciens miseriã. Sed in statu innocentiæ non erat peccatũ nec miseria. Ergo neque huiusmodi virtutes.

4 ¶ Præterea, Perseuerantia est quędã virtus. Sed hanc Adam non habuit, vt sequens peccatum ostẽdit. Ergo non habuit omnes virtutes.

5 ¶ Præterea, Fides, quædam virtus est. Sed hęc in statu innocentię nõ fuit. Importat enim ænigmaticam cognitionem, quæ perfectioni primi status repugnare videtur.

¶ SED CONTRA est quod Au. dicit * in quadam Homil. Princeps vitiorum vincit Adã de luto terrę ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, claritate splendidum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in statu innocentiæ ratio Deo, rationi inferiores vires subditæ fuerint, necesse fuit in ipso esse oẽs virtutes, & quo ad actum & habitum, vt illæ, quæ nullam imperfectionem includunt, vt fides, spes, charitas, & quo ad habitum vero vt illæ, quæ aliquã imperfectionem claudunt, vt pœnitẽtia, & misericordia.*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ homo in statu innocẽtiæ aliqualiter habuit oẽs virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verũ. Dictũ est enim supra e, ꝙ talis erat rectitudo primi status, ꝙ ratio erat Deo subiecta, inferiores autẽ vires rationi. Virtutes autẽ nihil aliud sunt quã perfectiões quædã, quibus ratio ordinatur in Deũ, & inferiores vires disponũtur secũdũ regulam rationis, vt magis patebit, cũ de virtutibus agetur e. Vnde rectitudo primi status exigebat vt homo aliqualiter omnes virtutes haberet.

¶ Sed cõsiderandũ est ꝙ virtutũ quędã sunt quę de sui ratione nullam imperfectionẽ importãt, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerũt, in statu innocẽtię simpliciter, & quantũ ad habitũ, & quantũ ad actũ. Quędã verò sunt, quæ de sui ratiõe imperfectionẽ importãt, vel ex parte actus, vel ex parte materię. Et si huiusmodi imperfectio nõ repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterãt esse in primo statu, sicut fides, quæ est eorũ quæ nõ videntur, & spes, quę est eorum quę nõ habentur. Perfectio d enim primi status nõ se extendebat ad hoc ꝙ videret Deũ per essentiã, & vt haberetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vnde fides & spes esse poterant in primo statu, & quãtum ad habitum, & quãtum ad actum. Si verò imperfectio quæ est de ratione virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse secundũ habitũ, & nõ secundũ actum, vt patet de pœnitentia, quæ est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quę est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tã dolor, q̃ culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erant in primo homine secundum habitum, & nõ secundũ actũ. Erat enim primus homo sic dispositus, vt si peccatũ præcessisset, doleret. & similiter si miseriam in alio videret, eam pro posse repelleret. Sicut Phil. dicit * in 4. Ethic. quòd verecundia quæ est de turpi facto, contingit studioso solũ sub conditione. Est enim sic dispositus, quòd verecundaretur, si turpe aliquid committeret.

¶ AD primũ ergo dicendũ, ꝙ accidit tẽperãtiæ & fortitudini, ꝙ superabundantiã passionum repellat, inquantum inuenit passiones superabundantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi virtutibus passiones moderari.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd illæ passiones ad malum ordinatæ repugnant perfectioni primi status, quæ habent respectum ad malum in ipso qui afficitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones quæ respiciunt malum in altero, non repugnant perfectioni primi status. Poterat enim homo in primo statu habere odio malitiã dæmonum, sicut & diligere bonitatẽ Dei. Vnde & virtutes quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quæ verò sunt circa passiones respicientes malum in eodẽ subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, nõ poterant esse in primo statu secundum actum, sed solum secundum habitum, sicut de pœnitentia & misericordia dictum est e. Sed sunt quædam virtutes quæ non sunt circa has passiones solum, sed etiã circa alias, sicut tẽperantia, quæ nõ solum est circa tristitias, sed etiã circa delectationes, & fortitudo, quæ nõ solum est circa timorẽ, sed etiã circa audaciã & spẽ. Vnde poterat esse in primo statu act⁹ tẽperantię secundũ quod est moderatiua delectationũ, & similiter fortitudo secundũ quod est moderatiua audaciæ siue spei, non autem secundum quod moderatur tristitiam & timorem. In corp. ar.

¶ Ad tertium patet solutio ex his quæ dicta sunt e.

¶ Ad quartum dicendum, quod perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo prout est quædam virtus. Et sic significat quendam habitum quo quis eligit perseuerare in bono. Et sic Adam perseuerantiam habuit. Alio modo prout est circunstantia virtutis, & sic significat cõtinuationem quandam virtutis absque interruptione. Et hoc modo Adam perseuerantiam non habuit.

¶ Ad quintum patet responsio per ea quæ dicta sunt e. In corp. art.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod opera primi hoĩs fuerint minus efficacia ad merendũ, quàm opera nostra. Gratia enim ex Dei misericordia datur, quæ magis indigentibus subuenit magis. Sed nos indigemus magis gratia, quàm primus homo in statu innocẽtiæ. Ergo copiosi⁹ infunditur nobis gratia. Quę cùm sit radix meriti, opera nostra efficaciora ad merẽdum redduntur. 479 2. di. 29. ar. 4.

2 ¶ Præterea, Ad meritum requiritur pugna quędam & difficultas. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et Philosophus dicit in 2. Ethic. * quod virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum. Li. 2. Eth. c. 3. ad fi. t. 5.

3 ¶ Præterea, Magister dicit * 24. dist. 2. li. sen. ꝙ homo nõ meruisset tentationi resistendo. Nunc autem meretur qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merendum, quàm in primo statu. Non procul à pri d. 24.

¶ SED CONTRA est, quia secundum hoc homo esset melioris conditionis post peccatum.

[illegible] vero ex se, cum ad ipsum spectet [illegible] iudicium, qui [illegible] omnis compositionis, & [illegible] omnis resolutionis [illegible] quod quid est, oportet [illegible] aliud accidere. Omne aliud autem siue cõponendi & diuidendi officium, siue discursus, siue phantasia, &c. inferius est omnis igitur deceptio ex aliquo inferiore est. Vnde notanter in litera dicitur ex aliquo inferiori, puta phantasia vel aliquo huiusmodi: nõ curando quicquid illud esset. Quod autẽ sic accipiatur intellectus in proposito, ex eo patet, ꝙ dicitur quod circa ꝓpriũ obiectũ semper est verus, hoc enim, vt clare liquet de intellectu, quantũ ad intelligendi officiũ, vt distinguitur cõtra officium cõponendi & discurrendi, interpretatur. Possetque quoque expediri* dici quod nomine phãtasię intellexit ipsam cũ cõcomitãtib⁹, & quia intelligere cõponendo & discurrendo est vnũ de cõcomitãtibus eã, vt patet ex eo quod anima separata intelligit ꝑ modũ substantiarũ separatarum: ideo omnis deceptio dicta est prouenire ex phantasia, &c.

Di. 24. lib. 2 sen. prin. dist.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum primum.*

Commen. Titulus clarus, in gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo. Primo recitatur quędã opinio. Secũdo examinatur & respõdetur simul quæsito.

Li. 12. de ci. Dei c. 9. à med. to 5.

¶ Quo ad primum duo referuntur ex opinione. Primum est, quod prim⁹ homo non est creatus in gratia. Secundũ est quòd primus homo habuit gratiã antequam peccaret, hæc de primo. 313 arg. contrà

¶ Quo ad secundũ examinantur singula. Et primo secundum approbatur: quia multi sancti hoc sonant: deinde primum reprobatur ex ratione rectitudinis primi status & sic directe respondetur quæsito affirmatiuè, scilicet quod primus homo fuit creatus in gratia, probatur sic. Primus homo fuit factus in statu recto, in quo scilicet ratio Deo, inferiores vires rationi, & animæ corpus subdebatur: & prima subiectio erat ratio secundæ, & secunda tertiæ: ergo fuit factus in subiectiõe inferiorũ supernaturali: ergo in subiectiõe rationis supernaturali, quod est esse factum in gratia. Antecedens quo ad primum partẽ probatur autoritate Eccle. 7. quo ad secundã autoritate Aug. Prima cõsequentia probatur: quia subiectio illa si fuisset naturalis, remãsisset post peccatũ: quia non abstulit naturam. Et confirmatur ex dæmonũ naturalibus. Secunda vero cõsequentia probatur ratione: quia effectus nõ potest esse potior causa. Et cõfirmatur tota ratio autoritate Aug. dicentis inobediẽtiã inferiorum esse effectum deserentis diuinæ gratiæ. Si enim negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subdẽs Deo rationẽ erat ratio quare inferiora superioribus erãt subdita, sic quod tota ratio stat.

Colligitur ex lib. de natura & grat. ca. 15. & de corre. & gra. ca. 11. tom. 7.

Ca. 4. par. 4. parum à medio.

Li. 13. de ci. Dei c. 13. in prin. tom. 4.

¶ *Nõ donũ supernaturale quo in primo homine ratio Deo subdebatur, fuerit gratia gratũ faciens.*

¶ Circa hunc locũ aduertẽ, quod Scotus in 2. sen. 29. q. 1. quamuis teneat nobiscum quod ad subiectionẽ talẽ exigebatur aliquod donũ supernaturale, discordat tñ in hoc, ꝙ illud donũ supernaturale nõ vult esse gratiã gratũ facientẽ, seu charitatẽ vt patet in responsione ad quartũ, nec vllam ad hoc rationẽ adducit: nisi quia nõ oportet donum illud esse principium meriti, posset tamẽ ꝑ eo adduci, quia iustitia originalis [illegible] potest cũ peccato [illegible]: gratia autẽ gratũ faciẽs nequaquã. Assumẽs probatur ex eo, quod Eua post peccatũ mortale adhuc erat in illo statu: vt patet ex eo quod nõ erubescebat: cũ tamẽ esset nuda. Ad hoc breuiter dicitur ꝙ non est doctrina S. Th. quod iustitia originaliter sit idẽ quod gratia, sed quod gratia gratũ faciens, de qua est sermo, sit velut radix iustitiæ originalis ꝑ quã subdit supremũ hominis Deo: vt patet hic & infra [illegible] q. 100. ar. 1. ad secũdũ. Et ꝑpterea [illegible] in iustitia originali, cõcludimus etiam [illegible] in gratia [illegible] si iustitia originalis sit quasi gratia quędam gratis data, fundata super gratia gratũ faciẽte. Quomodo aũt steterit cũ peccato mortali, cõmunis est difficultas, quia talis [illegible] cõcessa fuerat [illegible] peccatum exclusione fuerit cũ gratia gratũ [illegible], siue nõ. Et dicendũ mihi videtur quod [illegible] peccatum in mente [illegible] fine in opere [illegible] perdita quoque iustitia originalis, nõ simpliciter [illegible] totaliter: sed quo ad [illegible] liquid. Simpliciter [illegible] adimenda reseruabatur peccato Adę secũdũ ordinẽ diuinæ prouidentię [illegible] ratione vt donũ naturæ à principio naturæ [illegible] auferretur [illegible] principiũ naturę [illegible] uerat. Nec obstat [illegible] Adã post Euã [illegible] nõ peccare [illegible] scientia casus in [illegible] dinis fuit. Et hoc [illegible] ꝑportioni [illegible] mota cui radice [illegible] aliquandiu tamẽ [illegible].

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respõdet quæsito [illegible] ipsis passionibus. Secũdo de modo earum.

¶ Quo ad primũ [illegible] distinctio cũ subdistinctione [illegible] & conclusionibus [illegible]. Distinctio est, Passionũ alię circa bonũ, alię circa malũ. Earũ quę circa bonũ, aliæ circa bonũ habitum, vel suo tẽpore habẽdũ. Aliæ circa bonũ non habitũ, & tamẽ tunc habendũ. Probatur distinctio, quia passiones omnes sunt in appetitu habẽte pro obiecto bonum & malũ. Iuxta primã distinctionẽ est cõclusio negatiua. Passiones circa malũ nõ erãt in statu innocentię. Probatur autoritate Au. quia tunc nullũ aderat. Iuxta secũdã due cõclusiones. Prima, Passiones circa bonũ nõ habitũ, vt tamẽ nũc habendũ, nõ erãt in illo statu. Probatur eadẽ autoritate, quia nullũ bonũ aberat qđ cuperet bona volũtas. Secũda, Passiones circa bonũ habitũ aut tẽpore suo habendũ, erãt ibi. Relinquitur per se nota, quia hæ sunt naturales, & nullũ malum ponũt.

¶ Quo ad secundũ ponitur talis distinctio, Passionũ duplex est mod⁹, per modũ præuenientis & impedientis, & per modũ cõsequentis, & obedientis. Probatur distinctio in nobis: ex eo, quòd appetitus sensitiu⁹ nõ est totaliter subditus rationi, & quodãmodo rationi obedit in nobis. Et iuxta hãc distinctionem ponitur vna cõclusio. Passiões in illo statu non erãt vt præuenientes, sed vt obedientes. Probatur, quia appetitus sensitiuus ibi totaliter erat rationi subditus.

¶ Circa primã cõclusionẽ aduerte, quòd Scot. in 2. di. 29. q. 1. dicit, ꝙ forte nõ oportet illã cõclusionẽ tenere, eo quia visus potuisset triste visibile, & audit⁹ triste audibile offendere, & consequẽter appetitus sensitiuus tristari de obiecto dissono, sicut de cõsono delectabili gaudet. Ad hoc breuiter dicitur, quòd occur[illegible] in ꝓportiõatis aut tristibus sensibilibus, nõ fuisset [illegible] acies sensus [illegible], ac ꝙ hoc nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim à tristitiis & doloribus sicut à terroribus status ille præseruatus: ita quòd sicut occurrentibus terribilibus non fuissent territi, ita oblatis tristib⁹ nõ doluissent ꝑ transgressionem &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quęsito habẽs duas partes. Homo in statu innocẽtiæ habuit aliqualiter oẽs virtutes. Probatur primo, ꝙ habuit oẽs virtutes, secundo declaratur ly aliqualiter, quod est declarare modũ habẽdi. Primũ probatur ex rectitudine primi status sic. Ratio hoĩs erat subiecta Deo, & rationi inferiores vires. ergo in eo erãt oẽs virtutes. Aña patet. cõsequẽtia ꝑbatur, qa virtutes nihil aliud sunt q̃ perfectiones subdẽtes superiora Deo, & inferiora rationi. Secũdũ declaratur distinguendo virtutes in duplicẽ ordinẽ, scilicet q imperfectionẽ nullã cõtinent, & hæ secundũ habitũ & actũ inerant, & quæ imperfectionẽ importent, & hę duplices sunt, quia quarũdã imperfectio illi statui non repugnabat, & hæ similiter inerant secundũ habitũ & actũ, vt fides & spes, quarundã verò illi statui repugnabat, vt pœnitentia & misericordia. Et hę secundũ habitũ nõ secũdũ actũ erãt, qa malũ, & cõsequenter dolor & culpa non fuissent. Oĩa clara sunt, & ex quarto Ethi. de verecundo habitualiter tantum confirmatur.

D. 63.

D. 73.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo distinguit. Secũdo iuxta singula distinctionis membra respondet. Li. 4. Ethi. c vlt. in ꝑ. tom. 5.

¶ Quo ad primum quãtitas meriti ex duplici causa oritur, s. gratia, & qualitate operis. Et quia hęc est duplex, s. absoluta & proportionalis, fit triplex radix, gratia, quãtitas operis absoluta, & quãtitas proportionalis, patent in litera omnia.

¶ Quo ad secũdum sunt tres conclusiones. Prima est. Opera primi hoĩs erãt efficaciora ex parte gra-

Universidad ... Biblioteca

tiæ. Probatur, quia maior gratia, pbatur, q nullo obstaculo impedita. Secūda cōclusio est, Opera primi hois erāt efficatiora ad meritū ex quātitate operis absoluta, Probatur, quia maiora opera fecisset, pbatur, quia maioris virtutis erat. Tertia est, Opera primi hominis erāt minus efficacia ex quātitate proportionali operū. Probatur q a opa hæc parua magis excedūt potestatem nostram, quā illa magna potestatē illius, probatur, quia nos cum difficultate hæc, ille sine difficultate illa, & ratio est, quia nos imbecilles, ille san' & robustus.

a Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum. — Commen.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue, Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. Probatur. Omnia animalia naturaliter subiecta sunt homini, ergo in statu innocentiæ illi obediebāt, quod est intentum, consequētia probatur, quia ante inobedientiam dei nulla erat subditorum inobedientia, quod probatur, quia istorum inobedientia est effectus illius primæ inobedientiæ. Antecedens autē probatur tripliciter, primo ex processus naturæ, imperfectiora subsunt perfectis quidditatiue & vsualiter. (D.74.) Secundo ex ordine diuinæ prouidentiæ, quia inferiora per superiora gubernat. Tertio ex proprietatibus vtriusq; quia quod est per partem tale, subest naturaliter ei quod est vniuersaliter tale, animalia sunt prudentia secundū partē, i. ad aliquid, hō vniuersaliter, ergo. (In corp. ar.)

¶ Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula, quoniam hic dicitur, quod dominium super animalia est naturale homini, hic etiam dicitur, quod perditum est tale dominium per peccatum, cōstat enim naturalia nō esse ablata per peccatum, quin ex hac ratione paulo superius probatum est quòd subiectio viriū inferiorum rationi nō erat naturalis, quia nō remāsit post peccatum, par autem est hic ratio.

Commen. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd distinguēdum est inter subiectionem & obedientiam, subiectio enim & animalium homini, & virium inferiorū rationi est naturalis, obedientia verò vtrorūque & similium erat supernaturalis, gratia enim perficiebat naturā, & quod natura subiecerat, gratia obsequens reddebat. Sic igitur vtrobiq; obediētia pdita, q a supernaturalis, ablata subiectio naturalis remansit cum pugna, & ad vtrūq; insinuandū in litera dicitur, quòd id quod naturaliter est subiectum homini, tunc nō repugnabat, vbi expresse ambo explicata sunt.

CONCLVSIO.

¶ Opera primi hominis efficatiora erant ex parte gratiæ, & operis quantitate absoluta, minus verò efficacia ex proportionali operum quantitate.

¶ RESPONDEO dicendum, quod quātitas meriti ex duobus potest pēsari. Vno modo ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quātitas meriti respondet pręmio essentiali, quod consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet absoluta, & proportionalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylatium, minus opus fecit quātitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamen quātitas meriti respōdet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendum, quod efficaciora fuissent hominis opera ad merendum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset nullo obstaculo in natura humana inuento. Similiter etiam si cōsideretur absoluta quantitas operis. Quia cum homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si cōsideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatū propter hominis imbecillitatē. Magis enim excedit paruum opus potestatem eius qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnū potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo post peccatum ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam cōsequendam, * quæ est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti secundum quantitatē operis proportionalem, vt dictum est c. Et est signū promptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id quod est sibi difficile, promptitudo autē voluntatis causatur ex magnitudine charitatis. Potest autem contingere quòd aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facile, sicut alius difficile, quia paratus esset facere, etiam quod sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis inquantum est pœnalis habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

¶ Ad tertium dicendum, quòd resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionem ponentium, quòd gratiam non haberet, sicut nec modò est meritorium non habendi gratiam. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVAESTIO NONAGESIMA sexta, De Dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de dominio, quod cōpetebat homini in statu innocentiæ. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur. ¶ Secundo, vtrum dominaretur omni creaturæ. ¶ Tertio, vtrum in statu innocentię omnes homines fuissent æquales. ¶ Quarto, vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Adam in statu innocentiæ animalibus non dominabatur. Dicit enim Aug. super * Genesim ad literā quod ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adā, vt eis nomina imponeret. Non autē fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominium homo super alia animalia.

2 ¶ Præterea, Ea quę ad inuicē discordant, non rectè sub vno domino congregantur. Sed multa animalia naturaliter adinuicem discordāt, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

3 ¶ Præterea, Hieron. dicit, quòd homini ante peccatum non indigenti Deus animalium dominationem dedit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuandum fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dominij super animalia non competebat homini ante peccatum.

4 ¶ Prætera, Propriū domini esse videtur præcipere. Sed præceptum non rectè fertur nisi ad habentem rationem, ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis primo de homine, Pręsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis terræ.

CONCLVSIO.

¶ Adam in statu innocentiæ sic cunctis dominabatur animalibus, quia ei omnia animalia subiecta naturaliter erant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est c, inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo quod ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ ante inobedientiam prædictā nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus, Primo ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidā ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorem, ita etiam est in vsu rerum naturalium. Nā imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plantę enim vtuntur terra ad sui nutrimentum, animalia vero plantis, & homines plantis & animalibus, vnde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Phi. dicit in 1. * Polit. quòd venatio syluestrium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi quod est naturaliter suum. Secundo apparet hoc ex ordine diuinę prouidentię, quę semper inferiora per superiora gubernat c. vnde cum homo sit supra cętera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertio apparet idem ex proprietate hominis & aliorum animalium, In aliis enim animalibus inuenitur secundum æstimationem naturalē quędam participatio prudētię ad aliquos particulares actus, in homine autem vniuersalis prudentia, quæ est ratio omnium agibilium. Omne autem quod est per participationem, subditur ei quod est per essentiā, & vniuersaliter. Vnde patet quod naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q in subiectos multa potest facere superior potestas, quæ non potest facere inferior. Angelus autem est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, scilicet quod statim omnia animalia congregarentur.

¶ Ad secundum dicendum, quod quidam dicunt, quod animalia quę nunc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta non solum circa hominē, sed etiam circa alia animalia. Sed hoc est omnino irrationabile. Non enim per peccatum hominis, natura animalium est mutata, vt quibus nunc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tūc vixissent de herbis sicut leones & falcones. Nec glos. Bedę * dicit Gene. 1. quòd ligna & herbæ datę sunt omnibus animalibus & auibus in cibum, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædam animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nūc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidentia hoc totum dispensatur. Et huius prouidentię homo executor fuisset, vt etiam nunc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

¶ Ad tertiū dicendum, quod homines in statu innocētiæ non indigebāt animalibus ad necessitatem corporalem, neque ad tegumentum, quia nudi erant, & non erubescebant nullo instante inordinatę concupiscentię motu, neque ad cibum, quia lignis paradisi vescebantur, neque ad vehiculum, propter corporis robur, indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorum. Quod significatum est per hoc quod Deus ad eum animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quę eorum naturas designant.

¶ Ad quartum dicendum, quod omnia animalia habent d quandam participationem prudentiæ & rationis secundum æstimationem naturalem, ex qua contingit quod grues sequuntur ducem, & apes

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio trimēbris. Hō non dñabatur Angelis, sed animalibus imperādo, plātis verò & inanimatis vtēdo absq; impedimēto. Probatur. Oīa sunt quodāmodo in hoīe, ergo dominiū hois respectu aliorū est iuxta dominiū inuentū in ipso homine, ergo nō dñabatur Angelis, sed animalibus imperādo, & reliquis, absq; impedimēto vtēdo. Antecedens pbatur, q a in hoīe sunt quatuor quibus cū oīb' communicat, rō, sensus, vegetatio, & corp'. Prima cōsequētia est satis rōnabilis, qm vnicuiq; cōuenit eē, vel subesse secundū conformitatē ad gradum suū. Et notāq nō solū de dūo, sed de mōdominij agitur in cōsequētia, vt manifeste explicatur in sequenti cōsequētia. II. verò cōsequētia quoad primā partē primo probatur, q a rō in hoīe est sub rōne dominātis, & nulli in eo seruientis. Deinde respōdetur tacitæ obiectioni, quia s. Gen. 1. dicitur de hoīe quod psit oī creaturæ, glosat, non ad imaginē Dei. Quo ad secūdā partē probatur, q a ratio præest viribus sensitiuis p imperiū. Quoad tertiā verò, q a ratio pest parti vegetatiuæ & corpori, non imperando, nec immutando vt patet, sed vtendo absq; resistentia, habet enim dominiū despoticum.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo, Primo respondet quo ad necessariū, secundo, quo ad possibile.

¶ Quo ad primū cōclusio est responsiua quæsito affirmatiua de necessario. Necesse est aliquā disparitatem inter homines in statu innocentiæ fuisse. Et pbatur quo ad duo, s. sexū & ætatē. Sexū quidē q a aliter generatio nō fuisset, ętatē verò, quia semper priores maiores filijs.

¶ Quo ad secūdū tria dicit. Primo quod inęqualitas fuisset quo ad aīam. Secundo quo ad corpus. Tertiò ostēdit, quō ista inæqualitas se habebat ad malū. Secundū animā inæqualitas ponitur possibilis, & quo ad intellectū ratione scientiæ, & quo ad voluntatē rōne iustitiæ, quia liberū erat applicare se magis & minus ad sciendū vel operandum. Secundū corpus verò ponitur inæqualitas possibilis ratione melioris complexionis, pulchrioris, robustioris, &c. quia corpus humanū magis & minus participasset, vel talē cæli influxū, vel tales naturæ causas, &c. omnia clara sunt. Demū nulla inæqualitas in his qui minus habebant, esse poterat, quæ haberet rationem mali, defectus, aut peccati, siue spectantium ad animam, siue ad corpus, & per hoc oīs obiectio excluditur.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulū quartum. — Commen.

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo proponuntur conclusiones responsiuæ. Secūdo probatur negatiua. Tertio affirmatiua.

¶ Quo ad primū duo, distinctio bimēbris, & cōclusiones iuxta singula membra. Distinctio est. Dominiū duplex, vt distinguitur cōtra seruitutē, & vt cōtra subiectionē qualitercunq;. Prima conclusio. Dominiū primo modo non erat in statu innocentiæ. Secunda cōclusio, Dominium secundū erat in illo statu.

¶ Quo ad secūdū probatur prima cōclusio negatiua, s. Dominiū primū importat ordinationē subditi ad bonū Domini, ergo tristitiā subditi, ergo pęnā, ergo nō fuisset tūc. Antecedens probatur ex differentia inter seruū & liberū. 1. Met. quia, s. liberū est propter se, seruus propter aliud, i. dñm. Prima cōsequen. probatur, q a tristabile est vnicuiq; propriū bonum propter alterū tantū oportere agere. Probatur, quia naturaliter amatur ad oppositū, s. propter seipsum. Secūda consequētia est per se nota, & similiter tertia.

¶ Quo ad tertiū probatur cōclusio affirmatiua, & duo fiūt. Primo, describitur natura talis dñij, & dicitur q est ordinatiuū subditi ad ipsius subditi vel cōe bonū, quia est ad liberos, q sunt propter se. Secūdo probatur dupliciter, primo. Homo erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigere, & intēdente cōmune bonum. Antecedens patet, consequentia probatur dupliciter, primo quia multa multa per se intendūt, & vnū vnum, secūdo auctoritate Aristote. Secundo probatur cōclusio ex disparitate hominum. Aliqui præstitissent scientia & iustitia, ergo gubernassent alios. Probatur consequentia auctoritate Petri Apostoli, & Augustini, & cætera.

apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obedissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod homo nō habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit Augustinus * tertio de Trinitate, materia corporalis nō obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentiæ.

2 ¶ Præterea, In plantis non sunt de viribus animæ nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autem non sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cum dominium competat homini secundū rationem, videtur quod plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

3 ¶ Preterea, Quicunq; dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cælestium corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dion. dicit in epistola * ad Polic. Ergo nō dominabatur eis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 1. de homine. Præsit vniuersæ creaturę.

CONCLVSIO.

¶ Homo non dominabatur Angelis, sed animalibus, imperando, plantis verò, & inanimatis, vtendo absque vllo impedimento.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in homine quodammodo sunt omnia c. Et ideo secundum modum quo dominatur his, quæ in seipso sunt, secundum hunc modum competit ei dominari aliis. Est autē in homine quatuor considerare, scilicet rationem, secundum quā conuenit cum Angelis, vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus, vires naturales, secundum quas conuenit cum plantis, & ipsum corpus, secundum quod conuenit cū rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitur omni creaturæ, intelligitur quæ non est ad imaginem Dei. Viribus autem sensitiuis, sicut irascibili & cōcupiscibili quæ aliqualiter obediunt rationi, dominatur anima imperando. Vnde in statu innocentiæ animalibus aliis per imperium dominabatur. Viribus autem naturalibus & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiam homo in statu innocentiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis non per imperium vel immutationem, sed absque impedimento, vtendo eorum auxilio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Grego. * quod vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

2 ¶ Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundat dilectio, quę est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

3 ¶ Præterea, Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, quòd quosdam pro meritis premiat, quosdam verò punit, ex parte verò naturæ, quia propter naturæ defectum quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autem fortes & perfecti quę in primo statu fuissent.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autē maximè videtur in disparitate cōsistere. Dicit enim Aug. * 19. de ciuit. Dei, Ordo est pariū, dispariumq; rerū sua cuiq; loca tribuēs dispositio. Ergo in primo statu, qui decentissimus fuisset, disparitas inueniretur. (Li. 10. c. 13. nō multum procul à pri. tom. 5.)

CONCLVSIO.

¶ Necesse est in statu innocentiæ aliquam disparitatem fuisse, saltem quo ad sexum, potuit tamen in anima & corpore esse etiam aliqua inæqualitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexū, quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic enim quidam ex aliis nascebantur, nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & secundum animā diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiam, & quantum ad scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberū arbi. ex quo ratio habet quod homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciēdum vel volendum, vel cognoscendum. Vnde quidam magis profecissent in iustitia & scientia, quā alij. Ex parte etiam corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agētibus aliquod cōmodum aut auxilium reciperet magis & minus, cum etiam & cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secundum diuersam dispositionē aeris, & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarētur, quàm alii, & maiores & pulchriores, & melius cōplexionati, ita tamen quod in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q Gre. per verba illa intendit excludere disparitatem quę est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua contingit quod aliqui pœnaliter sunt sub aliis coercendi.

¶ Ad secundum dicendum, quod ęqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio quàm inter æquales, licet non æqualiter vtrioque respondeat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

¶ Ad tertium dicendum, quod causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdam & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secundum prædictum modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Aug. * 19. de ciui. Dei. Hominem rationalem ad imaginem suam factum non voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori. (a b 22. q. 164. a. 2. cor. & ad pri. 36. 2. d. 44. q. 1. a. 3. Et ep. 10. li. 2. ra. 9. 20. 1. & li. 3. c. 9. fi. & c. 11. fin.)

2 ¶ Preterea, Illud q est introductū in penā peccati, nō fuisset in statu innocētię. Sed hoīem subesse hoī introductū est in penā peccati. Dictū est enim mulieri post peccatum. Sub potestate viri eris, vt dicitur Gen. 3. ergo in statu innocentię non erat homo homini subiectus.

3 ¶ Preterea, Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnum de precipuis bonis, quod in statu innocentię non defuisset, quando nihil aberat quod bona voluntas cupere posset, vt Aug. * dicit 14. de ciuita. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dominabatur. (Ca. 15. non longe à pri. tom. 5. Ca. 10. t. 5.)

¶ SED CONTRA. Conditio hominum in statu innocentię non erat dignior quā conditio angelorū. Sed inter angelos quidā alii dominantur. Vnde & vnus ordo dominationū vocatur. Ergo non est cōtra dignitatem status innocentiæ, quod homo homini dominaretur.

CONCLV-

Universidad de Deusto Biblioteca

Comment. a Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito. Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue, nõ formaliter. Hæc cõclusio primo declaratur, secũdo probatur. Declaratur distinguẽdo incorruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis, primo modo naturæ, secũdo gloriæ, tertio innocẽtię conuenit, omnia clara sunt in litera, probatur dupliciter. Primo autoritate August. Secundo suasoria adaptione, quia anima excedit materiam corporalẽ, vt materia concors animæ fieri posset.

¶ Circa cõclusionẽ hãc aduerte quod Sco. in 2. di. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eã nulla ratione ductus, sed q[uod] se non videre fatetur, quod qualitas in aĩa posita possit præseruare corp[us] passibile, quin patiatur à cõtrario, cõstat autẽ quod passio magis facta corrũpit, ergo, &c.

Ad hoc breuiter dicitur, quod si Sco. oculata reuerentiæ ad Bea. Aug. habuisset, vidisset vtique, q[uod] homo erat sibi autor vitæ, quamdiu aĩa erat subdita Deo. Cũ enim hæc credita ex facto pẽdeant, & supernaturali virtute egeant, de his nulla maior ratio autoritate diuina est, per se vel per sanctos suos.

Commen. a ¶ Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore clarissimè distinguit de passiõe, & iuxta vtrunq[ue] mẽbrũ singulis cõclusionib[us] respondet quæsito. Distinctio est, Passio est dupliciter propriè & communiter, illa remotiua à naturali dispositione, quia effectus actionis quę à cõtrario est, hæc perfectiua naturæ. Prima cõclusio, Passione cõmuniter homo erat passibilis & aĩa & corpore, quia sentiebat, &c. Secũda cõclusio, Passione propriè homo erat impassibilis & aĩa & corpore, quia virtute animæ prohibebat passionẽ sicut & mortem.

Aduerte hic q[uod] Sco. vbi supra tenet oppositũ, nulla ratione, nisi q[uia] non vide-

CONCLVSIO.

¶ Non dominabatur homo homini in statu innocẽtiæ dominio tyrannico, sed politico & ciuili.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd dominium accipitur dupliciter. Vno modo secundũ quod opponitur seruituti. Et sic dominus dicitur cui aliquis subditur, vt seruus. Alio modo accipitur dominium secundum quod communiter refertur ad subiectum qualitercunq[ue]. Et sic etiã ille, qui habet officium gubernandi & dirigendi liberos, dominus dici potest. Primo ergo modo accepto dominio in statu innocentiæ homo homini nõ dominaretur. Sed secundo modo accepto dominio in statu innocentiæ homo homini dominari potuisset. Cuius ratio est, quia seruus in hoc differt à libero, q[uod] liber est causa sui, vt dicitur in prin.* Meta. seruus autem ordinatur ad alium. Tunc ergo aliquis dominatur alicui vt seruo, quãdo eum cui dominatur, ad propriam vtilitatẽ sui, s[cilicet] dominantis refert. Et quia vnicuique est appetibile proprium bonum, & per consequens contristabile est vnicuique quod illud bonum quod deberet esse suum, cedat alteri tantum, ideo tale dominium non potest esse sine pœna subiectorum. Propter quod in statu innocentiæ non fuisset tale dominium hominis ad hominem. Tunc verò dominatur aliquis alteri vt libero, quando dirigit ipsum ad proprium bonum eius, qui dirigitur vel ad bonum commune. Et tale dominium hominis ad hominem in statu innocentiæ fuisset, propter duo. Primo quia homo naturaliter est animal sociale. Vnde homines in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis autem vita multorum esse nõ posset, nisi aliquis præsideret qui ad bonum commune intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus verò ad vnum. Et ideo Philos. dicit in prin. Poli. Quandocunque multa ordinantur ad vnum, semper inuenitur vnũ vt principale, & dirigens. Secundo, quia si vnus homo habuisset super alium supereminentiam scientiæ & iustitiæ, inconueniens fuisset nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, secundum quod dicitur 1. Pet. 4. Vnusquisque gratiam quam accepit, in alterutrum illam administrantes. Vnde Aug. dicit 19.* de ciui. Dei, quod iusti non dominandi cupiditate imperãt, sed officio consulendi, hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem cõdidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dominii.

Lib. 1. Met. non longè à prin. to. 3.

Anno.

Lib. 19. de ciui. Dei, c. 14. in fi. t. 5.

QVAESTIO NONAgesimaseptima.

De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad statum primi hominis secundum corpus. Et primo quantum ad conseruationem indiuidui. Secundo quantum ad conseruationem speciei. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis. ¶ Secundo, vtrum esset impassibilis. ¶ Tertio, vtrũ indigeret cibis. ¶ Quarto vtrum per lignum vitæ immortalitatem consequeretur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

484 2. di. 19. q. 2. ar. 4. Et mal. q. 5. a. 5. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentię, non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione non aufertur diffinitum, ergo si homo erat, non poterat esse immortalis.

Tex. 26. t. 3.

2 ¶ Præterea, Corruptibile & incorruptibile genere differunt, vt dicitur in decimo Metaph.* Sed eorum quæ differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, non posset homo in statu isto esse corruptibilis.

3 ¶ Præterea, Si homo in statu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturam, aut per gratiam. Sed non per naturam. Quia cum natura eadem maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam. Quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sap. 10. Eduxit illum à delicto suo. Ergo immortalitatem recuperasset. Quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu Innocentiæ.

4 ¶ Præterea, Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apoc. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur ad Roma. 5. quod per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

CONCLVSIO.

¶ Homo in statu innocentiæ non natura, vel gratia, sed sic immortalis fuisset, vt sibi immortalitatem non peccando præstare potuerit.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materiæ, eo scilicet quod vel nõ habet materiam, sicut angelus, vel habet materiam, quę non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cæleste. Et hoc dicitur secundum naturam incorruptibile. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formę, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quã totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam, Quia vt dicit Aug. in epist.* ad Diosc. Tã potẽti natura Deus fecit animã, vt ex eius beatitudine redũdet in corpus plenitudo sanitatis & incorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (vt August.* dicit in lib. de Quæstio. no. & vete. testa.) Deus enim hominem fecit, qui quamdiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam, aut ad mortẽ. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem, sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare, quamdiu ipsa Deo subiecta mansisset. Quod rationabiliter factum est. Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, vt supra * dictum est, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.

¶ AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quod rationes illæ procedunt de incorruptibili & immortali per naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quod vis illa præseruandi corpus à corruptione, non erat animæ humanæ naturalis, sed per donum gratiæ. Et quamuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpæ, & meritũ gloriæ, non tamen ad amissæ immortalitatis effectum. Hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat, vt infra * dicetur.

¶ Ad quartum dicendũ, quod differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ fuisset passibilis. Sentire enim est pati quoddam. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis.

2 ¶ Præterea, Somnus passio quædam est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset, secundum illud Genes. 2. Immisit Deus soporem in Adam, ergo fuisset passibilis.

3 ¶ Præterea, Ibidem subditur, quod tulit vnam de costis eius. Ergo fuisset passibilis etiam per abscissionem partis.

4 ¶ Præterea, Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuum est à duro. Ergo si corpori primi hominis obuiũ fuisset aliquod corpus durũ, ab eo passum fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶ SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia pasio magis facta abijcit à substantia.

CONCLVSIO.

¶ Homo in statu innocentiæ impassibilis fuit passionibus, quæ secundum corruptionem sunt, passibilis autem secundum passiones perfectiuas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passio dupliciter dicitur. Vno modo propriè. Et sic pati dicitur quod à sua naturali dispositione remouetur. Passio enim est effectus actionis. In rebus autem naturalibus contraria agunt & patiuntur adinuicem, quorum vnum remouet alterum à sua naturali dispositione. Alio modo dicitur passio communiter secundum quãcunque mutationem, etiam si pertineat ad perfectionem naturæ, sicut intelligere vel sentire dicitur pati quoddam. Hoc igitur secundo modo homo in statu innocentię passibilis erat & patiebatur, & secundum animam & secundum corpus. Primò autem modo dicta passione erat impassibilis, & secundum animam & secundum corpus, sicut & immortalis. Poterat enim passionem prohibere, sicut & mortem, si absque peccato persti-

videtur sibi quod innocentia excluderet omne pati propriè dictum. Et posset pro eo argui, quia omne agẽs in agendo repatitur, sed corpus hominis agebat in cibum, ergo repatiebatur ab eo, ergo non excluditur omnis passio propriè à statu innocentiæ. Ad hoc dicitur inferius in sequenti articulo in responsione ad secundum.

perstitisset. Et per hoc patet responsio ad duo prima. Nam sentire & dormire non remouent hominem à naturali dispositione, sed ad bonum naturæ ordinantur.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, costa illa fuit in Adam, inquantum erat principium humani generis, sicut semen in homine, inquantum est principium per generationem. Sicut igitur decisio seminis non est cum passione quę remoueat hominem à naturali dispositione, ita etiam est dicendum de separatione illius costæ.

¶ Ad quartum dicendum, quod corpus hominis in statu innocentię poterat præseruari, ne pateretur læsionem ab aliquo duro, partim quidem per propriam rationem, per quam poterat nociua vitare, partim etiam per diuinã prouidentiam, quæ sic ipsum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiso, à quo læderetur.

Comment. a ¶ Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò ponitur differentia inter statum innocentię & resurrectionis. Et in differentia proponitur conclusio responsiua quæsito. Secundo probatur vtraque pars differentiæ.

¶ Quo ad primum differentia est inter vtrunque statum, quia in statu innocentiæ erat vita animalis egens alimento, in statu futuro erit vita spiritualis non egens alimentis, prima enim pars differentiæ est conclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad secundum probatur vtraque pars sic. Anima humana est anima & spiritus, ergo vt anima congruebat primo statui, ergo secundum id quod conuenit omni animato, ergo secundum opera partis vegetatiuæ alere, augere, generare, &c. Et rursus, ergo & spiritus conuenit vltimo statui, ergo secundum id quod est proprium ei, ergo secundum immortalitatem, impassibilitatem, gloriã, &c. igitur in primo statu erat vita animalis cum alimentis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur autoritate Genesis secundo. Factus est homo in animam viuentem, & fundatur super ratione, quia primũ primo respondere debet. Secunda vero probatur, quia anima vt anima communis est omni viuenti. Tertia vero probatur, quia primũ in omni viuente apud nos est pars vegetatiua. Aliç cõsequentię ex alia parte patẽt per locum ab opposito.

¶ In responsione ad primum nota vltima verba. s. Et ne totaliter cõsumeretur, ex hoc enim insinuatur, quod aliqua deperditio humidi fiebat in illo statu, de qua vide in articulo sequenti.

¶ In responsione ad secundum nota duas responsiones, primam, quod corpus hominis non patiebatur in nutritione, secundam, quod patiebatur, sed perfectiue. Prima saluatur quo ad repassionem quia omne agens repatitur, & hoc propter virtutem animæ. Secunda, Id passionis quod accidit corpori ex nutrito quicquid sit illud, manifestat quale sit ex hoc ipso quo dicit, quale esset pati, si nutriri consisteret in pati. Vnde in materia sequentis articuli notandę sunt ambę, & sic solutum est dubium pręcedentis articuli.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum homo in statu innocentiæ indigebat cibis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ non indigebat cibis. Cibus enim necessarius est homini ad restaurationem deperditi. Sed in corpore Adæ nulla fiebat deperditio, quia incorruptibile erat. Ergo non erat ei cibus necessarius.

2 ¶ Præterea, Cibus est necessarius ad nutriendum. Sed nutritio non est sine passione. Cum ergo corpus hominis esset impassibile c, non erat ei cibus necessarius, vt dicitur.

3 ¶ Præterea, Cibus dicitur esse nobis necessarius ad vitæ conseruationem. Sed Adam aliter vitam poterat conseruare. Quia si non peccaret, non moreretur. Ergo cibus non erat ei necessarius.

4 ¶ Præterea, Ad sumptionem sibi sequitur emissio superfluitatum, quæ habent quandam turpitudinem non conuenientem dignitati primi status. Ergo videtur quod homo in primo statu cibis non vteretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis secundo. De omni ligno quod est in paradiso, commeditis.

CONCLVSIO.

¶ Homo in statu innocentiæ cum vitæ animalis fuerit, in resurrectione vero futurus sit vitæ spiritualis, indiguit in illo statu cibis & alimentis, quibus in futuro non vtetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod homo in statu innocentiæ habuit vitam animalem cibis indigentem. Post resurrectionem vero habebit vitam spiritualem cibis non indigentem. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod anima rationalis & anima est, & spiritus. Dicitur autem esse anima secundum illud quod est sibi commune & aliis animabus, quod est vitam corpori dare. Vnde dicitur Genesis secundo. Factus est homo in animam viuentem, id est vitam corpori dantem. Sed spiritus dicitur secundum illud quod est proprium sibi, & non aliis animabus, quod scilicet habeat virtutem intellectiuam immaterialem. In primo igitur statu anima rationalis communicabat corpori id quod competit ei, inquantum est anima. Et ideo corpus illud dicebat animale, inquantũ, scilicet, habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitę in istis inferioribus, vt dicitur in lib.* de Anima, est anima vegetabilis, cuius opera sunt alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hæc opera homini in primo statu competebant. In vltimo vero statu post resurrectionem anima communicabit quodãmodo corpori ea, quæ sunt sibi propria, inquãtum est spiritus. Immortalitatem quidem quãtum ad omnes, impassibilitatem verò & gloriam & virtutem quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt. Sed in statu innocentiæ eis indigebant.

Li. 2. de Anima tex. 34. & 49. com. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut dicit Augusti. in libro de Quæstio.* ve. & no. test. Quomodo immortale corpus habebat quod cibo sustentabatur? immortale enim non eget esca neque potu. Dictum est enim supra c, quod immortalitas primi status erat secundum vim quandam supernaturalem in anima residentem, non autem secundum aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

Q. 19. habetur hic lib. t. 4. & incipit Quid sit deus, to. 4.

Ar. 1. huius quæst. 484

¶ Ad secundum dicendum, quod in nutritione est quædam passio & alteratio, scilicet ex parte alimenti, quod conuertitur in substantiam eius quod alitur. Vnde ex hoc non potest concludi quod corpus hominis fuerit passibile, sed quod cibus assumptus erat passibilis. Quãuis etiã talis passio esset ad perfectionem naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod si homo sibi non subuenirẽt de cibo, peccaret, sicut peccauit sumendo vetitum cibum. Simul enim sibi preceptum fuit, vt à ligno scientiæ boni & mali abstineret, & vt de omni alio ligno paradisi vesceretur.

¶ Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt, quod homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo, nisi quantum fuisset ei necessarium, Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale videtur, quod in assumpto cibo nõ esset aliqua fęculẽtia, quę nõ esset apta vt conuerteretur in hominis nutrimentũ. Vnde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus prouisum, vt nulla ex hoc indecentia esset.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua bimembris. Lignum vitæ causabat immortalitatem quodãmodo, non simpliciter. Primo probatur quo ad primã partem, quia habebat vim fortificatiuam virtutis specificę contra defectũ prouenientem ex admixtione extranei. Declaratur hoc distinguendo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionẽ humidi, & debilitationẽ virtutis ex admixtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici autoritate Au. Secũdo probatur quo ad secundã partẽ dupliciter. Tum quia virtus animæ non inerat à ligno vitæ. Tum quia virtus finita nõ potest causare effectum durationis infinitæ. Probatur, quia quanto maior est virtus, tanto imprimit durabiliorẽ effectũ. Virtus autem ligni vitæ sicut cuiusque corporis, finita erat, ergo. Tertio declaratur modus, quo verificatur vtraque pars, & est conseruatio per lignum vitæ vsq[ue] ad certum tempus, & deinde aut iterata comestione iterum conseruaretur, &c. aut translatus fuisset in vitam spiritualem, qualis erit post resurrectionẽ. Circa vtrumque istorum defectuum dubium occurrit, quoniam si in statu innocentię vterque fuisset, iam fuisset ibi passio propriè dicta, deperditio siquidem humidi cum fiat actione calidi, manifeste in passione propriè dicta consistit. Debilitatio quoq[ue] virtutis ex admixtione extranei aperte naturam remouet à naturalissimo robore, igitur, & cætera.

Nõ ligno vitæ immortalitas homini præstaretur. Quæstio.

¶ Circa effectũ ligni vitæ dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 19. q. 1. Arguit enim contra hoc, quod lignũ vitæ erat conseruatiuum virtutis specificæ, & causabat immortalitatem. Et mouetur tali ratione. Vis cõuersiua alimenti in Adã, etiã conuertendo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabatur aliquantula, quia omne agẽs Physicum agendo debilitatur, & patet in exemplo Aristo. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secunda vice iterum debilitaretur, & sic tandem defecisset. Non ergo poterat hoc modo immortalitas haberi, & cætera.

¶ Ad primum dubiũ videtur mihi distinguendũ & dicendum de primo defectu, quod fuisset actu, sed non sub ratione defectus, secundus autẽ fuisset tantũ in potentia. Ad cuius euidentiam notandum est, quod passio propriè dicta pro tanto statui innocẽtię repugnabat, pro quanto corpus hominis à naturali dispositione remouebat, & non absolute. Et propterea notanter in litera ar. 2. descripta fuit passio nõ per corruptionem absolute, sed per remotionẽ corporis à naturali dispositione. Vnde si qua obiectio contrarij esse potuit absq[ue] remotione corporis humani à naturali dispositione sua, hoc nõ repugnabat statui innocẽtiæ. Nec propterea corp[us] humanũ dicebatur propriè pati, eo quod ipsum nihil perdebat naturalis dispõnis, quamuis aliquid eius, puta humidũ, pateretur propriè. In proposito aũt inter deperditionẽ humidi & debilitationẽ virtutis est interest, q[uia] deperditio humidi nõ necessario remouet corp[us] à naturali dispone, vt patet in pueris, imo talis passio est ad perfectionẽ naturę, vt in rãsione ad secũdũ in præcedenti arti. S. T. dixit. Debilitatio autẽ virtutis manifestè naturã à sua naturali integritate remouet. Vnde eadẽ rõne opponitur statui innocẽtię, qua senect[us], quæ in

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum homo in statu innocentiæ per lignum vitæ immortalitatem consequutus fuisset.

487 2. di. 29. ar. 5. ad 5. & 6. Et 3. dist. 16. q. 1. ar. 3. ad 5. Et mal. q. 5. a. 5. ad 8. & 9.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod lignum vitæ non poterat esse causa immortalitatis. Nihil enim potest agere vltra suã speciẽ. Effectus enim nõ excedit causam. Sed lignum vitę erat corruptibile, alioquin non potuisset in nutrimentum assu[mi], quia alimentum conuertitur in substantiam nutriti, vt dictum est c. Ergo lignum vitę incorruptibilitatem seu immortalitatem conferre non poterat.

Ar. præced. ad 2.

586

Universidad de Deusto Biblioteca

2 ¶ Praeterea, Effectus qui causantur à virtutibus plantarũ & aliarũ naturalium rerũ, sunt naturales. Si ergo lignũ vitae immortalitatem causasset, fuisset illa immortalitas naturalis.

3 ¶ Praeterea, Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt quòd dij qui comedebant de quodam cibo, facti sunt immortales. Quos irridet Philosophus in 3. meta.

Li. 3. Metex 13. & 5.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 3. Ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitę, & comedat, & viuat in ęternum.

4 ¶ Praeterea, Augu. in li. de quęst. * ve. & no. te. dicit, Gustus arboris vitae corruptionẽ corporis inhibebat. Denique & post peccatum potuit insolubilis manere, si permissum esset illi edere de arbore vitae.

CONCLVSIO.

¶ In statu innocentiae per lignum vitae consecutus fuisset homo immortalitatem non simpliciter, sed secundum quid.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lignum vitę quodãmodo immortalitatem causabat, non autem simpliciter. Ad cuius euidẽtiam considerandũ est, quod duo remedia ad conseruationem vitę habebat homo in primo statu contra duos defectus. Primus enim defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui est animae instrumentum. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per esum aliorum lignorum paradisi, sicut & nunc subuenitur nobis per cibos quos sumimus. Secundus autem defectus est, quia, vt Philosophus dicit 1. * de generatione, illud quod generatur ex aliquo extraneo, adiũctum ei quod prius erat humido praeexistenti, imminuit virtutem actiuam speciei, sicut aqua adiũcta vino, primo quidem conuertitur in saporem vini, sed secundum quod magis & minus additur, diminuit vini fortitudinem. Et tandem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus quòd in principio virtus actiua speciei est adeo fortis, quod potest conuertere de alimento non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam quod sufficit ad augmentũ. Postmodum verò quod aggeneratur, non sufficit ad augmentum, sed solum ad restaurationem deperditi. Tandẽ vero in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis. c. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per lignum vitae. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei contra debilitatem prouenientẽ ex admixtione extranei. Vnde Au. * dicit in decimoquarto, de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignum vitae ne senectus eum dissolueret. Et in libro de quaesti. * ve. & no. te. dicit, quòd vitae arbor medicinae modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen simpliciter immortalitatem causabat, quia neque virtus, quae inerat animae ad conseruandum corpus causabatur ex ligno vitę. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori praestare, vt nunquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde non poterat virtus ligni vitae ad hoc se extendere, vt daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est enim, quod quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabiliorem effectũ. Vnde, cũ virtus ligni vitę esset finita, semel sumptum praeseruabat à corruptione vsque ad determinatum tẽpus, quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitã, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitae. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nã primę rationes concludunt, quòd non causabat incorruptibilitatem simpliciter. Alię vero concludunt quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem secundum modum praedictum c.

QVAESTIO NONAGESIMA OCTAVA, de pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quae pertinent ad conseruationem speciei. Et primo de ipsa generatione. ¶ Secundo de conditione prolis genitę. ¶ Circa primum quaeruntur duo. ¶ Primo, vtrum in statu innocentiae fuisset generatio. ¶ Secundo, vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in statu innocentiae fuisset generatio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in statu innocentiae non fuisset generatio. Generationi enĩ corruptio est cõtraria, vt dicitur in quinto Physi. * Contraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiae non fuisset corruptio. Ergo neque generatio.

2 ¶ Praeterea, Generatio ordinatur ad hoc quòd conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum conseruari non potest. Vnde & in illis indiuiduis quae in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiae homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiae generatio non fuisset.

3 ¶ Praeterea, Per generationem homines multiplicantur. Sed multiplicatis dominis necesse est fieri possessionum diuisionem ad euitandam confusionem dominij. Ergo cum homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, secuta fuisset diuisio dominij. Quod videtur esse contrarium iuri naturali secundum quod omnia sunt communia, vt Isid. * dicit, Non ergo fuisset generatio in statu innocentiae.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Genesis primo, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autẽ multiplicatio absque noua generatione fieri non potuisset, cum duo tantum fuerint primitus instituti. Ergo in primo statu generatio fuisset.

CONCLVSIO.

¶ Ad Humani generis multiplicationem in statu innocentiae actum generationis fuisse, conueniens fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in statu innocentię fuisset generatio ad multiplicationem humani generis, alioquin peccatum hominis fuisset valde necessarium, ex quo tantum bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundum suam naturam est constitutus quasi medium quoddam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles. Nam anima eius est naturaliter incorruptibilis, corpus vero naturaliter corruptibile c. Est autem cõsiderandum quòd alio modo intentio naturae fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturae, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solum secundum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturae, sed quasi ad aliud ordinatum, alioquin eo corrupto, naturae intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum, & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturae c, ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiae vero incorruptibiles manent semper, non solum secundum speciem, sed etiam secundum indiuidua, & ideo etiam ipsa indiuidua sunt de principali intẽtione naturae. Sic igitur homini ex parte corporis, quod corruptibile est secundum naturam suam, competit generatio. Ex parte verò animae, quae incorruptibilis est, competit ei quod multitudo indiuiduorum sit per se intenta à natura, vel potius à naturae autore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis generationem in humano genere statuit etiam in statu innocentię.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus hominis in statu innocentiae quantum erat de se, corruptibile erat, sed poterat praeseruari à corruptione per animam. Et ideo non fuit homini subtrahenda generatio, quę debetur corruptibilibus rebus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd generatio in statu innocentiae, etsi non fuisset propter conseruationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

¶ Ad

quę in tali debilitate cõsistit. Vnde cum in litera dicitur quod lignum vitae occurrebat huic defectui, interpretandum est non qui fuit, sed qui fuisset nisi lignum vitae praeuenisset, ita quod succurrebat huic defectui praeueniendo, nõ restaurãdo, vt sic intellexit & sic nullũ incõueniẽs sequitur.

Q. 19. circa me habetur hic libro 10. in principio. Quid sit Deus.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quod vt patet ex dictis etiam recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicem, alteram ex parte animae, & alteram ex parte corporis. Ex parte animae vim quandam, qua corpus agẽdo in nutrimentum non separabatur ab eo. Alteram ex parte corporis, & ista est lignum vitae, habens virtutem cõseruandi ad certum lõgum tempus. Vnde iungẽdo has duas causas simul ex sumptione ligni vitę nulla debilitatio sequebatur, qualis debilitatio in nobis sequeretur ex ligno illo, vnde non viueremus immortales per illud, sed longo valde tempore. Propter quam diuturnitatem dictum est, eiiciendo Adã, Ne forte sumat de ligno vitę, & viuat in ęternum iuxta morem Scripturę, quo vocantur diuturna aeterna, vt mõtes aeterni.

Li. 1. tex. 14. & 19.

a ¶ *Super Quaestionis nonagesimaeoctauae Articulum primum.*

Commen.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quaesito. In statu innocentiae fuisset generatio ad multiplicationẽ generis humani. Probatur dupliciter, primo ducẽdo ad inconueniẽs quod peccatũ fuisset necessarium valde propter tantũ bonũ. Secũdo, Homo est secundũ animã incorruptibilis, & secundũ corpus corruptibilis, ergo est medium secundũ naturam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, ergo ex parte corporis conuenit naturaliter generatio, ex parte animę, quod multitudo indiuiduorum sit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiae, statuta est generatio. Antecedens supponitur, & prima consequentia est clara. Secunda vero quo ad vtranque partem declaratur, & probatur ex differentia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles in hoc quod corruptibiles non sunt per se intentę secundũ indiuidua, sed secundum speciem, incorruptibiles verò & secundum indiuidua & secundum speciem. Quae differentia probatur ex hoc, quòd intẽtio naturae per se est ad perpetuum & non ad tẽporale. Probatur, ducẽdo ad inconueniẽs, quia alioqn cassaretur intẽtio naturę temporali deficiente. Ex hac autem differentia implicite habetur alia, quod in rebus corruptibilib' generatio est naturaliter instituta propter speciem, quia ipsa sola est perpetua, in incorruptibilibus nõ oportuit generationem esse. Ex his autem manifeste patet consequentia quo ad vtranque partem, & clarum est.

51 ¶ Li. 14. de ciui. Dei ca. 26 circa pr. tom. 5.

Q. 19. in fi. to. 4. habetur hic li. et incipit Quid sit Deus.

¶ Num inconueniens fuerit praecessisse peccatum propter multiplicationem humani generis.

¶ Sed sunt hic quaedam dubia. Primo circa primam probationem, quoniam illud quod infertur pro inconuenienti, nõ est inconueniens, praesertim secundum doctrinam S. T. quoniam incarnatio filij Dei, quae est maximum bonum, ex peccato cõsecuta est, ita quod peccatum fuit ad hoc necessarium,

conseruationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

¶ Ad tertium dicendum, quod in statu isto multiplicatis Dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia communitas possessionis est occasio discordiae, vt Philosophus dicit in 2. Polit. * Sed in statu innocentiae fuissent voluntates hominum sic ordinatae, quod absque omni periculo discordiae communiter vsi fuissent, secundum quod vnicuique eorum competeret rebus, quae eorum dominio subdebantur, cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obseruetur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum in statu innocentiae fuisset generatio per coitũ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in statu innocentiae non fuisset generatio per coitum. Quia vt Damascenus * dicit, Primus homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidã. Sed in futuro resurrectionis statu, quando erunt homines Angelis similes, neque nubent, neque nubentur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatio per coitum.

2 ¶ Praeterea, Primi homines in perfecta ętate conditi fuerũt. Si igitur in eis ante peccatum generatio fuisset per coitum, fuissent etiam in paradiso carnaliter coniuncti. Quod patet esse falsum secundum Scripturam.

3 ¶ Praeterea, In coniũctione carnali maxime efficitur homo similis bestijs, propter vehemẽtiam delectationis. Vnde etiam cõtinentia laudatur, per quam homines ab huiusmodi delectationibus abstinent. Sed bestijs homo comparatur propter peccatũ, secundũ illud Psal 48. Homo cum in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatũ non fuisset maris & foeminae carnalis coniunctio.

4 ¶ Praeterea, in statu innocentiae nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrũpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocentię non fuisset.

¶ SED CONTRA est quod Deus ante peccatum masculum & foeminam fecit, vt dicitur Ge. 1. & 2. Nihil autẽ est frustra in operibus Dei. Ergo etiã si homo non peccasset, fuisset coitus, ad quẽ distinctio sexuũ ordinatur.

¶ Praeterea, Gen. 2. dicitur Mulier est facta in adiutorium viri. Sed non ad aliud nisi ad generationem, quę fit per coitum, quia ad quodlibet aliud opus conuenientius adiuuari posset vir per virum quàm per foeminam. Ergo in statu innocentiae fuisset generatio per coitum.

CONCLVSIO.

¶ In statu innocẽtiae consummatum fuisset generationis opus non virtute diuina, sed per coitum coniunctione maris & foeminae, sed nulla in actu illo fuisset immoderata concupiscentia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiquorum doctorum considerantes cõcupiscentiae foeditatem quae inuenitur in coitu in isto statu, posuerunt quod in statu innocentiae non fuisset generatio per coitum. Vnde Gre. * Nice. dicit in lib. quem fecit de homine, quod in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanum, sicut multiplicati sunt angeli absque concubitu per operationem diuinę virtutis. Et dicit quod deus ante peccatum fecit masculum & foeminam, respiciens ad modũ generationis qui futurus erat post peccatum, cuius Deus praescius erat. Sed hoc non dicitur rationabiliter. Ea enim quę sunt naturalia homini neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autem quod homini secundum animalem vitã, quam etiã ante peccatum habebat, vt supra dictum est, naturale est generare per coitum, sicut & caeteris animalibus perfectis. Et hoc declarant naturalia membra ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicendum, quod vsus horum membrorum naturaliũ non fuisset ante peccatum sicut & caeterorum membrorũ. Sunt igitur in coitu duo consideranda secundum pręsentem statũ. Vnum, quod naturae est, scilicet coniunctio maris & foeminę ad generandũ. In omni enim generatione requiritur virt' actiua & passiua. Vnde cum in omnibus in quibus est distinctio sexuum, virtus actiua sit in mare, virtus vero passiua in foemina, naturae ordo exigit, vt ad generandũ conueniant per coitum mas & foemina. Aliud autẽ quod considerari potest, est quędã deformitas immoderatae cõcupiscentię, quae in statu innocẽtię non fuisset, quando inferiores vires omnino rationi subdebantur. Vnde Au. dicit in 14. de Ci. Dei. Absit vt suspicemur nõ potuisse prolẽ fieri sine libidinis morbo. Sed eo volũtatis nutu mouerẽtur illa mẽbra quo caetera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum trãquillitate animae & corporis.

Li. 14. c. 26 an. me. l. 3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualem mentem, cum tamen haberet vitam animalem quantum ad corpus. Sed post resurrectionem erit homo similis angelo spiritualis effectus, & secundum animam & secundum corpus. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Augu. dicit 9. super Gen. ad literam. Ideo primi parentes in paradiso non coierunt, quia formata muliere post modicum propter peccatum de paradiso eiecti sunt. Vel quia expectabatur diuina autoritas ad determinatum tempus commistionis, à qua acceperunt vniuersale mãdatũ.

Li. 9. c. 4. in initio tom. 3.

¶ Ad tertium dicendum, quod bestiae carent ratione. Vnde secũdum hoc homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiscentię ratione moderari nõ potest. Sed in statu innocentię nihil huiusmodi fuisset, quod ratione non moderaretur, nõ quia esset minor delectatio secundum sensum, vt quidam dicunt (fuisset enim tanto maior delectatio sensibilis, quanto esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia vis cõcupiscibilis non ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationem. Ad quam non pertinet vt sit minor delectatio in sensu, sed vt vis concupiscibilis non immoderate delectationi inhaereat. Et dico immoderate, propter mensuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderate assumpto, non minorem habet delectationem quàm gulosus, sed minus eius concupiscibilis super huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonant verba Au. * quae à statu innocentiae non excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentię non fuisset laudabilis, quae in tempore isto laudatur, non propter defectũ foecunditatis, sed propter remotionem inordinatę libidinis. Tunc autem fuisset foecunditas absque libidine.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut Au. dicit 14. de Ci. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Ita enim potuit vtero coniugis salua integritate foeminei genitalis virile semen immitti, sicut nunc potest eadem integritate salua ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus foeminę viscera relaxaret, sic ad concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius vsus naturam vtramque contingeret.

Li. 14. cap. 26. parum an. me. l. 5.

QVAESTIO NONAGESIMANONA, DE CONditione prolis generandę quantũ ad corpus, in duos Artic. diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandae. Et primo, quantum ad corpus. Secundo, quantum ad iustitiam. Tertio, quantum ad scientiam. ¶ Circa primum quęruntur duo. ¶ Primo, vtrum in statu innocentię pueri mox geniti habuissent perfectam virtutem corporeã. ¶ Secundo, vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino.

ARTI-

iuxta illud Gre. ô certe necessariũ Adae peccatũ, &c. Ergo multo min' est inconueniẽs, quod propter bonum multiplicationis humanae fuerit peccatum necessarium.

¶ Ad hoc breuiter dupliciter respondetur. Primo quod bona sunt duplicis ordinis. Quędã supponẽtia malũ, vt poenitentia, patientia, martiriũ, &c. quędam vero omnifariã bona. Et ad prima quidẽ op' est esse mala, ad secũda vero oportere fieri mala inconueniẽs est. Multiplicatio aũt humani generis est de genere bonorũ omniquaque pertinentiũ ad ipsam perfectionẽ specificã, incarnatio aũt verbi Dei quãuis secũdũ se sit etiã bonũ omniquaque, & ideo simpliciter nõ oportebat occasionari ex peccato, vt tamẽ reuelata est nobis per sanctos, est de genere bonorũ supponẽtiũ mala, quia reuelata est non nisi vt redẽptrix, ac per hoc captiuorũ, ac per hoc peccatorum, &c. & hoc ex ordinatione diuina, quantum scimus.

¶ Secũdo dicitur, quod aliud est loq. de qualitate boni, & aliud de quãtitate. Quãuis enĩ ad tale bonũ possit oportunũ eẽ peccatũ, nõ tamẽ ad tãtũ, quoniã si bonũ aliquod tantũ absq; pctõ, incõueniẽs est q quantitas eius pctõ egeat, sic autẽ est in proposito. Quoniã multiplicatio generis humani, supposito iã homine in statu innocẽtię, dicit maioritatẽ boni, stãdo infra limitẽ humanę bonitatis, & non pl'. Incarnatio autẽ filij Dei eleuat naturã in aliã boni rõtionẽ. & ideo hic dicit tale bonũ, quãuis maximum, multiplicatio vero dicit tãtũ bonũ. Vnde in litera notãter dicitur inconueniens esse tantum bonũ consequi ex peccato.

¶ Circa probationẽ, q. id tẽporale nõ fit p se de intẽtione naturę, dubiũ occurrit, q. nõ videtur valere, quoniã non sequitur q illo cessãte cassaretur naturae intẽtio, sed quod cõpleta fuerit. Ad hoc breuiter dicitur, quod cũ praesens sermo nõ sit de natura particulari hui' agẽtis, puta sortis aut Pla. quoniã cõstat, talia agẽtia vt sic particularia p se facere & intẽdere, vt patet 12. meta. te. 11. sed de natura vniuersali, cõsequẽs est quod rõ adducta efficax sit. Quoniã si vniuersalis naturę intẽtio ad corruptibile per se intẽderet, ex vna parte illo desinẽte, naturae vniuersalis intẽtio non amplius salua esset, & ex alia parte, quia est vniuersalis, ac p hoc intẽdens ad vniuersale bonũ. Ergo intentio cassa, vana, frustraq; est, nihil enĩ cõferre poterit vniuerso corrupto illo particulari per se intẽto.

¶ Circa rõnẽ allatã in litera pro cõclusione aduerte mirum subtilitatẽ processus, quia enim generatio non est de numero entium propter se, sed propter aliud vt patet, & finis proprius generationis est aeternitatio esse specifici & in proposito hic finis non poterat assignari, perspexit in esse specifico rationem finalizandi generationem, & cũ omne differt, quod est perpetuitas (vt Ari. expresse secũdo de anima dixerat, te. 34.) ostendit talem rationem inueniri in singulis indiuiduis humanis ex parte animae, ac per hoc ipsa indiuidua ex parte animae possunt esse per se fines generationis, quoad modum in reliquis ipsa species propter eandẽ rationem, & sic cũ generatio naturalis sit, & appareret in homine dempto illo fine, scilicet conseruatione speciei propter statũ innocentiae, restat alius finis, non alius, sed eadẽ finalizandi ratione, id est multiplicatio indiuiduorum perpetuorum.

¶ Nũ multiplicatio numeralis generis humani sit intentũ finis generationis.

Quaest.

¶ Circa finẽ generationis in statu innocentię assignatum dubiũ occurrit, quoniam hic expresse dicitur, quod multiplicatio generis humani est finis per se intentus, superius autẽ in qu. 47. ar. 3. ad secũdum expresse tenetur, quod nullus agens intendit per se multitudinem numeralem, & probatur, quia est infinita, quomodo ergo stant haec simul. Ad hoc breuissime dicitur, quod haec dicta si formaliter perspiciantur, suam aperiunt veritatẽ. Multitudo siquidẽ numeralis repugnat per se intẽtioni quia non habet in se vnde possit per se intendi, caret enim finitate, sine qua impossibile est aliqd per se intendi, vt patet, 2. me. Multitudo autẽ numeralis perpetuorũ põt per se intendi, quia ex ly perpetuorum, finitur consurgitur multitudo, ac per hoc intendibilis per seipsa, cõstat enim quod perpetua per se spectant ad perfectionẽ vniuersi, eorũ autem quae per se exiguntur ad integritatẽ alicuius finiti, numerũ oportet esse tantũ & certũ, alioquin nec quãtitas totius esset certa, siue de quantitate molis, siue perfectionis accipiatur. non ergo repugnat multiplicationẽ indiuiduorũ humanorũ perpetuorũ ponere per se intentã, vt finẽ generationis, quoniã vsque ad certũ praedestinatorũ numerũ cõpletũ erat futura, & non in perpetuum.

490 2.di.20.q. 2.art.1. Et veri.q.18. ar.7. ad 4. Comment. Lib.1. de peccatorũ meritis & remissio. c.38 ad finem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod pueri in statu innocentię mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum. Dicit enim Augustin. in lib.* de bap. paruu. quod infirmitati mentis congruit hæc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

2 ¶ Præterea, Quędam animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem ad vsum membrorum. Sed homo est nobilior alijs animalibus. ergo multo magis est naturale homini, quòd statim natus virtutem habeat ad vsum membrorum. Et ita videtur esse pœna ex peccato consequens.

3 ¶ Preterea, Nõ posse consequi delectabile propositum, afflictionem inducit. Sed si pueri non habuissent virtutem ad mouendũ mebra, frequenter accidisset quod nõ possent cõsequi aliquod delectabile eis propositũ. Ergo fuisset in eis afflictio, quę non poterat esse ante peccatum. Non ergo in statu innocentię defuisset pueris virtus ad mouendum membra.

4 ¶ Preterea, Defectus senectutis videtur correspondere defectui pueritię. Sed in statu innocentię non fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus pueritię.

¶ SED CONTRA est, quod omne generatũ prius est imperfectũ quàm perficiatur, sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationẽ producti. Ergo à principio imperfecti fuissent & quantitate & virtute corporis.

CONCLVSIO.

¶ *In statu innocentiæ pueri mox nati nõ habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum omniũ, sed ad mouendum membra ad actus pueritiæ conuenientes.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea, quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus. Quod autem credimus, autoritati debemus. Vnde in omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ autoritate diuina traduntur, quæ sunt supra naturam. Manifestum est autem naturale hoc esse, vtpote & principijs humanæ naturæ competens, quod pueri mox nati non habeant sufficientem virtutem ad mouendum membra. Quia homo naturaliter habet cerebrum maius in quantitate secundum proportionẽ sui corporis, quã cætera animalia c. Vnde naturale est quod propter maximam humiditatem cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumenta motus, nõ sunt idonei ad mouendum membra. Ex alia vero parte nulli catholico dubium est quin diuina virtute fieri possit, vt pueri mox nati perfectã virtutẽ habeant ad motum membrorum. Constat autem per autoritatem Scripturæ quod Deus fecit hominem rectum. Et hæc rectitudo consistit, vt Aug.* dicit, in perfecta subiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo statu non poterat esse in membris hominis aliquid quod repugnaret ordinatæ, hominis voluntati, ita membra hominis deficere nõ poterant humanæ voluntati. Voluntas autem hominis ordinata est, quæ tendit in actus sibi cõuenientes. Non sunt autem ijdem actus conuenientes homini secundum quamlibet ætatem. Dicendum est ergo, quod pueri mox nati nõ habuissent sufficientem virtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus pueritiæ conuenientes, puta ad sugendum vbera, & ad alia huiusmodi.

Habetur in sent. in lib. de natu. & gr.c.15. & de corrip. & gra.c. 11.to.7.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. loquitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus eorũ pueritiæ cõuenientes, vt patet * per ea quę pręmittit, quod iuxta se iacentibus mammis magis possunt esurientes flere, quàm sugere.

Aug. loco citato in argu.1.

¶ Ad secundũ dicendum, quod hoc quod quędam animalia statim nata habẽt vsum mẽbrorum, non est ex eorũ nobilitate, cum quædam animalia perfectiora hoc non habeant, sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, & quia actus proprij talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiam parua virtus sufficere potest.

¶ Ad tertium patet solutio per ea quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quod nihil appetiuissent nisi ordinata voluntate conuenisset res secundum statum suum.

¶ Ad quartum dicendum, quod homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed non fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui consequuntur generationem, non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in primo statu fœminę natæ fuissent.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in primo statu fœminæ natæ non fuissent. Dicit enim Philosophus in li. 2.* de Generatione animaliũ, quod fœmina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturę proueniens. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminę natæ non fuissent.

2 ¶ Præterea, Omne generans generat sibi simile, nisi impediatur, vel propter defectũ virtutis, vel propter indispositionem materiæ, sicut paruus ignis non potest cõburere ligna viridia. In generatione autẽ vis actiua est in mare. Cum igitur in statu innocentiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ ex parte fœminę, videtur quod semper masculi nati fuissent.

3 ¶ Præterea, In statu innocẽtiæ generatio ad multiplicationem hominum ordinabatur. Sed sufficienter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per per primam fœminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium quod in statu innocentiæ fœminę nascerentur.

¶ SED CONTRA est, quod sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & fœminam in natura humana, vt dicitur Gen. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & fœminæ generati.

CONCLVSIO.

¶ *In statu innocentiæ non omnes mares, sed fœminæ etiam natæ fuissent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod nihil eorum quę ad complementum humanę naturæ pertinent, in statu innocẽtiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiam diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod fœmina dicitur mas occasionatus, quia est pręter intentionem naturæ particularis, non autẽ pręter intentionem naturæ vniuersalis, vt supra dictum est e.

¶ Ad secundum dicendum, quod generatio fœminæ non solum contingit ex defectu virtutis actiuę vel indispositione materiæ, vt obiectio tangit, sed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinseco, sicut Philosophus dicit in lib. de Animalibus f, quod ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis vero ad generationem fœminarum, quandoque etiam ex conceptione animę ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipue in statu innocentię hoc esse poterat, quãdo corpus magis erat animę subiectum, vt scilicet secundum voluntatem generantis distingueretur sexus in prole.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo opinio recitatur Gregorij Nisseni. Secundo improbatur. Tertio respondetur quæsito. ¶ Quo ad primum quatuor refert. Primo quorundã & specialiter Gregorij opinionem, quod non per coitum. Secundo rationem eius propter se filios. Tertio, quod fuisset tamẽ multiplicatio hominum virtute diuina, sicut Angelorum. Quarto, exclusionẽ obiectionis, quoniã in statu innocẽtiæ erat distinctio sexuũ, quod hoc fecit de eo præscius futuri casus. ¶ Quo ad secundum reprehenditur opinio hæc, quia naturalia per peccatum neque ablata, neque diminuta sunt, sed hoc est vnum de naturalibus, probatur dupliciter. Primo, quia hoc est naturale omnibus animalibus perfectis. Secundo ab effectu, quia natura dedit homini membra ad hunc vsum. Incõueniens est autem horũ mẽbrorũ naturalẽ vsum non fuisse sicut aliorum. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est. Generatio fuisset per coitum quo ad coniunctionem maris & fœminæ, non autem quo ad immoderatam concupiscentiam. probatur conclusio dupliciter, primo ratione, secundo autoritate, ratio assignatur distinguendo in coitu illa duo, & assignando radices proprias eorum. ratio enim coniunctionis est coniunctio virtutis actiuæ cum passiua, ex hac enim probatur prima pars coclusionis sic, generatio fuisset per applicationem virtutis actiuæ ad passiuam, ergo per coniunctionem maris & fœminæ, probatur sequela, quia vbicunque est distinctio sexuũ, virtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix vero immoderatæ concupiscentiæ est inobediẽtia virium inferiorum ad rationis moderamen, ex qua arguitur sic. In statu illo vires inferiores omnino subdebantur rationi, ergo non fuisset coitus quo ad cõcupiscẽtiam immoderatam, autoritas est Augusti. assignãtis etiam modum, quo scilicet membra alia voluntario vsu applicantur ad sua officia.

a 457

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua bimẽbris. Pueri mox nati habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem, non ad quoslibet actus, sed conuenientes pueritiæ, probatur conclusio sic. Ex natura pueri non habent sufficientem vsum membrorum. Ex autoritate autem Scripturæ, habuissent illum quo ad conuenientia pueritiæ tantum. ergo, &c. In litera primo probatur consequentia ex illa regula, in naturalibus debemus sequi naturã rei, in supernaturalibus autẽ autoritatem Scripturæ, quia hæc sola fide tenemus, que autoritate Scripturę innituntur. Deinde probatur prima pars antecedentis. Homo habet naturaliter cerebrum maius cæteris animalibus, ergo habet in pueritia neruos non idoneos ad mouendum membra, ergo non habet sufficientem virtutem motiuam. Antecedens patet ex anatomia, &c. Intellectum proportionaliter ad corpus. Consequentia prima probatur cointellectis illa alia propositione, quod homo habet cerebrũ humidissimũ, & quod ætas infantilis est plenissima humiditatis. Ex hiis enim sequitur, quod cũ in maiori quãto natura & maioris humida sit maior humiditas, quod sit tãta humiditas ad neruos, experimur autẽ neruos infusos diu in aqua, ineptos esse & proportionaliter ineptos corpore vt sint firmi, & deponant Spiritus vitales. Secunda vero consequentia probatur, quia nerui sunt instrumenta motus ad mouendum membra, cuius signum est, quod perfecte mouentes in neruis efficiuntur immobiles secundum illa membra. Deinde probatur secunda pars. Homo factus est rectus cum corpore subdito animæ, ergo membra hominis nõ poterant deficere à voluntate hominis, ergo non ab actibus conuenientibus, ergo in pueritia obediebãt ad actus conuenientes tantum pueritiæ. Antecedens pro prima parte probatur autoritate Scripturæ, pro secunda autoritate expositionis August. Prima vero consequentia manifeste patet, vtpote inferens particularem ex vniuersali, & nihilominus in litera confirmatur, quoniam sicut ex illa subiectione membra quo ad esse nihil habebant repugnans voluntati, ita quo ad operari, & est argumentum à fortiori, quia esse membrorum est de genere voluntarij, non autem esse eorundem, & propterea si esse eorum conforme voluntati, quãto magis operari. Secunda vero consequentia probatur, quia voluntas ordinata est respectu actuum conuenientium tantum, tertia vero consequentia probatur, quia nõ omnes actus sunt cuilibet ætati conuenientes, sed pueriles tantũ pueritiæ.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua. In statu innocentiæ fuissent natæ fœminæ. Probatur, in illo statu fuisset quicquid spectat ad complementum humanæ naturæ, ergo fuisset producta diuersitas sexuũ, & per hoc fœminæ. Antecedens est per se notum: consequentia probatur: quia sicut ad perfectionẽ vniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectionem humanæ naturæ diuersitas sexuum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd proles fuisset genita viuens vita animali. Ad quam sicut pertinet alimento vti, sic etiam generare. Vnde cõueniebat quod omnes generarent, & non solum primi parentes. Ad quod consequens videtur quòd tot fuissent generatæ fœminæ, quot & mares.

QVAESTIO CENTESIMA.

De Conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quantum ad iustitiã. ¶ Circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, vtrum homines fuissent nati cum iustitia. ¶ Secundo, vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homines non fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug.* de sanct. Vic. quod primus homo ante peccatum generaret quidem filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hæredes.

2 ¶ Preterea, Iustitia est per gratiam, vt Apostolus dicit ad Rom. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis: sed à solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

3 ¶ Prẹterea, Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset à parentibus in filios.

¶ SED CONTRA est quod Ansel. dicit in li.* de conceptu virgi. quod simul cũ rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo si non peccaret.

CONCLVSIO.

¶ *Quoscunque generasset Adam in statu innocentiæ filios, originali iustitia præditos genuisset.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod naturaliter homo generat sibi simile secundum speciem. Vnde quęcunque accidentia consequuntur naturã speciei, in his necesse est quod filij parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autem indiuidualibus non est necesse quod filij parentibus similentur. Iustitia autẽ originalis, in qua primus homo conditus fuit, fuit accidens naturę speciei, non quasi ex principijs speciei causatum, sed tantũ sicut quoddam donum diuinitus datum toti naturę. Et hoc apparet, quia opposita sunt vnius generis. Peccatum autẽ originale, quod opponitur illi iustitię, dicitur esse peccatũ d naturæ. Vnde traducitur à parente in posteros. Et propter hoc etiam filij parẽtibus assimilati fuissent quantum ad originalem iustitiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod verbum Hugo. est intelligendum non quantũ ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem ad actus.

¶ Ad secundum dicendũ, quod quidam dicũt, quod pueri non fuissent nati cum iustitia gratuita, quæ est merendi principium: sed cum iustitia originali. Sed cum radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est homo, cõsistat in subiectione supernaturali rationis ad Deum, quę est per gratiam gratum facientem, vt supra dictum est, e necesse est dicere, quod si pueri nati fuissent in originali iustitia, quod etiam nati fuissent cum gratia: sicut & de primo homine supra diximus, e quod fuit cum gratia conditus. Non tamẽ fuisset propter hoc gratia naturalis: quia non fuisset transfusa per virtutẽ seminis: sed fuisset collata homini statim cum habuisset animam rationalem, sicut etiam statim cum corpus est dispositum, infunditur à Deo anima rationalis: quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati.*

493 2 di. 20. q. 2 ar. 3. ad quintum et septimum. Et mal. q. 5 artic. 4. ad quintum. Et quol. 5. q. 5. ar. 1. Lib. 4. Moral. c. 36. à procul à prin. Lib. 1. c. 18. à medio illius.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati. Dicit enim Gregor.* 4. moralium, super illud Iob. Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet, nequaquàm ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per Redemptorem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

2 ¶ Præterea, Anselm. dicit in libro,* Cur Deus homo, quod si primi parentes sic vixissent, vt tentati non peccassent: ita confirmarentur cum omni propagine sua, vt vltra peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

3 ¶ Præterea, Bonum est potentius quàm malum. Sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

4 ¶ Præterea, Angelus adhærens Deo alijs peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, vt vlterius peccare non posset. Ergo similiter & homo, si tentationi restitisset, confirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit *14. de Ciuit. Dei. Tunc fœlix vniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros traijcerent: nec quisquam ex stirpe eorum iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi, quod etiam si primi homines non peccassent, aliqui ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

Lib. 14. de Ciuit. Dei, c.10. à medio, tomo 5

CONCLVSIO.

¶ *Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati in iustitia confirmati.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod non videtur possibile quod pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim, quod pueri in sua natiuitate nõ habuissent plus perfectionis quàm eorum parentes in statu generationis. Parentes autem quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quod efficitur beata per apertam Dei visionem. Cui viso non potest nõ inhærere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cum nihil desideretur & ametur, nisi sub ratione boni, & hoc dico secundum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de virgine matre Dei. Quàm cito autem Adam ad illam beatitudinem peruenisset, quod Deum per essentiam videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cessaret, in qua sola generationis vsus fuisset. Vnde manifestum est quod paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod si Adam non peccasset, non generaret ex se filios gehennæ: ita scilicet, quod ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc, quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua. Homines fuissent nati cum iustitia. Probatur, Homo generat sibi simile secundum speciem: ergo secundum accidentia, ergo secundum iustitiam originalem. Antecedens patet: prima consequentia probatur ex differentia inter accidentia speciei & indiuidui, quia secundum illa assimilatio secluso errore, qui in statu innocentiæ locum non habet: secundum vero indiuidualia accidentia non opus est assimilari. Secunda vero consequentia probatur dupliciter: primo ex ipsa iustitia originali. Secundo ex eius opposito. Ex ipsa quidem, quia erat accidens speciei. Sed quoniam hoc potest male intelligi, distinguitur accidens speciei dupliciter. Vno modo consequens principia naturæ. Alio modo, collatum naturæ & sic est hic, ex opposito vero, quia peccatum originale est peccatum naturæ: ac per hoc per generationem naturæ traducitur: ergo & iustitia originalis est naturæ, & probatur sequela quia opposita sunt vnius generis, id est habẽt idem genus subiectum: & eandem generationem opposito modo.

¶ In responsione ad secũdum aduerte, quod cũ iustitia originalis etiam pro gratia gratis data sit principaliter in anima nõ plus iustitia pro quãto est in anima traduceretur à generante, quàm anima ipsa, quam constat produci à Deo immediate.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.*

Titulus Confirmati, id est impeccabiles omnino, & non solum mortaliter ita quod non possint cadere à iustitiæ rectitudine.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia. Probatur, parentes quandiu generassent non fuissent confirmati in iustitia, ergo pueri non fuissent nati confirmati, consequentia probatur: quia pueri non plus perfectionis habuissent in sua natiuitate, quàm parentes quando eos generauerunt: quoniam effectus non excedit causam. Antecedens probatur. Confirmati non possunt non inhærere Deo nec auerti ab eo, ergo de lege communi sunt beati per apertam Dei visionem: ergo habent vitam spiritualem mente & corpore, ergo non generant, & sic status generationis & confirmationis repugnant, quia ille ad animalem, iste ad spiritualem vitam pertinet. Antecedens patet ex terminis, consequentia probatur ex prima quidem parte: quia visio Dei ipsi in essentiã bonitatis offertur: ex secunda vero, quia nihil amatur nisi sub ratione boni. Secunda vero consequentia cum tertia est per se nota.

¶ Circa probationem antecedentis dubium occurrit: quia in litera non probatur de confirmatis quod sint beati: sed econuerso, quod beati sunt confirmati: hoc enim probant media illata: ex hoc enim quod Deus est essentia bonitatis, sequitur quod clare videntes non possunt non inhærere sibi: & similiter quod nõ possint auerti, quia ad aliquod bonum diuerterentur: in eo autem est omne bonum, ergo beati sunt necessario confirmati: sed non valet econtra, & tamen sua conuertens erat probanda.

¶ Ad hoc dicitur, quod dum in litera probatur, quod beati sunt confirmati, reducitur effectus confirmationis in propriam causam, scilicet beatitudinem: ita quod intentio expressa literæ non est probare illam propositionem absolute: sed inquantum est reductiua effectus prædicati in propriam causam in subiecto positam. Constat autem quod si effectus ponatur, quod ponitur eius propria causa, & econuerso, & ideo subtiliter est ostensum, & quod beati sunt confirmati, & quod confirmati sunt beati. Et vt nouitij intelligant: quamuis ex ista beati sunt confirmati, absolute & formaliter non sequatur sua vniuersalis conuertens: ex ipsa tamen causaliter intellecta causalitate propria optime sequitur à priori sua conuertens. Et si quis obijciat, quod in litera probatur quidem quod beatitudo est causa confirmationis, sed non propria, facile respondetur. Tum quia sermo formalis de propria causa accipitur, cum scientia procedat ex proprijs. Tum quia apud Theologos hoc est per se notum de lege communi: quoniam in hoc differt comprehensor à viatore: scilicet in posse & non posse peccare. Tum quia apud Philosophos cõstat quod sola bonitatis essentia sufficit ad replendũ ac retinen-

Lib. 1. cur Deus homo c. 18. & mo.

ne retinendum voluntatem in vero bono: quoniam cuilibet alteri, expo te particulari bono, malū aliquod annecti potest. Et propterea vndique constat quod impeccabilitas voluntatis beatitudinis pro prius effectus est.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Pueri non nascerētur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent. Probatur. Naturale est homini non habere scientiam congenitam, sed acquirere eam ex sensibus. ergo in statu innocentiæ non nati fuissent scientes, & cætera. Antecedens probatur: quia anima vnitur corpori propter indigentiam illius ad hoc opus, consequentia vero probatur: quia vbi autoritas Scripturæ non opponitur, naturalia asserenda sunt.

Q.64.ar.2 330.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio bimembris. Pueri non habuissent perfectū vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneū. probatur prima pars, organa virium sensitiuarum ex nimia humiditate fuissent impedita: ergo ipsæ vires sensitiuæ. Ergo vsus rationis. Antecedens patet, prima consequentia probatur, quia actus earum pēdet ex organis: quia sunt actus eorum. Secunda consequentia probatur, quia vsus rationis pendet ex viribus sensitiuis: vt patet in phreneticis & dormientibus. Secunda pars: quia par ratio est de vsu rationis & membrorum, de quibus superius dictū est: quod fuissent idonea ad actus puerilitatis, & non simpliciter. Ex eadem siquidem radice, scilicet humiditate nimia cerebri vtrunque nascitur.

494. a di. 20. q. 2. ar. 1. ad 3. & ar. 2. per totum. Et veri. q. 19. ar. 7.

Q.94.ar.3 C. 2. ad Ro. non remotè à prin. l. 3. & in Gen. cap. 1.

Li. 3. de anima tex. 14. & 2.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio habēs duas partes. Paradisus est locus in Orientis parte constitutus, prima pars, scilicet quod sit locus, probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modum historiæ narrantur, & confirmatur autoritate Augustini ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualem quo ad hoc & similia, secunda vero pars probatur autoritate Isidori & confirmatur ratione, quia nobilior locus in nobiliori cæli plaga est, ergo in dextra: ergo in Oriente. patent omnia.

Q.99.ar.1. 490. D.593. Q.55.ar.2. & q. 84. ar. 6. 281. 422. 353. D.748. 70.

conseruarentur immunes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Ansel.* hoc nō dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cum dicit. Videtur quod si vixissent, &c.

¶ Ad tertium dicendū, quod ratio ista non est efficax: quamuis per eam Ansel. motus fuisse videatur, vt ex eius verbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parētis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiam redire non possint. Quod est tantùm in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisisset ad posteros, quod omnino peccare non posent. Quod est tantum in beatis.

¶ Ad quartum dicendum, quod non est simile de homine & angelo. Nam homo habet liberum arbitrium vertibile, & ante electionem & post, non autem angelus, sicut supra dictum est, cum de angelis ageretur.

QVAESTIO CENTESIMA-prima. De Conditione prolis generandæ quantum ad scientiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quantum ad scientiam.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primò, vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. ¶ Secundò, vtrum statim post natiuitatem habuisent perfectum vsum rationis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in statu innocentia pueri nati fuissent in scientia perfecti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in statu innocentiæ pueri nati fuisent in scientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, tales filios generaset. Sed Adam fuit in scientia perfectus, vt supra dictū est. c Ergo filij nascerentur ab eo in scientia perfecti.

2 ¶ Præterea, Ignorantia ex peccato causatur, vt Beda dicit. * Sed ignorantia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem scientiam habuisent.

3 ¶ Præterea, Pueri mox nati iustitiā habuisēt. Sed ad iustitiam requiritur sciētia, quæ dirigit in agendis. Ergo scientiam habuisent.

¶ SED CONTRA est, quod anima nostra per naturā est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum (vt dicitur in tertio * de Anima,) sed eadem animæ natura est modo, quæ tunc fuiset. Ergo animæ puerorum in principio scientia caruisent.

CONCLVSIO.

¶ *Pueri in statu innocentiæ non nati fuissent perfecti in scientia, sed eam processu temporis facile acquisissent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictū est, c de his, quæ sunt supra naturam, soli autoritati creditur. Vnde vbi autoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem. Est autem naturale d homini vt scientiam per sensus acquirat, sicut supra dictum est. e Et ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad suam propriam operationem. Quod non esset, si statim à principio scientiam haberet non acquisitam per sensitiuas virtutes. Et ideo dicendum est, quod pueri in d statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu temporis absque difficultate acquisiuisent inueniendo vel addiscendo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod esse perfectum in scientia, fuit indiuiduale accidens primi parentis: inquantum scilicet ipse instituebatur, vt pater & instructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc non generabat filios similes sibi, sed solum quantum ad accidentia naturalia vel gratuita totius naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tempore illo. Quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam quæ eis competebat secundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis non fuisset, sed nescientia respectu aliquorum. Quam etiam Dionysi. ponit in angelis sanctis in septimo cælest. hierarch.

Post medi. illius.

¶ Ad tertium dicendum, quod pueri habuissent sufficientem sciētiam ad dirigendum eos in operibus iustitiæ in quibus homines diriguntur, & vniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus: & similiter aliorum vniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum vsum rationis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectum vsum rationis. Nunc enim pueri perfectum vsum rationis non habent: propter hoc quod anima per corpus aggrauatur. Hoc autem tunc non erat: quia, vt dicitur Sapientiæ 9. corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem à peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum vsum rationis habuissent.

2 ¶ Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis industriæ vsum, sicut agnus statim fugit lupum. Multo ergo magis homines in statu innocentiæ mox nati habuissent vsum perfectū rationis.

¶ SED CONTRA est, quod natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim à principio habuissent perfectum vsum rationis.

CONCLVSIO.

¶ *Pueri in statu innocentiæ mox nati nō habuißent perfectum rationis vsum, sed ad opera puerilia idoneum, ex nimia celebri illorum humiditate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supradictis patet, c vsus rationis dependet quodammodo ex vsu virium sensitiuarum. Vnde ligato sensu & impeditis inferioribus viribus sensitiuis, homo perfectū vsum rationis non habet: vt patet in dormientibus & phreneticis. Vires autem sensitiuæ sunt virtutes quædam corporalium organorum. Et ideo impeditis eorum organis, necesse est quod eorum actus impediantur: & per consequens rationis vsus. In pueris autem est impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis non est perfectus vsus rationis, sicut nec aliorum membrorum. & ideo pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sicut habituri erant in perfecta ætate. Habuissent tamen perfectiorem quàm nunc, quantum ad ea quæ ad eos pertinebant, quantum ad statum illum, sicut & de vsu membrorum superius est dictum. e

Q.99.ar.1. 490

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc, quod vsus rationis impeditur quantum ad ea etiam quæ pertinent ad hominem secundum quancunque ætatem.

¶ Ad secundum dicendum, quod etiam alia animalia non habent ita perfectum vsum industriæ naturalis statim à principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quod aues docent volare pullos suos, & similia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis celebri, vt supra dictum est. c

QVAESTIO CENTESIMASECVNDA. DE LOCO HOMINIS qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum Paradisus sit locus corporeus.

¶ Secundo, vtrū sit conueniens locus habitationis humanæ.

¶ Tertio, ad quid hō in paradiso positus fuit.

¶ Quarto, vtrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum paradisus sit locus corporeus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod paradisus non sit locus corporeus. Dicit enim Beda, * quod paradisus pertingit vsq; ad lunarē circulum. Sed nullus locus terrenus talis esse potest, tum quia contra naturam terræ esset quod tantum eleuaretur: tum etiam quia sub globo lunari est regio ignis qui terram consumeret. Non est ergo paradisus locus corporeus.

2 ¶ Præterea, Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, vt patet Genes. 2. illa autem flumina quæ ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, vt patet etiam per Philosophum in lib. Meteo.* ergo paradisus non est locus corporeus.

3 ¶ Præterea, Aliqui diligentissime inquisierunt omnia loca terræ habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo non videtur esse locus corporeus.

4 ¶ Præterea, In paradiso describitur lignum vitæ esse. Sed lignum vitæ est aliquid spirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. quod est lignum vitæ his qui apprehendunt eam: ergo & paradisus non est locus corporeus, sed spiritualis.

5 ¶ Præterea, Si paradisus est locus corporalis, oportet quod & ligna paradisi sint corporalia. Sed hoc non videtur, cū corporalia ligna sint producta tertio die, de plantatione autem lignorum paradisi legitur Gen. 2. post opera sex dierum. Ergo paradisus non est locus corporeus.

¶ SED CONTRA est, quod Aug.* dicit 8. super Gen. ad lit. Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt: alia eorum qui spiritualiter tantum: tertia eorum qui vtroque modo paradisum accipiunt. Quam mihi fateor placere sententiam.

CONCLVSIO.

¶ *Paradisus est locus in parte Orientis conuenienter à Deo institutus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut Aug. dicit 13. de ciu. Dei.* quæ commode dici possunt de intelligendo spiritualiter paradiso, nemine prohibente dicantur: dum tamen & illius historiæ fidelissima veritas rerum gestarum narratione cōmendata credatur. Ea enim quæ de paradiso in Scriptura dicuntur, per modum narrationis historicæ proponūtur. In omnibus autem quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda veritas historiæ: & desuper spirituales expositiones fabricandæ. Est ergo paradisus, vt Isid.* dicit in li. Etym. locus in Orientis partibus constitutus: cuius vocabulum à Græco in Latinum vertitur hortus. Cōuenienter autem in parte Orientali dicitur situs: quia credendū est quòd in nobilissimo loco totius terræ sit constitutus. Cum autem Oriens sit dextera cæli, vt patet per Philosophum in 2. de cæl. * dextera autem est nobilior quam sinistra: conueniens fuit vt in Orientali parte paradisus terrenus institueretur à Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Bedæ verbum non est verum, si secundum situm manifestum intelligatur. Potest tamen exponi quod vsque ad locum lunaris globi ascendit, non secundum situs eminentiam: sed secundum similitudinem: quia est ibi perpetua aeris temperies vt Isid. dicit.* Et in hoc assimilatur corporibus cælestibus, quæ sunt absque contrarietate. Magis tamen fit mentio de lunari globo, quàm de aliis sphæris: quia lunaris globus est terminus cælestium corporum versus nos: & luna etiam est magis terræ affinis inter omnia corpora cælestia. Vnde & quasdam tenebras nebulosas habet quasi accedens ad opacitatem. Quidam autem dicunt, quòd paradisus pertingebat vsque ad lunarem globum, id est vsq; ad medium aeris interstitium: in quo generantur pluuiæ, & venti, & huiusmodi: quia dominium super huiusmodi euaporationes maximè attribuitur lunæ. Sed secundum hoc locus ille non esset conueniens habitationi humanæ: tum quia ibi est maxima intemperies: tum quia non est temperatus complexioni humanæ: sicut aer inferior magis terræ vicinus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit 8 super Gen. ad lit. * credendum est quòd locus paradisi à cognitione hominum est remotissimus: flumina autem quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras & post tractus prolixarum regionum locis aliis erupisse. Nam hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat?

¶ Ad tertium dicendum, quòd locus ille seclusus est à nostra habitatione aliquibus impedimentis: vel montium, vel marium, vel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non potest. Et ideo scriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd lignum vitæ est quædam materialis arbor, sic dicta, quia eius fructus habebat virtutem conseruandi vitam, vt suprà dictum est. c Et tamen aliquid significabat spiritualiter, sicut & petra in deserto fuit aliquod materiale, & tamen significauit Christum. Similiter etiam lignum scientiæ boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentum futurum: quia post eius esum homo per experimentum pœnæ, didicit quid interesset inter obedientiæ bonum & inobedientiæ malum: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidam dicunt.

¶ Ad quintū dicendum, ꝙ secundū Aug.* Tertio die productæ sunt plātæ non in actu, sed secundum quasdam rationes seminales. Sed post opera sex dierum productæ sunt plantæ tam paradisi quàm aliæ in actu. Secundum alios vero sanctos oportet dicere, quòd omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die, c & etiam ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet, Plantauerat Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod paradisus nō fuerit locus conueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Sed angelus statim à principio factus est habitator loci beatorum, s. cæli empyrei. Ergo etiam ibi debuit institui habitatio hominis.

2 ¶ Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælum: qui videtur esse locus naturalis animæ, cum omnibus insitus sit appetitus cæli. Ratione autem corporis non debetur ei alius locus quàm aliis animalibus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

3 ¶ Præterea, frustra est locus in quo nullum locatum continetur. Sed post peccatum paradisus non est locus habitationis humanæ: ergo si est locus habitationi humanæ congruus, in vanum videtur à Deo institutus fuisse.

4 ¶ Præterea, homini, cum sit temperatæ cōplexionis, congruus est locus temperatus. Sed locus paradisi non est locus temperatus. Dicitur enim esse sub æquinoctiali circulo. Qui locus videtur esse calidissimus: cum bis in anno sol transeat super summitate capitum eorum, qui ibi habitant. Ergo paradisus non est locus congruus habitationi humanæ.

¶ SED CONTRA est quod Damas. * dicit de paradiso, quòd est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem Dei erat conseruatio.

CONCLVSIO.

¶ *Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundū primum primæ immortalitatis statū.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut suprà dictum est, c homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non quia corpus eius dispositionem incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat animæ vis quædam ad præseruandum corpus à corruptione. Corrumpi autem potest corpus humanum & ab interiori & ab exteriori. Ab interiori quidem corrumpitur per consumptionem humidi, & per senectutem, vt supra dictum est. c Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per esum ciborum. Inter ea vero, quæ exterius corrumpunt, præcipuum videtur esse distemperatus aer. Vnde huic corruptioni maximè occurritur per temperiem aëris, in paradiso autem vtrunque inuenitur. Quia (vt Damasc.* dicit) est locus temperato & tenuissimo & purissimo aere circunfulgens, plantis semper floridis comatus. Vnde manifestum est quòd paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundum primæ immortalitatis statum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum empyreum est supremum corporalium locorum: & est extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum est locus congruus naturæ angelicæ: quia sicut Augustinus dicit * in 3. de Tri. Deus regit creaturam corporalem per spiritualem. Vnde conueniens est quod spiritualis natura sit supra omnem corporalem constituta, sicut ei præsidens. Quantum autem ad secundum conuenit statui beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo secundum naturam suam, Vnde ibi creatus est. Non autem congruit homini secundum suam naturam, cum non præsideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, sed competit ei solum ratione beatitudinis. Vnde non est positus à principio in cælo empyreo. Sed illuc transferendus erat in statu finalis beatitudinis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ridiculum est dicere quòd animæ aut alicui spirituali substantiæ sit aliquis locus naturalis. Sed per congruentiam quandam aliquis specialis locus creaturæ corporali attribuitur. Paradisus enim terrestris erat locus congruens homini, & quantum ad animam, & quantum ad corpus, inquantum scilicet in anima erat vis præseruandi corpus humanum à corruptione. Quod non competit aliis animalibus. Et ideo vt Damascen. dicit, * in paradiso nullum irrationalium habitat. Licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & serpens illuc accesserit per operationem diaboli.

¶ Ad tertium dicendum, quod non propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominum habitatio post peccatum: sicut etiam non frustra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conseruaturus non erat. Per huiusmodi enim ostenditur benignitas Dei ad hominem: & quid homo peccando amiserit, quamuis, vt dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiso habitent.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illi qui dicunt paradisum esse sub circulo æquinoctiali, opinantur sub circulo illo esse locum temperatissimum propter æqualitatem dierum & noctium omni tempore. Et quia sol nunquam multum ab eis non elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterum est apud eos (vt dicunt) superabuntia caloris: quia etsi sol pertranseat super eorum capita, non tamen diu moratur ibi in hac dispositione. Aristotelis tamen in libro * Meteor. expresse

¶ *In responsione ad primum nota autoritatem literæ, & rationem contra id quod communiter dici videtur, scilicet quod paradisus sit supra locum pluuiarum, dispositio siquidem illius aeris intemperata est valde humanæ cōplexioni. quoniam abundat calido & subtilitate. Vnde ad montium cacumina eleuata supra pluuias, in quibus cineres inuēti dicuntur in primo Meteororum, spongiis olei aerem ingrossantibus, vti dicunt accedentes.*

Anno.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum secundum.*

Commen. Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōclusio. Paradisus est locus conueniens habitationi humanæ, secundū primum primæ immortalitatis statum, probatur. Homo habebat corpus corruptibile quidem ex se, sed præseruandum à virtute animæ à corruptione: ergo habebat corpus corruptibile ab intrinseco, & extrinseco ergo egebat remedio alimentorum & aeris temperati. ergo conuenientissime habitabat in paradiso. Antecedens supponitur. Prima consequentia & est per se nota, & probatur: quia poterat corrumpi per consumptionem humidi, & debilitationem virtutis, & ab aere reliquisque extra. Secunda vero patet: quia ista sunt propria remedia contra illos defectus. Vltima

Lib. 2. orth. fidei c. 11.

Q.97.ar.1. 484

Q.97.ar.4 487

Li. 2. Orth. fidei c. 11. nō longe à pri.

Lib. 3. c. 4. tomo 3.

Li. 2. Orth. fidei c. 11. nō longe à pri.

Lib. 2. Meteo. c. 5. tomo 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

autem probatur: quia in paradiso concurrebat vtrumque remedium, vt patet ex autoritate Damasceni.

a ¶ Super Quaestionis centesimaesecundae Articulum tertium.

Commen. Titulus clarus. ¶ In corpore duplex expositio illorum verborum. Omnia clara sunt.

498.

a ¶ Super Quaestionis centesimaesecundae Articulum quartum.

Commen. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo transferendus post vitam animalem in caelum. Haec conclusio probatur quo ad primas partes simul, vltima autem relinquitur pro constanti. Probatur autem sic. Paradisus est locus conueniens homini ratione immortalitatis illius: ergo est conueniens gratuitis. ergo attributus diuinae gratiae. ergo non in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens supponitur ex secundo articulo, prima cõsequentia probatur: quia immortalitas illa non ex natura, sed dono gratiae erat. Secunda verò est per se nota, quia vnumquodque propriae causae attribuendum est. Vltima autẽ probatur ex opposito, quia si factus in eo fuisset homo, videretur locus eius ex natura: cum vnumquodque naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimentis quae in prima rerum factione non habent locum, non ergo in eo factus, sed per gratiae donum, deinde est in eo positus, vtpote in conuenientissimo loco naturae gratificatae. Merito autem vltima pars relinquitur pro constanti, quia habitatio habitanti respondere debet. Paradisus autem & caelum in hoc manifestè differunt, quod ille ad vitam animalem deseruit, illud vitae omnino spirituale, vtpote immutabili, congruit. Et propterea dum homo vita degebat animali: habitator erat paradisi. Cum in vitam transferebatur spiritualem, caelum inhabitare conuenientissimè erat: vt status post resurrectionem ostendit.

Li.8.ad.lit. c.3.

499.

a ¶ Super Quaestionis centesimaetertiae Articulum primum.

Commen. Titulus clarus. ¶ In corpore duo: Primo refertur opinio falsa. Secundo improbatur & simul respondetur quaesito. ¶ Quo ad primum duo referuntur: opinio, & eius ratio. Opinio est tenens partem negatiuam, s. quod mundus non gubernatur ab aliquo. Ratio est: quia omnia sunt fortuita. ¶ Quo ad secundum dupliciter ostenditur opinio impossibilis. Primo ex modo operandi naturalium

Q.47.ar.4 487. 484.

expresse dicit, quòd regio illa est inhabitabilis propter aestũ. Quod videtur probabilius: quia terrae per quas nunquam sol pertransit in directum capitis, sunt intemperatae in calore propter solam vicinitatem solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est paradisum in loco temperatissimo constitutum esse, vel sub aequinoctiali vel alibi.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum homo sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum. quod enim introductum est in poenam peccati, non fuisset in paradiso in statu innocentiae, sed agricultura introducta est in poenam peccati, vt dicitur Gen. 3. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

2 ¶ Praeterea, Custodia non est necessaria vbi nõ timetur violentus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violentus inuasor: ergo non erat necessarium, vt paradisum custodiret.

3 ¶ Pręterea, Si homo positus est in paradiso, vt operaretur & custodiret ipsũ: videtur sequi, quòd homo factus sit propter paradisum, & nõ econuerso. Quod videtur esse falsum. Ergo homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Tulit dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.

CONCLVSIO.

¶ *Congruit vt Deus cum fecisset hominem, poneret in paradiso illũ, vt ibi operaretur, & custodiret illũ.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit 8. super Gen. * ad lit. verbum illud dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quod Deus posuit hominẽ in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem. Operaretur inquã iustificando ipsum. Cuius operatio si ab homine cesset, continuo obtenebratur: sicut aer obtenebratur si cesset influentia luminis. Vt custodiret verò ab omni corruptione & malo. Alio modo potest intelligi: vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamẽ illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatũ, sed fuisset iocunda propter experientiã virtutis naturae. Custodia etiã illa non esset contra inuasorem, sed esset ad hoc quòd homo sibi paradisum custodiret, ne ipsum peccando amitteret. Et hoc totum in bonum hominis cedebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonũ hominis, & non econuerso. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum homo factus fuerit in paradiso.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod homo factus fuerit in paradiso. Angelus enim in loco suę habitationis creatus fuit, scilicet in caelo empyreo. Sed paradisus fuit locus congruus habitationi humanę ante peccatum. ergo videtur quod in paradiso homo debuit fieri.

2 ¶ Pręterea, Alia animalia cõseruantur in loco suę generationis, sicut pisces in aquis, & animalia gressibilia in terra, vnde producta sunt. Homo autem conseruatus fuisset in paradiso, vt dictum est. e Ergo in paradiso fieri debuit.

3 ¶ Pręterea, Mulier in paradiso facta fuit. Sed vir dignior est muliere. Ergo multo magis vir debuit fieri in paradiso.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis secundo, Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso.

CONCLVSIO.

¶ *Factus est homo extra paradisum, deinde in ipsum gratia Dei translatus est, transferendus inde post vitam animalem in caelum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd paradisus fuit locus cõgruus habitationi humanae quantum ad incorruptionem primi status. Incorruptio autem illa non erat hominis secundum naturam, sed ex supernaturali Dei dono. Vt ergo hoc gratiae Dei imputaretur, non humanae naturae, Deus hominem extra paradisum fecit: & postea ipsum in paradiso posuit, vt habitaret ibi toto tempore animalis vitae: postmodũ cum spiritualem vitam adeptus esset, transferendus in caelum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caelum empyreum est locus congruus angelis quantum ad eorum naturam. Et ideo ibi sunt creati. Et similiter dicendum ad secundum. Loca enim illa congruunt animalibus secundum suam naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mulier facta fuit in paradiso, non propter dignitatem suam, sed propter dignitatem principij, ex quo corpus eius formabatur: quia similiter & filij in paradiso fuissent nati, in quo parentes iam erant positi.

QVAESTIO CENTESIMATERTIA, de Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.

POSTQVAM praemissum est de creatione rerum, & distinctione earum, restat nunc tertio considerandum de rerum gubernatione. Et primo in communi. Secundo in speciali de effectibus gubernationis. ¶ Circa primũ quaeruntur octo. ¶ Primo, vtrum mundus ab aliquo gubernetur. ¶ Secundo, quis sit finis gubernationis ipsius. ¶ Tertio, vtrum gubernetur ab vno. ¶ Quarto, de effectibus gubernationis. ¶ Quinto, vtrũ omnia diuinae gubernationi subsint. ¶ Sexto, vtrum omnia immediate gubernentur à Deo. ¶ Septimo, vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. ¶ Octauo, vtrum aliquid diuinae prouidentiae contra nitatur.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd mundus non gubernetur ab aliquo. Illorum enim est gubernari, quae mouentur vel operantur propter finem. Sed res naturales quae sunt magna pars mundi, non mouentur, aut operantur propter finem, quia non cognoscunt finem. Ergo mundus non gubernatur.

2 ¶ Praeterea, eorum est propriè gubernari, quae ad aliquid mouentur. Sed mundus non videtur ad aliquid moueri, sed in se stabilitatem habet. ergo non gubernatur.

3 ¶ Praeterea, id quod in se habet necessitatem qua determinatur ad vnum, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadam necessitate determinantur ad vnum in suis actibus & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Et Boet. * dicit in libro de conso. O qui perpetua mundum ratione gubernas.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia, quae sunt in mundo, certos & determinatos fines consequantur, à diuina sapientia regantur necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo subtraxerunt, dicentes omnia fortuito agi. Sed haec positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidem ex eo quòd apparet in ipsis rebus. Videmus enim in rebus naturalibus prouenire quod melius est, aut semper, aut in pluribus. Quod non contingeret, nisi per aliquam prouidentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifeste demonstrat gubernationem mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatam, ex ipsa domus ordinatione ordinatoris rationem perpenderent, vt ab Arist. * dictum Tullius introducit in li. de natura deorum. Secundo, autem apparet idem ex consideratione diuinae bonitatis, per quam res in esse productae sunt, vt ex supradictis patet. e Cum enim optimi sit optima producere, non conuenit summae Dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non producat. Vltima autem perfectio est vniuscuiusque in consecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finem d perducat, quod est gubernare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur vel operatur propter finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo, & aliae creaturae rationales. Et talium est cognoscere rationẽ finis, & eorum quae sunt ad finem. * Aliquid autem dicitur operari vel moueri propter finem, quasi ab aliquo actum vel directum in finem: sicut sagitta mouetur directa ad signum à sagittante, qui cognoscit finem, non autem sagitta. Vnde sicut motus sagittae ad determinatum finem demonstrat aperte, quòd sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturalium rerum cognitione carentium manifeste declarat mundum ratione aliqua gubernari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationem comprehendamus. Et quantum ad vtrunque res indiget gubernatione. Quia hoc ipsum quod in rebus est stabile, in nihilum decideret: quia ex nihilo est, nisi manu gubernatoris seruaretur, vt infrà patebit. e

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessitas naturalis inhaerens rebus quae determinantur ad vnum: est impressio quaedam Dei dirigentis ad finẽ, sicut necessitas qua sagitta agitur vt ad certum signũ tendat, est impressio sagittantis, & non sagittae. e Sed in hoc differt: e quia id quod creaturae à Deo recipiunt, est earum natura. Quod autem ab homine rebus naturalibus imprimitur praeter earum naturam, ad violentiam pertinet. Vnde sicut necessitas violentiae in motu sagittae demonstrat sagittantis directionem: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinae prouidentiae gubernationem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundum existens. Illud enim est finis gubernationis rei ad quod res gubernata perducitur. Sed illud ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa re. Sicut infirmus perducitur ad sanitatem quae est aliquod bonum in ipso. ergo finis gubernationis rerum non est aliquod bonum extrinsecum sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

2 ¶ Pręterea, Philos. dicit 1. Eth. quòd finium quidam sunt operationes, quidam opera, id est operata. Sed nihil extrinsecum à toto vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. Ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

3 ¶ Praeterea, Bonum multitudinis videtur esse ordo & pax quę est tranquillitas ordinis: vt Aug. dicit 19. * de ciui. Dei. Sed mundus in quadam rerum multitudine consistit. ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter se operatus est Dominus, Ipse autem est extra totum ordinem vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

CONCLVSIO.

¶ *Finis gubernationis mundi bonum est extrinsecum à toto vniuerso.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum finis respondeat principio, non potest fieri vt principio cognito, quid sit rerum finis ignoretur. Cũ igitur principium rerum sit aliquid extrinsecum à toto vniuerso, scilicet Deus, vt ex supra dictis patet: e necesse est quod etiam finis rerum sit quoddam bonum extrinsecum, & hoc ratione apparet. Manifestum est enim quod bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare, finis autem vniuersalis rerum omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum autem vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonum, quod est in ipsa essentia bonitatis: e bonum autem particulare est quod est participatiue bonũ: e Manifestum est autem, quod in tota vniuersitate creaturarum d nullum est bonum, quod non sit participatiue bonũ. Vnde illud bonum, quod est finis totius vniuersi, oportet quod sit extrinsecum à toto vniuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod bonum aliquod consequimur multipliciter. Vno modo sicut formam in nobis existentem: vt sanitatem aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum: sicut aedificator consequitur finem, faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem, possidendo agrum. Vnde nihil prohibet illud ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum.

¶ Ad secundum dicendum, quod Philos. loquitur de finibus artium. Quarum quaedam habent pro finibus operationes ipsas, sicut citharistae finis est citharizare. Quaedam vero habent pro fine quoddam operatum, sicut aedificatoris finis non est aedificare, sed domus. Contingit autem aliquid extrinsecum esse finem, non solum sicut operatũ, sed etiam sicut possessum, seu habitum, vel etiã seu repraesentatum: sicut si dicamus quòd Hercules est finis imaginis, quae fit ad eum repraesentandum: sic igitur potest dici quod bonum extrinsecum à toto vniuerso est finis gubernationis rerum, sicut habitum & repraesentatum: quia ad hoc vnaquaeque res tendit, vt participet ipsum, & assimuletur ei quantum potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd finis quidem vniuersi est aliquod bonum in ipso existens, s. ordo ipsius vniuersi: hoc autem bonum non est vltimus finis: sed ordinatur ad bonum extrinsecum, vt ad vltimum finẽ, sicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem: vt dicitur in 2. Meta.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum mundus gubernetur ab vno.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod mundus non gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus. Sed in gubernatione rerum apparet, quod res non vniformiter gubernantur & operantur: quaedam enim sunt contingentia, quaedam vero ex necessitate: & secundum alias diuersitates. Ergo mundus non gubernatur ab vno.

2 ¶ Praeterea, Ea quae gubernantur ab vno, à seinuicem non dissentiunt, nisi propter imperitiam aut insipientiam, aut impotentiam gubernantis: quae à Deo sunt procul. Sed res creatae à seinuicem dissentiunt, & contra seinuicem pugnant: vt in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab vno.

3 ¶ Praeterea, in natura semper inuenitur quod melius est: sed melius est simul esse duos quàm vnum: vt dicitur Eccle. 4. Ergo mundus non gubernatur ab vno, sed à pluribus.

¶ SED CONTRA est quòd vnũ Deum & vnum Dominum confitemur, secundum illud Apostoli 1. ad Cor. 8. Nobis est vnus Deus pater & Dominus vnus. Quorum vtrunque ad gubernationem pertinet. Nam ad dominũ pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt suprà * dictum est. Ergo mundus gubernatur ab vno.

CONCLVSIO.

¶ *Cum finis gubernationis mundi sit optimum bonum, necesse est ipsum ab vno gubernari.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere quod mundus ab vno gubernetur. Cum enim finis gubernationis mundi sit quod est essentialiter bonum (quod est optimum e) necesse est quod mundi gubernatio sit optima. Optima autem gubernatio est quae fit per vnum. Cuius ratio est, quia gubernatio nihil aliud est quàm directio gubernatorũ ad finem, qui est aliquod bonum: vnitas autem pertinet ad rationem bonitatis, vt Boet. * probat in tertio de conso. per hoc, quod sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse non possunt, nam vnumquodque intantum est, inquantum vnum est. Vnde videmus quod res repugnant suae diuisioni quantum possunt, & quod dissolutio vniuscuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id ad quod tendit intentio multitudinem gubernantis, est vnitas siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quod plures multa vnire & concordare non possunt, nisi ipsi aliquo modo vniantur. Illud autem quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti. Vnde multitudo melius gubernatur per vnum quàm per plures. e Relinquitur ergo, quod gubernatio mundi quae est optima, sit ab vno gubernante. Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Meta. * Entia nolunt disponi male, nec bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod motus est actus mobilis à mouente. Difformitas ergo motuũ est ex diuersitate mobilium, quam requirit perfectio vniuersi: vt supra dictum est, e non ex diuersitate gubernantium.

¶ Ad secundum dicendum, quod contraria etsi dissentiant quantum ad fines proximos, conueniunt tamen quantum ad finem vltimũ, prout concluduntur sub vno ordine vniuersi.

¶ Ad tertium dicendum, quod in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum. Sed ei quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

sic: In rebus naturalibus semper aut in pluribus prouenit melius, ergo ab aliqua prouidentia diriguntur ad bonum, ergo gubernantur ab aliquo. Antecedens patet, consequentia vero prima probatur: quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo & autoritate Aristot. apud Tulliũ. Secunda cõsequentia patet ex quid nominis gubernationis. Secundo ex parte causae actiuae sic, Diuinae bonitatis est producere res: ergo ad perfectum ducere ergo ad consecutionem finis: ergo gubernare. Antecedens supponitur: prima consequentia probatur: quia optimi est optima producere. Secunda vero, quia vltima perfectio cuiusque consistit in consecutione finis. Tertia autem patet ex quid nominis.

502 2.d.1.q.1. ar.1. Et Veri.q.5.ar.1

¶ Nota hic duo. Primo quod cum sint tres opiniones, altera dicens omnia casualia, altera omnia necessaria: & alia media quae dã necessaria, & quaedam casualia, & haec sola sit vera: non allata est opinio dicens omnia necessaria, sed tantum dicens casualia: quia ista negat gubernationem, illa vero ponendo omnia determinata, gubernationem affirmat: vt patet ex responsione ad secundum. Nota secundo quòd prima ratio literae non solum contradictoriũ opinionis recitatę probat, sed rationem illius confutat, dum naturalia euenire semper aut frequenter ait, constat enim casualia extra semper & frequenter versari, ex 2. Phys.

Q.13.ar.8.

a ¶ Super Quaestionis centesimaetertiae Articulum secundum.

Lib.3.pros. 11.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Finis gubernationis mundi est bonum extrinsecum à toto vniuerso. Probatur dupliciter. primo. Principium rerum est extrinsecum ab vniuerso, ergo finis. antecedens patet ex dictis: consequentia probatur, quia finis respondet principio & secundum esse & secundum cognosci. Secundo, Finis vniuersalis omniũ rerum est bonum vniuersale, ergo est bonum per essentiam: ergo non est aliquod infra vniuersum: ergo est bonum extrinsecum à toto vniuerso. Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia finis habet rationem boni. Secundo, quia finis particularis alicuius est bonum particulare. Prima consequentia probatur ex differentia inter bonum vniuersale, & particulare, quia illud ipsa bonitatis essentia, hoc participatiue bonum. Secunda consequentia probatur, quia nihil est in vniuerso nisi participatiuè bonũ, vltima est per se nota.

259 Lib.12 Meta. in fi. lib. tomo 3.

Q.79.ar.1. & 2. 249

a ¶ Super quaestionis centesimaetertiae Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio

conclusio, Mundus gubernatur ab vno. Probatur duplici: primo ratione, Finis gubernationis mundi est bonum per essentiam: ac per hoc optimum. Ergo gubernatio mundi est optima. ergo est ab vno. 507.
Antecedens patet cum prima consequentia, secunda vero fundatur super duas propositiones. Altera est, quod omnis gubernatio intendit vnitatem. Secunda est, quod vnitas melius causatur per vnum, quam per multos. ex his manifeste consequentia tenet: quoniam gubernatio optima: quia gubernatio est ad vnum ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secunda propositione. Prima propositio probatur in litera sic, Gubernatio est directio ordinatorum in finem. ergo bonum. ergo vnum. Probatur hæc vltima sequela, primo autoritate Boetij: secundo ratione eius ex naturali appetitu, qui æque est ad bonum & vnum: quod declaratur tū à priori, quia est ad esse: tum à posteriori, quia res dividentur etiam à posteriori, quia dissolutio quæ opponitur vnitati, prouenit ex defectu in esse. Secunda vero propositio probatur: quia vnitas per se causa est per se vnum: quod manifestatur ex eo, quia multi non causant vnum, nisi inquantum aliquo modo vniuntur. Conuenientius autē vnumquodque fit per propriam causam quàm per causam per accidens. ergo. Secundo confirmatur autoritate Aristot. hanc rationem paucis verbis tangentis.

Ar. præced. 502. — Ca. 12. de di ni. no. parū ante mediū — 501.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio trimembris. Effectus gubernationis principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc conclusio probatur & declaratur, probatur autem & quantum ad ipsam trimembrem distinctionem sic, Effectus operationis est pertinctio ad finem: ergo effectus actionis ex fine pensari potest: ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiam accipi potest: ergo tripliciter sumi potest, scilicet & ex parte ipsius finis: & ex parte fundamenti in generali: & particulariter ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cum prima consequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est id, ad quod omnia gubernata tendunt. Tertia vero consequentia cum sit de possibili manifesta fit ex sufficientia ordinis ad finem, aut enim ipsa est consecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis se tenens: quoniam ipse effectus est idem finis cum fine extrinseco: sicut idem est finis apud auarum, puta pecunia, & possessio eius: autem parte fundamentum istam consecutionem, & sic numerantur iuxta numerum eorum, per quæ finem assequuntur: & hoc quidem in generali finitū est, in particulari vero fine numero. Vltima autem consequentia probatur explanando, quod primum est assimilatio ad summū bonum: in secundo loco sunt conseruatio in bono: & motio ad bonum: in tertio conseruatio huius in hoc bono, hæc motio huius ad hoc bonum.

Commen. — In corp. ar. 9 — 504. supra q. 22 ar. 2. & 3. Et 1. di. 39. q. 2. arti. 2. Et 3. contra c. 1 64 94 & 111. Et veri. q. 5. ar. 2 & 4. Et opus. 3. c. 124 132. & 133.

¶ Aduerte hic quod quia gubernatio non facit res gubernandas, sed supponit eas: ideo non creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se conseruatur, quàm promoueatur: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua comprehenditur actio post conseruationem. Et nota quod semper vtitur boni nomine in hac materia, & formaliter loquitur, vt conuenit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum et sic non intendit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum effectus gubernationis sit vnus tantum, & non plures.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod effectus gubernationis mūdi sit vnus tantum & non plures. Effectus enim gubernationis esse videtur id quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur. hoc autem est vnum, scilicet bonum ordinis, vt in exercitu patet. Ergo gubernationis mundi est vnus effectus.

2 ¶ Præterea, Ab vno natum est vnum tantum procedere: sed mundus gubernatur ab vno, vt ostensum est: [c] ergo & gubernationis effectus est vnus tantum.

3 ¶ Præterea, Si effectus gubernationis non est vnus tantū propter vnitatē gubernantis, oportet quod multiplicetur secundū multitudinem gubernatorū: hæc autem sunt nobis innumerabilia. Ergo gubernationis effectus non possunt comprehendi sub aliquo certo numero.

¶ SED CONTRA est quod Dio. * dicit, quod deitas prouidentia & bonitate perfecta omnia continet, & seipsam implet: gubernatio autē ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

CONCLVSIO.

¶ *Principalis finis gubernationis vnus est, generales fines sunt duo, & particulariter innumerabiles.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine eius pensari potest. Nam per operationem efficitur vt pertingatur ad finem. Finis autem gubernationis mūdi est bonum essentiale: [c] ad cuius participationem & assimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsius finis: & sic est vnus effectus gubernationis, s. assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secundum ea, quibus ad Dei assimilationem creatura perducitur. Et sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur Deo quantum ad duo, s. quantum ad id quod Deus bonus est, inquantum creatura est bona. Et quantū ad hoc quod Deus est alijs causa bonitatis, inquantum vna creatura mouet aliam ad bonitatē. Vnde duo sunt effectus gubernationis, s. conseruatio rerum in bono, & motio earum ad bonū. Tertio modo potest cōsiderari effectus gubernationis in particulari. Et sic sunt nobis innumerabiles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo vniuersi includit in se & conseruationem rerum diuersarum à Deo institutarum, & motionem earum: quia secundum hæc duo inuenitur ordo in rebus, secundū scilicet quod vna est melior alia, & secundum quod vna ab alia mouetur.

¶ Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt. [c]

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd non omnia diuinæ gubernationi subdantur, dicitur enim Eccl. 9 Vidi sub sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tēpus casumque in omnibus. Quæ autem gubernationi alicuius subsunt, non sunt casualia: ergo ea quæ sunt sub sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

2 ¶ Præterea, Apost. 1 ad Cor. 9. dicit, quòd nō est Deo cura de bobus. Sed vnicuique est cura eorum quæ gubernantur ab ipso. Non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

3 ¶ Præterea, illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere. Sed creatura rationalis seipsam gubernare potest, cum habeat dominium sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio: quod videtur esse eorum quæ gubernantur. Ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 5. de Ciuitate Dei, * quod Deus non solum cælum & terram, nec solum hominem & angelum: sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec auis pēnulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium sine suarum partium conuenientia derelinquit. Omnia ergo eius gubernationi subduntur.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit effectiua causa omnium, necesse est vt omnia diuinæ prouidentiæ subdantur, non solum superiora, sed omnia humana & inferiora.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum eandem rationem competit Deo esse gubernatorem rerum & causam rerum. Quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare: quod ad gubernantem pertinet. Deus autem est causa, non quidem particularis vnius generis rerum, sed vniuersalis totius entis, vt supra ostensum est. [c] Vnde sicut nihil potest esse quod non sit à Deo creatum, ita nihil potest esse quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit, inquantum se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt supra * ostensum est. [c] Vnde cum nihil esse possit quod non ordinetur in diuinam bonitatem sicut in finem, vt ex supradictis * patet [c]: impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicentium, quod hæc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut etiam res humanæ non gubernantur à Deo. Ex quorum persona dicitur Ezechiel. 9. Dereliquit dominus terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sub sole dicuntur esse ea quæ secundum ortum solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita quod omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum quod aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maximè quæ non cognoscunt. Et sic non eueniret in eis aliquid præter intentionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum quod casualia secundum ordinē alicuius superioris causæ proueniunt, non dicit simpliciter quod vidit casum esse in omnibus, sed dicit tēpus & casum: quia scilicet secundum aliquem ordinē temporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum à gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, vt dicitur in 3. Physic. * Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus. Et sic oportet quod diuersa mobilia diuersimodè moueantur, etiam secundum motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundum earum diuersitatem. Quædam enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquam habentia dominium sui actus. Et ista gubernantur à Deo non solum per hoc quod mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiam per hoc quod ab eo inducuntur ad bonum, & retrahuntur à malo, per præcepta & prohibitiones, præmia & pœnas, hoc autem modo non gubernantur à Deo creaturæ irrationales

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò ponitur conclusio responsiua quæsito. Secundo retunditur error.

¶ Quo ad primum conclusio est. Omnia diuinæ gubernationi subduntur. Probatur dupliciter: primo ex parte causæ efficientis. Eiusdem est rē producere & ei perfectionem dare: ergo secundum eandem rationem conuenit Deo esse causam rerum & gubernatorem earum: ergo conuenit ei esse gubernatorem vniuersalem totius entis: ergo nihil esse potest, quod eius gubernationem subterfugiat. Antecedens patet cum prima consequentia: secunda vero probatur ex eo, quod Deus est causa vniuersalis totius entis: tertia quoque ex eo quòd nihil esse potest quod nō sit causatum à Deo. Secundo ex parte finis. Gubernatio se extendit secundum extensionem proprij finis: ergo diuina gubernatio se extendit iuxta extensionem suæ bonitatis, ergo ad omnia. Antecedens est per se notum: alioquin non esset proprius finis. consequentia probatur: quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi, vt patet ex dictis. Vltima vero probatur: quia nihil esse potest quod non ordinetur in diuinam bonitatem & finem: oportet enim ipsam per essentiam bonitatē finalizare respectu bonorum omnium.

¶ Quo ad secundum infertur per modum corollarij, stultam esse opinionem triplicem, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahentem gubernationi: & affertur Ezechiel.

¶ Circa hos errores essent multa dicenda de Auer. & Auic. Sed quoniam superius cum de diuina prouidentia tractaretur, dicta sunt multa, & inferius in hac eadem quæstione aliquid dicetur: hic nō oportet immorari.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum omnia immediate gubernentur à Deo.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia immediate gubernentur à Deo. Greg. enim Nicenus * reprehendit opinionem Plat. qui diuisit prouidentiam in tria. Primam quidem primi Dei, qui prouidet rebus cælestibus & vniuersalibus omnibus. Secundam vero prouidentiam esse dixit secundorum deorum, qui cælum circumeunt, scilicet respectu eorum quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam vero prouidentiā dixit quorundam dæmonum: qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. Ergo videtur quòd omnia immediate à Deo gubernentur.

2 ¶ Præterea, Melius est aliquid fieri per vnum quàm per multa, si sit possibile: vt dicitur in 8. Physi. * Sed Deus potest per seipsum absq; medijs causis omnia gubernare. Ergo videtur quod omnia immediate gubernet.

3 ¶ Præterea, Nihil in Deo est deficiens & imperfectum, Sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, quòd mediantibus aliquibus gubernet. Sicut rex terrenus: quia non sufficit ad omnia agenda, nec vbique est præsens in suo regno: propter hoc oportet quod habeat suæ gubernationis ministros. Ergo Deus immediate omnia gubernat.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit * in tertio de trini. Quemadmodum corpora grossiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalem: & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustum: & ille per ipsum Deum.

CONCLVSIO.

¶ *Gubernantur omnia immediate à Deo secundum rationem gubernationis, quo ad executionē verò quædam mediantibus alijs gubernantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in gubernatione duo sunt consideranda, scilicet ratio gubernationis, quæ est ipsa prouidentia, & exequutio [c] Quantum igitur ad rationem gubernationis pertinet, Deus immediate omnia gubernat. Quantum autem pertinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædam mediantibus alijs. Cuius ratio est, quia cum Deus sit ipsa essentia bonitatis, [e] vnū quodque attribuendum est Deo secundum sui optimum. Optimum autem in omni genere vel ratione vel cognitione practica (qualis est ratio gubernationis) in hoc consistit, quòd particularia cognoscantur in quibus est actus: sicut optimus medicus est qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiam considerare minima particularium. Et idem patet in cæteris. Vnde oportet dicere, quòd Deus omnium etiam minimorum particularium rationem gubernationis habeat. Sed cum per gubernationem res quæ gubernantur sint ad perfectionem perducendæ: tanto erit melior gubernatio, quanto maior perfectio à gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autem perfectio est quod aliquid in se sit bonum, & etiam sit alij causa bonitatis, quàm si esset solummodo in se bonum. Et ideo sic Deus gubernat res vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos, non solum scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd opinio Platonis reprehenditur: quia etiam quantum ad rationem gubernationis posuit Deum non immediate omnia gubernare. Quod patet per hoc quòd diuisit in tria prouidentiam, quæ est ratio gubernationis. [c]

¶ Ad secundum dicendum, quod si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis à rebus. Vnde non totum melius fieret per vnum, quod fit per multa.

¶ Ad tertium dicendum, quod non solum pertinet ad perfectionem regis terreni, quod executorem habeat suæ gubernationis, sed etiam ad regis dignitatem: quia ordine ministrorum potestas regis præclarior redditur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit. Dicit enim Boet. * in tertio de conso. quod Deus per bonum cuncta disponit. Si ergo nihil in rebus contingit præter ordinem diuinæ gubernationis, sequeretur quod nihil esset malum in rebus.

2 ¶ Præterea, Nihil est casuale quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis, Si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur quod nihil in rebus sit fortuitum & casuale.

3 ¶ Præterea, ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis: quia est secundum rationem æternam. Si igitur nihil possit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernationis, sequitur quod omnia ex necessitate

506 — Supra q. 22 ar. 2. ad 1. Et 2. dist. 6. artic. 1. ad tertium — Lib. 3. prosa 12. ante medium.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo proponitur conclusio responsiua. Secundo probatur quo ad vtranque partem.

¶ Quo ad primum duo sunt, distinctio occurrentium ad gubernationē, & ipsa cōclusio. Distinctio est, quod ad gubernationē exigitur duo, ratio & executio: conclusio est has duas partes. Deus gubernat omnia quantum ad rationem immediate, quantum ad executionem vero, quædam mediantibus alijs.

¶ Quo ad secundum conclusio probatur. Primo quo ad primam partem. Ratio gubernationis attribuenda est Deo secundum sui optimum: ergo secundum cognitionem vsque ad minima particularia: ergo Deus immediate gubernat quo ad rationem. Antecedens probatur quia vnumquodq; quod attribuitur Deo ponēdū est secundū optimū gradum, & modū &c. cōsequentia vero probatur ex illa vniuersali, optimū in omni genere cognitionis practicæ consistit in cognitione vsque ad particularia: quæ probantur ratione & inductione. Ratione quia particularia sunt in quib' vt in terminis & vt subiectis est actus seu operatio rationis practicæ. Inductione vero ex differentia inter medicum cognoscētem in vniuersali, & cognoscētē vniuersaliter & particulariter. Constat enim quod hic est optimus: & similis differentia est in omni genere artis. Deinde probatur secunda pars. Gubernatio tanto est melior, quanto maiorem perfectionem gubernatis communicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quasdam illarum in gubernando causas instituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorum ad perfectionem: consequentia vero probatur: primo quia maior perfectio est quod aliquid & sit in se bonū, & sit alijs causa bonitatis, quā in se tantū sit bonū, Secūdo manifestatur exēplo magistri & discipulorū, quos faceret aliorū doctores.

¶ *Num & quomodo secundum rationem omnia immediate gubernentur à Deo, quo ad executionem vero, non immediate.*

¶ Circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationē & immediationē dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusq. Si enim est de immediatiōne suppositi, falsū est Deū quātū ad rationē omnia immediate gubernare: cum medietatio humana respectu humano: fi actuū, &c. si vero est sermo de immediatione virtutis, falsū est Deum quantū ad executionē mediatē gubernet, quoniā quicquid exequitur quodcūq; ens: exequitur mediāte virtute diuina, & nō e conuerso vt in 3. cō. Gen. c. 67. diffuse ostēditur, si forte dicatur quod in vno membro est sermo de vna mediatione, & in alio de alia, sequitur quod differentia assignata non est penes idem, nisi secundum vocabulum, quod ab arte & tanta doctrina alienum esse oportet.

¶ Ad hoc dicitur, quòd formaliter loquendo, de neutra mediatione est sermo, sed de mediatione propria vnicuique, scilicet rationi & executioni: quoniam prima pars verificatur de immediatione virtutis. Secunda de mediatione suppositi. Ad quorum euidentiam scito, quod inter rationem rectricem seu gubernatricem, & res rectas, esse rationem medium cōtingit dupliciter, vno modo vt supplentem notitiam & regulationem rationis principaliter: vt puta quia principalis dedit regulas vniuersales, ordinauit principalia, dedit modum, &c. & inferioribus curam aliorum relinquit secundum particularia occurrentia, vt in hominibus frequenter contingit. Alio modo vt ministram tantum rationis principalis: vtputa quia principalis hac agēda quo ad omnia discussa inferiori tradit exequenda. vt in ministris aliorum contingit, præostensis omnibus à magistris, inter hos autem duos modos interest, quod primo modo medius ratio vt ratio, quia vt coniungens notitiam & regulationem vniuersalem particularibus: in secundo vero medius ratio, vt minister rationis tamen, in primo ratio principalis non se extendit ad vltima immediate: quia non absque media ratione ea nouit, aut regulam eorū habet. In secundo vero immediate ad vltima quæ particularia sunt, se extendit. Et quoniam in omnibus secundum propria procedēdum est, ideo de ratione loquendo, de tali mediatione intellexit. Quia autem talis mediatio coincidit cum mediatione virtutis, idcirco gratia materiæ primum membrum intelligitur de immediatione virtutis. Quemadmodum autem de media ratione distinctum est, ita de medio executore distingui potest. Constat enim quod inter executorem vt sic, & effectum dupliciter contingit medium executorē poni. Vno modo ad supplendam potentiam executiuam prioris. Alio modo ad ministrandum tantum priori: & primum quidem per accidens se habet ad executoris rationē, quoniam non conuenit ei nisi ratione impotentiæ, quæ accidit executori: nō enim est necesse executorem esse impotentem. Secundum vero conuenit executori inquantum executor est, exequi enim de ratione sua importat ministerium quoddam vt de se patet. Vnde cū de mediatione vel immediatiōe executionis est sermo proprie loquēdo de medio nō supplēte, sed ministrāte est sermo. Et quia mediū vt ministris est mediū vt suppositū nō vt virtus: ideo secundū mēbrū de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur. Stat ergo responsio quod hic est sermo de mediatione & immediatione proprijs singulis: & quod differentia inter rationem & executionem est, quod illa immediate per negationē proprij medij: ista mediate per positionem proprij medij est. Nec est differentia secundum vocē tantū aut in æquiuoco, & quoniam proprium medium illius esset mediū virtutis, istius esset mediū suppositi. Ideo materialiter nō formaliter ibi verificatur de vna, & hic de alia, & resplecte ad hoc materiale dat causam dubitādi. 501 137

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum septimum.* Commen.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Impossibile est quod aliquid cōtingat præter ordinē diuinæ gubernationis. Probatur. Nullus effectus potest euenire præter ordinē causæ vniuersalis. Diuina gubernatio est vniuersalis causa,

eueniat. & nihil sit in rebus contingens. Quod est incõueniens. Potest igitur in rebus aliquid cõtingere præter ordinẽ gubernationis diuinę.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hest. 13. Domine Deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere tuæ voluntati.

CONCLVSIO.

¶ Cum diuina prouidentia sit vniuersalis causa non vnius tantum generis, sed totius entis, nihil potest præter illius ordinem in vniuerso euenire.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd præter ordinẽ alicuius particularis causæ aliquis effectus euenire potest, non autẽ præter ordinem causæ vniuersalis. Cuius ratio est, quia præter ordinem particularis causę nihil prouenit nisi ex aliqua alia causa impediente, quam quidem causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento: puta ex grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Cum igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantum, sed totius entis: impossibile est quod aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso quod aliquid ex vna parte videtur exire ab ordine diuinæ prouidẽtiæ, qui consideratur secundum aliquã particularem causam: necesse est quod in eundem ordinem relabatur secundum aliam causam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod nihil inuenitur in mũdo, quod sit totaliter malum, quia malum semper fundatur in bono, vt supra ostensum est. Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc, q exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autẽ totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

¶ Ad secundum dicendum, quod aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo: vt Augustinus dicit in lib. 83. quæst. *

¶ Ad tertium dicendum, quod dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximas causas quę in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc quod aliquid fieri possit extra totum ordinem gubernationis diuinæ, quia hoc ipsum quòd aliquid contingit præter ordinem causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. Lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum.

2 ¶ Præterea, Nullus rex iuste punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. Si igitur nihil contraniteretur diuinæ ordinationi, nullus iuste puniretur à Deo.

3 ¶ Præterea, Quælibet res subijcitur ordini diuinæ gubernationis, sed vna res ab alia impugnatur: ergo aliqua sunt quæ contraniuntur diuinæ gubernationi.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boë.* in tertio de conso. Non est aliquid quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. Est igitur summum bonum quod regit cuncta fortiter, suauiterque disponit. vt dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia.

CONCLVSIO.

¶ Nihil contranititur diuinæ sapientiæ in generali, sed in speciali.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo diuinæ sapientiæ dupliciter potest considerari. Vno modo in generali, secũdum scilicet quod progreditur à causa gubernatiua totius. Alio modo in speciali, secundum quod progreditur à causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis. Primo igitur modo nihil contranititur ordini diuinæ gubernationis. Quod ex duobus patet. Primo quidem ex hoc quod ordo diuinę gubernationis totaliter in bonum tendit, & vnaquæque res in sua operatione & conatu non tendit nisi ad bonum, nullus enim respiciens ad malũ operatur, vt Dionys. dicit. Alio modo apparet idem ex hoc, quod sicut supra dictum est, omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis vel volũtaria, nihil est aliud quàm quædam impressio à primo mouente, sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatum, nihil aliud est quàm quædãm impressio à sagittante. Vnde omnia, quæ aguntur vel naturaliter, vel voluntarie, quasi propria sponte perueniunt in id ad quod diuinitus ordinantur. Et ideo dicitur Deus omnia disponere suauiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dicuntur aliqui vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum: non quia totaliter renitantur ordini diuinæ gubernationis (quia etiam peccantes intendunt aliquod bonum) sed quia contraniuntur cuidam determinato bono: quod est eis conueniens secundum suam naturam aut statum. Et ideo puniuntur iuste à Deo. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod vna res alteri contra pugnat, ostenditur quòd aliquid reniti potest ordini qui est ex aliqua causa particulari: nõn autem ordini qui dependet à causa vniuersali totius.

QVAESTIO CENTESIMA quarta de Effectibus diuinæ gubernationis in speciali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus diuinę gubernationis in speciali. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur in esse à Deo. ¶ Secundo, vtrum conseruentur à Deo immediate. ¶ Tertio, vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum. ¶ Quarto, vtrum aliquid in nihilũ redigatur.

ARTICVLVS I.

a *Vtrum creaturæ indigeant vt à Deo conseruentur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod creaturæ non indigeant, vt à Deo conseruentur in esse. Quod enim non potest non esse, non indiget vt cõseruetur in esse: sicut quod non potest abscedere, non indiget, vt conseruet ne abscedat: sed quædam creaturæ sunt, quæ secundum sui naturam non possunt non esse. Ergo non omnes creaturæ indigent, vt à Deo cõseruentur in esse. Probatio mediæ. Quod per se inest alicui, necesse est ei inesse, & oppositum eius impossibile est ei inesse. Sicut necessariũ est binarium esse parẽ, & impossibile est eum esse imparem. Esse autem per se consequitur ad formã, quia vnumquodque secundũ hoc est ens actu, quod habet formam. Quædam autem creaturæ sunt quę sunt formæ quædam subsistẽtes, sicut de angelis dictũ esse. Et sic per se inest eis esse. Et eadẽ ratio est de illis, quorum materia non est in potentia nisi ad vnam formã, sicut suprà dictum est de corporibus cęlestibus. Huiusmodi ergo creaturę secundum suam naturã ex necessitate sunt, & non possunt non esse. Potentia enim ad non esse non potest fundari neque in forma quã per se, sequitur esse, neq; in materia existente sub forma, quam non potest amittere, cum non sit in potentia ad aliam formam.

2 ¶ Præterea, Deus est potẽtior quolibet creato agente. Sed aliquod creatum agens potest communicare suo effectui, vt conseruetur in esse, etiam eius operatione cessante: sicut cessante actione ædificatoris remanet domus, & cessante actione ignis remanet aqua calefacta per aliquod tempus. Ergo multò magis Deus potest suæ creaturæ conferre, quòd conseruetur in esse sua operatione cessante.

3 ¶ Præterea, Nullum violentũ potest cõtingere absque aliqua causa agente. Sed tendere ad nõ esse est innaturale & violentum cuilibet creaturæ: quia quælibet creatura naturaliter appetit esse. Ergo nulla creatura potest tẽdere in non esse, nisi aliquo agente ad corruptionẽ. Sed quædam sunt ad quorum corruptionem, nihil agere potest, sicut spirituales substantiæ & corpora cælestia. Ergo huiusmodi creaturæ non possunt tendere in non esse, etiam Dei operatione cessante.

4 ¶ Pręterea, Si Deus cõseruat res in esse, hoc erit per aliquam actionem. Per quamlibet autem actionem agentis, si sit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur quòd per actionem Dei conseruantis aliquid fiat in creatura. Sed hoc non videtur. Non enim per huiusmodi actionem fit ipsum esse creaturæ: quia quod iã est, non fit, neque iterum aliquid aliud superadditum: quia vel non continue Deus conseruaret creaturam in esse, vel continue aliquid adderetur creaturæ. Quod est inconueniens. Non igitur creaturæ conseruantur in esse à Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sit prima omnium causa in fieri & esse, necesse est, vt omnia etiam ab ipso conseruẽtur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere & secundum fidem & secundũ rationem, quod creaturæ conseruantur in esse à Deo. Ad cuius euidentiam considerandũ est, quod aliquid cõseruatur ab altero dupliciter. Vno modo indirecte & per accidẽs, sicut ille dicitur rem cõseruare, qui remouet corrumpens: puta si aliquis puerum custodiat ne cadat in ignẽ, dicitur eum cõseruare. Et sic etiam Deus dicitur aliqua conseruare, sed non omnia: quia quædã sunt quæ non habent corrũpentia, quę necesse sit remouere ad rei conseruationem. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam cõseruare per se directe, quando scilicet illud, quod cõseruatur, dependet à conseruante, vt sine eo esse nõ possit. Et hoc modo oẽs creaturę indigent diuina cõseruatione. Depẽdet enim esse cuiuslibet creaturę à Deo, ita quod nec ad momentum subsistere possent, sed in nihilũ redigerẽtur, nisi operatione diuinæ virtutis cõseruarentur in esse, sicut Gregor. dicit. Et hoc sic perspici potest. Omnis enim effectus dependet à sua causa, secundũ quod est causa eius. Sed considerãdum est, quod aliquod agẽs est causa sui effectus secundum fieri tantũ, & non directe secundum esse eius. Quod quidẽ conuenit & in artificialibus & in rebus naturalibus: ædificator enim est causa domus quantum ad eius fieri, non autem directe quantum ad esse eius: manifestũ est enim quod esse domus cõsequitur formam eius. Forma autẽ domus est compositio & ordo, quæ quidem forma cõsequitur naturalem virtutem quarũdam rerum. Sicut enim coquus coquit cibum adhibendo aliquam virtutem naturalem actiuam, scilicet ignis: ita ædificator facit domum, adhibendo cæmentum, lapides, & ligna, quę sunt susceptiua & conseruatiua talis cõpositionis & ordinis. Vnde esse domus dependet ex naturis harum rerũ, sicut fieri domus depẽdet ex actione ædificatoris. & simili ratione est cõsiderandum in rebus naturalibus. Quia si aliquod agens non est causa formæ inquantũ huiusmodi, non erit per se causa esse quod consequitur ad talẽ formam, sed erit causa effectus, secundum fieri tantũ. Manifestum est autem quod si aliqua duo sunt eiusdem speciei, vnũ non potest esse per se causa formæ alterius inquantũ est talis forma (quia sic esset causa formæ propriæ cũ sit eadẽ ratio vtriusque) sed potest esse causa huiusmodi formę secundum quod est in materia, id est, quod hęc materia acquirat hãc formã. Et hoc est esse causa secundũ fieri, sicut

nouit vno genere, sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinẽ euenire. Probatur minor ex differentia inter causam particularẽ & vniuersalẽ in hoc: quod præter particularẽ potest effectus contingere, præter vniuersalẽ non. Et probatur differentia, quia præter particularem est alia causa* sibi nõ subdita, ex qua potest effectus impediri: præter vniuersalẽ verò nulla est, quia omnes causæ reducuntur in illam: & sic sub illius ordine cadit quicquid per quamcunque causam fit: declaratur hoc exemplo indigestionis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum octauum.*

Comment. ¶ Titulus. Circa titulum dubium occurrit: quia hic articulus videtur superfluus, aut coincidere cum præcedente: aut saltem male ordinatus. Si enim conclusum est quod præter ordinem diuinę gubernationis nihil potest contingere: superfluum est sollicitari an contra illum possit aliud fieri: præter enim claudit in se & præter, & cõtra, superfluit ergo, aut pars est præcedentis: aut prius debebat quæri vtrum contra, & deinde vtrum præter: quia stat quod non contra: & tamẽ præter: sed non econuerso vt patet.

260. ¶ Ad hoc dicitur, quod iste articulus est omnino distinctus: & optimo loco necessario quæsitus. Differt enim à præcedente: quia ille de euentu, iste de renitentia quærit. Vnde differunt quasi sicut actus, & promptitudo ad actum. In illo enim quæritur an possit aliquid contingere præter diuinam gubernationem: hic non quæritur vtrum aliquid possit fiere contra diuinam gubernationem: sed vtrum aliquid sit renitẽs, id est aut non obediens, aut difficile obediens diuinæ gubernationi, hoc enim renitẽtia importat. Vnde post decisionẽ quod nihil præter diuinam gubernationem euenit, aut euenire potest, merito reliquum fuit discutere vtrum res promptæ sint ad hoc ipsum, quod fieri diximus, s. ordinem diuinæ gubernationis implendũ, an aliquæ contra renitantur, id est resistant: quamuis oppositum facere non possint.

D. 291. D. 837. Q. 44 art. 3. et q. 49. arti. 3. 154. Q. 24. circa med. to. 4.

Comment. ¶ In corpore duo: primo proponitur conclusio: secundo probatur.

507. 3. cont. cap. 64. ¶ Quo ad primum ponitur vna distinctio & conclusio. Distinctio, est ordo diuinæ sapientiæ dupliciter, in generali & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali, secũdo in gubernatoribus specialibus. Conclusio est bimembris. nihil contranititur ordini diuinæ gubernationis in generali, sed in speciali.

¶ Quo ad secundum probatur quo ad primam partem dupliciter. Primo, Vnaquæque res sua operatione & conatu tendit ad bonum: ergo non contranititur diuinæ gubernationi in generali: Antecedens probatur, quia nihil operatur aspiciens ad malum: vt Dionys. dicit, consequentia probatur: quia ipsa diuina gubernatio totaliter tendit in bonum. Secundo omnis inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est impressio quædam à primo mouente: ergo omnia agentia tam naturaliter quàm voluntarie tendunt, quasi sponte ad id ad quod diuinitus ordinantur, antecedens supponitur ex supradictis: & manifestatur exemplo impressionis in sagitta, consequentia patet ex eisdem & confirmatur quia hic dicitur Deus disponere oĩa suauiter, secũda pars vt nota relinquitur.

¶ Circa distinctionem & explanationem mẽbrorum eius aduerte, quod non materialiter, sed formaliter intelligenda sunt, ita quod gubernatio in generali est, prout egreditur à gubernatore vniuersali vt sic, in speciali vero vt egreditur à causa particulari executiua vt sic. Dico autem vtrobique vt sic, quoniam Deus non nisi vt gubernator totius clauditur sub primo mẽbro, & ipsemet Deus dans præcepta moralia, & ordinans ecclesiam & secundum similes rationes speciales, clauditur sub secundo mẽbro: quoniam est vt causa particularis executiua per seipsam quandoque: non enim vt faciens aliquod horum ordinat omnia entia: sed quædam tantum vel secundum quasdem tantum dispositiones, & hoc si notaueris, solues multas argumentationes de peccato mortali, quomodo est contra Deum, & contra amicitiam, & præcepta eius immediate siue in homine, siue in angelo, &c.

¶ In responsione ad primum aduerte quod peccantes mortaliter duo inspiciunt, alterum intentũ: & hoc cõstat esse aliquod bonum: & sic implent aliquem ordinem diuinæ gubernationis. Alterum præter intẽtionem, & hoc est deformitas actus consistens in priuatione debiti ordinis, &c. Et in hoc declinat à quodam determinato ordine boni: & contra illum nituntur, & sic nullus ex parte contra diuinam gubernationem in generali agunt, sed in speciali.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo proposita conclusione responsiua, distinguit de conseruatione, & iuxta duo distinctionis membra duas conclusiones ponit. Secundo prosequitur secundam conclusionem.

¶ Quo ad primum conclusio simpliciter responsiua quæsito est affirmatiua vniuersalis, scilicet omnia cõseruantur in esse à Deo, & hoc tam fide quàm ratione, distinctio est. Conseruare dupliciter: directe & indirecte: indirecte quidem per remotionem corrumpentium: directe vero per manutentionem dependentis à se. Conclusio prima est. Non omnia conseruantur indirecte. Probatur: quia non omnia egent remotione corrumpentium, quoniam quædam sunt quæ nulla habere possunt corrumpentia, vt angeli & corpora cœlestia, &c. Conclusio secunda est. Omnia conseruari egent à Deo directe. & probatur autoritate Gregorij.

¶ Quo ad secundum tractatur secunda conclusio ratione: & intenditur ratio talis. Effectus alicuius causæ non solum in fieri: sed in esse eget conseruari directe ab illa: sed omnis creatura est effectus dependens à Deo in fieri & esse: ergo omnis creatura eget conseruari à Deo directe. Maior probatur ex illa maxima. Omnis effectus dependet à sua causa secundum quod est causa eius, scilicet si in fieri, in fieri & si esse in esse. Minor vero ex illa, quod solus Deus est ens per essentiam. Reliqua enim participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidentiam huius rationis in litera primo dicitur quis sit effect⁹ quo ad esse respectu alicuius causæ, secundo quæ sit causa quo ad esse effectus ibi, manifestum. tertio applicatur hęc ad creaturas, & ad Deũ: & sic infertur intẽta cõclusio ibi, sic autẽ se habet.

¶ Quo ad primum sunt tria, distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est. Effectuum aliquis ab agẽte causatur secundum fieri, & non secundum esse directe: aliquis vero & secundum fieri, & secundũ esse directe: Et bene notato ly directe: quoniam finitum est dicere, fieri aliquis causari ab aliquo & esse illius non: cum fieri rei nihil aliud sit, quàm acquirere esse: non ergo distinguitur inter effectũ in fieri tantùm: & in esse, & fieri simul absolute: sed sub intellectu illo modo dependendi scilicet directe. Ita quod licet omnis effectus à sua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse non directe causatur ab agente, sed fieri tãtùm: esse verò concomitanter: vt domus respectu ædificatoris: aliquis verò cuius & fieri, & esse directe ab agente pendet: vt lumen à sole. Descriptiones sunt. Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agẽte. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agẽte. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo aperitur, quomodo forma non sit directe à domificatore, sed fieri tantum: & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶ Quo ad secũdum sunt tria, distinctio causarum diuersa distinctorum proportio ad effectus, & manifestatio dictorum à posteriori. Distinctio est clara. Agentium quædam sunt eiusdẽ rationis cum effectibus, & quædam diuersarum. Diuersa proportio est secundum duo ordinate se consequentia: primo secundum respectum ad formam: secundo secundum influentiam ad esse: vel fieri. Differunt igitur primo hæ causæ, quia causæ vniuocæ non possunt esse causæ per se formarũ effectus sui: causæ verò æquiuocæ possunt esse causę per se formæ effectus. Secundo differunt: quia causæ vniuocæ sunt causæ tantum fieri effectus: causæ vero æquiuocæ possunt esse causæ esse effectus. Prima differentia probatur ex illa maxima. Causa per se alicuius est causa illius, in quocunque inuenitur secundum eandem rationẽ, ergo si causa vniuoca, puta Sortes, causat formam humanitatis per se, dum generat Platonem: sequitur quod causaret etiam humanitatem suam, cum sit in eo eiusdem rationis. Secunda verò differentia sequitur ex prima: quia ex quo causa vniuoca nõ causat per se formam, & aliquid causat: ergo causat applicationem seu cõiunctionem formæ in materia, hoc autem est esse causam fieri effectus. Et quoniam in causa æquiuoca non saluatur forma effectus secundum candẽ rationem, non repugnat ei esse per se causam formæ effectus, & cõsequẽter esse causam & fieri, & esse effectus. Manifestatio autem prædictę diuersæ proportionis fit à testimonio sensibilium in differentia inter calorem aquæ & lumen aeris, quorum neutrum inest ab intrinseco, in hoc quod ille remãnet absque conseruante, istud non, quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non in illuminato & lucente. ¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorum, explanatio eius ex proportione ad solem & lumen, & autoritates Au. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directe causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cætera sunt entia per participationem: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse, & Deus est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aerem illuminatum: quæ Aug. autoritate firmatur duplici, & claræ patet litera.

¶ Num & quomodo effectus in fieri, & in esse distinguantur.

¶ Circa distinctionẽ effectuũ dubium occurrit de illa modificatione, scilicet directe: omne enim agẽs nõ dico disponẽs, sed perficiens, quod scilicet inducit formam, agit directe sibi simile secundũ formã qua agit: ergo directe agit ad formã effectus. Probatur cõsequẽtia, quia sola forma effectus est ratio assimilationis effect⁹ ad causam. Vnde forma præsente cessat mot⁹, vt dicitur in primo de generatiõe. Nõ ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu i esse, quia illi⁹ esse nõ directe est, ꝓpria causa, istius vero directe, imo hoc fictitiũ videtur.

¶ Num forma effectus per se causetur ab agente.

Quæstio. ¶ Circa descriptiones quoque eorundem dubium occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici à causa. Cum enim sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se, vt est modus causandi actiue, vel passiue: sic autem inuenitur manifeste falsum quod dicitur: quoniã forma tunc per se respicitur ab agente: quando non per accidens respicitur: vt patet, & in 1. Poste. cap. de per se. & 5. Met. vt statua per se respicitur à statuifico: per accidens autem à Polycleto, & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Cõstat autem quod multorum formæ per se & nõ per accidens fiunt ab agẽtibus: à quibus non dependent in esse: vt patet in exemplis datis: igitur ista ratio seu descriptio effectus in esse nulla est. Li. 16. Moral. c. 18. parum à me. 44

¶ Num per se causa alicuius formæ sit causa illius in quocunque inueniatur.

Quæstio. ¶ Circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas dubium occurrit: vnde aut quantum valet hæc conclusio. Si Sortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa suipsius, quia est eiusdem rationis in vtroque. Hæc enim fundatur super illa propositione. Causa per se alicuius formæ causat illam in quocunque inuenitur. Sed hanc esse falsissimam, & ratione & inductione manifestatur. Inductione quidem, quia sic corpora cælestia non causarent per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enim sunt corpora, hæ sunt substantiæ, & hic est ens: & sic causarẽt seipsa, si in quocunque illud inuenitur, oportet causare. Ratione autem, quia ista propositio destruit illam maximam. Omne agẽs agit per se sibi simile secundum formã, quæ est ratio agendi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse per se actiuum supponit in agẽte fundamẽtum assimilationis, & si ex alia parte, esse per se actiuum exigit actiuitatem in omni in quocũque inuenitur tale fundamẽtum: igitur non supponit: & sic hæ duo principia contradicunt, quære, &c.

¶ Ad primũ dubium dicitur, quod in æquiuoco laborat ratio: quoniã cum dicitur: quod omne agens agit sibi simile. intelligitur indistinctè siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cũ vero dicitur quod alicuius effectus esse nõ directe fit, iã non indistinctè est sermo: sed de esse vt distinguitur cõtra fieri. Vnde nõ repugnãt adinuicem: non enim hic negatur effectum directe fieri & intendi similem agenti, sed quo ad esse non semper directe intendi & fieri.

¶ Ad secundũ dubium dicitur, quod per se etiã vt modus causandi, est sumitur dupliciter, scilicet vt distinguitur contra per accidens, & cõtra per aliud, in proposito sumitur, vt distinguitur contra per aliud. Ita quod sermo est de forma aliqua nõ materialiter, sed formaliter, & de depẽdẽtia causæ actiua, quæ cõuenit ei p se primo. Quod enim naturę alicuius formę cõueniat per se primo depẽdentia ab agẽte: patet de ꝓprio, respectu ꝓprij subiecti, homini siquidẽ cõuenit per se primo, quod ab eo fluat risibilitas: & econuerso risibilitas exigit ex intrinseco quod sit ab homine. Intentio igitur literę est quod forma, quæ per se primo exigit depẽdentiã à tali agẽte, est ab eo secundũ esse & fieri: quæ aũt nõ hoc exigit, est ab eo secundũ fieri tantũ. Et manifestatur hoc sic. Depẽdentia ad causam actiuam per se primo cõueniens formæ nõ cõuenit ei ratione sui fieri præcise: quia fieri vt distinguitur cõtra esse, nec est intrinsecũ rationi formæ, nec necessario comitatur ipsam: alioquin cessante fieri, nõ maneret forma, depẽdẽtia

Universidad de ... Biblioteca

cum homo generat hominem, & ignis ignẽ. Et ideo quandocunque naturalis effectus est natus impressionem agentis recipere secundũ eandem rationẽ, secundum quam est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non autẽ esse ipsius. Sed aliquando effectus nõ est natus recipere impressionem agentis, secundum eandem rationem, secundũ quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus, quę nõ agunt simile secundum speciem, sicut cęlestia corpora sunt causa generationis inferiorũ corporũ dissimilium secundum speciem. Et tale agens potest esse causa formæ secundũ rationem talis formę, & non solum secundũ quod acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solũ fiendi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei non potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus secũdum fieri, ita nec esse rei potest remanere cessante actione agẽtis, quod est causa effectus non solũ secundum fieri, sed etiam secundum esse. Et hęc est ratio quare aqua calefacta retinet calorẽ cessante actione ignis c: vt nõ autẽ remanet aer illuminatus nec ad momentum cessante actione solis; quia scilicet materia aquæ susceptiua est caloris ignis secundum eandem rationem, qua est in igne. Vnde si perfecte perducatur ad formam, ignis retinebit calorem semper. Si autem imperfecte participet aliquid de forma ignis secundum quandã inchoationem, calor nõ semper remanebit, sed ad tempus, propter debilem participationem principij caloris c. Aër autem nullo modo natus est recipere lumen secundũ eandem rationem secundũ quam est in sole: vt scilicet recipiat formam solis, quæ est principium luminis. Et ideo quia non habet radicem in aëre, statim cessat lumẽ cessante actione solis. Sic autem se habet omnis creatura ad Deum, sicut aër ad solem illuminantem c. Sicut enim sol est lucens per suam naturam, aer autem fit luminosus participando lumen à sole, non tamen participando naturã solis: ita solus Deus est ens per essentiam suam, quia eius essentia est suum esse c, omnis autem creatura est ens participatiue: non quòd sua essentia sit eius esse. Et ideo Aug.* dicit 4. super Gen. ad lit. Virtus Dei ab eis, quæ creata sunt regendis, si cessaret aliquado, simul & illorũ cessaret species: omnisque natura concideret c. Et in 8. eiusdem lib. dicit*, quod sicut aer præsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem cõtinuo tenebratur.

17 *Lib. 4. ca. 12. circa princip. tom. 3.* 44 *Lib. 8. super Gene. ad lit. ca. 12. circa medium tom. 3.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse per se consequitur formam creaturæ, supposito tamen influxu Dei: sicut lumen sequitur diaphanũ aeris supposito influxu solis. Vnde potentia ad non esse in spiritualibus creaturis & corporibus cælestibus, magis est in Deo qui potest subtrahere suum influxũ, quã in forma, vel in materia talium creaturarum c.

¶ Ad secundũ dicendum, quod Deus non potest communicare alicui creaturæ, vt conseruetur in esse sua actione cessante, sicut non potest ei communicare quòd non sit causa illius. In tantum enim indiget creatura conseruari à Deo: inquantum esse effectus dependet à causa essendi. Vnde non est simile de agente quod non est causa essendi, sed fieri tantum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de conseruatione, quæ est per remotionem corrumpentis, qua non indigent omnes creaturæ, vt dictum est. c

¶ Ad quartum dicendum, quòd conseruatio rerum à Deo non est per aliquam nouam actionem, sed per continuationem actionis qua dat esse. c Quæ quidem actio est sine motu & tẽpore: sicut etiam conseruatio luminis in aere est per continuatum influxum à sole.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus immediatè omnem creaturam conseruet.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus immediate omnem creaturam conseruet. Eadem enim actione Deus est conseruator rerum, quã & creator, vt dictum est. c Sed Deus immediate est creator omnium. Ergo immediatè est etiam conseruator.

2 ¶ Pręterea, vnaquæque res magis est proxima sibi, quàm rei alteri. Sed non potest communicare alicui creaturę quòd conseruet seipsam. Ergo multo minus potest ei communicari, quòd conseruet aliam. Ergo Deus omnia cõseruat absque aliqua alia causa cõseruante.

3 ¶ Præterea, Effectus conseruatur in esse ab eo quod est esse eius, non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse. Sed omnes causæ creatæ, vt videtur, non sunt causę suorum effectuum, nisi secundum fieri. Non sunt enim causæ nisi mouendo: vt suprà habitum est. c Ergo non sunt causæ conseruantes suos effectus in esse.

¶ SED CONTRA est, quòd per idem conseruatur res per quod habet esse. Sed Deus dat esse rebus mediantibus aliquibus causis medijs. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

eate illa conuenit formæ per se primo: igitur cõuenit ei secundũ esse. Omnis ergo forma per se primo depẽdens ab aliquo, est effectus illius in esse & econuerso, vt in litera dicitur. Cum enim idẽ sit iudicium de forma & esse: intelligi nequit quod aliquis effectus secundũ esse ab aliquo depẽdeat actiue, & directe, & tamẽ non secundũ formã per se primo. Si enim forma eius nõ per se primo conuenit depẽdẽtia ad talem causam: sed per aliud dependet à tali agente: per separationem illius alius poterit non dependere ab ipso: & sic simul effectus erit dependens secundum esse: & non dependẽs secundum formam ab eodem agente: quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones vero in oppositum iam patere potest responsio: quia huiusmodi propositiones loquuntur indistinctè de causa per se & effectu per se: non distinguendo secundum esse directe, vel secundum fieri tantum. Potest quoque iuxta nunc dicta dari secunda responsio, quod licet in instantijs adductis & similibus sit causa & effectus per se, vt distinguitur contra per accidẽs: non tamẽ vt distinguitur cõtra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis. a 143

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod verum est consequentiam illam fundari super illo principio, scilicet causa per se alicuius causat illud in quocunque inuenitur. Sed, vt iam dictum est, intelligitur de causa per se primo alicuius: ita quod perseitas seu primitas se teneat ex parte vtriusque, scilicet tam causæ quàm effectus, proportionaliter tamen sic, quod B. conueniat per se primo dependere ab A, & A conueniat per se primo esse actiuum B. Principium autem hoc non eget probatione: sed est per se notum. Quoniam si B conuenit per se primo dependentiæ ab A, in quocunque inuenitur est cum tali dependentia: impossibile est enim separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo quod sit actiuum B, in quocunque reperitur, est actiuum ipsius B, & sic si A & B sunt eiusdem rationis, idem est per se primo actiuum suijpsius: quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autem ad oppositum adductæ ex litera soluuntur: in qua expresse dicitur, quod hec dicuntur de effectu eiusdem rationis: ita quod sensus illius principij. Causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur, est, Causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quod causet illud in quocunque æquiuoce seu analogice inuenitur. Et in promptu huius sanę glossæ causa est: quia quando aliquid conuenit alicui per se nõ oportet propterea quod conueniat suo æquiuoco aut analogo: sed satis est, & exigitur quod conueniat sibi in quocunque secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant corporeitatem inferiorum per se, & substantiæ immateriales substantialitatem, &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis substantia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quod est causa per se primo entis inquantum entis: & non sequitur, ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunque inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causatis: modo falsum est quod in Deo inueniatur secundum eandem rationem, cum ipse sit ens per essentiam: cætera non, sed reliqua sunt quodammodo eiusdẽ rationis in quantum entia: quia sunt entia per participationem. Et hoc bene nota, quoniam Metaphysica hęc multos læsit illustres viros. Et ex his patet respõsio ad rationem in oppositum: quoniam esse per se actiuũ supponit fundamentũ assimilationis, non tamen semper secundum eandem rationem, quam effectus habebit: sed quãdoque secundũ altiorem, quam effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actiuitatem in quocunque in quo fundamẽtum similitudinis inuenitur nõ qualitercunque, sed secundum eandẽ rationẽ qua inuenitur in effectu. Et idcirco per se primo actiuum non repugnat omni causæ, sed vniuocæ, vt sic vt in litera dicitur. Vnde illa duo principia sanè intellecta, vt decet, non contradicunt, sed consonant.

¶ Circa explanationem prædictæ differentiæ inter causam vniuocã & æquiuocam dubium est de illa redditione causæ: quare aqua retinet calorem, & aer non conseruat lumen. Videtur enim quod causa assignata falsa sit, quoniam cum aqua calefit à sole, conseruat etiam calorem remota à sole: & tamen non est susceptiua formæ caloris secundum eandem rationem, qua est in sole: vt patet. Vnde si ratio esset bona, aqua calefacta à sole non conseruaret calorem, sicut aer non seruat lumẽ. Potest quoque argui ex parte luminis: quoniam cum illuminatur aer à lucerna, est susceptiuus formæ illuminantis secundum eandem rationem, quia communicant in materia: & tamen non retinetur, sed dependet in fieri, & conseruari à lucerna: ergo, &c.

¶ Ad vtranque obiectionem eadem responsione dicitur, quod cum iudicium de rebus non nisi ex proprijs fieri debeat: id rebus simpliciter & optime attribuitur, quod conuenit eis ex proprijs causis: quod autem in ordine ad causas communes competere eis inuenitur, aut ex extraneo, aut proprium in parte, non impedit. Vnde cum calor, & lumen in hoc differant manifeste, quod calor secundum esse quod habet in propria causa quam constat esse ignem, sit secundum eandem rationem participabilis ab his inferioribus per calefactionem: & lumen secundum esse quod habet in propria causa quam constat esse quintam essentiam siue in sole tantum, siue in omni parte illustrata, non sit participabile per illuminationem. Ad propria respiciens diuus Thom. optimam rationem reddidit, quare calor remanet & lumen non: quia scilicet ille secundum esse quod in propria habet causa, per calefactionem est participabilis secundum eandem rationem, lumen vero non. Vnde ad obiectiones dicitur, quod ideo calor à sole factus remanet, quia calor est talis forma quæ nata est à materia aeris suscipi secundum esse quod habet in propria causa, non in causa communi, quæ est sol. Et similiter lumen à lucerna non remanet: quia lumen est talis forma, quæ non est nata haberi secundum eandem rationem qua est in propria causa, non in lucerna. Quamuis etiam aer nec eius materia possit per illuminationem peruenire ad habendum lumen secundum eandem rationem qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionem. Et quod hæc vera sunt, ex eo patet quod tam ab igne, quam à sole vterque prouenit effectus, scilicet calor & lumen. Sed quoniam respectu caloris sol est causa communis, respectu luminis propria: ignis quoque respectu caloris est causa propria, respectu luminis causa est non vt ignis, sed vt cum cælesti natura communicat, vt dicitur in secundo de Anima. Et ideo propria causa caloris, vt sic, & vt calefaciens, participabilis est secundum eandem rationem in alijs: & ideo calor in alijs conseruatur, vtpote non dependens in esse: quia eius propria causa est vniuoca alijs. Propria verò causa luminis, vt sic, vt illuminans, non est participabilis ab alijs, secundum eandem rationem: & ideo lumen non retinetur, vtpote dependens in esse, & fieri non purgante huic propria causa: quoniam non est vniuoca alijs: & sic patet intentio & subtilitas literæ.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua. Deus conseruat res quasdã in esse mediantibus causis. Hæc conclusio primo declaratur quantum ad ly conseruat: deinde probatur. Declaratur quidem repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter indirecte & directe: & dicẽdo quod hic vtroque modo verificatur. Probatur autẽ quo ad conseruationẽ indirectè, ex manifesto testimonio sensũ corporaliũ, quarum multas videmus prohibere corruptionem aliquorum: vt sal respectu carniũ, &c. Quoad cõseruationẽ vero directè probatur ab aliqua creatura depẽdet aliquis effectus secundũ suum esse, ergo multæ sunt causæ

CONCLVSIO.

¶ *Deus non omnia immediate conseruat in esse, sed quasdam immediate, & aliquas mediantibus alijs.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est c, dupliciter aliquid rem aliquam in esse conseruat. Vno modo indirectè, & per accidẽs per hoc quòd remouet, vel impedit actionem corrumpentis. Alio modo directè & per se: quia ab eo dependet esse alterius, sicut à causa dependet effectus. Vtroque autẽ modo aliqua res creata inuenitur esse alterius cõseruatiua. Manifestum est enim quòd etiã in rebus corporalibus multa sunt, quę impediũt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerũ conseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactione, & simile est in multis alijs. Inuenitur etiam quod ab aliqua creatura depẽdet aliquis effectus, secundum suum esse. Cum enim sunt multæ causæ ordinatæ, necesse est quòd effectus dependeat primò quidem & principaliter à causa prima, secũdario vero ab omnibus causis medijs. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundario vero omnes mediæ causæ: & tanto magis, quanto causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiam in corporalibus rebus attribuitur cõseruatio, & permanẽtia rerum: sicut Philosophus dicit in 12. Metaph.* quòd primus motus, scilicet diurnus, est causa continuitatis generationis c. Secundus autem motus qui est per zodiacũ, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter astrologi attribuũt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendum est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus immediate omnia creauit: sed in ipsa rerũ reparatiõe ordinẽ in rebus instituit, vt quędam ab alijs dependerẽt: per quas secundario conseruarẽtur in esse, præsupposita tamẽ principali conseruatione quæ est ab ipso.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quod cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest quòd sit causa suijpsius, potest tamẽ ei præstari quod sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest quod sit suipsius conseruatiuus c, potest tamen ei præstari quòd sit conseruatiuus alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius quãtum ad hoc quòd acquirat nouam formam, vel dispositionẽ, nisi per modum alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto c. Sed postquam formam, vel dispositionem induxit in effectu, absque alia immutatione effectus huiusmodi formam vel dispositionẽ conseruat. Sicut in aëre prout illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio: sed conseruatio luminis est absque aeris immutatione ex sola præsentia illuminantis.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus possit aliquid in nihilũ redigere.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Aug. in lib.* 83. q. quòd Deus non est causa tendendi in non esse. Hoc autem contingeret si aliquam creaturã redigeret in nihilũ. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

2 ¶ Præterea, Deus est causa rerũ, vt sint per suam bonitatẽ: quia vt August.* dicit in lib. de Doct. Christ. inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, vt res non sint. Quod faceret, si eas in nihilum redigeret.

3 ¶ Pręterea, Si Deus in nihilũ aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquã actionem. Sed hoc nõ potest esse: quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum: quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Ier. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus non de necessitate naturæ, sed libere res in esse produxit antequam essent, ita pro sua voluntate illas in nihilum redigere potest.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quidã posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agẽdo de necessitate naturæ. Quod si esset verum, Deus non posset rem aliquam in nihilum redigere: sicut non potest à sua natura mutari. Sed sicut suprà est habitum, c hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera volũtate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Hoc igitur quòd Deus creaturæ esse cõmunicat, ex Dei volũtate depẽdet, nec aliter in esse cõseruat, nisi inquantum eis cõtinue influit esse, vt dictum est. c Sicut ergo antequã res essent, potuit eis nõ cõmunicare esse, & sic eas nõ facere, ita postquã iã factæ sunt, potest eis non influere esse. Et sic esse desisterent. Quod est eas in nihilum redigere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non d esse non habet causam per se: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Ens autẽ per se loquẽdo est causa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendendi in nõ esse. Sed hoc habet creatura ex seipsa in quantũ est de nihilo. Sed per accidẽs Deus potest esse causa quòd res in nihilum redigantur, subtrahendo scilicet suam actionem à rebus.

¶ Ad secundum dicendum quod bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturæ c (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam voluntatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse, ita absq; detrimento suę bonitatis potest res in esse non conseruare.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod si Deus rẽ aliquam redigeret in nihilum, hoc nõ esset per aliquam actionẽ, sed per hoc quod ab agendo cessaret.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum aliquid in nihilum redigatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid in nihilũ redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

2 ¶ Præterea, Omnis creatura habet potentiam finitam. Sed nulla potentia finita se extẽdit ad infinitum. Vnde in 8. Phy.* probatur, quòd potẽtia finita non potest mouere tẽpore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitũ. Et ita quãdoque in nihilum redigetur.

3 ¶ Præterea, forma & accidentia non habẽt materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Eccl. 3. Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus perseuerant in æternum.

CONCLVSIO

¶ *Diuinam dedecet bonitatẽ, vt aliquid eorũ, quæ produxit vt essent, quandoque in nihilum redigatur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd eorum, quæ à Deo fiunt circa creaturam, quędam

causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus secundum esse: ergo idem effectus dependet in esse, primo quidem à Deo, secundario ab alijs: & tanto magis quanto causa est proximior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoque consequentia est manifesta ex vi præcedentis articuli, in quo decisum est, quod omnis creatura dependet à Deo secundum suum esse. Secunda similiter est ex se euidẽs, etiam quo ad ordinem dependentiæ adiectum. Quia tamen ordo specialiter confirmatur, & autoritate Arist. attribuentis primo motui conseruationem perseuerantiæ motus, motui vero secundo, alternationis, & autoritate astrologorum dantium Saturno, qui est supremus, res fixas: & hoc enim liquet, quod causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd cum conclusio sit particularis, scilicet quòd quædam res conseruantur à Deo mediate: & argumentum in oppositum non concludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sic: non autem de alijs alio modo productis: facile potuisset responderi, quod omnes creaturas quo ad conditiones creatas, immediate conseruat Deus, quo ad conditiones vero aliter productas mediate. Sed quoniam in prima rerum institutione omnia fuerunt creata, etiam illa quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis indiuiduis leonum, & bouum, &c. idcirco argumentum applicatum ad prima instituta difficilius est, vt patet: & ad intentum respicit responsio.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quod res sunt in duplici ordine: quædam sunt quibus creari conuenit per se: quædam vero quibus conuenit per accidens. Per se autem conuenire dico, nõ quòd exigant quod creentur: sed quia exigunt, quod si fiunt, eorum factio sit creatio. Per accidens vero quæ possunt fieri per creationem, & per aliam viam. Ea quæ per se creantur, à solo Deo conseruantur: & in his est necessario verum, quòd eadem actio est conseruationis & creationis. Talia sunt autem substantiæ immateriales, & vniuersaliter ingenerabilia, & incorruptibilia. Ea vero quæ per accidens creãtur, non oportet à solo Deo conseruari: & in his conseruatio non est creatio. Imaginandum est enim quòd Deus creando bouem, suppleuit vicem omnium mediarum causarum, quo ad hoc quod est dare illi esse: sed statim quod dedit esse, desinit supplere vicem aliarum causarum respectu bouis illius: & facit vnamquamque causam in suo ordine habere influxum super illum, ac si fuisset ab eis productus. Et sic Deus in suo ordine cum alijs causis medijs conseruat hoc bouẽ, quẽ tamen solus creauit. Et hoc est quod in hac responsione breuiter dicitur, quod Deus immediate omnia creauit: sed ordinem instituit, vt quædam ab his dependerent, à quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quo ad creata per accidens: quæ immediate post creationem subiecit ordini causarum secundarum. Et consequenter conseruandas instituit à causis secundis, & à se principaliter.

Q. 19. ar. 4. 118

a *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.*

Commen.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo error oppositus. Secundo conclusio responsiua.

¶ Quo ad primum duo. primo error est, quod Deus non potest aliquid in nihilum redigere. Probatur. Deus produxit res de necessitate naturæ, ergo non potest non dare esse. Antecedens supponitur & consequentia probatur: quia Deus non est naturę multiplicis: secundo reprobatio erroris autoritate Scripturæ. *Ar. 1. & 2. huius q. 118 D. 896. D. 782.*

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua, Deus potest omnia in nihilum redigere. Probatur, Communicare esse ex libera prouenit voluntate Dei, ergo & conseruare, ergo Deus potest nõ conseruare quod est annihilare. Antecedens supponitur, prima consequẽtia probatur, quia nihil aliud est conseruare, quàm influxum essendi continuare. Secũda vero probatur: quia sicut potest non dare esse antequam det, ita non cõtinuare postquam dedit. 518

Comment. 511 1. d. 8 quæ. 3. arti. 2. & Et po. q. 5. ar. 9. ad 1. Te. 78. t. 2.

a *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur, Naturæ creaturarum respectu naturalium, & gratię manifestatio respectu mirabilium, ostendit quod res nõ rediguntur in nihilum, ergo nihil omnino in nihilum redigitur. Antecedẽs quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: quia aut materiales, & remanent materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam verò, quia non pertinet ad gratiæ manifestationem annihilatio, probatur: quia magis diuina bonitas & potentia ostenditur conseruando. Consequentia verò

Universidad de … Biblioteca

vero probatur distinguēdo res quæ fiunt in duos ordines, scilicet naturalium & miraculosorum. & aperiendo quod res naturales ex naturis miraculose ex gratiæ manifestatione pensantur: quod probatur autoritate Apostoli, prima ad Corint. 12.

Q. sequenti ar. 6. 515

Annot. ¶ In responsione ad secūdum esto cautus: nec intelligas propter habere, aut non habere contrarium, res esse naturæ æternæ, aut temporalis: sed hæc est manifestatio à posteriori: quia enim cælū, & intelligentiæ sunt talis naturæ: ideo æterno cōseruantur à Deo: & exempta à contrarijs: & non econuerso, vt patet in primo cæli: & similiter quia hic inferiora sunt talia; ideo non sunt ex se cōseruabilia æterna. & sunt impedibilia à contrarijs ne sint, & diuinum influxum percipiant, &c.

335

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōclusio responsiua. Deus potest immediate mouere materiam ad formam. Probatur, Ens in potentia passiua potest immediate reduci in actum à potentia actiua, quæ eam in potestate sua continet. ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiā immediate: ergo potest moueri ad formam à Deo immediate. Antecedens patet, prima consequentia probatur. Materia continetur sub diuina potentia. quod probatur: quia est producta à Deo. Secunda consequentia probatur: quia actus materiæ est ipsa forma.

241
452

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōclusio responsiua. Deus potest immediate mouere quodcunque corpus. Probatur dupliciter, primo necessario, secundo rationabiliter. Primo ergo sic: Erroneum est Deū non posse per seipsum facere omnes determinatos effectus, qui fiūt per quācunq; causam creatā, ergo Deus potest immediate mouere, &c. Antecedens supponitur discussum in q. 25. consequentia probatur: quia vnus effectuū creatarū causarum est mouere corpora: vt patet. Secundo probatur sic: Omnis motus vel est via ad formam, vel consequitur ipsam: ergo est ab eodē à quo est forma. ergo potest esse à Deo. Antecedens declaratur inductiōe prima, prima cōsequētia probatur: quia eiusdem est dare formā & disponere ad eam, & dare consequentia: quod declaratur in igne. Secunda vero consequentia probatur, quia Dei est dare formam, vt patet ex præcedentibus.

512 Infra q. 110. arti. 2. cor Lib. 7. Metaph. tex. 28. 10. 3.

prouenient secundū naturalem cursum rerū, quædam vero miraculose operatur, præter ordinē naturalem creaturis inditū: vt infra dicetur e. Quæ autē facturus est Deus secundū ordinē naturalē rebus inditū, cōsiderari possunt ex ipsis rerum naturis. Quæ vero miraculose fiūt, ordinātur ad gratiæ manifestationē: secūdū illud Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Et postmodū inter cætera subdit de miraculorū operatione. Creaturarū aūt naturę hoc demōstrant, vt nulla earū in nihilū redigatur. Quia vel sunt immateriales, & sic in eis nō est potētia ad nō esse: vel sunt materiales, & sic saltem remanent semper secundū materiā, quæ incorruptibilis est e, vtpote subiectū existens generationis & corruptionis. Redigere etiā aliquid in nihilū, nō pertinet ad gratię manifestationē, cū magis per hoc diuina potētia & bonitas ostēdatur, q̄ res in esse cōseruat. Vnde simpliciter dicendū est quòd nihil omnino in nihilum redigetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd hoc quòd res in esse productę sunt, postquam non fuerunt declarat potentiā producētis: sed quòd in nihilum redigerētur, huiusmodi manifestationem impediret, cum Dei potentia in hoc maxime ostendatur, quòd res in esse conseruat: secundum illud Apostoli Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶ Ad secundū dicendum, quòd potētia creaturæ ad essendum est receptiua tātum: sed potentia actiua est ipsius Dei, à quo est influxus essendi. Vnde quod res in infinitum durēt, sequitur infinitatē diuinę virtutis. Determinatur tamen quibusdam rebus virtus ad manēdum tempore determinato, inquantū impediri possunt ne percipiant influxum essendi, qui est ab eo, ex aliquo cōtrario agente: cui finita virtus non potest resistere tēpore infinito, sed solum tempore determinato. Et ideo ea quę nō habent contrarium, quamuis habeant finitam virtutem, perseuerant in æternum.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ formę & accidētia non sunt entia cōpleta, cum nō subsistant, sed quælibet eorum est aliquid entis. Sic enim ens dicitur, quia eo aliquid est e. Est tamen eo modo quo sunt non omnino in nihilū rediguntur, non quia aliqua pars eorum remanet, sed remanet in potentia materiæ, vel subiecti.

QVAESTIO CENTESIMAquinta, De mutatione creaturarum à Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerādū est de secūdo effectu gubernationis diuinę, qui est mutatio creaturarum à Deo. Et primo de mutatione creaturarum. Secūdo, de mutatiōe vnius creaturę ab alia.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo quæritur vtrum Deus immediate possit mouere materiam ad formam. ¶ Secundo, vtrum immediate possit mouere aliquod corpus. ¶ Tertio, vtrum possit mouere intellectum. ¶ Quarto, vtrum possit mouere voluntatē. ¶ Quinto, vtrū Deus operetur in oī operāte. ¶ Sexto, vtrum possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. ¶ Septimo, vtrum omnia quæ sic Deus facit, sint miracula. ¶ Octauo, de diuersitate miraculorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus possit immediate mouere materiam ad formam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit immediate mouere materiam ad formam. Sicut enim probat Philosophus in 7. metaph.* formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma quæ est in materia: quia simile facit sibi simile in materia. Sed Deus non est forma in materia, ergo non potest causare formam in materia.

2 ¶ Præterea, Si aliquod agens se habeat ad multa, nullum eorum producet nisi determinetur ad vnum per aliquid aliud. vt enim in 3. de Ani. dicitur, * vniuersalis opinio non mouet nisi mediante aliqua particulari apprehēsione. Sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam, nisi mediante aliquo particulari agente. Lib. 3. tex. 58. 62.

3 ¶ Præterea, Sicut esse commune dependet à prima causa vniuersali: e ita esse determinatum dependet à determinatis causis particularibus, vt supra habitum est. e Sed determinatum esse alicuius rei est per proprium eius formam. Ergo propriæ rerum formæ non producuntur à Deo nisi mediantibus causis particularibus. Q. 19. a. 4.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus potestate sua quam produxit materiam contineat, eam ad formam etiam mouere potest.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod Deus immediate potest mouere materiam ad formam: quia ens in potētia passiua reduci potest in actū à potentia actiua, quæ eam sub sua potestate continet. Cum igitur materia contineatur sub potestate diuina, vtpote à Deo producta, potest reduci in actum per diuinam potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil est quàm actus materiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus aliquis inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter. e Vno modo secundū eandem speciem, vt homo generatur ab homine, & ignis ab igne. Alio modo secundum virtualem continentiam: prout scilicet forma effectus virtualiter continetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ & corpora mineralia assimilantur soli & stellis, quorum virtute generantur. Sic igitur effectus causæ agenti similatur secundum totum illud ad quod se extendit virtus agentis. Virtus autem Dei se extendit ad formam, & materiam, vt supra habitum est. e Vnde compositum quod generatur, similatur Deo secundum virtualē continētiam, sicut similatur composito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositum generans potest mouere materiam ad formam, generando compositum sibi simile, ita & Deus. Non autem aliqua alia forma non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc visibilia: non quidem imprimendo formas, sed adhibendo corporalia semina. e

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si Deus ageret ex necessitate naturæ. Sed quia agit per voluntatem & intellectum e, qui cognoscit rationes proprias omnium formarum, & non solum vniuersales: inde est quòd potest determinatè hanc, vel illam formam materiæ imprimere.

¶ Ad tertium dicendum, hoc ipsum quòd causę secundæ determinantur ad determinatos effectus, est illis à Deo. Vnde Deus quia alias causas ordinat ad determinatos effectus, potest etiam determinatos effectus producere per seipsum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediatè mouere aliquod corpus. Cum enim mouens & motum oporteat esse simul, vt probatur in 7. Phy. oportet esse contactum quendam mouentis & moti. Sed non potest esse contactus Dei, & corporis alicuius. Dicit enim Dionys. in 1 c. de di. no.* quod Dei non est aliquis tactus. Ergo Deus non potest immediatè mouere aliquod corpus.

2 ¶ Præterea, Deus est mouens non motū. Tale autē est appetibile apprehēsum. Mouet igitur Deus sicut desideratū & apprehēsum. Sed nō apprehenditur nisi ab intellectu, qui non est corpus nec virtus corporis. Ergo Deus non potest mouere aliquod corpus immediatè.

3 ¶ Præterea, Philosophus probat in 8. phy. * quòd potentia infinita mouet in instāti. Sed impossibile est aliquod corpus in instanti moueri: quia cum omnis motus sit inter opposita, sequeretur quòd duo opposita simul inessent eidem: quod est impossibile. Ergo corpus non potest immediatè moueri à potentia infinita. Potentia autem Dei est infinita, vt supra habitum est. e Ergo Deus potest immediatè mouere aliquod corpus.

¶ SED CONTRA, Opera sex dierum Deus fecit immediatè, in quibus continetur motus corporum, vt patet, per hoc quod dicitur Gen. 1. Congregentur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediatè potest mouere corpus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum creaturarum aliquæ mouere possint corpora, Deus multo magis, qui materiæ formam imprimere valet, poterit corpora mouere immediatè secundum quamuis speciem motus.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd erroneū est dicere Deū nō posse facere per seipsum omnes determinatos effectus qui fiunt per quācunque causam creatam. Vnde cum corpora moueantur immediatè à causis creatis, nulli debet venire in dubium quin Deus possit mouere immediate quodcunq; corpus. Et hoc quidē conueniens est ad ea, quæ supra dicta sunt e. Nam omnis motus corporis cuiuscunq; vel cōsequitur formam, sicut motus localis grauium & leuium cōsequitur formā, quę datur à generante, ratione cuius generans dicitur mouens e: vel est via ad formā aliquā, sicut calefactio est via ad formam ignis. Eiusdem autem est imprimere formā & disponere ad formā, & dare motum cōsequentē formā. Ignis enim non solum generat aliū ignem, sed etiam calefacit, & sursum mouet. Cum igitur Deus possit immediate formā materię imprimere e, cōsequens est, vt possit secundū quemcunque motum corpus quodcunque mouere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est tactus, scilicet corporalis, sicut duo corpora se tangunt e: & virtualis sicut dicitur quod cōtristans tangit cōtristatū. Secundum igitur primū contactū Deus, cū sit incorporeus, non tangit nec tangitur: secundū autem virtualem contactum tāgit quidem mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dionys. quod non est tactus Dei, vt scilicet tangatur.

¶ Ad secundū dicendum, quòd mouet Deus sicut desideratū, & intellectū. Sed non oportet quòd semper moueat, sicut desideratum & intellectum ab eo quod mouetur, sed sicut desideratum & motum à seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd Philosophus in 8. phy.* intēdit probare quòd virtus primi motoris non sit virtus in magnitudine, tali ratione. Virtus primi motoris est infinita. Quod probat per hoc quòd potest mouere tempore infinito e, virtus autē infinita si esset in aliqua magnitudine, moueret in nō tēpore: quod est impossibile. Ergo oportet quòd infinita virtus primi motoris sit nō in magnitudine. Ex quo patet, quòd corpus moueri in nō tēpore, non cōsequitur nisi virtutē infinitā in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus quę est in magnitudine, mouet secundū se totā, cū moueat per necessitatem naturæ. Potētia autē infinita improportionabiliter excedit quālibet potētiam finitam. Quanto autem maior est potētia mouentis, tanto est maior velocitas motus. Cum igitur potētia finita moueat tempore determinato, sequitur quod potētia infinita non moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunque temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed virtus quæ non est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundum quod eis cōuenit. Et ideo cum corpori non possit esse cōueniens moueri in non tempore, nō sequitur quòd moueat in non tempore.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus, & clarior erit in corpore.

Comment. ¶ In corpore tria. Primo declarat quid & quotuplex sit mouere intellectum. Secundo respondet quæsito. Tertio epilogat.

¶ Quo ad primum duo. Primo quid. Et dicit quod mouere intellectū est dare formam, quæ est principium in effectualis operationis: declaratur à simili in corporibus ex quibus nomen translatum est ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundo quotuplex, & dicit quòd est duplex iuxta duplicem formam, scilicet virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua bimembris est, Deus mouet intellectum creatum vtroque modo, scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem. Probatur prima pars primo, Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligens: ergo est causa omnis virtutis intelligendi. Antecedens patet. prima consequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatem. Secunda vero, primum in quolibet ordine est causa cæterorum. Deinde probatur secunda pars: Deus est primum ens, ergo in seipso omnia præexistunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibles omnium primo sunt in eo, ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: & quo ad præexistentiam, quia est prima causa. & quo ad modum: quia sunt in eo per modum eius, ipsum enim supponitur intellectuale esse, secunda est ex se euidens. tertia similiter ex illa propositione: primum in quolibet ordine. Verumtamen in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ, vt sint.

¶ Quo ad tertium epilogus patet. Et nota quòd lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia non se habet vt ratio intelligendi, sed vt efficaciam præstans intellectui, confortando & eleuando ipsum vt superius de lumine gloriæ dictum est.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus non moueat immediate intellectum creatum. Actio enim intellectus est ab eo in quo est. Non enim transit in exteriorem materiam: vt dicitur in 9. met. * Actio autem eius quod mouetur ab alio, non est ab eo in quo est, sed à mouente. Non ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita videtur quòd Deus non possit mouere intellectum.

2 ¶ Præterea, Id quod habet in se principiū sufficiēs sui motus, non mouetur ab alio. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur quòd intelligere vel sentire est motus quidā, secundum Philosophū in 3. de Anima.* Sufficiens autem principiū intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

4 ¶ Præterea, Sicut sensus mouetur à sēsibili ita intellectus ab intelligibili. Sed Deus nō est intelligibilis à nobis, sed nostrum intellectum excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

¶ SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscentis. Sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

CONCLVSIO

¶ *Cum Deus sit primus intellectus, & in ipso omnia sint intelligibiliter, mouet intellectum & dando intellectum, & ministrando intelligibile species quibus necessario intellectus omnis intelligit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in motibus corporalibus mouēs dicitur, quod dat formā, quę est principium motus: ita dicitur mouere intellectum quod causat formam, quæ est principium intellectualis operationis, quę dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principium in intelligente. Vnū scilicet, quod est ipsa virtus intellectualis, quod quidem principium est etiam in intelligente in potentia. Aliud autem est principium intelligendi in actu scilicet similitudo rei intellectę. Dicitur ergo aliquid mouere intellectum, siue det intelligenti virtutem ad intelligendū, siue imprimat ei similitudinem rei intellectæ. Vtroque autem modo Deus mouet intellectū creatum. Ipse enim est primū ens immateriale. Et quia intellectualitas consequitur immaterialitatē, sequitur quòd ipse sit primū intelligens. Vnde cum primū in quolibet ordine sit causa eorum quę consequuntur, sequitur q̄ ab ipso sit omnis virtus intelligēdi. Similiter cū ipse sit primū ens, & omnia entia præexistāt in ipso sicut in prima causa, oportet quòd sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerū intelligibiles primo existunt in Deo, & ab eo deriuātur in alios intellectus, vt actu intelligāt, sic etiam deriuantur in creaturas, vt subsistāt. e Sic igitur Deus mouet intellectum inquantū dat ei virtutē ad intelligendū vel naturalem, vel superadditam, & inquātum imprimit ei species intelligibiles: & vtrunque tenet. & conseruat in esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti quòd intelligere possit.

¶ Ad secundum dicendū, quòd lumen intellectuale simul cū similitudine rei intellectæ est sufficiens principium intelligendi: secundariū tamen, & ab ipso primo principio dependens.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd intelligibile mouet intellectū nostrū, inquantū quodāmodo imprimit ei suā similitudinē, per quā intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, nō sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt supra habitum est. e Vnde mouet intellectum creatum, e cum tamē non sit ei intelligibilis: vt dictum est. e

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo dicit quotuplex est mouere voluntatem. Secundò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum dicit, quod voluntatem mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi. Declaratur à simili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota quòd non assimilat motionem voluntatis motioni intellectus, quo ad habere similitudinē ab obiecto: quæ sit principium actus: quia in voluntate non est talis progressus qualis in intellectu, sed assimilat quo ad motionem absolutè: quia scilicet vterque mouetur ab obiecto, quamuis dissimiliter.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, proprium est Dei mouere voluntatem, vtroque modo. Et maxime secundo, scilicet interius inclinando. hæc conclusio declaratur, & probatur. Primo quo ad primum modum, scilicet motionem obiectiuam, declaratur, quod intelligitur de motione sufficienti & efficaci, id est, quod ex natura obiecti sufficiat non ad alliciendum, sed ad efficaciter ducendum voluntatem in actum secundum respectu sui: & hoc ad differentiam aliorum. Non enim differt Deus ab alijs per hoc, quod ipse solus possit voluntatem obiectiue mouere: quoniam hoc potest quodlibet bonum: sed per hoc, quod ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiue voluntatem mouere. Probatur autem sic. Sola virtus actiua excedens, aut adæquans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere: ergo solum bonum vniuersale potest sufficienter efficaciterque voluntatem mouere, ergo solus Deus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet. Antecedens patet, & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale, quod probatur: quia est eius obiectum, quod manifestatur, quia intellectus obiectum est ens vniuersale, Secunda consequētia probatur, quia quælibet creatura est bonum particulare, Deus autem vniuersale. Deinde probatur quo ad secundum modum mouendi, scilicet dando virtutem volitiuam sic. Inclinare in bonum vniuersale est primi mouentis: ergo inclinare in obiectū voluntatis: ergo dare velle, ergo dare virtutem volitiuam. Antecedens probatur: quia finis vltimus proportionatur primo mouenti, quod manifestatur exemplo in ciuilibus. prima consequētia probatur: quia bonum vniuersale est obiectum voluntatis: secunda, quia velle nihil aliud est, quàm inclinatio in tale obiectum: tertia est per se nota, eiusdem enim

224 Q. 56. ar. 1. 52 b Q. 12. ar. 2. 515 infrà quæ. 111. ar. 2. Et quæst. 115. artic. 4. Et 1. 2. q. 9. ar. 6. & q. 80. ar. 1. Et 2. di. 15. q. 1. a. 3. Et 3. cōtra ca. 88. 89. 91. & 29. principio. Et veri. q. 22. ar. 9.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum Deus possit mouere voluntatem creatam.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit mouere voluntatem creatam. Omne enim quod mouetur ab intrinseco, cogitur. Sed voluntas non potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco. Et ita nō potest moueri à Deo.

2 ¶ Præterea, Deus non potest facere quòd contradictoria sint simul vera. Hoc autem sequeretur, si voluntatem moueret. Nam voluntatem moueri est ex se moueri, & non ab alio. Ergo Deus non potest voluntatem mouere.

3 ¶ Pręterea, Motus magis attribuitur mouē-

Universidad de ... Biblioteca

enim est dare actū ab intrinseco & potentiam: imò per hoc dicitur dare actum ab intrinseco, quia dat principium eius. Et nota vim huius rationis, quòd non loquitur de velle tali, vel tali, id est specificato ad tale obiectum, sed de velle absolute, cuius proprium obiectū est bonum, non tale, aut tale: & principium est non voluntas sic, aut sic affecta, sed voluntas vt sic. Et propterea si Dei est dare hunc actum qui est velle, oportet, vt eius sit dare voluntatem. Vltima autem pars, scilicet quòd maxime proprium Dei sit mouere secundo modo, propterea dicta est, quia mouere obiectiuè voluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficienter efficaciter. Mouere autem ab intus nulli communicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus fecit, & conseruat illud. Ea quę de motione voluntatis essent hic differenda, iam determinata sunt superius.

Ar. praeced. 514

a ¶ *Super Quaestionis centesimaequintae Articulum quintum.*

Comment.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo principaliter. Primo excludit quendam errorem. Secūdo respondet quaesito.

¶ Quo ad primum tria: vnum suppositum, aliud est ipse error, tertio reprehensio. supponitur hic quasi pro constanti, Deū operari in omnibus, sed de modo videtur tota quaestio. (D. 752.) Error ergo est circa modum operandi. quidam enim quos refert Auerrois 9. Meta. comm. 7. (531) dicunt Deum operari in omnibus sic, quod nulla alia virtus operetur aliquid. reprehenduntur autem hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primo, quia periret ordo causarum: & consequenter esset impotentia in Deo. tenet sequela, quia impotentis est non posse facere alia cooperatiua sibi. Secundo, quia frustra essent virtutes operatiuae rerum, imò res omnes. Probatur prima consequentia quo ad primam partem, quia non operarentur: quo ad secundam, quia imperfectū est propter perfectius in eodem, (e 412) ergo actus primi propter secundos, ergo res omnes propter operationes suas, ergo operationes sunt fines rerum, ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & consequentia nota est. & confirmatur sicut materia propter formam, caetera sunt clara. (In solut. ad praec. arg.)

412 ¶ Quo ad secundum tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam in vniuersali. Deus operatur in omni operante sic, quod ipsae res habent proprias operationes. Secundo distinguit genera causarum: vbi dicit tria, numerum, quòd sunt quatuor, differentiam respectu agere: quia vnum, scilicet materia, non principium, sed subiectum: caetera sunt principia actionis: & ordinē, quia primo finis, secundo agens, tertio forma.

516 — 3 contra Gen. ca. 66. & 67. Et lib. 4. cap. 44. Et opusc. 3. ca. 151. si. & 145

¶ Nota hic duo, primo quod quia hic non egemus generibus causarum in ordine ad esse, sed ad operari, vt patet ex titulo: ideo litera non accepit formam in agente, aut in effectu, sed instrumento, quoniam forma instrumenti non est nisi propter operationem. Secundo, quod litera distinguit genus causae formalis ab efficiente & aliis in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, non quod supponatur decisa haec quaestio, an forma sit causa operationis in genere causae formalis: sed propter duo. Alterum manifestum, alterum occultum. Manifestum est, quod causare operationem, vt forma, & vt agens distinguuntur, sicut causare, vt quo & vt quod. Occultum verò est an omnis operatio sequēs formam, sequatur eam effectiue, finaliter vel materialiter, & nulla sequatur eam formaliter. Consuetus enim sermo obtinuit, vt dicamus etiam causas formales in operando, in his in quibus operatio resultat ex ea quasi esse quoddam: vt in exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his quae pertinent ad intellectum cōtingit. Ratio autem ad oppositum videtur. Quomodo autem modo sit, vt sermo praesens omnibus opinionibus superfit, distinctum est Deum esse non causam formalem, sed causam ratione formae principiantis omnis operationis, vt etiam operationes attributas magis formis quàm agentibus intime comprehenderet. Tertio proponit conclusionem responsiuam in speciali iuxta haec tria membra, Deus in quolibet operante operatur secundum haec tria, scilicet finem, & agentem, & formam, & probat quo ad singulas partes sigillatim. Et primo in ratione finis. Finis enim bonum operationis est bonum verum, aut apparens: ergo participans similitudinem summi boni, ergo ipsum summum bonum. Deinde similiter in ratione agentis, primum agens mouet secundum ad agendum: ergo agit in virtute ipsius: ergo ipse est causa omnium actionum agentium. Deinde formam secundum formam, vbi duo primo dicit, modum quomodo hoc conuenit Deo: secundo deducit duo corollaria ordinate, Deus est causa operationum secūdarum, non solum vt applicans, nec solum vt dans principia actionum: sed vt dans, applicans & conseruans formas: quae sunt principia actionum: ergo est causa omnium operationum secundum formam. Antecedens declaratur: & excludendo membra exemplo artificis & generantis graue: & declarando intentum exemplo solis & luminis respectu manifestationis. Primum corollarium est, Deus operatur in omnibus intime, probatur. Forma est intima, ergo quam maxime est intra rē: ergo quanto vt prior & vniuersalior consideratur, est interior, ergo secundum esse est intima. Ergo vt est à Deo: ergo Deus intime operatur in omnibus. totus processus est clarus: sed penultima verò consequētia probatur ex eo quod Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundum corollarium, operationes naturae praeterea attribuuntur Deo in Scriptura, vt in Iob 10.

ti, quàm mobili. Vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proiicienti. Si igitur Deus moueat voluntatem, sequitur quòd opera voluntaria non imputētur homini ad meritum, vel demeritum. Hoc autem est falsum. Nō igitur Deus mouet voluntatem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere.

CONCLVSIO.

¶ *Proprium est Dei voluntatem mouere, ipsam in volente causando, & obiectiue, interius efficaciter illam inclinando.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut intellectus, vt dictū est e, mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit virtutem intelligēdi, ita volūtas mouetur ab obiecto quod est bonū, & ab eo qui creat virtutem volēdi. Potest autē voluntas moueri, sicut ab obiecto à quocunque bono, non autem sufficiēter & efficaciter nisi à Deo. Non enim sufficiēter aliquid potest mouere aliquod mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adaequet virtutē passiuam mobilis. Virtus autem passiua volūtatis se extendit ad bonum in vniuersali. Est enim eius obiectum bonum vniuersale, sicut & intellectus obiectū est ens vniuersale. d Quodlibet autem bonum creatū est quoddā particulare bonum, solus autem Deus est bonum vniuersale. Vnde ipse solus implet volūtatem, & sufficienter eam mouet, vt obiectū e. similiter autē & virtus volēdi à solo Deo causatur. Velle autē nihil aliud est, quàm inclinatio quaedam in obiectum voluntatis, quod est bonum vniuersale. Inclinare autem in bonum vniuersale est primi mouentis, cui proportionatur vltimus finis, sicut in rebus humanis dirigere ab bonum commune est eius qui praeest multitudini. Vnde vtroque modo propriū est Dei mouere voluntatem: sed maxime secūdo modo interius eam inclinando.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illud quod mouetur ab altero, dicitur cogi si moueatur cōtra inclinationem propriam, sed si moueatur ab alio quod sibi dat propriā inclinationem, non dicitur cogi. Sicut graue cū mouetur deorsum à generante, nō cogitur. Sic igitur Deus mouendo volūtatem, non cogit ipsam: quia dat ei eius propriā inclinationē e.

¶ Ad secundum dicendū, quòd moueri volūtarie est moueri ex se, id est, à principio intrinseco. Sed illud principium intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se nō repugnat ei quod mouetur ab alio.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd si voluntas ita moueretur ab alio quòd ex se nullatenus moueretur, opera voluntatis nō imputarentur ad meritū, vel demeritū. Sed quia per hoc quòd mouetur ab alio, non excluditur quin moueatur ex se: vt dictum est e: ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

ARTICVLVS V.

a *Vtrum Deus operetur in omni operante.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod Deus nō operetur in omni operante. Nulla enim insufficientia est Deo attribuenda. Si igitur Deus operatur in omni operante, sufficienter in quolibet operatur. Superfluum igitur esset quòd agens creatum, aliquid operaretur.

2 ¶ Praeterea, Vna operatio non est simul à duobus operantibus, sicut nec vnus numero motus potest esse duorum mobilium. Si igitur operatio creaturae est à Deo in creatura operante, non potest esse simul à creatura. Et ita nulla creatura aliquid operatur.

3 ¶ Praeterea, Faciens dicitur esse causa operationis facti, inquantum dat ei formam qua operatur. Si igitur Deus est causa operationis rerum factarum ab ipso, hoc erit inquantum dat eis virtutem operandi. Sed hoc est à principio quando rē facit. Ergo videtur quòd vlterius non operetur in creatura operante.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.

CONCLVSIO.

¶ *Deus non sic in omnibus operatur agentibus, vt & ipsa non operentur, sed operatur in quolibet finaliter, effectiue, & formaliter, vt tamen & ipsa etiam agant.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd Deum operari in quolibet operante, aliqui sic intellexerunt, quod nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, sed solus Deus immediate omnia operaretur: puta quòd ignis non calefaceret, sed Deus in igne. Et similiter de omnibus aliis. Hoc autem est impossibile. Primo quidē: quia sic subtraheretur ordo causae & causati à rebus creatis, quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agentis est quòd suo effectui det virtutem agendi. Secundo, quia virtutes operatiuae, quę in rebus inueniuntur, frustra essent rebus attributae, si per eas nihil operaretur: quinimo omnes res creatae viderētur quodammodo esse frustra, si propria operatione destituerentur: cum omnes res sint propter suam operationē. Semper enim imperfectum est propter perfectius. Sicut igitur materia est propter formam, ita forma quae est actus primus, est propter suam operationem quae est actus secundus. Et sic operatio est finis rei creatae. Sic igitur intelligendum est Deum operari in rebus, quòd tamen ipsae res propriam habeant operationem.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum sint causarum quatuor genera: materia non est principium actionis, sed se habet, vt subiectum recipiens actionis effectum. Finis verò & agens & forma se habent, vt actionis principium, sed ordine quodam. Nam primum quidem principium actionis est finis, qui mouet agentem. Secundo vero agens. Tertio autem forma eius quod ab agente applicatur ad agendum. Quamuis & ipsum agēs per formā suam agat: vt patet in artificialibus. Artifex enim mouetur ad gradum à fine, qui est ipsum operatum, puta arca vel lectus, & applicat ad actionem securim, quae incidit per suum acumen. Sic igitur secundum haec tria Deus in quolibet operante operatur. Primo quidem secundum rationem finis. Cum enim omnis operatio sit propter aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem est, vel apparet bonum nisi secundum quod participat aliquam similitudinem summi boni, quod est Deus: sequitur quòd ipse Deus sit cuiuslibet operationis causa, vt finis.

¶ Similiter considerandum est, quòd si sint multa agentia ordinata, semper secundum agens agit in virtute primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in virtute ipsius Dei. Et ita ipse est causa omnium actionum agentium. Tertio considerandum est, quod Deus mouet non solum res ad operandum, quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendum, qui tamen interdum formam securi non tribuit, sed etiam dat formam creaturis agentibus, & eas tenet in esse. Vnde non solum est causa actionum inquantum dat formam, quae est principium actionis, sicut generans dicitur esse causa motus grauium & leuium, sed etiam sicut conseruans & formas, & virtutes rerum, prout sol dicitur causa manifestationis colorum, inquantum dat & conseruat lumen, quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tanto magis quanto consideratur, vt prior & vniuersalior, & ipse Deus est propria causa ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, quod inter omnia est magis intimū rebus: e sequitur quod Deus in omnibus intimè operetur. Et propter hoc in sacra scriptura operationes naturae Deo attribuuntur quasi operanti in natura, secundum illud Iob 10. Pelle, & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus sufficienter operatur in nobis ad modū primi agentis. Nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium.

¶ Ad secundum dicendum, quod vna actio non procedit à duobus agentibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet quin vna & eadem actio procedat à primo & secundo agente.

¶ Ad tertium dicēdum, quod Deus nō solum dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum: vt dictum est. e

a ¶ *Super Quaestionis centesimaequintae Articulum sextum.*

Titulus, Possit facere, nō est quaestio de potētia, sed de actu exercito ipsius: an scilicet de facto possit exire in actū faciendi aliquid praeter ordinem inditum. ¶ In corpore duo. Primo distinguit ly ordinem. Secundo respondet quaesito. Quo ad primum quatuor sunt. distinctio ordinum, ordinatio eorum, habitudo causarum ad eos, & explanatio exemplaris. Distinctio est. Ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum. Probatur. Qualibet causa habet rationem principii: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶ *Nam ex eo, quod causa habet rationem principii, sequatur esse ordinem in effectibus.*

¶ Circa primam consequentiam huius probationis dubitatur, vnde valeat, ex hoc enim quod habet rationem principii, bene sequitur, ergo est caput ordinis inter se & effectū: sed non sequitur, ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cum non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem, vt patet de causis vniuocis.

¶ Ad hoc dicitur, quod cum hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quae non causat sed causae instrumentum dici debet, vt 12. Meta. com. 24. dicit Alex. & in consequente duo includantur, scilicet pluralitas effectuum, & ordo in eis à causa: si rectè perspiciamus, ordo directè infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut vniuersaliter, aut accommode. Vnde consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponendo, quod omnis causa habeat plures effectus: & tunc consequentia est optima: quia cum pluralitas non sit sine ordine (alioquin esset confusio) & causa habet rationem principii, à quo scilicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est accommodè consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, causa est principium: ergo in causis habentibus plures effectus, à causa est ordo illorum, ratione iam dicta: & ista via est planior, & sufficit proposito: causa enim eo quod habet rationem principii, & negatiue in illo ordine, & positiue, sequitur, ergo ab ea est ordo in effectu siue ad ipsam causam, siue in seipso multiplicato, & sic vbi sunt plures effectus, aperte sequitur, ordinem in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiae, vt partes organicae viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio cerae & induratio luti, vel plures cooperationes secundum pluralitatem inferiorum: vt generatio bouis & leonis, vt sunt à sole: vel plures effectus ordinate se consequentes, vt leuitas sequitur formam ignis geniti, &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter, & consequenter sustineri potest primus sensus, quoniam nulla est causa per se, & principalis, quae non sit causa saltem duorum, veluti subiecti & passionis.

¶ Ordinatio vero horū ordinū est, quod vnus cōtinetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est: quod causa superior non continetur sub ordine causae inferioris, sed econuerso. Manifestatio demum est ab exemplo in politicis, in patre & ordine dom', recto re & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni, & clara est litera.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum Deus possit facere aliquid praeter ordinem rebus inditum.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit facere aliquid praeter ordinem rebus inditum. Dicit enim Aug. * 26. contra Faustum, Deus conditor & creator omnium naturarum nihil contra naturam facit. Sed hoc videtur esse contra naturam, quod est praeter ordinem naturaliter rebus inditum. Ergo Deus nonpotest facere aliquid praeter ordinem rebus inditum.

2 ¶ Praeterea, sicut ordo iustitiae est à Deo ita & ordo naturae. Sed Deus non potest facere aliquid praeter ordinem iustitiae. Faceret enim tunc aliquid iniustum. Ergo non potest facere aliquid praeter ordinem naturae.

3 ¶ Praeterea, Ordinē naturę Deus instituit. Si igitur praeter ordinem naturae Deus aliquid faciat, videtur quod ipse sit mutabilis, Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit 26. contra Faustum, quod Deus aliquando aliquid facit contra solitum cursum naturae. (Lib. 26. contra Faust. ca. 3. a medio 10. 6. Annot.)

CONCLVSIO.

¶ *Non potest Deus contra ordinem rerū facere prout dependet à prima causa, sed praeter rerum ordinem facere potest, vt dependet ex causis secundis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus, cum quęlibet causa habeat rationem principii. Et ideo secundum multiplicationem causarum multiplicantur & ordines, quorum vnus continetur sub altero, sicut & causa cōtinetur sub causa, vnde causa superior nō continetur sub ordine causę inferioris, sed econuerso. Cuius exemplum apparet in rebus humanis. Nam ex patrefamilias dependet ordo domus, qui continetur sub ordine ciuitatis, qui procedit à ciuitatis rectore: cū & hic cōtineatur sub ordine regis, à quo totū regnum ordinatur. Si ergo ordo rerum consideretur, prout dependet à prima causa, sic contra rerū ordinem Deus facere nōn potest. Sic enim si faceret, faceret contra suam praescientiam. Si vero consideretur rerum ordo, prout depēdet à qualibet secundarum causarū, sic Deus potest facere pręter ordinem rerum: quia ordini secundarum causarum ipse non est subiectus, sed talis ordo ei subiicitur, quasi ab eo procedens, non per necessitatem naturae, sed per arbitrium voluntatis. Potuisset enim & alium ordinem rerū instituere. Vnde & potest praeter hunc ordinem institutum agere cum voluerit: puta agēdo effectus secundarum causarum sine ipsis e, vel producēdo aliquos effectus, ad quos causae secundae non se extendunt e. Vnde & Aug. * dicit 26. contra Faustū, quod Deus cōtra solitum cursum naturae facit, sed contra summam legem nullo modo facit, quia contra seipsum non facit. (513 e 522 Cap. citata in arg. sed contra.)

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd cum aliquid contingit in rebus naturalibus praeter naturam inditam, hoc potest dupliciter contingere. Vno modo per actionē agentis, quae inclinationem naturalem non dedit. Sicut cum homo mouet corpus graue sursum: quod non habet ab eo, vt moueatur deorsum. Et hoc est contra naturam. Alio modo per actionem illius agentis à quo dependet actio naturalis. Et hoc non est contra naturā: vt patet in fluxu & refluxu d maris, qui non est contra naturam: quamuis sit praeter motum naturalem aquę, quae mouetur deorsum. Est enim ex impressione caelestis corporis, à quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cum igitur naturae ordo sit à Deo rebus inditus, si quid praeter hunc ordinem faciat, non est contra naturam. Vnde Aug. * dicit 26. contra Faustum, quod id est, cuilibet rei naturale quod ille fecerit, à quo est omnis modus, numerus, & ordo naturae. (Li. 26. contra Faustū, c. 3. ante med. t. 6.)

¶ Quo ad secundū respondetur quaesito duabus cōclusionibus iuxta duos ordines illatos ex praemissis. Distinctio ex praemissis illata est, quod in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt à prima causa: alter, & hic est multiplex, vt sunt à causis secūdis. Prima cōclusio responsiua est. Deus nō potest facere cōtra ordinē rerum: vt dependet à prima causa, probatur ducēdo ad impossibile, quia si faceret contra talem ordinem, faceret cōtra praescientiam suam: quod est impossibile.

¶ Aduerte hic ex tertio contra Gen. cap. 98. quo modo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationem ordinis. Et quod secundo modo intelligitur hic, non primo, videlicet circa principium eius.

Comment.

¶ Secunda conclusio responsiua est, Deus potest facere praeter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secundarum causarū, probatur, declaratur, & confirmatur. Probatur quidem: Talis ordo ei subiicitur, vt procedens ab eo per arbitrium voluntatis: ergo potest praeter talem ordinem agere. Antecedens habet tres partes. Prima patet ex praemissis, quia scilicet causa superior non subiicitur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro constanti supponitur ex quo omnia sunt à Deo. Tertia vero probatur: quia potuisset alium ordinem instituere: consequentia autem hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. cap. 99. in principio probatur ex differentia inter agēs naturale & liberum in hoc, quod naturale oportet agere secundum vltimum virtutis suae: & consequēter effectum simillimum: & consequenter non potest immediate agere effectum proprium causarum secundarum: causam vero libere agentem non oportet sic agere, sed potest agere immediate imperfectissimū effectum, vtendo virtute sua, vt vult, vt patet in artifice perfectissimo, potente tamen si vult facere opus imperfectū, quale nouitius in arte faceret. Declaratur vero ponendo duos modos, quibus Deus praeter hunc ordinem facit, & patet in litera. (D. 628.) Confirmatur autem autoritate Aug. non solum haec, sed prima cōclusio simul, vt patet in litera.

¶ Circa vtranque conclusionem simul dubium occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absoluto: & sic constat, quod potest Deus contra vtrūque ordinem: nec sequitur aliquis defectus praescientiae diuinae: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter vtrunque ordinem: quoniam sicut Deus praesciuit primum ordinem, ita & alios, & quemadmodum si praeter primum ordinem faceret, faceret contra praescientiam: ita si praeter alios ordines faceret, faceret contra praescientiam suam: & sic tota litera ruere videtur.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod vt in titulo patet, hic est sermo de potētia Dei secūdo modo: & quod quāuis vterque ordo sit praescitus & institutus à Deo absolute: non agere tū praeter primū laederet praescientiā, praeter alios autē nō. Ad cuius euidentiā scito, quod omnis executio causae secūdae infert executionē in causa prima: quia ab actiōe illius pēdet omnis actio: nō autē ecōuerso, quia potest causa prima per seipsam solā exequi & pficere aliqd. Et inde est quod fieri aliqd praeter executionē primae causae est impossibile: fieri autē aliquid praeter executionē cuiuscunque, & omniū simul causarū secundarū, nō inconueniens. Cū autē ordo rerū ad primam causam attendatur executionem primae causae, ordo autem earū ad alias

Universidad de ... Biblioteca

518 aliæ causæ attendatur penes executiones illarum? ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quod contineat quicquid per ipsam primam causam qualitercunque exequendum est: ratio autem cuiuscunque alterius ordinis in diuina præscientia, non continet nisi quicquid est per talem causam exequendũ, & ideo nõ inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rationes, ac præscientias partiales (vt ita dixerim) eorum. Sed inconueniens manifeste esset quod præter ordinis primi rationem aliquid fieret: sic enim deficiens, aut mutabilis diuina præscientia conuinceretur: quoniam, vt dictum est, debetur tali rationi comprehensio omnium executioni mãdatorum qualitercunque per primam causam, extra quæ nihil fieri de facto potest, quãuis de potentia absoluta multa possibilia restent quæ nunquàm erunt.

24. q. 6. ar. 2. & 3. di. 18. q. 1. ar. 3. Et 3. contra ca. 101. & 102.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam, quæ est regula omnis iustitiæ. Et ideo præter hunc ordinem Deus nihil facere potest.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd Deus sic rebus certum ordinem indidit: vt tamen sibi reseruaret quod ipse aliquãdo aliter ex causa esset facturus. Vnde cum præter hunc ordinẽ agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi & etiam animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis. Et tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

2 ¶ Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum pręter facultatem naturę, & spem admirantis proueniens. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinẽ: quæ tamen non sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restauratione gemmarum, vel sanatione ægrorum. Nec etiam sunt insolita cum frequenter eueniãt, sicut cum infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarentur. Nec etiã sunt supra facultatem naturæ: vt cũ aliqui sanantur à febribus. Nec etiam supra spẽ: sicut resurrectionẽ mortuorũ omnes speramus: quæ tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt præter naturæ ordinem sunt miracula.

3 ¶ Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidũt præter ordinem naturalem in rebus sensui nõ manifestis. Sicut cum Apostoli facti sunt sciẽtes, neque inuenientes, neque discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturę, sunt miracula.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit * 26. contra Faustum, quod cum Deus aliquid facit cõtra cognitũ nobis cursum solitũq; naturę, magnalia, vel mirabilia nominatur.

CONCLVSIO

¶ *Quæ Deus operatur in rebus præter causas nobis notas, miracula dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem cõsurgit cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cum videt eclipsim solis, & ignorat causam: vt dicitur in principio Met. * Potest autẽ causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota: quæ tamen est alijs incognita. Vnde aliquid est mirum vni quod non est mirum alijs. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, non autem astrologus. Miraculũ autẽ dicitur quasi admiratione plenum: quod scilicet habet causam simpliciter & omnibus occultam. Hæc autẽ est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiant, non tamẽ propriè loquẽdo, miracula dicũtur: quia nõ sunt nata fieri per alias causas: & ita nõ cõtingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatẽ naturæ nõ pertineant.

¶ Ad secundum dicendum, quod arduum dicitur miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, sed quia excedit facultatem naturæ. Similiter etiam insolitũ dicitur, non quia frequenter non eueniat: sed quia est præter naturalem consuetudinem. Supra facultatem autem naturæ dicitur aliquid, nõ solum propter substantiam facti, sed etiam propter modum & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturę miraculum esse dicitur non supra spem gratię, quæ est ex fide, per quam credimus resurrectionem futuram.

¶ Ad tertium dicendum, quod scientia Apostolorum, quamuis secundum se non fuerit manifesta: manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum vnum miraculum sit maius alio.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod vnũ miraculum non sit maius alio. Dicit enim Aug. * in epistola ad Volusia. In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Sed eadẽ potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. Ergo vnum non est maius alio.

2 ¶ Præterea, Potentia Dei est infinita. Sed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandum quod faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnum miraculum non est maius altero.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Io. 14. de operibus miraculosis loquens. Opera quę ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

CONCLVSIO.

Miraculum vnum alio maius esse contingit, non secundum comparationem ad diuinam potentiam, sed ad facultatem naturæ, quam secundum quosdã gradus excedit in operando virtus diuina.

¶ RESPONDEO dicendum, quod nihil potest dici miraculum ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunq; factum diuinę potentię cõparatum, est minimũ. secundum illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum staterę reputatæ sunt. Sed dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultate naturæ, secundũ hoc maius miraculum dicitur. Excedit autẽ aliquid facultate naturæ tripliciter. Vno modo quãtum ad substantiã facti. Sicut quod duo corpora sint simul, vel quod sol retrocedat, aut quod corpus humanum glorificetur, quod nullo modo natura facere potest. Et ista tenẽt summũ gradũ in miraculis. Secundo aliquid excedit facultatẽ naturę, nõ quantũ ad id quod fit, sed quantũ ad id in quo fit. Sicut resuscitatio mortuorũ, & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare vitam, sed nõ in mortuo. Et potest præstare visum, sed nõ cæco. Et hæc tenẽt secundũ locũ in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatẽ naturæ quantum ad modum & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito per virtutem diuinam à febre curatur absque curatione, & consueto processu naturæ in talibus: & cum statim aer diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis: sicut factum est ad preces Samuelis & Eliæ. Et huiusmodi tenent infimum locum in miraculis. Quęlibet tamen horum habent diuersos gradus, secundũ quod diuersimode excedunt facultatem naturæ.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVAESTIO CENTESIMASEXTA. Quomodo vna creatura aliam moueat, & de angelorum illuminatione, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo * vna creatura aliam moueat. Erit autem hæc consideratio tripartita, vt primo consideremus quomodo angeli moueãt: qui sunt creaturæ pure spirituales. Secundò quomodo corpora moueat. Tertio, quomodo homines, qui sunt ex spirituali & corporali natura compositi.

¶ Circa primum tria consideranda occurrunt. Primo, quomodo angelus agat in angelum. Secundo, quomodo in creaturam corporalẽ. Tertio, quomodo in homines.

¶ Circa primum cõsiderare oportet de illuminatione & locutione angelorũ, & ordinatione eorum adinuicem, tam bonorum, quàm malorum.

¶ Circa illuminationem quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius, illuminando. ¶ Secundo, vtrum vnus moueat voluntatem alterius. ¶ Tertio, vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. ¶ Quarto vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.

Titulus clarus ex articulo præcedenti.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. Omnia quæ fiunt à Deo præter causas nobis notas, miracula dicuntur. Probatur. Miraculum dicitur ab admirationis plenitudine. ergo quæ fiunt à Deo præter causas nobis notas, dicuntur miracula. Antecedens supponitur: & manifestatur quid importet, ostendendo quid habeat ex admiratione, scilicet, causam ignotam effectus patentis: & quid ex plenitudine, scilicet occultationem causæ: non respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic insinuatur quædam probatio antecedentis, per differentiam inter mirum & miraculum, quia illud dicitur ex parte, scilicet respectu huius: hoc non nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Consequentia probatur, quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idem intendit in conclusione, quod per causas secundas seu naturales in titulo.

Lib. 26. ca. 3. à medio illius. to. 6.

Lib. 1. Meta. cap. 2. circa med. to. 3.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. Vnum miraculum est maius alio. Probatur. Miraculũ dicitur non per comparationem ad diuinam potentiam, sed facultatem naturæ excesse. ergo vnum est maius alio. Antecedẽs quò ad primam partem patet: quia respectu diuinæ potentiæ quodlibet est minimum, quod probatur autoritate illa, omissa ratione de infinitate potentiæ diuinæ. Quo ad secundam vero partem relinquitur per se nota, quasi per locum à diuidente, consequentia exemplatur: quia natura secundum triplicem gradum excedi potest. Primo secundum substantiam facti: secundo secundum materiam in qua: & tertio secundum modum faciendi, &c. omnia clara sunt.

¶ Circa primum gradum miraculorum dubium occurrit: quoniam hic dicitur, quod excedentia facultatem naturæ, secundum substantiam facti tenent summum locum in miraculis.

¶ In responsione autem ad primum præcedentis articuli dictum est, quod creatio & iustificatio impij non sunt propriè miracula: quia non sunt nata fieri per causas secundas. Igitur si ratio hæc ibi assignata est bona, excessus naturę secundum substantiam facti minuit rationem miraculi: ergo non obtinet summum gradum eius, vt hic dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, quod excedentia secundum substantiam facti sunt in duplici differentia. Quędam pertinent ad communem influentiam: quędam verò ad specialem influentiam. Pertinentia ad communem influentiam sunt: & quę Deus, vt primum agens, quasi suprema natura facit: vt creatio, cõseruatio, & gubernatio vniuersi, & partium eius non aliter possibilium, quàm per creationem, &c. & quæ Deus, vt tale agens puta glorificator manifestato nobis ordine facit: vt iustificatio impij, collatio gratię, &c. Et hæc merito minuunt rationem miraculi: quia à Deo sunt, non vt ignota causa. Et de his dictum est in præcedenti articulo, quod non sunt propriè miracula: & ratio ibi assignata: quia scilicet non sunt nata fieri per causas secundas optima est si ponderetur, id est nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tantum: quasi diceretur: hæc sunt de genere eorum quæ sunt nata fieri, id est, habent quasi naturalem cursum in vniuerso, & non per medias causas secundas: oportet enim ad miraculi rationẽ, & quod fit præter causas secundas, & non sit à Deo quasi secundum naturam: quia sic est causa nota, vt tamen sunt ista quæ pertinẽt ad communẽ influentiã. Ad specialem autem influxũ Dei pertinent, quæ solus præter causas secundas & cõtra ordinẽ sibi soli notũ facit, &c. & talia excedentia secundum substantiam facti naturam, sunt in primo gradu miraculorum, vt transubstantiatio panis in corpus Christi, & incarnatio verbi, &c. ¶ Super

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.*

In titulo aduerte, quòd quamuis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatione (quoniam nihil aliud est quàm locutio quædam, (illuminatio) illuminatio tamen est prior locutione, vt est mutatio atque gubernationis diuinæ effectus: quoniam illuminatio per se importat actionem perfectiuam alterius, locutio autem non, & ideo hoc in loco prius de illuminatione quàm de locutione determinatur. Potest quoque & alia ratio huius ordinis reddi, scilicet quod illuminatio est naturaliter prior locutione, sicut naturale animali: & hoc secundum nominis rationem: quamuis secundum suppositionem in tali materia secundum veritatem locutio sit prior illuminatione. Quęstiones enim ordinantur secundum rationes quæsitorum in communi, & non secundum ordinem conclusionum decidẽdarum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vnus angelus illuminet alium.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus nõ illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinẽ possident nunc, quam nos in futuro expectamus. Sed tunc vnus homo non illuminabit alium, secundum illud Iere. 31. Non docebit vltra vir proximũ suum, & vir fratrem suũ. Ergo etiam nunc vnus angelus non illuminat alium.

2 ¶ Pręterea, Triplex est lumen in angelis, naturæ, & gratiæ, & gloriæ. Sed angelus illuminatur lumine naturę à creante: lumine gratię à iustificante: lumine gloriæ à beatificante. Quod totum Dei est. Ergo vnus angelus non illuminat alium.

3 ¶ Pręterea, Lumen est forma quędam mẽtis. Sed mens rationalis à solo Deo formatur nulla interposita creatura: vt Aug. dicit in li. * 83. quæst. Ergo vnus angelus non illuminat mentem alterius.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. * 8. ca. cæl. Hier. quod angeli secundæ hierarchię purgantur & illuminantur & perficiuntur per angelos primæ hierarchiæ.

CONCLVSIO.

¶ *Vnus angelus alium illuminat, vel confortando ipsius intellectũ, vel ex parte similitudinis rei cognitæ.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnus angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd lumen secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud quàm quædam manifestatio veritatis: secundum illud ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Vnde illuminare nihil aliud est, quàm manifestationem agnitæ veritatis alij tradere: secundum quem modum Apostolus dicit ad Ephe. 3. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo. Sic igitur vnus angelus dicitur illuminare alium: inquantum ei manifestat veritatem quam ipse cognoscit. Vnde Dio. * dicit 7. cap. cæl. Hierar. quòd theologi plane monstrant cælestium substantiarum ornatus à supremis mentibus doceri deificas scientias. Cum autem ad intelligendum duo concurrãt, vt supra diximus, c scilicet virtus intellectiua & similitudo rei intellectæ: secundum hæc duo vnus angelus alteri veritatem notam notificare potest. Primo quidem, fortificando virtutem intellectiuam eius. Sicut enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, vt minus calidum crescit in calore ex præsentia magis calidi: ita virtus intellectiua inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum. Hoc enim facit in spiritualibus ordo conuersionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis. Secundo autem vnus angelus alteri manifestat veritatẽ ex parte similitudinis intellectæ. Superior enim angelus notitiam veritatis accipit in vniuersali quadam conceptione, ad quam capiendam inferioris angeli intellectus non esset sufficiens, sed est ei connaturale, vt magis particulariter veritatem accipiat. Superior verò angelus veritatem quam vniuersaliter concipit, quodammodo distinguit, vt ab inferiori capi possit. c Et sic eã cognoscendam illi proponit: sicut etiam apud nos doctores quod in summa capiunt, multipliciter distinguunt, prouidentes capacitati aliorum. Et hoc est quod Dio. dicit, * 15. capite cælest. hierar. Vnaquæque substantia intellectualis datam sibi à diuiniore vniformem intelligentiam prouida virtute diuidit & multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnes angeli tam superiores quàm inferiores immediate vident Dei essentiam. Et quantum ad hoc vnus non docet alium: De hac enim doctrina propheta loquitur. Vnde dicit. Non docebit vir fratrem suum dicens: Cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsque ad maximum. Sed rationes diuinorum operum, quæ in Deo cognoscuntur sicut in causa, omnes quidem Deus in seipso cognoscit: quia seipsum comprehendit: aliorum verò Deum videntium tanto vnusquisque in Deo plures rationes cognoscit, quanto eum perfectius videt. Vnde superior angelus plura in Deo de rationibus diuinorum operũ cognoscit quàm inferior: & de his eum illuminat. c Et hoc est quod dicit Dio. 4. * cap. de di. no. quòd angeli existentium illuminantur rationibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vnus angelus non illuminat alium, tradendo ei lumen naturæ vel gratiæ vel gloriæ, sed confortando lumen naturale ipsius, & manifestando ei veritatem de his quæ pertinent ad statum naturæ, & gratiæ, & gloriæ, vt dictum est. c

¶ Ad tertium dicendum, quod rationalis mẽs formatur immediatè à Deo: vel sicut imago ab exemplari: quia non est facta ad alterius imaginem, quàm Dei, vel sicut subiectum ab vltima forma completiua: quia semper mens

Comment. ¶ In corpore tria. Primò proponitur conclusio responsiua affirmatiue, scilicet, Vnus angelus illuminat alium. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis: & dicit quod est manifestare alij veritatem cognitã. & probatur dupliciter: primo ex ratione illuminationis quæ habetur ex autoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis assignata ad Ephe. 5. secundo ex autoritate Dio. 7. cap. cæl. Hierarch.

¶ Aduerte hic, quòd manifestare aliquod ignotum contingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationem obiecti: sicut habens pomum occultatum, proferens illud in medium manifestat videntibus. Alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis vt patet alicui quod occultũ erat, si ei addens candelam dicitur manifestare quod priori lumine discerni non poterat. Manifestare primo modo non est illuminare, vt de se patet: sed manifestare secundo modo est illuminare. Vnde in litera ad significandum quòd illuminare non est quodcunque manifestare: dicitur quòd illuminare est manifestationem agnitæ veritatis tradere, vbi expressè verũque posuit de ratione illuminationis, scilicet offerre veritatem cognitam & manifestationem illius quod est per lumen adhibitum. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectum simpliciter offert: ista verò obiectum simul cum lumine.

¶ Tertio ponit duos modos, quibus vnus angelus illuminat alium angelum: & sic ponitur cõclusio responsiua in speciali bimẽbris. Vnus angelus illuminat alium angelũ, & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur primo prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur & declaratur sic. Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis: ergo virtus intellectualis inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum: ergo vnus angelus illuminat aliũ fortificando virtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter in minus & magis calido, consequentia verò probatur: quia hoc facit ordo conuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda verò pars probatur sic. Superior angelus veritatem sic vniuersaliter nouit, vt improportionata sit inferiori, ergo distinguit vt ab inferiori capiatur: ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitę. Antecedens patet ex supradictis. Prima consequentia probatur: quia connaturale est inferiori particulariùs recipere: & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli. Et confirmatur autoritate Dionisij 14. cap. Secunda consequentia est per se nota.

¶ *Nam vnus angelus alium illuminet, cõfortãdo illius intellectũ, & quomodo.* *Quæstio.*

¶ Circa primam partem conclusionis & eius probationem occurrit dubiũ factum a Durando & Aureolo, consistens in hoc, Confortatio illa aut fit per actionem vnius in alium, aut per concursum amborum ad vnum communem effectum. Si per actionem, dupliciter potest intelligi: aut causãdo intensius lumen intellectiuæ: aut adhibendo aliquod nouum lumen. Sed nullo horum modorum potest verificari: ergo. Quod enim ibi nõ sit intentio luminis, patet ex eo quod lumen virtutis intellectiuæ, de quo est sermo, non suscipit magis & minus, cum sit naturalis potentia in natura inuariabili. Quod etiam non causetur ibi nouum lumen secundum esse intentionale (vt quidam dicunt) ex eo patet, quod vnus angelus apud S. Tho. non potest causare in alio speciem obiecti: quam constat habere esse intentionale: & esse quoddam intentionale lumen. Quod autem illa confortatio non fiat per concursum vtriusque intellectus ad intelligendum idem, patet dupliciter. Primo ex eo quod impossibile est duas intellectiuas virtutes creatas eundem actum intelligendi causare: cum intellectio sit actio immanens: nec vnum accidens possibile sit esse in duobus. Secundo ex eo quod etiam in corporalibus vnum agens non confortatur ex concursu alterius ad idem: nisi ipsum aliquid recipiat ab illo concurrente. Vnde & in litera dicitur, quod minus calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, quia crescit in calore. vbi ergo solus fit concursus ad tertium, nõ est fortificatio. Simili modo potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera, quid sit ista conuersio, an scilicet est actiua in inferiorem, aut solum concursiua ad eundem effectum, &c. vt supra.

514 Q. Præced. ar. 3.

510

Cap. 15. non multum remote ante med.

551 Cap. 4. non multum à principio.

¶ Ad hoc dicitur, quod conuersio & confortatio ista fit per actionem vnius in alium, & per concursum vtriusque ad idem: non per modum naturæ, sed artis cooperantis naturæ, non per influxum pertinentem ad agens naturale, sed per influxum pertinentem ad docentem vt sic.

In corp. ar. 511

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd quantum ad propositum spectat, differentia inter ea quæ fiunt à natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, sed cooperante natura, est, quod illa fiunt ab agente extrinseco, vt patet in generatione rerum naturalium, ista verò fiunt partim ab extra, & partim ab intra: vt patet de sanitate adepta per curam medicorum. Nec est dubium quin hoc modo in nobis scientia per doctrinam fiat, vt inferius latius patebit: nunc verò supponatur. Scito secundo quod actio docentis vt sic, non est præbere prius aliquod lumen: & deinde offerre veritatem cognitam: sed offerre veritatem cognitam vt illuminatam. Sic enim illuminatur intellectus ad videndam veritatem illam, & consequenter fortificatur ex participatione luminis superioris participati per receptionem illius veritatis illuminatæ. Veritas autem illustrata est, cum lumine intellectuali claret. Claret autem cum intellectuali intuitu penetratur: & sic de primo ad vltimum cum aliquod oc-

eiusdem non per solam absentiam, sed propter difficultatem vel excellentiam, &c. vt cognitum proponitur, vt illustratum profertur. Et quamuis contingat illud non videri ab eo cui offertur, propter debilitatem intellectualis visus tamen quantum in se est, vt illustratum proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quisque superior inferiori obiectum, vt cognitum & illustratum. Et quoniam ex hoc solo nō sequitur, ergo profertur obiectum vt illustratum huic inferiori: eo quòd cognitum à superiore claret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscūque sicut cognitum à magistro claret vt obiectum ipsius & non addiscentis plerumque. Ideo cum hac prima radice concurrit secunda, s. particularizatio conceptuum huiusmodi illum vt percipiatur à tali inferiori vt etiam apud nos contingit. Et sic dum angelus illuminat alium, regulariter vterque modus illuminationis coniungitur: quoniā & obiectum proponitur illuminatum & proportionatum inferiori, vt participanti hoc nouum lumen. Sed prius natura est lumen quàm diuisio. Et illud se tenet ex parte vis intellectiuæ. Est enim intellectus ex illo, non solum potens ad hoc percipiendum, sed alia, ad quæ prius non se extendebat. hęc autem se tenet ex parte speciei, id est conceptus. Et sic patet responsio ad obiecta, superior enim angelus conuertit se ad inferiorem eo modo quo doctor ad discipulū, sublata tamen discursus imperfectione. Hæc autē conuersio non consistit in actione aut concursu per modum naturæ, vt obiectiones procedūt: sed in actione in aliū per modū artis cooperātis naturæ. Et est in superiore, actiua ordinatio cōceptus proprij illustratis & cōmēsuratis sē cōceptū inferiori. In inferiore verò est applicatio intellect' sui, ad formādū in se cōceptū correspōdentē ostenso conceptui de eadem re. Sic enim participat superioris lumē per modū disciplinæ. Sic quodāmodo fit in inferiore nouum lumen, propter participationem prædicti, quo redditur de potentia illuminatus actu illuminatus. Sic quodammodo lumen inferioris intenditur, quia efficacior fit ad intelligendū: non quod sit propriè intentio. Sic quodammodo est duorum concursus, ad tertium pro quanto doctor nihil prius dat discenti, sed ad formandum in ipso discente, conceptum verum, proprium, & clarum, & de re illa suum conceptū conuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia continuātur, & confortātur cōtinuatione: & crescunt & non per præuium aliquid adipisci: vt in corporalibus contingit. Hæc si non credis, lege quæst. 9. de veritate, art. 1.

521. 1.2.q.9.ar. 4. & 3. contra Gent. c. 88. & 89. — Ar. præc. argumen. sed contra. — 520. — Cap. 7. cæl. hier. in princ. & c. 8. circa princ. — Li. 3. de anima tex. 59. tomo. 2. — Q. præced. art. 4. 515. — Q. præced. art. 4. 515.

creata reputatur informis, nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Aliæ verò illuminationes quæ sunt ab homine vel angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

ARTICVLVS II.

a ¶ *An vnus angel' possit mouere volūtatē alteri'.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus possit mouere volūtatē alteri'. Quia secūdum Dio. sicut vn' angelus illuminat alium: ita purgat & perficit, vt patet ex autoritate supradicta. c Sed purgatio & perfectio videntur pertinere ad voluntatem. Nam purgatio videtur esse à sordibus culpæ, quæ pertinet ad voluntatem: perfectio autem videtur esse per consecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. Ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

2 ¶ Præterea, sicut Dio.* dicit. 7. c. cęl. hier. nomina angelorū designāt eorū proprietates. Seraphi enim incēdētes dicūtur aut calefaciētes. Quod est per amorē, qui ad volūtatē pertinet. Vnus ergo angelus mouet voluntatē alterius.

3 ¶ Pręterea, Philos. dicit in 3. de Anima, *quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus angeli superioris superior est, ita etiam appetitus. Ergo videtur quòd superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

¶ SED CONTRA, Eius est immutare voluntatem cuius est iustificare, cum iustitia sit rectitudo voluntatis. Sed solus Deus est qui iustificat. Ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest vnus angelus mouere alterius volūtatē obiectiue, potest tamen inclinare voluntatem inferioris angeli obiectiue: sed solus Deus, qui etiam volūtatē quippiā volēdi tribuit quibusq; volūtatē habētib'.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut suprà dictū est, c voluntas immutatur dupliciter. vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potētiæ. Ex parte quidem obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonum quod est voluntatis obiectum, sicut appetibile mouet appetitum: & ille qui demonstrat obiectum, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed sicut suprà dictū est, c alia qdem bona aliqualiter inclinant voluntatē, sed nihil sufficiēter mouet voluntatē nisi bonū vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonum solus ipse ostendit, vt per essentiam videatur à beatis, qui dicenti Moysi, Ostende mihi gloriam tuā, respondit, Ergo ostēdam tibi omne bonum: vt habetur Exo. 33. Angelus ergo non sufficienter mouet voluntatem, neque vt obiectum, neque vt ostendens obiectum: sed inclinat eam, vt amabile quoddam: & vt manifestans aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem: Et per hoc inclinare potest ad amorem creaturæ vel Dei per modum suadentis. Ex parte verò ipsius potentiæ volūtas nullò modo potest moueri nisi à Deo. Operatio enim voluntatis est inclinatio quædam volentis in volitum. Hanc autem inclinationem solus ille immutare potest, qui virtutē volendi creaturæ contulit: c sicut & naturalē inclinationē solum illud agens potest mutare, quòd potest dare virtutē, quā cōsequitur inclinatio naturalis. Solus autē Deus est qui potētiam volendi tribuit creaturæ, quia ipse solus Deus est autor intellectualis naturæ. Vnde angelus voluntatem alterius mouere nō potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd secundum modum illuminationis est accipienda & purgatio & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum, & voluntatē, purgat à defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finē intellectus & voluntatis, angeli autē illuminatio refertur ad intellectū vt dictū est: c ideo etiā purgatio angeli intelligitur à defectu intellect', qui d est nesciētia: perfectio autē est cōsummatio in finē intellectus, qui est veritas cognita. Et hoc est quòd dicit Dio.* 6. ca. cæl. hier. quod in cælesti hierarchia purgatio est in substantiis & essentiis, tanquā ignotorū, illuminatio in perfectiorē scientiā inducēs. Sicut si dicamus visum corporalē purgari inquātum remouentur tenebræ: illuminari verò inquantum perfunditur lumine: perfici vero secūdū quod perducitur ad cognitionē colorati.

¶ Ad secundum dicendum, quod vnus angelus potest inducere alium ad amorem Dei per modum persuadentis: vt supra dictum est. c

¶ Ad tertium dicendum: quod Philosophus loquitur de appetitu inferiori sensitiuo, qui potest moueri à superiori intellectiuo: quia pertinet ad eandem naturā animæ: & quia inferior appetitus est virtus in organo corporali. Quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrū angel' inferior superiorē illuminare possit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod angelus inferior superiorē illuminare possit. Ecclesiastica enim hierarchia deriuata est à cælesti, & eā repræsentat.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. Possit, intelligitur de potentia sufficiente: alioquin nō diceretur posse, nisi secundum quid.

Annot.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius. Probatur hæc conclusio tali ordine: primo distinguitur ly mouere voluntatē, in duo mēbra. Secūdo probatur conclusio quo ad primū membrum. Et tertio quo ad secundū. Distinctio est. Voluntas potest moueri dupliciter, ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rursus ex parte obiecti est duplex mouens, scilicet ipsum obiectum, & ostendens obiectum.

Commen.

Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio conclusionis, quo ad primum membrum continet duo: primo quid non possit, scilicet quod vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius ex parte obiecti: & arguit sic, Bonum vniuersale tantum mouet sufficienter voluntatem obiectiue, & hoc à solo Deo ostenditur: ergo vnus angelus non potest voluntatem obiectiue mouere. Consequentia nota est: & antecedēs quo ad primam partem probatum fuit superius, quo ad secundam verò insinuatur probatio ratione & autoritate. Ratio est, quia solus Deus sufficit præsens facere obiectum beatitudinis, scilicet Deum, vt per essentiam videndum. Autoritas, Ergo ostendam tibi omne bonum. Secundo continet quid possit angelus ex hac parte, scilicet quod potest inclinare voluntatem vtroque modo, id est vt amabile, & vt ostēdens amabile: quia est quoddā bonum, quo ad primum: & quia potest suadere, quo ad secundum.

¶ Probatio verò conclusionis quo ad secundā partem, s. voluntas non potest ex parte potentiæ ab angelo, sed à solo Deo moueri est, Solus Deus est autor naturæ intellectualis: ergo solus ipse tribuit potentiā volendi: ergo solus potest immutare inclinationem illius in volitum: ergo solus potest immutare operationem voluntatis: ergo solus potest mouere eā ex parte potentiæ. Antecedens supponitur ex dictis: prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda vero probatur, Solus autor naturæ, quam solus sequitur inclinatio naturalis, potest illā inclinationem mutare: ergo solus autor intellectualis naturæ quā sequitur inclinatio voluntatiua, potest illam mutare. Tertia vero consequentia probatur, quia operatio voluntatis nihil aliud est quam inclinatio voluntatis in volitum. Vltima vero consequentia relinquitur per se nota.

¶ Circa hanc rationē dubium occurrit. Quia quæstio est de motione voluntatis ad actū proprium, probatio autē procedit de motione voluntatis ad actum extraneū: procedit enim de mutatione inclinationis actualis ipsius voluntatis. Vnde dicet quispiā, quod licet solus Deus possit variare inclinationē voluntatis: angelus tamē mouere ipsam voluntatē ad aliquas suarum inclinationum actualium potest. Ad hoc dupliciter dici potest. Primo negādo q' [illegible] litera loquitur de varia[illegible] tione volūtatis à propria [illegible] opere ad extraneū. Dicam [illegible] enim quod probatio fundatur super hoc tātum, q' operatio per modū inclinationis à nullo extrinseco inesse potest, nisi à datore virtutis. Hæc enim est differentia inter operationem absolutè & operationem per modū inclinationis conuenientē: q' illa ab extra esse potest, ista non. Exempli, Graue potest descendere & ascēdere: sed ascēdere nō inest sibi vt inclinatio, sed descendere sic. & ideo graue à nullo extrinseco potest per se moueri deorsum nisi à generante. Sub hac propositione posita in litera in illis verbis, [illegible] nationē solus potest mutare qui dat virtutē, &c. [illegible] ta est minor: Imo [illegible] ta, s. quod omnis operatio voluntatis conuenit ei vt inclinatio: quia velle nihil aliud est quàm inclinatio [illegible] actualis volentis in volitum: igitur voluntas non potest educi de potentia ad actum volendi ex parte potentiæ ab aliquo extrinseco nisi à datore voluntatis: & hæc ratio conficit intellectū, & est per nota: constat enim quòd moueri ad actualem inclinationem vt sic, non nisi à se, aut à sui factore, à quo habitualem habet inclinationem, esse potest, inclinationis enim rationē habere non potest respectu alicuius, quod ab extra venit. Si quis autem contendat ex superficie literæ, & non ex ratione inclinationis, sed variatione inclinationis processum hunc interpretandum omnino vult, potest dari secunda respōsio dicēdo, quod quia eiusdem rationis est mōueri appetitum aliquē ex parte potentiæ ad suum actum naturalem, & moueri ad oppositū: ideo ex negatione potētiæ motiuæ ad oppositū, optime infertur negatio potētiæ motiuæ ad actualē inclinationē. Quod autem eiusdē rationis sit mouere ex parte potētiæ ad propriā inclinationē, & variare inclinationē, ex eo patet quod variari inclinatio nō potest, nisi variata virtute quā sequitur inclinatio: nō enim potest imaginari quod varietur inclinatio lapidis respectu motus localis, nisi facta mutatione circa grauitatē: stante enim illa semper motus deorsum sequitur, vt inclinatio. Alij aūt motus possunt quidē ei inesse: sed nō vt inclinatio actualis: & ratio est in promptu, quia inclinatio actualis supponit habitualē, & est ab eadem: q: nō potest actualis variari, nisi variata habituali. Cōstat autē quod variare habitualē inclinationē est datoris naturæ, cuius est illa virtus. Vnde nō variatur inclinatio terræ, nisi transmutata terra de graui in leue, quod sine substantiali transmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationē etiā actualē non potest nisi dator virtutis, propter necessariā connexionē inter actualem inclinationē & habitualē, qua prohibetur agens extrinsecū attingere inclinationē actualē, nisi media habituali. Hæc autem est ratio, quare extrinsecū agens non potest educere appetitū aliquē de potentia ad actum secundū suum: quia, s. actus ille inest vt inclinatio: inclinatio autem vt sic, nō potest ex parte potentiæ attingi, nisi media inclinatione habituali, [illegible] per hoc si aliquod extrinsecū potest educere per se [illegible] actualē, oportet quod possit dare talē habitualē inclinationē, & sic patet quomodo prædict' processus valet. Prima tamē expositio breuior & formalior est.

Super

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus: Possit, potētia naturali & ordinaria, non de potentia Dei absoluta est quæstio. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Angeli inferiores nunquam illuminant superiores, sed econtra. Hæc conclusio cōtinet duo, s. regularem ordinem inter illuminatum & illuminantē quia, s. superiores sunt illuminantes, inferiores vero illuminati: & est varietas talis ordinis in ly nunquam, & ly semper. Et quo ad vtrunque ordinate probatur in litera. Primo quo ad primum: quia sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinē: ergo sicut causa continetur sub causa, ita ordo sub ordine cōtinetur. Deinde quo ad secundum sic: prætermissio ordinis secundarum causarum est propter ordinandum hominem in cognitione Dei: sed prætermissio ordinis in angelis non pertinet ad ordinandum hominem in cognitione Dei: ergo prætermissio in angelis nunquàm. Antecedens includit duo, s. quod prætermissio ordinis secundarum causarū fit propter ordinem ad primam causam, & quòd fit propter talem ordinem, scilicet manifestationes Dei ad homines, & quo ad vtrunq; probatur. Quo ad primum dupliciter, s. ratione: quia ordo inferioris à superiori mutari potest exemplo in humanis præceptis. Quo ad secundum vero: quia in corporalibus causis hanc solam rationem videmus. Minor vero probatur: quia operationes angelorum nō sunt nobis manifestæ.

Aduerte quòd tota hæc ratio fundata est super hoc, quòd operationis miraculosæ finis est vtilitas cognitionis & affectionis humanæ ad Deum: iuxta illud Aposto. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem, & subditur ibi de miraculis, vt superius dictum est. Constat enim ex dictis in quæstione præcedente, quod operatio Dei præter ordinem naturalem ad miracula spectat. Vide in tertio contra Gene. in calce 99. capituli, quantum valeat hæc ratio.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Secundo ostendit differentiam remanentem inter illuminantem & illuminatum.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, Angeli superiores illuminant inferiores de omnibus quæ nouerunt. Probatur, Omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonum quod habent in alia diffundant: ergo pro quanto aliqua agētia, magis participat diuinam bonitatem, tanto magis nituntur transfundere in alios perfectiones suas: ergo sancti angeli quicquid à Deo percipiūt, subiectis impartiūtur. Antecedēs probatur dupliciter. Primo, quia de ratione boni est, quod se aliis communicet. Secundo ab effectu: quia agentia corporalia quantū possunt assimilāt sibi alia. Prima vero consequentia patet ex se: iuxta illud, sicut simpliciter ad simpliciter. Et nihilominus confirmatur autoritate Petri Apostoli. Secunda autem probatur: quia sancti angeli sunt in plenissima participatione diuinæ bonitatis. Quo ad secundum differentia restans consistit in modo sciendi, & in vna conclusione ponitur, s. superiores semper remanent in altiori ordine, & perfectiorem scientiam habentes. Probatur quia inferiores non recipiunt ita excellenter: & declaratur in magistro & discipulo.

Cap. 7. à media. — In Homil. de centum ouibus, & est 34. in euang. à medio. — Cap. 4. à med. illum. Ar. 1. huius q. ar. sed contra. — 520 Comment.

vnde & superna Ierusalē dicitur mater nostra', Gal. 4. Sed in eccl. etiam superiores illuminantur ab inferioribus & docentur, secundū illud Apost. 1. ad Cor. 14. Potestis omnes per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur. Ergo & in cælesti hierarchia superiores ab inferioribus possunt illuminari.

2 ¶ Præterea, Sicut ordo corporaliū substātiarū dependet ex Dei voluntate: ita & ordo substantiarū spiritualium, sed sicut dictum est, c Deus quandoq, præter ordinem substātiarum corporaliū operatur, ergo etiā operatur prę ter ordinē spiritualiū substantiarū illuminando inferiores, nō per medios superiores. Sic ergo inferiores illuminati à Deo possunt superiores illuminare.

3 ¶ Pręterea, Vnus angel' aliū illuminat ad quē se conuertit, vt suprà dictū est. c Sed cū ista conuersio sit voluntaria, potest supremus angelus ad infimum se conuertere mediis prætermissis. Ergo potest eum immediate illuminare. Et ita potest illuminare superiores.

¶ SED CONTRA est quod Dio. * dicit hāc legē esse diuinitatis immobiliter firmatā, vt inferiora reducantur in Deū per superiora.

CONCLVSIO.

¶ *Nunquam inferiores angeli illumināt superiores, sed illuminantur ab illis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod inferiores angeli nunquam illuminant superiores, sed semper ab eis illuminātur. Cuius ratio est, quia sicut suprà dictū est, c ordo cōtinetur sub ordine, sicut causa continetur sub causa. Vnde sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinē. Et ideo nō est inconueniēs, si aliquādo aliquid fiat præter ordinem inferioris causæ ad ordinandū in superiorē causam: sicut in rebus humanis prætermittitur mādatū pręsidis vt obediatur principi. Et ita cōtingit, vt præter ordinē naturę corporalis aliquid Deus miraculo sē operetur ad ordinandū homines in eius cognitionem. Sed prætermissio ordinis, qui debetur spiritualibus substantiis, in nullo pertinet ad ordinationē hominū in Deum, cum operationes angelorum non sint nobis manifestæ, sicut operationes visibilium corporum, & ideo ordo, qui cōuenit spiritualib' substātiis, nūquā à Deo prætermittitur, quin semper inferiora moueantur per superiora, & non econuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q' eccl. hier. imitatur cælestem aliqualiter: sed nō perfecte consequitur eius similitudinem. In cælesti enim hierar. tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deum. Et ideo illi qui sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & scientia clariores. Et propter hoc superiores nūquā ab inferioribus illuminantur. Sed in ecclesiastica hierarchia interdum qui sunt Deo per sanctitatem propinquiores, sunt gradu infimi, & sciētia nō eminentes. Et quidā in vno etiā secundū scientiā eminēt, & in alio deficiunt. Et propter hoc superiores ab inferioribus doceri possunt.

¶ Ad secundum dicendū, quòd non est similis ratio de hoc, quòd Deus agat præter ordinem naturæ corporalis & spiritualis: vt dictum est. c Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendū, quòd angelus volūtate conuertitur ad alium angelum illuminandum. Sed voluntas angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis instituit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angelus superior illuminet inferiorem de omnibus quæ ipse nouit.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus superior non illuminet inferiorem de omnibus quæ ipse nouit. Dicit enim Dionisi. * 12. cap. cæl. hier. quod angeli superiores habent scientiam magis vniuersalē: inferiores vero magis particularem & subiectam. Sed plura continentur sub sciētia vniuersali, quā sub particulari. Ergo non omnia quæ sciūt superiores angeli, cognoscunt inferiores per superiorū illuminationē.

2 ¶ Præterea, Magister dicit in 11. dist. 2. sent. quod superiores angeli cognouerunt à sæculis mysterium incarnationis. Inferioribus vero ignotum fuit vsquequo cōpletum est. Quod videtur per hoc, quod quibusdam angelis quærentibus, Quis est iste rex gloriæ, quasi ignorātibus, alij respondent quasi scientes, Dominus virtutum ipse est rex gloriæ: vt Diony.* exponit 7. cap. cæl. hier. Hoc autem non esset si superiores angeli illuminarent inferiores de omnibus quæ ipsi cognoscunt. Non ergo eos illuminant de omnibus sibi notis.

3 ¶ Præterea, Si omnia superiores angeli inferiobus annunciant quæ cognoscunt, nihil inferioribus ignotum remanet, quod superiores cognoscant. Non ergo de cætero superiores poterunt illuminare inferiores Quod videtur inconueniens. Non ergo superiores de omnibus inferiores illuminant.

¶ SED CONTRA est quod Greg. *dicit, quòd in illa cælesti patria, licet quædam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Et Dio. dicit 15. ca. *cæl. hier. quod vnaquæq; cælestis essentia intelligentiam sibi à superiori datam inferiori communicat, vt patet ex autoritate supra inducta. c

CONCLVSIO

¶ *Superiores angeli semper inferiores illuminant de omnibus, quæ nouerunt, sic tamen quod semper remaneant in superiori ordine, perfectiorē scientiā habētes.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonum quod habent, in alia diffundant. Nā de ratione boni est, quod se aliis communicet. Et inde est etiam quod agentia corporalia similitudinem suam aliis tradunt quantum possibile est. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinæ bonitatis constituuntur, tanto magis perfectiones suas nituntur in alios transfundere, quantū possibile est. Vnde B. Petrus monet eos qui diuinam bonitatem per gratiam participant, dicens 1. Pet. 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis sancti angeli, qui sunt in plenissima participatione diuinæ bonitatis, quicquid à Deo percipiunt, subiectis impartiuntur. Non tamen recipitur ab inferioribus ita excellenter, sicut est in superioribus. Et ideo superiores semper remanent in altiori ordine, & perfectiorem scientiam habentes. Sicut vnam & eandem rem plenius intelligit magister quàm discipulus, qui ab eo addiscit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod superiorum angelorum scientia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

¶ Ad secundum dicendum, quod verbum magistri non sic est intelligendum quod inferiores angeli penitus ignorauerint mysterium incarnationis: sed quia non ita plene cognouerunt sicut superiores: c & in eius cognitione postmodū profecerunt, dum illud mysteriū impleretur.

¶ Ad tertium dicendum, quod vsque ad diem iudicij semper noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his quæ pertinent ad dispositionem mundi, & præcipuè ad salutem electorum. Vnde semper remanet, vnde superiores angeli inferiores illuminent.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue, In angelis est aliqua locutio. Hanc conclusionem postquam proposuit, ostendit quàm sit difficilis penetratu ex autoritate Gregor. ac deinde probat, & declarat simul sic, Manifestare proprium conceptum mentis alteri, est loqui alteri: sed ordinare proprium cōceptum ad manifestandum alteri, est manifestare proprium conceptum mentis alteri: ergo ordinare conceptum ad manifestandum alteri, est loqui. Sed angeli ordinant quandoque sic suos conceptus, ergo loquuntur. Maior est per se nota: prædicatur enim ibi diffinitum de diffinitione. Minor vero declaratur & probatur. Declaratur

QVAESTIO CENTESIMASEPTIMA,

De Locutionibus Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de locutionibus Angelorum. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrum vnus angelus loquatur alii. ¶ Secundo, vtrum inferior superiori. ¶ Tertio vtrum angelus Deo. ¶ Quarto, vtrum in locutione angeli aliquid distantia localis operetur. ¶ Quinto, vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

524 2. di. 11. q. 2. ar. 3. Et ver. q. 9. ar. 4. 5. et 7. Et 1. cor. in. 13.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vnus angelus alteri loquatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod vnus angelus alteri nō loquatur. Dicit enim Greg. 18. Mo. quod in statu resurrectiōis vniuscuiusq; mentē ab alterius oculis mēbrorū corpulētia

Lib. 18. Moral. cap. 3. in fine.

quidem ostendendo quid importat ordinare conceptum ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis, probatur, quia voluntas mouet intellectū ad actū conceptū ad alterū: quia si tripliciter potest intellectum inueniri in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatū ad extra, vt percipiatur: quia dupliciter potest referri ad extra, s. ad faciendum, vt patet in practicis: vel ad manifestandum, vt patet in loquente. Probatur vero tripliciter, primo, quia trāslatio conceptus de habitu in actum, est loqui sibi ipsi: vt patet ex verbi ratione tunc tantum formatur: ergo secundo, quia ex ipsa ordinatione ad manifestandum innotescit alteri: ergo. Extera non egent declaratione: cum constet angelos esse intellectualis naturæ: & in eis esse potentiam, & actum, & veritatem conceptionum & voluntatis, &c.

Annot. ¶ Circa minorem, & eius probationē aduerte, quòd Sco. & sequaces naturam intellectualem purā, modo aliarum rerum iudicantes negant hoc: & volunt loqui consistere in causatione intellectionis in audiente, destruuntque ordinem naturæ, ponentes inferiorem agere in superiorem: & fingunt auditionē differre à visione: quia angelus audiens concurrit puræ passiue ad intellectionem: quæ est auditio, &c. Tota autem vis rationum suarum supponit intellectum vnius angeli esse passiuum, proportionatum respectu alterius: quod est falsissimum: cum intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationē passiui naturalis: vt ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quamuis intellectus inferiorum habeat rationem passiui artificialis, id est disciplinabilis respectu superiorum: vt in præcedente patet: vnde quo ad nos vana sunt dicta Sco. in 2. di. 9. q. 2. nec opus est alia solutione.

Annot. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quod dupliciter potest interpretari hæc responsio. Primo vt intendat ponere aliquam specialem intentionem habentem vim excitatiuā ad audiendum. Et hoc licet demulceat aures, non tamen intellectui nō cōsonat, eo quòd quę dispersa sunt in inferiori vnite poni debent in superiori: vt in litera dicitur. Secundo vt intēdat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuā: & hoc consonat ordini resultanti, ꝙ conuenientia inter locutionē corporalē & intellectualē posita in litera cōsistit in hoc, ꝙ vtrobiqꝫ loquens habet vim excitatiuā: ille per signū aliquod sensibile, iste per aliquā vim intelligibilē. Sed differentia est: quia ibi signū sensibile est obiectū sensibile, hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione: ordinatio enim ipsa conceptus ad alterum vt videatur, habet in se virtutem excitatiuam ea ratione, quia facit hunc conceptum esse de pertinentibus ad illum cui loquitur. Oportet enim putare, quod quia omnes sensus nihil aliud sunt, quàm diminutę participationes intellectus, eū sint vires cognoscitiuæ quorūdā specialiū generū: ipse vero totius entis intellect^9 ipse vbi purus inuenitur, qualis est angelic^9, præhabet eminētius quicquid omnib^9 sensib^9 cōuenit: sic per hoc intellectualis locutio præhabet quicquid locutio nostra habet eminētiori modo, & cōsequēter vnite, & similiter auditio intellectualis. Vñ nō oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in vnitatē eminēter ęquiualētē omnib^9 & sic cæmula soluuntur.

nō abscōditur ab altero. Sed locutio est ad manifestandū alteri quod latet in mēte. Nō igitur oportet quòd vnus angelus alteri loquatur.

2 ¶ Pręterea, Duplex est locutio. Interior, per quam aliquis sibiipsi loquitur: & exterior, per quā aliquis loquitur alteri. Exterior autē locutio fit per aliquod sēsibile signū: puta voce vel nutu, vel aliquo corporis mēbro, puta lingua vel digito. Quæ angelis cōpetere nō possunt. Ergo vnus angelus alteri non loquitur.

3 ¶ Pręterea, Loquens excitat audientē, vt attēdat suæ locutioni. Sed non videtur quod vnus angelus excitet alium ad attendendum. Hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo vnus angelus non loquitur alteri.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur 1. Co. 13. Si linguis hominum loquar, & angelorum.

CONCLVSIO.

¶ Loquitur vnus angelus alteri, manifestando illi conceptum suum, vel ordinando conceptus ad talem manifestationem per voluntatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Greg. 2. Mor.* (Li. 2. Mora. ca. 5. parum à princ.) dignū est vt mens nostra qualitatē corporeæ locutionis excedens ad sublimes atq; incognitos modos locutionis intimę suspēdatur. ¶ Ad intelligendū igitur qualiter vnus angelus alij loquatur, considerādū est, quòd sicut supra diximus, c (Q. 82. ar. 4. 418.) cum de actibus & potentiis animæ ageretur, volūtas mouet intellectū ad suā operationem; intelligibile autem est in intellectu tripliciter. Primo quidē habitualiter vel secundū memoriā, vt Aug. dicit.* (Lib. 19. de tri. c. 5. & 9. 10. tom. 3.) Secundo autē vt in actu consideratum vel conceptum. Tertio vt ad aliud relatū. Manifestū est autē quòd de primo gradu in secundum transfertur intelligibile per imperium voluntatis. Vnde in diffinitione habitus dicitur quo quis vtitur cum voluerit. Similiter autem de secundo gradu transfertur in tertium per voluntatem. Nā per volūtatem cōceptus mentis ordinatur ad alterum, puta vel ad agendum aliquid, vel ad manifestādum alteri. Quando autem mens conuertit se ad actum considerandū, quod habet in habitu loquitur aliquis sibiipsi. Nā ipse conceptus mētis interius verbū vocatur. Ex hoc vero, quòd conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatē ipsius angeli, conceptus mentis vnius angeli, innotescit alteri. Et sic loquitur vnus angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidē ipsa voluntate, quæ conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quātū ad hoc mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundum illud 1. Cor. 2 Quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, nō statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Greg. dicit* (Li. 1. Mora. ca. 5. paulo post princi.) 2. Mora. Alienis oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis, stamus. Sed cum manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguæ ianuā egredimur, vt quales sumus intrinsecus ostendamus. Hoc autem obstaculum non habet angelus. Et ideo quàm cito vult manifestare suum conceptum, statim alius cognoscit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd locutio exterior, quæ fit per vocē, est nobis necessaria propter obstaculum corporis. Vnde non conuenit angelo, sed sola locutio interior ad quam pertinet non solum quòd loquatur sibi interius concipiendo: sed etiam quòd ordinet per voluntatem ad alterius manifestationem. Et sic lingua angelorum metaphorice dicitur ipsa virtus angeli, qua conceptum suum manifestat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad angelos bonos, qui semper seinuicem vident in verbo, non esset necessarium ponere aliquid excitatiuum: quia sicut vnus semper videt alium, ita semper videt in eo quicquid est ad se ordinatum. Sed quia etiam in statu naturæ conditæ sibi inuicem loqui poterant, & mali etiam angeli nunc sibiinuicem loquuntur, dicendum est, quòd sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus mouetur ab intelligibili. Sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus: ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens angeli ad attendendum.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum inferior angelus superiori loquatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inferior angelus superiori non loquatur: quia super illud 1. Corinth. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum: dicit glo. quòd locutiones angelorum sunt illuminationes quibus superiores illuminant inferiores. Sed inferiores nunquam illuminant superiores: vt supra dictum est. e Ergo nec inferiores superioribus loquuntur.

2 ¶ Præterea, Supra dictum est, c quòd illuminare nihil est aliud quàm illud quod est alicui manifestum, alteri manifestare. Et hoc idem est loqui. Ergo idem est loqui & illuminare. Et sic idem quòd prius.

3 ¶ Præterea, Greg. dicit * 2. Mor. quòd Deus ad angelos loquitur eo ipso quòd eorum cordibus occulta sua inuisibilia ostendit. Sed hoc ipsum est illuminare. Ergo omnis Dei locutio est illuminatio. Pari ergo ratione omnis angeli locutio est illuminatio. Nullo ergo modo angelus inferior superiori loqui potest.

¶ SED CONTRA est, quòd (sicut Dio.* exponit 7. cap. cæl. hier.) inferiores angeli superioribus dixerunt, Quis est iste rex gloriæ.

CONCLVSIO.

¶ Angeli inferiores superioribus loqui possunt, non autem ipsos illuminare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli inferiores superioribus loqui possunt. Ad cuius euidentiā considerādum est, quod omnis illuminatio est locutio in angelis, sed non omnis locutio est illuminatio. Quia sicut dictum est, e angelum loqui angelo nihil aliud est, quàm conceptum suum ordinare ad hoc, vt ei innotescat per propriam voluntatem. Ea vero quæ mente concipiuntur, ad duplex principiū referri possunt, scilicet ad ipsum Deum, qui est prima veritas, & ad voluntatem intelligentis, per quam aliquid actu consideramus. Quia vero veritas est lumē intellectus, & regula omnis veritatis est ipse Deus, manifestatio eius quod mente concipitur secundum quod depēdet à prima veritate, & locutio est, & illuminatio. Puta si vnus homo dicat alij, Cælum est à Deo creatum, vel homo est animal. Sed manifestatio eorum quæ dependēt ex voluntate intelligentis, non potest dici illuminatio, sed locutio tāntum. Puta si aliquis alteri dicat, Volo hoc addiscere, volo hoc vel illud facere: cuius ratio est, quia voluntas creata nō est lux nec regula veritatis, sed participans lucem. Vnde cōmunicare ea, quæ sunt à voluntate creata inquātū huiusmodi nō est illuminare. Nō enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoscere: sed solum quid rei veritas habeat. Manifestū est, quòd angeli dicūtur superiores vel inferiores per cōparationē ad hoc principiū quod est Deus. Et ideo illuminatio quæ depēdet a principio quod est Deus, solum per superiores angelos ad inferiores deducitur. Sed in ordine ad principium quod est voluntas, ipse volens est primus & supremus. Et ideo manifestatio eorum quę ad voluntatem pertinent, per ipsum volentem deducitur ad alios quoscunque. Et quantum adhoc & superiores inferioribus, & inferiores superioribus loquuntur. Et per hoc patet solutio ad primum, & ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis Dei locutio ad angelos est illuminatio. Quia cum voluntas Dei sit regula veritatis: etiam scire quid Deus velit, pertinet adperfectionem & illuminationē mentis creatæ. Sed nō est eadem ratio de voluntate angeli: vt dictum est. e

a ¶ Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hæc conclusio postquam posita est in illo ordine, declaratur & probatur ex differentia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignantur propria constitutiua singularum, ibi, Ea vero quæ mente. Tertio infertur differentia inter illas, quo ad ordinem suppositorum, in qua clauditur proposita conclusio, ibi, Manifestum est autem.

¶ Quo ad primum habitudo locutionis ad illuminationem est communioris ad minus commune. Omnis enim illuminatio est locutio, sed non econuerso: probatur ex rationibus earum supra assignatis.

¶ Quo ad secundum proprium constitutiuum illuminationis est dependentia ad primam veritatem: proprium vero constitutiuum locutionis est dependentia à voluntate loquentis. Declaratur & probatur. Declaratur resoluendo mentis conceptus in duo principia, [illegible] cet primam veritatem concipien[…] voluntatem concipien[…] Nec hæc resolutio [illegible] distinctio principiorum [illegible] probatione: quoniam [illegible] gnitum vt sic, cum [illegible] quoddam sit, à prima [veritate] dependere [illegible] vt à mensura essentiali [ex]trinseca: & cum libere quoddam sit, [illegible] ad vsum & exercitium actus, vt patet ex præcedenti articulo, oportet [illegible] à voluntate dependere. Probatur vero, quo ad illuminationem sic. Veritas est lumen intellectus [illegible] manifestatio alicuius [illegible] pendet à prima veritate, [ergo] est illuminatio. Probatur consequentia: quia prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionem verò, per eandem [ratio]nem negatiuè, quia licet voluntas creata [non] est lux nec regula veritatis. Et confirmatur ratio pro vtraque parte [illegible] quia non pertinet ad perfectionē intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

¶ Num loqui & [illegible] do distinguatur ab illuminare.

¶ Circa rationem hanc [illegible] dubium occurrit [illegible] le. Quoniam ratio videtur concludere oppositum [in]tentis: illa enim propositio assumpta, Veritas est lumen intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis. Si vniuersalis, omne verum est lumen intellectus: [er]go manifestare quodcunque verum [illegible] est illuminare [illegible] rū, est illuminare, igitur loqui verū est illuminare. Et sic si angelus [illegible] dolo dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem boni: quia dicit verum [illegible] illuminaret illum, cuius oppositum in litera concluditur. Si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera, & in qua non. Nec facile erit hoc figere. Quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat: quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessaria & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis vt patet

patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sic bona, male tamen probata videtur.

¶ Circa confirmationē quoque occurrit dubium simile. Quia si perfectionem intellectus spectat scire, quid rei veritas habet: aut hoc intelligitur vniuersaliter, & tunc sequitur oppositum intenti, nam sequitur, ergo ad perfectum intellectus pertinet scire quid rei veritas habet de meo velle & cogitare: hoc autē est scire quid ego volo. Ergo. Si autem particulariter, oportet assignare materiā in qua verificatur & procedatur vt supra.

¶ Ad primum horum dicitur quod propositio illa est vniuersalis sed formaliter intellecta, i. de veritate inquantum veritas est. Et cum infertur ex illa, ergo manifestare quodcunque verum, est illuminare: respondetur distinguendo: quod manifestare verum contingit dupliciter. Vno modo formaliter, i. inquantum verum, & sic transeat. Alio modo inquantum volitum voluntate, quæ nō est veritatis regula, & sic negatur: huiusmodi enim manifestatio non est illuminatio, sed simplex propositio, seu oblatio veri. Et propterea negatur vltima consequentia, s. ergo loqui verum est illuminare. Quoniam loquēs verū non manifestat verum vt verum, sed vt liberum. Locutio enim non aliter manifestat, nisi quia libere præsentat cōceptum. Et si infertur ꝙ in locutione vera sunt duo: quia est veritas proposita & libertas proponens: & quod licet ratione libertatis non sit ibi illuminatio: ratione tamen veritatis est ibi illuminatio, si veritas est lumē intellectus, vt litera dicit. Iam patet quid dicendo, s. ꝙ plus requiritur ad illuminationē ꝙ veritas, requiritur enī ꝙ sit proposita vt veritatis [illegible] gnū est ꝙ eundē cōceptū Michaelis, puta quod ipse vult suscipere animā Martinus si Deus proponit seraphim, fit illuminatio: si autem ipse Michael manifestet illis, est sola locutio. Deus enim proponit vt verum: quia volūtas sua est regula veritatis: Michael autem proponit quidem verum, sed non vt verum: sed vt volitū à se, quem constat non esse veritatis regulam. Vnde in litera ex hoc quòd veritas est lumen, infertur non quod manifestatio eius sit illuminatio, sed quod manifestatio eius, vt dependet à prima veritate, est illuminatio.

¶ Ad secundū autē dicitur, ꝙ velle aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra rē volitam, aut intellectā. Et sic eū res res volita aut intellecta in nullo genere causæ pendeat à volitione, aut intellectione vt sic, vt patet cū volumus aut intelligimus Deū esse, &c. impertinens est ad perfectionē intellectus debemus intelligere res ab aliis cognitas aut volitas, scire quid alij circa illas velint, aut nouerint. Alio modo, vt ipsum velle aut intelligere est res quædam. Et sic pertinet ad perfectionem intellectus: eo modo quo cogitationes cordiū pertinēt ad perfectionē illius de quibus supra tractatum est. Cognitio enim cordis cognita, sicut & quodlibet singulare cognitū, perficit intellectū, vt perficere distinguitur contra inficere. Solum enim falsum intellectum inficit, non autē perficit, vt perficere distinguitur cōtra facere, & denotat quendā excessum: quia nō confortat intellectū: nō enim ex hoc intellectus potentior redditur ad aliorū notitiam. In præsenti litera nolle & intelligere sumūtur primo modo, vt patet ex eo quod distinguūtur tuū velle & tuum intelligere cōtra veritatē rei. Et propterea optime dicitur quòd non pertinet ad perfectionē mei intellect^9 cognoscere quid tu velis aut cognoscas, sed quid rei veritas habet.

¶ Obiectio autem in oppositū facta procedit de tuo velle & intelligere inquantum est quædam res in se, propterea non militat contra propositum. Quamuis etiā isto modo, vt ex supradictis patet, verificetur. Nec obstat præsens litera, dicens quòd ad perfectionē intellect^9 mei spectat quid rei veritas habet. Tū quia loquitur de re, & distinguitur cōtra cognitionē & volitionē. Tū quia non dicit omnis res. Tum quia sermones sunt intelligendi secundum subiectam materiam, & sic est subintelligenda hic distributio accommoda. Ita quod sensus est, quod ad perfectionē intellectus mei pertinet scire quid rei veritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autē sunt cognoscibilia à me, aut angelo &c. non est præsentis negotij discutere: sed discussa iam sunt.

¶ Quo ad tertiū infertur conclusio intenta in differentia inter has ad propositū cōsistēte in hoc illuminatio solūmodo per superiores ad inferiores deducitur. Locutio vero per loquentē ad quoscunq; deducitur siue superiores, siue inferiores. Probatur ex distinctiuis præassignatis sic. Illuminatio est de conceptu vt à Deo: ergo secundū ordinē angelorū vt à Deo, ergo per superiores ad inferiores. Antecedēs patet ex dictis: prima cōsequētia nō nisi implicite habetur in litera, sed propter claritatē apposita est, secunda vero probatur: quia angeli dicuntur superiores & inferiores per ordinē ad Deū. Quo ad aliā vero partē sic, Locutio est de conceptu, vt à voluntate: ergo secundū ordinem ad voluntatē loquentis, ergo ad quoscūque. Antecedens patet. prima cōsequentia probatur: (Ar. 1. huius quæst. 524) quia in his primus loquēs habet rationem supremi principij: secunda vero est per se nota. & sic patet cōclusio probata ex hoc, quia loqui vt sic, nullam dicit excellentiam supra audiētem, sed libertatem tantū ponit in loquente.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, dubium esse posset: quia Deus pluries in scriptura inuenitur locutus ad angelos absque illuminatione: vt patet Iob 1. & 3 Reg. 22. Ad hoc potest tripliciter dici. Primo ꝙ litera loquitur de locutione enuntiatiua, quæ s. enūtiat verū vel falsum: vt patet ex ratione reddita. Secundo & melius, quòd litera loquitur de locutiōe propriè dicta, intellectuali tamen. Scriptura aūt oppositum sonans metaphorice, locutione vti videtur vt patet ex autoritate Gre. 2. Mora. Tertio quod etiā in his illuminatio quædā occurrit pro quāto fit manifestatio diuinæ permissionis, quòd adsit ad hoc vel illud.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum angelus Deo loquatur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus Deo non loquatur. Locutio enim est ad manifestandum aliquid alteri. Sed angelus nihil potest manifestare Deo, qui omnia nouit. Ergo angelus nō loquitur Deo.

2 ¶ Præterea, Loqui est ordinare conceptū intellect^9 ad alterū: vt dictū est. e Sed angel^9 semper cōceptū suę mētis ordinat in Deū. Si ergo aliquādo Deo loquitur, semper Deo loquitur. Quod potest videri aliquibus incōueniens: cū aliquādo angelus angelo loquatur. Videtur ergo quod angelus nunquam loquatur Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Zacha. 1. Respondit angelus Deo, & dixit, Domine exercituum vsquequo nō misereberis Ierusalem: Loquitur ergo angelus Deo.

CONCLVSIO.

¶ Angeli non loquuntur Deo vt illi quippiā manifestent, sed illi loqui dicuntur vel consultando illius voluntatem de agendis, vel illius excellentiam admirando.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, c locutio angeli est per hoc quod conceptio mentis ordinatur ad alterum. Sed aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. Vno modo ad hoc quod cōmunicet alteri. Sicut in rebus naturalibus agens ordinatur ad patiens, & in locutione humana doctor ordinatur ad discipulum. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo: neque de his quæ ad rerum veritatem pertinent, neq; de his quæ dependent à voluntate creata: quia Deus est omnis veritatis & omnis voluntatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat. Sicut in rebus naturalibus passiuum ad agens, & in locutione humana discipulus ad magistrum. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel consultando diuinam voluntatem de agendis, vel eius excellentiam quam nunquam comprehendit admirando: sicut Greg. dicit * (Lib. 2. Moral. ca. 2. in medio.) 2. Mora. quòd angeli loquūtur Deo, cū per hoc quod super semet ipsos respiciunt, in motū admirationis surgūt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod locutio non semper ad manifestandum alteri: sed quandoque ad hoc ordinatur finaliter, vt loquenti aliquid manifestetur, sicut cum discipulus quærit aliquid à magistro.

¶ Ad secundum dicendum, quòd locutione qua angeli loquuntur Deo, laudantes ipsum & admirantes, semper angeli Deo loquuntur. Sed locutione qua eius sapientiam consulunt super agendis, tunc ei loquuntur quando aliquod nouum per eos agendum occurrit, super quo desiderant illuminari.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd localis distantia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damasc.* (Lib. 6. c. 17 & li. 2. c. 3) Angelus vbi est, ibi ope

a ¶ Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

Comment. 527. ¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus iuxta distinctionis membra. (2 di. 9. ar. 2. ad 6. Et. di. 11. qu. 2. ar. 3. ad 3. Et veri. q. 9 ar. 6.) Distinctio est, Aliquid ordinatur ad alterum dupliciter, s. actiue vel passiue. Ratio distinctionis huius, quare, s. adducitur, assignatur in litera: quia locutio angelica in ordinatione conceptus ad alterum cōsistit: membra distinctionis declarantur in naturalibus, & humana locutione.

¶ Conclusio prima iuxta primum membrum est negatiua. Angelus non loquitur Deo ordinando conceptum respectu Dei actiue. Probatur. Deus est principium omnis veritatis & voluntatis: ergo sibi communicatiue ordinari non potest conceptus aliquis de veritate aut voluntario.

¶ Secunda conclusio iuxta secundum membrum est affirmatiua, Angelus loquitur Deo ordinando conceptum suum respectu Dei passiue. Declaratur ex consultatione, & admiratione, & confirmatur autoritate Gregorij.

¶ Num alteri loquens se habeat ad illū cui loquitur, tantum actiue, vel passiue. Quæstio.

¶ Circa hanc decisionem occurrit dubiū. Quia distinctio posita quāuis sit bona, nō tamē est sufficiens ad propositū. Datur enim tertius modus ordinis, quo conceptus ordinatur ad alterum, quando, s. ordinatur ad alterum solum vt innotescat, vt dictum est fieri in simplici locutione vnius angeli ad alterum: loquens enim vt sic, nihil causat in audiente secundū S. Tho. doctrinā, igitur, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod licet ordinans conceptū suum ad alterum ad hoc solum vt innotescat illi, non se habeat vt agens respectu audiētis, quia nec agit in illum, nec præsentat illi actiuū: habet tamen se ad illum communicatiue, quia facit præsens visibile: quod si non faceret, esset illi absens. Et propterea dicitur cōmunicare illi notitiam eius quod ipse concipit. Deo autem repugnat non solum pati ab angelo, sed etiā cōmunicari sibi aliud ab illo eadem ratione: quia. s. sibi repugnat ratio potentiæ & imperfectionis cuiusque. Vnde hic modus comprehenditur sub primo modo in litera posito. Et ad hoc insinuandum non dicitur in litera in primo membro, quod ordinatur vt agat, sed quod ordinatur quod cōmunicet. Declarauit autem hoc ex ratione ordinis actiui & passiui. Tum vt à notioribus traderet disciplinam. Tum quia communicatio manifestatiue quasi agere quoddam est reductiue. Tum quia in proposito, vt dictum est, æquiualet ipsi agere: & sic sufficienter responsum est quæsito.

a ¶ Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum quartum. Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito negatiue, in locutiōe angelli nullum

Universidad de Oviedo Biblioteca

nullum impedimētū præstat distantia loci. Probatur, Locutio angeli consistit in intellectuali operatione: ergo abstrahit omnino à loco & tempore: ergo nihil operatur in ea diuersitas loci, aut temporis. ergo, &c. Antecedēs patet, & prima cōsequētia probatur ex intelligere nostro, quia, si abstrahit, nisi ex parte phantasmatum, quę sol non sunt: secunda vero est per se nota.

a ¶ Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum quintum.

Comment. Titulus clarus.

Ar. 1. 2. & 3. huius q. 524. 525. 526. D. 767. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Locutionē vni' angeli ad alium non omnes percipiunt. Probatur: proprium conceptū mentis vnus angelus potest ordinare & aliqua causa ad alterum, & nō omnes: ergo percipi pōt ab vno, & nō ab alijs. Añs probatur, quia ordinatio est voluntaria, cōsequētia probatur, quia per ordinationē percipitur, id est, fit præsens vt percipiatur.

Art. 1. huius quæst. & b 524. a ¶ Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo respondet quæsito, iuxta duo distinctionis mēbra. Tertio reprehendit errorem quendam.

Li. 2. Mora. ca. 6. paulo post prin. ¶ Quo ad primum distinctio est. Hierarchia potest dupliciter considerari. Vno modo ex parte principis. Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ sub principe. Declaratur distinctio ex quid nominis hierarchiæ, dicit enim sacrum principatum: principatus autē hęc duo prædicta claudit in se.

528. Veri. q. 9. arti. 7. ¶ Quo ad secundum sunt conclusiones duæ, prima cōclusio responsiua iuxta primum modum est affirmatiua, Oēs angeli, imò omnes creaturæ rationales, sunt vnius hierarchiæ ex parte principis. Probatur, quia princeps omniū, qui possunt sacrorum esse participes, quales sunt rationales creaturæ, est vnus Deus gloriosus: Et cō-

Art. præce. 527. firmatur autoritate Aug. ponentis vnā ciuitatē angelorum & hominum bonorum, alteram malorū.

Ca. 15. ante medium. ¶ Nec turberis nouitie, ex ista confirmatione ponente duas societates: & tamē adducta ad probādam vnitatem societatis. In hac enim autoritate duo dicū-

Aunot. tur. Primum quod angelorum & hominum participum sacrorum vna est societas: & hoc est ad propositum. Secundū est quod dæmonum & hominū deficientium à sacris alia est societas: & hoc est ad cōplementum autoritatis allatum, & seruit aliqualiter proposito, pro quanto etiam hæc mala societas est etiam vna.

Art. 1. huius quæst. 524. ¶ Secunda vero conclusio iuxta secundum modum est negatiua, Angeli nec cū hominibus, nec

ratur. Locutio autem est quædam operatio angeli. Cū ergo angelus sit in determinato loco, videtur quod vsque ad determinatam loci distantiam angelus loqui possit.

2 ¶ Præterea, Clamor loquentis fit propter distantiam audientis. Sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videtur quòd in locutione angelorum aliquid operetur localis distantia.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut dicitur Lucæ 16. diues in inferno positus loquebatur Abrahæ, non impediente locali distantia. Multo igitur minus localis distantia potest impedire locutionem vnius angeli ad alterum.

CONCLVSIO.

¶ In locutione angelorum, cum in intellectuali opera consistat, nullū impedimentū præstat localis distātia.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod locutio angeli in intellectuali operatione consistit, vt ex dictis patet.c Intellectualis autem operatio angeli, omnino abstracta dest à loco & tēpore, nam etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hoc & nūc: nisi per accidens ex parte phantasmatum, quæ in angelis nulla sunt. In eo autē quod est omnino abstractū à loco & tēpore, nihil opatur neq; tēporis diuersitas, neq; loci distātia. Vnde in locutione angeli nullū impedimentū facit distantia loci.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd locutio angeli, sicut dictū est e, est locutio interior: quę tamē ab alio percipitur. Et ideo est in angelo loquente: & per consequens vbi est angelus loquēs. Sed sicut distātia localis nō impedit quin vnus angelus aliū videre possit: ita etiā nō impedit quin percipiat quod in eo ad se ordinatur. Quod est eius locutionem percipere.

¶ Ad secundū dicendū, quòd clamor ille non est vocis corporeæ, quæ fit propter distātiam loci: sed significat magnitudinem rei quæ dicebatur, vel magnitudinem effectus, secundum quod dicit Gre.* 2. Mor. Tanto quisque minus clamat, quanto minus desiderat.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant. Quod enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia, vt dictum est.c Ergo vno angelo loquente ad alterum omnes percipiunt.

2 ¶ Præterea, Omnes angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoscitur ab vno, pari ratione cognoscitur ab alijs.

3 ¶ Præterea, Illuminatio est quædam species locutionis. Sed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Dio. dicit * 15. cæl. hier. vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditā alijs communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶ SED CONTRA est, quod vnus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

CONCLVSIO.

¶ Locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt, cum voluntariè fiat.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut suprà dictum est, c conceptus mentis vnius angeli percipi potest ab altero per hoc, quòd ille, cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnum, & nō ad alterum. Et ideo potest conceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & nō ab alijs. Et sic locutionē vnius angeli ad alterū potest percipere vnus absque alijs: non quidem impediente distantia locali,

sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est. e

¶ Vnde patet responsio ad primum & secundum.

¶ AD TERTIVM dicendū, quòd illuminatio est de his quæ emanant à prima regula veritatis: quæ est principium commune omnium angelorum. Et ideo illuminationes sunt omnibus communes. e Sed locutio potest esse de his quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ: quod est proprium vnicuique angelo. Et ideo non oportet quod huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

QVAESTIO CENTESIMAOCTAVA, DE ORDINATIONE angelorum secundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Dictum est enim, c quòd superiores inferiores illuminant, & non econuerso. ¶ Circa hoc quæruntur octo. ¶ Primo, vtrū oēs sint vni' hierarchiæ. ¶ Secundo, vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo. ¶ Tertio, vtrum in vno ordine sint plures angeli. ¶ Quarto, vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. ¶ Quinto, de nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. ¶ Sexto, de comparatione ordinum ad inuicem. ¶ Septimo, vtrum ordines durent post diē iudicij. ¶ Octauo, vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cum enim angeli sint supremi inter creaturas, oportet dicere quòd sint optime dispositi. Sed optima dispositio est multitudinis, secundum quod continetur sub vno principatu: vt patet per Philosophum 12. Meta. & in 3. Politic. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

2 ¶ Præterea, Dio.* dicit in 3. cap. cæl. hier. quòd hierarchia est ordo, scientia, & actio. Sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum quem cognoscunt, & à quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

3 ¶ Præterea, Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominibus & angelis. Sed omnes homines sunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ SED CONTRA est, quod Dio. 6. cap. cæl. hierarchiæ distinguit tres hierarchias angelorum.

CONCLVSIO

¶ Omnes angeli & rationales creaturæ, quarum Deus princeps est, vt sic, vnius sunt hierarchiæ, sed nec angeli cum hominibus, nec inter se, quo ad multitudinis considerationem, sunt vnius hierarchiæ, sed ipsi inter se angeli tres constituunt hierarchias.

¶ RESPONDEO dicendum, quod hierarchia est sacer principatus, vt dictum est. c In nomine autem principatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igitur vnus est Deus princeps, non solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secundum quod Aug. dicit * in 12. de Ciuitat. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societates: vnam in angelis bonis & hominibus, alteram in malis. Sed si consideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ sub principe, sic vnus principatus dicitur secundum quòd multitudo vno & eodem modo potest gubernationem principis recipere. Quæ verò non possunt secundum eundē modum gubernari à principe, ad diuersos principatus pertinent. Sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis reguntur legibus & ministris. Manifestum est autem quòd homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate, homines verò percipiunt eas sub sensibilium similitudinibus, vt Dio. dicit * 1. c. cæl. hierarchiæ. Et ideo oportet distingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim supra, c dum de cognitione angelorum agebatur, quod superiores angeli habent vniuersaliorem cognitionem veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerum, de quibus angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt à primo principio vniuersali, quod est Deus. Et iste modus conuenit primæ hierarchiæ, quæ immediate ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, vt Dio.* dicit 7. cap. cælestis hierarchiæ. Secundo vero, prout huiusmodi rationes dependent ab vniuersalibus causis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicātur. Et hic modus conuenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modo secundum quod huiusmodi rationes applicantur singulis

inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres inter se constituunt Hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. Ista conclusio habet tres partes. Prima est de pluralitate Hierarchię inter angelos, & homines. Secunda inter angelos. Tertia est de certo numero Hierarchiæ angelicæ. Et probatur quo ad primam partem. Vnitas principatus ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis à principe, & pluralitas ex pluralitate: ergo angeli & homines, non sunt vnius Hierarchiæ. Antecedens probatur inductiue ex politicis, consequentia probatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernantur. Probatur: quia illi illuminationibus puris, homines vero sub sensibilium similitudinibus vt patet ex Dionysio. Secunda vero pars ex eadem autoritate probatur, inferendo eodem modo. Ergo angeli inter se non sunt vnius Hierarchiæ, probatur sequela: quia non eodem modo illuminantur: quia superiores vniuersalius lumen quàm inferiores recipiunt. Tertia autem pars probatur sic: Rationes, de quibus angeli illuminantur, possunt in triplici gradu considerari: ergo acceptio cognitionis: ergo sunt tres Hierarchiæ. Consequentia sunt notæ ex dictis. Antecedens declaratur, quia possunt sumi vt sunt à Deo: secundo vt ab vniuersalibus secundis: tertio vt à propriis, atque applicatæ ad singula. Primus modus conuenit primæ Hierarchiæ, vt confirmat Dionysi. secundus secundæ, & tertius infimæ.

¶ Quo ad tertium errant, & contra intentionem Dionysij loquuntur, ponentes hierarchiam in diuinis personis. Probatur prima pars: quia hoc sequitur corollariè ex dictis. Secunda verò, quia Hierarchia apud Dionysi. 4. capitulo, exigit inter supposita habitudinem purgationis, illuminationis, & perfectionis: sed hæc procul sunt à diuinis personis. ergo. & cæt. Causa erroris videtur: quia in diuinis personis est ordo quidam naturæ, sed non Hierarchiæ, sed ille, &c.

a ¶ Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli tria. Primo ostenditur diuersitas ordinum in qualibet Hierarchia: & sic directe respondetur quæsito. Secundo penes quid attenditur ista diuersitas. Tertio ostenditur numerus.

¶ Quo ad primum ponitur conclusio respon-

singulis rebus, prout dependēt à propriis causis. Et hic modus conuenit infimæ Hierarchiæ. Quod plenius patebit, cum de singulis ordinibus agetur. c Sic igitur distinguuntur Hierarchiæ ex parte multitudinis subiectæ. Vnde manifestum est eos errare, & contra intentionē Dio. loqui, qui ponunt in diuinis personis hierarchiam, quam vocant supercęlestem. In diuinis enim personis est quidam ordo naturæ, sed non hierarchiæ. Nam (vt Dio. dicit 3.* cap. cę. hier.) ordo hierarchiæ est alios quidem purgari, & illuminari, & perfici, alios autem purgare, & illuminare, & perficere. Quod absit vt in diuinis personis ponamus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de principatu ex parte principis. Quia optimum est quod multitudo regatur ab vno principe, vt Philos. * in pluribus locis intendit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad cognitionem ipsius Dei, quem omnes vno modo, s. per essentiam vident, non distinguuntur in angelis hierarchiæ, sed quantum ad rationes rerum creatarum, vt dictum est. *

¶ Ad tertium dicēdum, quòd omnes homines sunt vnius speciei: & vnus modus intelligendi est eis connaturalis. Non sic autem est in angelis. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in vna hierarchia sint plures ordines.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in vna hierarchia nō sint plures ordines. Multiplicata enim diffinitione multiplicatur & diffinitum. Sed hierarchia, vt Dio. dicit, est ordo. Si ergo sunt multi ordines, non erit vna hierarchia, sed multæ.

2 ¶ Preterea, Diuersi ordines sunt diuersi gradus: & gradus in spiritualibus constituuntur secundum diuersa dona spiritualia. Sed in angelis omnia dona spiritualia sunt cōmunia: quia nihil ibi singulariter possidetur. Ergo non sunt diuersi ordines angelorum.

3 ¶ Præterea, In ecclesiastica hier. distinguūtur ordines secundum purgare, illuminare, & perficere. Nam ordo diaconorum est purgatiuus, sacerdotū illuminatiuus, episcoporū perfectiuus, vt Dio dicit * 5. ca. eccl. hierar. Sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo est distinctio ordinum in angelis.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Ephe. primo, quòd Deus constituit Christum hominem supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, qui sunt diuersi ordines angelorū: & quidam eorum ad vnam hierarchiam pertinent, vt infrà patebit. e

CONCLVSIO.

¶ In omni hierarchia distinguuntur tres ordines diuersi: summus, medius, & infimus, secundum varia angelorum officia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dictum est, c vna hierarchia est vnus principatus, id est vna multitudo ordinata vno modo sub principis gubernatione. Non autem esset multitudo ordinata, sed cōfusa, si in multitudine diuersi ordines non essent. Ipsa ergo ratio hierarchię requirit ordinum diuersitatē. Quæ quidem diuersitas ordinum secundum diuersa officia & actus consideratur, sicut patet, quòd in vna ciuitate sunt diuersi ordines, secundum diuersos actus. Nam alius est ordo iudicantiū, & alius pugnantium, & alius laborantium in agris. & sic de aliis. Sed quamuis multi sint vnius ciuitatis ordines, omnes tamen ad tres possunt reduci, secūdum quod quælibet multitudo perfecta habet principium, medium, & finem. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo homi

num inuenitur. Quidam enim sunt supremi, vt optimates: quidam autem sunt infimi, vt vilis populus: quidem autem sunt medij, vt populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summum, medium, & infimum. Et propter hoc in qualibet hierarchia Diony.* ponit tres ordines.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur Vno modo, ipsa ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus. Et hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus. Et sic dicuntur plures ordines vnius hierarchiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in societate angelorum omnia possidentur communiter. Sed tamen quædam excellentius habentur à quibusdam, quàm ab alijs. Vnumquodque autem perfectius habetur ab eo qui potest illud communicare, quam ab eo qui non potest. Sicut perfectius est calidum quod potest calefacere, quam quod non potest: & perfectius scit qui potest docere, quam qui non potest. Et quanto perfectius donum aliquis communicare potest, tanto in perfectiori gradu est. Sicut in perfectiori gradu magisterij est qui potest docere altiorem scientiam. Et secundum hanc similitudinem consideranda est diuersitas graduum vel ordinum in angelis secundum diuersa officia & actus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd inferior angelus est superior supremo homine nostræ hierarchiæ, e secundum illud Math. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior est illo, scilicet Ioanne Bapti. quo nullus maior inter natos mulierum surrexit. Vnde minor angelus cælestis hierarchiæ potest non solum purgare, sed illuminare & perficere, & altiori modo, quàm ordines nostræ hierarchiæ. Et sic secundum distinctionem harum actionum nō distinguuntur cælestes ordines, sed secundum alias differentias actionum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum in vno ordine sint plures angeli.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod in vno ordine, non sint plures angeli. Dictum est enim * supra, c omnes angelos inæquales esse ad inuicem. Sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

2 ¶ Præterea, Quod potest sufficienter fieri per vnum, superfluum est quod fiat per multa. Sed illud quod pertinet ad vnum officium angelicum, sufficienter potest fieri per vnum angelum, multo magis, quàm per vnum solē sufficienter fit quod pertinet ad officium solis, quanto perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est, c superfluum est quòd sint plures angeli vnius ordinis.

3 ¶ Præterea, suprà dictum est, c quòd omnes angeli sunt inæquales. Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres vel quatuor, infimus superioris ordinis magis conueniet cum supremo inferioris, quàm cum supremo sui ordinis. Et sic videtur quod magis sit vnius ordinis cum hoc, quàm cum illo. Non igitur sunt plures angeli vnius ordinis.

¶ SED CONTRA est quod Isaiæ 6. dicitur, quòd Seraphim clamabant alter ad alterum: sunt ergo plures angeli in vno ordine Seraphim.

CONCLVSIO.

¶ Multi angeli sunt in vno ordine nobis noto, sed quilibet angelus proprium habet ordinem nobis incognitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ille

sius, in qualibet hierarchia sunt diuersi ordines. Probatur ex ratione hierarchiæ sic: vna hierarchia est vna multitudo ordinata vno modo sub principe, ergo in ea sunt diuersi ordines, probatur consequentia: quia aliter non esset multitudo ordinata, sed confusa.

Cap. 7. 8. & 9. cæl. hier. Aunot. ¶ Aduerte nouitie, quòd ad ordinem inter aliqua sequitur diuersitas ordinum, pro quanto sequitur diuersitas ordinatorum graduum: oportet enim in ordine vnum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum & ordo posteriorum. Nec refert ad propositum, an vnum vel plura sint in ex hac priorum aut posteriorum: sit ergo hoc, quod multitudo est ordinata: sequitur, ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorum gradus: alioquin esset confusio.

Comment. ¶ Quo ad secundum diuersitas ordinum penes diuersa officia & actus, probatur ex dispositione ordinum in politicis.

¶ Quo ad tertiū, In qualibet hierarchia sunt tres ordines, summ', medius, & infimus. Probatur dupliciter: primo ratione, quia omnis diuersitas ordinum penes officia, &c. reducitur ad trinarium, quod probatur. Tum quia multitudo perfecta reducitur ad trinarium principium, medium, & finem, ex primo cæli. Tum quia in politicis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & populus sunt summi, medij, & infimi. Tum autoritate Dionisij.

511. Loc. supra ar. 2 inducti. a ¶ Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum tertium.

Q. 47 ar. 2 & qu. 50. ar. 4. 250 364 Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò est vna distinctio bimembris. Secundo sunt duæ conclusiones iuxta membra distinctionis.

Ar. præced. 530 Locis in ar. citatis. 254 ¶ Quo ad primum distinguit: 1. Ly ordo, dupliciter sumitur, communis, & specialis: & ponitur differentia inter eos: quia communis sequitur incompletam notitiam ordinatorum, specialis vero perfectam. Quod declaratur & ratione: quia notitia imperfecta non distinguit nisi in vniuersali & per pauciora, perfecta vero in singula diuidit, omnia perlustrans. Et inductione in corporibus cælestibus, & inferioribus gradibus rerum.

Aunot. ¶ Aduerte hic quòd differentia inter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari, scilicet secundū se, seu in esse: & quo ad nos, seu in cognoscē à nobis. In litera vtraque differentia tangitur, secundum se quidem, quia

Universidad de ... Biblioteca

alter communis, alter specialis: quo ad nos vero, quia ille nō cognoscitur, nisi perfecte cognitis rebus naturalibus: ille vero imperfecte notis.

¶ Quo ad secundum ponuntur duæ conclusiones responsiuæ iuxta duos modos accipiendi ordinē, applicatos ad angelos. Prima est, multi angeli sunt in vno ordine nobis noto. Probatur, Nos non cognoscimus angelos nisi imperfecte, vt Dionysius dicit: ergo nobis non est notus nisi ordo cōmunis, comprehendens multos, patet sequela ex dictis in distinctione secunda. Quilibet angelus habet proprium ordinem nobis incognitum. Probatur prima pars à fortiori: quia quælibet stella habet proprium ordinem & officia, secūda vero, quia propria officia ignoramus, ex quorum notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

Ca.6. cæl. hier. parum à princip.

Ca.4. à medio & c.10. 264.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum quartum.*

Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem naturalem inest à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest completiue à gratia, inchoatiue vero à natura. Hæ conclusiones primo probantur quo ad id, quod supponunt ambæ: supponitur in vtraque cōclusione, quod ordines angelici attendantur, & distinguātur in ordine ad finē. Et hoc ꝓbatur sic, Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiuæ: ergo est per respectum ad finem, patet sequela: quia de ratione gubernationis est finem respicere. Secundo repetitur distinctio de fine eorum, naturali. s. & supernaturali: quæ supponitur etiam. Tertio, ponitur prima conclusio absq; probatione, vtpote per se nota. Quarto ponitur secūda, quo ad primam partem: quia per solam gratiam attingi potest talis finis: quo ad secundam vero, quia angelis data sunt gratuita secundum capacitatem naturalium. Et ex hoc deducitur corollariè differentia inter angelorū & hominum ordines in ordine ad finem supernaturalem, quod in illis est à gratia completiue, & à natura dispositiue, in hominibus à gratia tantùm, & hoc quia hominibus non dantur gratuita secūdum naturalia, quemadmodum angelis.

532 2. distin.9. artic.7.

Ca.1. eccle. hiera. circa medium.

Ca.7. circa princ.

Li.12.c.9. tom.5.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum quintum.*

Paragra.1. Titulus clarus.

¶ Angeli, & archangeli, & cætera nomina

qui perfecte cognoscit res aliquas, potest vsque ad minima & actus, & virtutes, & naturas earū distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfecte, non potest distinguere nisi in vniuersali. Quæ quidem distinctio fit per pauciora. Sicut qui imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in vniuersali: ponens in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, in alio plantas, in alio animalia. Qui autem perfectius cognosceret res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus diuersos ordines, & in singulis aliorum. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus, & eorum officia, vt Dio. dicit* sexto capitulo Cæl. hier. Vnde non possumus distinguere officia & ordines angelorum nisi in cōmuni. Secundum quem modum multi angeli sub vno ordine continentur. Si autem perfecte cognosceremus officia angelorum, & eorum distinctiones, perfecte sciremus quòd quilibet angelus habet suum proprium officium, & suū proprium ordinem in rebus: & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes angeli vnius ordinis sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinē secundum quam constituuntur in ordine. Sed simpliciter non sunt æquales, c Vnde Diony.* dicit 10. cap. cæl. hier. quòd in vno & eodem ordine angelorum est accipere primos, medios, & vltimos.

¶ Ad secundū dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorū secundū quam quilibet angelus habet proprium officium & ordinem, est nobis ignota.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut in superficie, quæ partim est alba & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri, magis conueniunt secundū situm, quàm aliæ duæ partes albæ, minus tamen secundū qualitatem: ita duo angeli qui sunt in terminis duorum ordinum, magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturæ, quàm vnus eorum cum aliquibus aliis sui ordinis: minus autem secundum idoneitatem ad similia officia. Quæ quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum protenditur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura in angelis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum & ordinum non sit à natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus, Et in diffinitione eius Dio.* ponit quòd Dei formæ quantum possibile est, similat. Sed sanctitas & Dei formitas est in angelis per gratiam, non per naturam. Ergo distinctio hierarchiarum & ordinum in angelis est per gratiam, nō per naturam.

2 ¶ Præterea, Seraphim dicuntur ardentes vel incendentes, vt Dio. dicit *7. ca. cæl. hier. Hoc autem videtur ad charitatem pertinere: quæ non est à natura, sed à gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, vt dicitur ad Ro. 5. Quod non solum ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici potest, vt Aug. dicit 12.* de ci. Dei. Ergo ordines in angelis non sunt à natura sed à gratia.

3 ¶ Preterea, Hierarchia ecclesiastica exemplatur à cæl. Sed ordines in hominibus non sunt per naturam, sed per donum gratiæ. Non enim est à natura quòd vnus est episcopus, & alius est sacerdos, & alius diaconus. Ergo neque in angelis sunt ordines à natura, sed à gratia tantùm.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit 9. dist. secundi sent. quòd ordo angelorum dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturaliū datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinum in angelis est non solum secundum dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia.

CONCLVSIO.

¶ *Distinguuntur angelici ordines secundum finem naturalem per ipsa naturalia: secundum supernaturalem vero finem, distinguuntur secundum gratuita dona: in angelis tamen completiue à gratia, dispositiue autem à natura: in hominibus tantum à gratia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autem angelorum potest accipi dupliciter. Vno modo secundum facultatem suæ naturæ, vt scilicet cognoscant & ament Deum naturali cognitione & amore. Et secundum respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorum, secundum naturalia dona. Alio modo potest accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius: ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiam. Vnde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis: completiuè quidem secundum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secundum capacitatem naturalium. Quod non est in hominibus, vt supra dictum est. c Vnde in hominibus distinguuntur ordines secundum dona gratuita tantùm, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cælestes. Sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur vnus ordo angelorum, & alius virtutum.

2 ¶ Præterea, esse dominum esse proprium Dei, secundum illud Psal. 99. Scitote quoniam dominus ipse est Deus. Ergo inconuenienter vnus ordo cælestium spirituum dominationes vocantur.

3 ¶ Præterea, Nomen dominationis ad gubernationem pertinere videtur. Similiter autem & nomen principatuum & potestatum. Inconuenienter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponuntur.

4 ¶ Præterea, Archangeli dicuntur quasi principes angeli, Non ergo hoc nomen debet imponi alij ordini quàm ordini principatuum.

5 ¶ Præterea, nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autem Cherubim imponitur à scientia. Charitas autem & scientia sunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina specialium ordinum.

6 ¶ Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso Deus in creatura rationali sedere dicitur, quod ipsum cognoscit & amat. Non ergo debet esse alius ordo thronorum ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur videtur quòd inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶ SED CONTRA est autoritas sacræ scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isaiæ 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorum Cor. 1. Dominationes autem & virtutes, & potestates, & principatus ponuntur Ephes. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum pluribus Scripturæ locis.

CONCLVSIO.

¶ *Distinguuntur in angelicis hierarchiis nouem ordines angelorum: Cherubim, Seraphim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangeli, & Angeli.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quòd propria nomina singulorum ordinum proprietates eorum designant, vt Dionysius dicit * 7. capite Cæl. hierarch. Ad videndum autem quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis, tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per proprietatem, per excessum, & per participationem. Per proprietatem autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quod adæquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res, cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est, c de omnibus nominibus quæ attribuuntur Deo. Per participationem autem, quando illud quod attribuitur alicui, non plenariè inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiue dicuntur dij. Si ergo aliquid nominari debeat nomine designante proprietatem ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neque ab eo quod excedenter habet: sed ab eo quod est sibi quasi coæquatum. Sicut si quis velit propriè nominare hominem, dicet eum substantiam rationalem: non autem substantiam intellectualem, quod est proprium nomen angeli: quia simplex intelligentia conuenit angelo per proprietatem, homini vero per participationem. Neque

Neque substantiam sensibilem, quod est nomen bruti proprium: quia sensus est minus quàm id quod est proprium homini, & conuenit homini excedenter præ alijs animalibus. Sic igitur cōsiderandum est in ordinibus angelorum, quòd omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis communes, & omnes abundantius existunt in superioribus quam inferioribus. Sed cum in ipsis etiam perfectionibus sit quidā gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatem, inferiori verò per participationem. Econuerso autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, superiori autem per excessum. Et ita superior ordo à superiori perfectiōe nominatur. Sic igitur Dio. exponit ordinum nomina secundum conuenientiā ad spirituales perfectiones eorum. Greg.* vero in expositione horum nominum magis attendere videtur exteriora ministeria. Dicit enim, quod angeli dicuntur, qui minima nuntiant: archangeli, qui summa: virtutes, per quas miracula fiunt: potestates, quibus aduersæ potestates arcentur vel repelluntur: principatus, qui ipsis bonis spiritibus præsunt.

Homil. 34. in euang.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus inquantum sunt manifestatores diuinorum, angeli vocantur. Sed superiores angeli habent quandam excellentiam in hac manifestatione, à qua superiores ordines nominantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam supra communem manifestationem addit. Et ideo à simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen commune remanet infimo ordini quasi proprium, vt dicit Dionys.* 5. cap. cæl. hierarch. Vel potest dici, quòd infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum: quia immediatè nobis annuntiant. Virtus autem dupliciter accipi potest. Vno modo communiter, secundum quod est media inter essentiam & operationem. Et sic omnes cælestes spiritus nominantur cælestes virtutes: sicut & cælestes essentiæ. Alio modo, secundum quod importat quendam excessum fortitudinis. Et sic est proprium nomen ordinis. Vnde Dion. dicit * 8. capit. cæl. hierarch. quòd nomen virtutum significat quandam virilem & inconcussam fortitudinem. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secundo ab suscipiendum diuina. Et ita significat quòd sine aliquo timore aggrediuntur diuina quæ ad eos pertinent: quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicit Dionys.* 12 c. de di. no.) dominatio laudatur in Deo singulariter per quendam excessum. Sed per participationem diuina eloquia vocant dominos principaliores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Vnde & Dion.* dicit in 8. c. cæl. hier. quòd nomen dominationum primo quidem significat quandam libertatem, quæ est à seruili conditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subijcitur: & à tyrannica oppressione, quam interdum etiam maiores patiuntur. Secundo significat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum seruilem actum inclinatur, neque ad aliquem actum subiectorum, vel oppressorum à tyrannis. Tertio significat appetitum & participationem veri dominij, quod est in Deo. Et similiter nomē cuiuslibet ordinis significat participationem eius quod est in Deo. Sicut nomen virtutum significat participationem diuinæ virtutis. Et sic de alijs.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomen dominationis & potestatis & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nam domini est solummodo præcipere de agēdis. Et ideo Greg.* dicit, quòd quædam angelorum agmina pro eo, quòd eis cætera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocantur. Nomen vero potestatis ordinationem quandam designat secundum illud Apost. ad Rom. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dion.* dicit, quòd nomen potestatis significat quandam ordinationem, & circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet, ordinare, quæ à subditis sint agenda. Principari vero, vt Greg.* dicit, est inter reliquos priorē existere, quasi primi sint in executione eorū quæ imperantur. Et ideo Dio. dicit* 9. c. cæl. hier. quòd nomen principatuum significat ductiuum cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducūt, primi inter eos existentes, principes propriè vocantur: secūdum illud Psal. 67. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd archangeli secundum Dion.* medij sunt inter principatus & angelos. Mediū autem comparatum vni extremo, videtur alterum, inquātum participat naturam vtriusque. Sicut tepidum respectu calidi est frigidū, respectu vero frigidi est calidū. Sic & archangeli dicuntur quasi principes angeli: quia respectu angelorum sunt principes, respectu vero principatuum sunt angeli. Secundum Greg. * autem dicuntur archangeli ex eo quòd principantur soli ordini angelorum: quasi magna nuntiantes. Principatus autem dicuntur ex eo quòd principantur omnibus cælestibus virtutibus diuinas iussiones explentibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd nomen Seraphim nō imponitur tantum à charitate, sed à charitatis excessu, quem importat nomen ardoris vel incendij. Vnde Diony.* 7. c. cæl. hier. exponit nomen Seraphim secundum proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autem tria possumus considerare. Primo quidē motum qui est sursum, & qui est continuus: per quod significatur quod indeficienter mouentur in Deum. Secundo vero virtutem actiuam eius, quæ est calidum. Quod quidem non simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadā acuitate, quia maxime est penetratiuus in agendo, & pertingit vsque ad minima, & iterū cū quodam superexcedenti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorū, quā in subditos potenter exercent, eos in sublimē feruorem excitantes, & totaliter eos per incendium purgantes. Tertio consideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, quod huiusmodi angeli in seipsis habent inextinguibilem lucē, & quod alios perfecte illuminant. Similiter etiam nomen Cherubim imponitur à quodam excessu scientię. Vnde interpretatur plenitudo scientiæ. Quod Dio.* exponit quātum ad quatuor. Primo quidem quantum ad perfectam Dei visionem. Secundo quantum ad plenam susceptionem diuini luminis. Tertio quantum ad hoc quòd in ipso deo contemplantur pulchritudinem ordinis rerum à Deo deriuatam. Quarto quantum ad hoc quod ipsi pleni existentes huiusmodi cognitione, eam copiose in alios effundunt.

¶ Ad sextum dicendū, quòd ordo thronorum habet excellentiam prę inferioribus ordinibus in hoc, quod immediatè in Deo rationes diuinorum operū cognoscere possunt. Sed Cherubim habent excellentiā scientię, Seraphim vero excellentiam ardoris. Et licet in his duabus excellentijs includatur tertia: non tamē in illa quæ est thronorum includuntur aliæ duæ. Et ideo ordo thronorum distinguitur ab ordine cherubim, & seraphim. Hoc enim est commune in omnibus, quod excellentia inferioris continetur in excellentia superioris, & nō econuerso. Exponit autem Dion.* nomen thronorum per cōuenientiam ad materiales sedes. In quibus est quatuor cōsiderare. Primo quidē situ, quia super terram sedes eleuatur. Et sic ipsi angeli, qui throni dicuntur, eleuantur vsque ad hoc quod in Deo immediate rationes rerū cognoscāt. Secundo in materialibus sedibus consideratur firmitas: quia in ipsis aliquis firmiter sedet. Hic autem est econuerso. Nam ipsi angeli firmātur per Deum. Tertio, quia sedes suscipit sedentem, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores ferūt. Quarto ex figura: quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedētem. Ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendum Deū, & famulandum ipsi.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim prelatorum videtur esse supremus. Sed dominationes, principatus, & potestates ex ipsis nominibus prelationem quandam habent. Ergo isti ordines debent esse inter omnes supremi.

2 ¶ Præterea, Quanto aliquis ordo est Deo propinquior, tāto est superior. Sed ordo thronorum videtur esse Deo propinquissimus. Nihil enim cōiungitur propinquius sedenti, quā suæ sedes. Ergo ordo thronorū est altissimus.

3 ¶ Præterea, Scientia est prior quam amor: & intellectus videtur esse altior quàm volūtas. Ergo, & ordo cherubim videtur esse altior quam ordo seraphim.

4 ¶ Præterea, Greg.* ponit principatus super potestates. Non ergo collocantur immediate super archangelos, vt Dionys. dicit.*

nouem ordinum angelorum.

Comment.

¶ In corpore tria. Primo ostendit viam veritatis quæsitæ inueniendæ. Secundo viam ipsam prosequitur. Tertio concludit responsionē ad quæsitum, secundum duas expositiones.

¶ Quo ad primum, vis est cognitio proprietatis ipsorum ordinum. Probatur, quia nomina ordinum significāt proprietates ipsorum: quod autoritate Dionysij probatur.

¶ Quo ad secundum fiūt quatuor, distinguitur, describuntur membra, comparatur ad nominationē, & applicantur omnia ad angelos. distinctio est modi realis. Aliquid conuenit aliquibus ordinatis tripliciter, per proprietatem, per excessum, per participationem. Descriptiones horum patent. Proportio eorum ad nominationem patet: quia à conuenienti modo proprietatis nominandum est, vt patet in homine. Applicatio ad angelos satis clare quoque ponitur: quia ponitur & conuenientia in perfectionibus, & differētia in modo habendi, & gradus in ipsis perfectionibus habitis. Vnde prouenit, quod vna conueniat magis, vt proprietas seraphim, quā thronis, & econuerso: & similiter vt participatum aut eleuatum.

Cap.7. cæl. hierar. non procul à princ.

¶ Quo ad tertium ponūtur duæ viæ: altera Dionysij, quòd ordines nominantur secundum conuenientiam ad spirituales perfectiones: altera Gregorij, quod ordines nominantur secundum conuenientiam ad spiritualia ministeria. patet litera.

Eodem ca. 7. cæl. hier. Annot.

¶ Sed aduerte hic primo, quòd iam habetur secundum vtranque viam responsio ad quæsita: quia vtroq; modo conueniens nominatio ostenditur: ex quo secundum propria nomina imposita sunt, siue illa propria sint perfectiones in se: siue exteriora ministeria. Secūdo, quòd via præmissa, etsi primo Dionysij expositioni deseruire videatur, seruit tamen secundum veritatem vtrique: quoniā etiam ministerium, seu officium angelicum, alicui conuenit vt proprium, alicui vt participanti, & alicui per excessum. Tertio, quòd istæ opiniones non sunt contrariæ, sed potius disparatæ ad diuersa respicientes. Vnde etiam stant simul. Quid tamen intersit de ordine virtutum & principatuum, in sequēti articulo dicetur.

534 2. dist. 9. artic.5.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est de graduatione ipsorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

Chrys. ho. 5. de incōp. dei natur.

Homil. 34. in euang.

Cap.9. cæl. hierar. cir. princ.

Ca.6. & 7. cæl. hierar. ca.8. & 9.

Incor-

Universidad de ... Biblioteca

Comment.

¶ In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dion. & Gregor. Secundo tractatur opinio Dionys. Tertio Gregorij.
¶ Quo ad primum tria, scilicet conuenientia, differentia, & fundamentum vtriusque partis ex Scriptura.
¶ Quo ad secundum tria. Primo, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarchiarum, sic. Hierarchiæ sic differunt, prima rationes in Deo, secunda in causis vniuersalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine vniuersali, secunda de vniuersali dispositione, tertia de executione est: ergo ordines respicientes Deum in prima, vniuersale regimen in secunda, & executionem in tertia ponuntur. Prima sequela confirmatur, quia illa tria in omni operatione inueniuntur. Secundo, ipsi ordines in singulis hierarchijs positi inter se graduantur ex triplici respectu ad Deum, & totidem ad regimen vniuersale, & totidem ad executionem. Tertio confirmatur assignata graduatio: quia supremum infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo respectu Spiritussancti. & septimo, & sexto, & quarto, & tertio, omnia clara sunt in litera.
¶ Quo ad tertium ponitur clare ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorum, circa quæ agunt, scilicet angelis bonis, malis natura corporali, magnis nuntijs, & paruis. Et confirmatur ordo autoritate August. omnia clara sunt.

Greg. hom. 24. in euãg. Dionys. ca. 7. 8. & 9. cælest. hier. Art. 1. huius q. 522 Locis in prin. corp. citatis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum septimum.*

Comment. Titulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo distinguit. Secundo respondet.
¶ Quo ad primum distinctio, Ordo angelicus habet duo, distinctionẽ graduum, & executionem officiorum.
¶ Quo ad secundum, responsio consistit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua. Ordines remanebunt quo ad distinctionem graduum. Probatur, Distinctio graduum inest à differentia gratiæ & naturæ, ergo semper erit. tenet sequela: quia differentia naturæ & gratiæ semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest nisi naturis corruptis: hæc est secundum præcedens meritum. Secunda est, Ordines quo ad executionẽ officiorum partim remanebunt & partim non. Probatur & declaratur vtraque pars. Probatur, Remanebunt vt in fine, cessabunt vt ad finẽ. Ergo. Declaratur exẽplo officiorum militum. Remanent, vt in triumpho: cessant, vt in acie.

Li. 12. Meta. tex. 52. tom. 3.

¶ SED CONTRA est, quòd Dion. ponit in prima quidẽ hierarchia seraphim vt primos, cherubim vt medios, thronos vt vltimos. In media vero dominationes vt primos, virtutes vt medios, potestates vt vltimos. In vltima principatus vt primos, archangelos vt medios, angelos vt vltimos.

CONCLVSIO.

¶ *Angelicorum spirituum in prima hierarchia sic ordinantur ordines, Seraphim, Cherubim, & Throni: in secunda Dominationes, Virtutes, & Potestates: in tertia Principatus, Archangeli, & Angeli.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd gradus angelicorũ ordinũ assignãt & Greg.* & Dio. quantũ ad alia quidẽ conuenienter; sed quantũ ad principatus & virtutes differẽter. Nã Dio. collocat virtutes sub dominationibus & supra potestates: principatus autem sub potestatibus & supra archangelos. Greg. aũt ponit principatus in medio dominationũ, & potestatũ: virtutes vero in medio potestatũ & archangelorũ. Et vtraque assignatio fulcimentũ habere potest ex autoritate Apostoli, qui medios ordines ascẽdendo enumerãs, dicit Ephe. 1. quòd Deus instituit illũ, scilicet Christũ ad dexterã suã in cœlestibus supra omnẽ principatũ, & potestatẽ, & virtutẽ, & dominationẽ. Vbi virtutẽ ponit inter potestatẽ, & dominationẽ secundũ assignationem Dio. Sed ad Col. 1. enumerãs eosdẽ ordines, descendendo dicit, Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi principatus ponit medios inter dominationes & potestates secũdũ assignationẽ Greg. Primo igitur videamus rationẽ assignationis Dio. in qua cõsiderãdum est, quòd (sicut suprà dictũ est c) prima hierarchia accipit rationes rerum in ipso Deo, secũda vero in causis vniuersalibus, tertia vero secũdũ determinationẽ ad speciales effectus. Et quia Deus est finis nõ solum angelicorum ministeriorũ, sed etiam totius creaturę, ad primã hierarchiam pertinet consideratio finis, ad mediã verò dispositio vniuersalis de agẽdis, ad vltimã autẽ applicatio dispositiõis ad effectum, quæ est operis executio. Hæc enim tria manifestũ est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dio.* ex nominibus ordinũ proprietates illorũ considerans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorũ nomina imponuntur per respectũ ad Deũ, scilicet seraphim, & cherubim, & thronos. Illos vero ordines posuit in media hierarchia, quorũ nomina designãt cõmunem quandã gubernationẽ, siue dispositionẽ in dominationes, virtutes, & potestates. Illos vero ordines posuit in tertia hierarchia, quorũ nomina designant operis executionem, scilicet principatus, angelos, & archangelos. In respectu autem ad finẽ tria cõsiderari possunt. Nã primo aliquis cõsiderat finẽ. Secundo vero perfectã finis cognitiõem accepit. Tertio vero intentionem suã in ipso defigit. Quorũ secũdũ ex additione se habet ad primũ, & tertiũ ad vtrunque. Et quia Deus est finis creaturarũ, sicut dux est finis exercitus, vt dicitur in 12. Met. potest aliquid simile huius ordinis considerari in rebus humanis. Nã quidã sunt, qui hoc habent dignitatis, vt per seipsos familiariter accedere possint ad regem vel ducem. Quidã vero super hoc habent vt etiã secreta eius cognoscãt. Alij vero insuper circa ipsum semper inhærent quasi ei cõiuncti. Et secundũ hãc similitudinem accipere possumus dispositionem in ordinibus primę hierarchiæ. Nã throni eleuantur ad hoc quòd Deũ familiariter in seipsis recipiant, secundum quod rationes rerum in ipso immediatè cognoscere possunt. Quod est proprium totius primę hierarchiæ. Cherubim vero supereminenter diuina secreta cognoscunt: seraphim vero excellunt in hoc quod est omniũ supremum, scilicet Deo ipsi vniri. Vt sic ab eo quod est commune toti hierarchię, denominetur ordo thronorũ: sicut ab eo quod est commune omnibus cælestibus spiritibus, denominatur ordo angelorum. Ad gubernationis autem rationẽ tria pertinent. Quorum primum est distinctio eorum, quæ agenda sunt. Quod est proprium dominationũ. Secundum autẽ est præbere facultatem ad implendum, quod pertinet ad virtutes. Tertium autẽ est ordinare, qualiter ea quæ præcepta vel diffinita sunt, impleri possunt, vt aliqui exequãtur, & hoc pertinet ad potestates. Executio autẽ angelicorum ministeriorum cõsistit in annuntiando diuina: in executione autẽ cuiuslibet actus sunt quidam quasi incipientes actionem, & alios ducentes. Sicut in cantu præcentores, & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt. Et hoc pertinet ad principatus. Alij vero sunt qui simpliciter exequuntur. Et hoc pertinet ad angelos. Alij vero medio modo se habent. Quod ad archangelos pertinet, vt suprà dictum est. c Inuenitur autem congrua hæc ordinum assignatio. Nam semper summum inferioris ordinis affinitatem habet cum vltimo superioris. Sicut infima animalia parum distant à plantis. Primus autẽ ordo est diuinarum personarum, qui terminatur ad Spiritum sanctum, qui est amor procedens, cum quo affinitatẽ habet supremus ordo primæ hierarchiæ ab incendio amoris denominatus. Infimus autem ordo primæ hierarchiæ est thronorum, qui ex suo ordine habent quandam affinitatem cum dominationibus. Nã throni dicuntur secundum Gre.* per quos Deus sua iudicia exercet. Accipiunt enim diuinas illuminationes per cõuenientiam ad immediatẽ illuminandũ secundã hierarchiam, ad quam pertinet dispositio diuinorũ ministeriorum. Ordo verò potestatum affinitatem habet cum ordine principatuum. Nam cum potestatum sit, ordinem subiectis imponere, hæc ordinatio statim in nomine principatuum designatur, qui sunt primi in executione diuinorum ministeriorum, vtpote præsidẽtes gubernationi gentium & regnorum, quod est primum principiũ in diuinis ministerijs. Nam bonum gentis est diuinius, quàm bonum vnius hominis. Vnde dicitur Dan. 11. Princeps regni Persarũ restitit mihi. Dispositio etiã ordinum quã Gre. ponit,* cõgruitatem habet. Nam cũ dominationes sint diffinientes & præcipiẽtes ea quæ ad diuina ministeria pertinent, ordines eis subiecti disponuntur secundum dispositionẽ eorum, in quos diuina ministeria exercentur. Vt e autem Aug.* dicit in 3. de trin. corpora quodam ordine reguntur, inferiora per superiora, & omnia per spiritualem creaturam, & spiritus malus per spiritum bonũ. e Primus ergo ordo post dominationes dicitur principatuũ, qui etiã bonis spiritibus principãtur. Deinde potestates, per quas arcentur mali spiritus, sicut per potestates terrenas arcentur malefactores, vt habetur Ro. 13. Post quas sunt virtutes, quæ habent potestatem super corporalem naturam in operatione miraculorum. Post quas sunt angeli, & archangeli, qui nuntiant hominibus vel magna, quæ sunt supra rationem, vel parua, ad quæ ratio se extendere potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis potius est, quòd subijciuntur Deo, quàm quòd inferioribus præsident. & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati à prælatione non sunt supremi, sed magis ordines nominati à conuersione ad Deum. ¶ Ad secundum dicendũ, quòd illa propinquitas ad Deũ quæ designatur nomine thronorũ, conuenit etiã cherubim & seraphim, & excellentius, vt dictum est e.
¶ Ad tertium dicẽdum, quòd (sicut suprà dictum * est) cognitio est secundum quod cognita sunt in cognoscente: amor autẽ secundum quod amãs vnitur rei amatæ. e Superiora autẽ nobiliori modo sunt in seipsis quàm in inferioribus: inferiora vero nobiliori modo in superioribus quàm in seipsis. e Et ideo inferiorum quidẽ cognitio pręeminet dilectioni, superiorum autẽ dilectio & præcipue Dei præeminet cognitioni. e
¶ Ad quartum dicendũ, quòd si quis diligẽter cõsideret dispositiones ordinum secundum Dion. & Gre.* parum vel nihil differunt, si ad rem referãtur. Exponit enim Gr. principatuum nomẽ ex hoc quòd bonis spiritibus præsunt: & hoc conuenit virtutibus secundum quòd in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo dans efficaciã inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus virtutes secundum Greg. videntur esse idem quod principatus secundum Dion. Nam hoc est primum in diuinis ministerijs miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi archangelorum & angelorum.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non remanebunt post diem iudicij. Dicit enim Apo. 1. ad Cor. 15 quòd Christus euacuabit omnẽ principatum, & potestatẽ, cum tradiderit regnum Deo & patri Quod erit in vltima cõsummatione. Pari ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabuntur.
2 ¶ Præterea, Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & perficere. Sed post diem iudicij vnus angelus non purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia non proficient amplius in scientia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.
3 ¶ Præterea. Apostolus dicit ad Hebr. primo de angelis quòd omnes sunt administratorij spiritus*, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Ex quo patet quòd officia angelorum ordinãtur ad hoc, quòd homines ad salutẽ adducantur. Sed omnes electi vsque ad diẽ iudicij salutẽ consequuntur. Nõ ergo post diem iudicij remanebũt officia, & ordines angelorum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo. Quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

CONCLVSIO.

¶ *Remanebunt angelici ordines post diẽ iudicij quo ad graduum distinctionem, quo ad executionem vero suorum officiorum non remanebunt nisi sicut in fine.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in ordinibus angelicis duo possunt considerari, scilicet distinctio graduũ, & executio officiorũ. Distinctio autẽ graduũ est in angelis secundũ differẽtiam gratiæ & naturæ, vt suprà dictum est c. Et vtraque differẽtia semper in angelis remanebit. Non enim naturarum differentiæ ab eis auferri possent, nisi eis corruptis. Differẽtia etiam gloriæ, erit in eis semper secundum differẽtiã meriti pręcedẽtis. Executio autẽ officiorum angelicorũ aliquo modo remanebit post diem iudicij, & aliquo modo cessabit. Cessabit quidẽ secundũ quod eorũ officia ordinãtur ad perducendũ aliquos ad finẽ, remanebit aũt secundũ quod conuenit in vltima finis consecutione. Sicut etiam alia sunt officia militarium ordinum in pugna, & in triumpho.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principatus & potestates euacuabuntur in illa finali consummatione quantum ad hoc, quòd alios ad finem perducãt: quia cõsecuto iã fine non est necessariũ tendere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apostoli dicentis. Cũ tradiderit regnũ Deo, & patri, id est, cum perduxerit fideles ad fruendum ipso Deo.
¶ Ad secundũ dicẽdum, quòd actiones angelorũ super alios angelos cõsiderãdæ sunt secundum similitudinẽ actionũ intelligibiliũ quæ sunt in nobis. Inueniũtur autẽ in nobis multæ intelligibiles actiones, quæ sunt ordinatæ secundum ordinẽ causæ & causati. Sicut cũ per multa media gradatim in vnã conclusionẽ deuenimus. Manifestum est autem, quòd cognitio cõclusionis dependet ex omnibus medijs præcedentibus: nõ solum quantũ ad nouã acquisitionẽ scientiæ, sed etiã quantũ ad scientię conseruationẽ. Cuius signum est, quòd si quis obliuisceretur aliquod præcedẽtium mediorum, opinionẽ quidẽ vel fidẽ de cõclusione posset habere, sed nõ scientiã, ordine causarum ignorato. Sic igitur cum inferiores angeli rationes diuinorum operum cognoscãt per lumẽ superiorum angelorum, dependet eorum cognitio ex lumine superiorum, nõ solum quãtum ad nouã acquisitionẽ scientię, sed etiam quantum ad cognitionis conseruationem. Licet ergo post iudicium nõ proficiãt inferiores angeli in cognitione aliquarum rerum: non tamẽ propter hoc excluduntur quin à superioribus illuminentur.
¶ Ad tertium dicẽdum, quòd etsi post diem iudicij homines non sint vlterius ad salutem adducendi per ministerium angelorum: tamen illi qui iã salutem erunt cõsecuti, aliquam illustrationem habebunt per angelorum officia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd homines non assumantur ad ordines angelorum. Hierarchia enim humana continetur sub infima hierarchiarum cælestium: sicut infima sub media, & media sub prima. Sed angeli infimæ hierarchiæ nunquam transferentur in mediam, aut in primam. Ergo neque homines transferentur ad ordines angelorum.
2 ¶ Preterea, Ordinibus angelorũ aliqua officia competunt (vtpote custodire, miracula facere, dæmones arcere, & huiusmodi) quæ non videntur conuenire animabus sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.
3 ¶ Præterea, sicut boni angeli inducunt ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum est dicere, quòd animæ hominum malorum conuertantur in dęmones. Hoc enim Chrys. reprobat super Matt.* Ergo non videtur, quod animæ sanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Matt. 22. de sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

CONCLVSIO.

¶ *Non assumuntur homines ad ordines angelorum quantum ad gradum naturæ.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, e ordines angelorum distinguuntur secundum conditionẽ naturæ, & secundũ dona gratiæ. Si ergo considerẽtur angelorũ ordines solum quantũ ad gradũ naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorũ: quia semper remanebit naturarũ distinctio. Quam quidã cõsiderantes, posuerunt, quod nullo modo homines trãsferri possunt ad æqualitatem angelorũ. Quod est erroneũ. Repugnat enim promissioni Christi, dicẽtis Luc. 20. quòd filij resurrectionis erunt æquales angelis in cælis. Illud enim quod est ex parte naturæ, se habet vt materiale in ratione ordinis. Completiuum vero est, quod est ex dono gratiæ, quæ dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturę. Et ideo per donum gratię homines mereri possunt tantã gloriam, vt angelis æquentur e secundũ singulos angelorum gradus: quod est homines ad ordines angelorũ assumi. Quidam tamen dicunt, quòd ad ordines angelorum non assumuntur omnes qui saluãtur, sed soli virgines, vel perfecti: alij vero suum ordinem cõstituent, quasi condiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est cõtra Aug. qui dicit * 12. de ciuitate Dei, quod non erunt duæ societates hominum, & angelorũ, sed vna, quia omnium beatitudo est adhærere vni Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia angelis datur secundum proportionem naturalium. Nõ autem sic est de hominibus, vt supra dictum est. e Et ideo sicut inferiores angeli non possunt transferri ad naturalem gradũ superiorum, ita nec ad gratuitum. Homines vero possunt ad gratuitum conscendere, sed non ad naturalem.
¶ Ad secundum dicendum, quod angeli secundũ naturæ ordinẽ medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundũ legẽ communem per eos administrantur non solum res humanæ, sed etiam omnia corporalia. Homines autem sancti etiam post hanc vitam sunt eiusdem naturæ nobiscum. Vnde secundum legem communem non administrant humana, nec rebus viuorum interfuunt, vt Aug. dicit * in li. de cu. pro mor. agenda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdum aliquibus sanctis conceditur, vel viuis vel mortuis, huiusmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dæmones arcendo, vel aliquid huiusmodi sicut August. in eodem lib.* dicit.
¶ Ad tertium dicendũ, quod homines ad pœnã dæmonũ transferri nõ est erroneum. Sed quidam erroneè posuerunt dæmones nihil aliud esse quàm animas defunctorum. Et hoc Chrysost.* reprobat.

¶ Responsionem ad secundum notato diligenter, quoniam mirabile quid dicit de dependentia luminis angelici: quod quia non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo sola fides sufficit, cum veneratione suscipiendum est. Præstat namque in his ab excellentioribus persuaderi quàm temere secundum vires iudicare ingenij proprij.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum octauum.*

Comment. Titulus clarus.
¶ In corpore tria. Primo distinguitur. Secundo respondetur iuxta vnum distinctionis membrum. Tertio respondetur iuxta secundum membrum.
¶ Quo ad primum distinctio est, In ordinibus angelorũ concurrunt duo, scilicet conditio naturæ, & diuina gratia, vt patet ex dictis.
¶ Quo ad secundũ, conclusio prima responsiua quæsito est negatiua. Homines non possunt assumi ad ordines angelorũ, quo ad gradum naturæ. Probatur, semper remanebit naturarum angeli & hominis diuersitas. ergo nunquam hæc ascendet ad gradum illius.
¶ Quo ad tertium tria principaliter fiunt: destruuntur. 1. duæ opiniones, & ponitur conclusio responsiua quæsito. Prima opinio est, quod homines non assumuntur ad ordines angelorum, etiam secũdum gradum gloriæ, & motiuum eius est distantia naturarum. Hæc refellitur in se quidem ex autoritate Euangelij: in sua autem radice ex ratione, quia distantia naturæ nõ concurrit, nisi materialiter, donum vero gratiæ completiue. Nec hoc oportet respondere naturæ sed libertati diuinæ.
¶ Secunda vero opinio est, quod aliqui assumuntur ad ordines angelorũ, vt virgines, vel perfecti: alij non. Et hoc retũditur autoritate Aug. Conclusio autem responsiua, quæ secundũ literæ ordinẽ in medio harum opinionum locatur, est, Homines indifferenter ad ordines angelorũ assumuntur. Probatur, Tam in gloriã merent ex dono gratiæ possunt vt angelis æquentur secundum gradus singulos angelorum: ergo.
¶ Nota hic, quod homines assumi ad ordines angelorũ duo includit, vnũ est, quod cõstituãt cũ angelis vnam societatem. Et hoc modo oẽs hoĩes sancti assumuntur ad ordines angelorum, siue sint maioris gloriæ quàm aliquis angelus, siue æquales, siue minoris quã oẽs angeli tria, quod ex angelis & hostibus etiã inferioribus ossibus angelis, quorum magnam rationabile est fore multitudinem, & vna integrabitur societas. Et in hoc errauit secunda opinio, quæ solos perfectos quasi missos inter angelos ponit: minus verò perfectos quàm angelos, quasi separatos segregauit in aliam societatem. Nec aduertit, quod latitudo ordinis gratiæ, maior est latitudine ordinis naturæ: & quod non idem ponitur limes vtrobique. Alterum est quod perueniat ad gradus gloriæ, quibus potiuntur angeli. Et hoc modo non omnes homines assumuntur ad ipsos angelorum ordines, sed quidam supra ipsos, vt beata Virgo: quidam ad ipsos, vt Apostoli, & perfecti, &c. & quidam infra ipsos, vt rationaliter sunt omnes pueri post baptisma statim euolantes: & alij multi.

Homil. 29. aliquantulum ante me. 10. 2. 534 Ar. pre. & ar. 4. huius q.

a ¶ *Super Quæstionis centesimænona Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo respondetur quæsito iuxta singula distinctionis membra.
¶ Quo ad primum distinctio est, Ordines dupliciter quo ad naturã & quo ad gratiam. Et sic dupliciter, vel consummatã, vel meritoriã, sunt igitur tria membra, ordo secundum naturam, secundum gratiam meritoriã, & secundum gloriam, patent ex dictis.
¶ Quo ad secũdum sunt tres conclusiones responsiuæ. Prima, Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus secundum statũ gloriæ, & hæc patet. Secũda dęmones non sunt, sed fuerunt in ordinibus secundũ statũ gratiæ meritoriæ: hoc patet expositione superius facta de angelis creatis in gratia. Tertia, Dæmones perseuerant in ordinibus secundũ naturæ cõditionem. Probatur, quia naturalia non sunt ablata per peccatum, vt Dionysius dicit.

b 530 Li. 12. c. 1. circa prin. tom. 5 Art. 5. huius q. 532 316 Cap. 13. & 16. in prin. tom. 4. Li. de cura pro mort. agen. c. 16. vsque ad medium. Hom. 29. in Matt. ante me. 10. 2.

QVAESTIO CENTESIMANONA, DE ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de ordinatione malorum angelorum. ¶ Et circa hoc quęrũtur quatuor. ¶ Primo, vtrum ordines sint in dæmonibus. ¶ Secundo, vtrum in eis sit prælatio. ¶ Tertio, vtrum vnus illuminet alium. ¶ Quarto, vtrum subijciantur prelationibus bonorum angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum ordines sint in dæmonibus.* 537

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod ordines non sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad rationem boni, sicut & modus & species (vt August. dicit in lib.

1. dist. 6. ar. 4 Et 4. di. 47. q. 1. ar. 3. quæst. 4.

in lib. * de natura boni) & econtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

2 ¶ Praeterea, Ordines angelici sub aliqua hier. continentur, sed daemones no sunt sub aliqua hierarchia, quae est sacer principatus, cũ ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in daemonibus non sunt ordines.

3 ¶ Praeterea, Demones de singulis ordinibus angelorum ceciderunt: vt cõmuniter dicitur. Si ergo aliqui daemones dicũtur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ceciderũt: videtur quod deberẽt eis attribui nomina singulorum ordinũ. Nunquam autẽ inuenitur, quòd dicãtur seraphim, vel throni, vel dominationes. Ergo pari ratione nõ sunt in aliquibus ordinibus.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Eph. vlt. quòd est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

CONCLVSIO.

¶ Daemones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus angelorum secundum statum gloriae. fuerunt autẽ secundum statum gratiae meritoriae, & perseuerant in ordinibus secundum statum & naturae conditionem.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut iam dictũ est ᶜ, ordo angelicus consideratur, & secundũ gradum naturę, & secundum gradum gratiae. Gratia vero habet duplicẽ statũ, scilicet imperfectum, qui est status merendi: & perfectũ, qui est status gloriae consummatae. Si ergo cõsiderentur ordines angelici quantũ ad perfectionem gloriae, sic demones neque sunt in ordinibus angelicis, neque vnquã fuerunt. Si autẽ considerentur quãtum ad id quod est gratiae imperfectę, sic demones fuerũt quidẽ aliquando in ordinibus angelorum, sed ab eis ceciderunt, secundũ illud quod suprà posuimus ᶜ, omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autẽ cõsiderentur quantum ad id quod est naturae, sic adhuc sunt in ordinibus, quia data naturalia nõ amiserunt, vt Diony.* dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum potest inueniri sine malo: sed malũ nõ potest inueniri sine bono, vt supra habitum est ᶜ. Et ideo daemones inquantum habent naturam bonam, ordinati sunt.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd ordinatio demonum, si cõsideretur ex parte Dei ordinãtis, est sacra. Vtitur enim demonibus propter seipsum. Sed ex parte voluntatis daemonum nõ est sacra: quia abutuntur sua natura ad malum.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd nomen seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomen autem thronorum ab inhabitatione diuina. Nomen autẽ dominationũ importat libertatẽ quãdã. Quę omnia opponũtur peccato. Et ideo peccantib' angelis huiusmodi noĩa nõ attribuũtur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in daemonibus sit praelatio.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in daemonibus non sit praelatio. Omnis enim praelatio est secundum aliquem ordinem iustitiae. Sed daemones totaliter à iustitia ceciderunt. Ergo in eis non est praelatio.

2 ¶ Praeterea, Vbi non est obedientia, & subiectio, non est praelatio. Haec autẽ sine cõcordia esse nõ possunt. Quę in demonibus nulla est, sẽdm illud Pro. 13. Inter superbos semp sunt iurgia. Ergo in daemonibus non est praelatio.

3 ¶ Praeterea, si in eis est aliqua praelatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpam vel poenam. Sed non ad eorum naturam, quia subiectio & seruitus non est natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam, vel poenam. Quia sic superiores daemones qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est praelatio in daemonibus.

¶ SED CONTRA est, est quòd dicit glos * 1. ad Cor. 15. Quamdiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & daemones demonibus praesunt.

CONCLVSIO

¶ Cum daemonum actiones sint ordinatae, necesse est, vt in illorum ordinibus quidam alijs praeferantur & dominentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum actio sequatur naturam rei, quorumcunque naturae sunt ordinatę, oportet quòd etiam actiones subinuicem ordinentur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora caelestia, actiones & motus eorum subduntur actionibus, & motibus caelestium corporum. Manifestum est autem ex praemissis, ᶜ quòd daemonum quidam naturali ordine sub aliis constituuntur. Vnde & actiones eorum sub actionibus superiorũ sunt. Et hoc est quod rationẽ praelationis facit, vt scilicet actio subditi subdatur actioni praelati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio demonum requirit, quòd sit in eis prelatio. Conuenit enim hoc diuinę sapientiae, quae nihil in vniuerso inordinatum relinquit, quae attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, vt dicitur Sap. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prelatio daemonum non fundatur super eorum iustitia, sed super iustitia Dei cuncta ordinantis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd concordia daemonum qua quidã alijs obediunt, non est ex amicitia quam inter se habeant, sed ex cõmuni nequitia qua homines odiunt, & Dei iustitię repugnant. Est enim proprium hominum impiorum, vt eis se adiungant & subijciant ad propriã nequitiam exequendam quos potentiores viribus vident.

¶ Ad tertium dicendum, quod daemones non sunt aequales secundum naturam. Vnde in eis est naturalis prelatio. Quod in hominibus non contingit, qui natura sunt pares. Quod autem superioribus inferiores subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum. Quia cum mala facere maxime ad miseriam pertineat, praeesse in malis est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum in daemonibus sit illuminatio.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod in demonibus sit illuminatio. Illuminatio enim cõsistit in manifestatione veritatis. Sed vnus daemon potest alteri veritatẽ manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientię vigẽt. Ergo superiores daemones possunt inferiores illuminare.

2 ¶ Praeterea, Corpus quod superabundat lumine, potest illuminare corpus quod in lumine deficit, sicut sol lunam. Sed superiores demones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur quod superiores daemones possunt inferiores illuminare.

¶ SED CONTRA illuminatio cum purgatione est, & perfectione, vt supra dictum est. ᶜ Sed purgare non conuenit daemonibus, secundum illud Eccles. 34. Ab immundo quid mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis per aliquam veritatis manifestationem sibi inuicem lumen praestare videantur daemones, non tamen illuminant propriè, cum omnia à Deo auertere studeant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in demonibus non potest esse illuminatio proprie. Dictum est enim supra, ᶜ quòd illuminatio proprie est manifestatio veritatis, secundum quod habet ordinẽ ad Deum, qui illuminat omnem intellectum. Alia autem manifestatio veritatis potest esse locutio. Sicut cum vnus angelus alteri suum conceptum manifestat. Peruersitas autem daemonum hoc habet, quòd vnus alium non intendit ordinare ad Deum, sed magis ab ordine diuino abducere. Et ideo vnus daemon alium non illuminat. Sed vnus alij suum conceptum per modum locutionis intimare potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quaelibet veritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solum quae dicta est ᶜ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum ea quae ad naturalẽ cognitionẽ pertinẽt, non est necessaria manifestatio veritatis: neque in angelis neque in demonibus, quia sicut supra dictũ est ᶜ, statim a principio suae conditionis omnia cognouerunt quae ad naturalem cognitionem pertinent: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quę est in superioribus daemonibus, non potest esse ratio illuminationis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum boni angeli habeant praelationem super malos.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod boni angeli non habeant prelationem super malos. Praelatio enim angelorum praecipue attenditur secundum illuminationes. Sed mali angeli, cum sint tenebrae, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt praelati super malos.

2 ¶ Praeterea. Ad negligentiam praesidentis pertinere videntur ea quę per subditos male fiunt. Sed daemones multa mala faciunt. Si igitur subsunt praelationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

3 ¶ Praeterea, praelatio angelorum sequitur naturę ordinem, vt suprà dictum est. ᶜ Sed si daemones de singulis ordinibus ceciderunt (vt cõmuniter dicitur) multi daemones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturę. Non ergo boni angeli praelationem habẽt super omnes malos.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. 3.* de Trin. quòd spiritus vitę desertor atque peccator regitur per spiritum vitae rationalem, pium, & iustum. Et Greg.* dicit, quòd potestates sunt angeli quorum ditioni virtutes aduersae subiectae sunt.

CONCLVSIO.

¶ Angeli boni malis praeferuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd totus ordo praelationis primò & originaliter est in Deo, & participatur à creaturis, secundũ quod Deo magis appropinquant. Illae enim creaturae super alias influentiam habent, quae sunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima autem perfectio & per quam maximè Deo appropinquatur, est creaturarum fruentium Deo. Sicut sunt sancti angeli. Qua perfectione demones priuantur. Et ideo boni angeli super malos praelationem habent, & per eos reguntur. ᶜ

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd per sanctos angelos multa de diuinis mysterijs daemonibus reuelantur, cum diuina iustitia exigit vt per daemones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tortoribus eius sententiam. Huiusmodi autem reuelationes si ad angelos reuelantes cõparentur, illuminationes sunt, quia ordinant eas ad Deum. Ex parte vero daemonum non sunt illuminationes, quia eas in Deum non ordinant, sed ad expletionem proprię iniquitatis.

¶ Ad secundum dicendum, quod sancti angeli sunt ministri diuinae sapientiae. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines propter bona quae ex eis elicit: ita & boni angeli non totaliter cohibent malos à nocendo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus qui est inferior ordine naturę, praeest demonibus, quamuis superioribus ordine naturę: quia virtus diuinae iustitiae cui inhaerẽt boni angeli, potior est quàm virtus naturalis angelorum. Vnde & apud homines spiritualis iudicat omnia: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Phil. dicit in lib. Ethic. * quòd virtuosus est regula, & mensura omnium humanorum actuum.

QVAESTIO CENTESIMADECIMA, De praesidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de praesidentia angelorum super creaturam corporalem.

¶ Et circa hoc quęrũtur quatuor. ¶ Primò vtrùm creatura corporalis administretur per angelos. ¶ Secundò, vtrùm creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶ Tertiò, vtrùm angeli sua virtute possint immediatè mouere corpora localiter. ¶ Quartò, vtrùm angeli boni vel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non administretur per angelos. Res enim quae habent determinatum modum operandi, non indigent gubernari ab aliquo praesidẽte. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur quàm oporteat. Sed res corporales habent determinatas actiones ex naturis sibi diuinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum.

2 ¶ Praeterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora, Sed in corporibus quaedam dicuntur inferiora, quaedam superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessarium quòd gubernentur per angelos.

3 ¶ Praeterea, Diuersi ordines angelorum distinguuntur secundum diuersa officia. ᶜ Sed si creaturae corporales administrantur per angelos, tot erunt officia angelorum, quot sunt species rerum. ergo etiã tot erunt ordines angelorum, quot sunt species rerum. quod est contra supradicta. ᶜ Non ergo corporalis creatura administratur per angelos.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3.* de Trin. quòd omnia corpora regũtur per spiritũ vitę rationale: & Gre. dicit in 4. dia.* quòd in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturã inuisibilem disponi potest.

CONCLVSIO.

¶ Praesident angeli super inferiora corpora, cui est vis particularis, cum illorum potestas sit vniuersalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tã in rebus humanis quàm in rebus naturalibus hoc communiter inuenitur, quòd potestas particularis gubernatur, & regitur à potestate vniuersali. Sicut potestas balliui gubernatur à potestate regis. Et in angelis etiam est dictum, ᶜ quòd superiores angeli, qui praesunt inferioribus, habent scientiam magis vniuersalem, Manifestum est autẽ, quòd virtus cuiuslibet corporis est magis particularis quàm virtus spiritualis substãtiae. Nã omnis forma corporalis est forma indiuiduata per materiam, & determinata ad hic & nũc: formae autẽ immateriales sunt absolutae & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habẽt formas minus vniuersales, regũtur per superiores, ita omnia corporalia regũtur per angelos. Et hoc nõ solũ à sanctis doctoribus ponitur, sed etiam ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ res corporales habent determinatas actiones. Sed has actiones non exercent, nisi secundũ quod mouentur: quia proprium corporis est quod non agat, nisi per motum. Et ideo oportet, quòd creatura corporalis à spirituali moueatur.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, quòd ratio ista procedit secundũ opinionẽ Arist.* qui posuit ꝙ corpora caelestia mouetur à substantijs spiritualibus. Quarũ numerũ conatus fuit assignare secundũ numerũ motuũ qui apparẽt in corporibus cęlestibus. Sed nõ posuit quòd essent aliquę substãtiae spirituales, quae haberẽt immediatã pręsidentiã supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia nõ cõsiderauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporum caelestium. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri praeter naturales actiones corporũ, ad quae non sufficiunt virtutes caelestiũ corporũ ᶜ: ideo secundum nos necesse est ponere, quòd angeli habeant immediatam praesidentiam, non solum supra caelestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd de substãtijs immaterialibus diuersimode Philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substãtias immateriales esse ratiões & species sensibiliũ corporũ, & quasdã alijs vniuersaliores. Et ideo posuit substãtias immateriales habere praesidentiã immediatã circa omnia sensibilia corpora, & diuersas circa diuersas, Arist.* autem posuit ꝙ substantiae immateriales nõ sunt species corporũ sensibilium, sed aliquid altius, & vniuersalius. Et ideo non attribuit eis immediatam pręsidẽtiam supra singula corpora, sed solũ supra vniuersalia agẽtia, q̃ sunt corpora cęlestia ᶜ. Auic. vero mediam viã secutus est. Posuit enim cum Plat. aliquam substantiã spiritualem praesidentem immediate sphaerę actiuorum, & passiuorum, eo quòd (sicut Plato ponebat) ꝙ formae horum sensibilium deriuãtur à substantiis immaterialibus: ita etiam Auic. hoc posuit ᶜ. Sed in hoc à Pla. differt, quòd posuit vnam tantum substantiam immaterialem praesidẽtem omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligentiam agentem. Doctores autem sancti posuerunt, sicut & Platonici, diuersas rebus porcis substantias spirituales esse praepositas. Dicit enim Augu.* in li. 83. q. Vnaquaeque res visibilis in hoc mũdo habet angelicam potestatẽ sibi praepositã. Et Dam. dicit,* Diabolus erat ex iis angelicis virtutibus quę pręerãt terrestri ordini. & Ori.* dicit super illud Nume. 22. Cũ vidisset asina angelũ, quòd opus est mũdo angelis, qui praesunt super bestias, & pręsunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cęterarum rerum incremẽtis. Sed hoc non est ponendum propter hoc, quòd secundum suam naturã vnus angelus magis se habeat ad presidẽdum animalibus quàm plantis, quia quilibet angelus etiã minimus habet altiorẽ virtutẽ & vniuersaliorẽ q̃ aliquod genus corporaliũ: sed est ex ordine diuinę sapiẽtię, quę diuersis rebus diuersos rectores pręposuit. Nec tamẽ propter hoc sequitur, quòd sint plures ordines angelorũ q̃ nouẽ: qa sicut suprà dictũ est ᶜ, ordines distinguũtur secundũ generalia officia. Vnde sicut secũdũ Greg.* ad ordinẽ potesta-

---

Aug. li. de natu bo. c. 34. to. 6.

a ¶ *Super Quaestionis centesimae nonae Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio affirmatiue responsiua quaesito. In daemonibus est praelatio. Probatur dupliciter. Primo, Naturae daemonum sunt subordinatae. ergo actiones eorum sunt sub inuicem ordinatae: ergo in eis est praelatio, antecedens patet: consequentia probatur dupliciter, primo quia actio sequitur naturam: ac per hoc naturam subditam sequitur actio subdita. Secundo, quia hoc testantur corpora superiora, & inferiora. Secunda vero consequẽtia probatur ex ratione praelationis: quia, scilicet consistit in hoc quod actio sit subdita actioni: secundo probatur conclusio sic, Diuina sapientia attingit à fine, &c. ergo nihil relinquit inordinatum: ergo congruit sibi etiam in daemonibus ordinem praelationis secundum naturam instituere.

Art. 4. & 1. praete. q. 332 558

a ¶ *Super Quaestionis centesimae nonae Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quaesito negatiue, cum vna annexa secundario. Responsiua est. In daemonibus non est illuminatio. Probatur. Peruersitas daemonum habet vt vnus non ordinet ad Deũ alium, sed abducat. ergo non illuminat. Probatur sequela: quia illuminatio est manifestatio in ordine ad Deum: vt patet ex differentia assignata inter duplicem manifestationem, scilicet illuminationem, & locutionem. Annexa vero conclusio est, quòd in demonibus est quaedam manifestatio veritatis adiunitem. Probatur, quia est in eis locutio.

Q. 62. ar. 3. 313 *Cap. 4. de diui. no. par 4 non remotè à medio. Q. 49. artic. 3.* 262

a ¶ *Super Quaestionis centesimae nonae Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiue, boni angeli praelati sunt malis, & eos regũt. probatur. Praelatio primo cõuenit Deo, participatiue autem creaturis, ergo creaturae perfectiores habent influentiam super alias. ergo sancti angeli super daemones. Antecedens est per se notum: consequentia prima probatur, quia sunt Deo propinquiores: secunda vero, quia maxima perfectio, & maxime appropinquans Deo est status fruitionis: in quo sunt angeli, quo priuantur daemones.

338 *Supra q. 62 artic 8. Et 2. dist. 6 art. 4. Et 4. dist. 47. qu. 1. ar. 2. q. 4.*

a ¶ *Super Quaestionis centesimaedecimae Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quaesito affirmatiue. Omnia corporalia reguntur per angelos. Probatur dupliciter. Primo ratione. Omnis potestas particularis regitur per vniuersalem. potestas corporea est particularis, angelica vniuersalis, ergo corporea regitur per angelicam. Maior probatur inductiue in humanis & in angelicis. Minor probatur, quia corporea vis est hic ad materiam, &c. angelica autem absoluta, & intellectualis. Secundo autoritate sanctorum & Philosophorum.

Li. 12. Meta. tex. 44. tomo. 3.

¶ In responsione ad secundum, & tertium aduerte, quòd angelos habere immediatam praesidentiam super corpora inferiora, contingere potest. Vno modo, vt angeli sint distributi secundum numerum specierum ad explenda naturalia opera. Et hoc fuit Platonicum: & reprobatur. Secundo modo, vt angeli sint distributi iuxta specierum quidem numerum, sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria super naturalia explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thomas in litera, si sanctos doctores nominatos ibi sequi volumus. Tertio modo, vt non iuxta numerum specierum praesint, sed vnus praesit omnibus inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic, & in articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, vt aliqui angeli sint deputati praesidentię corporalium, non iuxta numerum specierum, sed potius secundum numerum modorum, quibus res corporeae diuinae subsunt regulae in ordine ad praedestinationis finem. Et haec via, iudicio meo est secundum propriam mentem Sancti Thomae, vt colligere possum, & hinc & ex alijs locis. Vnde in responsione ad secundum assertiue ponit pluraliter angelos oportere praesidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum specierum recitatiue tantum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostendendo affert: & nunquam asserit, vt patet ex modo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. Vbi se directorem magis quàm assertorem illius opinionis euidenter ostendit.

369 137 *Vide. lib. 1. Meta. tex. 6. tomo. 31.* 165 419 *Li. 83. Qu. qu. 79 in prin. to. 4. Dam. lib. 2. ca. 4. in princip. Orige in Nume. Homi. 13. 4. Cõ. c. 4.* 530 *Hom. 34. in euang.*

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo opi. ad partem affirmatiuam. Secundo simul destruitur pars affirmatiua, & construitur negatiua: & sic respõdetur quæsito negatiuè.

541 12. q. 90. ar. 2. cor. Et 3 con. cap. 10. Et po. q. 6. ar. 3. Et ma. q. 16. ar. 9. et 10. Sequ. 9. ar. 10.

¶ Quo ad primum referuntur opiniones Plat. & Auic. quod materia corporalis obedit substantijs immaterialibus ad mutationem formalem.

¶ Quo ad secundum ponitur conclusio negatiua, quod materia corporalis non obedit angelis immediate ad trãsmutationem formalem. Et probatur ex duobus propositionibus, s. compositum ex materia & forma tantum fit: & omne quod fit, fit à sibi simili. Ex his enim sequitur, quod transmutatio formalis est à solo composito, aut ex eminentius continente in seipsum compositum, scilicet materiã & formam, quod est solus Deus, vt superius deducta sunt omnia.

Ar. præce. 326 541.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Natura corporalis nata est moueri immediate à natura spirituali secundum locum. Probatur tripliciter. Primo ratione. Diuina sapiẽtia coniungit fines primorum principijs secundorũ. ergo natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori, ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo secundum motum localem. Antecedens est Dionys. prima consequentia est eiusdem. Secũda probatur: quia natura corporalis est infra spiritualem. Tertia verò probatur: quia motus localis est perfectissimus omniũ motuum. quod probatur, quia mobile localiter, vt sic, non est in potentia ad aliquid intrinsecum, sed extrinsecum tantùm. Secundo probatur autoritate Philosophorum. Tertio experientia, qua corpus videmus moueri ab anima principaliter secundum locum.

Li. 3. c. 8. in prin. to. 3. — D. 642 336 — Li. 7. Met. tex. 26. 27. & 32. to. 3. 245

¶ Circa hęc esset discutiẽdum, quomodo, & vnde motus localis est perfectissimus omniũ motuũ: sed quoniã hoc spectat ad octauũ Phy. ideo vide ibi, & in quęst. extrauagante.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum quartum.*

Comment. 336 Titulus clarus. ¶ In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito negatiue, Angeli non possunt virtute propria miracula facere. Proba-

potestatũ pertinẽt omnes angeli, qui habẽt proprie præsidentiã super dæmones: ita ad ordinẽ virtutũ pertinere videtur oẽs angeli, qui habẽt præsidentiã super res purè corporeas. Horũ enim ministerio interdũ etiam miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrũ materia corporalis obediat angelis ad nutũ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd materia corporalis obediat angelis ad nutum. Maior est enim virtus angeli quàm virtus animæ. Sed conceptioni animæ maxime obedit materia corporalis. Immutatur enim corpus hominis ex conceptione animæ ad calorẽ & frigus, & quãdoque vsque ad sanitatem & ægritudinem. Ergo multo magis secundum conceptionem angeli materia corporalis transmutatur.

2 ¶ Præterea, Quicquid potest virtus inferior, potest virtus superior. Sed virtus angeli est superior quàm materia corporalis: corpus autem sua virtute potest transmutare materiã corporalem ad formam aliquã, sicut patet cum ignis generat ignem: ergo multo fortius virtute sua angeli possunt materiam corporalem transmutare ad aliquam formam.

3 ¶ Preterea, Tota natura corporalis administratur per angelos, vt dictum est. c Et sic videtur quòd corpora se habẽt ad angelos, sicut instrumenta. Nã ratio instrumenti est quòd sit mouens motum. Sed in effectibus aliquid inuenitur ex virtute principalium agentium, quod non potest esse per virtutem instrumẽti. Et hoc est id quod est principalius in effectu. Sicut digestio nutrimenti est per virtutem caloris naturalis, qui est instrumentum animæ nutritiuę: sed quòd generetur caro viua, est ex virtute animæ: similiter quòd secetur lignũ, pertinet ad serram, sed quòd perueniatur ad formam lecti, est ex virtute artificis: ergo forma substãtialis, quę est principalius in effectibus corporalibus, est ex virtute angelorum, materia ergo obedit ad sui informationem angelis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. * dicit 3. de Trin. Non est putãdum istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam, sed soli Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Materia corporalis non obedit angelis immediatè ad transmutationem formalem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Platonici d posuerũt formas, quæ sunt in materia, causari ex immaterialibus formis: e quia formas materiales ponebant esse participationes quasdam immaterialiũ formarũ. Et hos quantũ ad aliquid secutus est Auic. qui posuit omnes formas, quæ sunt in materia, procedere à conceptione intelligentiæ: & quod agẽtia corporalia sunt solum disponẽtia ad formas. Qui in hoc videntur fuisse decepti, quia existimauerunt formam quasi aliquid per se factum, vt sic ab aliquo formali principio procederet.

Sed sicut Philo. probat in 7. Meta. hoc quod propriè fit est cõpositum. Hoc enim proprie est quasi subsistẽs. e Forma autem non dicitur ens quasi ipsa sit, sed sicut quo aliquid est: & sic per cõsequens nec forma propriè fit. Eius enim est fieri cuius est esse, cũ fieri nihil aliud sit quàm via in esse. Manifestũ est autẽ quod factũ est simile facienti, quia omne agẽs agit sibi simile. Et ideo id quod facit res naturales, habet similitudinẽ cũ cõposito, vel quia est compositum, sicut ignis generat ignẽ: vel quia totũ compositum & quãtum ad materiã, & quãtum ad formã, est in virtute ipsius. Quod est propriũ Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ, vel est à Deo immediatè, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediatè ab angelo. c

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima nostra vnitur corpori, vt forma. Et sic nõ est mirũ, si formaliter transmutatur ex conceptione ipsius: præsertim cũ motus sensitiui appetitus, qui fit cũ quadã transmutatione corporali, subdatur imperio rationis: angelus autẽ non sic se habet ad corpora naturalia. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, quòd id quod potest virtus inferior, potest superior nõ eodẽ sed excellẽtiori modo c. Sicut intellectus cognoscit sensibilia excellẽtiori modo quàm sensus. Et sic angelus excellentiori modo transmutat materiã corporalẽ quàm agẽtia corporalia, scilicet mouendo ipsa agentia corporalia tanquam causa superior. 416 432

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet ex virtute angelorũ aliquos effectus sequi in rebus naturalibus, ad quę agẽtia corporalia non sufficerẽt. Sed hoc nõ est angelo obedire materiã ad nutũ: sicut nec cocis obedit materia ad nutũ: quia aliquẽ modũ decoctionis operãtur per ignẽ secundũ aliquã artis moderationem, quã ignis per se non faceret: cum reducere materiam in actum formæ substantialis, non excedat virtutem corporalis agentis: quia simile natum est sibi simile facere.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd corpora non obediant angelis ad motũ localem. Motus enim localis corporũ naturalium sequitur formas eorum, Sed angeli non causant formas corporum naturalium, vt dictum * est. Ergo neque possunt causare in eis motum localem.

2 ¶ Præterea, In 8. Phys. probatur, * quòd motus localis est primus motuum. Sed angeli nõ possunt causare alios motus, trãsmutando materiam formaliter. Ergo neque etiam possunt causare motum localem.

3 ¶ Præterea, Membra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem inquantum habent in seipsis aliquod principium vitæ. In corporibus autem naturalibus non est aliquod principium vitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. dicit * 3. de Trin. quòd angeli adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producendos c. Sed hoc non possunt facere nisi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

CONCLVSIO.

¶ *Natura corporalis apta nata est moueri à natura spirituali, & angelis quo ad motum localem.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quòd sicut Dio. dicit 7. c. de di. no. diuina sapiẽtia coniungit fines primorũ principijs secũdorũ. Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. Natura autẽ corporalis est infrà naturã spiritualẽ. Inter oẽs autẽ motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur in 8. Phy. Cuius ratio est, quia mobile secundũ locum nõ est in potẽtia ad aliquid intrinsecum inquantum huiusmodi, sed solum ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum: & ideo natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spirituali secundum locum. vnde & Philosophi posuerunt suprema corpora moueri localiter à spiritualibus substantijs. vnde videmus, quod anima mouet corpus primo, & principaliter locali motu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in corporibus sunt alij motus locales pręter eos qui consequuntur formas c. Sicut fluxus, & refluxus maris non consequitur formã substantialẽ aquæ, sed virtute lunæ. Et multo magis aliqui motus locales cõsequi possunt virtutem spiritualium substantiarum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli causando motum localem tanquam priorem, per eum causare possunt alios motus, adhibendo scilicet agentia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad demolitionem ferri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli habent virtutem minus contractam quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum quod per eum viuificatur, quo mediante alia potest mouere. Sed virtus angeli non est contracta ad aliquod corpus. Vnde potest corpora non coniuncta localiter mouere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli possint facere miracula.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli possunt facere miracula. Dicit enim Greg. * Virtutes vocantur illi spiritus, per quos signa & mirabilia frequentius fiunt.

2 ¶ Præterea, Aug. dicit in li. * 83. q. quòd Magi faciũt miracula per priuatos cõtractus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali Christiani per signa publicæ iustitiæ. Sed Magi faciunt miracula per hoc quod exaudiuntur à dæmonibus, vt ipse alibi in eodem lib. dicit. Ergo dæmones miracula possunt facere. Ergo multo magis angeli boni.

3 ¶ Præterea, Aug in eodẽ lib. * q. 79. dicit, q omnia quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aëris huius non absurde fieri posse creduntur. Sed quando effectus aliquis naturalium causarum producitur absque ordine naturalis causæ, hoc dicimus esse miraculum. Puta cum aliquis sanatur à febre, non per operationem naturæ. Ergo angeli & dæmones possunt facere miracula.

4 ¶ Præterea, Virtus superior nõ subditur ordini inferioris causæ. Sed natura corporalis est inferior angelo. ergo angel' potest operari pręter ordinem corporalium agentium: Quod est miracula facere.

¶ SED CONTRA est quod de Deo dicitur in Psal. Qui facit mirabilia magna solus.

CONCLVSIO

¶ *Solus Deus, & non angeli, propria virtute miracula facere potest, cùm solius præter ordinem vniuersæ creaturæ facere possit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd miraculum propriè dicitur cum aliquid fit præter ordinem naturæ. Sed non sufficit ad rationem miraculi, si aliquid fiat præter ordinem naturæ alicuius particularis. Quia sic cum aliquis proijcit lapidem sursum, miraculum faceret, cùm hoc fit præter ordinem naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculum, quod fit præter ordinem totius naturæ create. Hoc autem non potest facere nisi Deus. Quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc fit secundum ordinẽ naturæ creatæ. Et sic non est miraculum. Vnde relinquitur quòd solus Deus miracula facere possit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli aliqui dicuntur miracula facere: vel quia ad eorum desiderium Deus miracula facit, sicut & sancti homines dicuntur miracula facere, vel quia aliquod ministerium exhibent in miraculis quæ fiunt, sicut colligendo pulueres in resurrectione communi, vel huiusmodi aliquid agendo.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd miracula, simpliciter loquendo, dicuntur, vt dictum est, c cùm aliqua fiunt præter ordinẽ totius naturę creatæ. Sed quia non omnis virtus naturę creatę est nota nobis: ideo cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, est miraculum quo ad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt sua virtute naturali, miracula dicuntur non simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo Magi per dæmones miracula faciunt. c Et dicuntur fieri per priuatos contractus: quia quælibet virtus creaturę in vniuerso se habet, vt virtus alicuius priuatę personę in ciuitate. Vnde cum Magus aliquid facit per pactum initum cum dæmone, hoc fit quasi per quendam priuatum cõtractum. Sed iustitia diuina est in toto vniuerso, sicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Christiani in quantum per iustitiam diuinam miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicã iustitiã: mali autem Christiani per signa publicę iustitiæ, sicut inuocando nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramenta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spirituales potestates possunt facere ea quæ visibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corporalia semina per motum localem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet angeli possint aliquid facere pręter ordinem naturæ corporalis, non tamen possunt aliquid facere præter ordinem totius creaturę: quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictum est. c

QVAESTIO CENTESIMA VNDECIMA, De actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actione angelorum in homines. Et primo quæritur, vtrùm possint eos immutare sua virtute naturali. Secundò, quomodo mittantur à Deo ad ministerium hominum. Tertiò, quomodo custodiunt homines.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrùm angelus possit illuminare intellectũ hominis. ¶ Secundo, vtrùm possit immutare affectũ eius. ¶ Tertiò, vtrùm possit immutare imaginationem eius. ¶ Quartò, vtrùm possit immutare sensum eius.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angelus possit illuminare hominem.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non possit illuminare hominẽ. Homo enim illuminatur per fidem. Vnde Dio. * in ecclesiastica hierar. illuminationem attribuit baptismo, qui est fidei sacramentum. Sed fides immediatè est à Deo, secundum illud ad Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, & non ex vobis: Dei enim donum est. Ergo homo non illuminatur ab angelo, sed immediatè à Deo.

2 ¶ Præterea, Super illud Rom. 1. Deus illis manifestauit. dicit glos. * quòd non solum ratio naturalis ad hoc profuit, vt diuina hominibus manifestarentur: sed Deus illis reuelauit per opus suum, scilicet per creaturam. Sed vtrunque est à Deo immediatè, scilicet ratio naturalis & creatura, Ergo Deus immediatè illuminat hominem.

3 ¶ Pręterea, Quicũque illuminatur, cognoscit suam illuminationem. Sed homines non percipiunt se ab angelis illuminari. Ergo non illuminantur ab eis.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. probat in 4. cap. cæl. hierar. quòd reuelationes diuinorũ perueniunt ad homines mediãtibus angelis, vt suprà dictũ est. c Huiusmodi autem reuelationes sunt illuminationes, vt suprà dictũ est. c Ergo homines illuminantur per angelos.

CONCLVSIO.

¶ *Cum homines inferiores sint natura angelis, per ipsos illuminantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus superiorum inferiora subdantur, vt suprà * dictũ est, sicut inferiores angeli illuminãtur per superiores: ita homines, qui sunt angelis inferiores, per eos illuminantur. Sed modus vtriusque illuminationis quodãmodo est similis, & quodãmodo diuersus. Dictũ est enim suprà c, q illuminatio, q est manifestatio diuinę veritatis, secũdum duo attẽditur, s. secundũ q intellectus inferior cõfortatur per actionẽ intellectus superioris, & secundũ q proponũtur intellectui inferioris species intelligibiles, quæ sunt in superiori, vt capi possint ab inferiori. Et hoc quidẽ in angelis fit secundum quòd superior angelus veritatem vniuersalẽ conceptã diuidit secundũ capacitatẽ inferioris angeli, vt suprà dictũ est c. Sed intellectus humanus non potest ipsam intelligibilẽ veritatẽ nudã capere: quia cõnaturale est ei vt intelligat per conuersionẽ ad phãtasmata, vt suprà dictum est c. Et ideo intelligibilẽ veritatẽ proponunt angeli hominibus sub similitudinibus sensibiliũ, secundũ illud quod dicit Dio. * 1. c. cę. hie. q impossibile est aliter nobis lucere diuinũ radiũ, nisi varietate sacrorum velaminum circumuelatum. Ex alia vero parte intellectus humanus tanquã inferior fortificatur per actionẽ intellectus angelici. & secundum hęc duo attẽditur illuminatio, qua homo illuminatur ab angelo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ad fidem duo occurrũt. Primo quidẽ habitus intellectus quo disponitur ad obediẽdum voluntati tendenti in diuinã veritatem. Intellectus enim assentit veritati fidei, nõ quasi cõuictus ratiõe, sed quasi imperatus à voluntate. Nullus enim credit nisi volens: vt Aug. dicit * & quantũ ad hoc fides est à solo Deo. Secũdo requiritur ad fidem, quòd credibilia proponãtur credenti: & hoc quidẽ fit per hominem secũdũ, q fides ex auditu: vt dicitur Rom. 10. sed per angelos principaliter, per quos hominibus reuelãtur diuina: vnde angeli opãtur aliqd ad illuminationẽ fidei. Et tamẽ homines illuminãtur ab angelis. non solum de credendis, sed etiam de agendis.

¶ Ad scdm dicendũ, q ratio naturalis quæ est immediate à Deo, potest p angelũ confortari: vt dictũ est c: & similiter ex specieb' à creaturis acceptis tanto altior elicit intelligibilis veritas, quãto intellectus humanus fuerit fortior. Et sic per angelũ adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinã cognitionem deueniat.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd operatio intellectualis & illuminatio, dupliciter possunt cõsiderari. Vno modo ex parte rei intellectæ, & sic quicunque intelligit vel illuminatur, cognoscit se intelligere, vel illuminari: quia cognoscit rẽ sibi esse manifestã. Alio modo ex parte principij. Et sic nõ quicunque intelligit aliquã veritatem, cognoscit quid sit intellectus qui est principium intellectualis operatiõis. Et similiter non quicunque illuminatur ab angelo, cognoscit se ab angelo illuminari.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angeli possint immutare voluntatem hominis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod angeli possint immutare voluntatem hominis: quia super illud Heb. 1. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis, dicit glosa, * quòd ignis sunt dum spiritu feruent, & vitia nostra vrunt. Sed hoc non esset nisi voluntatem immutarent. ergo angeli possunt immutare voluntatem.

2 ¶ Præter. Beda dicit, * q diabol' nõ est immissor solũ malarum cogitationũ, sed etiã incensor. Dam. autẽ vlteri' dicit, quòd etiã est immissor. Dicit enim * in 2. li. q oĩs malitia & immũdę passiones ex dęmonib' excogitatæ sunt, & immittere homini sunt cõcessę. Et pari ratione angeli boni immittũt & incẽdunt bonas cogitationes. Sed hoc nõ possunt facere nisi immutarẽt voluntatẽ: ergo immutant voluntatẽ.

tur. Miraculum est præter ordinem naturæ creatæ non alicuius, sed omnis. Quicquid fit à quacunque creatura virtute propria, non fit præter ordinem totius naturæ creatæ. ergo nullum factum à creatura est miraculum. Maior probatur quo ad secundam partẽ: quia alias proiectio lapidis sursum esset miraculum. Minor vero, quia quod fit virtute creata propria, fit secundum ordinem illius virtutis.

Ar. 1. q. præceden t. — 541 Q. 106. articul. 1.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum primum.*

Q. 106. artic. 1 & 3. 520 Q. 87. articul. 7.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respõdet directe quæsito affirmatiue. Secundo tractat modum illuminationis.

422 Comment. Cap. 1. circa medium.

¶ Quo ad primum conclusio est. Homines illuminantur per angelos. Probatur & manifestatur. Probatur, Diuinæ prouidentiæ ordo habet, vt actionibus superiorũ subdantur inferiora. ergo homines angelis. tenet sequela, quia inferiores sunt. manifestatur verò à simili, Sicut angeli inferiores illuminantur per superiores, ita homines per angelos.

Tract. 26. in Io. euãg. aliquantulũ à princ. tom. 9.

¶ Quo ad secundum cõclusio est, Modus vtriusque illuminationis est quodammodo similis, & quodammodo diuersus. Probatur, & declaratur simul vtraque pars. Similis quidem est quo ad numerum capitum, & quo ad alterum caput. quo ad numerum quidem capitum: quia sicut angeli illuminantur ex duobus capitibus, scilicet ex parte intellectus, & ex parte specierum: ita etiam homines ex duobus capitibus illustrantur ab angelis. quo ad alterum vero caput: quia eodem modo illuminatur angelus, & homo ex parte intellectus, scilicet per viam confortationis descendentis ab obiecto: vt illustrato à superiori, vt superius declaratum est. Dissimilis autem est quo ad reliquum caput, scilicet ex parte specierum: quoniam angelus illuminatur propositiõe particulatorum conceptuum intelligibilium: homo vero applicatione similitudinum sensibilium. Probatur ratione, & autoritate. ratio est: quia naturale est homini cognoscere per phantasmata, autoritas Dion. Omnia in litera clara sunt, quamuis non hoc ordine.

Q. 100. artic. 1. c 5 — 546 1. 2. q. 75. artic. 3. Et 2. dist. 8. artic. 5. cor. Et 3. contra c. 88. 91. & 92. Et veri. q. 22 artic. 9. Et mal. q. 16. ar. 11. Ps. 103. habetur implicitè in glo. ordinaria.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum secundum.*

Comment. Exce. 2. c. dubit videtur haberi. Et in Io. cap. 13. Lib. 2. c. 4. ad finem.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio trimembris cum singulis conclusionibus. Distinctio est, Volũtas potest immutare dupliciter. scilicet

Universidad de … Biblio…

Q. præced. 511 feliger ab intrinseco, & ab extrinseco: & hoc dupliciter in homine, quia vel ab ipso bono intellecto, seu præsentante ipsum, vel à passione partis sensitiuæ. Et sic sunt tria membra respectu voluntatis humanæ.

¶ Prima conclusio est, Voluntas à solo Deo potest immutari ab intus. Probatur, vt supra: quia eius tantum est immutare inclinationem, cuius est dare, &c. vt superius dictum est, quæst. 106. articulo 2. 345

¶ Secunda est, Solus Deus mouet voluntatem obiectiue efficaci sufficientia: Angelus vero persuasione. Probatur, vt in loco prædicto.

¶ Tertia est, Angeli possunt immutare voluntatem ex parte passionum, nō tamē necessitate. Probatur prima pars, quia possunt concitare huiusmodi passiones: secunda vero, quia voluntas semper remanet libera. & sic patet responsio ad quæsitum: quòd Angelus non nisi aut suadendo, aut concitando immutare voluntatem potest: & hoc absque necessitatione. Q. 106. articul. 2. 511.

Annot. ¶ Aduerte hic, quod subdiuisio facta non est propriè subdiuisio: quoniam non multiplicatur motiuum voluntatis in subdiuisionis membris. Vtrobique enim motiuum est bonum, vel apparens bonum intellectum. Sed est distinctio modorum offerendi ipsum obiectum. Potest enim offerri obiectum intelligibili modo: & sic offertur, vel à solo proprio intellectu, vel etiam ab intellectu suadentis. Potest etiam offerri sensibili modo, & sic præsentatur ab intrinseca passione voluntati non cuicunque, sed humanæ, propter modum essendi animæ coniunctæ, & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicitur.

425 a ¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum tertium.*

Annot. Titulus clarus: nomine imaginationis intellige omnes sensus interiores.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Angelus tam bonus quàm malus potest naturali sua virtute immutare imaginationē. Probatur. Natura corporalis obedit Angelo ad motum localem: ergo ad quæcunque possunt ex motu locali causari: ergo ad apparitiones imaginarias. Antecedens cum prima consequentia patet, secunda probatur: quia huiusmodi apparitiones interdum causantur ex motu locali spirituum & humorum, quod probatur & in dormientibus autoritate Arist. & in vigilantibus & phreneticis.

547 2. dist. 8. art. 5. cor. Et veri. q. 11. art. 3. & qu. 12. ar. 8. & ma. q. 3. artic. 4. Et q. 16. art. 11. Lib. 3 de anima. tex. 161. tom. 2. Q. præced. ar. 2. & 3. argum. 1. 542

Annot. ¶ Aduerte circa literam, quòd infertur conclusio ex prædicta ratione, non

3 ¶ Præterea, Angelus, sicut est dictum c, illuminat intellectum hominis mediantibus phantasmatibus. Sed sicut phantasia, quæ deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus qui deseruit volūtati, quia & ipse etiam est vis vtens organo corporali. ergo sicut illuminat intellectum, ita potest immutare voluntatem.

¶ SED CONTRA est, quòd immutare voluntatem est proprium Dei: secundum illud Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, vertet illud.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli non nisi suadendo, seu concitando, hominis voluntatem immutare possunt, non tamen cogendo: quam tamen ab intrinseco, & extrinseco Deus mouere efficacissimè potest.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd voluntas potest immutari dupliciter. Vno modo ab interiori, & sic cū motus volūtatis non sit aliud quàm inclinatio volūtatis in rem volitā, solius Dei est sic immutare volūtatē, qui dat naturę intellectuali virtutē talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis nō est, nisi à Deo, qui dat naturā, ita inclinatio volūtaria nō est nisi à Deo, qui causat voluntatē. Alio modo mouetur volūtas ab exteriori. Et hoc ī angelo est quidē vno modo tantū. s. à bono apprehēso per intellectum. Vnde secundū quod aliquis est causa quòd aliquid apprehēdatur vt bonū ad appetendū, secundū hoc mouet voluntatē. Et sic solus Deus efficaciter potest mouere voluntatē, angelus autē & homo per modū suadentis, vt suprà dictū est c. Sed præter hūc modū etiam aliter mouetur in hominibus volūtas ab exteriori. s. ex passione existente circa appetitum sensitiuum. Sicut ex cōcupiscentia, vel ira inclinatur volūtas ad aliquid volendum: & sic etiam Angeli inquantū possunt cōcitare huiusmodi passiones, possunt voluntatem mouere, nō tamen ex necessitate: quia volūtas semper remanet libera ad cōsentiendum, vel resistendum passioni.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd ministri Dei vel hoīes vel Angeli dicūtur vrere vitia, & inflāmare ad virtutes per modū persuasionis.

¶ Ad secundū dicendum, quòd dæmones nō possunt immittere cogitationes, interius eas causando: cū vsus cogitatiuę virtutis subiaceat voluntati. Dicitur tamen diabolus incēsor cogitationum, inquantū incitat ad cogitandū vel ad appetendum cogitata per modū persuadētis, vel passionē cōcitantis. Et hoc ipsum incēdere Dam. vocat immittere: quia talis operatio interius fit. Sed bonę cogitationes attribuūtur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorum ministerio procurentur.

¶ Ad tertiū dicēdum, quòd intellectus humanus secundum præsentē statum nō potest intelligere nisi conuertēdo se ad phantasmata c: sed voluntas humana potest aliquid velle ex iudicio rationis, non sequendo passionem appetitus sensitiui. Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angelus possit immutare imaginationem hominis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nō possit immutare imaginationem hominis. phantasia enim (vt dicitur in libro * de Anima) est motus factus à sensu secundum actum. Sed si fieret per immutationem angeli, non fieret à sensu secundum actum: ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuę virtutis, vt sit per immutationem angeli.

2 ¶ Præterea, Formæ quę sunt in imaginatione cū sint spirituales, sunt nobiliores formis quę sunt in materia sensibili. Sed angelus nō potest imprimere formas in materia sensibili, vt dictum est c. Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita nō potest eam immutare.

3 ¶ Præterea, Aug. dicit * 12. super Gen. ad lit. Commixtione alterius spiritus fieri potest, vt ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat, siue intelligenti, siue ab alio intellecta pādantur. Sed nō videtur, quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neque quòd imaginatio possit capere intelligibilia quę angelus cognoscit: ergo videtur quòd angelus non possit mutare imaginationem.

4 ¶ Præterea, In visione imaginaria homo adhæret similitudinibus rerum quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quędam deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, videtur quòd non possit causare imaginariam visionem, imaginationē immutādo.

¶ SED CONTRA est, quod ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione. Sed angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Mat. 1. & 2. de angelo qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

CONCLVSIO.

¶ *Potest tā angelus malus quàm bonus naturalibus suis viribus ipsam hominis imaginationē immutare.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus tam bonus quàm malus virtute naturę suę potest mouere imaginationē hominis. Quod quidem sic considerari potest. Dictum est * enim suprà, c quòd natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestum est autē, quòd apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum & humorum. Vnde Arist.* in lib. de som. & vigil. assignās causam apparitionis somniorum, c dicit quòd cum animal dormit descendente plurimo sanguine ad principium sensitiuum, simul descendunt motus, id est impressiones relictæ ex sensibilium motionibus quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouent principium sensitiuum: ita quòd fit quędam apparitio, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse cōmotio spirituum & humorū, quòd huiusmodi apparitiones etiam vigilātibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in alijs huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humorum, & quādoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntariè imaginatur quod prius senserat, ita etiam hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali. Quandoque quidē cum alienatione à corporeis sensibus, quādoque autē absque tali alienatione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium phātasiæ est à sensu secundum actum. Non enim possumus imaginari quæ nullo modo sentimus, vel secundum totum, vel secundum partem. Sicut cæcus natus non potest imaginari colorem. Sed aliquando imaginatio informatur, vt actus phantastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est. c

¶ Ad secundū dicendū, quòd angelus trāsmutat imaginationē: nō quidem imprimendo aliquā formā imaginariam, nullo modo per sensum prius acceptā. Non enim posset facere quòd cæcus imaginaretur colores. Sed hoc facit per motū localem spirituū, & humorū: vt dictū est. c

¶ Ad tertium dicendum, quod commistio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam, sed per effectum, quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat quę ipse nouit, non tamen eo modo quo ipse nouit.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd angelus causans aliquam imaginariam visionem, quandoque quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tunc nulla est deceptio. Quandoque verò per operationem angeli solummodo similitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius cui talia apparent. sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc, quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus nō possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua est operatio vitæ: huiusmodi autem operatio non est à principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

2 ¶ Præterea, Virtus sensitiua est nobilior quàm nutritiua. Sed angelus

nuda, sed amplius illustrata præcedentibus, & concomitantibus. Apparitio siquidem imaginaria ex tribus potest prouenire causis, scilicet ex volūtate imaginantis, ex commotione naturæ sanæ, vel ægræ, & ex commotione ab extrinseca causa, s. Angeli. Et ideo infertur conclusio, quòd quemadmodum interdum ex prima, interdum ex secunda, ita interdum ex tertia prouenit. Et sic ratio allata infert manifestius intētum. Rursus quia commotio & apparitio illa dupliciter se habet ad sensus exteriores: quia, scilicet, quādoque retrahit ab eis, & quandoque non. Ideo ad pleniorem doctrinam apposuit eam fieri quandoque comitātibus sensibus, & quandoque abiectis. Lib. 12. ca. 12. a med.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio bimembris, & vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiuè secundum vtrunque membrum. Q. 3. ar. 1.

¶ Distinctio sensus potest dupliciter immutari ex parte obiecti, & ex parte organi. Conclusio est. Sensus ab angelo potest vtrinque immutari. Probatur, quia potest offerre obiectum, & commouere spiritus atque humores. omnia clara sunt. 548 post se. In lib. de somn. paulo ante med. 431

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ, Articulum primum.*

Titulus clarus quo ad quid nominis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Aliqui angeli mittuntur à Deo in ministerium. Conclusio habet tres partes, quòd mittuntur, quod à Deo, quòd in ministeriū, & sigillatim probatur. Primo, quod mittātur ex propria ratione missionis sic. Procedens ab aliquo, vt incipiat esse vbi vel non erat, vel non illo modo erat, mittitur: angelus est huiusmodi: ergo. Maior manifestatur repetendo supradicta de missione filij & spiritussancti quibus conuenit mitti, non vbi non erant, sed nouo modo essendi vbi erāt. Minor probatur ex differentia inter agens vniuersale & particulare: sic, proprium est agentis vniuersalis attingere totum vniuersum, & consequenter esse vbique: ergo agēs particulare attingit sic vnum, quod non aliud: & consequenter est ita hic, quòd non alibi. Ergo angelus acturus aliquid circa creaturam corpoream, de nouo applicat suam virtutem ad illam: ergo incipit esse vbi non erat. omnia clara sunt.

¶ Et aduerte, quòd cum termino includantur duo, scilicet angelū esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus autor de primo, sed de secūdo. Tum quia primum constat. Tum quia in secunda parte conclusionis statim probanda includitur. Secundo igitur probatur, quòd à Deo sic. Hoc totum procedit ex imperio diuino: ergo angelus mittitur à Deo. Antecedens patet, & demonstrat ly hoc applicationem virtutis de nouo in corpus subditum & esse ibi. Consequentia vero patet ex dictis in tractatu de missione superius, quia scilicet mittens est qui est causa inceptionis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic: Actio quam angelus missus exercet, est à Deo, vt à primo impetrante & propter Deum vt vltimum finem: ergo angelus habet se vt instrumentum: ergo vt minister: ergo actiones angelorum ministeria sunt: ergo missi in ministerium mittuntur. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex ratione instrumenti scilicet ab alio, & propter aliud, secunda probatur, quia minister nihil aliud est quàm instrumentum intelligens. cæteræ relinquuntur per se notæ.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

gelus, vt videtur, non potest mutare virtutem nutritiuā, sicut nec alias formas naturales. Ergo neque virtutem sensitiuam immutare potest.

3 ¶ Præterea, Sensus naturaliter mouetur à sensibili. Sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, vt suprà dictum est. c Ergo angelus non potest immutare sensum, sed semper à sensibili immutatur.

¶ SED CONTRA est, quod angeli qui subuerterūt Sodomam, percusserunt Sodomitas cæcitate vel aurisia, vt ostium domus inuenire non possent, vt dicitur Gene. 19. Et simile legitur 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæus duxit in Samariam.

CONCLVSIO.

¶ *Potest angelus sensum hominis mouere vel opponendo aliquod sensibile exterius, vel intus humores concitando ad varias sensus apparitiones.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cum mutatur à sensibili: Alio modo ab interiori. Videmus enim, quòd perturbatis spiritibus & humoribus immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara. Et simile contingit in alijs sensibus. Vtroque autem modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sensui sensibile aliquod vel à natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit dum corpus assumit, vt suprà dictum est. c Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, vt suprà dictum est, c ex quibus sensus diuersimode immutentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium sensitiuæ operationis non potest esse absque principio interiori: quod est potentia sensitiua. Sed illud interius principium potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est. c

¶ Ad secundum dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituum & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ: & similiter potentiæ appetitiuæ & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præter ordinē totius creaturæ angelus facere non potest, sed præter ordinem alicuius particularis naturæ facere potest, cum tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVAESTIO CENTESIMA DVODECIMA de Missione Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de missione Angelorum.

¶ Et circa hoc queruntur quatuor.

¶ Primò, vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. ¶ Secundo, vtrum omnes mittantur. ¶ Tertio vtrum illi qui mittuntur, assistant. ¶ Quarto, de quibus ordinibus mittātur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli in ministerium mittantur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in ministerium non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquem determinatum locum. Sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum: quia intellectus abstrahit ab hic & nunc. Cum igitur actiones angelicæ sint intellectuales, videtur quòd angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

2 ¶ Præterea, Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, videtur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

IN corpore tria. Primo tractatur summariè ordo superioris & inferioris respectu executionis, seu ministerij. Secundo re-

3 ¶ Præterea, exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationē. Vnde dicitur Eccl. 39 Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, videtur quòd retardarentur à contemplatione. Sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur, quod est inconueniens.

4 ¶ Præterea, Ministrare est inferioris. Vnde dicitur Lucæ 22. Quis maior est qui recumbit, an ille qui ministrat, nonne qui recumbit? Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mittam angelum meum qui præcedat te.

CONCLVSIO.

¶ *Aliqui angeli speciali quodam modo mittuntur à Deo in ministerium creaturæ corporalis in Deum dirigendæ, vel deducendæ.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex supra dictis * manifestum esse potest, c quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur à Deo. Vt Q. 108. ar. 6 enim supra dictum est, c cum de missione diuinarum personarum ageretur, 532 ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo procedit, vt incipiat Q. 43. ar. 1. esse vbi prius non erat, vel vbi prius erat per alium modum. Filius 534 enim aut spiritus sanctus mitti dicitur, vt à patre procedens per 126 originem: & incipit esse nouo modo, id est per gratiam vel naturam assumptam, vbi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est vbique esse, quia cum sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia. Vnde est in omnibus rebus, vt supra dictum est. c Virtus autem angeli cum sit particulare agens, non attingit totum vniuersum, Q. 8. ar. 1 sed sic attingit vnū, quod nō attingit aliud. Et ideo ita est hic 39 quòd non alibi. Manifestum est autem per supradicta, c quòd creatura corporalis per angelos administratur. Cum igitur aliquid est fiendum Q. 110 ar. 1 per aliquem angelum circa aliquam creaturam corpoream, de nouo 541 applicatur angelus illi corpori sua virtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totum procedit ex imperio diuino. Vnde sequitur secundum præmissa, c quod angelus à Deo mittatur. 8 Sed actio quam angelus missus exercet, procedit à Deo, sicut à 272 primo principio, cuius nutu & autoritate angeli operantur: & in 541 Deum reducitur sicut in vltimum finem. Et hoc facit rationem ministerij. Nam minister est sicut instrumentum intelligens. Instrumentum autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinatur. Vnde actiones angelorum ministeria vocantur. Et propter hoc dicuntur in ministerium mitti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio, non determinat sibi locum; Lib. 4. c. 20 imò vt Aug. dicit 4. * de Trin. etiam nos, secundum quod aliquid æ- paulo post ternum mente sapimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur med. to. 3 aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est, quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli, secundum congruentiam quandam: quia congruum est vt supremum corporum naturæ quæ est supra omnia corpora, attribuatur. Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi quando non actu sedet in regali solio, quod congruit eius dignitati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas virtutes, quarum actiones cum intenduntur, retardantur actiones intellectiuæ virtutis. Sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius contemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula & ratio alterius, vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Lib. 2. ca. 3. Gregorius dicit in 2. * Mor. quod angeli non sic foris exeunt, vt inter- circa prin. næ contemplationis gaudiis priuentur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundario nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creaturæ: Vnde Apostolus ad Ephes. dicit: Superiores sibiinuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit enim Apostolus ad Heb. 550 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi. 2. dist. 10. art. 2.

2 ¶ Præterea, Inter ordines supremus est ordo seraphim, vt ex supra dictis

Q.108.ar.6 citatur opinio pro parte affirmatiua, tertio impugnatur, & simul respondetur quæsito negatiue.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur, duo de facto, duo de possibili. Primum pertinēs ad factum
534. est ordo communis diuinæ prouidentiæ, consistens in hoc, quod superiora principantur & inferiora tantū ministrant, vt patet &
Q.108.ar.3 in angelis, & in toto vniuerso. Secundum pertinēs
argu.1.
226. quoque ad factum, est ordo diuinæ dispensationis consistens in hoc, quod prædictus diuinæ prouidentiæ ordo quandoque
Hom.34. in euang. paulo post med. in corporalibus non seruatur, sed superiores exequūtur per seipsos tamē propter altiorem ordinem, puta gratiæ diuinæ manifestationem. Declaratur hoc tā in Deo quàm in angelis in prætermissione cælestiū corporum. Tertium pertinēs ad possibile, est, quod
Q.110.ar.1. Deus potest per seipsum
4 absque angelis medijs re-
431. uelare alicui homini aliquid. Quartum pertinens etiā ad possibile est, quod
541. angeli superiores absque
511. inferioribus medijs pos-
532. sunt idem.

¶ Quo ad secundum conclusio opinionis affirmatiuæ est hæc, Angeli inferiores tantum mittuntur de lege communi, superiores vero ex diuina dispensatione. Hæc conclusio non aliter probatur, nisi quòd ex prædictis deducta videtur, tanquam possibili posito in esse, nullum debeat sequi inconueniens.

¶ Quo ad tertium duo sunt. Quia primo tripliciter impugnatur præcedēs opinio quo ad secundam
381. partem, & sic secundo infertur conclusio negatiua responsiua quæsito. Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est. Prætermissio ordinis ex diuina dispensatione fit, propter altiorem ordinē. ordo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem, ergo non suscipit prætermissionem. maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ &
Ho.34. in Euang. ante medium. gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autē ordo est secundum dona diuinæ gratiæ, ergo.

D.161.
Cap. 8. cæl. hierar. circa prin. & refertur 2. sen ten. dist. 10. ¶ Secunda ratio est. Ordo communis prætermittitur propter fidei cōfirmationē: in proposito nihil prodesset ad fidei cōfirmationē. ergo. Maior patet in miraculis. minor, quia illa prætermissio est ignota nobis. Tertia ratio est. Nihil est ita magnū quod per inferiores exerceri nō possit, ergo, nō est opus quòd superiores mittatur. antecedēs probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximū, & firmatur autoritate Gregorij. Ex his sequitur conclusio respōsiua quod nō omnes mittuntur, quia superiores nūquam mittuntur.

¶ Aduerte hic duo, quòd

dictis patet. c Sed seraphim est missus ad purgandum labia prophetæ: vt habetur Isaiæ 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittūtur.

3 ¶ Præterea, Diuinæ personæ in infinitū excedunt omnes ordines angelorum. Sed diuinæ personæ mittuntur. c Ergo multo magis quicunque supremi angeli.

4 ¶ Præterea, Si superiores angeli non mittuntur ad exterius ministerium, hoc non est, nisi quia superiores angeli exequuntur diuina ministeria per inferiores. Sed cum omnes angeli sint inæquales, vt supra dictum est, c quilibet angelus habet inferiorem angelum præter vltimum: ergo vnus angelus solus ministraret in ministeriū missus. Quod est contra id quod dicitur Dan. 7. Millia milliū ministrabant ei.

¶ SED CONTRA est, quod Greg. * dicit referens sententiam Dio. Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquàm habent.

CONCLVSIO.

¶ Non omnes angeli mittuntur, sed quidā assistunt.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sicut ex supradictis patet, c hoc habet ordo diuinæ prouidētiæ non solū in angelis, sed etiā in toto vniuerso, quod inferiora per superiora administrātur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquando ex diuina dispensatione receditur propter altiorē ordinē, secundū s. quod expedit ad gratiæ manifestationem. c Quòd enim cæcus natus fuit illuminatus, quod Lazarus fuit suscitatus, immediate à Deo factū est, absq; aliqua actione cælestium corporum. Sed & angeli boni & mali possunt aliquid in istis corporibus operari præter actionem cælestium corporum, condensando nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciendo. Neque alicui debet esse dubium, quin Deus immediate hominibus aliqua reuelare posset non mediantibus angelis. & superiores angeli non mediantibus inferioribus, & secundum hanc considerationem quidam dixerunt, quod secundum communem legem superiores non mittuntur, sed inferiores tantum. Sed ex aliqua dispensatione diuina interdum etiam superiores mittuntur, sed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum. c Ordo autem gratiæ non habet alium superiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat: sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Considerandum est etiam, quod ordo naturæ in operatione miraculorum prætermittitur propter fidei confirmationem. Ad quā nihil valeret si pretermitteretur ordo angelicus, quia hoc à nobis percipi non posset. Nihil etiā est ita magnū in ministeriis diuinis, quòd per inferiores ordines exerceri non possit. Vnde Greg. * dicit, quòd qui summa annuntiant, archangeli vocantur. Hinc est quod ad virginem Mariam Gabriel archangelus mittitur. Quod tamen fuit summum inter omnia diuina ministeria, vt ibidem subditur. Et ideo simpliciter dicendum est cum Dion. * quod d superiores angeli nunquam ad exterius ministerium mittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut in missionibus diuinarum personarum aliqua est visibilis quæ attenditur secundum creaturam corpoream: aliqua inuisibilis quæ fit secundum spiritualem effectum: ita in missionibus angelorū aliqua dicitur exterior, quæ scilicet est ad aliquod ministerium circa corporalia exhibendum. Et secundum hanc missionem non omnes mittuntur. Alia est interior secundum intellectuales effectus, prout scilicet vnus angelus illuminat alium. Et sic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicendum, quod Apostolus inducit illud ad probandum q̃ Christus sit maior angelis, per quos data est lex: vt sic ostendat excellentiam nouæ legis ad veterē. Vnde nō oportet quod intelligatur nisi de angelis ministerij per quos data est lex.

¶ Ad secundum dicendum, secundum Dio. * quòd ille angelus qui missus est ad purgandum labia Prophetæ, fuit de inferioribus angelis. Sed dictus est Seraphim, id est incendens æquiuoce propter hoc, quòd venerat ad incendendum labia prophetæ. Vel dicendum, quòd superiores angeli communicant propria dona à quibus denominantur mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de Seraphim dictus est purgasse incendio labia prophetæ: non quia hoc ipse immediatè fecerit, sed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium officium absolutionis impendat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuinæ personæ non mittuntur in ministerium, sed æquiuoce mitti dicuntur: vt ex prædictis patet. c

¶ Ad quartum dicendum, quòd in diuinis ministeriis est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediatè ad ministeria mitti, ita tamen quòd superiores mittantur ad altiora ministeria: inferiores vero ad inferiora.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum angeli qui mittuntur assistant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiam angeli qui mittuntur assistant. Dicit enim Greg. * in Homilia. Mittuntur igitur angeli & assistunt: quia etiam circumscriptus est angelicus spiritus. Summus tamen spiritus qui Deus est, circumscriptus non est.

2 ¶ Præterea, Angelus Tobiæ in ministerium missus fuit. Sed tamen ipse dixit, Ego sum Raphaël angelus vnus ex septem qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli qui mittuntur assistunt.

3 ¶ Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior est Deo quàm satan. Sed satan assistit Deo, secundum quod dicitur Iob primo. Cum assisterent filij Dei corā Domino, affuit inter eos & satan: ergo multo magis angeli, qui mittuntur in ministerium, assistunt.

4 ¶ Præterea, Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi quia non immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt. Sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit, excepto eo qui est inter omnes supremus: ergo solus supremus angelus assisteret. Quod est contra illud quod habetur Danielis 7. Decies millies centena millia assistebant ei: ergo etiam illi qui ministrant assistunt.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit 17. * Moral. super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt. Ergo illi, qui in ministerium mittuntur non assistunt.

CONCLVSIO.

¶ Omnes angeli ministrantes assistunt, diuinam essentiam videndo, sed soli supremi assistunt, diuina tantum percipiendo mysteria, quæ in ipso sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli introducuntur assistentes & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui semper ei assistunt, & eius præcepta immediate audiunt. Alij verò sunt, ad quos præcepta regalia per assistentes nuntiantur, sicut illi, qui administrationi ciuitatum præficiuntur, & hi dicuntur ministrantes, sed non assistentes.

¶ Considerandum est ergo, quòd omnes angeli diuinam essentiam immediate vident. Et quantum ad hoc omnes etiam qui ministrant assistere dicuntur. Vnde Greg. dicit in 2. Moral. * quod semper assistere, aut videre faciem Patris possunt, qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute. Sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentiæ percipere possunt: sed soli superiores per quos inferioribus denuntiantur. c Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primæ hierarchiæ assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse. Dio. immediate à Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad primum & secundū quæ procedunt de primo modo assistendi.

¶ AD TERTIVM, Satan non dicitur assistisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia vt Greg. dicit * 2. Mo. etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis similem non amisit.

¶ Ad quartum dicendum, quod omnes assistentes aliqua immediate vident in claritate diuinæ essentiæ, & ideo totius primæ hierarchiæ

prima ratio se tenet ex parte causæ efficientis, ordo enim superior vt agens superi, se habet respectu inferioris. Secunda vero ex parte causæ finalis. Manifestatio namque fidei finis est miraculorum, &c. Tertia autem ex parte causæ formalis. Excellentia namque siue dignitas ministerij ad magnitudinem rei gerendæ requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secundo quod ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quoniam prætermissio ordinis hinc apparet, quòd non est possibile, quòd non est potentia ordinata, sed potentia absoluta. Tali autem potētia possibili posita multa accidunt inconuenientia, circa ordinē institutū, vt in proposito prætermissio vana debiti ordinis omnia clara sunt. Ca.13. cæl. hierar. non multū longè à princ. Is tem. ar. & q.41. 214.

a ¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum tertium. Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo declaratur quid interest inter assistere & ministrare. Secūdo distinguitur de assistentia dupliciter, & sic duabus cōclusionibus sic respondetur quæsito. ¶ Quo ad primum tria dicuntur. Primo, quòd ista metaphoricè dicuntur de angelis. Secundo ad similitudinem, famulantium regi, & cætera. Tertio, quòd assistentia consistit in immediata visione apud regem. Ministratio vero habet mediationem præceptionem. ¶ Quo ad secundum distinctio est. Assistentia, id est immediata visio 2. dist. 10. Hom. 34. in euang. post med. 2. dist. 10. 2. dist. 14.

Lib.17. c.4. circa finem. Lib.2. c.3. prin. c.3. Super cap. 8. cæl. hier. Lib.2. c.3. prin. à medio.

mæ hierarchiæ, proprium esse dicitur immediate illuminari à Deo. Sed superiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios. sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quam alius.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli secundæ hier. omnes mittantur: angeli enim omnes vel assistunt vel ministrant, secundum quod habetur Dan. 7. sed angeli secundæ hier. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hier. sicut dicit Dio. * 8. ca. cæl. hier. omnes ergo angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.

2 ¶ Præterea, Greg. * dicit. 17. mora. quòd plures sunt qui ministrant quam qui assistunt: sed hoc non esset si angeli secundæ hiera. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundæ hiera. in ministerium mittuntur.

¶ SED CONTRA est quòd Dio. * dicit, quòd dominationes sunt maiores omni subiectione. Sed mitti in ministerium ad subiectionem pertinet: ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

CONCLVSIO.

¶ Non omnes angeli secundæ hierarchiæ in ministerium mittuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, c mitti ad exterius ministerium proprie conuenit angelo, secundum quod ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerij: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, vt Dio. dicit * 7. cap. cæl. hier. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministerium mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intelligi. In nomine autem dominationum non importatur aliqua executio, sed sola dispositio & imperium de exequendis. Sed in nominibus inferiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam angeli & archangeli denominantur a denuntiando, virtutes & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, vt Greg. * dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dominationes computantur quidem inter angelos ministrantes: non sicut exequentes ministeriū, sed sicut disponentes & mandantes, quid per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificis nihil manu operantur, sed solum disponunt & præcipiunt quid alij debeant operari.

¶ Ad secundum dicendum, quod de numero assistentium & ministrantium, duplex ratio haberi potest. * Greg enim dicit plures esse ministrātes quàm assistentes: intelligit enim quod dicitur, Millia millium ministrabant ei: non esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceretur, millia de numero millium: & sic ministrantium numerus ponitur infinitus ad significadum excessum, assistentium verò numerus finitus cū subditur. Et decies millies centena millia assistebant ei: & hoc procedit secundum rationem Platonicorum: qui dicebant quòd quanto aliqua sunt vni primo principio propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quanto numerus est propinquior vnitati, tanto est multitudine minor. Et hæc opinio saluatur quantum ad numerum ordinum dum sex ministrant, & tres assistunt. Sed Dion. * ponit 14. c. cæl. hierar. quod multitudo angelorum transcendit omnem materialem multitudinem, vt scilicet sicut corpora superiora transcendunt corpora inferiora magnitudine quasi in immensum, ita superiores naturæ incorporeæ transcendunt omnes naturas corporeas. quia quod est melius est magis à Deo intentum, & multiplicatum c. Et secundū hoc, cū assistentes sint superiores ministrantibus, plures erunt assistentes quàm ministrātes. Vnde secundum hoc, millia millium legitur multiplicatiue, ac si diceretur. Millies millia. Et quia decies centum sunt mille, si diceretur decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes quot ministrantes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes quàm ministrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tantus solum sit angelorum numerus, sed multo maior: quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Dio. * ibidem dicit.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMATERTIA. De Custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.

¶ Et circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum homines ab angelis custodiantur. ¶ Secundò, vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur. ¶ Tertio, vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum. ¶ Quarto, vtrum omni homini cōueniat habere angelum custodem. ¶ Quinto, quando incipiat custodia circa hominem. ¶ Sexto, vtrum angelus semper custodiat hominem: ¶ Septimo, vtrū doleat de perditione custoditi. ¶ Octauo, vtrū inter angelos sit pugna ratione custodiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum homines custodiantur ab angelis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homines non custodiantur ab angelis: custodes enim deputantur aliquibus, vel quia nesciūt, vel quia nō possunt custodire seipsos, sicut pueri & infirmi, sed hō potest custodire seipsum per liberum arbitriū, & scit per naturalem cognitionē legis naturalis: ergo homo non custoditur ab angelo.

2 ¶ Præterea, Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur. Sed homines custodiuntur à Deo secundum illud Psalm. 120. Non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel ergo non est necessarium quòd homo custodiatur ab angelo.

3 ¶ Præterea, Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam 3 Reg 20. Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt, vel visibiliter apparendo, vel miracula faciendo, vel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli si eorum custodiæ homines essent commissi: quod patet esse falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psalm. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.

CONCLVSIO.

¶ Necessarium est homines ab angelis custodiri & in operibus dirigi, cum multipliciter in ipsis errare illos contingat.

¶ RESPONDEO dicendum, quod secundum rationem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, quod mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur, c Sicut omnia corporalia per substantias spirituales & immobiles, c & corpora inferiora d per superiora, c quæ sunt inuariabilia secundum substantiam: sed & nos ipsi regulamur circa conclusiones in quibus possumus diuersimode opinari, per principia quæ inuariabiliter tenemus, manifestum est autem quod in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter variari & deficere possint à bono: & ideo necessarium fuit quod hominibus angeli ad custodiam deputarentur, per quos regularentur & mouerentur ad bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod per liberum arbitrium potest homo aliqualiter malum vitare: sed non sufficienter, quia infirmatur circa affectum boni, propter multiplices animæ passiones. Similiter etiam vniuersalis cognitio naturalis legis quæ homini naturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonum: sed non sufficienter: quia in applicando vniuersalia principia iuris ad particularia opera, contingit hominem multipliciter deficere. Vnde dicitur Sapien. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli. Sap. 9. 6.

¶ Ad secundum dicendum, quod ad bonum operandum duo requiruntur. Primo quidem quod affectus inclinetur ad bonum: quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis, secundo autem, quod ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus * attribuit prudentiæ. Quantum ergo ad primum Ex lib. 10.
Deus immediate custodit hominem, infundendo ei gratiam & virtutes: quantum autem ad secundum Deus custodit hominem, sicut vniuersalis instructor: cuius instructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: vt supra habitum est. c Ethi. c. 8. et lib. 6. c. 12. et 5. Q.111.ar.1. 545

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut homines, à naturali instinctu boni discedunt propter passionem peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, quæ fit inuisibiliter per hoc, quod homines illuminant ad bene agendum. Vnde quod

Dei, aut respectu diuinorum mysteriorū in Deo. Prima conclusio responsiua affirmatiue. Omnes ministrantes assistunt quo ad visionem Dei. Probatur: quia omnes immediate vident. Et confirmatur autoritate Gregorij. Secunda negatiue. Soli superiores primæ hierarchiæ assistunt, quo ad perceptionem diuinorum mysteriorum in Deo. Probatur autoritate Dio. quia eius est propriū illuminari immediate à Deo. 553 6. di. 11. q. 1 ar. 1.

a ¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum quartum

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito negatiue. Non omnes angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur. Exequentes tantum mittuntur, non omnes secundæ hierarchiæ exequuntur, ergo. Maior probatur quia mitti est ex diuino imperio circa creaturam corporalem exercere. Minor vero, quia supremus ordo hierarchiæ nō exequitur, sed quinque inferiores, probatur vtrunque ex nominibus suorum ordinū. Dominī est imperare, cæterorum exequi, &c. Comment.

a ¶ Super Quæst. centesimæ decimætertiæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est homines ab angelis custodiri, probatur. Omnia mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur secundum ordinem diuinæ prouidētiæ: homines secundum cognitionē & affectionē sunt multipliciter variabiles à bono, ergo oportet eos regulari per inuariabiles, ij sunt sancti angeli, ergo. Maior probatur inductiue. In cælo, & intelligentiis corporalibus inferioribus & superioribus, notitia conclusionum & principiorum. In his. n. continentur & pure corporalia, & purè spiritualia, & mista ex vtrisque. Comment. D.1078. b 13 508 541 538

homines pereunt, non est imputandum negligentiae angelorum, sed malitiae hominum. Quòd autem aliquando praeter legem communem hominibus visibiliter apparent, ex speciali Dei gratia est: sicut etiam praeter ordinem naturae miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod non singuli homines à singulis angelis custodiantur: angelus enim est virtuosior quàm homo. Sed vnus homo sufficit ad custodiam multorum hominũ. ergo multo magis vnus angelus multos homines potest custodire.

2 ¶ Praeterea, Inferiora reducuntur in Deum à superioribus per media: vt Dio.* dicit. Sed cũ omnes angeli sint inaequales, vt supra dictum est, b solus vnus angelus est, inter quem & homines c nõ est aliquis medius: ergo vnus angelus solus est qui immediatè custodit homines.

3 ¶ Praeterea, Maiores angeli maioribus officijs deputantur. Sed non est maius officium custodire vnum hominem quàm alium, cum omnes homines natura sint pares. Cum ergo omnium angelorum sit vnus maior alio secundum Dio.* videtur quòd diuersi homines non custodiantur à diuersis angelis.

¶ SED CONTRA est quod Hier.* exponens illud Mat. 18. Angeli eorũ in caelis: dicit, Magna est dignitas animarum, vt vnaquaeque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui, angelum delegatum.

CONCLVSIO.

¶ *Singulis hominibus necesse est singulos angelos ad custodiam deputari.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod singulis d hominibus singuli angeli ad custodiã deputantur. Cuius ratio est, quia angelorũ custodia est quaedam executio diuinae prouidentiae circa homines. Prouidentia autẽ Dei aliter se habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas: e quia aliter se habent ad incorruptibilitatem. Homines enim non solum sunt incorruptibiles quantum ad communem speciem, sed etiam quantum ad proprias formas singulorum, quae sunt animae rationales. Quod de alijs rebus corruptibilibus dici non potest. Manifestum est autem quòd prouidentia Dei principaliter est circa illa quae perpetuo manent. Circa vero ea, quae transeunt, prouidentia Dei est, inquantũ ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei cõparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera vel species corruptibilium rerum. Sed secundum Greg.* diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus. Puta potestates ad arcendos daemones, virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et probabile est quòd diuersis speciebus rerum diuersi angeli eiusdem ordinis praeficiantur. Vnde etiam rationabile est vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquantum est homo singularis. Et sic vni homini debetur vnus custos: & interdum plures deputantur ad custodiã vnius. Alio mõ inquantum est pars alicuius collegij. Et sic toti collegio vnus homo ad custodiam praeponitur. Ad quem pertinet prouidere ea quae pertinent ad vnum hominem in ordine ad totum collegium. Sicut sunt ea quae exterius agũtur, de quibus alij aedificantur vel scandalizantur. Angelorũ autem custodia deputatur hominibus etiam quantum ad inuisibilia & occulta, quae pertinent ad singulorum salutem secundũ seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiam.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod sicut dictũ est, * angeli primae hierarchiae, omnes quantum ad aliqua illuminantur immediate à Deo. Sed quaedam sunt de quibus illuminantur superiores tantum immediate à Deo, quae inferioribus reuelant, & idem etiam in inferioribus ordinibus considerandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quãtum ad quaedam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo qui immediate sibi praefertur. Et sic etiam possibile est quòd aliquis angelus immediate illuminet hominem: qui tamen habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis homines natura sint pares, tamẽ inaequalitas in eis inuenitur, secundum quod ex diuina prouidentia quidam ordinantur ad maius, & quidam ad minus: e secundũ illud quod dicitur Eccl. 33. In multitudine disciplinae Domini separauit eos, & ipsis benedixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit & humiliauit, & sic maius officium est custodire vnum hominem quàm alium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd custodire homines non pertineat solum ad infimum ordinem angelorum. Dicit enim Chry. quòd hoc quod dicitur* Matth. 18. Angeli eorum in caelis, &c. intelligitur non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus, ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

2 ¶ Praeterea, Apostolus ad Hebr. 1. dicit, quod angeli sunt in ministerium missi, propter eos qui haereditatem capiunt salutis. Et sic videtur quòd missio angelorum ad custodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt supra dictum est. f Ergo omnes angeli quinq; ordinum custodiae hominum deputantur.

3 ¶ Praeterea, ad custodiam hominum maxime videtur esse necessarium arcere daemones. quod maxime pertinet ad potestates secundum Greg.* & miracula facere, quod pertinet ad virtutes. Ergo illi etiam ordines deputantur ad custodiam, & non solum virtutes.

¶ SED CONTRA est, quod in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Dionysium.

CONCLVSIO.

¶ *Singulorum hominum particularis custodia ad infimi ordinis angelos spectat, vniuersalis autem ad omnes ordines extenditur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, c homini d custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis, secundum quod singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimum ordinem angelorum: quorum secundum Greg.* est minima nuntiare. Hoc autem videtur esse minimum in officijs angelorum, procurare ea, quae ad vnius hominis salutem pertinent. Alia vero est custodia vniuersalis, Et haec multiplicatur secũdum diuersos ordines. Nam quanto agens fuerit vniuersalius, tanto est superius. Sic igitur custodia humanae multitudinis pertinet ad ordinem principatuum, vel forte ad archangelos, qui dicuntur principes angelorum. Vnde & Michael, quem archangelum dicimus, vnus de principibus dicitur Dan. 10. Vlterius autem super omnes naturas corporeas habet custodiam Virtutes. Et vlterius etiam super daemones habent custodiam Potestates Et vlterius super bonos spiritus habent custodiam Principatus, vel Dominationes secundum Grego.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Chrys.* potest intelligi vt loquatur de supremis in ordine infimo angelorum. Quia vt Dio. dicit, in quolibet ordine sunt primi, medij, & vltimi. Est autem probabile, quod maiores angeli deputentur ad custodiam eorum qui sunt ad maiorem gradum gloriae à Deo electi.

¶ Ad secundum dicendum, quod non omnes angeli qui mittuntur, habent particularem custodiam super singulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalem custodiam magis vel minus, vt dictum est. g

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam inferiores angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere daemones & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod non omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo Philip. 2. quod est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli custodiam

a ¶ *Super Quaestionis centesimaedecimaetertiae Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito affirmatiue. Singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur. Probatur. Prouidentia Dei principaliter est circa perpetua, ita quod circa transeuntia est vt ordinantur ad perpetua, ergo aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas, ergo ita se habet ad singulos homines, sicut ad singula genera vel species corruptibiliũ. ergo custodia angelica similiter ad haec se habet. Ergo rationabile est, quod diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur. Antecedens supponitur ex superioribus, prima consequentia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter caetera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus & specie & indiuiduo secundũ formam, illa vero specie tantũm. Secunda consequentia probatur ex eadẽ radice: quia quilibet homo aequiualet vni speciei vel generi quo ad perpetuitatem, imo praestat. Tertia vero consequentia probatur: quia custodia angelica est executio diuinae prouidentiae. Vltima autem probatur, quia generibus diuersis secundum Grego. diuersi ordines deputantur: & secundum August. Dama. & Origenem singulis speciebus diuersi angeli: quod probabile hic dicitur. In his enim sat est rationi consona dicere.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod non est intentio literae construere hãc vniuersaliter, quod maius sit custodire vnum hominem quàm alium, cum contingat plures homines ad aequale aequaliter ex diuina prouidentia ordinari, sed destruere hanc negatiuam vniuersalem, non est maius custodire vnum hominem, quàm alium: & hoc optime fit.

534. 4.d.19.q.1. a.3. q.1.co. Ca.3. Eccle. hier. in tit. de sacer. perfect. in prin. Q.108. arti. 3. arg. 1. 551. C.5 ec. hier. Ca.18. Matthaei. 9. D.163. b 504. Ho. 34. in Euang. ante me. illius

a ¶ *Super Quaestionis centesimae decimaetertiae Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra cõclusionibus responsiuis quaesito.

¶ Distinctio est, Custodia hominum est duplex: particularis & vniuersalis vt patet ex responsione ad primum in praecedenti articulo.

¶ Prima conclusio affirmatiue est. Custodia particularis hominum pertinet ad infimum ordinẽ angelorum tantum. Probatur, Minima secundum Gregorium pertinent ad infimum ordinem: sed procuratio eorum quae sunt ad salutem vniuscuiusque, est minimum inter officia angelica.

¶ Secunda conclusio est responsiua negatiue vniuersaliter. Custodia vniuersalis multiplicatur secundũ diuersos ordines. Primo probatur: quia quanto agens est vniuersalius tanto est superius. Secundo explanatur ipsa multiplicatio ascendendo à multitudine humana ad omnia corpora, ad daemones, ad angelos, ad archangelos vel principes, virtutes, potestates & principatus vel dominationes apud Greg. Recolito hic quod litera bis meminit ordinis, qui dicitur principatus, primo coniungendo cum archangelis propter opinionem Dion. secundo supra potestates propter Gregorium.

Q. praec. ar. 3. ad. 4. 555.

a ¶ *Super Quaestionis centesimaedecimaetertiae Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duab' cõclusionib' iuxta membra. Distinctio est, Homo habet duplicem statum, scilicet viae, & termini. Prima conclusio responsiua quaesito affirmatiue est. Omnes homines in statu viae habent angelos custodes. Probatur. Constitutis in via in qua multa imminent pericula dantur custodes. Omnes homines in statu viae sunt huiusmodi, probatur minor dupliciter. Primo ratione: tum quia ab interius, tum quia ab exterius sunt inimici. Secundo autoritate Psalmi. Secunda conclusio est. Homines in termino non habebunt custodes: sed conregnantes aut punientes socios.

stodiam deputantur, etiam Christus angelum custodem habuisset. Sed hoc videtur inconueniens, cum Christus sit maior omnibus angelis. Nõ ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

2 ¶ Praeterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed sibi non competebat habere angelum custodem ad minus in statu innocentiae: quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non praeficiuntur ad custodiam omnibus hominibus.

3 ¶ Praeterea, Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducantur ad vitam aeternam, & incitentur ad bene operandum, & muniantur contra insultus daemonum. Sed homines praesciti ad damnationem, nunquam perueniunt ad vitam aeternam: infideles etiam etsi interdum bona opera faciant, non tamen bene faciunt, quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit: vt Aug.* dicit. Antichristi etiam aduentus erit secundum operationem Satanae: vt dicitur 2. ad Thess. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶ SED CONTRA est autoritas Hiero. suprà inducta, e qui dicit, quod vnaquaeq; anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶ *Singulis hominibus in ista vitae via deputati sunt singuli angeli ad custodiam, in patria verò tantum ad conregnandum, vel puniendum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod homo in statu vitae istius cõstitutus est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent: tum ab interiori, tum ab exteriori: secundũ illud Psal. 141. In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini quamdiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viae peruenerit, iam non habebit angelum custodem: sed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno daemonem punientem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus secundum quod homo immediate regulabatur à verbo Dei. Vnde non indigebat d custodia angelorum. Et iterum secundum animam erat comprehensor: sed ratione passibilitatis corporis erat viator. e Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquam superior, sed magis minister tanquam inferior. Vnde dicit Matth. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei.

¶ Ad secundum dicendum, quod homo in statu innocentiae non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt suprà dictum est: f sed imminebat ei periculũ ab exteriori propter insidias daemonum: vt rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut praesciti & infideles, & etiam Antichristus, non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam nõ priuantur exteriori auxilio toti naturae humanae diuinitus concesso, scilicet custodia angelorum: per quam etsi non iuuentur, quantum ad hoc quòd vitam aeternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quãtum ad hoc, quòd ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & sibi ipsis & alijs nocere possunt. Nam & ipsi daemones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum volunt. Et similiter Antichristus non tantum nocebit quantum vellet.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate. Angeli enim mittuntur in ministerium propter eos qui haereditatem salutis capiunt: vt Apostolus ad Hebr. dicit. Sed homines incipiunt haereditatem capere salutis quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam à tempore baptismi, & non à tempore natiuitatis.

2 ¶ Praeterea, Homines ab angelis custodiuntur inquantum ab eis illuminantur per modũ doctrinae. Sed pueri mox nati nõ sunt capaces doctrinae, quia non habent vsum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

3 ¶ Praeterea, Pueri in materno vtero existentes habent animam rationalem aliquo tempore: sicut & post natiuitatem ex vtero. Sed cum sunt in materno vtero, non deputantur eis angeli ad custodiam, vt videtur: quia neq; etiam ministri ecclesiae eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim à natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶ SED CONTRA est, quòd Hieron. dicit,* quod vnaquaeque anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶ *Homini statim ab ipsa sui natiuitate deputatus est ad custodiam angelus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Orig. dicit super Matt.* super hoc est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd angelus ad custodiam homini deputatur à tempore baptismi, alij vero quòd à tempore natiuitatis, & hanc opinionem Hierony. approbat.* Et rationabiliter. Beneficia enim, quae dantur homini diuinitus ex eo quod est Christianus, incipiunt à tempore baptismi: sicut perceptio Eucharistiae, & alia huiusmodi. Sed ea quae prouidentur homini à Deo inquantum habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex quo nascendo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, vt ex praemissis patet. c Vnde statim à natiuitate d habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod angeli mittuntur in ministerium, efficaciter quidem propter eos solos qui haereditatem capiunt salutis, si consideretur vltimus effectus custodiae, qui est perceptio haereditatis. Nihilominus tamen & alijs ministerium angelorum non subtrahitur: quamuis in eis hanc efficaciam non habeat, quòd perducantur ad salutẽ. Efficax tamen est circa eos angelorum ministerium inquãtum à multis malis retrahuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quod officium custodiae ordinatur quidem ad illuminationẽ doctrinae: sicut ad vltimum & principalem effectum. Nihilominus tamen multos aliõs effectus habet qui pueris competunt, scilicet arcere daemones, & alia nocumenta tam corporalia, quàm spiritualia prohibere.

¶ Ad tertium dicendum, quod puer quamdiu est in materno vtero, non totaliter est à matre separatus, sed per quandam colligationem est quodammodo adhuc aliquid eius: sicut & fructus pendens in arbore est aliquid arboris. Et ideo probabiliter d dici potest, quod angelus qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris vtero existentẽ. Sed in natiuitate quando separatur à matre, angelus ei ad custodiam deputatur: vt Hier. dicit. *

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod angelus custos quandoque deserat hominem, cuius custodiae deputatur, dicitur enim Iere. 51. ex persona angelorum. Curauimus Babylonem, & non est curata, derelinquamus ergo eam. Et Isaiae 5. Auferam sepem eius, & erit in conculcationẽ. Glo.* id est angelorum custodiam.

2 ¶ Praeterea, principalius custodit deus quàm angelus. Sed Deus aliquando hominẽ derelinquit, secundum illud Psal. 21. Deus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Ergo multo magis angelus custos hominẽ derelinquit.

3 ¶ Praeterea, Sicut dicit Damas.* angeli cum sunt hic nobiscũ, nõ sunt in caelo. Sed aliquãdo sunt in caelo. Ergo aliquãdo nos derelinquũt.

¶ SED CONTRA, daemones nos semper impugnant, secundum illud 1. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quaerens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli semper nos custodiunt.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus homini ad custodiam deputatus, nunquam ex toto ipsum dimittit, sed permittit quandoque in malum tam culpae quàm poenae cadere, ex lege permissionis diuinae ad tempus propter hominis maius bonum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod custodia angeli, vt ex supradictis patet, c est quaedam executio diuinae prouidentiae circa homines facta. Manifestum est autem, quod nec homo nec res aliqua totaliter diuinae prouidentiae subtrahitur: Inquãtum enim aliquid participat de esse, intantum subditur vniuersali prouidentiae entium. Sed intantum Deus secundum ordinem suae prouidentiae dicitur hominem derelinquere, inquantum permittit hominem pati aliquem defectum vel poe-

Super illud Matth. 18. Angeli eorum semper, tomo 9. Ar. 1. & 4. huius q. 553 559 c b e D.164.

a ¶ *Super Quaestionis centesimaedecimaetertiae Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo recitantur duae opiniones circa quaesitum, scilicet ab ortu vel à baptismo. Secundo reijcitur quòd à baptismo, & probatur simul quod sit ab ortu. Distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & propriorum Christianis: & arguendo quod haec cum Christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficium commune. Dubium autem quod hic remanet: quia scilicet ex illa ratione videtur, quòd angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non à natiuitate extra vterum, soluitur in responsione ad tertium, ex hoc quod in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cum prius esset sic eius, quod tamen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum inchoat custos proprius sicut & natura, prius existente custode communi.

D.165. Loco in argumen. sed contra, cita. 10. 558 2. di. 11. q. 1 ar. 4. Glo. interlinearis ibidem.

a ¶ *Super Quaestionis centesimaedecimaetertiae Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito negatiue. Angelus custos nunquam totaliter dimittit suum hominem. Probatur, Diuina prouidentia, nullam rem totaliter derelinquit, quamuis quo ad aliquid deserat permittendo: ergo custodia angelica nunquam totaliter dimittit custoditum: quamuis quo ad aliquid permissiuè relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur: inquantum participat aliquid de esse tantum de prouidentia diuina: sed implicat quod aliquid sit & deseratur totaliter ab esse. ergo, quo ad secundam vero: quia Deus permittit incurri in aliquem defectum poenae vel culpae. Consequentia verò probatur: quia custodia angelica est executio quaedam diuinae prouidentiae circa homines. Explanantur proinde autori-

Li. 2. Orth. fidei c. 3. Ar. 2. huius q. 554

Universidad de Deusto Biblioteca

tonitates scripturæ ex sensu conclusionis, vt patet.

Anno. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd non dicitur in littera, quod angelus sit simul in cælo, & in custodito homine per effectum actualem in illo, sed quod in cælo quandoque existens non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat super illum, & statim si opus est, subuenire potest. Vnde in litera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum, quæ circa custodiendum hominē fiunt: & potentia proximaque expedita absque interuallo temporis medij ad subueniendum. Et propter hoc dicitur non relinquere quo ad effectum custodiæ. sicut mater non dicitur relinquere infantem, quando ita prope iuxta eum vigilans occupatur, quod statim potest illi in omnibus adesse.

274.

550. 2. di. 11. q. 1. arti 5.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum septimum.*

Colli. ex li. 14. de ciui. Dei, c. 7. & 8. tom. 5. Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue: quam probat primo, deinde explanat. Est ergo conclusio. Angeli non dolent de malis custoditorum. Probatur. Dolor est de inuoluntario simpliciter. nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis: ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior probatur autoritate Augustini. Minor probatur, Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter voluntarius angelis, ergo nihil fit in mūdo contra eorum voluntatem. Tenet sequela, quia nihil fit nisi secundum ordinem diuinæ iustitiæ. Explanatur deinde hæc ratio distinguendo ex tertio Ethicorum, voluntarium & inuoluntarium simpliciter & in vniuersali: & applicando ad propositum, patent omnia.

Hom. 11. in Num. aliquo volumin. au. med. t. 1

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum octauum.*

Loco citato in argu. 2. Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor, primo occasio quæstionis, & est autoritas Danielis. Secundo, expositio Hieronymi, & est remotio quæstionis: quia ponit quod intelligitur de pugna inter bonum & malum angelum: hic autem est quæstio de pugna inter bonos. Tertia expositio Gregor. & est confirmatio quæstionis: quia de sanctis angelis inter se, exponit. Quarto respondet quæsito vna conclusione affirmatiue. Inter angelos potest esse pugna, non discordia volunta-

Li. 2. Ethi. c. 1. non remotè à fine tom. 5.

næ, vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum eū dimittit prout, s. non impedit quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon & domus Israel ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes nō impediuerunt, quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum est in cęlo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. Dicitur enim Isa. 33. Angeli pacis amarè flebunt. Sed fletus est signum doloris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum quos custodiunt.

2 ¶ Præterea, Tristitia est, vt Aug.* dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed perditio hominis custoditi est contra voluntatē angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

3 ¶ Præterea, Sicut gaudio cōtrariatur tristitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente: vt habetur Lucæ 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

4 ¶ Præterea, Super illud Numeri 15. Quicquid offertur primitiarum, &c. dicit glos. Orig.* trahuntur angeli in iudicium, vtrum ex ipsorum negligētia an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis propter quæ in iudicium tractus est: ergo angeli dolēt de peccatis hominum.

¶ SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apoc. 21. Mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor. Sed angeli sunt perfectè beati: ergo de nullo dolent.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nihil in mundo angelis simpliciter inuoluntarium fiat, de hominum, quos custodiunt, malis minime dolent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim & dolor secūdum Augustinum,* nō est nisi de his, quę contrariantur voluntati. Nihil autē accidit in mūdo, quod sit contrarium voluntati angelorum & aliorum beatorum, quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ, nihil autem fit in mundo, nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethic.* illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quod agitur: consideratis, scilicet omnibus quæ circunstant, quamuis in vniuersali consideratum nō esset voluntarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare absolute, & vniuersaliter considerando, sed imminente periculo salutis hoc vult. Vnde magis est hoc voluntarium, quàm inuoluntarium vt* ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata & pœnas hominum, vniuersaliter & absolute loquendo, non volunt: volunt tamen quod circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Isaiæ potest intelligi de angelis, id est nuntiis Ezechiæ, qui fleuerunt propter verba Rapsacis. De quibus habetur Isaiæ 37. Et hoc secundum literalem sensum: secundum vero allegoricum, angeli pacis sunt Apostoli & prædicatores qui flent pro peccatis hominum. Si vero secundum sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio, ad designandum, quòd angeli volunt in vniuersali hominum salutem. Sic enim Deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur.

¶ Ad secundum patet solutio per ea quæ dicta sunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tam in pænitentia hominum quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

4 ¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

tum sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur. Prima pars patet autoritate Scripturæ. Secunda probatur quia volunt omnes expleri ordinem diuinæ sapientiæ. Tertia probatur: quia merita diuersorum à diuersis custoditorum contingit esse contraria respectu prælationis ad inuicem, & nescire quid Deus velit fieri, ipsum enim consulere de pugnantibus est pugnare, hæc non repugnant beatitudini.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum inter angelos possit esse pugna seu discordia.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna.

2 ¶ Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

3 ¶ Præterea, Si angeli dicuntur pugnare pro eis quos custodiunt, necesse est quod vnus angelus foueat vnam partem, & alius aliam. Sed si vna pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. Ergo inter bonos angelos non est pugna.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Dan. 10. ex persona Gabrielis. Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo vnus bonus angelus resistit alij. Et sic inter eos est pugna.

CONCLVSIO.

¶ *In Angelis pugna quidem esse potest, non discordia voluntatum, sed meritorum cout varietate, pro quibus pugnare dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum verborum Danielis. Quæ quidem Hieronymus* exponit dicens principem regni Persarum esse angelum, qui se opposuit liberationi populi Israëlici: pro quo Daniel orabat, Gabriele preces eius Deo præsentante, hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Danielis pro eodem populo deprecantis. Sed secundum Gregorium 17. Moral. princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad videndum igitur qualiter vnus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quod diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque quòd in diuersis regnis vel in diuersis hominis contraria merita vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri subdatur, aut præsit. Quid autem super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante. Vnde necesse habent super his sapientiam Dei consulere. Sic igitur inquantum de contrariis meritis & sibi repugnantibus diuinam consulunt voluntatem, resistere sibi inuicem dicuntur: non quia sint eorum contrariæ voluntates, cum in hoc omnes concordent quòd Dei sententia impleatur, sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAE-

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod dæmon qui superatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Christus enim efficacissime suum tentatorem vicit. Sed tamen postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est verum quod diabolus victus ab impugnatione cesset.

2 ¶ Præterea, infligere pœnam ei qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Matth. quarto, Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

CONCLVSIO.

¶ *Dæmon superatus vacat à tentatione eiusdem non semper, sed vsque ad tempus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt, quod dæmon separatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, quod potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur vsque ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quod consummata omni tētatione, diabolus recessit à Christo vsque ad tempus. Et huius ratio est duplex. Vna est ex parte diuinæ clementiæ. Quia, vt Chrysost.* dicit super Matth. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Ambrosi.* dicit super Lucam, quod diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quod tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam vnde exiui.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAquinta. De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandū est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

¶ Circa actiones corporales quæruntur sex.
¶ Primò, vtrum aliquod corpus sit actiuum.
¶ Secundo, vtrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes. ¶ Tertio, vtrum corpora cęlestia sint causa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶ Quarto, vtrum sint causa humanorum actuum. ¶ Quinto, vtrum eorum actionibus dæmones subdantur. ¶ Sexto, vtrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quæ eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum aliquod corpus sit actiuum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum corpus sit actiuum. Dicit enim Augustin. quòd in rebus inuenitur aliquid actum & non agens, sicut sunt corpora: aliquid agens & non actum, sicut Deus: aliquid agens & actum, sicut substantiæ spirituales.

2 ¶ Præterea, Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quòd sit susceptibile suæ actionis. Sed infra substantiam corporalem non est substantia quæ sit receptibilis suæ actionis: quia hæc substantia tenet vltimum gradum in entibus. Ergo substantia corporalis non est actiua.

3 ¶ Præterea, Omnis substantia corporalis cōcluditur quantitate. Sed quantitas impedit substantiam à motu & actione: quia comprehendit eam & mergitur in ea: sicut impeditur aër nubilosus à perceptione luminis. Et huius signum est, quòd quanto magis accreuerit quantitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc quòd moueatur. Ergo nulla substantia corporalis est actiua.

4 ¶ Præterea, Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

5 ¶ Præterea, Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formam substantialem: quia non inuenitur in corporibus principium actionis nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidēs. Accidens autē nō potest esse causa formæ substantialis: cum causa sit potior quàm effectus. Similiter etiam neque ad formam accidentalem: quia accidens non se extendit vltra suum subiectum, vt August. dicit 9. de Trinit.* Ergo nullum corpus est actiuum.

¶ SED CONTRA est, quòd Dion. 15. capit. cælest. hierar.* inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat suipsius magnitudinem, & actiuus & potens. Cap. 15. inter princip. & med.

CONCLVSIO.

¶ *Corpus secundum quod est actu, agit in corpus secundum quod est in potentia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerūt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerunt. Et hæc est opinio Auicebrō. in libro fontis vitę, vbi per rationes, quę tactæ sunt, probare nititur quòd nullum corpus agit: sed omnes actiones quę videntur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis secundum eum non calefacit, sed virtus spiritualis penetrās per ipsum. Et videtur hæc opinio deriuata esse ab opinione Plato. Nā Plato posuit omnes formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas & determinatas & contractas ad hanc materiā, & formas vero separatas esse absolutas & quasi vniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma quę est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron quòd à quantitate prout est indiuiduationis principium, retinetur & arcetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliam materiam: sed solum forma spiritualis & immaterialis, quæ non est coarctata per quātitatem, potest effluere per actionem in aliud. Sed ista ratio non concludit quòd forma corporalis non sit agens, sed quòd nō sit agens vniuersale. Secundum enim quod participatur aliquid, secundum hoc est necessarium quòd participetur id quod est propriū ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autē, quod nihil est aliud quā facere aliquid actu, est per se proprium actus inquantum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid est forma non determinata per materiā quantitati subiectam, habet quòd sit agens indeterminatū & vniuersale. Ex hoc vero quòd est determinata ad hanc materiam, habet quod sit agens contractum & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt, esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quę est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, quę est ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Auicebron superexcedit opinionē Platonis. Nā Plato ponebat solum formas substantiales separatas, accidentia verò reducebat ad principia materialia: quæ sunt magnum & paruum, quæ ponebat esse prima contraria, sicut & alij rarū & densum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipsum sequens, ponebant quòd agentia corporalia agunt secundum formas accidentales disponēdo materiam ad formam substantialem: & sed vltima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est à principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum. De qua suprà dictū est, cum de creatione ageretur. Tertia vero opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorum à corpore agente, & passionē esse per receptionem eorūdem in poris corporis patientis. Quam opinionē improbat Ari.* in primo de generat. Sequeretur enim quòd corpus non pateretur per totum, & quòd

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo referuntur opiniones. Secundo respōdetur quæsito. Comment.

¶ Quo ad primum duæ referuntur opiniones. Prima, quod superatus dæmon semper vacabit simpliciter à tentādo. Secunda, quod vacabit à tentando eundem tantum.

¶ Quo ad secundum cōclusio responsiua est. Superatus dæmon vacat à tētatione eiusdem ad tempus. Probatur quod vacet, autoritate & ratione. Autoritate tentationis Christi. Ratione, primo Chrysost. ex parte Dei: quia non permittit, propter infirmam naturam. Secundo Ambros. ex parte dæmonis: quia refugit triumphari. Deinde probatur quo ad tempus, & nō simpliciter autoritate Matth. 12. Reuertar in domum meam. 336 Aduerte hic quanta fuerit reuerentia diui Tho. ad sacros doctores, quod cum opinio propria quæ est conclusio, sit tertia, maluit continuare illam cum secunda, trahendo illam ad bonum sensum, ne videretur alijs se præferre.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque. Primo in quo stat difficultas. Secundo tractatur opinio Auicebron. Tertio Platonis & Auicēnæ. Quarto Democ. Quinto respōdetur quæsito. Comment.

¶ Quo ad primum duo, quid manifestum, & quid occultū. Manifestum ad sensum est corpora agere, vt ignem calefacere experimur. Difficile autem aut disputabile est quomodo agant, quoniam fuit circa modum agendi triplex error. 419

¶ Aduerte hic quòd corpora aliquo modo concurrere ad agendum nullus negat: & hic experimur ad sensum. Sed quo modo concurrant, an scilicet vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt disponentia, an vt emittentia de se atoms, an vt educentia de aliorum potentijs, &c. hoc est quod in dubium vertitur. b 568

¶ Quo ad secundum tria. Primo opinionem. Secundo radicem Platonicam. Tertio differentiam eius à Platonica opinione: & omnia tam clara sunt in litera, vt non expositione egeant. Ad bonitatem tamen doctrinæ circa opinionem aduerte quod hæc opinio adeo circa modum agendi delirauit: vt talem posuerit modum, ex qua

Comment. Q. 45. ar. 8. 245 376 Lib. 1. de gene. à tex. 56. vsque ad 76. t. 2.

sequitur negatio ipsius actionis: & ideo in litera dicitur, quòd totaliter subtraxerunt actiones corporibus: dicendo enim, quòd corpora in agendo concurrunt tantum secundum apparentiam, & vt media, per quæ transit vis actiua, & non vt aliquid cooperātia, manifestè incidunt in conditionem diminuentem, sicut dicēdo hominem pictum.

Annot. ¶ Circa radicem vero Platonicam notato, quòd quamuis prima facie hæc ratio videatur continere in se duas rationes positas in tertio contra Gentil. cap. sexagesimonono, pro Auicebron. Si quis tamen diligenter consideret, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quantitatis: vt etiam sic ibi: imò hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altiorique ingenio firmata est confutata. (In corp. ar.) Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ: quia scilicet debet esse absolutum, esse autem corporeum non est absolutum sed contractum, ergo. Soluitur autem & subtilius, quòd esse fundat actiuitatem, sed non modum agendi: imò sicut actualitas rei est causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. (Lib. 4. de cæl. & mū. tex. 9. to. 2.) Et propterea cum absolutum & cōtractum dicant modos essendi, & nō actum ipsum, ex affirmatione absoluti sequitur modus agendi vniuersaliter: & ex affirmatione contracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti non sequitur negatio actiuitatis, sed modi agēdi, scilicet vniuersaliter, cuius signum in litera notato, quòd actio contracti est per contractū duorum corporum, hoc enim est limitati modi actionis signum. (377 d)

Comment. ¶ Quo ad tertium Platonis & Auicennæ, non Auicebron, vt multi corrupti codices habent, opinio ponitur, consistens in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidentales, vt disponentia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiā Auicebron. Et quod corpora non agūt vt educentia formas substantiales, sed dantur à formis separatis vel intelligentia agente: & in hoc errat, vt patuit superius. (567 2. dist. 7. infra expo. lit. Et dist. 13. artic. 1. cor. 2. di. 18. q. 1. articul. 2. Et ver. qu. 5. art. 9. ad 5. Lib. 3. de trin. cap. 8. tomo. 3.)

¶ Quo ad quartum opinio Democriti valde rudis ponit actionem fieri per defluxum atomorum ex corpore agente in patiens. Improbatur ex parte patientis, quia non totum pateretur ex parte agentis, quia minueretur agendo.

¶ Quo ad quintum conclusio responsiua quæsito est. Corpus agit secundum quod est actu in aliud, secundum quod est in potentia. Hæc conclusio satis probata relinquitur, ex dictis contra Auicebron. Vnumquodque quantum participat de aliquo, tantum etiam participat de illius proprio, sed actus proprium est agere, ergo corpus secundum quod est actu, actiuum est, & sic habetur quòd verè agit: & modus agendi, & quid agit, scilicet tam accidens, quàm substantiam, cum sit actu & secundum formam substantialem & accidentalem. (Ar. præced. ad 566)

quātitas corporis agētis diminueretur ex hoc quod agit: quæ sunt manifestè falsa. Dicēdum est ergo, quod corpus agit secundum quod est actu, in aliud corpus, secundum quod est in potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Augustini est intelligēdum de tota natura corporali simul accepta: quę nō habet aliquam inferiorem naturam infra se, in quam agat: sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamē vnū corpus est infra alterum, inquantum est in potentia ad id quod habet aliud in actu.

¶ Et per hoc patet solutio ad secūdum. Sciēdum est tamen quòd cum Auicebrō sic argumentatur, est aliquid quod est mouens non motum, scilicet primus factor rerum: ergo ex opposito est aliquid quod est motum & patiens tantum: quod concedendum est. Sed hoc est materia prima, quæ est potentia pura, sicut Deus est actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu. Et ideo est agens & patiens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantitas non impedit formā corporalem omnino ab actione, sicut dictum est ᶜ: sed impedit eam ne sit agens vniuersale inquantum forma indiuiduatur, prout est in materia quātitati subiecta. Signum tamen quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum. Primo quidem, quia additio quātitatis non est causa grauitatis, vt probatur in quarto de cælo & mūdo.* Secūdo, quia falsum est quòd pōderositas facit tardiorem motum: imò quāto aliquid est grauius, tanto magis mouetur motu proprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, vt Democ. posuit, sed per hoc quod aliquid reducitur de potentia in actum.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd corpus non est id quod maximè distat à Deo. Participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundū formam quam habet. Sed id quod maxime distat à Deo, est materia prima, quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem & ad formam substantialem. Qualitas enim actiua vt calor, etsi sit accidens, agit tamen in virtute formæ substātialis ᵉ, sicut eius instrumentum. Et ideo potest agere ad formam substantialem, sicut & calor naturalis inquantū est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens verò agit propria virtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectum in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi forsan quis imaginetur idem accidens numero defluere ab agente in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in materia corporali non sint aliquæ rationes seminales. Ratio enim importat aliquid secundum esse spirituale. Sed in materia corporali non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter: secūdum scilicet modum eius in quo est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

2 ¶ Præterea, Augustin. dicit tertio de Trinitate, quòd dæmones quædam opera faciunt adhibendo occultis motibus quædam semina quæ in elementis cognoscunt. Sed ea quæ per motum localem adhibentur, sunt corpora non rationes. Ergo inconuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

3 ¶ Preterea, Semen est principiū actiuū. Sed in materia corporali non est aliquod principium actiuum: cum materiæ non competat agere, vt dictum est. ᶜ Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

4 ¶ Præterea, In materia corporali dicuntur esse quædam causales rationes, quæ videntur sufficere ad rerum productionē. Sed seminales rationes sunt aliæ à causalibus: quia præter seminales rationes fiunt miracula, non autē præter causales. Ergo incōuenienter dicitur quòd seminales rationes sunt in materia corporali.

¶ SED CONTRA est quòd Aug.* dicit 3. de Trin. Omnium rerum quæ corporaliter visibiliterque nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent. (Li. 3. de tri. cap. 4. circa prin. to. 3.)

CONCLVSIO.

¶ *Rationes seminales, quæ actiua & passiua principia generationis naturalis sunt, in materia corporali multis modis reperiuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd denominationes consueuerunt fieri à perfectiori, vt dicitur in 2. de anima.* In tota autē natura corporea perfectiora sunt corpora viua. Vnde & ipsum nomen naturæ translatum est à rebus viuentibus ad omnes res naturales. Nā ipsum nomen naturæ, vt Philosophus dicit in quinto Metaphys.* primo impositum fuit ad significandam generationem viuentium quæ natiuitas dicitur ᶜ. Et quia viuentia generantur ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore & fœtus ex matre cui colligatur: consequenter tractum est nomen naturæ ad omne principiū motus, quod est in eo quod mouetur ᵉ. Manifestum est autem, quòd principium actiuum & passiuum generationis rerū viuentium sunt semina, ex quibus viuētia generantur. Et ideo conuenienter Augu.* omnes virtutes actiuas & passiuas, quæ sunt principia generationum & motuum naturalium, seminales rationes vocat. Huiusmodi autem virtutes actiuę & passiuæ in multiplici ordine cōsiderari possunt. Nā primo quidem, vt Augu. dicit * 6. super Gene. ad lit. sunt principaliter & originaliter in ipso verbo Dei, secundum rationes ideales. Secūdo vero sunt in elementis mundi, vbi simul à principio productę sunt, sicut in vniuersalibus causis. Tertio verò modo sunt in ijs, quę ex vniuersalibus causis secundum successiones temporum producūtur. Sicut in hac planta & in hoc animali, tanquam particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quę ex animalibus & plantis producūtur. Quę iterum comparantur ad alios effectus particulares, sicut primordiales causæ vniuersales ad primos effectus producendos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ & passiuę rerum naturalium, etsi non possint dici rationes secundū quod sunt in materia corporali, possunt tamen dici rationes per comparationem ad suam originem, secundum quod deducuntur à rationibus idealibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ vel passiuæ sunt in aliquibus partibus corporalibus. Quæ dum adhibentur per motum localem ad aliquos effectus cōplendos, dicuntur semina adhiberi per dæmones.

¶ Ad tertium dicendum, quòd semen maris est principium actiuum in generatione animalis, sed potest etiam dici semen id quod est ex parte fœminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires actiuæ & passiuæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex verbis Augustin. de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest quòd ipsæ rationes seminales sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd corpus esse actiuū secundum suam substantiam, potest dupliciter intelligi. Vno modo vt sit elicitiuum alicuius suæ propriæ actionis, puta generationis, verbi gratia, quando ignis generat ignem, sicut calor elicit alterationem præuiam, scilicet calefactionē, ita substantia ignis eliciat generationem substantialē. (Lib. 2. de anima tex. 49. tom. 2.) Et hæc est opinio Scoti posita ab eo in multis locis, scilicet in primo, distinctione trigesimaseptima, & in secundo distinctione nona, quæstione secunda, & distinctione decimasexta: quæstione prima, & in quarto distinctione vndecima, &c. (Li. 5. met. tex. 5. 569 d 569 d 569) Alio modo, vt corpus nō sit per seipsum elicitiuū alicuius actionis, sed sit radix & principiū, quòd qualitas sua actiua eliciat actionem assimilatiuam sibi substantialiter. Verbi gratia, Substantia ignis non elicit generationem huius ignis geniti, sed est præbens efficaciam calori suo, vt eliciat generationem qua effectus fiat similis substantialiter igni, id est, fiat ignis, quia est agens vniuocum. (Loco citato in arg. sed contra.) Et ista via est peripatetica, vt patet in de sensu & sensato, quam sequitur Sanct. Thomas expressè tenens quòd creata substātia nullius actionis est proximū elicitiuum principium. (Lib. 6. sup. c. 10. & li. 14. c. 4. cap. 24. 14)

Annot. ¶ In respōsione ad quintum est quæsitio quomodo substantia agat substantiam, & accidens in virtute substantiæ, sed suprà tractata est.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus ex corpore articuli. Motiuus est enim articulus hic propter verba Augustini.

Comment. ¶ In corpore duo. Quid & quàm conuenienter significetur ratio seminalis: secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum principia actiua & passiua motuum & generationū naturalium, rationes seminales ab Augustino conuenienter vocantur. Probatur. Corpora viuētia sunt perfectiora inter omnia naturalia: ergo ab eis conuenienter fit denominatio cęterorum

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.*

Annot. Titulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio cum vna bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. conclusio est, Impugnatio dæmonum est ex malitia eorum, ordo vero à Deo. Probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primam partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnat. ergo. quo ad secundam vero: quia Deus vtitur malis bene ordinando. ergo. declaratur autem ex opposito, custodia, scilicet angelica, hæc enim secundum vtrunq; est à Deo, illa secundum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

¶ Circa hanc responsionem dubitatiuncula est, quia titulus dubij est de quæstione, an est, vtrum scilicet dæmones impugnent nos. Responsio autem est nō ad hoc, sed ad causam impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Posterio. Omnis quæstio est quæstio medij: & nihil aliud est quærere si quadratura circuli est, quàm si est aliquod medium ad ipsam. Vnde nihil aliud est quærere si dęmones impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnent. Et propterea responsio est ad propositum directè secundum artem sciendi dum assignat causas ex quibus prouenit impugnatio dæmonū contra nos. Sic enim optime à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum secundum.*

Titulus in corpore manifestatur.

¶ In corpore duo. Primo in communi declaratur quid & quotuplex est tētare. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentum sumere, vt sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis, nam quandoque fit cum solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoque cum aliquo vlteriore fine, qui potest esse bonus & malus, &c.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est. Tentare vt noceat perpetratione peccati, est proprium diaboli. Probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & aliis, scilicet homini, Deo, & carni, ac mundo: homini quidem conuenit ad vtrumlibet, scilicet bonum & malum: & ad malum culpæ non nisi vt ministro diaboli: Deo verò ad bonum tantum: mundo verò & carni quamuis ad malum culpæ tamen aut non actiue, sed materialiter, aut instrumentaliter, diabolo principaliter tentante.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore est vna distinctio bimembris cū duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. Distinctio est. Causa alicuius duplex est, directè, quæ scilicet directè operatur ad illud

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQVARTA, de Dæmonum impugnatione, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de impugnatione dæmonum.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum homines à dæmonibus impugnētur. ¶ Secundo, vtrum tentare sit proprium diaboli. ¶ Tertio, vtrum omnia peccata hominum ex impugnatione siue tentatione dæmonum proueniant. ¶ Quarto, vtrum possint vera miracula facere ad seducēdum. ¶ Quinto, vtrum dæmones qui ab hominibus superātur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nō impugnentur à dæmonibus. Angeli enim deputantur ad hominum custodiam missi à Deo. Sed dæmones non mittuntur à Deo, cum dæmonum intentio sit perdere animas: Dei autem saluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationem.

2 ¶ Præterea, Non est æqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortem, ignarus contra astutū exponatur ad bellum. Sed homines sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum à Deo, qui est omnis iustitiæ autor, vt homines à dęmonibus impugnentur.

3 ¶ Preterea, Ad exercitium hominū sufficit impugnatio carnis & mundi. Sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur necessarium quòd à dęmonibus impugnentur.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Ephesios. 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

CONCLVSIO.

¶ *Impugnantur homines à dæmonibus ex ipsa illorum malitia, ordo autem impugnationis ab ipso Deo est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dæmonū malitia procedit, qui propter inuidiam profectum hominū impedire nituntur, & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem vsurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli Deo ministrant in determinatis officijs ad hominū salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est à Deo, qui ordinatè nouit malis vti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum, tam ipsa custodia quàm ordo custodię reducitur ad Deum, sicut ad primū actorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo instigando ad peccatum. Et sic non mittuntur à Deo ad impugnandū, sed aliquando permittuntur secundum Dei iusta iudicia. Aliquando autem impugnant homines puniēdo. Et sic mittuntur à Deo. Sicut missus est spiritus mēdax ad puniendū Achab regem Israël, vt dicitur 3. Reg vlti. Pœna enim refertur in Deum sicut in primum actorem. Et tamen dæmones ad puniendum missi, alia intentione puniunt, quàm mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio vel inuidia, mittuntur autem à Deo propter eius iustitiam.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ad hoc quòd non sit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio: principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ, secundariò autem per custodiam angelorum. Vnde 4. Reg. 6 Elisæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitium impugnatio, quæ est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum non sufficit, quæ vtroque vtitur ad hominum impugnationē. Sed tamē ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriā electorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum tentare sit proprium diaboli.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod tentare non sit propriū diaboli. Dicitur enim Deus tentare, secundum illud Genes. 22. Tentauit Deus Abraham. Tentat etiam caro & mundus. Et etiam homo dicitur tentare Deum & hominem. Ergo non est proprium dæmonis tentare. (563 12. qu 97. ar. 2. cor. et 2. di. 21. q 1 ar. 1. Et opusc. 7 17. Comment. Q. 111. ar. 2. & b)

2 ¶ Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant. (546)

3 ¶ Præterea, Tentatio est via in peccatum. Peccatum autem in voluntate consistit. Cum ergo dæmones non possint voluntatem hominis immutare, vt per supradicta patet ᶜ: videtur quòd ad eos non pertineat tentare. (Glos. interlinearis. ibidem.)

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur 1. ad Thessal. 3. Ne forte tentauerit vos is qui tentat. Glos.* id est diabolus, cuius officium est tentare.

CONCLVSIO.

¶ *Tentare, id est, ad malum culpæ homines inducere, peccatum est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tentare est propriè experimentum sumere de aliquo. Experimentum autē sumitur de aliquo, vt sciatur aliquid circa ipsum, & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque vlterius ex scientia quæritur aliquis alius finis, vel bonus, vel malus. Bonus quidem, sicut cum aliquis vult scire qualis aliquis sit, vel quantum ad scientiam, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc scire vult, vt eum decipiat vel subuertat. Et per hunc modum potest accipi quomodo tentare diuersis diuersimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem vt sciat tantum. Et propter hoc tentare Deum dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit Dei virtutem. Quandoque verò tentat vt iuuet, quandoque vero vt noceat. Diabolus autem semper tentat vt noceat in peccatum præcipitando, & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit inquantum est minister diaboli. Deus autem tentare dicitur vt sciat, eo modo loquendi, quo dicitur scire quod facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat vtrum diligatis eum. Caro etiam & mundus dicuntur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquantum scilicet potest cognosci qualis sit homo, ex hoc quòd sequitur vel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus vtitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis conditionem solus Deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad vnum vitium quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus est. (Q. 111. ar. 3. & 4. 548 & b)

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare voluntatem, potest tamen, vt supra * dictum est ᶜ, aliqualiter immutare inferiores hominis vires: ex quibus etsi non cogitur, voluntas tamen inclinatur. (565. 1. 2. qu. 80 ar. 4. Et 3. q. 8. art. 7. ad secundū. Et mal. q. 3 ar. 5.)

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dionysius 4. cap. de Diuin.* no. quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi & aliis. Et Damasc.* dicit quòd omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitatæ sunt. (Cap. 4. par. 4. parum à prin. Lib. 2. c. 4. ad fin.)

vt domificator ad ædificandum, & sufficit, quæ scilicet operatur aliud ad quod illud sequitur: vt scindens ligna respectu combustionis.

¶ Prima conclusio est affirmatiua, Omnia peccata hominum causantur à dæmone indirectè. Probatur primo: quia fuit causa primi peccati, ex quo secuta est pronitas ad malum. Exponuntur deinde doctores Dion. & Dama. iuxta hunc sensum.

¶ Secunda conclusio est negatiua. Non omnia peccata hominum causantur à dæmone directè. Probatur primo, Secluso dæmone, in homine sunt appetitus sensitiuus & liberum arbitrium, ergo potest esse peccatum. Antecedens patet etiā autoritate Orig. consequentia probatur, quia regulatio appetitus ex libero pēdet arbitrio. deinde declaratur conclusio: quoniam particularis est quo ad particularem sibi subcontrariam: quomodo, s. sunt quædam peccata nostra à dæmone directè, & dicitur quod eo modo quo peccatum primorum parentum.

Li. de eccle dog. ca. 82. habetur inter opera Aug. t. 3 cū tamen sit Gennadij.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo distinguendo respondet quæsito. Secundo ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶ Quo ad primum distinctio suprapoſita repetitur, Miraculum dupliciter, propriè, & largè.

¶ Prima conclusio responsiua negatiua. Dæmones non possunt facere propriè miracula. Probatur vt supra: quia miraculum propriè est præter ordinē & virtutē totius creaturę.

¶ Secunda conclusio est responsiua affirmatiua: dæmones possunt per miracula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, quod & facultatem & cognitionē nostrā excedit.

¶ Quo ad secundum notatur, quòd illud est dicere, hoc est vere miraculū, & aliud hoc est vere res quæ apparet: & quod quāuis opera mira dæmonum nunquam sint vera miracula, vt in prima conclusione dictum, sunt tamen quandoque vere res mirabiliter factæ, vt ranæ magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoque autem sunt rerum phantasmata, seu similitudines tantum vt in responsione ad secū dum declaratur.

Comment. Inducta in arg 1. Li. 3. Peri ar. c. 2. inter prin. & med. to. 4. Li. 1. de summo bono c. 5. in med. 564.

2 ¶ Præterea, De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus de Iudæis dicit Io. 8. Vos ex patre diabolo estis. Hoc autem est inquantum ipsi ex diaboli suggestione peccabāt. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

3 ¶ Præterea, Sicut angeli deputantur ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona quæ facimus, ex suggestione bonorum angelorū procedunt: quia diuina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo & omnia mala quæ facimus, proueniūt ex suggestione diaboli.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de eccle. * dog. Nō omnes cogitationes nostræ malæ à diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

CONCLVSIO.

¶ *Omnia hominum peccata à dæmone indirectè causantur, directè autem ex arbitrij libertate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causa alicuius potest dici aliquid dupliciter. Vno modo directè, alio modo indirectè. Indirectè quidem, sicut cum aliquod agens causans aliquam dispositionem ad aliquem effectum, dicitur esse occasionaliter & indirectè causa illius effectus, sicut si dicatur, quòd ille, qui siccat ligna, est causa combustionis eorum. Et hoc modo dicendum est, quòd diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum: quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in toto genere humano quędam pronitas ad omnia peccata. Et per hūc modum intelligenda sunt verba Damasc. * & Dio. * Directè autem dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directè ad illud, & hoc modo diabolus non est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo instigante, sed quædam ex libertate arbitrij, & carnis corruptione. Quia vt Origenes dicit, etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & huiusmodi. Circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime supposita corruptione naturæ. Refrænare autem & ordinare huiusmodi appetitum, subiacet libero arbitrio. Sic ergo nō est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire, si qua tamen ex instinctu eius proueniunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes, vt Isidorus * dicit. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundū dicendum, quòd si qua peccata absque instinctu diaboli perpetrantur, per ea tamen fiunt homines filij diaboli, inquantum ipsum primò peccantem imitantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo potest per seipsum ruere in peccatū: sed ad meritum proficere non potest, nisi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante ministerio angelorum. Et ideo ad omnia bona nostra cooperantur angeli: non tamen omnia nostra peccata procedunt ex dæmonum suggestione. Quamuis nullum genus peccati sit quod non interdū ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum dæmones possint homines seducere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd dæmones non possint homines seducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dæmonum maximè vigebit in operibus Antichristi. Sed sicut Apostolus dicit secundæ ad Thessalonicenses secundo, eius aduentus est secundum operationem Satanæ in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt nisi signa mendacia.

2 ¶ Præterea, Vera miracula per aliquam corporum immutationem fiunt. Sed dæmones non possunt immutare corpus in aliam naturam. Dicit enim Augustinus 18. de Ciuitate Dei. * Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate in membra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non possunt.

3 ¶ Præterea, argumentum efficaciam non habet quod se habet ad opposita. Si ergo miracula vera possunt fieri à dæmonibus ad falsitatem persuadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandam. Quod est inconueniens, cum dicatur Marci vltimo. Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis.

¶ SED CONTRA est quòd August. * dicit libro 83. quæstione, quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiunt per seruos Dei.

Lib. 18. c. 18. Lib. 83. q. 79.

CONCLVSIO.

¶ *Quamuis dæmones non possint propriè miracula facere, possunt tamen per miracula communiter homines seducere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ex suprà dictis patet, c si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non possunt, nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum proprie dicitur quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum large, quod excedit humanam facultatem & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula: quæ scilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo inquantum facit aliquid, quod est supra facultatem & cognitionem alterius, ducit alium in admirationem sui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciendum est tamen, quòd quamuis huiusmodi opera dæmonum quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant, sunt tamen quandoque veræ res. * Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domum deijciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantasmata non fuerunt, vt August. dicit 20. de Ciuitate Dei. *

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut August. * dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij: vel quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, vt quæ non facit videatur facere. Vel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut suprà dictum est, e materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dæmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam. Sed possunt adhibere quædam semina quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos: vt August. * dicit 3. de Trinitate. Et ideo dicendum est, quòd omnes transmutationes corporalium rerum quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina: possunt fieri per operationem dæmonum huiusmodi seminibus adhibitis, Sicut cum aliquæ res transmutantur in serpentes vel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Illæ vero transmutationes corporalium rerum quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quod corpus hominis mortuum reuiuiscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantùm. Quod quidem potest dupliciter cōtingere. Vno modo ab interiori secundum quòd dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter quàm sit: sicut suprà dictum est. e Et hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerū corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aere cuiuscunque formæ & figuræ, vt illud assumens in eo visibiliter appareat: potest eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est quod August. dicit 18. de Ciuit. * Dei, quòd phantasticum hominis quod etiam in cogitando siue somniando, per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est sic intelligendum, quòd ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur, sed quia dæmon qui in phantasia vnius hominis format aliquam speciem: ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus * dicit in libro 83. quæstione cum talia faciunt magi qualia sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Isti enim faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædam priuata commercia, illi autem publica administratione & iussu Dei, cui cuncta creata subiecta sunt.

ARTI-

teritas, ergo à seminibus conuenienter nominantur principia actiua & passiua omnium naturalium. Antecedēs patet: cōsequentia probatur dupliciter. Primo à priori: quia denominatio fit à perfectiori, ex secundo de anima. secūdo à posteriori, & simili ad propositum: quia nomen naturæ à natiuitate ortū, ad omnium rerum naturalium cōiuncta principia translatum est, secūda vero consequentia probatur: quia semina sunt actiua & passiua principia generationis viuentium.

¶ Quo ad tertium conclusio est, quòd rationes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerando quatuor modos essendi, quos habent, in verbo, in causis vniuersalibus corporalibus, in causis particularibus, in seminibus: vbi patet tripliciter esse rationes seminales in materia corporali.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ quintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Motus inferiorum corporum causantur à corporibus cælestibus. Probatur, omnis multitudo ab vnitate procedit: ergo omnis motus ab immobili: ergo quanto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis: ergo corpora cælestia sunt causę inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima consequentia probatur, quia immobile vno modo se habet, mobile multiformiter. Secūda verò est ex se euidēs ex eadem radice. Tertia vero probatur, quia corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, quia solo motu locali, quo etiam non fit multiformitas in aliquo intrinseco, cætera multis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

¶ In responsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis: videtur enim diuertere à proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualitatum actiuarum ad formas substātiales: & deinde trāsitur ad gradus causandi earūdem, nec vnquam reditur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamen destructio in hac responsione sustinetur. Secūda est circa rationem assignatam in litera, quare necesse est præter corpora inferiora ponere corpus cæleste esse actiuum effectum inferiorum. Ratio enim est ista, Actiones sicut & qualitates elementares, se habēt sicut materiales dispositiões ad formas substantiales: ergo oportet ponere altius actiuū, & probatur consequentia: quia materia non sufficit ad agendum, & deinde ostenditur, quòd tale agens oportet esse mobile: ac per hoc concluditur esse cælum. Hęc autem ratio non concludit intentum: quoniam cum in antecedēte dicitur, quòd hæc accidentia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo de istis accidētibus virtute propria. Secūdo de eis, vt agūt in virtute substātiarum naturalium inferiorum, quarum sunt. Si enim intelligitur secūdo modo, falsum est antecedēs: quoniam calor vt vis ignis, introducit actiue formā ignis, apud Sanctum Thomam, quamuis vt calor disponat tantū pro illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedēs, quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantum, sed tunc cōcesso toto processu negabitur vltima cōsequentia: scilicet, ergo illud aliud agēs mobile est corpus cæleste: dicam enim quod illud est substātia illius corporis, cuius qualitas agit disponendo, verbi gratia, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cū generatur homo ab homine, & sic de alijs. In hoc enim cōsistit difficultas secūdi argumenti, quod est, sufficientia inferiorū agentiū tam ad accidentia, quàm ad substātias procedit cōtra necessitatē recurrendi ad corpus cæleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positū, scilicet quòd omne generās inferius mouet ad speciem vt instrumentū cælestis corporis. Aut enim hic sumitur species vt distinguitur cōtra indiuiduū: & tunc restat ostendere, vnde hoc efficaciter inferatur. Ex dictis enim nihil apparet ad propositum: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis, vt instrumentum, sed vt agens principale: cuius signum euidens est, quia assimilat sibi ipsi effectum: hæc enim est differentia instrumenti à principali agente, quòd illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo nanque ad secūdam, ex cuius sensu reliquæ pendent, deinde ad primam & tertiam dicetur. Sciendum est ergo quòd duplex est principiorum actiuorum ordo: quædam enim sunt principia actiua formaliter: quædam vero virtualiter. Actiua formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum: qualia sunt calidum & frigidum, &c. Actiua autem virtualiter dico, illa quæ nō eliciunt actiones, sed sunt quorum virtute actiones eliciuntur: qualia sunt omnia corpora secundum substantias. dictum est enim superius, quod substantia creata nullius actionis est elicitiuum principiū, & quod tamen est id cuius virtute qualitates & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principij in corporibus sic se habet, quod formale sequitur virtuale: & sic virtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomen est totum oppositum: quoniam actiuum formale adeo sibi nomen actiuitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiam litera dicitur, quod nullum inuenitur in istis inferioribus actiuū principium, nisi qualitas elementaris, &c.

¶ Hoc igitur supposito ad secundum dubium dico duo. Primum. Stando infra ordinem actiuorum formaliter optime videtur sequi, Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, vt materiam disponentia, ergo necesse est ponere aliquod in superioribus actiuum formale, quod se habeat, vt perficiens: & cum tale oporteat esse mobile, sequitur, ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quod tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, quòd vniuersaliter loquendo de vtroque ordine actiuorum, processus literæ etiam valet: quod tali ordine manifestatur. Omnia hæc actiua formaliter sunt vt materiam disponentia, ergo præter hęc oportet esse aliud actiuū formale se habens vt informans. Tunc vltra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formale: ita superius virtuale ad inferius virtuale. Substantiæ nanque rerum ex earum accidentibus innotescunt, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius virtuale oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est vt materiale respectu superioris formalis: ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd siue literam interpretemur de actiuis formaliter, quod consequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter & indistinctè interpretemur de actiuis, consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantum disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quod antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cum dicitur, quod tunc fiet recursus ad substantiam corporis, cuius est illud accidens: iam patet responsio, quòd variatur ordo actiuorum, oportet enim habere recursum ad altius actiuum formale, vt omnis ordo actiuorum cōpleatur: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit: non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶ Ad primam verò dubitationem dicitur dupliciter. Primo, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, multam esse varietatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementarium: vt patet ex operibus: quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundò, quod illa conditionalis fuit destructa in litera, non formaliter breuitatis causa, sed implicite & virtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet quod sint potentia ad diuersitatem earum: cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur & ab eodem habeat res esse vnitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literæ huic expositioni: quoniam cum aduersatiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiam horum ex genere causandi accidentium eorundem.

enim in tertio de * Trinitate, quòd sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus est grauidus causis nascentium. Sed tamen rationes ideales possunt dici causales: non autem propriè loquendo, seminales, quia semen non est principium separatum. Et præter huiusmodi rationes non fiunt miracula. Similiter etiam neque præter virtutes passiuas creaturæ inditas (vt ex ea fieri possit quicquid Deus mandauerit) sed præter virtutes actiuas naturales & potentias passiuas: quæ ordinantur ad huiusmodi virtutes actiuas, dicuntur fieri miracula, dum dicitur quod fiunt pręter rationes seminales.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia non sint causa eorum quæ hic in inferioribus corporibus fiūt. Dicit enim Dama. * Nos autem dicimus quoniam ipsa, scilicet corpora cælestia, non sunt causa alicuius eorum quæ fiunt: neque corruptionis eorum quæ corrumpuntur: signa autem sunt magis imbrium, & aëris transmutationis.

2 ¶ Præterea, Ad faciendum aliquid sufficit agens & materia, sed in istis inferioribus inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agentia, scilicet calidum, & frigidum, & huiusmodi. Ergo non est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius fiunt, causalitatem cælestibus corporibus attribuere.

3 ¶ Præterea, Agens agit sibi simile. Sed videmus quòd omnia quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc quòd calefiunt & frigidantur, & humectantur, & desiccantur, & alijs huiusmodi qualitatibus alterantur. Quæ non inueniuntur in corporibus cælestibus. Ergo corpora cælestia non sunt causa eorum, quæ hic fiunt.

4 ¶ Præterea, Sicut Augu. * dicit quinto de Ciuitate Dei, Nihil est magis corporeum quā corporis sexus. Sed corporis sexus nō causatur ex corporibus cælestibus. Cuius signum esse videtur, quòd duorum geminorū sub vna constellatione natorum, vnus est masculus & alter est fœmina. Ergo corpora cęlestia nō sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustinus dicit * tertio de Trinitate, quòd corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur. Et Dion. * dicit 4. cap. de Diui. nomi. quòd lumen solis ad generationem sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

Li. 3. ca. 4. circa prin. tomo. 3. Ca. 4. parte 1. aliquā. ante med.

CONCLVSIO.

¶ *Corpora cælestia cum tantum mobilia sint secundum lationis motum, causa sunt omnium eorum, quæ in his corporibus inferioribus cæteris motibus aguntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cū omnis multitudo ab vnitate procedat, quòd autem immobile est, vno modo se habet, quòd vero mouetur, multiformiter: considerandum est in tota natura, quòd omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cælestia sunt inter alia corpora magis immobilia. Non enim mouentur nisi motu locali. Et ideo d motus horum inferiorum corporum, qui sunt varij & multiformes, reducuntur in motum corporis cælestis, sicut in causam.

D. 1075.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Dam. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primo causa generationis & corruptionis eorum quæ hic fiunt: sicut dicebant illi, qui ponebant corpora cælestia esse deos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd principia actiua in istis inferioribus corporibus non inueniuntur nisi qualitatis actiuæ elementorum, quæ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: & si sic esset, quòd formæ substantiales inferiorum corporum non diuersificarentur nisi secundum huiusmodi accidentia, quorum

¶ Ad

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Ad tertium dubitationē dicitur, quòd vtroq; modo verificari potest corollarium illud. Et primo quidē modo sequitur ex dictis cointellecta alia propositione trita, scilicet nō explicata, scilicet quòd cælū sit agens vniuersale. ex his nanq; bene sequitur, ergo quęcunque inferiora agunt ad speciem agunt vt instrumenta cælorum: quia vt superius dictum probatumq; est, illa sola agunt directè & per se naturam, quæ causant eam in quocunque inuenitur secundum eandem rationem: hæc autem impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista. Et ideo hæc inquantum agunt ad speciem, generando indiuiduum, agunt in virtute illorum, quorum per se est agere ad speciem. Secundo autem modo intellectum verum est accipiendo instrumentum non strictè vt arguendo acceptum est, sed large, vt omne mouens motum vt sic, dicitur instrumentum: hoc etenim modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum: quia non agunt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrumentum vt actiuum conditionis materialis, est instrumentum actiui conditionis formalis, cum enim omne agēs agat sibi simile quantum potest, & quanto agens est superius, tanto sit formalius, consequens est, quòd conditio causata in effectu à superiori agente, est vt formalis respectu conditionis causatæ ab inferiori. Merito autem hac ratione inferius vocatur instrumentum superioris, quia instrumenti est materiā parare, principalis verò agentis informare: & vtroque modo sol & homo generant hominem. Nec sequitur quòd non assimiletur homini generanti, quia non ita stricte sumitur. Vnde in litera non dicitur absolute instrumentum, sed sicut instrumentum.

34 — Lib.2. tex. 56. & seq. tom.2. — a 509 — Li.2. Physic. tex. 26. tomo. 2. — a 512 — De Ciuit. Dei lib.5. cap.6.

principia rarum & densum antiqui naturales posuerunt: non oporteret super hæc inferiora corpora aliquod principium actiuum ponere, sed ipsa sufficerent ad agendum. Sed rectè cōsiderantibus apparet quòd huiusmodi accidentia se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporum. Materia autem non sufficit ad agendū. Et ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliquod principiū actiuum. Vnde Platonici posuerunt species separatas, secundū quarum participationem inferiora corpora substantiales formas consequuntur c. Sed hoc nō videtur sufficere. Quia species separatæ semper eodem modo se haberent, cum ponantur immobiles. Et sic sequeretur quod non esset aliqua variatio circa generationem & corruptionem inferiorum corporum. Quod patet esse falsum. Vnde secundum Philosophum in secūdo de genera.* necesse est ponere aliquod principium actiuum mobile, quod per suam præsentiam & abundātiam causat varietatem circa generationem & corruptionem inferiorum corporū. Et huiusmodi sunt corpora cælestia c. Et ideo quicquid in istis inferioribus generat & mouet ad speciē, est sicut instrumētum cælestis corporis. Secūdum quod dicitur in secundo physic.* quòd homo generat hominem, & sol.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpora cælestia inferioribus corporibus nō sunt similia similitudine speciei, sed inquantū sua vniuersali virtute cōtinent in se quicquid in inferioribus generatur c. Secūdum quem modum dicimus etiam omnia esse Deo similia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actiones corporum cælestium diuersimode recipiuntur in inferioribus corporibus secundum diuersam materiæ dispositionem. Contingit autē quandoque quòd materia conceptus humani non est disposita totaliter ad masculinum sexum. Vnde partim formatur in masculū, partim in fœminā. Vnde & hoc introducitur ab Augu.* ad repellendum, scilicet diuinationem, quæ fit per astra. Quia effectus astrorū variātur etiam in rebus corporeis secundum diuersam materiæ dispositionem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia sint causa humanorum actuum. Corpora enim cælestia cum mouentur à spiritualibus substantijs (sicut supra* dictum est c) agūt in virtute earum quasi instrumenta. Sed illæ substantiæ spirituales sunt superiores animabus nostris. Ergo videtur quòd possint imprimere in animas nostras. Et sic causare actus humanos.

2 ¶ Præterea, Omne multiforme reducitur in aliquod vniforme principium. Sed actus humani sunt varij & multiformes. Ergo videtur quòd reducantur in vniformes motus cælestium corporum, sicut in sua principia.

3 ¶ Præterea, Astrologi frequēter vera annūtiant de euentibus bellorum & alijs humanis actibus, quorum principia sunt intellectus & voluntas. Quod facere non possent nisi cælestia corpora essent humanorum actuum causa. Sunt ergo corpora cælestia humanorum actuum causa.

¶ SED CONTRA est quod Damas.* dicit, quòd corpora cælestia humanorum actuum nequaquam sunt causa.

CONCLVSIO.

¶ *Cum intellectus & voluntas, quo humanorum actuum principia sunt, corporeis organis vires alligatæ minime sint, non possunt corpora ipsa cælestia humanorum actuum causæ directè esse, sed indirectè, agendo per se in corpora, quæ ad vtriusque potentiæ opera conducunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd corpora cælestia in corpora quidem imprimunt directè & per se, sicut iam dictum est, c in vires autem animæ quæ sunt actus organorum corporeorum, nō directè quidē, sed per accidens. Quia necesse est huiusmodi actus harū potentiarū impediri secūdū impedimēta organorū. Sicut oculus turbatus non bene videt. Vnde si intellectus & voluntas essent vires corporeis organis alligatæ, sicut posuerunt aliqui, dicentes quòd intellectus non differt à sensu, c ex necessitate sequeretur quòd corpora cælestia essent causa electionum & actuum humanorū. Et ex hoc sequeretur, quòd homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones: sicut cætera animalia, in quibus non sunt nisi vires animæ corporeis organis alligatæ. Nam illud quod fit in istis inferioribus, ex impressione corporum cælestium naturaliter agitur. Et ita sequeretur quod homo nō esset liberi arbitrij, sed haberet actiones determinatas, sicut & cæteræ res naturales. Quæ manifestè sunt falsa, & conuersationi humanæ contraria.

¶ Sciendum est tamen, quod indirectè & per accidens impressiones corporum cælestiū ad intellectum & voluntatem pertinere possunt, inquātum, scilicet, tam intellectus quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diuersimode se habent intellectus & voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus apprehensiuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, vel memoratiua, ex necessitate turbatur actio intellectus c. Sed voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim passiones, quæ sunt in irascibili & cōcupiscibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in potestate volūtatis remanet sequi passiones, vel eas refutare. Et ideo impressio cælestium corporum, secundū quam immutari possunt inferiores vires, minus pertingit ad volūtatem, quæ est proxima causa humanorum actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cælestia corpora esse causam humanorū actuū, est proprium illorum, qui dicunt intellectum nō differre à sensu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis est voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorumque. Quia ergo constat intellectum & voluntatem non esse actus organorum corporeorum, impossibile est quòd corpora cęlestia sint causa humanorum actuū.

Lib.2. Orth. fidei cap.7. — Ar. præce. b 508 — 451 — Comment.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum quartum.*

569 — 2.2. q. 95. art. 5. cor. Et mal. q. 16. artic. 7. ad 16. & quo. 12. arti. 5. cor. Et 6. meta. lect. 1. con. 5. & 6. Q. 110. articul. 3. & ar. 1. ad 2. & b 541 543 — Annot. — Comment.

Titulus humanorum actuum. Humani actus dicuntur qui sunt proprij homini, in eo quòd homo: in quibus differt à brutis: & hi sunt actus intellectus & voluntatis tam eliciti, quàm imperati, vt sic.

¶ In corpore tria. Primo ostendit habitudinē corporum cælestium ad ea quorum sunt causæ. Secundo ea, quæ occasionaliter mouent. Tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum tria. Primo qualia sunt directè, & per se subdita cæli causalitati: & dicit quòd sunt corpora. Secundo qualia per accidēs subdita: & dicit quòd sunt vires animæ affixæ organis corporeis. Tertio quòd consequerentur, si intellectus esset altero horum modorū subditus, duo, Primo, quòd naturaliter omnia ageret, vt bruta, secūdo, q nō esset liberi arbitrij.

Annot. ¶ Aduerte hic duo. Primū, quòd in hac litera insinuatur talis distinctio. Corpora cælestia agere aliquid cōtingit dupliciter, scilicet causaliter & occasionaliter, & vterq; modus subdiuiditur. Nā causalitatē habere super aliud contingit dupliciter, scilicet directè & per se. Et sic habet causalitatem super corpora. Et indirectè seu per accidens, id est per aliud. Et sic habet causalitatem super vires animæ alligatas corporeis organis: in eas enim agit per aliud, id est per corpus, quod est earum organū: quod probatur ex eo, quia impediūtur secundum impedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad intellectum, alio modo inclinando tantum, & sic pertingit ad voluntatem, vt in literæ secunda parte patet, quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam partem æquiuocatio illorum terminorum, scilicet indirectè, & per accidens, deciperet. Intendit enim litera occasionalitatem, non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirectè & per accidens causant, aut imprimunt: vt in prima parte dixerat: sed pertingunt seu pertingere possunt: aperiens ex hoc, non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositionem sonat absque impressione se loqui.

¶ Secundò aduerte, quòd vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales sunt depressæ in materia corporali, anima verò eleuatur supra totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusque corporis actiui, vt sic. Cuius signū est: quod natura non nisi ad vnum mouet, anima autem etiā vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia inquantum sunt corporalia agentia, de eis enim nunc hic est sermo, dicuntur agere directè, & per se in corpora, id est cōposita ex materia & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animæ organicas dicuntur agere per accidens, id est, per corpus: quia, scilicet, sunt alterius ordinis quàm formæ corporeæ.

¶ Quo ad secundum, vt iam patet, duo dicuntur. Primo quòd cælū pertingit ad intellectum & voluntatem indirectè, & per accidens, id est per modū occasionis, proponendo obiectum vtrique. Secundo quòd differenter hoc fit respectu intellectus & voluntatis: quia ille necessario sequitur sensus, ista non.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium: quomodo saluatur hæc differentia inter intellectum & voluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actus, aut quo ad specificationem eiusdem. Si primo modo, falsum est quòd intellectus necessitetur à sensu, cum liber sit vsus intellectus. Si secundo modo, nulla est inter intellectum & voluntatem differētia, cum vtriusque obiectum sit vnum & idem cognitum ex sensibilibus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd assignata differentia intelligitur quātum ad rectitudinē actus: rectitudo enim actus intellectus est naturalis: nō enim rectè intelligimus quia volumus, sed quia agētia ad intellectionem sunt bene disposita secundū naturam: phantasmata scilicet & intellectus agēs, &c. rectitudo autē actus volūtatis est libera. ideo enim rectè volumus, quia volumus sicuti puta, iuste, temperatè, &c. Et propterea actus intellectus necessario sequitur dispositionē sensuum, vtpote variantiū obiectum suum, ad quod habet naturalem non liberā habitudinem: actus verò voluntatis non necessario sequitur dispositionē partis sensitiuę, vtpote liberę. Ad obiectionem autē dicitur, quòd intelligitur quo ad specificationē actus, sed nō quo ad omnia se tenentia ex parte specificationis, sed quo ad aliquid, scilicet rectitudine actus: rectitudo namque propria actus ad specificationem spectat actus: quod autem hæc sit mens literæ, patet ex eo, quod turbationem actus intellectus ex turbatione sensus pro probatione affert. Constat enim turbationē ad obliquitatem actus pertinere.

¶ Quo ad tertiū conclusio responsiua quæsito est negatiua. Corpora cælestia non sunt humanorū actuum causa. Probatur complendo antedicta sic. Si corpora cælestia essent humanorum actuū causa, intellectus non differret à sensu, sed constat intellectum & voluntatem non esse actus corporum, ergo consequentia infertur ex dictis. Et confirmatur ex autoritate Hesiodi, seu Homeri tenentis oppositum. vt patet tertio de Anima. Cætera sunt plana.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd spirituales substātiæ, quę cęlestia corpora mouent, in corporalia quidem agunt mediātibus cælestibus corporibus, sed in intellectum humanum agunt immediate, illuminando. Voluntatem autem immutare non possunt, vt supra habitum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut multiformitas corporalium motuū reducitur sicut in causam, in vniformitatem motuum cælestium c ita multiformitas actuum, qui sunt ab intellectu & voluntate, reducitur in principiū vniforme, qd' est intellectus & volūtas diuina.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd plures hominum sequuntur passiones quæ sunt motus sensitiui appetitus, ad quas cooperari possunt corpora cælestia. pauci aūt sunt sapiētes qui huiusmodi passionibus resistant. Et ideo astrologi vt in pluribus vera possunt prædicere: & maxime in cōmuni, non autē in speciali. Quia nihil prohibet aliquem hominē per liberum arbitrium passionibus resistere. Vnde & ipsi astrologi dicunt, quod sapiens homo dominatur astris, inquantum scilicet dominatur suis passionibus.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones. Dæmones enim secūdum certa augmenta lunæ aliquos homines vexāt: qui & propter hoc lunatici dicuntur, vt patet Mat. 4. & 17. Sed hoc non esset nisi corporibus cælestibus subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestibus corporum.

2 ¶ Præterea, Nigromantici obseruāt certas cōstellationes ad inuocandos dæmones. Non autem per corpora cælestia inuocarentur, si non eis subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestium corporum.

3 ¶ Præterea, Corpora cælestia virtuosiora sunt quàm corpora inferiora. Sed quibusdā inferioribus corporibus dæmones arcentur, scilicet herbis & lapidibus, & animantibus, & quibusdam sonis certis, ac vocibus, & figurationibus, atque figmētis: vt à Porphy. dictum Aug.* introducit in 10. de Ciuitate Dei. Ergo multo magis dæmones subdūtur actioni cælestium corporum.

¶ SED CONTRA est, quod dæmones sunt superiores ordine naturæ quàm corpora cęlestia. Agēs autē est superius patiente, vt Aug.* dicit 12 super Gen. ad literam. Ergo dæmones non subijciuntur actioni corporum cælestium.

CONCLVSIO.

¶ *Cum dæmones substantiæ sint intellectuales corporibus non vnitæ, corporibus cælestibus nullo modo subduntur.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd circa dæmones fuit triplex opinio. Prima Peripateticorum, qui posuerunt dæmones nō esse, sed ea, quæ attribuuntur dæmonibus secundum artem nigromanticam, fiunt virtute cęlestium corporum. Et hoc est quod Aug. 10. de Ciuitate* Dei, introducit dictum à Porphyrio: quod fabricantur in terra ab hominibus potestates idoneæ syderum varijs effectibus exequendis. Sed hæc positio est manifestè falsa. Experimento enim scitur multa per dæmones fieri, ad quę nullo modo virtus cęlestium corporum sufficeret. Puta quod arreptitij loquūtur lingua ignota, quòd recitant versus & auctoritates, quas nunquam sciuerunt, quod nigromantici faciunt statuas loqui & moueri, & similia. Ex quibus Platonici moti fuerunt, vt ponerent dæmones esse animalia corpore aërea animo passiua, vt ab Apuleio dictum Aug.* introducit 8. De Ciuitate Dei. Et hæc est secūda opinio, secundum quam dici posset quòd dæmones hoc modo subduntur corporibus cælestibus, sicut & de hominibus dictum est. c Sed hęc opinio ex superioribus patet esse falsa. c Dicimus enim dæmones esse substantias intellectuales, corporibus non vnitas. Vnde patet non subdi actioni cælestium corporum, nec per se nec per accidens, nec directè nec indirectè.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc quod dæmones secundum certa augmenta lunæ homines vexāt, cōtingit propter duo. Primo quidem, ad hoc quod infament creaturam Dei, scilicet lunam: vt Hier.* & Chry. dicunt. Secundo, quia cum non possint operari nisi mediantibus naturalibus virtutibus: vt supra dictum est c, in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem quod cerebrum humidissimum est omnium partium corporis: vt Arist. dicit.* Et ideo maxime subijcitur operationi lunæ: quæ ex sui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires animales. Et ideo dæmones secundum certa augmenta lunæ perturbant hominis phantasiam, quando considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

¶ Ad secundū dicendum, quod dæmones aduocati in certis constellationibus propter duo veniunt. Primo quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quod credant aliquod numen esse in stellis. Secundo quia considerant secundum aliquas certas constellationes materiam corporalem magis esse dispositam ad effectus pro quibus aduocantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Augusti. dicit* 21. de Ciuitate Dei, dæmones alliciūtur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquātum scilicet hæc eis exhibentur in signum diuini honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod corpora cælestia imponant necessitatem ijs, quæ eorum actioni subduntur. Causa enim sufficienti posita, necesse est effectum poni. Sed corpora cælestia sunt sufficiens causa suorum effectuum. Cum igitur corpora cælestia cum suis motibus & dispositionibus ponantur, sicut ex necessitate entia. Videtur quod effectus eorum ex necessitate consequantur.

2 ¶ Præterea, Effectus agētis ex necessitate sequitur in materia, quādo virtus agētis tanta fuerit, quod possit sibi subijcere totam materiam. Sed tota materia inferiorum corporum subijcitur virtuti cęlestium corporum tanquā excellentiori. Ergo ex necessitate effectus cælestium corporū recipitur in materia corporali.

3 ¶ Præterea, Si effectus cælestis corporis nō ex necessitate proueniat, hoc est propter aliquam causam impedientem. Sed quælibet corpora quæ impedire possent effectum cælestis corporis, necesse est reduci in aliquod cæleste principium, cum cælestia corpora sint causa omnium quæ hic fiunt. Ergo cum & illud cæleste principium sit necessariū, sequitur quod necesse sit impediri effectum alterius corporis cælestis. Et sic omnia quæ hic contingunt, ex necessitate eueniunt.

¶ SED CONTRA est quod Philoso.* dicit in libro de somno. & vigilia, quod neque eorum, quæ in corporibus sunt signorum cælestium, velut aquarum & ventorum, inconueniens est multa non euenire. Sic ergo non omnes effectus cælestium corporum ex necessitate eueniunt.

CONCLVSIO.

¶ *Non omnia, quæ in his inferioribus à corporibus cælestibus fiunt, de necessitate eueniunt.*

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt tria iuxta tres opiniones relatas de dæmonibus: ita quod in, & ex tertia respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum est opinio peripatetica destruens quæsitum radicaliter: & tria dicuntur. Primo ipsa opinio, quòd dæmones non sunt. Secundo saluatio apparentium, quod procedunt ex astris auctoritate Augustini, & Porphyrij: & tangitur in problemate illo magno, Propter quid omnes viri excellentes melancholici. Tertio impugnatio, quia aliqui effectus apparent, ad quos non sufficiunt astra: ergo. Probatur antecedens in quatuor effectibus, loqui linguis ignotis, recitare quæ nunquàm didicerunt, statuas loqui, eas moueri.

¶ Quo ad secundum opinio Platonica, & hic tria. Primo opinio ipsa, scilicet quod dæmones animalia corporea de aere tamen, æterna, rationalia, passiua quo ad affectiones, &c. vt patet ex Augustin. & Apul. Secundo quid respondendum esset quæsito secundum hanc opinionē, & dicitur quod eodē modo sicut de homine, quod scilicet cęlum non potest imprimere, sed occasionaliter proponere. Tertio impugnatur, quia ex superius dictis patet, quod est falsa.

¶ Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio, imò determinata sententia, scilicet dæmones substantiæ sunt intellectuales non vnitæ corporibus. Secundo ponitur conclusio respōsiua quæsito negatiuè. Dæmones nec per se nec per accidens, nec directè nec indirectè subduntur actionibus cælestium corporum. Hæc conclusio ex ipso probatur, quo infertur ex tertia opinione per ly vnde patet, faciendo de ipsa opinione antecedens quod supponitur ex supra dictis probatum.

Ar. præced. 569 — Q.51 art.1. 206 & a — Hiero. in sup. tex. ad 4. c. Mat. Chry. hom.58. in Mat. in medio. — Comment. Q. præced. ar. 4. & q. 110. ar. 4. b 594 544 c — Lib. de somno & vigi. cap.5. post med. to.2. — Lib.21. ca. 6. in med. tom.5. — 577 — 3. contra ca. 86. Et veri. q. 2. art. 14. ad 3. & q. 5. ar. 5. ad 1. et 2. Et mal. q.16. ar.7. ad 11. — Li. de diuinat. per somnium ca. 2. non longè à prin. to. 2.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum sextum.*

¶ In corpore quatuor. Primo ponitur quæstio ista partim soluta, partim soluenda. Secundo ostenditur pars soluta. Tertio pars soluenda. Quarto infertur conclusio responsiua quæsito in calce.

¶ Quo ad secundum, quia primum patet, dicitur quod quæstio ista est soluta: quo ad illa subdita corpori cælesti, quæ etiam sunt subdita voluntati humanæ, scilicet quod quo ad ista, respōdendum est quæsito negatiuè: scilicet corpora cælestia nō imponunt subditis humanæ operationi necessitatem. Probatur, quia potest impediri eorum actio per voluntatem, probatur, quia non est sibi subdita, quia non sequitur necessario inclinationes passionum.

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo dicitur in quibus est quæstio difficilis, scilicet quod in cæteris naturalibus. Probatur: quia inter ea nullum apparet principium non subditum cælo seu liberum. Secunda ponitur ratio ad partem affirmatiuam ex duabus propositionibus. prima est, omne quod est, scilicet de nouo, habet causam. Secunda est, posita causa ex necessitate sequitur effectus. Tertio examinatur ex Aristotele secunda propositio, & quarto prima. Examen secundæ propositionis primo concludit esse falsam vniuersaliter: quia scilicet non tenet in causis potentibus deficere, quales sunt causę naturales, probatur, quia attingunt vt in pluribus finem intentum, & non semper: vt patet secundo Physi. Deinde ostendit quod ista exceptio, etsi obuiet illi propositioni in se & absolutè non tamen vt applicatur ad intentum, tali ratione. Causa naturalis deficiens in paucioribus, vt sic, est ex aliqua alia causa impediente ipsam à proprio effectu: ergo necessario deficit, igitur vterque effectus, scilicet & intentus, & præter intentum necessario fit. Antecedens patet: & consequentia probatur: quia impedimentū ipsum ex necessitate contingit.

¶ Circa hoc secundæ propositionis examen, scilicet posita causa necessariò est sequi effectū dubium occurrit, quod exceptio nulla sit propter rationem Auicen. Causa de qua est sermo, non est causa insufficiens: quoniam de ea sarum est dicere hoc, sed sufficiens. Sufficienti autem

Universidad de Deusto Biblioteca

autem causa posita, & libertate causandi adempta, vt in naturalibus de quibus est sermo inuenitur: intelligi non potest quod effectus non sequatur: & si aliud requiritur: ergo posita causa non erat sufficiens, quod enim sufficit, non exigit aliud.

¶ Ad hoc dicitur, quod sermo præsens est de causa per se & sufficienti. Et cum dicitur, si ipsa posita non sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia: committitur enim sophisma consequentis: potest enim prouenire non consecutio effectus aliunde, puta ex concursu alterius impedientis. Vnde non ex insufficientia combustiui oportet procedere, quod non sequatur combustio, sed ex concursu alterius impedientis combustionem: Et si instetur contra hoc, quia talis concursus redundat in insufficientiam causæ, eo quia causa impedita non est sufficiens: patet responsio, quod secundum veritatem non redundat in insufficientiam causæ absolute, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte in hoc deceptus est Auicen. quia non distinxit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes actum primum seu formam, quæ est principium agendi, & sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc hic, quæ attenduntur penes diuersa occurrentia. Certum est enim quod causam sufficientem hoc secundo modo sequitur necessario effectus: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cum de causis loquimur. Et ideo exceptio Aristot. vera est: ita quod quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessario inferunt suos effectus, non simpliciter, sed cum limitatione: scilicet vt in pluribus: ac per hoc non necessario inferũt absolute suos effectus: & hæc est vna radix cõtingentiæ, vt in primo Perihermenias dicitur.

Ar. 4. huius quæst. 569

Lib. 6. Metaph. tex. 5. 10. 3.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio partim quidem absoluta est secũdum præmissa, partim autem difficultatem habet. Ostensum enim est *, quòd quamuis ex impressione corporum cælestium fiãt aliquæ inclinationes in natura corporali, voluntas tamen non ex necessitate sequitur has inclinationes. & ideo nihil prohibet per voluntariam actionem impediri effectum cælestium corporum, non solum in ipso homine, sed etiã in alijs rebus, ad quas hominum operatio se extendit. Sed nullum tale principium inuenitur in rebus naturalibus, quod habeat libertatem sequendi, vel non sequendi impressiones cælestes. Vnde videtur quòd in talibus ad minus omnia ex necessitate proueniant, secundũ antiquam quorundam rationem: qui supponẽtes omne quod est, causam habere, & quòd posita causa, ex necessitate ponitur effectus, concludebant quòd omnia ex necessitate contingant. Quam quidem opinionem repellit Aristoteles in sexto Metaphysic.* secundum duo quæ ipsi supponunt. Primum enim nõ est verum quòd posita quacunque causa necesse sit effectum poni. Sunt enim quędam causæ, quæ ordinantur ad suos effectus nõ ex necessitate, sed vt in pluribus, quę quandoque deficiunt in minori parte. Sed quia huiusmodi causæ non deficiũt in minori parte, nisi propter aliquam causam impedientem, videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari: quia & ipsum impedimẽtum talis causæ ex necessitate contingit. Et ideo secundo oportet dicere, quòd omne quod est per se, habet causam, quod autem est per accidens, non habet causam: quia non est vere ens, cum non sit vere vnũ. Album enim causam habet, similiter & musicum, sed album musicũ non habet causam, quia non est vere ens, neque vere vnum. Manifestum est autem quod causa impediens actionẽ alicuius causæ ordinatæ ad suum effectũ vt in pluribus, concurrit ei interdum per accidẽs. Vnde talis concursus non habet causam inquantum est per accidẽs. Et propter hoc id quod ex tali concursu sequitur, non reducitur in aliquam causam præexistentem, ex qua ex necessitate sequatur. Sicut quod aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aëris generetur, & deorsum cadat, habet causam aliquam virtutem cælestem. Et similiter etiam quod in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cæleste principiũ. Sed quod ignis cadens, huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet causam cœlestem, sed est per accidens. Et sic patet quod non omnes effectus cælestium corporũ sunt ex necessitate.

¶AD PRIMVM dicendum, quòd corpora cælestia sunt causa inferiorum effectuum mediãtibus causis particularibus inferioribus, quę deficere possunt in minori parte.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd virtus corporis cælestis non est infinita. Vnde requirit determinatam dispositionem in materia ad inducendum suum effectum, & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias conditiones. Et ideo sicut distantia loci impedit effectũ cælestis corporis: non enim sol eundem calorem effectum habet in Dacia, quẽ habet in Aethiopia: ita & grossities materiæ, vel frigiditas, aut caliditas, aut alia huiusmodi dispositio, impedire potest effectum corporis cælestis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet causa impediens effectum alterius causæ, reducatur in aliquod cæleste corpus sicut in causam: tamen concursus duarum causarum cum sit per accidens, non reducitur in causam cælestem, vt dictum est. *

¶ Num & quomodo causa deficiens, in minori parte semper deficiat.

Quæstio. ¶ Circa obuiationem factã in litera contra exceptionem Aristot. quod licet sit vera, non tamen euacuet difficultatem propositam: duplex dubitatio occurrit. Prima est, quia falsum videtur, quod causa deficiẽs in minori parte deficiat semper propter aliquã causam impedientem: imo hic videtur error Stoicus. Quod sic probatur, sicut potẽtia ad potentiã, ita actus ad actum, sed potentia deficiẽdi in minori parte non est à potentia susceptiua impedimenti, sed econuerso. Nõ enim ideo potest causa naturalis deficere, quia potest impediri, sed ecõuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecũ enim est ratio extrinseci, & non econuerso. ergo actu deficere nõ est ab actuali impeditione: & cõsequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶ Secũda dubitatio est ad hominem, scilicet ad S. Tho. si negatio secũdæ propositionis ad propositũ nihil cõfert: quia posita causa potẽte deficere, & causa impediẽte, effectus necessario sequitur. Vt quid toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinatę? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c. 86. & in 6. Metaphy. & in primo Perihermenias. &c.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quod assumptum literæ verũ est, scilicet quod causa nunquàm deficiat, nisi propter aliquam causam impedientẽ. Ad cuius euidentiam scito, quod quemadmodũ entia generabilia habẽt ab intrinseco potentiam ad nõ esse, quæ tamen nunquam exit in actũ, nisi adsit aliquod corruptiuũ, ita potẽtia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actum deficiendi nisi adsit aliquid causans illũ defectum. Et ratio vtrobiq; est eadem: quia scilicet potẽtia passiua nõ exit in actum nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem nõ esse & deficere in actione, ad potentiã passiuã pertinet, & ideo non fit absque aliqua causa. Nec te decipiat quod potẽtia ad agere est actiua, quoniã agere sequitur actum: & ideo potẽtia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionẽ: & ideo potentia defectiua quocũq; defectu ad potẽtiam passiuam reducitur, vt patet in primo cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autẽ eius ex parte extrinsecorum manifestũ est ex aliquo impediente prouenire, sed quomodo, inferius dicetur.

¶ Ad obiectionem autẽ in oppositũ dicitur, quod maior est falsa, & ratio est, quia ordo compositionis est cõtrarius ordini resolutiõis: quę enim sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptiõis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiã ad non esse & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse, & non econuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis quàm non esse: cum nõ esse sit terminus corruptiõis: & sic præposterus est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur quàm deficiant, & sic optime dictũ est in litera quo ad actualẽ defectionem, quod semper est ab aliqua causa impediente. Nec hic est error Stoicus, sed quod potestas defectiua esset ex potẽtia impedibili: vt patet per Boetiũ in primo Perihermenias.

Commẽta.

¶ Ad secundam vero dubitationẽ, quãuis facile dici possit, & bene: quod quia vtraque propositio inducitur ab aduersarijs, vt integre ratio referatur, vt quales sint propositiões allatæ, & in se, & ad propositũ expedit, vbicunq; hoc tractatur, vtranq; discutere: profundius tamen considerantibus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequentibus.

¶ Examen autem primæ propositionis cõsistit primo in illius destructione in communi, distinguendo de eo qd' est & fit, scilicet per se & per accidẽs: & quod ens per se habet causam, ens vero per accidens, non. Et probatur quia non vere ens non habet vere causam, ens per accidens est huiusmodi, probatur, quia non est vere vnum, vt patet. Secundo applicatione ad propositum, distinguendo in productione effectus, qui dicitur per accidens, ipsas causas quarũ vna impeditur ab altera à concursu earum, & dicendo, quod licet ipsæ causæ necessario causent: concursus tamen earum est per accidens: & consequenter effectus ex illo cõcursu caret causa, ex qua necessario sequatur, & declaratur vtrunque exemplo toto naturali.

¶ Num omne, quod est, habeat causam, & quomodo vnum etiam contingens in aliquam superiorem causam reducantur.

¶ Sed sunt hic multa dubia, quæ vtinam Deus illuminet.

Quæstio. In corpore.

¶ Circa hoc examen primæ propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta album aut calidum, habet in corpore cælesti aliquam per se causam in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur à concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ. Combustibile esse in superficie terræ est tandem ab à causa cælesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumque cadens est à b cælesti causa. ergo concursus combustibilis cum combusto est ex concursu a & b. Tunc vltra: sed concursus a & b est per se, & non per accidens. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se: ergo concursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quamuis quo ad nos sit per accidens: quia latet sua connexionis perfectas. Et hæc ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

¶ Secunda vero dubitatio ad hominem est: quia in sexto Meta. S. Thomas examinans hæc, videtur velle totum oppositũ eius quod dicit hic: hic namque omnia resoluit in hoc, quod concursus non habet causam: ibi vero saluat quod est concursus potest habere causam superioris ordinis, puta concursus horum inferiorum, potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in florendo: rursus hic dicit, quod impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi vero omnia resoluit in hoc quod impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, tria notanda cũ Dei abiutorio sunt. Primum est proportio mouentis ad mobile. Secundum est reductio effectus in causas superiores. Tertium proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, quod cum mouens vt sic, præsupponat, non faciat mobile, quod actio eius quamuis vt egreditur ab agente sit sufficiens & optime circumstantionata, nec impedita: vt tamen recipitur in patiente, oportet quod modificetur iuxta naturam, & modum, & dispositiones mobilis, vt patet inductiue. Et propterea accidit quod effectus intentus à causa, non prouenit ex impedimento, non causæ agentis, sed materialis. De secundo constat quoque, quod effectus duarum subordinatarum causarum in eodem genere causæ, reducitur in causam superiorem per causam mediam: vt patet in syllogismis. Conclusio enim contingens quamuis reducatur in præmissam contingentem, & alteram necessariam: contingentia tamen eius non reducitur in præmissam necessariam mediante alia contingente, quasi contingentia conclusionis fit à contingentia præmissæ, & contingentia præmissæ fit ab altera præmissa necessaria: sed fit est, quod conclusio ipsa & eius contingentia reducuntur in præmissam necessariam vt modificatam in præmissa contingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingens, licet in se sit necessaria, ideo conclusio sequitur contingens, & non necessaria. Et si ipsa præmissa contingens reducẽda sit in necessariã, nõ secundũ se totã in eã reducitur: sed resoluẽda est in id quod est sibi proprium, ex quo habet contingentiam, & in id quod participat in superiori ex quo participat esse seu causare. De tertio autẽ constant duæ proportiones, scilicet materiæ ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale seu superioris ad inferius: patet enim cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem, Sed aduertendum

dum diligenter est, quòd quamuis istæ duæ proportiones sint diuersorũ generum: quia altera spectat ad genus efficientis, altera ad genus materiæ: & rursus altera sit inter cælum & hæc corpora absolute, altera vero inter cælum & hoc corpus in ordine ad tertium patiens, scilicet & effectum producendum à cęlo, & hoc proximo agẽte. Nihilominus sunt tali vinculo connexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Connexio quidem est, quia nunquam agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur à cælo, quoniã nõ mouẽt nisi mota. Ordo vero est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati & moueri à cælo, quàm coagere illi: vt patet ex eadẽ radice. Modificatio autẽ est, quia omne esse & agere cuiuscunque modificatur secundum dispositiones recipiẽtis esse, aut efficientis actionem. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modũ illius, propter quod oportet fieri in patiẽte & disposito: vt dicitur in secundo de anima, sed agere corporum inferiorum cooperantium cælo cõsequitur passionem eorundem à cælo. Esse igitur actiuum, seu actio iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subijcitur corpori cælesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque prælibatis dico tria. Primum est, quod licet omnis effectus naturę inferioris cum omni eius cõditione naturali depẽdeat à cęlo ratione primi motus, tanquã à causa communissima, sine qua nihil fieret: nõ omnis tamen cõditio effectus naturalis est reducibilis in aliquã causam cælestem pure, siue mediate siue immediate. Probatur, quia cõditio effectus proueniens ex impedimẽto materiæ nõ reducitur in motorem seu actiuum in illã, vt patet: sed multæ sunt cõditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositiõe materiæ, id est corporũ inferiorum, qui sunt materia, & patiens respectu cæli, ergo. Et si dicatur cum Auicenna quod illę dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem: ad excludendũ hoc formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius, subsumendo: sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia & patiens: ergo habent proprias cõditiones præsuppositas à toto cælo: in eo vt actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuũ consequentes cõditiones horum corporum vt materia sunt, non resoluuntur in actiones cælestiũ corporum, sed in conditiones corporũ inferiorum. Et si adiũgas huic fundamento, quod horum inferiorum corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter à pati, & agere, variũ & mutabile semper habere esse, contrarium habere, & cætera: consequens est, & quod influxus cælestes in his corporibus modificẽtur iuxta cõditiones eorum: ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantũ, sed oportet esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia cõsequuntur. Et si his adiunxeris, quòd coagere horum inferiorum modificatur secundum proprias conditiones horũ, & passionem eorundẽ à cælo, consequens erit, quod actio istorum, quamuis subordinetur actioni cælesti nõ tamen reducitur secundum omnem eius cõditionem in causam aliquam cælestem puram, sed modificatam corpori vt patienti, &c. Et quoniã manifestẽ patet quod posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunæ, & omnis cõtingẽtiæ in naturalibus, consequitur posse nõ esse: & vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionem propriam corporibus inferioribus, cõsequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam cælestẽ puram, nec immediate, cũ aliquid tale fit à cælo corporibus inferioribus pure passiue concurrentibus: nec mediate, cum aliquid contingens fit à cælo & inferiori agente. Sed vtrobique contingentia resoluitur in conditionem corporum inferiorum. Differenter tamẽ, quia cum cælum tantum concurrit actiue, cõtingẽtia effectus reducitur in conditionem corporum horum, tanquam in cõditionem materiæ. Cum verò agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionẽ horum corporum: vt in conditionem agẽtis: quod tamen comparatur ad cælũ vt patiens, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium, & in primo Perihermenias, & in sexto Metaphysi. & in secundo Phys. semper resoluit cõtingentiam naturalium in conditionem corporũ inferiorum: quia scilicet possunt deficere. Sed de genere reductionis in sexto Metaphysi. relinquit sub dubio. An sicut ad materiã, an sicut ad agens. In secũdo autẽ Phy. reducit ad agẽs, casum & fortunã: in primo autem Perihermenias reducit ad materiam, seu potentiam passi. Et omnia sunt vera si dicta considerentur: quæ inspicere poteris radicaliter in tertio contra Gent. capit. octuagesimo sexto. Et quoniã hæc ratio destruens fundamentum Auicennæ in hoc fundatur, quod corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositũ toti actioni cælesti, præter probationem allatã, quia scilicet omne agens per motũ aut mutationẽ præsupponit materiã in quam agit, sed totum cælum, &c. Affero contra proteruos rationem, quam nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secundo cæli, textu decimoseptimo, & sequentibus. Vnde arguitur sic, Elemẽta spectãt ad substantialẽ integritatem vniuersi: igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem: vbi probatur quod terra naturaliter præcedit etiam primum motum cæli. & cum terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter præcedũt. Nec obstat, quod in primo metheorum declaratur, quod difformitas elementorũ est secundum appropinquationem & elongationem à motu cæli: quoniam ibi nõ declaratur difformitas, quoniam stabilita erat in 2. cæli, sed talis difformitas, scilicet quod supremum est calidissimum, &c. Et rursus talis difformitas consequitur cõditionem materiæ, & non solam elongationem aut approximationem, vt patet.

¶ Secundũ vero est, quòd, vt iam ex dictis patere potest, impedimentum est duplex: alterum actiuũ, alterum materiale. Actiuũ enim est, quod impedit actionem ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autẽ quod impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale cõtingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agẽtis, sicut aquositas ligni impedit combustionẽ: ea enim quamuis materiale impedimentum sit, est tamen effectiue à causa pluuia, quæ madefecit lignum. Alio modo ex ipsa cõditione materiæ, sicut frigiditas aquę impedit calefactionẽs cuius tamen frigiditatis nõ est alia causa, nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, vt materia calefactibilis. Et ex hoc clarius patet primum quod diximus, & quòd cõditio effectuũ inferiorum consequens impedimentũ materiale, tenẽs se ex cõditione ipsius materiæ, nõ ex actione agentis: non causatur à cælo. Et hoc intendebat Sanctus Thomas, in sexto Metaphysic. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentum materiale.

¶ Nec oppositum dicitur hic, dicẽdo quod causæ non deficiũt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientem. Tum quia hic loquitur de defectu causæ actiue ex parte actionis, vt est ab agente: & cõsequenter de impedimento actiuo, vt series literæ præ se fert. Tum quia dato quod loquatur de omni modo impedimẽti, non dicit quod causa impediens sit causa actiua, sed absolutè dicit quod est aliqua causa impediens. Vnde non solum actiua, sed potest esse materialis, vt expresse dicitur in litera in respõsione ad secundũ. Et si instetur contra hanc glo. quod male litera intulit ex appositione causæ impedientis cũ causa deficiẽte in minori parte: ergo nõ euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentũ est necessarium. Respondetur & sufficienter, & ad mentem Sãct. Thomæ, quòd illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiam tantum. Quod ex duobus patet. Primo, quia dicitur, Videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari. Secundo, quia in hoc eodem articulo confutat prædictam illationem in illis verbis, Manifestum est autem quod causa impediens actionem alicuius causæ. Vbi expresse ostendit, quod ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem: non sequitur, ergo ea quæ eueniunt in minori parte, eueniunt necessario: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quod ipsa causa impediens sit per se causa illius rei quæ impedit.

¶ Sed adhuc non quiescit intellectus, quoniam secundum hanc responsionem consequentia illa nõ est inducta vt vera, sed vt apparens & cõfutanda, si sic est cum inducatur ad examen illius propositionis. Posita causa ponitur effectus, & poterat confutari ex proprijs, s. ex natura impedimenti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est & confutata ex extraneis, s. ex examine alterius propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur quod confutatio illa ex parte materiæ aut est omnino eadem cum confutatione ex parte concursus, aut includit illam, & distinguitur ab illa, sicut inferius à superiori cum maxima difficultate. impedimentum enim duo dicit, scilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento quidem actiuo, dato quod inquantum res est, habeat causam per se: sed inquantum impedit non oportet quia impedire pertinet ad concursum, qui potest esse per accidens. De impedimento autem materiali si eodem modo est, quod scilicet inquantum res est habet aliquam causam necessariam, siue illa sit aliud agens, siue sit conditio materiæ, oportet dicere quod inquantum impedimentum est, est per accidens. Et hoc est venire ad concursum: quia nihil aliud est dicere, quàm quod concursus talis agentis cum tali materia hic non habet causam: & sic impedimentum ex parte materiæ, & hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentum materiæ etiam inquantum res est in particulari sumptum, non habet causam aliquam quam necessario sequatur, tunc ex impedimento materiæ li dupliciter fit per accidens, & ex parte concursus, & ex parte rei concurrentis. Et sic impedimentum materiale includit impedimentum concursus, & addit: & sic distinguitur vt minus commune à magis communi. Vnde cum hoc sit valde difficile & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsens opus, vt in proœmio dixit, propter nouitios in theologia instruendos: breuius, ac clarius conficiendum erat. ideo propter claritatem doctrinæ ac breuitatem transiuit ad confutandam illam illationem ex secunda propositione.

¶ Nec talis confutatio est ex extraneis, imo ex proprijs impedimenti, inquantum impedimentum est: quoniam vt patet ex dictis, concursus conuenit impedimẽto vt sic. Imo in cõmuni loquendo, vt litera loquitur defendere ad impedimentum inquantum materiale, & sic confutare illam consequentiam, potius à proprijs diuertere. Et hoc potest assignari pro alia ratione huius transitus, vt scilicet staret in proprijs impedimenti vt sic. Potest & aliter etiam ad mentem literæ dici, quod S. Tom. non absolute dixit transeundum esse ad alteram propositionem. sed cum limitatione, scilicet secundum hæc duo: quasi diceret, Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita, & ab Aristotele reprehensa in communi: oportet transire ad alteram. Et ratio est, quia instantia cõtra propositionem primo examinatam. scilicet posita causa ponitur effectus, non excludit formaliter illam: quoniam instantia non accipit totalẽ causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte: & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola, sed illa cum causa impediente, quia nunquam deficit nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam, quod vtraque simul posita non sequatur effectus: & ideo transire oportet ad concursum quod careat causa. Virtualiter tamen, vt patebit inferius, instantia data sufficienter, falsificat illam: quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente concursus illius, alterius est per accidens.

¶ Tertium dicendum est, quod concursus sicut & impedimentũ est multiplex, s. actiuorum, vel actiui & passiui cum conditionibus eorum, &c. Nec refert in proposito de quo concursu sit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concursu agentis & materiæ. In responsione vero ad tertium est sermo de cõcursu etiã actiuorum. Vniuersaliter siquidem oportet esse verum, quod si aliqua duo cõcurrũt, & quodlibet illorũ seorsum habeat totã seriem suarũ causarũ necessariam, & supremæ causæ vtriusque ordinis per se concurrant, quod oportet concursum omnium mediorum & vltimorum effectuum necessario causari à concursu supremarum causarum: nõ enim possum intelligere oppositũ. Sed si hæ duæ conditiones positæ in antecedente non saluãtur, s. quia supremæ causæ non per se concurrũt, aut tota series alicuius ordinis nõ est necessaria: nõ oportet concursum proximarum causarum aut effectuum habere causam ex qua de necessitate sequatur. Ex prædictis autẽ patet iam, quod cum aliquid quod vocamus per accidẽs, fit, quod tũc cõcurrũt duo simul puta in exemplo literæ, combustio, huius materiæ, puta frumenti consumptio: & quod quãuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cæleste, alterũ quandoque reducitur in conditionem corporũ inferiorum, tanquam in supremam causam. Et sic cũ cõcursus cæli & huius corporis inferioris, quę sunt supremæ causæ effectuum concurrentiũ, non sit per se, sed possit esse per accidẽs: sequitur quod concursus horũ effectuum non semper habet causam per se. Et similiter quãuis quandoq; vterq; effectus reducatur in causas cęlestes vt supremas, quia tamen tota series causarũ singulorum seorsum non est necessaria, quia fit resolutio huius effectus ad supremã causam cælestem media causa non necessaria, sed potente deficere seu possibili: non sequitur, ergo cõcursus effectuũ habet causam per se aut necessariam, concursum supremarũ causarum cælestium. Et merito, quia concursus ille sydereum, quãuis in se sit per se & necessarius, vt applicatus tamen ad hos effectus, est contingens: quia applicatur mediantibus corporibus potentibus deficere: sicut & singula agentia cælestia, licet in se sint necessaria: relata tamen ad hæc inferiora, sunt agentia vt in pluribus, & deficiẽtia quandoque: quia modificantur in his corporibus potentibus deficere.

¶ Et ex his patet responsio ad obiecta. Ad dubitationem enim simpliciter, iam nunc dictũ est, quod non semper cõcursus est ex cõcursu, vt & ex causa necessaria: & quare, &c. Ad dubitationẽ vero secundam ad hominem, primo respondetur sigillatim ad obiecta, dicendo quod nulla penitus est cõtradictio: quoniã ibi particulariter affirmat concursum habere causam: hic vero destruit vniuersalem, Omnis cõcursus habet causam per se. Similiter ibi particulariter cõcedit negatiuam, s. impedimentum materiale non habere causam cælestem, vbi duæ particularizationes sunt, prima impedimenti, secunda causæ. Hic vero assumit omne impedimentum habere causam, sed non cælestem aut effectiuam, nec necessariam, sed absolute habere causam: quod patet non repugnare illi.

¶ Scito tamẽ hic, quod ratio cõtingẽtiæ naturaliũ potest dupliciter assignari. Vno modo ex parte complementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiusmodi cõtingentiæ est natura potẽtiæ inuẽta in naturalibus: qua & possunt

sunt

Universidad de Deusto Biblioteca

sunt deficere in minori parte, & sunt in potẽtia contradictionis: vt dicitur primo Perihermenias. Complementum vero contingentiæ ex concursu accidentalis causarum tam actiuæ & passiuæ, siue actiuarum inter se, &c. Et propterea non opposita dixit, sed vtrunque assignauit in diuersis locis diuus Thomas. In sexto siquidem Metaphysic. radicem: hic vero & in primo Perihermenias, & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit, An omnis naturalis res, accipiendo rem vt distinguitur contra concursum, habeat causam ex qua necessario fiat. Videtur enim litera huius articuli, his hoc concedere, scilicet in hac responsione, vbi vult quod effectus causæ impedientis causam naturalem à suo effectu, reducatur in aliquam causam cælestem. Et si talis res habet causam necessariam, nulla res restat sine necessaria causa quoniam talis res fit extra semper & frequenter. In corpore quoque articuli dixit, quod quia causa non deficit in minori parte nisi per aliquam causam impedientem, ideo impedimentum ipsum videtur necessarium. Et non est negatum antecedens, sed propter concursum confutata consequentia.

¶ Ad oppositum autem est ratio superius adducta, scilicet quod quando tota series causarum alicuius effectus non est necessaria, effectus non sequitur necessario, sed effectus vt in paucioribus non habet seriem causarum suarum totam necessariam: quia causæ cælestes stringunt ipsum modificatæ in natura possibili vt sic: quia vt deficit in minori parte. ergo, &c.

572. 3. contra g. c. 9?. Et opu. 3 ca. 140. Et opu. 28. cap. 1. Pars ante med. est Hom. 10. Lib. 5. c. 9. à medio, to 5. idem etiam habetur li. 2. contra Faustũ ca. 5. ad finem to. 6. Lib. 4. prosa 4. non multũ procul à princ.

QVAESTIO CENTESIMA decimasexta, De Fato, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de fato.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, an fatum sit. ¶ Secũdo, in quo sit. ¶ Tertio, vtrum sit immobile. ¶ Quarto, vtrum omnia subsint fato.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum fatum sit aliquid.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd fatum nihil sit. Dicit enim Greg. in homil. * Epiphaniæ, Absit à fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicant.

2 ¶ Præterea, Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia vt August. dicit quinto de Ciuitate Dei, * fatum à fando dictum intelligimus, id est à loquendo: vt ea fato fieri dicãtur, quæ ab aliquo determinante sunt antè prælocuta. Quæ autem sunt prouisa, non sunt fortuita neque casualia. Si igitur res fato agũtur, excludetur casus & fortuna à rebus.

¶ SED CONTRA, Quod nõ est, non diffinitur. Sed Boëtius * in quarto de cõsolat. diffinit fatum dicens, quòd fatum est inhærẽs rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

CONCLVSIO.

¶ *Fatum pro diuina ponitur prouidentia omnia præloquente.*

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod est sunt tria genera rerũ quæ fiunt. Quædã enim fiunt semper, & de his non est quæstio, quædam vt in pluribus, de his etiam patet, quod fiunt necessario, non simpliciter, sed necessitate physica. Quędã vero fiunt extra semper & frequenter. Et hæc non fiunt ab vna sola causa, sed a pluribus, vt in litera dicitur, scilicet causa deficiẽte in minori parte, & ab alia causa faciẽte illã deficere in hac parte: ita quod nunquàm fit talis effectus nisi existente plurium causarum cõcursu, non curando modo de generibus causarum. Vnde si ambæ causæ cõsiderentur secũdum se, non habebitur aliquod ens per accidens. Et si ambæ concurrant ex ea parte qua habent naturam necessitatis, nunquàm etiã fiet aliquid per accidens. Sed si concurrant ambæ, aut altera ex ea parte qua habet vel habent naturam possibilitatis, iam concursus est cõtingens: & sic quicquid ex causis illis vt sic, concurrentibus fiet, cõtingenter fiet. Et quoniam, vt iam patet, causæ naturales habent aliquid naturæ necessariæ, & aliquid naturæ possibilitatis: vt patet ex operibus eorum: opera enim sua sunt vt in pluribus & vt frequẽter, & hoc est ex natura necessaria, vt patet. Et sunt extra semper & frequẽter, & hoc est ex natura possibilitatis. Vnde causæ penitus necessariæ nõ habent vtraque opera, sed semper eadem agunt. Causis igitur & rebus naturalibus habentibus naturam possibilis, & ex ea parte qua deficiunt in minori parte, si concursus cum alia causa ex illa parte erit, erit cõcursus contingens, & causa illa alia quamuis in se esset necessaria: vt coniuncta tamen possibili vt sic ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum, qui ex vtriusque concursu fit.

Comment. ¶ Ex his patet primò respõsio ad quæsitũ, quia non omnes res habẽt causam necessariam: quia non illæ quæ fiunt extra, semper & frequenter. Patet secundo quomodo concursus sit complementum contingentiæ, & possibilitas radix. Patet tertio ratio verborum Sancti Thomæ, & hic & vbique, quod scilicet intẽdit, nõ quod omnis res, nec quod res quæ fit in minori parte, sed quod effectus illarũ duarũ causarum concurrentium, non vt concurrentes sunt, sed vt seorsum sumptarum reducantur in aliquas causas necessarias: quia nulla mistio fit necessarij ad possibile vt possibile est: quoniam omnis talis mistio cõcursu fit plurium causarum. Sed res quæ est effectus causæ impedientis & impeditæ vt sic, non habet causam. Et hoc intendit hic & in corpore articuli, & vbique, vt patet. Quamuis posset dici, quod litera nõ vniuersaliter affirmat, etiam effectus causarum seorsum reduci in causas necessarias: sed hic respondet, dato quod ita esset: vt patet ex ly licet. Et rursus non loquitur nisi de effectu causarum, quæ subduntur cælestibus corporibus, & non de conditionibus materiæ præsuppositæ toti actioni cælesti. In corpore quoque articuli, vt iam patet, nihil aliud habetur affirmatiuè nisi quod nulla causa actualiter deficit in minori parte, nisi propter causam aliquam impedientem. Sed vtrum effectus illius causæ impedientis etiam seorsum sumptæ fiat necessario vel non in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiue. Non confutauit hoc: ergo. Iam enim dicta est causa quare non examinauit hoc ex natura possibilis & necessarij.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus ex quid nominis in communi vsu. Fati enim nomine causam quandam occultam, à qua nihil declinare potest, intelligere videmur. Annot. Comment.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur quædam à fortuna, vel casu prouenire. Contingit autem quandoque, quòd aliquid ad inferiores causas relatum est fortuitum vel casuale, quod tamen relatum ad causam aliquam superiorẽ, inuenitur esse per se intentum. Sicut si duo serui alicuius domini mittantur ab eo ad eundem locum vno de altero ignorante, concursus duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter vtriusq; intentionem: si autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidũt, in nullam superiorem causam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Augustinus recitat e, in quinto de Ciuitate Dei. Quod est contra ea, quæ superius de prouidẽtia dicta sunt e. Quidam vero omnia fortuita & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere voluerunt in superiorem causam, id est in cælestia corpora e. Et secundum hoc fatum nihil aliud est quã dispositio syderum, in qua quisque conceptus est vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo. Primo quidem quantum ad res humanas: quia iam ostensum est e, quòd humani actus non subduntur actioni cælestium corporum, nisi per accidens, & indirectè. Causa autem fatalis, cum habeat ordinationem super ea, quæ fato aguntur, necesse est quòd sit directè & per se causa eius, quod agitur. Secundo quantum ad omnia, quæ per accidens aguntur. Dictum est enim suprà e, quòd id, quod est per accidens, non est proprie ens neque vnum.

¶ In corpore quinque. Primo ostendit radicem difficultatis quæstionis. Secundo refert opinionem Tullij. Tertio Auicennæ. Quarto, veram. Quinto, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, duas propositiones ponit, ex quibus præsens oritur quæstio. Prima est, In rebus inferioribus apparent quædam à casu & fortuna. Secunda est, Aliquid relatum ad causas inferiores, est casuale vel fortuitum, quod tamen relatum ad aliquam superiorem causam est per se intentum. Prima suppositio patet ad sensum, secunda vero declaratur exemplo Boetij: de concursu seruorum à domino destinatorũ seorsum. Ex his enim nascitur quæstio, An fatum sit: Cum enim circa contingentia tantum fatum ponatur, si ponitur, si omnia quæ cõtingentia sunt relata ad inferiores causas, habent aliquam superiorem causam per se intendentem, illa fatum est, & si nõ nõ. Et propterea ponuntur sequentes opiniones de reductione casualium in causas superiores.

Lib. 5. de ciui. Dei. c. 9. tom. 5. 136. Q. 22. ar. 2. 98. 569. Q. 115. ar. 4. Q. 115. ar. 6. 572.

¶ Quo ad secundum tria: Primo, opinio negatiua, quòd huiusmodi contingentia nullam superiorem causam habent. Secundo hæc corollarium, quod opinio & fatum & prouidentiam diuinam negat. Tertio, reprobatio: quia repugnat his quæ de diuina prouidentia superius determinata sunt.

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo opinio affirmatiua, Omnia cõtingentia causantur à cælestibus. Secundo, corollarium ad propositum, Fatum apud hos est dispositio syderum. In qua res fit aut inchoata est, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas. Causa cælestis non directè & per se attingit actus humanos: ergo non est causa per se ordinãs eos: ergo nõ est causa fatalis. Antecedẽs patet ex dictis. Prima cõsequentia probatur ex eo, quòd causa ordinans aliquid, directè id quod agitur, respicit. Secũda vero consequentia probatur ex eo, quod causa fatalis est ordinans contingentia, vt de se patet, quia per se intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia, Causa cælestis agit vt naturale principium determinate ad vnum, ergo non per se ad ens per accidẽs. Antecedẽs probatur, Quia effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Prima cõsequentia probatur, Quia naturæ actio est determinata ad vnum. Secũda vero probatur, Quia ens per accidẽs non est proprie vnum nec ens. Et declaratur exemplo fossionis sepulchri & inuentionis thesauri.

¶ Quo ad quartum tria. Primo sententia, Omnia quę hic per accidens fiũt, siue naturalia siue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur quod reducantur in aliquod intellectuale agens, Intellectus potest ad quantumcunq; per accidens terminari, vt vnum apprehendendo. ergo si efficax est, potest efficere ens per accidens vt vnum. ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in causam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur, Quia format hanc propositionem, Fodiens sepulchrum est inueniens thesaurum. Consequentia prima probatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendum & ordinandũ practice. Secunda vero cõsequentia relinquitur pro constanti. ex illa regula, Si negatio est causa negationis. Si enim non posse comparari vt vnum, est causa quod ens per accidens nullam habet causam in natura, ergo posse comparari vt vnum ad intellectum, est causa vt inueniat causam in ordine intellectuum. Quamuis possit dici, quod consequentia vltima tenet de possibili, & hoc hic sufficit: quia de fato superius ostensa est conclusio, cum tractaretur de prouidentia. Tertio probatur quod illud agens intellectuale est diuina prouidentia, Voluntas à solo Deo potest immutari. ergo ordinatio humanorum actuum soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorum operum.

¶ Circa hoc statim occurrit dubium: quia propositum fuit, & quòd naturalia & quòd humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non est probatum nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantum est, quod ad aliquam intellectualem causam referenda sunt. Annot.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest, Primo quòd illa verba & præcipue intellectum diuinum, non sunt iungenda tantum cum consequentibus, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio communis. Et hoc insinuat ly præcipue, quasi diceret, contingentia reducuntur in aliquam causam agentem per intellectum. & præcipue diuinum, quia ipse prima est causa: ex quo habet, quòd respiciat directè eas inquantum ens & eius conse-

consequenter differentias, scilicet per se & per accidens. Non fuit autem sollicitus ad probandum syllogismum præcipue, &c. quia ex superius dictis iam constat quod ille intellectus efficax respectu omnium naturalium, non est nisi diuinus. Alij vero intellectus, scilicet angelici participant hanc efficaciam respectu huius, aut illius effectus: prout ministerium eorum exigit. Secundo dicitur, quod probando intellectum dirigentem actus humanos, esse intellectum diuinum à fortiori probauit implicite, & virtualiter intellectum dirigentem contingentia naturalia: quoniam humani actus, & sunt magis contingentes, & sunt superioris ordinis: & consequenter si actus humani à Deo solo, alia ab ipso aut solo aut principaliter regulantur: quia quicquid potest virtus inferior, potest & superior.

¶ Quo ad quintum duo. Primo, conclusio responsiua secundum rem, Fatum poni potest pro prouidentia diuina, præordinante omnia & præloquente. Secundo, quo ad nomen, sancti recusauerunt hoc vocabulo vti, propter errorem vitandum. Probatur vtrunque ex autoritate Aug. & ex secundo exponit Greg.

Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid vnũ. Vnde impossibile est quòd id, quod est per accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principij agentis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, quòd intendens fodere sepulchrum, inueniat thesaurum. Manifestũ est autem, quòd corpus cæleste agit per modum naturalis principij. Vnde & effectus ejus in hoc mundo sunt naturales. Impossibile est ergo, quòd aliqua virtus actiua cælestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. Et ideo dicẽdum est, quòd ea, quæ hic per accidens aguntur, siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam præordinantem, quæ est prouidentia diuina: quia nihil prohibet id, quod est per accidens, accipi vt vnum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare nõ posset hãc propositionem, Fodiens sepulchrum, inuenit thesaurũ. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. Sicut si aliquis sciẽs in quo loco sit thesaurus absconditus, instiget aliquem rusticum hoc ignorãtem, vt ibi fodiat sepulchrũ. Et sic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur, vt fortuita vel casualia, reduci in aliquam causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue intellectum diuinum. Nam solus Deus potest voluntatẽ immutare, vt suprà habitum est. e Et per consequens ordinatio humanorum actuum, quorũ principium est voluntas, soli Deo attribui debet. Sic igitur inquantum omnia, quæ hic agũtur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tanquam per eam ordinata & quasi prælocuta, fatum ponere possumus: licet hoc nomine sancti doctores vti recusauerint propter eos, qui ad vim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde Aug. dicit in 5. de ciui. * Dei, Si propterea quisquã res humanas fato Dei tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatẽ fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Et sic Gre. * fatum esse negat. Vnde patet solutio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse fortuita vel casualia per comparationem ad causas proximas: nõ tamen per comparationem ad diuinam prouidẽtiam. Sic enim nihil temere fit in mundo, vt August. * dicit in libro. 83. quæstionum.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, cum limitatione tamen, Fatum est in causis creatis, inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. Probatur sic, Diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur, ergo ordinatio effectuum dupliciter potest considerari, in Deo, vel in causis medijs: sed vt in Deo est prouidentia, ergo vt in causis medijs est fatum. Et confirmatur autoritate Boetij.

¶ Aduerte, quod vis rationis consistit in hoc, Fatum (vt ex præcedenti articulo patet) nihil aliud est, quàm causa contingentium secundum ordinem diuinæ prouidentiæ: cum autem ordo duplex esse habeat, in ipso Deo, & in causis medijs, oportet quod fatum aut sit vis ista ordinans, vt est in Deo, aut in causis medijs. Sed non est, prout est in Deo: probatur, quia sic proprie vocatur prouidentia, & quia Boetius ponit fatum in rebus creatis. Ergo, Et sic ex primo articulo habemus, quod fatum est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem, quod est dispositio in causis medijs, vt subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc est formaliter.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæsextæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum fatum sit in rebus creatis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd fatum non sit in rebus creatis. Dicit enim Aug. 5. de ciuita. Dei, quòd ipsa Dei voluntas vel potestas, fati nomine appellatur. Sed voluntas & potestas Dei non est in creaturis, sed in Deo. Ergo fatum non est in rebus creatis, sed in Deo.

2 ¶ Prӕterea, Fatũ comparatur ad ea quæ fato aguntur, vt causa, vt ipse modus loquẽdi ostendit. Sed causa vniuersalis per se eorum quę hic per accidens aguntur, est solus Deus: vt suprà * dictum est. e Ergo fatum est in Deo, & non in rebus creatis.

3 ¶ Prӕterea, Si fatũ est in creaturis, aut est substantia, aut accidens. Et quodcunque horũ detur, oportet quòd multiplicetur secũdum creaturarum multitudinem. Cum ergo fatũ videatur esse vnum tantum, videtur quòd fatum nõ sit in creaturis, sed in Deo.

¶ SED CONTRA est, quòd Boet. * dicit in quarto de consolatione, quòd fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

CONCLVSIO.

¶ *Fatum est in causis creatis, vt per diuinam dispensatur prouidentiam ad varios effectus producendos.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ex prædictis patet e, diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuum dupliciter cõsiderari. Vno modo secundum quod est in ipso Deo: & sic ipsa ordinatio effectuum vocatur prouidẽtia. Secundũ vero quod prędicta ordinatio cõsideratur in medijs causis a Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationẽ fati. Et hoc est quod Boet. * dicit. 4. de conso. Siue famulantibus quibusdam prouidentiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur, seu anima, seu tota inseruiente natura: e siue cælestibus syderum motibus, e seu angelica * virtute, seu dæmonum varia solertia, e seu aliquibus eorum, seu omnibus: e fatalis series texitur. De quibus omnibus per singula in præcedentibus dictum est. * Sic ergo est manifestum, quod fatum est in ipsis causis creatis, inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa ordinatio causarum secũdarũ, quã Aug. * seriem causarum nominat, non habet rationẽ fati, nisi secundum quod dependet à Deo. Et ideo causaliter Dei potestas vel voluntas dici potest fatum. Essentialiter verò fatum est ipsa dispositio seu series, id est ordo causarum secũdarum.

¶ Ad secũdũ dicendum, quòd intantũ fatum habet rationem causæ, inquantum d & ipsæ causæ secundæ, quarum ordinatio fatum vocatur.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed secundum quod dispositio designat ordinẽ, qui non est substantia, sed relatio. Qui quidem ordo, si consideretur per comparationem ad suũ principium, est vnus. Et sic dicitur vnum fatũ. Si autem cõsideretur per relationẽ ad effectus vel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur. Per quem modum Poeta dixit, Te tua fata trahunt.

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo distinguit. Secundo refert opinionem Auicennæ. Tertio Ægyptiorum. Quarto respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Fatum dupliciter, secundũ causas medias absolute, vel secundum eas in ordine ad diuinam prouidentiam. Probatur distinctio: quia fatum vtrunque claudit in sua ratione, cum sit dispositio in causis medijs sub diuina prouidentia.

¶ Quo ad secundum tria. Positio, Fatum quo ad primum est immobile. Ratio, quia omne quod fit, habet causam, & posita causa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæstione.

¶ Quo ad tertium tria. Positio, Fatum quo ad secundum est mobile. Corollarium, Fatum potest sacrificijs mutari: apud testẽ Gregorio Nyceno. Reprobatio ex superioribus cum de immobilitate prouidentiæ diuinæ ageretur.

¶ Quo ad quartum tria. Conclusio responsiua, Fatum vt in causis secundis absolute est mobile, vt à diuina prouidẽtia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. Declaratio vltimæ particulæ, sicut diximus hanc conditionalem esse necessariam. Confirmatio conclusionis autoritate Boetij.

¶ Aduerte hic duo, Primo quod cum conclusio habeat tres partes, & prima probatio sit reprobatio primæ opinionis, secundæ verò sit reprobatio secundæ opinionis, tertiæ autem probatio & explanatio ad tractatum de scientia & voluntate diuina spectet, ideo in litera relicta est.

Comment. Q. 105. ar. 6. 505. Li. 4. prosa 4. nõ multũ remotè à princ. 546. 572. 136. D. 123. 569. 551. & c. 532. Q. 111. ar. 2. & ar. 1. huius q. & q. 104. art. 2. Li. 2. de ciui. Dei, c. 8. tom. 5. D. 597.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum fatum sit immobile.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod fatum non sit immobile. Dicit enim Boetius * in 4. de consol. Vti est ad intellectum ratiocinatio ad id quod est id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatem.

2 ¶ Præterea, Sicut Philosophus * dicit in 2. Topicorum, Mouentibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boetius dicit. Ergo fatum est mobile.

3 ¶ Præterea, Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter & ex necessitate eueniunt. Sed talia maximè videntur esse contingentia, quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

¶ SED CONTRA est, quod Boetius dicit, * quòd fatum est immobilis dispositio.

574. Veri q. 5. artic. 1. ad quĩtũ. Et quol. 12. ar. 5. to. Et opuscul. 28. cap. 2. & cap. 3. Prosa 4. ante mediũ. Ca. 3. in declaratio. 24 poetis. * Al. natiu. Lib. 4. prosa 4.

CONCLVSIO.

¶ *Fatum vt in secundis causis absolutè est mobile, vt autem à diuina prouidentia immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur seu ordinantur. Alio modo per relationem ad primum principium, à quo ordinantur, scilicet Deum. Quidam ergo posuerunt ipsam seriem, seu dispositionem causarum esse secundum se necessariam: ita quod omnia ex necessitate contingerent propter hoc quod quilibet effectus habet causam, & causa posita necesse est effectum poni, sed hoc patet esse falsum per ea, quæ suprà * dicta sunt. e Alij vero, econtrario posuerunt fatũ esse mobile, etiam secundum quod à diuina prouidentia dependet. Vnde Ægyptij dicebant quibusdam sacrificijs fatum posse mutari, vt Gregorius Nycenus * dicit. Sed hoc suprà * exclusum est, e quia immobilitate diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicendum est quòd fatum

71. 146. 38. & alib. Q. 22. præced. art. 6. Philo li. 6. cap. 2. Q. 23. ar. 8.

Universidad Biblioteca

primis particulis, tertiam explanandam aperuit iuxta dicta de præscientia Dei: vbi distinctum est, quòd est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis, prima non conuenit diuinis ad extrà, sed secunda tantum: quæ hic vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

Li. 4. de cõsola. pro. 4. non multũ ante mediũ

fatum secundum considerationem secundarũ causarum mobile est, sed secundum quod subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem sortitur, non quidem absolutæ necessitatis, sed conditionatæ: secundum quod dicimus hanc conditionalem esse verã vel necessariam, Si Deus præsciuit hoc, futurum erit. Vnde cum Boet.* dixisset fati seriem esse mobilem, post pauca subdit, Quæ tamen ab immobilis prouidentię proficiscatur exordiis, ipsamque immutabilem esse necesse est.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Comment. a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum quartum.*

573. Supra ar. 2. cor. Et opu. 3. cap. 140. Et Matt. 2. et 6. Meta. lect. 3.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Non omnia subduntur fato. Probatur dupliciter: Primo ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos: ergo omnia subdita fato, subduntur causis secundis. Ergo ea quæ à Deo immediatè fiunt, nõ subduntur fato. Ergo non omnia subduntur fato. Antecedens est ratio fati, consequentiæ omnes sunt per se notæ: tamen secunda probatur, quia talia non subduntur causis secundis, tertia quoque declaratur in creatione & glorificatione spirituum, &c. Secundo, autoritate Boetij, quæ patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, quod quanto aliquid longius fit à Deo, tanto magis fato subest. Probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

Prosa 4. ante medium. Li. 5. de ciu. Dei c. 1. t. 5. Li. 3. de Trini. c. 4. t. 3. Prosa 4. nõ procul à pri. Q. 9. arti. 1. & 2. 43. 44. Li. 4. de cõsol. prosa 4. ante mediũ

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum omnia fato subdantur.*

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur quòd omnia fato subdantur. Dicit enim Boet.* in 4. de cons. Series fati cælum & sydera mouet: elementa in se inuicem temperat, & alternam format transmutationem. Eadem nascentia occidentiaque omnia per similes fœtuum seminumque renouat progressus, Hæc actus fortunasque hominum indissolubili causarum connexione constringit. Nihil ergo excipi videtur, quod sub fati serie non contineatur.

2 ¶ Preterea, Aug.* dicit in 5. de ciuitate Dei, quòd fatum aliquid est secundum quod ad voluntatem & potestatem Dei refertur. Sed voluntas Dei est causa omnium quæ fiunt: vt Aug.* dicit in 3. de Trin. Ergo omnia subduntur fato.

3 ¶ Preterea, Fatum (secundũ Boetium)* est dispositio rebus mobilibus inhærens. Sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus verè immutabilis, vt suprà habitum est.[e] Ergo in omnibus creaturis est fatum.

¶ SED CONTRA est quod Boet.* dicit in 4. de consolatione, quòd quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant.

CONCLVSIO.

¶ *Fato non subduntur omnia, sed quæ tantum legibus secundarum causarum subiiciuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est [e]) fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. Quæcunque igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato. Si qua verò sunt, quæ immediatè à Deo fiunt, cum non subdantur secundis causis, non subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substãtiarum,[e] & alia huiusmodi. Et hoc est quod Boetius dicit, quòd ea, quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedũt. Ex quo etiam patet, quòd quanto aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa quæ ibi tanguntur, fiunt à Deo mediantibus causis secundis,[e] & ideo sub fati serie continentur. Sed non est eadem ratio de omnibus aliis, vt suprà dictum est.[e]

¶ Ad secundum dicendum, quòd fatum refertur ad voluntatem & potestatem Dei, sicut ad primum principium. Vnde non oportet quòd quicquid subiicitur voluntati diuinæ vel potestati, subiiciatur fato, vt dictum est.[e]

¶ Ad tertium dicendũ, quòd quamuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus. Et ideo non subiiciuntur fato: vt dictum est.

573. Ar. 2. huius quæstio. a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore Proposito numero opinionum, tria fiunt iuxta numerum opinionum: ita quòd in tertia respondet quæsito.

a 518. ¶ Quo ad primum duo. Opinio Auerr. Magister docet discipulum communicando ei eandem scientiam per hoc, quod mouet eum ad ordinandum phantasma conuenienter, &c. Probatur, quia vnus est vtriusque intellectus, & eædẽ sunt vtriusque species intelligibiles. Secundo examen & reprehensio. Examen quo ad ly eandem scientiam, dupliciter: ex parte rei scitæ, & sic est verum: aut ex parte subiecti sciẽtis, & tunc venit reprehensio fundamenti, quia scilicet est falsum: quia non est vnus vtriusque scientis intellectus, nec eadem species, vt superius patuit.

o 518. In corp. ar. a o 518. In corp. ar. 44. o In cor. art.

¶ Quo ad secundum, duo quoque. Primo opinio Platonis, Docere nihil aliud est, quàm excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia inest ab initio animabus nostris ex participatione idearum, sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium: Ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ. omnia patẽt. Secundo reprehensio radicis, quia intellectus animæ nostræ est purè potentialis, sicut tabula rasa, vt probauit Arist. superius. &c.

¶ Quo ad tertium, primo ponitur conclusio responsiua quæsito, Docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia ad actum primum. Probatur primò ex. 8. Phisic. Deinde probatur, limitatur, ramificatur, & explanatur. Probatur quidem tali ratione, Effectus, qui potest fieri à natura & ab arte, fit ab arte eodem modo quo fieret à natura: sed scientia est huiusmodi. Ergo fit ab arte doctoris eo modo quo à natura, sed à natura fit reducendo seipsum de potentia ad actum scientiæ. Ergo & à doctore fit reducendo alium de potentia ad actum scientiæ. Maior probatur, quia ars imitatur naturam. Et ad euidentiam eius primo distinguitur duplex genus effectuum. Quidam ab extrinseco tantum, vt domus. Quidam ab extrinseco & intrinseco, vt sanitas, & posset poni genus, quidam ab intrinseco tantum, vt proprietates rerum naturalium. Notatur deinde identitas modi agendi, respectu vtriusque agentis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia sciẽtia nostrum fit inuentione ex vi luminis intellectus agentis: & tunc à natura, & disciplina, & tunc ab arte. Propositio verò vtriusque subsumpta probatur, quia acquisitio scientiæ per inuẽtionem fit, procedendo de principijs notis ad conclusiones ignotas, &c. hoc enim est procedere de potentia ad actum & procedit hæc suppositio intellectu in potentiali essentiali, vt patet. Limitatur verò, quoniam doctor ponitur non vt causa principalis, sed vt ministraliter naturæ & coadiuuans & sic scilicet ministerialiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiam huius limitationis notatur in communi ordo inter artem & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab vtraque: & dicitur, quòd est ordo coadiuuantis principalem: & quòd semper agens principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem, dum distinguitur duplex modus, quo doctor docet, scilicet auxilia præbendo propositionum minus vniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum, &c. & confortando vi syllogisticæ ordinationis propositionum propriarum, iuxta illud, Demonstratio est syllogismus faciens scire. Explanatur quoque Inter hæc diffusa declaratione assumptarum propositionum, &c. vt patet in litera.

QVAESTIO CENTESIMA decimaseptima, de Pertinentibus ad hominis actionem, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de his, quę pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primo considerandum est de actione hominis. Secundo de propagatione hominis ex homine.

¶ Circa primum quæruntur quatuor, ¶ Primo, vtrum vnus homo possit docere aliũ, causando in ipso scientiam. ¶ Secundo, vtrũ vnus homo possit docere angelum. ¶ Tertio, vtrum homo per virtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem. ¶ Quarto, vtrũ anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vnus homo possit alium docere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non possit alium docere. Dicit enim Dominus Matt. 23. Nolite vocari Rabbi. Vbi dicit glos. Hiero.* Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet propriè ad diuinum honorem. Sed docere est proprium magistri. Homo ergo non potest docere: sed hoc est proprium Dei.

2 ¶ Preterea, Si homo alium docet, hoc nõ est nisi inquantum agit per scientiam suam ad causandum scientiam in alio. Sed qualitas per quã aliquis agit ad faciendum sibi simile, est qualitas actiua. Ergo sequitur quòd scientia sit qualitas actiua, sicut & calor.

3 ¶ Præterea, Ad scientiã requiritur lumẽ intelligibile, & species rei intellectæ. Sed neutrum istorũ potest causare vnus homo in alio. Ergo vnus homo non potest docendo, causare scientiam in alio.

4 ¶ Preterea, Doctor nihil agit ad discipulũ, nisi quòd proponit ei quędã signa, vel vocibus aliquid significãdo, vel nutibus. Sed proponẽdo signa non potest aliquis alium docere, causando in eo scientiam. Quia aut proponit signa rerum notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui signa proponuntur, iam habet scientiã, & eam non acquirit à magistro. Si autem rerum ignotarum, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret alicui Latino verba Greca, quorũ significationẽ ignoraret: per hoc eũ docere non posset. Nullo ergo modo vnus homo potest alium docẽdo scientiam in eo causare.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit. 1. ad Tim. 2. In quo positus sum ego prædicator & Apostolus, doctor gentium in fide & veritate.

CONCLVSIO.

¶ *Potest vnus homo alium docere, deducendo ipsum ex potentia ad actum scientiæ primum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt opiniones. Auerrois enim in cõment. 3. de Anima,* posuit vnum intellectum possibilem esse omnium hominum, vt suprà dictũ est.[e] Et ex hoc sequebatur, quòd eędem species intelligibiles sint omnium hominum. Et secũdum hoc ponit, quòd vnus homo per doctrinã non causat aliam scientiam in altero ab ea, quã ipse habet, sed communicat ei eãdem scientiã quã ipse habet per hoc quòd mouet eum ad ordinandum phantasmata in anima sua ad hoc quòd sint disposita conuenienter ad intelligibilem comprehensionem. Quæ quidem opinio quantum ad hoc vera est, quòd est eadem scientia in discipulo & magistro, si consideretur identitas secũdum vnitatem rei scitę. Eadem enim rei veritas est quam cognoscit & discipulus & magister. Sed quãtum ad hoc, quod ponit esse vnũ intellectum possibilem omnium hominum, & easdem species intelligibiles differentes solum secundum diuersa phantasmata, falsa est eius opinio, vt suprà habitum est.[e] Alia est opinio Platonicorum, qui posuerunt, quòd scientia inest [d] à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum, sicut suprà habitum est [e]: sed anima ex vnione corporis impeditur ne possit considerare liberè ea, quorum scientiam habet. Et secundum hoc discipulus à magistro non acquirit scientiam de nouo, sed ab eo excitatur ad considerandum ea, quorum scientiam habet, vt sic addiscere nihil aliud sit quàm reminisci: sic etiam ponebant quòd agentia naturalia solummodo disponũt ad susceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierum separatarum. Sed contra hoc suprà ostensum est [e], quòd intellectus possibilis animæ humanæ est in potentia pura ad intelligibilia, secundum quod Aristot. dicit in 3. de Anima.* Et ideo aliter dicendum est, quòd docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia in actum: sicut dicitur in 8. Phys.*

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd effectuum, qui sunt ab exteriori [d] principio, aliquis est ab exteriori principio tantũ, sicut forma domus causatur in materia solum ab arte. Aliquis autem effectus est quandoque quidem ab exteriori principio, quandoque autem ab interiori. Sicut sanitas causatur in infirmo, quandoque ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ, quandoque autem ab interiori principio, vt cum aliquis sanatur per virtutem naturæ. & in talibus effectibus sunt duo attendenda. Primo quidem, quod ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmum alterando, dirigendo, & expellendo materiam, quæ causat morbum: ita & ars. Secundo attendendum est, quòd principium exterius, scilicet ars, non operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuans agens principale, quod est principium interiorum, confortando ipsum, & ministrando ei instrumenta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum. Sicut medicus confortat naturam & adhibet ei cibos & medicinas, quibus natura vtatur ad finem intentum. Scientia autem acquiritur in homine, & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuentionem propriam scientiam acquirit, & à principio exteriori, vt patet in eo qui addiscit. Inest enim vnicuique homini quoddam principium scientiæ, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur statim à principio naturaliter quædam vniuersalia principia omnium scientiarum. Cum autem aliquis huiusmodi vniuersalia principia applicat ad aliqua particularia, quorum memoriam & experimentum per sensum accipit, per inuentionem propriam acquirit scientiam eorum quæ nesciebat, ex notis ad ignota procedens. Vnde & quilibet docens ex his, quæ discipulus nouit, ducit eum in cognitionem eorum, quæ ignorabat: secundum quod dicitur in primo Poste.* quòd omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitione. Ducit autem magister discipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorum dupliciter. Primo quidẽ proponendo ei aliqua auxilia vel instrumenta, quibus intellectus eius vtatur ad scientiam acquirendam. Puta cum proponit ei aliquas propositiones minus vniuersales, quas tamen ex præcognitis discipulus diiudicare potest, vel cum proponit ei aliqua sensibilia exempla vel similia vel opposita, vel aliqua huiusmodi, ex quibus intellectus addiscentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cum confortat intellectum addiscentis, non quidem aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut suprà dictum est [e] de angelis illuminantibus: quia omnes humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ: sed inquantum proponit discipulo ordinem principiorum ad conclusiones, qui forte per seipsum non haberet tantam virtutem collatiuam, vt ex principijs posset conclusiones deducere. Et ideo dicitur in primo Poste.* quòd demonstratio est syllogismus faciens scire. Et per hunc modum ille, qui demonstrat, auditorem scientem facit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut iam dictum * est [e]) homo docens solummodo exterius ministerium adhibet, sicut medicus sanãs. Sed sicut natura interior est principalis causa sanationis, ita & interius lumen intellectus est principalis causa scientiæ. Vtrunque autem horum est à Deo. Et ideo sicut de Deo dicitur, Qui sanat omnes infirmitates tuas, ita de eo dicitur, Qui docet hominem scientiam: inquantum lumen vultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd doctor non causat scientiam in discipulo per modum agentis naturalis, vt Auer. obiicit.* Vnde non oportet quod scientia sit qualitas actiua, sed est principium quo aliquis dirigitur in operando.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd magister non causat lumen intelligibile in discipulo, nec directè species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinam, ad hoc quod ipse per virtutem sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶ Ad quartum dicendum, quòd signa, quę magister discipulo proponit, sunt rerum notarum in vniuersali & sub quadã confusione: sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Et ideo cũ quisque per seipsum scientiã acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse suipsius magister: quia non præexistit in eo scientia cõpleta, qualis requiritur in magistro.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus, Homines in statu viæ, vt patet ex tertio argumento, & eius responsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur. Supremi homines se habent ad infimos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquam illuminant superiores, loquuntur tamen eis, ergo, &c. Maior patet ex naturæ ordine, & probatur autoritate Matthæi 11. quo ad statum gratiæ. Minor ex dictis. Et quoniam homines nõ secundum statum gloriæ, sed secundum statum naturæ & gratiæ huius viæ sunt inferiores omnibus angelis, ideo præsens ratio in viatoribus tantum hominibus habet locũ.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum homines possint docere angelos.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homines possint docere angelos. Dicit enim Apostol. ad Eph. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Sed ecclesia[e] est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt. 577 1. d. 11. a. 4. & Epes. 3. lect. 3.

2 ¶ Præterea, Angeli superiores, qui immediatè de diuinis à Deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt, vt supra dictum est.[e] Sed aliqui homines immediatè de diuinis per Dei verbum sunt instructi, sicut maximè patet de Apostolis, secũdum illud ad Heb. 1. Nouissimè diebus istis locut* est nobis in filio. Ergo aliqui hoẽs aliquos angelos docere potuerunt. Q. 106 ar. 1. & 3. 520 551

3 ¶ Præterea. Inferiores angeli à superioribus instruuntur. Sed quidã homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur, vt Greg.* dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt. Hom. 24. in euang. post meditatem.

¶ SED CONTRA est quod Dio.* dicit 4. cap. de Di. no. quòd omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis. Ca. 4. par. 1. ali. non multum ante med.

CONCLVSIO.

¶ *Homines viatores non possunt superiores se angelos docere, & illuminare, sed tantum illis loqui possunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut suprà habitum est[e]) inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquam illuminantur. Manifestum est autem, quòd eo modo quo inferiores angeli superioribus subduntur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ad hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solius Dei est. Q. 107. ar. 2. 525

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. 5. super Genes. ad lit.* sic exponit illam Apostoli autoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quę sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo: ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cęlestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei: quasi dicat, Ita hoc sacramentum erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentum notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem, & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamen & aliter dici, quòd illud quod absconditum est, non tantum in Deo innotescit angelis, verum etiam hoc eis apparet cum efficitur atque propalatur, vt August.* ibidem subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & ecclesię mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis, quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modum potest intelligi quod Hier. dicit,* quòd Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet per prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicanti Paulo Apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

Li. 5. c. 19. circa med. tom. 3. Loco citato in pr. corp. Super verbum Pauli citatũ arg. 1. tom. 9.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Apostoli instruebantur immediatè à verbo Dei, non secundum eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliqui homines etiam in statu viæ, sunt maiores aliquibus angelis non quidem actu, sed virtute: inquantū scilicet habent [d] charitatem tantæ virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum quàm * quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius magnę arboris esse maius virtute quàm aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo per virtutem animę possit corporalem materiam immutare. Dicit enim Greg. 2. Dial.* quòd sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam & Saphiram mentientes morti increpando tradidit. Sed in operatione miraculorum fit aliqua inmutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suę animæ possunt materiam corporalem immutare.

2 ¶ Præterea, Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit veritati non obedire: dicit glos.* quòd quidam habent oculos vrentes, qui solo aspectu inficiūt alios, & maxime pueros. Sed hoc nō esset nisi virtus animę posset materiam corporalē immutare. Ergo homo p virtutē suę animę potest materiam corporalē immutare.

3 ¶ Præterea, Corpus humanū est nobilius quàm alia inferiora corpora. Sed per apprehē sionē animæ humanæ immutatur corpus humanū ad calorem & frigus, vt patet in irascē tibus & timentibus: & quandoque etiā hęc immutatio peruenit vsque ad ægritudinē & mortem. Ergo multo magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug.* in 3. de Tri. quòd materia corporalis soli Deo obedit ad nutum.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest homo animæ suæ naturali virtute materiam corporalem immutare, nisi alicuius corporis media actione.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est [e]) materia corporalis non immutatur ad formam, nisi vel ab agente aliquo cōposito ex materia & forma, vel ab ipso Deo in quo virtualiter & materia & forma præexistit, sicut in primordiali causa vtriusque. Vnde & de angelis suprà dictum est [e], quod materiam corporalem immutare non possunt naturali virtute, nisi applicādo corporalia agentia ad effectus aliquos producēdos. Multo igitur minus anima sua virtute naturali potest immutare materiam corporalem, nisi mediantibus aliquibus corporibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sancti dicuntur miracula facere ex potestate gratię, non naturę. Quod patet per illud quod Greg.* ibidem dicit, Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Ioannes, quid mirum si signa facere ex potestate valeant?

¶ Ad secundum dicendum quòd fascinationis causam assignauit Auic. ex hoc quòd materia corporalis nata est obedire spirituali substantiæ magis quàm contrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secūdum eam. Et hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed suprà ostensum esse, quòd materia corporalis non obedit substantiæ spirituali ad nutum, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, quòd ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corporis coniuncti. Quæ quidem immutatio spirituum maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aerem continuum vsque ad determinatum spatium. Per quem modū specula si fuerint noua & pura, contrahunt quandam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ: vt Ari.* dicit in lib. de som. & vi. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehemēter cōmota ad malitiam, sicut maxime in vetulabus cōtingit, efficitur secundū modum prædictū aspectus eius venenosus & noxius: & maxime pueris qui habent corpus tenerum & de facile receptiuū impressionis. Possibile est etiam quòd ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo facto * occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum, cum quibus vetulæ sortilegæ aliquod fœdus habent.

¶ Ad tertiū dicendū, quod anima corpori humano vnitur vt forma: & appetitus sensitiuus, qui obedit aliqualiter rationi, vt suprà dictum est [d], est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet quòd ad apprehensionem animę humanę commoueatur appetitus sensitiuus cū aliqua operatione corporali. Ad exteriora vero corpora immutanda apprehensio animę humanæ non sufficit, nisi mediante immutatione proprii corporis, vt dictum est [e].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod anima hominis separata possit corpora saltē localiter mouere. Substantiæ enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem, vt suprà dictum est [c]. Sed anima separata est substantia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

2 ¶ Pręterea, In itinerario Clemētis* dicitur, narrante Niceta ad Petrum, quòd Simon Magus per magicas artes pueri à se interfecti animam retinebat, per quam magicas operatiōes efficiebat. Sed hoc esse non potuisset sine aliqua corporum transmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in lib. de Anima,* quòd anima non potest mouere quodcunque corpus, sed solummodo proprium.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest anima mouere corpus ad nutum sua naturali virtute, sed tātum corpus à se viuificatum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd anima separata sua naturali virtute nō potest mouere aliquod corpus. Manifestū est enim quòd cum anima est corpori vnita, non mouet corpus nisi viuificatum. Vnde si aliquod membrū corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. Manifestū est autem quod ab anima separata nullum corpus viuificatur. Vnde nullum corpus obedit ei ad motum localē, quantum est de virtute suæ naturæ, supra quam potest aliquid ei cōferri virtute diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd substantię quædā spirituales sunt, quarum virtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motum. Si tamen alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouendum aliquod corpus, nō poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus, sicut secundum Philosophos motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. Vnde cum anima secundum suā naturam determinetur ad mouendum corpus cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute moueri potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicit

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum tertium.*

D.31. Annot. 316 Titulus, Homo ex virtute animæ inquantum anima est, immutare immutatione formali corporalem naturam, directe supponit pro extrinsecis corporibus, quā nis (vt patebit) etiam de intrinseco aliquo modo extenditur conclusio.

378 Comment. 2. dia. c. 30. in med. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Anima sua virtute non potest materiam corporalem immutare nisi mediante aliquo corpore. Probatur. Materia corporalis à solo Deo aut composito ex materia & forma potest immediate immutari. ergo. Antecedens patet ex dictis: consequentia est per se nota. Et confirmatur, Angeli nō possunt hoc nisi mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedens patet ex primo antecedēte. Cōsequentia nota. (Glos. ordi. ibid.)

Annot. ¶ In responsione ad tertium, Aduerte quod, vt ex illa patet, anima nec corpus proprium directe immutare potest formali immutatione: quoniam anima nō est directe principium alicuius mutationis, vt patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem, & generationem. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem, id est apprehensionem aut volitionem directe: quia non est tantæ efficaciæ: sed vt in litera dicitur, ad apprehensionem animæ sequitur actus appetitus sensitiui: puta timor, quē concomitatur commotio alicuius humoris, &c. & sic indirecte anima humana immutat corpus proprium. (Li. 3. de Tr. c. 8. circa pr. tom. 3.) (Q.110.a.2. 542)

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articulum quartum.* (Q.110.a.2. b 564)

543 b Commen. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito. Anima separata sua naturali virtute non potest mouere aliquod corpus. Probatur. Anima cōiuncta non mouet corpus, nisi viuificatum à se: ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia membrum mortificatum non obedit ei ad motum localem. consequentia probatur, quia nullum corpus viuificatur ab anima separata. (Eod. lib. & ca. in argu. citato)

Annot. ¶ Circa hanc consequentiam dubium occurrit: quoniam consequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata & coniuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia, Anima coniuncta non intelligit aliquid nisi phantasiatum, ergo separata nihil intelligit. probatur: quia animæ separatæ nihil offertur phantasiatum. ista cōsequentia dicitur non teneri: quia non est idem iudicium de anima separata & coniuncta. ergo nec illa quę facta est nisi probetur idētitas iudicij. (Q.110.a.2. 542)

¶ Ad hoc prima facie dici poteit, quod quia anima separata non est maioris virtutis motiuæ, quàm coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed contra hanc responsionē sunt primo, quod non est maioris virtutis mouere lapillum quàm corpus coniunctum. Secundo, quia licet anima separata non sit maioris virtutis, est tamen alterius modi vtendi illa virtute: sicut est alterius modi essendi & intelligendi. & propterea coniuncta mouet viuificando, separata autem non viuificando. Vnde dicendum est, quòd consequentia fundatur in vna propositione priore antecedente, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum. & est ista, Anima humana est ex propria natura determinata, ad mouendum corpus à se viuificatum tantum, ex hac enim optime valet consequentia: quoniā quod conuenit ei ex natura, non variatur ex vario modo essendi. Hæc autem clauditur & declaratur in antecedente assumpto. Clauditur quidem; quoniam cum vis motiua vt sic, respiciat corpus (quia respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Physic. tex. 32.) & anima secundum statum coniunctionis respiciat esse corpus, consequens est quod tota vis motiua statu coniunctionis concludatur. Declaratur autem, quia patefacto quod anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus viuum, palam fit quòd anima absolute est virtutis limitatæ ad mouendum tale corpus: & ad instantiam, quę fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differentia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuam vt sic. Intellectus enim secundum totum genus suum habet pro obiecto ens inquantum ens, nec est contractus ad aliquod particulare ens, siue in specie siue in genere. Virtus autem motiua ex propria ratione habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & propterea intellectum coniunctum, qui non potest attingere ens nisi phantasiatum, oportet separatum habere alium modum intelligendi, quo proprium obiectum possit attingere, ex quo obiectum adæquatum suum non est ens phātasiatum. Virtus autem motiua, cū ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus determinetur: consequens est, quòd secundū species suas ad certas species corporis determinetur. & sic cū suprema vis motiua ad corpus determinata, nō tamen ad multitudinem nec magnitudinem eius limitetur (quia est infinita) consequēs est quod paulatim descendēdo, infima vis motiua ad corpus minimū multitudine & magnitudine determinata sit. Constat autē quod anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanum, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & vnicum corpus humanum, scilicet viuificatum à se determinetur: aliter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea non potest rationabiliter distingui modus mouendi iuxta modum essendi & intelligendi. non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optime litera ex efficacia animæ coniunctæ subintelligens efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, intulit quòd non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

Aug. 10.* de ciui. Dei. & Chryso.* super Mat. frequenter dæmones simulant se esse animas mortuorum, ad confirmandum Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est quod Simon Magus illudebatur ab aliquo dęmone, qui simulabat se esse animam pueri, quē ipse occiderat.

QVAESTIO CENTESIMADECIMAOCTAVA, de traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de traductione hominis ex homine. Et primo quantum ad animam. Secundo quantum ad corpus.

¶ Circa primū quæruntur tria. ¶ Primo, vtrū anima sensitiua traducatur cum semine. ¶ Secundo, vtrum anima intellectiua. ¶ Tertio, vtrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod anima sensitiua non traducatur cum semine, sed fit per creationem à Deo. Omnis enim substantia perfecta quæ non est composita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed per creationem, quia nihil generatur nisi ex materia. Sed anima sensitiua est substātia perfecta: alioquin non posset mouere corpus, & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo non incipit esse per generationem, sed per creationem.

2 ¶ Pręterea, Principium generationis in rebus viuētibus est per potentiam generatiuam: quæ cum numeretur inter vires animæ vegetabilis, est infra animam sensitiuam. Nihil autem agit vltra suam speciem. Ergo anima sensitiua non potest causari per vim generatiuam animalis.

3 ¶ Pręterea, Generans generat sibi simile. Et sic oportet quod forma generati sit actu in causa generationis. Sed anima sensitiua non est actu in semine, nec ipsa, nec aliqua pars eius. Quia nulla pars animę sensitiuę est nisi in aliqua parte corporis. In semine autem non est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est, quę non fiat ex semine, & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

4 ¶ Pręterea, Si in semine est aliquod principium actiuum animę sensitiuæ, aut illud principium manet generato iam animali, aut non manet. Sed manere non potest. Quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati. Et hoc est impossibile, quia sic esset idem generans & generatum, & faciens & factum. Vel esset aliquid aliud. Et hoc etiā est impossibile: quia suprà ostensum est, quod in vno animali non est nisi vnum principium formale, quod est vna anima. Si autem non manet, hoc etiā videtur impossibile. Quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suipsius. Quod est impossibile. Non ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

¶ SED CONTRA, Ita se habet virtus quæ est in semine ad animalia, quę ex semine generantur, sicut se habet virtus, quę est in elementis mundi, ad animalia, quæ ex elementis mundi producuntur: sicut quæ ex putrefactione generantur. Sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, secundum illud Gen. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis. Ergo & animalium, quæ generantur ex semine, animæ producuntur ex virtute quæ est in semine.

CONCLVSIO.

¶ *Anima sensitiua causatur à generante tanquam principali agente, à semine vero tanquam ab instrumento, & non producitur per creationem.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod quidam posuerunt animas sensitiuas animalium à Deo creari. Quæ quidem positio conueniens esset, si anima sensitiua esset res subsistens, habens per se esse & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationem, ita per se deberetur ei fieri. Et cum res simplex & subsistens non possit fieri nisi per creationem: sequeretur, quod anima sensitiua procederet in esse per creationem. Sed ista radix est falsa, scilicet quod anima sensitiua per se habeat esse & operationem, vt ex superioribus patet [c]. non enim corrumperetur corrupto corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarum formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur inquantum composita subsistentia per eas sunt. Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est quod naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agentibus, transmutantibus materiam de potentia in actum, per aliquam virtutem corpoream quæ est in eis. Quanto autem aliquod agens est potentius, tanto potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quanto aliquod corpus est magis calidum, tanto ad remotius calefactionem producit. corpora igitur non viuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generant quidem sibi simile, non per aliquod medium, sed per seipsa, sicut ignis per seipsum generat ignem. sed corpora viuentia tanquam potentiora agunt ad generandū sibi simile, & sine medio, & per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem, cum medio vero in actu generationis. Quia ex anima generantis deriuatur quædam virtus actiua ad ipsum semen animalis, vel plantæ, sicut & à principali agente deriuatur quædam vis motiua ad instrumentum. Et sicut non refert dicere quòd aliquid moueatur ab instrumento, vel principali agente, ita non refert dicere quod anima generati causetur ab anima generantis, vel à virtute deriuata ab ipsa quę est in semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima sensitiua non est substantia perfecta per se subsistens. Et de hoc suprà dictum est [e], nec oportet hic iterare.

¶ Ad secundum dicendum, quod virtus generatiua non generat solum in virtute propria, sed in virtute totius animæ, cuius est potentia. Et ideo virtus generatiua plantę generat plantam: virtus vero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto virtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus illa actiua quæ est in semine, ex anima generantis deriuata est, quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima aut pars animæ nisi in virtute, sicut in serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quædam ad talem formam. Et ideo non oportet quòd ista vis actiua habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine quod est spumosum, vt attestatur eius albedo: in quo etiā spiritu est quidā calor ex virtute cęlestiū corpo-

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ octauæ Articulum primum.*

Annot. Titulus, cum semine, id est, communicetur à generāte per hoc quod ab eo decidit semē ita quod in semine vehatur anima sensitiua formaliter vel virtualiter.

¶ In corpore, duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo, Primo opinio ipsa. Tenet enim partem negatiuam, dicens animam sensitiuam à solo Deo fieri. Secundo, reprehensio illius ex causis eius: quod est, fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistentia simul. Cui enim hæc duo sunt, oportet creari: & cui non, non: nisi forte propter excellentiam ordinis rei factæ vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit, Si haberet anima sensitiua hoc, crearetur: sed quia non habet, quod probatur: quia non est incorruptibilis. ergo.

¶ Quo ad secundum cōclusio responsiua est affirmatiua, Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine instrumentaliter, hæc conclusio includit duo. Primū commune animæ sensitiuæ, & cęteris formis corporalibus, scilicet quod fit ab agente corporeo. Secundum, quòd fit tali modo, scilicet per semen. Et quo ad vtrunque probatur. Primo, quòd ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quæ sic solum est, quia inest composito, fit ad factionem compositi: ergo ab agente corporeo, sed anima sensitiua est huiusmodi. ergo. Antecedens probatur, quia fieri conuenit alicui eo modo quo esse, consequentia probatur, quia oportet vnūquodque fieri à simili. minor iam patet ex dictis. ergo. Secundū vero probatur ex differentia inter agentia superioris ordinis & inferioris, sic. Inter corporalia agentia, quanto virtuosius, tanto indistantius potest. ergo viuentia possunt & sine medio & cum medio agere sibi similia: ergo per semen. Antecedens probatur inductione in calido, &c. Prima consequentia probatur: quia viuentia sunt suprema corpora, & consequenter virtuosissima. Secunda vero probatur: quia semen est illud medium quo generans attingit distans. Declaratur quoque in litera consequens primæ consequentiæ. Et vltimò docetur, quòd nihil refert dicere animam causari ex semine aut generante, quia se exigunt sicut agens & instrumentum. Q.75. ar. 3. 364 Annot.

¶ Aduerte hic, quod probato, quod anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia compositum oportet à simili fieri, satis probatum est quod fit ab animali: quia oportet animal à sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agente fieri intelligitur quàm ab sibi simili. Et probato quòd agētia quæ viuunt, possunt per semen sibi similia producere, satis probatum est, quod ita est de facto, in causis enim necessariis etiam necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessarium quo ad rerum ordinem: secus quo ad miracula. Q.75. ar. 3. 364

¶ *Num semen sit actiuum animæ sensitiuæ organizationis.*

Quæst. ¶ Circa hanc conclusionem occurrit dubium ex Scoto. in 15. dist. secundi libri, vbi tenens quod semen nec est actiuum generationis substantialis, nec organizationis, sed cuiusdam præuię alterationis tantum: dupliciter probat, quod semen non est actiuum animæ sensitiuæ. Primo sic, Semen aut causat animam in instanti generationis, aut ante; non ante, quia habet rationem passiui. probatur: quia est conuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec in

In instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam geniti. Secundo sic. Imperfectius nō est causa actiua sufficiens perfectioris. sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito: ergo. Et si dicatur quod semen agit in virtute seminātis, contrà, nihil agit in virtute non entis vt sic: sed animal à quo decisum est semen, respectu generationis huius, est non ens: quia non est præsens, tū quia non esse pro tunc potest, ergo.

85. a. 3. 2. b 308

¶ Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ, ergo ad actionem seminis non occurrit virtus seminantis. Antecedēs patet, quia vnum potest esse & causare sine alio, cō sequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidentaliter ordinatas: quia illas oportet simul cōcurrere, vt solem & hominem, istas non, vt patrem & auum.

l. 2. de anima tex. 50. 112. de partibus animalium c. 3. tom. 2. & 4.

Li. 1. c. 2. & c. 20. to. 4.

¶ Deinde arguit, quòd semen non est actiuū organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem non procedit tanta difformitas, quanta apparet in membris partibusque animalis.

Li. 1. te. 33. & 34.

¶ Ad omnia autem hæc facillime patet respōsio. Prænotandum tamen est quod Scot. supponit & dicit expresse debere poni, quod semen est homogeneum: sed non probat: & tamen cum hoc ponit ipsum conuerti in genitum. Mihi autem ex philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile. Quoniam duplex apud philosophos est de paterno semine opinio. Alij enim putāt nihil eius ingredi substantiam geniti: vt Aristot. & Sanct. Thomas, & hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneū. Alij vero putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores, & quod paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum & secūdum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hęc est opinio Alberti: & secundū hoc manifeste ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem quę est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus integralibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur, semen agit in instanti generationis & antea nec est verum quod ante habeat rationem passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet, in instanti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundum vero optime responsum est ex Aristotele 12. Metaphisicorū. tex. 40. & S. Thomas hic in corpore. & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur, quod semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod sit constructio transitiua: & sic non dicimus. Alio modo intransitiue, id est, quod est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enim, vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, quod hæc habent tantum virtutes suas cōiunctas, illa autem habent & cōiunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam, quia maior licet sit vera de agente in virtute alterius transitiue: non tamen intransitiue, sicut est in proposito. Ad secundam vero negatur antecedens: non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, vt pater & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti, quoddam vero in esse successiuo: creditur & male, quòd instrumentū participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil referat. Nō minus enim serra faceret scamnum instrumentaliter, si artis vim etiam artifice submoto, retineret, vt patet in horologiis & in molendinis, & aliis huiusmodi quibus non oportet adesse semper artifices, quādiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc quod aliqua duo se habeant vt causę accidentaliter ordinatę quòd non simul sint aut causent, sed exigitur quod ambæ sint vere causæ, & eiusdem ordinis. Quorum neutrum hic saluatur: quia, vt in 12. Metaphy. commentat. 24. Alexand. dicit. instrumentum nō causa agēs, sed causæ agentis organum dici debet. & est: & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem non sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphy. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: viuens autem ipsum à quo deciditur, perfecti est rerum & causarum ordinis. Vnde manifeste patet quo modo discerni potest quando duæ causæ non simul causantes se habent vt accidentaliter ordinatæ, & quando non, attendendo ad conditiones has: & quare pater & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & vterque est vere causa. cum vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius, sed semē generat non sibi, sed animali, à quo decisum est simile: & ens & causa est inferioris ordinis. quia ens imperfecti & causa instrumentalis est.

rū, quorū etiam virtute agentia inferiora agūt ad speciem: vt suprà dictum est c. Et quia in huiusmodi spiritu concurrit virtus animæ cū virtute cælesti, dicitur quòd homo generat hominem, & sol. Calidum autem elementare se habet instrumentaliter ad virtutem animę: sicut etiam ad virtutem nutritiuam, vt dicitur in 2.* de Anima.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in animalibus perfectis quæ generantur ex coitu, virtus actiua est in semine maris, secundum Philosophum in lib. * de generatione animalium. Materia autem fœtus est illud quod ministratur à fœmina. In qua quidem materia statim à principio est anima vegetabilis, non quidem secundum actum secundum, sed secundum actum primum: sicut anima sensitiua in dormientibus. Cum autem incipit attrahere alimentum, tunc iam actu operatur. Huiusmodi igitur materia transmutatur à virtute, quæ est in semine maris, quousque perducatur in actum animæ sensitiuæ: non ita quòd ipsamet vis, quæ erat in semine, fiat anima sensitiua: quia sic idem esset generans & generatum. Et hoc magis esset simile nutritioni & augmento, quam generationi: vt Philosophus * dicit. Postquam autem per virtutem principij actiui, quod erat in semine, producta est anima sensitiua in generato, quantum ad aliquam partem principalem: tunc iam illa anima sensitiua prolis incipit operari ad complementum proprii corporis per modum nutritionis & augmenti. Virtus autem actiua quæ erat in semine, esse desinit dissoluto semine & euanescente spiritu qui inerat. Nec hoc est inconueniens: quia vis ista non est principale agens, sed instrumentale. Motio autem instrumenti cessat effectu iam producto in esse.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.*

Supra. q. 90. ar. 2. Et 2. dist. q. 2. ar. 1. Et 2. cont. ca. 86. & 89. Et po. q. 3. ar. 9. Et quol. 9. ar. 11. Et opus. 3. ca. 94. & 7. q. 67. a. 4.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gen. 46. Cunctæ animæ quæ egressæ sunt de fęmore Iacob, sexaginta sex. Sed nihil egreditur de fęmore hominis nisi inquantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

2 ¶ Præterea, Sicut suprà ostensum est *c, in homine est vna & eadem anima secundū substantiā, intellectiua, sensitiua, & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine, sicut in aliis animalibus. Vnde & Philosophus dicit in libro de generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal habens animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

3 ¶ Præterea, vnum & idem agens est cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia non fieret vnum simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani, quod formatur per virtutem seminis. Ergo & anima intellectiua per virtutē seminis causatur.

4 ¶ Pręterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

5 ¶ Præterea, Inconueniens est dicere, quod Deus cooperetur peccantibus. Sed si animæ rationales crearentur à Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorū illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à Deo.

¶ Ad tertium autē principale contra organizationem patet responsio ex litera, in responsione ad secundū & tertium. Dato enim quod semen sit vniforme formaliter, est tamē difforme virtualiter, secundum difformitatem eius à quo decisum est, & cuius virtus est: ideo & agit tantam difformitatem, & inducit animam sensitiuam.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod calor celestis animalis, & elementaris non est multiplex calor: sed vnus ad idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de Anima, contra Empedoclem: vbi Arist. vult calorem animalem esse principium augmēti, & nō elementarē, id est, vt ibi dicitur, calorem non secundum vim elementi, sed secundum vim animæ. De cælesti autem & vniuersaliter habetur ex 12. Metaphy. commēt. 18. vbi Auer. vult calores hos distingui sicut calorem ignis à calore artis. Constat autem quod calor elementaris & artificialis non sunt duo calores, sed distinguuntur tantum: quia iste regulatur arte, ille absolutè agit. ergo.

Annot.

¶ In responsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 4. de potentia, artic. 9. ad decimum textum dicitur, Virtus quę est in semine, remanet etiam adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & qua erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic vero dicitur quod non remanet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod quia remanet formaliter & desinit materialiter, id est, remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerum, ideo diuersimode locutus inuenitur, hic tenet quod corrumpitur illa vis numero, ibi vero quod manet secundum speciem, quia vis regitiua & fabricatiua corporis existens in parte primo producta, puta in corde, est quasi eiusdē rationis cum virtute seminis: & propterea vis seminis excellentius saluata in illa parte quā in ipso semine dicitur manere: quia scilicet non per se, sed per accidens corrūpitur, sicut dispositiones inductę pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi nisi per accidens: quia in meliori esse adueniunt. Hanc autem esse mentem S. Thomę patet ibi: vbi idem de hac virtute, spiritibus, & dispositionibus iudicium esse dicit.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ octauæ Articulum secundum.* Commen.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Hæreticum est animam intellectiuam traduci cum semine. hęc conclusio claudit in se duo, scilicet, & quòd anima intellectiua non traducitur cum semine, & oppositum esse hæreticum. Vnde probatur in litera primo dupliciter, secundo vtrunque simul. Et quoniam semen est instrumentum participans virtutem agentis in esse permanenti, oportet vim seminis aliquid habere ex conditione ipsius seminis, & aliquid ex ratione formæ agentis, cuius est instrumentum: propterea in litera dupliciter ratio affertur. Prima tenens se ex cōditione seminis. secūda ex ratione formę hominis, quæ agit ad generationē per semen: vt sic ex parte causæ efficientis sufficienter ostendatur, quod non potest anima intellectiua per semen fieri: & demū ex parte termini, id est, ipsius animæ intellectiuæ, in tertia ratione non solum idem probetur, sed ad heresim deducatur oppositum. Est ergo prima ratio. Virtus materialis non potest terminare actionem suam ad effectum immaterialem: Virtus seminis est materialis, anima intellectiua est immaterialis, ergo. Maior patet, & minor pro prima parte, pro secūda vero probatur, quia habet operationē in qua non communicat corpus, ergo.

¶ Secunda vero ratio est. Virtus seminis agit in vi animæ generantis, prout anima vtitur organo corporeo, ergo nō agit in vi animæ, prout est intellectiua: ergo non potest producere animam intellectiuam. Antecedens patet. prima consequentia probatur, quia vt intellectiua, non vtitur organo. secunda est per se nota. Et confirmatur autoritate Aristotelis, imo ex hac ratione redditur ratio dicti Aristotelis.

Annot.

¶ Aduerte hic, quòd quia posset aliquis dicere, quòd etsi semen, quoniam materiale est, non possit virtute propria producere animam intellectiuam: tamē virtute principalis agentis immaterialis potest: sicut dicitur de phantasmate, quod etsi non possit producere speciem intelligibilem, tamen virtute intellectus agentis qui est immaterialis, potest in effectum immaterialem. Idcirco diuus Thomas ex hac ratione excludens talem viam, probat quòd semen non agit in virtute agentis immaterialis vt sic: quauis agat in virtute formę, quæ est immaterialis. Anima enim intellectiua licet in se sit simplex, & immaterialis formaliter: quia tamen præhabet eminenter quicquid aliæ formæ materiales habent, sicut tetragonum, trigonum, ideo distinguitur in seipsam, inquantum est actus corporis, & seipsam inquātum excedit corpus. Et primo habet organa corporea: secundo vero nullo vtitur corporeo organo. Primo modo est principium omnium actionum pertinentium ad partem sensitiuam & vegetatiuam. Secundo vero modo est principium pertinentium ad intellectionem. Vnde cum seminatio & generatio exerceatur per corporeum organum: consequens est, quod conueniat animę inquantum est actus corporis: & sic est ab anima immateriali, sed non inquantum immaterialis est, actio autem intellectus agentis quia agit ad species intelligibiles, non exercetur per organū, sed est actio formæ immaterialis inquātum immaterialis est, quia nō inquantum vtitur organo corporeo.

¶ Tertia autem ratio probans integraliter propositam conclusionem, est. Anima intellectiua est substantia subsistens & immaterialis: ergo sibi debetur & esse, & fieri proprium; & per creationem solum: ergo ipsam generari per semen, est ipsam non subsistere: ergo esse corruptibilem, ergo hæresis. Antecedens supponitur: consequentia probatur, deducendo singulas partes consequentis ex singulis antecedentis, scilicet sibi deberi & esse & fieri ex substantia, & per creationem tantum, ex immaterialitate adiuncta. Si enim aliquid subsistit, est ipsum quod est. sed tamen si est materialis, potest per generationem fieri: vt patet de hoc homine & illo boue, sed si cum substantia habeat immaterialitatē, seu quod ei æquiualet in proposito, simplicitatem: nō potest nisi per creationem fieri: eo quod omnis generatio cōgregat inter subiectum præsuppositum & formam: & cōsequenter præhabet geniti materiam, & componit. Secunda vero cōsequentia patet ex destructione consequentis ad destructionem antecedentis primæ cōsequentiæ: ponere enim animam generari, destruit ipsam, solum per rationem fieri quod erat cōsequens, ad subsistentiam immaterialem in antecedente assumptam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. * dog. quòd animæ rationales nō seminantur per coitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod impossibile est virtutem actiuam, quæ est in materia extēdere suam actionem ad producendum immaterialem effectum. Manifestum est autē, quod principium intellectiuum in homine, est principium transcendens materiā: Habet enim operationem, in qua non cōmunicat corpus c. Et ideo impossibile est quòd virtus, quæ est in semine, sit productiua intellectiui principij. Similiter etiam quia virtus, quæ est in semine, agit in virtute animæ generantis, secundum quod anima generantis est actus corporis vtēs ipso corpore in sua operatione, in operatione autem intellectus non communicat corpus. Vnde virtus intellectiui principij prout intellectiuum est, non potest ad semen peruenire. Et ideo Philosoph. in libro de generatione animalium dicit. Relinquitur intellectus solus de foris aduenire. Similiter etiam * anima intellectiua, cum habeat operationem vitæ, sine corpore est subsistens, vt supra habitum est c, & ita sibi debetur esse & fieri, & cum sit immaterialis substantia, non potest causari per generationem, sed solum per creationem à Deo. Ponere ergo animam intellectiuam à generāte causari, nihil est aliud quàm ponere eam nō subsistentem, & per consequens corrumpi eā cum corpore c. Et ideo hæreticum est dicere quod anima intellectiua traducatur cum semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod in autoritate illa ponitur per synecdochē pars pro toto, id est, anima pro toto homine.

¶ Ad secundum dicendum, quod aliqui dixerunt, quod operationes vitæ, quæ apparent in embryone, non sunt ab anima eius, sed ab anima matris, vel à virtute formatiua, quæ est in semine. Quorum vtrunque falsum est. Opera enim vitæ non possunt esse à principio extrinseco, sicut sentire, nutriri, & augeri. Et ideo dicendum est, quod anima præexistit in embryone, à principio quidem nutritiua, postmodum autem sensitiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quòd supra animam vegetabilem, quæ primo inerat, superuenit alia anima, quæ est sensitiua: supra illam iterum alia quæ est intellectiua. Et sic sunt in homine tres animæ: quarum vna est in potentia ad aliam. Quod supra * improbatum est c. Et ideo alii dicunt quod illa eadem anima, quæ primo fuit vegetatiua tantum, postmodum per actionem virtutis, quæ est in semine, perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat sensitiua: & tandem ipsa eadem perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat intellectiua, non quidem per virtutem actiuam seminis, sed per virtutem superioris agentis, scilicet Dei deforis illustrantis. Et propter hoc dicit Philosophus, * quod intellectus venit ab extrinseco. Sed hoc stare non potest. Primo quidem, quia nulla forma substantialis recipit magis & minus c: sed superadditio maioris perfectionis facit aliam speciem, sicut additio vnitatis facit aliam speciem in numeris. Non est autem possibile vt vna & eadem forma numero sit diuersarum specierum. Secundo, quia sequeretur quod generatio animalis esset motus continuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertio, quia sequeretur quod generatio hominis, aut animalis, non sit generatio simpliciter; quia subiectum eius esset ens actu. Si enim à principio in materia prolis est anima vegetabilis, & postmodum vsque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper additio perfectionis sequentis, sine corruptione perfectionis præcedentis: quod est contra rationem generationis simpliciter. Quarto, quia aut id quod causatur ex actione Dei, est aliquid subsistens: & ita oportet quod sit aliud per essentiam à forma præexistente, quæ non erat subsistens: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistens, sed quędam perfectio animæ præexistentis, & sic ex necessitate sequitur quod anima intellectiua corrumpatur, corrupto corpore: quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt

Q. 67. a. 3. 271

Li. 2. de generat. animalium ca. 3. to. 4. d 272

¶ *Non semen, & quomodo ad animæ intellectiuæ productionem agat.*

¶ Circa hāc partem occurrit dubium simpliciter & ad hominem simul. Semē humanū disponit materiam pro anima intellectiua dispositione necessitātē: ergo agit in virtute animæ intellectiuæ vt sic. Antecedēs patet & consequētia patet: quia vis animę sensitiuæ non necessitate potest intellectiuam cū alterius sit ordinis. Et expresse hoc dicitur à S. Tho. in q. 3. de potentia, ar. 9. ad 5.

¶ Ad hoc dicitur quod animam Sortis intellectiuam, vt intellectiuā esse actū corporis, potest dupliciter intelligi. Vno modo quod reduplicetur ratio formalis: & sic est falsum; sic enī nullo corporeo organo vtitur. Alio modo, vt reduplicetur conditio ipsius animæ generātis: Et sic est verum, quoniā entitas illa immaterialis animæ intellectiuæ est actus corporis. Et iuxta hoc potest & cōcedi & negari, animā rationalem generantis habere aliquod organum: quoniam secundum conditionem habet organū: & sic semen disponit vt instrumentum animę intellectiuę vt sic: quantum ad cōditionem quā de facto habet: secundum vero rationem suam non debetur sibi organū. Et propterea semen in virtute etiam animę intellectiuæ non potest in animā intellectiuā, sed in dispositiones materiæ, quæ respiciunt animam inducendam non secundū suam formalitatē, quæ nullo vtitur corporeo organo aut dispositione: sed secū dum suam conditionē quæ est perfectio, & actus corporis: vt sic terminus proprius actionis respondeat principio. Quia enim principiū actionis non est anima intellectiua absolute, sed secundū conditionem quæ est actus corporis: ideo terminus actionis sui instrumenti nō est anima intellectiua absolute, sed secū dum conditionem quæ est actus corporis, id est, secūdū dispositiones & vnionem, vt inferius patebit clarius: nō repugnant hęc dictis in litera, quę de anima intellectiua absolute & formaliter loquitur.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod quia positio ista distinguit corporeū generans compositum, dispositum disponendo materiam ab introducente formam, quod ab Arist. reprobatur, destruendo ideas, quas ad hoc ponebat Plato, idcirco ne videamur incidere in id quod reprehēdimus, ab ipso Arist. facta est exceptio de forma hominis inquantum homo: & assignata est ratio ex parte termini, quia intellectus habet operationem in qua non communicat corpus, ergo non educitur de potentia alicuius materiæ, ergo venit de foris: & sic nullum inueniri potest corporeum agens respectu ipsius, & cum manifeste semen humanum agat, consequens est quod disponat, & aliunde mens veniat. Nec potest similiter fieri exceptio de aliis formis: quia respectu earum inueniri potest sufficiens agens corporeum per transmutationem materiæ: nulla enim aliarum habet operationem absque organo corporalis materiæ. & idcirco merito potest de materiæ potentia educi, ac per hoc non est opus ideis. S. Thomas vero hic videtur aliam tangere rationem huius exceptionis ex parte agentis: quia scilicet Deus & naturalia agentia se habent sicut agens principale & instrumentale. Ideæ autem & agentia naturalia se haberent potius vt agentia disparata: eo quod naturalia non agerent mota ab ideis sed vtraque propriis virtutibus non subordinatis inter se, quamuis quo ad effectus agerent: sed omnia agunt mota à Deo ad actiones, &c. vt supra dictum est, & ideo nō inconuenit Dei actionem terminari ad formam, & naturæ ad materiam: quoniam non vt duo agentia, sed vt agens & agentis instrumentum concurrunt quæ non duo, sed vnum completum agens constituunt.

Annot.

¶ In responsione ad quartum aduerte primo, quòd ad hoc quod aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, non exigitur quod faciat omnes eius partes, nec requiritur quod faciat aliquam eius partem: sed sufficit quod effectiuę causet coniunctionem partium, ex qua resultet illud compositum. Declarantur singula. Primo, quod non requiritur quod faciat omnes partes: alioquin nullum agens naturale faceret aliquod compositum, quia nō facit materiam. Secundo. quod non aliquam eius partem: alioquin dealbans artificialiter parietem, non diceretur facere parietem album: quia nec parietem nec albedinem facit, sed addit vnum alteri. Et vniuersaliter si formę preexisterent per se ipsas ante generationē, & generans esset tanta vi: vt generando coniungeret formam cum materia: nihilominus esset causa illius cōpositi, puta bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali patet tertium in quo clauduntur duo prima. Aduerte secundo, quod in generatione hominis sunt duę actiones, & duo termini intrinseci earum. Actio quidem vna est, simplex emanatio seu creatio à prima causa Deo glorioso. Altera autem est seminis, vt instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idem, hominis generantis inquantum homo. Terminorum autem distinctio ex eo patet, quod anima intellectiua in instanti quo fit, sortitur duo, scilicet esse quia est, & modum essendi, quia inest corpori, seu materiæ corporali, vt actus in eo cuius est actus substantialis. Talis autem modus essendi seu inesse, potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione actualis vnionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamento illius: quod nihil aliud est quàm materiam esse actu formaliter per animam, quod pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus istud inesse seu vnio fundamentaliter potest vtrinque accipi, scilicet ex parte formæ: quia est animam esse qua formaliter materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiam esse actu per animam, &c. Vnde applicando singula singulis dicendum est primo, quod anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo, quo Sor. incipit esse: quo ad suum vero modum essendi seu inesse, non terminat creationem nisi concomitanter, & inquantum illud inesse, se tenet ex parte animæ. Dicendum est secundo, quod eadem anima rationalis quo ad inesse, seu vnionem, &c. vt se tenet ex parte materiæ, est proprius terminus actionis seminis humani: ita quod ab eo effectiue causatur per se & directe: quoniā propria actio humani seminis ter-

Universidad de Deusto Biblioteca

terminatur ad hoc quod materia subsit animæ intellectiuæ de foris aduenienti: hoc enim operatur, & non frustra tanto tempore natura laborat. Vnde si propriè loqui volumus, anima ipsa est terminus creationis. Vnio vero animæ & corporis est terminus generationis. Et quia non ex anima rationali, nec ex materia, sed ex vnione earum, resultat tertia entitas, scilicet humanitas, apud ponentes dari tertiam entitatem, vel saltem ex, vel in tali vnione consistit compositum quod est homo: ideo iungendo hæc cum antedictis, sequitur, quod quia homo mediante suo semine, causat actiua coniunctionem animæ intellectiuæ cum materia corporali: ex, vel in qua vnione consistit compositum, scilicet homo: quod homo verè generat hominem: quamuis neutram partem faciat. Ex his tu solers disputator distinguendo animam quo ad esse vel inesse: distinguas quod generationem oportet habere terminum formalem quo ad inesse, non quo ad esse, & similiter quo ad similia. Videas Sanct. Thom. in quæst. 3. de potentia, artic. 9. & inuenies hæc consona vero.

79. ar. 4. & 5. 379

Q. 110. a. 1. & 4 541

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimaoctauæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo refert opinionem affirmatiuam. Secundo reprobat eã. Tertio infert responsionem ad quæsitum.

582 *2. cont. cap. 83. & 84. Et Heb. 2. lec. 4.*

¶ Quo ad primum duo, opinio & radix illius. Opinio est, quod animę ab initio mundi fuerunt simul create. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habentibus. Prima est, quod animæ sunt eiusdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quod animę intellectiuę accidit vniri corpori.

¶ Quo ad secũdum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehenduntur ordine, quo in litera recitata sunt, & non à priori secundum naturam ad vltimum, nec ab vltimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum est animæ illa conditio: qua communicat angelo. Secundo vnibilitas per accidens. Et tertio, quod de facto fuerit ab initio mundi. reprehenditur ergo primo in litera vnio per accidens, ducendo ad impossibile. Anima vnitur per accidens: ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum, &c.

Ca. 18. & 19. est inter opera Aug. tom. 3.

vnum intellectum in omnibus: quod supra improbatum est. Et ideo dicendum est, quod cum generatio vnius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere, quod tam in homine quàm in animalibus aliis quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen quod sequẽs forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialẽ, tam in homine quàm in aliis animalibus. Et hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, quod anima intellectiua creatur à Deo in fine generationis humanæ: quæ simul est & sensitiua & nutritiua corruptis formis præexistentibus.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa locũ habet in diuersis agentibus non ordinatis adinuicem. Sed si sint multa agentia ordinata, nihil prohibet virtutem superioris agentis pertingere ad vltimam formam. Virtutes autem inferiorum agentium pertingere solum ad aliquam materiæ dispositionem. Sicut virtus seminis disponit materiam, virtus autem animę dat formam in generatione animalis. Manifestum est autem ex præmissis, quod tota natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis, & præcipue Dei. Et ideo nihil prohibet quin formatio corporis sit ab aliqua virtute corporali, anima autem intellectiua sit à solo Deo.

¶ Ad quartum dicendum, quod homo generat sibi simile, inquãtum per virtutem seminis eius disponitur materia ad susceptionem talis formæ.

¶ Ad quintum dicendum, quod in actione adulterorum illud quod est naturæ, bonum est: & huic cooperatur Deus. Quod vero est inordinatę voluptatis malum est: & huic Deus non cooperatur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi. Dicitur enim Genes. 2. Requieuit Deus ab omni opere quod patrarat. Hoc autem non esset si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animę sunt simul creatæ.

2 ¶ Pręterea, Ad perfectionem vniuersi maxime pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animę simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales substantię perfectioni vniuersi adderentur. Et sic vniuersum à principio fuisset imperfectum. Quod est contra illud quod dicitur Genes. 1. Deum omne opus complesse.

3 ¶ Præterea. Finis rei respondet eius principio. Sed anima intellectiua remanet destructo corpore. Ergo incœpit esse ante corpus.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur in lib. * de Eccle. dog. quod simul anima creatur cum corpore.

CONCLVSIO.

¶ *Animæ humanæ non ante corpora creatæ, sed simul creantur cum corporibus infunduntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt quòd animæ intellectiuæ accidat vniri corpori, ponentes eam esse eiusdem conditionis cum substantiis spiritualibus, quæ corpori non vniuntur. Et ideo posuerunt animas hominum simul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falsa est. Primo quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter conueniret animæ corpori vniri, sequeretur quod homo qui ex ista vnione constituitur, esset ens per accidens, vel quod anima esset homo. Quod falsum est, vt supra ostensum est. Quod etiam humana anima nõ sit eiusdem naturę cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi ostendit, vt supra ostensum est. Homo enim intelligit à sensibus, accipiendo & conuertendo se ad phantasmata, vt supra * ostensum est & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis.

¶ Quod de angelo dici non potest. Secundo apparet falsitas in ipsa positione. Si enim animæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conueniens, vt Deus ab imperfectis suum opus inchoaret, & ab his, quæ sunt pręter naturam. Non enim fecit hominẽ sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam sine corpore. Si vero aliquis dicat, quod non est naturale animę corpori vniri: oportet inquirere causam quare sint corporibus vnitę. Oportet autem dicere, quod aut hoc sit factum ex eius voluntate, aut ex alia causa. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primo quidem, quia hæc voluntas irrationabilis esset, si non indigeret corpore & vellet ei vniri. Si enim eo indigeret, naturale esset ei quod corpori vniretur, quia natura non deficit in necessarijs. Secundo, quia nulla ratio esset quare animæ à principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est enim substantia spiritualis supra tempus, vtpote reuolutiones cæli excedẽs. Tertio, quia videretur à casu esse quod hæc anima huic corpori vniretur, cum ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum, scilicet animæ aduenientis & hominis generantis. Si autem præter voluntatem ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet quod hoc sit ex causa violentiam inferente. Et sic erit ei pœnale & triste. Quod est secundum errorem Originis, qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati. Vnde cum hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est, quod animæ nõ sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur cum corporibus infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus dicitur cessasse die septimo: non quidem ab omni opere, cum dicatur Ioannis 5. Pater meus vsque modo operatur, sed à nouis rerum generibus & speciebus condendis, quę in operib' primis nõ aliquo modo præextiterint. Sic enim animæ quę nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibus, in quibus anima Adæ creata fuit.

¶ Ad secundum dicendum, quod perfectioni vniuersi quãtum ad numerum Indiuiduorum quotidie potest addi aliquid, non autem secundum numerum specierum.

¶ Ad tertium dicendum, quod hoc quod anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens quod ab hoc inciperent Dei opera. Quia sicut scriptum est Sap. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & verbis accersierunt eam.

aut homo est ipsa anima vtens corpore, vtrunque est falsum, vt patet ex dictis, ergo. Consequentia autem quo ad sufficientiam membrorum consequentis euidens est, quia oportet alterum horum dicere, scilicet quod vel homo significat compositum, vel formam vtentẽ materia. Quo ad vim autem illationis primi membri probatur in litera, quia compositum ex, aut in tali vnione consistit, constat enim quod consistentis in entitate per accidens non sunt entia per se. Secundo arguitur altera radicalis propositio de identitate naturæ animæ & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo à sensibus, angelus non, ergo. Tertio arguitur positio: Vniri corpori aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale esse sine corpore, est præter naturam, ergo anima sine corpore non habet suam perfectionem naturalem: ergo non fuit conueniens produci à Deo sine corpore. Vltima consequẽtia probatur. Deus non inchoat opus suum ab imperfectis: quoniam non deficit in necessarijs, sicut nec natura. Et declaratur in homine respectu organorum suorum: ergo anima cum naturali organo suo, corpore scilicet, fieri debet. Si non est naturale, aut ergo est à volũtate propria, aut ab alia causa. Non à volũtate propria, tum quia esset voluntas irrationabilis, probatur: quia respectu superflui probatur, quia si non superflui, sed oportuni, ergo naturalis: probatur quia natura non deficit in necessarijs. Tum quia non esset maior ratio, quod nunc, quàm olim hæc anima vellet vniri, probatur, quia est supra tempus: probatur, quia est supra reuolutiones cæli, & nota quod in consequente huius rationis ponitur duplex nouitas volitionis & vnionis: & quamuis nouitas vnionis possit reduci in nouitatem materiæ dispositæ nunc & non prius, nouitas tamen volitionis cum sit supra omnes corporales dispositiones, vt in litera dicitur, in quid reducetur. Tum quia vnio esset casualis, probatur, quia ex concursu duarum voluntatum non subordinatarum, nec ab alia dictarum: nec ab alia causa, quia vnio esset violenta, rediretque error Originis. Probatur sequela, quia quod est præter naturam & voluntatem ab extrinseco, est violentum & triste.

461 404

¶ Quoad tertium conclusio responsiua quæsito est negatiua. Animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur cũ corporibus infunduntur. Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ inconuenientia sunt.

QVAESTIO CENTESIMADECIMANONA, de Propagatione hominis quantum ad corpus, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de propagatione hominis quantũ ad corpus. ¶ Et circa hoc quęruntur duo. ¶ Primo, vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ. ¶ Secundo, vtrum semẽ quod est humanæ generationis principium, sit de superfluo alimenti.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimanonæ articulum primum.*

Comment. Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore quatuor. Primo declaratur titulus. Secundo tractatur vna opinio. Tertio tractatur alia. Quarto alia respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum duo, definitur enim & distinguitur pertinere ad veritatem humanę naturę. Definitur enim quod est esse de constitutione ipsius naturæ humanæ: & probatur, quia vnumquodque ita se habet ad veritatem sicut ad esse ex secundo Metaphy. Distinguitur autem, quia natura dupliciter sumitur, scilicet in communi id est secũdum speciem, & in particulari indiuiduo. Et consequenter, pertinere ad naturæ veritatem, & esse, dupliciter contingit, scilicet naturę specifice sumptę, vel numeraliter. Primo modo forma & materia communis, vt anima intellectiua & corpus humanum ad veritatem naturæ humanæ spectant. Secundo modo non solum hæc, sed hæc anima & hoc corpus.

¶ Quo ad secundum duo. Primo opinio consistens in tribus propositionibus. Prima est, Ad veritatem humanæ naturæ pertinet tantum illa materia quæ est primo formata in primo homine. Secũda verò est quod illa materia multiplicatur in seipsa, & sic à primo parẽte ad omnes deriuatur. Tertia est, quod alimentum non sumitur vt conuertatur in veritatem naturæ humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendum consumptioni, vt plumbum argento. Secundo reprobatur hæc opinio quadrupliciter. Prima quidẽ propositio duabus rationibus primis, quæ satis claræ sunt in litera. Secunda verò & tertia simul duabus reliquis rationibus. Quarum altera est, Multiplicatio materiæ aut est per rarefactionem, aut per conuersionem aut creationem nouæ materiæ, sed multiplicatio humanæ materiæ in corporibus nõ est per rarefactionẽ, quia essent imperfectiora, nec per creationem, quia omnium materia est simul creata secundum Greg. ergo per conuersionem alimenti, maior probatur, Multiplicatio materiæ aut attenditur penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio, vt patet ex eius ratione, aut penes ipsam substantiam materiæ, & tunc aut penes omnino eandẽ substantiam materiæ, aut penes aliam, non penes omninò eandem, quia multiplicatio sine diuisione intelligi nequit, eiusdem autem omnino ad seipsum non est diuisio, ergo penes aliam, ergo aut per conuersionem aut creationem, nõ enim inuenitur alius modus. Vltima autem ratio est ducens ad impossibile, quia scilicet ex his sequitur quòd opus generatiuæ & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela primò quod hoc sequatur, secundo quod in omnibus. Quod sequatur quidem dupliciter, primo sic. Materia secundum naturam non extenditur nisi ad certam quantitatem, sed extensio materiæ primo formatæ non esset ad certam quantitatem, ergo. Secundo sic. Naturaliter nihil crescit nisi per rarefactionem aut conuersionem, sed hic cresceret materia neutro modo, ergo. Quod autem in omnibus sequatur, probatur, quia secundum partem vegetatiuam homo non differt ab animalibus & plantis: ac propterea eadem est de omnibus ratio.

¶ Circa hanc partem occurrit vnum dubium in prima probatione consequentiæ. Non enim sequi videtur ad opinionem contrariam, quod materia esset in potentia ad quancunque quantitatem. Quoniam opinio ista est theologizantium supponentium dari prima & vltima indiuidua omnium viuentium. Et propterea materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propaganda formata non extenditur, nisi ad certã quãtitatem secundũ se, quãuis incertam nobis, tantam scilicet, quãtam tot indiuidua exigunt. Cum enim hęc indiuidua sunt finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dicitur quod rationes & opiniones semper censendæ sunt secundum id quod conuenit eis per se, & non secundum id quod se habet per accidens, alioquin tota philosophia, imo omnis scientia ac certitudo tolli. Constat autem ex 2. de Anima, quod finis per se & primarius vis generatiuæ tributæ à natura viuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem indiuiduorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuę naturalis, optime

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod nihil de alimento transeat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Matth. 15. Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & per secessum emittitur. Sed quod emittitur, non transit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ transit.

2 ¶ Præterea, Philosophus in 1. de Ge. * distinguit carnem secundum speciem & secundum materiam, & dicit quod caro secundum materiam aduenit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id in quod alimentum conuertitur, est caro secundum materiam, & non caro secundum speciem. Sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciem eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

3 ¶ Præterea, Ad veritatem humanæ naturæ pertinere videtur humidum radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt. Posset tamen restitui si alimentum conuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimẽtum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

4 ¶ Præterea, Si alimentum transiret in veritatẽ humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset. Sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

5 ¶ Pręterea, Si alimentum in veritate humanæ naturæ trãsiret, nihil esset in homine quod non posset recedere & reparari. Quia id quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari potest. Si ergo homo diu viueret, sequeretur quod nihil quod in eo fuit materialiter in principio suæ generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cum ad hoc quod sit idem numero, requiratur identitas materiæ. Hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus in lib. * de ve. re. Alimẽta carnis corrupta, id est amittentia formam suam, in mẽbrorum fabricam migrant. Sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

CONCLVSIO.

¶ *Alimentum verè conuertitur in veritatem humanæ naturæ inquantum verè accipit speciem carnis & ossis & aliarum corporearum partium.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod secundum Philosophum, secũdo * Metaphysic. hoc modo se habet vnumquodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatẽ naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi consideratæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta. Ad veritatem autem naturæ in hoc particulari cõsideratæ pertinet materia indiuidualis signata, & forma per huiusmodi materiam indiuiduata. Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana & corpus, sed de veritate humanæ naturæ in Petro & Martino est hęc anima & hoc corpus. Sunt autem quædam, quorum formæ non possunt saluari nisi in vna materia signata. Sicut forma solis non potest saluari nisi in materia quæ actu sub ea continetur. Et secundum hunc modum aliqui posuerunt quod forma humana non potest saluari nisi in materia quadam signata, quæ scilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita quod quicquid aliud præter illud quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quasi non verè accipiat formã humanæ naturę, sed illa materia, quę in primo homine formæ humanæ fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorũ corporũ à corpore primi hominis deriuatur. Et secundũ hos alimentũ non conuertitur in veritatem humanæ naturę, sed dicunt quod alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturę, id est, vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum vel stannum adiungitur argento ne consumatur per ignem.

Li. 2. Meta. tex. 4. & 5.

¶ Sed hęc positio est multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiusdem rationis est, quod aliqua forma possit fieri in alia materia, & quod possit propriam materiam deserere. Et ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quod forma humana potest deficere ab hac materia quę ei subijcitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quod & alij in materia aduenire possit, aliquo alio in veritatem humanę naturę transeunte. Secundo, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnum indiuiduum in vna specie. Sicut patet in Sole & Luna, & huiusmodi. Sic igitur non esset nisi vnum indiuiduum humanæ speciei. Tertio, quia non est possibile, quod multiplicatio materiæ attendatur, nisi vel secundum quantitatem tantum, sicut accidit in rarefactis, quorum materia suscipit maiores dimensiones, vel etiam secundum substantiam materię. Sola autem eadem substantia materię manente, non potest dici quod sit multiplicata. Quia idem ad seipsum non constituit multitudinem, cum necesse sit omnem multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet quod aliqua alia substantia materię adueniat, vel per creationem, vel per conuersionem alterius in ipsum. Vnde relinquitur quod non potest aliqua materia multiplicari nisi vel per rarefactionem, sicut cum ex aqua fit aer, vel per additionem alterius rei, sicut multiplicatur ignis per additionem lignorum, vel per creationem materię. Sed manifestum est multiplicationem materię in humanis corporibus non accidere per rarefactionem. Quia si corpora hominum perfectę ętatis essent imperfectiora quàm corpora puerorum. Nec iterum per creationem nouę materię. Quia secundum Gregorium * omnia sunt simul creata secundum substantiã materię,

461

Li. 32. mo. al. cap. 10.

licet non secundum speciem formae. Vnde relinquitur, quòd multiplicatio corporis humani non fit, nisi per hoc quòd alimentum conuertitur in veritatem humani corporis. Quarto, quia cum homo non differat ab animalibus & plantis, secundum animam vegetabilem, & sequeretur quòd etiam corpora animalium & plantarū non multiplicarentur per cōuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quandam multiplicationem: quę non potest esse naturalis, cum materia secundum naturam non extendatur nisi vsque ad certam quantitatem, nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere nisi per rarefactionem, vel conuersionem alterius in ipsum. Et sic totum opus generatiuae & nutritiuae, quae dicuntur vires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia, si consideretur natura humana in communi, non autem si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione huius indiuidui, ita quòd illam materiam nunquam deserit vsque ad vltimam indiuidui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatem humanae naturae. Sed quia huiusmodi materia non sufficit ad quantitatem debitam, requiritur vt adueniat alia materia per cōuersionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad veritatem humanae naturae, quia non requiritur ad primum esse indiuidui, sed ad quātitatē eius. Iam verò si quid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad veritatem humanae naturae, propriè loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primo quidem, quia haec opinio iudicat de materia corporum viuentium ad modum corporum inanimatorū, in quibus etsi sit virtus ad generandum simile in specie, non tamen est virtus in eis ad generandū aliquid sibi simile secundum indiuiduum. Quae quidem virtus in corporibus viuentibus est virtus nutritiua. Nihil ergo per virtutem nutritiuā adderetur corporibus viuētibus, si alimētum in veritatē naturae ipsorū non conuerteretur. Secūdo, quia virtus actiua, quae est in semine, est quaedam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est c. Vnde nō potest esse maioris virtutis in agēdo, quàm ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex virtute seminis, verè assumit aliqua materia formam naturae humanae; multo magis anima in nutrimentum coniunctum poterit veram formā naturae humanae imprimere per potentiam nutritiuam. Tertio, quia nutrimento indigetur non solum ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium non esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimento generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primo inerat, est de veritate humanae naturae, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secundum alios dicendum est quod alimentum d verè conuertitur in veritatem humanae naturae, inquantum verè accipit speciem carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit * Philosophus in 2. de Anima, quòd alimentum nutrit inquantum est potentia caro.

Lib. 2. de anima tex. 45. & 1. de genera. tex. 39. tom. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus non dicit, quod totum quod in os intrat per secessum emittatur, Sed oportet quod de quolibet cibo aliquid impurum per secessum emittatur. Vel potest dici, quod quicquid ex alimento generatur, potest etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti, vt Hier.* exponit.

Matth. 15. tom. 9.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id quod primo accipit speciem humanam, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere quousque indiuiduum durat. Carnem verò secundum materiam dicunt esse quę generatur ex alimento. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quod sicut aduenit, ita abscedit. Sed hoc est contra intentionem Aristotelis*. Dicit enim ibi quòd sicut in vnoquoque habentium speciem in materia, puta in ligno & lapide, ita & in carne, hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestum est autem quòd praedicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis quae non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimēto generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur vino, vt ponit exemplum ibidem Philosophus, * nō potest alia esse natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum iam sit factum vnum per veram mistionē. Vnde nulla ratio est quod vnum consumatur per calorem naturalem, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quod haec distinctio Philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam considerationem. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic non manet, sed paulatim consumitur & restauratur, sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

Loco citato in argu. 2. *Lib. 1. de gener. tex. 35. tom. 2.*

¶ Ad tertium dicendum, quod ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id in quo fundatur virtus speciei. Quod si subtrahatur restitui non potest, sicut si amputetur manus, aut pes, vel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est quod nondum peruenit ad suscipiendum perfectè naturam speciei, sed est in via ad hoc. Sicut est sanguis & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc virtus speciei in radice quae non tollitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnis virtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo virtus conuersiua in principio quidem tam fortis est, vt possit conuertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea verò non potest conuertere nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum, nec hoc potest, & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi virtute totaliter animal moritur, sicut virtus vini conuertentis aquam admistā e, paulatim per admistionem aquae debilitatur, vt tandem totum fiat aquosum, vt Philosophus exemplificat in 1. de Genera.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1.* de Gene. quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando verò aliqua materia conuertitur in ignem praeexistentem, dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si verò paulatim combusto vno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima consumantur, semper remanet idem ignis numero, quia semper quod additur, transit in praeexistens, & similiter est intelligendum in corporibus viuentibus, in quibus ex nutrimento restauratur id, quod per calorem naturalem consumitur.

Lib. 1. tex. 39.

& per se sequitur habitudo ad infinitatem successiuam indiuiduorum. Quicquid autem de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuae, multa habilitas in infinitum promouetur. Vnde iungendo huic veritati positionem contrariam, scilicet esse quandam certam materiam, in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessario quod illa certa materia sit extensibilis vltra omnem certam quantitatē, quoniam indiuidua generabilia sunt vltra omnem certum numerum, quocunque namque genitis possunt alij ex illis generari, & iterum alij ex illis, & sic in infinitum, quamuis de facto non ita futurum sit. Non euitatur ergo inconueniens ex hac fuga, quia semper sequitur, ergo materia illa est in potentia ad quantitatem vltra omnē certitudinem quantum est ex se.

Commen.

¶ Quo ad tertium duo similiter sunt. Primo opinio cōsistens in quinque propositionibus. Prima. Anima humana vniuersaliter sumpta in communi non habet vnam numero certam materiam, & in hoc differt haec opinio à praecedente, quae ponebat vnam certam materiam, quae fuit in primo homine, oportere informari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hanc materiam illam cui primo imprimitur in generatione huius indiuidui, nequit vsque ad mortem deserere. Et in hoc conuenit haec opinio cum praecedente. Apud vtramque enim ponitur id quod initio infusionis animae informatur, oportere manere fixum ac stabile, vsque ad dissolutionem indiuidui. Tertia est, Sola illa materia cui primo imprimitur anima, pertinet ad veritatem humanae naturae principaliter. Probatur, quia sola pertinet ad esse indiuidui. Quarta. Alimentum conuersum in substantiam aliti pertinet ad veritatem humanae naturae secundario. Probatur, quia talis substantia est necessaria propter alimentum, & quantitatem debitam indiuidui, esse autem quantitatis esse secundarium, igitur. Quinta est, Quicquid aliud ex alimento prouenit, non pertinet ad veritatem humanae naturae. Secundo ponitur reprobatio huius opinionis. Et directè quidem contra tertiam & quartam propositiones, omnes rationes allatae tendunt, consequēter autem etiam secundam propositionem destruunt, vt patet deducenti. Prima ergo ratio est ducens ad incōueniens, si alimentum non conuerteretur in substantiā nutriti, ergo viuentia non possent generare aliquid sibi simile in indiuiduo, ergo nihil adderetur viuentibus supra inanimata ex virtute nutritiua, hoc est inconueniens, ergo, Prima consequentia patet, quia non aliter fit illa generatio nisi cōuersione alimenti in substantiam nutriti, puta panis in carnem, & ossa, &c. Secunda verò probatur, quia cum viuentia communicent cum inanimatis in generando sibi simile cum diuersitate indiuiduorum, & opus nutritiuae sit ad generare simile in indiuiduo, si hoc adimitur, nihil additur. Secunda ratio est, Anima nutritiua non minoris virtutis est vi seminis, ergo potest materiam supponere verè esse ipsius animae. Antecedens patet, quia causa non est minus effectu, consequentia probatur, quia semen hoc potest & facit. Tertia ratio est. Nutrimentum est non solum ad augendum, sed restaurandum, ergo succedit loco deperditi, ergo est de veritate humanae naturae. Antecedens probatur. Alioquin cessante augmento nō esset opus alimēto. prima consequentia probatur, quia aliter non restauraretur, secunda verò probatur, quia deperditum erat de veritate humanę naturę.

Q. praeced. art. 1.
850

D. 261.

Annot.

¶ Circa has rationes, vt melius elucescāt occurrunt dubia. Primae namque rationis negari potest consequentia, quoniam secundum illam positionem virtus nutritiua generat in eodem indiuiduo, dum facit substantiam secundariā, scilicet pertinentem ad perfectam quantitatem animalis. Ad secundam autem dici potest, quod hoc non est ex infirmitate virtutis, sed ex conditione eius, quia scilicet est coniuncta vis animae iam positae in sua vera materia. Ad tertiam quoque diceretur, quod supponitur vel assumitur falsum, scilicet quod deperditum fuerit de veritate humanae naturae. Illa enim materia in principio informata non est deperdibilis durante indiuiduo, sed deperditur & restauratur materia pertinens ad esse secundarium.

¶ Ad euidentiam horum scito, quod id quod facit apparentiam harum euasionum, est quia cōsideratur vis nutritiua non absolutè sed in statu profectus, in quo cœptum augmentum perficit, & restaurat, &c. vt in pueris apparet. Sed si absolutè consideretur, videbimus rationes literae efficaces. Absolutè autem tunc optimè innotescit ex opere, cum eius opus immediatè post genitum indiuiduū contemplamur. Cum enim prima vis animae sit nutritiua, in tēpore immediatè post instans generationis opus eius oportet esse. Cū autē tres sint vegetatiuae virtutes, scilicet nutritiua, augmentatiua, & generatiua, ita à natura sint ordinatae, vt semper prior, & habet opus proprium prius, & praeparetur illius superfluum ad opus posterioris, vt patet de generatiua, cui quod superest perfecto animali institutū est semen (vt in arti. sequenti dicetur, & in quarto Meteororū dicitur, quod cum potest aliquid generare, perfectum est) oportet quod superfluū nutritiuae sit materia augmētatiui, ac per hoc nutritiuū vt sic prius respiciat ipsam cōsistentiam animalis, quā materiā augmēti. Vnde immediatè post instans generationis, cū Sortes in illo primario esse genitus alatur, & alimēti opus sit primo restaurare deperditum, deinde parare materiam augmentatio, & tunc non possit aliud deperdi, nisi materia primaria, igitur vis nutritiua conuertit alimētum in veram primā substantiam nutriti, materia enim illa primaria est sit mista ex cōtrariis, humido scilicet & calido, deperdibilis partialiter est calido cōsumēte humidū, & cōsequēter restaurabilis. Et ex hoc patet defectus omnium euasionū adductarū. Prima enim non euadit incōueniens, quia ex hypothesi aduersarij substantia primaria manet seorsum à secundaria, ac per hoc nutritiua generando substantiam secundariam nō generat in eodem indiuiduo, nisi per iuxta positionem, quo etiam modo ignis etiam nutrit & auget se igniē iuxta posita ligna, & sic nihil excellentiae adderetur animatis in nutritiua. Secunda quoque non potest stare cum hypothesi aduersarij, qui ponit, illam primariā materiā indeperdibilem, quia non potest vnquam alia materia verè informari ab eadem anima, ita quod in esse in illi cōsistat eius esse. Et cū non fit ex defectu materiae, cum inueniatur materia alia in qua potuisset semē animā imprimere, ergo hoc est ex defectu virtutis nutritiuae, cuius oppositum ratio probat. Tertia autem euasio iam patet, quod nihil valet, quia ratio non supponit, sed probat materiam primariam esse perdibilem, partialiter saltem, quia nutrimentum absolutè, cuius opus apparet in principio, est ad restaurationem deperditi, ergo eius quod erat de veritate naturae.

¶ Quo ad quartum ponitur conclusio responsiua quaesito simpliciter, & secundum alios. Alimentum verè conuertitur in veritatem humanae naturae. Probatur. Verè accipit speciem carnis, & ossis & caetera, ergo antecedens probatur ex secundo de anima, Nutrit inquantum est potentia caro, & caetera.

¶ In responsione ad tertium, aduerte primo, quòd cum apud nostram viam, humidum radicale distinguatur à nutrimentali ex terminis (quia illud scilicet habet animam secundum perfectissimum modum habendi, & propterea alia dicitur in eo radicata, hoc verò habet animam vt imperfectè, quia vt in via ad perfectiorem modum habendi) per humidum radicale intelligitur non aliqua sita pars materialis, sed totum illud materiae, in quo anima secundum esse perfectum manet vt sic. Aduerte secundo, quod materia in qua anima habet esse perfectum dupliciter potest deperdi. Vno modo per variationem partium, & sic continuè deperditur & restauratur. Nec propterea dicitur humidum radicale deperdi. Alio modo inquantum perfectè participat animam. & hoc contingit dupliciter, vel secundum totum animal, vel secundum partem, & est sermo de partibus quae peruenerunt ad vltimum esse, quae scilicet non sunt via ad alias, quales partes sunt membra, manus, pedes, caput. Etsi materia illa sic perdetur, tunc verè perditur humidum radicale, & aut totum animal moritur, aut membrum illud, quia est irrestaurabile. Aduerte tertio quod sanguis & cholera, &c. habent duas proportiones ad corpus animalis. Altera est partis integralis, imperfectè tamen ad totum, altera est viae ad terminum. Habent enim dispositiones suas tales, & quod sint capaces formae totius, imperfecto tamen modo, & quòd sunt vt materia transiens respectu partium perfectiorum participantium naturam totius. Quemadmodum elementa in mundo, & sunt per suas naturas imperfectas partes vniuersi imperfectae, & sunt per easdem naturas materia mistorum. Et propterea in litera nō dicitur, quod sanguis non participat naturam speciei, sed quòd non perfectè participat. Et si haec aduerteris quae ex secundo sententiarum di. 30. q. 2. & ex quarto. dist. 44. q. 1. art. 2. sumpta sunt, solues ambiguitates insurgentes. Quomodo stat simul, quod sanguis sit humor nutrimentalis, & tamen sit de veritate naturae. Et quomodo stat ipsum esse animatum anima intellectiua, secundum tamen vim vegetatiuam, & tamen non perfectè habere animam, quia datur latitudo, &c. & ex quae hic dicuntur, erunt clara applicando.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum semen sit de superfluo alimenti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod semen non sit de superfluo alimenti, sed de substantia generantis. Dicit enim Damasc. * quod generatio est opus naturae ex substantia generantis producens quod generatur. Sed id quod generatur, generatur ex semine. Ergo semen est de substantia generantis.

2 ¶ Praeterea, Secundum hoc filius assimilatur patri, quod ab eo aliquid accipit. Sed si semen ex quo aliquid generatur, sit de superfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo, & praecedentibus in quibus hoc alimentū nullo modo fuit. Ergo non assimilaretur aliquis auo, & praecedentibus magis, quàm aliis hominibus.

3 ¶ Praeterea, Alimentum hominis generantis quandoque est ex carnibus bouis, vel porci, & aliorum huiusmodi. Si igitur semen esset de superfluo alimenti, homo generatus ex semine maiorem affinitatem haberet cum boue & porco, quàm cum patre & aliis cōsanguineis.

4 ¶ Praeterea, August. dicit * 10. super Gen. ad lit. quod nos fuimus in Adam, non solum secundum seminalem rationem, sed etiam secundum corpulentam substantiam. Hoc autem non esset, si semen esset ex superfluo alimenti. Ergo semen non est ex superfluo alimenti.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus probat multipliciter in lib. * de generatione animalium, quod semen est superfluum alimenti.

CONCLVSIO.

¶ *Semen decisum à generante est de alimenti superfluo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quaestio aliqualiter dependet ex praemissis c. Si enim in natura humana est virtus ad communicandum suam formam materiae alienae, non solum in alio, sed etiam in ipso, manifestum est quòd alimētum quod est in principio dissimile, in fine fit simile per formam communicatā. Est autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim de potentia reducatur in actum. Et ideo in his, quae generantur, inuenimus quòd primum vnumquodque est imperfectum, & postea perficitur. Manifestum est autem, quòd commune se habet ad proprium & determinatum, vt imperfectum ad perfectum. Et ideo videmus quòd in generatione animalis prius generatur animal quàm homo vel equus. Sic igitur & ipsum alimentum primo quidem accipit quādam virtutem communem respectu omnium partium corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam. Non autem est possibile quòd accipiatur pro semine id, quod iā conuersum est in substantiam membrorum per quandam resolutionem. Quia illud resolutum si non retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc iam esset recedens à natura generantis, quasi in via corruptionis existens, & sic non haberet virtutem conuertendi aliud in similem naturam. Si verò retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc esset contractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouendi ad naturam totius, sed solum ad naturam partis. Nisi fortè quis dicat, quod esset resolutum ab omnibus partibus corporis, & quod retineat naturam omnium partiū. Et sic semen esset quasi quoddam paruum animal in actu, & generatio animalis ex animali non esset nisi per diuisionem, sicut lutum generatur ex luto, & sicut accidit in animalibus, quae decisa viuunt. Hoc autem est inconueniens. Relinquitur ergo quod semen non sit decisum ab eo, quod erat actu totum, sed magis in potentia totum, habens virtutē ad productionem totius corporis deriuatam ab anima generantis, vt supra dictum est. Hoc autem quod est in potentia ad totum, est illud, quod generatur ex alimento antequam conuerta-

a ¶ *Super Quaestionis centesimaedecimaenonae Articulum secundum.* *Ar. praec. & q. 118. ar. 1.*

Annot.

Titulus, Superfluū alimenti. Alimentū sumitur dupliciter. Vno modo vt iam conuersum est in substantiam nutriti, & sic non est alimentum amplius, sed substantia aliti. Alio modo vt est in potentia proxima, vt conuertatur in eā, & sic verè dicitur alimētum. Superfluum autem cum distinguatur contra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secundū naturā dicitur quod opportunū est ad restaurationē deperditi, & augmentū in his quae sunt in statu augmenti. Et sic superfluum in alimento esse dicitur, non superfluitas ex alimēto, vt faeces, &c. sed illud alimenti quod verè naturā alimenti habet, quia scilicet est in potentia proxima, vt nutriat seu conuertatur in substantiam aliti, necessarium tamen non est ad restaurationē, nec ad augmentum, sic enim est excessus quantitatis alimēti, & ideo vocatur meritò superfluum alimenti, id est pars alimenti non necessaria ad alendum.

Comment.

¶ In corpore tria. Primo distinguitur duplex status alimēti. Secūdo refutatur vn' eī' status à semine. Tertio infertur alter respōdendo quaesito.

Annot.

¶ Quo ad primū, distinctio est, Alimentum dupliciter. Vno modo vt est in communi potentia proxima ad omnia mēbra. Secundo, vt est determinatum ad membra ipsa. Probatur veritas distinctionis ex hypothesi praecedentis articuli. Anima est cōmunicatiua sui in materia indiuiduo proprio, ergo alimentū in principio dissimile, in fine est simile, ergo in medio est in potentia proxima ad finem, scilicet formam determinatam membrorum, &c. Prima consequentia probatur quia aliter non communicata esset forma. Secunda verò, quia naturae ordo habet, vt gradatim procedatur de potentia ad actum, quod declaratur in his quae generantur. Et sic habetur tota distinctio, ex prima enim consequentia habetur secundus status alimenti, ex secunda verò primus.

Ar. praeced.

¶ Quo ad secundum conclusio est. Semen non resoluitur ex alimento determinato iam ad membra. Probatur, quia aut ex determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra. Non ad aliquam partem, quia aut retinendo naturam illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia non esset semen generatiuum alicuius similis illi parti. Probatur, quia esset in via corruptionis & non generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatiuum materiae, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo, tum quia semen esset paruum animal in actu, tum quia generatio non esset nisi segregatio.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quaesito est, Semen est superfluum alimentum. Probatur tripliciter. Primo à priori, Semen est alimentum vt est in potentia totum animal habens virtutem ab anima deriuatam, ergo est illud quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum, ergo est superfluum alimenti. Antecedens probatur per locum à diuisione, & ideo in litera infertur, relinquitur ergo, &c. Oportet enim semen aut esse alimentum conuersum aut conuertendū de proximo in membra, seu substantiam aliti, exclusa fictione primae opinionis superius recitatae, secunda verò pars antecedentis patet ex antedictis. consequentiae verò sunt euidentes. Secundo probatur ex consonantia ad alia, quia scilicet sic optimè saluatur, quod nutritiua deseruit generatiuae. Tertio ex signo ab Arist. quoniam animalia multo egentia nutrimento, sunt parui seminis, &c.

¶ Et sic finitur tam diuini operis praesumptuosa expositio. Exigebat enim alterum Thomam, qui quoniam non datus est adhuc, interim has meas imaginationes quicunque perceperit, rationes dictorum examinet. & rationem, si recta est, sequatur, si minùs, corrigat, & ex his vel excitatus proficiat. Ad laudē, & gloriam omnipotentis Dei & beatissimae virginis, ac diui Tho. Romae, anno salutis. 1507. Die 2. Maij. In conuentu sanctae Mariae super Mineruam, anno aetatis meae. 39. Benedictus Deus Amen.

Universidad de Navarra
Biblioteca

tur in substantiam membrorum. Et ideo ex hoc semen accipitur. Et secundum hoc virtus nutritiua dicitur deseruire generatiuæ, quia id, quod est conuersum per virtutem nutritiuam, accipitur à virtute generatiua, vt semen. Et huius signum ponit Philosophus, * quod animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quantitatem sui corporis, & paucæ generationis. Et similiter homines plagues sunt pauci seminis propter eadem causam.

Lib. 7. de hist. animalium cap. 2. circa finem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod generatio est de substantia generantis in animalibus & plantis, inquantum semen habet virtutem ex forma generantis, & inquantum est in potentia ad substantiam ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quod assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formam agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc quod aliquis assimiletur auo, quod materia corporalis seminis fuerit in auo, sed quod sit in semine aliqua virtus deriuata ab anima aui mediante patre.

¶ Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturam, sed magis secundum deriuationem formæ.

¶ Ad quartum dicendum, quod verbum August. non est sic intelligendum, quod in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius substantia. Sed vtrunque fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis quæ ministrata est à matre (quam vocat corpulentam substantiam) deriuatur originaliter ab Adam, & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentam substantiam, sed non secundum seminalem rationem, quia materia corporis eius quæ ministrata est à matre virgine, deriuata est ab Adam, sed virtus actiua nõ est deriuata ab Adã, quia corpus eius non est formatum per virtutem virilis seminis, sed operatione Spiritussancti. Talis enim partus decebat eum qui est super omnia benedictus Deus in secula.

A M E N.

Primæ partis Sacræ Theologiæ Sancti Thomæ Aquinatis, cum Thomæ de Vio Caietani clarissimis Commentariis, Finis.

DIVI THOMÆ AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI, IN LIBRVM BEATI DIONYSII DE DIVINIS NOMINIBVS EXPOSITIO.

Hæc sunt quæ in sermone de Diuinis Nominibus continentur Capitula.

Quæ sermonis intentio, & quæ de diuinis nominibus traditio. Cap. 1.
De vnita, & discreta theologia, & quæ est diuina vnitio, & discretio. Cap. 2.
Quæ orationis virtus, de beato Ierotheo, & de reuerentia, & tractatu theologico. Cap. 3.
De bono, lumine, & pulchro, amore, extasi, & zelo, & quòd malum neque existens, neque ex existente, neque in existentibus est. Cap. 4.
De existente in quo, & de exemplis. Cap. 5.
De vita. Cap. 6.
De sapientia, mente, ratione, veritate, & fide. Cap. 7.
De virtute, iustitia, saluatione, liberatione, in quo, & de æqualitate. Cap. 8.
De paruo, magno, eodem, altero, simili, dissimili, statione, sessione, motu, æqualitate. Cap. 9.
De omnipotente vetere dierum, in quo & de æuo, & de tempore. Cap. 10.
De pace, & quid vult per se esse, quæ per se vita, quæ per se virtus, & quæ ita dicuntur. Cap. 11.
De sancto Sanctorum, rege Regum, domino Dominorum, deo Deorum. Cap. 12.
De perfecto, & vno. Cap. 13.

A D INTELLECTVM librorũ beati Dionysij considerandum est, quòd ea quæ de Deo in sacris Scripturis dicuntur, artificialiter quadrifariam diuisit. Nam in libro quodam qui apud nos non habetur, qui intitulatur de diuinis ypotiposibus, id est, caracteribus, ea de Deo tradidit, quæ ad vnitatem diuinæ essentiæ, & distinctione personarum pertinent. Cuius vnitatis, & distinctionis sufficiens similitudo in rebus creatis non inuenitur, sed hoc mysterium omnem naturalis rationis facultatem excedit. Quæ verò dicuntur de Deo in Scripturis, quarum aliqua similitudo in creaturis inuenitur, dupliciter se habent. Nam huiusmodi similitudo in quibusdam quidem attenditur secundum aliquid quod à Deo in creaturas deriuatur. Sicut à primo bono sunt omnia bona, & à primo viuo sunt omnia viuentia, & sic de alijs similibus. Et talia pertractat Dionysius in libro de diuinis nominibus, quem præ manibus habemus. In quibusdam verò similitudo attenditur secundum aliquid à creaturis in Deum translatum. Sicut Deus dicitur leo, petra, sol, vel aliquid huiusmodi: sic enim Deus simbolicè, vel metaphoricè nominatur. Et de huiusmodi tractauit Dionysius in quodam suo libro, quem de simbolica theologia intitulauit. Sed quia omnis similitudo creaturæ ad Deum deficiẽs est, & hoc ipsum quod Deus est, omne id quod in creaturis inuenitur excedit, quicquid in creaturis à nobis cognoscitur, à Deo remouetur, secundum quod in creaturis est, vt sic post omne illud quod intellectus noster ex creaturis manuductus de Deo concipere potest, hoc ipsum quod Deus est remaneat occultum, & ignotum. Non solum enim Deus non est lapis aut sol, qualia sensu apprehenduntur, sed nec est talis vita, aut essentia qualis ab intellectu nostro concipi potest, & sic hoc ipsum quod Deus est, cum excedat omne illud, quod à nobis apprehenditur, nobis remanet ignotum. De huiusmodi autem remotionibus quibus Deus remanet nobis ignotus, & occultus, fecit alium librum quem intitulauit de mystica, id est, occulta theologia.

¶ Est autem considerandum quod beatus Dionysius in omnibus libris suis obscuro vtitur stilo. Quod quidem non ex imperitia fecit, sed ex industria, vt sacra, & diuina dogmata ab irrisione infidelium occultaret. Accidit etiam difficultas in prædictis libris ex multis. Primo quidem quia plerumque vtitur stilo, & modo loquendi quo vtebantur Platonici, qui apud modernos est incõsuetus. Platonici enim omnia composita, vel materialia volentes reducere in principia simplicia, & abstracta, posuerunt species rerum separatas, dicentes quòd est homo extra materiam, & similiter equus, & sic de alijs speciebus naturalium rerum. Dicebant ergo quod hic homo singularis sensibilis non est hoc ipsum quod est homo, sed dicitur homo participatione illius hominis separati. Vnde in hoc homine sensibili inuenitur aliquid quod non pertinet ad speciem humanitatis, sicut materia indiuidualis, & alia huiusmodi. Sed in homine separato nihil est nisi quod ad speciem humanitatis pertinet. Vnde hominem separatum appellauit per se hominem, propter hoc quod nihil habet nisi quod est humanitatis, & principaliter hominem inquantum humanitas ad homines sensibiles deriuatur ab homine separato per modum participationis. Sic etiam dici potest quòd homo separatus sit super homines, & quòd homo separatus sit humanitas omnium hominum sensibilium, inquantum natura humana pure competit homini separato, & ab eo in homines sensibiles deriuatur. Nec solum huiusmodi abstractione Platonici considerabant circa vltimas species rerum naturalium, sed etiam circa maximè communia, quæ sunt, bonum, vnum, & ens. Ponebant enim vnum primum, quod est ipsa essentia bonitatis, & vnitatis & esse, quod dicimus Deum, & quod omnia alia dicuntur bona, vel vna vel entia per deriuationem ab illo primo. Vnde illud primum nominabant ipsum bonum, vel per se bonum, vel principale bonum, vel superbonum, vel etiam bonitatem omnium bonorum, seu etiam bonitatem, aut essentiam, & substantiam, eo modo quo de homine separato expositum est.

¶ Hæc igitur Platonicorum ratio fidei non consonat, nec veritati, quantum ad hoc quod continet de speciebus naturalibus separatis, sed quantum ad id quod dicebant de primo rerum principio, verissima est eorum opinio, & fidei Christianæ consona. Vnde Dionysius Deum nominat quandoque ipsum quidem bonum, aut superbonum, aut principale bonum, aut bonitatem omnis boni. Et similiter nominat ipsum superuitam, supersubstantiam, & ipsam deitatem thearchicam, id est, principalem deitatem, quia etiam in quibusdam creaturis recipitur nomen deitatis secundum quandam participationem.

¶ Secunda autem difficultas accidit in dictis eius, quia plerumque rationibus efficacibus vtitur ad propositum ostendendum, & multoties paucis verbis, vel etiam vno verbo eas implicat.

¶ Tertia, quia multoties vtitur quadam multiplicatione verborum, quæ licet superflua videantur, tamen diligenter considerantibus magnam sententiæ profunditatem continere inueniuntur.

SVPER

SVPER CAPVT PRIMVM
LECTIO PRIMA.

Universidad de Deusto Biblioteca

IN Hoc igitur libro, qui de diuinis nominibus inscribitur, more eorum qui artificiose scientias tradiderunt, primo praemittit quaedam necessaria ad sequentem considerationem. Secundo incipit prosequi principale intentum, in 3. capit. quod incipit. ibi. {Et primum si videtur, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit rationem diuinorum nominum. Secundo ostendit quod nomina de quib' in hoc libro tractatur, sunt communia toti trinitati, & hoc secundo cap. quod incipit. ibi. {Thearchicã totam essentiam.} Circa primum duo facit. Primo continuat se ad praecedentem librum, vbi alloquens beatum Thimotheum dicit, quod {post theos ypotiposes} id est, diuinas distinctiones, quibus personae in trinitate ad inuicem distinguuntur, transibit {ad reserationem} id est, manifestationem {diuinorum nominum} secundum suam possibilitatem. Perfecte enim ea exponere supra hominem esse videtur. Secũdo ibi. {Esto autem & nũc &c.} incipit praemittere quaedam necessaria ad sequens opus. Praemittit autem duo. Primo quidem modum procedendi in hoc opere, hoc enim necessarium est praescire in qualibet doctrina.

BEATI DIONYSII
DE DIVINIS NOMINIBVS
LIBER.

CAPVT PRIMVM.

Quae sermonis intentio, & quae de Diuinis nominibus traditio.

Compresbytero Timotheo Dionysius presbyter.

LECTIO PRIMA.

NVNC autem o beate post theologicas ypotiposes, ad diuinorum nominum reserationem, sicut est possibile transibo. Esto autem & nunc a nobis eloquiorum lex praediffinita, veritatem de deo Deorum nos asseuerare, non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in demonstratione a spiritu virtutis motae theologorum. Secundum quam & ineffabilibus & ignotis, ineffabiliter & ignote coniungimur secundum meliorem nostrae rationabilis & intellectualis virtutis & operationis vnionem. Igitur vniuersaliter non est audendum dicere aliquid, nec etiam cogitare de supersubstantiali occulta deitate praeter ea quae diuinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa. Nam supersubstantialem scientiam ignorantiae supersubstantialitatis quae est super rationem & intellectum & substantiam ipsam, ipsi attribuere conuenit. Tamen ad ipsius respicientes quantum Thearchicorum eloquiorum radius seipsum immittit ad splendores superiores, & simus circa diuina temperantia & sanctitate constricti. Etenim si aliquid conuenit omni sapienti, & verissimae theologiae credere secundum proportionem vniuscuiusque mentium reuelantur diuina, & inspiciuntur tearthica bonitate in salutari iustitia, a mensuratis immensuratione, sicut incomprehensibilem vt decet Deum segregantem. Sicut. n. incomprehensibilia & incontemplabilia sunt a sensibilibus intelligibilia, & his quae in compositione sunt & figura, simplicia & infigurabilia, & formatis secundum corporum figuras incorporalium intangibile, & infigurabile formae carentia, secundum eandem veritatis rationem superponitur substantiis, quae est supersubstantialis, & mentibus quae est super mentem vnitas, & omnibus deliberationibus est indeliberabile, quod est super deliberationem, & ineffabile verbo omni, quod est super verbum bonum, vnitas vnificans omnem vnitatem, & supersubstantialis substantia, & intellectus non intelligibilis, & verbum non dicibile, & rationabilitas non intelligibilitas, sed nihil existentium existens, & causa quidem essendi omnibus. Ipsum autem non existens sicut supra omnem substantiam, & sicut ipsum de seipso propriè & scienter enunciet. De hac igitur sicut dictum est, supersubstantiali & occulta deitate, non est audendum dicere, neque cogitare aliquid praeter illa quae diuinitus nobis

Secundo ostendit rationem diuinorum nominum, de quibus in hoc libro intendit. ibi. {Has sequentes thearchicas.} Et haec duo satis exprimuntur in titulo huius capituli, qui hic habet {Quae sermonis intentio.} quantum ad primum, {& quae de diuinis nominibus traditio,} quantum ad secundum. Circa primum duo facit. Primo ostendit ex quibus procedendum sit in hoc opere. Secundo quae sint tradenda. ibi. {Igitur vniuersaliter non est audendũ &c.} Primo duo facit primo ostendit ex quibus sit procedendum in hoc opere, quia non est intendendum rationi humanae, sed reuelationi diuinae, accipiẽs hoc ab Apostolo, qui dicit 1. Cor. 2. Non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus spiritualibus, &c. Et hoc est quod dicit. {Esto autem} id est sit {&} id est etiam {nunc lex eloquiorum} id est quae in sanctis scripturis traditur, {praediffinita} id est prae determinata, a nobis, sicut olim fuit ab Apostolo, quae quidem lex est {nos asseuerare,} id est, asserere, vel manifestare, {veritatem dictorum de Deo, non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis} id est, non innitentes sicut principalibus medijs ad probandum propositum principijs humanae sapientiae, quae secundum naturalem rationem procedit, {sed in demonstratione virtutis theologorum} id est, eorũ qui scripturam canonicam tradiderunt, scilicet Apostolorum, & Prophet. {virtutis}, dico, {motae a spiritu}, scilicet sancto. Innititur enim in sua doctrina Dionysius auctoritati sacrae scripturae, quae robur habet & virtutem, secundũ quod Apostoli, & Prophetae moti sunt ad loquendum a spiritusancto eis reuelante, & in eis loquente. Secundo inducit praedictę legislationem, ibi. {Secundum quam, & ineffabilibus & ignotis, ineffabiliter & ignote coniungimur.} Et virtus suae rationis talis est. In illis doctrinis principijs humanae sapientiae inniti possumus in quibus ea traduntur quae hominibus cognoscibilia sunt, & dicibilia, & ab his qui habent doctrinam illam, & cognosci, & dici possunt. Sed in doctrina fidei proponuntur quaedam hominibus ignota, & indicibilia, quibus habentes fidem inhaerent in cognoscendo, aut perfecte, verbo explicando, licet certius eis inhaereant, & altior sit huiusmodi inhaesio, quã aliqua cognitio naturalis. In doctrina igitur fidei non possumus inniti principijs humanae sapientiae. Et hoc est quod dicit. {Secundum quam} scilicet virtutem reuelationis procedentis a spiritusancto in Apostolos, & Prophetas, non per fidem {coniungimur ineffabilibus, & ignotis} & veritati diuinę, quę excedit omnem humanam locutionem & cognitionem. Nec fides sic coniungit eis, vt faciat ea ab homine credente cognoscere, & loqui sicut sunt, hoc enim esset apertae visionis, sed coniungit {ineffabiliter & ignote.} Videmus enim nunc per speculum, vt dicitur 1. Cor. 13. Et ne aliquis hanc coniunctionem despiceret, propter sui imperfectionem, subiungit, {secundum meliorẽ vnionem nostrae rationalis, & intellectualis virtutis & operationis} id est, supra virtutem, & operationem nostrae rationis, & intellectus, vt ponatur genitiuus pro ablatiuo, more Graecorum. Altioribus enim per fidem coniungimur quam sint ea ad quae ratio naturalis pertingit, & certius adhaeremus, quanto certior est diuina reuelatio quam humana cognitio. Dicit autẽ {rationalis & intellectualis,} quia eorum quae naturaliter cognoscimus, quaedam per se a nobis conspiciuntur absque aliqua inuestigatione, & eorum proprie est intellectus. Quaedam vero cognoscuntur per inquisitionem, & horum est ratio. Dicit autem {operationis & virtutis} quia multa cognoscimus virtute, quae actu non speculamur. Deinde cum dicit. {Igitur vniuersaliter, &c.} ostendit quae sunt tradenda in hac doctrina. Et primo ponit propositum. Secundo manifestat ipsum, ibi. {Nam supersubstantiale, &c.} Propositum autem concludit ex praemissis. Hoc enim & in scientijs humanis obseruatur, quod principia & conclusiones sunt ex eodem genere. Si igitur principia ex quibus procedit haec doctrina, sunt ea quae per reuelationem spiritussancti sunt accepta, & in sacris scripturis habentur, hoc est ergo quod concludit, quod nullo modo aliquis debet audere {dicere,} ore {nec etiam cogitare aliquid de occulta deitate supersubstantiali,} quae est super omnem substantiam, & per hoc est occulta nobis, quibus creatae substantiae sunt proportionatae ad cognoscendum, & per consequens ad loquendum {praeter ea quae nobis diuinitus ex sanctis eloquiis sunt expressa} id est {exprimuntur per sancta eloquia.} Signanter autem non dicit in sanctis eloquiis, sed {ex sanctis eloquiis.} Quia quaecunque ex his quae continentur in sacra scriptura elici possunt, non sunt aliena ab hac doctrina, licet ipsa & in sacra non contineantur scriptura. Deinde cum dicit. {Nam supersubstantialem, &c.} Inducit rationem ad manifestandum propositum. Et primo ponit rationẽ. Secundo probat quidem quę in ratione supponit. ibi. {Etenim si aliquid cõuenit, &c.} Virtus ergo suae rationis talis est. De eo quod ab aliquo solo scitur, nullus potest cogitare, vel loqui, nisi quantum ab illo manifestatur. Soli autem Deo conuenit perfecte cognoscere seipsum secundum id quod est. Nullus igitur potest vere loqui de Deo, vel cogitare, nisi quoniam a Deo reuelatur. Quae quidem diuina reuelatio in scripturis sacris continetur. Et hoc est quod dicit, quod {cõuenit ipsi} scilicet Deo soli, {attribuere supersubstantialem scientiam ignorantiae supersubstantialitatis} id est supersubstantialitatis diuinae ignorantiae. {Quae} quidem supersubstantialitas non ignorata est propter aliquem suum defectum, sed propter suum excessum, quia scilicet {est super rationem & intellectum,} creatum, & super ipsam substantiam creatam, quae est obiectum commensuratum intellectui creato, sicut essentia creata est proportionata scientiae creatae. Et ideo sicut essentia diuina est supersubstantialis, ita & eius scientiam supersubstantialem dixit. Semper enim oportet obiectum cognitiuae virtutis virtuti cognoscenti proportionatum esse. Ne tamen omnino simus in Dei ignorantia constituti, subiungit, nos dico {conuenit} rationem {respicientes} per spiritualem contemplationem, {ad superius} id est ad id quod supra nos est, scilicet Deum, {quantum radius thearchicorum eloquiorum seipsum immittit} id est, se expandit, {ad superiores splendores} id est ad veritates intelligibiles diuinorum. Veritas enim sacrae scripturae est quoddam lumen per modum radij deriuatum a prima veritate, quod quidem lumẽ non se extendit ad hoc quod per ipsum possimus videre Dei essentiam, aut cognoscere omnia quae Deus in seipso cognoscit, aut angeli, aut beati eius essentiam videntes, sed vsque ad aliquem certum terminum, vel mensuram intelligibilia diuinorum lumine sacrae scripturae manifestantur. {Et} sic dum non plus extendimus ad cognoscendum diuina quam lumen sacrae scripturae se extendit, {sumus,} per hoc {constricti,} quasi certis limitibus coarctati, {circa diuina,} quadam {temperantia & sanctitate.} Sanctitate quidẽ, dũ sacrae scripturae veritatem ab omni errore cõseruamus. Temperantia vero, dũ ad eas non magis nos ingerimus, quam nobis est datum. Deinde cum dicit. {Etenim si aliquid &c.} manifestat quae supposuerat in hac ratione. Et primo quidẽ quod Deus soli sibi sit notus, nobis autem occultus. Secundo manifestat modum quo diuina cognitio nobis communicatur. ibi. {Non tamen incõmunicabile est.} Primum ostendit dupliciter. Primo quidem rationibus. Secundo auctoritatibus, ibi. {Etenim sicut ipse de se, &c.} Ponit autem primo duas rationes. Quarum prima talis est. Diuina reuelantur a Deo secundum proportionem eorum quibus reuelantur. Sed cognoscere infinitum est supra proportionem intellectus finiti. Non ergo hoc ipsum quod Deus est ex diuina reuelatione a quocunque cognoscitur. Et hoc est quod dicit, quadam {diuinae reuelantur a Deo & inspiciuntur} a nobis {secundum proportionem mentium vniuscuiusque.} Et hoc dico. {si conuenit aliquid credere theologiae} id est, sacrae scripturae, {omni sapienti & verissimae.} Dicit enim Mat. 25. Dedit vnicuique secundum propriam virtutem. Et notandum quod ponit duo ex quibus habetur quod sacrae scripturae sit maxime credendum. Quod enim alicui non credatur, ex duobus contingit, aut quia est, vel reputatur ignorans, aut quia est vel reputatur mendax. Vnde cum sacra scriptura sit omni sapiens & verissima, quia reuelata & tradita a Deo qui est veritas, & omnia sciens, maxime sacrae scripturae est credendum. Et hoc dico, {thearchica} id est diuina {bonitate} segregata, {a mensuratis,} id est, a finitis, {immensuratione,} id est infinitate diuinae essentiae. Non quidem vt nullo modo cognoscatur, sed vt non comprehendatur. Et propter hoc addit, {sicut incomprehensibilem.} Nam a beatis quidem mente attingitur diuina essentia, non autem comprehenditur. Et hoc quidem facit Deus {in iustitia salutari.} In hoc enim ratio distributiuae iustitiae consistit, quod detur vnicuique secundum suam conditionem. Et sicut per ordinem distributiuae iustitiae constitutae a principe ciuitatis saluatur totus ordo politicus, ita per hunc ordinem iustitiae saluatur a Deo totus ordo vniuersi. Hoc enim subtracto omnia confusa remanerent. Et hoc quidẽ facit, {vt decet Deum,} Eum enim decet sua bonitate saluare quae condidit. Secundam rationem ponit ibi. {Sicut enim incomprehensibilia, &c.} Quae talis est. Superior gradus entis incomprehendi non potest per inferiorem, sicut intelligibilia per materialia, nec simplicia per composita, nec incorporea per corporalia, sed Deus est super omnem ordinem existentium,

ergo per nihil existentium comprehendi potest. Et hoc est quod dicit. {Sicut n. intelligibilia sunt incomprehensibilia & incontemplabilia.} id est, imperscrutabilia. {& simplicia & infigurabilia.} per ea quae sunt in compositione & figura, id est, quae sunt composita & figurata. Non, n. est figura nisi compositorum, & sicut {carentia} seu priuatio est {intangibilis & infigurabilis,} & sicut {incorporalia} quae carent forma, & sunt intangibilia & infigurabilia, vt intelligamus poni abstractum pro concreto, {sunt incomprehensibilia & incontemplabilia} licet {formatis secundum figuras corporum} id est, ipsis corporibus. Sic, inquam, hoc est {secundum eandem rationem veritatis superponitur vnitas,} id est Deus qui est ipsa vnitas, quasi existens vnus per suam essentiam, {quae est supersubstantialis supponitur substantiis, & quae est super mentem superponitur mentibus} id est, intellectualibus spiritibus, {& ipsum bonum,} scilicet Deus {quod est super deliberationem} id est, super omnem rationem, {est indeliberabile omnibus deliberationibus,} id est, non inuestigabile aliqua ratione creata, {& quod est super verbum,} id est super omnem locutionem creaturae {est ineffabile} id est indicibile, {omni verbo} creato. Vbi quatuor tetigit, scilicet, {substantias} quae sunt obiecta cognitionis, {mentem} id est intellectum simplicem, {& deliberationem} id est, ratione inquirentem, quae pertinent ad virtutes cognoscitiuas, {& verbum} quod pertinet ad manifestationem cognitionis. Ponit autem haec quatuor, quia non solum intendit ostendere, quod Deus non possit per aliquam virtutem cognoscitiuam comprehendi, aut locutione perfecte manifestari, sed quod neque per aliquod obiectum creatum, vel per quamcunque similitudinem creatam. Vnde & in exemplis quae ponit, non dicit quod intelligibilia sint incomprehensibilia sensibus, sed sensibilibus, quia per sensibilia intelligibilia comprehendi non possunt. Et eadem ratio est de aliis. Et attendendum est, quod non solum dixit, quod intelligibilia sint incomprehensibilia sensibilibus, sed etiam incontemplabilia, quia per ea quae sunt inferioris ordinis, non solum comprehendi non possunt ea quae sunt superioris, sed neque contemplari. Tunc enim per aliud contemplamur cum per vnum possumus essentiam illius videre, vt sciamus de eo quid est. Comprehenditur autem illius essentia, cum ita perfecte cognoscitur sicut cognoscibilis est. Qui enim conclusionem demonstrabilem medio probabili cognoscit, & si eam aliqualiter contempletur, non tamen eam comprehendit, quia non pertingit ad perfectum modum suae cognitionis. Sic igitur Deus incomprehensibilis quidem est omni intellectui creato, quia est super omnem mentem & rationem, vtpote plus habens de claritate veritatis in sua essentia, quod ad eius cognoscibilitatem pertinet, quam aliquod creatum de virtute ad cognoscendum. Vnde nulla creatura potest pertingere ad perfectum modum cognitionis ipsius, quem nominauit supersubstantialem scientiam, & hoc esset eum comprehendere. Potest tamen intellectus creatus eius essentiam contemplari aliquo modo attingendo, non tamen per aliqua obiecta, vel species, vel quascunque similitudines creatas, quia nullum horum potest manuducere in diuinam essentiam, multo minus quam corpus in incorpoream essentiam. Sic igitur secundum rationem Dionysij oportet dicere, quod Deus & incomprehensibilis est omni intellectui, & incontemplabilis nobis in sua essentia, quamdiu nostra cognitio alligata est rebus creatis, vtpote nobis connaturalibus, & hoc est in statu viae. Et quia Deum vnitatem vocauerat, ne aliquis credat, quod sit vnitas formaliter rebus inhaerens, quasi in ipsis rebus participata ad hoc excludendum subiungit, {vnitas,} scilicet per se subsistens, {vnificans omnem vnitatem} id est, diffundens vnitatem in omnibus quae quocunque modo vnitate participant. Deinde quia Deum nominauerat vnitatem supersubstantialem, & bonum super mentem, posset aliquis credere, quod Deus nullo modo posset dici substantia aut mẽs, aut aliquid huiusmodi, & ideo ad hoc excludendum, subdit, quod Deus est quidem substantia, sed supersubstantialis. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod nomina cum sint a nobis imposita, sic significant secundum quod res in cognitionem nostram cadunt. Cum igitur hoc ipsum quod Deus est, sit supra cognitionem nostram, vt ostensum est. Cognitio autem nostra commensuretur rebus creatis, sed nomina a nobis imposita non sic significant, secundum quod congruit diuinae excellentiae, sed secundum quod conuenit existentiae rerum creatarum, esse autem rerum creatarum deductum est ab esse diuino secundum quandam deficientem assimilationem. Sic igitur secundum quod qualitercunque similitudo est rerum creatarum ad Deum, nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, non quidem sic, sicut de creaturis, sed per quendam excessum, & hoc significat quod dicit, quod Deus est {supersubstantialis substantia,} & similiter quod subdit quod est {intellectus non intelligibilis} id est non quales sunt intellectus qui intelliguntur a nobis, {&} est {verbũ non dicibile,} id est, non qualia sunt verba quae a nobis dicuntur. Sicut autẽ nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, secundum quod aliqualis similitudo est creaturarum ad Deum, ita secundum quod creaturae deficiunt a repraesentatione Dei, nomina a nobis imposita a Deo remoueri possunt, & opposita eorum praedicari. Vnde subdit quod Deus sic dicitur ratio, quod potest dici {& irrationabilitas.} Et sic dicitur intellectus quod potest dici {non intelligibilitas.} Et sic dicitur verbum quod potest dici {innominabilitas.} Non quidem propter hoc quod haec ei deficiant, sed quia {secundum nihil existentium est existens,} id est, non existit secundum modum alicuius rei existentis, {&} ipse {quidem est causa existendi omnibus,} transfundens in omnia aliqualiter suam similitudinem, vt sic ex nominibus creatorum nominari possit. {Ipsum autem est non existens,} non quasi deficiens ab essendo, sed {sicut supra omnem substantiam existens, &} est innominabilis, {sic vt ipsum de seipso propriè, & scienter enunciet,} id est, secundum proprietatem sui esse, & secundum perfectam sui ipsius scientiam, quo modo nullus eum enunciare potest. Ex iam dictis principalem conclusionem infert, cum subdit. {De hac igitur,} quod est supra expositum. {Etenim sicut ipsa} vsque ibi. {non tamen incommunicabile est, &c.} Deinde cum subdit. {Etenim sicut ipsa, &c.} quod supra rationibus ostenderat, ostendit auctoritate cum dicit, quod {ipsa} deitas {de seipsa in sacris eloquiis tradidit sicut decet bonum.} id est bonitatem eius vt veritatem, scilicet, de seipsa tradat, hoc inquam tradidit quod {omnibus existentibus, scientia, & contemplatio ipsius est inuia.} i. nullus ad eam accedere potest, non quidem qualicunque scientia, vel contemplatione, sed quae quidem est, scitur, vel contemplatur de ea quicquid est, quae scientia comprehensiua substantiae ipsius, {Et haec quidem} scientia, vel contemplatio ea ratione est inuia, quia {est ab omnibus segregata supersubstantialiter,} id est, secundum supersubstantialem deitatis excessũ. Ei. n. soli cõpetit de se cognoscere quicquid est. Et hoc praecipuè videtur sumptum ex hoc quod dicitur Exodi 33. Non videbit me homo & viuet. Et 1. Thimot. vltimo. Lucem habitat inaccessibilem, quam nullus &c. {Et multos Theologorum inuenies laudans} se ipsam, non solum sicut inuisibilem, & incomprehensibilem {sed etiam sicut inscrutabilem, & non inuestigabilẽ,} secundum illud Iob 11. Forsitan vestigia, &c. & Roman. 11. Quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Et quare dicatur non inuestigabilis consequenter exponit, {sicut non existente vllo vestigio eorum qui transierunt ad occultam infinitatem ipsius.} Superfluit. n. ibi vna negatio. Et loquitur secundum proprietatem vocabuli. Nam inuestigare propriè est per vestigia alicuius euntis per viam ad viae terminum deduci. Sic igitur deitas inuestigari posset, si aliqui accedentes ad cognitionem ipsius aliqua documenta quasi vestigia quaedam nobis reliquissent, etiam per quae ad videndum Deum accedere possemus. Sed hoc non est. Vel quia nulli transierunt in ipsam, si referatur ad visionem comprehensiuam, Vel quia illi qui transierunt ad videndum Deum per essentiam, sicut beati omnes, non potuerunt nobis exprimere ipsam diuinam essentiam. Vnde & Paulus raptus ad tertium caelum, dicit se audiuisse arcana verba, quae non licet homini loqui, 2. Corinth. 12. Sic igitur triplicem modum cognitionis excludit. Primo quidem illum quo aliquid per se ipsum videtur. Et hoc cum dicit, {deitatem inuisibilem.} Secundo modum quo aliquid cognoscitur per inquisitionem rationis. Et hoc cum dicit eam {inscrutabilem.} Scrutari enim inquisitionem importat. Tertio modum quo aliquid cognoscitur ab alio addiscendo. Per hoc quod dicit non {inuestigabilem.} Deinde cum dicit, {Nõ tamen incõmunicabile est, &c.} manifestat quomodo occulte deitatis cognitio aliis communicatur. Esset. n. contra rationem bonitatis diuinae, si cognitionem suam sic sibi retineret, quod nulli alteri penitus communicaret, cum de ratione boni sit quod se aliis communicet. Et ideo dicit, quod licet supersubstantialis Dei scientia soli Deo attribuenda sit, tamen cum Deus sit ipsum bonum, non potest esse quod non communicetur alicui existentium. Nec tamen ita communicatur eius cognitio aliis, sicut ipse seipsum cognoscit. {Sed} ipse {collocans} id est, firmiter conseruans. {singulariter in seipso supersubstantialem radium,} id est, supersubstantialem veritatis suae cognitionem sibi soli reseruans, {super apparet} q. d. sursum apparet, {benigne,} quasi non ex necessitate, sed ex gratia, {proportionabilibus illuminationibus} id est, secundum proportionabiles illuminationes, {vniuscuiusq; existentium.} q. d. suae bonitatis ratio hoc habet, vt reseruato sibi quodam cognitionis modo, qui sibi est singularis, communicet inferioribus ex sua gratia aliquem modum cognitionis secundum suas illuminationes, quae sunt secundum proportionem vniuscuiusque. Et nõ solũ superapparet, & illuminat, sed etiam hoc ipsum quod inferiores mentes illuminatae, vt entes dato lumine ad ipsum cognoscendum accedunt, ab ipso est. Et hoc est quod subdit, quod {extendit sanctas mentes ad contemplationem ipsius possibilem} eis, quia sicut supra dictum est, aliquo modo est omnibus contemplabilis. Et quia qui contemplantur ipsum quodam modo vnum cum ipso efficiuntur, secundum quod intellectus in actu est quodam modo intellectum esse in actu, & per consequens ei assimilantur, vtpote ab ipso informati subdit, {& communionem & assimilationem.} Consequenter autem ostendit conditiones sanctarum mentiũ quae in Deum extenduntur. Quarum prima est, quod secundum quod est eis licitum ex concessione diuina, & secundum quod decet eas ex conditione propria, se ad ipsum ingerunt. Vnde subdit, {quae} scilicet mentes, {ipsi} id est, Deo {se immittunt sicut fas est, & vt decet sanctos.} Ita scilicet quod {neque ad superius} aliquid ex superbia praesumunt} scilicet super id quam quod est eis {datum conuenienter secundum Dei apparitionem,} siue reuelationem, {neque} iterum {prolabuntur ad inferius,} id est, non deficiunt se infra id quod eis datum est, {ex subiectione ad peius} id est ex quadam pusillanimitate, quae relictis melioribus, peioribus inhaereant. Secunda conditio sanctarum mentium est, quod {firme, & indeclinabiliter extenduntur ad radium ipsius supersplendentem} id est ad veritatem eis desuper manifestatam, vt firmitas referatur ad certitudinem, & indeclinabilitas ad immobilitatem. Tertia conditio est, quod affectum amoris diuinis manifestatis exhibeant. Et hoc est quod subdit. {& commensurato amore conuenientium illuminationum,} ita scilicet, quod affectus eorum circa ea insistat, quae secundum eorum mensuram eis sunt data, per quae {eleuantur} in diuina, aliis spiritualibus, scilicet contemplationibus, aut intellectualibus. {cum reuerentia sancta, & castè & sanctè. Reuerenter} quidem inquantum se abstinent ab aliis quae supra eos sunt. {Castè} autem inquantum inferioribus non se detinent. {Sanctè} vero, inquantum his quae eis nata sunt secundum Dei ordinationem firmiter inhaerent.

LECTIO II.

HAS sequentes thearchicas leges, &c.} Postquam Dionysius ostendit modum huius doctrinae quantum ad ea quae traduntur in ipsa, & ex quibus procedit, hic incipit prosequi de ratione diuinorum nominum, de quibus in hoc libro intendit. Et primo ostendit quam cognitionem de Deo per diuina nomina possumus accipere. Secundo qualiter Deus nominari possit. ibi. {Et quidem si melior est, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipiamus. Secundo ostendit quomodo post huiusmodi cognitionem hoc ipsum quod Deus

Deus est, remanet nobis occultum. Et hoc ibi. {Nunc autem sicut nobis est possibile, &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit qualis cognitio de Deo per diuina nomina accipi possit. Secundò assignat differentiam huius cognitionis ad cognitionem quæ erit in patria, ibi {Hæc & nos docti sumus, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipere possumus. Secundo ostendit hoc quasi exemplariter per quædam Dei nomina, ibi. {Hæc à diuinis eloquiis, &c.} Dicit ergo primo, quod nos {sequentes has,} scilicet prædictas {thearchicas} id est diuinas {leges} vt scilicet commensurate secundum nostram mensuram, & firmiter, & cum amore diuinis illuminationibus nos immittimus, {quæ} quidem leges non solum homines sanctos, sed etiam {gubernant supercælestium ordinum, & substantiarum sanctos ornatus} id est, ornant pulchras & ordinatas dispositiones angelorum {venerantes} per hoc {& occultum} deitatis, {quod quidem est super mentem, & substantiam reuerentiis mentis inscrutabilibus, & sanctis} id est habitis ad Deum in hoc quod nõ scrutamur occulta Dei. {& sanctis,} quia talis reuerentia ad sanctitatem pertinet. {& venerantes indicibilia} deitatis, {casto silencio} quod quidem dicit, quia occulta per hoc veneramur, quod ea non scrutamur, & ineffabilia per hoc quod ea silemus. Et hoc quidem ex sanctitate & castitate animi prouenit, non se extra suas metas extendentis. Sic inquam venerantes diuina, secundum sequelam diuinarum legum, {extendimur ad splendores nobis illucentes in sanctis eloquiis} id est ad veritates sacræ scripturæ hominibus reuelatas, {& ab ipsis} sacræ scripturæ splendoribus,

ex sanctis eloquiis sunt expressa. Etenim sicut ipsa de seipsa in eloquiis, vt decet bonam traditionem. Ipsius quidem quicquid est scientia & contemplatio omnibus est in via existentibus, sicut ab omnibus supersubstantialiter segregata. Et multos Theologorum inuenies non solum sicut inuisibilem ipsam & incomprehensibilem laudasse, sed inscrutabilem simul & non inuestigabilem, sicut non existente vestigio vllo eorum qui ab occultam ipsius infinitatem transierunt. Non tamen incommunicabile est vniuersaliter bonum vlli existentium, sed in seipso singulariter supersubstantiale, collocans radium vniuscuiusque existentium proportionabilibus illuminationibus, benigne super apparet & ad possibilem ipsius contemplationem, & communionem & assimilationem extendit sanctas mentes, quæ ipsi, sicut est fas, & vt decet sanctos, se immittunt. Et neque ad superius quàm conuenienter data Dei apparitione superbe præsumunt, neque ad inferius ex subiectione ad peius prolabuntur, sed firme & indeclinabiliter ad radium ipsius supersplendentem extenduntur, & commensurato amore conuenientium illuminationum, reuerentia sancta, & castè, & sanctè altius eleuãtur.

LECTIO II.

De ratione diuinorum nominum.

HAS sequentes thearchicas leges, quæ & totos gubernat supercælestium ordinum & substantiarum sanctos ornatos, quod quidem est super mentem & substan

{illuminamur ad thearchicos hymnos} id est ad diuina nomina quibus Deus laudatur cognoscenda. Per hæc enim scimus laudare Deum viuentem, bonum, & alia huiusmodi, quæ hic nobis de Deo in scripturis sacris traduntur. {Nos} inquam {illuminati ab ipsis} hymnis, {supermundane} id est super virtutem naturalis rationis, {&} quodammodo {configurati ad sanctas enunciationes hymnorum} id est, diuinarum laudem quæ traduntur in scripturis per diuina nomina, inquantum scilicet eorum fide informamur. Illuminati, inquam, & figurati ad hoc, scilicet quod per huiusmodi hymnos videamus, secundum nostram mensuram {thearchica} id est diuina {lumina nobis data, & ad hoc quod {laudamus principium totius sanctæ apparitionis luminis} spiritualis, quod quidem principium non solum spirituale lumen tradit mentibus, sed vniuersaliter {bonum sicut ipsum} principium {de seipso tradit in sacris eloquiis. {in Psalm. Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Et Matthæi 7. dicitur. Pater vester de cælis dabit spiritum bonum petentibus se. Est igitur sensus præmissorum, quod desistimus à perscrutatione diuinorum secundum rationem nostram, sed inheremus sacræ scripturæ in qua traduntur nobis nomina diuina, per quę manifestatur nobis Deus esse bonorum principium. Per diuina igitur nomina quæ nobis in sacris scripturis traduntur, duo cognoscimus, scilicet diffusionem sancti luminis, & cuiuscunque bonitatis, seu perfectionis, & ipsum principium huius diffusionis, vtpote cũ dicimus Deũ viuentẽ, cognoscimus diffusionẽ vitæ in creaturis, & principiũ huius diffusionis esse Deũ. Et hoc quidẽ principiũ nõ cognoscimus, per diuina nomina sicuti est, hoc enim est indicibile, & inscrutabile, sed cognoscimus eũ vt principiũ & causam. Et ad manifestãdũ huius principij rationẽ primo ponit quædam quæ pertinent ad vniuersalẽ rationẽ principij, cum dicit, {Sicut quod est omnium causa, & principium,} vt causa referatur ad finem quæ est prima causarum, & principium ad causam agentem, à qua incipit operatio, & motus. Consequenter autem ponit quæ pertinent ad rationem principij respectu determinatorum effectuum. Et primo quantum ad institutionem rerum, cum dicitur {& substantia & vita,} quia scilicet, per hoc principium existunt omnia existentia, & viuunt omnia viuentia. Deinde quantum ad meliorationem rerum in spiritualibus. Quæ quidem secundum tria attenditur, scilicet secundum purgationem, illuminationem, & perfectionem. Hæc autem tria ab angelis quidem complentur secundũ intellectum tantum. Qui quidem purgant, nescientiam remouendo, illuminant intellectum, auxilium præbendo ad cognoscendum veritatem, perficiunt autem dum ad cognitionem veritatis perducunt. Perfectio enim rei consistit in hoc quod pertingat ad finem. Vnde in septimo capite. Angelicæ hierarchiæ dicitur, quod purgatio, illuminatio perfectio, est diuinæ scientiæ assumptio. Sed ad Deum pertinet non solum intellectum, sed etiam voluntatem mutare in melius. Et quantum ad hoc loquitur hic de purgatione, illuminatione, & perfectione. Ponit autem quinque ad purgationem pertinentia. Cum enim peccatum quo inquinatur voluntas contingat ex hoc quod homo propter bonum temporale ab incommutabili bono auertitur, primum in purgatione voluntatis est, quod voluntas ad bonum incommutabile reducatur. Et quantum ad hoc dicit, quod diuinitas est {reuocatio, & resurrectio decidentium ab ipsa,} scilicet per peccatum. Et ponit reuocationem, & resurrectionem, quia non

solum attrahit nos, quod est reuocare, sed etiam dat vires vt reuocati surgamus. Secundum autem est, quòd ex hoc quòd placet voluntati humanæ Deus, derelinquat illud commutabile bonum propter quod à Deo recessit. Et quantum ad hoc dicit, quod Deus est {reuocatio & reformatio eorum quæ sunt prolapsa ad corruptionem deiformis,} id est diuinæ similitudinis in nobis, hoc aũt est peccati. Cõtingit aũt, dũ alicui incipit De' placere & peccata displicere, q à principio quãdã pturbationẽ mentis patiatur, nunc huc, nũc illuc tractus, vnde indiget vt in vno collocetur. Et quãtũ ad hoc tertio dicit, quod De' est {collocatio sancta eorũ quę mouentur secundũ quandã immundã cõmotionem.} Vlterius aũt indiget homo postquã est collocatus in vno vt in illo firmetur, ne per tentationes facile ab illo statu remoueatur. Et quantum ad hoc dicit quarto, quòd est {firmatio stantium.} Vlterius autem necesse est quod homo ad meliora proficiat. Et quantum ad hoc quinto dicit, quòd est {suscitatiua manuductio sursum actorum} id est, eorum quæ sursum aguntur, id est proficiunt ad ipsam,} scilicet deitatem. Dicitur autem suscitatiua manuductio, quia non solum porrigit manum auxilij volẽtibus proficere, sed etiam ad proficiendũ excitat. Post hæc igitur quinque quæ ad purgationem pertinent, subdit de illuminatione, cum dicit. {Et eorum quæ illuminantur illuminatio.} Quæ quidem illuminatio intelligitur quantum ad hoc, quod lumen suæ gratiæ tradit, siue ad perfectionem intellectus, siue ad perfectionem effectus. Et vlterius subdit de perfectione. Quã quidẽ tãgit dupliciter. Primò quidem secundũ quòd aliquid perfici dicitur per hoc, quod attingit finem proximum, puta iustitiam, vel qualem-

tiam hierarchiæ occultum, inscrutabilibus & sanctis mentis reuerentiis. Indicibilia autem casto silentio venerantes, ad illucentes nobis in sanctis eloquiis splendores extendimur, & ab ipsis illuminamur ad thearchicos hymnos, ab ipsis supermundane illuminati, & ad sanctos hymnorum enunciationes figurati, & ad videndum per ipsos commensuratæ data nobis thearchica lumina, & laudandum principium vniuersæ sanctæ luminis apparitionis, quod donum sicut ipsum de se ipso in sanctis eloquiis tradidit. Sicut quod omnium est causa, & principium est, & substantia, & vita, & decidentium ab ipsa, reuocatioq; & resurrectio. Eorum autem quæ ad Dei formis corruptionẽ prolapsa sunt reuocatio, & reformatio. Eorũ autem quæ secundum quandam commotionem immundam mouentur collocatio sancta, & statium firmatio, & ad ipsam sursum actorum suscitatiua manuductio. Et eorum quæ illuminantur illuminatio. Et eorum quæ perficiuntur perfectionis principatus eorum quæ deificantur thearchia. Et eorum quæ simplificantur simplicitas. Et eorum quæ vniuntur vnitas. Principij vniuersi supersubstantialiter, & superprincipale principium. Et occulti secundum quod est conueniens bona traditio. Et vt simpliciter dicatur, viuentium vita, existentium substantia, omnis vitæ & substantiæ principium & causa, propter bonitatẽ ipsius, quæ & deducit ad esse existentia, & continet. Hæc autem à diuinis eloquiis memoramus. Et vt sic dicatur, omnem sanctum theologo-

cunque virtutem. Et hoc cum dicit. {Et eorum quæ perficiuntur perfectionis principatus,} respectu propriæ perfectionis, quia quæcunque est propria rei perfectio, principaliter præexistit in Deo, sicut regimen ciuitatis principaliter præexistit in principe. Quantum verò ad consecutionem vltimi finis dicit. {Et eorum quæ deificantur thearchia.} id est principalis deitas. Dicitur enim creatura rationalis deificari per hoc, quod suo modo Deo vnitur, et sic ipsa deitas principaliter ipsi Deo conueniat, secundario verò & participatiue his qui deificantur. Vlterius autem ponit ea quæ pertinent ad meliorationem cõmuniter omnium. Est autem considerandum quod duplex processus inuenitur in rebus, scilicet resolutionis, & compositionis. Et secundum vtrunque tendunt res in diuinam similitudinem. Nam secundum viam resolutionis tendunt res à compositione in simplicitatem, quæ summe est in Deo. Et quantum ad hoc dicit, quòd est {eorum quæ simplificantur simplicitas.} Secundum autem viam compositionis tendunt res à multitudine in vnitatem, dum ex multis fit vnum. Vnitas autem primo est in Deo. Et quantum ad hoc dicit. {Et eorum quæ vniuntur vnitas.} Non solum autem à Deo communicatur rebus quod in se subsistant & meliorentur, sed etiam quod aliis sint principium, seu causa existentiæ, & meliorationis. Et quantum ad hoc subdit, quod est {supersubstantialiter superprincipale principium vniuersi principij.} Non enim eodẽm modo est principium quo alia, sed eminentius sic eminentius habet esse. Et vt vniuersos Dei effectus simul comprehendat, subdit, quod est {bona traditio occulti.} Manifestum est enim, quod quæcunque in creaturis sunt, in Deo præexistunt eminentius. Sed creaturæ quidem manifestæ sunt nobis, Deus autem occultus. Sic igitur secundum quod rerum perfectiones à Deo per quandam participationem deriuantur in creaturas, fit traditio in manifestum eius quod erat occultum. Et hoc fit {secundum quod est conueniens,} scilicet secundum proportionem determinatam vniuscuiusque. Et quia dixerat quod Deus est substantia, & vita omnium, ne aliquis intelligeret quod Deus esset essentia, aut vita formalis veniens in compositionem rerum, hunc peruersum intellectum excludit, cum subdit. {Et vt simpliciter dicatur} idest vniuersaliter dicitur, {vita viuentium, & substantia} idest essentia {existentium} quia est {primum} agens, {& causa} formalis {omnis vitæ & substantiæ,} non quidem propter suam necessitatem, sed {propter bonitatem ipsius, quæ existentia, & deducit ad esse, & continet} id est conseruat ea in esse. Et sicut exponit de substantia, & vita, ita intelligendum est & de omnibus consequentibus, vt scilicet Deus intelligatur esse reuocatio, & reformatio rerum, & simplicitas, & vnitas, & alia quæ supra dixit, inquantum bonorũ est principium, & causa. Deinde cum dicit. {Hæc à diuinis eloquiis, &c.} manifestum per quædam diuina nomina in scripturis posita, quod ex diuinis nominibus prædictam cognitionem de Deo capimus. Et dicit quod hæc quę supra dicta sunt, scilicet quod per diuina nomina Deus cognoscatur vt principium, & causa, non ex nobis ipsis dicimus, sed à diuinis eloquiis accipiendo {commemoramus. Et vt sic dicatur, omnẽ sanctum hymnum} id est laudem Dei, {theologorum inuenies} si diligenter in scripturis scruteris {diuidentem} id est distinguentem nominationes Dei ad bonos processus thearchiæ,} id est secundum processus perfectionum, quæ ex diuina bonitate in creaturis proueniunt. Quòd enim Deus dicatur bonus, viuus, sapiens, & multis aliis nominibus

nibus notetur, non est ex aliqua multitudine, seu diuersitate in eius natura existente, quia omnia hæc in eo vnum sunt, sed ex diuersis perfectionibus creaturarum accipimus diuersa nomina, quæ attribuimus Deo, sicut primo principio omnium horum processuum. Et hoc {manifestatiue & laudatiue.} Manifestatiue quidem inquantum Deus nobis per suos effectus innotescit, & inquantum per huiusmodi nomina Deo attributa, nobis manifestantur huiusmodi perfectiones esse in rebus à Deo. Laudatiue verò, inquantum hoc totum ad Dei pertinet bonitatem, quod rebus perfectiones communicantur. Et hoc primo exponit in nomine vnitatis, subdens q {fere in omni theologico negocio.} id est, in omni libro theologiæ {videmus thearchiam} id est deitatem {laudatam sicut monadem, & vnitatem,} quę duo idem significare vidẽtur, cũ vnum sit Græcum, & aliud Latinum. Quod quidem nomen vnitatis Deo videtur maxime attribui propter duo. Primo quidem propter quod in ipso est, & hoc tangit cum dicit, {propter simplicitatem, quod vnitatem super naturalis impartibilitatis.} Ratio enim vnitatis in impartibilitate consistit. Vnum enim est ens quod non diuiditur. Contingit autem aliqua non diuidi in actu quæ diuiduntur in potentia, sicut linea, aut domus, quorum vtrunq; potest dici vnum, sed non simpliciter. Aliquid verò est indiuisum non solum actu, sed etiam potentia, vt vnitas & punctus, & hæc possunt dici non solum vnũ, sed etiam simplicia. In Deo autem

rum hymnum inuenies ad bonos thearchiæ processus manifestatiue, & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Vnde in omni fere theologico negocio, thearchiam videmus sancte laudatam, sicut monadem quidem & vnitatem propter simplicitatem, supernaturalis impartibilitatis. Ex qua vt vnifica virtute vnimur, & diuisibilibus nostris alternitatibus supermundane conclusis, ad deiformem monadem congregamur, & Dei imitatiuam vnitionem. Sicut trinitatem autem, propter trinũ personarum supersubstantialis fœcunditatis manifestationem. Ex qua omnis paternitas in cælo, & in terra est, & nominatur. Sicut causam autem existentium, quoniam omnia ad esse deducta sunt propter ipsius substantificam bonitatem. Sapientem autem & pulchram, quia existentia omnia propriam naturam incorruptam seruantia, omni armonia diuina, & sancto decore sunt plena. Benignam autẽ differenter, quoniã ad veritatẽ totaliter in vna ipsius natura personarũ communicauit reuocans ad seipsam, & reponens humana extremitatem, ex qua ineffabiliter simplex Iesus cõpositus est, & præsentationẽ temporalẽ accepit æternus, & intra nostrã factus est natura,

vtraque indiuisibilitas consistit, quia non diuiditur actu, nec potentia, & ideo signanter dixit, {propter simplicitatem, & vnitatem,} & addit {supernaturalis impartibilitatis,} quia nulla simplicitas aut vnitas naturalium rerum diuinæ simplicitati, & vnitati comparari potest. Secundo vero nomen vnitatis attribuitur Deo propter hoc quod rebus vnitatem communicat. Et hoc est quod subdit. {Ex qua,} scilicet vnitate diuina {vt vnifica virtute} mistica duo nobis proueniunt. Quorum primum est, quod nos {vnimur} id est, quandã vnitatem habemus, secundũ quod dicitur vnus homo, aut vnũ animal. Secundum est quod cum vnitas nostra non sit ita perfecta quod omnem diuersitatem excludat, ipsa etiam quæ sunt diuersa in nobis ad quandã vnitionem reducuntur, secundum quod etiam ea quæ sunt simpliciter diuersa in creaturis vnum quodam ordine sunt, vt sic saltem Dei vnitatem imitentur. Et hoc est quod dicit, quòd nos congregamur ad {quandam {monadem} id est vnitatem {deiformem} id est Deo similem quantum ad ea quæ iam facta sunt vnum. {&} ad quandam {vnitionem Dei imitationem} quantum ad ea quæ fiunt vnũ, & hoc {cõclusis alternis.} i. diuersitatibus {nostris diuisibilibus} i. quæ ex aliqua diuisione cõtingunt, {supermũdane.} i. supermundana virtute. Vel hoc quod dicit vnimur, potest referri ad hoc quod vnumquodque in se est vnum. Quod autem sequitur, {& diuisibilibus nostris, &c} potest referri ad hoc quod multa licet sint diuisa & altera, tamen ad aliquam vnitatem reducuntur vel perfecte, vel imperfecte. Monas enim id est vnitas perfectiora vnitatis designat, vnitio vero viam ad vnitatem, in quo imperfectio vnitatis ostenditur. Deinde ostendit idem in nomine trinitatis, & dicit quod inuenimus Deũ laudari {sicut trinitatem ad manifestandum supersubstantialem fœcunditatem trium personarum,} quæ non distinguuntur nisi secundum originẽ. {Ex qua} quidem fœcunditate diuina deriuatur {omnis paternitas.} id est fœcunditas quæ nomine paternitatis intelligitur, vt Apostolus dicit ad Ephes. 3. quod ex Deo patre omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Nec solum nominatur, sed etiã existit siue causatur. Tertio autem manifestat idem in nomine causæ. Et dicit quod Deus laudatur {sicut causa existentium} propter hoc quòd {omnia sunt deducta ad esse ex bonitate eius substantificante res,} non autem ex necessitate naturæ. Quarto autem manifestat idem per nomen sapientis, & pulchri. Et dicit quod {laudant deitatem theologi sicut sapientem, & pulchrum, quia omnia existentia} in quibus inuenitur propria natura saluata absque corruptione {sunt plena omni armonia diuina} id est perfecta consonantia, seu ordine à Deo. {&} sunt iterum plena {sancto decore,} vt quod dicit {armonia} referatur ad sapientiam, cuius est ordinare, & commensurare res. Quod autem dicit {decore,} maxime ad pulchritudinem refertur. Per hoc autem quod diminuitur aliquid de armonia, vel decore, accidit corruptio in rebus secundũ excessum à propria natura, sicut ægritudo in corporibus, & peccatum in anima. Quinto manifestat idem de nomine benignitatis. Et dicit quod diuina scriptura laudat deitatem sicut benignam, differenter tamen à prædictis nominibus. Nam secundum prædicta nomina laudatur Deus inquantum non communicabat sua, benignus autem laudatur inquantum in opere incarnationis {in vna personarum ipsius} deitatis, scilicet in persona filij {communicauit nostris} id est his quæ ad naturam nostram pertinent, non afferens corpus cæleste. Vt Valentinus dixit, {ad veritatem} id est secundum veritatem, non fantasticè, vt dixit Manichæus, {totaliter} id est quantum ad omnes partes nostræ naturæ, non assumens corpus absque anima, aut animam absque corpore, aut animam & corpus absque intellectu, vt Arius & Apolli. dixerunt. Et vt finem incarnationis ostendat, subdit {reuocans} à statu peccati, {humanam extremitatem} id est humanam naturam, quæ est vltima creaturarum secundum ordinem creationis {ad seipsam} secundum deitatem. & non solum reuocans amouendo, sed etiam {reponens} operando. Et ne aliquis crederet quod ita cõiunctus sit veritate nostris secũdũ exhibitionẽ solũ, vt Nestorius dixit, sed secundũ verã vnionem in persona, & hypostasi, vt s. ipse qui est Deus

vere sit homo, subiungit, {ex qua.} s. deitate operante, vel {ex qua} i. secundum quam humanitatem {Iesus} qui est {ineffabiliter simplex} secundũ deitatem, ipse idem hypostasi est compositus} secundũ humanitatem, {&} qui est {æternus} secundum deitatem accepit præsentationem temporalem} i. vt sit temporalis in hoc præsenti tempore secundum humanam naturam, {& qui secundum deitatem, {supersubstantialiter excedit omnem ordinem secundum omnem naturam, factus est intra nostram naturam} vere homo sub specie humana contentus sicut & cæteri homines, per quæ omnia dat intelligere quod idem est suppositũ Deus, & homo. Et ne aliquis pueriliter intelligeret, quod Deus factus sit homo secundum aliquam conuersionem deitatis in carnẽ, vel in animam, vel etiam secundum aliquam commensurationem, vt sic esset vna natura Dei & hominis, vt Eutices confinxit, subiungit, {cum intransmutabili, & inconfusa collocatione} id est firma saluatione {propriorum} id est proprietatum vtriusq; naturæ, quia neque diuinitas conuersa est in humanitatem, neque humanitas in diuinitatẽ. Et quia de mysterio incarnationis plura dici possent, quæ ad præsens omittit, quia non est de hoc principalis intentio, subdit quod non solum prędicta intelligantur per diuinam benignitatem, sed {& quæcunq; alia deifica lumina} id est, quæcunq; alias diuinas illuminationes, & veritates, {occulta traditio nostrorum ducum,} s. Apostolorum, & aliorum doctorũ post eos

qui omnem ordinem secundum omnem naturam supersubstantialiter excedit, cum intransmutabili & inconfusa propriorum collocatione, & quæcunque alia deifica lumina iuxta consequentiam diuinorum eloquiorum nostrorum ducum occulta traditione manifestatiuè nobis donauit. Hæc & nos docti sumus quidem iuxta proportionem nostram, per sancta velamina eloquiorum & hierarchiarũ traditionum benignitate sensibilibus intelligibilia existentibus supersubstantialia circumuelante, & formas & figuras informabilibus & nõ figurabilibus circũponẽte. Et supernaturalem & infigurabilẽ simplicitatem varietate diuisibilium signorum & multiplicãte & cõponente. Tũc aũt quando incorruptibiles & immortales erimus, & Christiformẽ & beatissimum consequemur finẽ, semper cũ Domino secũdũ eloquiũ erimus, visibili quidem ipsius Dei apparitione in castissimis cõtẽplationibus adimpleti, manifestissimis circa nos splendoribus refulgẽte, sicut circa discipulos in illa diuinissima trãsformatione. Intelligibili aũt luminis datiõe ipsius, impassibili & immateriali mẽte participãtes, & super mẽtẽ vnitione, ignotis & beatis immissionibus superclarorum radio-

{nobis hoc donauit manifestatiuè iuxta consequentiã eloquiorũ diuinorũ} id est, secundũ quod in sacra scriptura traditur. Deinde cũ subdit. {Hæc & nos docti sumus, &c.} ostẽdit differẽtiã cognitiõis quã in præsenti vita de Deo p nomina diuina accepimus ad cognitionẽ quã sancti habẽt in vita futura, cũ dicit, quòd {hæc} quæ dicta sunt in expositione diuinorum nominum de Deo, {nos sumus edocti nũc} i. in præsenti vita {iuxta proportionem nostram per sancta velamina eloquiorũ} i. sacræ scripturæ {& hierarchicarũ traditionum} i. aliorũ dogmatũ quę Apostoli & eorũ discipuli tradiderũt, quæ nõ continẽtur in sacra scriptura, vtputa quę pertinẽt ad sacrorũ mysteriorũ cognitionẽ. {Hierarchia. n. idẽ est quod sacer principatus. Vnde Apostoli, & alij Ecclesiæ prælati Hierarchæ dicũtur, quasi sacri principes. Dicit autẽ {per sancta velamina} quia in præsenti vita non possumus per ea quę nobis tradita sunt ipsam Dei essentiã prout in se est videre, sed instruimur de Deo in scripturis per similitudinẽ effectus ipsius q. per quædã velamina, secundũ illud. 1. Cor. 13. Videmus nũc per speculũ in ænigmate. Quis vero sunt ista velamina exponit, subdẽs quod {ex bonitate Dei intelligibilia circũuelantur per sensibilia.} sicut cũ scripturæ de Deo, & angelis sub similitudine quorundã sensibiliũ loquũtur, vt patet Esa. 6. Vidi dominũ sedẽtem super soliũ excelsum. Et infra. Seraphin stabãt super illud, sex alæ vni, & sex alæ alteri, & similiter velãtur {super substãtialia} s. diuina cũ {existẽtibus} sicut cũ Deo attribuũtur nõ solũ sensibilia, sed etiã intelligibiles perfectiones creaturarũ, vt cũ attribuimus Deo vitã, intellectũ, & huiusmodi perfectiones in rebus creatis inuẽtas. Similiter ex eadẽ bonitate {circũponuntur formæ corporeæ, & figura rebus incorporeis nõ sic formabilibus vel figurabilibus. Et} similiter {res simpliciter supernaturalis, & infigurabilis multipliciter cõponitur per varietatẽ diuisibiliũ signorũ} inquãtũ s. ipse Deus qui est supernaturalis, & simplex per diuersa nobis manifestatur in scripturis, siue sint diuersæ processiones, siue diuersæ similitudines. Signãter aũt dixit {benignitate} quod enim in scripturis exprimũtur nobis intelligibilia per sensibilia, & supersubstantialia per existẽtia, & incorporalia, & simplicia per cõposita & diuersa, nõ est propter inuidiã, vt subtrahatur nobis cognitio diuinorũ, sed propter nostram vtilitatẽ, quia scriptura nobis cõdescẽdens tradidit nobis quę supra nos sunt secũdũ modũ nostrũ. Et hic quidẽ modus cognitiõis est quo Deũ in præsenti vita cognoscere possumus. {Tunc autem} scilicet post resurrectionem beatam, {quando incorruptibiles, & immortales erimus} corruptibili hoc accipiente incorruptionem, & mortali hoc accipiente immortalitatem. vt dicitur. 1. Corinth. 15. {&} quando consequemur finem Christiformem, } id est assimilationem ad Christum, secundum illud Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, {& beatissimum} quia non solum beatificabitur anima, sed etiam suo modo glorificabitur corpus, tunc {semper cum domino erimus secundum eloquium.} id est, vt dicitur. 1. Thes. 4. nos inquam {adimpleti visibili apparitione} id est, sensibili, & corporali {ipsius Dei} quantum ad humanitatem Christi & hoc {in castissimis contemplationibus.} quia ad carnem Christi non afficiemur carnaliter, sed spiritualiter, secundum illud apost. 2. Cor. 5. Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc non nouimus. Ipso inquam Christo. {refulgente circa nos} per sui corporis claritatem {manifestissimis splendoribus sicut} factũ est {circa discipulos in illa diuinissima transformatione} id est, transfiguratione, quando vt habetur Mat. 17. facies eius resplenduit sicut sol. Et non solum erimus adimpleti sensibili apparitione ipsius, sed etiam erimus {participantes intellectualis datione lum. ipsius} Christi, quod effundet in nos secundum virtutem suæ diuinitatis. Et hoc lumen participabimus. {in impassibili, & immateriali mente.} Mens enim nostra nunc quidem passibilis est per accidens ex vnione ad corpus, {&} materialis efficitur secundum affectionem ad res materiales, & ideo nunc non est idonea ad tanti luminis participationem, sicut tunc erit quando in nullo impedietur per corporales passiones, neque subdetur materialibus affectionibus. Et per hanc participationem luminis erimus {& participantes vnitionem} quæ est {super mentem} quia, scilicet mens nostra, vt intelli-

Universidad de Deusto Biblioteca

gibilis ipsi Deo qui est super mentem vnietur, & hoc fiat { per ignotas & beatas immissiones super clarorum radiorum { id est diuinarum illuminationũ quæ nunc sunt nobis occultæ sicut inexpertæ, quibus tunc eędem mentes beatificabuntur. Et hoc quidem consequentur homines { secundum imitationem supercælestium mentium. } id est, angelorum diuiniore modo quàm nunc. Nunc enim licet in qualibet contemplatione veritatis mentes humanæ ad angelorum visionem illustrentur, tamen multum deficimus ab eorum æqualitate, sed tunc { æquales erimus angelis, vt dicit veritas eloquiorum, & } erunt { filij Dei existentes filij resurrectionis. } vt habetur Lucæ 20. Deinde cum dicit { Nunc autem sicut nobis est possibile, &c. } ostendit quod post omnem cognitionem quam in præsenti vita de Deo habemus, id quod est Deus remanet nobis occultum. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum ibi. { In quo omnes fines, &c. } Dicit ergo primo, quod { nunc, } id est in præsenti vita, sicut supra expositum est { vtimur sicut nobis est possibile propriis signis ad diuina cognoscenda } Quæ quidem signa sunt tam perfectiones quæ procedunt à Deo in creaturas, quàm & metaphoræ quæ à creaturis per similitudinẽ transferuntur in Deum. Et huiusmodi quidem signa dicuntur propria cognitioni rerum diuinarum ex parte nostra, quia non est possibile nobis aliter innotescere res diuinas, nisi hoc modo.

rum in diuinore imitatione supercælestium mentium. Nam æquales angelis erimus, vt veritas dicit eloquiorum, & filij Dei, resurrectionis filij existentes. Nunc autem sicut nobis est possibile, proprijs quidem ad diuina signis vtimur, & ex ipsis rursus ad simplicem & vnitam intelligibilium miraculorum veritatem proportionaliter extendimur. F Et post omnem secundum nos deiformium vnitionem, sedantes nostras intellectuales operationes, ad supersubstantialem radium, secundum quod fas est, nos immittimus. In quo omnes fines omniũ cognitionũ superineffabiliter præextiterunt, quem neque cogitare possibile est, neque dicere, neque totaliter aliquo modo contemplari. Propter quod ab omnibus ipse est segregatus & superignotus, & omnium quidem substantialium cognitionum & virtutum terminationes simul, & omnes supersubstantialiter in seipso præaccepit, & super omnes cælestes mentes incomprehensibili virtute est collacatus. G Si enim cognitiones omnium existentium sunt, & si existentia finem habent, qui est super omnem substantiam, & ab omni cognitione est segregatus. Et quidẽ si melior est omni sermone & omni cognitione, & super mentem vniuersaliter & substantiam collocatur.

Non tamen sic vtimur huiusmodi signis in cognitione diuinorũ, quòd in eis mens nostra remaneat, nihil vltra huiusmodi Deum existimans, sed { ex istis } signis { rursum extendimur } secundum nostram proportionem { ad simplicem & vnitam veritatem intelligibilium miraculorum. } id est ammirabilium contemplationum, quas de rebus diuinis per huiusmodi signa accipimus. Dicit autem { ad simplicem, & vnitam veritatem } vt simplicitas correspondeat compositioni signorum, vnitas verò eorum multitudini & diuersitati. Et ne aliquis credat quòd per signa prædicta, veritatem & intelligentiam diuinorum perfectè comprehendere possimus, subiungit quod { nos immittimus nos ad supersubstantialem radium. } id est ad veritatem de Deo cognoscendam, sed non perfectè, sed { secundum quod est fas nobis. } { scilicet } sedantes } id est quietantes. { nostras intellectuales operationes, } ne vltra se tantur quàm nobis sit datum. H & hoc dico, { post omnem secundũ nos vnitionem deiformium } q.d. postquam secundum deiformitatem vniti fuerimus per cognitionem rebus diuinis quantumcunque nobis est possibile, adhuc remanet aliquid de rebus diuinis nobis occultum, à cuius inquisitione oportet nos sedare intellectũ nostrum. Deinde cum dicit. { In quo omnes fines &c. } probat quod dixerat. Et circa hoc tria facit. Primo enim inducit probationẽ. Secundò exponit eam. ibi. { Et omnium quidem substantialium. } Tertiò probat quoddam quod in probatione supposuerat ibi. { Si enim cognitiones, &c. } Ad euidentiam autem primę partis, considerandum est, quod nulla virtus finita extendit se in infinitum, sed ad aliquem certum terminum concluditur. Vnde omnis virtus cognoscitiua creaturæ est aliquis certus terminus vltra quem non tendit. Et huius exemplũ accipi potest ex diuersis scientiis. Habet enim geometria aliquem terminum vltra quem non tendit, & similiter naturalis scientia. Et hoc quidem intelligendum est de re qualibet conditione creata. Manifestũ est autẽ quod illũ qui terminũ alicuius cognitionis nõ attingit, ad illã cognitionẽ nõ attingit: supersubstãtialis autẽ radius, i. ipsa diuina veritas excedit omnes terminos, & fines quarumcunq; cognitionũ, quia { omnes fines } quarumcunq; { cognitionũ } eminentius præexistunt in ipso radio sicut in causa primordiali modo ineffabili nobis propter suã eminentiã. I Vnde relinquitur quod prædictũ radiũ nõ possumus cogitare inquirendo, neq; exprimere loquendo, neq; perfectè cõtemplari quocunq; modo, nõ propter sui defectũ, sed propter hoc quod est { ab omnibus distinctus } & per cõsequens { ignotus omnibus } quasi super omnia existens. Deinde cũ dicit. { Et omniũ quidem substantialiũ. &c. } exponit quod dixerat, s. quod { fines cognitionũ } præexistunt in supersubstantiali radio. Et dicit quòd cũ ille radius sit supersubstãtialis, virtutes aũt cognoscitiuæ, & cognitiones ipsæ sint substãtiales, i. substãtiis creatis proportionatæ, & per cõsequens finitæ, manifestũ est quod prædictus radius { præaccepit in seipso } tanquam causa suprema, { terminationes omniũ prædictarum cognitionum, & virtutum, non quidem successiue, vt nunc habeat hanc, nunc illam, sed simul & vnite. Neque iterum particulariter, vt habeat hanc, terminationẽ, & non illã, sed vniuersaliter omnes. Neque iterum habet in se huiusmodi terminationes eo modo quo sunt in substantiis creatis, sed supersubstantialiter. Et quia quod dixerat, { quem neq; cogitare, &c. } posset aliquis referre solum ad cognitionẽ præsentis vitæ, vlterius extendit hoc etiã ad angelos. Et dicit quòd ille supersubstantialis radius est { collocatus } non solum super mentes humanas, sed etiã { super mentes cælestes } i. angelicas, non vt nullo modo attingatur ab eis, sed ita quod comprahendi non possit. K Et hoc est quod dicit { incõprahensibili virtute. Deinde cum dicit. { Si enim cognitiones, &c. } Probat quod supposuerat, scilicet quòd in Deo præexistant terminationes omnium cognitionum. Et ratio sua talis est. Omnes cognitiones sunt de rebus existentibus. Obiectum enim cognitionis est ens. Existentia autem sunt finita. Ens igitur finitum est obiectum cognitionis finitæ. Deus ergo cum sit infinitus excedit omnem substantiam finitam, præhabens in se fines omnium, & per consequens est separatus ab omni cognitione, inquantum omnem cognitionem creaturæ excedit, vt à nulla comprahendi possit.

LECTIO III.

OMNIVM quidem existens circumap. &c. } Postquàm ostenderat Dionysius quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipere possumus, hic ostendit quomodo Deus nominari possit. Et primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam, ibi. Sed quod diximus quando Theologicas, &cæt. } Est ergo dubitatio talis. Ostensum est quod Deus est potior omni nostra locutione, & omni cognitione, & non solum excedit nostram locutionem, & cognitionem, sed vniuersaliter collocatus super omnem mentem, etiam angelicam, & super omnem substantiam. Et ne aliquis crederet sic Deum esse super omnia remotum, vt non solum non cognosceretur, sed quod nec etiam cognosceret quæ infra se sunt, subiungit quod ipse est { omnium circumapprahensiuus. } inquantum cognoscit proprietates, & circunstantias rerum. { Et comprahensiuus } inquantum perfecte cognoscit quidditates seu essentias omnium, { & præapprahensiuus } inquantum scilicet, cognitionem rerum non accipit à rebus sicut nos, sed scientia eius præexistit rebus, vtpote causa earum, & tamen ipse { omnibus rebus est incomprahensibilis, & neque potest comprahendi sensu, neque phantasia } siue imaginatione, neque opinione, in quibus & bruta communicant, neque etiam incomprahendi potest per ea quæ sunt propria rationalium, quia neque nomen est eius vt comprahendens ipsum { neque sermo } aliquis complexus { neque tactus, } id est, simpliciter intuitus intellectus, { neque scientia } quæ prouenit ex deductione principiorum in conclusiones. Si ergo ita est, { quomodo de diuinis nominibus } poterit aliquis { sermo tractari à nobis? } cum demonstratum sit quod supersubstantialis deitas voce significari non potest, vtpote supra omne nomen existens. Ridiculum enim videtur velle tractare de nominibus rei quæ nominari non potest. Deinde cum dicit. { Sed quod diximus, &c. } soluit prædictam dubitationem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter Deus nominari potest. Secundo qualiter de diuinis nominibus sit agendum, ibi. { Nunc autem quæcunque sunt præsentis negotij, &c. } Prima pars diuiditur in tres, secundum tres modos Dei nominationum, quos assignat. Secunda pars incipit ibi. { Quoniam autem sicut bo. &c. } Tertia pars incipit ibi. { Sed est quando à qui. &c. } Circa primum duo facit. Primo ponit radicem primi modi nominationum. Secundo assignat primum modum Dei nominationum, ibi. { istis deiformes. } Dicit ergo primo quòd { sicut dictum est in li. de Theo. ypotiposibus } ipsum per se { vnum } quod Deus est, quod est { ignotum } & { supersubstantialem, } id est super omnem substantiam, & quod est { ipsum bonum } id est ipsa essentia bonitatis, & quod est ipsum } quod est } id est ipsum per se esse, scilicet { ipsam tri. vni. dico } in qua non est aliquis gradus, sed omnes tres per se sunt simul & æqualiter Deus, & simul & æqualiter ipsum bonum, non quod filius sit vmbra bonitatis, sicut Origines & Arrius dixerunt. Illud inquam secundum quod in se est, { neque pi. neque cogi. est possibile } nobis. Non enim possumus ipsam essentiam Dei, quæ est vnitas in trinitate in præsenti vita videre. Et licet angeli videant essentiam, tamen etiam sunt nobis { ineffabiles } & ignotæ, { sanctarum virtutum vni. } quæ conueniunt { angelis } quibus scilicet vniuntur per cognitionem ad diuinam essentiam, ipsam aliqualiter attingendo, sed non comprahendendo. { quas, } scilicet, vnitiones { oportet dicere siue immissiones, siue susceptiones bonitatis } diuinæ, superignotæ & superclaræ. } Non enim est ignota per obscuritatem, sed propter abundantiam claritatis. { Immissiones } autem dici possunt inquantum ipsa diuina bonitas se immittit quodammodo sanctis mentibus. { Susceptiones } aut inquantum sanctæ mentes ipsam capiunt secundum suum modum. Et licet nunc huiusmodi immissiones sint nobis ineffabiles & ignotæ, { inerunt } tamen aliquibus { hominibus, } sed illis { solis qui digni habiti sunt ipsis angelis, } id est societate & consortio angelorum quantum ad cognitionem superangelicam. Visio enim Dei per essentiam est super naturam cuiuslibet intellectus creati, non solum humani, sed angelici. Deinde cum dicit. { Istis deiformes, &c. } assignat primum modum Dei nominationum, qui, scilicet, fit per remotionem. Et dicit quòd { mentes Deo conformatæ } sanctorum scilicet prophetarum, & apostolorum { vnitæ } id est, coniunctæ prædictis immissionibus & susceptionibus secundum imitationem angelorum, non quidem æqualiter angelis, sed { sicut est possibile in hac vita, { laudat Deum maxime proprie per remotionem } à cunctis existentibus. Et hoc ideo, quia { vnitio sanctarum mentium } ad Deum, qui est super omne lumen { fit talis, } scilicet per remotionem à cunctis existentibus, { secundum quietem omnis intellectualis operationis, id est in vltimo in quo quiescit omnis eorum intellectualis operatio. Hoc enim est vltimum ad quod pertingere possumus circa cognitionem diuinam in hac vita, quòd Deus est supra omne id quod à nobis cogitari potest, & ideo nominatio Dei quę est per remotionem est maxime propria, etenim illi qui sic laudant Deum per remotionem { per illuminationem } Dei { vere, & supernaturaliter sunt hoc edocti ex beatissima coniunctione ad Deum. } quòd Deus cum sit omnium existentium causa, ipse nihil est existentium, non quasi deficiens ab essendo, sed supereminenter { segregatus ab omnibus. } Et ideo } diuina supersubstantialitas } quæ est bonitatis essentia, ab his qui sunt diuinæ veritatis amatores { quæ ad

Quomodo Deus nominari possit.

LECTIO III.

OMNIVM quidem existens circumapprahensiuus, & comprahensiuus, & præapprahensiuus: omnibus autem vniuersaliter est incomprahensibilis, & neque sensus eius est, neque phantasia, neque opinio, neque nomen, neque sermo, neque tactus, neque scientia: quomodo de diuinis nominibus diuinus à nobis tractabitur sermo inuocabili, & supernominabili, supersubstãtiali deitate demonstrata? Sed quod diximus quando Theologicas ypothiposes exposuimus. Vnum ignotum supersubstantiale ipsum bonum quod est, trinam vnitatem dico, quæ est simul Deus, & simul bonum, neque dicere, neque possibile cogitare est. Sed & sanctarum virtutum angelis conuenientes vnitiones, quas siue immissiones siue susceptiones oportet dicere, superignotæ & superclaræ bonitatis & ineffabiles sunt & ignotæ, & solum ipsis inerunt, quæ super angelicam cognitionem digni habiti sunt ipsis angelis. Istis deiformes ad angelorum imitationem, sicut est possibile vnitæ mentes, quoniam secundum omnis intellectualis operationis quietem talis fit deificatarum mentium ad supremum lumen vnitio, laudant ipsum proprie, maxime per ablationem à cunctis existentibus. Hoc vere & supernaturaliter illuminatione edocti ex beatissima ad ipsum vnitione, quod omnium quidem existentium est causa, A Ipsum autem velut ab omnibus substantialiter segregatum, Igitur supersubstãtialitatem quidem Thearchicam quomodocunque est superbonitatis superessentia, neque vt rationem aut virtutem, neque sicut mentem, aut vitam, aut substantiam laudare possibile nulli eorum quantumcunque sunt veritatis amatores, quæ est super omnem veritatem. Sed sicut ab omni habitu, motu, vita, phantasia, opinione, nomine, verbo, deliberatione, & intellectu, substantia, statione, collocatione, vnitione, fine, infinitate, vniuersis quæcunque existentia sunt, excellenter segregatam. B Quoniam autem sicut bonitatis essentia per ipsum esse omnium est, existentium causa, boni principem thearchiæ prouidentiam, ex omnibus causatis laudare conuenit. Quoniam & circa ipsam omnia, & ipsius causa, & ipsa est ante omnia, & omnia in ipsa constiterunt, & esse hanc est totorum deductio, & substantia, & omnia ipsam desiderant. Intellectualia quidem, & rationalia cognitiue. Istis autem subiecta sensibiliter, & alia secundum viuificum motum aut substantialem, & habitudinariam aptitudinem. Hoc igitur scientes Theologi, & sicut innominabilem ipsam laudant, & ex omni nomine. Innominabilem quidem, sicut quando dicunt thearchiam ipsam in vna mysticarum visionum Dei apparitionis, significantem increpare eum qui dixit, quod est nomen tuum. Et sicut ab omni cognitione ex Dei nominatione ipsum abigentem dicere, quare interrogas nomen meum: & hoc est mirabile. Nunquid autem non hoc vere est mirabile nomen quod est super omne nomen, quod est innominabile, quod est collocatum super omne nomen, quod nominatur siue in seculo isto, siue in futuro? Multorum autem nominum, sicut quando ipsam rursus inducunt dicentem, Ego sum qui sum, vita, lumen, Deus, veritas, & quando ipsi periti Deitatis, omnium causam multis nominibus ex multis causatis laudant, sicut bonum, sicut pulchrum, sicut sapientem, sicut diligibilem, sicut Deum Deorum, siue dominum dominorum, siue sanctum sanctorum, sicut æternum, sicut existentem, & sicut sæculorum causam, sicut vitæ largitorem, sicut sapientiam, sicut mentem, sicut rationem, sicut cognitionem, sicut præhabentem omnes thesauros vniuersæ cognitionis, sicut virtutem, sicut potentem, sicut regem regnantium, sicut veterem dierum, sicut sine senectute & inuariabilem, sicut saluationẽ, sicut iustitiam, sicut iustificationem, sicut liberatio-

est supra omnem veritatem } non potest laudari { quomodocunque est } id est comprahensiue, { neque vt dicatur ratio, aut virtus, neque vt mens aut vita, aut substantia. } Et eadem ratio est de omnibus alijs nominibus quæ processiones Dei in creaturas signant, { sed } laudant eam { sicut superexcellenter segregatam ab omni habitu. } quod potest referri ad artificialia, vel ad quascunque exteriores circunstantias, etiam { motum } quantum ad naturalia, { vita } quantum ad viuentia, { phantasia opinione } id est, existimatione quantum ad sensitiua, { nomine } incomplexo, { verbo } { complexo } deliberatione, } id est, inquisitiua ratione quantum ad rationalia, vt sunt homines { intellectu } quãtum ad intellectualia, vt sunt angeli, & vniuersaliter quantum ad omnia dicit { substantia } si consideretur esse rerum } statione, { collocatione, } quantum ad rerum permanentiam, vt statio referatur ad firmitatem rei secundum quod consistit in seipsa, collocatio vero secundum quod firmatur in alijs. Et quantum ad perfectionem rerum subdit, { vnitione, fine, infinitate } & vniuersaliter ab omnibus quocunque modo existant. Hic igitur est primus modus Dei nominationum per abnegationem omnium, ea ratione quòd ipse est super omnia, & quicquid est quocunque nomine signatum, est minus eo quod est Deus, qui excedit nostram cognitionem, quam per nomina à nobis imposita exprimimus. Deinde cum dicit. { Quoniam autem sicut bonitatis eius essentia, & cæt. } tradit secundum modum Dei nominationum quæ scilicet nominant Deum, vt causam. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit rationem huiusmodi nominationum. Secundo ponit ipsas nominationes, ibi. Hoc igitur scientes Theologi, &c. } Tertio excludit quendam errorem, ibi. { Et vere laudatur, &c. } Ad euidentiam autem primæ partis considerandum est, quod cum effectus procedant per quandam assimilationem à suis causis, secundum modum quo aliquid est causa, præhabet in se similitudinem sui effectus. C Si enim aliquid est causa alterius secundum suam speciem, vel naturam, effectus in se habet similitudinem secundum suam naturam, sicut homo generat hominem, & equus equum. Si vero sit causa alterius secundum aliquam dispositionem superadditam, secundum hoc etiam habebit similitudinem sui effectus. Ædificator enim est causa domus non secundum suam naturam, sed secundum suam artem. Vnde similitudo domus non est in natura ædificatoris, sed in eius arte. Vlterius autem considerandum est, quod cum bonum habeat rationem finis, quia bonum est quod omnia appetunt, finis autem est prima causarum, bonum est cui primo competit ratio causandi. Secundum hoc igitur quod aliquid se habet ad bonum, secundum hoc se habet quod sit causa. Quia igitur Deus est bonus, non quidem bonum quasi bonitatem participans, sed { sicut ipsa essentia bonitatis. } non per aliquam dispositionem participatam est causa rerum, sed { per ipsum esse suum est causa omnium existentium. } nec per hoc excluditur quin agat per intellectum, & voluntatem, quia intelligere eius, & velle est ipsum esse eius. Sic igitur in ipso sua causa præhabet similitudinem omnium suorum effectuum. Omnis autem causa intantum potest nominari ex nomine sui effectus, inquantum habet in se similitudinem eius. Si enim sit similitudo secundum identitatem rationis, D nomen illud conueniet causæ, & causato, sicut nomen hominis generanti & generato. Si vero non sit similitudo secundum eandem rationem, sed sit supereminentius in causa, non dicetur nomen de vtroque secundum vnam rationem, sed supereminentius de causa, sicut calor de sole, & igne. Sic igitur quia similitudo omnium rerum præexistit in diuina essentia, non per eandem rationem, sed eminentius, sequitur quòd prouidentiam Deitatis sicut principem totius boni, id est, principaliter in se totum bonum habentem, & alijs diffundentem { conuenit laudare ex omnibus causatis } non tamen vniuoce, sed supereminenter, quod contingit propter conuenientiam creaturarum cum ipsa, quam quidem conuenientiam designat cum subdit. { Quoniam & circa ipsam sunt omnia. } Effectus enim dicuntur circa causam consistentiæ, inquantum accedunt ad similitudinem ipsius, secundum similitudinem quam lineæ egredientes è centro circumstant ipsum, secundum quandam similitudinem ab ipso deriuatæ. Inueniuntur autem aliqua esse circa aliquid, quod tamen est propter ea quæ circunstant, sicut columna est propter domum. Non autem Deus est propter creaturas, sed econuerso, & ideo subdit, { & ipsius causa sunt omnia, } eo modo loquendi quo medicina dicitur esse causa sanitatis, id est, propter sanitatem. E Contingit autem apud nos quod id quod est propter finem est causa actiua finis, & prius eo in generatione, sicut se habet medicatio ad sanitatem. Et ne sic Deus esse finis crederetur, subiungit, { & ipse est ante omnia. } Sunt etiam aliqua propter finem, quæ licet non præcedant id propter quod sunt, tamen aliquid ad ipsum conferunt, sicut vestimenta sunt propter hominem. Et ad hoc excludendum à Deo subdit, { & omnia in ipso consistunt } vnde ex nullo aliquid accipere potest, sed omnia acquirunt quicquid habent ab ipsa. Et ne aliquis credat esse Deum causam rerum solum per modum finis, vt quidam posuerunt, & non per modum factionis & conseruationis, subiungit. { & esse hanc. } scilicet deitatem, vel prouidentiam diuinam { est totorum, id est omnium, vel perfectorum { deductio, } id est productio, & substantia, } ac si dicat, ipsa deitas per suum esse est causa productionis, & existentiæ rerum. Est autem vlterius considerandum, quod omnis effectus conuertitur ad causam à qua procedit, vt Platonici dicunt. Cuius ratio est, quod vnaquæque res conuertitur ad suum bonum appetendo illud, bonum autem effectus, est ex sua causa, vnde omnis effectus conuertitur ad suam causam appetendo ipsam. Et ideo postquam dixerat quod à deitate deducantur omnia, subiungit quod omnia conuertuntur ad ipsam per desiderium. Et hoc est quod dicit, { & omnia ipsam desiderant. } Et ne aliquis credat quod omnia ipsam cognoscant, ostendit quomodo diuersimode diuersa ipsam desiderant, subdens. { intellectualia quidem, } id est, angeli, { & rationalia, } id est, homines desiderant ipsam { cognitione } id est cognoscendo ipsam. Non enim cognosci potest nisi intellectu aut ratione, { istis autem subiecta } non cognitione ipsam desiderant, sed alia quidem solum subdũtur, vt bruta animalia, { & alia secundum viuificum motum } vt plantæ { aut secundum aptitudinem substantialem } vt ea quæ mouentur secundum generationem, & corruptionem, { aut habitudinaria } vt in aliis motibus, qui sunt secundum qualitatẽ, & quantitatem & vbi: omnia enim huiusmodi, licet non cognoscant Deũ, tamen dicuntur ipsum desiderare, inquantum tendunt ad quoddam bonum particulare. In omni autem bono particulari refulget primum bonum, ex quo habet quodlibet bonum quod sit appetibile. Deinde cum dicit. Hoc igitur scientes theologi, &c. } ponit nominationes diuinas secundum rationem prædictam. Et dicit quod Theologi considerantes prædicta, scilicet quòd Deus est segregatus ab omnibus, & tamen est causa omnium, quandoque quidem dicunt ipsum innominabilem, quandoque autem attribuunt ei omnium rerum nomina. Innominabilem quidem dicunt ipsum, sicut quando { dicunt ipsam deitatem in quadam mysticarum visionum } quæ fuerunt secundum apparitionem diuinam imaginatiuam, significantem increpasse eum qui quæsiuit, quod est nomen tuum ab angelo } qui apparebat in persona Dei. Et vt excluderet eum ab omni cognitione quæ posset prouenire ex Dei nomine, dixit, { quare interrogas nomen meum, quod est mirabile? } Et habetur hoc Genesis trigesimotertio, Et verè hoc { nomen est mirabile quod est super omne nomen } vt dicitur Philippensiũ secundo, { quod est innominabile, quasi collocatum super omne nomen, quod nominatur siue in isto sæculo, siue in futuro, } vt habetur Philippensiũ secundo. Et non solum laudatur in scripturis Deus vt innominabilis, { sed } etiam vt multorum nominum, sicut quando ipse } Deus inducitur dicens. { Ego sum qui sum. } Exodi tertio. { Et vita & veritas. } Iohelis decimoquarto, { & lumen. } Ioannis octauo. { & Deus. } Exodi tertio. Ego sum Deus Abraham. Et non solum ipsum inducunt ipsa nomina de se dicentem, sed etiam ipsi qui erant periti circa deitatem vt Apostoli, & Prophetæ, laudant Deum { vt omnium causam } ex multis causatis, diuersitatem autem horum causatorum quæ hic subiungit, non oportet hic distinguere, quia ista distinguentur in distinctione capitulorum, cum ad certa capitula omnes effectus huiusmodi reducat. Laudant enim eum { sicut bonum. } Lucæ decimooctauo. { sicut pulchrum. } Canticorum primo, sicut sapientem, Iob nono, { sicut diligibilem. } Canticorum 5. { Sicut Deum deorum. } Psalmo. 49. { sicut sanctum sanctorum. } Danielis 9. { sicut æternum. } Baruch. 3. { sicut existentem. } Iob decimoquarto, nonne tu qui solus es? { sicut causam sæculorum. } Eccles. 24. { sicut vitæ largitorem. } actu. 17. { sicut sapientiam. } 1. Cor. 1. { sicut mentem. } Isaiæ 27. Et alia translatio habet { intellectum, sicut rationem. } Isaiæ 33. Ego qui loquor iustitiam, vbi alia translatio habet. Ego qui disputo iustitiam. Vel melius potest dici, quod ratio in Græco logos dicitur, quod etiam signat verbum quod pluries in scripturis inuenitur, { sicut cognitorem } 2. Thim. 3. { sicut præhabentem omnes thesauros vniuersæ cognitionis } Col. 2. { sicut virtutem } 1. Cor. 1. { sicut potentem. } Psalm. { sicut regem regum, } Apoc. 29. { sicut veterem dierum } Dan. 7. { sicut sine senectute, & inuariabilem } Iacobi 1. { sicut saluationẽ } Mat. 1. { sicut iustitiã, sicut iustificantẽ, sicut liberationẽ vel redemptionẽ { secundũ aliã translationẽ, 1. Cor. 1. { sicut magnitudinẽ cũcta excedẽtẽ } Iob 11. { sicut in aura subtili } 3. Reg. 19. Et dicũt ipsum etiã esse in mẽtibus, siue cordibus } Eph. 3. in animabus } Sap. 7. { & in corporibus. 1. Cor. 6. in cælo & in terra. } Hier. 23. { & simul in eadẽ ergo } i. quantũ ad eandẽ materiã dicunt eundẽ esse { mundanũ, } i. in mundo. Iohel. 1. { circa mundanum. Eccl. 44. supermundanũ, } Esa. vlt. { & supercęlestẽ } Psal. Excelsus super omnes gentes, &c. { supersubstantialẽ } Math. 6. { Solem. } Malach. 4. { astrum, } id est stellam. Apocal. vltimo. { ignem } Deutero. 4. { aquam. } Iohel. 7. { spiritum. } Iohel. 2. & rorem. } Osee vltimo. { nubem. } Osee 6. lapidem, Psal. { petram, 1. Corinth. 10. { & omnia alia existentia } ei attribuuntur sicut

causæ. { & nihil existentium est } inquantum omnia superexcedit. Ita igitur Deo quod est omnium causa, & tamen super omnia existere conuenit, { & esse innominabile } inquantum super omnia existit, & tamen conueniunt ei { omnia nomina existentium } sicut omnium causæ. Et rationem subiungit. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod regimen vniuersi est optimum. Ad bonitatem autem regiminis requiritur quod ille qui regit, non sit omnino ab his qui reguntur alienus, sed cum ei aliquam conuenientiam habeat vt possit esse vtilis, & vt tamen subditos superexcedat ne sit contemptibilis vt imperare possit. Et hoc est quod dicit, { vt regnum totorum, } id est, vt regimen vniuersi { sit diligenter, } id est optime procedat { omnia sunt circa primam causam } quasi ab ipsa secundum quandam similitudinem deriuata, { & ab ipsa sunt omnia segregata sicut à causa } propter quam omnia sunt, { sicut à principio } à quo effluunt. { sicut à fine } quem consequuntur, { & ipsa } per hunc modum { sit omnia in omnibus } inquantum omnis perfectio omnium est ipse Deus causaliter, { secundum eloquium. } Hoc enim scriptum est, 1. Cor. 15. Deinde cum dicit, { Et vere laudatur, &c. } excludit quorundam errorem. Fuerunt enim quidam Platonici qui processiones perfectionum ad diuersa principia reducebant. Ponentes vnum principium esse vitæ, quod appellabant primam vitam, & aliud principium esse intelligendi, quod appellabant primum ens, & bonum. Et ad hoc excludendum dicit, quod { Deus vere laudatur vt principalis substantia } inquantum dat omnes perfectiones rebus, & dicitur { causa contentiua custodia & cibus, } quæ tria ad conseruationem rerum pertinere videntur. Quædam enim sunt quæ non indigent nisi vt in suis principijs conseruentur, quia ab exteriori corrumpi non possunt, vt corpora cælestia, & quantum ad hoc dicit quod est { causa contentiua } quia hæc continet in esse. Quædam vero sunt quæ & si non deficiant ex suis principijs, corrumpi possunt ab exteriori, sicut aqua ab igne. Et quantum ad hoc dicit { custodia } quia hæc defenduntur à Deo ne præter ordinem suæ rationis ab illis corrumpantur. Quædam autem sunt quæ ad sui conseruationem indigent supplementis, sicut homines & animalia cibis, & quantum ad hoc dicit { cibus } quia scilicet, omnibus amministrat ea quæ sunt necessaria ad suam conseruationem. Est etiam { & } causa { conuersiua ad ipsum } quia hoc ipsum quòd res conuertuntur in Deum, considerando ipsum sicut finem, est eis à Deo. Et hæc omnia conueniunt Deo { vnitiue. } id est, non secundum diuersas virtutes, sed secundum vnam simplicem virtutem, & communicabiliter segregate. } quia ita communicat alijs causalitates prædictas, quòd tamen quidam singularis modus causandi separatum remanet apud eum. Ideo autem sic diuersimode laudatur vt causa, quæ { non solum est causa continentiæ, } id est saluationis rerum, { aut vitæ aut perfectionis } vt { bonitas } diuina { quæ est super omne nomen, nominetur, } id est, debeat nominari { à sola hac aut alia prouidentia, } id est causalitate, sed ipsa diuina bonitas { præaccipit in seipsa omnia existentia simpliciter } id est, non ita quòd ex omnibus componatur, sed quæ in seipsis sunt multa composita, in Deo sunt vnum { simpliciter & incircunfinite, } quia cum singula nomina determinate aliquid significent distinctum ab alijs, venientia in diuinam prædicationem non significant illud finite, sed infinite. Sicut nomen sapientiæ prout in rebus creatis accipitur, significat aliquid distinctum à iustitia, vtputa in determinato genere, & specie existens. Sed cum in diuinis accipitur, non significat aliquid determinatum ad genus & ad speciem, seu distinctionem ab alijs perfectionibus, sed aliquid infinitum, & ideo conuenienter laudatur & nominatur Deus { ex perfectissimis bonitatibus } id est, perfectionibus quæ proueniunt rebus per prouidentiam illius supremæ causæ, quæ cum sit vna & eadem, est tamen diuersorum, immo omnium causa, vtpote cum nominatur nomine substantiæ aut vitæ, aut alicuius huiusmodi, { & } etiam nominatur { ex vniuersis existentibus } propter perfectiones in eis participatas, vtpote si nominetur sol propter claritatem, & petra propter firmitatem, & sic de alijs. Deinde cum dicit. { Et quidem non istas solas, &c. } ponit tertium modum Dei nominationum. Et dicit quòd sancti { Theologi non solas istas Dei nominationes } nobis { commendant } quæ sumuntur { à prouidentijs aut prouisis perfectis aut particularibus } vt per prouidentias intelligamus perfectiones rebus communicatas, vt bonitatem & sapientiam, per prouisa autem ipsas res participantes huiusmodi perfectiones, vt hominem aut solem, quorum perfecte quidem prouidentiæ dicuntur, quæ sunt vniuersales, vt bonum existens, & huiusmodi: particulares autem quæ alicui generi rerum conueniunt, vt sapiens, & iustum. { Sed contingit quòd aliquando nominant Dei bonitatem quæ est supernominabilis propter suum supersplendorem, aut quibusdam diuinis apparitionibus. } id est, imaginatiuis visionibus, quibus { illuminati sunt } { prophetæ aut magistri } quod dicit propter eos qui Agiographa conscripserunt, vel { in sanctis templis, vel in quibuscunque alijs locis. } & hoc secundum diuersas causas & virtutes. Ex diuersis enim rationibus diuersæ apparitiones sunt factæ. Vnde { circumponunt ei formas humanas, aut igneas aut electrinas, & ad laudem ipsius describunt ei oculos & aures & alia membra, & circumponunt ei coronas } & honores, & alia huiusmodi, quæ facile est considerare ex diuersis scripturæ locis. Et de huiusmodi Dei nominibus promittit se dicturum in libro de Simbolica Theologia, qui nondum apud nos habetur. Deinde cum dicit. { Nunc autem quæcunque, &c } ostendit quomodo de Diuinis Nominibus sit agedum. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit de quibus Diuinis Nominibus, in hoc libro sit agendum. Secundò quis modus doctrinæ seruandus sit, & quantum ad docentes & quantum ad audientes, ibi. { Et quòd semper secundum omnem Theologiã, &c. } Tertiò exhortatur Thimotheum, cui scribit ad hoc obseruandum, ibi. { Igitur tibi quidem, &c. } Dicit ergo primo, quod nunc procedendum est in hoc libro ad manifestationẽ Diuinorum nominum intelligibilium, id est quæ nõ sumuntur à rebus sensibilibus simbolice, sed ex intelligibilibus perfectionibus procedentibus ab eo in creaturas, sicut sunt esse, viuere, & huiusmodi, ita quòd congregentur quæcunque nomina ad præsens negotium pertinent ex sacris scripturis, & quòd his quę dicta sunt in isto capitulo sit vtendũ sicut quadam regula, ad quam in toto præsenti opere oportet respicere. Cum enim præmissa sint tria genera Dei nominationum, de primo qui est per remotionem, agitur in mystica Theologia. De secundo qui est per intelligibiles processiones, in hoc libro. De tertio qui est per sensibiles similitudines, in libro de Simbolica Theologia. Deinde cũ dicit. { Et quòd semper, &c. } ostendit modum determinandi de Diuinis Nominibus. cum dicit quod considerandum est { vt propriè dicantur } in hoc libro { contemplationes quibus Deus apparet. } Et dicit { propriè } contra Metaphoricas apparitiones, & iterum inspiciendum est, quòd ad manifestationes sanctorum Dei nominum admittantur sanctæ aures, scilicet fidelium, qui pie & reuerenter audiant, non infidelium qui irrideant & blasphement, vt sic { sancta collocemus in sanctis secundum diuinam traditionem } Deo præcipiente. Nolite sanctum dare canibus. Matthæi 7. vt sic auferantur sancta derisionibus indoctorum, immo magis ipsi homines, si qui sunt totaliter diuinis resistentes, liberentur ab impugnatione Dei. Ipsi enim deridendo diuinis, non diuina ledunt, sed seipsos, & hoc inquam in hoc opere prouidendum est. { quia semper secundum omnem doctrinam Theologicam lex hierarchica } id est, quæ per sacros principes traditur { inducit } id est præcipit aut exhortatur hæc esse obseruanda secundum quandam deliberationem quæ non ex humana sapientia prouenit, sed ex ipsa Dei circumspectione. Deinde cũ dicit. { Igitur tibi quidem, &c. } inducit Thimotheum ad hæc obseruanda. Et dicit quòd vtile est ei prædicta custodire, sed vt ipse hæc sanctissime recordetur, & quod ea quæ sunt diuina neque dicat neque quocunque modo exportet, id est prodat indoctis, scilicet infidelibus vel quibuscunque indoctis, qui propter imperitiam, non capientes irrident. Vltimo autem in oratione determinat præsens capitulum, rogans Deum vt det ei cum Dei laude secundum quòd decet Deum, tradere diuersas nominationes deitatis, quæ voce exprimi non potest nec nominari, & quòd { non auferatur verbum veritatis ab ore eius.

nem, sicut in magnitudine cuncta excedentem, sicut in aura subtili, & quidem & in mentibus ipsum esse dicunt, & in animabus, & in corporibus, & in cælo, & in terra, & simul in eodem eundem, mundanum circa mundanum, supermundanum, supercælestem, supersubstantialem, solem, astrum, F ignem, aquam, spiritum, rorem, nubem, ipsum lapidem & petram, omnia existentia & nihil existentium. Ita igitur omnium causæ & super omnia existenti, & innominabile conueniet & omnium existentium nomina, vt diligenter sit totorum regnum, & circa ipsam sicut omnia, & ab ipsa sicut à causa, sicut principio, sicut fine segregata, & ipsa secundum eloquium sit omnia in omnibus. Et verè laudatur omnium substantia principalis & perfectiua & contentatiua, custodia & cibus, & ad ipsum conuersiua, & hoc vnitiuè & communicabiliter segregatæ. Non enim continentiæ aut vitæ aut perfectionis solum causa est, vt à sola hac aut alia proui- G dentia bonitas quæ est super nomen nominetur, sed omnia simpliciter & incircumfinite in se ipsa existentia præaccepit perfectissimis vnius & eiusdem & omnium causæ prouidentiæ, bonitatibus & existentibus vniuersis, conuenienter laudatur & nominatur. Et quidem non istas solas Theologi Dei nominationes commendant à perfectis aut particularibus prouidentijs aut prouisis. Sed est quando à quibusdam apparitionibus diuinis in sanctis templis, aut alibi, magistros aut Prophetas illuminantibus, secundum alias & alias causas & virtutes nominant supersplendentem, & supernominabilem bonitatem. & formas ipsi & figuras humanas, aut igneas, aut electrinas circumponunt, & oculos ipsius, & aures, & cincinnos, & vultus, & manus, & spinas, & alas, & brachia, & dorsa, & pedes laudant, & coronas, & thronos, & calices, & crateres ipsi, & alia quædam mystica circumponunt. De quibus in simbolica contemplatione secundum virtutem dicemus. Nunc autem quæcunque sunt præsentis negotij, ex eloquiis congregantes, & sicut quodam canone dictis vtentes, & ad ipsa inspicientes ad reserationem intelligibilium Dei nominationum procedamus. Et quod semper secundum omnem Theologiam hierarchica lex inducit in Dei inspectiua deliberatione inspiciamus, vt propriè dicamus, quibus Deus appareat contemplationes. Et aures sanctas sanctarum Dei nominationum reserationibus apponamus, in sanctis sancta secundum diuinam traditionem collocantes, & ipsa ab indoctorum risibus & delusionibus auferentes, magis autem ipsos illos, si totaliter sunt tales, quidam homines, ab impugnatione Dei in hoc liberantes. Igitur tibi quidem hoc custodire vtile ô pulcher Thimothee secundum sanctissimam memorationem, & neque dicibilia, neque exportabilia diuina facere ad indoctos. mihi autem det Deus vt decet Deum laudare, inuocabilis, & innominabilis deitatis, deificas multas nominationes, & non auferat verbum veritatis ab ore meo.

H

I

SVPER CAP. II. LEC. I.

Postquam Dionysius in præcedenti capitulo tradidit modum procedendi in opere, & rationem diuinorum nominum, in hoc secundo capite intendit ostendere, quòd Diuina nomina de quibus in hoc libro agitur, communia sunt toti trinitati. Et ideo capitulum istud intitulatur { de vnita & discreta Theologia. } quia in hoc capitulo traditur quæ dicantur communiter de tota trinitate, & quæ de distinctis personis. Et traditur etiam in eodem capitulo, quæ sit ratio communitatis & distinctionis in Diuinis, quod ad secundam partem tituli pertinet, cum dicit. { & quæ est diuina vnitio & discretio. } Diuiditur autem istud caput in duas partes. In prima ostendit quæ dicantur communiter, & quæ distinctim in trinitate. In secunda assignat rationem communitatis & distinctionis, ibi. { Oportet autem vt arbitror, &c. } Circa primum duo facit. Primò ostendit quòd nomina diuina de quibus in hoc libro agendum est, K in tota trinitate accipienda sunt. In secunda remouet obiectionem in contrarium factam, ibi. { Si autem aliquis dicit, &c. } Circa primum tria facit. Primò ponit veritatem intentam. Secundo probat eam, ibi. Et { quidem sicut in Theologicis, &c. } Tertiò excusat se à diligentiori probatione, ibi. { Igitur istis à nobis, &c. } Dicit ergo primo, quod per { se bonitas laudatur ab eloquiis } id est sacris scripturis { sicut determinans } id est distinguens ab aliis. { & manifestans } totam diuinam { essentiam, quodcunque est, } quia cuicunque conuenit diuina essentia, conuenit ei per se bonitatem esse, & econuerso. Et hoc probat per hoc quòd in sancta scriptura inducitur

ipsa

ipsa diuinitas in personis filij dicens. { Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi solus Deus. { vt habetur Lucæ decimoquinto. Quod intelligendum est de bonitate per se. Et quia ita est de nomine bonitatis. { Igitur } & in alijs libris positum positionem demonstrandum est à nobis, quod omnia nomina Deo conuenientia laudantur in sacris scripturis, non particulariter quasi vni soli perfecte conuenientia, sed in trinitatis tota & perfecta & integra & prima deitate. } Totum autem hic non accipitur secundum quod ex partibus componitur, sic enim deitati congruere posset; vtpote eius simplicitati repugnans, sed prout secundum Platonicos totalitas quædam dicitur ante partes, quæ est ante totalitatem quæ ex partibus, vtpote si dicamus quod domus quæ est in materia est totum ex partibus, & præexistit in arte ædificatoris, quæ est totum ante partes. Et in hunc modum tota rerum vniuersitas, quæ est sicut totum ex partibus, præexistit sicut in primordiali causa in ipsa deitate, vt sic ipsa deitas patris & filij & spiritussancti dicatur tota, quasi præhabens in se vniuersa. Similiter quod dicit perfecta, non est accipiendum secundum modum significationis vocabuli, quo perfectum dicitur quasi cõplete factum, sicut perambulasse nos dicimus quando ambulationem compleuimus. Vnde quod non est factũ, non potest secundum hãc rationem dici perfectum, sed quia res quæ fiunt, tunc ad finem suæ perfectionis perueniunt, quando consequuntur naturam & virtutem propriæ speciei, inde est quod hoc nomen perfectum assumptum est ad significãdum omnem rem quæ attingit propriam virtutem & naturam. Et hoc modo diuinitas dicitur perfecta, inquantum maxime est in sua natura & virtute. Integrum autem & perfectum idem videntur esse, differunt tamen ratione. Nam perfectum videtur dici aliquid in attingendo ad propriam naturam. Integrum autem per remotionem diminutionis, sicut dicimus aliquem hominem non esse integrum, si postquam attingit propriam naturam, aliquo membro mutiletur. Et quia C à deitate trinitatis nihil subtrahi potest, ad hoc significandum addidit { integra. } Prima autem additur ad significandum quod deitas trium personarum non est deitas participata. Primum enim dicitur quod est imparticipatum, sicut per se deitas & per se bonitas. Et videntur esse posita ad excludendum errorem Origenis & Arrij, qui posuerunt deitatem filij esse participatam. Et vt ostendat quod Dei nomina non solum communiter dicuntur de tribus personis: sed æqualiter & eodem modo, subiungit, quod & { demonstratum est omnes prædictas nominationes apponi } id est attribui { vniuersæ totalitati perfectæ, & omnis } id est, totius { deitatis, } vt quod dicit { vniuersæ } referatur ad numerum personarum, alia vero ad perfectionem essentiæ, { & hoc simpliciter } respondet ei quod dixerat prima. Nam ea quæ sunt imparticipata, dicuntur simpliciter. Ea vero quæ sunt participata, bona particulariter dicuntur, secundum Augustinum. Tolle hoc & illud, & videbis bonum omnis boni, absolute, } quod respondet ei quod dixerat { integra. } Nam ea quæ sunt corrupta non possunt absolute nominari, sicut homo mortuus non dicitur absolute homo, { inobseruatim } id est, absque aliqua obseruantia distinctionis, quod respondet ei quod dixit { perfecta } nisi enim esset perfecta deitas in qualibet perso- D narum, oporteret obseruare qualiter aliquid diceretur de vna persona & qualiter de alia. Deinde cum dicit. { Et quidem sicut in theologicis, &c. } probat quod supposuerat. Et primo specialiter dicitur de quibusdam nominibus. Secundo de omnibus, ibi. { Et vt summatim dicat aliquis, &c. } Dicit ergo primo, quòd sicut commemoratum est in libro { de Theologicis ypotiposibus, si aliquis dicat hoc } quod dictum est, nullus bonus nisi solus Deus, { non esse dictum de tota deitate } id est, de omnibus personis, & per hoc præsumat errorem, { diuidere audet vnitatem vnitatis } diuinæ, dicendum est contra eum, quod & { ipsum verbum } id est, Dei filius tanquam naturaliter bonitatem habens dixit. Ioan. 10. Ego sum pastor bonus. Et in Psalmis dicitur. Spiritus tuus bonus, & similiter, si aliquis hoc quod dicitur Exod. 3. { Ego sum qui sum, non dixerit laudari de tota trinitate } id est, de omnibus personis, sed de vna tantum, quomodo accipiet hoc quod dicitur Apocalip. 1. de filio. { Hæc dicit qui est & qui erat & qui venturus est omnipotens } & quod introducit Apostolus de filio. Hebr. 1. E { & tu autem idem ipse es. } & de spiritu sancto. Ioan. 16. { & spiritus veritatis, qui est qui patre procedit. } licet litera nostra non habeat qui est. Et similiter si aliquis dicat, quòd non tota diuinitas est vita, quomodo verum est quod Dei filius dixit Io. 5. Sicut pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. & Io. 6. Spiritus est qui viuificat, & quod tota deitas habeat { omnium dominationẽ } nõ posset dici { in quot locis } sacræ scripturæ { frequẽtatur } hoc nomẽ { dominus } de patre & filio, & hoc vt loquamur { de deigena deitate } paterna { aut filiali } filij. Sed & spiritus dominus est, vt dicitur. 2. Cor. 3. Et similiter { pulchrũ } & { sapiẽs } in omnibus personis deitatis laudatur. { & lumẽ & deificũ & causa & omnia quæcũque sunt totius deitatis } sacra eloquia deducunt ad omnem laudationem diuinam, quandoque quidem simul comprehendendo, quod conuenit omnibus personis, vt cum dicitur, omnia sunt ex Deo, quandoque autem distinctim de vna persona, sicut cum dicitur de filio. Col. 1. omnia per ipsum & in ipso facta sunt, & in ipso consistunt, & in Psalmis. Emitte spiritum tuum & creabuntur. Deinde cum dicit. { Et vt summatim dicat aliquis, &c. } ostendit propositum communiter de omnibus Dei nominibus, dicens, quod in summa dicatur de omnibus Dei nominibus, ipsum Dei verbum dixit. Ioan. 16. } Ego & pater vnum sumus, per quod ostẽditur quod quæcunque dicuntur de filio, & de patre dicuntur. Et Ioan. 16. & cuncta quę habet pater mea sunt, & similiter { quęcunque sunt patris & filij } sacra scriptura { attribuit } communiter & vnite diuino spiritui { diuinas operationes, honorem } diuinum, { fontanam & indeficientem causam & distributionem benignorum donorum. } Et hæc omnia habentur. 1. Cor. 12. Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus, &c. Et hæc adeo vera sunt, quòd nullum assuetum in diuinis eloquiis, qui non habeat corruptam intentionem in eis, arbitror ad hæc contradicere, quod scilicet omnia nomina Deo conuenientia insunt toti deitati secundum perfectum modum loquendi de Deo. Deinde cum dicit. { Igitur istis à nobis, &c. } excusat se à diligentiori inquisitione prædictorum, & dicit quod ista breuiter & particulariter hic sunt determinata ex sacris scripturis, sed in alio libro sufficientius. Vnde quamcunque Dei nominationem conabimur exponere in præsenti opere, oportet ipsum nomen recipi in tota deitate, id est, in omnibus personis, & ad hoc inducitur totum præsens capitulum. Deinde cum dicit. { Si autem aliquis dicat, &c. } excludit obiectionem. Et primo ponit obiectionem. Secundo modum soluendi, ibi. { Si enim aliquis quidem est, &c. } Posset autem aliquis obiicere, quod per hoc quod omnia nomina quæ dicuntur de patre attribuuntur filio & spiritui sancto, tollitur omnino distinctio personarum, & inducitur confusio in diuinis personis, quæ Deo non conuenit. Sed ipse dicit, quod si quis hoc obiiciat, non est arbitrandum quod sermo eius sufficiens sit ad persuadendum quod verum dicat, non enim per hoc tollitur distinctio personarum. Deinde cum dicit. { Si enim aliquis, &c. } ponit modum soluendi dicens, quod si ille qui sic obiicit totaliter contradicit sacris scripturis, talis omnino elongatus est à nostra sapientia. Non ad theologum pertinet probare ea quæ sunt fidei ei qui scripturas non recipit, cum fides sit supra rationem. Vnde si ipse non habet curam nec veneretur diuina eloquia, quomodo nobis potest esse cura vt manuducamus eum ad diuinam scientiam? Quia in scientiis philosophicis ita est, quòd nullus sapiens disputat contra negantem principia suæ artis. Sed si aliquis sic obijciens velit respicere ad veritatem sacrorum eloquiorum, nos vtentes sacra scriptura quasi quadam regula & lumine manifestante veritatem procedimus, non declinantes à sacra scriptura ad excusandum nos à prædicta obiectione, & dicimus quod sacra scriptura quædam tradit communiter de tribus personis, quædã distinctim, & neque ea quę sunt communia licet distinguere, neque ea quæ sunt distincta confundere, sed sequendo sacram scripturã secundum nostrum posse, conuenit nos respicere ad diuinas veritates, quia nos à sacra scriptura recipientes manifestationem Dei, ea quæ in sacra scriptura sunt posita oportet nos custodire sicut quandam optimam regulam veritatis, ita quod neque multiplicemus addentes, neque minoremus subtrahentes, neque peruertamus, male exponentes, quia dum nos custodimus sancta, ab ipsis custodimur, & ab ipsis confirmamur ad custodiendum eos qui custodiunt sancta. Oportet enim non solum conseruare ea quæ in sanctis scripturis sunt tradita, sed & ea quæ dicta sunt à sacris doctoribus, quæ sacram scripturam illibatam conseruauerunt. Deinde cum dicit: { Igitur vnita quidem, &c. } manifestat positam solutionem quantum ad hoc quod dixit, quòd sacra scriptura quædam tradit de trinitate vnite, & quædam discrete. Et dicit quod { vnita totius deitatis } id est communia toti trinitati, vt dictum est in libro de diuinis ypotiposibus, & probatur per multas autoritates à sacris scripturis acceptas, sunt duo genera rationum. Primo quidem ea quæ dicuntur de Deo remotiue per excellentiam quandam, vt superbonum, supersubstantiale, superuiuum, supersapiens & quæcunque alia dicuntur de Deo per remotionem propter sui excessum, { cum quibus } dico connumeranda sunt { omnia } nomina { causalia } id est, quæ designant Deum vt principium processionis perfectionum quæ emanant ab ipso in creaturas, scilicet bonum, pulchrum existens, vitæ generatiuum, sapiens & quæcunque alia per quæ causa omnium bonorum nominatur ex dono suæ bonitatis. Et ex hoc potest accipi regula magistralis, quòd omnia nomina designantia effectum in creaturas, pertinent ad diuinam essentiam, { discreta autem nomina. } id est, pertinentia distinctim ad tres personas sunt, vt { nomen patris } supersubstantiale vel ypostasis, id est, personale, & { vsus patris } id est actus eius qui est generatio, & similiter nomen filij, & actus, qui est generari, & nomen { spiritussancti } & actus eius qui est processio, ita quod in talibus nulla debet superinduci conuersio, vt si dice-

CAPVT II.

De vnita & discreta Theologia, & quæ est diuina vnitio & discretio.

LECTIO I.

Thearchicam totam essentiam, quodcunque est per se bonitas determinans & manifestans ab eloquiis laudatur. Etenim quid aliud dicere est ex sancta Theologia, quando dicit Thearchiam ipsam narrantem dicere. Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi solus Deus. Igitur hoc quidem & in aliis inquisitum, à nobis est demonstratum omnes semper Deo conuenientes Dei nominationes non particulariter, sed in tota & perfecta & integra & prima deitate ab eloquiis laudari, & omnes ipsas simpliciter absolute & inobseruate totaliter vniuersæ totalitati perfectæ & omnis deitatis apponi. Et quidem sicut in Theologicis ypotiposibus memorauimus, si non de tota deitate dicat aliquis hoc dictum esse, & audet abscindere inconuenienter superunitam vnitatem, Dicendum igitur quod ipsum bonum natura verbum dixit. Ego sum bonus, & quidam Deo acceptorum prophetarum laudat spiritum bonum, & rursum. Ego sum qui sum. Si non de tota dixerint deitate laudari, secundum autem vnam partem, ipsum circunscribere conentur, quomodo audient, hæc dicit qui est, qui erat, qui venturus est omnipotens. Et tu autem ipse es, & spiritus veritatis qui est, qui à patre procedit, & si non totam A Thearchiam dicunt esse vitam, quomodo verum quod dixit sanctum verbum. Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, & filius quos vult viuificat, & quòd spiritussanctus est qui viuificat. Quoniam autem & denominationem totorum habet tota deitas, de deigena deitate quidem aut filiali, neque dicere est, sicut arbitror, in quot locis Theologiæ in patre & filio frequentatur Dominus. Sed & Dominus spiritussanctus est, & pulcher & sapiens is tota deitate laudatur, & lumen & deificum & causa, & omnia quæcunque totius Thearchiæ sunt, ad omnem reducunt eloquia Thearchicam laudationem, comprehensiue quidem, sicut quan- B do dicunt, omnia ex Deo, diffusiue autem, sicut quando dicunt, Omnia per ipsum & in ipso facta sunt: & omnia in ipso consistunt, & Emitte spiritum tuum & creabuntur. Et vt summatim dicat aliquis, ipsum Thearchicum dixit verbum, Ego & pater vnum sumus, & cũcta quęcunq; habet pater, mea sunt, & cuncta mea tua sunt, & tua mea, & rursum, quæcunque sunt patris ipsius Thear-

retur quod pater generat filium, & econuerso, aut qualiscunque communio, vt si diceretur quod pater & filius generant aliquam aliam personam. Et similiter distincta diuina persona pertinet mysterium incarnationis, quia sola persona filij est incarnata. Et hoc est quod dicit, quod cum prædictis {discretum est} quia perfecta {& inuariabilis essentia Iesu} secundum naturam deitatis. {est secundum nos} per vnitionem humanitatis, & {quæcunque} alia {substantialia} id est personalia mysteria pertinent ad benignitatem incarnationis.

LECTIO II.

chicum spiritui communicatiue & vnitiue attribuit diuinas operationes, honorem, fontanam, & indeficientem causam, & distributionem benignorum donorum, & nullum in diuinis eloquiis non peruersis intentionibus conuersatorum arbitror ad hæc contradicere, quoniam Deo conuenientia omnia, toti thearchiæ insunt secundum perfectum in Deo verbum. Igitur istis à nobis breuiter quidem in his & particulariter, in aliis autem sufficienter ex eloquiis demonstratis & determinatis, quamcunque Dei nominationem totaliter reserare conemur, in tota deitate ipsam recipere conuenit. Si autem quis dicat, confusionem nos inducere in isto, contra diuisionem Deo conuenientem, talem sermonem, nos non arbitramur ipsum persuadere sufficientem quod est verus. Si enim aliquis quidem est qui totaliter eloquiis resistat, longe omnino erit & à nostra Philosophia, & si non ipsi cura est Dei generationis ex eloquiis, quomodo nobis cura sit illius manuductionis ad Theologicam scientiam. Si autem ad eloquiorum veritatem respicit, hoc & nos canone & lumine vtentes, ad excusationem sicut possumus indeclinabiliter vadimus, dicentes quod Theologia quædam tradit vnitiue, quædam autem discrete, & neque vnita licet diuidere, neque discreta confundere. Sed sequentes ipsam secundum virtutem ad diuinos splendores conuenit aspicere, etenim inde diuinas manifestationes assu-

Oportet autem vt arbitror magis resumentes, &c.} Quia in solutione obiectionis supra positæ dixerat, quod theologia de diuinis personis quædam tradit vnitiue, & quædam discretiue. Intendit hic exponere qualis sit vnitio & discretio in diuinis. Et primo exponit secundum quod possibile est. Secundo dicit quod non potest totaliter & perfecte à nobis exponi, ibi. {Sed harum quidem & vnitionum, &c.} Circa primum duo facit. Primo tradit modum secundum quem exponere intendit. Secundo secundum illum modum exponit, ibi. {Vocant enim quod & in aliis dixi.} Dicit ergo quod ad plenariorem intellectum præmissæ solutionis, oportet secundum eius arbitrium {magis exponere perfectum modum diuinæ vnitionis & discretionis resumentes} solutionẽ à principio, ita {vt omnis sermo noster circa hoc fiat conspicuus.} i. manifestus. Ad quod consequendum duo ponit vitanda, & tria obseruanda. Vitandum enim est sive respuẽdum, {omne varium} confusum, & permistum. Cum enim aliquis diuersa confuse & indistincte dicit, oportet quod nunc de hoc, nunc de illo loquatur, & sic in sermone apparet varietas, respuendum est {omne non planum} id est, obscurum. Quod quidem potest contingere si intelligibilia tradantur absque sensibilium exemplorũ manuductione, vel si & per verba inusitata aliqua manifesta traderentur. Contra hæc autem duo, ponit duo obseruanda, vt scilicet sermo eius determinet {secundum virtutem} loquentis {propria} id est, connaturalia nobis, {discrete} contra hoc quod dixerat varium, {& plane} contra hoc quod dixerat non planum, & addit tertium, scilicet {ordinate} Oportet enim ad hoc quod doctrina sit manifesta, vt procedatur secundum ordinem disciplinæ à manifestioribus incipiendo, & ab his per quorum cognitionem alia cognoscuntur. Promittit etiam se expositurum perfectum modum diuinæ vnitionis & discretionis, quia assignauit modos omnes secundũ quos vnitio & discretio possunt accipi in diuinis, non autem ita quod ipsum modum secundum quod in Deo perfectus est manifestare possit, hoc enim supra virtutem nostram est, vt infra probabit. Deinde cum dicit. {Vocant enim, &c.} prosequitur expositionem vnitionis, & discretionis diuinæ. Et primo quantum pertinet ad deitatem. Secundo quantum pertinet ad humanitatem Christi, ibi {discre. est à benig. &c. Circa primum duo facit. Primo exponit duos modos vnitionis & discretionis. Secundo subdit vtrumque, ibi. {Et di. sctã. elo. sequen. &c.} Circa primum duo facit. Primo exponit cõmunem modum vnitionis. Secundo communem modum discretionis, ibi. {Discretiones autem &c.} Dicit ergo primo, quod sicut in aliis suis libris dixerat, scilicet in lib. de Diuinis ypotiposibus, {sancti Ma. no. theo. traditiones} id est Christianæ doctrinæ, scilicet Apostoli & eorum discipuli {vocant vnitiones diuinas quasdam oc. &c. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod cum omnis multitudo rerum à principio primo effluat, primum principium secundum quod in se consideratur, vnum est, secundum autem emanationem qua ab eo procedit multitudo, iam inuenitur à qua primum principium distingui possit, quia ratio multitudinis in distinctione consistit. Considerare igitur primum principium secundum quod in se est, hoc est considerare vnitionem ipsius. Et hãc existentiam primi principij in seipso supercollocationem vocat. Et nominat hanc supercollocationem & occultam & ingressibilem. {Occultam} quidem quia in tantum Deus potest à nobis cognosci, in quantum participationes suæ bonitatis cognoscimus, secundum autem quod in se est nobis occultus. {Ingressibilem} autem dicit, quia secundum quod in seipso est primum principium, nulli communicatur, & sic quasi à seipso non egreditur, & propter hoc & ipsam diuinitatem sic consideratam per excellentiam, distinguentem ipsam ab omnibus vocat {singularitatem,} quia singulare est quod est incommunicabile. Deinde cum dicit {discretiones autem, &c.} exponit per oppositum communem modum discretionum. Et dicit quod prædicti magistri vocant {discretiones procef. & mani.} deitatis, quæ conueniunt ei in quantum ipsum bonum, quia de ratione boni est, quod ab eo procedant effectus per eius communicationem. Et considerandum quod contra id quod supra dixerat {occul. & ingressibiles} satis congrue posuit {procef. & manifestationes} quia per effectus progredientes ab ipso manifestatur, & quodammodo ipsa deitas in effectus procedit, dum sui similitudinem rebus tradit secundum earum proportionem, ita tamen quod sua excellentia & singularitas sibi remanet incõmunicata rebus & occulta nobis. Hæ igitur processiones vocantur discretio-

F

mentes, sicut quendam canonem veritatis optimum, ibi posita sanctorum custodia custodiri, & ab ipsa ad custodiendum custodientes ipsa confirmari. Igitur vnita quidem totius deitatis sunt sicut in theologicis ypotiposibus per plura ex eloquiis demonstrauimus, superbonum, super Deum, supersubstantiale, superuiuens, supersapiens, & quæcunque excedentis sunt remotionis, cum quibus & causalia omnia, bonum, pulchrum, existens, vitæ generatiuum, sapiens, & quæcunque ex benignis ipsius donis, omnium bonorum causa nominatur, discreta autem patris supersubstantiale nomen & vsus & filij, & spiritus, nulla in istis conuersione aut totaliter communione superinducta. Est autem rursus cum hoc discretum secundum nos Iesu perfecta & inuariabilis essentia, & quæcunque secundum ipsam sunt benignitatis substantialia mysteria.

G

LECTIO II.

Quæ sit vnitio & discretio in diuinis.

Oportet autem, vt arbitror, magis resumentes, nos perfectum diuinæ vnitionis & discretionis exponere modum, vt nobis conspicuus omnis fiat sermo, varium quidem omne & non planum respuens. Discrete autem & plane, & ordinate propria secundum virtutem terminans. Vocant enim quod & in aliis dixi, nostræ theo-

nes, quia nisi à primo principio alia effluerent, non haberet primum principium à quo discerneretur. Deinde cum dicit. {Et di. sancta elo. &c.} subdit vtrunque dictorum modorum. Et primo ponit subdiuisionem. Secundo manifestat eam, ibi. {Sicut in vni. diuina, &c.} Dicit ergo primo, quod illi qui se quuntur sacras scripturas, & sequuntur proprias rationes prædictæ vnitionis, & iterum prædictæ discretionis, dicunt quod tam in prædicta vnitione communi sunt quædam propriæ vnitiones & discretiones, quàm etiam in prædicta communi discretione. Deinde cum dicit. {Sicut in vni. di. &c. exponit subdiuisionem. Et primo ostendit quomodo in prædicto modo vnitionis communi sit quædam vnitio & discretio. Secundo ostendit quod etiam in discretione prædicta est vnitio & discretio, ibi. {Est autem & dis. in. &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo in prædicta vnitione sit propria vnitio. Secundo quomodo in prædicta vnitione sit discretio, ibi. {Mansione personarum, &c. Ad intellectum ergo huius partis considerandum est, quod cum supra accepit rationem vnitionis diuinæ, ex eo quod Deus in seipso secundum suam excellentiam consideratur, ista consideratio est duplex. Potest enim considerari ista superexcellẽs Dei essentia in seipso, vel secundum essentiam, & sic est vnitum & commune toti trinitati, vel secundum quod vna diuinarum personarum est in alia, & sic in vnitione inuenitur discretio. Hoc est ergo quod dicit, quod {sicut in vnitione diuina} id est supersubstantialitate, q. d. sic accipio modo vnitionẽ diuinam secundum communem rationem vnitionis supra positam, secundum quod ratio vnitionis consistit in quadam excellentia deitatis. In hac inquam vnitione communi {est vnitum & commune principali trinitati, quicquid ad superexcellentiam essentiæ diuinæ pertinet, & per hoc dat intelligere, quod ratio vnitatis proprie quam nunc exponit, nihil est aliud quàm esse commune tribus personis. Et exemplificat sicut {essentia supersubstantialis diuinitas superdea} id est super modum deitatis communicatæ rebus, & {bonitas superbona & identitas quæ est super omnia} secundum quam scilicet Deus est idem sibi & {vnitas super principatum.} vnitas inquam, {totalis proprietatis existentis} scilicet super omnia. Et hoc dicit, quia vnum habet rationem principij, vnum autem est vnum secundum quod in seipso indiuisum est, hoc autem est illud quod retinet proprietatem suæ naturæ, q. d. quod ipse in quantum est vnitas, est principium super omne principium habens in se suam proprietatem qua supra omnia existit. Ad hanc etiam excellentiam est, & quod à nobis ignoratur propter excellentiam sui luminis, & quod à nullo intellectu est perfecte {intelligibilis} id est comprehensibilis, & quod de eo oĩa possunt affirmari, & oĩa negari, secundũ modũ in præcedẽti capitulo expositum, cum tamen ipsa sit super omnem affirmationem & negationem. Est enim super omnem intellectum nostrum qui affirmationes & negationes componit. Deinde cum dicit. {Mansio principalium personarum, &c.} exponit quomodo discretio est in communi modo vnitionis, quæ est superexcellentiæ collocationem. Et circa hoc tria facit. Primò ponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per exemplum sensibile, ibi. {Quemadmodum lumina, &c.} Tertio ostendit exemplum esse deficiens à tantæ rei repræsentatione, ibi. {Et hæc totaliter, &c.} Dicit ergo quod {mansio principalium personarum in se inuicem} id est, secundum quod vna diuinarum personarum est in alia. {& collocatio} vnius in aliam. {si ita oportet nominari} cum distinctionem importet, {tamen est totaliter superunita} id est pertinens ad illam vnitionem excellentiæ, de qua supra dictum est. Deinde cum dicit. {Quemadmodum lumina luminarium, &c.} manifestat per exemplum sensibile quod in prædicta vnitione possit esse discretio. In quo quidem exemplo, tria facit. Primò ponit exemplum sensibile, in quo dicit esse simul vnitionem & discretionem. Secundo ostendit quod in illo exemplo sit vnitio, ibi. Et quidem videmus, &c.} Tertiò quod in eo sit discretio, ibi. {Sed & si vnum aliquis, &c.} Dicit ergo primo quod {vt vtamur exemplis sensibilibus & propriis nobis, lumina,} plurium {luminarium existentium in domo vna, & tota sunt inuicem in se totis, & tamen habent diligentem} id est, optimam & perfectam {discretionem ad se inuicem proprie subsistentem} & sic plura lumina sunt {vnita} cum {discretione, & discreta} cum {vnitione.} Deinde cum dicit. {Et quidem videmus in domo, &c.} ostendit quod prædicta lumina habeant vnitionem ad inuicem. Et dicit quod {videmus quod multis luminaribus existentibus in domo vna} omnium luminarium lumina resplendent. Et hoc est quod subdit, {& vna claritate indiscreta} id est indistincta secundum locum vel subiectum resplendentia, {& nullus vt arbitror posset lumen huius luminaris} in aere secundum quod continet omnia lumina {discernere ab aliis.} & videre alterum eorum sine altero, propter hoc quod totum vnum lumen est concretum alteri sine mixtione tollente, scilicet discretionem. Deinde cum dicit. {Sed & si vnum aliquis, &c.} ostendit quod maneat ibi discretio, quia si aliquis educat vnum de luminaribus, vtpote vnam candelarum, simul egreditur

H

I

K

Universidad de ... Biblioteca

ditur cum illo totum proprium lumen, quod ex luminari illo in domo erat, quod ex hoc patet, quod lumen in domo minoratum inuenitur, ita tamen quod lumen egrediens non simul secum auellet aliquod aliorum luminum, nec etiam aliquid sui cum aliis luminibus derelinquat, quod esse non posset, si esset facta mixtio luminum, vtpote si aqua cineri aut farinæ misceatur, non potest extrahi tota, quin aliquid remaneat farinæ aut cineri immixtum, & quin etiam de cineribus aut farinæ dependatur vel simul egrediatur. Sed quod hoc in luminibus non contingit, hoc ideo est, quia {erat totorum} luminum {ad tota perfecta coniunctio} absque omni mixtione, & nulla partium confusione existente. Est autem hic considerandum quod de lumine duplex fuit opinio Physicorum. Quidam enim dixerunt lumen esse corpus, & secundum hanc opinionem satis plane videtur procedere exemplũ inductum. Sic enim loqui videtur Dionysius de pluribus luminibus ex diuersis luminaribus in vno aere procedentibus, sicut si loqueretur de pluribus corporibus, & præcipue propter hoc quod dicit, quod habent discretionem subsistentem. Subsistere enim est substantiarum tantum, & propter hoc etiam quod dicit, quod vnum lumen egreditur sine altero, in quo videtur designari quidam motus localis, qui est corporum tantum. Si verò lumen non sit corpus, sed qualitas, secundum aliam opinionem, non haberent lumina discretionem subsistentem, quinimmo ex diuersis luminaribus sicut ex diuersis causis agentibus fiet vnum lumen tantum intensius in aere, & vno luminari subtracto cessaret superadditio intensionis, sicut ex pluribus causis calefacientibus intenditur calor in calefactibili, & vna causa subtracta minuitur calor. Hæc autem secunda opinio de lumine verior est. Vnde potest dici, quod Dionysius hic loquitur de subsistenti discretione luminum, & de egressione alicuius eorum per respectum ad luminaria, & non secundum se. Tamen considerandum est quod consueuerunt tam Philosophi, quàm etiam sacri Doctores aliquando ad propositum manifestandum, exemplis aliquibus vti secundum aliquas opiniones apud aliquos probabiles, licet ipsi eas non sequuntur. Deinde cum dicit {Et hæc totaliter in corpore aere, &c.} ostendit quod istud exemplum deficit à tantæ rei repræsentatione. Et dicit quod hæc quæ dicta sunt de diuersis luminibus {totaliter} accidunt in rebus corporeis & materialibus, scilicet {in corpore aere.} vt in loco si lumina sint corpora, vel vt in subiecto si lumen est qualitas, {&} iterum {lumine} sensibili {dependente ex materiali igne,} sed in diuinis personis {dicimus collocari supersubstantialem vnitionem non super solas vnitiones quæ sunt in corpore: sed & super illas quæ sunt in ipsis animabus & in ipsis mentibus} angelicis, {quas quidem {vnitiones habent deiformia vel supercælestia lumina} id est ipsi angeli. {tota per tota non mixtæ supermundanæ} dum scilicet vnus angelus toti alteri coniungitur per intellectum & affirmationem. Et huiusmodi inconfusa vnitio in mentibus & animabus fit {secundum proportionalem participationem} illius {vnitionis} quæ est in diuinis personis, quæ est {supersegregata ab omnibus participantibus.} quia scilicet nullum participantium potest perfecte imitari diuinam vnitionem. Deinde cum dicit. {Est autem discretio, &c. exponit quomodo in communi modo discretionis supra signatæ, inuenitur & discretio & vnitio, id est aliquid commune toti trinitati, & aliquid distinctum ad personas pertinens, dictum est enim supra, quod discretiones diuinæ vocantur secundum processiones deitatis. Vna quidem secundum quod vna persona procedit ab alia, & per hanc multiplicantur & distinguuntur diuinæ personæ. Et quantum ad hoc attenditur discretio propria in communi modo discretionis. Alia est processio secundum quam creatura procedit à Deo, secundum quam fit multitudo rerum in discretione creaturarum à Deo, & hæc est discretio vnita, id est communis toti trinitati. Primo igitur exponit, quomodo aliqua discretio pertineat ad discretionem personarum. Secundò quomodo aliqua discretio pertineat ad essentiæ vnitatem, ibi. {Si autem & diuina discretio, &c.} Dicit ergo primo, quod {discretio in supersubstantialibus theologiis} ad diuinas personas non solum est illa quam dixi, quod per ipsam vnitionem communem quæ pertinet ad superexcellentiam deitatis vnaquæq; diuinarum personarum immixtim & inconfuse collocatur in altera, sed etiam per hoc ea quæ pertinent ad fecunditatem Dei supersubstantialem nunquam conuertuntur ad se inuicem, sicut conuertebantur ea quæ pertinent ad collocationẽ personalẽ. Mutuo enim pater est in filio, & filius in patre, non tamen mutuo pater generat filiũ, & filius patrem. Et hoc est quod subdit, quod solus pater est fons supersubstantialis deitatis, vt in fonte authoritas intelligatur siue principium de principio, nec filius est pater, nec pater filius, cum diuinę laudes conseruent secundum fidem christianæ religionis suas proprietates vniuscuiusque diuinarum personarum. Vltimo epilogando subdit, quod istæ quæ dictæ sunt, sunt vnitiones & discretiones pertinentes ad ipsam diuinam essentiam ineffabilem & ad ineffabilem eius vnitionem, quia quod sequitur de vnitione & discretione pertinet ad creaturas.

logicæ traditionis sancti Magistri, vnitiones quidem diuinas, quæ sunt superineffabilis, & superignotæ singularitatis, occultas & irregressibiles supercollocationes. Discretiones autem bono conuenientes thearchicæ, & processiones, & manifestationes, & dicunt, (sancta eloquia sequentes,) & dictæ vnitionis propria, & rursus discretionis quasdam esse proprias & vnitiones & discretiones. Sicut in vnitione diuina, id est, supersubstantialitate, vnitum quidem est principali trinitati & commune, supersubstantialis essentia, superdea diuinitas, superbona bonitas, quæ est super omnia identitas totalis proprietatis existentis, super principatum vnitas, ineffabilis, multi luminis, ignorantia perfecte in intelligibile, omnium positio, omnium ablatio, qui est super omnem positionem & ablationem. Mansio principalium personarum in se inuicem, si ita oportet dicere, & collocatio totaliter superunita. Quemadmodum lumina luminarium vt sensibilibus & propriis vtar exemplis, existentia in domo vna & tota in se inuicem totis sunt, & diligentem habent ad se inuicem discretionem propriè subsistentem, vnita discretione, & vnitione discreta. Et quidem videmus, in domo multis existentibus luminaribus, ad vnum quoddam lumen vnita omnium lumina, & vna claritate indiscreta resplendentia, & nul-

A

B

C

D

E

LECTIO III.

Si autem & diuina discretio est, &c.} Postquam exposuit Dionysius quomodo sub communi modo discretionis qui est secundum proportionem, continetur propria discretio quæ est secundum proportionem vnius personæ ab alia, nunc intendit exponere quomodo sub eodem communi discretionis modo continetur & quædam propria vnitio, quæ est secundum proportionem creaturarum à Deo ad totam trinitatem pertinens. Et circa hoc duo facit. Primò proponit quod intendit. Secundo manifestat per exempla, ibi. {Quemadmodũ punctum.} &c. Ad euidentiam autem primæ partis considerandum est, quod posset aliquis dicere, quod processio creaturarum nõ continetur sub diuina discretione, vnde licet processio creaturarum communiter ad totam trinitatem pertineat, non tamen potest dici, quod aliqua diuina discretio sit communis vel vnita in trinitate. Et ideo vult ostendere quod processio creaturarũ est quodam modo diuina discretio, non tamen eo modo quo processio diuinarum personarum. Nam in processione diuinarum personarum, ipsa eadem diuina essentia communicatur personę procedenti, & sic sunt plures personæ habentes diuinam essentiam, sed in processione creaturarum ipsa & diuina essentia non communicatur creaturis procedentibus: sed remanet incommunicata seu imparticipata, sed similitudo eius per ea quæ dat creatura, in creaturis propagatur & multiplicatur, & sic quodam modo diuinitas per sui similitudinem non per essentiam in creaturis procedit, & in eis quodam modo multiplicatur, vt sic in ipsa, creaturarum processio possit dici diuina discretio, si respectus ad diuinam similitudinem habeatur, non autem si respiciatur diuina essentia. Hoc est ergo quod dicit, quod si processio possit dici diuina essentia bonitati conueniẽs quæ est {vnitionis diuinæ superunitæ} id est, vnitatis essentiæ in qua tres personæ vniantur, quæ est super omnem vnitatem, quæ quodam modo seipsam agit siue ducit ex sua bonitate in pluralitatem, & multiplicat seipsum, scilicet secundum suam similitudinem, si inquam talis processio ea ratione quod per eam diuina vnitas quodammodo multiplicetur dici potest diuina discretio, tunc consequenter dicendum est, quod {traditiones} id est donationes diuinorum donorum, quæ sunt incomprehensæ ex parte principij {sunt vnita} id est communes toti trinitati, {secundum diuinam discretionem} id est secundum communem modum diuinæ discretionis, qui secundum processionem attenditur. Et quæ sint istæ traditiones ostendit subdens, {substantificationes} secundum quod dat esse omnibus subsistentibus, {viuificationes} secundum quod dat vitam {sapientificationes} secundum quod dat sapientiam, & alia dona diuina {bonitatis} quæ est omnium causa secundum quæ dona diuina} {participata} per similitudinem {non participabiliter} inquantum essentia manet imparticipata, {laudantur ex participationibus,} id est, ex donis participabiliter, aut esse communem sapientiam & vitam {cum participantibus} quibus scilicet ista communicantur. Loquitur autem pluraliter de diuinis vel propter pluralitatem personarum, vel propter pluralitatem nominum quæ ipsi Deo attribuuntur. {Et hoc est toti diuinitati commune.} Et ne intelligatur communitas rationis tantum, sicut genus est commune speciebus. Et species indiuiduis addidit, {& vnitum} & ostendat vnum numero esse in tribus. Et ne aliquis intelligat vnitatem ex multis congregatam, sicut domus vnitur ex partibus, addidit, {& vnum} hoc, scilicet {omnem ipsum diuinitatem} id est secundum quamlibet personam {totam participari ab vnoquoque participantium per similitudinem, & à nullo participantium in nulla sui parte participari, quod commixtionẽ suæ substantiæ. Dicit autem totam eam participari, non tamen totaliter vel perfecte, quia omnibus incomprehensibilis est, vt supra dictum est. Et quia hoc vltimo dictum difficile videbatur, & contradictionem implicans, nominat hic consequenter per exempla, cum dicit. {Quemadmodum punctum, &c.} Et circa hoc tria facit. Primo ponit exempla. Secundo ostendit ea esse deficientia, ibi. {Excedit autem & hoc, &c.} Tertio obiicit contra prædicta & soluit, ibi. {Quamuis dicat aliquis, &c.} Dicit ergo, quod hoc ita est de participatione deitatis, sicut punctum quod est in medio circumpositis lineis, quæ scilicet protrahuntur à centro ad circunferentiam, inquantum quælibet linea sortitur indiuisibilitatem secundum latitudinem, ad similitudinem indiuisibilitatis puncti, prout imaginamur punctum suo motu facere lineam, & tamen punctum secundum situm distinctum est à longitudine lineæ. {Et sicut} etiam {multæ expressiones sigilli participant archetypo sigillo.} id est principali figuræ sigilli. Dicitur enim archetypum ab archos, quod est princeps, & typum, quod est figura. {toto & eodem} archetypo {existente in vnaquaq; expressionũ} secundũ similitudinẽ {& in nulla eorũ secundũ nullã} sui{ parte} per substantiæ commixtionẽ. Deinde cũ dicit. Excedit aũt, &c. ostẽdit hæc exẽpla esse deficientia à repræsentatiõe diuina. Et dicit quod {imparticipabilitas diuinitatis} q. est {omniũ causa, excedit hæc} prædicta exẽpla, quæ imparticipabiliter

lus vt arbitror, posset huius luminaris lumen ab aliis ex aere omnia lumina continente discernere & videre vnum sine altero, totis in totis sine mixtione concretis. Sed etiam si vnum aliquis luminarium educat à domo, coegredietur & proprium vniuersum lumen, nihil aliorum luminum coauellens in seipso, aut suiipsius aliis derelinquens. Erat enim vt ipsorum quod dixi totorum ad tota perfecta vnitio, non mixta vniuersaliter, & nulla parte confusa: Et hæc totaliter in corpore aere & ex materiali igne pendente lumine. Ibi autem supersubstantialem vnitionem collocari dicimus, non super solas vnitiones quæ sunt in corpore: sed & super illas quæ sunt in animabus ipsis, & in ipsis mentibus, quas habent non mixtæ & supermundanæ tota per tota deiformia, & supercælestia lumina, secundum participationem vnitionis ab omnibus supersegregatæ proportionalem participantibus. Est autem & discretio in supersubstantialibus Theologiis, non quam dixi tantum, quod secundum ipsam vnitionem immixte & inconfuse collocatur vnaquæque principalium personarum, sed quod & ea quæ sunt supersubstantialiter deiformitatis non conuertuntur ad se inuicem. Solus autem fons supersubstantialis deitatis est pater, nec filius est pater, nec pater est filius, custodien-

ticipabilior & minus commixta est deitas participantibus, quàm punctum & sigillum. Non enim est aliquis tactus deitatis ad creaturas, eo scilicet modo quo ex sigillo quod cera fit vnum per contactum, neque etiam est alia quædam communio per quam commisceatur partibus rerum, sicut punctum commiscetur lineæ inquantum est terminus eius. Deinde cum dicit. {Quamuis dicat aliquis, &c.} obiicit contra hoc quod dixerat quod sigillum totum existit in vnaquaque expressionum. Potest enim aliquis dicere hoc non esse verum, propter hoc quod aliqua expressio inuenitur, quæ non perfecte recipit formam sigilli. Sed

tibus hymnis propria religiosæ vnicuique thearchicarum personarum. Istæ quidem sunt secundum ineffabilem & vnitionem & essentiam, & vnitiones discretiones.

LECTIO III.

Quædam est propria vnitio sub communi modo discretionis.

F SI autem & diuina discretio est processio bono conueniens vnitionis diuinæ & superunitæ, seipsam bonitatem in pluralitatem agentis & multiplicantis, vnitæ quidem sunt secundum diuinam discretionem incomprehensibiles traditiones, substantificationes, viuificationes, sapientificationes, & alia dona bonitatis quæ est omnium causa, secundum quæ ex participationibus & participātibus laudantur non participabiliter participata. Et hoc commune & vnitum & vnum est toti deitati, omnem ipsam totam ab vnoquoq; participantium participari, & à nullo nulla parte. G quemadmodum punctum in medio circulo ab omnibus in circulo circumpositis lineis, & sicut sigilli expressiones multæ participant architypo sigillo, & in vnaquaq; expressionum toto & eodem existente, & in nulla secundum nullam partem. Excedit autem & hæc omnium causa diuinitatis impartibilitas, eo quod neque tactus eius, neque alia quædam ad partes commiscendi communio. Quamuis dicat aliquis, non est sigillum in totis expressioni-

ipse respondet quod {huius causa non est ex parte sigilli, } quia sigillum vnum {& idem totum se ingerit vnicuique} expressioni, {sed diuersitas participantium facit dissimiles expressiones} id est repræsentationes, {vnius & eiusdem principalis formæ} quæ totaliter habet formam. Quomodo autem diuersimode recipiatur in diuersis formis vnius sigilli, ostendit subdens. Si enim ea in quibus fit expressio {sint} intantum {mollia} quod facile possint recipere figuram, {& plana} id est absq; tumorositatibus, vt vniformis in eis fiat impressio, {& immaculata} ne commistio alienæ materiæ expressionem figuræ impediat, & {neque sit contraria figuræ,} vtpote si quis vnius sigilli figuram imprimere velit in ceram, iam alio sigillo signatam, & cum ad recipiendum figuram sint aliqualiter {dura} vt non sint {facile fusibilia} & calefactibilia aut nimis liquefacta & mollia {& instabilia,} quia sic non remaneret figura impressio. Istis conditionibus existentibus materiæ in quibus fit impressio {habebunt figuram} sigilli quandam absque permixtione alterius figuræ impressam {& planam} id est inturgidam absque deformitate, {& permanētem.} Sed {si aliquid deficiat de dicta oportunitate} figurationis, {hæc erit causa} quod figura non participetur, vel quod {non plane} H id est vniformiter participetur, {& aliorum} defectuum quicunque pertinent ad importunitatem participationis. Deinde cum dicit. {Discretum est autem, &c.} exponit discretionem quæ est secundum humanitatem Christi. Et dicit quod {discretū est} id est ad vnam tantum personam pertinens {supersubstantiale verbum} id est, Dei filium {esse factum secundum nos} id est hominem similem nobis in natura, {ex nobis} accepta carne, non de cælo allata, secundum Valentinum, {totaliter, } id est non subtracta anima vel intellectu, secundum Arrium & Apollinarium, {& vere} non fantastice secundum Manichæum. Et non solum ipsa incarnatione discretum: sed secundum etiam actiones & passiones Dei filium credimus incarnatum {quæcunque sunt} cum quadam electione & segregatione ab aliis attributa Christo secundum considerationem humanitatis ipsius, vt concipi, nasci, comedere, bibere, dormire, crucifigi, & alia huiusmodi, {istis enim pater & spiritus secundum nullam rationem communicauerunt} quia neuter eorum est incarnatus aut mortuus {nisi} forte {dicat aliquis} quod communicauerunt præmissis {secundum voluntatem} bonitati diuinæ {conuenientem & benignam} quo ad nos, acceptauerunt enim pater & spiritussanctus incarnationem filij & passionem, & alia huiusmodi, & similiter communicauerunt {secundum omnem diuinam operationem superpositam} I creaturis. {& ineffabilem} nobis. {quam faciebat} Christus, {factus secundum nos} id est factus homo passibilis. {inuariabilis} manens {secundum quod Deus & Dei verbum.} Non enim sic factus est homo quòd diuinitatem amitteret, vt homo existens habebat operationem diuinam, quæ communis est sibi & patri & spirituisancto. Et sic destruitur hic error ponentium vnam operationem in Christo, & per hoc quòd attribuit secundum operationem diuinam communem toti trinitati, & operationem propriam sibi. Vltimo autem epilogat, quod sic studemus diuina nostro sermone & vnire & discernere, sicut secundum rei veritatem sunt vnita & discreta.

LECTIO IIII.

SED harum quidem & vnitionum & discretionum, &c.} Postquam Dionysius exposuit modū vnitionis, & discretionis diuinæ, excusat se à perfecta horum manifestatione. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quòd discretiones diuinæ & vnitiones nō possunt sufficienter à nobis manifestari. In secunda prosequitur de discretione quæ est secundum processionem creaturarum, K quia hoc maxime pertinet ad intentionem præsentis libri. ibi. {Igitur de illis quidem satis est, &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit excusationem à perfecta manifestatione prædictarum. Secundo rationē assignat, ibi. {Omnia enim diuina, &c.} Dicit ergo primo, quòd in libro {de Theologicis ypotiposibus} ipse {exposuit sicut erat sibi possibile, causas} id est rationes prædictarum {vnitionum & discretionum quascunque inuenit in sacris scripturis {Deo conuenientes, tractans} id quod erat proprium vnicuique, ita tamen quod quædam reuoluit & discussit veridico sermone, {& reserauit, } id est, aperuit, & vlterius {eduxit in manifestas visiones eloquiorum} id est manifestas authoritates sacræ scripturæ, quæ continent visiones &

reuelationes factas prophetis & Apostolis, id quod sanctè intelligi potuit & manifeste post discussionem & reserationem. Non enim sufficit in rebus diuinis humano ingenio veritatem discutere & aperire, nisi veritas quæ post discussionem inuenitur sacræ scripturæ concordet, & per eam confirmetur. Et cum quædam sic reserauit, {quibusdam tamen sicut mysticis} id est, occultis {vnitus} fuit super operationem intellectualem, & hoc secundum quod tradita est à Deo: ordinatum est enim nobis à Deo, vt in his quæ supra intellectum nostrum sunt vniamur adhærentes per fidem. Deinde cum

bus totum & idem, & huius autem non sigillum est causa, esse enim seipsum illud & idem vnicuique ingerit, sed participantium diuersitas, dissimiles facit expressiones vnius & totius eiusdem principalis formæ. Sicut si mollia quidem sint & facile figurabilia, & plana & immaculata, & neque contrariæ figuræ, & dura, neque facile fusibilia & instabilia, mundam habebunt & planam figuram permanentem. Si autem aliquid de dicta oportunitate deficiat, & hæc causa erit imparticipati, & non plani, & aliorum quæcunque importunitate participationis fiunt. Discretum autem est à benigna ad nos diuina operatione, secundum nos ex nobis totaliter & verè substantiam, factum esse supersubstantiale verbum, facere & pati, & quæcunque humanæ ipsius contemplationis sunt electa & semota. Istis enim pater & spiritus secundum nullam communicauerunt rationem, nisi aliquis dicat secundum bono conuenientem & benignam voluntatem, & secundum omnem superpositam & ineffabilem diuinam operationem quam faciebat, & secundum nos factus inuariabilis secundum quòd Deus & Dei verbum. Ita & nos diuina & vnire verbo & discernere studemus, sicut ipsa & vnita sunt & discreta.

LECTIO IIII.

SED harum quidem & vnitionum & discretionum & quascunque in eloquiis Deo conuenientes causas inuenimus,

dicit. {Omnia enim diuina, &c.} assignat rationem quare in rebus diuinis sint quædam mystica quæ intellectum nostrum excedunt. Et circa hoc duo facit. Primò manifestat hoc ex parte deitatis. Secundò ex parte humanitatis Christi, ibi. {Sed quod est omnis theologiæ manifestatiuū, &c.} Circa primum tria facit. Primo assignat rationem præmissorum. Secundo manifestat rationem assignatam per exempla, ibi. {Sicut si supersubstantiale occultum, &c.} Tertio probat per similitudinem in aliis causis & causatis, ibi. {Neque est enim diligēs, &c.} Dicit ergo primo, quod omnia diuina etiam quæ nobis manifestata sunt, cognoscuntur à nobis solum participationibus. Cuius ratio est, quia nihil cognoscitur, nisi secundum quod est in cognoscente. Sunt autem quædā cognoscibilia quæ sunt infra intellectum nostrum, quæ quidem habent simplicius esse in intellectu nostro, quàm in seipsis, sicut sunt omnes res corporales. Vnde huiusmodi res dicuntur cognosci à nobis per abstractionem. Diuina autem, simplicia & perfectiora sunt in seipsis, quàm in intellectu nostro, vel in quibuscunque aliis rebus nobis notis. Vnde diuinorum cognitio dicitur fieri non per abstractionem sed per participationem. Sed hæc participatio est duplex. Vna quidem secundum quod diuina in ipso intellectu participantur, prout scilicet intellectus noster participat intellectualem virtutem, & diuinæ sapientiæ lumen. Alia vero secundum quod diuina participantur in rebus quæ se intellectui nostro offerunt, inquantum scilicet per participationem diuinæ bonitatis omnia sunt bona, & per participationem diuini esse seu vitæ res dicuntur existentes seu viuentes, & secundum vtramque istarum participationum diuina cognoscimus. Ostensum est autem supra, quod Deus ita participatur à creaturis per similitudinem, quòd tamen remanet imparticipatus super omnia per proprietatem suæ substantiæ. Vnde si diuina non cognoscuntur à nobis nisi solis participationibus, consequens est, quod ipsa diuina, qualia sunt, & quod secundum propriam rationem principij, & secundum quod diuina collocantur in seipsis sunt super omnia, sicut supra omnem mentem & supra omnem substantiam, & supra omnem cognitionem. Deinde cum dicit. {Sicut si supersubstantiale, &c.} Manifestat rationem propositam per exempla. Et primo in processionibus creaturarum. Secundo in processionibus diuinarum personarum, ibi. {Rursus quòd pater, &c.} Dicit ergo primo, quod si illud {occultum} diuinæ essentiæ quod est super omnem substantiam {nominemus aut Deum, aut vitam, aut substantiam, aut lumen vel rationem} vel quocunque alio tali nomine, non per hoc intelligimus idipsum quod Deus est, sed nihil aliud intellectus concipit, nisi virtutes quæ rebus ex Deo proueniunt, quibus formaliter deificātur vel substātificantur aut viuificentur. Sed cum Deus sit super omnes huiusmodi processiones, oportet quòd nos immittamus nos in Deum ad cognoscendum secundum remotionem {ab omnibus operationibus intellectualibus} id est ab omni eo quod cadit in intellectum nostrum, & hoc ideo, quia nos non possumus per intellectum videre aliquam deitatem vel {vitam} vel {substantiam quæ} perfecte comparari possit illi causæ quæ est {segregata ab omnibus rebus secundum totalem excessum.} Non enim cadit in visionē intellectus nostri, nisi ens creatum & finitum, quod omnino deficit ab ente increato & infinito, & ideo oportet quod Deum intelligamus esse supra omne id quod intellectu apprahendere possumus. Deinde cum dicit. {Rursus quòd pater, &c.} manifestat idem in his quæ pertinent ad processiones diuinarum personarum. Et dicit, quòd ex sacris scripturis {accepimus quòd pater est fontana deitas} id est, quòd pater est fons & principium totius deitatis, } & quòd filius & spiritussanctus, si ita oportet dicere {sunt quædam pullulationes deigenæ deitatis} id est patris, qui est Deus generans, pullulationes inquam, non extra diuinam naturam, sicut creaturæ: sed in ipsa diuina natura, {&} sunt etiā {sicut flores, & supersubstantialia lumina.} Nec est mirum si hæc pluraliter dicimus de diuinis personis: quia si in Metaphoricis locutionibus accipiatur ipsum signatum Metaphorarum, oportet singulariter prædicari de diuinis personis. Si vero accipiantur ipsæ Metaphorice, possunt pluraliter prædicari, per lumen enim, Metaphoricè intelligitur veritas. Possumus ergo dicere, quòd filius & spiritussanctus sunt vnum lumen, quia sunt vna veritas, possumus etiam dicere quòd sunt duo lumina, vt sit sensus, quòd signanter per duo lumina, id est, per duos radios ab vno luminari procedentes, sicut & per duos flores, quia vterque procedit à patre, nec tamen per hoc excluditur quin spiritussanctus procedat à filio. Sed {quomodo hæc sunt,

sunt, non possumus dicere nec cogitare, } vt scilicet exprimamus vel cognoscamus qualis sit illa paternitas vel filiatio, {sed vsque ad hoc} cogitandum solum se extendit {tota virtus nostri intellectus} quod & nobis & super cælestibus virtutibus, scilicet angelis, vt ex principali paternitate diuina quæ est segregata ab omnibus creaturis, & similiter ex principali filiatione data est ois paternitas & filiatio, quæ est secundum propagationem in rebus diuinis, prout scilicet angelus purgat, illuminat, & perficit alium, & vnus homo alium, {ex qua} scilicet principali paternitate & filiatione, mentes angelorum Deo conformes & {sunt} per parti-

in theologicis ypotiposibus propria de vnoquoque tractantes, sicut erat possibile, exposuimus. Quædam quidem reuoluentes vero sermone & reserantes, & sanctum & reuelatum intellectum in manifestas eloquiorum visiones adducentes. Quibusdam autem sicut mysticis secundum diuinam traditionem super intellectualem operationem vniti. A Omnia enim diuina, & quæcunque nobis sunt manifestata, solis participationibus cognoscuntur. Ipsa autem qualiacūque sunt, secundum proprium principium & collocationem super mentem sunt, & omnem substantiam & cognitionem. Sicut si super substantiale occultum Deum, aut vitam, aut substantiam, aut lumen, aut rationem nominemus, nihil aliud intelligimus, quàm ad nos ex ipsa productas virtutes deificas, aut substantificas, aut viuificas, aut sapientificas, ipsi autem secundum absolutionem ab omnibus intellectualibus operationibus nos immittimus, nullam videntes deificationem, aut vitam, aut substantiam, B quæ diligenter comparabilis sit ab omnibus segregatæ, secundum omnem excessum causæ. Rursus, quòd pater quidem est fontana deitas, filius autem & spiritussanctus deigenæ deitatis, si ita oportet dicere pullulationes diuinæ naturæ, & sicut flores, & super substantialia lumina à sanctis eloquiis accepimus. Quomodo autem hæc sunt, neque dicere neque cogitare est possibile, sed vsque ad hoc omnis nostræ intellectualis operationis virtus est, quod omnis diuina paterni-

cipatione diuinorum donorum {& nominantur} in scripturis, & Dij, Deorum filij, & Deorum patres.} per assimilationem ad paternitatem principalem & filiationem. Et ne videatur deesse creatio proprietatum spiritussancti subiungit, quod talis paternitas & filiatio in sanctis angelis perficitur spiritualiter, cum exponit spiritualitatem per tria. Spirituale enim significat aliquid incorporale, & immateriale, & intelligibile. Et quamuis hæc spiritualitas inueniatur in angelis, diuinus tamen spiritus est supercollocatus super omnem intelligibilē immaterialitatem angelorum, vel animarum, sicut & pater & fili' sunt segregati per modum excessus ab omni paternitate & filiatione, quæ est in creaturis secundum participationem rerum diuinarum. Deinde cum dicit. {Neq; enim est diligens, &c. } probat quod dixerat per assimilationē in aliis causis & causatis. Et dicit q inter causas & causata nō potest esse {diligens} id est, pefecta {comparatio} quia causæ excedunt sua causata, {Sed est quædā alia comparatio causatorū ad causas, inquātū {causata habent imagines} id est similitudines causarū. Omnis enim causa præcedit suum effectum, per aliquem modum similitudinis, nō tamen causata consequuntur perfectam similitudinem causæ, {contingentes} id est prout contingit secundum suam proportionem. Sed ideo non est perfecta comparatio, quia causæ separantur à causatis inquantum superponuntur C eis {secundum rationem proprij principij,} id est, in illa ratione in qua sunt principia. Et hoc manifestat per exempla sumpta à rebus quæ sunt apud nos. Et primo quidem ex passionibus, secundum quod delectationes & tristitiæ faciunt delectari & tristari, non per modum causæ efficientis, sed formalis, sicut dicitur quod albedo facit album. Sed ipsæ delectationes & tristitiæ non delectantur neque tristantur. De eo enim quod delectatur vel tristatur, prædicatur delectatio seu tristitia per participationem: sed non de ipsa delectatione vel tristitia per essentiam, & sic causa excedit effectum. Deinde ponit exemplum in causis agentibus, cum dicit. {Ignis} qui calefacit & vrit {non dicitur calefieri aut vri, sed esse calidus, & sic per suam naturam calefacere alia. Postea ponit exemplum in causis formalibus, scilicet de per se vita, & per se lumine, vt inde per hoc non intelligatur, aliquod lumen aut vita separata, sed ipsæ formæ participatæ, secundum quem modum nec de vita potest dici quod viuat, aut de lumine quod illuminetur secundum rationem prædictam, nisi forte æquiuoce, vt intelligatur, vita viuere, quia est causa viuendi. Et assignat rationem istorum exemplorum & similium, per hoc quòd ea quæ sunt causatorum per modum participationis sunt causarum superabundanter & substantialiter, sicut viuere est viuentis participatiue, ipsius vero vitæ est essentialiter. Deinde cum dicit. {Sed quod est omnis, &c.} manifestat idem circa humanitatem Christi. Et primo per sua verba. Secūdo per verba Ierothei, ibi. {Hæc autem & à nobis, &c.} Dicit ergo primo, quòd quamuis in omnibus quæ de Deo dicuntur manifestissimum videatur quod ad incarnationem pertinet, tamen compositio qua diuinitus {Iesus} compositus est {secundum nos} id est, secundum quod habet naturam nostram, non potest sufficienter exprimi quocunque verbo, nec sufficienter cognosci quacunque mente, etiam ipsius supremi angeli, accipiamus quidem secundum scripturas velut quoddam occultum mysterium, quod ipse Iesus {est factus substantia materialiter} id est, ypostasis materialis. Sed nescimus sufficienter quomodo corpus eius compactum sit ex virginibus sanguinibus lege quadam præter naturam, factum est enim virtute spiritussancti quæ est omni menti creatæ incomprahensibilis. Et etiam non possumus perfecte scire quomodo ambulauit super aquam maris, quæ est humida & instabilis substantia pedibus siccis, non quidem deposita corporis grauitate per assumptionē dotis agilitatis, vt quidam dixerunt: sed adhuc pedibus habentibus materiæ grauitatem, hoc enim factum est virtute diuina incomprahensibili. Et eadem ratio est in omnibus aliis quæcunque pertinent ad cognitionem Iesu, quæ excedit naturale lumen aut naturalem rationem. {Hæc autem & à nobis, E &c.} His quæ præmiserat ad incarnationis mysterium necessaria adiungit quædam verba Ierothei de laude Christi. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit vnde Ierotheus accepit hæc verba quæ dixit, quia scilicet vel habuit hæc ex doctrina Apostolorum, vel ex studio sanctarum scripturarum, vel ex speciali reuelatione ipsi facta. Secundo ponit verba ipsius, ibi. {Omnium causa & ad impletiua est Iesu deitas, &c.} Dicit ergo primo, quòd prædicta quæ pertinent ad laudem Christi, sufficienter ipse dixit in aliis, scilicet in libro de Diuinis ypotiposibus, & sunt etiam valde excellenter supra naturalem modum laudata à

quodam Ierotheo, qui fuit {nobilis dux} id est magister, dicipulus Apostolorum, & hoc in quodam libro suo quem intitulauit, {de theologicis stoyceosibus} id est diuinis obscuris commentis. Et ponit consequenter tres modos quibus ea quæ sequuntur Ierotheus acquirere potuit. Vnus modus est, quod accepit ea addiscendo à sanctis theologis, id est ab Apostolis. Alius modus est quod ipse proprio studio inspexit ea ex sapienti & subtili discussione sanctarum scripturarum. Quæ quidem subtilis discussio in duobus consistit. Quorū primum subdit dicens, {ex multa luctatione circa ipsa, } in quo assiduitas studij designatur. Tunc enim

tas & filiatio data est & nobis & super cælestibus virtutibus ex Patriarchia ab omnib' segregata, & Filiarchia, ex qua & Dei & Deorum filij, & Deorum patres deiformes fiunt, & nominantur mentes, spiritualiter videlicet, tali paternitate & filiatione perfecta. Hoc est incorporaliter, immaterialiter, intelligibiliter, Thearchico spiritu super omnem intelligibilitatem, immaterialitatem, & deificationem super collocato, & patre & filio ab omni paternitate, & filiatione diuina excedendo segregatis. Neque enim est diligens comparatio causatis & causis. Sed habent quidem causata causarū contingentes imagines. Ipsæ autem causæ à causatis segregantur, & super collocantur secundum proprij principij rationem. Et vt nostris vtar exemplis. Delectationes & tristitiæ dicuntur effectiue delectandi & tristandi. Ipsæ autem neque delectantur neque tristantur. Et ignis calefaciens & vrens, non dicitur calefieri aut vri. Et viuere si quis dicat per se vitam, aut illuminari per se lumen, non recte dicit secundum meam rationem, nisi secundum alterum ista dicat modum, quoniam abundanter & substantialiter ea quæ sunt causatorum, præinsunt causis. Sed quod est omnis theologiæ manifestatiuum, Iesu secundum nos diuina compositio, & ineffabilis est verbo omni, & ignota menti omni, & ipsi primo dignissimo angelorum, & viriliter quidem ipsum substantiam factum esse mystice accepimus. Ignoramus autem quomodo ex virgineis sanguini-

aliquis multum luctatur cum scriptura, quando aliquis inspecta difficultate scripturæ, nititur ad videndum difficultatem. Secundum subdit dicens, {& contritione, } in quo designatur diligens scripturæ expositio. Quod enim conuertitur, vsque ad minima diuiditur. Tūc ergo aliquis scripturam sacram conterit, quando subtiles sensus in ea latentes exquirit. Tertius modus habendi est, quod doctus est ista quæ dixit {ex quadam inspiratione diuiniore} quam communiter sit multis, {non solum discens: sed & patiens diuina, } id est non solum diuinorum scientiam in intellectu accipiens, sed etiam diligendo, eis vnitur per affectum. Passio enim magis ad appetitum, quàm ad cognitionē pertinere videtur, quia cognita sunt in cognoscente secundum modum cognoscentis, & non secundum modum rerum cognitarum, sed appetitus mouet vires secundum modum quo in seipsis sunt, & sic ad ipsas res quodammodō afficitur. Sicut autem aliquis virtuosus ex habitu virtutis, quam habet in effectu, perficietur ad directe iudicandum de his quæ ad virtutem illam pertinent, ita qui afficitur ad diuina, accipit diuinitus rectum iudicium de rebus diuinis. Et ideo subdit quod {ex compassione ad diuina.} id est, ex hoc quod diligendo diuina coniunctus est eis, si tamen dilectionis vnio compassio dici debet, id est, simul passio, {perfectus est Ierotheus} id est, institutus {ad vnitionem & finem ipsorum} id est, vt eis quæ dixit vniretur per fidei vnitionem, dico {indocibilem} id est, quæ humano magisterio doceri non potest, {& mysticam} id est occultam, quæ excedit naturalem cognitionem, {& vt} in paucis comprehendamus {multas & beatas visiones} id est reuelationes {potentis deliberationis} id est, virtuosæ discussionis {illius} scilicet Ierothei, licet multa alia dixerit hæc tamen quæ sequuntur, dicit ad laudem Iesu Christi, in libro supra nominato.

LECTIO V.

DEinde cum dicit. {Omnium causa & adimpletiua est Iesu deitas, &c.} ponit verba Ierothei de Christo. Et primo ponit ea quæ pertinent ad laudem deitatis Christi. Secundo ea quæ pertinent ad laudem incarnationis, ipsius ibi. {Vnde quoniam & vsq;, &c.} Circa primū duo facit. Primo comprahendit in summa laudem deitatis Christi. Secundo explicat in speciali, ibi. {Quæ partes totalitati &c.} Dicit ergo primo, quod {deitas Iesu} Christi est {causa omnium} inquantum per ipsam omnia reducuntur in esse, {& est etiam {adimpletiua omnium} inquantum per ipsam omnia suis perfe- D ctionibus replentur. Deinde cum dicit. {Quæ partes totalitati, } exponit per singula causalitatem præmissam. Vbi considerandum est, quod primo ostendit prædictam deitatem esse causam eorum quæ ad essentiam rerum pertinent. Secundo eorum quæ sunt exemplum essentiarum rerum, ibi. {Et mensura est existentium.} Circa primum considerandum est, quod in rerum essentiis talis quidem processus & ordo consideratur. Nam primo sunt rerum principia. Secundo substantia rei ex principiis constituta. Tertio, determinatio rei ad propriam speciem, quæ est per formam. Quarto, ex forma consequitur res perfectionem non solum in esse specifico, sed etiam quantum ad propriam operationem & finem. Quinto, res diuersæ quæ singulæ quandam perfectionem habēt in seipsis, quodam ordine adunatæ aliquod totum perficiunt. Procedit ergo Ierotheus ad ostendendum causalitatem deitatis Christi, diuinæ retrogirando per viam resolutionis, etiam incipiens à toto. Et dicit quòd {deitas Iesu consertur partes consonas} id est, proportionatas {totalitati} in quo consistit perfectio totius, {& neque est pars, neque totum, & non est totum & pars.} Est quidem totum & pars Christi deitas sicut in seipsa non diuisim, sed simul accipiens omnem, & partem & totum, quia quicquid est perfectionis in quocunque toto vel parte, totum præexistit in Deo. Est autem neque totum neque pars, quia non eodem modo habet perfectionem totius & partis, sicut totum & pars & supereminentius & prius. Secundo ostendit causalitatem deitatis Christi quantum ad perfectionem rerum, ibi. {Perfecta quidem est.} Et dicit quod deitas Christi dicitur perfecta per comparationem ad imperfectionem, inquantum est principalis causa omnis perfectionis. Sed si comparetur ad res perfectas, dicitur non perfecta, non quasi deficiens à perfectione, sed superemineutius & prius perfectionem habens. Tertio ostendit idem circa formas. Et dicit, quod deitas Christi comparata ad ea quæ carent forma, potest dici forma effectiue, inquantum {est forma formam faciens.} comparata verò ad formas

Universidad de ... Biblioteca

potest dici sine forma, non per defectum sed per excessum, quia superat omnem formam. Quarto ostendit idem quantum ad substantias. Et dicit quòd deitas Christi potest dici causaliter {substantia} inquantum peruenit per modum cuiusdam participationis, sed tamen peruenit {immaculate,} quia non participatur per commixtionem substantiæ, sed per modum similitudinis, {& iterum est segregata ab omni substantia,} inquantum {supersubstantialiter} existit. Quinto ostendit idem quantum ad principia. Et dicit quòd deitas Christi, determinat omnia principia. Diuersorum enim diuersa sunt principia, & determinat ordinem principiorū ad principiata: sed tamen est supercollocata super omnem principatum. Deinde ostendit idem per cōparationem ad ea quæ sūt exemplum rei. Et primo quantum ad mensuram durationis rerum. Et dicit, quòd deitas Christi {est mensura existentiū,} quasi determinans vnicuique mensuram sui esse, vel quia vnumquodque intantum habet esse, inquantum appropinquat ei. Et etiam {est æuum} quod dicitur mensura essendi, sicut tempus est mēsura mutationis, & tamen est super æuum inquantum est mensura superexcedens totum creatum. Secundo ostendit causalitatem eius quantum ad perfectionem superuenientem, qua rerum capacitas impletur, sicut intellectus impletur speciebus intelligibilibus. Et dicit quòd deitas Christi comparata ad deficientia, quæ dicuntur minus existentia, dicitur {plena} quasi plenitudinis causa, & comparata ab ea quæ sunt plena, dicitur {superplena,} quasi excedens super omnem plenitudinē. Tertio ostendit eam per comparationem ad intellectum, & locutionē quæ sunt extra rem. Et dicit, quòd est {indicibilis & ineffabilis,} quia neque sermone complexo, neque incomplexo sufficienter exprimi potest, & est {super mentem & super} omnem {vitam,} quia excedit omnem cognitionem & omnem actum vitæ. Et quia multa supernaturalia attribuerat deitati Christi, consequēter ostendit quòd non habet ea defectiuo modo, sed superementi. Et hoc est quod dicit, quòd habet id quod est {naturale supernaturaliter,} & id quod est {supersubstantiale supersubstantialiter.} Absoluere enim à peccatis est sibi supernaturale, sed purus homo non habet hoc supernaturaliter sicut habet filius Dei. Et similiter dicendum est de aliis huiusmodi. Deinde cum dicit. {Vnde quoniā & vsq; &c.} laudat humanitatē Christi, & dicit q deitas Christi est tā ta & excellēs, in de est q ipse per suā benignitatē venit vsq; ad naturā nostram, {& vere factus est substātia} id est ypostasis nostræ naturæ, {& cū superdeus esset, factus est vir} id est homo, hæc quæ dicuntur secundum propitiationem ipsius per quam humanam naturam assumpsit, debent laudari super mentem & super rationem. Quamuis enim acceperit propria nostræ naturæ, tamen in ipsis rebus humanis habuit {supernaturale & supersubstantiale,} id est vno modo inquantum communicauit nobis assumens nostram naturam absque variatione diuinæ naturæ, & absque commixtione ipsius, & confusione ad humanam naturam, ita quòd per exinanitionem ineffabilem, de qua Apostolus loquitur Phil. 2. {nihil passus est ad superplenum ipsius,} id est, nihil diminutū est de plenitudine suæ deitatis. Non enim dicitur exinanitus per diminutionem deitatis, sed per assumptionem nostræ naturæ deficientis. Alio modo, quia {quod est inter omnia noua magis nouum} & mirabile ipse {erat in naturalibus nostris supernaturaliter, & in substantialibus nostris super substantialiter, omnia} humana, quæ ex nobis accepit {supra nos habens,} quia caro eius maioris virtutis est & dignitatis quàm alterius, & anima eius dignior omni anima, & actus eius & operationis fuerunt vnificæ ex virtute deitatis ad inuicem.

bus, altera præter naturam lege compositus est, & quomodo siccis pedibus corporale pondus habentibus & materiæ grauitatem ambulauit humida & instabili substantia. Et alia quęcunque sunt Iesu super naturalis luminis apparitionis, aut naturalis rationis. Hæc autem & à nobis in aliis sufficienter dicta sunt, & à nobili Duce in theologicis ipsius stoyseosibus laudata sunt valde supernaturaliter, quæ ille siue à sanctis theologis accepit, siue & experta eloquiorum perscrutatione perspexit, ex multa circa ipsa luctatione & contritione, siue etiā ex quadam doctus est diuiniore inspiratione, non solum discens sed & patiens diuina, & ex cōpassione ad ipsa, si ita oportet dicere, ad indocibilem & mysticam ipsorum, perfectus est vnitionem & fidem. Et vt multas & beatas visiones potentis illius deliberationis in minimis apponamus. Hæc de Iesu dicit in congregatis ab ipso theologicis stoyseosibus.

LECTIO V.

Verba sanctissimi Ierothei de laude Iesu.

Omnium causa & adimpletiua est Iesu deitas, quæ partes totalitati consonas saluat, & neque pars est neque totum, & totum & pars, sicut omnium & partem & totum in seipsa coaccipiens, & super habēs, & præhabens. Perfecta quidem est in imperfectis sicut perfectionis princeps. Imperfecta autem

LECTIO VI

Igitur de istis quidem satis est, ad verbi autem intentionem procedamus, &c.} Postquàm Dionysius exposuit diuinæ discretionis & vnitionis modum hic prosequitur de illo modo qui principaliter pertinet ad materiam huius libri, scilicet de discretione diuina, quę attenditur secundum processionem creaturarum, quæ quidem discretio vnita est & communis toti trinitati, vt supra dictum est. Circa hoc ergo duo facit. Primo exponit quomodo ista discretio est cum vnitione. Secundo promittit de istis quæ ad hanc discretionem pertinent, in sequentibus se determinaturum, ibi. {istis communes & vnitas.} Circa primum tria facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo manifestat propositum, ibi. {Et vt plane.} Tertio assignat rationem dictorum, ibi. {Etenim in diuinis.} Dicit ergo primo, quod de istis quæ pertinent ad laudem Christi sufficiant ad præsens quę dicta sunt, tam ab ipso quàm à Ierotheo, sed procedendum est vlterius ad ea quæ pertinent ad intentionem verbi, quod intendit in hoc opere, vt scilicet discutiamus secundum nostram possibilitatem nomina pertinentia ad illam discretionem diuinam, quæ attenditur secundum processiones creaturarum, quæ quidem nomina communia sunt toti trinitati, & non solum communia, sed etiam vnita. Est enim animal commune homini & equo, non tamen eadem numero animalitas est in vtroque, sed bonitas & essentia & huiusmodi sic sunt communia toti trinitati, quòd vnum sunt in tribus. Deinde cū dicit. Et vt plane, manifestat quomodo possit esse diuina discretio cum vnitione. Et hoc manifestat in quatuor. Primo quidem in ipso bono. Secundo in ente, ibi. {Postea quoniam existens est.} Tertio in vno, ibi. {Et vnum existens.} Quarto in ipso nomine deitatis, ibi. {Et rursus ex ipsius deificatione.} Hæc enim quatuor maxime videntur Deo conuenire. Primo quidem tam propter eorum communitatem. {Non enim determinatur, ad genus vel speciem quod infinitati diuinæ naturæ conuenire videtur.} quàm etiam propter vsum nominis, quod omnes supposito rerū principio attribuunt. Dicit ergo primo, quod {discretionem diuinam dicimus esse processiones deitatis} quæ conueniūt ei secundum rationem boni. Sicut supra dictum est. Et ideo incipiam' primo à bono, vt consequenter in aliis manifestius ostendamus quod de bono ostensum fuerit. Nam bonum vniuersaliter se habet ad omnes processiones. Quicquid enim Deus creaturæ communicat, ex sua bonitate communicat. Alia vero nomina aliquas processiones speciales designant. Sic ergo quod in vniuersali manifestatum fuerit, planius videri poterit in specialibus. Considerandum est autem, quod multitudo procedit ex vno tripliciter. Vno quidem modo per diuisionem, sicut vnū totum diuiditur in multas partes. Sed talis multitudo tollit plenitudinē & adunationem, quæ erat in toto. Alio modo per modū cōmunitatis, sicut ex vno genere proueniūt multæ species, & ex vna specie multa indiuidua. Sed istud vnum sic multiplicatum non est vnum singulare, sed commune. Tertio modo multiplicatur apud nos aliquod vnum per effusionem, sicut ex vno fonte proueniunt multi riuuli, sed hoc fit cum quadam egressione, inquantum, scilicet aqua à fonte egrediens se in multos riuulos diffundit in essentia omnium bonorum participantes sapientiæ, vitæ, & huiusmodi. {Ipsa quidem} bonitas {discernitur} id est, distinguitur, dum distincta bona ab ea proueniunt, sed hoc fit vnitiue. Nihil enim diminuitur de plenitudine quæ omnia bona adunantur in ipsa. {Et} iterum {id est, in pluralitatem plurificatur in suis effectibus, nō sicut aliquod vniuersale, sed singulare in seipsa manēs, & iterum multiplicatur per diffusionem{ex vno ingressibiliter} quia nihil de substantia eius egreditur. Et hoc ideo est, quia discretio & multiplicatio & diffusio attenditur secundum quasdam similitudines diuinæ bonitatis, ipsa autem diuina bonitate manente secundum suam essentiam indistincta & vna & in se collocata. Deinde cum dicit. {Postea quoniam existens est Deus, &c.} manifestat idem in ente. Et dicit, quod quia {Deus est supersubstantialiter} ens quantum ad suam existentiam, sed tamen {dat esse} omnibus{existentibus,} & producit vniuersaliter substantias rerum, propter hoc {illud ens vnum} supersubstantiale quod Deus est, dicitur multiplicari in sua, scilicet similitudine, & quantum {ex ipso multa existentia deducuntur,} sed tamen nihilominus huiusmodi ens {manet vnum secundum suam existentiam} in multiplicatione} quæ fit per eius similitudinem, & manet {vnitum} idest, adunatum {in processione,} & manet{plenū} & integrū in distinctiōe. Et hoc ideo, quia ipsa in sua substantia est supersubstantialiter, {segregatum} ab omnibus entibus, & quia omnia producuntur ab ipso vnitiue} id est, secundum vnam virtutē, quæ producendo diuersa non diuiditur, integrum, & quia{ diffusio} donorum eius quæ distribuit rebus & minorari non possunt nec {minorantur.} Non enim est dicendum quod sic vni bona communicet quod non possit amplius communicare, in nullo enim plenitudo bonitatis eius per huiusmodi communicationem diminuitur. Deinde cum dicit. {Sed & vnum ens,} ostendit idem quantum ad vnum. Et dicit quod Deus cum sit vnum & det vnum esse parti & toti, & communi vnitati & multitudini, inquantum omnis multitudo aliqualiter participat vnum, ipse inquam sic existens vnum & dans vnitatem supersubstantialiter est vnum simpliciter, sicut bonum & ens, quia non est aliquid eorum quibus dat esse vnum. Non enim est sicut vnum quod est pars multitudinis, cum nihil ei ex æquo connumerari possit, neque etiam est vnum sicut aliquod totum ex partibus constitutum, & sic non est vnum eo modo quo alia, neque habet vnum quasi participans ipse, sed tamen vnum est elongatum ab istis, quæ hoc sunt vnum inquantum est super vnum quod inuenitur in existentibus creatis, & hoc est vnum quod producit multitudinem rerum in esse, & perficit attribuendo rebus proprias perfectiones, & continet conseruando omnia in suo esse, & in suo ordine. Deinde cum dicit. {Rursus ex ipsius, &c.} ostendit idem in ipso nomine deitatis. Et dicit quod videtur esse & dicitur vnius Dei discretio & multiplicatio, inquantum multi Dij fiunt ex hoc, quod Deus aliquas creaturas deificat per conformitatem ad Deum secundum virtutem vniuscuiusque deificatorum, non quod perfecte ei conformari possint, aut quod per existentiam Dij dicantur, & quanquàm sint & dicantur multi Dij beatificati, nihilominus tamen est vnus principalis Deus, qui est super omnem deitatem communicatam, supersubstantialiter existens vnus Deus. Et cum ipse existat in omnibus indiuisibilis, manet in rebus diuisibilibus existens quibus esse communicat, & est vnitus in seipso & multitudini non admiscetur, & non multiplicatur secundum quòd in se consideratur. {Et hoc supernaturaliter intelligens} beatus Paulus qui fuit {manuductor, id est, instructor ad diuinam illuminationem, tam ipsius Dionysij quam etiam{ Ducis} eius, id est, Ierothei, qui scilicet Paulus multa de diuinis cognouit, {& qui est lumen mundi,} sicut ipse in se dicit impletum. Act. 14. quod dicitur Esa. 49. Posui te in lucem gentium, & dixit in suis sanctis Epistolis, scilicet. 1. Corinthiorum 8. motus per inspirationem {à Deo,} quia & si sunt qui dicantur Dij, siue in cælo, siue terra, in nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia & nos in illo, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Ex hac enim auctoritate patet quod multitudo deificatorum & in cælestibus, sicut sunt angeli, & in terra, sicut sancti homines, non præiudicat vnitati deitatis, quæ communis est patri & filio. Deinde cum dicit. {Etenim in diuinis} assignat rationem dictorum. Ideo enim processio prædicta & multiplicatio & discretio vnitatem diuinam nō tollit, quia {in diuinis vnitiones superant discretiones & principantur eis,} vnitiones enim attenduntur secundum ipsam diuinam essentiam, discretiones autem secundum similitudines Dei rebus impressas, quæ multum deficiūt à suo principio, & ideo diuina nihilominus remanent vnita postquàm illud vnū quod est Deus, discernitur per diuersas similitudines {discretione ingressibili} quia nihil egreditur de diuina essētia, {& vnitiua} quia talis discretio vnitatem diuinam non tollit. Deinde cum dicit. {Istas cōmunes & vnitas, &c.} promittit se de huiusmodi in sequentibus acturū. Et dicit quod tentabit secundum suam possibilitatem cum laude Dei exponere prædictas discretiones, quæ sunt vnitæ & cōmunes toti deitati, siue etiam nominētur processiones conuenientes bonitati diuinæ. Intendit autem eas manifestare ex Diuinis nominibus quæ in scriptura traduntur, quæ demonstrant huiusmodi processiones, sicut cum dicimus Deum viuum vel sapientem, demonstratur processio vitæ & sapientiæ à Deo in creaturas. Hoc tamen præcognosci debet, quia vt dictum est, quæcunque Dei nominatio ad eius beneficentiam pertinens de quacunque diuinarum personarum dicatur, de omnibus personis absque dubitatione accipiendum est.

in perfectis, sicut super perfecta & præperfecta. Forma formam faciens in carentibus forma sicut formæ princeps, sine forma in formis sicut super formam. Substantia totis substantiis immaculate superueniens, & substantialiter ab vniuersa substantia segregata, tota principia, & ordines determinans, & super omnem principatum & ordinem collocata. Et mensura est existentium, & cū super æuū, & ante æuum. Et plena in minus habentibus, superplena in plenis. Indicibilis, ineffabilis, super mētem, super vitam, super substantiam, supernaturaliter habet supernaturale, super substantialiter super substantiale. Vnde quoniam & vsque ad naturam à benignitate venit, & verè substantia factus est, & vir super deus extitit. Propitiatione aut sint à nobis hæc super mentē & rationē laudata. Quāuis & in istis habet supernaturale & supersubstātiale, nō solū secūdū quod inuariabiliter & inconfuse nobis cōmunicauit nihil passus ad superplenum ipsius ab ineffabili exinanitione. Sed quoniam & quod est omnibus nouis magis nouum, in naturalibus nostris supernaturaliter erat in substantialibus supersubstantialiter, omnia nostra super nos habens.

LECTIO VI.

Igitur de istis quidem satis est. Ad verbi autem intentionem procedamus, communia & vnita discretionis diuina nomina secundum quòd est nobis possibile reuoluentes. Et vt plane de omnibus consequenter prædeterminemus, discretionem diuinam esse dicimus, sicut dictum est, bono conuenientes thearchicæ processiones. Donans enim omnibus existentibus, & superfundens totorum bonorum participationes, vnitiuè quidem discernitur, & in pluralitatem agitur singulariter, & multiplicatur ex vno ingressibiliter. Postea quoniam existens est Deus super substantialiter, dat autem esse existentibus & deducit totas substantias, multiplicari dicitur vnum existens illud, quia ex ipso multa existentia deducuntur. Manet autem nihil minus illud vnum in multiplicatione, & vnitum in processione, & plenum in discretione, & quòd ab omnibus existentibus supersubstantialiter segregatum est, & quòd ab ipso vnitiue tota deducantur, & quod non minoratur effusio non minorabilium ipsius distributionum. Sed & vnum existens & omni parti & toti, & vni & multitudini vnum tradens, vnum est simpliciter supersubstantialiter, neque pars existens multitudinis, neque partibus totum, & ita neque vnum est, neque vnum habet. Longe autem ab istis vnum est super vnum quod est in existentibus, & multitudinem deducens & perficiens & continens. Rursus ex ipsius deificatione deiformi, vniuscuiusque secundum virtutem multis Dijs factis, videtur quidem esse, & dicitur vnius Dei discretio & multiplicatio. Est autem nihilominus princeps Deus & super Deus supersubstantialiter vnus Deus, indiuisibilis, vnitus sibipsi & multis immixtus, & non multiplicatus. Et hoc supernaturaliter intelligens communis noster, & ducis ad diuinam illuminationem manuductor, qui est multus in diuinis, qui est lumen mundi. Hæc dicit motus à Deo in sanctis literis eius, etenim si sunt dicti Dei, siue in cęlo siue in terra, sicut quidem sunt Dei multi, & domini multi, sed nobis quidē vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso, & vn' Dominus Iesus Christus, per quē omnia, & nos per ipsū. Etenim in diuinis vnitiones discretiões superant & præprincipantur, & nihil minus sunt vnita, & post vnius ingressibilem & vnitiuam discretionem. Istas communes & vnitas totius deitatis discretiones siue bono conuenientes processiones, nos ex Dei nominationibus manifestantibus ipsas in eloquijs laudare secūdum quod est possibile tentabimus. Hoc quēadmodum dictum est præcognitio, omnē beatificam Dei nominationem, in quacunque ponitur thearchicarum personarum in tota ipsam accipi thearchica totalitate inobseruanter.

SVPER CAPVT III. LEC. I.

Et primam si videtur perfectam & totarum Dei processionum manifestatiuam boni nominationem inspiciemus.} Postquam Dionysius præmisit quædam necessaria ad sequentem doctrinam, hic incipit prosequi suā intentionem. Et primo præmittit quoddam prohæmium ad totum opus sequens. Secundo incipit tradere doctrinam de Diuinis nominibus quam intendit ca. 4. Circa primum duo facit. Primo ostendit necessarium esse vt ab oratione incipiat. Secundo excusat se quod post Ierotheum ipse conatus est eadem tractare de quibus ille tractauerat, & quomodo reuerentiam ad magistrum seruat, ibi. {Et hoc forsitan.} Et hæc duo tanguntur in titulo capituli, qui talis est. {Quæ orationis virtus} quantum ad primam partem capituli, {& de beato Ierotheo & de reuerentia & tractatu Theologico,} quantum ad secundam partem. Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per rationem, ibi. {Oportet enim nos,} Tertio per exempla, ibi. {Sicut si multi.} Dicit ergo primo, quòd si hoc conueniēs videbitur inter alias diuinas nominationes, tunc debemus considerare ipsam {nominationem boni} id est, secundum quam Deus nominatur bonus. Et ad huiusmodi nominationem accipiendam considerandum est, quod Platonici materiam à priuatione non distinguentes, ponebant eam in ordine non entis, vt dicit Aristoteles in primo Physicorum. Causalitas autem entis non se extendit nisi ad entia. Sic igitur secundum eos causalitas entis non se extendebat ad materiam primam, ad quam tamen se extendit causalitas boni. Cuius signum est, quod ipsa maxima appetit bonum, proprium autem est effectus vt cōuertatur per desiderium in suam causam. Sic igitur bonum est vniuersalior & altior causa quàm ens, quia ad plura se extendit eius causalitas. Et quamuis Dionysius hoc tangere videatur in sequenti cap. tamen aliam rationem huius ordinis considerasse videtur. Intendit enim in hoc libro agere de Diuinis nominibus manifestantibus processiones creaturarum à Deo secundum quod est causa rerum. Id autem quod habet rationem causæ, primo & vniuersaliter est bonum. Quod apparet dupli ratione. Primo quidem quia bonum habet rationem finis, finis autem primo habet rationem causæ. Nam forma est causa inquantum facit materiam esse actu. Materia autem fit actu primo quando ab agente incipit. Secundo quia agens agit sibi simile, non inquantum est ens quocunque modo, sed inquantum est perfectum. Perfectum enim vt dicitur. 5. Metaphy. est quod potest sibi simile facere. Perfectum autem habet rationem boni. Sic igitur quicquid Deus facit creaturis, siue esse siue viuere, & quodcunque aliud, totum ex bonitate diuina procedit, & totum ad bonitatem pertinet creaturæ. Et ideo dicit, quòd nominatio est perfecta inquantum omnia comprehendit, & est manifestatiua omnium diuinarum processionum. Ad hoc autem quod de processione boni tractemus, oportet nos orando inuocare sanctā trinitatem, quæ est principium omnis boni, & est super omnem bonitatem. Sicut enim ipsa ex sua benignitate dat omnia dona ab ea prouisa, ita ipsa sola sufficienter manifestare potest, opera enim artis in artifice optime cognoscuntur. Deinde cum dicit. {Oportet enim nos,} Manifestat propositum per rationem dicens, quod oportet nos ad cognoscendas diuinas processiones diuinæ bonitatis trinitatem orando inuocare. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationem ad principale propositum. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum, ibi. {Etenim ipsa quidem.} Tertio probat quoddam in hac ratione assumptum, ibi. {Ipsa enim ne; loco.} Dicit ergo, quod {oportet nos produci} id est, extendi per orationes ad ipsam trinitatem, sicut ad principium omnis boni processionis, quia per hoc quod nos oramus ei appropinquamus, & quanto magis propinquamus ei, tanto magis possumus addiscere dona bonitatis eius, quæ circa ipsam collocatur, quasi ab ea per similitudinem bonitatis deriuata. Quanto enim aliquis magis appropinquat alicui rei, magis cognoscit quæ circa ipsam sunt. Deinde cum dicit. {Etenim ipsa quidem,} quoddam quod proposuerat manifestat, scilicet quod per orationem nos appropinquamus sanctæ trinitati. Et dicit quod {ipsa quidē sancta trinitas omnibus adest,} inquantum omnibus sua dona communicat, {sed nō omnia, &c.} inquantum deficiunt à participatione eius, sed quando nos inuocamus ipsam, tunc adsumus ei appropinquantes ad ipsam. Sed quod oratio nos faciat ei propinquos, tria requiruntur. Primo quòd sensualitas sit munda ab omnibus carnalibus & mūdanis affectionibus, quibus illecti retrahimur inferius. Et hoc tangit cum dicit {castissimis orationibus. Secundo, vt intellectus noster non obumbretur caligine fantasmatum, quod accidit illis qui spiritualia non supra corporalia capere volunt, vt qui posuerunt Deum effiguratum figura humani corporis, propter quod etiam impedimur ab ascensu in Deum, & quantum ad hoc dicitur {reuelata mente.} Tertio vt voluntas nostra per charitatem & deuotionem sit ordinata in Deum. Et hoc est quod subdit, {& apti, ad diuinam vnitionem.} Deinde cum dicit. {Ipsa enim neque loco,} probat quod supposuerat, scilicet quod deitas vniuersis adest. Quod quidem probat duabus rationibus. Deitas enim nō est in loco vt diffinita vel circunscripta loco: omne autem quod alicubi adest alibi non existens, aut quod sic transit ad quædam & alia deserat, est in loco vt circunscriptum, vel diffinitum. Non ergo hoc de deitate dici potest. Manifestum est autem, quod alicui præsens est ad minus sibipsi, ergo omnibus adest. Secundam rationem ponit, ibi. {Sed & diui. in omnibus} Omne infinitum quod est super omnia & comprehendit omnia, adest omnibus: sed trinitas est huiusmodi, ergo relinquitur quod ipsa adsit omnibus. Et ex hoc potest accipi quod nulla creatura sit vbique, cum ex infinitate Dei hoc per consequentiam relinquatur quod Deus sit in omnibus. Vltimo autem concludit principale intentum, quod debemus nos per orationem extendere ad altiorem considerationem radiorum diuinæ bonitatis. Deinde cum dicit. {Sicut si mul. lu. cathenis} manifestat propositum per exempla. Et primo ponit exempla duo ad propositum manifestandum. Secundo concludit principale propositum ibi. {Propter quod, &c.} Primum exemplum est quod imaginemur cathenam multi luminis quæ pendeat à summitate cæli, & descendat vsque ad terram coram facie nostra, si acciperemus illam cathenam, & semper mutaremus manus versus superius, videremur quidem trahere cathenam deorsum, sed secundum veritatem non deiiceremus eam, cum ipsa esset pēdens & sursum & deorsum, sed nosipsi eleuaremur in maiorem splendorem illius luminosæ cathenæ. Secundum exemplum ponit, ibi. {Aut sicut si na.} Et dicit quod si ascenderemus in nauem & teneremus quosdam funes, qui extenderentur ab aliqua petra exteriori ad nos, qui essent nobis ad auxilium dati, non traheremus ad nos petram: sed secundum rei veritatem & nosipsos & nauem duceremus ad petram, & econtrario si aliquis stans in naui impingat ad petram quæ stat iuxta mare, nihil ageret contra petram quæ est stans & immobilis, sed seipsum separabit ab illa, & tanto magis quanto magis impinget ad eam. Ad hoc autē quod ista exempla ad propositum adaptentur considerandum quod circa orationem secundum quinque opiniones oportet diuersimodè iudicare. Quidam enim substulerunt totaliter Dei prouidentiam, ponentes omnia à casu accidere. Et hæc fuit opinio Epycureorum. Quidam vero posuerunt Dei prouidentiam circa res incorporales & vniuersales: sed à rebus humanis diuinam prouidentiam subtraxerunt. Et hæc fuit opinio quorundam Perypatheticorum. Quidam vero extenderunt diuinam prouidentiam vsque ad omnia, sed dixerunt ex diuina prouidentia res omnes necessarios euentus habere, totaliter à rebus contingentiam auferentes. Et hæc fuit opinio Stoycorum ponentium secundum ineffabilem earum seriem quam Fatum nominabāt, omnia ex necessitate contingere. Quarta fuit opinio quorūdam AEgyptiorum, qui dixerunt prouidentiam

CAPVT III.

Quæ orationis virtus, & de beato Ierotheo, & de reuerentia & tractatu theologico.

LECTIO I.

Et primam si videt perfectam, & totarū Dei processionum manifestatiuam bonam nominationem inspiciemus, boni principem, & super bonam inuocantes trinitatem, quæ est manifestatiua totarum prouidentiarum benigne ab ipsa donatarum. Oportet enim nos orationibus primum ad ipsum sicut

Universidad de D… Bib…

dentiam Dei mutabilem esse. Quinta fuit opinio quorundam Platonicorum dicentium quod diuina prouidentia immutabilis est, sed sub ea res aliquæ mutabiliter & contingenter continentur. Prima igitur tres opiniones totaliter orationis fructum euacuant. Si enim Deo nulla cura est de rebus, vel saltem non est ei cura de rebus humanis, aut si omnia ex necessitate eueniunt, frustra Deo preces funduntur. Quarta autem opinio fructum orationis non tollit: sed ei plus debito tribuit, scilicet immutare diuinam prouidentiam. Vnde sola quinta opinio vtrunque iudicium de oratione habet, quam Dionysius hic sequitur, vt scilicet per orationem nosipsos trahamus mutabiles existentes ad diuinæ prouidentiæ participationem. Non autem credamus nos diuinam prouidentiam posse mutare. Cathena ergo luminis ab immobili cæli summitate dependens, vel funes qui ab immobili petra extensi sunt, significant ordinem diuinæ prouidentiæ ab immobilitate diuinæ sapientiæ procedentem. Quod autem dicit cathenam vbique præsentem in cælo & in terra, & deinde omnibus adesse, significat & prouidentiam eius ad omnia se extendere, contra primam opinionem. Quod autem dicit de immobilitate lapidis, & quod cathena luminis ad nos trahi non potest, significat diuinam prouidentiam immobilem esse, contra quartam positionem vel opinionem. Quod autem dicit quod nosipsi sursum ducimur per cathenam immobilem, & petræ appropinquamus per funem, aut ab ea separamur per impulsionem, significant mobilitatem nostram ad sequendum diuinæ prouidentiæ fructum, contra tertiam positionem. Vltimo concludit propositum, quod scilicet ante omnia, maxime autem theologica negotia vtile est nos incipere ab oratione, non ita quod nos per orationem trahamus diuinam virtutem, quæ vbique præsens est, & nusquam concluditur, sed sicut per diuinam commemorationem & inuocationem nosipsos trahentes & ei vnientes. {Et hoc for. excu. dignum.} Præmissa orationis necessitate procedit Dionysius ad sui excusationem. Et primo ponit vnde accusabilis alicui videri posset. Secundo se excusat, ibi. {Etenim si ille.} Dicit ergo primo quod hic videtur excusatione dignus, quod cum Ierotheus qui fuit nobilis magister eius adunauerit subtiliter loquendo quosdam tractatus de rebus diuinis, Dionysius scripsit & alios tractatus de rebus diuinis, & præsentem librum ac si tractatus Ierothei non sufficerent, quod ad quandam irreuerentiam pertinere videtur. Deinde cum dicit. {Etenim si ille,} procedit ad sui excusationem. Et circa hoc tria facit. Primo excusat se ab irreuerentia. Secundo ostendit reuerentiam suam ad Ierotheum, ibi, {quoniam & apud ipsos.} Tertio, concludit intentionem suam in hoc opere conscribendo, ibi. {Igitur istis & nos.} Excusat autem tripliciter. I Prima excusatio est, quod ea quæ Ierotheus in vnum dixerat, ipse ex mandato Ierothei, & ad petitionem Thimothei per singula tractauit. Et hoc est quod dicit quod si Ierotheus dignatus esset tractare per ordinem omnia quæ pertinent ad theologicam considerationem, & tractatum totius theologiæ, quem scilicet quasi in quodam genere & summa peregit, voluisset percurrere perscrutando in particulari, Dionysius non peruenisset ad tantum furorem vel prauitatem quod vellet scribere de diuinis. Quod autem ad furorem vel prauitatem pertinuisset ostendit altero duorum modorum. Quorum vnus est quod Dionysius arbitretur se eleuare ad considerationes theologicas perspicatius quàm Ierotheus & magis diuinè. Alius modus est, quod ipse non crederet se altiora dicere. Et tunc sequentur duo inconuenientia. Quorum vnum est quod eadem repetendo quæ Ierotheus dixisset, inutiliter scriberet, & sic incurreret vaniloquium. Aliud inconueniens est, quod quasi furtiue arripiendo sibi nobilissimam contemplationem & manifestationem diuinorum ipsius Ierothei, faceret ei iniuriam, cum tamen ipse fuerit magister eius & amicus, & Dionysius fuerit introductus ad theologicam cognitionem maximè ex verbis Ierothei, tamen post doctrinam Pauli. Sed Ierotheus exposuit quasdam determinationes {conspicaces} id est ex magna difficultate & intelligentia acceptas, & K {comprahendentes multa in vno} vniuersali, secundum rei veritatem {prudenter} homines ad {diuina inducens,} & præcepit Dionysio & aliis ei similibus, qui sunt magistri animarum quæ de nouo instruuntur, quod secundum eorum possibilitatem manifestarent & distinguerent ab eis, & vniuersales determinationes profundæ contemplationis illius viri, in quibus multam inuoluebat in vno, & hoc facerent sermone eis commensurato, non ita vniuersali sicut vsus fuerat Ierotheus. Ipse etiam Thimotheus multoties exhortatus est Dionysium ad hoc ipsum cōplendum, & librum Ierothei ei remiserat sicut

boni principem produci, & magis ipsi propinquantes, in hoc doceri optima bona circa ipsum collocat. Etenim ipsa quidem vniuersis adest, non autem omnia ipsi adsunt. Tunc autem ipsam inuocamus castissimis quidem orationibus, & reuelata mente, & ad diuinam vnitionem aptitudine, tunc & nos ipsi assumus. F Ipsa enim neque in loco est vt & absit à quodam, aut ex aliis ad alia transeat, sed & dicere in omnibus existentibus ipsam esse relinquitur ab infinitate quæ est super omnia. Nos igitur ipsos orationibus extendamus ad diuinorum benignorum radiorum altiorem respectum, sicut si multi luminis catena, ex cælesti summitate pendente, ad anteriora autem descendente, semper ipsam mutatis manibus ad anterius capientes, trahere quidem ipsam deorsum videremur, reuera autem non deponeremus illam, & sursum & deorsum præsentem, sed nos ipsi sursum ageremur ad altiores multorum luminum radiorum splendores. G Aut sicut si nauem ascendissemus & teneremus quosdam funes, ex quadam petra ad nos extensos, & sicut nobis ad auxilium datos, non ad nos petram, sed nosipsos verè & nauem ad petram adduceremus. Sicut & econuerso, si quis stans in naui, impingat petram stantem iuxta mare, aget nihil contra petram stantem & immobilem, sed seipsum ab illa separabit, & quanto amplius impinget, amplius ab illa impingetur. Propter quod & ante omne & magis theologiam ab oratione incipere est vtile, non sicut trahentes vbique præsentem & nusquam virtutem, sed sicut diuinis memorationibus & inuocationibus nosipsos ipsi tradentes & vnientes. H Et hoc forsitan excusatione dignum, quòd cum nobilis dux noster Ierotheus theologus stoyseoses supernaturaliter congreget, nos quasi illæ non sufficiant & alias & præsentem Theogiam

eius capacitatem excedentem. Quia ergo ista ita sunt, ideo nos determinauimus prædictum librum esse magnarum perfectarum considerationum, non aptum quibuscunque, sed his tantum qui sua capacitate multitudinem excedunt, ita quod ille liber habet quandam secundam authoritatem ab eloquiis scripturæ canonicæ, cui nulla alia authoritas adæquari potest, ita quod verba illius libri consequenter se habent ad verba {Christorum Dei} id est ad verba sanctorum Apostolorum, qui dicuntur Christi propter plenitudinem spiritualis gratiæ, & propter sacerdotii dignitatem. Et sic cum ille liber tam altus communicet tantum perfectis, {nos secundum nostram proportionem tradimus diuina his qui secundum nos} id est imperfectis nobis similibus. Nō enim sufficimus ad perfectam doctrinam perfectis tradendam, quia ii solidus cibus, id est perfecta doctrina, perfectorum tantum est, vt dicitur Hebr. 5. quia ipsi soli doctrinam perfectam capere possunt, maioris perfectionis est tali cibo alios cibare. Maius enim est perfectam doctrinam alios docere quàm eam ab aliis capere posse. Considerandum est autem, quod quāto aliquis intellectus est altior & perfectior, tanto plura in vno potest comprahendere. Infirmitas autem intellectus requirit vt singula singulariter explicentur. Et ideo doctrina Ierothei in paucis multa comprahendētem dixit perfectam. Secūdam excusationem ponit ibi. {Recte igitur à nobis,} & dicit, quod recte dici potest ad sui excusationem, quod hoc quod aliquis per se inspiciat intelligentiam eloquiorum diuinorum, quæ sunt eloquia sanctæ scripturæ, & ipsa perspicua eorum doctrina in se considerata requirit perfectā virtutem. Sed quod aliquis habeat scientiam & considerationem verborū introducentium ad præmissam considerationem & doctrinam, & quod ista verba addiscat, potest conuenire etiam imperfectioribus & doctoribus, quos vocat sanctificatores, & doctis, quos vocat sanctificatos. Sicut igitur per se inspicere & docere scientiam diuinorum perfectam ad Ierotheum pertinebat, qui perfectus fuit, ita habere scientiam exponendi scientiam exponendi prædictam doctrinam, & addiscere huiusmodi expositionem, ad minores pertinet, inter quos Dionysius se computat. Tertia excusatio ponitur, ibi. {Quamuis & hoc à nobis.} Et dicit quod etiam hoc studiose Dionysius obseruauit, quòd ipse totaliter manum non apposuit, nec etiam ad manifestādum verba Ierothei in illis quæ Ierotheus distinguere voluit, secundum planam manifestationem. Deinde cum dicit. {Quoniam & apud ipsos,} ostendit reuerentiam quam ad Ierotheum habet. Et primo ostendendo magnitudinem eius. Secundo recognoscendo propriam humilitatem, ibi. {Ita enim nos.} Ex his enim duobus sequitur quod aliquis alium in reuerentia habeat, quod de illo magna sentit, & de se parua. Commendat autem Ierotheum dupliciter. Primo quidem quantum ad hoc, quia fuit subtilissimus & totus diuinus. Secundo quantum ad hoc quod paruulis in Christo lac vtiliter nouerat dare, ibi. {Et vt my. &c.} Dicit ergo primo, quòd ipse Dionysius simul cum Thimotheo & ipso Ierotheo, & multis aliis sanctis fratribus conuenerunt apud Apostolos ad videndum corpus eius, qui est principium totius vitæ, & quod suscepit Deum. Et potest intelligi de corporali visione Christi, de qua facit mentionem Apostolus. 1. Cor. 15. Corpus enim Christi est corpus Dei, qui est vitæ princeps, & illud corpus per vnitionem Deum suscepit, vnde & templum dictum est secundum illud Ioh. 2. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Potest etiam intelligi quòd conuenerunt ad videndum corpus beatæ virginis Mariæ in eius morte, quod etiam suscepit Deum incarnatione. Et in illo conuentu aderat etiam Iacobus frater Domini, & Petrus qui erat summum caput omnium Apostolorum. Post visionem autem prædictam visum est omnibus vt vniuersi Apostoli & Episcopi qui ibi aderant, laudarent infinitam bonitatem diuinæ {infirmitatis} id est humanitatis, sicut vnicuique erat possibile. Et tunc Ierotheus superabat omnes magistros post Apostolos, quibus nullus alius comparari poterat, & illa laude erat totus excedens omnia sensibilia & mundana, & quasi extra seipsum positus, his quæ laudabat, per quandam vnitionem coniunctus videbatur; & sic ab omnibus quicunque audiebant & videbant, siue ante eum cognouissent, siue non, iudicatus est Deo acceptus & diuinus laudator. Et quid potest dici de his, quæ ipse ibi theologizauit, quem tam sublimia fuerunt? quæ vt Dionysius dicit, si ab eius mente non excidit, multoties recognouit quasdam partes illarum diuinarum laudum, quas Ierotheus protulerat Deo inspirante, dum eas à Thimotheo prolatas audiuit. Tantum enim fuit Thimotheus in studio circa diuina, vt ea quæ audiuit etiam curauit memoria retinere. Deinde cum dicit, {Et vt mystica} commendat eum de eruditione

conscripsimus. Etenim si ille consequenter tractare omnia theologica negotia dignatus esset, & particularibus reuolutionibus transisset vniuersæ theologiæ capitulum, non nos ad tantum aut furoris aut prauitatis perueniremus, quod aut arbitremur nos immittere Theologiis perspicacius illo & diuinius, aut bis eadem dicentes, vana loquamur. Præterea & iniuriam faciamus & magistro & amico existenti, & nos ex eius eloquiis post diuinum Paulum introducti nobilissimam ipsius contemplationem & manifestationes nobis ipsis arripientes. Sed quoniam ille prudenter reuera inducens diuina, conspicaces nobis diffinitiones exposuit, & in vno multa comprahendentes, præcipiens nobis & quicunque sunt secundum nos magistri animarum nouiter quæ perficiuntur, sicut est possibile reserare & discernere commensurato nobis sermone conspicaces & vnitiuas intellectualissimæ virtutis illius viri conuolutiones, & multotiens nos ipse ad hoc hortatus es, & librum ipsum sicut superexcedentem remisisti. Ideo & nos hunc quidem sicut perfectarum deliberationum magistrum his qui sunt super multos determinauimus, sicut quædam secunda eloquia & Christorum Dei sequentia, his autem qui sunt secundum nos iuxta proportionem nostram nos diuina tradimus. Si enim perfectorum est fortis cibus, isto cibare alios quantæ sit perfectionis? Recte igitur à nobis & hoc dictum est, visionem quidem & intelligibilium eloquiorum per se inspectiuam & conspicacem ipsorum doctrinam prouecta indigere virtute, scientiam autem verborum ad hoc ferentium & disciplinam, subiectis sanctificatoribus & sanctificatis conuenire. Quamuis & hoc à nobis obseruatum est valde studiose, quòd discretis ab ipso diuino duce secundum planam manifestationem, nec totaliter ma-

ditione simplicium. Et dicit quòd vt omittat loqui de illis occultis ibi dictis, tum quia Thimotheo nota erant, hoc dicendum est, quod quando oportebat diuina communicare multitudini, & reducere quos poterat ad cognoscendum sancta cognitione proportionata imperfectis, excedebat Ierotheus multos sanctorum nostrorum {& temporis tritione} quia plurimum temporis terebat siue expendebat in docendo, {& mentis puritate} quia non obuoluebatur fantasiis aut erroribus quibus impediretur à recto iudicio veritatis, {& demonstrationum diligentia} id est efficacia verborum in demonstrando veritatem, {& reliquis locutionibus sanctis} id est in aliis quæ requiruntur ad sanctas locutiones. Vnde concludit, quod nunquā fuit suus conatus vt respiceret contra tantum solem, scilicet Ierotheū, se ei præferendo aut equādo. Deinde cum dicit. {Ita enim nos nobis,} ostendit quàm humilia de se sentiat. Et dicit, quòd ita est conscius sibi, quod ipse non est sufficiens ad intelligendum diuina, nō solum quæ sunt supra intellectum humanum sed etiam multa quæ sunt intellecta aliis hominibus. Et similiter reputat se insufficientem ad dicendum & manifestandum ea quæ de diuina cognitione ab aliis dici possunt. Et multo longe reputat se deficere à scientia theologicæ veritatis quàm perfectiores habuerunt. Et hoc ideo introducit, quia ad hoc deductus est, propter perfectam reuerentiam quam habet ad maiores, & ad diuinam Philosophiam, quia totaliter non audeat cogitare aut dicere aliquid de diuina sapiētia secundum suam mentem capere potest, & illā etiam auderet, & dicit quod non oportet negligere diuinorum cognitionem, quam contingit aliquem posse habere. Et ad hoc dupliciter persuasus est. Primo quidem ex naturali desiderio mentium, quæ semper eum quodam amore cupiunt contemplationē rerum supernaturalium, quam capere possunt, quia per hoc maximè perficiuntur. Secundo, quia optima dispositio diuinarum legum, prohibet multū scrutari ea quæ sunt supra nos, tum quia sunt supra dignitatem nostram, tum quia impossibile est nobis adipisci, vt patet in Ecclesiastico Cap. tertio, vbi dicitur: Altiora te ne quæsieris. Sed ea quæ à nobis desiderantur, & data sunt nobis vt ea capere possimus, præcipit lex diuina nos attente discere & aliis benigne tradere, secundum illud Sap. 8. Quam sine fictione didici, &c. Et hoc etiam ex pluribus aliis scripturæ locis habetur. Deinde cum dicit. {Igitur istis & nos persuasi} cōcludit suā intētionē. Et dicit quod persuasus est ex præmissis, & nō reuocatur ab inueniēdo veritatē diuinorū secūdū scietię possibilitatē, neque propter pigritiam, neque propter formidinem pusillanimitatis. Iterum non poterat animus eius pati vt sine auxilio dimitteret eos qui non poterant maiora contemplari, quàm ipse propter omnia hæc disposuit se ad scribendum hoc opus, ita tamen quod nihil nouum auderet introducere: sed ea quæ conspicaciter à Ierotheo dicta sunt in quadam vniuersali intelligentia vult distinguere & manifestare per quasdam inquisitiones magis particulares & subtiles descendendo ad singula. Et loquitur per similitudinem corporalium in quibus quanto aliquod totum in plures partes diuiditur, subtiliores partes efficiūtur.

SVPER CAPVT IIII. LEC. I.

PRæmisso Prohemio, iam accedit ad prosequendum principalem intentionem. Et vt sequentium capitulorum intentio, numerus & ordo pateat, considerandum est, quod sicut in primo & 2. cap. dictum est, in hoc libro intendit exponere diuina nomina, quibus manifestantur processiones Dei in creaturas. Principium autem commune omnium harum processionum, bonum est, vt in 3. cap. dictum est, quia quicquid à Deo in creaturas procedit, hoc creaturæ suæ propter suam bonitatem communicat. Et ideo primo agit in hoc quarto capitulo de bono, & etiam de his quæ ad considerationem boni pertinent. Si autem singulæ processiones considerentur quas diuina nomina manifestant, tria videmus ex diuina bonitate esse rebus attributa. Primo quidem vt in se sint & perficiantur. Secundo vt adinuicem comparentur. Tertio vt ordinentur in finem. Si autem ipsæ res in se considerentur, primum & communius quod in eis inuenitur, est esse. Secundo viuere. Tertio cognoscere. Quarto iustum esse vel virtuosum. Et secundum hunc ordinem de Diuinis nominibus prosequitur. Primo quidem post bonū de ente, in quinto capitulo. Secūdo, de vita, in sexto. Tertio de sapientia, in septimo. Quarto de virtute & iustitia, in octauo. Comparatio autem rerum ad inuicem attenditur secundum duo. Primo secundum aliquid intrinsecum, prout vna res dicitur alteri similis vel æqualis, eadem vel diuersa, propter conuenientiam in substantia, quantitate aut qualitate. Et de his agit in nono capitulo. Secundo vero secundum aliquid extrinsecum, siue secundum quod continentur sub vna parte, siue secundū quod continentur sub vna mensura. Et de his agitur in decimo, vbi agitur de omnipotente & antiquo dierum. Hanc autem ordinationem rerum sequitur pax & tranquillitas ordinis. Vnde in vndecimo agitur de pace. Sed circa ordinem rerum in finem duo sunt consideranda, scilicet prouidentia gubernantis & ordinantis in finem. Et de hoc agitur in 12. capitulo, vbi agitur de Rege regum & domino dominorum, & ipse finis ad quem res per prouidentiam, & gubernationem perueniunt. Et hoc pertinet ad 13. capitulum in quo agitur de perfecto & vno. Ad sciendam vero continentiam huius quarti capituli considerandum est quod opposita eiusdem sunt considerationis. Malum autem opponitur bono, vnde in cap. de Bono determinat etiā de malo. Rursus, quia actus per obiectum cognoscitur, ad eandem considerationem reducitur actus & obiectum. Bonum autem est proprium obiectum amoris, vnde in hoc capi. boni, agit etiam de amore & de extasi, quæ est effectus amoris, vt patebit, & de zelo, qui quandam amoris intensionem significat. Item cum bonum sit quod omnia appetūt, quæcunque de se important appetibilis rationem ad rationem boni pertinere videntur, huiusmodi aūt sunt lumen & pulchrum, de quibus etiam in hoc cap. agit. Et hanc intentionem capituli exprimit titulus, qui talis est, {De bono lumine, &c.} Primo igitur in hoc cap. determinat de bono. Et primo ostendit qualiter bonum sit in Deo. Secundo qualiter creaturis communicetur, ibi. {Propter istos subsisterunt, &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo attribuatur Deo. Secūdo inducit exemplū, ibi. {Etenim sicut noster, &c. Dicit ergo primo, quod post præmissa, iam oportet sermonem dirigere de hoc nomine bonū, quod in sacra scriptura excellēter attribuitur supremæ deitati, & in bonitate distinguitur ab omnibus aliis rebus, vt patet per illud Matt. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. Et hoc propter duo. Primo quidem, quia ipsa diuina essentia est ipsa bonitas, quod in aliis rebus non contingit. Deus enim est bonus per suam essentiam, omnia vero alia per participationem. Vnumquodque enim bonum est secundum quod est res actu, Deo autem proprium est quod sit suum esse, vnde ipse solus est sua bonitas. Item res aliæ, & si inquantum sint, bonæ sint, tamen perfectam bonitatem consequuntur per aliquod superadditum supra eorum esse, sed Deus in ipso suo esse habet complementum suæ bonitatis. Item res aliæ sunt bonæ per ordinem ad aliquid aliud, quod est vltimus finis, Deus autem non ordinatur ad aliquem finem extra se. Sic igitur primum quod est proprium diuinæ bonitatis, est quòd ipsa bonitas est essentia diuina. Secundum proprium eius est, quòd extendit bonitatem ad omnia quæ per participationem dicuntur deriuari ab eo quod per essentiam dicitur. Deinde cum dicit. {Etenim sicut noster sol.} manifestat per exemplum quod dixerat de diffusione bonitatis. D Et dicit quod sicut noster sol materialis illuminat omnia quæ possunt participare per suam proportionem lumine eius per suum esse naturale, non ratiocinando vel præeligendo vnum alteri, ita & bonum quod est Deus, quod est {archetypum} id est, principale exemplar vel figura per excellentiam separatum super Solem, sicut supra quandam obscuram & deficientem imaginem, per suam essentiam proportionaliter immittit omnibus existentibus radios suæ bonitatis, quantum ad omnia quæ ad bonitatem pertinent. Considerandum est autem, quòd non replicauit in Deo, non ratiocinans aut preeligens, quod de sole dixerat, sed sicut de sole dixerat quod per ipsum suum esse illuminat, ita de Deo subdit quod per suam essentiam omnibus bonitatem tradit. Esse enim solis non est eius intelligere aut velle, etiam si intellectum & voluntatem haberet, & ideo quod facit per suum esse, non facit per intellectum & voluntatem. Sed diuinum esse est eius intelligere & velle, & ideo quod per suum esse facit, facit per intellectum & voluntatem. Et ideo signanter dixit, quòd Deus segregatur à sole {sicut archetypum supra obscuram imaginem.} Deinde cum dicit. {Propter istos subsisterunt intelligibiles,} ostendit quomodo bonitas inueniatur in creaturis à Deo diffusa. Et primo quomodo inueniatur in angelis. Secundo quomodo inueniatur in animalibus rationalibus, ibi. {Sed & post illas claras, &c.} E Tertio quomodo inueniatur in aliis creaturis corruptibilibus, ibi. {Sed & de ipsis irrationalibus, &c.} Quarto quomodo inueniatur in materia prima, ibi. {Si autem & super omnia existentia, &c.} Quinto quomodo inueniatur in corporibus cælestibus, ibi. {Sed quòd nos in medio prætercurrens, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo inuenitur bonum in angelis secundum se. Secundo prout considerantur sub propria regula, & ordine ibi. Inde ipsis supermundani ordines, &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo bonum inuenitur in angelis quantum ad eorum naturam. Secundo quantum ad eorum conseruationem, ibi. {Et mansionem ex bonitate.} Tertio quantum ad ordinem in finem, ibi. {Et ipsam desiderantes.}

Circa

num apposuimus aliquando ad eandem propositi eiusdem eloquii manifestationem. Quoniam & apud ipsos Deo acceptos nostros hierarchas, quando & nos, vt nosti & ipse, & multi sanctorum nostrorum fratrum conuenimus ad visionem corporis, vitæ principis, & quod Deum susceperat. Aderat autem & A frater Domini Iacobus & Petrus, summa & prouectissima Theologorum summitas. Postea visum est post visionem vt vniuersi hierarchæ laudarent, sicut vnusquisque erat sufficiens infinitæ virtutis, bonitatem thearchicæ infirmitatis, omnes alios sanctos magistros post theologos, vt nosti superabat, totus extasim patiens à seipso & ad laudata communionem patiens, & a cunctis à quibus audiebatur, & videbatur, & cognoscebatur, & non cognoscebatur, Deo acceptus esse & diuinus laudator iudicatus. Et quid tibi de theologizatis ibi dicam? etenim si non & meipsum oblitus sum multoties noui à te, & partes quasdam audies illorum hymnorum à Deo motorum, ita tibi B fuit studium non ociose diuina exequi. Et vt mystica illa, vt sicut multis non dicenda, & sicut cognita tibi prætermittamus, quando multis oportebat communicare, & quos est possibile ad sanctorum cognitionem quæ est secundum nos adducere, quomodo excedebat multos magistrorum sanctorum, & temporis contritione & mentis puritate, & demonstrationum diligentia, & reliquis locutionibus sanctis. Quare nunquam ad ita magnum solem contra inspicere conati sumus. Ita enim nobis ipsis consentimus. Et scimus quod neque sufficienter intelligere intelligibilia diuinorum capimus, neque quæ sunt dicibilia Dei cognitionis dicere & eloqui. C Longe autem existentes deficimus à diuinorum virorum scientia ad theologicam veritatem, quoniam ad hoc omnino propter abundantem reuerentiam venimus, vt neq; totaliter audeamus aut dicamus aliquid de diuina Philosophia, nisi secundum mentem accepimus, sicut non oportet contingētem diuinorum cognitionem negligere, & hoc nobis persuaserunt non solum secundū naturam desideria mentium amabiliter semper cupientia quam capere possunt supernaturalium contemplationum, sed ipsa diuinarum legum optima dispositio, prohibens quidem ea quæ sunt super nos multum scrutari, & sicut super dignitatem, & sicut impossibilia, omnia autem quæcunque à nobis desiderantur & data sunt discere attente præcipiens, & aliis tradere benigne. Igitur istis & nos persuasi & ad possibilem diuinorum inuentionem non pigritantes aut formidantes: sed & non valentes nobis meliora contemplari, sine auxilio relinquere non patientes, ad conscribendum nos ipsos deposuimus, nouum quidem introducere nihil audentes, sed subtilioribus & particularibus singulorum inquisitionibus, ea quæ sunt dicta vere à Ierotheo conspicaciter discernentes & manifestantes.

CAPVT IIII.

De bono, lumine, pulchro, amore, extasi & zelo, & quòd malum neque existens, neque ex existente, neque in existentibus est.

LECTIO I.

SI igitur oportet, iam sermone ad ipsam eamus boni nominationem, quam excellenter attribuunt Theologi superdeæ deita-

Circa primum tria facit. Primò ostendit quomodo ex diuina bonitate habent esse. Secundo quomodo viuere, ibi. {Propter istos sunt, &c.} Tertio, quomodo intelligere, ibi. {Et sicut incorporales.} Dicit ergo primo, quòd propter radios, id est, diffusionem diuinæ bonitatis productæ sunt in esse subsistenti cælestes creaturæ, in quibus inuenitur substantia, virtus, & operatio, vt in 11. cap. Cælestis hierarchiæ dicitur. Et dicuntur intelligibiles inquantum sunt actu secundum suam naturam. Et intellectuales inquantum actu intelligunt, quamuis Platonici in substantiis separatis distinguerent intelligibilia ab intellectualibus. Nam intellectus per participationem intelligibilis, fit intelligens. Et ideo intelligibile est magis abstractum & altius. Et secundum hoc posset dici quod intelligibiles substantias, supremos angelos vocat, intellectuales autem inferiores. Licet melius sit quòd intelligantur intelligibiles, in quantum intelliguntur, & intellectuales, inquantum intelligunt. Deinde cum dicit. {Propter istos sunt & viuunt,} prosequitur de vita angelorũ. Et dicit quod propter diffusionem diuinæ bonitatis angeli non solum habent esse, sed & viuere, eminētiori vita quàm nos. Non enim deficit per mortem sicut vita nostra, quādo prolongatur. Et hoc enim accidit in viuentibus inferioribus, quia subiacent generationi & corruptioni, & varietati, quæ est secūdum qualitatem, & quantitatem, per quam res instabiles redduntur & defluentes & diuersimode se habentes. Et hoc accidit rebus inferioribus quæ habent materiam, sed angeli supra omnia ista sunt eleuati & deputati. Deinde cum dicit. {Et sicut incorporales, &c.} prosequitur de intellectu eorum, & primo quomodo sunt intelligibiles. Et dicit quod {intelliguntur sicut incorporales & immateriales.} Corpora enim sunt sensibilia & imaginabilia, non tamen intelligibilia actu. Similiter nulla forma in materia existens est actu intelligibilis, sed potentia tantum. Ideo angeli sunt intelligibiles actu, inquantum sunt incorporei & immateriales. Secundo ostendit quomodo intelligant. Et dicit quod {intelligunt super mundane} id est, supra modum quo nos intelligimus, sicut quadam mentes & intellectus separati. Forma enim immaterialis ex hoc quidem quod est in mēte, intelligitur, sed per hoc quod est mens subsistens intelligit. Tertio dicit quid intelligāt, & vnde. Et dicit quod illuminātur à Deo, de rationibus intelligibilibus per ratiōes intelligibiles existētiū, quia per rationes intelligibiles eis à Deo inditas rerum cognitionem habent, non colligendo rationes intelligiles ex rebus sicut nos. Quarto dicit quod propria intellecta deferunt ad ea quæ sunt proxima sui generis, in quantum superiores manifestant sua intellecta inferioribus. Deinde cum dicit, {Et mansionem,} ponit ea quæ pertinent ad conseruationem. Et ponit quinque per similitudinem corporalium rerum.
I
Res enim corporales habent mansionem in loco secundum quod substantiæ angeli habent mansionem vel habitationem per operationem intellectus & voluntatis in his quæ intelligunt & amant, secundum illud Apostoli, Phil. 3. Nostra conuersatio in cælis est. Habitatio autem corporalis indiget fundamento in quo firmetur, & similiter māsio quæ est secundum intellectum fundatur in prima veritate intelligibili, & mansio quæ est secundum voluntatem in vltimo fine. Et ideo dicit quòd ex bonitate diuina non solum est eis mansio, sed etiam {collocatio,} vel fundamentum, secundum aliam translationē. Rursus corporalia inferiora continentur sub ordine superiorum, ita & angeli continentur sub ordine diuinæ prouidentiæ. Solus autem Deus est qui continet & non continetur, & ideo subdit {& continentia.} Item corporalia inquantum sunt corruptibilia indigent custodia ne corrumpantur, angeli autem non sunt mutabiles secundum substantiam, sed secundum voluntatem, & ideo indigent custodiri à Deo, ne eorum voluntas ab ordine diuino auertatur, & hoc est quod subditur, {& custodia.} Item viuentia corporalia indigent refectione per quam sustententur, & similiter angeli conseruantur in esse per hoc quod intellectus, & affectus ipsorum satiatur diuina fruitione, & intelligibilium consideratione, ideo quinto subditur, {& cibus bonorum.} Deinde cum
K
dicit. {Et ipsam desiderantes, &c.} prosequitur de ordine in finem. Diuina enim bonitas conuertit omnia ad seipsam, vt supra dictum est. Et ideo sequitur, quod propter diuinam bonitatem, angeli ipsam desiderant, non tanquàm carentes eo quod desiderant, sicut imperfecti, sed sicut habentes esse & bene esse quantum ad ipsos, & configurati diuinæ bonitati, & deiformes effecti, inquantum inferioribus communicant diuina dona, quæ ad eos de summo bono veniunt, & hoc sicut lex diuina inducit. Est enim lege diuina sancitum, vt bona quæ à Deo accipimus, inferioribus communicemus, & sic conformamur bo-

ti, & ab omnibus determinant, ipsam sicut reor thearchicam essentiam, bonitatem dicentes. Et quoniam eo quod est bonum, vt substantiale bonum, ad omnia existentia extendit bonitatem. Etenim sicut noster Sol non ratiocinans, aut præeligens: sed per ipsum esse illuminat omnia, participare lumine
F
ipsius secundum propriam rationem valentia, ita quidem & bonum super solem sicut super obscuram imaginem segregatæ archetypum per ipsam essentiam omnibus existentibus proportionaliter immittit totius bonitatis radios. Propter ipsos subsisterunt intelligibiles & intellectuales omnes, & substantiæ & virtutes & operationes. Propter istos sunt & viuunt, & vitam habent indeficientem & imminorabilem à corruptione vniuersa, morte & materia & generatione mundæ existentes, & ab instabili & fluxa & aliquando aliter ferente variatione eleuatę, & sicut incorporales & immateriales intelliguntur, & sicut mentes supermundane intelligunt, & existentium pro-
G
priè illuminantur rationibus, & rursus ad cognata propria deferunt. Et mansionem ex bonitate habent, & collocatio ipsis inde est, & continentia & custodia, & cibus bonorum, & ipsam desiderantes, & esse & bene esse habent, & ad ipsam sicut est possibile figurare, & boniformes sunt, & sequentibus communicant, sicut diuina lex inducit dona ad ipsos ex bono conuenientia. Inde ipsis supermundani ordines, ad se inuicem vnitiones, ad se inuicem captiones, in confusæ discretiones, subiectorum ad meliores sursum agentes virtutes, circa secundas prouidentiæ prouectiorum propriorum vniuscuiusque virtutis custodiæ, & circa seipsas intrāsmutabiles conuolutiones, circa
H
desiderium boni identitates, & summitates, & quæcunque alia dicta sunt à nobis in Tractatu de angelicis proprietatibus, & ordinibus. Sed & quæcunque cælestis hierarchiæ sunt an-

nitati eius ex quo omnia bona profluunt. {Inde ipsis supermundani ordines, &c.} Positis his quæ angeli à diuina bonitate consequuntur ad eorum naturam pertinentia, hic ponit ea quæ pertinent ad eos secundum quod continentur in ordine, Secundo ea quæ pertinent ad eos secundum quod sunt in Hierarchia, ibi. {Sed & quæcunque cælestes.} Tertio ea quæ conueniunt eis secundum quod communiter angeli nominantur, ibi. {Ex qua & boniforme, &c.} Dicit ergo primo, quòd ex diuina bonitate sunt præmissis substantiis ordines supermundani, prout quidam dicuntur esse in ordine Seraphim, quidam in ordine Cherubin, & de aliis similiter. Considerandum est autem quod ad ordinē tria concurrunt. Primo quidem distinctio cum conuenientia. Secundo cooperatio. Tertio finis. Dico autem distinctionem cum conuenientia, quia vbi nō est distinctio, ordo locum non habet. Si autem quæ distinguuntur in nullo conuenirent, vnius ordinis non essent. Oportet ergo angelos qui sunt vnius ordinis ad inuicem vniri, inquantum sub vno ordine continentur. Et hoc est quod dicit. {ad se inuicem vnitiones} tamen quædam vniũtur in ordine tantùm absque continuitate, vel contactu, sicut domus in ciuitate, & ciuitates in regno, sed vnitiones angelorum in ordine sunt cum quodam contactu, siue etiam continuitate. Et ideo subdit, {in se inuicem captiones} quia scilicet vnus angelus alium in se capit per intellectum & affectum, talis tamē vnio nō tollit distinctionē quę est secundum proprietatē substantiæ vniuscuiusque. Et ideo subdit, {Inconfusæ discretiones.} Sicut autem vniuscuiusque substantiæ est propria operatio, sic cuiuslibet ordinis est accipere aliquam cooperationem eorum quæ sub ordine continentur. Ad quam cooperationem tria requiruntur. Primo quidem, vt inferiora se eleuent versus superiora, vt eis subdantur & ab eis iuuentur, & hoc est quod dicit, quòd {ex diuina bonitate sunt eis virtutes subiectorum, id est, inferiorum substantiarum, {sursum agentes} id est, eleuantes eas {ad meliores,} id est, superiores. Secundo vt superiora inferioribus prouideant. Et hoc est quod subdit, {prouidentiæ prouectiorum, id est superiorũ {circa secundas} id est, circa inferiores. Et ne aliquis sic superioribus intendat vel inferioribus quòd sui obliuiscatur, subdit Tertium, vt vnusquisque sit sollicitus ad custodiam propriam virtutis, & hoc est quod dicit, {custodiæ propriorum virtutis vniuscuiusque} id est, eorum quæ propriè pertinent ad virtutem vniuscuiusque, vt scilicet vnusquisque in suo gradu se custodiat. Sicut enim omnis ordinis est aliqua operatio, sic & finis. Est autem eorum quæ sunt in ordine duplicem finem accipere. Vnum, scilicet, qui est in ipsis ordinatis, inquantum sunt ordinata ad inuicem, quod consistit in habitudine vnius ad alterum. Et hunc finem tangit cum dicit, & {intransmutabiles conuolutiones} id est, circumitus circa seipsas. Circa quod considerandum est, quòd cum motus circularis sit vniformis per totum, quia in quolibet sui habet principium & finem, & in potentia, non in actu. Motus autem rectus diuersificatur secundum principium & finem & distantiam ab vtrumque. Sic ergo intelligibiles operationes angelorum, rationes vniformes, confusiones dicuntur, habent tamen intelligibiles operationes angelorum, id quod perfectionis est, in conclusione, scilicet vniformitatem, sine eo quod imperfectionis est, scilicet mutatione, & ideo nominat intransmutabiles conuolutiones circa se, secundum quòd vnus angelus alium intelligit & amat. Secundus finis est bonum quod est supra ordinem, & secundum hoc sicut dux est finis exercitus, sic Deus est finis angelorum sub ordine contentorum. Et hunc finem tangit cum dicit, {circa desiderium boni,} id est Dei {identitates} quia omnes in hoc conueniunt, vel quia super eodem modo circa hoc se habent. {& summitates} quia omnia eorum desideria ad hoc summum desiderium referuntur, vel {sublimitates} secundum aliam literam, quia sublimius cæteris Deum desiderant. Et non solum ista sunt eis à bonitate diuina ad rationem ordinis pertinentia, {sed etiam quæcunque alia dicta sunt} in libro angelorum hierarchiæ, in quo tractatur de angelicis proprietatibus, & ordinibus. Deinde cum dicit. {Sed & quæcunque cælestis hierarchiæ, & cæt.} enumerat ea quæ pertinent ad rationem hierarchiæ. Et dicit quod etiam ex omni causa & bonitate diuina quæ est fons omnis bonitatis proueniunt angelis quæcunque actiones cælestis Hierarchiæ sunt eis conuenientes. Est autem considerandum, quòd cum hierachia sit sacer principatus. Principis autem sit dirigere, actio hierarchica erit dirigere ad sacra. Et secundum hoc sunt triplices hierarchiæ actiones, scilicet {mundationes,} id est, purgationes, {supermundanæ illuminationes} & ea quæ sunt {perfectiua totius angelicæ

gelis conuenientes mundationes, supermundanæ illuminationes, & perfectiua totius perfectionis angelicæ, ex omnium causa & fontana sunt bonitate, ex qua & boniforme ipsis donatum est, & manifestare in ipsis occultam bonitatem, & esse angelos sicut enuntiatiuos diuini silentii, & sicut lumina clara interpretatiua eius quod est in abditis præpositos & præmissos. Sed & post illas claras & admirabiles mentes animæ, & quæcunque sunt bona animarum, sunt propter superbonitatem bonam, intellectuales ipsas esse, substantialem vitam inconsumptibilem, ipsum esse, & posse, extensas ad angelicas vitas, per ipsas sicut bonos duces ad omnium bonorum principatum sursum agi, & inde emanantium illuminationum in participatione fieri secundum illorum proportionem, & deiformi bono secundum virtutem participare, & quacunque alia à nobis in sermone de anima sunt enumerata.

LECTIO II.

Bonitas diuina in irrationabilibus.

SED & de irrationabilibus animabus aut animalibus, si oportet dicere quæcunque aera secant, & quæcunque in terra vadũt, & quæcunque in terra extenduntur, & in aquis vitam vt ambigue sortita, & quæcunque sub terra cooperta viuunt, & puluere affecta, ac obruta, & similiter quæcunque sensibilem habent animam aut vitam, & hęc omnia propter bonum animata sunt, & viuificata. Et plantæ omnes nutritiuam & motiuam habent vitam ex bono. Et quæcunque inanimata & non viuens substantia propter bonum est, & propter ipsum substantialem obtinuit habitum. Si autem & super omnia existentia est, sicut quidem est bonum, & carens forma format, & in ipso solo non existens, substantiæ

gelicæ perfectionis. Mundat autem siue purgat vnus angelus alium, non quidem macula culpæ quia nulla est in eis, sed à nescientia, vt ipse dicit in 6. Cælestis Hierarchiæ. Superiores enim angeli clarius Deum vident, quàm inferiores, & ampliori ab ipso lumine replentur ad plura mysteria cognoscenda. Purgatio ergo pertinet ad ablationem nescientiæ. Illuminatio ad communicationem luminis. Purgatio ergo pertinet ad ablationem nescientiæ. Illuminatio ad communicationem luminis. Perfectio ad cognitionem eorũ quæ per lumē cognoscuntur. Quia vero licet superiores substantiæ distinguantur secundum ordines & Hierarchias, conueniunt tamen in hoc quod angeli dicuntur. Consequenter exponit rationem huius nominis, cum dicit. {Ex qua & boniforme ipsis donatum est, &c.} Circa quod considerandum est, quod sicut lux solis in ipso sole videri non potest à nobis propter excellentiam lucis, videtur autem vel in nubibus, vel in montibus irradiatis à sole, & sic nubes vel montes manifestant nobis solis claritatem, ita ipsa bonitas prout est in summo rerum vertice, à nobis prospici non potest propter excellentiam claritatis, sed inquātum eius similitudo in angelis inuenitur magis propinque nobis, manifestatur nobis quodammodo in ipsis claritas diuinę bonitatis. Et hoc est quod dicit, quòd ex diuina bonitate datum est supremis substantiis {boniforme,} id est, conformitas ad diuinam bonitatem, & quod propter hoc manifestatur in ipsis Dei bonitas occulta. Sic igitur vno modo manifestant diuinam bonitatem secundum quod in ipsis relucet similitudo diuinæ bonitatis, & secundum hoc possunt dici manifestatores Dei. Sed super hoc dicuntur angeli, id est, nuncij inquantum Deum manifestant per propriam actionem. Et hoc dupliciter. Primo quidem per modum locutionis. Et hoc est quod dicit {sicut enunciatiuos diuini silentij.} Manifestum est enim, quod conceptio cordis, vel intellectus absque voce est cum silentio, sed per sensibiles voces illud silentium cordis enunciatur. Sicut autem voces exteriores sunt nobis magis manifestæ, & minus simplices quàm interiores conceptus cordium, ita quæcunque modi manifestationum sunt nobis magis noti & minus simplices quàm diuini verbi conceptio. Sic ergo dum angeli nobis aliquid de diuina sapientia manifestant siue sensibiliter colloquēdo, siue secundum congruam apparitionem, siue secundum intelligibilem locutionem, quia & sibi inuicem colloquuntur,} semper sunt enunciatores diuini silentij. Secundo vero per modum illuminationis. Et hoc est quod subdit quod angelicæ substantiæ sunt nobis propositæ {sicut lumina clara interpretatiua eius luminis, scilicet diuini, {quod est in abditis,} id est absconsum à nobis. Hoc autem secundum necessarium est postquàm alicui aliquid enunciatur, quòd enunciationem intelligat. Ad hoc ergo quod ea quæ nobis per angelos enunciantur intellectu capere possumus, ipsi claritate sui luminis intellectum nostrum adiuuant ad capiendum occulta Dei. Deinde cum dicit. {Sed & post illas sacras, &c.} Ponit quomodo diuina bonitas relucet in animabus rationabilibus. Et dicit, quòd propter bonitatem Dei, quæ est super omnem bonitatem animæ, & quæcunque ad animam pertinent bonitatem habent, secundo tamen gradu {post illas sanctas, & admirabiles angelorum mentes.} Et ponit primo tria quæ pertinent ad eorum naturam, scilicet, quod sunt intelligibiles, & quod habent {vitam substantialē,} id est vt per se subsistere possint, & quod esse eorum & posse sit inconsumptibile, inquantum sunt immortales & incorruptibiles. Secundo ponit ordinem earum ad angelos. Et ponit tria, scilicet, quod extenduntur ad angelicas vitas, in quantum scilicet, de eorum similitudine aliquid participant, & iterum per illos angelos sicut per quosdā bonos duces eleuātur ad summū principē omniū bonorū. Sic enim subdit & in rebus humanis ad duces imitādos, & eis seruiendū subdūt, vt per eos ad summū principē ordinētur, {& inde,} id est ab angelis sunt animæ participes secundum suam {proportionem illuminationum} à Deo {emanantium,} sicut & in rebus humanis directiones & præcepta à Rege ad populum per duces perueniunt. Tertium tangit ordinem animarum ad Deum. Et dicit quòd participant animæ deiformi dono gratiæ secundum propriam virtutem, & non solum hoc habent animæ ex diuina bonitate, sed etiam quæcunque alia sunt enumerata à nobis in sermone de anima. Fecit enim librum de Anima, quem non habemus.

LECTIO II.

SED & de ipsius irrationabilibus animabus, &c.} Determinatis his quæ rationales creaturæ de diuina bonitate participant, hic accedit ad irrationabiles creaturas. Et primo prosequitur ea quæ pertinent ad animalia irrationabilia. Et dicit. Si oportet loqui non solum de nobilibus creaturis, sed etiam de ignobilibus, vt puta de {irrationabilibus animabus & animalibus} sciendum est quod quædam eorum aera secant volando, vt aues, quędā

excessus, & non viuens excedens vita, & sine mente existens excellens sapientia, & quæcunque in bono non formatorum sunt excedentis formationis. Et si fas est dicere, bonum quod est super omnia existentia, & ipsum non existens desiderat, & certat aliquo modo in bono, & ipsum esse quod est verè supersubstan-
A
tiale secundum ab omnibus ablationem. Sed quod nos in medio prætercurrens effugit, & cælestium principiorum, & terminationum causa est bonum, & non augmentabilis, & non minorabilis, & tamen inuariabilis huius substantiæ, & sine sono, si ita oportet dicere, maximè cæli volutionis motiuum, & stellarum ordinationum, & pulchritudinum, & luminum, & collocationum, & quorundam astrorum transitiui multi motus, & duorum luminarium quæ eloquia vocant magna, ab eisdem ad eadem circularis restitutionis, secundum quæ à nobis dies diffiniti, & noctes, & menses, & anni mensurati, circulares motiones temporis, & eorum quæ sunt in tempore determinant, & numerant, & ordinant, & con-
B
tinent.

LECTIO III.

De nomine luminis.

QVID dicat quidem aliquis de ipso secundum se solari radio. Ex bono enim est illud lumen, & imago bonitatis, propter quod & luminis nominatione laudatur bonum, sicut in imagine archetypum manifestatum. Sicut enim super omnia existēti bonitas diuinitatis à supremis & prouectissimus substantiis vsque ad vltimas transit, &

vero habent motum in terra. Et hoc dupliciter. Quædam enim {vadunt,} id est ambulant, vt animalia quadrupedia, quædam vero {in terra extenduntur} id est, per sui corporis extensionem mouentur, vt reptilia, quædam sunt {sortita vitam in aquis} vt pisces, {aut ambigue} sicut quædam animalia quæ nūc in aquis, nunc in terra viuunt, quædam vero {viuunt sub terra} vt talpæ, {& puluere affecta,} vt quidam vermes qui sub pulueribus inueniuntur, tam ista, quàm quæcunque alia vniuersaliter habent substantiam, & vitam sensibilem, quod sunt, & quod sic viuunt ex diuina bonitate habent. Deinde cum dicit, {Et plātæ, &c.} prosequitur de plantis. Et dicit quod omnes plantæ ex diuina bonitate habent vitam, non quidem sensibilem, sed quæ attenditur secundum nutritionem, & motum augmenti, & decrementi. Deinde cum dicit. {Et quæcunque inanimata, &c.} prosequitur de inanimatis. Et dicit quod omnis {substantia} inanimata {& nō viuens, ex diuina bonitate habet quòd sit, & quod {substantialem obtineat habitum,} id est, quod se habeat vt subsistens, per quod excedit accidens. Deinde cum dicit. {Si autem & super omnia existentia, &c.} persequitur de materia prima. Circa quod considerandum est, quod Plato correxit errorem antiquorum naturalium, qui non distinxerūt inter materiam & formā in rebus generabilibus & corruptibilibus, ponentes primam materiam esse aliquod corpus in actu, vt ignem aut aerem, aut aliquod huiusmodi. Intellexit enim Plato formæ corporali subesse materiā quæ in sui essentia nō habet aliquam speciem, sed tamen materiam à priuatione nō distinxit, vt Aristote. dicit in primo Phis. Vnde tā ipse quàm sui sectatores materiā appellabāt nō ens propter priuationē adiūctā. Et hoc modo loquēdi, etiam Dionysius
C
vtitur, quamuis secūdū Aristotelē necessariū sit materiā à priuatiōe distinguere, quia materia quādoq; inuenitur sub forma, quādoque sub priuatione, vnde priuatio adiungitur ei per accidens. Item considerandum est secundum Platonicos, quod quanto aliqua causa est altior, tanto ad plura se extendit eius causalitas. Vnde oportet quod id quod est primum subiectum in effectibus, id est materia prima, sit effectus solius primæ causæ, quæ est bonum, causalitate secundarum causarum vsque ad hoc non pertingente. Omne autem causatum conuertit in suam causam per desiderium. Vnde materia prima desiderat bonum, secundum quod desiderium nihil aliud esse videtur quàm priuatio, & ordo ipsius ad actum. Rursus considerandum est, quod sicut materia prima dicitur informis per defectum formæ, sic informitas attribuitur ipsi primo bono, non per defectum, sed per excessum, & sic secundum quandam remotam assimilationem similitudo causæ primæ inuenitur in materia prima. Secundum hoc ergo Dionysius dicit, quòd Deus cum sit {super omnia existentia, format} res inquantum {est bonum & carens forma,} per excessum. Et hoc manifestat per singula, {in ipso} enim {solo} Deo inuenitur quod Deus est {excessus substantiæ} quia inquam excellenter subsistit. Et hoc dicitur {non
D
existens} vt alia similiter cum sit excedens vita {dicitur non viuens,} & cum sit excellens sapientia dicitur {sine mente,} & similiter de omnibus aliis {quæcunque sunt in bono,} scilicet Deo, de numero non formatorum per negationem dicta, & deinde sicut {excedentis formationis, quia illa formæ in eo sunt per superexcessum. {& si fas est dicere} illud bonum quod est super omnia existentia & non existens, vt dictum est, {desiderat ipsum non existēs,} id est materia prima, inquantum desiderat formam, quæ est similitudo diuini esse, & certat aliquo modo in bono,} id est, vt primo bono assimiletur, quæ quidem communicatio nihil aliud est, quàm inclinatio ipsius ad formam, & communicat vt sit id, scilicet, ens & bonum {quod vere,} id est, essentialiter prædicatur de substantiali bono, quod nominatur {secundum ablationem ab omnibus per} nomina negatiua, non propter defectum, vt materia prima, sed propter excessum. Deinde cum dicit. {Sed quod nos in medio prætercurrens effugit, &c.} prosequitur de corporibus supercælestibus, de quibus tractare effugeret, & primo in medio. Requirebat enim consequentia ordinis, vt inter substantias incorporeas incorruptibiles, & substantias corporeas corruptibiles, tractaretur de substantiis corporeis incorruptibilibus, sed propter adiunctionem animarum ad corpora corruptibilia, prædictum ordinem prætermisit. Circa corpora autem cælestia primo ponit quæ pertinent ad ipsas
E
sphæras cælestes. Et ponit tria. Primo habitudinem ipsorum ad inferiora. Nam sunt corpora cælestia principia actiua respectu corporum generabilium, & corruptibilium, & terminus discretiuus vniuscuiusque eorum præfigitur secundum corpora cælestia. Et hoc est quod dicit, quod {bonum} diuinum {est causa cælestium principiorum & terminationum,} Secundo ponit quod pertinet ad modum substantiæ eorum. Circa quod sciendum est, quod quidam antiqui credentes corpora cælestia naturæ igneæ, posuerunt ea cibari, & nutriri vaporibus ex terra & aquis resolutis, & per hunc modum conseruari cælestia

adhuc super omnes est, neque superioribus pertingentibus ad ipsius excessum, neque inferioribus ambitum transeuntibus. Sed & illuminat illuminari valentia omnia, & creat, & viuificat, & continet, & perficit, & mensura est existentium, & æuum, & numerus, & ordo, & ambitus, & causa, & finis. Ita quidem, & diuinæ bonitatis manifesta imago, magnus iste, & totus splendens & superlucens Sol, secundum multam resonantiam boni, & omnia quæcunque participare ipso possunt, illuminat & super extentum habet lumen, ad omnem extendens visibilem mundum, & sursum, & deorsum propriorum radiorum splendores, & si aliquid ipsis non participat, hoc non infirmitatis aut paruitatis est illuminatiuæ ipsius distributionis, sed non extentorum ad luminis participationem propter luminis accipiendi importunitatem. Siquidem multa sic se habentia radius transiens, sequentia illuminat, & nihil est visibilium ad quod non pertingat secundum proprij splendoris excedentem magnitudinem. Sed & generationem visibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat, & mensura est, & numerus horarum, dierum, & omnis temporis nostri lumen. Ipsum enim est illud lumen, & quāuis tunc informe erat, quod diuinus dixit Moyses, & quod ipsam determinauit primam nostrorum dierum trinitatem. Et sic omnia ad seipsam bonitas conuertit, & princeps congregatrix est dispersorum, sicut principalis, & viuifica deitas, & omnia ipsam vt principium, vt continentiam, vt finem desiderant. Et bonum est, vt eloquia dicunt, ex quo omnia subsistunt

lectis corpora sicut conseruatur ignis per appositionem lignorum. Et ad hoc cum dicit quòd {bonum} diuinum {est causa} huius, scilicet caelestis corporis non augmentabilis, {scilicet per aliquam appositionem, {& non minorabilis} per aliquam consumptionem, {& tamen inuariabilis,} quia secundum suam substantiam alterari non possunt. Tertio ponit quod pertinet ad motus ipsorum, ex quibus Pytagorici dicebant sonos quosdam armonicos prouenire, sed hoc ipse excludens dicit, quod bonum est causa {maxime tenorationis motuum caeli} quae est {sine sono, si ita oportet dicere,} aliqui enim contrarium dixerunt.

& sunt, sicut ex causa perfecta deducta, & in quo omnia consistunt sicut in omnipotenti plātatione custodita & contenta, & ad quod omnia conuertuntur, quemadmodum ad propriū singula finem, & quòd desiderant omnia intellectualia quidem, & rationalia cognitiue, sensibilia autem sensibiliter, experta vero sensus

F

naturali motu viuifici desiderij, carentia autem vita & tantum existentia, aptitudine ad solam substantiae participationem, secundum eandem manifestae imaginis rationem, & lumen cōgregat, & cōuertit ad seipsum omnia videntia, quae mouentur, quę illuminātur, quae calefiunt, quae totaliter à fulgoribus eius cōtinētur, propter quod & ylios appellatur, quoniā oīa in destructibilia facit, & congregat dispersa, & omnia sensibilia ipsum desiderant, aut sicut videre, aut sicut moueri, aut sicut illuminari & calefieri, & totaliter contineri à lumine concupiscentia. Et non dico secundum antiquitatis rationem, quod Deus existens sol, & creator huius luminis, proprie procurat vniuer-

G

Deinde ponit ea quae pertinent ad stellas fixas. In quibus quatuor sunt consideranda. Primo ordinationes earum ad inuicem secundum distantiam, propinquitatem & situm prout ex eis diuersae figurae constituuntur. Secundo pulchritudinem earum, quae est per claritatem, figuram, & quantitatem. Tertio lumina earum secundum quod per suos radios effectum in istis inferioribus habent. Quarto collocationes earum, secundū quod in sphaera sua immobiliter figuntur. Deinde ponit quod pertinet ad quinque planetas, scilicet Saturnum, Iouem, Martem, Mercurium, Venerem. Et dicit quod diuinum bonum est {causa motus multi transitiui horum astrorum,} Vocat autem motus horum astrorum transitiuos, quia non seruant eandem figuram secundum situm, neque ad se inuicem, neque ad alias stellas fixas, sed transeunt de figura in figuram, cum quandoque inueniantur in Ariete, quandoque in Tauro, aut in aliquo alio signo. Attribuit autem eis multitudinem motuum, quia id quod apparet sensibiliter de motu vniuscuiusque eorum, oportet quod reluatur ex multis motibus, cum quandoque citius, quandoque tardius sensibiliter moueri videantur, quod inuariabilitas caelestium corporum non patitur. Vltimo prosequitur de luminaribus, id est, de sole, & luna. Et dicit quod diuinum bonum est causa {circularis motus duorum luminarium} id est solis & lunae, quae vocat sacra scriptura magna. Gen. 1. secundum quod motus singulares restituuntur ab eisdem signis ad eadem. Et secundum haec luminaria distinguuntur à nobis dies & noctes, & mensurantur anni, & menses {determinant,} id est distinguunt {& numerant,} id est, mensurant {& ordinant} secundum prius & posterius, {& continent} secundum certam illuminationem, {circulos & motiones temporum, & omnium quae mouentur in tempore. Dicit autem circulos temporis, secundum quod de mane redeūt ad mane, & de vere ad ver. Manifestum est aut, quod per distinctionē annorū & mensiū & dierū & motuū distinguimus ea quae aguntur in vno tempore ab his quae aguntur in alio, & per eadem etiam scimus quantitatē temporis & actionis, secundum quod pluribus aut paucioribus diebus, mensibus & annis durat. Scitur etiam quod prius vel posterius agitur, ex hoc quod illo die, mense, vel anno est actum. Principium etiam, & terminationem vniuscuiusque durationis & actionis secundum certum diem, & mensem, & annum distinguuntur, & per hoc dicuntur continere omnia quae aguntur in tempore.

H

LECTIO III.

QVID dicat quidem aliquis de ipso, &c.} Postquam prosecutus est ea quae pertinent ad nomē boni, hic prosequitur ea quae pertinent ad nomen luminis. Et primo ostendit quomodo nomen luminis solaris metaphoricè Deo attribuitur. Secundo quomodo attribuitur ei intelligibile lumen. ibi {Sed haec quidem, &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quod nomen solaris luminis, Deo attribuitur ratione similitudinis. Secundo manifestat similitudinem, ibi. {Sic enim super omnia ex. &c.} Tertio excludit errorem, ibi. {Et non di. secundum antiquitatis, &c.} Dicitur ergo primo, quod sicut praedicta ex diuina bonitate habent esse, & bene esse, ita & radius solaris per se consideratus est ex bonitate Dei, & est quaedam {imago} id est, expressa similitudo diuinae bonitatis. Inde est quod {ipsum bonum} quod est Deus, {laudatur nominatione} solaris {luminis} eo quòd manifestatur bonitas diuina in tali lumine {sicut archetypum, id est, principalis figura, vel principale exemplar in expressa imagine. Dicitur enim Malach. 4. Vobis timentibus nomen meum orietur sol iustitiae. Deinde cum dicit. Sicut enim su. &c.} manifestat praemissam similitudinem. Et primo quantum ad processum rerum in esse à diuina bonitate. Secundo quantum ad ordinem rerum in ipsam, ibi. {Sicut omnia, &c.} Primo ergo ponit ea quae ad diuinam bonitatem pertinent, secundum quod res ab ipsa procedunt. Et circa hoc ponit tria. Primo quidem vniuersalem causalitatem ipsius, & dicitur quòd {bonitas} diuinitatis {super omnia existen. tran.} causando à supremis, & perfectissimis substantijs vsque ad vltimas. Posset autem aliquis credere quòd transiret per omnia sicut eis permista & in eis conclusa, & ad hoc excludendum subdit, quod quamuis per omnia transeat tradendo similitudinem suam rebus, adhuc tamen super omnia est per suae substantiae singularitatem. Posset etiam aliquis credere, quod quamuis excedat omnes substantias, tamen supremae substantiae vsque ad eam attingant, per modum quo corpus inferius attingit situm superius. Et ad hoc excludendum subdit, quod superiores substantiae non pertingunt ad excessum diuinae bonitatis. Posset iterum aliquis credere, quòd quaedam quae sunt infima in rebus, non sunt à Deo creata propter eorum imperfectionem, sicut Manichei posuerunt corpora corruptibilia non esse creata à Deo, & ad hoc excludendum subdit quòd inferiora non transeunt ambitum causalitatis eius. Secundo. ibi. {Sed & illuminat, &c.} postquàm posuerat quod causalitas eius se extendit ad omnes substantias, ostendit quid substantiae ex diuina bonitate consequuntur. Et dicit quòd diuina

I

K

bonitas illuminat omnia quae illuminari possunt, scilicet rationales substantias, vniuersaliter autem omnes substantias creat, dans eis esse, {& viuificat} omnia quae viuunt, {& continet, id est, conseruat} & perficit} dans eis suas perfectiones. Tertio, ibi. {Et mensura, &c.} ostendit quam habitudinem habeat diuina bonitas ad res iam productas. Et dicit primo, quod habet habitudinem mensurae. Est etiam mensura existentium, quod ex hoc potest sciri quantum vnumquodque existētium habeat de nobilitate essendi quod appropinquat ei, vel distat ab eo, sicut si dicamus albedinem esse mensuram omnium colorum, quia vnusquisque color est tanto nobilior, quanto albedini propinquior.

sum mundum, sed quòd inuisibilia eius, videlicet Dei, à creatura mūdi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, & sempiterna ipsius virtus, & diuinitas.

LECTIO IIII.

De lumine, quomodo lumen intelligibile attribuitur Deo.

SED haec quidem in simbolica theologia, nunc autem intelligibile boni luminis nominationem laudare nos conuenit. Et dicendum quòd lumen intelligibile bonus dicitur, propter hoc quòd omnem quidem super caelestem mentem implet intelligibili lumine, omnem autem ignorantiam, & errorem expellit ab omnibus, quibus ingignitur animabus & omnibus simul sanctum lumen tradit, & intellectuales ipsarum oculos mundat, à circum posita ipsis fece ex ignorantia, & mouet & aperit multa grauitate tenebrarum conclusos.

Specialiter autem descendit ad quasdam speciales mensuras. Mensura autē durationis motus, & mutabilium rerum est tempus, esse vero immobiliū rerum non mensuratur tēpore, nisi per accidens ratione motus adiuncti, sed propria mensura essendi est aeuum. Duratio autem vniuscuiusque esse praefigitur, & mēsuratur à Deo, & secundum hoc Deus dicitur omnium existentiū aeuum. Inuenitur etiam inter species quantitatis aliqua mensura, quae est numerus, & haec etiam mensura attribuitur Deo, qui est numerus rerum omnium, & determinatio multitudinis earū, quod ad rationem numeri pertinet, à diuina sapientia procedit. Rationem autem tam temporis quàm numeri sequitur ordo, quia vna species numeri naturaliter est alia prior, & tempus est etiam numerus motuum secundū prius & posterius. Vnde consequēter dicit, quod Deus est ordo omnium, inquantum omnia quae ab ipso sunt, ordinata sunt. Est etiam inter species quantitatis aliqua mensura quę est locus. Locus quidem mensurat ambiendo corpus localiter. Et hunc etiam Deo attribuit qui immediate omnia ambit. Non solum autem habet ad res productas habitudinem mensurae, sed etiam habitudinem causę agentis & finis, & ideo subiungit, {& causa, & finis.} Deinde cum dicit. {Ita quidem, & diuinae bonitatis manifesta imago, &c.} ostendit quomodo inueniatur similitudo Dei, quantum ad praemissa. Et primo quantum ad vniuersalitatem causandi. Et dicit quod sicut praedicta cōueniunt diuinae bonitati, ita sol iste sensibilis, qui est maximus, transcendens omnia corpora caelestia secundum quantitatem, {& totus splendens} non habens aliquas nebulas sicut luna, & superlucens} ad differentiam lunae, cuius lumen augetur & minuitur, & quandoque deficit. Et quod aliquando eclypsari videtur, non est propter defectum luminis in ipso, sed quando lumen eius ad nos non pertingit propter interpositionem lunae. Iste in qua sol tanquàm manifesta imago diuinae bonitatis {secundum multā resonantiam ad diuinam bonitatem {illuminat quaecunque possunt participare} lumine eius, & tamen lumen eius {est superextentum} quia nihil potest pertingere ad aequalitatem luminis eius, & extendit} splendores radiorum suorum} ad totum istum corporeum, & visibilem mundum tam sursum quàm deorsum, quia non solum ista inferiora, sed etiam superiora corpora caelestia illuminantur ab ipso, & si} est {aliquid} quod {non participat} lumine eius, {hoc non est} propter debilitatem vel paruitatem illuminantis {virtutis} in ipso, sicut est in candela, quę propter paruitatem, vel debilitatem sui luminis vsque ad modicum spacium illuminat. Sed quod aliqua à sole non illuminantur, est propter defectum eorum quae non possunt, extendere se ad participandum lumen solis, propter hoc quod non sunt oportuna vel apta ad accipiendum lumen. Sed tamen solaris radius multa talia corpora illuminari non valens praetermittens, illuminat sequentia, sicut praetermittens nubem aliquam, illuminat quae sub nube sunt. {Et} breuiter {nihil est visibilium ad quod non pertingat,} solis causalitas {secundum excedentem magnitudinem sui proprij splendoris.} Secundo cum dicit. {Sed & generationem visibilium corporum confert,} ostendit similitudinem quantum ad effectus quos Deus facit in omnibus rebus. Dictum est enim, quòd diuina bonitas dat esse omnibus rebus per creationē. Sed in hoc aliquam similitudinem eius habet sol, quia dat esse per generationem. Confert enim ad generationem sensibilium corporum sicut quoddam vniuersale agens & causa non vnita. Dictum est etiam quod Deus viuificat res, & in hoc assimilatur ei sol, quòd {mouet} inferiora corpora {ad vitam} Manifestum est enim, quod ex radijs solis, viuentia generantur, non solum quae generantur sine semine, sed etiam in his quae ex semine generantur, virtus solis operatur. {Auget} etiam quaedam quae ad actum vitae pertinent, scilicet, nutrimentum & augmentum, quae ex virtute solaris luminis causantur, sicut & caeteri motus corporales, perficit etiam corpora sensibilia solaris radius, inquantum eius virtute ad statum perfectum perducuntur, & etiam si qua p elongationem solis corruptionem aliquam & vetustatem incurrunt, sole appropinquante purgantur & renouantur, sicut arbores & omnes plantae in vere pullulant & crescunt. Tertiò ibi. {& mensura, &c.} quantum ad rationem mensurae ostendit similitudinem. Et dicit, quòd sol est mensura & numerus horarum, & dierum totius nostri temporis, quod maximè mensuratur, & numeratur per motum solis. Et ne aliquis ferat instantiam de tribus primis diebus qui leguntur Genes. 1. ante quartum diem quo factus dicitur esse sol subiungit, quòd cum Moyses dixit quòd primo die Deus dixit, Fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucem à tenebris, & tenebras vocauit noctem & lucem Diem, illa lux fuit lux solis, quae tamen fuit primo creata, sed postea fuit formata, & perfecta quarto die quando factus legitur sol. & sic radius solaris determinauit & distinxit & primos tres dies, & nostri temporis dies. Deinde cum dicit. {Et sic omnia ad seipsum, &c.} Exponit praemissam similitudinem quantum ad ordinem rerum in diuinam bonitatem. Et primo ponit id quod pertinet ad diuinam bonitatem. Secundò ostendit huius similitudinem in sole, ibi. {Secundum eandem,} Circa primum tria facit. Primò

Primo ostendit, ex qua causa contingat, quòd omnia ordinentur in Deum sicut in finem. Secundo, quae sit ratio ordinis. ibi. {sicut ex causa perfecta deducta, & in quo omnia, &c.} Tertio, modum ordinis ibi. {Et quòd desiderant omnia, &c.} Causam autem huius ordinis assignat dicens, quod diuina {bonitas omnia conuertit ad seipsam} Hoc enim ipsum quod res ordinantur in Deum ab ipso habent. Sunt .n. res quasi dispersae, & segregatae, secundum quòd ad diuersos fines proprios ordinantur, sed inquantum communicant in ordine ad vltimum finem sic congregantur.

Et tradit prius quidem mensuratū claritatem, postea illis sicut gustantibus lumen, & magis desiderantibus, magis seipsum immittit, & abundanter superfulget, quoniam dilexerunt multū. Et semper extendit ipsas ad anteriora secundum ipsarum ad respectum proportionem. Igitur lumen intelligibile dicitur quod est super omne lumen bonū, sicut radius fontaneus, & supermanans luminis effusio, omnem supermundanam, & circamundanam & mundanam mentem, ex plenitudine ipsius illuminans, & intellectuales ipsarum totas virtutes renouans, & omnes excedens, eo quòd superextendatur, & omnia comprehendens, eo quòd superiaceat, & simpliciter omnē illuminatiuae virtutis dominationem, sicut principaliter lucens, & superlucēs, & in seipsa coassumens, & superhabēs, & praehabens, & intellectualia, & rationalia omnia congregans, & indestructibilia faciens. Etenim sicut ignorantia diuisiua est eorum, qui in errorem inducti sunt, ita intelligibilis luminis praesen-

B

tia congregatiua, & vnitiua est eorum qui illuminantur, & perfectiua, & adhuc conuersiua ad vere existens, à multis opinionibus conuertens, & varias visiones, aut vt magis proprie dicatur fantasias ad vnam veram, & mundam, & vniformem congregās cognitionem, & vno, & vnitiuo lumine complens.

A

Diuina igitur bonitas, inquantum omnia ad seipsam conuertit, est principaliter {congregatiua omnium dispersorum} sicut quaedā {deitas} principaliter {viuifica.} Deinde cum dicit. {Et omnia ipsam, &c.} assignat rationem ordinis. in tantum .n. omnia conuertuntur in ipsam, inquantum omnia desiderant} ipsum triplici ratione, scilicet, vt {principium} actionum, & {vt continentiam,} id est, conseruantiam, rerum, & {vt finem. Ista est triplex ratio desiderij. Desideramus enim Deū {vt principium,} quia ex eo prouenit nobis bonum, {vt continentia} quia ex eo conseruatur nobis bonum, {vt finē} quem adipisci intendimus. Et haec tria manifestat. Quod enim sit principiū patet ex hoc, quod sicut scriptura dicit, {omnia substant & sunt} ex ipso {deducta} ab eo {sicut ex} quadam {causa perfecta.} Et quod ipse sit continens {omnia} & conseruans patet per hoc quòd {omnia in ipso cōsistunt custodita} ab exterioribus nociuis {& contenta} per conseruationem propriae virtutis {sicut in}

LECTIO III.

De pulchro diuino, & qualiter attribuitur Deo.

quadā {omnipotente plantatione.} Sicut enim arbores conseruantur per hoc quòd sunt in terra plantatae, ita omnia conseruatur in hoc, quòd sunt firmata in omnipotenti Dei virtute. Quod etiam desiderāt omnia diuinā bonitatem, vt finē ostendit consequenter, cum dicit quod {ad ipsum conuertuntur omnia, sicut singula ad proprios fines. Deinde cū dicit. {Et quod desiderant omnia, &c.} ostendit modum ordinis, & dicit, quod bonum diuinum {desiderant intellectualia quidem} vt angeli, {& rationalia} vt homines esse {cognitiue.} Haec enim solum cognoscere possunt ipsum bonum, quod est Deus. Sed sensibilia ipsum desiderant, inquantum desiderant aliquod sensibile bonum, quod est similitudo summi boni. Sed plantae, quae sunt expertes sensus desiderant bonum diuinum naturali motu vitalis desiderij, quia & ipsum bonum est, quod naturali inclinatione tendunt, per opera vitae in similitudinem aliquam summi boni. Ea vero, quae carent vita, vt inanimata corpora, quae sunt tantum existentia, desiderant bonum diuinum per aptitudinem ad participādum à Deo esse subsistens, vt ipsa aptitudo eorum intelligatur esse desiderium. Deinde cum dicit. {Secundum eandem, &c.} ostendit quomodo praedictorū similitudo, in sole inueniatur. Et dicit, quod sicut praedicta conueniunt diuinae bonitati, ita non principaliter, sed secundum rationem imaginis lumen solare congregat, & cōuertit ad se omnia. Ea enim, quę vident, desiderant lumen solis ad videndum, & ea quae mouentur, & quae illuminantur, & quae calefiunt, desiderant lumen solis, vt ad hoc necessarium, & similiter quocunque modo aliqua continentur, id est, dependeant, vel causentur à fulgoribus Solis, & ideo nominantur in Graeco ylios, scilicet, quia facit omnia corpora esse indestructibilia, & congregat dispersa, inquantum ea, quae sunt in seipsis separata, communiter ipsum desiderant, aut ad hoc, quòd videant, aut ad hoc, quòd moueantur, aut ad hoc, quòd illuminentur, aut ad hoc, quod calefiant, aut qualitercunque contineri à virtute luminis desiderant. Deinde cum dicit. {Et non dico, secundum antiquitatis rationem, &c.} remouet errorem. Et dicit, quod praedicta non dixit, secundū opinionem antiquorū, qui dicebant, quod Deus erat Sol, quòd Sol erat creator totius vniuersi sensibilis, & quod gubernat totum mundum sensibilem, secundum quòd inuisibilia Dei manifestantur, per ea, quae facta sunt, vt Apostolus dicit.

LECTIO IIII.

SEd haec quidem in sim. &c.} Postquàm ostendit quomodo nomen sensibilis luminis in diuinam praedicationem transferatur, per quandam similitudinem, nunc ostendit, quomodo intelligibile lumen ei attribuatur. Et primo, continuat se ad praecedentia. Secundo, prosequitur propositum, ibi. Et dicendū, quòd lumen in, &c.} Dicit ergo primo, quod haec, quę dicta sunt per diuisionē sensibilis luminis de Deo, & de similitudine eius ad ipsum dicta sunt in libro {de Simbo. Theologia.} Sed nunc oportet considerare, quomodo laudetur bonum diuinū, nomine intelligibilis luminis. Non enim est intentio huius libri tractare de nominibus sensibilium translatis in Deum, sed de nominibus intelligibilibus. Deinde cum dicit. Et dicendum, &c.} prosequitur intentum, scilicet, de intelligibili lumine, quod signat in Deo causalitatem intelligibilis luminis. Vnde circa hoc tria facit. Primo, tangit de causalitate luminis. Secundo ostendit, quomodo Deus se habeat ad ea, in quibus lumen causatur, ibi. {Igitur lumen intelligibile, &c.} Tertio

ostendit, quis est finis diffusionis huius luminis, ibi. {Et intellectualia, & rationalia, &c.} Circa primum duo facit. Primo, tangit de causalitate intelligibilis luminis in angelis. Secundo, in animalibus rationalibus, ibi. {Omnem autem igno. &c.} Dicit ergo primo, quòd Deus, qui est per essentiam suam {bonus} nominatur {intelligibile lumen.} Ioan. 8. Ego sum lux mundi, propter hoc quidem, quod im. omnem su. mentem, } id est, angelicam {intelligibili lumine, quod nihil est aliud, quàm cognitio veritatis. In hoc autem quod dicit {implet} designat perfectam veritatis cognitionem angelis à Deo datam.

HOc bonum laudatur à cunctis Theologis, & sicut pulchrum, & sicut pulchritudo, & sicut dilectio, & sicut diligibile, & quaecunq; aliae conuenientes sunt pulchrificae, & gratiosae habitae pulchritudinis nominationes. Pulchrum autem, & pulchritudo non sunt diuidenda in causa, quae in vno tota comprehendit. Haec enim in existentibus in participationes, & participantia diuidentes, pulchrum quidem esse dicimus, quod participat pulchritudine, pulchritudinem autem participationem, pulchra facientis, tota pulchra causae. Supersubstantiale vero, pulchrorum pulchritudo quidem dicitur, propter traditam ab ipso omnibus existentibus, iuxta proprietatem vniuscuiusque pulchritudinem, & sicut vniuersorum consonantiae, & claritatis causa, & similitudinem luminis, cum fulgore immittens vniuersis pulchrificas fontani radij ipsius traditiones, & sicut omnia ad seipsum vocans. Vnde & callos dicitur, & sicut tota in totis congregans. Pulchrum autem, sicut pulcherrimum simul, & superpulchrum, & superexistens, secundum eadē, & similiter pulchrum, & neq; factum, neque destructum, neque auctum, neque minoratum, neq; in aliqua parte quidem pulchrum, in aliqua autem turpe, neque aliquando quidem, aliquando autem non, neq; ad hoc quidem pulchrum, ad aliud autem turpe, neque hic quidem, illic autem non, sicut quibusdam quidem existens pulchrum, qui-

Deinde cum dicit. {Omnem autem ignorantiam} ostendit causalitatem luminis animabus. Et primo ponit duo, quae faciunt diuinum lumen in animabus. Secundo, assignat modum vtriusque, ibi. {Et intel. ipsarum, &c.} Duorum autem, quae faciunt diuinum lumen in animabus, primum est, quod ab omnibus animabus, quibus innascitur expellit omnē ignorantiam & errorem. Ignorātia pertinet ad remotionem veritatis, sed error ad inhaesionem falsitatis. Dicit autē {ingignitur} vt alludat ei quod dicitur. 2. Pet. 1. Donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris, vnde patet quod hoc de angelis non dixit, in quibus ignorantia, & error locum non habet, licet in eis sit aliquorum nescientia, à qua purgatur, vt dixit Dionysius. 6. c. Cęl. hierarchiae. Non enim omnis nescientia purgatur, sed nescientia eorum, ad quae quis natus est, & debet scire. Secundum est, quod facit sanctum lumen. Et nota, quòd dicit {sanctum lumen,} tum quia à Deo immittitur, tum quia ad Deum cognoscendum nos ordinat. Et notandum, quòd non fuit vsus verbo impletionis, sed simplicis traditionis, ad ostendendum quòd cognitio veritatis est imperfecta in animabus, in comparatione ad illam plenitudinem, quam angeli à Deo possident. Deinde cum dicit. {Et intellectuales ipsarum oculos, &c.} exponit modum vtriusque. Et primo primi. Secundo secundi, ibi. Et tradit prius quidem mensuram, &c.} Circa primum considerandum est, quòd corporalis tenebra, tria facit in corporibus. Primo enim reddit ea, squalida & sordida, ex eo quod non studiose purgantur, quae in tenebris sunt. Secundo, tenebrae reddunt omnia immobilia. Vnde plerisque animalium naturale est, vt in nocte quiescant, & in die moueantur, quia per lucem diriguntur in motu videntia, quo vadunt. Tertio, tenebrae corporales concludunt, vt in tenebris aliquis non praeparet se ad aliquid agendum, & naturaliter aliquam pigritiam ingerunt. Et haec tria facit etiam spiritualis tenebra, id est, ignorantia veritatis. Primo enim contrahuntur ex ea sordes, non solum errorum in intellectu, sed etiam prauarum affectionum in affectu, & inordinatio actionum in actu, dum mala, quae ignorat homo, nec vitat, nec purgat. Secundo, tenebra reddit homines ociosos, qui dum habent ignorantiam boni, quod est finis, & via, quae ad ipsum peruenitur, nō se mouent ad finem cōsequendum. Tertio, reddit eos conclusos, quia dum non cognoscunt bonum, non aperitur eorum affectus, per desiderium ad capiendum ipsum intra se. Sed haec tria remouet intelligibile lumen, id est, cognitio veritatis. Et quantum ad primum dicit, quod intelligibile lumen {mundat intellectuales oculos ipsarum} .s. animarum, {à fece} .i. immunditia {circumposita ipsis} .i. superueniente eis ex ignorantia. Quantum ad secundum dicit, {& mouet,} scilicet, ad bene agendum. Et quantum ad tertium dicit, {& aperit,} id est, apertos reddit ad recipiēdum per desiderium, {conclusos,} id est, qui prius erant conclusi tenebris aggrauantibus, id est, tarditatē quandam ad bonum immittentibus. Quia ergo conclusi erant, indigebant operatione, quia aggrauati indigebant motione. Deinde cum dicit. {Et tria, prius, &c.} ostēdit modum & ordinem, quomodo traditur sanctis animabus lumen intellectuale. Et dicit primo, quòd quidem traditur in vtraque lumen intelligibile, secundum determinatam mensuram, secundum illud Ephes. 4. Vnicuique data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. Et quia spiritualia gustata desiderium excitant, quae prius ignorata contemnebantur, post primam receptionem luminis, gustata iam cognitione luminis veritatis, magis desideratur, & magis desiderantibus, magis immittitur. Effectus enim diuinae gratiae multiplicantur, secundum multiplicationem desiderij & dilectionis, secundum illud. Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Si enim quaedam circulatio attenditur, dum ex lumine crescit luminis desiderium, & ex desiderio aucto crescit lumen. Circulatio autem secundum suam naturam perpetua est, {&} sic {semper diuinum lumen {extendit animas ad anteriora} per perfectum, nō tamen in omnibus aequaliter, sed {secundum proportionem ipsarum ad re. luminis.} Quaedam enim diligentius respiciunt ad lumen immissum, quae magis desiderant, & magis proficiunt. Deinde cum dicit.} Igitur lumen intel. &c.} ostendit quomodo Deus se habeat ad ea, in quibus lumen intelligibile causat. Et ponit tres habitudines, scilicet, diffusionis & excessus, & excessus & comprehensionis. Quantum ad primum ergo dicit, quod supersubstantiale bonum licet sit {super omne lumen} & sensibile, & intelligibile, tamen nomi-

C D E

Universidad de Deusto Biblioteca

natur lumen intelligibile, inquantum est quidam {radius & fons} omnis intellectualis luminis. Et ne intelligatur fons in se solo consistens, subdit quod est {effusio luminis desuper manans.} Et vt sciatur in quos manat, subdit quod ex sua plenitudine illuminat {omnem} mentem {supermundanā} quantum ad angelos assistentes, {& circa mūdanam} quātum ad ministrantes, quorum mynisterio mundus iste gubernatur, {& mundanam,} quantum ad animas. Et non solum à principio illuminat mentes, naturalem cognitionem eis præbendo, sed etiam renouat omnes {intellectuales vit. ipsarum,} nouum lumen superfundendo gratiæ, & gloriæ, & nouarum reuelationum. Secundo ponit id quod pertinet ad excessum. Et dicit, quod lumen illud {excedit omnes} mentes, licet in eas diffundatur, quia semper superexcessus est, per suam substantiam. Tertio ponit id quod pertinet ad comprehensionem. Et dicit, quod Deus omnia comprehendit, quæ sunt in prædictis mentibus, inquantum superiacet eis, sicut causa superior præhabet in se quod in effectibus inferioribus inuenitur. Vnde ad hoc exponendū subdit, quod ipse Deus vniuersaliter {omnem dominationē} sui potestate {illuminatiuæ virtutis,} id est, quicquid pertinet ad cuiuscūque cognitionem, vel ad quamcunque virtutem docendi, Deus {in se coassumens,} id est, simul assumens, non per diuersas virtutes, diuersa cognoscēs, sicut nos colores visu, & sonos auditu cognoscimus, sed secundum vnam virtutem cognoscit omnia {& superhabet,} quia excellētius vnūquodq; cognoscit, quàm ab aliquo cognoscatur, {& præhabet} quia nō acquirit cognitionē virtutis, vel virtute docēdi ab aliquo, sed omnes ab ipso. Et hoc cōpetit ei, inquantū est principalis lucēs, vt principium luminis, & inquantū est super omnia lucēs. Deinde cū dicit. {Et intel. & rationalia, &c.} ostēdit finē, & fructū causalitatis luminis. Et dicit, quod per illuminationē {cōgregat omnia intellectualia} .i. angelos {& rationalia} .i. homines, {& facit} ea {indestructibilia} quia dū vniuntur in veritate, in esse cōseruantur. Et hoc cōsequēter exponit ex opposito. Sicut enim ignorātia est diuisiua eorū, qui in errorem inducutur, ita præsentia intellectualis luminis, per quod cognoscitur veritas, cōgregat eos, qui illuminātur ad inuicē, & vnit eos in vna veritate cognita. Manifestū est enim, quòd circa vnū nō cōtingit, nisi vno modo verū dicere, sed multipliciter errare à veritate cōtingit. Et ideo illi, qui cognoscūt veritatē, cōueniūt in vna sentētia, sed illi, qui ignorāt, diuiduntur per diuersos errores. Est etiā præsentia luminis {perfectiua,} inquātum cōstituit in fine rei cognitæ, quæ est veritas, {&} est etiā {conuersiua} .i. reuocatiua ad veritatē, conuertēs homines à multis opinionibus, quæ nō habēt firmitatem veritatis. Et non solū ab opinione ad certā scientiā trāsfert, sed etiā à varietate ad vniformitatem, & hoc est quod subdit, quòd congregat {varias visiones,} vel vt magis propriè dicatur {fantasias ad vnā veram cognitionem} per oppositum falsitatis. Et non solum conuertit ad lumen veritatis, sed etiam replet ipso lumine veritatis, quod in se est vnum & aliorum vnitiuum.

busdam autem non pulchrum, sed sicut ipsum secundum seipsum, cum seipso vniforme, & semper existens pulchrum, & sicut omnis pulchri fontanam, & pulchritudinem excedenter in seipso præhabens. Etenim simplici, & supernaturali totorum pulchrorum natura, omnis pulchritudo, & omne pulchrum vniformiter secundum causam præextiterunt. Ex pulchro isto omnibus existentibus est esse, secundum propriam rationem singula pulchra, & propter pulchrum omnium concordiæ, & amicitiæ, & communiones, & pulchro omnia vniuntur, & est principium omnium pulchrorum, sicut in effectiua causa, & mouēs tota, & continens amore propriæ pulchritudinis, & finis omnium, sicut finalis causa. Etenim pulchri causa cuncta fiunt. Et exemplaris, quoniam secundum ipsum cuncta determinantur, propter quod, & idem est bono pulchrum, quoniam bonum & pulchrum, secundum omnem causam cuncta desiderant, & non est aliquid existentium, quod non participet pulchro & bono. Audebit autem, & hoc dicere sermo, quòd & non existens participat pulchro & bono. Tunc enim & ipsum pulchrum & bonum, quando in Deo secundū omnium ablationem supersubstantialiter laudatur.

LECTIO VI.

HOC vnum bonum & pulchrum singulariter est omnium pulchrorum, multorum & bonorum causa. Ex hoc

LECTIO V.

HOc bonum laudatur à cunctis Theologis & sicut pulchrum,} Postquam Dionysius tractauit de lumine, nunc agit de pulchro. Ad cuius intellectum præexigitur lumē. Et circa hoc duo facit. Primo præmittit, quod pulchrum attribuitur Deo. Secundo, ostendit modum, quo ei attribuitur. ibi. {Pulchrum autē, & pulchritudo, &c.} Dicit ergo primo, quod hoc supersubstantiale {bonum} quod Deus {laudatur à sanctis theologis} in sacra scriptura {sicut pulchrum} Cant. 1. Ecce tu pulcher es dilecte mi. {& sicut pulchritudo,} psal. Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, {& sicut dilectio,} 1. Ioannis 4. Deus charitas est, {& sicut diligibile} vt in auctoritate canticorum inducta, {& quæcumque aliæ sunt conuenientes} Dei nominationes ad pulchritudinem pertinentes, siue per causalitatem pulchritudinis, quod dicit propter pulchrum & pulchritudinem, siue secundum quod pulchritudo gratiose habetur, quod dicit propter dilectionem, & diligibile. Deinde cum dicit. {Pulchrum, & pulchritudo, &c.} ostendit, quomodo Deo attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit, quod differenter attribuitur Deo, & creaturis pulchrum, & pulchritudo. Secundo, quomodo attribuitur creaturis, ibi. {Hæc enim in existentibus, &c.} Tertio, quomodo attribuitur Deo, ibi. {Supersubstantiale verò pulchrum, &c.} Dicit ergo primo, quòd in causa prima, scilicet Deo, non sunt diuidenda, pulchrum, & pulchritudo, quasi aliud sit in eo pulchrum, & pulchritudo. Et hoc ideo, quia causa prima propter sui simplicitatem, & perfectionem sola {comprehendit tota} .i. omnia {in vno.} Vnde & si in creaturis differunt pulchrum, & pulchritudo, Deus tamen vtrumque comprehendit in se, secundum vnum & idem. Deinde cum dicit. {Hæc enim in existentibus, &c.} ostendit qualiter attribuantur creaturis. Et dicit, quòd in existentibus pulchrum, & pulchritudo distinguuntur, secūdum participans, & participatum, ita quòd pulchrum dicitur hoc, quod participat pulchritudinem, pulchritudo autem, participatio primæ causæ, quæ omnia pulchra facit. Pulchritudo enim creaturæ nihil est aliud, quàm similitudo diuinæ pulchritudinis, in rebus participata. Deinde cum dicit. {supersubstantiale vero pulchrum, &c.} ostendit quomodo prædicta Deo attribuantur. Et primo, quomodo attribuatur ei pulchritudo. Secundo, quomodo attribuatur ei pulchrū ibi. {Pulchrum autem, sicut pulcherrimū, &c.} Dicit ergo primo, quod Deus, qui est {supersubstātiale pulchrum} dicitur pulchritudo, propter hoc, quòd omnibus existentibus creatis, dat pulchritudinem, secundum proprietatem vniuscuiusque. Alia enim est pulchritudo spiritus, & alia corporis, atque alia huius, & illius corporis. Et in quo consistat pulchritudinis ratio ostendit subdēs, quod sic Deus tradit pulchritudinem, inquantum est causa {consonantiæ, & claritatis} in omnibus. Sic enim hominem pulchrum dicimus, propter decentem proportionem membrorum in quantitate, & situ, & propter hoc, quod habet clarum, & nitidum colorem. Vnde proportionaliter est in cæteris accipiendum, quod vnumquodque dicitur pulchrum, secundum quod habet claritatem sui generis, vel spiritualem, vel corporalem, & secundum quod est in debita proportione constitutum. Quomodo autē Deus sit causa claritatis, ostendit subdens, quod Deus immittit omnibus creaturis, cum quodam fulgore traditionē sui radij luminosi, qui est fons omnis luminis, quę quidem traditiones fulgidæ diuini radij, secundum participationē similitudinis sunt intelligendæ, & istæ traditiones sunt {pulchrificæ,} id est, facientes pulchritudinē in rebus. Rursus exponit aliud membrum, scilicet, quod Deus sit causa consonantiæ in rebus. Est autem duplex consonantia in rebus. Prima quidem, secundum ordinem creaturarum ad Deum. Et hanc tangit, cum dicit, quod Deus est causa consonantiæ {sicut vocās omnia ad seipsum,} inquantū conuertit omnia ad seipsum, sicut ad finem, vt supra dictum est. Et propter hoc pulchritudo in Græco Calles dicitur, quod est à vocando sumptū. Secunda autem consonātia est in rebus secundum ordinationē earū ad inuicē. Et hoc tangit, cum subdit, quod congregat omnia, in omnibus ad idem. Et potest hoc intelligi, secundum sententiam Platonicorū, quod superiora sunt in inferioribus, secūdum participationem. Inferiora vero sunt in superioribus per excellentiam quandam, & sic omnia sunt in omnibus. Et ex hoc, quod omnia in omnibus inueniuntur ordine quodam, sequitur, quòd omnia ad idem vltimum ordinentur. Deinde cum dicit. {Pulchrum autem, &c.} ostendit quomodo pulchrum de Deo dicitur. Et primo ostendit, quod dicitur secundum excessum. Secundo, quòd dicitur per causam. ibi. {Ex pulchro isto, &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit excessum. Secundo exponit, ibi. {Et superexistens, &c.} Excessus autem est duplex. Vnus in genere, qui significatur per comparatiuū, vel superlatiuum. Alius extra genus, qui significatur per additionem huius præpositionis, super, puta si dicamus, quod ignis excedit in calore excessu, in genere, vnde dicitur calidissimus, sol autem excedit excessu extra genus, vnde non dicitur calidissimus, sed super calidus, quia calor non est in eo eodem modo, sed excellentiori. Et licet iste duplex excessus in rebus causatis, non simul conueniat, tamen in Deo simul dicitur, & quòd est pulcherrimus, & super pulcher, non quòd sit in genere, sed quòd ei attribuuntur omnia, quæ sunt cuiuscunque generis. Deinde cum dicit. {Et superexistens,} exponit quod dixerat. Et primo exponit, quare Deus dicatur pulcherrimus. Secundo, quare dicatur superpulcher. ibi. {Et sicut omnis pulchri fontanam, &c.} Sicut enim aliquid dicitur albius, quia est nigro impermixtius, ita dicitur aliquid pulchrius, per remotionem à defectu pulchritudinis. Est autem duplex defectus pulchritudinis in creaturis. Vnus quod quædam sunt, quæ habent pulchritudinem variabilem, sicut de rebus corruptibilibus apparet. Et hunc defectum, primo excludit à Deo, dicens quòd Deus semper est pulcher, secundum idem, & eodem modo. Et sic excluditur alteratio pulchritudinis. Et iterum non est in eo generatio, aut corruptio pulchritudinis, neque litura, neque augmentum, neque diminutio, sicut in rebus corporalibus apparet. Secundus autem defectus pulchritudinis est, quòd omnes creaturæ habent aliquo modo particulatam pulchritudinem, sicut & particulatam naturam. Hunc defectum excludit à Deo, quantum ad omnem modum particularionis. Et dicit quòd Deus non est in aliqua parte pulcher, & in alia turpis, sicut in rebus particularibus contingit quandoque, neque etiam est in aliquo tempore, & in aliquo non, sicut contingit in his, quorum pulchritudo cadit sub tempore, neque iterum est pulcher, quantum ad vnum, & non quantum ad aliud, sicut contingit in omnibus, quæ sunt ordinatæ ad vnum determinatum vsum, vel finem. Si enim applicentur ad aliud, non seruabitur consonantia, vnde nec pulchritudo. Neque iterum est in aliquo loco pulcher, & in alio non pulcher. Quod quidem in aliquibus contingit, propter hoc, quod quibusdam videntur pulchra, & quibusdam non videntur pulchra. Sed Deus, quo ad omnes, & simpliciter pulcher est. Et omnium præmissorum assignat rationem cum subdit, quòd ipse est pulcher {secundum seipsum,} per quod excluditur, quòd non est pulcher, secundum vnam partem tantum, neque in

omnes existentium substantiales essentiæ, vnitiones, discretiones, identitates, alteritates, similitudines, dissimilitudines, communiones contrariorum, incommixtiones vnitorum, prouidentiæ superiorum, alternæ habitudines coordinatorum, conuersiones minus habentium omnium eorundem conseruatiuæ, & intransmutabiles mansiones & collocationes. Et rursus omnium in omnibus iuxta proprietatem vniuscuiusque communiones, & adaptationes, & inconfusæ amicitiæ, & armoniæ cunctæ rei, in omni concretiones, indissolubiles continentiæ existentium, indeficientes successiones eorum, quæ fiunt, stationes omnes, & motus, qui sunt mentium, qui sunt animarum, qui sunt corporum. Statio enim omnibus est, & motus, quod est super omnem stationem, & omnem motum collocans, vnumquodque in ipsius ratione, & mouens ad diuinum motum.

LECTIO VII.

Motus angelorum & animarum, quales sint.

ET moueri quidem dicuntur diuinæ mentes. Circulariter quidem vnitæ sine principijs & interminabilibus illuminationibus pulchri & boni. In directū autem, quando procedunt ad subiectorum prouidentiam, rectè omnia transeuntes, oblique autē quando & prouidentes minus habētibus

neque in aliquo tempore tantum, neque in aliquo loco tantum. Quod enim alicui secundum se, & primo conuenit, conuenit & toti, & semper, & vbique. Iterum Deus est pulcher in seipso, non per respectum ad aliquod determinatum, & ideo non potest dici, quod ad aliquid sit pulchrum, & ad aliquid non pulchrum, & neque quibusdam pulcher, & quibusdam non pulcher. Iterum est semper & vniformiter pulchrum, per quod excluditur primus defectus pulchritudinis, scilicet variabilitas. Deinde cum dicit. {Et sicut omnis pulchri fontanam, &c.} ostendit qua ratione dicatur Deus superpulcher. Et dicit, quod dicitur superpulcher, inquantum in seipso habet excellenter, & ante omnia alia fontem totius pulchritudinis. In ipsa enim natura simplici & supernaturali omnium pulchrorum ab ea deriuatorū, præexistunt omnis pulchritudo, & omne pulchrum, non quidem diuisim, sed vniformiter per modum, quo multiplices effectus in causa præexistūt. Deinde cum dicit. {Ex pulchro isto, &c.} ostendit quomodo pulchrum de Deo dicitur, secundum causam. Et primo ponit causalitatem pulchri. Secundo exponit, ibi. {Et est principium omnium, &c.} Dicit ergo primo, quod ex pulchro isto prouenit esse omnibus existentibus. Claritas enim est de consideratione pulchritudinis, vt dictum est. Omnis autem forma, per quam res habet esse, est participatio quædam diuinæ claritatis. Et hoc est quod subdit, quod {singula} sunt {pulchra, secundum propriam rationem} id est, secūdum propriam formam. Vnde patet, quod ex diuina pulchritudine esse omniū deriuatur. Similiter etiam dictum est, quod de ratione pulchritudinis est consonantia, vnde omnia, quæ qualitercunque ad consonantiam pertinent, ex diuina pulchritudine procedunt. Et hoc est quod subdit, quod propter bonum diuinum sunt omnium rationalium creaturarum {concordiæ,} quantum ad intellectum; Concordant enim, qui in eandem sententiam conueniunt, {& amicitiæ,} quantum ad affectum, {& communiones} quantum ad actum, vel ad quodcunque extrinsecum, & vniuersaliter omnes creaturæ, quantamcunque vnionem habeant, habent ex virtute pulchri. Deinde cum dicit. {Et est principium omnium pulchrorum, &c.} exponit quod dixerat de causalitate pulchri. Et primo, quantum ad rationem causandi, vel quantum ad diuersitatem causatorum, ibi. {Hoc vnum bonum.} Circa primum duo facit. Primo assignat, secundum quam rationem pulchrum dicatur causa. Secundo infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. {Propter quod, &c.} Dicit ergo primo, quod {pulchrum quidem est principium omnium, sicut causa effectiua} dans esse, {&} sicut {causa mouens, &} sicut {causa continens} .i. conseruans omnia. Hæc autem tria videntur ad rationem causæ efficientis pertinere, vt det esse, moueat, & conseruet. Sed causa agens, quædam agit ex desiderio finis, quod est agentis imperfecti, nondum habentis quod desiderat. Sed agentis perfecti est, vt agat per amorem eius, quod habet. Et propter hoc subdit, quod pulchrum, quod est Deus, est causa effectiua, & motiua, & continens {amore propriæ pulchritudinis.} Quia enim propriam pulchritudinem habet, vult eam multiplicare, sicut possibile est, scilicet per communicationem suæ similitudinis. Secundo ait, quod pulchrum quod est Deus, est {finis omnium, sicut finalis} causa omnium rerum. Omnia enim facta sunt, vt diuinam pulchritudinem, qualitercumque imitentur. Tertio est causa exemplaris, quia omnia distinguuntur, secundum pulchrum diuinum. Et huius signum est, quod nullus curat effigiare, vel repræsentare, nisi ad pulchrum. Deinde cum dicit, {propter quod, &c.} infert quoddam corollarium ex dictis. Et dicit, quod quia tot modis pulchrum est causa omnium, inde est, quòd bonum & pulchrum sunt idem, quia omnia desiderāt pulchrum & bonum, sicut causam omnibus modis. Et quia nihil est, quod non participet pulchro, & bono, cum vnumquodque sit pulchrum, & bonum secundum propriam formam, & vlterius etiam audacter hoc dicere poterimus, {quòd non existens,} id est, materia prima participat pulchro & bono: Vel, cum enim primum non existens, habet quandam similitudinem cum pulchro, & bono diuino, quoniam pulchrum, & bonum laudatur in Deo, per omnium ablationem. Sed in materia prima consideratur ablatio per defectum, in Deo autem per excessum, inquantum supersubstantialiter existit. Quamuis autem pulchrum, & bonum sint idem subiecto, quia tam claritas, quàm consonantia sub ratione boni continentur, tamen ratione differunt. Nam pulchrum addit supra bonum ordinem, ad vim cognoscitiuam, dijudicatiuam illud esse huiusmodi.

Inegressibiliter manent in identitate circa identitatis causam, pulchrum & bonum, indesinenter circum chorum agentes. Animæ autem motus, circularis quidem ad seipsam introitus ab exterioribus, & intellectualium ipsius virtutum vniformis conuolutio, sicut in quodam circulo non errare, ipsi largiens, & à multis exterioribus ipsam conuertēs, & congregans, primū ad seipsam, deinde vniformem factam vniens, vnitiue vnitis virtutibus, & ita ad pulchrum & bonum manuducens, quod est super omnia existentia & vnū & idem, & sine principio & interminabile. Obliq; autem anima mouetur, inquātum secundum proprietatem suam, diuinis illuminatur cognitionibus, non intellectualiter & singulariter, sed rationabiliter, & diffusè, & sicut commixtis, & transitiuis operationibus. In directum autem, quando non ad seipsam ingressa, & singulari intellectualitate mota, hoc .n. est, sicut dixi, secundum circulum, sed ad ea, quę sunt circa seipsam progreditur, & ab exterioribus, sicut à quibusdam signis variatis, & multiplicatis, ad simplices, & vnitas sursum agitur contemplationes.

LECTIO VIII.

Conclusio causalitatis, & pulchri & boni.

LECTIO VI.

HOC vnum bonum, & pulchrum, &c.} Postquàm Dionysius exposuit, secundum quam rationem pulchrum sit causa, hic ostendit, quorum sit causa. Et circa hoc duo facit. Primo proponit in generali. Secundo prosequitur distinguendo per singula. ibi. {Ex hoc omniū existentium, &c.} Dicit ergo primo, quòd {bonum & pulchrum} quāmuis sit vnum esse, {est} tamen {causa omnium bonorum & pulchrorum} quæ sunt multa. Deinde cum dicit, {ex hoc omniū, &c.} prosequitur per singula de his quorum pulchrum est causa. Et primo, quantum ad ipsum ens. Secundo, quantum ad vnum. ibi. {Vnitiones & discretiones. Tertio, quantum ad ordinem, ibi. {Prouidentiæ superiorum.} Quarto, quantum ad quietem & motum, ibi. {stationes omnes, &c.} Dicit ergo, quod ex pulchro causantur omnes essentiæ substantiales entium. Omnis enim essentia, vel est forma simplex, vel habet complementum per formam. Forma autem est quædā irradiatio proueniens ex prima claritate. Claritas autem est de ratione pulchritudinis, vt dictum est. Deinde cum subdit. {Vnitiones, &c.} ponit ea, quæ pertinent ad rationem vnius. Vbi considerandum est, quod vnum addit supra rationem entis indiuisionem. Est enim vnum ens indiuisum, vnde vnitati distinctio, siue discretio opponitur. Et ideo primo ponit {vnitiones, & discretiones rerum} à diuina pulchritudine causari. Vnum autem in substantia facit idem, distinctio autem in substātia facit diuersitatem. Et ideo subiungit. {alteritates, & diuersitates.} Ex vno autem in qualitate causatur simile, ex discretione autem dissimile, & ideo subiungit. {dissimilitudines.} Similiter autem vnum in quantitate causat æqualitatem, & discretio inæqualitatem. Sed de his mentionē non facit, quia pertinent ad commensurationem rerum, de qua post aget. Obseruatur autem hoc in rebus, quòd & dissimilia in aliquo conueniunt, sicut contraria in genere & materia, & quæ vniantur secundum aliquid, manent distincta, sicut partes in toto. Et ideo subdit {communiones contrariorum} quantum ad primum, {& incommixtiones vnitorum} quantum ad secundum. Hæc autem omnia ad causalitatem pulchri reducuntur, quia pertinent ad consonantiam, quæ est de ratione pulchritudinis, vt supra dictum est. Deinde cum dicit. {Prouidentiæ superiorum,} enumerat ea, quæ pertinent ad ordinem rerum. Et primo quantum ad actionem, prout superiora prouident inferioribus, quod tangit cum dicit, {alternæ habitudines coordinatorum,} id est, æqualium, & prout inferiora conuertuntur ad recipiendum à superioribus perfectionem & regimen. Et hoc est quod dicit {conuersiones minus habentium.} Secundo tangit ea, quæ pertinent ad existentiam rerum in seipsis. Et hoc est quod subdit, quod ex pulchro sunt {mansiones conseruatiuæ eorundem,} id est, aliquorum in seipsis. Ex hoc enim aliquid conseruatur quod infra limites naturæ suæ manet, si enim totaliter extra se efflueret, periret, sed addit, {& indissimiles collocationes} id est, fundationes. Sicut enim ex hoc, quod aliquid manet in seipso, conseruatur, ita ex hoc quòd habet aliquid firmum in seipso, super quod fundatur, intransibile est. Tertio ponit ea, quæ pertinent ad mansionem vnius rei in alia. Vnde sciēdum est, quod cum ex aliquibus aliquid constitui oportet, primo quidem requiritur, quòd partes conueniant, sicut multi lapides conueniunt ad inuicē, ex quibus constituitur domus. Et similiter omnes partes vniuersi conueniūt in ratione existendi. Et hoc ideo dicit, quia non solum ex pulchro sunt mansiones rerū in seipsis, sed etiam {communiones omniū in omnibus secundum proprietatem vniuscuiusque.} Non enim vno modo omnia sunt in omnibus, sed superiora quidem in inferioribus participatione. Inferiora vero, in superioribus excellenter, & tamen omnia cum omnibus aliquid commune habent. Secundo requiritur in partibus, quod in hoc etiam, quod diuersæ sunt, inuicem coaptari possint. Non enim ex cæmento, & lapide fieret domus, nisi inuicem coaptarentur, & similiter partes vniuersi coaptantur, inquantum possunt cadere sub vno ordine. Et hoc est quod dicit {& adaptationes.} Tertio requiritur, quòd vna pars iuuetur ex alia, sicut paries & tectum sustentantur ex fundamento, & tectum cooperit parietem, & fundamentum. Et similiter in vniuerso superiora dant perfectionem inferioribus, & in inferioribus virtus superior manifestatur. Et hoc est quod dicit, {& inconfusæ amicitiæ,} quia mutuum iuuamentum est absque præiudicio distinctionis rerum. Quarto requiritur debita proportio in partibus, vt scilicet tale sit fundamentum, quod congruat alijs partibus. Et hoc est quod dicit, {& armoniæ cunctæ rei.} id est, omnium partium vniuersi. Armonia enim causatur in sonis ex debita proportione numerorum. Partibus ergo sic dispositis, sequitur earum compositio in toto secundum quòd ex omnibus partibus vniuersi constituitur vna rerum vniuersitas. Et hoc est quod subdit, {in omni} id est, in vniuerso {concretiones.} Hæc autem concretio partium in vniuerso attēditur dupliciter. Primo quidem per modum localis continentiæ, secundum quòd superiora sunt in entibus aliquo modo loco inferiorū, vel spiritualis, vel corporalis. Et hoc est quod subdit, {indissolubiles continentiæ existentium} secundum. s. quòd superiora continent inferiora indissolubili ordine. Secundo quantum ad temporis successionem, sed tantū in generabilibus & corruptibilibus in quibus posteriora prioribus succedunt. Et hoc est quod subdit. {indeficientes successiones eorum quæ fiunt.} Dicuntur autem indeficientes successiones rerum, non quia in perpetuum durent genera, sed quia absque interpolatione

IGitur istarum & sensibilium trium motionum in hoc omni, & multo prius vniuscuiusque mansionum, & stationum, & collocationum causa est, & contentiua, & finis pulchrum & bonum, quod est super omnem stationem & motum. Propter quod omnis statio & motus, & ex quo, & in quo, & ad quod, & cuius gratia. Etenim ex ipso, & per ipsum, & substantia, & vita omnis, & mentis, & animæ, & omnis naturæ, & paruitates, & æqualitates, magnitudines, mensuræ omnes, existentiū proportiones, & armoniæ, & cōcretiones, totalitates, partes, omne, vnum, & multitudo, coniunctiones partiū, omnis multitudinis vnitiones, perfectiones totalitatum, quale, quantum, quotum, infinitū, comparationes, discretiones, omnis infinitas, omnis finis, diffinitiones omnes, ordines, excessus, elementa, formæ, omnis substātia, omnis virtus, omnis operatio, omnis habitus, omnis sensus, omne verbum, omne factum, omnis tactus, omnis sciētia, omnis vnitio, & simpliciter omne existens, & pulchro, & bono, & in pulchro, & bono est, & ad pulchrum, & bonum conuertitur. Et omnia quæcunque sunt, & fiunt, propter pulchrum, & bonum sunt, & fiunt, & ad ipsum omnia inspiciunt, & ab ipso mouentur, & continentur, & ipsius gratia, & propter ipsum, & in ipso exemplare principium omne finale, efficiens, formale, elementarium. Et simpliciter omne principium, omnis continētia, omnis finis, aut vt cōprehendens dicam, omnia existētia ex pulchro

Universidad de Deusto Biblioteca

succedunt quadam quibusdam, quamdiu durat iste cursus mūdi. Hæc autem omnia dicit ex pulchritudine causari, inquantum pertinent ad rationē consonantię, quę est de ratione pulchritudinis. Deinde cū dicit. { stationes omnes, &c. } prosequitur de quiete & motu, quæ etiā inquantum importāt aliquam habitudinem vnius ad alterū, pertinent ad rationem consonantiæ & pulchritudinis. Et circa hoc tria facit. Primo proponit causalitatem pulchri respectu quietis & motus. Secundo exponit quosdam motus qui videbantur nō motus, ibi. { Et moueri quidem diuinæ dicuntur mentes, &c. } Tertio concludit propositum, ibi. { Igitur istarum insensibilium, &c. } Dicit ergo primo, quod ex pulchro diuino causantur { omnes stationes } & quietes, { & motus } siue sint { mentium } siue { animarum } siue { corporum. } Et hoc ideo dicit, quòd illud pulchrum quod est super omnem quietem & motum, est causa omnibus & quietis & motus, in quarum collocat vnumquodque in propria sua ratione, in qua res habet suam stationem, & inquantum mouet omnia ad diuinum motum, quia motus omnium ordinantur ad motum quo mouentur in Deum. Sicut motus qui sunt ad fines secundos, ordinantur ad motum, qui est ad finem vltimum. Forma autem à qua dependet propria ratio rei, pertinet ad claritatem, ordo autem ad finem ad consonantiam, & sic motus & quies reducuntur in causalitatem pulchri.

LECTIO VII.

ET moueri quidem diuinæ dicuntur mentes, circulariter quidē. } Quia Dionysius fecerat mentionem de motibus mentium & animarum, quæ videntur immobiles, hic exponit quales sint motus ipsarum. Et primo quales sint motus angelicarum mentium. Secūdo quales sint motus animalium rationalium, ibi. { Animæ autem motus est, &c. } Considerandum est autem quòd sicut dicit Philosophus in 3. de Anima, duplex est motus. Vnus qui est actus imperfecti, i. existentis in potentia, & talis est motus rerū corporalium, quę secundū hoc moueri dicuntur, siue secundum substantiā, siue secundum quantitatem, siue secūdum qualitatē, siue secūdum locū, inquantū exeūt de potentia in actum. Alius autē est motus perfecti, secundū quod ipsa operatio existentis in actu manens in ipso operāte motus dicitur, vt sentire, intelligere & velle. Sic igitur accipiens motum distinguit angelicarū mentiū motum in tria, ad similitudinē motus localis, qui est perfectior inter motus corporeos, s. in circularem, rectum & obliquum. Est autem in motu circulari duo considerare. Vnū, s. quòd est vniformis. Aliud vero quòd motus circularis est sine principio & fine. Intellectualis ergo operatio qua mentes angelicæ Deū contemplantur, circulari motui comparatur, quia vniformiter se habent in Dei contēplatione, & ipse Deus est sine principio & fine. Et ideo dicit quòd mentes angelicæ quæ sunt diuinæ, participatione vniformes dicuntur moueri circulariter intelligendo Deum, inquantum mouentur { vnitè }. i. vniformiter per illuminationes ex pulchro procedentes & bono, quæ sunt sine principio & sine termino. De proprietate autem motus recti est, quod inueniatur in eo principium & finis, & quod sit in eo ordo & vniformitas secundum propinquitatem ad principium & finem. Vnde motus rectus in eis dicitur, secūdum quòd intendunt ad prouidendum inferioribus. Cuius quidem prouidentiæ principiū sit ab ipso angelo prouidēte, terminus autē est in eo ad quod vltimo prouidentia pertingit. Et in hoc motus non inuenitur vniformis, quia propinquioribus perfectius prius prouident. Et hoc est quod dicit, quòd in directum mouentur per hoc quod procedunt ad prouidendum inferioribus. Eorum enim prouidentia transit per omnia inferiora ad modum cuiusdam rectæ lineæ. De proprietate autem motus obliqui est, quod sit medius inter circularem & rectum, habens aliquid de vtroque. Et hic motus conuenit angelis, inquantum regulariter mouentur ad prouidendum inferioribus, quemadmodum rectum pertinet ex ipsa cōtemplatione Dei, quod pertinet ad motum circularē. Et hoc est quod dicit, quòd oblique mouentur angelicæ mentes, per hoc quòd dum prouident inferioribus, non egrediuntur ab vniformitate sui motus, quæ quidem vniformitas vel identitas eis conuenit ex hoc quòd indesinenter circumeunt quasi chorizantes per vniformē contēplationem circa causam totius identitatis, quæ est pulchrū & bonū diuinū. Deinde cum dicit. { Animæ autē motus, &c. } exponit motū animæ. Et primo circularem eius motū. Secundo motū obliquū, ibi. { Oblique autem } Tertio motum rectum, ibi. { In directū autē, &c. } Est autē considerandū quod oportet aliter motū circularē animæ quā angeli exponere. Cū enim motus angeli & animæ sint operatio eius, circularitas autem motus rationē vniformitatis exprimat, necesse est eo modo circularē motū angelo & animæ attribuere, inquantum competit eis vniformitas intellectualis operationis. Angelus autē intelligit, non quidem accipiendo à rebus, sed accipiendo lumen à primo vno simplici, s. Deo, vnde maxime in operatione intellectuali angeli attendēdum est secundū quod ab ipso Deo illuminatur. Et ideo supra dixit, quòd diuinæ mentes mouentur circulariter illuminationibus pulchri & boni. Animæ autem connaturale est quòd intelligat accipiendo à rebus exterioribus, quæ sunt

& bono, & omnia non existentia supersubstantialiter in pulchro & bono, & omnium principium & finis, superprincipale & superperfectum, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso, & ad ipsum omnia, sicut dicit sanctus sermo.

LECTIO IX.

De ipso amore.

OMnibus igitur est pulchrum & bonum desiderabile & amabile & diligibile, & propter ipsum & ipsius gratia, & minora meliora, conuertendo se ad ea amant, & communicatiue ordinata, coordinata, & meliora minora prouisiue, & ipsa singula seipsa contentiue, & omnia pulchrum & bonum desiderantia faciunt & volunt omnia quæcunque faciunt & volunt. Confidit autem & hic sermo dicere verus, quòd & ipse omnium causa, propter bonitatis excessum cuncta amat, cuncta facit, cuncta perficit, cuncta continet, cuncta conuertit, & est diuinus amor bonus boni propter bonum. Ipse enim bonum operans existentium amor in bono secundum excessum præexistens, non dimisit ipsum sine germine in seipso manere. Mouit autem ipsum ad operandum secundum omnium generatiuum excessum. Et ne aliquis nos opinetur præter eloquia amoris nominationem commendare. Est enim irrationabile quidem & prauum, vt arbitror, non virtuti intentionis intendere, sed dictionibus, & hoc non est diuini intelligere volentium proprium, sed sonos leues suscipientium, & istos vsque ad aures intransibiles extra continentium, & non volentium videre quid quidem hæc talis dictio significat. Quomodo autem ipsam oportet & per alias & alias equi-
F pollentes & manifestiores dictiones explanare, sed & compatientium elementis & lineis non intelligibilibus, & sillabis & dictionibus ignotis, non transeuntibus ad animæ ipsorum intellectuale, sed extra circa labra & auditus ipsorum resultantibus, sicut non sit possibile quatuor numerum per bis duo significare, & rectilineum per habens rectas lineas, aut maternum solum per patriam, aut aliquid aliud significantium idem multis orationis partibus. Oportet videre secundum rectam rationem quod elementis & dictionibus & sillabis & lineis & orationibus vtimur propter sensus, sicut quando nostra anima intellectualibus operationibus ad intelli-
G gibilia mouetur, superflui quidem sunt sensibilium sensus, sicut & intellectuales virtutes, quando anima deiformia facta per vnitionem ignoti inaccessibilis lucis lumini se immittit, non oculorum immissionibus. Quando autem mens per sensibilia moueri studet ad contemplatiuos intellectus, præciosiores omnino sunt manifestiores sensuum partitiones, sicut planiores orationes planiora visibilium, sicut quando non plana sunt apposita sensibus, neque ipsi præ-

multiformes & diuisæ. Vnde in hac receptione potest attēdi circularitas motus eius, sed magis in hoc quod à rebus exterioribus reuocatur. Primo quidē in seipsam cōuersa. Secundo eleuata in consideratione angelicarū virtutum. Tertio autem vsque ad ipsum Deū. Hoc est ergo quod dicit, quod motus circularis animę, secundū quòd ab exterioribus intrat ad seipsam, & ibi vniformiter conuoluitur sicut in quodam circulo secundum suas intellectuales virtutes, quæ quidem conuolutio animæ dirigitur vt non erret. Manifestum est enim, quòd anima discurrendo de vno ad aliud, sicut de effectu in causam, vel de vno simili ad aliud, vel de contrario in contrariū, ratiocinatur multipliciter. Sed omnis ista ratiocinatio dijudicatur per resolutionem in prima principia, in quibus non contingit errare, ex quibus anima contra errorem defenditur, ipsa prima principia simpliciter intellectu absque discursu cognoscuntur. Et ideo eorum consideratio propter sui vniformitatē circularis cōuolutio nominatur. Per hanc ergo conuolutionem primo congregatur ad sapientiam, considerans id quod in natura sua habet vt cognoscat. Deinde sic vniformitas facta vnitur per huiusmodi conuolutionem vnitis virtutibus. s. angelicis, inquātum per similitudinē huius vniformis apprehensionis vniformitatem angelorū aliquo modo considerat, & vlterius per istam cōuolutionē manuducitur { ad pulchrū & bonū } i. Deum, { quod est super omnia existentia } & est maxime { vnū & idem, } & est { sine principio & interminabile, } quæ pertinent ad rationem circuli, vt dictum est. Et ideo circularitas motus animæ completur in hoc quòd ad Deum manuducit. Deinde cum dicit. { Oblique autē, &c. } describit motum obliquum animarum, qui etiam aliter accipitur in anima & in angelis. In angeli enim operatione nulla est difformitas secūdum quod ipse intel-
H ligit, sed secundum quod prouidet inferioribus, eius prouisio per diuersa variatur. Et ideo motus obliquus qui cōpositus est ex recto & circulari, habens in se aliquid vniformitatis & difformitatis, in angelis attenditur vnus secundum quod sic prouident inferioribus, quòd tamen manēt in vniformi consideratione Dei, quam habent inquātum nati sunt non cognoscere discurrendo per diuersa. Vniformitas autē in ipsa est secundū quòd subditur vniformi principio à quo accipit. Sic ergo motus obliquus ex vniformitate & difformitate cōpositus in anima attēditur, secundū quòd vniformes Dei illuminationes recipit, non vniformiter sed differenter secundū suum modū. Hoc est ergo quod dicit, quòd anima mouetur oblique, inquantū illuminatur diuinis cognitionibus secundū suā proprietatē, nō quidē intellectualiter & singulariter } i. simpliciter sicut angeli, { sed rationabiliter & diffuse } id est discurrendo & diffundendo se per diuersa. Et hoc exponit subdens, { sicut operationibus commixtis } quodam enim modo se cōmiscet rebus, inquātum se ad diuersa cognoscenda diffundit, { & trāsitiuis } quod refertur ad hoc quòd dixit rationabiliter. Est enim proprium rationis transire siue discurrere ab vno in aliud. Deinde cum dicit. { In directum autem, &c. } exponit rectum motum animę, qui de sui ratione habet difformitatē, difformitas autem in operatione
I angeli attendebatur secundum prouisionē inferiorū, sed in anima secundum apprehēsionem variam & multiformem diuersorum, ex quibus cognitiones simplicium & vniformium capit. Dicit ergo quòd in directū mouetur anima quando non ingreditur ad seipsam, ita quòd quadam { singulari } id est, simplici } intellectualitate } operetur, quia hoc pertinet ad circularē motū ipsius, vt dictum est, sed quando progreditur ad res exteriores quę sunt circa ipsam, à quibus sicut à quibusdam signis varijs, & multiplicibus eleuatur ad contemplandum res simplices & vnitas. Patet autem hęc sufficientia & distinctio horum motuū animę, quia anima vel à sui vniformitate progreditur in superiora magis vniformis, & hic est motus circularis ipsius totus vniformis, vel ex influentia vniformis illuminationis accipit cognitionem variam & multiformem, & sic est motus obliquus eius, vel econuerso ex multiformibus & varijs in simplicem cognitionem proficit, & sic est motus eius rectus.

LECTIO VIII.

IGitur istarum & sensibilium trium motionū in hoc omni & multo prius
K vniusculusque, &c. } Expositis motibus angeli & animæ, hic concludit causalitatem pulchri & boni respectu tam horum quàm omnium aliorum motuum & quietum. Et primo manifestat causalitatem pulchri & boni circa differentias motuum & quietum. Secundo circa differentias omnium rerum, ibi. { Etenim ex ipso & per ipsum, &c. } Dicit ergo primo, quod pulchrum & bonum est causa ipsorum motuum mentium & animarum, de quibus iam dictum est, & etiam trium motionum sensibilium quæ sunt in hoc vniuerso, quia etiam in rebus sensibilibus inuenitur motus circularis, vt in corporibus cælestibus, & motus rectus, vt in grauibus & leuibus, & motus obliquus, vt in animalibus, & cum immobilia & quieta sint priora secundum naturam his quæ mouentur, cum primum cuiuslibet motus sit ab aliquo

aliquo immobili, pulchrum & bonum { multo prius } est causa { mansionum vniuscuiusque, } quæ quidem attenditur secundum quod vna res dicitur esse in alia, { & stationum } secundum quod vna res quiescit in alia, { & collocationum, } secundum quod vna res per aliam conseruatur & firmatur. Horum autē { pulchrū & bonū } diuinū { quod est super omnē stationē & motū } creaturarū causa est, non solū productiua, sed { etiā cōtentiua } i. conseruatiua &, causa finalis, { & ad quod & cuius gratia } sicut in causa finali, ad finē enim cōsequendum mouemur & eius gratia operamur. Vnde quod dicit, { ad quod, } pertinet ad ipsam nominationē finis. Quòd autem dicitur, { cuius gratia } respicit intentionem secundum quod nolentes vnū tendimus in illud quasi in finem. Deinde cum dicit. { Etenim ex ipso, &c. } colligit vniuersam causalitatem pulchri & boni circa omnes rerum differentias. Et ponit primo differētias rerū quæ causantur ex pulchro & bono secundum diuersos modos causandi qui attribuuntur pulchro & bono, ibi. { & similiter omne existens, &c. } Circa primum primo ponit substantiales differentias, dicens. ideo oportet quòd omnis statio & motus causetur ex pulchro & bono, quia ex ipso causantur omnes rerū differentiæ. { Ex ipso } enim sicut ex causa actiua { & per ipsum } sicut per causam exemplarē, secundarie est omnis { substantia } cuiuscunque sit speciei, { & omnis vita, } siue sit mentis angelicæ, quæ sic viuit quod non viuificat corpus, siue animæ quæ viuificat corpus. Deinde descendit ad res corporales. In quibus primo considerantur differentiæ ad quantitatem continuam pertinentes. Et dicit quod ab ipso causantur omnes paruitates, æqualitates, magnitudines } rerum { omnis naturæ corporalis. } Differentiæ autem quantitatis sunt magnum & paruum, quorū medium est æquale, vt dicitur in 10. Meta. Hæc autem signant quantitatem indeterminatam, sed quædā aliæ sunt quæ significant quantitatem determinatam, vt bicubitum, tricubitum. Et ad huiusmodi exprimenda subdit, { mensuræ omnes. } Ex determinatione autem quantitatum consurgit proportio quæ est habitudo vnius quantitatis ad aliam. Et ideo subdit, existentium proportiones. Proportiones autem quædam sunt conuenientes secundum naturam & conditionem rerum, & quædam non conuenientes. Proportiones autē in sonis vocantur armoniæ, & per quandā similitudinē proportiones conuenientes quarumcunque rerum, armoniæ dicuntur. Vnde subdit { & armoniæ. } Est autē in quantitate cōtinua cōsiderare ipsam cōtinuitatis rationē, ad quā pertinet quod subdit, { & cōcretiones. } De ratione autē continui est quod diuidatur, diuisio autē cōstituit rationē totius & partis, quia pars est in qua diuiditur totū. Et ideo subdit, { totalitatis partes. } Deinde accedit ad quantitatē discretā, quæ est numerus, cuius principiū est vnū. Vnde subdit, { omne vnū & multitudo. } Est autē in ipsa multitudine quandam vnitatē considerare, secundū quam multis vnū constituitur, vel secundū continuationē aut contactū partiū, ad quod pertinet quod subdit & cōiunctiones partiū, aut quocunque modo, ad quod pertinet, { omnis multitudo vnitiones. } Ex vnitione autē partiū resultat forma quæ est perfectio totius, vnde subdit, { perfectiones totalitatis. } Deinde accedit ad differentias diuersorū generū, vnde subdit, { quale, } quantum ad genus qualitatis, { quantū } secundū genus quātitatis, { quotū } prout dicit ordinem secundum genus situs, vel { quotum } quantum ad quantitatē discretā secundū quod importat numerū. Et subdit, { infinitū } quod conuenit quantitati, cōtinuæ quidē secundū secundū diuisionē, discretæ vero secundū appositionē. Et subdit { cōparationes, } quantū ad genus relationis, & discretionis, i. differentiæ quantū ad idē ergo cōparatio pertinet ad relationē cōuenientiæ, vt idē æquale simile, discretio vero ad relationē differentiæ, vt diuersum, inæquale, dissimile. Et quia posuit Infinitum & relationum quasi consequentis quantitatem & qualitatē, circa vtrunque differentias quasdam considerat. Et primo quidē circa infinitum considerat ipsam infinitatem, cum dicit, { omnis infinitas, omnis finis, } & effectiuum finis, cum dicit, { diffinitiones omnes, &c. } Dicit enim aliquid infinitum secundum quod est indeterminatum. Deinde ponit diuersitates comparationum. Comparatur autem aliquid alteri secundum prius & posterius. Et quantum ad hoc dicit { ordines, } & secundum magis & minus, & quantum ad hoc dicit { excessus, } & quantum ad causam & causatum, sic dicit { elementa } propter causas materiales, { & formæ } propter causas formales. Vlterius procedit ad actiones. Et primo ponit diuisionē secundū substantiā & virtutē & operationē. Deinde dicit, processum operationis in homine, in qua primo est habitus animæ. Secundò sensus, i. cognitio vel apprehensio. Tertiò verbū. Quartò exterius factū. Item sic factionē distinguit. In corporibus enim est actio per contactū, & quantum ad hoc dicit { omnis tactus } in intellectu autē per scientiā, quæ est quidā contactus intellectus: in voluntate verò per vnitionē, qui est etiā quidā tactus voluntatis. vnde subdit. { omnis vnitio. } Deinde cū dicit. { & simpliciter omne existens } ostendit diuersos modos causandi qui conueniunt pulchro & bono, Et circa hoc tria facit. Primò ostendit quomodo pulchrum & bonum est diuersimode causa rerū. Secundò quòd omnis causalitas rerum in ipso præexistit, ibi. { & in ipso, &c. } Tertio ostēdit quomodo ab ipso omnis causalitas deriuatur, ibi. { & simpliciter omne principiū, &c. } Dicit ergo primo vniuersaliter loquendo, omne quod est, { est ex pulchro & bono } quod est Deus, sicut ex principio effectiuo, { & in pulchro & bono } est sicut in principio contentiuo vel conseruatiuo, & ad pulchrū & bonū cōuertitur { ipsum desiderans sicut ad finē. Et nō solū est finis vt desideratus, sed etiā in quantū omnes substantiæ & actiones ordinantur in ipsum sicut in finē. Et hoc est quod subdit, { & omnia quæ sunt & fiunt propter pulchrū & bonū sunt & fiunt, & ad ipsum omnia inspiciūt } sicut ad causam exemplarem, quā habent vt regulā suę operationis, & ab ipso mouentur } sicut à causa mouente, { & continentur } & conseruantur in suo motu & actione. Non autē mouet res propter aliquē finē extraneū: sed { gratia } sui { ipsius, } quantū ad suā intentionē, & propter ipsum attingendum à rebus. Deinde cū dicit. { Et in ipso, &c. } ostendit quod omnis causalitas aliarū causarum in ipso præexistit. Et dicit, quod { in ipso } est { omne principium } tam exemplare } quàm finale, efficiens, formale, & elementale. } i. materiale, sicut effectus sunt in virtute suæ causæ. Deinde cum dicit. { & simpliciter esse principiū, ostendit quomodo ab ipso deriuatur. { Omnis } & dicit, q. vniuersaliter omne principium rerum productiuū, & omne principiū conseruatiuum { & omnis continentia, & omnis finis, } vt breuiter dicā { oīa existentia sunt ex pulchro & bono supersubstantialiter, quia, s. negationes omniū rerū conueniunt Deo per suum excessum. Quòd autē dicitur Deus esse omnium principiū & finis, est supra modū aliorum principiorū, & perfectio huius est super perfectionē aliorū. Hanc autē vniuersalē causalitatē pulchri & boni cōfirmat per authoritatē scripturæ subdēs. { Quoniam ex ipso } vt ex principio effectiuo, { & per ipsum } sicut per principium exemplare, { & in ipso } sicut in principio contentiuo, & ad ipsum { sicut ad finem { sunt omnia sicut dicit
C sanctus sermo. } Apostolus Rom. 11. Quomodo autem omnis causalitas attribuatur pulchro & bono, ex supra dictis haberi potest.

sentare menti sensibilia bene poterunt. Sed vt non ista dicere videamur sicut diuina eloquia, peruertentes, audiant illa quæ amoris nominationem accusant, Ama eam, dicit, & seruabit te, complexare ipsam, & exaltabit te. Honora ipsam vt te comprehendat, & quæcunque alia in amatiuis theologiis laudantur. Quamuis visum fuit quibusdam nostrorum sanctos sermones dicentium, diuinius esse amoris nomen nomine dilectionis. Scribit autem & diuinus Ignatius, meus amor crucifixus est. Et in introductionibus eloquiorum inuenies quendam dicentem de diuina sapientia. Amator factus sum pulchritudinis eius. Quare hoc quidem amoris nomen ne timeamus, neque aliquis nos turbet sermo de hoc dubitans. Mihi enim videntur theologi commune quidem ducere dilectionis & amoris nomen. Propter hoc autem diuinis magis apponi verum amorem, propter inconuenientem talium virorum acceptionem. Nam vt decet, vero amore non à nobis solum, sed ab eloquiis ipsis laudato multitudines non capientes vniformæ amatiuæ Dei nominationis, iuxta familiaritatem suam, ad diuisibilem & corpori conuenientem & diuisum prolapsæ sunt, qui non est verus amor, sed ydolū, aut magis casus à vero amore. Nō enim valet capi à multitudine vnitiuū, diuini & vnius amoris, propter quod ei sicut molestius nomen multis apparens in diuina sapientia ordinatum est ad sursum actionem ipsorum, & susceptionem ad veri amoris cognitionem, & vt à molestia absoluantur, quæ in ipso est, In nobis autem versus hoc & conueniens aliquid multoties esset opinari terrenos zelos secundum quod videtur famosius. Cecidit dixit quidam, dilectio tua super me, sicut dilectio mulierum. Ab audientibus autē
A rectè diuina in eadem virtute, rectè ordinatur à sanctis Theologis dilectionis & amoris nomen secundum diuinas manifestationes. Et est hoc virtutis vnitiuæ & coniunctiuæ, & indifferenter concretiuæ, in pulchro & bono. propter pulchrum & bonum præexistens, & ex pulchro & bono, propter pulchrum & bonum tributæ, & contentiuæ coordinata, secundum communicatiuam alternam habitudinē, mouentis autem prima ad subiectorum prouidentiam, & collocantis minus habentia in superioribus conuersionem.

LECTIO X.

De extasi.

B EST autem faciens & extasim diuinus amor, non dimittens suiipsorum esse amatores: sed amatorum. Et monstrant quidem superiora prouidentiæ facta minus habentium, & coordinata sui inuicem continentiæ & subiecta diuinioris conuersionis ad prima. Propter quod & Paulus magnus in continentia diuini factus amoris, & virtute ipsius extasim faciente participans, diuino ore, Viuo ego, dicit, iam non ego, in me autem viuit Christus, sicut verus

LECTIO IX.

OMnibus igitur est pulchrum & bonum desiderabile, &c. } Postquam Dionysius determinauit de pulchro & bono quæ incitant ad amandū, hic determinat de ipso amore. Et primo per verba propria. Secundò per verba Ierothei. ibi. Hæc & nobilis noster, &c. Circa primum duo facit. Primò determinat de amore diuino. Secundò ostēdit quomodo Deus & amor & amabilis dicatur. ibi, Quid autem totaliter, &c. } Circa primum tria facit. Primò determinat de ipso amore. Secundò de extasi, quæ est effectus amoris. ibi. { Est autem & extasim faciens, &c. } Tertiò de zelo qui est quædā amoris species. ibi. { Propter quod qui fortes sunt, &c. } Circa primum duo facit. Primò determinat de amore. Secundò excludit quandā obiectionē. ibi. { Et ne aliquis nos opinetur, &c. } Circa primum duo facit. Primò ostendit quō Deus est obiectum amoris. Secundò quomodo Deus amat, ibi. Confidit autē & hic sermo, &c. } Circa primū tria facit. Primo enim ostendit quid sit obiectū amoris.
D Secūdò quomodo singulis inest amor respectu singulorū. ibi. Et propter ipsum &c. } Tertiò quod facit amor in amantibus. ibi. { Et omnia pulchrū, &c. } Dicit ergo primo, quod ex quo pulchrū & bonū est finis omniū, consequens est quòd pulchrū & bonū sit amabile ab omnibus, desiderabile & diligibile, quia obiectum desiderij & amoris est pulchrum & bonum. Ad euidentiā autē eorū quæ hic dicuntur, cōsiderādum est, quòd amor ad appetitum pertinet. Est autē amor prima & cōmunis radix omniū appetitiuarū operationum. Quod patet inspicienti per singula. Nihil enim desideratur nisi quod est amatum. Neque aliquis gaudet de re habita, nisi quia amat eā. Nec aliquis tristatur de aliquo, nisi quia est cōtrarium amato. Et ideo oportet quòd ratio amoris accipiatur ex eo quod est cōmune obiectū appetitus, hoc autē est bonū. Ex hoc igitur aliquid dicitur amari, quòd appetitus amātis se habet ad illud sicut ad suū bonū. Ipsa igitur habitudo vel coaptatio appetitus ad aliquid velut ad suū bonum, amor vocatur. Omne autē quod ordinatur ad aliquid sicut ad suū bonū, habet quodāmodo illud sibi præsens & vnitum secundū quandā similitudinē saltē proportionis, sicut forma quodā modo est in materia, inquantū habet aptitudinem & ordinē ad ipsam. Sed tamen cōtingit quod bonū amatū totaliter est absens amanti, & sic causatur in amante desiderium amati, quandoque autem
E est totaliter præsens ei, & sic causatur in eo delectatio vel gaudium de amato. Et per contrarium de eius absentia causatur timor & tristitia de ipso, & per consequens aliæ affectiones, quæ ab his deriuantur. Sic igitur patet in quo differt quod dicit desiderabile & amabile. Nam desiderium est quidam affectus amoris. Quod autem dicit diligibile, determinat quendā modum amoris. Cū enim amor ad appetitū pertineat, secundum ordinē appetituū est ordo amorū. Est autē imperfectissimus appetitus naturalis appetitus absque cognitione, quod nihil aliud importat q̄ inclinationē naturalē. Supra hūc autē est appetitus sensibilis, qui sequitur cognitionē, sed est absque libera electiōe, supremus autē ap-

petitus est, qui est cum cognitione & libera electione. Hic enim appetitus quodam modo mouet seipsum. vnde & amor ad hunc pertinens est perfectissimus, & vocatur dilectio, inquantum libera electione discernitur quid sit amandū. Deinde cum dicit. {Et propter ipsum, &c.} ostendit quomodo amor conueniat singulis respectu singulorum. Vnde considerandum est, quod cum amor importet habitudinem appetitus ad bonum amantis, tot modis contingit aliquid amari, quot modis contingit aliquid esse bonum alterius. Quod quidem primo contingit dupliciter. Nam bonum dupliciter dicitur, sicut & ens. Di-

amator & extasim passus, sicut ipse dicit, Deo, & non suipsius viuens: sed amati vita, sicut valde diligibile. Audendum autem & hoc pro veritate dicere, quod & ipse omnium causa, pulchro & bono, omnium amore per abundantiam amatiuæ bonitatis extra seipsum fit, ad omnia existentia prouidentis, & sicut bonitate & dilectione & amore trahitur, & ex eo quod est super omnia & ab omnibus segregatum, ad id quod est in omnibus deponitur, secundum extasim facientem supersubstantialem virtutem, à se ipso inegressibilem.

De Zelo.

PRopter quod, qui fortes sunt in diuinis, ipsum zelotem appellant, sicut multum in bono amore ad existentia, & sicut excitatiuum ad zelum desiderij ipsius amatiui, & sicut zelotem ipsum demonstrantes, per quem & desiderata sunt zelabilia, & sicut prouisis ipsis existentibus zelabilibus, & totaliter pulchri & boni est amabile, & amor, & in pulchro & in bono præcollocatur, & propter pulchrum & bonum est & gignitur.

LECTIO XI.

Quare Deus dicitur amor & dilectio.

QVID autem totaliter Theologi volentes, aliquando quidem amorem & dilectionem ipsum dicunt, aliquando

citur enim vno modo ens propriè & verè, quod subsistit, vt lapis & homo. Alio modo quod non subsistit, sed eo aliquid est, sicut albedo non subsistit, sed ea aliquid album est. Sic igitur bonum dupliciter dicitur. Vno modo quasi aliquid in bonitate subsistens. Alio modo quasi bonitas alterius, quo scilicet alicui bene sit. Sic igitur dupliciter aliquid amatur. Vno modo sub ratione subsistentis boni, & hoc verè & propriè amatur, cum scilicet volumus bonum esse ei. Et hic amor à multis vocatur amor beniuolentiæ vel amicitiæ. Alio modo per modum bonitatis inhærentis, secundū quod aliquid dicitur amari, non inquantum volumus quod ei bene sit, sed inquantum volumus quod eo alicui bonum sit. Sicut dicimur amare scientiam vel sanitatem. Nec est inconueniens si hoc etiam modo amemus aliqua quæ per se subsistunt non quidem ratione substantiæ eorum, sed ratione alicuius perfectionis quam ex eo consequimur. Sicut dicimur amare vinum, non propter substantiam vini vt bene sit ei, sed vt vinum bene sit nobis: vel inquantum delectamur eius sapore, vel inquantum sustentamur eius humore. Omne autem quod est per accidens, reducitur ad id quod est per se. Sic igitur hoc ipsum quod aliquid amamus, vt eo alicui bene sit, includitur in amore illius quod amamus vt ei bene sit. Non est enim alicui aliquid diuidendum per id quod est per accidens, sed per id quod est per se. Et ideo oportet quidem diuersitatem amorum accipere secundum ea quæ sic amamus, vt eis velimus bonum. Et quia vnumquodque amamus inquantum est bonum nostrum, oportet tot modis variare amorem, quot modis contingit aliquid esse bonum alicuius. Quod quidem contingit quadrupliciter. Vno modo secundum quod aliquid est bonum suipsius, & sic aliquid amat seipsum. Alio modo secundum quod aliquid per quandam similitudinem est quasi vnum alicui, & sic aliquid amat illud quod est sibi æqualiter coordinatum in aliquo ordine, sicut homo amat hominē aliū eiusdē speciei, & sicut ciuis amat cōciuē, & sicut cōsanguineus consanguineū. Alio modo aliquid est bonū alterius qui est aliquid eius, sicut manus est aliquid hominis, & vniuersaliter pars est aliquid totius. Alio vero modo secundum quod e conuerso totum est bonum partis. Non enim est pars perfecta nisi in toto. Vnde naturaliter pars amat totum, & exponitur pars sponte pro salute totius. Quod enim est superius in entibus, comparatur ad inferius sicut totum ad partem, inquantum superius perfectè & totaliter habet quod ab inferiori imperfectè & particulariter habetur, & inquantum supremum continet in se inferiora multa. Vnde & Dionysius hic quatuor modos amoris ponit. Et primus est secundum quod inferius amat suū superius. Et hoc est quod dicit, quod propter bonum & pulchrum & ipsius gratia {minora, id est, inferiora amant {meliora} id est, superiora {conuertendo se ad ea,} quia in eis habent suam perfectionem. Secundò ponit modum quo æqualia amant æqualia, & dicit quod ea quæ sunt vnius ordinis coordinata, id est, æqualia {communicatiue.} id est inquantum cōmunicant cum eis, vel in specie vel in quocunque ordine. Tertiò ponit modum quo superiora amant inferiora, & dicit quod {meliora} i. superiora amant {minora} id est, inferiora {prouisiue} id est, inquantum prouident eis vt sub se contentis. Quartò ponit modum quo aliqua amant seipsa, & dicit, {quod ipsa singula} amant {seipsa contentiue} id est, inquantum vnumquodque in seipso continetur. Deinde cum dicit. {Et omnia pulchrum, &c.} ostendit quid facit amor in amante, quia enim amor est communis radix appetitus, oportet quod omnis operatio appetitus ex amore causetur, vt dictum est. Et quia omnis operatio vniuscuiusque rei ex appetitu causatur, sequitur quod omnis actio cuiuscunq; rei ex amore causetur. Et hoc est quod dicit quod omnia ex desiderio pulchri & boni faciunt & volunt quæcunque faciunt & volunt. Et sumit hic desiderium pro amore, quia est effectus eius, vt dictum est. Deinde cum dicit. {Confidit autē & hoc, &c.} ostendit quomodo Deus amat. Et dicit quod confidenter dicere possumus quòd Deus qui est {omnium causa,} propter {excessum} suæ bonitatis omnia {amat &} ex amore {facit} omnia dans eis esse, & omnia {perficit} implendo singula propriis perfectionibus, & omnia {continet} conseruando ea in esse, & cuncta conuertit} id est, in se ordinat sicut in finem, & sic dicimus, {amor diuinus est boni} & est {boni} id est, Dei quasi amantis, & est {propter bonum.} sicut propter obiectum. Deus enim nihil amat nisi propter suam bonitatem. Et ad exponendum hoc quod dixerat, subdit, quod amor quo Deus amat existentia est operatiuus bonitatis in ipsis. Et propter hoc dicit ipsum bonum, quia causaliter præexistit in bono, id est, Deo secundum excessum,

sicut omnia ad perfectionem pertinentia quæ sunt in creaturis, excellentius sunt in Deo. Et ideo dixerat diuinum amorem esse boni. Hic inquam amor diuinus, non permisit manere ipsum in seipso sine germine, id est sine productione creaturarum, sed amor mouit ipsum ad operandum secundum excellentissimum modum operationis, inquantum produxit omnia in esse. Ex amore enim bonitatis suæ processit; quia bonitatem suam voluit diffundere & communicare aliis, secundum quod fuit possibile, scilicet per modum similitudinis, & quòd eius bonitas non tantum in ipso maneret, sed ad alia efflueret. {Et nō

autem amabilem & diligibilem. Huius enim est quidem causa, & sicut emissor, & sicut progenitor. Hæc autem ipse est, & hæc quidem mouetur, illud autem mouet, aut quoniam ipse suipsius & sibiipsi est adductiuus & motiuus. ita quidem diligibilem & amabilem ipsum vocant sicut pulchrum & bonum. Amorem autem rursus & dilectionem, sicut mouentem simul, sicut quòd est virtus sursum agens ad seipsum, quod solum ipsum propter seipsum pulchrum & bonum est, & sicut quod est manifestatio suipsius per seipsum, & segregatæ vnitionis bonus processus & amatiuus motus, simpliciter per se mobilis, per se operans, præexistens in bono & ex bono existentibus emanans, & rursus ad bonum conuersus. In quo & interminabile suipsius, & non habens principium diuinus amor monstrat differenter, sicut quidam æternus circulus, propter bonum, ex bono, in bono, & ad bonum, in non errante conuolutione circūambulans, & in eodem & secundum idem, & procedens, & manens semper, & restitutus.

LECTIO XII.

Verba sancti Ierothei.

HAec & nobilis noster Sanctitatis perfector, à Deo motus recitauit in amatiuis hymnis, quos non inconueniens est memorare, & sicut sanctum quoddā caput imponere sermoni de amore. Amorem

aliquis nos opinetur, &c.} Hic excludit quandam obiectionem. Posset enim alicui videri, quod nomen amoris semper naturalem passionem significaret, & ideo non esset eo vtendum in diuinis. Hanc autem obiectionem primò quidem excludit per rationem. Secundo per authoritates. ibi. {Sed non vt ista di. videatur, &c.} Circa primum duo facit. Primo dicit obiectionem esse irrationabilem. Secundo adhibet rationem, ibi. {Oportet videre rectam rationē, &c.} Dicit ergo primo, quod nullus debet opinari quod nos comendemus in Deo nomen amoris præter consuetudinem & conuenientiam sacrarum scripturarum. {irrationabile enim est & prauum sicut attertor} quod homo non attendat ad veritatem {intentionis} .i. ad id quod aliquis intendit significare per nomen: sed ad ipsas dictiones, & hoc non pertinet ad eos qui volunt intelligere diuina, sed ad eos qui respiciunt ad ipsas dictiones vel ipsos sonos leuiter, non ponderando significationes eorum, & qui & continent sonos extra tantum, scilicet vsque ad aures, ita quod non transeant vltra vsq; ad intellectum, qui non volunt videre quid talis dictio significet, & quomodo contingit vnam dictionem exponere per alias dictiones manifestiores idem significantes. Sed tales patiuntur aliquid ad ipsa elementa i. literis, syllabis, & lineis, i. figuris scriptis sensibilibus, & non intelligibilibus, quia ipsi soni dictionum non transeunt vsque ad intelligibilem partem animæ, sed morantur circa labia loquentium, & circa auditus audientium, sicut non sit possibile quod quaternarius numerus significetur per bis duo, aut hoc quod dico rectilineum significetur per habens rectas lineas, aut maternum solum significetur perpatrium. Et simile est de quibuscunque aliis, in quibus cōtingit vnam intentionem significari diuersis partibus orationis. Illi autē dicuntur copti literis & dictionibus vocalibus & non intellectualibus, qui acceptant aliquas dictiones, quia afficiuntur ad ipsas voces, & non attendunt ad sensus eorum. Deinde cum dicit. {Oportet videre secundum rectam rationem.} assignat rationem præmissorum. Et primo quod non oportet attendere ad voces quando constat de sensibus. Secundo quod vtendum sit vocibus planioribus, ibi. {Quando autem mens, &c.} Dicit ergo primo, quod oportet videre secundum rectam rationē quod elementis: scilicet vocibus & syllabis & dictionibus, & lineis, & scripturis, orationibus scriptis vel dictis vtimur, propter sensus ipsos, s. propter auditum & visum. Sed quando anima nostra mouetur intelligibili operatione ad intelligibilia participāda tūc sensus exteriorū sensibiliū superfluunt, quia sensibilia sunt præambula ad intelligibilia, quando autem peruenimus ad terminū, recedimus à via. & ita quando iā cōstat de intentione intellecta per voces, cessat officiū vocū quibus significantur. Et ideo de hoc nō est disceptandū. Et ponit exēplum de hoc quod intelligibiles virtutes nostræ naturalis rationis etiā superfluunt, quādo anima nostra Deo cōformata immittit se rebus diuinis, nō immissione oculorū corporaliū, sed immissione fidei, s. per hoc quod diuinū lumē ignotū & inaccessibile seipsum nobis vnit & communicat. Dū enim cōsideramus ea quæ fidei sunt, nō diiudicamus ea per rationē naturalē, & similiter cū volumus aliquid intelligere non oportet hoc diiudicare per voces. Deinde cū dicit. {Quando autē mens, &c.} ostēdit quod vocibus manifestioribus est magis vtendū. Et dicit quòd quando mens nostra studet moueri ad contēplationē intellectiuā per sensibilia, tūc sunt prætiosiores i. vtiliores, & sensibiles species manifestius portant vel deferunt intellectuales intentiones, vt planiores orationes manifestiora visibilia. Sed quando ea quæ non sunt manifesta in sensibus repræsentantur sensibus, tunc nec ipsi sensus possunt bene repræsentare sensibilia menti ita, s. quod ex ipsis sensibilibus intelligibilia capiantur. Et ideo quia nomen dilectionis est, & cōmunius est quā nomen amoris, planius magis eo vtendū ad intellectualē intentionē significandā. Deinde cū dicit. {Sed vt nō ista, &c.} manifestat idē per authoritates scripturæ. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit quomodo nomine amoris sacra scriptura vtitur in diuinis rebus. Secundò quomodo quidam reputant conuenientius vti nomine amoris quàm nomine dilectionis. ibi. {Quamuis visum fuit, &c.} Tertiò ostendit quod indifferenter vtroque est vtendum. ibi. {Ab audientibus autem, &c.} Dicit ergo primo, quod vt non videatur prædictas rationes inducere, tanquam volens peruertere sacras scripturas, contra istos qui nomen amoris in diuinis accusant, inducit has authoritates. Amacel & seruabit te, secundū aliā translationē. Nostra autē translatio habet Prouerb. 4. Dilige illā. i. sapientiā, & seruabit te. Arripe illā & exaltabit te, & glorificaberis ab ea cum ea fueris amplexatus. Et multa alia dicuntur ad laudem amoris in scri-

pturis

pturis, vt patet in amatoriis Theologiis, id est, in Canticis canticorum. Deinde cum dicit. {Quamuis visum fuit, &c.} ostendit quod quidam magis vtendū hoc nomine amoris in diuinis censebant. Et circa hoc tria facit. Primò ponit sententiam aliorum. Secundò ostendit quid sibi super hoc videtur, ibi. {Mihi enim videtur, &c.} Tertiò assignat rationem sententiæ aliorum. ibi. {Propter hoc autē, &c.} Dicit ergo primo, quod quibusdā doctorum qui sanctos sermones tractauerunt, licet Canonicas scripturas non conderent, visum est quòd nomen amoris conuenientius esset rebus diuinis, quàm nomen dilectionis. Vnde Ignatius martyr scribit de Christo dicens. Meus amor, id est, Christus, in quo totus meus amor est, crucifixus est. Philo dicit in libro quem fecit introducentem ad sacra eloquia, de diuina sapiētia. Amator factus sum pulchritudinis eius. Sap. 8. cap. Ex quo patet, quod liber sapientiæ non dum habebatur inter Canonicas scripturas. Vnde concluditur quòd non debemus timere vti nomine amoris, nec ab hoc debet nos reuocare aliqua obiectio super hoc dubitationem ingerere intendens. Deinde cum dicit. {Mihi enim videtur, &c.} ostendit quid sibi super hoc videatur. Et dicit quòd sibi videtur quòd conditores sacræ scripturæ communiter & indifferenter vtuntur nomine dilectionis & amoris. Deinde cum dicit. {Propter hoc autem, &c. assignat rationem quare quidam in diuinis magis dicunt vtendum nomine amoris. Et dicit quòd propter hoc videtur quòd nomen amoris apponatur rebus diuinis, vt excludatur acceptio illorum qui inconuenienter nomine amoris vtuntur, quia cum in Deo, vt ipsum decet, laudetur verus amor non solum à nobis qui sacras scripturas exponimus, sed ab his scripturis, multitudines hominum insipientium, qui non possunt capere vniformitatem quam signat nomen amoris diuini, prolapsæ sunt secundum suam consuetudinem ad amorem qui inuenitur in rebus corporalibus, qui est dissimilis & diuisus, quia talis amor non inuenit in vno totum quod ei sufficiat, & ideo diuiditur per diuersa, & si per aliquod tempus sibi satisfiat in vno, tamen in hoc non durat, sed natus est quærere in diuersis quod sibi placet. Et hoc contingit rebus corporalibus, quia sunt dissimilia & diuisa. Hic autem amor non est verus amor, sicut nec bonum diuisum, cum diuisibile non sit verum & perfectum bonum, sed bonum indiuisibile, quod est maximè vnum, bonum enim & vnum in idem concurrunt, vt Boetius probat in libro de Consolatione. Hic autem amor corporalis {est} quoddam {ydolum}. i. similitudo veri amoris, vel {magis} quidam defectus siue {casus à vero amore.} Ideo autem prolabuntur multitudines ad hunc amorem, quia nō possunt capere vniformitatem diuini amoris. & ideo hoc nomen dispositum {est in diuina sapientia sicut apparens multis molestius}. i. inconuenientius ad hoc quòd {sursum} eleuentur & excitentur quasi in inferioribus recumbentes {ad cognitionem veri amoris} & vt etiam liberentur à difficultate quam patiuntur circa hoc nomen, sicut etiam & in aliis Dei nominationibus frequenter attribuuntur corporalia magis infinita, vt mens cogatur in eis non remanere, sed super omnia Deum intelligere, vt in 2. cap. Angelicæ Hierarchiæ dictum est. Et ideo nomine amoris vtitur scriptura in diuinis, quia hoc nomine magis vtimur pro infimo, & carnali amore. Rursus inquam {inconueniens esset} quòd à nobis {opinaretur} esse {terrenos zelos} id est amores in rebus diuinis, qui videntur exprimi per nomen dilectionis secundum quòd apparet ex plano modo scripturæ. Dicit enim quidam, scilicet Dauid 2. Reg. 1. secundum aliam translationem. {Cecidit dilectio tua super me, sicut dilectio mulierum.} Nostra verò translatio habet. Doleo super te frater mi Ionatha decore nimis & amabilis super amorem mulierum. Deinde cum dicit. {Ab audientibus autem rectè, &c.} ostendit quomodo accipitur secundum scripturas nomen dilectionis & amoris. Et dicit quòd ab illis qui rectè audiunt diuina hoc sancitur, quòd in eadem virtute & significatione accipitur à sanctis theologis qui canonicas scripturas ediderūt, nomen dilectionis & amoris: secundum ea quæ eis à Deo manifestata sunt, vel quæ ipsi de Deo manifestauerunt. Vtrunque enim nomen est significatiuū cuiusdam virtutis vnitiuæ, inquantum vnit amantem amato, prout vtrumque idem desiderant, & coniunctiuæ prout vtrunque coniungitur conuenientiæ alterius secundum inclinationem, secundum quam duo amantia se habent ad inuicem, & differunt concretiuè secundum quod in tali coniunctione saluatur differentia vtriusque amantium, quorum quandoque vnum est superius, aliud inferius, & hæc quidem virtus præexistit in pulchro & bono, scilicet in Deo qui amat & se & alia propter suam pulchritudinem & bonitatem. Et iterum hæc virtus attribuitur rebus creatis à Deo, qui est pulcher & bonus propter pulchrum & bonum, quod est proprium obiectum amoris. Nihil enim amatur nisi secundum quòd habet rationem pulchri & boni. Et hæc quidem virtus continet {coordinata, id est, æqualia secundum quòd sic habent ad inuicem, quòd alternatim sibi inuicem communicant sua. Mouet etiam virtus amoris superiora ad prouidendum inferioribus, & collocat minus habentia, id est inferiora in superioribus, inquantum conuertit hæc ad illa, sicut ad proprium bonum quod habent in illis. Et hæc supra exposita sunt.

siue diuinum, siue angelicum, siue intellectualem, siue animalem, siue naturalem dicamus, vnitiuam quandam & concretiuam intelligemus virtutem, superiora quidem mouentem ad prouidentiam minus habentium, coordinata autem rursus ad communicatiuam alternam habitudinem in extremis, subiecta ad meliorum, & superpositorum conuersionem.

Eiusdem ex eisdem amatiuis hymnis.

QVoniam ex vno multos amores ordinauimus, consequenter dicemus quales quidem sunt mundanorum & supermundanorum amorum cognitiones & virtutes, ex quibus excedunt secundum assignatam intentionem intellectualium & intelligibilium amorum & ordines ornatus. Post quos per se intelligibiles & diuini existentibus ibi vere pulchris amoribus præeminent, & à nobis propriè laudati sunt. Nunc rursus resumentes vniuersos ad vnum & conclusum amorem, & omnium ipsorum patrem conuoluamus simul & congregemus à multis, primum ad duas colligentes ipsum amatiuas vniuersaliter virtutes ex quibus superat & principatur omnino incomprehensibilis causa omnis amoris, ex eo qui est super omnia, & ad quam intenditur secundum naturam vniuscuiusque existentibus vniuersis totalis amor.

LECTIO X.

EST autem extasim faciens diuinus amor, &c.} Postquam Dionysius determinauit de amore, hic determinat de extasi, quæ est effectus amoris. Et circa hoc tria facit. Primò proponit extasim esse amoris effectum. Secundò manifestat hoc in creaturis, ibi. {Et mōstrant quidem superiora, &c.} Tertio manifestat hoc idem. ibi. {Audendum autem & hoc, &c.} Circa pri-

Eiusdem ex eisdem.

AGe igitur & istas ad vnum rursus congregantes, dicimus quod vna quædam est simplex virtus, per se motiua ad vnitiuam quandam concretionem ex bono vsque ad extremum existentium, & ab illo rursus consequenter per omnia ad bonum ex eadem & per eadem & in eadem seipsam reflectens, & ad eandem semper eodem modo reuoluta.

LECTIO XIII.

Quod malum neque existens, neque ex existente, neque in existentibus.

ET quidem dicat aliquis. Si omnibus est bonum & pulchrum & amabile & desiderabile & diligibile, desiderat enim ipsum, & quod non est, vt dictum est, & certat aliquo modo in ipso esse, & ipsum est quod format informia, & in ipso & non existens supersubstantialiter dicitur & est, quomodo dæmonū multitudo non desiderat pulchrum & bonum, inclinata autem ad materiam & ab angelica identitate circa desiderium boni prolapsa, malorum vniuersorum causa & sibiipsi & aliis efficitur, quæcunque mala fieri dicuntur? Quomodo autem totaliter ex bono deducta dæmonum tribus non est boniformis? Aut quomodo bonum, ex bono factum variatum est? Et quid est quòd malum fecit illud? Et totaliter quid est malum & ex quo princi-

mum considerandum est, quod hæc est differentia inter vim cognitiuam & appetitiuam, quia actus virtutis cognoscitiuæ est secundum quod cognita sunt in cognoscente, actus autem virtutis appetitiuæ est secundum inclinationem quam habet appetēs ad rem quæ appetitur. Prima autem operatio appetitus est amor, vt supra dictum est. Vnde amor importat primam inclinationem appetitus in rem secundum quòd habet rationem boni, quod est obiectum appetitus. Sicut autem ens dupliciter dicitur, scilicet, de eo quod per se subsistit, & de eo quod alteri inest, ita & bonum vno modo dicitur de re subsistēte, quæ habet bonitatem sicut homo dicitur bonus. Alio modo de eo quod inest alicui faciēs ipsum bonum, sicut virtus dicitur bonum hominis, quia ea homo est bonus. Similiter enim albedo dicitur ens, nō quia ipsa sit subsistens in suo esse, sed quia ea aliquid est album. Tendit ergo amor dupliciter in aliquid. Vno modo vt in bonum substantiale, quod quidem fit dum sic amamus aliquid vt ei velimus bonū, sicut amamus hominem volentes bonum eius. Alio modo amor tendit in aliquid tanquam in bonum accidentale: sicut amamus virtutem, non quidem ea ratione quod volumus eam esse bonam: sed ratione vt per eam simus boni. Primum autē amoris modum quidam nominant amorem amicitiæ, secundum autem amorem concupiscentiæ. Contingit autē quandoque, quod etiam aliqua bona subsistentia amamus hoc secundo modo amoris, quia non amamus ipsa secundum se, sed secundum aliquod eorum accidens: sicut amamus vinū volētes potiri dulcedine eius, & similiter cū homo propter delectationē vel vtilitatē amatur, nō ipse secūdum se amatur, sed per accidens. In vtroq; igitur modo amoris, affectus amantis per quandā inclinationē trahitur ad rē amatā, sed diuersimode. Nā in secundo mō amoris, affectus amoris trahitur ad rē amatā per actū voluntatis: sed per intentionē affectus recurrit in seipsum. Dū enim appeto iustitiā vel vinum, affectus quidē meus inclinatur in alterū horū: sed tamen recurrit in seipsum, quia sic fertur in prædicta vt per ea bonū fit ei. Vnde talis amor non ponit amantē extra se, quantū ad finē intentionis. Sed cū aliquid amatur primo modo amoris, sic affectus fertur in rē amatā quòd nō recurrit in seipsum, quia ipsi rei amatæ vult bonū, nō ex ea ratione quia ei exinde aliquid accidat. Sic igitur talis amor extasim facit, quia ponit amantē extra seipsum. Sed hoc cōtingit tripliciter. Potest enim illud substantiale bonū in quod affectus fertur, tripliciter se habere. Vno modo sic, quòd illud bonū sit perfectius quàm ipse amās, & per hoc amans cōparetur ad ipsum vt pars ad totū, quia cū totaliter sunt in perfectis, partialiter sunt in imperfectis. Vnde secundū hoc, amās est aliquid amati. Alio modo sic, quòd bonū amatū sit eiusdē ordinis cū amante. Tertio modo quòd amans sit perfectius re amata, & sic amor amantis fertur in amatū sicut in aliquid suū. Sic igitur cū affectus amātis fertur in amatū superius, cuius aliquid est ipse amās, ipsum suū bonū amās ordinat in amatū: sicut si man9 amaret hominē, hoc ipsum quod ipsa est, in totū ordinaret. vnde totaliter extra se poneretur quod nullo modo aliquid sui sibi relinqueretur: sed totū in amatū ordinaret. Nō autē ita est cū aliquid amat sibi æquale vel id quod infra se est. Non enim vna manus si aliā amaret, totā se in aliā ordinaret, neq; homo amās suam manū, totū bonum suū in bonū manus ordinat. Sic ergo aliquis debet Deum amare, quòd nihil sui sibi relinquat quin in Deū ordinetur. Cum autē æqualia vel inferiora amat, sufficit quòd sit extra se existens in illa, ita dūtaxat quòd nō sibi soli intēdat: sed aliis, nec oportet quòd totaliter se in illa ordinet. Sic igitur amor diuinus dupliciter potest hic accipi. Vno modo amor quo Deus amatur. Et sic exponenda est hæc litera, quòd {amor diuinus facit extasim,}. i. ponit amantem extra se, id est ordinat ipsum in Deum, ita quòd non permittit ipsos amatores esse suipsorum, sed rerum diuinarum quæ amantur, quia nihil sui sibi relinquunt quin in Deum ordinent. Alio modo potest intelligi amor diuinus qui est à Deo, deriuatus non solum in Deum: sed etiam in alia, scilicet æqualia vel inferiora. Et sic intelligendum est, {non dimittens amatores esse sui ipsorum} tantum, {sed amatorum} id est, eorum quæ amantur, quia amor facit quòd non solum sibi intendant, sed etiam aliis. Deinde cum dicit. {Et monstrant quidem, &c.} manifestat quod dixerat in creaturis. Et primo per inductionem. Secundò per authoritatem. ibi. {Propter quod & Paulus, &c.} Dicit ergo primo, quod prædictum effectum amoris {demonstrant superiora} per prouidentiam quam faciunt de inferioribus. In hoc enim quodammodo extra se ponuntur quod aliis intendunt, & similiter {monstrant coordinata} id est, æqualia, per continentiam

Univers… Biblioteca

est, quomodo multitudo dæmonum non desiderat pulchrum & bonum, sed inclinantur ad desiderandum res materiales, sicut honores ab hominibus exhibitos, & nidores sacrificiorum, & alia huiusmodi materialia, & per hoc quod ipsi lapsi sunt ab vniformitate desiderij, quod angeli habent circa summum bonum, efficiuntur {causa omnium malorum} non solum sibi ipsis, sed {alijs quæcunque mala fieri dicuntur} quantum ad homines, quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, vt dicitur Sapient. 2. Secunda quæstio est. Quomodo multitudo dæmonum cum sit producta à bono Deo, non fuit conformis ei in bonitate, cum vnumquodque natum sit similia facere. Et quia posset aliquis dicere, quod dæmones facti sunt boni: sed versi sunt in malitiam, facit tertiam quæstionem. Quomodo illud quod fuit naturaliter bonum, [illegible] ex bono causatum, potuit variari. Ea enim quę sunt naturalia semper manēt. Et quia omne quod fit, fit ab aliquo, mouet quartam quæstionem. Quid fuit illud quod fecit dæmonem malum. Deinde cum dicit. {Et totaliter quid est malum, &c.} mouet dubitationes in communi de malo, & mouet quatuor quæstiones. Quarum prima est. Quid est malum vniuersaliter. Secunda quæstio est. Ex quo principio processit malum. Et apparet ordo quæstionum. Prius enim quærendum est quid est malum, & postea vnde malum ortum sit, vt Aug. dicit. Tertia quæstio est. In quo existentium inueniatur malum. His autem tribus quæstionibus propositis, secundam multiplicat dupliciter. Primo quid sit, quia aut causa mali est ipse Deus vel aliquid aliud. Si detur, quod ipse Deus, duæ dubitationes consurgunt. Quarum prima est. Quomodo Deus cum sit bonus, voluit producere malum. Non enim boni est quod velit malū facere. Secunda quæstio est. Si voluit malum facere, quomodo potuit. Non enim calidum potest infrigidare, & similiter nec bonum potest malum facere. Si vero malum sit ex alia causa quàm ex Deo, hoc videtur impossibile, quia nulla est alia causa essendi nisi summum bonum, quod est Deus. Secunda deductio est, quòd cum prouidentiæ sit malum impedire vel excludere, dubium videtur cum Deus habeat de omnibus prouidentiam, quomodo malum potuit fieri in mundo, aut factum non statim destruitur. Quarta quæstio est. Quomodo aliquid potuit desiderare malum, prætermisso desiderio boni.

autem habent boni obscuriorem participationem, & alijs secundum vltimam resonantiam ad est bonum. Si enim non proportionaliter vnicuique bonum adesset, essent quidem diuinissima & prouectissima extremorum habentia ordinem. Quomodo autem esset possibile vniformiter omnia participare bono, cum non omnia existentia eodem modo ad totalem ipsius participationem sint opportuna. Nunc autem hæc est boni virtutis excellens magnitudo, quòd & priuata & seipsius priuationem firmat, secundum totalem ipsius participationem. Et si oportet confidenter dicere vera, & aduersantia ipsi, ipsius virtute & sunt & aduersari possunt. Magis autem vt cōpræhendens dicam. Omnia existentia inquantum sunt, & bona sunt, & ex bono. Inquantum autem priuata sunt bono, neque bona, neque existentia sunt. Nam in alijs habitibus quidem, sicut caliditate aut frigiditate sunt calefactiua, & derelinquente ipsa caliditate, & vitæ & mentis multa existentium sunt expertia, & à substantia Deus segregatur, & est supersubstantialis, & simpliciter in vniuersis qui-

LECTIO XIIII.

IGitur hæc quidem forsitan di. &c.} Præmissis quæstionibus de malo, hic incipit soluere. Et primo quæstiones quæ pertinent ad malum simpliciter. Secundo quæstiones quæ pertinent ad malum secundum quod in dæmonibus inuenitur, ibi. {Non igitur existens est, &c.} Prima autem pars diuiditur in duas. In prima soluit tres principales quæstiones, quas fecerat de malo in communi. In secunda procedit ad soluendum alias secundarias quæstiones quæ positæ sunt ad magis explicandum quæstionem de causa mali, ibi. {Est autem colligentem dicere, &c.} Prima pars adhuc diuiditur in tres. In prima soluit primā quæstionē qua quærebatur, quid est malū. In secūda soluit secūdā qua quærebatur, ex quo principio malum consistit, ibi. {Vnde igitur est malū, dicat aliquis, &c.} In tertia soluit tertiam quæstionem qua quærebatur, in quo existentium esset malum, ibi {Sed neque in existentibus, &c.} Circa primum duo facit. Primo continuat se ad præcedentia. Secundo ostendit propositum, ibi. {Et primum quidem, &c.} Dicit ergo primo, quod ea quæ prædicta sunt, forte poterit aliquis dicere dubitando: sed nos rogamus eum vt respiciat ad rerum veritatem, & sic quæstionum solutionem inuenire poterit, in quo & attentum & beneuolum auditorem reddit. Deinde cum dicit. {Et primum quidem, &c. ostēdit propositū, s. quòd malū non est, aliquod subsistēs, quod per suā naturam sit malum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod malum non est aliquod existens secundum suam naturam. Secundo, quòd malum per seipsum non est aliquod existens, ibi. {Et si existentia omnia, &c.} Primum ostendit duabus rationibus. Quarum prima talis est. Omne existens, aut habet causam aut ipsum est causa alterius, ergo malum non est aliquid existens. Veritas autem primæ propositionis per se manifesta est, quia omne existens secundum existentiam suam est in actu. Vnumquodque autem secundum hoc agit, secundum quod actu est. Si ergo essentia alicuius sit actus purus, & erit causa tantū. Si autem habeat permixtum aliquid potentia, poterit esse & causa & causatū. Quòd autem malum non habeat causam, sic probat. Malum non potest esse ex bono, & si esset ex bono, non esset malum. Vnum enim contrariorum non est causa alterius. Non enim ad ignem pertinet infrigidare, neque ad bonum pertinet producere ea quæ non sunt bona, sed vnumquodque producit sibi simile. Similiter etiā non potest dici quòd malum sit causa productiua alicuius. Quod enim est de ratione boni, non potest conuenire malo, sed producere & saluare naturale est bono, & de eius ratione quod generatio & salus bona sunt. Similiter corrumpere & destruere pertinent ad rationem mali. Ex quo sequitur quòd solum bonum sit causa existentium, & quod malum nullius existentis sit causa. Vnde sequitur, si malum non est ex bono sicut ex causa, quòd non habeat causam, & quod non sit causatum. Sed est attendendum quod ratio qua probauit, quòd bonum non est causa mali, probat quod bonum non sit causa mali per se, non autem quod non sit causa mali per accidens, quia sic & calidum per accidens potest esse causa frigidi, sicut maior flamma consumendo materiam minoris per accidens inducit frigus, sed hoc non est contra intentionē Diony. oportet enim quod omne quod habet essentiam, natum sit habere causam per se, & non per accidens, vnde si malum non habet causam per se, sed solum per accidens, solum sequitur quod malum non habet essentiam, & hoc est quod quasi concludens subdit, quod neque ipsum malum est aliquid, si accipiatur malum secundum se, sicut aliquod subsistens in natura mali, omne autem quod est totaliter aliquale, est essentialiter tale, sicut si aliquid est totaliter bonum, est essentia bonitatis. Si enim participat bono, oportet quod diuidatur in participans & participatum. Si ergo nihil est malum essentialiter, illud quod est malum non est totaliter malum, sed habet aliquam partem boni, & secundum illam est totum esse illius quod dicitur malū. Sic igitur per hoc manifestauit quid est malum. Nō enim malū potest esse aliqua essentia subsistens, sicut bonum est ipsa essentia bonitatis, sed quælibet res mala per suam essentiā est bona, mala autē est secundū quod deficit ab aliquo bono, quod debet habere & nō habet. Secūdā ponit rationem ibi, {Et si existētia, &c.} quæ talis est. Omnia existentia desiderant pulchrum & bonum, vt ex supra dictis patet, similiter & omnia quæcunque faciunt, propter hoc quod est bonū, vel saltem propter hoc quod videtur bonum faciunt. Et sic omnis intentio quorumcumque existentium, habet bonum pro principio & fine, quod desideriū boni mouet sicut principiū quodam ad volendum ea quę sunt propter finem, & iterum ipsam voluntatem eorum quæ sunt ad finē referimus in bonum sicut in finem. Et hoc manifestat per hoc quod nullus facit illa quę facit, respiciēs ad rationē mali, & si aliquādo id ad quod respicit sit malū, sicut aliquis facit aliquid vt fornicetur, nō respiciē do ad fornicationem inquantum est mala, sed inquantum est delectabilis. Ex quo patet quod nullum existens desiderat malum nisi per accidens, & quod omne existens desiderat bonum. Sed si aliquid esset per suam essentiam malū, non posset desiderare bonum, cum contrarium non desideret suum contrariū, quia est eius destructiuum, sed desideraret per se malum, sicut sibi simile & conforme. Vnde relinquitur quod malum essentialiter acceptum, neque est aliqua pars alicuius existentis, neque est vniuersaliter existens. Deinde cum dicit. {Et si existentia omnia, &c.} ostendit quod non potest aliquid esse per seipsum malum, ita quod sit non existens. Et ad hoc probandum inducit {quod si omnia existentia, } relinquitur quod in ipso summo bono inuenitur hoc H quod est non existens. Quod enim est super omnia existentia, oportet esse non existens, sicut quod est supra omnia corpora, est non corporeum. Sed hoc nō potest dici de malo, quòd hoc ipsū quod dicitur malū dicitur nō existēs. Nō enim est existens, quia non est totaliter malum, cum hoc quod est existens sit quoddam bonum. Neque iterum est non existens totaliter, quia nihil est totaliter non existens, nisi secundum quod non existens dicitur de summo bono secundum suam supersubstantialitatem. Sed sic non potest dici de malo, quia excedens omnem substantiam est optimum. Vnde relinquitur quod bonum est multo altius collocatum & supersubstantialiter existens, & supra non existens secundum quod inuenitur in rebus. Sed malum neque est in existētibus, quasi sit de numero existentium, aut aliqua pars, aut proprietas existentis alicuius, neque iterum est de numero non existentium, sed magis est {absistens} id est, recedens vel distans à non existente, quàm à bono & magis alienum ab eo, quia malum in bono saltem est sicut in subiecto, sed non est ens simpliciter, neque est malum. Et iterum malum magis est sine subiecto quàm non ens, quia non ens potest intelligi esse non in aliquo, sed malum oportet quod intelligatur in bono. Sed contra hoc quod hic dicitur, obiicitur dupliciter: primo quidem, quia malū est priuatio boni, priuatio autem est non ens, secundo quia cū existēs & nō existēs opponātur cōtradictorie, nō potest inter ea esse aliquod I medium. Vnde si malum non est existens, sequitur quod sit non existens. Sed dicendum quod loquitur hic de malo secundum quod malum dicitur res mala. Malum autem non est res quædam existens, quæ scilicet per suam essentiam sit mala, neque iterum malum est res totaliter non existens, sed malum est res quæ partim est bona, & ex illa parte existit, & dicitur mala quia deficit ab aliquo esse.

dem alijs, & abeunte & non ingenito omnino habitu sunt existentia, & subsistere possunt. Quod autem secundum omnem modum bono priuatum est, nusquam nullo modo, neque erat neque est, neque erit, neque esse potest. Sicut impudicus, quamuis priuatus est bono secundum irrationabilem concupiscentiam, F in hoc quidem neque est, neque existentia concupiscit, participat autem bono secundum ipsam vnitionis & amicitiæ obscuram resonantiam. Et furor quidem participat bono secundum ipsum moueri & desiderare apparentia mala ad apparens pulchrum redigere & conuertere, & ipse pessimam vitam desiderans & optimam ipsi apparentem secundum ipsum desiderare, & ad optimam vitam respicere participat bono. Et si omnino bonum auferas, neque substantia erit, neque vita, neque desiderium, neque motus, neque aliud nihil. Quare & si fieri ex corruptione generationem, nō est mali virtus: sed minoris boni pręsentia, G inquantum & morbus est & defectus ordinis, non omnis: Si enim hoc fiat, neque morbus ipsi subsistet. Manet autem & est morbus sub-

LECTIO XV.

VNDE igitur est malum dicat aliquis? &c. Postquam Diony. ostendit quod malum non habet essentiam, & quod neq; est causa neque causatum, nunc inquirit, vnde malum proueniat in rebus. Et primo mouet dubitationem, secundo soluit, ibi. {Dicit autem, &c.} Mouet autem duplicem dubitationem, & primo quidem ex repugnantia siue contrarietate quæ inuenitur in rebus. Secundo ex concomitantia generationis & corruptionis, ibi. {Et si cor. &c.} Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem ex illis in quibus apparet manifestè contrarietas boni & mali: secundo ex illis in quibus non sic manifeste apparet, ibi. {Et ad rationem passiones pugnant, K &c.} Dicit ergo primo, quòd si malum non habet existentiam, nec est causa neque causatum, vt supra ostensum est, aliquis obiiciendo dicet, vnde igitur malum inuenitur in rebus? Si enim respondeas quod in rebus non est malum, sequuntur duo inconuenientia. Quorum primū est, quòd {virtus & malitia} sunt {idem, & omnis toti} id est, virtus in generali, malitiæ in generali, & particularis proportionali, } id est, specialis speciali virtus malitiæ sibi proportionaliter contrariorum respondenti, vt iustitia iniustitiæ, quia & malitia in generali virtuti contrariatur, & specialis malitia speciali virtuti. Virtus huius deductionis in hoc consistit, quòd remotis differentiis quibus aliqua ad inuicem differunt

differunt, sequitur ea idem dicere, differentiæ autem quibus virtus & malitia differunt, sunt bonum & malum. Nam virtus est bona qualitas mentis, malitia autem mala qualitas mentis. Remota igitur differentia boni & mali, si malum non sit in rebus, sequitur quòd virtus & malitia sunt idem in vniuersali & in speciali. Secundum inconueniens est, quod etiam si virtus & malitia differunt, sequitur quod malum non contrariatur nec repugnat virtuti, quia quod non est, non potest contrariari aut impugnare. Vtrumque enim contrariorum oportet esse aliquid & natura manifesta. Est autem contrarietas virtutis ad malum, per hoc quod {castitas & impudicitia} contrarientur, & iustitia & iniustitia. } Et quia posset aliquis dicere, quod ista contrarietas non est nisi secū dum quod homines sibi inuicem contrariantur, quorum vnus habet virtutem & alter non habet, hoc excludit, {& non dico} inquit quod; castitas & impudicitia, & iustitia & iniustitia} sunt contraria solum secūdum quod homo iustus & homo iniustus, & pudicus & impudicus sibi contrariantur inuicem, sed per prius naturæ ordine ante distantiam & contrarietatē quę exterius apparet inter eū qui habet virtutem, & eū qui habet vitium oppositum, ipsa vitia siue malitiæ vniuersaliter differūt à virtutibus in ipsa anima. Non enim castitas & impudicitia sunt contraria propter contrarietatē casti & impudici, sed potius econuerso. Primo ergo dubitationem mouit de contrarietate virtutis & malitiæ, quia de ratione eius quod est contrarium virtuti est malum, nec inuenitur in aliquo genere, quod aliquæ species distinguantur per differentiam boni & mali, nisi in habētibus animæ vitiosis & virtuosis. Huius ratio est, quia virtutes & vitia pertinent ad voluntatem, cuius obiectum est bonum & malum. Deinde cū dicit. {Et ad rationem passiones pugnant, &c.} mouet dubitationem de illis quæ non habent de sua ratione quod contrarientur bono, sicut passiones quæ pugnant contra rationem. Dicuntur autem passiones motus appetitus sensitiui, qui diuiditur per irascibilem & concupiscilem potentiam. De ratione autē harum passionum non est quod contrarietur virtuti, quia contingit etiam secundum virtutem concupiscere, & gaudere, & irasci, & alias huiusmodi passiones habere, sed contrariantur virtuti secundum quod inordinatæ sunt. Omne autem inordinatum non est de ratione earum. Huiusmodi igitur passiones cōtra rationem pugnant, quia sicut apprehensio sensitiua est eius quod est hic & nunc, ita appetitus sensitiuus huiusmodi apprehensionem consequens est eius quod est bonum hic & nunc. Et secundum hoc bonum non simpliciter est quod ratio attendit. Cum igitur contingit id quod est bonum hic & nunc & non esse bonum simpliciter: sequitur quod passio pugnet contra rationem, & ex istis passionibus contra rationem pugnantibus necesse est dare aliquod malum esse contrarium bono, quamuis de ratione passionum non sit malum, sicut erat de ratione malitiarum. Et ideo necesse fuit vt probaret quod ex huiusmodi pugna sequatur contrarietas mali ad bonum. Manifestum est enim, quod bonum non est contrarium sibi ipsi, sed omne bonum sicut ab vno principio procedens, & sicut genitum ab vna causa gaudet mutua communione, & amicitia, & vnitate. Nec etiam potest dici quod minus bonum sit contrarium maiori bono, sicut nec minus calidum aut frigidum est contrarium magis calido & frigido. Quod quidem intelligendum est ex ea parte, qua vtrumque est calidū aut frigidum, sed inquantum minus calidum habet aliquid permixtum de frigido, vel magis appropinquat ei, sicut quod minus est calidum est contrarium magis calido, vt dicit Philosophus 5. phys. sed hoc est secundum quid, non simpliciter. Dionysius autem hic loquitur de contrariis & simpliciter. Habito ergo quòd bonum nullo modo contrarietur bono, relinquitur quod id quod contrariatur bono, & pugnat contra ipsum, sit malum. Sic igitur non solum ex passionibus quæ pugnant contra rationem, sed ex quibuscunque aliis contrariis & contra pugnantibus, videtur sequi, quod malum sit in numero existentium, & sit aliquid existens, & quod contrarietur bono. Deinde cum dicit. {Et si corruptio est existentium, &c.} procedit alia via ad idem ostendendum, scilicet ex concomitantia generationis & corruptionis. & dicit quòd si malum est corruptio existentium, aliud non excludit ipsum ab hoc quod habeat essentiam, sed magis per hoc probatur quod sit existens, & quòd sit generatiuum existentium. Corruptio enim vnius est generatio alterius, vnde quod corruptiuum existentium est, est etiam existentium generatiuum. Omne autē quod est generatiuum existentium confert ad perfectionem vniuersi, sequitur quod malum sit conferens ad complectionem omnis, id est, vniuersi, & quod largiator toti, id est, vniuerso quod non sit imperfectum. & hoc per seipsum, quod est inconueniens, quia quod malum per accidens confert ad pulchritudinem & perfectionem vniuersi, non est inconueniens inquantum ex malo per accidens consequuntur bona, vt Aug. dicit in Enchiridio.

stantiam habens minimum ordinem, & in ipso subsistens. Quod est enim omnino expers boni, neque existens est, neque in existentibus. Quod autem est mixtum propter bonum est in existentibus, & secundum hoc in existentibus existens secundum quòd ipso participat. Magis autem existentia omnia intantum erūt magis & minus, inquantum bono participant, Etenim in ipso esse quod nusquàm, nullo modo existit, hoc nō potest esse neque erit. Quod autem secundum aliquam partem quidem est, secundum aliquam autem non est. Inquantum quidem cecidit à semper existente, non est, inquantum autem esse participat intantum est, & totaliter esse, & non existens ipsius tenetur & saluatur. Et malum quod quidem omnino à bono cecidit, neque in magis, neque in minus bonis erit. Quod autem secundum aliquam partem quidem est bonum, secundum aliam autem non bonum, aduersatur quidem bono cuidam, non toti autem bono, tenetur autem & ipsum boni participatione, & substātificat ipsius priuationem bonum totaliter ipsius participatione. Omnino enim abeunte bono, neque vniuersaliter aliquid erit bonum, neque mixtum, neque ipsum malum. Si enim malum imperfectum est bonum, absentia perfecta boni, & imperfectum & perfectum bonum aberit, & tunc solum erit & videbitur malum, quando illis quidem est malum quibus aduersatur, ab illis autem sicut bonum segregatur. Aduersari enim sibi inuicem eadem secundum eadem in omnibus, est impossibile, non igitur existens est malum.

LECTIO XVI.

DIcit autem ad hæc verus sermo, quòd malum secundum quod est malum. &c.} propositis dubitationibus de existentia & causa mali, hic incipit soluere. Et primo soluit particulariter id quod obiectum est de concomitantia generationis & corruptionis. Secundo vniuersaliter omnia quæ supra opposita sunt, inuestigans veritatis radicem. Dicit ergo primo, quod ad præmissa verus sermo respondet quod malum secundum quod est malum, nullam substantiam facit neque generationem, sed per se loquendo causat solummodo malum & corruptionem existentium. Et si aliquis obijciat, quòd malum est operatiuum generationis, per hoc quod corruptione vnius datur generatio alterius respondendum est secundum veritatem, quod corruptio non dat generationem, sed corruptio solum corrumpit, & malum solum male facit per se loquendo. Sed generatio & substantia fit propter bonum. Quod quidem patet tam in naturalibus quam in moralibus. Manifestū est enim, quod ignis generat ignem & corrumpit aerem, coniungitur enim in igne forma ignis quæ pertinet ad bonum, & priuatio formæ aeris quæ pertinet ad malum. Quod autem ignis generat ignē, non est ex hoc quod caret forma aeris, sed ex hoc quod habet formam ignis. Alioquin quod caret forma aeris faceret ignem, quod est forma, sed corrūpit aerem, inquantum ex necessitate formæ ignis adiungitur priuatio formæ aeris. Similiter in moralibus, adulterium corrūpit virtutem, inquantum caret ordine debito, quod pertinet ad rationem mali, sed secundum quod est delectabile, quod pertinet ad rationem boni delectat, & multa alia bona facit. Sic igitur apparet quod malum secundum seipsum est corruptiuum, sed generatiuum non nisi per accidens & propter bonū. Et vlterius sequitur, quòd secundū quod est malū neque est existēs, neque effectiuū existentiū, sed per accidens, scilicet propter bonum adiunctum est existens & bonorum effectiuum.

LECTIO XVII.

A SED neque in existentibus est malum. Si enim omnia existentia ex bono, & in omnibus est existentibus, & omnia continet bonum, aut non erit malum in existentibus, aut in bono erit. Et quidem in bono non erit. Etenim neque in igne frigidum, neque malum in eo fieri, quod & malum bonum facit. Si autem erit in bono malum, videtur hic deficere quomodo erit. Si quidem ex ipso inconueniens & impossibile. Non enim potest (sicut eloquiorum veritas dicit) arbor bona fructus malos facere, neque quidem econuerso. Si autem non ex ipso, manifestum quòd ex alio principio & causa. Etenim aut malum ex B bono erit, aut bonum ex malo, aut si non hoc est possibile, ex alio principio & causa erit bonum & malum. Omnis enim binarius non principium. Vnitas autem erit omnis binarii principium. Etenim inconueniēs ex vno & eodem duo perfecte contraria procedere & esse, & ipsum principium non simplex & singulare esse, sed diuisibile & biforme & contrarium sibiipsi & variatum. Et quidem neque duo existentiū contraria principia possibile est esse, & ista in seinuicem & in omnibus aduersantia. Si enim

Deinde cum dicit. {Magis autem, &c.} Hic Dionysius manifestat prædictam solutionem, & virtutem totius dubitationis profundius inuestigat. Et circa hoc tria facit. Primo enim ostendit differentiam mali & boni. Secundo C vniuersalem virtutem boni in essendo, ibi. {Magis autem vt apprahendens dicā, &c.} Tertio vniuersalē virtutē boni in hoc, quod est facere magis vel minus bona, & magis & minus existentia, ibi. {Magis autem existentia omnia.} Circa primum tria facit. Primo distinguit malum à bono. Secundo ostendit quid conueniat malo, ibi. {Igitur ipsum malum.} Tertio quid conueniat bono, ibi. {Bonum autem in quibus perfecte, &c. Dixerat autem supra, quod malum non generat inquantum est malum, sed inquantum est bonum. Ne autem aliquis crederet quod idem secundum idem esset malum & bonum, subiungit quod non est idem secundum idem & bonum & malum. Vnde cum dicitur quod malum non generat inquantum malum, sed inquantum bonum, non est distinctio secundum rationem tantum, scilicet quasi eadem res secundum vnā rationem sit bona, & secundum aliam mala, sed aliqualiter secundum rem, scilicet quod vna & eadem res inquantum habet de esse, est bona, quantum vero ad hoc quod priuatur perfectione debita, est mala. Et similiter generatio & corruptio non est eadem virtus eiusdem & secundum idem. Non enim idem secundum idem malum generatur & corrumpitur. Et quia dixerat quod non est idem bonum & malum nec generatio & corruptio, & posset aliquis credere quod malum seorsum inueniretur à bono per se existens, & corruptio seorsum à generatione, hoc consequenter remouet dicens, quòd non est aliqua vir- D tus per se existens, sed est in bono sicut in subiecto, ita quod idem subiectum est bonum & malum, secundum aliud & aliud. Et similiter neque corruptio est per se existens absque generatione, sed simul est & generatio & corruptio in subiecto: sed non secundum idem, quia generatio vnius est cum corruptione alterius. Quod autem dicit {Magis autem,} idem est quod in libris Aristotelis transfertur, amplius autem, & signat additionem rationis supra rationem. Deinde cum dicit. {Ipsam igitur malum quidem, &c.} concludit ex præmissis quid pertineat ad malum. Si enim malum non est per se virtus, sequitur quod {ipsum malum} ita quod ly ipsum ponatur loco articuli, & malum accipiatur pro essentia mali, sic inquam malum acceptum {neque existens, neque bonū,} neque operatur generationem, neque est effectiuum existentium & bonorū, sed res quæ est mala inquantum habet aliquid de bono est existens & operatiuum generationis, & effectiuum existentium, & bonorum. Deinde cum dicit. {Bonum autem in quibus perfecte, &c.} ostendit quid pertineat ad bonum. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quod bonum est vniuersalis causa rerum omnium bonarum. Secundo ostendit quomodo causalitas boni extendit se etiam ad mala, ibi. {Nunc autem hæc est boni, &c.} Circa primum tria facit. Primò proponit quod per bonum fiunt quædam bona perfecta & quædam E imperfecta. Secundo assignat modum per quem hoc fiat, ibi. {Quoniam per vniuersa vadens, &c.} Tertio probat rationem assignando præmissorum, ibi. {Si enim non proportionaliter, &c.} Dicit primo quod cum malum non sit operatiuum bonorum, {bonum} est quod quidem ea in quibus interius generatur {perfecte} ab eo quod est per suam essentiam bonum {facit,} formaliter loquēdo {bona perfecta quidem, } secundum participationem bonitatis, {immixta} secundum remotionem mali, {& integra} secundum remotionem corruptionis. Sed illa {quæ minus participant} bono {sunt imperfecta bona, } & habent aliquam permixtionem mali propter defectum boni, quod non perfecte in eis participatur. Et sic vniuersaliter malum non est existens neque est bonum neque facit

Universidad de De… Biblioteca

que facit bonum, sed & quod magis & minus appropinquat ei quod est per essentiam bonum, scilicet Deo est bonum secundum eam proportionem boni propter distantiam à primo bono, hoc dicitur malum, non quasi sit vniuersaliter priuatum à bono, sed inquantum est in eo aliquis defectus boni. Deinde cum dicit. {Quoniam per vniuersa vadens, &c.} assignat modum prædictorum, scilicet quomodo magis & minus bonum inuenitur in rebus. Et dicit quod hoc ideo est, {quia perfecta bonitas} scilicet diuina {vadens per vniuersa} inquantum scilicet communicat se omnibus per similitudinem suæ bonitatis {non proficiscitur vsque ad solas sanctissimas substantias} angelorum, quæ propinquæ Deo sunt, sed se extẽdit diffundendo per bonitatem vsque ad infimas substantias. Illis enim sanctissimis substantiis angelorum diuina bonitas est totaliter præsens, sicut perfecte participata ab eis secundum modum possibilem creaturæ, aliis autem subiectæ, id est, inferiori modo præsens est, à quibus scilicet participatur, sed non ita perfecte sicut ab angelis, quod potest referri ad animas humanas, aliis vero extreme, id est, infimo modo præsens est, sicut irrationalibus creaturis. Et hoc quidem contingit secundum possibilitatem vniuscuiusque ad participandam diuinam bonitatem. Quædam enim omnino perfecte secundum modum possibilem creaturæ participant diuinam bonitatem, propter quod dicit, quod eis diuina bonitas totaliter præsens esset. Alia vero priuantur ista perfecta participatione recedendo ab eo secundum magis & minus, vt patet in diuersis gradibus entium, & maxime in creaturis viuentibus. Alia vero habent obscuriorem participationem boni, sicut creaturæ corporales, & præcipue non viuentes, in quibus obscuratur quodammodo diuinæ bonitatis claritas, propter eorum materialitatem & corruptionem, vnde eorum obscuritas in hoc attenditur, quod non sunt intelligibilia actu: sed secundum potentiam tantum. Quibusdam vero {adest bonum secundum vltimam resonantiam,} quæ scilicet tenent vltimum gradum in bonitate, vt sunt corrupta & ea quæ dicuntur mala. Et loquitur ad similitudinem eius quod in sonis accidit. Qui enim propinqui sunt, audiunt totum sonum, & secundum quod magis distant, minus audiunt de sono, ita quod in fine non audiunt ipsum sonum, sed solum quandam resonantiam aut reboationem. H Deinde cum dicit. {Si enim non proportionaliter, &c.} assignat duas rationes prædictæ diuersitatis. Ad quarum euidentiam considerandum est, quod aliter assignatur ratio diuersitatis in effectibus causæ per necessitatem naturæ agentis, & aliter in effectibus causæ agentis per voluntatem. In his enim quæ per necessitatem naturæ agunt, tota diuersitatis ratio est ex diuersa proportione materiæ. Non enim potest assignari ratio quare ignis ceram liquefaciat & lutum induret, nisi propter diuersam materiæ recipientis dispositionem, quia agẽs naturale quantum est de se, semper natũ est vnũ facere. Sed in his, quæ agunt per voluntatem, duplex ratio assignatur diuersitatis effectuum. Primo quidem ex parte finis. Secundo ex diuersa dispositione materiæ. Sicut ædificator alio modo facit fundamenta, & alio modo parietes, & alio modo tectum propter quendam finem, scilicet propter complementum domus, quod recipit hanc diuersitatem. Secundo ad hoc, quod ista diuersitas possit esse in partibus, quærit materiam diuersimode dispositam: vel ipse etiam eam diuersimode disponit ad diuersitatem partium constituendam. Et similiter duplicẽ rationem assignat diuersitatis effectuum diuinorum. Primam quidem, quantum est ex parte finis, qui est cõplementũ vniuersi, quod non esset si esset vnus tantum gradus bonitatis in entibus omnibus æqualibus. Et hoc est quod dicit. I {Et si bonum non adesset vnicuique} secundum proportionem suam diuersimode, sed omnia essent æqualia; sequeretur quod illa quæ sunt Deo propinquissima in rebus & perfectissima, essent in gradu & ordine {extremorũ} id est inferiorum, & sic nõ esset vniuersum completum. Secundam rationem assignat ex diuersa capacitate rerum, quæ tamen diuersitas est à Deo prouisa propter finem. Vnde dicit. {Quomodo autem esset possibile} quod omnia vniformiter participarent bono, cum non omnia existentia sint eodem modo disposita ad perfectam ipsius participationem. His autem rationibus assignatis vlterius protendit virtutem boni vsque ad malum. Et dicit, quod in hoc apparet excellens virtus boni, quod non solum bona producit, sed etiam firmat, & stabilit ea quæ priuantur bono, & etiam sui ipsius priuationem, & hoc fit {secundum totalem ipsius participationem,} id est, secundum rationem suæ vniuersalis participationis, quia necesse est, quocunque modo est, participet bono, & sic oportet quod subiectum priuationis participet bono, cum sit quoddam ens, & per consequens ipsa priuatio per bonum firmatur, inquantum non posset esse nisi in subiecto. Et non solum per virtutem boni & priuata & priuatio firmantur, sed etiam {si oportet confidenter dicere} veritatem, ea quæ aduersantur bono, virtute ipsius boni, & sunt, & aduersari possunt, quia hoc ipsum quod agunt aduersando est eis virtute boni. K Deinde cum dicit. {Magis autem vt comprehendens dicam, &c.} ostendit vniuersalitatem boni in essendo, quod valet ad manifestationem eius quod dixerat, quod priuata & priuatio firmantur per bonum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit propositum. Secundo manifestat propositum per exempla, ibi. sicut impudicus. Tertio adaptat ad solutionem more distinctionis ibi: quare fieri ex corruptione, &c. Dicit ergo primo, quod non solum bonum inuenitur in singulis gradibus existentium, sed vt vniuersaliter comprehendendo dicam, quod omnia entia inquantum sunt, & sunt bona, & ex bono. Sed inquantum

hoc datum sit, erit & Deus non sine lesione, neque extra molestiam, si sit aliquid ipse aduersans. Postea erunt omnia inordinata & semper pugnantia. Et quidem de amicitia omnibus existentibus bonum tribuit, & per se pax & pacis donator laudatur à sanctis theologis. Propter quod & amica bona & conuenientia omnia & vnius vitæ germina, & ad vnũ bonũ ordinata & mansueta & similia & se inuicem adiuuantia: quare non in Deo est malum, & malum non est res mota à Deo. F Sed neque ex Deo est malum, aut enim non est bonus, aut bona facit & bona producit. Et non aliquando quidem, & quædam, aliquando autem non, & non omnia. Transmutationem enim in hoc patietur, & variationem circa seipsum, quod omnium diuinissimum est secundum causam. Si enim in Deo bonum essentia est, erit transiens ex bono Deus, aliquando quidem existens, aliquando non existens. Si autem participatione bonum habet, G & ex altero habebit, & aliquando quidem habebit, aliquando autem non habebit. Non igitur ex Deo malum, neque in Deo, neque simpliciter neque secundum tempus.

sunt priuata bono, non solum non sunt bona, sed neque existentia, non enim ita est de bono, sicut de aliis particularibus habitibus & priuationibus. Patet enim in caliditate & frigiditate, quod substãtia quæ fuerit calida, remanet existentia postquàm totaliter deseruntur à caliditate, & multa quæ sunt in entibus quæ carent vita & mente, id est, intellectu: & etiam Deus est absq; substantia, quasi super omnẽ substantiã existens, & vniuersaliter in omnibus aliis formis & perfectionibus inuenitur hoc, quod aliqua & sunt & subsistere etiã possunt recedẽte perfectione, & nõ habendo talẽ perfectionẽ. Sed illud, quod omnino priuatũ est bono in nullo loco, nullo mõ, nullo tẽpore aut est, aut esse potest. Deinde cum dicit. {Sicut impudicus, &c.} manifestat enim quomodo ea quæ dicuntur mala in moribus habet aliquid de bono. Et primo manifestat hoc in malo impudicitiæ, quæ est secundum corruptionem concupiscibilis. Impudicus enim priuatus est bono, inquantum eius concupiscentia priuatur ordine rationis, & nõ ponit aliquid esse, sed non esse, & sic etiam quantum ad hoc non concupiscit existentia, sed concupiscit inordinata, quæ inquantum sunt inordinata, sunt non existentia, sed tamen {impudicus participat bono secundum quandam resonantiam obscuram} & defectiuam {vnitionis & amicitiæ,} quam supra diximus bono conuenire. Secundo ostendit idem in malo iracundiæ, quod est secundum inordinationẽ irascibilis. Et dicit quod {furor} id est, ira inordinata {participat bono} secũdum hoc ipsum quod mouetur in quiddam quod ei apparet bonum & iustum, scilicet vindicare offensam, & inquantum desiderat illa quæ secundum se videntur mala, sicut lesiones proximi, reducere & conuertere in aliquid apparens bonum & pulchrum. Est enim proprium iracundi, semper ad hoc niti quod videatur iuste vindictam inferre. Vnde & Philo. dicit in 7. Ethic. quòd iracundus assimulatur ei qui audit quasdam leges quantum ad hoc quod est vindicare peccata, sed statim mouetur antequam totum audiat, scilicet à quo, & qualiter, & quantum offensam illatam debeat vindicare. Tertio ostendit idem in eo qui ex malitia peccat, non per passionem, sed per electionem malum agens. Et dicit quod ille qui pessimam vitam desiderat, quæ tamen sibi optima videtur, vt dicitur participat bono, quantũ ad ipsum motum desiderij, & quantum ad hoc quod respicit optimam vitam, quia malam vitam eligit inquantum sibi apparet bona. Et vniuersaliter comprehendit, quod {si omnino bonum auferatur, neque erit substantia neque vita, neque aliquod desiderium, neque motus, neque aliud nihil} Deinde cum dicit. {Quare & si fieri, &c.} applicat prædictam veritatem ad solutionem dubitationis motæ. Et dicit. Dum ita sit, quod cum nihil quodcunque videatur malum, est totaliter priuatum bono, hoc ipsum quod per corruptionem vnius quæ appropriatur malo, fit generatio alterius, non est ex parte mali, sed ex præsentia boni imperfecti. Sicut morbus qui corrumpit naturam est quidam defectus alicuius ordinis, scilicet proportionis humorum in qua consistit sanitas, non tamen est defectus cuiuslibet ordinis, quia si omnis ordo tollatur, neque ipse morbus remanebit ab inuicem totaliter recedentibus, sed manet ordo & ipsa ægritudo hæc pro substantia vel essentia, quod sit quidam ordo minimus, id est, imperfectus. Et quantum ad hunc ordinem ægritudo aliquid est, & corrumpere potest, sicut per calorem excedentem vel aliquid huiusmodi. Illud enim {quod omnino est expers boni, neque est existens, neque est in existentibus.} sed illud quod est {mixtum} id est, partem habens de bono, & partem de malo, & secundum hoc quod habet de bono, connumeratur inter existentia & est aliquo modo existens. Deinde cum dicit. {Magis autem existentia omnia, &c.} ostendit quòd ex bono est diuersitas graduum in entibus, & hoc ad solutionem applicat. Dicit ergo, quod omnia existentia intantum magis & minus de esse participant, inquantum magis & minus participant bono, quia ens inquantum ens est bonum. Idem est de bono sicut & de ente, quia in ipso esse si aliquid nullo modo existit participans, sequitur quod nullo modo erit. Illud autẽ quod secundũ aliquã partẽ est, & secundũ aliquã partẽ non est, sicut hõ cæcus, qui est quidã hõ, sed nõ est videns. Inquantũ quidẽ deficit ab eo quod est semper & perfecte existens, non est. Inquantũ autẽ participat esse, intantũ est. Et vt vniuersaliter loquamur, ipsum nõ existẽs per ipsum esse tenetur & saluatur. Tã diu enim remanet cæcitas quãdiu remanet homo. Ita & similiter est de malo, quia si aliquid sit malũ quod totaliter recedat à bono, illud nullo modo potest esse, neq; inter ea, quæ sunt magis vel minus bona. Sed illud quod est secundum aliquã partem bonũ, secundũ vero aliam partem non bonum, contrariatur quidẽ bono non vniuersali, quia nõ deficit vniuersaliter à bono, sed alicui bono à quo deficit, sicut malum cæcitatis opponitur bono visionis. Sed ipsum malũ quod opponitur particulari bono, retinetur per participationẽ boni inquantum scilicet subiectum priuationis participat aliquo bono, & ipsum bonum dat subiectũ alicuius boni, Inquantum bonum vniuersaliter participatur in omnibus entibus. Nec est inconueniens, quòd bonum vniuersaliter loquẽdo, sit subiectũ priuationis alicuius particularis boni, sicut quod est subiectum alicuius particularis entis continetur sub ente communi. Omnino autem recedente bono, neque aliquid erit totaliter bonum, neque aliquod bonum mixtum cum malo, neque erit ipsum malũ, quia subiecto subtracto & priuatio subtrahitur. Si enim malum est in aliquo bono imperfecto, manifestũ est quod si totaliter subtrahatur bonum, tolletur totaliter & bonum imperfectum & bonum perfectum, & per consequens tolletur malum. Tunc igitur solum potest esse malum quando respectu quorundam bonorum

LECTIO XVIII.

Quòd in creaturis malum non sit aliquid.

SED neque in angelis est malum. Si enim enunciat bonitatem diuinam boniformis angelus, illud existens secundum participationem secundario, quod est secundum causam enunciatum, Primo, imago Dei est angelus, manifestatio occulti luminis, speculum purum, clarissimum, incontaminatum, incoinquinatum, immaculatum, suscipiens totam, si est conueniens dicere, pulchritudinem boniformis deiformitatis, & munde resplendere faciens in seipso, quemadmodum possibile est, bonitatem silentii quod est in abditis. Non igitur neque in angelis est malum. Sed est malum. Sed eo quòd puniunt peccantes sunt mali. Hac igitur ratione vt castigatores peccantium sunt mali, & sacerdotes qui immundum à diuinis abigunt mysteriis. Et quidem neque puniri est malum, sed fieri pœna dignum. Neque secundum dignitatem abigi à sanctis, sed inquinatum & non sanctum fieri, & ad incontaminata non idoneum.

norum est malum quibus opponitur, sed ab aliis bonis distinguitur sicut bonum à bono. Non enim est possibile quod aliqua opponantur sibi secundum omnia, quia saltem oportet quod in esse conueniant. Sic igitur cum malum non sit totaliter priuatum bono, sed aliquo particulari bono, relinquitur quod hoc ipsum quod est malum, non est aliqua res per se existens.

LECTIO XVII.

SEd neque in existentibus est malum, &c.} Postquàm Dionysius ostendit quod malum non est aliquid existens per seipsum, hic incipit ostendere quòd malum non est aliquid in existentibus, vt pars vel accidens, vt color in corpore. Et primo ostendit hoc in generali. Secundo in speciali, ibi. {Et quidem neque duo existentium, &c.} Quòd autẽ in existentibus non sit malum tanquàm aliquid inhærens, sic probat cõmuni ratione. Omnia existentia causantur ex bono, vt ex præmissis patet, sed effectus assimilatur causæ, ergo bonum inuenitur in quolibet existente. Omne autem illud quod in aliquo inuenitur bonum, continetur sub illo, sicut omne in quo inuenitur animal, continetur sub animali. Omne ergo subsistens continetur sub bono tanquàm bonum existens. Aut ergo oportet quod malum non sit aliquid in aliquo existente, aut oportet quod sit in bono. Sed hoc est impossibile, ergo impossibile est quod malum sit in existente. Quod autem malum non sit in bono probat dupliciter. Primo sic. Nullum contrariorum est in suo contrario, sicut frigidum non est in igne. Sed si malum est aliquid quod sit contrarium bono, malum non potest conuenire bono, cum bonum etiam de malo faciat bonum. Secundo probat sic, Si malum est aliquid in bono sicut in subiecto, cum omne accidens causetur vel ex subiecto vel ex aliquo alio extrinseco, oportebit quod malum causetur ex ipso bono vel ex aliqua causa alia. Sed inconueniens & impossibile est quod malum causetur ex bono ex naturali effluxu, sicut accidentia naturalia causantur à suis subiectis, quia vt dominus dicit. {Non potest arbor bona, fructus malos facere, nec econuerso.} Si dicatur quod malum quod ponitur accidens boni, non causatur ex ipso bono, manifestum est quod oportet ipsum causari ex aliquo alio principio & causa: omne enim accidens cum non sit de esse subiecti, ex aliqua causa in subiecto causatur. Similiter autem bonũ quod ponitur subiectum mali oportet esse causatum, cum sit bonum per participationem, non autem per essentiam. Oportet ergo alterum duorum ponere. Quorum vnum est, quod malum sit ex bono. Secundum est, quod bonum sit ex malo. Aut si ista duo sunt impossibilia, vt patet per authoritatem inductam, oportet ponere tertium, scilicet quod & bonum & malum causentur ex quodam principio & causa boni. Quartum enim poni non potest, scilicet quod neque bonum sit causatum, neque malum, quia binarius non potest esse principium, sed omnis binarij principium est vnitas, & sic oportet quòd contraria duo vel ita se habeant quod vnum sit causa alterius, vel ab vna causa causentur. Sicut autem duo prima sunt impossibilia, ita & tertium, Inconueniens enim est, quod ex vno & eodem principio procedant, & sint aliqua quæ totaliter sunt contraria, sicut bonum & malum. Et quia posset aliquis dicere, quòd idem secundum diuersa facit contraria, ad hoc excludẽdum subiungit, quod impossibile est dicere, quod ipsum primum principium non sit {simplex & singulare} id est, vniforme {sed diuisibile, biforme & contrarium sibi ipsi & variatum} à seipso. Oportet enim si aliquid idem causet contraria secundum aliud & aliud, quod ex contrariis componatur, & sic non erit primum principium, quod oportet esse simplex. Patet ergo quod malum non est in existente. Deinde cum dicit. {Et quidem neque duo, &c.} ostendit per singula quod malum non est aliquid in existentibus. Et primo quod non potest esse in Deo. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quòd malum non est aliquod primum principium contrariũ Deo. {Secundo quòd malum non est in Deo, ibi. {Et quidẽ de amicitia.} Tertio quod malũ non est ex Deo, ibi. {Sed neque ex Deo, &c.} Primũ ostendit duabus rationibus. Quarũ prima talis est. Si malũ esset aliquod primũ principiũ contrarium Deo, quod est ponere duo principia existentium cõtraria, & sibi inuicẽ totaliter aduersantia, cum omne illud cui potest suum contrarium aduersari, possit ab eo lædi & molestari, sequeretur quòd Deus qui est ipsum bonũ, non esset absq; læsione & molestia, sed hoc est impossibile. Non enim esset summũ bonum, nec summe beatus si læderetur & molestaretur. Non ergo sunt duo prima principia contraria bonũ, & malũ. Secũda ratio talis est. Effectus sequitur conditionem causarũ & principiorũ. Si ergo prima principia sunt contraria & sibi inuicem aduersantia sequeretur quod omnia in effectibus cõtra se inuicẽ pugnarẽt, & vnũ ad aliud non ordinaretur, quod est impossibile, & contra hoc quod apparet de ordine vniuersi. Non igitur sunt duo prima principia contraria. Deinde cum dicit. {Et quidem de amicitia, &c.} ostendit quod malum non est in Deo. Et quidem hoc euidenter apparet ex hoc quod Deus est ipsum bonum, & malum non potest esse in ipso bono, sicut nec frigidum in igne. Sed quia hæc ratio supra tacta est, ostendit alia ratione sumpta ab effectu. Ipsum enim bonum quod est Deus laudatur vt pax. Ephes. 2. Ipse est pax nostra, & vt pacis dator, secundum illud. 1. Cor. 14. Non enim dissensionis est Deus, sed pacis, inquantum dat de amicitia omnibus entibus, & ex hoc consequitur quòd omnia bona sunt amica sibi inuicem & conueniunt, vtpote generata ex vno primo viuente principio. Et iterum, sicut sunt ab vno primo principio procedentia, ita ad vnum bonum vltimum ordinantur. Et quamuis quantum ad aliqua propria diffideant, tamen in ordine ad illud vnum bonum omnia mansuete & sine impedimento se habent ad inuicem, & omnia in hoc similantur & iuuant se inuicem. Non autem ista pax & conuenientia esset in rebus à Deo, & per comparationem ad Deum, si in Deo esset aliqua contrarietas boni & mali. Vnde manifestum est quod in Deo non est aliquod malum, & vlterius etiam quod malum non est aliqua res quæ subdatur diuinæ motioni, quia omnia quæ mouentur à Deo, concordant in vno fine saltem vltimo, vt dictum est. Deinde cum dicit. {Sed neque ex Deo, &c.} ostendit quòd malum non est ex Deo. Et primo quòd non est ab eo simpliciter. Secundo, quòd non est ab eo secundum aliquod tempus, ibi. {Et non aliquando

LECTIO XIX.

Neque dæmones sunt natura mali.

SEd neque dæmones sunt natura mali. Etenim si natura mali, neque ex bono, neque in existentibus, neque quidem ex bono transmutati essent, natura & semper mali existentes, postea igitur sibijpsis sunt mali & aliis. Si sibijpsis quidem, & corrumpunt seipsos. Si autem aliis, quomodo corrumpentes, aut quid corrumpentes, substantiam, aut virtutem aut operationem? Si substantiam quidem, prius quidem, non præter naturam. Nam natura incorruptibilia non corrumpunt: sed susceptibilia corruptionis. Postea neque hoc omni & omnino malum. Sed neque corrumpitur aliquid existentium, secundum quod est substantia & natura, sed defectu ordinationis, quæ est secundum naturam armoniæ & commensurationis ratio, B infirmatur, manere similiter habens. Infirmitas autem non perfecta est. Etenim perfecta & corruptionem & subiectum destrueret, & erit talis corruptio, & suimet corruptio, quare

A quidem, &c.} Primum ostendit hoc modo. Bonum non est productiuum mali, vt ex dictis patet. Aut igitur oportet dicere quod Deus non sit bonus, aut quod facit & producit bona & non mala. Deinde cum dicit. Et non {aliquando quidem, &c.} ostendit quod Deus non producit malum secundum aliquod tempus. Et dicit quod non potest dici quod Deus quandoque quædam mala producat, quandoque autem non, & non omnia, quia cum malum non possit produci à bono, si Deus quandoque produceret malum, sequeretur quod transmutaretur à sua bonitate, & variaretur secundũ seipsum: Quod patet esse impossibile dupliciter. Primo quidem, quia illud quod {est diuinissimum} .i. optimum & causa omnis bonitatis, nõ potest mutari à bonitate, sicut nec ignis à caliditate. Secundo quod Deus aut est bonus per essentiam suam, aut per participationem. Si autem per essentiam, idem erit Deo recedere à bonitate, & recedere ab essentia, & fieri totaliter non existens. Si autem sit bonum participatiue, oportet quod habeat causam suę bonitatis, & hoc modo poterit aliquando bonus, aliquando non bonus esse, sed hoc est contra hoc quod intelligimus per hoc nomen Deus aliquod primum bonum & causam omnis bonitatis. Sic igitur patet quod malum nec simpliciter in Deo vel à Deo est, nec secundum aliquod tempus, sed neque in angelis.

LECTIO XVIII.

SEd neque in angelis est malum. Si. n. enunciat bonitatem diuinam, &c.} Postquàm Dionysius ostẽdit quod in Deo non est malum, incipit ostendere quod in creaturis malum non sit aliquid. Et primo ostendit de angelis bonis quod in eis nullo modo sit malum. C Et circa hoc duo facit. Primo ostendit veritatem. Secundo excludit obiectionem, ibi. {Sed eo quod puniunt, &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit expositionem angelici nominis. Secundo ex illa expositione accipit diffinitionem angeli, ibi. Speculum purum, &c.} Circa primum sciendum est, quod angelus nuncius interpretatur. Dicitur ergo diuinæ bonitati conformis annunciare diuinam bonitatem, inquantum in angelis secundario per participationem existit, quod primo enunciatur de Deo non secundum participationem, sed secundum causam, sicut si dicerem quod aer illuminatus annunciat claritatem Solis, inquantum secundario & participatiue est in aere, & primo & causaliter est in sole. Et quia illud quod participatiue & secundario habet aliquid, est imago eius quod primo & causaliter habet illud, & actus imaginis est vt manifestet illud cuius est imago, consequenter concludit notificationem quandam boni angeli, manifestationem diuini luminis, quod est nobis occultum propter sui excellentiam & simplicitatem. Hanc autem notificationem manifestat consequenter. Et primo manifestat quomodo angelus sit imago Dei. Secũdo quomodo sit manifestatio occulti luminis, ibi. {Et munde resplendere facit, &c.} Quòd autem angelus sit imago Dei manifestat per quoddam sensibile exemplum. D Videmus enim sensibiliter quod in speculo repræsentatur imago videntis. Est autem in speculo duo considerare. Primo quidem substantiam ipsius speculi. Vnde per quandam similitudinem angelum secũdum suam naturam vocat speculum. Requiritur autem in speculo quædam opportunitas ad recipiendum imaginem alicuius rei, quæ quidem opportunitas inuenitur in angelo, qui quidem dicitur {speculum purum} propter simplicitatem & immaterialitatem suæ naturæ, {clarissimum} autem propter perfectissimam participationem intellectualis luminis {incontaminatum} autem inquantum nihil est in angelo repugnans rectitudini eius quæ ad sanctitatem pertinet. Nam proprie sancta contaminari dicuntur. Dicitur autem {incoinquinatum} inquantum nihil est in angelo repugnans puritati naturæ, {& immaculatum} inquantum nihil est in eo repugnans claritati intellectus. Sic autem descripta opportunitate istius speculi, exponit receptionem similitudinis secũdum quam imago dicitur. Et dicit quod suscipit {totam pulchritudinem boniformis deitatis,} id est, similitudinis ad Dei bonitatem comparatam, quia si optime disposita est natura angeli, oportet quod perfecte suscipiat dictam similitudinem. Sed considerandum est, quòd non dicit quòd suscipiat totam pulchritudinem deitatis, sed deiformitatis, quia impossibile est quòd in aliquo creato speculo recipiatur tota pulchri- E tudo Dei, sed in aliquo creato speculo propter sui puritatem & claritatem recipitur perfecte tota pulchritudo, quæ est possibilis esse in creatura per assimilationem ad Deum. Et quia deiformitas creaturæ semper est ex parte & non tota, propter hoc temperauit, addens, {si est conueniens dicere.} Ostenso igitur quomodo angelus sit imago, ostendit consequenter quomodo manifestat diuinum bonum. Et dicit quòd ex hoc ipso quòd perfecte recipit diuinæ pulchritudinis similitudinem, fit hoc consequenter quòd in ipso resplendet quodammodo, sicut est possibile creaturæ, bonitas {silentij quod est in abditis} id est, occultis Dei, qui exprimi non potest propter hoc quod occultus est intellectui creato. Dicit autem {faciens,} non actiue, sed dispositiue, sicut si dicerem quòd speculum facit in seipso resplendere imaginem alicuius corporis, ex hoc ipso quòd est dispositum ad recipiendum eius similitudinem. Quia igitur angelus est tam perfecta imago diuinæ bonitatis, diuina autem bonitas, nullum malum compatitur, sequitur quòd neque in angelis sit malum. Deinde cum dicit. {Sed eo quòd puniunt, &c.} excludit obiectionem. Et primo ponit eam. Posset enim aliquis dicere, quòd eo ipso quòd angeli puniunt peccatores, sunt mali. Et quòd puniunt peccatores expresse habetur Matth. 13. quòd eijcient de regno omnia scandala. Est ergo quæstio, an eo quòd puniunt sint mali. Secundo ostendit quòd non propter hoc possunt dici mali, quia secundum eandem rationem etiam illi qui castigant malos, puniendo eos, essent mali, sicut iudices & magistri. Et similiter sequeretur quòd aliqui sacerdotum qui excludunt immundum, id est, peccatorem à diuinis mysterijs, excommunicando eum, essent mali. Quod est contra Apostolum qui hoc præcipit. 1. Cor. 5. Sed quia multiplicare inconueniens non est soluere, ideo tertio soluit omnia præmissa. Et dicit quòd

punire

Universidad de Deusto Biblioteca

punire non est malum simpliciter & secundum se, sed est secundum se bonum, cum sit iustum. Sed est malum secundum quid, inquantum priuat aliquod bonum alicuius. Sed fieri peccatorem, hoc est, simpliciter malum, & ideo ille qui punit peccatorem, non est malus, sed est malus ille qui peccat. Eadem ratione non est secundum se malum, excludi à sanctis, secundum iustitiam, sed secundum se malum est, quòd inquinetur aliquis per peccatũ, & discedat à sanctitate, & per hoc fiat non ydoneus ad diuina, quæ sunt secundum se incontaminata. Et non peccat ille qui excommunicat, sed ille peccat qui facit aliquid, vnde sit excommunicatione dignus.

tale non malum, sed deficiens bonum. Quod enim est expers omnino boni, neque in existentibus est. Et de corruptione virtutis & operationis eadem ratio est. Deinde quomodo à Deo facti sunt mali dæmones. Etenim bonum bona producit & subsistere facit. Et quidem mali dicuntur, dicat aliquis, sed non secundum quod sunt, ex bono enim sunt, & bonam obtinuerunt substantiam, sed secundum quòd non sunt, infirmi existentes, vel eloquia dicunt, seruare sui ipsius principium. In quo enim (dic mihi) malos fieri dicimus dæmones, nisi in carentia habitus & operationis diuinorum bonorum? Et aliter. Si natura mali dæmonis, semper mali, & quidem malum instabile est. Igitur si semper eodem modo se habent, non mali. Quod enim semper idem, boni est proprium. Si autem non semper mali, non natura mali, sed defectu angelicorum bonorum. Et non omnino expertes boni, secundum quòd sunt, & viuunt, & intelligunt, & totaliter quidem

LECTIO XIX.

SEd neque dæmones sunt natura mali, &c.} Postquàm Dionysius ostēdit, quod malum non est in angelis, hic ostēdit quod non sit in dæmonibus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod dæmones non sunt naturaliter mali. Secundo qualiter mali sunt, ibi. {Quomodo à Deo facit, &c.} Circa primũ ponit quatuor rationes. Quarum prima talis est. Ex bono nō causatur aliquid naturaliter malum, sed omnia quæ sunt in mundo sunt causata à Deo, qui est ipsum primum bonum, inter quæ sunt dæmones, ergo dæmones non sunt naturaliter mali. Secunda ratio talis est. Ostensum est quòd malum neque est existens, neque est in existentibus. Si igitur dæmones essent naturaliter mali: non essent de numero existentium. Tertia ratio talis est. Illud quod naturaliter conuenit alicui, semper ei conuenit. Si igitur dæmones essent naturaliter mali, semper fuissent mali, & non fuissent transmutati de bono in malum, vt fides catholica confitetur. Quarta ratio talis est, quòd si dæmones sunt naturaliter mali, aut sunt naturaliter mali sibijpsis, aut alijs. Si sibi ipsis, cum de ratione mali sit, quod noceat & corrumpat: sequitur quòd corrumpant seipsos, quod est impossibile. Nihil enim est corruptiuum sibijpsius secundum naturam. Si autem sunt naturaliter mali alijs, ergo naturaliter corrumpunt alia. Quæritur ergo, quid naturaliter corrumpant, vel quomodo corrumpant, vtrum substantiam, aut virtutem, aut operationem, quæ tria inueniuntur in rebus omnibus. Si detur quod sunt naturaliter mali, quia corrumpunt substantiam alicuius. Contra hoc obijcit tribus rationibus. Quarum prima talis est. Nihil quod est corruptiuum alterius secundum ordinem naturæ, est malum naturaliter, quia hoc ipsum quod est conseruare naturæ ordinem est bonum naturæ. Sed si malum corrumpat substantiam, non facit hoc præter naturę ordinem. Non enim corrumpit incorruptibilia, sed ea quæ sunt corruptionis susceptiua. Non ergo erit secũdum naturam malum. Secũda ratio talis est. Illud quod est naturaliter tale, simpliciter & respectu cuiuscunque est tale, sicut illud quod est naturaliter calidum, simpliciter & respectu, cuiuscunque est calidum, sicut ignis. Si igitur aliquid naturaliter est malum, erit simpliciter malum, & respectu cuiuscunque, & respectu sui ipsius, quod est impossibile, vt dictum est. Tertia ratio talis est. Nullum existentium corrumpitur per malum, quantum ad ipsam substantiam, vel naturam rei, quæ dicitur mala, sicut in homine malo, manet substantia, & natura hominis. Sed dicitur aliquid malum, per hoc, quod {ratio} id est, proportio {armoniæ & commensurationis} quæ est secundum naturam, debilitatur per aliquem defectum ordinis, ita tamen quod non totaliter tollitur, sed aliquantulum manet. Ista autem infirmitas, qua debilitatur talis proportio non est perfecta, quia si esset perfecta, destrueret ipsum subiectum, & per consequens corruptionem, quæ est in subiecto, & sic talis corruptio corrumpit seipsam, hoc ergo quod est infirmum, non simpliciter, sed secundum quid, non est naturaliter malum, sed bonum cum defectu, quia illud, quod omnino expers est boni, non potest inueniri inter existentia. Eadem ratio est, de corruptione virtutis naturalis, quia si semper remaneret in re, quæ dicitur mala, vel corrupta per malum, corrumperetur per malum. Relinquitur ergo, quòd nihil est malum, sec[undum] naturam. Deinde cum dicit. {Quomodo à Deo facti, &c.} ostendit qu[omodo] sit malum in dæmonibus. Et primo quæstionem mouet. Secundo soluit, ibi. {Et quidem, &c.} Quærit ergo primo, quomodo dæmones, cùm sint facti à Deo, sint mali. Boni enim est bona producere & conseruare. Deinde cum dicit. {Et quidem mali dicuntur, &c.} soluit propositam quæstionem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quòd dæmones dicuntur mali, non secundum aliquam naturam, sed secundum defectum boni. Secundo ostendit, quòd iste defectus in eis non est ex variatione ipsius boni, sed ex eorum voluntate, ibi. {Et non variatum est, &c.} Quòd autem dæmones non sint mali naturaliter, sed secundum quod carent aliquo bono tripliciter ostendit. Primo quidem per authoritatem sacræ scripturæ. Et dicit, quòd sic debet aliquis dicere, quòd dæmones dicuntur mali, non inquantum sunt, quia ex bono, scilicet Deo, causatur eorum esse, & ab eodem bonam essentiam obtinuerunt, sed dicuntur mali, inquantum non sunt, prout scilicet sunt infirmi seruare principium sui ipsorum, vt dicunt eloquia sacræ scripturæ. Et firmitur hoc de Canonica Iudæ, vbi dicitur. Angelos verò, qui non seruauerunt suum principatum, &c. Dicuntur autem non seruasse suum principatum, vel quia non seruauerunt suam innocentiam, in qua à principio conditi sunt, vel quia à Deo, qui est eorum, principium sunt auersi. Et huic expositioni consonat, quod subdit. Non enim dicimus, dæmones fieri malos, nisi in hoc, quòd carent habitu & operatione, per quam ordinari deberent in bona diuina. Secundo cum subdit. {Et aliter. Si natura ma. &c.} subdit idem per secundam rationem, & circa hoc tria facit. Primo ostendit, quòd dæmones non sunt naturaliter mali, sed per defectum alicuius boni. Secundo, quòd non totaliter bono carent, ibi. {Et non omnino, &c.} Tertio ostendit, cuius boni in eis defectus sit, ibi. {Mali autem esse dicuntur, &c.} Circa primum ponit talem rationem. Si dæmones essent naturaliter mali, semper essent mali, quia quod naturaliter inest alicui, semper inest ei. Sed si semper sunt mali, non naturaliter sunt mali. Quod sic probat, quia omne instabile est quoddam malum, & esse similiter idem, est proprium boni. Vnde videmus, quod omnia sempiternitatem desiderant, quantum possibile est. Et sic apparet, quòd si semper se habent eodem modo, quòd non sunt naturaliter mali, ergo ꝯ primo ad vltimum, si sunt naturaliter mali, nō sunt naturaliter mali, quod est impossibile. Sic igitur patet, quod si non semper sunt mali, quia hoc est proprium boni, non erũt naturaliter mali: sed per defectum aliquorum bonorum, quæ debentur angelis. Deinde cum dicit. {Et non omnino, &c.} ostendit, quòd non totaliter bono priuantur. Et dicit, quod non sunt omnino expertes boni: participãt enim bono, inquantum sunt, & viuunt, & intelligunt, & inquantum est in eis aliquis motus desiderij, qui non tedit, nisi in bonum verum, vel apparens. Deinde cum dicit. {Mali autem esse dicuntur,} ostendit secundum, cuius boni defectum, dicantur mali, propter hoc, quòd defectiue se habent in operatione, quæ cōpetit naturæ eorum. Et quo ordine hoc euenit, consequenter ostēdit, dicens. {Auersio igitur est ipsis malum.} Vbi considerandum est, quòd omne illud, quod est naturaliter subiectum alicui, bonum suum habet in hoc, quòd ei subdatur, sicut bonum appetitus sensibilium in homine est, quòd reguletur ratione. Omnis autem voluntas, & angeli, & hominis est Deo naturaliter subdita, bonum igitur voluntatis angelicæ, & humanæ est, vt à diuina voluntate reguletur. Auersio igitur, à regula diuinæ voluntatis, est malum in dæmonibus. Omnis autem appetitus, deficiens à sua regula, tēdit in suum obiectum, vltra quàm rectum sit, sicut concupiscibilis in delectabile secundum sensum, plus debito tendit, quando ratione non regulatur. Sic igitur voluntas dæmonum, auersa à regula diuinæ voluntatis, magis debito in appetitum sui boni tendit. Et hoc est quod subdit, {& conuenientium ip. &c.} quia scilicet appetiuerunt sibi aliquid, quod excedebat conditionem eorum. Omne autem quod natum est, consequi aliquem finem, per determinatum modum, si recedat ab illo modo, finem consequi non potest. Modus autem, quo angeli nati sunt, consequi vltimum finem suæ voluntatis est per voluntatem moderatam, secundum diuinam regulam. Si igitur excedant istum modum, non consequentur finem. Et hoc est quod subdit, {& non consecutio.} Omne autem quod non consequitur suam perfectionem, remanet imperfectum, vnde subditur. {imperfectio. Omne autem imperfectum, inquantum huiusmodi, est impotens, vnde subditur, {& impotentia.} Et quia virtus est perfectio potentiæ, sequitur circa virtutem, quæ saluare perfectionem ipsorum poterat. {Infirmitas & fuga & casus.} Et ponit hic tria, secundum ea, quæ accidunt apud homines. Si. n. aliquis sit infirmus ad resistendum alicui, vel ad consequendum aliquid, fugit ab illo, & fugiens propter infirmitatem cadit. Et similiter dæmones infirmati circa consecutionem diuini finis fugiunt ab eo, & cadunt præcipitati in peccatum. Deinde cum dicit. {Et aliter quod est in dæmonibus, &c.} ostendit tertio modo, quòd dæmones non dicuntur mali, secundum naturam, sed secundum defectum alicuius boni, & hoc secundum opinionem aliorum. Quidam. n. posuerunt dæmones esse animalia, corpore aërea, mente rationalia, animo passiua, tempore æterna, vt Apuleius dicit, & Aug. introducit. ix. de ciuitate Dei. Secũdum ergo horum opinionem, in dæmonibus est vis sensibilis, & appetitus passiuus, qui est sensitiuus, & diuiditur per irascibilem & concupiscibilem. Hęc autem opinio non fuit Dionysij. quod patet ex eo, quod supra dixit, angelos immateriales & incorruptibiles. Hic autem dicit dæmones esse malos, per defectum angelorum bonorum. Vnde manifestum est, quòd non est opinatus, dæmones esse corporales, & per consequens sensitiuos, aut animo passiuos. Sed quia ipse intendit ostendere, quòd dæmones non sunt naturaliter mali, postquam hoc ostenderat secundum opinionem propriam, scilicet, si dæmones sint de natura angelica, ostendit consequenter, quod idem sequitur, si ponatur, quòd sit eis natura sensitiua, tunc enim idem iudicium erit de malo dæmonum, & de malo hominis. In nobis autem malum est, per hoc quòd pars sensitiua non regulatur ratione. Et hoc quantum ad tria, scilicet quantum ad irascibilem, quæ dum non regulatur ratione, irrationabiliter furit, vel irascitur, & quantum ad concupiscibilem, quæ dum non regulatur ratione, stulte concupiscit, & quantum ad phantasiam, siue imaginatiuam, quæ dum non regulatur ratione, contra veritatem proteruit. Secundum ergo prædictam opinionem malum in dæmonibus non est. Ait namque. {furor irrationabilis, & demens concupiscentia, & phantasia proterua.} Dicit autem demens concupiscentia, furor irrationabilis, quia concupiscentia nihil attendit ad rationem, furor autem attendit, sed imperfecte, vt supra dictum est. Si ergo ista tria sunt in dæmonibus, secundum opinionem aliorum, non tamen omnino, quia non contra quamlibet veritatem proteruiunt, neque quælibet eorum concupiscentia est demens. Naturaliter enim bonum & optimum concupiscunt, neque est etiam in omnibus dæmonibus eodem modo, neque etiam ista tria. s. furor & concupiscentia, & phantasia, secundum seipsa sunt mala, sed secundum quod carent ordine rationis, & debito obiecto. Vnde videmus, quòd in animalibus irrationabilibus habere ista, non est malum, sed oblatio horum est corruptio animalis, & malum, sed habere ista conseruat, & facit quòd habeatur animalis natura. Si verò Dionysius loquitur hic, secundum propriam opinionem, dicendum

est in ipsis desiderij motus. Mali autem esse dicuntur propter hoc, quòd infirmantur circa operationem secundum naturam. Auersio est igitur ipsis malum & conuenientium ipsis excessus, & non consecutio, & imperfectio, & impotentia, & saluantis ipsius perfectionem virtutis infirmitas, & fuga & casus. Et
F aliter. Quod est in dæmonibus malum. Furor irrationabilis, demens concupiscentia, phantasia proterua. Sed ista, & si sint in dæmonibus non omnino, neque in omnibus, neque ipsa, secundum seipsa mala. Etenim in alijs animalibus, non habitus eorum, sed ablatio & corruptio animali malum. Habitus autem saluat, & esse facit ista habentis animalis naturam. Non igitur mala est dæmonum tribus, secundum quòd est secundum naturam, sed secundum quòd non est. Et non variatum est, datum ipsis totum bonum, sed ipsi deciderunt à dato toto bono, & data ipsis angelica dona, nequaquam ipsa mutata
G esse dicimus, sed sunt & integra, & splendi-

dissima, quamuis ipsi non vident, claudentes ipsorũ boni inspectiuas virtutes. Quare, quod sunt, & ex bono sunt, & boni, & pulchrum & bonum desiderant esse, & viuere, & intelligere, quæ sunt existentia desiderantes. Et priuatione, & recessione, & casu, à conuenientibus ipsis bonis, dicuntur mali, & sunt mali, secundum quòd non sunt, & non existunt desiderantes, malum desiderant.

LECTIO XX.

Quomodo sit malum in animabus.

SED animas aliquis dicat esse malas. Si ideo quidem, quòd coassistunt malis prouisiue, & saluatiue. Hoc autem non malum, sed bonum, & ex bono, quòd & malum bonum facit. Si autem malas fieri animas dicimus, in quo malæ fiunt, nisi in bonorum habituum, & operationum defectu, & propter propriam infirmitatem, non consecutione, & prolapsu? Etenim & aerem, qui est super nos dicimus obtenebrari defectu, & absentia luminis. Ipsum autem lumen est, quod & tenebras illuminat. Non igitur, neque in dæmonibus, neque in nobis est malum, vt existens: sed est sicut defectus, & desertum perfectionis propriorum bonorum. Sed neque in animalibus irrationalibus est malum. Si. n. auferas furorem, & concupiscentiam, & alia quæcunque dicuntur, & non sunt simpliciter eorum naturæ mala. Etenim animosum, & superbum leo cum perdiderit, neque leo erit. Mansuetus autem omnibus factus canis, non erit canis. Si quidem canis est custodire, & accedere quidem ad familiarem, abijcere autem alienum. Quare quod non corrumpit naturam, non malum. Corruptio autem naturæ est defectus, & infirmitas na-
B turalium habitudinum, & virtutum, & operationum, & si omnia per generationem in tempore habent perfectum, neque imperfectum omnino præter omnem naturam,

cendum est, quòd loquitur metaphoricè, sic. n. huiusmodi animæ passiones angelis attribuuntur in scripturis, vt Aug. dicit in ix. de ciuitate Dei. Sic ergo concludit, quod genus dæmonum non est malum, secundum quòd est in sua natura, sed secundum quod non est. i. secundum quòd priuatur aliquo bono. Deinde cum dicit. {Et non variatum est, &c.} Ostendit vnde prouenit defectus boni in dæmonibus. Posset enim aliquis credere, quod sicut defectus, vel infirmitas naturalis operationis prouenit in hominibus ex ipsa variatione naturæ, quæ senescens deterioratur, & sic operationes naturales debilitantur, ita etiam ex trāsmutatione alicuius boni, defectus bonæ operationis in dæmonibus prouenit. Sed hoc ipse excludit, & quantum ad bonum vniuersale, quod Deus est, à quo auersi sunt, & quantum ad bona participata, quæ sunt naturalia bona angelis data. Dicit ergo quod vniuersale bonum. i. diuinum, quod datum est eis, inquantum aliqualiter facti sunt eius participes, non est variatum aliquo modo. Vnde non sunt facti mali propter boni variationem, sed quia ipsi deciderunt ab vniuersali bono dato eis. {Et} similiter {dona angelica.} ad angelicam naturam pertinentia, quę in principio sunt data eis, {nequaquam dicimus esse mutata.} vt ex eorum mutatione mali effecti sint, sed permanēt adhuc {integra} id est, absque corruptione naturæ, {& splendidissima,} id est, absque diminutione naturalis luminis intellectualis. Sed quod ipsi non vident, hoc prouenit ex hoc, quod ipsi per liberum arbitrium {clauserunt suas virtutes inspectiuas boni,} id est, auerterunt voluntarie suum intellectum, nō à consideratione veri, sed ab inspectione boni, inquantum est bonum, quia scilicet nolunt illud sequi. Vnde patet, quod inquantum sunt, & bonum causam habent, & boni sunt secundum suam naturam, & bonum desiderant, scilicet esse, viuere, & intelligere, sed inquantum priuantur, hoc per voluntarium recessum, quo quidem recessu infirmati deciderunt à bonis, quæ eis conueniebant secundum ordinem suæ naturę, {dicuntur & sunt mali inquantum non sunt,} id est, inquantum aliquod bonum eis deest. Et similiter cum desiderant malum, desiderant non existens. Dicuntur enim malum desiderare, inquantum desiderant aliquod bonum cum defectu debiti modi & ordinis.

LECTIO XX.

SED animas aliquis dicat esse, &c.} Postquam Dionysius ostendit, quomodo malum sit in dæmonibus, hic ostendit, quomodo sit in animabus. Et primo excludit modum falsum. Secundo ponit modum verum, ibi. {Si autem malas fieri, &c.} Tertio concludit propositum, ibi. {Non igitur, neque in dæmonibus, &c.} Dicit ergo primo, quod forte aliquis dicit animas humanas esse malas, quod quidem verum est de aliquibus. Sed inquirendum est, quomodo malæ dicantur. Si autem aliquis dicatur, quòd ideo dicuntur malæ, quia assistunt malis, quibus prouident, & quos saluare intendunt. Sicut aliquis bonus homo cohabitat malis, vt eos saluet, vel sicut etiam ipsa anima communicat, & coassistit corruptioni corporis, & passionibus animæ inordinatis, & huiusmodi ad ordinem reducere intendens, hoc non est malum, sed est bonũ, & ex primo bono deriuatur, cuius virtute etiam & mala fiunt bona, vel inquãtum mala transmutantur, & fiunt bona, vel inquãtum ex malis diuina ordinatione eliciuntur bona. Deinde cum dicit. {Si autem malas, &c.} ponit verum modum. Et dicit, quod si nos dicimus animas fieri malas, hoc non possumus, nisi inquantum deficiunt à bono, & quantum ad habitum, & quantum ad actum, & sic infirmatæ ex defectu boni, non possunt consequi debitum finem, sed prolabuntur ad aliquid contrarium fini, sicut & aerem, qui est super nos dicimus obtenebrari per defectum, & absentiam luminis. Sed {lumen est, quod & tenebras illuminat,} id est, quæ prius tenebrosa erant, facit luminosa, & sic bonum de malo facit bonum. Deinde cum dicit. {Non igitur, neque in dæmonibus, &c.} Concludit propositum, quod scilicet, neque in dæmonibus, neque in hominibus sit malum, quasi aliquid existens positiue, sed sicut defectus, & quasi quoddam desertum perfectionis propriorum bonorum. Sic igitur intendit ostendere, quod in existentibus non est malum, quia in quibusdam quidem, nullo modo est malum, sicut in Deo, vel in angelis, in quibusdam verò est malum, sed sicut priuatio, non sicut aliquid existens. Deinde cum dicit. {Sed neque in animalibus, &c.} ostendit quod non est naturaliter in animalibus irrationalibus. Et excludit duo, secundum quæ posset videri, quòd in eis esset naturaliter malum. s. passiones, & passionis defectum. Posset. n. aliquis, videns in brutis animalibus, naturaliter furorem, & concupiscentiam, quæ in hominibus dicuntur mala, existimare huiusmodi animalia, naturaliter esse mala, sed hoc excludit, dicens, quod si auferas ab huiusmodi animalibus furorem & concupiscentiam, & alias huiusmodi passiones, quæ ab aliquibus dicuntur mala, & tamen non sunt mala, simpliciter eorum naturę, sed inquantum ista auferantur,
A natura eorum iã interimitur. Nam cum leo perdiderit animositatem & superbiam, iam non erit leo, & similiter canis, cum perdiderit furorem, omnibus factus mansuetus, non erit canis. Et hoc apparet in vtilitate, quam facit in rebus humanis, in quibus officium canis est custodire domum, vel alia huiusmodi. Et hoc facit accedendo ad familiarem, & abijciendo alienum. Manifestum est autem, quod ea, per quæ seruatur natura, ne corrumpatur, non sunt mala, sed corruptio ipsius naturæ est infirmitas, & quicunque defectus alius naturalium habituum, & virtutum, & operationum, & hoc est malum, vt supra dictum est. Vnde patet, quod prædictæ passiones quibus interempti & interimitur natura brutorũ animalium, non sunt in eis mala, sed bona. Posset autem aliquis dicere, quod ex hoc quod sunt imperfecta, ratione carentia secundum suam naturã huiusmodi animalia, sunt naturaliter mala. Sed hoc ipse excludit dicens. Quæcunque enim generantur non perueniunt ad suam perfectionē, nisi post determinatum tempus. Ex quo patet, quòd esse imperfectũ ante illud tempus est naturale & secundum naturam, ex quo patet, quod non omnis imperfectio est præter naturam, sed solum illa imperfectio per quam tollitur perfectio debita secundum illud tempus est mala.

LECTIO XXI.

Malum non est in rebus naturalibus.

SED neque in tota natura malum. Si. n. omnes naturales rationes sunt ab vniuersali natura, nihil est ipsi contrarium. Particulari autem, hoc quidem secundum naturam erit, illud autem non secundum naturam. Alij. n. aliquid est præter naturam, &
C hoc huic secundum naturam, illi autem præter naturam. Naturæ autem malitia est hoc, quod est præter naturam, scilicet priuatio ordinis naturalium, quare non est mala natura, sed hoc est naturæ malum, impotentem esse ea, quæ sunt propriæ naturæ perficere. Sed neque in corpore est malum. Turpitudo enim, & infirmitas est defectus formæ, & priuatio ordinis. Hoc autem omnino malum, sed

LECTIO XXI.

SED neque in tota natura malum.} Postquam ostendit Dionysius quòd in his quæ per cognitionem agunt, non est malum aliquid existens, ostendit idem in rebus naturalibus. Et primo in ipsa natura. Secundo in corpore naturali, ibi. Sed neque in corpore, &c.} Tertio, quòd neque in materia, ibi. {Sed neq; multũ vulgatũ.} Quarto ostendit, quomodo priuatio se habet ad malum, ibi. {Sed neque hoc quod dicimus, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, quòd non est malum in natura vniuersali. Secundo, quomodo sit malum in natura particulari, ibi. {Particulari autem, &c.} Circa primum sciendum est, quod natura vniuersalis dicitur causa vniuersalis omnium eo-
D rum, quæ naturaliter fiunt. Est autem Deus vniuersalis causa omnium, quæ naturaliter fiunt. Vnde & quidam ipsum nominant naturam naturantem. Sed melius est, vt natura vniuersalis intelligatur causa vniuersalis eorum, quæ naturaliter fiunt in genere rerum naturalium. Quidam ergo posuerunt naturam vniuersalem esse aliquid separatum communiter se habens ad omnia naturalia, sicut homo separatus secũdum Platonicos communiter se habens ad homines singulares. Sed quia species rerum non sunt separatæ, sed ipsę formæ in materia existentes, sunt principia actionum, vt probatur in vij. metaphysicæ, melius est dicendum, quòd natura vniuersaliter dicitur vis actiua primi corporis, quod est primum in genere causarum naturalium. In hac igitur natura vniuersali non potest esse malum, malum. n. in qualibet natura est recessus ab ordine illius naturę, sicut oculus est æger, quando non est in sua dispositione naturali, licet aliquid possit esse præter ordinem alicuius particularis naturæ. Nihil tamen potest contrariari naturæ vniuersali. Non. n. disceditur ab ordine alicuius naturæ, nisi aliquo in contrarium agente, puta ab ordine sanitatis, quod est naturale bonum corporis humani, disceditur per actionem calidi aut frigidi. Omnes autem naturales actiones, quæ sunt virtutes actiuæ in natura dependent ab virili natura, & sic nihil potest agere in contrarium
E toti virili naturæ. Vnde patet, quòd in natura virili non potest esse malum. Deinde cum dicit. {Particulari autem, &c.} Ostendit quomodo sit malum in particulari natura. Et dicitur particularis natura principium motus alicuius rei determinatæ. Dicit ergo, quòd alicui particulari naturæ aliquid est secundum naturam, & aliquid non secundum naturam, sicut igni secundum naturam est moueri sursum, moueri autem deorsum, non secundum naturam. Nec est idem omnibus præter naturam, sed vnum & idem potest esse alicui secundum naturam & alicui præter naturam, sicut moueri deorsum est præter naturam igni, & secundum naturam terræ. Nihil est autem malum aliquod naturæ, quàm præter naturam esse, hoc est, priuari aliquo naturali. Ex quo patet, quòd ipsa natura non est mala, sed hoc est malum naturæ, non posse pertingere ad ea, quæ pertinent ad perfectionem propriæ naturæ. Deinde cum dicit. {Sed neque in corpore, &c.} Ostendit, qualiter in corpore est malum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quid dicatur malum corporis. Secundo excludit quandam obiectionem, ibi. {Quoniam autem, neque malitiæ, &c.} Tertio, vniliter colligit, quod sit malum in omnibus, quæ dicuntur mala, ibi. {Hoc. n. est, &c.} Dicit ergo primo, quòd sicut dictum est, quòd in dæmonibus, & in animabus non est malum, quasi aliquid existens, ita & neque in corpore est malum, quasi aliquid existens. Malum. n. corporis dicitur esse, vt turpitudo, vel infirmitas, & vtrumque horum est defectus alicuius formæ, aut priuatio alicuius ordinis. Requiritur. n. ad pulchritudinem & claritatem, vt forma, & commensuratio, quę ad ordinem pertinet. Vtrolibet autem priuato, sequitur turpitudo. Nec tamen ita est malum in corpore, quòd omnino priuetur forma, & ordine, quia si totaliter tolleretur omnis forma, & omnis ordo, & per consequens totũ id, quod est in pulchritudine, nec ipsum corpus remanere

Universidad de D Bibl

remanere posset, & per consequens, neque turpitudo corporis. Vnde patet, quod hoc, quod dicitur turpe, non est totaliter malum, nihil retinens de bono, sed est bonum minoratum à debita perfectione. Deinde cum dicit. {Quoniam autem, &c.} excludit quandam obiectionem. Posset.n. aliquis dicere, hoc corpus ex hoc ipso est malum, quòd animę malitię causa est, sed hoc ipse excludit dicens, quod causa malitiæ animæ non est corpus. Remota.n. causa per se, remouetur effectus. Remoto autem corpore, non remouetur malitia in natura spirituali, vt patet in dæmonibus, qui sunt incorporei, & tamen mali.

minus bonum. Si enim perfecta fiat solutio pulchritudinis, & formæ, & ordinis, peribit & ipsum corpus. Quoniam autem, neque malitiæ causa est animæ corpus, manifestum est ex eo, quòd potest, & sine corpore malitia esse, sicut in dæmonibus. Hoc enim est, & mentibus, & animabus, & corporibus malum, F habitus propriorum bonorum infirmitas, & casus. Sed neque multum vulgatum in materia est malum. sicut dicunt, secundum est quòd est materia. Etenim ipsa ornatus, & pulchritudinis, & formæ habet participationem. Si autem extra hoc materia existens, secundum seipsam, sine qualitate est, & sine forma, quomodo facit aliquid materia, quæ neque pati posse, secundum seipsam habet? Et aliter. Quomodo est materia malum? Si.n. nusquam quidem nullo modo est, neque bonum, neque malum est. Si autem existens, existentia autem omnia ex bono sunt, & ipsa ex bono fit. Et aut bonum mali est effectiuum, aut malum, sicut ex bono existens est bonum, aut G malum boni est effectiuum, aut bonum, sicut ex malo existens, est malum, aut duo rursus principia, & ipsa ab alio vno vertice segregata. Si autem necessariam dicunt materiam ad completionem omnis mundi, quomodo materia est malum? Aliud enim est malum, & aliud necessarium. Quomodo autem bonus ex malo deducit quædam ad generationem? Aut quomodo est malum, quod est necessarium bono? Fugit. n. boni natura malum. Quomodo autem gignit, & nutrit naturam, materia existens mala? Etenim malum, secundum quòd malum, est nullius generatiuum, aut nutritiuum, aut totaliter effectiuum, aut saluatiuum. Si autem dicant ipsam quidem non facere malitiam in animabus, attrahere autem ipsas, quomodo erit hoc verum? Multæ enim ipsarum ad bonum aspiciunt. Et quidem quomodo factum est hoc, materia omnino ipsas ad malum attrahente? Quare nõ ex materia in animabus malum est, sed ex inordinato, & peccãte motu. Si autem & hoc dicũt materiæ esse omnino consequens, & necessaria est instabilis materia, his quæ in seipsis collocari nõ possunt, quomodo malum est necessarium, aut necessarium malũ? Sed neq; hoc, quod dicimus priuationem, secundum virtutem propriam aduersatur bono. Etenim perfecta priuatio vniuersaliter impotens, particularis autem non secundum quòd priuatio est, habet virtutem, sed secũdum hoc, quòd non perfecta est priuatio. Priuatione .n. boni particulari existente, nondum est malum, & recedente, & mali natura abijt.

Relinquitur ergo, quod causa malitiæ animæ nõ sit corpus. Sed in peccato actuali manifestũ est, quòd malitia animæ est ex libero arbitrio, in hoc quòd malè vtitur corporalibus rebus. In peccato autem originali, hæc maculam attraxit in originali peccato, ipsa infectio corporis, secundum quam inficit animam sibi vnitam ex primo, ex anima primi parentis. Deinde cum dicit. {Hoc enim est, & mentibus, &c.} colligit vniuersaliter, quid sit malum in omnibus, quæ dicuntur mala. Et dicit, quòd tam in mentibus dæmonum, quàm in animabus, quã etiã in corporibus, malũ non est aliquid existens, sed infirme & debiliter habere propria bona, quę in eis conueniũt, vel totaliter cadendo ab habẽdo, hoc dicitur malum in singulis. Deinde cum dicit. {Sed neque multum vulgatum, &c.} Ostendit quomodo materiæ attribuitur malum. Et primo ostendit veritatem, secũdo excludit obiectionem, ibi. {Si autem dicãt ipsam quidem, &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit veritatẽ, secundo probat eam, ibi. {Etenim ipsa ornatus, &c.} Circa primum sciendum est, quòd apud multos antiquorum vulgariter dicebatur, quòd materia est secundum se mala. Et hoc ideo, quia non distinguebant inter priuationem & materiam. Priuatio autem est, non ens & malum. Vnde sicut Plato dicebat materiam esse non ens, & ita H quidem materiam esse secundum se malam. Sed Aristoteles, in primo Physicorum dicit, quòd materia non est non ens, nec malum, nisi per accidens, id est, ratione priuationis, quæ ei accidit. Et hoc est etiam, quod hic Dionysius dicit, quòd materia non est malum, secundum quòd est materia. Et hoc probat tribus rationibus. Quarũ prima sumitur per comparationem ad formam, quæ talis est. Materia potest dupliciter considerari. Vno modo, vt sub forma existens, & sic habet participationem formæ, quantum ad esse substantiale, & pulchritudinis, quantum ad commensurationem, & decorem, ad quem operantur etiam accidentia intrinseca, & etiam ornatus, quantum ad exteriora, quæ ipsum circumstant. Alio modo potest accipi materia, prout intelligitur, secundum se ipsam, præter prædicta, quasi carens qualitate, & omni forma. Et si aliquis dicat, quòd materia sic accepta sit primum malum, hoc non potest esse, quia primum malum dicunt, quod facit omnia mala. Materia autem secundum seipsam existens, sine qualitate, & forma, non potest aliquid facere, quia principium agendi est forma, per quam aliquid est actu, vnumquodq; autem agit, secundum quòd actu est. Similiter etiam, neque potest secundum se pati, secundum quod pati est in abijciendo aliquid à substantia, prout pati dicitur contrarium à contrario. Sed secundum quod pati dicit, recipere tantum, I sic materiæ conuenit pati, secundum seipsam: manifestum est. n. quod materia non est secundum seipsam mala, tanquam primum malum. Secũdam rationem ponit, ibi. {Et aliter. Quomodo est, &c.} quæ sumitur ex comparatione ad causam, quæ talis est. Aut materia nullo modo est, aut est. Si non est, neque in aliquo loco, neque per aliquem modum. Quod autem non est, neq; bonum, neque malum est, sequitur quòd materia, neque sit bonum, neque sit malum. Si verò materia sit. Cum omnia existentia sint ex bono, sequitur quòd materia sit ex bono. Quod autem est ex bono, non est secundum se malum, ergo materia non est secundum se malum. Ad hoc autem ostendendum inducit diuisionem quinque membrorum. Circa causalitatem. n. rerum oportet alterum istorum quinque dicere. Quorum primum est, quòd bonum sit causa mali, permanentis mali. Secundum membrum est, quòd malum ex hoc ipso, quòd procedit ex bono, sit bonum. Tertium membrum est, quòd econuerso malum sit effectiuum boni, permanentis boni. Quartum membrum est, quòd bonum eo ipso, quòd procedit ex malo, sit malum. Et hęc quatuor sunt impossibilia, quia dicere, quòd bonum sit effectiuum mali, vel malum boni, est ponere, quòd vnum oppositorum sit causa alterius, dicere verò, quòd malum sit bonum, aut econuerso, est dicere, quod opposita sint simul. Quintum K membrum est, quòd si sint duo principia bonum & malum, sic oportet dicere, quòd ista duo, quæ in se sunt distincta, procedant ab vno primo principio, quia ante omnem multitudinem, quæ est vnitas. Illud autem primum principium oportet esse bonum, vel malum, & sic redibunt iterum quatuor prima inconuenientia. Si dicatur, quòd bonum sit aliquid, & malum sit aliquid, oportet ergo dicere, quòd primum bonum, & omne quod est aliquid existens est bonum, tanquam à bono principio causatum, & sic materia prima, si sit existens, est secundum se bona, tanquam à bono causata. Tertiam rationem ponit, ibi. {Si autem necessariam, &c.} quæ sumitur ex vtilitate materiæ. Et hæc ratio habet, quasi tria media, secundum tres vtilitates materiæ. Quarum prima est, quòd materia est complementum vniuersi. Non. n. esset vniuersitas entium completa, si tolleretur ens in potentia. Et hoc medium tangit dicens, quòd si aliqui hoc concedant, quod materia sit necessaria ad completionem totius mundi, quomodo potest esse, quòd materia sit, secundum se malum? necessarium enim est diuersum à malo. Ex hoc. n. dicitur aliquid necessarium, quòd habet ordinem ad bona, & ex hoc ipso habet rationem boni. Secunda vtilitas materiæ est respectu particularium entium, quæ ex materia generãtur. Et hoc medium tangit dicens. Quomodo bonus. i. Deus quædam entia deducit ad generationem ex malo, quod videtur inconueniens, sicut calidum non facit aliquid ex ipsa frigiditate, ita nec bonum facit aliquid ex ipso malo, & tamen hoc sequeretur si materia esset secundum se mala. Aut iterũ. Quomodo potest esse malum quod est necessarium ad generationem boni, & non inducat ad ipsam? Dicit autem quædam ad generationem deduci ex materia, propter substantias immateriales, quæ non habent materiam. Tertia vtilitas materiæ est, quòd nutrit sustentãdo formam. Vnde Plato comparauit materiã nutrici. Et hoc tangit cum dicit. Quomodo materia cum sit mala, secundum seipsam, potest gignere, & nutrire naturam rei generatæ, suscipiendo, & retinendo formam eius. Malum enim inquãtum huiusmodi, non est generatiuum, aut nutritiuum alicuius, aut vt vniuersalius loquamur, non est effectiuum, aut saluatiuum alicuius. Effectiuum enim continet sub se generatiuum, sicut minus commune, & similiter saluatiuum continet sub se nutritiuum. Efficere autem, & saluare pertinet ad rationem boni, vnde non possunt cõuenire malo, inquantum huiusmodi. Deinde cum dicit. {Si autem dicat, &c.} remouet quandam obiectionem. Dixerat. n. supra, quod corpus non potest dici malum, quia sit causa malitiæ ipsius animæ, posset autem aliquis dicere, quòd licet corpus non faciat malitiam in animabus, tamen materia corporalis attrahit animas ad malitiã alliciendo eas. Sed ipse dicit, hoc non esse verum. Si.n. materia esset causa attrahens animas ad malitiam, sequeretur quòd hoc ex necessitate faceret. Posita. n. causa, ex necessitate sequitur effectus, nisi aliquis impediat. Sed hoc videmus esse falsum. Multę. n. animarum respiciunt ad bonum, quod non posset esse, si materia totaliter attraheret eas ad malum. Vnde manifestum est, quòd malum in animabus non est ex materia: sed ex inordinato motu liberi arbitrij, qui est ipsum peccatum. Si autem aliquis imputet materiæ corporali, inquantum exterius exiens, allicit aliquo modo, & coniuncta animo inclinat, licet non ex necessitate, non propter hoc remouetur, quin materia sit secundum se bona, quia aliquid potest esse occasio mali alicuius, quod tamen secundum se est bonum. Hoc est ergo quod dicit, quòd si aliqui hoc ipsum dicunt esse ex materia, quòd anima mouetur ad malum, oportet nihilominus dicere, quòd materia licet sit instabilis, tamen omnino consequens est. i. consequentiam & ordinem habẽs in vniuerso, & necessaria est formis, quæ non possent in seipsis firmari, quomodo autem malum potest esse necessarium, aut id, quod necessarium est, potest esse secũdum se malum. Et notãdum est, quòd signanter dicit instabilis materia, quia inclinari ad materiam, intantum videtur esse malum, inquantum deserto incommutabili bono, adheret commutabilibus bonis. Principium autem mutabilitatis est materia, inquantum est in potentia ad diuersa, nec tamen hoc ipsum, quod est in potentia ad diuersa ostendit eam malam, quinimmo per hoc ipsum habet ordinem ad diuersa bona, id est, ad diuersas formas, quæ in ipsa firmantur. Deinde cum dicit. {Sed neque hoc, quod dicimus,} ostendit, quomodo se habeat priuatio ad rationem mali. Et dicit, quòd nec ipsa priuatio aduersatur bono agendo contra ipsum, secundum propriam virtutem, sed secundum virtutem boni, quia si sit perfecta priuatio, i. quæ totum remoueat, omnino excludet omnem potentiam, & ita erit non potens ad agẽdum contra bonum. Si autem sit particularis priuatio excludens vnam formam, & non aliam, habet virtutem agendi, non ex hoc, quòd est priuatio, sed ex hoc, quòd non est perfecta priuatio, id est, ex forma coniuncta, quæ non priuatur. Sed si bonum particulariter priuetur, nõdum est totaliter malum, & si redeat priuatio particularis, vel quia non fit aliquid priuatum, vel quia fit totaliter ablatum, sequitur quòd natura mali pereat.

LECTIO XXII.

Vtrum malum ex bono causetur.

EST autem colligentem dicere. Bonum ex vna, & tota est causa, malum autem ex multis, & particularibus defectibus.

LECTIO XXII.

ESt autem colligentem dicere. Bonum ex vna, & tota causa est, &c. Pertractatis principalibus quæstionibus, quas supra mouerat de malo, s. an malum sit aliquid, & vnde sit malum, & in quibus sit malum, hic prosequitur alias quæstiones adiunctas. Et primo illam, qua quærebatur, Vtrum malum causaretur ex bono, aut ex aliqua alia causa. Secundo, qua quærebatur, quomodo prouidentia compatitur malum, ibi. {Quomodo totaliter mala sunt prouidentia existente, &c.} Tertio quæstionem, qua quærebatur, quomodo aliquid existentium desiderat malum, ibi. {Non igitur existens malum, &c.} Circa primam duo facit. Primo, præmittit quasdam considerationes de causa mali, per quas soluitur prædicta quæstio. Secundo, manifestat eas, ibi. {Omne quod est secundum naturam, &c.} Ponit ergo primo tres considerationes. Quarum prima est, quod ex omnibus colligi potest, quòd bonum procedit ex vna, & perfecta causa, malum, aut procedit ex multis particularibus defectibus. Et hoc apparet, tam in naturalibus, quàm in moralibus. Sanitas enim. & pulchritudo causantur partim, quod corpus, quantum ad omnes partes est bene proportionatum. Sed ad hoc, quod sit turpitudo, vel ægritudo, sufficit quod desit debita proportio in quacunque parte. Et ideo multipliciter contingit esse ægrũ & turpe, sed vno modo esse sanum, & pulchrum. Similiter ad actum requiritur, quòd sit commensuratus, secundum omnes debitas circunstantias, quarum quæcunque tollatur, efficitur actus vitiosus. Et ideo Philosophus dicit in 2. Ethi. quod bonum contingit vno modo, malum vero multipliciter. Deinde cum dicit {Vidit Deus, &c.} ponit secundam consideratione, quę talis est. Quicquid est in mundo, siue bonum, siue malum, sic est visum à Deo, omne autem visum inquantum est visum, est in vidente, & quia Deo conuenit nobilissimus modus videndi, qui est videre aliquid per causam, manifestũ est, quòd in Deo, qui videt bona, & mala, sunt causæ, & bonorum, & malorum. Causæ malorũ, quę apud Deum sunt, sunt ipsę virtutes, quæ faciunt bonũ. Eadem enim virtus est, quæ facit bonum, inquantum est perfecta, & quæ facit malum, inquantum est deficiẽs. Sicut patet de libero arbitrio, quod est causa boni & mali, & vniuersaliter omne quod est causa mali, est etiam causa alicuius boni. Deinde cum dicit. {Si autem malum, &c.} ponit tertiam considerationem, quæ est contra C hoc, quod malum non sit primum principium, quia si malum sit ab æterno non causatum, sed potius alia causans, & habeat potestatem aliqua faciendi, & habeat existentiam, & habeat causalitatem, dum aliqua facit, quærendum remanet, vnde hoc habeat, quandocunque enim aliquod vnum conuenit multis, oportet quòd illius vnius sit vna aliqua causa, non est enim causa multiplicior, quàm effectus, vt scilicet effectus sit vnus, & causæ sint multæ. Si igitur æternitas, & creatio, & potentia, & esse, & facere communiter conueniant bono, & malo, oportet quod hoc procedat ab vna causa. Aut igitur malum hoc habet à bono, aut bonum à malo, aut ambo ex aliqua causa priori. Et quod horum verius sit, posterius ostendetur. Deinde cum dicit. {Omne quod est secundum naturam, &c.} manifestat tres præmissas considerationes. Et primo primam. Secundo secundam, ibi. {Omnium & malorum, &c.} Tertio, ibi. {Sicut totaliter potest, &c.} ponit primam considerationem, scilicet, quòd malum non sit ex aliqua causa determinata probat tribus rationibus. Quarum prima talis est. Videmus enim, quod omne, quod habet causam determinatam, aut est à natura, aut est ab arte. Omnino enim quod est secundum naturam generatur ex aliqua causa determinata. Et similiter, quod est secundum artem. Sed malum non est, secundum naturam, ne- D que secundum artem, quia omne, quod est secũdum naturam, est aliquo modo in natura, sicut effectus sunt in suis causis, neque est secundum artem, quia omne, quod est secundum artem habet aliquam rationem in arte. Malum autem in rebus naturalibus est cõtra naturam esse, & in rebus artificialibus malum, est etiam inartificiatum esse. Non autem potest dici, quòd id, quod est contra naturam sit in natura, neque quòd ratio eius, quod est inartificiatum, sit in arte. Et ita malum non est à natura, neq; ab arte. Ex quo sequitur, quod malum sit sine causa, & sic indeterminatum, sicut non proueniens ex aliqua determinata causa. Secundam autem rationem ponit, ibi. {Vtrum anima malorum est causa, &c.} Maximè enim videtur, quòd anima per liberum arbitrium sit causa mali. Vnde si anima non sit per se causa mali, videtur quòd nihil aliud sit per se causa mali. Quærit ergo, vtrum anima sit per se causa malorum, ita quòd omnia, quibus adiungitur impleat malicia, sicut ignis omnia, quibus appropinquat calefacit, quia est per se causa calefaciendi. Et ad huius quæstionis solutionem proponit duo. Quorum primum est, quòd natura animæ est bona. Secundum est, quòd anima, secundum suas operationes aliquando est bona, aliquando mala. Primum horum sic probat. Si enim detur, quòd natura anima sit mala, & esse eius sit malum, hoc videtur im- E possibile, quia anima non habet sui esse, nisi ex causa creatiua omnium, quam oportet esse bonum, quia producere pertinet ad rationem boni. Quæcunque autem sunt creata ex bona causa, sunt bona. Nullo modo igitur potest esse, quòd anima, secundum suam substantiam, & naturam sit mala. Si autem detur secundum membrum, scilicet quòd anima sit mala, propter suam operationem, hoc non est, quasi operatio mala, ex necessitate, & intransmutabiliter ab anima per se sit causa malæ operationis. Non enim possent in anima esse virtutes, & virtuosi actus, nisi ipsa bono conformaretur. Sic igitur anima non est per se causa mali determinata. Vnde relinquitur, quòd malum sit magis ex quadam debilitate causæ, & defectu boni. Tertiam rationem ponit, ibi. {Bonorum causa, &c.} quæ talis est. Causa bonorum est vna, sed sicut bono malum est oppositum, ita & vni multitudo, ergo causæ mali sunt multæ, & indeterminatæ. Non quidem, quod mala efficiantur per aliquas rationes & virtutes. Et dicit rationes & virtutes, quantum ad ea, quæ fiunt per naturam, sed causa malorum est totalis defectus, ratione qua dicitur impotentia, vel debilitas potentiæ, quæ dicitur infirmitas, vel etiam hoc quod aliquid dissimile adiungitur alteri absque debita commensuratione, sicut si calidum adiungitur frigido absque debita commensuratione, sequitur ægritudo. Quod autem aliqua immobiliter, & eodem modo perseuerent, contingit ex fortitudine causæ imprimentis, & conseruantis. Quia igitur mala proueniunt ex subtractione potentiæ, & debilitate ipsius, sequitur quòd non sint immobilia, neque semper eodem modo se habentia, sed quod habeant infinitas varietates, & quod sint interminata, quia quod ex debilitate causæ prouenit, aliquando accidit sic, aliquando aliter, propter hoc, quod causa debilis non potest conseruare eundem ordinem in causando. Et quia sunt quædam debilitates, oportet, quòd portentur in alijs, id est, sustententur, sicut priuationes in subiectis, & quòd habeãt subiecta determinata, sicut habent causas determinatas. Deinde cum dicit. {Omnium & malorum, &c.} manifestat secũdam consideratioñe. s. quod causæ malorũ sint virtutes boni facientes. Et circa hoc duo facit. Primo ostẽdit, quòd bonũ sit principiũ mali. Secundo ostẽdit, per quem modum, ibi. {Malo esse ponendum est, secũdum accidens, & propter aliud, & non ex principio, &c.} Quod autem bonum sit principium mali sic ostendit. Semper finis respondet principio actiuo. Ad hoc enim operatur vnumquodq; quod est conueniens suæ naturæ, sicut ignis agit ad generationem ignis, sed finis omnium malorum est bonum, ergo & principium omnium malorum est bonum. Quod autem finis malorum sit bonum, sic probat. Illud enim finis alicuius est, propter quod illud fit. Sed quodcunq; facit aliquid, siue bonum, siue malum, facit illud propter bonum. Et hoc manifestat in his, quæ faciunt mala, de quibus minus videtur. Non enim facimus mala, nisi ex desiderio alicuius boni. Nullus enim facit ea, quæ facit respiciens per intentionem ad malum, sicut ille, qui committit adulterium, non allicitur ex inordinatione, propter quam adulterium est malum, sed ex delectatione, quæ est aliquod bonum, ergo finis malorum est bonum, & ita sequitur, quòd bonum sit etiam malorum principium. Omne autem quod habet aliquam substantiam habet principium, & finem suæ substantiæ conuenientem, quod non potest dici de malo, vt ostensum est, ergo relinquitur quòd malum non habet substantiam, sed quòd sit priuatio substantiæ, cum sit factum boni gratia, & non gratia suiipsius, sicut ostensum est. Sed si ille, qui facit malum, intendit ad bonum, vt hic dicit, videtur quòd non peccet, quia peccatum præcipue ex intentione dependet. Sed dicendum est, quòd si illud malum coniunctũ bono esset ignoratum, vtpote adiunctum ei raro, & vt in paucioribus intentio, quæ fertur in bonum, esset mala. Sed quando malum adiunctum non latet, vtpote semper adiunctum huic bono, in quod intentio fertur, aliquo etiam modo fertur in malum, licet non principaliter. Ex quo enim non recusat illud bonum, propter malum adiunctum, sequitur quod magis velit illum malum, quàm carere bono, & quod minus velit maius bonum, quo priuatur per illud malum, quàm minus bonum, cui coniungitur malum. Deinde cum dicit. {Malo esse ponendum est, &c.} ostendit qualiter bonum sit principium mali. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit propositum. Secundo, infert conclusionem ex dictis, ibi. {Igitur priuatio est malum, &c.} Quia ergo supra ostenderat, quòd bonum est principium mali, ne aliquis crederet, quòd sit per se principium eius, ad hoc excludendum dicit, quòd malo assignãdum est esse per accidens, & propter aliud, & non quasi ex proprio, & per se principio. Quod sic probat. Quandocunque est aliud factum, & aliud desideratum, illud quod fit habet causam per accidens. Sicut si aliquis fodiens sepulchrum inueniat aurum, dicimus inuentionem auri per accidens prouenisse. Sed quando aliquis facit malum, aliud est quod fit, & aliud quod desideratur, siue intenditur, quia illud quod fit, apparet esse bonum, quod omnino necesse est, quia fit boni gratia, omne quod fit, vt ostensum est, sed secundum rei veritatem non est bonum, quia contingit quòd aliquis opinatur esse bonum, quod non est bonum, ergo relinquitur, quòd malum non habeat principium, nisi per accidens, & inde vlterius concludit, quòd malum est pręter viam, quia motus, qui est via ad non ens, non per se terminatur ad malum. Et iterum est præter intentionem mouentis, quia omnis intentio agentis fertur in bonum. Et iterum est præter naturam, quia non progreditur ab agente, secundum conuenientiam suæ naturæ, cum omne agens agat virtute boni. Et vlterius est etiam præter causam, quia non habet causam per se, sed solum per accidens, siue per causam intelligatur principium effectiuum, siue causa finalis. Et sicut est præter naturam, ita est etiam præter

Vidit Deus malum, aut bonum, & apud ipsum causæ malorum, virtutes sunt bonum facientes. Si autem malum æternum est, & creat. & potest, & est, & facit, vnde ipsi hoc? Aut ex bono, aut bono ex malo, aut ambobus ex alia causa. Omne quod est secundum naturam, ex causa determinata generatur. Sed A malum est sine causa, & indiffinitum non est secundum naturam, neque enim in natura omnia, neque contra naturam, neque in artificijs, aut in arte ratio. Vtrum anima malorum est causa, quemadmodum ignis calefaciendi, & omnia quibus appropinquat malicia implet. Bona quidem est animæ natura, operationibus autem aliquando quidem habet ita, aliquando autem non ita. Si natura quidem, & esse ipsius est malum, & vnde ipse est esse, nisi ex creatiua totorum bona causa? Sed si existat, quomodo secundum substantiam est malum? Bona enim cuncta sunt ex hac genita. Si autem operationibus, neque hoc est intransmutabile. Alioquin vnde sunt B virtutes, & bonifirmiter ipsa facta? Relinquitur igitur malum, infirmitatem, & defectum boni esse. Bonorum causa est vna. Si bono malum est contrarium, mali causæ sunt multæ. Non quidem, quæ efficiunt mala sunt, rationes & virtutes, sed impotentia, & infirmitas, & mixtio dissimilium non commensurabilis. Neque immobilia sunt, & semper eodem modo habentia mala, sed infinita, & interminata, & in alijs portata, & istis infinitis. Omnium & malorum principium, & finis erit bonum. Etenim boni gratia sunt omnia, quæcunque bona, & quæcunque contraria. Etenim ista facimus, bonum desiderantes. Nullus enim ad malum respiciens facit quæ facit, propter quod, neque subsistentiam habet malum, sed priuationem substantiæ, boni gratia, & non suijpsius factum. Malo esse ponendum est, secundum accidens, & propter aliud, & non ex principio proprio. Quare quod fit rectum quidem esse apparere, quoniam boni gratia fit. Reuera autem non rectum esse ideirco, quòd non bonum, bonum opinantur. Demonstratum est aliud esse desideratũ, & aliud factum. Igitur malum est præter viam, & præter intentionem, & præter naturam, & præter causam, & præter principium, & præter finem, & præter diffinitionem, & præter voluntatem, & præter substantiam. Igitur priuatio est malum, & defectus, & infirmitas, & incommensuratio, & peccatum, & sine intentione, & sine pulchritudine, & sine vita, & sine mente, & sine ratione, & imperfectum, & non collocatum, & sine causa, & indefinitum, & sine germine, & vacuum, & non operans, & inordinatum, & dissimile, & infinitum, & obscurũ, & sine substãtia, & ipsum nullo modo vsquam nihil existens. Sicut totaliter potest aliquid malum ad bonum mixtione. Quod enim omnino boni expers, neque est aliquid, neque potest. Etenim si bonum, & existens est, & voluntate

Universidad de Deusto Biblioteca

artem. Est etiam præter diffinitionem rationis, quæ dirigit in operibus artis, & præter voluntatem, quæ manet in eis. Et similiter est præter substantiam subsistentem, quia non habet formam, per quam subsistat, sed est priuatio formæ. Si quis obijciat, quod si alicui peccanti apparet bonū illud, quod facit, & sic videtur ex ignorantia peccare omnis peccans, & ita à peccato excusari. Dicendum est, quod huiusmodi error, propter quem opinatur esse bonum, quod non est bonum, est secundū ignorantiā electionis, qua ignoratur in particulari, quod scitur in vniuersali. Ille enim, qui in vniuersali scit adulterium esse malum, in particulari indicat bonum esse nunc adulterare, inquantū præponderat in sua volūtate bonum delectabile bono honesto, cui opponitur malū delectationi adiunctum. Vnde huius ignorantia magis est ex inordinatione volūtatis, quā quod sit causa inordinatæ voluntatis. Et propter hoc dicit Philosophus in 3. Ethic. quòd peccat, quidem ignorans, sed nō ex ignorantia, vnde non excusatur, nec in toto, nec in parte. Deinde cum dicit. {Igitur priuatio est malum, &c.} infert conclusionē ex dictis, In qua multiplicat rationes mali. Cum igitur malum sit priuatio boni, dupliciter potest variari malum, aut ex parte priuationis, quia contingit multipliciter aliquid priuari, aut ex parte boni, quia multipliciter bonum cōtingit priuari. Concludit ergo, quòd quia malū non habet subsistentiam, quòd sit priuatio priuans totaliter aliquod particulare bonum, sicut cæcitas est malum, quia priuat totaliter visum. Et iterum {malum est defectus} quando. s. non totaliter aliquid tollitur, sed deficienter habetur, Vt patet in eo, qui obscure videt {&} est etiam infirmitas,} quando scilicet, non firmiter habetur bonum, etiam si intensè habeatur, sicut si quis acute videat, & tamē nō habeat firmum visum, sed facile visus eius destituitur. Tria hæc ergo accipiuntur ex parte priuationis, scilicet, ex parte eius, quod priuatur per malum. Primo, accipienda est ratio boni in communi. Ad quam tria pertinent, scilicet, commensuratio aliquorum, ex quibus aliquid componitur, vt sanitas est commensuratio humorum, & pulchritudo commensuratio membrorum. Et per oppositum, malum est {incommensuratio,} sicut ægritudo, & turpitudo. Secundum quod pertinet ad rationem boni est, quòd actus pertingat ad debitū finem. Et per oppositum dicit, quòd malū est {peccatum.} Nam peccatū dicitur, & in natura, & in arte, & in voluntate, quando actus non pertingit ad debitum finē, sicut cum natura producit partū monstruosum, & cum scriptor, non facit bonam scripturam, & cum voluntas non facit actum virtuosum. Est etiam de ratione boni, quod sit intentum, quia bonum est, quod omnia appetunt. Et per oppositum dicit, quòd malum est sine intentione. Et hæc tria possunt reduci ad modum, speciem, & ordinem, quem ponit August. Nam incommensuratio est per priuationem modi, peccatum per priuationem speciei, hoc autem quod dicit, {sine intentione} per priuationem ordinis. Deinde ponit ea, quæ consequuntur communem rationem boni. Et primo dicit, {sine pulchritudine,} quia pulchrum conuertitur cum bono, vt supra dictum est. Et postea ponit quædam particularia bona, quæ priuantur per malum. Et dicit, quòd malum est {sine vita, & sine mente} id est, intellectu, {& sine ratione,} & est imperfectum, perfectio enim ad rationem boni pertinet, {&} est {non collocatum} id est, non firmatum in aliquo, firmari enim in aliquo est de ratione boni, {&} est {sine causa} ordo enim ad causam est quoddam bonum, {&} est {indefinitum,} sicut non ex propria causa procedens, {&} est {sine germine,} quasi non habens proprium, & per se effectum, {&} est {vacuum,} id est, absque plenitudine, {&} est {non operans,} quia & ipsa operatio est quoddam bonum, & perfectio operantis, {&} est {inordinatum} quia etiam ordo ad rationem boni pertinet, {&} est {dissimile,} quia etiam similitudo quidam ordo est, & ad rationem boni pertinens, {&} est {infinitum,} quia finis est bonum, & perfectio vniuscuiusque {&} est {obscurum,} id est, sine claritate, & breuiter {sine} omni {substantia,} & non est existens aliquo modo, nec in aliquo tempore, nec aliquid est malum, inquantum est malum. Deinde cum dicit. {Sicut totaliter potest, &c.} procedit ad manifestandum tertiam considerationem supra positam, scilicet, quod malum non est æternum, & causatiuum quoddam primum principium. Et hoc probat dupliciter. Primo sic. Malum enim eo modo, quo aliquid potest facere, potest hoc per bonum sibi adiunctum, quia illud {quod omnino est expers boni, neque est aliquid, neque potest} aliquid. Et hoc sic probat. Si enim ita est, quòd existere, & appeti per voluntatem, & esse potens, & esse effectiuum pertineat ad rationem boni, quomodo illud, quod est bono contrarium, scilicet malum, quod est absque substantia, & operatione, & voluntate, vt supra dictum est, poterit aliquid propria virtute? quasi diceret, nullo modo. Si igitur malum, nihil potest per seipsum, sed solum virtute boni, manifestum est, quòd malum non est primum principium causatiuum. Secundo, ibi. {Non omnia omnibus, &c.} probat idem sic. Nos videmus, quòd non omnia sunt omnibus mala, secundum idem. Malum enim vniuscuiusque opponitur proprio bono eius. Malum enim dæmonis est esse intellectum non conformem diuinę bonitati, & malum animæ est esse præter rationem, & malum corporis est esse præter naturalem dispositionem. Non ergo est aliquod malum, quod idem sit malum omnibus. Hoc autem oporteret, si esset aliquod primum malum causatiuum omnium malorum, sicut primum causatiuum omnium bonorum est omnibus bonum. Patet igitur, quòd malum non est primum principium causatiuum.

appetitum, & potens, & actiuum, quomodo poterit aliquid quod est bono contrarium, quod est substantia & voluntate & operatione priuatum? Non omnia omnibus & omnino eadem secundum idem mala. Dæmoni est malum præter boniformem intellectum esse, animæ præter rationem, corpori præter naturam.

LECTIO XXIII.

Quomodo mala possint esse, diuina prouidentia existente.

QVomodo totaliter mala sunt, & prouidentia existente, non est malum, secundum quod est malum, neque existens, neque in existentibus. Et nihil existentium est improuisum, neque enim est malum conspicuum subsistens bono. Et si nullum existentium non particeps boni, malum autem defectus boni. Nihil autem existentium priuatur vniuersaliter bono, in omnibus existentibus diuina prouidentia, & nihil existentium non prouisum. Sed & factis malis benigne prouidentia vtitur, aut ipsorum, aut aliorum, aut propriam, aut communem vtilitatem. Et propriè vnumquodque existentium prouidet. Propter quod, & vanam multorum non recipiemus rationem, qui oportere dicunt prouidentiam, & inuitos nos ad virtutem agere. Etenim corrumpere naturam, non prouidentiæ. Vnde sicut prouidentia vniuscuiusque naturæ est saluatiua, per se mobilia prouidet, vt per se mobilia: & tota particularia iuxta proprietatem totius: & vnicuiusque, inquantum prouisorum natura suscipit totius largissimæ prouidentiæ proportionaliter attributas vnicuique prouisiuas bonitates. Non igitur existens, & malum, neque in existentibus est malum. Nusquam enim est malum, secundum quod est malum, & fieri malum non est, secundum virtutem: sed propter infirmitatem. Et dæmonibus, quòd quidem sunt, & ex bono est, & bonum. Malum autem est ex ipsis, ex casu à proprijs bonis, & variatio, quæ est circa idemptitatem, & habitum, infirmitas conuenientis ipsis, angelos decentis perfectionis. Et desiderant bonum, inquantum esse, & viuere, & intelligere desiderant. Non existens bonum desiderant, & non est hoc desiderium, sed peccatum desiderij existentis. In cognitione autem peccantes vocant eloquia, circa cognitionem boni, non obliuiscibilem, aut actionem infirmos existentes, & scientes voluntatem, & non facientes qui audiunt quidem, infirmantur autem circa fidem, aut operationem boni, & quòd volunt quidem intelligere, vt bene agant, secundum auersionem, aut infirmitatem voluntatis. Et totaliter malum, vt multoties diximus, est infirmitas, & impotentia, & defectus: aut cognitionis, aut fidei, aut desiderij, aut operationis boni. Et quidem dicat aliquis

LECTIO XXIII.

QVomodo totaliter mala sunt, & prouidentia existente, &c.} Soluta prima quæstione de causa mali, hic soluit secūdam de prouidentia, quomodo scilicet mala possint esse, diuina prouidentia existente. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod malum non cadit sub prouidentia, quasi ex prouidentia causatum. Secundo ostendit, quòd malum cadit sub prouidentia, quia à prouidētia ordinatum, ibi. {Sed & factis malis, &c.} Tertio, quòd malum non debet esse totaliter per prouidentiam impeditum, ibi. {Et propriè vnumquodque, &c.} Dicit ergo primo, quòd malū inquantum est malum, non est existens, neq; in existentibus, vt supra probatum est, & cū {nihil} sit {existentium improuisum,} id est, ex diuina prouidētia nō causatum, malum autem non est intentum, seu causatum ex diuina prouidētia. Quòd autem omnia existentia causantur ex diuina prouidentia, & nullum malum, sic probat. Nullum enim est existentium, quin aliquo modo participet bono, sed de ratione mali est, quòd sit defectus boni, nullum autem vniuersaliter existentium priuatur, seu deficit à bono, proprius autem effectus prouidentiæ videtur esse bonum. Hoc.n. quilibet prouidens intendit, vt sua prouidentia ea, quibus prouidet, in bono statu constituat. Relinquitur ergo, quòd diuina prouidentia ad omnia existentia se extendit, & nihil existentium est, non prouisum à Deo, sed malum inquantum non causatum est per prouidentiam diuinam, inquantum non est existens. Deinde cum dicit. {Sed & factis malis, &c.} ostendit, quomodo mala cadunt sub prouidentia, vt à prouidentia ordinata. Et dicit, quòd diuina prouidentia bene vtitur malis, quandoque quidem ad ipsorum vtilitatem, in quibus sunt mala, sicut cum infirmitates corporales, vel etiam spirituales Deo id agente cedunt in vtilitatem eorum, qui eas patiuntur, quandoque verò ad vtilitatem aliorum. Et hoc dupliciter, quandoque quidem ad propriam vtilitatem alicuius, sicut est cum ex pœna vnius alius emendatur, quandoque verò ad vtilitatem communem, sicut cum pœna malefactorum ordinatur ad pacem ciuitatis. Deinde cum dicit. {Et propriè vnumquodque, &c.} ostendit, quòd malum non debet esse totaliter per diuinam prouidentiam impeditum. Et dicit, quòd diuina prouidentia {prouidet vnicuique existentium propriè,} id est, secundum proprietatem, & conditionem suæ naturæ. Et ideo non sunt recipienda vana obiecta multorum, qui dicunt, quod diuina prouidentia debet & nos inuitos inducere ad virtutem. Non enim pertinet ad prouidentiam, quòd corrumpat naturam rerum, sed quòd seruet, vnde eo modo prouidentia est conseruatiua naturæ vniuscuiusque rei. {sed prouidet} ea quæ per suam naturam sunt {mobilia, quasi per se mobilia} id est, non auferens ab eis, quin per se moueri possint. Et similiter ea, quæ sunt tota, & vniuersalia, & perfecta, & ea quæ sunt particularia, prouidet iuxta proprietatem naturalem totius, & vniuscuiusque particularis. Et hoc inquantum natura eorum, quibus Deus prouidet, suscipit proportionaliter sibi bonitates datas ex largissima, & vniuersali Dei prouidentia. Et quia rationalis creatura, secundum suam naturam defectibilis est, & per liberum arbitrium potest deficere, non pertinet ad diuinam prouidentiam, vt eius mobilitatem impediat. Et similiter non pertinet ad Dei prouidentiam, vt tantam bonitatem attribuat vni particulari enti, sicut toti vniuerso, vel rei, quæ est inferiori gradu, sicut rei, quæ est in superiori. {Non igitur existens est malum, neque in existentibus est malum.} Hic soluit tertiam quæstionem de desiderio mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo malum contingit esse in desiderio. Secundo, quomodo contingit in cognitione peccare, ibi. {In cognitione autem peccantes, &c.} Circa primum primo resumit quædam, quæ sunt in malo in communi, concludens ex dictis, quòd malum, neque est per se existens, neque in existentibus. Ostensum est enim, quod malum secundum quod est malum, nusquam est,} id est, non est aliquid existens in aliquo. Et iterum ostensum est, quod hoc, quòd aliquid dicitur fieri malum, non contingit ex aliqua virtute actiua, sed propter infirmitatem, & defectum virtutis. Secundo, ibi. {Et dæmoni, &c.} resumit quod dictum est specialiter de malo dæmonum. Et dicit, quòd in dæmonibus hoc ipsum, quòd sunt, est bonum, & eis est ex bono, scilicet Deo, sed malum inuenitur in ipsis ex hoc quòd ceciderunt {à bonis proprijs} id est, ad quæ erant ordinati, secundum ordinem suæ naturæ, & iterum variatio, qua decesserunt ab illa identitate, in qua sunt boni angeli, & ab habendo ea, quæ illi habent, quod nihil est

nihil est aliud, quàm infirmitas quædam perfectionis eis naturaliter conuenientis prout decet angelos. Tertio, ibi. {Et de bo.} ostendit, quomodo desiderium se habet ad bonum & malum. Et dicit, quod dæmones desiderant bonum, inquantum desiderant bonum naturale, quod est esse, viuere, & intelligere, sed inquantum non desiderant bonum, sed malum, desiderant non existens, quia malum, inquantum malum, est non existens, & hoc ipsum desiderare, sicut non existens, non est ex perfectione desiderij, sed est quædam infirmitas, & peccatum circa desiderium. Sic enim opinari falsum est ex infirmitate intellectus, ita desiderare malum, est ex defectu virtutis desideratiuæ. Deinde cū dicit. {In cognitione, &c.} ostēdit, quomodo peccatū contingat esse in cognitione. Et circa hoc tria facit. Primo, ostēdit propositum. Secundo, excludit obiectionem, ibi. Et qui, &c.} Tertio, epilogat quæ in hoc cap. dicta sunt, ibi. {Nunc, &c.} Dicit ergo primo, quòd sicut peccare in desiderio est quædam infirmitas desiderij, ita peccare in cognitione, secūdum sacra eloquia, dicitur esse infirmum circa duo. Primo quidem, circa cognitionem boni, quàm scire tenetur, & quam obliuiscitur. Si enim aliquis infirmetur in cognitione eius, quod scire nō tenetur, nō est peccatum. Secundo, circa actionem boni, quod quis cognoscit, & quantum ad hūc, secundum modum vituperantur scientes voluntatem domini sui, & non facientes, vt habetur Luc. 12.ca. Et hi sunt, qui audiunt quidem, & nō possunt se excusare de ignorantia, sed sunt infirmi ad credendum, aut ad bonum operandum. Quantum ad primum verò vituperantur in Psalmo illi, qui nolunt intelligere, vt bene agāt. Quod quidem fit, secundum quod auertitur voluntas, aut infirmè se habet ad cognitionem boni. Et vt vniuersaliter dicamus. Malum, (sicut multoties dictum est,) est quædam infirmitas, id est, debilitas potentiæ, vel totaliter impotentia, & quicunque potentiæ defectus, aut circa cognitionem, aut circa finem, aut circa desiderium, aut circa operationem boni. Et loquitur hic de malo culpę, quod circa aliquod horum quatuor necesse est considere. Deinde cum dicit. {Et quidem dicat aliquis, &c.} mouet quandam obiectionem. Potest enim aliquis obijciendo dicere, quod infirmitas non est imputanda, sed condonanda. Parcendum enim est, vt videtur infirmitati. Si igitur peccatum est infirmitas circa aliquod prædictorum, videtur quod peccatum non sit puniendum. Sed ad hoc respondet aliquis, quod talis obiectio bene procederet, si omnino peccanti deesset posse ad bonum. Sed quia vnusquisque habet posse bene facere ex bono, id est, ex auxilio Dei, qui dat omnibus conuenientia ipsis affluenter, vt dicitur Iac. 1. non est laudabile, id est, excusabile peccatum quod est auersio, & fuga, & casus, ab habitu propriorum bonorum, quæ proueniunt ex bono, scilicet Deo. Homo enim se auertit ab auxilio Dei, sibi parato, & ei imputatur ad culpam quidem peccati, sicut si aliquis infirmus caderet, dum nollet vti auxilio manum porrigentis. Sed dicit, quod hæc sufficienter secundum suam virtutem dixit in quodam libro, quem fecit de iustitia, & obseruantia diuinæ iustitiæ, qui ad nos non peruenit, in quo quidem, secundum veritatem Sacræ scripturæ, reprobauit sophisticas rationes eorum, qui contra diuinam iustitiam iniustè, & mendaciter loquuntur. Deinde cum dicit. {Nunc autem sufficienter, &c.} epilogat ea, quæ dicta sunt in hoc cap. Et dicit, quod nunc in isto capitulo sufficienter laudauit, secundum suum posse bonum, sicut vere amabile, vbi tractauit de amore, & sicut principium, & finis omnium in principio, vbi dixit de effectu boni, in quo manifestatur, quasi quidam circulus in existentibus, dum habent idem principium, & finem, scilicet bonum. Et ostensum est, etiam ibi, quod Deus informat non existentia in actu, sed in potentia, & quòd Deus omnium bonorum est causa, & quòd non est causa malorum, & quòd sua prouidentia est perfecta, datrix omnis boni, & quòd supergreditur, tam existentia, quàm non existentia. Et quòd mala, quæ dicuntur secundum priuationem ordinat in bonum, quod est desiderabile omnibus, & diligibile, & quæcunque alia demonstrata sunt, secundum veritatem in præcedentibus, sunt vera.

non est punienda infirmitas, sed econtra condonanda. Si non quidem esset posse, bene quidem se habet sermo. Si autem ex bono posse, quod dat secundum eloquia omnibus simpliciter conuenientia, non est laudabile peccatum habitus propriorum bonorum ex bono, & auersio, & fuga, & casus. Sed hæc quidem à nobis in his, quæ sunt de iustitia, & diuinæ iustitiæ obseruantia, secundum virtutem sufficienter sunt dicta. In quo sancto negocio eloquiorum veritas, sophisticas, & iniustitiam, & mendacium contra Deum loquentes contriuit, sicut insipientes rationes. Nunc autem sufficienter, sicut secundum nos laudatum est bonum, sicut vere amabile, sicut principium, & finis omnium, sicut circumitus existentium, sicut informans non existentia, sicut omnium bonorum causa, sicut malorum non causa, sicut prouidentia, & donatrix boni perfecta, & supergrediens existentia, & non existentia, & mala, secundum ipsius priuationem ad bonum redigens, omnibus desiderabile, & amabile, & diligibile, & quæcunque alia in prioribus verus sermo demonstrauit.

LECTIO V.

LECTIO PRIMA.

De existente, in quo, & de exemplis.

TRansfeundum autem est nunc ad vere existentem, vere existentis Dei Theologicam laudationem. tantum autem memorabimus, quòd sermonis intentio est, non supersubstantialem substantiam, secundum quòd supersubstantialis est manifestare. Ineffabile enim hoc, & ignotum est, & perfectè non manifestabile, & ipsam excedens vnitionem, sed substantificum Thearchicæ substantiæ principatus processum ad omnia existentia laudare. Etenim boni Dei nominatio, totos esse omnium processus manifestans, & ad existentia, & ad non existentia extenditur, & super existentia est, vitæ autem ad omnia viuentia extenditur, & super viuentia est. Sapientia verò ad omnia intellectualia, rationalia, & sensibilia extenditur, & super omnia ista est. Istas igitur prouidentiæ manifestatiuas Dei nominationes, sermo laudare desiderat. Non enim promittit enarrare per se substantialem bonitatem & deitatem, & substantiam, & vitam, & sapientiam per se substantialis diuinitatis, quæ est super omnem bonitatem, & deitatem, & substantiam, & vitam, & sapientiam in absconditis, sicut eloquia dicunt, supercollocatam, sed manifestatam bonitatem, & excedenter beneficam prouidentiam, & omnium bonorum causam, laudat, & existentem, & vitam, & sapientiam, quæ facit substantiam & viuificat, & est sapientia donatrix causa,

SVPER CAPVT V. LEC. I.

TRansfeundum est autem nunc ad vere existentem, vere existentis Dei Theologicam laudationem, &c.} Postquam Dionysius tractauit de bono, in quarto cap. Hic in quinto determinat de Ente, de quo determinat primum bonum post bonum, quia bonum quodammodo ad plura se extendit, vt Platonici dixerunt. Nam etiam non existens actu, quod est ens in potentia, ex hoc ipso, quod habet ordinem ad bonum, habet rationem boni, sed causalitatem entis participat, quando fit ens actu. Et quia quidam ponebant res fieri in actu, secundum aliquod exemplum alicuius formæ præexistentis, ideo in capitulo de Ente determinat etiam & de exemplis, ad quæ sunt entia, vt ex titulo patet. Diuiditur autem hoc cap. in duas partes. In prima præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositam intentionem. In secunda prosequitur de causalitate primi entis, ibi. {Quoniam autem & de istis diximus, &c.} Circa primum tria facit. Primo, manifestat suam intentionem. Secundo, excludit errorem, ibi. {Non autem aliud, &c.} Tertio, respondet cuidam obiectioni, ibi. {Et quidem dicat aliquis, &c.} Dicit ergo primo, quod à consideratione boni transeundum est, nunc ad veram laudem Dei, secundum quod à sanctis Theologis nominatur, vt vere existens. Sed hoc præscire oportet, quod non est in præsenti sermone intentio, quod ipsa supersubstantialis substantia Dei, secundum quod in seipsa supersubstantialiter existit, manifestetur, id est, vt cognoscatur Dei essentia: hoc enim sermone explicari non potest, nec nostra cognitione capi. Quicquid enim intellectus noster apprehendit, minus est quàm Dei essentia, & quicquid lingua nostra loquitur, minus est, quàm esse diuinum, nec potest diuina essentia manifestari perfectè vnicuique intellectui creato, Ita quod eam apprehendat, sed excedit ipsam vnitionem intellectus beatorum, qui essentiam Dei vident per vnitionem sui intellectus ad ipsam Dei essentiam. Quamuis enim videant hoc ipsum, quòd Deus est, tamen est tanta perfectio visionis, quanta est perfectio ipsius esse diuini, & quanta est perfectio visionis, qua Deus se videt. Non est ergo præsentis intentionis, vt manifestetur ipsa Dei essentia, per quam omnia substantificantur. Quolibet enim diuino nomine manifestatur aliquis processus alicuius perfectionis à Deo in existentia, & secundum quod de Deo dicitur, est supra omnia entia. Sicut nomen boni manifestat omnes processus vniuersalis essentiæ rerum, & extendit se, tam ad existentia, quàm ad non existentia, inquantum non existentia habent aliquid boni, prout sunt in potentia ad esse. Nomen verò entis designat processum essendi à Deo, in omnia entia, & secundum quòd de Deo dicitur esse super omnia existentia. Nomen verò vitæ extenditur ad omnia viuentia, & secundum quod de Deo dicitur, est super omnia viuentia. Nomen verò sapientiæ significat processum, qui extenditur ad omnia intellectualia, & rationalia, & sensibilia, quia etiam ipse sensus, inquantum est cognitio quædam, est quædam participatio diuinæ sapientiæ, cum tamen diuina sapientia sit super omnia ista. Ad hoc ergo tendit iste sermo, vt exponat Dei nomina, secundum quod sunt manifestatiua diuinæ prouidentiæ, per quam perfectiones rebus attribuit. Non enim promittit sermo iste, quod narret ipsam Dei supersubstantialem bonitatem, & substantiam, & vitam, & sapientiam, secundum quod in seipsa supersubstantialiter existit super omnia, quæ in creaturis inueniuntur. Vnde de sapientia Dei dicitur. Iob 28. quòd abscondita est ab oculis omnium viuentium. Intentio ergo præsentis sermonis est, laudare Deum, nomine boni, secundum quod est causa omnium bonorum. Et nomine existentis, secundum quòd facit omnem substantiam. Et nomine vitæ, secundum quod viuificat omnia. Et nomine sapientiæ, secundum quod dat sapientiam. Deinde cum dicit. {Non autem aliud, &c.} excludit errorem quorūdam Platonicorum, qui vniuersales effectus in intelligibiliores causas reducebant. Et quia videbant effectum boni vtilissimum esse, dicebant suam causam esse ipsum bonum, quod effundit bonitatem in omnia. Et sub ea ponebant aliam causam, quæ dat vitam, & sic de alijs, & huiusmodi principia dicebant Deos. Hoc ergo excludit ipse Dionysius dicens, quòd præsens sermo non dicit aliud principium esse ipsum bonum, & aliud ipsum existens, & aliud vitam, & aliud sapientiam. Neque dicit præsens sermo esse multas causas, & diuersas deitates productiuas diuersorum, quorum quædam sunt excedentes, & quædam inferiores, secundum omnes processus perfectionum in creaturis. Et omnia nomina, quæ hoc exponūtur, dicit præsens sermo esse vnius principij. Et aliquod nomen esse, quod manifestat totam prouidentiam Dei vniuersaliter, scilicet nomen boni. quædam verò manifestant diuinam prouidentiam, quantum ad aliquos determinatos effectus, vel magis vniuersales, vel magis particulares, sicut ens, viuens, & sapiens, & huiusmodi. Deinde cum dicit. {Et quidē dicat aliquis, &c.} Soluit quādam obiectionem. Et primo ponit eam, quæ talis est. Cum ipsum esse excedat vitam, & vita excedat sapientiam, vnde est, quòd viuentia supereminēt existentibus, & sentientia viuentibus, & rationabilia sentientibus, & mentes} id est, intellectus angelici {rationabilibus} creaturis, id est, hominibus, {& magis sunt circa Deum,} & quasi magis assimilatæ ei, {& magis ei appropinquant} secundum dignitatem naturæ, cum tamen oporteret ea, quæ maiora dona participant à Deo, esse meliora, & supereminere alijs, quæ minora dona participant. Secundo, ibi. {Sed si non subsistentia quidem, &c.} soluit præmissam obiectionem. Et dicit, quod sermo prædictæ obiectionis rectè se haberet, si ea, quæ sunt intelligibilia supponeret esse aliquis non existentia, vel non esse viuentia, tunc enim sicut esse præeminet vitæ, & vita sapientiæ, ita existentia præeminerent viuentibus, & viuentia sapientibus. Sed diuinæ mentes angelorum non carent esse, quinimmo habent

mo habent excellentius super alia existentia creata, & habent vitam super alia viuentia, & intelligunt & cognoscunt super cognitionem sensus animalium & rationis humanae, & quantum ad ordinem ad bonum, super omnia existentia desiderant pulchrum & bonum, & non solum magis desiderant quasi perfectius ordinatę in ipsum, sed ea magis participant, perfectiorem bonitatem actu habentes. Vix enim duobus modis bonum in creaturis inuenitur, aut secundum participationem actualem boni, aut secundum ordinem ad bonum, sicut supra dictum est in 4.c. quod bonum se extendit etiam ad non ens actu. Vnde rationabiliter substantię angelicę magis sunt circa bonum diuinū per quandam appropinquationem ad ipsum, quasi abundantius ipso diuino bono participantes, quasi possidentes ab eo plura & maiora bona quàm alia. Plura quidem, quia habent intelligētiam, quod multa non habent. Maiora vero, quia ipsum esse & viuere quod alia habent, perfectius ab angelis possidetur. Et similiter etiā rationalia, scilicet homines supereminent sensibilibus, idest brutis animalibus, quia praeabundant eis in ratione, quā prae eis possident, & quędam sicut animalia bruta superant alia, vt plantas in sensibili, & alia, scilicet plantae superant cętera corpora inanimata in vita. Et vniuersaliter hoc verum dici potest, quod illa quae magis participāt ipso vno quod est Deus, & infiniti doni Deo, quę donatiuus est affluenter omnibus, vt dicitur Iac. 1. propinquiora sunt deo & magis ei similia {derelictus} id est, his quę excedunt. {Quoniam autem & de istis diximus. Age bonum sicut vere. &c.} Praemissis quibusdam quae erat necessaria ad praesentem intentionem,

his quae substantia & vita & ratione & sensu participant. Non autem aliud esse bonum dicit, & aliud existens, & aliud vitam aut sapientiam, neque multas causas, & aliorum alias productiuas deitatis, excedentes & subiectas, sed vnius esse omnes bonos processus, & à nobis laudatas Dei nominationes. F Et hanc quidem esse perfectè vnius Dei prouidentiae manifestatiuam, quasdam autem vniuersaliorum eiusdem, & magis particularium. Et quidem dicat aliquis. Quare existente excedente vitam, & vita sapientiam, existentibus quidem viuentia, viuentibus autem sensibilia, istis autem rationabilia, & rationabilibus mentes excellunt, & circa Deum sunt, & magis ipsi appropinquāt. Et quidem oportet ea quae maioribus donis ex Deo participant, & meliora esse & reliquis excellere. Sed si non subsistentia quidem, & non viuentia aliquis supponeret esse ea quae sunt intellectualia, G bene quidem se habet sermo. Si autem & sunt diuinae mentes super reliqua existentia, & viuunt super reliqua viuentia, & intelligunt & cognoscunt super sensum, & rationem, & plusquam omnia existentia pulchrum & bonum desiderant, & eo participant, ipsae magis sunt circa bonum abundanter ipso participantes, & plura & maiora ex ipso dona possidentes, sicut & rationabilia sensibilibus excellunt, abundantia rationis plus illis possidentia, & quaedam sensu,

hic Dionysius accedit ad exponendū nomen entis secundū quod de Deo dicitur. Et quia sicut iam dixit, nō est suę intentionis ineffabilē dei essentiam manifestare secundū quod in se est, H sed secundum quod nomen entis de deo dictum, manifestat processionem essendi à deo in creaturas, ideo primo ostēdit processum essendi vniuersalē in omnia. Secundo ostendit quod à diuino esse effluunt etiā singula in speciali. ibi. {Et ex eadem omnium causa, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit omnia existentia vniuersaliter esse à Deo. Secundo ostendit omnia in ipso esse, ibi {Et est ex ipsa & in ipsa, &c.} Circa primū duo facit. Primo ostendit diuinum esse vniuersalem causalitatem respectu omnium existentium. Secundo ostendit quod ex ipso esse Deus propriè magis denominatur. ibi. {Et ante alias ipsius participationes, &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit de quo est intentio. Secundo prosequitur propositum. ibi. {Quod totius esse &c.} Tertio epilogat. ibi. {Resumentes igitur dicimus, &c.} Dicit ergo primo, quia de praemissis dictum est, quorum cognitio praeexigebatur ad praesentem intentionem, debemus laudare ipsum bonum quod est Deus, sicut in se vere existens, & sicut faciens substantiam omnium existentium. Deinde cum dicit. {Quod totius esse, &c.} prosequitur propositum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod Deus est causa omnium quae ad esse pertinent. Secundo quod omnia ei quodāmodo conueniunt. ibi. {Etenim Deus, &c.} Tertio quod omnia ab eo remouentur. ibi. {Et neque erat, &c.} I Dicit ergo primo, quod ipsum bonum quod est Deus secundum suam super eminentem virtutem, est causa factrix omnium substantiarum, & creatrix omnium existentium, quia scilicet non producit substantias ex aliquo praeexistente, sed simpliciter omne existens ex virtute ipsius prouenit. Deinde enumerat ea quae ad esse pertinere videntur. Et primo ponit duo vniuersalia, scilicet existens & mentem, id est intellectum. Nam mens comprehensiua est totius esse, sed quia mens id est intellectus non fit actu intelligens nisi per participationē intelligibilis, quod est ipsum existēs, posuerunt Platonici quod ipsum existēs quod separatū ponebant, est supra intellectum creatū primū, sicut intelligibile est ante intelligens, & participatum ante participans. Et propter hoc Dionysius hic dixit, quod Deus est & ipsius {existētis causa causatrix & ipsius mentis.} Deinde ponit ea quae pertinent specialiter ad ipsas substantias existentium. In quibus tria possunt considerari. Quorum vnum est ipsum singulare, quod in se actu complectitur principia & vniuersalia & indiuidualia, vt Sortes vel Plato. Et quantum ad hoc dicit {personę.} Secundum vero est species vel genus vt homo vel animal, in quibus comprehenduntur vniuersalia principia in actu, singularia autem in potētia. Homo K enim dicitur qui habet humanitatē absque precisione indiuidualiū principiorum. Et quantū ad hoc dicit. {subx.} Tertium vero est ipsa essentia generis vel speciei, vt significetur nomine humanitatis, in quo quidem nomine cōpraehenduntur sola principia, speciei ratio. Nullum enim indiuidualium principiorum pertinet ad rationem humanitatis, nisi praecise significet hoc, quod homo est homo. Nullū autem indiuidualium principiorum est huiusmodi. Vnde in nomine humanitatis non includitur nec actu nec potētia aliquod indiuiduale principiū. Et quantum ad hoc dicit {naturae.} Ad rationem autē essendi pertinet primo quidē substātia rei, de qua iam dictum est. Secundo vero ipsa mensura durationis rerum. Et quantum ad hoc subdit quod Deus est principium & mensura saeculorum. Dicitur autem mensura, scilicet durationis vniuscuiusque rei. Vnde vnum saeculum dicitur tempus quo vna generatio hominum durare potest, vel quo solet durare communiter memoria factorum humanorum. Vnde spatium mille annorum à quibusdam saeculum dicitur. Manifestum est autem, quod à Deo praefigitur mensura durationis vniuscuiusque rei, & ideo dicit quod est principium in quolibet genere, est mensura eorum quae sunt in genere illo, sicut vnitas numerorum & tonus in melodijs. Ipsum ergo diuinum esse est mensura omnium saeculorum, non quidem adaequata, sed excedens. Et consequenter exponit in speciali quomodo sit principium saeculorum. Dupliciter enim aliqua existētia durationem habent. Quorundam enim esse subiectum est mutationi, & horum duratio tempore mensuratur. Et quantum ad hoc dicit {Et quod facit esse tempora.} Quorundam vero esse non subiacet mutationi, & horum duratio mensuratur. Et quantum ad hoc dicit {Et facit aeuum existentium.} Sicut enim se habet tempus ad motum, ita se habet aeuum ad ipsum esse. Et ideo subdit quod deus causaliter est tempus eorum quae fiunt, & ipsa est esse causaliter omnibus quocunque modo existentibus, in quo excludit opinionem Platonicorum, qui ponebant & tempus & ipsum esse quasi separata subsistere sub Deo. Tertio ad rationem essendi pertinet generatio, quae est mutatio ad esse. Et ideo subdit quod deus est causaliter omnibus quocunque modo genitis, quia ipse omnibus generationem tribuit, vt dicitur Isa. vltimo. Et sic patet, quod ex ipso primo existente quod est Deus causatur & aeuum,

& alia vita. Et est sicut arbitror, hoc verum, quod magis vno & infiniti doni Deo participantia, magis ipsi sunt propinqua & diuiniora derelictis. Quoniam autem & de istis diximus. Age bonum sicut vere existens & existentium vniuersorum substantificum laudemus, quòd totius esse secundum virtutem substantialem est substantificatrix causa, & causatrix existentis, mentis, personae, substantiae, naturae, principium & mensura saeculorum, & quod facit esse tempora & aeuum existentium, tempus eorum quae fiunt, esse quocunque modo genitis, generatio quoque existente est aeuum, & substantia & existens, & tempus & generatio & genitura, & ea quae sunt in existentibus, & ea quae quocunque modo insunt & substant. Etenim Deus non quodammodo est existens, sed simpliciter & incircunscriptiue totum in seipso esse, qui accepit & praeaccepit, propter quod & rex dicitur saeculorum, sicut in seipso & circa seipsum omnium esse existentibus, & substantifico & existente, & neque erat, neque erit, neque factus est, neque gignitur, neque gignetur, magis autem neque est, sed ipse est esse existentibus. Et non existentia solum, sed ipsum esse existentium est, existente ante saecula. Ipse enim est aeuum aeuorum, qui est ante saecula.

Resumentes igitur dicimus, quod omnibus existentibus & saeculis est esse apud existentem, & omne quidem aeuum & tempus

quod est mensura essendi & substantiae, quae est per se existens, & omne existens quocūque modo. Et iterum ex Deo causatur quod est mensura motus, & ipsa generatio, & id quod generatur. Et non solum ipsa existentia causantur à Deo. {sed etiam quaecunque sunt in existentibus,} vt partes & proprietates naturales, & ea quae quocunque modo vel insunt, vt accidentia, vel substant, vt substantiae. Deinde cum dicit. {Etenim Deus non; &c.} ostendit quod omnia conueniunt Deo quodam modo. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod omnis forma recepta in aliquo limitatur & finitur, secundum capacitatem recipientis. Vnde hoc corpus album non habet totam albedinem secundum totum posse albedinis, sed si esset albedo separata nihil deesset ei quo ad virtutem albedinis pertineret, omnia autem alia, sicut superius dictum est, habent esse receptum & participatum, & ideo nō habent esse secundum totam virtutem essendi. Sed solus Deus qui est ipsum esse subsistens, secundum totā virtutē essendi esse habet. Et hoc est quod dicit, quod ideo Deus potest esse causa essendi omnibus, quia ipse non est {existens quodammodo} id est, secundum aliquem modum finitum & limitatū, sed ipse vniuersaliter & infinite accepit in seipso totum esse, & praeaccepit, quia in eo praeexistit sicut in causa, & ab eo ad alia deriuatur. Et ideo dicitur 1. Tim. 1. Rex saeculorum, quia in seipso habet totum esse & omnem substantiam & omnia existentia, & iterum sunt circa ipsum inquantum ex eo deriuantur. Deinde cum dicit. {Et neque erat, &c.} ostendit quod omnia ab eo remouentur quantum ad illum modum quo creaturis conueniunt. Et dicit quod ipse {non erat} quasi aliquid de suo esse in praeterito [illegible], {neque erit} quasi aliquid de suo esse expectetur in futurum, & hoc ideo, quia ipse non est factus, solum autem illorum esse per praeteritum & futurum variatur quae contingit fieri, neque etiam ei contingit quod generetur in praesenti vel in futuro ad modum generationis temporalis, & quod plus est, neque est secundum scilicet, quod significatur tempus praesens, quia eius esse tempore non mensuratur, sed ipse est esse existentibus, non quidem ita quod est ipse Deus sit ipsum formale existentium, sed eo modo loquendi vtitur quo Platonici vtebātur, qui esse separatum dicebant esse existentium, inquantum compositiua per participationem abstractorum participantur. Et quod causaliter sit intelligendum, apparet per hoc quod subdit, quod non solum existentia sunt ex Deo, sed etiam ipsum esse existentium est ex Deo, qui est ante saecula.} Et dicitur esse ante saecula, quia est aeuum aeuorum, id est mensura omnium dimensionum. Deinde cum dicit. {Resumentes igitur dicimus, &c.} colligit ea quae dicta sunt, & dicit resumendo, quod omnia existentia & mensurae essendi habent esse à praeexistente, & omne aeuum & tempus quae sunt durationes sunt {ex ipso} & ipse est principium effectuum & causa finalis omnis saeculi & temporis, & cuiuslibet quocunque modo existentis. Et iterum omnia ipso participant, sicut prima forma exemplari. Et non solum est causa quantum ad fieri rerum, sed & quantum ad totum esse & durationem, quod manifestat cum dicit. {Et à nullo existentium recedit.} aedificatore enim recedente, domus remanet, quia est causa domus quantum ad fieri, & non quantum ad esse, sed si Deus ab effectu recederet, effectus non remaneret, quia est causa ipsius esse, & quia causa praeeminet effectibus {ipse est ante omnia, & omnia consistunt in ipso,} sicut effectus virtute praeexistunt in causa, & vniuersaliter, quicquid quocunque modo est, praeexistit in primo ente, scilicet

ente, scilicet Deo, & quantum ad esse quod habet sine defectu, & quantum ad conseruationem sui esse. Deinde cum dicit. {Et ante alias ipsius participationes, esse propositum est, &c.} ostendit quod ens dictum de Deo signat processum existentium à Deo, & ostendit quod hoc nomen ens, vel qui est, conuenientissime de Deo dicitur. Ostendit autem hoc duabus rationibus. Quarum secunda incipit, ibi. {Etenim praeesse & superesse, &c.} Prima ratio talis est. Si qua causa nominetur à suo effectu, conuenientissime nominatur à principali & dignissimo suorum effectuum. Ipsum autem esse inter alios Dei effectus est principalius & dignius, ergo Deus qui à nobis nominari nō potest nisi per suos effectus cōuenientissime nominatur nomine entis. Hoc est ergo quod dicit {quod ipsum esse propositum} est creaturis ad participādum {ante alias Dei participationes.} Quancunque enim perfectionem creatura habeat, fit per hoc in Dei participatione, qui quasi proponitur & offertur omnibus ad participādum, sed per prius participantur quantū ad ipsum esse, quam quā cunque aliam perfectionem, {ipsum per se est senius} idest, primū & dignius {eo ipso est per se vitā esse, & eo quod est per se similitudinem diuinā esse.} Considerandū autem hic occurrit, quod hic dicatur per se esse vel per se vita & huiusmodi. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod Platonici, quos multū in hoc opere Dionysius imitatur, ante omnia participātia cōpositionem, posuerunt separata per se existētia quae à compositis participantur, sicut ante homines singulares qui participant humanitatem, composuerunt hominē separatum sine materia existentem, cuius participatione singulares homines dicuntur. Et similiter dicebant, quod ante ista viuentia composita esset quaedam vita separata, cuius participatione cunctae viuentia viuunt, quam vocabant per se vitam. Et similiter per se sapientiam & per se esse. Haec autem separata principia ponebant ab inuicem diuersa à primo principio quod nominabant per se bonum & per se vnum, Dionysius autem in aliquo eis consentit, & in aliquo dissentit. Consentit quidē cum eis in hoc quod ponit vitam separatam per se existentem, & similiter sapientiam & esse & alia huiusmodi. Dissentit autem ab eis in hoc, quod ista principia separata non dicit esse diuersa, sed vnum principium quod est Deus, sicut supra dixit. Cum ergo dicitur per se vita, secundum sententiam Dionysij dupliciter intelligi potest. Vno modo secundū quod per se importat discretionem vel separationem realem. Et sic per se vita est ipse Deus. Alio modo secundum quod importat discretionem vel separationem solum secundum rationem. Et sic per se vita est quae inest viuentibus quae non distinguitur secundum rem, sed secundum rationem tantum à viuentibus. Et eadem ratio est de per se sapientia, & sic de alijs. Et istam expositionem ponit infra in 6. cap. Hic autem per se vitam accipit pro vita quae inest viuentibus, loquitur enim hic de participationibus, vita autem per se existens non est participatio. Quod autem per se esse sit primum & dignius quàm per se vita & per se sapientia, ostendit dupliciter. Primo quidē per hoc quod quęcunque participant alijs participationibus primo participant ipso esse. Prius enim intelligitur aliquod ens quàm vnū viuens vel sapiens. Secundo quod ipsum esse comparatur ad vitam & ad alia huiusmodi, sicut participatum ad participans. Nam etiam ipsa vita est ens quoddam, & sic esse prius & simplicius est quàm vita, & alia huiusmodi, & comparatur ad ea vt actus eorum. Et ideo dicit, quod non solum ea quae participant alijs participationibus prius participant ipso esse, sed quod magis est diuina quę nominantur per seipsa, vt per se vita, per se sapientia, & alia huiusmodi quibus existentia participant ipso per se esse, quia nihil est existens cuius ipsum per se esse non sit substantia & aeuum, id est, forma participata ad subsistendum & durandum. Vnde cum vita sit quoddam existens, vita etiam participat ipso esse. Ex hoc ergo concludit principale propositum, scilicet quod Deus conuenienter principalius prae alijs nominibus laudatur sicut existens, quasi ex digniore donorum suorum. Et quod principalius sic laudetur, patet Exod. 3. vbi dicitur. Qui est, misit me ad vos. Deinde cum dicit. {Etenim praeesse & superesse, &c.} ponit secundam rationem, quae talis est. Si alia causa nominetur à suo effectu, oportet quod principalius nominetur Deus per ipsum esse à primo effectu per quem omnia facit. Huiusmodi autem est ens, ergo principalius nominatur Deus per ipsum esse. Hoc ergo est quod dicit, quod ipse Deus praeesse superesse praehabet & superhabet. Hic ergo E considerandum est, quod dupliciter vnum potest alteri praeferri, scilicet quantum ad hoc quod habetur, & quantum ad modum habendi. Sicut vnus homo qui habet maiorem scientiam quàm alius, praefertur ei quantum ad quantitatem eius quod habetur. Sed angelus in sapientia praefertur homini, non solum quantum ad quantitatem sapientiae, sed etiam quantum ad modum habendi, quia homo habet rationaliter, angelus vero intellectualiter, & sic vtroque modo excedit, scilicet & quantum ad id quod habet, & quantum ad modum habendi. Quantum autem ad id quod habet, excedit dupliciter, scilicet secundum ordinem, quia prius habet esse. Et propter hoc dicit praeesse, & quantum ad dignitatem, quia excellentius esse habet. Et propter hoc dicit superesse. Et similiter quantum ad modum habendi potest intelligi ratio ordinis & dignitatis. Et ideo dicit praehabens & superhabens. Sic igitur Deus eminētius esse habens ex seipso per quandam similitudinem inter alios effectus prius fecit esse quod est, id est, ipsum secundum se esse, & per ipsum esse fecit subsistere omnia quęcūque sunt. Per hoc enim vnumquodque causatū à Deo per suum esse ex Deo, & non solum alia existentia causata participant esse, sed etiam ipsa principia existentium participant esse inquantum sunt & principia sunt. Et primū competit eis esse secundum se, & postea quod sint principia aliorum, etiam si aliquis velit dicere secundum opinionem Platonicorū, per se vita, idest, vita quaedam separata sub Deo sit principiū viuētium, inquantū sunt viuentia, & similiū per se similitudo, & similiter de omnibus alijs participantibus quaecunque participant hoc vel illo vel ambobus, vel multis, semper inuenies quod huiusmodi licet participentur ab alijs, tamen ipsa etiā participant ipso esse, & primo intelliguntur vt participantes esse, quod sint principia aliorum per hoc quod ab alijs participantur. Potest autem & hoc intelligi secundum quod per se vita intelligitur ipsa vita quidē in viuentibus quae est formale viuentibus principium, & similiter de alijs, ergo si ista quae sunt principia aliorū non sunt nisi per participationem essendi, multo magis ea quae participant ipsis non sunt nisi per participationem ipsius esse. Et sic patet, quod Deus per ipsum esse omnia causat.

ex ipso. Omnis autem & saeculi & temporis, & omnis quocunque modo existentis, praeexistens est principium & causa. Et omnia ipso participant, & à nullo existentium recedit. Et ipse est ante omnia, & omnia in ipso consistunt. Et simpliciter, si aliquid quocunque modo est, in praeexistente, A & est, & intelligitur & saluatur. Et ante alias ipsius participationes, esse propositum est, & est ipsum secundum se esse, senius eo quod est per se vitam esse, & eo quod est per se sapientiam esse, & eo quod est per se similitudinem diuinam esse, & alia quaecunque existentia participantia, ante omnia illa esse participant. Magis autem & ipsa secundum seipsa omnia quibus existentia participant ipso, secundum se esse participant. Et nihil est existens, cuius non est substantia & aeuum ipsum est. Conuenienter igitur cunctis alijs principalius sicut existens Deus laudatur ex digniore aliorum donorum eius. B Etenim praeesse & super esse praehabens & superhabēs ex ipso quod est, ipsum dico secundum se esse praeexistere fecit, & per ipsum esse, omne quocunque modo existens subsistere fecit. Et quidem principia existentium omnia esse participant, & sunt & principia sunt, & primum sunt, postea principia sunt, & si vis viuentium sicut viuentium principium dicere, per se vitam, & similiū sicut similium per se similitudinem, & vnitorum sicut vnitorum per se vnitionem, & ordinatorum sicut ordinatorum per se ordinationem, & aliorum quocunque hoc aut hoc, aut ambobus aut multis participāt hoc, aut hoc, aut vtraque aut multa participata, per se participatiōes inuenies ipso esse primum illas participantes, & ipso esse quidem primum existentes, postea huius aut huius principia existens, & participare esse, & existentes, & participatas. Si autem ista essendi participatione sunt, multo quidem magis ea quae ipsis primum participant. Primum igitur per se essendi donum, per se bonitas proponens, digniore prima participatione laudatur. Et est ex ipsa, & in ipsa, & ipsum esse, & existentium principia, & existentia omnia, & quae quocunque modo ab esse sunt contenta, & hoc incomprehensibiliter, & coniunctè, & singulariter. Etenim in vnitate omnis numerus vniformiter praeexistit, & habet omnem numerum vnitas in seipsa singulariter, & omnis numerus vnitur quidem in vnitate. Inquantum autem ab vnitate procedit, tantum discernitur, & in multitudinem agitur. Et in centro omnes circuli lineae secundum vnam vnitionem extiterunt, & omnes habent signum in seipso lineas vniformiter vnitas, & ad seinuicem, & ad vnum principium à quo processerunt. Et in ipso quidem centro perfectè vniuntur, parum autem ab ipso distantes, parum & discernuntur, magis autem distantes, & discernuntur simpliciter & in

Ex quo concludit principale intentum, & dicit q̄ Deus qui est per se bonitas & primo proponens, idest, tribuens rebus creatis hoc donum, quod est per se esse, laudatur hoc nomine quod est quasi à digniore & primo suarum participationum. C {Et ex ipsa & in ipsa est ipsum esse existentium principia, &c.} Postquam Dionysius ostēdit quod omnia existētia vniuersaliter sunt à Deo, hic intendit ostendere quod omnia vniuersaliter sunt in ipso. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositū, ibi. {Etenim in vnitate, &c.} Dicit ergo primo, quod non solū ex ipsa Dei bonitate sed etiam in ipsa est ipsum per se esse, quod est Dei participatio, & omnia principia existentium, & omnia existentia, tam solae substantiae quàm accidētia, & omnia quocunque modo continentur sub esse, sicut entia imperfecta vt ens in potentia, & motus, & alia huiusmodi. Et ne aliquis crederet quod ista hoc modo sint in Deo sicut in seipsis, consequenter hoc excludit. In seipsis enim omnia causata sunt finita, in Deo autem sunt infinita, quia in Deo sunt ipsa diuina essentia. Et ideo dicit, quod haec incomprehensibiliter iterū in seipsis oppositionem habent & diuersitatem, in Deo autem coniunguntur simul. Et ideo dicit. Et coniunctè iterum in seipsis habent multitudinē, id est, Deo autem sunt vnum, & ideo addit, & singulariter, id est, vnitè. Deinde cum dicit. {Etenim in vnitate, &c.} probat propositum. Et primo per exempla. Secundo per rationem, ibi. {Principium enim est existentium, &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit exempla. Secundo per exemplum arguit, ibi. {Nihil igitur inconueniens, &c.} Circa primum proponit qua- D tuor exempla. Quorum primum est de vnitate & numero. Et dicit quod cum numerus vniformiter praeexistit in vnitate, quia vnitas virtute est omnis numerus, vt Boetius dicit in Arithmetica. Dicit autem vniformiter, quia omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Vnde numerus in vnitate est existens in ea per modum vnitatis. Et hoc est quod dicit vniformiter. Iterū dicit. Vnitas habet in seipsa omnem numerum, quia omnes proprietates omniū numerorū aliquo modo inueniuntur in vnitate. Siue enim accipiamus numeros quadratos, siue cubicos, siue quascūque alias figuras numerorū, in qualibet dispositione numerorum inuenitur vnitas prima. Et iterum considerādum est, quod omnis numerus in ipsa vnitate est vnus, sed quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis distinguitur & in multitudine deducitur. Secundum exemplū ponit de centro. Et dicit quod in cētro omnes lineae quae deducuntur ad circunferentiam, simul existūt sicut in principio communi, & illud signum, id est punctum quod dicitur centrum, habet in seipso vniformiter coniunctas & sibi inuicem & principio à quo processerunt, quod sicut ab vno producuntur in multitudinem, ita eorum multitudo terminatur ad centrum sicut ad terminum. Et considerandum est quòd lineae quae in ipso centro vniuntur perfectè, parum recedentes à centro, parum distant ab inuicem, & hoc simpliciter dicendum est, quod inquantum centro propinquiores, intantum & ipsi centro & sibi inuicem magis vniuntur, quanto vero magis distant à centro, tantum etiam magis distant à se inuicem, sicut etiam est de numero, quod quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis multiplicatur. Tertium exemplum ponit de natura vniuersali, quae secundum Platonem est aliqua substantia separata: secundum Aristotelem verò est aliqua virtus primi corporis naturalis. Vtrolibet autem modo accipiatur natura vniuersalis, manifestum est quod in vniuersali natura omnium naturalium adunan-

tur natura cuiuslibet naturæ particularis, non per modum confusionis, sicut adunantur lapides in aceruo, sed per modum vnitionis cuiusdam, sicut si dicamus, quod rationes generabilium virtualiter consistunt in sole, & omnes rationes membrorum virtualiter existunt in semine. Quartum exemplum ponit de anima, quæ est causa corporis, & sicut efficiens, & sicut forma, & sicut finis, vt dicitur in 2. de Anima. Et sic in anima, sicut in causa communi præexistunt omnes virtutes partium animalis, quibus toti corpori prouidetur. Omnes enim virtutes radicantur in anima, sicut in communi radice. Ex his igitur exemplis concludit vlterius, quod nos possumus ex præmissis, sicut ex quibusdam similitudinibus obscuris, i. deficientibus à diuina repræsentatione, ascendere ad vniuersalem causam omnium per similitudinem causarum particularium, vt sic oculis mentis transcēdendo omnia mundana, contemplemur omnia simpliciter esse in Deo, qui est omnium causa, & quod ea, quæ sibi sunt inuicem contraria prout sunt in suis naturis, in Deo præexistunt simpliciter & vnite. Quæ enim est proportio particularis causæ ad suos effectus, eadem est proportio vniuersalis causæ ad omnia. Deinde cum dicit. {Principium enim est existentiū, &c.} probat idem per rationē, per quam prædicta probatio confirmatur. Omnia enim multa, quę sunt ex vno principio, præexistunt vnite in principio primo. Sic igitur patet, quòd omnia sunt in Deo vnite, cum ipse sit principium omnium. In hac autem Dei causalitate, primo ponit ea, quæ pertinent ad ipsum esse. Et dicit, quòd à Deo est {ipsum esse} rerum {& omnia existētia quocūq; modo sint.} Ad esse autē pertinet, & principiū essendi, & finis, quia in omnibus existentibus inueniuntur. Et ideo dicit, quòd ab ipso est {omne principium, & omnis finis.} Secundo ponit ea, quę pertinent ad vitā. Et dicit, quod ex Deo est {omnis vita & immortalitas.} quæ est indeficiētia vitæ. Tertio ponit ea, quæ pertinēt ad sapiētiā. Et dicit, quòd ex Deo est {omnis sapientia.} Et quia sapiētis est ordinare, subiungit. {& omnis ordo, & omnis armonia,} quæ est conuenientia ordinis. Quarto ponit ea quæ pertinet ad virtutem. Et dicit, quod ex Deo est {omnis virtus.} Ad virtutem autem pertinet, quòd aliquid conseruetur à nociuis. Et quantum ad hoc dicit, {omnis custodia,} & quòd firmetur in his, quæ ei conueniunt. Et quātum ad hoc dicit {omnis collocatio,} & quòd diffundat ea, quæ quis habet. Et quantum ad hoc dicit {omnis distributio.} Quinto, ponit ea, quæ pertinent specialiter ad cognitionem. Vnde dicit {omnis intellectus.} quantum ad angelos, omnis sermo} id est, ratio, quantum ad homines, {omnis sensus} quantum ad animalia. {omnis habitus} quo perficitur ratio cognoscitiua, vel appetitiua. Sexto, ponit ea, quæ pertinent ad corporalia. Et dicit {omnis statio} id est, quies & {omnis motus. {Septimo, ponit ea, quæ pertinent ad vnum. Et dicit {omnis vnitio} vniuersaliter, {omnis concretio,} quantum ad diminutionem corporum, {omnis amicitia} quantum ad vnionem affectuum, {omnis concordatio} quantum ad vnitionem conceptionum, & sententiarum. Vltimo, ponit ea, quæ pertinent ad multitudinem. Et dicit {omnis discretio} id est, distinctio {& omnis diffinitio} id est, determinatio vniuscuiusque. Vnumquodque enim determinatur in se per hoc, quod est ab alijs distinctum. Et non solum ista sunt à Deo, sed quæcunque alia pertinent ad esse, quibus entia informantur.

quantum centro sunt propinquiores, intantum & ipsi, & sibi inuicem vniuntur, & inquantum ab ipso procedunt, in tantum à se inuicem discernuntur. Sed & in tota totorum natura, omnis naturæ vniuscuiusque rationes congregatæ sunt, secundum vnam inconfusam vnitionem. Et in anima vniformiter particularium omnium prouisiue totius corporis virtutes. Nihil igitur est inconueniens ex obscuris imaginibus ad omnium causam ascendentes, supermundanis oculis contemplari omnia in omnium causa, & sibi inuicem contraria vniformiter & vnite. Principium enim est existentium, à quo & ipsum esse, & omnia quocunque modo existentia, omne principium, omnis finis, omnis vita, omnis immortalitas, omnis sapientia, omnis ordo, omnis armonia, omnis virtus, omnis custodia, omnis collocatio, omnis distributio, omnis intellectus, omnis sermo, omnis sensus, omnis habitus, omnis statio, omnis motus, omnis vnitio, omnis concretio, omnis amicitia, omnis concordatio, omnis discretio, omnis diffinitio, & alia quæcunque per esse existentia.

LECTIO II.

Deus est causa particularium entium.

EXistentia omnia figurant, & ex eadem omnium causa sunt, & intelligibiles, & intellectuales deiformium angelorum substantiæ, & animarum, & omnis mundi naturæ, & quocunque modo alijs inesse, aut secundum cogitationem esse dicta. Et quidem sanctissimæ, & prouectissimæ virtutes existentes, & sicut in vestibulis supersubstantialis trinitatis collocatæ, ab ipsa, & in ipsa, & esse & deiformiter esse habent, & post illas subiectæ, & extreme, sicut ad angelos, sicut ad nos autem supermundanæ. Et animæ, & alia omnia existentia, secundum eandem rationem, & esse, & bene esse habent, & sunt, & bene sunt, & ex præexistente esse, & bene esse habentia, & in ipso existentia, & ex ipso incipientia, & in ipso custodita, & ad ipsum terminata. Et quasdam quidem dignitates essendi distribuit superioribus substantijs, quas & æternas vocant eloquia, esse autem ipsum ab existentibus omnibus nequaquam derelinquitur. Et ipsum ante esse est ex præexistente, & ipsius est esse, & non ipse est esse, & in ipso est esse, & non ipse est in eo quod est esse, & ipsum habet esse, & non ipse habet esse, & ipse est essendi æuum, & principium, & mensura ante substantiam existens, & ante id quod existit, & ante æuum, & omnium substantificator, & principium, & medietas, & finis. Et propter hoc ab eloquijs, qui vere præexistit, secundum omnium existentium intentionem multiplicatur, & erat in ipso, & est, & erit, & factum est, & fit, & fiet proprie laudatur. Ista enim omnia, vt decet Deum intelligentibus ipsum, secundum omnem intentionem supersubstantialiter esse significant, & existentium vbique causam. Etenim non hoc quidem est, hoc autem non est, neque alicubi quidem est, alicubi autem non est, sed omnia est, vt omnium causa, & in ipso omnia principia, omnes terminationes, omnium causa totorum comprehendens, & præhabens, super omnia est, sicut ante omnia supersubstantialiter superexistens, propter quod, & omnia de ipso, & simul prædicantur, & nihil est omnium. Omnis figuræ, omnis formæ sine forma, sine pulchritudine. Principia, & media, & fines existentium incomprehensibiliter, & excellenter in seipso præaccipiens, & omnibus esse secundum vnam, & super vnitam causam, immaculatè lucendo superfundens. Si enim noster sol sensibilium substantias & qualitates, & quidem multas & differentes existentes, tamen ipse vnus existens, & vniforme lucendo superfundens lumen, renouat, & nutrit, & custodit, & perficit, & discernit, & vnit, & reflorere facit, & germinabilia esse facit, & auget, & commutat, & collocat, & ex planta prodire facit, & sursum mouet, & viuificat omnia, & totorum vnumquodque iuxta proprietatem suam, eodem, & vno solo participat, & multorum participantium vnus sol causas in seipso. vniformiter præaccepit. Multò magis in causa, & ipsius, & omnium præexistere existentium exemplaria, secundum vnam supersubstantialem vnitionem est concedendum, quoniam & substantias producit, secundum excessum à substantia.

LECTIO II.

EXistentia omnia figurant, & ex eadem omnium causa, &c.} Postquam Dionysius, ostendit Deum vniuersalem omnium causam essendi, hic ostendit, quòd est causa omnium particularium entium, secundum quod sunt in proprijs naturis. Et diuiditur in partes tres. In prima ostendit propositum. In secunda determinat de exemplaribus, ibi. {Exemplaria autem, &c.} In tertia epilogat, quæ supra dicta sunt, ibi. {Igitur omnia existentia, &c.} Circa primum tria facit. Primo, ostendit proprias naturas rerum esse à Deo. Secundo, infert corollarium ex dictis, ibi. {Et propter hoc ab eloquijs, &c.} Tertio, manifestat per exemplum, ibi. {Si enim noster sol, &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit omnes gradus entium à Deo esse. Secundo, quod etiam ipsum esse commune est à Deo, ibi. {Et quasdam quidem dignitates, &c.} Circa primum tria facit. Primo distinguit gradus entium, dicens eos esse à Deo. Secundo, subiungit gradus supremorum entium, ibi. {Et quidem sanctissimæ, & prouectissimæ, &c.} Tertio, distinguit gradus inferiorum entium, ibi. {Et animæ, & alia omnia, &c.} Dicit ergo primo, quòd ex vniuersali causa omnium, quæ Deus est, sunt substantiæ angelorum, Deo similium, quæ sunt {intel.} inquantum sunt immateriales, & sunt intellectuales, inquantum habent virtutem intelligendi se & alia. Et ille est primus gradus substātiarum, quę nec corpora sunt, nec corporibus vnita. Secundus gradus est substātiarū, quæ nō sunt corpora, sed corporib' vnita sunt. Et quātum ad hoc dicit. {Et animatum.} Tertius grad' est substantiarū corporalium. Et quātum ad hoc dicit, {& omnis mūdi naturæ.} In quarto gradu entium sunt accidentia, quæ sunt in nouē generibus. Quintus gradus est eorū, quę nō sunt in rerū natura, sed in sola cogitatione, quæ dicuntur entia rationis, vt genus, species, opinio, & huiusmodi. Et quantum ad hos duos gradus dicit, quòd à Deo sunt {quocunq; modo} aliqua dicūtur inesse alijs, sicut accidentia. {aut esse secundum cogitationē} sicut entia rationis. Deinde cū dicit. {Et quidē sanctissime, &c.} distinguit gradus supremorum entiū, id est, angelorum, qui in tres partes distinguūtur. Quātum ergo ad angelos supremæ hierarchiæ dicit, quòd ab ipsa vniuersali causa omniū, & etiā in ipsa habent, & esse, & cōformitatem ad Deum {virtutes} angelicæ supremæ hierarchiæ, quæ sunt {sanctissimæ} propter perfectam coniunctionem ad Deū, {& prouectissimæ} propter altitudinē, quā alijs superemināt, & sunt {collocatæ} quasi {in vestibulis supersubstantialis} diuinæ {trinitatis.} Est enim sentētia Dionysij, vt patet in 13. ca. Angelicę hierarchiæ, quòd angeli supremæ hierarchiæ ad exteriora non mittūtur, & sic in abscōdito altissima diuinæ contēplationis constituti, semper assistere dicuntur ad similitudinem ministrorum, qui cum rege semper morantur, in domibus eius excubātes. Quantū vero ad angelos secundæ hierarchiæ dicit, quòd virtutes angelicæ mediæ hierarchiæ, quæ prædictis virtutibus subijciuntur, {subiectæ} id est, inferiori modo à Deo esse habēt. Quantum verò ad angelos infimæ hierarchiæ, angelicæ virtutes habent esse à Deo {extremæ} id est, infimo modo. Sed extremum, & infimum dicitur in angelis per cōparationem ad superiores, sed per comparationem ad nos sunt supermūdanę, & super mundum rerum mundanarū Dei bonitatē participant. Deinde cum dicit. {Et animæ, &c.} distinguit quosdā gradus in inferioribus, scilicet in animabus, & in corporalibus substantijs. Et hoc dupliciter. Primo, secundum ordinem, qui est inter esse, & bene esse. Et hoc est quod dicit, quòd {animæ, & omnia alia existētia} infra animas {habēt esse, & bene esse} & denominātur {existētia, & bene existētia} inquantū habent esse, & bene esse à primo ente, & inquantum sunt in primo ente, & entia, & bene entia, & hoc secūdum eandem rationem, secundum quam dicuntur hæc de angelis. Secundo, ostendit gradum in istis, quantum ad progressum essendi, huiusmodi enim incipiunt esse ex ipso primo ente, sicut ex primo principio, & in ipso primo ente custodiuntur, id est, conseruantur sicut in primo principio, quod est causa, non solum faciens, sed & conseruans in esse, & ad ipsum primum ens terminantur omnia, sicut ad vltimum finem. Huiusmodi autem gradus attribuuntur substantijs inferioribus, inquātum sunt mutationi subiectæ, per quam esse incipiunt, & meliorantur, secundum processum de esse, in bene esse. Deinde cum dicit, {Et quasdam quidem dignitates, &c.} ostendit, quòd Deus est causa ipsius esse communis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quòd ipsum esse est omnibus commune. Secundo ostendit, qualiter ipsum esse commune se habeat ad Deum, ibi. {Et ipsum autem esse, &c.} Dicit ergo primo, quòd Deus distribuit superioribus substantijs quasdam nobiliores proprietates essendi,

essendi, per quas superiores substantiæ vocantur æternæ, quasi semper existentes, secundum illud Psalmistæ, eleuamini portæ æternales. Dicuntur autem æternę, quia quantum ad aliquid æternitatem participant, non quia semper fuerunt, sed quia ex quo fuerunt, nunquàm desinunt esse. Et licet huiusmodi dignitates essendi superioribus tantum substantijs conueniant, tamen hoc ipsum, quod est esse, ab omnibus existentibus non derelinquitur, quia nihil potest dici existens, nisi habeat esse. Deinde cum dicit. {Et ipsum autem esse, &c.} ostēdit quomodo esse se habeat ad Deum, & dicit quod ipsum esse commune est ex primo ente, quod est Deus, & ex hoc sequitur, quòd esse cōmune aliter se habeat ad Deū, quā alia existētia, quantū ad tria. Primo quidē, quātū ad hoc, quod alia existētia depēdent ab esse cōmuni, non autē Deus, sed magis esse cōmune depēdet à Deo. Et hoc est quod dicit, quod {ipsum esse cōmune est ipsius Dei} tanquā ab ipso depēdens, {& nō ipse Deus est esse} id est, ipsius esse cōmunis, tanquā ab ipso depēdens. Secundo, quantum ad hoc quòd omnia existētia cōtinentur sub ipso esse cōmuni, nō autē Deus, sed magis esse commune cōtinetur sub eius virtute, quia virtus diuina plus extēditur, quā ipsum esse creatum. Et hoc est quod dicit, quod {esse} commune est in ipso Deo, sicut contentum in continente, & {non} ecōuerso ipse Deus {est in eo quod est esse.} Tertio, quantum ad hoc, quod omnia alia existētia participant eo quod est esse, non autem Deus: sed magis ipsum esse creatum est quædam participatio Dei, & similitudo ipsius. Et hoc est quod dicit, quod {esse} commune {habet ipsum} scilicet Deum, vt participans similitudinem eius, non autem ipse Deus habet esse, quasi participans ipso esse. Et ex hoc patet, quod ipse Deus est ipsius esse creati æuum, & duratio eius, hoc est, durationis ratio, & est etiam principium eius & mensura, ita tamen quod ipse est existens ante omnem substantiam, & ante omne ens, & ante omne æuum, & non solum est ante, duratione vel ordine: sed etiam causalitate, quia est {omnium substantificator} sicut causa subsistendi omnibus, est {principium} essendi omnibus, {& medietas,} secundum quod duratio & processus omnium est ab eo, & est etiam {finis} in quem omnia tendunt. Deinde cum dicit. {Propter hoc ab eloquijs, &c.} infert conclusionem ex dictis. Et dicit, quod propter hoc, quod Deus est principium omnibus, in sacra scriptura ipse Deus, qui vere præexistit omnibus, multipliciter laudatur, secundum omnem rationem existentium. Dicitur enim de eo, quod erat, & est, & futurus est. Apocal. 1. per quod intelligitur, {quod factum est} id est, præteritum, {& quod fit} id est, præsens, {& quod fiet} id est, futurum. Quod quidem non est intelligendum, quasi esse diuinum subiaceat tempori, sed per hoc significatur, his qui possunt intelligere diuina, vt decet, secundum Deum, quod omne esse, secundum quamcunque rationem essendi, substantialiter existit in eo, qui omnium existentium est causa. Non enim esse suum est finitum per aliquam naturam determinatam ad genus, vel speciem, vt possit dici, quod est hoc, & non est illud, vt sunt determinatæ etiam substantiæ spirituales, neq; etiam per locum, vt possit dici, quod est hic, & non est ibi, sicut accidit in corporibus, {sed ipse, quasi omnium causa est} id est, omne esse in se præhabet, & in ipso comprehenduntur, & præhabentur principia omnium entium & fines, non tamen eodem modo, sicut in ipsis rebus, sed ipse est super omnia, sicut ante omnia supereminenter existens. Et quia in ipso quodammodo sunt omnia, quasi in se omnia comprehendens, simul de ipso omnia prædicantur, & simul ab ipso omnia remouentur, quia nihil est omnium, sed super omnia, sicut dicitur, quod ipse est omnis figuræ, inquantum omnes in ipso præexistunt, & tamen est sine figura, quia non habet esse ad modum rerum figuratarum. Et eadem ratione est omnis pulchritudinis, & tamen sine pulchritudine, inquantum scilicet ipse in seipso comprehensibiliter, & excellenter præ accepit principia, media, & fines, non secundum aliquam compositionem, sed ex hoc quod ipse secundum vnitatem vnam omnibus esse infundit, superlucendo eis, absque sui maculatione, non.n. est alterans alteratum, sicut in corporibus accidit. Deinde cum dicit. {Si. n. no. sol. &c.} manifestat quod dixerat per exemplum sensibile. Et dicit quod noster sensibilis sol vnus existens, & vniformiter lumen infundendo omnibus, omnia sensibilia, & quantum ad substantias, & quantum ad qualitates renouat quibusdam corruptis, alia de nouo generando, sicut in plantis, & in vitibus ex gelu percussis apparet, & nutrit omnia viuentia, & custodit, id est, conseruat vniuersaliter omnia, tam viuentia, quàm non viuentia, & perficit, id est, ad vitam & debitam perfectionem adducit, & discernit, id est, distinguit sensibilium diuersitatem, & vnit, ex multis vnum constituendo, & plantas hyeme per frigus exiccatas reflorere facit, etiam infra tecta conclusas, & facit eas germinare, & eius virtute germinant plantæ, vites & animalia, & commutat ea, quæ commutantur in rerum natura, & collocat, id est, firmiter esse, & conualescere facit vnumquodque in suo loco, vel etiam in suis principijs. Iterum ex planta facit prodire fructus, & semina, & alias plantas, & sursum mouet alimentum à radice plantarum ad summitates ipsarum, & viuificat omnia quæ viuunt, & vnumquodque omnium naturalium corporum, secundum suam proprietatem participat virtutem vnius, & eiusdem solis. Ex quo patet, quod vnus & idem Sol in seipso causaliter præaccepit vniformiter, id est, secundum suam virtutem, ea quæ à diuersis participantur. Non enim effectus participarent causa, nisi causa in se præhaberet, & causaliter ea, quæ sunt effectuum. Eadem autem est proportio causæ particularis ad suos particulares effectus, & causæ vniuersalis ad suos, quinimmo plus influit causa vniuersalis ad suos effectus, quàm causa particularis. Si igitur in sole, secundum vnam eius virtutem præexistunt vniformiter omnes eius effectus, multo magis in Deo, qui est causa, & ipsius solis, & omnium existentium, concedendum est, quod præexistāt exēplares rationes omnium entium, secundum vnitatem supersubstantialem, quæ scilicet omnium substātiarum vnitates excedit. Sic enim omnia præexistunt in Deo, sicut ipse omnium est productiuus, producit autem omnes substātias, secundum virtutem, quæ excedit substantias omnes. Vnde sequitur quod omnia in Deo præexistāt secundum virtutem substantialiter vnam.

LECTIO III.

De exemplaribus rerum.

EXemplaria autem esse dicimus in Deo existentium rationes substantificas, & singulariter præexistentes, quas theologia prædiffinitiones vocat, & diuinas, & bonas voluntates, existentium prædeterminatiuas & effectiuas, secundum quas substantialis essentia, omnia prædiffiniuit, & produxit. Si autem Philosophus Clemens probat, & ad aliquid quidem exemplaria dici in existentibus principaliora, procedit quidem non per propria, & perfecta & simplicia nomina sermo illi. Concedentibus autem & hoc recte dici, memoranda est theologia dicens, quòd non demonstrabo tibi illa, vt eas post illa, sed vt per istorum proportionalem cognitionem ad omnium causam, sicut possumus sursum agamur. Igitur omnia existentia ipsi, secundum vnam omnium segregatam vnitionem sunt attribuenda, quoniam ab essentia substantificæ processionis, & bonitatis incipiens, & per omnia vadens, & omnia ex ipsa essentia implens, & in omnibus existentibus exultans, omnia quidem in seipsa præhabet, secundum vnum simplicitatis excessum omnem duplicitatem refutans, omnia autem eodem modo continet secundum supersimplificatam ipsius infinitatem, & ab omnibus singulariter participatur, quemadmodum & vox vna existens, & eadem à multis audientibus, sicut vna participatur. Omnium igitur existentium est principium & finis, qui præexistit. Principium quidem sicut causa, finis autem sicut cuius gratia, & terminus omnium, & infinitas omnis finalitatis, & finis excedenter, sicut oppositorum. In vno enim, sicut multoties dictum est, existentia omnia, & præhabet, & præexistere facit, præsens omnibus, & vbique, & secundum vnum, & idem, & secundum idem omne, & ad omnia procedens, & manens in seipso, & stans, & motus, & neque stans, neque motus, neque principium habens, aut medium, aut finem, neque in aliquo existentium, neque aliquid existentium existens, & neque totaliter ipsi conuenit aliquid æternaliter existentium, aut temporaliter subsistentium, sed & à tempore & æuo, & his quæ sunt in æuo, & his quæ sunt in tempore omnibus segregatur. Propter quod & ipsum æuum, & existentia, & mensuræ existentium, & mensurata per ipsum, & ab ipso.

CAPVT VI.

De vita.

LECTIO I.

LECTIO III.

EXemplaria autē esse dicimus, in Deo existentium rationes, &c.} Postquam Dionysius, ostendit Deū esse causam omniū entium, secundum proprias naturas, hic determinat de exemplaribus rerum secundum quæ, quæcunque res in proprijs naturis productæ esse videntur. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit, quæ sunt rerum exemplaria. Secundo excludit errorem, ibi. {Si autem Philosophus Clemens, &c.} Circa primum considerandum est, quod Platonici ponentes Deum esse, totius esse causam, quia credebant, quod idem non posset esse causa plurium, secundum propria, in quibus differunt, sed solum secundum id, quod est omnibus commune, posuerunt quasdam, secundas causas, per quas res ad proprias naturas determinantur, & quæ communiter esse à Deo recipiunt. & has causas exemplaria rerum vocabant, sicut exemplar hominis dicebant quendam hominem separatum, qui esset causa humanitatis omnibus singularibus hominibus, & similiter de alijs. Sed Dionysius sicut dixerat Deum esse causam totius esse communis, ita dixerat eum esse causam proprietatis vniuscuiusque, vnde consequebatur, quod in ipso Deo essent omnium entium exemplaria. Quod quidem hoc modo intelligi oportet. Deus. n. & si sit in essentia sua vnus, tamen intelligendo suam vnitatem & virtutem cognoscit, quicquid in eo virtualiter existat. Sic igitur cognoscit ex ipso posse procedere res diuersas, huiusmodi igitur, quæ cognoscit ex se posse prouire, res intellectæ dicuntur, non autem omnes huiusmodi rationes exemplaria dici possunt. Exemplar enim est, ad cuius imitationem fit aliud. Non autem omnia quæ scit Deus ex ipso posse prodire, vult in rerum natura producere. Illæ igitur solæ rationes intellectuales à Deo exemplaria dici possunt, ad quarum imitationem vult res in esse producere, sicut producit artifex artificio artificiata ad imitationem formarum artis, quæ mente concepit, quæ etiam artificialium exemplaria dici possunt. Hoc est ergo quod dicit, quod {exemplaria dicimus esse} non res aliquas extra Deum, sed in ipso intellectu diuino quasdam existentium {rationes intellectæ,} quæ sunt substantiarum factiuæ, & præexistunt in Deo {singulariter} id est, vnite, & non secundum aliquam diuersitatem, & huiusmodi rationes sancta scriptura vocat prædiffinitiones, siue prædestinationes, secundum illud, Rom. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit, & vocat etiam eas diuinas, & bonas voluntates, secundum illud Psalm. Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Quæ quidem prædiffinitiones, & voluntates sunt distinctiuæ entium, & effectiuæ ipsorum, quia & huiusmodi rationes supersubstantialis Dei esse prædeterminauit, omnia produxit. Deinde cum dicit. {Si autem Philosophus, &c.} excludit contrarium errorem ponentium exemplaria rerum esse quædam suprema entia separata. Et imponit hunc errorem cuidam Clementi Philosopho, & dicit, quod si ille Philosophus approbat, quod quantum ad aliquid, ea quæ sunt principaliora in existentibus dicuntur inferiorum exemplaria, non procedit eius ratio, per nomina propria, & perfecta, & simplicia. Exemplar enim est, secundum quod fit aliud, & sic exemplar imitetur. Res autem non sunt factæ ad hoc, vt imitentur aliqua superiora entia, sed ad hoc, quòd in eis impleatur quod diuina sapientia ordinauit. Vnde non sunt propriæ rerum exemplaria quæcunque rerum principalia, similiter etiam non sunt perfecta exemplaria, cum & ipsa alijs exemplaribus indigeant, non sunt etiam simplicia, quia sunt simul exemplaria, & exemplata. Sed si & hoc concedatur, quod hoc recte dici possit, quod superiorum exemplaria, inquantum inferiora imitantur, secundum quod possunt superiora, tamen commemoranda est sacræ scripturæ sententia, quæ dicit, Non monstrabo tibi illa, scilicet superiora entia,

Universidad de D... Bibl...

vt eas possit illa, sed et cognoscendo ista secundum nostram proportionem eleuemur, prout possumus ad cognoscendum omnium causam. Sic ergo concedi potest quod sunt exemplaria, non quidem, vt eis finaliter conformemur, sed vt per eorum considerationem tendamus in Deum, cui conformari debemus. Sumitur autem sententia illa sacræ scripturę ex hoc quod dicitur Deut. 4. Ne forte inquit, oculis eleuatis ad cælum vi. so. & lu. & omnia astra cæli. & er. de co. & ado. ea. Deinde cum dicit. { Igitur omnia ex, &c. } epilogat quæ supra dicta sunt, ostendens quomodo Deus habet vniuersalem habitudinem

SEd de istis quidem in alijs oportunius dictum sit. Nunc autem laudanda est nobis vita æterna ex qua est per se vita, & omnis vita, & à qua ad omnia quocunque modo vita participantia, viuere iuxta proprietatem vniuscuiusque disseminatur. Et quidem immortalium angelorum vita & immortalitas & ipsum non destructiuum angelici sempiterni motus, & ex ipsa & propter ipsam, & sunt & subsistunt, propter quod & viuentes semper & immortales dicuntur, & non immortales rursus, quoniam non à seipsis habent immortales esse, & æternaliter viuere, sed ex viuifica, & omnis vitæ effectiua & contentiua causa. Et sicut in existente dicebamus, quod & ipsius quod est per se esse, est causa, ita & hic rursus, quòd & ipsius per se vitæ semper viuens diuina vita est viuificatiua & substantificatiua, & omnis vita & viuificatiuus motus est ex vita quæ est super omnem vitam, & omne principium omnis vitæ. Ex ipsa & animæ non destructibile habent & animalia omnia, & plantæ secundum vltimam resonantiam vitæ habent viuere. Qua destructa, secundum eloquium, deficit omnis vita, & ad quam & ea quæ infirmitate ad participandum ipsa defecerunt, rursus conuersa, rursus animalia fiunt. Et dat quidem prius per se vitæ esse vitam, & omni vitę & particulari esse propriè vnamquamque quòd esse naturaliter habet. Et supercælestibus quidem vitis immaterialem & deiformem, & inuariabilem immortalitatem, & fortem, & indeclinabilem motum sempiternum superextenta propter abundantiam bonitatis, & ad dæmonum vitam. Neque enim ista esse ab alia causa, sed ex ipsa, & esse vitam, & permanentiam habet.

ad omnia. Concludit ergo primo ex præmissis, quod omnia sunt ei attribuenda, non quidem secundum aliquam compositionem, sed secundum aliquam simplicem vnitatem. Et hoc ideo, quia ipse Deus incipit suam perfectionem alijs communicare ab ipsa processione essendi, per quã res substantificantur & ab ipsa processione bonitatis, hæc.n. inueniuntur primo inter ea quę à Deo procedunt in creaturas esse & bonum posteriora enim his sunt vita & sapiẽtia & huiusmodi processio esse & bonitatis vadit per omnia entia, quia omnia sunt entia & bona, nõ omnia sunt viuentia vel sapiẽtia, & sic omnia implentur ex participatione ipsius esse, & sic in omnibus existentibus existit per quandam existentiam. Quia igitur sic omnibus esse largitur diuina essentia, omnia in seipso præhabet, non quidẽ secundum aliquam compositionem, sed secundum simplicissimam vnitatem, omnem pluralitatem refutans. Sic igitur prima vniuersalis habitudo est, quod essentia diuina omnia in seipsa præhabet. Secunda est quod omnia in esse continet & conseruat secundum simplicem sui infinitam vnitatem. Tertia vniuersalis habitudo est quod singularis & vna existens participatur ab omnibus, sicut & vox vna & eadem existens, participatur à multis audientibus. Est enim vox vna secundum principium, multiplex verò secundum diffusionem. Ex his autem concludit quartam vniuersalem habitudinem, scilicet quod diuina essentia est principium omnium existentium & finis, non quidem quod per essentiam generetur, sicut sanitas generatur per medicinam, sed sicut qui præexistentibus præexistit. Principium quidem est omnium, sicut causa factiua rerum, finis vero, sicut cuius gratia fiunt omnia, & ipse est etiam terminus omnium, cuiuslibet enim motus terminatio est ad diuinam essentiam, & ab ipsius infinitate deriuatur omnis infinitas & omnis finis, sicut à causa excedente, quæ producit opposita: quia neutri appropriatur, tanquam ad vnum eorum limitata. Ratio quare potest esse omnium causa est ista, quia omnia existentia præhabet in sui vnitate. Et quia ex eo quod habet vnumquodque causat aliquid ad similitudinem sui, sequitur quòd ille qui in se habet omnia, subsistere faciat omnia, præsens omnibus rebus, & vbique, non secundum diuersas sui partes, sed secundum vnum & idem, & secundum idem est omnia inquantum in sua simplici essentia omnia virtualiter præexistunt, & similiter secundum idem procedit ad omnia causaliter, & tamen manet in seipso immutabilis existens in causando, & stans est inquantum non mutatur, & motus inquantum diffundit ad alia sui similitudinem. Et omnia ista quæ de Deo affirmamus, possunt etiam ab eo negari, quia non ita conueniunt ei sicut inueniuntur in rebus creatis, & sicut intelliguntur à nobis & significantur. Vnde licet bene dictum sit, quod sit principium omnium & finis, tamen neque habet principium, neque medium, neque finem. Et licet dictum sit quod est præsens omnibus & vbique, tamen non est in aliquo existentium eo modo, quo vnum creatum dicitur esse in alio. Et licet dictum sit, quòd ipse est omne existens, non tamen est aliquid existens de numero existentium creatorum. Et similiter non conuenit ei aliquid de numero creatorum vel existentium æternaliter .i. supra tempus, vel etiam subsistentium temporaliter, sed separatur per quandam eminentiam, & à tempore quo mensurat motum & mutabilia, & ab æuo quod mensurat ipsum esse, & ea quæ existunt immutabiliter, & est separatur ab his quæ sunt in æuo & tempore per eminentiam quandam. Et ideo ipsum æuum & ea quæ sunt, & quæcunque aliæ mensuræ entium, & ea quæ huiusmodi mensuris mensurantur sunt per ipsum, quia similitudinem eius habentia sicut primi exemplaris, & ab ipso sicut à primo actiuo principio.

SVPER CAPVT VI. LEC. I.

SEd de istis quidem in his oportunius dictum est, &c.} Postquàm Dionysius determinat de vita, quia processio vitę est minus communis quàm processio ipsius esse. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quomodo nomine vitæ ostenditur in Deo causalitas omnis vitæ. Secundo manifestat diuinæ vitæ causalitatem, ibi. { Et quidem immortalium, &c. } Dicit ergo primo, quod de his quæ pertinent ad ens, dictum est diffusius & diligentius in alijs libris. Fecit.n. multos libros quos non habemus. Sed nunc laudandus est Deus per hoc quod dicitur { vita æterna } secundum illud. 1. Ioan. vlti. Hic est verus Deus & vita æterna, sicut { ex qua est ipsa per se vita, } id est, ipsa vita communis, { & omnis vita } particularis, & ab ipsa diuina vita { disseminatur } idem, distribuitur viuere ad omnia quæ participant vitam { quocunque modo secundum proprietatem vniuscuiusque, } quasi diceret, quod Deus dicitur vita æterna, inquantum est causa communis & particularis vitæ & omnium viuentium. Deinde cum dicit. { Et quidem immortalium angelorum, &c. } manifestat causalitatem diuinæ vitæ. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat vniuersalem causalitatem Dei respectu vitæ. Secundo ostendit causalitatem eius respectu cuiuslibet proprietatis viuendi, ibi. { Et dat quidem prius per se vitę, &c. } Tertio ostendit qualis sit cõparatio cuiuslibet vitæ ad primam vitam, ibi. { Et siue intellectualem dicas, &c. } Circa primum tria facit. Primo manifestat causalitatem Dei respectu supremæ vitæ, quæ est angelorum. Secundo respectu vitæ communis, ibi. { Et sicut in exi. &c } Tertio quantum ad vitam infimam, ibi. { Ex ipsa & animæ, &c. } Circa primum considerandum est, quòd illa propriè dicuntur viuentia in corporalibus, quæ habent motum ex seipsis, nõ ab aliquo extrinseco mota, sicut animalia & plantæ. Et quia quælibet operatio quodammodo est motus, quæcunque habent operationem ex seipsis, non ab alijs exterioribus acta, vel mota ad agendũ, hic dicuntur viuentia. Et quia operatio rei consequitur existentiã eius, in nomine vitæ duo intelliguntur, scilicet ipsum esse viuẽtis, vt tale sit, quòd ei cõpetat per se operari, & propter hoc, quod operatio, vel motus viuentis inest ei per seipsum. Quantũ ergo ad primũ horũ dicit, quòd ex ipsa diuina vita, sicut ex primo actiuo principio, & propter ipsam, sicut propter finem, non solum esse, sed & consistere habet vita, & immortalitas angelorum, immortaliter viuentium. Quantum verò ad secundum dicit, quod existentia vitæ est ipsa incorruptibilitas { sempiterni motus angelici } id est, operationis angelorum in perpetuum duratis. Et quia semper viuere, & operari possunt, possunt dici immortales, quia hoc ipsum quod sunt immortales, & in perpetuum viuunt, non habent à seipsis, sed à prima causa, quæ est effectiua, & conseruatiua omnis vitæ. Illud autem propriè, & verè est immortale, quod nõ indiget aliquo extrinseco ad id, quod semper viuat, sed habet semper viuere ex seipso. Et sic solus Deus dicitur immortalis, secundum illud. 1. Timot. 1. Regi sæculorum immortali, & inuisibili soli Deo, &c. Deinde cum dicit. { Et sicut in existente, &c. } manifestat diuinam causalitatem respectu vitæ communis. Et dicit, quòd sicut dictum est supra, quod ipsum eius primum est æuum, id est, mensura { & causa eius, quod est per se esse } id est, ipsius esse communis, ita hic dicendum est, quod diuina vita, quæ est supereminenter viuens, est causa factiua, & conseruatiua ipsius per se vitæ, id est, vitæ communis, & per consequens omnis vitæ particularis, & omnis motus vitalis, & omne principium cuiuscunque vitæ procedit à vita diuina, quæ est super omnem mentem. Deinde cum dicit. { Ex ipsa, &c. } manifestat diuinam causalitatem respectu vitæ inferioris. Et dicit, quod ex vita diuina habent corruptibiliter viuere etiam animæ humanæ, & ex vita diuina sunt ea animalia, quæ viuunt vita sensitiua, & omnes plantæ, quæ habent vitam { secundum vltimam resonantiam } id est, secundum extremam & infimam participationem vitæ, quia vita vltra plantas non procedit. Destructa autem vita participata in creaturis, destruitur omnis vita, secundum doctrinam sacræ scripturæ, vbi dicitur. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Sed inquantum ea, quæ per infirmitatem naturæ deficiunt à participatione vitæ, iterato conuertuntur ad vitam, iterum fiunt animalia, vel qualitercunque viuentia, vt patet in plantis, & animalibus ex putrefactione generatis, & propter hoc in Psalm. subdit. Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis, &c. } Deinde cum dicit. { Et dat qui, &c. } manifestat causalitatem diuinæ vitæ, quantum ad proprietates cuiuslibet vitæ. Et hoc propter quosdam qui dicebant, quòd Deus est communis causa vitæ, tamen particulares proprietates viuendi sunt ex causis proprijs, per quas effectus causæ communis determinatur, ad proprias species. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit causalitatem diuinæ vitæ, quantum ad proprietates viuendi, quæ sunt in dæmonibus. Secundo, quantum ad proprietates viuendi, quæ sunt in hominibus, ibi. { Dans autem &c. } Tertio, quantum ad proprietates viuendi, quæ sunt in infimis viuentibus, scilicet, animalibus & plantis, ibi. { Ex ipsa, &c. } Dicit ergo primo, quod Deus non solum dat vitæ communi, quòd sit vita, sed etiam cuilibet particulari vitæ dat, quòd sit propriè illud, quod competit ei, secundum naturam, sicut supercælestibus vitis angelorum. Quantum quidem ad esse viuentium dat immortalem vitam. Primo quidem immaterialem, quia non habent vitam adiunctam materiæ. Secundo, vitam deiformem, quia ex hoc ipso conformantur diuinæ vitæ, quòd absque materia viuunt. Tertio, sequitur quòd habeant vitam inuariabilem, quia subiectum variationis, & motus est materia. Quantum etiam ad operationem vitæ, ponit tria contraria, his quæ sunt in nobis. In nobis enim operatio intellectualis, primo quidem infirma est ad comprehensionem veritatis. Et contra hoc dicit, quod habent { motum } .i. operationem intellectualem { fortem. } Secundo, operatio intellectualis, in nobis potest peruerti in falsam opinionem. Et contra hoc dicit, quòd habent motum { indeclinabilē. } Tertio operatio intellectualis, in nobis nõ potest esse cõtinua, quia non possumus semper, & continue meditari. Et cõtra hoc dicit, quod habet { motum sempiternum. } Et quia ipsæ proprietates, manifestè apparent in angelis beatis, ne aliquis à causalitate diuinæ vitæ vellit excludere dæmonum vitam, subiungit, quòd vita diuina superextenditur per modum influentię, & causalitatis, & abundantia suæ bonitatis etiam ad dæmonum vitam, quæ non posset ab alia causa conseruari, nisi à diuina vita, ex qua habet, quod sit vita, & permaneat conseruata in esse.

LECTIO II.

Causalitas quantum ad proprietates humanæ vitæ.

DAns autem & viris, sicut commixtis contingentem ad angelorum formam vitam, & supereminatione bonitatis, & recedentes nos ad seipsam conuertens, & reuocans. Et quod quidem est diuinius, quòd & totos nos, dico animas & coniuga corpora ad perfectam vitam, & immortalitatem se promittit translaturam. Rem quidem antiquitati æqualiter præter naturam apparentem, mihi autem & tibi, & veritati, & diuinam, & super naturam apparentem. Super naturam autem, secundum nos dico visam, non omnipotentem diuinæ vitæ. Ipsi.n. sicut omnium existenti vitarum naturæ, & maxime diuinorum, nulla vita præter naturam, aut super naturam. Quare, de hoc stultitiæ Simonis contradicentia verba, longe à diuino choro, & tua sancta anima expellantur. Latuit enim ipsum (sicut arbitror) & in istis sapientem putatum esse non oportere, bene scientem vti manifesta sensus ratione, compugnante contra omnium occultam causam, & hoc est dicendum ipsi præter naturam dicere. Ipsi enim nihil est contrarium, ex ipsa viuificantur, & circunflorent, & animalia omnia, & plantæ. Et siue intellectualem dicas, siue rationalem, siue sensibilem & augmentatiuam, siue qualemcunque vitam, aut vitæ principium, aut vitæ substantiam, ex ipsa, & viuunt, & viuificant, quæ est super omnem vitam, & in ipsa, secundum causam vniformiter præextiterunt. Etenim superuiuens, & princeps vitæ, vita & omnis vitæ causa, & vitæ generatiua, & adimpletiua, & discretiua, & diuisiua vitæ, & ex omni vita est laudanda, secundum multam fæcunditatem omnium vitarum, sicut largissima, & omnis vita contemplatione comprehensa & laudata, & sicut non indigens, magis autem superplena, per se viuens, & sicut super omnem vitam viuificans, & super viuens, aut quomodo aliquis vitam superuiuẽtem, & ineffabilem humane laudet.

LECTIO II.

DAns autem & viris, sicut commixtis cõtingentem, &c.} Hic manifestat Dionysius diuinam causalitatem, quantum ad proprietates humanæ vitæ. Et primo, quantum ad vitam naturæ. Secundo, quantum ad vitam gratiæ, cum dicit, { Et supereminatione, &c. } Tertio, quantum ad vitam gloriæ, quæ erit in resurgentibus, ibi. { Et quod quidẽ est diuinius, &c. } Vita autem naturalis in hominibus, in aliquo est conformis vitę angelicę, prout est intellectualis, & in aliquo ab ea differt, inquantum est vita coniuncta materiæ. Et ideo dicit, quod diuina vita dat hominibus, quasi commixtis ex natura spirituali, & corporali, vitam ad similitudinem angelorum, non perfectè, sed prout conuenit ei. Deinde quantum ad vitam gratiæ dicit, quod diuina vita per supereminationem suæ bonitatis etiam recedentes nos ab ea per peccatum, conuertit, & reuocat ad seipsam, secundum illud. Tren. 5. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Quantum verò ad vitam gloriæ resurgentium, subiungit, quod diuina vita promittit, quod transferet { nos totos } id est, animas & corpora eadem, quæ nunc sunt animabus nostris coniuncta { ad vitam perfectam } id est, beatam & immortalem. Et hoc dicit esse diuinius, quia est magis diuinæ virtutis indicium. Et hæc quidem res antiquis communiter præter naturam apparebat, quod scilicet corpora mortua resurgerent. { sed mihi, & tibi } id est, fidelibus omnibus, secundum veritatem fidei apparet quiddam { diuinum & supra naturam } scilicet, quæ à nobis cognoscitur in istis rebus particularibus, non autem supra naturam omnipotentem diuinæ vitæ, quæ est naturale principium omnium vitarum diuinarum, quarum est immediatum principium, nulla vita est præter naturam, quia eius virtuti subest dare vitam, quibus voluerit. Vnde stultissima verba Simonis, quæ resurrectioni contradicunt, longe repellenda sunt à diuina ecclesia, & à tua sancta anima, ne scilicet eis aliquo modo acquiescas. Cum.n. ipse reputaretur esse sapiens in istis rebus sensibilibus & naturalibus, tamen latuit ipsum, quia non oportet eum, qui habet scientiam horum sensibilium, quæ apparent, vti ratione, quæ sumitur ex apparentibus, secundum sensum, ad impugnandum vniuersalem causam omnium, quæ propter sui excellentiam est occulta, quia vniuersalis causæ virtus non potest comprehendi, aut mensurari per ea, quæ in sensibus apparent. Et dicendum est Simoni, quòd cum dicitur aliquid esse contra naturam, hoc intelligitur, scilicet, quod sit contra manifestissimam sensus rationem, sed ipsi occultæ & vniuersali causæ omnium, nihil potest esse contrarium, quia omnia, quæcunque sunt, ab ipsa deriuantur. Deinde cum dicit, { ex ipsa viuificantur, &c. } ostendit causalitatem diuinæ vitæ respectu inferiorum viuentium, scilicet animalium & plantarum. Et dicit, quod ex diuina vita, & animalia omnia, & etiam plantæ viuificantur interius, & exterius circunflorent. Quicquid enim exterius in eis apparet ad decorem vitæ pertinens, totum ex diuina vita deriuatur. Deinde cum dicit. { Et siue intellectualem, &c. } ostendit habitudinem diuinæ vitę, ad omnes vitas. Et primo ponit duas habitudines diuinæ vitæ, ad omnes vitas. Quarum prima est Deus, est omnis vitæ causa. Et est hoc quod dicit, quòd siue tu dicas intellectualem vitam, sicut est in angelis, siue rationem, sicut est in hominibus, siue sensibilẽ, sicut est in animalibus, & augmentatiua, sicut est in plantis, siue qualemcunque vitam, etiam si essent alij modi viuendi. & non solum omnis vita, sed etiam omne vitæ principium, & omnis substantia habens vitam, à vita diuina, quæ est super omnem vitam habent, quòd viuant substantiæ viuentes, & quod viuificent vitæ principia. Secunda habitudo est, quod in diuina vita, omnis vita præexistit. Et hoc est quod dicit, quòd omnes vitæ prædictæ præexistunt causaliter in ipsa diuina vita, non quidem secundum aliquam compositionem: sed vniformiter secundum vnitatem vitæ diuinæ. & simplicitatem. Secundo, ibi. { Etenim superuiuens, &c. } manifestat prædictas duas habitudines. Et dicit ad manifestandam primam habitudinem, quòd diuina vita, quæ est super omnem vitam, & quæ omni vitæ principatur, est causa omnis vitæ, quantum ad primam vitæ originem, & est generatiua vitæ, quia hoc ipsum, quod vnum viuens ex alio viuente generari potest, ex diuina vita est, & est adimpletiua vitæ, quia quòd viuens ex imperfecto ad perfectum adducitur, ex diuina vita est, & est diuisiua vitæ, quia diuersitates viuentium ex virtute diuinæ vitę procedunt. Ad manifestandam autem secundam habitudinem, s. quod omnis vita in ipso existat, subiungit, quòd diuina vita laudatur ex omni vita, propter eius fæcunditatem, qua producit omnes vitas. Et hoc quidem competit diuinę vitæ, inquantum est largissima, quasi non coartata ad aliquam speciem vitæ, sed habens amplitudinem comprehensiuam omnis vitę. Et exinde est, quod comprehenditur, & laudatur ex contemplatione omnis vitæ. Tertio, ibi. { Et sic non indigens, &c. } ponit conditiones diuinæ vitæ, per quas differt ab alijs. Et primo quidem inuenitur vita nostra multis indigens ad conseruationem vitæ, sicut alimento, & alijs huiusmodi. Et ad hoc remouendum dicit, quòd diuina vita est non indigens, sed magis est superabundanter plena. Secundo vero, id quod viuit in istis inferioribus, non per se viuit, sed corpus viuit per animã. Sed diuina vita est per se viuens, quia non est in Deo aliud viuificans, & supereminenter viuens, vel qualitercunque aliquis posset humanis verbis laudare vitam diuinam, supereminenter viuentem & ineffabilem.

CAPVT VII.

De sapientia, mente, ratione, veritate, & fide.

LECTIO I.

AGe autem, si videtur bonam, & æternam vitam, & sicut sapientem, & sicut per se sapientiam laudemus, magis autem, sicut omnis sapientię substantificatiuam, & super omnem sapientiam, & prudentiam superexistentem. Non.n. tantũ Deus superplenus sapientia, & prudentiæ ipsius non est numerus, sed super omnem rationem, & mentem, & sapientiam supercollocatur. Et hoc supernaturaliter intendens diuinus vere vir communis nostri, & ducis Sol, stultum Dei sapientius hominibus esse dicit, non solum quoniam omnis humana deliberatio, error quidam iudicata ad stabile, & manens diuinorum, & perfectissimorum intellectuum, sed quoniam consuetum est Theologis contraria passione in Deo, ea quæ sunt priuationis dicere. Ita & inuisibile dicunt eloquia, clarissimum lumen, & multum laudabilem, & multum nominabilem, ineffabilem, & innominabilem, & omnibus præsentem, & ex omnibus inuentum, incomprehensibilem, & non inuestigabilem. Hoc modo igitur, & nunc diuinus Apostolus laudare dicitur stultitiam Dei, quod apparet in ipsa præter rationem & inconueniens, ad ineffabilem, & ante rationem omnem sursum agens veritatem. Sed quod in alijs dixi, iuxta proprietatem nostram, ea quæ sunt super nos accipientes, & rationi connutritæ sensibus infixi, & nostris diuina comparantes decipimur, secundum apparens diuinam, & ineffabilem rationem exequentes. Oportet autem videre mentem nostram habere quidem virtutem ad intelligẽdum, per quam intelligibilia inspicit.

LECTIO I.

AGe autem si videtur, boni & æternam vitam, &c. } Postquam Dionysius determinauit de ente & vita, hic determinat de sapientia, & his quæ sapientiæ adiunguntur ad cognitionem pertinentia. Et circa hoc tria facit. Primo determinat de sapientia & mente. Secundo, de ratione, ibi. { Ratione autem Deus laudatur, &c. } Tertio, de veritate & fide, ibi. { hæc ratio est simplex, &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit, quomodo sapientia in Deo accipiatur. Secundo manifestat quod dixerat, ibi. { Non enim tantum Deus, &c. } Est autem considerandum, quod semper in posterioribus priora saluantur. Bonum autem, secundum quod prius dictum est, quantum ad causalitatem est prius, quàm ens, quia bonum etiam ad non entia suam causalitatem extendit. Ens autem ad plura se extendit, quàm vita, & vita, quàm sapientia, quia quædam sunt, quæ non viuunt, & quædam viuunt, quæ non cognoscunt. Et hoc Dionysius subtiliter insinuat. Nam vitam quidem diuinam, quia secundum intellectum bonitatem præsupponit, nominat bonam. Quia verò præsupponit esse immutabilem, nominat eam æternam. Sed quia vitæ nulla sapiẽtia deest, laudat eam ex sapientia. Et hoc tripliciter. Primo quidem, quia diuina vita sapiens est. Et vt non intelligas, quod sit participatiue sapiens, subiũgit, quod ipsa est per se sapientia, sicut & Deus est sua vita. Secundo, quod diuina vita est causa producens in esse omnem sapientiam. Tertio verò, quia diuina vita est super omnem sapientiam, quæ ad speculationem pertinet, & super omnem prudentiam, quæ ad actionem pertinet. Deinde cum dicit. { Non enim tantum Deus, &c. } manifestat tria prædicta. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat, quod diuina sapientia est super omnem sapientiam. Secundo, quod sit omnis sapientiæ causa, ibi. { Hanc igitur irrationabilem, &c. } Tertio, manifestat quomodo Deus est sapiens alia cognoscendo, ibi. { Aut sic ipse Deus, qui est supersapiens, &c. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit excessum diuinæ sapientiæ. Secundo, ostendit quomodo ad ipsam diuinam sapientiam excedentem nos habere debeamus, ibi. { Sed quod in alijs dixi, &c. } Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit, scilicet, quòd Deus non tantum dicitur superabundanter plenus omni sapientia, & quod habet prudentiam infinitam, sed etiam dicitur esse firmatus supra omne, id quod ad cognitionem pertinere videtur, scilicet supra rationem, & super mentem, id est, intellectum, & super sapientiam, quæ est perfectio intellectus. Secundo, ibi. { Et hoc supernaturaliter, &c. } probat excessum diuinæ sapientiæ, dicens. Supernaturali modo intelligens Paulus, qui fuit diuinus vir ex participatione diuinæ sapientiæ, & fuit Sol. i. suo magisterio illustrator, tam Dionysij, quàm ducis eius, id est, Ierothei, qui fuit eius magister, dicit. 1. Cor. 1. Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Tertio, ibi. { Non solum quoniam, &c. } exponit authoritatem inductam. Vbi considerandum est, quod duplex modus inuenitur in scripturis ad signandum excellentiam diuinorum. Quoniam enim ea, quæ ad priuationem, & defectum pertinent, rebus creatis attribuuntur, secundum comparationem ad excellentiam diuinam, sicut si dicamus, quòd omnis iustitia hominis est immunditia, in comparatione ad Dei iustitiam: & similiter possumus dicere, quòd omnis humana deliberatio, & cognitio reputatur quidem error in comparatione ad stabilitatem, & permanentiam diuinæ, & perfectæ cognitionis, quam pluraliter nominat, propter cognoscendam pluralitatem. Alio modo consuetum est in diuina scriptura, vt ea, quæ priuatiuè dicũtur Deo attribuãtur, propter eius excessum, sicut Deus, qui est clarissimum lumen, dicitur inuisibilis, & qui est ex omnibus laudabilis, & nominabilis, dicitur ineffabilis, & innominabilis, & qui est omnibus præsens, dicitur incomprehensibilis, quasi sit omnibus absens, & qui ex omnibus rebus inueniri potest, dicitur non inuestigabilis, & hoc propter difficultatem inueniendi, quia nusquã eius sphæræ circunferentia est, sed punctus

eiusdem sphæræ intelligibilis vtrobique est, & hæc cuncta dicuntur propter eius excellum. Sic Petrus & Apostolus in Deo laudat stultitiam, propter id quod apparet in Dei sapientia, propter nostram rationem & vt nobis inconuenientes, dum non possumus Dei sapientiam comprehendere, & per hoc eleuat nos ad veritatem didicimus, quæ est nobis inefabilis, & quia omnem nostram rationem excedit. Deinde cum dicit. { Sed quod in alijs diui, &c. } Dicit qualiter nos habere debemus ad excellentiam diuinæ sapientiæ. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo deciplimur in contemplatione diuinæ sapientiæ. Et dicit, quod licet in alijs libris suis dixit, dum res diuinas quæ sunt supra nos, volumus accipere secundum modum nostrum, & dum inaltimur rationi nostræ, quæ continetur sensibus, a principio, scilicet à sensibilibus veritatem colligentes, & da volumus comparare res diuinas rebus nostris, qui scilicet nobis sunt notæ, hoc decipit volentes perscrutari rationem diuinam & inefabile nobis, secundum illud quod nobis apparet per rationem & per sensum. Secundo, ibi { Oportet autem, &c. } Ostendit quomodo hac deceptionem vitemus. Et dicit, quod oportet considerare, quod mens nostra duo habet ad intelligibilia cognoscenda. Primo quod habet naturalem virtutem, id est, intelligentiam per quã inspicere potest intelligibilia sibi proportionata. Secundo vero habet quandam vnitionem ad res diuinas, per gratiam quæ excedit naturam mentis nostræ, per quam vnitionẽ conjunguntur homines per fidem ad quamcunque cognitionem ad ea, quæ sunt super naturalem mentis virtutem. Oportet ergo vt Intelligamus diuina secundum hanc vnitionem. ergo quia non tendendo diuina ad ea quæ sunt secundum nos, sed magis totos nos statuentes supra nos in Deum, ita per prædictam vnitionem totaliter deificemur. Et quia posset aliquis dicere quod hoc nobis esset nociuum, si nos ipsos deificaremus, ideo hoc tertio excludit, ibi. { Melius enim, &c. } Et dicit quod cum Deus sit melior nobis, melius est nobis quod simus Dei per vnitionem, & quod non simus nobis ipsorum, nostris naturalibus innitentes, quãm quod simus nostri ipsorum. Sic enim nobis factis cum Deo, & cum Deo vniti fuerimur, diuina nobis dona aderant quæ percipere non possumus si Dei vnitionem negligentes nobis ipsis inhæreamus.

LECTIO II.

HAnc igitur irrationabilem & amentem & stultam sapientiam, &c. } Postquam Dionysius ostendit excessum diuinæ sapientiæ, hic ostendit causalitatem ipsius. Et primo in generali. Secundo in speciali, ibi. { Ex ipsa intelligibiles, &c. } Recolligit ergo primo excessum diuinæ sapientiæ, dicens, quod diuina sapientia laudatur excellenter sicut irrationabilis, inquantum excedit rationem, & sicut amens inquantum excedit mentem, siue intellectum, & sicut stulta inquantum excedit habitum mentis, scilicet sapientiam. Et adiungit causalitatem diuinæ sapientiæ, ponens tres conditiones huius causæ. Primo quidem causalitatem eius, dicens quod diuina sapientia causa est per suæ similitudinis per aliquale participationem, potentiarum & practicarum & cognoscitiuarum, scilicet { mentis } id est, intellectus, { & rationis, } quæ est intellectuum & habituum practicorum, & cognoscitiuorum, scilicet { sapientiæ } quæ est habitus contemplatiuus mentis, { & prudentiæ, } quæ est ratio recta in agendis. Secunda conditio huius causæ est, quod effectus dicuntur de ipsa, ipsa enim est omne consilium, & tamen ab ipsa est omnis cognitio & prudentia. Tertia conditio huius causæ est, quod effectus existunt in ipsa. In ipsa enim sapientia Dei, quæ est Christus, sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, sicut Apostolus dicit Colos. Et huiusmodi tertia conditio est causa secundæ. Ideo enim Deus nominatur à suis effectibus, quia effectus supereminenter præexistunt in ipso. Vnde quantum ad abundantiam sapientiæ & cognitionis in Deo vitur nomine thesaurorum, quantum verò ad eminentiam diuinæ cognitionis prout excedit nostrum intellectum, attribuit huiusmodi thesauro absconsionem. Et hanc quidem vniuersalem diuinæ sapientiæ causalitatem manifestat per similitudinem præmissorum, scilicet bonitatis, essentiæ, & vitæ. Et dicit sicut dicitur in prædictis, consequenter & hic dicendum est, quod Deus qui est causa supereminẽter sapiens & abundanter, vtpote omnem sapientiam habens & causa, dans & etiam ipse per se sapientiæ, prout intelligitur vt quoddam formale, siue intelligatur in vniuersali siue in particulari, prout inducit sapientiam huius vel illius. Deinde cum dicit. { Ex ipsa intelligibiles. } Ostendit causalitatem diuinæ sapientiæ in particulari respectu singulorum. Et primo quantum ad angelos. Secundo quantum ad animam rationalem, ibi. { Propter diuinam sapientiam, &c. } Tertio quantum ad sensus, ibi. { Sed & aliquis non peccet, &c. } Quarto quantum ad dæmones, non inquantum est depratio cognitionis, sed inquantum est de natura sua in quibus est scientia quædam cognoscens. Circa primum tria facit. Primo ponit processum angelicæ cognitionis à Deo. Et dicit, quod ex ipsa diuina sapientia virtutes angelicarum mentium, quæ sunt intelligibiles, inquantum sunt immateriales, & sunt intellectuales, inquantum intelligere possunt, secundum quandam diuinæ similitudinis participationem { habent } quidem { intellectus } simplices, secundum proprietatem suæ naturæ, & beatos secundũ vnitionem ad Deum, & bonos secundum proprietatem suæ scientiæ dirigere sermonem ad Deum. Secundo, ibi. { Non in diuisibilibus, &c. } manifestat simplicitatem angelici intellectus per remotionem eorum, quæ in nostro intellectu compositionem inducunt. Et autem cõsiderandum, quod in nobis est duplex compositio intellectus. Vna quidem, quæ pertinet ad inuentionem veritatis. Alia verò, quæ pertinet ad iudicium. Inuenimus quidem, quasi congregãtes, ex multis ad vnum procedimus, sine multa dicantur diuersa sensibilia, per quorum experimentũ vniuersalẽ cognitionem accipimus, sine multa dicantur diuersa signa, ex quibus ratiocinãdo ad talem veritatem peruenimus. Non solum autẽ ab huiusmodi multis, & diuisibilibus procedimus ad vnam intelligibilem veritatem, cum primo scientiam acquirimus, sed etiam iam scientiã habentes in ipsis multis, vel diuisibilibus per quãdam applicationem, consideramus quod in vniuersali cognitione tenemus. In iudicio verò procedimus ab aliquo communi principio ad predicta multa, & diuisibilia, siue particularia sui effectus & signa. Vtrumque autem istorum ab angelis excludens dicit, quod intellectus angelorum non congregant, sicut nos diuinam cognitionem in diuisibilibus diuersis considerantes, quæ iam sciunt, aut ab huiusmodi diuisibilibus scientiam acquirentes. { Diuisibilibus } dico { aut sensibilibus } quantum ad sensibilia, { aut sermonibus diffusis, } id est, rationibus, vt alia transitio habet. Nam logos in Græco, & rationem & sermonem significat. Et dicitur ratio diffusa, propter processum ex vno in aliud, neque & prædictæ intellectuales virtutes similiter vt in nobis aguntur ab aliquo communi ad ista multa & diuisa, sed cum sint pura ab omni materia, per quod differunt à sensibus, & sensibilibus, & multitudine per quod differunt à rationibus diffusis, { intelligunt intelligibilia diuinorum, } non sensibiliter, neq; rationaliter, sed { intellectualiter, } sed { & immaterialiter, { ad differentiam sensus, & vniformitee ad differentiam rationis. Tertio, ibi. { Et est ipsis intectualis virtus, &c. } assignat causam tam excellentis cognitionis in angelis. Et primo quidem ex parte naturæ ipsorum. Et dicit, quod ipsis angelis est { virtus & operatio intellectualis resplendens puritate munda, & immaculata. } Munda quidem per remotionem exterioris inquinamis. Et hæc puritas in eis prouenit ex duobus. Primo quidem ex quadam simplicitate naturali & immaterialitate, & conuenit ipsis intellectibus angelicis, quos vocat diuinos, propter propinquitatem & similitudinem ad Deum, & ex hac simplicitate, & immaterialitate reddũtur conspicaces. i. acute intelligentes. Secundo etiam resplendet in eis puritas ex dono diuinitus eis dato, per quod vniuntur ad Deum, per quod quidem donum secundum eorum possibilitatem intendũt { ad diuinum, } id est, ad hoc ipsum quod Deus est, ad diuinum mentem & rationem, quæ omnem sapientiam excedit. Est ergo in eis puritas intellectus & splendor, tam ex eorum simplicitate, quam etiam ex dono diuinæ gratiæ. Deinde cum dicit. { Propter diuinam sapientiam, &c. } Ostendit quomodo animorum rationabilitas, à diuina sapientia deriuatur. Et dicit, quod propter diuinam sapientiam, & animæ humanæ habent, quod sint rationales. Et ad exponendum, secundum quid animæ rationales dicantur, subiungit, quod circumeunt circa veritatem existentium diffusiue & circulo. Veritas enim existentium radicaliter consistit in apprehensione rerum, quam quidem rationales animæ non statim apprehendere possunt per seipsum, sed diffundunt se per proprietates & effectus, qui circumstant rei essentiam, vt ex his ad propriam veritatem ingrediantur. Hæc autem circulo quodam efficiunt, dum ex proprietatibus, & effectibus causas inueniunt, & ex causis de effectibus indicant. Et quia mentes angelicæ, secundum vnitam, & simplicem considerationem veritatem inspiciunt, deficiunt ab eis animæ, inquantum per diuisionem, & multitudinem variarum rerum diffundunt ad veritatis cognitionem. Sed tamen in hoc ipso, quod multa in vnum conuolutere possunt, sicut cum ex multis effectibus, & proprietatibus prouenium ad cognoscendam rei essentiam, & intantum digne habentur animæ, vt homines habeant intellectus, quodammodo angelis æquales, scilicet secundum proprietatem, & possibilitatem animorum. Inquisitio enim rationis ad simplicem intelligentiam veritatis terminatur, sicut incipit à simplici intelligentia veritatis, quæ considerantur in primis principijs. Et idee in processu rationis est quædam conuolutio vt circulus, dum ratio ab vno incipiẽs per multa procedens ad vnum terminatur. Deinde cum dicit. { Sed & aliquis non peccet, &c. } ponit quod etiam cognitio sensitiua à diuina sapientia deriuatur. Et dicit, quod aliquis non peccabit, quasi diuertens ab intentione proposita, secundum quam intendimus processum diuinæ sapientiæ assignare, si quis etiam

quis etiam ipsos sensus esse quandam resonantiam dixerit sapientiæ diuinæ. Infimum enim cuiuslibet processionis resonantia nominatur, ad similitudinem eius, quod non potest sentiri de sono propter distantiam. Sicut enim vltimum vitæ est in plantis, ita infimum cognitionis est in sensu. Nam diuina sapientia est super omnem cognitionem, cuius primus effectus est cognitio intellectus angelici, quæ tota in vniformitate consistit. Secundus effectus est cognitio rationis, quæ multa ad vnum conuoluit. Tertius autem effectus est cognitio sensitiua, quæ circa multa diffunditur, sed vniformitatem cognoscere non valet. Deinde cum dicit. { Et quidem dæmonum mens, &c. } Ostendit quod etiam cognitio dæmonum à diuina sapientia deriuatur. Et ponit vltimo cognitionem dæmonum, quia est cognitio deprauata, licet secundum naturæ ordinem sit altior cognitione rationis & sensus. Et dicit, quod mens dæmonum, inquãtum scitner de natura, & virtute mentis, ex diuina sapientia procedit, sed inquantum habet cognitionem deprauatam, per malam voluntatem, dum summũ bonũ, quod naturaliter desiderat, neque sic consequitur, neq; vult eo modo, quo oportet, in hoc magis cadit à diuina sapiẽtia, qui quidem casus non est eis à Deo, sed ex libero arbitrio. Vltimo autem recapitulat quod dixerat. Et dicit, quod dictum est, quod diuina sapientia est principium, quo tota cognitionis emanatio incipit, & causa ipsam profundens. { & substantificatrix } inquãtum facit esse sapientiam in vnoquoque { & perfectio } inquantum cognitionem ad perfectum adducit. { & custodia, } id est, conseruatio, { & finis } quia in hoc terminatur omnis cognitio, quod Deus cognoscatur. Est igitur diuina sapientia, & principium, & causa ipsius sapientiæ, secundum se accepta in communi, { & omnis mentis, } id est, intellectus, quantum ad angelos, { & omnis rationis } quantum ad homines, { & omnis sensus } quantum ad animalia.

LECTIO III.

QVOMODO enim intelliget aliquid intelligibilium, non habens, &c. } Postquam Dionysius manifestauit eminentiam, & causalitatem diuinæ sapientiæ, hic ostendit, quomodo per diuinam sapientiam Deus cognoscat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo Deus cognoscat. Secundo, quomodo cognoscatur, ibi. { Præterea inquirere oportet, &c. } Circa primum tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, soluit eam, ibi. { Sed quod dixi multoties, &c. } Tertio, ex solutione posita quædam conclusiones infert, ibi. { Igitur ipsa diuina sapientia, &c. } Dicit ergo primo, quod cum Deus sit super omnem sapientiam, ipse tamen laudatur in sapientia, & vt mens, & vt ratio, & vt cognitor. Est enim dubitatio, quomodo possit intelligere intelligibilia, cum non habeat intellectuales operationes, & quomodo possit cognoscere sensibilia, cum sensum non habeat, sed sit super omnem sensum, cum tamen sacra eloquia tradãt, quod ipse cognoscat omnia, & quod nihil effugit diuinam cognitionem, secundum illud Hebræorum 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Deinde cum dicit. { Sed quod dixi multoties, &c. } Soluit propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo sensus & intellectus remoueantur à Deo. Secundo, quomodo cognitio ei conueniat, ibi. { Quare diuina mens, &c. } Tertio, probat per authoritatem, ibi. Et hoc arbitror tradere, &c. } Dicit ergo primo, quod sicut multoties dictum est, conueniens est, vt intelligantur diuina, vt decet Deum. Quod enim dicitur, quod Deus est sine intellectu, & sine sensu, non est accipiendum, secundum defectum, quasi Deus deterior sit his, quæ habent sensum, vel intellectum, sed secundum excessum accipi debet, quia scilicet omnia intelligibilia excedit, sic etiam attribuimus ei irrationale, inquantum est supra rationem, & attribuimus ei imperfectionem, inquantum est perfectus super omnia, & ante omnia, & attribuimus ei, quod est caligo impalpabilis, & inuisibilis, inquantum est lumen inaccessibile, excedens omne lumen, quod à nobis videri potest, vel per sensum, vel per intellectum. { Deinde cum dicit. } Quare diuina mens, &c. } Concludit ex præmissis, quod { diuina mens omnia } cognoscendo { continet } per cognitionem separatam { ab omnibus, } quia scilicet eius cognitio, & est supra cognitionem intellectus, & supra cognitionem sensus, inquantũ cognoscit omnia per ipsam primam causam omnium primo in se habens omnem scientiam, quãm omnia esse habeant, sicut prius habuit notitiam angelorum, quãm angeli fierent, & prius etiam intus in sui dispositione produxit angelos, & omnia alia, quãm in proprijs naturis essent, quasi sciens omnia, vt ita dicam, ab ipso primordialiter ex principio, & per suam scientiam duxit omnia ad hoc, quod ipsis subsistunt. Deinde cum dicit. { Et hoc arbitror, &c. } Probat quod dixerat per authoritatem scripturæ. Et dicit, quod hoc, quod dictum est, significatur in sacra scriptura, cum dicitur, quod Deus sit omnia antequam fiant, & potest accipi Ecclesiastici 23. vbi dicitur, Domino enim Deo, antequam creentur omnia sunt agnita. Et exponit hoc dicens, quod hoc, quod dicit, quia diuina mens nouit omnia, non quia hoc, quod acquirit scientiam rerum à rebus, sed ex ipsa præhabet per modum causæ omnem scientiam, & cognitionem, & substantiam. Et dicit substantiam, quia sicut supra dictum est in cap. de Ente, in ipso esse diuino præexistit omne esse. Aliter enim per suam essentiam non posset omnia cognoscere, nisi omnia causaliter in ipsa essent. Et quia omnia per suam essentiam cognoscit, sequitur, quod ipse sciat omnia, & continet sciendo, non per hoc, quod seorsum se immittat diuidendo singulis (sicut nos seorsum applicamus intellectum nostrum diuersis) sed per vnam causæ continentiam, quia scilicet cognoscendo vnam causam continentem omnia, cognoscit omnia, sicut & lumen, si esset cognoscitiuum, per se ipsum cognosceret tenebras, non aliunde accipiens tenebrarũ cognitionẽ, quãm à seipso. Comparatur autem Deus ad creaturas, sicut lumen ad tenebras propter deficientiã creaturarum à diuino lumine. Deinde cum dicit. { Igitur si ipsa sapientia, &c. } Infert ex præmissis tres conclusiones. Manifestum est enim, quod omnis cognitio est, secũdum modum eius, quo aliquid cognoscitur, sicut omnis operatio est, secundum modũ formæ, quo aliquis operatur. Cũ igitur diuina sapientia omnia cognoscat per hoc, quod cognoscit seipsam, vt dictum est, ipsa autem est immaterialis, & indiuisibilis, & vna, sequitur, quod cognoscat materialia immaterialiter, & diuisibilia indiuisibiliter, & multa virtute, inquantũ scilicet omnia cognoscit, & producit per vnum, quod est eius essentia. Si enim per causam possunt cognosci effectus, sequitur, quod si ipse tradit esse omnibus, secundum vnam causam, quæ est eius essentia, quod etiam secundum eandem causam sciat omnia, sicut quæ ab ipso processerunt, & quæ præextiterunt in præponendo, antequam essent in proprijs naturis. Et sic manifestum est, quod Deus non sumit cognitiones rerum ab ipsis rebus, sed magis ipsis cognoscentibus dat, quod possunt seipsa cognoscere, & quod alia ab alijs cognoscantur. Secundam conclusionem infert, ibi. { Non igitur Deus, &c. } Si enim Deus cognoscendo se, cognoscat omnia, sequitur, quod non sit in ipso alia cognitio, qua cognoscat seipsum, & alia, qua communiter comprehendit omnia. Si enim ita esset, quod cognoscendo seipsum non cognosceret omnia, sequeretur, quod eius causalitas alicubi vacaret, ita scilicet, quod esset aliqua non ab eo causata. Sic igitur impossibile est, quod sit aliquid à Deo, non cognitum. Tertiam conclusionem infert, ibi. { Ita igitur Deus, &c. } Si enim modus cognitionis sequitur cognitionis principium, ex quo Deus cognitionem rerum non accipit à rebus, sequitur, quod non cognoscit existentia per cognitionem, quæ fit per modum existentiæ, sed per cognitionem, quæ fit ad modum sui ipsius. Quod etiam de angelis scriptura dicit, quod cognoscunt, quæ sunt in terra, non tamen quod cognoscant sensibilia per sensus, sed per proprium virtutem, & naturam suæ mentis, prout Deo assimilantur, qui per suam essentiam cognoscit omnia, non solum vniuersalia, sed etiam singularia. Superioris enim naturæ maior est virtus, & potest plus per vnum cognoscere, quod inferior cognoscit per multa. Deus igitur, & etiam angelus per assimilationem ad Deum cognoscit per mentem, non solum vniuersalia, sed etiam singularia, quamuis homo intellectu cognoscat vniuersalia, sensu verò singularia.

LECTIO IIII.

PRopterea inquirere oportet, quomodo nos cognoscimus Deum, &c. } Postquam Dionysius ostendit, quomodo Deus cognoscat, hic ostendit, quomodo cognoscatur. Et circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi. { Nunquid igitur verum, &c. } Tertio, infert conclusionem ex dictis, ibi. { Propter quod non omnibus Deus, &c. } Dicit ergo primo, quod cum dictum sit, quod Deus cognoscit omnia per essentiam suam, quæ est super intellectum, & sensum, & super omnia existentia, restat quærendum, quomodo nos possumus cognoscere Deum, cum ipse non sit intelligibilis, sed supra intelligibilia, neque sensibilis, sed supra sensibilia, neque est aliquid de numero existentium, sed super omnia existentia, omnis autem cognitio nostra est per intellectum, vel sensum, nec cognoscimus, nisi existentia. Deinde cum dicit. { Nunquid igitur verum est dicere, &c. } Soluit propositam dubitationem. Et quia quæstio est, solutionem sub interrogatione infert. Est ergo hæc solutio, quod nos cognoscimus Deum, non per naturam ipsius, quasi ipsam essentiam eius videntes, eius enim essentia est ignota creaturæ, & excedit, non solum sensum, sed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam, quantum ad naturalem virtutem rationis, & mentis, vnde non potest aliter conuenire alicui, nisi ex dono gratiæ. Non ergo cognoscimus Deum videntes eius essentiam, sed cognoscimus ipsum ex ordine totius vniuersi, Ipsa enim vniuersitas creatura-

Universidad de … Biblioteca

creaturarum est nobis à Deo proposita, vt per eam Deum cognoscamus, inquantum vniuersum ordinatum habet quasdam imagines, & assimilationes imperfectas diuinorum, quæ comparantur ad ipsa, sicut principalia exemplaria, vel imagines: sic ergo ex ordine vniuersi, sicut quadam via, & ordine ascendimus, &c. per intellectum, secundum nostram virtutem ad Deum, qui est super omnia. Et hoc tribus modis. Primo quidem, & principaliter in omnium ablatione, inquantum scilicet nihil horum, quæ in creaturarum ordine inspicimus Deum æstimamus, aut Deo conueniens. Secundario verò per excessum. Non enim creaturarum perfectiones, vt vitam, sapientiam, & huiusmodi Deo auferimus, propter aliquem defectum Dei, sed propter hoc, quod omnem perfectionem creaturæ excedit, propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tertio, secundum causalitatem omnium, dum cõsideramus, quod quicquid est in creaturis, à Deo procedit, sicut à causa. Sic ergo nostra cognitio cõtrario modo se habet cognitioni Dei. Nam Deus creaturas quidem per suã naturã cognoscit, nos autẽ Deum per creaturas. Deinde cum dicit. {Propter quod, & in omnibus, &c.} Infert conclusionem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo, infert cõclusionem. Secundo ostendit, quomodo conclusio ex præmissis sequatur, ibi. {Etenim & hoc recte, &c.} Tertio, manifestat quoddam, quod supposuerat, ibi. {Et quidem ex omnibus, &c.} Dicit ergo primo, quod quia à creaturis in Deum ascendimus, & in omnium ablatione, & excessu, & in omnium causa, propterea {Deus cognoscitur in omnibus} sicut in effectibus, {& sine omnibus} sicut ab omnibus remotus, & omnia excedens, & propter hoc etiam cognoscitur Deus per cognitionem nostram, quia quicquid in nostra cognitione cadit, accepimus, vt ab eo adductum, & iterum cognoscitur per ignorantiam nostram, inquantum scilicet hoc ipsum est Deum cognoscere, quod nos scimus nos ignorare de Deo quid sit. Et quod dixerat in generali cognitione, explicat per partes subdẽs, {quod ipsius Dei intellectus, & sermo} vel melius ratio, vt alia translatio habet {& scientia} quæ est coniunctio intellectus, & rationis, & quãtum ad sensitiuam cognitionem subiungit {& tactus} qui est sensus communis omnibus animalibus, & addit quod commune est, cum subdit, {& sensus,} & subiungit de his, quæ important deficientem cognitionem, cum dicit, {& opinio} quæ deficit à scientia, {& phantasia} quæ deficit à certitudine sensus. Et subdit ea, quę pertinent ad manifestationem cognitionis, & dicit {& nomen,} quod est signum intellectus, & alia omnia quęcunque pertinent ad cognitionem, vel significationẽ. Et econtrario, neque intelligitur, neque sentitur, nec dicitur, aut nominatur. Et quo modo vtrunque istorum omnium sit, manifestat subdens. Deus enim non est aliquid existentium, sed supra omnia existentia, & ideo cum per intellectum, & alia prædicta cognoscantur existentia, nullo prædictorum per cognitionem alicuius existentium Deus cognoscitur. Rursus. Deus est omnia in omnibus causaliter, cum tamen nihil sit eorum, quæ sunt in rebus essentialiter, & ideo quicquid in rebus existens cognoscatur, vel intellectu, vel sensu, vel quocunque prædictorum modorum in omnibus istis cognitis, quodammodo cognoscitur Deus sicut causa, cum tamen ex nullo cognoscatur, sicut est. Deinde cum dicit. {Etenim & hoc recte, &c.} Ostendit, quomodo conclusio inducta sequitur ex præmissis. Et dicit, quòd hoc recte de Deo dicimus, secundum quod cognoscitur, & non cognoscitur, ex omnibus enim entibus cognoscitur, & laudatur, secundum quod habent proportionem ad ipsum, vt quorum est causa. Rursus autem talia perfectissima Dei cognitio, per remotionem scilicet, quod cognoscimus Deum per ignorantiam, per quãdam vnitionem ad diuina supra naturam mentis, quando. s. mens nostra recedens ab omnibus alijs, & post ea etiam dimittens seipsam vnitur supersplendentibus radijs deitatis, inquãtum. s. cognoscit Deum esse, non solum supra omnia, quæ sunt infra ipsam; sed etiam supra ipsam, & supra omnia, quæ ab ipsa comprehendi possunt. Et sic cognoscens Deum in tali statu cognitionis illuminatur ab ipsa profunditate diuinæ sapiẽtiæ, quam perscrutari non possumus, quod etiam intelligamus Deum esse, supra omnia, non solum quæ sunt, sed etiam quæ apprehendere possumus, ex incomprehensibili profunditate diuinæ sapientiæ prouenit nobis. Deinde cum dicit. {Et qui ex, &c.} manifestat quoddam quod dixerat. s. quòd Deus ex omnibus cognoscatur. Et dicit, quòd ideo est, quia ipsa diuina sapiẽtia est omnium causa effectiua, inquantum res producit in esse, & non solum rebus dat esse, sed etiam esse cum ordine in rebus, inquantum res inuicem se coadunant in ordinem ad vltimum finem, & vlterius est causa indissolubilitatis huius concordiæ, & huius ordinis, quæ semper manent qualitercunque rebus immutatis. Modum autem huius ordinis subiungit, {quia semper fi. pri.} id est, infima supremis coniungit {principijs secundorum,} id est, supremis inferiorum, ad modum, quo supremum corporales creaturæ, scilicet corpus humanum infimo intellectui, vel naturæ, scilicet animæ rationali vnit. Et simile est videre in alijs, & sic operatur pulchritudinem vniuersi per vnam omnium conspirationem, id est, concordiam, & amicitiam,} id est, debitum ordinem, & proportionem.

vniuersaliter existentium existentem. Nunquid igitur verum est dicere, quoniam Deum cognoscimus, non ex natura ipsius? Ignotum n. est hoc, & omnem intellectum, & rationem, & mentem excedens, sed ex omnium totorum ordinatione, sicut ex ipso proposita, & imagines quasdam, & assimilationes diuinorũ ipsius exemplarium habente, ad illud, quod est super omnia via & ordine, secundum virtutem ascendimus in omnium ablatione, & excessu, in omnium causa: propter quod, & in omnibus Deus cognoscitur, & sine omnibus, & per cognitionem Deus cognoscitur, & per ignorantiam, & est ipsius intellectus, & sermo, & scientia, & tactus, & sensus, & opinio, & phãtasia, & nomen, & alia omnia. Et neque intelligitur, neque dicitur, neque nominatur, & non est aliquid existentium, neque in aliquo existentium cognoscitur, & in omnibus omnia est, & in nullo nihil, & in omnibus cunctis cognoscitur, & ex nullo nulli. Etenim & hoc recte de Deo dicimus, & ex existentibus vniuersis laudatur, secundum proportionem omnium, quorum est causa. Et est rursus diuinissima Dei cognitio, quæ est per ignorantiam cognita, secundum vnitionem super mentem, quando mens ab alijs omnibus recedens, postea, & seipsam dimittens, vnita est supersplendentibus radijs. Inde & ibi non scrutabili profundo sapientia illuminata. Et quidem ex omnibus, quod dixi, ipsa est cognoscenda. Ipsa enim est, secundum eloquium, quæ est omnium effectiua, super omnia concordans, & indissolubilis omnium concordationis, & ordinis causa, & semper fines priorum coniungens principijs secundorum, & vnam omnium conspirationem, & armoniam pulchre operans.

LECTIO V.

RAtio autem laudatur Deus à sanctis eloquijs, &c.} Postquam Dionysius determinauit se sapientia, hic determinat de his, quæ sapientiæ adiunguntur. Et primo de ratione. Secũdo de veritate & fide, ibi. {Hæc, &c.}

LECTIO V.

Quæ sapientiæ adiunguntur.

RAtio autem Deus laudatur à sanctis eloquijs, non tantum quoniam, & rationis & mentis, & sapientiæ est largitor, sed quoniam omnium causas in seipso vniformiter, præaccepit, & quoniam per omnia vadit, pertingens, vt eloquia dicunt, vsque ad finem omnium. Et ante hoc, quoniam super omnem simplicitatem, diuina simplificatur ratio, & ab omnibus est super omnia, secundum supersubstantiale absoluta. Hæc ratio est simplex, & existens existentis veritas, circa quam, sicut mundam, & non erroneam totorum cognitionem diuina fides est. quæ est manens credentium collocatio, quæ istos collocat in veritate, & in ipsis veritatem intransmutabili identitate simplicem veritatis cognitionem habentibus credentibus. Si enim cognitio est vnitiua eorum, quę nouerunt, ignorantia autem est semper transmutationis causa, & diuisionis ignoranti ex seipso, credentem in veritate, secũdum sermonem sanctum, nihil mouebit à causa, quæ est secundum veram fidem, in qua permanentiam habebit immobilis, & intransmutabilis identitatis. Bene enim nouit, qui veritati vnitus est, quàm bene habet, quamuis multi corripiant ipsum, sicut extasim passum. Latet quidem, sicut est conueniens ipsos ex errore, per veram fidem extasim passus veritati. Ipse enim nouit seipsum, non secundum quòd dicunt illi, furentem, sed ab instabili, & variabili partitione, circa largissimam erroris varietatem, per simplicem, & semper secundum eandem, & eodem modo habentem veritatem liberatum. Ita igitur nostræ sapientiæ principes, & Duces, pro veritate moriuntur omni die, testificantes, sicut est conueniens verbo omni, & opere, & vnitiua Christianorum vera Dei cognitione, omnibus ipsam esse, & diuiniorem, & simpliciorem, magis autem ipsam esse solam veram, & simplicem Dei cognitionem.

Dicit ergo primo, quod Deus in sacra scriptura laudatur, vt ratio, quod maximè ex scripturis sacris accipi potest in eo, quod Deus dicitur verbum, secundum illud Io. 1. & Deus erat verbum. Logos .n. in Græco, vt Aug. dicit, & rationem, & verbum significat. Ex nomine autem rationis quatuor intelliguntur. Primo quidem ratio dicitur esse quædam cognoscitiua virtus, & sic Deus dicitur ratio cõsaliter, inquantum ipse est largitor omnis cognitionis. s. rationis, & mentis, & sapientiæ, & omnium huiusmodi. Alio modo ponitur pro causa, vt cum dicitur, qua ratione hoc fecisti. i. qua de causa, & sic Deus dicitur ratio, nõ solũ, quia ipse est omniũ causa, sed quia etiam omnes causas secũdas in seipso causaliter preaccepit, non tamen per modum compositionis, sed per modum vniformitatis, & simplicitatis. Tertio modo dicitur, ratio etiã computatio, sicut habetur Matt. 12. quod rationem cœpit ponere cum seruis suis. Et sic dicitur Deus ratio, quia ipse est summa rerum dispositio, quę per omnia vadit pertingens, vt dicitur Sap. 7. à fine, vsque ad finem omnium fortiter, & disponẽs omnia suauiter. Quarto modo, dicitur ratio aliquid simplex abstractum à multis, sicut dicitur ratio hominis, id quod per considerationem abstrahitur à singularibus, ad hominum naturam pertinens. Et quantum ad hoc dicit, quod supra omnia hæc Deus est ratio magis propriè, quia diuina ratio est magis simplex {super omnem simplicitatem, & absoluta est,} id est, separata, vel abstracta ab omnibus, inquantum secundum suam supersubstantialitatem est super omnia. Deinde cum dicit. {Hæc ratio est simplex, &c.} agit de veritate, & fide. Et primo proponit quod intendit. Secundo, manifestat propositum, ibi. {Sicut. n. cognitio est vnitiua, &c.} Dicit ergo primo, quòd sicut ex ratione humana causatur aliqua fides, ita ista diuina ratio est quædam simplex veritas totius entis, circa quam rationem, vel veritatem, sicut puram & non erroneam cognitionem omnium consistit fides, quæ quidem diuina fides est, quædam permanens collocatio credentium, inquantum. s. firmiter locat eos in veritate, & veritatem in ipsis, prout credentes habent simplicem cognitionem veritatis absque dubitatione, & inquisitione, secundum quandam intransmutabilem identitatem, quia. s. eodem modo, & intransmutabiliter in veritate permanent. Et propter hanc fidei firmitatẽ Apostolus fidem substantiam dixit, quasi quoddam fundamentum, & collocationem. Deinde cum dicit. {Sicut. n. cognitio est vnitiua, &c.} probat prædictam fidei firmitatem tripliciter. Primo quidem per rationem cognitionis, quia cognitio est vnitiua mutuo eorum, quæ cognoscunt, non solũ ex eo, quòd omnes cognoscẽtes veritatem in vna veritatis cognitione vniuntur, sed etiam quam cognoscit veritatem, semper eodem modo permanet in vna, & eadem veritate: ignorantia verò, econtrario est causa, nunc ignorans ex seipso, vt transmutetur, hoc modo illud opinans, vt diuidatur ab alijs, quia ignorantium diuersi diuersa opinantur, & ideo secundum sermonem sacræ scripturæ eum, qui credit in veritate diuinæ fidei, nihil potest remouere à vera fide, inquantum habet immutabilem permanentiam. Dicit. n. Apostolus Rom. 8. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque aliquid aliud potest me separare à charitate Dei. Secundo, ibi. {Bene autem nouit, &c.} probat idem ex iudicio credentium. Ille enim, qui veritati per fidem vnitus est, bene cognoscit, quàm bene sit ei, sic enim veritati fidei adhærendo, quamuis multi reprehendant ipsum, sicut extasim passum, id est, sicut fatuum, & à se alienatum, & non latet ipsos reprehendentes ex eorum errore, quod ipse sine dubio per veram fidem est passus extasim veritatis, quasi extra omnem sensum positus, & veritati supernaturali coniunctus, quia ipse credens, nouit de seipso, quòd non est furens, vt ipsi dicunt, sed est liberatus per veritatem simplicem, & semper eodem modo se habentem, nec circumferatur per instabiles, & variabiles ventos diuersorum errorum. Tertio, ibi. {Ita igitur nostræ sapientiæ, &c.} Probat idem exemplo Apostolorum, qui sunt Principes, & Duces sapientiæ Christianæ. & pro veritate mortificantur tota die contestantes, vt est conueniens, non solum verbo, sed etiam opere, & per veram Dei cognitionem, quæ est vnitiua Christianorum, quòd ipsa Dei cognitio, in quam Christiani vniuntur, est simplicior, & diuinior, quacunque rei cognitione, quæ in hoc mundo ab hominibus habetur, immo, vt verius dicamus, ipsa sola est vera, & vna, & simplex Dei cognitio. Quæcunque enim alia Dei cognitio, discordat à communi Christianorum cognitione, quæ Catholica fides nominatur, magis dicenda est error, quàm Dei cognitio.

SVPER

SVPER CAPVT VIII. LEC. I.

SEd quoniam diuinam veritatem, & supersap. &c.} Postquam determinauit Dionysius, de Dei sapientia, hic determinat de veritate & iustitia. Sicut. n. processus sapientiæ minus se extendit, quàm processus vitæ, eo quòd non omnes viuentes cognitionem habent, ita processio veritatis, & iustitiæ deficit à sapientiæ processione. Circa hoc ergo duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo, exequitur propositum, ibi. {Et quod qui, &c.}

Dicit ergo primo, quod quia diuina veritas, & sapientia super omnem sapientiam existens laudatur in sacra scriptura, & sicut virtus, & sicut iustitia, & sicut saluatio, & sicut liberatio, id est, sicut saluationis, & liberationis causa. Istas. n. Dei nominationes exponimus, sicut est nobis possibile. Deinde cum dicit. {Et quod quidem theor, &c.} Exequitur propositum. Et primo determinat de virtute. Secundo, de iustitia, quæ est virtutis species, ibi. {Iustitia autem rursus laudatur, &c.} Tertio, de saluatione, & liberatione, & inæqualitate, quæ sunt iustitiæ effectus, ibi. {Igitur ipsa diuina iustitia, &c.} Prima pars diuiditur per partes duas. In prima determinat de Dei virtute. In secunda soluit quandam obiectionem contra infinitatem diuinæ virtutis, ibi. {Et quod dicit Elymas magus, &c.} Dicit ergo primo, quod nullus, qui habuit consuetudinem in sacris eloquijs ignorat, quod principalis Deitas est separata ab omni virtute, quæ quocunque modo in rebus existit, vel cogitari potest. Separatur autem ab omni virtute, nõ quasi ab ea deficiens, sed eam superans, & excedens. Vnde & sacra scriptura tradita est, quæ attribuit Deo, & diuinationem cælestium virtutum, secundum illud Psal. Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Et in multis locis dicitur dominus exercituum, ex quo datur intelligi, quòd si cælestes virtutes excedit, multo magis alias. Cum ergo diuinitas sit ab omni virtute segregata, potest quæri, quomodo vel ipsi, qui sacras scripturas, &c. ædiderunt Deum, sicut virtutem laudauerunt, iuxta illud 1. Cor. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, & iterum, quomodo nos, qui sacras scripturas exponimus, accipimus in diuinitate virtutis nominationem. Deinde cum dicit. {Dicimus igitur, quòd virtus est Deus, &c.} Soluit propositam quæstionem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo virtus accipiatur in Deo. Secundo, ostendit processum virtutis à Deo in singula, ibi. {Ex ipsa sunt deiformes, &c.} Circa quam positionem duo facit. Primo ostendit, quomodo virtus attribuatur Deo. Secundo, qua ratione virtus Dei infinita dicatur, ibi. {Et sicut infi. &c.} Dicit ergo primo, quòd virtus attribuitur Deo, propter tria. Primo quidem secundum hoc, quòd omnium rerum virtutes in ipso primordialiter, & supereminenter existunt, sicut & de vita, & sapientia dictum est. Secundo vero, secundum hoc, quod est causa omnis virtutis. Tertio verò, secundum hoc, quòd ipse operatur producendo omnia, secundum virtutem indeclinabilem. i. quæ non potest minorari, aut fatigari, & incircumfinitam, sicut & sapientia Deo attribuitur, inquantum in ipso præexistit omnis sapientia, & inquantum ipse est sapientiæ causa, & inquantum habet sapientiæ actum cognoscendo, & non solum est virtutis causa, sicut largiens virtutem, sed quia ipsam virtutem causat, siue accipiamus virtutem vniuersalem, siue aliquam virtutem particularem. Deinde cum dicit. {Et sicut infinitæ virtutis, &c.} quia dixerat, quòd Deus producit omnia, secundum virtutem infinitam, secundo ostendit, quomodo virtus Dei infinita dicatur. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, secundum quam rationem virtus Dei infinita dicatur. Secundo, manifestat infinitatem diuinæ virtutis per exempla, ibi. {Quæ propter abundantiam, &c.} Est autem considerandum, quòd infinitum in Deo, non dicitur per extensionem, sicut in quantitate continua, sed per negationem, quia. s. non finitur, aut determinatur aliquo. Sic ergo virtus Dei quintupliciter dicitur infinita, primo quidem, quia non determinatur ad aliquem effectum, sed omnem virtutem producit. Secundo, non solum propter hoc, sed eo, quod non terminatur per commensurationem alicuius virtutis, sed est super omnem virtutem, quia hoc ipsum, quod nomine communi virtutis intelligitur, est minus diuina virtute. Tertio, quia non terminatur per ea, quæ sunt, sed potest infinitis modis, & infinitas alias virtutes producere, præter eas, quæ sunt. Quarto, quia si infinitis modis, etiam infinitas virtutes produceret, præter eas, quę sunt, non propter hoc hebetaretur, aut debilitaretur eius actio super infinita, quæ est factiua omnis virtutis: & sic etiam patet, quòd nec sua actione finitur, secundum quod actio ad effectus terminatur. Quinto, dicitur infinita, eo quòd non terminatur intellectu. Est enim Ineffabilis, & ignota, & quæ cogitari non potest diuina virtus cuncta excedens. Deinde cum dicit. {Quæ propter abundantiam, &c.} manifestat infinitatem diuinæ virtutis per signa, & exempla. Et dicit, quòd diuina virtus per {abundantiam possibilis}. i. potestates etiam, quæ sunt {infirma firmat,} id est, cõseruat continens, & fortiter tenet etiam illas res, in quibus, {est vltima resonantia virtutis,} id est, quæ minimum participant de virtute, quod est signum infinitæ virtutis, sicut videmus in potentijs sensibilium, quòd lumina, quæ sunt valde splendida possunt videri etiam ab eis, qui habent debiles visus, & magni soni perueniunt ad auditus debiles, qui non de facili recipiunt sonos, & vltra hoc non potest se extendere virtus luminis & soni, quia quod omnino non habet auditum, non potest audire quantumcunque magnũ sonum, & quod totaliter non videt, non potest videre splendidum lumen. Sic igitur cõcludit, quod distributio diuinæ virtutis, propter sui infinitatẽ procedit ad omnia existentia, & nullum est existens, quod non habeat aliquam virtutem, sed oportet, quòd habeat, aut virtutem intellectualem sicut angeli, aut rationalem, sicut homines, aut sensibilem, sicut animalia, aut viuificam, sicut plantæ, aut substantialẽ, sicut alia, & non solum existentia, sed etiã ipsum esse habet virtutem ad hoc, quod sit à supersubstãtiali Dei virtute. Et dicit, si fas est dicere, quod non sic propriè dicitur, quod esse sit, sed quod per esse aliquid sit.

CAPVT VIII.

De virtute, iustitia, saluatione, liberatione, in quo, & de inæqualitate.

LECTIO I.

SED quoniam diuinam veritatem, & supersapientem sapientiam, & sicut virtutem laudant, & sicut iustitiam Theologi, & sicut saluationem, & sicut liberationem, age & istas Dei nominationes, sicut est possibile nobis referemus. Et quòd quidem thearchia ab omni quocunque modo, & existente, & cogitata virtute segregata est, & superat, non arbitror aliquem in diuinis eloquijs conuersatorum ignorare. Multoties enim Theologia, & dominationem ipsi, & ipsarum cælestium virtutum determinans tradita est. Quomodo igitur ipsam Theologi, & sicut virtutem laudant ab omni segregatam virtute, aut quomodo in ipsa, virtutis nominationem accipiamus. Dicimus igitur, quòd virtus est Deus, sicut omnem virtutem in seipso præhabens, & superhabens, & sicut omnis virtutis causa. Et omnia, secundum virtutem indeclinabilem, & incircumfinitam producens, & sicut ipsius, quod est esse virtutem, aut totam, aut particularem, causa existens, & sicut infinitæ virtutis, non tantum eo, quod omnem virtutem producit, sed & eo, quòd est super omnem, & ipsam per se virtutem, & eo, quòd super potest, & infinite infinitas alias ab existentibus virtutibus producere, & eo quòd nunquam possunt infinite, & infinitum productæ virtutes, superinfinitam ipsius virtutem facientis virtutis hebetare actionem, & eo, quòd ineffabilis & ignota, & incogitabilis est, cuncta ægrediens ipsius virtus, quæ propter abundantiam possibilis, & infirmitatem firmat, & vltimas resonantiarum ipsius continet, & fortiter tenet, quemadmodum & in possibilibus, secundum sensum videmus, quòd super splendida lumina, & vsque ad hæbetes visiones perueniunt, & magnos sonos dicunt ad auditus. non valde facilè recipientes sonos, introire. Quod enim est omnino non audiens, neque audit, & quod vniuersaliter non videns est, neque videt. Ipsa igitur infinitæ virtutis Dei distributio ad omnia existentia vadit, & nihil est existentium, cui perfecte ablatum sit habere quandam virtutem, sed aut intellectualem, aut rationalem, aut sensibilem, aut viuificam, aut substantialem habet virtutem, & ipsum etiam esse, si fas est dicere, virtutem, ad hoc, quòd sit, habet à supersubstantiali virtute.

LECTIO II.

EX ipsa sunt deiformes angelicorum ornatuũ vir. &c.} Postquam Dionysius ostendit in communi processum diuinę virtutis ad entia, hic ostendit in speciali. Et primo, distinguendo res, in quas effectus diuinæ virtutis prouenisse. Secundo, distinguendo ea, quæ à diuina virtute inueniuntur in rebus, ibi. {Et firmat, &c.} Circa primum duo facit. Primo, ostendit processum diuinæ virtutis ad superiores creaturas, scilicet angelos. Secundo, ad inferiores, ibi. {Procedunt, &c.} Dicit ergo primo, quòd ex diuina virtute procedunt omnes virtutes angelicorum ornatuum, quæ sunt Deo conformes. Apparet etiam in angelis virtus quantum ad tria. Primo quidem, quantum ad ipsum esse. Et secundum hoc dicit, quòd ex diuina bonitate habent esse intransmutabile. Secundo, quãtum ad intelligere. Et secundum hoc dicit, quòd ex diuina virtute habent sempiternos motus intellectuales, & immortales, quia. s. semper actu intelligunt. Tertio, quantum ad appetere. Et quantum ad hoc dicit, quòd acceperunt à virtute infinita boni ipsam fortitudinem, per quam bonum desiderant, absque diminutione talis desiderij. Hæc quidem omnia habent à diuina virtute, inquãtum diuina virtus immittit eis, & esse, & posse respectu ipsorum, & quod desiderant absque fastidio, habentes ea, quæ semper eis assunt, & hoc ipsum, quod est posse desiderare, quòd semper possunt, est eis à Deo. Deinde cum dicit. {Procedunt autem ea, &c.} Ostendit processum diuinæ virtutis ad inferiores creaturas. Et dicit, quòd effectus indeficientis Dei virtutis procedunt, & ad homines, & ad animalia, & ad plantas, & ad omnes res naturales. Deinde cum dicit. {Et firmat vnita, &cæt.} Ostendit quæ inueniantur in rebus à diuina virtute. Et primo, quãtum ad ea, quæ sunt communia omnibus. Quorum primum est vnitio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina virtus omnia, quæ sunt vnita, confirmat ad quandam amicitiam sui, & communionem. Secundum est discretio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina virtus firmat, ea quæ sunt discreta ad inuicem, ad hoc, quòd singula secundum proprium rationem, & diffinitionem conseruet incõfusa, & incommista ad inuicem. Tertium est ordo. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina virtus conseruat cuiuslibet rei ordines, secundum quos res ad inuicem ordinantur, & iterum dirigit vnumquodque in ordine ad finem, quod est proprium bonum rei. Deinde ponit ea, quæ pertinent ad singula. Et primo, quantum ad angelos dicit, quòd diuina virtus {custodit} immaculate à quacunque corruptione, {immortales vitas angelicarum vnitarum,} id est, substantiarum simplicium ipsorum. Secundo, quantum ad corpora cælestia dicit, quòd custodit inuariabiliter substantias, & ordines cælestium corporum, & luminarium, scilicet Solis, & Lunæ, & stellarum. Tertio, quantum ad æuum, quod mensurat substantiam cœli, & dicit, quòd diuina virtus facit, quòd possit esse æuum, quod est simplex mensura essendi. Et quantum ad tempus, quod est mensura motus, subiungit, quòd diuina virtus omnes circumuolutiones temporis discernit processibus, & congregat restitutionibus. Attribuit autem tempori circumuolutionem, eo quòd sequitur circularem reuolutionem cœli. Est autem in

mota

Universidad de Deusto Biblioteca

motu cæli duo considerare. Primo quidem quod in motu cæli semper fit renouatio situs, secundum transitum de loco ad locum. Secundo vero quod cælum redit ad eundem situm secundum circularem motum. Ita etiam est & in tempore, quia secundum processum motus, succedit tempus tempori, vt hora horæ, & dies diei. Et quantum ad hoc dicit quod tempus discernitur processibus. Secundum autem reditum alicuius cælestis corporis ad eundem locum, etiam & tempus restituitur in id quod preterierat, & sic quod erat futurum quodammodo ad præteritum congregatur. puta cum dies & mane incipiens terminatur, iterum reditur ad mane, & idem apparet in mense & in anno. Quarto ostendit effectum diuinæ virtutis ex elementis. Et dicit quod diuina virtus facit virtutes ignis inextinguibiles, licet enim ignis in hac materia extingui possit, tamen ignis vniuersaliter inextinguibilis est. Facit etiam indeficientes fluxiones aquæ, quia dat perpetuum fluxum fluuiorum & cõmotiones maris, quæ apparet in fluctibus & fluxu & refluxu maris. Qui etiam terminat effusionem aeream, hoc autem dicit, quia aeri maxime competit proprietas humidi, vt non bene terminetur termino proprio, & ideo quantum est de se, aer habet omnimodam effusionem, sed diuina virtute terminatur intra limites sui naturalis loci. Diuina etiam virtus collocat terram in nihilo, quia semper diuina virtute in medio mundi collocatur, & nihil est quod ipsam sustentet. Diuina etiam virtus conseruat { generatiuos partus } ipsius { terræ } scilicet plãtarum & aliorum quæ ex terra nascuntur { indifferentes, } id est, vniformiter in sua natura manentes, dũ scilicet ex seminibus terræ mandatis similes plantæ nascuntur, & non solum ea quæ ad singula elementa pertinent diuina virtus facit, sed etiam quæ pertinent ad commixtionem elementorum ad inuicem. In qua quidem commixtione tria inueniuntur, necesse est enim esse primò quandam proportionem elementorum adinuicem, quam Dionysius hic nominat armoniam. Secundo requiritur quod cuiuslibet elementi remaneat virtus propria incorrupta, alioquin non esset mixtio, sed corruptio. Et quantum ad hoc dicit { & concretionem inconfusam. } Tertio requiritur quod elementa sint concreta, & simul commaneant & non statim ab inuicem separentur. Et quantum ad hoc dicit, { & indiuisibilem saluat. } Quinto etiam ponit effectum diuinæ virtutis in rebus animatis. Et vniuersaliter quidem dicit quod diuina virtus in vnum tenet { coniunctionem animæ & corporis. Et specialiter de plantis adiungit, quod mouet sursum virtutes plãtarum nutritiuas & augmentatiuas. Nutritiuas quidem inquantum alimentum per radices attractum vsque ad cacumen plantæ, subleuatur. Augmentatiuas vero, inquantum ipsum corpus plantæ ex terra procedens paulatim in altum producitur. Deinde quantum ad omnia vniuersaliter subdit, quod diuina virtus fortiter tenet substantiales & naturales virtutes omnium, & cuiuslibet rei firmat indissolubilem mansionem, inquantum scilicet omnia gradum sibi præfixum à Deo conseruant. Vlterius autem effectum diuinæ virtutis ostendit in his quæ pertinent ad gratiam & dicit quod diuina virtus dat { ipsam deificationem, } id est, participationem deitatis quæ est per gratiam. Et ne aliquis credat quod hanc participationem aliquis sua virtute possit acquirere, subdit quod Deus præbet virtutem ad hoc, vt aliqua prædicto modo deificentur. Vltimo autem vniuersaliter concludit quod vniuersaliter nihil est in entibus, quod sit segregatum & non contentum à continentia diuinæ virtutis, quæ rebus per suam omnipotentiam dat firmitatem. Sicut enim à diuina vita non potest esse segregatum quicquam, nisi quod caret vita, ita à diuina virtute non potest esse segregatum nisi quod caret virtute. Quod autem vniuersaliter nullam habet virtutem, omnino non est, neque habet aliquam positionem, id est ordinem in vniuerso seu firmitatem.

LECTIO II.

Processus diuinæ virtutis in speciali.

EX ipsa sunt deiformes angelicorum ornatuum virtutes, ex ipsa & esse intransmutabiliter habent, & omnes ipsorum intellectuales, & immortales sempiternos motus, & fortitudinem ipsam, & non minorabile desiderium boni ab infiniti boni virtute acceperunt, ipsa immittente ipsis posse & esse ista, & desiderare quod semper est, & ipsum posse desiderare quod semper possunt. Procedunt autem ea quæ sunt indeficientis virtutis & ad homines, & animalia, & plantas, & totam omnis rei naturam, & firmat vnita ad sui inuicem amicitiam & communionem, & discreta ad hoc quòd sint singula secundum propriam rationem, & diffinitionem inconfusa & incommista, & omnis rei ordines, & directionis ad bonum proprium saluat. Et immortales angelicarum vnitatum vitas immaculatas custodit. Et cælestes & illuminatiuas & stellares substantias, & ordines inuariabiles, & eum posse esse facit. Et temporis circumuolutiones discernit quidem processibus, congregat autem restitutionibus. Et ignis virtutes inextinguibiles facit, & aquæ influxiones indeficientes, & aeream infusionem terminat, & terram in nihilo collocat, & vitæ generatiuos ipsius partus indifferentes custodit. Et elementorum in se inuicem armoniam & concretionem inconfusam & indiuisibilem saluat, & animæ & corporis coniunctionem continet, & plantarũ nutritiuas & augmentatiuas virtutes sursum mouet, & fortiter tenet substantiales totorum virtutes, & omnis rei indissolubilem mansionẽ firmat, & deificationem ipsam donat, virtutem ad hoc his qui deificantur præbens. Et totaliter nihil est vniuersaliter existentium ab omnipotentis firmitate & ambitu diuinæ virtutis segregatiuum. Quod enim vniuersaliter habet nullam virtutem, neque est, neque erit aliqua ipsius omnino positio.

LECTIO III.

Obiectio contra virtutem diuinam.

ET quidem dicit Elimas Magus: Si omnipotens est Deus, quomodo dicitur aliquid non posse à nostro theologo? Improperat autem diuino Paulo, qui dixit, Deũ non posse negare seipsum. Apponens autem hoc, nimium timeo ne stultitię debeam risum, puerorum effrenorum & super arenam, & infirmas ædificationes dissoluere moliens, & sicut contra quandam impossibilem intentionem iaculari studens contra theologicam de isto deliberationem. Etenim sui ipsius negatio casus est à veritate, veritas autem existens est. Et a veritate casus, ab existente est casus. Si igitur veritas existens est, negatio autem veritatis est ab existente casus, ab existente cadere Deus non potest. Et hoc est non esse non est. Sicut si aliquis dicat, non posse non potest, & non scire secundum priuationem non nouit. Quod sapiens non intelligens imitatur pugilũ inexpertos, qui multoties infirmos esse aduersarios supponentes secundum quod videtur sibiipsis, & contra absentes illos viriliter vmbram pugnæ facientes, & aerem vanis plagis confidenter percutientes, opinantur aduersarios ipsos obtinuisse, & prædicant seipsos nequescientes illorum virtutem. Nos autem dicta Theologi secundum quod est possibile cõiectantes, Deum superpotentem laudamus, sicut omnipotentem, sicut beatum, & solum potentem, sicut dominãtem in potestate sua æuo, sicut secundum nihil ab existentibus excidentẽ, magis autem & superhabentem & pręhabentẽ omnia existentia, secundum virtutem supersubstantialem, & omnibus existentibus posse esse, & hoc esse secundum abundantiam excedentis virtutis copiosa effusione largientem.

LECTIO III.

ET quidem dicit Elymas Magus. Si omnipotens, &c. } Postquàm determinauit Dionysius de diuina virtute, hic excludit quandam obiectionem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionem. Secundo soluit, ibi. { Apponens autem, &c. } Tertio exclusa dubitatione, asserit veritatem, ibi. { Nos autem dicta Theologi, &c. } Primo ergo ponit dubitationem quam Elymas Magus, de quo in Actibus legitur, obiecit contra Paulum dicentem. 2. Tim. 2. quod Deus negare seipsum non potest, quod eius omnipotentiæ videtur contrarium. Deinde cum dicit. { Apponens autem hoc, &c. } soluit propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit suam excusationem de hoc quod imedit ad tam debilis obiectionis solutionem. Secundo solutionem ponit, ibi. { Etenim suiipsius, &c. } Tertio redarguit obiectionis præsumptionem, ibi. { Quod sapiens & non intelligens, &c. } Dicit ergo primo quòd super præmissam dubitationẽ ad id quod multum timet ne ipse debeat derideri de stultitia, sicut aliquis qui conaretur destruere domunculas à pueris dissolutis factas, quæ nec firmamentum firmum habent, eo quod super arenam ædificatæ sunt, & in seipsis infirmæ sunt, eo quod absque cemento conglutinatæ sunt, & ita posset videri, quod cum ipse intendit loqui contra deliberationem de rebus diuinis, quam de proposito verbo habuit prędictus Elymas, quasi quædam iacula immittat contra aliquam positionem impossibilem. Positio enim eius est manifeste impossibilis, in seipsa infirmata, quia veritate non cõfirmatur, & innititur friuolæ rationi sicut debili fundamento. Deinde cum dicit. { Etenim suiipsius, &c. } soluit propositam quæstionem. Et dicit, quod cum Deus sit ipsa veritas, Deum negare seipsum, nihil aliud est, quàm Deum decidere à veritate. Cum autem verum idem sit quod ens, sequitur quod excidere à veritate idẽ sit quod excidere ab esse. Quod ergo dicit Deũ nõ posse negare seipsum, id est, ac si diceretur, Deũ nõ posse deficere ab essendo. Hoc autem quod est nõ deficere ab essendo, idem est ac si diceretur, quod Deus non est non ens, quo quidem magis significatur ipsum esse, sicut & si dicatur quod Deus non potest non posse, non ostendit quod sit impotens, sed quod sit maxime potens. Et similiter si dicatur quod non cognoscit se nescire, ita quod habet scientiæ priuationem, hoc est ipsum habere perfectam scientiam. Per hoc ergo quod Deus non potest negare seipsum, nihil detrahitur ex omnipotentia, sed idem est ac si diceretur, quod Deus non potest non esse verus & ens & potens. Deinde cum dicit. { Quod sapiens & non intelligens, &c. } reprehendit obiicientis præsumptionem. Et dicit quod Elymas qui se sapientem reputabat, non intelligens prædictæ solutionis rationem, similis erat pugilibus inexpertis, qui frequenter aduersarios contra quos pugnare debẽt, supponunt esse infirmos, secundum quòd eis videtur, & dum sunt absentes contra eos audacter ictus proiiciunt, quandam similitudinem pugnę facientes, & absque timore percutiunt aerem inutilibus plagis, & sic opinantur se vicisse aduersarios, & de hoc laudant seipsos, quamuis nondum sciant aduersariorum virtutem. Ita etiam est & de illis qui debiles obiectiones facientes, cum non est qui eis resistat, se obtinuisse arbitrantur. Deinde cum dicit. { Nos autem dicta theologi, & cæt. } excludit obiectionem contra omnipotentiam diuinam. Secundo Apostoli scientiam commendat dicens, quod nos considerantes dicta Apostoli secundum nostram possibilitatem laudamus Deum qui excedit omnem potentiam sicut omnipotentem, inquantum eius potentia ad omnia se extendit, sicut beatum, inquantum habet plenitudinem omnis boni nullo indigens, & sicut solum potentem ex seipso. Omnes enim alij potentes non sunt ex se potentes, sed ex Deo, & sicut per suam potestatem dominantem æuo. Alij enim dominantes dominantur his qui sunt in æuo, aut in tempore, sed ipse toti æuo dominatur. Et iterum laudamus eum sicut secundum nihil excidentem ab existentibus, & quod nihil quod est in eo potest ab eo recedere. Creaturæ vero & si aliquæ inueniantur quæ non excidant ab esse simpliciter, possunt tamen excidere ab aliquo, inquantum sunt mutabiles, sed Deus qui est omnino immutabilis, secundum nihil potest excidere ab esse. Vel sumuntur hæc verba ex his quæ Apostolus 1. Thim. vlt. dicit. Quem suis temporibus ostendit beatus & solus potens, Rex regum & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem. Quam designat, per hoc quod dicit, { secundum nihil ab existentibus excidentem. } Et non solum ista Deo conueniunt, sed excellenter ea habet. Vnde subdit, quod adhuc amplius possumus laudare Deum sicut supereminenter habentem virtutem, & sicut præhabentem omnia existentia, id est, quicquid est in rebus, non quidem eodem modo quo in rebus est, sed secundum supersubstantialem virtutem, id est, sicut effectus sunt per virtutem in causa, secundum modum causæ excedentis omnem substantiam. Et non solum supereminenter hæc ei conueniunt sed etiam causaliter. Vnde subdit quod omnibus existentibus dat posse & esse determinatum. Et hoc conuenit ei ex abundantia suæ excedentis virtutis, quæ dat omnibus bonitates copiose effundendo. Dat enim omnibus abundanter, vt dicitur Iacobi primo.

LECTIO IIII.

IVstitia autẽ rursus laudatur Deus, &c. } Postquam Dionysius determinauit de virtute Dei, hic determinat de eius iustitia. Est enim iustitia virtutis species. Considerandum est autem, quod inter virtutes morales sola iustitia potest Deo magis propriè attribui. Aliæ enim morales virtutes sunt passiones, quæ in Deo locum non habent. Sicut temperantia circa concupiscentias, fortitudo circa timores & audacias, sed iustitia est circa actiones, puta circa distributiones vel retributiones, quę Deo competere possunt. Diuiditur autem præsens pars in duas. In prima determinat de iustitia Dei. In secunda de effectibus diuinæ iustitiæ, ibi. { Ipsa igitur diuina iustitia, & saluatio totorum laudatur, &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit quid pertineat ad rationem diuinæ iustitiæ. Secundo soluit quorundam obiectiones contra diuinam iustitiã, ibi. { Et si ista rectè dicimus, &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit secundum quos actus iustitia Deo conueniat. Secũdo manifestat quod dixerat, ibi. { Omnia enim diuina iustitia, &c. } Conuenit autem Deo secundum tres actus. Primo quidem secundum hoc quod est distribuere. Commutatiua autem iustitia, in Deo locum non habet, sicut est in venditoribus & emptoribus, quia vt dicitur Rom. 11. ca. Quis prior dedit ei & retribuetur ei? sed attribuitur ei distributiua iustitia, quæ non obseruat æqualitatem quantitatis, vt æqualia omnibus det, sed æqualitatem proportionis, vt det vnicuique secundum quod dignus est. Et ideo dicit quod iustitia laudatur in Deo in quantum ipse distribuit omnibus secundum eorum dignitatem. Est autem distributor bonorũ. Bonum autem vt Aug. dicit, consistit in modo & specie & ordine. Modus autem vnicuique propriam mensuram præfigit, vt ipse dicit. Vt ergo significaret Deum esse totius boni distributorem, dicit quidem quãtum ad modum { commensurationem } quantum ad speciem, pulchritudinem, vel formam, secundum aliam trãslationem, quantum autem ad ordinem dicit, & bonam ordinationem & ornatum, seu dispositionem secũdum aliam translationem. Et accipit hic ornatum pro decentia ordinis. Nõ solum autem pertinet ad iustitiã, quod distribuat diuersa diuersis secundũ eorum dignitatem: sed etiam quod huiusmodi diuersitatem inconfusam seruet, ne scilicet vnus id quod est alterius sibi vsurpare præsumat. Et quantum ad hoc, secundum actũ iustitiæ dicit, quod diuina iustitia distribuit vnicuique omnes distributiones & ordinem secundum quandam determinationem, quæ vere est iustitia, vt scilicet vnum in id quod est alterius non irrumpat. Tertius vero actus iustitiæ est, vt vnusquisque id quod est sibi conueniens operetur, propter quod & quodammodo iustitia dicitur omnis virtus. Et quantum ad hunc tertium actum subdit, quod diuina iustitia est causa omnibus propriæ operationis eorum. Deinde cum dicit. { Omnia enim diuina iustitia, &c. } Manifestat quod dixerat, rationem assignans prædictorum. Ideo enim præmissa ad diuinam iustitiam pertinent, quia iustitiæ proprium est, quod ordinem in rebus statuat, & quod vnicuique rei terminũ pręfigat, vltra quem non progrediatur, & quod huiusmodi ordinationem & terminationem absque confusione conseruet, & quod vlterius rebus sic ordinatis & terminatis vnicuique donet de superuenientibus donis secundum propriam dignitatem sibi præstitã à Deo. { Deinde cum dicit. { Et si ista rectè dicimus, &c. } soluit duas dubitationes circa diuinam iustitiam. Circa quarum primã tria facit. Primo ex præmissis ostendit, quòd illi qui diuinam iustitiam reprehendere nituntur, se ignorare præmissa ostendũt. Et hoc est quod dicit, quod si præmissa ratione sunt dicta, scilicet quod iustitię est dare vnicuique secundum suam dignitatem, quicũque arguere volunt diuinam iustitiam que hoc facit, ipsi ignorant, quòd dum volunt diuinam iustitiam reprehendere, suam iustitiam manifestant. Secundo ibi. { Dicũt enim debere, &c. } ponit eorum obiectionem. Dicit enim, quod cum deus sit optimus, & per hoc ei competat optime facere vnumquodque, deberet etiam his quæ sunt mortalia dare immortalitatem, vtpote quod homines & animalia nũquam morerentur, & imperfectis dare perfectionem, vtpote quòd homines statim nascerentur perfecti, & per se mobilibus dare necessitatem per aliud mobile, vtpote quæ hominibus per se competunt: quia per se moueri possunt & ad bonum, & ad malum: vellet autem quod deus daret hominibus vel aliis rationalibus creaturis quod non possent peccare, quod esset habere necessitatem quod semper ex alio mouerentur. Non enim aliter competeret vt ad malum deficere non possent, nisi quadam coactione ab aliis mouerentur non ex libero arbitrio. Sanctis enim ex ipsa perfectione competit vt deficere non possint, vt patet in beatis qui sunt confirmati in bono. Dicunt etiam quod deberet variabilibus inesse identitas, vt scilicet semper eodem modo se haberent omnia, & quod infirmis esset perfecta potentia, & quod temporalia essent æterna, & quòd ea quæ secundum suam naturam mouentur, essent immutabilia, & quòd delectationes quæ sunt temporales essent æternæ. Et secundum suum iudiciũ, vniuersaliter attribuunt aliis quæ sunt aliorum, id est, inferioribus ea quæ sunt superiorum entium. Tertio, ibi. { Oportet autem videre, &c. } excludit eorum iudicium peruersum. Et dicit quòd oportet considerare de diuina iustitia, quòd in hoc vere iustitia est, quòd omnibus dat secundum propriam dignitatem, & quòd vniuscuiusque naturam conseruat in proprio ordine, & virtute, ita scilicet quod in his quæ sunt secundũ suam naturã, immortalia conseruat immortalitatẽ, & in mortalibus mortalitatem, & sic de aliis, quę supra tacta sunt. Secundam obiectionem ponit, ibi. { Sed dicat aliquis, &c. } Et circa hoc duo facit. Primò ponit obiectionem. Posset enim aliquis obiicere, non esse iustum quod deus permittit homines sanctos cruciari à prauis hominibus, & non dat eis auxilium, vt non crucientur. Secundo, ibi. } Ad quod dicendum est, &c. } soluit prædictam obiectionem. Et dicit quòd si isti qui dicuntur sancti amant ea quæ sunt super terram pro quibus zelant homines, rebus materialibus inhærentes, omnino ceciderunt à diuino amore. Quod intelligendum est, si ita ea amant, quod in eis finem constituant, & quod propterea spiritualia bona contemnant. Et hoc est quod subdit, quod ipse nescit quomodo dici debeant, sancti illi qui faciunt iniuriam rebus diuinis, quæ sunt verè amabilia, vt reprobent ea contra religionis debitum, propter bona temporalia, quæ non sunt amanda principaliter, nec pro eis est zelandum. Sed si ipsi amant bona spiritualia, quę vere sunt existentia, quia sunt sempiterna, debent lætari si ea desiderant, quãdo ea desiderata consequi possunt. Consequuntur autem ea cum afflictiones in rebus temporalibus patientes, quodam feruore amoris spiritualibus magis inhęrent. Tunc enim magis per similitudinem appropinquant angelicis virtutibus, in quibus nulla est materialium rerum affectio, quando homines secundum suam possibilitatem ex desiderio rerum diuinarum recedũt ab affectiõe materialium rerum. Et hoc quidem faciunt quando pro bono, id est, amore dei, & pro iustitia & virtute luctantur viriliter in aduersitatibus existentes. Et sic si vere sancti sæculi istius in aduersitatibus consequuntur quod desiderãt, scilicet contemnendo tẽporalia bona, adhęrere spiritualibus, non malo cum eis agitur, sed bene. Vnde vere dici potest, quod proprium est diuinæ iustitię quòd animosam virtutem non destruat aut emolliat per collationẽ prosperitatis, sed si aliquis conatur hoc facere, vt scilicet pugnet pro veritate, quod ipse non dimittat tales sine adiutorio, sed firmet eos in pulchra & firma statione spiritualium bonorũ, per quæ in aduersis consolantur, & vlterius quod talibus retribuat in futuro secundum proprii meritidignitatem.

LECTIO IIII.

De iustitia Dei.

IVstitia autem rursus laudatur Deus, sicut omnibus secundum dignitatem distribuẽs, & commensurationem, & pulchritudinem, & bonam ordinationem, & ornatum, & omnes distributiones, & ordines segregans, vnicuique secundum vere existentem iustissimam diffinitionem, & omnibus propriæ operationis ipsorum causa existens. Omnia enim diuina iustitia ordinat & terminat, & omnia ab omnibus inmixta & non confusa saluat, omnibus existentibus conuenientia vnicuique donat, secundum dignitatem vnicuique existentium superuenientem. Et si ista rectè dicimus, quicunque improperant diuinæ iustitiæ, latet se, suiipsorum iniustitiam manifeste condemnantes. Dicunt enim debere inesse mortalibus immortalitatem, & imperfectis perfectum, & per se mobilibus per aliud mobilem necessitatem, & variabilibus identitatem, & infirmis esse perfecta potentia, & temporalibus esse æterna, & natura motis esse immutabilia, & temporales delectationes esse æternas, & totaliter ea quæ sunt aliorum aliis attribuunt. Oportet autem videre diuinam iustitiam in hoc vere existentem veram iustitiam, quæ omnibus attribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatem, & vniuscuiusque naturã in proprio saluat ordine & virtute. Si dicat aliquis, non est iustitiæ, homines sanctos dimittere non adiutos à prauis cruciatos. Ad quod dicendum, quod si illi quos dicis sanctos, diligũt quidem ea quæ sunt super terram, ab inhęrentibus materiæ zelata, à diuino omnino ceciderunt amore, & non noui quomodo sancti vocentur. iniuriam facientes vere amabilibus & diuinis propter inzelabilia, & inamabilia ab eisdem non religiose reprobatis. Si autem vere existentia amant: lętari conuenit quędã

LECTIO V.

IPSA igitur diuina iustitia & saluatio totorum laudatur, &c. } Postquã Dionysius determinauit de iustitia diuina, hic determinat de effectibus diuinæ iustitiæ. Et primo de saluatione. Secundo de liberatione, ibi. { Propter quod & liberationem, &c. } Tertio de inæqualitate, quam quodammodo iustitia facit, quodam vero modo remouet, ibi. { Sed de istis quidem & de iustitia, &c. } Circa primum tria facit. Primo ponit saluationis propriam rationem. Secundo ponit quandam aliam rationẽ saluationis ab aliis assignatam, ibi. { Si autem aliquis saluationem laudat, & sicut, &c. { Tertio ostendit quomodo hæ duæ rationes se habent ad inuicem, ibi. { Et hanc primam saluationem, &c. } Dicit ergo primo, quòd diuina iustitia laudatur sicut saluatio omnium, quia scilicet omnia saluat, inquantum scilicet custodit & conseruat in vnoquoque tria. { primo quidem substantiam vniuscuiusque cõseruans. { & propriam, } id est, in proprietate suæ naturæ, { & mundam, } id est, absque permistione extranei. Secundo similiter conseruat ordinem vniuscuiusque proprium & mundum. Tertio vero est causa in omnibus rebus propriæ & mundæ operationis. Et sic omnis ratio saluationis consistit secundum quòd res conseruantur in his quæ eis conueniunt secundum suam proprietatem. Deinde cum dicit. { Si autem aliquis, &c. { Ponit secundam rationem saluationis. Et dicit, quòd si aliquis velit dicere, quod ratio saluationis consistit in hoc, quod deus omnino eripit à malis, non est ei in hoc repugnãdum, sed debemus recipere eum, qui sic laudat largiter diuinam saluationem, non solum quantum ad conseruationem in deo, sed etiam quantum ad separationem à malo. Deinde cum dicit. { Et hanc primam saluationem, &c. } Comparat has duas rationes ad inuicem. Et dicit quòd ipse rogat humiliter persuadendo eum qui secundam rationem saluationis assignat, quod ipse hanc diffiniat, quòd prima ratio saluationis consistat in conseruatione in bono. Quæ quidem conseruatio in bono multipliciter fit. Quædam enim conseruantur in bono à deo qui constituit ea intransmutabilia in seipsis, sicut sunt corpora cælestia, quæ sunt longe à corruptione, & beati, qui peccare nõ possunt. Secundo prout aliqua quæ intransmutabilia sunt conseruantur, vt non habeant aliquam contrapugnantiam. Sicut aliquando videns Deus aliquos esse infirmos, non permittit eos tentari, & sic saluat eos, conseruando eos in bono. Tertio ex eo quòd permittit quòd aliqui impugnantur, sed dat eis fortitudinem vt resistere possint, contra impugnantia, sicut { fortia contra peiora, id est, contra infirmiora, & ita { omnia custodit } & saluat, neque facit ea impugnantia neque bellantia, vt pugna referatur ad actualem impugnantiam, bellum vero ad habitualem. Et hoc conuenit quòd impugnationẽ non habeant, prout { singula } sunt { ordinata, id est, firmiter disposita in his quæ pertinent ad proprias rationes. Et non solum facit aliqua non pugnantia, sed etiam { exterminat, } id est, destruit ab omnibus rebus { omnem inæqualitatem & alienam operationem, } vt inæqualitas referatur ad id quod est extraneum in essentia, aut virtute, aliena operatio autem ad id quod est extraneum in operatione. Constituit etiam diuina iustitia saluans proportiones cuiuslibet rei, non valentes decidere ad incõuenientiam, neque qualitercunque transire. Transitus enim superiorum ad inferiora casus dici potest. Inferiorum vero ad superiora transitus omnino dicitur non casus, sed secundum se

Universidad de

dam se transferus. Non est autem mirandum quòd dicit transmutabilia non pugnantia nec transire ad contraria, quamuis in multis inueniatur pugna & permistio extranei & transitus ad contraria, quia in omnibus transmutabilibus semper permanet aliquid non transitum, & non permistum, & non impugnatum. Sicut subiectum non transit, quando fit transitus secundum formam. Et hæc tria quæ secundo ponit, respondet tribus primo positis, non tamen eodem ordine. Nam id quod inter secundam & vltimam ponit, cum dicit, { & proportiones vniuscuiusque, &c. } respondet ei quod inter prima primo posuit, cum dixit, { in seipsis intransmutabilia. } Quod autem secundum est inter vltima, scilicet { & omnem inæqualitatem, &c. } Respondet ei quod supra vltimo dixerat, { & fortia contra peiora saluat. } Quod vero dicit primo inter vltima, { & omnia custodit, &c. Respondet quod primo in medio posuerat, { & nō pugnantia. } Sic igitur quia ratio saluationis in hoc consistit primo & principaliter, vt aliquid in bono conseruetur, non erit longe ab intentione sacræ scripturæ, si quis saluationē dei velit laudare, inquantum ipse deus saluat omnia per propriam bonitatem liberando à malo, quod est casus à propriis bonis. Et hoc dico secundum quod partitur natura eorum quæ saluari dicuntur. Aliter enim tolli tuuntur ea quæ cadunt secundum liberum arbitrium, atque aliter ea quę cadunt secundum naturalem corruptionem. Deinde cum dicit. { propter quod & liberationē, &c. determinat effectum liberationis. Et dicit quod sacri doctores nominant diuinam iustitiam liberationem, & liberationis causam, inquantum saluat à malo. Et hoc multipliciter. Primo inquantū non permittit ea, quæ sunt veræ entia à substantiis cadere ad hoc quod nihil sint, sed semper eis substantiarum aliquid remanet. Secundo quantum ad hoc quod si aliquid vere existens decidat ad aliquod peccatum in actione, in aliquā inordinationem, inclinatione appetitus, & ad aliquem defectum propriæ operationis, deus liberat id quod sic cadit à passione quæ ad peccatum inducit, & infirmitate, ex qua aliquid ordinem debitum non tenet, & priuatione quæ pertinet ad minorationem perfectionis. Et sic hæc tria respondent primis tribus. Et vt ostendat quomodo ab his liberat, subdit alia tria, primis tribus præmissis respondentia. { A priuatione enim liberat, } inquantum adimplet quod minus habebatur. Ab infirmitate autem liberat, inquantum paterno & misericordi affectu supportat infirmitatem nostram. { A passione } autem { liberat, suscitans, } id est, reuocans { à malo. } & quod plus est, firmiter { statuens in bono, & } id bonum quod erat { percussum, } id est, minoratum & debilitatum, adimplet restaurando, & quod ad peccatum destruxerat, { statuit, } id est, firmat, { & ornat, } id est, cum decentia quadam disponit, & sic omnem inordinationem & indispositionem ad integritatem perducit, & ab omnibus maculis peccatorum soluit. Deinde cum dicit. { Sed de istis quidem, &c. } Determinat de inæqualitate. Et primo ostendit quam inæqualitatem iustitia excludat. Secundo quam inæqualitatem constituat, ibi. { Etenim inæqualitatem, &c. } Inæqualitatem enim proportionis iustitia distributiua excludit, inæqualitatem autem quantitatis causat secundum quod dat, &c. Secundum quod dat maiora vel minora secundum proportionem dignitatis cuiuslibet naturæ. Dicit ergo primo quòd de istis, id est, saluatione & liberatione & de iustitia dictum est, secundum quam mensuratur, & diuiditur æqualitas proportionis, quæ est in omnibus, & exterminatur, id est, excluditur omnis inæqualitas, quæ dicitur secundum priuationem, æqualitatis proportionis quæ est in singulis rebus. Ad iustitiam enim pertinet quod det vnicuique secundum propriam proportionem, & sic æqualitas proportionis secundum iustitiam determinatur, secundum quod non est eadem capacitas omnium, & necesse est vt diuersis diuersa distribuat, & sic causando æqualitatem proportionis, causat inæqualitatem quantitatis. Et ideo subdit. Si quis vellet accipere inæqualitatem secundum differentiam quæ est in vniuerso omnium ad omnia per quam differunt, aliquid est melius alio secundum quamcunque perfectionem, huiusmodi inæqualitatis iustitia est conseruatiua, dum nō permittit fieri turbationem, seu confusionem in rebus, per hoc quod omnia omnibus commisceantur, & sic conseruat iustitia omnia existentia, secundum species suas, prout vniuscuiusque natura recipit, & requirit.

desiderantes quando desiderabilia consequuntur. Aut nunquid tunc magis appropinquant angelicis virtutibus, quādo, sicut est possibile, desiderio diuinorum recedunt à materialium passibili affectione, luctantes ad hoc valde viriliter, in aduersitatibus pro bono? Quare verum est dicere, quod hoc diuinę iustitiæ magis est proprium, non mollire & destruere optimorum animositatem materialium donationibus. Neque si aliquis conetur hoc facere dimittere nō adiutos, sed collocare ipsos in pulchra & inflexibili statione: & attribuere ipsis talibus existentibus secundum dignitatem.

LECTIO V.

De effectibus diuinæ iustitiæ.

IPsa igitur diuina iustitia & saluatio totorū laudatur, propriam vniuscuiusque & mundam ab aliis substantiam & ordinem saluās & custodiens, & causa munde existens in totis propriæ operationis. Si autem aliquis saluationem laudat, & sicut ex peioribus tota saluatorie abripientem omnino alicubi, & hunc nos laudatorem largissime recipiemus saluationis. Et hanc primam saluationem totorum rogabimus ipsum diffinire, qui omnia in seipsis intrāsmutabilia & non pugnantia & fortia contra peiora saluat, & omnia custodit non pugnantia & non bellantia, singula suipsorum rationibus ordinata, & omnem inæqualitatem, & alienam operationem ex totis exterminat, & proportiones vniuscuiusque constituit, non valentes cadere ad contraria nec transire. Quoniam & ita saluationem aliquis laudabit, non longe ab intentione sanctæ theologiæ, sicut omnia existētia saluatoria omnium bonitate, F à casu propriorum bonorum liberantem, secū dum quòd vniuscuiusque eorum quæ saluantur suscipit natura. Propter quod, & liberationem ipsam nominant Theologi, inquantum non sinit vere existentia, ad nihil esse cadere, & inquantum, & si aliquid ad peccatum, & inordinatum fallatur & minorationem quandam patiatur perfectionis propriorum bonorum, & hæc à passione & infirmitate, & priuatione liberat, implens minus habens, & pœnæ infirmitatem supportans, & suscitans à malo, magis autem statuens in bono, & percussum bonum adimplens, & ordinans & statuens, & ornans in ordinationem ipsius, & inornatum, & integrum perficiens, & ab omnibus maculatis soluens. G Sed de istis quidem, & de iustitia dictum est, secundum quam omnium ęqualitas mensuratur & diffinitur, & omnis inæqualitas quæ est secundum priuationem inæqualitatis quæ est in ipsis singulis exterminatur. Etenim inæqualitatem, si quis accipiat differentias in toto totorum ad tota, & huius iustitia est saluatiua, non cōcedens commista tota in totis facta turbari, custodiens autem existentia omnia, secundum speciem vnumquodque in qua vnumquodque esse naturam habet.

SVPER CAP. I.

LECTIO I.

QVoniam autem & magnum & paruum attributum est omnium causę, &c. } Postquam Dionysius determinauit de nominibus diuinis quæ accipiuntur secundum processiones perfectionum absolute rebus cōuenientium, sicut est bonum, esse, pulchrum, vita, sapientia, & virtus, hic determinat de nominibus dei, quæ sumuntur secundum processiones in quibus importatur habitudo vnius ad alterum, sicut de magno & paruo, quæ important excessum & defectum, secundum quantitatem, de eodem, & altero, quæ important conuenientiam & differentiam secundum substantiam, & de simili, & dissimili, quæ important conuenientiam & differentiam secundum qualitatem, & de statione & motu, quoniam ratio stationis quidem consistit in hoc, quod aliquid similiter se habet nunc & prius, & vlterius de æqualitate quæ importat conuenientiam secundum quantitatem, & est medium inter magnum & paruum. Diuiditur ergo in tres partes. In prima ostendit de quo est intentio. In secunda ostendit quòd singula prædictorum de deo dicuntur ibi. { igitur magnus quidem in eloquiis, &c. } In tertia ostendit secundum quam rationem de deo dicantur, ibi. { igitur magnus quidem, &c. } Dicit ergo primo, quod quia deo, qui est omnium causa, attribuitur & magnum & paruum & alia prædicta, oportet considerare circa hæc insignia quibus deus nominatur quæcunque nobis possunt esse manifesta. Deinde cum dicit. { igitur magnus quidē in elo. &c. } Ostendit quod premissa de Deo dicantur. Laudatur enim in sacra scriptura deus sicut magnus & in magnitudine existēs, secundum illud Psalm. Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nō est finis. Et quia subtilitas quædā paruitas est, paruum etiā attribuitur deo in scriptura vt dicitur iij. Regū xix. quod apparuit in sibilo auræ tenuis, quæ quidem tenuitas seu subtilitas manifestat diuinā paruitatem. Quandoque etiam in scriptura deus dicitur idem, secundū illud Psal. Tu autē idem ipse es. Attribuitur etiā ei alteritas, inquantū diuersę figuræ & diuersę species rerū ei comparātur in sacris scripturis, sicut quòd aliquando designatur in figura vel specie hominis vel agni, vel leonis vel lapidis. Dicitur autem similis in scripturis, inquantum H ipse facit aliqua sibi similia, & est causa ipsius similis, secundum illud Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicitur etiam deus dissimilis omnibus, vbi scriptura dicit, quod nihil est ei simile secundum illud Psalm. Deus, quis similis tibi in diis domine? Describitur etiam deus in scripturis vt stans, secundum illud Amos. vii. Ecce deus stans super murum laterum. Describitur & immobilis secundum illud Malachiæ. 3. Ego dominus & non mutor. Et sedens in sæcula, secundum illud Esaiæ. 9. Super solium Dauid sedebit amodo, & vsque in sempiternum. Describitur autem & motus sicut ad omnia ambulans seu procedens, secundum illud Genesis 3. Cum audissent vocem domini dei deambulantis in paradiso. Et Sapientiæ 7. dicitur, quod omnibus mobilibus mobilior est sapientia. Attingit autem vbique propter suam mobilitatē. Et multa alia istis æquipollentia in scripturis de deo dicuntur. Deinde cū dicit. { Igitur magnus quidem deus. &c. } Ostendit secundum quam rationem prædicta de deo dicantur. Et primo de magno & paruo. Secundo de eodem & altero, ibi. { Idem autem est, &c. } Tertio de simili & dissimili, ibi. { Similem autem de, &c. } Quarto, de statione & sessione, & motu, ibi. { Quid autem & de diuina statione, &c. } Quinto de æqualitate, ibi. { Si autem aliquis in eloquiis, &c. } Circa primum primo determinat de magno. I Secundo de paruo, ibi. { Paruum autem, &c. } Circa primum tria facit. Primo attribuit magnum deo secundum rationem causalitatis. Secundo per rationem cuiusdam similitudinis, ibi. { Et extra omnem magnitudinem, } &c. Tertio secundum dissimilitudinem, ibi. { Magnitudo hæc infinita est, &c. } Dicit ergo primo, quod Deus dicitur magnus, secundum quod magnitudinem suam quæ essentialiter ei conuenit, æternaliter tradit omnibus magnis, sicut & dicitur sapiens, inquantum & sapientiam tradit omnibus sapientibus. Vel potest aliter legi, quòd Deus magnitudinem suam tradit omnibus quæ sunt essentialiter magna, id est, à principio creaturæ vsque in sempiternum. Deinde cum dicit, { & extra omnem magnitudinem, &c. } attribuit ei magnum secundum quandam rationem similitudinis. Et primo quantum ad eius substantiam. Secundo quantum ad eius effectus, ibi. { Et secundum superplenum, &c. } Manifestum est autem, quod magnum creaturis attribuitur secundum rationem excessus. Illa enim magna dicuntur, quę inueniuntur alia excedere. Excessus autem in rebus creatis multipliciter attenditur. Vno modo secundum dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et secundum hoc dicitur aliquid magnum respectu alterius, in quantum superexcedit quantitatem eius. Et sic deus dicitur magnus simpliciter, inquantum magnitudo eius extra omnem magnitudinem est superfu- K sa & superextenta. Et dicitur superfusa ad similitudinem rerum humidarū, vt aeris & aquæ: superextenta vero ad similitudinem corporum siccorum, & solidorum. Alio modo attenditur excessus in rebus creatis secundum locum. Et sic locus dicitur esse maior, qui est magis continens. Vnde & deus dicitur simpliciter magnus, inquantum continet omnem locum. Tertio excessus inuenitur in rebus secundum numerum. Et sic etiam dicitur Deus magnus simpliciter, inquantum supergreditur numerum omnem, quia omnis numerus à diuina sapientia procedit, res distinguēte, in cuius potentia est plures rerum differentias producere. Videtur autem in rebus maxime infinitum esse quod omnia excedit. Sed vt in rebus creatis inuenitur nihil dicitur infinitum

infinitum, quin sit secundum aliquid finitum, scilicet secundum speciem. Vnde Deus, qui est omnibus infinitus, excedit omnem infinitatem. Deinde cum dicit. { Et secundum su. &c. } attribuit Deo magnum, secundum rationem excessus, qui consideratur ex parte effectuum. Sunt autem tria consideranda in effectibus eius. Primo quidem, quod effusio effectus procedit ex plenitudine causæ, sicut quod non est plenum calore, non potest calorem effundere, secundum similitudinem vasis loquimur, quod nisi sit plenum aqua, non potest aquam effundere. Secundo, quia si sit magis plenitudo, sit magna effusio. Tertio, quòd quanto prior est effusio, tāto id quod effunditur prius recipitur, in eo, quod effunditur humor, nisi infusio terræ, prius ab ea recipiatur. Et hæc tria in effectibus Dei sunt cōsideranda. Primo enim ex parte Dei inuenitur superabundans plenitudo bonitatis. Secundo, ex hac abūdanti plenitudine sequitur, quod magis faciat. Tertio, ex hoc, quòd ipse est primordialis causa, sequitur, quòd dona ipsius sunt fontana, id est, primordialia. Quicquid enim à quacunque causa recipitur, præsupponit id, quod à Deo recipitur. Ita ergo { secundum super ipsius } quātum ad primum, { & magnificum } quantum ad secundum { & fontana ipsius dona } quantum ad tertium, inquantum ipsa dona participātur ab omnibus secundum effusionem doni, quod est infinitum ex parte donantis, dona huiusmodi omnino non minorantur, sed semper habent eandem superabundantem plenitudinem, & nunquam minorantur, quantumcunq; participentur, immo, quanto magis participantur, intātum magis desuper manant, quia quanto aliquid plus recipit de diuinis donis, tanto plus redditur aptum ad recipiendum, & ex parte influentis, quod ex infinitæ virtutis influentia minorari non potest. Deinde cum dicit. { Magnitudo, &c. } exponit magnitudinem diuinam per distantiam ad alias magnitudines. C Et dicit, quòd magnitudo diuina est infinita, quia nulli magnitudini creatæ conuenit, & est etiam sine quantitate, quia non est in genere quantitatis, sed Dei magnitudo est esse eius, & est sine numero, id est, sine mēsura. Numerus enim habet primam rationem mensuræ, cum per eum etiam quantitates continuæ mensurentur. Vel quod dicit sine quantitate refertur ad quantitatem continuam: quod autem dicit sine numero, refertur ad quantitatem discretam, & sic per magnitudinem diuinam attenditur excessus causalitatis diuinæ, secundum quod effundit vniuersaliter, & superabundanter suam infinitam magnitudinem quæ non accipitur à creaturis in eius infinitate, sed secundum suam capacitatem finito modo eam accipiunt.

DEinde cum dicit. { Paruum autem, &c. } Ostendit, quomodo paruum dicatur in Deo. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationes parui. Secundo, attribuat eas Deo, ibi. { Ita igi. &c. } Tertio, ostendit differentiam huius parui ad alia parua, ibi. { Hoc paruum, &c. } Circa primum considerandum est, quod subtilitas quædam paruitas est, siue accipiatur subtilitas prout est qualitas quædam, secundum quod corpora subtilia rara dicuntur, prout habens parum de quantitate sub eisdem dimensionibus, siue accipiatur subtilitas, prout est differentia quædam circa quantitatem: sicut enim longum, & breue se habent ad lineam, latum vero, & strictum ad superficiem, ita subtile, & grossum ad corporis profunditatem. Vnde subtilitas paruitatem quandam signat. Ponit ergo tres proprietates parui, siue subtilis. Quarum prima est { quod excedit omne pondus, & omnem distantiam. Et dicit pondus, secundum quod subtile dicitur, quod est rarum, tale enim maxime leue inuenitur. Dicit vero distantiam, secundum quod subtile opponitur grosso, in quo tanta distantia est, magna scilicet profunditas, in subtili vero parua. Excessus autem iste, quo paruum, & subtile excedit omne pondus, & omnem distantiam, non attenditur secundum maioritatem quantitatis, quæ opponitur paruitati, sed sicut virtus excedit numerum, quia mensurat ipsum, & non mensuratur ab eo. Secundum proprietatem parui ponit { quod vadit per omnia sine prohibitione. { Est enim de ratione subtilis, quod sit penetratiuum. Tertiam proprietatem parui ponit { quod paruum est omniū causa. Et huius probationē inducit, quod nihil inuenitur, quod non participet formam parui. Paruum enim inuenitur in magnis, sed magnum non inuenitur in paruis, participatum autem videtur esse causa participantis, vnde & principia in omnibus generibus sunt parua quātitate, sed magna virtute. Deinde cum dicit. { Ita igitur in Deo, &c. } Assignat prædictas rationes parui Deo, & præcipue secundam. Et dicit, quod in Deo accipitur paruum, inquantum sine impedimento vadit ad omnia, implendo ea, & suis effectibus, & sua præsentia, quia ipse in omnibus est, & iterum per omnia operatur, sicut per propria instrumenta. Et ad hoc probandum inducit authoritatem Apostoli ad Hebræ. 4. Et primo specialiter ostendit, quòd Deus penetrat omnia, quæ pertinēt ad humanam naturam, in qua primo inuenitur compositio animæ & corporis, quorum distinctionem, & vnitionis modum diuina sapientia cognoscit, & operatur. Et ideo dicit, quòd pertingit vsque ad diuisionem animæ & corporis. Secundo, in homine est compositio partium corporis, quæ etiam est Deo nota. Et ideo subdit, & compagum, quantum ad iuncturam, & medullarum, quantum ad ea, quæ intra membra continentur. Tertio, subdit de his, quæ pertinent ad animam, inter quæ intentiones cordis sunt maxime occultæ, & tamen sunt Deo notę. Et ideo subdit, & intentionū cordis. Et quia ista sunt occultissima, multo magis pertingit per suam scientiam ad entia vniuersaliter: nulla enim creatura est occulta, vel inuisibilis in conspectu eius, vt dicitur ad Hebræ. 4. Deinde cum dicit. { Hoc paruum, &c. } Manifestat diuinam paruitatem per differentiam ad alia parua. Et primo quidem considerandum est, quod paruum est in genere quantitatis, sed paruum quod de Deo dicitur, est sine quantitate. Sicut enim est sine quantitate magnus, ita est sine quantitate paruus. Secundo, considerandum est, quod omne paruum de facili mensurari potest, sed paruum quod de Deo dicitur est sine numero. Non enim aliqua mensura comprehendi potest. Tertio, considerandum est, quod aliqua res parua de facili detinetur, siue per hoc, quod à cursu suo impeditur, siue per hoc, quod de facili capitur, sed diuinum paruū neutro modo potest teneri, quia eius virtus non potest impediri, nec Deū aliquis perfecte capere potest. Quarto, considerandum est, quod ex hoc sunt aliqua parua, quia cito terminātur in termino quantitatis, vel diffiniuntur diffinitione substantiæ comprehendēte substantiam, sed diuinum paruum est sine termino, & sine diffinitione. Quinto, considerandū est, quod ea, quæ sunt parua, parum comprehendere possunt, sed ipsa de facili ab alijs comprehenduntur: diuinum autem paruum est comprehensiuum omnium, sed est incomprehensibile ab omnibus.

CAPVT IX.

De paruo, magno, eodem, altero, simili, dissimili, statione, sessione, motu, æqualitate.

LECTIO I.

QVoniam autem, & magnum, & paruum attributum est omnium causæ, & idem, & alterum, & simile, & dissimile, & status, & motus, age & horum insignium, in quibus Deus nominatur, quæcunque sunt nobis manifesta contemplemur. Igitur magnus quidem in eloquijs Deus laudatus est, & in magnitudine, & in aura subtili, diuinam manifestantem paruitatem. Et idem quando dicunt eloquia. Tu autem idem ipse es. Et alter, quando sicut multæ figuræ, & multæ formæ ab eisdem eloquijs componitur. Et similis, sicut similium, & similitudinis substantificator. Et dissimilis omnibus, sicut quòd non sit ipsi simile, & stans, & immobilis, & sedens in sæcula, & motus, sicut ad omnia ambulans, & quæcunque alia istis æquipollentes Dei nominationes ab eloquijs laudantur. Igitur magnus quidem Deus nominatur, secundum magnitudinem ipsius, quæ seipsam tradit omnibus æternaliter magnis, & extra omnem magnitudinem, & superfusa, & superextenta, omnem locum continens, omnem numerum supergrediens, omnem infinitatem transiens, & secundum superplenum ipsius, & magnificum, & fontana ipsius dona, inquantum ipsa ab omnibus participata, secundum infiniti doni effusionem non minorata omnino sunt, & eandem habeat superplenitudinem, & non minorantur participationibus, sed & magis supermanant. A Magnitudo hæc, & infinita est, & sine quantitate & sine numero, & hic est excessus, secundum absolutam, & superextentam infinite acceptæ magnitudinis effusionem.

De paruo.

PAruum autem, id est, subtile in ipso dicitur, quod omne pondus, & distantiam excedit, & per omnia sine prohibitione vadit. Et quidem, & omnium causa est paruum. Nunquam enim inuenies parui formam non participatam. Ita igitur in Deo paruum est accipiendum, sicut ad omnia, & B per omnia, & sine impedimento vadēns, & operans, & pertingens vsque ad diuisionem animæ & corporis, & compagum, & medullarum, & intentionum cordis, magis autem existentium vniuersorum. Non enim est creatura occulta in conspectu eius. Hoc paruum sine quantitate est, & sine numero, & incomprehensibile, non valens teneri, sine termino, sine diffinitione, & comprehensiuum omnium, ipsum autem incomprehensibile.

LECTIO II.

IDem autem est, &c. } Postquam determinauit Diony. De magno, & paruo, hic determinat de eodem & altero. Et primo ostendit, quomodo idem attribuatur Deo. Secundo, quomodo attribuatur ei alterum, ibi. { Alterum autem, &c. } Circa primum duo facit. Primo, proponit modos in quadam summa, quibus idem attribuitur Deo. Secundo, manifestat eos, ibi. { Et ipsum secundum, &c. } Attribuitur autem idem Deo, secundum eius immutabilitatem, prout in psalmo legitur. Tu autem idem ipse es. Immutabilitas autem Dei, primo quidem attenditur, quantum ad hoc, quòd non transmutatur, secundum esse, & non esse, sicut generabilia, & corruptibilia. Et ideo dicit, quod Deus est idem æternum, inquantum est supersubstantialiter æternus. Sed quia quædam habent quandam æternitatem, inquantum non deficiunt penitus in non esse in aliqua alia conuertibilia, ad hoc excludendum consequenter dicit, Inconuersibile. Secundo, excludit motum localem per hoc, quòd dicit, in seipso manens. Deus enim seipso continetur, vt loco sine loco. Tertio, excludit motum alterationis, & augmenti, & diminutionis, cum dicit, quod semper habet, secundum eandem formam stare, quia D scilicet non mutatur de forma in formam, vt de albo in nigrum, vel de quantitate in quantitatem, vt de paruo in magnum, quia nihil in eo intenditur, aut remittitur: quod enim est albius, habet se quidem, secundum idem, sed non eodem modo. Quarto, excludit motum, qui est secundum habitudinem ad res. Et dicit, quod ipse, inquantum est ex parte sui semper est eo modo omnibus præsens, sed quòd omnia non semper eodem modo se habeant ad ipsum, prouenit ex variatione, quæ contingit circa res. Deinde cum dicit. { Et ipsum secundum, &c. } Exponi, ea quæ summarie tetigerat. Et primo hoc, quod dixerat { in seipso } manens, & excludit ea, quæ possent impediri mansio alicuius in aliquo. Quæ quidem sunt quinque. Primo enim vnumquodque manet in loco, qui conuenit ei per se, & secundum suam naturam, facile autem remouetur à loco, qui conuenit ei per accidens. Et quantum ad hoc dicit, quòd Deus collocatur in seipso, secundum seipsum, id est, per se, & non per accidens. Secundo, aliquid manet vbi firmatur, vnde aliqua affigūtur clauis, vt permaneāt. Et hoc est quod subdit, { firme, } firmatus est. n. in seipso, secundū infinitatem suę virtutis. Tertio contingit, quòd aliquid firmatū in aliquo non potest manere in ipso, quia accidit corruptio, aut putrefactio eius quod firmabat, sicut lapides non manēt in pariete, corrupto cemēto. Et ad hoc excludendū à Deo subdit { & incōtaminate. Quarto, prohibetur ali- E quid manere, quia nō est optime collocatum, sed potest ad melius perduci. Et ad hoc excludēdum dicit. { In optimis finibus, } id est, summitatibus. Quinto, prohibetur aliquid permanere propter diuersitatem eorum, quæ ad institutionem rei concurrunt, quorum vnum trahit huc, & aliud illuc. Et quantum ad hoc dicit, { abundantis identitatis, } quia in Deo est perfectissima identitas, omnem diuersitatē excludens. Deinde cum dicit, { intrāsmutabile, &c. } Exponit quod dixerat, { semper secundum eadem, & eodem modo habens. } Et primo, quantum ad alterationem. Et dicit, quod est { intransmutabile, } inquantum non potest variari, secundum magis & minus, & in oppositum cadere non

 valens, }

Universidad de Deusto Biblioteca

valens,} inquantum non mutatur de forma in formam oppositam. Deinde exponit dictorum causam. Quod enim aliquid non transmutetur, vel non cadat in contrarium, duplex causa potest esse, quia habet fortem virtutem actiuam ad resistendum, vt patet in igne. Et quantum ad hoc dicit, {forte.} Alia causa potest esse, quia non habet in seipso mutabilitatis principium. Et quantum ad hoc dicit {inuariabile.} Hoc autem principium variabilitatis est quandoque quidem ex permistione extranei. Et ad hoc excludendum dicit, {mundum,} vel purum, secundum aliam translationem. Purum vel

LECTIO II.

De eodem & altero.

IDem autem est superstantialiter æternum inconuersibile in seipso manens, semper secundum eadem, & eodem modo habens, omnibus eodem modo præsens, & ipsum secundum seipsum, in seipso firme, & incontaminate in optimis finibus abundantis identitatis collocatum, intransmutabile, in oppositum non valens cadere, forte, inuariabile, mundum, immateriale, simplicissimum, non indigens, non augmentabile, non minorabile, ingenitum, non sicut nondum genitum, aut imperfectum, aut sicut ad hoc, aut illud non factum, aut nusquam nullo modo existens, sed sicut omne ingenitum, & absolute ingenitum, & semper existens, & semper per se perfectum existens, & idem existens secundum seipsum, & à seipso vniformiter, & identitatis forma determinatum, & idem ex eodem omnibus ad participandum conuenientibus supersplendens, & alia alijs coordinans, abundantia, & causa identitatis in seipso, & contraria eodem modo præhabens, secundum vnam, & singularem totius identitatis excedentem causam.

Alterum attribuitur Deo.

mundū dicitur, quod est extraneo non impermistum. Quandoque verò principium variabilitatis est principium materiæ, in eo, quod variatur, quādo ab agente reducitur in aliam dispositionem. Et ad hoc excludendum dicit, {immateriale.} Quādoque vero variabilitatis principium est compositio alicuius rei ex diuersis, sicut corpora mista variabilia sunt, nō solum quia sunt materialia, sed etiam, quia sunt ex contrarijs composita. Et ad hoc excludendum dicit, {simplicissimum.} Quādoque vero variationis ratio est indigentia eius, quod variatur. Quod enim est imperfectum naturaliter tendit in perfectionem suam. Et ad hoc excludendum dicit. {nō indigens.} Deinde ad excludendum motum augmēti subdit, nō augmētabile.} Ad excludēdum verò motum decrementi subdit, {non minorabile.} Ad excludendū verò trāsmutationem generationis subiūgit, {ingenitum.} id est non generatum. Quandoque autem dicitur aliquid nō generatū, quia nondū accepit esse per generationem, sicut ea, quæ in futuro generabuntur. Ad illum modum excludendum subdit. {Non sicut nondum genitum. Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, quia eius generatio est incepta, sed nondum consummata. Et ad hoc excludendum dicit, {aut imperfectum.} Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, non simpliciter, sed secundum quid, sicut si dicamus illum hominem non esse generatum ab isto, vel si dicamus hoc non esse generatum hominem, sed esse generatum animal. Et ad hoc excludendum dicit, {aut non sicut factum ad hoc,} id est ab aliquo determinato generante. {aut illud,} quantum ad certum generationis terminum. Quandoque autem dicitur non generatum, aut non factum quod impossibile est esse, vt hominem esse asinum. Et ad hoc excludendum subdit. {neque sicut nusquam,} id est, nullo loco, vel nunquam, id est, in nullo tempore, & nullo modo existens.} Deinde qualiter de Deo dicatur ingenitum per oppositum ad præmissa, subdit dicens, quod Deus dicitur {ingenitum sicut omne,} id est, quia ipse quodammodo est omnia, inquantum omnia in ipso præexistunt. Et ideo hoc opponitur ei, quod dixerat, {neque sicut nusquam nullo modo existens.} Dicitur etiam ingenitum, non sicut nondum genitum, sed sicut semper existens. Dicitur etiam ingenitum, non sicut imperfectum, sed sicut per se perfectum existens. Sic ergo ostendit differentiam Dei ad ea, quæ non dicuntur generata. Vnde consequenter ostendit differentiam Dei, ad ea, quæ dicuntur generata. Omnis enim generatio est transmutatio ex hoc toto in hoc totum. Ex quo sequitur, quod non sit semper idem. Et ad hoc excludendum dicit, & idem existens. Quod autem res generata non sit semper idem, ex duobus contingit. Primo quidem, quia determinatur ad esse specificum, non per seipsum totum, sed per aliquam sui partem, scilicet per formam, & propter hoc corrumpitur, & generatur, secundum quod vna forma separatur à materia, & aduenit altera, quod autem est forma, determinatur secundum seipsum totum ad suum esse specificum. Secundo, quia res generata determinatur ad suum esse non à seipso, sed ab actione generantis. Et ideo ad hoc excludendum à Deo dicit, quòd Deus existit {idem} sicut {determinatum} ad hoc, quod {vniformiter} se habeant {&} secundum formam {identitatis} non secundum aliud, aut ab alio, sed {secundum seipsum, & à seipso.} Deinde cum dicit. Et idem ex eodem, &c.} Ostendit, quomodo per Deum aliam identitatem habent. Et hoc dupliciter. Vno modo, secundum quod tribuit identitatem rebus in propria natura existentibus. Et dicit, quòd hoc idem, quòd est Deus supersplendet omnibus ad hoc, quod participant suam identitatem, secundum vniuscuiusque conuenientiam. Alicui enim dat, quod sit idem simpliciter. Et his, quæ sunt secundum se diuersa dat identitatem ordinis, secundum quod alia alijs coordinat. Alio modo, secundum quod res, quæ in proprijs naturis sunt diuersæ, sint idem, prout sunt in Deo. Et quantum ad hoc dicit, quòd propter abundantiam suæ {identitatis} & propter hoc, quod ipse est omnis identitatis {causa.} Et contraria præhabet in seipso non diuersimode, sed eodem modo, sicut diuersi effectus sunt vniformiter in eo, quod est vna, & singularis per excessum causa totius identatis.

DEinde cum dicit. {Alterum autem, &c. ostendit, quomodo alterum attribuatur Deo. Et ponit duos modos. Quorum primus est, quòd alterum attribuitur Deo, inquantum adest omnibus sicut participantibus ipsum per quandam similitudinem, secundum perfectiones, quas per eius prouidentiam recipiunt, & hoc propter salutem, & bonum omnium fit omnia in omnibus, inquantum scilicet nulla perfectio est in rebus, quæ non sit aliqua Dei similitudo, ita vt dici possit semper suæ similitudinis participationem, in sapientibus sapientia, in mitis iustitia, in viuentibus vita, & in potentibus virtus, & sic de alijs. Et ne aliquis male intelligeret, quod Deus fit omnia in omnibus, excludit à Deo modos, quibus vna creatura fit in alia. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo per transmutationem eius, quod in alio fieri dicitur, sicut ignis fit in corpore misto, per aliquam sui transmutationem, & cibus fit in corpore misto, per hoc, quod in corpus conuertitur.

ALterum autem, quoniam prouisiue Deus omnibus adest, & omnia in omnibus propter omnium fit saluationem, manens in seipso, & propria identitate, & inegressibiliter, secundum operationem vnam, & impausabilem stans, & seipsum donans indeclinabili virtute ad deificationem conuersorum, & alteritatem variarum figurarum Dei, secundum multiformes visiones, altera quædam præter hoc, quòd apparent, apparentibus significare putandum est. Sicut enim si animam ipsam sermo formaret corporaliter, & partes corporales simplici circumponeret, aliter intelligeremus in ipsa partes circumpositas simplicitati secundum proprietatem animæ, & caput quidem mentem, collum autem opinionem, sicut in medio rationis, & irrationabilitatis, pectus autem furorem, ventrem autem concupiscentiam, crura autem, & pedes naturam diceremus, partium nominibus signis potentiarum vtentes, multo magis alteritatem formarum, & figurarum, in eo, qui est super omnia sanctis, & Deo conuenientibus, & mysticis reserationibus purgari conuenit. Et si vis triplices corporum figuras impalpabili, & infigurabili Deo circumponere, latitudo quidem diuina est dicenda superlatus Dei ad omnia processus. Longitudo autem virtus super tota extensa. Profunditas autem omnibus existentibus incomprehensibile occultum & ignorantia. Sed ne latea-

Vnde ad hoc excludendum dicit {manēs in seipso.} Alio modo aliquid fit in altero, per hoc, quod sua actione transmutat illud in sui similitudinem, sicut ignis generans sibi formam, secundum sui similitudinem fit, quodammodo in igne generato. Et hoc aliquo modo accedit ad modum, quo dixerat Deum in rebus fieri, sed multipliciter deficit. Primo quidem, quia ea, quæ in rebus naturalibus generant sibi similia, non semper eadem manent, & ideo, vt conferunt se. secūdum similitudinem speciei similia sibi generant. Et ad hoc excludendum dicit, {& propria identitate.} Secūdo, quia actio agentis, qua facit sibi simile, est aliquid egrediens ab agente in patiēs, quod in Deo locum nō habet, quia eius actio est eius substantia. Vnde ad hoc excludendum dicit, {& inegressibiliter.} Tertio, quia agens creatum facit se in diuersis, secundum diuersas operationes, quod Deo non conuenit. Et ideo subdit, {secūdum operationem vnam.} Quarto, quia actio agentis facientis sibi simile, non est continua, & sempiterna, sicut actio Dei. Et ideo dicit, {& impausabilem.} Quinto, quia agens naturale simul & patitur & mouetur. Et ad hoc excludendum à Deo subdit, {stans.} Sexto, quia virtus agentis naturaliter in sua actione debilitatur, propter hoc, quod simul patitur. Et ad hoc excludendum dicit, quod Deus {indeclinabili virtute} donat {seipsum} per quandam sui participationem {ad deificationē conuersorum} id est, vt assimilet sibi ea, quæ ad se conuertit. Deinde cum dicit. {Et alteritatem variarum, &c.} ponit secundum modum, quo alterum attribuitur Deo. Et primo ponit istum modum. Secundo, ostendit eum ad propositam intentionem non pertinere, ibi. {Sed ne lateamus, &c.} Dicitur ergo primo, quod Deo etiam attribuitur alteritas diuersarum figurarum, secundum multiplices visiones Prophetarum, in quibus aliquando visus est vt leo, aliquando vt agnus, aliquando vt homo. Quæ quidem diuersimode signant, alia quidem signant præter ea, quæ in superficie apparent. Et hoc manifestat per exemplum in anima. Si enim aliquis vellet describere animam ad modum corporis, quamuis ipsa sit simplex, aliter quàm in corpore intelligeremus in ipsa partes corporeas attributas simplicitati. Nam per caput intelligeremus mentem, quæ præsidet omnibus partibus animæ, sicut caput omnibus partibus corporis. Per collum autem opinionem, quæ medio modo se habet inter rationem scientem veritatem, & inter irrationabiles partes animæ scientia veritatis carentes. Per pectus autem intelligeremus furorem, id est, irascibilem, propter pectoris fortitudinem. Per ventrem autem concupiscibilem, propter ventris mollitiem, vel quia concupiscentia deseruit ventri, sicut & irascibilis habet sedem in corde, quod est in pectore. Sed per crura, & pedes diceremus significari naturales vires animæ nutritiuæ, per quas sustentatur vita. Et ita vteremur nominibus partium corporalium, quasi quibusdam signis potentiarum animæ, secundum similitudinem quandam. Vnde multò magis diuersitatem formarum, & figurarum in Deo, qui est super omnia, oportet purgari à corporalibus phantasijs per sanctas expositiones Deo conuenientes, & mysticas, quia scilicet accipiunt occultum ex manifesto. Vnde est si aliquis Deo, qui est impalpabilis, & infigurabilis velit attribuere tres dimensiones corporum, sicut Apostolus facit ad Ephes. 3. dicendum erit, quod latitudo Dei, nihil est aliud, quàm processus diuinæ prouidentiæ, qui omnibus superfertur, quasi continens omnia. Longitudo autem Dei dicetur virtus, quæ super tota extenditur, penetrans omnia à summo vsque ad imum. Profunditas autem Dei dicetur occulta, & ignorata Dei essentia, quæ est incomprehensibilis omnibus existentibus. Deinde cum dicit. {Sed ne lateamus, &c.} Ostendit prædictam varietatem ad propositum non pertinere. Et dicit, quod non debemus nos ipsos decipere exponendo Dei nominationes, quæ sunt secundum formas, & figuras, quia per hoc commisceremus istam doctrinam Symbolicæ ad quam pertinet exponere corporales Dei nominationes, quæ accipiuntur per signa sensibilia. Sed ad præsens propositum pertinet, vt alteritatem Deo attributam non suspicemur esse aliquam variationem Dei, qui habet supereminentem, & inconuersibilem, id est, intransmutabilem identitatem, sed per hoc intelligamus formationem, secundum quam multiplices formas attribuit, & tamen omnia in vnum ordinem reducit. Et econuerso, vniformitas multorum processuum diuinæ fecunditatis ad omnia, quæ pertinent ad primum alteritatis modum supra assignatum.

LECTIO III.

mus nosmetipsos ex reseratione figurarum alteritatis, & formarum, incorporales Dei nominationes his, quæ sunt per signa sensibilia commiscentes, propter quod de illis quidem in Symbolica Theologia. Nunc autem ipsam diuinam alteritatem non variationem quandam super inconuersibilem identitatis suspicemur, sed vnitiuam ipsius multiplicem formationem, & vniformes multæ fecunditatis ad omnia processiones.

LECTIO III.

De simili, & dissimili.

SImilem autem Deum, si dicat aliquis quidem vt eundem, sicut totum per totum sibiipsi singulariter, & indiuisibiliter existentem similem, non est improbanda nobis similis Dei nominatio. Theologi autem existentem super omnia Deum, secundum quòd ipse est, nulli dicunt esse similem, ipsum autem similitudinem diuinam dare his, qui ad ipsum existentem super omnem diffinitionem, & rationem conuertuntur, secundum virtutem imitatione, & est diuinæ similitudinis virtus, quæ aduenientia omnia ad causam conuertit. Ista igitur dicere conuenit similia Deo, & ea, secundum diuinam imaginem, & assimilationem. Neque enim ipsis Deum esse similem, quoniam neque proprie homo imagini est similis. Etenim in coordinatis quidem possibile est, & similia ipsis sibi inuicem esse, & conuertere ad alterutra similitudinem, & esse ambo sibiinuicem similia, secundum præcedentem similis speciem. In causis autem, & causatis non recipiemus conuersionem. Non enim solis istis, vel istis simile esse donatum est, omnibus autem similitudinem participantibus Deus fit causa, quod sint similia, & erit ipsius subsistantificator similitudinis, & quod est in omnibus simile, vestigio quodam diuinæ similitudinis est simile, & vnitionem ipsorum complet. Et quid oportet de isto dicere? Ipsa enim Theologia dissimilem ipsum esse prædicat, & omnibus non coordinatum, sicut ab omnibus alterum. Et hoc quidem est inopinabilius, quòd neque esse aliquid simile ipsi dicit. Et quidem non est contrarius sermo assimilationi ad ipsum. Etenim eadem similia sunt Deo & dissimilia, hoc quidem secundum contingentem non imitabilis imitationem, hoc autem, secundum quod causata minus habent causa, & mensuris infinitis, & incomparabilibus deficientia.

SImilem autem Deum, si dicat aliquis quidem vt eundem, &c.} Postquam Dionysius determinauit de eodem, & diuerso, hic determinat de simili & dissimili. Et primo, de simili. Secundo, de dissimili, ibi. {Et quid oportet de illo, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostēdit, quomodo similitudo attribuitur Deo. Secundo, quòd Deus est similitudinis causa, ibi. {Omnibus autem similitudinem, &c.} Circa primum duo facit. Primo, attribuit Deo similitudinem, secundum quod ipse dicitur sibi similis. Secundo, per comparationē ad alia, ibi. {Theologi autem existentem, &c.} Dicit ergo primo, quod si quis velit dicere, quod Deus sit similis sibiipsi, talis expositio diuinæ similitudinis non est improbanda. Excludit autem duo à Deo, per quæ aliquid potest esse sibiipsi dissimile, vno modo, quia non semper manet idem, sed mutatur de forma in formam, aut de dispositione in dispositionem. Secundo, potest dici aliquid sibi simile, quia est compositum ex contrarijs, vel ex dissimilibus partibus. Et ad hoc excludendum dicit {totum per totū} Deum {sibi similem.} Et quia totum consueuit dici, quod in partes diuiditur, vel subiectiuas, sicut totum vniuersale, vel integrales, sicut totum integrale. Ideo ad excludendum rationem totius vniuersalis, dicit {singulariter,} ad excludendum vero rationem totius integralis dicit {indiuisibiliter.} Deinde cum dicit. {Theologi autem existentem, &c.} agit de similitudine Dei per comparationem ad alia. Et dicit, quòd diuinorum tractatores Deum qui super omnia existit, secundum quod in suo esse consideratur, nulli rei dicunt esse similem, sed dicunt quod ipse dat similitudinem suam rebus, quæ {conuertuntur,} id est, accedunt ad ipsum, secundum quandam imitationem possibilem, secundum eorum virtutem, non ita, quod perfecte ipsum imitari possint, quia ipse est {supra omnem diffinitionem} & diffinitionem, id est, supra terminos cuiuscunque naturæ, {& supra omnem rationem} id est, supra omnem apprehensionem. Et virtus huius similitudinis ad Deum, quæ à Deo rebus donatur in hoc apparet, quod omnia, quæ proueniunt à Deo, sicut effectus à causa, conuertuntur per desiderium ad ipsum, sicut ad propriam causam, quod non esset, nisi omnia haberent aliquam similitudinem ad Deum. Vnumquodque enim amat, & desiderat sibi simile. Quia ergo omnia conuertuntur per desiderium in Deum, conueniens est dicere, quod omnia sunt similia Deo, non secundum æqualitatem, sed per quandam assimilationem, & priuationem ratio imaginis sumitur. Et quòd talis sit similitudo rerum ad Deum, ex hoc apparet, quia non dicimus esse Deum similem alijs rebus, sicut neque homo dicitur esse similis suæ imagini. In his enim, quæ sunt vnius ordinis, potest dici, quòd aliqua mutuo sint sibi inuicem similia, ita quòd similitudo ad alterutrum conuertatur, ita quod dicamus hoc esse simile illi & illud illi. Ambo enim possunt dici inuicem similia propter hoc, quod similia dicuntur, secundum quod participant vnam formam, quæ præexistit in causa communi, ad quam vtrunque coordinatur. Et ideo similem habitudinem, sed in causis, & causatis non debet recipi conuersio similitudinis. Causatum enim, & quod deducitur ex alio non potest dici simile causæ, à qua deducitur, sicut nec imago hominis. Et hoc ideo, quia causa non dependet ab effectu, vt solum illi, vel illi suam similitudinem donet, sed effectus dependet à causa, à qua sola participat similitudinis rationem. Et hæc dependentia designatur, cum dicitur, esse similis suæ causæ, cum vero dicitur, quod coordinata sunt sibi inuicem similia, designatur dependentia vtriusque ad vnam causam. Sic igitur patet, quod Deus, qui est omnium causa, non oportet dici alijs similis, sed alia ei similia esse dicuntur. Deinde cum dicit. {Omnibus autem, &c.} Ostendit, quomodo Deus est causa similitudinis rebus. Et dicit, quod omnia, quæcunque participant similitudinem, hoc habent à Deo, sicut à causa, quod similia sint. Similia enim dicuntur aliqua, secundum quod conueniunt in aliqua forma, omnis autem forma est à Deo. Et non solum est causa similium, sed etiam est causa ipsius similitudinis, sicut & supra dictum est, quod non solum est causa viuentium, sed etiam ipsius vitæ. Et quicquid dicitur simile in quibuscunque rebus creatis, dicitur simile {quodam vestigio} id est quadam repræsentatione diuinæ similitudinis, ex qua perficitur non solum similitudo, sed etiam omnis vnitio, quæ est in rebus. Deinde cum dicit. {Et quid oportet de isto dicere, &c.} Determinat de dissimili. Et dicit, quòd ideo oportet de hoc amplius dicere, quòd Deus non est similis rebus, sed magis dissimilis rebus, quia sacra doctrina prædicat illum esse dissimilem, & non eiusdem ordinis cum alijs, quia ipse est ab omnibus diuersus, vt patet Esaiæ 40. Cui similem fecistis Deum? Et quod magis videtur inopinabile, nihil dicunt esse simile Deo, secundum Psalm. Deus qui similis tibi? Et iterum, Non est similis tui in dijs Domine. Et tamen hoc non est contrarium ei, quod supra dictum est de assimilatione rerum ad Deum: eadem enim possunt dici Deo, & similia, & dissimilia. Similia quidem secundū quod imitantur Deum, qui non est perfecte imitabilis à creatura, secundū quod cōuenit ei, scilicet inquantum possibile est creaturæ. Dissimilia autē, secundum quod causata minus perfectionis habent, quàm causa. Ne tamen aliquis intelligeret per hoc, quod dicit minus, aliquam proportionem, sicut contingit in rebus, quæ sunt vnius generis, quorum vnum est altero perfectius, subiungit, quod creatura deficiunt à Deo, non secundum aliquam determinatam mensuram, sed infinite, & incomparabiliter, & pro tanto dicuntur ei dissimilia.

LECTIO IIII.

De statione, sessione, & motu.

QVid autem, & de diuina statione, aut sessione dicimus? quid autē aliud quidem præter hoc, quod manet in seipso

QVid autem, & de diuina statione, aut sessione dicimus, &c.} Postquam determinauit Dionysius de simili, & dissimili, hic determinat de diuina statione, & sessione, & motu. Et primo, de statione, & sessione. Secundo, de motu, ibi. {Quid autem & quādo rursus, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, quomodo sessio, aut statio attribuatur Deo. Secundo, determinat causalitatē diuinæ stationis, aut sessionis, ibi. {Et hoc super substantialiter, &c.} attribuit autem Deo stationem, & sessionem tripliciter. Primo quidem, quantum ad hoc, quod ipse in se existit, & hoc est quod dicit, quod de diuina statione, & sessione, per quæ immobilitas quædam designatur, nihil aliud dicere possumus, præter hoc, quod ipse nō stat, aut sedet tanquam sustentatus in aliquo altero, sicut nos, sed in seipso manet, non quidem mobilitas, sicut homo sedet in sede, à qua potest remoueri, neque secundum aliquam diuersitatem sui à se, sicut discit homo à loco, in quo sedit, aut stat, sed secundum immobilem identitatem, neque iterum communi modo, sicut quælibet res quodammodo est in seipsa, inquantum continetur infra terminos suæ naturæ, sed singulariter est simplex in seipso. Sic enim sibi ipsi innititur, quod à nullo alio dependet, & est fixus, & omnibus supercollocatus. Secundo, attribuit Deo stationem, & sessionem, quantum ad operationem. Et hoc est quod dicit, quod Deus operatur semper, secundum eandem sapientiam, virtutem, & bonitatem, & huiusmodi, & circa idem, quantum ad obiectum suæ operationis, quia semper eius operatio est circa seipsum, inquantum intelligendo, & amando se, omnia operatur, & eodem modo, secundum modum operationum, prout operatur ad operationem. Non enim debilitatur, aut fortificatur in agendo. Tertio, attribuit Deo stationem, & sessionem per remotionem omnis passionis, vel transmutationis ab ipso. Et dicit, quod statio, aut sessio attribuitur Deo, & secundum quod non habet ex seipso aliquam causam suæ transmutationis, & secundum quod non potest ab aliquo exteriori moueri in contrarium, sed totaliter est immobilis. Deinde cum dicit. {Et hoc supersubstantialiter, &c.} Agit de causalitate diuinæ stationis, & sessionis. Et dicit, quod ea, quæ prædicta sunt, attribuuntur Deo supersubstantialiter, quia ipse est causa omnis stationis, & sessionis, quæ in rebus creatis inuenitur, inquantum est super omnem sessionem, & stationem, & omnia stabiliuntur in ipso Deo, qui custodit ea, ne commoueantur à statione, vel permanentia in proprijs bonis. Deinde cum dicit. {Quid autem, & quando rursus, &c.} determinat de motu diuino. Et primo ostendit, quomodo motus attribuitur Deo. Secundo, quomodo attribuantur Deo differentiæ motus, ibi. {Et rectum quidem intelligere, &cæt.} Dicit ergo primo, quod quando sacræ scripturæ doctores, dicunt Deum, qui est immobilis moueri, & ad omnia procedere, intelligendum est, sicut decet Deum. Religiose enim, & secundum rectam fidem existimandum est, quod Deus mouetur, non sicut ea, quæ ab alijs portantur, aut quocunque modo per se mouentur, vel per alterationem, qua aliquid mutatur de qualitate in qualitatem, aut secundum motum modalem, quo aliquid mouetur de vno modo monendi in alterum, sicut de minus albo in magis album, vel de minori quantitate in maiorem, aut secundum motum localem, vt rectum, vel circularem, vel obliquum ex duobus compositum, neque etiam secundum motum intelligibilem, secundum quod intellectus creatus mutatur de vna conceptione intelligibili in aliam, neque secundum motum animalem, secundum quod animal mutatur de vna apprehensione in aliam, vel de vna affectione in aliam, neque etiam secundum motum naturalem, secundum quod aliquid transmutatur de vna natura in aliam, sed dicitur Deus moueri, inquantum omnia ducit ad hoc, quod sint, & inquantum continet omnia in suo esse, & non solum agit ad substantiam, & in ea continet res, sed inquantum vniuersaliter omnis prouidet, dans rebus & vitam, & sapientiam, & virtutes, & alia huiusmodi, & in eis conseruat. Ex istis illis autem effectibus dicitur Deus moueri duplici ratione. Primo quidem, quia ipse prouidēdo omnibus, adest omnibus quodam circuitu, qui mensurari non potest omnia concludendo. Cum enim ipse sit mensura omnium, à nullo mensuratur, sic dum circa diuersa suam præsentiam exhibet, quadam similitudo motus in

Universidad de Deusto Biblioteca

eo apparet. Nos enim diuersis adesse non possumus, nisi moueamur. Alia ratione propter prædictos effectus dicitur moueri, inquantum operationes, & processiones donorum, quæ ex sua prouidentia rebus confert, ad omnia existentia perueniunt. Et sic quadam similitudine motus in Deo apparet, dum primo consideratur essentia, aut sapientia, aut aliquid huiusmodi in Deo, sicut in summo rerum vertice, & deinde deriuatur, quasi per quendam defluxum ad alias res. Et non solum Theologi motum Deo attribuunt, sed & nobis permittitur, vt decenter laudemus motum Dei immobilis. Deinde cum dicit. { Et rectum quidem &c. } Ostendit, quomodo Deo attribuuntur differentiæ motus. Et quia illud, quod in recto mouetur, mouetur vniformiter à quodam principio vsque ad finem, dicit quod rectum motum intelligere conuenit in Deo, secundum quod operationes ipsius procedunt indeclinabiliter, & inflexibiliter. Eius enim operatio non curuatur, sed semper in directum procedit, secundum Dei dispositionem. Possumus & per rectum motum intelligere productionem rerum omnium ab ipso. Sic enim eius causalis operatio procedit per omnia media in directum vsque ad vltimum. Obliquus autem motus ex diuersis componitur. Et sic motus obliquus Deo attribuitur, inquantum in eius operatione simul intelligitur, & processio, & statio. Processus quidem, quantum ad rerum productionem. Statio autem quantum ad inuariabilitate diuinæ operationis. Sic igitur, quia processus Dei non est sine stabilitate, dicitur processus stabilis. Quia verò statio Dei non est sine rerum productione, dicit statum generationem. In motu autem circulari tria est considerare. Primo quidem, quòd quodlibet punctum signatum in circulo, est idem, & principium, & finis. Secundo, quòd in ipsa linea circulari est considerare concauum, & conuexum. Et ex parte quidem concauitatis continet alia, ex parte vero conuexi, contineri ab alijs potest. Tertio, quod id, quod circulariter mouetur, redit suo circulari motu ad primum, à quo incipit moueri. Sic ergo dicitur, secundum circulum moueri, inquantum in se continet omnem identitatem, & omnia media, & omnia maxima, in quo tangit proprietatem primam, & inquantum continet circundantia, quod pertinet ad rationem concauitatis, & circundata, quod pertinet ad rationem conuexitatis, in quo tangit secundam proprietatem, & inquantum continet conuersionem ad ipsum, sicut ad finem eorum, quæ processerunt ab ipso, sicut à principio, in quo tangit tertiam proprietatem. Deinde cum dicit. { Si autem aliquis, &c. } Determinat de æqualitate. Supra enim de inæqualitate determinauerat, prout est effectus iustitiæ, quæ potest inæqualitatem, vel excludere, vel causare, nunc vero determinat de æqualitate, secundum se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, qualiter æqualitas Deo attribuitur, sicut cui conuenit ipsa æqualitas. Secundo, qualiter attribuitur ei, vt causæ, ibi. { Et sicut ipsius per se æqualitatis, &c. { Tertio, qualiter attribuitur ei, vt omnem æqualitatem præhabenti, ibi. { Et secundum hoc, quod omnem præaccepit, &cæt. } Dicit ergo primo, quod si quis in sacra scriptura velit in nomine æqualitatis accipere nominationem diuinæ identitatis, aut diuinæ iustitiæ, poterit hoc conuenienter facere. Aequalitas enim est vnitas quantitatis. Si ergo ista vnitas attribuatur Deo, secundum seipsum, dicetur Deus esse æqualis ratione vnitatis diuinæ, quæ attenditur, & secundum eius simplicitatem, quia non est compositus ex multis, & secundum immobilitatem, quia semper vno modo se habet. Et hoc est quod dicit. { Dicendum est Deum esse æqualem, sicut simplicem, & indeclinabilem. } Si vero consideretur diuina vnitas per comparationem ad effectus, circa quos vniformiter operatur, quantum est ex parte sui, sic æqualitas ei attribuitur, inquantum procedit diffundendo effectus ad omnia æqualiter, & per omnia. Ad omnia dicit, quantum ad hoc, quòd omnia recipiunt influentiam diuinæ operationis. Per omnia verò dicit, inquantum diuina operatio transit per totam rem à principio, vsque ad finem, & iterum, inquantum per vnam rem transit ad aliam, dum vtitur vna re, tanquam in alia agente. Sic igitur vnitas simplicitatis, & immobilitatis pertinet ad rationem identitatis diuinæ, vnitas autem operationis in effectus pertinet ad rationem iustitiæ. Et ideo dixerat, quòd in æqualitate intelligitur Dei nominatio, & eiusdem, & iustitiæ. Deinde cum dicit. { Et sicut ipsius, &c. } Ostendit, quomodo attribuitur æqualitas Deo, sicut causæ. Et dicit, quòd dicimus Deum esse æqualem { sicut substantificatorem } id est, causam { ipsius per se æqualitatis, } id est, ipsius æqualitatis in abstracto consideratæ, secundum quam quidem æqualitatem in rebus causatis Deus res facit æquales dupliciter. Primo quidem, quantum ad actiones, & passiones, siue communicationes, & receptiones. Et hoc est quod dicit, quòd Deus secundum æqualitatem causatam, æqualiter operatur in omnibus, & similiter omnia se inuicem perambulant, dum scilicet actio diuina pertransit in omnia, & operatur æqualem participationem suscipientium, inquantum scilicet vnumquodque passiuum suscipit effectum agentis. Sed non intelligenda est similitudo, & æqualitas ambulationis, & susceptionis prædictæ, secundum æqualitatem quantitatis, quia vna res est magis receptiua, quàm alia, sed secundum æqualitatem proportionis, quia vnumquodque proportionaliter agit, aut patitur, secundum modum suum. Et hoc est quod dicit { secundum singulorum opportunitatem. } Alio modo æqualitas potest considerari in re, secundum ea, quæ rebus insunt, sicut formæ, quantitates, qualitates, & alia huiusmodi. Et quantum ad hoc dicit, quòd Deus operatur æqualē donationem distributam ad omnia. Quod iterum nō est intelligēdum de æqualitate quantitatis, quia non omnia alba habent æqualem albedinem, neque omnia magna æqualē magnitudinē, sed est intelligendū de æqualitate proportionis, quia vnumquodque habet de donis diuinis, secundum æqualem proportionē. Et hoc est quod dicit, secūdum dignitatē. } Deinde cum dicit. { Et secundum hoc, quòd omnem, &c. } Ostēdit, quomodo æqualitas attribuitur Deo, secundum quòd præhabet omnem æqualitatem. Et dicit, quòd dicimus Deū esse æqualem, { secūdum quod præaccepit in se omnem æqualitatē } .s. { intelligibilē, & intellectualem } quantū ad angelos, qui dicuntur intelligibiles, secundū quod intelligūtur, & intellectuales, secundum quod intelligunt. { rationalē, } quantum ad homines, { sensibilem } quantum ad animalia, { substantialem } quantum ad omnia, quæ quocunque modo sunt, { naturalem } quātum ad ea, quæ fiunt à proposito, hanc inquit omnē æqualitatē { præaccepit } Deus & { in seipso, } non vt haberet eo modo, quo est in singulis, sed { segregate } .i. singulari modo, præ alijs, neque secūdum aliquā diuersitatē, sicut in creaturis differt æqualitas intelligibilis à rationali, sed { vnitiue, } .i. secundum aliquod vnum .s. { secundum virtutem } quæ est effectiua omnis æqualitatis, quæ etiam est existens super omnia, omnes enim effectus præexistunt virtualiter in sua causa, secundum eius virtutem.

ipse Deus, & immobili identitate singulariter est fixus, & supercollocatus, & quòd secundum eadem, & circa idem, & eodem modo operatur, & secundum quòd ipse intransmutabilis est ex seipso omnino, & quòd non potest ipse in contrarium moueri, & totaliter est immobilis, & hoc supersubstantialiter? Ipse enim est omnium stationis, & sedis causa, qui est super omnem sedem, & stationem, & in ipso cuncta consistunt ex propriorum bonorum statione incommota custodita. Quid autem, & quando rursus Theologi, & ad omnia procedentem, & motum dicunt immobilem. Non enim vt decet Deum, & hoc est intelligendum. Moueri enim ipsum religiose æstimandum est, non secundum portationem, aut mutationem, aut alterationem, aut modalem, aut localem motum, non directum, non circularem, non ex ambobus, non intelligibilem, non animalem, non naturalem, sed eo, quòd substantiam agat Deus, & contineat omnia, & totaliter omnia prouideat, & eo, quòd adsit omnibus omnium circuitu immensurabili, & ad existentia omnia prouisiuis processibus, & operationibus. Sed & motus Dei immobilis, vt decet Deum, laudari sermone permittitur. Et rectum quidem intelligere conuenit, indeclinabilem, & inflexibilem processum operationum, & ex ipso totorum generationem. Obliquum autem stabilem processum, & generatiuum statum. Secundum circulum autem identitatem, & media, & extrema circundantia, & circundata continere, & conuersionem ad ipsum eorum, quæ ab eo processerunt. Si autem aliquis in eloquijs Dei nominationem, eiusdem autem iustitiæ in æquali sumat, dicendum & æqualem esse Deum, non solum sicut simplicem, & indeclinabilem, sed & sicut ad omnia, & per omnia æqualiter procedentem, & sicut ipsius per se æqualitatis substantificatorem, secundum quam æqualiter operatur per omnia similem illorum inuicem ambulationem, & suscipientium æqualem participationem, secundum singulorum opportunitatem, & æqualem, secundum dignitatem ad omnia distributam donationem, & secundum hoc, quòd omnem præaccepit æqualitatem intelligibilem, intellectualem, rationalem, sensibilem, substantialem, naturalem, voluntariam, segregate, & vnitiue in seipso, secundum virtutem omnis æqualitatis, effectiuam super omnia existentem.

CAP. X.

De omnipotente, vetere dierum, in quo & de æuo, & de tempore.

LECTIO PRIMA.

Vide autem verbo multorum nominum Deum, sicut omnipotentem, sicut veterem dierum laudare. Hoc enim dicitur quidem propter hoc, quòd omnium ipse est omnipotens sessio, continens, & circuiens tota, & collocans, & fundans, & circumstringens, & firmum in seipso omne perficiens, & ex seipso tota, quemadmodum ex radice omnitenente producens, & ad seipsum omnia, quemadmodum & plātationem omnitenentem conuertens, & continens ipsa sicut omnium sessio omnitenēs contenta omnia, secundum vnam excedentem omnia continentiam firmans, & non dimittens ipsa decidentia à seipsa, sicut ex essentia perfecta mota destrui. Dicitur autem omnitenens thearchia, & sicut omnia tenens, & immixte gubernatis principans, & sicut omnibus desiderabilis, & interminabilis existens, & supermittens omnibus voluntarias leges, & dulces partus diuini, & omnipotentis, & indissolubilis amoris ipsius bonitatis.

SVPER CAPVT X. LEC. I.

Vide autem verbo multorum nominum Deum, sicut omnipotentem, &c. } Postquam Dionysius exposuit diuina nomina, quæ signant perfectiones rebus inhærentes, vel absolute, vel secundum comparationem vnius ad alterum, hic exponit quædam nomina, quæ dicuntur de Deo, secundum rationem vniuersalis principij esse durationis rerum. Dicitur enim Deus omnipotens, inquantum est vniuersale principium omnis esse rerum. Antiquus verò dierum dicitur, inquantum est principium omnis durationis. Et quia nomina durationis sunt æuum & tempus, ex consequenti determinatur de æuo, & tempore. Et hæc tanguntur manifeste in titulo, qui talis est. { De omnipotente, vetere dierum, in quo, & de æuo, & de tempore. Diuiditur autem hoc capitulum in tres partes. In prima determinat de omnipotente. In secunda de antiquo dierum, ibi. { Dierum autem antiquus laudatur Deus, &cæt. } In tertia de æuo, & de tempore, ibi. { Oportet autem sicut arbitror, &c. } Circa primum duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Et dicit, quòd Deus, qui est { multorum nominum verbo } sacræ scripturæ { laudatur, & sicut omnipotens. } Secundum illud Genesis xvij. Ego Deus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus. { sicut veterem dierum. } Secundum illud Danielis. vij. Antiquus dierum sedit. Secundo, ibi. { Hoc enim dicitur quidem, &cæt. Exponit, quomodo Deus dicatur omnipotens. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rationem omnipotentiæ. Secundo, exponit quædam, quæ dixerat, ibi. { Et continens ipsa, &cæt. } Rationem autem omnipotentiæ ostendit, secundum quatuor, in quibus ratio potentiæ consideratur. Primo quidem, secundum ambitum. Dicitur enim esse magna potentia, siue in naturalibus, siue in rebus humanis, quæ multa sub se continet. Et hoc est quod dicit, quòd dicitur Deus omnipotens, propter hoc, quòd ipse est { quædam omnipotens sessio } à quadam stabilitate { continens tota, } id est, omnia, inquantum omnia eius potestati subduntur { & circuiens, } inquantum omnia eius prouidentiæ subsunt. Secundo verò, quantum ad firmitatem. Dicitur enim magna potentia, quæ & in se est immobilis, & alia immobiliter tenere potest. Et quantum ad hoc dicit, { & collocans, &cæt. } Et tangit quatuor modos, quibus aliquid firmatur. Firmatur enim aliquid, inquantum est in suo loco naturali, vnde omnia corpora naturalia in suis locis quiescunt. Et quantum ad hoc dicit { & collocans. } Aliqua verò firmantur super aliquod, quod eis substat, sicut parieti substat fundamentum, & columnæ basis. Et quantum ad hoc dicit { & fundans. } Quædam verò firmantur per aliquod ligamentum, sicut patet in dolijs, quæ circulis firmantur. Et quantum ad hoc dicit, { & circunstringens. } Et hi tres modi firmitatis pertinent ad hoc, quod vna res firmatur per aliam. Potest enim locatio ad hoc pertinere in vniuerso, quòd creaturæ inferiores firmantur quodammodo per superiores, quæ sunt loca inferiorum, sicut corpora cælestia inferiorum corporum. Fundatio verò, ad hoc, quòd formæ fundantur in materijs, & accidentia in subiectis. Circunstrictio verò, ad hoc, quòd elementa firmantur in

misto, & vniuersaliter omnes partes in toto. Quartus autem modus firmitatis est, secundum quod vnaquæque res habet firmitatem in sua natura. Et hoc est quod dicit, { & firmum in se omne perficiens. } Vel potest aliter dici, quod collocat, & fundat, & constringit firmans omnia diuina sessio in seipsa, quasi diceret, ipse Deus est, & locus, & fundamentum, & vinculum connectens omnia. Tertio verò ostendit rationem omnipotentiæ, secundum productionem. Dicitur enim magna potentia, secundum productionem. Dicitur enim magis potentia, quæ producere potest, sicut virtuosa radix dicitur, quæ multa producit germina. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina sessio producit ex sui virtute omnia, sicut ex quadam radice omnipotente. Quarto, manifestat rationem omnipotentiæ, secūdum rationē attractionis. Dicitur enim magna potentia, quæ ad se aliqua attrahere, vel conuertere potest. Et quantum ad hoc dicit, quod conuertit ad se omnia, sicut ad quandam plantationem omnitenentem. In ipso enim omnia plantantur, sicut in primo principio. Deinde cum dicit. { Et continens ipsa, &c. } ostendit quædam, quæ dixerat. Et primo, quomodo deitas dicatur continens. Secundo, quomodo dicatur omnitenens, ibi. { Dicitur autem omnite. &c. } Dicit ergo primo, quòd diuinitas dicitur { continēs } inquantū ipsa est { sessio } id est, firmitas, vel immobilitas omniū, quę omnia sub se existētia firmat, nō sicut aliquod principiū quod sit de essentia rerū, quod diuersificatur in diuersis, sed secūdum vnam communem continentiā, quę excedit omnia, & intantum est fortis ista continentia, quod non solum dat firmitatem rebus sub se contentis, sed etiam non permittit eas omnino destrui, & in nihilum redigi ea, quæ decidunt ab ipso Deo. Et dicuntur à Deo decidere, qui est perfecta essentia, quæcunque remouentur à sua perfectione, nec ipsa enim in nihilum rediguntur. Deinde cum dicit. { Dicitur autem omnitenens, &c. } ostēdit, quomodo deitas dicitur omnitenens. Et dicit, quod diuinitas dicitur omnitenens, inquantum omnia tenet, eo modo, quo ille, qui principatur aliquibus dicitur eos tenere. Nam & possessionem dicitur aliquis tenere, quæ eius curæ subest. Si autē aliquis alicuibus principetur, tanquam vnus de numero eorum existens, tenet quidem eos, inquantum est principans, sed & tenetur ab eis, inquantum eis permiscetur, & sub eorum ordine includitur. Deus autē sic omnia tenet, quod à nullo tenetur. Et hoc est quod dicit { immixte gubernatis principans. Contingit autem aliquem aliquibus principari dupliciter. Vno modo per modū timoris. Et iste modus principandi non est efficax ad subditos tenendum. Quia enim contra propriam voluntatem subduntur, qui timore seruiunt, data opportunitate, seruitutis iugum excutiunt. Alio modo per modum amoris. Et hic modus principandi est efficax ad tenendum subiectos, qui voluntarie subduntur. Et hunc modum principandi Deo attribuit, cum dicit { & sicut omnibus desiderabilis. Omnia enim ipsum desiderant, vt pluries dictum est. Contingit autem aliquod particulare bonum, licet desideretur, non efficaciter tenere desiderantem, quia cum sit terminatum, & finitum, non habet in se omnia, quæ desiderari possunt, & ideo qui ipsum desiderat propter aliquam bonitatem, in eo inuentam, non totaliter in eo quiescit, sed ad aliud transit, in quo bonitatem inueniet, quæ ei deest. Sed Deus est sic desiderabilis, quod est omnino interminabilis, vnde ex necessitate tenet omnem desiderantem, dum in quolibet desiderato obiecto ipse desideratur. Nihil enim est desiderabile, nisi inquantum habet aliquam participationem summi boni. Posset autem iterum contingere, quod aliquis principans, in persona sua desiderabilis esset, sed leges graues subditis daret, quas ipse non teneret, & ideo subiecti non efficaciter sub ipso tenerentur. Sed hoc à Deo excludens subdit, quòd { omnibus supermittit voluntarias leges. } Lex enim Dei est cuilibet creaturæ innixa naturalis inclinatio ipsius ad agendum, id quod conuenit ei, secundum naturam. Et ideo, sicut omnia tenentur à desiderio diuino, ita tenentur à legibus eius, secundum illud Psalmi. Præceptum posuit, & non præteribit. sc. per aliqua creatura. Et propter hoc etiam dicitur. Sap. viij. de diuina sapientia, quod suauiter omnia disponit. Vnde quòd omnibus leges diuinitus innixæ sunt voluntarie, ostenditur per id, quod subditur { & dulces partus, &c. } Vbi considerandum est, quòd ex amore, & desiderio finis exoritur desiderium eius, quod est ad finem adoptatum, vltimus autem omnium finis est bonitas diuina, ad quam sicut ad finem ordinantur omnes prauij, & particulares fines, in quos res naturaliter inclinantur. Sic igitur ipsæ naturales inclinationes rerum in proprios fines, quas dicimus esse naturales leges, sunt quidam partus, id est, effectus, effectus dico, vel partus amoris, quo diuina bonitas amatur, qui quidem amor est diuinus, & omnia tenens, & insolubilis, siue hoc intelligatur de amore, quo ipse Deus amat suam bonitatē, per quam omnia tenet, & insolubilis est, quia ex necessitate se amat, siue dicatur diuinus amor, qui est diuinitus omnibus rebus inditus, per quem omnia tenentur à Deo, & qui solui non potest, quia omnia ex necessitate Deum amāt, saltem in eius effectibus.

LECTIO II.

De antiquo dierum.

Dierum autem antiquus laudatur Deus, propter hoc, quod omnium ipse est, & æuum, & tempus, & ante dies, & ante æuum, & tempus, & diem, & quartam partem anni, & æuum, vt decet Deum ipsum dicere conuenit, sicut existentem, secundum omnem motum intransmutabilem, & immobilē, & in hoc, quòd semper mouetur manētem in seipso, & sicut æui, & tēporis, & dierum causam. Propter quod in sanctis mysticarum Dei visionum apparitionibus, & canus, & nouus componitur, seniore quidem signante antiquum, & à principio existentem. Iuniore autem sine senectute. Aut ambobus docentibus ipsum à principio vsque ad finem per omnia procedere. Aut sicut diuinus noster sanctitatis perfector dicit diuinam principalitatem vtroque monstrante, seniore quidem primum in tempore, iuniore autem, secundum numerum principalius habente, quoniam vnitas, & ea, quæ sunt circa vnitatem, sunt principaliora numeris, qui multum processerunt.

LECTIO II.

Dierum autem antiquus laudatur Deus, &c. } Postquam Dionysius determinauit de omnipotēte, hic determinat de antiquo dierum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quare Deus dicatur antiquus dierum. Secundo, exponit assignatam rationem, ibi. { Et quidem, & tempus, & diem, &c. } Tertio manifestat, quod dixerat per authoritatem scripturæ, ibi. { Propter quod, & in sanctis, &c. } Est autem considerandum, quod apud nos dicitur aliquid antiquum duplici ratione. Primo quidem, quia habet multum temporis. Secūdo autem, quia præcedit in tempore ea, quæ sunt iuniora. Antiquum autem dicitur, quod est in præterito, remotum à præsenti. Et hoc est tempore prius. Sic ergo duplici ratiōe dicitur Deus antiquus dierum. Primo, quia ipse præhabet omnium durationem, & æui, & temporis, vt per æuum intelligatur duratio, quæ mensurat ipsum esse, per tempus autem duratio, quæ mensurat ipsum fieri, vel moueri. Secundo, quia ipse est ante omnes dies, & ante æuum, & ante tempora. Deinde cum dicit. { Et quidem, & tempus, &c. } exponit assignatas rationes. Et primo primā, secundo secundam, ibi. { Et sicut æui, & tēporis, &c. } Dicit ergo primo, quod cum dicimus Deum esse tempus, vel aliquam partem temporis, vt puta diem, & quartam partem anni, & cum dicimus ipsum esse æuum, oportet hoc intelligere eo modo quo Deo conuenit, non quidem ita, quod Deus sit aliquid, cuius esse sit aliquid successiuum, & diuisibile, aut alteri adiacens, sed dicitur æuum, quod est mensura permanentis, inquantum ipse est intransmutabilis, secundum omnem motum, quia scilicet nullo alio motu mouetur. Dicitur autem tempus, quod est numerus motus, & ex hoc, quòd ipse Deus semper mouetur eo modo, quo supra. in c. ix. de motu dictum est. Non tamen sic mouetur, quòd in motu eius sit aliqua successio, qualis est in motu, qui numeratur per tempus, sed ipse Deus semper est permanens in seipso. Deinde cum dicit. { Et sicut æui, & temporis, &c. } exponit secundam rationem. Dicitur enim esse ante dies, & æuum, & tempora, non per modum præteritionis, sicut ea, quæ dicuntur antiqua apud nos, sed per modum, quo causa prior est effectu, ipse enim est causa, & æui, & temporis, & dierum. Deinde cum dicit. { Propter quod, & in sanctis, &c. } adducit ad præmissorum manifestationem auctoritates scripturæ. Et dicit, quod propter præmissa, in apparitionibus occultarum Dei visionum Deus describitur, tanquam nouus, & tanquam canus. Nouus quidem, secundum illud Isaiæ. lxij. Vocabitur tibi nomen nouum. Canus autem, secundum illud Psalmi. Et vsque in senectam, & senium Deus ne derelinquas me, & illud Isaiæ. xlvj. Vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo. Per hoc autem quod dicitur canus, vel senior, significatur antiquitas eius, quòd scilicet à principio æternitatis ipse semper existit. Per hoc autem quod dicitur nouus, vel iunior significatur, quod ipse est antiquus sine senectute, id est, sine aliqua deficientia, vel etiam præteritione, quia sicut supra dictum est, mouetur, immobilis manens in seipso, vel quia senectus, & antiquitas ad principium pertinere videtur, propter sui posteritatem, per hoc, quòd ambo Deo attribuuntur, docemur, quòd ipse præcedit omnia à principio, vsque ad finem. Tertiam expositionem ponit, secundum Ierothei sententiam, quem nominat suum perfectorem, id est, magistrum in rebus diuinis, qui dixit, quòd per vtrumque istorum præmissorum demonstratur prioritas ipsius Dei, & quòd ipse est principium. Per hoc enim, quod dicitur senior, demonstratur prioritas eius in tempore. Ea enim dicimus seniora, quæ sunt tempore priora. Sed per hoc, quòd dicitur iunior, designatur prioritas, vel principalitas, quæ est secundum rationem numeri. Iunior enim dicitur, qui minus processit in tempore. Quanto autem in numeris aliquid minus processit, tanto prius est. Vnitas enim, & numeri propinqui vnitati, sunt priores his, qui multum processerunt.

LECTIO III.

De æuo, & de tempore.

Oportet autem, sicut arbitror, & temporis, & æui naturam ex eloquijs videre. Etenim non omnino, & absolute ingenita, & vere æterna, vbique dicit æterna, sed & incorruptibilia, & immortalia, & inuariabilia, & existentia eodem modo, sicut quando dicit, Eleuamini portæ æternales, & similia. Multoties autem, & antiquissima æui nominatione figurat, & totam rursus temporis appositionem, secundum nos, quando æuum appellat, secundum quòd & proprietas æui est antiquum, & inuariabile, &

LECTIO III.

Oportet autem sicut arbitror, & temporis, & æui, &c. } Postquam Dionysius determinauit de antiquo dierum, hic determinat de æuo, & de tempore. Et primo dicit, de quo est intentio. Secundo, exequitur propositum, ibi. { Etenim non omnino, &c. } Dicit ergo primo, quod necessarium est considerare ex sacris scripturis naturam tēporis, & æui. Vbi considerandum est, quòd æuum hic pro æterno accipit. Deinde cum dicit. { Etenim non omnino, &c. } Determinat naturam æui, & temporis. Et circa hoc duo facit. Primo, exponit significationem æui, & temporis, &c. Secundo, quomodo æuum, & tempus rebus conueniant, ibi. { Oportet igitur non simpliciter, &c. } Circa primum tria facit. Primo, ostendit quot modis dicitur æuum. Secundo, quid proprie sit æuum, & tempus, ibi. { Secundum quòd, &

Universidad de D... Biblioteca

totum, secundum totum metiri. Tempus autem vocant, quod in generatione, & corruptione, & variatione, & aliquando aliter se habet. Propter quod, & nos hic secundū tempus terminatos, æuo participaturos Theologia dicit, quando incorruptibile, & semper eodem modo habens æuum consequemur. Est autem quādo in eloquiis, & temporale æuum glorificatur, & æternum tempus, quamuis scimus ipsis magis, & magis proprie existentia æuo, & ea, quæ sunt in generatione, tempore, & dicta, & mōstrata. Oportet autem non simpliciter coæterna Deo, qui est ante æuum arbitrari æterna dicta. Sequentes autem venerandissima eloquia inconuersibiliter, æterna quidem, & sine tempore, secundum cognitos sibi subaudire modos, media autem existentium, & factorum quæcunque, secundum aliquid quidem æuo, secundū aliquid verò tempore participant, Deum autem, & sicut æuum, & sicut tempus laudare conuenit, sicut temporis omnis, & æui causam, & antiquum dierum, sicut ante tempus, & super tempus, & variantem quatuor partes anni, & tempora. Et rursus ante sæcula existentem, inquantum ante æuum est, & regnum ipsius, regnum omnium sæculorum. Amen.

proprietas, &c. } Tertio ostendit, quomodo vnumquodque ponatur pro alio, ibi. { Est autem quandoque in eloquiis, &c. } Ponit ergo primo quatuor acceptiones æui, siue æterni. Primo enim vere, & proprie dicuntur æterna, ea quæ sunt ingenita, id est, quæ non habent causam, vt ea quæ de Deo dicuntur. Non tamen scriptura vbique accipit sic æternum, sed aliquando ea, quæ sunt incorruptibilia, quia nunquam esse desinunt, & immortalia, quia nunquam desinunt viuere, & inuariabilia, quia non variantur de forma in formam, vel de quantitate in quantitatem, & semper existentia eodem modo, quæ semper in eadem habitudine se habent, sicut sunt angeli, de quibus in Psalmo dicitur, Eleuamini portæ æternales, & illud: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, & alia huiusmodi, hic est secūdus modus. Tertio modo signantur nomine æui, vel æterni omnia, quæ sunt antiquissima, licet sint corruptibilia, sicut est illud Deuterono. 33. De pomis collium æternorum. Quarto modo, tota congeries nostri temporis appellatur æuum, vel æternū, vt est illud Roma. vltimo. Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti. Deinde cū dicit. { Secūdum quòd & proprietas, &c. } Ostendit quid proprie dicatur æuum, & tempus. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit, quid proprie sit æuum. Secundo, quid proprie sit tempus, ibi. { Tēpus autem, &c. } Tertio, probat per authoritates scripturæ, ibi. { Propter quod & nos, &c. } Dicit ergo primo, quòd omnia præmissa signantur nomine æui, secundum quòd aliquid participant de proprietate æui. Nam proprie æuū est, quod est antiquum, id est, non de nouo incæpit esse, & quod est inuariabile, quia non est mensura motus, sed ipsius esse intransmutabilis, & quòd totum, secundum totum metitur, per quod differt à tempore, totum enim tempus non mensurat totum motum, secundum se totum, sed secundum diuersas sui partes mensurat diuersas partes motus. Est enim tempus numerus motus secundum prius & posterius. Sed quia esse quod mensurat æternitas, non habet prius & posterius, cum sit manens, & inuariabile, & ipsa æternitas est simplex, non habens prius & posterius, & sic quicquid mensurat, secundum se totam mensurat. Deinde cum dicit. { Tempus autem vocant, &c. } ostendit quod proprie sit tempus. Et dicit, quòd proprie tempus dicitur, quod secundum se est mensura generationis, & corruptionis, & cuiuslibet variationis, & omnis diuersæ habitudinis. Deinde cum dicit. { propter quod & nos, &c. } confirmat dictam differentiam temporis, & æternitatis per authoritatem scripturæ, quæ dicit nos in hac vita transmutabili esse cōtentos sub tempore, & quòd tunc participabimus æternitate, quando consequemur vitam incorruptibilem, & semper eodem modo se habentem, prout dicitur Matth. 25. quòd ibunt iusti in vitam æternam. Et Apostolus dicit. 2. ad Corinth. 4. Quæ videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Deinde cum dicit. { Est autē, quando in eloquiis, &c. } ostendit, quomodo in sacra scriptura vnum ponitur pro altero. Et dicit, quòd in sacris eloquiis, quandoque id, quod est temporale nomine æui, siue æterni laudatur, vt supra dictum est, sicut dicuntur montes, vel colles æterni propter antiquitatem. Quandoque autem æternitas temporali nomine designatur, secundum illud Psalmistæ. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient, quamuis sciamus, quòd ea, quæ magis proprie immobiliter existunt, describuntur per æternitatem, quæ autem existunt in generatione, & corruptione, describuntur per tempus. Deinde cum dicit. Oportet autem non simpliciter, &c. } ostendit, quomodo res se habeant ad æternitatem & tempus. Et dicit, quòd ea, quæ dicuntur in scripturis æterna, non oportet arbitrari esse simpliciter, & æqualiter simul æterna Deo, qui est ante æternitatem participatam, sed sequendo intellectum scripturarum. oportet aliqua intelligere esse æterna, secundum certos modos, scilicet inquantum existunt immutabiliter, & sine tempore, sicut sunt huiusmodi angelici spiritus. Sed illa, quæ sunt media inter existentia immobiliter, & ea, quæ generantur, & corrumpuntur, secundum aliquid participant tempore, & secundum aliquid æternitate, sicut corpora cælestia conueniunt quidem cum superioribus spiritibus, inquantum sunt incorruptibilia, secundum substantiam, & secundum hoc participant æternitatem, inquantum autem transmutantur, secundum locum, conueniunt cum generabilibus, & corruptibilibus, & sic participant tempore. Sed Deum conuenit laudare communiter, & per æuum, & per tempus, quia ipse est causa, & temporalium, & æternorum, & est supra æternitatem, & tempus, prout æternitas, & tempus intelliguntur participata à creatura, & conuenit etiam eum laudare, sicut antiquum dierum, prout est prior, & superior omni tempore, & quòd ipse variat quatuor partes anni, & omnia tempora, & tamen ipse existit immobiliter ante omnia sæcula, inquantum ipse est, non solum prior, & superior tempore, sed etiam æuo, id est, æternitate, prout participatur à creaturis, & sic regnum eius, est regnum omnium sæculorum, tam temporalium, quàm æternorum.

CAP. XI.

De pace, & quid vult per se esse, quæ per se vita, & quæ per se virtus, & quæ ita dicuntur.

SVPER CAP. XI. LEC. I.

LECTIO PRIMA.

Age igitur, diuinam & principem congregationis pacem hymnis pacificis laudemus. Ipsa enim est omnium vnitiua, & vniuersorum, & consensus, & connaturalitatis generatiua, & operatiua, propter quod, & omnia ipsam desiderant, diuisibilem ipsorum multitudinem conuertentem ad totam vnitatem, & naturale omnis rei bellum vnientem ad conformem cohabitationem, participatione diuinæ pacis, digniores congregatiuarum virtutum, & ipsæ ad seipsas, & ad alias inuicem vniuntur, & ad vnam totorum pacis principatum, & subiecta vniunt, & ipsa ad seipsa, & ad alia inuicem, & ad vnum, & perfectum omnium principium pacis & causam. Quæ simpliciter superueniens totis, sicut quibusdam vectibus diuersorum conclusionis, omnia diffinit, terminat, & firmat, & non finit diuisa effundi ad interminatum, & infinitum ad inordinata, & non collocata, & deserta à Deo facta, & ab vnitione suiipsorum excuntia, & in se inuicem omni mixtione conspersa.

LECTIO II.

De pace in speciali.

Igitur de ipsa quidem diuina pace, quodcunque est, & silentio, & quod sanctus Iustus ineffabilitatem vocat, & ad omnem cognitum processum immobilitatem, & quomodo quiescit, & silentium agit, & quomodo in seipsa, & intra seipsam est, & ad seipsam totam, tota supervnita est, & neque ad seipsam ingrediens, & multiplicans seipsam, derelinquit sui ipsius vnitionem, sed & procedit ad omnia, intus tota manens, per excessum omnia superantis vnitionis, neque dicere, neque cogitare alicui existentium, neque est fas, neque possibile, sed sicut ineffabile, & hoc ignotum ipsi attribuentes, sicut existenti super omnia, intelligibiles ipsius, & dictas participationes, & hoc, vt est possibile viris, & nobis, à multis bonis viris deficientibus inspiciemus. Et primum quidem hoc est dicendum, quòd ipsam per se pacem, & totam particularē subsistere facit, & quòd omnia ad se inuicem concreta facit, secundum inconfusam ipsorum vnitionem, secundum quam indiuisibiliter vnita, & indistanter, tantum pura singula, secundum propriam speciem subsistunt, non velata per concretionem ad opposita, neque hebetantia aliquid vnitiue diligentiæ, & puritatis. Vnam igitur quandam, & simplicem pacificæ vnitionis contemplemur naturam, vnientem vniuersa sibiipsi, & illis ipsis, & sibi inuicem, & saluantem omnia in non confusa omnium continentia, & immixta, & concreta. Propter quam diuinæ mentes vnitæ intellectibus suis vniuntur & vnitis, & rursum ad ignotam ascendunt super mentem collocatorum coniunctionem. Propter quam animæ largissimas ipsorum rationes vnientes, & ad vitam intellectualem congregantes puritatem, proueniunt iuxta proprietatem suam via, & ordine per immaterialem, & simplicem intellectum ad ea, quæ est super intellectum vnitionem. Propter quam vna, & indissolubilis omnium complexio, secundum diuinam ipsius armoniam consistit, & concordatur consonantia perfecta, & consensu, & connaturalitate, & congregata inconfuse, & indissolubiliter contenta. Transit enim perfectæ totalitatis pax ad omnia existentia, secundum simplicissimam illius, & immixtam vnificæ virtutis præsentiam, vniens omnia, & coniungens extrema per media extremis, secundum vnam connaturalem coniuncta amicitiam, & frui ipsa donans, & extremis omnis rei terminationibus, & omnia consentientia faciens vnitatibus identitatibus, vnitionibus, congregationibus, indiuisibiliter, videlicet diuina pace stante, & in vno omnia monstrante, & per omnia proficiscente, & à propria identitate non recedente. Procedit enim ad omnia, & tradit omnibus seipsa iuxta ipsorum proprietatem, & supermanat abundantia pacificæ fœcunditatis, & manet propter excessum vnitionis, tota ad totam, & secundum totam seipsam supervnita.

Age igitur, diuinam & principem congregationis pacem. Superius Dionysius exposuit diuina nomina, quibus signantur perfectiones procedentes à Deo in creaturas. Vnaquæque enim res appetit suam perfectionem, quam adeo participat, & amat eam, & cum adepta eam fuerit quiescit appetitus eius, in qua quiete consistit quies, & ratio pacis. Et ideo in hoc cap. Dionysius de pace diuina determinat, & etiam de ipsis perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas, secundum quod in abstracto considerantur. Esse enim in abstracto cōsideratum dicitur per se esse, & simi liter de aliis. Et hæc duo apparēt in titulo. Diuiditur ergo ca. istud in duas partes. In prima determinat de diuina pace. In secunda de perfectionibus à Deo procedentibus, secundum quòd per se in abstracto considerantur, ibi. Sed quoniā alibi per epistolā me interrogasti, &c. } Prima autem pars diuiditur in duas. In prima determinat de pace, secundum quod pertinet ad diuinam naturam. In secunda, secundum quod pertinet ad Christi incarnationem, ibi. { Quid dicat quidē aliquis de benignitate, &c. } Circa primum duo facit. Primo dicit, de quo est intentio. Secundo, exequitur, ibi. { Ipsa est enim omnium vnitiua, &c. } Est autem considerādum, quòd proprie aliquid habere pacem dicitur in seipso, ex eo, quòd quiescit appetitus eius in proprio bono adepto, quod quidem contingit, cum non est aliquid repugnans, quod talem quietem impediat, neque interius, neque exterius. Sic ergo pacem aliquid habere dicitur ad seipsum, & ad alia ex quadam vnione, qua omnia repugnantia excluditur, quæ quidem vnio in nomine congregationis hoc intelligitur, cum dicit, quod debemus laudare pacem diuinam, quæ est principalis congregationis causa, hanc inquam diuinam pacem, secundum quod in se est, quia laudare non sufficimus, oportet quod { laudemus } eam { hymnis pacificis }. i. laudibus sumptis ex hoc, quod pacem in rebus facit. Deinde cum dicit. { Ipsa est enim omnium vnitiua, &c. } exequitur propositum. Et primo determinat veritatem. Secundo, excludit obiectiones, ibi. { Quomodo autem dicit aliquis, desiderans omnia pacem, &c. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit causalitatem diuinæ pacis in communi. Secundo, exponit ea in speciali, ibi. { Igitur de ipsa quidem diuina pace, &c. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit quid diuina pax faciat in rebus. Secundo, qualiter hoc diuersimode faciat in diuersis, ibi. { Participatione diuinæ pacis, &c. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit causalitatem effectiuam diuinæ pacis. Secundo, quomodo est causa finalis, ibi. { Propter quod, & omnia ipsam desiderant, &c. } Quia verò recte nomen pacis magis frequentatur in rationalibus creaturis, in quibus manifestius ratio pacis inuenitur, ex eis considerandum est, quid proprie sit pax, & in quo ratio pacis consistat, hoc enim est, quod diuina pax effectiue in rebus producit. Dicuntur autem aliqui homines habere pacem, quando voluntates eorum concordant in vno, sic enim vnus alteri non aduersatur. Quòd autem multi concordant in vnum contingit ex hoc, quod in aliquo vno communicant, puta qui communicant in vna ciuitate, concordit ad bonum commune ciuitatis, & simile patet in aliis. Sic igitur ad rationem pacis duo concurrunt. Primo quidem, quòd aliqua sint vnita. Secundo, quòd concordent ad vnum, & secundum hoc etiam pax in rebus naturalibus dicitur. Et ideo Dionysius dicit, quòd diuina pax est vnitiua omnium, quantum ad primum, inquantum scilicet facit omnia communicare in vno, & iterum, & generatiua, quantum ad primam institutionem, & operatiua, quantum ad gubernationem, & consensus, & connaturalitatis vniuersorum, vt consensus referatur ad concordiam voluntatum, connaturalitas ad concordiā naturalium appetituum. Vbi considerandum est, quod & si aliqua discordent quātum ad fines proprios, omnia tamen concordant in appetitu finis vltimi. Deinde cum dicit } propter quod, & omnia ipsam desiderant, &c. } ostendit, quomodo diuina pax est causa finalis omnium rerum. Est autem naturale cuilibet rei, vt vnitatem desideret, sicut & esse, & bonum, quia per diuisionem res deficit, & corrumpitur, & bonitas rei minoratur. Et quia diuina pax causat vnitatem in rebus, ideo concludit, quòd omnia suo modo desiderant diuinam pacem, inquantum etiam est omnium vnitiua. Et hoc est quod dicit { diuisibilem ipsorum multitudinem conuertentem ad totam vnitatem } quia scilicet ea quæ sunt in se diuisa, in toto adunantur, inquantum sunt partes vniuersi, & similiter inquantum, sicut supra dixit, est generatiua, & operatiua continens, & connaturalitatis, correspondet, quod hic subditur { & naturale rei bellum vnientem ad conformem cohabitationem. } Ea enim, quæ naturaliter se inuicem impugnant, propter contrarietatem, quam habent in propriis naturis, concordant in ordine vniuersi, secundum quem quodammodo, æque cohabitant in mundo, & hoc est ex participatione diuinæ pacis, quæ quantum ab omnibus desideratur, habet rationem finis. Deinde cum dicit. { Participatione diuinæ pacis, &c. } ostendit, quomodo prædicta diuina pax efficiat in diuersis. Et primo, quomodo in supremis creaturis. Secundo, quomodo in inferioribus, ibi. { Et subiecta vniunt, &c. } Tertio, quomodo communiter in omnibus, ostendens modum prædictorum, ibi. { Quæ simpliciter superueniens, &c. } Est autem considerandum, quod sicut alias perfectiones à Deo procedentes abundantius aliæ supremæ creaturæ participant, vt per eas possint quodammodo ad infimas deriuari, supremas ergo creaturas, dicit esse digniores de numero congregatiuarum virtutum, quia scilicet in tanta abundantia cōgregationi diuinæ pacis participant, vt etiam aliarum congregatiuæ sint. Harum enim virtutem vnaquæque per participationem diuinæ pacis triplicē vnionem habet. Vna quidem est à seipsa, secundum quod vnaquæque earum, secundum se est aliquod vnum. Alia vero vna est, secundum quod vna vnitur ad aliam in ordine vere vnius. Tertia verò vnio est, secundum quam vniuntur ad vnum principium pacis omnium rerum, id est, ad Deum. Et sicut ipsæ tripliciter vniuntur, ita tripliciter vniunt ea, quæ eis subduntur. Et hoc est quod dicit { & subiecta vniunt } vnumquodque scilicet eorū ad seipsum, & ea ad inuicem, & omnia ad vnam causam, & ad perfectum principium pacis omnium, scilicet Deum, in quem sicut in vltimum finem, & primā causam omnia reducuntur. Deinde cū dicit. Quę simpliciter superueniēs, &c. } ostendit quid diuina pax faciat communiter in omnibus. Et dicit, quod prima causa pacis omnibus superuenit simpliciter, quia licet diuersa sint, in quibus operatur, tamen ex parte operantis non est aliqua diuersitas, nec in operatione, nec in modo operādi. Ostendit autem, quòd superuenit rebus, & ad conseruandam vnitatem pacis, & ad instituendam. Vnitas autem pacis in tranquillitate ordinis consistit, vt Augustinus dicit. xix. de Ciuitate Dei. Ad quam quidem trāquillitatem ordinis tria requiruntur. Primo quidem, vt ab inuicem distinguantur. Non enim potest esse ordo, nisi distinctorum. Et ideo dicit, quod { omnia diffinit, } Secūdo, necesse est ad tranquillitatem ordinis, vt rerum distinctarum nulla excedat limitem suæ naturæ. Et ad hoc pertinet, quod dicit { terminat. } Tertio, requiritur, quòd hæc diffinitio, & terminatio stabiliatur. Et ad hoc pertinet quod dicit, & firmat, alioquin si rerum diffinitio, & terminatio non esset firma, sed vna res à termino suo egrediens, alterius fines inuaderet, confunderetur ordo rerum, & sic non esset tranquillitas ordinis. Dicit autem, quod { omnia diffinit, & terminat, & firmat, sicut quibusdam vectibus } conclusionis { diuersorum } vtens similitudine sensibilium rerum. Consuetum est enim, simultę tabulæ eriguntur, secundum aliquem ordinem, vt quidam vectes inserantur, quibus erectæ tabulæ firmentur, ita rerum distinctio, & terminatio perfectionibus, & virtutibus rebus à Deo inditis, quasi quibusdam vectibus rerum distinctarum firmatur. Modum autem firmationis, qui pertinet ad conseruationem pacis manifestat subdens. { Et non finit diuisa, &c. } Et dicit, quòd Deus non permittit res distinctas effundi { ad interminatum, & infinitum } vt scilicet operationes, & transmutationes rerum non tendant in aliquem certum terminum & finem, quasi sint inordinata, & non collocata } id est, firmata in aliquo principio conseruante. Ista autem effusio in infinitum opponeretur vnitioni rerum triplici, quam supra dicit fieri in rebus per participationem diuinæ pacis, tolleretur enim vnio ad primum principium non peruenienda. Et quantum ad hoc dicit { & deserta à Deo facta } tolleretur & vnio rei ad seipsam. Et quantum ad hoc dicit { & excuntia ab inuicem suiipsorum } tolleretur & ordinata vnitio vnius ad alterum. Et quantum ad hoc dicit { & in se inuicem omni mixtione conspersa } per quandam confusionem rerum ad inuicem, supple essent omnia, si ad infinitum effundi sinerentur.

LECTIO II.

Igitur de ipsa quidem diuina pace quodcunque est, &c. } Postquam Dionysius ostendit causalitatem diuinæ pacis in communi, hic prosequitur de ea in speciali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quòd de diuina pace dici possit in speciali. Secundo, manifestat propositum, ibi. { Et primo quidem hoc, &c. } Dicit ergo primo, quòd neque licitum est, neque possibile non solum alicui hominum, sed neque alicui existentium creaturarum dicere ore, aut cogitare corde ipsam diuinam pacem, secundum quòd in se est, & ipsum diuinum silentium, quod quidem sanctus nomine Iustus vocabat ineffabilitatem Dei, quia scilicet, neque nos Deum effari possumus, neque ipse sic se effatur nobis, quod nos ipsum, secundum quod est, perfecte cognoscere possimus. Adiungit autem silentium paci, quia signum perturbatę pacis solet esse strepitus & clamor. Adiungit etiam paci immobilitatem Dei ad omnem processum, qui à nobis cognoscitur, quamuis enim procedere dicatur, secundum quòd suam similitudinem in res diffundit, tamen ipse, secundum omnem huiusmodi processum in seipso immobilis manet. Coniungitur autem quies, & immobilitas paci, sicut & silentium, quia ea, quæ pacem habent, ex hoc ipso quietem quandam habere videntur. Hæc ergo nos de diuina pace, & silentio, & quiete dicere, aut cogitare non possumus, quomodo scilicet quiescit, & silentium agit, sicut dictum est, & quomodo tota supereminenter vnita in seipsa, & intra seipsam, & ad seipsam totam sit diuina pax. Vnitio autem, vt supra dictum est, ad rationem pacis pertinet. Inueniuntur autem aliqua, quæ in seipsis diuersa sunt, sed vniuntur in aliquo vno, sicut multi homines vniuntur in vna domo, sed Deus in seipso vnitus est. Est autem aliquid, quod in seipso quidem vnum est, sed tamen intra seipsum non est vnum, sicut vnus homo intra seipsum non est vnus, quia multa & diuersa intra seipsum continentur. Sed Deus intra seipsum est vn', quia nulla diuersitas inuenitur in ipso. Inuenitur etiam aliquid, quod intra seipsum est vnum, quia non componitur ex diuisibilibus partibus, sed tamē non totum sibi toti vnitur, quia vna pars eius nō est vnum cum altera. Sed Deus totus ad se totum vnitur, quia in eo nullus est numerus partiū, sed est omnino simplex, & tāta est eius vnitio, quòd neque cum ingreditur ad seipsum, intelligendo. i. & amando, neque cum multiplicat seipsum, per hoc, quod multiplices sui similitudines imprimit rebus, derelinquit propriam vnionem, sed propter excessum vnitatis eius, quæ supra omnem vnitatem, sic deitas procedit ad omnia per sui similitudines rebus cōmunicatas, quòd tamen tota manet intra seipsam, sicut sigillum, quod imprimit suā imaginem, & similitudinem diuersis ceris, & tamē idē manet idētitate quod est. Huiusmodi ergo, cū sint ineffabilia, & ignota nobis, oportet attribuere soli Deo, qui se per se perfecte cognoscit, eo quod ipse existit super omnes participationes eius, quæ intelligi, & quæ dici possunt ab intellectu creato. Deus enim est supra omne esse, & supra omnem vitam, & supra omnia huiusmodi, quæ à creaturis participantur, & ita cum connaturale sit intellectui creato, quod intelligat, & dicat Dei participationes, ipsum Deum, qui super omnia huiusmodi est, neque perfecte intelligere, neque perfecte dicere potest. Hoc est ergo, quod de diuina pace dicere intendimus, ipsius scilicet diuinæ pacis participationes, sicut est possibile nobis, qui deficimus ab intelligendo diuina, non solum ab angelis, sed & à viris bonis, & perfectis. Deinde cum dicit. { Et primum quidem, &c. } ostendit in speciali causalitatem diuinæ pacis. Et primo, quantum ad ipsam pacem creatam, secundum se consideratam. Secundo, quantum ad ea, in quibus inuenitur pax ibi. { Et omnia ad se inuicem, &c. } Dicit ergo primo, quòd hoc primo dicendum est, quod Deus ipsam pacem per se consideratam in abstracto facit esse, & in vniuersali, & in particulari consideratā. Accipitur enim hic subsistere communiter pro esse. Non est enim aliqua pax creata per se subsistēs. Deinde cum dicit. { Et quod omnia, &c. } ostendit causalitatem diuinæ pacis, quantum ad ea, quæ participant pacem. Et primo in communi. Secundo, in speciali, ibi. { Propter quam diuinæ mentes. } Dicit ergo primo, quòd dicendum est, quod diuina pax facit omnia ad se inuicem concreta. Nihil enim est in rebus, quod non habeat cum aliquo alio vnionem, vel per conuenientiam in specie, vel in genere, vel in aliquo quocunque ordine, sed quia hæc vnitio distinctiones rerum non tollit, ideo dicit quod est { inconfusa, & ad hoc exponendum subdit, quod secundum prædictam inconfusam vnionem sunt omnia { vnita indiuisibiliter, & indistāter } quia scilicet vnionem, quam Deus rebus indidit, nihil est quod auferre possit, vel diuidendo, vel faciendo magis distare. Non enim est possibile, quòd album, & pallidum, vel diuidantur secundum genus, vel tantum distent, quantum album & nigrum, & quamuis omnia sint vnita, tamen singula conseruantur in puritate propriæ speciei, & homo licet vniatur aliis prædictis modis, tamen non est in alia specie, quàm humana. Ad hanc autem speciei puritatem consequitur puritas, & cognoscibilitatis & virtutis. Vnumquodque enim cognoscitur per speciem suam: quia ergo vnumquodque remanet in puritate propriæ speciei, consequens est, vt vnitio vnius rei ad aliam, per quandam conuenientiam non sit ei in velamentum, quin ab aliis possit discerni. Et hoc est quod dicit. { Non velata per concretionem ad opposita } vt puta album habet concretionem cum nigro, inquantum conuenit cum eo in genere, tamen hæc conuenientia non impedit, quin album in propria natura cognoscatur, secundum quod distat à nigro. Similiter etiam propria virtus vniuscuiusque, sequitur speciem eius, & ideo conseruata puritate speciei, non hebetatur virtus propria consequens speciem. Et hoc est quod dicit { neque hebetantia aliquid vnitiuæ diligentiæ, & puritatis } quia scilicet, neque puritas rei hebetatur per diligentem, id est, perfectam vnionem, neque econuerso, sicut album per hoc quòd differt specie à nigro, secundum puritatem suæ speciei, non impeditur, quin vniatur ei, secundum genus, neque econuerso. Ex his igitur concludit, quòd debemus considerare vnam quandam simplicem naturam, quæ per modum vnionis facit pacem in rebus, scilicet naturam diuinam, quæ vnit omnia sibi ipsi, dum omnia sibi assimilat per influentiam suorum donorum, & ad se ordinat, sicut ad vltimum finem, & iterum vnit vniuersa illis ipsis, id est, quamlibet rem ad seipsum,

LECTIO III.

Quomodo omnia pacem desiderant, cum sint diuersa.

Universidad de Deusto Biblioteca

seipsam. Intantum enim vnumquodque est sibi vnitum, & inuicem sibi, id est, vnit vnum rem alteri, prout vna res conuenit cum altera quocunque modo. Haec enim diuina natura sic conseruat omnia, secundum quandam conuenientiam non confusam, id est, non inordinatam ad inuicem, vt simul sint incommixta, id est, non mixta, & tamen concreta. Non mixta quidem, dum vnumquodque remanet in puritate suae speciei, & concreta, secundum quod coordinantur ad inuicem. Deinde cum dicit. {Propter quam diuinae men. &c.} ostendit causalitatem diuinae pacis, quantum ad ea, quae participant pacem in speciali. Et primo, quantum ad angelos. Secundo, quantum ad animas rationales ibi. {Propter quam animae, &c.} Tertio, quantum ad totum vniuersum, ibi. {Propter quam vna, & indissolubilis, &c.} Dicit ergo primo, quod propter primam, & simplicẽ causam pacifice vnientem {diuinae mentes} id est, angeli, tripliciter vniuntur. Primo quidem vnusquisque, secundum proprium intellectum. Secundo, prout quidam vniuntur ordine quodam alijs angelis vnitis. Tertio, secundum quod vlterius ascendunt ad hoc, quod coniungantur rebus diuinis, quae sunt collocata super omnem mentem, & haec coniunctio est nobis ignorata. Deinde cum dicit. {Propter quam animae, &c.} ostendit effectum diuinae pacis in anima rationali, prout scilicet ad vnitatẽ reducitur. In qua quidẽ reductione triplex gradus consideratur. Primo enim anima dicitur habere largissimam rationem, inquantum ratio se ad diuersa diffundit ex multis actibus, vel effectibus naturam rei inuestigando. Secundo, largitas rationis reducitur ad vnitatem intellectualis puritatis, seu simplicitatis. Nullum enim effectum haberet inuestigatio rationis, nisi ad intelligibilem veritatem perduceret. Tertio, quodam ordine per huiusmodi immaterialem, & intellectualem veritatem peruenit anima, secundum proprietatem suae virtutis, vt vniatur Deo, qui est supra intellectum, cui non ita perfecte anima in hac vita vniri potest, sicut angeli boni. Deinde cum dicit. {Propter quam vna, &c.} ostendit effectum diuinae pacis, quantum ad totum vniuersum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quid diuina pax perficiat in vniuerso. Secundo ostendit, per quem modum, ibi. {Transit enim perfecte, &c.} Dicit ergo primo, quod propter praedictam simplicem naturam, est quaedam vna, & indissolubilis complexio omnium, secundum .s. quod omnia conueniunt in vno ordine vniuersi, qui indissolubilis manet, secundum quod ex Deo in ipso vniuerso quaedam armonia, id est, proportionata concordia causatur. Et hoc est, quod exponit subdens {& concordatur consonantia perfecta.} Nihil enim est aliud armonia, quàm concors consonantia. Haec autem concors consonantia in rebus, causatur secundum consensum, & connaturalitatem, vt .s. consensus referatur ad cõcordiam voluntatis in his, quae voluntatem habent, connaturalitas autem ad cõcordiam naturalis appetitus. Haec autem armonica complexio, siue concors consonantia, & ordinem habet, & firmitatem. Vnde quantum ad ordinem dicit {& congregata inconfuse.} Confusio enim ordinem tollit, vnde illa inconfuse congregantur, quae secundum ordinem quendam complexionem habent ad inuicem. Quantum autem ad firmitatem subdit {& indissolubiliter contenta.} Est enim indissolubilis firmitas in rerum complexione, non ex congregatorum multitudine, sed ex virtute vnius causae continentis, & in vnum congregantis. Deinde cum dicit. {Transit enim perfecte, &c.} ostendit, quomodo praedicta armonia concors statuatur in rebus ex diuina pace. Hunc autem modum connexionis exponit tripliciter. Primo quidem, quantum ad ea, quae connectuntur. Secundo, quantum ad ipsam connexionem, ibi. {Et omnia consonantia, &c.} Tertio, quantum ad causam connectentem, ibi. {Videlicet diuina pace stante, &c.} Dicit ergo primo, quòd ideo dictum est, quod propter diuinam naturam vna, & indissolubilis connexio in omnibus consistit {quia pax perfectae totalitatis} id est, pax, quae est à causa vniuersalis perfecta, secundum quòd causae totales dicuntur vniuersales causae, haec inquam pax pertransit à prima causa {ad omnia existentia} secundum quòd virtus vnifica primae causae {vniens} id est, faciens vnitatem in rebus, est praesens omnibus {simpliciter} id est, absque aliqua sui multiplicatione {& immixte} quia rebus non permiscetur, sed secundum suam essentiam, est rebus absoluta. Haec quidem pax diuina ad omnia transit, omnia vniendo, per hoc, quòd reducit omnia in quẽdam ordinem. Qui quidem ordo consistit in hoc, quòd quaedam extrema coniunguntur alijs extremis per media. Nam suprema influunt infimis per media, & infima conuertuntur ad recipiendum à supremis per media, & sic omnia coniunguntur, secundum vnam connaturalem amicitiam. Et non solum diuina pax coniungit extrema extremis per media, sed etiam vlterius omnia coniungit sibi ipsi, inquantum dat omnibus suo modo vt ipsa diuina pace fruantur, & infima creaturae, & quicquid est infimum in quacunque creatura. Et hoc est, quod dicit {& extremis omnis rei terminationibus.} Nihil enim est ita infimum in rebus, quod non aliquo diuino dono participet, ex qua participatione sortitur, vt habeat connaturalem amicitiam ad alias creaturas, & vt ordinetur ad Deum, sicut ad vltimum finem, qui est frui Deo. Deinde cum dicit. {Et omnis consonantia faciens, &c.} ostendit modum praedictae connexionis, quantum ad ipsam connexionem. Ratio autem connexionis in quadam vnitate perficitur, & ideo secundum modum vnitatis attenditur modus connexionis. Est autem considerandum, quòd vnitas attribuitur rebus multipliciter. Aliquid enim est, quod est simpliciter, & secũdum se vnum, sicut aliquid simpliciter dicitur vnum in seipso. Et quantum ad hoc dicit, quod facit omnia consonantia vnitatibus. Dicitur autẽ aliquid simpliciter vnum, non secũdum seipsum, sed per relationem ad aliquid, quod est alterum, vel ratione, aut nomine tantum, sicut si aliquem dicamus idem circulo, vel vestẽ indumento. Aut est alterum, secundũ rem, sicut si dicamus, sortes Platoni est idem specie, & equus boui est idẽ genere. Et quantum ad hoc dicit {identitatem.} Vnũ enim dicitur absolute, sed idem relatiue. Aliquid vero est, quod nõ est vnum simpliciter, sed quasi ex multis adunatum, sicut omne compositum. Et quantum ad hoc dicit {vnitionibus.} Aliquid vero est, quod neque simpliciter, neque secũdum se vnũ dicitur, sed per relationem ad alterum, sicut vnitas congregatorum. Et ideo subdit {congregationibus} Congregata enim minus habent de ratione vnitatis, quàm vnita. Nã vnũ absolute potest dici vnũ, licet non simpliciter, sed cõgregata, absolute quidem sunt multa, sed secundum quid vnum. Indiuisibilis ergo cõsensus constituitur ex diuina pace in rebus, secũdũ quod vnitatem consequuntur, siue per modum simplicis vnitatis, siue per modum identitatis, siue per modum vnitionis, siue per modum congregationis. Deinde cum dicit. {Videlicet diuina pace, &c.} ostendit modum praedictae connexionis ex parte causae connectentis. Et dicit, quod praedicta connexio in rebus statuitur, secundum quòd diuina pax, primo quidem consideratur, vt stans immobiliter in seipsa. Secundo autem consideratur, vt vnum exemplar, in quo exemplariter omnia, quae ad pacem pertinent demonstrantur. Tertio, consideratur, secundum quòd suam similitudinem omnibus tradit. Secundum hoc enim dicitur per omnia proficisci, & tamen à propria identitate non recedere. Ipsa enim diuina pax procedit ad omnia, secundum quòd per suam similitudinem omnibus se tradit iuxta proprietatem vniuscuiusque rei, & tamen supermanat, secundum abundantiam pacificae faecunditatis, quia scilicet plus est in Deo de virtute ad faciendum pacem, quàm sit in rebus ad suscipiendum. Et ideo emanatio pacis à Deo, est supra omnem susceptibilitatem rerum, licet susceptio pacis sit, secundum rerum proprietatem, cum diuina pax sic procedat ad omnia, secundum emanationem effectuum, tamen ipsa manet immobilis in seipsa, supereminenter vnita tota ad totam, quia non est ibi diuersitas partium, quae impediat totum vniri toti. Non enim tota linea est vnum, cum tota, quia sic oporteret, quòd quaelibet pars lineae, esset vnum cum qualibet parte, sed in simplicibus totum est vnum toti. Addit autem {& secundum se totum} quia non est vna participatione, sed essentialiter. Punctum enim, & si totum sit vnum toti, non tamen secundum se totum, sed secundum vnitatem quam participat. Si autem ipsa vnitas separata subsisteret, esset tota vna toti, & secundum se totum. Et sic intelligendum est de Deo, qui est vnitas totus ad totum, secundum se totum per hoc, quòd est simpliciter, & essentialiter vnus.

Quomodo autem dicat aliquis, desiderant omnia pacem. Multa enim alteritate, & discretione gaudent, & non aliquando velint sponte quiescere. Et si quidem dicens hoc, dicit alteritatem, & discretionem vniuscuiusque existentium proprietatem, & quòd hanc, neque vnum existentium existens, quod est, velit aliquando perdere. Non quidem, neque nos ad hoc contradicemus, sed & hoc pacis desiderium esse nunciamus. Omnia enim diligunt ad seipsa, & pacem habere, & vniri, & sua, & quae sunt suorum esse immobilia, & cadere non valentia. Et est, & mundae singulorum proprietatis perfecta pax seruatiua, & prouidentijs ipsius pacem donantibus, omnia non bellantia, & inconfusa, & ad seipsa, & ad se inuicem saluans, & omnia stabili, & indeclinabili virtute, ad sui ipsorum pacem, & immobilitatem statuens. Et si mota omnia non quiescere, sed moueri semper ipsorum motu velit, & hoc desiderium est totorum diuinae pacis, omnia in seipsis cadere non valẽtia alleuantis, & omnium motorũ proprietatem, & motiuam vitam immobilem, & cadere non valentem custodientis, in eo, quòd mota ad seipsam pacem habentia, & eodem modo habentia, operantur ea, quae sunt suiipsorum. Si autem secundum casum à pace alteritatem dicens, conatur probare nõ esse omnibus amabilem pacem, maxime quidẽ nihil est existentium, quod ab omni perfectae vnitione ceciderit. Quod enim est omnino instabile, & interminatum, & incollocabile, & indefinitum, neque existens est, neque in existentibus. Si autem istos dicit paci, & pacis bonis inimicari, qui litibus, & furoribus, & variationibus, & instabilitatibus gaudent, & isti obscuris imaginibus pacifici desiderij tenentur, à passionibus multum mouentibus impugnati, & istas sedare stulte desiderantes, & arbitrantes adimpletionẽ semper fluentium pacem habere seipsos, non consecutionem delectionum se detinentium perturbatos. Quid dicat quidem aliquis de benignitate pacem effundentes secundum Christum, secundum quam non iam didicimus bellum facere, neque nobis ipsis, neque alijs, neque angelis, sed & cum ipsis diuina secundum virtutem operabimur, secundũ prouidentiam Iesu, omnia in omnibus cooperantis, sed & facientis pacem ineffabilem, & ex saeculo praediffinitam, & reconciliantis nos sibi ipsi in spiritu, & per ipsum, & in ipso patri. De quibus supernaturalibus donis in Theologicis ypotiposibus sufficienter dictum est, testimonium perhibente nobis sancta eloquiorum inspiratione.

LECTIO IIII.

De diuinis perfectionibus.

Sed quoniam, & alibi per epistolã me interrogasti, quid forte dicã per se esse, per se vitam, & per se esse sapientiam, & ad teipsum dixisti dubitasse, quomodo deum aliquando quidem per se vitam dico, aliquando autem per se vitae substantificatorem, necessarium arbitratus sum sancte dei vir, & ab hac dubitatione in nobis te absoluere. Et primam quidem vt multipliciter dicta & nunc assumam, non est contrarium per se virtutem aut per se vitam dicere deum, & per se vitę aut pacis aut virtutis substantificatorem. Haec enim quidem existentibus, & maxime ex primo existentibus, sicut causa omnium existentium dicitur. Illa autem sicut super omnia, & etiam quae prius sunt superexistens supersubstantialiter. Dicis autem, quid totaliter dicimus per se esse, aut per se vitam, aut quaecunque absolute & principaliter esse, & ex deo primo subsistere ponimus. Hoc autem quod dicimus, non est obliquum, sed rectum, & simplicem habens manifestationem. Non enim substãtiam quandam diuinam aut angelicam dicimus esse per se, quòd est causa quod sunt omnia. Solum enim quòd sunt existentia omnia, & ipsum esse supersubstantiale, est principium, *& substantia & causa, neque vitae generatiuam aliam deitatem dicimus, praeter superdeam vitam omnium quęcunque viuunt, & ipsius vitę per se causam, neque vt colligendo dicamus, dicimus principales, existentium & causatiuas

LECTIO III.

Quomodo autem dicat aliquis desiderant omnia pacem, &c.} Postquam Dionysius determinauit de pace, hic mouet dubitationem circa praedeterminata. Dixerat enim supra, quod omnia desiderant pacem, hic circa hoc quaestionem mouet. Primo ergo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi. {Et sic quidem dicens, &c.} Quaerit ergo primo, quomodo possit dici, quod omnia desiderent pacem, cum multa sint, quae in hoc gaudeant, quòd sunt altera ab alijs discreta, & propria sponte quiescere non volunt, sed semper moueri desiderant. Cum autem ratio pacis in vnitate, & quiete consistat, haec omnia rationi pacis aduersari videntur. Deinde cum dicit. {Et sic quidem dicens, &c.} soluit propositam dubitationem, secundum tres intellectus dubitationis propositae. Quorum primum primo prosequitur. Secundo secundum, ibi. {Si autem secundum casum, &c.} Tertio tertium, ibi. {Si autem istos dicit, &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit solutionem. Secundo manifestat eam, ibi. {Et est & mũdae singulorum, &c.} Dicit ergo primo, quòd si ille, qui praemissam dubitationem mouet, cum dicit, quòd multa gaudent alteritate & discretione, intelligat de alteritate, & discretione, quae competit vnicuique secundum suam propriam naturam, per quam alia ab alijs distinguuntur, quam quidem propriam naturam, & distinctionem consequentem nulla res perdere vult, contra hunc intellectum non oportet nos contradicere, sed dicemus, quòd desiderare talem discretionem est desiderare pacem. Per hoc enim omnia diligunt ad semetipsa pacem habere, & sibimetipsis vniri quod volunt {sua & quę sunt suorum}, id est, suas proprias naturas & quaecunque ad eadem pertinent, immobiliter & absque casu permanere. Per hoc autem, quòd id quod est proprium vniuscuiusque rei conseruatur pax, & vnitas rei ad seipsam. Vnde sequitur quod desiderare discretionem, quae consequitur propriam naturam, est desiderare pacem. Deinde cum dicit. {Et est & mundę singulorum, &c.} manifestat praedictam solutionem per efficientiam diuinae pacis, praedictam enim discretionem in rebus statuere, ad diuinam pacem pertinet, vnde non est cõtrarium desiderio pacis, si talis discretio desideretur. Hoc est ergo quod dicit, quod {perfecta pax} scilicet diuina conseruat proprietatem, id est, propriam naturam, singulorum in sua mundicia, & puritate, non permixtam extraneo, sed discretam ab eo. {Et hoc quidem pertinet ad prouidentiã dei, secundum quod pacem rebus donat, quam quidem prouidentiã pluraliter nominat, propter diuersas prouidentiae participationes. Et hoc sic apparet. Pertinet enim ad prouidentiam dei secundum quòd pacem facit in rebus, vt bellum à rebus excludat, quod aduersatur paci. Bellum autem in rebus esset nisi confusio tolleretur, quia vna res nõ contineretur intra limites proprios, sed quodammodo inuaderet alienos. Sic igitur per hoc quod diuina prouidentia obseruat omnia, non bellantia, & inconfusa, & vnumquodque ad seipsum & diuersas res ad inuicem, statuit pacem in rebus. Et hoc est quod subdit, quod omnia secundum stabilem, & indeclinabilem virtutem statuit, {ad sui pacem & immobilitatem, id est, vt immobiliter in proprijs natura permaneant, & sic ad se pacem habeant. Et quia iam soluit dubitationem, quantum ad hoc quod dictum erat, quòd multa gaudent, & alteratione, & discretione consequenter cum dicit. {Et si mota omnia, &c.} soluit eodem modo dubitationem, quantum ad hoc quod dictum est, quòd multi non volunt sponte quiescere. Et dicit quod si illa in quorum natura est, quod moueantur, non volunt quiescere sed volunt semper moueri proprio motu, hoc etiam desiderium est pacis, quae à Deo est in omnia deriuata, per quam omnia conseruantur in seipsis absque hoc, quòd cadunt ab eo, quod competit eis, secundum propriam naturam, & per consequens per diuinam pacem conseruatur proprietas omnium mobilium, & motiuorum. Prima autem motiua sunt immobilia, quia cum in mobilibus non sit procedere in infinitum, necesse est deuenire ad aliquod primum mouentium immobile, vt probatur. viij. Physicorum. Primum vero mouẽs immobile necesse est esse viuens, vt probatur in xi. Metha. Et ideo signanter dicit. Et motiuam vitam immobilem, Sic autem custoditur per diuinam pacem proprietas mobilium & vita immobilis motiuorum, vt non excidant à naturali statu. Intantum autem conseruatio proprietatis mobilium & motiuorum pertinet ad diuinam pacem, inquantum ea quę mouentur sic se habent ad seipsa pacem, & eodem modo se habent in sua mobilitate, secundum quod operantur ea quae ad ipsa pertinent. Moueri enim est proprium opus mobilis inquantum est mobile, quod autem propriam operationem retinet, habet ad se pacem. Vnde patet quod cum ea quae naturaliter mouentur, volunt moueri semper & non quiescere, pacem desiderant. Deinde cum dicit. {Si autem secundum casum, &c.} soluit dubitationem motam quantũ ad secundum intellectum dubitationis. Et dicit quod si ille qui dubitationem mouit, cum dixit quod multa gaudent alteratione & discretione, non intellexit de alteritate & discretione naturali quae pertinent ad rationem pacis, sed intellexit de alteritate & discretione {secundum casum à pace,} id est, secundum quod aliquid excidit ab inuicem in quo consistit ratio pacis, & sic velit probare quod pax non est omnibus amabilis, contra hũc opponentem sic erit dicendum, quòd nihil est quod taliter excidit ab omni vnione in qua consistit ratio pacis. Et hoc sic probat, quia nullo modo potest esse aliquid existens per se vel aliquid in existentibus, vt accidẽs vel pars quod omnino ceciderit ab vnitione. Quem quidem casum quadruplicem per quatuor loquitur. Primo quidem quantum ad ipsum casum, cui opponitur statio, secundum quod aliquid stat in naturali vnitione. Et quantum ad hoc dicit {instabile} Deinde ea tangit ex quibus casus accidit. Cadit autem aliquid dum tolluntur ea per quae stabat. Stat autem aliquid in naturali vnitione per tria, primo quidem per terminum quo continetur ne effluat. Nam & sicca continentur proprijs terminis, & humida continentur terminis alienis, & forma per quam vnaquaeque res continetur, in suo esse terminus dicitur. Et quantum ad hoc dicit {interminatum.} Secundo aliquid habet stationem per aliquod extrinsecum continens, sicut corpora continentur loco. Et secundum hanc similitudinem omne exterius continens & non conseruans, locus dici potest. Et quantũ ad hoc dicit, {incollocabile.} Tertio aliquid habet stationem in sua propria operatione ex fine, quod enim artifex habet finem determinatum suae operationis, regulariter operatur secundum regulam finis, quod autem non habet finem determinatum, sed vagatur circa diuersos fines, oportet quod sit fluctuans & instabile circa propriam operationem. Et quantum ad hoc dicit {indefinitum} Sic ergo nihil totaliter excidit ab vnitione pacis, vnumquodque autem appetit & amat id quod est sibi conforme, refugit autem contrarium. Impossibile enim est esse aliquod ens quod totaliter vnitionem refugiat & appetat alteritatem & discretionem quae est secundum casum à naturali pace. Deinde cum dicit {Si autem istos dicit, &c.} soluit dubitationem secundum tertium intellectum, prout id quod dictum est, quod multa sunt quae alteritate & discretione gaudent, non referatur ad appetitum naturalem, vt in praemissis, sed ad appetitum voluntarium. Et dicit quòd si ille qui mouet dubitationem, dicat illos homines inimicari paci & bonis eius qui gaudent in exterioribus litibus, & interioribus commotionibus & instabilitatibus, quae videntur paci contrariari, & hoc quantum ad secundam partem dubitationis, dicendum est, quod tales etiam homines detinentur à desiderio pacis, secundum quandam obscuram similitudinem. Et hoc sic manifestat. Tales enim homines multum impugnantur à passionibus quibus commouentur, & sic per huiusmodi passiones eorum pax interior perturbatur. Huiusmodi ergo impugnationem passionum ex desiderijs pacis sedare volunt, non sapienter sed stulte. Putant enim quod possunt habere interiorem pacem, implendo superflua & inordinatã sua desideria quę incitantur secundum varias passiones, sed per hoc magis perturbantur, dum non possunt consequi delectationes à quibus detinẽtur. Impossibile est enim quod homo superfluis & inordinatis desiderijs subiacens, omnia desiderata consequi possit, & ideo tales quaerentes pacem, lites commouent, vt sua desideria impleant. Et quia varijs desiderijs subiacent, variationibus gaudent. Sapienter autem hanc impugnationem passionum sedarent, si multa desideria reprimentes, ad vnum desiderium verae pacis conuerteremur. Deinde cum dicit. {Quid dicat quidem aliquis, &c.} determinat de pace facta per Christi incarnationẽ dicens quod sufficiens aliquid dicere potest de pietate dei, quę effundit pacem in mundum per Christum, secundum quam pacem iam liberati à peccato (didicimus doctrina & exemplo Christi, & interiori & spiritussancti inspiratione) nõ facere bellum peccando, neque contra nosmetipsos, neque discordando à sanctis angelis, sed per hanc pacem secundum nostram virtutẽ operamur ea quae dei sunt simul cum sanctis angelis, & hoc secundum prouidentiam & gratiam Iesu qui operatur omnia in omnibus, & qui facit illam ineffabilem pacem quae est ab aeterno praeordinata, per quam pacem reconciliamur ipsi Christo in spiritusancto, qui est spiritus dilectionis & pacis, per ipsum Christum, & in ipso Christo, simul reconciliamur deo patri. De his autem supernaturalibus donis pertinentibus ad pacem factam per Christum, dictum est sufficienter in libro de theologicis ypotiposibus, & hoc secundum testimonia scripturarum à deo inspiratarum. Et ideo hic de his breuiter pertransiuimus.

LECTIO IIII.

Sed quoniam & alibi per epistolam me interrogasti, &c.} Postquam determinauit Dionysius de pace quae in rebus constituitur per dona diuina, hic determinat de ipsis diuinis perfectionibus, secundum quod per se in abstracto considerantur. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam ibi. {Et primum quidem vt non multipliciter, &c.} Tertio solutionem per dicta aliorum confirmat, ibi. {Et quidem oportet de istis dicere, &c. Est ergo circa primum sciendum, quod Thimotheus in quadam epistola, ad Dionysium scripta, de duobus ab eo interrogauerat. Primo quidem quid sit per se esse, per se vita, & per se sapientia. Talibus enim frequenter Dionysius vtitur, vt in praecedentibus patet. Secundo Thimotheus in eadem epistola dixerat se dubitasse, quomodo Dionysius quandoque dicebat Deum esse per se vitam, quandoque autem Deum esse causam per se vitę. Et ideo dicit Dionysius, quod Thimotheum ab hac dubitatione liberare voluit quantum in ipso fuit. Deinde cum dicit. Et primum pridem, &c.} soluit motas dubitationes. Et primo secundam ostendens, quo modo Deus sit per se vita & causa per se vitae. Secundo soluit primam, ostendens, quid sit per se esse & per se vita. ibi. {Dicis autem quid totaliter, &c.} Dicit ergo primo, quod non vult nũc assumere dicta quasi dicta simpliciter. Et ideo quia per se vita non dicitur simpliciter, sed multipliciter, non est contrarium, quod dicamus Deum per se vitã, aut per se virtutem, & iterum quod dicamus eum {substantificatorem} id est creatorem per se vitae, aut per se pacis, aut per se virtutis. Esset autem contrarium si ista non multipliciter dicerentur. Cum enim dicimus deum esse substantificatorem per se vitae & huiusmodi, laudamus eum sicut causam omnium, existentium ex illis existentibus quae maxime & primo existunt. Manifestum est enim, quod per se vita est prius quàm viuens, & sic de alijs. Vnde si deus est causa horum primorum, est causa omnium. Cum vero dicimus Deum esse per se virtutem aut per se vitam, laudatur deus sicut existens super omnia, & super ea quae sunt prima inter omnia, dicitur per se vita per quendã excessum. Deinde cũ dicit. {Dicis autem quid totaliter, &c.} soluit primam dubitationem, scilicet quid sit per se vita. Et primo repetit quęstionem. Secundo excludit falsum intellectum. ibi. {Hoc autem dicimus, &c.} Tertio determinat veritatem, ibi {Sed per se esse, &c.} Proponit ergo primo ex persona Thimothei quid significetur cum dicitur, per se esse, aut per se vita, & quaecunque alia huiusmodi. Et dicit signanter {absolute} id est, abstracte {& principaliter} id est, sicut principia aliorum. Nam per se vita significat principium viuentium. Deinde cum dicit. {Hoc autem dicimus, &c.} excludit erroneum intellectum. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod Platonici ponentes ydeas rerum separatas, omnia quae sic in abstracto dicuntur posuerunt in abstracto subsistere causam secundũ ordinẽ quendã, ita scilicet quod primũ rerũ principiũ dicebant esse per se bonitatẽ, & per se vnitatẽ, & hoc primũ principium quod est essentialiter bonũ, & vnũ dicebant esse summum deum. Sub bono autem ponebãt esse, vt supra dictũ est, & sub esse ponebãt vitã, & sic de alijs. Et ideo dicebãt sub summo deo esse quandam diuinam substantiã, quae nominatur per se esse, & sub hac aliã quae nominatur per se vita. Hoc ergo excludere intendens dicit, quod id quod supra dixerat, quod per se esse, & per se vita, primo à deo subsistunt, non est aliquid erroneum, sed est rectum & planas manifestationes habens. Non enim nominamus per se esse aliquam substantiam diuinam aut angelicam, quae sit causa essendi omnibus. Addit autem angelica, quia quos Platonici deos secundos dicebant, nos angelos nominamus. Solum enim ipsum esse supersubstantiale diuinum est principium, & substantia, & causa, quod omnia existentia sint, vt hoc quod dicit principium, referatur ad ordinem naturae, secundum quòd esse diuinum praecedit omnia entia: substantia vero importat rationem exemplaris, id enim cuius substantia est suum esse, est exemplar omnium existentium. Quod autem dicitur causa, pertinet ad hoc quod dat esse existentibus. Similiter autem cum dicimus per se vitam, non intelligimus quan-

Universidad de Deusto Biblioteca

gimus quandam deitatem causantium vitæ quæ sit alia præter vitã summi dei, qui est causa omnis quæ viuit & est ipsius per se vitæ. Et vt in summa omnia colligamus, non dicimus esse aliquas essentias & hypostases separatas quæ sint principia rerum & creatrices earum, quas Platonici dixerunt esse deos existentium & creatores, quasi per se operantes ad rerum productionem. Huiusmodi autem deos si vere & proprie loqui volumus, dicamus non existere in rebus, neque illi qui tales deos posuerunt, per aliquam certitudinem scientiæ hoc inuenerunt, aut ipsi aut patres eorum, quia neque primi Platonici neque posteriores huius rei scientiam per certas & firmas scientias accipere potuerunt, sed per quasdam humanas rationes decepti sunt ad opinandum.

substantias & personas, quas & deos existentium & causatores per se facientes dixerunt. Quos vere & proprie dicendum non existentes, neque ipsi sciuerunt, neque patres eorum. Sed per se esse, & per se vitam diuinitatem dicimus, & diuinæ, & causaliter vnum omnium superprincipale, & supersubstantiale principium, & causam, participabiliter autem datas ex deo imparticipabili prouisiuas virtutes, per se substantificationem, per se viuificationem, per se deificationem, quibus existentia iuxta proprietatem suam participantia, & existentia & viuentia, & diuina & sunt & dicuntur, & alia similiter. propter quod & primo ipsorum bonus substantificator dicitur esse, postea totorum ipsorum, postea particularium ipsorum, deinde totaliter ipsis participantium. Et quid oportet de istis dicere, quando quidem diuinorum quidam nostrorum magistrorum sanctorum, & ipsius per se bonitatis aut deitatis substantificatricem dicunt super bonum & super deam per se bonitatem & deitatem, dicentes esse & beneficum & deificum, ex deo prouenient donum, & per se pulchritudinem, & per se pulchrificam effusionem, & totam pulchritudinem, & particularem pulchritudinem & totaliter pulchra, & in parte pulchra, & quæcunque alia secundum eundem dicta sunt & dicentur modum, monstrantia prouidentias & bonitates participatas ab existentibus, ex deo imparticipabili procedentes copiosa effusione, & supermanantes, & diligenter omnium causa sit super omnia, & excedit omnino supersubstantiale & supernaturale existentia secundum quamcunque substantiam & naturam.

Deinde cum dicit { Sed per se esse, & per se vitam } excludit errorem secundum veritatem. Et dicit quod per se esse, & per se vita, & huiusmodi, dupliciter dicitur. Vno modo dicuntur de deo, qui est vnum supersubstantiale principium omnium & causa. Et dicitur Deus per se vita, vel per se ens, quia non viuit participatione alicuius vitæ, neque est per participationem alicuius esse, sed ipse est suum viuere & sua vita, & excedens omne esse, & omnẽ vitam quę participatur à creaturis, & existens principium viuendi & essendi omnibus. Alio autem modo per se esse, & per se vita dicuntur virtutes vel perfectiones quædam secundum prouidentiam vnius dei imparticipabilis datæ creaturis ad participandum. Licet enim deus qui est harum virtutum principium, in se imparticipabilis maneat, & per consequens non participetur, tamẽ dona ipsius diuiduntur in creaturis & partialiter recipiuntur, vnde & participari dicuntur à creaturis, & secundum quod participãtur secundum proprietatem vniuscuiusque participantium, secundum hoc participantia & sunt & dicuntur ex natura existentia, inquantum participant esse, & viuentia inquantum participant vita, & diuina inquantum participant deitate, & simile est de aliis. Et quia principium imparticipatum causa est, & participationum, & participantium, ideo deus & participationum, & participantium substantificator est. Participationes autẽ ipsæ tripliciter considerari possunt. Vno modo secundum se, prout abstrahit, & ab vniuersalitate, & à particularitate, sicut signatur cum dicitur per se vita. Alio modo considerantur in vniuersali, sicut dicitur vita totalis vel vniuersalis. Tertio modo in particulari, secundum quod vita dicitur huius vel illius rei. Similiter & participantia dupliciter cõsiderari possunt. Vno modo in vniuersali, vt si dicatur viuens vniuersale vel totale. Alio modo in particulari, vt si dicatur hoc vel illud viuens. Et horum omnium deus causa est. Et hoc est quod dicit, quod bonus id est, deus primo quidem dicitur esse substantificator ipsorum, scilicet per se vitæ, & per se esse, & huiusmodi prout per se, & absolute considerantur, postea totorum ipsorum idem vniuersalis esse, & similium: postea particularium ipsorum, vt particularis esse vel particularis vitæ, postea totaliter participantium ipsis viuentibus vniuersalis, & existentis vniuersalis, postea particulariter ipsis participantium, vt huius vel illius entis aut viuentis. Deinde cum dicit { Et quidem oportet de istis dicere, &c. } confirmat solutionem propositam per dicta aliorum. Et dicit, quod non oportet de præmissis dubitare, cum aliqui ex doctoribus diuinæ & Christianæ religionis, sicut Ierotheus & alii apostolorum discipuli hoc ipsum dicant, scilicet quod bonitas & deitas omnibus supereminẽs est causa ipsius per se deitatis & bonitatis, nominãtes per se bonitatem quoddam donum ex deo prouenien per quod entia fiunt bona, & per se deitatem quoddam dei donum, per quod aliqui fiunt participatiue dii, & similiter nominant per se pulchritudinem ipsam effusionem pulchritudinis, per quam causatur & vniuersalis & particularis pulchritudo in rebus, & per quam fiunt aliqua & vniuersaliter & particulariter pulchra. Et similiter est dicendum de omnibus aliis quæcunque dicuntur secundum eundem modum, quibus demonstrantur dona diuinitus prouisa, & bonitates participatæ ab entibus creatis, quæ procedunt copiosa effusione & supermanent adeo qui est imparticipabilis, cum ipse non fiat pars alicuius, ita quod ipse qui est causa omnium perfecte sit super omnia, & ipse est Deus qui est supersubstantialis & supernaturalis, excedat omnem substantiam & naturã inquantum neque participat neque participatur, sed remanet in sua puritate simplex & indiuisus.

CAPVT XII.

De sancto sanctorum, Rege regum, Domino dominorum, Deo deorum.

LECTIO I.

Sed quoniã & de istis quęcunque dicere oportebat, conuenienter, vt arbitror, acceperunt finem, laudare nos conuenit eum qui est infinitorum nominum, & sicut sanctum sanctorum, regem regnantiũ, & regnatorem seculorum & in secula, & adhuc vt dominum dominorum, & deum deorum. Et primum quidem est dicendum, quid quidem per se bonitatem esse arbitramur, quid autem regnum, quid autem dominationem, quid autem diuinitatem, & quid volunt monstrare eloquia duplicatione nominum. Igitur sanctitas quidem est, vt secundum nos dicatur, ab omni immundicia libera, & perfecta, & omnino immaculata mundicia. Regnum autem omnis finis & ornatus, & legis & ordinis distributio. Dominatio autem, non peiorem excessus tantum, sed omni & pulchrorum ex bonorum perfecta & omnimoda possessio, & vera & cadere non valens fortitudo. Vnde & ab eo quod est dominium facere, dicitur dominatio, & dominus, & dominans. Deitas autem quę omnia videt prouidentia, & bonitate perfecta, omnia circumspiciens & continens, & in seipsa implens, & excedens omnia prouidẽtia ipsa vtentia. Igitur hæc quidem in causa excedente omnia absolute, laudare conuenit, & addendum est ipsam esse excedentem sanctitatem, & damnationem, & regnum, superpositam, & amplissimam dietatem. Etenim ex ipsa in vno collectiue subsistit, & distributa est omnis munda diligentia omnis claræ mundiciæ. Omnis existentium & ordinatio & ornatus, inconuenientiam & inæqualitatem, & incommensurationem exterminans, & ad bene ordinatam identitatem, & directionem exultans, & circum agens participatione ipsius, quę sunt digna habita. Omnis perfecta, & omnium pulchrorũ perfecta possessio. Omnis prouidentia bona contemplatiua, & contentiua prouisorum, seipsam benigne tribuens ad deificationem conuersorum. Quoniam autem superplenus est omnibus, qui est omnium causa, secundum vnum excedentem excessum, sanctus sanctorum laudatur, & reliqua secundum supermanentem causam, & segregatum excessum. Sicut si aliquis dicat, inquantum excellunt nõ existentibus existentia sancta & diuina, aut dominia, aut regalia, & rursus participantibus participationes, ita tantum collocatur super omnia existentia quæ est super omnia existentia, & omnium participantium & participationum imparticipabilis causa. Sanctos autem & reges, & dominos, & deos vocant eloquia in singulis principaliores ornatus, per quos secundi ex dei donis accipientes illorum distributionis simplicitatem circa suiipsorum differentias multiplicant, quorum varietatem primæ prouisiue & deiformiter ad vnitatem suiipsorum congregant.

LECTIO I.

Sed quoniam & de istis quæcunque dicere oportet, &c. Postquam Dionisius exposuit diuina nomina, per quæ significatur emanatio perfectionum à deo in creaturas, hic exponit nomina dei quæ designant rerum gubernationem. In quaquidem gubernatione sunt quatuor attendẽda. Primo quidem diuinæ cognitionis prouidentia, ad quam pertinet nomen deitatis. Secundo potestas exequendi sapientiæ diuinæ ordinationem ad quam pertinet nomen dominationis. Tertio ipsa executio gubernationis, ad quam pertinet nomen regis. Quarto gubernationis effectus qui est mundicia ab omni inordinatione, & ad hoc pertinet nomen sanctitatis. Vnde in hoc capitulo agit de sancto sanctorum, rege regum, domino dominorum, deo deorum, vt patet ex titulo. Similiter etiam ex ipso modo loquendi quo dicitur sanctus sanctorum, vel rex regum, quædam gubernationis præsidentia designatur. Circa hoc ergo duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum. ibi. { Igitur sanctitas quidem, &c. } Dicit ergo primo, quod quia secundum suum arbitrium ad conuenientem finem adducta sunt quæ de præmissis dicere oportebat, conueniens est vt Deum qui infinitis modis nominari potest in suis effectibus, laudemus hunc { sicut sanctum sanctorum, } secundum illud Danielis. 11. secundum aliam literam, Cum venerit sanctus sanctorum, &c. } & sicut regem regum, } secundum, illud Apocalipsis. 19. cap. Habet in vestimento & in femore suo scriptũ, Rex regum & dominus dominantium. { Et regnatorẽ sæculorum, } secundum illud Psalm. Regnum tuum, regnum omnium seculorum. { & in sæcula, & adhuc } secundum illud Exodi. 15. cap. Dominus regnabit in æternum & vltra, & sicut { dominum dominorum. } vt est Apocalipsis introductum { & Deum deorũ. } secundum illud psalmi sic. Deus deorũ dominus locutus est: has enim laudes diuinas in scripturis positas, in hoc capitulo exponere intendit. Circa horum autem expositionem sic procedere intendit, vt primo dicat quid sit per se sanctitas, & quid regnum, & quid dominatio, & quid deitas. Deinde quid intendunt scripturæ demonstrare per huiusmodi nominum duplicitatem, cũ dicitur sanctus sanctorũ, vel Deus deorum. Deinde cum dicit. { Igitur sanctitas quidem, &c. exequitur intentum de præmissis. Et primo manifestat primum, scilicet per vnumquodque prædictorum quid sit intelligendum. Secundo manifestat secundum, scilicet causam prædictæ reduplicationis in scripturis, ibi. { Quoniam autem superplenus est omnium, &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sit vnumquodque prædictorum secundum se consideratum. Secundo qualiter Deo attribuantur, ibi. { Igitur hæc quidem in causa, &c. } Circa primum duo exponit. Primo exponit quid sit sanctitas. Et dicit, quod secundum nostram acceptionem per sanctitatem intelligitur mundicia, quæ est libera ab omni immundicia, & perfecta, & omnino immaculata. In quibus verbis tres gradus mundiciæ designantur, qui ad sanctitatem requiruntur. Quorum primus est libertas ab omni immundicia, libertas autem seruituti opponitur. Seruus autem immundiciæ existit, qui totaliter ab immundicia vincitur, & ei subiicitur. Primus ergo gradus mundiciæ est, vt aliquis ab aliqua seruitute immundiciæ liberetur. Secundus etiam gradus est, vt sit mundicia perfecta. Perfectum enim est, cui nihil deest. Contingit autem quandoque, quod aliquis immundiciæ quidem non subiacet, deest tamen sibi aliquid ad mundiciam, inquantum passionibus immundiciæ inquietatur, quę cum tolluntur, fit perfecta mundicia. Tertius gradus mundiciæ est, vt sit omnino immaculata. Maculari enim dicitur quod non ab intrinseco, sed ab extrinseco inquinatur. Erit ergo omnino immaculata mundicia, cum non solum in seipso aliquis puritatem habet, sed etiam nihil est exterius, quod eum ad immũdiciam trahere possit. Et in his tribus mũdiciæ gradibus, ratio sanctitatis perfecte consistit. Deinde cum dicit. { Regnum autem omnis finis, &c. } ostendit quid sit regnum. Nomen autem regni à regendo est assumptum. In omni autem directione primo considerãda est finis, ad quẽ dirigens perducere intendit. Secundo consideranda est facultas perueniendi ad finem. Tertio considerãda est regula per quam aliquid directe ad finem perducitur, quę quidem regula in humanis actibus lex vocatur. Quarto vero consideranda est proportio eius, quod ad finem perducitur, ad finem ipsum. Non enim quodlibet natum est consequi quemlibet finem. Quia vero per nomen regni datur intelligi, non vnius tamen directio, sed totius multitudinis humanæ, quæ quidem non est vniformis, sed habens multas varietates secundum diuersas hominum conditiones, & diuersa officia, quæ ad bonum statum multitudinis pertinet, ideo quamuis sit vnus communis totius multitudinis finis, tamen sunt multi & differentes diuersorum fines particulares, puta medici sanitas, militis victoria, œconomici diuitiæ, & sic de aliis. Ad consequendum autem diuersos fines, necesse est homines diuersas facultates habere ex diuersis bonis quibus ordinantur, & diuersis legibus regulari. Aliæ enim leges imponendæ sunt militi, aliæ emptori, aliæ venditori, & sic de aliis. Similiter ad diuersos fines diuersi ordines hominum instituendi sunt. Non enim decet eosdem esse milites & negociatores, ne per confusionem impediantur officia. Quia igitur rex est qui regendę multitudinis curã habet, ad eum pertinet primo quidem distribuere fines, vt nihil necessariorum multitudini desit, ad eum etiam pertinet distribuere bonorum ornatus & distribuere leges, vt scilicet singuli propriis legibus regulentur, ad eum etiam pertinet distribuere ordines officiorum, Et hoc est quod dicit quod { regnum est distributio omnis finis, & ornatus, & legis, & ordinis. Deinde cum dicit, { Dominatio autem, &c. } ostendit quid sit dominatio. Ad quam

quã tria requiruntur. Primo quidẽ superioritas gradus. Esset autem indecens aliquem esse in superiori gradu, nisi & bonis potioribus abundaret, & ideo secundo requiritur bonorum abundantia, quæ etiam non sufficeret, nisi tertio adesset potestas continendi & coercendi subditos, alioquin excessus secundum bonorum abundantiam faceret ditiorem vel meliorem, non autem dominum, & ideo tertio requiritur potestas regẽdi subditos. Hoc est ergo quod dicit, quod { dominatio non tantum est excessus peiorum, } id est, inferiorum quæ pertinent ad sublimitatis gradum, sed } etiam est { perfecta & omnimoda possessio & pulchrorum & bonorum. } Dicit autem pulchrorum & bonorum, non solum enim oportet eum qui dominatur abundare in bonis, sed etiam ad hoc quod in reuerentia habeatur, oportet illa bona esse conspicua, quod ad rationẽ pulchritudinis pertinet. Dicit autem omnis perfecti & omnimoda possessio, vt omnia bona habeat, & vnumquodque eorũ quę habet sit perfectum, & vt plene habeat & non debiliter. Quantum autem ad tertium dicit, { & vera & cadere non valent fortitudo, } Quod potest exponi vel de fortitudine virtutis interioris quæ est vera fortitudo ad ea quæ sunt hominis, & nõ potest cadere nisi gratia diuina sublata. Vel potest referri ad exteriorem fortitudinem, quod sit vera & non ficta, sicut contingit in aliquibus qui se ostentant esse potentiores quàm sint, & cadere non valent, scilicet de facili propter sufficiẽtiam auxiliorum. Et quod hoc sit de ratione dominationis probat per deriuationem nominis, quia hoc quod signat dominium facere in græco { quo denominatur, & dominatio, & dominus, & dominans, signat prædicta. Deinde cum dicit. { Deitas autem, &c. } ostendit quid sit deitas. Et quia vt Damascenus dicit, hoc nomen theos quod in græco signat Deum, à theaste, id est, considerando omnia dicitur. Ideo nomen dietatis hic Dionysius secundum rationem prouidentiæ exponit. In nomine autem prouidentiæ intelligitur cognitio, non per modum speculationis tantum, sed secundum quod est directiua, & inclinatiua ad rerum gubernationẽ. Sic igitur in nomine deitatis, primo quidem intelligitur respectus diuinus ad omnia. Secundo continentia qua omnia continentur sub Deo certis quibusdam regulis & mensuris. Tertio communicatio diuinę bonitatis in creaturis quæ sub Deo continentur. Et hoc est quod dicit, quod deitas est quæ omnia videt. Dicitur autem à theaste, quod est videre, vt dictum est. Sed qualis sit ista visio omnium quæ in nomine deitatis intelligitur, exponitur per id quod subditur, quod ipsa est etiam { omnia circumspiciens & continens & in seipsa implens. } suam bonitatem communicando, & hoc secundum prouidentiam & bonitatem perfectam. Sed ne aliquis existimaret diuinam prouidentiam, & bonitatem obligatam esse ad istum cursum, & ordinem qui apparet in rebus ex gubernatione diuina, ad hoc excludendum subdit, quod deitas excedit omnia quæ eius prouidentia vtuntur, quia scilicet sapientia & virtus, & bonitas eius non limitatur ad istum cursum, sed in infinitum superabundat. Deinde cum dicit. { Igitur hæc quidem &c. } ostendit qualiter prædicta Deo attribuantur. Et dicit quod in Deo, qui est causa excedens omnia prædicta, laudari possunt absolute, vt dicatur quod in Deo est sanctitas, regnum, dominatio, & deitas. Sed adhuc addere nos possumus aliqua ad ipsius excessum pertinentia, sicut quod dicamus, quod ipsa prima causa est sanctitas & dominatio excedens, & etiam regnum supremũ, & simplicissime deitas, quia primę causę non cõuenit deitas per participationem, sed per essentiam. Assignat autem consequẽter rationem præmissorum. Et primo quidem quantum ad sanctitatem, quam dixit esse mundiciam quãdam. Et dicit, quod omnis mundicia quorumcunque existentium præexistit in vno, quod est prima causa, non quidem diuisim sed collectiue, prout scilicet ea quæ sunt in effectibus multiplicata, in causa inueniuntur simplicia, & ex ipsa prima causa distribuitur mundicia, & puritas ad omnia existentia, secundum quod cuilibet competit. Sed notandum, quod duo adiungit mundiciæ, scilicet diligentiam & claritatem, quorum vnum scilicet diligentia, est mundiciæ operatiua, diligenti enim studio munditia conseruari oportet. Alterum vero, scilicet claritas, ex munditia consequitur. Ea enim quæ sunt depurata, sunt in seipsis magis euidentia, & perfectius aliunde splendorem recipere possunt. Deinde quantum ad rationem regni dicit, quòd similiter in prima causa subsistit, & ab eo distribuitur ordinatio & ornatus quæ in ratione regni includuntur, per quæ exterminatur, id est, tollitur inconuenientia & inæqualitas, & incommensuratio, quæ opponuntur iustitiæ, quę per regnum constitui debet. Vt inconuenientia accipiatur per comparationem hominis ad suam actionem, dum facit quod non conuenit, Inæqualitas vero per comparationem vnius hominis ad alium, dum non seruatur iustitiæ æqualitas inter homines. Incommensuratio autem per comparationem hominis ad ea quæ habet, dum scilicet alicui plura dantur aliquando præter suam mensuram. Hæc enim omnia per ordinationem regni excludi debent, nec sufficit excludere vitia, nisi qui gubernantur per regnum dirigantur ad debitum finem. Vnde dicit, quod ordinatio diuini regni ea quæ habentur digna eius participatione exultat, id est, cum quadã lętitia eleuat, & implẽdo cõtristat ad quandam { identitatem bene ordinatam, } id est, vt conueniant in eodẽ optimo ordine, { & directione, } id est, vt debitam rectitudinem sortiantur. Iste est enim finis regni, vt omnia sub vno bono ordine contineantur & dirigantur. Deinde quantum ad dominationem dicit, quod in vno quod est omnium causa collectiue subsistit & distribuitur omnis perfecta possessio omnium pulchrorum, quæ pertinent ad rationem dominationis, vt dictum est. Quantum vero ad deitatem subdit quod in eodem vno subsistit, & in eodem distribuitur omnis bona prouidẽtia Dei, quę est consideratiua, & contentiua eorum quibus prouidet, quæ sub eius ordine continentur, inquantum ex sua benignitate tribuit seipsam per quandam participationẽ ad hoc, quod deificet eos qui conuertuntur ad ipsum. Deificet dico, id est, deos faciat per participationem similitudinis, nõ per proprietatẽ naturæ. Deinde cum dicit. { Quoniam autem superplenus est omnibus, &c. } respondet secũdæ quæstioni, scilicet quid volũt eloquia monstrare per nominum duplicationẽm. Et primo ostendit qualiter dicatur Deus sanctus sanctorũ, rex regum, &c. } Secũdo ostẽdit qui sint illi sancti & reges, quorũ Deus dicitur esse sanctus, & rex, &c. ibi. { Sanctos autẽ & reges, &c. } Dicit ergo primo, quod Deus qui est omnium causa, supereminenter omnibus habet plenitudinem bonitatis super omnia alia. Ideo ad designandum hunc excessum quo excedit omnia, dicitur in scripturis sanctus sanctorum, & reliqua, id est, rex regum, dominus dominantium, & deus deorum. Designatur enim in isto modo locutionis emanatio quædam à causa superiori, vt intelligatur, cũ dicitur sanctus sanctorũ, quod ab ipso emanat sanctitas in omnes sanctos. Et sic de aliis. Designatur etiã quidam excessus, secundum quem Deus ab omnibus segregatur, quasi superior omnibus existens, vt sit sensus, sanctus sanctorum, id est, sanctus excedens omnes sanctos. Sic enim ea quæ sunt sancta & diuina, & dominantia, & regalia excedunt ea qua non sunt talia, & rursus sicut participationes excedunt participantia, vt sanctitas sanctũ, ita collocatur super omnia existentia ille qui est superior omnibus existentibus, eo quod est causa quædam imparticipabilis omnium participantium, & participationum. Causa enim excedit causata. Deinde cum dicit. { Sanctos autem & reges, &c. } ostendit qui dicantur sancti & reges quibus Deus comparatur. Et dicit quod sancta eloquia nominant sanctos & reges, & dominos, & deos principaliores ornatus in singulis, id est, illos qui sortiuntur primos gradus in singulis ordinibus, sicut inter angelos supremi angeli, & inter homines supremi homines. Et hoc ideo, quia supremi in singulis ordinibus, accipiunt dei dona in maiori simplicitate, quia magis assimilantur deo, in quo est simplex & vniformis deitas & bonitas. Et sic per principaliores ex sui simplicitate illis distribuit, & huiusmodi dei dona multiplicantur in inferioribus secundum eorum differentias, & rursus secundum ordinationem ad finem primi & superiores varietatem prouenientem in inferioribus, congregant per quandam reductionem ad similitudinẽ suæ vnitatis, per quandam prouidentiam deiformem. Sic enim & deus diffundendo sua dona, & multiplicat, & rursus per opus prouidentiæ multiplicia reducit in ordinem vnius finis.

CAPVT XIII.

De perfecto & vno.

LECTIO I.

Tanta & de istis. Ad ipsum autem reliquum si videtur sermonem breuissimũ camus. Etenim theologia de omnium causa, & omnia, & simul omnia prædicat, & sicut perfectum ipsum, & sicut vnum laudat. Igitur perfectum quidem est non solum sicut per se perfectum, & secũdum seipsum à seipso vniformiter segregatum, & totum per totum perfectissimum, sed & sicut super perfectum secundum omnium excessum, & omnium quidem infinitatem terminans, super autem omnem terminum extentum, & à nullo ceptum aut comprehensum, sed extendens se ad omnia simul, & super omnia in deficientibus im-

SVPER CAP. XIII. LECTIO I.

Tanta & de istis, &c.} Postquam Dionysius exposuit diuina nomina quę ad rationem prouidentiæ pertinẽt, hic exponit diuina nomina quæ pertinẽt ad prouidentiæ finem. Est enim prouidentiæ finis vt singula perfectionem propriam consequantur, & vlterius omnia reducantur in vnum finem. Et ideo dicitur hic de perfecto & vno, vt ex titulo patet. Diuiditur autem hoc capitulum in partes tres. In prima dicit de quo est intentio. In secunda exequitur. ibi. { Igitur perfectum quidem, &c. } In tertia epilogat quæ in toto libro sunt dicta. ibi. { has nos intelligibiles, &c. } Dicit ergo primo, quod sufficit tot de præmissis dixisse, videtur autem reliquum esse vt transeamus ad id quod est breuissimum in sermone, quia sacra scriptura de Deo qui est causa omnium, non solum prædicat omnia, sed etiam prædicat de eo simul omnia. Inueniuntur autem multa in aliqua vna creatura, sed nõ simul, vel quia conueniunt ei, non tamen eodem tempore, sicut corpus est album & nigrum, sed non simul, vel quia conueniunt ei, non secundum eandem partem, sicut si aliquod corpus sit secundum vnam partem album, & secundum aliam partem nigrum, habet quidem multa, sed non simul. Sed Deus habet omnia in seipso, neque successiue secundum tempus, neque diuisim secundũ partes, sed simul, & ideo quia sic habet omnia simul, laudatur sicut perfectũ, & sicut vnum. Quod enim habet multa non simul, sed successiue, imperfectũ est, quia est mutabile, motus autem est actus imperfecti. Quod autem habet multa non simul sed diuisim, secundum suas partes est compositum & non

verę

Universidad de D… Biblioteca

missionibus & interminabilibus operationibus. Perfectum autem rursus dicitur, & sicut nõ inaugmentabile semper perfectum, & sicut nõ minorabile, sicut omnia in seipso præhabens, & supermanans secundum vnum inpausabile & eandem, & superplenam, & imminorabilẽ largitionem, secundum quam perfecta omnia perficit, & propria adimplet perfectione.

LECTIO II.

De Vno.

VNum autem, quoniam omnia vnitiue est secundum vnius vnitatis excessum, & omnium est vnum ingressibiliter causa. Nihil enim existentium est non participans vno. Sed sicut omnis numerus vnitate participat, & vnus binarius, & denarius dicitur, & dimidium vnum, & tertium, & decimũ vnum, ita omnia & omnium pars vno participant, & per id, quod est vnum, omnia sunt existentia. Et non est quod omnium est causa vnum multorum vnum, sed omne vnũ & multitudinem, & omne vnum & multitudinem determinans. Neque enim est multitudo non participans vno, sed ea quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto, & quæ sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto, & quę sunt multa numero aut virtutibus, sunt vnum specie, & quæ sunt multa speciebus, sunt vnum genere, & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio. Et nihil est existentium quod non participet secundum aliquid vno, quod in eo quod est singulare secundum omnia, omnia & tota omnia, & opposita, & singulariter coaccepit. Et sine vno quidem non erit multitudo, sine multitudine vero erit vnum, sicut & vnitas ante omnem numerum & multiplicatũ. Et si omnibus omnia vnita aliquis supponat, omnia erunt in toto vnum. Et aliter. Et hoc sciendum est, quoniam secundum vniuscuiusque præexcogitatam speciem vnita dicuntur esse ea quæ sunt vnita, & omnium est vnum elementatum. Et si auferas vnum, neque totalitas, neque pars, neque aliud nihil existentium erit. Omnia enim in seipso vnum vniformiter præaccepit, & circum accepit.

LECTIO III.

Quomodo vnum attribuitur Deo.

ITA igitur theologia totam thearchiam sicut omnium causam laudat vnius nominatione. Et vnus Deus pater, & vnus dominus Iesus Christus, & vnus, & idem spiritus, propter excedentem totius diuinę vnitatis simplicitatem, in qua omnia singulariter congregata sunt, & super vnita, & præsunt supersubstantialiter. Propter quod & omnia ad ipsam iuste remittũtur & reponuntur, à qua, & ex qua, & per quã, & in qua, & ad quam omnia sunt, & coordinata sunt, & manent, & continentur, & adimplentur, & conuertuntur. Et non inuenies aliquid existentium, quod non in vno, secundum quod omnis deitas supersubstantiali-

vere vnũ. Sic igitur breuissimo sermone omnia quæ supra de Deo dicta sunt, in nomine perfecti & vnius comprehenduntur. Deinde cum dicit. { Igitur perfectũ quidem est, &c. } prosequitur propositum. Et primo determinat de perfecto. Secundo de vno, ibi. { Vnum autem quoniam omnia, &c. } Circa primũ duo facit. Primo ostendit quomodo Deo attribuatur perfectũ. Secundo quid sit de ratione perfecti, secundum quod Deo attribuitur, ibi. { Et omnem quidem infinitatem, &c. } Circa primũ ponit modos diuinę perfectionis per differentiam ad ea quæ dicũtur perfecta in creaturis. Dicuntur enim primo aliqua esse perfecta in creaturis, non per se, sed per aliquid extrinsecus adueniens, sicut aer per lumẽ receptũ à Sole, & homo per gratiam quam habet à Deo. Sed Deus dicitur perfectus sicut per se perfectus. Secundo dicitur aliquid perfectum per se quidem, quia per propriã formam naturalẽ, sed nõ secundum seipsum, quia ipsum non est sua forma, sed est ex forma & materia compositum, sicut si dicamus lapidẽ perfectũ vel quamcunque rem materialem. Nihil enim huiusmodi habet quod sit perfectum secundum se totum, sed secundum aliquid sui. Tertio inuenitur aliquid perfectũ secũdũ se, quia ipsum est forma quędam subsistens, sicut quælibet substantia immaterialis, non tamen est perfectum à seipso, quia non habet esse à se, sed ab alio. Et ideo ad hoc excludendum attribuit Deo per se perfectũ, & secũdũ seipsum à seipso vniformiter segregatũ scilicet ab omnibus aliis. Et ponit loco perfecti segregatum ab aliis, quia vnumquodque secundũ quod sanctum est, & perfectionem habet, ab aliis segregatur. Quarto considerandum est de perfectione cuiuslibet creaturæ, quòd cum quælibet creatura sit aliquo modo composita, & in quolibet composito sit aliquid alio perfectius, nulla creatura est tota perfectissima secundum se totam, sed secundũ aliquid sui, sicut perfectissimũ in homine est anima, & in anima intellectus. Et ad hoc remouendum à Deo dicit, Deum esse totum perfectissimum. Et non solum secundum prædictos modos attribuitur Deo esse perfectum, sed etiam dicitur perfectus sicut superperfectus, inquãtum excedit perfectionem omnium rerum. Deinde cum dicit { Et omnem quidem infinitatem, &c. } ostendit quid sit de ratione perfecti, secũdum quod Deus perfectus dicitur. Et primo excludit quædam à Deo quę sunt de perfectione creaturæ. Secũdo ostendit quæ sunt de ratione perfectionis diuinæ, ibi. { Sed extendens se ad omnia simul, &c. } Sunt autem tria consideranda in perfectione creaturæ quæ excluduntur à Deo, quorum primum est, quod perfectum opponitur infinito, quia vt dicitur in 3. Physicorum. Infinitum est cuius quantitatem accipientibus, semper est aliquid vltra accipere. Perfectum autem & totum est extra quod nihil est. Sic igitur creatura perfecta infinitati opponitur, sed Deus sua perfectione omnem infinitatem terminat, quia quodcunque infinitum diuinæ perfectioni comparatum, est finitum & terminatum, puta si esset corpus infinitum secundum quantitatem, esset terminatum secundum genus & speciem, quam quidem terminationem ex participatione diuinæ perfectionis sortitur. Secundo considerandum est, quod quælibet creatura ex hoc perfecta dicitur, quod ad terminum suæ naturæ pertingit, & ad debitum suæ quãtitatis terminum. Deus autem perfectus dicitur, non quasi habens terminum sed sicut extentus, vt ipse dicit super omnem terminum, quia omnis terminatio ab eo deriuatur. Tertio considerandũ est, quod quælibet creatura dicitur perfecta ex hoc, quod quibusdam certis limitibus continetur. Deus autem sic dicitur perfectus quod tamen à nullo capitur aut comprehenditur. Deinde cum dicit. { Sed extendens se, &c. } ponit quatuor quæ sunt de ratione diuinæ perfectionis. Primo enim considerandum est, quod aliquid dicitur imperfectum, cuius virtus non se extẽdit ad implendum omnia opera propria. Sicut imperfectio Regis esset, si eius virtus non se extenderet ad omnes suos subditos gubernandos. Et ideo per oppositum de Deo dicit, quod se extẽdit ad omnia, non quidem successiue, ita quod attingendo vnum deserat aliud, sed simul, neque per quandam adęquationem ad res sicut potentia hominis, sed super omnia existens. Extendit autẽ se ad omnia indeficientibus immissionibus, inquantum indeficienter rebus cõmunicat sua bona, & interminabilibus operationibus, inquantum in omnibus interminabiliter operatur. Secundo dicitur aliquid imperfectum, quia tendit in perfectionẽ, sicut puer dum est in statu augmenti, vel quia recedit à perfectione, sicut senex dum est in statu decrementi, vel etiam quia non habet perfectionem semper immanẽtem, sicut omnia mutabilia dicuntur imperfecta. Et ideo per oppositũ de Deo dicit, quod Deus dicitur perfectus sicut inaugmẽtabilis & semper perfectus, & sicut non minorabilis. Tertio dicitur imperfectum, quia deest ei aliquid eorum quæ debet habere, sicut homo diceretur imperfectus si non haberet manũ, aut pedẽ, aut scientiam, aut virtutem. Quod autem habet omnia, quæ debet habere secundum suam naturam dicitur perfectum, nõ simpliciter, sed secundum suam naturam, Deus autem dicitur simpliciter perfectus, quia simpliciter omnia in seipso præhabet, sicut effectus præexistũt in causa, vt supra multoties dictum est. Quarto dicitur aliquid imperfectum quod non potest aliquid sibi simile facere. Perfectum autem est vnũ quodque cũ potest facere sibi simile, vt dicitur in quarto Metheororum. Et ideo de deo dicit, q Deus dicitur perfectus, inquãtum desuper manat suam perfectionem omnibus creaturis, & hoc non secundum diuersas largitiones ex parte ipsius Dei largientis, sed secundum vnam, quæ quidem largitio non deficit, id est impausabilis & eadem manens. Nec iterum est diminuta, sed cum det omnibus affluenter, vt dicitur Iacobi primo, eius largitio est super plena, vt quæ nunquam minorari potest per suæ copiam effusionis, secundum quam largitionẽ perficit omnia perfecta, inquantum adimplet ea similitudine propria perfectiõis.

LECTIO II.

VNum autem, quoniam omnia vnitiue est secundum vnius vnitatis, &c. } Postquam Dionysius determinauit de perfecto, hic determinat de vno. Et primo ostendit causalitatem vnius in communi. Secundo quomodo vnũ Deo attribuatur, ibi. { Ita igitur theologia totam thear, &c. } Circa primũ duo facit. Primo proponit quod intendit. Secũdo probat propositum, ibi. { Nihil enim, &c. } Dicit ergo primo, quod vnũ attribuitur Deo, propter duas rationes. Primo quidem, quia ipse est omnia vnitiue, secundum excessum suę singularis vnitatis, sicut multoties supra dictum est, quod effectus sunt in causa, non vt multi, sed vt vnum secũdum vnã causæ virtutẽ, ac si diceremus quod omnes lineæ progredientes à centro sunt vnum in ipso. Secundo vnũ attribuitur Deo, quia vnum secundum suam intentionem consideratum est omniũ causa ingressibiliter. Sic enim ex vno diuersa causantur, quod tamen vnum non egreditur à sua vnitate. Deinde cum dicit. { Nihil enim existenti, &c. } manifestat propositum quinque rationibus. Quarum prima talis est. Id quod aliqua participant est causa participantiũ, sicut albedo est causa alborum. Sed nihil est existentiũ quod non participat vno, ergo vnũ est causa omnium existentiũ. Minorem autem probat, ibi. { Sed sicut omnis numerus, &c. } Et primo probat propositum. Secundo excludit obiectionem, ibi. { Et non est quod omnium, &c. } Quod autẽ omnia participent vno probat per id de quo minus videtur, scilicet per numerum qui quodammodo opponitur vni sicut diuisum indiuiso. Omnis enim numerus participat vno, siue numerus accipiatur secundum se, vt significatur cum dicitur binarius vel ternarius, siue accipiatur numerus secundum quod denominat aliquam partem, vt cum dicimus dimidium vel tertium, vel decimum. Et hoc probat per hoc quod vnum vtroque modo de numero prædicatur. Dicimus enim binarium & ternariũ, vel denarium vnum, & iterum dicimus, vel tertium, vel decimum. Sicut ergo numerus vno participat, ita omnia tota & omniũ partes vno participant. Et sic sequitur quod per id quod est vnum omnia existentia esse habeant, sicut participantia per participatum. Deinde cum dicit. { Et nõ est quod omnium est causa, &c. } excludit obiectionem. Posset enim aliquis obiicere quod vnum non est causa omnium, neque multitudinis seu numeri, quia est pars quædam multitudinis. Sed ipse respondet quod vnum quod est omnium causa non est illud vnum quod est pars multorum, quia illud vnum est partiale & participatum, sed est ante omne vnum particulare, & ante omnem multitudinem, non solum ordine temporis & naturæ, sed etiam ordine causę, quia determinat omne vnum participabile, & omnẽ multitudinem per modum quo participãs determinatur ad formam per id quod participat. Nulla enim multitudo est quæ non participet vno, quia omnia multa sunt vnum secundum aliquid, sicut ea quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto, & ea quę sunt multa accidentibus, vt album & musicum sunt vnum subiecto, & ea quæ sunt multa numero sunt vnum specie, sicut multa indiuidua, vt Sortes & Plato sunt vnum in specie hominis. Addit autem virtutibus, quia & in vno indiuiduo eiusdem speciei sunt multæ virtutes, vnam & eandem speciem consequentes, siue quia in diuersis indiuiduis sunt diuersæ virtutes, secundum quod diuersimode disponuntur ad actus speciei exequendos. Non enim est eadem potestas aut virtus omnium hominum ad intelligendum, & illa quę sunt multa speciebus sunt vnum genere, sicut homo & canis differunt quidem specie, conueniunt autem in vno genere animalis & vlterius ea quæ sunt multa processibus conueniunt in vno principio, sicut esse & viuere, & intelligere, & huiusmodi sunt diuersæ processiones procedentes ab vno principio quod est Deus, vt ex præmissis patet. Et sic manifestum fit, quod cum omnia quocunque modo sint multa, conueniunt tamẽ in aliquo vno. Nihil enim est in entibus quod non participet secundum aliquid ipso vno, quod quidem secundum suam rationem est secundum omnia singulare, id est, indiuisum in se. Nam multa indiuidua quæ sunt vnum genere, multa sunt diuisa secundum speciem, & similiter omne quod est in aliquo est in eo per modũ eius in quo est, vt omnes effectus sunt in principio. Omnia autem participata operantur ad id quod participant sicut ad principium. Vnde relinquitur, quod vnum inquantum est singulare in omnibus, participatur singulariter, id est, indiuisibiliter concepit in se, sicut in principio vno omnia existentia & tota omnia sicut vniuersa genera, & opposita, sicut sunt differentiæ

ter nominatur, & sit hoc quod est, & perficiatur, & saluetur. Et oportet & nos à multis ad vnum virtute diuinę vnitatis conuersos vnitiue laudare totam & vnã deitatem, scilicet & omnium causam, vnum quod est ante omne vnum, & multitudinem, & partem, & totum, & diffinitionem omnem, & infinitatem, & terminum, & interminabilitatem, quod omnia existẽtia & ipsum esse diffinit, & omnium est, & totorum omnium, & simul, & ante omnia, & super omnia, & singulariter causa, & super ipsum vnum existens, & ipsum vnum existens terminat. Quoniam existes vnum, quod est in existentibus numerabile est, numerus autẽ essentia participat. Supersubstantiale autem vnum, & existens vnum, & omnem numerum terminat, & ipsum est vnius & numeri, & omnis existẽtis principium, & causa, & numerus & ordo. Propter quod & vnitas laudata, & trinitas quæ est super omnia deitas, nõ est neque vnitas, neque trinitas, quæ à nobis, aut alio quodam existentium sit cognita. Sed vt super vnum ipsius & Deigenum vere laudemus, trinitatis & vnitatis. Dei nominationẽ supernominabilem nominamus, & existentibus superessentialem. Nulla autem monas aut trinitas, neque numerus, neque vnitas, aut fœcũditas, neque aliud aliquid aliter existentium cognitum educit existens super omnia & rationẽ, & mentem occultum superdeitatis super omnia supersubstantialiter superexistentis, neque nomen ipsius est, neque sermo, sed in inuijs segregatum. Et neque asserimus ipsum nomen bonitatis sicut concordantes ipsi, sed desiderio intelligendi aliquid & dicendi de ineffabili natura illa, nominum dignissimum sanctificamus ipsi primum. Et concordabimus quidem, & hic theologis, à rerum autem veritate deficimus, Propter quod & ipsi per negationes ascensum præhonorauerunt, sicut exsuscitantem animam ab his quæ sunt ipsi connaturalia, & per omnes diuinos intellectus pergentem, à quibus segregatum est, quod est super omne nomen, & omnem rationem, & omnem cognitionem. In vltimis autem totorum ipsi coniungentes, inquantum nobis illi coniungi est possibile.

LECTIO IIII.

Epilogus.

HAS nos intelligibiles Dei significationes colligentes, sicut est possibile reserauimus, non solum ab earum intelligentia deficientes, hoc enim vere & angeli dicunt, neque à laude ipsarum ab angelis. Nã apud nos potentissimi theologi minus habent quam illorum extremi, neque laude philosophantium illis, aut comitantium, sed & nobis coordinatorum extremæ & subiectæ. Quare si recte siquidem habent dicta, & sicut secundũ nos vere tetigimus deliberatione reseratione Dei nominationũ ad omnium bonorum cau-

quibus diuiditur totum genus. Deinde cum dicit. { Et sine vno quidẽ, &c. } ponit secundam rationem, quæ talis est. Illud à quo non conuertitur consequentia essendi, est naturaliter prius & quodammodo principiũ. Sed vnum est huiusmodi, quia sine vno non inuenitur aliqua multitudo, sed inuenitur aliquod vnum absque omni multitudine, vnũ igitur est prius omni multitudine & principium eius. Cuius signum apparet in numeris, quia vnitas est ante omnem numerum qualitercunque multiplicetur. Deinde cũ dicit. Et si omnibus omnia, &c. } ponit tertiam rationẽ, quę procedit ex quadã suppositione, scilicet quod omnibus omnia sunt vnita. Hoc enim negant soli illi, qui non ponunt vnum principium omnium, sicut illi qui dicunt, quod bonum & malum sunt duo prima principia, & quod mala non coordinantur bonis. Sed cum ex supra dictis sit manifestũ, esse vnũ principiũ omniũ quod est bonũ, necesse est omnia omnibus coordinata esse & vnita, saltẽ secundũ ordinẽ ad vnum principium. Quæcunque autem vniuntur ad inuicem, se habent sicut partes vnius totius, quod per eorum vnitionem constituitur. Sic igitur si omnia omnibus sunt vnita, necesse est quod omnia conueniant in vno toto, & sic omnia participabunt vno, sicut partes participant forma totius. Erit igitur vnum principium omnium. Deinde cum dicit. { Et aliter, &c. } ponit quartam rationem ex eadem suppositione procedentem. Quæ enim adinuicem sunt vnita, non solũ cõueniunt in vna forma totius, sed etiã secundũ aliquã vnã præexcogitatã speciem vnita esse dicuntur, sicut partes domus quæ vniuntur in vna parte domus, præexcogitata ab artifice. Sic igitur si omnia omnibus sunt vnita, non solum conueniant in vna forma totius, sed etiam conueniunt in hoc, quod sunt vnita omnia secundum vnam formam ab eo excogitatã qui est author vniuersorum. Ipsa enim vnitas vniuersi procedit ab vnitate diuinæ mentis, sicut forma domus quæ est in materia prouenit à forma domus quæ est in mente artificis. Deinde cum dicit. { Et omnium est vnum elementatum, &c. } ponit quintam rationem, quod vnum est omnium elementatũ. Est autem elementum ex quo componitur aliquid primo, & est in eo, & nõ diuiditur secundum formam. Manifestum est autem, quod in omni composito est aliqua componentium multitudo. Omnis autem multitudinis elemẽtum est vnum, cum vnum sit indiuisibile, & vnum sit in multitudine, sicut id ex quo primo cõponitur multitudo. Relinquitur ergo, quod vnum sit sicut principium elementare omnium elementatorum. Patet ergo ex præmissis, quod vnum quinque modis habet rationem principij. Vno modo sicut participatum participantium. Alio modo sicut vniuersale à quo non conuertitur consequentia essendi. Et hi duo modi procedunt secundum opinionem Platonis. Tertio modo sicut formatio eius & principium formale ex quibus componitur totũ. Quarto modo sicut forma pręexcogita ab artifice, est principium eorum quæ producunt effectum. Quinto modo sicut elementum est principium. Et ita probato multipliciter, quod vnum sit principium omniũ, quasi concludendo subdit, quod si remoueatur vnum, neque totum, neque pars, neque aliquod existentium remanebit, quia vnum in se omnia præaccepit tanquam principium omnium.

LECTIO III.

ITA igitur theologia totam thearchiam, sicut omnium causam laudat, &c. } Postquam Dionysius ostendit quod vnum secundum propriã rationem est principium omnium, hic ostendit quomodo vnum attribuatur Deo. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo vnum attribuatur Deo. In secunda ostendit differentiam huius vnius quod est ad omne aliud vnum, ibi. { Et oportet, &c. } Circa primum duo facit. Primo assignat rationem quare vnum attribuatur Deo. Secundo rationem etiam assignatam manifestat, ibi. { Propter quod & omnia, &c. } Est autem aduertẽdum, quod tria supra dixerat de vno, scilicet quod sit omnium causa, quod sit singulare vel simplex & indiuisum, & quod omnia in se præaccepit. Vnde per hæc tria vnitatẽ Deo attribuens, ex præmissis cõcludit, quod sacra scriptura laudat totam thearchiam, id est, principalẽ deitatẽ totius trinitatis sicut omnium causam in hoc, quod nominat eam vnã. Dicit enim Apostolus primę ad Corinth. 8. Vnus Deus pater, & vnus dominus Iesus Christus. Et primæ Corinth. 12. dicit. Vnus atque idem spiritus hæc omnia operatur. Et sic attribuit singulis vnitatem propter excellentem simplicitatẽ diuinã. In qua quidem simplici vnitate, omnia sicut in causa sunt aggregata & supereminenter vnita { singulariter, } id est, indiuisibiliter, & omnia præexistunt in ea nõ per modũ propriũ, sed per modũ ipsius Dei, scilicet { supersub. } Deinde cũ dicit. { Propter quod & omnia, &c. } manifestat rationem positam de causalitate diuinæ vnitatis. Et primo per authoritatem scripturę. Secundo per experimentum humanæ rationis, ibi. { Et non inuenies, &c. } Dicit ergo primo, q̃ quia Deus laudatur vnus sicut omnium causa, & sicut omnia in se præhabens, propter hoc in sacra scriptura, { iuste } id est, rationabiliter omnia { ad ipsam } deitatẽ { remittuntur, } id est, reducuntur, sicut effectus ad suã causam à qua procedunt. Addit autem { & reponuntur. } quantum ad hoc, quod effectus præexistunt in causa. Dicit enim Apostolus Ro. 11. Ex quo omnia, per quẽ omnia, in quo omnia, quibus tribus Dionysius duo addit, scilicet à quo, & ad quẽ: quæ etiam nõ longe sunt à traditione scripturæ. Quibus quinque habitudinibus, quinque correspondentia ponit, vt intelligatur, quod à Deo sunt omnia sicut à principio, quod omnibus esse insituit. Ex Deo autem ordinata sunt omnia, in quantũ in se ordo rerum sumitur ex ipsa ratione diuinæ bonitatis. Per Deũ manent omnia sicut per causam conseruantem. In Deo continentur omnia sicut effectus in causa, & ad Deum conuertuntur omnia sicut ad finẽ, & ad implentur, id est, perficiuntur omnia. Vltima enim rei perfectio est ex eo, quòd attingit proprium finem. Deinde cũ dicit. { Et nõ inuenies, &c. manifestat & idem per experimentum humanæ rationis. Et dicit, quòd si quis diligenter consideret non poterit inuenire aliquid quod non habeat & esse, & perfectionem, & salutem, id est, conseruationem per vnum secũdum quod deitas trinitatis vna supersubstantialiter nominatur. Deinde cum dicit. { Et oportet & nos, &c. } ostẽdit differẽtiã vnius secũdũ quod de Deo dicitur ad omnia quibus attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit ordinem. Secundo assignat præmissi ordinis rationem, ibi. { Quoniam existens vnũ, &c. } Tertio concludit differẽtiam, ibi. { Propter quod & vnitas laudata, &c. } Dicit ergo primo, quod oportet nos laudare totam & vnam trinitatis deitatem { vnitiue, } id est, secundum rationẽ vnius, ita quod conuertamur à multis creaturis quæ participãt vnum ad id quod verè vnum est, scilicet Deum, & hæc conuersio fit in nobis virtute diuinæ vnitatis. Dum enim consideramus, quod diuina vnitas est virtuosior omni vnitate, omnia relinquentes in ipsam conuertimur. Et quia dixerat, quod oportet vnam deitatem laudare vnitiue, quid hoc importet, exponit subdẽs. { scilicet omnium causam. } Est enim de ratione vnius causalitas, vt supra dictum est, similiter etiam & prioritas, vnde subdit vnum quod est ante omne vnum creatum, & ante omnem multitudinem, & ante omnem partem & totum, de quibus supra dictum est, quod participant vnum, & iterum est ante omnem diffinitionem & infinitatem oppositam, & terminum oppositum ad interminabilitatem. Finis enim & terminus ad rationem vnius pertinere videntur. Vnumquodque enim inquantum est finitum & terminatum, secundum hoc habet vnitatem in actu. Sed vnum quod est Deus, est ante omnem finem & terminum, & opposita eorum, & est causa terminationis omnium, & non solum existẽtium, sed etiam ipsius esse. Nam ipsum esse creatum non est finitum si comparetur ad creaturas, quia ad omnia se extendit, si tamen comparetur ad esse increatum, inuenitur deficiens, & ex præcogitatione diuinæ mentis propriæ rationis determinationem habens, & ipsum vnum & diuinum est causa omnium, & non solum particularium entium, sed etiam omnium totorũ, id est, entium vniuersaliũ, & est simul cum omnibus & ante omnia, quia scilicet sua ęternitate cõtinet omnium durationes, & excedit, & est super omnia sublimitate suæ naturæ, & singulariter sua celsitudine ab omnibus separatum existens, & cum sit vnum supersubstantiale, ipse est super ipsum vnum existens, id est, super vnum creatum, quod in existentibus creatis inuenitur, & ipsum vnum existens terminat, id est, dat terminationem propriæ rationis vni creato quod non est superexistens, sed existens quasi inter genus existentium contentum. Deinde cum dicit. { Quoniam existens vnum, &c. } assignat rationẽ præmissi ordinis, quare scilicet vnũ quod est Deus, est ante ipsum vnum creatum, & ante omnia alia. Et dicit, quod hoc ideo est, quia vnum existens quod est in genere creaturarum, est numerabile, id est, quædam pars numeri. Omne enim quod est vnum in creaturis connumeratur alteri cum quo conuenit, aut specie, aut genere, aut in aliquo ordine, sed numerus participat existentia, cum sit quædam species entis. Vnde per consequens vnum quod est, in rebus creatis participat entia. Sed vnũ supersubstantiale, quod Deus est, non connumeratur alteri, nec participat entia, sed dat terminationem propriæ rationis & vni creato & numero, antequã ipsum est principium est causa & numerus, & ordo vnius creati, & numeri, & vniuersaliter omnis entis. Dicitur autem esse principium omnis entis, prout est ante omnia. Causa autem, secundum quod ab ipso omnia procedunt. Numerus autem, secundum quod est mensura omnium, vnicuique proprium modum statuens. Ordo autem est omnium, secundum quod omnia sua sapientia ordinat. Deinde cum dicit. { propter quod & vnitas laudata, &c. } concludit ex præmissis differentiam vnius quod attribuitur Deo ad vnum quod est in creaturis. Et dicit, quod quia vnum quod est Deus, est supra omne vnũ creatum & supra omnem numerum, ideo cum in deitate quæ est supra omnia laudatur vnitas ac trinitas, non est accipiendum, quod sit talis vnitas, aut trinitas quæ sit à nobis cognita, aut à quocunque existentium secundum naturalem cognitionem, quia nec ipsi angeli ad cognoscendam vnitatem & trinitatem diuinam prout est in se, per sua naturalia pertingere potuerunt, sed tamen per gratiam non solum angeli, sed & nos pertingere poterimus ad videndum

dendum essentiam vnius æterni Dei, sed non ad cōprehendendum. Et quamuis ipsa vnitas & trinitas Dei non sit talis qualis nota est nobis, tamen Deū qui supersubstantialiter existit nobis existētibus, & qui est supra omne id quod nominatur, nominamus nomine diuinæ vnitatis & trinitatis, vt per hæc duo nomina {laudemus super vnitatem ipsius,} id est, excellentiam vnitatis eius, quæ est super omne vnum {& vere laudemus deigenum} eius, id est, vt nomine trinitatis insinuetur nobis diuina processio, prout filius generatur à Patre, & Spiritussanctus procedit à Patre & Filio. Trinitas enim personarū non distinguitur, nisi per relationes originis, quibus designatur processio vnius personæ ab alia. Et quamuis intendamus in Deo laudare supernum & deigenum eius, nomine vnitatis & trinitatis hoc retinēdum est, quod nulla monas, id est, vnitas aut trinitas, neq; vniuersaliter quæcūq; numerus aut quæcunque vnitas, siue quæcunque fœcunditas, neque quodcunque aliud sit, quod à quocunque entiū creatorū naturaliter cognoscatur {educit,} id est, manifestat & perfecte exprimit illud occultum superexcellentis deitatis, quæ supersubstantialiter supercalilit omnibus. Quod quidē dico occultum, non propter sui defectum, sed quia existit supra omnē rationē humanam, & mentem angelicam. Et quia voce exprimuntur ea quę ratione vel mente capiūtur, ideo subdit, quod illius occulti, quod est super mētem & rationem, nec potest esse nomen simplex, neque sermo compositus, exprimēs ipsum vt in se est, sed in diuinis est segregatum. Et loquitur ad similitudinem sensibilium rerū, in quibus ea sunt occulta hominibus, quę sunt posita extra vias per quas homines transeunt, ita & essentia deitatis est occulta, quia est preter omnes vias quas ratio, aut mens creata excogitare potest. Est autem considerandum, quod Platonici posuerunt Deum summum esse quidem super ens, & super vitam & super intellectū. Non tamen super ipsum bonum, quod ponebant primum principiū. Sed ad hoc excludendum Dionysius subdit, quod neque ipsum nomen bonitatis afferimus ad diuinam prædicationem, sicut concordantes ipsi, quasi hoc nomen per quandam æquiparantiam ei respondeat. Sed quia desiderabile est nobis vt de illa ineffabili Dei natura aliquid quantumcunque modicum intelligamus & dicamus, consecramus Deo primo & principaliter dignissimū nominum, quod est bonum, & in hoc quidem cōcordamus cum {theologis,} id est, apostolis & prophetis, qui sacras scripturas ediderūt, qui & hoc nomē Deo attribuunt, sed multum deficiunt à rerum veritate. Manifestum est enim quod hoc nomen bonum cum sit à nobis impositum, non signat nisi quod nos mente capimus. Vnde cum Deus sit supra mentem nostram, superexcedit hoc nomen. Et quia theologi considerauerunt, quod omne nomen à nobis impositum deficit à Deo, ideo ipsi inter omnes modos quibus in Deum possumus ascendere per intellectum, præordinauerunt eum qui est per negationes, per quas quodam ordine in Deum ascendimus. Primo enim anima nostra quasi & suscitatur, & consurgit à rebus materialibus, quę sunt animæ nostrę connaturalia, puta cum intelligimus Deum non esse aliquid sensibile aut materiale, aut corporeum, & sic anima nostra negando pergit per omnes diuinos intellectus, id est, per omnes ordines angelorum quibus est segregatus Deus qui est super omne nomen & rationem, & cogitationem. Ad vltimum autē anima nostra Deo coniungitur, ascendendo per negationes in vltimis totorum, id est, in supremis finibus vniuersaliorum & excellentiarum creaturarū. Et quidem coniunctio animæ ad Deum fit inquantum nobis possibile est nunc Deo coniungi. Non enim coniungitur in presenti intellectus noster Deo vt eius essentiam videat, sed vt cognoscat de Deo quid non est. Vnde hæc coniunctio nostri ad Deum quæ nobis est in hac vita possibilis perficitur, quando deuenimus ad hoc, quod cognoscamus eum esse supra excellentissimas creaturas.

sum, res est referenda, quę dat primum ipsum dicere, postea bene dicere. Et si aliquid æquipollentium est prætermissum, & illud nos secundum easdem rationes & easdem regulas subaudire oportet. Si autem ista aut nō recte, aut imperfecte se habent, & a veritate aut totaliter, aut particulariter errauimus, tuæ sit benignitatis dirigere non voluntarie ignorantem, & tradere rationes discere indigenti, & subuenire sufficientem virtutem non habenti, & sanare ægrotare nolentem. Et hæc quidem per teipsum, alia autem per alios inuenientē, omnia autem ex bono recipientem & ad nos trāsferre. Ne pigriteris autē amico benefaciens. Vi-

LECTIO IIII.

HAS nos intelligibiles Dei significationes colligentes, &c.} Postquam Dionysius in hoc libro exposuit diuina nomina, hic epilogat ea quæ in hoc libro sunt dicta. Et primo recapitulat ea quæ dicta sunt. Secundo continuat se ad sequentem librum ibi. {Sed hæc quidem, &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo diuina nomina exposuerit. Secundo inducit ad reddendas Deo gratias de bene dictis, ibi. {Quare si recte quidem, &c.} Tertio petit corrigi & dirigi si qua sunt in quibus non bene dixit. ibi. {Si autem ista, aut non recte, &c.} Dicit ergo primo, quod ipse in hoc libro recensuit, id est, exposuit secundum suam possibilitatem intelligibiles significationes diuinorum nominum congregando & redigendo in vnum opus. Dicit autem intelligibiles ad differentiam eorum quæ symbolice vel metaphorice dicuntur de Deo, quorum significationes sunt sensibiles. Et ne aliquis intelligat, quod ipse præsumat se sufficienter exposuisse significationes diuinorum nominum, ad hoc excludendum subiungit, quod non solum in exponendo significationes prædictas defecit {ab earum diligentia,} id est, ab earum perfecta expositione, secundum quod res requirit, quia hoc neque angeli facere possent, cum non comprehendant diuinam bonitatem & diuinū esse, & diuinum viuere, & aliqua huiusmodi, de quibus dictum est. Nec solū dicit se defecisse à laudando significationes prædictas, sicut ab angelis laudantur, quia excellentissimi theologi qui sunt apud nos deficiunt in minimis angelorum, sicut dicitur Matth. 11. ca. quod qui minor est in regno cœlorū, maior est Ioanne Baptista. Neque etiam dicit se solum defecisse à laudando significationes prædictas, sicut theologi philosophantes de rebus diuinis, scilicet prophetæ & apostoli aut etiam socij eorum, qui canonicas scripturas ediderunt, vt Lucas & Marcus, sed etiam se deficienter, & in fine modie per comparationem ad alios qui erant sui gradus & ordinis. Deinde cum dicit. {Quare si recte quidem, &c.} concludit, quia ex quo ita deficientem se cognoscit in rebus diuinis, si recte se habent ea quæ dicta sunt, & si secundum deliberationem sibi proportionatam vere tetigit expositionem diuinorum nominū,

des enim quod & nos nullum traditorum nobis hierarchicorum sermonum ad nosipsos cōtraximus, sed sursum currentes ipsos & nobis, & alijs sanctis viris & tradidimus & trademus, sicut quidem & nos sumus sufficientes dicere, & quibus dicitur audire, secundum nihil traditioni iniuriam facientes, nisi forsitan ad intelligentiam aut expositionem ipsorum infirmetur. Sed hæc quidem, qualiter Deo erit amicum, ita & habeantur & dicantur. Et sit quidem iste intelligibilibus Dei nominationibus secundum nos finis, ad simbolicum autem theologiam duce Deo transibimus.

referendum est hoc cum gratiarū actione ad Deū qui est causa omnium bonorum, qui primo quidē dat nobis virtutē loquendi, & postea dat nobis vt hac virtute bene vtamur, bene aliquid dicendo. Et tamen si aliquid est prætermissum quod æquipolleat his quę dicta sunt, oportet hoc subintelligere secundum easdem rationes & regulas secundum quas prædicta exposita sunt. Et hoc ideo dicit, quia forte aliquod nomen in scripturis dictum de Deo, non est expositū, quod tamen æquipollet alicui premissorum, vel si aliquis modus exponendi est pretermissus in aliquo dictorum nominum, potest subintelligi ex aliorum nominum expositione. Deinde cum dicit. {Si autem ista, &c.} petit corrigi in non bene dictis. Et primo ponit petitionem. Secundo rationem petitionis assignat, ibi. {Ne pigriteris, &c.} Dicit ergo primo, quod si ista quæ dicta sunt ab eo in expositione diuinorū aut nō recte, aut imperfecte se habent, & si ipse vel in toto, vel parte errauit à veritate, petit à Tymotheo, vt ex sua benignitate dirigat eum, quia si ipse alicubi errauit, non hoc fuit ex voluntaria ignorantia, & ideo vult dirigi. Si qui enim voluntarie ignorant, dirigi nolunt. Hæc est ergo prima conditio ex parte sui, quare petit se dirigi, quia non voluntarie ignorauit. Secunda conditio est, quia secundum suam reputationem indiget addiscere, & ideo tradendæ sunt ei rationes quibus addiscere possit. Superuacaneum autem videtur tradere disciplinam ei quæ se non reputat disciplina indigere. Tertia conditio est, quia subueniendum est ei qui non reputat se sufficientem virtutem habere. Quarta conditio est, quia sanitatis cura impendenda est ei qui nolens ęgrotat. Quomodo autem ipsum possit dirigere ostendit subdens, quod quædam potest ei tradere ad eius directionem quæ per seipsum Thymotheus cognoscit, quædam autem quę potest inuenire accipiendo ab alijs sciliceat, certum est enim quod recipiuntur à bono, quod est Deus, & accepta à Deo qualitercunque petit ad se transferri. Deinde cum dicit. {Ne pigriteris, &c.} assignat rationem petitionis positę. Et primo quidem ex parte amicitiæ, quia non debet homo esse piger ad benefaciendum amico. Maximum autem beneficium alicui impenditur, si ab errore ad veritatem reducatur. Secundo assignat rationem ex sui exemplo, quia scilicet ipse nullū sacrorum sermonum sibi traditorum ad se contraxit, id est, sibi auare retinuit, sed currendo sursum ad Dei imitationem ea quæ sibi tradita sunt, iam tradidit, & in futuro tradere intendit, & Thymotheo, & alijs sanctis viris, secūdum quod ipse sufficiens est dicere; & alij sunt sufficientes audire, & in hoc in nullo facit iniuriam traditioni diuinorum, cui fit iniuria, dum vel tradita auare retinentur, vel inconsiderate spargūtur. Sic autem ea quæ sibi sunt tradita alijs tradere intendit, nisi forte in aliquibus ipse non sit potens ad intelligendum, aut ad exponendum alijs. Deinde cum dicit, {Sed hęc quidē, &c.} continuat se ad sequentem librum. Et quia quædam dixerat ad futurum pertinentia, scilicet quod tradet alijs quæ sunt sibi tradita, ideo dicit, quod hæc sic habeantur & dicantur, sicut est {Deo amicum,} id est, sicut Deo placet, secundum illud Iacobi. 4. cap. Pro eo vt dicatis, si dominus voluerit. Et in hoc sit finis expositionis intelligibilium diuinorum nominum, quantum ad ipsum. Sed intendit vlterius transire {Deo duce ad symbolicam theologiam,} in qua scilicet exponit nomina quæ symbolice dicuntur de Deo, puta quod dicitur leo, lapis, ignis, & alia huiusmodi. Qui quidem liber apud nos non habetur. Et nos post expositionem dictorum beati Dionysij longe ab eius intellectu deficientes, corrigi de non recte dictis postulamus. Si qua autem bene dicta sunt, referendæ sunt gratiæ bonorum omnium largitori, qui est trinus & vnus Deus, viuens & regnans per omnia sæcula sæculorum Amen.

Expositionis beati Thomæ de Aquino super librum sancti Dyonisij de diuinis nominibus, Finis.

SANCTI THOMÆ AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI DE PRAESCIENTIA ET PRÆDESTINATIONE TRACTATVS.

PROLOGVS.

INSTANTISSIME rogastis me, charissime frater, vt vobis aliquem tractatum breuem facerem in stylo facili, de pręscientia & prædestinatione diuina, per quem possetis aliquibus quæstionibus & obiectionibus, quæ de ipsis communiter fiunt ab hominibus, respondere. Vnde vestrę instantiæ pro posse satisfacere cupiens, aggressus sum facere, auxilio Dei pręuio, quod rogastis.

¶ Scire tamen debetis, quòd ab antiquis Philosophis, & etiam ab ecclesiæ doctoribus & magistris, tam antiquis quàm modernis, hæc quæstio fuit multipliciter & subtiliter ventilata. Quorum ego profundissimas & perplexas rationes euitans, leuiores aliquas & vestræ capacitati accommodas prælegi, non tamen quę penitus satisfacere possint in hac profundissima & insolubili quęstione. Nam secundum Apostolum ad Romanos vndecimo, incompræhensibilia sunt iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius. quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? & cætera.

¶ Sunt autem hæc quæ in hoc opusculo perstringuntur.

¶ Primo, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à se inuicem differant.

¶ Secundo, quid sit reprobatio Dei, & quis prædestinationis & reprobationis effectus.

¶ Tertio, vtrum præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res causa præscientiæ.

¶ Quarto, vtrum præscientia Dei necessitatem eueniendi, rebus imponat.

¶ Quinto, vtrum prædestinatio certitudinem habeat.

¶ Sexto, vtrum prædestinatis necessitatem imponat.

¶ Septimo, quare Deus fecit hominem, quem sciebat esse damnandū.

CAP. I.

¶ Quomodo ista quatuor, scilicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio, se habeant in Deo.

SCIENDVM est igitur quòd ista quatuor, videlicet scientia, præscientia, prouidentia, & prędestinatio, diuersimode, siue diuersis respectibus de Deo dicuntur, & habent se per additionem vnius ad alterum.

¶ Scientia enim siue sapientia de omnibus est, scilicet de bonis & malis, de præteritis pręsentibus & futuris, & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

¶ Prescientia vero addit super scientiam quandam præcognitionem: est enim de futuris tantum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis.

¶ Prouidentia vero includit in se præscientiam, & addit supra ipsam quandam præparationem siue promotionem in finem vltimum. Est enim de rebus præcognitis faciendis siue gubernandis, vnde & prouidus dicitur, qui bene coniectat de conferentibus ad finem vltimum cōsequendum, & de his quæ ipsum possunt impedire. Prouidentia ergo dicitur, quæ rebus præscitis & ordinatis tribuit ea, quæ ordinem conseruent, & propellit omnem inordinationem.

¶ Prædestinatio autem in suo intellectu includit non solum pręscientiam, sed etiam prouidentiam, & addit supra eam aliquid, scilicet quendam specialem modum, tam ex parte prædestinatinatorum, quàm ex parte ipsius finis, quàm etiam ex parte prædestinātis. Cum enim prouidentia Dei sit omnium rerū, & speciali quodam modo rerum habentium voluntatem, prædestinatio includit in se prouidentiam secundū illum specialem modum, quo est hominum & habentium volūtatem. Est enim prædestinatio de hominibus saluandis.

¶ Item cū prouidentia respiciat ordinem vniuscuiusque boni ad quēlibet finem, prædestinatio est tantum respectu eorum quæ homo ex naturalibus suis consequi non potest, sed sunt eleuata supra facultatē humanæ naturæ. Est enim respectu gloriæ, quę est in perfecta Dei fruitione, & respectu gratiæ promouentis in ipsam gloriam. Vnde dicit Damasc. quod prædestinatio est eorum quæ non sunt in nobis.

¶ Item licet prouidentia sit promotio vel directio alicuius in finem, prædestinatio tamen includit in se prouidentiam cum quadam speciali acceptatione & electione volūtatis. Quāuis enim prædestinatio pręsupponat actum cognitionis, nominat tamen actum volūtatis eligentis ad ea quę sola gratuita voluntate conferuntur. Vnde dicitur Rom. octauo: Quos præsciuit, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. & Ephe. primo: Prædestinauit nos in adoptionem filiorum secundum voluntatis suæ propositum. sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia & voluntas aliquorum.

¶ Ex prædictis itaque manifestum est, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à se inuicem differant. Est enim præsciētia Dei, certissima præcognitio omnium futurorum, tam bonorum quàm malorum. Prædestinatio verò, secundum Augusti. in libro de Prædestinatione sanctorum, est gratiæ preparatio, id est diuina electio, qua elegit eos quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus Ephes. primo. Vel secundum diffinitionem magistralem, prędestinatio est pręparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vnde patet quod prędestinatio sine præscientia esse non potest, sed sine prædestinatione præscientia esse potest: prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quę fuerat ipse facturus, sed præsciuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, id est omnia mala: prędestinauit enim eos, quos elegit, reliquos autem reprobauit, id est ad mortem æternam* præsciuit.

** Alias per uenturos præsciuit.*

CAP. II.

Quid sit reprobatio, & quid prædestinationis ac reprobationis effectus.

SICVT autem prædestinatio Dei propriè est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnę non terminandæ, vt dicit Augustinus in libro de Bono perseuerantiæ. Reprobatio enim Dei, qua ab æterno non eligendo, quosdam reprobauit, secundum duo cōsideratur, quorum alterum præscit, & non pręparat, scilicet iniquitatem siue malitiam. vnde Augustinus ad Prosperum & Hilarium, Hæc quidem regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccato præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus malis (vt ait Fulgentius) ignem æternum, illis vtique quos non præparauit ad facienda peccata*. Præparauit enim Deus quod diuina ęquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit sanctos ad iustitiam prosequendam, sic pręparauit iniquos ad iniustitiam admittendam: quia prauitatis operator nunquam fuit.

** Alias illis itaque quos iuste præparauit ad luenda supplicia, nec tamen præparauit ad facienda peccata.*

¶ Prædestinatio quantum est de se, non tantum importat scientiam, sed etiam voluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratię & gloriæ attribuitur proprie voluntati vt efficienti, scientiæ autem vt dirigenti, potentiæ verò vt exequenti, ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis: & ideo ab Aug. diffinitur prædestinatio per illa tria. Primo per id quod respicit potentiam, in libro de Fide ad Petrum. Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Secundo per id quod respicit scientiam, in libro de

Bono

Universidad de Deusto
Biblioteca

bono perseuerantiæ, Prædestinatio est præscientia beneficiorũ Dei. Tertio per id quod refertur voluntatem, & propriissime, in libro de prædestinatione sanctorum. Prædestinatio est propositum miserendi, Prædestinationis autem effectus est appositio illius gratiæ, qua in præsenti iustificamur, atque ad recte viuendum & in bono perseuerandum adiuuamur, & qua in futuro beatificamur. Quem quidem effectum nocificat Apostolus Roman. tertio, Vt iustificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitæ æternæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis effectus est quodammodo priuatio siue subtractio gratiæ. Quo interdum in scriptura obduratio & excæcatio dicitur. Vnde Apostolus ait Rom. nono. Cuius vult misereri, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem (vt ait Augustinus ad Sixtum) & præcipue prædestinationis effectum, id est gratiæ appositionem: obduratione vero, gratiæ priuationem. Hic etiam de excæcatione dicitur secundæ Corint. quarto, quòd Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, quod vna glosa de Deo vero exponit.

¶ Sciendum tamen est, quòd quia bonum subiacet prouidentiæ Dei vt causatum & ordinatum, ideo prædestinatio est idẽ quod causa gratiæ, & gloriæ, ad quam gratia ordinatur. Sed quia malum non subiacet prouidentiæ, vt intentum vel causatum (cum omnis defectus accidat præter intentionem) sed solum subiacet ei vt præscitum & ordinatum, sicut dictum est, ideo reprobatio est tantum præscientia culpę, & non causa: sed pœnæ, per quam culpa ordinatur, est præscientia & causa. Vnde Augusti. dicit ad Sixtum, Non obdurat Deus emittendo malitiam, sed non impertiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur. Idem ad Simplicianum dicit, Non est intelligendum, quòd Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat, sed tantum quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suę non largitur. Et ob hoc eos indurare dicitur, quia nõ eorum miseretur, nõ quia impellit vt peccent, Eorum autem non miseretur, quibus gratiam nõ esse præhendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit, sed admiratur Apostolus, dicens, ò altitudo diuitiarum sapientię & scientiæ Dei, & cætera, Roman. vndecimo.

CAP. III.

¶ Verum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum.

CONSEQVENTER considerandũ est, vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res futuræ sint causa præscientię Dei. Et vt melius veritas appareat, producantur in medium aliqua argumenta.

¶ Circa primam partem sic proceditur. Videtur quòd præscientia Dei sit causa rerum præscitarum. Nam omne id quod antecedit aliud, & ipso posito, ponitur ipsum, est causa illius, vt patet per diffinitionem causæ, Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. Sed diuina præscientia præcedit omne futurum, & ea posita, ponuntur futura respectu quorum est: & ea remota, remouentur futura: quia nec futura fuissent nisi ea Deus præsciuisset. alias ignorantia poneretur in Deo, quod est absurdum. Ergo præscientia videtur esse causa præscitarum rerum. *Alias ratio*

¶ Adhuc, Sicut voluntas Dei est ipse Deus, ita & scientia eius. Sed voluntas Dei absolute est causa omnium volitorum. vnde dicit Psal. Omnia quæcunque voluit dominus, fecit. Ergo scientia eius debet dici causa omnium scitorum.

¶ Huic etiam scientię August. attestari videtur in decimo quinto libro de Trinit. sic dicens: Vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, nouit eas Deus: sed ideo sunt, quia nouit. Non enim nesciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit: non quia creauit, sciuit.

¶ IN CONTRARIVM est, quia si præscientia esset causa præsciti, cum Deus præsciat omnia mala, esset causa omnium malorum, & per consequens esset actor omnium malorum, quod falsum est.

¶ SCIENDVM est ergo circa istam materiam quòd scientia siue præscientia Dei potest considerari dupliciter. Vno modo secundum propriam rationem. Et sic cum præscientia nihil aliud dicat nisi præcognitionem, non importat aliquam causalitatem, alias omnis scientia vel præscientia causa esset rerum præscitarum, quod falsum est. Videmus enim quòd præscientia medici quando certitudinaliter nouit infirmum breui moriturum, non est causa mortis infirmi. Præscientia etiam speculatoris, qua videt hominem eunicm per viam, in qua paratus est leo ad deuorandum, non est causa perditionis illius, & huiusmodi. Alio modo potest considerari inquantum est scientia artificis operantis res præscitas. Et sic habet rationem causę respectu rei operatæ per artem: vnde secundum modum quo scientia artificis operantis per artem suam, est causa artificiati, consideranda est causalitas scientiæ diuinæ. Est ergo iste progressus in productione artificiati. Primo scientia artificis ostendit finem. Secundo, voluntas eius intendit finem illum ostensum. Tertio, voluntas imperat actum, per quem educatur opus. Quarto scientia dirigit illum actum. Quinto circa opus quod per actum educitur, scientia artificis ponit formam conceptam.

¶ Sic igitur scientia artificis se habet vt ostendens finem, vt dirigens actum, & vt informans opus operatum. Et ideo cõstat quod quicquid defectus vel deuiationis à forma artis, vel à fine accidit in effectu, non reducitur in scientiam artificis sicut in causam, etiam si defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet etiam quòd principalitas causalitatis consistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Vnde manifestum est, quod scientia vel præscientia Dei causalitatem non habet respectu mali, quod est deuiatio à forma & à fine, sed tantum respectu bonorum, secundum quod consequuntur formam diuinæ artis & finem. Non tamen ita quod respectu eorum dicat perfectam rationem causalitatis, nisi secundum quod adiungitur voluntati. Et ideo dicit Magister Sententiarum, quod scientia beneplaciti est causa rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd aliquid potest aliud sequi dupliciter. Vno modo per modum productionis, secũdum quod vnum producitur ab alio. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, est vere causa eius in essendo. Alio modo per modum consecutionis. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, non est causa in essendo, sed solum in consequendo. Et omne tale dicitur esse causa sine qua non. Et talis causa dicitur esse scientia vel præscientia diuina, si tamen scientiam ad simplicem notitiam referamus. Si vero scientiæ sit adiuncta voluntas (quæ dicitur scientia beneplaciti) tunc est causa omnium quæ fecit Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas habet completam rationẽ causæ, inquantum obiectum eius est finis secũdum rationem boni, qui scilicet finis est causa causarum. Vnde & voluntas imperium habet super alias vires animæ. Et ideo voluntas Dei absolute dicitur causa rerum: sed de scientia non est ita, sicut patet per prædicta. Licet enim in Deo sit vna res, tamen aliquid attribuitur vni, quod non attribuitur alteri, & ideo ratio non procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Augustinus loquitur de scientia beneplaciti, sicut patet. Agit enim de bonis tantum, scilicet de creaturis, quas Deus facit. Quas quidem nouit non solum scientia simplicis notitiæ, sed etiam scientia beneplaciti.

¶ LICET autem scientia vel præscientia Dei aliquo modo sit causa rerum scitarum (vt dictum est) nullo tamen modo res possunt esse causa scientiæ vel præscientiæ Dei. Non enim Deus accipit cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed seipsum intelligit & cognoscit. Quãuis igitur res non præscirentur, nisi essent futuræ, non tamen ideo præsciuntur, quia futuræ. Si enim hoc esset, tunc temporale esset causa æterni, & creatum causa creati, & ex creaturis penderet scientia Creatoris. Et ideo dicit Augustinus in 15. lib. de Trini. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit: sed ideo sunt, quia nouit. *1. sent. dist. 38. art. 3.*

¶ Cum ergo dicitur, Res non præscirentur, nisi essent futuræ, non notatur ibi causa nisi forte sine qua non: sed importatur solum consequẽtia vnius ad alterum.

CAP. IIII.

¶ Verum præscientia Dei necessitatem euenienti rebus imponat.

EX PRAEDICTIS colligi potest, quòd præscientia Dei necessitatem euenienti rebus non imponit. Si enim præscientia Dei accipiatur pro simplici notitia futurorum, certum est quod ipsa non est causa rerum præscitarum, vt ex iam dictis apparet, & ideo licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit. Vnde Augustinus super Ioan. Deus (inquit) futurorum præscius, per prophetam prædixit infidelitatem Iudęorum, sed non fecit. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata præuoit: illorum enim præsciuit peccata non sua. Si autem scientia Dei accipiatur pro notitia beneplaciti, similiter necessitatem rebus contingentibus non imponit. Omnia enim sic cognoscit esse futura, sicut ventura sunt: & cuncta quę contingenter euenium (vt illa quę sunt à lib. arbi. & à casu, & à fortuna) sic præscit esse futura contingenter, sicut etiam præscit modum contingentię, secundum quem sunt. Vnde sicut erroneum est dicere, quod humani actus & euentus præscientię & ordinationi diuinę non subsint, ita erroneum est dicere, quod ex præscientia vel ordinatione diuina humanis actibus necessitas ingeratur. Tolleretur enim libertas arbitrij, legum vtilitas, consiliandi opportunitas, solicitudo bene viuendi, & pœnarum præmiorumque iustitia.

¶ SED CONTRA hoc obijcitur. Dictum est supra, quòd præscientia beneplaciti est causa rerum. Sed omnis causa necessaria inducit necessario effectum: posita enim causa, necessario ponitur effectus, nisi sit deficiens in minori parte, sicut est causa naturalis. Cum ergo præscientia Dei non sit deficiẽs, videtur quod id quod præscitum est à Deo, sit necessarium.

¶ Amplius. Omne quod Deus præscit, est verum, quia scientię Dei falsum subesse non potest. Sed (vt dicit Philosophus in primo Periher.) omne

omne quod est, quando est, necesse est esse. Ergo si præscitum est modo verum, necesse est nunc esse verum. Sed futurum est præscitum. Ergo necessarium est futurum esse. Ergo de necessitate eueniet.

¶ Præterea, Ponatur quòd Deus præscit aliquid in partem affirmatiuam, vt Socratem currere, Tunc sic, Aut est possibile Socratem non currere, aut non est possibile. Si non est possibile ipsum non currere, ergo ab æquipollenti necesse est ipsum currere, & sic habetur propositum. Si autem possibile est ipsum non currere, ponatur ergo (possibile enim est, secundum Philosophum, quo posito non sequitur inconueniens) sed positum erat, quod Deus præsciret Socratem currere, ergo præsciet esse futurum, quod non est futurum. omnis autem talis scientia falsa est. ergo scientia, vel præscientia Dei falsa erit, quod est impossibile. Relinquitur ergo quod Socratem non currere, non sit possibile, sed necessarium.

Item, Si Deus præscit Socratem currere, aut est possibile aliter euenire, aut non est possibile. Si non est possibile aliter euenire, ergo necessarium est sic euenire, sicut præscitum est, & sic habetur propositum. Si autem possibile est aliter euenire, quàm Deus præscituit: ergo diuina præscientia est fallibilis, & incerta, quod est falsum.

¶ Adhuc secundum Philosophum in lib. Priorum, ex maiori de necessario, & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario. Inde sic, Omne præscitum à Deo necesse est esse verum. Sed Socratem currere est præscitum à Deo, ergo necesse est esse verũ. Et sic idem quod pius.

¶ Item, In omni verò conditionali si antecedẽs est necessarium absolute, & consequens est necessarium absolute: quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquam sequitur, nisi necessarium, sicut ad verum nunquam sequitur falsum, quamuis ad falsum aliquando sequatur verum, vt probatur in primo Priorum. Sed in hac conditionali Necesse est Socratem currere, si est præscitum à Deo. antecedens est necessarium absolute, tum quia omne præscitum est necessarium, tum quia omne æternum est necessarium: ergo Socratem currere est necessarium absolutè.

¶ IN CONTRARIVM est autoritas Augustini sumpta à simili in libro de Libero arbi. dicentis: Sicut tu memoria tua non cogis esse facta, quæ præterierunt, sic præscientia non cogit fieri, quæ futura sunt.

¶ Item potest ostendi per rationes ducentes ad impossibile. Si enim præscientia Dei necessitatem rebus imponeret (sicut dictum est) tolleretur libertas arbitrij, periret consiliandi opportunitas, frustra bonis præmia, & malis supplicia ponerentur, iniuste boni præmiarentur, & mali punirentur, laus & vituperium deperiret: quia (vt dicit Hieron.) nemo peccat in eo, quod vitare non potest: peccata nostra ad autorem bonorum omnium referrentur, nec speculandi aliquid, vel deprecandi ratio vlla esset.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates duplex fuit error circa istam materiam, Quidam enim propter ordinem causæ ad causatum dixerunt, quòd cum præscientia Dei sit causa rerum, & sit immutabilis, rebus necessitatem imponit, & ideo abstulerunt liberum arbitrium, & peccatum. Et hęc positio fuit hæretica & iniqua: quia destruit bonos mores. Alij verò propter ordinem scientiæ ad sciũ, dixerunt, quòd cùm scientia sit certa cognitio ex ipsa ratione certitudinis, requirit determinationẽ in re scita. Sed in futuris contingẽtibus non est alterum determinate verum, & ideo de eis certa cognitio esse nõ potest, nisi quando sunt. Cum autem Dei cognitio sit certissima, & infallibilis, negauerunt Deum de futuris contingentibus præscientiam habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri cognitionem accipere. Et hęc similiter positio hęretica fuit, & impia, quia derogat nobilitati diuinæ. Et ideo positio vera, & catholica est (quæ Deum honorat, & bonos mores conseruat) quòd in Deo est certissima præscientia futurorum omnium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. Quomodo autem hoc esse valeat, sic percipi potest. Manifestum est, quòd quando sunt multæ causę ordinatę, effectus vltimus non sequitur causam primam in necessitate, vel contingentia, sed causam proximam: quia virtus causæ primæ recipitur in causa secunda, secundum modum causæ secundæ: nam omne quod recipitur in aliquo, est in eo, secũdum modum recipientis, & non secũdum modum recepti. Effectus enim ille non procedit à causa prima, nisi secundum quod virtus causæ primæ recipitur in causa secunda, vt patet in fructificatione arboris, cuius causa remota, siue prima est motus solis, proxima verò est virtus generatiua plantæ. Fructificatio autem impediri potest per impedimentum virtutis generatiuæ, quamuis motus solis inuariabilis. Similiter etiam scientia Dei licet inuariabilis causa omnium, effectus tamen producuntur ab ipsa per operationes causarum secundarum. Et ideo mediantibus causis secundis necessariis producit effectus necessarios: & mediantibus causis secũdis contingentibus, producit effectus contingentes.

¶ Sed adhuc manet dubitatio maior de infallibilitate diuinæ præscientiæ, quia licet prima causa possit stabilis esse cum defectu causæ secundæ (sicut motus cæli cum sterilitate arboris) scientia tamen Dei non potest stare cũ defectu causæ secundæ: non enim potest esse, quòd Deus sciat simul hũc hominem currere, & ipse deficiat à cursu. Et hoc est propter certitudinem scientiæ ipsius. Ad hoc ergo, quòd sit certa scientia, oportet inuenire aliquam certitudinem in re scita.

¶ Sciendum est igitur, quòd antequàm res sit, non habet esse, nisi in causis suis: sed causæ quædam sunt, ex quibus necessario sequitur effectus, quę impediri non possunt. Et in istis causis habet effectus esse certum, & determinatum, adeo quòd potest ibi fieri demonstratio, sicut est ortus Solis, & eclipsis Solis, & Lunæ, & huiusmodi. Quædam autem sunt, ex quibus sequuntur effectus in maiori parte, sed tamen deficiunt in minori. Vnde in istis causis effectus futuri non habent certitudinem absolutam, sed quandam, in quantum sunt magis determinatæ causæ ad vnum, quàm ad aliud. Et ideo per istas causas potest accipi scientia coniecturalis de futuris. Quæ tantò magis est certa, quantò sunt causæ magis determinatæ ad vnum, sicut est cognitio medici de sanitate infirmi, ac morte futura, & iudicium astrologi de ventis, & pluuijs futuris. Quædam verò causæ sunt, quæ se habent ad vtrumlibet. Et in istis causis effectus futuri nullam habent certitudinem, vel determinationem. Et ideo contingentia ad vtrumlibet, in causis suis, nullo modo cognosci possunt, sed quando iam efficiuntur in rerum natura, tunc habent in seipsis esse determinatum. Et ideo, quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscuntur, vt pater de eo, qui videt Socratem currere, quia tunc certam cognitionem habet de cursu ipsius: nam Socratem currere, dum currit, necessarium est. Intellectus autem diuinus ab æterno intuetur vnumquodque contingentium, non solum prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato: nisi enim hoc esset, aliter cognosceret rem postquàm est, quàm antequàm fieret, & sic ex euentibus rerum aliquid accresceret cognitioni eius. At verò cognitio Dei non causatur à rebus, sicut nostra, sed potius ipsa est causa rerum cognitarum.

¶ Scientia ergo Dei, cum sit vera, & perfecta, eo modo, quo res futuræ sunt, eas euenire cognoscit. Et ideo ab æterno vno intuitu vidit singula tempora, & cunctos hominum actus, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Patet igitur, quòd præscientia Dei perfecte, & inuariabiliter cognoscit res futuras prout euenium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus non trahit necessitatem à causa prima, sed solum à causa proxima, vt dictum est. *Ibi suprà ad primũ.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd dictum Philosophi intelligitur de eo, quòd aliquid in actu ponit circa subiectum, quod postquam positum est, impossibile est non esse positum. Sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum, quia non est verum pro præsenti, sed solum pro futuro, & ideo nullam habet necessitatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duplex est necessitas, scilicet absoluta, & conditionata, siue respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentiæ, dicitur necessitas consequentis, quæ est ex causis necessarijs. Necessitas autem conditionata est ex suppositione, siue conditione, & dicitur necessitas consequentiæ. Et hæc non opponitur contingentiæ, quia nõ est ex causis necessarijs absolutè. Nam aliquod contingẽs necessario sequitur facta suppositione, vt si ponatur, quòd Sortes currit, necessario sequitur, quòd moueatur.

¶ Dicendũ est ergo, quòd actus diuinæ cognitionis transit super contingens (etiam si futurum sit nobis) quia ei semper est præsens, sicut transit visus noster super ipsum, cum est præsens. Et quia omne quod est, dum est, necesse est esse: quod tamen absolute non est necessarium, ideo in se consideratum est contingens, sed relatum ad Dei cognitionem, est necessarium, quia ad ipsam refertur, secundum quod est in esse actuali, cum æternitati omnia sint præsentia. Non enim Deus videt tantum hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram, & respectu futuri esse præteritam, sed videt id tempus, in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore. Vnde omnino simile est, si ego videam præsentialiter Socratem currere, quod quidem in se contingens est, sed relatum ad visum meum, est necessarium. Vnde secundum distinctionem positam dicendum est, quòd præscitum est necessarium necessitate consequentiæ, siue conditionata, & non necessitate consequentis, siue absoluta.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infallibilitas, & certitudo præscientiæ Dei, prouenit ex hoc, quòd rem videt semper, vt præsentem, sicut dictum est. Non tamen ex hoc, quòd res præscita necessitatem absolutam acquirit, sed conditionatam solum, vt iam patuit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ista propositio, Omne scitum à Deo necesse est esse, est duplex. Potest enim esse de dicto, & sic est composita, & est vera, quia hoc dictum est necessarium, scilicet scitum à Deo est verum. Vel potest esse de re, & sic est diuisa, & falsa, hanc enim rem quæ ponitur scita à Deo, non est necesse fieri, quia contingenter fit. Et similiter conclusio duplex est. Huius autem distinctionis ratio est, quia potest istud sumi, secundum conditionem, quæ subiacet diuinæ scientiæ, & hoc est, secundum quod habet esse determinatum in actu, & sic necessitatem habet. Vel potest ista res sumi, sine vlla conditione, & sic non est necessarium, quia potest considerari, prout est in causis suis *Ibi suprà ad quintũ.*

antequam sit in actu, & ibi non habet necessitatem, nec ibi tantum est scita à Deo futura esse, non enim scit Deus effectum contingẽtem esse determinatum in sua causa, quia esset falsa scientia, cum in causa sua non sit determinatus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd ad hoc argumentum quidam sic respondent, & dicunt, quòd hoc antecedens, scilicet esse præscitum à Deo, est necessarium, nec tamen consequens est necessarium, quia illa regula intelligitur tantum in illis conditionalibus, in quibus antecedens est causa consequentis. Sed quia regula illa non probatur à Philosopho ex ratione causalitatis, sed ex ratione cõsequentiæ (secundum quam ex necessario sequitur necessarium, siue sit causa, siue effectus) ideo aliter potest dici, quòd antecedens est necessarium: absolutè tamen ista res non ponitur subiacere diuinæ scientiæ, nisi dum est in actu, secundum quod determinationem, & certitudinem habet: ipsam enim necesse est esse, dum est. Et ideo similis necessitas inferenda est in consequente, vt scilicet accipiatur ipsum quod est Socratem currere, secundum quod est in actu: & sic determinationum necessitatem habet. Vnde patet, quòd si sumatur Sortem currere, secundum hoc, quod ex antecedente sequitur, necessitatem habet: non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod subsitat diuinæ scientiæ, cui subijcitur, prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali, vnde sic etiam sumendum est consequens. Et hoc modo patet, quòd consequens necessarium est: necesse est enim Socratem currere, dum currit.

Vbi supra ad sextum circa finem.

CAPVT V.

¶ Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.

POST hæc etiam de prædestinatione restat inuestigare.

¶ De qua hic ad præsens, præter ea, quæ dicta sunt, duplex consideratio erit.

¶ Prima quidem, vtrum prædestinatio certitudinem habeat.

¶ Secunda, vtrum necessitatem imponat.

¶ AD PRIMVM ergo sic proceditur. Videtur, quòd prædestinatio certitudinem non habeat. Dicitur enim Apocal. tertio. Tene, quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Aut hoc intelligitur de corona præsentis iustitiæ, aut de corona gloriæ. Sed non de corona præsentis iustitiæ: quia gratia, quam quis habet, eo peccãte destruitur, nec de subiecto in subiectũ mutatur. Ergo intelligitur de corona gloriæ. Sed gloria non est alicuius in statu vitæ, nisi secundum quod est ei prędestinata. Ergo videtur, quòd vnus possit accipere, quod alij prędestinatum est: & sic prædestinatio certa non erit.

2. dist. 40. quæst. 3. ar. vnico.

¶ Præterea, Grego. in Moral. dicit, quòd alijs cadentibus, in eorum locum alij succedunt. Sed locus gloriæ non potest dici eorum, nisi quia est ei prædestinatus, ergo idem quod prius.

¶ Item in Psalm. dicitur, Deleantur de libro vitæ, & cum iustis non scribantur. Sed non potest deleri de libro, nisi quod ibi scriptum est. Cum ergo prædestinatio sit liber vitæ, videtur quòd aliquis à prædestinatione possit deficere, & ita certitudinem non habebit.

¶ Amplius, Eorum, quæ non sunt determinata, nec in se, nec in causis suis, non potest esse certitudo. Sed motus liberi arbit. (quod est causa ad vtrumlibet) non sunt determinati, nec in se, nec in causis suis antequàm sint. Cum igitur effectus prædestinationis expleatur motibus liberi arbit. qui sunt opera meritoria, sequitur, quòd prædestinatio nullam certitudinem habeat.

¶ IN CONTRARIVM est autoritas Augu. in libro de Correptione & gratia, dicentis: Certus est numerus electorum, qui non potest minui, nec augeri.

Cap. 13.

¶ Præterea, Secundo Timo. 2. dicitur, Nouit Deus, qui sunt eius. Cum ergo diuina cognitio sit certa, & infallibilis (vt suprà dictum est) & prædestinatio in sui ratione præscientiam includat, prædestinatio certa erit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum diuina cognitio perfecta sit, certa est, & infallibilis. Et ideo non solùm numerus prædestinatorum Deo certissimus est (licet incertus sit nobis) sed etiam numerus reproborum. Sciendum tamen est, quòd secundum statum præsentis iustitię, quidam habentes gratiam, perdunt eam, dum in peccata labuntur: & eis cadentibus, in eorum locum alij admittũtur: dum opera ipsorum in charitate facta, quæ sibi, & alijs proderant (secundum quod charitas omnia merita sanctorum communia facit) ipsis peccantibus, eis prodesse desinunt ad æternæ vitæ meritum, eorum autem fructus in illis manet, qui in gratia perseuerant. Non tamen ita, quòd eadem gratia numero, quæ in vno erat, ipso peccante, in alium transmutetur. Vnde secundum statum præsentis iustitiæ, nunquam ecclesia destinitur existentibus in gratia: quia quibusdam peccantibus, in gratiam alij à Domino aduocantur. Et totũ est certissimum apud Deum, vnde Apocalip. tertio, super illo verbo, Tene quod habes, & cætera, dicit glos. Cum sit Deo certus numerus suorum, si quis labatur, alius misericordia in locum eius subinducitur, sicut per superbiam Iudæorum gentilitas subintrauit.

Vbi suprà, ad primũ, & secũdũ.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum, & secundum argumentum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd prædestinatio dicitur liber vitæ, secundum quod in eo dicitur aliquid scribi, non solum quantum ad præsentem iustitiam, sed etiam, quantum ad futuram gloriam, & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro vitæ. Sed illud quod est ibi scriptum, quantum ad præsentem iustitiam tantùm, dicitur deleti, non mutatione facta ex parte libri, vt in eo aliquid fuerit, quod postmodum non sit, sed ex parte illius, qui in eo scriptus erat, inquantum scilicet ipse mutatur à statu præsentis iustitiæ.

Vbi suprà, ad tertium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd contingens futurum (vt motu liberi arbit.) quamuis non sit determinatum in causa sua, est tamen determinatum in esse suo, secundum quod est in actu. Et sic subiacet certitudini præscientiæ, sicut suprà dictum est de futuris contingentibus in præcedenti capite.

Vbi suprà ad quartũ.

CAPVT VI.

¶ Vtrum prædestinatio necessitatem imponat.

DEINDE inuestigandum est, vtrum prædestinatio necessitatem imponat. Et videtur quòd sic: quandocunque enim aliqua causa est tantæ virtutis ad producendum effectum, quòd impediri non potest, necessitatem, & coactionem inducit. Sed prædestinatio (quæ est causa salutis hominum) voluntatem Dei nominat, quæ impediri non potest. Vnde dicitur Hester decimotertio. Non est qui tuæ possit resistere voluntati. Ergo prædestinatio necessitatem imponit. Cui rei videtur attestari Apostolus Rom. nono, dicens: Cuius vult, miseretur, & quem vult, indurat. Et Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit.

¶ Præterea, Nulla volũtas ligata, vel impedita ad eliciendũ proprium actum, est libera, sed coacta. Sed voluntas humana per prædestinationem ligatur, & impeditur ad eliciẽdum actum propriũ, quod est velle, vt videtur dicere Apostolus ad Roman. 9. dum dicit, Non est volentis, nec currentis, sed miserentis Dei. Inter li non est volẽtis, scilicet velle, & currentis, scilicet currere, id est, operari. Ergo voluntas humana per prædestinationẽ cogitur. Et sic idem quod prius, Hoc idem confirmatur, per id, quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate, scilicet sua, vt dicit Inter li. Ergo talis erit vnusquisque, qualem vult Deus, cum nihil possit, nisi quod Deus vult. Ad idem ostendendum valet id, quod dicitur Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.

¶ Vlterius: videtur, quòd Deus sit causa reprobationis, & excæcationis, sicut est causa prædestinationis, & eodem modo reprobatis necessitatem imponat.

1. dist. 40. q. 4. ar. 2.

¶ Primò, per id, quod dicit Apostolus 2. Corin. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, & vna glo. exponit hoc de Deo vero. Ergo ipse est causa excæcationis.

¶ Ad idem est, quod dicitur Rom. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

¶ Amplius, Secundum Philosophum in Posterioribus, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis. Sed velle diuinum est causa, quòd iste habeat gratiam, quia scilicet ipse Deus vult. Ergo videtur, quod non velle Dei, sit causa, quare iste gratiam non habeat. Sed hoc est obduratio. Ergo ex parte Dei accipienda est causa obdurationis.

¶ Præterea, Sicut dicit Philosophus in secundo physico. id quod per sui præsentiam est causa salutis nauis, scilicet gubernator, per sui absentiam est causa periculi. Sed Deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ. Ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

¶ SED CONTRA, Nullus iuste culpatur, vel laudatur, punitur, vel remuneratur de eo, quod ipsi necessitatem, & coactionem ingerit, & cuius causa in ipso non est. Sed homo iuste laudatur, vel culpatur, punitur, vel remuneratur de his, quæ ab eius voluntate procedunt. Ergo prędestinatio voluntati hominis necessitatem non ingerit, & obdurationis causa non existit.

¶ RESPONDEO dicendum, ad primam quæstionem, quòd licet prædestinatio certitudinem habeat, non tamen illa certitudo necessitatem saluandis imponit. Sicut enim suprà dictũ est in primo cap. Prædestinatio in suo intellectu includit præscientiam, voluntatem, & prouidentiam. Prouidẽtia autem, quamuis sit omnium (vt dictum est) non tamen omnia necessario cueniunt, sed secundum conditionẽ proximarum causarum, quatum naturas, & ordinem prouidentia non destruit, sed conseruat. Præscientia etiam non imponit necessitatem rebus, nec inquantum est causa, cum sit causa prima, cuius conditionem effectus non sequuntur, seu causæ proximę. Nec inquantum certitudinem, & determinationem habet, quia illa certitudo diuinæ præscientiæ attenditur, non secundum quod res est in suis causis (in quibus est, vt possibile futurum tantum) sed secundum quod habet esse determinatum in actu, prout est præsens, & non futura, vt suprà expositum est cap. quarto. Voluntas etiam cũ sit causa vniuersalis, & prima omnium rerum,

1. dist. 40. q. 3. ar. 1. cor. post mẽ.

1. quæst. 19. ar. 7. ad 2. Et 1. con. 80. ratione. Et lib. 3. c. 7. ad m.

rerum, non excludit omnes proximas causas rerum. Nec hoc est ex insufficientia voluntatis, sed ex ordine sapientiæ ipsius, quæ effectus mediantibus alijs causis prouenire disposuit, vt sic etiam causandi dignitas creaturæ communicaretur. Vnde diuinæ voluntatis efficacia exigit, vt non solum sit, quòd Deus vult, sed etiam vt hoc modo sit sicut Deus vult illud esse. Et ita patet quòd certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

1. dist. 47. q. 1. ar. 2. q. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis Dei voluntas sit immutabilis, & inuincibilis, non tamen sequitur, quòd omnis effectus eius sit necessarius necessitate absoluta (quam habet res à causa sua proxima) sed solum necessitate conditionata, sicut etiam de præscientia dictum est.

¶ Ad autoritatem autem Apostoli, qui dicit, Cuius vult miseretur, & cætera, dicendũ est, quòd Apostolus intendit quòd Deus non prædestinat aliquem, vel infundit ei gratiam coactus, quasi ex necessitate naturæ, vel iustitiæ, vel ex meritis præcedentibus alicuius, sed ex mera liberalitate voluntatis suę. Et quòd ita debeat intelligi, patet per literam præcedentem de Iacob & Esau, de quibus ibi dicitur, Cum enim nondum nati essent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositũ Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori.

¶ Autoritas autem Psalmistæ non cogit dicere, quòd volũtas Dei necessitatem imponat, sed quòd semper infallibiliter impleatur. Sciẽdum tamen est, quòd Deus dicitur velle aliquid dupliciter. Vno modo proprie, & sic dicitur velle aliquid, cuius voluntas verè in eo est, & quòd sibi complacet. Et hic dicitur voluntas beneplaciti, quę semper in omnibus infallibiliter adimpletur. Et de hac loquitur Psalm. & Isa. 46. Omnis voluntas mea fiet. Alio modo dicitur velle aliquid Metaphoricè, id est, per similitudinem, eo quòd ad modum volẽtis se habet, inquantum præcipit vel consulit, prohibet, vel permittit aliquid. Et hæc dicitur voluntas signi, quæ non semper impletur. De qua dicit Apostolus 1, ad Timo. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cum tamen omnes salui non fiant, sed multi damnẽtur. De hac etiam dicitur Mat. 23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti.

Lib. 8. ar. vltimo. cor. post principium.

¶ Ad aliud dicendum, quòd voluntas humana per prædestinationem non ligatur, nec impeditur ad eliciẽdum proprium actum, sed iuuatur. Ideo autem dicit Apostolus, quòd non est volentis velle, nec currentis currere, sed miserẽtis Dei: quia nemo potest per conatum propriæ voluntatis consequi gratiam, vel per naturalia propria opus gratuitum elicere sine diuino auxilio. Vnde ipse Christus dicit, Ioannis tertio: Sine me nihil potestis facere. Cuius ratio est, quia licet voluntas hominis libera sit, tamen hanc libertatem non habet, nisi à Deo, qui est causa efficiens huiusmodi liberratis. Et sicut dicitur in libro de Causis, Omnis causa primaria plus est influens super suum causatum, quàm causa secunda: quia virtus & esse causæ secundæ totum est à causa prima: & sic actus, & operatio causæ secundæ reducitur in causam primam, cuius virtute operatur. Et per hunc modum dicit Apostolus, quòd Deus operatur in nobis velle, & perficere.

¶ Ad id verò quod dicitur, Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum, dicẽdum, quòd homo trahitur tripliciter, aliquãdo enim trahitur violentia, sicut Susanna trahebatur ad mortem, vt dicitur Danie. 11, & Eleazarus trahebatur ad supplicium, vt dicitur 2. Machab. 6. Et de hac tractione dicitur Prouerb. 24. Qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Aliquando verò trahitur homo amore, vel delectationibus allectus, vel beneficijs prouocatus, sicut trahitur puer ouo, vel pomo sibi ostensũ. vnde dicitur, Trahit sua quenque voluptas. De hac tractione dicitur Oseæ 11. In funiculis Adam traham eos. in vinculis charitatis. Et Canti. 1. Trahe me, & cętera. & Ioannis decimo secundo, Si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Aliquando autem trahitur timore supplicij territus, sicut trahuntur qui timẽt supplicia. De hac tractione dicitur Iacobi 2 Nónne diuites per potentiam opprimũt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Tractio ergo ista, de qua loquitur Christus (vt ostendit glos.) non est violentiæ, nec necessitatis, nec inuiti, sed voluntatis, & desiderij.

¶ AD SECVNDAM quæstionem dicendum, quòd reprobatio in suo intellectu tria includit, scilicet æternam præscientiam meritorum, temporalem obduratiomem, siue excæcationem, & finalem damnationem. Primum, scilicet præscientia meritorum causam non habet, cum enim Deus non accipiat cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed ex seipso res intelligat & cognoscat, nullo modo res futuræ possunt dici causa præscientiæ Dei, sicut suprà in fine tertij capituli dictum est.

¶ Item cum præscientia secundum propriam rationem non aliud dicat, nisi simplicem notitiam futurorum, non importat aliquam causam, & ideo futurorum, & præcipue malorum causa esse non potest, sicut suprà tertio capite dictum est. Et secundum hoc reprobatio est tantum præscientia culpæ, sed non causa.

¶ Secundum autem, & tertium, scilicet temporalis obduratio, & finalis damnatio, duplicem caulam habent, vnam ex parte hominis per

modum meriti, aliam ex parte Dei per modum iustitiæ, culpæ merito pœnam adhibentis. Obduratio enim quandoque dicitur actus voluntatis obstinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et sic constat, quòd obdurationis causa nõ est Deus, sed homo, sicut nec alterius actus peccati, inquantum deformis est. Aliquãdo autem obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ, quæ etiam exceçatio dicitur: quia gratia est quoddam lumen animæ: & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia, ex duobus cõtingit, tum quia ipse non vult recipere, tum quia Deus non ei infundit, vel non vult infundere. Horũ autem duorum talis est ordo, vt secundum non sit, nisi ex suppositione primi. Cum enim Deus nihil velit, nisi bonum, nõ vult aliquem gratia priuare, nisi secundum quod bonum est, sed quòd aliquis careat gratia, non est bonum simpliciter. Vnde hoc absolutè consideratum, non est volitum à Deo. Est tamen bonum, vt careat gratia, si eam habere non vult, vel si negligenter ad eam habendam se præparat: quia iustum est, & hoc modo est volitũ à Deo. Patet ergo, quòd huiusmodi defectus absolutè causa prima est ex parte hominis, qui gratia caret: sed ex parte Dei non est causa huius defectus: nisi ex suppositione illius, quod est causa ex parte hominis. Et per hũc modũ quãdoq; inuenitur Deus dici causa exçecationis, vel obdurationis, nõ quidẽ emittendo malitiã, sed non impertiendo gratiã: sicut nec digni sunt, vt dicit Aug. Si enim non necessario impertitur, in ipso est impertiri, & non impertiri, vnde eius quod est non impertiri, aliquo modo causa est. Obduratio igitur ex parte hominis habet rationẽ culpæ: sed ex parte Dei habet rationẽ iustitiæ. Similiter finalis damnatio habet duplicem causam, scilicet ex parte hominis, commissionem culpæ, & parte Dei, illationem pœnæ.

¶ Et per hoc patet responsio ad primas duas auctoritates, quòd Deus excæcat mentes infidelium, non impertiendo malitiam, sed iustè subtrahendo gratiam. Similiter, Obdurat quem vult: quia non cogitur cuiquam indigno conferre gratiam. Nec est contra voluntatem Dei: sed secundum voluntatem ipsius, quòd aliquis pro merito malitiæ suæ obduretur: inquantum obduratio dicit pœnam iusto iudicio culpæ obstinationis illatam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus non sequitur, nisi concurrentibus omnibus causis: sed ex defectu vnius causæ tantum consequitur negatio effectus. Dico igitur, quòd causa gratiæ, sicut agens, est ipse Deus, & sicut recipiens, ipsa anima per modum subiecti & materiæ. Et ideò, quia formæ inductæ non est causa materia, neque subiectum, nisi sit tale subiectum, ex cuius principijs fluit accidens (quale accidens non est gratia) ideò nõ dicitur simpliciter anima causa gratiæ, sed recipiens tantum. Deus autem est causa dicitur tamen anima causa malitiæ. Nec oportet, quòd omnis defectus incidat ex parte agentis, sed potest incidere ex parte recipientis. Et ita est in proposito: ipsa enim anima est causa obdurationis, inquantum obduratio culpam dicit.

¶ Ad quartũ dicẽdum, quòd Deus, quantum est in se, nulli est absens: sed homo à Deo pręsente se absentat, sicut se absentat à præsenti lumine, qui claudit oculos. Et ideo non est simile, quod pro simili ponitur.

CAPVT VII.

¶ Quare Deus creet hominem, quem præscit esse damnandum.

VLTIMO considerandum est, quare Deus facit hominem, quem præscit esse damnandum. Sunt enim quidam vesani, qui Deo in hoc iniquitatis maculam imponere non verentur, dicentes eum iniquum, & impium, qui opus suum facit ad intolerabiles, & interminabiles cruciatus.

¶ Rationes igitur adducendę sunt ad tantam vesaniam refrenandam, & Dei iustitiam demonstrãdam. Et primo ostendendum est, quòd voluntas Dei facientis hominem, quem præscit esse damnandum, non est iniqua. Deinde ponẽdę sunt rationes probabiles, quare Deus facit hominem, quem præscit esse damnandum. Sciendum est itaque, quòd ratio, quare Deus hoc facit, est sua voluntas: quæ causa est omnium, quę ab eo fiunt, vnde dicit August. in 3. lib. de Trin. Non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc igitur sola est, vnde ortum est quicquid est. Voluntas autem eius iniusta, vel iniqua esse non potest. Ex duobus enim contingit voluntatem alicuius à rectitudine deuiare: videlicet, aut ex ignorantia, aut ex affectione peruersa. Quæ quidẽ duo in Deo inesse non possunt. Cum enim sit summè sapiens, ignorantia in eum non cadit: vnde dicitur Iob. 12. Apud eum est sapientia, & fortitudo: & ipse habet consilium, & intelligentiam. Et ideo clamat Apost. Rom. 11 O altitudo diuitiarũ sapientię, & scięti æ Dei, &c. Hinc etiam Iob. 9. dicitur. Sapiens corde, & fortis robore. Item cum omnis artifex naturaliter diligat opus suum, impossibile est opificẽ omnium odire aliquam creaturã: & ideò affectio inordinata in eo esse non potest. Vnde dicitur Sap. 11. Diligis omnia quę sunt, & nihil odisti eorum quę fecisti, nec etiam odiens aliquid constituisti, aut fecisti. Ex his ergo apparet Dei voluntatem creatricem omnium iustissimam fore, nec maculam aliquã iniquitatis habere. Et hoc est, quod dicitur Deut. 32.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus fidelis, & absque vlla iniquitate, iustus & rectus. Item Abacuc. 1. Mundi sunt oculi tui, nè videas malum, & respicere ad iniquitatē non potes. Et ideò dicit Psal. Iustus Dominus, & iustitias dilexit, quantū ad ornatissimam affectionē: inquitatem vidit vultus eius, quantum ad perfectissimam cognitionem. Licet autē Deus sit rectissimus, & nihil odiat eorum, quæ fecit: dicitur tamen odire aliqua Metaphorice, non inquantum ab ipso procedunt, sed inquantū egrediuntur à regula rectitudinis suæ. Illud enim quòd non esse volumus, odire dicimur: vnde cum mala fiant contra regulā rectitudinis eius (quia sunt priuatio modi, speciei & ordinis, vt dicit Aug.) ea vult non esse: & ideò malos odio habere dicitur. Vnde Sap. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Dicitur eorum odire illos, quorum punitionem vult. Sic enim ad modum odientis se habet. Et ideo dicit Psal. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quia verò diuina voluntas est causa rerum omnium, ipsa causam habere non potest. Voluntati enim causa volendi est, finis autem diuinæ voluntatis est sua bonitas, ipsa enim bonitas Deo est causa volendi. Et ideo dicit Aug. in lib. 83. quæstionum, quòd voluntatis eius causa quærenda non est. Nam (vt idem dicit in lib. contra Manichæos.) Qui dicit, quare Deus voluit facere cœlum & terram, maius aliquid quærit quàm sit voluntas Dei: nihil autem maius inueniri potest. Quamuis autem diuina voluntas causam nō habeat aliquid creatum, nihilominus tamen potest ei aliqua volendi ratio assignari, vel bonitas ipsius, vel aliquid quod ad bonitatis, vel sapientiæ ipsius pulchritudinem ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeretur in quorundam errorem declinare dicentium omnia procedere à Deo, secundum simplicem voluntatem: vt de nullo oporteat reddere rationem, quare * Deus vult. Quod diuinæ scripturæ manifestè contrariatur: quæ Deum perhibet, secundum suę sapientiæ omnia fecisse: secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, &c. Et eccle. 1. dicitur, quòd Deus effudit sapientiam suam super omnia opera sua. August. etiam in lib. 11. super Gen. ad lit. dicit. Mouentur quidam dicētes, cur creauit Deus, quos futuros malos præsciebat? Et respōdens dicit, quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus: si enim eos fecit, vt in eis relinqueret, vnde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operatum inuenirent.

¶ COMPESCAMVS igitur humanam temeritatem, quæ Deo iniquitatis maculam imponere non veretur, & approbantes diuinam iustitiam, affignemus aliquas rationes, quare Deus creat hominem, quē præscit esse damnandum. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinæ liberalitatis, Melius est esse aliquid cum aliquo defectu, quàm non esse simpliciter. Cum autem in peccatore damnando duo sint: videlicet natura, quæ bona est, & culpa, quæ mala est: non debuit Deus propter culpam subtrahere naturam, aliàs liberalitatem suam subtrahere videretur. Sicut videmus, quòd bonus artifex arcam facit, quam etiam præsciet aliquam maculam contracturam. Et hæc ratio potest colligi ex illo verbo Apost. Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Si autem obijciatur, quòd artifex si sciret arcam in breui comburendam, eam non faceret, respondendum est, quòd si artifex sciret etiam in ipsa combustione suam sapientiam relucere, & arcam in igne non deficere, non propter hoc se subtraheret à factione ipsius. Vnde cum Deus sciat etiam in damnatis suam iustitiam, & suam sapientiam relucere, dum culpam per supplicium punit, conueniens est, vt propter hoc non se subtrahat.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius, quàm bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum vniuersale, sicut imperfectum ad perfectum. Ad ordinatam ergo prouidentiam pertinet potius promouere, & conseruare bonum vniuersale, quàm bonum particulare, & aliquando propter bonum vniuersale, particulare negligere: imo aliquando contra particulare, propter vniuersale facere. Sicut ad conseruationem Reip. principes & rectores suspendunt latrones, & interficiunt homicidas. Cum igitur natura humana per generationem propagetur & conseruetur: si Deus hominem damnandum propagari, vel nasci nō sineret, vel animam non infunderet, ordinem generationis humanæ destrueret. Et sic bono vniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur. quod penitus est absurdum. Congruum est igitur, vt propter generalius bonum fiat homo etiam damnādus, Deo aliquid melius prouidente: vt dicit Apostolus ad Hebr. 11.

¶ Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ, & reuerentiæ simul. Nam quanto magis rector auget Rempub. & ipsos Reipub. conseruatores gloriosius promouet, & potioribus donis remunerat, etiam cum supplicijs aliquorum, deprimendo scilicet, & cruciando eorum aduersarios & Reip. destructores: tanto laudabilior redditur. Cum igitur gloriam beatorum augeat, consideratio tormentorum hostium suorum, quę ipsi Dei beneficio euaserunt, congruū fuit, vt Deus etiam homines considerer, quos sciebat esse damnandos. Beatis enim accrescit gloria de perditione malorum: tum quia gaudent de vindicta eorum: iuxta illud Psal. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Tum quia ipsi eorum supplicia euaserūt: & propter hoc in gratiarum actio-

* Aliàs nisi quia.

nes, & laudem, & reuerentiam exuberant. Creatoris 2. Mach. 1. De magnis periculis à Deo liberati magnificē gratias agimus ipsi, vnde dicitur in Psal. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Domine. Et ideò dicit August. super Gene. Frustra dicitur. Non debet Deus creare, quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos, & iustè pro mala voluntate puniendos. Hanc rationem innuit Apostolus Roma. 9. dicens: Volens Deus ostendere iram & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, aptata interitum: vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

¶ Si autem obijciatur, quòd nullus debet procurare propriam reuerentiam, & aliorum vtilitatem cum dispendio aliorum, respondendum est, quòd hoc verum esset, si fraudulentia, vel aliqua iniustitia committeretur, sed quando iustitia non deseritur, sed seruatur (vt in proposito fit: sicut ostensum est suprà) semper debet bonorum vtilitas procurari.

¶ Quarta ratio sumitur ex parte diuinæ potentiæ, & sapientiæ simul. Nullus enim Rex præpotens, & veritatem diligens, debet occultare potentiam suam, & impotētiam simulare, ne infirmus, & impotens reputetur. Item nullus bonus artifex debet occultare sapientiam suam, & ignorantiam simulare, ne inscius videatur. Vnde dicitur Eccle. 20. Melior est qui celat insipientiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam. Si ergo Deus non fecisset, quem sciebat esse damnandum, potuisset inscius, & impotens reputari: & quòd plus posset malitia, quàm diuina potentia, vel sapientia. Cuius cōtrarium scriptum est Sapien. 8. Sapientia vincit malitiam: attingit enim à fine, vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.

¶ Hanc rationem tangit Apostolus Rom. 9. cum dicit, An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?

¶ Si autem obijciatur, quòd nullus debet ostendere potentiam suam in alicuius iniuriam, respondendum est, quòd Deus ex hoc nulli facit iniuriam, vel iniustitiam: nec homo de Deo iuste conqueri potest. nam quicquid boni habet, à Deo habet. Esse suum. Malitiam autem habet à seipso: vt suprà ostensum est. Vnde dicit Aug. super Gen. loquens de futuris damnandis. A se habent voluntatem malam, à Deo naturam bonam, & iustam pœnam. Quòd autem homo de bono conqueratur, iniustum est, & ideò dicit Apostol. Ro. 9. Nunquid iniquitas est apud eum? absit. & subditur. Nunquid dicit figmēntum ei, qui se finxit, Quid me fecisti sic? Et Isa. 45. Væ qui contra dicit factori suo testa de famijs terræ. nunquid dicit lutum figulo suo, quid facis?

¶ Si autem obijciatur, quòd damnatus vellet potius non esse, quàm sic esse, iuxta illud Mat. 26 Bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille. ergo iniustitia fit illi. respondendum est, quòd licet damnati vellēt potius non esse, quàm sic esse, non tamen absolutè vellēt non esse. Nullus enim potest simpliciter appetere destructionē sui esse, propter naturalem appetitum cuiuslibet rei ad esse. Cum autem esse absolutum sit melius, quàm conditionatum, non debuit Deus propter appetitum conditionum, absolutum esse cassare.

¶ Quinta ratio sumitur ex parte humanæ arrogantiæ. Si enim Deus non fecisset aliquem hominem damnandum, humana præsumptio salutem suam proprijs meritis, & non Dei gratiæ ascripsisset: dum credidisset per virtutem propriam, & suis naturalibus, vel ex suis operibus se posse saluari, Hæc ratio tangitur Ro. 9. cum dicitur, vt secūdum electionem propositum Dei maneret, nō ex operibus, sed ex vocante dictum est, &c. Vnde Tit. 3. dicitur, Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit: Et ideo ad humiliandam humanam superbiam loquitur Iob. 40. dicens. Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemnabis me, vt tu iustificeris? Et si habes brachium, sicut Deus, & si voce simili tonas, circūda, tibi decorem, & in sublimi erigere, & esto gloriosus, & ego cōfitebor, quòd saluare te possit dextera tua.

¶ SVNT etiā nonnulli, qui secundū suā dementiā, diuinū prouidentiā reprehendunt, dicentes, quòd Deus talem hominē facere debuit, quòd omnino peccare non posset, sequētes potius suā fatuā conceptionem, quàm diuinæ prouidentiæ rectissimam rationē. Si enim Deus creasset hominē talē, quòd peccare nō posset, plura inconueniētia sequerētur.

¶ Primū inconueniens est, quòd libertas arbitrij tolleretur, & per consequēs natura, & nobilitas hominis cassaretur. Nobilitas enim hominis in hoc consistit, quòd liberam habet electionem, dum ad vtrūlibet flecti potest. Quod quidē animalia bruta, quæ carent ratione, non habēt, licet sensum, & sensualitatis habeant appetitū. Vnde dicere, quòd Deus facere debuisset hominē, qui peccare non posset: simile est, ac si diceretur, quòd debuisset eum facere animal brutum, vel aliquid aliud minus nobile. Talibus cōtingit, sicut dicit Psal. Homo cum in honore esset, non cognouit seipsum, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hominis ergo nobilitas, quam contulit ei Deus, est quòd habet arbitrij libertatem, per quam potest ad vtrūlibet flecti, habēs discretionem boni & mali. Vnde dicitur Eccl. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et subditur, Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.

bitur illi. Et ideò dicit Psal. Minuisti eum paulò minus ab angelis, &c.

¶ Aliud inconueniens est, quòd meritorum & præmiorum ratio, & iustitia deperiret. Nullus enim meretur de eo, cuius causa, & libertas in ipso nō est. Vnde dicit Poēta. Quid meruere boues, animal sine fraude dolōue. Vnde ratio merendi ex parte nostra est in libertate arbitrij. Et cum omne præmium causetur ex merito, cui respōdet: si meritum non esset sublata libertate arbitrij, præmium non daretur: secundum illud Apostoli 2. Timo. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Ad hoc ergo, vt cælestè præmium daretur homini, oportuit vt meritum præcederet ex conatu arbitrij, cui tale præmium datur: sicut dicit Apostolus 2. Tim. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitię, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, &c.

¶ Tertium inconueniens est, quòd bonitati & perfectioni vniuersi detraheretur. Nā perfectio vniuersi consistit in hoc, quòd omnes gradus bonitatis creaturæ communicabiles cōtinet. Si autem natura humana à suo gradu translata, in altiorem per Dei prouidentiam mutaretur, quamuis aliquod bonum humanæ naturę accresceret, tamen bonitati vniuersi aliquid detraheretur, dū non omnes gradus bonitatis impleti essent, illo gradu, ex quo natura humana translata esset, vacuo remanente. Cum autem bonum vniuersi excedat bonum particulare cuiuscunque naturæ creatæ (sicut etiam bonum gentis excedit bonum singularis hominis, vt in primo Ethi. dicitur) debuit Deus humanam naturam facere, qualē fecit: scilicet quæ peccare posset: vt omnes gradus bonitatis impleret. Vnde dicitur Deute. 32. Dei perfecta sunt opera.

¶ Quartum inconueniens est, quia impediretur illud, ex quo apparet Deus laudabilis. Nam in peccatis apparet etiam Deus multum laudabilis, dum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. Cum ergo id, ex quo apparet Deus laudabilis, non debeat impediri, non debuit Deus omnino impedire peccatum, faciēdo hominem qui peccare non posset, vt perpetuò dici posset illud. Psal. Magnus Dominus, & laudabilis nimis, &c.

¶ Quintū inconueniens est, quia si homini daretur, quòd peccare non posset, secundum conditionem suæ naturæ, arbitrij libertate seruata, quædam contradictionis implicatio sequeretur. Arbitrium enim ideò dicitur liberum, quia ad vtrumlibet flecti potest: potest enim aliquid facere, & non facere, & potest facere bonum & malum. Si ergo haberet liberum arbitrium ad peccandum, & peccare non posset per naturam, duo contradictoria essent simul, quod est impossibile.

¶ Si autem obijciatur de arbitrio diuino, vel angelico, quia cum sit liberum, peccare non potest: dicendum est, quia cum Deus non habeat esse causatum, vel dependens ab aliquo, secundum conditionem suæ naturæ, deficere nunquam potest, nec quantum ad esse, nec quantum ad rectitudinem bonitatis: & ideò peccare non potest. Sed quælibet creatura habet esse dependens, & causatum ab alio, scilicet à Deo, & ideò secundum conditionem suæ naturæ quælibet creatura deficere potest, & quantum ad esse, & quantum ad rectitudinem voluntatis. Vnde dicit Greg. quòd omnia tenderent in nihilum, nisi manu Conditoris tenerentur. Et ideo quibuscunq; contertur, vt in bono sic confirmentur, vt peccare non possint, hoc non habent per naturam, sed per Dei gratiam: per quam filij Dei efficiuntur. & quodammodo diuinæ naturę consortes: secundum illud Psal. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.

¶ Patet igitur ex præmissis, quòd omnia, quæ à Deo fiunt, & bona, & ordinata sunt. Et ideo dicitur Gene. primo, Vidit Deus cuncta, quæ fecerat: & erant valde bona. Apostolus etiam dicit Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.

PRÆDICTORVM EPILOGVS.

¶ Non posse naturaliter sciri, quare Deus in particulari hunc prædestinet, & hunc, vel illum reprobet.

QVAMVIS autem superius inductæ sint rationes ad ostendendum, quòd nulla iniustitia apud Deum est, ex eo, quod facit hominem, quem præscit esse damnandum, vnusquisque tamen caueat diligenter, ne nimis incautus præsumat assignare causam in speciali, quare hunc, vel hos determinatè Deus eligat, & illum, vel illos non eligat. Hoc enim nullus mortalium scire potest, nisi fortè Deus vellet hoc alicui specialiter reuelare. Vnde dicit August. Cur potius hunc vel illum Deus liberet, vel non liberet, scrutetur qui potest, tam magnum profundum iudiciorum Dei, veruntamen caueat præcipitium. Item quare hunc trahat, & illum non trahat, noli dijudicare, si non vis errare. Et Rom. 12. Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Qui enim hoc præsumeret perscutari, Deo non præstaret obsequium, sed sibiipsi iudicium generaret: iuxta illud Prouerb. 25. Sicut qui mel multum comedit, non est bonum: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: illo scilicet disponente, à cuius narratione cunctæ linguę deficiunt. Qui & ipse consummatio sermonum existens, est Rex regum, & Dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum non corrumpetur in secula seculorum. Amen.

¶ Insignis angelici doct. diui Thom. Aquin. de diuina præscientia, & prædestinatione tractatus, per Io. Daniel. sacræ paginæ bacchalarium Louaniensem studiosissimè reuisus, & correctus explicit.

¶ Laus vni & trino.

THOMAE DE VIO CAIETANI S. Romanæ Ecclesiæ Caldinalis ordinis Prædicatorum, de infinitate Dei absolutissima Quæstio.

¶ Vtrum Deus gloriosus sit infinitæ virtutis.

QVAERITVR vtrū Deus gloriosus sit infinitæ virtutis. Et arguitur quòd non. Primò, Quia aut Deus mouet cælū effectiuè, & immediatè: aut non effectiuè, sed vt finis tantū: vel effectiuè & mediatè.

¶ Si primo modo, & est infinitæ virtutis. ergo motus cæli esset in non tempore, quod est contra sensum. Consequentia patet ex 8. Phy. text. 79. & primo cæli, text. 52. & secundo cæli comment. 58. & alibi, &c.

¶ Si secundo modo aut tertio. & est infinitæ virtutis: ergo habetur in rerum natura vna virtus: qui se moueret effectiuè, & immediatè, motus fieret in non tempore. Tunc vltra, Sed possibile est virtutem illam infinitam mouere effectiuè, & immediatè: ergo possibile est ex ea sequi motum in non tempore: quod est impossibile simpliciter. Prima consequentia ex antedictis est cuidens. Affirmatio verò vltimi antecedentis patet ex eo, quòd virtus infinita, nec est alligata causalitati finali motus, nec mediatè causalitati effectiuæ eiusdem: quin possibile sit ipsam ab his absolui, alioquin infinita virtus non esset.

¶ Si dicatur quòd hæc ratio supponit Deum agere naturaliter (id est, non quantum vult, sed quantum potest) & quòd hoc non est necessarium: quia Deus est natura intellectualis, cuius proprium est agere: secundum intellectus sui diffinitionem, vt artifices facere videmus, & consequenter Deus tanta velocitate mouet, non quin plus possit, sed quia sic explicandæ suæ arti expedire videt.

¶ Contra hoc primo. Quia saltem habetur intētum, secundum Arist. & Auer. cæterosque philosophos tenētes Deum, licet intellectualem, naturali tamen necessitate agere. Demōstratio siquidem posita in primo cæli, text. 90. ad ostendedam vnitatem mundi manifestè supponit hoc, vt patet ex dubio ibidem moto ab Alexand. & Auer, & S. Tho. & cæteris. Venatio etiam numeri intelligentiarum iuxta numerū motuum cælestium, in 12. Meta. text. 42. hoc idem ponit. Numerus enim motorum non adequatorum non potest ex motuum numero efficaciter cōcludi, cum posset facilè quispiam dicere, plures motus ab eodem excedente motore fieri. Inconueniens quoque reputatur ab Arist. 8. Physi. text. 79. quòd virtus finita, & infinita possint æquali tempore mouere, quod tamen ex hac responsione sequeretur. Auer. quoque 8. Physi. com. 5. & primo cæli con. 21. & Auic. 6. Meta. hoc idem sentire videtur. Secundo, Quia vt dicitur primo priorum, & primo cæli. text. 119. id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile. Sed ad virtutē infinitam positam in rerum natura, licet agēte liberè, sequitur falsum impossibile, scilicet posse fieri ab ea motum in non tēpore: ergo ipsam esse in rerum natura est simpliciter impossibile. Probatur minor. Tum quia non est impossibile Deum velle vti tota virtute sua, vt inductiuè patet in omnibus agentibus. Et vt dicitur in primo cæli. text. 102. ab vniuersali manifestata per inductionem in omnibus sensibilibus, non est resiliendum. Tum quia considerata tantum virtute diuina infinita, & non considerato modo agendi (qui est posterior, scilicet agere per libertatem (sequitur motum fieri in non tēpore: quānis non de facto, tamen quantum est ex ratione potentiæ motiuę. Constat autem, non solum esse impossibile illud, ad quod sequitur de facto poni aliquod impossibile in rerū natura: sed etiam illud, ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. Vnde hoc posset exemplificari sic. Quemadmodum positio tua duo dicit, scilicet quod est virtus infinita, & quòd agit libere: sic consequenter ego deduco duo. Ex primo quidem, quòd fieret motus in non tempore: ex secundo autē quòd de facto hoc falsum est. Ex quibus simul infertur, quòd ad infinitam virtutem, licet agentem libere, sequitur aliquod falsum impossibile, & consequenter ipsam inuenire est impossibile.

¶ Secundò arguitur sic, Omniporentiæ actiuæ in natura respōdet aliquod possibile ex potentia passiua, & econuerso (vt dicitur in primo cæli. con. 124. vel saltem respondet aliquod possibile manifestatiuum totius illius virtutis actiuæ vt sic, aliter frustra esset: cum potentia fit propter opus 2. cæli. text. 17. Sed virtus diuina motiua est infinita per se: ergo sibi respondet saltem possibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius. Hoc autem est impossibile: quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri: aut corporis finiti in non tempore, quod est impossibilius, aut esset corporis finiti in

Universidad de Deusto Biblioteca

tempore æterno, vt est motus cæli. & hic non concludit infinita virtutem motoris, sed immutabilem, & immaterialẽ, alioquin omnes motores cælorum essent infinitæ virtutis. Et confirmatur. Quia quãtitas virtutis actiuæ ex effectus quantitate cognoscitur: vt dicitur in primo cæli, text. 119. Vnde cum Deus non possit producere effectũ infinitum (vt communiter tenetur, & à philosophis, & à Theologis) consequens est, quòd virtus diuina infinita non sit. Et confirmatur secundo ex 4. Phy. text. 71. sic. Si impossibile est esse mobile, impossibile est esse motiuum. & econuerso. & similiter, Si impossibile est esse mobile velocitate infinita, impossibile est esse motiuum velocitate infinita. Sed impossibile est tale mobile inueniri: ergo & motiuum infinitæ virtutis.

¶ Tertiò, arguitur à credentibus se arguere ex cõ. 78. secundo de cælo, vbi Auer. dicit, quòd si motor non haberet potentiã terminatam, ergo neque naturam terminatam: & sic intelligerẽtur ex sua natura motores infiniti: & non intelligerentur ex suo esse res propriæ ei, & cætera. Ex illo enim commento arguunt, quòd infinita virtus est ens impossibile inueniri in rerum ordine: quia si ponatur, sequeretur inquiunt quidam, quòd totum non esset maius sua parte, accepta enim virtute illa infinita, & diuisa secundum intellectum in duas, quasi partes: ex quo, quamuis est virtualiter, cum quælibet pars infiniti sit infinita, & vnum infinitum non sit maius alio, cõsequens est, quòd tota virtus infinita est æqualis cuilibet suarum partium, quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cum dicit, quòd si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij verò eandem inde volentes deducere conclusionem, dicitur ideò esse impossibile ens habens virtutem infinitam, quia infiniti proprium esse occupare totũ. & ideò si daretur infinitum, secundum virtutem: occuparet omnem virtutem: nec compareretur secum aliquam aliam virtutem, & sic periret ordo vniuersi. Et quia infinita natura contineret, & occuparet infinitas naturas. natura autem est primum principium motus: ideò dixit, quòd intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamen difficiliùs, & ad mentem Auer. ibidẽ argui sic, Causa finitatis intensiuę est distinctio formarum: & hæc est communis formis materialibus, & immaterialibus: ergo finitas illa est communis omnibus formis. Antecedens probatur. Tum quia distinctio formarum mouentium est causa finitarum proportionum ad mobilia: nisi enim esset diuersa natura mouentis Solem, à natura mouẽtis Saturnum, non posset reddi ratio suarum commensurationum ad mobilia propria. Tum quia constitutiua formarum, ex quibus oritur earum distinctio, sic se habere necesse est, quòd vnum aliquid claudit positiuum, quod reliquum non claudit, & econuerso. Ab infinito autem nullum positiuum excluditur, ac per hoc periret multitudo, & differentia motorum.

¶ Quartò, arguitur sic, Si Deus esset infinitæ essentiæ, sequeretur quòd nullũ ens esset perfectius alio. hoc est falsum. ergo consequentia probatur supponendo, quòd perfectio attendatur penes accessum ad summum: quod etiam habetur in proposito ex 10. Meta. com. 7. vbi dicitur, quòd primus motor est mensura omnium substantiarum. Hoc enim stante deducitur cõsequentia sic: Eorum, quorum nullum est alio propinquius summo, nullum est alio perfectius. sed si Deus est infinitus. nullum aliorum entium est sibi propinquius alio, quia à quolibet distat in infinitum, ergo inter entia alia à Deo non datur perfectius, & minus perfectum.

¶ Quinto, arguitur auctoritatibus. Et primò Auer. 8. Phy. com. 79. vbi negat primum motorem esse infinitum. Secundò, in secundo cæli com. allegatur 38. 39. vbi subdit, quòd infinitas intentionis impossibile est. quòd inueniatur in formis, inquantùm sunt formę. Et confirmatur hoc idem in com. 71. & in de substantia orbis. cap 3. & cæt. Arist. quoq; in secundo cæli text. 71. testimonium huic parti perhibet, dum dicit, quòd si adderetur stella orbi erratico, vltimus orbis esset in labore. Constat enim, vt ibidem, & in com. 58. declarat Auer. quod vltimum orbem reuoluere alios, est motorem eius hoc facere, quem omnia desiderant: quem constat esse Deum: & consequenter nihil aliud est dicere, vltimus orbis esset in labore, quàm Deus esset in labore. Hoc autem non sequeretur, si Deus esset infiniti vigoris. ergo.

¶ IN OPPOSITVM est auctoritas Aristot. 8. Physi. text. com. vlti. vtentis infinitate pro medio termino ad concludendum Deum esse incorporeum.

¶ IN HAC quæstione tria sunt agenda.
¶ Primo, declarabitur titulus.
¶ Secundo, probabitur pars affirmatiua.
¶ Tertio, respondebitur rationibus ad oppositum.

TITVLVS QVAESTIONIS.

¶ QVO AD PRIMVM, Cùm finiti & infiniti ratio quantitati congruat (vt dicitur primo Phy. text. 15.) & quantitas diuidatur in successiuam, & permanentem, & hæc in quantitatem molis & perfectionis, supponamusque Deum esse incorporeum, & immortalem, & cæt. consequens est, quod nec de quantitate durationis, nec molis quæstio præsens sit: sed de quantitate perfectionis, an infinita sit. Quia verò infinitum negationem claudit, non est putandum priuatiuè teneri, sed, vt communiter, & verè dicitur negatiue: quia non quæritur Deus, vtrum non habeat perfectionis terminos, quos sua, vel alicuius alterius natura nata est habere. sed simpliciter quæritur, vtrum nullos habeat perfectionis terminos, Et licet mutuo se consequantur infinitas virtutis, & infinitas essentiæ: diuersa tamen quæsita formaliter sunt, & diuersa habent propria media. Propter quod diuus Tho. in 7. quæst. primæ partis tractat infinitatem essentiæ Dei, & in q. 25. infinitatem suæ potentiæ, Vnde quæstio nostra de infinitate virtutis inquirens, si infinitatem essentiæ, quasi pertransibit, arguenda insufficientiæ non est. Vertitur ergo hoc in loco in dubium, an virtus, seu potentia Dei gloriosi sit tantæ perfectionis, quòd nullis perfectionis limitibus angustetur, an non. Verbi gratia, applicando quæstionem ad virtutem motiuam, an virtus motiua Dei gloriosi sit tantæ perfectionis, quòd quantum est ex se, nullo limite claudatur, sed quacunque velocitate data possit facere maiorem: an concludatur aliquo termino, puta quod vltra velocitatem 24. horarum non possit facere maiorem. Et hæc de primo.

¶ QVO AD SECVNDVM, Quia non est intentionis præsentis discutere difficultatem hanc, nisi inter Peripateticos, & horum duos tantũ, principẽ scilicet eorum, & Auer. à quibus Metaphysicalia media propria ad infinitatem substantię diuinæ, aut non habemus, aut sic, vt nefas videatur mordaci multorum imperitiæ exponere: ideò duabus tantum vijs propositum ostendetur. Vnum tamen de ipsa diuina essentia præmittendo, scilicet, quòd est ipsum esse per essentiam, & totam essendi virtutem præhabens, superexcedensque nobilitates omnium rerum, quæ fuerunt, & quæ sunt, quæ possunt esse, etiam simul sumptarum. Quod enim sit ipsum esse per essentiam, Aristo. 2. Meta. tex. 4. & Auer. 11. Metaph. com. 51. testantur. Quod verò ipsum esse per essentiam, totam essendi virtutem præhabeat, apud sapientes penetrantes terminos, in dubium verti non potest: sed vt communis animi cõceptio est, quemadmodum incorporalia non esse in loco. Exprimitur quoque ab Auer. in com. 21. 5. Meta. vbi dicitur in Deo contineri nobilitates omnium generum: cuiusq; siquidem rei nobilitas, secundum aliquam essendi rationem est. Confirmaturque ab eodem in 12. Meta. com. 18. & 36. vbi dicit, in primo motore omnia contineri actu, & in com. 51. Quod autem omnium nobilitates simul sumptę deficiant à nobilitate prima, ex eo patet, quòd cum ipse ita sit summum ens, quod cæterorũ nobilitates claudat in se nobilissimo modo, tanto omnibus præstat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo: habet enim omnia in se per modum sui, qui est purus actus omnino. Vnde ridiculũ est, quod quidam non sunt veriti scribere, scilicet, quod cum dupliciter possit intelligi Deum habere in se perfectiones omnium: vno modo sic: vt habeat in se vnam simplicem essentiam præhabentem omnia, vt pura actualitas: alio modo sic, vt habeat in se gradus perfectionales correspondentes singulis perfectionibus contentis. Si secundo modo verificaretur, tunc Deus esset perfectior cæteris simul sumptis: si verò primo modo, non concluditur Deum esse perfectiorem omnibus simul, sed singulis. Et quia primo modo verificatur, ideo ex his non habetur Deum esse perfectiorem omnibus simul sumptis. Ridiculum inquam est, quia puerile est in philosophia æquare perfectiones particulares perfectionibus vniuersalibus. Non enim est possibile secundum rem, neque secundum intellectum (etiam data fingendi licentia) vt aliquid sit melius ipsa bonitate per essentiam: aut magis ens ipso esse per essentiam: aut magis viuens, aut intelligens, &c. quàm ipsa vita, & ipse intellectus per essentiam. Si ergo Deus secundum veritatem est huiusmodi, quomodo potest aliquid eo perfectius fingi? Vnde Arist. 12. Meta. text. 39. notanter concludit Deum esse viuum, & sapientem, & cæt. vt Platoni attributum dogma confutaret, quod nobilitates entium diuisit, ponens aliud esse per se vnum, & aliud per se ens, & aliud per se vitam, & cæt. Vnde sicut leo Platonicus esset perfectior, non solum singulis, sed omnibus leonibus simul, quatenus leones sunt, & si infinities infiniti leones particulares essent, omnes à per se leonis nobilitate deficerent: sic omnia entia per participationem à primo per essentiam ente necesse est deficere. Quod etiam ex causalitate æquiuoca primi super omnia manifestè patet.

Deus est ipsum esse per essentiã excedens in nobilitate omnia, & singula etiã simul sumpta.

¶ HAC IGITVR primi entis nobilitate præhabita, ostendendum est, an virtus eius sit infinita intensiuè.

¶ Prima ergo via ex fine 8. Physi. sumitur sic. Aristo. (vt Auer. cõ. vltimo inquit) concludit in secunda figura, Deum non esse virtutem in corpore, sic. Nullum corpus, aut virtus in corpore est infinitũ. Primus motor est infinitus: ergo primus motor non est corpus, nec virtus in corpore. Probatur maior, quia virtus infinita, aut esset in corpore infinito, & hoc non datur: aut in corpore finito, & hoc ostensum est esse impossibile. Minor verò, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ, primus motor est huiusmodi: ergo. Iste est processus Aristo. in quo manifestè vtitur infinitate virtutis pro medio termino. Nec refert, siue sic, siue aliter formetur processus Aristo. quoniam quocunq; modo formetur, in idem redit, vt patet in textu.

¶ Quidam autem peruertentes textum, dicunt: quòd Aristo. sumit

quidem pro medio infinitam virtutem, sed virtus infinita potest esse dupliciter. Vno modo intensiuè: & sic non accepit Aristo. Alio modo secundum durationem: & sic intellexit. Ita quòd maior est, Nulla virtus in corpore est infinita, secundum tempus, & cætera. Sed contra hos ex hoc processu arguitur sic, Pręmissæ alicuius syllogismi probatę anterioribus syllogismis, in eo sensu sunt sumendæ, in quo fuerunt conclusæ in præcedentibus rationibus. ista patet de se. Sed præmissæ syllogismi facti in text. vltimo fuerunt probatæ per alias rationes factas, vt ibidem fatetur etiam Aristo. ergo accipiendæ sunt in sensu, in quo probatæ sunt. Constat autem quòd præmissæ illæ probatæ sunt loquendo de infinitate intensiua, ergo accipiẽdæ sunt, vt loquuntur de infinitate intensiua. Discursus bonus, & vltima tantum propositio restat declaranda. Quæ sic declaratur. Maior huius syllogismi fuit conclusio probata in text. 79. quo ad hoc, quod virtus infinita non potest esse in magnitudine finita, & fuit conclusio probata in 3. Physi. longo processu, quo ad hoc, quòd magnitudo infinita non datur. Sed in text. 79. non potest inficiari, quin loquatur de virtute infinita intensiuè, ergo prima præmissa loquitur de virtute infinita intensiuè. Minor verò est conclusio probata ab Aristo. In hoc textu ex conclusione textus 78. Probat enim hic primum motorem esse virtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ, vt ibi probatum fuit. Ad illum enim textum expresse in hoc loco se remittit Aristo. dicens, quòd impossibile est à finito moueri aliquid secundum tempus infinitum, vt monstratum est nunc. Constat enim quòd nullibi probatum est, nisi in tex. 78. Apertissime autem liquet etiam cæcis, quod in text. 78. non est sermo, nisi de finita, & infinita virtute intensiuè: ergo altera etiam præmissa loquitur de infinitate intensiua. Superfluum autem esse duxi adducere demonstrationes Aristot. in text. 78. & 79. vt ostendam ibi sermonem haberi de finitate, & infinitate intensiua. Rationes enim adeò apertæ sunt, vt ostensione hac non egeant: exigitur tamen ad hoc, vt videantur. Et ne suspensum quempiam reddamus donec librum Physi. viderit, fideliter ipsas demonstrationes adduximus. Demonstratio ergo habita in text. 78. ad ostendendum, quòd motus in tempore infinito non potest fieri à virtute finita, est ducens ad impossibile. Et accipit primo ab aduersario eius positionem, scilicet quòd sit ita, quòd A, virtus vt centum, moueat B, mobile centum cubitorum in C, tempore infinito. Deinde adiungit huic propositionem possibilem, scilicet, quòd D, virtus vt decem, quæ est decima pars virtutis vt centum, moueat E, mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis in tempore Z. Et tunc arguitur sic, Hoc tempus: in quo mobile decem cubitorum mouetur à virtute vt decem, non est æquale tempori illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur à virtute vt centum, sed minus eo. Quia demonstratum est in 6. quòd cæteris paribus totum mobile, seu mobile maius maiori tempore eget ad pertranseundum aliquod certum signum, quàm pars eius, seu mobile minus. & ad sensum patet. Vel secundum Auer. (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, scilicet maius mobile respectu alicuius signi pertranseundi, seu, quod idem est, condiuidendo tempus mobile: aliter non esset verum, quia, vt dicitur in septimo Physic. text. 36. media potentia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale spatium. Cum ergo illud tempus sit infinitum, restat quòd hoc sit finitum. Si ergo tempus Z, decem horarum, & tunc arguitur sic. Si augeatur virtus vt decem, donec consumat, aut adæquet virtutem vt centum, & similiter augeatur mobile decem cubitorum, donec consumat, vel æquet mobile centum cubitorum, necesse est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum, donec consumat, aut adæquet tempus, in quo virtus vt centum, mouet mobile centum cubitorum: quia necesse est æquales virtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali. Sed infinitum non potest consumi, nec aliquid potest ei multiplicatum æquari: ergo tempus, quo virtus vt centum mouet, impossibile est esse infinitum, quod erat probãdum.

¶ DEMONSTRATIO autem posita in textu 79. probans, quòd in magnitudine finita non potest esse virtus infinita, est etiam ad impossibile. Et primo supponit tria. Primum est, quòd maior virtus motrix facit æqualem motum in minori tempore. Secundum (quod ex primo sequitur) est, quod infinita virtus facit plus in æquali tempore, quàm finita. Tertium est, quòd omnis motus est in tempore. Quibus stãtibus arguitur sic. Si in magnitudine finita esset virtus motiua infinita, sequeretur quòd in æquali tempore æqualiter mouerent virtus finita, & virtus infinita: hoc autem est impossibile: ergo. Consequentia declaratur ibidem sic. Sit A, tempus vnius horæ, in quo virtus infinita mouet, & sit B, tempus mille horarum, in quo virtus finita, puta vt centum mouet. Tunc cum quanto virtus motiua sit maior, tanto tempus, in quo mouet, fiat minus per suppositiones, augeatur virtus motiua, vt centum, in tanta proportione, in quanta tempus vnius horæ exceditur à tempore mille horarum. Et tunc manifestè patet, quòd in æquali tempore æqualiter mouebit virtus illa finita in mille cupla proportione ad virtutem, vt centum: & virtus infinita, quòd erat impossibile deducendum.

¶ Ex his iam manifestè patet, quòd nunquam sit sermo de infinitate durationis, sed semper de finitate, & infinitate intensiua, vt qui his oblatis hoc non videt, non egeat medio, sed sensu intellectuali. Et confirmatur, Præmissæ istius vltimi syllogismi intellectæ, vt dicunt de infinitate durationis: aut assumuntur ab Aristo. vt per se notæ, aut vt probatæ. Non vt per se notæ, quoniam sunt aut falsæ, aut maximè dubitabiles: tum quia sol habet virtutem motiuam tempore infinito motu alterationis: tum quia totum corpus cæleste mouet actiue motu locali sphęram ignis, & supremum aëris tempore infinito, & tamen constat, quòd hæc sunt corpora, nec secundum veritatem apparet aliquid cogens, nisi loquentes ad dicendum, quòd virtus corporea actiua est necessariò finita, secundum durationem. Vnde Aristo. assumens, vt per se nota ea, quæ sensus perhibent esse falsa, plurimum peccasset. Nec vt probatæ, quia nullibi inueniuntur in hoc sensu probatæ: ergo.

¶ Et quoniam quæstionem hanc non aggredimur ea ratione, vt sciamus quid senserit Aristo. quoniam hoc à Philosophia extraneum est: sed vt sciamus qua ratione hoc conclusum sit, & in processu prædicto ambiguitas magna est circa probationem minoris (quæ est quæstionis huius obiectum, ideo videndum hic est, quàm efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi, quia Com. text. 78. scilicet mouens tempore infinito est infinitum, ex qua probatur minor. text. vlti. scilicet primus motor est infinitus: loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis: vt patet ex ratione probante ipsam, condiuidit enim tempus mobile: minor autem illa loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis, seu spatij super quod fit motus: vt patet in motu cæli. Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito, nisi quia mouet cælum tempore infinito. Constat autem, quòd nec tempus, nec motus cæli habet infinitatem ex parte mobilis, sed ex parte spatij infinities pertranseundi. Constat autem, quod ad mouendum tempore infinito primo modo, requiritur virtus infinita, vt patet ex demõstratione Arist. text. 78. & hoc, siue virtus illa sit corporea, siue incorporea, permanet verum: & quòd ad mouẽdum tempore infinito secundo modo, non requiritur virtus infinita: vt patet de motore orbis lunæ, qui est virtutis finitæ, & sufficiens est mouere motu æterno. Eodem siquidem vigore, quo semel potest mouere suum orbem, potest infinities iterare motum illum, quia est inalterabilis, & immutabilis virtutis: & vt dicitur in 8. Physi. text. 85. semper similiter se habent in se, & ad mobile, semper idem faciet.

¶ Et vt clariùs percipiatur nodus quæstionis, sciẽdum est ex 6. Physi. longo processu, quòd tempus motus condiuiditur mobili, & condiuiditur magnitudini, super quam est motus. Et similiter dupliciter infinitum esse cõtingit. Vno modo ex parte quantitatis mobilis: alio modo ex parte quantitatis spatij. Mobile quidem condiuiditur tempus, & ex eo infinitatur, quia si aliquod certum signum in aliquo spatio designatum sit pertranseundum, prius pertransitur ab vna parte mobilis quàm ab alia: & si pertranseundum est à pluribus mobilibus inæqualibus, vno decem cubitorum, & altero viginti, &c. & cæteris paribus, si quæratur, quantum erit tempus mensurans transitus istos, manifestè patet, quòd si mobile decem cubitorum transit illud signum in vna hora, quòd mobile viginti cubitorum pertransibit illud in duabus, sicut etiam illudmet signum prius transit medietas mobilis, quàm totũ. Oportet enim seruata æqualitate motus, quanto mobile est maius, tardius pertransire signum illud. Verbi gratia Si primus orbis, & orbis lunæ æqualiter mouerentur, signatum punctum Orientis orbis lunæ tanto citius pertransiret, quãto minor est primo orbe. Ita quod quando orbis lunæ peregisset suum transitum, forte adhuc, nec millesima pars primi orbis punctum illum Oriẽtis transisset, & idem est in motu recto. Vnde si infinitum est mole, infinitum necesse est esse tempus, in quo datum signum pertranseundum est. Magnitudini verò condiuiditur tempus, & ex ea similiter infinitatur, quia finitum mobile prius transit vnam partem magnitudinis, quàm aliam, & sic cæteris paribus quantò maior fuerit magnitudo pertranseunda, tantò maius erit tempus mensurãs motum, & si infinita, infinitum, vt in motibus processionis manifestum est.

¶ Nec refert in proposito: an magnitudo, seu spatiũ coincidat ratione materię in idem realiter cum quantitate mobilis: vt in motu cæli contingit. Non enim est aliud spatium pertranseundum à primo corpore quàm quantitas ipsius: vt Auer. dicit in 2. cæli, com. 46. Patet enim, quòd cælum prius pertransit partem spatij, quæ est ab Oriente ad Meridiem, quàm illam, quæ est à Meridie ad Occidens, nihil minus, quàm si ibi esset realis distinctio quantitatis spatij, & quantitatis mobilis. Similiter non refert in proposito, an quantitatis spatij, quantitatem temporis augeat, ex quantitate suarum partium nunquam ab illo mobili pertransitarum: vt contingit in motu recto, & prima reuolutione circulari: an ex quantitate earundem partium, quæ pluries pertranseundæ sunt, vt contingit in reflexione motus recti, & in secunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem secundo pertranseundum alterius spatij æqualis primo rationem habet, & perinde quantificat: & extendit tempus, ac si alterum æquale primo esset (seu vt melius loquamur) ac si esset altera pars totalis spatij, æqualis primæ

Universidad de Deusto Biblioteca

parti, & similiter est de omnibus reuolutionibus circularibus. Ex his igitur patere possunt tria. Primum, quòd tempus, quo mouetur cęlum perpetuò, est infinitum non ex parte mobilis, sed magnitudinis, seu spatij: quia cælum corpus finitum est, & ideo tempore infinito mouetur, quia spatium ab Oriente in Occidens infinities peragit. Secundum, quòd tempus, quo probauit Aristo. in text. 78. non posse fieri motum à virtute finita, est infinitum ex parte mobilis: quoniam manifestè ibi fit diuisio temporis, secundum diuisionem mobilis: dum augendum proportionaliter dicitur, secundum augmentationem mobilis, & motoris: vt contra proteruos syllogizetur sic. Quantitas temporis aucta, & diminuta proportionaliter, secundum augmentationem, & diminutionem potentiæ motoris, & quantitatem ipsius mobilis, est quantitas se tenens ex parte mobilis: patet ista ex terminis, & ex 7. Phy. text. 36. sed quantitas hæc temporis, de qua loquitur Aristot. est huiusmodi: vt patet de se, & Auer. in com. expresse asserit cum cæteris expositoribus: ergo.

¶ Ex his autem liquet tertium principaliter intentum, quòd scilicet processus Aristot. non sufficienter videtur probasse minorem, scilicet, Primus motor est virtutis infinitę, sed æquiuocationem videtur commisisse in medio termino, qui est mouens tempore infinito: dum in maiore prosyllogismi, quæ fuit conclusio text. 78. sumitur pro tempore infinito infinitate se tenente ex parte mobilis, cum dicitur. Omne mouens tempore infinito est virtutis infinitæ: & in minore sumitur pro tempore infinito, infinitate se tenente ex parte spatij, cum dicitur, Sed primus motor mouet tempore infinito. Restat igitur ambiguitas non parua in hoc processu.

Opiniones pro Aristo. sententiæ Scot. Aegedius.

¶ Omissis autem opinionibus pluribus, quæ à diuersis de vi huius demonstrationis dicta sunt. Sco. enim in quoli. qõ. 7. ad primum, credens secundum Aristot. primum motorem infiniti vigoris intensiue, dixit hoc concludi ex eo, quòd mouet à se, quia quod mouet à se, est à se: & consequenter habet plenitudinem actiuitatis, & entitatis: quæ absque infinitate intensiua nõ est. Aegedius verò in 8. Physi. credens idem, dixit hoc concludi, ex eo, quòd totus motus infinitus, est proprius effectus Dei: quia quod potest in infinitum motum, quo ad suam totalitatem, potest nihil minus in ipsum, tã si sit vnius mobilis absolutè, quàm si sit vnius mobilis infinities iterati: & consequenter est virtutis infinitæ, quia à propria causa effectus recipit mensuram & speciem. His inquam omissis, quia absque probatione dicta sunt, quod mihi videtur, scribendum est. Mirum enim, & (vt melius dicamus) extraneum valde est, quòd Aristot. medium terminum tacuerit, & tantum studium apposuerit circa id, sine quo sua ratio ex tacito medio tenet: vt Scotus dicit. Non enim in 8. Physi. aliud medium assumitur, nisi mouere tempore infinito, & de hoc magna solicitudo fuit, quod exigat virtutem infinitam. Constat autem, quòd hoc abstrahit à mouere à se, vel non à se, & quòd motioni à se accidit, quòd sit in infinito tẽpore, nihil enim minus concluderetur, si esset in tempore finito: vt ipsemet fatetur. Nec valet ratio dicens, quòd infinitas non dependens, sed prima est proprium medium ad virtutem infinitam: quia secundum hoc primitas motus esset proprium mediũ, siue ille motus sit finitus, siue infinitus, & sic idem quod prius. Vnde finitas, & infinitas motus vndique per accidens concurrunt, & sic Arist. scientiarum artifex tacuisset ea, quæ sunt per se in medio termino, scilicet primitatẽ motus, & solicitus fuisset circa ea, quæ sunt in eo per accidens, scilicet infinitatem temporis cuius oppositum vbique docuit faciendum.

¶ Aegedij verò deductio, quamuis veritatẽ à longe tangere videatur (vt in sequentibus patebit) veritatem tamen assecuta non est: quia ex eo, quod totus motus cæli ponitur effectus alicuius causæ per se, non est ab eo, nec sequacibus deducta infinitas intensiua illius causæ: sed assumptæ sunt propositiones voluntariæ, vel remotæ, vtpotè quòd proprius effectus à per se causa recipit speciem & mensuram. Ex hac enim non habetur, quod totalitas infinitatis extensiuæ necessario fiat per se ab infinitate intensiua, sicut nec ex hac effectus infinitus fit à causa infinita cum non appareat, quare ipsa totalitas, & vnitas infiniti motus non possit per se intendi, & fieri à virtute finita immobili ad continuandam, & conseruandam perpetuò inferiorum successionem, &c. vt dicitur in secũdo de generatione text. 56. & 12. Meta. com. 306. Latius igitur, quid mihi in re hac apparet, prosequendum est: eo quòd difficultatem motam directè discutit, & ad principale propositum propriam viam docet, & Aristotelis, tam menti, quàm verbis consona videtur. Præmittendum est ergo primo, quòd perpetuitas motus, sicut & alia quantitas dupliciter imaginari potest, quòd fiat ab aliqua virtute. Vno modo per se primo: secundo modo non per se primo. Et ne in æquiuoco laboremus, illud dicitur fieri per se primo ab aliqua virtute, in quod potest virtus illa ex propria ratione: in illud autem dicitur posse aliqua virtus ex propria ratione, in quod potest ex perfectione clausa infra latitudinem propriam illius virtutis. Et per oppositum illud debet fieri: non per se primo ab aliqua virtute, quod quidem fit ab illa virtute ex aliqua conditione annexa illi virtuti, quæ est extra latitudinem illius virtutis formaliter sumptæ. Verbi gratia, & est exemplum deseruiens proposito. Virtus calefactiua vt octo B, ignis durantis centum annis, potest in duos effectus, scilicet & calefacere (vt octo) & centum annis continuare hunc calefactionis motum: sed primum potest ex ratione propria, inquantum est virtus calefactiua tantę perfectionis, scilicet vt octo, hæc enim perfectio infra latitudinem virtutis calefactiuæ clauditur: secundum verò non potest ex propria ratione: alioquin omnis virtus calefactiua vt octo, hoc posset: quod patet falsum in D, igne durante per diem tantum: sed potest ex annexa sibi duratione centum annorum: quam patet esse extra rationem virtutis calefactiuæ, & cuiuscunque alterius virtutis motiuæ formaliter sumptæ. Ideò enim B, ignis potest continuare calefactionem per centum annos: quia virtus eius durat centum annis, vt de se patet. Tunc ergo perpetuitas motus dicitur fieri per se primò ab aliquo: quando ex perfectione infra latitudinem potentiæ agentis clausa causatur: tunc autem non per se primo, quando non ex ratione propriæ potentiæ agentis, sed ex conditione illius fit.

¶ Ex hac autem distinctione ex parte effectus manifestè patere potest alia distinctio ex parte causę. Potest siquidem dupliciter imaginari aliquam virtutem esse continuatiuam motus tẽpore infinito. Vno modo per se primo, id est, ex ratione propria, vt exposuimus: & alio modo non per se primo, sed ex annexa eius cõditione, vt etiam exposuimus.

¶ Differunt autem vis perpetuatiua motus per se primo, & vis perpetuatiua non per se primo, ex assignatis rationibus, adhuc dupliciter. Primò, in hoc, quod vis perpetuatiua per se primo, respicit infinitatẽ durationis, vt per se primo effectum, & per se primo terminum: quia ex propria latitudine in illam potest: sicut vis calefactiuè respicit calefactionem, seu calorem, vt per se primo effectum & terminum. Vis autem perpetuatiua, non per se primo respicit infinitatem durationis, non vt per se primo effectum, sed conditionem proprij effectus.

¶ Secundò in hoc, quòd illa respicit quantitatem durationis, vt per se proprium effectum: quia infinitas durationis quędam quantitas durationis essentialiter est, omnem quantitatis durationem in se claudens. Ista autem non nisi per accidens quantitatem durationis respicit, siue conditionem necessario comitem sui proprij effectus: quia nõ ex propria ratione, sed ex annexa conditione hoc facere supponitur.

¶ His vero prælibatis, oportet secundo tres conditionales stabilire: ex quarum veritate propositi ratio habebitur.

Cõditionales tres vel dd in hac materia valet.

¶ Prima conditionalis est. Si A, per se primo mouet tempore infinito, A, est virtutis infinitę intensiuæ. Declaratur ista: quia stando infra latitudinem virtutis per se respicientis quantitatẽ durationis, vt proprium effectum (quæ potest vocari virtus quantificatiua motus, intelligendo de quantitate durationis) valet argumentũ. Ad continuandũ aliquãto tempore requiritur aliquãta virtus: ergo ad maius tempus, maior virtus: ergo ad infinitum infinita. Et fundatur hæc cõsequentia super illam regulam. Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximum. Quę absq; dubio vniuersaliter, & necessario tenet in his, quæ se respiciũt per se primo, vt S. T. in tertio cõtra Gen. c. 139. dicit. Fũdatur etiam super illud principiũ Metaphysicũ. Cuiusq; potentię actiuæ propria latitudo, proportionaliter respondet proprię latitudini sui per se primo effectus. Quod patet inductiuè in omnibus: ergo virtutis quantificatiuę motus, si esset propria latitudo responderet proprię latitudini quãtitatis durationis. Sed propria latitudo quãtitatis durationis attenditur penes extẽsionem durationis: quia duratio non augetur per intensione, vt qualitas: sed extensionem, vt quantitas: ergo virtus quantificatiua, quanto maiorem posset quantitatem durationis producere, tanto maior esset: ergo si infinitã, infinita. Vnde proportio virtutis quantificatiuæ, seu continuatiuæ motus, ad quantitatem per se durationis, est sicut proportio virtutis calefactiuæ ad quantitatem per se caloris. Et nulla est differentia proportionũ, quamuis sit differentia rerum substractarum proportionibus: quia quãtitas per se caloris est quantitas intẽsiua, quantitas verò durationis est extensiua. Quod tamen, vt ex dictis patet, proportionem variat, eo quòd est materiale, & per accidens. Formale enim est vniuersaliter loquendo, quòd latitudo cuiusq; potentiæ actiuæ respondeat latitudini propriæ sui per se primo effectus.

¶ An verò latitudo propria effectus attendatur, secundũ extẽsionem, vel intensionem, accidens esse cognoscitur ab exercitatis in Metaphysica, & ideo eadem ratione proportionis tenet consequentia supradicta, qua tenet illa. Ad producendum aliquantum calorem requiritur aliquanta virtus calefactiua: ergo ad maiorem, maior: ergo ad infinitum infinita. Si quis autem dixerit supradicta principia non habere locum, nisi quando quantitas per se effectus est quantitas intensiua, cum philosophia abhorreat volũtarium, oportet huius restrictionis rationem reddere. Nulla autẽ ratione fulta apparet hęc responsio, nisi fortè dicatur, quòd magnitudo virtutis non est, nisi secundum quantitatem perfectionalem, ideo non respondet, nisi quantitati perfectionali effectus: quantitas autem perfectionalis non est quãtitas durationis. Non enim quanto maior duratio, tanto perfectior effectus fit: sed æqualis perfectionis est ignis durans per horam, & per duas horas, & per tempus infinitum, vt dicitur primo Ethi. cap. 7.

¶ Sed hæc ratio in hoc deficit, & quasi æquiuocat, quoniã dupliciter contin-

contingit loqui de quantitate durationis. Vno modo secundũ se. Alio modo vt est conditio aliarum rerum. Si consideretur vt est conditio rerum (puta hominis, aut albedinis) sic cum sit extra rationes formales rerum, non auget propriam perfectionem alicuius rei: nõ enim est perfectior calor durans centum annis, quàm durans vno die. Et hoc modo est sermo de quantitate durationis in primo Ethi. vt patet ibi ex con. Auer. & S. Tho. & consequenter hoc modo verificatur, quòd quãtitas durationis non est quantitas perfectionalis. nec sibi proportionatur virtus actiua alterius effectus. Si vero consideretur primo modo, scilicet secundum se, sic cum bonum diuidatur in decem prædicamenta, sicut ens (vt in primo Ethi. ibidem dicitur) & quantitas durationis sit quædam entis species, quandam etiam bonitatem secundum se necesse est ponat. Ac per hoc manifestè patet, quòd si duratio aliquam perfectionem secundum se ponat, maior maiorem ponet, & infinita infinitam, sicut etiam quantitas molis aliquam perfectionem dicit, alioquin inter entis species non esset, & maior maiorem, & infinita infinitam, non minus in suo ordine quàm calor infinitus, & tamen quantitas molis maior & infinita dicitur secundum extensionem. Quod ergo quantitas durationis sit quantitas perfectionalis, potest dupliciter intelligi, scilicet vt conditio aliorum. & sic est falsum, quia est extra latitudinem rationis formalis cuiusque alterius rei. Alio modo secundum se, & sic ipsa quantitas durationis est quędam perfectio vendicans sibi quantitatem perfectionalem secundum suam extensionem: quemadmodum calor vendicat sibi eam secundum suam intensionem. Vnde ad rationem in oppositum dicenda sunt duo.

¶ Primò, quod non oportet quantitatem durationis esse quantitatem perfectionis: sed habere illam infra suam latitudinem, sicut nec calor est quantitas perfectionis, sed habet illam. Secundo, quòd falsum est, quòd quantitas durationis secundum se non ponat, quanto maior maiorem perfectionem: quamuis non ponat maiorem perfectionẽ huius, puta caloris vel hominis. Et quia sermo in prædicta conditionali habitus non est nisi de quantitate durationis secundum se, consequens est, quòd firma stet veritas illorum principiorum etiam in his effectibus, quorum propria quantitas est quantitas extensiua. Talia enim maiorem semper ponunt ex augmentata extensione perfectionem suæ speciei. Manifestè autem patere possunt omnia, quæ de perfectione quantitatis durationis diximus in hac solutione ex quantitate molis, applicando distinctiones factas, & cætera dicta ad ipsam: vt facilè est cuique exercitato deducere.

¶ Vnde potest formari ad principale propositum ratio talis, magnitudo virtutis respondet proportionaliter magnitudini per se effectus, sic quòd aliquanta virtus ad effectum aliquantę perfectionis requiritur, & maior ad effectum maioris perfectionis, & infinita ad infinitæ perfectionis effectum. Sed duratio est effectus aliquantæ perfectionis: ergo ad faciendam per se primo aliquantam durationem requiritur aliquã ta virtus, & ad maiorem maior, & ad infinitam infinita: cum maior duratio maiorem dicat perfectionem, & infinita infinitam.

¶ Rogoque omnes iterum atque iterum, ne auertendo mentis intuitum ab eo quod est per se, ad id quod est per accidens, fallantur, innitentes supraadductæ glossæ: absque ratione dicendo, quod si ad effectũ aliquantæ perfectionis requiratur aliquanta virtus, ad effectum maioris perfectionis intensiuæ requiritur maior virtus: non autem ad effectũ maioris perfectionis extensiuæ, qualis est maior & minor duratio. Hęc enim glossa (vt ex dictis patet) optima est: loquendo de causa per se primo illius effectus, cui vtraque quãtitas conuenit intensiua infra propriam latitudinem, & extensiua extra, sicut est calor, & cæt. Vniuersaliter autem loquendo de quantitate causę in ordine ad proprium effectum, & eius quantitate infra latitudinis suæ limites clausa, nulla opus est distinctione, eo quod eadem ratio saluatur in proportione causæ & effectus, siue secundum propriam rationem augeatur intensiuè, siue extensiuè: ratio scilicet maioris perfectionis secundum propriam rationem suæ speciei. Non enim tenet illa regula in effectibus quantitatis intensiuæ alia ratione: nisi quia quãto effectus per se primo alicuius est perfectior infra latitudinẽ propriam, tanto perfectiorem causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris producti non concluditur maior virtus calefactiua, sed intensiua tantùm. Illa enim auget perfectionem caloris extra propriam latitudinem caloris; ista autem infra.

¶ Hæc autem ratio saluatur in effectibus quantitatis præscisæ quantitate extensiua: quoniam eorum propria perfectio augetur infrà propriam latitudinem secundum extensiuam augmentationem. Vnde, vniuersaliter loquendo, effectum esse perfectiorem intensiuè: vel extensiuè, accidit effectui perfectiori secundum propriam latitudinem suæ rationis formalis, quod per se consideratur in hac ratione, & est ratio vtriusque eorum, quòd perfectiorem causam exigat & concludat: sicut esse album vel nigrum accidit colorato: & est ratio eorum quod sint visibilia.

¶ Falli autem multos contingit in re hac, ex eo quòd in cæteris entibus à quantitate manifestè videmus, quòd sola augmentatio intensiua effectus per se concludit maioritatem virtutis per se primo actiuam illius: & nullam perhibent sensus virtutem actiuam per se primo quãtitatis, propter quod nunquam intellectui oblata apparet augmentatio virtutis extensiuo cremento effectus. Quicquid enim sit de virtute actiua per se primo quantitatis, siue permanentis, siue successiuæ, discernendum est intellectus acumine (vt dictum est) inter entia, quorum propria perfectio consistit in intensione, & quorum propria perfectio consistit in extensione: quoniam in illis extendi est extra limites rationum formalium suarum, & proptereà non includit maiorem perfectionem virtutum actiuarum illorum entium. In istis autem extendi est infra rationes formales eorum, & est ipsum eorum intendi, & ideo idem exigit & concludit in virtute eorum actiua per se primo quòd in illis infert intendi, si inuenitur virtus per se primo actiua quantitatis.

¶ Vnde non obstat proposito, si quis dicat non dari in rerum natura huiusmodi virtutem quantificatiuam motus, nobis enim sat est veritas conditionalis, quę permanet etiam antecedente & consequente impossibili. Similiter puerile est, si quis putet dictum processum ideò non tenere in effectibus quantitatis extensiuæ, sed intensiuæ, quia in extenso id quod additur, licèt perfectio quædam sit, non includit in se minus extensum, & aliquid vltra: intensius autem includit in se remissum, & aliquid vltra perfectionis addit: & ideò hoc requirit maiorem virtutẽ illud vero æqualem. Puerile, inquam, dixi: quia sic se habet maius secundum extensionem ad minus (puta spatium duarum horarum ad spatium vnius, aut bicubitum ad cubitum) sicut maius intensiuè ad minus: puta calor vt quatuor, ad calorem vt duo. Vtrobique siquidem maius claudit minus, & aliquid perfectionis proprię rationis formalis addit. Constat autem ex dictis, quòd in prædicto processu nulla est ratio exigens, aut supponens aliam similitudinem proportionum intensum & extensum, nisi maioris ad minus. Argutum enim semper est hoc modo. Potens per se primo in aliquantum est aliquantæ virtutis: ergo potens in maius, est maioris: ergo in infinitum est infinitæ.

¶ Nihilominus diligenter aduertenti apparebit, quòd quemadmodũ in extenso pars addita priori non includit priorem: & ideò seorsum nõ infert maiorem virtutem: ita in intenso gradus (verbi gratia) additus non includit priores: nec est maioris perfectionis gradus quartus albedinis, quàm sit primus, nec ex perfectione maiore quarti gradus seorsum infertur maior vis calefactiua: sed ex eo quòd totum calidum (puta habens quatuor gradus caloris, est perfectius quàm calidum vt duo) quemadmodum etiam arguitur ex eo quòd totum extensum est perfectius.

¶ Friuolum quoque omninò est, si quis admittat prædictum processum tenere quo ad effectus quantos quantitate permanente, non autẽ successiua. Oporteret enim abradere principia tradita in 6. & 7. & 8. Phy. de virtutibus motiuis & earum proportione, cum motus & tempus, de quibus ibi est sermo, successiua entia sint. Stat ergo veritas primæ conditionalis.

Secunda cõditionalis.

¶ Secunda autem conditionalis est ista. Si A, mouet tempore infinito vnum motum continuum, &c. A, est mouens immobile: & accipimus mouet propriè, vt distinguitur contra mutare. Et rursus accipimus mouet vt motor: non vt instrumẽtum motoris, primum propter illuminationem: secundum propter corpus cæleste trahens secum ignem, quẽ nihil minus traheret: si idem ignis numero perpetuo conseruaretur secundum totum & partes: etiam propter primum orbem trahẽtem secũ alios, vt multis placuit, quamuis non sufficienter. Probatur ista consequentia 8. Phy. tex. 85. ex proposito, & 12. Met. tex. 43. ex hoc quod motor motus nõ semper eodem modo se habet aut in se, aut in ordine ad mobile, id autem à quo semper prouenit idem, eodem modo se habere necesse est vtroque modo: vt patet. ergo.

¶ Ex his autem duabus conditionalibus verificatis, antequam veniamus ad tertiam, iam patere potest distinctio superius præmissa cum suis membris in speciali. Liquet enim iam, quòd perpetuitas motus duabus attestatur causis, scilicet infinitati virtutis per se primo causantis ipsam, aut immobilitati motoris, & consequenter quod diuersimodè ab illis dependet, & illas infert, quoniam infinitatem non infert nisi in virtute per se primo, seu ex propriæ latitudinis perfectione, illam causante. Immobilitatem verò virtutis infert in omni virtute causante ipsam. Et merito, quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis virtutis tam motiuæ quàm quantificatiuæ motus. Infinitas autem rationis formalis cuiusque infra ipsius latitudinem clauditur. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiam si in infinitum crescat, caloris naturam non exit. Immobilitas verò conditio est extra totam latitudinem caloris. Siue enim intelligatur calor, vt quatuor, siue vt mille, siue vt infinitus, nunquã peruenietur ad hoc, quòd sit immobilis infra limites caloris stando. Et quid de calore exemplificabimus, de cæteris virtutibus actiuis formaliter sumptis, siue secundum rem sint in materia, siue non, intelligi volumus. Oportet enim philosophum formaliter loqui. Vnde distinctio iam probata in terminis specialibus repeti potest, sic perpetuitas motus dupliciter potest imaginari ꝙ fiat. Vno modo à virtute per se primo ipsam causante, & sic oportet quòd fiat à virtute infinita intensiuè, vt patet ex prima conditionali. Alio modo à virtute nõ per se primo ipsam causante sed per se primo causante

Universidad de Deusto Biblioteca

talem motum, & secundario causante eius perpetuitatem vt illius conditionem. Et sic oportet quòd fiat à virtute motiua immobili, quæ ex perfectione suæ virtutis causet talem motum, puta Saturni, & ex immobilitate eiusdem semper perseueret, idem faciens. Vt sic conditio virtutis sit causa conditionis effectus, sicut in primo modo propria perfectio ipsius virtutis est causa propriæ perfectionis effectus, & propter hoc Arist. 8. Phy. tex. 78. infinitatem temporis motus ascripsit infiniti virtutis, vt in tex. 85. ascripsit immobilitati motoris, vt iaceret fundamēta, & ad primum motorem, & alias intelligentias inuestigādum, vt ibidem diuus Tho. notauit. Ex primo enim primum motorem 8. Phy. tex. vlt. & 12. Meta. tex. 41. conclusit. Ex secundo vero numerum intelligentiarum, tex 43. & 44. Non enim ibi inuestigatur numerus infiniti motoris (vt quidam rudes & cæci dicunt) sed numerus motoris inalterabilis, & immobilis, vt patet ex fine tex. 41. & ex ipso tex. 43. vbi semper est sermo de immobilitate motoris tempore æterno, &c.

Tertio conditionalis.

¶ Tertia igitur conditionalis, cuius antecedens supponit Aristot. cum suis sequacibus, est ista: Si cælum mouetur tempore infinito, primum mouens ipsum est infinitæ virtutis intensiuę. Et aduerte difformitatem inter hanc consequentiam & priores. in prioribus enim inferebatur, A, mouet, &c. ergo A, est infinitæ virtutis, vt in prima: vel, ergo A, est virtutis immobilis, vt in secunda in hac vero non inferimus, ergo mouens cælum, nec ergo quilibet motor cælestis: sed ergo primum mouens est virtutis infinitæ intensiuæ. Probatur ista sic: cælum mouetur perpetuo, ergo ab aliqua virtute per se primo & directæ potentiæ in sempiternitatem motus, talis est infinita intensiuè, vt patet ex veritate primæ conditionalis probatæ: ergo inuenitur aliqua virtus infinita intensiuè. Aut igitur ista virtus est in quolibet motore, cælesti, aut in primo tantùm. Non in quolibet, tum quia non oportet tum quia neuter ab altero dependeret in sempiternè mouere: fatuum enim est ponere infinitum vt sic dependere, tum quia aliquid conueniret pluribus primo, scilicet mouere sempiternè, quod est impossibile, vt mōstratur primo Posteriorum, ergo est in primo motore tantum. Totus processus clarus est, & infimus, si prima consequentia probabitur. Cuius vis cōsistit in ista categorica. Sempiternitas motus causatur ab ali qua virtute, per se primo intendente & potente in ipsam. Hac igitur propositione probata, nihil remanebit huius rationis probandum.

¶ Probatur ergo primò, quòd hoc sit possibile: deinde quod sit de facto. Primum probatur, quia si esset inconueniens aut impossibile, sempiternitatem motus causari ab aliqua virtute actiua per se primo, hoc non esset, nisi vel quia duratio motus, cuius species est sempiternitas, non est res separabilis à motu, sed simul est & non est, & fit & nō fit cū motu: ac per hoc sufficienter fit à quolibet mouente, sicut & motus, vel quia duratio motus passio motus est, eo quòd tempus (vt dicitur in 4. Phy. tex. 130. & 12. Met. tex. 29.) aut est idem motui: aut eius passio, Passioni autem non debetur aliud agens quàm productiuum subiecti, vt patet inductiuè. Vel quia (vt superius tactum est) duratio motus non est nisi conditio eius: conditionibus autem rerum non debetur propria virtus actiua, sed sat est conditiones actiui sequi. Præter enim hæc tria non apparet ratio, quare impossibile, aut inconueniens sit sempiternitatem vindicare sibi virtutem per se primo eius actiuam, sed nihil horū impedit. Inseparabilitas siquidem duarum rationum formalium, etsi concludat, quod producens vna in rerum natura producat alteram, non tamen concludit, quod à quocūque producitur per se primo vna, ab eodem producatur per se primo & altera. Quamuis enim esse ens sit inseparabile ad esse tale vel tale ens, vt per hoc habeatur quod causans tale ens causet etiam ens: non tamen sequitur, ergo si est causa per se talis entis inquantū tale: ergo & inquantum ens. vnde Arist. in 6. Meta. in principio venatur principia & causas entiū inquantum entia. Durationē autem passionē esse motus, etsi verū sit quo ad aliquid, puta quia sub ratione temporis diffinitur per motum, & inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam posterius suum prius: non tamen est verum simpliciter, quia constat quòd verè & simpliciter passio alicuius sic producitur consecutiuè ad productionem subiecti: vt à virtute per se primo productiua subiecto, secluso quocunque extrinseco, sufficienter emanet. Duratio autem siue sempiternitas motus non emanet à virtute motiua, vt sit ratione ipsius virtutis: sed consequitur conditionem extrinsecam ipsius virtutis, scilicet durationem eius, vt patet inductiuè. Non est igitur passio, propriè loquendo, sed potius conditio inseparabilis. Nec ex hoc quod talis conditio potest poni in esse ex conditione virtutis motiuæ, concludi potest, ergo superfluè quæritur alia causa: quoniam non quæritur causa ad hoc vt fiat absolutè, sed ad hoc vt per se primò fiat. Non enim superfluè quæratur à quo per se primo fiat animal, quamuis sciamus ipsum fieri à generante hominem & bouem.

¶ Nec inconueniens aliquod sequitur, si tam nobilis conditionis motus, qualis est sempiternitas, specialis causa quæratur, & non sat sit credere, quod fiat vt conditio præcise: nihil enim contra principia naturalia, aut metaphysicalia, aut quæcunque alia apparet sequi: imo inuestigatio hæc consequens est processibus Aristo. in 6. & 7. & 8. Physi, vbi causas motus aptauit secundum diuersas proportiones ad eius durationem. Non est igitur impossibile aut inconueniens sempiternitatē motus talem esse effectam: quòd possit produci ab aliqua virtute per se primo.

¶ Quod autem hoc sit de facto, probatur primo: quia vt dicitur secūdo Phy. tex. 27 & 8. tex. 39. semper ponendum est id quid est aut causat per se, ante id quod est aut causat per aliud. Constat autem quòd causans sempiternitatem motus: quia immobile causat eam per accidens, seu per aliud à virtute sua actiua: ergo debet præcedi ab eo quod ex propria perfectione suæ virtutis actiuæ sempiternitatem facit, hoc enim tantum est quod per se primo illam causare potest.

¶ Secundo, Quia sempiternitas motus cælestis est effectus dignissimus, vt eius effectus ostendit, scilicet perpetuitas omnium generabiliū & corruptibilium ad quam tota sphæra actiuorum & passiuorum, & singula in ea contenta secundum vires conantur: & pro ea agunt, quicquid agunt, vt Auer. dicit secundo cæli com. 17. & Albertus Magnus ibidem confirmat. Irrationabile est autem effectum à Deo mobilem in rerum natura absque per se primo causa actiua fateri.

¶ Et confirmatur, Quia cum in motu cælesti sint duæ conditiones, scilicet sempiternitas & determinata velocitas, quę in sua ratione claudit tempus, vt patet in 4. Phy. tex. 96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata velocitate (vt ex effectibus, & de se patet, & 13. Meta. con. 41. habetur, vbi certa velocitas finitati virtutis, sempiternitas verò infinitati attribuitur motoris, absque potentia omnino. secundo quoque cæli. tex 17. dicitur, quod sempiternitas est proprium diuinitatis opus, & Platonicis confirmantibus ibidem à S. Tho. cognouimus entia tantum sempiternitatis, quantum diuinitatis sapere.) determinata velocitas absque dubio habeat causam per se primo ipsam causantem apud omnes philosophos: quæ dementia esset sempiternitatem cælestis motus causa per se primo priuare? Relinquitur igitur ratio tota, & stabilis, & efficax, cùm etiam fugiendi via concessa non sit.

¶ Duobus enim modis poterat quis tantum laborem sine priuare. Vel dicendo quòd sempiternitas motus non habet causam per se primò actiuam: quod esse nefas ostensum est. Vel dicendo quod habet quidē, sed illa virtus est finita immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiā propriæ vocis: quia nulla virtus per se primo actiua alicuius, est actiua illius ex aliquo extra eius propriam rationem formalē: alioquin esset actiua illius circunscripto omni alio, & non circunscripto omni alio, quod implicat. Impassibilitas autem & vniuersaliter immobilitas (vt de se patet, & superius declaratum est) extra latitudinem est cuiusque rationis formalis virtutis actiuæ formaliter sumptæ: vnde dicere quod virtus A, sit per se primo actiua sempiternitatis: & dicere, quòd ideò est actiua sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet eodem modo, est ignorare propriam vocem.

¶ His ergo præmissis ad motūm dubium contra processum Arist. respondendo dicimus, quod quia sempiternitas motus exigit in per se primo motore, seu in eius propria potentia, actiuam infinitatem intensiuam, & hoc non habet ex eo quòd ponitur in motu infinito ex parte mobilis, nec eo quòd ponitur in motu infinito ex parte spatij infinities iterati, sed inquantum est secundū se effectus quidam: cui accidit quòd hoc vel illo modo saluetur, ideò ex propria ratione sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se, siue infinito per accidens, concludi optimè potest absque equiuocatione infinitas intensiua primi motoris, potentia per se primo in sempiternitatem. Vnde attenta sempiternitate motus formaliter & relata ad virtutem actiuam per se primo illā respicientem, quamuis æquè bene concludatur infinitas intensiua illius virtutis: siue hoc siue illo modo ponatur. Arist. tamen à notioribus doctrinam subtilissimam tradens, deduxit in tex. 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis infinitatem intensiuam potentiæ, & in tex. vltimo ex eadē sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij conclusit infinitatem primi motoris. Insinuans nihil obstare rationi sumptæ ex sempiternitate formaliter accepta, in quouis motu saluari conatur.

¶ Propter quod in tex. 78. non posuit mobile infinitum, sed tempus tantùm, vt doceret quod non concludebat ibi infinitatem potentiæ ex infinitate mobilis, sed ex propria ratione infinitatis temporis. & in tex. vlt. secundum vtranque translationem non sat fuit Aristot. subsumere, quòd primum mouens mouet motum perpetuum, aut tempore infinito, sed sumpsit vtrunque simul, vt ostenderet, quod non arguit absolute ex hoc quòd mouet perpetuo (cùm hoc sit commune omnibus motoribus cæli) sed ex eo, quòd sic mouet tempore perpetuo, vt ipsam infinitatem temporis per se primo causet, alioquin negatio commissa esset illa minore, quam nefas est Aristoteli imponere.

¶ Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, quod medium ad probandam illam minorem, scilicet primus motor est virtutis infinitæ, est hoc. Mouens per se primo tempore infinito, ita quòd maior prosyllogismi sumpta ex tex. 78. est ista. Mouens per se primo tempore infinito est virtutis infinitæ. Minor vero subsumpta in tex. vlt. est ista. Primus motor mouet per se primo tempore infinito: ergo primus motor est virtutis infinitæ, vbi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluari in motu infinito ex parte mobilis, non

non obstat. sed magis attestatur processui, quia proportio virtutis per se primo respicientis durationem motus, ad infinitatem & infinitatem temporis, absolute declarata & conclusa est ibi in materia clarius eam repræsentante, scilicet in motu infinito per se, vt ex notioribus fieret doctrina.

¶ Differt autem deductio hæc à subtilissima deductione, quam diuus Tho. 8. Phy. docuit in duobus. Primo in medio termino, Cum enim medium Arist. sit mouens tempore infinito, ille apposuit ly per se supra ly infinito, nos vero supra ly mouens. Secūdo in minore, quia apud nos minor est vera de facto quo ad operationem primi motoris, apud illum vero minor est vera quo ad virtutem primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eum esse tantæ virtutis, quod quātum est ex parte virtutis suę posset mouere tempore infinito per se, quia causæ per se oportet respondere effectum per se. Primus autem motor est causa per se infinitatis motus: ergo siue sit possibile tempus infinitum per se inueniri, siue nō, oportet primum motorem tantæ virtutis esse, si est per se causa infinitatis motus.

¶ Conueniunt tamen hæ deductiones & in conclusione (quia vtrobique concluditur infinitas intensiua primi motoris) & in radice: quia vterque processus ponit primum motorē esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus. Sed ille processit ex eo quod causæ per se oportet esse tantam virtutem, vt possit in effectum per se: quod fundatur super secundo Phy. tex. 36. Iste vero ex eo: quod causam per se primo alicuius oportet proportionaliter augeri secundum augmentum proprium effectus sui, cuius fundamenta superius dicta sunt.

¶ Et vt multis Philosophantibus complaceamus, qui volunt potius cū Auerroi errare quàm cum aliis verum sequi, ostendendum superest hoc idem Auerroim docuisse.

¶ In 12. siquidem Met. com. 41. postquàm conclusit iuxta demonstrationem 8. Physicorum, quod virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito corpus cœleste, non est in magnitudine, quia moueret in non tempore, mouet statim dubium communiter tactum à doctoribus 8. Physic. scilicet cur si ponitur virtus infinita in magnitudine, nō sequitur motus in non tempore, quæ est ratio difformitatis, Et statim respondet, quod hoc ideo est: quia motus cæli sit à duobus motoribus: quorum alter est finitæ motionis, & est anima cæli: & alter infinitæ, & est potentia omninò sine materia: & quod motus cæli à motore finito habet, quòd sit in non tempore, & à motore infinito, quòd sit tēpore perpetuo.

¶ Vbi à plano sensu literæ non diuertendo, manifestè patet quod ipse est opinatus primum motorem esse infinitæ virtutis intensiuæ, & propter istam infinitatem causare per se primo sempiternitatem motus cæli: & in hoc differre à cæteris intelligentiis: quæ cum sint immobiles, possunt virtute propria causare perpetuitatem motus, per accidens tamen, vt ex dictis patet. Et quia prędicta verba Auerrois aliis locis eiusdem contradicere videntur (vt adduximus arguendo ad oppositū) ideò à diuersis diuersimodè exposita vel potius extorta sunt: prout quilibet voluit non se Auerroistam, sed Auerroim suum facere: vnde oportet expositiones eorum afferre, vt firmetur veritas.

¶ Quidam igitur dixerunt. quòd Auer. intendit, quod sit finitus intensiuè primus motus, infinitus autem in duratione, non tantum formaliter, sicut alij motores, sed etiam causaliter, quia sempiternitas motus asscribitur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino: & per hoc differt à cæteris motoribus.

¶ Et hi diuisi sunt in duas vias. Nam quidam eorum dicunt, quòd illa distinctio motoris in finitum & in infinitum, est distinctio realis. Quidam verò quod est distinctio rationis in primum motorem, secundum quod est finis, & ipsummet secundum quod est agens, & secundum quod agens mouet in tempore, quia est vigoris finiti intensiue, secundum verò quod finis perpetuat motum, & ideo dicitur infinitus in duratione causaliter. Alij vero dixerunt, quod primus motor non est virtutis finitæ nec infinitæ intensiuè, quia non est virtutis actiuæ, sed dicitur infinitus causaliter, causalitate finali, vt dictum est. Alij autem dixerunt, quòd illa verba Auerrois examinanda & glosanda sunt secundum determinationes factas in De substantia orbis, &c. vbi magis ex proposito tractauit rem hanc, vbi manifestè negauit infinitatem intensiuam.

¶ Sed quòd omnes huiusmodi responsiones errent, manifestatur. Et primò, quòd loquatur de infinitate intensiua probatur primò sic. Quādocunque fit aliqua distinctio per opposita habentia plures significationes, & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secūdum quam intentionem sumitur, reliquum debet sumi secundum oppositam intentionem. Patet ista: alioquin periret omnis certitudo diuisionum & syllogismi diuisiui, &c. sed Auer. diuisit motorem cæli in motorem finitæ motionis, & infinitæ motionis: & descripsit alterum membrum, scilicet motorem finitæ motionis, per finitatē intensiuè, vt patet, quia ibi expresse subdit: Dicere finitatem, est dicere proportionem motoris ad motam rem, ergo reliquum membrum, scilicet motor infinitæ motionis est describendum secundum intentionem oppositam, scilicet quòd dicere infinitatem, est dicere improportionē, & sic erit omnis motor infinitus intensiuè.

¶ Secundò sic. Termini quæstionis & responsionis secundum artem demonstratiuam non differunt, sicut nec quæstio differt à conclusione in terminis, sed in modo. constat autem quòd motor infinitus, de quo est sermo in quæstione, est infinitus intensiuè: quoniam est ille, de quo dicitur in 8. Phy. tex. 76. quòd mouet in non tempore. ergo finitas & infinitas, de qua est sermo in responsione, est etiam intensiua.

¶ Tertio sic. Quęlibet responsio à sapiente data debet sumi in sensu, in quo quæstioni motæ respondet: sed ista non respondet quæstioni motæ, nisi intelligatur de infinitate intēsiua, ergo, &c. Declaratur minor, Quæstio est cur virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito posita in magnitudine, infert motum in non tempore, & posita extra magnitudinem, non. Huic autem quæsito non satisfit dicēdo, quòd hoc ideo est, quia ibi sunt duo motores separati, & ambo finiti, scilicet alter actiuè, & alter vt finis, & ex motore, vt finis est sempiternitas, ex motore vero vt agens est quod motus sit in tempore. Hoc enim siue verum, siue falsum sit, est impertinens quæstio, & solicitudo superflua. Tota enim quæstio est, quare à virtute separata non sequitur motus in non tempore, sicut à virtute posita in magnitudine. Et constat quod est sermo de virtute actiua. Hæc autem quæstio, vt & nouitij possint percipere (sicut & quęlibet alia) supponit aliquid certum, scilicet infinitatē virtutis siue in magnitudine, siue extra. Et quærit dubium, quare si illa infinita virtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore, & extra magnitudinem non.

¶ Quæratur ergo ab istis primo. Qualis est illa infinitas virtutis quæ supponitur, intensiua, an durationis? si intensiua, habetur intentum, si durationis, quæstio & nulla & ridiculosa est. Nulla quidē, quia à virtute actiua infinita in duratione posita in magnitudine, non sequitur motus in non tempore, vt patet de virtute alteratiua solis, à qua res aliqua alteratur, & tamen in tempore. Nec potest dici quod illud est verum tantum de virtute motiua vnico motu locali tantum, quoniam expresse Arist. in 8. Phy. tex. 79. vnde hoc sumptum est, dicit hoc verificari in omnibus virtutibus motiuis quocunque motu. Ridiculosa autem: quia puerile est quærere, quare à virtute finita in vigore, infinita autem duratione separata à materia, prouenit motus in tempore, & non in non tempore. Quis enim est adeo rudis, vt ignoret finitatem & infinitatem intensiuam virtutis sequi velocitatem certam, vel incertam motus, & non finitatem & infinitatem durationis? Vltimum igitur refugium horum est, quòd quæstio illa neutram infinitatem determinatè supponit: sed infinitatem in communi, quoniam ex motu perpetuo neutra infinitas determinatè concluditur, sed in communi concluditur quòd oportet virtutem motiuam tempore perpetuo esse infinitam. Vnde dicunt, quòd quæstio Auerrois est. Cum sit quod virtus motiua tempore infinito sit infinita, abstrahendo ab hac & illa infinitate, quare posita in magnitudine infert motum in non tempore, & extra magnitudinem non? Et responsio est supponendo quòd si aliqua virtus posita in magnitudine debet mouere tempore perpetuo, oportet quod sit infinita intensiuè ex 8. Physic. tex. 78. & consequenter moueret in non tempore ex tex. 79. & addendo, quòd si aliqua virtus motiua tempore perpetuo ponatur extra magnitudinem, illa est necessariò infinita secundum durationem, & distinguitur in motorem, vt agens, & sic est finitæ motionis, id est, mouet in tempore: & motorem vt finis, & sic est infinitæ motionis, id est, mouet infinito tēpore, quod virtuti positæ in magnitudine conuenire non potest. Non enim potest distingui in motorem vt agens, & vt finis: & ideò oportet, quòd virtus motiua tempore infinito, si est in magnitudine, moueat in non tempore: extra magnitudinem, non.

¶ Sed verè isti innituntur telis aranearum. Deficiunt enim dupliciter, scilicet in re ipsa, & in expositione Auerrois. In re ipsa quidem, quia falsum est, quod virtus motiua tempore infinito, si ponitur in magnitudine, est infinita intensiuè, si extra magnitudinem, non. Quæratur enim ab ipsis (ne in æquiuoco laboremus) de quali infinitate temporis est sermo. Distincta est enim superius ex 6. Phy. quia est duplex ex parte mobilis, & ex parte spacij: seu per se, & per accidens. Si est sermo de virtute motiua tempore infinito ex parte mobilis, nulli dubium est, quòd illam oportet esse infinitam intensiuè: in tex. enim 78. non est sermo de tali virtute, sed de prima, vt ex dictis patet.

¶ Amplius, Cùm philosophus obedire debeat rationi, oportet reddere causam quare cum ad mouendum B mobile certa velocitate, puta motu vnius horæ, requiratur tanta virtus intensiuè, puta vt centum: & ad continuādum illum motum tempore perpetuo sufficiat ex parte virtutis motiuæ, quòd semper perseueret in eodem vigore, quare inquam est, quod virtus talis si ponatur in magnitudine, sequitur quòd sit infinita intensiuè? Hoc enim neque ex parte perfectionis virtutis, nec ex natura magnitudinis oritur: & tamen hoc est super quo isti fundantur.

¶ Quòd si dicatur, quòd hoc, quòd illa virtus actiua semper remanere debet in eodem vigore, hoc puerile est: quia ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd illa virtus oportet quòd ponatur in magnitudine inalte

alterabili

Universidad de

rabili & incorruptibili. Ex hoc autem quòd virtus actiua ponitur inalterabilis, & incorruptibilis, infinitæque durationis, siue inquanto, siue extra, non habetur maior perfectio intensiua, vt de se patet, & in 1. Ethic. capite 7. ab Arist. & Auerr. dicitur. Et datur exemplum de albo, quod ex hoc quod ponitur perpetuum, non sequitur, ergo est albius: quia differentia maioris & minoris rationis non infert differentiam secundum magis & minus. Vnde ridiculum est, quod quidam inter philosophos se locantes, dicunt quod ideo non potest esse virtus motiua actiuè tempore perpetuo in magnitudine, quia oportet ipsam esse durationis infinitæ, & per hoc infinitam intensiuè. Deberent enim inferre, ac per hoc inalterabilem & incorruptibilem, ad quod sequitur infinitas intensiua.

¶ Pudet autem adducere quorundam fatuitatem dicentium, quòd processus non sit ab Auerroi & Arist. ad concludendum primum motorē esse incorporeum absolutè, sed ad concludendum ipsum esse incorporeum, id est non immersum materiæ ad esse, quæ est tantùm apud eos ingenerabilis & corruptibilis. Rationis siquidem Arist. à tex. 78. (vbi inchoat teste ipso Aristotele, ibi cum Auerr. tractatus) intendentis ostēdere impartibilitatem primi motoris, vis est ex natura quanti & extensi siue corruptibilis, siue non: vt patet in tex. vltimo, rationem formās & efficacia probatorum: & non aliter concludit primum motorem impartibilem. vnde hoc est simpliciter error nimis fatuus.

¶ Amplius, Hoc dictum, scilicet quòd virtus motiua actiuè tempore perpetuo si est in magnitudine, est infinita intensiuè, si extra, non oportet vel ex rationibus formalibus terminorum intelligibiliter deducere, vel ex sensibilibus assumere. Sed iam ostensum est ex rationibus terminorum hoc non deduci, sed oppositum quoad primam partem, & sensibilia idem testantur. ergo hoc est voluntariè dictum. Ex sensibilibus enim habemus, quòd virtus alteratiua solis est motiua actiuè, & est in magnitudine, & tamen est infinita intensiuè: nec alterat in non tempore. Nec potest dici, quòd quia sermo est de virtute actiua motus localis: ideò instantia non militat. Tum quia eadem est ratio quo ad mouere in non tempore, & infinitatem intensiuam: de virtute alteratiua & motiua secundum locum, & vniuersaliter motiua si ponantur in magnitudine: vt dicitur 8. Physic. tex. 79. vt iam adductum iterum est. Tū quia si idem alterabile semper supponeretur alterationi solis, tunc sol vnum numero motum perpetuum posset continuare, nulla facta augmentatione suæ virtutis: quicquid sit in antecedente huius conditionalis: & sic virtus finita intensiuè, infinita duratione moueret in tempore infinito vnum motum continuum & non in non tempore. vnde quòd de facto non sit hoc est per accidens, quantum est ex efficacia virtutis. Accidit enim tantæ virtuti, quòd vnum vel plura subiiciantur, &c. & nihil minus posset in vnum semper quàm plura.

¶ In expositione autē verborum Auer. erat, quia ex huiusmodi sensu non habetur responsio ad quæsitum: esset enim responsio, quod ideò virtus motiua tempore infinito posita in magnitudine, moueret in nō tempore: & posita extra magnitudinem, non: quia virtus extra magnitudinem distinguitur in motorem: vt agens, & motorem, vt finis; in magnitudine autem, non. Ex hoc autem quomodo haberi possit quæsita differentia, centum iuga boum non deducerent.

¶ Quarto principaliter probatur, quod de infinita intensiua sit sermo Auer. Ibidem: ex eo quòd ibi dicit, quòd motus cœli inquantum est ab anima cœli, sortitur determinatam velocitatem: inquantum verò est à primo motore, sortitur sempiternitatem. Ex hoc enim arguitur, sic. Aut intendit quod motus cæli habeat sempiternitatem à primo motore effectiuè, aut finaliter: si effectiuè, cum in hoc ponat differentiam inter primum motorem & animam cæli, tripliciter potest hoc imaginari.

¶ Primo, quòd anima cæli, aut non efficiat, aut non sufficienter possit efficere sempiternitatem motus: & ideo attribuatur primo motori tanquam causæ sufficienti: & hoc conuincitur demonstratiuè esse falsum, supponendo animam cęli esse virtutem motiuam immobilem: vt patet ex 8. Phy. tex. 85. & ex supradictis.

¶ Secundò, quòd anima cæli dependenter illam faciat, primus autem motor independenter, & ideo attribuitur primo motori, vt eius causę actiuæ independenter. Et hoc conuincitur esse contra Auer. ibi: quia aut loquimur de communi depēdentia, qua omnia entia alia à primo, & actiones eorum dependent à primo, & sic non saluatur commentū ponens differentiam inter sempiternitatem, & determinatam velocitatem motus cæli in hoc, quòd illa est à primo motore: hæc ab anima cæli, tali enim dependentia communi tam sempiternitas quàm determinata velocitas, est à primo motore mediante anima cæli. Aut loquimur de singulari dependentia, qua in faciendo talem effectum, scilicet sempiternitatem motus, anima cæli dependet à primo motore. Et hoc conuincitur esse impossibile, tenendo primum motorem finitum intēsiuè: & deducitur sic. Motore sufficiente ex ijs quæ in se intrinsecè sunt applicato mobili disposito circumscripto quocunque alio, excepta cōmuni dependentia ad primum, necessario prouenit effectus proprius illius motoris. Patet ista ex terminis: alioquin nulla esset via ad probādam consecutionem causæ ad effectum, & econuerso. Sed anima cæli est actiuum sufficiens ex suis intrinsecis respectu motus æterni, ergo circumscripto quocunque alio excepto communi influxu primi, potest in motum æternum: ergo nulla est opus speciali dependentia. Probatur minor ex eo, quod anima cæli habet ex suis intrinsecis duo requisita ad faciendam sempiternitatem motus: scilicet tantam virtutē intensiuè (puta vt mille) & immobilitatem: quilibet enim motor habens hęc duo, potest sempiternum facere motum, quamuis non per se, vt dictū pluries est.

¶ Tertio, quòd anima cæli licet sufficienter, tamen per accidens facit sempiternitatē motus. Primus autē motor facit eam per se: & ideo attribuitur primo motori, vt eius causæ actiuæ, per se primo intendenti illam. Et sic habetur intentum: quia, vt ex prima conditionali probata patet, ex hoc sequitur, ergo primus motor est virtutis infinitæ intensiuæ. Et in rei veritate, ista videtur mens Auer. in illo loco. Loquitur enim de actiua causalitate, vt questio mota ostēdit: & non intendit subtrahere ab anima cæli causalitatem actiuam sempiternitatis: sed perse ueritatem causalitatis, cuius nulla virtus finita est capax: vt patet ex dictis. Vnde causam actiuam per se determinatę velocitatis posuit animā, sempiternitatis verò primum motorem.

¶ Si finaliter hoc potest dupliciter imaginari. Primò, vt sit sermo de dependentia communi, qua omnia causantur in genere causæ finalis à primo. Et hoc est contra Auer. ibidem: quoniam hoc modo non saluatur sua differentia inter determinatam velocitatem motus & eius sempiternitatem: hoc etenim modo vterque effectus dependet finaliter à primo motore.

¶ Secundò, vt sit sermo de aliquo speciali modo dependendi: in genere tamen causæ finalis. Et quantum verba eorum sonant, videntur dicere, quod quodam singulari modo sempiternitas est à primo fine, quo non est determinata velocitas: sic quòd sempiternitas motus in hoc differt ab eius velocitate, quod ista sufficienter fiat ab agente, illa autē non nisi adiuncta causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est dicere distinctionem in qualibet re quamuis ardua, & inexercitati est admittere illam in aëre: ideo quæramus ab istis quomodo sit ista differentia. Hoc enim non potest nisi tripliciter imaginari, scilicet aut sic, quod sempiternitas careat causa actiua, & finali tantum attribuatur. Et hoc est ridiculum, quoniam non est intelligibile, quod aliquid effectiuè producat motum, & non producat eius durationem, maximè cū tempus, quòd est duratio illa (vt 12. Metaphy. tex. 29. dicitur) aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autem quòd hæc ab eodem fiunt actiuè secundum rem, quamuis non eodem modo: potest enim eorum quę sunt idem realiter vnum per accidens produci ab agente inferiori, & alterum per se, vt patet cum Sortes generat Platonem. Tunc enim licèt fiat Plato, per se, fit tamen corpus, vel mixtum per accidens, vt dicitur in primo phy. tex. 76. Aut sic, quòd ad determinatam velocitatem causa actiua sufficit absque finali, ad sempiternitatem autem non. Et hoc etiam est ridiculum, quia finis est causa cæterarum causarum, nullusque est effectus naturæ, aut artis absque fine. Aut sic, quod ad determinatam velocitatem causa actiua cum fine communi sufficit, ad sempiternitatem autem non, sed requiritur specialis ratio dependentię ad primum motorem vt finem. Et hoc est iterum loqui in aëre, nisi huiusmodi ratio assignetur.

¶ Nec apparet alia ratio quàm illa, quæ in eodem com. 41. ex intentione Themistij subditur, scilicet quod motor qui mouet ad consequēdum aliquid, vel cōseruandum aliquid transmutabile, necesse est quod quandoque cesset. Motor autem qui mouet propter aliquid semper in actu & immutabile, qua ratione mouet vno tempore, mouet semper. Et sic habetur specialis ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine, quæ non habetur in velocitate motus. Sed adducere hoc ad propositum nouitiorum est. Cùm enim omnes animæ cælestes prima intentione operentur propter se (vt dicitur 12. Met. comm. 36. & secundo cęli, comm. 17. & 21.) & ipsarum natura sit immutabilis in actu, & earum opera sint sicut opera artium, vt dicitur in 12. Met. com. 44. & finis sit principium in operabilibus, vt dicitur in 2. Physi. tex. 88. Quemadmodum ex actualitate immutabili finis, sumunt animæ illæ rationem sempiternitatis in suis operibus: ita ex alijs conditionibus nobis ignotis, sumūt rationem tantæ velocitatis, & quare magis ab Oriente moueant versus hemisphærium superius, & alia huiusmodi. Hæc enim omnia fiunt propter melius, vt ex secundo cęli tex. & comm. 34. habetur. Et ex fine necesse est bonitatem eorum fieri cum naturalia agantur propter finem, vt dicitur 2. Phy. tex. 80. Vnde ex hoc non magis habetur, quòd sempiternitas specialiter dependeat à primo, quàm certa velocitas. vtrumque enim eorum habet hoc modo specialem rationem dependentiæ ex fine.

¶ Amplius. Cùm ratio sempiternitatis motus sufficienter sumatur ex his finis conditionibus, scilicet quod sit in se actu, & habitus à mouente, & immutabilis, & hæc sint communia omnibus motoribus cælorum respectu propriarum essentiarum, nihil proprium primo motori dixisset Auer. sed totum quod dixit, conuenit omnibus animabus cęlorum in ratione finis. Nec potest dicit quòd dictum Auer. commune quidem est omni motori separato in ratione finis, sed appropriatur primo pro-

mo propter dependentiam aliorum à primo, & in ratione finis: quoniam sic non saluatur differentia inter sempiternitatem & velocitatē: vtraque enim propter dependentiam, primo est attribuēda fini. Quòd si tanquam ad vltimum refugium recurrendo dicatur, quòd sempiternitas motus dependet à primo fine, quodam singulari modo ignoto nobis: & hoc cognosci ex hoc, quòd omnes motores cœlestes conueniunt in sempiternè mouere: non autem in velocitate motus (hoc enim ideo esse credendum est, quia rationem sempiternitatis habent respiciendo primum, velocitatem vero respiciendo propria.) Hoc est contra Auerroim, qui expressè dicit in secundo cæli, com. 58. quòd motores inferiores sumunt rationes suarum velocitatum, secundum quòd magis desiderant assimilari primo. Et loquitur non solum de motu diurno, sed etiam in circulo obliquo. Deinde hoc non est sufficienti ratione firmatum, quòd enim conueniant omnes in sempiternitate motus, vt dicit Auerrois in secundo cæli, comm. 38. & 71. & alibi, est, quia conueniunt omnes in hoc, quòd sunt motores immateriales. Et ideo hoc non oportet conijcere, quòd sit ex singulari modo dependendi à fine: cum clarè pateat, quòd finis communis cum immaterialitate motoris, sufficiat. nec locus est conjecturis in manifestis.

¶ Amplius, Velocitas de qua ibi loquitur Auer. vt patet in commento, nihil aliud est quàm temporalitas: in qua omnes motores cæli conueniūt, sicut & in sempiternitate, nullus enim mouet in non tempore. Restat ergo quòd de infinitate intensiua sermo Auerrois ibidem sit. Et licet euidentiores sint prædictæ rationes, si duo motores secundum rē in primo orbe ponantur, efficaces tamen sunt etiam si duo secundum rationem, vnus autem secundum rem ponitur: vt patere potest cuilibet eas applicare scienti. Vnde omnes expositiones commenti prędicti falsæ apparent.

¶ Vltima autem ordinem librorum Auerrois non pensault. Cùm enim constet ex secundo cæli, comm. 3. quòd tunc iam fecerat libellum de substantia orbis: & ex pluribus commentis, quòd tunc etiam fecerat super libros Physicorum: & ex 12. Metaphysic, comm. 65. quòd iuuenis erat quando fecit super libros de cęlo: & sperabat vt in com. 352. se perfectorum astrologiam: & quòd senex scripsit super Metaphysica, manifestè liquet, quòd omnia dicta Auer. sunt examinanda ad 12. Metaphysicæ eius, & non econuerso: quoniam opus illud testamentum eius est.

Aliter modus ostendendi propositum.

¶ SECVNDA autem via ad ostendendam infinitatem virtutis Dei gloriosi sumpta ex S. Tho. breuior est. Et supponit Deum esse causam actiuam alicuius substantiæ, siue mundi, siue primæ intelligentiæ, siue omnium incorruptibilium: siue ab æterno, siue in tempore: nihil enim horum refert, dummodo concedatur per simplicem emanationem (quam nos creationem dicimus) Deum aliquid produxisse. Hoc autem nunc supponatur. Tum quia communiter excellentes viri hoc concedunt, etiam de mente Arist. & Auer. Tum quia expresse contra Argazelem pluries Auer. h. d. Tum quia hoc exigeret specialem quæstionem, quam alibi tetigimus.

¶ Acquiescentibus ergo huic supposito, hæc via paratur, iuxta quam arguitur prælibando rationes terminorum, scilicet quòd virtus creatiua est virtus actiua effectus ex nulla potentia passiua: siue sit creatiua ab ęterno, vt Plato & Arist. cum sequacibus posuerunt: siue in tempore. vt fides Christiana determinat. Cæteræ autem virtutes actiuę sunt effectuum ex aliqua potentia passiua pręsupposita, vt patet in naturalibus & artificialibus.

¶ Arguitur ergo sic loquendo semper de quantitate virtutis, seu perfectionis. Omne quantū excedens aliud quantū, sic quòd quantūcunq; excessum crescat, nunquam inter ipsa est aliqua proportio, est necessariò infinitum intensiuè. Ista patet ex terminis: quoniam, vt dicitur in 8. Physic. tex. 79. si excedens est finitum, addendo semper quantum ad excessum quandoque æquabitur & excedetur. Sed virtus creatiua est aliquantæ perfectionis, & sic excedit virtutem factiuam rerum ex potentia subiecti: quod quantumcunque augeatur, non est inter eas proportio: ergo virtus creatiua est infinita intensiuè. Probatur minor quo ad vltimam partem (quæ sola eget probatione) & ducendo ad impossibile: quia sequeretur quod virtus tantum actiua ex aliqua potentia, & virtus actiua ex nulla potentia possent esse æquales: quod est manifestè impossibile. Tenet consequentia, supponendo vnum, quod probatione non eget, scilicet quod quanto aliquod actiuum potest educere rem de remotiori potentia ad actum, tanto est virtuosius. Ad sensum enim patet, quòd ad educendum calorem de potentia aquæ, maior virtus requiritur quàm ad educendum ipsum de potentia aëris, hoc igitur supposito arguitur more Aristotelico sic. Sumatur virtus productiua alicuius (puta bouis) ex nulla potentia, & sit A: Sumatur quoque virtus productiua bouis ex aliqua potentia, puta C. & sit virtus illa B. Tunc sic, istę duæ virtutes, scilicet A, & B, per se habent aliquam proportionem: sit ergo proportio centupla: ita quòd A, excedat B. non plus quàm in centuplo. Et tunc sumatur potentia passiua in centuplo magis elongata ab actu quàm sit C, & sit illa D. Cum ergo oporteat tanto virtuosius esse agens quanto elongatior est potentia ab actu, necesse erit virtutem actiuā bouis de potentia D, esse in proportione centupla ad B, ac per hoc esse ęqualem ipsi A: Et sic virtus productiua ex aliqua potentia, & virtus productiua ex nulla, erunt æquales: quod est impossibile. Imò etiam eodem processu potest deduci, quod illa sit etiam maior, quod est impossibilius. Nec potest inficiari quispiam hunc processum ex eo, quod non potest sumi rerum natura potentia remotior ab actu quacunque potentia data: oportet enim sic dicentes negare processum Arist. 4. Physic. tex. 72. vbi assumit plenum subtilius quocunque pleno. & 6. Physic. tex. 15. vbi assumit motum velociorem quocunque motu: & breuiter destruere doctrinam traditam in libris Phys. Saluatur enim efficacia horum & similium processuum ex rationibus formalibus terminorum: & ex veritate conditionalium: quicquid enim repugnat veritati conditionalium, est falsum & impossibile, vt Auer. dicit 8. Phy. tex. 78. Vnde opposito sufficit veritas conditionalium: puta, si virtus aliqua produceret, ex potentia in centuplo remotiori, esset in centuplo proportionaliter, &c. Stat ergo ratio firma, quāuis quidā nescientes, aut non volentes eam formare, soluisse se arbitrati sunt: vt de Scoto patet prima distinct. 41. Qui ideo credidit se soluisse: quia Sanct. Thom. non solicitus circa terminos, qui in Autenticis rationibus solent subintelligi, fecerat maiorem huiusmodi. Eorum inter quæ nulla est proportio, alterum est infinitum, soluit Scotus, quòd hæc non est vera, vt patet de puncto & linea: & tamen punctum non est infinitum. Propter quod notanter nos posuimus in maiore vtrunque esse quantum, vt has pueriles cauillationes effugeremus. Et hæc de secundo.

Responsiones argumentorum. Nū Deus moueat, vt finis, vel vt motor.

¶ RESTAT igitur argumentis in oppositum respondere.

¶ Ad primum ergo (quod tres difficultates tangit: vnam principaliter & duas ex consequenti) tali est ordine dicendum, quòd duas annexas difficultates, scilicet an Deus moueat vt finis tantum, vel vt finis & agens: & si vt agens, an mediatè, vel immediatè, pertransibimus, dicendo, quia est. Tertiam verò principalem, scilicet an expositione virtutis infinitæ intensiuæ in rerum natura, necessario sequatur motus in non tempore, pertractabimus dupliciter, scilicet secundum Auerroim, & simpliciter. Quamuis igitur multi ex secundo cæli, text. 64. vbi in summo gradu perfectionis vniuersi locatur id, quod sine actione optimum possidet: & ex 12. Met. tex. 30. vbi dicitur, quòd Deus mouet sicut amatum & desideratum: credunt Deum non esse causam agentem, sed finalem: verius tamen dicunt sentientes vtroque modo Deū esse causam. vt simplicius arguit ex primo cæli tex. 30. vbi Arist. dicit, Deū nihil agere frustra. Si enim ad hoc inconueniens solicitus fuit Aristot. deducere, quòd Deus nihil agit frustra: ergo supponebat Deum agere propter finem. ridiculum enim esset deducere ad hoc inconueniens de causa non actiua. Auer. quoque in de substantia orbis, manifestè reprę hendit dicentes oppositum esse de intentione Arist. & in 10. Met. com. 7. expressè dicit, quòd Deus mouet non tantùm vt finis, sed vt motor. Quod etiam firmat in 11. com. 6. & in com. 44. vbi etiam postmodum Auicennam ponentem Deum esse tantum finem, arguit, quod oportet primi principij esse actionem: quæ cum hoc quod sit sibi propria, sit cōmunis cæteris: qualis est motus diurnus. Et in secundo cæli, comm. 17. dicit quòd omne habens actionem in se, habet actionem in alio, & in com. 21. dicit quod omne quod inuenitur propter se prima intentione, inuenitur propter aliud secunda intentione: nisi illic esset natura non innata ad largiendum. Et breuiter totus Auerr. plenus est hac sententia, vel formaliter, vel radicaliter, vt puta quod in separatis à materia causalitas finalis, & efficiens eidem conueniunt, vt dicitur in 12. com. 35. & 38. & 55.

¶ Nec obstat quòd Aristot. dixit Deum mouere vt amatum. nō enim dixit hoc cum dictione exclusiua, imo ex hoc magis habetur propositum supposita alia vniuersali Auer. quā modo diximus. Id verò quod ex secūdo cæli adducitur admiratione dignum est, qua fronte ab Auerroistis adducatur, cum Auerrois ipse ibidem in com. 66. expresse dicat, quòd in illo summo gradu habente optimum sine actione, datur latitudo includens omnes intelligentias, ita quòd apud ipsum omnes intelligentiæ sunt in illo primo gradu, & non tantum Deus, & tamen constat apud eos etiam, quòd cæteræ intelligentiæ agunt ad extra. Intendit enim ibi Arist. apud Auer. intelligentias quatenus intelligentiæ sunt, habere optimum (quod est felicitas speculatiua) sine omni dependentia ab exteriori actione, non sicut in nobis, iuxta illud 12. Met. tex. 39. deductio autē qualis optima, &c. est esse in primo gradu. Quatenus verò animæ sunt, optimum assequi per motum, & in secūdo locari ordine simul cum corporibus, quorum sunt animę. Vnde Deū mouere non solum finaliter, sed actiuè dicimus.

¶ Et quamuis ex multis commentis videatur haberi, quòd Deus mouet immediatè. quia in comm. 44. 12. Meta. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem motorem primi orbis, & in comm. 38. expresè dicitur quòd primus motor mouet sine medio: & in com. 48. numerantur substantiæ immateriales secundum numerum motuum cælestium, expresè supponendo nullam esse quæ non mouet, vt tamen ex dictis superius patere potest in com. 41. 12. expresè dicit motum cæli componi ex duobus motoribus. Et ideo sciendum est, quòd ista sibiinuicē nō contradicunt: quoniam cùm sint in hac re opiniones extremæ, vna Auicennę

Universidad de Deusto
Biblioteca

Auicenne dicentis Deum nihil agere ad motum cæli, nisi secundũ quod prima causa operatur per secundas: sed primum motorem esse primã intelligentiam productam à Deo, quæ cum anima cæli mouet: alia eorum, qui dicunt Deum solum mouere primum cælum. Auerrois via incessit media vtrunque declinans extremum, & ideo nunc hoc, nunc illud excludit extremum, quamuis pluries Auicennam impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus, non tamen mouet solus.

¶ Sed quia in motu primi cæli sunt duo (sempiternitas motus, & certa velocitas, puta 24. horarum) posuit vtrunque horum habere per se primo causam actiuam & propriam, & sempiternitatis quidem Deum: certæ verò velocitatis animam cæli. Et hic sensus respondet planè expositioni illius commenti absque extortione. Et sic Deus non est prior motore totius, imò facit per se motum totius, quo ad nobilissimam eius rationem, quæ est sempiternitas: & hoc modo Deus non est anima alicuius orbis: & ideo dixit ibidem Auerrois, quod est potentia non in materia. Et per hoc volebat quòd differret ab anima cæli. Et hoc modo saluatur quod comm. 44. dicitur, quod illud quod intelligit motor corporis cæli de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substãtiarum secundum numerum motuum saluatur, quia ex motuum numero inuentus est numerus motorum aliorum à primo, qui iam ex infinitate motus stabilitus erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus, nisi ex motu conclusum, sed primam ex infinitate motus, cæteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum exigentium motores immobiles. Et hoc consonat textui Aristotelis expressè quærenti numerum motorum immobilium, non numerum motorum infinitorum, vt per hoc innuaret, quòd de alijs à primo loquebatur, quamuis primus quoque sit immobilis. Est siquidem sermo Aristot. & Auerrois ibidem contra ponentes substantias immateriales absque aliqua propria motione alicuius corporis, vt patet ibidem, quod nos non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auerrois inueniuntur consona: & merito, quia vero omnia consonant, Vnde Eliæ Hebræi labor quàm vanus fuerit, patet, Putauit quod ex hoc quòd Deus dicitur motor effectiuè primi cœli, sequeretur, ergo mouet solus primum cælum. Iam enim liquet Deũ esse proprium motorem primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiuè causandam. Mouet ergo Deus cælum effectiuè: vt motor proprius: & mediante anima cæli sic, vt vtriusque proprius effectus motus cæli sit diuersimodè: & sic, quo ad duo prima patet quid tenendum sit. De tertio autem (in quo tota stat difficultas præsens) ambiguitas magna videtur. diuisi siquidem sunt Peripatetici circa id. Quibusdam enim apparet quòd ex hoc antecedente datur virtus infinita in natura, sequitur necessario, ergo motus in non tempore. Quibusdam verò videtur quòd distinctione opus sit in re hac, & hi in tres distincti sunt vias. Alij putant quod distinctione modi agendi, scilicet liberè, vel necessariò opus sit. Alij verò quod distinctio modi essendi illius virtutis infinitæ, scilicet an habeat esse materiale an immateriale ad hoc sufficiat. Alij autem duas distinctiones necessarias credunt ad saluandam infinitam virtutem in rerum natura: scilicet modi essendi (quæ modo dicta est) & modi agendi, scilicet mediationem, vel immediationem: ita quòd omnes huiusmodi opiniones sunt quatuor. Et primam quidem postponentes (quia ex discussione aliarũ quid veritatis habeat, patebit, & eius fundamenta sunt quæ arguendo adduximus ad secundam nos transferamus opinionem: quæ tria dicit. Primò, quod ex hoc antecedente, Virtus infinita est in magnitudine, necessariò sequitur, ergo mouet in non tempore, quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cum Arist. 2. Phy. text. 79. omnes Peripatetici, licet differant in modo deducendi consequentiam. Sco. enim in primo senten. distin. 2. q. 2. ad vlt. dicit, quòd ex eo quòd in antecedente assumitur virtus infinita: subintelligendo agat: necessario sequitur, ergo actio sua est in non tempore: aliocuin in æquali tempore agere contingeret virtutem finitam & infinitam, iuxta deductionem Aristotelis ibi. Ex eo verò quòd in antecedente additur ly in magnitudine (id est extensa) sequitur quòd si agit, agat circa corpus: & consequenter quòd sit ibi aliqua resistentia, & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agens, ac per hoc sequitur, ergo actio illius virtutis est mouere, quoniam hæ duæ causæ, scilicet diuersa approximatio partium & resistentia, faciunt successionem esse in motu, & sic ex toto antecedente simul, scilicet virtus infinita in magnitudine, sequitur motus in non tempore. Sed hæc deductio manifestè peccat: quia ex hoc quod aliqua virtus est extensa, & agit in corpus, non sequuntur illæ duæ causæ successionis: sed vna tantùm, scilicet diuersa approximatio partium passi ad agens: sed ex omnibus his absque resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hæc omnia non egent probatione, quia manifestè patent de virtute illuminatiua. Hæc enim est extensa & agit in corpus, &c. & tamen non est motus propriè (de quo loquimur) vt distinguitur contra mutationem.

¶ Sanct. Thom. autem, quia Arist. non fuit solicitus ibi de vtraque parte consequentis deducenda, supponit cum Auerroi & cæteris expositoribus (quantum vidisse me recolo) quòd subiectum illius antecedentis, scilicet virtus seu potentia, supponit pro virtute motiua propria sumendo motum: ita quòd antecedens illius consequentiæ secundum veritatem est hoc, Virtus motiua infinita est in magnitudine, Ergo. Et quòd hæc sit mens Arist. patet ibi, ex eo quod probando suppositionem vnam, scilicet quòd maior virtus facit æquale in minori tempore, dicit vt calefaciens, aut dulce faciens, aut proijciens, & omnino mouens: vbi manifestè patet quòd de virtute motiua loquitur. Patet etiã ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illã, nisi ad inuestigandam impartiabilitatem primi motoris, quem constat mouere proprie. Vnde impertinens erat proposito tractare de omni virtute extẽsa: quamuis ex ista negatiua non potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habetur ex consequenti, quòd nulla virtus in magnitudine est infinita. Quia cum sit virtus, aut substantialis, aut accidentalis, & accidentalis infinitas inferat infinitatem substantialis, & omnis virtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (vt pater in primo cæli, tex. 7.) & simplicibus existentibus finitis, impossibile sit mistum fieri infinitum: manifestè deduci potest, ex negatione infinitatis virtutis motiuę in magnitudine, negatio infinitatis omnis virtutis extensæ.

¶ Facit tamen vim Sanct. Tho. in ly magnitudine, ex hoc quod virtus extensa non est intelligens: virtus autem extra magnitudinem est intelligens, vt patet tertio de anima con. 5. virtus autem motiua non intelligens mouet tantum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Arist. Quia si est virtus motiua infinita, & cum hoc mouet tantum quãtum potest, sequitur, ergo mouet in non tempore: vt patet ex deductione Aristo. ibidem.

¶ Secundo dicit, quod ex hoc antecedente, virtus infinita est (etiam loquendo de motiua) non sequitur necessario, ergo mouet in non tempore: quia potest illa virtus esse agentis liberi, in cuius potestate est & actio & modus agendi. Et cum hoc arguitur esse contra Arist. & Auer. & omnes philosophos, Sco. cum sequacibus non reputat hoc inconueniens: imò dicit in secundo sen. dist. prima, quæst. tertia, eos sibiipsis cõtradicere, ponendo Deum agere necessario.

¶ Mihi autem videtur hoc non esse contra Aristot. eo quòd nulli imponendum est, quod nec dixit, nec necessario sequitur ex dictis eius. Deum autem non esse agens liberum nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessariò. Demonstratio siquidem posita in primo cœli, tex. 90. sufficientèr saluatur, supponendo omnes intelligentias differre specie, & mouere quantum possunt, vt assimilentur Deo gloriosor: cuius proprius effectus est sempiternitas, siue liberè siue necessariò illã causet. Numerus quoque intelligentiarũ eisdem suppositionibus stantibus optimè inuestigatur ex numero motuum: fiunt enim omnes motores adæquati. Inconueniens etiam quod dicitur in text. 79. scilicet virtutem finitam & infinitam mouere æqualiter: manifestè ibidem ascribitur virtutibus mouentibus naturaliter, & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facilè saluari videntur absque hoc. Nolo tamen propterea Aristot. attribuere, quòd posuerit Deũ agere liberè, sed opinionem suam ad nos non peruenisse tantum. contra Auer. tamen illam responsionem esse non dubito, vt ex com. 4. duodecimi Metaphysices deducere facile esset, & comm. 21. secundi de cælo, manifestè habetur.

¶ Sed quoniam ex principijs philosophię non necessario sequitur Deum agere necessariò, ideirco cum solo rationi obediendum sit, quod secundo loco contra hoc obijcitur, soluendum est. Cùm ergo dicitur, id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, &c. negatur minor.

¶ Et ad primam probationem dicitur, quod quamuis non sit impossibile Deum velle vti tota virtute sua, est tamen impossibile Deum vti tota virtute sua in hoc effectu, qui est velocitas motus. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut volũtatis: sed quia hoc nõ est factibile, vnde Deus vtitur tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, &c.

¶ Ad secundum verò dicitur præmittendo quatuor: notandum est enim primo, quòd aliud est agere ex potentia motiua infinita, & aliud est agere ex potentia motiua infinita habẽte talem modum essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, vel modum operandi, scilicet necessariò, vel liberè. Primum siquidem antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operandi. Secundum verò modum essendi vel operandi coassumit. Constat autem quod multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi, vel operandi simul: quæ non possunt deduci ex illa ratione formali absolutè. * Alias ab stracta.

¶ Notandum est secundò, quod ex aliqua ratione abstractè seu absolutè sumpta dupliciter aliquid deducere consueuerunt philosophi. Vno modo necessariò, sicut ex ratione motus deducitur quod oportet esse in tempore. Alio modo non repugnanter: sicut ex ratione motus deducitur, quòd quocunque motu dato potest dari velocior, &c. Et inter hæc tantum refert, quod consequens aliquid necessariò comitatur ipsum in quocunque ponatur secundum omnem modum essendi illius: & consequens verò aliquid non repugnanter, non oportet comitari illud in aliquo: imò stat quod repugnet ei in quocunque modo essendi: vt patet in exemplis adductis.

¶ Notandum est tertiò, quod tripliciter potest imaginari, quòd potentia motiua infinita exeat in actum secundum, vel quod moueat A mobile certa velocitate, ita quòd non possit velocius illud mouere, sed illud mouere sit sibi adæquatum. Vel quod moueat infinita velocitate, id est, in non tempore: non est enim intelligibile quòd aliquid actualiter moueat infinitè velociter, & tamen in tempore: quia ex quo actualiter mouet, tempus illius motus certum est secũdum se, signetur ergo, & tunc procedatur iuxta tex. 79. octaui Phys. & venietur ad hoc, quòd motus infinitæ velocitatis erit in æquali tempore cum motu finitę velocitatis: (vtpote à virtute finita facto) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinitæ velocitatis, & mouere in non tempore. Vel medio modo, scilicet quòd nunquam moueat tanta velocitate A mobile, quin possit illud velocius mouere.

¶ Hæc autem tria aliter se habent ad potentiã motiuam infinitam absolutè: & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiam siquidem motiuam infinitam in magnitudine, duo extrema comparantur immediatè: ita quòd respectu talis virtutis non datur medium inter mouere in non tempore, & mouere certa velocitate adæquatè. Ad potentiam vero motiuam infinitam absolutè extrema hæc sunt mediata, ita quod stat, quod moueat sic velociter, quod tamen semper velocius mouere possit. Et ratio difformitatis est: quia virtutis extensæ quantum est posse, tantum necessario est facere: vt patet inductiuè: & consequenter si est infiniti posse, ergo habet adæquatum facere, aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in nõ tẽpore: mouere enim sic, quòd velocius possit non esset adequatum virtuti patet. Virtutis vero motiuæ infinitæ absolutè, non oportet quantum est posse, tantum esse facere: quia abstrahit ab omni modo operandi & essendi, & consequenter abstrahit ad hoc, quòd faciat secundum totum esse aut partem, & tantũ vel tantum. & ideo non necessariò sequitur, quod si exeat in actũ, quòd excat in opus adæquatum.

¶ Notandum est quartò, quod aliter arguendum est ex infinita velocitate ad infinitatem potentiæ motiuæ absolutè, & aliter econuerso. Ex infinita siquidẽ velocitate determinatè infertur, ergo potentia motiua est actu infinita: quia impossibile est aliter talem effectum saluare. Ex infinita vero potentia motiua nihil aliud potest inferri: nisi, ergo potest infinita velocitate mouere: quia si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, maior potest maiore, & infinita infinitate. Sed quia posse mouere infinita velocitate contingit dupliciter, vno modo sic, quod possit semper facere motum infinitæ velocitatis in actu. alio modo sic, quod possit semper facere maiorem velocitatem quacunque facta velocitate: ideo non potest ex infinitate potentiæ motiuæ absolutè inferri determinatè: ergo est actu infinita velocitas, sicut econuerso.

¶ His autem præmissis, dico quatuor. Primò, quod ex hoc antecedẽte, A, est virtus motiua infinita in magnitudine, optimè sequitur, ergo mouet in non tempore: quia si non, ergo mouet adæquate certo tempore ex tertio notando, & tunc sequitur iuxta deductionem Arist. ergo virtus finita & infinita secundum totũ posse mouent æqualiter. Secundo dico, quod ex hoc antecedente, A, est virtus motiua infinita, non sequitur necessario, ergo A, mouet in non tempore: dicentibus enim quod non subinferti non potest: ergo mouet adæquate in certo tempore. datur siquidem medii, scilicet quod permittitur mouere, A, mobile tanta velocitate (puta decem horarum) non tamen adæquate: sed potest semper velocius, vt patet ex tertio notando. Quod non potest dici, si virtus illa est in magnitudine, & ideo Arist. fundans demõstrationem suam super illa distinctione, aut mouet in nõ tempore, aut certo tempore, loquendo de adæquata operatione assumi ab aduersario virtutem motiuã esse in magnitudine: quia de tali constat, quod oportet supponere aliquam velocitatẽ esse illi adæquatam, quod non oportet verificari de virtute motiua absolutè: quia abstrahit ab his.

¶ Tertiò dico, quod ex hoc antecedente. A, est potentia motiua infinita, non sequitur, non repugnatur ergo motus in non tempore. Probatur hoc ex illo principio, Impossibile in se ex rationibus terminorum, ex nullo deducitur possibiliter ex quo non sequatur necessario. Hæc enim est differentia inter consequens possibile & impossibile ex terminis: quod possibile ex aliquo antecedẽte oritur possibiliter, ex quo non oritur necessario: vt patet de velocitate motus respectu motus & mobilis. Impossibile vero nisi habet connexionem necessariam cum antecedente, ex illo oriri non potest: ex hoc ideo est, quia impossibile ex terminis, est impossibile simpliciter & omnino. Tale autem ex nullo oriri potest, nisi ex alio impossibili, ad quod conditionaliter sequatur, quod sine necessaria connexione fieri nequit. Constat autem quod motus in non tempore claudit contradictionem ex terminis, si est enim motus, ergo in tempore: & si in non tempore, ergo non est motus. Et ex antedictis patet, quod hoc impossibile non sequitur necessariò ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur possibiliter.

¶ Sed accidit hic dubium ex triplici capite. Primo, quia id quod sequitur necessariò ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiuè & impossibiliter ad illud absolutè. Verbi gratia, Quod sequitur necessario ad animal rationale, sequitur possibiliter ad animal. Sed motus in non tempore sequitur necessario ad virtutem motiuam infinitam habẽtem in magnitudine, vt patet: ergo sequitur possibiliter ad virtutem motiuam absolutè. Secundo, quia cùm hoc argumentum valeat, Si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, ergo maior potest maiore, & infinita infinitate: & vltra si valeat, Aliquanta virtus motiua potest mouere tanta velocitate: ergo potest facere tantam velocitatem actualiter, & maior similiter maiorem, quare non valet, ergo si est infinita, potest infinitã facere actualiter. Nulla enim ratio apparet difformitatis: & tamen oportet si tenẽda sunt prædicta, negare illam vltimam consequentiam: quia vt patet ex dictis, posse facere velocitatem infinitam actualiter, est idem quod posse mouere in non tempore.

¶ Tertio, quia & si assignata sit ratio quare infinitæ potentiæ absolutè non oportet assignare adæquatum facere: quia scilicet abstrahit à modis operandi: non tamen habetur, quare infinitæ potentiæ motiuæ absolutè repugnet mouere secundum totum suum posse. Si enim non repugnat, dato quòd ex ea non sequatur necessariò nec possibiliter, habetur intentum: quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi possibile: possibili autem posito nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quòd moueret in non tempore, vt patet. ergo.

¶ Ad primum horum dicitur quòd maior est sic modificanda, illud quod sequitur necessariò ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi compossibili illi primo, sequitur permissiuè ad illud absolutè. sic enim est vera, & non aliter. Si enim aliquid iungatur cũ aliquo sibi impossibili ex terminis, id quod sequitur ad coniunctum, vtique partium repugnat. Verbi gratia. Ad hominem aẽrcum sequitur habere perfectissimum sensum tactus, non medium inter contraria, quod, vt patet, non sequitur ex ratione homini absolute, nec aeris. Sic autem est in proposito: quia virtutem motiuam infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionem, partesque coniuncti non sunt cõpossibiles: vt ex iam dictis patet: & effectus necessariò sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

¶ Ad secundum dicitur, quòd ratio difformitatis inter vltimam consequentiam & prioris est: quia in omnibus prioribus proportionaliter adaptatur propria causa proprio effectui. In vltima autem non secundum veritatem, sed solam apparentiam: non enim proprius effectus virtutis potentis infinita velocitate mouere, est actualiter mouere infinita velocitate, sed nulli certæ velocitati obligatum esse summ mouere quantum est ex parte motiuæ potentiæ. Hoc autem saluatur si sic possit mouere actualiter, vt semper possit velocius mouere: vt patet.

¶ Et si quæratur, cùm virtuti potenti mouere velocitate vnius horæ pro proprio effectu assignetur mouere actualiter in vna hora, & duplę potentiæ potenti mouere in medietate horę proprius effectus dicatur mouere actualiter in medietate horę, quare virtuti potenti mouere infinita velociter proprius effectus non assignetur, mouere actualiter infinita velocitate. Respondetur quod hoc ideò est: quia quandocunque quantitati virtutis potest dupliciter attribui quantitas operis, & altero modo est impossibile propter applicationem contradictionis in ipso opere, altero vero est possibile: dicendum est quòd effectus proprius illius est ille in quo saluatur modus possibilis. Verbi gratia, & est exemplum theologicum. Dicimus quod virtus creatiua Dei est infinita non solum ex parte modi agendi, sed ex parte creabilium: non tamen saluatur infinitas in creabilibus sic, quòd Deus possit creare aliquod infinitum ens: sed sic, quia quacunque creatura facta potest facere perfectionem. Cum ergo in proposito inter virtutem motiuam quamcunque finitam & infinitam respectu velocitatis motus hæc sit differentia, quòd finitæ virtutis quantitati vno modo & illo possibili respondet quantitas velocitatis in effectu, scilicet faciendo illam actu: infinitę verò virtutis quantitati duobus modis quantitas velocitatis respondere videtur, scilicet faciẽdo infinitam in actu, vel mouendo absque obligatione ad certam velocitatem, & primo modo infinita velocitas effectus rationem habere non potest (cùm sit de genere impossibilium ex terminis) secũdo modo infinitæ potentię proprius effectus est.

¶ Ad tertium dicitur, quòd infinitæ potentiæ motiuæ absolutè repugnat mouere actualiter secundum totum suum posse, quò ad velocitatem motus, non autem quò ad durationem eius: quia operatio talis est de genere operationum impossibilium ex terminis. Et id quod multos in materia ista decipit, est: quia assumitur talis motio, vt operatio quędam: & quare infinitæ potentiæ motiuæ repugnet, quærunt: cùm tamen, (vt ex dictis patet) non sit de genere operationum, sicut nec alterare cælum. Nec ex his imponas mihi quod dicam infinito posse, non posse attribui adæquatum operari actualiter. Hoc enim ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur, sed tantùm quòd infinito posse motiuo non potest respondere adæquatum operari actualiter quò ad velocitatem motus. Ex hoc enim non sequitur vniuersalis negatiua, ergo non potest respondere adæquatum operari: stat namque quod respondeat infinitum operari quo ad durationem motus, & quò ad operationes immanentes, scilicet intelligere & amare, &c cæt. Vnde ad quæsitum

Num si non sit virtutis infinitæ intensiuæ, sequatur motus in nõ tempore.

Universidad de Navarra

quæsitum cum distinctione dicendum est, quod infinita potentia motiua potest referri ad motus velocitatem, & ad eius durationem. Et primo modo repugnat (sib) mouere secundum totum suum posse: quia ista non est operatio, sed quoddam plus quàm chimericum. Secundo modo non repugnat, imò de facto conuenit, vt ex dictis patet.

¶ Quartò dico, quòd ex hoc antecedente, A est virtus motiua infinita agentis liberi, non potest inferri, ergo mouet, aut potest mouere in nõ tempore: dicam enim, in nullo tempore mouere potest tanquam adæquato effectu, sed mouet semper sertò tempore sicut elegit: non tamen sic quin quantum est ex ratione virtutis posset velocius mouere. Cùm enim ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè, nihil aliud sequatur, nisi quod quia tanta potentia potest mouere tanta velocitate, & maiorem maiore, infinita potest infinita velocitate mouere: & hoc contingit dupliciter, scilicet aut quòd possit exire in actum secundum faciendo infinitam velocitatem: aut quòd sic semper possit: vt nunquam exeat in actum secundum, faciendo aliquam velocitatem, quin possit adhuc facere maiorem, & ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè non necessariò sequatur, quòd possit exire in actum primo modo: & ex hoc quod est agentis liberi, necessariò sequatur quòd exeat in actum secundo modo: si debet exire in actum, consequens est quòd nõ ex infinita potentia motiua agentis liberi absolutè considerata, nec ex ipsa sumpta cum tali modo agendi deducatur necessariò: ergo motus in non tempore. Et consequenter cum omnis conditionalis vera sit necessaria, ista conditionalis non est vera. Si datur virtus motiua infinita agentis liberi, posset dari motus in non tempore. Et sic patet ad secundam probationem illius minoris quid dicendum sit, scilicet quòd falsum est, quod ex ratione infinitæ potentiæ motiuę absolutè sequatur: ergo motus in non tempore.

¶ Tertium quod habet hęc secunda opinio est, quod non potest aliter saluari infinita potentia in rerum natura, nisi ponendo ipsam agere liberè: eo quod aliter sequeretur motus in non tempore. Sed hoc non est dictum commune, vnde non videtur tutum sequi illud, præsertim, quia (vt ex dictis & dicendis apparet) à multis illustribus viris saluatur, etiam si Deus non ageret liberè.

¶ Tertia verò opinio, quam Sanct. Thom. 8. Physi. protulit in lucem, dicit quòd sola distinctio modi essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, sufficit ad saluandam virtutem motiuam infinitam absque motu in non tempore, quicquid sit de modo operandi. Ita quod secundum eam quamuis ista conditionalis sit vera, Si virtus motiua infinita est in magnitudine, daretur motus in non tempore: ista tamen non est vera, Si motiua virtus infinita est extra magnitudinem, daretur motus in non tempore. Et fundamentum huius est, quia veritas primæ conditionalis fundatur super tribus. Primò super infinitate motiuæ potentiæ, ex qua habetur, quòd possit mouere infinita velocitate. Secundò super modo essendi eius in magnitudine, ex quo habetur, quòd quantum est posse, tantum est operari. Tertiò super hoc, quòd effectus non est dignior sua causa, ex quo habetur, si aliqua virtus est in magnitudine, eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine. Ex his enim tribus consurgere veritatem illius conditionalis, patet ex eo, quòd quodcunque horum trium desit, conditionalis non est vera. Si enim deest infinitas potentiæ motiuæ, nunquam deducetur motus in non tempore: similiter si non ponitur in magnitudine seu operari tantum quantũ potest, nunquam deducetur motus in non tempore: & nihil minus si non ponitur quòd operetur in passo capaci adęquatę operationis illius potentiæ, nunquam sequeretur motus in non tempore: quem constat nõ sequi nisi ex motione adæquata potentiæ motiuæ infinitæ. In operationibus siquidem transeuntibus non solum impeditur operatio, & eius quantitas ex parte potentiæ actiuę, sed ex parte passi. Constat autem quod proprium passiuũ motiuę virtutis est mobile in actu: quod oportet esse actu quantum, & corpus: & cæt. vt patet 6. Phy. tex. 32. & ideo nisi ponatur, quòd adæquata motio virtutis motiuæ infinitæ assumptæ in antecedente possit recipi in corpore in actu seu in magnitudine (idem enim sunt in proposito) non potest deduci: ergo mouet in non tempore. & quia hoc non poni potest absolutè, quia est impossibile: ideo oportet poni, vt sequens ex antecedente aduersarij: habetur autem (vt iam diximus) ex illo, quia causã nõ est indignior effectu. Ex his autem patet quare secunda conditionalis, scilicet si virtus motiua infinita esset extra magnitudinem, daretur motus in non tempore, non est vera, quoniam deficit sibi tertia conditio. Non enim oportet virtutis existentis extra magnitudinem, dari, adęquatum opus in magnitudine. & ratio est, quia virtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, vt vniuersale ad particulare: non in prædicando, sed potius in essendo & causando: nec est rationabile, vt materiale possit totam immaterialiũ virtutem adæquare.

¶ Vnde ad maiorem horum euidentiam considerandum est, quòd motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine & extra, diuersimodè comparatur. Illi quidem, vt effectus proprius causæ particulari & proprię: huic vero, vt effectus particularis causæ vniuersali (quemadmodũ liquefactio ceræ virtuti solari) quia motus est effectus in corpore, & consequenter fit à virtute corporea sicut ab vniuoco: à virtute vero immateriali sicut ab æquiuoco & vniuersali. & ideo sicut ridiculum esset ex quantitate virtutis solaris inferre quantitatem huius particularis effectus, vt adęquantem virtutem solis, ita irrationabile est ex quantitate virtutis immaterialis inferre quantitatem huius effectus particularis, qui est velocitas motus tanquã effectum adæquatum.

¶ Considerandum rursus est, quòd inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine seu absolutè, & potentiam motiuam infinitam in corpoream, hoc interest: quod illa, aut nihil aliud per se dicit nisi principium motus (vt patet si sumatur absolutè) aut si aliquid aliud addit, nihil addit, eleuans ipsam supra rationem proprij principij motus, vt patet si sumatur in magnitudine. Ista autem ex hoc quod immaterialis ordinis ponitur, supra rationem proprij principij motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter quod ex hoc ipso, quòd ponitur extra magnitudinem sequitur quòd non per se primo respiciat motus velocitatem, qui est corporeus effectus, quemadmodum faciunt virtutes corporales, sed altius qui per se primo aspiciat, & secundario, & quasi per accidens motum. Vnde fit vt infinitas virtutis motiuæ, si esset in magnitudine, motus velocitate necessariò manifestaretur. Infinitas autem virtutis motiuæ existentis extra magnitudinem, non quia scilicet infinitas potentiæ in magnitudine, est per se primo particularis principij motiui: infinitas verò potentiæ extra est per se primo rei eleuatæ supra ordinem principiorum motiuorum particularium: ac per hoc altius quid respicit, vt adæquatum motum * quàm velocitatem motus. Imaginandum est enim quòd res illa infinita extra magnitudinem, quamuis habeat in se vnde possit mouere: hoc tamen opus non per se primo respicitur ab illa, sed aliquid altius: quia (vt pluries dictum est) motus per se primo est actus corporis: virtus autem illa eleuata est sicut supra corpora, ita super omnia corporalia, per se primo: quod dico propter ens & bonum, & alia huiusmodi: quæ & si sint corporalia, non tamen per se primo. & ideò non oportet si virtus illa est infinita, velocitatem infinitam posse ab ea prouenire. Ex duobus ergo falsificatur secundum Sanct. Tho. conditionalis ista. Primò, ex eo quòd virtutem extra magnitudinem non oportet habere adæquatum facere suæ virtuti, cum agat per intellectum, vt dictum est in 2. opinione. Secũdò, ex eo quod considerata virtute infinita extra magnitudinem non considerato modo operandi, sequeretur, ergo daretur motus in non tempore: quia non posset fieri motio quo ad velocitatem adæquatam virtuti motiuæ: quia moueret corpus in actu, puta cœlum: quod esset capax motionis adæquatæ illi virtuti, nec absolutè: quia hoc implicat nec ex hypothesi data. quia infinita potentia non est cõcessa in magnitudine, sed extra.

¶ Contra hunc autem opinionem dupliciter objicitur. Primò quia si ex sola incorporeitate virtutis motiuæ infinitæ, habetur sufficiens ratio falsitatis secundę conditionalis, manifestè sequitur, quòd non refert si ponatur virtutem illam esse motiuam necessariò, dummodo ponatur incorporea: stant enim ista duo simul, non enim est impossibile virtutem immaterialem esse necessariò motiuam: vt Arist. & philosophi tenent de animalibus orbium. Ex hoc autem quæratur in quanto tempore moueret virtus infinita extra magnitudinem mouens secundum totum posse, & signetur illud tempus, & tunc procedatur iuxta text. 79. 8. Phy. deducendo ad impossibile, quòd æqualiter moueant virtus finita & infinita. Secundò, quia hoc est expresè contra Auer. in 2. cœl. con. 38. & 71.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd istæ duæ conditionales distant sicut cælum & terra. Si infinita potentia motiua esset extra magnitudinem, moueret in non tempore: & si infinita potentia motiua existens extra magnitudinem, moueret secundum totum suum posse, moueret in non tempore. Secunda enim est verà: quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secundum totum posse actualiter mouere, & consequẽter habere mobile talis motionis subiectum: cum motus sit actus mobilis, ac per hoc in hac conditionali saluantur tres antedictæ conditiones. In alia vero, non habetur ex hypothesi antecedentis mobile capax totius posse; & ideo est falsa ex defectu tertiæ conditionis. De illa autem conditionali super quam firmatur argumentum, scilicet si esset extra magnitudinem finita virtus motiua, necessario daretur motus in nõ tempore: dicenda sunt duo. Primo, quod est impertinens proposito, quia nõ habetur ex dictis Sanct. Tho. Multum enim refert posita virtute infinita incorporea loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam, vt sic abstrahendo à quibuscunque aliis quæ non necessario ipsam infinitã & incorpoream comitantur, & loqui de ipsa addendo sibi specialem modum agendi, scilicet necessario. Primo enim modo est sermo Sanct. Tho. & non secundo. & primus nihilominus modus nihil ponit incõpossibile. Secundus vero forte adiuuat incompossibilia: quia quamuis virtuti incorporeæ non repugnet esse necessariò motiuam & velocitatiuam motus, repugnat tamen fortè virtuti incorporeæ infinitæ. Vnde non oportet de illa conditionali solicitum hic esse. Si tamen de veritate eius quæratur, dicendum secundò videtur quod est falsa eadem ratione: quia, scilicet, ex hypothesi antecedentis habetur quod immobili posset recipi adæquatus effectus illi virtuti. Vt enim iam infinities tactum est,

* Aliis motui.

tum est, motus in non tempore est quoddam impossibile ex terminis, & non sequitur nisi ex aliqua hypothesi impossibili, quam requirere illa tria monstratum est.

¶ Et cùm contra arguebatur, ergo moueret in aliquo certo tempore, signetur illud, &c. respondetur, quod quia ex parte motoris nulla posset certitudo velocitatis determinari: quia nec ex libertate, nec ex finitate potentiæ, & in non tempore mouere, non sequitur ex hypothesi, oportet dicere, quòd si moueret, moueret ea velocitate, cuius mobile esset capax: puta si esset mobile non violentabile, & capax motus 24. horarum tanto tempore mouet illud, & non minore. Et si contra hoc dicatur, signetur tempus, illud intrepidè assignetur: puta vna hora, vel decem: hoc enim non refert. Et si procedatur deinde ad hoc quòd eodem tempore mouebit idem mobile virtus finita & infinita, dicetur hoc non esse inconueniens, quando aliunde prouenit quàm ex virtute motiua. Inconueniens siquidẽ est, quòd virtus finita & infinita ex propriis meritis consideratæ moueant æqualiter: sed quando aliunde hoc prouenit, puta ex libertate agentis (vt secunda opinio dicit) vel ex parte mobilis, vt modo dicitur: vel ex mediatione alterius motoris, vt vltima opinio Auer. dicet, nullum inconueniens est. Sed sunt in hac responsione adhuc duo dubia. Primũ est, quia, ex eo quod in antecedente ponitur virtus infinita motiua, ponitur consequenter * mobile adæquatum. Motiuum enim ad mobile refertur, vt dicitur 5. Met. c. de aliquid. & sic tertia conditionalis est vera. Secundum est, quia licet tale, vel tale mobile certam velocitatem sibi determinet, non tamen mobile in communi: & ideo comparando illam virtutem infinitam separatam necessariò agentem ad mobile in communi, restat dubium, an moueret in non tempore, an certo tempore.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd illa ratio illa tenet: quando vis motiua est eiusdem ordinis cum mobili: tunc enim ex suppositione tanti actiui necessario supponitur adæquatum proportionaliter passiuum. Quando autem supponitur tantum actiuum altioris ordinis: non oportet tantum passiuum supponere: quia cum passiuum non respiciat nisi mediante actione transeunte (quam facit, vel facere potest in eo) & virtus altioris ordinis, scilicet vniuersalis immaterialis, non oportet quòd habeat aut habere possit aliquam actionem in passo corporeo sibi adæquatam, consequens est, quòd non necessariò supposita tanta virtute motiua immateriali supponatur mobile adęquatum proportionaliter. Vnde licet motiuum dicatur ad mobile vniuersaliter, tantũ tamen motiuum non dicitur ad tantum mobile vniuersaliter: sed quando motiuum est eiusdem ordinis cum mobili.

¶ Ad secundum dicitur, quòd quamuis docuerit Arist. in Physicis motorem in communi mobili in communi comparare: & quicquid contradicit talibus proportionibus, esse impossibile: non tamen didicimus comparare mobil: in communi motorem cõtractum, qualis est iste, de quo loquimur: motor enim est separatus à materia. Vnde tali motori attribuendum est tale mobile, puta cœlum: & non mobile, in communi. Constat autem quòd tale mobile aliquam sibi certam velocitatem determinat, vt dicitur, 2. cœli, tex. 39.

¶ Et si curiosè quæratur, quid dicendum sit ad illud quæsitum, dicendum est, quòd si ille motor applicaretur corpori mobili absolutè, quòd moueret nulla certa velocitate. Et si dicatur, hoc est impossibile, concedatur, quia etiam antecedens est impossibile, nec est à nobis vnquam concessum. Ad alteram obiectionem, quia dicebatur hanc tertiam opinionem esse contra Auer. dicitur dupliciter. Primò, quòd non est verũ nisi per accidens. Auerrois enim ideo dixit, quòd si anima cœli esset infinitæ virtutis, moueret in non tempore: quia supponebat ipsam necessariò mouere, vnde ex modo agendi supposito tenet apud ipsum consequentia. San. Thom. autem loquitur de virtute infinita incorporea abstrahendo à modo operandi, ideo in hac opinione non sunt contrarij per se.

¶ Et si dicatur saltem habetur, quod secundũ Auerroim, illa tertia cõditionalis est vera: dicitur secundò, quod hoc est verum, non tamen propterea est relinquenda: quoniam maior est authoritas rationis quàm sit Auerrois & omnium philosophorum simul. Et puerorum non philosophorum est sequi dicta alicuius, credendo quod non dixit hoc absque magna & sufficienti ratione: & relinquere argumenta ad oppositũ necessaria, aut prope.

¶ Quarta opinio Auerrois 12. met. con. 41. explanata: duabus distinctionibus censet egere positionem dicentem virtutem motiuam infinitam absque motu in non tempore. Prima est modi essendi, vt scilicet ponatur immaterialis & non in magnitudine. Secunda est modi operandi, vt scilicet moueat mediatè, & non immediatè. Supponit enim omnia immaterialia agere naturali necessitate. & sic dicit, quòd ideo non sequitur motus in non tempore, si ponitur primus motor virtutis Infinitæ, quia idem mouet mediante anima cœli, modificante in effectu velocitate, scilicet motus infinitatem primi.

¶ Sed hæc opinio à S. Thom. & AEgidio 8. Physic. arguitur insufficientiæ: à Scoto autem in primo sentent. dist. 8. q. vlt. ratione vlt. arguitur falsitatis. Insufficiens quidem dicitur à Sanct. Tho. quia cùm Arist. 8. Phys. duos effectus attribuerit infinitati virtutis, scilicet mouere tempore infinito, in text. 78. & mouere in non tempore. in tex. 79. & Auerrois ponendo infinitam virtutem, ex mediatione motoris finiti dicat impediri motum in non tempore, & non impedire motum in infinito tempore: imo dicit quòd quia ille primus motor est infinitæ motionis, ideo mouet tempore infinito, & quia ibi est alius motor finitus, ideò mouet incerta velocitate. Restat assignanda ratio quare mediatè mouere non impedit infinitatem temporis, sicut impedit infinitatem velocitatis, quod Auerrois non fecit. Ab AEgidio verò quasi Deus moueret immediatè, non propterea moueret in non tempore: quia motus in non tempore est de genere impossibilium. Falsa autem dicitur, quia virtus infinita habet omnem perfectionem causæ efficientis quam habet ipsa cum causa secunda proxima: & ideo sequitur, quòd immediatè potest causare omnem illum effectum in cælo per se, quem potest cũ anima: ergo & causa si necessario agit quicquid potest, vt supponitur, & vltra: si causat illud immediatè: ergo in non tempore. quia virtus infinita agens secundum vltimum virtutis suæ & immediatè, non potest agere in tempore.

¶ Ad horum autem primum dici potest, quòd quãuis difficile sit reddere illius quæsiti rationem, non tamen est impossibile. Difficile quidem, quia ratio eius non potest sumi ex eo quod infinitas temporis sit effectus possibilis: infinitas verò velocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habetur: quare mediatio impediat sequelam huius & non illius: licet habeatur quare illud possit fieri, & non hoc. Nec potest sumi ex eo quòd aliter attribuitur infinitæ potentiæ infinitas temporis, & aliter infinitas velocitatis, scilicet quòd illa attribuitur infinitę potentiæ siue in magnitudine, siue extra, hęc autem in magnitudine tantùm, quoniam dato quòd hoc sit verum, apud Auerroim reputatur falsum: vt patet ex dictis: & ideo solicitus fuit de virtute immateriali infinita: quare non mouet in non tempore: & posuit mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo quod virtus velocitatiua in infinitum non est cõmunicabilis: virtus autem continuatiua in infinitum est communicabilis: quoniam hoc est falsum, loquendo de virtute per se continuatiua in infinitum, qualis est virtus primi motoris. Impossibile autem non est: quia potest sumi ratio ex eo quòd ad hoc vt infinitas temporis prouenat ab infinita virtute, sufficit per se primò respici ab illa, quòd mediatio motoris non aufert, mediatio enim causarum non aufert pluralitatem causalitatum. Non enim ex hoc quòd sol & homo generant hominem, tollitur pluralitas causalitatis solis respectu proprij effectus, quem habet in homine. Ad hoc autem quòd infinitas velocitatis proueniat à virtute infinita, exigitur quod virtus illa absque vlla modificatione attingat motum. hoc autem motoris mediatio tollit: quia virtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illimitatione attingit motum. Et sic ex vi mediationis satisfieri videtur quæsito sufficiens reddi responsio data.

¶ Ad AEgidium verò dicitur, quòd illa ratio non excludit, quin illa conditionalis sit vera, si Deus virtutis infinitę moueret immediatè, moueret in non tempore, supposito eo quod supponit Auerrois, scilicet quod agat secundum totum suum posse. vnde impossibilitas consequentis, nihil aliud concludit, nisi quòd antecedens est impossibile: cuius oppositum probandum erat ab AEgidio, si ex impossibilitate consequentis reprehensione dignus censebatur Auerrois.

¶ Ad secundum autẽ dicitur, quòd aliud est loqui de perfectione causæ, aliud de modo causandi: nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferẽdo digredi, sed committitur sophisma figuræ dictionis. Vnde ex hoc quòd primus motor est non minus perfectæ virtutis, quã ipse cum anima cæli simul: non licet inferre, ergo eodem modo potest solus facere quod facit cum anima cæli: quia aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre: ergo potest immediatè facere quicquid potest facere cum medio: quia immediatè agere ad modum agendi pertinet.

¶ Et si quæratur, vt arguendo dicebatur, vnde potest reddi ratio, quòd virtus infinita sit alligata tali modo mouendi, scilicet mediante, diceret Auerrois, quod hoc non est ex defectu potentię, sed ex essentiali ordine connexioneque causarum & effectuum vniuersi, vt in eo saluetur vtrũque, scilicet pluralitatis causalitatis primi dependentiæque aliorum ab eo, & distinctio causarum effectuumque cum illarum efficacia, & istorum dependentia ab illis. Nihil enim horum necessariò saluaretur in vniuerso, ordoque vniuersi necessitate careret, si primus motor infinitę virtutis non esset necessaria cõnexione coniunctus mediis causis in causando.

¶ Et si contra hoc insteturr: quia (vt dicitur in prima propositione libri de causis) causa prima plus influit & prius in effectum quàm secunda: ergo si est infinita, & agit naturaliter in primo signo, totum effectum totaliter causat. & sic non remanet ad quid actio causæ secundæ terminetur. Responderi potest, quod ex hoc quod causa prima plus & prius natura influit quàm secunda non habetur, ergo totaliter causat ipsum quantumcunque ponatur infinita & naturaliter agens: accipiendo ly totaliter, ex parte causalitatis. Tum quia non causat ipsum omnimodo, quem effectus exigit ad sui factionem naturalem, nec ex eo

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd totus effectus causatur, ab vna causa habetur: ergo aliæ causæ nihil faciunt, quia faciunt idè realiter alio modo. Non enim ideo dantur plures causæ essentialiter ordinatè eidem, quia aliquid eius fiat ab vna, & aliquid ab alia: sed vt totus effectus, secundum quamlibet sui rationem habeat propriam, & per se primo causam, quamuis totus à qualibet fiat, secùdum rem, vt superius dictum est. Tum quia infinitas causæ primæ non largitur necessario, nisi efficaciam causalitatis entis in suo ordine. verbi gratia, Quantumcunque ponatur solis virtus infinita, ex hoc non habetur, quòd ipse absque homine posset producere hominem, sed quòd effectum proprium in homine efficacissimè fortiretur: ita quantumcunque ponatur diuina virtus infinita, & necessario agentis, ex hoc non subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia, quæ illa agunt alio modo, & saluatur aliquem effectum (puta sempiternitatem) habere per se causam, & proprium effectum primi esse intimum, & primum in quolibet effectu. Illud autem, quod ibi dicitur, quòd in primo signo effectus totaliter est à prima causa, &c. imaginarium magis, quàm philosophicum quid sonat. non enim alia ratione philosophi (secundum quorum intentionem loquimur) dicunt primam causam, plus & prius influere in effectum causæ secundæ, quàm secunda: nisi quia per se primo effectus primæ causæ communioris, & intimioris, ac prioris rationem habet in effectu, vt patet in propositione adducta, & eius commẽto. sicut verbi gratia, Causans per se vitam in homine, magis & prius dicitur influere in hominem, quàm causans per se animalitatem in eodem: quia illud est intimius, prius, & communius.

¶ Ex hoc autem non habetur, quòd in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se, & quòd aliæ superfluant: etiam si dans vitam esset virtutis infinitæ: dato etiam quòd specialis causalitate attingeret hominem. Quod tamen est erroneum in philosophia: quia causa prima non attingit effectum causæ secundæ, nisi media actione causæ secundæ, quamuis magis, & prius propter rationem dictam.

¶ Colligendo ergo responsionem ad primum argumentum principale, dicimus tripliciter responderi posse, vel tenendo primum motorem movere liberè, vel non considerando hoc, tenendo ipsum esse immaterialem, vel tenendo ipsum movere mediatè. Et quòd nulla harum Aristot. repugnat. Auer. tamen sola prima: quamuis tertia ab ipso habeatur.

¶ Ad secundum argumentum principale dicitur, quòd tenendo viam Auarrois, de necessaria connexione virtutum agentium, &c manifestè patet, quòd non ponitur in rerum natura aliquid possibile, secundum potentiam actiuam, quin ponatur, secundum potentiam passiuam. & quòd infinitati potẽtiæ diuinę respondet potentia passiua cæli ad sempiternitatem motus: nec est alius effectus in motu possibilis ex illa virtute accepta, secundum omnes conditiones necessario ipsam comitantes in rerum natura.

¶ Tenendo autem alias responsiones, iam patet responsio dupliciter. Primò, admittendo quòd omni potentiæ actiuæ respondet passiua, sed non quoad omne, quod esset absolutè possibile ex illa virtute fieri, & si potentiæ infinitæ motiuæ respondet potentia cæli, quo ad sempiternitatem motus, nõ autem quoad omnem gradum velocitatis, qui posset fieri ex illa virtute absolutè. Et huius ratio ex dictis haberi potest: quia potentiæ actiuæ vniuersalis altioris ordinis non oportet respondere passiuum corporeum capax totius eius virtutis quoad omnia: quia non per primum respicit effectum particularem, vt dictum est, & est philosophiæ principijs satis consonum.

¶ Secundò, potest dici, quòd licet omni potentiæ actiuæ respondeat possibile, non tamen potentia passiua, vt patet de productione intelligentiarum à Deo, siue ab æterno, siue in tempore. Et hoc propter rationem dictam. Nec tamen oportet respondere aliquod vnum possibile adæquatũ, sed (vt ex dictis patet) virtuti infinitæ respondet infinitum possibile: non sic quod possit produci aliquod infinitum, nisi duratio, sed sic, quòd nullis finibus possibilium producibile ab ipsa arctatur: sed quocunque productio potest perfectius producere, quantum est ex ratione virtutis actiuæ. Et hoc modo quantitas virtutis in effectu manifestatur, & non primo modo tantùm.

¶ Quod vero in vltima confirmatione dicitur, proportionaliter intellectum propositum magis confirmat, quàm impugnet: quia quemadmodum mobile infinita velocitate potest dupliciter intelligi (vno modo, quòd possit actualiter infinita velocitate moueri: alio modo sic, quòd quacunq; velocitate motus potest velocius moueri) & primo modo impossibile est ponere mobile: secundo verò est possibile. ita est de motiuo, quòd scilicet impossibile est dare motiuum infinita velocitate primo modo: sed secundo tantum: quòd etiam oportet esse infinitæ virtutis.

¶ Et aduerte, quod de facto, secundum philosophos huic argumento dicendum est, quòd potentiæ infinitæ respondet in rerum natura effectus infinitus, scilicet tempus infinitum motus cæli per se productum, & potentia passiua cæli ad hoc. Et quòd hoc est sufficiens manifestatiuum infinitatis virtutis, patet ex dictis. Cætera autem pro verè philosophantium quiete dicta sint.

¶ Ad tertium principale dicitur, quòd licet solo tertio modo arguatur ibi, secundum mentem Auerrois, & nec etiam illo modo habeatur intentum, attamen singulis ordinatè respondendum est, premissa prius intentione illorum verborum, secundum veritatem. Intendit igitur ibi Auerrois loquens de proximis motoribus orbium, non excludere infinitatem vigoris à Deo, qui nullius orbis est anima. Sed concludere, infinitatem vigoris non sequi ad motorem tempore infinito ex hoc, quòd motor infiniti vigoris habet necessariò infinitum potentiam, & consequenter infinitam naturam. Ex hoc enim sequitur, quòd si motor tempore infinito necessariò esset infiniti vigoris: quòd haberet, & potentiam, & naturam infinitam. Et cum plures sint motores tempore infinito, sequeretur vlterius, quòd expositione plurium motorum cælestium tempore infinito, non haberentur propria naturis motorum: sed hoc tantùm, quòd sunt motores infiniti. Et sic vlterius sequeretur, quòd non esset ibi multitudo motorum: nec diuersitas proportionum motorum ad mobilia, sed motus in tempore, &c. Et tenẽt consequentiæ, vt ibi: quia tunc illi motores conuenirent in natura, & potentia infinita intensiuè, quemadmodum modo de facto conueniunt in mobilitate: ex qua habent, quòd possint continuare motum tempore infinito. Et sic non esset, vnde different ab inuicem. Hæc est sententia Auerrois ibidem, vt patere potest cuilibet exercitato: ex qua non habetur primum motorum esse vigoris finiti.

¶ Ad primum ergo modum arguendi ibi tactum, dicitur quòd non sunt in eo tot verba, quot errores. Consequentia primo nihil valet. propositio deinde dicens, quòd quælibet pars infiniti est infinita, licet sit vera de parte aliquota, non tamen iuuat cum alia consumpta, scilicet infinitum non est maius alio infinito. Patet enim in quantitate permanente, Quòd si ponatur linea infinita vtrinque versus Septentrionem, & occidens, & secetur in directo puncti Meridiei, quod vtraque pars est infinita: & tota est maior vtraque parte. Et similiter in quantitate successiua. Si secetur in termino decimæ horæ huius diei totum tempus æternum, vtraque pars est infinita, & tamen totum tempus est maius qualibet earum. Falsum est ergo comparando infinitum simpliciter infinito, secùdum quid, quale est pars aliquota infiniti, quòd vnum non sit maius alio: & quia talis est comparatio in proposito nostro, patet nihil concludi.

¶ Et vt ostendatur, quantus error in hoc sophismate latet, adhuc declaratur, quòd etiam comparando infinitum simpliciter infinito simpliciter, stat vnum esse maius alio. Numerus enim reuolutionum lunæ est maior numero reuolutionum Saturni (& loquimur de motu proprio) & tamen vterque est infinitus, secundum ponentes motum æternum. Antecedens patet, quia singulis reuolutionibus Saturni respondent amplius trecentæ sexaginta reuolutiones lunares: quoniam ille singulis triginta annis vnam compler, illa verò vigesimo octauo quoquo die, vel circa suam peragit. Vnde diuus Thomas præclarè docet in tertia parte, quæstion. 10. artic. 3. ad tertium, quòd non est proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed non excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat hoc super textu. 16. & 37. tertij physic. vbi dicitur, quòd infinitum non est, vt substantia, sed vt accidens quærendum: accidentis autem proprium est, qualificare id, cuius est accidens. Et propterea, quemadmodum infinitas aduenienS alicui, puta diebus, non infinitat, nisi numerum dierum: ita impossibilitas infinitatem consequẽs non ponitur nisi in ordine dierum. Et propterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari plures dies: sunt tamen multò plures horę illorum dierum, quàm ipsi dies. Et similiter infinitis horis non dantur plures horæ: sunt tamen multò plura minuta illarum horarum, quàm horæ ipsæ.

¶ Nefas quoque esse videtur, conditiones totius, & partis in impartibili, & summæ perfecto, ac per hoc vocato quanto virtualiter, requirere: cum non maius quid sit totum hoc, Deus bonus, sapiens, viuus, quàm hoc solùm, scilicet Deus, aut econuersò: siue ponatur finitæ virtutis, siue infinitæ: quia non æqualis, sed eadem est perfectio rei illius, & omnium quæ eius sunt.

¶ Ad secundum verò modum arguendi dicitur, quòd sicut tactus quantitatiuus, quia secundum extrema est, expellit id in quod fertur, tactus autem virtualis, quia interiora penetrat, magis conseruat, & confirmat, si contrarius non est tacto: ita infiniti corporei proprium est sic omnia occupare, vt omnia excludat, nihil secum compatiens: infiniti verò virtualiter proprium est sic omnia implere, vt ea faciat virtuosa, & cooperantia, & modificantia illuminationem suam in effectibus. Vnde ex infinitate virtutis non excluduntur alia actiua, sed magis ponuntur, vt superius quoque dictum fuit.

¶ Ad vltimum autem dicitur, quòd dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno modo sicut aliqua participantia aliquid proprijs constitutiuis diuersificantur, sicut homo differt ab equo, & albedo

albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab aliis quæ sunt talia per participationem, sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis vtriusque extremi: & de hac est sermo Auerrois ibidem. Secundo modo non infert finitatem, nisi vnius extremi, scilicet participantis tantum. Illud autem quod est per essentiam, ex hoc ipso quod purũ est, ab aliis distinguitur absque aliquo finitante & contrahente. Et licet ab infinito nullum positiuum excludatur virtualiter, multo tamen excluduntur formaliter: quibus participantia ipsum ab ipso distinguuntur, excellentiori modo omnia præhabente.

¶ Ad quartum principale dicitur, quòd consequentia nihil valet. Et ad probationẽ concessa suppositione negatur minor, scilicet quòd distantium ab aliquo in infinitum, alterum non sit altero propinquius illi, vt patet manifestè, & in quantitate permanente & successiua. In permanente quidem, si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis, constat quòd tam pars intercepta sub tropico cancri, & circulo æquinoctiali, quàm pars intercepta inter circulum æquinoctialem & tropicũ capicorni, in infinitum distat à quantitate lineę infinitæ versus Septentrionem, & tamen dubium non est quin pars sub tropico cancri esset illi propinquior: quia minorem viam actura esset, si ad infinitam attingendam moueretur. In successiua vero cum tam dies hesternus quàm hodiernus in infinitum distet ab æterno tempore præterito: constat tamen quòd propinquior hesternus fuit quàm hodiernus, & hodiernus quàm crastinus. Alioquin mundus quotidiè non esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter, quę sunt contra sensum. Est autem ratio quare stat inter aliqua esse distantiam infinitam, & tamen vnum altero magis distare: quia distantia illa non est infinita vtrinque, sed ex vna parte tantum, sicut contingit in proposito, & in instãtijs adductis. Tunc enim & ex parte infiniti habetur ratio infinitæ distantię cęterorũ ab illo: & ex parte finitorum habetur ratio maioris & minoris approximationis ad primum, vt patet in exemplis adductis: quia enim tempus præteritum est infinitum, ideo infinita distantia est à parte antè inter singulos dies & ipsum, quia verò hodiernus dies finit hinc tempus elapsum, ideo est finita distantia à parte post. Et consequenter ex illa parte potest accipi ratio, quare est propinquior hesterno elapso, quàm dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum & creaturas. Ex parte siquidem Dei infinitę distantię ratio habetur, ex parte vero creaturæ distantia finitur. Et ideò hinc sumitur, quòd vna est propinquior altera primo entis infinito, Vnde posset cùm distinctione dici ad minorem, quòd distantia infinita est duplex, scilicet infinita vtrinque seu simpliciter, & infinita secundum quid, seu ex altera parte tantùm, & quòd quamuis primo modo sit vera, secundo tamen est falsa, & sicut est ad propositum.

¶ Ad quintum principale dicitur breuiter, quòd omnes authoritates Auer. in hac re, excepta illa octaui Physi. qua dicitur non esse virtutis finitæ nec infinitæ, loquuntur de motoribus proximis, id est, animabus cœlorum: vt ipsemet Auer. in com. 41. 12. dicit, cum post distinctionem motoris infiniti à finito subdit, quòd proportio inter motorem & mobile in cœlestibus, est propter motorem finitũ: & quòd propter ipsum dixit Arist. in 2. cœli, quòd primus orbis esset in labore, &c. Vel, & clarius (licet in idem redeat.) dicendum, quòd ideò sæpè Auer. negat dari motorem infiniti vigoris, sic quod possit semper velocius mouere: non ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum, & finitate motorum proximorum. Ex his enim fit, vt quemadmodum negatur 9. comm. 7. Deum posse producere muscam, non ex defectu potentiæ, sed ex ordine essentiali causarum & effectuũ, exigente talem effectum fieri mediante corpore cœlesti mobili, ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quòd motor aliquis possit semper velocius mouere, Non ex defectu potentiæ primi motoris. sed quia non potest mouere, nisi mediante anima cœli, in qua modificatur virtus eius. Et sic nullus motor restat potens maiorem velocitatem facere: quamuis primus sit vigoris infiniti. Illud verò quod in commen. 79. 8. Physic. dicitur, scilicet quòd motor immaterialis, nec finitus nec infinitus dici potest, quamuis sonet quid falsum & ridiculosum, & propterea reprehensum sit à multis, quidam extorquentes, intelligunt ea ratione dictum: solo Deo: quia non est virtutis actiuæ, sed tantum mouet: vt fit. Quidam verò, quia non est virtutis actiuæ respectu velocitatis motus, de qua ibi est quæstio, sed tantùm sempiternitatis motus. Ego autem nolens Auerroim Thomistam facere, neque me Auerroistam, sed veritatem solam sequi (quantum cognoscere potero Deo concedente) puto id tunc voluisse Auer. quod sępe mentem meam pulsauit tanquàm de Aristotelis officina veniens, scilicet quod virtutes immateriales non sunt quantæ virtualiter, & consequenter nec finitæ nec infinitæ. Non simpliciter, sed eo modo quo sunt quantæ virtutes corporales, scilicet quòd non sunt proportionales motibus, vt scilicet quanto maior motus, tanto virtus immaterialis maior, quemadmodũ est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis virtutes. Et hoc modo saluari videtur processus Aristotelis. 8. Physic. quia cum sufficienter excludatur ex textu 78. & 79. quod nulla virtus corporea potest mouere tempore infinito, ex eo quod talem virtutem oportet esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore, & de facto supponatur virtutem motiuam cæli mouere tempore infinito, restat quod virtus illa sit extra ordinem virtutum corporearum: quamuis nulla potest hoc facere, quia nec finita nec infinita. Et consequenter habetur quod sit impartibilis: & nec finita, nec infinita: etiam de virtuali quantitate loquendo, eo modo quo virtutes corporeæ: alioquin eodem modo posset argui de virtute incorporea, sicut de corporea. Et secundum hoc cum in textu vltimo octaui Physicorum dicitur motorem cæli esse potentiæ infinitæ, ly infinitę, purè negatiue, teneri debet, id est, non finitæ. Hanc credo fuisse tunc mentem Auerrois, quam tamen, quia vidit postmodum non esse veram (vt ex supradictis examinando rationem Aristotelis, & commentum. 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Arist. ideo in 12. Met. commutauit in melius, admittendo ibi finitatem & infinitatem virtutis & proportionis.

¶ Et sic sit finis præsentis quæstionis. Anno salutis 1499. die decima Septembris, Papiæ, in conuentu sancti Appollinaris. Ad Dei gloriosi laudem & honorem, & eorum temeritatem retundendam qui Philosophiam suo igenio metiri præsumentes, non verentur dicere virtutem infinitam non esse in rerum natura: quia est ens impossibile secundum principia philosophiæ. Iam enim patet, quod nullo philosophiæ principio negato, non solum sustentatur, sed etiam ex sensibilibus probatur: Erubescant ergo.

¶ Explicit quęstio de infinitate Dei.

QVAESTIO PRIMA REVEREND. D. D. Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis, tituli S. Xisti, de potentia neutra.

QVAESTIO I.

¶ *Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.*

VXTA primum articulum primæ quæstionis remansit tractanda quæstio de potentia neutra. Vnde quæritur, Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

¶ Circa quam difficultatem quatuor agẽda sunt.

¶ Primo declarabitur titulus Quæstionis.

¶ Secundo ponitur opinio Scoti.

¶ Tertio probabitur opposita opinio.

¶ Quarto respondebitur obiectis.

¶ QVO AD primum, Naturalis sumitur hic vt distinguitur contra artificiales. Inueniri vero in rebus naturalibus sumitur pro inuentione realis in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum, quæ dicuntur in abstractione, sicut contingit de proprietatibus quantitatis vt sic, & aliis similibus, quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Naturalitas inclinationem naturalem respectu vtriusque actus, scilicet huius & oppositi, negat: non simpliciter, sed in potentia receptiua vtriusque. Dico autem hoc: quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primo per negationem potentialitatis ad vtrum: quemadmodum colorabile: nec ad grauem nec ad acutum sonum est in potentia. Et sic non vocatur potentia neutra, sed potentia nulla: colorabile enim non est receptiuum sonorum. Alio modo per negationem inclinationis in potentia receptiua vtriusque, sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri, & tamen ad neutrum inclinatam, & hæc proprie vocatur potentia neutra.

¶ Est ergo sensus quæstionis: an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus receptiua alicuius actus: & tamen nec ad illum, nec ad oppositum inclinetur. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, Scotus in prologo primi sent. quæst. 1. in 2. dist. 2. quæst. 6. tenet dari potentiam neutram, ponens quod potentia receptiua relata ad actum, aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: Naturalis quidem, si naturaliter inclinetur in illum: violenta vero, si ille sit contra eius inclinationem naturalem. Neutra vero, si neque inclinetur ad istam formam quam recipit, neque ad oppositam. Exemplum primi, vt motus deorsum lapidis. Exemplum secundi, motus sursum

Universidad de Deusto Biblioteca

tusursum eiusdem. Exemplum tertium, superficies respectu albedinis & nigredinis. Etenim manifestè patet inueniri in angelis talem potentiam, eo quòd potentia passiua, quæ est in angelo ad essendum in loco, neutra est. Quod probat dupliciter: tum quia tale passum non inclinatur naturaliter ad istam formam, vel oppositam, tum quia si esset in aliquo loco naturaliter: esset in alio loco violenter. Et probatur sequela per Auic 9. Meta. volentem, quòd si motus cœli esset naturalis, terminaretur ad quietē naturalem: & motus ab illa esset violentus. Posset quoque multipliciter argui pro hac opinione, sed quoniam stabiliendo oppositam habetur solutio omnium, ideo hæc sufficiant de secundo.

Opinio vera.

¶ Quo ad tertium, propono vnam quæstionem, & vnam distinctionem: ex quibus probabitur intentum. Propositio igitur hæc est. Omnis potentia rei naturalis respicit per se primo & naturaliter aliquem actum. Probatur quo ad primam partem, quia vt dicitur 9. Meta. tex. 13. potentia diffinitur per actum. Actus nanque diffiniens potentiam, proculdubio est per se primo respectus ab illa: quoniam neque actus per accidens, neque actus per se secundò illi æquiualet. Quo ad secundam vero partem, scilicet naturaliter, probatur: quia ex secundo Phys. tex. 78. vnumquodque sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtrà, sed potentia fit à natura, & est propter actum, vt patet 9. Met. tex. 15. & 16. ergo potentia naturaliter fit, & est propter actum: ergo propter actum, quem per se primò respicit: & sic omnis potentia naturaliter respicit suum per se primò actum. Totus processus clarus est ex allegatis & traditis in 2. Physic. quomodo natura agit propter finem, & quo pacto ea quę à natura aguntur propter finem, naturaliter inclinantur in finem, &c.

¶ Distinctio vero est, quòd potentia receptiua potest comparari quatuor modis ad actus. potest enim colorabile (verbi gratia) comparari ad colorem, ad species coloris, ad contrarium coloris, & ad disparata, scilicet sonos. Si comparetur ad colorem, sic comparatur naturaliter & per se primò. Si ad speciem eius, naturaliter quidem, sed non per se primò. Si ad contrarium violenter. Si ad disparata, nulliter, nisi forte per accidens. Nec hęc egent probatione, quoniam per se sunt: nota ex terminis, nisi quis obijciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter. Sed quoniam de hoc erit sequens quæstio, nec hi locantur à Scoto sub potentia neutra (ideo nihil proposito obstant.

¶ Ex his autem deducitur opposita opinio, scilicet quòd omnis potentia in rerum natura relata ad actum receptabilem in ea, aut est naturalis, aut violenta: ita quòd nulla est neutra, omissa pro nūc potentia obedientiali, vtpote non spectante ad præsens propositum. Probatur autem hęc conclusio sic, Omnis potentia receptiua alicuius actus, aut respicit illum per se primò, aut per se secundò, aut contrarium his, sed tam actum per se primò respectum, quàm per se secundò respicit naturaliter, & contrarium eis respicit violenter: ergo omnis potentia receptiua alicuius actus, aut est naturalis, aut violēta. Minor est per se nota: & maior probatur sic. Si daretur quartum genus actuum receptibilium in aliqua potentia, illud esset actus disparatus ab eo, quem per se primo respicit illa potentia, sed hoc esse non potest, ergo potentia non potest recipere, nisi illa tria numerata. Quod autem hoc sit impossibile, patet: inductiuè. Colorabile enim nullam habet potētiam ad sonos, neque calefactibile ad colores, & sic de aliis. Et probatur ratione: quia potentia vnius generis non est ad actus alterius: vt patet 12. Met, in tractatu de principijs prædicamentorum. Et quoniam rationi hæc consonant, ideo hanc sequamur viam. Et hæc de tertio.

¶ Quo ad argumenta respondetur, quod distinctio illa trimembris est voluntaria quoad tertium membrum. Nec id quod adducitur de superficie, iuuat: quoniam aliud est loqui de superficie absolutè, & aliud de superficie physica tali in rerum natura inuēta. Superficies enim absolura non solum abstrahit ab albo & nigro, sed etiam ab omni sensibili, & rursus aliqua superficies est quæ repugnat colori omni: vt patet de superficie cœli. Itaque loquendo de superficie tali, id est colorabili, dicitur quòd vt sic non est indifferens ad album & nigrum per exclusionem inclinationis naturalis, sed per exclusionem maioris ad vnum, quàm ad alium: quoniam huiusmodi superficies respicit naturaliter colorem, & omnes species eius, sed colorem per se primo, speciem verò per se secundo. Et simile est de materia prima respectu diuersarum formarum substantialium: ipsa quidem per se primo respicit formam per motum aut mutationem acquisibilem quouismodo, per se autem secundo respicit hanc & illam formam. Et sic naturaliter inclinatur in omnes, & indifferens est ad omnes aut multas: non per exclusionem inclinationis naturalis ad eas, sed per exclusionem maioris inclinationis ad vnam, quàm ad aliam.

¶ Ad id vero quod adducitur de potentia locabili in angelo, dicitur, quod falsum supponit, scilicet in angelo esse potētia passiuam respectu ipsius Vbi vt enim in tractatu de angelis dictum est angelum esse in

loco, non est ipsum recipere aut pati, sed operari, seu virtualiter tangere locum. Vnde non oportet solicitari, nisi de actiua potentia angeli, quam constat esse naturalem, liberè tamen exercitam.

¶ Quamuis ea quæ adducuntur à Scoto ad probandum suum intentum de angelo, non cogant: quoniam hæc consequentia formaliter nō valet, A est naturaliter in vno loco: ergo est violenter in aliquo alio. vt patet de singulis partibus orbis lunæ. Quælibet enim est naturaliter in Occidente, & similiter in Oriente, & tamen nullibi violenter, & mutat locum subiecto & ratione. Nec confirmatio ex Aui. conuincit: quoniā non nisi de motu merè naturali verificatur dictum eius. Motus enim cœli naturalissimus est ex parte principij passiui (ita quòd ex hac naturalitate redditur ratio, quare in eo nullus est labor mouentis: vt patet 2. cœli. tex 3.) quamuis ex parte principij actiui sit animalis. Vnde hoc magis ad oppositum intenti Scoti videtur, quoniam sic motus angeli esset naturalis ex parte principij passiui absque sequela inconuenientiū, sicut de motu cœli dicimus. Hæc de quarto & de tota quæstione.

QVAESTIO SECVNDA DE potentia receptiua actuum supernaturalium in potentia naturali.

¶ Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

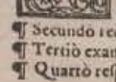

VXTA eundem articulum quærendum erat, Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potēcia naturalis.

¶ In qua quæstione quatuor agenda sunt.

¶ Primò declarabitur titulus.

¶ Secundò recitabitur opinio Scoti.

¶ Tertiò examinabitur.

¶ Quartò respondebitur quæstio.

¶ QVO AD primum, Potentia receptiua hic sumitur formaliter: vt receptiua est, quicquid sit de ipsa: vt elicitiua actus. Actus supernaturalis dicitur, quem non potest secundum naturę cursum adipisci, vt gratia charitas, visio Dei: & reliqua huiusmodi. Potētia naturalis vocatur non subiectiuè, id est, potentia naturæ, sed formaliter, id est, potentia naturaliter inclinata. Ita quod sensus quæstionis est, Vtrum potentiæ in rebus naturalibus inuentę: in quibus recipiuntur actus supernaturales, naturaliter inclinentur ad illos. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, Scotus in 1. q. 1. prologi. & in 4. dist. 49. in pluribus locis tenet affirmatiuam partem quæstionis. Putat nanque, quòd potentia comparari potest ad actum recipiendum, & agens impressiuum actus, & quòd in prima comparatione nulla est supernaturalitas: sed potentia est vel naturalis, vel violenta, vel neutra. In secunda autem comparatione est differentia naturalitatis à supernaturalitate: quo si comparatur ad agens naturaliter impressiuum, est naturalitas: si non naturaliter impressiuum, est supernaturalitas. Confirmatque positionem suam ex hoc, quòd potentia receptiua actus supernaturalis in seipsa est receptiuè capax illius, & naturaliter perficitur per illum cùm habet, & naturaliter appetit illum cùm non habet. Ex his manifestè sequitur, ergo naturaliter inclinatur in illum: & ergo est potentia naturalis respectu illius.

¶ Singula autem assumpta probantur. Primum quidem, quia nullo eget potentia animæ medio ad recipiendum charitatem, & similiter intellectus respectu luminis gloriæ, &c. Secundum vero, quia potentia naturaliter perficitur per actum qui est eius perfectio. Tertium autem, quia vnumquodque appetit naturaliter suam perfectionem, sed maximè naturaliter appetit maximam perfectionem, ex principio metaphysicæ: sed actus supernaturalis, vt visio Dei, &c. est maxima perfectio: ergo, &c. Sumus igitur secundum hæc in naturali potentia ad supernaturales perfectiones, non possumus tamen acquirere eas, nisi supernaturaliter: quia oportet acquisitionem hanc ab agente supernaturali, scilicet Deo glorioso, causari. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, tria minus bene dicta in præfata opinione videntur, scilicet principalis conclusio & eius probatio, & vsus vocabulorum. Malè imprimis vtitur ly supernaturale, dum omnem actionem Dei ad extra supernaturalem vocat, quia Deus est agens non naturale, sed liberum. Constat nanque quod alia est distinctio naturalis contra supernaturale, & alia naturalis contra liberum. Primo namque modo anima Sortis producitur naturaliter, secundo autem non. Vnde nisi vocabulis abuti velimus ad

mus ad placitum cuiusque, supernaturale est, quod supra facultatem ordinis creaturis debiti in eis est. Omnes enim naturalia à supernaturalibus distinguimus frequenti vsu per hoc, quod aliquid fit secundum debitum naturæ ordinem, & aliquid fit supra illum, ratio deinde assumpta manifestè aut falsa est, aut petit principium. Cùm enim dicit, quòd potentia naturaliter perficitur per suum actum, & similiter appetit suā perfectionem, aut ly suum, significat suum per informationem actu vel potentia, aut per naturalem proportionem seu inclinationem, Si primo modo falsa est maior: graue enim existens sursum, non naturaliter, sed violenter perficitur per esse sursum: & tamen esse sursum est actus & perfectio eius per informationem. Si vero secundo modo, petitio est principij in minore: hoc enim est probandum, scilicet quòd potentia naturalis habeat actum supernaturalē, vt suum hoc modo. Quod quoque dicitur de immediata receptione, ad propositum nihil infert: æs enim immediatè receptiuum est figuræ Mercurij, & tamen non naturaliter. Conclusio demum principalis voluntaria relinquitur, & irrationabilis ostendetur probando oppositam. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quęsito est, quòd potentia ad actus supernaturales, non est naturalis, sed obedientialis. Et probatur tripliciter. Primo ex parte actus, sic Actus supernaturalis dupliciter inuenitur, scilicet secundum se, vt gratia, & secundum talem modum fiendi, vt visus cæco datus. Visus enim secundum se est naturalis actus hominis, sed quòd cæco in instanti detur, supernaturale est. Charitas verò & talia, sunt secundum se actus supernaturales, adeo vt implicet contradictionem connaturales esse, aut fieri alicui creaturæ factæ vel factibili, vt etiam ipse Scot. in 2. dist. 23. fatetur. Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi vt sic, à fortiori nulla est naturalis potentia ad actus naturales simpliciter. Sed in natura nullam esse naturalē potentiam ad illos actus, patet ex frequēti vsu, quo naturalem potētiam ad miracula negamus. Et ex hoc sequitur, quòd supernaturalitas inuenitur non solùm comparando potentiam ad agens, propter supernaturalem acquisitionem actus, sed etiam comparando potentiam ad actum, propter supernaturalitatem actus in se.

¶ Secundò, ex parte potentiæ sic, Omni potentię passiuę naturali respondet aliqua potentia actiua proxima: ergo respondet potentia actiua naturalis. Antecedens est maxima assumpta ab Aristot. 3. de anima tex. 17. ad probandum dari intellectum agentem. Fundatur enim super hoc, quòd in omni natura vbi est patiens oportet ponere agens. Et certum est quòd de proximo, non de primo agente loquitur, alioquin distributiuum non fecisset dicens in omni natura, &c. Et per hoc excluditur responsio Scoti dicētis, quòd sufficit quòd detur primum agens. Consequentia autem probatur, quia potentia supernaturalis non est proximum actiuum naturalis potentiæ: vt ex terminis patet: naturale enim soli naturali cognatum est.

¶ Tertiò ex parte subiecti. Cum enim quidditatiua cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea soluantur omnes difficultates contingentes rei (vt in 4. Physi. dicitur) consequens est, quod cognita quidditatiuè re aliqua, cognosci ex ea possint omnes eius naturales potentiæ: & cum potentię cognitio ex actu pendeat (vt dicitur 9. Meta.) Consequens est quod actus ad quos sunt naturales potentię, cognoscantur, & cùm huiusmodi actus sint supernaturales apud Scotum, sequitur de primo ad vltimum, quòd ex cognitione quidditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia: quod est manifestè falsum.

¶ Et confirmatur. Quia certè scimus hanc maiorem, quòd nulla naturalis potentia est frusta, ergo si scimus hanc minorem, quòd in materia vel anima, vel quacunque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem, oportet concedere, quòd scimus supernaturalia illa debere esse: & sic sciemus resurrectionem mortuorum futuram & gratiam iustificantem impium, &c. quod est ridiculum. Nec euacuat hanc rationem responsio Scotica dicens, quod anima secundum illam rationem est ignota. Cognitio namque quidditatiua alicuius nihil naturale illius incognitum relinquit: quoniam continet formaliter vel virtualiter omnem illius notitiam. Nec euaditur, dicendo quod substantia non potest à nobis pro statu isto quidditatiuè & proprie cognosci, quoniam quicquid sit de hoc, habetur intentum, scilicet quod ex quidditatiua rerum naturalium cognitione siue habeatur pro statu isto, siue non, possit scientia haberi de supernaturalibus, & sic reuelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectione, & aliis huiusmodi, ad quæ naturalis ponitur potentia receptiua non frustra: erit necessaria secundum quid, scilicet pro statu isto, & non simpliciter: quod est manifestè falsum.

Hæc de quarto.

TRACTATVS DE NOMINVM

Analogia, Reuerendiss. D. D. Thomæ de Vio, Cardinalis, tituli S. Xisti.

CAPVT I.

Quotuplex sit analogia, cum declaratione primi modi.

NVITATVS & ab ipsius rei obscuritate, & à nostri æui flebili profundarum literarum penuria, de nominum analogia in his vocationibus tractatum edere intendo. Est siquidem eius notitia necessaria, adeo vt sine illa non possit Metaphysicam quispiam discere, & multi in aliis scientiis ex eius ignorantia errores procedant. Quòd si vllo vnquam tempore accidit, hac ætate id euenisse clara luce videmus, dū analogiam indistinctionis, vel ordinis: vel conceptus præcisi vnitate, cum inæquali participatione constituunt. Ex dicendis namque patebit opiniones huiusmodi à veritate (quæ vltro se offerebat) per abrupta deuiasse.

¶ Analogiæ igitur vocabulum proportionem seu proportionalitatē, vt à Græcis accepimus, in proposito sonat adeo, tamē extensum distinctumque est, vt multa nomina analoga abusiuè dicamus, & multarum distinctionum adunatio si fieret, confusionem pareret. Ne tamen rectum obliqui iudicio priuetur, & singularitas in loquendo accusetur vnica diuisione trimembri omnia comprehendemus, & à minus propriè analogis ad verè analoga procedemus.

¶ Ad tres ergo modos analogiæ analoga omnia reducuntur, scilicet ad analogiam inæqualitatis, & analogiam attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum veram vocabuli proprietatem & vsum Arist. vltimus modus tantum analogiam constituat: primus autem alienus ab analogia omnino sit.

¶ Analoga secundum inæqualitatem vocantur, quorum nomen est cōmune, & ratio secundum illud nomen est omnino eadem: inæqualiter tamen participata. Et loquimur de inęqualitate perfectionis: vt corpus nomen commune est corporibus inferioribus & superioribus. Huiusmodi autem analoga logicus vniuoca appellat, Philosophus verò æquiuoca, eò quòd ille intentiones considerat nominum, ille autem naturas, vnde & in 10. Meta. tex. com vlt. Arist. dicit, quod corruptibili & incorruptibili nihil est commune vniuocum. desiciens vnitatem rationis seu conceptus tantum 7. Phy. tex. com. 31. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes: quia huiusmodi analogia cum vnitate conceptus, non dicit vnam naturam simpliciter, sed multas compartitur sub se naturas ordinem inter se habentes: vt patet inter species cuiuscunque generis specialissimas, & subalternas magis. Omne enim genus analogum hoc modo appellari potest: licet non multum consueuerint nisi generalissima, & his propinqua sic vocari: vt patet de quātitate & qualitate in prędicamentis, & corpore, &c.

¶ Hanc analogiam S. Tho. in 1. sen. dist. vocat analogiam secundum esse tantùm: eò quod analogata parificantur in ratione significata per illud nomen commune, sed non parificatur in esse illius rationis. Perfectius siquidem esse habet in vno quàm in alio cuiuscunque generis ratio, vt in Metaphysica pluries patet. Non solùm enim planta est nobilior minera: sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera: & sic de aliis. Perhibet quoque huic analogiæ testimonium Auer. in comm. secundo 12. Met. dicens cum vnitate generis stare proprietatem & posterioritatem eorum quæ sub genere sunt.

¶ Hæc pro tanto analoga vocantur: quia considerata inæquali perfectione inferiorum per prius & posterius, ordine perfectionis de illis dicitur nomen illud commune. Et iam in vsum venit, vt quasi synonymè dicamus aliquid dici analogicè, & dici per prius & posterius. Abusio tamen vocabulorum hæc est, quoniam dici per prius & posterius superius est ad dici analogicè. in huiusmodi autem analogis quomodo inueniantur vnitas, abstractio, prædicatio, comparatio, demonstratio, & alia huiusmodi, non oportet determinare: quoniam vniuoca sunt secūdum veritatem: & vniuocorum canones in eis seruandi sunt.

CAPVT II.

¶ Analogia attributionis quid sit, & quotmodis fiat, & quæ eius conditiones.

ANALOGA autem secundum attributionem sunt, quorum nomen est commune, ratio autem, secundum illud nomen est eadem secundum terminum, & diuersa secundū habitudines ad illum. vt Sanum cōmune nomen est medicinæ & vrinæ & animali,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ratio omnium inquitum sana sunt, ad vnum terminum Sanitatem, scilicet diuersas dicit habitudines. Si quis enim assignet quid est animal inquantum sanum, subiectum dicet sanitatis, vrinam verò inquantùm sanum, signum sanitatis, medicinam autem inquantum sanam, causam sanitatis proferet. Vbi clare patet rationem sani esse nec omnino eandem, nec omnino diuersam, sed eandem secundum quid, & diuersam secundum quid, est enim diuersitas habitudinum, & identitas termini illarum habitudinum.

¶ Quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia, secundum quatuor genera causarum, vocando pro nunc causam exemplarem causam formalem. Contingit siquidem multa ad vnum finem, & ad vnum efficiens, & ad vnum exemplar, & ad vnum subiectum, secundum aliquam vnam denominationem attributionem diuersimodè habere: vt patet ex exemplis ipsius Arist. Ad causam enim finalem pertinet exemplum de sano, in 4. Meta. tex. ca. 2. Ad efficientem verò exemplum de medicinali ibidem positum. Ad materialem autem analogia entis ibidem subiuncta. Ad exemplarem demum analogia boni posita in primo Ethic. capit. 7.

¶ Attribuuntur autem analogiæ huic multæ conditiones, ordinatè se consequentes, scilicet quòd analogia ista sit secundum denominationem extrinsecam tantùm: ita quòd primum analogatorum tantùm est tale formaliter, cætera autem talia denominantur extrinsecè. Sanum enim ipsum animam formaliter est, vrina verò & medicina, & alia huiusmodi sana denominantur, non à sanitate eis inherente, sed extrinsecè ab illa animalis sanitate significatiue vel causaliter, &c. Medicatiuù quoque à medicinali arte deriuatù, medicù formaliter denominat. Instrumenta verò & quæcunque alia medicatiua dicuntur, extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiam substantia formaliter est ens, quasi esse subiectum, & habens esse: cætera autem entia ideo dicuntur, quia illius entis mensuræ, dispositiones, actiua, & cætera sunt bona quoque ratio in bono per essentiam saluata: quo exemplariter cætera denominantur bona in solo primo bono formaliter inuenitur. reliqua autem extrinseca denominatione secundum illud bonum bona dicuntur.

¶ Sed diligenter aduertendum est, quòd hæc huiusmodi analogię cõditio, scilicet quòd non sit secundum genus causę formalis inherentis, sed semper secundum aliquid extrinsecũ est formaliter intelligenda, & nõ materialiter, id est, non est intelligendũ per hoc quòd omne nomẽ quod est analogũ per attributionẽ, est cõmune analogatis, sic quòd primo tantùm conuenit formaliter, cæteris autẽ extrinseca denominatione (vt de sano & medicinali accidit) ista enim vniuersalis est falsa: vt patet de ente & bono, nec haberi potest ex dictis, nisi materialiter intellectis. Sed est ex hoc intelligendum, quòd omne nomen analogum per attributionem vt sic, vel inquantum sic analogum, commune est analogatis, sic quòd primo conuenit formaliter, reliquis autem extrinseca denominatione. Hoc siquidem verum est, & ex formali intellectu præcedẽtium manifestè sequitur. Ens enim quamuis formaliter conueniat omnibus substantiis, & accidentibus, &c. inquantùm tamen entia omnia dicuntur ab ente subiectiuo vt sic, sola substantia est ens formaliter: cætera autem entia dicuntur, quia entis passiones vel generationes & cætera sunt: licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatibus sibi formaliter inhærentibus, inquantum tamen bona dicuntur bonitate prima effectiuè, aut finaliter, aut exemplariter, omnia alia non nisi extrinseca denominatione bona dicuntur, illamet bonitate qua Deus ipse bonus formaliter in se est.

¶ Et ex hac conditione statim infertur alia, scilicet, quòd illud vnum ad quod diuersæ habitudines terminantur in huiusmodi analogis, est vnum non solum ratione, sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt, scilicet vniuersaliter & particulariter. Si enim sumuntur analogata particulariter, illud vnum necessario est vnum numero verè & positiuè. Si autem sumãtur vniuersaliter, illud vnum necessario est vnum numero negatiuè, id est, non numeratur in illis analogatis vt sic: quamuis in se sit vniuersale quoddam & non vnum numero. Verbi gratia, Si sumantur hæc vrina sana, hæc medicina sana, & hoc animal sanum: hæc omnia dicuntur sana à sanitate existente in hoc animali, quam constat vnam numero verè esse. Sortes enim dicitur sanus, quia hãc habet sanitatẽ, medicina, quia illam fecit, vrina, quia eandem significat, &c. Si vero sumantur, animal sanum in communi, & vrina sana in communi, & medicina sana in communi, sic formaliter loquendo sanitas à qua huiusmodi sana dicuntur, non est vna numero in se, eò quòd causæ vniuersales effectibus vniuersalibus comparandæ sunt. Et simile est de signis, & instrumentis, & conseruatiuis, & alijs huiusmodi, sed est vna numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali vrina, & dieta: quoniam non est alia sanitas in vrina, & alia in dieta, & alia in animali.

CAP I. ET II.

Et sequitur conditio ista ex præcedenti: quoniam commune secundũ denominationem extrinsecam non numerat id à quo denominatio sumitur in denominatis sicut vniuocum multiplicatur in suis vniuocatis, & propter hoc dicitur vnum ratione tantum, & non numero in suis vniuocatis. Alia enim est animalitas hominis, & alia equi, & alia bouis, animalis nomine adunatæ in vna ratione.

¶ Ex hac autem conditione infertur alia: scilicet quòd primum analogatum ponitur in ratione cæterorum, secundum illud nomen analogum: quoniam cætera non suscipiunt illud nomen: nisi per attributionem ad primum, in quo formaliter saluatur eius ratio. Cadit siquidem in ratione medicinæ, & dietæ, & vrinæ, &c. inquantum sana sunt, animalis sanitas, sine qua intelligi cætera sana non possunt: & simile est de aliis iudicium.

¶ Ex hoc autem sequitur vlterius, quòd nomen sic analogum, vnam certum significatum commune omnibus partialibus eius modis seu omnibus analogatis, non habet. Et consequenter, quòd nec conceptũ obiectiuum, nec conceptum formalem abstrahentem à conceptibus, analogatorum habet: sed sola vox cum identitate termini diuersimodè respecti communis est. Ita quòd cum in hac analogia sint tria, vox scilicet, terminus, & respectus: diuersi ad illum, nomen analogum terminum quidem distinctè significat (vt sanum sanitatem) respectus autem diuersos ita indeterminatè & confusè importat, vt primũ distinctè vel quasi distinctè ostendat: cæteros autem confusè, & per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, puta habentis significantis, causantis, &c. sic in vna voce sanitatem distinctè importãte confudit, vt respectum primum scilicet habentis seu subiecti distinctè significet. Sanum enim absolutè dicimus sanitatem habentem, vt subiectum, cæteros autem respectus indeterminatè importat, & per attributionem ad primum, vt patet ex dictis.

¶ Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicuntur, scilicet quòd commune est omnibus analogatis, non secundum vocem tantùm, & quòd simpliciter prolatum stat pro primo. & quòd non est prius primo analogato, in quo tota ratio formaliter saluatur. Primum quidem peculiarius significat, & supra omnia analogata superius significatum nõ habet.

¶ Diuiditur autem à S. Tho. analogia hæc in analogiam duorum ad tertium, vt vrinæ & medicinæ ad animal sanum, & in analogiam vnius ad alterum, vt vrinæ vel midicinæ, ad animal sanum. Nec habet diuisio ista alia membra à supradictis, quoniam hæc circuit analogiam, secundum omnia genera causarum, sed ad hoc facta, vt ostendatur differentiam suscipi nomen analogum, quando ponitur primum analogatũ ex vna parte, & cætera ex alia parte, & quando secundorum analogatorum vnum hinc, & alterum inde ponitur, secundum quodcunque genus causæ analogia fiat. Primò enim & cæteris sic commune est analogum, vt nihil eis prius ponat aut significet: & propterea vocatur analogia vnius ad alterum, ponendo omnia alia à primo loco vnius. Secundis autem analogatis sic cõmune est nomen analogum, vt aliquid omnibus eis prius ponat, primum scilicet ad quod omnia secunda attribuuntur. Et vocatur analogia duorum ad tertium vel multorum ad vnũ, quia non inter se est attributio, sed ad primum.

¶ Appellantur autem analoga secundum attributionem à Logico æquiuoca, vt in principio prædicamentorum patet, vbi animal æquiuocum dicitur ad animal verum & pictum. Animal enim pictum non purè æquiuocè, sed per attributionem ad animal verum animal dicitur. & in ratione eius inquantum animal manifestè patet, verum animal accipit. Quærenti enim, quid animal pictum in eo quod animal, respondebitur, imago animalis veri. A Philosophis verò Græcis nomina ex vno, vel ad vnum, aut in vno, & media inter æquiuoca & vniuoca dicitur: vt pluries in Metaphysica patet, & expressè in primo Ethi. huiusmodi nomina contra analoga distinguuntur, vt infrà amplius dicetur. A Latinis autem vocantur analoga vel æquiuoca à consilio. Hanc analogiam Sanct. Thom. in primo sent. dist. 19. vocat analogiam secundum mentionem, & non secundum esse, eò quod nomen analogum non sit hic commune secundum esse, id est formaliter, sed secundum intentionem, id est secundum denominationem, vt enim ex dictis patet, in hac analogia nomen commune non saluatur formaliter nisi in primo, de cæteris autem extrinseca denominatione dicitur. Hæc ideo analoga apud Latinos dicuntur: quia proportiones diuersas ad vnum dicunt extensio proportionis nomine ad omnem habitudinem: abusiua tamen locutio hæc est, quamuis longe minor quàm prima.

¶ Quomodò autem de huiusmodi analogis fit scientia, & contradictiones, & demonstrationes, & consequentiæ, & alia huiusmodi de eis fiant, ex dictis & Aristot. consuetudine patet. Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes hæc dicuntur) & deinde à primo ad alia procedere,

procedere, sicut à centro ad circunferentiam diuersis proceditur viis.

CAPVT III.

¶ *Analogia proportionalitatis quid & quotuplex, & quomodo sola proprie analogia vocatur.*

EX ABVSIVE igitur analogis ad propriè analoga ascendendo dicimus analoga secũdum proportionalitatẽ dici, quorum nomẽ est cõmune, & ratio secundum illud nomen est proportionaliter eadẽ. Vel sic, Analoga secundum proportionalitatem dicuntur, quorũ nomen commune est, & ratio secundum illud nomẽ est similis secundũ proportionem vt videre corporali visione, & videre intellectualiter, cõmuni nomine vocantur videre, quia sic intelligere rem animæ offert, vt videre corpori animato. Quamuis autem proportio vocetur certa habitudo vnius quantitatis ad aliam (secundum quod dicimus quatuor duplam probationem habere ad duo) & proportionalitas dicatur similitudo duarum proportionum, secundum quod dicimus ita se habere octo ad quatuor quemadmodum sex ad tria: vtrobique enim dupla proportio est, &c. Transtulerunt tamen Philosophi proportionis nomen ad omnem habitudinem conformitatis, commensurationis capacitatis, &c. Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito vocabulis istis vtimur.

¶ Fit autem duobus modis analogia, hæc scilicet metaphoricè, & propriè: metaphoricè quidem, quando nomen illud commune absolutè vnam habet rationem formalem: quæ in vno analogatorum saluatur, & per metaphoram de alio dicitur: vt videre vnam secundum se rationem habet, imalogum tamen metaphoricè est vero risui, & prato florenti, aut fortunæ successui: sic enim significamus hæc se habere, quemadmodum homo videns. Et huiusmodi analogia sacra scriptura plena est, de Deo metaphoricè notitiam tradens. Propriè verò fit, quando nomen illud commune in vtroque analogatorum absque metaphoricis dicitur, vt principium in corde respectu animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod vt Auer. in commen. 7. primi Ethic. ait, proportionaliter de eis dicitur.

¶ Præponitur autem analogia hæc cæteris antedictis dignitate & nomine: dignitate quidem, quia hæc fit secundum genus causæ formalis inhærentis, quoniam prædicat ea quæ singulis inherent. Altera verò secundum extrinsecam denominationem fit. Nomine autem quoniam analoga nomina apud Græcos (à quibus analogiæ vocabulum habemus) hæc tantùm dicuntur: vt ex Ari. etiam colligitur, qui in metaphysico, nomina quæ dicimus analoga per attributionem, ex vno, vel ad vnum, vel in vno vocat: vt patet in prin. & in 4. & 7. tex. ca. 15. in 5. autem Met. c. de vno in tex. 12. diffiniens vnum secundum analogiam: vt synonimis vtitur vnum analogia, & vnum proportione, & diffinit esse ea quæcunque se habent: vt aliud ad aliud, aperte insinuans illam esse propriè analogorum diffinitionem, quam diximus. Quod tamen clarius in Arabica habetur translatione dicente, illa quæ sunt vnum secundum æqualitatem, scilicet proportionalem, sunt quorum proportio est vna, sicut proportio alicuius rei ad aliam rem. vbi Auer. exponens ait. Et illa dicuntur vnum, quę sunt vnum secundum proportionalitatem, sicut dicitur, quòd proportio rectoris ad ciuitatem, & gubernatoris ad nauem, est vna. In secundo quoque post ca. 11. huiusmodi nomina proportionalia, analoga vocat. Et quod plus est, in primo Ethi. c. 7. distinguit supradicta nomina ad vnum, aut ex vno, contra analoga, dum loquens de communitate boni ad ea quæ bona dicuntur, ait. Non assimilantur æquinocis: sed certè ei quod est ab vno esse vel ad vnum omnia contendere, vel magis secundum analogiam. Et subdens exemplum analogię dicit. Sicut enim in corpore visus, in anima intellectus. In qui bus verbis diligenti lectori non solum nomen analogiæ, hoc quod diximos sonare docuit: sed præferẽdam esse in predicationibus metaphysicis hanc insinuauit analogiam in ly magis: vt S. Tho. ibidem propter supradictam rationem optimè exponit Scimus siquidem secundum hãc analogiam rerum intrinsecas entitates, bonitates, veritas &c. quod ex priori analogia non scitur. Vnde sine huiusmodi analogiæ notitia: metaphysicales processus absque arte discuntur. Accidit que huiusmodi ignorantibus, quod antiquis nescientibus logicam: vt in secundo elenchorum dicitur. Nec fuit forte ab Arist. tempore tam periculosus casus iste, sicut modo apud nos est: quoniam blasphemare fere videtur qui metaphysicales terminos analogos dicens, secundum proportionalitatem communes exponit. Cum tamen Auer. dicat super prædicto tex. & dignus his tribus modis est, vt sit nomen boni dictum de eis secundum viam quæ dicitur de proportionalibus. Vocatur quoque à San. Thomæ in primo sent. distinct. 19. analogia secundum esse & secundum intentionem, eo quòd analogata illa: nec in ratione communis nominis, nec in esse illius rationis parificantur: & tamen tam in ratione illius nominis quàm in esse eiusdem* proportionaliter conueniunt. Sed quoniam vt dictum est, obscura & necessaria valde res hæc est accutate distincteque dilucidanda est per plura capita.

* *Alias pro portionem.*

CAPVT IIII.

¶ *Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguatur.*

QVONIAM autem analogia media est inter æquiuocationem puram & inuocationem, ex extremis medij natura declãranda est. Et quia in hominibus tria inueniuntur, scilicet vox conceptus in anima, & res extra seu conceptus, & obiectiuus: & ideò singula perlustrando dicendum est quomodò analogum ab analogatis distinguatur.

¶ Et à rebus incipiendo (quia priores conceptibus & nominibus sunt) dicimus quod nomine æquiuoco ita diuersæ res significantur, quod vt sic non nisi voce adunantur. Vniuoco vero diuersæ res ita significantur, quòd vt sic ad rem in se simpliciter vnam abstractam & præcisam in esse cognito ab eis adunantur. Analogo autem nomine res diuersæ ita significantur, quòd vt sic ad res diuersas secundum proportionem vnã vniuntur. Vocatur autẽ in proposito res non solũ natura aliqua, sed quicunque gradus, quęcũque realitas, & quodcunq; reale in rebus inuentũ. Vnde inter vniuocationem & analogiam hæc est differentia, quod res fundantes vniuocationẽ sunt sic adinuicẽ similes, quòd fundamentum similitudinis in vna est eiusdem rationis omnino cũ fundamẽto similitudinis in alia: ita quod nihil claudit in se vnius ratio, quod non claudat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum vniuocæ similitudinis, in vtroque extremorum æquè abstrahit ab ipsis extremis. Res autem fundantes analogiam sic sunt similes, quod fundamentum similitudinis in vna diuersæ est rationis simpliciter à fundamento illius in alia. ita quod vnius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum analogiæ similitudinis in neutro extremorum oportet esse abstractum ab ipsis extremis: sed remanent fundamenta distincta, similia tamen secundum proportionem: propter quod eadem proportionaliter vel analogicè dicuntur.

¶ Et vt in omnibus possint prædicta patere, declarantur exemplariter in vniuocatiõe huius nominis animal, & analogia huius nominis ens. homo, bos, leo, & cætera animalia, quia habent in se singulas naturas sensitiuas seu proprias animalitates, quas constat diuersas secundum rem esse & mutuo similes. Sic quod in quocunque extremo (puta homine, aut leone) consideratur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum, inuenitur æqualiter abstrahens ab eo in quo est, & nihil includens in vno quod non in alio, ideò & in rerum natura fundant secundum suas animalitates similitudinem vniuocam quæ identitas generica vocatur, & in esse cognito adunãtur non ad duas vel tres animalitates, sed vnam tantùm quæ animalis nomine in concreto per se primo significatur, & vniuoce vocatur cõmuni nomine animal. Omnium siquidem eorum secundum quod naturas sensitiuas habent, indistincta omnino est ratio: quæ est illius rei, quam animalitatem vocamus, adæquata diffinitio. Substantia autem, qualitas, quantitas &c. quia non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto modo abstrahibile (puta entitatem) quoniam supra substantialitatem nihil amplius restat, ideo nullam substantialitatem vniuocantem inter se compatiuntur.

¶ Et quia cum hoc quod non solùm eorum quidditates sunt diuersæ, sed etiam primo diuersæ retinẽt similitudinem in hoc, quòd vnumquodque eorum secundum suam proportionem habet esse: ideò & in rerum natura non secundum aliquam eiusdem rationis ex extremis, sed secundum proprias quidditates vt commensuratas his proprijs, esse fundant analogum, id est proportionalem similitudinem. Et in intellectu adunantur ad tot res, quot sunt fundamenta, proportiones similitudine vnitas significatiuas, propter illam similitudinẽ entia nomine, & analogicè communi nomine vocantur ens. Differenter ergo res adunantur sub nomine analogo & vniuoco. Conceptus quoque mentalis non eodem modo inuenitur in vniuocis & analogis: quoniam nomen vniuocum, & omnia vniuocata vt sic, vnum tantùm conceptum in mente habent perfectè & adæquatè eis correspondentem: quia fundamentum vniuocæ similitudinis (quod significatum formale est nominis vniuoci) vnius omnino rationis est in omnibus vniuocatis, ac per hoc in vno repræsentato omnia repræsentari necesse est. In analogis verò quoniam fundamenta analogię similitudinis diuersarũ sunt

rationum simpliciter, & eiusdem secundum quid (id est secundum proportionem) oportet duplicem analogi mẽtalem conceptum distinguere, perfectum & imperfectum, & dicere quod analogo & suis analogatis respondet vnus conceptus mentalis imperfectus, & tot perfecti quot sunt analogata. Quia enim vnum analogatorũ vt sic, simile est alteri: consequens est quod conceptus repræsentãs vnum, repræsentet alterum, iuxta illam maximam. Quicquid assimilatur simili vt sic, assimilatur etiam illi cui illud tale est simile.

¶ Quia verò talis similitudo secundum proportionem tantùm est, quiæ diuersam rationem in altero fundamento habet, conceptus perfectè repræsentans vnum analogatorum à perfecta repræsentatione alterius deficit: & consequenter oportet alterius analogati alterum adequatum conceptum esse. Vnde & analogum vnum habere mentalem conceptum, & plures habere conceptus mẽtales, verum est diuersimodè: quamuis simpliciter loquẽdo magis debeat dici analogi esse plures conceptus: nisi loquendi occasio aliud exigat. Dico autem hoc, quoniã cum contradicendus analoga omnino carere vno conceptu mentali fermo est, vnum eorum conceptum absolutè dicere non est reprehendendum. Propter quod oportet solerti discretione, lectorem vti, quãdo inuenitur scriptũ, quod analogata conueniunt in vna ratione, & quãdo inuenitur alibi, quòd analoga non conueniunt in vna ratione.

¶ Est ergo differentia inter analogiam & vniuocationem quo ad conceptum mentalem, & quòd vniuoci & vniuocatorum, vt sic, vnus est conceptus perfectè & adæquate eis respondens (vt de conceptu animalis patet) analogi verò & analogatorum vt sic, plures necessario sunt conceptus perfectè ea repræsentantes, & vnus est conceptus imperfectè repræsentans. Non ita quòd sit vnus conceptus adæquate respondens nomini analogo & inadæquate analogatis, quoniam secundum veritatem nomen illud vniuocum esset: sed ita quod conceptus vnus repræsentans perfectè alterum analogatum vt sic, imperfectè repræsentat reliquum. Quo ad vocem autem non est inter analoga & vniuoca differentia.

¶ His autem prælibatis intentum facilè patere potest, quomodo scilicet distinguitur analogum, puta ens, ab analogatis puta substantia, quantitate & qualitate. Vniuocum enim puta animal, distinguitur ab vniuocatis (puta homine & leone) quo ad rem significatam seu conceptum obiectum: & quo ad conceptum mentalem, sicut vnum simpliciter, abstractum, &c. à multis simpliciter, &c. Analogum vero quo ad rem, seu obiectiuum conceptum, distinguitur sicut vnum proportione à multis simpliciter, vel (& idem est) sicut multa vt similia secundum proportiones à multis absolutè. Verbi gratia. Ens distinguitur à substantia & quantitate: non quia significat rem quandam eis communem, sed quia substantia quidditatem tantum substantiæ importat: & similiter quantitas quidditatẽ quantitatis absolutè significat: ens autẽ significat ambas quidditates vt similes secundum proportiones ad sua esse: & hoc est dicere, vt easdem proportionaliter.

¶ Quo ad conceptum autem mentalem, adæquatum, hoc quoque eodem omnino modo distinguitur. Secundum conceptum verò mentalem imperfectum, quamuis distinguatur sicut vnũ simpliciter à multis simpliciter, non tamen sicut vnum abstrahens in repræsentantando ab illis multis, quemadmodum in vniuocis contingit. Quoniam, vt ex dictis patet, conceptus ille, puta qualitatis inquantum ens, alterius analogati, id est, ipsius qualitatis secundum quod se habet ad suum esse: est adæquatè repræsentatiuus, & à qualitatis quidditate non abstrahens, cæterorum verò (puta quantitatis & substantiæ) imperfectè tantum est repræsentatiuus, inquantum eis similis proportionaliter est.

CAP. V.

¶ Qualis sit abstractio analogi ab analogatis.

OPORTET autem ex præmissis ostendere qualiter analogum abstrahat ab his quibus commune secundum analogiam dicitur: puta qualiter ens abstrahit à substantia & quantitate. Insurgit siquidem difficultas quædam in re hac: & ex parte rerum, & ex parte conceptus. Ex parte siquidem rerum: quia videtur analogi nominis res significata eodẽ abstrahibilis: & abstracta modo, quo res vniuoco nomine significatam. Quoniam cum (vt in 5. Meta. dicitur) vnum in qualitate faciat simile, nulla apparet ratio, cur à quibusdam similibus fit vna res abstrahibilis, & à quibusdam non. licet euidens ratio sit, cur ab his similibus, puta sorte & Platone abstrahibilis fit res magis vna & ab illis, puta homine & lapide, minus vna. Vnde si substantia & quantitas assimilantur in hoc, quòd vtraque est ens, & consequenter in eis est aliquid vnum, quod est fundamentum illius similitudinis: quid vetat ab eis abstrahi rem vnam vtrique communem? Ex parte verò conceptus: quia videtur eodem modo conceptus analogi abstrahere ab analogatis, sicut vniuocum ab vniuocatis, eò quod analogum nomen importat in confuso singulas proportiones analogatorũ. & distinctè nõ significat nisi proportionem in communi. Verbi gratia. Ens non significat habens se ad esse sic vel sic, puta vt substantia, aut vt quantitas: sed si proportionale nomen est, significare videtur habens se ad esse secundum aliquã proportionem, quæcunque sit illa. Hoc autem constat esse æque abstractum à substantia & à quantitate: & consequenter per modum vniuoci in analogis abstractio conceptus apparet.

¶ VT AVTEM euidens fiat, huius ambiguitatis determinatio, sciendum est, quòd licet abstrahere diuersa significet, cùm diximus intellectum abstrahere animal ab homine & equo, eo quòd tunc significat ipsam intellectus operationem attingentem in eis vnum, & non alia, nunc vero significat extrinsecam denominationem ab illa intellectus operatione, qua res cognita abstracta denominatur: in vnum tamen & idem semper tendit, quoniam semper sonat intelligi vnum non intellecto altero. Ideoque nihil aliud est agere de abstractione analogi ab analogatis, quàm inquirere & determinare quomodo res significata analogo nomine intelligi possit, non cointellectis analogatis, & quomodo conceptus illius habeatur, absque conceptibus istorum. Cum igitur ex supradictis, & ex ipso analogiæ vocabulo pateat, quòd analogo nomine non simpliciter vna res, sed res cum proportione vna significatur, talis autem idem est quod res diuersæ: vt similes proportionaliter: facilè deduci potest, quòd res analoga potest quidem intelligi non cointellectis analogatis, & consequenter abstrahere ab eis. Sed non sicut in vniuocis res vna: puta natura sensitiua, seu animal, intelligitur non cointellectis omnino natura humana & equina vt sic, sed sicut duæ res vt proportionaliter similes intelliguntur, non cointellectis ipsismet duabus rebus secundum suas proprias naturas absolutè. Ita quòd analogi abstractio non consistit in cognitione vnius, & non in cognitione alterius, sed in vnius & eiusdem intellectione vt sic, & non intellectione absolutè. Verbi gratia, Entis abstractio non consistit in hoc, quod entitas apprehenditur & substantia, aut quantitas non, sed in hoc, quòd substantia aut quantitas apprehenditur, vt sic se habet ad proprium esse: secundum hoc enim similitudo proportionaliter attenditur, & non apprehenditur substãtia, aut quantitas absolutè. Et simile est de aliis rebus analogis: quales sunt ferè omnes metaphysicales. Vnde concedi potest rem analogam abstrahere & non abstrahere, ab analogatis diuersimodè. Abstrahere quidem pro quanto abstrahit ab eis, quemadmodum res vt sic id est, res similis alteri proportionaliter abstrahit à se absolutè sumpta. Non abstrahere vero, pro quanto res vt sic accepta seipsam necessariò includit, & absque seipsa intelligi non potest. Quod de vniuocis dici non potest: quia res vniuoca absque aliis quibus est vniuocè communis intelligitur sic, quòd eas in suo intellectu nullo modo actualiter includit, vt patet.

¶ OBIECTIONI autem ad oppositum adductæ ex analogæ similitudinis natura facilè satisfit, dicendo quòd cum vnum multipliciter dicatur, non oportet omnem similitudinem attendi secundum vnum simpliciter: sed quandoque sufficit, quòd vnum secundum proportionem faciat simile. Vnum autem proportionaliter non est simpliciter vnum, sed multa similia secundum proportiones, à quibus ideò non potest abstrahi res vna simpliciter: quia similitudo ipsa proportionalis tantùm est, & fundamentum non est vnum, nisi proportionaliter. De ratione siquidem vnus proportionaliter est habere quatuor terminos, vt in quinto Ethicorum dicitur. Quoniam proportionalitas, qua similitudo proportionum fit inter quatuor ad minus (quæ duarum proportionum extrema sunt) necessaria est: & consequenter vnum proportione non vnificatur simpliciter, sed distinctionem retinens vnum pro tanto est, & dicitur pro quantò proportionibus dissimilibus diuisum non est. Vnde sicut non est alia ratio, quare vnum proportionaliter non est vnum absolutè: nisi quia ista est eius ratio formalis, ita non est quærenda alia ratio, cur à similibus proportionaliter non potest abstrahi res vna, hoc enim ideo est, quia similitudo proportionalis talem in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit vlterius procedentibus, vt quærant id quod sub quæstione non cadit: vt, quare homo est animal rationale, &c.

¶ DE ABSTRACTIONE quoque conceptus eodem dicendum est modo. Abstrahit enim conceptus analogi nominis, non sicut vnum simpliciter, sed sicut vnum proportione, seu simile secundum proportiones à multis absolutè. Sed quia obijciendo tangitur de abstractione conceptus analogi, à specialibus conceptibus illius analogiæ, & abusuè analogata ibidem vocantur partiales analogi rationes, ideo diligenter cauendum est, ne apparentia in obiectione facta in illum errorem ducat, qui ibi tangitur.

¶ Sciendum siquidem est, quòd licet in analogis, secundum attributionem in hoc omnia analogata conueniant, quòd eandem formam omnino

omnino respiciunt, ita quòd non solùm conueniunt in vno termino, sed in hoc, quod est respicere illum: erroneum tamen est, analogo per attributionem conceptum vnum respectus in communi ad illum terminum, per abstractionem à tali, & tali respectu, attribuere: verbi gratia, Animal inquantum sanum, vrina inquantùm sana, & medicina inquantum sana, licet conueniant, & in sanitate tanquam termino, cuius animal est subiectum, vrina signum, & medicina causa, & conueniant in hoc, quod est respicere sanitatem (quodlibet enim eorum sanitatem respicit diuersimodè) ab his tamen specialibus respectibus non abstrahitur respectus in communi ad sanitatem importatus sani nomine, in cuius conceptu omnes speciales respectus ad sanitatem, confusè, & in potentia claudantur. Falsum enim est, quòd sanum significet hoc, quòd dico, respiciens, vel aliqualiter se habens ad sanitatem. Tum quia sic sani nomen vniuocum verè esset ad vrinam, & animal, &c. vt patet ex vniuocorum diffinitione. Tum quia hoc contra intentionem dicentium vrinam, aut diætam sanam. Percunctantibus siquidem, quid est vrina inquantùm sana, non respondetur respiciens sanitatem: sed omnes respectum illum specificant, respondentes: signum sanitatis, & similiter de diæta respondetur, quòd est conseruatiua sanitatis, &c. Tum quia contra omnes, & philosophos, & logicos hucusque à me visos hoc est. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus est error: ita in analogis, secundum proportionem (quæ sola simpliciter analoga sunt) similis cauendus est error, ex simili causa apparentiæ firmitatem trahens.

¶ Quia enim analogata conueniunt in hoc, quòd vnumquodque eorum commensuratum, seu proportionatum est, licet diuersimodè: credi potest, quòd ab his specialibus proportionibus abstrahatur proportionatum in communi, & nomine analogo significetur, ac per hoc analogum habeat conceptum vnum, in quo confusè, & in potentia claudantur omnes speciales proportiones analogatorum. verbi gratia. Vt quia substantia proportionata est suo esse, & similiter quantitas, & qualitas, licet diuersimodè: ideò à substantia, & quantitate, & qualitate, &c. diuersimodè proportionatis suis esse abstrahatur res, siue quidditas proportionem habens ad esse, qualiscunque sit illa proportio: & hoc sit entis primarium significatum, in quo omnes speciales proportiones substantiæ, quantitatis, & qualitatis, &c. ad sua esse confusè claudantur, & in potentia.

¶ Sed hoc falcissimum est. Tum quia hoc, quod dicitur, scilicet res proportionata ad hoc quod sit, non est res vna simpliciter etiam in esse obiectiuo, nisi chimerice. Tum quia proportionalia nomina vniuoca essent (vt ex vniuocorum diffinitione patet) & consequenter peiret proportionalitatis ratio, quæ extrema vnum simpliciter esse non compatiuntur & sic essent proportionalia, & non proportionalia, quod intellectus capere non potest. Tum quia contra Arist. auctoritatem in 2. Poste. inferius adducendam, & adductam ex primo Ethi. & Sanct. Tho. & Auer. & Albe. expresse est. Vnde confusio qua analogum, tam secundum attributionem, quàm secundum proportionem importat speciales habitudines, aut proportiones, non est confusio plurium conceptuum in vno communi conceptu, sed est confusio significationum in vna voce, licet difformiter. Quoniam in analogia attributionis vox analoga primum distinctè significat, cætera autem confusè. In analogia verò proportionis nomen analogum ad omnes suas significationes indistinctè se habere permittitur.

¶ Cautum tamen, & attentum oportet hic esse: quia cum analogi rationes dupliciter sumi possint, scilicet secundum se, & vt eadem, & ipsæ, vt eadem propter identitatis proportionalis naturam non abstrahant à seipsis, & tamen aliquid conuenit eis ratione identitatis, seu inquantum eadem sunt: quòd non conuenit eis ratione diuersitatis (vt patet de communibus eis) videtur, quod duo incompossibilia, secundum apparentiam analogi rationibus conueniant, scilicet, quòd ipsæ, vt eadem, non abstrahant à seipsis, & quòd ipsæ, vt eadem aliquid causent, & habeant, quòd non, vt diuersæ, reduplicarique possint, vt eadem non reduplicatis, vt diuersæ sunt. Hæc enim non solùm compossibiliter, sed necessario simul, sibi vendicat identitas proportionalis, quoniam & extrema vnirl omnino non patiens, ab eis omnino abstrahi non permittit: & extrema aliqualiter indiuisa, & eadem ponens, vt eadem ea considerabilia, & reduplicabilia exigit. Sicque fit, vt in analogo, secundum identitatem in se clausam, ad diuersitatem rationum in se quoque clausam comparato, abstractio quædam (quæ non tam abstractio, quàm quidam modus abstractionis est) inueniatur: propter quam non solum ab analogatis (puta substantia, & quantitate) analogum, puta ens: abstrahere dicitur, (vt suprà diximus) sed ab ipsis eius rationibus, seu à diuersitate ipsarum rationum eius, puta rationis entis in substantia, & rationis entis in quantitate. Non quia quandam rationem eis communem dicat, quia hoc est falsum, nec quia illæ rationes omnino sint eædem, aut eas omnino vniat, quia sic non esset analogum, sed vniuocum,

sed quia eas proportionaliter adunans, & vt easdem proportionaliter significans, vt easdem considerandas offert: annexa inseparabiliter diuersitate, quasi secluſa, & identitate proportionali vnit, & confundit quodammodo diuersitatem rationum. Sicque non sola significationum in voce confusio analogo conuenit: sed confusio quædam conceptuum, seu rationum, fit in identitate eorum proportionali: sic tamen, vt non tam conceptus, quàm eorum diuersitas confundatur.

¶ Et quoniam analogum talem identitatem præcipuè importat, & tali confusione frequenter vtimur, analoga nomina ab omni rationum eius diuersitate abstrahere dicentes (dum confusè pro omnibus supponere ipsum pluries exponimus) ideo non mediocri opus est vigilantia, ne in vniuocationem labi contingat. Abstrahit igitur analogum à suis analogatis (puta ens à substantia & quantitate) sicut vnum proportione à multis, seu sicut similia proportionaliter à seipsis absolutè, tam quo ad conceptum obiectiuum, quàm mentalem: siue sit sermo de abstractione totali, siue de formali. Hæ enim abstractiones non differunt in eodem, nisi secundum præcisionem, & non præcisionem: vt alibi declarauimus. Vnde nihil aliud est dicere ens abstractum à naturis prædicamentorum abstractione formali, quàm dicere naturas prædicamentales proportionales ad sua esse, vt sic præcisæ: à specialibus autem, seu singulis analogiæ rationibus extremis non tertiò conceptu simplici, sed voce communi, & identitate proportionali earundem, quodammodo abstrahit.

CAPVT VI.

Qualis prædicatio analogi, de suis analogatis.

VIDEBITVR autem forte alicui, ex his, quòd prædicatio analogi, de suis analogatis (puta entis de substantia, & quantitate, aut formæ de anima, & albedine, &c.) si sicut prædicatio æquiuoci de suis æquiuocatis: ita quod non sit prædicatio superioris de inferioribus, nec communioris de minus communi, nisi sola voce: sed eiusdem de seipso. Non est enim in analogo res vna significata, quæ in vtroque analogatorum faluetur: absque hoc autem prædicatio communioris, aut superioris non inuenitur, secundum intrinsecam denominationem, seu existentiam. Sic enim analogum, secundum proportionalitatem commune esse dictum est.

¶ Fouere quoque potest, non parum opinionem hanc processus iuxta primum Topi. Aut scilicet analogum est prædicatum conuertibile, aut inconuertibile, secluſa vocis communitate. Et cum constet non esse inconuertibile: (quoniam substantia, vt sic se habens ad suum esse, quod ens de substantia dictum prædicat, conuertitur cum substantia, & similiter quantitas sic commensurata suo esse, cum quantitate conuertitur: & sic de alijs) consequens est, quòd analogum, tanquam superius, de analogatis prædicari non possit. Superioris enim intentionem suscipere non potest, quod conuertibile esse comprobatur.

¶ Et quoniam secundum veritatem analogum, vt superius, prædicatur de analogatis, & non sola voce commune est eis, sed conceptu vniuoco proportionaliter, cuius vnitas ad hoc, quòd prædicatum aliquod superioris rationem habeat, sufficit: quia superius nihil aliud sonat, quàm vnum prædicatum ad plura se extendens, vnum autem non per accidens, aut congregatione (sicut aceruus lapidum) sed per se constat esse etiam vnum proportione: ideo ad huius veritatis claritatem ex extremis procedendo sciendum est, quòd quia analogum medium est inter vniuocum, & purè æquiuocum, consequens est, quòd analogum idem aliquo modo, & non idem aliquo modo de suis prædicet analogatis. Et quia prædicat aliquid abstrahens aliquo modo à suis analogatis (vt ex præmisso patet c.) consequens est, quòd comparetur ad sua analogata, vt maius ad minora, seu superius ad inferiora, licet non omninò vnum, secundum rationem sit, quod eis imponit.

¶ Quod, vt clarius pareat, figuraliter declaratur sic, tam in æquiuocis, quàm vniuocis, quàm analogis, quatuor inueniuntur, scilicet duæ res ad minus, æquiuocatæ, vniuocatæ, aut analogatæ, & duæ res, seu rerum rationes, æquiuocationem, vniuocationem, aut analogiam fundantes, verbi gratia. In æquiuocatione canis inueniuntur hæc quatuor, scilicet canis marinus, & canis terrestris, & ratio illius, & ratio istius, secundum nomen canis. In vniuocatione quoque animalis inueniuntur quatuor, scilicet homo & bos, & natura sensitiua hominis, & natura sensitiua bouis, quæ animalis vniuocationem fundant. In analogia similiter entis quatuor sunt, scilicet substantia, & quantitas, & substantia, inquantùm commensurata suo esse, & quantitas, secundum quod suo esse proportionatur.

¶ Et licet prima duo, scilicet æquiuocata, & vniuocata, aut analogata, eodem modo, quantum ad propositum spectat, in omnibus his distinguantur, quia vbilibet ex opposito condistincta sunt, altera

Universidad de Deusto Biblioteca

tamen duo vniuocationem, æquiuocationem, & analogiam fundantia, diuersimode vnita, aut distincta sunt. In æquiuocis namque rationes illæ, puta canis marini, & terrestris, sunt omnino diuersæ, secundum rationem, & propter hoc id, quod prædicat canis de marino cane, nullo modo prædicat de terrestri, & econuerso. & ideò sola voce communius, aut magis æquiuocatis dicitur, & est. In vniuocis verò res illæ (puta animalitas in boue, & animalitas in leone) licet numero, & specie diuersæ sint, ratione tamen omnino eadem sunt: ratio enim vnius est omnino eadem, quod ratio alterius, & econuerso. & propter hoc, id quod prædicat animal de homine, idem omnino prædicat de boue: & vniuocum dicitur, & superius de homine, & boue. In analogis autem res analogiam fundantes (puta quantitas, vt sic se habens ad esse, & substantia, vt sic se habens ad esse) licet diuersæ sint, & numero, & specie, & genere: ratione tamen eadem sunt non omnino, sed proportionaliter, quoniam vnius ratio proportionaliter eadem est alteri. Et propter hoc, id quod prædicat analogum, puta ens de quantitate, illudmet proportionaliter prædicat de substantia, & econuerso. Est enim illudmet proportionaliter, id quod in substantia ponit: & econuerso, & propter hoc analogum (puta ens) non sola voce communius, maius aut superius analogatis est, sed conceptu (vt dictum est) proportionaliter vno. Ita quòd analogum, & vniuocum conueniunt in hoc, quòd vtrumque communioris, & superioris rationem habet. Differunt autem in hoc, quòd illud est superius analogicæ, seu proportionaliter: hoc verò vniuocæ. Et meritò, quia fundamentum superioritatis vtrobique saluatur, vniuocationis autem non. Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ, id est, super hoc, quòd res significata inuenitur, non in hoc tantum, sed illamet non numero, sed ratione inuenitur in alio. Vniuocatio autem super modo identitatis omnimodè, scilicet identitate rationis rei significatæ, id est, super hoc, quòd ratio rei significatæ in illo, & in isto est eadem omnino. Quamuis enim in analogis hic identitatis modus non inueniatur, quem in vniuocis inueniri plures dictum est: identitas tamen ipsa rationis rationum * inuenitur est. namque identitas proportionalis, identitas quædam. Et ideò non minus analogum (puta ens) est prædicatum superius, quàm vniuocum, puta animal: sed alio modo, analogum enim est superius proportionaliter: quia fundatur supra identitatem proportionalis rationis rei significatæ: vniuocum autem præcisè, & simpliciter: quia super omnimoda identitate rationis rei significatæ eius superioritas fundatur. Propter quod Sanct. Thom. superioritatis fundamentum aspiciens in 5. Meta, dixit, quòd ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem, & bouem.

* *Alias identitas tamen rationis, &c.*

¶ Vnde obiectiones ad oppositum adductæ in hoc peccant, quòd inter identitatem, & modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim, quòd ad hoc, quòd aliquis terminus denominetur superior, aut communior: oportet vt rem vnam, & eandem in vtroque ponat, sed sophisma consequentis committitur, in ferēdo ex hoc, ergo oportet, quòd dicat rem vnam, & eandem omnino. Et est semper sermo de identitate, secundum rationem, seu diffinitionem. Identitas enim, & vnitas continent sub se, non solùm vnitatem, & identitatem omnimodam, sed proportionalem: quæ in analogi nominis ratione saluatur. Negandum est igitur, quod in analogis non prædicatur idem de vno, & alio analogato: quoniam vnum, & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur: & propterea inter prædicata non conuertibilia numerandum est. Quantitas enim licet adæquet ens de quantitate verificatum secundum rationem omnino eandem: non tamen secundum rationem illam proportionaliter, quoniam entis ratio non alia proportionaliter ab substantiam, & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatem proportionalem, ideo huiusmodi rationibus formaliter respondendo, nullo pacto concedendum est analogum conuerti cum aliquo analogato.

¶ Ad materiam tamen descendendo, potest intrepide dici, quòd quia analogum rationem vnam proportionaliter tantùm prædicat, & vnum proportionaliter plura esse proportionibus similia manifestum est, dupliciter potest, secundum singulas rationes ad analogata comparari. Vno modo absolutè, & sic secundum singulas rationes cum singulis analogatis conuertitur, quia nulla omnino vna analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo, secundum identitatem proportionalem, quam habet vna cum altera, & sic cum nullo analogato conuertitur, quoniam omnes analogi rationes indiuisæ sunt proportionaliter, & vna est altera proportionaliter. Et quia (vt dictum est) analogum hanc sonat identitatem, ideo formaliter, & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile, & communius prædicatum concedendum est esse. Non tamen genus, aut species, aut proprium, aut diffinitio, aut differentia, aut accidens vniuersaliter est. Nec propterea diminutus Arist. aut Porphy. fuit: quoniam prædicabile quod simpliciter vnum est, docebant, ac per hoc inter æquiuoca numerarunt.

¶ Ex prædictis autem manifeste patet, quòd analogum non conceptum disiunctum, nec vnum præcisum inæqualiter participatum, nec vnum ordine, sed conceptum vnum proportione dicit, & prædicat. De ordine tamen in analogis incluso, infra tractabitur. Vnde cùm dicitur de homine, aut albedine, aut quocunque alio, quòd est ens, non est sensus, quòd sit substantia: vel accidens, sed sic se habens ad esse. Vtor autem ly sic, quoniam de proprijs nominibus proportionum ad esse in actu exercito eas importantibus, disputare nolo ad præsens: quoniam metaphysici negotij opus hoc est, & exemplariter hic de ente loquimur. Simile siquidem est de actu, potentia, forma, materia, principio, causa, & alijs huiusmodi iudicium.

CAPVT VII.

Qualis analogatorum secundum analogi nomen diffinitio.

APPARERE quoque poterit alicui, quòd in ratione vnius analogati (puta qualitatis) secundum analogi, puta entis, nomen alterius analogati, puta substantiæ, vel quantitatis ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat: sicut in analogia attributionis contingere dictum est. Fundamentum autem, inde apparentia hæc sumit: quia ratio vnius analogati, vt eadem proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi completè nequit. Dictum est autem, quòd analogo nomine rationes hæ importantur, vt eadem proportionaliter sunt.

¶ Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Arist. Auer. & San. Tho. in primo Ethi. posita. Exponūt enim quod bonum, seu perfectio analogicæ dicitur de visu, & intellectu: quia sicut visus in corpore: ita intellectus in anima perfectio est. Constat autem quod non est intelligibile hoc se habere sicut illud, nisi vtrumque extremorum percipiatur. Necessariò igitur videtur vnum analogatorum, secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

¶ VT AVTEM liqueat huius ambiguitatis solutio, recolendum est, analoga hæc dupliciter inueniri, scilicet propriè, & metaphoricæ. Diuersimodè enim hæc se habent ad propositam quæstionem. In analogia siquidem, secundum metaphoram oportet vnum in alterius ratione poni, non indifferenter, sed propriè sumptum, in ratione sui metaphoricè sumpti claudi necesse est: quoniam impossibile est intelligere, quid si aliquid, secundum metaphoricum nomen, non cognito illo, ad cuius metaphoram dicitur. Neque enim fieri potest, vt intelligam quid sit pratum, in eo quod ridens, nisi sciam quid significet risus nomen propriè sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere.

¶ Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphoricè sumptum, nihil aliud prædicat, quàm hoc se habere ad similitudinem illius: quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analoga prius dicuntur his, in quibus propriè saluantur, & posterius de his, in quibus metaphoricè inueniuntur, & habent in hoc affinitatem cum analogis, secundum attributionem, vt patet. In analogia verò, in qua nominis saluatur proprietas, nullum analogi membrum per alterum diffiniri oportet, nisi fortè gratia materiæ, vt Sanct. Thom. in 2. q. de veri. ar. 11. docuit. Sunt enim analogatorum rationes, secundum analogi nomen quodammodo mediæ inter analoga, secundum attributionem, & vniuoca. In analogis enim, secundum attributionem primum diffinit reliqua. In vniuocis verò neutrum alterum diffinit, sed vnius diffinitio est completè alterius diffinitio, & econuersò. In analogis autem neutrum alterum diffinit: sed vnius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur semper de ratione, secundum nomen commune. verbi gratia, in diffinitione cordis, secundum quod principium animalis, non ponitur fundamentum, secundum quod principium domus, nec econuersò, sed eadem proportionaliter est principij ratio vtrobique, vt Com. vbi supra dicit.

¶ Duabus autem opus est distinctionibus vti in re hac, ea scilicet, quæ in logica traditur de actu signato, & exercito, & ea, quæ à metaphysico, vt plurimum tractatur, de ordine rerum sub vno nomine ex parte rei, & parte impositionis nominis.

¶ Ex prima siquidem distinctione scimus duo. Primò, quòd sicut animal dictum de homine, & equo, importans vniuocationem in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc, scilicet naturam sensitiuam, eandem omnino, secundum rationem naturæ sensitiuæ equi, & bouis, sed naturam sensitiuam simpliciter (quam tamen ad hoc, quòd vniuoca sit prædicatio, oportet esse omnino eandem, secundum rationem naturæ sensitiuæ equi, & bouis) ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totum hoc, scilicet habens se ad esse sic proportionaliter, vt substantia, aut qualitas ad suum esse, sed habens se ad esse sic absque alia additione: quòd tamen

tamen oportet ad hoc, quòd analoga sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse, quod de substantia, aut qualitate ens prædicat.

¶ Secundo, quòd sicut ex declaratione, qua manifestatur animal esse vniuocum, quia dicit vnam, & eandem omnino rationem in omnibus non fallimur, nec confundimur, nec vagamur circa hominis, & bouis, secundum animalis nomen rationem: sed quiescimus, intuentes, quod animal exercet, quod vniuocorum diffinitio, & expositio significat. Ita ex hoc, quòd declaratur ens, aut bonum, aut quodcunque aliud esse analogum (quia dicit rationes plures easdem proportionaliter, & importat hoc se habere, quemadmodum proportionaliter se habet illud ad esse, vel appetitum, &c. (non debemus turbari, & inquirere in analogi nominis puta boni) ratione significationem istam: sed sat sit, distinguendo inter actum signatum, & exercitum, inspicere quòd analogi nominis ratio id exercet, quod analogi ratio, & declaratio significat. Ex his autem duobus patere iam potest intentum, quod scilicet non oportet vnum analogiæ membrum per alterum diffinire, ex eo quòd analogum significat esse eadem proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat.

¶ Ex secunda verò distinctione scimus, non solum quòd præposterus est ordo rerum, & significationum quandoque sub nomine analogo: ita quòd prior, secundum rem ratio, posterior interdum significatione est (vt de ente, & bono, & alijs huiusmodi communibus Deo, & creaturis accidit: ratio enim, quam in Deo quodlibet horum ponit, significatione quidem posterior, re autem prior est) & quòd propter alterum horum dicitur analogum prædicare de suis analogatis, secūdum prius & posterius, ipsam analogi rationem *. Sed etiam scimus, quòd quando ratio, quam ponit analogum in vno, ex ratione, quam in altero ponit, exponitur: non ideò fit, quia vnum in alterius ratione cadet: sed quia vnius ratio, posterior altera est significatione, & per priorem, vtpote notiorem declaratur. S. Tho. in 2, ar. q. 13. primæ partis fecit, declarans, quòd dicendo, quòd Deus est bonus, sensus est. Id quod bonitatem in creaturis dicimus, præexistit in Deo proportionaliter, &c. Et eadem intelligendum est ratione fieri, si posterior, secundum re per priorem declaretur. Non diffinit ergo analogum, secundum vnam rationem, seipsum secundum alteram licet exponat, & declaret.

* *Aliàs prædicari de suis analogatis, secūdū prius & posterius secundum ipsam analogi rationem.*

¶ OBIECTIONIBVS autem in oppositum, quamuis ex dictis satisfactum sit formaliter responderi potest, quòd cognosci aliqua vt eadem proportionaliter, seu hoc se habere, sicut illud, dupliciter contingit. Vno modo formaliter, id est, quo ad relationem identitatis, & similitudinis: & sic absq; extremis cognitio hæc haberi non potest. Alio modo fundamentaliter, & sic in ratione vnius non cadit reliquū, sed ratio vnius est alterius ratio, omnino, vel proportionaliter. Constat autem, quòd analogum nomen (puta ens, aut bonum) non relationem identitatis, aut similitudinis significat, sed fundamentum, & ideò obiectiones, quæ iuxta primum sensum procedunt, nihil concludunt contra intentum. Patet autem facillimè hæc esse vera exempla de vniuocis, ponendo, & applicando ad identitatem vniuocationis. Significat namque nomen vniuocum plura inquantum eadem sunt vniuoce, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absque altero intelligibilis est, &c.

CAPVT VIII.

¶ *Qualis sit in analogo comparatio.*

DIFFICVLTAS etiam non parua (quæ multos inuasit, ac superauit) de comparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim à quibusdam est, quòd non posset analogia posita, sermo ille, nisi extortè exponi, quo vnum analogatum magis perfectius tale, secundum analogi nomen diceretur: verbi gratia, substantia est magis, aut perfectius ens, quàm quantitas. Moti sunt autem ex eo, quòd comparatio in vno communi, vtrinque facienda est etiam, secundum Grammaticos: quod in analogo non inueniri videtur.

¶ Et potest formari ratio pro eis talis. Aut comparantur analogata, in vna cōmuni eis ratione, aut in suis rationibus. Non in ratione communi, quia illa analogum caret: nec in rationibus proprijs: quia tunc falsum est substantiam esse magis ens, quàm quantitas. Non enim minus, aut imperfectius quantitas est sua ratio, quā ens in ea ponit, quàm substantia sua, &c. Nullo igitur modo videtur comparationem cum analogia saluari posse.

¶ Succumbitur autem difficultati huic: quia proprium comparationis fundamentum non consideratur. Fundatur enim super identitate, seu vnitate rei, in qua sit comparatio, & non super modo identitatis, aut vnitatis: sicut de intentione superioritatis prædictum est. Vnde cum analogum ex dictis constet rem vnam: licet proportionaliter dicere: nihil prohibet in ipso comparari analogata, licet non eo modo, quo vniuoca sit comparatio. Ad comparationem siquidem cum requirantur, & sufficiant hæc tria, scilicet distinctio extremorum, & identitatis eius, in quo fit comparatio, & modus essendi illius in extremis, scilicet æque, vel magis, aut minus perfectè, sub identitate autem, seu vnitate, proportionalis vnitas, seu identitas contineatur, consequens est, quòd si in diuersis idem proportionaliter, æque vel magis, aut minus perfectè esse habet, comparatio, secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non vniuoca, sed analoga. Sicut enim quia natura sensitiua est in boue, & illamet omnino, secundum rationem est in homine, & perfectius esse habet in homine, quàm in boue, homo perfectius animal boue dicitur vniuoca comparatione, sic, quia sic se habere ad esse est in substantia, & hoc idem proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quantitate, quàm in substantia, dicitur substantia magis, seu perfectius ens, quàm quantitas, analoga comparatione. vnde S. Tho. in 7. artic. q. 7. de poten. Dei, tripliciter comparationem fieri docens, duos modos analogicæ comparationis ponit apertè, ex hoc insinuans comparationem, non solum super identitate numerali, specifica, aut generica fundari: sed etiam proportionali.

¶ Modi autem comparationis ibidem traditi sunt hi, scilicet secundum solam quantitatem rei participatæ: & sic vnum album dicitur altero albius. Vel extendendo propter præsens propositum, hunc modum ad omnem comparationem vniuocam: dicatur, quòd primus attenditur, secundum quantitatem rei participatæ eiusdem omnino, secundum rationem, siue illa ratio sit specifica, siue generica: vt calidum magis calidum altero dicitur, & homo perfectius animal leone est.

¶ Secundus verò modus attenditur, secundum quòd res aliqua in vno inuenitur participatiue: alterum verò est per essentiam, quēadmodum homo platonicus longè perfectior homo esset nobis. Et abstractione intellectus vtendo: quemadmodum bonitas longe melior est quocunque bono, quod participatiuè bonum dicitur.

¶ Tertius autem modus attenditur, secundum quod res aliqua in vno inuenitur formaliter, & secundum se: in altero autem virtualiter, & eleuatum ad rem superioris ordinis. Quemadmodum dicimus, quòd sol est magis calidus, quàm ignis: vel quòd calor perfectius esse habet in sole, quàm in igne. Nec est dubiū hos duos modos vniuocam comparationem impedire: vt San. Thom. ibidem dicit. & Arist. in primo Ethi. de primo modo testatur: vbi bonum commune non vniuoce: sed secundum proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ, & bonis cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter, vt sic esse comparabilia: quamuis physicè loquendo, in sola specie, aut genere comparatio fiat.

¶ AD Obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd vtroque modo in analogis comparatio fit. Comparatur siquidem analogata (puta subiecta, & quantitas) in ratione vna, & communi proportionaliter, quam analogi nomen (puta ens) dicit, & addit supra analogata: vt ex dictis patet. Et comparantur, secundum suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior: secundum quod dicimus, substantia est perfectius ens quantitate: quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate. Ita quòd iuxta istam comparationem est sensus. Substantia habet perfectiorem, secundum entis nomen rationem, quàm quantitas: & non quòd substantia est magis, aut perfectius substantia, quàm quantitas sit quantitas: vt quidem somniare videntur. Vnde comparatio ista extenditur vsq; ad analoga, secundum attributionem: licet in tali analogia, non nisi abusiue cōparatio fieri possit. Dicimus enim quod ens reale est magis, & perfectius ens ente rationis, quod per attributionem ad illud ens dicitur in 4. meta. text. 2. quia ens reale habet perfectionem, secundum entis nomen rationem. Iuxta quem modum si vsus admitteret, diceremus, animal est magis sanum vrina, quia perfectiorem secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

Qualis sit analogi diuisio, & resolutio.

QVALITER autem analogum diuidendum sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem trifariam analogi diuisio intelligi.

¶ Primo, vt diuidatur vox in suas significationes. Dictum est enim, quod analogum plures rationes significat immediatè: & hæc diuisio conuenit sibi, inquantum æquiuocum quoddam est.

¶ Secundò, vt diuidantur significatum eius in quasi membra eius, eo modo, quo eius, quod proportionaliter vnum est, sic & sic proportionatum membra dici possunt. Dictum est enim, quod analogum, non ita diuersas rationes significat, quin significet vnam rationem proportionaliter. Omnes namque rationes analogo nomine immediatè significatæ, eadem proportionaliter sunt. Ratio autem vna proportionaliter, cum constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, in eas secari potest. Hæc autem non est diuisio analogi in sua analogata: quoniam rationes hæ in ipsius analogi ratione intrinsecè clauduntur, & analogata ea sunt, in quibus rationes illæ saluantur, non ipsæ rationes. Entis

Universidad de Deusto

nes. Entis enim analogata sunt substantia, & quantitas: & non rationes entis in substantia, & quantitate. Rationes enim (vt dictum est) analogiæ sunt.

¶ Vnde tertio modo potest diuidi analogum, diuidendo significatum eius in sua analogata per diuersos modos, quibus analogi rationem proportionalem analogata ipsa diuersimodè suscipiunt. Ita quòd diuisum est significatum vnum proportionaliter. Diuidentia sunt modi fundantes, & facientes in analogatis proprias proportiones, secundum quas sit analogia constituta autem per diuisionem, vt partes subiectiuæ sunt analogata ipsa ver. g. Quando ens diuiditur in substantiam, & quantitatem, diuisum est ratio entis nomine significata, quæ omnes in se entis nomine significatas rationes claudit: vtpotè vna proportionaliter diuidentia sunt substantiuum, & mensuratiuum, seu per se, & in alio, sicut ex quibus substantia, & quantitas habent, quod diuersas entis rationes subintrent, partes autem subiectiuæ sunt substantia, & quantitas, quæ in entis ratione analogantur.

¶ Et quia hæc est propria analogi diuisio, idcirco distinctè explicandum est, quomodo differat diuisio hæc ab vnica. Tripliciter siquidem differunt. Primò ex parte diuisi, quia diuisione vniuoca vnum omnino secundum rationem secatur: hic autem vnum proportionaliter. Secundo, ex parte diuidentium quia differentiæ secantes genus sunt extra genus. modi autem secantes analogum in ipsius analogi ratione clauduntur. quemadmodum ipsa analogata (vt in capitulo de abstractione declaratum est) propter quod in tertio Meta. text. 10. ens genus esse negatur. Tertio, ex parte ipsarum partium subiectiuarum, quæ per diuisionem fiunt, quia partes diuisionis vniuocæ, licet ordinem habeant, secundum se: & origenis, vt dualitas est prior trinitate: & perfectionis, vt albedo est perfectior nigredine: tamen secundum diuisi rationem, puta numeri aut coloris, neutra altera prior, aut posterior est, sed omnes æqualiter in diuisi ratione communicant. Analogata verò, quæ analoga diuisione constituunt, non solùm secundum se: sed etiam in ipsius analogi, quod diuiditur, ratione ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est: adeò vt in vno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur: in alio autem imperfectè, & secundum quid. Quod non est sic intelligendum, quasi analogum habeat vnam rationem, quæ tota saluetur in vno, & pars eius saluetur in alio: quoniam puerile est hoc, Sed cum totum idem sit quod perfectum, & analogo nomine multæ importentur rationes, quarum vna simpliciter, & perfectè constituit tale, secundum illud nomen, & aliæ imperfectè, & secundum quid: ideo dicitur, quòd analogum sic diuiditur, quòd non tota ratio eius in omnibus analogatis saluaturinec æqualiter participat analogi rationem, sed secundum prius, & posterius.

¶ Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in vno, & secundum quid in alio. Sufficit enim hoc verificare, vel absolutè (vt patet in diuisione entis in substantiam, & accidens: illa enim absolutè loquendo dicitur ens simpliciter, hoc autem secundum quid) vel in respectu: vt patet in diuisione entis in Deum, & creaturam. Vtrunque enim licet ens simpliciter sit, & dicatur, absolutè loquendo: creatura tamen in respectu ad Deum, ens secundum quid, & quasi non ens est. & dicitur.

¶ CIRCA RESOLVTIONEM autem analogatorum sciendum est, quòd cum vniuersaliter primum in compositione sit vltimum in resolutione, & per diuisionem in ea, quæ actu in aliquo sunt resolutio fiat: eodem modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cætera, quę soluuntur, scilicet vtendo diuisione prædicta, quæ vocatur diuisio in partes essentiæ, vel rationis: & à posterioribus, secundũ consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio faciendа.

¶ Ad rationem autem analogi, cùm deuentum fuerit, singulis analogatis in suas rationes, secundũ analogi nomen resolutis, cum illa analogi ratio ex multis constituatur rationibus, ordinem inter se, & proportionalem similitudinem habentibus, vel ordinatè ad primam resolutio fiet: veniendo semper ad similius, & propinquius primæ, & id, in quo dissimilitudo est, relinquẽdo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primam omnes modo prædicto deducendæ sunt. Ordinem enim ad primam nulla subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significationem, vel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet significationum, aut rerum.

CAPVT X.

¶ Qualiter de analogo sit scientia.

VISVM est autem quibusdam de analogo scientiam esse non posse: nisi quemadmodum de æquiuocis scientia habetur: eo quòd plures rationes dicit, licet similes. Imo fallaciam æquiuocationis committit in syllogismis, in quibus analogo pro medio sumpto, certum analogatum subsumitur (nisi fortè gratia materię bonus esset processus) affernnt eadem ratione. Nec posset ex vnius analogati ratione, secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse: sed semper prædictum incidere vitium rationę prædicta confirmant. Verbi gratia, Si ponamus sapientiam esse analogice communem Deo, & homini, ex hoc, quòd sapientia in homine inuenta, secundum formalem rationem præcisè sumpta, dicit perfectionem simpliciter: non concludere possum, ergo Deus est formaliter sapiens: sic arguendo. Omnis perfectio simpliciter est in Deo: sapientia est perfectio simpliciter: ergo. Minor enim distinguenda est: & si ly sapientia pro ratione sapientiæ, quæ est in homine stat, argumentum erit ex quatuor terminis: quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapientiæ, quam ponit in Deo: cum concluditur, ergo sapientia est in Deo. Si autem pro ratione sapientiæ in Deo stat in minore: non concluditur ex perfectione sapientiæ creatæ Deum esse sapientem, cuius oppositum, & philosophi, & Theologi omnes clamat.

¶ Decipiuntur autem illi, Scotum (cuius est ratio hæc in quæstione 1. dist. 3. primi lib.) sequentes: quia in analogo diuersitatem rationum inspicientes, id quod in eo vnitatis, & identitatis latet, non considerant. Rationes enim analogi (vt superius etiam diximus) possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se (inquantum abinuicem distinguuntur) & ea quæ conueniunt eis, vt sic, sex ex hoc. Alio modo, inquantum eadem sunt proportionaliter. Primo modo acceptæ, vitium æquiuocationis inducerent, si quis eis vteretur, vt patet. Secundo autem modo eis vtendo, peccatum nullum incurritur, eo quòd quicquid conuenit vni, conuenit etiam alteri proportionaliter: & quicquid negatur de vna, negatur proportionaliter de alia: quia quicquid conuenit simili in eo, quod simile, conuenit etiam illi, cuius est simile, proportionalitate semper seruata. Vnde si ex immaterialitate animæ concluditur eam esse intellectualem ex immaterialitate proportionaliter posita in Deo, optimè concluderetur Deum intellectuale proportionaliter: vt quantum immaterialitas illa excedit istam: tantum intellectualitas illa excedat istam, &c. Propter quod Sanctus Thomas in q. de poten. Dei, art. 5. analogata omnia sub vna analogi distributione cadere dixit. Et merito, quia vnitas analogiæ non esset in coordinatione vnitatum numeranda: nisi vnum proportionaliter vnum esset affirmabile, & negabile: & consequenter distributibile, & scibile subiectum, & medium, & passio.

¶ Vnde ad obiecta in oppositum dicitur, quòd quia, vt in 1. Elenc. cap. 10. dicitur, æquiuocatio latens in huiusmodi proportionalibus: peritissimos etiam latet. ideo oportet huiusmodi analogis nominibus vtendo ex parte vnitatis, semper modum proportionalitatis subintelligi: aliter in vniuocationem lapsus fieret. Nisi enim præ oculis haberetur proportionalitas cùm dicitur immateriale omne esse intellectuale: tanquam vniuoce dictum acciperetur, & latens æquiuocatio non visa obreperet.

¶ Proportionalitate autem seruata de analogis scientiam esse, & diui Thomæ processus de bono & vero, & alijs huiusmodi, & quotidianum conuincit exercitium. Testatur quoque demonstratiuæ artis pater Arist. in 2. Poste. cap. 11. incipit. (Vt habeamus autem proposita, vel problemata Janalogum causam adæquatam esse alicuius passionis, & in medium oportere quandoque à demonstratore assumi, dum venationem, propter quid docens, inquit, Amplius alius modus est, secundum analogiam eligere vnum, idem enim no est accipere, quod oportet vocare scpion & os, & spinam. Sunt autem quæ sequuntur, & hoc tanquam natura vna huiusmodi existente. Et in seq. cap. ait, Secundum autem analogiam eiusdem, & medium se habet, secundum analogiam. In quibus verbis, non solum docuit analogum, vt medium assumi, quandoque in demonstrationibus, sed etiam ipsum * non esse vnum in se expressit, & cum hoc habere passionem adæquatam, vt si vnius esset naturæ. * *ipsum*

¶ Nec impedit analogia hæc processum formalem ad concludendum de Deo, & creaturis prædicatum aliquod eis commune, quoniam accepta sapientiæ ratione, & segregatis ab ea per intellectum eis, quæ sunt imperfectionis: ex hoc, quod id, quod est sibi proprium formaliter sumptum, perfectionem absque imperfectione claudit. concluditur ergo sapientiæ ratio, non omnino alia, nec omnino hæc: sed hæc proportionaliter est in Deo: quia similitudo inter Deum & creaturam non est vniuoca, sed analoga. Nec pari ratione potest concludi Deum esse lapidem proportionabiliter: quia ratio lapidis formaliter sumpta, quantumcunque expoliata, imperfectionem aliquam claudit, quæ prohibet, tam ipsum, secundum se, quàm ipsum proportionaliter in Deo reperiri, nisi metaphorice: quemadmodum dictum est, Petra autem erat Christus. Vnde cùm sit huiusmodi processus. Omnis perfectio simpliciter est in Deo, sapientia est perfectio simpliciter: ergo, &c. in minore ly sapientia non stat pro hoc, vel illa ratione sapientiæ, sed pro sapientia vna proportionaliter, id est, pro vtraque ratione sapientiæ non conuunctim, vel disiunctim: sed inquantum sunt indiuisæ proportionaliter: & vna est altera proportionaliter, & ambæ vnam proportionaliter constituunt rationem. Significantur enim analogo nomine inquantum eædem sunt: vnde non oportet analogum distinguere ad hoc, quod contradictionem fundet, & enuntiationis subiectum, aut prædicatum fiat: sed ratione identitatis proportionalis in se clausæ, & quan principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Contradictio enim dicitur consistere in affirmatione, & negatione eiusdem de eodem, &c. & non affirmatione, & negatione vniuoci: identitas siquidem tam rerum, quàm rationum (vt pluries replicatum est) ad identitatem proportionalem se exteodit.

¶ Ex hoc autem apparet Scot. in 1. sent. distin. 3. q. 1. vel malè exposuisse conceptum vniuocum, vel sibi contradicere: dum volens vniuocationem entis fingere, ait. Conceptum vniuocum voco, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficit ad contradictionem, affirmando, & negando ipsum de eodem: & sic vniuocum vult esse ens. Si enim identitas sufficiens ad cõtradictionem vniuocatio dicitur, constat quòd ponendo ens esse analogum: & secundum proportionalitatem tantùm vnum: satisfiet vniuocationi, quod Scoticæ doctrinæ aduersatur, tenenti ens habere conceptum vnum simpliciter, & omnino indiuisum: vt de vniuocis diximus. Si autem non omnis ratio identitas sufficit ad vniuocationem, non rectè igitur vniuocatio conceptus declarata est esse eam, quæ ad contradictionem sufficit, quasi proportionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

De cautelis necessarijs circa analogorum nominum intellectum, & vsum.

QVIA verò Aristot. in prædicta ex elenchis auctoritate doctissimos viros circa horum nominum conceptus errare dicit ob latentem eorum vnitatis modum: idcirco necessarium fore duximus in fine huius tractatus cautelas quasdam tradere, quibus possit se quis ab errore multiplici in re hac præseruare.

¶ CAVENDVM est igitur in primis, ne ex vniuocatione ipsius nominis analogi respectu quorundam, credamus simpliciter ipsum esse vniuocum. omnia enim ferè analoga, proprie fuerunt prius vniuoca, & deinde extensione analoga communia proportionaliter illis, quibus sunt vniuoca, & alijs, vel alij facta sunt. Sapientiæ enim nomen primò impositum est humanæ sapientiæ, & vniuocum omnium hominum sapientijs erat. Deinde ad diuinæ naturæ cognitionem ascendentes, proportionalemque similitudinem inter nos, vt sapientes, & Deum contemplantes, sapientiæ nomen extenderunt ad id Io Deo significandum, cui nostra sapientia proportionalis est, sicque vniuocum nobis analogum factum est nobis & Deo. Et similiter de alijs accid.t.

¶ Falli autem contingit faciliter ex hoc, quia illa ratio prior, vtpote notior, & familiarior, & prior, quo ad nos, semper profertur ab illustribus viris, & eorum sequacibus, quando analogi significatio quæritur, & dicitur esse tota analogi ratio, pro qua simpliciter prolatum stat, & omnia analogata illam participare, vt patet cùm sapientiæ ratio redditur. Assignatur enim differentialis eius conceptus pro ratione, secundum quam communis ponitur Deo, & creaturæ, & simile est in alijs. Creditur enim ex hoc, quòd illa sit ipsa analogi ratio, & incautè vniuocatio acceptatur, non enim illa ratio, est ratio analogi, sed eius origo, quoad vos, quoniam non illa, sed illa proportionaliter in altero analogato inuenitur, vt ex dictis patet.

¶ CAVENDVM secundò est, ne nominis vnitas, vt diuersitas rationum analogam vnitatem obnubilet, hoc enim tanquam quoddam accidens in re hac suspiciendum est. Nihil minus analogicè, idem sunt scpion, os & spina, vnum non habentia nomen, quàm si vnum nomen haberent, nec magis idem essent, si vnum nomen haberent, & tamen si communi nomine ossa vocarentur, ita quod defectu vocabulorum, vel rerum proportionali similitudine ossis, nomen ad cætera extensum esset, crederemus eiusdem esse naturæ, & rationis ossa, & spinas, &c. Præsertim quia (vt dictum fuit) ad ea, quæ sunt proportionaliter eadem consequuntur passiones, tanquam si eorum esset natura vna.

¶ CAVENDVM tertiò est, ne vocalis vnitas rationis analogi nominis mentem reuoluat. Ex eo namque (verbi gratia) quod principium dicitur esse id, ex quo res fit, aut est, aut cognoscitur, & hęc ratio in omnibus, quæ principia dicuntur, saluatur, principij nomen vniuocum creditur. Erratur autem, quia ratio ipsa non est vna simpliciter, sed proportione & voce. vocabula enim, ex quibus integratur, analoga sunt, vt patet, neque enim fieri, neque esse, neque cognosci, neque ly ex vnius omnino est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus, vtpotè proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

¶ CAVENDVM demùm est, ne diuersa doctorum dicta de analogis nos pertubẽt. Considerandum quippe est, quod quia analogum medium inter æquiuocum, & vniuocum est, & medium extremorum naturam sapiens ad alterum comparatum, alterum induit: adeò vt quando medio, secundum id, quod de vno extremo habet vtimur: illius extremi conditiones ei attribuamus (vt in quinto Physic. text. 60. 6. & 51. patet) ideo pleruoque doctores vtentes analogo ex parte vnitatis, quam ex vniuocis participat vniuocorum, non solum conditiones (puta abstractionem indistinctionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuunt: vtentes verò analogo ex parte diuersitatis, quam qui ex æquiuocis trahit conditiones quoque supradictis oppositas, & nomen illi imponunt æquiuoci. Et vt de multis pauca dicantur. Ari. in secundo meta. text. 4. ens. & verum vniuoca vocat: quia ex parte identitatis illis vtitur, vt processus suus apertè ostendit.

¶ Sanct. Thom. quoque pluries dicit in ratione alicuius analogi (puta paternitatis communis diuinæ, & humanæ paternitati) omnia contenta esse indiuisa, & indistincta, & quod paternitas (verbi gratia) abstrahit à paternitate humana, & diuina, quia vtitur analogo ex parte identitatis. Nec tamen falsæ sunt, aut abusiuæ prædictæ locutiones, & similes, sed amplæ potius, & largæ, quemadmodum pallidum nigro contrarium est, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis identitas nominis, & rationis: in qua (vt ex dictis patet) non solùm analogata, sed etiam singulæ analogi rationes vniuntur, & quodammodo confunduntur: vtpote abstrahentes aliqualiter ab earum diuersitate.

¶ Aristoteles rursus in primo physi. ex parte diuersitatis ente vtens contra Parmenidem, multiplex, seu æquiuocum (vt ipsemet illum textum sic exponendum specialiter in secundo Elenchorum tradit) vocauit: vnde & Porphyrius Arist. dicere ens esse æquiuocum accepisse videtur, vtens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen Sco. in primo dist. 3. in c. 3. in logica Arist. non inueniri ideo dixit: quia prædictos textus non coniugauit, Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Arist. contra Parmenidem in primo Physi. text. 15. vt in Elenchis (vt dictum est) clarè patet. S. Thom. etiam ens prius esse primo analogato, nihilque Deo prius, secundum intellectum esse dicit, pluries vtens analogo ex parte diuersitatis rationum. Quælibet siquidem eius ratio, secundum se, quia proprium analogatum in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (vt suprà diximus) ideo prior, secundum consequentiam, aut abstractior suo analogato negatur, ac per hoc primo analogato, & Deo nihil est prius, quia eius ratio, secundum analogi nomen, quæ ipso prior, secundum se non est, sed conuertitur: cæteris prior rationibus. Cum his tamen stat, quod ratio illa in Deo, vt eadem est proportionaliter alteri rationi: secundum idem nomen superior, & secundum consequentiam prior logicè loquendo sit: vt ex dictis patet. Dico autem logicè: quia physicè loquendo, analogum, nec est prius, secundum consequentiam, omnibus analogatis (quia ab eorum proprijs abstrahere non potest, quamuis vt saluatur in vno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, vbi analogata consequenter se habent. Vnde si quis falli non vult, solerter sermonis causam coniectet, extremorum conditiones medio applicaturum se recolat: sic enim facilè erit omnia sanè exponere, & veritatem assequi: quæ à prima est veritate. Cuius cognitio ex hoc exaltetur, & firmetur opusculo completo in cõuentu S. Apollinatis Papiæ suburbio, die primo Septembris. M. cccexcviij.

¶ Præclarissimus reuerendissimi Dom. domini Tho. de Vio, Caietani Cardinalis S. Xisti, de nominum analogia tractatus explicit.

THOMAE DE VIO CAIETANI,

Reuerendissimi Cardinalis tituli Sancti Xisti, ad fratrem Franciscum de Ferraria magistrum studentium in Conuentu Bononiensi, Responsio De Conceptu entis.

AMANTISSIME Pater exceptis vestræ sollicitudinis literis, percepi libellum nostrum de analogia nominum vos perlegisse, duoque dubia de conceptu entis mentem vestram tenere, soluique à me familiariter flagitastis. Ego autem quamprimum compleui expositionem librorum de animâ (cuius finì incũbebam, cum vestras recepi) respondere curaui, ne præclaro ingenio tuo deessem.

¶ Primum igitur dubium fuit ad hominem meipsum, scilicet quia in commentarijs de ente, & essentia, sustineo vnum conceptum mentalem repræsentatiuum entis, & in tractatu de analogia nominum videor hoc negare.

¶ Secundum autem est ad diuum Thomam: quoniam ego in præfato libello sustineo analogum non absolui ab his, quibus analogum dicitur: & diuus Thom. in q. de veri. q. 1. arti. 1. docet ens habere conceptum vnum simplicem: ad quem omnia prædicamenta, & transcendentis

Universidad de Deusto

dentia addunt, in quem resolguntur: qui est primo motus. Hæc enim inuicem sibi aduersari videntur: quandoquidem si ens absolui non potest à naturis rerum, non erit simplicissimus: nec primo motus: nec in quem vltimo resolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

¶ AD EVIDENTIAM horum, & specialiter primi, recolito quòd quicquid est imago alicuius similis alteri: est etiam imago illius alterius, quatenus primo assimilatur: ac per hoc omnis conceptus creaturæ, est conceptus Dei: sicut omnis creatura aliqua est similitudo Dei. Hinc ergo fit, quòd cùm vnum proportionabiliter, vt sic, habeat singula membra similia proportionabiliter: oportet, quòd habeat etiam vnum conceptum mentalem repræsentatiuum illius, vnius proportionabiliter.

¶ Nec huius oppositum teneo in tractatu de analogia nominum, sed conceptus rite vnus numero in mente, secundum esse subiectiuum est vnus analogiæ, secundum esse repræsentatiuum, nec repræsentat vnam solam naturam, sed vltra vnam, quam determinatè repræsentat (à qua est impressus) repræsentat implicitè cæteras similes illi primo repræsentatæ, secundum id, in quo proportionabiliter eis similis est, idem enim est iudicium de similitudine rerum inter se, & conceptus mentalis, & rerum. Quemadmodum enim ossis natura similis est naturæ spinæ in sustinendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conceptus mentalis ossis, vt sustinens carnis, est similis ossi, & spinæ: sed ossi determinatè, spinæ autem implicitè: sicut etiam ipsum os non est simile spinæ determinatè, sed quatenus spina sustinet carnes, sicut ipsum os. Hic est primus modus, quo analogum habet vnum conceptum mentalem: ac per hoc ens, cùm analogum sit vnum, hoc pacto habet conceptum in mente à rebus impressum.

¶ Alter autem modus super ipsius intellectus opere, quo natus est adunata diuidere, fundatur: & est tunc conceptus similis vnus numero in mente, repræsentans analogum quidem determinatè, nullum autem eorum, quæ fundant analogiam explicitè. Contingit autem hoc, cùm intelligens mentalem conceptum, quem paulo antè diximus, expoliat ab illa determinata natura, qua repræsentabat, & loco illius naturæ concipit pronomen aliquod referens naturas fundantes analogiam indeterminatè: verbi gratia, Si conceptus ossis est os sustinens carnes, intelligens loco ossis ponat quod, & dicat, quod sustinet carnes. tunc enim manifestè repræsentatur analogum explicitè: implicitè autem tantum naturæ fundantes analogiam.

¶ Est autem inter hoc duos conceptus, non solùm dicta ex radicibus differentia, sed etiam, quia primus ad quid rei spectat analogi, secundus autem ad quid nominis: neuter tamen perfectè repræsentat analogum, de quo scilicet perfecto, seu adæquato explicitè conceptu analogi interpretandum est, cùm à me, vel ab alio fo[illegible]um inuenitur, quod non potest analogum, vnum numero mentalem conceptum habere, sed vnum analogia tantum. Et quoniam conceptus mentales sunt imagines rerum repræsentatarum (nisi sint fictitij) quemadmodum in mente conceptus adæquatus analogi non est vnus, sed exigit repræsentationem omnium fundanti analogiam: ita significatum analogi adæquatum, & perfectum non potest sic abstrahi, vt obijciatur, repræsentetur, aut concipiatur, absque fundantibus rebus. Et sicut in mente duplex conceptus imperfectus reperitur, ita res significata extrà potest obijci dupliciter imperfectè, scilicet, vel in vno explicitè, in quo cætera obijciuntur indeterminatè: vel in nullo explicitè, sed omnia implicitè in solo formalissimo significato explicitè.

¶ Nec prædicta contrariantur doctrinæ S. Tho. ens enim primo notum ordine generationis e[illegible] secundum conceptum imperfectum: ordine autem distinctę cognitionis est, secundum conceptum perfectum.

¶ Ens quoque habere conceptum simplicissimum, consonat dictis: quoniam cum simplicitas compositioni opponatur, & vnum analogia non fit vnum compositione aliqua, non habet ens ex hoc, quòd analogum, compositionem admixtam. Et vt exercitatione resolutio monstretur, si substantiam in ens, vis resoluere, si in conceptum distinctum entis resolutio quæritur, resoluetur in ipsam naturam substantiæ, quatenus esse fundat, quod est simplicissimum, cui & addit ipsa substantia, & addunt transcendentia. Et si in conceptum confusum, quod est resolues, quod etiam est simplicissimum, cui etiam prædicta addunt.

¶ Sed occasio errandi multis est, quia in resolutione distincta quærita resoluere in vnum analogia, sicut consueuit resolui in vnum vniuocatione. Ita quòd quærunt in analogia, quasi vnum numero terminum, sicut in vniuocis, cùm tamen terminus in analogia sit vnus proportionabiliter tantum. Ita quòd, & singula resolubilia resoluuntur in conceptus simplices, & obiectiuos, & mentales: & omnia in conceptum obiectiuum, & mentalem simplicem, & vnum proportionabiliter. Ita quòd (vt vnico verbo rem absoluam) ens esse primo notum, in quod fit omnis resolutio, in quod omnia addunt per modum analogi interpretandum est: cum quo stare potest, quòd ens, secundum perfectum, adæquatumque conceptum non abstrahit à naturis prædicamentalibus, sicut nec aliquod analogum à fundantibus analogiam.

¶ In hoc pendet tota vis claritatis rei huius: vt semper animaduertas, secundum analogorum morem hæc dici.

¶ Plura nunc non mihi occurrunt ad propositum dicendatimo prolixior fui acutissimo ingenio tuo, quo ex vnico verbo cõcepisces cũcta. Bene vale, & pro me orare digneris. Romæ, die 27. Februarij. 1509.

FINIS.

Regestum.

* ** *** **** A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo.

Omnes sunt Quaterniones, præter **** qui est duernio.

LOVANII,
Excudebat Seruatius Sassenus, Anno
1576.

Universidad de Deusto
Biblioteca